4° L. rel. 295-3

Bayerische Staatsbibliothek

38001617760017

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Xerokopieren aus konservatorischen Gründen nicht erlaubt
Nur im Lesesaal benützbar

Hbost
Eu 112

m

4°

L. rel. ~~Polon.~~ ~~25.~~ 295.

Hbost

II, 21, 10 a.

SŁOWNIK
JĘZYKA POLSKIEGO

PRZEZ

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE,

FIL. DOKT., CZŁONKA DYREKCYI EDUKACYYNÉY, i RADY DOZORCZÉY SZKOŁY PRAWA i ADMINISTRACYI; PREZESA TOWARZYSTWA DO XIĄG ELEMENTARNYCH; CZŁONKA KRÓLEWSK. TOWARZ. PRZYIACIOŁ NAUK W WARSZAWIE, i IMPERAT. UNIWERSYTETU WILENSKIEGO; KORRESPONDENTA AKADEMII PRAGSKIÉY, GÖTTYNGSKIÉY, BERLINSKIÉY, KRÓLEWIECKIÉY, i INSTYTUTU FRANCUZKIEGO W PARYŻU; REKTORA LICEUM WARSZAWSKIEGO.

TOM VI. i OSTATNI.

U—Z.

Abost

W WARSZAWIE,

U AUTORA i W DRUKARNI XIEŻY PIIARÓW.

1814.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Com sobie ułożył, to wypełniłem.

Krasic. Podst. 2, 235.

In magnis voluisse sat est.

ZAKOŃCZENIE LISTY PRENUMERANTÓW.

T. d'*Auvray*, Generał Leutnant woysk Rossyyskich.

XX. *Bazylianie* Prowincyi Litewskiéy.

Instytut *Bibliopoliczny* w Lublinie.

Jan Nepomucen Hrabia *Bieliński*, Kapitan w woysku Polskim.

Woyciech *Boduszyński*, Med. Dr.

Szkoła wydziałowa w *Boianowie*.

Stanisław *Borodzicz*, Guwerner kadetów Chełmińskich.

Broglie, auditor Rady Stanu Franc.

Jozef *Buczyński*.

Bióro Prefekturalne *Bydgoskie*.

Xiążę Adam *Czartoryyski*, Senator Rossyyski, Kurator Uniwersytetu Wileńskiego.

X. *Czaykowski*, archidyakon Łowicki.

Gaiewski, Sekretarz policyi Warszawskiéy.

Glücksberg, xięgarz w Warszawie.

Habel, Dyrektor Generalny poczt we Lwowie.

Bartłomiéy *Jabłoński* xięgarz.

Szkoła *Johaniszkielska*.

X. Hieronim *Iżycki* S. P.

Kikin, Generał Major Woysk Ross.

Sąd Kryminalny Departamentu *Krakowskiego* i Radomskiego.

Albert *Lange*, Assessor Prefektury Kaliskiéy.

X. Mikołay *Manugiewicz*, Kanonik Warszawski.

Matuszewicz, Minister Skarbu Xięs. Wars.

X. Jozef *Mickiewicz*, Dziekan nauk Matematycznych i Fizycznych w Uniwersytecie Wileńskim.

Ministerium Imper. Ross. Narodowego Oświecenia.

Stanisław Ursyn *Niemcewicz*, Starosta Rewiatycki, Kawaler wielu orderów.

Fryderyk *Pfaff*, xięgarz w Warszawie.

Włodzimierz *Potocki*, Półkownik artyleryi.

Bióro Prefekturalne w *Radomiu*.

Jgnacy *Rakowiecki*.

Aloizy *Rowicki*, Podprefekt Łomżyński.

Jan Gwalbert *Rudomina*.

Z Xiążąt Lubomirskich *Rzewuska*, Hętmanowa.

Kazimierz *Rzewuski*, pisarz W. Litew.

Baron de *Sacken*, Generał Ross.

Schöpke, Konsyliarz konsystoryalny i adwokat Trybunału w Bydgoszczy.

Sekretaryat Stanu Xięſtwa Warszawſkiego.

Seminarium Kandydatów Stanu Nauczycielskiego, przy Uniwersytecie Wileńskim.

Bióro Ministerium *Skarbu* Xięstwa Warsz.

Paweł Hr. *Stroganów* Generał Leutenant woysk Rossyyskich.

Maciéy *Wodziński*.

de *Zadera*, Kassyer Pow. Warszawsk.

Stanisław Hr. *Zamoyski*, Ordynat.

Senator Kasztelan *Zboiński*.

ZDANIE SPRAWY

z całego ciągu pracy.

Ukończywszy dzieło pracy kilkadziesiątletniéy, którego trudne i mozolne wydawanie lat kilkanaście zaięło, składam naprzód w głębokiéy serca pokorze dzięki NAYWYŻSZEMU, który nieprzerwanéy w tak długim czasu przeciągu wytrwałości, niewzruszonéy w tak zmiennych i burzliwych okolicznościach czasowych stałości, nieuchronnie potrzebnych do pomyślnego uskutecznienia tak kosztownego przedsięwzięcia zasiłków użyczyć raczył. —

Po Bogu, winienem oświadczyć wdzięczność tym gorliwym oyczystego ięzyka miłośnikom, bez których pomocy i wsparcia, dzieło szczęśliwie dziś ukończone, nigdyby *nie było przyszło* do skutku. Potrzeba i wielkość téy pomocy nayiaśniéy się okaże z opisu trudności, z któremi bądź praca sama, bądź wydawanie iéy na świat, miało do walczenia; te zaś rzetelnie się wystawią, gdy się cały ciąg dzieiów długiego tego zawodu porządnie wyłoży, pokazuiąc co do niego było powodem, iakie poczyniono przygotowania, iaki był sposób pracowania, iakie do pracy przeszkody, zachęty, zasiłki, iak poprzedniczo wychodzące tomy w kraiu i za granicą były przyięte, iakie się słyszeć dały zdania o dziele, o ięzyku w nim objętym, o narodzie którego iest własnością.

Zwrócona na to dzieło uwaga nietylko nayznakomitszych osób prywatnych, ale nawet i Rządów, zdaie się usprawiedliwiać tak dokładny opis iego historyi, która nie będzie może bez pożytku dla potomnego przynaymniéy narodu.

Okoliczności kilkadziesiątletniéy pracy w tak ścisłym i wzaiemnym zostaią związku z okolicznościami życia autora, mianowicie który iéy naylepsze i stanowcze lata wieku swego poświęcił, że niepodobna dokładnie opisać iednych, bez opisania choć w części drugich. Nie iest więc skutkiem chełpliwości wzgardy godnéy, że się tu wspomina, ile okoliczności, w których się autor od młodości swéy znaydował, do tego dzieła wpływały, ile mu nowych trudności albo pomocy i zachęt przyczyniały, a z drugiéy strony ile zawód ten na osobę iego wzaiemnie działał. Znaydzie się może w tym opisie, co posłuży za skazówkę, za zachętę, naukę, i przestrogę w sięganiu do rzeczy wiekszych, wielkiego sił i czasu nakładu potrzebuiących, osobliwie dla młodzieży kraiowéy, tak znakomicie od przyrodzenia obdarzonéy, a sercu moiemu tém droższéy, im mocniéy powołanie

moie do niéy mnie przywiązuie. Miałbym się za nayszczęśliwszego, gdyby który z zacnych naszych młodzieńców, czytaniem tego wykładu, do wielkiego iakiego pożytkowi narodowemu służącego przedsięwzięcia zagrzany, w wytrwałości do uskutecznienia go potrzebnéy, utwierdzonym został.

Po skończonych w mieście oyczystém Toruniu naukach gimnazyalnych, pod uczonymi *Sammet*, *Germar*, *Jezewiusz*, *Hennig*, i *Kriese*, którym dozgonną zachowuię w sercu moiém wdzięczność, udałem się za radą i pomocą nayukochańszego brata mego, teraźnieyszego Xiędza Kaznodziei w Gdańsku, w roku 1789, lat 18 maiąc, do Uniwersytetu Lipskiego. Przeznaczony do Teologii wyznania mego Ewanielicko-Auszpurskiego, uczęszczałem na lekcye tego wydziału; osobliwie zaś na filologiczne, do których naywięcéy czułem w sobie skłonności, uważaiąc ie za zasadę wszelkich innych umieiętności. Sławny Teolog *Morus* wykładaiąc Hermeneutykę, ściągnął na siebie moię uwagę więcéy iak gruntowny Filolog, niż iak Dogmatyk. On to szczególniéy naprowadzał mnie na sposób odróżniania znaczenia poiedynczego słów od znaczenia czyli sensu z składu ich wynikaiącego, (*discrimen inter significationem et sensum verborum*); który to do sprostowania ięzyków tak ważny sposób w Słowniku moim tam się osobliwie pokazuie, gdzie po położonym przykładzie dodane iest objaśnienie iego treści. Lekcye łacińskie i greckie Krystyana Daniela *Beka*, *Reiza*, *Ernestego*, filozoficzne *Cezara*, *Platnera* wprawiały mnie w logiczne wyprowadzanie znaczeń iednego z drugiego; historyczne zaś *Beka* wzniecały ciekawość tropienia, w kształceniu się ięzyka, śladów postępu cywilizacyi; oryentalnych ięzyków lekcye przez *Dathe* dawane, prowadziły naywięcéy do postrzeżeń etymologicznych, i im nieiako za zasadę służyły.

Niedostateczność sposobu utrzymywania się, pomimo wsparcia, które odbierałem od zacnego brata i od magistratu Toruńskiego, zmusiła tak w gimnazyum, iak i w uniwersytecie bawiącego, do odrywania części czasu własnemu uczeniu się koniecznie potrzebnego, na dawanie innym początków, iakie sam mogłem posiadać, by tym zarobkiem zasilić niedostatek maiątku. Jeżeli to z jednéy strony było na zawadzie do skorszego postępu moiego, tedy skądinąd wprawiało wcześnie i ciągle w sposób udzielania drugim czego mnie nauczano, przygotowało do teraźnieyszego powołania szkolnego, natchnęło ufnością w skuteczności własnego usiłowania, tak potrzebną do ośmielenia się na większe przedsięwzięcia.

W zupełnéy niewiadomości, iakie przeznaczenie w przyszłości mnie czeka, poczytałem sobie za wielkie szczęście i znakomity zaszczyt, gdy po upłynionym trzecim roku pobytu w Uniwersytecie, szanowny Professor ięzyków oryentalnych, sławny *Dathe* ofiarował mi umieszczenie u siebie, z widokiem ułatwienia całkowitego poświęcenia się ię-

zykom oryentalnym i ich literaturze. Już miał wziąć swóy skutek układ, któryby mię może był doprowadził do dzisieyszéy sławy *Gieseniusza*, autora słownika porównywaiącego dyalekty oryentalne (*a*), kiedy Opatrzność inaczéy mną rozrządziła.

Do Professorów Lipskich, nayczynniéy opiekuiących się młodzieżą wsparcia i zachęty potrzebuiącą, należał nieśmiertelny wydawca Liwiusza, Tacyta i innych klassyków August Wilhelm *Ernesti*. Ten szanowny mąż, poznawszy mnie z bliska w domu zacnego X. *Weiſsa* Archidyakona kościoła S. Mikołaia w Lipsku, który przez cały czas pobytu mego w tamtych ſtronach, uszczęśliwiał mnie prawdziwie oycowską pieczołowitością, za co oby Bóg łaskawy hoynie nagrodził potomstwu tego dobroczynnego i przykładnego Pasterza; *Erneſti* mówię, dawniéy ieszcze i bez wiedzy moiéy, zamyślał o otworzeniu mi w zawodzie uczonym drogi, iaką osądził dla mnie naydogodnieyszą. Zszedłszy się ze mną właśnie wten czas, gdym się miał oddać oryentowi, oświadczył mi z nayw większém moiém zadziwieniem, iż napisał przed kilką tygodniami do Drezna, żeby mi katedra ięzyka i literatury polskiéy w uniwersytecie Lipskim powierzoną była. Na skromne moie a razem boiaźliwe oświadczenie, że nie znam dobrze ięzyka polskiego, że tyle tylko z niego umiem, ile mi z używania potocznego w Toruniu, gdzie za moich czasów bardzo był zaniedbany, w pamięci moiéy utkwiło, że musiałbym od pierwszych początków sam dopiero zacząć się go uczyć; odpowiedział mi przysłowiem:

Ein Knabe sehr viel lernen muß
Eh' aus ihm wird ein Dominus.

Daléy, gorliwy ten młodzieży opiekun, wciągnał w swóy układ i powolnego *Dathe* tak dalece, że ten wytłumaczył mi się temi słowy: »Prawda, że mało iest poświęcaiących się oryentalnym ięzykom, i dlatego życzeniem moiém było, żebyś się WCPan im oddał; lecz daleko mniéy ieszcze widzę dbaiących o słowiańszczyznę, a nam idzie o to, żeby żadna niwa naukowa nie odłogowała.» Przystaiąc na zdanie tak poważanych odemnie mężów, i upatruiąc w niém wolą Opatrzności, poszedłem za radą *Ernestego*, który mi zwyczaiem swoim częstokroć powtarzał:

Schick dich in die Welt hinein,
Denn dein Kopf ist viel zu klein,
Daß sich schick' die Welt hinein.

Nalegał on na mnie, abym się iak nayśpieszniéy wziął do grammatyki i do słownika; ledwie nie codzień dowiadywał się o postępku moim w nowéy téy dla mnie nauce,

(*a*) O nim ieszcze będzie niżéy ku końcowi téy sprawy przezemnie zdanéy.

i po nieiakim czasie przyniosł mi sam z niewymowną radością nadeszłe z Drezna mianowanie mnie do katedry polskiéy.

Składam tu winny hołd uszanowania i wdzięczności cieniom tych mężów, którzy z tak czułą i oycowską troskliwością ſtarali się naprowadzić mnie na drogę, o którey wprzód ani myślić nie mogłem, a na którey doszedłem do tego uszczęśliwiaiącego serce uczucia, że usiłowania moie przez nich wskrzeszone nie stały się nieużytecznémi. Jako zaś przytaczane tu okoliczności, a nawet przysłowia, maluią charakter tych, których w niewygasłéy chowam pamięci, tak też dowodzą, co to iest Uniwersytet, gdzie nie o iednym kraiu, nie o iednéy okolicy rozległéy rzeczypospolitéy nauk myślą, ale o całym ogóle i o każdéy iego części maią ſtaranie, bacząc, ażeby nigdzie nie schodziło na potrzebnych robotnikach, ażeby żadne pole nie leżało odłogiem.

Przysiedziawszy więc nad grammatyką polską *Monety* wydania *Vogla*, nad xiążką do czytania tegoż *Vogla* i nad słownikiem *Troca*, bo te iedynie były xiążki polskie, na które się w ów czas w Lipsku zdobydź mogłem; nabywszy prawa akademicznego do dawania publicznych lekcyy, osiągnieniem po złożonym examinie, oraz wydanéy i bronionéy rozprawie, *de solatiis adversus mortis horrores in Platone et novo Teſtamento obviis*, ſtopnia Doktora Filozofii, wykładałem niektóre xięgi Platona, Cycerona, i otworzyłem kurs lekcyy ięzyka polskiego, do czego mi *Erneſti* własnego swego auditoryum pozwolił. Dla lepszego objęcia *Troca*, i nabycia z niego potrzebnéy ilości wyrazów, rozłożyłem sobie cały iego słownik sposobem etymologicznym. Rękopism ten ieszcze chowam, i wielką z niego miałem pomoc kładąc w słowniku moim po słowach pierwotnych w nocie szereg słów pochodzących.

Zbrzydła mi prędko xiążka *Vogla*, utkana dopadkowo z pism bez wyboru, bez ſtylu, bez gustu. Byłem bardzo szczęśliwy, gdy mi wpadł w ręce *Powrót Posła*, i *Mikoszy* opis państwa Tureckiego. Wziąłem się zaraz do przełożenia tych dwóch xiążek na ięzyk niemiecki. Pracowałem właśnie nad pierwszą (było to w roku 1792), gdy wchodzi do mnie dwóch znakomitych Polaków, którym leżący na ſtoliku moim *Powrót Posła* obok probki mego przekładania natychmiast wpadł w oczy. Na zapytanie moie, czy może nie iest im znany osobiście autor tak dowcipnego dzieła, usłyszałem z wielkiém moiém ukontentowaniem z ust iednego odpowiedź: »Jam to pisał« — i od téy chwili, która w życiu i przedsięwzięciu moiém była ſtanowczą, swoią mnie zaczął zaszczycać przyiaźnią znakomity nasz ziomek *Niemcewicz*. Wprowadzony przez niego i szanownego iego kollegę ś. p. *Weiſsenhofa* do domów nayznakomitszych Polaków, pod ów czas w Lipsku przebywaiących, do ś. p. Ignacego *Potockiego* Marszałka, do Stanisława *Potockiego* sławnego wymową swoią Posła Lubelskiego, a po rozmaitych kraiu przygo-

dach Prezesa Rady Stanu i Ministrów Xięstwa Warszawskiego, i Naczelnika Edukacyi Publiczney, do Xiędza *Kołłątaia* Podkanclerzego, do Tadeusza *Kościuszki*; żyłem w Lipsku iak w Polszcze, z Polakami dla Polski. Przez takowe i miłe i uczące obcowanie, postępowałem w jedney godzinie więcey w ięzyku, niżeli przez półroczną mozolną pracę nad *Trocem*, *Voglem* i *Monetą*. *Niemcewicz* odczytywał ze mną tłumaczenie moie *Powrótu Posła*, objaśniaiąc mieysca dla mnie w ten czas ciemne nietylko co do ięzyka, ale ieszcze więcey co do rzeczy i stosunków kraiowych. Przekład ten wkrótce z druku wyszedł, i od publiczności niemieckiey nieźle był przyięty; równie iak niektóre drobnieysze pisemka. *Weissenhof* interesował się do *Mikoszy*, którego tłumaczenie wyszło także na widok publiczny, a zachęcaiące recenzye iego w literackich pismach i dziennikach niemieckich, niemało mi dodawały odwagi. W tym miałem szczęście odebrać z rąk nieśmiertelney pamięci *Ignacego Potockiego*, dawno odemnie upragnioną *Grammatykę Narodową*, z którey całą zadziwiaiącą budowę ięzyka poznawszy, iak nieograniczonym szacunkiem dla iey autora, tak niepohamowanym zapałem do przyszłych przedsięwzięć uczułem się przeięty.— Chwila ta, którey pamięć często sobie z roskoszą ponawiam, stała się dla mnie po ukończonych akademickich kursach niemieckich, drugim nieiako kursem polskim, a obcowanie z tak znakomitymi rodakami, tyle się do moiey osoby i kształcenia moiego interesuiącymi, naywyższą szkołą. Nieraz Ignacy i Stanisław Hrabiowie *Potoccy* raczyli proby moie polskie własną ręką poprawiać, w potrzebne do tego dzieła, nie szczędząc kosztów, mnie opatrywać, a tak nietylko z ięzykiem, lecz i z literaturą iego mnie obeznawać. Z uczonym ś. p. Podkanclerzym *Kołłątaiem* nie ieden rozdział *Tacyta*, *Liwiusza* i t. d. tłumaczyłem iak mogłem na polskie, korzystaiąc z światłych i gruntownych tego męża uwag, nietylko co do ięzyka, ale i co do samey treści; z nim niektóre nawet *Kanta* pisma czytaiąc, usiłowałem nayważnieysze myśli, ile można było, w polskim ięzyku wyrażać. Zjechał w tenczas do Lipska sławny iuż wydaniem różnych dzieł a mianowicie tłumaczeniem pierwszych xiąg Iliady Franciszek *Dmochowski*. Od chwili poznania się wszczęła się między nami ta ścisła przyiaźń, która nas aż do zawczesnego zgonu tego tak uprzeymego w pożyciu męża nieprzerwanie łączyła. Ile on mi późniey ułatwił wydawanie pierwszego tomu słownika, niżey powiem; tu wspomnę tylko, że wspólnie z nim w Lipsku mieszkaiąc, bardzo wiele z uczącego obcowania iego co do moiego przedmiotu korzystać mogłem, i że wtedy dzieło opisuiące ostatnie chwile dzieiów polskich, a mnie w rękopismie od wspomnionych wyżey znakomitych Mężów i *Dmochowskiego* udzielone, na niemiecki ięzyk przełożyłem, i na świat wydałem.

W tymże czasie miałem sposobność uczęszczania w Dreznie do sławney, nawet i

co do polszczyzny biblioteki publiczney, gdzie mi ś. p. *Adelung* i *Daſsdorf* wszelkiéy przyiacielskiéy pomocy dodawali.

Aliści wkrótce nastąpił bolesny dla serca moiego odjazd tych znakomitych osób, z którymi żyć dla Polski nawykłem, i z którymi wszelki los dzielić dawniéy iuż postanowiłem. Skoro zatém błysnęła nadzieia, że usiłowania ich dla kraiu pomyślnym skutkiem uwieńczone bydź mogą, pośpieszyłem niezwłocznie, aby znowu żyć z tymi, do których mię skłonność serca ciągnęła. W Warszawie w roku 1794, nie zważaiąc na przykrości i przeszkody oblężenia, korzystałem z każdéy spokoynéy chwili dla zbliżenia się do mego celu. Grono dawnych Przyiaciół rodaków powiększyło się tu znacznie: poznałem, czego od momentu, iak mi się nadarzyła *Grammatyka Narodowa* żywnie pragnąłem, szanownego iéy autora X. *Kopczyńskiego*; i iak dotąd iego pisma, tak teraz częsta z nim rozmowa ſtała mi się nauką. Maiąc tu wszystkie biblioteki dla siebie otwarte, byłem w ſtanie robienia do słownika wypisów z dzieł bardzo rzadkich i ważnych. Pomimo okropnych czasu okoliczności upodobałem sobie w Warszawie, bo w pośród naymilszych mi przyiaciół, i mniemałem, że ſtolica ta Polski iedyném była mieyscem, gdzie dzieło moie ieszcze nie w tak obszernych widokach przedsięwzięte, mogło bydź naydokładniéy zebrane, wypracowane i wydane; lecz podobało się Opatrzności inny mi na nieiaki czas pobyt przeznaczyć.

Po zupełnym usiłowań narodowych upadku, udałem się za radą ś. p. Ignacego *Potockiego* Marszałka do Wiednia, gdzie mi szczęście zdarzyło spokoyne schronienie przy boku i w domu gorliwego o nauki a zwłaszcza óyczyste, Józefa Hrabi *Oſsolińskiego*. Biblioteka iego pod ów czas nie była liczna, lecz wyborowa. Wkrótce skończyłem i uporządkowanie iéy, i wypisy do moiego dzieła, z niewielu pism polskich tam się znayduiących. Oświadczył mi zatém zapalaiący się coraz więcéy gorliwością o pomnożenie literatury Hrabia, że zamyśla nietylko resztę xiążek w dobrach pozostałych w iedno zebrać, ale też i na dalsze zbiory nie żałować. Przedsięwziąłem więc w tym widoku podroże; zwiedziłem siedmiokrotnie różne ſtrony dawnéy Polski. Owocem tego zwiedzenia, a poźniéy osobistych trudów samego Hrabiego ieſt biblioteka tak zamożna w nayrzadsze płody literatury Polskiéy, że dziś iest iedną z naypierwszych, chociaż mnie raz nieszczęśliwa przez Dunaiec przeprawa kilku rzadkich dzieł i paki licznych wypisów pozbawiła.

W tych podrożach zaprzyiaźniłem się z biegłym literatury oyczystéy badaczem X. *Juszyńskim*, przez którego nieiedno rzadkie dzieło polskie poznałem; z Janem *Mieroszewskim*, którego objaśnienia gornicze z rękopismu iego cytuię; z rodzonym iego bratem Hiacyntem *Mieroszewskim*, którému wypisy z ważnego rękopismu Andrzeia *della Aqua* o działach,

tudzież z aktów sądowych wieyskich winien iestem. Miałem więc co czytać, miałem skąd robić wyciągi; czytałem w drodze, na popasach, na noclegach; a gdy niewygoda nie pozwoliła zaraz wypisać, znaczyłem przynaymniéy, co osądziłem za potrzebne do mo-iego celu. Zachęcał mnie do téy pracy zacny Hrabia własnym przykładem, dzieląc ze-mną tak czytanie, iak wypisywanie. W xiążkach biblioteki iego, z których wypisy do słownika weszły, znayduią się ślady podkréślania i znaczenia mieysc wyciągnionych, i mogą poniekąd służyć za skazówkę, iż takowe w dziele umieszczonemi zostały. Nigdy mi z pamięci nie wyydą kilkogodzinne czasem aż do późnéy nocy przeciągane z szanownym Hrabią narady, iakim sposobem który wyraz osobliwie wieloznaczny w cieniowaniach iego uszykować, iak iedno znaczenie z drugiego logicznohistorycznie wyprowadzić; ie-dném słowem, iaki skład dać całéy robocie. Tak to zacny ten mąż nietylko koszta łożył na mnie i moie przedsięwzięcie, coby każdy maiętny człowiek potrafił, ale nadto oso-bistą pracą, nauką i światłem wspierał mnie swoiém, na co nie każdy maiętny mógłby się zdobydź.

W stolicy Rzeszy Niemieckiéy żyłem iak wśród Polski, bo prawie z samymi ziom-kami, w domach ś. p. Stanisława *Małachowskiego* marszałka, ś. p. Ordynatowéy Hrab. *Za-moyskiéy*, gdzie się ta zawiązała przyiaźń, którą mnie dotąd szanowny Prezes Królewskie-go Towarzystwa Przyiaciół Nauk, Radca Stanu X. Stanisław *Staszic* zaszczyca; Hra-biny z Bielskich *Worcelowéy*, Xiężny Podkomorzyny *Poniatowskiéy*, Hrabiny *Tyszkie-wiczowéy*, Hrab. *Lanckorońskiego*, ś. p. Seweryna Hr. *Rzewuskiego*, wszystkich w ów czas w Wiedniu bawiących. Lecz stanowczym dla szczęśliwego uskutecznienia przedsię-wzięcia mego był wtedy przyiazd do Wiednia Xięcia Adama *Czartoryskiego* J. Z. P.

Nayznakomitszy ten w kraiu naszym opiekun nauk, roztrząsnąwszy zebrane przeze-mnie materyały z właściwą sobie przenikłością, udzieliwszy mi uwag i świątłych rad swoich, wyznaczył natychmiast fundusz na utrzymywanie pomocnika w pisaniu; po wyieździe zaś swoim z Wiednia otworzył ze mną i łaskawie utrzymuie korrespondencyą literacką, któ-réy dzieło moie tyle objaśnień, mianowicie co do ięzyków oryentalnych i dawnych zwy-czaiów słowiańskich iest winno. Tegoż właśnie czasu wszedłem w ciągłą korresponden-cyą literacką z uczonym ś. p. *Czackim* Starostą Nowogrodzkim, z któréy nieiedno wa-żne objaśnienie do dzieła mego weszło.

Ośmielony tylą pomyślnościami, odrzuciłem proiekt sławnego xięgarza Wrocław-skiego JP. *Korna*, gdy mnie ten co do wielkości dzieła i co do czasu iego wydawania zbyt ograniczał; skąd poszło, że myśl iego uskuteczniona późniéy została przez zacnego *Bandtkiego*, który w następnym czasie tyle mi dawał i dotąd daie dowodów uprzéymé y i gorliwéy przyiaźni. Wiedeń ważnym był do mego celu pobytem, nietylko dla zamo-

żnéy biblioteki Hr. *Ossolińskiego*, dla związków z tylą nayznakomitszymi ziomkami, ale też że mi się tu nowe a bardzo obszerne otworzyło pole Słowiańszczyzny. Ponieważ Monarchiia Austryacka tyle różnych plemion Słowiańskich obeymuie, przeto w stolicy iéy nie trudno natrafić na pobratymców naszego narodu nayuczeńszych, i nietylko do szczególnych dyalektów swoich, ale też do ogółu Słowiańszczyzny wielce przywiązanych; tudzież na zbiory w téy mierze iedyne na świecie.

Korzystałem z obcowania z uczonym ś. p. *Englem*, ze *Złobickim* Professorem ięzyka Czeskiego i Sekretarzem kancellaryi Czeskiéy, z Professorem *Dolinarem*, z X. *Herbicem* bibliotekarzem w Terezyanum, z *Durichem* autorem biblioteki Słowiańskiéy, z *Voltiggim* wydawcą słownika Illiryyskiego. Szczęście zdarzyło, że właśnie w tenczas zjechał do Wiednia z Pragi naczelnik całéy literatury Słowiańskiéy sławny X. *Dobrowski*. Jak przez nader krótką dla mnie podówczas chwilę z ustnéy iego nauki wiele pożytkowałem, tak dotąd przyiacielska iego korrespondencya i rozmaite a gruntowne o Słowiańszczyznie pisma są dla mnie skarbem nieocenionym. W zbiorach zaś słowiańskich bogatéy biblioteki Cesarskiéy, bibliotek uniwersytetu i Terezyanum, a nadewszystko w prywatnym zbiorze ś. p. *Złobickiego*, znalazłem prawie to wszystko, czegom potrzebował. Pobyt zatém w Wiedniu był dla mnie trzecim w życiu kursem naukowym, to iest Polsko-Słowiańskim.

Postępowałem tedy w pracy, a to iuż w obszerniéyszym ogólnéy słowiańszczyzny zakresie, zachęcony częścią odezwą Towarzystwa Przyiaciół Nauk wtedy w Warszawie się zawiązuiącego, i w samych swoich zawiązkach mnie za czynnego członka do grona swego przybieraiącego, częścią odezwami różnych pobratymców słowiańskich, iako to ś. p. *Jappla* i uczonego *Vodnika*, nalegaiących, abym dyalekty ich iak naydokładniéy zbierał i umieszczał. Doprowadziłem rzecz tak daleko, żem nietylko poprzednicze ogłoszenia planu téy roboty do różnych dzienników uczonych popodawał, i Sewerynowi Hr. *Potockiemu* Senatorowi Imper. Rossyyskiego, w ten czas w Wiedniu przytomnemu, na iego żądanie rys dzieła z niektóremi wyiątkami na odjezdnym iego do Petersburga złożył, co iak się niżéy okaże, nie zostało bez skutku, ale też zaczynałem iuż wchodzić w układy o wydawanie dzieła w Wiedniu; albowiem naywiększą do tego spodziewałem się mieć łatwość pod okiem i przy boku zacnego Hr. *Ossolińskiego*. Lecz wyyście tego dzieła przeznaczoném było dla Warszawy, gdzie przed dziesięcią laty początkowo nad niém pracowałem.

Rozchodząca się o moiém przedsięwzięciu wiadomość, ściągnęła na siebie uwagę między innemi i Rządu Pruskiego, zamyślaiącego w ten czas o założeniu Liceum w Warszawie. Powziąwszy on dokładnieysze względem mnie uwiadomienia od rodzonego bra-

brata moiego Pastora w Gdańsku, od Doktora *Niemejera* teraźnieyszego Kanclerza Uniwersytetu Halſkiego, od ś. p. Konsyliarza Konsystoryalnego i Cesarsko-Królewskiego Sekretarza de *Engel* w Wiedniu, udał się do oſtatniego Miniſter *Voss* prosząc, żeby mi urządzenie i dyrekcyą nowo założyć się maiącego Inſtytutu zaproponował. Po długiém wahaniu się, pochodzącém z trudności zerwania tylu związków Wiedeńskich, usłuchałem nakoniec rady szanownego, a w tym razie samego siebie przezwyciężaiącego *(b)* Hr.

b) Jak czułym był na to rozſtanie zacny Hrabia, świadczy *1mo.* Liſt iego do Xiędza *Lindego* Paſtora w Gdańſku z Wiednia 1. Grudnia 1803. (znayduie się ten liſt późniey umieszczony w Dziele pod tytułem: Polnische Sprachlehre für Deutsche, von Chriſtoph Coeleſtin *Mrongovius*, zweyte Auflage, Königsberg 1805: pag. 211.)

„W téy prawdziwie dla mnie smutnéy chwili, w któréy zaszłe brata WWPana Dobrodzieia do Warszawy powołanie, po 10cioletnim związku mnie z nim rozdziela, nie mogę się wſtrzymać od uczynienia do WWPana Dobrodzieia odezwy. Niech to nie rozrywa téy przyiaźni, którą mię z WWPanem Dobr: bawienie brata iego przy mnie skoiarzyło. On się dla mnie ani za oddaleniem mieysca, ani za przeciągiem czasu nie odmieni; ia zawsze dla niego będę iednakim; WWPan *Dobrodziéy trzeci* między nami, racz nas ieszcze łączyć swoią do obudwóch przychylnością. Co mi mego *Lindego* szacownym czyniło, poczciwość w gruncie serca iego zaszczepiona, umieiętność i pracowitość, to wszędzie zaleci, i otworzy mu pomyślne powodzenie. Przeciwko zaś ślepym przeciwnościom we mnie na odwodzie zoſtawia przyiaciela, który z pomyślności cieszyć się będzie, a na opaczny los iego nigdy się nie pokaże nieczułym i oboiętnym. Ten list móy niech mi zyska pozwolenie u WWPana Dobrodzieia, abym się mogł niekiedy do niego odzywać, ażebym za długą przewłoką nie poszedł w zapomnienie. Nawzaiem proszę WWPana Dobrodz: kiedy niekiedy coś mi o sobie donieść. Którzy tylko interessuią mego *Lindego*, nie są i nie będą mi oboiętni.— Dziękuię WWPanu Dobrodz: za obdarzenie mnie książką NN.; radbym i ia módz się przysłużyć mu iakim sprawunkiem. Jeszcze raz przyiaźni mnie iego polecaiąc, z wzaiemną i z nayprawdziwszym szacunkiem zoſtaię, WWPana Dobrodzieia życzliwym nayniższym sługą.

Józef Oſsoliński.

List tegoż do ś. p. Xiędza Kanonika Reptowskiego dnia 1. *Grud:* 1803.

„Odbierasz WWPan Dobrodziéy liſt od przyiaciela, który pełen dla Niego ſtatecznego i gruntownego uszanowania, zawsze go sobie mile przypomina. Oddawcą tego listu ieſt Jmść Pan *Linde*, który miał dozór biblioteki moiéy przez lat dziesięć, i przez ten przeciąg czasu pilnie nad Słownikiem Polskim pracował; dziełem, które przykładu nie ma, i które wykonane bydź nie mogło przez człowieka niepoświęcaiącego się całkiem naynudnieyszym trudom. Rozdziela go zemną powołanie do rządzenia Szkołami Warszawskiemi. *Invitus invitum dimitto.* Obu nas wzaiemną do siebie skłonność to przełamało, że na tamtém mieyscu może bydź publiczności użytecznieyszem. Polecam go WWPanu Dobrodzieiowi, iako prawdziwie odemnie szacowanego; ieżeli ia mu wyproszę łaskawą WWPana Dobro-

Ossolińskiego, i Xięcia Adama *Czartoryskiego* tém chętniéy, że ta rada zgadzała się z skłonnością, którą przez pierwsze moie w Warszawie bawienie do téy stolicy powziąłem, i że spodziewałem się znaleźć tu w inszym rodzaiu łatwość dokonania przedsięwzięcia moiego. Przyiąłem więc tyle zaszczytu czyniące mi wezwanie, i iestem dziś tak szczęśliwy, iż mogę powiedzieć, że nadzieie moie omylone nie były.

dzieia względność, na którą sobie z czasem sam zasłuży, w nowém dla siebie mieyscu nie będzie bez przyiaciela, na którego radzie mogłby polegać. Chciéy go WWPan Dobrodz: wprowadzić do JW. *Chreptowicza*, któremu nayglębsze łączę uszanowanie; będzie on z wysokiego iego oświecenia i wspaniałéy biblioteki umiał korzystać. O sobie nic nie piszę; tłumaczem mego dla WWPana Dobrodz: serca sam ten, którego mu polecam będzie, i uwiadomi go o moich pracach i zamysłach. Zachęcenie otrzymam, ieżeli pochwałę od niego odniosę. Prosiłbym o iednę łaskę WWPana Dobrodz: Byłeś całém życiem przyiacielem i nawet exekutorem testamentu po śmierci X. *Wyrwicza*; tego to któremu winienem dług wdzięczności nigdy nie wygasłéy; radbym wiadomości o okolicznościach iego życia i o iego dziełach, abym go w biografiiach sławnych Polaków mógł umieścić. Racz WWPan Dobrodz: zebrać i udzielić mi ich przez Pana *Lindego*, który ze mną utrzymywać będzie korespondencyą.— Układam sobie odwiedzić Warszawę, i wybieram się tam iuż od dawna; może że też tego roku uda mi się to wykonać. Wierz mi WWPan Dobrodz., że nayczulszém będzie dla mnie szczęściem, ustnie oświadczyć to nieograniczone uszanowanie, z którem zapisuię się bydź WWPana Dobrodz: życzliwym i nayniższym sługą.

J. Ossoliński.

Toż samo uczucie wyraża następuiące iego zaświadczenie w Łacińskim ięzyku. „Cum Dominus Samuel Theophilus *Linde*, AA. LL. Magister ac Philosophiæ Dr. Thorunensis Polonus, a Serenissimo Borussorum Rege ad Lycei Varsaviensis Regimen accitus, vocationi Principis et Officii erga patriam obsequens, gesto decem annis munere Praefecti Bibliothecæ meae decedat, non possum non hisce grati ac propensi animi mei testibus litteris eum prosequi. Palam quippe fieri cupio, quanta is apud me existimatione fuerit. Expertus sum diuturna consuetudine, virum esse litteris cum deditissimum, tum excellentissimum, praeclaris insuper ingenii atque animi dotibus praeditum, qui non solum in instruenda, adornanda ac conservanda bibliotheca mea officii sui partes ea dexteritate atque fide executus est, qua majorem ab homine litterarum amantissimo mihique amicissimo haud desiderem; sed in adornando quoque linguae Polonicae ceterorumque Slavicorum idiomatum thesauro ferventissimam votisque meis apprime respondentem operam, magna eruditionis multis vigiliis quaesitae et acuminis sui commendatione collocavit. Aegerrime igitur avellor a viro mihi addictissimo aeque ac carissimo, solaque me solatur cogitatio fore, ut is dilatata actionum suarum sphaera ampliorem de litteris bene merendi nanciscatur occasionem, meque etiam absens eo complectatur animo, quo ego in illum nunquam non futurus sum. Dabam hasce litteras manu propria scriptas Viennae Austriae calendis Decembr. Anno CIϽIϽCCCIII.

Josephus Maximilianus Comes de Tęczyn Ossoliński.

Stanąwszy z samym końcem roku 1803. powtórnie w Warszawie, musiałem się natychmiast zaiąć przygotowaniem wszystkiego, co było potrzebném do urządzenia nowego Instytutu, którego poprzedniczy rys od owczesnego rządu był mi podany. W tych okolicznościach starałem się tyle czynić dla polszczyzny, ile tylko w systemacie owym można było. Dość przynaymniéy na tém, że cała Magistratura nad tym Instytutem bezpośrednio czuwać maiąca, z samych rodowitych Polaków pod naczelnictwem Stanisława Hrabi *Potockiego* złożoną została, czego zbawienne skutki za zmianą zwłaszcza rządu iawnie się pokazały i dotąd pokazuią. (*c*). Za miłą sobie poczytuię powinność, złożyć tu hołd uszanowania i wdzięczności światłemu *Klewicowi* Konsyliarzowi taynemu stanu w Berlinie, który z wrodzoną sobie ludzkością tyle trudności w stosunkach zachodzących uprzątnął.

Odtąd to doświadczać zacząłem i doświadczałem codziennie, iak pożyteczna dla mnie była wczesna i długa wprawa w uczenie, baczność, z którą bądź w Saxonii, bądź w licznych podróżach, bądź w stolicy Austryi, rozmaite szkoły a osobliwie *Theresianum* zwiedziłem; nadewszystko zaś obcowanie z nayznakomitszemi osobami narodu. Pomimo tego iednak dało mi się nieraz żywo uczuć, iż naydroższa ofiara, którą dla dzieła mego uczyniłem, było poświęcenie mu prawie wyłączne, tylu lat czasu potrzebnego do należytego zgłębienia nauk, zwłaszcza przy nayżywszém i od przyrodzenia wlaném mi pragnieniu, nie tak posiadania ich, iako raczéy iasnego w każdéy widzenia.

Takie było ile zapamiętać mogę całe moie życie, że nigdy nie prożnuiąc daleko więcéy czasu poświęcać musiałem pracy ułatwiaiącéy drugim nauki, niżeli właściwemu oddaniu się naukom tak dla mnie powabnym. Nie uymuiąc literaturze oyczystéy, powiedzieć mogę, że zatopienie się w czytaniu rozmaitych iéy płodów, nawet i takich, które lubo do celu mego były ważnémi, w naukowym atoli względzie mało albo nic nie znaczyły, pozbawiło mnie milszego, umysł więcéy kształcącego i rozum oświecaiącego poświęcenia się literaturom klassycznych narodów, tak dawnych iak teraźnieyszych, i tylu

c) Osoby do Eforatu Liceum od Rządu Pruskiego mianowane, były następuiące: Stanisław Hrabia *Potocki* Prezes, Alexander Hr. *Potocki*, *X. Prażmowski*, *X. Kopczyński*, *X. Diehl*, *Linde* Dyrektor Liceum. Późniéy przed samą zmianą rzeczy w kraiu, przydani zostali Walenty Hr. *Sobolewski*, *X. Szmit.*

Kommissya Rządząca zmieniaiąc Eforat Liceum na Izbę Edukacyyną, z powierzeniem iéy zwierzchności nad edukacyą publiczną w całym kraiu, dodała: Stanisława *Staszica*; i Jozefa *Lipińskiego* iako Sekretarza Generalnego. Wszystkie te osoby (wyiąwszy, których zawczesna śmierć z pośrodka nas zabrała) zasiadaią dziś w Dyrekcyi Edukacyi publicznéy, bądź iak czynne, bądź iak honorowe iéy członki. —

umieiętnościom zaszczyt wiekowi naszemu przynoszącym. Ilekroć myśl ta, czy się nie nadto oddaię pracy, od wielu za oschłą, nudną, szkolniczą, mechaniczną mianéy, ostudzała we mnie gorliwość, tylekroć przywodziłem sobie na pamięć uwagę Professora moiego w Lipsku ś. p. *Dathe*: „w inszych rodzaiach nauk iest wielu pracuiących, tu liczba ich bardzo mała, albo prawie żadna; do tego powtarzałem sobie, ileż to czasu nie łożą insi na wynaydowanie logarytmów, na wyrachowywanie tylu na pozór drobnych arytmetycznych zagadnień, a iaż naydroższy skarb narodowy, ięzyk, miałbym tak lekce ważyć, iżbym któréy choćby naymnieyszéy iego cząsteczki zaniedbał?—Szczęśliwe udanie się urządzenia Licei, postęp iego nad nadzieię owczesnego rządu, który mi nie przestawał dawać dowodów swego ztąd ukontentowania, i nadzwyczayne z różnych stron zachęty, ożywiły na nowo wemnie tę gorliwość, któréy potrzeba ieszcze było do przywiedzenia do skutku iakożkolwiek daleko zaszłéy iuż pracy. Cale albowiem nowe tu dla mnie stosunki, a do tego ieszcze w drażliwém położeniu, (*d*), gdzie głównym właśnie było obowiązkiem moim skoiarzyć wzaiemne zaufanie ziomków i rządu, gruntowne tych stosunków poznanie i porównanie, znacznego potrzebuiąc czasu, znaczną uczyniły przerwę w robocie; tak dalece, że się w części ziściło, czém mnie ś. p. Seweryn Hrabia *Rzewuski* w Wiedniu pożegnał. „Przewiduię, rzekł on, że w Warszawie słownik w odłog póydzie, a może i wcale nie przyydzie do skutku.“ Szukałem wprawdzie sposobu wyręczenia siebie tyle i tak rozmaicie zatrudnionego, przynaymniéy w ostateczném wygotowanego iuż rękopismu ułożeniu do druku; lecz gdy po roczném prawie oczekiwaniu, nie widziałem żadnego skutku spodziewanéy pomocy, zebrałem się sam w siebie, abym ile sił moich odpowiedział położonemu we mnie zaufaniu, i okazał się godnym zachęt i zasiłków, którém odbierał.

Jakóż rok ten (1804) był dla mego przedsięwzięcia rokiem, że tak powiem, funduszowym. W skutku wziętego przez Seweryna Hr. *Potockiego* do Petersburga pierwiastkowego rysu, odebrałem znaczny posiłek od Nayiaśnieyszego Imperatora Wszech Rossyi, z zaszczytną dla mnie odezwą Xięcia Adama *Czartoryskiego*. (*e*). Nayiaśnieyszy

(*d*) Bardzo dokładnie wszedł w drażliwość mego owczesnego położenia Józef Hrabia Ossoliński, iak następuiące wyrazy listu iego pokazuią:— „Twoia sytuacya, iak z twego listu miarkuię, iest dobra, ale delikatna; możesz wiele dobrego sprawić; chcesz, tegom pewny; żebyś wszystko z cierpliwością i wielkim rozmysłem czynił, tego ci życzę.“

Monsieur.

(*e*) „Aprés avoir recu le prospectus du nouveau dictionnaire Sclavon, que Vous Vous proposez de faire imprimer, je l'ai communiqué à Mr. le Comte Zawadowski Ministre de l'Instruction publique

Król Pruski zalecił czterem ministrom, ażeby magistratury i szkoły mogące z mego dzieła pożytkować, na toż dzieło prenumerowały; póżniéy nieco Nayiaśnieyszy Cesarz Austryacki niektóre urzędy do tego upoważnił. Józef Hrabia *Ossoliński*, Stanisław Ordynat *Zamoyski*, Hrabina z Bielskich *Worcellowa*, ś. p. X. *Kossakowski* Biskup Wileński, a nadewszystko Xiążę Jenerał Adam *Czartoryski*, który sam czwartą niemal część kosztów założyć raczył, nadzwyczaynym wsparciem mię zapomogli. Nadto insze osoby w kraiu równie znakomite, których imiona przed pierwszym tomem umieścić miałem za świętą powinność, a razem za zaszczyt dzieła i autora, zbieraniem prenumerat poiedynczych trudnić się łaskawie raczyły.

Nie obeymuiąc podówczas całéy obszerności kosztów i trudów, których przedsięwzięte dzieło wymagało, śmiało zaiąłem się przyrządzaniem druku, wsparty doświadczeniem i przyiaźnią zacnego ś. p. Franciszka *Dmochowskiego*, wydawcy na własny koszt dzieł Krasickiego, Karpińskiego, i tłumaczenia swego Homera. Sprowadziłem z zagranicy charaktery, papier, nakoniec i zycerów. Zaczął się druk u Xięży Piiarów; lecz w krótce dla potrzeby bliższego dozoru tak trudnéy i nadzwyczaynéy roboty, a oraz dla większego *pośpiechu*, poświęciłem z wielką niewygodą w domowém gospodarstwie część własnego pomieszkania mego na drukarnią. Zawczesna śmierć pozbawiła mnie pomocy *Dmochowskiego*, a póżniéy nieco ściśle ze mną związanego *Wolskiego*. Lecz dzięki Opatrzności, która aż do samego zakończenia dzieła, raczyła mi zachować dzielną pomoc X. Rektora *Kamieńskiego*, X. *Bielskiego*, X. *Czarneckiego*. Ci zacni mężowie raczyli każdy z tych licznych i nabitych arkuszy w drugiéy korekcie z natężoną czytać uwagą, i nie tylko poprawy omyłek druku pilnować, ale nadto nie na iednéin miey-

Son Excellence le porta à la connoissance de Sa Majesté, et l'Empereur en égard au bien, qui pourroit resulter pour les dialectes Sclavons de cet ouvrage, considérant d'ailleurs les peines et les travaux qu'exigoit une pareille entreprise, a daigné Vous envoyer cinq cents ducats pour Votre encouragement, que S. E. M. le Comte *Zawadowski* m'a remis. Jl seroit à desirer que ce Dictionnaire fut aussi complet pour tous les Dialectes Sclavons, qu'il est pour un seul, et qu'à l'exemple de celui de l'Academie Française, il réunisse à la valeur étymologique, une définition exacte et raisonnée de chaque terme; mais une pareille tâche seroit trop vaste pour un seul individu; et Votre ouvrage tel qu'il est ne manquera pas d'étre d'une grande utilité et de frayer le chemin à d'autres auteurs qui voudront, en suivant vos traces, le completer, et le porter au plus haut degrès de perfection.

Le 12. 9*bre* 1813 St Petersbourg.

Le Prince A. Czartoryski.

scu znaczenia sprawdzać lub nowemi przykładami stwierdzać, dowodząc takową wytrwałością uprzeymey przyiaźni dla autora, oraz gorliwości dla ięzyka.

Wypracowany w Wiedniu rękopism, doszedł tylko do początku litery *W.*, mianowicie do słowa *wieża.* Prócz tego wywiozłem ztamtąd w dwóch wielkich skrzyniach niezliczoną moc wypisków do powciągania pod każde słowo iuż wyrobione; od litery zaś *W.* aż do końca same tylko materyały, ieszcze wcale nieuporządkowane. Milionowe te wypiski na osobnych kartkach znayduiące się, trzeba było pierwéy ułożyć, potém gdzie należało, powciągać; a ostatnie, właśnie naywiększe i nayobfitsze litery zupełnie na nowo wypracować; nadto korekty osobliwie pierwsze, ze wszystkich naymozolnieysze, pilnie i bez zwłoki odbywać; tudzież potrzeby druku tyle korespondencyy wymagaiące obmyślać. Bóg nayłaskawszy zdarzył, że pomimo rozmaitych i licznych urzędowych zatrudnień, które mi częstokroć i iednéy wolnéy nie zostawiały chwili, że mówię, i czas i zdrowie wystarczyły; słowem, że wszystkie 6. Tomów dzieła w przeciągu ośmiu lat, bo od roku 1806, do 1814 z druku powychodziły; gdy sławny Księgarz Lipski *Breitkopf* posiadaiący gisernią i drukarnią iak naydokładniéy urządzoną, maiąc wszystko pod ręką, co tu z dalekich stron sprowadzać trzeba było, obfituiąc w ludzi w sztuce drukarskiéy naybiegleyszych, drugą edycyą słownika Niemieckiego *Adelunga* 12 lat, bo od roku 1774 do 1786 drukował, a to w czasach spokoynych, żadnéy przerwy, żadnéy mu przeszkody nie czyniących.

Postąpiłem był w druku do połowy tomu pierwszego, gdy znagła gwałtowna burza okropnéy woyny aż do nas dosięgła w roku 180$\frac{6}{7}$. Odebrałem rozkaz wyniesienia się w ośmiu godzinach z Saskiego Pałacu ze szkołami, z biblioteką, z muzeum i z moią drukarnią. Wtedy to dzielna opieka Stanisława Hrabi *Potockiego* Naczelnika edukacyi kraiowéy, obroniła od ciosu, którkyby był może i dwuletni dopiero Instytut szkolny i niedawno urządzoną w pomieszkaniu moiém drukarnią, a zatém i uskutecznienie wydrukowania dzieła wniwecz obrócił. (*e*) Ztém wszystkiem ciężkie kwaterunki uczyni-

(*e*) W dniach dla mnie pełnych trwogi, byłem tak szczęśliwy, żem odebrał następuiące zaspokaiaiące uwiadomienia; dnia 2 Grudnia: „Stanisław *Potocki* był u Xięcia Jmci Bergskiego, (teraźnieyszego Króla Neapolitańskiego), który go zapewnił, iż żadna sala w Liceum zabraną nie będzie. Gdyby więc wrócono na rewizyą, trzeba to tym Ichmościom imieniem Xięcia powiedzieć, oświadczaiąc, iż to iest szkoła *immediate* pod protekcyą Rządu teraźnieyszego, który iéy kontynuacyi żąda.“

8 *Grudnia w nocy.*

„Donoszę, iż Cesarz kazał mi powiedzieć, że Liceum bierze pod swoię protekcyą, i że wydał rozkaz zaraz po przeczytaniu memoryału naszego, ażeby to mieysce było nietykalne. Ściskam serdecznie.“ *Stanisław Potocki.*

ły mieszkanie moie mniéy spokoyne; przerwanie związków zagranicznych zatamowało sprowadzanie potrzeb drukarskich, ſtąd nieiednoſtayność papieru zwłaszcza w tomie oſtatnim; ludzie w drukarni pracuiący do publicznych posług, do wart, do okopów odrywani, nietylko mitrężyli czas drogi, ale też ponabywali nałogów poſtępowi pracy szkodliwych. Do tego zmieniła się zwyczayna cena rzeczy, wszyſtkie moie rachuby upadły, żadna umowa, żadna ugoda nie utrzymała się, a w miarę pomnażaiących się wydatków zasiłki uſtawały. Po nieiakiém horyzontu politycznego wypogodzeniu, zdawało się, że rzeczy do zwykłego powracaią porządku; aliści druga woyna r. 1809, a trzecia od r. 1812 nayburzliwsza ze wszyſtkich powſtała. Z robotników moich iedni pomarli, drudzy, nabrawszy złych nałogów, ſtali się niedbałymi lub wcale niezdatnymi do pracy, iak świadczą pozoſtałe w odbiciu piątego tomu ślady: ieden nakoniec ze wszyſtkich nayzdatnieyszy, któremu trudno było znaleźć równego, z wielką szkodą moią potaiemnie uszedł z Warszawy. Udałem się więc znowu do zacnych przyiacioł moich JJXX. Piiarów, właśnie iak gdyby przeznaczeniem tak było zrządzone, aby druk dzieła mego u nich zaczęty, w ich też drukarni był ukończony. (*f*)

Tymczasem uyrzałem się w konieczney potrzebie podniesienia prenumeraty od *czerwonych złotych* 10 do 12, iuż to dla droższéy ceny wszyſtkiego, iuż też że dzieło zrobiło się większém nad spodziewanie. Nie wiele to wprawdzie pomogło do pomnożenia funduszu, ile w takich kraiu okolicznościach, że naymaiętnieyszym nawet na gotowiźnie schodziło; ztémwszyſtkiém nie zoſtałem i tą razą bez zachęt, bez wsparcia. Nayiaśnieyszy *Król Saski* wprzód iuż zaszczyciwszy autora wielkim złotym medalionem *Virtuti et ingenio*, raczył się też do kosztów druku przyłożyć. Gdy zaś coraz większy ścisk dla wzmagaiącéy się i na wszyſtkie ſtrony szerzącéy burzy woiennéy dokuczał, *Ordynat Hrabia Zamoyski* całego swego użył wpływu, by między przyiaciołmi oyczyſtego ięzyka tyle przynaymniéy wyiednał funduszu, ile na przetrzymanie krytycznéy chwili, za prędko przemiiaiącą uważanéy, niezbędnie potrzebném się zdawało; bo któż mógł wtenczas przewidzieć, że ścisk ten tak długo się pociągnie?

Już prawie połowa oſtatniego tomu, nayobszernieyszego ze wszyſtkich, była wydrukowana, kiedy zupełnie opuszczony, założywszy z własnéy moiéy kieszeni kilkanaście tysięcy złotych, a dla wielkich i rozmaitych zawodów w odbieraniu należytości, zakładać więcéy nie będąc w ſtanie, zatrwożony zoſtałem koniecznością zawieszenia na czas dalszego ciągu druku, i tak dość powoli poſtępuiącego. Aliści Mąż, którego przyiaźń poczytuię sobie za ieden z naywiększych zaszczytów, sławny w kraiu i za granicą z głębo-

(*f*) Drukarnia ta odbiła drugą połowę oſtatniego tomu.

kiéy nauki i wzorowego pisania Jan *Sniadecki* Rektor Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego, pośpieszył mi na pomoc, częścią własném wsparciem, częścią pomnożeniem liczby prenumerantów, naywięcéy zaś zastanowieniem uwagi iednego z nayznakomitszych współziomków obywatelów Litewskich, słynącego danemi dowodami gorliwości o literaturę krajową, nad potrzebą zasilenia niedalekiéy iuż końca swoiego tak kosztownéy pracy; słowem iego przyiacielskiéy troskliwości, i w skutku iéy nastąpionéy hoynéy, w tych ciężkich czasach tak ważnéy pomocy wielkiego Mecenasa, winien iestem, że całe dzieło zupełnie iuż ukończone, i że ostatni tom zaszczycić mogłem imieniem, które mu nowéy a bardzo świetnéy ozdoby dodaie. (*g*)

Taki to był cały ciąg pracy i części życia mego iéy poświęconéy, że powstaiące coraz nowe trudności załatwiane były nowemi zachętami, a nowe zachęty dodawały mocy do zniesienia nadchodzących coraz nowych przeciwności. Znosić nad to musiałem naydotkliwsze sercu moiemu ciosy i klęski domowe, które mię pozbawiały osób przez pokrewieństwo, powinowactwo, przez uprzeymą przyiaźń nader mi drogich, które mi wyrywały naysłodsze rodzicom nadzieie; nawet teraz gdy słowa te piszę, drżéć mi znowu przychodzi o życie naydroższéy dla mnie w świecie osoby, która z nawiększém przywiązaniem wszystkie trudy, i wszystkie iakie bydź mogą życia słodyczy zemną uprzeymie dzieli.... Wspominam i te okoliczności, bo i one nie mogły na pracę moię nie wpływać.

Wzmiankowałem wyżéy, iak pogłoska o moiém przedsięwzięciu ściągnęła na siebie uwagę Towarzystwa Warszawskiego Przyiaciół Nauk; wychodzące tomy ieden po drugim, zainteresowały wielką część akademiy Europeyskich. Po wydaniu zaraz pierwszéy części, zaszczyciła mię przybraniem do swego grona *Królewsko-Czeska* Akademiia w Pradze (*h*); po niéy *Götyngska* i *Wileńska*; późniéy nieco *Berlińska* i *Królewiecka*, na koń-

(*g*) Pisząc to miałem ieszcze nadzieię, że równa hoyności skromność gorliwego tego literatury kraiowéy opiekuna da się przełamać, i pozwoli zaszczycić ostatnią tę część Słownika świetném swoiém imieniem; lecz gdy żądanego pokilkakrotnie pozwolenia nie uzyskałem, niech wdzięcznemu uczuciu moiemu wolno będzie choć w tym wynurzyć się przypisku, objawiaiąc, żem winien tę pomoc na dokończenie dzieła JW. Wincentemu Hrabiemu Skumin *Tyszkiewiczowi* Referendarzowi Litewskiemu, Kawalerowi Orderów Polskich. Jest to ten sam opiekun nauk, który gimnazium Grodzieńskie w Swisłoczy zbiorem ksiąg i instrumentów zbogaciwszy, i dwakroćstotysięcy złotych polskich na wymurowanie pięknego domu gimnazyalnego w tymże mieście zapisawszy, nie ustaie w dzielném przykładaniu się do rozszerzania nauk.

(*h*) Diploma na to przysłane sobie miałem od znakomitego téy akademii członka Xiędza *Dobrowskiego* z Pragi z następuiącą odezwą:

„Die Gesellschaft der Wissenschaften dankt Ihnen verbindlichst für das ihr überschickte „Geschenk. Um Ihnen Kosten zu ersparen, nahm ich es auf mich, Sie davon zu verständi-

na końcu *Instytut Francuzki* w Paryżu. Imieniem Imperatorskiéy Akademii Petersburgſkiéy naychlubnieyszą od iéy Sekretarza odebrałem odezwę. Zaszczyty te, które dzieło z ięzykiem w nim objętym, a zatém i z narodem dzieli, szczególniéy były mi powodem do zdania tak dokładnéy sprawy z długoletnich usiłowań moich i towarzyszących im okoliozności, abym wielką część wspomnionych zaszczytów przekazuiąc Mężom, bez których zachęty, pomocy i hoynéy ręki, przedsięwzięcie moie nie byłoby pomyślnym uwieńczone skutkiem, wywdzięczył się ile mogę, Dobrodzieiom moim.

W podobnym widoku umieszczam poniżéy zdania o wyszłych poprzedniczych tomach, iakie z odezw i dzienników uczonych do wiadomości moiéy doszły; zawarte w nich pochwały chętnie także rozciągaiąc do literatury oyczystéy, do narodu i tych wszystkich, którym się iaki udział pracy z wdzięcznością przyznaie; nad znayduiącemi się w rzeczonych zdaniach przestrogami zastanawiam swoię i współziomków uwagę, a na końcu daię własne moie o dziele zdanie, z nieiakiém sprostowaniem nieszczędzonych w niektórych recenzyach uwielbień.

Na czele kładę zdania tych nayznakomitszych Ziomków naszych, których pomocy i wsparciu dzieło szczególniéy przypisać należy.

Po przesłaniu pierwszego Tomu, odebrałem od Xięcia Jenerała *Czartoryskiego* list treści następuiącéy:—

dnia 4. Stycznia 1808. Łancut.

»List twóy, móy Rektorze kochany, odbieram z wdzięcznością i ukontentowaniem; ieżelim iakkolwiek mógł się przyłożyć do ułatwienia albo raczéy przyśpieszenia wyyścia na iaw' iedynego (niestety!) doskonałego dzieła u nas w tym rodzaiu, w którym umieiętna pracowitość i niezmordowana dotrwałość twoia obdarzaią ięzyk a przeto cały narod nim mówiący, mam to sobie za zaszczyt nieposledni; śmiem mówić, że gorliwa pomoc do rychłego uskutecznienia tak ważnego zamiaru iest obywatelskim obowiązkiem. Przez tyle wieków nauczycielom szkolnym; którym powierzone było ćwiczenie młodzieży w naukach, między którémi, któżby iako nieuchronnie potrzebną nie liczył znaiomość rodowitego ięzyka dokładną, tym nauczycielom szkolnym przez kilku wieków, mówię, przeciąg, nie przyszło na myśl, albo raczéy odstraszeni ogromem pracy wyperswadowali sobie, że obéyść się można bez piérwszych narzędzi do utworzenia znaiomości zupełnéy ięzyka nieuchronnych, to iest bez grammatyki gruntownie ułożonéy, i bez słownika

gen. Ich trug auf eine Belohnung mit einer silbernen Medaille an. Man glaubte Sie mehr durch die Annahme zu einem auswärtigen Mitgliede zu ehren. Das ausgefertigte Diplom habe ich bereits an Herrn v. Jekel nach Wien geschickt, weil ich glaubte, daſs es Ihnen von da aus sicherer zukommen wird.—

obfitego. Pierwszy *Kopczyński* przeięty i przekonany o potrzebie tych dwóch składów do mowy każdéy, dogodził przeważnie niedostatkowi, w którymeśmy żyli do tego czasu w grammatycznym względzie; w lexikograficznym zaś *exegisti opus aere perennius.* Dziwno, że gdy w każdym kraiu od daty naydawnieyszéy wzorowe wychodziły słowniki w uczonych ięzykach, iako to: Kalepina, Gesnera, Faciolatego, Greckie i Łacińskie Stefanów, gdy w własnym i do własnego ięzyka wydawała we Francyi Akademiia Francuzka w Paryżu, oycowie Jezuici w mieście Trewu nietylko dzienniki uczone naylepsze, a poiedyncze nawet osoby tegoż zgromadzenia, iako to: le Pere Tachard, etc. doskonałe dykcyonarze, gdy akademiia Florencka della Crusca zwana, do ięzyka Włoskiego pracowitém ułożeniem dykcyonarza trudniła się; a w Hiszpanii Cobarubias de Orosko, w Anglii Johnson, Adelung w Niemczech takowyż dokonywali zamiar; żadne w Polszcze zgromadzenie nie poszło w zawód tak nader użytecznéy pracy z bracią swemi za granicą mieszkaiącemi, i nie zastanowiło się z uwagą nad ważnością przedmiotu, iakim iest ułożenie do rodowitego iedynie ięzyka dykcyonarza systematycznie i obficie uporządkowanego; bo ani dykcyonarz Polski Knapskiego, ani nędzny Miączyńskiego, Daneta ani wspominam, nie mogą (chyba idąc za uprzedzeniem naywiększym) mierzyć się z żadnym ze zwyż wspomnionych dzieł; i gdyby cię nie była natchnęła chęć szczęśliwa, pewnie i wnukowie nasi nie byliby się doczekali produkcyi zawieraiącéy w sobie i będącéy skarbcem dostatków ięzyka każdego w słowach, które iak (dobywszy ie ztamtąd) szykować i porządnie używać mamy, wskazuie nam grammatyka. Wieleż to nam ieszcze trzeba będzie w różnych ięzyka rodzaiach pracować, nim dokażemy wykorzenić niewstydnie niepolskiego sposobu pisania, który się (małą bardzo liczbę pisarzów wyiąwszy) wkradł od lat 15^{tu} a corok ugorsza się. Tu kończę, bo dosyć, a może nadto rozgadałem się. — Vale et me ama kochany Rektorze.«

Józef Hrabia *Ossoliński* odpisał mi z zwykłą swoią dla mnie uprzeymością, w takiéy osnowie:

z Wiednia w Lutym 1808. *r.*

»Ucieszył mnie twóy Dykcyonarz. Bądź pewny, że tylko przez troskliwość, aby na świat wyszedł, kiedyś tobie się przeciwiłem. Wdzięczny ci iestem twego serca, twoiéy pamięci. Bądź pewny, że zawsze cię szanowałem i kochałem, i że ani ty, ani twoi nigdy mi nie będziecie oboiętni; nawzaiem proszę cię o stateczne do mnie przywiązanie. Zgorszyło mnie, że tak mało masz prenumerantów. Z moiéy strony nietylko dotrzymam ci pomocy, którąm na dalsze tomy przyrzekł, ale będę się starał zachęcić prenumerantów. Jak nayprędzéy przyśliy mi kilka exemplarzy prospektów dalszéy prenumeracyi, abym

mógł ie posłać na kontrakty do Lwowa. Chcę ia sam bydź twoim kommissyonantem pilnym w czynieniu, chociaż może nieregularnym w korrespondencyi przy moich roztargnieniach. Zgoła, móy poczciwy Lindo, prawdziwie ci dobrze życzę. Jeden exemplarz dam przełożyć papierem dla notat, które z czasem prześlę na ieden tomik suplementu. Chcę albowiem dzieło, którego ty oycem, a ia dziadem, iako mego ukochanego wnuczka pielęgnować. Biblioteka iuż teraz cały dom zaymuie. Pensya bibliotekarza podwoi się. Mianuiąc testamentem subjekta, zawsze ci zostawiam pierwszeństwo w ten sposób, iż od twoiéy woli będzie dependować mieysce to objąć, a inni *in casum* gdybyś nie chciał. Dziś więcéy ci nie piszę. Powtarzam *laconice* i bierz te słowa ściśle *ad literam*, żem z twego dzieła kontent, że cię kocham, żem twóy przyiaciel iak nikt lepszy na świecie; za pamiętniki i katalogi dziękuię. Częściéy teraz pisuy.«

Zdanie Francuzów zawiera się w następuiących listach sławnego *Sylwestra de Sacy*, i uczonego ś. p. Barona *de Serra*, zawczesnym zgonem naukom zabranego.

Extrait d'une lettre écrite par Mr. *Silvestre de Sacy*, membre de l'Institut au Ministre de l'Empr. près le Roi de Saxe (*Bourgoing*). Paris 3. Juin 1808.

»Le paquet contenant le dictionnaire Polonóis de Mr. Linde, est arrivé à Paris vers la fin d'avril. Je l'ai présenté à la classe d'histoire et de littérature ancienne. J'en ai en même tems rendu un compte sommaire, autant que je pouvois le faire principalement d'après l'introduction écrite en allemand. La classe sur ma proposition pria Mr. *l'Eveque* (auteur de l'histoire de Russie) d'en rendre un compte verbal plus détaillé. La santé ne lui a permis de remplir ce voeu que depuis peu de jours et il a confirmé l'idée avantageuse que j'avois donné de cet ouvrage. Il nous a paru que l'auteur étoit parti d'idées justes sur la grammaire générale, sur la filiation des langues, sur leur manière de se former et d'accroitre successivement leurs richesses. On ne peut que louer le soin qu'il apporte à la comparaison des divers idiomes d'origine Slavonne, à la distinction des différentes acceptions attachées à une même racine ou à ses dérivés chez diverses nations et à diverses époques ainsi que l'attention qu'il a de justifier ses assertions par des exemples et de citer ses autorités. Pour porter de son ouvrage un jugement plus circonstancié il faudroit savoir et savoir bien le Polonois, le Bohemien, le Russe etc. Mr. *l'Eveque* croit que Mr. Linde auroit pu indiquer plus de rapprochements qu'il ne fait entre les racines de la langue Slavonne et celles du Grec.

Du reste la classe n'a pu se rendre au desir que Mr. Linde nous avoit manifesté que l'Institut fit hommage de cet ouvrage à l'Empereur. Cela est absolument contraire à

l'usage. L'Institut ne présente jamais que les ouvrages collectifs faits par le corps ou exécutés sous sa surveillance. Il ne permet pas même que ses membres profitent, pour faire hommage de leurs travaux particuliers à S. M., des circonstances où le corps a l'honneur de lui être présenté. L'exemplaire est donc resté à la bibliotheque de l'institut, comme un hommage fait par l'auteur à cette compagnie et j'ai été chargé de vous prier de lui en faire les remerciments de l'Institut.— J'ai quant à moi fort regretté de ne m'être point occupé des langues Slavonnes; je ne doute point que si je l'eusse fait, je n'eusse attaché un grand prix au travail de Mr. Linde. Un dictionnaire chronologique d'une langue qui contient pour ainsi dire l'histoire de chacun des mots dont elle se compose devient presque l'esquisse de l'histoire de la civilisation d'une nation; et ce travail bien fait pour une des langues-mères donneroit une multitude d'apperçus applicables à tous les idiomes et à tous les peuples, etc.«

Paris 31. *Mars* 1811.

Monsieur.

»Je regarde comme une faveur la commission que Vous avez bien voulu me confier d'offrir à la classe d'histoire et de littérature ancienne de l'institut de France le 3 volume de votre dictionnaire Polonois. Je m'en suis acquitté avec empressement, et j'ai sollicité la permission de vous offrir les remercimens de la classe, et de vous assurer du désir qu'elle a de voir terminer heuresement un ouvrage qui peut être regardé comme un modéle en ce genre. Plus il vous a couté de peine, plus il vous acquiert de droit à la reconnoissance de tous ceux qui savent apprecier le plan et l'execution de ce travail. Peu de langues pourront offrir un dictionnaire digne d'être mis en paralelle avec celui dont vous enrichissez la votre.

Je me félicite, Monsieur, d'avoir à vous exprimer l'estime de la classe d'histoire et de littérature ancienne, et je vous demande la permission d'y joindre l'hommage personnel de l'estime très-distingué avec laquelle j'ai l'honneur d'être, Monsieur

Votre-très-humble et très-obéissant serviteur

Silvestre de Sacy, Ex-président.

Paris 23 *Mai* 1812.

Monsieur,

»Je me suis fait un plaisir d'offrir en votre nom à la classe d'histoire et de littérature ancienne de l'Institut le nouveau volume de votre dictionnaire, qui m'a été remis, il y a un mois environ, avec votre lettre du 28 Juillet 1811. par Mr. Markiewitz. La

Classe a reçu avec intérêt cette continuation d'un ouvrage aussi digne d'eſtime et d'encouragement, et pour vous donner un tèmoignage du prix qu'elle attache à votre travail elle a, sur ma proposition, arrété, que votre nom seroit inscrit parmi ceux des personnes qui aspirent à obtenir le titre de correspondant. Je ferai tout ce qui dependra de moi, pour que quand elle fera une nomination de correspondans etrangers, elle se rappelle nos vœux et vos titres, et je m'eſtimerai heureux si je puis contribuer à avancer le moment où vous aurez la satisfaction de voir notre desir accompli.

Je joins ici une lettre du Sécrétaire perpetuel Mr. Dacier, mon confrére et mon ami, qui partage l'intérêt que je vous porte, et qui se joindra volontiers à moi pour vous en donner des marques. Nous voyons avec plaisir que vous avancez vers la fin d'un travail pénible, entrepris d'après un plan excellent, et digne, suivant moi de servir de modèle.

Agréez, je vous prie l'assurance de la parfaite considération avec laquelle j'ai l'honneur d'être, Monsieur

Votre-très-humble et très-obéissant Serviteur

Silvestre de Sacy.

Dresde de 1 Sept. 1811.

Monsieur.

»J'ai reçu votre lettre avec le paquet dont la moitié étoit destinée pour Paris et l'autre est gardée précieusement pour moi. Par la première bonne occasion, Monsieur de Sacy recevra votre lettre et votre envoi litteraire. Je vous remercie infiniment de m'avoir envoyé le nouveau volume de votre grand ouvrage, qui sera à la lettre pour tout le monde et pour nous autres occidentaux sur tout, la clef des langues d'origine Illyrienne. Malgré tous les travaux philologiques dont nous nous targuons, les langues d'origine latine n'auront pas un dictionnaire à concordance, qui puisse soutenir le paralèle du vôtre.

Je suis bien aise, que la dernière partie de mes veilles latines ait soutenu l'opinion favorable, que des lectures fugitives vous en avoient fait concevoir (*i*). Si j'ai quelque loisir, je m'occuperai à corriger, à augmenter et à publier le tout ensemble.

La jeunesse qui s'instruit sous votre sage direction profite au milieu des embarras et du bruit des armes peu favorables aux Muses. Je suppose que Monsieur l'Ambas-

(*i*) ś.p. Serra miał zwyczay czytywać, albo raczéy recytować z pamięci, przyiacielom swoim wyiątki z pism swoich, nim ie podał do druku; tu iest mowa o dziele: *de Bello Sarmatico.*

sadeur de France, qui a beaucoup d'esprit et de connoissances aura visité le Lycée et assisté aux derniers exercices.

Je vous prie de saluer le Père Kopczyński et de recevoir l'assurance de toute mon estime et de ma parfaite considération—

le Baron de Serra.

Co do dzienników literackich Niemieckich, Szanowny móy przyiaciel Ludwik *Osiński* umieścił w pamiętniku swoim w Tomie pierwszym od karty 35. podane mu od ś. p. *Wolskiego*, wraz z odezwą do niego, tłumaczenie recenzyi gazety literackiéy *Halskiéy*, z przypiskami do niéy iak następuie:—

Do Redaktora Pamiętnika.

»W politycznym odradzaniu się Polski, winszować zapewne sobie będą spółrodacy, że znalazł się Polak, który przy ważnych zatrudnieniach publicznych, chce im się przysługiwać aż nadto upragnionym a ważnym dziełem peryodycznym. Cel iego wiadomy iest wszystkim z obwieszczenia poprzedniczo wydanego. Dopomaganie tak chwalebnemu zamiarowi, nie tak obowiązkiem, iako raczéy potrzebą i głównym interesem iest każdego, bo idzie o rozszerzenie światła. Bez takiego dzieła pisma narodowe i obce świeżo wychodzące, (nic nie wspomnę o dawnych) byłyby straconemi dla większéy liczby spółrodaków. Nie wiedzą o nich, lub ieśli przypadkiem o nich usłyszą, nie umieią ich cenić. Nie iest to z chwałą narodową rzecz zgodna, że tak znakomite dzieło iakim iest *n. p.* Słownik ięzyka Polskiego, nie miał recenzyi swoiéy w oyczystym kraiu, co zapewne niedostatkowi peryodycznego Literackiego pisma przyznać należy. Oddaymy tu sprawiedliwość zagranicznym, którzy okazuią ile podobne dzieła cenić umieią, a chociaż od nich uprzedzeni w téy mierze, korzystaymy z naypierwszéy pory wychodzącego nowego pamiętnika. Spieszymy się zatém z podaniem do pierwszego zaraz Numeru, Recenzyi tegoż Słownika, maiącego ſtanowić epokę w ięzyku i literaturze Polskiéy, wyiętą z gazety Halskiéy; w któréy Recenzent okazał, że wchodzi w ducha Autora, w trudności niezmierne, iakie zachodzą w tym dziele do zwyciężenia, w ogrom pracy około niego podeymowanéy, zna ważność iego na potomne wieki, względem ięzyków Słowiańskich i ogólnéy filozoficznéy grammatyki. Pozwolimy sobie tylko przydadź przypiski na niektóre mieysca recenzyi tegoż Słownika, względem wątpliwości i zarzutów tu i owdzie uczynionych Autorowi, iakie iuż z rozwagi nad tém dziełem, iuż z osobistéy rozmowy o nim z samymże Autorem, nawinąć nam się mogły.«

Wypis z Gazety powszechnéy Literackiéy, wydawanéy w Hali. Nro 333. dnia 1go Grudnia 1808.

»Wydany świeżo Słownik Polski, o którym z ukontentowaniem donosimy publiczności, należy do nayważnieyszych zjawień nowo rozpoczętego wieku, i zaspokaia to utęsknienie, z iakiém od dawna miłośnicy nauki ięzykowéy, oczekiwali podobnego dzieła. Chociaż ono właściwie poświęcone iest tylko ięzykowi i narodowi Polskiemu, obeymuie atoli całe Słowiańskie plemię; wszystkie przeto Narody, rozciągaiące się od morza Adryatyckiego do Baltyckiego, od Elby aż ku Kamczatce, należące do iednéyże głównéy posady ięzyków swoich, i interesuiące się do ukształcenia onéy, powinnyby łącznie z nami, oświadczyć wdzięczność godnemu Autorowi dzieła tego, i za zasługę tak znakomitą złożyć wieniec tym okazalszy, im rozleglejszą swoiéy pracy miał przestrzeń, im dzielniéy, i z większém wysileniem na niéy pracował, i im się obszerniéy rozciągaią korzyści i owoce téy pracy.

Od dawna Autor gotował się na to przedsięwzięcie tak wielkie, aby dokładnym Słownikiem opatrzył pień ięzyków Sławiańskich; i w ciągu kilkoletniéy pracy około niego, dał się iuż poznać nauką, bystrością dowcipu, i wytrwałością. Oto iuż mamy przed nami pożądane to dzieło, a za każdém na nie spoyrzeniem, czuiemy wraz z zadziwieniem, tém czystszy dla Autora szacunek, im iaśniéy teraz dopiéro wykazuią się wszystkie około niego nieprzeliczone trudy. Wyznać należy, że trudno iest ogarnąć analogiią składu kilku ięzyków, lecz objąć cały ogrom słownego skarbu wszystkich pobratymczych ięzyków, iest przedsięwzięciem olbrzymiém. Niezwiędły wieniec chwały zyskał *Adelung* za gorliwą pracę, którą podjął w wyśledzeniu pierwiastkowego iądra Germańskiego ięzyka: naynowsi Niemieccy Lexykografowie, choć wielokrotnie sprawdzali i uzupełniali *Adelunga* zasady; atoli nietknięte zostawili porównywanie przez niego zrobione pobratymczych ięzyków; a zatém i wszystkie z tego porównania wyczerpnione objaśnienia pochodu, i stosunków co do znaczenia wyrazów. *Lindego* Słownik, odpowiada godnie *Adelungowi*. Mało na téy zasłudze, ma on ieszcze więcéy zalety co do pracy w porównywaniu pobratymczych ięzyków. Każdy prawie z pokrewnych Niemieckiego, lepiéy iuż za Adelunga był wykształcony, niż którykolwiek ze Słowiańskich. Tu też to właśnie tém większe zachodzą trudności, z któremi Lindemu walczyć było potrzeba. Dziwić się należy niezmordowanéy gorliwości tego męża, iuż nawet co do saméy polszczyzny, rozważaiąc cały poczet drukowany tak drobno, w szesnastu kolumnach, pism Polskich, które przeczytał i porównał, dlatego, aby na każdy wyraz, na wszystkie iego znaczenia, bądź zastarzałe, bądź używane dotąd, znalazł sto-

sowne texty. Rzecz to iest nadzwyczayna, nie gubić się w tak nieprzeyrzalném mnóstwie materyałów; a w wypracowaniu ich równie zmudném, iak nayballnieyszéy przezorności wymagaiącém, tak wyyść szczęśliwie, iak Linde. Lecz wyżéy ieszcze wznosi się zadziwienie nad bezprzykładną sprawie stałością i tęgością charakteru Autora, z iaką wśród burzy zaciętéy woyny, śmierć i zagładę od Wisły aż do Niemna rozpościeraiącéy, w ten czas gdy Warszawa była główném mieyscem wszystkich wypadków woiennéy wrzawy, wśród tych mówię okoliczności, nie tylko ciągle pracował nad zaczętém dziełem, lecz tego dokazał, drukarnią do własnego pomieszkania przeniosłszy, aby tym ciągléy czuwać mógł nawet i nad mechaniczną robotą, w wykonaniu przedsięwzięcia swoiego; tego mówię dokazał, że ieszcze w Grudniu, roku 1807, wyszła z pod prasy piérwsza część dzieła iego.

We wstępie wykłada autor zamiar i granice lexykografa w ogólności, a w szczególności, iakim sposobem zbierane były materyały do tego Słownika, rozporządzenie ich i trudności całéy téy pracy; Lexykograf podług autora, iest tylko historykiem, który wystawia przed oczy całkowity stan ięzyka i zbiór wyrazów iego w całéy objętości, zgromadzaiąc ie ze wszystkich krain, w których iest używany, ze wszystkich stanów i rzemiosł. Do dwóch zatém źrzódeł sięgnąć potrzeba, to iest do pism drukowanych, a to nietylko klassycznych autorów narodowych, bo te nie obeymuią wszystkich przedmiotów i wieków, lecz i do potocznéy mowy zwyczaynego pożycia. Z obudwóch tych źródeł zbierał Linde ogół skarbu ięzyka Polskiego, wszędzie zaś zaszczyca się powagą autorów przytoczonych, z nayściśleyszém oznaczeniem karty; porównywa nawet rozmaite tłumaczenia, iako to: różnego wydania tłumaczenie Biblii. Tak więc co do pism, użył ich autor w każdym rodzaiu. Lecz o technicznych objektach naród Polski mało ma książek, uprosił zatém JP. Professora Magiera o uzupełnienie onych. Przeto słusznie i tego powagę przytacza. Bo w ogólności mówiąc, powaga męża zastanawiaiącego się nad rzeczami i trzymaiącego się prawdziwéy w ięzyku analogii, prawdziwszém iest źrzódłem, niż drukowana książka niedbałego autora.

Godne iest uwagi, poważne zdanie we wstępie do Słownika, na końcu piérwszéy karty położone. »Znaczne odmiany, słowa są autora samego, zachodzące w rządach »kraiowych, znacznie też i na ięzyk działaią, bądź co do wzrostu, bądź co do upadku »onego, podług zachodzących okoliczności mniéy lub więcéy mu sprzyiaiących. W ta»kim razie ten naywiększą ięzykowi robi przysługę, kto go w całéy obszerności wiedno »zebrawszy podaie do potomności. Jeżeli upadnie, potomni będą mieli skąd go pod»sycić; ieżeli wzrostu nabierze, będą mieli pamiątkę czém był, a na zawsze skazówkę czém bydź może, i powinien.« — Zdaie się, że to pisane było w owym czasie krytyczne-

tyczne-

tycznego położenia, w którym całkowitém wydziedziczeniem ięzyk Polski był zagrożony, gdy ze wszystkich działań publicznych wyłączony, opierał się iedynie na gorliwym patryotyzmie przyiaciół dawnéy świetności Narodu Polskiego i iego literatury.

Naymocniéy autor przy tém obstaie, aby Lexykograf, nie poczytał się za prawodawcę swego ięzyka, żeby nie tworzył wyrazów, lecz wydobywał i wykładał znayduiące się rzeczywiście. Mówiąc w ogólności, ma on w téy mierze słuszność. Nie iednego Lexykografa, czy to iednostronność iakaś, czy to zapędzenie się w tworzeniu wnioskowań, uwiodły tak daleko, że albo odrzucał pewne w używaniu będące słowa i sposoby mówienia, albo że przeładował zwyczayną mowę składaniną wyrazów nowych, na przykład czasowników z przyimkami; tak iak są Niemieckie z prepozycyami *be-, zer, i t. d.*; chociaż takie nie znayduią się właściwie w żyiącym ięzyku, lecz może tylko kiedyś dały się słyszeć w potoczném mówieniu, lub też od którego z pisarzy użyte były i utworzone, na wyrażenie rubaszności, albo dla wydania niezwyczaynego w mówieniu zwyczayném przycisku; zwłaszcza gdy liczba takich arbitralnie się kleiących składanin, iest niezrachowana. Słusznie więc autor te przypadkowo tworzone składaniny, a częstokroć niedorzeczne, wyłącza z szeregu słów używalnych. Z tém wszystkiem są pewne przypadki, w których może nieraz trudnoby było oznaczyć granice między tym co iest arbitralnością, a co sama używalność ustanowiła. My przynaymniéy nie widzimy przyczyny, dla któréyby przyimki *do-, roz-*, i t. d., przeto że z nich składane wyrazy, częstokroć naprędce w potoczném użyciu się tworzą, tracić miały prawo do tego, żeby choć zwyczaynieysze z tychże przyimków robione, tak dobrze w szeregu słów mieścić się nie mogły, iak i składane z wielu innemi przyimkami (*k*). Wszakże i z owych przypadkowo tylko kleconych składanin, wiele wyrazów znayduiemy w klassycznych autorach.

(*k*) Podług zdania godnego Recensenta, krzywda niby się stała przyimkom *do-, roz-*, od autora Słownika, że on nieiako pierwszeństwo daie innym przyimkom, gdy nie wszystkie z nich składane słowa wymienia w Słowniku. Lecz znayduiemy we wstępie wyraźny dodatek w tych słowach. „Co tu względem przyimku *do-* ostrzeżono, rozciąga się i do wszystkich innych, „osobliwie do przyimku: *po-*; z którymby inaczéy wszystkie słowa z pod każdéy innéy lite„ry powtarzać wypadało.“ Co recensent mówi, ażeby choć zwyczaynieysze z przyimków robione składaniny, w szeregu słów umieścić, zaświadczamy po pilném przeyrzeniu Słownika, że właśnie toż samo iuż zrobiono; znayduiemy albowiem w nim wszystkie składane nawet naypotocznieysze, które tylko pisarz iaki lub dyalekt pobratymczy, lub używanie upoważnia; iedynie unikał autor arbitralności *Bandtkiego* w składaniach na saméy tylko dowolnéy analogii zasadzonych, iakoto: *dobestwiam*, *docosywam*, *doczopuię*, i t. d. Wiadomo i to, że gdy u nas są słowa dokonane i niedokonane, i że gdy dokonane czasem są odmienne od niedokonanych, *np. brać, wziąć*, z temiż samemi przyimkami, z któremi skła-

Radzilibyśmy, aby te oſtatnie były znamionowane przy słowie pierwiaſtkowém (*l*); tym sposobem z iednéy ſtrony dogodziłoby się i wydaniu rzeczywiſtego składu ięzyka, i nie poszłyby w równią z upoważnionemi słowami, takowe przypadkowe tylko składaniny. Autor umieścił między polskiemi słowami, złożone z przyimkiem *bez-*; *np.* bez-oyczy, bezosądny; bo powiada, tak trzeba korzyſtać z bogactw ięzyków pobratymczych. I któżby się mógł przeciwić tak analogicznemu składaniu wyrazów? Lecz właśnie też same przykłady dowodzą, że dowolność w pomnażaniu ięzyka ieszcze się kształcącego, (a któżby nie życzył ięzykowi swemu wzroſtu co do kształcenia się iego?) że mówię ta dowolność tak się daleko rozciąga, iak ſtosowna do tego analogiia prowadzi; że zatém Lexykograf może sobie czegoś więcéy pozwolić nad samo zbieranie i wyłuszczanie wyrazów (*m*). Któżby się względem tak analogicznego wykształcenia, nie chciał spuścić na sąd męża, który obeymuie w całéy obszerności swoiéy taką analogiczność, i wszyſtkie skarby ięzyka? Ktoby nie polegał zupełnie na zdaniu iego z tém większą u-

dać mogą słowo niedokonane, *brać*, *dobrać*, *przybrać*, *rozebrać*, *nabrać*, nie mogę składać słowa dokonanego *wziąć*. Podobnychże słów ieſt bardzo wiele w Polskim ięzyku, *np.* *kłaść*, *mieścić*, *łożyć*, i t. d. które z natury znaczenia swoiego nie przyymuią bez braku takich składanin. Więc kiedy takich składanin autor sobie nie pozwalał, zarzut przeciwko niemu upada.

(*l*) W Słowniku naszym Polskim, poſtrzegliśmy sposób ieden wcale nowy, któregośmy dotąd w żadnym innym nie widzieli, o czém autor mówi we wſtępie na karcie 17.; to ieſt, że pod słowami pierwiaſtkowemi, gdzie się urywa alfabetyczne pasmo z nich pochodzących, dalszy ich ciąg, którego tu mieścić, porządek abecadłowy nie pozwolił, w nocie wylicza, bynaymniéy ich nie wytrącaiąc z abecadłowego szeregu, gdzie się każde w swoiéy kolei znayduie. Tak czytaiący widzi razem i rozległość i treść ięzyka. Ten przewyborny sposób, zdaie się, naprowadził recensenta na tę myśl, żeby składaniny nieupoważnione, wypisane były przy słowie pierwiaſtkowém, żeby nie poszły w równią z upoważnionemi. Lecz gdy autor, przy pierwotném, wylicza wszyſtkie z niego pochodzące, cel recensenta byłby tym sposobem uchybiony; a i tak niewieleby się przez to zyskało, bo czy składaniny umieszczenia niegodne, tu lub owdzie mieysce zaymuią, na iedno to wychodzi, a zawsze szkoda go dla nich.

(*m*) Tu recensent mniema, że pochwycił autora w nieiakiéy sprzeczności, ponieważ gdy ten wyżéy się oświadczył przeciw dowolnym składaninom, niżéy powiada, że sobie pozwolił tworzyć słowa, *np. bezoyczy*, *bezosądny*, *i t. d.* Lecz sprzeczność tę mniemaną znosi iasne w téy mierze tłumaczenie się autora we wſtępie, gdzie przyganiwszy dowolnym składaninom, tak daléy mówi: „Prawda, że w tém dziele znayduią się słowa, a niektóre nawet i dosyć „dzikie, niewsparte powagą pism narodowych, lecz zrobione z *powodu dyalektów*, a dlatego gwiazdeczką znaczone; inaczéy albowiem nie byłbym miał gdzie umieścić bogactw, „któremi nas tu i owdzie, różne dyalekty przewyższaią.“ Dwie zatém okoliczności, poſtępowanie to, różnią od arbitralności zapędu za analogiią; raz powaga pobratymczych ięzyków, drugi raz gwiazdeczka, czyli *asterysk*, który ieſt przeſtrogą dla czytaiącego.

łnością, względem tego co ma bydź klassycznėm, kiedy on z taką skromnością unika pozoru nawet przywłaszczania sobie prawodawstwa w ięzyku (*n*)? Takie uwagi w sposobie rady dane, niechby nawet naykrótsze były, lecz zrozumiałe dla zgłębiaiących rzeczy, są iednym prawie szczegółem, którego w tak wybornym Słowniku pragnąć ieszcze pozostało (*o*). W dwóch tylko okolicznościach użył autor pomienionego znamienia (asterysku), iednego przy wyrazach nieużywalnych, drugiego przy tych które właściwie są poetycznemi (*p*). Co sądzić o używalności poiedynczych wyrazów, można dowiedzieć się wprawdzie z przykładów od autora przytaczanych; lecz czy wszyscy z uważnieyszych nawet Polaków, maią dostateczną znaiomość, co do wartości ięzykowéy każdego z tylu pism narodowych, żeby trafnie sądzić mogli w téy mierze? Wiele nawet zawisło od wieku, w którym autor pisał. I w tym też to względzie powinien każdy kto tylko zamyśla Słownik ten i cały ięzyk Polski ogarnąć, a z nayrozważnieyszéy pracy autora odnieść korzyści, iak tylko można naywiększe, często i uważnie przebiegać poczet na czele dzieła umieszczony pism użytych, aby w żywéy zachować pamięci, i mieć przytomny wiek i rodzay pisma, przy każdéy z niego cytacyi (*q*). To albowiem przytaczanie na każde znaczenie słowa, na każdy mówienia sposób, pewnych przykładów wyciągniętych z pism narodowych, iest nową głowną zaletą, którą rzadko znayduiemy w Słowniku iakiegokolwiek żyiącego ięzyka. Mnogość przywiedzionych takich przykładów, podaie często kroć i wiadomości pewne,

(*n*) Quo quis doctior, eo solet esse modestior.

(*o*) Uwagi o zbogaceniu ięzyka, znayduiemy prawie na każdym arkuszu Słownika, znayduiemy na różnych mieyscach we wstępie, i mamy prawo ich się spodziewać z przyrzeczonéy od autora rozprawy, między innemi: „O rozmaitych sposobach bogacenia i doskonalenia ięzyka "naszego." A ponieważ zdaie się, że autor nie chce bydź krytykiem, więc wszystkie uwagi swoie, podaie iako donoszący o skarbach ięzykowych, podsuwaiący one; nie zaś iako decyduiący, lub przepisuiący prawa w téy mierze. Bo iako w każdym rodzaiu nauk, tak osobliwiéy co się tycze ięzyka, niedosyć iest na powadze mistrzą: *Ipse dixit.*

(*p*) Recensent powinien to był uważać, że oprócz wspomnionych dwóch znamion, czyli asterysków, iednego poiedynczego, przy słowach zastarzałych, drugiego przy słowach właściwie poetyckich, autor tyle razy w Słowniku kładzie ostrzeżenie przy wyrazach: *rubasznie*, *zgrubiale*, *z ohydą.*

(*q*) Chętnie się na to zgadzamy z recensentem, że kto chce z Słownika tego iak nayzupełnieyszą korzyść odnieść, powinien raz wraz z usilnością i uwagą przezierać umieszczony na czele poczet pism w nim cytowanych; i każdy życzyć powinien, żeby autor podług uczynionéy we wstępie nadziei, wydał z czasem dzieło, o pisarzach Polskich we względzie ięzykowym.

do historyi znaczeń używanego w różnych wiekach słowa (*r*); a zbior ten bogaty mieysc takowych, prawdziwym iest skarbem dla ięzyka Polskiego. P. *Linde* prędzéy ich zawiele niż zamało przytoczył. Lecz kto sam kiedy doświadczył, iak iest trudno takowe cytacye bez wszelkiéy poprzednika iakiegokolwiek pomocy, z pism narodowych zbierać, nie weźmie za złe autorowi, że nie był skąpy w tym, co w zapaleniu się za swoiemi zmudnie zbieranemi materyałami zdawało mu się godném bydź umieszczenia (*s*). Niepodobna nawet żeby wszystkie przykłady były równie trafne, gdyż tylko krótkie zdania, a te nie w ścisłym ich zwiazku co do sensów, wybierać wypadało. P. *Linde* umiał cudowny wybór ten robić tak sztucznie, że przytoczone przykłady oddzielne, wystawiaią obok siebie, interesuiącą rozmaitość myśli i rozliczne wykłady wyobrażeń (*t*).

Co się tycze zastarzałych, i bardzo rzadkich wyrazów znayduiących się w dawnieyszych Polskich pismach, i te także autor objaśnia. Przy tych zaś, których znaczenia, z żadnych, w których są użyte przykładów, zwłaszcza iż nie są liczne, dociec nie można, wolał autor otwarcie to wyznać, niż pozwolić sobie, tłumaczyć ie dowolnie (*u*). Porządek w wykładzie znaczeń, zasadza się na iasnych logicznie rozłożonych podziałach, których zasady autor bystro przeniknął, i zgłębił gruntownie. Liczne są na to przykłady w samym Słowniku. P. *Linde* częstokroć zasady te, podług których czyni znaczeń podziały, po łacinie wyraża. Jakoż dogodniéy tutay użyto terminologii łacińskiéy, która iest wyraźniéysza i krótka, bez uchybienia zrozumiałości; bo łacina w Polszcze w częstém iest używaniu. Nie od rzeczy będzie przytoczyć na to choć ieden przykład, żeby z niego powziąć wyobrażenie, tak nieoszacowanego dzieła. — *Co*: ma nastepuiące po-

(*r*) Autor sam w téy mierze na karcie IV. wstępu tak się tłumaczy: „Nie wiem czy się nie my-«lę, lecz zdaie się że tak ułożony Słownik zawiera niby *biografiią* każdego wyrazu. Wy-« prowadzaiąc go bowiem z kolebki Słowiańsczyzny, a czasem i z zapadleyszéy ieszcze staro-«żytności, stawia świadków na to, co się z nim działo w każdym wieku, tak co do formy, «iak co do znaczenia, i czy już iako obumarły poszedł teraz w niepamięć, czy też ieszcze «żyie w dzisieyszém używaniu.»

(*s*) Odrzucić przy wypracowaniu wypis iaki, było to skazać go na wieczne zapomnienie; zwłaszcza, iż tam gdzie się zdaie, że liczne przykłady są przytoczone na iedno znaczenie, uważaliśmy iednak cieniowanie iakieś, przez które wyraz od wspólnie z nim położonych nabiera iakiéyś różności co do znaczenia.

(*t*) W drugiéy części Słownika w tym względzie naybardziéy nas zastanawiaią: *ludzie*, *łza*, *głowa*, *góra*, i t. d.

(*u*) Autor podług tego iak się tłumaczy, na karcie V. we wstępie, osądził za rzecz pożytecznieyszą, kłaśdź nieznaiome wyrazy, choć bez objaśnienia, „*bo może z czasem ktoś mię o nich uwiadomi*,“ iak ie pomiiać wcale, a przez to puszczać w zapomnienie.

działy swoich znaczeń: Używa się, albo iako *Pronomen relativum*, albo *demonstrative*. — *Co-to*: ieſt albo *identitatis exclusivae*, albo *indifferentiae aestimationis*, a to z wyrażeniem pogardy; albo *identitatis numeri*, albo *iterationis*, albo *progressionis comparativae*,— daléy: *co*: ieſt albo *quantitatis sufficientis*, albo *relationis*, albo używane *partitive cum Genitivo*. Tutay autor kładzie uwagę: *Nominativum*, *Genitivum et Accusativum sequitur Genitivus adjectivi*, *reliqui casus sunt excepti*:— Tę oſtatnią okoliczność możnaby tak iaśniéy (*w*) wyłożyć: Że *w innych okolicznościach*, *zaimek* co, *i przymiotnik w tymże samym przypadku kładą się; a to w takim*, *iakim rządzi poprzedzaiący przyimek*, *lub też czasownik w texcie położony*.— Wszakże podobnym właśnie sposobem, i w łacińſkim mówi się: *quid pulchri?* lecz nie *cui pulchri* — (*x*). *Co*: *partitive* użyte, daléy tak się dzieli: a) *magnitudinis vel quantitatis ascendentis*, *absorbentis*; b) *magnitudinis descendentis*, tu używa się czasem *pleonastice*; c) co — *indifferentiae quantitatis et qualitatis*. Tu właśnie opuszczono, że takie *co* może także i pogardę wyrażać. Prócz tego dodany przykład, raczéy nieokréślenie ilości i iakości, niż oboiętność względem niéy wyraża. Lecz ta oſtatnia okoliczność, więcéy się bydź wyiaśnioną okazuie w licznych przykładach, na karcie 317. przywiedzionych. Co—daléy używa się *enumerando*: albo też ieſt *causale*, albo *ante adverbium comparativi et superlativi*. I tę oſtatnią okoliczność można było iak naylepiéy objaśnić przez porównanie z łacińskiem wyrażeniem, *quam celerrime*: ile, że i *quam* pochodzi od zaimku względnego: *qui*, *quae*, *quod* (*y*). Co: także zaſtępuie: *ieśli*: iak łacińſkie: *quod*, zamiaſt *si*; w tym razie ieſt *copula transitionis rationalis*. Albo nakoniec *co? interrogationis? vel* co! *exclamationis*, *indirecte*; dokładniéy to ieſt wyłuszczone na karcie 318, *relative ad magnitudinem*, *qualitatem et numerum*. W tym przypadku, używanę też bywa *elliptice*, lub z dodaném na końcu *ż*, *cóż...*: zaś używanie *indeterminate substantive*, różni się tylko od powyższego przydaném *ś*; lubo i to znowu, ieſt: *indifferentiae quantitatis et qualitatis*.

Kto zna trudności do zwyciężenia w takich wyłuszczeniach, i klassyfikowaniu onych zachodzące, nie może nie uznać natężenia w pracy, i ścisłém kombinowaniu, iakiego wymaga ieden tylko artykuł wyrazu tak znanego, lecz tak rozmaite maiącego znacze-

(*w*) Wykład ten niewiele ieſt iaśnieyszy, a za to rozwlekleyszy.

(*x et y*) Dodatki te łacińskie: *quid pulchri*, *quam celerrime*, dowodzą, że recensent iako biegły literat, obeymuie ducha Słowiańszczyzny, łącznie ze ſtosunkami do grammatyki uniwersalnéy.

nia; i zachęci się, aby porównywał i inne podobne artykuły, *np. dadź*, *duch*, tak obszerne co do znaczenia tych wyrazów (z).

Zaraz po wſtępie położone ieſt w ięzyku Francuzkim i Niemieckim, wyłuszczenie zamiaru tego Słownika; którego tu znacznieyszą część mieścimy, a to własnemi zacnego autora słowami: „Dokładność iak naywiększa i pewność były co do Polszczyzny «głównym moim zamiarem. Aby tego dopiąć, poſtanowiłem poyść drogą czytania, a «w czytaniu wypisywałem każde mieysce, które służy na objaśnienie lub udowodnie«nie słowa iakiego; lub też objaśnienia potrzebuie. Cieniowania rozmaitych znaczeń, «ſtarałem się, ile mi ogrom pracy, czas i siły pozwoliły, rozłożyć w porządku, który iak «mi się zdawało, był naynaturalnieyszy, ſtosownie do etymologii, i pierwiaſtkowego zmy«słowego znaczenia. Pomimo usilności o dokładność znaczeń, ſtrzegłem się zbyt li«cznego ich rozgatunkowania, które zwyczaynie ſtąd pochodzi, że się nie dosyć uważa «na to, co znaczy wyraz właściwie, a co znaczyć może przenośnie, *significatio et si«gnificatus verborum.* Dla tym większéy zupełności i pewności, przydałem także po«równanie słów Polskich ze słowami innych Słowiańſkich ięzyków. Przez nie objaśniało «się zaſtarzałe i nieznaiome wyrazy, z nich uzupełniano zaginione źrzódłosłowy, z nich «podano wyrazy i formy czyli końcowe odmiany, na których Polszczyznie schodzi, a tak «ſtarałem się zbogacić ią nietylko poiedynczemi słowami, lecz oraz inflexyami, frazesa«mi, przysłowiami. Z tém wszyſtkiem wyższy ieszcze cel założyłem sobie w téy mierze; «a ten ieſt żeby naprowadzić na przekonanie, iż ięzyki Słowiańſkie, nie są tak dalekie od «siebie, żeby ich kiedyżkolwiek zbliżyć do siebie nie można, a ſtąd okazać podobień«ſtwo utworzenia iednego Słowiańskiego w ogóle ięzyka co do pisania, tak iak ieſt *np.* «we Włoszech, gdzie różne prowincye, choć mówią różnemi wcale od siebie ięzykami, «a przecież od czasów *Danta* zaszczycaią się iednym co do mowy pisanéy. Ciągłe po«równywanie Polszczyzny z innémi Słowiańſkiemi ięzykami, naprowadziło mię na za«sady etymologii, które wypracowane w krótkiéy rozprawie na czele Słownika umieści«łem. Iſtotnym zamiarem téy rozprawy ieſt, rozróżnić pierwotne głoski wyrazu, wſka«zuiąc ich ſtosunek ze znaczeniem, a tak prowadzić do wnioskowań względem natury «syllab, tudzież pochodzenia słów, i ięzyków, a naoſtatek to okazać, iak rozważne na«śladowanie natury, w sposobie wydania przyiętych wrażeń, a z nich nabytych wyobra«żeń, ieſt wspolném źrzódłem wszyſtkich ięzyków świata. W ogólności zaś z téy roz-

(z) Do tych słów należy szczególnie dodać: *brać*, którego znaczenia, ſtosunkowo do słowa *dadź* podług naygłębszéy metafizyki, są rozróżnione.

«prawy okazuie się, iak mowa ludzka, od naydrobnieyszych pierwiastków, podług pe-«wnych ludzkiemu rozumowi właściwych prawideł, wzmogła się w niezmierne skarby «bogactw. Taż krótka rozprawa, zawiera nadto rzuty myśli różnego rodzaiu, których «grunt na Słowniku się wspiéra, a których wyłuszczenie zostawić należy przyszłości, aż «do zupełnego ukończenia dzieła. Tu należą uwagi nad pierwszemi wrażeniami, i przy-«iętemi od zmysłów uderzeniami, iako zasadą mowy ludzkiéy; nad wpływem obcych, «zwłaszcza sąsiedzkich ięzyków na Polski; nad odmianami, które następnie zachodzi-«ły w mowie oyczystéy; nad sposobami zbogacenia iéy i udoskonalenia; nad «chronologiią i różnemi epokami słów Polskich; nad stosunkami ięzyka Narodowego do «innych Słowiańskich, w zamiarze przygotowniczym do synonimiki Słowiańskiéy, tudzież «do ogólnéy Słowiańskiéy i powszechnéy filozoficznéy grammatyki; nakoniec nad śla-«dami dzieiów życia domowego, i cywilizacyi z ięzyka wydobytych. Podaię tedy Publiczno-«ści pierwszą część dzieła, które iest owocem kilkodziesiątletniéy, a żmudnéy pracy; któ-«réy trudy tym ieszcze dla mnie cięższe były, że sam musiałem się podjąć korekty, dozoru «druku, i nakładu; przez co tym pewniéy spodziewać się mogę pobłażenia, wyrozumia-«łego, a w sądzeniu sprawiedliwego czytelnika. Z resztą życzę sobie, na dobro ięzyka «Polskiego, losu *Adelunga*; żeby iak nayprędzéy drugi *Voss* i *Campe*, wyśledzonym «odemnie postępuiąc torem, obdarzyli Naród Polski takiém dziełem, któreby odpowie-«działo wyborności ięzyka Narodowego.“ Dotąd są słowa P. *Linde*.

O owych zasadach etymologii przystosowanych do Polszczyzny, dawniéy ieszcze, gdy pierwsze ich części, iako programmata Warszawskiego Liceum wydawane były, z na-leżytą pochwałą w tych samych gazetach (r. 1806, Nro 151; i 1807. Nro 38) wspomnie-liśmy (*a*). Dodane w Słowniku tychże rozpraw zakończenie, godne iest całego dzieła,

(*a*) W uczynionych dawniéy a tu wspomnionych teraz uwagach nad etymologiią, zastanawiał się recensent prócz innych nad dwiema szczególniéy okolicznościami: naprzód nad rozdziałem w którym autor, na dobitność pewności i gruntowności, o zamienianiu głosek, wytknąwszy te, które zamieniaią się w inne, wylicza przeciwnie *negative*, te, które iedne w drugie się nie zamieniaią. Ta ostatnia okoliczność, podług zdania recensenta, nie może bydź dokładnie i z pewnością dowiedziona, bo mogą zawsze znaleźć się ieszcze przykłady zamienności ta-kiéy, o któréy nie wiedziano. Tu recensent powinien był przytoczyć choć ieden takowy przykład; bo inaczéy więcéy powodów mamy uwierzyć temu, który z rozwagą przeszedł cały nasz ięzyk; zwłaszcza gdy wyraźnie pisze, że tylko o tych mówi głoskach, na wzmiankowaném mieyscu, które się przynaymniéy w naszym ięzyku wzaiemnie nie przemieniaią.— Druga uwaga była nad szeregiem słów w różnych ięzykach odpowiadaiących wyrazowi: *córka*, gdzie recensent w Greckim zamiast *thygater*, wolał mieć umieszczone: *kore*. Lecz widzimy w téy rozprawie iak iest przy Słowniku drukowana, położone pod Polskiem *córka*: Gre-

i wszystkie te względy, które P. *Linde* miał na myśli obecne, wystawiaiąc wysokie powołanie Lexykografa, łączącego wszystkie te wyborne przymioty w osobie iego zebrane, każą się spodziewać nowych owoców po takiéy nauce, pracowitości i przenikłości, które każdego przyiaciela historyi ludzkości, iak nayawięcéy muszą obchodzić.

Słownik sam drukowany iest na podzielonych kolumnach; słowo wzięte do objaśnienia, wersalikami się różni, i iest na czele umieszczone; po czém następuie Polskie wyłuszczenie znaczenia, i Niemieckie tegoż słowa tłumaczenie, daléy wyrazy Czeskie, Słowackie, Windyyskie, Sorabskie, Rossyyskie, i innych pobratymczych, nawet i obcych ięzyków, które się daią z Polskim porównać. Po pierwiastkowém słowie, po klassyfikacyi, po wyłuszczeniu i objaśnieniu wszystkich iego znaczeń, kładą się słowa pochodne wciąż drukowane, nie *a capite*; lecz różniąc się wersalikami, znowu każde z objaśnieniem, wyłuszczeniem, tłumaczeniem, i t. d., tudzież z porównaniem słów Rossyyskich, i t. d. (Pięknie bardzo przy niektórych pierwiastkach, *np.* przy słowie: *anioł*, w tabliczce na boku, pod sobą umieszczone są radykalne głoski, odmieniaiące się różnie, w różnych pokrewnych ięzykach). Tym sposobem tedy w téy pierwszéy części, wypracowane są litery od *A.* do *F.* Druk iest przewyborny; litery naturalnie nieco drobne, lecz piękne i bardzo wyraźne. Przez wybór takich liter, i przez skrócenie nazwisk ięzyków wchodzących, tudzież autorów cytowanych, i grammatycznéy terminologii, co wszystko znowu rozmaitością pisma się różni; oszczędzono mieysca, bez uymy ile bydź mogło zrozumiałości. My z naszéy strony zaświadczamy wielką poprawność druku, któréy tak autor sam, iak i niektórzy z iego przyiaciół, JX. *Kamieński*, JX. *Bielski*, Professor *Wolski* pilnowali. W niezmiernéy massie tego wszystkiego, co się na iednym takowym arkuszu, ściśle wybitym znayduie, niczego nie brak prócz kropki tu i owdzie opuszczonéy, *np.* na *karcie* 317. w przedostatniém słowie: zawzdy; tamże też znayduie się *ze*, bez kropki (*a*). W ogólności żałować także należy, że nie było na pogo-

kie, *kore*; (może bydź, że w wydanéy osobno teyże rozprawie, iako programma Liceum Warszawskiego, to opuszczone było.) Widzimy, że wyraz Grecki *thygater* dopiero po Niemieckim *Tochter* na samym końcu iest położony; że zatem wszystkie słowa między temi dwoma położone, albo do *kore*, albo do *thygater* się ściągaią, a Hellenistom zostawia się do rozstrzygnienia, czy te *Greckie* dwa wyrazy *thygater i kore*, ieden maią zrzódłosłów, czy też pierwiastkowo od siebie są różne.

(*a,b*) Względem wyrazu: *zawzdy*, daiemy odpowiedź, że nie przez przeoczenie kropka iest opuszczona nad *z*, w drugiéy syllabie: prawda że Knapski pisze *zawżdy*, lecz używańsze iest zwyczaynie *wzdy*, *zawzdy*: — — *Że* — położone iest dlatego bez kropki, bo iest od peryodu; a nad większemi literami w drukarni kropek nie było. Można było wprawdzie temu in-

pogotowiu wersalików znaczonych kropkami lub kreskami, któremi wszystkie początkowe słowa drukowano (c). Nieforemne słowa, *np. brać*, tudzież wszystkie inne czasowniki, przytoczone są w trybie bezokolicznym; (c) lecz nie omieszkał autor po trybie bezokolicznym, wyłożyć insze ich czasy; a na swoiém mieyscu, w porządku alfabetycznym, czasu teraźnieyszego, *np. biorę*, odesłać do *brać*.... Czasem w alfabecie opuszczono czas teraźnieyszy, iak *np.* przy słowie *dopaśdź*:... Lecz któżby o tak drobne wyiątki od reguły, z taką rozwagą wyciągnionéy, a prawie wszędzie ściśle zachowanéy, z autorem się spierał? Ktoby się sprzeczał o poiedyncze uchybienia, w uporządkowaniu niektórych słów pochodnych? ktoby się sprzeczał, o niektóre omówienia znaczeń? gdy nieuchronną iest rzeczą, żeby kto z czytaiących to dzieło, obeymuiące tyle tysięcy oznaczeń, nie życzył sobie niekiedy inaczéy ie mieć wyrażone? Ktoby nakoniec się spierał o pomnożenie, lub umnieyszenie przywiedzionych porównań w słowach wziętych z pokrewnych ięzyków?

Wypada nam tu wszelako na dowód, że bacznie czytaliśmy tak ważne dzieło, przytoczyć niektóre tego gatunku spostrzeżenia;.. Słowa pochodne zaczynaiace się od *brato-*, nie powinnyby *stać* pod bratni; bo to ostatnie w takim szyku bierze mieysce pierwiastku— a przecież i ono równie z poprzedzaiącym iest pochodne. — Powinnoby więc bydź położone od ustępu, lub mieć iakiś znak spólnego pochodzenia (*d*). Toż mówić wzglę-

nym znakiem, zaradzić, względem litery *Z*. Zdarzyło mi się nieraz słyszeć w rozmowie potocznéy, że przekréślenie *Z*. we środku zastępuie mieysce kropki nad niém; ale to nie iest przyięte powszechnie prawidło. — Z drugiéy strony stało się iuż zadosyć życzeniu recenzenta, iuż nawet teraz i do wersalików głoski przysposobiono z kreskami, i z kropkami; daie się to widzieć w Słowniku od połowy artykułu pod literą J. Jest to nowy dowód, iak autor ani kosztów, ani trudów względem dzieła swoiego nie oszczędza. Przydadź i to należy na usprawiedliwiénie autora, że dotąd nie miały prawie wcale drukarnie w używaniu kropkowanych i kreskowanych wersalików; trzeba było dopiero tworzyć ie nieiako.

(*c*) Godna rzecz była, aby recensent interesowniéy zastanawiał uwagę czytelników, nad odmianą ważną, a prawdziwie klasyczną, i stanowiącą epokę w lexykografii Słowiańskiéy, a w szczególności Polskiéy, nad odmianą mówię, którą autor, idąc za radą i przewodnictwem zacnego, i tak zasłużonego względem oyczystego ięzyka pisarza grammatyki narodowéy, do skutku przyprowadził, kładąc czasowniki w trybie bezokolicznym: o czém we wstępie *na karcie XII*. i w grammatyce narodowéy doczytać się można.

(*d*) Z całego układu druku w słowniku, znać iak autor starał się ochraniać mieysca; dlatego unikał, ile bydź mogło, częstych ustępów, *a capite*, i tak daleko ciągnął pasmo słów pochodzących z iednego źrzódła, iak tylko szyk abecadłowy pozwolił. Jak z tego względu był nieraz krępowany, wyrażaią słowa iego na karcie VI. we wstępie: „Życzyłem sobie nię-

dem pochodnych zaczynaiących się od: *daro* —; *np. darobierca*; *darolubnik*: z których pierwsze | artykuł rozpoczyna. Jeszcze mniéy trzeba było kłaśdź po nich, i między niemi: *darować*.— Rzeczowniki, iak naybliżéy ze słowami ſtykaiące się, podług zdania naszego, lepiéyby było położyć pod słowem samymże.— W inszych artykułach, gdzie słowo dosyć blisko naſtępuie, łatwiéy ieſt do niego trafić.—Na przymiotnik: *dopędny*, powiedziano tylko ieden przykład, w którym ieſt: *niedopędny*. Lecz i w Niemieckim, że słowo *unfehlbar* ieſt zwyczayne, nie kładlibyśmy *fehlbar* w szeregu słów Niemieckich: chociaż pierwsze składane każe się domyślać drugiego (*e*). Przy wyrażeniu: *tak dalece*, *na karcie* 403. życzylibyśmy, żeby wytknięta była różnica, że się używa czasem z naſtępnym sensem, czasem bez niego, a w tym oſtatnim przypadku, zwyczaynie z negacyą: że gdy odpowiada łacińskiemu, *adeo*: wyrazić się może w tłumaczeniu Polskim: *do tego stopnia*: lecz temu nie odpowiada Niemieckie: *ſo weit*, *bis dahin*. Przytoczono tu przykład z naſtępnym *iak*, lecz nie z naſtępnym w drugim sensie: *że*, gdzie właśnie odpowiada łacińskiemu, *adeo*. Na to można było wziąć przykład z przytoczonéy gdzieindziéy od autora książki (*Golańskiego*) o Wymowie, i Poezyi w Wilnie roku 1788. na karcie III. — „Niemasz iuż żadnéy wymowy i nie będzie nigdy, któraby się nie zasadzała na iakiéy cnocie, *tak dalece*, *że* nayfałszywiéy mówiący ludzie, nie mogąc iſtoty prawdy wynaleźć, pozoru przynaymniéy dlą swéy mowy szukaią" (*f*).—Obok wyrazu: *dowodzca*, przydano Windyyskie: *dowednik*, Kroatſkie:

«raz mniéy bydź skrępowanym przez abecadło, aby nie przerywać łańcucha myśli snuiących «się ciągiem z iednego iakiego zwłaszcza pierwiaſtkowego wyrazu." Jakoż można to poſtrzegać w tymże Słowniku Polskim, że chociaż wyrazy w nim ułożone są tak, iak zwyczaynie w dykcyonarzach, porządkiem alfabetycznym; wszędzie iednak widać ciąg nieprzerwany etymologiczny, wiążący ze swoim pierwiaſtkiem słowa pochodne, pod iakąkolwiek bądź literą alfabetu umieszczone. Sposób ten wcale nowy, łączy w iednémże dziele, korzyści *etymologiczne*, z wygodném użyciem zwyczaynego Słownika.

(*e*) Autor we wſtępie na karcie V. mówiąc o źrzodłach do zbogacenia ięzyka, i tę okoliczność wymienia co do przymiotników, że skoro ieſt w używaniu wyraz z negacyą, musi bydź i wyraz z twierdzeniem; a tak ponieważ ieſt: *Niedopędny*: niech też będzie i *dopędny*; dodaymy do tego: *niezgrabny*, *zgrabny*.— Recensent chcąc zbić tę myśl przykładem Niemieckim: mniéy trafnie takie obrał słowo, które u Niemców równie używane ieſt *affirmative* iak i *negative*: Wszakże w Słowniku *Adelunga* znayduie się *unfehlbar i fehlbar*.

(*f*) Uwagi nad przysłówkiem: *tak dalece*, *i tak daleko*, uznaiemy za nader sprawiedliwe; dowodzą one, że recensent, gruntownie ieſt obznaiomiony ze wszyſtkiemi względami grammatycznemi. To tylko przydamy, że w tym artykule nie doſtrzegł ieszcze uchybienia autora, w rozgatunkowaniu znaczeń tych przysłowków: *tak dalece*, *i tak daleko*. *Tak dalece*, używa się w tenczas, kiedy znaczy toż samo, co *tak bardzo*, *np. Nie tak dalece mocą, dosta*

dowoditel, Bośnieńskie: *dowoditegl.* Z tego przykładu pokazuie się iuż, iak pożyteczną ieſt rzeczą zbliżać tym sposobem różne dyalekty, dla porównywania pochodnych imion, w roznaitych pokrewnych ięzykach; ſtąd bowiem można poznawać ich wzaiemne bliższe lub dalsze ſtosunki. Lecz nie widzimy przyczyny dla czego przytoczono Rossyyskie: *woienatshalnik*, *polkowodez*, *konowodez*, i z Cerkiewnego dyalektu, *nastawitel*, *nastawnik*, *tschinotschalnik*, gdy przecię wszyſtkie te słowa należą do innego obcego źrzódła, różnego wcale od Polszczyzny (*g*). Na wszelki przypadek, Czeskie *przywodzce*, prędzeyby na to zasłużyło; gdyby zaś przyszło i słowa pokrewnych ięzyków, dla podobieńſtwa w znaczeniu przytaczać, należałoby się to w powszechności uczynić, przecięż tu znayduie się znaczna liczba słów, nieporównanych z wyrazami ięzyków pokrewnych; zdaie się zatém, iż to ma znaczyć, że takowe nie znayduią się w tychże ięzykach. — Przy wyrazie: *dowód*, i z niego pochodnych, można było dodadź podobne mu bardzo Czeskie, *uwoditi*, *uwodeni;* osobliwie zaś Serbskie: *dowod*; także przy *czyn*, Serbskie *tschin.* — przy *błysk* czyli *błyskawica*, Serbskie i Rossyyskie: chociaż wiedzieć potrzeba, że lubo te dwa wspomnione wyrazy, w Polszczyźnie nie są iednoznaczne, atoli w niektórych Słowiańskich dyalektach, iednèm są słowem oddane: dlatego

tkiem, *męstwem poddanych*, *iako uczciwością*, *pobożnóścią*, *mądrością*, *powagą*, *wstydem*, *i innemi cnotami*, *królewskiéy krwi przyzwoitemi*, *przodkowie W. K. Mci straszliwie groźni byli okolicznym narodom* — *Górnicki w mowie Boratyńskiego do Zygmunta Augusta.* W tym znaczeniu niemożnaby iuż użyć: *Nie tak daleko* etc. W znaczeniu zaś: *do tego punktu*, *do tego stopnia*: używa się pospolicie. *tak daleko. np. Tak daleko się uniosł.* Zdaie się, tego niedoſtrzeżenia się, było autorowi powodem to, że znaczenia, *tak bardzo*, *i do tego punktu*, *do tego stopnia*, bliskie są siebie, i iedne za drugie czasem użyte bydź mogą; a w téy okoliczności, równie wyraz *tak dalece*, iak i *tak daleko*, użyty bydź może. *np. Tak dalece*, albo *tak daleko się zapomniał.*

I to ieszcze ieſt do uważania względem wyrazu *dalece;* że można mówić: *patrz*, *uważ*, *iak daleceś zbłądził*; w wyraźném zaś zapytaniu mówimy: *iak bardzoś zbłądził?* bez poprzedzaiących, *patrz*, *uważ*. Wyraz zaś *daleko*: daie się używać z zapytaniem *iak?* we wszyſtkich względach. Tę oznaczywszy różnicę między *dalece* i *daleko*, wypada i nad tym zaſtanowić się; że *dalece*, nigdy się nie kladzie *cum comparativo:* tak iak się kładzie: *daleko:* np. nie mówimy: *dalece lepszy*, ale *daleko lepszy.*

(*g*) Na ten zarzut znayduie się gotowa odpowiedź, we wſtępie na karcie XV. „Porównywaiąc z Polszczyzną dyalekty pobratymcze, uważaliśmy, 1. czy toż słowo, choć z odmianami w swoim składzie, w nich się znayduie; 2. czy się znayduie w tychże znaczeniach, co u nas? w przeciwnym zaś przypadku, wypadało mi dodać: 3. iakież tedy odmienne znaczenia, słowo to bierze u nich? tudzież 4. *iakie słowo* u nich używa się na zaſtąpienie naszego?" Oſtatnia okoliczność tu ma mieysce, co do Polskiego *dowodzca* a Rossyyskiego *woienatschalnik*

też Windyyskie *błyskani*, tak przy wyrazie *błysk*, iak przy *błyskawica*, ieſt przywiedzione. — W ogólności nie znayduiemy tu dyalektu Serbskiego, i szkoda, że P. *Linde* nie miał do ręki: *Nemeckii i Serbskii Slowar*, który wydany w Wiedniu 1790, 8, tudzież *Gutsmanna* Windyyski Słownik, wydany w Klagenfurcie 1789, in 4*to*; iako też i wielu innych pism o pokrewnych dyalektach; co pokazuie się z reieſtru wypisanego od autora, w którym są przemilczane (*h*). — Prawda że nadzwyczaynie ieſt trudno pism takich doſtać u księgarzów Auſtryackich; lecz gdy autora przedsięwzięcie było tak głośne, dziwić się należy, że tych pism iemu nie doſtarczono.

Interesuiącą ieſt rzeczą przechodzić porządkiem alfabetu, naſtępuiące po sobie słowa Polskie, i rozważać rozmaitość w szeregu wyrazów, tak rozlicznego pochodzenia, które ięzyk Polski przeymował, iużto z Niemieckiego: *np.* wyraz położony zaraz na pierwszéy karcie, *abdankować* nieużywany więcéy; *abszytować*, będący ieszcze w używaniu; toż: *alszbant*, *antaba*; iuż to z łacińskiego, *np.* naſtępny zaraz *abdykacya*, *abrewiiacya*, *abrogacya*, *absolucya*. Przyczém okazuie się użyte: *y* zamiaſt *i*, co ze Słowiańſkiego nawet do dawnieyszéy Niemieckiéy pisowni przeszło;-tudzież za pośrednictwem Francuzczyzny, z łacińſkiego przyięte *np. aplikacya*, *animować*; nakoniec z Greckiego nawet, tak pośrzedniego iako też bezpośrzedniego, *np. Ad*, t. i. *piekło*, u Smotrzyſkiego. Uczony autor nie oszczędzał pracy, przy słowach z Niemczyzną się wiążących, w

(*h*) W tym względzie znieśliśmy się z autorem, i z ukontentownaiem odebraliśmy od niego ważne w tym względzie objaśnienie. Zachwalony od recensenta Słownik tak nazwany *Serbski*, dokładnie znany ieſt autorowi, który iak mówi kilka dni ſtrawił nad nim, chcąc wyciągnąć z niego ów dyalekt, lecz zaraz doſtrzegł, że dzieło to u *Kurzböka* księgarza w Wiedniu wydane, niczém więcéy nie ieſt, iak tylko przedrukowany odmiennym cokolwiek kościelnym drukiem, dykcyonarz Rossyyſki JPana *Rodde*. Co się tycze Słownika Windyyſkiego *Gutsmana*, zaświadczamy, żeśmy go sami u autora w ręku mieli, i sam autor zeznaie, że dyalekt ten, tak licznie i obſicie w iego dziele zebrany, naywięcéy z tego Słownika ieſt czerpany; że niemasz prawie w nim słowa, któreby w naszym Polskim dykcyonarzu umieszczone nie było; lecz niepoiętym sposobem się zdarzyło, że gdy w reieſtrze literatury dyalektowéy, grammatykę *Gutsmana* położono, o ważnieyszem daleko tegoż autora dziele, z którego pod każdem prawie słowem wyimki się znayduią, zapomniano: tak właśnie iak to się zdarza, że kto na moment własnego zapomina imienia. Przemilczenie innych źrzodeł dyalektowych, niekoniecznie dowodzi, żeby autor ich nie miał lub nie znał. Miał on Słownik *Stulla*, ma *Voltiggiego*; lecz gdy tak ci, iako i inni dziełom swoim dali tytuł Słowników Illiryckich, a w nich zamykały się słowa bez wytknięcia dyalektów z całéy obszernéy Słowiańszczyzny bez braku, nie mógł ich nasz autor użyć, gdyż iego ſtaraniem było rozróżnić te wszyſtkie dyalekty, do tego ſtopnia, żeby nigdzie nie zoſtawić wątpliwości, w iakiéy części Słowiańszczyzny używaią iakiego wyrazu, w tém lub innėm znaczeniu.

przytaczaniu wszyſtkich iéy dyalektów; zgoła ze wszyſtkich Europeyskich ięzyków, co się tylko daie porównać, nawet i Hebrayskie przytoczono, *np*, przy: *abo*, Hebrayſkie *ó*, co większa ieszcze Etyopſkie *owe*; lubo tutay Arabskie lepieyby odpowiadało. — Pod wyrazem: *arkusz*, co znaczy i *sklepiony arkusz*, *i arkusz papieru*, *arkusz waty*, i t. d., życzylibyśmy żeby autor byſtry w śledzeniu, objaśnił był, skąd w Polskim ięzyku, równie iak w Niemieckim, te dwa znaczenia się wzięły? Łacińskiego pierwiaſtkowego znaczenia *arcus*, *łuk*, Polskie *arkusz*, nie ma. Owe dwa znaczenia, zdaie nam się, że przez Niemco-Polaków musiały bydź wprowadzone, którzy napół zrozumiałe *arcus* wswoiéy łacinie, na oznaczenie arkusza papieru przenieśli, i tak przypadkiem wużywanie weszło.

P. *Linde* oświadcza nieraz swoie życzenie, tak iak wprzytoczoném wyżéy mieyscu, żeby wszyſtkie Słowiańskie dyalekty, miały w ogóle ieden piśmienny ięzyk, na wzór Włoskiego utworzonego w Toskańskim piśmiennym, od czasu owych trzech wierszopisów narodowych, pomimo licznych prowincyalnych dyalektów, w których dawniéy także wiele pisano. Spełnieniu tego życzenia nie ieſt na przeszkodzie większa różność tychże dyalektów, iak ieſt między Włoskiemi, lecz są wcale inne ſtosunki tychże dyalektów. Ponieważ niektóre z nich już teraz, iako ięzyk piśmienny pewnego kraiu, takiego używaią prawa, któregoby ich ludy odjąć sobie nie dozwoliły dla poddania się iednemu ogólnemu, i przeymowania go powoli, iak niegdyś Włochy przeymowały ięzyk owych celnych poetów. Gdyby kiedy miało naſtąpić połączenie Słowiańskich dyalektów w ieden ogólny iezyk, przez coby udzielne dyalekty poszły nieiako w niepamięć: byłoby to nawet podług politycznego podobieńſtwa z uymą dla polszczyzny. Gdyż rozległość kraiów, w których ięzyk Polski ieſt używany, do niezmiernéy rozciągłości Rossyyszczyzny, w odwrotnym znayduie się ſtosunku, względem wykształcenia od wieków, i kwitnienia iezyka Polskiego, a niedoyrzałości w wykształceniu, używanego dzisiay w pisaniu Rossyyſkiego ięzyka. Nadto ieszcze ięzyk Polski, tak znacznie się oddalił od innych Słowiańskich dyalektów, (czego my bynaymniéy nie mamy za przyganę iemu), że naymniéyby się przydał za punkt zjednoczenia ich wszyſtkich (*i*).

(*i*) Jeżeli nie ieſt na przeszkodzie zjednoczeniu ięzyków Słowiańskich większa różność dyalektów ich, niżli prowincyalnych Włoskich, podług przypuszczenia recensenta, to iuż nayglównieyszy punkt trudności w téy mierze ieſt uprzątniony: owe zaś uboczne ſtosunki, uposledzenia udzielnych dyalektów, przez utworzenie iednego ogólnego, gdy ten ściąga się tylko do rzeczy uczonych, wcale nie są znaczące; bo egoizm narodowy między uczonymi nie powinien mieć mieysca, a o utworzenie też tylko idzie ięzyka dla takich, i przez takich ludzi. Co większa w takiém zbliżeniu się dyalektów, udzielałyby sobie narody wzaiemnych

Oby zacnemu autorowi, zupełna czerstwość zdrowia, i wszelkiego rodzaiu zachęcenia dopomogły do prędkiego ukończenia dzieła tak szacownego i tak pełnego zasługi. Oby w téy mierze i miłośnicy ięzyków, tak w kraiu, iak za granicą nie ubliżali mu wsparcia swoiego, bez którego częstokroć naydzielnieysi autorowie, za nayużytecznieysze dzieła swoie aż nadto mało są nagrodzeni.

Radzibyśmy, żeby dla ułatwienia rozchodu dzieła, na przyszłość, na tytule wymienione były księgarnie, osobliwie która z Lipskich, gdzieby każdego czasu dostać było można exemplarzy dzieła tego.

Nakoniec, że gorliwość i czynna dzielność P. *Lindego* niezawodnie wytrwa w ukończeniu dzieła tego, zarącza nam charakter iego wyżéy opisany, aż do zadziwienia odważny i stały. Co większa dowiaduiemy się, że druga część iego dzieła wkrótce wyydzie z pod prasy.

„Z jaką pociechą czytaliśmy i rozbieraliśmy, ile czas nam pozwolił, to tak ważne dzieło, z jakim interesem rozmawialiśmy o nim zawsze z autorem; z tém samém upodobaniem, przyymowaliśmy zdanie o niém uczonych mężów i zgromadzeń, i ono do gazet narodowych podawaliśmy. List Towarzystwa Cesarsko-Królewsko-Czeskiego w Pradze, list drugi Barona de Müller Ministra Króla JMci Westfalskiego, obadwa do autora Słownika, o témże dziele pisane; a późniéy list i uwagi nad tém dziełem, Instytutu Francuzkiego iego Cesarsko-Królewskiéy Mci, pisane do JW. Bourgoing: są pochlebném świadectwem, o wartości dzieła tego, i tryumfem równie dla autora iak dla narodu, który się takiém dziełem zaszczyca, jakiego żaden naród dotąd nie posiada. Lecz to wszystko było tylko gienialnym przelotem umysłu, iaki wskrzesał ogólny rzut oka na przemowę w treści po Niemiecku i po Francuzku, we wstępie do dzieła położoną, na uwagi tak filozoficznie zgłębione o etymologii, i na cząstkowe tylko artykuły tegoż Słownika.“

wyobrażeń w wyrazach i sposobach mówienia, pomagałyby sobie do wzaiemnéy kultury; a wtenczas ten dyalekt górowałby zawsze, któryby się okazał w iakim względzie celuiącym: i tak, w górnictwie Czeski, w marynarce Rossyyski, w ogólnym filozoficznym wykształceniu Polski.... Co się tycze oddalenia się ięzyka Polskiego od innych Słowiańskich, przez znaczne odmiany, tego w ogólności powiedzieć nie można. Zastanawialiśmy się nad wyrazami w Polszczyznie nowo wprowadzonemi w naukę grammatyki, geometryi, arytmetyki, chimii, fizyki, historyi naturalnéy, loiki, i całéy filozofii moralnéy, i zdaie nam się, że one maią wiele analogii z innémi Słowiańskiemi, a ten ieszcze zamykaią pożytek, że pokazuią początek i rozradzanie się wyobrażeń w naukach.

„Recenzya gazety Halskiéy Literackiéy, którą podaiemy teraz, ieſt dziełem całkowitego rozbioru tego Słownika, i gruntownéy nad nim rozwagi; podniosł się recenzent w duchu filozoficznym, i wszedł w gieniusz autora, co do wszyſtkich ſtosunków ięzyka objętych w tém dziele. Okazuie to uniesienie się iego entuzyaſtyczne, na wſtępie i na końcu recenzyi z taką mocą wydane. W imieniu narodu Polskiego oświadczamy recenzentowi wdzięczność, za bezſtronnie oddaną sprawiedliwość ięzykowi, i Literaturze Polskiéy; równie iak zasłudze autora. Znać że dał sobie pracę, w poznaniu składu i ducha ięzyka, iak kwitnął w szesnaſtym wieku, i iak na nowo teraz zakwitnął.“

„Pozoſtaie nam przydadź ieszcze krótkie uwagi, nad zasługą Słownika naszego, co do korzyści z niego na przyszłość spływaiących na nauki filozoficzne, tudzież wymowy i poezyi. Dowiódł iuż tego *Kondillak*, że na dokładności i precyzyi ięzyka, cała sztuka rozumowania zawisła; pokazał to, że w tych naukach rozbior i kombinacya wyobrażeń są łatwe i iasne, w których ięzyk ieſt łatwy i zwięzły; że nie oznaczona etymologiia wyrazów, czyniąc niepewność ich co do znaczenia, ma wpływ naywiększy na opiniie, błędy i przesądy ludzkie. — Ma tę pierwszą zaletę Słownik nasz Polski, że w nim ile możności, ſtarał się autor wyłożyć etymologiią i analogiią wyrazów. — W nim widzimy wytknięte znaczenia pierwiaſtkowe, wyſtawione w przykładach cieniowania, w przechodzeniu z jednego znaczenia na inne. — W nim widzimy epoki wprowadzonych obcych wyrazów wraz z rzeczami i wyobrażeniami o nich. Zapobiega się iuż przez to dowolności w tworzeniu wyrazów dziwacznych lub ich użyciu, zapobiega się dysputom, marzeniom metafizycznym, pochodzącym z niewiadomości źrzódła, lub nieokreślonego znaczenia onych. Pokazuie się to z artykułów: cześć, baczność, iſtność, iſtota, iſtnać, bydź, cny, cnota, czucie, duch. Pokaże się iaśniéy w późnieyszych Tomach z artykułów *Zmysł*, *Myśl*, *umysł*, *rozum*, *umieiętność*, *i t. d.* i tylu innych ogólne wyobrażenia wydaiących, w naukach fizycznych i w metafizyce użytych. Ktokolwiek zatém o iakiéy części nauki filozoficznéy pisać zechce, znaydzie w tym Słowniku formy rozumowania, znaydzie wyrazy pewne maiące znaczenia: Nietak iak *np.* wyraz *esprit* u Francuzów, którego znaczenie dotąd nie ieſt określone; iedni go biorą za *rozum*, drudzy za *duch*, inni za *dowcip* i t. d. na co sam *Kondyllak* utyskuie.“

„*Pódźmy daléy*; — Grammatyka uniwersalna, a zatém utworzenie uniwersalnego ięzyka i pasygrafiia, są rzeczami upragnionemi od dawna, w pomiar korzyści iakieby ſtąd spływały na społeczność ogólną; skądże trudność w utworzeniu dzieła tak ważnego pochodzi? Oto, że trudno ieſt znaleźć punkt środkowy, w którymby się wszyſtkie ięzyki iak promienie koła do iednego centrum zbiegały. Jeſt to zamysł Archimedesa, chcącego ziemię poruszyć; a punktu oparcia żądaiącego: *Date mihi punctum.* — Zdaie się, że

autor Słownika, wskazuie nam ten punkt główny, gdy nas prowadzi, 1. do zrzódła każdego wyrazu; 2. gdy w ostatnich rozdziałach o etymologii wykłada analogiią tychże wyrazów, z przyrodzonémi głosami i poruszeniami, które są skutkiem uderzeń wewnętrznych albo zewnętrznych. 3. Gdy okazuie wspolność radykalnych głosek wyrazu, we wszystkich dawnych i teraźnieyszych ięzykach; tudzież przemienianię się liter iednych na drugie. Celowi temu odpowiada cała rozprawa o etymologii, tudzież kładzione obok Polskiego, wyrazy wszystkich innych ięzyków, tak Słowiańskich iako i obcych, tak dawnych iako i teraźnieyszych, maiących iakiekolwiek między sobą podobieństwo."

„I to iest niepospolitą zasługą Słownika tego, że przytoczone na każdy wyraz, na rozmaitość znaczeń przykłady tak są dobrane, iż wystawuią nam ięzyk Polski w całéy swéy obfitości, co do piękności wyrażeń, tak poetycznych iak prozaicznych, co do zwrotów myśli, obrotów dowcipu i imaginacyi, co do mocy i delikatności uczuć. Przez co upada względem niego błahy zarzut, iakoby z tego względu niedość był wykształconym. Tu wspomnieć należy także mnóstwo przysłów, ich objaśnienie co do znaczenia, i wywód z pewnych historycznych źródeł. Wydobywa nawet autor z niepamięci starożytne słowa Polskie, bliskie Słowiańskiego zrzódła, iako to *skórznie*, *kłobuch*, *warzelnia*, i t. d. na mieysce których my przyięliśmy obce, *bóty*, *kapelusz*, *kuchnia* i t. d."

„Nakoniec i to możemy policzyć między zasługi na przyszłość tegoż Słownika, że z niego pewne prawidła ortografii Polskiéy będzie można wyciągnąć, ze względu na etymologiią każdego wyrazu, i analogiią iego ze Słowiańskim lub obcym, z którego iest wzięty."

„Lecz te uwagi po ukończeniu dzieła całego dokladniéy sprawdzić się dadzą, a sprawdzi ie każdy z tym większą pewnością, im bezstronniéy i pilniéy czytać będzie to dzieło."

K. Wolski.

W tymże pamiętniku od karty 206, znayduie się tłumaczenie recenzyi *Götyngskiéy*, (tak dalece nieżyczliwéy, że nieśmiertelnéy pamięci dzieiopis Jan *Müller*, i ś. p. Profesor *Heyne* widzieli potrzebę tłumaczenia się z tego w odezwach do mnie z własnego powodu pisanych, uniewinniaiąc akademiią swoię, a obwiniaiąc stronnictwo samego recenzenta (*k*);) z uwagami nad nią bezimiennego współziomka.

Umie-

(*k*) Dass das Ausbleiben der Antwort von der Göttingischen Gesellschaft der Wissenschaften keineswegs ihr, sondern einer Verwirrung der Posten (in unseren Zeiten einem nicht seltenen Ereigniss) zu Schulden kommt, wird Ihnen verehrtester Herr Rector unser ehrwürdige *Heyne* in anliegenden Briefen selbst bezeugt, und zugleich Ihnen geäussert haben, wie sehr die Gesellschaft sich freuen wird, von nun an Sie unter die Ihrigen zu zählen. Dass die Recension so

Umieściliśmy w przeszłym miesiącu, światłe uwagi recenzenta Halskiego nad Słownikiem P. Lindego; *wraz z udzielonemi nam notami P.* Wolskiego. *Nie zamilczano o tém dziele w Göttyndze: mniéy tu sobie przecięż zadał pracy recenzent, gdy razem bez mozołu, w krótkiéy rozprawie, osądził i dzieło i ięzyk. Oto iest zdanie Gazety Göttyngskiéy:*

SŁOWNIK POLSKI.

„Po Dedykacyi następuie reiestr prenumerantów, niebardzo liczny (*l*). Daléy od karty I.—XVIII. wstęp do Słownika tylko po polsku, z niego wyciągnięta w krótkości

(*l*) Ucieszy się recenzent, gdy na czele drugiego tomu części pierwszéy, uyrzy znacznie pomnożony rejestr prenumerantów.

schlecht ausfiel, war uns selbst leid; sie war das Werk eines gelehrten und berühmten, aber freilich launigen, etwas wegwerfenden, und nach der Weise alter Kritiker etwas bittern Mannes, der sich nicht leicht etwas einreden oder sagen läſst.

Mir fehlt freilich ganz die Muſse, wie ich vorhatte, die slavischen Sprachen zu cultiviren; doch so viel sehe ich, mit welcher unermeſslichen Forschung und Arbeit Sie dieses Werk zu einem wahren Grundstein der Litteratur dieser Nationen gemacht, und wie viel beſser Sie diese Dialecte und ersten Sprachwurzeln bearbeitet haben, als die meisten Sprachen auch gelehrter Nationen bisher es wurden. Mit einer zärtlichen Erinnerung an Sie, in der Hoffnung bei veränderter Lage aus dem Werke einst mehr Nutzen zu ziehen, setzte ich es neben den ersten Theil. Kann ich je Ihnen dienen, so zweifeln Sie nicht an meiner Bereitwilligkeit. Meiner Hochschätzung, meiner Freundschaft seyn Sie jederzeit gewiſs.

Caſsel 14 Febr. 1809. Ihr Ergebenster

Johan v. Müller.

Göttingen, den 26. *Januar* 1809.

Höchst verwundert und nicht weniger bekümmert hat mich eine mir vom Hr. Staatsrathe Joh. v. *Müller* mitgetheilte Nachricht, daſs Sie auf Ihr Schreiben keine Antwort von hier aus erhalten hätten. Wenn dies nicht in Ihre Hände gekommen ist, so ist es eine Fatalität der so vielen unglücklichen Postunrichtigkeiten in den jetzigen Zeiten, und besonders in den letzteren Jahren. Der Brief im Namen der Societät ist bis Berlin frankirt worden; daſs dieser nicht in Ihre Hände gekommen ist, beklage ich um destomehr, weil darin zugleich über die Recension in den Göttinger gelehrten Zeitungen Rechenschaft und bedauerndes Miſsfallen geäuſsert war. Polnisch verstehet hier niemand auſser Hr. v. S., der muſste *juge competant* seyn. Da er auſser der Societät ist, so muſste er sogar darum von der Societät ersucht werden. Daſs er seine eigne Ansicht der Sachen hat, wuſste man wohl; er glaubte unserem Wunsche einer humanen Anzeige Genüge geleistet zu haben; auch schien ein Theil seiner Erinnerungen gar nicht ganz grundlos, und seine Vorschläge für die Fortsetzung des Werks

treść po francuzku i po niemiecku, następnie iest położona; nakoniec prawidła etymologii przystosowane do iezyka Polskiego w Niemieckim i Polskim, zaymuią kart 45. Te

nicht ganz unvernünftig zu seyn. Aber alles hätte nicht so schneidend gesagt seyn sollen! Leider aber ist dies der Ton dieses Mannes, der kein Gefühl der Gefühle anderer hat. Ich hätte mich in dem bösen Handel kühner betragen sollen. Was geschehen ist, ist nicht zu ändern; aber gut zu machen, so viel sich gut machen lässt, ist Pflicht; und das soll geschehen. Ich werde zu seiner Zeit es einleiten, dass Sie zum Korrespondenten ernannt werden; mir liegt an der Dankbarkeit der Societät, an dem Bezeigen der Hochachtung, welches wir gegen Sie tragen, und an meiner eigenen Beruhigung, da ich mit mehr Muth dem Hr. v. S. hätte begegnen sollen, gar zu viel; und Ihre eigene Beruhigung ist mir zu theuer, als dass ich unthätig bleiben könnte.—Herrn v. Müller ersuche ich die richtige Besorgung dieses Schreibens zu übernehmen, damit es nicht zum zweyten male unglücklich damit gehe. Seyn Sie von dep aufrichtigen Hochachtung versichert, mit welcher ich verharre Ew. Wohlgebohrnen.

Ergebenster *Heyne.*

Göttingen, den 18 *Februar* 1809.

Euer Wohlgebornen müssen es den unglücklichen verworrenen Zeitumständen beymessen, und uns deswegen geneigt entschuldigen, wenn Ihnen auf die Uebersendung des ersten Bandes Ihres Wörterbuchs keine schuldige Dankerwiederung zugekommen ist. Beschlossen war sie, bestimmt, und zu eben demjenigen, was gegenwärtig erfolget, alles vorbereitet; aber die Unordnung, Schwierigkeit und Portobeschwerung hielt die Sache lange Zeit hin. Nun kam die Verspätigung der Anzeige hinzu, welche einem Gelehrten, welcher Sprachkenner war, aber nicht unter den Mitgliedern sich befindet, übertragen werden musste. Dieser hat zwar sicherlich keinen bösen Willen gehabt; aber die Sache nur aus seinem besonderen Gesichtspunkte betrachtet, und seine Ausdrücke nicht genug gemildert. Desto angenehmer ist es mir nun, bey Empfang des zweyten Bandes denDank für diess neue Geschenk mit dem für das vorhererhaltene zu verbinden, und Ihnen die Hochachtung der gesammten Mitglieder auf den mir geschehenen Auftrag zu versichern, und dieser Versicherung noch einen anderen Beweis durch Übersendung beygehenden Diploms anzufügen. Obgleich in der allgemeinen Stimmung die meinige begriffen ist, so erlauben Sie hier doch noch, dass ich die vorzügliche Hochachtung und aufrichtige Ergebenheit besonders zusichere, mit welcher ich die Ehre habe zu seyn Euer Wohlgebohrnen gehorsamster Diener,

C. G. Heyne.

P. S. Lassen Sie sich in keine Gegenkritik ein; Sie können allenfalls bloss gelegentlich berühren, dass dies und das an und für sich sehr gut seyn könne, aber Ihre Zwecke davon verschieden waren und seyn mussten."—

Jaki niesmak sprawiła wspomniona recenzya Xięciu Adamowi *Czartoryskiemu* J. Z. Pod:, Mężowi, bez którego hoynego wsparcia i silnéy zachęty dzieło nigdyby nie było z druku wyszło, okazuie następuiące jego do mnie pismo:

okazuią filozoficznego badacza ięzyków. To co powiedziano od §. 13—16, o zamienności istotnych głosek, godne bydź porównane z *Ihre*: *ratio mutationis literarum in lingua sueogothica*, w przedmowie do tegoż Glossarium."

Dnia 27 Marca 1809. z Puław.

Trzymiesięczny katar odebrał mi móy kochany Rektorze władzę do myślenia dość czynną i do odpisania na twoie odezwy; co dla mnie przykrém było, zachowuiąc stale i przyiaźń dla osoby i szczery szacunek iego przymiotów.— JPan S. i recenzya Göttyngska Słownika Polskiego nie popisali się ani ze strony wiadomości, ani ze strony grzeczności. Znalazłem uwagi bezimiennego w Pamiętniku nadto łagodne; napisz mi proszę, czy doszły przynaymniéy do Göttyngi; ia tu suplement do nich gotuię, poślę go na ręce twoie, skoro mi odpiszesz na to moie zapytanie. Nadto pochlebną podobało ci się czynić o mnie wzmiankę w Słowniku swoim; ieżeli iakimkolwiek bądź sposobem stać się mogłem pomocnym do zjawienia się tak pamiętnéy, tak pracowicie wyprowadzonéy imprezy téy ważności, mieć to będę zawsze za chlubę. Pomyślcie no o tém móy Rektorze kochany, iakby to można wyprowadzić *omni meliori modo* ze zwyczaiu ów przesąd i zawadę okrutną w różnych gatunkach pisania, tego ustawicznego powtarzania owéy formuły *WCPan*, *WPana*, *WPanu*, i czy niemożnaby zmówiwszy się i porywaiąc się na zniesienie przesądu, spowszechnić wygodne *Wam* i *Wy*, we wszystkich dyalektach Słowiańskich używane krom naszego, mówiąc *do* i mówiąc *o* tak naypierwszego rzędu osobach iak i niższych, co się dzieie bez uszczerbku i zniesienia tytułów, które grzeczność lub poszanowanie wymaga, ale pozwala przełamywać bez obrazy nudność tożsamości i repetycyi ustawnéy, i folgować uszom przeplataniem świeżego dźwięku. Niech pomyślą o tém wasze mądre głowy, w których liczbie się znayduiesz. *Vale et ama.*

Także i Xiądz *Dobrowski* z Pragi wyraził pod dniem 5 Maja 1812 roku swoie zadziwienie i nieukontentowanie ze wspomnionéy Göttyngskiéy recenzyi w następuiących wyrazach: „Des Herrn v. S. unartige Recension will ich wohl einst berichtigen. Er war nicht bey Laune, als er sie schrieb. Im Slavin oder der Slovanka komme ich ohne diefs noch einmal darauf von Ihrer vortreflichen Arbeit zu sprechen; *non ego paucis offendar maculis.*"

Jeszcze ieden dawnieyszy pod dniem 19 Kwietnia 1808 z Kassel datowany list sławnego Jana de Müller zdaie mi się dosyć ważnym, żeby tu był umieszczonym:

„Als ich Ihr polnisches Wörterbuch erhielt, war ich in einem Ueberdrang der Geschäfte, der mir nicht erlaubte es sogleich einzusehen. Meines Orts erinnere ich mich Ihrer mit vielen Vergnügen und der grofsen Hochfchätzung, die Ihr Fleifs und Ihre patriotische Tendenz mir seit Jahren eingeflöfst hat. Jhr Werk welches vor mir liegt, ist treflich. Welcher Zeitpunct war pafsender der Nation ihren Sprachfchatz vorzulegen, als der Augenblick, worin sie zu neuer Selbstständigkeit ersteht! möge sie ihn jetzt benutzen, auf dafs Einheit unter ihr fey, sich jeder grofse Gedanke schön ausspreche, und fchnell wie das Wort zum Gemüth der Wille zur Thatkraft wirke.— Fahren Sie dann fort in Ihrer glücklichen Thätigkeit, die Literatur, die Kenntnifs und Liebe des Guten und Schönen unter einer fo empfänglichen Nation wohl zu begründen. Das Schickfal der Nation und das Ihre liegt mir am Herzen. Als Ihren alten

„Układ autora, i tego wszyſtkiego, co w tém dziele sądzi bydź potrzebném do umieszczenia, iuż trzy pierwsze karty okazuią.— Otoż słowa, które tu mieysce maią: *Aaron*; toż więc i dawne imiona własne, autor tu umieszcza? a to na iakiéy zasadzie (*m*)? Zatém i *Nabuchodonozor i Tamerlan*, znaydą tu mieysce? Inaczéy się rzecz ma względem wyrazu: *Aaronowa broda*, (*arum majus*) *abdank*, *habdank*, *abdanko-*

Freund betrachten Sie mich immer, der herzlich wünſcht, es Ihnen zu beweisen. Mit wahrer Hochſchätzung habe ich die Ehre zu seyn Ihr ergebener

Jo. Müller.

N. S. Ich hoffe und wünsche Gelegenheit zu haben, Ihnen meine Theilnehmung an Ihrem wichtigen Beginnen ſo oder anders thätig zu bezeugen. Vor kurzem hat Franceſco Maria Appendini, Piariſte (und Geschichtschreiber) von Raguſa, mir ſeine Dissertation *de antiquitate et praestantia linguae Illyricae* zugeschickt, welche meine Veneration für die Slavische Sprache noch mehr erhöht; gewiſs werden auch Ihnen unter der Arbeit allgemeine Betrachtungen sich aufdringen, woraus sie einſt ein vortreflicħes Buch voll neuer Ansichten ſchreiben können. Unterlaſsen Sie nur nicht, dieſe dem arbeitenden Genie entsprüenden Funken wohl aufzufaſsen und ſogleich anzuzeichnen.

Ich wiederhohle meine beſten Gesinnungen, mein theuerſter *Linde.*

J. v. Müller.

(*m*) Zapewne nie zaſtanowił się nad tém recenzent, że imiona własne, *propria*, w licznych sposobach mówienia, przechodzą na pospolite, *appellativa*; np. *poszedł do Abraama: potrzebny iak Piłat w Kredo; od Annasza do Kaifasza;* tak iak u Niemców: *od Heroda do Piłata.* Opuścić te wyrażenia, byłoby to opuścić sposoby mówienia naypotocznieysze, które dowodzą zawsze erudycyi ludu tworzącego przysłowia i wyrażenia, z poznanych szczególnych charakterów ludzkich: iak *Buzyrys*, *Falarys*, i t. p. Niech zbyt porywczy sędzia zaſtanowi się i nad tém, iż dla tego *imiona własne*, muszą mieć mieysce w Słowniku, że przydawane im znamionowe przymioty, są wielką dla piszących, osobliwie dla poetów pomocą; np. Apollo *złotowłosy*, Achilles *wiatronogi*, Minerwa *modrooka*..... Są inne np. *Aaron*, których umieszczenie potrzebne było dla tego, aby umieścić pochodzące od nich, iako to: *Aaronowa broda*, *rószczka Aaronowa*, które inaczéy byłyby bez swego pierwiaſtku. Sciąga się to w szczególności do nazwisk kraiów; należało ie umieszczać, gdy nie można było pochodnich opuścić: iako to: *Europa*, *Europejski*, po dawnemu *Europski; Daniia*, *Duńczyk*, *Duński*, i t. p. Wiele imion własnych znaleźć muszą mieysce w Słowniku, dlatego, że z różnych względów przeiſtoczonemi zoſtały, i różne maią brzmienie w różnych ięzykach.— Gdyby autor znał ięzyk Polski, a przynaymniéy gdyby się chciał był zaſtanowić nad swoim, nie dziwiłyby go tak zwane imiona własne: *Rzym*, *Paryż*, *Włochy*, *Węgry*, *Szwaycarya*, *Niemcy;* i owszem słusznieyby się dziwił, gdyby ich w dykcyonarzu nie znalazł, widząc ich brzmienie tak odmienne od wyrazów: *Roma*, *Paris*, *Italia*, *Hungaria*, *Helvetia*, *Germania*, *Deutschland*, *Allemagne.* Wieleż to nazwisk miaſt, umie-

wać. Nie do uwierzenia, iak Polski ięzyk oszpecony ieſt słowami obcemi, z niemieckiego, francuzkiego, łacińskiego. — Jak odbiia przy nim ięzyk Rossyyski, który nie ma obcych słów, prócz dawnych Greckich cerkiewnych, i tych, które się ſtały potrzebnemi, przez zaprowadzoną do kraiu od Piotra W. nową kulturę, w woyskowości, cywilności i handlu (*n*). *Abdyasz*, *abdykacya*, *abjuracya*, *abrewiiacya* i t. d.“

szczać potrzeba w Słowniku, dla samych Niemców, którzy ie zupełnie inaczéy przezwali. Czytaiąc oni o zwycięſtwie pod *Czczewem*, *Bydgoszczą*, skądże się dowiedzą, iż tu ieſt mowa o *Dirschau*, *Bromberg*? A tą drogą idąc recenzent Göttyngski, przebaczyłby nareszcie i *Nabuchodonozorowi*, przez sam wzgląd na niemczyznę, w któréy ten wyraz brzmi: *Nebukadnezar*; toż *Abdyasz*, *Obadja*.

(*n*) Widać tu iż recenzent Słownika Pana Linde, nie przeszedł za literę *A*, która będąc pierwszą w alfabecie, nie mogła go daleko zaprowadzić. Już to aż nadto częſto powtarzana uwaga, że pod literą *A*, wyiąwszy *ale*, *abo*, *aza*, nie masz Słowiańsko-Polskich wyrazów. Rozciąga się toż samo i do liter *E*, *F*, *H*. — Kiedy w skażeniu dobrego smaku, wprowadzony zoſtał do kraiu zwyczay przeplatania narodowéy mowy cudzoziemczyzną, napełniły się książki polskie mnóſtwem obcych wyrazów. Przecież zaraza ta czasowa, nie mogła nas pozbawić oyczyſtego ięzyka; i skoro chcący pisać i mówić czyſtą polszczyzną, zwracać się zaczęli do pierwszéy iéy zamożności, uſtąpić musiały zagraniczne słowa. P. *Linde* układaiąc swóy Słownik ze wszyſtkich wyrazów, iakich kiedykolwiek pisarze polscy użyli, musiał umieszczać i cudzoziemskie, dlatego samego aby wskazał, iż są w ięzyku inne prawdziwie narodowe słowa, na oznaczenie tychże samych rzeczy. Przekonałby się o tém recenzent, gdyby chciał przeyrzeć inne litery prócz *A*, przekonałby się, gdyby chciał pod tą samą literą *A*, czytać umieszczone obok słów obcych, właściwie polskie; pod *abdykacyą*, znalazłby *zrzeczenie się*, *złożenie;* pod *abrewiiacyą*, *skrócenie*, i t. d., a wchodząc w prawdziwą użyteczność dzieła tego, poznałby, iż to umieszczenie obcych wyrazów, ułatwia szukanie narodowych, dla tego, kto chce pisać i mówić po polsku. Te uwagi może odwiodą recenzenta od mniemania, iż ięzyk Polski tak bardzo ieſt zarzucony cudzoziemczyzną. Dopóki będą autorowie świadomi dobrze mowy w któréy piszą, dopóki zwracać nie przeſtaną prawdziwych znaczeń dawnym przodków swoich wyrazom, a tworząc nowe trzymać się będą ściśléy *analogii*, i koniecznéy potrzeby; dopóty ięzyk polski, w źródle swoim zamożny, w pobratymcze pomocy obfituiący, nie z cudzéy zbieraniny utworzony, lecz własnego początku i wzroſtu niezatarte wskazuiący ślady, lękać się nie może losu, iaki mu nieświadomy cudzoziemiec zbyt skwapliwie przeznacza. Toż samo przyſtosowane bydź może do ięzyka Rossyyſkiego, któremu recenzent przez czczą pochwałę, rzetelnie przygania. „Język, mówi, Rossyyſki, nie ma obcych słów prócz dawnych *Greckich*, *cerkiewnych*, *i tych*, *które się stały potrzebnemi*, *przez zaprowadzoną do kraiu od Piotra W. kulturę w cywilności*, *woyskowości i handlu*.“ Więc potrzebował licznie, więc ma mnóſtwo obcych wyrazów, wziętych przed czasem nie tak bardzo dawnym. — Należało tu zaſtanowić się nad § 79 — 80 Etymologii. Jak narody od narodów biorą rzeczy, tak ięzyki żyiące od ięzyków wyrazy: a w szczególności, ięzyk niemiecki tak ieſt napełniony cudzoziemczyzną, mianowicie francuzczyzną, że sławny *Campe*, wydał obszerny tom in 4to słów takich *z podaném ich tłuma-*

„Słowom polskim przydaie autor niemieckie tylko znaczenie; uwagi zaś i objaśniania, ważne zapewne dla czytelnika, nayczęściey po polsku tylko są wyrażone. Dodaie także i sposoby mówienia, *frazesy*, cytuiąc zawsze dobrych pisarzów polskich. Nakoniec w tém naywiększa zasługa dzieła tego, a oraz naywiększa trudność do zwyciężenia, że autor porównywa inne liczne Słowiańskie dyalekty. Zdaie się, że Pan *Linde* zna ie wszyſtkie, wyiąwszy *Bulgarski*, którego dotąd podobno nikt nie zna. Lecz iego biblioteka grammatyk i słowników, biorąc miarę z wyliczonych, ieſt bardzo uboga; w samych naszych gazetach r. 1802. Nro 47. p. 471. znayduią się wymienione trzy Illyryyskie Słowniki, których nie wspomina. (*o*)"

„Jak widzimy, dzieło to będzie z licznych tomów się składać: druga część ma zawierać G—L., a zatém przy tak pięknym druku, będzie też i drogie. Dla cudzoziemców się nie zda (*p*), ponieważ tyle w nim ieſt po polsku bez tłumaczenia; więc służy tylko dla kraiowców, i to uczonych, którzy maią w tém interes, żeby porównywać inne Słowiańskie dyalekty. Ale wieleż takich dotąd w Polszcze znaydować się może (*q*)? Cóż!

czeniem na ięzyk niemiecki; a wszakże niemcy na te wyrazy: *osoba*, *naród*, *narodowy*, *narodowość*, nie maią właściwych nazwiſk. Niemieckież to *Person*, *Nation?*

„Gruntowna znaiomość Etymologii, (§ 78.) uchrania od skwapliwości tych, którzy schwyciwszy byle podobieńſtwo, iakiegokolwiek z naszych słów, do łacińſkiego, niemieckiego, natychmiaſt ie chrzczą łacińſkim, niemieckim."

Nie chciał czytać tego wszyſtkiego recenzent, a przecięż to i w swoim ięzyku ma drukowane.— *Jaka różnica uwag w Gazecie Halskiéy umieszczonych!*

(*o*) Co się tycze Słowników *Stulla*, *Woltiggiego*, *i Serbskiego u Kurzböka* w Wiedniu wydanego, tudzież Słownika *Windyyskiego*, *Gutsmana*, odsyłamy recenzenta do Nru I. Pamiętnika, w przypisie pod literą *z.*, karta 75.

(*p*) Gdy nie tylko każde słowo, lecz każde iego znaczenie położone ieſt po niemiecku, więc słownik P. *Lindego* przyda się każdemu cudzoziemcowi, który zna ten ięzyk obszernie rozkrzewiony. Połącza to dzieło korzyści Słownika dwóch narodów, z korzyściami Słownika narodowego.

(*q*) Zapytaćby się trzeba samego autora, iak wiele się exemplarzy dzieła iego rozchodzi.— Widzimy iednak pomnażaiący się rejeſtr prenumerantów; a im obszernieyszy będzie ten Słownik, im bardziéy pomnożą się nakłady, tym większy dla narodu zaszczyt, że liczne pomocy, wielu gorliwych osób, ſtawią autora w możności dokonania, czego mu ten nieprzychylny cudzoziemiec odmawia. Drugi tom iuż wyszedł na widok publiczny, trzeci wciąż się drukuie, i na przekorę zazdrości ſtarczać będzie nakładów. Gdyby recenzent czytał był imiona osób które nadzwyczayném wsparciem to dzieło zaszczycić raczyły, gdyby przynaymniéy rozumiał to, co autor w Dedykacyi tomu I. *o Xięciu Adamie Czartoryskim Gen: Ziem Podolskich* wyznaie, „iż ten połowę prawie wydatków sam zaſtąpił" nie rozpaczałby tak wcześnie o Polakach, i owszem takie przykłady gorliwości o dobro nauk, innymby za wzór wyſtawił.

czy nie lepieyby uczynił JPan Rektor, gdyby ścieśnił swóy zamiar nieokreślony, gdyby liczne niepolskie słowa, z obcych ięzyków bez potrzeby pożyczone, które łatwo Słowiańskiemi zaſtąpić można, w osobnym reieſtrze umieścił (*r*)? a nakoniec to co nayważnieyszą ieſt zasługą tego dzieła, to ieſt porównywanie innych dyalektów, które dla większéy liczby czytelników i kupuiących tę księgę, bez pożytku zoſtanie, gdyby inszemu dziełu zachował, któremuby, iak się okazuie, zupełnie wydołał, to ieſt powszechnemu Słowiańskiemu zbiorowi, łącznie z powszechną grammatyką, zamykaiącą porównanie wszyſtkich Słowiańskich dyalektów, na wzór dzieła, iakie niegdyś w Czechach ogłoszono, lubo go dotąd nie wydano. Za podſtawę tego zbioru ięzykowego, służyłby ięzyk Rossyyski, iako naybogatszy i naypolerownieyszy. Czynićby można porównywanie, nie tylko ze Słowiańszczyzną, lecz oraz z Niemieckim, Łacińskim i Greckim ięzykiem; bo iak wiadomo, te cztery główne ięzyki, naywiększą część pierwiaſtków maią sobie spólną. Porównywania z Hebrayskim uchyliłby surowy Etymolog. Na pomocach do takiego nieśmiertelnego dzieła, iuż nam teraz nie schodzi, i czegoby P. *Lindemu* nie doſtawało, z ochotą doſtarczałaby mu każda Biblioteka. Nadto gdy P. *Linde* przymuszony był sam się trudnić wydaniem dzieła, iak teraz leżącego przed nami Słownika, mógłby, przy mnóſtwie uczonych, hiſtoryków i duchownych, rozciągaiących się od St. Petersburga do Tobolska, a osobliwie w licznych kraiach Słowiańskich Auſtryackiego Cesarſtwa, pewnym bydź odbytu, przez któryby nietylko nakłady odwetował, ale sobie i czas i pracę sprawiedliwie wynagrodził (*s*).“— —

(*r*) Rady recenzenta Göttyngſkiego względem ścieśnienia dzieła, nader są płytkie,— *np.* „Niepolskie słowa w osobnym reieſtrze umieszczać.“ A na cóżby się to przydało? pewnie dla ochrony mieysca?— czy iakie słowo na trzecim, czy na trzydzieſtym arkuszu się znayduie, to nie oszczędzi papieru, a szukaiącego zatrudni. Żeby zaś te niepolskie wyrazy zaſtąpić Słowiańskiemi, iak recenzent życzy; nie można było inaczéy poſtąpić, tylko iak autor, t. i. umieszczać cały wyraz na swoim mieyscu, a obok niego prawdziwy Słowiański: patrz *np.* *kontent*, *kontentować*; porównay we wſtępie kartę XV.

(*s*) Do czegoż zmierza cały ten projekt, wyłożony bez ładu i dorywczo, na końcu recenzyi? Oto krótko mówiąc, *żeby nie było Słownika Polskiego.* Przecięż recenzent na początku swoiéy krytyki ten tytuł wypisał. P. *Linde* wziął za zasadę dzieła swoiego *ięzyk Polski*; recenzent każe mu brać Rossyyſki.— P. *Linde* pisze dla *Polaków*; iako ziomek dla swoich współziomków.— Do czego nie doprowadzą niedorzeczne marzenia!— Gazeciarz Göttyngski, nie dość że nie zna ięzyka o którym rozprawia; widać ieszcze że nie zna ludzi. Charakter autora, który odważył się na tak wielkie dzieło, który niezwykłą pracą, tyle trudności zwyciężył, zapewne nie da się odwieśdź od przedsięwzięcia, ani go odwabią od zaczętéy pracy, liczne w innym widoku obiecywane prenumeraty.—

—Następuiące recenzye kładę w oryginale, gdyż dotąd nie były przełożone na ięzyk Polski.

Nro 190 et 191. Jenaische Allgemeine Litteratur-Zeitung den 17. Aug. 1810.

AUSLAENDISCHE SPRACHKUNDE.

WARSCHAU: Słownik Języka Polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde, (Wörterbuch der polnischen Sprache *von M. S. B.* Linde, *Oberschulrath*, *Rector des Lyceums in Warschau etc.) I Bandes* 1. *Theil A—F.* (*Vorausgeschickt sind: Grundsätze der Wortforschung, angewandt auf die polnische Sprache, nebst dem Verzeichniss der gebrauchten Schriften.*) 1807. *XXXII: LVI u.* 868 *S. I Bandes* 2 *Theil*, *G—L.* 1808. 654 *S. II Bandes* 1 *Theil*, *M—O.* 1809. *VIII u.* 602 *S.*; *gr.* 4.

Der gelehrte Vf. hat seinen Beruf, ein so wichtiges Werk zu schreiben, schon durch einige Programme von den Grundsätzen der Wortforschung in Beziehung auf die polnische Sprache zur Genüge dargethan, und dadurch das Publicum zu keiner geringen Erwartung berechtigt. Diese wird nun in der That bald durch Vollendung eines Werkes, auf welches unser Zeitalter stolz seyn kann, völlig befriedigt werden. Denn die vorliegende Hälfte desselben ist uns Bürge, dass er ein anderer *Adelung*, durch dieses unvergängliche Denkmal die polnische Sprache, wenn sie auch aus der Reihe der lebenden Sprachen herausfallen sollte, welches jedoch nunmehr nicht zu befürchten ist, vor ihrem völligen Untergang sichern würde. Durch dieses Wörterbuch aber hat sich der Vf. nicht nur um die polnische Nation, sondern um alle slavischen Völker vom adriatischen bis zum baltischen Meere, von der Elbe bis Kamtschatka, ein bleibendes Verdienst erworben. Denn kann es gleich nicht auf den Namen eines allgemeinen Wörterbuchs der slavischen Sprachen Anspruch machen: so ist doch in demselben auf die slavischen Schwestern der polnischen Sprache noch mehr Rücksicht genommen worden, als in dem Adelungischen Werke auf die der deutschen Sprache verschwisterten Mundarten. Erstaunen muss man über den unermüdeten Fleiss, den der Vf. auf Benutzung der vielen ihm zu Gebote stehenden Hülfsmittel, deren Verzeichniss 10 Seiten füllt, verwandt hat, wenn man bedenkt, dass er einen grossen Theil der erwähnten Schriften ganz durchlesen, die übrigen aber doch wenigstens vergleichen musste, um gültige Zeugnisse für die Bedeutung theils veralteter, theils noch gebräuchlicher Wörter beybringen zu können.

Dass Hr. *L.* mit den schweren Pflichten eines Lexikonschreibers und seiner Verfahrungsart bey Sammlung der Materialien vertraut sey, beweist die polnisch geschriebene Einleitung, nach welcher er sich zum Gesetz gemacht hatte, den Bestand der polnischen Spra-

Sprache in ihrem ganzen Umfange aufzufassen, und nicht blofs die in verschiedenen Provinzen gebräuchlichen Wörter, fondern auch die in verfchiedenen Ständen und bey verfchiedenen Künften eingeführten Ausdrücke zu fammeln, bey deren Sammlung ihm der grofse Kenner dieses Faches, Hr. Prof. *Magier*, hülfreiche Hand geleiftet hat. Überzeugt, dafs der Lexikograph nicht berechtigt fey, neue Wörter, oder neue Zufammenfetzungen derselben zu fchaffen, hielt er es doch feinem Zwecke angemefsen, neue bereits von clafsischen Schriftftellern eingeführte Wörter, oder in verwandten Dialecten aufgenommene Zufammenfetzungen, die der Analogie der slavischen Sprachen ganz gemäfs sind, wie z. B. die mit *bez*- zusammengesetzten Wörter, feinem Wörterbuche einzuverleiben. Doch fchlofs er willkührlich gewagte, oder Jedem, dem die Bedeutung des Stammworts und der Vorfetz-Sylbe nicht fremd ift, leicht zu errathende Zusammenfetzungen entweder ganz aus, oder erwähnte sie bey dem Stammworte nur beyläufig. So kömmt z. B. *niedopędny*, *uneinholbar*, nur bey *dopędny* vor. Auch hierin hatte er das Beyspiel *Adelungs* vor sich. Die ungewöhnlichen und poëtifchen Wörter zeichnete Hr. L. besonders aus; aber die verschiedenen Fächern oder Zeitaltern eigenthümlichen Wörter läfst er seine Leser aus dem Fache und Zeitalter der Schriftfteller fchliefsen, aus denen er Stellen anführt.—Dafs Hr. L. sich vorgefetzt habe, von den vieldeutigen Wörtern die Urbedeutung anzugeben, aus derselben die übrigen Bedeutungen natürlich abzuleiten, und sie logisch zu ordnen, davon findet man fchon in der Einleitung fprechende Beweise. Die physische Bedeutung hält er mit Recht für die Urbedeutung. Daher wird diese immer zuerft gesetzt, dann die figürlichen, oder metaphorifchen. Doch bey dem Worte *Cel* oder *Cyl* hat Hr. L. gleich (Rec. sieht nicht ein warum) die eigentliche und uneigentliche Bedeutung zufammen genommen. Wer wird es nicht billigen, dafs der Vf. die figürlichen Bedeutungen, welche die Wörter *per metonymiam*, oder *per synecdochen* bekommen, zu bemerken für nöthig hielt? Allein wenn in einer Ironie einem Worte der entgegengefetzte Sinn beygelegt wird, fo bekommt es dadurch nicht wirklich diese Bedeutung, fondern man giebt blofs durch den Ton zu verftehen, dafs man das Gegentheil von dem meine, was man fagt. Daher darf ein Lexikograph einem ironisch gebrauchten Worte die entgegengefetzte Bedeutung nicht andichten. S. XII macht Hr. L. auf den Unterschied der Verba, die eine *unvollendete*, und derer, die eine *vollendete* Handlung anzeigen, aufmerksam. Zu der erften Gattung gehört *dobywać*, beftürmen (zu erobern fuchen), zu der andern *dobydź* erftürmen, (erobern). Dieser Unterfchied scheint in den verwandten Dialecten nicht allemal genau beobachtet zu werden. Denn in *Thams* neuem Deutfch-Böhmischen Nationallexicon von 1799 fteht bey *Erobern* *dobywati* und *dobyti*. Hr. L. hingegen unterfcheidet im Polnischen beide Gattungen

genau durch die Buchſtaben *ndk.*, d. i. *słowo niedokonane, verbum actionis non consummatae*; und durch *dok.* d., i. *słowo dokonane, verbum actionis consummatae.* Den Unterschied zwiſchen dieſen Verbis erläutert er durch die deutſchen Wörter forſchen, *er*forſchen, morden, *er*morden, welche Niemand für gleichbedeutend halten wird. S. XIII erwähnt er die Sprachen, oder Mundarten, mit welchen er die polniſchen Wörter verglichen hat, und macht endlich noch auf fremde, aus der deutschen oder lateinischen Sprache u. S. w. entlehnte Wörter, ſelbſt auch auf griechiſchartige Zuſammenſetzungen, z. B. *dobroobyczayny* (εὐήθης), wohlgesittet, aufmerksam.

In der deutſch und französisch geschriebenen Darſtellung der Tendenz dieses Werkes giebt Hr. L. möglichſte *Vollſtändigkeit* und *Zuverläſsigkeit* in Ansehung des Polniſchen als ſein Hauptaugenmerk an. Wie er beide Absichten zu erreichen gesucht habe, läſst sich aus dem bereits Erwähnten schlieſsen. Indeſs hat er doch bey allem Streben nach Vollſtändigkeit aus weiſer Sparſamkeit in der Angabe der Bedeutungen sich vor zu groſser Vereinzelung derselben gehütet, welche gewöhnlich daher enſteht, wenn der Unterschied zwiſchen *significatio* und *significatus* (*sensus*) nicht genau berücksichtigt wird. Durch Vergleichung der polnischen Wörter mit denen der übrigen slavischen Mundarten, aus welchen er veraltete unbekannte Wörter erläuterte, verlorne Stammwörter, auch im Polnischen fehlende Ausdrücke und Formen zu ergänzen ſuchte, hoffte er auch noch die Überzeugung hervorzubringen, daſs es nicht unmöglich sey, unter den slavischen Völkern, deren Dialekte nicht verschiedener sind, als die Mundarten der italiänischen Provinzen, eben ſo, wie in Italien, eine allgemeine Schriftsprache einzuführen. Allein bey der feſteſten Überzeugung von der Möglichkeit, verzweifelt Rec. ganz an der Realisirung dieſes Wunsches, da die slavischen Völker sich nicht nur verschiedener Bibelübersetzungen bedienen, sondern auch zum Theil längst ihre eigenen Schriftſteller haben.

Die *Grundsätze der Wortforschung* in deutscher und polnischer Sprache, gründen sich auf ſo richtige Beobachtungen, daſs sie bey Aufsuchung der Etymologie jeder Sprache befolgt zu werden verdienen. Cap. I. Bloſses Haschen nach Ähnlichkeit einer oder etlicher Buchſtaben ohne Rücksicht auf die Bedeutung, verleitet zu lächerlichen Etymologieen; das bloſse Haschen nach Ähnlichkeit der Bedeutungen ohne Rücksicht auf die Buchſtaben, führt nur zu Aufsuchung näherer oder entfernterer Synonyme; daher muſs ein vernünftiger Wortforscher die weſentlichen Buchſtaben eines Worts und deſsen Bedeutung gegen einander halten, um Schlüſse darauf zu gründen. Cap. II. Um die etymologiſch-wesentlichen Buchſtaben zu finden, muſs man die Endungen und andere dazu gekommene Sylben und Buchſtaben von einem Worte weglaſsen. Eben ſo die Vocale, die der gröſsten Veränderung unterworfen sind, und die wegen ihrer Unbe-

ſtimmtheit in manchen böhmischen und bosnischen Wörtern, z. B. *ſmrt*, nicht einmal geschrieben werden. Indeſs hat doch ihre Stelle im Worte bisweilen einen Einfluſs in die Etymologie. Nach der erwähnten Absonderung bleibt von *unieśmiertelnić*, *verunſterblichen*, bloſs *smiert*, oder das Böhmische *smrt* übrig. Da aber *ſ* ſo, wie *z*, als Compoſitions-Praeposition, und *t* als Endung des Subſtantivs anzuſehen iſt: ſo bleiben in diesem, ſo wie in vielen, von eben dem Stammworte abgeleiteten Wörtern, nur *mr*, als wesentliche Buchſtaben, übrig.— Cap. III. Aber auch die wesentlichen Buchſtaben werden bisweilen in andere verwandelt. So sagt der Böhme nicht *ciemny* (dunkel), sondern *temny*.—Cap. IV werden die Mitlauter, die in einander übergehen, angegeben, und ihre Vertauschungen durch paſsende Beyspiele erwiesen; auch wird beyläufig bemerkt, daſs *f* in keinem ächtslavonischen Worte vorkommt, und nur zuweilen, als Stellvertreter eines anderen Buchſtabens, erscheint. Daſs *g* und *h* verwechſelt werden, davon führt Hr. L. ſogar folgenden hiſtorischen Beweis an: Die *Bogatko's*, sagt *Niesiecki*, wurden, als sie aus Masuren nach Lithauen hinüberzogen, *Bohatko's* genannt; die *Gliński* heiſsen bey Anderen *Hliński*. Auch die alte Schreibart, mit der neuen verglichen, beſtätigt dergleichen Vertauschungen; *wnet* wurde von den alten Polen *hned* geschrieben. Statt *re* laſsen die Polen eine Sylbe hören, die nur unvollkommen durch *rze* ausgedrückt wird. Die Wenden brauchen daſür *ze*.—*S* oder *sz*, d. i. *sch*, ſind in den europäischen Sprachen oft nur vorgesetzte Ziſchlaute, welche den *Spiritus asper* und *lenis* der Griechen ausdrücken; ἅλς wird im Lateinischen *sal*, im Polnischen *sól* ausgesprochen. *W* vertritt auch zuweilen die Stelle des *Spiritus asper*, (auch des *lenis*; denn οἶνος heiſst im Lateinischen *vinum*, im Polnischen *wino*). Den Verdacht, daſs ſolche Verwandlungen bloſs willkührlich angenommen werden, widerlegt die Bemerkung, daſs manche Buchſtaben niemals in gewisse andere (z. B. *c* niemals in *b*, *f*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *w*,) übergehen können. Hierauf folgen Tabellen, welche die Verwandlungen der Mitlauter darſtellen. Unter den Selbſtlautern, welche zwar immer in einander übergehen, giebt es doch beſtimmte Verwandtſchafts-Grade, welche die dritte Tabelle zeigt; *ą* und *ę* mit dem Cedille, welches den verſteckten Nasenlaut *m* und *n* andeutet, ſind dem polnischen Dialekte eigen.— Cap. V. Auch andere Buchſtaben unterscheiden den Polen von den übrigen Slaven.—Cap. VI. Schwierigkeiten entſtehen bey der Wortforschung durch die Versetzung der wesentlichen Buchſtaben. So sagt der Pole *pulchny* ſtatt des ruſsiſchen *puchlnii*; (auch im Hebräischen kommt כבש und כשב vor.) Auch Vocale werden versetzt, und in fremden Wörtern ganze Sylben umgemodelt. Ja, sogar die Bedeutung aufgenommener Wörter verändert ſich zuweilen. *Wolić* heiſst im Polnischen nicht mehr *velle*, wie in den verwandten Dialekten, ſondern *malle*. Manche Zeitwörter entlehnen ihre Tempora aus

verschiedenen Stammwörtern, z. B. *idę*, ich gehe, schliefst fich an das lateinische *it* und russische *itti*, *idu* an. Allein *szedł*, er ging, kommt von *szlad*. (Dieser Fall ift im Griechischen nicht selten, und im Rufsischen der gewöhnliche.) Auch das Weglafsen wesentlicher, und das Hinzusetzen scheinbarwesentlicher Buchftaben erschwert die Etymologie. Der Fall ift z. B. bey *cora*, welches Wort in den verwandten Dialekten faft ganz unkenntlich wird, indem *c* bald in *dc*, bald in *d*, bald in *hc*, bald in *k* übergeht, *r* hingegen bald an das Ende gerückt, bald ganz weggelafsen wird. Daher kann Rec. sich der Vermuthung nicht erwehren, dafs hier wirklich zwey etwas verschiedene Wörter zum Grunde liegen, nämlich das polnische *cora* und das böhmische *dcy*, oder das russifche *docz*, aus welchem durch Versetzung des Vocals *dcy* entftehen konnte. Diese Vermuthung scheint dadurch beftätigt zu werden, dafs mehrere der hier verglichenen Sprachen zwey Wörter aufweisen können, welche entweder beide: *Tochter*, oder doch *Mädchen* und *Tochter* heifsen. Nämlich im Griechischen κόρη und θυγατηρ, im Böhmischen *dcera* und *dcy*, im Russischen *doczery* und *docz*, im Windischen *hzher* und *hzhi*, im Kroatischen *kcher* und *kchi*, in der alt-perfifchen Zend-Sprache *peren*, welches aus *keren* entftanden feyn kann, weil *p* und *k* in manchen Sprachen, wie im Griechischen, vertauscht werden, und im Neu-Perfischen *dokhter*. In *zwierciadło*, der Spiegel, find fo viel fcheinbar wesentliche Buchftaben eingefchoben worden, dafs fich das Stammwort *zriti*, sehen, nur aus dem böhmischen *zrcadło*, oder dem russischen *zerkalo* errathen läfst. Bey einigen Wörtern kommen alle erwähnten Schwierigkeiten zusammen, daher ihre Etymologie schwer, oder gar nicht zu errathen ift.— Cap. VII. Etymologische Hülfsmittel find die Glossarien, die verschwifterten Mundarten, die Bemerkung der verschiedenen Bedeutungen in denselben, und die Reducirung dieser Bedeutungen auf einen allgemeinen Begriff. So läfst fich unter anderen durch Vergleichung verschiedener Mundarten zuweilen darthun, dafs ein Wort blofs deswegen zwey ganz verschiedene Bedeutungen hat, weil es aus zwey verschiedenen Stammwörtern entftanden ift. Im Polnischen heifst *naczelnik* 1) Oberhaupt, 2) Stirnband. Diefs find aber im Grunde zwey Wörter. Denn das erfte heifst im Rufsischen *naczalnik* (der Urheber), und kommt von dem veralteten *cząć* (pol. *począć*) anfangen; das zweyte lautet im Rufsischen dem Polnischen ganz gleich, und ftammt von *czelo* (Pol. *czoło*), die Stirn. (So heifst חפר im Hebräischen *fodit* und *erubuit*; und man fieht aus dem Arabischen, dafs dieses zwey Verba find, die fich mit zwey verschiedenen Buchftaben anfangen, welche aber beide dem ח der Hebräer ähnlich sind.)—Cap. VIII. Dafs manche Abftämmlinge des Wortes *iąć*, in welchen *a* ein Cedille hat, fchwer zu erkennen, und daher wenigftens ungewifs sind, darin ift Rec. mit dem Vf. einverftanden. Ja, diejenigen Ableitungen, in welchen auf das dem *ą* nachtönende *n* oder *m* mitgerechnet wird, fcheinen ganz verdächtig zu feyn. Denn wenn dieses *n* oder *m* in den ver-

wandten Dialekten in ähnlichen Wörtern nicht vorkommt: ſo kann es eben ſo wenig für einen Stammbuchſtaben gelten, als das נ im Chaldäischen, wenn es bloſs die Stelle des *Dagesch forte* vertritt. Auch wegen der zu weit hergeholten Bedeutung würde es Rec. nicht wagen, *ziemia*, die Erde, von *iąć*, oder *imać*, abzuleiten. Denn diese Verba heiſsen nicht einmal *zusammenkleben*, und *ziemia* bedeutet ja auch überhaupt die *Erde*, oder das *Land*. Auch kann man das *z* in diesem Worte wohl nicht als einen bloſsen Vorsetzbuchſtaben anſehen, da dasselbe ja auch im böhmischen *zeme*, im russiſchen *zemlu*, und im krainerischen *semla*, auch im wendischen *semä* und *semia* sichtbar iſt. Und warum sollte man dieses Wort nicht für ein aus einer älteren Sprache entlehntes Stammwort halten können, da nicht bloſs in dem Neu-Persischen *semin*, sondern auch in der Zend-Sprache *zeemeno* vorkommt?—Cap. IX handelt von der Einrichtung eines Wurzelwörterbuchs. Hr. L. verſteht darunter eine Sammlung aller Polnischen Wörter, aus allen Nationalschriften alter und neuer Zeit mit Rücksicht auf die verschwiſterten Mundarten zusammengetragen und etymologisch geprüft, in welchen die Stammwörter herausgehoben und zergliedert werden, um die Wurzelbuchſtaben abzusondern, und jene nach diesen zu *ordnen*. Daſs die Wurzelbuchſtaben *mr* eine unangenehme Rührung der Sinne oder der Einbildungskraft, anzeigen, scheint auf das mitangeführte *Miara*, das Maſs, und auf das nicht mit erwähnte *Mierze*, die Nährung (?), eben ſo wenig, als auf das mehreren slavischen Sprachen gemeine *Mir* oder *Mier*, der Friede, zu passen. Die Bedeutung einzelner Wurzelbuchſtaben getraut sich der Vf. noch nicht zu beſtimmen. Von einem solchen Wurzelwörterbuche verspricht er sich, daſs es lehren würde, wie viel die Polnische Sprache Wurzelwörter habe, wie groſs die Mannichfaltigkeit der Versetzung der Wurzelbuchſtaben und welches ihr Verhältniſs zu fremden Sprachen sey; dann würde ſich aus der Zahl der mit anderen Sprachen übereinkommenden, der Grad ihrer Verwandtschaft beſtimmen lassen. Die *Onomatopoeica* verdienen eine besondere Aufmerksamkeit, da ſie die älteſten Wörter ſind, und bey aller Verschiedenheit sich hierin auch zwischen entfernten Sprachen einige Ähnlichkeit bemerken läſst.—Cap. X verbreitet ſich über den Zweck und Nutzen der Wortforschung. Ein gründlicher Wortforscher wird nicht voreilig wegen einer geringen Ähnlichkeit ein polnisches Wort sogleich für ein lateinisches oder deutsches halten, dessen Stamm vielleicht weit älter iſt und sich im Orient verliert. So muſs *wino*, der Wein, nicht nothwendig vom lateinischen *vinum*, oder vom griechischen οἶνος hergeleitet werden, da es auch mit dem chaldäischen יינא oder יין übereinſtimmt. Aber hier, glaubt Rec., könne bloſs die Geschichte entscheiden, wenn ſie uns berichtet, bey welchem Volke eine Nation den Wein hat kennen lernen. Sie iſt es auch, die uns lehrt, daſs die meiſten Kunſtwörter der Handwerker mit den Handwerken aus Deutsch-

land nach Polen gekommen ſind, daſs die Polen von der römischen Kirche die Kirchenwörter aus dem Lateinischen, die von der griechischen aber aus dem Griechischen entlehnt haben. Auch iſt es kein Wunder, daſs durch das Verkehr mit fremden Nationen aus der polnischen Sprache manches ächt slavonische durch fremde Wörter, und manches fremde Wort wiederum durch andere fremde verdrängt worden.—Cap. XI. Der Wortforscher beobachtet auch die minder wesentlichen Worttheile, z. B. die Endungen bey *Nominibus* und *Verbis*. Ja, Rec. glaubt sogar, daſs bey Beurtheilung der Verwandtschaft mehrerer Sprachen auf diese vorzügliche Rücksicht zu nehmen sey, und die Ähnlichkeit der Wörter erſt alsdann einiges Gewicht habe, wenn die Ähnlichkeit der Formen, auf welcher die wirkliche Anlage der Sprache beruht, und welche sich nicht verändert, erwiesen worden iſt. Sehr richtig bemerkt Hr. L. eine grosse Ähnlichkeit in den Personal-Endungen der Polnischen Zeitwörter mit denen der griechischen und lateinischen Sprache. Aber daraus folgt keinesweges, daſs die polnische Sprache aus diesen beiden Sprachen ſtamme. Denn die weit ältere samscrdanische Sprache, welche die alte medische für ihre Mutter anerkennt, hat in diesem Stücke mit den slavischen Sprachen noch eine grössere Ähnlichkeit. Die Personalendungen des Präsens z. B. lauten in derselben also: Sing. 1) *ami*, 2) *asi*, 3) *adi*; Plur. 1) *ama*, 2) *atha*, 3) *anti*; und mit diesen ſtimmen die Personalendungen des neupersischen Verbi ziemlich überein: Sing. 1) *am*, 2) *i*, 3) *d*; Plur. 1) *dim*, 2) *did*, 3) *dand*. Aus diesem Grunde hält Rec. die slavischen Sprachen für Schweſtern der samscrdanischen, und wünschte daher, daſs der Vf. auch diese mit verglichen hätte, so wie der neupersischen zuweilen diese Ehre mit Recht widerfahren iſt. Denn alsdann würde auch oft eine groſse Ähnlichkeit zwischen den Wörtern dieser alten Sprache mit den Wörtern der slavischen Sprachen bemerkbar werden. Endlich giebt Hr. L. noch die Bedeutung der Zusatzvorwörter treffend an.— Wer diese gründliche Abhandlung so durchſtudirt, wie ſie es verdient, der wird, wenn er auch von manchem Puncte eine andere Ansicht behält, gewiſs nicht in Versuchung gerathen, die Wortforschung für ein bloſses Spielwerk des Witzes zu halten; sondern sie als eine Wissenschaft anerkennen, die ihre Principien hat, welche zur Entdeckung der wahren Bedeutung der Wörter, zu der Darſtellung ihres Verhältnisses zu den benannten Gegenſtänden und zu Begründung einer wohlgeordneten Rechtschreibung von nicht geringem Nutzen seyn können.

Im Wörterbuche selbſt, auf gespaltenen Columnen, ſtehen bey jedem Buchſtaben Bemerkungen über die Ausſprache oder andere Umſtände. Z. B.: *M ſini nominis additum primam personam verbi jestem significat. Mocnym = mocny jestem.* (Auch im Persischen iſt das *m*, welches in allen Temporibus die erſte Person anzeigt, und an das Stammwort, welches als ein Adjectivum oder Participium angesehen werden

mufs, angehängt wird, aus *am*, ich bin, entftanden.) *In his vero*: *bylim tam*, *słyszelim to*, *contractio est pluralis pro byliśmy.* (Im Persischen ift diefs die gan gewöhnliche Endung der erften Person des Plur.) Ferner *Litera m eſt characteriſtica Dativi pluralis omnium generum ſubſtantivorum*, *ſinientium in om*, *adjectivorum deſinentium in ym vel im.* Im Samscrdanifchen endigt sich eben dieser Cafus z. B. in *Mádirúnám*, den Müttern, völlig so. Überdiefs wird auch die Bedeutung der Buchftaben bey Abbreviaturen angegeben. Bey den Uncialbuchftaben, womit die Stamm wörter gedruckt find, vermifst man, aufser dem Cedille bey A und E und dem Queerftriche bey L, die übrigen Unterscheidungszeichen, welchem Mangel jedoch im II Theile von S. 906 an abgeholfen worden ift. Nach dem Stammworte folget erft eine Erklärung desfelben in Polnischer Sprache; dann die in den verwandten Dialekten oder anderen Sprachen vorhandenen ähnlichen Wörter, zuweilen auch nur die Synonyma derselben; alsdann die erfte Bedeutung in deutscher Sprache, durch die Autorität einer oder etlicher Stellen aus polnischen Schriften beurkundet. Hierauf die übrigen abgeleiteten Bedeutungen nach einer richtigen Classification auf ähnliche Art beurkundet. Die darunter ftehenden abgeleiteten Wörter werden auf eben diese Weise erklärt, erläutert und ihre Bedeutungen durch treffende Stellen documentirt. Zu Ende mancher Artikel find noch die *Pochodz.*, d. h. diejenigen Derivata, die wegen vorgesetzter Sylbe unter einem anderen Buchftaben befindlich find, kurz angegeben. Von slavischen Dialekten find der böhmische, der slowakische, der mährische, der croatische, der dalmatische, der windische in Steyermark, der krainerifche in Kärnthen, der slavonische in Slavonien, der wendische in der Ober- und Nieder-Lausitz, der rufsische, der ragusanische, der illyrische und der slawische Kirchendialekt verglichen. Von diesen Dialekten kommt der wendische dem Polnischen am nächften; die wendischen Wörter hätten daher wohl befser gleich nach dem polnischen geftanden. So ift z. B. dem polnischen *bić* schlagen, *Sorab.* 1, d. i. das ober-laufitzisch-wendische *bicz*, fo wie auch *Sorab.* 2, d. i. das nieder-lausitzische *bisch*, ähnlicher, als das zuerft erwähnte böhmische *bjti*, das slowakische *bit*, das russische *bitj*, das croatische und bosnische *bitti*, das windische *biti*, das krainerische *byti* oder *wyti.* Dafs dies nicht nur der Fall bey der Endung des Infinitivs, fondern auch in ganzen Wörtern sey, wird sich bald zeigen.

Bisweilen sind auch Wörter aus anderen Sprachen, z. B. aus dem Griechischen, aus dem Lateinischen und den mit diesem oder auch mit dem Deutfchen verwandten Töchterfprachen, zuweilen sogar perfische Wörter angeführt, welches letztere gar fehr zu billigen ift, weil nicht nur die deutsche, sondern auch die bereits genannten Sprachen in vielen Stücken mit derselben übereinftimmen. Bey *dadź*, geben, ift sogar das indische

dadami, *dadasi*, *dadati* verglichen, welches um deſswillen mit dem Samscrdaniſchen übereinſtimmt, weil mehrere indische Sprachen aus dieser Quelle geschöpft haben. Besser wäre es jedoch gewesen, wenn diese Sprache selbſt benutzt worden wäre, weil ſie, wie Rec. schon zu verſtehen gegeben hat, mit den slavischen einerley Mutter zu haben scheint. Aus der ungarischen und türkischen Sprache, die ihrer Anlage nach von den slavischen Sprachen ganz verschieden ſind, werden ähnliche Wörter vermuthlich deſswegen angeführt, weil die ungarische Sprache aus dem Slavischen, die türkische wenigſtens aus dem Persiſchen manche Wörter entlehnt hat. Daſs von den verwandten Dialekten nicht bloſs die ähnlich klingenden Wörter, welche ebendieselbe Bedeutung haben, sondern auch die nicht ähnlich klingenden Synonyma beygebracht werden, kann den Nutzen haben, daſs man dadurch den Reichthum der slavischen Sprachen besser kennen lernt. Warum aber bey *Bóg*, Gott, das ungarische Synonym *iſten*, bey *Matka*, die Mutter, das ungarische mit dem türkischen *Ara* übereinſtimmende *Annya*, und bey *jeść* das türkische Synonym *yemek* angeführt wird, iſt nicht wohl einzusehen. Mehrere könnte es vielleicht befremden, daſs sogar hebräische, aramäische und arabische Wörter verglichen werden. Allein da Cyrus die Babylonier überwand, so entſtand zwischen den Chaldäern und alten Persern ein ſo genaues Verkehr, daſs in die Sprache der letzteren gewiſs viele chaldäische Wörter übergingen. Was Wunder also, daſs dergleichen Wörter nicht bloſs in der ſamscrdanischen, sondern auch in den slavischen Sprachen, welche, nach Rec. Meinung, von eben derselben Mutter ſtammen, das Bürgerrecht erhalten haben? Das hebräische הר oder chaldäische הרא, der Berg, iſt offenbar das polnische *Góra*, da die Böhmen, Slowaken und niederlauſitzischen Wenden dafür *hora* ſagen und das russische г auch oft ſtatt des deutschen *h* gebraucht wird. Vielleicht ging schon in der medischen oder alten persischen Sprache das *H* oft in *G* über. Wenigſtens kommt schon in dem aus dem chaldäischen הרא enſtandenen samſcrdanischen Worte *gihri* diese Vertauschung zum Vorschein. Auch das hebräische oder chaldäische דרך ſtimmmt mit dem polnischen *Droga*, der Weg, ganz überein. Mit dem polnischen *Koza*, die Ziege, wird auch sehr richtig das syrische und chaldäische עזא verglichen, welches Hr. L. *gizza* auspricht, vermuthlich deswegen; weil in der alexandrinischen Übersetzung das ע oft durch γ ausgedrückt wird. Er hätte ſich sogar auf das arabische *gadsijon*, *foetus caprae recens*, berufen können, wegen des ähnlichen Anfangsbuchſtaben. Indessen scheint doch der Vf. darin zu weit gegangen zu seyn, daſs er auch hebräische Wörter mit polnischen vergleicht, die höchſtens nur einen Buchſtaben gemein haben (wie *dusić*, würgen, und דעך *extinctus est*; *imać*, faſsen oder über ſich nehmen, und שום *ponere*), oder deren Bedeutung verschieden iſt, wie *Brat*, der Bruder, und ברית *foedus*;

Ba-

Bagno, der Sumpf, und בכי, *fletus*, *Dach*, das Dach, und תחת *sub*). Es scheint zwar auch dem ersten Ansehen nach das polnische *ćma*, die Finsterniss, von dem damit verglichenen עתם (wie anstatt אטם gesetzt werden sollte), *obscuravit*, *obscuratus est*, ganz verschieden zu seyn. Allein wenn man ע das ehedem vermuthlich nur ein blosser Spiritus war, von den Wurzelbuchstaben absondert: so ist das übrige תם, da bloss die Consonanten als wesentliche Buchstaben anzusehen sind, dem böhmischen, slowakischen, bosnischen, ragusischen, croatischen und russischen *tma* völlig ähnlich. Aber im Arabischen ist ausser diesem Stammworte noch ein anderes, עטם welches eben so viel bedeutet, vorhanden. Läſst man ע als einen blossen Spiritus auch hier weg: so sind die beiden übrigen Wurzelbuchstaben טם mit denen im Polnischen *ćma*, im Oberlausitzischen *czma*, und im Niederlausitzischen *schma* ganz nahe verwandt. Dieses Wort beweist zugleich, dass das Polnische sich nebst den beiden wendischen Dialekten von den übrigen verglichenen Mundarten vorzüglich durch gewisse Zischlaute auszeichnet, statt deren die übrigen Slaven *t* oder *d* gebrauchen. Davon findet man unter den Buchstaben *Ci* und *Dz* viele Beweise. Z. B. der Leib heisst im Polnischen *ciało*, im Wendischen *schelo* und *czielo*. Der Teig wird polnisch *ciasto* genannt, die Wenden schreiben dafür *schesto* und *czesto*. Allein in der böhmischen Sprache kommt statt beider Wörter *telo* und *testo* vor. Und das *t* brauchen auch die übrigen Slaven in diesem und ähnlichen Wörtern statt *ci*. Auch bey *działać*, machen, behalten die Wenden, welche *dzielacz* und *zelasch* dafür sagen, *z* bey. Aber die Böhmen, Winden und Croaten sprechen dieses Wort *delati*, die Bosnier *dellati*, die Russen *djelati*, und die Ragusaner *djegljati* aus. Diese alle verwandeln also das *z* in *d*. Sonach verhält sich die polnische Sprache nebst den beiden wendischen Dialekten gegen die übrigen eben jetzt erwähnten Mundarten völlig so, wie das Hebräische zu dem Aramäischen, oder wie das Hochdeutsche zu dem Plattdeutschen.— Um sich von der Einrichtung dieses Wörterbuchs einen noch deutlicheren Begriff zu machen, wollen wir den Artikel *DRZWI* hersetzen: *DRZWI*, *Gen. drzwi plur.*; *Boh. dwere, dwyre (cf. dowrzeć, dowierać*; *cf. wierzeia*, *Bh. dwereg, dwerege, werege)*; *Slo. dwere: Sr.* 1. *durje, dure, duri*; *Sr.* 2. *zura; Vd. duri, dure; Crn. dauri, dure; Cro. dviri, vrata; Sla. vrata (cf. wrota)*; *Rs. dwerj, dweri; Ec. dwerj (cf. dwór); Gr.* θυρα; *Ger. Thüre, Thor; Suec. dör; Dan. dor; Ang. door; Pers. der; Alban. dera; Crim. thurn; Chald.* תרע *tera; Syr.* תרעא *taro; Arab.* תרעה. 1) *Die Thüre, der Eingang;* 2) *drzwi z deski, forta, wrota, dzwierze, cf. dzwierki, die Thüre, die Thürflügel, der Thürflügel. Drzwi kościelne, die Kirchthüre. Drzwi bramne, Thorflügel. Drzwi dwuskrzydlaste, Flügelthüren. Czworoskrzydle drzwi, quadrifores, gebrochene Flügelthüren. Drzwi kraciste,*

z kraty, *z szczeblów*, *Gitterthüren.* *Drzwi spuszczane do piwnic*, *spust*, *Fallthüre.* *DRZWICZKI*, *G. drzwiczek*, *plur. Demin.*; *Bh. dwyrka*, *dwjrka*, *dwerky*, *dwerce*; *Vd. durice*, *vratice*, *Sr.* 1. *duriczka*; *Sr.* 2. *zurka*; *Rs. dwerzyi*; *das Thürchen*, *eine kleine Thüre.* *DRZWICZNY*, *a*, *e*, *ode drzwi*, *Thür-*; *Bh. et Slo. dwernj*; *Rs. dwernuii.—Pochodz. bezedrwi*, *nadedrzwie*, *odźwierny*, *odźwiernia*, *odrzwie.*

In diesem Artikel ist die Vergleichung der ähnlichen Wörter aus anderen Sprachen sehr reichlich ausgefallen, weil sogar einige germanische Sprachen hiezu gebraucht worden sind. Das persische *der* ist auch nicht übergangen worden, von welchem das vermisste samscrdanische *dvar* nicht sehr abweicht. Warum die *Pochodz.* oder die *Derivata*, die sich mit einem anderen Buchstaben anfangen, allemal zu Ende eines solchen Artikels erwähnt werden, fällt nicht so leicht in die Augen. Für den Ausländer ist es ohne Zweifel nützlicher, wenn er bey einem zusammengesetzten Derivato, das in der alphabetischen Ordnung steht, auf die Wörter verwiesen wird, aus welchen es zusammengesetzt ist. Z. B. bey *Nadedrzwie* (*cf. nad et drzwi*). Noch übler berathen ist der Nicht-Pole, wenn er das Derivatum am gehörigen Orte gar nicht findet, wie z. B. *Bezedrwi*, wenn dieses nicht vielleicht ein Druckfehler statt *Bezedrzwi* ist. Eine grosse Erleichterung aber ist es, dass von den Irregularibus nicht bloss der Infinitiv, sondern auch die nicht leicht zu errathenden Tempora und Personen am gehörigen Orte des Alphabets zu finden sind, z. B. *Bierze* und *Biorę*, wo auf den Inf. *Brać*; *Dobierać*, wo auf *Dobrać* verwiesen wird. Zuweilen sind zu leichterer Übersicht der Abänderungen, die in den verglichenen Wörtern enthaltenen Wurzelbuchstaben am Rande bemerkt, z. B. bey *Baran*, der Schafbok, die Buchstaben *b—r—n*, *b—r—m*, *b—r*, *b—r—h*, *b—r—v*, *b—r*, *f—r*, *p—r*, weil man nicht nur im Slowakischen *baran* und *beran*, im Mährischen und Niederlausitzischen *baran*, im Böhmischen *beran*, im Oberlausitzischen *boran*, im Russischen *baran*, alle drey Wurzelbuchstaben wiederfindet, sondern auch nach der Meinung des Vfs., das ungarische *barom*, *pecus*, das persische *barah*, das deutsche *Bär*, das lateinische *fera*, das hebräische בר, *juvencus*, das bosnische *brav*, das croatische *brau* und das böhmische *braw*, welches *grex* bedeutet, zu diesem Stammworte zu gehören scheint. Allein da in den zuletzt erwähnten Sprachen die Verschiedenheit der Bedeutung mit der Verschiedenheit der Buchstaben zusammentrifft: so kommt Rec. diese Abstammung verdächtig vor.

Dass der Vf. bey Ausarbeitung des 2 Theils des I Bandes, und des 1 Theils des II Bandes eben den Fleiss und Scharfsinn bewiesen habe, wie bey dem ersten Theile, lässt sich schon aus den bereits beyläufig beygebrachten Proben schliessen. Auch diese Theile

sind mit verglichenen Wörtern aus slavischen und anderen Sprachen reichlich ausgeſtattet. Indessen findet man doch bey *Gorąco*, heiſs, nur das böhmiſche *horce*, und das croatische *sar*; es fehlt also das wendische *garazi*, und *gorzi*, so wie das russische *Gorjatschii*. Allein bey dem Verbo *Gorzeć*, auf welches bey *Gorąco* verwiesen wird, ſind nicht nur alle slavischen Dialekte verglichen, sondern es wird sogar bemerkt, daſs das cambrische *gores*, *fervor*, mit dem krainerischen *gorezh* übereinſtimmt. Von hebräischen Wörtern wird nicht nur חרה *exarsit*, sondern auch הבעיר, *incendit*, und אור (nicht אור) *lucere*, verglichen, unter welchen das erſte ohne Zweifel am ähnlichſten iſt. Von der genauen Auseinandersetzung der Bedeutungen, die auch in diesen Theilen herrscht, kann der Artikel von der *Praepositio inseparabilis Na* einen Beweis abgeben. *Na* heiſst nämlich in der Zusammensetzung 1) auf, z. B. *nakładać na wóz* oder *naładować*, aufladen; 2) viel aufeinander, *naborgować*, viel aufborgen, *nakupować* recht viel aufkaufen. 3) *Verbis reciprocis adjungit significationem satisfactae cupiditatis;* recht satt, zur Genüge, nach Herzens Luſt, bis zum Ermüden, *nacałował się*, (er küſste sich recht satt.) 4) *Saepenumero non servit nisi ad exprimendam conjugationem completam, quam dokonane vocamus.* 5) *Na*, *nad*, ein wenig, etwas, *natrącić*, mit Stoſsen etwas beschädigen; cf. *Slo. et Sr.* 1. *na*, *exprimens deminutionem adjectivi*, *nacerni*, cf. *Lat. sub*, — *e. gr. subfuscus.* — Den Grund, warum Hr. L. manche zusammengesetzte Wörter überging, giebt er hier folgendergeſtalt an: *Noveris in hac ab N incipiente serie, non pauca verba, a syllaba Na-incipientia, omissa esse, eo vel quod obliqua sint, nec in suo themate Na retineant, ut nałaiać, nec enim nałaiam dicimus, vel quod licet thema suum habeant, et composita videantur, tamen parum, aut nihil, a simplici differant, ut nagabam, gabam; quare talia bis poni minime oportebat.* Gleich zu Anfange dieses Artikels kommen einige aus dem slavischen *na* und aus ächtdeutschen Verbis zusammengesetzte Wörter vor, die allem Vermuthen nach durch den Handel nach Polen kamen. Daſs ſie wirklich aus dem Deutschen entlehnt sind, davon kann man sich aus diesem Wörterbuche völlig überzeugen. Denn ſtatt *Naładować* gebrauchen alle dabey angeführten Mundarten eigene slavische Wörter. Es hätte auch noch das böhmische *naloziti* und *wloziti* angeführt werden können. Auch in Ansehung des verbi *naborgować* wird man nicht zweifelhaft bleiben, da für *Borgować* die daselbſt verglichenen slavischen Sprachen sämmtlich slavische Wörter gebrauchen. Bloſs wegen *nakupować* könnte man ungewiſs seyn, weil alle bey *Kupować* verglichenen slavischen Sprachen, die alte Kirchenſprache abgerechnet, *kaufen* mit einem ähnlichen Worte ausdrücken, obgleich nicht alle slavischen Nationen seit älteren Zeiten mit den Deutschen in einem Handelsverkehr geſtanden haben. Die Ähnlichkeit eines im Polnischen gewöhnlichen Wortes mit einem deutschen,

lateinischen oder griechischen beweiſt auf jeden Fall dann nichts für die Abſtammung desselben aus einer dieser Sprachen, wenn es in mehreren Sprachen vorkommt. Wenigstens kann man als gewiſs annehmen, daſs ein im gemeinen Leben unentbehrliches Wort, das man in allen slavischen Mundarten findet, nicht erst aus der deutschen, lateinischen oder griechischen Sprache in die polnische übergegangen sey, sondern aus der Sprache stamme, welche die Mutter aller dieser Sprachen ist. Dieſs ist der Fall bey dem polnischen Worte *Matka*, oder *Mać*, die Mutter, dessen Wurzelbuchstaben *Mat* alle verglichenen slavischen Mundarten haben, nur daſs die beiden wendischen auch hier das *t* mit *cz* oder *sch* vertauschen, und die Mutter *Macz* oder *Masch* nennen. Nun kommt zwar dieses Wort mit dem lateinischen *Mater*, und mit dem griechischen Ματηρ (im dorischen Dialekte) überein. Allein da im Persischen *Mader* und in dem weit älteren Samscrdanischen auch *Mata* die Mutter heiſst: ſo ist es wohl entschieden, daſs dieses Wort aus der Ursprache der samscrdanischen und der übrigen erwähnten Sprachen, wofür Rec. die Mutter der samscrdanischen und persischen, d. h. die medische anerkennt, in den slavischen Sprachen beybehalten worden sey. Auch das polnische *jeść*, essen, kann weder aus dem Deutschen entlehnt seyn, noch vom lateinischen *edere*, oder vom griechischen ἔδειν oder ἔσθειν stammen. Denn das vor uns liegende Lexikon beweist, daſs dieses Wort mit kleiner Veränderung allen slavischen Sprachen eigen ist. Und mit einem russischen Verbo, welches noch auſser *jestj* hätte bemerkt werden können, nämlich *jedatj*, stimmt das samscrdanische *ada*, statt dessen Hr. L. das allerdings ähnliche indische *admi* erwähnt, genau überein. Es ist also wohl keinem Zweifel unterworfen, daſs die slavischen Sprachen dieses Wort aus einerley Quelle mit der samscrdanischen geschöpft haben. Dessen ungeachtet kann man sich aus diesem Wörterbuche überzeugen, daſs einige wirklich griechische und mehrere lateinische und deutsche Wörter in das Polnische übergegangen sind. Gleich auf den ersten 4 Seiten wird man *Ad* (ἅδης), *Abyſs* (ἄβυσσος) und das von ἀδάμας enstandene *Adamantyn* als griechische Wörter entdecken. Die lateinischen aber sind weit zahlreicher. *Abdykacya*, *Abdykować*, *Abecedaryusz*, *Abjuracya*, *Abjurować*, *Ablaktować*, *Ablucya*, *Abrewiacya*, *Abrogacya*, *Absolucya*, *Absolut*, *Addycya*, *Adept* fallen sogleich in die Augen. Und folgende Wörter können ihren deutschen Ursprung nicht verleugnen: *Abdach*, oder *Obdach*, *Abdankować*, *Abryſs*, *Abszyt* (Abschied), *Abszytować*, *Abzas* (Absatz), *Achtel*. Noch auffallender ist die Bemerkung, daſs ſogar zuweilen ein polnisches Wort bloss deſswegen zwey ganz verschiedene Bedeutungen angenommen zu haben scheint, weil ein deutsches, oder wenigſtens zwey einander ähnlich klingende deutsche Wörter zweyerley bedeuten. So heiſst *Miasto*, sonderlich mit einer vorgesetzten Präposition, *anſtatt*, oder *ſtatt*, aber auch, wie bey einigen anderen

slavischen Völkern, die *Stadt.* Dafs die deutsche Sprache zu dieser Benennung Veranlassung gegeben habe, wird dadurch wahrscheinlich, weil in verschiedenen slavischen Mundarten die Stadt ganz anders, nämlich *varas*, *varash*, *grad* und *gorod* genannt wird. Noch mehr bemerkt man den Einflufs des deutschen Sprachgebrauchs bey dem ins Polnische aufgenomenen Worte *Arkusz.* Denn dieses bedeutet nicht nur einen (gewölbten) Bogen; sondern auch einen Bogen Papier, weil beides im Deutschen ein Bogen heifst. Diese Bedeutung hat zwar *arkufsh* auch im Kroatischen, und *arch* im Böhmischen. Aber im Windischen und Russischen wird ein slavisches Wort, im Slavonischen das lateinische *folj*, und im Wendischen das deutsche nur wenig veränderte *Bogon* dafür gebraucht.

Die Bemerkungen, zu denen der in diesem Werke enthaltene reiche Schatz von Wörtern so vieler Sprachen Rec. den Stoff gab, empfehlen dasselbe nicht blofs dem Sprachkenner, sondern auch dem Geschichtschreiber, der die ersten Wohnsitze der slavischen und anderer Nationen aufzusuchen begierig ist, in so hohem Grade, dafs es keiner weiteren Empfehlung zu bedürfen scheint. Und dennoch erregt die Äufserung des Vfs. am Schlusse der Abhandlung über die Tendenz dieses Wörterbuchs noch mehrere nicht geringe Erwartungen, worüber er sich also erklärt: „Die kurze Abhandlung (von den Grundsätzen der Wortforschung) berührt Ideen mancherley Art, die ihren Grund in dem Wörterbuche haben, deren Entwickelung jedoch der Zukunft nach völliger Herausgabe des Werks überlassen bleibt. Dahin gehören: Untersuchungen über die Sinneneindrücke und sinnlichen Wahrnehmungen als Grundlage der menschlichen Sprache; über den Einflufs fremder, besonders benachbarter Sprachen, auf die polnische; über die mit unserer Sprache vorgegangenen Veränderungen; über die verschiedenen Arten und Mittel, unsere Sprache zu bereichern und zu vervollkommnen; über die Zeitrechnung und die verschiedenen Epochen der Wörter unserer Sprache; über das Verhältnifs der polnischen zu den übrigen slavischen Mundarten, als Vorschule einer allgemeinen slavischen Sprachlehre und Synonymik, ingleichen einer allgemeinen philosophischen Sprachlehre; über die in der Sprache sich darbietenden Data zu einer Geschichte des häuslichen Lebens.—Übrigens zeichnet sich dieses Wörterbuch durch schönen Druck und Correctheit aus; und wir sind dem Vf. um so mehr Dank schuldig, weil er sich nicht blofs der Correctur, sondern auch der Besorgung des Drucks und des Verlags zugleich mit unterziehen musste. Rec. sieht der Vollendung dieses Werkes, durch das sich Hr. L. um alle slavischen Sprachen, vorzüglich aber um die eine Hauptsprache der beiden slavischen Hauptstämme ein unsterbliches Verdienst erworben hat, mit der gröfsten Sehnsucht entgegen, fest überzeugt, dafs das ganze gelehrte Publicum, das sich für jede grofse und nützliche Unternehmung

im Reiche der Wissenschaften interessirt, in diesen gemeinnützigen Wunsch mit Vergnügen einstimmen werde."

MHP.

Nro 138. *Ergänzungsblätter zur allgemeinen Litteratur Zeitung den* 13. *December* 1810. Słownik etc. T. I. Cz. II. G—L. T. II. Cz. I. M—O. 1809.

Diefs ist die erwünschte Fortsetzung des vortrefflichen Werkes, dessen Vorzüge und Merkwürdigkeit wir bey der Anzeige des ersten Theils des ersten Bandes (A. L. Z. 1808. Nr. 333.) auseinander zu setzen gesucht haben. Dieselbe Tiefe der Kenntnifs des gesammten Slawischen Sprachschatzes, dieselbe Sorgfalt und Scharfsinn in der Entwickelung und Anordnung der Bedeutungen, derselbe ausdauernde Fleifs bewährt sich auch in diesen Bänden. Und es bewährt sich auch der schätzbare Eifer, welchen hohe und edle Freunde der Polnischen Literatur an der Vollendung eines eben so mühevollen als verdienstlichen Werkes nehmen. So wie der Vf. in den Zuschriften zum ersten Theile die Verdienste des *Fürsten Adam Czartoryski* und des *Grafen Joseph Maximilian Ofsoliński* um sein Werk rühmt, so rühmt er in diesen beiden Bänden ähnliche Verdienste eben so verehrlicher Männer in Zuschriften an den *Graf Stanisław Zamoyski* und den *Graf Stanisław Potocki.* Mögen diese und andere treffliche Gönner der Literatur ihres Vaterlandes fortfahren, ein Werk zu unterstützen, welches ohne liberale und thätige Unterstützung kaum vollendet werden kann, und welches vollendet eine wahre Zierde für diese Literatur seyn wird, und zwar nicht blofs für die Literatur der polnischen Sprache, sondern für die des Slawischen Stammes überhaupt. Wir haben in unserer erwähnten Anzeige schon auseinandergesetzt, welches die Einrichtung dieses Wörterbuches ist; und wie die entsprechenden Ausdrücke jedes der Slavischen Dialekte bey jedem polnischen Worte angegeben sind. Begreiflich ist in diesen Bänden ganz dieselbe Einrichtung beybehalten worden. Zwar ist damit noch nicht der Plan des verewigten ehrwürdigen *Schlözers* ausgeführt, den auch der berühmte *Dobrowski* in seinem Slawin fünf und dreyfsig Jahre nach der Erscheinung der nordischen Geschichte, wo ihn jener angab, unterschrieben hat, der Plan eines allgemeinen und vergleichenden Slawischen Wörterbuchs in etymologischer Ordnung, wo jedesmal das einfachste Stammwort aufgesucht und bemerkt würde, in welcher Slawischen Mundart dasselbe noch übrig sey, und sodann dessen ganzes Geschlechtsregister mit allen seinen Abkömmlingen in allen bekannten Slawischen Dialekten sich formire. Aber selbst diesem Plan eines mehr blofs für gelehrte Forschung angelegten, nie anders als durch den Verein mehrerer Gelehrten und auf Kosten eines höchst liberalen Fürsten ausführbaren

Unternehmens, welches zu dem Plane dieses Werks gar nicht gehören konnte, ist durch das gegenwärtige so weit vorgearbeitet, als es nur irgend möglich war, bey einem Wörterbuche, welches bey einer einzelnen von diesen Slawischen Völkern ein besonderes Interesse, und nähere Unterstützung finden sollte. Mit lebendigem Interesse steht man auch bey diesen Bänden vor der Menge trefflich gearbeiteter Artikel, und überhaupt vor dem so in einnehmender Klarheit erscheinendem Wortschatze der Polnischen Sprache. Wie interessant ist auch die Vergleichung des abwechselnd grössern Reichthums der verschiedenen Slawischen Sprachen oder der damit verglichenen andern. Der Pole hat sein *Jarmark*, *Jarmarek*, offenbar aus dem Deutschen entlehnt; aber er hat in seiner so mannigfaltiger Biegungen fähigen Sprache davon drey Adjective gebildet *iarmarczny*, *iarmaczny*, *iarmarkowy*, wo der Deutsche nicht eins hat. Im Deutschen ist *Unwille* nicht reiner Gegensatz von *Willen*, wie es *niewola* im Polnischen ist, welches sich aber vom *Zwange* zum Begriffe der Noth*wen*digkeit, Noth, wendet. Und welcher Sprachfreund freute sich dabey nicht dann der schönen, wohlgebildeten Ableitungsformen: *niewolić* (activisch:) zwingen, niewol*nik*, niewol*niczek*, niewol*nica*, niewol*niczka*, niewol*nictwo*, niewol*stwo*, niewol*niczy*. (Uebrigens ist bey den Compositis mit *nie*, wo die Simplicia für sich vorhanden sind, auf diese verwiesen.) Bey *Indian*, wo der Pole nur diese Form hat, haben wir Deutschen deren zwey: *Indier* und *Indianer*, welche passend unterschieden werden können, so dass jene den Anwohnern des Ganges, dieser der neuen Welt vorbehalten bleibt. Bey *kadzić* finden wir die Vergleichung des Hebraischen קטר zu entfernt, und wissen nicht über das radicale ר hinwegzukommen. *Imperyały* zum *deutschen* Reiche gehörig, ist nach jetzigem Sprachgebrauche zu enge gefasst. Bey *nieuk*, *nieuczek* zeigt jenes die ganz einfache Form, und trifft zufällig so nahe mit dem entgegenstehenden Begriffe *nauk* zusammen. Auf diesen Artikel, auf *nie* selbst, *iak*, *imię*, *gęba*, *nosić*, und alle die scharf unterschiedenen Bedeutungen, den Reichthum der Phrasen und hunderte anderer ausführlicher Artikel verweisen wir unsere Leser, welche sich gleiche Achtung für den Fleiss, Belesenheit und Urtheil des verdienten Vf. einflössen wollen, als wir hegen, und die dann eben so begierig, als wir, der ungesäumten Fortführung und Vollendung des herrlichen Werks entgegen sehen werden.

Nro. 126. Ergänzungsblätter, den 14. Nov. 1811.

Wörterbuch der Polnischen Sprache von M. Sam. Gottlieb Linde, *Dr. der Philosophie, Oberschulrath, Rector des Liceums zu Warschau, u. s. w. (Zweyter Theil, Zweyter Band) welcher den Buchstaben P. begreift* 1811.; 1806. *S., gr.* 4.

Der ungehinderte Fortgang des vortreflichen Werks, dessen Vorzüge schon A. L. Z. 1808 Nro 333. u. Erg. Blätt. 1810 Nr. 138. wenigstens so weit dargelegt sind, als es der Raum dieser Blätter gestattete, der rasche Fortschritt desselben zu seiner Vollendung, ist eine sehr erfreuliche Erscheinung, und wie sehr mufs er es für eine Nation sein, die sich kräftig erhebt, und der sich der hohe Reichthum ihrer Sprache besonders wieder in diesem so sehr reichhaltigen Bande dieses National-Wörterbuches darstellt. Glücklich mufs man das Volk preisen, welches ein solches Werk, eine solche Auffafsung und Bestimmung der Begriffe seiner Sprache erhält. Die ganze Nation gewinnt durch dafselbe; wie ein Schatz steht es da, den künftigen Geschlechtern, und die Enkel noch segnen den würdigen Urheber. Dankbar blicken sie auch auf die edle *Czartoryskische* Familie; ohne deren und anderer achtungswürdigen Magnaten wohlwollendste und freygebigste Unterstützung das Werk nicht hätte zu Stande kommen können, am wenigsten zu dieser Zeit, zwischen deren Drangsalen und Trümmern, einem fest, und unbeweglich gegründeten Obelisk gleich, dieses Werk emporragt: dafs er doch bald im Glanz des Morgenrothes befserer Zeiten strahle!

Wenn wir auf den einzelnen vor uns liegenden Theil blicken, so brauchen wir seine Einrichtung nicht wiederholt bekannt und darauf aufmerksam zu machen, welch einen tiefen Blick sie in den gesammten ausgebreiteten slawischen Sprachen durch die zweckmäfsige Vergleichung aller seiner Dialekte gewähre: wir bleiben jetzt blofs bey dem grofsen Gewinn der Polnischen Sprache durch dieses Werk stehen. Abgesehen noch von der Klarheit der Begriffe, in welcher die Bedeutungen der Wörter einer Sprache in einer solchen Bearbeitung erscheinen, welch ein ganz unschätzbarer Vortheil ist schon die unermäfsliche Summe ausgewählter Beyspiele des Gebrauches der einzelnen Wörter in allen ihren Bedeutungen, belegt durch die Angabe der Schriftsteller und der Seitenzahl ihrer Schriften. Diese Sammlung dieser Beyspiele schon ist eine unerschöpfliche Fundgrube neuer Anwendungen und neuer Untersuchungen über eine theils schon klassisch angewendete, theils noch bildsame Sprache. Jeder künftige Schriftsteller der Nation, jeder, der als gebildeter Mann seine Muttersprache ganz zu studieren für seine Pflicht hält, kann hier unaufhörlich lesen, und wieder lesen, bald dies, bald jenes Wort; keines ist ohne Interefse für den Freund des Vaterlandes, sobald es einer Son-

derung der Bedeutungen des Wortes bedarf, einer Bestimmung der Art seines Gebrauches. Selbst die Klasse der Schrifsteller, welche mehr oder weniger ausschliesslich sich eines Wortes bedient hat, wirft ein Licht auf diesen Gebrauch: in einem lebendigen Bilde steht er vor den Augen der Nachdenkenden in den Beyspielen, und wie so zweckmässig als leicht gelangen sie so zu einem deutlichen Bewustseyn der Richtigkeit und der Leichtigkeit der Anwendung der Wörter der Muttersprache. Sollte es sich nicht jeder Gebildete, noch vielmehr jeder verschaffen, der für seine Nation, besonders der als Muster für die Jugend, zu schreiben unternimmt. Wie so sehr wenige haben unter den neuern Sprachen ein Wörterbuch mit solchen, aus den Schriftstellern selbst aufgestellten Beyspielen, worin man nicht blos dankbar an der Hand des Verfassers die Bedeutungen in einer zweckmässig geordneten Reihe durchgehet, sondern sie so mit eignen Augen überschaut; vielleicht keine der neuern Sprachen hat ein Wörterbuch mit einer solchen Fülle derselben. Fast ist ihre Sammlung nicht das Werk eines Mannes. Man überlege wie lange es gedauert hat, bis wir durch Gesner und Forcellini solche Werke für die Lateinische Sprache erhalten haben; und wie viel mehr Vorarbeiten hatten die Lexicographen der alten klassichen Sprachen! Der würdige Linde hat seiner Sprache diesen Schatz selbst gesammelt! Wer je nur einen kleinen Versuch der Art machte, er fühle und sage aus, was dieser tief gelehrte Forscher durch unermüdlichen Fleiss geleistet hat! und welche Sorgfalt, welchen Scharfsinn hat er in der Anordnung bewiesen! Dazu nur einige Belege: Bey *plotę*, *pleść* sind die Bedeutungen 1, flechten, 2, schwatzen, albern Zeug faseln, angegeben; aber eine Bedeutung, welche das Band zwischen beyden ausmacht, liegt in der Redensart: *plecie mi się w oczach kształt obrazu*, erklärt durch: *uwiia się przed oczami*, *lecz ciemno*, *niewyraźnie*, schwebt dunkel verworren (das Einzelne in einander verfliessend, verflochten), vor den Augen.— Die Bedeutungen von *pamięć* liegen einander sehr nahe, sind aber hier scharfsinnig und genau abgetheilt, indem es 1) das Gedächtniss als Kraft der Seele, 2) die Wirkung dieser Kraft, in Bezug auf einen bestimmten Gegenstand, Erinnerung, Andenken, *pamiętanie*, *pamiątka czego*, 3) diese Wirkung nicht bloss in Absicht des Wiederhervorrufens der Vorstellungen, sondern der Erwägung des in die Gedanken Fassens überhaupt, also so viel als *myśl*, *uwaga*, und 4) Andenken, so viel als Denkmahl oder auch: Denkzettel, *pamiątka*, bedeutet. Zweckmässige Beyspiele erläutern alle diese Bedeutungen. *Na pamięć* kommt begreiflich im ersten und zweiten Falle vor, die sich überhaupt in einzelnen Beyspielen so nahe liegen, dass ihre Unterscheidung bloss von der verschiedenen Rücksicht abhängt, welche dem Sprechenden im Augenblicke der Aussage zunächst in den Sinn kömmt. Der nicht vergessene Gebrauch des *na pamięć* für *bez rozwagi*, in den Tag

hinein, unüberlegt, würde sich mit unserm: Etwas nach Gedanken machen, d. i. ohne feste Grundsätze, Vorschrift oder Bild, einiger Maſsen vergleichen laſsen. Bey *poiętny* iſt der Unterschied zwischen der eigentlichen, oder, wie hier genauer gesagt wird, physischen, und der übertragenen Bedeutung, und der activen und paſsiven, leicht bemerkbar; aber wie scharf und deutlich iſt er hier ausgeführt; und wenn das active und übertragene: leicht faſsend, gelehrig, überall angegeben war: so hat die Sorgfalt des Vf. auch die active physische Bedeutung belegt. Die Vorausschickung der paſsiven Bedeutungen: leicht aufzufangen, zu umfaſsen, faſslich, verſtändlich und die gröſsere Anzahl von Beyspielen für dieselben, soll ohne Zweyfel das Uebergewicht dieses paſsiven Gebrauches anzeigen. Wir können den Wunsch nicht verhehlen, daſs es dem Verfaſser gefallen hätte, die gewöhnlichſten unter den Bedeutungen überall wenigſtens anzudeuten, und wahrhaft seltene, welche durch des Vf. tiefe und scharfsinnige Forschungen ausgemittelt, und an ihren Platz gestellt worden sind, wie auch in den noch folgenden Beyspielen erwähnt werden wird, so auszusondern, dass der weniger Kundige sie nicht etwa anders auffaſse, und ohne Vorsicht nachahme. — Bey *potrzeba* würden wir als Hauptabtheilung vorschlagen, was der Vf. allerdings sehr bestimmt unterschieden hat, nähmlich, daſs es sowohl 1) den Drang der Nothwendigkeit, als auch 2) das was nothwendig dringend iſt, bezeichnet. Zu letzterem würden wir rechnen, was S. 976 am Ende ſteht, wo *potrzeba* durch *sprawa potrzebna* erklärt wird, zu erſterem, was nachmahls S. 977. aufgeführt iſt, wo es unter *b*) durch *ubóstwo* Mangel, Dürftigkeit, unter *c*) durch *przygoda*, Noth, Drangsal, Zwang, erklärt iſt: und die unter *d*) angegebene, gewiſs seltene Bedeutung, dass es für: Action, Schlacht, ſteht, möchte vielleicht eben daher abgeleitet seyn. — *Przełożyć* mit seinem *niedokonane przekładać* (bey letztern iſt nach der Einrichtung dieses Wörterbuches auf erſteres verwiesen, aber *przełożę* selbst findet man nicht besonders aufgeführt), biethen einen intereſsanten Zusammenhang der in ihrer Divergenz dann ziemlich weit von einander abſtehenden Bedeutungen dar, welche den Sinn unserer deutschen Wörter: versetzen, umsetzen, durchsetzen, übersetzen und vorsetzen, mit einander vereinigen. Zuerst ist umsetzen, umpacken, an einen andern Ort hinstellen, angegeben. Letzteres ist sogleich, wir sehen nicht ganz warum, noch besonders durch *przenosić*, an einen andern Ort übersetzen, verlegen, bestimmt Übertragen aus einer Sprache in die andere, iſt die nächste Bedeutung; dann folgt: durchlegen, zwischenlegen, mit den interessanten speciellen Anwendungen auf Durchschiessen eines Buches, Wechselreime, und die Schichtungen im Innern der Erde, wobey ja unser eigentlicher bergmännischer Ausdruck auch: durchsetzen ist. Die nächste Bedeutung von *przekładać*: überladen, welche wohl selten genug ist, und leicht eine gebraüchlich ge-

wordende Verwechselung mit dem ähnlichen *przeładować* scheinen könnte, hat in unserm überlegen (zum Beyspiel mit Waaren) eine Analogie. Die zweckmässig unterschiedenen Bedeutungen: vorziehen, Vorzug geben, vorsetzen, zum Vorgesetzten machen, und einem etwas vorlegen, vorstellen, mit ihren Anwendungen, sind der Beschluss dieses reichen Artikels. — *Puścić* ist ein noch reicher ausgestatteter, vortrefflich gearbeiteter Artikel, gleich so vielen andern. Bey *przymiot* ist sehr zweckmässig das Russische *prymetat*: durcheinander werfen, verglichen, und Hinzuwurf als die erste Bedeutung aufgestellt; auch fehlt nicht das Russische *prymieta*, Kennzeichen, welches wir aber lieber der zweiten Polnischen so gewöhnlichen Hauptbedeutung: Eigenschaft, zugeordnet sähen. Indessen der Begriff der Ansteckung, den dieses Wort selber und die Derivate haben, ist nicht so leicht vereinbar. Man würde beides in dem Begriffe des Angenommenen vereinigt sehen, wenn nur an eine Ableitung von *przymuię* statt *przyymuię* zu denken wäre. Der würdige Vf. verbindet mit Recht Ansteckung, ansteckende Krankheit mit Hinzuwerfen; doch scheint die Vergleichung mit dem Russischen: durcheinander werfen, noch näher, und da im Russischen auch schon das simplex *mieta* Ziel, *mietka*, Kennzeichen, Merkmahl bedeutet: so ist das auch schon dem Begriffe der Eigenschaft nahe genug.

Wyciąg téy recenzyi znayduie się w Gazecie Warsz: Nro. 99. 10 Grud: 1811.

LIST DO REDAKTORA GAZETY WARSZAWSKIÉY.

Dla interessów osobistych przez czas nieiaki oddalony od Oyczyzny, nie mogąc bydź zbliska świadkiem usiłowań moich rodaków, stratę z oddalenia się mam nagrodzoną tém przynaymniéy, iż zdanie o nas sąsiadów dokładniéy mogę wyśledzić. — Nie uwierzysz WPan, ile oni na wszelkie urządzenia nasze we wszystkich wydziałach administracyi zwracaią uwagi, i iak są surowemi, lecz oraz sprawiedliwemi sędziami. Z zadziwieniem moiém słyszałem ich mówiących z naywiększą o nas pochwałą, iż się tak czynnie i tak skutecznie instrukcyą powszechną młodzieży, dla wszystkich stanów w narodzie użyteczną zatrudniamy. Pisma ich nawet publiczne, ich gazety i dzienniki obeymuią nieraz wiadomości, zaszczyt przynoszące naszemu kraiowi. Na dowód tego, przesyłam WPanu wyiątek z dodatku do Gazety pod tytułem: Allgemeine Literatur-Zeitung, *z prośbą, abyś go raczył umieścić w swoiéy gazecie, dla okazania Publiczności, iak dalece zagraniczni Literaci prace naszych tegoczesnych Pisarzy cenić i uwielbiać umieią.*

„Wydawanie nieprzerwane na widok publiczny wybornego dzieła, o którego zaletach roku 1808 w powszechnéy literackiéy Gazecie, i w dodatku do niéy r. 1810 iuż się

tyle powiedziało, ile rozciągłość oney dozwoliła, iest prawdziwie rzeczą, która nayprzyiemnieysze ukontentowanie sprawuie. Czuć ie bez wątpienia musi naród, dzielnie się wznoszący, widząc wielkie skarby ięzyka swoiego, zwłaszcza w téy części obfitéy wyżéy wspomnionego słownika. Winszować można narodowi posiadaiącemu dzieło, które tyle i tak dokładnych wyobrażeń w oyczystym ięzyku zawiera. Wielkie dla ięzyka wynikaią z niego korzyści, które spływaiąc na przyszłe pokolenia, do prawdziwéy wdzięczności dla zacnego onéy sprawcy pobudzać będą. Wdzięczność ta rozciągać się będzie do wspaniałego Xiążąt *Czartoryskich* domu i innych godnych i szacownych panów Polskich, bez których dobroczynnego i hoynego wsparcia, dzieło to nie byłoby wyszło na widok publiczny. Wśród przeszkód rozlicznych w czasach dzisieyszych, wznosi się to dzieło nakształt niewzruszonego obelisku, i bodayby iak naybliższych lepszych czasów świetną było iutrzenką.

Zwracaiąc uwagę na część oddzielną tego Słownika, która się teraz w ręku naszych znayduie, nie widzimy potrzeby powtarzania wiadomości o iego układzie, ani zwracania baczności czytelnika, iak przez należyte porównanie wszystkich dyalektów rozszerzonego nader Słowiańskiego ięzyka, do gruntownego poznania ięzyków od niego pochodzących prowadzi. Zastanówmy się iedynie nad znakomitą korzyścią, iaką to dzieło dla ięzyka Polskiego sprawuie. Nic tu nie wspominaiąc o iasności wyobrażeń, z iaką postrzegać się daią znaczenia wyrazów iakowego ięzyka w tak dokładnym sposobie wypracowane, co za nieoceniony pożytek ztąd wypływa, mieć pod ręką wielki zbiór wybranych przykładów, okazuiących użycie poiedynczych wyrazów we wszystkich znaczeniach, z wymienieniem pisarzów i liczby, która im kartę z przytoczonego dzieła oznacza. Taki zbiór podobnych przykładów staie się niewyczerpaném źródłem nowych przystosowań i nowych badań względem ięzyka, w którym iuż wyszły dzieła klassyczne, i który wykształconym bydź może. Każdy Pisarz narodowy biorący się do pisania dzieła, każdy człowiek polerowny i pragnący dokładnie nauczyć się oyczystego ięzyka, czytaiąc i odczytuiąc różne wyrazy w tym Słowniku zawarte, naymocnieysze ukontentowanie uczuie, widząc z osobna wskazane wszelakich wyrazów znaczenia, iak i kiedy używane bydź powinny. Klassa nawet piszących dzieła w używaniu wyrazów dokładną iest skazówką. Przykłady z nich czerpane w żywym stawią się obrazie dla osób myśleć umieiących, które z łatwością uczą się należytego używania wyrazów w mowie oyczystéy. Czyliżby nie każdy w narodzie, a zwłaszcza chcący pisać wzorowo dla młodzieży, Słownik takowy mieć u siebie powinien? Jak mało iest nowszych ięzyków, któreby tak dokładne miały Słowniki, aby wyięte z dzieł różnych przykłady, nietylko przez autora dobrze uporządkowane były, lecz aby sam czytelnik porządek takowy widocznie postrzegał? Ze wszystkich nowszych

ięzyków, żaden podobno nie ma z taką dokładnością wypracowanego Słownika, tak dalece, iż zdaie się, że zbiór ten pracą iednego człowieka bydź nie może. O iak to długo czekać trzeba było, niż podobne Słowniki łacińskie *Gesner i Forcellini* wypracowali, i iak wiele przygotowania pierwéy do tego poczynili, piszący Słowniki ſtarożytnych ięzyków! Nieoszacowany *Linde* skarb swoiego oyczyſtego ięzyka sam zgromadził! Niechay tylko ktokolwiek zaſtanowi się nad cząſtką iego pracy, a przyzna pewnie z zadziwieniem, iż ten uczony badacz przez pilność swoię niezmordowaną bardzo wiele dokazał. Jaka troskliwość, iaka bystrość dowcipu w uporządkowaniu znaczenia wyrazów daie się postrzegać! Na dowód tego przytoczmy niektóre wyiątki: Weźmy wyraz *plotę*, *pleść*, przypatrzmy się znaczeniom iego, 1*mo*. *pleść* iak n. p. warkocz. 2*do*. *pleść*, *gawędzić*, *bałamucić*, *nie do rzeczy mówić:* lecz znaczenie wiążące dwa pierwsze, zawiera się w naſtępném wyrażeniu; *plecie mi się w oczach kształt obrazu*, czyli iaśniéy mówiąc: *uwiia się przed oczyma*, *lecz ciemno*, *niewyraźnie*.— Pod wyrazem *pamięć*, znaczenia blizkie są siebie, iednak dokładnie od siebie są rozróżnione, gdy pamięć 1. uważa się iako siła duszy; 2. iako działanie téy siły, ze względem na iakowy przedmiot, i w ten czas mówi się *pamiętanie*, *pamiątka czego*, 3. to działanie siły duszy rozciąga się nietylko do wzniecenia dawniéy mianych wyobrażeń, lecz do rozważania wszelkiego duszy poięcia, co się *myślą* lub *uwagą* nazywa. 4. *Pamiątka*, iako znak coś przypominaiący.—Stosowne przykłady wszyſtkie te znaczenia objaśniaią. W dwóch przypadkach używany wyraz *na pamięć*, a które tak mocno z sobą się ſtykaią, iak przykłady dowodzą, że ich różnica od różnego względu zależy, który tworzy się w duszy mówiącego, w momencie wyrzeczenia myśli iakowéy. Używany wyraz *na pamięć* zamiast bez rozwagi, zdaie się wyrażeniu w ięzyku niemieckim *etwas nach Gedanken machen d. i. ohne feste Grundsaetze* odpowiadać.—Przy wyrazie *poiętny*, daie się postrzegać różnica między właściwém, czyli dokładniéy mówiąc fizyczném i przenośném, między czynném i bierném znaczeniem; lecz iak zręcznie i dokładnie ieſt tu ona okazaną! Autor troskliwy kładąc czynne i przenośne tego wyrazu znaczenie, iak np. *poiętny człowiek*, *łatwo obeymuiący rozumem*, *poiętliwy*, i o czynném fizyczném nie zapomniał. Przytoczenie znaczeń biernych iak np. *poiętny ręką*, *siecią*, *którego łatwo dostać*, *poimać*, i wiele przykładów położonych, używanie tego wyrazu bardziéy w znaczeniu biernem upoważniaią. Nie możemy zataić naszego życzenia, aby autor, oznaczaiąc zwyczayne znaczenia wyrazów, wskazywał oraz prawdziwie rzadkie, i przez iego bystrość doſtrzegania różnicy w znaczeniach odkryte, i na swoiém mieyscu mieszczone, aby czytelnik mniéy maiący oświecenia nie mylił się w ich rozumieniu i użyciu.— Przy wyrazie *potrzeba*, radzibyśmy widzieli iako główny podział, a który sam autor dokładnie rozróżnił, to ieſt, że ten wyraz *potrzeba* oznacza,

1. równie gwałtowność potrzeby, iak 2. i potrzebę, która powszechnie dokuczaiącą się staie. W drugim podziale umieściemy, wyrażenie na karcie 976, gdzie *potrzeba* objaśnia się przez *sprawa potrzebna*, w pierwszym zaś, co daléy znayduie się na karcie 977, gdzie *potrzeba* toż samo co *ubóstwo*, *Mangel*, *Dürftigkeit*; *i przygoda*, *Noth*, *Drangsal*, *Zwang* oznacza; do tego przydać należy znaczenie tego wyrazu: *Potyczka*, *akcya*; *bitwa*, lecz to się rzadko używa w tém znaczeniu."

Leipziger Literatur-Zeitung 1813. *Nro.* 115. 1. *May.*

Diefs Werk ist ein redender und schöner Beweis von dem, was unermüdete Ausdauer und Beharrlichkeit leisten kann. Mit eisernem Fleisse und mit Anstrengung alles seines Vermögens, hat der Vf. dieses sein classisches, nicht blofs für die polnische, sondern auch für alle slawonische Dialecte und selbst für die deutsche Sprache interressante Werk so weit bis zu seiner Vollendung gebracht, dafs nur noch der 6te und letzte Theil fehlt. Andere gel. Lit. Zeit. haben bereits mit gerechtem Lobe angezeigt, wie der Verf. den 1. Theil bey den Piaristen in Warschau 1807 herausgegeben, und wie er, da es hier nicht so rasch ging, als es unter seinen Augen gehen konnte, sodann mit einer im 19. Jahrh. seltenen Energie, eine eigne Druckerey errichtet, und von 1808 bis 1811 die folgenden Theile mitten unter dem nahen Kriegsgetümmel geliefert. Ref. bemerkt nur blos noch: dafs diese Anstrengung des Vf. einen Aufwand von mehr als 16000 Thlr. erfordert habe, und dafs er gegenwärtigen 5ten Theil unter ähnlichen Verhältnissen, ohne sich durch irgend etwas stören zu lafsen, herausgab. 574 Bogen beträgt bis dahin das ganze Werk, und noch dürften, auch nur blofs ein Sechstheil gerechnet, an 100 Bogen erforderlich seyn, um es völlig zu vollenden.— Die Vergleichung aller bekannten slavonischen Dialecte, welche gedruckte Bücher haben, nebst den alten bekannten und urslawonischen Sprachen, welche durch Nachbarschaft und Zufall der polnischen Sprache Wörter geliefert haben, machen diefs Werk jedem Sprachkenner unentbehrlich; besonders ist es aber in Deutschland der Fall, wo nicht blofs nahe Nachbarschaft mit verschiedenen slawonischen Völkern, sondern auch der Umstand, dafs bis an die Elbe in Deutschland bis in das 11te und 12te Jahr. alles slavisch gewesen, dafs jetzt noch selbst ein Paar Millionen Slaven da sind, (Böhmen, Krainer, Polnische Schlesier, Wenden, Polen, und halbe Polen genannt Kafsuben u. s. w.), die Kenntnifs irgend eines slawonischen Dialects jedem Sprachkenner und Sprachforscher, jedem Geschichtsfreunde nnd Literator höchst nöthig macht. Wer kann sich hier nicht an Karls IV. Verordnung in der goldenen Bulle erinnern: Electorum filii a septimo aetatis anno in Grammatica, Italica ac Slavica linguis instruantur. p. 41. ed. Heidelb. Unter allen Slavonischen Dialecten haben

aber unſtreitig das Böhmische, Polnische und Ruſsische vor allen andern den Vorzug; denn erſteres hat die älteste moderne Literatur, das Polnische iſt ihm nachgefolgt, hat mehr Ausbreitung und länger herrschende Consiſtenz gehabt, und das Russische hat in neuern Zeiten die gröſste Ausdehnung erhalten. Da auch die Polnische Nation geographisch genommen in der Mitte der groſsen Slawenwelt liegt, so verdient auch deshalb der polnische Dialect eine gründliche Beherzigung; und man kann nicht mit jener Einseitigkeit darüber urtheilen, wie manche bisher gethan haben, welche etwa nur nothdürftig irgend einen Dialect gekannt, oder aus Vorliebe für den einen, den andern herabzusetzen gesucht haben. Jeder der Dialekte dieser literarisch gebildeten Slaven hat seine besondern Vorzüge und Eigenthümlichkeiten, die ihm der andere nicht ſtreitig machen kann. Dem Böhmen bleibt sein höheres Alter der Literatur, dem Polen die längere Dauer derselben, dem Ruſsen, so jung auch seine Literatur iſt, die raschen Fortschritte in neuern Zeiten ein eigenthümlicher Vortheil. Wer weiſs, ob nicht mit der Zeit auch das uralte Kleinruſsische, das Serbische und andere Literaturen auftreten werden? Alles was der Vf. in Büchern gefunden hat, hat er aufgenommen, der lebenden Sprache aber weniger getraut, und dieser Vorsicht hat man es zu danken, daſs man bey ihm weder willkürliche Erklärungen, noch Wörter findet, die nicht ganz gäng und gebe sind, oft nur im Munde von Sprachverderbern, oder von Sprachunkundigen im Polnischen vorkommen. Nichts ist bey ihm ohne Beleg der Autorität. Mit der gröſsten Strenge und Sorgfalt hat der Vf. sich an den Buchſtaben im Polnischen gehalten, und selbſt da, wo er eine Erklärung nicht wuſste, lieber ein Fragezeichen gemacht, z. B. Szmaga S. S. 553. Th. V. Dieses Szmaga ist ein samogitisches Küſtenfahrzeug, Seeschiff. Ref. würde dieſs auch nicht wiſsen, wenn er es nicht im Kriege 1794 erfahren hätte. Welchen deutschen Namen es führt, weiſs Ref. nicht.— Bey einem so groſsen Werke sind Irrthümer unvermeidlich. So glaubt auch Ref., daſs der gel. Vf. Stygar am füglichſten vom deutschen Worte Steiger und nicht vom latein. inſtigator S. 455. ib. hätte ableiten sollen. Doch iſt diess eine Kleinigkeit, wenn man bedenkt, welche richtige und kritische Ansichten sonſt der Vf. gewährt. Man lese z. B. nur das Wort Rob, raba, roba S. 34, oder rup, S. 143, oder Rząd, S. 159. Wenn polnische Schriftſteller oft die Wörter falsch gebraucht haben, so iſt des Vfs. Pflicht gewesen es anzuzeigen, so wie es Pflicht ist des Lesers aus dem Context zu urtheilen, daſs der falsche Gebrauch, nicht den Beyfall des Vfs. habe. Eben so iſt es noch dem Verf. nicht zur Laſt zu legen, wenn in andern slawischen Dialecten, z. B. ein Pater Marcus im krainerischen, ein gelehrter Tomsa im böhmischen ihn irre geleitet, oder ihm nicht angegeben, was er hätte wiſsen sollen; denn die Allwiſsenheit wäre ihm beynahe nöthig gewesen, wenn er mit eben dem Fleiſse alle slawonische Dialecte hätte bearbeiten sollen,

wie er das Polnische bearbeitet hat. Die literarische Welt hat nach des Ref. Urtheil dem Vf. nicht blofs ein sehr gelehrtes, möglichst vollftändiges, die bisherigen übertreffendes, poln. deutsches Wörterbuch zu danken, sondern auch ein Glofsarium linguae Polonicae, und zwar primum slavonicae dialecti, denn kein slawon. Dialekt kann sich dessen rühmen. Dafs der Verf.) auch in den Vergleichungen weit mehr, als der Petersburger Slowar geleiftet hat, ift klar. Wer diefs seltne Buch nicht bey der Hand hat, kann sich davon aus Joseph Dobrowski Reise nach Schweden und Rufsland 1792 (Prag bey Calve 1796) überzeugen. In doppelter Hinsicht ift also dieses schätzbare Werk ein angenehmes Geschenk der Literatur. Nicht aus Vorurtheil oder Vorliebe für das mühsame Werk des Vfs. sagt diefs Ref., sondern in Betracht defsen, dafs die polnische Sprache erft seit Sigismund (II.) Auguftus I. Zeiten, seit etwa 1545 blühend geworden, weil man vor dieser Zeit wenig oder gar nichts polnisch geschrieben hat. Da nun der Verf. mit besondern Fleifse alle polnischen alten Bibelübersetzungen, so wie die alten Schrifftteller des goldenen Sigmundischen Zeitalters bis zu den erften 20 Jahren des unglückseligen Sigmund III. Zeiten benutzt hat, so gebührt allerdings diesem schönen Werke der Titel eines Glossarii Polonici. Dafs es die Bahn zu einem Glofsario Slavonico, wovon die Basis der Kirchendialect, das Altslawonische, Dialectus Slavonica antiqua, hier Dialectus Ecclesiastica, mit Ec. bezeichnet, seyn müfste, brechen könnte, und schätzbare Beyträge dazu enthält, liegt auch vor den Augen. Dafs der Verf. das Rufsische und Altslawonische mit cyrillischen, modernisirten russischen Buchftaben schreibt, nicht die vorgeschlagene Schlözerische oder Backmeisterische Orthographie dabey gebraucht hat, findet Ref. auch sehr zweckmäfsig; denn wer wirklich diese Dialecte versteht, wird gewifs diesen neuen Orthographien keinen Beyfall geben. Es ift leichter das cyrillische Alphabet, als diese willkürlichen Orthographien zu erlernen. Man mufs immer gleichsam rückwärts in die alte Orthographie übersetzen, und hat ftatt der Erleichterung neue Mühe, wie das bey den meiften modernen Erleichterungen der Fall ift, z. B. das griechische ohne Formenausnahmen, das hebräische, arabische u. s. f. mit lateinischen Lettern u. andere Sonderbarkeiten der Art. Ref. ift zwar nicht dagegen, dafs man in Ermangelung des cyrillischen Alphabets rufsische und altslawonische Wörter mit böhmischer oder polnischer, oder, wenn man will, krainerischer Orthographie schreibe, allein das Befsere mufs vorgezogen werden, und das Beste ift gewifs, dafs man es dem Original gemäfs schreibe. Hätte auch der Verf. bey diesen Wörtern das böhmische Alphabet gewählt, so wäre es für die Polen unbequemer, hätte er aber das polnische gewählt, so wäre es für die Böhmen (Tschechen) unbehülflicher gewesen. Er hat also, wie bey dem böhmischen, auch hier einem jeden Dialecte seine Eigenthümlichkeit gelafsen. Ref. ist daher der Wunsch des Vf. S.

XIX.

XIX. Th. I. unbegreiflich: die Möglichkeit einer allgemeinen Schriftsprache — wie in Italien die verschiedenen Provinzen — eine allgemeine (Schrift-) Sprache im Slawischen zu haben. Ref. iſt die Möglichkeit zwar auch einleuchtend, aber das Individuelle eines jeden Dialects scheint ihm der Lage der Dinge nach so nothwendig und daher wünschenswerth, daſs er durchaus eine solche Sprachvereinigung sich nicht anders denken kann, als ein bloſses, zwar schönes, aber immer unerreichbares Ideal; er ehrt es wie Leibnitz's Dyadik, denkt aber wie von Murr über eine allgemeine Schriftsprache, denn 54,000000 genetisch verschiedene Slawen können unmöglich eine einzige Büchersprache oder Schriftsprache sich wählen. In Italien bildete so wie zum Theil in Deutschland der Zufall besondere Schrift- oder Büchersprachen, und so groſs auch der Vortheil davon iſt, so mancherley Schaden hat dieſs für diese zwey groſsen und gelehrten Nationen. Die halbtodte Büchersprache spricht niemals zum Volke im populären Tone, sie schwebt in höhern Regionen. Der Italiener übersetzt sich Goldoni's und Metaſtasio's Stücke in seine Vulgärsprache, und wer in Deutschland wie ein Buch spricht, spricht affectirt. Die slawischen Völker sind freylich nicht so sehr wie die germanischen Völker in Sprachen und Sitten von einander verschieden. Allein wie iſt es möglich, daſs ein Böhme seine uralte böhmische Literatur der modernen polnischen, oder der noch jüngern ruſsischen Literatur opfern sollte. Puchomir's Prawopis ruski gefällt gewiſs mit Recht sehr wenigen echten Böhmen. Umgekehrt sieht Ref. es für eben so unthunlich an, wenn Polen oder Ruſsen die böhmische Orthographie annehmen wollten. Als man vor den unseligen lateinischen Makaronismen, ehe die französischen Makaronismen die polnische Sprache verdarben, Czechismen einflickte, da eiferte mit Recht Lukas *Gornicki* schon unter Sigism. Aug. II. dagegen. So wenig wie sich die germanischen Völker zu einer Schriftsprache vereinigen können, so wenig können es auch die slawischen; der grammatische und literarische Gewinn von Sprachvereinigungen iſt aber auch im Grunde genommen nicht beſser, als der, den Kirchenvereinigungen zu ſtiften pflegen. Ein Jeder lebe seines Glaubens, ein Jeder rede seine Sprache und schreibe sie nach seinem Dialecte. Zurückzugehen auf den Kirchendialect dürfte auch weder die jetzige Ruſsische (Groſsruſsische) noch Serbische Sprache so wenig im Stande seyn, als z. B. Deutschland in Opitzes, oder wohl gar in Ottfrieds, Kero oder der Minnesinger Zeiten zurückwandeln, ob gleich mancher Patriot es im Ideal seiner Poesie wünschen mag. Ref. würde es doch dauern, Klopſtocks, Wielands und anderer Dichter Werke so undankbar einem Ideale, sey es noch so schön, aufzuopfern. Doch dafür, daſs dies nicht geschieht, sorgt die gütige Natur, die Mutter der Sprachen und Menschen. Was Cornelius Agrippa de Nettesheim hierüber gesprochen, kann jeder nachlesen. Ref. ſtimmt in das

schöne Ideal des Verf. mit ein, es dünkt ihm aber um so mehr lobenswerth, dafs er diesem Ideal keine Orthographie aufgeopfert hat, je mehr seine historische Treue ihn an die Dialecte jedes Volks nach der vorgefundenen Schreibart gefesselt. Diese gewissenhafte Treue gibt oft diplomatischen Werth den Forschungen des Vfs., und es ist keine Kleinigkeit eine schöne Idee in die Fesseln der Kritik zu schlagen, um der Wahrheit treu zu bleiben. Wie oft eine schöne Idee täuscht, hat auch Hr. *Kopytar* in seiner sehr schätzbaren Grammatik des Crainerischen Dialectes gezeigt, wo er versichert, dafs Cyrill ein *ł* in seinem Alphabet erfunden hätte, wenn er ein Pole gewesen wäre. Haben denn die Böhmen es nicht gehabt? ist es nicht im Rufsischen, Grofs- u. Kleinrufsischen fast eben so häufig üblich, wie im Polnischen? Ist es nicht vielmehr Thatsache, dafs nur diejenigen slaw. Völker das *ł* verloren haben, welche stark mit andern Nationen vermischt wurden, z. B. die neuern Böhmen, die Krainer u. s. w. Denn dafs der cyrillische Buchstabe *ł*, liudi, vor a, o, wie *ł* im Rufsischen in allen Dialecten klingt, war gewifs Hrn. *Kopytar* nicht unbekannt, z. B. *łob*, *łobki*, *Ładoga* u. s. w. Doch hiervon abgesehen, so mufs auch Ref. es rühmen, dafs der Vf. um Raum zu sparen, nicht alle Eigenheiten in der alten polnischen Orthographie beobachtet hat, sondern sich mit der blofsen Anzeige begnügt, denn bekanntlich war sie in Polen so wenig unter Sigismund August II. bestimmt, dafs man auf dem Titelblatte der *Radziviller* Bibel 1563. Varianten findet, then u. ten. Das accentuirte à zu restituiren, dürfte also jetzt auch wohl unmöglich seyn, ungeachtet aller Bemühungen des polnischen Aristarchen *Kopczyński*; und der Instrumentalis generis neutrius *tym* statt *tém*, könnte auch einen Apologeten finden, in Betracht, dafs es im Slawonischen ohne Unterschied *tom* heifst. Zu viel Unterschied erschwert die Sprache, und selten sind selbst die Werke der besten polnischen Schriftsteller correct gedruckt. Da der Vf. sein Wörterbuch unter seinen Augen hat drucken lassen, so stöfst man sehr selten auf Druckfehler. Noch mufs Ref. bemerken, dafs der 1ste Theil dem Fürsten Adam *Czartoryski*, östreich. kaiserl. Feldmarschall, und dem Grafen Max. Joseph Ofsoliński, östreich. kaiserl. Kammerherrn und Präfecten der kaiserl. Bibliothek in Wien dedicirt ist. Beyde Herren haben diefs Werk durch literarische und andere Beyträge unterstützt. Die folgenden sind andern hohen Beförderern der polnischen Literatur gewidmet. Die Piaristen *Kamiński* und *Dmochowski* und andere Gelehrte in Warschau, haben den Verf. unterstützt. Sehr schätzbar dünken Ref. die Bemerkungen, die Hr. *Magier* geliefert hat. Sie bestehen in lauter technischen Wörtern der Handwerker und Fabrikanten, welche gröfstentheils in keinem polnischen Wörterbuche vorkommen.— Wenn der rastlose Eifer des Vf. mit dem 6ten Theile fertig seyn wird, dann möchte doch wohl noch ein 7ter, oder 7. u. 8. Theil

nöthig seyn, wo in möglichst sparsamen Räumen besondere Register aller slawonischen Dialecte, die hier vorkommen, so wie auch aller andern deutschen, lateinischen, griechischen, hebräischen, türkischen u. a. Wörter kolumnenweise es anzeigten, unter welchem Worte jedes nicht polnische, hier der Etymologie und Sprachverwandtschaft wegen citirte Wort vorkäme. Diese Indices würden diess vortreffliche Werk erst recht nutzbar machen, indem auch der weniger Geübte es leichter benutzen könnte. Der Staat selbst sollte im Fall, wenn bey unsern geldknappen Zeiten die Pränumerationen und Subscriptionen nicht zureichen, diess Werk unterstützen. Die lohnenden Früchte würde die Nachwelt segnen.“

Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterreichischen Kaiserthume 1809, *Junius*, *Seite* 264.

„Unter den slaw. Völkern können sich nur die Russen und Pohlen mit vollständigen Wörterbüchern rühmen. Jene verdanken das ihrige der russischen Akademie, zu dessen Verfertigung sich mehrere ansehnliche Mitglieder vereinigten, diese aber dem Fleisse einzelner Gelehrten, ehedem eines *Knapski*, *Trotz*, und jetzt eines *Linde*, der von polnischen Mäcenen, dem Fürsten *Adam Czartoryski*, dem Gr. *Joseph Ossoliński* grossmüthig unterstützt, mit den nöthigen Hülfsmitteln reichlich versehen, da ihm die an polnischen Werken reiche Ossolinskische Bibliothek zu Wien durch 10 Jahre zu Gebothe war, seine Vorgänger zu übertreffen sich rühmlich bemüht. Die K. Böhm. Gesell. der Wissenschaften zu Prag hat ihn gleich bey Uebersendung des ersten Theils seiner vieljährigen mühsamen Arbeit zu ihrem auswärtigen Mitgliede ernannt.

Nach der Zueignung und dem Register der Pränumeranten, folgt die Einleitung (wstęp) von XVIII Seiten, worin der Hr. Verfasser von dem Zwecke und der Einrichtung seines Werkes mit seinen Landsleuten spricht. Für Nichtpohlen ist der darauf folgende Aufsatz „über die Tendenz dieses Werkes“ in deutscher und französischer Sprache bestimmt. Möglichste Vollständigkeit und Zuverlässigkeit war in Ansehung des polnischen sein Hauptaugenmerk. Da zu Belegen der Bedeutungen passende Stellen aus polnischen Schriftstellern, mit dem Nahmen derselben und der Seitenzahl des citirten Buches angeführt werden, so glaubt er dadurch seinen Erklärungen den höchsten Grad der Zuverlässigkeit gegeben zu haben. Dazu sollte noch die stäte Vergleichung des Polnischen mit anderen slav. Mundarten beytragen. Veraltete unbekannte Wörter, heisst es, wurden aus ihnen erläutert, verlorne Wortstämme ergänzt. Hätte sich doch Hr. L. bloss darauf eingeschränkt, und nicht so vieles zu diesem Zwecke gar nicht Gehörendes aus unzuverlässigen Quellen ohne Auswahl aufgenommen. Ob nun der höhere Zweck, den

er dadurch berücksichtiget haben will, dadurch erreicht worden sey, nämlich die Ueberzeugung hervorzubringen, dafs die slawischen Mundarten, ungeachtet ihrer Abweichungen, sich zu einer allgemeinen Schriftsprache vereinigen könnten, wollen wir dahin gestellt seyn lafsen, da hier nur von der blofsen Möglichkeit eines zwar wünschenswerthen, aber anderer Ursachen wegen unausführbaren Proiekts die Rede ist. Diese stäte Vergleichung der Mundarten führte den Hr. Verf. auf die Grundsätze der Wortforschung und ihre Anwendung auf die Polnische Sprache. Er brachte sie in eine kleine Abhandlung, die hier 22 Blätter einnimmt. Ihr Inhalt beschränkt sich auf die etymologisch-wesentlichen Buchstaben, auf die Verwandelbarkeit derselben, ihr Verhältnifs zu den Sprachorganen, auf die Endigungen und Zusatzvorwörter, d. i. auf die Nach-und Vorsylben. Dafs *K* in *Z* übergehe, wird (§ 23) mit Beyspielen aus andern Mundarten bewiesen, die aber gerade nur beweisen, dafs *k* in *c* (nicht in *Z* polnisch ausgesprochen) verändert wird. Denn das windische *zviet* müfste ja polnisch *cwiet* geschrieben werden. Die I. Abth. des XI. Cap. von zufälligen Worttheilen ist sehr mangelhaft, da doch § 86. ausdrücklich gefordert wird, dafs sich der Wortforscher ein vollständiges Verzeichnifs der Wortendigungen verfertigen müfse. Rec. hoffte sie im Wörterbuche selbst, wie bei Adelung, zu finden; fand aber nur die Bildungssilbe *al* unter *a*. Sie sollte eigentlich unter *L* stehen, und so unter *B*: *ba*, *oba*, unter *K*: *ka*, *ak*, *ik*, unter *N*: *in*, *an*, *on*, u. s. w. Hr. L. mag aber glauben, dafs diese Bildungslaute in die Sprachlehre und nicht in das Wörterbuch gehören. Das Wörterbuch selbst kann nach seiner Einrichtung nebst dem Pohlen nur der Deutsche gebrauchen, da die Bedeutungen der Pohln. Wörter nur deutsch erklärt worden sind. Doch machen es die beygesetzten Wörter aus andern Slaw. Mundarten zur Noth auch für andere Slawen brauchbar. Und nur dadurch läfst sich einigermafsen entschuldigen, wenn bey Introligator auch das Windische puhpintar (Buchbinder) und so bey anderen Wörtern ursprünglich deutsche Benennungen angeführt werden, die doch eigentlich zur Bereicherung des Pohlnischen aus anderen Mundarten nicht in Vorschlag gebracht werden könnten. Wozu sollen auch die oft ganz unnützen Wiederholungen der slaw. Wörter, wie z. b. unter *brat*, oder die gehäuften Synonyma, wie unter *deszcz*, *droga* u. s. w. dienen? Warum mufste denn nebst dem Böhm. *cesta* noch das slawische *cesta* und abermahl unter dem Windischen, Krainischen, Kroatischen, dafselbe Wort, nur verschieden geschrieben, wiederholt werden? Soll denn Bosnisch, Ragusinisch, Slawonisch, Dalmatisch auf andere Sprachen als die Illyrische hindeuten? Der Unterschied ist ja gar oft nur orthographisch, und warum sind alle diese Wörter wenigstens zur Vermeidung nicht weniger Fehler, nicht lieber nach einer gleichförmigen, etwa der polnischen Orthographie geschrieben worden? So ist Z. B. unter

Kaszel (Husten) das böhm. *kassel*, das sorab. *kaschel*, das Windische *kashel*, und wiederum das slawon. *Kashali*, das Bosn. Kasciagl, der Aussprache nach einerley. Daſs diese Vergleichung des Polnischen mit Wörtern anderer Mundarten nicht bey allen Artikeln durchgeführt werden konnte, iſt sehr begreiflich. Selbſt da wo es etwa noch geschehen konnte, iſt die Unterlaſsung sehr verzeihlich. So hätte bei *jugo* füglich *igo* (Joch), bey *iwa* Sahlweide, das Böhm. gjwa, bey *cierlica*, Flachsbreche, trlien (anſtatt drhlen (Flachsriſsel), bey *łapa*, Tatze, das ung. *lab* Fuſs, zur Erläuterung oder Bestätigung angeführt werden können. Unter den angeführten Wörtern aus nicht slawischen Sprachen, sind gar viele zum Theile ganz überflüſsig, zum Theile auch nicht paſsend. Bey *głowa* z. B. steht auch noch cf. Gr. κεφαλη, cf. lat. calva, cf. globus, cf. ger. schlau; wo doch nur calva allein mit dem slawischen *glawa* eine Vergleichung aushält. Richtig wird das Schwed. und Nieders. glad mit *gładki* verglichen; aber das dabey angeführte Hebr. Chald. Arabische hätte hier, so wie an vielen anderen Stellen, lieber ganz wegbleiben sollen. Die zwar alten, aber gründlichen Einwendungen gegen *Frenzels* gezwungene Ableitungen der Slaw. Wörter aus dem Hebräischen, mögen etwa dem Hr. L. nicht bekannt seyn. Durch das Ungrische, aus dem manches Wort zu den Pohlen hinüber wanderte, iſt wohl hier und da einiges aufgehellt worden, aber an vielen Stellen war doch die Anführung ungrischer Wörter zwecklos. Vielmehr hätte eine sehr fleiſsige Vergleichung des Lettischen und Lithauischen als nächſt verwandten Sprachen mit der Slawischen in den Plan dieses Wörterbuchs gehört. Schlimmer ist es, wenn bey *grzech*, (Sünde) das Lateinische *horreo*, das deutsche *grauen*, und nicht das slavische *gore*, dem Urbegriffe nach etwas Böses, Arges, davon *gorzéy* und *gorszy* (und so auch *grzech*) abzuleiten sind, zur Vergleichung aufgeſtellt werden, wenn bey *klamra* das ebenfalls aus dem Deutschen entlehnte Böhm. *klamr*, nicht aber das ächte Wort *skoba*; wenn bey Arsenal das Böhm. *strilnice* (Schieſsſtatt) und nicht *Zbrognice*; wenn bey *grab*, (Weiſsbuche) auch noch *gawor* (Ahorn), wenn bey *chrost* das Böhm. *hraz* (Damm), bey *koł* das Böhm. *hul*, das unter *goły* gehört, wenn *łanik* nicht blos unter łan, sondern auch bey *lenno* angeführt werden. Die Vermengung ganz verschiedener Wurzelwörter hätte sorgfältiger vermieden werden sollen. Man darf *dub* nicht mit *tupy*, *gomółka* nicht mit *melken*, *gemolken*, wohl aber mit *Kumpf* d. i. abgestutzt, vergleichen. Man kann *pasierbica* nicht von *cora*, *kobolt* nicht von *kow* ableiten. Man darf das Böhm. *lisa*, (alt *lesa*,) nicht mit dem Pohln. *lisica*, wohl aber mit *lasa* vergleichen. Wäre dem Herrn Verfaſser das Böhm. *lis* (Preſse) bekannt gewesen, so hätte er *lisica* (Nothſtall) von *lisica* (Füchsinn) gewiſs ganz getrennet. Diese kleinen Mängel in Nebensachen werden aber durch die Hauptsache, d. i. durch die vollſtändige Sammlung und Erklärung der pohln. Wörter gar sehr überwogen; der einge-

streuten grammatischen Bemerkungen, hiſtorischen Erläuterungen (S. *kunica*) nicht zu gedenken. In Hinsicht der angeführten haüfigen Redensarten und Sprichwörter scheint es, als wenn Hr. L. alles hätte erschöpfen wollen, und man wird eher Ursach haben darüber zu klagen, daſs er hierin das Maſs überschritten, als daſs er zu wenig geleiſtet habe. Rec. billigt es, daſs er auch solche Wörter aufnahm, die man nicht mehr verſteht, und die er selbst nicht zu erklären wuſste. S. *gluba*, *grdula*, *lem* u. s. w. Vielleicht finden sich noch glücklichere Ausleger. Eine beträchtliche Nachlese dürfte man wohl nur aus ältern Handschriften erwarten, oder von einem Pohlen, der langen Umgang mit den Goralen (Gebürgsbewohnern) gehabt, und auf ihre Ausdrücke besonders Jagd gemacht hätte. Bey fremden Wörtern iſt gröſstentheils ihr Ursprung angezeigt worden. Sie sollten aber so, wie es bey den nicht mehr gangbaren polnischen geschehen iſt, durch ein vorgesetztes Zeichen bemerkbarer gemacht werden. Da die meiſten Slawen das *a* häufig, das *e* allzeit zu Anfange eines Wortes mit dem Vorschlag j begleiten, auch jemals kein *f* hatten, so wird man sich nicht wundern, unter dem Buchſtaben *a* von 36 Seiten, kaum zehn echt polnische Wörter, unter *E* von 9 Seiten, nicht eines, und unter *f* von 45 S. lauter fremde Wörter zu ſinden; auch unter *H* von 35 S. ſtehen meiſtens eingewanderte Fremdlinge, aber doch auch einige Slawischen Ursprungs, die unmittelbar aus dem Böhm. und Ruſs. aufgenommen wurden. Sonſt spricht der Pohle in den einheimischen Wörtern *g* für *H*; nicht selten auch *ch* für *h*; daher sollte das *ch* nicht in das *c* eingeschoben, sondern davon ganz getrennt werden, und erſt nach *h* in den Wörterbüchern aufgeſtellt werden. Auch die Wörter, die mit *ć* (*ci*) anfangen, wie *ciasto* u. s. w., gehören eigentlich nicht unter das reine *c*, sondern vielmehr, wenn man auf andere Mundarten Rücksicht nehmen will, unter *T.* Hr. L. ſtellte die Wörter unter jedem Buchſtaben nach ſtrenger alphabetischer Ordnung; folglich muſsten oft die Diminutiva vor ihren Primitiven ſtehen, wie *gronisko* vor *grono*, *igiełka* vor *igła* u. s. w. Wenn er sich auch das Wörterbuch der russischen Akademie nicht zum Muster nehmen wollte, so hätte er doch in gar vielen Fällen durch eine methodische Stellung der Wurzelwörter, die Uebersicht der Abgeleiteten erleichtern können, ohne von der einmal beliebten Ordnung merklich abzuweichen. Wenn *god* z. B. angegeben wäre, warum sollte nicht sogleich der Plural *gody* und dann erst *godło* etc. darauf folgen können? Wozu war es nöthig *gaić*, *gaiek*, von *Gay* so weit zu trennen? da bey *gay* nur auf *gaić* verwiesen werden durfte oder umgekehrt. Man muſs es zwar billigen, daſs *duch*, *dusić*, *dusza*, ihre besondere Stelle bekamen, wenn sie gleich alle von *duju* abgeleitet sind, weil das Aufschlagen dadurch erleichtert wird, und weil unter diese Wörter selbſt wieder mehrere abgeleitete gehören. Allein in den meiſten Fällen wäre durch eine Anor-

dnung nach dem ersten Etymon das Aufsuchen eben nicht erschwert worden. Auch dagegen ist nichts zu erinnern, dafs er die Verba nicht nach dem Präsens, sondern lieber nach dem Infinitiv geordnet hat, wenn es nur nicht auch da geschehen wäre, wo durch Veränderung des Stammlautes, wie bey *bość*, *bodę*, oder gar durch Weglafsung desselben, wie bey *grześć*, *grzebie*, die reine Stammsylbe nicht mehr kenntlich bleibt. Durch das Ansehen des sel. P. *Markus* und anderer neuen Wörterschmide, hat sich leider Hr. L. nicht selten irre führen lafsen. Wie hätte er sonst bey *Bachus* den erdichteten Nahmen *pust* aus dem Krainischen, bey *Bellona* wieder *Torka* u. s. w. beysetzen können. *Pust* ist aus *mięsopust* Fasching, *Torek* ist nicht *Mars*, sondern *dies martis* von *wtory*, der zweyte Tag in der Woche. Nur P. *Marcus* gab ihnen diese Bedeutungen von Gottheiten. Aus ihm scheinen auch andere ganz unkritische Bemerkungen geflofsen zu seyn; z. B. bey *Bóg*, dafs bey den Phrygiern Gott βαγαιος heifse, bey *kolasa*, dafs die Scythen den Wagen *kolossa* nannten. Was aus *Ovids libr. trist.* angeführt wird: „*Scythe vehitur crepitante colossa*, *Hoc verbum currum vocat*“ ist ganz verstümmelt; es mufs nach Adelung (S. Kalesche) heifsen: *gens inculta nimis vehitur crepitante kolafsa*, *hoc verbo currum Scythe vocare soles.* Wobey jedoch erinnert wird, dafs man diese Verse als unecht in den neuern Ausgaben weggelafsen hätte. Sollten sie wohl in einer alten Ausgabe stehen? Der sel. *Alter* nahm sich einst die Mühe, sie in den ältesten Ausgaben zu suchen, und fand sie nicht. Welcher Pohle mag sie wohl dem Ovid untergeschoben haben? Bey *babia góra* erinnert Hr L. der K. *Konstantin* hätte βαβειορεια in *Bagibarala*(?) verdreht. Nicht so, sondern *Banduri*, sein Herausgeber, vermuthete, durch βαγειβαρεια des Konstantin möge etwa die *babia góra* gemeint sein. Dafs irgend wo selbst pohln. Wörter unrichtig erklärt worden wären, darüber zu entscheiden darf sich Rec. nicht anmafsen, sondern mufs vielmehr gestehen, dafs durch die häufigen Belege die angegebenen Bedeutungen sicher und genau bestimmt worden sind; besonders an Stellen, wo Hr. L. seine Vorgänger *Knapski*, *Włodek*, *Trotz* berichtigt hat, Siehe z. B. *chynąć* neigen, beugen, wo aber doch die Urbedeutung durch schnell bewegen befser angegeben wäre. Selbst die Redensart *gdy wiatr chynie*, wenn sich der Wind bewegt, und das Böhm. *chwiti*, bestätigen es. Kalander hätte lieber unerklärt bleiben sollen, da es nur aus alten böhm. Bibeln in die pohln. gekommen ist. Das ital. calandra pafset gar nicht hieher; sondern das böhm. kalandra ist nichts anders als das lat. charadrion der Vulgata. Akafist ist eben nicht unrichtig, aber nicht befriedigend erklärt. Akafist bei den Rufsen ist ein officium, (nicht Mefse), das stehend, nicht sitzend verrichtet wird, daher die Benennung ακαθιστος. *Hadyna* (*gadzina*), ein kriechendes Thier mit Flügeln wird zwar nach *Ładowski* beschrieben, aber nicht syste-

matisch bestimmt. *Colak* ist ein Unkraut in der Gerste, aber was für eines? Durch die beygesetzten Synonyma aus anderen Mundarten muss man sich gar nicht irre machen lassen. So ist das pohln. *kąkol* der Lolch; aber das beygesetzte böhm. Kaukol nicht der Lolch, sondern der Kornreden *agrostemma githago*. Wenn *lebiodka* der Wohlgemuth (*origanum*) ist, so sollte das böhm. Kocaurnik, Katzenmünze, nicht dabey stehen, sondern *dobra myśl*. Die etymologischen Versuche, die sowohl im Wörterbuche als in den Grundsätzen der Wortforschung an manchen Stellen vorkommen, sieht Rec. gröſstentheils nur noch für Winke zu weitern Forschungen an! Den Slaven fehlt es noch an einem Wurzelwörterbuche; auch lassen sich die Eingewanderten nicht immer sicher genug von den Einheimischen unterscheiden. So glaubt der Hr. Verf. das slaw. *ahnec* sey aus dem lat. *agnus* gebildet, da er doch selbst auf *jagnię* hinweiset, das in allen Mundarten von jeher gefunden wird, und von dem Lateiner gewiss nicht geborgt worden ist. Slawen und Lateiner haben ja bekanntermaſsen viele gemeinschaftliche Wurzelwörter, oder doch Wurzelsylben, wie hier *agn*, von welcher jeder nach seiner Art, der Lateiner *agnus*, der Slaw. *agnec* (*iagnię*) gebildet hat. *Car* ist nicht von *Caesar* abzuleiten, da es unmittelbar von den Tataren zu den Slawen gekommen ist. Dem Worte *sklo*, pohln. *Szkło*, liegt wahrscheinlich *Glas* zum Grunde, wenn es gleich in einigen Mundarten *stklo*, *steklo*, *staklo*, lautet, und ist also nicht von *stekati*, zusammen flieſsen, abzuleiten; auſser man wollte die Slawen auch zugleich zu Erfindern des Glases machen. Von *wątpić* ist § 50 eine sehr gezwungene Ableitung gegeben worden, da es doch aus dem lat. *dubitare*, durch Versetzung der ersten Sylbe *udbit* für *dubit* entstanden seyn mag. *Chuch* ist offenbar das deutsche *Hauch*, und das Ragusin. *chjuh* (lies *czuch*) gehört gar nicht hierher. *Baczyć*, *baczny* wäre mit dem Deutschen *Obacht* zu vergleichen gewesen. Es haben sich unglaublich viele Deutsche Wörter jemals ins Polnische eingeschlichen, die jetzt kaum mehr kennbar sind.—Wir hoffen durch diese Erinnerungen doch so viel zu bewirken, daſs der Hr. Vf., dem wir zur Vollendung eines so wichtigen Werks ausharrenden Muth wünschen, gegen P. *Marcus* neu gemachte Wörter und *Frenzels* Etymologieen miſstrauischer werden, und bey Vergleichungen der Polnischen Wörter mit andern Mundarten vorsichtiger zu Werke gehen wird. Hr. L. gedenkt auch noch, wenn er diese Arbeit glücklich beendigt haben wird, seiner Nation mit einem Wörterbuche der pohln. Literatur zu dienen.—

Szanowny Xiądz Józef Dobrowski *przysłał mi z tychże Annalów Wiedeńskich następuiący wypis:*

„Aus der Recension M—O—P in den *Wiener Annalen* verkürzt *omissis elogiis*: Bey *M* einige Functionen als Biegungslautes; er hat aber auch welche als Ableitungslaut. Bey *N* und *O* hätte dasselbe geschehen sollen. *Pandrowie* nicht befriedigend erklärt. Sie heissen Engerlinge; *Ploskoń*, der weibl. Hanf, unrichtig. Der Fimmel ist der männl. Das Etymon nicht immer getroffen. Bey *obiata* ist nicht an *oblata*, weder an *obiedna*, sondern an *ob-wiet* (slav. *zaviet*, *otviet* etc.) zu denken. Die slaw. Wörter anderer Dialekte, die der Pohle nicht kennt, hätten sollen ihre Stelle bekommen, wie *otava* s. potraw; *Kladivo*, *Ispolin*, *obr*, *wolot*. Bey *młot* fehlt das Böhm. *mlat*. Die Unvollständigkeit der gebrauchten Quellen ist aber schuld daran. *Mnaukati* Böhm. fehlt bey *miauczeć*. Von dieser Seite also hätten die andern Slaven noch vieles nachzutragen. *Ospa* das böhm. *krowinka*, soll heissen *krawinka*, weil die *Kuh* böhm. *krawa* heisst. *Metelice* Gestöber verirrte sich unter *miecz*, da es unter *mietelica* stehen sollte. *Morzena* Frau des Neptuns ist neu erdichtet, (unter *morski*.) Bey *miedż* slow. *ruda*, *kow*, ist zu besorgen, dass der Leser eins für das andere nehme. *Pogibel* gehört nicht zu *pochyba*, wohl aber unter *pohibiel*, wo es fehlt."

Tenże Dobrowski *w dziele swoiém, dla literatury Słowiańskiéy bardzo ważném, pod tytułem* Slowanka *zur Kenntniss der alten und neuen Slavischen Litteratur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte und Alterthümer, od karty* 243 *umieścił następuiącą recenzyą.*—

Vom 6ten Bande, womit das wichtige Werk beschlossen wird, waren schon im Juny 30 Bogen abgedruckt. Der vor mir liegende 5te Band enthält die vier Buchstaben R, S, Sz und T. Die Einrichtung ist dieselbe, wie in den vorhergehenden Bänden. Die Trennung der abgeleiteten von ihren Primitiven ist durch die strenge alphabetische Anordnung in vielen Fällen nothwendig geworden, z. B. *roczek*, das Diminutiv von *rok*, nimmmt seine Stelle vor *rok* ein. Dem festgesetzten Plane gemäss, konnten nicht einmal alle Zusammensetzungen aus *ręko*-, bey *ręka* angegeben werden. Daher wird, wo die Reihe unterbrochen ist, wie hier, angemerkt: *Contin. Derivator. rękoymia* u. s. w. weil vor *rękoiemski* das Wort *Rekognicya*, und vor *rękopism* wiederum *Rekolekcya* und noch vier andere Wörter zu stehen kamen. Unglaublich ist die Mühe und Genauigkeit, mit welcher die verschiedenen Bedeutungen der Wörter nicht nur angegeben, sondern auch mit passenden Stellen aus Schriftstellern belegt werden. Mit gleicher An-

strengung sind die Redensarten, Sprichwörter gesammelt, und da eingetragen worden, wohin sie gehören. Da nur selten Wurzel-Wörter vorkommen, die in andern Mundarten nicht zu finden wären, so konnten bey den meisten polnischen Wörtern auch die entsprechenden aus andern Mundarten angeführet werden. Auch hierin ist der eiserne Fleiss des Hr. L. nicht zu verkennen. Wären ihm nur bessere Quellen zugänglich gewesen! So kann ich z. B. gar nicht begreifen, woher das Böhmische hrynozy bey *Rydz* genommen seyn kann. Es sollte ryzec heissen. Bey *srom* steht nebst *sram* auch *sromak* aus dem Windischen. Allein *sromak* ist eine Verkürzung von *siromak* und gehört zu einer ganz andern Wurzel. Bey manchen Wörtern wird die Sprachvergleichung noch weiter ausgedehnt, d. i. es werden die verwandten Wörter auch aus andern Sprachen, nicht selten sogar aus dem Hebräischen, angeführt. Bey *śnieg* vermisse ich jedoch das Hebr. *szeleg*, da l und n leicht verwechselt werden. Dass Hr. L. selten das Etymon angab, möchte ich eher loben als tadeln. Hätte er sich doch bey *słuch* nicht durch Durichs Ansehen, und hier und da nicht durch den P. *Markus* dazu verleiten lassen. Bey *słoma* führt er das unrechte Etymon *złomić*, *łom*, aber doch auch das wahre *słać*, streuen, an, wovon offenbar *slama*, *słoma*, Stroh abzuleiten ist. Bey *śrzedni* wird auf *rzęd*, Windisch *red*, verwiesen. Allein von *śrzedni* ist das wahre Etymon *śrzod*, in andern Mundarten *sreda*, Diese Bemerkungen, da sie die Hauptsache nicht betreffen, werden den unverkennbaren Werth dieses Werkes nicht vermindern."

Dawniey ieszcze po wydaniu pierwszego zaraz tomu, otworzył mi tenże szanowny Przyiaciel myśli swoie o dziele listownie, iak następuie:

„Im kurzen werden Sie meine Einleitung zu einem allgemeinen slawischen Etymologikon erhalten. Ihre Grundsätze der Etymologie werden dadurch theils bestätiget, theils erläutert und berichtiget. Erlauben Sie doch, dass da ich Ihnen zur vollendeten Arbeit Glück wünsche, für das Vergnügen, das mir der Ite Theil schon gewaehrte, meine Meinung frei heraussage. Es versteht sich, dass ich den polnischen Sprachgebrauch nicht berühren darf, sondern nur das, was auch uns oder andere Slawen angeht. Von Krain aus, bedauert man Sie, dass Sie keinen besseren Führer hatten, als P. *Marcus*..— Eben so wie ich hier und da bemerkt habe, trauten Sie dem *Bernolack* zu viel; S. *Allegoria*; solche neu geschmiedete Wörter verdienten ja nicht, in ein so vortrefliches Werk aufgenommen zu werden. Auch gefällt mir das Aufhäufen der Namen nicht, z. b. bey *broda*, es wäre genug, wenn die abweichende Aussprache durch *brada* Boh., Illyr., und *boroda* Russ., bezeichnet wäre. Denn *Sorab*. 1. und *Sorab*. 2. verstehet sich von selbst, da es zum Lechischen gehört, dass es nicht abweiche. Bey *Bohatyr* würde

ich nur das Rufs. angeführt haben, etwa mit der Bemerkung, dafs es andere Dialekte nicht kennen, da es tatarisch ift. Tadel ift dies nicht, sondern wohlmeynender Rath; ich bitte Sie meine Erinnerungen so aufzunehmen. Bei *Bóg* würde ich *Rad. b-j* und *b-dz* wegftreichen, denn nur *Boh* (durch Veränderung auch *ż* und *z*) gehört dahin. Wir ftehen so in Gefahr alle Wurzelwörter zu vermengen. Woher ift die Bemerkung: *Phrygibus* βαγαιον *deum sonat.* Die Krainer kennen den *Węlbog* nicht; nur P. *Marcus* sammelte fremde Götternamen, und schob sie in sein *Besedishe* ein; z. B. *Tork*, anftatt *Wtorek* (Dienftag, Ehrtag,) ift bey ihm Mars etc.— Selbft *zima* und *ziemia* darf ich nicht unter einen Begriff bringen (S. 60. Wortforsch.) und etwa von *jati* (*iąć*) ableiten. Bey so alten Wörtern ift es genug ihre Verwandtschaft mit andern alten Sprachen zu zeigen, wie hier mit *hyems*; ziemia ift auch im Pehlwischen zu finden, und so lange wir kein Indisches Wörterbuch nachschlagen können, möchte der Ursprung vieler Wörter gar nicht angegeben werden können. Die Bedeutung hängt nicht blofs von den Consonanten ab, sondern auch von dem damit verbundenen Vocal: *byk*, *bok*, *buk*, etc. und auf diese Art ift *zim* und *ziem* wesentlich verschieden u. s. w., wenn sie gleich in der allgemeinen Wurzeltafel unter *z-m* als ihrem rohen Stoff ftehen; sobald sie durch *i* oder *e* belebt werden, ihre Form bekommen, so hängt auch der Begriff der dadurch bezeichnet wird, blofs von der Verschiedenheit der Vocale ab. Wer würde *b'el* (*biały*) und *bol* (*dolor*) unter einen Begriff bringen wollen, wenn gleich beyde aus *b-l* beftehen? Darnach nun mögen Sie selbft beurtheilen, ob ich das billige, was § 63. unter *M—R* gebracht worden ift. Blofs 1 und 7., d. i. *mara*, *mor*, gehören unter *M—R*, oder *mrzę* (*mreti*); Alles übrige gehört nicht dahin. — 2. und 5. d. i. *mrok* und *mrug* sind doch noch verwandt, weil *mrk* nur die verftärkte Sylbe *mrg* ift. — 3 *Murzyn* ift fremd.— 4 *morze* gehört in die erste Klafse unter *mo* (*Wafser*), daher ift *re* nur ein Bildungslaut. (Sie müssen sich nicht wundern, wenn man hier ins Coptische oder Hebräische kommt; die erften Elemente müfsen in allen Sprachen zerftreut zu finden seyn. *Mo-ju* sagt ja der Rufse für *myju*, also darf ich die Sylbe *mo* poftuliren, wenn gleich sonft (bey uns) *mo* die Bedeutung des Wafsers nicht mehr hat; Waschen setzt Wafser voraus.— *Miara*, *mieriti*—ist mit μετρειν, *metiri*, mefsen, zu vergleichen, also *mer*=*metr*=*met*=*mess*. Mehr braucht es nicht, um die Wurzelsylbe *mer* als selbftändig darzuftellen. Welcher Zwang wäre es auch nicht den Begriff mefsen von *m—r* abzuleiten?— 8. *mrz—nu*, *mraz* (poln *marz—mroz*) gehört zur dritten Clafse *M—R—Z*, und kann nur mit *mrzeti* verdriefsen verglichen werden, auch mit Froft, = f—r—st. — 10 *mruk*; ist eine Stammsylbe für sich der 3*ten* Clafse, ein *onomatopoeticum*, und kann mit unserm *Brukati* brummen verglichen werden; M *affine* B.—9., *smrdeti*, *smrad* gehört unter die Wurzeln von 4 Stamm-

lauten, oder, da *S* nur eine Verſtärkung seyn kann, doch unter M—r—d. Nun ist m—r—d, das lateinische *merda.* Doch will ich hier nicht streiten, weil *mrt*, todtes Wesen, verfaulte Tangeln, Leimleder, allerdings auch zum Geſtank gehört. Allein sicherer iſt es, wo die Verwandtschaft der Begriffe und die ungezwungene Ableitung nicht ganz unzweifelhaft iſt, die Wurzelsylben (selbst bey dem kleinſten Unterschiede im Baue), als selbstſtändig (nicht von andern abgeleitet), aufzuſtellen. Den sel. *Fortunat* (*Durich*) brachte ich, von dieser Art zu etymologisiren ab, da ich ihm einst *myśl*, das er von *my* (*nos*) und *Slati* (schicken) ableitete, zergliederte. Da *miton* im Gothischen, *mens*, *mentis* (μαντις) Muth, Gemüth im Deutschen, zu finden ist; wer kann *myśl* anders erklären oder analysiren, als mys—l (*l* Bildungslaut); *Mys* ist also,═Muth, *mit*, *ment* (mit dem Rhinesmus.)—Sonderbar, daſs Sie (Pohlen) *prze* von *pro* nicht mehr unterscheiden! Ist Ihnen die Praeposition *ho* nie aufgeſtoſsen? Wir haben sie in *hormautiti* (*ho—rmutiti*, *mutiti*;) bey den Ruſsen fand ich sie in Zusammensetzungen häufiger.— § 29. 4. 5. ein vorgesetzter Zischlaut: —Nicht doch, wenigstens muſsten hier andere Beyspiele stehen. Denn in *śnieg* ist *s* wesentlich, weil שלג (scheleg) das *S* auch hat. Die mildern Griechen, Lateiner, etc. haben das rauhe Wort gemildert, so wie die Pohlen aus *slza* ihr *łza* machten.— § 28 *remeslo* von *rame*; unglaublich;—*remeslo* mag aus dem Hunnischen, Awarischen seyn, weil Wurzeln von diesem Baue *remes* sehr ungewöhnlich sind;— so iſt *chalupa* nicht ächt slawisch, weil *chalup* d. i. mit 2 Vocalen, keinen slaw. Bau verräth.— 4) *rzucić* kann nicht von *ruka* abgel. seyn, weil *rzucić*═*rjutiti* ist, Böhm. *rjtiti*,═*ruere*, *irruere*, *corruere*; *rjeuniny*,═*rudera*. *R* vor *e* haben wir in drey Wörtern: *rek* (iſt altdeutsch); *reż*, (ruſs. *roz*, Roggen), und *ret*, pl. *rty* (*labia*), Ruſs. *rot*, Mund. Sonst auch ř, (*rz*)—Eben so selten iſt *l* (*lene*) vor einem *e* zu finden; eben so selten *n* vor *e*, d. i. *ne*. Bey Ihnen fehlt die Sylbe *ne* in der ganzen Sprache, da Sie *nie* dafür lieben. Es hätte also ein eignes Capitel erfordert.: Verwandtschaft der Consonanten mit diesen oder jenen Vocalen. Da würde es denn heiſsen: *n*, *l*, *r* lieben das *ie* anſtatt e, lieben das *i*, weniger das *y*, etc. *Aleś* iſt bey den Neuern *Alexius*, bey den Alten aber *Albert*, aber nie *Alexander*. Ich meyne das Böhm. *Alès*, s. *Alexander*.— Wenn Sie sich gut befinden, Luſt zur Vollendung Ihrer so nützlichen Arbeit haben, so fahren Sie in Gottes Nahmen fort. Meine Wünsche sollen Ihre Unternehmungen begleiten. Prag, den 23 April 1808.

Joseph Dobrowski.

Korrespondent Hamburski R. 1809 *Nro* 15. *takie zawiera zdanie.*

Zu diesem Werke des ausdauerndſten Fleiſses und ſeltenſten Muthes muſs man zunächſt den Pohlen Glück wünschen, denen ohne daſselbe eben so sehr die Schätze und

Treflichkeiten ihrer ausgebildeten Sprache verborgen blieben, als so manche noch in ihren Bergen und Feldern auf die Hand warten, die zu Tage fördern soll. Die Deutschen haben kaum so viel ihrem *Adelung* und *Campe* zu danken, als die Pohlen ihrem *Linde*, weil diesem lange nicht so sehr als jenen vorgearbeitet war. Welch eine Riesen-arbeit ist die Polnische Lectüre durch alle Fächer und kleinsten Winkel, die hier zum Grunde liegt. Welch ein Licht ist über die Abstammung der Wörter und Redensarten durch die Vergleichung fast aller slawischen Dialekte aufgesteckt! Wie viel leichter ist es nun, nicht blos den wahren Sinn eines Wortes unverfehlt beym Uebersetzen zu treffen, sondern sich auch in den Nuancen desselben zu finden. Die jetzt so regen Bemühungen der Etymologie, allgemeinen Grammatik, Synonymik, ja selbst der Metrik sehen hier einen Gehülfen und Führer, der ihnen den herrlichsten Dienst leistet. — Aber nicht geringern Dank werden auch alle Sprachforscher überhaupt, und insbesondere die Deutschen, die mit Pohlen zu thun haben, dem Verfasser für seine gründliche Belehrung wissen. Wie viele Wörter haben öfters den Kaufmann in Processe verwickelt, weil er ihren zweydeutigen Sinn in Handelskontrakten nicht zu bestimmen oder zu begründen vermochte; z. B. *Fryor (t)*; wie mancher Witz ging im Umgange verlohren, weil man nicht die versteckte Spitze kannte, z. B. *piątey klepki mu brakuie.* Wer fühlte so sicher die Feinheit und Biegsamkeit der Sprache, als wenn er jetzt *konnolotny* rossbeflügelt übersetzt lieset. — Die Hallische Literaturzeitung hat diesem Werke ihren überzeugendsten Beyfall geschenkt, und wir sind gewiss, dass wenn es einst von critischen Nadeln und Messern wird gestochen und anatomirt werden, sie den Stahl dazu aus seinem Innern selbst haben. — D. den 10 Jan. 1809. —

Gazeta literacka Lipska z roku 1813 *w Listopadzie pod Nrem* 293 *od karty* 2341, *daiąc recenzyą siódmego tomu Roczników Król. Tow. Warszawskiego Przyiacioł Nauk*, *gdzie się Wstęp do Słownika na posiedzeniu publicznêm tegoż Towarzystwa w treści czytany znayduie*, *następuiące zdanie wyraża*:

„Alle Erwartungen, welche durch diese Einleitung in das nun bald beendigte und in unserer Literaturzeitung im May Nro 115 recensirte Lindische Wörterbuch, schon dazumal (im Jahre 1807.) bei dem Leser erregt wurden, sind gegenwärtig nicht nur gerechtfertigt sondern auch übertroffen. Der Verfasser hat die grössten Schwierigkeiten, die

(t) W Gdańsku znaczny proces kupiecki z przyczyny wątpliwości znaczenia *Fryor*, podług tego Słownika został rozstrzygniony.

sich ihm bei der Ausführuug seines herkulischen Werks entgegenſtellten, mit einem bewundernswürdigen Eifer für die Wiſsenschaft besiegt und zugleich rühmlichſt bewiesen, daſs die Polnische Nation Männer besitze, die den Fleiſs, die Ausdauer und die Gründlichkeit einer ganzen Akademie von Gelehrten in einer einzigen Person vereinigen."—

Z umieszczonych tu recenzyy pokazuie się, że naybardziéy uderzyły recenzentów mianowicie Halskiego i Jenayskiego liczne przykłady z pism narodowych w dziele przytoczone. Zaszczyt ſtąd wynikaiący należy się Literaturze naszéy, która nie ieſt tak uboga w rozmaitego gatunku płody, iak może gdzie rozumiano; należy się ięzykowi, który w składzie i znaczeniach słów tyle ma pięknego i prawdziwie zachwycaiącego cieniowania. Co się zaś tycze zdania, iakoby dzieło moie przechodziło siły iednego człowieka i zamykało w sobie owoce usiłowań całego iakiego zgromadzenia uczonego, wyiaśnia się to z poprzedzaiącego wykładu historyi całéy téy pracy, do któréy tylu nayznakomitszych i nayzacnieyszych mężów czynnie się przykładać raczyło.

Lecz nie tylko z poſtrzeżeń w rozmaitych recenzyach poczynionych, ale i z własnego przekonania uznaię i widzę całą niedokładność moiéy roboty. Daleko bowiem od tego, żeby w zbior ten wchodzić miały wszyſtkie pisma Polskie, kiedy ani wszyſtkich nie znam, i ze znaiomych, wszyſtkich mieć nie mogłem. Rękopismów dawnych prawie cale nie użyłem, bom ich nie miał pod ręką. Dlatego to właśnie nie śmiem podpisać zdania recenzenta w Gazecie Lipskiéy, który dla kilku dawnych dziś zapomnianych słów i znaczeń dzieło moie poczytuie za *Glossarium.* Zeby się takowym poszczycić tytułem, trzebaby się ieszcze wielkiéy i długiéy podjąć pracy, trzebaby nadewszyſtko nauki *Wachtera*, *Du Fresna*, *Ihra* i t. p. Wypracowanie słów wieloznacznych, aby było należyte, potrzebowałoby tak troskliwego i filozoficznego roztrząśnienia, iakiego nam wyſtawiaią wzory recenzenci *Halscy i Jenayscy*, tudzież Dykcyonarz *Akademii Francuzkiéy* i Niemiecki *Adelunga.* Nieiedno słowo wieloznaczne tym sposobem wyłuszczone, stać może za nayględszą filozoficzną rozprawę, którąby kilkomiesięcznéy pracy kosztowała (*u*).—Jeszcze ieſt słabsza ſtrona Słownika co do dyalektów pobratymczych, których nie mogłem tak znać iak ięzyk Polski. Spuściłem się tu zupełnie na ich Słowniki i grammatyki, między któremi na nieszczęście znayduią się bardzo niedokładne; wszyſtkie ich niedokładności i omyłki ſtały się moiemi, szczęśliwym, ieżeli i z moiéy przyczyny nie wkradły się iakie. Co do Windyyskiego dyalektu i niedorzeczności z powodu nowatorſtwa

(*u*) Im daléy poſtępowałem w moiéy pracy, tym więcéy przekonałem się, że częſtokroć żadną miarą nie można cieniowania słów wieloznacznych porządnym szeregiem pod liczbami uszy-

Patra Marka w moie dzieło weszłych, naylepsza znayduie się odpowiedź w grammatyce tegoż dyalektu przez *Kopitara*, wtedy cale mi ieszcze nieznaiomego, a dziś szacowną przyiaźnią swoią mnie zaszczycaiącego, w roku 1808 wydanéy, na karcie 130. „*Linde* ist daran freilich sehr unschuldig, warum geben wir ihm nichts besseres in die Hand? oder hätten wir wenigstens öffentlich gegen *Pater Markus* protestirt, so wüsste *Linde* und andere woran sie sind, aber auch dazu waren wir zu indolent.“— Może i co do innych dyalektów podobne uniewinnienie Słownika mieysceby mieć powinno. Względem Czeszczyzny muszę wyznać, że dostawszy exemplarza *Thomsy* z biblioteki ś. p. *Złobickiego* z licznemi przypiskami przez niego z *Rozy* i wielu autorów Czeskich wyciągnionemi, chcąc z nich dla zbogacenia dzieła mego korzystać, wpadłem dla nieczytelności i nieuporządkowania rękopismu w pomyłki, które szanownego Recenzenta Annalów Austryackich tyle zastanawiaią.

Chociaż tedy autor przez wzgląd na różne okoliczności i ułomność też ludzką zwłaszcza w tak wielkim zawodzie może bydź wymówionym z pomyłek iuż postrzeżonych, lub ieszcze postrzedz się mogących, przecięż nic nad to pewnieyszego, że dzieło dalekie iest od téy dokładności, któreyby mu dla sławy ięzyka i narodu życzyć należało. Com zaś przy końcu wstępu do pierwszego tomu wyraził, to przy ostatnim tomie właściwsze mieć może mieysce, i dlatego to tu powtarzam:

„Już teraz ziomkom moim trudno nie będzie, czego brak pododawać, w znayduiącem „się przebierać, znaczenia doskonaléy wyłuszczać, stosunki dokładniéy powytykać, a tak „z czasem zaszczycić ięzyk narodowy Słownikiem, iakiego on wart iest w saméy istocie; „mnie się zaś na zawsze zostaie to chlubne czucie, żem tą moią poprzedniczą pracą był „do tego powodem.“—

Uzupełnienie co do Polszczyzny łatwo nastąpić może, byle przyiaciele ięzyka i iego zbioru wypiski swoie i dodatki bądź z xiążek dotąd tym końcem nie czytanych, bądź z rękopism, bądź z używania potocznego rolników, rzemieślników, flisów, myśliwców i t. d. autorowi Słownika przesyłać raczyli sposobem niekosztuiącym, o iaki w kraiu na-

kować, ile że nieraz kilka znaczeń tegoż słowa będzie niepodrzędnych, ale współrzędnych, (*non subordinatae, sed coordinatae*), a osobliwie że tak się zbiegaią z sobą częstokroć, iż skrayne tylko różnicę między sobą widocznie wydaią, pośrzednie zaś się zupełnie spływaią, iak kolory tęczy:

W tęczy barw rozmaitych, lub na tysiąc stawa,
Rozstępowanie samo oczy w myłkę wdawa,
Jedno prawie a iedno, co się z sobą styka,
Ostateczne pokrayki różnica zamyka.

Zebrowski. Owid. 128.

szym nietrudno. Osobliwie posiadacze wielkich dóbr w różnych ſtronach kraiu wielką mieliby sposobność do zbierania idiotyzmów, czyli że tak rzekę, powiatowszczyzn.

Podobnie wezwałem i wzywam pobratymców naszych, by przez przywiązanie do wspolnéy matki nie żałowali trudu w poprawianiu i udokładnianiu zbioru, aby przez wzaiemne wzbogacanie szczególnych mów Słowiańskich, przeſtrzeń ogólnéy słowiańszczyzny rozszerzali (w). Jeſtem tak szczęśliwy, żem iuż odebrał z kilku ſtron życzliwe w téy mierze

(w) Myśl ta używania dyalektów do wzaiemnego ich zbogacenia i objaśnienia, nie może bydź dokładniéy wystawioną, iak się znayduie w recenzyi sławnego Słownika dyalektów oryentalnych *Geseniusza*, w Gazecie Literackiéy powszechnéy Halskiéy Nro 340, dnia 14 Grudnia 1810, zwłaszcza że tam się wskazuie ieden i tenże sposób poſtępowania z dyalektami Oryentalnemi iak z Słowiańskiemi lub Germańskiemi.

„Herr Geſenius hat den Bedeutungen nicht nur eine sehr zweckmäſsige Anordnung, sondern auch möglichſte Wahrheit gegeben; letzteres durch Sichtung der für ihre Bedeutungen angeführten Beweisſtellen, durch Ausmerzung unerweislicher, und Bemerkung bloſs wahrscheinlicher Bedeutungen, und durch zweckmäſsige, nicht übertriebene Anwendung der verwandten Dialecte. Dem Vf. wird Niemand abläugnen, daſs die Vergleichung dieser Dialecte eine der erſten und unentbehrlichſten Bedingungen zur Erforschung der hebräischen Wortbedeutungen sei, und zum Glück nicht mehr einer Empfehlung bedürfe; aber er hat das, worauf auch wir ſchon oft aufmerksam gemacht haben, daſs nämlich durchaus der hebräische Sprachgebrauch als etwas für sich, neben jenem vortreflichen Hülfsmittel, beſtehendes betrachtet und ergründet werden müſse, bei der mit ſo groſser Mühe durchgeführten Erforschung dieses Sprachgebrauches durch die Vergleichung aller Stellen, wo ein Wort in der hebräischen Bibel, vorkommt, ſo erprobt, daſs er vor dem zweiten Bande dieſes Werks die Grundsätze zu entwickeln verspricht, die er hier nur andeutet, wenn er nach der Erwähnung aller durch Vergleichung der verwandten Dialekte erlangten Aufklärungen hinzufügt: — „Auf der andern Seite möchte es Zeit ſein, mit einigen unserer beſsern Exegeten zu warnen vor einem vagen und gesetzlosen Missbrauch jener Vergleichung, und sich über das Verhältniss des Sprachgebrauches der Dialekte zu dem hebräischen Sprachgebrauche möglichſt klar zu verſtändigen, woraus dann das Verfahren bei der Vergleichung derselben von ſelbſt hervorgehn muſs. Es wird sich zeigen, daſs man theils zu viel that, theils noch manches zu thun übrig lieſs. Schon aus dem Begriffe einer einzelnen Mundart eines ausgebreiteten Sprachſtammes geht es hervor, daſs ein jeder dieser Dialecte ſeinen feſtſtehenden ſelbſtſtändigen Sprachgebrauch haben müſse, der bei aller Verwandtschaft mit dem der übrigen Dialecte (bald nur in der Form, bald in der Bedeutung, bald in beiden) doch nur in Einzelnen mit demselbem völlig coincidire. Der Lexikograph geräth auf Irrwege, ſobald er willkührlich und ohne Beweis den Sprachgebrauch des einen Dialects dem andern aufdringt; den individuellen Sprachgebrauch seines Dialects zu erforschen, und den verwandten der übrigen zu vergleichen, dieſs liegt ihm einzig ob. Im Hebräischen, wo der ganze uns erhaltene Sprachschatz nur in einer kleinen Anzahl von Büchern erhalten iſt, über die es vollſtändige Concordanzen giebt, iſt diese Erforschung (zumal bei haüfiger vorkommenden Wörtern) verhältniſsmäſsig noch ſehr erleichtert; ja der Umſtand, daſs man nach dem ſorgfältigen Gebrauche dieser Hülfsmittel gewiſs sein kann, jede Stelle, in der uns das

rze odezwy i odpisy. Szanowny naczelnik Słowiańszczyzny, ku któremu iestem z uczuciem ucznia dla nauczyciela, Xiądz *Józef Dobrowski* w Pradze, ciągle mnie wspiera światłą swą radą i dzielną pomocą. Przysłał on mi niedawno ważne spostrzeżenia i dodatki co do moich zasad etymologicznych, i gruntowne dzieło swoie: Entwurf zu einem allgemeinen Etymologicon der Slavischen Sprachen, iako też Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache. Gorliwy *Kopitar* żadnéy nie szczędzi pracy, aby mnie zapomagał w dzieła do celu mego służące i w potrzebne do tego wiadomości. Xiądz *Olech* z Królewca przysłał mi iuż niektóre ważne przypiski do Słownika, i mam nadzieię, że otrzymam przez niego idyotyzmy pomorskie, kaszubskie i t.d. W tymże względzie przyiacielska pomoc niespracowanego X. *Mrongowiusza*, który mi z chęcią rękopismu swego udzielił, iest nieoceniona. Szląskich idyotyzmów dostarczyć zadatkiem iuż zaręczył uczony Przełożony nad biblioteką Uniwersytetu Krakowskiego Professor *Bandtkie*. Co do stosunków słowiańszczyzny z dawnemi zwłaszcza wschodniemi ięzykami, od kogoż mogłbym mieć dzielnieyszą pomoc, iak od wydawcy *Mitrydatesa*, i tylu xiąg oryentalnych, Professora *Vater* w Królewcu? Stamtąd też niezmordowany Dyrektor archiwów, Professor *Hennig* udziela łaskawie wiadomości o naydawnieyszych zabytkach Słowiańskich tam się znayduiących. Za przykładem tak poważnych mężów spodziewaćby się należało, że i więcéy ieszcze odezwie się miłośników słowiańszczyzny, któréy ważność dla ogółu nauk świat uczony coraz więcéy uznaie.

Wort überhaupt erhalten ist, verglichen zu haben, giebt der hebräischen Lexicographie eine gewisse Vollkommenheit, der sich nicht leicht die einer andern Sprache rühmen kann.„— Diese Vollkommenheit ist freilich nur relativ, und sagt uns oft nur, dass wir das Ungefähre der Bedeutung, und einen gewissen, ziemlich genau bestimmbaren Grad der Wahrscheinlichkeit haben; aber eben diese Vollständigkeit war nur durch Ausdauer unsers Verfassers möglich. Sie ist Vollständigkeit eines in etwas enge Grenzen eingeschlossnen Ganzen, die aber nie aufhören darf, als Kenntniss eines für sich bestehenden Ganzen betrachtet zu werden. Bei dieser Betrachtung des Verhältnisses dieser Dialecte hätte man doch längst auf das Verhältniss der Sprachen vom Slavischen Stamme und ähnliche Verhältnisse, z. B. zwischen dem Schwedischen und Dänischen, aufmerksam sein sollen. Der Pole versteht den Russen, und wenn von der einen dieser Sprachen nur so viel Text vorhanden wäre, als uns unsere Bibel vom Hebräischen darbietet, so würde (so wie jetzt schon Hr. *Linde* in seinem vortreflichen Wörterbuche alle Slavischen Sprachen zu genauerem Eindringen in ihren Sprachgebrauch verglichen hat) offenbar um so mehr die Kenntniss der einen aus den reicheren Hülfsmitteln der andern unterstützt, aber deshalb nie das Polnische in das Russische eingedrängt werden, oder umgekehrt, nie vorausgesetzt werden dürfen, dass der Sprachgebrauch der einen bekannteren Sprache Gesetz für die unbekanntere sei. Beide sind bei aller Aehnlichkeit zwei für sich bestehende Sprachen, die seit der Trennung der sie redenden Menschen in eigenthümliche Vereine, jede ihren eigenthümlichen Gang genommen haben. Offenbar ist es eben so zwischen den Hebräern, Syrern, Arabern gewesen.“

Lecz iako po dokładnym dopiero zbiorze pomyślnie udać się może rozbior ięzyka, tak ten wpływa na odwrot do udoskonalenia pierwszego. Z powodu bogatéy biblioteki polskiéy Hr. *Ossolińskiego* w Wiedniu, miałem ia dawniéy zamysł wydania, po skończonym Słowniku ięzyka, dykcyonarza Pisarzów naszych; lecz gdy myśl ta tym czasem iuż przez zacnego mego kollegę Professora Liceum *Bentkowskiego* dokładnie uskutecznioną została, postanowiłem odtąd poświęcać chwile od zatrudnień urzędowych wolne, doskonaleniu zbioru i robieniu rozbioru ięzyka. Ośmielony zaufaniem, którém mnie, nawet gdym ieszcze nie był znany, Publiczność narodowa łaskawie zaszczyciła, polegaiąc na opiece mężów, którzy dotąd tak wspaniale zachęcać i wspierać mnie raczyli, ufny w pomoc gorliwych o ięzyk ziomków i pobratymców, zapuszczę się w niezmierzoną przestrzeń słowiańszczyzny, by szukać wzaiemnych stosunków tylu gałęzi iednego szczepu, by użyć bogactw iednéy do zasilenia ubostwa drugiéy, by zrobić ogólny rys słowiańszczyzny z wykréśleniem poiedynczych szczególności, by tym sposobem ułatwić wzaiemne zbliżenie się tyle przytrudnione przez odrębne nad iednym dyalektem bez względu na ogół nowatorskie wysilenia, by ogólne w słowiańszczyznie poczynione postrzeżenia stosuiąc do innych osobliwie dawnych ięzyków, wyłożyć naturę mowy ludzkiéy i przygotować dzieiopisowi nowe źrzódło tam, gdzie mu na innych schodzi (*w*). O postępie téy zamierzonéy pracy, równie iak o pomocach iakich od ziomków i pobratymców w téy mierze doznawać będę, nie omieszkam od czasu do czasu uwiadomiać Publiczność.

Teraz żegnam iuż dzieło, które przez dwadzieścia przeszło lat codziennem prawie było zatrudnieniem moiem, które mnie tyle czasu, tyle starań, tyle trosk i mozołów kosztowało. Nie żal mi tych ofiar, nie tak dlatego że mi tyle zjednały zaszczytów, iako raczéy że tuszyć sobie mogę, iż Słownik móy będzie pierwszą przyczyną i zasadą doskonalszego zbioru i rozbioru ięzyka naszego i pobratymczych, a może i nie bez wpływu na ogólną naukę zgłębiania mowy ludzkiéy.—

(*w*) „Capiuntur signa haud levia, sed observatu digna, (quod fortasse quispiam non putarit), de ingeniis populorum et nationum ex linguis ipsorum.“ *Bacon de Augment. Scient.* 6, 1.

w Warszawie w Miesiącu Lipcu
1814 Roku.

Linde.

U.

U *ostatnia samogłoska*; *w abecadle Łacińskim litera* 19, *w Polskim* 21. Kras. Zb. 2, 558. U *zawsze brzmi iednako*; *dla niemiłego dźwięku zowie się u Cycerona* mugiens, *ryczącą, wyiącą głoską* Kpcz. Gr. 1, p. 24. Apud Polonos u minus frequens, quam apud caeteros Slavos, quia nostrum *ą*, *ę*, saepissime locum eius occupat e. gr. *ręka*, ruka, рука, *dąb* dub. Dolendum vero, quod nostrum *ó*, e. gr. in vocibus: *bóg*, *który etc.* eodem fere sono producitur.

U *praepositio separabilis*, *regens Genit.*, *Bh. et Slo.* u; *Sr.* 2. hu, wu; *Rg.* uz, kod, kòn, blizu; *Bs.* uz, kòd, blizu; *Dl.* uz, kód; *Cro.* pri, pol; *Vd.* per; *Sla.* kod; *Rs.* у; *habet significationem localem*, *proxime accedentem ad significationem praepositionis* przy, bey. Już i tobie biada, Kiedy tuż podle gore u sąsiada. *Bud. Ap.* 67. Dziś on u ciebie z żonką, ty iutro u niego. *Rey Wiz.* 60 *b.* Nie wiesz, czy iest u siebie? *Teatr* 50, 19, czy doma, czy w stancyi? ob er zu Hause ist? *ob.* Się). U boga to w ręku. *Cn. Ad.* 1185, bóg tym władnie, das steht bey Gott, steht in Gottes Händen. - *Judicand.* Kto wierzy temu, będzie u mnie frycem. *Chrość. Ow.* 90, według mnie, podług mego zdania). Obierał go, wiedząc, iż na on czas u ludzi dobrym był, i sławę miał u wszystkich o sobie dobrą. *Sk. Kaz.* 611. - *Exclam.* U kata! u djabła! = do kata! do djabła! beym Henker! Cóż u kata robi? czym on iest? *Boh. Kom.* 4, 11. Mówiąc co w zadumieniu, powinno się mówić: o Jezu! a to co u djabła! *Mon.* 74, 559. - §*. *De fluuiis hodie usurpatur* pod, *e. gr.* Wisła pod Warszawą, die Weichsel bey Warschau. *Obsol.* Wisła *u Warszawy albo Tyber *u Rzymu. *Pasz. Dz.* 7. -- §. U-, *praepositio inseparabilis*, *in compositis vim quandam et perfectionem significato vocis addit*, *aut tempus praeteritum adsonat*, *e. gr.* tonął, utonął; topił, utopił. *Composita*, *ubi haec praepositio non seruit*, *nisi ad complementum praeteriti temporis*, *quaeras sub suis thematibus*, *e. gr.* uczynić, *ob.* Czynić; urodzić się, *ob.* Rodzić się. *Obserua autem infinitiuos huiusmodi esse praeteriti temporis et perfectam actionem significare*; *praesentis autem temporis* czynić, rodzić się, *coeptam tantum actionem*. *Simile augmentum habes apud Graecos ἐ-*, *e. gr.* τυπτω, ἐτυπτον, *apud Germ.* ge-, n. p. machen, gemacht, geben, gegeben; teraźnieysza Czeszczyzna w tym znaczeniu pisze au-, dawna u-. - §. 2) *Sunt vero adhuc plurima Composita*, *in quibus* u- *variam vim habet determinandae significationis*: a) *localem secessum*, *e. gr.* uyść, uchodzić, entgehen, ulecieć, ulatać, entfliegen, wegfliegen. b) *divisionem*, ułamać, ułamywać, abbrechen, udzielić, ertheilen; ukąsić, ukęsywać, abbeißen, wegbeißen. c) *priuationem*, ubawić, be-rauben, entziehen; uiąć, uymować, (*cf. Ec.* уложити, улагаю, = umnieyszyć, ująć), abnehmen; ubliżyć, uwłóczyć, entziehen; ubożyć, ubogi; ubywać, ubyć, (*oppos.* przybywać). d) *sufficientes vires*: uciągnąć, n. p. uciągnie ieden koń; uniesie ieden człowiek; uwieziesz parą końmi. - §. U! *interjectio exclamantis*: óy! oh! ach! U iużci źle. *Cn. Th.* 1170.

UAKSAMICIĆ, *ob.* Aksamicić.

UB.

UBAĆ się *recipr. dk.*, uboi się *Fut.*, ulęknąć się, zlęknąć się, erschrecken vor etwas, sich entsetzen; *Rs.* ужаснуться. *Uboialiśmy się strachu, gdzie go nie było, a gdzie on był, tameśmy się całkiem bez boiaźni podali. *Smotr. Ap.* 100, ubaliśmy się). Aby się nie zmiękczało serce wasze, i ubalibyście się słuchu. *Bud. Jer.* 51, 46. Sędziowie, nie uboicie się osoby żadnego człowieka. *Bud. Deut.* 1, 17. Którzy to usłyszą, uboią się i drżeć będą. *ib.* 2, 25. Na chrzęst twoiey zbroi Nieprzyiaciel się uboi. *Teatr* 45 *d*, 76 *Wyb.*

*UBACZYĆ *cz. dk.*, *Ubaczać *ndk.*, upatrzyć, upatrywać, ersehen, ausersehen. Ubaczywszy czas, *capta opportunitate*. *Mącz.* Hetman musi wiele rzeczy naprzód ubacsyć i z prędka radę dobrą dać. *Modrz. Baz.* 457, przewidzieć, voraussehen. Jeszczeż nie ubaczacie, ani rozumiecie tego? *Sekl. Mark.* 8, nie poymuiecie, ihr begreifts nicht, sehets nicht ein. Oni ubaczywszy słuszne przyczyny wspomożenia spólnego, . . . *Bzow. roż.* 127, rozważywszy, zważywszy). *Ubaczyć się *recipr.*, upamiętać się, sich besinnen, in sich gehen. Odpowiedział: nie chcę; wszakże potym ubaczywszy się, poszedł za nim. *Sekl. Mat.* 21, *not.* „rozmyśliwszy się, abo żałuiąc tego"). Ubaczywszy a nawróciwszy się. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 8, 47.

UBADAĆ *ob.* Ubość. UBANKIETOWAĆ, *ob.* Bankietować.

UBAWIĆ *cz. dk.*, ubawiać *ndk.*, *Rs.* убавить, збавить, збавлять (cf. zbawić, збавка ubytek, umnieyszenie); ująć, odjąć, umnieyszyć, *Ec.* уложити, улагаю (cf. ułożyć), abnehmen, davon thun, verringern, benehmen. Nie przełożycie nad tę rzecz, ani ubawicie z niey. *Bud. Deut.* 4, 2, uymiecie. *Bibl. Gd.*). Ubaw' miłosierdzia twego od powstaiących na ciebie. *Bud. Ps.* 17, 7, *not.* „odłącz", entziehe ihnen deine Barmherzigkeit. - §. b) ubawić *dk.*, zabawić kogo, zabawnie go ucieszyć, einen kurzweilig unterhalten, amüsiren. O miłości z takim zaufaniem i rezonem prawi, iż mnie zawsze ubawi. *Teatr* 28 *b*, 25. UBAWA, -y, *ż.*, zabawa, zabaweczka, die Unterhaltung, das Amüsiren; (*Rs.* убавка ubycie, ubywanie). Dogodzę ci, iak żądasz, dla twoiey ubawy. *Przyb. Luz.* 20.

UBEZPIECZYĆ *cz. dk.*, Ubezpieczać *ndk.*, *Bh.* ubezpečiti, ubezpečowati, zbezpečiti; zabezpieczyć, bezpieczeństwem warować, sichern, sicher stellen, versichern, mit Sicherheit versehen. Chłopa dotąd żadna sprawiedliwość nie ubezpiecza, ani w życiu, ani w iego dobytku. *Leszcz. Gl.* 102. Woysko po odebranym Dyrrachium, ubezpieczyło sobie także i wyspę Korfu. *Ustrz. Kruc.* 3, 129. Pieniądze swoie ubezpieczyć. *Zab.* 7, 16. Ubezpieczaiący, *Rs.* удостовѣрительный. Ubezpieczanie, assekuracya. *Cn. Th.* 1170, *Cro.* oszeguranye. – §. *quoad animum*, ubezpieczać, uspokaiać, bespiecznym czynić, beruhigen, sicher machen, ruhig machen. Ubezpieczałem zawsze troskliwą matkę, i przyrzekałem unikać tych niebezpieczeństw, których się lęka. *Stas. Num.* 2, 48. Ubezpieczać się, troskę porzucać, bezpiecznym a pewnym się stać, sicher werden, sich nicht kümmern. Fortuno, nie dam ci się uludzić, nie ubezpieczę się, znam co knuiesz. *Oss. Sen.* 53. Nigdym się nie ubezpieczał, anim się na pokóy udawał. *Bud. Job.* 3, 26. Nie ubezpieczay się na łaskę tobie przez chrzest daną. *Sk. Zyw.* 1, 29. Abyśmy się na tym świecie nie fundowali, ani ubezpieczali, ale oyczyzny wieczney szukali. *Zrn. Pst.* 6. Szczęśliwe powodzenie rodzi szkodliwe ubezpieczenie. *Cn. Ad.* 1135, Sicherheit, Sorglosigkeit. Wszystkie obchodzić mieysca dla ostróżności swoiey, nie ze wszystkiém ubezpieczaiąc się na stróża. *Haur Ek.* 55, nie spuszczaiąc się nań, nie polegaiąc na nim.

UBIĆ *cz. dk.*, Ubiiać *cz. niedok.*, *Boh.* ubiti, ubigi; *Crn.* uwyam; *Vd.* v'biti, vmoriti; *Cro.* ubiam; *Rg.* ubitti; *Bs.* ubitti, umoriti; *Sla.* ubiti; *Rs.* убить, убивать; ubić, n. p. ptaka. *Cn. Th.* 1170, ugodzić, trafić, postrzelić, pociskać, treffen ins Ziel u. s. w., todt werfen, todt schlagen, todt schießen, so treffen, daß etwas bleibt, fällt. Uczą się z rusznicy strzelać, dzidą cel ubiiać. *Star. Dw.* 21, *Rs.* уцѣлить, уцѣливаю. Siedm ubił kręglów. *Tr.*, ucisnął, urzucił, er hat 7 Kegel geworfen. (*Ross.* убой bicie bydła, rzeź, убойный скотъ bydło na rzeź). Jak to być może, aby żądza ubicia niewinnego zwierza przewyższała powinność poratowania biednego? *Teatr* 39, 120, żądza polowania). – §². ubić, zabić, tödten. Jeśli niesprawiedliwie przysięgam, boże mię ubiy na duszy i na ciele. *Vol.* 2, 1526, *Stat. Lit.* 115. – §. Ubić kogo, wytrzepać mu skórę, das Fell ausgärben, ausprügeln. Wrzaski, skoki, huki, puki, każdego ubiią, że sobie czasem drugi psiém sadłem boki maże. *Rey Zw.* 103 *b.* Dziecię kiedy na stół wlezie i spadnie, dwoię szkodę odniesie, bo go i raz stłuczony potka, i ociec go ieszcze dla nieposłuszeństwa rózgą ubiie. *Zrn. Pst.* 3, 515 *b.* Kazali go srodze ubić za onę potwarz iego. *Rey Pst.* *M m m* 3. Za twóy interess dałbym się i ubić. *Teatr* 43, 110 *Wyb.* Do czasów Kazimierza mógł pan ubić swego poddanego na śmierć. *Pam.* 85, 1, 725. Psu ubitemu dosyć kiy pokazać. *Cn. Ad.* 907, raz dosyć szwankować). Kto raz straci, nie ma się zaraz położyć, Ubity może czasem drugi raz ożyć. *Petr. Hor.* 4. Ubiwszy, nie dasz się napłakać. *Cn. Ad.* 1184. – §. *Culin.* Pieczenią wołową, nim zatkniesz na rożen, ubiiesz mocno. *Wiel. Kuch* 432. Kotlety z surowego mięsa, ubić nożem, aby kruche były. *ib.* Ubić iayka etc., kłócić, Eyer einschlagen, einrühren, klopfen. Wziąć białków i ubić ie rozszczepionym gęsim piórem. *Haur Sk.* 371. Ubić śmietanę na pianę, albo też ubić białka od iay na pianę; do czego różeczki cienkie związesz, i temi w garku rozbiiać trzeba. *Wiel. Kuch.* 421. Ubiiać ziemię, tło, = równo tłoczyć, równać, *Bs.* potaraçati, posalisgjati; *Cro.* pódim (cf. spód); das Erdreich, den Boden gleich stampfen, ebnen, gleich machen. Z wapna tło tak czyście ubiią i udepcą, iż wody żadney w się nie wpuści. *Cresc.* 33. Ubiianie ziemi, *Rs.* убивка. Wykopawszy dołek, wybić go surową gliną twardą, dąbniami ią ubiiaiąc. *Torz. sk.* 170. Droga ubita, bity gościniec, utorowany, udeptany, eine gebahnte Straße. Każdy woli drogę nayubitszą. *W. Post. W.* 2, 56. Przestępstw ubite drogi, cnoty ścieszka. *Kras. Mysz.* 21, *Rey Pst. G.* 2. – §. Ubiiać się o co, mocno się ubiegać, starać, dobiiać się czego, wornach ringen, trachten, worum kämpfen, streiten. Bekiesz o księstwo Siedmiogrodzkie z Batorym długo się ubiiał i walczył. *Boh. Zam.* 95. Wzgardzisz tym wszystkim, o co się gmin, iak o rzecz naywiększą ubiia. *Pilch. Sen. list* 2, 210. Dniem i nocą przed bogiem i przed ludźmi o to się ubiiaią, aby was od błędów uwolnili. *Smotr. Ex.* 4. Ta xięga wszystkiego narodu Ruskiego strzeże, i ubiia się za niego, abyście złemu daléy się szerzyć nie dali. *Veryf. pr.*

UBIEC, Ubiedz, ubiegł *med. dk.*, Ubieżeć, Ubiegać *ndk.*, Ubiegnąć *idntl.*, Ubiegiwać *frequ.*, *Bh.* uběhnauti, uběhati, ubihati, předběhnauti, předbihati; *Crn.* uwejgniti, pretëzhem; *Vd.* v'bieshat, vbieshati, skusvbieshati, sariniti, sadjati, satezhi, sadeti, shterkniti; *Cro.* ubegújem; *Dl.* ubignuti; *Rg.* ubjeghnuti; *Rs.* убѣжать, убѣгать, ускользнуть, ускочить, ускокнуть; *Ec.* уристáти, перестичь, обѣжать кого, выпередить, угонзнýти, угонзати, гонзнýти, уйти, убѣжать, утечь; uciekać, uchodzić, entlaufen, davon laufen, fliehen. Prędko po górach i lasach ubiega rączy Akteon. *Bard. Tr.* 382. Z téy bitwy kniaź w maléy drużynie ledwie ubieżał. *Stryik.* 235. Jezus przed mieczem Heroda do Egiptu w dzieciństwie ubiegał. *Modl. Gd.* 16. Każdy myślił, iakoby ubieżał. *Wrob.* 190. Ubiegać iednéy cerkwi do drugiéy w miłości iedności, maiąc z sobą iedność wiary, iest od nadziei zbawienia swego uciekać. *Smotr. Ap.* 179, oddalić się). – §. Czas ubiega, = upływa, die Zeit entflieht, verfließt, schwindet. Gdzie serca ściśle się z sobą złączyły, Rok w iednym dniu, dzień w iednéy ubiega godzinie. *Zab.* 14, 149. Tak, gdy się radzi bawią iednomyślnie, Dzionek im cały ubiega pomyślnie. *Zab.* 9, 18. Ubiegłych czasów dzieie. *Zab.* 9, 103 *Zabł.* Ubiegła woda, nie wraca, zkąd płynęła wprzody. *Chrość. Job.* 44. – Krew' ubiega, uchodzi, das Blut geht von einem, entrinnt. Krew' ubiegła, nagła odmiana boiaźni w radość, wszystko to słabiło resztę sił iego. *Stas. Num.* 2, 113. – §. *Transitiue*: ubiec milę, dwie, trzy, = uyść, ujechać, przepaść milę i t. d., durchlaufen, durchrennen, schnell zurück legen, machen. W półtory godziny 4 wielkie ubiegłem mile. *Teatr* 49 *b*, 53. To iest rzecz bardzo trudna, za dzień mil półtorasta ubiec. *Boh. Kom.* 3, 199. Ubieżonego przez tyle lat żywota mego toru, przy zgonie nie odbiegnę. *Nar. Tac.* 2, 412. – Ubiec kogo, = uprzedzić go, wybiec go, wyścignąć go, einem vorrennen, ihm vorlaufen, ihm vorkommen. Bieżawszy Achimaas ścieszkami, ubieżał Chusego. *Leop.* 2

Reg. 18, 23. Przyftoynieysza rzecz ubieżeć kogo, a niż być ubieżanym. *Krom.* 163. Wszyftkie ubieży roty i śpieszno wyminie. *Odym. Sw.* 2, *C c* 3 *b.* Jeśliby ubieżany człowiek był w iakim upadku, naprawuycie takiego w duchu cichości. *Bud. Gal.* 6, 3, zachwycony w iakim upadku. *Bibl. Gd.*, so jemand von einem Fehl übereilet würde. Luth.). Obawiał się zdrady, którey ubiec prędkim zakrętem spodziewał się. *Pilch. Sall.* 246. Ubiec kogo do czego, = uprzedzić go do czego, einem bey etwas zuvor kommen. W tey gonitwie na rzece, za otwarciem ślabanu i daniem znaku, wybiegaią sanki, i każdy ubiec drugiego do mety usiłuie. *N. Pam.* 10, 53, vorrennen, vorkommen. Ledwie żywą od żalu wielkiego zoftała, Widząc że ią Alcyna do niego ubieży. *P. Kch. Orl.* 1, 182. Słuszna, abyśmy się Turkom i Żydom do dobrego ubiegać nie dali. *Sk. Kaz.* 312 *b.* Na wysokie *ftolice się *kaszemy, a do wyniosłości a doftoyności tego świata, ieden drugiego *ubiegamy. Zrn. Pft.* 22, cf. na wysokie się ftolice kasali, i ieden drugiego doftoynością *uprzedzać* chcieli. *ib.* 3, 665. Na tym wszyftka sprawa rycerfka zależy, Kto kogo niegotowym do zamku ubieży. *Biel. S. N.* 31. – Ubiec co, prędkością uchwycić, in der Geschwindigkeit bekommen, erwischen, erhaschen, überrumpeln, wegkapern. Ubiegłszy sobie przed ftarszym bratem wszyftkie u czerni fawory, zsadził go z ftolicy. *Tward. Wł.* 54. Po co się bawicie, mogąc tak wielkie szczęście ubiec. *Warg. Cez.* 148. Władysław za pomocą Swatopełka, Uście zamek ubieżał, *intercepit. Ksom.* 225. – §. Ubiegać się z kim o co, wyścigać się z kim, ubiiać się, *pr. et tr.*, *Rg.* natjezatise, tjeccemse; *Cro.* uderkavamsze; mit einem um die Wette laufen, wetteifern um etwas. Cory Egiptfkie ubiegiwaią się widzieć ozdobę iego. *Birk Zbar. B* 3. Przedtym o śmierć, dziś się o biskupftwa ubiegaią. *Sk. Dz.* 159. Słuszna do Pańfkiey ubiegać się łafki, Lecz nie przez plotki, fkargi i niesnafki. *Zab.* 12, 306. – §. Ubiegałem się, *fessus sum cursu. Cn. Th.* 1170, ich habe mich müde gelaufen; (*simil.* ustałem się, usiedziałem się, *qu. v.*). **UBIEG, – u, *m.*, prędki uchod, ubieganie, upłynienie, das Entlaufen, Entrinnen, Verfließen. Sarn mu ubiegiem leniwy wzrok ftraci. *Bielaw. Myśl. C.* 2. W ubiegu kilkoletniego czasu. *Zab.* 10, 264. Ubieg od kary. *Przyb. Milt.* 134.

*UBIEDZIĆ *cz. dk.*, ubiedzać *ndk.*, *Rs.* убѣдить, убѣждать; poruszyć do czego, namówić, nukać, (cf. bieda), wozu bewegen, bereden. Do obrony swey, musem oto tym, któryśmy przełożyli, ubiedzeni. *Obr.* 41. Płaczliwą inftancyą miłosierdzie nad nami JKMści ubiedzaymy. *Veryf. pr.* 68. W tych błędach póki iefteśmy, za heretyków znać się, i znanymi być, i niechcących nas ubiedzaią. *Smotr. Ap.* 97, *Veryf. pr.*

UBIELIĆ, *Rs.* убѣлить, убѣлять; (*Ec.* убѣлитель pobielacz); *ob.* Bielić.

UBIERAĆ, *ob.* Ubrać. UBIERACZ, UBIORNIK, – a, *m.*, który ubiera kogo, abo co. *Włod.*, *Cn. Th.* 1170, *Rs.* убиратель, der Ankleider, Anputzer, Schmücker, Aufputzer. Wielki ubiornik. *Kniaź. P.* 2, 161. UBIERACZKA, – i, *ż.*

UBIEŻEĆ, *ob.* Ubiec. UBIEŻYSTY, UBIEŻNY, – a, – e, snadny do uciekania, prędko ubiegaiący, uciekaiący, leicht Reißaus nehmend, leicht entrinnend, entschlüpfend. Hamulca trzeba na tak ubieżyfte koła. *Jag. Gr. C b*, cf. toczyfty); (*Eccl.* убѣжный do ucieczki służący, градъ убѣжный *asylum*, schronienie, *Rs.* убѣжище mieysce ucieczki, *Vd.* nevbeshliu, *Ec.* неубѣжный, неизбѣжный nieuchronny).

UBIIAĆ, *ob.* Ubić. UBIIACZ, – a, *m.*, *e. gr.* tła, gruntu, ziemi, równo ubiiaiący ziemię, der Bodenstampfer, der den Boden gleich stampft *Tr.*, UBIIACZKA, – i, *ż.*, (*Rg.* uboiza *occisor*, *f.* ubojniza; *adj.* ubójni *peremptorius*, *ob.* ubiyca). UBITOŚĆ, – ści, *ż.*, równość z ubiiania, die Ebene, die Gleichheit nach dem Gleichstampfen des Bodens, z. B. der Tenne. Utłoczenie i ubitość ziemi. *Haur Sk.* 67.

UBIÓR, – u, *m.*, *Vd.* obliek (*ob.* oblec), gorobliek, oblazhilu, gvant, navliek, pervliek, oblazhilna visha, nosha (cf. noszenie się); *Cro.* oprava, cf. oprawa); *Rs.* уборъ, убореꙑъ, (убранство *ochędoftwo, ftroy, ozdoby, уборка fryzura, ubiór głowy, уборка хлѣба zbiory polne, żniwo, cf. zebrać); Ubiór, *splendidior vestitus*; odzienie, *simplicior et vilior. Cn. Th.* 612, szaty, suknie, to, co do ubierania służy, der Anzug, die Kleidung. Stęfkniwszy się z obyczaymi i ubiorem Macedońfkim Alexander, szaty na się wziął Perfkie. *Warg. Wal.* 326. Ubiór iego, który na sobie miał, pluderki z płótna, serdaczek a sukienka krótka. *Wys. Jgn.* 29. Krawca bogacą utratnicy, którzy codzień chcą mieć ubiór nowy. *Gor. Sen.* 485. Ubiór Francuzki na nim szczerozłoty Był, i kosztowny i ślicznéy roboty. *Chelch. Popr. A* 2 *b.* W tym ubierze. *W. Poft. W.* 321. Białeygłowy naylepszy ubiór cnota *Cn. Ad.*, Znamienity ubiór cnota, lepszy niż bryła złota. *Petr. Ek.* 18. Już teraz złoż przybiory twoie; złożyli tedy synowie Jzraelscy ubiory swoie. 1 *Leop. Ex.* 33, ftroie swoie, przykrafki, ihren Putz. Wychodzą w nocnych ubiorach. *Teatr* 33 *b*, 86, w szlafrokach, in Nachtkleidern. Ubiór pokoiu, obicie, Zimmerbekleidung, Tapeten. Król Kazimierz w teftamencie oddał córkom wszyftkie ubiory albo odziewy łożnicy swéy i innych pokoiów. *Biel. Sw.* 220. Ubiór na konia, *ob.* szory. – §*. Ubiory, ubranie, spodnie, pludry, Beinkleider. Mamci ubiory z płótna; lecz w płóciennych źle na koniu. *Alb. n. W.* 11. UBIOREK, – rka, *m.*, *Jberis*, rodzay rośliny, rośnie na piaszczyftych mieyscach; owcom ulubiony. *Kluk Dyk.* 2, 55, ein Pflanzengeschlecht, Jberiskresse, Bauernsenf. UBIORNIK, *ob.* Ubieracz. UBIOROWY, – a, – e, od ubioru, Kleidungs-, Putz-; *Vd.* oblazhilen, oblazhilfki, gvanten; (*Rs* уборной столикъ gotowalnia, уборный gotowalniany).

UBITY, *ob* Ubić. *UBIYCA, – y, *m.*, *Cro.* ubitel, uboicza; *Vd.* vbijavuz, ubijenik; *Crn.* uwojnik; *Bs.* uboiça, (ubojftuo, = zabóyftwo; *Cro.* uboy *clades*, *caedes*); *Rg.* uboiza, *f.* ubojniza, (ubójni *peremptorius*); *Ec.* убійца (cf. ubiiacz); zabóyca, mężobóyca, der Todtschläger, Mörder. Gdy kto drugiego z waśni pchnie ręką swą, że umrze, niech zabit będzie ubiyca, bo mężobóycą ieft. *Bud. Num.* 35, 21. Żydom, boga ubiycom . . . *Sak. Ok.* 22. *Verberator*, ubiyca. *Urs. Gr.* 153.

*UBŁĄD, – ędu, *m.*, zabłądzenie, der Irrthum, die Verirrung. Trwał w uporze i w ubłędzie swoim na wzgardę boga. *Gil. Pft.* 253. UBŁĄDZIĆ *med. dok.*, Ubłądzać

ndk., zabłądzić, błędem się uwieść, ſich verirren, abirren, irre werden. J zacnym kościelnym doktorom trafiło się ubłądzić. *Hrbſt. Odp. E* 2 *b.* Ktożby był o tym myślał, aby tak uczeni mogli od celu prawdziwey nauki ubłądzić? *Baz. hſt.* 26. Przeſtawać i z małą liczbą wiernych, przy którey ieſt prawda, gdyż częſto wielkość zacnych ludzi ubłądzało. *Zrn. Pſt.* 3, 790. Niech mię ten sądzi, Który w świętym wyroku nigdy nie ubłądzi. *Miaſk. Ryt.* 2, 159. Mąż, któregoby żona ubłądziła, ... 1 *Leop. Num.* 5, 12, uſtąpiła. 3 *Leop.*). Jawne ubłądzenia naprawować. *Zrn. Pſt.* 3, 767.

UBŁAGAĆ *cz. dk.*, *Rs.* ублажить, ублажать, умилостивить, умилостивлять; (*Ec.* облагати, ублажать, ласково говорить); *Sr.* 1. wopokoram (cf. upokorzyć), wujednam (cf. wyiednać); ukoić, uśmierzyć czyy gniew, udobruchać, einen beſänftigen, wieder gut machen. Myślił koſtkę woienną wątpliwą uważaiąc, iakoby baszę darmi kosztownemi ubłagać, i łaſkę sobie u niego zjednać mógł. *Warg. Radz.* 173. Znalazł sposoby ubłagać go. *Teatr* 54 *d*, 18. Focyon te miał dary, które do ubłagania człowieka przednie mogą, krasomowſtwo i cnotę. *Warg. Wal.* 163. Spoiła się z nią dusza iego, a smutną ubłagał łagodnemi słowy. 3 *Leop. Gen.* 34, 3. ulegował. 1 *Leop.*). Chryſtus ieſt ubłaganiem za grzechy nasze. *W. Poſt. Mn.* 237, zadosyć uczynieniem, Verſöhnung. Ubłagany, udobruchany *Part. Perf.*, beſänftigt, wieder gut gemacht. - §. Ubłagany UBŁAGALNY, UBŁAGLIWY, - a, - e, łacny do ubłagania, *Sr.* 1. wujednaſnité, wujednacżné; *Rs.* ублажательный, умилостивительный; leicht zu beſänftigen, verſöhnbar. Leniwym ieſt do gniewu; ale iak się rozgniewa, nieubłaganym. *Birk. Chmiel. C*, unverſöhnlich. Nieubłagliwy, który się nie da uprosić, *indeprecabilis. Mącz.* - §. *aliter*: UBŁAGALNY, do ubłagania czyli błagania służący, Sühn=, Verſöhnungs=. Chryſtus swoią męką, iako ofiarą ubłagalną, wybawił nas. *Kat. Gd.* 21. Ofiara ubłagalna. *W. Ex.* 29, 33, ein Sühnopfer. We mszy prawdziwa, właściwa, ubłagalna, za żywe i umarłe bogu ofiara się przynosi. *Veryf. pr.* 71. UBŁAGACZ, UBŁAGALNIK, - a, *m.*, *Rs.* ублажатель, co kogo ubłagał, der Verſöhner. Bóg dał nam przez wiarę syna ubłagaczem we krwi iego. *Kacz. Kat.* 2, 423. Jezusa bóg podał ubłagalnikiem. *Sk. Kaz.* 349, *Rom.* 3). Jezusa Chryſtusa Bóg wyſtawił ubłagalnikiem przez wiarę we krwi iego. *Smotr. Lam.* 166. UBŁAGALNIA, - i, *ż.*, UBŁAGALNICA, - y, *ż.*, modlitewnica, gdzie Jzraelici boga błagali, błagalnia. *Leop. Ex.* 37, 6, der Gnadenſtuhl. Uczynisz ubłagalnią ze złota; dwa cherubiny z obu ſtron ubłagalni; ztamtąd ia Jehowa będę rozkazował, i będę mówił do ciebie z wierzchu ubłagalnicy. *Leop. Ex.* 25, 20, *ob.* Wyrocznia). Udziałał ubłagalnicę abo modlitewnicę ze złota. 1 *Leop. Ex.* 37. Stał daleko od ubłagalnicy modląc się. *Zrn. Pſt.* 2, 363. UBŁAGANNOŚĆ, - ści, *ż.*, snadność do ubłagania, ſkłonność do dania się ubłagać, die Verſöhnbarkeit, Verſöhnlichkeit. Nic nie ieſt chwalebnieyszym, iak ubłaganność i łaſkawość. *Mon.* 73, 9, *placabilitas*). Kogoby te rzeczy nie pobudzały do ubłaganności, miłości i zgody! *Modrz. Baz.* 268.

UBLIŻYĆ *cz. dk.*, Ubliżać *ndk.*, (*Bh.* ublizjti, ublizowati *offendere*, urazić; *Slo.* ublizugi *laedo*); uymować, odciągać, uwłaczać, zwłaczać, umnieyszać, uszczerbić, entziehen, verringern, ſchmälern, Abbruch thun. Jeśli mi nie zechcesz ubliżyć twéy ręki, Będzie moim ſtaraniem, byś przez to zamężcie Znalazła, czegoś warta, znalazła twe szczęście. *Niemc. P. P.* 30. Ubliża mi poszanowania. *Teatr* 18, 123. Cnota nikomu nigdy szkody albo ubliżenia nie czyni. *Gor. Dw.* 384, uszczerbku, Schmälerung, Abbruch, Nachtheil. *UBLIZTWO, - a, *n.*, *UBLIGA, - i, *ż.*, ubliżenie, uwłóczenie, poſtponowanie, upośledzenie, uszczerbek, Nachtheil, Zurückſetzung. Król zapomniał iego zasług; lecz on kontent z tego ubliztwa w téy wyspy kąciku Orze swemi rękoma ziemię. *Jabł. Tel.* 78. Wierze naszéy upadek, prawom uszczerbek, swobodom ubligę, a cerkwi zniszczenie sprawuią. *Veryf. pr.* UBLIŻYCIEL, - a, *m.*, uwłóczyciel, der einem Abbruch thut. *Tr.*

UBŁOCIĆ, *ob.* Błocić. UBŁOGOSŁAWIĆ, *ob.* Błogosławić. *UBŁOŻENIE, *ob.* ukontentowanie. UBLUSZCZYĆ, *ob.* Bluszczyć.

UBLUĆ się *recipr. dk.*, Ublwać się *ndk.*, urzygać się, zwracać, zrzucać, ſich beſpeien, ſich erbrechen, ſich übergeben. Tak powinien dobrze pić, aże się ubluie. *Dzwon. Stat. B.* Ublwać się na ſtół, *in mensam vomere. Mącz.*

UBOCZ, - y, *ż.*, pobocz, mieysce na boku, uſtronie, ein Ort auf der Seite, die Seitenentfernung, die Seite, der Seitenweg, Abweg. Choć naywyższemi obdarzony upominkami, nie poszedł na ubocz pochlebnéy fortuny, ale ſtał zawsze przy oyczyźnie. *Nar. Chod. ded.* Stał las pełen iedliny na miłéy uboczy. *Hul. Ow.* 209. Nasi tamtych nie wiadomi garbów i uboczy. *Tward. W. D.* 27. Różne rzeczy tam widać było z uboczy. *Kniaź. P.* 3, 125, *Pot. Zac.* 156. Jeszcze ziemi promieniem nie parzy, Jeszcze nam słońce świeciło z uboczy. *Pot. Syl.* 235. Jeśli serce twe nieſkażone, tedy i rozum z toru prawego na ubocz nie zeydzie. *Pilch. Sen. liſt* 4, 69. Na własne częſto zazdrość pożytki nie względna Jdzie, gdzie ią na ubocz wiedzie duma błędna. *Zab.* 12, 246, *Zab.* 14, 100. Pod Elżbietą wszyſtko szło na ubocz sprawiedliwości. *Nar. Hſt.* 7, 98. UBOCZNY, - a, - e, UBOCZNIE *adverb.*, w bok idący, uſtronny, poboczny, Seiten=, auf der Seite, entlegen. Uboczną bramą, która się w pole wydaie, wycieczkę czynili. *Krom.* 393. Zakoł uboczny. *Krom.* 452. Wiatr go naymocniéy ſkręca w uboczne zabłędy. *Przyb. Milt.* 276. Znaydowałem dochód w proporcyą włóki, nie wchodząc iakie uboczne lub nowe gatunki intrat pomnażały zbiór dochodów. *Czack. pr.* 194, przypadkowe, nadzwyczayne). Z dobrego proſto lub ubocznie dobre wynika. *Przyb. Milt.* 293, bezpośrzedniczo lub pośrzedniczo.

UBOGACIĆ, *Vd.* obogatiti; *Crn.* owwogatiti; *Bs.* obogatiti; *ob.* Bogacić; *oppos.* ubożyć. - UBOGI, - a, - ie, Uboższy *comp.*, Ubożuchny, Ubożuczki, Ubogusieńki, Uboguteńki, Ubożeńki *intensiv.*, *Bh.* chudy, ubohý, ubožec, ubožatko, *f.* armička, *Slo.* chudobnj (cf. chudoba, chudy pachołek); *Sor.* 1. chudy, (*Sr.* 1. bohi nieborak, niebogi, *Sr.* 1. nebohi, nebo, = nieboszczyk), ſlepc, ſlepcz (cf. ślepy, ślepiec); *Sr.* 2. bohgi; *Crn.* uwôg, uwôshn, uwoshneishe, sromâk, sromâshke, srôhn (cf. srom, cf. srogi); *Vd.* vbog, vboshen, vboshez, bog, boshiz, sromazhen, sromashki, sromak, potreben (*ob.* potrzebny), burn, ſtadauiten; *Cro.* ubòg,

nischeten, (nebog *miser*), sziromah, (cf. szirota, = sierota); *Bs.* ubogh, siromah, siromascki, sirota, sirotiça; *Sla.* siromah, siroma, siromashki, siromeshan; *Rg.* ubògh, ubosçki, uboxar, zabogár, ubogar, potreban, potrebit, potrebnik, potrebahan, siromàh, siromascki, siromascich; *Rs.* убогïй, убогонькïй, скудный, скудень, скудненькïй, *f.* нищая (cf. zniszczona, нищаться ubogiego udawać, *ob.* niszczyć się); *Ec.* безимѣненъ (cf. imienie), нищетный, нищïй, нищенкïй; arm. Nie ten ubogi, kto na małym chętnie przestaie; lecz komu nigdy nie dosyć. *Zab.* 3, 218 *Ossol.* Nie ten ubogi, który mało ma, ale ów, który więcey mieć pragnie. *Pilch. Sen. list* 1, 6. W ten czas tylkośmy ubodzy, gdy nam brakuie na wszystkim. *Teatr* 2 *c*, 27. Ubogi nie iest, co ma potrzeby. *Cn. Ad.* 1185. Nie iest ubogim, albowiem może opędzić potrzeby domowe. *Mon.* 25, 279. Ubożuchny nędznik. *Rey Pst. S s* 5. Po zawoiowaniu Indów, ieszcze Alexander ubożuchny. *Pilch. Sen. list* 4, 143. Żaden nie iest ubogim, weyrzawszy w rzecz na tym Świecie, tylko ten, co się stosuie z bogatym. *Pot. Pocz.* 585. Łakomy nayuboższy. *Cn. Ad.* 423. Ubożuczkiego poddanego podły dar. *Kołak. Wiek. A.* 2. Z mnicha ubożuchnego biskupem został. *Stryik.* 629. Szpital naypierwszy w Polszcze wystawiony przez kapłana ubożuchnego. *Mon.* 67, 262, przez X. Baudouina dzieciątka Jezus). Ubożuchnyć wprawdzie żywot wiedziemy, ale wiele dobrego będziemy mieli, ieśli się będziem Boga bali. *Leop. Tob.* 4, 23. Bóg zawżdy na więtszéy pieczy miał ubożuchne a potrzebuiące ludzie, niżli wszystkie stany świata tego. *Rey Pst. Ss* 5. Żadnych upominków nie chcąc brać, ubożuchny ledwie się do Florencyi przywlókł, gdy mu na pieniądzach i koniach schodziło. *Sk. Dz.* 1126, *Vd.* sromashkoboshen, prevbog. – Ubogi *Subst.*, der Arme. Ubogi, gdy bogatemu daruie, żebrze abo co kupuie. *Cn. Ad.* 1185. Kiedyby ubogi panu nie dawał, prędkoby pan zubożał. *Rys. Ad.* 31. Ubogi iest mniéy ubogim, niż bogacz łakomy. *Zab.* 5, 80. Ubogi nie ma tego owego, a bogacz łakomy wszystkiego. *Cn. Ad.* 1186. Ubogiemu nie wielu trzeba; łacno się pożywi, leda gdzie się przytuli. *Cn. Ad.* 1185, bogatego pokuta, ubogiego biesiada). Ubogi nie toż iest, co żebrak. *Cn. Ad.* 1186. Tak dobry ubogi, iako i ten, co nie ma nic. *Rys. Ad.* 67, cf. nie pałką, lecz kiiem). Ubogi swobodny; na ubogiego nikt nie waży; wszędzie on bezpieczny. *Cn. Ad.* 1187, chudobie ciszéy; wysokie rzeczy niebezpieczne). W trwogach udać się ubogim naylepiéy iest panu, O iak bezpieczniéyszego nad monarchy stanu Dozna prawy ubogi. *Bard. Luk.* 136. Ubogi zdrowy. *Cn. Ad.* 1188, choroba dostatek lubi). Ubogiemu prosiątko drogie. *Cn. Ad.* 1191. Ubogiemu łacniéy być dobrym. *Cn. Ad.* 1191, bogactw przybywa, cnoty ubywa). Ubogich iest nauka. *ib.* 1189, ubóstwo wiele dobrego nauczy). Ubogi cierpliwy. *ib.* 1185. Ubogiemu bóg nie ubogi. *Rys. Ad.* 69. Ubogi, śmiech ludzki. *Cn Ad.* 1187. Ubogi zle ma u ludzi rozumienie; o ubogim źle pospolicie trzymaią. *ib.* 1188. Ubogi z nędzy grzeszy. *ib.* 1189. Ubogiego i swoi nie znaią; ubogi mało ma przyiaciół. *ib.* 1190. Ubogiego zdanie, nie dba nikt na nie. *ib.* 1191. Ubogi rzadko uczony, albo zawołany. *ib.* 1187. Na ubogiego wszędy kapie; chudobie, ubogiemu wszędy pieprz; Komu zedrzeć pypeć, ieno ubogiemu? *Cn. Ad.* 543. Szpital dla ubogich, *Rs.* убожница, Armenhaus. Żywienie ubogich, *Eccl.* нищекормство, нищепитательство, Armenunterhalt. – §. Ubogi w co, ubogi czym, nie opatrzony w co, arm an etwas. Ubogi w pieniądze, nie pieniężny. *Cn. Th.* 1171. Krainy te ubogie są w drzewo. *Boter* 234, sie sind holzarm. Błogosławieni ubodzy duchem, bo ich iest królestwo niebieskie. *Rey Pst. Yy* 1. – §. Ubogi, nie kosztowny, nie paradny, nicht kostbar, armselig, arm. W ubożuchne pieluszki go powiła. *Pieś.* 38. Przepowiadał Jan czas przyyścia ubożuczkiego króla Izraelskiego. *Sekl.* 9. Ubożuczka szopa. *Biał. Post.* 126. Ona ubogusieńka *hayduczka mieni się w zacny kościoł. *Zebr. Ow.* 210, *vetus casa*). Nie chcą ubożuczkiego Jezusa ubożuczko naśladować. *Sekl.* 115. Ubogo, ale chędogo. *Cn. Ad.* 1191. Ubogi objad i bogatemu pod czas smacznieyszy. *Cn. Ad.* 1186. – §*. ubogi, nędzny, biedny, nieszczęśliwy, elend, arm. Ubogi Samson grał przed Filistynami. *Sk. Zyw.* 2, 3 *b.* Ubogi oycze, ieśli w niebieskiéy rozkoszy na dziecię twe weyrzeć możesz. *Gor. Dz.* 75. Chcieli zgładzić mię ubożuchnego. *Ryb. Ps.* 246.

UBOLEWAĆ *med. kontyn.*, uboleie *F.*, boleć, ból wewnętrzny poczuwać, einen herzlichen Schmerz empfinden, *Ec.* зболѣзную, сострамжду. Na duszy odniósł niewymówne ubolenie. *Bzow. roż.* 62, ból, frasunek, zgryzotę). – *§. *recipr.* Nie tylko, że się i sam w sobie uboleie, ale i ludzie na twarz iego struchlałą patrzą. *Weresz. Rgl.* 147, zgryzie się, zmartwi się.

UBÓRZYĆ, *ob.* Uburzyć.

UBOŚĆ, ubodł, *F.* ubodzie *cz. dk.*, ubadać *ndk.*, *Bh.* ubodnauti, utrkati; *Vd.* vbosti; *Bs.* ubosti, obosti; *Cro.* ubádam); *c pr et fig.* przerazić, piknąć, stechen, schmerzen, an die Seele geben, durchdringen. Zapewne ią ubodzie, Gdy się dowie, że o nię nie stoię. *Teatr* 41 *c*, 319. Gdy go to ubada . . . *Chrośc. Fars.* 122. To niezmiernie onych rokoszanów ubodło i zmieszało. *Pilch. Sall.* 47. Brutusowi, gdy śmierć Kassa zrywa, Na cięższéy przyszło potrzebie ubadać. *Chrośc. Fars.* 270. ?

UBÓSTWIĆ, UBÓZTWIĆ *cz. dok.*, Ubóstwiać *ndk.*, *Vd.* pobogiti, pobogyvati; *Rs.* боготворить, вбожаю; bóztwem obdarzać, mit der Gottheit begaben, göttlich machen. By nie było z bóztwem złączone i ubóstwione ciało Jezusa, tak cudownie pożywaćby go ludzie nie mogli. *Sk. Kaz.* 134. Bogami się staiemy, gdy przez ciało ubóstwione do zjednoczenia z bóstwem Chrystusowym przychodzimy. *Sk. Kaz.* 285, *Grech. W* 217. Ubóstwienie, *Vd.* pobogenje, pobogvanje; *Ec.* обоженïе, общенïе или соединенïе человѣка съ богомъ. Ubóstwiaiący, *Ec.* божащïй, боготворящïй. Ubóstwiony, *Rs.* вбоженъ, божимый, боготворимый. – Ubóstwiać, między bogi policzać, cześć iak bóstwo, vergöttern. Ubóstwiony August był pan łaskawy. *Pilch. Sen. lask.* 30. - Na owe ubóstwienia u Egipcyan sobie zasłużył. *Mon.* 69, 555. Musiał porzucić kochankę, którą w swoim sercu ubóstwiał. *Stas. Num.* 1, 189. Miałbyś mię widzieć z prośbą gnącego kolano, Jabym miał ubóstwiać iego zwierzchność! . . . *Przyb. Milt.* 10. – *aliter*: Przesądy i zwyczaie ubóstwiły niewolą człowieka. *Prześtr.* 50, nadały iéy bozką powagę, nienaruszalność). UBÓSTWO, – a, *n.*, *Bh.* chudoba (*ob.* chudoba), chudobnost, chudost, psota (cf psota); *Sr.* 1. slepcztwo, slipezina (cf. ślepota); *Crn.* uboshtvu, sromàzhya (cf. srom), sroshèna (cf. srożyć); *Vd.* bustvo, bushtvu, vboshtvu, obushtvu, vboshnost,

sromashtvu, sromaſtuo, sromazhnoſt, potrebnoſt, potrieba (cf. potrzeba); *Cro.* ubóſtvo, (neboſtvo *miseria*); sziromàſtvo, (cf. *Cro.* szirotinsztvo, = sieroctwo); *Rg.* ubòsctvo, siromasctvo; *Bs.* ubosctvo, siromasctuo; *Sla.* siromashtvo; *Rs.* убожество, бѣдность (cf. biedność), неимущество, нестяжаніе, скуда, скудность, скудота; *Ec.* худость, скудство, нищетство; niemienie, niedoſtatek; bieda, nędza, ſtan ubogich, (*oppos.* bogactwo), die Armuth. Ubóſtwo nie z położenia, ale z umknienia, albo z osierocenia, ma znaczenie, czyli nie z tego, że ma, ale że nie ma. *Pilch. Sen. list* 2, 442. Nie to ieſt ubóſtwo, mało mieć, ale wiele nie mieć. *ib.* 2, 445. W ubóſtwie żyć, nędzę, biedę klepać, *Rs.* убожествовать; *Ec.* нищетствовать. W samym ubóſtwie, ubóſtwa nie czuie. *Past. F.* 96. Ubóſtwo goruie nad zazdrością; nie trzeba mu się obawiać ani zbóyców, ani złodzieiów. *Zab.* 5, 39. Nagie ubóſtwo. *Past. F.* 261. Ubóſtwo wiele dobrego nauczy. *Cn. Ad.* 1, 189. Ubóſtwo złości nie rodzi. *Cn. Ad.* 1191. Ubóſtwo z niesławą cięższe. *ib.* 1192. Ubóſtwo śmierci się równa. *ib.*, żywot w nędzy nie luby). Ubóſtwo złodzieyſtwa pokrywka. *ib.* Ubóſtwo zbytku potomek. *ib.* - §. ubóſtwo, *facultates tenuiores*, niewielkie bogactwo, chudoba, chudy maiątek, dürftiges Habe, das Wenige, das man hat. Nie tak dla zguby maiętnoſtek i ubóſtwa, jak dla utraty dzieci nieszczęśliwi. *Wez. Zap. C.* 1. Z mego ubóſtwa, *ex meis angustiis sustento eum. Cn. Th.* 1171. Ubóſtwiczko *demin.*, Strzeż swego ubóſtwiczka, nie pragniy cudzego. *Klon. Wor.* 41. - *Personif.* Ubóſtwo, biedak, mizerak, ein Elender, Armer. Szymetowic, ubóſtwo, puścił w nogi. *Zebr. Ow.* 343. Usiadło ubóſtwo, iak miłosierdzie w murku. *Teatr* 36 *c*, 38. Wezmę ia to małe ubóſtwo do siebie, wszak to ieſt sierota po moiéy sioſtrze. *Pam.* 83, 410. - §. *Collect.* Ubóſtwo = Ubodzy, die Armen, das Armuth. Zewsząd na ubóſtwo bieda. *Falib. U*, ubogiemu wszędzie piſkorz. UBOŻEĆ *neutr. ndk.*, ubożyć się *recipr. ndk.*, zubożeć, zubożyć się *dk.*; *Bh.* zchudnauti (cf. chudnąć); *Crn.* obwôshati, owwôsham; *Vd.* vboshitise, vbog gratati, saboshiti, oboshiti, oboshati, osroteti; *Bs.* onevogliti, osiromasciti; *Sla.* osiromashiti; *Rs.* убожѣть, обнищать, обнищевать, нищать (*ob.* niszczeć); podupadać na maiątku, ubogim się ſtać, zkapcanieć, zbankrutować, verarmen, arm werden. Piianica i ożrzalec zubożeie. *Bud. Prov.* 23, 21, przyydzie w ubóſtwo. *Radz.*). Gdy się zbogacisz, nie pyszniy się, gdy zubożeiesz, nie utyſkuy. *Bud. Ap.* 73. Przez zbytnie ciężary kmiotkowie ubożeią. *Haur Ek.* 62. Jedne się ubożą, drugie powſtaią miaſta. *Xiądz.* 211. Dogadzaiąc ubożącym się przez częſte pożary mieszczanom. *Vol.* 7, 443. Zubożały, *Bh.* zchuzený; *Rs.* обѣднялый, обнищалый. UBOŻYĆ kogo *cz. ndk.*, zubożyć *dok.*, *Bh.* zchuditi; *Sr.* 1. wochudżu, khudoho tżinu; *Cro.* osziromaſsújem; *Bs.* osiromasciti koga; *Rg.* obubòxiti, oboxànſtviti, obaxanſtvèniti, osiromasciti, dovèſti nà siromasctvó; *Ec.* убожити, обнищавати, приводить кого въ нищету, нищетю (*ob.* niszczyć); *Rs.* ограбить (*ob.* grabić); ubogim kogo czynić, einen arm machen. Jehowa uboży i ubogaca. *Bud.* 1 *Sam.* 2; 7. Bogatych ubożył. *Pot. Jow.* 130. Nie zuboży iałmużna, bo kto ią daie, bogatszym; nie zchudzi, bo miłosiernego tuczy. *Psalmod.* 55. Piiańſtwo i inne zbytki ubożą obywatelów. *Mon.* 73, 586. UBOŻUCHNY, *ob.* Ubogi. *UBOŻYSKO, -a, *n.*, n. p. Kociſka albo ubożyſka, w których wszyſtkę maiętność z sobą zwykli Tatarowie wozić, Litwa zabrała. *Stryik.* 376, ubóſtwo ich, ihre Armseligkeiten.

UBRAĆ *cz. dk.*, Ubierać *ndk.*, a) *Bh.* ubrati, ubirati; *Bs.* ubratti *carpere*, *decerpere*, *colligere*; *Rs.* убрать, убирать; ubierać czego, uymować czego, umnieyszać, odeymować, odbierać, abnehmen, verringern, wegnehmen von etwas. Który chłop z wozu ubierze mąki, iak złodziéy karan bywa. *Haur Sk.* 230. Aby kradzieżą nie ubierano miodu, z tym obchodzić się tak, iak o pasiekach pisano. *Haur Ek.* 162. Studnią aby częſto brano i ubierano, nikomu nie bronić; bo przez częſte ubieranie, woda coraz przychodzi do swoiéy czyſtości. *Haur Ek.* 16, aby z niéy czerpać). Już mi ból sił ubiera, *adimit. Zebr. Ow.* 69. Gdybyś po części maluczkiéy ziemi ubierał raz tylko w rok... *Hrbst. Nauk. J.* Pieniędzy się ubrało. *Tr.*, ubyło, umnieyszyło się, das Geld hat abgenommen, cf. przebrało się). - §. 2) Ubrać, Ubierać w suknie, obłóczyć w szaty, odziać, ankleiden, anziehen, anlegen; *Bh.* oblecy, oblikati, oblaceti, oditi, oſſatiti; *Vd.* oblezhi, ogvantati, oblazhiti; *Cro.* oblechi, opravlati, opravlyati (cf. oprawić); *Sla.* opraviti, obùchi (cf. obuć); *Rs.* одеждать. Jak pan rad widzi, tak sobie sługę ubiera. *Skarg. Kaz.* 368. Ludzie, żeby się dziś ubrali w paradną liberyą. *Teatr* 24 *b*, 23. Czeladź powinna się rano ubrać, a naypóźniéy spać póyść. *Haur Ek.* 16. Przy gotowalni siedząc, ubiera się. *Teatr* 18 *c*, 10, ſtroi się). Turcy, którzy się ubieraią w suknią, zapinaiąc się przyſtoynie, dyspensę maią, aby się nie rozbierali umywaiąc. *Star. Dw.* 57. Każe się poſtroić dworowi, sam się też ubierze w iak naybogatsze szaty. *Star. Dw.* 43. Pomimo szczupłych utrat, ukazywałem się zawsze ludziom czyſto i przyſtoynie ubrany. *Zab.* 3, 202. Ubranéy guſt wysoki uwielbiam w ubiorze. *Hul. Ow.* 123. Iedna nad drugą *ubrańszy i upſtrzeńszy ubiór mieć usiłuie. *Zrn. Pst.* 3, 561, ſtroynieyszy, ozdobnieyszy, *Rs.* уборный, geschmückter, geputzter. - Ubierać konie, szòry na nie kłaść, *Vd.* napraviti konje, nakshirati; die Pferde anschirren. Dziesięć koni cudnie ubranych. *Warg. Wal.* 121. Dosyć ieſt przez się pyszny ten osieł nasz (ciało nasze), a gdy go przybierzesz, zauzda się, po sobie poglądaiąc, iako ubrany koń. *Zrn. Pst.* 13. - *fig.* Muza go sobie obrała, i do szkół dalszych w rozum ubrała. *Min. Ryt.* 2, 115, w rozum opatrzyła, ozdobiła, mit Verſtand schmücken. Ubieranie; Ubranie *Subst. Verb.* - §. *aliter*: UBRANIE powszechnie, odzież nóg, *nostrates plerique indumentum pedum non divisum, sed unicum habent et* całe ubranie *vocant*, Pantalone, lange Beinkleider, *quod tria pedis indumentorum genera continet*, *feminalia* pludry, *tibialia* łyſtcianki abo pończochy bez przykopycia, *et soccos seu imum caligarum*, kapcie, szkarpetki, miaſto których przykopycie. *Cn. Th.* 1171. Persowie używaią do botów do ubrania na wzgardę Mahometa, koloru zielonego. *Kłok.* 150, Turcy nie radzi ubrań naszych widzą, Jż przez nie znać wſtydliwe członki, z tego szydzą. *Paszk. Dz.* 122, spodnie, Beinkleider, Hosen. Opasz się, i obuy ubranie twoie. *W. Act.* 12, 8, podwiąż obuwie twoie. *Bibl.*

Gd.). - *latius*: ubranie, odzież, **Kleidung**. Dzieweczka w tym kraiu tam chodzi do 7 lat bez ubrań. *Paszk. Dz.* 118, bez sukni). UBRANICZKO, - a, *n.*, *dem.*, n. p. Ubraniczko wysmukłe i Safian świeży. *Klon. Wor.* 62, pluderki, **Höschen**. UBRANO *adv.*, *Rs.* убо́рно; ſtroynie, **geputzt, angeputzt**. Głupſtwo malarſkie, gdy S. Magdalenę ubrano i ſtroyno pod krzyżem maluią. *Sk. Kaz.* 584. (*Rs. et Ec.* убо́рность ſtroyność).

UBRAMOWAĆ, *ob.* Bramować.

UBRDAĆ, UBURDAĆ sobie co *cz. dk.*, uroić sobie co dziwacznego, *Ec.* мнитися, мню́сь (cf. *mnieć, mniemać), **sich etwas Wunderliches einfallen laſſen**. Na darmo iéy co mówisz, ona tak sobie uburdała. *Teatr* 23 *b*, 37. Przed czasem głupi tryumfuie, Jakby go potkać miało, to co ubrdał w głowie. *Opal. sat.* 22. - Ubrdać się, Uburdać się komu, = roić się komu, marzyć się komu dziwacznie, **einem ſchwärmeriſch einfallen, in den Sinn kommen, ihm träumen**. Ni ztąd ni zowąd, ubrdało mu się, djabli wiedzą po co, iechać do Warszawy. *Teatr* 27, 4. Razu iednego ubrdało im się płynąć morzem. *Teatr* 53 *c*, 6, przyszedł im koncept). Gdyby się ubrdało komu śpiegować nas . . . *Teatr* 28 *b*, 20. Niech mu się co innego uburda, iużci kłótnia. *Mon.* 73, 338. J cóż to ubrdało się Waści! *Kniaź. P.* 3, 115. On się ubrdał w takie niepotrzebne chluby. *Tward. W. D* 2, 205. - Ubrdanie, uroienie, mara, dziwaczny koncept, chimera, **ein närriſcher Einfall, ein Hirngeſpinnſt, eine wunderliche Grille**. Kobiety maią swoie ubrdania. *Teatr* 13 *b*, 14. Stosuie się do ubrdań męża swego. *Teatr* 36, 107. Jeſt niewolnikiem iéy próżności i ubrdań tysiącznych, *ib.* 23, 65. Gracz on, nie tak z łakomſtwa, ma dość, dzięki bogu, Lecz z chimery, z ubrdania, z chluby i z nałogu. *Zabł. Fir.* 13.

UBROCZYĆ, *ob.* Broczyć.

UBRONIĆ *cz. dk.*, uchować, obronić, zachować, *Bh.* **ubrániti**; *Vd.* odbraniti, vbraniti; **beſchützen gegen etwas, vertheidigen, verwahren, bewahren**. Bóg go od złego ubroniwszy, i grzech od niego oddalił. *Karnk. Kat.* 387. Tego ubrońcie bogowie łaſkawi. *Chrość. Luk.* 167. Widzę, iak zguby przepaść oyczyźnie kopiecie, Lecz ią kocham, ubronię, choć ią zgubić chcecie. *Teatr* 45 *d*, 50 *Wyb.* Dowcipnych własna nie ubroni oſtróżność. *Bard. Tr. pr.*

UBRUCZYĆ, UBRUKAĆ, *ob.* Bruczyć.

UBRUDZIĆ, *ob.* Brudzić.

UBRYZGAĆ *cz. dok.*, ubruczyć, **beſpritzen**; *Crn.* utepſti, utëpim; (*ob.* pryſkać). Krwią okryty nadchodzi, co go ubryzgali zbici nieprzyiaciele. *Jabł. Tel.* 285.

UBRYZOWAĆ, *ob.* Bryzować. UBUDOWAĆ, *ob.* Budować. UBURDAĆ, *ob.* Ubrdać. UBURKOWAĆ, *ob.* Brukować. UBURZYĆ, UBÓRZYĆ, *ob.* Burzyć; n. p. ubórzył się nań, ułapiwszy go za gardło, tłukł go i zabił. *Dambr.* 246, porwał się nań.

UBYĆ, UBYDŹ, *F.* ubędzie *neutr. dk.*, Ubywać *kontyn.*, *Bh.* **ubyti, ubywati**; *Slo.* **ubýwati**; *Crn.* pojęmam; *Vd.* dolſjiti, menkati; *Cro.* pomenkati, zmenkávam; *Bs.* pomankcti, snebivatise, dócch na magne, prinemocchise; *Rs.* збы́ть, збывать (cf. zbywa na czym), убыть, убывать. Ubywa czego *Jmperson.*, (*oppos.* przybywa), umnieysza się czego, ubiera się, coraz iego mniéy zoſtaie, **es nimmt ab, wird weniger**. Mną iednym mniéy nie ubywa świata, Byle oyczyzna z tobą była żywa. *Jabł. Buk. B* 3. Jednym niewiele ubędzie. *Cn. Ad.* 313. Zda się, żyiąc że przyraſta wieku, a codzień go znacznie ubywa. *Psalmod.* 50. Losowi memu szczęścia przez to nie ubywa, Że ktoś tam w większe za mnie rozkosze upływa. *Węg. Liſt.* 12. - *Math.* Rzędy ubywaiące, *series convergentes*, których wyrazy maią coraz tym mnieyszą wartość, im bardziéy oddalaią się od początku. *Jak. Math.* 2, 168. Ubywa mię, (*nam* ubywam *non dicitur*). *Cn. Th.* 1172, **ich komme ins Abnehmen; komme von Kräften**. Ubywa go, na dół idzie, *denascitur. ib.*, **es geht mit ihm Berg ab**. *Jn tertia persona usurpatur etiam cum Nominatiuo, quasi Personale*: Ubył dziś ieden kollega; ale ten wakans nie długo próżnym będzie. *Teatr* 27 *c*, 89, **es iſt heute einer abgegangen, einer weniger geworden**. Ubyły, - a, - e, *Rs.* збылый, **abgängig, abgegangen**. UBYT, - u, *m.*, UBYTEK, - tku, *m.*, *Bh.* **ubytek, ubyw, ubyti**; *Cro.* zmenkanye, pomenkanye; *Ross.* убылъ, убытокъ, збáвка, збавочка; ubywanie czego, umnieyszenie, uyma, **die Abnahme, der Abfall, Verfall, die Verringerung**. Dobro naywyższe ani ubytu, ani przysporzenia nie cierpi; ſtoi ſtatecznie w swéy mierze. *Pilch. Sen. liſt* 2, 219 *et* 90. Dochód ten ſkładać się ma z intraty nieodmiennéy, żadnemu ubytkowi nie podlegaiącéy. *Koll. liſt* 1, 61. Podatki powinny być ściągnione z takiego źrzódła, któreby ubytkowi nie podpadało. *ib.* 1, 186. Z ubytkiem sił ciała, ſklęsła w nim czerſtwość ducha. *Pilch. Sen. liſt* 249. *UBYTKOWY, *UBYSZOWY, - a, - e, umnieyszalny, **Abnahme=, Verringerungs=**, *Ross.* убавочный.

UBŻDZIĆ się *zaimk. dk.*, bździny popuszczać, **ſich befiſten**; *Bh.* **ubzditi ſe**.

U C.

UCADZIĆ, UCEDZIĆ *cz. dk.*, usączyć, utoczyć, ulać, *Rs.* уцѣдить, уцѣживать; *fig.* **abſeihen, abtröpfeln, abgießen, abzapfen**. Duchby to chyba złości, albo duch uporu Swéy komu w twarde serce ucadził trucizny. *Zab.* 11, 47 *Zabł.*

UCALEĆ, UCALIĆ, *ob.* Caleć, Calić. UCAŁOWAĆ, *ob.* Całować.

UĆCIĆ, UĆCIWY, *ob.* Uczcić, Uczciwy.

UCHADZAĆ, Uchodzić, *ob.* Uyść.

UCHAPIĆ *cz. dk.*, ułapić, uchwycić, **erwiſchen, zu packen kriegen, ergreifen, feſt halten**. Merkuryusz na cynę wylany, daie zwierciadło, ale nie przenośne, że łatwo płynie; zaczym by go uchapić, kładą na nim taflę ſklaną wypolerowaną. *Os. Fiz.* 432, by go uſtalić, uſtatkować).

UCHATY, *ob.* Uszaty. UCHĘDOŻYĆ, *ob.* Chędożyć. *UCHFYTAĆ, *ob.* Uchwycić.

UCHLASTAĆ *cz. dok.*, chlaſtaiąc ubić, **derbe bepeitſchen, beſchmitzen**. Bałeś się, byś nam bicza nie podał, na uchlaſtanie swoich świadków. *Sowit.* 47.

*UCHLINĄĆ, UCHLIPNĄĆ *cz. idntl.*, chlipaiąc upić, **abnipfen, abſchlürfen**, *Rs.* ухлебну́ть. Musi niosąc do gęby *uchlinąć. *Sak. Persp.* 21.

UCHLUSTAĆ *cz. dk.*, uchluſtnąć, uchlusnąć *idntl.*, uszargać, uwalać, powalać, **tüchtig beſchmutzen, beſudeln**. -

§. *tr.* Z rana kiedy szum od wina uſtał, Przypomniał sobie, iako się uchluſtał. *Jabl. Ez. B* 4, iak się upił, użłopał, ſich beſaufen.

UCHMIELIC *cz. dk.*, chmielem zaprawić, mit Hopfen anmachen, den Hopfen geben. Wodę do zacierania słodu trzy razy grzać, i uchmielić. *Haur Ek.* 107. Trzeźwi bądźcie; bo gdy uchmielonym piwem, szmerem zatartym, głowę zawróci, i by masłokiem w szaleńſtwo obróci, to iuż ſtroi firleie. *Gil. Pſt.* 130. - §. uchmielić kogo, *ob.* upoić, beſäufen, berauſchen.

UCHO, - a, *n.*, *Plur.*, *potius Dualis* Uszy, *G.* uszu (cf. Oczy, oka), (u ſtatku iakiego: Ucha *de quo infra*); *Bh.* ucho, uſſi; *Slo.* ucho; *Sr.* 1. wucho, hucho; *Sr.* 2. huſchi; *Crn.* uhú; *Vd.* uha, vuhu, vusheta, veshètha; *Cro.* vúho, vúha; *Dl* uho; *Rg.* ùho, usci; *Bs.* uhho, usci; *Sla.* uho, ushi; *Rs.* ухо, уши; *Ec.* ухо, ушеса, уши, *Lett.* ausis, *obsol. Lat.* ausis; = auris, *Gr.* οὖς, *Hbr.* אזן osen, *Goth.* auso, *cf. Lat.* audire *et* auris, *Jsl* eyra, *Jtal.* orecchio, *Gall.* oreille, *Suec* oera, *Dan.* öre, *Holl.* oor, *Angl.* ear, *Anglos.* eare, *Tatian* hora, *Ottfr.* or, *Kero* ora; *Ger.* das Ohr. Ucho powierzchowne, chrząſtkowata część głowy, do kości ſkroniowéy i kanału słuchowego, iak muszelka przypięta, tak że część iego miętka, czyli uszko, Ohrläppchen, osobno na dół wisi. *Wey.* 170. Dolna miękka wisząca część ucha, uszko, miękisz, *Rs.* мочка; *Ec.* про́мцы, мочки; das Ohrläppchen. Uszy wielkie gnuśnego, małe chytrego. *Cn. Ad.* 1219, *ob.* klapouchy osieł). - Pisarek wychodzi maiąc pióro za uchem. *Teatr* 34 *b*, 11, er kommt heraus mit der Feder hinter dem Ohre. Gębę ma dużą od ucha do ucha. *Teatr* 36, 51, von einem Ohre bis zum andern. Zagrzmiawszy Jowisz, puścił prawicą od ucha dobrze wymierzony piorun. *Otw. Ow.* 69, z przyciſkiem, od ucha celuiąc). Nie poniesie on ſklanki za ucho. *Hor.* 2, 142 *Nar.*, nie wyleie za kołnierz, wypiie, spełni, er wirds nicht über die Schulter beym Ohre wegſchütten; wirds ſchon austrinken. Ey! bo weźmiesz po uszach. *Teatr* 34, 107, policzek oberwiesz, du kriegſt eins an die Ohren; *Bs.* zausciti, *Rg.* zaùsciti, zauscivati, = policzkować; *Rg.* zausciza, pgljúſka, = policzek). Jakbyś wszyſtkim dał po uchu. *Pot Syl.* 450, *Pot. Arg.* 154, Jakby ich po uchu zebrał. *Pot. Arg.* 318, ſkrzydła obwiesili). O dosyć, żeśmy z uszyma, iak mówią, do domu przyszli. *Tward. W. D.* 93, z zdrowemi, całemi uszyma, mit ganzen Ohren heim kommen; mit einem blauen Auge davon kommen. Nie sarkać, owszem z uszyma do domu. *Pot. Syl.* 292, pókiś cały). Ze złego targu z uszyma do domu. *Rys. Ad.* 77. Zarwać kogo za ucho, einem beym Ohre zupfen. Osieł, rogi chcąc mieć, i uszy utracił. *Zrn. Pſt.* 3, 542, cienia chwytaiąc pies, mięso upuścił). Dawniéy złoczyńcom włosy na głowie golono, aby ich ludzie znali; ale iż dziś pospolicie krótkie włosy noszą, tedy złoczyńcy miaſto włosów ucho urzynaią, aby go znano. *Szczerb. Sax.* 176, *Ec.* ухоръ́зный z uciętemi uszami). Pomówię ia sam z sobą, zarwę się ia za ucho, i zgromię sam siebie. *Gor. Sen.* 343. Uszyma ścifkać; n. p. Co ieſt lepszego, mieć boga miłosiernego przy cnocie, czy go mieć nieprzyiacielem przy niepobożnéy fortunie? a wiesz, żeć nie uszyma ścifka. *Rey Zw.* 124. ? - Za uszy wilka trzymam; t. i. ani mię tam, ani mię sam, *auribus lupum teneo*. *Mącz.*, *Rys. Ad.* 71, den Wolf bey den Ohren halten; weder aus noch ein können; *Slo.* wlka za uſ'i držať; cf. złapałem Tatarzyna, a on mnie się nie puści). Rumak uszyma ſtrzyże. *Kchw. Wied.* 16, der Gaul ſpitzt die Ohren. Drapieżny próżno na nią uchem ſtrzyże źwierz. *Szsz. P.* 2, *B* 4. Uszy zaięcze, psie, *apud venator.*, słuchy, die Ohren des Haſen, das Gehör, das Geläppe, das Gehänge der Hunde. Zaiąc swe słuchy przymusnął, Lęgnie pod miedzą, i usnął. *Kniaź. Poez.* 3, 72. Uszy rybie, *ob.* Oſkrzele. - Po uszy, po *dziurki, po szyię, = obficie, opływaiąc, bis über die Ohren, bis an den Hals. Maią się wszędzie pańſko po uszy. *Jabl. Ez.* 115. Siedzi po uszy w złocie. *Teatr* 7, 19. Smoły i siarki po uszy w piekle. *Brud. Cſt. D.* 7. Lecą i z końmi w przepaść aż po uszy. *Jabl. Buk. K* 4. Utonąłem po uszy, w długach. *Bies. A* 3, *Slo.* ge zadlužení až po uſ'i. - §. Ucho, ucho wnętrzne, das innere Ohr. Brzmienie abo piszczenie w uszu. *Sien.* 88, das Klingen im Ohre, Sauſen, Summen. Muchy w uszu brzęczą. *Tward. Wl.* 29, cf. Dzwonienie, cf. ſtrzykanie). Bolenie uszu, *Ec.* ухоболѣ́нїе, ушная болѣзнь. - *Quoad auditum*: Ucho, narzędzie słuchu. *Zool.* 49, Ohr, Werkzeug des Hörens, Gehör. Szeptać na ucho. *Teatr* 18, 152, *et* 72, ins Ohr ziſchen, flüſtern. Odprowadza go na ſtronę, i gada z nim na ucho. *Boh. Kom.* 4, 50. Przybliżył się do niego, i powiedział mu coś na ucho. *Niem. Kr.* 2, 92. Mówili z sobą do ucha. *Niemc. Kr.* 31. Jedni drugim podawali wieść sobie do ucha. *ib.* 1, 146. Poſtrzegłem, że iéy coś w ucho włożył. *Teatr* 8 *b*, 57, poszepnął, zuflüſtern. Uczynisz mi tę łaſkę, żebyś to ieno włożył w ucho Faraonowi. 1 *Leop. Gen.* 40, 14, żebyś to wspomniał. 3 *Leop.*). Włóż to w ucho Jozuemu. 1 *Leop. Ex.* 17. Grzechów się xiędzu w ucho spowiadać, *Baz. hſt.* 149, cf. uszna spowiedź). Rzecz ta równie o wszyſtkich obiła się uszy. *Zab.* 12, 275 *Dudz.*, słyszeli to, doszło ich wiadomości, es drang bis zu aller Ohren. Nie rychło to przyszło do uszu hetmańſkich. *Birk. Chod.* 14. Pociesz liwe nowiny dochodzą do uszu naszych. *Rey Pſt. J i i* 2. Przynieś to do uszu pana twego. *Sk. Dz.* 622, donieś mu, bringe es vor deinen Herrn. Abyś iakiego zrobiła figla, zaraz go wniosę Panu w ucho. *Teatr* 16 *c*, 72. Uczciwszy uszy, *ob.* Uczcić. Już tego pełne uszy mamy. *Rey Pſt. M m m* 4, *et S s* 4, aż nadto myśmy się tego nasłuchali). Jeſt tego pełno w uszach ludzkich. *Lat. Kom. A* 4. Tak długo dyſkursu iego słucham, aż mię uszy bolą. *Boh. Kom.* 1, 19. Uszyma naszemi słyszeliśmy. *Bud. Ps.* 44, 1. W uszy swe słyszysz iawny dekret pańſki. *Rey Pst. Ff* 5. Bądź pewny téy nowiny, iakobyś ią w uszy słyszał. *Rey Post. T t* 4. Oni to od niego w uszy swe słyszeli. *Birk. Dom.* 31. Słyszałem to w uszy swe od kilku osób. *Baz. Sk. pr.* Tegoż się też sam w uszy swe dosyć nasłuchał. *Baz. Sk.* O niéy nie słyszał dotąd nic w swe uszy. *P. Kch. Orl.* 1, 6. Wyieżdża pod pozorem wielkiego interessu, a słyszałem na swoie uszy, iak mówił do ſtangreta: na komedyą! *Teatr* 22, 2, *his auribus audiui*). Sama na własne uszy słyszałam, iak się odgrażał. *Teatr* 51 *b*, 44, *similiter*: na moie oczy widziałem). - Głos wołaiący uſtawicznie biie w uszy twoie. *Rey Pst. D d d* 4. Jak młotem w uszy twoie kołace. *ib. L l l* 1. Do uszu ich pukał, aby się ſtrzegli ſpiegow, zdrayców. *Jabl. Tel.* 225, szturmował

mował do uszu ich). Nayczęściey mi tym nabiiała uszy. Zab. 11, 373 Zabł. Natrzeć komu uszy, myć mu głowę, einem den Kopf waschen, warm machen. Otoż iest zdrayczyna, muszę ia iey natrzeć uszy. Teatr 53 c, 37. Kazał im uszy natrzeć, wyrzucaiąc na oczy ich rebellią. Gwag. 160; Slo. puſ'til mu blchu do ucha pupugit ipsum puścił mu pchłę do ucha; kłopotem mu głowę nabił). Ty w twe inszego zaciągniy amory, Moia za uchem l eſtylis mi dzwoni. Tward. Daf. 42, w nieyieſtem utopiony, ſie liegt mir im Sinne; cf. pies za uchem wyie, kot za uchem wrzeszczy). – Spać na obiedwie uszy. Pot. Zac. 30, tęgo, twardo, bezpiecznie, iak zarznięty, ſchlafen wie eine Ratze, recht feſt, unbekümmert ſchlafen. Chrap' na obie uszy, Żaden upewniam, z łóżka cię nie ruszy. Hor. 1. 119 Nar. Nasiekli ich wielu śpiących na obie uszy. Nar. Chod. 2, 386, Jabł. Ez. 114, P. Kch. Orl. 1, 49. W takim niebezpieczeństwie na obie uszy zasypiacie. Bals. Ndk. 1, 139. – §. Magis active: Ucho słuchaiące, słuch, słuchanie, baczność, uwaga, (cf. oko). Ohr, Gehör, Aufmerkſamkeit. Kto mą rozum a uszy, niechay się domyśla. Rey Pſt. X x 6, kto słyszy). Słuchem abo uszyma będziecie słuchać, a nie zrozumiecie. 1 Leop. Math. 13, 14. Czy nie ucho słów rozsądza, a smaku uſta iedzącego? 1 Leop Job. 12, 10. Pan wielki długie ma uszy, dowie się, i ptacy mu słowa twoie poniosą. Sk. Kaz. 370, oczy i uszy iego wszędzie, er hat ſeine Ohren überall; Slo. ma tenke uſi, słuch ma subtelny; cf. węch ma dobry). Dlatego mamy dwie uszy, iedne uſta, abyśmy więcey słuchali, niż mówili. Bud. Ap. 60. Bóg dlatego dał sędziemu dwie uszy, a nie iedno, ktemu z obu ſtron głowy, iżby nie z iedney, ale z obu ſtron dobrze słyszeć mógł. Gor. Dz. 85. Co iednym uchem usłyszysz, to drugim wypadnie. Biał. Poſt. 189, Jabł. Ez. 80. Mnie z uſt, a iemu mimo uszy szuſt. Rys. Ad. 40; Slo. tebe z uſt, gemu mimo uſ'i ſ'uſt; mów ty ścienie; groch na ścianę; słucha nie słuchaiąc). To co do cnoty nas budzi, iednym uchem do głowy nam wpada, a drugim iak drzwiami wypada. Jabł. Ez. 80. Niech się to mimo uszy twe nie obiia, co słyszałeś o wdzięczności panu. Zrn. Pſt. 130 b. To przecię drugim mimo uszy póydzie. Bud. Ap. T. 2. Uchoway boże takiey lekkości uszu moich. Zygr. Fp. 99. Ewa w raiu przypuściwszy do serca słowa szatana, poczęła przez ucho śmierć, i urodziła światu wszyſtkiemu zarazę. Zrn. Pſt. 3, 578 b. Jak oko pańſkie konia tuczy, tak ucho poddanego. Birk. Zyg. 19. Głuchym nie potrzeba sobie zatkać uszy przed niemądrym szyderſtwem. Zab. 13, 79. Ku słuchaniu prawdy głuche uszy, a ku rozeznaniu ślepe oczy maią. Zrn. Pſt. 137 b. Upominaniu temu ſtawią głuche uszy. Tward. Wl. 24. Młodość nie ma ucha cierpliwego i poiętnego do słuchania nauk. Zab. 4, 168. Opuszczam to wszyſtko, abym twoich naycierpliwszych uszu nie obraził. Siem. Cyc. 320. Ku wysłuchaniu téy sprawy, o pilne was i powolne uszy proszę. Dambr. Kaz. 14. Nadſtawcie ucha tu pilnego, bowiem Nowe wam rzeczy a nieznane powiem. Hor. 2, 4. Każdy ucha nadſtawia, każdy nayuważniey słucha. Dambr. 894. Potwarzom nie nadſtawiay łatwo ucha. Pilch. Sen. 229. Arrigere aures, naſtorzyć uszy, t. i. pilnie słuchać. Mącz., die Ohren ſpitzen, aufmerkſam zuhören, anhören; Vd. vuhu vlezhi, vuhete podiguvati; Ec. внушаю. Naſtrożywszy uszy, pilno nasłuchywali, zkądby się kto ruszył. Tward. W. D. 29. Jam go miał za uczonego człowieka; naſtorzyłem uszy; alem się oszukał. Pilch. Sen. liſt. 2, 135. Próżno głuchemu co dobrego radzić, Gdy nie chce ucha swego do mych uſt przysadzić. Biel. S. M. C., nie chce na mowę moię baczyć). Narody zgromadzone, tylko mnie słuchaycie, Wieczny pokóy wam daię, a wy ucho daycie! Jabł. Tel. 149, gebt mir Gehör, leihet mir euer Ohr. Pokazała, iakoby dać uszu nie chciała. Wys. Ad. 44. Znaiomym prędzey ucho daią. Auszp. 53. Nowiny nam smakuią, tym daiemy ucha, Nie myślimy, że co dzień bóg pacierza słucha. Pot. Zac. Więc kiedy u ciebie wolnego ucha nie mam, niechay w niebie bogowie, ludzie na ziemi słuchaią. Paſt. F. 289. Prosił, aby iego posłom ucho dał. Sk. Dz. 223, słuchanie, audyencyą, Gehör, Audienz geben. Posłowie Węgierscy, na zjeździe Wiślickim, wolne sobie ucho zjednawszy, dziękuią Polakom za obranie Ludwika. Krom. 391; wolny głos zyſkawszy; Erlaubniß zu ſprechen. Wyrzucał sędziom, że pozwalali uszu udaniom fałszywych oſkarżycielów. Wſg. Mar. 1, 24. Nikogo nie potępiay wprzód, niżeli mu się drugie ucho dało. Pot. Arg. 92. Ucho iedno day ſkarżącemu, drugie choway obwinionemu. Cn. Ad. 1193; audiatur et altera pars. Choć czytał narzekanie Eutychesowe, iednak drugie ucho Flawianowi chował. Sk. Dz. 427. Fałszom Aryańſkim ucha nie otwarzał. Sk. Dz. 233. Uszy *zakchnęte otworzyć. Rey Pſt. Ggg 3; cf. Slo. ma zaſpané uſ'i zatkane). Uprzedzili ich do ucha Cesarſkiego, i namówili go przeciw nim. Sk. Dz. 245. Gdybyś puścił uszy na targ, usłyszałbyś nowinkę o sobie. Rey Poſt. L l 5, Groch. W. 304, cb. Targ, die Ohren auf den Markt, unter die Leute, in die Welt ſchicken; horchen, was geredet wird. Puść uszy po domach xiążęcych, i oczy po pańſkich, a usłyszysz i obaczysz, co się dzieie. Smotr. Nap. 53. Bierzcie to w uszy swe, auribus percipite. Wrob. 113; pilnie słuchaycie; cf. w rozum brać, w głowę brać, w serce brać, anhören, zu Herzen nehmen, auffaſſen. Słuchaycie niebiosa, a bierz sobie w uszy ziemio, coć Pan mówił. 1 Leop. Jez. 1, 2. Bachusowe rymy satyrowie w uszy swoie brali. Petr. Hor. 2, C 4 b, not., „słuchali; uczyli się ich). Banaiasa uczynił Dawid od *ucha swego. Leop. 1 Paral. 11, 25, wiernisiem, poufałym swoim, er machte ihn zu ſeinem Vertrauten. – II. translate varie: Ucho u ſtatku iakiego, u dzbana, konwi, garca, Vd. rozhniza, vuhu, dershai; Cro. prerueh; Rg. biociuscich; das Ohr, der Henkel an einem Geſchirre. Ucho u iakiego naczynia, ma w liczbie mnogiey, in Plurali, Ucha. Kpcz. Gr. 2, p. 161. *Uszy u bomb. Jak. Art. 3, 320. Uszy armatne, delfiny. Jak. Art. 3, 320, Lęſk. 2, 240, Arch. 3, 60. Ucho u klucza. Tr. Ucho iglane. Biał. Poſt. 217, das Nadelöhr. Łacniey linę przewlec przez igielne ucho, niż . . . Rey. Ap. 88. Szal rękoieść, ucho, ansa. Cn. Th. 1097, der Griff an der Wagſchale. Uszy serca, dwie części myszkowate w gruncie serca. Boh. djab. 2, 138, die Herzohren, Herzbeutel. Uszy w basztach bywaią cyrkularne i angularne. Aqua Mscr. Uszy u trzewików, ſkórki, albo koniuszki, za które się sprzączki zapinaią n. p. Zdaie mi się, że u tego trzewika muszą być krótsze uszy. Teatr 16 c, 43. Ucha; uszka u bóta, dla wygodniey-

szego wciągania go, *Ross.* раструбы, die Strippen. Ucho w księdze, zagięta karta, ein Ohr im Buche. *Tr.* – *Świnie ucho *tr. fig.*, plugawe mieysce, ein Sauloch, Saustall. Coż u djabła w tym uchu świnim na wsi robiłeś! *Teatr* 19 c, 25.

Pochodz. *Uchaty*, *uszaty*; *uszka*, *uszko*, *dłubiuch*, *dwóyuszny*, *długouszy*, *klapouchy*, *uszny*, *nausznica*, *zausznica*, *zauszny*, *zausznik*; *poduszczyć*, *poduszczyciel*; *poduszka*, *poduszny*. – §. *cf.* *Słuch*, *Słuchać*, *słychać*, *słyszeć*, *dosłyszeć*, *nasłuchać się*, *osłuch*, *obsłuchać*, *posłuchać*, *posłuszny*, *posłuszeństwo*; *podsłuchać*, *podsłuch*; *przesłuchać*, *przysłuchać*, *słuchacz*, *usłuchać*, *wysłuchać*; *sługa*, *służyć*, *służba*, *dosłużyć się*, *nasłużyć się*, *odsłużyć*, *posługa*, *posłużyć*, *przysłużyć*, *przysługa*, *usłużyć*, *usługa*, *usłużny*, *wysługa*, *wysłużyć*, *zasługa*, *zasłużyć*, *słusz*, *słuszny*, *słuszność*, **słychnąć*, *słynąć*. – §. *cf.* *Głuchy*, *głuch*, *głuszek*, *głuchota*, *głuszyć*, *ogłuszyć*, *ogłuchnąć*; *przegłuszyć*, *przygłuszyć*, *zagłuszyć*. – §. *cf.* *bałuch*, *bałuszyć*. – §. *Uczyć* cum Deriuatis.

UCHOD, -u, *m.*, *Rs.* уходъ, уходка; *Ec.* уходство, бѣжанїе, побѣгъ, uchodzenie, uyście, ustąpienie, cofanie się, umknienie, umykanie, ubieg, ucieczka, das Zurückweichen, Entweichen, Entgehen, Fortgehen, die Entweichung, Retirade, die Flucht; (*Sr.* 1. huchod, = wychod; *Sla.* uhoda; *Bs.* uhoda, ousiça; *Rg.* uhoda, *f.* vhodnizza, = śpieg). W obronnym uchodzie, co może ludzi swych zbiera rozgromionych. *Tward. Wl.* 15. Po tey przegraney radzono mu uchody w Alexandryą. *Chrość. Fars.* 497. Nieporządny a do ucieczki podobnieyszy uchod. *Nar. Hst.* 6, 164. (*Rs.* уходомъ, уходкою ukradkiem). Przyyścia lub uchody morskie. *Bard. Tr.* 200, *fluxus et refluxus*, Fluth und Ebbe. Za uchodem krwi umarł. *Nar. Tac.* 2, 376, za ubiegiem, upłynieniem krwi). – §. *local.* uchód, mieysce czyli przesmyk umknięcia, der Schlupfweg zum Entfliehen, der Zufluchtsort. Hetman uchody nieprzyiacielskie obtoczył. *Pal. Fl.* 62. Pasterze naylepiey wiedzą pustyń tu tych uchody. *Tward. Pas.* 56. Przez ziemskie uchody i morskie fale rozciąga Febus swe promienie. *Bard. Tr.* 55. Gdzież się skryię w podziemne uchody! *ib.* 504. Jest przy Cymrach w dalekim iaskinia uchodzie, na snu mieszkanie iama w górze ukowana. *Zab.* 3, 317 *Chot.*, w dalekim ustroniu). UCHODNI, -ia, -ie, uchodzący, uciekaiący, davon gehend, sich flüchtend, flüchtig. Ludzie uchodni. *Ustrz. Kruc.* 2, 7. UCHODNIA, -i, *ż.*, która uchodzi, ucieka, die Flüchtige, Entwichene. Siostra i matka kochana w domu odemnie zdradnie odbieżana, oh nieszczęśliwam uchodnia. *Chrość. Ow.* 163. UCHODZIĆ, *ob.* Uyść. UCHODZIEŃ, -dnia, *m.*, *Rs.* уходецъ, (cf. uskok); zbieg, der Flüchtling, emigrant, der Ausgewanderte. UCHODZISTY, -a, -e, -o, *adv.*, pełen uchodów, ucieczek, przesmyków, n. p. kray uchodzisty; voll Schlupfwege, Schlupfwinkel. – *aliter*: Woysko przez Bulgaryą, iuż równieyszą i w lewy bok uchodzistą drogą, ciągnęło, *planiori et flexo in laeuum itinere*. *Krom.* 565, gebeugt, gesenkt, gewendet.

*UCHOPIĆ *cz. dk.*, *Bh.* uchopiti, uchwycić, ułapić, erwischen, ergreifen. Ten okręt, w którym król był, sam Wizymir uchopił. *Papr. Gn.* 2. On się iak pies iadowity wścieka, że uchopić nie może tak wdzięczney zdobyczy, *Tward. Pas.* 52. Za nieprzyiazne karyny uchopią J w ręcz się zniemi biedząc, z sobą topią. *Chrość. Luk.* 93, *Chrość. Fars.* 215.

UCHOWAĆ *cz. dk.*, zupełnie odchować, do wieku doyrzałego dochować, groß ziehen, erziehen. Młodzieniec w delicyach i papinkach uchowany. *Birk. Dom.* 126. Skanderbeg, będąc z dawna w Turkach uchowany, końca srogości nie ma. *Baz. Sk.* 139. Jelenie, sarny, w domach naszych uchowane, gdy do lasa zasię przyydą, nieco przecię rochmanności przy nich zostaie. *Gor. Sen.* 545. Maciora uchowa tyle prosiąt, dostarczy tyle abo tylom mléka. *Cn. Th.* 1135, groß säugen. – *Rec.* Uchowa się to, *sc.* dziecię, iagnię, prosię. *Cn. Th.* 1133; nie zginie, nie zdechnie, będzie żyło, będzie się chowało, es wird leben bleiben, fortkommen, wachsen. Synu, lękam się, abyś uchował się długo, By kto z możnych nie skrócił dni ci swą przysługą. *Mon.* 75, 188. – §. Uchować nieprzyiaciela, żywić go, życiem go udarować, dem Feinde das Leben schenken, ihn beym Leben lassen. Żywot mu darował, i uchował na szyię węża sobie. *Tward. Wl.* 18. – *aliter*: Uchoway boże zdrowych potraw, wielkiego szczęścia, i cnotliwey żony kiedykolwiek. *Rys. Ad.* 70; niech bóg konserwuie, zachowa, Gott erhalte, beschütze. – §. Uchować kogo czego, *Bh.* uchowati, *Rs.* уберечь, уберегать; zachować kogo od czego, obronić go od czego, einen vor etwas bewahren, behüthen, beschützen. Będęć dziękował, Żeś mię nagley śmierci łaskawie uchował, Uchowałeś szwanku. *J. Kch. Ps.* 81. Tyś mię w przygodzie ratował J śmiechów ludzkich uchował. *J. Kch. Ps.* 78, od nich zachował. *Karp.* 5, 74). Racz mię grzechu uchować i przypadku. *Kanc. Gd.* 330. Tak uchowania grzechów, iako zbawienia od P. Boga prosić. *Kosz. Lor.* 63. Pospolicie mówicie: o uchowa-ć nas bóg tego, aby nas tak daleko mieli ci pohańcy namacać. *Star. Pob. B* 2. Uchoway boże, nie day tego boże, broń boże, Gott bewahre, Gott beschütze, bey Leibe; *Ec.* недаждь торо боже! Liczyć go między królów, uchoway boże, między łotry, między zbóyce. *Sk. Dz.* 885. U oyców naszych, boże uchoway, było i za stół sieść z nieodkrytą głową. *Hrbst. Nauk. S.* 3. Miał synów urodziwych i godnych, a boże uchoway inaczey ieno panienki przed nim stawali. *Falib. J* 3. Jeśliby, czego boże uchoway, co się przygodziło. *Cn. Th.* 1214. – UCHOWANIE *Subst. Verb.*; – *aliter*: lekarstwo uchowuiące, prezerwatywa, ein Präservativ. Mierność we wszystkim i regularność bywaią naylepszemi prezerwatywami czyli uchowaniami od chorób. *Perz. Lek.* 547. – §. *Oeconom.* Uchować klacz z stadnikiem, = klacz stanowić, eine Stutte belegen, bespringen, beschelen lassen. Źle robią ci, którzy dla prędszego rozmnażania stada, iednak klacze na każdy rok co raz uchowywaią. *Hipp.* 21. Gdy się świerzopy iuż daley nie bronią, tedy trzeba popuszczać stadnikowi kawecanu i dać mu się uchować *ib.* 18.

UCHRAMOWAĆ *Neutr. kontyn.*, uchramać *ndk.*, chromać, kuleć, hinken, lahm werden. Uchramował na nogę. *Leop. Genes.* 32, 31, napadał na nogę). Gdy koń na iedne albo na więcey nóg uchramuie, tak iż chodzi iak spętany, to znakiem ochwatu. *Cresc.* 534. – *fig.* Czemu uchramuiecie na obiedwie *nodze (nogi)! *Zrn. Post.* 262 *b*; czemu się wahacie na tę i drugą stronę!). Zachowam uchramuiącego, i onę która była wyrzucona zbiorę. 1 *Leop. Sofon.* 3, 19, upadaiącego, upadłego, słabego). Zgromadzę *uchrama-

iącą, i tę którąm był wyrzucił, zbiorę. 1 *Lep. Mich.* 4, 7, uchramuiącą. 3 *Leop.*). Położę uchramaiącą na ostatki. 1 *Leop. Mich.* 4, 7, uchramuiącą. 3 *Leop.*).

UCHRONA, - y, *ż.*, UCHRONKA, - i, *ż.*, *dem.*, UCHRON, - u, *m.*, UCHRONEK, - nka, *m.*, *dem.*, mieysce schronienia, schronienie, ucieczka, *Rs.* убѣжище, пристанище, der Zufluchtsort. Bezpieczny uchronek w tym cieniu. *Przyb. Milt.* 45. Do tego uchronu taiemnego i sam za wami póydę. *Karp.* 5, 24, *secret asyle*; *de Lille*). *Chodk Kost.* 29 *et* 37. W naszey uchronie pobici, poymani, Turkom od zdraycy Greczyna wydani. *Teatr* 44 *b*, 23. Uchrona, schronienie zwierzęcia, legowisko, *Rs.* вишáлище, (*cf.* witać). - §. *actio* uchrona, uchranianie, zachowywanie, ubieg, uchod, das Vermeiden, Entgehen. Dziwów niektórych odwrót i uchrona Hetrusków nauką była ukazana. *Warg. Wal. K.* 2. - §. *Jurid.* Uchrona prawna, dla nienależytego sądu, *exceptio fori*, gerichtliche Exception, Gerichtsausnahme. *Cn. Th.* 1173. UCHRONIĆ się *Rec. dk.*, *Uchraniać się *ndk.*, uchronić się czego, uyść czego, wolnym zostać od czego, znikać, unikać czego; *Crn.* vogibam se, vogibati, vogiblem; *Cro.* ogiblyemsze, (einem Uebel) entgehen, ausweichen, entkommen, sich davor bewahren. Uczynił bog człowiekowi dwie nogi, aby, gdy się iedna pośliznie, wspieraiąc się na drugiey, mógł upadku uchronić. *Psalmod.* 86. Przed tobą nieprzyiaciel twóy się nie uchroni, Twoia ręka twe wszystkie przeciwniki zgoni. *J. Kch. Ps.* 27. Abyśmy ile możemy ostrożności przeciwko złemu używali, a od oczu złoczyńców uchraniali się. *Zrn. Pst.* 3, 547 *b*. Nikt się śmierci uchronić, ni miłości może. *Min. Ryt.* 14, 149. Próżno się śmierci boim, Żaden się tey toni Na świecie nie uchroni. *Petr. Hor.* 2, *B* 3 *b*. Porwali kamienie, aby nań ciskali; ale Jezus uchroniwszy się, wyszedł z kościoła. *Radz. Joan.* 8, 59, Jesus verbarg sich und gieng zum Tempel hinaus, *Luth.*, *Ec.* ухраняю, скрываю: ukrywam). - *Uchraniać, zabiegać, vorkehren, vorbeugen. Władysław puścił się za Zbigniewem, uchraniaiąc, aby od Pomorzan pomocy dopadłszy, nie mocnił się, *veritus*. *Krom.* 119. UCHRONNY, *UCHRONIONY, - a, - e, UCHRONNIE *adv.*, czego się uchronić można, czemu uyść, czego unikać można, *Sr.* 1. wuwarnuyite, (*cf.* uwarować się); *Crn.* vogibn; *Vd.* ogibliu, vgenitliu, vogiben, sogibliu, sognitliu; *Cro.* ogiblyiv; vermeidlich, dem man entgehen kann, *euitabilis*. *Cn. Th.* 1173. Niełatwo uchronny, *Rs.* неудобоизбѣжный. - *Cum negatione*, unvermeidlich, unentgehbar. Nieuchronny, niepochybny, nieuwarowany, *ineuitabilis*. *Cn. Th.* 534. *Boh.* newyhnutedlný, (*nieuchodny); *Crn.* neobvarn; *Vd.* nevbeshliu (*nieubieżny); *Sla.* neobaiden (*nieobeszły); *Rg.* neukloniv (*cf.* *ukłonny); *Rs.* неизбѣжимый, неизбѣжный, неизбѣжимо, неизбѣжно, необходимый, неминуемый, неотвратимый, неотвратительный, (cf. nieodwrotny); *Ec.* неизбытный, (cf. niezbyty, niezbędny), неубѣжный. Nieuchronny wyrok. *Przyb. Milt.* 77. Władza miłości iest nieuchroniona. *Past. F.* 6. I co na niebie i co na ziemi Bóg oczyma widzi nieuchronionemi. *J. Kch. Ps.* 171, nic iego dozoru nie uydzie, nichts entgeht seinem Blicke. Bóg wszechmocny, i dlatego nieuchroniony. *Psalmod.* 7. Nieuchronnie potrzebny, koniecznie potrzebny, *ineuitabili necessitate*. *Cn. Th.* 534; unumgänglich nothwendig. Co do utrzymania życia należy właściwie, to iest rzeczą nieuchronney potrzeby *Stas. Zam.* 17. Nieuchronnie obowiązany do doskonalenia się w swoiey sztuce. *Mon.* 75, 136; nie może nie być obowiązanym). - §. *aliter*: Przekopscy Tatarowie, nie tak w potęgę swoię, iak w przyrodzenie mieysca i przykątki uchronney wyspy dufali. *Krom.* 772, pełney uchronków, uchoców, voll Schlupfwinkel. UCHRONNOŚĆ, - ści, *ż.*, możność ustrzeżenia, uchronienia się, die Vermeidlichkeit, *opposit.* nieuchronność, die Unvermeidlichkeit, Unumgänglichkeit, *Rag.* neuklònstvo; *Ross.* неизбѣжимость, неизбѣжность, необходимость, непременуемость, неминуемость.

UCHUDNĄĆ, UCHUDŁ, *ob.* Chudnąć.

UCHWAŁA, - y, *ż.*, ustawa, ustanowienie; *Boh.* zřjzenj, nařjzenj, vstanowenj; *Sr.* 1. wobzanknene; *Vd.* postaulenje, sarozhenje, postava, narejenje, dosodba, svitnu sklenenje, svitni sklenik; *Cr.* odlùka, (*cf.* odłączyć); *Dl.*, *Bs.* odluka; *Rs.* уложéнїе, (cf. ułożyć, *ob.* układ), опредѣленїе; die Verordnung, der Beschluß, das Conclusum. Uchwała seymowa. *Cost. Gor.* 76, ein Reichstagsbeschluß. Uchwała panów radnych *senatus consultum*. *Cn. Th.* 1173. Uchwała pospólstwa, *plebiscitum*, wielkierz. *ib.* 788. Uchwała inszych *e. gr. philosophorum*, *decretum*. *Cn. Th.* 1173. UCHWALIĆ co *cz. dk.*, Uchwalać *ndk.*, ustawić, stanowić, postanowić, verordnen, festsetzen, beschließen. *Cn. Th.* 1173; *Bh.* zřjditi, (cf. zrządzić, urządzić), nařjditi, vstanowiti; *Sr.* 1. wobzanknu; *Vd.* savrediti, savredbati, poredbati, savkasati, sashrediti, poreduvati, napostaviti, nakonzhati, napovedeti, doskleniti, skleniti; *Cro.* odluchújem, odlucham, (*ob.* odłączyć), dokonchati; *Dl.* odlucsiti; *Sla.* odlúcsiti; *Bs.* odluciti, odrediti, naksnitise; *Rs.* опредѣлить, опредѣлять, изволити, изволяти, (cf. zezwolić), удумать (umyślić); *Ec.* нарековати, уставити. Na seymie krol z radami swemi *ustalił, wszystkie złoczyńce karać. *Biel. Sw.* 261. Ustanowiony, uchwalony, *Rs.* положительный.

UCHWYCIĆ *cz. dk*, *uchwytać, *uchfytać, (*Sekl.* 96), *ndk.*, *Bh.* uchwatiti, uchytiti, utkati, utkawati, (cf. utkać); *Vd.* popasti, (cf. popaść), dotipati, dopopasti, primiti, naprimiti, doprimiti, dohlopiti, dovopniti, gorhlopniti, gorpohlopniti, gorapopasti, gornapopasti, gorpervjeti; *Cro.* uhichújem, uhitilszem; *Sla.* ustatiti, (*distgu.* ufać), ufatjen; *Bs.* uhittiti, uhvattiti, uhvatiti, ufatiti, ujati; *Dl.* uhititi, yati, (iąć), *Rg.* uhittiti, uhvatiti; *Ec.* ухищаю; *Rs.* ухватить, ухватывать; ułapić, uchopić, ergreifen, erwischen, auffangen. Wyciągniy rękę, i uchwyć węża za ogon; sięgnął, iął; i obrócił się wąż w laskę. 3 *Leop. Ex.* 4, 4; weźmiy węża za ogon. 1 *Leop.*). Uchwycił upadaiącego *excepit labentem*. *Cn. Th.* 1173. - *Rec.* Uchwycić się czego, etwas ergreifen. Ze strachu uchwycił się ołtarza świętego. *Bard. Tr.* 475. Gdy mi Jeymość nie odda z pieniędzmi worka, To ia się uchwycę wioski i dworka. *Teatr* 24 *b*, 11, weźmę się do tego). - *aliter*: ani się chciał dać prośbami uchwycić. 1 *Leop. Num.* 20, uiąć, ubłagać, udobruchać). - §. Uchwycić się z kim, : póyść w zapasy, za łeb z kim, mit einem raufen, ihn zu packen kriegen, sich mit ihm balgen. W ciemnym mieyscu uchwy-

cił się z iednym, i powalił go. *Warg. Wal.* 85. - §. *aliter*: uchwycił guz, oberwał. *Tr.*, er hat eins bekommen, eines erwiſcht. UCHWYT, - u, *m.*, uięcie czego, uchwycenie, chwytanie, das Ergreifen, Erhaſchen, *Vd.* popad, popadenje, primlenje, primik, (cf. przyiąć); (*Rs.* ухвашка, fortel, wybieg). Płoche przedmioty, które przed uchwytem rączo zmykaią. *Pam. Warsz.* 5, 172. UCHWYTNY, - a, - e, - ie *adv.*, do uchwycenia, uiętny, ergreifbar, *Rg.* dohitni. - *Subſt.* uchwytność.

UCHYBIĆ *cz. dk.*, Uchybiać *ndk.*, nie trafić, nie ugodzić, nie dogodzić, es nicht treffen, nicht recht machen, fehlen; *Rs.* прошибиться, ошибиться. W odpowiedzi swey uchybiasz dwoiako brodu. *Zygr. Pap.* 300; nie trafisz w cel). Tą drogą kresu szczęśliwości nie uchybicie i włosem. *Susz. Pieśń.* 3, *B* 3. Czegośmy do tych czas uchybiali, w tym odtąd poprawić się pragniemy. *Zach. Kaz.* 1, 112. Jako kiedy kto uyrzy ſtraszliwego smoku Między puſtemi lasy, wnet uchybi kroku. *J. Kch. Dz.* 46; odmieni krok, ſtraci przytomność). Uchybiać komu, chybić komu, nie dogadzać mu, einem nicht Genüge leiſten, gegen ihn verſtoßen, einen Verſtoß begehen. Kto ieſt z obywatelów, coby nie wołał formalności, iak oyczyźnie uchybić! *Uſt. K.* 1, 154. Uchybienie, *UCHYB, *UCHYBA, Fehl, Verfehl, Verſtoß, *Rs.* прошибка, ошибка. Krok ten, czy mógł być poczytany za uchybienie mocarſtwom sąsiedzkim! *Uſt. K.* 1, 56, Hintanſetzung, Verſtoß. Wino to bez uchyby pięć lat ſtare. *Mon.* 74, 680, pewno, zapewne, nieuchybnie. UCHYBNY, - a, - e, - ie *adv.*, do chybienia, uchronny, zu verfehlen; *oppos.* nieuchybny, nieuchronny, pewny, unfehlbar, unumgänglich, *Vd.* nemenkliu, nevunoſtanliu; *Rs.* непремѣнный. - *Subſt.* nieuchybność.

UCHYLIĆ *cz. dk.*, Uchylać *nd.*, *Boh.* uchyliti, uchylowati; *Slo.* uchylugi; *Rg.* uhiliti; (*Bs.* uhiliti *orbare*, *priuare*); uchylić co, n. p. gałęzi, drzwi, okna, trochę odsunąć, odemknąć, *Rs.* уклонить, (cf. ukłonić); abwenden, abkehren, abbiegen, abrücken, ablenken. Uchylić gałęzi. *Tr.* Niezawsze ten mężny, kto kogo wyzywa; pospolicie taki czasu potrzeby gęby uchyla. *Ezop.* 53, schowa się, kryie się). Nie bywa wpuszczon, ale się wedrze za maluczkim drzwi uchylaniem. *Gor. Sen.* 476; bey dem kleinſten Oeffnen der Thüre. Liniia Szląſka niechętna młodszym liniiom, że ią uchyliły od monarchii. *Nar. Hſt.* 5, 239, oddaliły, odsunęły, entfernen, zurückdrängen von etwas. Wszelkie dawnieysze prawa teraźnieyszemu przeciwne, uchylamy. *Gaz. Nar.* 1, 130; znosimy, kassuiemy, wir heben ſie auf, legen ſie auf die Seite, kaſſiren ſie. Uchylić się czemu, od czego, : uſkoczyć, uchronić się, nie nadſtawić się, ſich entziehen, (z. B. einer Gefahr), ſich nicht daran wagen; *Rs.* уклониться, (cf. ukłonić się), увернуться отъ чего, увертываться; Dawid uchylił się Saulowi, a włocznia bez urazu utknęła w ścienie. *Leop.* 1 *Reg.* 19, 10, umknął się). Zadnemu się niebezpieczeńſtwu uchylać nie chce. *Warg. Cez.* 155. Uchylić trzeba się potrzebie. *Min. Ryt.* 3, 299. Ledwo się ucieczką od niebezpieczeńſtwa uchylił. *Nar. Hſt.* 5, 218. Uchyl a uſtąp' się od złego, a czyń dobrze. 1 *Leop. Ps.* 36, 27, odwróć się. 3 *Leop.*). - *aliter*: Jako się nie uniżać przed tobą Boże! uchylamy się przed drzewem, które nam cień podaie, a przed tobą, iako się nie uniżać! *Dambr.* 424; schylić się, ſich beugen, verbeugen. Dla dumy mniemał, że mu rano wieczor dwakroć trzeba uchylić kolano. *Zab.* 12, 248; schylić, das Knie beugen. UCHYL, - u, *m.*, UCHYŁEK, - łka, *m.*, uchrona, uchod, mieysce schronienia; der Zufluchtsort. Za swą pracą i przeszły usiłek, Wart mieć spokoyny po trudach uchyłek. *Zab.* 16, 182 *Kniaź.* Spokoyny w swoich kątów uchylu. *Zab.* 9, 343 *Zabł.* Jął kogut grzebać śmieci na uchyłku *Kniaz. P.* 3, 69.

*UCHYNĄĆ się *Recipr. idntl.*, przechyliwszy się utonąć, umkippen und erſaufen. Tak do pomyślnych brzegów bezpieczniey popłynie, J w naydalszéy żegludze łódź się nie uchynie. *Pot. Arg.* 841.

UCHYTRZYĆ, *Rg.* uhitriti tkoga *callidum reddere*; *Eccl.* ухитрять, ухитряю, ухищряю; *ob.* schytrzyć; *Ec.* ухищрятель podſtępnik; *Rs.* ухитриться chytrym być; domyślić się, konceptem ruszyć).

UCIĄĆ, uciął, *F.* utnie, utnę *cz. idntl.*, Ucinać *ndk.*, *Bh.* utjti, utjnati, *Rs.* корнать, окорнать; urznąć, abhauen, abſchneiden. Duchowni ſtrzygą włosy, na podobieńſtwo korony, a im na wyższy ſtopień godności wſtępuią, tym więcéy włosów ucinać powinni. *Kucz. Kat.* 2, 614. Utnę iéy włosy, ten warkocz złoty, Co się rozpuszczał w długie uploty. *Kniaz. P.* 1, 226. Kazał mu ręce obciąć, głowę uciąć, tołob spalić. *Sk. Dz.* 619. Turcy chodząc po poboisku, ciała drgaiące obnażyli z odzienia, i głowy im ucinali. *Baz. Sk.* 402. Nie znam zwierzęcia, któreby, gdy mu głowę utną, żywe być miało. *Baz. Sk.* 364. Wolę, że mi szyię utniecie, niżli tego dokażecie. *Sk. Dz.* 1037. Hydrze głowy *zucinane (poucinane, ucięte), znowu wyraſtały. *Otw. Ow.* 357. Tylko mu dwa palce z pierścieniem uciął, i trzeciego aż do kości nadciął. *Steb.* 2, 179. Lekarſtwo oſtatnie, członek ucinać. *Cn. Ad.* 431. Kwitnęli ludzie pod cnoty zaszczytem, Czas ią pokosnym uciął i zniosł płytem. *Zab.* 10, 8 *Jak.* - *fig.* utnę ia ci kurtę. *Teatr* 22 *b*, 18, spłatam ci figla, dam ci się we znaki, cf. kurta). - Jakby uciął, nagle uſtało, przerwało się, wie weg gehauen, wie abgeſchnitten, plötzlich brach es ab, hörte auf einmal auf, weg war es! dahin war es! es ſchnappte ab. Gdy przeciwko sobie ſtaną dwoie drzwi, a iedne zamkniesz, nic wiatr nie może, wielka część sił iego, iak uciął. *Birk. Chod.* 24. Jak uciął, ani słówka daley. *Mon.* 73, 59. Niechże poczciwy człowiek słów kilka wyrzecze na czyią pochwałę, wnet iakby uciął, ponure milczenie wszyſtkich w tym posiedzeniu ogarnie. *Mon.* 70, 681. Uciąć słowa, mowę, pasmo iakiey rzeczy, nagle przerwać, plötzlich abbrechen. Słowo to prawie w gębie mu zniknęło, J choć gadać ieszcze chciał, samo się ucięło. *Jabł. Tel.* 132. Chodkiewicz na śmiertelnym złożony iuż posłaniu wodzów Polſkich do gotowéy wiktoryi iuż iuż ucinanemi animuie słowy. *Tward. Wł.* 156. Tu uciął słowa. *P. Kch. J.* 522. Zaczętą mowę ucinaią częſtokroć dobrowolnie, aby innym uczynić podziwienie. *Mon.* 67, 492; *Slo.* utnikonec *apocope*). Utną swe piosnki smutne ptaszęta, Nie śmiąc wtorować iego wzdychaniu. *Zab.* 16, 352. Na iey okropne zatym lamenta, Utną swe piosnki smutne ptaszęta. *Zab.* 13, 304 *Zabł.*, umilkły). O święty oycze! utniy bluźnierſtwa i chlubę próżnomównych ludzi. *Herb. Art.* 168. Ucięte wzdychania. *P. Kch. J.* 404, nieciągłe, przerywane; abgebrochne, unterbrochne Seufzer, Stoßſeufzer. Ucięto *adverb.*, nie ciągle, nicht zuſammenhängend, abgebrochen. Przecz się zmiesza?

przecz mi tak ucięto odpowie? *Pot. Arg.* 158. - Hey żywo więcey wina, Radość się nam ucina. *Kniaz. P.* 1, 105, urywa, uſtaie, ſtygnie). Poczekaymy miłosierdzia od pana, bo podobno gniew swóy utnie. *W. Jud.* 7, 24. - *Venat*: Niegodziwie nam się darzyło; ſkorośmy psy w knieię puścili, natychmiaſt nam ucięły. *Teatr* 6 *c*, 51, przeſtały grać, szczekać, zgubiły trop). - §. Uciąć kogo, = przyciąć mu, **einem einen Hieb oder Stich geben, auf ihn sticheln.** Nigdy nie ieſt tak ukontentowany, iak gdy utnie kogo w szczególności, lub gdy niezgodę wznieci. *Mon.* 68, 210. - §. Uciąć tańca, z góry zagrać, żwawo odgrać, **frisch drauf los spielen.**

UCIĄGNĄĆ *cz. dk.*, *Bh.* **utahnauti, utahowati**, *Rs.* утянуть, утягивать, ciągnąc uwieść, pociągnieniu wydolać; (*Crn* utęgniti *posse*, *valere*); **erziehen, wegziehen, fortschleppen.** Uciągnie to ieden koń, *sufficiet huic oneri trahendo unus equus. Cn. Th.* 1173. Jeden nie uciągnie, *unus equus non eſt trahendo. ib.* W nagrodę wóz siana, któryby dwa woły uciągnęły. *Szczerb. Sax* 259. Szaleńſtwo sześć koni zaprzęgać, a dwa uciągnąć mogą. *Sk. Kaz.* 323, *quod fieri poteſt per pauca etc.*). Uciągnienie, *Rs.* утягиванїе, утянутїе, утяжка; (cf. *Rs.* учуть iaz). - §. Uciągnąć, Uciągać *Verb. Med.*, ciągnąc, n. p. z woyſkiem, uyść, ubiec, uchodzić, **wegziehen, fortziehen, abmarschiren.** Ulękłszy się miſtrz Pruſki, kazał swym zaraz uciągać precz. *Biel.* 280. Bieżał z swoim ludem tak prędko, że iednego dnia 12 mil uciągnął. *Biel.* 372, uszedł, przepadł, **er marschirte den Tag 12 Meilen.** UCIĄŻLIWOŚĆ, *- ści*, *ż.*, ciemiężenie, uciſkanie, *phys. et mor.* **das Drücken, Bedrücken, Belästigen.** Uciążanie czyli uciążliwość ieſt ſkutkiem ciężkości. *Rog. Dos.* 3, 453. UCIĄŻLIWY, - a, - e, UCIĄŻLIWIE, UCIĄŻLIWO *adv.*, ciemiężący, uciſkaiący, ciężki, trudny; *Rs.* отягчительный, бременный, (cf. brzemienny), **lästig, belästigend, drückend, bedrückend, schwer.** Nie masz nic świetnieyszego w oczach ludzkich, iak naywyższa doſtoyność monarchów, ale też razem nic nie masz nad nią uciążliwszego. *Mon.* 67, 593. Ku temu, co uciążliwo ieſt i trudno, trzeba w górę poſtępować. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 219. - §. uciążliwy, żalący się, żałobliwy, narzekaiący, **klagend, wehklagend.** Słowik żałosną pieśń śpiewa Swoich miłości, że same obłoki Porusza iego ſkarga uciążliwa. *Karp.* 1, 78. UCIĄŻYĆ, UCIĘŻYĆ, *cz. dk.*, Uciążać *ndk.*, uciemiężać, uciſkać, *Rg.* utèxati; **belästigen, bedrücken, drücken, beschweren.** Pilność twoia nazbyt surowa uciąża biedną dziewczynę. *Hul. Ow.* 104, **sie fällt ihr lästig, wird ihr lästig.** Wolna każdemu do nas appellacya, któryby się uciążonym być rozumiał. *Vol.* 2, 686, ukrzywdzonym, uciemiężonym, **bedrückt, unterdrückt.** Nie miał w tym żadnego ucięźenia na sumnieniu, że tak opuścił małżonkę. *Uſtrz. Kruc.* 2, 137, żadnego ſkrupułu, **Gewissensscrupel.** - §. Uciążać sobie co, *secum vel apud se aliquid queri, conqueri admodum se grauari. Cn. Th.* 1173, utyſkiwać, **sich beschweren, Beschwerde führen, sich über Druck beklagen.** Uciążaią, że naszych pism wyrozumieć nie mogą. *Smotr. El.* 4. Henryk przez Polaków od Bitomia odgromiony, uciążać począł, że się mu nadzieia iego i obietnice Zbigniewowe nadawać nie chciały; *iniquius tulit. Krom.* 133. Na fortelną zdradę wygnańców uciążaiąc, *de proditione exulum queſtus. Krom.* 561. - Ieśliby kto iednego czasu do różnych sądów pozwan, tedy tam ma ſtać, gdzie o większą rzecz idzie, a wszakże z *uciążym swym ksądu powiatowemu, do którego się nie ſtawi, ma przez woźnego dać wiedzieć. *Stat. Lit.* 144; z żalem swym, że nań ciężko, z uciążaniem).

UCICHNĄĆ, ucichnął, ucichł *Neutr. idntl.*, Ucichać *ndk.*, *Boh.* **utichnauti**; *Crn.* potihneti; *Vd.* obtihnit, vtihniti, potihniti, tihu gratati; *Rs.* утихнуть; ciszeć, ciższym się ſtać, uciszyć się, uśmierzyć się; **stiller werden, sich legen, sich besänftigen.** Rozkazał wiatrom, aby ucichnęły, a natychmiaſt ſtała się pogoda. *W. Poſt. W.* 374; *Vd.* veder vtihni, henja). Ten co w bezdenność duchy wietrzne wpycha, Rozkaże morzu, i morze ucicha. *Kras. W. Ch.* 115. Gdy każe, szumią morza, każe, ucichaią, J określonych tam nie przelewaią. *Chrość. Job.* 93, *Warg. Radz.* 294. Ognie, nie ucichaiąc srogie, szerzyły się wszędy. *Otw. Ow.* 523. W iednę dob' ucichał ogień, by nie wygorzało wszyſtko; a o drugiéy dobie ogień nad moc swą zewsząd się rozgorywał, aby złośliwy rod wytracił. 1 *Leop. Sap.* 16, 18. Wdzięczne milczenie naſtało, hałasy ucichły srogie. *Teatr* 56 *c*, 111. Wychodzą z domu, słysząc, że już ucichły rozruchy. *ib.* 56 *c*, 111. Po części ucichały buntowania chłopſkie, a chłopi już walczyć przeſtali. *Baz. hſt.* 27. Roku 1496 mor był wielki, ucichnął na zimę; ale na lato zasię znowu ieszcze większy był. *Biel.* 434, uſtał). Już za łaſką bożą powietrze ucichało. *Podw. Wr.* 4. Alexander łupy wiela narodów zabrał, tak iż ziemia przed nim ucichnęła. *Radz.* 1 *Mach.* 1, 3; umilkła, ſtrętwiała, **die Erde verstummte, erzitterte.** Ucichnienie, *Crn.* potih, *ob.* cisza.

UCIEC, uciekł, *F.* uciecze, ucieknie *cz. idntl.*, Uciekać *ndk.*, *zuciekać *dk. kontyn.*, *Bh.* **utecy, utikati**; *Slo.* **utikám** *Sr.* 1. **wucżekam, ciekam precż**, (**pjecżeknu** zbiegnę); *Crn.* wejshati, (cf. biegać, bieżeć), powejgneti, fugniti, (cf. fiugas); *Vd.* vtezhi, odtezhi, vjiti, (uyść), odpriti, vunpriti, bieshati, beshim, vbieshati, shterkaiti, ſkustezhi, prezhtezhi, prezhodtezhi; *Cro.* utechi, utéchem, pobechi, pobegújem, pobegelszem, (cf. pobiec); *Dl.* otechi; *Rg.* utecchi, letjetti, (cf. lecieć); *Sla.* utechi, bixati; *Bs.* utecchi, pobighnuti, bjesgjatti; *Rs.* утечь, утекать, бѣгствовать, гонзнуть, гонзать, упрыснуть, (cf. prysnąć); *Ec.* гонзати, убѣгать, бѣгствовать спасаться, избываю, узбѣгаю, (cf. wybyć, wybiec), угонзнути, угонзати, бѣгательствоватися; a) prędko upływać, **schnell entrinnen, entfließen, verfließen, wegfließen.** Czas ucieka, iako woda. *J. Kch. Dz.* 253. Jako dym uleciały, lata moie *zuciekały. *Ryb. Ps.* 197. Lata przed czasem zuciekały, i żywot już uſtawa. *ib.* 54. - b) *transl.* uciekać, w nogi uderzyć, umknąć, wysiec się nogami, piętami; nóżki pocałować, **weglaufen, davon laufen, entfliehen**; *Bh.* **na koty se bráti.** P. Bóg wziął głowę, króla mądrego, wziął ręce, hetmanów koronnych, wziął żywot, obfite Ruſkie kraie, wziął piersi, woyſko ukrainne; tylko nam nogi do uciekania zoſtawił, abyśmy za Gdańſk i Szląſkie granice uciekali. *Star. Ryc.* 55. O mieszczanie, o niewiaſty, o dzieci, uchodźmy ztąd, uciekaymy, póki mamy czas. *Baz. Sk.* 698. Kazano Jozefowi uciekać do Egiptu, czy nie mógł gdzie indziey uſtąpić? *Dambr.* 564. Uciekali, a nikt ich nie gonił. *Sk. Dz.* 295, *Birk. o Ex.* 2. Kto winien, ten ucieka; pełno w sercu trwogi. *Sim. Siel.* 60, *Tward. Pas.* 91. Ucie-

kaiącego i boiaźliwy goni. *Cn. Ad.* 40. Kto ucieka nie goni. *Pot. Jow.* 159. Kto ucieka, nie zwycięży. *Zabł.* 3, 48. Przez dziesiąte parkany uciekali. *Teatr* 32 *b*, 103. Uciekali przez trzy dni, ale nie uciekli, Bo ich trzy dni w pogoni chrześciianie siekli. *Pot. Pocz.* 555. Fałszywe przysłowie: uciekaiącemu nieprzyiacielowi złoty moſt budować; owszem gonić go należy. *Papr. W.* 1, 427. *Zuciekali wszyscy. *Bud.* 2 *Chron.* 25, 22, *Kraj. Chy. B* 2, *Groch. W.* 504, pouciekali, uciekli). Wszyscy się dawnych obietnic wyrzekli, Wszyscy w nieszczęściu od pana uciekli. *Kras. Mysz.* 99, gdy im do tego kielicha przyszło, wszyscy *zuciekali, opuściwszy pana. *Dambr.* 711, ratowali się). Ten, co oyczyzno, ucieka od ciebie, Ucieka od siebie. *Hor.* 1, 279. Uciekać mężnemu nie przyſtoi, By mu zginąć, placu doſtoi. *Cn. Ad.* 1193, tył podawać). J uciekaiącemu śmierć zaydzie. *Zab.* 13, 261. *Jak.* Czart ze złym nie uciecze. *Czach. Tr. K* 3; djabli go nie wezmą). Uciekay! *Teatr* 16 *c*, 80, w nogi! nogi za pas!). Uciekaywa (*Dual.* = uciekaymy), by nas nie zaięto w niewolą. *Fzop.* 101. *Prov.* Choć się komu przewlecze, przecięż nie uciecze. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 241; nie darowano, nie zapomniano, pomſta i na chromym doiedzie). Uciekać od czego, od kogo, uciekać przed czym, przed kim, = unikać, ubiegać brzydząc się, *Ross.* обѣгать чего; etwas, oder einen fliehen, meiden. Uciekay od grzechu, iak od zjadłego węża. *Kul. Her.* 46. Od nich; iak od złego powietrza uciekam. *ib.* 65. Czemu tak dzika, wszak to przedemną, iak przed djabłem ucieka. *Teatr* 21, 107; ſie läuft vor mir, wie vor dem T..). Nie uciekay Wc Panna, wszak ia nie djabeł. *ib.* 21, 88. – Co się odwlecze, to nie uciecze. *Teatr* 21, 180, nie przepadło ieszcze, aufgeschoben, iſt nicht aufgehoben; – UCIEKŁY, -a, -e, ubiegły, entronnen, entflohen, entgangen. Hurmem się snuią bezecne potwory Z pudła ciekawey uciekłe Pandory. *Zab.* 16, 89 *Tręb.* Małżeńſtwo dla Melissy, nie ieſt ieszcze rzeczą uciekłą. *Teatr* 16 *b*, 29, przepadłą, udaremnioną, niepodobną, eine verlorne, vereitelte, unmögliche Sache. – §. Uciekać, Uciekać się do kogo, do czego, = udać się, schronić się, ſkłonić się, obrócić się szukaiąc pomocy, ratunku, *Slo.* utjkám ſe, utočiſſté hledám; *Crn* utozhim se; *Cro.* vtechisze, vtekel, vtéchem, utechisze; *Rg.* utecchise; *Rs.* прїютиться, ſich wohin wenden, ſeine Zuflucht nehmen. Lekarſtwo na gniew, uciec się do rozumu. *Rey Zw.* 79 *b.* Z pańſtwa wypędzony Ptolomeusz, uciekł się o ratunek do Rzymu. *Warg. Wal.* 146. Synowie Mindaka uciekli się o ratunek do Wasila. *Stryik.* 276. Mieczysław uciekł się do zięciów o pomoc. *Biel.* 102. Kiedy się kto o krzywdę z któregożkolwiek pańſtwa uciecze przed któremi komissarzami, będzie winien obżałowany ſtanąć, *Vol.* 2, 607. – §. *Transitiue actiue*: uciec kogo, *alicui anteuertere*, pierwey przybieżeć, wyprzedzić, n. p. pierwey żółw zaiąca uciecze, ubieże, wyścignie. *Mącz.*, einem vorlaufen, ihm zuvorkommen, ihn einholen, ihm vorkommen. Dała mi psa darem, który wszyſtkich uciec miał. *Zebr. Ow.* 184, *currendo superabit*. Uciekł żyda poganin w wierze. *Mioſk. Ryt.* 69.

UCIECHA, -y, *ż.*, *Bh.* utěcha; *Rg.* urajdanie, (*Rg.* útjeha *consolatio, levamen*); *Bs.* arajdanje, naslaghjenje; *Rs.* утѣха; uczucie miłe, lube, cieszące; ukontentowanie, i to, co sprawuie to uczucie, rzecz przyiemna, ciesząca, kochanie, das Vergnügen, die Luſt, das Ergötzen. – *subj. et objective*: Arfo złociſta, ucieho świętego Króla Psalmiſty, w trudne czasy iego, Kiedy przed Saulem z tobą samowtóry Uciekał w góry. *Groch. W.* 598; pocieszenie, *solatium*, Troſt. Wnet na żywego Będziesz z uciechą oczu twych patrzała, W dziwney ozdobie ciała i iasności. *Odym. Sw.* 2, *L l* 2 *b.* Naywiększą życia zabawą uciechę być mienią. *Zab.* 2, 37. Nauka uciecha wielka i ozdoba. *Cn. Ad.* 499, miło co umieć). Woli on z żoną uciechy zażywać. *Kłok.* 188. Grzech spełniony inszych uciech nie ma, nad frasunek. *Kul. Her.* 37. Nadzieia pracy uciecha. *Cn. Ad.* 527. Będzie uciecha, iak się z sobą zeydą. *Boh. Kom.* 1, 43; rzecz zabawna, ucieszna; będzie na co patrzeć). Nasze polowanie rozeszło się, gwałtowna nawalnica i grzmoty przerwały nam tak piękną uciechę. *Teatr* 11 *c*, 27, cf. ochota).

UCIĘCIE, *ob.* Uciąć.

UCIECZKA, -i, *ż.*, *UCIECZ, -y, *ż.*, *Bh.* utěk, autěk, wančk, (cf. wan); *Slo.* utjkánj; *Sr.* 1. wucżeknено, czekano, pżeczeknencża, wuczek; *Crn.* utęk, powejg, węjg; *Vd.* vbieg, odbieg, ubieshanje, vbieshava, bieshanje, pobegnanje; *Cro.* utechenye, pobeg, obramba; *Bs.* bjesgjanje; *Dl.* pobega; (*Rg.* utjek rjeku, = uyście rzeki); *Rs.* утечка, (*oppos.* натечка pogoń), прыскъ, (cf. prysnąć), бѣгство; *Ec.* уходство, бѣжанїе, побѣгъ, бѣжество, бѣгство, бѣглость, (cf. biegłość), избытїе; *actio*, uciekanie, umknienie, das Fliehen, die Flucht. Zbóycy się ucieczką ratowali. *Boh. Kom.* 2, 233. Niemasz obrońców, ci duszą owieczki, Jnne poległy, inne do ucieczki. *Zab.* 13, 414. Nienagła uciecz. *Zab.* 14. 399. Od grzechów ucieczka. *Zygr. Gon.* 345. – §. *locus*, mieysce, do którego uciekaią, ucieczka, schronienie, uchrona, der Zufluchtsort; *Bh.* autočiſſtě, autočiſſtné mjſto; *Slo.* utočiſſté; *Sr.* 1. podwuczek, wuczek, załhów; *Crn.* utozhnishe, perwejshalshe; *Vd.* vtozhishe, meſtu segurnoſti, perjemnishtvu; *Cro.* utechische, utekalische, ubegalische, pribesische; *Bs.* utecisćte, pribjesgiscte, primiscte, mjaſto koje prima, *receptaculum*, cf. przyiąć; *Rg.* ùteciscte, ukloniscte, primaliscte; *Rs.* прибѣжище, пристанище; *Ec.* притонъ. Chaty nasze ſtaną ci się ucieczką. *Teatr* 55 *d*, 37. Zakładał Moyżesz miaſta ucieczki, aby tam uciekał, kto zabiie kogo nieumyślnie. *Bud. Joz.* 20, 3; *Gall. asyles.* Władysław zamek Szremſki, żeby więcey nieprzyiacielowi iego ucieczki nie czynił, w popioł obrócił, *ne hostibus receptatulum esset. Krom.* 238. Ucieczka dla zwierząt, legowiſko, *Rs.* витѣлище, (*cf.* witać). 2) Uciecz, miano psa. *Bielaw. Mysl. B* 4 *b*, der Name eines Hundes. UCIECZNY, -a, -e, do ucieczki ſkłonny, łatwo uciekaiący, leicht entfliehend, Reißaus nehmend; *Bh.* utjkawy, (*cf.* ciekawy). Prowadź chłopią do sieci, od ſtrachu bezpieczną, Rączą, szczérą a pilną, ktemu nie ucieczną. *Bielaw. Mysl. D* 2 *b.* UCIECZKOWY, -a, -e, od ucieczki, Flucht-, Zuflucht-, *Bh.* autočiſſtný. UCIEKACZ, -a, *m.*, zbieg, *Cn. Th.* 1174, *Cn. Syn.* 218, der Flüchtling; *Sr.* 1. wucżeknencż, czekawcż. UCIEKAĆ, *ob.* Uciec.

UCIEMIĘŻYĆ, *Vd.* obtiſkuvati, natiſkuvati, ſtiſkuvati, obtishati, podſtisniti, potlazhiti, podſtiskuvati, satreti, (cf. zatrzeć); *Rs.* притѣснить; притѣснять, прижать, прижимаю, *ob.* Ciemiężyć. Uciemiężenie, uciſk, Bedrückung, = UCIEMIĘŻLIWOŚĆ, -ści, *ż.*, *Vd.* poteshlivoſt, tesha, riunoſt; *Ross.* стуженїе, тягость, тягота.

напраснство; uciemiężliwości, прижимки. UCIEMIĘŻLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, ciążący, drückend, bedrückend; *Vd.* poteshliu, *Rs.* тягостный, затруднительный, (*cf.* zatrudnić), затруднительно. UCIEMIĘŻYCIEL, - a, *m.*, ciążący kogo, uciemiężaiący, der Bedrücker, *Rs.* притѣснитель; - *f.* uciemiężycielka.

UCIEMNIĆ, n. p. wzywać światłości na objaśnienie uciemnionych kawalerów. *Mon.* 73, 99; *ob.* Ciemnić.

UCIENIĆ, *ob.* Cienić.

UCIERAĆ, *ob.* Utrzeć. *UCIERADŁO, - a, *n.*, *Bh.* utěradlo, kleszczyki, któremi świecom nosa ucieraią *emunctorium. Mącz.*, nożyczki do świec. *Cn. Th.* 554; UCIERACZKA, - i, *ż.*, *świecoradło, szczypce. *Ern.* 846; die Lichtputze. Lichtarz z lampami i kleszczykami i z ucieradły iego. *W. Num* 4, 9, *Bud. ib.* UCIERACZ, - a, *m.*, który co uciera, n. p. świece, der Abreiber, Abputzer, Lichtputzer, *Bh.* utěrač; *Rs.* щикатель (cf. szczyknąć); (*Rs.* утиральникъ, = ręcznik, *cf.* ścierka). UCIERALNY, - a, - e, do utarcia, mogący być utartym, lub od ucierania, abwischbar, Abwisch=, *Rs.* утиральный.

UCIERPIEĆ *cz. dk.*, *Bs.* uſtarpiti, uſtrripiti, uſterpiti, podnositi, (cf. podnieść, ponieść), *Rg.* vztarpjetti; *ob.* Cierpieć. - *§. *aliter*: n.p. Rzymſki kościoł zgadza się z nami, iż P. Chryſtus w Piątek ucierpiał. *Smotr. Lam.* 131, cierpienie ukończył, ſkonał, seine Leiden endigen. (*Crn.* uterpęti *posse, valere*, wydoływać, udoływać, *Rs.* утерпѣть, утерпливаю, cierpliwość mieć, ścierpieć, znieść, *Bh.* autrpnoſt *misericordia*, autrpný *misericors*).

*UCIEŚCIĆ *cz. dk.*, ubrudzić, unieczyścić, verunreinigen. Trudno tknąwszy się smoły nie ucieścić. *Wad. Dan.* 19. Noga twoia nie ucieściła się przez te 40 lat. *Bud. Deut.* 8, 4 *not.*, „nie opadły z nóg twoich bóty, zaczym nie pomazałeś nóg".

UCIESZNY, *UCIESZONY, - a, - e, UCIESZNIE *adv.*, UCIESZNO *absol.*, *Bh.* utěſſený; *Sr.* 1. zwěſelné (rozweselaiący); *Rs.* утѣшный, усладительный; *Ec.* радостотворный; uciechę sprawuiący, zabawny, żartowny, rozkoszny, ergötzend, belustigend, vergnügend, lustig, scherzhaft. Materya śmiechu ieſt to rzecz śmieszna; ucieszna zaś rzecz ieſt to ta, która uciechę przynosi; iakoż śmiech ieſt naturalnym znakiem iakiegoś ukontentowania. *Zab.* 12, 260 *Dudz.* Krotofilny, żartowny, przyiemny, ucieszny człowiek; nie zepsuie dobrey myśli. *Cn. Ad.* 366. Kończy żartem, bo też ieſt ucieszny. *Mon.* 65, 561, Dziwnie ucieszny. *Mon.* 71, 705. Ucieszna moia śpiewaczko, Saffo Słowiańſka. *J. Kch. Dz.* 114. Wdzięczney, *ucieszoney, niepospolitey dziewczynie, Orszuli Kochanowſkiey. *J. Kch. Dz.* 110. Gra bywa *ucieszeńsza, kiedy z nieumieiętnemi graiąc, aczbyś mógł zawsze zwyciężyć, dasz im czasem wygrać. *Eraz. Dw. C.* Bogactwa z mądrością ucieszne. *Cn. Ad.* 32. Ucieszno, = ucieszna rzecz. *Cn. Th.* 1175, to mię bawi!). Nieucieszny, nieprzyiemny, nieżartowny *iniucundus*. *Cn. Th.* 534. Ot się z tego śmieię (mówi Demokryt), Że mi się wszyſtko widzi śmieszno, co się dzieie, J wy nawet ucieszni. *Min. Ryt.* 1, 507. Ucieszne są zwierzęta małpy. *Haur Sk.* 325; śmieszne, zabawne, drollig, läpperlich. - UCIESZNE *Subſt.*, Zabawa, ukontentowanie, das Vergnügen. Żona może złą być, nie tylko w uczciwym, w pożytecznym, ale też i w ucieszny męzowym, iż go namyślnie gniewa, na złość mu co czyni. *Petr. Ek.* 62. - *aliter*; Ucieszony, ukoiony, rozweselony, snadny do ucieszenia, pocieszenia, przyymuiący uciechę lub pociechę, leicht zu belustigen, zu vergnügen, zu beruhigen, zu trösten, tröstlich; *Rg.* utjesciv, utaxiv *placabilis*); *Rs.* утѣшительный. Nieucieszony, nie przyymuiący pociechy *inconsolabilis*. *Cn. Th.* 534, untröstlich; *Sr.* 1. netrojtwanité; *Rs. et Ec.* неутѣшный, неутѣшимый; *Subſt.* UCIESZNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot ucieszania lub ucieszenia się, die Erfreulichkeit, die Tröstbarkeit; *Sr.* 1. zweſelnoſci, *Rg.* utaxivos, utjesenos *placabilitas*, *Ecc.* утѣшительство, способность къ утѣшенію другихъ. UCIESZYĆ *cz. dk.*, ucieszać *ndk.*, *Bh.* utěſſiti; *Bs.* nasladiti, arajdatti; *Rs.* утѣшить, утѣшать; *Ec.* усладить, услаждать, uciechę, rozkosz komu czynić, Vergnügen machen, ergötzen, vergnügen. (*Rg.* utjesciti, utaxiti *placare*, ubłagać, udobruchać; *Dl.* utisiti *consolari*; *Bs.* utisciti, rozgovoriti *solari*, *Bs.* utiscenje rasgovor *solatio*). Słońce świat ucieszа i po wszyſtkie wieki ucieszać będzie rzeczy *żywiące i ciepłem swem i światłością. *Otw. Ow.* 46. Piianego obietnica, ubogiego wczas a ſkąpego hoyność, nie zawsze ucieszą. *Rys. Ad.* 59. Ucieszyć się *Rec.*, rozkosz mieć, sich ergötzen; *Cro.* naszladuvatisze; *Ross.* растѣшиться; *Ec.* сластвоватися, утѣшаться, довольну быть. Ucieszył się Jetro z tego wszyſtkiego, co iedno Pan uczynił ludu Jzraelſkiemu. 3 *Leop. Ex.* 18, 9, był wdzięczen tego wszyſtkiego. 1 *Leop.*). Ze złego zbioru potomek się nie ucieszy. *Falib. R* 3. UCIESZYCIEL, - a, *m.*, *Bh.* utěſſitel; *Rg.* utjescitegl, utaxitegl, utièscnik *placans, consolator*; *Rs.* утѣшитель, pocieszyciel, który cierpiącego cieszy; der Tröster. Sromota kto odbieży w zły raz przyiaciela, Gdyby mu miał być w ten czas za ucieszyciela. *Ryb. Gęsl. C* 3 *b*; *w rodz. żeńſk.* ucieszycielka, *Rag.* utjesciteglizа. UCIESZNIK, - a, *m.*, żartowniś, trefniś, der Lustigmacher. *Tr.*

UCIĘTY, UCINAĆ, *ob.* Uciąć. UCINEK, - nka, *m.*, odcinek, okrawek, *Rg.* kàrpa; ein Abschneidsel, Abschnitt, abgeschnittnes Stück von etwas. Dobry rzemieślnik mało ucinków czyni. *Cn. Ad.* 186. Wyciąwszy drzewo, urobił z niego naczynie, a za się ucinek, który się ninacz nie godził i pień sękowaty wykształtował na podobieńſtwo człowieka. *Radz. Sap.* 13, 13. Ucinek, ułomek, mały kawałek pozoſtały, ein kleines übrig gebliebnes Stück, Ueberbleibsel, Bruchstück. Trwożył ich czasu mały ucinek, w którym szykować się mieli, *punctum temporis. Krom.* 141. Księgi tey o portach morſkich ucinki Pliniusz nam dochował. *Wyrw. G.* 4. Dech mi gwałtem zacieśniony, słów ucinki wypycha. *Brud. Oſt. R* 2. Z żalu już same ucinki słów łamie. *Zab.* 4, 348 *Koss.* Słucha, iak Echo powtarza ucinki słów wyrzeczonych. *Mon.* 70, 710. - *tr.* ucinek, ubytek, uszczerbek, umnieyszenie, brak, niedoſtatek, Abbruch, Mangel. Przedtym albo z przyczynkiem albo z ucinkiem Sakramenta Św. podrzucali ludowi, teraz cało i zupełne bywaią rozdawane wierzącym. *Zygr. Ep.* 19. - §. Ucinek, mieysce ucięcia. *Cn. Th.* 1176; der Einschnitt. Jeśliby pytania swego na grzbiecie moim chciał ucinki czynić, nie wiem, coby się w ten czas działo! *Teatr* 9 *b*, 18. - §. Ucinek, przycinek, przytyk, sznupka, przymówka, Sticheley, Stichelwort, Stichelrede, Stich, Hieb in Worten; *Rs.* прибаутка. Zawsze ma iakiś pieprzyk

w swoich ucinkach. *Teatr* 20 *b*, 111. Owe ucinki ciemne do zrozumienia, u wielu iuż w modzie. *Mon.* 67, 609.
UCIOSAĆ, UCIESAĆ, *Rs.* ятесать, ятесывать, *ob.* Ciesać.
UCISK, - u, *m.*, *Bh.* autiff, utiff; (*Crn.* utifk, utis, *s* druk xiążek); *Vd.* ftifkuvanje, obtishanje, nadluga, riva, teshava; *Sla.* pretisnútje; (*Bs.* utjéfk, tjeſk, *s* prasa); *Ross.* утѣсненїе, стуженїе; *Ec.* дручєнїе, (cf. dręczyć). Ucifk, przycifk, ścifk fizyczny, i przenośny, Druck, Drang, Gedränge. Trzeszcząca szruba przykre gdy fkrzypy wydaie, Że ią tyka móy ucifk boleiąc wyznaie. *Tot. Saut.* 110. Tu ścigaią, uciekaią, owdzie zabiiaią i maią konie i ludzie w ucifku, tam ciężko zranieni ani uciekać, ani się ratować nie mogą. *Pilch. Sall.* 297. Słyszałem głos, iakoby téy, która się przy rodzeniu pracuie, ucifki iako *sześciniedzialki. 1 *Leop. Jer.* 4, 31; utyfkiwanie, ftękanie). Ucifk, uciśnienie, uciemiężenie, uciążenie, ciężkość, biedzenie, dolegliwość, die Bedrückung, das Bedrängniß, die Drangsal, Belästigung, Belastung. Tyle zewsząd ucifków, że wybrnąć nie można, głód, ubóstwo, pogarda, sromotność, niesława. *Teatr* 42 *d*, *B*. Droga do nieba tylko przez ucifki. *Teatr* 42 *d*, *B*. Serce moie nic oprócz ucifku Z tey tak sromotney zbrodni nie odniosło w zyfku. *Teatr* 45 *c*, 66; Herzensbeklemmung, Beängstigung). Ciało może być wolne od wszelkich przykrości, gdy tym czasem dusza zoftaie w ucifkach. *Zab.* 16, 53. Nie wiem, zkąd dziś na sercu ucifk taki czuię, który zwykle blizkiemu nieszczęściu przodkuie. *Teatr* 46, 66.
UCISKACZ, - a, *m.*, uciemiężyciel, uciskaiący, der Bedrücker, Unterdrücker; *Bh.* utiffač; *Vd.* nadlushen, riun, burn; (*Crn.* utiskavz, ftiskavz, *s* drukarz; *Rs.* утѣснитель). *UCISŁY, - a, - e, uciśniony, uciemiężony, bedrängt, bedrückt. Obległ nas nieprzyiaciel iuż na wszyftkie ftrony A niemasz ucisleyszey snadź żadney korony. *Rey Zw.* 246. UCISNĄĆ *cz. idntl.*, Ucifkać *nied.*, *Bh.* utiffnauti, utiffati, utiffowati; *Vd.* ftifkuvati, obtishati, natifkuvati, obtifkuvati; (*Crn.* utifkam, *s* drukuię xiążkę, cf. wycifkać); *Rs.* утискать, утискивать, утѣснить, утѣснять; *Ec.* стужати; gnieść, tłoczyć, utłaczać, mocno przycifkać, ciężyć, drücken, belästigen, belasten, beengen. Ucifka mię trzewik, dolega mię, *urit pedem calceus. Cn. Th.* 1176; ciśnie mię, gniecie, uwiera, der Schuh drückt mich. Ładownemi rzéki ucifkał komięgami. *Psal mod.* 38. Stefan ucisnął Włodzimierza na Przemyślu tak bardzo, aż musiał pokoiu prosić. *Stryik.* 195; er trieb ihn so in die Enge, bedrängte ihn so, daß... Gdzie część obywatelów może bezkarnie ucifkać drugą, tam iuż niemasz wolności. *Dyar. Gr.* 131; uciemiężyć, bedrücken, unterdrücken. Mieszkańców ucifka niedola. *Teatr* 46 *b*, 10. Widok ten serce moie ucifka. *Teatr* 2 *c*, 53. Nie ucifkay moiey słabey duszy. *Teatr* 18, 88. Uczyń mi sprawiedliwość, bom ci ieft wielką krzywdą uciśniona. *Wer. Regl.* 39. Kato myśl swoię sprawami uciśnioną a ufrasowaną, winem zwykł chłodzić. *Kosz. Hor.* 126. Uciskany, *Ec.* дручимый, (cf. dręczony, udręczony). Uciśnienie, ucifk, Bedrängniß, Drangsal. Niewiafta, gdy rodzi, smętek ma; lecz gdy porodzi dzieciątko, iuż nie pamięta uciśnienia. *Sk. Dz.* 217. - §. *aliter*: ucisnąć, *s* ciśnieniem ubić, urzucić, ugodzić, werfend treffen, werfen, umwerfen. Trzy ptaki ucisnął. *Tr.* Ucisnąć zes, es, *s* urzucić. *Cn. Th.* 1176, gewisse Augen mit der Würfel werfen.
UCISZYĆ *cz. dk.*, Uciszać *ndk.*, *Bh.* utiffiti; *Crn.* potihiti, miriti; *Vd.* potihnit, potihati, otihati; potihuvati, vtihuvati, tashiti, vtashiti, vtolashiti, potolashiti, miriti; *Cro.* utifsújem, utisilszem, potifsújem, utasiti, utasújem; *Dl.* utifsujem; *Rg.* utisciti, utjèsciti, utàxiti; *Bs.* utasgiti, utisciti, utjesciti, smiriti; *Rs.* утишить, утишать, угомонить, угомонять, (cf. gomon); robić, że co ucicha, ciszyć, uspokaiać, ftillen, ftille machen, beruhigen. Uciszyć się, UCICHNĄĆ, uspokoić się, *Rg.* utàxiše; ftille werden, ftill seyn, schweigen, sich beruhigen, sich ruhig halten. Zwady i zamieszania uciszył. *Kosz. Lor.* 160 *b*. Woźni lud uciszaią, we srzodku ześ rada Sędziwych, na świecących marmurach zasiada. *Dmoch. Jl.* 2, 182. Zawołał woźny: uciszcie się do zaczętey sprawy; a patron tak mówił... *Kras. Doś.* 86. Mości panowie uciszcie się! *Teatr* 20 *b*, 138. Tak frant śpi, iak kot, kiedy się uciszy; Śpi kot, sprobnycież w ten czas biegać myszy. *Bratk.* G 3 *b*. Uciszony, ucichły, *Slo.* utiffenj. Ucichłą od niemałego czasu chwałę bożą w cerkwi swoiey odnowili. *Steb.* 211, ustałą, przerwaną, zaniedbaną). Uciszyło się, ucichło, *ob.* Cisza, Uciszenie powietrza, uciszenie morfkie, *Gall. calme*, *Crn.* potih; Luftstille, Meeresstille. Uciszenie umysłu, uspokoienie, Gemüthsruhe. *Cn. Th.* 1176; *Vd.* trosh't, viselje, (cf. wesele), *Cro.* kriposzt, vtisenje). Bóg nie kocha się w zatraceniu naszym, bo po burzy czyni uciszenie, a po płaczu rozradowanie wlewa. 1 *Leop. Tob.* 3, 22. Do uciszenia, mogący być uciszonym, *uciszalny, *Bs.* tisciui, utisciui, koji se mosge utisciti; *Ec.* утишный. UCISZYCIEL, - a, *m.*, który ucisza, der Stiller, Besänftiger; *Vd.* potihavez, vtihuvauz, tashnik, potolashnik; *Cro.* utefsitel; *Slo.* utishitelj; *Bs.* utiscitegl; *Rs.* утишитель; *w rodz. żeń/k.* uciszycielka.
UCIUŁAĆ, *ob.* Ciułać. UCKNĄĆ, UCKNIENIE, *ob.* Cknąć. *UCLEĆ, *s* ucaleć, *ob.* Caleć. UCUGLOWAĆ, *ob.* Cuglować.
UCUMOWAĆ *cz. dk.*, flisowfki wyraz, cumą t. i. powrozem ftatek u brzegu uwiązać. *Otw. Ow.* 302, das Wasserfahrzeug am Ufer anbinden. *oppos.* Odcumować, cf. Przycumować.
UCYWILIZOWAĆ, *ob.* Cywilizować.
UCZĄCY, *ob.* Uczyć. *UCZALNIA, - i, *ż.*, pokóy od nauk, gdzie się kto uczy, czyta, uczenie pracuie, *Vd.* jispa sa shtudiranje, vuzhenizhe, shtudiralniza, (*ob.* *ftudować), das Studierzimmer. *X. Kam.*, *cf.* uczylifko.
UCZAIĆ się, *ob.* Czaić się. UCZAROWAĆ, *ob.* Czarować.
UCZĄSTEK, - ftku, *m.*, *Ross.* участокъ, участочекъ, cząftka, udziałek, ein Theilchen, kleiner Theil von etwas. Życzyłem sobie mieć twey sławy uczą̧ftek. *Pot. Arg.* 4. Uczą̧ftki precz matczyne, oycowfkie tylko znać, *nec quidquam ab imagine ductum matris habet. Zebr. Ow.* 225. Nie potkam cię zięć obcy z dalekiey krainy, Lecz sąsiad, i twych rzeczy uczą̧ftek iedyny, *rerum pars una tuarum. Zebr. Ow.* 217. UCZĄSZCZAĆ, *ob.* Uczęszczać.
UCZATOWAĆ *cz. dk.*, czatuiąc uchwycić, ułapić, ubiec, *Vd.* salefti, dolefti; erlauern, lauernd erwischen. Hetman uczatował czerń nieoftróżną, pod tysiąc w pierwospy pozabiiał. *Tward. W. D.* 74.

UCZCIĆ,

UCZCIĆ *cz. dk.*, *Bh.* uctiti; *Slo.* uctím; *Sr.* 1. wotzeſtzu; *Vd.* obzhaſtiti; *Hg.* tisztelem; *Cro.* poſtujem; *Rs.* удостоить, удостоивать; cześć komu wyrządzić, einem eine Ehre erweiſen. Uczcić kogo czym, = zaszczycić kogo czym, einen womit beehren. Publiczne nasze dysputacye królewſką obecnością swoią uczcił. *Birk. Dom.* 133. Pobitych na placu uczcić przyſtało powinnym pogrzebem. *Tward. Wład.* 95. Św. męczenniczka w niebie chwałą uczczona. *Kul. Her.* 14. - *opposit.* Nieuczcić kogo czym, obelgę mu uczynić, niecześć mu wyrządzić, despekt, einem einen Schimpf womit anthun, ihn beſchimpfen. Dla nauki bozkiey on zły sługa Jezusa policzkiem nieuczcił. *Sk. Kaz.* 166. - Uczcić kogo czym, czci go nabawić, szanownym go czym uczynić, obdarzyć go czym szanownym, einen womit verherrlichen, ihn womit ehrwürdig machen, ihm ein ehrwürdiges Anſehen geben. Kogo wiek uczcił, tego i my powinni szanować. *Pot. Arg.* 268. Starzec siwością uczczony. *Bard. Tr.* 386. Człowieka od boga uczczonego i uraczonego posądzać śmieią. *W. Poſt. W.* 362. Smierć ta okrasi i uczci moie życie. *Pilch. Sen. liſt* 1, 95. - *§. Uczcić kogo, uczeſtować, poczeſtować, tractiren, bewirthen, aufnehmen. Wina nie ſtało, i wſtydzili się, iż wezwawszy gości, nie mieli ich czym do końca uczcić. *Sk. Zyw.* 2, 114. - *ironice:* Dziki ten źrzebiec, abyś nań wsiadł, uczciłby cię, żebyś szyię abo nogi z niego nałamał. *Falib. G.* 3, poczeſtowałby cię, er möchte dich ſchön zurichten. - §. 2) Uczcić *Coniug. Dokonana Verbi Niedokon.:* Czcić, = szanować, poszanować, ehren, in Ehren halten. Nadto wielkiego uczczenia od innych wyciąga. *Kras. Pod.* 2, 169. Uczciwszy uszy. *Teatr* 26, 70, *saluo honore*, *salua venia*, uczciwie mówiąc, z przeproszeniem, z odpuszczeniem, za łaſką, mit Erlaubniß zu ſagen, mit Ehren zu melden, mit Reſpect zu ſagen. W takiey łachmanie osądzi mię każdy uprzywileiowanym, uczciwszy uszy, hydem tego miaſteczka. *Teatr* 30 *c*, 4. Mam, rzecze, uczciwszy uszy, sprosny wrzód w zadku. *Zab.* 13, 277 *Tręb.*, *Teatr* 52 *c*, 42.

UCZCICIEL, - a, *m.*, UCZCICIELKA, - i, *ż.*, co kogo czci, szanuie, poważa, czciciel, czcicielka, der Verehrer, die Verehrerinn. Wszyscy uczcicielowie iey za nic ią ważą. *Bud. Tren.* 1, 8, którzy ią w uczciwości mieli. *Bibl. Gd.*). - §. co drugiego gościnnie podeymuie, czeſtuie, ein Gaſtfreyer, eine Gaſtfreye, die gut tractiren. Piaſt, obywatel Kruświcki, był podług mienia swego uczciciel wielki, *hospitalis*. *Krom.* 48. Proſtaczka, gospodarna, ale przedsię wielka W swym domu, iako mówią, gości uczcicielka. *Zab.* 9, 324 *Jżyck.* Dobry uczciciel tak ma czeſtować, aby nic nie zoſtało. *Baz. Sk.* 362.

UCZCIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *UCZLIWOŚĆ, *Bh.* uctiwoſt; *Slo.* uctiwoſt, poctiwoſt (cf. poczciwość); *Sr.* 1. tzeſtznaſcz; *Vd.* poshtenoſt, zhaſtitoſt, zhaſtitje, pozhaſtitje, zhaſti ſkasanje, lipota; *Cro.* poſtenozt; *Hung.* tiszteſség; *Ec.* учтивость; *Ross.* незлобa, (*Ross.* учтивость grzeczność); szanowność, godność uszanowania, przyſtoyność, słuszność, die Ehrbarkeit, Ehrwürdigkeit, Honnetetät, der Wohlanſtand. Uczciwość poſtępków. *Ld.* Kto wiele przysięga, czyni, że włosy wſtaią na głowie, a *nieuczliwość iego czyni zatkanie uszu. *Leop. Syr.* 27, 15, poswarek iego. *Bibl. Gd.*, niegodne zachowanie się, unwürdiges Betragen. Na hayduki hetmańſkie żaden się z słowy nieuczciwemi nie ma porywać, pod uczciwością. *Gwog.* 306, pod utratą uczciwego, honoru, pod karą bezecenſtwa, bey Unehre, bey Verluſt ſeiner Ehre und Ehrbarkeit. - §. Uczciwość, uszanowanie, czczenie, cześć, Verehrung, Ehre, Hochachtung, Reſpect. Ty Bóg nasz dobrotliwy, Co przeciw tobie u wszech ludzi Uczciwość wielką w sercu budzi. *J. Koh. Ps.* 192. Niech będzie Jemu wszelaka uczciwość. *Farnow.* 98 adoracya). Zawżdy przyſtoi żenie w uczciwości mieć męża. *Petr. Ek.* 19. Dziatki mieycie w uczciwości rodzice wasze, słuchaycie ich, miłuycie ie, bóycie się ich. *Dambr.* 83. Swiętym uczciwość czynimy i ich wzywamy. *Karn. Kat.* 299. Jeśli potykam konsula, nic nie opuszczę, co do uczciwości wyrządzenia przynależy; zsiędę z konia, zdeymę czapkę, zſtąpie z drogi. *Warg. Wal.* 268. O uczciwości przed księdzem arcybiſkupem. *Herb. Stat.* 128. Uczciwości więtszéy nad tryumfy i wieńce Rzymianie nie mieli. *Warg. Wal.* 59, zaszczycania większego, honorów większych, Ehrenbezeugungen.

UCZCIWY, *UCZLIWY, - a, - e, UCZCIWIE *adv.*, *Bh.* uctiwy; *Slo.* uctiwi; *Sr.* 1. czeſny, tzeſtne, tzeſtzowne; *Sr.* 2. czeſni (cf. cny); *Vd.* zhaſtliui; *Sla.* poshten (cf. poczciwy); *Ec.* учтивый; *Rs.* незлобный, незлобивый, (*Rs.* учтивый grzeczny; *Subſt.* учтивецъ); poszanowania godny, przyſtoyny, szanowny, należyty, ehrwürdig, ehrbar, achtbar, wohl anſtändig, gehörig. Mnie, szlachcica uczciwego na wolnéy drodze zatrzymali, takiemi obelgami utraktowali! *Boh. Kom.* 1, 75. Uczciwy człowiek, *Vd.* moshak, moshjak). Nie może być uczciwe, co ieſt niegodziwe. *Min. Ryt.* 4, 156. Rzadko rzecz uczciwa bez pożytku bywa. *Rys. Ad.* 60. Gdy zwiezie w brogi, a znowu zaś wsieie, Drugiego żniwa uczciwe nadzieie. *Klon. Fl. C* 2 *b*, słuszne, sprawiedliwe, gerechte Hoffnungen. Jakim sposobem dzieci złego łoża maią się ſtać uczciwemi. *Chel.* 73, do honoru przywróconemi). Uczciwie się z kim zabawić, posiedzieć, rozerwać, bez odrazy. *Mon.* 71, 579. Szafir kamień czyni człowieka czyſtym i uczliwym. *Sien.* 357, uczci go). Jak na hultaia ma dość uczciwą minę. *Teatr* 49, 60. Żadnych uczciwych sukień nie mam. *Teatr* 30 *b*, 8, keinen ordentlichen Rock. Ja się dziś mam prezentować w mieyscu Pańſkim, a sukień uczciwych nie mam. *Teatr* 36, 25. - §*. Uczciwie, iak potrzeba, należycie, tęgo, walnie, *czyście, mocno, bardzo, recht wacker, brav, tüchtig. Uczciwie się z niego naśmiał, i pismo na nim brzydkie mocą wycisnął. *Sk. Dz.* 1104. - *§. Uczciwy, *titulus*, Uczciwa rada mieyſka, *Chel.* 7, szlachetna, sławetna, der achtbare Stadtmagiſtrat. Zboże drożéy nie ma być przedane, niż uczciwa rada uſtawiła. *Chel.* - *Eccles.* *uczciwy, = wielebny, ehrwürdig, wohlehrwürdig. Przez ręce uczciwego w Panu Chryſtusie Oyca biſkupa Kuiawſkiego, kanclerza Koronnego. *Herb. Stat.* 15. Działo się przy nayuczciwszych i uczciwych w Panu Chryſtusie Oycach i Panach Arcybiſkupie i Prymasie, przy Arcybiſkupie Lwowſkim, przy Wrocławſkim, Poznańſkim etc. biſkupach. *Herb. Stat.* 15. - §. Uczciwe, *Subſt. Neutr.*, = honor, die Ehre, Reputation, dobre imię, dobra sława, der gute Name. Na uczciwym karanie odnieść. *Vol.* 3, 823,

bezecnym zostać). Plonykowski o odsądzenie uczciwego z frasunku w głowę zaszedł. *Krom.* 441. Szlachcic, który nie skończywszy służby, z obozu wyiedzie, ma na uczciwym szwankować. *Gwag.* 304. Przymówka na uczciwe matki. *Warg. Wal.* 544, cf. Od matki komu sadawać). Uczciwe komu przyznawać, którego nie miał, dobrego łoża przywiléy abo stan komu dawać, *legitimare, legitimis adscribere. Cn. Th.* 1176, *Dudz.* 65, uprawnić). W uczciwe swoie urażony Nie mógł wycierpieć złemu językowi. *P. Kchan. Jer.* 121, an der Ehre angegriffen. Sromotą wzbudzony I od Arganta w uczciwe ruszony. *ib.* 292, *Zebr. Ow.* 112. Na iéy uczciwym gwałt chcieli uczynić. *P. Kch. Orl.* 1, 1. Tyle się mu powolną pokazuie, ile iéy uczciwe pozwala. *ib.* Nie wydał Michała Woiewody Wołoski, strzegąc uczciwego swego, boby, rzekł, to mnie nie czciło, człeka który się do mnie skłonił, wydać. *Biel.* 342. Milsze iest, kiedy więcéy uczciwe kosztuie. *Bard. Luk.* 160, sława ciężko zapracowana). – §. 2) *activ. e:* Uczciwy, co rad drugich czci, *pronus ad honorandos alios, ὁ τιμητικος. Cn. Th.* 1176, voll Ehrerbietung gegen andere. Aktor, pozwany i prokurator u sądu siedzieć nie maią, ale stoiąc maią sprawy swe uczciwie odprawiać. *Szczerb. Sax.* 9, z należytym uszanowaniem).

UCZĘ, *ob.* Uczyć. *UCZELNIK, *ob.* Uczyciel. UCZEŃ, – cznia, *m.*, *Bh.* učenec, učedlnjk, učendljt, učenjk, ſſkolák, ſſkolar (cf. szkolnik); *Mor.* učen; *Slo.* učen', učedlnjk, učedelnjk, učitedelnjk; *Sr.* 1. wučenik, hutjownik, ſchuler (*distgu.* szuler); *Sr.* 2. lörta *Crn.* sholar, *Vd.* vuzheunik, vuzhiunik, navuzhiunik, navuzhnik, navuzheunik, shular, joger, vuzhiruinvz; *Cro.* vuchenik, diák, dijak (cf. diak, cf. żak); *Dl.* uchyenek, szkular; *Bs.* ucenik, skulár; *Rg.* uccenik, uccionik; *Rs.* ученикъ, учежичекъ, школьникъ; uczący się pod kim, der Schüler. Kto nigdy uczniem nie był, ten mistrzem nie będzie. *Bud. Ap.* 82. Dość iest uczniowi podobać się mistrzowi. *Cn. Ad.* 880. Uczeń pod czas mistrza przechodzi. *Cn. Ad.* 1199. Uczniowie Chrystusowi, *ob.* Zwolennik. Posłał Jezus dwu *ucznių (*Dual.*, z dwóch Uczniów). *Bud. Math.* 21, 1. 1) UCZENIE, – ia, *n.*, *Subſtant. Verbi* Uczyć *qu. v.*, 2) UCZENIE, *UCZONIE *adverb. Partic.* Uczony, z uczonym sposobem, obyczaiem, iak uczeni zwykli, po uczonemu, gelehrt, auf eine gelehrte Art; *Sr.* 1. hutjowni. Pisma swoie głośno im czytał, abo z niemi uczenie rozprawiał. *Pilch. Sen. liſt* 1, 48. *Nieuczonie lotne wozy kierował Faeton. *P. Kch. Orl.* 1, 66, nieumieiętnie, unerfahren. UCZENNICA, – y, *ż.*, *Bh. et Slo.* učedlnice; *Cro.* vuchenicza; *Bs.* uceniza; *Rg.* ucceniza; *Sr.* 1. hutjownicza; *Rs.* ученица; która się pod kim uczy, die Schülerinn. Oyca błogosławionego uczennicą się stawszy, w drodze bożéy z łaski iego postępuie. *Wys. Jgn. praef.* S. Tekla, uczennica S. Pawła. *Sk. Dz.* 33. Nayświętsza Panna wielka uczennica; żadna tak mistrza tego Pana naszego nauki nie chowała. *Sk. Kaz.* 699 *b*, *Bals. Sw.* 3110. Wierni Jezusa uczniowie i uczennice! *Sk. Kaz.* 185 *b*. – *UCZENNOŚĆ, – ści, *ż.*, *UCZLIWOŚĆ, *Ld*, *Bh.* učeliwoſt; *Sr.* 1. hutjownoſcj; *Vd.* vuzhlivost; *Cro.* navuchlyivoszt; *Rs.* переимчивость, любоученіе; *Ec.* доброученіе; (*Ross.* ученость nauka); snadność lub ochota uczenia się, die Gelehrigkeit. *Cum negat.* Niewczesna przygana obrzydza młodzi wszystkie do naśladowania wzory, i prowadzi ią do nieuleczonéy nieuczenności. *Tr. Tel.* 226, Ungelehrigkeit. *UCZENNY, *UCZLIWY, – a, – e, – ie *adv.*, ochoczy do nauki lub nauczenia się czego, gelehrig, lernbegierig, lehrſam, *docilis*; *Bh.* učeliwý; *Sr.* 1. ſwuklliwy, hutjenité; *Crn.* uzhliv; *Vd.* vuzhliv, vuzhliu, navuzhliu, vukashelen; *Rg.* uccgliv, naucgliv, nauciv, uciv; *Cro.* navuchlyiv; *Rs.* переимчивый (cf. przeymuiący, cf. poiętny); *Ec.* любоучителенъ, благоучительный, доброученый.

UCZEPIĆ, *ob.* Czepić. Uczepić się, *Rs.* уцѣпиться, уцѣпляться, uchwyciwszy trzymać się, n. p. Co ztąd zyskasz, żeś moich kroków się uczepił? *Dmoch. Jl.* 2, 259. UCZEPKA, – i, *ż.*, uczepienie się, uchwycenie, das Ergreifen, Festhalten, Anhalten an etwas. Przebywaią w pław naybystrzeysze rzeki, uczepką za ogony końskie *Nar. Hſt.* 4, 308. UCZEPNĄĆ *Med. Jnſtant.*, przyczepnąć, *conquiniscere. Cn. Th.* 1177, czupnąć, czupić, spuścić się zgiąwszy kolana, ſich niederducken, kauern, przysieść na kolanach, po Turecku. *Włod.*, na pólłanku siedzieć, *Crn.* zhepęti, zhepim, pozhępèm, pozhępeti, pozhęnem, pozhęniti; *Vd.* zhepim, shepati, zhepanje, zhepel, pozheppati, dolpozheniti, dolpozhepati; *Cro.* prichenujem, rit nagiblyam, puklyávam; *Rg.* zûcjati.

UCZERNIĆ, *ob.* Czernić.

UCZERPNĄĆ *cz. idntl.*, uczerpać *dk.*, czerpaniem ująć, umnieyszyć, *Rs.* учерпнуть, счерпнуть, счерпать, счерпывать, abſchöpfen, wegſchöpfen.

UCZERSTWIĆ, *Vd.* reszherstviti; *ob.* Czerstwić. UCZERWIENIĆ, *ob.* Czerwienić. UCZESAĆ, UCZOSAĆ, UCZOSANY, *ob.* Czesać, ucosnąć.

*UCZĘŚCIĆ *cz. dk.*, *Uczęściać co *ndk.*, część czego dzielić, po części spólnikiem być, an etwas Theil nehmen, etwas theilen. Niemasz się skarżyć na te nieszczęścia, Gdy ich wszystek lud uczęścia, Gdybyś sam ieden chciał być spokoyny, Gdy cały naród przywalony. *Leszcz. H. T.* 436. UCZESTNICA, – y, *ż.*, UCZESTNICZKA, – i, *ż.*, *Bh.* aučaſtnice; *Rg* dioniza, udioniza; *Rs.* участница, причастница, (2. kommunikantka); po części do czego należąca, dzieląca co, spólność maiąca, die Theilnehmerinn, Theilhaberinn. Uczestnicą się czyni téy winy popełnionéy. *Birk. Zyg.* 49. Niewiasta iest męża towarzyszką, i dóbr iego uczestniczką. *Zab.* 16, 247. Leśna rószczka stała się szczepieniem uczestniczką tłustości oliwnéy. *Sk. Kaz.* 544. UCZESTNICTWO, – a, *n.*, *Boh.* aučaſtenſtwj; *Sr.* 1. zpowu téla metjo; *Vd.* tovarshina, deleshtvu; *Rg.* dionictvo, udionictvô; *Rs.* участіе, причастіе, сообщеніе, общеніе (cf. obec), содѣйствіе, содѣйство, содѣйствованіе; spólnictwo, dzielenie czego, die Theilnahme, Gemeinſchaft. P. Marya wyniesiona iest aż do uczestnictwa bóstwa przez nieiaką niezamierzoność doskonałstw i łask, iakiéy żadne stworzenie nigdy nie dostąpiło. *Zrn. Pſt.* 3, 166. Zowią sakrament ciała Pańskiego uczestnictwem (komunią), bo przezeń stawamy się uczestniki Chrystusowemi. *W. Poſt. W.* 252, *ob.* Pospolitowanie. UCZESTNICZYĆ *med. ndk.*, uczestnikiem być, *uczęściać, Theilnehmer ſeyn, Theil nehmen; *Rs.* участвовать, соучаствовать, сприобщиться, причаститься, приобщаться; *Ec.* общатися, общаюся, приобщитися, быть участникомъ,

причаститься, имѣть участїе. Zawsze pracą dzieliłem z nim, za cóż nie powinien byłem uczestniczyć i w tym zdarzeniu? *Gaz. Nar.* 1, 318. UCZESTNIK, UCZEŚNIK, - a, *m.*, *Boh.* aučastník; *Sor.* 1. zpowu tél měvacze, sobu tél měvaczé; *Vd.* deleshnik, tovarh; *Rag.* dionik, udionik; *Bs.* dionik; *Rs.* участникъ, причастникъ, общникъ (cf. *obec), прїобщникъ, сообщникъ, содѣйственникъ; *Ec.* обещникъ, общитель, приобщный, обществующїй, общникъ, общеникъ, сообещникъ, соучастникъ, смысленникъ; spólnik, dzielący co z kim, der Theilnehmer, Theilhaber. *Collega*, towarzysz, uczesnik tegoż urzędu. *Mącz.* *Collegium*, zgromadzenie uczesników iednegoż urzędu. *ib.*, uczesnik, który co z kim ma na poły albo winien na poły czego zastępować, *partitor. Mącz.* Tyś dzielił zemną wszystkie moie troski, ty też sprawiedliwie będziesz uczestnikiem radości moiey. *Teatr* 54, 79. Żadne dobro nie iest miłe bez uczestnika. *Pilch. Sen. list* 1, 34. Wszystkich rad iego uczestnik. *Pilch. Sall.* 45. Uczestnikiem kogo czynić, *Rs.* сприобщити, сприобщати, (*oppos.* *wyobcować*). Uczestnicy, towarzysze, *Eccl.* касиди. - §. *Grammat.* uczestnik, *participium. Włod.*, imiesłów. *Kpcz.*, *Slo.* účastliwec, účastenec, účastonec; *Rs.* причастїе. •UCZĘSTNOŚĆ, - ści, *ż.*, uczestnictwo, *Boh.* aučastnost; *Vd.* deleshnost; die Theilnahme. Wzbudź serdeczną wdzięczność, Day tego uczęstność. *Kanc. Gd.* 23. UCZĘSTNY, UCZEŚNICZY, - a, - e, uczęstnie *adv.*, część maiący w czym, dzielący co z nim, *Bh.* aučasten, aučastný; *Slo.* účastni, účastný; *Crn.* dejlęshne; *Vd.* deleshen, doleshen, dileshni, vkupimajozh; *Ross.* причастный, участный, сообщнический, сообщничїй. Nayświętsza Tróyca, ta istność doskonała, iedna w nieuczęstney liczbie iedności. *Smotr. Lam.* 94, w nierozdzielney liczbie, untheilbar, *Ec.* безучастный. Uczeniczy. *Bzow. roż.* 54. UCZESTOWAĆ, *ob.* Czestować. UCZĘSZCZAĆ, UCZĄSZCZAĆ *med. ndk.*, *Sr.* 1. husto khodźu; *Cro.* chesztovati; *Rg.* cêstiti, cestovatti, zacêstiti; *Rs.* учащать, зачастить, неурѣживать, (учащательный глаголъ częstotliwe słowo, *frequentativum*); często gdzie bywać, oft besuchen, oft wohin gehen. Do biesiad nie uczęszczay z ludźmi postronnemi, Ani też często goduy rad z pospolitemi. *Bach. Ep.* 41. Uczęszczał do ich schadzek. *Przyb. Milt.* 371. Człowiek daie się poznać z towarzystwa, w którym uczęszcza. *Mon.* 70, 202. Udaliśmy się do galery mało co uczęszczaney. *Niemc. Kr.* 2, 165, odwiedzaney, wenig besucht. Uczęszczasz mi do gęby, *saepe meum os feris. Cn. Th.* 1176, du suchst oft meine Backen heim. Uczęszczać do czego, często czego używać, często co czynić, mówić, narabiać czym. *Cn. Th.* 102, etwas in öftern Gebrauch haben. Gdy zakon kaznodzieyski nastał, ta pieśń była w nim uczęszczana, ale nie głośno śpiewana była. *Birk. Dom.* 164. - •§. *Reciproce*, n. p. Ta kobieta nie tak się •uczęszczała do sakramentu, iako się godziło. *Ząbk. Ml.* 91.

•UCZLIWOŚĆ, •UCZLIWY, *ob.* Uczenność.

UCZŁONKOWANY, - a, - e, w członki opatrzony, z członków złożony, gegliedert, gliederig, mit Gliedern versehen. Piękna osoba, niechay naylepiey spoiona i uczłonkowana będzie; niech ma spoienie i członków podziały ciałem pokryte. *Pir. Wym.* 150. Postać doskonale uczłonkowana. *Przyb. Milt.* 226.

•UCZNY, UCZONY, *ob.* Uczyć.

UCZOŁGAĆ się *zaimk. dk.*, czołgaiąc się uyść, fortkriechen, erkriechen. Leniwiec ieszcze powolnieyszy daleko nad żołwia w chodzeniu; bo ledwo na łokieć przez dzień uczołga się. *Chmiel.* 1, 573.

UCZOSNĄĆ, n. p. gałąź, *cz. idntl.*, odczosnąć, odszczepać, odiamać, oderwać. *Włod.*, *Cn. Th.* 1178, abhauen, wegschneiden, wegnehmen, z. B. einen Ast. Uczosać, Uczesać, *ob.* Czesać, Ciosać.

UCZTA, •CZTA, - y, *ż.*, biesiada, cześć, bankiet, gody, ein Tractament, ein Schmaus, Ehrenschmaus, (*Etym.* Czcić); *Bh.* hodi, hostina, kwas, kwassenj (cf. kwas); *Sor.* 1. hostźina; *Sor.* 2. goscźina; *Crn.* gostje, gostarja; *Vd.* gostitje, gostuvanje, gostuvanstvu; *Cro.* goschénye; *Dl.* goztbina, gosztbina, gozba, chasztenye; *Sla.* gostba, csâst; *Bs.* gozba; *Rg.* citanie, gozba; *Rs.* пиръ, пирушка, пиршество (*ob.* •pir, pirog). Do tych utrat przynależą też próżne •czty abo biesiady). *Lek. B b.* Aman na uczcie królowey będąc, miał to sobie za wielkie szczęście, *Dambr.* 173. Jdziecie, gdy was kędy na ucztę, na biesiadę proszą. *ib.* Na ucztę nie bądź pierwszym, ani ostatnim. *Rys. Ad.* 50. •UCZTOWAĆ *intrans. ndk.*, biesiadować, bankietować, banketiren, tractiren, schmausen; *Cro.* goztiti (cf. gościć); *Rs.* чествить, чещу. Póydź precz, rzeknie, twóy ociec nie uztuie z nami. *Dmoch. Jl.* 2, 278, nie trzyma z nami, nie należy do naszey kompanii, nie przestawa z nami). Ucztowali w szałasie weseli. *Przyb. Ab.* 39. UCZTOWY, - a, - e, od uczty, biesiadowy, biesiadny, Schmaus=, Banket=; *Rs.* пирный.

•UCZUĆ *med. dk.*, •uczuwać *frequ.*, poczuć, czuciem postrzec, *Vd.* zhutiti, obzhutiti, pozhutiti, sazhutiti; *Rs.* чувствовать, восчувствовать, ощутить, ощущать; empfinden, fühlen. Karaniem przyciśniony, musiał rękę boską uczuć. *Sk. Dz.* 293. Uczuliśmy i my słodkość tey wonności, i cośmy widzieli i uczuli, o tym świadczymy. *Birk. Dom.* 117. Uczuwano wdzięczną wonność. *Birk. Gl. K.* 54. Uczucie, czułość, die Empfindung; *Vd.* zhutik, obzhutik; *Rs.* чувство, чувствованїе, возчувствованїе, ущущенїе. Przebiega sceny wszystkie, a przez to pomnaża swoie uciechy i uczucia. *N. Pam.* 1, 67. Rozrzewniony iego wyrazami, oświadczyłem mu moie uczucie. *Kras. Pod.* 2, 28.

UCZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* učiti, učjm; *Slo.* učit, učjm; *Sr.* 1. hutźu; *Sr.* 2. huzisch, wuzisch; *Crn.* uzhiti, uzhim, vuzhim; *Vd.* vuzhiti, navuzhiti; *Cro.* vuchiti, vuchim; *Sla.* ucsiti; *Rg.* ucitti, uccitti, vjègbati, uvjegbati; *Bs.* ucitti, uciti, naucitti, vjecbati (cf. wiedza); *Rs.* учить, учу; nauczać, nauki komu dawać, nabawiać go umieiętności, lehren, unterrichten, unterweisen. Jan Długosz synow króla Kazimierza uczył. *Biel.* 426, nauczycielem ich był). Dzieci uczyć, *Ec.* дѣтствовати, (*distgu.* •dzieckować), наказывать, наставлять. Ociec ieden syna do szkoły uczyć dał, drugi go do rzemieślnika w rzemięsło przykazał. *Glicz. Wych.* G 4 *b*, oddał go na naukę do szkoły). Mieysce, gdzie uczą, •uczylisko, szkoła, *Slo.* účitelna; *Sr.* 1. hutcźencźa, schula; *Vd.* vuzheni-

sko, vuzhirna, vukna sala (cf. słuchalnia, czytelnia); *Cro.* uchilnicza, vuchilnicza, ſkola; *Rg.* uciòniza, ucciòniza, naùcuiza; *Rs.* училище, (училищный szkolny). Uczyć dziecięcia czytać, pisać, leſen lehren, ſchreiben lehren. Uczyć kogo czego, einen etwas lehren. Uczyć czego publicznie, lekcye dawać publiczne, öffentlich lehren, Vorleſungen halten, leſen. - §*. *latius*: uczyć, przeſtrzegać, przeſtrogę dawać, lehren, belehren, warnen u. ſ. w. Ten przykład nas uczy, że . . . *Ld.* - §*. uczyć kogo do czego, = przyuczać, wkładać kogo w co, einen wozu anhalten. Synowie, gdyby nie chcieli być poddani rodzicom, ociec winien, iż ich do tego z młodu nie uczył, iż nie karał. *Sk. Kaz.* 44 *b.* UCZYĆ się *recipr.*, *Bh.* učit ſe; *Sr.* 1. hakny, wuknuci, wuknul, wuknem, wuknu (cf. wyknąć); *Sr.* 2. huknuſch; *Crn.* uzhiti sè; *Vd.* vuzhitise; *Cro.* vuchitisze, vuchimsze; *Rg.* ucittise, naucittise; *Sla.* ucsitise; *Bs.* ucittise; *Rs.* учиться; ſtarać się nauki nabywać, umieiętności przysporzyć, lernen. Umyślił chodzić do szkoły *zuczyć się. *Wys. Jgn.* 31. Coż głupszego, iak niejuczyć się dlatego, że się dawniéy nie uczyłeś! *Pilch. Sen. liſt* 1, 279. Rzadki młody chętnie się uczy. *Rys. Ad.* 61, chętnie się uczyć; rozmiłować się w nauce, *Rs.* разучиться, (2. od-uczyć się, zapominać). Ludzie ucząc, uczą się. *Pilch. Sen. liſt* 1, 42, *docendo discimus*). Czegoś się nie uczył, nie ucz. *Cn. Ad.* 125. Uczyć się na pamięć czego, etwas auswendig lernen; *Rg.* pametovati, pamtiti; *ob.* Pamięć). Uczyć się, *ob.* *ſtudować, szkołować, *Vd.* shtudirati, navuzhivatise, se svuzhivati, vuzhitise; ſtudieren. Jego nieboszczyk ociec i ia uczyliśmy się razem. *Teatr* 12, 21, wir haben mit einander ſtudiert. Bez uczenia się naymędrszym został filozofem. *Jabł. Ez. A*, ohne Studieren. Pokóy od uczenia się, od czytania, *Crn.* uzhirna; *Vd.* jispa sa shtudiranje, vuzhenishe, shtudiralniza; die Studierſtube. Uczyłem się długo ksiąg teraz uczę się ludzi. *Mon.* 69. 408, ich habe lange die Bücher ſtudiert, jetzt ſtudiere ich die Menſchen. Mądrość prawdziwa dobrze sobą rządzić, Si bie się uczyć, i myśl w siebie wrażać. *Nar. Dz.* 1, 229, ſich ſelbſt ſtudieren. - *Latius*: uczyć się, przeſtrogę brać, *Ec.* наказатися (cf. kaiać się); lernen, eine Lehre woraus nehmen, ſich belehren. Uczcie się chrześcijanie od poganina, w iakiéy karności dzieci trzymać potrzeba. *Bals. Nied.* 1, 8. Uczyć się od kogokolwiek godzi. *Cn Ad.* 1198. Uczyć się zawsze nie sromota; zawsze ieſt, czego się uczyć. *ib.* UCZENIE, *Vd.* vuzhenje; *Slo.* učení; *Rs.* проучка; *Subſt. Verbale*, das Lehren; UCZENIE się, das Lernen, das Studieren. - *obsolet.* *UCZENIE, nauka, którą kto posiada, umieiętności iego, wiadomości, die Wiſſenſchaft, die jemand beſitzt, die Gelehrſamkeit. Markus Warro, wielkiego uczenia człowiek. *Biel. Sw.* 38 *b.* Miał Jan Olbracht uczenie nie złe, i bawił się czytaniem. *Biel.* 442. Miał Jan Firley uczenie nie złe. *Biel.* 650. Był człowiek cichy, wszakoż wielkiego uczenia. *Papr. Ryc.* 326. Miał wielkie uczenie, tak w biegu niebieſkim, iak i w innych pismach. *Biel. Sw.* 37 *b.* - *NB.* UCZENIE *adverb.*, *suo in loco.* - *UCZONY, -a, -e, *nauczony, pełen nauki, w naukach biegły, gelehrt, voll Gelehrſamkeit; *Slo.* učení; *Sr.* 1. wucżeny, hutżene, mnoho wědomé; *Crn.* uzhen; *Vd.* vuzhen, navuzhen, podvuzhen, svuzhen; *Cro.* vùchen; *Rg.* naucjanucnì; *Sla.* naucsan; *Bs.* naucjan, kgnisgevan; *Rs.* учёный; *Ec.* книжен̃ъ (cf. xięga). Siła czytać potrzeba, chcąc zoſtać uczonym. *Nag. Cyc.* 8. Uczonym nie łacno, nie ladaiako zoſtać. *Cn. Ad.* 1164. Uczony przez się, bez miſtrza, αυτοδιδακτος. *Cn. Th.* 1178. Był Formosus nabożny i uczony w piśmie Świętym. *Sk. Dz.* 852. Głowa uczona królom naypotrzebnieysza. *Boh. Kom.* 2, 479. Uczony z ksiąg, ksiąg ma dosyć, uczony. *Cn. Ad.* 1196. Uczony człowiek, a zły. *Cn. Ad.* 1165. Nieuczony człek, tylko ieſt półczłeka. *Gol. Wym.* 195. Codzień świat dowcipnieyszy i uczeńszy. *Syr.* 1457. Ten to rym nowy, i iak od Chrona *Nieuczny (nieuczony) prawie, bo co z puſtych lasów Pisać tych czasów! *Kraj. Chym. A* 2. Witam cię, o uczony na fletni Jdasie. *Gesn. Siel.* 9, biegły, ćwiczony, kunsztmiſtrz na fletni). - *Subſtant.* Uczony, sawant, literat, ein Gelehrter; *Sla.* naucsitelj; *Ec.* книжникъ, ученой человѣкъ, грамотной, худогъ (cf. chędogi), письменникъ. Uczeni nie zawsze są mądrzy. *Radz. Job.* 32, 9. Ten uczonym ma być mian, który te rzeczy, które w umysłach inszych rozłożone są, wiele ich zebrać, i o nich co naylepiéy mówić może. *Glicz. Jsocr. Ji* 4. Przez uczonych nie trzeba rozumieć lada piszących gałgany nadętych młodzików, wiele o sobie rozumieiących pedantów; ale ludzi, którzy w wielu ważnych naukach są biegłymi. *Pam.* 84, 685; *Slo.* učenota *summe doctus*). Uczony się teraz nie pożywi. *Cn. Ad.* 1196. Uczony przy dworze, bez pęta niewolnik. *ib.* W tym kraiu nauka ieſt w szacunku, gdzie i nieuczeni die Ungelehrten szukaią sobie z niéy sławy. *Teatr* 34 *b*, 2. - §. Uczony, do nauk należący, nauk się tyczący, naukowy. *Bh.* učedlný, od učení; *Vd.* vuknì; vùzhni; gelehrt, der Gelehrſamkeit gewidmet. Uczona praca. Uczone schadzki, wieczory. *Ld.* Uczonemi ięzykami nazywamy zwykle Grecki i Łaciński. *Cztr. Myśl.* 93. - *Uczonie, Uczenie *adv.*, *ob.* Uczenie *suo in loco.* *UCZONOŚĆ, -ści, ż., nauka od kogo posiadana, zbiór jego wiadomości i umieiętności uczonych, die Gelehrſamkeit, Gelahrtheit; *Boh.* učenoſt; *Crn.* uzhenůſt; *Cro.* vuchenoszt; *Rs.* учёность; *Ec.* книжество. *UCZYCIEL, *UCZELNIK, -a, *m.*, *Bh. et Slo.* učitel; *Sr.* 1. hutżeř, pżihutżwař; *Crn.* uzhenik, poduzhenik, podvis; *Vd.* vuzhenik, podvuzhenik; *Cro.* vuchitel, navuchitel; *Dl.* nauchitel, uglavitel; *Rg.* naùcitegl, ucìtegl; *Bs.* naucitegl, ucitegl; *Sla.* naucsitelj; *Rs.* учитель, преподаватель, вразумитель; *Ec.* поучатель, казатель, наказатель; nauczyciel, uczący kogo czego, der Lehrer. Jedne rzeczy są takie, że się ich każdy bardzo łacno okrom miſtrza abo uczyciela nauczyć może; drugie zaś potrzebuią pilnych uczycielów. *Modrz. Baz.* 56. Ciało daią rodzice, rozum uczyciele. *Pot. Jow.* 20. Pod wątpliwością zoſtawił, uczeń czyli uczyciel był sławnieyszy. *Warg. Wal.* 276. Czegobyś go uczył, ieśliby uczyciela potrzebował! *Gor. Dw.* 364. Kapłan i uczyciel zakonu Pańſkiego, Ezdrasz. *W.* 3 *Ezdr.* 8, 10. Eleazar, ieden z przednieyszych uczelników. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 18, miſtrzów. 5 *Leop.*). Z czasem wzbudzi bóg wśrzód ludów, mądrych uczycieli, Którzy będą ich rozum oświecać umieli. *Przyb. Ab.* 64, *W. Poſt. Mn.* 199; *w rodz. żeńſk.* *uczycielka, *Bh.* učitelkyně; *Bs.* ucitegliça; *Rag.* nauciteglisa, ucitegliza; *Cro.* navuchitelicza; *Ross.* учи-

тельница, *ob.* Nauczycielka. *UCZYCIELSKI, *UCZYCIELSTWO, *ob.* Nauczycielski, nauczycielstwo. UCZYLISKO, *ob.* szkoła, cf. uczelnia.

Pochodz. *douczyć, nauczyć, nauczyciel, nauczycielka, nauka, nauczny, nieuk, oduczyć, pouczyć, przeuczyć, przyuczyć, wuczyć, wyuczyć; uczeń uczennica, uczenniczka; pod-uczyć, spółuczeń;* (*cf. Etym.* Ucho, cf. wyknąć).

UCZYNEK, - nku, *m.*, *UCZYN, - u, *m.*, *Bh.* učinek; *Slo.* účinek; *Vd.* storjenje, djanje, djanjost, sama riezh); sprawa, co uczyniono, sprawiono, wyrządzono, die Handlung, die That. *Hac voce plerumque utimur, cum verborum est mentio*: ani słowem, ani uczynkiem; nie tylko uczynkiem, ale ani słowem do tegom się przyczynił. *Cn. Th.* 1178, weder mit Worten, noch mit Thaten. Nie miłuymy słowem tylko albo językiem, ale uczynkiem i prawdą. 3 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 18, ale skutkiem i prawdziwie. 1 *Leop.*). Z uczynku, nie z słów człowieka poznaią. *Fr. Ad.* 8. Słowa bez uczynków nie maią wagi. *Petr. Ek.* 98; *Slo.* mnoho reči, účinku nič, mnogo słów, uczynku nic). Cnota na uczynkach zależy. *Bud. Ap* 117. Częstokroć o uczynku dobrze trzymamy, źle o czyniącym. *Pilch. Sen.* 353. Często uczynek z sercem się nie zgadza. *Past. F.* 216. W każdym uczynku iest przedsięwzięcie serdeczne taiemne, na które bóg sam patrzy. *Sk. Dz.* 35. Gwałtownika albo złoczyńcę, którego by, gdyby na świeżym uczynku według prawa goniono, ... *Szczerb. Sax.* 181, auf frischer That. Król w każdym przypadku, prócz gorącego uczynku, t. i. występku iawnego, któremu czas roku i sześciu niedziel nie minął, dawał gleyt. *Czack. pr.* 205, *ob. pod:* gorący). Zły uczynek, *Rs.* злотворе́нїе (cf. złoczyństwo), Uebelthat. Nie będziesz czynił uczynków ich. *Leop. Ex.* 23, nie będziesz naśladował ich złości). - *Ascetic.* dobry, miłosierny uczynek, eine wohlthätige Handlung, ein gutes Werk. Stworzeniu bożemu miłosierny uczynek, dopomoc ku czemu. *Pasz. Dz.* 93. Żona gieradę swą na miłosierne uczynki dla zbawienia swego darowała. *Szczerb. Sax.* 143, cf. na Przebóg). Uczynki dobre są te, które z prawéy wiary pochodzą, a z zakonem bożym zgodne ku chwale samego boga ściągaią się. *Kat. Cd.* 39. Woleli dobrze czynić, a niż dla dobrych uczynków być zaleceni. *Birk. Dom.* 118. - §*. uczynek, *uczyn, czyn, dzieło, robota, rzecz pracą czyli czynem wykonana, das Werk, die Arbeit. Bałwany, srebro i złoto, uczynki rąk człowieczych. *Bud. Ps.* 135, 15. Rzemiosła i nauki nie maią same w sobie doskonałości; ale w uczynie swym, iako malowanie ma doskonałość swoię w obrazie. *Petr. Ek.* 98. Uczynek małżeński, cielesny, = sprawa cielesna, der Beyschlaf; *Ross.* соитїе (cf. zeyście się); *Ec.* сочетаніе, смѣшенїе тѣлесное. Gdyby kto z krewnemi białogłowami uczynek miał. *Sax. Post.* 39, wenn er mit ihnen zu thun hätte. Nasienie pokrzywiane małżeński uczynek pobudza, piiąc ie. *Urzęd* 314. - *§. uczynek, skutek, skuteczność, n. p. Wydymać się na stolec bez uczynku. *Spicz.* 90, ohne Erfolg. - §*. Nieuczynek, gnuśność, Trägheit. Ten się biie, a ów zaś woła w poiedynek, A nie chcieć umrzeć wstyd i szpetny nieuczynek. *Gaw. Siel.* 358. UCZYNIĆ, UCZYNIENIE, *ob.* Czynić. UCZYNICIEL, - a, *m.*, UCZYŃCA, - y, *m.*, sprawca, *Rg.* ucinitegl; der Urheber, der etwas gemacht hat. Co pomoże rycina, że ią wyrzezał uczyniciel iéy; miał nadzieię w uczynku uczyniciel iéy. *W. Habac.* 2, 18. Aza rzecze uczynek uczynicielowi swemu: nie uczyniłeś mnie! *Bud. Jes.* 29, 16. Ociec niebieski iest wszystkich rzeczy w obec sprawcą i uczynicielem. *Sal.* 2, 408. Klękaymy przed Iehową stworzycielem naszym. *Bud. Ps.* 95, 6, *not.* „uczynicielem naszym". Obeyrzy się na stworzyciela swego. *Bud. Jes.* 17, 7, *not.* „na uczyńcę swego". *W rodz. żeńsk.* uczynicielka, *Rg.* ucinitegliza. UCZYNKOWY, - a, - e, do uczynków albo do uczynku należący, That-, mit der That, mit Thaten, werkthätig. Niechayże będzie sprawiedliwość nietylko ustna, ale i uczynkowa. *Wrob.* 132. Grzech uczynkowy, który sami czynimy, albo sercem, albo językiem. *Hrbst. Nauk. H* 8. Nayświętsza panna żadnym nigdy grzechem, ani uczynkowym, ani pierworodnym zmazana nie była. *Sk. Zyw.* 2, 404. Uczynkowe miłosierdzie, nietylko dawać; ale też i winy i występki odpuszczać. *Zrn. Pst.* 2, 322, *et* 41, cf. słowne miłosierdzie, nie posądzać, nie potępiać. *ib.* 2, 322. UCZYNNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* auċinnost; staranie dogadzać drugiemu, Dienstbeflissenheit, Gefälligkeit, Dienstwilligkeit, Dienstfertigkeit; (*Bh.* aučinliwost skuteczność). Uczynność wyrządzać, pokazować, przestrzegać uczynności, *officium colere*. *Cn. Th.* 1178. Jeśli uczynność synowska iedna albo druga nie przeydzie wielkości dobrodzieystwa oycowskiego, tedy może się tych uczynności tak wiele nazbierać, iż wszystkie zaraz dobrodzieystwa oycowskie sztychuią. *Gor. Sen.* 210. Ustawicznie mi tkwiało w sercu, iakbym był taką uczynność iakimżekolwiek czynem odczynił. *Bzow. roz. pr.* Cośmy kiedy dobrego uczynili, abyś nam miał był iaką uczynność taką niesłychaną odczyniać uczynnością? *ib.* 42. Bóg nagradza każdemu według iego uczynności, małodawcy mało daie, a wielodawcy wiele dawa. *Gil. Pst.* 280 *b.* Tym więcéy my wszyscy W. M. zostaniem powinni, im większa będzie uczynność W. M. niż obietnica. *Gor. Dw.* 364. Kto nieuczynny, gdy może, dla ludzi, Do uczynności ku sobie nie wzbudzi. *Jabł. Ez.* 69. - §. Dosyć uczynność, *ob.* Dosyć, Dość. - *§. Postanowisz Lewity w ich *uczynnościach. 1 *Leop. Num.* 8, 26 w ich pilnościach. 3 *Leop.*, w ich obowiązkach). Ta iest uczynność familii Gersońskiéy. 1 *Leop. Num.* 4, 28, ta iest posługa. 3 *Leop.*, urząd. 3 *Leop. Num.* 4, 24, Amtsverrichtung, Amtspflicht, cf. urzędownie). UCZYNNY, - a, - e, UCZYNNIE *adv.*, *Bh.* aučinný; starauny w przysługowaniu, w dogadzaniu, dienstbeflissen, dienstfertig, gefällig; (*Bh.* aučinliwý skuteczny). Attykus, mąż ten uczynny, na to tylko kredytu swego używał, żeby biednych ratować. *Kras. hist.* 122. Złożcie z siebie staranie około łakomstwa, a bądźcie ludźmi uczynnemi. *Rey Pst. T.* 4. Pełen litości i chęci uczynnych Szukał swéy szczęśliwości w szczęśliwości innych. *Chod. Gesn.* 1. Krasicki był uczynny, skoro mu tylko możność pozwoliła. *N. Pam.* 4, 79, dobroczynny, świadczył, er war wohlthätig. Uczynni przyiaciele nie omieszkali mi donieść wszystkiego, co mię tylko zmartwić i pomieszać mogło. *Węg. Mar.* 1, 207, usłużni). Wszakże są uczynne liczne białegłowy, Na cóż tę pożądliwość

zwracać do bratowy? *Tręb. S. M.* 84, cf. siostry miłosierne). Serce moie iest uczynnieysze dla tego, który daie więcéy. *Teatr* 33 *c*, 4. – §. Dosyć uczynny, *ob.* Dość.

*UCZYRNIĆ, Uczérnić, *ob.* Czernić. *UCZYRWIENIĆ, *ob.* Czerwienić.

*UCZYTELNY, -a, -e, nauczny, naukę daiący, uczący, **belehrend, lehrreich**; *Rs.* учительный. Nie wiem dlaczego nie włożyli tego słowa Wileńscy Czeńcy w swoię ewanieliią uczytelną, prostym ięzykiem po Rusku wydaną? *Sak. dusz.* 141.

UD.

*UD, *ob.* Udo.

UDAĆ, *F.* Uda *cz. dk.*, Udaie *Praes.*, Udawać *kont.*, *Bh.* **udati, udawati.** a) *udawać komu czego, po kąsku dawać, częściami dawać. *Cn. Th.* 1179, **nach und nach geben, zutheilen.** Łaknącemu chleba udawali. *Zrn. Psf.* 3, 778 *b.* – §. b) udać iaką monetę, wydać ią, zbyć się iéy, **ein Geldstück anbringen, ausgeben, los werden.** Udać monetę złą cudzoziemską. *Cn. Th.* 1179. By też naygorsza moneta, kiedy ią udam . . . *Gost. Gor.* 23. W Afryce łowią pewne ślimaki, które udaią miasto pieniędzy. *Boter* 242. Słyszałem wielu chciwych grosza takowego, Żeby choć gdzie udany, wracał się do niego. *Jag. Gr. B.* (*Vd.* vdaja, z iście za mąż, cf. na wydaniu, *Cro.* vdatisze, z żenić się). – *similit. fig.* Wielka mądrość, udać uprzeyme gardłowania na osięgnienie dziedzictwa w ziemi świętych. *Hrbst. Nauk. a*, 6 *b*, łożyć na co, ryzykować, podjąć się, **verwenden, anlegen auf etwas, daran setzen.** – §. c) Udawać co, wystawiać co, pokazywać, reprezentować, **zeigen, darstellen, vorstellen.** Sami rodzice nie maią dzieciom nic złego po sobie udawać i w mowie i w uczynku. *Skarg Kaz.* 420. Natura udana pędzlkiem, uśmiecha się i ożywia objekta. *Teatr* 48, 26, wyrażona). Portret mocno do niéy podobny, dobrze udany; kolory nie mogą być żywsze. *Teatr* 9, 8. Białey płci ochędożny ubiór przystoi, lecz nazbyt szumny bardzo ią szpeci i źle udaie. *Bud. Ap.* 139. Białegłowy ubiorem się udawaią, lepieyby gospodarstwem. *Gost. Gor.* 130, zasłczycaią, ozdabiaią, zalecaią, **sich producíren mit etwas.** Właśnie to zdobi, kto się zacnemi rodzicami udaie, a sam łotr. *Falib. G*, chlubi, **sich womit rühmen.** Wiele też i od udania dobrego towar popłaca. *Teatr* 10, 12. Na udaniu wiele zależy. *Cn. Ad.* 544, na zaleceniu, zachwaleniu, pokazaniu, przedawaniu). Jedno rozmaicie udać można. *Cn. Ad.* 316. – Udawać kogo, udawać czyię osobę, grać rolę iaką, **einen vorstellen, einen spielen, eine Rolle spielen.** Każdy człowiek sposobnym iest do udania dobrze swéy osoby na teatrze tego świata. *Zab.* 5, 31. Na scenie udawali aktorowie, proscenium było dla błaznowania kuglarzów. *Nar. Tac.* 2, 243. Demostenes udanie czyli akcyą za istotną wymowie poczytał. *Gol. Wym.* 232, **das Geberdenspiel, die Action.** – *Fingendo*: Chce udawać Francuza przez lekkomyślność, Anglika przez dziwactwo, Włocha przez wykręt. *Kras. Pod.* 2, 231. Udaie mędrka we wszystkim. *Teatr* 57, 151. Udawać błazna, *Rs.* придуривать. Wielkiego chce udawać pana. *Teatr* 49 *c*, *A* 2; **er will den großen Herrn spielen.** Udawać ubogiego, *Rs.* нищиться; Udawać nabożnego, *Vd.* se za brumnega sadeluvati; Udawać chorego, *Vd.* se boun nareja; **sich arm, sich fromm, sich krank stellen.** – Udawać za co, wydawać za co, **eine Sache für etwas ausgeben.** Totyla orężnik, udał się za tego króla. *Sk. Dz.* 538. Nigdy się za bogatego udawać nie trzeba, kiedy się iest ubogim. *Teatr* 4 *b*, 96. Oszukał mię, psa za lisa udał. *Cn. Ad.* 799. Milczenie głupiego uda za mądrego. *ib.* 496. Sposobność udania się za co chciał, służyła mu do pozyskania serc wszystkich *Pam.* 83, 2, 280. – Udawać, zmyślać, **vorgeben, erdichten, verstellen**; *Vd.* hinovati, hiniti (inaczyć), se potait, hinavzhuvati, leshnivu se skashuvati, se leshnu skasati, se spakati, lesiziti; *Cro.* kujamsze, jalimsze, jalitisze; *Rs.* притворствовать; *Ec.* притворяю, странноязвитися, странноявлятися. Udawa, że ią rodzonemu za żonę odda. *P. Kch. Orl.* 1, 255. Udałabym przed tobą, że cię rozumiem, ale się nigdy udaniem nie bawię. *Wyg. Mar.* 3, 21. Przy początkach panowania Nero był bardzo łaskawy; byłali to przyrodzona dobroć, czyli udanie, trudno zgadnąć. *Pilch. Sen. l. sk.* 1, **Verstellung**, (*Bh.* **záminka, zámysl**, cf zamiana, zamysł, zmysł, zmyślenie); *Bs.* podjamstvo; *Ross.* притворство; *Ec.* притворенїе. Biegły w udawaniu, *Rs.* притворчивый. Udawany, *Bs.* podjamni; *Ross.* притворный, притворно. Umieią udawać tak, iż ich z trudnością poznać można. *Teatr* 15, *b*. Tak mi się umiał udać, żem się nie baczyła, że wszystko zmyślał. *P. Kch. Orl.* 1, 111. To iest mężczyzna, tylko udaie głos kobiety. *Teatr* 21, 119, **er verstellt die Stimme, wie ein Weibl; macht eine Weiberstimme nach.** Umie każdy grzech pod płaszczem cnoty udawać. *Dambr.* 167. – Udawać się, zdawać się, pozór mieć, **scheinen, den Anschein haben.** Wiele się w piśmie Ś. rzeczy udaią, iakoby sobie przeciwne. *Sk. Kaz.* 81. – *In peiorem partem*: Udawać kogo do kogo, oskarżać fałszywie, donosić go fałszywie, **einen fälschlich angeben, anklagen.** Nie skarży, i sąsiada swego nie udaie do sądu. *Bach. Ep.* 64. Wyrzucał sędziom, że pozwalali uszu udaniom, i nie karali fałszywych oskarżycielów. *Wyg. Mar.* 1, 24. Albo to ieden był smagany i dręczony przez iego udanie? *Teatr* 54 *c*, *B* 2. Zły ięzyk mię udał. *Teatr* 21 *c*, 70. Rzezaniec udał Druza przed oycem, ostrzegaiąc go, aby nie pił z pierwszego kubka na bankiecie synowskim. *Nar. Tac.* 1, 278. Srodze i niesłusznie w niektórych pismach od niego źle udani iesteśmy. *Zygr. Pap.* 252. I cnotliwego udadzą próżnym. *Mon.* 75, 718. Za nierządnicę mię do ludu udawał. *P. Kch. J.* 93. Aby téy wody nie ganili i źle drugim nie udawali, potrzeba wypisać choroby, które ratuie i leczy. *Syxt. sk.* 221. – §. e) Udawać co gdzie, obracać, kierować, (*Crn.* udajam se: z *se dedo, flecto*); *Vd.* se podati, se pobrati, se spraviti, savoditise; **wohin wenden, lenken, kehren, richten.** Żona Potyfara udała oczy swe za Józefem. *Radz. Genes.* 39, 7. – Udawać się gdzie, dokądkolwiek się obracać. *Cn. Th.* 1179, **sich wohin wenden.** Gdzież biedna udam się, któreż mieysce, który kray, która mię obroni część świata! gdzież się nędzna schronię! *Bard. Luk.* 523. Udaymy się w tę stronę. *Teatr* 56 *c*, 114. Porzucić publikę a udać się na wieś. *Wyg. Mar.* 1, 97. Udaię się na osobność, osobności szukam, na osobność się skradam, *capto solitudines. Cn. Th.* 1178 *et* 643. W którąż udam się drogę życia? maią

swoie Wrzawy publiczne mieysca; ma dom niepokoie Min. Ryt. 3, 108. Który chciwości swe ma na wodzy, a udaie się rozumnie, u mnie ieſt mało nie aniołem. Gor. Dw. 406. Udać się na iaką zabawę, ſtan, żywot. Cn. Th. 1179, etwas ergreifen, wozu ſchreiten, ſich dem ergeben. Ona nie wiem, na iaki żywot się udała, Że i wſtydu i dobréy sławy zapomniała. J. Kch. Dz. 229. Udać się na swawolą, brać na kieł. Cn. Th. 1179. Kto się na złe udawa, zwłaszcza ku freiowi, abo ku psocie, iuż taki taci srom. Ezop. 90. Dziecię napiwszy się z młodu swéy woli i rozkoszy, we wszyſtko się złe udawać będzie. Glicz. W ch. E 4 b. Na wszyſtkie się iuż udał rozpuſty. Teatr 30 b, 55. Naprzód się na serdeczny płacz wszyſtka udała. Otw. Ow. 552. Codzień w większe się ieszcze złości a w męki się udawamy. W. Poſt. W. 2, 193. Udali się po *bodzech obcych, modłę im czyniąc. 1 Leop. 3 Reg. 9, 9, chodzili za bogi obcymi. 3 Leop.). Udawać się do kogo, uciekać się do kogo, podpadać do kogo, ſich an jemanden wenden, zu ihm ſeine Zuflucht nehmen. W celnieyszych rzeczach udawać się ma do Pana. Kras. Pod. 2, 206, radzić się, pytać się Pana). Do niego w tym interesie udać się trzeba. Teatr 9 b, 65. Bardzo dobrze udałaś się do mnie, chętnie ci usłużę. Teatr 49, 96. Córko, będziesz się chciała udać dobrze, nie bierz leda chłopa sobie, si te bene iungere voles. Zebr. Ow. 368. – Obiedwie ſtrony potym na to się udały, Aby to, co rozjemca rzecze, prawdziwie ztrzymały. Papr. Koł. P 4, na to przyſtały, tego się chwyciły). – §. d) Udaie się co, zdarza się, powodzi się, Vd. srezhnu jiti, od rok jiti, vsrezhatise, gratati; es gelingt, geht etwas, ſchlägt gut aus, glückt; (Bh. udat ſe ſtać się; Bs. uzdatise, smitti, = śmieć, audere); Rs. удалéцъ śmiałek, удалъ, удальство śmiałość, zuchwalſtwo). Udanie się, szczęszczenie, powodzenie, zdarzenie się, Rs. удáча. Udaiący się dobrze, zdarzaiący się, powodzący, szczęśliwy, Rs. удáчливый, удáчный. Zapewne mu się nie udało? Ry. Oh, iak mu się ieszcze udało! Teatr 14, 155, Ross. пошаланилось. Naylepszemu piekarzowi i piwowarowi chléb lub piwo czasem się nie uda. Torz. śk. 126, Vd. nesporeditise, nesvishatise, ne gre po roki, meni se ſkasi). Grzesznikowi udaie się, nie tylko trzy, ale i tysiąc razy. Lach. Kaz. 1, 110. Masz przecię iaką nadzieię, że się twóy proiekt uda! Teatr 5 b, 21. Jak się uda. Cn. Ad. 303, iak koſtka padnie; rady doda potrzeba; cf. czasowi służyć). – §. Udać się w co, wdać się w co, wrodzić się w co, podobnym się ſtawać, pochodzić na co, formować się na co, kształcić się podług czego, einem nachſchlachten, ähnlich werden; Vd. podobiti, enakeſten gratati, napodobiti, napodobuvati; Rs. удáться, удавáться. Dzieci czasem udaią się w oyca, w matkę, abo też w kogo inszego dalszego. Sak. pr. 213. – §. Udać się komu, = przypadać mu do guſtu, podobać mu się, einem gefallen, nach ſeinem Geſchmacke ſeyn. Gdy mię uyźrzała, i żem się iéy iakoś udał, myśliła, aby od mego odwieść mię towarzyſtwa. P. Kch. Orl. 1, 152. Nie ci, co słuchaią uchem samym, panu się udaią. Kanc. Gd. 148. – §. Udaie mi się płacz, rzuca mi się płacz, mir brechen die Thränen aus; rzucaią mi się łzy. Włod. Wielki się płacz uda po wszyſtkim świecie ludziom. Sk. Kaz. 5. – §. Udać się na co, przydać się, pożytecznym być, zu etwas taugen,

dienlich ſeyn. Na co się to uda, że wielu o tym wiedzieć będzie? Tr.

UDAREMNIC czynne dokon., daremnym, próżnym uczynić, vereiteln, vergeblich machen. Wszyſtkie moie ſtarania udaremnione. Mon. 71, 129. W wielu rzeczach można ci powinszować nieudaremnionych pism twoich. Mon. 71, 186, Dudz. 19. UDAROWAĆ czyn. dk., n. p. panowie onę niewiaſtę udarowali i prosili, iż wypuściła dobrowolnie ze wszyſtkiego syna Cesarſkiego. Weresz. Rgl. 34, podarunkami uięli, zniewolili, mit Geſchenken erkaufen, wozu bringen; ob. Darować. UDARZYĆ, ob. Darzyć. UDATNOSĆ, -ści, ż., – (Bh. udatnoſt, udatenſtwj; Slo udatnoſt, zmužiloſt; Rs. удальство, = śmiałość, męztwo); – przyiemna zręczność, snadność, przyſtoyność, kształtność, Geſchicklichkeit, Anmuth, Wohlanſtand, Stattlichkeit. Udatność ma, kto umie na zetkaniu się z ludźmi, do każdego wdzięcznym i miłym się udać. Petr. Et. 276. Dworzanin, aby miał rozum wielki, urodę, udatność. Gor. Dw. 19. – §. wyſtawianie, udawanie, die Vorſtellung einer Sache. Udatność ieſt niby nieiakimści malowaniem rzeczy. Zab. 12, 266. UDATNY, -a, -e, UDATNIE adv., (Boh. udatny, Rs. удалый, = mężny, żwawy, rzeźwy, удалецъ, = śmiałek, iunak); przyiemnie zręczny, obrótny, snadny, kształtny, pięknego pozoru, przyſtoyny, geſchickt, gewandt, wohlanſtändig, ſtattlich. Chcę, aby dworzanin miał członki udatne, tak iżby z iego ułożenia znać siłę, znać czerſtwość, znać chybkość było. Gor. Dw. 29. Ale też WcPana udatna figura, wzroſt hoży, taliia piękna, noga czyſta. Teatr 22 b, 37. Udatnie z ſtołka swego wſtawała I szła przed króla. P. Kch. J. 431. Szczęśliwa ta droga, Po którey chodzić będzie tak udatna noga. J. Kch. Dz. 209. Twarz pozoru wielce udatnego. Bard. Tr. 204. Skargi swoie iako mogli rozszerzali, Na udatne się słowa przesadzaiąc. Odym. Sw. Ff 2. Była ta z wierzchu udatna nauka, ale papieżowie ią za ſkazę prawdy mieli. Sk. Dz. 111. Bóg uczciwości z serca pochodzącéy godzien ieſt, nie udatnego zalecenia. Petr. Et. 40. Drzewo złotemi udatne iabłkami. Bard. Tr. 280, ozdobne, geſchmückt, geziert. Wąsem czarnym udatny. Ban. M. 2. Jugurta był urody krasnéy i udatnéy siły. Biel. hſt. 129, należytéy, gehörig. Był Alexander średniéy urody, twarzy obdłuż, kościſty i żylaſty, ku mocy udatny. Biel. Sw. 262 b, dosyć mocny). Jeden nad drugiego ieſt udatnieyszy do posług Rzpltéy. Petr. Pol. 161, zdatnieyszy, zdolnieyszy). – §. Udatny pieniądz, który udać można, który biorą, eine gangbare Münze, die man ausgeben kann, die genommen wird. Udatny talar; dobre i udatne pieniądze. Tr. UDAWAĆ, ob. Udać. UDAWACZ, -a, m., który co udaie, reprezentuie, wyſtawuie, naśladuie, der etwas vorſtellt, Vorſteller, Aufſteller, Nachahmer. Byli w Rzymie udawacze proſtoty w mówieniu Katona; naganiono tych naśladowców. Pir. Wym. 228. Udawacz teatralny, aktor. ib. 272, der Schauſpieler. – § Udawacz fałszywych pieniędzy. Tr., Ausgeber falſcher Münzen. – §. Udawacz, UDAWCA, -y, m., zmyślacz, Cro. jalnik (cf. iałowy); Ec. притворникъ, f. притворница; der Erdichter, der etwas fingirt, vorgiebt, erdenkt. Leie tam brzydkie swoie wody Anigrus; iakoż, prócz by puścił chybną sławę udawca, rany w nim płókali Centaury. Zebr.

Ow. 384, *nisi vatibus omnis eripienda fides*). Złego potwarcę i udawcę precz od siebie oddalili. *Pim. Kam. pr.*, (fałszywego oskarżyciela), Tak iest, a nie tak, iako ty ktory udawco baiesz. *ib.* 342, (łgarzu, kłamco). Służe pysk udawco, a niewinnych ludzi nie potwarzay *ib.* 95.

UDAWIĆ *cz. dk.*, *Bh.* **udawiti**; *Cro.* udaviti, udavlyújem, zadaviti, zadavlyújem, zadavilszem; *Rg.* udâvıti; *Bsn.* udaviti, zadaviti; *Ross.* удавить, удавлять, продавить, продавливать, передавить, передавливать; *Ec.* задавляю; udławić, udusić, **erwürgen**, **erdrosseln**. Lizymach lwowi na rozszarpanie wyrzucony, lwa srogiego udawił. *Rey Zw.* 166. Skoro go przywieziono, kazał go Sultan udawić. *Star. Dw.* 54, **stranguliren**. Udawić się, udusić się, **sich erwürgen**, **ersticken**. Anakreon rozynkowym iąderkiem zachłysnął się tak, że go ani połknąć, ani wyrzucić nie mógł, za tym się nim udawił. *Warg. Wal.* 338. Częstokroć się udawi, kto łakomo chwyta. *Zab.* 8, 98 *Tręb.* Wziął sztukę chleba i rzekł: bodaybym tego chleba nie przełknął, a nim był udawiony; i tak się stało, chcąc przełknąć, zostal chleb w gardle iego, i udawiony został. *Sk. Żyw.* 1, 51 *b*, **und er erstickte**. Bodaiem się udawił tym zdrowiem, ieśli w nim kości są. *Mat. z Pod.* C 4, przeklęctwo piiackie żartobliwe). Bodaiem się udawił, ieżelim choć słówko komu o tym powiedział. *Teatr* 10 *b*, 37. Udawienie, *Rs.* удáва, удáвка, (1. удáва, удáвка; *Ec.* давило, удавка, óсилъ sidło). UDAWICIEL, -a, *m.*, *Bg.* udavitegl, *Cro.* zadavitel, *f.* zadavitelicza, = udusiciel, **der Erwürger**, (*Rs.* удáвленникъ, obieś, wisielec, *f.* удáвленница).

UDELIKACIĆ kogo *cz. dk.*, delikackim, papinkowatym kogo uczynić, rozpieścić go, **einen zum Weichlinge machen**, **ihn verzärteln**. Szło o udelikacenie syna. *Mon.* 71, 111.

UDEPTAĆ co *cz. dk.*, *Ross.* утоптать, утаптывать, умять, уминать; depcąc utłoczyć, udrepcić, **nieder treten**, **gleich treten**, **durch Treten nieder drücken**. Naścielać mierzwy na drogi błotne, a gdy się iuż wsłapi albo udepce, na kupę wielką złożyć. *Cresc.* 83. - §. *aliter*: Czyby te iuż tak znaczne udeptawszy kraie Były mi nieprzebyte Hebry i Dunaie! *Tward. Wł.* 60, zwiedziwszy, uszedłszy, przeciągnąwszy, **nachdem ich solche Länder betreten, durchzogen habe**. - §. *fig.* poniżać, pokorzyć, **nieder drücken**, **demüthigen**. Na udeptanie animuszu Janczarom Kioperli rozpoczął woynę w Niemczech. *Kłok.* 233.

UDERZYĆ *cz. dk.*, Uderzać *ndk.*, *Bh.* **uderiti**, **praštiti** (cf. praszczęta); *Slo.* **uderugi**; *Sr.* 1. **d'eru**, **diru**, **djrim**, **wuderu**; *Sr.* 2. **derisch**; *Crn.* udareti, udârem, udriham, terzheti, butiti, butim, bunkam; *Vd.* vdariti, vdarjati, tepsti, tepem, terzhiti, (povdarjati, = pobić, *Vd.* isvdariti, vunvdariti, vunvdarjati, = wybić; *Vd.* navdariti, = nabić; *Vd.* obvdariti, = odbić; *Vd.* skusvdariti, skusvdarjati, prevdariti, = przebić; *Vd.* prevdar, zhesdar, = przebicie); *Croat.* vudriti, vudíram, hariti; (*Croat.* odvudiram, = odbiiam); *Dal.* udaram; (*Dal.* odudaram, = odbiiam); *Bsn.* udretti, udariti, udarati, udrjetti, poraziti, meçati, lupati, sciunuti, osciunuti; (*Bsn.* priudritti, opet udritti *repercutere*); *Sla.* udariti, udarati; *Rg.* udritti, udâriti, udarati; *Rs.* ударить, ударять, (приударить przybić), *vulg.* пырнуть, пырять; (*Ec.* противоударяю odbiiam; cf. *Arab.* אחר *percussit fuste*, cf. trzeć, cf. *Lat.* tero, cf. *Gr.* τείρω, *Ger.* **dreschen**); (*rarum est in Praesenti*, *loco eius* biię *usurpatur*; *sed in praeteritis et futuris usitatius*. *Cn. Th.* 1180, = bić, **schlagen**, **einen Schlag**, **Stoß geben**, **C e st. schmeißen**. Uderzyć kogo w gębę. *Cn. Th.* 1180. Rozgniewawszy się ledwie nie w twarz mię uderzył. *Gor. Sen.* 5. Łatno o kiy, kto chce psa uderzyć. *Pot. Arg.* 615. Zawżdy łacno o drzewo, kto chce psa uderzyć. *Rey Zw.* 80 *b*. Uderz, lecz słuchay, rzekł Temistokles. *Mon* 67, 415. Uderzę cię. *ot.* Oberwiesz co). Notę uderzyć na klawiszach. *Mag. Mscr.*, wybiiać, **eine Note anschlagen**. Uderzenie, raz, bicie, cios, cięcie, plaga, bat, **ein Hieb**, **Hau**. *Sr.* 1. **dereno**, **raz**; *Crn.* udarz, gumpa; (*Crn.* udriza, = dyscyplina, cf. na udry); *Vd.* vdar, vdarik, vdarek, isvdar, vunvdar, vunvdarek, shveik, vershai, navdar, vsiek; *Cro.* vudârecz; (*Cro.* boshy udaraz, = paraliż, szlak); *Dl.* udarcz; *Bs.* udoraç, poraz, raz; *Rg.* udoraz; *Sla.* udorac; (*Sla.* udarac, modrica, cèrnjâvka, = siniak); *Rs.* ударъ, мумакъ, колотокъ, пырокъ, (2. ударъ, пострѣлъ apoplexya). Uderzenie się w piersi. *Psalm.* 56, **das en die Brust Schlagen**. W puklerz zawieszony Uderz oszczepem, Niech na wszystkie strony Dźwięk się rozchodzi i budzi rycerze. *Kras. Oss. C b.* Uderz w stół, ozwą się nożyce *Zegl. Ad.* 260, *Mon.* 75, 678, *Teatr* 7, 15; tkniy go ieno, ozwie się, cf. Nożyce). Nie mogąc żałości znieść, mieczem w się uderzył. *Warg. Wal.* 136, wraził, **er stieß sich das Schwerdt in den Leib**. Zegar uderzył, bił iaką godzinę, **die Uhr hat geschlagen**. Dziesiąta ieszcze nie uderzyła. *Tr.* Co godzinka na zegarze uderzy, to iuż czas przeminął, a co daley to do kresu bieżemy. *Rey Zw.* 23 *b*. Uderzyć kogo kamieniem, *percutere*. *Cn. Th.* 1180, ugodzić, trafić, **mit dem Steine werfen**, **schmeißen**, **treffen**. Siła, iaką ciała w ruchu będące wywierać mogą, nazywa się uderzeniem. *Jak. Mat.* 4, 16, **Schlag**, **Stoß**. Piorun trzy razy uderzył *Teatr* 18 *c*, 92 **der Blitz hat dreymal eingeschlagen**. Piorun uderzywszy w kościoł, wszystkie kamienie roztrącał, i passyą na poły rozszczepił. *Biel. hst.* 396. Stan twoy dla nas był uderzeniem piorunu. *Teatr* 1 *b*, 113, cf. trzaskawica trzaśnienie piorunu; **ein Blitzschlag**, **Donnerschlag**. - Uderzyć na kogo, w kogo, = bić na niego, porywać się nań, *pr. et tr.*, **auf einen losschlagen**, **zuschlagen**, **auf ihn losgehen**. Puścim się kęs, i zaś w się uderzymy mocą, *rursum ad bella coimus*. *Zebr. Ow.* 218. (*Sla.* udariti, = attakować. Oborzmy się na to nieprzyiacielskie woysko, uderzmy na nie; natychmiast ie, iak się spodziewamy, odpędzimy. *Baz. Sk.* 594. Jeśli dłużey ta niezgoda będzie rosła, bez wątpienia uderzą w się. *Warg. Cez.* 172. Sam uderzony, silniey uderza, Że nieprzyiaciel pierzchnął na strony. *Karp.* 2, 145. W tey bitwie król, widząc iż iuż prawie źle, uderzył się (*recipr.*) sam na ostatku o nieprzyiaciela z tą trochą, co przy nim byli. *Biel.* 136, sam natarł, mocno się o niego otarł, **er gieng selbst auf den Feind los**, **schlug selbst auf ihn los**. Wilk uderzył na psy. *Jabł. Ez.* 130, rzucił się na nie, **er warf sich über sie her**. - *tr.* Uderzyli nań wszyscy, ogromnemi słowami go przywitali, wszyscy na niego powstali, rzucili się, **sie giengen alle auf ihn los**, **stürmten alle auf ihn zu**. Zarazem w te słowa nań uderzył. *Zygr. Pap.* 205. Niemogąc iemu łaiać, uderzyła w milszą; *irascitur illi*, *quae sibi praelata est*. *Zebr. Ow.* 348. - Wiatr uderzył w lotne Turskie żagle. *Pasz. Dz.* 58, bił

bił dący, der Wind ſtieß in die Seegel. Wiatr wielki i niepogoda uderzyła, i podtłukła okręty o zawady. *Jer. Zlr.* 111. Uderzyły wiatry, i obiły się o on dom. 1 *Leop. Math.* 7, 27, uderzyły w on dom. 3 *Leop.*). Uderzenie wiatru, *Rs.* порывъ, (cf. porwać), Windsbraut. – *Similiter*: mróz uderzył, n. p. Suknią z siebie przedał, a gdy potym mróz uderzył, zimno wielkie cierpiał. *Ezop.* 72, gdy nagle przypadł). Uderzać z dział, bić z dział, ſtrzelać, aus Kanonen feuern, ſchießen, beſchießen. *Cn. Th.* 1180. Z dział uderzono. *Stryik. Henr. C.* Wjazd iego odprawił się przy uderzeniu wszyſtkich dział i wszyſtkich dzwonów. *Gaz. Nar.* 1, 406, bey Abfeurung aller Kanonen und Glockengeläute. Kazał organiſta uderzyć we dzwony. *W ęg. Org.* 2; er ließ die Glocken läuten. Żołnierze udali się do kremlu, uderzyli w dzwony, pałac otoczyli, i domagali się wydania zdrayców. *Pam.* 85, 1792. Uderzyć w kotły, w bębny, w trąby, die Paucken ſchlagen, die Trommel rühren, in die Trompeten ſtoßen. Na rozkaz hetmana uderzono w bębny, aby się wzięto do broni. *Pam.* 85, 1, 792. W muzykę woyſkową, trąby, kotły uderzyć rozkazał. *Tward. Wl.* 134. Skoro weszła, wszyscy muzykowie Wnet w trąbę uderzyli, aż szumiało w głowie, *Rey Wiz.* 25 *b.* Gdy w trąbę uderzy archanioł, ziemia wszyſtkie groby otworzy. *Kołak. Cat. D* 1. – *Similit.* Gdy do potrzeby chodzili żołnierze, w chwałę Pańſką naprzód uderzyli, iak w trąby i w kotły. *Birk. Kaz. Ob. A.* Przy ołtarzu w gorące modlitwy uderzywszy, Panie, rzecze ... *Birk. Dom.* 107; er brach in heiße Gebete aus. Uderzył, iak niewieściſko iakie, w lamenty, Osman. *Birk. Chod.* 13; er brach in Klagen aus, ſtieß Klagen aus. Dopiero w płacz i w lament uderzę, gdy obaczę, że cię niemasz. *Chrość. Ow.* 128. Uderzać na pobudkę. *Birk. Kaw. Malt. C* 2 *b.* Uderzać na trwogę w bębny. *Papr. Ryc.* 96, Lärm ſchlagen. Gdy o tym do obozu znać dano, na trwogę uderzono. *Biel.* 688. Gdy z działa na trwogę uderzą, wszyscy powinni się ſtawić. *Wer. Kii.* 22. – Uderzać zmysły, uderzać w zmysły, mocno poruszać, razić, die Sinne ſtark rühren, frappiren. Mowa Pańſka (do Piłata), gdy uderzy w uszy ſtaroſty, nieco serca w nim poruszy. *Odym. Sw.* 2, *E e* 4. Oko tęczy wzrok ciekawy po upſtrzonych błoniach, Kędy tysiąc razem widoków weń uderza. *Zab.* 13, 167, impressye, wrażenia w niego czyni, Eindrücke auf ihn macht. Wyieżdża na granicę, uderza go różność tego kraiu od innych. *Stas. Num.* 1, 51; frappirt ihn). – *De malis physicis et moral.* Słabość iaka gwałtowna uderza na mnie, siły mnie odſtępuią. *Teatr* 29, 70; napada mnie, es überfällt mich eine Schwäche; bricht auf mich herein). Patrz Wc Pan iak zbladła. Słabość na nią uderza, dobrze że nie padła. *Tręb. S. M.* 57, *cf. Gall.* tomber malade; *obacz niżey* o łożko uderzony). Smiertelne na mnie uderzyły poty. *Teatr* 33, 49, biią na mię, der Todesſchweiß bricht mir aus. Chromotą nogi iego były uderzone. *Birk. Dom.* 163, ſkażone, gelähmt, mit einer Lähmung befallen, behaftet, afficirt. Po tym fraſunku znowu druga na niego trwoga uderzyła. *Sk. Zyw.* 1, 176, eine andre Beſtürzung brach auf ihn ein. Był głód wielki, z głodu zaś onego mor ciężki uderzył. *W. Poſt. Mn.* 320. Opasanie miaſta ſkoro się dokończyło Uderzył w mieyſkie głód obywatele. *Chrość. Fars.* 354. Jeśli woyſk swych na zimę nie rozpuszczą Uderzą wkrótce pluty, śniegi, mrozy. *ib.* 266; hereinbrechen). – Uderzyć gdzie, dokąd, = udać się gdzie śpiesznie, porwać się dokąd, iść z trzaſkiem, pchnąć dokąd, ſich wohin wenden, plötzlich wohin machen. Tędy nie wyydę, muszę w inną uderzyć ſtronę. *Teatr* 21, 117. Uderzył w ſtronę Minos, *porrecta munera refugit. Zebr. Ow.* 191. Mam *się do rodziny uderzyć, czy się zostać? *Zebr. Ow.* 221, *repetam*, uciekać się, schronić się, ſeine Zuflucht nehmen). Uderzę iak w dym do moiey Kasi. *Teatr* 56 *b*, 91; poſkoczę do niey, ich ſpringe zu ihr hin. *Teatr* 32 *b*, 105. Uderzyć w nogi, = nogi za pas wziąć, pierzchnąć, nóżki pocałować, uciekać, Reißaus nehmen, das Haſenpanier ergreifen. Przypadł Swatopełk z woyſkiem naszym; księża, widząc nierząd, w nogę uderzyli. *Biel.* 122. Nie doczekawszy trwogi, uderzyli prędko w nogi. *Ryb. Ps.* 96. *Omisso verbo*: Oni, nie mogąc dłużey wytrzymać, w nogi. *Boh. Kom.* 2, 232, drapaka dali, drapnęli). – Uderzyć gdzie, probować gdzie szczęście, udać się gdzie, ſich wohin wenden, ſein Glück probieren, ſein Heil verſuchen, wo anpochen, anklopfen. Chłopcy djabelnie się teraz kierować umięią; nie uderzy żaden tam, gdzie mały posag zwącha. *Teatr* 56, 68. Gdzie uderzę, wszędzie mi płeć zawiesza śluby, Wszędzie ieſtem żądany, wszędzie ieſtem luby. *Zabl. Fir.* 23. Rzeczy dalsze iuż przygotowane, więc w nie uderzmy. *Teatr* 34, 29. – Uderzyć kim abo kogo o ziemię, obalać kogo. *Cn. Th.* 1180, einen zur Erde hinſtrecken, ihn auf die Erde hinwerfen, mit ihm an die Erde ſchlagen. Raz mię wysoko szczęście unosiło, Drugi raz niżey ziemi uderzyło. *Paſt. F.* 260. – *fig.* Uderzyć co abo czym o ziemię, porzucić co, cisnąć, etwas fahren laſſen, von ſich ſtoßen, wegwerfen. Uderz o ziemię imieniem królewſkim i urzędmi króleſtwa wszyſtkiemi. *Orzech. Qu.* 75. – *similit.* Choroba kogo o łóżko uderza, = przymusza do łożka się kłaść, die Krankheit ſtreckt einen auf das Bett hin, macht einen bettlägrig. Gdy cię zimnica o łóżko uderzy, trzeba ci kogo, coby ci usługował. *Zab.* 5, 217. Gdy chorobą o łóżko uderzona była, musiała się od roboty wſtrzymać. *Mon.* 65, 373; cf. *Gall.* tomber malade). – Uderzyć czołem, = bić czołem, padać, upadać przed kim, ſich mit dem Angeſicht zur Erde verbeugen. Chciał Sołtan, aby on święty, iako bogu ziemſkiemu, czołem przed nim uderzył. *Birk. Kant. A* 4. Czołem uderz bogu twèmu. *ib. C* 4. Wszyscy społem, Uderzmy czołem. *Ryb. Ps.* 89. – §. Uderzyć przymierze, zawrzeć, *foedus ferire*, ein Bündniß 2c. ſchließen. Przecięż sobie bóy sprzykrzyli Pokoy wieczny uderzyli. *Jak. B.* 110. Warunki napisawszy Uderzą mir z obu ſtron. *Tward. W. D.* 92. Z społeczney transakcyi uderzony wieczny mir z obu ſtron. *Tward. Wl.* 34. Angliia z Francyą obronne uderzy przymierze. *Niemc. P. P.* 8.

UDERZYCIEL, – a, *m.*, ten, co uderzył kogo. *Cn. Th.* 1181; *Vd.* vdarjavez, vdarnik, tepevez, bijenik, bivez, biunik; *Cro.* vudritel; der einen ſchlägt, oder geſchlagen hat; der Schläger, Schlägeaustheiler. UDERZYCIELKA, – i, *ż.*

UDŁAWIĆ *cz. dk.*, udusić, erwürgen, erſticken, erdrücken. Cisnąc się przez niezliczne tłumy, udławion w bramie. *Kanc. Gd.* 316. Umarł syn tey niewiaſty, bo go śpiąc udławiła. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 3, 19. Albo ie topią, albo udławią. *Glicz. Wych. C* 7.

UDO, – a, *n.*, *UD, – a, *m.*, (*Cn. Th.* 1179, *Pot. Pocz.*

442), UDZIEC, - dźca, *m.*; - UDKO, - a, *n.*, UDZIK, - a, *m.*, *dem.*, (*Boh.* aud; *Slo* ud; *Crn.* ud; *Vind.* vud, ſklèp, glid, kotrig, vudizh, kotrigizh; *Cro.* vùd; *Rg.* ûdo, udàscze; *Bs.* udo; *Sla.* ûdal; *Ec.* удъ, = członek *membrum*, *Sla.* clovicse udo, = członek męſki; *Bc.* срамные уды wſtydliwe członki). - Udo, *femur*, nagrubsza kość nogi, z kadłubem a w kolanie z grubszym piszczelem złączona. *Zool.* 57; *Bh.* hnát, hnátek, teyla; *Slo.* hnát, (*ob.* gnat), ſtěhno, (*ob.* ściegno). klubo, kicla; *Sr.* 2. kléd; *Crn.* kôlba, kolbèza, (cf. kolba); *Vd.* spula; *Sla.* ſtegnah, cserek; *Cro.* stegno; der Schenkel, das Dickbein. Pośladek, udziec, zadek, *Perz. Cyr.* 1, 142. Dardąć ud przebili. *Warg. Wal.* 82. Koń ma mieć *hudy szerokie a dobrze mięsiſte. *Cresc.* 524. W rodzeniu dziecięcia nogami, ściągnęły rączki ku udzikom. *Spicz.* 176. Udziec ſkopowy, cielęcy, sarni i t. d., naylepsza sztuka każdego bydlęcia lub zwierzyny, którą na wielkie danie, pieczoną, i w samym śrzodku na ſtole ſtawiaią; daią śpikowane, lub same przez się pieczone, chlebem tartym posypane, do sosu lub sałaty. *Wiel. Kuch.* 432. Udźce zaięcze. *Teatr* 33 *d*, 83; Hasenkeule; Udziec ieleni, *Ban. B* 3; Hirschkeule. Udko kurczęce, *ob.* kolanko.

UDOBRUCHAĆ, *ob.* Dobruchać. UDOBRZAĆ co *cz. ndk.*, barwić, piękrzyć, na dobréy ſtronie wyſtawować, (*ob.* Dobrzyć); einen guten Anſtrich geben, gut vorſtellen; *Rs.* сдóбрить, сдобривать smaku lepszego dodawać). Dotąd twoie wybiegi uchodziły ci łatwo i wyſtępki swoie udobrzałaś przed rodzicami. *Teatr* 10 *b*, 86.

UDOIĆ *cz. dk.*, doieniem uiąć mleka, etwas abmelken, etwas weniges wegmelken. *Tr.*, *ob.* Udoy.

UDOLNOSĆ, - ści, *ż.*, wydołanie czemu, sproſtanie, sposobność, zdatność, zdolność, siła odpowiadaiąca, die Fähigkeit, gehörige Kraft, Geſchicklichkeit, das Vermögen, die Tauglichkeit zu etwas. Nie możemy nic naszą udolnością Sprawić, gdybyśmy boga wspomożeniem Nie byli wsparci. *O ym. Sw.* 2, *D* 4 *b.* Usiłowały chęci; ale nieudolność odepchnęła daleko od zamierzonego celu. *Niem. P. P.*, brak zdolności, niewydołanie, Unvermögen, Mangel der Kraft, Geſchicklichkeit. Wiedząc o nieudolności moiey w mówieniu, zoſtawuię tych dzieł chwalebnych wyliczanie uſtom wymownieyszym. *Boh. Kom.* 2, 143. UDOLNY, - a, - e, sposobny, wydołaiący, zdatny, zdolny, fähig, geſchickt, vermögend zu etwas.

UDOSKONALIĆ, *ob.* Doſkonalić.

UDOSTATKOWAĆ, *UDOSTATCZYĆ *cz. dk.*, doſtatecznie opatrzyć, gehörig verſehen. Udoſtatkowanie armat powinno być takie, aby na każdą sztukę było naymniéy po 120 wyſtrzałów. *Jak. Art.* 2, 469. Ferteca ieſt tylko prawie udoſtatkowana na wytrzymanie iednego ieszcze attaku. *Jak. Art.* 2, 444. Szkoły w Wilnie bractwa kosztem podniesione i udoſtatczone. *Smotr. El.* 50, uposażone). *UDOSTOIĆ *cz. dk.*, *Rs.* удостоить, удостоять, удостóивать, uraczyć, zaszczycić, würdigen, beehren. Bóg po doczesnych uciechach, wieczne nam w króleſtwie niebieſkiém udoſtoi. *Smotr. Ap.* 129.

*UDOWOLNIENIE, *ob.* Ukontentowanie.

UDOWY, - a, - e, do uda należący, Schenkel=; *Bh* hnatowý. Udowa pieczenia. *Cn. Th.* 1181; eine Keule, (ein Schlegel). Kości udowe. *Kirch.* 110; *Vd.* ſtegno, kelp; die Hüftbeine. Nerw udowy. *Krup.* 3, 225.

UDOY, - oiu, *m.*, *Rs.* удой, ile na raz udoiono, ein Gemelke, ſo viel auf einmal gemolken worden. *Mulctra*: doienie, udoy ieden od krow' abo owiec. *Mącz.* Paſterki obfite przyniósłszy udoie W ochędożne naczynia spuszczą ie powoli. *Tward. Pas.* 62.

UDOŹRZALIĆ *cz. dk.*, uczynić doźrzałym, zur Reife bringen, reifen machen, reifen. Nasiona te zażyzni i udoźrzali światła mędrców praca. *Cztr. Myśl.* 251.

UDRAPAĆ *cz. dk.*, *Udrapować *ndk.*, drapiąc urywać, abreißen, abkratzen, abzauſeln. Pies by naywiększą sztukę mięsa tak długo będzie gryzł, aż iey nic nie zoſtanie; ale by po kęsu udrapował sobie, tedyby mu też dłużey potrwać mogło. *Rey Zw.* 104. - §. *med.*, udrapnąć, *ob.* ubiec.

UDRĘCZYĆ *cz. dk.*, Udręczać *ndk.*, *Rs.* удручить, удручать, (*Ecc.* предудручáю *praelacesso*, *praefatigo*); utrapić, umartwić, ſtrapić, placken, plagen, quälen, martern. Chryſtus ciało swoie za nas na krzyżu udręczył. *Kat. Gd.* 32. Od 12 lat była udręczona okrutną czerwoną niemocą. *Rey Pſt. U u* 6. Dyomed rzucał się i ięczał, W silnym tkwiąc barku pociſk srodze go udręczał. *Dmoch. Jl.* 126. Chodzę zasmucony, gdy mię nieprzyiaciel udręcza, *affligit.* *Wrob.* 100. Zapowiedziałem poſt, abyśmy się udręczyli przed bogiem. *Leop.* 1 *Ezdr.* 8, 21; umartwili, ſich caſteyen. Udręczenie, Utrapienie, die Plackerey, Plage, Noth, das Kreutz; = *UDRĘCZNOSĆ, - ści, *ż.*, n. p. Co za korzyść będzie człowiekowi ze wszéy pracy swoiéy i udręczności dusznéy, którą się nędził? 1 *Leop. Ecc.* 2, 22, z udręczenia duszy. 3 *Leop.*).

UDREPCIĆ *cz. dk.*, udeptać, drepcąc utłoczyć, gleichtreten, niedertreten. Rolą tę, którą orać maią, aby pierwey paſterze bydłem pasząc ztłoczyli i udrepcili. *Haur. Sk.* 48.

UDROBIĆ *cz. dk.*, drobny kawałek ułamać, *Rg.* vdrobitti; ein kleines Stückchen abbrechen. Egipt i Assur, iak chce, nami robi, Za to, że chleba kawałek udrobi Na pożywienie mizernego brzucha. *Chrośc. Job.* 202.

Na UDRY z kim iść, = za łeb z nim iść, walczyć z nim, mit einem anbinden, kämpfen, ringen, ſich an die Köpfe kriegen. Eneaszowi Wenus idąc na udry z Junoną Przy łacińſkiéy koronie obiecała żonę. *Pot. Poct.* 41. Choroſtyn szedł na udry z Szuyſkim. *Biel.* 726. Zgasła miłość oyczyzny wielu z nią na udry Chodzi, tak drogo płacąc garść włosów i pludry. *Zegl. Ad.* 191. Wysuwa się ochotnik z tey i z owey ſtrony, z razu poszło na udry, daley na plotony, Lecą ludzie iak muchy, gdyby grad pociſki. *Zabł. Amf.* 14. UDRZEĆ, udarł, *F.* udrze *cz. dk.*, Udzierać *ndk.*, darciem uiąć, zedrzeć, obedrzeć, *Cro.* udiram, uderlszem; abreißen, abbrechen. Udrzeć kogo, = oszwabić go, einen beſchuppen, betrügen, übers Ohr hauen, prellen, bevortheilen. Co to nas kosztuie, wszyſtko to książę będzie musiał zapłacić; Kogoż udrzeć, kiedy nie pana? *Teatr* 52, 22. - §. Udarł go w gębę. *Boh. Kom.* 5, 207; uderzył go mocno w gębę, er hat ihm eins aufs Maul verſetzt. Uderzmy śmiało na tego zdraycę, iak się tam obróci, to go udrę. *Teatr* 13 *c*, *B.*, ubiię, uszarpnę).

*UDUCHOWNIĆ *cz. dk.*, duchownym, duchowym uczynić, geiſtig machen, vergeiſtigen. Miłość uduchowniona od saméy imaginacyi wzroſt i życie bierze. *Dyk. Med.* 3, 684.

UDUSIĆ *cz. dk.*, *Boh.* uduſyti, uduſſowati, uſſkrtjm; *Slo.* uduſugi, uſmrcugi; *Vd.* odushiti, oddushati, sadushiti; *Cro.* zagnaviti, zagnavlyam; *Rag.* udûsciti; *Bs.* udusciti,

udaviti; *Rs.* удушить, передушить, udawić, udławić, ersticken, erwürgen, erdrücken. Ja uduszę iego, powiem, że go krew' udusiła. *Boh. Kom.* 4, 391. Zaklina się: bodayem tym kawałkiem chleba się udusił. *Czack. pr.* 2, 232. - *Contyn.* udusić, mówi się o potrawie iakiéy, którą chcesz mieć duszoną; należy ią dobrze przykryé pokrywą, ażeby nic wcale pary nie wychodziło. *Wiel. Kuch.* 432. - §. *Quoad translationes vide*: Dusić. UDUSICIEL, - a, *m.*, ktory udusił, der Erwürger, *Rg.* uduscitegl. *w rodz. żeńſk.* udusicielka. UDUSZLIWY, - a, - e, *Rs.* удушливый, duszny, duszący, oddech przytrudniaiące, den Athem hemmend, drückend. *Tr.*

UDYBAĆ *cz. dk.*, dybiąc uchwycić, erwischen, erlauern, beschleichen. Gdy go bieżąc udybiesz, . . *Bielaw. D* 3.

UDYCHTOWAĆ, *ob.* Dychtować.

UDYSZEĆ *Neutr. dk.*, uziaiać się, aus dem Athem kommen, keuchen, sich aus dem Athem laufen. Przybiegł udyszony, A gdy przestał ziaiać rum sobie czyni między lud strwożony. *Zab.* 15, 248. Po cóć się stara wleczesz, ażeś udyszała! *Bard. Tr.* 140. Tam udyszony doieżdża hetmana rycerz. *Tward. W. D.* 20. Chart udyszany ziaie. *Pot. Pocz.* 538. Rznie powietrze, ni prostey upatruie drogi, Przypadła udyszana a szyki oboie rozpędziła. *Bard. Tr.* 421.

UDZIAĆ, UDZIANY, UDZIEIE, *ob.* Dziać.

UDZIAŁ, - u, *m.*, UDZIAŁEK, - łku, *m.*, *dem.*, *Boh.* podil, (cf. podział); *Vd.* dodelishtvu, dodiel, shpendia, nadielek, nadiel; *Rg.* dionictvo, udionictvo; *Rs.* удѣлъ, удѣлокъ, надѣлъ, надѣлокъ, участь, участокъ, участочекъ, сообщенїе, ужина, (cf. użytek), побытокъ, пай, (*Ross.* удѣлка rozrząd); *Ec.* мерошена; udzielenie, die Mittheilung. Dziękuię za udział nowinek. *Teatr* 42 *c*, 13. - §. część udzielona, uczastek, das Mitgetheilte, der Antheil, das zu Theil gewordne. Płacz i nędza są twoim udziałem. *Teatr.* 2, 114 *Barfs.* Trud i niewygoda udziałem padły na lud pospolity. *Karp.* 4. Udział młodszym książętom, *appanage*, Erbtheil eines jüngern Fürstensohns. - §. podział, rozdział, die Abtheilung. Części ciała ludzkiego na wiele udziałów dzielonemi być mogą. *Perz. Cyr.* 1, 13. Móżdżek na dwa się udziały czy trzy rozdwaia. *ib.* 40. Pobiwszy iednych, łatwo i drugi udziałek rozproszył. *Nar. Hſt.* 4, 341. Udział woyſka, dywizya, eine Division. UDZIAŁAĆ *cz. dk.*, uczynić, wirklich thun, verrichten, anthun; *Vd.* sdelati; (*Bh.* udělam uczaruię, zczaruię, cf. odczynić). Napiersień udziałasz robotą szachowaną. 1 *Leop. Ex.* 28, 15. Oblegli Wrocław, lecz że sprawy żadnéy ani słuchania nie było, przeto mu nic nie mogli udziałać. *Biel. Sw.* 249; nie wskórali, sie konnten ihm nichts thun, anheben. Nowo udziałany, *Ec.* новосодѣланный, *Gr.* νεοργηθείς, *ob.* Działać. UDZIAŁOWY, - a, - e, do udziału należący, Abtheilungs =, Divisions =. Rozsypawszy się pod różnemi udziałowemi wodzami po wszystkich ziemiach Ruskich szkody porobili. *Nar. Hſt.* 4, 303. (- UDZIEC, *ob.* Udo, Ud. - -). UDZIELIĆ *cz. dk.*, Udzielać *ndk.*, *Udzielawać *Freq.*, *Bh.* uděliti, udjleti, udělowati; *Sr.* 1. wudżelu, pśidżelu, sobu dżelu; *Crn.* dadejlim; *Vd.* dodeliti, dodölit, podeliti; *Cro.* udelyam, podavati, prichesztiti, prichéscham; *Dl.* udilyujem; *Bs.* udiliti, udjeliti, uciniti dio; *Rg.* vdjeliti, nadjeliti, nadjeglivati; *Rs.* удѣлить, удѣлять, надѣлить, надѣлять, (одѣлить, одѣлять hoynie obdarzyć) подѣлить, подѣляю, (*ob.* podzielić), сообщить, сообщать, (удѣлать, удѣлывать rozrządzić); uczęstnikiem kogo czego uczynić, mittheilen. Utrata rozprasza; mądrość udziela i wie komu. *Fr. Ad.* 21. Będziesz-li miał wiele, hoynie daway, ieśli mało będziesz miał, też mało z chucią udzielay. 1 *Leop. Tob.* 4, 8. Tobie to pomoże, co dasz ubogiemu, Więcey ſkarby rostą, gdy udzielasz iemu. *Prot. Jał.* 11. Żaden obywatel niech nie żałuie udzielić potrzebom Rzpltéy. *Koll. liſt.* 1, 103. Pieniądze tylko zbieraią, a nikomu udzielać nie chcą. *Mon.* 67, 203. Udzielaiący, UDZIELACZ, UDZIELICIEL, - a, *m.*, *Sr.* 1. wudżeliczeŕ, pśidżeliczeŕ; *Crn.* dadejlionek; *Vd.* dodelnik; *Rg.* udjelitegl, *f.* udjeliteglíza; *Ec.* удѣлитель, *Rs.* сообщительный. *Passiu.* Szczęście, gdy się nie udziela innym w przyiaźni, nie ma prawego wesela. *Hor. sat.* 46. Udzielać się *Rec.*, *Act.*, pomagać, przykładać się pomocą, służyć, pożytecznym być komu, sich mittheilen, helfen, dienen, nutzen. Udzielać się w każdym czasie wszystkim. *Xiądz.* 127. Z chęcią udzielamy się potrzebie tych cnotliwych potomków. *Xiądz.* 160. Niech się udzielawa ten, którego uczą, nauczycielowi swoiemu we wszem dobrym. *Gil. Pſt.* 174 *b.* UDZIELNOŚĆ, - ści, *ż.*, skłonność udzielania swego drugiemu, das Mittheilen, die Neigung, andern das Seinige mitzutheilen. Udzielność dla bliźniego bez fałszu. *Karp.* 1, 65. (*Rs.* удѣлность nadobność, ładność). - §. Udzielność narodu, kraiu, państwa iakiego, = samowładność, *Vd.* samoſtojezhnoſt, somosvoinoſt; die Selbſtſtändigkeit, Unabhängigkeit, Souverainität. UDZIELNY, - a, - e, - §. udzielaiący drugim, mittheilend. Im kto iest lepszy na kogo, tym iest udzielnieyszy przez dobroczynność dla niego. *Balt. Nied.* 1, 146. - §. *passiue*: udzielny, *Eccl.* удѣльный *partitiuus*, *diuisibilis*, do udzielenia, theilbar, mittheilbar. Niespólne, niespołkuiące, nieudzielne, niepospolite, *incommunicabile nomen Dei*, ucześnika nie przyymuiące, którym żadnéy rzeczy nie godzi się nazywać. *Cn. Th.*, cf. niespołecznisto). - §. *Rs.* удѣльный oddzielony, osobny, odosobniony, besonders, abgesondert, abgetheilt. (*Rs.* удѣльный nadobny, ładny, 2) appanażowany). Na udzielną powieść z osobna niektóre rzeczy kładę ku uważeniu. *Birk. Dom.* 105. - *Polit.* Udzielny, n. p. Udzielne państwo, samowładne, ein unabhängiger, souverainer Staat; *Bh.* samoſtatný; *Vind.* samſtojezh, samsvoin; *Rs.* безвиновный; *Ec.* самобытный, самостоятельный. Każde zgromadzenie ludzi własnemi rządzące się prawami, iest stanem udzielnym. *Wyrw. G.* 120. Panowie udzielni w Turczech, iako to Woiewoda Wołoski, Moldawſki etc. *Mik. Turck.* 65, (cf. *Ec.* безсобственный, кто не имѣть собственнаго бытїя). Persona iest istność bóstwa nierozdzielna, rozumna, nieudzielna, sama przez się stoiąca. *Smotr. Lam.* 94.

UDZIERŻEĆ *cz. dk.*, *Rs.* удержать, удерживать, utrzymać, erhalten, aufhalten, fest halten. *Cn. Th.* 1181, *Pilch. Sall.* 96. Udzierżenie, *Rs.* удержка. Nie do udzierżenia, nie do utrzymania, *Ec.* неудержимый, неодержимый, неодержно.

UDZIK, *ob.* Udo.

UDŹWIGNĄĆ *cz. idntl.*, dźwignieniu wydołać, *Rs.* удвимуmь, удвигаmь, erheben, aufzuheben vermögen Trzeba się miarkować po siłach, i więcey nie brać na siebie, niżeli udźwignąć możemy *Pilch. Sen liſt* 4, 2. Teraz tak mdleią, słońcem upalone Że samych siebie udźwignąć nie mogą. *P. Kch. J* 547. Czuie się po siłach, i zna dobrze, że brzemię to udźwignąć może. *Pilch. Sen. liſt* 2, 175. Nieudźwigniony, nieznośny, nie do udźwignienia, unaufhebbar, unerträglich. To wszyſtko, co nie po naszych plecach, twardym i nieudźwignionym być się widzi. *Pilch. Sen. liſt* 2, 174.

F. U

UF, UFIEC, *ob.* Huf, Hufiec.

UFAC, *UFAĆ, DUFAĆ, DUFFAĆ *Med. ndk.*, *Bh.* aufám, daufám, daufati, duweřiti ſe, (cf. dowierzyć); *Slo.* ufať, daufám, ufáni, dufani, duffani; *Sr.* 2. hoffowaſch, dowěriſch; *Sr.* 1. doweřu, *Crn.* upam, vupam, vupati, vupanje; *Vd.* upat, upanje, vupaſti, savupat, se saneſti, sanashatise, dovupati; *Cro.* ufatisze, uffam, jasze ufam, = spodziewam się; *Dl.* uffatisse; *Rg.* uffati; *Bs.* uffati, uzdattise, (cf. zdać się na kogo), (*diſtgu. Bs.* ufatiti, uhvatiti, = uchwycić, *uchwacić); *Sla.* uffattise, (*diſtgu.* uffatiti, = uchwycić); *Rs.* уповаmь, уповаю, довѣрищь, довѣряmь; *Angl.* hope, *Holl.* hoopen, *Dan.* haabe, *Suec.* happas, *Anglos.* hopian, Niederſ. hapen, *Germ.* hoffen, (cf. *Gr.* οπευω). Ufać, *absolute*, = tuszyć, nadziei nie utracić, hoffen, die Hoffnung nicht aufgeben. Ufay do zgonu, bo się częſto dzieie Że w ten czas wygrasz, gdy masz mniey nadzieie. *Morszt.* 56. Ramiony swemi zaszczyci ciebie, a pod ſkrzydłami iego uffać będziesz. 1 *Leop. Ps.* 90; 4, zabezpieczonym będziesz, pewnym, spokoynym). – Ufać łasce, w nadzieię łaſki, *fretus gratia. Cn. Th.* 1181, ſich auf etwas verlaſſen, darauf hoffen, vertrauen. W bogu ufałem, nie uboię się, co mi uczyni człowiek? *Bud. Ps.* 56, 11; ich habe Gott vertraut, mein Vertrauen auf Gott geſeßt; ich traue Gott. Bóg ieſt każdemu to, w czym kto ufa, i nadzieię swą pokłada. *Zrn. Pſt.* 4, 527 *b.* Nadzieię pokładali, abo ufali w sobie. *Dambr.* 361. Miałeś duffanie w królu, a nie w bogu. *Leop.* 2 *Paral.* 16, 7. Lepiéy ieſt nadzieię swo ę pokładać w panu, a niżli mieć ufanie w xiążętach. *Wiśn.* 445. Jeśliby kto którą rzecz inszą chwalił, ieśliby w niéy dufanie i nadzieię swą pokładał, aniżli w bogu, ten ieſt przeſtępcą pierwszego przykazania. *Gil. Kat.* 32. Gdzież są bogowie ich, w których swe huffanie pokładali? 1 *Leop. Deut.* 32, 37, uffanie. 3 *Leop.*). Ufay na Jehowę wszem sercem twoim a na rozum twóy nie spuszczay się. *Bud. Prov.* 6, 5, vertraue auf Gott. Ufam komu, abo iakiey rzeczy, że mię nie omyli *Cn. Th.* 1181. Ja mu ufam, iak zdrowiu swemu, bom iego wiary dobrze świadom. *Biel.* 656. Nie ufay, tylko sobie. *Jak. B.* 266. Nie zwierzyć się nikomu, ieſt-ci nie dufać mu, nie znać go za przyiaciela, i za takiego, któryby mu uprzeymie też dufał. *Wiśn.* 302. Kto swey radzie dufa, nie mądry. *Sk. Kaz.* 137. Nie trzeba dufać ludziom od siebie zdradzonym *Uſtrz Kruc.* 1, 237. Źle poſtępuie, kto fortunie dufa. *Min. Ryt.* 4, 145. Nie takbyśmy gładkości ufali, ani twarzy swych oleykami smelcowali, gdybyśmy na to, iakie potym być maią, pamiętali. *Zrn. Pſt.* 3, 747 *b.* Ufam w co, dufam w co, *każę na co, ich verlaſſe mich, ſteife mich, poche auf etwas. Oni w swoie wozy i ufaią w konie, A my w Pańſkiey kładziemy nadzieię obronie. *J. Kch. Ps.* 26, Jozafat nie dufał w Baala, lecz poſtępował wedle boga. *Sk. Żyw.* 2, 177. W ten też to rozwód kobietki naybardziéy dufaią, bo za naymnieyszym nieukontentowaniem zaraz nim mężom swoim odgrażaią. *Teatr* 7 *c*, 13.

Pochodz. *ufałość*, *ufność*, *ufny*, *dufałość*, *dufność*, *dufny*, *poufały*, *podufały*; *zaufanie*, (*cf. Zuchwały*, **zuffały*).

UFAŁDOWAĆ, *ob.* Fałdować.

UFAŁOŚĆ, UFAŁY, UFALE, *ob.* Ufność, Ufny.

UFARBOWAĆ, *ob.* Farbować.

UFEYDAĆ *cz. dk*, usrać, beſcheißen. A to nasz żywot, ufeydawszy się umrzeć. *Rys. Ad.* 1.

*UFFALIĆ, *ob.* Uchwalić.

UFIGUROWAĆ *cz. dk.*, uformować w figurę, utworzyć, bilden, formen. Bóg człowieka z ziemi ufigurowawszy, żywym go sprawił. *Kanc. Gd.* 269.

UFLORYZOWAĆ, *ob.* Floryzować.

UFNAL, -a, *m.*, kopytny gwóźdź, z *Niem.* der Hufnagel. Dla ufnala konia zepsować. *Cn. Ad.* 156; dla małey rzeczy wielką ſtracić). UFNALIK, -a, *m.*, *dem.*

UFNOŚĆ, DUFNOŚĆ, *DUFFNOŚĆ, UFAŁOŚĆ, DUFAŁOŚĆ, -ści, *ż.*, ufanie, zaufanie; *Bh.* daufánliwoſt, důwernoſt; *Slo.* daufanliwoſt, daufánj; duffáni, duwernoſt *Sr.* 1. dowěrnoſcź; *Vd.* savuplivoſt, sanashlivoſt; *Bs.* uffança, uffaniiçe, uzdanje; *Sla.* uffanje; *Rs.* упованіе, довѣрка, довѣрчивосmь, довѣреніе, повѣренносmь, благонадежносmь, извѣщеніе; *Ecc.* благодерзновенсmво; das Zutrauen, Vertrauen. Zbyteczna ufność znak serca proſtego. *Paſt. F.* 216. Boiaźń próżna i ufność zbyteczna na iednakie nieszczęścia ludzi narażaią. *Zab.* 5, 32. Niemądrych ludzi ieſt ta ufność, obiecować sobie zawsze łaſkawą fortunę. *Gor. Sen.* 310. Duffność siłom podporą, duffność kotwia myśli. *Ryb. Gęsl. B.* Niech im ta zbytnia dufność wywietrzeie z głowy. *Pot. Arg.* 318. Jakby się ſto lat znali, ufność do się mieli. *Jabł. Tel.* 198, *cf.* *bezpieczność. Ma do nich prawdziwą dufność, oni wzaiem prawdziwą ſkłonność. *Kłok. Turk.* 52. Nigdy nie wraca ufność raz ſtracona. *Zab.* 14, 257 *Szym.* Nieufność, *Ross.* невѣрка; Mißtrauen. Rządy Rpltey całe na niedufności, na dyffidencyi. *Kłok.* 82. Wielcy mężowie nigdy po sobie nie pokazali znaku nieufałości. *Lub. Roz.* 312. UFNY, UFAŁY, DUFAŁY, UFLIWY, DUFFLIWY, -a, -e, UFNIE, UFALE, DUFALE, UFLIWIE *adv.*, ufaiący, pełen zaufania, *Bh.* duwěrný; *Vd.* savupliu, sanashliu; *Rs.* надежный, надежно, (cf. nadzieia, *nadziewać się), благонадежный; *Ec.* благодерзновенный; voll Zutrauen, Vertrauen; im Vertrauen, mit Zuverſicht, zuverſichtlich. Ten krwi swey ufny, a swą chlubny cnotą Przypada z liczną swych żołnierzy rotą. *Zab.* 15, 387. Głupie hardy, dufały nieprzyiaciel, po klęsce w oſtróżność upor odmienił. *Warg. Kurc.* 26; *Ec.* усобичный, на себя надежный sobie ufaiący). Duffliwa krzepi nas nadzieia. *Ryb. Gęsl. B.* Na-ć rękę na to, bądź serca ufnego. *Paſt. F.* 277, *cf.* bądź tego *iſt, pewien). Popro-

śmy Pana swego z serca dufliwego, By nas w swéy wierze chował. *Kanc. Gd.* 20. Przeiazd iego do Afryki nie mniey dufały, iak szczęśliwy. *Warg. Wal.* 99; śmiały, odważny *disting.* Zuchwały, *zuffały). Flotta pod żaglem rusza ufnie i swobodnie. *Przyb. Luz.* 174. Dufale a śmiele w nich zawsze postępował. *Warg. Wal.* 100. Położę nadzieię w zbawicielu, dufale będę czynił w nim. *Leop. Ps.* 11, 6. On im dufale odpowiadał, mówiąc ... *Baz. hst.* 79, *ob.* *bezpiecznie, **getrost, getrosten Muths.** W spólności méy dufale stawa. *Zebr. Ow.* 322. Szuyski scenę swą mistruie Tym śpiesznieý i ufaléy, gdy żadny nie czuie Ostróżności przy Carze. *Tward. Wł.* 19. Ufliwie amen rzeczemy. *Kanc. Gd.* 3. Przyymuymyż wiarą dufliwie ciało i krew' Pańską. *Kanc. Gd.* 240. Ufały Acestes. *Otw. Ow.* 557. – §. Ufny, któremu ufać można, **zu=verläſſig, dem zu trauen iſt;** *Rs.* упованиельный. Stanąwszy na stopniu obecnego szczęścia, znam dobrze, iak ieſt nieufny. *Nar. Tac.* 3, 40.

UFOLGOWAĆ, *ob.* Folgować. UFORMOWAĆ, *ob.* Formować. UFORTUNIĆ, *ob.* Fortunić. UFRASOWAĆ, *ob.* Frasować. UFRYZOWAĆ, *ob.* Fryzować.

U G.

UGADNĄĆ *cz. idntl.*, Ugadać *ndk.*, Ugadywać *Cont. et Freq.*; *Crn.* ugânem, uganiti; *Vd.* vganiti, nasveduvati, prerokuvati; *Cro* uganyam, zaganyam; *Ross.* угадать, угадывать; zgadnąć, zgadywaiąc trafić, **rathen, errathen, rathend und muthmaßend treffen.** Poganie z pewnych obrazków przyszłe rzeczy ugadywali. *Bud. Hoz.* 3, 4. Czego się strzec ma, człowiek nigdy nie ugadnie. *Teatr* 42 *d, B.* Coż tedy, ieśli Cyrus do Lidyi wpadnie Z woyskiem, i to co mówi wieść ludzka ugadnie! *Min. Ryt.* 1, 287. Będzie ręka moia na proroki widzące próżność i ugadywaiące kłamstwo. *Bud. Jer.* 13, 9; *Cro.* uganyávecz *diuinator).* Widali próżność i ugadywanie fałszywe. *ib.* 13, 6. Widzenie fałszywe i ugadanie. *ib.* 14, 14; fałszywe przepowiadanie). Rozumy różne męczyły się, chcąc gatunek owocu drzewa zakazanego w raiu ugadnąć. *Mon.* 70, 817. Sprawy Rugierowe, których iuż wiadoma była, iakoby z nauki i wieśćby ugada. *Jag. Wyb. A* 3. *UGAD, -u, *m.*, ugadnienie, zgadnienie, **das Errathen,** *Ross.* угадка, *Cro.* ugananye *coniectura*). Siła odmian ma żywot, czasem nas i szczęście Bez ugadu potyka, bez winy nieszczęście. *Jag. Wyb. D* 4, niespodzianie, **unverhofft.**

UGADZAĆ, *ob.* Ugodzić. UGALONOWAĆ, *ob.* Galonować.

UGANIAĆ, *ob.* Ugonić. UGARAĆ, *ob.* Ugorzyć. UGARNIROWAĆ, *ob.* Garnirować.

UGAS, -u, *m.*, ugaszenie, stłumienie *pr. et tr.*, **das Auslöschen, Erlöschen, Dämpfen, die Löschung, Dämpfung.** Zadawniona między niemi niechęć, mimo tylokrotne ugasy gniewów, rozżarzała się zawsze. *Nar. hst.* 3, 248. Na żonie nie przestaiąc, szukał ugasu namiętności w liczbie nałożnic. *Nar. hst* 4, 111. Ten tylko miał do niego przystęp, kto mógł być dla rozgorzałéy duszy iego nową pastwą i ugasem. *Nar. Hst.* 2, 453; karmią). UGASIĆ *cz. dk.*, Ugaszać *ndk.*, *Bh.* **uhaſyti;** *Vd.* v'gasit, vgasiti, pogasiti, pogashati, pogashuvati; *Cro.* vgasziti, ugasziti, ugafsújem; *Bs.* ugasiti, udunuti; *Rg.* ugasiti; *Rs.* угасить, угашать, утушить, утушать, (cf. tuszyć); zgasić, gasząc stłumić, **auslöschen.** Ogień on tlał lubo przytłumiony, ale nie ugaszony. *Sk. Zyw.* 2, 166. – Ugasić pragnienie, *Vd.* shejo vgasiti, pregnati; **den Durſt ſtillen, löſchen.** Pragnienie w prostey ugaszałeś wodzie. *Hul. Ow.* 127. Nie mogę pragnienia ugasić. *Teatr* 18 *b*, 20; **ich kann den Durſt nicht erlöſchen, nicht ſtillen.** Móy pałasz iuż dawno pragnie krwi; trzeba iego pragnienie ugasić. *Boh. Kom.* 4, 220. Płakałam a płaczem ugasić nie mogłam. *Sk. Zyw.* 1, 222, ukoić). Okrucieństwo ludu niezbożnego, Choć Pan do kości miał odbite ciało, Nie ugasiło tą się męką iego. *Odym. Św.* 2, *Gg*; nie nasyciło się). – §. Ugaszanie, *Cro.* vgashenye, *extinctio*, za pomocą którego, kładąc kamienie rozpalone w zimną wodę, sprawuiemy to, żeby się łatwiey pokruszyć mogły. *Krumł.* 419, **das Löſchen, z. B. glühender Steine.** – §. Ugaszony, ≠ UGASISTY, -a, -e, mogący być zgaszonym, **auslöſch=bar;** nieugaszony, nieugasisty, *Vd.* nevgasliu, *Rs.* неугасаемый, *Ec.* неугасимый. Rzucony do piekła w ogień nieugaszony. *Sekl. Mark.* 9; niezgaśniony. *ib.* Piekła ogień nieugasisty, w którym ogień nigdy nie gaśnie. *Leop. Mark.* 9, 44, *W. Post. W.* 30; plewy te tlały w ogniu nieugasistym. 1 *Leop. Math.* 3, 12, nieugaszonym. 3 *Leop.*). UGASICIEL, -a, *m.*, *extinctor*, zagasiciel, uspokoiciel. *Mącz.*, *Rg.* ugasitegl; *Cro.* ugaszitel; **der Auslöſcher, Dämpfer;** UGASICIELKA, -i, *fem.* – UGASNĄĆ, Zgasnąć, *Crn.* ugâsneti, ugâsnem, *Rs.* утухнуть, (cf. tęchnąć), *ob.* Gasnąć.

UGĘSZCZAĆ, ugęścić, *Sr.* 1. **wohuſtoſcżam,** *ob.* Gęścić, 2) *ob.* Uczęszczać.

UGIĄĆ, *F.* ugnie *cz. dk.*, UGINAĆ *ndk.*, *Bh.* **uhnauti;** *Slo.* **uhnut.** *Cro.* vugnuti, vugnulszem, vugiblyem; *Rg.* ughnutti, ughijbam; *Rs.* угнуть, угибать; zginać, skłaniać, skrzywiać, **beugen, krumm beugen, niederbeugen.** – *pr. et tr.* Popek, maleńka ptaszyna, Ciężarem swym trzcinę ugina. *Zab.* 8, 193 *Kob.* Krzyże ugina, i płaczliwym głosem, prośbę swą wynurzył. *Zab.* 14, 245 *Szym.* Pod niemiłym lat starzec ciężarem ugięty. *Nar. Dz.* 2. 202. Cnoty żadne nie ugną przemocy. *Zab.* 9, 159. – *Nieugięty*, ≠ nieugiętny, nie do ugięcia, **unbeugſam.** Nagły srom oblata twarz zasępną Plutona, i choć nieugięty Uchylił iednak na to zamysł przedsięwzięty. *Zab.* 15, 10 *Kniaź.* – *Rec.* uginać się, ustępować, iako belka, strop, deska. *Cn. Th.* 1182; **ſich beugen, ſich krümmen, nachgeben.** Uginały się gałęzie pod mnóstwem ptasząt. *Mon.* 65, 168; Uginały się pod owocami. *Kras. Dos.* 120. – *fig. tr.* Przed Jozefem II. wszystko uginać zdawało się. *Gaz. Nar.* 2, 38 *b*, ulegać, **nachgeben.** Przed temi, których Polska żywi i ubogaca, rząd i prawa uginać się muszą. *Koll. list.* 1, 167. Porta nie chce się dotąd ugiąć żadney propozycyi pokoiu z Moskwą. *Gaz. Nar.* 1, 86; **ſie will ſich zu keiner Friedens=bedingung bequemen.**

UGIER, -gru, *m.*, *Ger.* **der Ocher,** *Gall.* ochre, ocre, *lat.* ochra, *Gr.* ὤχρα). Ugry, ziemie żelazne farbuiące, żółtego, brunatnego lub czerwonego koloru. *Kluk. Kop.* 1, 342; **Eiſenocher,** ziemia pospolicie czerwona, w żelazo bardzo obfita. *ib.* 2, 217. Ugier, żółta glinka, używana od ma-

larzów do żółtego malowania. *Kluk. Kop.* 1, 334, Berggelb. UGIEROWY kolor, ugierowa farba. *Haur. Sk.* 366, Ocker=, von Ocker.

UGŁADZIĆ, *Rg.* ugladiti; *Rs.* улощи́ть, улощать, улащивать, *ob.* Gładzić. UGŁASKAĆ, *F.* ugłaszcze *cz. dk.*, Ugłaſkawać, Ugłaſkować *Cont. et Freq.*, głaszcząc ugładzić, glatt ſtreicheln; *Boh.* uchlacholiti. *Neglecta coma* nieugłaſkane włosy. *Mącz.* Już więcey włosów nie będziesz ugłaſkował. *Lib. Hor.* 24. Gdy pościsz, ugłaszcz oleykami głowę twoię. 1 *Leop. Math.* 6, 17, pomaż głowę. 3 *Leop.*). - §. Ugłaſkać, ukroić, obrochmanić, ułaſkawić, ułagodzić, uśmierzyć, ubłagać, bándigen, záhmen, beſánftigen, ſtillen; *Sr.* 1. zkludżam; *Bh.* poukrotiti; *Cro.* pripitomujem; *Bs.* upitomiti, ukrotiti). Cierpliwością xiążę ugłaſkane a pochodzone będzie; a miękki ięzyk przełomi twardość. 1 *Leop. Prov.* 25, 15, zmiękczone bywa. 3 *Leop.*, cf. użyty, nieużyty). Nieugłaſkany tygrysie! *Teatr* 17, 84. Siedzi, iak wilk nieugłaſkany w kącie, tylko mu się oczy świecą. *Teatr* 15, 45. Trzeba ugłaſkać to nieuieżdżone ſtworzenie. *Teatr* 6, 24. On sam dziką ugłaſkał w obozie niezgodę. *Jabł. Tel.* 147. Dobroć sama zjadłéy nie ugłaszcze zdrady. *Teatr* 45 *d*, 19 *Wyb.* *Demulceo* ubłagam, ugłaſkawam. *Mącz.* Auguſt wiele z oſtrych grubey ſtarożytności uſtaw ugłaſkał. *Nar. Tac.* 1, 286; mildern.

UGŁODNIAŁY, - a, - e, zgłodniały, dosyć wygłodniały, hungrig geworden, ausgehungert. Hoynie Władysław ugłodniałe Konſtantynopolitany żywnością zapomógł. *Krom.* 478.

UGNAĆ, *ob.* Ugonić.

UGNIĆ *Med. dk.*, UGNIWAĆ *kontyn.*, *Bh.* uhniliti, uhniłim; gniiąc uleżeć się, zupełnie przegnić, recht durchfaulen, ganz faul werden. Gnóy, co był na spodku, na wierzch przewracać, aby dobrze ugnił. *Zaw. G.* Suchy gnóy, a nie dobrze ugniły, szczepom szkodliwy. *Cresz.* 77. W wodzie len, aby tyle ugnił, żeby włókno od łodygi odſtało. *Przędz.* 23. Len przez dzień tylko moczony a potym słomą przykryty, należycie ugniwa. *Przęd.* 25. Pod czas suszy lać na glinę wodę, aby tym lepiey ugniwała, i potym z niéy cegłę formować. *Haur Ek.* 6.

UGNIEŚĆ, *F.* ugniecie, ugniotę *cz. dk.*, Ugniatać *ndk.*, *Rg.* ughgnaviti; *Rs.* угнесть, угнетать, ужа́ть, ужимать, умя́ть, умикать, увалять gniotąc uformować, zusammen kneten, knetend formiren. Ugniatał bryłę, okrąglił, hartował. *Przyb. Milt.* 219. Z niczego nieco ugnieść chcą. *Zrn. Pſt.* 86; ukuć; cf. z piaſku bicza nie ukręcisz.

UGNIEWAĆ *cz. dk.*, rozgniewać mocno, árgerlich machen, árgern. Ugniewać się *Rec.*, ſich árgern, árgerlich werden. Pewnych ludzi przeſtrzegam, aby książki moiey nie czytali, gdyż tylko się ugniewaią. *Stas. Buff.* 8.

UGNIEŻDZIĆ się, *ob.* Gnieździć się.

UGNIŁY, *ob.* Ugnić. UGNIŁOŚĆ, - ści, *ż.*, ugnicie, das Durchfaulen, die Fáulniß. Woda ſtoiąca mocno w się przyymuie promień słoneczny, którym zagrzewaiąc się, zagrzewa też gnóy, i pomaga mu ku ugniłości. *Cresc.* 84. Przez ugniłość gruszek leśnych woda, w którey leżą, w kwas się obróci. *Haur. Ek.* 103. UGNOIĆ, *ob.* Gnoić.

UGODA, - y, *ż.*, (*Bh.* uhoda, = przygoda; *Rs.* угода, = dogodzenie, uczynność). Ugoda, *Boh.* ſmlauwa, (cf. zmowa); *Sr.* 1. zpowki, zjednan'o; *Crn.* pogôdba, savęsa, (cf. zawiązek), resmar, sprava, (cf. sprawa); *Vd.* pogodba, spraulenje, sgliha, sprava, sapogod, savdinj, nared, (cf. narządzić), savèsa; *Cro.* pogódba, zrochènye, (cf. *zrok); *Dl.* pogoda, (cf. pogoda); *Rg.* pogodba, pogoda, ugovòr, uvjettovanje, pógodjaj, ugoghjá, (*Rg.* úgoghjáj, pogodjáj *conditio*); *Sla.* pogodba; *Bs.* pogoda, pogoghjaj, ugovor, uvjet, uvjetovanje; *Rs.* сдѣлка, ряда, помо́лвка; *Ec.* заря́дъ, (*cf.* zarządzenie); der Vergleich, Vertrag. Jeżeli umowa iaka nie ma w prawie pewnego tytułu, zowie się ugoda, *pactum.* *Oſtr. P. C.* 1, 231, (cf. Kontrakt, transakcya). Ugoda, umowa, wyrazy ogólne, oznaczaiące wszelkie czynności, z wzaiemnego ſtron zezwolenia zaszłe, z których wypływaią prawa i obowiązki. *Pam. Warsz.* 5, 205. - Nic po woynie, ugody szukam i pokoiu. *Hul. Ow.* 11. Przeciwna ugoda *contrapactum*, *Crn.* uroshtvu, (cf. wróg). 2) płat; opłata wymuszona, erzwungene Zahlung, Steuer. Ugody i podugody brać zakazano. *Tr.* Ugody od szkół żydowſkich nikt nie ma wyciągać. *ib.* UGODLIWY, UGODNY, - a, - e, do ugody należący, Vergleichs=, Vertrags=, *Sr.* 1. zjednanſki, (*Cro.* vugodèn, = przyiemny, *Cro.* vugòdnoszt, = przyiemność; *Bs.* ugodan, drág *gratus*, *iucundus*; *Rg* ugodni *placens*; *Slo.* ugodan, ugodno, = przyiemny, wygodny; *Rs.* уго́дный, уго́жїй, уго́жъ zdatny, zdolny, godny, dogodny). Ugodliwe pensye z dóbr. *Vol.* 5, 382. Mieć to chcemy ugodną uchwałą seymową. *Goſt. Gor.* 76. - §. ugodliwy, snadny do ugodzenia, pogodzenia, vergleichlich, leicht zu vergleichen, auszugleichen. *Tr.* UGODZIĆ *cz. dk.*, Ugadzać *ndk.*, *Bh.* uhoditi, uhazeti, (whoditi wrzucić); *Cro* ugoditi u czil, zgágyam, (*Cro.* ugájam, ugajati *morem gero* dogadzam); *Bs.* zgoditi, smirriti ú çigl, udritti, (2. *satisfacio*, *Bs.* ugaghjati, pogaghjati, ciniti na voglju drugoga, = dogadzać, *Bs.* ugoditi, bitti ugodan *placere*, *satisfacere*), *Bs.* ugoditi ù çigl, = ugodzić w cél; *Sla.* zgoditi; *Rg.* ugoditti, (*Rg.* ugoditti, pogoditti tkomu, ugâdjati *obsecundare*; *Rs.* угодить, угождать, уцѣлить, уцѣливаю, умѣтить, умѣчу, помѣтить; (*Rs.* угоди́ть, угожда́ть dogodzić, dogadzać komu); ugodzić w cel, trafić, uderzyć, ubić w cel, mit einem Schlage oder Schuſſe oder Wurfe treffen, nicht fehlen, hinein ſchießen, hinein werfen, hinein ſchlagen. - *pr. et tr.* Teraz tam prawie w cel ugodził. *Rey Pſt. Uu* 2. Tą kulą mu w łeb ugodzę. *Teatr* 53, 46. Byka ugodził za szyię. *Bard. Tr.* 50. Ugodzi bóg, gdzie boli. *Cn. Ad.* 1199, *Rys. Ad.* 70. Ugodzi nieszczęście wszędzie, choć podobieńſtwa nie będzie. *Rys. Ad.* 69; znaydzie wszędzie). Dół pod kim kopa, a sam weń ugodzi. *J. Kch. Ps.* 8; sam w niego wpadnie, fállt ſelbſt hinein. Choć o mym smutku nie powiem nikomu Oni w przyczynę mych troſków ugodzą. *Karp.* 4, 18; trafią w nią, ugadną, zgadną ią, domyślą się iéy, ſie treffen, rathen, errathen die Urſache. - *Niedok.* ugadzać w co, = mierzyć, celować, zmierzać, zamierzać, ſtarać się by trafić, by ugodzić w co, nach etwas zielen, hin zu treffen ſtreben, darnach trachten. Ani z téy, ani z owéy ſtrony przeładować, ale ugadzać w jakiś pośrzodek. *Gor. Dw.* 230. Jagiełło, ugadzaiąc w to pilnie, aby więcey Swidrygayło nie wichrzył, dał mu Podolſką ziemię. *Stryik.* 473. One ſtare oczy tak dobrze między szyki i uſce ugadzały. *Birk. Zam.* 25; tak dobrze rozpoznawały, die alten Augen nahmen noch ſo gut Reihe und

Glied aus. - *Verb. Medium.* Tam się w zwykłey kąpieli gdy pleszcze Dyana, Wnuk oto Kadmow ugodził w onę gęſtwę. *Zebr. Ow.* 59, trafił się, zdarzył się, zawadził, er kam zufällig hin. Ochotnie z laſką ſtaruszek podrygaiąc chodzi, J tam kędy umyślił powoli ugodzi, *Rey Zw.* 28 *b;* dóydzie tam). - §. Ugadzać komu, ulegaiąc mu dogadzać, w notę, w rumel mu trafić, einem willfährig nachgeben, willfahren, ſich nach ihm bequemen. Panowie tych tylko radzi widzą, którzy im iako mówią, w notę ugodzić umieią. *Kosz. Lor.* 182, *cf.* ich piosnkę śpiewać, cf. a biało! biało, a czarno? czarno!). Sprawuiąc gody, usiłuią, iakoby wczas uczynili a ugodzili cudzéy woli. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 2, 28. Djabół się córce zaleca, ociec nie od tego, Matka iéy przygłaſkuie, podle niego sadza, Jak własnemu synowi na wszyſtkiém dogadza. *Papr. Kol. N.* 2. Trudno ugodzić przeciwnéy naturze ludzkiéy, a zawsze Bogu nie potomnéy. *Gil. Pſt.* 171. Musimy ieden drugiemu ugadzać a miłosierdzie nad nieudolnością bliźnich pokazować. *Sk. Zyw.* 310. Każdy bliźniemu niech ugadza na dobre ku zbudowaniu; bo i Kryſtus nie sobie ugadzał. *Bud. Rom.* 15, 2. Starym nikt nie ugodzi. *Bud. Cyc.* 32, nikt nie dogodzi, niemand macht es ihnen recht. Paſterz ma być mędrszy, niż oracz; bo lada kto rolą zorze, a bydlęciu nie lada kto ugodzi, aby ie uchował. *Haur Ek.* 79. - Gdy z pieca wyydzie tygiel, dobrze ugodzony, który w tymże ſtał niedziel kilka, to ułomek z niego tak da ognia do ſtali, iak krzemień. *Torz. ſk.* 63, w wypaleniu dobrze trafiony, dopalony a nie przepalony, w sam raz). - §. Ugadzać niezgodnych, godzić, jednać niezgodnych, Streitende ausgleichen, vertragen, verſöhnen. Miał wielką sposobność ugodzenia niechęci i sporów. *Xiądz.* 85. Ugodzić, umówić, na cenę przyſtać, pod pewnym warunkiem zamówić, bedingen, behandeln, Handel einig werden; *Bh.* ſmluwiti; *Crn.* pogodim; *Vd.* pogoduvati, vdinjati, povdinjati, vjetuvati, savdinjati, sapogoduvati, narediti, (cf. narządzić); *Rs.* рядиmь, ряжу, cf. rządzić sługę). Ugadzać się z kim, umawiać się, układać się, pogadzać się, *Rg.* uzjenitise; *Cro.* zrechimsze; *Rs.* сладиmься; ſich worüber vergleichen. Zjechali się do Opawy Bolesław z Przemysławem, ugadzać się o księſtwo Opawſkie. *Biel. Sw.* 199 *b.* UGODZICIEL, - a, *m.*, który w co ugodził; który dogodził, umówił, poiednał, der Treffer, der etwas getroffen, recht gemacht hat, der Zufriedenſteller, Vertragsſtifter, Ausſöhner; *Sr.* 1. zjednanik, (zjednacz); *Boh.* ſmlauwce; *Rag.* ugoditegl, *f.* ugoditegliza; *Cro.* pogoditel; *Rs.* рядчикъ; *Ec.* подрядчикъ, (cf. rządziciel, urządziciel).

UGOIC, ugoiony, nieugoiony, = goiſty, nieugoiſty, n. p. zmii iad ieſt nad wszyſtkie gadu ukąszenie naygorszy, nieugoiony, chyba uięciem członka. *Chmiel.* 1, 602, nie do ugoienia, unheilbar; *ob.* Goić.

UGOLIC, *ob.* Golić.

**UGON, - u, *m.*, *Rs.* угонъ, угонка, uganianie się z kim, utarczka, harc, (*cf.* taniec); das Scharmützel, Scharmutzieren, Herumtummeln, wechſelſeitiges Herumjagen; (*Sr.* 2. hugon, wygon). Przesiliła się bitwa, zrzedniały ugony. *Przyb. Milt.* 188. Pomimo nierówność liczby, obie ſtrony miały na siebie natrzeć i zacząć ugony. *Przyb. Luz.* 189, *Przyb. Milt.* 12. Radby pierwszym obrońcą być tak piękney sprawy A bardzo się tym martwi, że maieſtat tronu, Powściąga jego ramię od tego ugonu. *Przyb. Luz.* 186; od tego poiedynku), *et* 240. UGONIĆ, *UGNAĆ *cz. dk.*; Uganiać *ndk.*, *Bh.* uhoniti, uhnati, uhanéti, uženu; *Vd* ugnati, vshenem, (= zmordować; *Cro.* ugányam *impello*); *Ross.* угнать, угонять, uganiać bydło przed kim abo dokąd, *subducere*, *abigere*. *Cn. Th.* 1182, wegtreiben, forttreiben, entreiben, wegzutreiben suchen. Ugnane bydlę, zaięte, albo kradzieżą zebrane. *Włod.* Będę uganiał przed sobą nieprzyiacioły moie. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 22, 38, będę ie pędził przed sobą, ich werde ſie vor mir her treiben. - Uganiać, dościgać; ugonić, doścignąć, nachſetzen, nachjagen, einholen. Gdybyś na trzy ſkoki ſkakał, tedy cię pewnie ugoni. *Rey. Zw.* 159 *b.* Po myśliwſku mówi się: zaiąca uszczwać, ugonić; nie złapać. *Chmiel.* 1, 80. Ta beſtya nie mogła być od psów ugoniona. *Otw. Ow.* 291. Zły ptak, co nie ugania, gorszy, co upuszcza. *Sim. Siel.* 50. Leniwy czasem rączego ugania. *Kosz. Lor.* 146 *b*, *cf.* powoli daléy zaydziesz). - *tr.* uganiać co, pędzić za czym, ubiegać się, uwiiać się koło czego, haſchen nach etwas, nachrennen. Bogactwy dowcipu swego chwałę uganiać. *Birk. Dom.* 6. Stary duma, iak mu grosz ieden ſto urodzi, Młokos wiatry ugania i białą płeć zwodzi. *Nar. Dz.* 3, 144, pędziwiatrem ieſt, Windbeutel. - Ugonić, uchwycić, ułapić, dosiąc, erhaſchen, erjagen, erreichen, erlangen, erſchnappen. Nie dosyć wyprzeć z brzegu na głąb nawę, Kto mety doszedł, ten ugonił sławę. *Mon.* 71, 897. Co pilność ugoni, Zbytek uroni. *Klon. Fl. B* 4. Prywat swych przeſtrzegaiąc, każdy co ugonić Sobie szuka, wolności naymniey nie chce bronić. *Zbyl. Zyw. A* 4, *Rey Pſt. Xx* 5. Czasu przeszłego nigdy nie ugonisz. *Birk. Ex. H* 4. Temi pieniędzmi tyle troie ugonić może. *Rey Zw.* 167 *b.* - §, *Verb. Medium*, Uganiać przed kim, uciekać. *Cn. Th.* 1182; Reißaus nehmen, fliehen, rennen, laufen. - *Recipr.* Uganiać się za kim, za czym, = ubiegać się, biec za czym, ſtarannie uwiiać się, ſich nach etwas tummeln, einer Sache nachrennen, nachlaufen, ſie zu erwiſchen ſuchen, darnach haſchen, ſtreben. Rzadko ten iaſtrząb kuropatwę schwyci, Który się za całym ugania ſtadem. *Teatr* 10, 51. Całodniowe w lasach dzikich polowanie, brodzenie po bagnach, i uganianie się za zwierzem, choćby na cudze podworze. *Mon* 65, 186. Za rozrywkami, iak dziecię za motylem, uganiaią się. *Teatr* 19 *c*, 21, *Glicz. Wych. K* 8 *b.* Śmieiemy się teraz z tego, za czym w dziecińſtwie uganialiśmy się. *Zab.* 12, 285 *Dudz.* Powinienby iuż przeſtać uganiać się za tym, co młodym przynależy. *Teatr* 7, 91. Ten się za tym ugania, czym się tamten brzydzi, Jeden to lubi, czego drugi nienawidzi. *Dmoch Szt. R.* 73. - Uganiać się z kim, wyścigać się z kim, utarczkę czynić, harcować, potańcować z kim, *pr. et tr.*, ſich mit einem herum tummeln, ſcharmutzieren, herum ſchlagen, herum balgen. Rzecz próżna z muchami się uganiać. *Min. Ryt.* 3, 353. Dway się o państwo uganiali. *Sk. Dz.* 93. Juſtynus męczennik uganiał się częſto z Krescensem pismami. *Sk. Dz.* 86, przegadywał się, sprzeczał się, er ſtritt ſich mit ihm in Schriften herum. Uganiaiący się z kim, wyścigaiący się, emuluiący z kim, *Ec.* подобящїйся. UGANIANIE, ugon, utarczka, harc, das Herumtummeln, Herumbalgen, Scharmutzieren, Scharmützel. Nasi w uganianiu i utarczkach pomnieyszych zawsze dank otrzymawali. *Krom.* 361. Nam nie zeszło na zwyczaynym i prawie przyrodzonym polnym uganianiu i częſtym ćwiczeniu. *Jan. Pos. B* 3. UGONNY, - a, - e,

snadny do ugonienia, doścignienia, erjagbar, erhaschbar, leicht zu erjagen. Niedźwiedź nieugonny. *Biel. w. Myśl. C.* 3 *b*; którego nie ugonisz, unerhaschbar.

UGOR, - u, *m.*, rola po zebraniu zboża odłogiem zostawiona, der Brachacker, das Brachfeld; *Boh.* auhor, auhoret; aulehlé, aulehl; *Slo.* rolj kterâž ž gara orána byla, (*ob.* iar, iary); *Sr.* 2. ßmaga, (cf. smuga); *Crn.* prâha, prashnèza, olęgza; *Vd.* prâha, poshivanje, prashna gniva; *Cro.* praha; *Hg.* ugar-föld; (*Eg.* uhar *emolumentum*; *Ross.* пар, перелогъ, паровое поле, (*ob.* para); (*Rs.* уяръ swąd od pieca; ubytek w topieniu. cf. ugoreć). Grunta pospolicie na trzy pola dzielimy, ozime, iare i ugor. *Kluk. Rosl.* 3, 145. Ziemia zupełnie dobra nie ugoruie nigdy, i puszczać ią w ugor, byłoby marnotrawstwem. *Kluk. Rosl.* 3, 165. To pole nie zna ugoru, a rodzi tak iak przedtym, gdy ugorem leżało. *Pam.* 85, 1, 73. Ugór będzie tenże sam, ale z tą różnicą, że 200 morgów koniczyną zasiane, są ugorem tłustym; a zaś 200 morgów, na których różne trawſka i zielſka rosną, są ugorem chudym. *Pam.* 95, 1, 906. Ugorem się odleżeć dasz polu zżętemu J pozwolisz nierodney roli zawziąć siły. *Otw. Wirg.* 377; brach liegen lassen. Gdy mrok wieczorny padał, iam owce z *ugory (*fem.*) J koźlęta latosie zganiał do obory. *Zim. Siel.* 149. UGORNY, UGOROWY, - a, - e, ugorem leżący, Brach=, brach liegend; *Bh.* přilohi. Jak tylko snopki pozbieracie z pola Czeka na zasiew ugorowa rola. *Jak. B.* 159. Kłosiem ciężkim ugorna rola nie siwiała. *Zebr. Ow.* 4. - §. na ugorze rosnący, auf dem Brachfelde wachsend. Ugorowa pasza. *Haur Sk.* 56. Uschłem prawie, iako kwiat ugorny. *J. Kch. Ps.* 149. UGOROWAĆ *Med. kontyn.*, ugorem leżeć, brach liegen. Ugoruie grunt wtedy, gdy po zebraniu zboża, przez rok zasianych roślin nie rodzi. *Kluk. Rosl.* 3, 162. Są grunta, które dla dobroci swoiey nie potrzebuią ugorowania i odpoczywania. *ib.* 3, 146 *ob.* Ugórzyć 2). *UGORZE, - a, *n.*, n. p. Chmury, iak pyszne ugorza, Podnoszą się z powierzchni rozległego morza. *Chodk. Gesn.* 244, z przestrzeni, obszaru, Weiten, Strecken.

UGORZEĆ *Neutr. dk.*, *Bh.* uhořeti; *Rs.* угорѣть, угарать; upalić się na słońcu. *Mącz.*, verbrennen, verbrannt werden. Mieysce ugorzałe ſkwarem słońca. *Pilch. Sall.* 154. Was oto pociecha potyka wesoła, którą ia wam niosę, Jako na ugorzały grunt perłową rosę. *Miaſk. Ryt.* 22; *Rs.* угорѣлый zagorzały od swądu, угаръ swąd od pieca, czad, cf. ogarek). UGORZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, upał, przepalenie, die Versengtheit, *Bh.* uhořelost. 1) UGORZYĆ *cz. dk.*, UGARAĆ *ndk.*, upalić, bebrennen, versengen, brennen. Ogień ten świetny, a nie ugaraiący. *Sk. Dz.* 536; nie parzący). Sprawuie to bóg, że bliskich ognia, nie ugara ogień. *Psalm.* 18. Jeſtci w prawdzie ogień w piekle, ale nie tak też bardzo ugara, iak mówią. *Birk. Ex. H* 5; cf. nie tak czarny djabół, iak go maluią). Wiatr ciepły i ugaraiący. *Leop. Jon.* 4, 8; wiatr suchy. *Bibl. Gd.*). Przykazał Pan wiatrowi ciepłemu i ugaraiącemu, i uderzyło słońce na głowę Jonaszową, a dopalało mu. *Leop. Jon.* 4, 8. - §. *tr. fig.* ugarać, zapalać, entzünden. Jedna chce czystość chować, druga wnet lubieżną Ugara serce chęcią. *Bach. Ep.* 31. - §. Ugara mię, dogrzewa mi, ſkwarno mi, ciasno mi, es macht mir etwas warm, macht mir heiß, setzt mir zu. Którzy bliżey wielkich panów są, zda się im, iakoby ich od wielkiego ognia nazbyt ugarało. *Kosz. Lor.* 69 *b.* Któż się gorszy, żby mnie to nie ugarało! *Leop.* 2 *Cor.* 11, 30; a ia się nie palę? *Bibl. Gd.*). Na on czas bardziey Wenety, niż was ugarało; teraz zaś Polſkę bardziey, niż kiedy Wenety niebezpieczeństwo dolega. *Jan. Lig. G* 4. Day, że się nie trzeba obawiać, że i w tey mierze naymniey Polſki ugarać nie będzie, ale z Siedmiogrodzią co się będzie działo? *Jan. Lig. G.* - §. Ugorzyć komu, = dokuczyć mu, einem zusetzen, ihn plagen, scheeren. Gdy ieden drugiemu chcieli ugorzyć, oboie nie mieli co ieść. *Ezop.* 123. Rozgniewawszy się podburzył inne, chcąc tym królowi ugorzyć. *Biel.* 422. Tarnowſkiego Witold bogatemi podarkami uraczył, usiłuiąc, aby tak Zbigniewowi ugorzył, *ut aegre faceret*. *Krom.* 504. Samey tylko hiſtoryi plaga ſkazitelności nic nie ugorzy. *Krom. Błaż. ded.*; nie psuie, nie niszczy).

2) UGÓRZYĆ rolą *cz. ndk.*, w ugór puszczać; *Bh.* auhořiti; *Crn.* prashiti; *Vd.* prahati, prashiti, isorati na prutilietje; einen Acker brachen, brach liegen lassen. Rolą i po iarych zbożach i po ozimienie ugórzyć możesz. *Haur Sk.* 25, cf. Ugorować).

UGOŚCIĆ kogo *cz. dk.*, *Rs.* угостить, угощать, gościa przyiąć, umieścić, podeymować u siebie, einen Gast bewirthen. Przyymiycie dziękczynienie moie za takie w domu Waszym mnie ugoszczenie. *Dyar. Gr.* 294, *Stan. Aug.*; Bewirthung; (*cf. Bs.* ugospoditise, uljeſti u hospoſtvo, = *nobilitarsi*; *Bs.* ugospodaritse, ucinitse gospodar *potior*).

UGOTOWAĆ *cz. dk.*, uwarzyć, gotuiąc u ognia potrawy należycie sporządzić; gotuiąc z ilości umnieyszyć, vollends garkochen, *Rs* отстрянаться, durch Kochen vermindern, abkochen, einkochen. Ugotować się, *Rs.* укипѣть, укипать, *ob.* kipieć. (*Bs.* ugotovit, zgotovit, = przygotować; *Dl.* ugotavlyam, = przyprawuię, przyrządzam; *Rs.* уготовить, уготовлять przygotować, *Rs.* уготовленїе przygotowanie; *Ec.* уготованїе przygotowanie, obłogi, bagaże; *Ec.* уготователь przyrządziciel). *sed cf.* Gotować.

*UGRABACZ, - a, *m.*, *sarritor*, kopacz, włócznik. *Mącz.*, der Zusammenrecher, Zusammenharker. UGRABIĆ, *Bosn.* ugrabbiti, pohititi, uzeti sillom, *ob.* Grabić. (*Sr.* 1. hugrabſi zgoniny).

UGRANICZE, - a, *n.*, pogranicze, ein Gränzland. Niźliby woyſko z tamtych mieysc i tamtego ugranicza było zwiedzione, mieysca te dobrze maią być opatrzone. *Vol.* 2, 1329. UGRANICZNY, - a, - e, ukrainny, pogranicany, Gränz=, an der Gränze liegend. Czym innym zabieżećby się musiało Tatarom, nie tą za kwarciane pieniądze ſtrażą ugraniczną. *Gor. Wł. F* 4 *b*.

UGRĄŻYĆ, UGRĄŻNĄĆ, *Ecc.* угрязняю; *ob.* Grążyć.

UGRODZIĆ, *Ross.* угородить, угораживать; *ob.* Grodzić.

UGROZIĆ *cz. dk.*, *Bh.* uhroziti; *Rs.* угрожать, grożąc ustraszyć, mit Drohungen erschrecken, in Furcht setzen, Furcht einjagen. Hanno, ty chciey pomoc sama, Nie ugrozi zazdrość nama. *J. Kch. Dz.* 255. *UGROŻNY, - a, - e, - ie, *adv.*, do ugrożenia, zu erschrecken, *oppos.* nieugroźny, nieustraszliwy groźbą. - *aliter*: Świat temu nieugroźny, kto boga miłuie. *Chodk. Koſt.* 26; świat nie potrafi go ugrozić.

UGRUN-

UGRUNTOWAĆ, *Cro.* utemelújem; *ob.* Gruntować.

UGRYŻĆ, ugryzł, *F.* ugryzie *cz. dok.*, Ugryznąć *idntl.*, *Bh.* uhryzti; *Vd.* vgrisniti, navgriſti; *Cro.* vgrizti, ugrizújem; *Bs.* ugriſti, ujiſti, *Rg.* ugriſti, ugrizati, ugrijzam; *Sla.* ugriſti; *Rs.* угрызть, угрызать, ужалить (cf. żądło); *Ec.* угλодую (cf. głodać); przegryznąć, przekąsać, abbeißen. Ugryźniona węda, *hamus praerosus.* *Cn. Th.* 1182. – *Botan.* Korzeń ugryziony, *praemorsa*, krótki, równogruby, z nagła niby odgryziony. *Jundz.* 2, 6. – §. Ugryźć, ukąsić, *propr. et fig.*, beißen, einen Biß thun, einen Biß oder Hieb jemanden versetzen, ihm einen Stich geben. Tak mię słowem ugryzł, żem go chciał przez kiy przesadzić. *Teatr* 15 *c*, 50. Zoilowie uszczypliwemi żartami swoiemi aż do żywego czasem ugryzą. *Mon.* 71, 588. – Ugryzienie, *actio et effectus*, das Abbeißen, der Biß, Abbiß; *Cro.* vgrizenye, ugriz; – to co ugryziono, = UGRYZEK, -zka, *m.*, *Bs.* ugrizak, *Rg.* ugrizki *perrosa*, das Abgebißne. – *fig. tr.* ugryzek, przycinek, sznupka, przygryzek, ein Biß, Stich, Hieb, Stichelwort, eine Stichelrede. Tysiąc złośliwych ugryzków śmiało wygadywał. *Xiądz.* 257. – Ugryzienie sumnienia, frasunek, zgryzota, zarzut, mól, rupie, Gewissensbiß, nagender Kummer, Kummerwurm. Umrę, ale wasze ugryzienie pomści się za mnie. *Teatr* 41 *c*, 380. W tey powierzchowney spokoyności ustawiczne cierpią ugryzienia. *Zab.* 16, 33. – §. Ugryzek, kąsek ugryziony, ein Abbiß, abgebißnes Stückchen. **UGRYŹLIWY**, -a, -e, -ie *adv.*, zgryźliwy, frasowliwy, *Vd.* vgrisliu, vjedliu, vgrisczhen; nagend, kümmerlich. Ugryźliwe troſki, *mordaces sollicitudines.* *Hor.* 1, 95 *Nar.*, *Subſt. Cro.* ugrizavecz *mordax*, *Ec.* угрызатель.

UGRZAĆ, *F.* ugrzeie *cz. dk.*, doſkonale zagrzać, völlig aufwärmen. Ugrzey grzankę, a rozmocz ią w tym occie. *Spicz.* 52, *ob.* Grzać.

UGRZĄŹNĄĆ, **UGRZĘŹNĄĆ**, *ob.* Grząźnąć.

*__UGRZESZYĆ__ dobrey pogody, pochybić, *tempestatem praetermittere. Mącz.*, versäumen, vorbey lassen.

*__UGUBAĆ__ się, *F.* ugubię się *recipr. dk.*, podkasać się, sich aufschürzen. *Tr.*

UGWIAŹDZIĆ, *ob.* Gwiaździć.

*__UGWIESZCZĘ__ umowę moię z wami. 1 *Leop. Levit.* 26, 9, utwierdzę. 3 *Leop.*, (*ob.* ujścić); *ob.* *gwesny, *gwiesny, *Ger.* gewiß.

U H.

UHAFTOWAĆ, **UHAWTOWAĆ**, *ob.* Haftować. **UHAMOWAĆ**, *ob.* Hamować. Nieuhamowany, = Nieuhamowny, nie do hamowania, unhemmbar. Byſtra rzéka, ieżeli wód wyyście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem pola ponurza. *Mon.* 71, 737.

UHEBLOWAĆ *cz. dk.*, hebluiąc ukończyć, ugładzić, heblem uiąć, fertig hobeln, abhobeln, weghobeln. Drwa ich uheblowane od ſtolarza, pozłocone i pośrebrzone, fałszywe są bożki. 1 *Leop. Bar.* 6, 6, uchędożone od rzemieślnika. 3 *Leop.*).

U J.

Od *UIA, = od Wuia, *ob.* Wuy.

UJĄĆ, uiął, *F.* uymie, uymę *cz. dk.*, uymować *ndk.*, *Bh.* ugmauti, ugiti, ugal, ugnu, ugjmati; *Slo.* ugjmám; (*Slo.* ugjmám ſe *conor*); *Crn.* ujęti, ujamem; (*Crn.* ujęti se, unâmem se, = zaiąć się, wzniecić się, o ogniu); *Vd.* vjeti, vjemem, notervjeti; *Bs.* ujati; *Rs.* унять, унимать; *Ec.* уяти, уиму, уемлю; uiąć co, imać co, brać co, *e. gr.* ręką, fassen, nehmen, anfassen, greifen, angreifen. Komu paznogieć z palca spadnie, nie tak mocno uymie rzecz iaką. *Sak. pr.* 113. Uiął rękę Newiuszową abo Newiusza za rękę. *Cn. Th.* 1211. Uymuię kogo za płaszcz, za rękaw. *ib.* Uiął Abakuka anioł za wierzch głowy, i niósł za włosy głowy iego, a poſtawił go pod iamą. 1 *Leop. Dan.* 14, 35. Gdy się począł zanurzać, zawołał: ratuy! tedy Jezus wyciągnąwszy rękę, uiął go. 1 *Leop. Math.* 14, 30. Jezus uiąwszy dziecię, poſtawił ie w pośrzodku. *Sekl. Math.* 9, *not.* „na łokty abo na ręce wziąwszy“). Rycerza po uięciu broni, lwa z pazura znać. *Pot. Pocz.* 157. Znać szermierza po uięciu, Po pazurach siłę w lwięciu. *Jak. B.* 39, das Anfassen, Angreifen, Anpacken des Gewehrs. Kto dobrze uymie, lekko niesie. *Cn. Ad.* 377, wer gut anfaßt, anpackt, trägt leicht. Uięcie, wzięcie ręką, uchwycenie; *aliter*: flasze aby były gładkie, dobrey proporcyi i dobrego uięcia. *Torz. ſk.* 123, dobre do uięcia, gut anzufassen. – Uymować się czego, chwycić się czego, trzymać się czego, sich an etwas anhalten, etwas ergreifen, anfassen. Joab uiął się rogu u ołtarza. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 2, 28. Winne drzewko uymuie się swoiemi rozsoszkami właśnie, iakoby rękoma. *Bud. Cyc.* 26. Uymuię się za głowę, *proprio sensu*, sich an den Kopf fassen, an den Kopf kriegen, *translate* uymować się za głowę, zafrasować się abo zadziwić się, abo rozgniewać. *Cn. Th.* 1212, sich vor Kummer, Verwunderung oder Aerger an den Kopf kriegen, die Haare raufen; – *aliter*: ująć się czego, chwycić się czego, wziąć się do czego, imać się czego, etwas ergreifen, zu etwas schreiten, etwas vornehmen, unternehmen. To wszyſtko, czego się ieno uymiecie, niech pan bóg utwierdzi. *Jan. Oks. J.* 4. Do rzeczy, któreyeśmy się ujęli, przyſtąpiwszy, to co się przeciwnego być zda, rozwiążemy. *Zrn. Pſt.* 1, 155. Co kto dobrze umie, tego się niech uymie. *Cn. Ad.* 93. Naraſtywała rozpuſta, i już niektórzy znaczni z drapieży żyć uymowali się, *coeperunt raptu viuere.* *Krom.* 741, obierali się drapieżą, chwycili się rozboynictwa). – Uymować się za co, za kogo, za kim, o co, = wzdeymować się za kim, *Crn.* amusamem se; sich um jemanden, warum, annehmen. Ręka oycowſka, przecz się nie uymuie Za krzywdę syna, którego miłuie! *Odym. Sw.* 2, *Ff* 4 *b.* Gdybyś wiedział, iakem się za Wac Panem uymowała. *Teatr* 1, 67. Wiem, że się o niesłuszną biorę i uymuię, i że zginę. *P. Kch. Orl.* 1, 143. (*Crn.* amusętje *protectio*). – §. Ująć za serce, ująć serce, ująć kogo; poruszyć iego serce, wkradać się w iego serce, zjednać łaſkę, wzrubować się, zniewolić go sobie, einem ans Herz greifen, sein Herz gewinnen, für sich einnehmen. Trzeba, żebyś synów iego za serce uiął. *Boh. Kom.* 4, 102. Pochlebna mowa ujęła mocno serce młodzieniaszka. *Mon.* 67, 854. Bardzo mię za serce ujęła ta wspaniałość iego. *Boh. Kom.* 4, 186. Umie on ludzkie uymować serca. *Teatr* 8, 34. Uymuiący, *Rs.* плѣнительный, einnehmend. Ma tysiąc sposobów uymowania ludzi za serce. *Teatr*

55 *c*, 58. A cóż ona, czy nie uymuie cię za serce? *ib.* 58, 29. Nie téy są króleſtwá ceny, Aby wzrok móy gwałtem *ujony (ujęły). *Bard. Tr.* 311, poruszyły). Rozpaczą i łzami ujęta, pozwoliła mi ożenić się z tobą. *Teatr* 4, 116, wzruszona, poruszona, gerührt, bewegt, erschüttert. Złą widzę minę pokazuie, Gniewem się przeciw mnie uymuie. *Teatr* 56 *d*, 15, porusza, powſtaie, er faßt Zorn wider mich, geräth in Zorn. - Ująć kogo korrumpuiąc, kaptować, auf ſeine Seite gewinnen, für ſich beſtechen. Ja widzę, że tu trzeba ująć sobie tę panienkę. *Teatr* 37, 304. Ktoby nas chciał, iak się trafia, ująć dukaty, zwiódłby się. *Teatr* 51, 48. Dobrodzieyſtwy człeka nayrychléy uymiesz. *Cn. Ad.* 60. Trzeba tak możnego człowieka uymować sobie raczéy i łagodzić, niźli iątrzyć i oboſtrzyć. *Pilch. Sall* 82. - Uymować się, wchodzić w się, do serca brać, upamiętać, ſich etwas zu Herzen nehmen, in ſich gehen. Wołał nań Swięty: Cesarzu, otwórz nam kościoły; otworzyszli, wrócisz się w pokoiu; tedy się cesarz uymować począł, myśląc, co to ieſt, wrócisz się w pokoiu. *Sk. Zyw.* 1, 191. Ujęcie się, upamiętanie, nawrócenie się. *Cn. Th.* 1182, das Zuherzenehmen, das Inſichgehen. - §. Ująć, objąć; uymować, obeymować, n. p. maiętność, übernehmen, über ſich nehmen, antreten. Po zeyściu Seleuka ujął króleſtwo Antyochus. *W. 2 Mach.* 4, 7. Uymuię urząd, wſtępuię na urząd. *Cn. Th.* 1211. - §. *Comprimendo, angendo*: uymować, ująwszy czyli uchwyciwszy przytrzymywać, hamować, ściſkać, wſtrzymywać, faſſen, feſt halten, zurück halten, bändigen, einengen. Galerę linami uymuią. *Warg. Radz.* 330. Łodź, aby się rozbieży, może być ujęta kotwicami. *Eraz. Jęz. K* 2 *b*. Potężną groblą ſtaw ujęty. *Tward. W. D.* 52. Wody bóg zmierzonemi uiął brzegami. *Odym. Sw.* 2, *Q* 3 *b*. Neptun członki mu, iakby w więzy ujął, Nie ma siły, by uciekł, lub żeby odſkoczył, Stał iak słup, albo drzewo. *Dmoch. Jl.* 2, 19. Nieujęty wiatr. *Zab.* 5, 434, niehamowny). Oddał mu sygnetem uięte papiery. *Pot. Arg.* 228, przypieczętowane, mit dem Siegel verſchloſſen. Uymować kogo, uymować w kręgi, w kleszcze, w klóby, uymować cugle, = przypinać popręgów komu, einen kurz halten, ihn in die Enge treiben. Gdybyśmy mieli okręty, toby miaſta nadmorſkie w kleszczeby ujęte były. *Gor. Dz.* 152, *Ryb. Ps.* 80. Każ ująć cugli tak wielkiemu mieniu. *Chrość. Job.* 8. Sobie nieprzyiaciel tęgi, Ten ieſt, który nie może żądze ująć w kręgi. *Groch. W.* 540. Siła posiadł włości, kto ujął chciwości. *J. Kch. Dz.* 206, *Pilch. Sen. liſt* 4, 9. Poſtami ciało swoie tak ujął, iż nic zuchwałego poczynać nie mogło. *Sk. Zyw.* 2, 225. Z natury był gniewliwy; a tak się zwyciężył i ujął, iż go nigdy w gniewie nie widziano. *Sk. Zyw.* 2, 79. Trzeba ludzi zapomoc, a ująć się w wydatku. *Mon.* 72, 688, umiarkować się, uhamować, ſich mäßigen. Uymiesz się w swoiéy potrzebie, abyś drugiemu świadczyła. *Teatr* 38, 198. Uymuię się sam, hamuię się, ściſkam rozchody. *Cn. Th.* 1212. Teraźnieyszy xiążę ujął się bardzo, i dom swóy zmnieyszył. *Pam.* 84, 718. Drogi to teraz czas, trzeba się ująć, trzeba się miarkować, niech sobie kucharz gdzie indziéy szuka mieysca. *Mon.* 75, 684. - §. *adimendo, minuendo*: Uymować czego ręką, ubierać, umnieyszać, usypywać, ulewać, uszczerbiać, abnehmen von etwas, verringern, ſchmälern, vermindern. Saraceny codzień państwa wschodniego uymowali. *Sk. Sk.* 821. On mi co mego uymuie. *Groch. W.* 475. Legat papiezki ujął poſtu wielkiego; co przedtym dziewięć niedziel pościli, to potym tylko sześć i dni trzy. *Papr. Ryc.* Uymuie komu gruntu, granic pomykam. *Cn. Th.* 1212. Musiało się sił Greckich nie mało *zuymować. *Otw. Ow.* 502. Cieszy on biedę moię, lecz iéy nie uymuie. *Bard. Tr.* 542, nie ulżywa). Nie uymie to powagi komisarzowi, gdy się o drobne części gospodarſtwa spyta. *Kras. Pod.* 2, 201. Jle mnie poczciwość moia dodaie ochoty do bronienia Dejotara, tyle boiaźń uymuie sposobności. *Siem. Cyc.* 342. Chciałbym iak nayſkromniéy mówić, żebym sławy Wc Panu nie ujął. *Boh. Kom.* 2, 195, nie uwłaczał, um Ihrer Ehre nicht zu nahe zu treten. Naymnieyszemu ſtanowi człowieka nigdy uymować, ani uwłaczać nie przyſtoi. *Rey Pſ. Ecc b.* Lepiéy złym przy dobrych dobrze czynić, niż dobrym dla złych uymować. *Cn. Ad.* 447, entziehen, abkürzen, Abbruch thun, abbrechen. Ująć komu obroku. *Cn. Ad.* 1200, *Cn. Th.* 1211, einem den Brotkorb höher hängen. Zbytkowi i łakomſtwu obroku uymowali. *Falib. R.*

UJADAĆ, *ob.* Ujeść. UJADOWIĆ, *ob.* Jadowić.

UJARZMIĆ *cz. dk.*, iarzmem ująć, *Rg.* ujârmiti, vjârmiti; unterjochen, bejochen, unter das Joch ſpannen. Zdobywcy wnet karki Jndyan ujarzmią niewolą. *Przyb. Luz.* 246. Rzymianie wszyſtkie narody chcieli uiarzmić. *Stas. Num.* 1, 127. Ciebie ze czcią Kantaber ujarzmiony wita. *Hor.* 2, 289. Ujarzmione krocie cierpiącéy szlachty ięczą do nieba. *Przeſtr.* 114. UJARZMICIEL, - a, *m.*, który ujarzmia, podbiiacz, der Unterjocher; *Cro.* ujarmitel; *Hg.* járombofogó); *fem.* Ujarzmicielka.

UJAŚNIĆ *cz. dk.*, Ujaśniać *ndk.*, iasnym uczynić, światłością obdarzyć, erleuchten, erhellen, glänzend und hell machen. W niebieſkiéy widziałem go chwale, Jak on tam ujaśniony chodził, iak wspaniale. *Przyb. Ab.* 203. Zdradny ieſt zyſk niesłuszny, niech go kto chce chwali, Ujaśnia domy na czas, a potym obali. *Tręb. Syn. M.* 53. Pierś swą ujaśnił gwiazdą. *Zab.* 11, 124.

UJĄTEK, - tku, *m.*, co komu ujęto, uyma, ułomek, odłomek, uszczerbek, *Vd.* dolvsetjk; *Rs.* уéмъ; der Abbruch, was einem abgebrochen, abgenommen worden, ein abgebrochnes Stück, Bruchſtück. Król orężnie dochodzić ujątku swego musi, gdy dóyść inaczéy nie może. *Krom.* 492, *sua repetere*, szkody swoiéy, ſeinen Schaden; (*Bs.* ujam, koji uzimglje mlinar *mensura pro molitura*).

UJAWIĆ, *ob.* Jawić.

UJAZD, - u, *m.*, ujechanie, odjazd, pojechanie, ucieczka iazdą, das Davonreiſen, Davonfahren, Davonreiten, das Entweichen zu Wagen oder zu Pferde; (*Bh.* auge3d mylna droga, zdroże, morg ziemi; *Rs.* уѣздъ kraina, powiat); *Rs.* выѣздка (cf. wyiazd). Dano znać o nocnym uieździe Katyliny. *Nag. Cyc.* 54. Zuchwały uiazd Greckiéy Heleny. *Hul. Ow.* 37. Ujazd kłamny wnosi, *mentitur fugae caussam*. *Zebr. Ow.* 276. - *§. Za graniczne znaki pokazano znaki znaczne w polach, które ujazdy zowią. *Herb. Stat.* 227, Gränzzeichen, Feldzeichen. - Ujazd, imię miaſta, Name einer Stadt; (*Bh.* Augezd, Augezdec imię wielu mieysc w Czechach). UJAZDOW, - a, *m.*, pałac z ogrodem na przedmieściu Warszawſkiém, Ujazdow;

adj. Ujazdowski, - *a*, - ie, Ulica Ujazdowska, Koszary Ujazdowskie. UJECHAĆ, *Ujachać, *F.* ujedzie, uiadę *cz. dk.*, Ujeżdżać *kontyn. et frequ.*, *Bh.* ugeti, ugedu, ugjjdeti; *Rs.* уѣхать, уѣзжать, уѣздить, выѣздить, выѣзживать; iazdą umykać, uchodzić, zjeżdżać zkąd, davon fahren oder reiten, entweichen, abreisen, sich davon machen. Gruchnęła wieść po Paryżu, iż król z familiią ujechali. *Gaz. Nar.* 1, 225. Król Henryk, nie zwierzaiąc się nikomu drogi swéy, nocą ujechał. *Papr. Gn.* 1239. Dodał mu sam konia swego mówiąc: ujeżdżay, o cięż gra idzie. *Papr. Ryc.* 99. Miłuymy lepiey oyczyznę naszę; nie ujeżdżaymy za granicę, kiedy nieprzyiaciel na kray następuie. *Star. Ref.* 21. Ujechali na to mieysce, na którym się żadnéy niebezpieczności bać nie mogli. *Baz. hst.* 106. Od dworu uwolnieni, raczéy ujeżdżamy, niż wyjeżdżamy. *Lub. Roz.* 526. Ujeżdżać z kim wozem, uwozić kogo na bezpieczne mieysce. *Cn. Th.* 1182, entführen, womit davon fahren. - §. Ujechać *vel* Ujeżdżać drogi co, *z* przejechać, ubiec iazdą, przepaść iadąc, reitend oder fahrend zurück legen, machen eine, zwey ꝛc. Meilen, eine, zwey ꝛc. Meilen reiten, fahren. Ujechawszy milę, postóy koniom chwilę, Ujechawszy trzy, czoła koniom potrzy, ujechawszy sześć, dayże koniom ieść. *Rys. Ad.* 69. - §. 2) Ujeżdżać konia, *dk.* Ujeździć, (*non* ujechać), objeżdżać konia, ieżdżeniem go wkładać do wierzchu. *Vd.* objesdjazhiti, objesditi; *Rs.* объѣздить, объѣзживать; ein Pferd zureiten, bereiten. Naylepiéy, kiedy młody koń dostanie się staremu handlarzowi; bo ten go ujeździć potrafi. *Teatr* 52 *c*, 26. Ujeżdżony, zugeritten; *Vd.* objesden; *Ross.* ѣзженный, ѣзжалый, объѣзженный. Nieujeżdżony koń uderzy często o ziemię tego, co na nim siedzi. *Kłok.* 31. Miesiąc na koniu ieździł, nim go dobrze wyćwiczył i nim go ujeździł. *P. Kchan. Orl.* 1, 88. - *fig.* Ugłaskać trzeba to nieujeżdżone stworzenie. *Teatr* 6, 24, to dzikie, nieugłaskane stworzenie). Mężnym sercem trzeba harde ujeżdżać tyrany. *Min. Ryt.* 2, 211, krócić, rochmanić, pokorzyć, w kleszcze uymować, bändigen, zu Paaren treiben, eintreiben.

UJĘCIE, *ob.* Ująć.

*UJĘCZYĆ *cz. dk.*, do ięków przymusić, mocno uciemiężyć, obarczyć, einem Seufzer abdringen, ihn sehr bedrücken. Jedna część oyczyzny ujęczona przebrzydłym monopolium; ziemia saméy szlachcie do nabycia pozwolona. *Przestr.* 151.

UJEDNAĆ *cz. dk.*, ujednywać *cont. et freq.*, uymować, zyskać, iednać, gewinnen, einnehmen, verschaffen, erwerben; *Vd.* vdinjati, povdinjati, *z* ugodzić, warować sobie, cf. zjednać). Witold, o wierze Krzyżaków powątpiewać począwszy, przez taiemne poselstwo Jagiełłę ujednywa, *reconciliauit*. *Krom.* 415. Ujednał mu kardynalstwo. *Tr.* - Ujednać sługę, *z* naiąć, miethen, in Dienste nehmen. Sługa ujednany, od pana nie może odeyść przed czasem, bez gwałtownéy przyczyny. *Sax. Art.* 54. Ujednać się komu, *z* naiąć się komu, sich bey einem vermiethen. Judasz biskupom się ujednał do tego, aby im potronnie pana wydał. *Zrn. Pst.* 3, 757 *b*. UJEDNOCZYĆ, *ob.* Jednoczyć.

UJEDWABIĆ *cz. dk.*, iedwabiem przyoblec, beseiden, mit Seide bekleiden. *Sericatus*, ujedwabiony, w iedwabną szatę obleczony. *Mącz.* Panienki, gdy się upstrzą, gdy się ujedwabią, Nieostróżne mężczyzny muchy na lep wabią. *Pot. Pocz.* 352. Dobréy myśli żaden nie przywabi, Choć kto ściany drogo ujedwabi. *J. Kchan. Dz.* 204. - *fig.* Sztuką zdradę kryią, pęta ujedwabią kobiety. *Kras. sat.* 67.

UJEMNOŚĆ, - ści, *ż.*, podpadłość uymie, uymowaniu, umnieyszeniu, die Abnehmbarkeit; *Arithm.* Znak ujemności. *Lęsk.* 2, 40. UJEMNY, - a, - e, - ie *adv.*, podległy umnieyszeniu, abnehmbar, zu verringern; *Rs.* уёмный; (*Crn.* unamliv, *z* palny, zapalny, cf. zaiąć się ogniem). Ilości przydayne i ujemne. *Alg.* 47. Ujemne ilości maią przed sobą znak odeymowania. *ib.* Taż sama droga, która była odprawiona naprzód, odprawiona wstecz, nazywa się ujemną. *Lęsk.* 2, 40.

UJEŚĆ, ujadł, *F.* uje, ujem *cz. dk.*, Ujadać *kont.*, *Ujaduie *frequ.*, *Boh.* ugisti, ugedl; *Crn.* ujędam, (ujęd, *z z* przetarcie skóry, *Vd.* vjedliu, *z* gryzliwy); *Rg.* ujesti, vjeedam; *Sla.* ujisti; *Bs.* ujesti, ujisti, ugristi, ujidati, peknuti; *Rs.* уѣсть, ужалить (cf. żądło), уязвить, уязвлять; *Ec.* уядаю, угходую (cf. głodać); ukąsić, ugryźć, beißen, einen Biß oder Stich versetzen, beißend verwunden. Zdechliny, abo tego, coby zwierz ujadł, ieść nie macie. *Radz. Lev.* 22, 8. Gdyby kogo pies ujadł z czyiego przyszczwania ... *Stat. Lit.* 396. Co wiedzieć, kogo pierwéy wilk uje. *Rys. Ad.* 8. Wilk wilka nie ujada; kruk krukowi oka nie kluie. *Pilch. Sen. Gn.* 193. Kiedy kogo wąż, abo co inszego iadowitego uje, napiy się tego soku, nie dopuści iadu wnątrz. *Spicz.* 11. Wężyk z iadu wielkiego ujadł krokodyla na śmierć. *Papr. Kol. J. b.* Niedźwiadek pierwéy to mieysce obeymie, gdzie ujeść ma, toż potym uje. *Eraz. Jęz. P* 4 *b.* Cnéy Wenery dziecinę, gdy miód z dzieni kradła, Pszczołka nielutościwa w paluszek ujadła. *Sim. Siel.* 20, *Nar. Dz.* 180, die Biene stach ihn ins Fingerchen. - §. Ujadać kogo, gryźć go, przycinać mu, einen beißen, auf ihn mit Biß- und Stichreden losgeben, ihm zusetzen. Z straty oczu go ujada, *cladem lueis ademtae obiicit*. *Zebr. Ow.* 70. Jakoby chwaląc, iednak ujaduią. *Eraz. Jęz. Y.* 2. - §. Ujadać, Ujadać się, *z* sierdzić się, srożyć się, iadowić się, (Oestetr. sich giften), sich ärgern. Na kogo w chwilę tak poźno kundel ujada? *Hul. Ow.* 178. Wzaiemnie się ujadaią, iedni na drugich powstaią. *Pilch. Sen. Gn.* 193. Gniewem się ujada. *Teatr* 42 *d*, *A.*

UJĘTNY, - a, - e, - ie *adv.*, mogący być ujętym, anfaßbar, zu fassen, angreiflich. Nieujętny, niepojęty ręką, niepojętny, *incomprehensibilis*, *lubricus*. *Cn. Th.* 514. UJĘTY, *ob.* Ująć.

UJEŻDŻAĆ, UJEŹDZIĆ, *vide sub* Ujechać, Ujeżdżać 1) *et* 2). UJEŻDZACZ, - a, *m.*, który konie ujeżdża, bereyter, der Bereiter, Zureiter der Pferde; *Bh.* pogezdný, pogizdný, pügezdný; *Vd.* jesdni vushenik, objesdjak, cf. Koniuszy.

UIŚCIĆ *cz. dk.*, Uiszczać *ndk.*, *Boh.* ugistiti, ugisstowati; cf. *ugweścić, upewnić; *Rg.* uistiniti; versichern, sicher und gewiß machen. Apostołowie i prorocy tak nas w tym uiścili, iż to iest rzecz nieomylna, ani ochybna. *Rey Pst. N.* 3. Już każdego w tym upewnił i uiścił. *Rey Pst. P.* 3.

5 .

Gdy iuż tak w wierze swéy uiścion a upewnion będzie. *ib. P.* 4. – Uiścić sobie kogo, = upewnić się o iego z ednaniu, przywiązaniu, ſich einen ſichern, ihn feſt an ſich feſſeln. Wasil pobraciwszy się z carem Przekopſkim, i mocno go sobie upominki uiściwszy, wyprawił go do Polſki. *Biel.* 489. – §. Uiścić, = zaręczyć, verbürgen, bürgen. Obowiązał mu dobra swe, zapisawszy i uiściwszy mu on dług na nich. *Szczerb. Sax.* 274. Dług iaki, gdy żona dla męża uiści, a mąż umrze, potomkowie maią płacić z imienia zoſtałego, a gdzieby nie doſtawało, dopiero żona, za co się uiściła, powinna płacić z swego. *Sax. Art.* 15. Odpowiednik nie ma być z więzienia wypuszczon, aż się pierwéy rękoiemſtwem uiści, aby drugi w pokoju od niego był. *Stat. Lit.* 27. Ma rękoiemſtwo poſtawić ludzi osiadłych, i uiścić się *imi i ich maiętnościami, iż nie zniknie. *ib.* Papież na zapłatę żołnierzom Cesarſkim 300000 koron uiścił, i tak Rzym wybawił. *Biel.* 505. – §. uiścić, urzetelnić, sprawdzić, dopełnić, uſkutecznić, wahr machen, erfüllen. Żadna sierocinſka sprawa, w którąby się nie uczyniwszy inwentarza, i nie uiściwszy dobr, opiekunowie wdali, nie ieſt ważna. *Groi. Obr.* 17. Pomniy ſkutkiem uiścić daną obietnicę. *Hul. Ow.* 164. Nigdy podły zyſk ſkutków dobrych nie uiści. *Hul. Ow.* 70, nie przyniesie, hervor bringen. Apoſtoł tu mówi o uiszczeniu bożych obietnic, które na ten czas wypełnienie swoie wzięły. *Salin.* 3, 71; *Ross.* устойка, (устойчивый dotrzymuiący słowa, ſtoiący w słowie, *ob.* ſtać). Uiścić się, = dość uczynić, dopełnić powinności, obietnicy swoiéy, ſich abfinden, Genüge thun, Genüge leiſten, ſeine Pflicht, ſein Verſprechen erfüllen. Na słowie się nie uiścił. *Chel.* 107. Posłał do hospodara, aby mu się w obietnicy uiścił. *Papr. Ryc.* 107. Ponieważ obiecałem, iż za powrotem u niego nocować będę, chcąc się w słowie uiścić, zaiechałem proſto do niego. *Kras. Pod.* 2, 45. Uiszczenie się, dość uczynienie, die Genügeleiſtung, Genugthuung, Erfüllung. Uiszczenie się punktualne w tym, co się obiecało. *Zab.* 16, 10. Uiścić się w długu, dług zapłacić, ſich mit der Schuld abfinden, ſie abthun. Zamazawszy dług, kazał napisać *dedit*, iuż się uiścił, iuż mi zapłacił, nic nie winien. *Dambr.* 484. – §. O uiszczeniu podſkarbiego, = ma się przy liczbie Rzpltéy na każdy rok usprawiedliwić. *Vol.* 2, 618, o sprawieniu się iego, o daniu liczby przez niego, Ablegung der Rechnung.

UISTOCZYĆ, *ob.* Jſtoczyć. UJUCZYĆ, *ob.* Juczyć. UJUSZYĆ, *ob.* Juszyć.

U K.

*UK, – a, *m.*, uczony, ein Gelehrter; (*Crn.* uk, *Vd.* uk, vuk, navuk *doctrina*, nauka, cf. wyknąć, nawyknąć). Nieuk pyta uka, Co to w tym za sztuka? *Brath. G* 2 *b.* Nie takiego nieuka, iako ty, ale niepoślednieyszego według szkolnych nauk uka, Piotra Arkudyusza przywodzę, który nie Krakowſką, ale Watykańſką i inne biblioteki wartował. *Pim. Kam.* 57.

UKADZIĆ, *Bh.* učadjti; *ob.* Kadzić. UKAIAĆ, *ob.* Ukoić. UKAIAĆ się, *ob.* Kaiać się.

UKAĆ się, o świniach, hukać się (cf. odukały), kiernozić się, krzekać, beſtwić się, *Bh.* haukati ſe).

UKALAĆ, *Cro.* ukalyújem, ukalyalszem; n. p. powrócił cały w błocie ukalany. *Boh. Djab.* 2, 146; *ob.* Kalać. UKAŁAĆ, *ob.* Ukłóć. UKALCYNOWAĆ, *ob.* Kalcynować. UKAMIONOWAĆ, *ob.* Kamionować.

UKANĄĆ, UKAPNĄĆ, *Ross.* укануть; n. p. Przeſtały gromy, ani więcéy ukapnął deszcz na ziemię. 1 *Leop. Ex.* 9, *ob.* Kapnąć, Kanąć. UKAPKI, – ów *plur.*, cieklizna, która w iaki ſtatek podſtawiony ukapnęła. *Wlod.*, *Dudz.* 65. Ukapki pod beczką wina, piwa. *Cn. Th.* 1183, Traufwein, Traufbier, Tropfwein, Leckwein u. ſ. w.

UKAPTUROWAĆ, UKAPTURZYĆ, *ob.* Kapturzyć.

UKARAĆ, *Rs.* наказать, наказывать (cf. nakazać); *ob.* Karać. *UKARA, – y, *ż.*, ukaranie, okaranie, *Ross.* оштрафованіе; die Beſtrafung, die Strafe. Zgryzoty i niepokóy, ta sprawiedliwa i pierwsza zbrodni ukara. *Stas. Num.* 2, 7. UKARACZ, – a, *m.*, który karze lub ukarał, der Beſtrafer, Abſtrafer; *Slo.* kažář; *Vd.* poshtrafauz, pokashtigauz; *Rg.* pedepsnik.

UKARMIĆ, *Ross* упитывать, упитывать; *ob.* Karmić.

UKARTOWAĆ, UKARCIĆ, *ob.* Kartować.

UKARZAĆ, *ob* Korzyć.

UKASAĆ *cz. dk.*, Ukasować *ndk.*, podkasać, aufſchürzen. Wyięła z ukasanéy szaty dwa liſty. *Pot. Arg.* 179. Nimfa pod gładkie piersi ukasana. *Kchw. W.* 19. Turcy w szarawarach chodzą, aby snadnie mogli umywać kolana ukasawszy się. *Star. Dw.* 57.

UKĄSAĆ, UKĄSIĆ, ukąsił, *F.* ukąsi *cz. dk.*, Ukęsować, Ukęsuie *cont. et frequ.*, *Bh.* ukauſnauti, ukauſati; *Ross.* укусить, укусывать, ужалить (cf. żądło); *Ec.* углодую (*ob.* głodać), odgryźć, odkąsać, abbeißen, abnagen. Ukęsuie czego sztukę abo co całego, *demordeo. Cn. Th.* 1182. Ukąś kawałek; Na pytkach męczony ięzyk sobie ukąsił. *Tr.* – §. Ukąsić, raz pokąsić, kąsaniem zranić, ugryźć, ujeść, beißen, hinein beißen, anbeißen, mit einem Biß verwunden. J kamieniaby z głodu ukąsił. *Falib. J.* 2. Lwa pieſkowie mogą obudzić, ale ukąsić żaden nie śmie. *Klok.* 115. Robak go ukąsił, uszczknął, hat ihn geſtochen, gebiſſen. Każdego ukąszenie zwierzęcia iuż konaiącego przeraźliwsze. *Leszcz. Cl.* 78, *Vd.* vgris, gris, ujedenje, popad; der Biß. Ukąszenie psa wściekłego i inne iadowite ukąszenia tak léczyć. *Sleszk. Ped.* 226. Pchła ukąszeniem zgrzeszy. *Teatr* 42 *c*, 11, *Rs.* ужалъ, Stich, *Vd.* pik, vpik, piknenje. – *Prov.* Ukąś się w ięzyk. *Cn. Ad.* 489, trzymay ięzyk za zębami; milczeć lepiéy, ſich in die Zunge beißen, ſchweigen. – §. Ukąsać kogo, *fig.* ugryźć, przymówić mu, przyciąć, mit Sticheleyen angehen, ſtechen, ſticheln. Ludzie tak ięzykiem ukęsuią, jakoby też nożem zarznął. *Ezop.* 120. Ukąsiwszy, uciekł. *Cn. Ad.* 1200.

UKAZ, – u, *m.*, UKAZKA, – i, *ż.*, *Boh.* ukaz, ukazka; ukazowanie, pokazowanie, pokazanie, okaz, znak, das Zeigen, Sehenlaſſen, Vorzeigen, Aufzeigen, das Zeichen, die Erſcheinung. Niżli pierwszym błyśnie iutrzenka ukazem. *Chrość. Fars.* 19. Zwierzęta na ukazkę z sobą wozili. *Jabl. Ez.* 84. Nieznaiome migi i ukazy. *Chrość. Ow.* 259. Tak dziwnie foremnego trefunku ukaz (głowa ludzka przy zakładaniu Kapitolium znaleziona), panowania siadło tam być obiecał. *Fal. Fl.* 14, zjawienie. – §. ukaz, *Rs.* указъ, mandat, rozkaz, Befehl, Gebot, (Ukaſe); *Crn.* ukâsa, ukasilu, *Vd.* vkasa, vkasanje, = nakaz, roz-

kaz). Próżno, żamknięte morza, już się nie wyśliznie, Wſtrzymuią go surowo ukazy w oyczyznie. *Dmoch. są*. 26. UKAZAĆ *cz. dk.*, Ukazywać *frequ.*, Ukazuie *pr.*, *Bh.* ukazati, ukazowati; *Slo.* ukazať, ukazugi; (*Sr. 2.* hopokazaſch, *Sr. 1.* dopokaju, = dowieść, dowodzić; - *Crn.* ukasâti, *Vd.* vkasati, = nakazać, rozkazać); *Vd.* perkasati, gorperkasati, gorpokasati; *Cro.* kazati, kasèm; *Dl.* ukasujem, kasujem (cf. kazać); *Bs.* ukazati, pokazati; *Rg.* ukâzati, kâzati, kazovatti, pokàzati, ukaxivati; *Rs.* указать, указывать, предъявить, предъявлять; (*Ec.* предуказую *praemonſtro*); pokazać, pokazować, zeigen, weiſen. Ukazować co palcem, ſkazować na co, mit Fingern zeigen. Uyrzawszy ią, onoż ieſt, palcem ukazały. *P. Kch. Orl.* 1, 169, wytykać). Proroctwa o Messyaszu były iawne, gdyż mało go palcem prawie nie ukazowały. *Rey Pſ. B* 4. Chcemy tego słowy pisma S. dowieść, a prawie iako palcem ukazać. *Baz. hſt.* 287. Bóg prawie ukazuie palcem sposób uszczęśliwienia. *Lat. Kom. D* 3. Z łaſki twoiéy to mam, iż mię ukazuią palcem chodzącego. *Lib. Hor.* 93. Słowy wyraźliwemi to nam ukazuią. *Falib. R.* Na którym fundamencie Rzplta ma być ugruntowana, Cycero i Kato siła ukazuią. *Falib. A* 1. Ukazuię komu drogę do czego, powód komu daię do czego. *Cn. Th.* 1182. Kupcowi weksel ukazać. *Tr.*, prezentować, einen Wechſel vorzeigen, aufweiſen, präſentiren. Prezenta albo ukazowanie. *Chmiel.* 1, 82, cf. Przedſtawić, przełożyć). Rozkazuy, a sam ukazuy. *Cn. Ad.* 192, dayże przykład z siebie). - Ukażęć zęby. *Cn. Ad.* 1200, poznasz mię, dam ci się w znaki, ich will dir die Zähne weiſen. Ważył się też królowi psie ukazać zęby. *incessere dictis preteruis. Zebr. Ow.* 322. Mnie sierotą chrzcząc, oycowſki psi ząb ukazała, *exhibuit linguam scelerata paternam. ib.* 143. Ukazać się komu na oczy, pokazać się, weyrzeć mu śmiele w oczy. *Cn. Th.* 1182, einem unter die Augen treten, ihm dreiſt in die Augen ſehen. Ukazać się na świat, ſich öffentlich ſehen laſſen. Nie śmie ukazać się na świat, wychylić się z domu. *Cn. Th.* 1182. Nie używam korony, iedno czasów ukazania mego. *Sk. Kaz.* 225, kiedy się publicznie pokazuię). - *In malam partem*, ukazać sobie kogo, palcem go ukazać, wytknąć, = szydzić z niego zaocznie, einen hinterrücks verſpotten, mit Fingern auf ihn deuten. Ukazuią go sobie ludzie, tak mniema, chociaż wzrok ieſt i na innego, i mowa o kim inszym. *Gor. Sen.* 170. Świat go sobie palcem ukazuie. *Rey Pſ. Tt* 5. Pięknie kogo obłapiaią, a z tyłu go palcem ukazuią ku lekkości iego. *Rey Pſ. Uu* 1. - *Jurid.* Ukazać maią, że do służby woyſkowéy nie obowiązani. *Tr.*, dowieść, erweiſen, beweiſen, darthun. Ukazało się co komu we śnie, zjawiło się, pokazało, erſcheinen, ſich zeigen, ſich ſehen laſſen als Erſcheinung. Ukazało mi się znowu widzenie, po ukazaniu pierwszym, które widziałem. *Bud. Dan.* 8, 1. Kaplica *apparitionis*, albo ukazania, iż się tam naprzód po zmartwychwſtaniu Chryſtus matce swéy ukazał. *Warg. Radz.* 63. O Panie, ty wyiawiaiąc się nam, ukazałeś się oycom naszym na puszczy. 1 *Leop. 4 Ezdr.* 9, 29, zjawiłeś, pokazałeś). *Ukazałaſta się oba. *Bud.* 1 *Sam.* 14, 11, *Dual.*, = ukazaliście się). **Ukazywało mi się. *Przeſtr.* 24, zdawało mi się, es ſchien mir, kam mir vor. - §. 2) ukazać, odkazać, anweiſen an jemanden, wohin verweiſen. Jan S. przy sobie uczniów nie bawi, ale do Kryſtusa ukazuie i odsyła. *Zrn. Pſ.* 10 *b*, ukazuie uczniom na cuda i naukę swoię, daiąc znać, że ztąd czymby był snadnie wnieść mogli. *Dambr. Kaz.* 14. Gotard brata odkupił od Krzyżaków cztermi ſty grzywien srebra, które im ukazał na dziesięcinach Pomorſkich. *Biel.* 112. UKAZACZ, UKAZYCIEL, UKAZICIEL, - a, *m.*, *Bh.* ukazatel, *Slo.* ukazatel, ukazowatel, ruka na hodinach index zegarowy, ukazatel, regiſtř rejeſtr, (ukazatedelnik *qui accipit demonſtrationem*); *Bs.* ukazalaç, koji kasge *demonſtrator*; (*Bs.* kazallaç, = index); (*Cro.* ukasnik, *Vd.* vkasavez, *f.* vkasariza, = rozkazuiący); *Rs.* указатель, объявитель, *f.* объявительница; предъявитель, *f.* предъявительница; *Ec.* указатель, (предуказатель *praemonſtrator*); ukazuiący co, der Weiſer, Zeiger, Aufweiſer, Vorweiſer, Anzeiger. Ukazicielowi zbóycy znaczną obiecuie summę). *Teatr* 9 *c*, 34. Ukażyciel liſtu tego. *Sax. Porz.* 63, Vorzeiger dieſes. Ukaziciel wexlu. *Vol.* 8, 956. Karty dłużne na ukaziciela napisane. *Gal. Cyw.* 2, 42. Uczynki te, czy są uczciwe albo nie, ukażyciela albo wykładacza potrzebuią. *Gor. Sen.* 264. O tym w ukazaczu znaydziesz. *Sien. wykł.*, w rejeſtrze do księgi przydanéy, Regiſter, Aufſchlageregiſter, Blattzeiger. Rejeſtr w księgach wszelakich, ukazuiący, gdzie co w nich leży, ukaziciel *Boemis. Cn. Th.* 914. UKAŹNY, - a, - e, *Slo.* ukazowatliwí, ukazugící *demonſtratiuus*; *Rs.* указательный, предъявительный; (*Rs.* указный od ukazu, nakazu, = nakazany); ukazany, wyraźny, angedeutet, angezeigt, ausdrücklich. Czy potrafisz się oprzeć ukaźnéy woli matczynéy? *Węg. Mar.* 1, 199.

UKĘDZIERZAWIĆ, *ob.* Kędzierzawić. UKĘSYWAĆ, UKĘSUIE, *ob.* Ukąsić.

UKIRZYĆ *cz. dk.*, zaciemnić, finſter machen, verfinſtern. Czarny żal nocnym ukirzony mrokiem Zasępił domy. *Nar. Dz.* 2, 91.

UKISNĄĆ, UKISŁY, *Vd.* vkisatise, ukisuvatise; *ob.* Kisnąć.

*UKŁA, - i, *ż.*, dzika kaczka czarna na Polesiu, po Ruſku tak zwana. *Ład. H. N.* 62, eine Art ſchwarzer wilder Aenten.

UKŁAD, - u, *m.*, (*Bh.* uklad, auklad, auklady, = chytrość, zasadzka, cf. układność; *Crn.* uklâda, = zasada, fundament; *Rs.* укладка, = upakowanie; укладъ, = gatunek podleyszéy ſtali); ułożenie, układanie, rozporządzenie, die Ordnung, Inordnungſtellung, Zuſammenſtellung. Dobry układ, *Rs.* благоустроеніе, благоустройство. Syſtema abo układ, *Mon.* 69, 672, ein Syſtem. Układ logarytmów. *Alg.* 301. Układ roślin, *syſtema plantarum*, porządne roślin ułożenie podług niektórych obranych znaków. *Bot.* 143, Pflanzenſyſtem. Układ z kim, ugoda, getroffner Vergleich, *Rs.* сдѣлка, ряда. Układy tayne a załogi tu są. 1 *Leop. 4 Reg.* 9, 23, zdrada i zasadzki. 3 *Leop.*, geheime Verſtändniſſe. Układ powierzchowny, kształt układania się, die Stellung, Poſitur. Komedya i tragedya maią sobie właściwe geſta, że układ, poſtępowanie, trzymanie się aktora, nie może być toż samo w tragedyi, co w komedyi. *N. Pam.* 2, 225. UKŁADAĆ, *ob.* Ułożyć. UKŁADACZ, - a, *m.*, układaiący co, rozporządzaiący, porządnie ſkładaiący, der Ordner, Inordnung-

leger, Zusammensteller; *Bh.* ułładač, (*Bh.* auflabnif podstępnik); *Vd.* raunik, porauna z, shihtarz (cf. równacz, porównacz); *Rs.* кладчикъ; *Ec.* сосmавиmель (cf. zostawić). UKŁADNOŚĆ, - ści, *ż.*, układna kształtność, zgrabność, Geschicke, Gewandtheit, äußerliche Geschliffenheit. Taniec nadaie piękną układność. *N. Pam.* 19, 56. Uroda bez układności, nie przyciągnie wielu gości. *Cn. Ad.* 1205. Ma żonę, piękną z układności, miłą z obyczaiów. *Mon.* 67, 689. - Układność, dogadzanie z uleganiem, uczynność, grzeczność, ludzkość, nachgiebige Willfährigkeit, Gefälligkeit, Humanität; (*Bh.* auflabnost chytrość, podstępność). Raguza ochroniła się zawsze przez układność swoię, pozyskuiąc ich łaskę, co ią mogli bronić, znosząc cierpliwie każdą urazę, a żadnemu iéy nie czyniąc. *Kłok.* 82. Żal, gniew, smutek, płacz, nędza, doda mocy siła, Srogiego raczéy męża zniewol układnością. *Bard. Tr.* 542. Układność jedna ludzką miłość. *Cn. Ad.* 1200. Ty każdemu w skromności zachoway się w mierze, Wiesz, że wszędy układność wielkie czynsze bierze. *Rey Wiz.* 44. Jak wielka była układność i cierpliwość Pana naszego. *W. Post. W.* 204. Niechay ukażą wszelaką układność przeciw wszem ludziom. *Rad. Tit.* 3, 2. Alexander przechodził Filippa układnością przeciwko każdemu i ludzkością swoią. *Kosz. Cyc.* 56. Rzymianie z Palemonem rozumem i układnością obyczaiów, w Litwie snadnie zwierzchność otrzymali. *Stryik.* 80. Za postępkiem czasu wszystkie sprawy szczérości, układności i prostości starodawnéy zniszczały, gdyż iedne bywaią wywracane, drugie albo drobrowolnie niszczeią, albo ie chytrością odrzucaią, a insze przydawaią. *Rey Post. C* 5, obyczayności. UKŁADNY, - a, - e, UKŁADNIE *adv.*, UKŁADNIUCHNY, UKŁADNIUTEŃKI *intensiv.*, powierzchownie przyiemno kształtny, zgrabny, okrzesany, gewandt, geschickt, geschliffen. Satyra: Układny: Jesteś iak dąb wyniosły, Tak bez żołędzi urosły. *Rey Zw.* 232. - §. układny, z uleganiem dogadzaiący, stosuiący się, powolny, grzeczny, ludzki, nachgiebig, gefällig, artig, sich in die Leute und Umstände schickend, gutbätig, human. Był człowiek dziwnie układny, do każdego się natury sposobić umiał. *Sk. Żyw.* 236. Nie trzeba się wadzić, układnym być ku wszystkim. *W.* 2 *Tim.* 2, 24, 1 *Leop. ib. Humanissime*, bardzo ludzko, układniuchno. *Mącz.* Będzie się układnie a *ludzkie sprawował. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 9, 27. To wszystko maią czynić z miłością układnie, nie fukaiąc na żadnego. *Bzow. roż.* 129. Mądry zawsze skromny, poważny, układny, nic z tego wszystkiego u gniewliwego. *Pilch. Sen. Gn.* 290. Likurg ani iest srogi, ani pyszny, ale owszem iest powolny, a przeciwko wszystkim układny. *Kosz. Lor.* 178 *b*, głęboki w rozumie, miłosierny w uczynku, ludzki i dziwnie każdemu układny, hoyny, wspaniały. *Boter a* 4. Pyszne, niemądre, nieukładne, bez litości, bez pokoiu. *Leop. Act.* 1, 30. Wielki i możny ten pan, w rozmowie tak się każdemu układnie stawi, iakoby też iednym człowiekiem z pospólstwa być miał. *Kosz. Cyc.* 69. Trzeba, abyśmy się nayukładniéy w ten czas przeciwko każdemu stawili, gdy w szczęściu iesteśmy. *ib.* 56. Przełożeni gdyby się układnie każdemu stawili, wielkąby miłość od poddanych swych osięgli. *Kosz. Lor.* 13 *b*. Na urzędzie bardzo dobrze przeciw każdemu układnie się stawił. *Bud. Ap.* 74. Z oycem i matką iako nayukładniéy Postępuy, i czciy szanuiąc życzliwie. *Odym. Sw.* 2, *F* 5 *b*, z iak nawiększym uszanowaniem). Do nóg upaday Zwycięzcy temu iako nayukładniéy. *Mińsk. Ryt.* 2, 69, iak naypokorniéy. - *aliter*: W wiekach nayukładnieyszych dzikość ieszcze praw swych nie traciła. *Zab.* 15, 66 *Jak.*, naypolerownieyszych, in den feinsten, gebildetsten Jahrhunderten. - *In malam partem*: układny, ułożony, sztuczny, wykwintny, wymyślny, obłudny, gekünstelt, erkünstelt, verstellt, heuchlerisch. Z układną miną i nabożną. *Jabł. Ez.* 2. Wieleż to układnych twarzyczek, a zdradliwych widziemy! *Teatr* 27 *c*, 49. Nie wierz tym układnym słowom! *Zab.* 15, 201. Nie godzi się w mamki brać układnych, to iest swowolnych, iako są szwaczki, praczki, hafiarki. *Sien.* 465, *Spicz.* 188, *id.*, umizgalskich, kokettisch, liebäugelnd.

UKLAROWAĆ, *ob.* Klarować. UKLECIĆ, *ob.* Klecić. UKLEIĆ, *Rs.* уклеишь, уклеивашь, *ob.* Kleić. UKLĘKAĆ, UKLĘKNĄĆ, *ob.* Klękać, Klęknąć. UKLEPIĆ, *ob.* Klepać.

UKLEY, UKLEYKA, - i, *ż.*, *Sr.* 2. hullej; (*Bs.* ukgljatta, *Rg.* ukgljatta, zarnorep *melanurus*; *Ital.* occhjatta); *Rs.* уклея, уклейка; *Ger.* die Ukeley, Ikeley, Blüthe, Blicke, der Breitling, Strömling, ein Weißfisch, *cyprinus alburnus. Linn.*, mała rybka, na palec długa, prawie we wszystkich płynących wodach znayduiąca się. *Kluk Zw.* 3, 175; (*Rs. Sybyr.* аклей kaczka).

*UKLISTROWAĆ się *recipr. dk.*, *tr.* ułeydać się, popuścić, sich verunreinigen. Zlapały ptaszka, ale im uciekł uklistrowawszy się. *Dwor. F.*

UKŁÓĆ *cz. dokon.*, ukolę *Fut.*, ukałać *niedok.*, *ob.* kłóć; *Rs.* уколòть, укáлывать; ukłóć się, *Rs.* уколоться. Ukłówszy się kto na róży, sprzykrzy sobie zapach i wdzięki iéy. *Mon.* 73, 597. Z pęcherza za lada ukłóciem szpilki, wyydzie wiatr, i niemasz nic. *Mon.* 76, 84. - *fig.* Ranisz ty kogo słowem, on ciebie ukole. *Dmoch. Jl.* 2, 220, cf. przytknąć komu). - *Translate*: Izaż człowiek ukole albo odrze boga, iż wy mnie ukałacie albo odzieracie? a rzekli: w czymżeśmy cię ukalali albo odzierali? 1 *Leop. Malach.* 3, 8, w czymżeśmy cię skłóli? 3 *Leop.*).

UKŁON, - u, *m.*, (*Rs.* уклонъ, z mieysce pochodziste); pokłon, *Rg.* poklognenje, priklon, priklonstuo, priklonost; *Vd.* perklonenje, perklonstvu, perpognenje, perpognuvanje, pognenje; *Ec.* уклоненïе, пеmменïе, меmанïе (cf. miotać, miatać), eine Verbeugung, ein Compliment. Chcą aby przed ich złotym galonem Każdy wybiiał nizkim ukłonem. *Zab.* 9, 344 *Zabł.* Od ukłonów krzyżów iuż nie czuię. *Teatr* 33 *d*, 65. Oświadczyć komu czyy ukłon, ein Compliment von jemanden ausrichten.

UKŁONIĆ się *recipr dk.*, *Bh.* ułłoniti se; *Vd.* perklonitise; *Rs.* уклонишься предъ къмъ; pokłonić się, sich verneigen, eine Verbeugung machen; (*Cro.* uklányamsze, uklonilszemsze *declino*, *recedo*; *Sla.* uklonitise, z oddalić się, ustąpić, uledz; *Rg.* uklonitti *demouere*, *Rg.* uklonittise, z schronić się gdzie, *Rg.* uklonisćte *receptaculum*; *Bs.* uklonitti koga od koje stvari *auoco*, uklagnatise, uklonittise *declino*, *deflecto*, *locum cedo*, *vito*, *effu-*

gio; Rs. уклонишь uchylić). Ukłonił się im aż do ziemi. Radz. Gen. 18. 2, cf. upadać do nóg). Argant się hardy wszedłszy nie ukłonił, Tylko co trochę na dół głowę skłonił. P. Kch. J. 44. - §. Musiał się ukłonić i słuchać. Tr., ulec, ustąpić, nachgeben, sich bequemen. Tr.
UKŁONICIEL, - a, m., pozdrowiciel, salutator. Mącz., der Complimentierer, Begrüßer. UKŁONNOŚĆ, - ści, ż., grzeczność, układność, die Artigkeit, Höflichkeit. Przybiera sobie Sułtana do fraucymeru panny, iak którą zobaczy w gładkości albo ukłonności inne przechodzić. Klok. 48. UKŁONNY, - a, - e, Rs. уклонный, уклончивый, уклончивый; ulegaiący, układny, grzeczny, nachgiebig, willfährig, artig, höflich. Gdańsk nieukłonny. Groch. W. 442, hardy, starrköpfisch, unbeugsam; (Rg. priklonit reuerens).
UKŁOPOTAĆ, UKŁOPOCIĆ, ob. Kłopotać.
*UKŁOSIĆ cz. dk., kłosami ukryć, pokryć kłosiem, mit Aehren bedecken. - fig. Oszczepy, nieprzyiaciele ukosem ku naszym w ziemi utkwiwszy, widok nieiakiś ukłoszonéy żelazami i drzewami niwy z obozu swoiego uczynili. Nar. Hst. 3, 150.
UKLWAĆ, UKLUĆ, ob. Kluć, Klwać.
*UKNESZANY, - a, - e, zmordowany, ermüdet. Stała baszta wysoka, na wierzchu wydanym, Mieysce, a smaczne mieysce nawom ukneszanym, fessis. Zebr. Ow. 279.
UKNOWAĆ, UKNUĆ, ob. Knować.
UKOCHAĆ med. dk., mocno pokochać, sehr lieb gewinnen. Jam go ukochał, iak duszę moię. Dmoch. Jl. 2, 166. Długo myśl, czy masz kogo obrać za przyiaciela; pierwéy doświadcz, niż ukochasz. Mon. 74, 427. Tak mocno z wzaiemnością ukochał sobie damę, że to był prawdziwie rzadki przykład czystéy miłości. Mon. 73, 653. Przykładem do uznania prawdy, i do ukochania w świątobliwości wszystkich przywiódł. Bzow. roż. 2, do zamiłowania, rozkochania się). Zły syn idzie tam, [gdzie pożądliwość ciała, ukochanie oczu, gdzie przestronny do piekła gościniec. Pociey 31, upodobanie, pasza oczu, Augenweide. Ukochany, Rs. любезный, любезнѣ, cf. luby). Superlat. nayukochańszy, n. p. nayukochańsi rodzice.
*UKOCIŁ mu się wrzód, : wyrzucił mu się. Piotr., es hat sich ihm ein Geschwür zusammen gezogen, er hat ein Geschwür bekommen; (disting. okocić się).
UKOIĆ cz. dk., Ukaiać ndk., Bh. ukogiti; Rs. угомонить, угомонять; ubłagać, uspokoić, ugłaskać, udobruchać, ukołysać, besänftigen, stillen, beruhigen. Żeglarz się przeszłéy boiaźni pozbawia, Morze spokoyność bezpieczna ukaia. Mon. 73, 271. Gdy tych buntowników ukoiono, i ze służby uwolniono, nadeszła nowina o nowym buncie. Pam. 83, 445. Raz piękna Wenus wzruszone zmysły snem ukoić chciała. Zab. 15, 590. Językiem tyle tysięcy ludzi kędy chcemy obrócić i zasię odwrócić, wzburzyć i zasię ukoić możemy. Erazm. Jęz. C. 5. Serce ukaia w gniewie. Wad. Dan. 48. Zgon blizki Rzymu, chyba żeby odgniewani bogowie i ukoieni przez sposoby wszelkie, odmienili bieg rzeczy. Nag. Cyc. 75. Ukoił się Pan, że nie uczynił złego, które był mówił. 1 Leop. Ex. 32. Żeby się serca żałość ukoiła, Daięć znać, że wnet na niego będziesz z uciechą oczu twych patrzyła. Odym. Sw. 2, Ll 2 b. Miecz móy prędzéy się nie ukoi, aż się krwi ich syty stępi. Gęb. Hy. 296. Cnota ostrość prac ukaia. Nar. Dz. 5, 194, Zab. 12, 251, łagodzi, umiękcza, mildern. Ukoiony, którego ukoiono, besänftigt, 2) possibilitatis, ukoiony, do ukoienia, zu besänftigen; Bh. ukogitedlný; Slo. pokogitedelný. Nieukoiony, nie daiący się ukoić, nieukoyny, nicht zu besänftigen. Egipt w żalu z téy straty był nieukoiony. Jabl. Tel. 24. Nieukoioną ku nieprzyiacielowi zawziętość w sercu warzy. Bals. Nied. 2, 86. Nieukoienie adverb., unstillbar. Dziecię w powiciu nieukoienie krzyczące. Mon. 69, 905.
*UKOŁ, - u, m., n. p. Niektórzy poddani obciążeni bywali robotami zamków, stanów, co ukoły nazywano; także dawaniem stacyi i podwód. Stat. Lit. 87, gatunek robocizny, pańszczyzny, szarwarków, eine Art Frohnarbeit, Scharwerk.
UKOŁATAĆ, F. ukołace cz. dk., Rs. уколотить, уколачивать; kołacąc, biiąc zmordować, durch Klopfen und Stoßen ermüden. Myśliwy uznoi się, na szkapie się ukołace, a wszystko to mu lekko. Ostror. Myśl., sich müde rütteln, erschüttern. - fig. Sąsiedzi starali się, aby te dwa zjednoczone narody, między sobą zwaśnione, woynami ukołatać i powątlić mogli. Krom. 508. Na ostatek gęstwą poganów ukołatani Węgrowie, klęsce podpadać musieli. Krom. 578.
UKOLOROWAĆ, ob. Kolorować.
UKOŁYSAĆ, F. ukołysze cz. dk., Bh. ukolíbati; kołysząc uśpić, ukoić, einwiegen, in den Schlaf wiegen. Ukołysać dziecię. Tr. - §. tr. fig. ubłagać, ukoić, uspokoić, ugłaskać, besänftigen, beruhigen, stillen. Noc, miasto tego, coby przykre kłopoty ukołysać i uśpić miała, to one rozpościera. Pilch. Sen. list 2, 7. Rozróżnione obywatelów serca niczym ukołysane być nie mogły. Pilch. Sall. 126. Chciéy ią ukołysać. Teatr 30 b, 47, Tward. Wł. 144. Trzeba mu czasu, żeby się ukołysał w tym wzruszeniu. Teatr 24 c, 17. Przypomniy sobie i ową Dziwną maniią Saulową, Jak się nie wprzód ukołysał Aż wdzięczną arfę usłyszał. Kchw. 250. Odchodzi od rozumu, póki się nie obaczy i nie ukołysze. Morszt. 560. - aliter: ukołysać iaką sprawę, interessa ułożyć, zgodzić, ugodzić, Geschäfte und Angelegenheiten in Ordnung bringen, ausgleichen, vergleichen. Rzeczy były piérwey taiemnie ukołysane; przeto nie wielką potym pracą posłowie mieli. Gor. Dz. 5.
*UKONAĆ się recipr. dk., *Ukonywać się cont. et frequ., zmordować się do stracenia wszystkich sił, sich völlig ermüden, erschöpfen. Ukonałem się wzdychaiąc. Bud. Ps. 6, 6. Jehowa nie ukonywa się, ani się upracuie. Bud. Jes. 40, 28. Tłusty koń rychléy się ukona dysząc. Cresc. 520. Ukonany, Ukonały, spracowany, zmordowany, zrobiony, ermüdet, erschöpft. On dawa ukonanemu siłę, a niemocnym moc. Bud. Jes. 40, 29. Zaszedł ci, i pobił twoie słabe za tobą idące, a tyś był ukonały i spracowany. Bud. Deut. 25, 18.
UKONTENTOWAĆ kogo cz. dk., ucieszyć kogo, uciechę mu sprawić, udowolić, udogodzić, Sla. zadovolyiti, zadovolyujem (cf. do woli); Rs. удовольствовать; Ec. услаждить, услаждать (ob. słodzić); einen vergnügen, ihm Vergnügen machen. Jeśli serce twoie zepsute nie iest, masz czymbyś mię dostatecznie ukontentował. Węg. Mar. 1, 36. Ukontentowany, zupełnie kontent, Sla. zadovoljan; Rs. довольствованный

nyм. – Skoro wieczor nadszedł, Pan wezwawszy szafarza albo sprawcę domu swego Kazał, by wszystkich parobków zwoławszy Ukontentował za pracą każdego. *Odym. Św.* 2. *G b*, by zaspokoił ich żądania by im zapłacił).

UKONTENTOWANIE, - ia, *n.*, udowolnienie, udogodność, uciecha, pociecha, poradowanie, *Boz. Sk. pr.*, udowolnienie. *Pam. Warsz.* 3, 335 *Cztr.*, *Crn.* sadovolshena, ossladnost; *Vd.* sadovolnost, sadoftitnost, pomuetnost; *Rs.* угождо мь; Vergnügen, Lust. Ubłożenie, od błogości, ukontentowanie, satysfakcya; złączona iest błogość czyli ubłożenie z wewnętrznem milo rozchodzącym się uczuciem. *Cztr. Myśl.* 156. Czucie iest rozkosz, albo ukontentowanie, boleść albo przykrość od wzruszenia zmysłów pochodząca. *Boh. djab.* 30. Mam sobie za ukontentowanie iścić się w swoich powinnościach. *Zab.* 16, 36. Nadto drogo kupuie ukontentowanie, kto go zdrowiem płaci. *Kras Pod.* 2, 71. Chce iey tym większe sprawić ukontentowanie, kto go zdrowiem płaci. *Kras. Pod.* 2, 71. Chcę iey tym większe sprawić ukontentowanie, im niespodzianiey odkryię iey ten sekret. *Teatr* 54, 77. Naywiększa poczciwego nagroda ieśt ukontentowanie, które z dobrego swego uczynku odbiera. *Mon.* 67, 351. Kto się stara o niewzruszone ukontentowanie, gotuie się do nieba. *Zab.* 13, 74. Z ukontentowaniem, z ochotą, ochoczo, całym sercem, *Rs.* услаждительно, *ob.* rad). Nieukontentowanie, niesmak, *Ec.* мольâ; Mißvergnügen. Codziennego doznawać nieukontentowania. *Bard. Tr. praef.*

UKOPAĆ, *F.* ukopie *cz. dk.*, *Bh.* ukopati, ukopawati; kopaniem urobić, uzyskać, wykopać, *Rg.* vkopatti; ergraben, ausgraben, durch Graben zu Wege bringen, erhalten; (*Bs.* ukopati *sepelire*, *Bs. et Dl.* ukop, = pogrzeb). Ukopali sobie cysterny. *W. Post. W.* 2, 292. Ukopali przed obliczem moim dół. *Wrob.* 131.

UKOR, - u, *m.*, UKORA, - y, *ż.*, ukorzenie, upokorzenie, die Demüthigung; (*Dl.* ukor, *Rs.* укоръ, укора zarzut, wyrzut; der Vorwurf. Wszystko to, czymeście ten rozdział natkali, sobieście na ukor i w sromotę tkali. *Smotr. El.* 38, cf. ukorzyć.

UKORALIĆ *cz. dk.*, koralami osadzić, bekorallen, mit Korallen besetzen. – *fig.* Malarzu, ukoral usta iey, aby kto na nie spoyrzy, mówił, day całowanie! *Anakr.* 29.

UKORONOWAĆ, *Bs.* okruniti; *ob.* Koronować.

UKORZENIĆ *cz. dk.*, *Crn.* ukoréninem, ukorenizhem; *Bs.* ukorjepiti, uciniti sgille; *Ross.* укоренить, укоренять; mocno wkorzenić, fest einwurzeln. – *tr.* ugruntować, fest gründen, begründen. Położę mieysce ludowi memu a ukorzenię go, a będzie mieszkał na mieyscu swym, a nie poruszy się więcey. *Bud.* 2 *Sam.* 7, 10; Ukorzenieni i pobudowani na Chrystusie i zmocnieni wiarą. *Bud. Coloss.* 2, 7.

UKORZYĆ *cz. dk.*, ukarzać, ukorzać *ndk.*, (*Bsn.* koritti, pokoritti *exprobrare*, koren, pokoren *exprobratus*, koritegl *exprobrator*, *Cro.* kórim *exprobro*, koritel *exprobrator*; *Rs.* укоришь zarzucić, укоритель, *f.* укорительница naganiacz, укоризненный naganny, укорительный lżywy); upokorzyć, poniżyć, uniżyć, demüthigen. Pokuta zniża a ukorzy człowieka na myśli iego. *Eraz. Jęz.* T 4 *b.* O dumny ludzki rozum, o głupstwo zuchwałe Jakże cię ukorzaią te robaczki małe! *Zab.* 9, 106. Jezus się tak ukorzył; iż w żywot panieński wstąpił. *Zyw. Jez.* 21. Korzyłem postem duszę moię, a takem się ukorzył przed bogiem, iak się korzy płaczliwy i zasmucony. *Wrob.* 79. Ukarzaymyż się pod mocną ręką pańską. *Sekl. Luk.* 7, *Zrn. Post.* 139 *b.* Bóg nie wzgardzi sercem skruszonym i ukorzonym. *Wrob.* 121. Ofiara przyiemna bogu duch strapiony, Serce uniżone, umysł ukorzony. *J. Kch. Ps.* 75. Ukorzonego przyymiy w łaskę. *Czach. A* 1.

UKOS, - a, - u, *m.*, (cf. *Vd.* skus, skusi, = wskroś, przez; *Rs.* косъ, косый krzywy, 2. rozoki, zezowaty, косына krzywizna; укосъ pokos, укосишь, укосѣть marudzić, ociągać się; *Ec.* косвеніе, косвенство, накривленіе, искошеніе nakrzywienie; косникъ proca); kierunek poprzeczny, die Schräge, schräge Lage. Na zachodzie wszystkie lądy są spadzistszemi; na wschodzie zaś kończą się wolnym i miłym ukosem. *Stas. Buff.* 248, pochodzistością, *Rs.* покосъ; Schrägheit, Abhang. Mały ukos, *Rs.* прикосъ (= 2. zez). Na ukos, z ukosa, UKOSEM, UKOŚNIE, UKOSNO *adverbial.*, z boku, poprzecznie; überzwerg, überecf, schräge von der Seite; *Bh.* přjčkem; *Vd.* veshnu, shouſku, postrani, nastran; *Rs.* косо, накось, наискось, косвенно, (*Rs.* наопкосъ trochę krzywo); *Ec.* откосненно, наискось. Na ukos rozkładam, na kształt krzyża S. Andrzeia, *decusso*. *Mącz.* Na ukos przerznąć, *Rs.* скосишь, скашивашь, (= 1. skosić). Cegła na ukos przecięta, *Rs.* косякъ, косячокъ. Ciął go szablą w czoło z ukosa. *Perz. Cyr.* 3, 1. Artylierya nie tylko z frontu, ale i z boków ukośnie raziła nieprzyiaciela. *Słuz. Ob.* 20. Nie iesteś na drodze, która wiedzie do żywota, ale podle drogi, która cię na ukos wiedzie na zatracenie. *Zrn. Post.* 98 *b.* Ukośnokątny tróykąt, który nie ma kąta prostego. *Jak. Mat.* 1, 258, *Lesk.* 2, 198, ein schrägwinkeliges Dreyeck. UKOSNOŚĆ, UKOSISTOŚĆ, - ści, *ż.*, pochyłość, die Schrägheit, Abhängigkeit; *Rs.* косвенность; (*Rs.* косость, косина krzywizna). Ukośności mierzą się perpendykularnie. *Kluk Zw.* 3, 198. Wysuwka ta ma mieć dziurę podług grubości i ukosistości pręta. *Jak. Art.* 1, 197. UKOŚNY, - a, - e, na ukos idący, schräg, überzwerg gehend; *Vd.* stranski, postranski, nastranski; *Ross.* косвенный. Linija ukośna używana bywa do wzięcia ſkr ydeł nieprzyiacielowi. *Kaw. Nar.* 495. Równoległobok ukośny, którego boki i kąty przyległe są nierówne. *Jak. Mat.* 1, 98, *obliquangulum*). Kwadrat ukośny, *rhombus. Geom.* 1, 44, *Lesk.* 29. Położenie żył węgłowych ledwo nie zawsze ukośne bywa. *Stas. Buff.* 137, *incliné*, *Rs.* покосый, покосенъ. Destyllowanie ukośne, albo z boku, lub przez nachylenie, *destillatio obliqua per latus*, *per inclinationem*, gdy para wychodzi z boku naczynia. *Kruml.* 220. Kozieł ukośnym ubodł go rogiem. *Zab.* 14, 84, z boku). (*Rs. Grammat.* косвенный падежъ *casus obliquus*).

UKOWAĆ, Ukuć; n. p. Te i tym podobne w samey piekielney kuźni ukowane potwarze. *Smotr. Lam. pr.*, *ob.* Kuć. (*Bs.* ukovati kogna, = podkuć, okuć konia).

UKOYNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh.* ukogitedlnný; daiący się ukoić, zu besänftigen, sich besänftigen lassend. Nieukoyny, nieupokoiony, *insedatus*. *Mącz.*, *ob.* nieukoiony *pod* Ukoić.

UKRACAĆ, *ob.* Ukrócić. UKRĄCIĆ, *ob.* Ukręcić.

UKRADAĆ, *ob.* Ukraść. UKRADKA, - i, *ż.*, ukradnienie,

nie, zemknienie, porwanie, das Schnipfen, Stibitzen, Entwenden. Te ukradki, co niby nie są postrzeżone, Tylo pieszczot, nim zmysły ostatnia zachwyci Takich rozkosz nie znaią dotąd Sybaryci. *Szym. S. W.* 36. – §. utaienie, das Verheimlichen, Geheimhalten, Verstohlenhalten, (*Rg.* ukrad, skrovnos, skrovitos, = skrytość). (Juno mówi o Semeli, kochance Jowiszowéy): Zdrayczyna przestać na ukradce może, A nie wielką ztąd krzywdę nasze weźmie łoże; Poczęła; właśnie tego ta potrzeba była, Żeby iawny grzech pełnym żywotem nosiła. *Otw. Ow.* 114. – §. UKRADKIEM, *KRADKIEM, UKRADKĄ, w UKRADKI, *Bh.* aukradi, kradi, kradmo; *Slo.* potradomé; *Sr.* 2. tschajzi, tschajzu, tschaju; *Sr.* 1. skradju, skradji, zkradju, zkradżne; *Vd.* vkradlivu, tatinsku, skriushi, skriva; *Cro.* kradúch, ukradcze, kradom, tatbénem; *Rg.* ùkradom, krádom; *Bosn.* kradom; *Eccl.* крадебно, украдкою; *Rs.* украдкою, kradzieżą, w dorywczą, taiemnie, verstohlner Weise, heimlich. Klucze od kościoła ukradkiem dostawszy, wędrował. *Birk. Dom.* 126. Usta twe różane ukradkiem całuie. *Groch. W.* 335. Ukradką przyzwał do siebie kilku mieszczan. *Kosz. Lor.* 60. Konie zostawiwszy, sami cicho lasem do naszych się skradali, aby tak ukradką naszych zdybać mogli. *Biel.* 78. Ukradkiem mię umyślił wieść w swoię stronę. *P. Kch. Orl.* 1, 361. Nie bralem nigdy córki mey w ukradki. *Zab.* 15, 257. Snadnie zatrzeć imieniem bratskim lube skradki, Jest mi z tobą dowora mówienia w ukradki. *Zebr. Ow.* 234. Czas upatrzywszy samę ią zostawił, A sam się w inną drogę ukradkiem wyprawił. *P. Kch. Orl.* 1, 51. Czasem też i heretycy między katolikami kradkiem ten sakrament brali. *Sak. Persp.* 21. UKRADKOWY, - a, - e, taiemny, sekretny, verstohlen, geheim. Taiemne wydatki i ukradkowe. *Mon.* 70, 791. UKRADNY, - a, - e, do ukradzienia, zu stehlen. Skarb drogi, by był nieukradnym, w ziemi schronili. *Chodk. Kost.* 67. **UKRADZCA urzędu. *Stas. Num.* 2, 71; który go niesłusznie dostał, der ein Amt erstohlen hat.

UKRAIAĆ, *ob.* Ukroić. UKRAINA, - y, *ż.*, *Rs.* украйна, (*obs.* украй, granica, *Cro.* kraina *confinium*, *Rg.* pokraina), pogranicze, ugranicze, kray na granicy, das Gränzenland, der Gränzenstrich, der Landstrich an der Gränze, die Gränzen. O uczynieniu obrony iakiéy na ukrainie. *Modrz. Baz.* 413. Nadzieią was bawi Turczyn, aby gdy tak po ukrainach waszych bez pomsty do woli się nazbiia, mógł potym naostatek między ospalymi na gardle usieść waszym. *Jak. Oksz. B* 3 *b.* Czy tu morza Włoskiego granicę stawaią Tę ziemi ukrainę z oceanem daią! *Bard. Tr.* 59. Do tego mieysca granic swych pomknęła i ukrainą stanęła. *Falib. B* 2. Do postronnych się ukrain w cudze strony przeieździa. *Kosz. Lor.* 12 *b.* Wieczna pleśń świata ukrainę przyodziewa. *Bard. Tr.* 37; kray świata). Ukrainy Afryki. *Birk. Dom.* 38. 2) Ukraina, *nom. proprium*, zawierała właściwie woiew. Bracławskie i Kiiowskie, *Dyk. G.* 3, 159; die Ukraine. Ukraina ma początek nazwiska od okrayka ziemi, czyli ostateczney krainy, stykaiącéy się z kraiem sąsiedzkim. *N. Pam.* 10, 35. Nasza Ukraina w ięzyku naszym, iest to samo co w Niemieckiem Marchiia. *N. Pam. ib.* Ukraina czyli ziemia po obu stronach Dniepra leżąca. *ib.* 32. *Prov.* Jak na Ukrainie. *Cn. Ad.* 292; *martis campus, ubi omnia temere vi armis geruntur*; kto mocnieyszy, ten lepszy, Faustrecht, wer den andern vermag, steckt ihn in den Sack. Szkoły podobne są żołnierstwu, około którego się na Podolu albo na Ukrainie paraią uczciwi a zawołani ludzie. *Glicz. K* 7 *b*, cf. Palestra. UKRAIŃCZYK, - a, *m.*, UKRAINIEC, - ńca, *m.*, obywatel Ukraiński, einer aus der Ukraine. Tu się opisuie sposób Tatarski na woynie, trwoga Ukraińców. *Pasz. Dz.* 12; *Cro.* krainschak *confiniarius*, Krainschanij *milites confiniarii*; *Ross.* рубежникъ pogranicznik; *ob.* rąb, ręby). UKRAINNY, UKRAYNY, - a, - e, UKRAINSKI, - a, - ie, pograniczny, *Ross.* украинскій, рубежный; Gränz-, an der Gränze gelegen. Otośmy iuż w mieście ukraynym granic twoich. *Bud. Num.* 20, 16. Osobne obrony miałyby być postanowione dla wtargnienia nieprzyiaciela ukrainnego. *Modrz. Baz.* 418. Ukrayne obrony Olha woiewodom zleciła. *Stryik.* 118. Pelusa utarczki do Litwy czynił i inszych starostów ukraynych buntował. *ib.* 340. Osada ukraińskich zamków. *Gor. Sen.* 505. P. Bóg wziął głowę, króla mądrego, wziął ręce hetmanów obudwu, wziął żywot, obfite Ruskie kraie, wziął piersi, woysko ukrainne; tylko nam nogi do uciekania zostawił, abyśmy za Gdańsk i Szląskie granice uciekali. *Star. Ryc.* 55. – §. od Ukrainy, *Ross.* украинскій; Ukrainisch. O sweywoli Ukrainney Kozackiey. *Vol.* 3, 25. Wolnością się swowolną Ukraińską szczycą. *Wer. Kii.* 22.

UKRAŚĆ, ukradł, *F.* ukradnie *cz. dk.*, Ukradać *ndk.*, *Bh.* ukrasti, ukradati; *Vd.* vkrasti; *Bs.* ukrasti; *Cro.* ukragyujem, ukradam; *Rs.* украсть; kradnąc zemknąć, wegstehlen, stehlen. Posyła służącego, prosząc o psa oddanie; tamten odpowiada: żem ia go nie ukradł, bo psa wziąć, to iest myśliwska sztuka. *Mon.* 73, 740. Musiałbym - ci ukraść, gdybym tak tanio miał zbyć. *Alb. n. W.* 14; ich müßte es gestohlen haben. Ukradać czas, kraść czas, *honesto sensu*, *surripere aliquid spatii*, *e. gr. ad scribendum. Cn. Th.* 313, die Zeit stehlen. *Venat.* Ukradanie albo przemykanie, kiedy pies po zwierzęciu idąc, zbiega milczkiem, a tylko kiedy niekiedy się ozowie. *Ostror. Mysl.* 8; verstohlnes stilles Nachsetzen des Stäuberhundes, mit feltnem Anschlag. – Ukradziony, gestohlen, weggestohlen: *aliter*: Długo mię ukradzioną ścieszką prowadziły. *Karp.* 4, 12; ukradkową, taiemną, ein verstohlner, geheimer Fußsteig. – §. *Rec.* Ukradać się, uchodzić, schraniać się milczkiem, *Rs.* красться, украсться, украдываюсь; *Ec.* украдаюся; sich wegstehlen, wegschleichen. *Postico recedere* wspak iść, ukraść się. *Mącz.*

UKRASIĆ, *Rs.* украсить, украшать; *ob.* Krasić. UKRASICIEL, - a, *m.*, ozdobiciel, piękrzyciel, *Ec.* украситель, *f.* украсительница.

UKRAWAC, *ob* Ukroić.

*UKRĄŻYĆ *cz. dk.*, *Ukrążać *ndk.*, w krążki pokraiać, in runde Scheibchen schneiden. Ziele to, drobno ukrążane, a z obrokiem koniom dawane . . . *Syr.* 253.

UKRĘCIĆ, *UKRĄCIC *cz. dk.*, Ukręcać, Ukrącać *ndk.*, *Bh* ukroutiti; (*Crn.* ukręniti, ukręnem *inflecto*); *Cro.* uszukávam; *Rs.* усучить, kręcąc oderwać, abdrehen. Ni che że mi djabeł łeb ukręci, ieżeli to rozumiem. *Teatr* 11, 116. Choćby mi życie stracić przyszło, muszę mu łeb ukręcić. *ib.* 36 *b*, 72. Prędzey dam sobie łeb ukręcić. *ib.* 5 *b*, 22.

– §. kręceniem ukształcić, utworzyć, fertig drehen, drehend formiren, gestalten, formen. Trudno z piasku bicz ukręcić. *Teatr* 26 *b*, 49; *Vd.* vunsviti). Wąsik w sztylecik ukręcić. *Mon.* 69, 117. *UKRĘTNY, -a, -e, do ukręcenia, abdrehbar, cf. toczny; *Cro.* ukretlyiv *citus, velox*, 2) *vitilis*; *Cro.* ukretlyivoszt *celeritas*, *ob.* zwinny, zwinność.

UKROCHMALIĆ, *ob.* Krochmalić.

UKRÓCIĆ *cz. dk.*, Ukracać *ndk.*, Ukrocywać *Freq.*, *Boh.* ukrotiti, ukratyti, ukracowati; *Cro.* ukrotiti, ukrochújem; *Rs.* укротить, укрощать; z skracać, krótszym czynić, abkürzen, kürzer machen. Możesz całą znieść zawadę, ukrócić drogi długość *Zygr. Gon.* 302. Jeśliby dłuższe trąbienie z niejakiem ukrocaniem abo przetrębowaniem usłyszeli, ruszą się z mieysca. 1 *Leop. Num.* 10, 5, z przeciwianiem. 3 *Leop.*, z urywaniem głosu. – §. ukracać, okracać, określać, o ograniczać, uymować, uwłaczać, ukraiać, begränzen, beengen, schmählern. Ten, który był nieogarnionym, stał się ukróconym, iż go ubogie pieluszki ogarnąć mogły. *Zrn. Pst.* 37 *b*. Nie z daleka nam bogiem iest, ani ukrócona iest nam na wspomożenie ręka iego. *Rey Pst.* *Ss* 4. Boi się, aby mu w czym prawa i sprawiedliwości nie ukrócono. *Szczerb. Sax.* 14, nie ubliżono). – § okracać, uskramiać, ugłaskać, ułaskawiać; *Rg.* ukrotiti; *Br.* ukrotiti, upitomiti; *Rs.* умѣрить, умѣрять, смирить, смирять, (*cf.* uśmierzyć); bändigen, zähmen; (*Ec.* преукрощаю *perdomo*). Ludzie ięli chwytać i ukracać zwierzęta. *Cresc.* 512, rochmanić, układać). Co konie ukrócywa, Epidaurus. *Otw. Wirg.* 421, *domitrix equorum*). Gdy chcesz woły ukrócić ku robocie, masz ie pierwey zwyczaić głaskaniem po głowie. *Cresc.* 550. Nieuieżdżony kark rzeki ukrócił, zbudowawszy most na niey, *Tward. Wł.* 117. Ukróciwszy nieprzyiaciela północnego, z woyskami zwycięźnemi na wschód się obraca. *ib.* 263. Dość mu, że swywolną Wołoską ukróci ziemię brykaiącą. *Tward. Wł.* 88; cf. w kleszcze wziąć, uiąć). Coś zaczasem ukrócić mógł, to zaraz wszystko uploszysz. *Gor. Dw.* 297. Hetmani, gdy widzą żołnierza niekarnego, ukracaią go pracą. *Pilch. Sen. list* 2, 8. Tak rodzay ludzki zły iest, i tak zepsuty, Że go iuż nie ukrócą naymędrsze statuty. *Zab.* 7, 152 *Węg.* Ukrócić słowy. *Sk. Dz.* 64. UKRÓCIĆ się, *ob.* ukrótnieć. UKROCICIEL, -a, *m.*, uskramiacz, który co ukraca, der Bändiger, Zähmer; *w rodz. żeńsk.* ukrócicielka; *Bs.* ukrotillac; *Cro.* ukrotitel, *f.* ukrotitelicza; *Rg.* ukrotitegl, *f.* ukrotitegliza; *Cro.* krotitel, ukrotitel, ktotitelicza, ukrotitelicza; *Ec.* укротитель, укротительница. (*Slo.* ukratilla *apocope*). Ukażcie, że nie wyrodkami starszych waszych, ziemi Ruskiey ukrocicielów, iesteście. *Krom.* 193.

UKROCZYĆ *cz. dk.*, wykroczyć, ustąpić z drogi; aus dem Wege treten, aus der Straße abtreten, *tr. fig.* W złotey Saul koronie, skoro ukroczył nieposłuszny bogu, Wnet też prorok pośpieszył od klętego progu. *Miasf. Ryt.* 20.

UKROIĆ *cz. dk.*, Ukraiać *ndk.*, Ukrawać *Freq.*, *Boh.* ukrojiti, kraiąc odłączyć, odciąć, uciąć, odkroić kawał, abschneiden. Leniwy, chleba sobie nie ukroi. *Pot. Arg.* 454; *Bs.* ukrisgiati kruha; *Bs.* ukriska od kruha *bucella*). Rzodkwiana wódka głos ostrzy, flegmę grubą a lipką w piersiach ukrawa. *Spicz.* 103, przerzedza). Co się upiecze, to ukroy. *Dwor. H* 2, *Rys. Ad.* 4; *praesentibus utere*). (*Slo.* ukrogilla *apocope*; *Slo.* ukrog paragraf; *Ec.* укрой płachta, chusta). Ukraiać się *Passiv.*, sich abschneiden. Łasica, liżąc pilnik, gdy się iey ięzyka ukrawało, mniemała, by z pilnika było mięso. *Ezop.* 84. Na godło wdzięczney pogody (tęczę), Ukraiać się poczną wody. *Kniaź. P.* 3, 29, (*disting.* okroić się).

*UKRÓLIĆ *cz. dk.*, n. p. Dawid zestarzały ukrólił syna swego Salomona. *Bud.* 1 *Chron.* 23, 1; królem uczynił, er machte ihn zum Könige.

UKROP, -u, *m.*, war, wrząca woda, Sud, siedendes Wasser; *Boh.* ukrop, aukrop, krop, pokrop, nakrop, oparka; *Crn.* krop; *Cro.* kròp, urucha, vrela voda; (*Vd.* krop, z letnia woda, *Vd.* kropen, mlzhen, z letni); *Sr.* 1. krop; *Sr.* 2. hułschop; *Ec.* укропъ, варъ, горячая вода; *Rs.* отваръ, кипень, (*ob.* kipieć), кипятокъ, кипятóчикъ, (*Rs.* укропъ koper). Gorący i wrzący ukrop w kotle. *Sk. Dz.* 578. Szturmowników z wierzchu smołą wrzącą i ukropem leiąc parzono. *Krom.* 278, *Nar. Hst.* 5, 136. Cieplice są tam ciepłe, że ptaka, iak w ukropie oparzyć może. *Gwag.* 448. Obwiniony taki musi ieden z tych odwodów wybierać, abo żelazo czerwono rozpalone w ręku nosić, albo w ukrop wrzący rękę po łokieć zamoczyć. *Szczerb. Sax.* 17. *Prov.* Zląkł się, iakby go ukropem poparzył. *Zegl. Ad.* 294, *Zab.* 7, 207, iakby go zimną wodą oblał). Jak na ukropie siedzi niecierpliwy i boiaźliwy. *Mon.* 69, 588, iak na brzytwach, iak na igłach, iak na śpilkach). – §. *fig.* Toczył z oczu pokutnych rzęsiste ukropy. *Tręb. S. M.* 132, gorące łzy, heiße Thränenfluthen. (*Ec.* укропникъ, сосудъ церковный, въ коемъ грѣютъ воду, kocieł ukropowy). UKROPIĆ, *ob.* Kropić, skropić, skrapiać.

UKROTNĄĆ *niiak. idntl.*, UKROTNIEĆ *dk.*, ukrócić się, uśmierzyć się, *Ec.* укротѣваюся, укротитися, укрощаюся, утихаю, sanfter werden, sich besänftigen. Niech ukrotnieie gniew twóy. 1 *Leop. Ex.* 32, 12, niech ukrotnie. 3 *Leop.*); *ob.* Krotnąć. UKROTNY, -a, -e, do ukrócenia, ułagodzenia, uśmierzenia, zu besänftigen, *Bs.* ukrotivi, koji se mosge ukrotiti; *Rag.* ukrotni, ukrotiv, krotiv; *Cro.* ukrotlyiv. *Oppos.* nieukrotny, *Vd.* nevkroten, neokrotliu, nekroten. – *Nieukrotność, *Vd.* nevkrotnost, neokrotlivost; (*Rg.* ukrotjenstvo, ukrota *domitura*, ukrócenie).

UKROTOCHWILIĆ kogo *cz. dk.*, uweselić; einen belustigen. Ociec, gdy rozkwili dziecię małe, wnet ie ukrotosili lada cackiem błyszczącym. *Tward. W. D.* 2, 200.

UKRUCH, *ob.* Ułomek. UKRUSZYĆ *cz. dk.*, ukruszać *ndk.*, krusząc odłamać; abbröckeln, in kleinen Bröckchen abbrechen. J złota się ukruszy. *Cn. Ad.* 284, ubywa go, ocieraniem). Gryząc sucharki ukruszył sobie zęby. *Teatr* 11 *b*, 10. Znaczna mu się część ukruszyła tey sumki, wiele zmarnotrawił. *Zab.* 13, 204.

UKRWAWIĆ, *ob.* Krwawić.

UKRYĆ, *F.* ukryie *cz. dk.*, Ukrywać *ndk.*, *Bh.* ukryti, ukrywati, ukrejwati; *Slo.* ukrywám; *Rg.* ukriti; *Rs.* укрыть, укрывать, kryiąc utaić, verdecken, verstecken, verbergen. Słońce a godność ukryć się nie może. *Warg. Cez. praef.* *D* 3. Czas wszystek ma być łożony na takich zabawach, którychby nam nie trzeba było taić i ukrywać. *Pilch. Sen. list* 2, 353. Czyń to, co czynisz, idź niecnoty torem, Lecz pomniy tylko ukrywać twą winę. *Hul.*

Ow. 252. Jakże to trudno, przykro i nudno, Ukrywać miłość, a nią się palić. *Zabł. Bal.* 66. Mało się różni od gnusności cnota ukryta. *Zab.* 13, 7. Dla przyiaciela nic niemożna mieć ukrytego. *Węg. Mar.* 1, 194. – *Fortific.* Ukryta droga, taras rozciągaiący się na około skarpy, od pola zasłoniony przedpiersieniem. *Jak. Art.* 3, 320. UKRYWACZ, – a, *m.*, który ukrywa, lub ukrył, utaiciel, **der Verberger**, *Vd.* skrivez, skrivauz, okrivauz, sakrivauz; *Rg.* skrivalaz, tâjalaz. *Prov. Vd.* bi ne biu skrivavez, bi ne biu kradlovez; *Slo.* **ne bolobi zlodéga, kdbj ně bolo skrýwáča**, nie byłoby złodzieia, gdyby nie było ukrywacza, *ob.* przechowacz. UKRYWKA, – i, *ż.*, ukrywanie; ukrycie, mieysce ukrycia, *Crn.* skryvavneza; *Bs.* skroviscte, mjesto potajno; *Rg.* skròviscte, zataja, skroov, zaklon, zakloniscte; **das Verstecken, die Versteckung, ein verborgner Ort, die Verborgenheit**. Doskonale w kunszcie ukrywek wyćwiczony. *Mon.* 65, 410. (*Rs.* укрывательство przechowywanie podeyrzanych). *UKRYWALNY, *UKRYTNY, – a, – e, do ukrycia, mogący być ukrytym, **verberglich**, *oppos. Vd.* neskritliu, nesakritliu.

UKRZEPCZYĆ, UKRZEPIĆ, *Bs.* ukrjepiti, ustanovititi; *Rg.* ukrjèpiti; *Cro.* ukreplyújem; *Ross.* укрѣпить, укрѣплять, (*Rs.* укрѣпа klamra, nit), *Ec.* вжилити, усилить; *ob.* Krzepczyć. UKRZEPICIEL, – a, *m.*, *Rag.* ukrjepetegl; *Cro.* ukrepitel; *Ec.* укрѣпитель, umocniciel, **der Befestiger, Stärker, Verstärker**.

UKRZYWDZIĆ, UKRZYWDZICIEL, *ob.* Krzywdzić, Krzywdziciel. UKRZYŻOWAĆ, *ob.* Krzyż.

UKSEFT, *ob.* Okseft. UKSZTAŁCIĆ, UKSZTAŁTOWAĆ, *Sr.* 1. **wojtawtnoscjam**; *ob.* Kształcić.

U-KSZYKAĆ kogo *cz. dk.*, *conscindere sibilis*, *Mącz.*, **einen zerzischen, bezischen, auszischen**.

UKUĆ, Ukować, *ob.* Kuć.

*UKUPIĆ *cz. dk.*, kupić, skupować, odkupować, odkupić, **erkaufen, kaufen**. Książęta te swoie urzędy u Rzymian ukupili byli. *W. Post. W.* 38. UKUP, – u, *m.*, ukupienie, odkupienie, **der Loskauf, Erkauf, Abkauf**. Żołnierze mało żywych zostawili, i to tych, od których się ukupu spodziewali. *Baz. Sk.* 52.

UKURZYĆ *cz. dk.*, mocno okurzyć, **recht bestäuben, völlig mit Staub bedecken**. Uyrzy, a ono ieden ukurzony Bieży do niego, żalem wielkim zdięty. *P. Kch. J.* 129; *Sr.* 1. **zaprośchene**, *ob.* prószyć). W grzechowey się ukurzywszy kużni, Miasto poprawy naukę twą bluźni. *Chrość Job.* 135. Ukurzenie, *Sr.* 1. **zaprośchniwoscj**, cf. zaprószyć).

UKUSIĆ *cz. dk.*, ukuszać *ndk.*; skosztować, kosztuiąc nieco zażyć, zasmakować, **kosten, schmecken, ein wenig genießen, zu sich nehmen**. Gdy miodem tym pomażesz szczepy, gąsienice pomrą, gdzie na to przyydą a ukuszą. *Spicz.* 134. Ten aurypigment położ tam, gdzie kret ryie; ukusi-li tego, wnet zdechnie. *ib.* 134. Żaden z tych, którzy byli zaproszeni, nie ukusi wieczerzy moiéy. *Dambr.* 330. Nim krew' puszczać masz, nieco ukuś piérwéy trunku, dla odmiękczenia brzucha. *Spicz.* 201. Tego dnia dobytek i woły i inne bydło niech nic nie ukuszaią. 1 *Leop. Jon.* 3, 7. Piotr, gdy łaknął, chciał też czego ukusić. 1 *Leop. Act.* 10, 10. Ukuszenie, smakowanie, smak, **das Schmecken, der Geschmack**. Język iest naczyniem ukuszenia, dlategoż aby smaki pokarmów przez niego łatwiéy przenikały. *Sak. pr.* 78. W ukuszeniu naczyniem iest język. *ib.* 85. Ucho słów doświadcza, a gardło pokarmy ukuszeniem rozeznawa. 1 *Leop. Job.* 34, 3. *Smysł ukuszenia, *sensus gustus*, iest *smysł powierzchowny, poymuiący rzeczy smak w sobie maiące. *Sak. pr.* 85; *ob.* Kusić, Kuszenie.

UKUTY, *ob.* Kuć. UKWADROWAĆ, *ob.* Kwadrować.

UKWAP, – u, *m.*, ukwapienie, zbytnia kwapliwość, za wielki pośpiech, **das Uebereilen**, *Vd.* nagelza, prehitnost, prehitenje, prehilanje. – §. *Botan.* ziele, bawełna poziemna. *Ursin.*, kwiaty młodsze nad starszemi wyrastaią i wyprzedzaią, iakoby z kwapliwością iaką; kształt ma kocanków; *impia, gnaphalium. Syr.* 719; **eine Art Ruhrkraut**. UKWAPIĆ *cz. dk.*, *Boh.* **ukwapiti, uspissiti**, (uśpieszyć); *Crn.* obstrezhi, obstręshem, nagleti, naglèm se; *Vd.* prenagluvati, prepasti, prenapasti, sagerniti, perujeti, prestrezhi, prehititi, prehituvati; *Rs.* предъуспѣть, предъуспѣвать, убыстрити, ускорить; zbytnie przyśpieszyć, **übereilen**. Ukwapiona rzecz nigdy z pożytkiem nie była. *Sim. Siel.* 23. Ukwapić się, zbytnim pośpiechem przesadzić, **sich übereilen**, *Sla.* prehititi se. UKWAPLIWOŚĆ, – ści, *ż.*, zbytni pośpiech, **die Uebereilung**; *Rs.* торопь, торопость, (cf. trop), опрометчивость. Ja rzekłem w kwapieniu moim, wszelki człowiek kłamca. *Bud. Ps.* 116, 11, *not.*, „albo w ukwapliwości moiey". Dobremu hetmanowi naymniéy się ukwapliwości używać nie godzi. *Kosz. Lor.* 151 *b.* – UKWAPLIWY, UKWAPNY, – a, – e, UKWAPLIWIE, UKWAPNIE *adv.*, zbyt śpieszny, **übereilt**; *Bh.* **na kwap**; *Vd.* prehiten, prehitezhen, prenagel, prehiter, prehilast; *Rs.* торопкій, торопокъ, торопко, торопливо, опрометчивый. Mąż ukwapliwy w słowach swoich. *Bud. Prov.* 29, 20. Nieukwapliwie, bacznie, *meditate. Mącz.* Nieumieiętny wiele ukwapnie a nierozmyślnie mówi. *Eraz. Jęz. Ee* 8 *b.* Nie bądź ukwapliwy ku gniewaniu, bowiem gniew w łonie szalonego odpoczywa. 1 *Leop. Eccl.* 7, 10, cf. popędliwy, zapalczywy). Pan Bóg nieukwapliwy iest, iż długie oczekawanie dawa tym, którzy zgrzeszyli. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 7, 63. Każdy pan leniwy, a nie ukwapliwy ku wierzeniu ma być. *Kosz. Lor.* 63. – §. Śpieszny, kwapiący się, **hastig, schnell, eilfertig**. Zadyszawszy się z trzaskiem ukwapliwy wpadnie. *Zebr. Ow.* 278. Wsiadłszy na koń, iechał daley ukwapliwy. *P. Kch. Orl.* 1, 67. Szedł ukwapliwy w drogę. *ib.* 1, 233. Do kościoła pobiegł ukwapliwy. *P. Kch. J.* 29. Już idą woyska ukwapliwe. *ib.* 24. UKWAPICIEL, – a, *m.*, który kogo ukwapia, który się ukwapia, **der Uebereiler**, *Bh.* **kwapil**.

UKWASIĆ, UKWAŚNIEĆ, *ob.* Kwasić, Kwaśnieć.

UL, UŁ.

UL, – a, *m.*, *Boh.* **aul**; *Slo.* **aul, wčelinec**; *Sr.* 2. **hubl**; *Sr.* 1. **kolcz, kowtj**; *Vd.* buzhelinu koritu, buzhelni sod, penj, (cf. pień, pniak); *Cro.* vulische, (cf. ulica), (vulniak *apiarium*), kossicz za pchle, krossna, (cf. krosna); *Dl.* krosnicza, ulischye; *Hg.* mihkosár; *Bs.* uliscte, kosсniça, kroscgna od pcela, pceliscte; *Rg.* uliscte; *Sla.* koshnica; *Rs.* улей, (*Rs.* переулокъ, проулокъ, переу-

лочекъ, проулочекъ poprzecznica; cf. ulica); (cf. *lat.* alveus, alveare. *Dur.* 1, 150; cf. *Lett.* ula, = dziura, *Angl.* hole, Niederſ. holl, *Anglos.* hole, hale, *Dan.* hule, *Suec.* hol, *Angl.* hollow, *Germ* Höhle, hohl; *Gr.* κοιλος); der Bienenſtock. Ule ſą pomieszkania dla pszczół robione, ruchome. *Kluk Zw.* 4, 199, *ob.* Pienki, Leżaki, Pudła, cf. Barć). Oko do ulów do wchodzenia. *Haur Ek.* 139; *Crn.* shèrelu, das Flugloch. Ul rozerznięty, *Rs.* олекъ. Jeślić matka zginie, pszczoły pewnie spadną, A gdy ula nie ſtanie, gdzie się dziać nie zgadną. *Rey Zw.* 253. *Prov.* Nie trzeba w ul dmuchać. *Zabł. Fir.* 70, licha nie budzić). Zamiaſt pokoiu dmuchnął w ul roiu. *Zab.* 15, 205. (*Slo.* gako wčeli ſa motagu *non conveniunt*). - *§. Chory pokazał nam nogę miąższą i *ulów pełną. *Syxt. ſk.* 207, *ulceribus impletam*, cf. wrzód; *cf.* ulowaty.

Pochodz. *Ulownica*, *Ulowy*, *Ulica*, *Uliczka*, *ulicznik*, *ulik*, *uliczny*.

ULA, - i, *ż.*, rzéka w Litwie. *Wyrw. G.* 20, ein Fluß in Litthauen.

UŁABUDAĆ, *ob.* Łabudać.

ULAĆ, *F* uleie *cz. dk.*, Ulewać *ndk.*, *Boh.* uliti, ulegi, *Rs.* улишь, уливашь, упллескашь; część odlać, wylać, abgießen, einen Theil weggießen, wegſchütten. Morze czarne swoie zbyteczne wody cieśniną Bosphorus ulewa. *Stas. Buff.* 251. Ulanie, ulewanie, *Rs.* уливка. - §. ulać n. p. z kruszców, leiąc ukształcić, abformen, gießen, abgießen. Bogi dali sobie ulać z iakiéy materyi. *Groch. W.* 312. Na bramie Nimfy dwie *ulito (ulano). *Trward. Pas.* 5. Tak mówią, że Peryllus ryczał w swoim wole Którego sztucznie ulał na cudzą niedolę. *Tot. Saut.* 67. - *fig.* Dziecię w matczynym żywocie ulane, Poſtać człowieka bierze. *Otw. Ow.* 259; ułormowane, geformt). Otrzyy na chwilę świeżym płaczem rym *ulity. *Hor.* 1, 184; ulany). - Jak ulał, = ładniuchno, gładziuchno, wie gegoſſen, geſchniegelt, niedlich. Ręka, iak z śrebra ulał, paluszki powabne. *Min. Fars.* 27. Taliyka smagła, ramiona gdyby ulał. *Teatr* 20, 38. Fraczek, gdyby ulał. *Teatr* 14, 109. - *aliter:* Córka to pańſka; iak gdyby ią ulał na podobieńſtwo. *Teatr* 6, 13; iak z oczu wyrżnięta, wykapana, kubek w kubek, podobniuteńka, wie abgeformt, abgegoſſen; ſo ähnlich, wie aus den Augen geſchnitten.

UŁACNIĆ, UŁATWIĆ *cz. dk.*, Ułacniać, Ułatwiać *ndk.*, *Ułacwiwać *Freq.*; (*Zygr. Gon.* 88.), ulekczyć, łatwieyszym sobie uczynić, trudności uiąć, *Rag.* usnâxiti, usnaxivati; *Vind.* rieshiti, sproſtiti; erleichtern, leichter machen. Rozum potrafi wszyſtko ułatwić. *Teatr* 38, 188. Dowcip byſtry do wszyſtkiego sobie ułatwi drogę. *Oss. Mow.* 76. Już się ułatwi przeszkoda. *Teatr* 4 *b*, 154. - §. Ułatwić sprawę, interes, = sprawić, zrobić, sprzątać, zbyć się go, ukończyć go, ein Geſchäft abthun. Day pokoy temu, ieſt to rzecz, którą ia potrafię ułatwić bez twoiey turbacyi. *Teatr* 23 *b*, 15. *Math.* Gdy się warunkom dosyć ſtanie, będzie zagadnienie ułatwione, *problema solutum. Uſtrz. Alg.* 51, aufgelöſt. - §. Ułacnić się *Rec.*, zbyć się zatrudnienia, przeſtać być zatrudnionym, uspokoić się, ſeine Geſchäfte beendigen, ſich Muße machen, frey werden von Geſchäften; *Rs.* удосужишься. W klasztorze służył, robił, piece palił, w kuchni posługował, a kiedy się ułacnił, u drzwi kościelnych bogu się modlił. *Papr. Ryc.* Nieraz tego bywało, zawżdym to czyniła, kiedym się od królewny kolwiek ułacniła. *P. Kchan. Orl.* 1, 110. Ułacniony, niezabawny, łacny, próżny, wolny. *Cn. Th.* 542 *et* 1183, niezatrudniony, frey, müßig, Muße habend, unbeſchäftigt. - *aliter:* Ułacnić się do czego, zbywaiąc wszyſtkich przeszkod i zawad przygotować się, ſich mit Wegſchaffung aller Hinderniſſe zu etwas anſchicken. Apoſtołowie opuszczali oyce, matki, żony, dzieci, a ułacniali się do służby bożéy. *Sk. Kaz.* 461.

*UŁACONY, - a, - e, pełny łat albo płatów, *pannosus. Mącz.*, lumpig, voll Lumpen.

UŁADNIĆ *cz. dk.*, Uładniać *ndk.*, ładnym uczynić, upiękrzyć; ſchön machen, verſchönern. Kto upośledziony od natury, niech się workiem uładnia. *Teatr* 14, 105.

UŁADOWAĆ, *ob.* Ładować. 2) *UŁADOWAĆ *cz. dk.*, do ładu przyprowadzać, układać, rozporządkować, uporządkować, in Ordnung bringen, ordnen. Cóż ztąd idzie? oto zamieszanie i nieporządek ięzyka; cóż daley? oto niemożność uładowania, zbogacenia i wydoſkonalenia ięzyka. *Kpcz. Ukł.* 22.

**ULĄDZIĆ *cz. dk.*, lądem połączyć, w ląd przemienić, in feſtes Land verwandeln, mit dem feſten Lande verbinden. Dźwigaiąc gmachy ogromne, Nie kontent, kędy pług orze, Ulądził nawet w orcle niezłomne Tyrreńſkie z Apulſkim morze. *Hor.* 2, 157. *Nar.*

ULĄDZ, ULĄGNĄĆ, ULĘGNĄĆ się, ULĄGŁY *ob.* Lęgnąć się. UŁAGODZIĆ, *ob.* Łagodzić. UŁAKOMIĆ, n. p. ułakomili się na iabłko oczom swoim miłe. *Pim. Kam.* 501; *ob.* Łakomić. ULALA, *ob.* Hulala, Halala! *sub* Ha!

UŁAM, - u, *m.*, (cf. Ułom), n. p. zarażony, z dziwnemi ułamy albo dziurami po ciele. *Oczk. pr.* 2, otwory, Oeffnungen, Löcher. - §. w *Gornictwie* ułamy, sztuki abo kawały różney ogromności i kształtu, pędem wód, trzęsieniem ziemi lub innemi przyczynami z mieysc swoich ruszone. *Mierosz.*, Geſchiebe, Erzſtücke; *ob.* Ułomek. UŁAMAĆ, *UŁAMIĆ, *F* ułamie, *ułomi *cz. dk.*, Ułamować, *Ułęmować *kont.*, *Bh.* ulomiti, ulamati, ulamowati; *Rg.* ulomitti, ulâmati; *Bs.* ulomitti, slomiti; *Cro.* ulamlyújem; *Rs.* уломишь, уламывашь, = łamiąc oderwać, oddzielić, odłamać, abbrechen. Ułamuy łaknącemu chleba twego. *Leop. Jes.* 58, 7, *Rey Pſ.* O 5, *Modl. Gd.* 90, udziel, brich den Hungrigen dein Brot, Luth.). Gdzież ten, któryby ogarnął sirotkę błędnego? albo tułaka opatrzył w nędzy iego? albo z ochotą nędznikowi ułomił chleba swego? *Rey Zw.* 190. - §. Ułamować się, = uginać się, ſich beugen, neigen. Jż mi niiako do was ułęmować, sami się pniycie wzgórę i daycie całować. *Zebr. Ow.* 229; *ad vos incumbere*).

ULAMOWAĆ *cz. dk.*, w lamy uſtroić, mit Lahn beſetzen, verzieren. Codzień ulamowana na tey wykwintney kanapie, wielbiących ią połgłowków odbiera hołdy. *Teatr* 14, 10.

*UŁAN, - a, *m.*, u *Tatarów*, Kniaź. *Pasz. Dz.* 80, ein Tatariſcher Fürſt. Nasi rozproszywszy Tatarów, Ułana samego (tak Tatarzy owi swych królików nazywali), doſtali w niewolą. *Boh. Zam.* 108; UŁANCZYK, *Turc.* podroſtek. *Pasz. Dz.* 135; ein Auffchößling, junger hoch gewachsner Menſch; (*Tatar.* улусъ, gromada namiotów wędrowniczego ludu; улусникъ pod Chanem będący, wazal Chańſki). 2) UŁAN, HUŁAN, żołnierz z Tatarſka ubrany, *Ger.* ein Ulan; *Sr.* 2. hulana. Alanów imię podobne przy żołnierzach zoſtało, których ułanami zowiemy. *Klecz.*

Zd. 10. Z iońcem każdym hetmanie, bądź iak się zwie, pisze, czy on Kozak, kruk, hułan, czy są towarzysze, obchodź się iak naysłodziéy. *Teatr* 45 *d*, 70. UŁAŃSKI, -a, -ie, do Ułanów należący, Ulanen, n. p. Ułańskie chorągwie. *Tr.*

*UŁANNIK, -a, *m.*, n. p. Za wyżła, dwie kopy groszy; za ułannika zwierzynego trzy. *Stat. Lit.* 396.?

ULANY, ULANIE, *ob.* Ulać.

UŁAPIĆ *cz. dk.*, uchwycić, uchopić, *Vd.* gorhlopniti, gorpohlopniti, gorspopasti, gornapopasti, vjeti, vjemem, (uiąć), vloviti, (ułowić), *Ross.* сcoчить, ccaчивать; erwischen, erhaschen, auffangen. Gonili go, a ułapiwszy go ucięli mu palce. *Radz. Jud.* 1, 6. Maią ułapić potwarcę onego, i srodze go ubić. *Rey Pst. M mm* 3. Ubózrzył się nań, ułapiwszy go za gardło, tłukł go i zabił. *Dambr.* 246. Rybitw ieden ułapił rybkę w bystrey rzéce, A wziąwszy ią z saku zatrzymał ią w ręce. *Papr. Kol. J* 4, ułowił). Tym sposobem razem dwie wronie (*dual.* = wrony) ułapisz. *Pot. Arg.* 626. Gdy się Samuel odwrócił, chcąc iść precz, ułapił go Saul za podołek płaszcza, aż go urwał. *Radz.* 1 *Sam.* 15, 27. Ułapić kogo w czym a poświadczyć. *Rey Pst. U u* 1. Szedł do Leliussa, aby go sobie ułapił. *Warg. Wal.* 138, aby go kaptował, sobie go uiął). Jeśli kto co z skarbu weźmie abo ułapi, iest winien skradzenia Rzpltey. *Herb. Stat.* 8; zemknie, schnipfen, stibitzen, mausen. Czech pod Polakami Opawę ułapił. *Krom.* 280, podsiadł). Kto słaby, niechay się nie kwapi, bo miasto sławy i czci śmierć pewną ułapi. *P. Kch. Orl.* 1, 99. - *§. Jan Tarnowski Zofią Odrowążówną młodość syna swego ułapił, i onego w stan małżeństwa z nią zawarł. *Orzech. Tar.* 97. - §. *Rec.* Ułapić się czego, uchwycić się czego, etwas erhaschen. Gdy się okręt rozbiie, szczęśliwy, kto się deski ułapi. *Rey Zw.* 67. *UŁAPKA, -i *ż.*, ułapienie, uchwycenie, porwanie, chabias, das Gripsen, Grapsen, Schnipfen. Nasi boiowi maiętności swey żadney nie maią, tylko na *ułafo (!) przestawać muszą. *Rey Zw.* 188.

*UŁASIĆ *cz. dk.*, (*Rs.* улеcтить, pochlebiaiąc uymować), ugłaskać, ułaskawić, sanft machen, mildern. Leśniaków onych ułasiwszy, do porzucenia dzikiego żywota namówił. *Fal. Fl.* 263. UŁASIĆ się *Rec.*, ukorzyć się z przymilaniem, sich höflichst demüthigen, unterthänigst schmeicheln. Pochlebca, kiedy się naylepiey ułasi, kiedy naywięcey z pokorną postawą chodzi, tedy się go naywięcey strzec potrzeba. *Rey Zw.* 49 *b*, *Weresz. Rgl.* 107, *idem.* Ułasiwszy się liszka psu goniącemu za nią, tak mówiła: czemuż mnie, miły panie, gonisz? *Ezop.* 128. UŁASZONY, -a, -e, pochlebny, grzecznie z przymilaniem ułożony, obleśny, schmeichlerisch, fuchsschwänzerisch. Boi się Greków, choć upominki niosą, po ich obłudach strzeże się ułaszonych. *Tward. Wl.* 110. Depcąc ślizkie one dworskie progi, Jednak nigdy stateczney nie uniósłeś nogi Po tamtych alabastrach; ani ułaszone Z toru cnoty mogły zwieść chimery cię one. *Tward. Misc.* 132. UŁASKAWIĆ, *ob.* Łaskawić. UŁATAĆ, *Ross.* уплатать, уплачивать, укропать, *ob.* Łatać, Połatać. UŁAWIAĆ, *ob.* Ułowić. ULEC, *ob.* Uledz.

*ULECHCIĆ kogo, Ulechtać *cz. dk.*, łechcąc ucieszyć, kitzelnd vergnügen, einen angenehmen Kitzel machen. Ociec zdumiony moią na woynie odwagą i chwałą ztąd pochodzącą ulechcony, nie widzi w rycerzu oycoboycy. *Sir. Qu.* 237.

ULECIEĆ, *F.* uleci *cz. dk.*, Ulatać *ndk.*, Ulatuie *kont.*, Ulatywać *Freq.*, *Bh.* uletěti, ulitnauti, ulitati; *Rs.* улетѣть, улетать; lecąc umknąć, davon fliegen, entfliegen, entfliehen; *pr. et tr. fig.* Wrona na piasku, kiedy ią pies chce porwać, ulatuie. *P. Kch. Orl.* 1, 96. Orlę porosłe w pierze, gdy gniazdo rzuca rodzinne, Raz się w tę stronę ulecieć bierze, Alić szybuie w inną. *Zab.* 10, 410 *Zabł.* Muchaby z tym uleciała. *Cn. Ad.* 1259; lekkusieńko, piórko). Mówią duszy moiey: ulatay z góry naszey wróblu! *Bud. Ps.* 11, 1, *Ryb. Ps.* 18. Konie Peleia bystrym z niebezpieczeństwa pędem uleciały. *Dmoch. Jl.* 2, 128. Uwiiay się, bo ten ptaszek prędko uleci. *Teatr* 19 *b*, 46. Strach im przyprawia skrzydła, chybko ulatuią. *Przyb. Luz.* 124. Pieniądze moie uleciały na cztery wiatry. *Teatr* 22, 11. Moie obietnice podobno z wiatrem uleciały. *Teatr* 14, 178. Jak dym uleciały lata moie. *Ryb. Ps.* 197. Wygaś to z pamięci, Co z dymem uleciało, niech próżno nie smęci. *Tręb. S. M.* 60. Dni ulatuią z skwapliwością. *Zab.* 7, 163. Gdzież uleciały te słodkie momenta! *Zab.* 14, 349. Zabieg próżny po czasie, i stem cugów koni Co mu z rąk uleciało, człowiek nie dogoni. *Min. Ryt.* 5, 358, co z rąk wypadło). - §. Ulatać komu, = uwiiaiąc się zabiegać mu, nadskakiwać, sich um einen herum tummeln, ihm auf jeden Wink aufspringen. Nie myśli o czym innym, ieno żeby się iey we wszystkim podobał, pilnuie, zabiega, ulata. *Gor. Dw.* 287. Panowie się każą, widząc, iż im wszyscy ulataią, iż się im kłaniaią, iż ich ledwie nie za bogi chwalą. *Gor. Dw.* 323.

ULECOWAĆ, *ob.* Leycować.

ULECZYĆ *cz. dk.*, Uleczać *ndk.*, *Boh.* ulečiti, ulečim; *Bs.* ustrabiti rannu); uzdrawiać, zleczyć, gesund machen, heilen, auscuriren, wieder herstellen. Ten dobry iest lekarz, który chorobę ulécza. *Krup.* 5, 483, *Spicz.* 103. Nim doktor iednego uléczy, dziesięciu ich umorzy. *Rys. Ad* 50. Doktorze samego siebie ulecz wprzód, potym uléczysz chorego. *Bach. Ep.* 65; *W. Luk.* 4, 23. Gdy Kazimierza doktorowie uleczyć nie mogli, Bernardyni go léczyli pieczonemi gruszkami; zatym puchnął. *Stryik.* 641. Lepiey zepsowane uleczyć, niż odciąć. *Fr. Ad.* 118. Uléczony, uzdrowiony, t. i. ku polepszeniu zdrowia przywiedziony. *Mącz.*; - *aliter:* Uléczony, = ULECZNY, ULECZYSTY, = do uléczenia podobny, łacny, heilbar; *Sr.* 1. zaléťwanste, wustrowenité; *Vd.* osdrauitliu, szelitliu; *Cro.* vrachlyiv; *Dl.* lichlyiv); Nieuleczony, *adv.* Nieuleczenie, unheilbar; *Sr.* 1. nawustrowenité, nezahowenité; *Ec.* неуврачимый, неуврачуемый. Jeśliż nieuleczona choroba, toć iéy nikt uléczyć nie może. *Syxt. Sk.* 401. Dziedziczna wielka choroba bywa nieuléczoną. *Perz. Lek.* 119. Kto lekarstwo odmiata, ten iest nieuléczony. *Sk. Kaz.* 125. Nieuleczony wrzód, rzecz niezléczona. *Sk. Zyw.* 209. Nieuléczona rana. *Cn. Ad.* 685. Te razy i rany iego nigdy nie zagoione ani uléczone żadnym wymyślonym lekarstwem *Rey Pst. J ii* 4. Co daley, tym bardziey ten wrzód iest nieuleczeńszy. *Erazm. Język. A* 2, *observ. Comparativ.*). Zadaie biednym nieuléczne sztychy. *Zab.* 6, 145 *Min.* Z wysoka spadłszy, bardzo i nieuléczenie się potłukł. *Syr.*

943. Nie chciey próżney używać roboty Chcąc nieuleczne zleczyć mię zgryzoty. *Zab.* 15, 349. Nieuleczyfty, niezleczyfty, *insanabilis.* *Cn. Th.* 534.

ULEDZ, ULEC, uległ, *F.* ulęże *Med. idntl.*, Uleżeć, uleżał *dk.*; Ulegać *kontyn.*, *Ulegować *Freq.*; *Bh.* ulehnauti; *Ec.* ухегать, улещи; *Rs.* улечь; uledz, kłaść się by czas pewny przeleżeć, sich hinlegen, eine gewisse Zeit durch liegen bleiben. Trzosy naładowawszy, sam potym na pieniądzach iak smok ulęże. *Birk. Ex. C* 4. Ten okrutny zwierz nie ulęże, ani uftanie. *Jan. Pos. B b.* Pomimo tylu pobudek, ty przecię ulężesz gdzie w kącie na próżnowanie! *Jan. Oksz. G.* 3. – §. Uledz na czym, = podeprzeć się czym, sich auf etwas lehnen, stützen. Łatwo sen obeymie uległe na podporze ciało. *Pilch. Sen lift* 1, 287. – Uledz pod ciężarem, *Bs.* uiciti, uicjati, der Last erliegen, unter der Last erliegen. Uledz, = ulgnąć, liegen bleiben, erliegen, stecken bleiben. Ubóftwo, iż nie ma czym dołożyć, musi w swey krzywdzie nieborak ulec. *Falib. M.* Uległy komu, który się komu zoftał podległym, unterthänig geworden. Niezmierna rozległość kraiów prawom Tureckim uległych. *N. Pam.* 21, 275. – §. Ulegać, Uleżeć gdzie, chronić się, uciekać gdzie, uchodzić, kryć się gdzie, sich wohin retten, wohin fliehen, sich wo verbergen, verstecken. Wypatrzcie wszyftkie te mieysca fkryte, gdzie Dawid zwykł ulegać. *Radz.* 1 *Sam.* 23, 23; w których się ukrywa. *Bibl. Gd.*). Henryk papieża obległ, aż w grobie Cesarza Adryana uleżał. *Biel. Sw.* 90. Nieszlachetni myśliwcy o gardło mi ftoią, Proszę, niechay ulęgę pod obroną twoią. *Groch. W.* 467. W ciemnych nocach uledz gdzie tobie. *Ryb. Ps.* 277. Da mi pod fkrzydłami swemi uledz zawżdy bezpiecznie, *Ryb. Ps.* 181. – Nie lękaią się ftraszliwych wyroków Pańfkich, byleby ulegali a taili się przed mniemaniem ludzkiém, pokrywaią one marne żywoty swoie. *Rey Pft. Ec* 6. – Uledz, uyść niebezpieczeńftwa, mianowicie trzymaniem się spokoynie, der Gefahr entgehen, davon kommen, durch ruhiges Verhalten, Stillesitzen, Verborgenheit. Nie uległby mężobóyca, chociażby się poiednał. *Gor. Wl. Q* 3. Gdzie obacżą rycerze nasi, iż mogą uledz, ani wdać się w niebezpieczeńftwo, bardzo radzi zoftaną przy pokoiu. *Gor. Dw.* 24. Kupido wszędy fkrzydełkami lata, Nikt przed nim nie ulęże w żadnym kącie świata. *Zim. Siel.* 166. Ulęże-ż tak przebierany w siermiędze, nie poznaią-ż go! *Pot. Arg.* 123. Pod Warną iuż Janczarowie tylko sami na placu zoftali, gdzie Azyyfki basza z bitwy uciekł i Amurat głową swą uległ. *Biel.* 334. Między trupy na boiowifku zataiwszy się, choć mu ucięto palec, ani się dał znać, aby był żyw, i tak uległ. *Biel.* 313. *Prov.* Uległ między trupy. *Rys. Ad.* 69, = wielkiego niebezpieczeńftwa wyszedł). Ledwom uleżał, maluczkom nie był wyśpiegowan, *vix delitui.* *Mącz.* – Ulegać czego, unikać czego, entgehen, entkommen, von etwas frey kommen. Zwierzęta, którekolwiek w korab' wbiegły, Śmierci uległy. *Klon. Fl. C* 3. – *similiter* Ulegać czego, = ftarać się by unikać, wyłamować się z czego, zu entgehen suchen. Dzierżawce nie maią takich podatków ulegać, ani kwitami ftaremi ich zasłaniać. *Vol.* 5, 315. Jeśliby kto takowych podatków uległ, albo nie oddał, wolno go każdemu o to pozwać. *ib.* 4, 262. – 2*) *Actiue*: Ulegać, = układać, ułożyć, in Ordnung legen, zusammen legen. Kto dobrze uymie i ulega, tego ciężar mniéy dolega. *Cn. Ad.* 377. – *Ulegować kogo czym, = uymować, einen wo=mit zu gewinnen suchen. Rakocy obiecał Tatarów upominkami znacznemi ulegować. *Tward. W. D.* 2, 234. Jakob brata ulegował sobie pokorą. *Gil. Pft.* 184. Spoiła się z nią dusza iego, a smutną ulegował łagodnemi słowy. 1 *Leop. Gen.* 34, 3, ubłagał). Teraz w tym umyśle niech się swym uleguie i cierpliwie czeka. *Tward. W. D.* 2, 239. – *Physic.* Ulega się ziemia, ściana, = uftępuie, der Boden, die Wand senkt sich, setzt sich, giebt nach. Ulega się ściana marmurowa, mur, *sidit paries.* *Cn. Th.* 1184; *ob.* Uleżeć się). Uległa ziemia, spoyna, niemiałka, ein fester, nicht lockrer Boden. Ziemia ta ma być dobrze tłufta, wyrównana i uległa, wszakoż nie tak bardzo twarda, żeby tam dżdżewnica nie mogła wsiąkać. *Cresc.* 66. Tło aby nie było miękkie albo wilgotne, ale ma być czyście suche, twarde i uległe. *Cresc.* 152. Kiedyś ten wiekami uległy grunt wzruszy ręka człowieka! *Stas. Buf.* 27, *ob.* Uleżały, müßig gelegen, faul geworden). – 2) *Verb. Med.* Ulegać komu, = uftępować mu, dogadzać; *Slo.* powoliti (po woli czyiéy być), uhnut', (cf. ugiąć), *Vd.* vhenjati, dohenjati, nahdati; *Bs.* uklagnatise, uklonittise, cf. ukłonić się); *Sla.* uklonitise, odftúpiti *Ross.* снити, снисходити, сниду, снизшель, снисхожду, (cf. zeyść), потворить, потворствовать, поноровить, (cf. narowić), einem nachgeben, sich ihm bequemen, ihm weichen. Nadto ulegać komu, poniżenie. *Nar. Dz.* 1, 54. Prawa prywatne ulegać muszą publicznym. *Nar. Hft.* 4, 123. Wszyscy iednak twe berło nayważsze uznaiem, Odtąd my sobie chciéymy ulegać nawzaiem. *Dmoch. Jl.* 89. Chcielibyśmy, żeby nam wszyftko ulegało, wszyftko się płaszczyło przed nami. *Zabł. roz.* 189. Jedna rzecz nas uspokoić może, to ieft, wzaiemnego ulegania sobie umowa. *Pilch. Sen. Gn.* 348, wechselseitige Nachgiebigkeit. Chcąc ich uiąć, ulegać im, a nie sprzeciwiać się potrzeba. *Teatr* 1 *b*, 31. Minęły czasy pobłażania, nie można więcey mówić w tonie uległaiącym do narodów. *Kll. lift.* 1, 5. Ulegaiący, *Ross.* сговорчивый, уклонный, уклонистый, уклончивый; *Subft.* потворникъ, потакóвщикъ, *f.* потворница; послабитель, поноровщикъ, *obsol.* поноровникъ. Ulegaiąc, *Rs.* снисходительно. Są okoliczności, którym, przekonanie ulegać musi. *Gaz. Nar.* 1, 336. Srzodki ulegaiące były iedne tylko do używania w tych okolicznościach; srzodki srogości przeciwny fkutek nadzieiom waszym przyniosą. *Gaz. Nar.* 1, 128. Nieuleganie ciągnie za sobą sprzeczkę. *Teatr* 37, 66, Unnachgiebigkeit. ULEGŁOŚĆ, - ści, *ż.*, uleganie się, uleżałość, das Senken, sich Setzen, das Festwerden, Festliegen. Twardość ziemi, tak dla swéy uległości, iako dla udeptania zwierzęcego. *Creść.* 87. – §. Uległość komu, podległość z ulężenia, die erfolgte Unterthänigkeit, Unterwürfigkeit, *Vd.* podloshnoft; n. p. Nieoftrugane męftwo Wizygotów w czasie zwycięftw, zmieniło się w czasie pokoiu w gnuśną uległość woli duchowney. *Czack. pr.* 100. W obrządkowéy uległości wyznawano, że królowie są panami. *Czack. pr. praef.*, *N. Pam.* 6, 296. – Uległość, uleganie, uftępowanie komu, das Nachgeben, die Nachgiebigkeit; *Ross.* подáча, устýпчивость, уклóнка, потáчка, сговорчивость, потворство, поноровка. Przyrodzoney uległość potrzebie. *Przyb. Milt.* 331.

ULEKCZYĆ *cz. dk.*, Ulekczać *ndk.*, *Bh.* ulehčjm; *Rs.* улег-

чиить, ухегчать, lżeyszym uczynić, ulżywać, leichter machen, erleichtern. Z nabrzmiałych wymion ulekcza ciężary Cedząc ich nabiał w konwie i doynice. *Hor.* 2, 321.

ULĘKNĄĆ, *Rs.* ужаснуться, n. p. Polacy o swoie domy ulęknieni Jedni z łami nowego pana odbiegali, Drudzy się odpór mężny dawać gotowali. *Tom. roln.* 104; *ob.* Lękać.

*ULĘMOWAĆ, *ob.* Ułamać. ULEP, ULEPEK, *ob.* Julep, Julepek.

ULEPIĆ *cz. dk.*, lepiąc uformować, ukształcić, *Rs.* улѣпить, улѣплять, von Lehm formieren, formen, kleiben, formieren machen *pr. et fig.* Izali rzecz ulepiona powie temu, który ią ulepił, przecześ mię tak uczynił? zali garncarz gliny w mocy nie ma? *Radz. Rom.* 9, 20. Garncarz z gliny może uczynić i ulepić co chce. *Leop. Syr.* 33, 13. Gdy syn Japeta chciał człeka ulepić, Z każdego zwierza miał mu część przyczepić. *Hor.* 1, 90 *Nar.* Ulepienie pierwszego człowieka z ziemi wodą rozdziałaney. *Otw. Ow.* 7. Z iednoyeśmy ulepieni gliny. *Teatr* 13, 70. Z iednego oyca równo utworzeni, z teyże bryły ulepieni. *Zab.* 13, 323 *Jak.* Człowiek ten zdaie się być ze zdrady i niecnot uczyniony, iakoby go ze wszystkich niecnot ulepił, wierutna niecnota. *Mącz.* Dziecię małe iest iak wosk, z którego aniołka lub szatana ulepić można. *Mon.* 71, 609. Pszczołki domki swoie ulepiaią. *Tom. roln.* 69. Ulepienia serca ludzkiego ieszcze z dzieciństwa złe są. *Rey Pst. H* 8; uroienia).

ULEPSZYĆ, n. p. wszędzie, gdzie się ulepszy rolnictwo, pole w proporcyą łąki, miało powiększoną cenę. *Czack. pr.* 196; *ob.* Lepszyć.

ULEWA, - y, *ż.*, nawał, powódź, *Rg.* poplaviza; Wasserfluth, Regenguß. Nagła ulewa przez kilka dni w ciąż trwaiąca, niepozwoliła attakować nieprzyiaciela. *Ust. K* 2, 117. Chmura, co ulewę nosi. *Kras. Oss. A* 3. - *tr. fig.* Hoyne łask twoich ulewy. *Zab.* 10, 124; potoki, Gnadenergießungen). - §. Ulewa krwi, wielki krwi rozlew, großes Blutvergießen, Blutströhme. O iakąż krwi ulewą z każdey niemal strony Widziała napoione swe ziemia zagony. *Zab.* 5, 227 *Min.* ULEWAĆ, *ob.* Ulać.

*ULEWIĆ *cz. dk.*, w lewą obrócić, links umkehren. To droga, chodźcie po niey, gdy się udacie w prawą, i gdy się udacie w lewą. *Bud. Jes.* 30, 21, *not.*, „właściwiey: gdy się uprawicie i gdy się ulewicie; gdyby się nam tak mówić godziło".

*ULEWICZNY, *ULEWNICZY, - a, - e, ulowy, od ulownicy, Bienenstocks:, Stock:. Pszczoły ulewiczne przy każdym folwarku powinny być. *Zaw. G.*, *Haur Ek.* 7.

ULEŻEĆ, *ob.* Uledz. ULEŻAŁEM się *Rec.*, dosyć się należałem. *Cn. Th.* 1184; ich habe mich müde gelegen, habe das Liegen satt bekommen. Uleżał się owoc, odleżał się, nagnił, przegnił, das Obst ist durch Liegen teig geworden, *Bh.* ulezeti se, ulezjwati se, hniliceti. Frukta te we słomie ięczmienney suchéy chować, póki się nie uleżą abo zżółknieią. *Chmiel.* 1, 646. Uleżała gruszka, = ULEŻAŁKA, odleżałka, eine teige Birne; *Boh.* hnilice, hnilička. Wybierać w gachach, iak w uleżałkach. *Mon.* 71, 125. ULEŻAŁA ziemia etc., uległa, długo leżąca nie ruszona, lange ungestört liegend, abgelegen. Do budowania nie powinna być wzięta glina świeża, ale długo uleżała. *Kluk. Kop.* 1, 325. Saletrę daią ziemie z pod starych uleżałych owczarni. *Kluk. Kop.* 1, 174. Tą wodą przesiany popioł polać, i dać mu się dobrze ulcżeć. *Torz. śk.* 170.

ULEŹĆ, ulazł *Med. dk.*, od biedy uyść, n. p. uszedł na co, za co, passiren, so so tauglich seyn, passabel zu etwas taugen. Ty brzydalu! nie mówię ieszcze na męża ulazłbyś, bo w tym niemasz ceremonii, iaki iest, taki się bierze; ale co na amanta, to trochę powabnieyszego iak ty potrzeba. *Teatr.* 29, 134.

ULGA, - i, *ż.*, ulżenie, polekczenie, *Bah.* slewunk; *Slo.* polehčenj; *Vd.* pololeishanje, polagoja; *Cro.* poleschicza, polehchicza, odlahkóchu; *Bs.* oblaksejanje; *Rs.* льгота, осла́ба; *Ec.* отрадство, отрадствованїе, отдохновенїе, отрада, прохладность; die Linderung, Erleichterung. Skromnie cierpieć iest w naycięższym razie iedyna ulga. *Pilch. Sen Gn.* 320. Na ulgę męce oczy ze łzami podnosił do nieba. *Jabł. Tel.* 290, *ob.* folga.

ULGNĄĆ, ULNĄĆ *neutr. idntl.*, w błocie ugrzęznąć, stecken bleiben (im Kothe, versinken; *Ec.* углѣбаю. Ulgnąłem w błocie głębokiém. *Bud. Ps.* 69, 2. Furman ulgnąwszy, drog się odprzysięga, A gdy pogoda, przysiągłszy, zaprzęga. *Zegl. Ad.* 150. Wiatrem na piaski zapędzony, ulgnął okręt. *Warg. Radz.* 330. Coraz to brnę daley; boię się, żebym po szyię nie ulgnął. *Teatr* 7 c, 50 - *tr.* Widzieć to łatwo można, że iuż ulgnęło serduszko iego. *Teatr* 2 b, 110, mocno przylnęło, das Herzchen ist picken geblieben, backen geblieben. Zważ Wc Pan, iak nie miało ulgnąć me serduszko, Naprzód trzykroć gotowych znaleźć pod poduszką etc. *Niemc. P. P.* 23.

ULICA, - y, *ż.*, ULICZKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* aulice, ulice, ulička; *Slo.* ulice; *Sr.* 1. haßa; *Sr.* gaßa; *Crn.* gasa, ulèze, (cf. wlec, wleźć); *Vd.* velica, vuliza, gasa; *Cro.* vulicza, vulichicza; (*Cro.* vulische; *Dl.* ulischye, = ul); *Hg.* vuleze, ucza, utsza; *Bs.* ulica, uliciça; (*Bs.* ulisćte, = ul); *Rg.* úliza, uliciza, (= *vicus*); (*Rg.* ulisćte, = ul); *Sla.* sokàk, szokak; *Rs.* улица, улочка, (переу́локъ, проу́локъ, переу́лочекъ, проулочекъ przecznica, poprzecznica; зау́локъ manowiec, ścieszka poboczna; *Tatar.* улусъ część obozu pod iednym Chanem); *Ec.* сморга, (*ob.* ścięgno, *ob.* stog); die Gasse, die Straße, *dem.* das Gäßchen. Ulica bywa stanowiona z wielu domów; ieden dom nie może stanowić ulicy. *Petr. Ek.* 49. Wynidź na ulice i uliczki miasta. *W. Luc.* 14, 21. Gdzież ten dom? iak się ulica zowie? pod iakim numerem? *Teatr* 19 c, 5. *Prov. Slo.* gedna ulica do druhég wbehá, iedna ulica w drugą wbiega, *res inuicem miscentur.* Ulica bez wyyścia, *sak*, *Ross.* мупикъ. *Slo.* kaźdá ulica ge mu úzka każda ulica iest mu wąska; tacza się, kaczki zagania, piiany). Drzwi i okna od ulicy. *Teatr* 27, 17. Ulica w ogrodzie, drzewami sadzona, allea, eine Allee, ein Schattengang. Ulice nakryte dla chłodu przechodzących się po ogrodzie, między dwoma szpalerami zawarte. *Kluk. Rosl.* 1, 76. Ulica szeroka lipami pod sznur sadzona. *Zab.* 9, 137. - §. *tr.* Uliczka, fórtka, drzwi, *fig.* przystęp, Pforte, Thüre, Zugang, Zutritt. Jezus do zgromadzonych zwolenników wszedł przez zamknione uliczki. *W. Post. W.* 3, 85, przez zamknione uliczki do pokoiu wszedł. *ib.* 2, 46. Pokalanym iaką szkaradnością żywota, uliczki żadnego dostoieństwa nie maią być otworzone. *Sax. Porz.* 8. Taki od niebieskich uliczek wypchnion będzie. *W. Post. W.* 2, 151.

Smierć ieſt uliczką własną żywota wiecznego. *Prot. Kont. D.* 5. - §. *Medic.* Uliczki, kanały, otwory w ciele ludzkim, dziurki przeduchowe, pory, sierotki, die Kanäle, Oeffnungen, Schweißlöcher u. s. w. im Körper. Z zimności pochodzą wilgoć, krwi zsiadanie, uliczek zatwieranie. *Spicz. pr.* Paraliżowe ziele uliczek zatkanie léczy. *ib.* 102. ULICZNIK, - a, *m.*, *Bh.* ulicnjk, po ulicach biegaiący, ein Gassenläufer, Pflastertreter; *w rodz. żeńſk.* ulicznica, *Bh.* ulicnice. - §. Ulicznik, grube dzienie koło dziur ulowych, pierzga. *Syr.* 110; der Vorstoß der Bienen im Stocke; (*Cr.* vulnyák *apiarium*). ULICZNY, ULICOWY, - a, - e, do ulicy należący, Gassen=, Straßen=, *Bh.* ulicny; *Vd.* vulizen; *Rs.* уличный. Stoiąc na rogach ulicznych. *Kucz. Kat.* 3, 271. Błoto uliczne. *Ryb. Ps.* 30, *Bud. Zach.* 10, 5. - *aliter:* dom uliczny, *oppos.* rynkowy. *Nar. Hſt.* 4, 40, w ulicy, nie na otwartym placu, ein Haus in der Straße drinn). - - (*ULICZBIĆ, n. p. ſkłonność do osoby uliczbionéy w wdzięki. *Pam. Warsz.* 4, 48 *Cztr.*, licznie opatrzonéy). - - ULIK, - a, *m.*, *dem. Nom.*, ul, *Rs.* улеёкъ; ein Bienenstöckchen. W tym uliku pszczołka nayprędzey usiędzie. *Rey Wiz.* 80 *b.* Trzeba, żeby ulików małych był zawżdy w pasiece doſtatek. *Kącz. Pas.* 9. - §. *tr.* Dziury te, w których zęby osadzone sadzą, ulikami lub komorkami zowią, *alveole.* *Perz. Cyr.* 1, 30 *et* 142, die Zahnhöhle, Zahngrube.

ULIPKI *plur.*, ciaſto nakształt opłatków, Hügelchen, Gebackenes wie Oblate. *Tr.* ULIPNĄĆ *Neutr. idntl.*, ulnąć, ulgnąć, ugrzęznąć, untersinken, versinken. - *fig.* W pilnym słuchaniu kazania iego wszyſtka prawie ulipnęła, *Hrbſt. Nauk. C.* 5.

ULITOWAĆ się; n. p. Panie! co na narody zsyłasz mord i woyny, J znow ulitowany klęſką ich i boiem Głaszczesz ie obfitością i drogim pokoiem, Day iuż się nam ubłagać! *Tom. roln.* 109, litością wzruszony. Ulitowanie, *Ross.* умиленïе; *ob.* Litować się.

ULIZAĆ *cz. dk.*, lizaniem ugładzić, ablecken, glatt lecken; (*Bh.* aulisanstwj, aulisnoſt pochlebſtwo, aulisny pochlebny; *Slo.* ulizivatise, lisicsiti, = pochlebiać, *Ross.* улаcкamь cackać, pieścić, улеcmumь, улещаmь wypochlebić, cf. obleśny). - *fig.* Ulizany człowiek, utarty, okrzesany; abgehobelt, abgeschliffen. Nieulizany, ungeschliffen. O nieulizanym człeku mówili Grekowie, że nie musiał nigdy Gracyom ofiary palić. *Teatr.* 24 *Czrt.*

ULNĄĆ, *ob.* Ulgnąć.

*UŁOGA, - i, *ż.*, n. p. Tańcuie ów i ten ſkacze, choć na iednę nogę, Ten się tacza, a i ów znać, że ma ułogę. *Miaſk. R.* 2, 185.

UŁOIĆ, *Rs.* усáлишь, *ob.* ŁOIC. UŁOKAĆ, *ob.* Łokać, łoczyć, n. p. Lakonowie niewolniki upiłe i ułokane zwykli byli dzieciom przywodzić przed oczy. *Glicz. Wych.* D 8, obeżrzałe, voll gefressen. UŁOKOWAĆ, *ob.* Lokować.

UŁOMEK, - mku, *m.*, *Boh.* ulom, ulomek, zlomek; *Slo.* ulomek, zlomek; *Vd.* shterezh, (cf. ſtérk, ſtorc), odsek, rogel, shterzel, pazel, shtor, okerhek, (*Vd.* lom, vlomek, reslom, = ruptura); *Bs.* ulomak, krrihat, mrriviça, odçip; *Rg.* ulòmak, utàrak, razbitak, ukarscjak, karscina, marva, marviza, odzjep, slammiza, (cf. słomka; (*Rs.* уломокъ, дранина; *Ec.* укрухъ, хомошъ, участокъ; ułomek czego, co się od czego ułomiło, ułupek czego, odłamek, ein Bruchstück, abgebrochenes Stück. Jedli, byli nasyceni i, ktemu nabrali siedm koszy ułomków, które zbywały. *Sekl Mark.* 8, *not.*, „odrobin, okruszków chleba", Brocken, Brotkrumen; napełnili 12 koszów ułomków z onego pięciorga chleba. *Dambr.* 171. Dawane im bywaią ukruchy, t. i., ułomki abo pokraiane sztuczki chleba. *Pim. Kam* 341. Z własnych potrzeb uymuie, nędznych karmi ułomkiem. *Teatr* 46, 12. - *Arithm.* Ułomek, *ułamek, liczba wyrażaiąca ilość mnieyszą od iedności. *Jak. Mat.* 1, 59, *Łęſk* 2, 18, *Sniad. Alg.* 1, 22; frakcya; ein Bruch, Rechnungsbruch. - §. Ułomek *aliter*, *opposito quasi sensu*, rzecz, którey się koniec ułomił, nóż, igła, miecz, rożen etc. *Cn. Th.* 1184, ein Stumpf, Stummel, abgebrochenes Werkzeug ohne Spitze. - Po ziarkach dobroć porcelany na ułomku od przepalonéy ziemi poznać się daie. *Torz. ſk.* 179, w łomie, im Bruche, w mieyscu ułamania. - §. Ułomek, uszczerbek, uszkodzenie, die Beschädigung, Verletzung. Toć przyydzie z wielką szkodą i z wielkim ułomkiem zbawienia twego. *W. Poſt. W.* 5, 308. O ziemſkie rzeczy się ſtarasz, z iawnym ułomkiem duszy swoiey. *W. Poſt. W.* 2, 78. W obżarſtwie nas ani wſtyd, ani ułomek zdrowia ukrócić nie może. *Oczk. przy.* 7. Ułomnemu się zdaie, iakoby samoż przyrodzenie takowym ułomkiem, iako iednym piątnem, złość iego naznaczyło. *Gor. Dw.* 340; ułomnością, Verstümmelung, Gebrechen.

UŁOMIĆ, *ob.* Ułamać. UŁOMKOWY, - a, - e, do ułomka należący, frakcyyny, Bruch=, den Bruch oder die Brüche betreffend. Zagadnienia, w które wchodzą ilości ułomkowe. *Alg. Nar.* 74. UŁOMNOŚĆ, - ści, *ż.*, kalectwo, Gebrechen, Gebrechlichkeit des Körpers, (Bresthaftigkeit), Verstümmelung; *Vd.* lomlivoſt, slomlivoſt; *Sr.* 1. brach, (cf brak); *Rg.* bescja, tròha, betegh; *Rs.* порóкъ. Jeśliby ławnikowi ułomność się iaka przydała, to ieſt iesliby olsnął, oknął, otrędowaciał, tedy nie ma być dlatego złożon. *Szczerb. Sax.* 204. W ślepych, w chromych, w ułomnych, chociaż takowa ułomność przyrodzeniu się przypisuie, wszakoż każdego to boli. *Gor. Dw.* 340 - §. ułomność, nieudolność, słabość, die Ohnmacht, Kraftlosigkeit, Schwäche. Dobre i złe przeciwne są rzeczy; iak obaczysz, że dobre ieſt możne, uyrzysz natychmiaſt niedołężność złego; a gdy ułomność obaczysz złego, zaraz się możność dobrego wyda. *Bard. Boe.* 112. Moralna ułomność, krewkość, die Schwachheit, Schwäche, Fehlerhaftigkeit. Ułomność plemienia ludzkiego często błądzić zwykła z przyrodzenia. *Kor. Hor.* 13. O iak ułomności ma człowieczeńſtwo nasze bardzo wiele! *Paſt. F.* 277. Dobry, kto na ułomność bliźniego nie mruczy. *Bach. Ep.* 55. Co w pospolitym człowieku ułomnością ieſt, w sędzi ieſt wyſtępkiem. *Mon.* 65, 57. Jak ziarno nie może być bez plewy, tak ludzie bez ułomności. *Petr. Pol.* 447.

UŁOMNY, - a, - e, UŁOMNIE *adv.*, a**) podobny do ułomienia, czyli złamania, *Vd.* lomliu, slomliu; zerbrechlich. Oba nie ułomne obracali w ręku swym oszczepy ogromne. *Zebr. Ow.* 200. b) ułomny, niezdrowych członków czyli zmysłów, defekt ciała maiący, bresthaft (Adlg.), ein körperliches Gebrechen habend, siech; *Sr.* 1. braschny; *Rg.* betexan, bescjav; *Ec.* бѣдный, (biedny), бѣдникъ, (biedak), усѣченъ, обрубленъ, уломный. W Greckim ięzyku chromy i ułomny, tak iak i w Polſkim, ściąga się podczas na tych, którzy na

na nogi, pod czas na tych, którzy na ręce chromi albo ułomni są; acz w teſtamencie chromy, na nogi, a ułomny, na ręce ułomnego pospolicie znaczy. *Sekl. Math.* 15. Dziecię ułomne, krom ręki, nogi narodzone. *Grui. Obr.* 305. Człowiek ułomny, ktory i nie mówi, i nie słyszy. *Dambr.* 403, głuchoniemy). Jeden, na iedno oko ułomny, ſkoro się ciała iey dotknął, przeyźrzał. *Skarg. Zyw.* 1, 12. Szpital ułomnego rycerſtwa. *Vol.* 3, 813. Slepy, chromy, ułomny. *Gor. Dw.* 340. - Ułomny, co do poſtaci czyli wzroſtu, cf. garbaty, garbuz, bucklig, gebrechlich. - §. c) słaby, niedołężny, krewki, schwach, unvermögend, fehlerhaft, leicht fehlend. Penelope, iak inne, w cnocie ułomna. *Hor. sat.* 230. Że ułomną mamy naturę i człowiek rozumny i uczony kochać się może. *Teatr* 9, 20. W tym razie oprzeć się nie można było; człowiek zwyczaynie ułomny. *Teatr* 30 *b*, 8. Jnsza ułomnie zgrzeszyć, insza z złości. *Wad. Dan.* 16.

ULOT, - u, *m.*, ulatanie, ulecienie, szybkie uciekanie, upłynienie, das Davonfliegen, der Davonflug, das Entfliegen, Entfliehen. Chwile słodkim ulotem zmykaiące. *Hor.* 2, 271. Ulot czasu. *Zab.* 10, 204 *Zabł.* ULOTNIENIE soli, *volatilisatio. Kruml.* 109, gdy ciało ſtałe, przemienia się w ciało lotne. *Śniad. Chem.* 32, gdy się do ciała iakiego ogniowi odpieraiącego inne dodaie, które ogniowi uſtępuie. *Kruml.* 375, (*oppos.* utrwalić). ULOTNY, - a, - e, ulataiący, entfliegend, entfliehend. Ulotne chwile wiosny naszey. *Kniaź Poez.* 3, 20. ULOTNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt ulotnym, die Entfliegbarkeit. Za pomocą ulotności swoiey szybko wchodzi w naczynia mleczne żołądka. *N. Pam.* 22, 70.

*ULOWATY, - a, - e, n. p. Golenie ulowate, zagniłe, sprosne, ziele to léczy. *Syr.* 917, *ob.* *ul, = wrzód).

UŁÓW, - u, *m.*, zdobycz ułowiona, *Rg.* loov, ulovjènje; *Rs.* улóвъ, (улóвка fortel, sztuczka); to co ułowiono, der Fang, den man auf der Jagd gemacht hat, die Beute. Będę ieść z ułowu syna mego. *Bud. Genes.* 27, 25. UŁOWIĆ *cz. dk.*, Uławiać *ndk.*, *Vd.* ulovit, vloviti, vjeti (cf. wziąć), vjemati, gorsribiti, poribiti; *Cro.* uloviti, ulovlyújem; *Bs.* ulovitti; *Rs.* уловить, уловлять, улавливать; łowiąc ułapić, uchwycić, fangen, fischen, *pr. et tr.*, erwischen, packen. Ułowili dwie wielkie szczuki. *Sk. Dz.* 1022. Żeśmy tę rybkę ułowili, za długą tęſkność odbierzemy wdzięki. *Wad. Dan.* 228. Pracuiemy we dnie i w nocy, a nic nie uławiamy. *Sk. Kaz.* 464. Co on ułowi, i na łonie uwarzę. *Cn. Ad.* 99, nic nie ułowi). W niezgodzie cudzey naylacniéy trzeciemu ułowić co chcieć. *Lub. Roz.* 121, w odmęcie dobrze łowić). Natan prorok przypowieścią Dawida do pokuty ułowił. *Sk. Kaz.* 80, er bekam ihn mit Manier. Dwie razem ułowił sobie boginie. *Teatr* 5 *c*, 19. Chciał go kłamſtwem ułowić, wywabionego przysięgą. *Zygr. Pap.* 314. Począł ich namawiać tym, czym łacno ludzie płoche ułowić można. *Baz. Sk.* 241, kaptować, ująć, zjednać sobie, zwabić). Murtozy ułowił łatwowiernego baszę, i ledwo nogę w namiot wſtawił, udusił go. *Kłok.* 224. Boię się, żeby cię chytremi i pochlebnemi słowy nie ułowił. *Boh. Kom.* 2, 333. Łapacze a obłudnicy, z zwierzchu się przyiaciołmi czynią, a nic nie myślą, iedno iakoby cię w czym podesali, ułowili, podchwycili. *Dambr.* 445, nie na proſtaka trafili: w czym go oni *podſtępić a ułowić chcieli, tym się sami ułowili, a prawie się siekierą swą poucinali. *Rey Pſ. Pp* 5. Ułowisz się, wpadniesz w sieć, będziesz w saku, w matni, *Rg.* ulovittise, lovijmse; du wirſt noch in die Falle kommen. Zły człowiek nie bogoboyny, sam się w złości swey uławia. *Kosz. Lor.* 63. Sam od swego sidła ieſt ułowiony. *Birk. Dom.* 90. Drugiego chcąc ułowić, sam się ułowił. *Cn. Ad.* 213, kto drugiemu dół kopie, sam weń wpadnie.

ULOWNICA, - y, *ż.*, pszczelnik, mieysce, gdzie ule ſtoią. *Cn. Th.* 897, *Cro.* vulnyák, pchelnyak; *Bsn.* uliscte, pceliscte; *Crn.* volnâk; *Rg.* ugljanik, celignak; (*diſting.* Pasieka); der Bienengarten, der Ort, wo die Bienenſtöcke ſtehen. *Ern.* 120. Trąd nie leci na pole i nie nosi miodu, Lécz zawsze w ulownicy siedzi, pilen chłodu. *Klon. Wor.* 45, *ob.* ulewniczy, ulewiczny.

UŁOWNY, - a, - e, - ie *adv.*, obfity ułów daiący, żyzny, fruchtbar, guten Fang gebend, beutereich. Bessarabiia z obfitemi paſtwiſkami i ułownemi ieziorami. *Star. Pob.* *A* 4 *b*, *Chodk. Koſt.* 59.

ULOWY, - a, - e, *Rs.* улéйный; do ulów należący, ulewniczy, Bienenſtocks=, Stock=. Ulowe oko, *ob.* Oko. Ulowy owad pszczołom szkodliwy. *Cn. Th.* 1184.

UŁOŻYĆ, *F.* ułoży *cz. dk.*, Układać *ndk.*, *Bh.* uložiti, ukladati; (*Slo.* uložjm *indico*; *Crn.* uklâdam, = funduię, *ob.* zakładam); *Rg.* uloxitti; (*Sla.* uloxiti, zaſtaviti, = zaſtawić; *Bs.* uklaſti *tudiculare*); *Rs.* уложить, укласть, укладывать; (*Ec.* уложить, улагаю, убавить, = uiąć, umnieyszyć); porządnie poſkładać, ſkładać iedno po drugim, uszykować, in Ordnung legen, ordnen, zu rechte legen. W drwalni uſtawnie robią około drew, rzeząc, rąbiąc, układaiąc w ſtosy. *Star. Dw.* 22, Holz in Schichten legen. Papiery te tak trzeba ułożyć, iżby się każdy od razu znalazł. *Kras. Pod.* 2, 208. Układać w tłómok, pakować, einpacken, ordentlich hinein legen. Już ułożono wszyſtko i upakowano do naszego wyiazdu. *Teatr* 28, 157. Póydź tu i upakuymy to wszyſtko! siadaią i układaią. *Teatr* 55 *e*, 27. Włosy układać, zbierać, die Haare in Ordnung bringen, abtheilen. Letka iego ręka sztucznie włosy układa. *Węg. Mar.* 1, 256. Ten człowiek, co mi włosy na głowie układał, musi częſto swoię żonę za głowę targać, bo i mnie ciągnął iak konia za grzywę. *Teatr* 51 *b*, 53. W głowie mu szydłem układano. *Falib. J* 3, widłami, igłami; nie dobrze w głowie ułożono; brakuie mu klepki; nie wszyscy doma). - Układać iakie dzieło, = pracować nad nim, spisywać ie, *Rs.* сочинить, сочинять; ein Werk verfassen. Układali nowy języka Polſkiego dykcyonarz. *Mon.* 68, 229. Zgromadzenie narodowe z pośpiechem układa konſtytucyą. *Gaz. Nar.* 1, 268. Ułożony, napisany, zpisany, *Ross.* сочинéнный. - *similiter*: Twarz iego pokazuie, że cóś wielkiego układa w swym umyśle. *Boh. Kom.* 2, 470, knuie, er brütet in seinem Kopfe was großes. Przygody czyli przypadki układaią komedyą. *Mon.* 70, 829, treścią są komedyi, Abentheuer machen das Lustſpiel aus; sind beym Lustſpiele wesentlich. Pozwól mi być pośrzednikiem; ułożymy nową radę. *Teatr* 49 *b*, 67, złożymy nową radę, wir wollen eine neue Deliberation halten. - - Ułożyć interessa, sprawy, kłótnie, = pogodzić, zgo-

dzić, ugodzić, ułatwić, Geschäfte berichtigen, in Ordnung bringen. Spuść się na mnie; potrafię ia rzeczy ułożyć. *Teatr* 19 *e*, 94. Ułożyć plan, plantę, einen Plan entwerfen. Plan iuż iest ułożony. *Węg. Mar.* 1, 249. Rzecz iaka iest ułożona na zgubę człowieka. *Boh. Kom.* 5, 363, uknowana, ukartowana, entworfen, geschmiedet. Ułożyć trzeba rano, co przez cały dzień robić. *Teatr* 50 *c*, 36, postanowić, entwerfen, bestimmen, beschließen. Jakże dzień dziś ułożymy? *Teatr* 19 *c*, 29, na iakie sprawy albo zabawy go podzielimy, wie wollen wir den Tag eintheilen? was für einen Plan für heute entwerfen? Ta godzina, ten moment los móy ułoży. *Teatr* 50 *b*, 97, zdecyduie, ustanowi, dieser Augenblick bestimmt, entscheidet mein Schicksal; *Ross.* уложение uchwała, ustawa). Chce widzieć iuż brata twego ułożonym i szczęśliwym małżonkiem. *Teatr* 30 *b*, 101, postanowionym, do porządku swego przyprowadzonym, ordentlich eingerichtet. - Ułożyć się, układ czynić, pogodzić się, sich mit einander vergleichen, abfinden; *Rs.* сдѣлаться, сладиться, порядиться. - *Simil.* Rzecz dziwna, ieżeli czego nie postrzeże, gdy z przeszłych następuiące rzeczy układa? *Siem. Cyc.* 26, wnosi, wniosknie). - §. Układać, pokładać, kłaść by leżało, kłaść spać, kłaść na łóżku, hinlegen, hinstrecken, schlafen legen. Jak go dobrze ułoży wino i sen zmorzy, Okoliczność i mieysce radę nam otworzy. *Hul. Ow.* 15. - *Usitatius in Reciproco*: Układać się *kontyn.*, Ukłaść się *idntl.*, pokładać się, kłaść się leżeć, kłaść się na łóżku, sich legen, sich hinlegen, schlafen legen, ins Bett legen, zu Bette gehen. Ludzie ubodzy, często przez trzy dni wprzód chorzy bywaią, niż się układą. *Krup.* 5, 471. O trzeciéy po północy układłem się; musiałem czekać, póki się Jegomość nie układł; za cóż to on tak późno spać poszedł? *Teatr* 35 *c*, 2. Układłam się wcześnie, ale miałam sen strasny. *Mon.* 67, 286. Późno w nocy się do snu układam. *Teatr* 42 *d*, *B*. Póydę, obudzę Jéymość; ale się nie bardzo dawno układła. *Teatr* 33, 79. Kiedy się układzie na łóżku, daią znać Sułtanowi. *Star. Dw.* 47. - *Ułożenie, położenie, układ, sposób iakim co położono, iak co kładą, trzymaią, chowaią, die Lage. Dziecię ma się u oyca by pączek w maśle, nic nie uzna, iedno zawsze by w uwinieniu, i w subtelnym iakim ułożeniu leży. *Glicz. Wych. E* 4. - *Simil.* Układaiąc się na szyię Paulową, całowali go. 1 *Leop. Act.* 20, 37, rzucaiąc, miotaiąc mu się na szyię). - *tr.* Układać, uśmierzać, ukaiać, besänftigen, beruhigen, stillen; machen, daß sich Schmerzen, Unruhen u. s. w. legen. Targanie i darcie w żywocie, w trzewach i w stolcu kmin kramny układa. *Syr.* 434. Podagryczne boleści układa korzeń rzepików. *Syr.* 277. Wino to gryzawki i morzyska w żywocie układa. *ib.* 120. Wódka ta bolenie głowy układa. *ib.* 426. Los różnice uspokaia, a układa uporne. *Gil. Post.* 251 *b*. - §. układać człowieka, = formować, kształcić, doskonalić go, ćwiczyć (cf. wkładać), einen bilden. Mógł pod twym dozorem, coraz lepiéy być układanym. *Pilch. Sen. list* 3, 269. Prawda, że ona iest ułożona więcéy nad swóy wiek. *Teatr* 37, 128. Czyż człowiek może tak swóy umysł ułożyć, by coś miał milszego nad siebie! *Teatr* 42 *d A*. Sam siebie w lepszego codzień męża układał, a z błędów zawsze cośkolwiek składał. *Pilch. Sen. list* 1, 380, er bildete sich zu einem täglich bessern Manne. Edukacya fizyczna ma układać człowieka do rycerskich dzieł i zręcznego obrotu. *S. Grodz.* 2, 68, wkładać, wprawiać, zu etwas gewöhnen, anhalten. Uczy się i układa młodzież do sztuki woienney. *Mon.* 74, 613. Ułożenie, charakter, sposób, w który się włożono, sposób postępowania, myślenia, der Character, die Denkungsart, Manier. Żal mi iéy; ma ułożenie tak powolne. *Teatr* 9, 7, sanfter Character. Nie przestawać z temi, którzy różnych od nas są obyczaiów i innego całe ułożenia. *Pilch. Sen. list* 1, 263. - *Oecon. et Venat.* układać ogary. *Mon* 72, 102, wprawiać do myślistwa, uczyć ich, die Jagdhunde gewöhnen, lehren, üben im Jagen. Krogulca układaią do pola na kuropatwy, iak iastrzębia, ale z większą trudnością, gdyż iest hardy i bardzo żwawy. *Lad. H. N* 81. - §. Układać, Ułożyć, *quo ad externum*, *quoad speciem*, kształcić, formować, piękrzyć, barwić, formen, bilden, gestalten, schmücken, zieren. Ciało do tysiąc wdzięków układała. *Bals. Św.* 2, 101. Nie powinniśmy gardzić tą powierzchownością, która na ułożeniu ciała zawisła. *Mon.* 72, 498. Jak piękna, iak przyiemna, co za ułożenie, iaka składność. *Teatr* 34 *c*, 25. Ciało szerokie ma, Brodę po sam pas białą, usta ułożone. *Jabł. Tel.* 21. Usiłował okazywać wesołość, układał sobie twarz. *Stas. Num.* 2, 74. Częstokroć samym twarzy ułożeniem z synowskiéy wykroczyć można powinności. *Siem. Cyc.* 40, samą miną). Wnet umiał iako drzewem toczyć, ułożyć się wężyka, do pierścienia skoczyć. *Tward. Wl.* 8. Chytre umysły podwóyne, pozornością ułożone. *Zab.* 11, 105. Obłudę z powierzchnią ułożył ludzkością, i tyrańską przysadził naturę lutością, Jakoby był niewinien. *Tward. Wl.* 10. Tak umiał wszystko dobrze ułożyć i ukryć przed nami, że z pierwszego weyrzenia zadziwieniem nabawił. *Kras. Pod.* 2, 239. - *Recipr.* układać się komu, dogadzać mu, układnością narabiać, sich bequemen, willfahren, gefällig seyn. Bierzmy przykład z Pana naszego, iako się wszystkim układa, chcąc wszystkich zyskać. *Sekl.* 60. *Jn minus bonam partem*, układać się, udawać dobrego, życzliwego, obłudną układnością narabiać, *simulare*, einen bessern Character heucheln, als man hat; Tugend, Freundschaft heucheln; sich verstellen. Wielu się pięknie układa, A w sercu ich skryta zdrada. *Jak. B.* 179. Plenipotent umiał się ułożyć w oczach młodego pana. *Zab.* 13, 194. Przed stryiem, iak może, układa się. *Teatr* 22, 25. Ułożyła się przed nim iak aniołek. *Teatr* 31 *b*, 82. Sławny ten szuler tak się umiał w téy kompanii ułożyć pięknie, że go do kart ledwie uprosić mogli. *Mon.* 68, 205. - §. Układać się czym, zakładać się czym, składać się, n. p. mieczem, *szczycić się, parować, auspariren, pariren einen Hieb, Stoß, abwenden, abhalten. Zawzięła się bitwa, i każdy aby uderzył, a niż się ułożył, bardziéy siłuie. *Krom.* 104.

UŁOŻYCIEL, - a, *m.*, układacz, który sobie co ułożył, przedsięwziął, der Entwerfer, Unternehmer. Ułożyciel zguby Polski. *Przestr.* 116, *w rodz. żeńsk.* Ułożycielka.

***UŁOŻYSTOŚĆ**, - ści, *ż.*, n. p. Z nizkiéy ułożystości na wysoki stopień dostoieństwa postąpił. *Błaż. Krom. ded.*, z nizkiego mieysca, położenia, z nizkiéy kondycyi.

UŁOŻYSTY, - a, - e, - o, albo - ście *adv.*, układny, układaiący

się, willfährig, gefällig. My głupi ułożystą skromność i cierpliwość twoię nie zważyliśmy, *mansuetudinem et patientiam. Krom.* 459.

ULRYK, - a, *m.*, imię męzkie, Ulrich, *Bh.* Oldřich.

ULTAY, *ob.* Hultay.

ULUBIĆ *med. dk.*, Ulubować *kontyn.*, ulubić sobie co, polubić, upodobać sobie co, etwas lieb gewinnen. Izraelczycy, gdy się od Egipczyków bałwochwalstwu przypatrzyli, ono sobie ulubowali. *Cil. Kaz. A a* 5. Ulubiony, luby, lieb, was man gern hat. Gęś, to moia nayulubieńsza potrawa. *Teatr* 20 *c*, 25. - Ulubować sobie w czym, = kochać się w czym, Wohlgefallen an etwas haben, sich daran ergötzen. Ja nigdy krotochwili wesołéy nie psuię; Owszem w małżeńskich godach chętnie ulubuię. *Zim. Siel.* 271. Toć iest móy luby syn, w którymem ia sobie ulubił. *Leop. Math.* 3, 17. - *Pass.* Która panna się ze wszech ulubi królowi, ta niech będzie królową. 1 *Leop. Ester* 2, 4, (która mu naywięcéy przypadnie do smaku). Ulubiło mu się tak. *Papr. Prob. A* 3 *b*, upodobało, es hat ihm so beliebt. Ulubienie, upodobanie, uciecha, (*ulubość, n. p. pełen ulubości. *Chodk. Kost.* 38), das Wohlgefallen, Vergnügen. Taiemność téy miłości przyda codzień nowych ulubień szczęśliwościom. *Stas. Num.* 2, 252. ULUBIENIEC, - ńca, *m.*, ulubiony, der Geliebte. Oblubieniec albo małżonek obiecany ulubiony, ulubieniec. *Cn. Th.* 567, der Verlobte. ULUBIENICA, - y, *ż.*, którą sobie kto ulubił, die Geliebte; oblubienica, małżonka obiecana ulubiona. *Cn. Th.* 567. Jdzie Sułtan z ulubienicą cieszyć się do Harem. *Zab.* 15, 78.

UŁUCZYĆ, *ob.* Łuczyć.

UŁUDA, - y, *ż.*, uludzenie, wab, powab oszukuiący, das Anlocken, Ankirren, die Lockspeise, das Berücken, Bestricken. Nadał Otton przywileiami Kappadocyą, na ułudę bardziéy, niż aby one trwać miały. *Nar. Tac.* 3, 88. Temi ułudy chcą budzić w nich nadzieie. *Przestr.* 213. *Stas. Num.* 2, 41. UŁUDZIĆ *cz. dk.*, Ułudzać *niedok.*, wabiąc zwieść, oszukać, anködern, anlocken, ins Netz locken, bestricken, fangen, berücken; (*Cro.* ulyuden, *Dl.* uludan *venustus*). - *tr.* Ułudza, zwodzi, świadczy się z ochotą. *Mon.* 68, 173. *Hul. Ow.* 82. Już się i djabłu samemu ułudzić nie dam. *Teatr* 33 *b*, 36.

UŁUPAĆ *cz. dk.*, Ułupować *kontyn.*, odszczepać, *Rs.* уколупнуть, уколупывать, abspalten. Kamienia nie po małym kąsku ułupuią. *Warg. Radz.* 94. UŁUPEK, - pka, *m.*, ułupiony ułomek, ein abgespaltnes Stück. Marmuru ułupek szeroki cienki iak skorupa, *crusta marmorea. Cn. Th.* 1007, *Wład.*

ULUTOWAĆ się, n. p. Strzałami malutkie dzieci postrzelaią, i nad temi, ktore ieszcze ssą, nie ulutuią się, i synom nie przepuści oko ich. 1 *Leop. Jes.* 13, 18, nie zlituią się, nie zmiłuią się). Nieulutowane okrucieństwo. *Syzt. sk.* 306, bez litości czyli miłosierdzia; nielitościwe; *ob.* Litować.

ULŻYĆ *cz. dk.*, Ulżywać *kontyn.*, Ulżać *ndk.*, *Bh.* ulewiti, slewiti, slewowati, osnadnjm (cf. snadny); *Sor.* 1. połojśchan, polochschan; *Crn.* slohkotim; *Vd.* poloshheishati, losheishi storiti, sloshheishati, polohkuvati, polohkeishati; *Cro.* lehkotiti, zlehkotiti, zlehkotújem, odlahkotújem; *Rg.* oblalescjatti; *Bs.* oblakscjati, laghglje uciniti; *Rs.* облегчить, облегчать; ulżywać komu ciężaru, lżeyszym mu go czynić, ulekczać, einem etwas leichter machen, erleichtern. *Alleuo*, ulżam brzemienia. *Mącz.* Tak mi ulżyliście, że iak piórko letki iestem. *Teatr* 12 *b*, 127. Ja pod ciężarem umieram. *Ip.* Pozwól mi, zaraz ci ulżę. *Teatr* 12 *b*, 127. Ulżyy iarzma tego, które na nas włożył oyciec twóy. *Bud.* 2 *Chron.* 10, 9. Ulżywać, ulgę sprawiać, uśmierzać, erleichtern, mildern, lindern. Powinność dyakonów była, aby ulżywaiąc pracy apostołom, szafarstwem się kościelnym bawili. *Skarg. Kaz.* 594. Oni żołnierze, będąc dobréy myśli, a trefnuiąc sobie, rozmaitemi żarty i śpiewaniem pracy podróżnéy sobie ulżali. *Baz. Sk.* 92, cf. słodzić, cukrować, umilić. Praca ich rozliczną pociechą ulżoną i ochłodzona była. *W. Post. W.* 329. Cierpliwość ulży, ułagodzi Cokolwiek ni poprawić można, ni się godzi. *Hor.* 1, 115. Obcowanie poufałe ulża i zabawia człowieka. *Zabł. Roz.* 79. Płacz smutku ulżywa powoli. *Bard. Tr.* 218. Pomierna rozrywka ulżywa i wypogadza umysł. *Pilch. Sen. Gn.* 221. Nie byłem powinien odstępować oyca nigdy, byłbym ulżył strapieniu iego. *Stas. Num.* 1, 190. Ulżywaiący, ulżący, ulgę przynoszący, *Rs.* льготный, льготенъ, облегчительный, отрадный. - Ulżywa co, Ulżywa się *med. et recipr.*, lżeyszym się staie, *Rs.* отдаётъ, отдалось; es läßt nach, wird gelinder, mildert sich. Ulżyło mi się, odelżło mi. *Cn. Th.* 1184, *Crn.* odlęshe mi; es ist mir leichter geworden. Ulży się za czasem ciężar. *Cn. Ad.* 1201, czas wszystko ułacnia). Ulżenie, folga, ulga, *Cro.* odlahkocha; *Vd.* polosheishanje, polagoja; *Rs.* отрада; die Linderung. W niczym znaleźć nie mogłem bolom mym ulżenia, Ni z oczu łez wycisnąć, ni z serca westchnienia. *Szym. S. W.* 55. Gdyby Bóg nie darował z dobroci swéy, aby się ulżenie stało tym, którzy nieprawość czynili, . . . 3 *Leop.* 4 *Ezdr.* 7, 68, aby się im *odłoga stała. 1 *Leop.*). - §*. *aliter*: Ulżywam się od ziemi, czuię, że mię coś unosi. *Oss. Str.* 3, unaszam się, podnoszę się, ich schwinge mich empor, erhebe mich. ULŻYCIEL, - a, *m.*, który ulżywa co komu, der Erleichterer; *Cro.* odlahkotitel; - *w rodz. żeńsk.* ulżycielka.

UM.

*UM, - u, *et* - a, *m.*, Słowo *um* iest to w Słowiańskim języku korzeń, który z siebie wypuszcza rozliczne modyfikacye; z niego pochodzą: rozum, umysł, umieiętność; um iest pierworodną w człeku władzą rozpoznawania rzeczy, czyli macica ideów porządnych. *Cztr. myśl.* 176, die Vernunft, cf. iąć, imać, *Ger.* nehmen, genommen, vernommen). *Bh.* um sztuka, umieiętność, rozum; *Crn.* um *intellectus*, *Crn.* umn *rationalis* (*ob.* *bezumny), *Crn.* umliv, = uważny); *Vd.* um, vum. resum, = rozum, *Vd.* umnost, misel, = myśl, umysł; *Cro.* uma, razum *disciplina, doctrina*; *Bs.* úm, razum, znanje, = rozum; *Rag.* um *mens*; *Rs.* умъ rozum, умный, умёнъ dowcipny, mądry, rozumny; умникъ mędrzec, умствовать rozumować, умствователь filozof). - Słowo Łacińskie *intentio*, może drugi pop, Łaciny nie umieiąc, nie wie co to iest; ale żeby o *przedłożeniu uma, t. i. o przed-

się wzięciu nie wiedział, to nie iest prawda. *Pim. Kam.* 114, że każdą sprawę poprzedzać powinien *um*, t. i. namysł, przedsięwzięcie.

Pochodz. (*cf. iąć*), *umieć*, *umieiętny etc.*, *rozum*, *rozumieć*, *rozumować*, *rozumny etc.*, **bezumny*, **bezumność*, *bezumstwo*, *zdumieć*, **zumieć*, *duma*, *dumać*, *dumny*.

UMACNIAĆ, *ob.* Umocnić. **UMACZAĆ**, *ob.* Umoczyć.

UMĄCZYĆ *cz. dk.*, mąką czyli stochmalem uwalać, zwalać, okurzać, mit Mehl bestauben. Młynarz nie umączony rzadka rzecz. *Pot. Arg.* 721, *Rys. Ad.* 41. Kto miele w młynie, umączy się. *Pot. Pocz.* 110. Nie chodź do młyna, ieśli nie chcesz się umączyć. *Pot. Arg.* 787. – *allegor.* Któż iest tak święty, żeby się nie miał w tym młynie umączyć? *Pot. Syl.* 135, cf. pokalać.

***UMĄDRZYĆ**, *Rg.* umûdriti tkoga *sapientem facere*, mądrym uczynić.

UMAGLOWAĆ, *ob.* Maglować. **UMAIĆ**, *ob.* Maić. **UMAIĘTNIĆ**, *ob.* Maiętnić. **UMAKAĆ**, *ob.* Umoknąć.

UMALIĆ *cz. dk.*, *Rs.* умалить, умалять; małym uczynić, umnieyszyć, klein machen, verkleinern, verringern. Cerkiew' ile do swoiey całości upaść i zginąć nie może, ile zaś w cześciach swoich, *owegdy maleiąc, a *owegdy szerząc się, i umala się i upada. *Smotr. Ap.* 102. Umaleni iesteśmy, i znacznie poniżeni. *ib.* 177. Przy uczynku niegodziwym Dla umalenia przygany, Przecię pragnie być nim zwany, Choć kto nie iest sprawiedliwym. *Zab.* 8, 93 *Tręb.*; (*Rs.* умалительное, уменшительное слово, słowo zdrobniałe). Umaliłeś człowieka małem od bogów, sławą i uczciwością obwarowałeś go. *Bud. Ps.* 8, 5. mało mnieyszym uczyniłeś go od aniołów. *Bibl. Gd.*).

UMALOWAĆ, n. p. Dyde szatę ma, któréy brzegi pracą niedościgłą Zręczny Tyryyski przemysł umalował igłą. *N. Pam.* 8, 232, *ob.* Malować.

UMAMIĆ, *Rs.* уманить, уманивать, *ob.* Mamić, obmamić.

UMARCIE, **UMARŁY**, *ob.* Umrzeć. **UMARSZCZYĆ**, *ob.* Marszczyć.

UMARTWIĆ, **UMARTWIAĆ**, **UMARTWIENIE**, *Rg.* umartvitti; *Ross.* умертвить, умерщвлять (= 1. umorzyć, zabić); *Ec.* усмертити, уморить, умертвить. Umartwiaią ciało swe. *Spicz. pr.* Powściągliwość, umartwienie ciała, maią za zasadę cnot; żaden z nich przed wieczorem ani ie, ani pije. *Pim. Kam.* 298, *Ec.* помертвенїе; (*Sla.* umèrtvenje, mèrtvi san, = letarg, *ob.* Martwić). **UMARZAĆ**, *ob.* Umorzyć.

UMARZNĄĆ *med. idntl.*, mrozem być przeiętym, erfrieren. Człowiek głodny, chory, umarzły, ubogi, czy także szczęśliwy? *Petr. Et.* 12. Morze umarzłe. *Ban. J.* 4 *b*, lodowate, das Eismeer. Umarzł mu nos. *Tr.*

UMASKOWAĆ, *ob.* Maskować. **UMATAĆ**, *ob.* Umotać.

UMAWIAĆ, *ob.* Umówić.

UMAZAĆ *F.* umaże *cz. dk.*, pomazać, uwalać, beschmieren, besudeln; *Bh.* umazati; *Vd.* umasati, v'masat; *Rs.* умазать, умазывать, (cf. умаслить, умасливать tłusto zaprawić). Z konia na łeb zlecieć, choćby się przyszło w błocie po uszy iak wieprzowi umazać. *Mon.* 74, 2. On się uczernił, uproszył a umazał. *Rey Pst.* Q q 2. Wzięli suknią Jozefową, i umazali ią we krwi kozła. *Bud. Genes.* 37, 32. Umaż cnotę, iak chcesz w błocie, droższa ona, chociaż się ubrudzi, niżli niecnota, kiedy się wycudzi. *Papr. Kol. E* 6.

***UMBRA**, – y, *ż.*, *Lac.* cień, der Schatten. – *fig.* Nie chcę hańby narodowéy obnażyć, i owszem rzucę tu na oczy umbrę sobie. *Tward. W. D.* 32, zasłonę). – §. Umbra, brunatna tłusta spieczona ziemia, któréy malarze zażywaią do ciemnego malowania. *Kluk Kop.* 1, 334., die Umbra, Umbererde. **UMBRELA**, **UMBELA**, – i, *ż.*, **UMBRELKA** *dem.*, ciennik od słońca, od światła, świecy, *Bh.* stinidlo; *Sr.* 1. khodžik (chłodzik), zakitcžwo; *Crn.* senzhilu; *Vd.* senzhillu, sienzhek, sienzhnik; *Rg.* nadsjenniza, sjenza; *Rs.* тѣнникъ; Sonnenschirm, Lichtschirm, Augenschirm. Raycy Krakowscy umbrelę złotą, aż na zamek nad królem nieśli, *Gwag.* 147, parasol). Maiąc wielkie oczu bolenie, wziął z sobą umbelę. *Wys. Al.* 311.

UMBER, – bra, *m.*, gatunek psów gończych, eine Art von Jagdhunden. *Tr.*

UMĘCZYĆ *cz. dk.*, Umęczać *ndk.*, *Bh.* umučiti; *Rs.* умучить, умучивать; męcząc zabić, na śmierć zamęczyć, zu Tode martern, zu Tode quälen. Boiaźń mię umęcza. *Hul. Ow.* 173. Umęczony, męką udręczony, *Ec.* примѹ́ченъ, умѹ́ченъ. Umęczenie, *Slo.* umučeni. Przy szpitalach wszędzie są boże umęczenia. *Hrbst. Nauk. P.* 4 *b*, boże męki, figury, Crucifixe.

UMERLAK, – a, *m.*, zmerlak. *X. Bielsk.*, człowiek iak trup, żyiący chodzący trup, ein Mensch wie eine Leiche; (*Bh.* umjráček dzwonek, którym się śmierć oznacza, Todtenglöckel).

UMIĄĆ *cz. idntl.*, umiнać *ndk.*, miąc ugnieść, ganz zerknütteln; *Crn.* umęti, umânem, (*distgu.* umieć); *Ross.* умять, уминать.

***UMIALNY**, – a, – e, mogący być umianym, poznanym, (*Rs.* умственный filozoficzny), erkennbar, erlernbar. Pytagoras, dowcipny prawdołówca umialnéy skrytości. *Petr. Hor. E* 2. – §. *umialny, od rozumu pochodzący, Verstandes:. Cnoty są dwoiakie, uczynkowe i umialne. *Petr. Et.* 45. ***UMIAŁY**, – a, – e, *Boh.* umělý; *Ross.* умный; umieiący, umieiętny, mądry, verständig, der etwas versteht. Nie umiałemu lekarzowi nie powierzasz się. *Eraz. Jęz. M* 3 *b*. Kniaź Sanguszkowic hetman umiały i szczęśliwy. *Biel.* 587. Pytał go, ieśliby on był w téy nauce umiały. *Eraz. Jęz. N b*. Bracia, iezdno samemu wiatry wyprzedzić umiałe. *A. Kch. W.* 349.

UMIAR, – u, *m.*, pomiar, symetrya, rechtes Verhältniß, Symmetrie, Proportion. Koń cudny, którego każdy członek ma proporcyą, to iest, prawy umiar ku wielkości ciała. *Cresc.* 524. Zważ, opatrzność, iakim umiarem wasz w pewne kształty stan iomie. *Zab.* 10, 408 *Zabł.* Pastwiska nie przebrane, rozsadzone źrzódła Pod umiar kunsztu właśnie natura dowiodła. *Pot. Arg.* 144. Uczucie w sztukach, przyzwoitości, umiarów i piękności. *Mon.* 76, 245. Pokarm ten nie tak bardzo szkodzi, zwłaszcza z umiarem pożywany. *Cresc.* 242, z pomiarkowaniem, miernie, z miarą, mäßig, mit Maße. **UMIARKOWAĆ** *cz. dk.*, umierzyć, pomierzyć, miarą ukrócić, *Sr.* 1. pomĕrem; *Vd.* rednosmeriti, triesiti, sdershuvati, masati; abmessen, nach dem Maße bestimmen. Poszedł starzec umiarkować podział bydła między braci. *Stas. Num.* 1, 159. Tak się człowiek mądry ma umiarkować, aby go

się nie lękano, i nim nie gardzono. *Bud. Ap.* 70. Przecz nie tak umiarkuiesz tego nędznego żywota swego? *Rey Pst. Tt* 4. Organy-ć nadobne pozłociste będą, i nadobnie piszczą, kiedy ie dobrze umiarkuią; ale iako się też roztrzęsą z onego porządku swego, to też iuż będzie więcey sapu, niżli cudnego piskania. *Rey Zw.* 71, *ob.* stroić, nastroić, rozstroić). Umiarkowany, właśnie w miarę, pod strych, nieprzesadny, *phys. et moral.*, *Sr.* 1. pomĕracźé, pomĕrné; *Vd.* rednosmeren, triesen, masast, sdershliu, massik; *Cro.* s'masen; *Hg.* mertekletes; *Bs.* razlosgit (cf. rozłożyć); *Rs.* умѣренный. Umiarkowanym być, *Ec.* мѣрнствовати. Woda wolna, która ani iest zimna, ani gorąca, ani też ciepła, ale tak umiarkowana, że nic w niey zbytnie nie czuć. *Syxt. śk.* 66. Niech będą umiarkowane i krótkie twoie słowa. *Teatr* 51 *d*, 62. Umiarkowanie, umiar, proporcya, *Sor.* 1. pomernen'o, pomernoścź; *Crn.* masnost, mas, masa; *Vd.* massa, massikost, rednosmernost, triesnost, mernost, masa, sdershlivost, domernost; *Bs.* razlosgnost; *Rs.* умѣренность; das rechte Verhältniß. W posągach i budynkach istotna piękność albo takie części wszystkich, z których się składaią, umiarkowanie, że na pierwsze spoyrzenie miłym w oczach każdego staią się widokiem. *Mon.* 67, 451. Różne są białogłowskie umiarkowania ciała, co gdy lekarz rozumie, wszystkiemu wygodzi. *Czach. prz. f.* 1, temperatury, temperamenta, komplexye). Ze światła rozumu wypływa umiarkowanie, które broni nas od zbytku, i potrzeb umnieysza. *N. Pam.* 24, 326, wstrzemięźliwość, Enthaltsamkeit. - *aliter*: Umiarkowanie ugody między Smoleńskiem i Mścisławem, 3ogo Stycznia dokonane było. *Steb.* 2, 347. ułożenie, układ, traktat tey ugody, die Verhandlung des Vergleichs.

UMIATAĆ, *ob.* Umieść. UMIATACZ, -a, *m.*, co zamiata. *Wlod.*, der Auskehrer, Ausfeger, Kehrmann; *Sr.* 1. tedźicźer. *Scoparius*, *umietacz, sługa do umiatania domu. *Mącz.* UMIATACZKA, *fem.*, die Kehrmagd, die Ausfegerinn; *Sr.* 1. tedźicźerka.

UMIEĆ, umiał, umie, umiem *med. ndk.*, *Bh.* uměti; *Sr.* 2. humĕśch; *Sr.* 1. wumem; (*Crn.* umęti, umânem *interpretor*, umętam, umétůjem, = ćwiczę się, *Crn.* umétůjem, = rozważam; *Vd.* umeti, resumuvati, modruvati, = rozumować); *Cro.* umeti, umim; *Rg.* umjetti; *Bs.* umjetti, znatti; *Rs.* умѣть, умѣю; verstehen, können, wissen. *Inter* umiem i wiem *est hoc discrimen*: wiem *ad cognitionem meram pertinet*, *ut*: wiem co, kto, gdzie, kędy, ieśli etc.; umiem *ad cognitionem actioni coniunctam*, *ut*: umiem pisać, śpiewać, strzelać. *In quibusdam subauditur verbum actionem significans*, *ut*: umiem po Włosku, t. i. mówić; *hic vero*: nie umiem Łaciny, którąm słyszał abo czytał, *subaudi* na pamięć, abo nie umiem z pamięci mówić, choć wiem, bom słyszał. *Cn. Th.* 535. Umieć iest swego dowcipu twory wydawać bez podległości cudzym modelom i przepisom, ani oglądaiąc się coraz na mistrza. *Pilch Sen. list* 1, 272. Im więcey wiemy, tym mniey umiemy; im więcey nabieramy znaiomości, a im mniey poznaiemy ich między sobą stosunek, tym bardziey oddalamy się od prawdy. *Stas. Buff.* 24. Nie sromota co umieć. *Cn. Ad.* 189. Lepiey co umieć, niż wiele mieć. *Cn. Ad.* 437. Kto nie umie, nie może, przyczyna za pasem. *Fr. Ad.* 3. Wiele umie, kto nie umie nad potrzebę. *Fr. Ad.* 4. Nie ten mądry, co siła umie, ale ten co umie umieć, (cokolwiek umie. *Lub. Roz.* 23, który wie, co z tym robić). Day boże wszystko umieć, a nie wszystkiego używać. *Rys. Ad.* 12. *Rg. Prov.* tko umiè, tèmu dvje, *nullum numen abest, si sit prudentia*). Czego nie umiesz, nie powiaday, żebyś umiał. *Radz. Syr.* 3, 28. Poty się człowiek uczyć ma, póki nie umie. *Min. Ryt.* 4, 167. Kto przestaie na tym, co umie, wielki iest nieuk. *Pilch. Sen. list* 5, 219. Co kto umie, z tym się stawi, Przy słowiku i sroka piosnkami się bawi. *Sim. Siel.* 102, *Star. Dw.* 11. Umie pacierz z mamką. *Cn. Ad.* 1372, nie bez pomocy). Kto nie umie pacierza, niech na morzu płynie. *Pasz. Dz.* 57, do boga, gdy trwoga). Umie to, iak pacierz. *Cn. Ad.* 1203, smarownie). Ja to na pamięć umiem. *Teatr* 34 *b*, *G* 2. Ja wszystkie nauki na palcach umiem. *Boh. Kom.* 1, 321. Umie na palcach pisma Woltera. *Mon.* 76, 89. Nie *umiewa, (*dual.*, = nie umiemy my dway) oracyi. *Groch. W.* 335. - *Cum Infinitiuo*: Umiesz ieść, nie umiesz robić. *Cn. Ad.* 1203. Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawiązać, alić go na urzędy sadzaią, alić go iuż z rady nie wyganiay. *Rey Zw.* 70 *b*. Wiele umie, kto milczeć umie. *Mon.* 67, 221. Nie umieć tańcować, nic to nikomu nie wadzi, a przecię wstydby każdego, kto nie umie, kiedyby przed tym, kto umie, tańcować miał. *Ger. Dw.* 326. Wielka różność umieć samemu coś, a umieć tegoż nauczyć kogo. *Fr. Ad.* 91. Trzeba umieć żyć z ludźmi. *Teatr* 29, 86. Do mody stosować się należy, żeby uchodzić za ludzi, umieiących żyć. *ib.* 19 *b*, 7. - *§. Pan was rozproszył między pogany, żebyście wysławiali cuda iego, i kazali im *umieć, że nie iest inszy bóg krom niego. 1 *Leop. Tob.* 13, 4, wiedzieć, znać, poznać, wissen, erkennen. Nic mu odpowiedzieć nie raczył; ale go odesłał do onego umienia iego o rozumie swoim. *Rey Pst. Nn* 1, do rozumienia, do opinii, zarozumiałości, mniemania iego, Meynung von etwas, *Rs.* умѣнїе; (*Rg.* umjenje *industria*). - §*. Umieć na co, *umieć z czym, = znać się na czym, wiedzieć, iak się z tym obchodzić, mit etwas umzugehen wissen, damit zu Rechte kommen, es verstehen. Nie da sobie lekkości uczynić, pilen swego, a umie na wykręty. *Rey Zw.* 191. Zygmunt August z cesarzem Tureckim bardzo dobrze umiał, i wiódł z nim przyiaźń aż do śmierci dobrą. *Gwag.* 133. - Umieć z czym, umieć czym, ćwiczonym, biegłym być w czym umieć się obchodzić, robić czym, womit umzugehen wissen, darin geübt seyn. Zdziwił się świat, iak iedna ręka umie tak dobrze buławą, iakoby nigdy pióra nie znała, umie tak dobrze piórem, iakoby nigdy buławą nie umiała. *Birk. Zam.* 25. Pokaż, co umiesz z buławą przy szyku. *Jabl. Buk. H* 3 *b*. Miał z sobą 1000 mężów, z których każdy umiał dobrze z łukiem. *Jer. Zbr.* 55. Trafił żołnierz na takiego, który tak umiał ięzykiem, iak on mieczem. *Sk. Zyw.* 1, 60. - §. Umieć, módz, być w stanie dokazania, dokazać, ważyć, znaczyć, przemagać, wydoływać, können, vermögen, ausrichten, im Stande seyn auszurichten, zu bewerkstelligen. Jeszcze podobno miała nadzieię Ewa, iż Abel ożyie, bo ieszcze nie widziała, co śmierć umie. *Sk. Zyw.* 1, 135. Nie wiedzieliśmy, co to kacerstwo, i co umie. *Sk. Kaz.* 329. U Obertyna poznał Wołoszyn, co wolny Polak umie. *Warg. Cez. praef. C.* Byś wiedział, co ta exekucya Warszawska umie, sambyś

się iéy lękał. *Orzech. Qu.* 8. Takci umie nierozmyślna rada, za którą idzie niezgoda. *ib.* 11. J ia też wiem co seymy umieią; przeto poiednałem się z wszyſtkimi sąsiady swemi. *ib.* 15. Chociażem tylko ogroda pilnował, Wiem co dwór umie, bom go też ſkosztował. *P. Kch. J.* 168. Przykład Solima iasnym dowodem, co umie nienawiść i zazdrość w sercach nieukróconych. *Klok.* 93. Ty nie wiesz ieszcze co umiem, iak się rozgniewam! *Teatr* 55, 47. Jeżeli raz cię ieszcze z Klaryssą zobaczę, poznasz dopiero co umiem *ib.* 55 *b*, 35. *Pochodz.* pod *Jąć*, et *Um*. - - (UMIECONY, *ob.* Umieść). - UMIEIĘTNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* umělost, (*Bh.* uměnj sztuka); *Slo.* umělost; (*Crn.* umetalnoſt, umêtnoſt, = kunszt, sztuka, *Vd.* vmetalſtvu, vmetalnoſt, kunsht); *Vd.* soſtopnoſt, vushenuſt; (*Cro.* vmetelnoſt, = sztuka); *Bs.* umjetevnos, umſtvo, znanje; *Rg.* umjeteonos, umjetovnos, umjetnos, umiteonſtvo; *Rs.* умѣнїе, ученостъ; wiadomość czego, umienie czego, die Wiſſenſchaft. Do zdrowia potrzebna jeſt umieiętność życia, abyś umiał się powściągać. *Petr. Wod.* 2. Umieiętność na ten czas prawdziwa bywa, gdy rzeczy przez swoie własne i naybliższe przyczyny poznawane bywaią. *Sak. dusz. pr.* - *Objective*: umieiętność, nauka któréy umienia nabywamy; cf nauka). Umieiętność walna, powszechna, umieiętność wszytkiego, nauka walna, wszyſtkie zawieraiąca w sobie, *encyclopaedia*. *Cn. Th.* 481. Ubolewać nam należy, że maiąc wszelką umieiętności wiadomość, dzikość i grubiiańſtwo dawniéyszych czasów panuie w nas. *Mon.* 74, 203. UMIEIĘTNY, - a, - e, UMIEIĘTNIE, UMIEIĘTNO, (*Pim. Kam. pr*), *adv.*, wiadomy, znaiący, umieiący co, biegły w czym, geſchickt, verſtändig zu etwas, ſich auf etwas verſtehend; *Slo.* umělý (*ob.* umiały), (*Bh.* uměnný sztuczny, umělec artyſta; *Crn.* umêtn, = sztuczny, *Crn.* umetalz *artifex*, *Vd.* vmetaln, vmetalnoſten, kunshten, = kunsztowny, *Vd.* vmeteln *idoneus*); *Bs.* umjetevni, znanni; *Rg.* úman, umjètan, umjèteon, umiteon, vjesct, umjetni, *Subſt.* umiteonik, (*Rg* umjèteon *induſtrius*); *Ross.* умный, умёнъ, *Subſt.* умникъ, *f.* умница; *Ec.* вѣдый, вѣжда. Wziął z sobą 700 mężów, z mieczem umieiętnych. *Bud.* 2 *Reg.* 3, 26, umieiących mieczem robić, die das Schwert zu führen wußten. Serce iego zdrady nieumieiętne. *Gor. Sen* 165, nie umieiące zdradzić, unfähig. Umieiętnie, geometrice, nie po rzemieślniczu. *Sol. G.* 7, umialnie, po uczonemu, wiſſenſchaftlich, gelehrt.

UMIĘKCZYĆ *cz. dk.*, umiękczać *ndk.*, zmiękczyć, przemiękczyć, erweichen; *Cro.* umekchavam; *Rs.* умягчитъ, умягчатъ; (*Ec.* предумягчаю, *Gr.* προμαλάττω *praemollio*). Appius umiękczał lud *cztami, dary i innemi łagodnościami. *Biel. hſt.* 119. Racz w nas umiękczyć to zakamieniałe serce nasze. *Rey Pſ.* B b b 4. Woſk umiękczony. *Otw. Ow.* 612.

*UMIENIĆ *cz. dokon.*, *Bh.* uminiti, uminowati; umyślić, przedsięwziąć, einen Vorſatz faſſen, ſich vornehmen, beſchließen. Rzymianie umienili do gruntu Kartaginę zburzyć. *Biel. Sw.* 34 *b*. Książęta przednieysi umienili się po Alexandrze rozdzielić króleſtwy. *ib.* 29 *b*. Więcéy ieszcze umienili czynić przeciw nim, niż się nadziewali. *ib.* 34 *b*. Mahomet był umienił wszyſtkę Europę wziąć. *ib.* 120.

UMIERAĆ, *ob.* Umrzeć.

UMIERNIK, - a, *m.*, *temperator*, powściagacz, uſkramiacz. *Mącz.*, kto co umiarkuie, der Mäßiger, Hemmer, Bändiger - (UMIERZIC komu co, *ob* Mierzić). - UMIERZYĆ *cz. dk.*, umiarkować, pomiernie przyſtosować, *Rs.* умѣритъ, умѣрятъ, умѣриватъ, (= w mierze ukrzywdzić, za mało odmierzyć, 2. uśmierzyć); abmeſſen, abpaſſen. Juryzdykcye powinny być dobrze umierzone. *Mik. Turk.* 49. Maxymy moralne umierzone dobrze z pierwiaſtkową religiią, i zgodne z uſtawami pańſtwa. *ib.* 414. Biſkupi mądrość chrześciiańſką, naukę ewanielii, z umierzeniem serca i umysłu swego złączyli. *Eraz. ięz. A* 2. Cel komissyi edukacyynéy jeſt zrównać i umierzyć iak naylepsze edukacyi kraiowéy sposoby. *Mik. Turk.* 413. Pop przy ołtarzu wprzód sobie umierzy mieysce rany u wołu, niżli go uderzy. *Bard. Tr.* 283. Umierzyć gdzie, celować, wohin zielen. To wyrzekłszy, wyſtrzelił oszczep i uderzył Parysa prawie na tarcz, kędy był umierzył. *J. Kch. Dz.* 56. Umierzyć w co, trafić, ugodzić, hinein treffen, treffen. W ptaka z łuku ſtrzałą umierzył. *Cresc.* 635. Jednym w ziemię, w grzbiet drugim oszczepem umierzył. *Zebr. Ow.* 201. Aby adwersarze kauzę swą złą i niesprawiedliwą obaczyć, a z nami do zgody umierzać mogli. *Teof. Zw.* *a* 4, do zgody trafić, przyyść).

UMIEŚĆ, umiotł, umiotła, *F* umiecie, umiotę *cz. dok.*, Umiatać, Umiotać *ndk.*, *Bh.* umeſti, umetl; (*Rs.* умѣтитъ, умѣчу urzucić, trafić, ugodzić; *Eccl.* умeтъ śmieci); zmiataiąc uczyścić, rein kehren, auskehren, wegkehren. Miotły ku umiotaniu domów brzozowe *Cresc.* 471. Umieć dobrze w domu swoim, toż u drugiego śmieci ukazuy. *Sk. Kaz.* 279 *b*. Gdy każdy przed swym domem umiecie, wszyſtkie miaſto chędogie będzie. *Cn. Ad.* 231. Dom umiecony, ochędożony. *Rey Poſt.* N. 5. Oto ia posła moiego ślę przed tobą, który umiecie twoię drogę przed tobą. *Farn.* 54. Wszyſtko pobrał, do czyſta, iak umiótł. *Cn. Ad.* 1271, wie ausgekehrt. Otoż pohaniec Ruſkie umiótł włości. *Mioſk. Ryt.* 2, 82. - *transl.* Cicho odcinamy liny, tedy ſkokiem Umiatamy wiosłami po morzu głębokiém. *A. Kch. W.* 83, przerzucamy, biiemy, robiemy wiosłami, wir fegen das Meer mit den Rudern. - *fig.* Dewotka cudzą sławę nabożnym ięzykiem umiata. *Nar. Dz.* 3, 144, szczypie, ſie reißt den ehrlichen Namen andrer herum.

UMIEŚCIĆ, *Rg.* umjèſtiti, (*Rg.* umjeſtitise, = osieść); *Cro.* umeschújem; *Rs* умѣститъ, умѣщаю, размѣститъ, размѣщатъ. Umieścić się, *Rs.* умѣститъся. Nie do umieszczenia, co się nie umieści, *Rs.* невмѣстный. Umieszczony na urzędzie, amploiowany, użyty, *Ross.* опредѣленный; *ob.* Mieścić.

UMIESZAĆ *cz. dk.*, Umieszywać *cont. et freq.*, zupełnie pomieszać, *Crn.* umęſti, umêdém; *Rs.* умѣшатъ, умѣшиватъ; durch einander miſchen, ummiſchen. Leżeli na kupie umieszani czarci. *Przyb. Milt.* 16. Boki iéy okrążaią umieszani społy Troianie, Fenikowie i Julus wesoły. *N. Pam.* 8 232. Sieczkę umieszywać. *Haur Sk.* 52. Umieszanie, UMIESZKA, - i, *ż.*, *Rs.* умѣска, die Vermiſchung. Rodnych drzew niezliczone buiaią rodzaie, Każde w dziwnéy umieszce cień rozległy daie. *Przyb. Ab.* 58.

**UMIESZCZKA, - i, *ż.*, umieszczenie, mieysce umieszczenia, die Placirung, Unterbringung, der Ort, wo etwas hingeſtellt worden.

UMIEZGAĆ *się, ob.* Umizgać się.

UMILIĆ *cz. dk.*, Umilać *ndk.*, *Rag.* obgljúbiti, omilliti; (*Bh* umileti se, = wzaiemnie z sobą się pieścić; *Rg.* umilliti *e gr.* nâbunu *tumultum blanditiis sedare*, cf. udobruchać, ułagodzić, uśmierzyć; *Rs.* умилить, = do litości poruszyć; uwdzięczyć, przymilić, milszym, wdzięcznieyszym uczynić, verangenehmern, angenehmer, lieblicher, freundlicher machen, verlieblichen, verschönern. Dzieci Menalka zdały się całe na to silić, Aby resztę dni iego naywdzięczniey umilić. *Chodk. Gesn.* Przymknij się sporo Przyiemnym wdziękiem umilona Floro *Zab.* 16, 323. Nic bardziey człowieka nie umila nad radość. *Węg. Mar.* 3, 329. Twarzyczka iéy się umila. *Teatr* 25, 13. Ustąp obludo z umilonym czołem, Coś to z postaci aniołem. *Nar. Dz.* 1, 122, mit freundlicher Stirne. Daie sam bóg wiernym łaskę, aby mu byli umileni i wdzięczni. *Sk. Kaz.* 413. Bogu się co naylepiéy upodobać i umilić pragniem. *ib.* 225. Jeśli dla pana co pracy podeymiecie, słodkością się wam wielką ułacni i umili. *Sk. Kaz.* 413. Pierwiastki panuiących radość i fawor umilić powinne. *Nar. Tac.* 2, 479. Człowiek wielki, i żywotem i nauką umilony. *Sk. Dz.* 606. – § Umilić; Umiłować *kontyn.*, ulubić, ukochać, pokochać, lieb gewinnen. Zakon twóy miłuię, ty też umiłuy mię, Jowa. *J. Kch. Ps.* 183. Jeśli mię (Chrystusa) kto miłuie, i ociec móy umiłuie go. *Dambr. Kaz.* 2. Chrystus umiłował nas dwoiaką miłością, t. i. w ustawie wieczerzy i w odkupieniu. *Dambr.* 205. W pierwszym zapędzie wzrok sobie umiła piękny kształt. *Zabł. Roz.* 4, milszym sobie wystawia, niżeli iest). Łańcuchy które umilonych dopinaią duchów, *cupidos amantes. Zebr. Ow.* 100, miłą postacią zaiętych, omamionych). Nierówno więcéy umiłował nas, niżli my umiemy umiłować dziatki swe. *Rey Pst. Uu* 6. Umiłował ciebie Pan Bóg przed stworzeniem świata, przy stworzeniu, przy odkupieniu, i przy poświącaniu; nie będzieszże chciał odmiłować takiego miłośnika twego? *Hrbst. Nauk K* 5. Tak bóg umiłował świat, iż syna swego dał. *Biał. Pst.* 83. Byście miłowali ieden drugiego, iako umiłował was. *Bud. Joa.* 15, 12, *Zygr. Gon.* 140. Weyźrzawszy na młodzieńca, umiłował go. *Sekl Mark.* 10, *not.* „wziął miłość przeciwko niemu"). Konstantyn bardzo się w swoim umiłowanym Carogrodzie kochał. *Sk. Dz.* 307. Umiłowanie, *Rs.* умилéнïе.

UMILKNĄĆ *med. idntl.*, *Umilkać *kont.*, *Bh.* umlknauti, umlčeti, umlčim, odmlčeti se; *Vd.* obmouzhati, vtihniti, mutast gratati; *Bs.* umuknuti, zamuknuti; *Rg.* umûknuti, umukgnijvam; *Cro.* umuknújem, (2. *raucesco*), muknem; *Hg.* megnémúlok; *Rs.* умолкнуть, умолкать, смолкнуть; przemówiwszy zamilknąć, still schweigen, die Rede abbrechen, *pr. et tr.* Umilkł Pan Wapowski, chcąc podobno sobie odpocząć. *Gor. Dw.* 352. Gdy na to pospólstwo zawrzasnęło gwałtownie, powtóre rzekł: umilkniycie! *Warg. Wal.* 191. Umilkł, iak słowik w Ś. Wit, w Ś. Jan kukułka. *Pot. Jow.* 171. Umilkł wszystek lud Chananäński, wyginęli wszyscy. 3 *Leop. list* Ś. *Hier.* 7, zamilknął wszystek lud. 1 *Leop.*). Umilkły, *Cro.* umukel (*raucus*). Za Tyberyusza bogowie pogańscy umilkli. *Sk. Dz.* 67. Skoro nowina o woynie zabrzmi, nauki umilkaią. *Mącz.* Umilknienie, *Rs.* умóлкъ.

UMIŁOWAĆ, *ob.* Umilić. ***UMIŁOWNIK**, – a, *m.*, który sobie kogo umiłował, der Liebhaber, Liebende. Mąż ten był umiłownik miasta, i u wszystkich miał dobre słowo, i dla oney życzności nazwany był oycem żydowskim. *Radz.* 2 *Macch.* 14, 37, miłośnik. *Bibl. Gd.*). Tenci iest on umiłownik braci, który wiele dobrego życzy ludowi. *ib.* 15, 14. (*Ec.* умилЬный *commiseratione dignus*).

UMIZG, – u, *m.*, *MIZG, umizgnienie, przymilenie, karess, przywdzięczenie, *Cro.* milenye; das Schönthun, die Caresse, freundliche Schmeicheley, Schniegeley, Liebeley, das Liebeln, Liebkosen. Mówi żona z nay mocnieyszym umizgiem: ach ginę Za tobą, tyś iest moie kochanie iedyne. *Zabł. Z. S.* 45. Mgi, mrugi, mizgi. *Klon. Wor.* 58. Pełnym pieszczot umizgiem tysiąc ust otwiera Flora, smaczno ssąc gąbki swoiego Zefira. *Zab.* 10, 56 *Koss.* Już wianek ziemia weźmie na głowę zielony Różnobarwych umizgiem ziołek przepleciony. *ib.* 10, 48 *Koss.* Naymnieyszéy nie miała do umizgów skłonności. *Zab.* 10, 110. Patrz gibkość iéy ciała, i ten umizg luby. *Hor.* 2, 285. Tobie umizg do twarzy; wemnie wartby śmiechu. *Zabł. Amf.* 37. Widzę, umizgi ma w głowie. *Teat.* 43 *b*, 57, amory). Palić umizgi. *ib.* 16, 97, cf. smalić cholewy). Po umizgach się włóczy. *ib.* 21, 10. Zawiozę go do niey; dawne to były ich umizgi; ale się coś pokwasiło po tym; nie wiem, iak są teraz. *Teatr* 19 *c*, 2. – §**. *Personif.* Wychodzą za Wenerą Chychotki, Lube Umizgi, powabne Uciechy. *Zab.* 16, 355, cf. Wdzięki). **UMIZGAĆ** się, *Umiezgać się. *Cn. Th.* 1187, *recipr. cont.*, Umizgnąć się *idntl.*, Umizguie się *pr. frequ.*, z przymileniem zaleca się, *Vd.* vesuvati, salubuvati; *Ross.* ласкиться, лащусь; schön thun, caressiren, liebeln, liebkosen, liebäugeln, läfeln. Umizgniymy się też i my; dayże mi ręczyny, niech cię w nią pocałuię. *Teatr* 33 *b*, 68. Już to iéy przeznaczenie było, całe życie kokietować; ona się i na tamtym świecie umizgać zechce. *Teatr* 28, 119. Kosztuie wina i umizga się do butelki. *Teatr* 52 *b*, 61. Zastano umizgaiącą się w zwierciedle. *Mon.* 69, 51. Wchodząc mruga na nią, ona mu się umizgnie. *Teatr* 52 *b*, 46. Lew się k niemu przymyka pięknie umizgaiąc, Nie lękł się, zdało mu się, by też miał być zaiąc. *Rey Wiz.* 108. Umizgać się, by ogrodny zaiąc. *Rys. Ad.* 69. Umizga się, by czapla w kobieli. *ib.* 69. – Umizgać się do któréy, zalecac iéy się, służyć iéy, z Franc., dwór iéy czynić, eine caressiren, ihr die Cour machen. Brzydkać to rzecz, kiedy się starzec do młodych umizga. *Zabł. Dz.* 87. Wszedłszy z inną w umowę, człowieku nieprawy, Gdyś się do mnie umizgał, chciałeś méy niesławy. *Zabł. Fir.* 88. Przestań gorąco kochać dziewoie, Ale się tylko umizgay grzecznie. *Zab.* 13, 165. Ci gaszkowie, co się do Pani umizguią, są to gaszki nowomodne. *Teatr* 24 *b*, 12. Kobietki, choć udaią gniew, iednak dla nich nic milszego, iak kiedy chłopiec szczérze się umizgnie. *ib.* 15, 70. **UMIZGACZ**, **UMIZGANT**, **UMIZGUS**, – a, *m.*; **UMIZGUŚ**, ***MIZGUŚ**, – ia, *m.*, *demin.*, zalotnik, umizgaiący się do któréy, amant, der Caressirer, der einer die Cour macht, der Liebhaber, Freyer. Miałaś wiele umizgaczów do siebie. *Teatr* 36, 42. Mąż sam uczył żony, iak ma do umizganta pisać. *ib.* 16 *c*, 5. To słowo adjutant, znaczy na kształt drugiego męża umizgusa. *ib.* 35 *b*, 140. Znalazła sobie umizgusa, i w nim się zakochała. *ib.* 52 *c*, 6. Pod czas moiéy niebytności nie miała też tu ona do siebie

iakiego słodysia, gaszka, umizgusia? *ib.* 52 *b*, 7. Co mi za umizguś w takim wieku. *ib.* 23 *c*, 25. Porzuć Telefa, Telef mizguś metki. *Hor.* 2, 271. UMIZGALSKA, - iey, *ż.*, kokietka, eine Coquette. Kokietki są to zalotne kobietki, czyli umizgalſkie. *Mon.* 76, 417. Nasze prababki były umizgalſkie, a ich prawnuczki są kokietkami. *Mon.* 67, 29, *Zab.* 2, 39. UMIZGALSTWO, - a, *n.*, kokieterya, Coquetterie; *Bh.* ſiſſlenſtwj. Czego iey darować nie mogę, to umizgalſtwa, którego na mnie użyła. *Teatr* 41 *c*, 309. Umizgalſtwo, czyliż może zaſtąpić czucie? *ib.* 41, 71.

UMKLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, umykaiący, szybki, prędki, wegrückend, ſchnell, flink. Ty Merkury lipkie palce uczysz i ręce umkliwe. *Klon. Wor.* 1, smykaiące, ſchnell ſchnipfende Hände. Oczki poſtrzegłem naymniéy obojętne, Umkliwe wargi zdały się być chętne. *Kniaź. Poez.* 1, 158, umykaiące się prędko, ſchnell entſchlüpfend. UMKNĄĆ, *F.* umknie *cz. idntl.*, Umykać *ndk.*, *Rg.* uzmaknutti; *Cro.* umeknuti, umikávam; *Rs.* умчать, умыкать, (*Rs.* умыкать uczesać len); umykać czego, usuwać prędko, odwracać, uchylać, ubliżać, *propr. et tr.*, ſchnell entziehen, ſchnell wegrücken, wegſchieben, wegnehmen, entrücken. Mufty chce iakoby pocałować rękę cesarſką, ale mu iéy umknie cesarz. *Star. Dw.* 71. Umknąłem ręki rozdze, palmatce, *subduxi. Cn. Th.* 1188. Słońce umyka, iednym ziemiom światła swego, żeby drugim udzielić. *Klok.* 95. Dasz, otworzy-ć, lecz inak umknie-ć wnet i ucha. *Zygr. Pap.* 326. Umknięte im będą łaſki, iako niewdzięcznym. *Bals. Nied.* 1, 214. Patrzą z brzegów za odal umkniętą zdobyczą. *Przyb. Ab.* 95. Umknienie czego, usunięcie, *Ec.* усвѣне́нїе, удаленїе, отвращенїе, отчужденїе. Wprawdzieć się na naszych pisarzach nie funduię; nie tak iednak od nich ręki umykam, żebym ich nie miał przywodzić cale. *Nies.* 1, 97, nie tak daleko ich za nic nie mam, na nich nie uważam, ich nie używam, z nich nie pożytkuię). - §. Umykać, ubierać, uymować, odeymować, odtrącać, umnieyszać, abnehmen, abziehen, vermindern. Targował się Abraham z bogiem, umykaiąc po dziesięciu, a pan bóg i na dwudzieſtu już przeſtawał. *Gor. Dz.* 204. - §. Umykać co komu, uymować, ubliżać, smykać, porywać, kraść nieznacznie albo kryiomo ubliżać, *suppilare*, *suffurari. Cn. Th.* 1188, *Crn.* umakniti, umaknem; *Vd.* vmekniti, vkraſti, odvmekniti; einem etwas ſchnipfen, ſtibitzen, unmerklich entwenden. Kiy umkły czarowniczy. *Zebr. Ow.* 204, *raptus*, umknięty). - §. Umykać *verb. med.*, Umykać się *recipr.*, komu; = uſtępować komu, weichen, ausweichen, aus dem Wege gehen. Umykaycie wołał z drogi, Straszył kiymi i batogi, *Zab.* 16, 75 *Węg.* Umkniy się, bo od ciebie wino czuć niezmiernie. *Teatr* 33 *b*, 88, idź precz, na ſtronę, geh auf die Seite, geh weg. Umyka się piasek naciśniony nogą. *Cn. Th.* 1188, der Sand weicht unter den Füßen, ſchlüpft weg. Stanąłem na brzegu wody, a com się chciał napić, to się woda umykała. *Biel. hſt.* 21. Tantal uſtawicznie pragnie, a zawżdy mu się woda umyka. *Gor. Dz.* 119, das Waſſer entſchlüpft ihm. - *Similiter:* Umykać się żadnemu niebezpieczeńſtwu nie chcieli. *Warg. Cez.* 165, *Rs.* увернуться отъ чего, увертываться, uchylić się, ſie wollten ſich keiner Gefahr entziehen. Szukaią lekarſtwa, chcąc się umknąć śmierci doczęsnéy. *Zrn. Pſt.* 136 *b*, chcąc uyść śmierci, dem Tode zu entgehen. - *Absolute*: Umykać zkąd, prędko uchodzić, uciekać, w nogi uderzać, drapnąć, dać drapaka, pierzchnąć, ſich wegmachen, entfliehen, Reißaus nehmen; *Crn.* smusneti, smusnem, fugniti, fugnem (*ob.* fugas); *Vd.* vmegnitise, odshterkniti; *Cro.* omeknújemsze; *Bs.* omaknuti, utecchi, omiçati, bjesgjati; *Rg.* umaknuttise; *Sla* uklonitise; *Rs.* украсться, укра́дываюсь, ускользнуть, ускочить, уско́кнуть (cf. uſkoczyć). Właśnie iak z ognia, konie zaciąwszy, umknęli śpieszno. *Zab.* 13, 214. Słyszę męża, umykay śpieszno. *Teatr* 14, 121, *Bs.* omici *apage te*!). Umknę do ciebie przed uſtanną troſką. *Hor. sat.* 240. Podmiótłszy pod zamek pochodnie, umkli nazad. *Tward. Wł.* 67. Umykaymy co żywo. *Teatr* 27, 3. Trzeba nam zaraz z tego miaſta umykać, bośmy tu już wiele figlów narobili. *Boh. Kom.* 2, 415. Bież za nim, niech się kryie, niech umyka raźno. *Tręb. S. M.* 116. Rodzina i przyiaciele precz odemnie umykaią. *Psalm.* 102. Jak szatan przed święconą wodą, tak przed nim umyka. *Teatr* 42 *c*, 53. - *Recipr.* Widzę, że mi się umykasz, iak zaiąc przed ogary. *Falib. F.* 2. - §*. *fig. tr.* Ten pokoy między niemi mało co się umyka od otwartéy woyny. *Klok.* 116, mało co się odſtrzela, mało co się różni, unterſcheidet ſich wenig von . . .

UMLEĆ, *Subſt.* Umełcie, *Rs.* умолоть, умолъ, *ob.* Mleć.

UMŁÓCIĆ, *Ross.* умолотить, умолачивать, *ob.* Młócić. UMŁOT, - u, *m.*, *Rs.* умолотъ, umłócenie, wymłócenie, das Ausdreſchen, Dreſchen, Gedreſche. Gospodarz lubi gadać o użątku i umłócie, o sprzedaniu i spieniężeniu zboża. *Teatr* 19 *b*, 66. UMŁOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Rs.* умолотный, w młóceniu plenny, spory, im Dreſchen ergiebig, ausgiebig. Cieszyłem się przynaymniéy oziminą, Alić się dowiaduię z liſtów ekonoma, Że i te nieumłótne, sama tylko słoma. *Niemc. P. P.* 72. Dziesięcina zwięzła i umłotna. *Boh. Kom.* 4, 161.

UMNIEYSZYĆ *cz. dk.*, umnieyszać *niedok.*, *Boh.* umenſſiti, umenſſowati, ſtrownjm, uſtrownjm; *Bs.* omagnscjati, smankati, oplihnuti; *Rs.* уменшить, уменшать; убавить, убавлять, убавливать, збавить, збавлять (cf. zbawić, ubawić); *Ec.* уяти, уиму, уемлю (cf. ująć), уложити, улагаю (cf. ułożyć), улишати, лишать, отнимать, изнуждати; umalić, mnieyszym uczynić, kleiner machen, verkleinern, verringern. Bolesław danemi Ottonowi posiłkami w siłach umnieyszony, szukał towarzyſtwa Pieczyngów. *Nar. Hſt.* 2, 70, osłabiony, geſchwächt. Nieprzyiaciel czuł sam u siebie swe urwanie a umnieyszenie, wyrozumiewaiąc też niezwyciężne być ludy, które się na moc boga wszechmocnego spuszczaią. *Leop.* 2 *Mach.* 11, 13, *Rs.* убавка, збавка, збавочка, ubytek, osłabienie). Bóg hoynie człowieka, mało go co od aniołów umnieyszywszy, uczcił. *Zrn. Pſt.* 57. Umnieyszać słowy czego, udawać co lekko, słabo. *Cn. Th.* 1188, cf. ogradzać). Umnieyszaiący, *Ross.* уменшительный, (*Rs.* уменшительное, умалительное слово, = zdrobniałe słowo). Umnieyszeniu podległy, do umnieyszenia, *Rs.* убавочный, збавочный.

UMNISZYĆ, *ob.* Mniszyć.

UMNOŻYĆ, *Rag.* umnòxiti, uzmnòxiti, (*Rag.* uzmnoxiv, umnoxiv *multiplicabilis*); *Rs.* умно́жить, умножать; *ob.* Mnożyć.

***UMNY**, ***UMNOŚĆ**, *ob.* Um.

UMOCNIĆ *cz. dk.*, umacniać *ndk.*, mocnym uczynić, utwierdzić, ſtark machen, ſtärken, verſtärken, beſtärken, befeſtigen, bekräftigen; *Sla.* pojácsiti; *Cro.* ujachiti, ujachújem; *Rs.* удержавить, укрѣпить, укрѣплять. Król mądry umocnieniem ieſt ludu swego. *Sk. Kaz.* 151. Córkę wziął za żonę, z oycem przyiaźń umacniaiąc. *Sk. Dz.* 169. Mogli nieprzyiacioł wygubić, by się byli sami między sobą zgodą spólną umocnili. *Sk. Dz.* 906. Chryſtus cudami umacniać raczył w wierze zwolenniki. *Bial. Poſt.* 37, *Kucz. Kat.* 2, 365. Przywileiów konfirmacye albo umocnienia. *Herb. Stat.* 1, potwierdzenia, Beſtätigungen. **UMOCOWAĆ** *cz. dk.*, mocno przybiiać, przymacniać, befeſtigen, feſt anmachen. Co ieſt dobrze umocowano i ugruntowano, to się nie waha. *Pilch. Sen. liſt* 1, 280. – §. Umocować kogo, = mocy komu nadawać, einen bevollmächtigen. Kto nie chce osobiście, może czynić przez umocowanego od siebie z wyraźnym nadaniem mu swoiey mocy i woli. *Przeſtr.* 54; przez pełnomocnika, plenipotenta, durch einen Bevollmächtigten.

UMOCZYĆ *cz. dk.*, Umaczać *ndk.*, *Cro.* umochiti, umáchem; *Rg.* umocitti; *Rs.* умочить, умачивать; (*Rs.* умочка ſtępowanie sukna); dobrze przemoczyć, umazać, ganz durchnetzen, um und um benetzen, recht eintauchen. Umoczył ręce Pigmaleon w Sychea krwi. *Jabl. Tel.* 30. Walery po same uszy w błocie siepacza umacza. *Zab.* 15, 262. Dopieroż bywa po kacie, kiedy Pan iak Bela umoczony. *Wad. Dan.* 116, użłopany, piiany, piianiuteńki).

UMODLIĆ *cz. dk.*, *Bs.* umoliti, ispratiti; *Rs.* умолить; modląc uprosić, erbeten, mit Beten erhalten. Jehowa da się im umodlić i uléczy ich. *Bud. Jes.* 79, 22. Wiele może modlitwa macierzyńſka do umodlenia Pana. *Pim. Kam.* 249. (*Rg.* umollitise *impetrare*, *Rg.* umollitegl *impetrator*, umollitiv *inpetratiuus*, *Rg.* umolliv; *Bs.* umolivi, izmolivi, koji se mosge isprosit molbami *impetrabilis*; *oppos. Rs.* неумолимый, *Subſt.* неумолимость).

UMOKNĄĆ *Neutr. idntl.*, Umakać *kontin.*, *Bh.* umoknauti; *Rs.* умокнуть, wszędzie przemoknąć, durchgenetzt werden, durchweichen. *Madeſio* umakam ode dżdżu. *Mącz.* Dzieciom dawać chleba białego w mléku umokłego. *Petr. Ek.* 94.

UMOLESTOWAĆ, *ob.* Moleſtować.

UMOR, - u, *m.*, wielkie usiłowanie z wielkiéy żądzy, heftiges Beſtreben aus groſser Gier. (*Vd.* vmor, vmorſtvu, vmória, = zabóy; *Rg.* vmor, = zgony; *Rg.* umòr *defatigatio*; *Bs.* umor, trud *lassitudo*, *ob.* umord, zmordowanie). Do umoru, na umor, na zdech, chciwie, do upadu, do upadłego, mit groſser Gier, aus allen Kräften, aus Leibes Kräften, bis zum Krepiren, bis zum Zerberſten, Zerreiſsen, Zerplatzen. Chuciom swym dogadzaiąc, na umor pili. *Pilch. Sall.* 25. Przez wiele dni pije do umoru. *Pilch. Sen. liſt* 2, 366. Na umor się uczyli. *Petr. Pol.* 2, 344. Płakały nad nim do umoru. *Miaſk. Ryt.* 2, 181. Łgać na umor. *Sk. Dz.* 82. Będę się śmiał z niéy na umor. *Teatr* 54, 31, na urząd). – §. *Passiu.* do umoru, na umor, = do ubicia, do zgonu, do zginienia, na śmierć, bis auf den Tod. Męztwo niezłomne, aż do umoru. *Nar. Hſt.* 4, 91. Kiymi go na umor biią. *Klok.* 43. ***UMORYCZ**, - y, *ż.*, gniewliwe zabóyſtwo, ergrimmtes Morden. Z pracą wielką ledwo oderwie żołnierzy od bitwy i umoryczy. *Chrość. Fars.* 359. **UMORDOWAĆ** *cz. dk.*, zmordować, zfatygować mocno, morduiąc sił pozbawiać, einen sehr ermüden. Daleko natura pod czas za sobą zoſtawuie naukę spracowaną i umordowaną. *Warg. Wal.* 283. Umordowanie, = **UMORD**, - u, *m.*, zmordowanie, wielkie spracowanie, sfatygowanie, die Ermüdung. Pamiętaycie na pracę naszę i umordowanie, gdyśmy we dnie i w nocy pracowali, byśmy którego z was nie obciążyli. *Leop.* 1 *Theſſ.* 2, 9. Jeleń szuka zdroiu w ciężkim umordowaniu. *Ryb. Ps.* 77. Poczekay przyiaciołko, ia silnieyszy mogę Bez umordu ten ciężar dźwigać całą drogę. *Zab.* 15, 416. **UMORZYĆ** *cz. dk.*, Umarzać *ndk.*, *Boh.* umořiti; *Crn.* usmertiti, (cf. śmierć, *diſtg.* uśmierzyć); *Vd.* vmoriti, vmorivati, pomoriti, pomorjati, pomorivati, vsmertiti, vmerlatiti, pomerlatiti; *Cro.* vmoriti, umoriti, umárjam, vumarjam; *Rg.* umoritti, umorivati; *Bs.* umoriti, ubitti, (2. *defatigo*); *Rs.* уморить, умертвить, умерщвлять; *Ec.* усмертити, уморить, śmierci nabawić, życia pozbawić, konać kogo, zabić, umbringen, tödten, ums Leben bringen, des Lebens berauben, ihm den Garaus machen. Mieczysław napoiem trucizny umorzony miał być. *Krom.* 111. Lekarzów wiele, umorzą chorego śmiele. *Cn. Ad.* 433. Od bicia umorzonemu potym siekierą ucięto głowę. *Warg. Cez.* 235. Taki niechay będzie śmiercią umorzon. *Rey Pſ. M mm* 3; wygładzon, zgładzon). Jaszczurki wygryzaiąc się z żywota macierzyńſkiego, wychodząc na świat matkę umarzaią. *Zrn. Pſ.* 3, 528. Drugi Adam ſtał się wszyſtkim ku ożywieniu, iak pierwszy był ku umorzeniu. *Bial. Poſt.* 72. Umorzenie, *Cro.* vmorenye; *Vd.* vmor, vmorjenje, vmorſtvu, vmoria; *Rs.* умерщвленïе. Za zelżywość niech Jezus dziś bierze pokłon, za podeptanie i umorzenie niech bierze maieſtat, państwo i króleſtwo. *Sk. Kaz.* 286. – Umorzyć kogo głodem, wygłodzić go, einen Hungers ſterben laſſen. Umarzać się głodem, zdychać. *Cn. Th.* 1185; umartwiać, ſich mit Hunger quälen, caſteyen. – §. *tr. fig.* Umorzyć, ſtłumić, zgasić, znieść, zniszczyć, uśmierzyć, wygubić, ſtillen, dämpfen, auslöſchen, ertödten, vernichten, aufheben, beylegen. Śmierć śmiercią umarzasz. *Groch. W.* 215. Rozkoszom, choroba tamą ieſt, iednakże ich cale nie umarza. *Pilch. Sen liſt* 2, 287. Powagą Zygmunta I. wieleśmy rzeczy między królmi wielkimi zaszłych częſto ucierali i umarzali. *Jan. Oksz. G.* 2. Syxtus II. w affektach żył zupełnie umorzony. *Bach. Ep.* 54. Umorzył żądze przyrodzone; i iuż obrusy były poprzątnione. *P. Kch. Orl.* 1, 100; uspokoił naiadłszy się). Trudy głębokim go snem umorzyły. *Teatr* 50 c, 64. **UMORZYCIEL**, - a, *m.*, zabóyca, der Tödter, *Cro.* umoritel, vmoritel; *w rodz. żeńſk.* Umorzycielka.

UMOTAĆ *cz. dk.*, *Cro.* umotávam; *Rs.* умотать, умативать; uwikłać, uplątać, usidlić, verwickeln, verſtricken. – *pr. et tr.* Każdy zwierz, co był poszczwany zoſtał w sieci umotany. *Morszt.* 203, uwiązł). W sidłach zrozumiawszy po sobie ptak, że się umotał, trzepioce. *Zebr. Ow.* 269. W nieprzebytey mucha paięczynie, Umota się, obiesi i zginie. *Susz. P* 3, *C.* Umotał się, iak kot w zgrzebiach. *Rey Pſ. Kk* 2. W sieci, którą ſkrycie poſtawili, umotała się noga ich. *Radz. Ps.* 9, 19. Powinności swoich

zaniedbywał, miłością płci niewieściey umotany. *Krom.* 309. Głupie się umotała ślubem niepoczciwym. *Bard. Tr.* 546. Piękność przywoła gacha, młodość go umota, Złoto zadzierga węzły ślubne, zmacnia cnota. *Teatr* 43 *b*, 29. Mydli im rozum i wzrok na urzędach, Że się w swych sami umotaią błędach. *Chrość Job.* 47.

UMOWA, - y, *ż.*, *Boh.* umluwa, ſmlauwa, (cf. zmowa); *Sr.* 1. zpowſi, zpednan'o, (cf. spółka, iednanie); *Vd.* podgovor, naredba, savèsa, s'govor, obgovor; *Cro.* pogodba, dogòvor, zgovor, zrochenye, vadlya, oklada; *Bs.* ugovor, pogoda, (cf. *pogoda, cf. zgoda), pogoghjaj, rocenje, srocenje, (cf. roczyć, cf. *zrok); *Sla.* ugovor; *Rag.* ugovor, urok, (cf. urok), uvjèt, pogoda, pogódba, pógodjaj, uvjettovànje; *Rs.* сговорка, договоръ, уговоръ, уговорка, условіе, помолвка, порядъ, ряда, совѣщаніе; die Abrede, der Vergleich, das Uebereinkommen, die Uebereinkunft. Umowa *conuentio*, ieſt zgodzenie się dwóch lub kilku osob o uczynienie iakowéy rzeczy na czasie i mieyscu ugodzonym. *Oſtr. P. C.* 1, 231, cf. Ugoda, Kontrakt, transakcya). Ugoda, umowa, wyrazy ogólne, oznaczaiące wszelkie czynności, z wzaiemnego ſtron zezwolenia zaszłe, z których wypływaią prawa i obowiązki. *Pam. Warsz.* 5, 205. - §*. Dwie świątości w Nowey Umowie poſtanowił Pan. *Kat. Gd.* 30, w nowym przymierzu, w nowym zakonie, w nowym teſtamencie, im Neuen Teſtamente, im Neuen Bunde. UMÓWKA, - i, *ż. dem.*, umówienie się, *zrok, die Abrede, das Beſprechen mit einander. Osobiſtego widzenia się umowek tamować nie należy. *Teatr* 6, 83, rendez-vous). UMÓWCA, - y, *m.*, *pactor*, iednacz, poſtanowiciel. *Mącz.*, der Abreder, Vergleicher, der einen Vergleich ſchlieſst; *Boh.* ſmlauwce; *Sr.* 1. zpednanik; *Cro.* vadlyavecz; *Rs.* рядчикъ; *Ec.* словоположникъ, подрядчикъ. UMÓWIĆ *cz. dk.*, Umawiać *ndk.*, *Bh.* umluwiti, ſmluwiti; *Vd.* obgovoriti, obgovarjati, obraunati, pogoditi, pogoduvati se, (cf. pogodzić, cf. ugodzić), spravitise; (cf. sprawić); *Cro.* dogovariamsze, dogovoritisze, vadlyamsze, zrochimsze; *Bs.* rocitise, srocitise, (cf. roczyć, *zrok, zrzec się), dogovoritise, ugovoriti, pogoditse; *Rg.* ugovoritti, urecchi, urijcem, (cf. urzec), zgovorittise, uvjettovatise; *Rs.* смолвиться, договориться, договариваться, условиться, условливаться, порядиться, совѣщать, совѣщавать, урѣчься; umówić co z kim, umówić się z kim o co, zmówić się, mit einem etwas abreden, verabreden. Mądry i sposobny do umawiania wszelakich, by naypoważnieyszych spraw. *Klok.* 198. Umówić sobie sługę, rzemieślnika, mieszkanie, = naiąć, miethen, beſprechen, annehmen. *Tr.* - Umawiać się o co, upominać się o co, etwas verlangen, darum wörtlich anſuchen. Dwór Wiedeńſki wyznaczył Hrabiego St. Julien, aby zjechawszy do Paryża, umawiał się o pokóy, *N. Pam.* 2, 245. - §. Umawiać się z kim, = sprzeczać się, dysputować się, mit jemanden diſputiren, wörteln; *Sr.* 1. wuretzuvu ſo, (cf. wyrzec); *Crn.* besędem se, (cf. biesiadować); *Vd.* se sprekarjati, (sprzeczać się), prepiratise, (przeprzeć), prebarkuvatise, ſkushati; *Rg.* prirjecitise, nadgovaratise; *Sla.* prigovaratise; *Bs.* prirecchise, (cf. przyrzec), karatise, (cf. karać); *Ross.* переговорить, переговаривать, поразмолвиться, посдорить, состязаться, стязаться. Nie mogąc znieść obelgi, poczęłem się z nim mocno o to umawiać; od słowa do słowa przyszło do szpady. *Boh. Kom.* 1, 23. Pięknie Augustyn Ś. umawia się z Donatyſty: ieśli, powiada ... *Hrbſt. Odp. Ff b.* - §*. Umawiać się do kogo, wymawiać się przed nim, ſich vor einem entſchuldigen. Grzeszny tak się umawia do pana boga: wiem, miły panie, dlaczego te wszyscy cierpiemy etc. *Hrbſt. Odp. K* 6. Sama mieysc różność umówiła go. *Smotr. Ex.* 25. - §. *aliter*: Umówiłem się, *fessus sum loquendo*. *Cn. Th.* 1170, ich habe mich müde geredet, ganz abgeredet. UMÓWINY *plur.*, akt umawiania czego, zawarcia umowy, die Abſchlieſsung des Vergleichs. Już iutro miały być umówiny. *Pot. Syl.* 287. UMÓWNY, - a, - e, - ie, *adv.*, umówiony, zmówny, wedle umowy, *Sr.* 1. zpednanſki; *Vd.* pogovornem, *Ross.* рядный, (cf. rządny), договорный, совѣщанный, условный, условленный, уговорный; verabredet, abgeredet, verglichen. Ani chcę więcey u niey, kiedy mi małżeńſtwo umówne pozwoli. *P. Kch. Orl.* 1, 119. U ołtarza ſtała z złociſtemi rogi ofiara, umówny ślub pełniąc przed bogi. *Otw. Ow.* 260; obiecany, verſprochen, verheiſsen, zugeſagt. Nie będę cię ztąd karał ani winił, żebyś mi ofiar umównych nie czynił. *J. Kch. Pſ.* 72. Umówny sługa, robotnik, = naięty, ein gemietheter Arbeiter. Umówne pan odrzucił, że tylko wezwanymi są; nie umówne zaś wybranemi uczynił, choć oni troszynkę, a umówieni bardzo wiele robili. *Sekl.* 96. - §*. Umówny, ludzki, łaſkawy, użyty, *Bh.* umluwny), leutſeelig, freundlich. Zebraniu ludzi ubogich ſtaw się umównym. *Leop. Syr.* 4, 7; okazuy się łaſkawym. *Bibl. Gd.*). Martynus papież, pyszny a nie umówny, o którym niemasz co pisać. *Biel. Sw.* 82; człowiek okrutny, nie umówny, przeto mu wielu nie sprzyiało. *ib.* 105 *b*. Słuchaycie wy nocne cienie I nieumówne kamienie. *J. Kch. Dz.* 225.

UMROCZYĆ, *ob.* Mroczyć. **UMROK, - u, *m.*, umroczenie, zaciemnienie, das Umdämmern, Verfinſtern, die Umdämmerung. Tak gruchła w puſtogłuchym umroku kraina Jak gdy piorun z daleka łoſkotać zaczyna. *Przyb. Ab.* 132.

UMROZIĆ *cz. dk.*, Umrażać *ndk.*, mrozem przerażać, erfrieren, erfrieren machen, erfrieren laſſen. Umrozić się, = umarznąć, mrozem być tkniętym, vom Froſte gerührt ſeyn, erfrieren, erfroren ſeyn. Gdy się człowiek umrozi, tedy zbieleie, i czucie traci. *Haur. Sk.* 394.

UMRZEĆ, umarł, *F.* umrze, umrę *Med. dk.*, Umierać *ndk.*, *Bh.* umřiti, umjrati; *Slo.* umriti; *Sr.* 1. wumerieć; *Sr.* 2. humreſch; *Crn.* v'mreti, umiram, gâgniti, ſtęgniti se, (cf. wyciągnąć się); *Vd.* v'mreti, v'merl, v'mérjem, vmirati, gagniti, dovmreti; *Cro.* umreti, umiram, vmréti, vmiram, vumiram, vumreti, zdehnuti, zdehnujem, (cf. zdychać, zdechnąć); *Bs.* umrjeti, umirati, priminati (przeminąć), izdilsati (wydyszeć); *Rg.* mrjèti, umrjeti; *Sla.* umèrti; *Ross.* умереть, умирать. Umrzeć, = dokonać życia, podlec śmierci, ſkonać, ſterben, den Geiſt aufgeben; *periphraſt.* umarł, = świat pożegnał. *Sk. Dz.* 1165, na pokóy poszedł. *ib.* 147; dokonał. *ib.* 856; przeniósł się na lepszy żywot, odszedł na lepszy żywot z tego świata. (*Birk. Zbar. a* 2.); przeniósł się do nieba, do oycow; rozſtał się z światem; wypuścił ducha; dał, położył duszę; rozdwoił się z ciałem, rozbratał się z ciałem; ſkończył; *Slo.* zložil koſti, (cf. zwłoki). Umierać, = konać, kończyć, mit dem Tode ringen, ſterben. Pięknie zszedł z

świata, i umarł śmiercią ludzi sprawiedliwych. *Dambr.* 977. Przyszła wieść, że Antyoch umarł. 3 *Leop.* 2 *Mach.* 5, 5, że się pożegnał z żywemi. 1 *Leop.*). Nie usłyszysz, by kto dziś zacny inaczéy *zdechł*, ieno powiedzą, iż na biesiedzie się rozniemógł, takżeć charłał charłał, aże poszedł. *Rey Zw.* 60; cf. do Abraama, na tamten świat). Prosiłem, by mnie nie kazał król odwieść do domu Jonaty, bym tam umarł. 3 *Leop. Jer.* 38, 26, bym tam zdechł. 1 *Leop.*). Człowiek umiera, kiedy się dusza iego z ciałem dzieli. *Karnk. Kat.* 38. Umrzeć, przestać być tym, czym się pierwey żyło. *Otw. Ow.* 616. Kto umarł, ten żył kiedyś. *Gor. Sen.* 398. Jak umierać nie może, kto nie żył, tak też nikt żyć nie może, aby umrzeć kiedy nie miał. *Warg. Wal.* 186. Musim umrzeć, uczmyż się dobrze umierać. *Birk. Kaw. Malt. C* 4 *b.* Wolę raz umrzeć, niż codziennie umierać. *Sk. Dz.* 531. Raz było umrzeć, nie codzień umierać. *Tol. Saut.* 64. Umrzyy Montanie, umrzyy, iuż ci nieba Przeyrzały, że ci dziś umierać potrzeba. *Past. F.* 300. Nie będą mrzeć oycowie za syny, ani synowie mrzeć za oyce; ale każdy w swym grzechu umrze. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 14, 6. Wolał sam umrzeć, niż żeby miał widzieć żonę swą na marach. *Petr. Ek.* 64. Nic to, komu żona umrze; ale kiedy sam, śmierci się równa. *Rys. Ad.* 45. Bogu służąc, nikt nie umarl głodem. *Chrość. Job.* 33. Głodem umrzeć, z głodu umrzeć, den Hungertod sterben, verhungern, *Vd.* ogladeti, ogladuvati, pergladetise, salakotuvati, pregladuvatise, gladi konz vseti). Umrzeć z pragnienia, verdürsten, *Vd.* od sheje vmreti, preshejati). Umrzeć ze strachu, *Rs.* мертвѣть, омертвѣть, помертвѣть, (*cf.* martwieć). W niedowiarstwie umarł. *Salin.* 4. 178, umarł niedowiarkiem; *Slo.* zemre w swég koji, *a suo modo agendi non deflectet*, iuż tak i umrze, nie odmieni się). Płacze, iż panną umiera. *Teatr* 15, 65; w panieństwie). Umrzeć swą śmiercią, nie swoią śmiercią, *ob.* Smierć. Młody może umrzeć, a stary musi. *Rys. Ad.* 40, *Zab.* 1, 185. Z nieprzyiacielem umrzeć nie żal. *ib.* 79. Jednego dnia umrzeta (*Dual.* = umrzecie) oba. *Bud.* 1 *Sam.* 2, 34. Kto się rodzi, umierać musi. *Psalmod.* 99. Umrzeć naylepiey, gdy się dobrze dzieie. *Cn. Ad.* 1203. Cnota się z człekiem rodzi, ale nie umiera. *Pot. Arg.* 331. Swiatłość słoneczna codzień iakoby umiera, a nazaiutrz iakoby z martwych wstaie. *Karnk. Kat.* 87. Umarcie, = zgon, śmierć, das Sterben, der Tod. *Expiratio* skonanie, umarcie. *Mącz.*; *Boh.* aumrtj; *Sr.* 2. humréſche; *Sr.* 1. wumretjo, zamřetjo; *Rs.* умертвïе; *Ec.* yсненïе, (*ob.* uśpić). Czasu umarcia Chrystusa słońce się zaćmiło *Biel. Sw.* 48. Trzeciego dnia z martwych wstał po umarciu śmierci (*pleonast.*). *W. Post. Mn.* 208. Prawdziwe iego człowieczeństwo pokazało się w prawdziwym umarciu. *Karnk. Kat.* 49, *Biał. Pst.* 168. – *Particip.* Umarły, gestorben, todt; *Subst.* ein Todter, ein Verstorbner; *Bh.* umrly, umrlcj (umrlcina, umrlec, umrlina trup); *Slo.* umrli, umrlina. *Vind.* v'merl, mertou, merlizh; *Rg.* umarli, (*Rg* umarlos *mortalitas* śmiertelność); (*Bs.* umarli, umrrli, = śmiertelny; *Bs.* umarlost, nmrrilost, = śmiertelność); *Rs.* умершïй, усопшïй, уснувïй, (cf. usnęły, cf. uśpić); Wprzód umarły, wprzód usnęły, wprzód odeszły. *Ec.* предусопшïй, преждеусопшïй, умершïй, преждеотшедшïй. Nad umarłym śpiewać, wniwecz a próżno co poczynać, *mortuo verba facere. Mącz.*, lekarstwo po śmierci, łyżka po obiedzie). On nie słyszy, nie czuie, i równy z umarłym. *Pot. Arg.* 151. Kiedy czego dotykaią, kolą, depcą, a przed się nie boli, za umarłe ma być miano. *Kosz. Lor.* 63 *b.* Ubierać umarłego, *Rs.* опрячу, опрятываю. Mówiąc o umarłym, powinno się dołożyć: świętey pamięci nieboszczyk. *Mon.* 74, 358. Umarłym day pokóy. *Cn. Ad.* 1201; *de mortuis non nisi bene*). Dokazować nad umarłym, nie wielkie męztwo. *Cn. Ad.* 196. Umarły nie ukąsi, nie zemści się; po śmierci się go nie bóy. *ib.* 1201. Umarły, od zazdrości, od krzywdy wolen; Umarłemu nikt nie zayrzy, nie zaszkodzi. *Cn. Ad.* 1202; zazdrość żywe prześladuie, nmarłym przed się folguie; Żywe ganiemy, zmarłe chwalimy). Umarły żaden się nie wróci. *ib.* Żaden z piekła nie wybrnie; *Slo.* kdo leżi, ten leżi, kdo umrel, ten tam; mertwich s chrámu ne nawrácugu). Sprawa po umarłéy ręce, *ob.* Ręka. – Języki umarłe, *ob.* Język. Xięgi nazywał król Alfons umarłych mistrzów. *Warg. Radz.* 2. Wiara umarła. *Kucz. Kat.* 3, 246; niedzielna, bezczynna, bezskuteczna, ein todter Glaube, ohne Früchte). Jezioro *umarłe w Palestynie. *Urzęd.* 416; martwe, das todte Meer. Jedlina i sośnina mogłyby się umarłemi nazywać, ponieważ z ich pniaków nowe nie wychodzą wyrostki. *Mon.* 74, 697. – §. *tr. fig.* Umierać z żądzy, bardzo żądać, pragnąć, ginąć za czém, (cf. zdechł na to), sterben vor Begierden, schmachten, vergehen. Umierałem z chęci widzenia go. *Niemc. Kr.* 1, 171. Jam iuż umierała z niecierpliwości. *Teatr* 52 *c*, 29. – Umierać na co, zdychać na co, na zdech, do zdechu starać się o co, na umor, aus Leibeskräften wornach trachten. Odraża kupców, bo zda się i na grosz umierać. *Jabł. Tel.* 36. – Umierać nad czym, zdychać nad czym, *immori e. gr. studiis*, kawęczeć. *Cn. Th.* 1187, sich über etwas zu Tode arbeiten. – §. *alia transl.* umierać światu etc., wyrzekać się, zrzekać się świata, unikać od niego, rozbrat z nim czynić, (der Welt) absterben. Trzeba kochać i być kochanym, ażeby nie być umarłym wszystkim rozrywkom i uciechom. *Zab.* 14, 32c.

UMURZYĆ, *ob.* Murzyć. UMUSKAC, *ob.* Muskać.

ÚMYĆ, *F.* umyie *cz. dk.*, Umywać *kontyn.*, *Crn.* umyti, umyem, umyvam; *Cro.* umivati, umivàm; *Rg.* umitti, umivati; *Sla.* umiti; *Bs.* umiuati; *Ross.* умыть, умывать; zupełnie omyć, myiąc uczyścić, waschen, abwaschen, rein waschen (die Hände, das Gesicht ic.). Żydzi, ieśliby ręku nie umywali, nie iedzą. *Sekl. Math.* 7. Ręka rękę umywa, noga wspiera nogi, Przy wiernym przyiacielu żaden nie ubogi. *Sim. Siel.* 82; *Slo.* ruka ruku umiwa, *Cro.* ruka jedna drugu omiva; *ob.* ręka). W Wielki Czwartek obrządek na pokoiach cesarskich, królewskich, umywania nóg dwunastu ubogim starcom. *Gaz. Nar.* 2, 163; *Cro.* umivanye; das Fußwaschen am grünen Donnerstage. Filozof, bo ponury, zapominaiący się, nie uczesany, i nieumyty. *Mon.* 72, 388. ungekämmt und ungewaschen. Lepiey nóż nieumyty schować, niż umyty stracić. *Cn. Ad.* 440; lepiey nie chędogo rzecz zachować, niż chędogo stracić; lepiey świecy nie ucierać, niż ucieraiąc ią zgasić). Ręce od czego umywać, na przykład Piłata, na znak niewinności, niedzielenia z drugiemi iakiego czynu, seine Hände, (in Unschuld) waschen. Rób sobie za tym co chcesz, ale ia się więcey Nie mieszam, i umywam od wszystkiego ręce. *Zabł.*

Zbb. 81. Nie chcę więcey sprawy mieć z wami, ręce od wszyſtkiego umywam. Teatr 1 b, 51. O niczym nie wiem, iż od tego ręce umywam. Teatr 33 c, 21, et 26, 94. – similit. Poważny ieſt urząd duchownego, aby nie upornie, i iako mówią, z nieumytemi rękami wdać się weń kto miał. Sk. Kaz. 461; z nieczyſtemi, nieświętemi, mit unſaubern unheiligen Händen. Umyć się do tego trzeba; nie umywałeś się do tego. Cn. Ad. 1204, non quacunque manu, seu sacra manu haec tractanda, man muß ſich dazu waſchen, ſäubern, vorbereiten. – aliter: On ani się umył do tamtego. Kniaz. P. 3, 107; nie równa mu w piękności, daleko pośledniey szy, er kann ſich gar nicht mit ihm meſſen, vergleichen; Slo. muſel biſ ſa umit). Mazepo przeklęty, właśnieś się umył do Anielki. Teatr 22 b, 100; du biſt grade der rechte Mann für ſie, iron.). Nimfy Wislane zbiegły się przypatrzyć tobie, lecz widząc ciebie z wſtydu się znurzyły, Daiąc znać, że się do niey nie umyły. Zab. 4, 50 Sap. – aliter: Na weselu tym Dunczykowie z posłem Polſkim, o mieysce poswarek uczynili, ale przecię naszemu mieysce było dane, a Dunczykowie umywszy się do gospody poszli ieść. Biel. 544; łapę ulizawszy, ob. łapę lizać, ſie zogen mit trocknem Munde ab).

*UMYCCZYĆ kogo cz. dk., mycką mu głowę nakryć, einen bemützen, ihm eine Mütze oder Haube aufſetzen. Vittatus umycczony, myckę, czepiec na głowie maiący. Mącz.

UMYKAĆ, ob. Umknąć. UMYLIĆ, ob. Mylić.

UMYSŁ, -u, m., Boh. umyſl, aumyſl; Slo. umyſl; Sr. 1. moß; Crn. odûshje, obdushje; Vd. misel, umnoſt, resum, resumnoſt, miena, spomin, pamet, umnonared, umnovishnoſt, vshafanje; Bs. sviſt, svjeſt, pamet; (cf. pamięć); Cro. nakanenye; Rs. умыслъ; sposób myślenia, władza rozumu, das Gemüth, die Denkungsart, die Geſinnung, der Sinn. Umysł, w pewnym uſtanowieniu duch. Pilch. Sen. liſt 1, 383. Umysł ieſt gibczeyszy, niżeli inna rzecz iaka ib. Umysł człowieczy ieſt panem wszyſtkich zmysłów i członkow, tak, iż gdzie i do czego ciągnie się umysł, tam się ciągną i wszyſtkie członki. Zrn. Pſt. 1, 228. Wziąłem to sobie mocno w umysł, rozpatrzyć się wprzód dobrze w ludziach, niż w związek z nimi iakiego wniyść towarzyſtwa. Mon. 70, 290, mocno przed się wziąłem). Wielkość umysłu na wzgardzeniu rzeczy doczesnych zależy. J Kch. Dz. 193; wspaniołomyślność, Seelengröße, Geiſtesgröße. Umysł wspaniały, na krzywdy trwały. Cn. Ad. 124. Wielką pomocą umysł ieſt w złym razie dobry. Teatr 42 d, D.; dobra myśl, mężność, serce, nie trwożenie sobą, guter Muth, Unerſchrockenheit; Slo. dobromiſel, dobromiſelnoſt dobry umysł). Oſtrzegam was, abyście wszyscy umysłu pełnego i odwagi byli. Zab. 13, 299, serca nieſtrwożonego). Mówić o taiemnicy bozkiéy, umysł uſtawa. Biał. Pſt. 81, myśl, duch, Gedanke, Denkkraft. Zwyczay umysłu zadawniony, nałog, humor. Mon. 69, 100. Trudno ciągnąć, kto nie ma umysłu do czego. Sim. 80; ochoty, chęci, ſkłonności, (cf. nabożeńſtwo), Neigung, Luſt zu etwas. Dobrym umysłem dla narodu, podjąłem tę pracą. Gor. Dw. praef., z życzliwości, Zuneigung. Mniemano, że nieprzyiaźnym ku szlachcie ieſtem umysłem. Siem. Cyc. 152. Wielką i dobrze uzbroioną flottą Sertoryańscy wodzowie w umyśle złością pałaiącym do Włoch lecieli. Siem. Cyc. 210. – §. Umysł, co umyślono, zamysł, zamiar, cel, koniec upatrzony, przedsięwzięcie, die Abſicht, der Endzweck, der Vorſatz. Prawdę pod czas może mówić, choć złym umysłem albo *cylem. Zygr. Pap. 203. Tacy opiekunowie nie są opatrzycielmi dóbr sierocińſkich, którzy maią umysł, aby więcéy sobie sławy i pożytku, niż sierotom nabywali. Groi. Obr. 4. Trzeba, żeby on sam umysł swóy iemu oznaymił, o to się ſtarał, prosił, przyczyny tego ukazował, żeby mu tego dozwolił. Wys. Al. 711. Gdy naprzód były zaczęte obrazy, tedyć nie były złym umysłem zaczęte. Gil. Kaz. Aa 4 b. Nie dał ten dobrodzieyſtwa, który złym umysłem pomógł. Gor. Sen. 96. Tym umysłem, albo raczéy tym szaleńſtwem uwiedzeni, którego sami zabić nie mogli, sądowi tego do ſtracenia podali. Siem. Cyc. 34, ib. 16, hoc consilio). Z umysłu, = umyślnie, naumyślnie, Bh. zaumyſla, zumyſla; Rs. нарочно, съ умыслу; abſichtlich, mit Fleiß, mit Vorſatz, mit Bedacht. Nie tylko trzeba, żebyś mi dobrze uczynił, ale iżbyś z umysłu, chcąc mi uczynić dobrze, to uczynił. Gor. Sen. 417. Hiſtoryykę tę wczoray z umysłu z większą niż kiedy czytałem pilnością. Teatr 48, 25. UMYŚLIĆ cz. dk., *Umyślać ndk., *Umyśliwać czſtl., Boh. umyſliti; Crn. nameniti, namęnem; Vd. ſkleniti; (Vd. vmisliti, namisliti, = uroić sobie, przypuścić myśl); Sla. odlúcsiti, (cf. odłączyć); Rs. умыслить, умышлять, удумать, рѣшиться, (Rs. умышленникъ knowacz; Ec. умышлятель chytrzec, Ec. умышлятель, составщикъ który umyślił); poſtanowić u siebie, ſtanowić, przed się wziąć, *umienić, ſich vornehmen, bey ſich beſchließen. Pierwey człowiek umyśli, przyzwoli i poſtanowi wewnętrznie, potym do wykonania przyſtępuie. Sk. Kaz. 405. Piła, siekiera i t. d. ieſt narzędzie, którego rzemieślnik używa, aby rzecz, którą umyśliwa zrobić, do ſkutku swego mógł przywieść. Sak. dusz. 12. Omierznąwszy sami sobie, umyślaią się polepszyć. W. Poſt. W. 2, 233. Jle kroć człowiek się uzna, a umyśli polepszenie żywota swego, tyle kroć bóg gotow mu wszyſtkie winy odpuścić. Rey Pſt. T t 3. Umyślenie, poſtanowienie, przedsięwzięcie, zamysł, Vd. ſklenik; das Vornehmen, Unternehmen, der Beſchluß, die Entſchließung. Pokuta musi być z pewnym umyśleniem poprawy, W. Pſt. W. 33. Używali wszyſtkich sposobów, aby tak swoie przewiedli umyślenie. Zrn. Pſt. 3, 767 b.

UMYŚLNY, -a, -e, UMYŚLNIE, adv., z umysłu, naumyślny; Boh. zaumyſlný, zumyſlný, zaumyſla, zumyſla, pauze, z paucha; Slo. naſchwál, (ob. na schwał); Sr. 1. zamyſlom, ze zamoßom, vulg. zamyſwom; Crn. nalash, nalizh; Vd. premislen, prieduseten, predpoſtauliu, namislen, navlash, na lesh, namislem, namienjem; Cro. navlaszt, hotomcze, hotcze; Rg. nâvlasc, namiscgljeno; Sla. nafallicé; Bs. navlasc, navlasctito, vlasctito, (cf. właściwie); Rs. умышленный, нарочный, нарокомъ, съ умыслу, умышленно; Ec. умысломъ; abſichtlich, vorſätzlich. Umyślny zaboy. Tr. Uciekał dla mężobóyſtwa *niezumysłowego. 1 Leop. Deut. 19, nieumyślnego). Nie będę z tego kontent, co przypadkowo znaydę, ale umyślnie szukać będę. Torz. śk. 96. Umyślny, = umyślny posłaniec, ein Expreſſer, ein eigner Bote; Ross. нарочный, позовникъ. Niektórzy przysłali po to umyślnych, aż o 50 mil do Warszawy. Pam. 84, 720. Przez umyślnego liſt odebrałem. L. – §*. Umyślny, = UMYSŁOWY, umysłu się tyczący, Gemüths=, Geiſtes=, Rs. умственный,

мыслeнный, умный, умнò. Cnoty umyślne, mądrość, nauka, pamięć. *Petr. Et.* 314. Jedzenie ciała Chrystusowego figuralne, nie cielesne, ani ustne, lecz umyślne. *Zygr. Gon.* 219. Stworzyliśmy sami w głowach naszych obrazy umysłowe. *N. Pam.* 20, 179, Ideale, *Bh.* widka, (cf. widzieć, widzi mi się). Wyraz umysłowy, znaczący rzecz nie podpadaiącą pod zmysły: n. p. bóg, dusza. *Kpcz. Gr.* 3, 4. (*oppos.* zmysłowy). Nauka umysłowa, która umysłem tylko poznawaną i poymowaną bywa. *Perz. Cyr.* 1, 60, teorya). Umysłowo *theoretice* z czytania można być wielkim medykiem. *ib.* 1, 7. UMYŚLNOŚĆ, - ści, *ż.*, czynienie umyślne, z umysłu, die Absichtlichkeit, *Boh.* zaumyslnost, zumyslnost.

UMYTY, *ob.* Umyć. UMYWACZ, - a, *m.*, który umywa, der Abwascher, *Bh.* myč; *f.* myčka umywaczka. UMYWADLNIK, UMYWALNIK, - a, *m.*, UMYWALNIA, - i, *ż.*, UMYWALNICA, - y, *ż.*, UMYWADŁO, - a, *n.*, *Boh.* umywadlo; *Slo.* umywadlo; *Sr.* 1. mėhvawka; *Crn.* shehtnèk; *Vind.* v'mivalnik, omivalu, vmivauniza, omivalniza, vmivalu, medeniza; *Cro.* vmivalnicza, umivalische, umivàcha, mivalo, mivalishe; *Rag.* umivallo, umivaliscte; *Ross.* умывальница, рукомойникъ, рукомойничекъ; *Ec.* омывальница, умывальникъ, конобъ; lawaterz, antwas, miednica, das Waschbecken, Handbecken. Uczynisz umywalnią miedzianą, z podstawkiem iey. *W. Exod.* 30, 18. Umywalnią insi wannę wykładaią. *Budn. ib.* Uczynił Salomon 10 umywalnic. *Bud.* 1 *Reg.* 7, 38, *not.* „abo umywalń lub wanien". Umywadło. *Leop.* 3 *Reg.* 7, 30. UMYWADLINY *plur.*, pomyie z umycia, *Cro.* umivàcha; Waschspühlig, Wasser, worin man sich gewaschen hat. Umywadliny rąk, *malluviae*; umywadliny nóg *pelluviae*. *Cn. Th.* 1189. UMYWALNY, - a, - e, do umycia, mogący być umytym, abwaschbar, *Rs.* умывальный. UMYWAM, *ob.* Umyć.

U N.

*UNAGLIĆ kogo *cz. dk.*, doiąć mu, einem zusetzen, ihn bedrängen. Gdy bratu unaglonemu, śrzodkiem nieprzyiaciół ratunku dodać siłuie, z konia spada, *laboranti fratri.* *Krom.* 781.

UNARZAĆ, *ob.* Unurzyć. UNASZAĆ, *ob.* Unieść.

UNCYA, - yi, *ż.*, uncya waga, n. p. aptekarska; dwunasta część funta, dwa łoty. *Sleszk. Ped.* 424. Zwyczaynie rachuią na funt uncyi 16. *Kras. Zb.* 2, 559; *Vd.* unzia, unzha, *Bs.* uncja, lihva dvanaesti dio litre, uncića; die Unze, (z *lac.*). Uncya ma w sobie ośm dragm. *Spicz.* 241. Uncya ma w sobie dwa łóty; aptekarze ośm drachm rachuią w uncyi. *Wiel. Kuch.* 452. Uncyami, na uncyą, po uncyi. *Cn. Th.* 1190, Unzienweise. UNCYOWY, - a, - e, Unzen=. *ib.*

UNĘDZNIĆ *cz. dk.*, znędznić, nędzy naywiększéy nabawić, vollends elend machen. Mieć dostatki, a nie wspomóc nędznego, iest iedno, co bardziéy go unędznić, i dać mu przyczynę do rozpaczy. *Mon.* 75, 683, *ob.* nędznić.

UNIA, *ob.* Uniia.

UNIEPOKOIĆ, niepokoić, *ob.* Pokoić.

UNIEŚĆ, uniósł, *F.* uniesie, uniosę *cz. dk.*, Unosić *ndk.*, Unaszać *kontyn. et Freq.*, *Bh.* unest; *Cro.* unassam; *Rs.* унести, уносить, unosić co, mieć z to siły, zdołać temu, być w stanie niesienia, udźwignienia tego; ertragen, im Stande seyn fortzubringen, forttragen, fortbringen. Musi być mocny, gdy takową unosi machinę i ciężar. *Hipp.* 276. Uniesie rzeka zamarzła, abo lód, uniesie wóz człowieka, *sustinet, fert. Cn. Th.* 1191. Pacierz unoszący, na którym głowa spolega, *atlas. Perz. Cyr.* 1, 51; dźwigaiący głowę, trzymaiący). *Moral.* unosić kogo, co, = wytrzymywać, znosić, cierpieć, ertragen, aushalten, leiden, dulden. Jeszcze mam wam wiele powiadać, ale teraz unieść nie możecie. *W. Pst. W.* 387. Mdła płeć niewiasta iest; zaczym idzie, iż unosić ią potrzeba, nie wynosić, ścierpieć iey potrzeba, nie przymuszać gwałtem. *Petr. Ek.* 61. - §. Unosić, z mieysca iakiego na insze zanosić, przenosić, wegtragen, davon tragen. Wróbelby uniósł iego maiętność. *Cn. Ad.* 1259, muchaby z tym uleciała). Unosić się, = oddalać się, sich entfernen. Już mocno stanąć przy nim mamy, a nigdzie się nie unosić od nauki iego. *Rey Pst. B* 5. - Unosić, porywać kryiomo, smykać, *Vd.* odnesti, odnositi, odvpraviti, prezhspraviti, heimlich davon tragen, entwenden. Odpycha złodzieia unoszącego suknią Chloi. *Teatr* 11, 146. Uniesiony, ukradziony, *Rs.* унóсный, снóсный. Uniesienie, *Bh.* unoš, *Rs.* уносъ. Unosić pannę, żonę czyią, uwieźć, ein Frauenzimmer entführen. Ci, którzy cudze żony albo panny unaszaią . . . *Sax. Post.* 59. Gdyby kto cudzą żonę albo pannę mocą wziął i uniósł . . . *ib.* 59. Parys Helenę uniósł od męża. *J. Kch. Dz.* 62. Gwałtem unosić, mit Gewalt wegschleppen. Unosić kogo za włosy, *raptare aliquem capillis. Cn. Th.* 1191. Unosi mię koń. *Hipp.* 54; das Pferd geht mit mir durch. Przyuczone Numidów konie między gęste krzewy unosiły. *Pilch. Sall.* 206. Unosi mię woda, *rapit me impetus undae. Cn. Th.* 1191, das Wasser reißt mich mit fort. Bóg postanowił pasterzów ku doskonaleniu świętych, abyśmy iuż nie byli małemi cholebiąc się, i żebyśmy się nie dali unosić wszelakiemu wiatrowi nauki w złości ludskiey. 1 *Leop. Efez.* 4, 14. *Moral.* Unosi kogo n. p. namiętność, porywa z sobą, uwodzi, zwodzi, Leidenschaft reißt ihn hin, verleitet ihn, reißt ihn mit sich fort. Ma głowę zapaloną, która go poniewolnie unosi. *Teatr* 39, 204. Dway Rzymianie, chciwością panowania uniesieni. *Teatr* 46 *d*, 1. Umysł móy gorący często mię daley mnie samego unosi. *Gaz. Nar.* 1, 244. Nieszczęśliwe przyrodzenie zawsze go w gniew unosi. *Teatr* 24 *c*, 24. Gruby cień nocy, promienie miesiąca wlewaią w nasze serce słodkie uniesienia. *Chod. Gr.* 238, zachwycenie, zachwyt). Unosić się *Rec.*, zapędzić się, uwodzić się, *phys. et moral.* sich hinreißen lassen, zu weit hinein stürzen. (*Bs.* uznositise, oholitise *superbire*, uznosni *superbus*, *ob.* wyniosły). Uniosłem się zaciekiem, pędem, *productus studio et viribus ultra procurri. Cn. Th.* 1190. W pogoni nasz się uniósł ochotnik. *Tr.* W pierwszym się uniósł ogniu i z nim się powadził. *Teatr* 43 *c*, 156 *Wyb.* Przestań się unosić złością, gdzie nic nią wskórać nie można. *Teatr* 27, 162. By się serce twoie nie uniosło za gniewem. *ib.* 51 *d*, 106. Chwałą się ludzką nie unoś. *Cn. Ad.* 71. Nie unośmy się płonnemi zapędami. *Niemc. Kr.* 2, 118. Choćby się i od prawdziwego rozumienia ten tak wielki mąż uniósł, to niedziwna, gdyż człowiek. *Smotr. Lam.* 162. Nic się ty nie unoś za światem tym nędznym. *Rey Pst. Aaa* 3. Nie uniesli się

ieszcze za temi zbytki. *Rey Ap.* 35. O ludzkie myśli, głupie to czynicie, Że się za lada szczęściem unosicie. *P. Kch. J.* 315. - §. *aliter*: Unosić się iak ptak na powietrzu, wzbiiać się, in der Luft ſchweben; *Sr.* 2. ße ſmanowaſch; *Vd.* v'sraki visiti, se vositi, pomiglati; *Rs.* napиmь, возпаримь; *Ec.* возмилятися. Unoszenie się nad czym, *Rs.* парéнïе. Unaszaiący się nad czym, *Rs.* надесéнный. Duch boży unosił się nad wodami. *W. Genes.* 1, 3; *not.*, „to ieſt, ruszał się albo powiewał". - §. Unosić co ratuiąc, ocalać, całe z złego razu wynosić, salwować, chronić, davon bringen, davon tragen, erretten, (ſalviren). Każdego klęſka pospolita boli, Bieży na domysł zatrwożona tłuszcza, Unosi życie, a wszyſtko opuszcza. *Kras. Choc.* 18. Żaden zdrowia w całości nie uniosł. *Pilch. Sall.* 212. - §. *Venator*: unosić ptaka myśliwczego, = noszeniem na ręku go ułaſkawiać, ogłaſkać, okracać, obrochmanić, do łowienia wkładać, *Rs.* помыкать, выносить, вынáшивать, einen Stoßvogel abtragen, ihn ſo lange tragen, bis er zahm und abgerichtet wird. Sokoła unosić, mówią myśliwi, a nie nauczyć łowić. *Chmiel.* 1, 80, *Cresc.* 615. Do unoszenia sokoła Podolſkiego potrzeba wielkiey cierpliwości, ile że hardy ieſt; unoszony pracowity będzie i zdatny na gęsi dzikie. *Kluk. Zw.* 1, 206. Sokoły unoszą się na to, aby za odkryciem im oczu i pokazaniem poruszonego ptaka, za nim popędzły, uławiały i odebrać sobie pozwalały; musi tedy być sokoł oswoiony, do kaptura na głowę, do rzemienia i dzwonków na nogi przyzwyczaiony etc. *Kluk. Zw.* 2, 207. Krogulec może być unoszonym na kuropatwy, przepiórki. *ib.* 210. Gdy iuż krogulce ukrotną, a unoszą się, tedy tylko raz przez dzień dawać im ieść. *Cresc.* 614. - *Moral.* unosić kogo, = ogłaſkać go, udobruchać, ułaſkawić, einen zahm machen, zähmen, beſänftigen, begütigen. Unosił tak szczęśliwie młodość pana, iż ani iedna zła pogłoſka nie uderzyła w uszy ludzkie. *Birk. Sk. C* 2 *b.* Pisaniem łaſkawym unosić chciał króla onego papież, ale na ten czas nic w nim nie zbudował. *Sk. Dz.* 1095. Nieunoszony, dziki, nieukrotły, ungebändigt, ungezähmt, unbändig, wild. Dziecię pieszczone w dorosłym wieku, ſtanie się nieunoszone, dzikie i sroższe niżli beſtya. *Petr. Ek.* 97. Mądrze rządził młodź nieunoszoną. *Groch. W.* 553. Porywcza nieunoszona natura. *Bard. Boe.* 142. **UNIESIONKA, - i, *ż.*, porwanka, uwieziona kobieta, die Entführte. Bracia uniesionki oney Menelasiowey żony. *Klon. Fl. A* 2.

UNIEŚMIERTELNIĆ, *Cro.* v-vekovechújem, (*cf.* wieki wieków), *Ross.* обезсмертовати; *ob.* Nieśmiertelnić. UNIESPOKOIĆ, *Ross.* обезпокоить, обезпокоивать, *ob.* Niepokoić.

UNIESZCZĘŚLIWIĆ, *NIEUSZCZĘŚLIWIĆ, *cz. dk.*, unieszczęśliwiać *ndk.*, nieszczęśliwym uczynić, (beunglücken) unglücklich machen. Starasz się, abyś unieszczęśliwiony szczęśliwił naród. *Dyar. Gr.* 68. Ten unieszczęśliwiony obywatel wyſtawuie nam obraz nauki, iak szczęściu wierzyć. *ib.* 291, *St. Aug.* Tak unieszczęśliwiony ſtarałem się o iednę łaſkę; ale doświadczyłem, że obietnica głupiemu radość. *Mon.* 74, 13. W czasie unieszczęśliwienia Księcia Kurlandſkiego. *Vol.* 7, 610. Niesprawiedliwość tak go nieuszczęśliwiła. *Mon.* 70, 651. Zawsze nieuszczęśliwiony żyć będę! *ib.* 652.

UNIEWCZASOWAĆ, *ob.* Niewczasować. *UNIEWINIĆ, *Rg.* opravati, *cf.* prawy), *ob.* *Niewinić. UNIEWOLIĆ, *ob.* Niewolić.

UNIFORM, - u, *m.*, pewny iednoſtayny dla pewnéy klassy lub rangi przepisany ubior, cf. mundur; *Rs.* однорядокъ, однорядка; die Uniform. UNIFORMOWY, - a, - e, od uniformu Uniformen=, *Rs.* однорядочный.

UNIKCZEMNIĆ, *ob.* Nikczemnić. UNIKNĄĆ *Med. idntl.*, Unikać *kont.*, waruiąc się chronić, vermeiden, meiden, ausweichen, weichen, entgehen, *Boh.* znitnauti, (*cf.* zniknąć). Unikać od tego, co ieſt z niebezpieczenſtwem, ieſt człowieka rozumnego. *Mon.* 67, 413. Miiamy się, iak gdybyśmy unikali od siebie. *Teatr* 4, 46. Jozef uniknął z Jezusem do Egiptu. *Bals. Nied.* 1, 123, umknął). Każde ſtworzenie przed zimnem unika. *Zab.* 13, 156. Unikać kogo, czego, = wiarować się, ſtrzec się, ſich hüthen, in Acht nehmen vor etwas, meiden. Unikay złych; ale nie pokazuy nigdy, że się ich boisz. *Stas. Num.* 1, 41. Musiałbym unikać iey spotkania, nie mam serca patrzeć na nią. *Teatr* 9, 124. Człowiek roztropny unika interessów z panami. *Teatr* 20 *b*, 189. Unikaycie sideł mężczyzn, kobietki. *Węg. Mar.* 3, 47. Aby nam bóg dał zachowania wiary, uniknienia mąk. *Kucz. Kat.* 3, 235; „uwiarowania". *not.*).

*UNIOSŁY, - a, - e, unoszący się, excentryczny, przesadzaiący, excentriſch. Zacni a poczciwi ludzie uniosłemi a zaplotłemi rzeczami się nie bawią. *Rey. Zw.* 100 *b*, cf. *Bs.* uznosni *superbus.*

UNIIA, - ii, *ż.*, złączenie w iedno; die Union, Vereinigung. Na seymie Lubelſkim 1569 ſkończyła się gruntownie Uniia albo zjednoczenie W. X. Lit. z Koroną Polſką. *Stryik.* 763, *Biel.* 568. Naſtąpiła 1595 Uniia części Greków z kościołem Greckim. *Skrzet. P. P.* 2, 62; uniia, czyli zjednoczenie Rusi w wierze z Rzymianami. *Steb. pr.* UNIIACKI, - a, - ie, do Unitów należący. *Tr.*, Unitiſch, die Uniten betreffend. Jak się sprawuią uniiaccy popi w Litwie. *Pim. Kam.* 46. UNIIOWANY, ZUNIIOWANY, - a, - e, przez Uniią złączony, vereinigt, in Eins, unirt. Konſtytucye seymu oboyga Narodu Uniiowanego Polſkiego, i Litewſkiego. *Vol. Leg.* 2, 779. Według ciał rozdzieleni, i rozłączeni, ale sercem, ale umysłem w iedno byli zuniiowani. *Birk. Gl. K.* 12. UNIIOWY, - a, - e, do Unii należący, Unions=. UNITA, - y, *m.*, który do Unii wiary przyſtąpił, ein Unit, der der Kirchenunion beygetreten iſt. Naſtąpiła 1595 uniia części Greków z kościołem Rzymſkim, i podział na Unitów i Nieunitów. *Skrzet. P. P.* 2, 62

UNIWERSAŁ, liſt powszechny, liſt do wszyſtkich. *Cn. Th.* 1190; okolny. *ib.* 364; liſt królewſki przedseymowy do senatorów i zgromadzonéy po województwach szlachty. *Kras. Zb.* 2, 560, cf. Wici). UNIWERSALNY, - a, - e, - ie *adv.*, *ob.* powszechny, ogólny, w obec, *Sr.* 1. wſchichgromadniczki. UNIWERSYTET, *ob.* Akademiia, *Wszechnica *Wszechnia, szkoła główna.

UNIŻYĆ *cz. dk.*, Uniżać *ndk.*, *Boh.* ponjžiti, ponižowati; *Vd.* ponishati, pohleuniti; *Sla.* poniziti; *Bs.* ponisgiti, podnisgiti, snisgiti, ciniti umigljena; *Cro.* poniziti, ponizujem, ponisújem; *Rs.* унизить, унижать, уничижить, уничижать, zniżać, poniżać, niższym czynić; niżey kłaść, niżey ſtawić, erniedrigen, niedriger machen. Jehowa uniża i wywyższa. *Bud.* 1 *Sam.* 2, 7. Przez usza-

nowanie uniżyć kazał przed nim topory i batożki (*fasces*). *Mon.* 71, 806; spuścić, herabsenken, niedersenken. Ludzie lepiéy wychowani maią niby to wybornieysze wyrażenia grzeczności: całuię nogi, upadam do stóp, uniżam się pod stopy, ścielę się pod nogi. *Mon.* 65, 4 8. – *tr.* uniżać, poniżać, upokarzać, erniedrigen, demüthigen; uniżać się, *Sr.* 1. so ponizacj. Kto się uniża przed naywyższym bogiem, Będzie podwyższon. *Wad. Dan.* 112. Jako się nie uniżać przed Bogiem! uchylamy się przed drzewem, które nam cień podaie; a przed tobą, iako się nie uniżać? *Dambr.* 424. Uniżony, upokorzony, pokorny, erniedrigt, gedemüthigt, demüthig; *Boh.* ponjženy; *Sr.* 1. ponizny; *Crn.* ponishn; *Vd.* ponishen, pohleun; *Cro.* ponizen; *Dl.* umilyen; *Rg.* snijxen; *Sla.* ponizni; *Bs.* humigljen, umigljen, snisgen, priklonit, *Rs.* униженный, покорливый. Zawżdy był uniżony duch iego. *Rey Pst.* Y y 2. Kto tu w naywyższy stopień wyniesiony, Tym bardziey bogu ma być uniżony. *Leszcz. H. S.* 10. Uniżonemi czcząc ukłonami witali zbawiciela swego. *Odym. Sw.* 2, *K k* 4 *b.* Uniżony sługa, pokorny sługa, unterthäniger Diener. Uniżony Wc Pana, (*sc.* sługa). *Teatr* 27, 99, *Ross.* всенижайшій, nayniższy, nayuniżeńszy, *sc.* sługa; Dero Unterthänigster. UNIŻENIE, - ia, *n.*, *Subst. Verb.*, das Erniedrigen, Demüthigen. Uniżenie się, = pokora. die Demuth. – *adverb.* Uniżenie, = pokornie, demüthig; nayuniżeniey, demüthigst; *Sr.* 1. ponizne; *Ross.* униженно. Jan S. nie z strony niegodności, ale z strony pokory tak uniżenie o sobie trzymał. *Biał. Pst.* 58. UNIŻONOŚĆ, - ści, *ż.*, uniżenie się, pokorność, *Bh* ponjženost; *Sr.* 1. ponisnosci; *Sr.* 2. ponuznosci; *Crn.* ponishnost; *Vd.* ponishnost, pohleunost; *Cro.* poniznoszt, pohlevnoszt, (cf. pochlebność); *Rg.* ponixenos, ponijxnost, snixnos, snixenos, podnixenstvo, snixenstv, priklonstvo, umiljenstvo; *Bs.* ponisgenstvo, podnisgenstvo, humigljenstvo, umigljenstvo, snisgenstvo; *Rs.* униженность, покорность, покорство, смиреніе; *Ec.* худость, смиреніе, (cf. chudoba); das Demüthigen, die Demuth, die Unterthänigkeit. Brata iego odwiedzam rano, a Wc Panu po południu miałem złożyć uniżoność moię. *Teatr* 27 153; wizytę oddać, attencyą oddać). Prosi aby mógł Pani swą uniżoność złożyć *ib.* 12 *c*, 12.

UNKOSZTA *plur.*, koszt, wydatki, expens, z *Niem.* die Unkosten; *Sr.* 2. hunkosti; *Cro.* ztroshek; *Ross.* проторы, протори; прожести, иждивеніе. Wrócenie unkosztów prawnych. *Vol.* 7, 436. Przedaią wszystko na opłacenie unkosztów poselstwa. *Klok.* 83 *et* 142, *Mon.* 71, 430.

UNOSIĆ, *ob.* Unieść. UNOSICIEL, - a, *m.*, uwodziciel, porywacz, n. p. kobiety, der Entführer; *Bh.* unošec. Unosicielów naszych zawsze obawiać się potrzeba. *Niemc. Kr.* 2, 28. Parys, unosiciel Heleny. *L.* – Unosiciel sokoła, *Rs.* помытчикъ, *ob.* unieść.

UNTEROFFICIER, z *Niem.* der Unterofficier; pod-officyer, *Vd.* spudni oficir, podpredstoinik. UNTEROFFICIERSTWO, - a, *n.*, die Unterofficierstelle. Po żołnierska, z trzciną, na znak unteroffícierstwa. *Teatr* 24 *c*, 100.

UNURZYĆ *cz. dk.*, Unurzać, Unarzać *ndk.*, *Rs.* унырнуть, całkiem zanurzać, ganz untertauchen. Pchnęli go w rzekę Cedrową, unurzali go i z głową. *Pieś.* 57. Prawie unurzanego z błota wyrywa. *Jabł. Tel.* 108. Lada kto nad żydem się napastwi, ubiie, unarza. *Pot. Zac.* 124.

UOBŁAPIAĆ, *ob.* Obłapiać.

U-OGÓLNIĆ *cz. dk.*, (cf. upowszechnić), w ogólnym wyrazie wystawić, jeneralizować, n. p. aby się z dziećmi obchodzić według ich wieku, uogólnić im to, co się do nauki podaie, a nie podawać im tylko to, coby poiąć mogły. *Węg. Mar.* 3, 199, cf. wyszczególnić.

U P.

UPAD, - u, *m.*, UPADEK, - dku, *Bh.* aupad; *Sr.* 1. pad, zpadano; *Vg.* pad, odpadenje, padez, sapad; *Cro.* pad, padányе; *Bs.* trupaç, udorac, (cf. uderzyć); *Rs.* упадокъ, *Ec.* полазокъ, пополэновеніе; (cf. pełznąć), upadnienie, powalenie się, das Hinfallen, Hinstürzen, der Hinfall, Umfall, Hinsturz, Fall. Moi synowie przez upad domu pobici. *Biel hst.* 27, przez obalenie się domu). Pan skarze dom większy upady, a dom mnieyszy zrysowaniem. *Leop. Amos.* 6, 12. Upad na głowę, *Vd.* pokuz, prekuz, prevershik, na glavo padanje). Jego upadu szumem zatrwożę narody. *Farn.* 77. Upadek cięższy pod ciężarem. *Bard. Luk.* 3. Jakby to był ciężki upad, z króla zostać niewolnikiem. *Pilsh. Sall.* 225; *Slo.* čim schod wisſi, tim pad tajſi. – *fig. tr.* upad, nieszczęście, klęska, Unfall, Unglück, Verfall. Ciężki narodu żydowskiego upad. *Wiśn.* 181. Stał się wielki upad a porażka w ludu Jzraelskim. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 4, 17, upadek, 3 *Leop.*). O ty, co przez móy upad chcesz piąć w górę nogi! *Min. Ryt.* 2, 238. Upad wisi nad grzesznemi, upad nieuchroniony. *J. Kch. Ps.* 12. Cudzym upadkiem, tak iak własnym szczęściem i pożytkiem się cieszą. *Warg. Wal.* 42. Gallia na wiele panów roztargniona, wiele upadków cierpiała. *Skarg. Dz.* 456. Zgwałciciele zakonu plagami zasłużonemi poginęli, i inszych w ich kłamstwie dufaiących, w toż też z sobą zatracenie i straszliwy upad przywiedli. *Wiśn.* 173. Wielu ich ze złości to czynią, aby przywiedli ku upadu, komu go życzą, a tracą ludzi swym kłamem. *Eraz. Jęz. N* 8. Nienawróconemu Chrystus na upad iest położon. *Biał. Pst.* 129; na szkodę, na potępienie iego). Ztąd temu złemu na upad iego zabieg uczynić, zkąd ono powstało. *Smotr. Nap.* 10; na wywrócenie iego). Bóg napełni upady, *implebit ruinas.* *Wrob.* 264; upadliny, rozwaliny). Upad na maiątku, = podupadłość, ubożenie, das Verarmen. Znaczny upadek w fortunie ponieśli. *Vol.* 7, 662. Poddanych w upadku, iak zaratować. *Haur. Sk.* 49. Upadek na zdrowiu, nadwerężenie zdrowia, Schaden an der Gesundheit. Gdyby marszałek seymowy zachorował i przez upadek na zdrowiu nie mógł czynić zadosyć urzędowi swemu . . . *Vol.* 7, 620. – Wiem, że i upadek w wielkim zamiarze, nie iest bez chwały. *N. Pam.* 13, 104, niedokazanie, niedowiedzienie, nieuskutecznienie, *ut desint vires, tamen sit laudanda voluntas*). – Moralny upad, potknienie się, przestępek, grzech; ein moralischer Fall, Verstoß, Versündigung. Odpuśćcie drugim, aby i wam oyciec niebieski odpuścił obłędliwości wasze. *Sekl. Mark.* 11, *not.* „upadki abo występy". Miasto prześladowania upadów albo występów bliźniego, pracuymyż, abyśmy ie zlěczyć mogli. *Eraz. Jęz. L l* 2 *b.* – *Jurid.* upad

w sprawie, przepadek, ſtrata iéy, Verfall, Verluſt des Proceſſes. Zbiegłego złoczyńcę ſkażą na upad, mówiąc: upadł w swey rzeczy. *Sax. Porz.* 54. Jeśli obwiniony za trzecim przywołaniem nie przyydzie, tedy go sędzia ma iako zwyciężonego na upad ſkazać. *Szczerb. Sax.* 438, *Sax. Porz.* 68. Prawo 1726 R. upadek w sprawie, w któréy fabrykacya się okaże, naznaczyło. *Czack. pr.* 1, 189. Rzecz zaſtawiona na upad, czyli pod przepadkiem, gdy na terminie wykupiona nie ieſt, utraca się. *Oſtr. P. C.* 1, 254. Rzecz w zaſtawie do czasu pewnego, a nie na upad, gdyby iey pozwany okupić nie chciał, tedy urząd pozwoli tę rzecz przedać. *Stat. Lit.* 271. – *Adverbialiter*: do upadu, na upad, = do upadłego, na umor, ze wszyſtkich sił, aus Leibeskräften. Cymberki, gdy im mężów pobito, same się potym z Maryuszem do upadu siekły. *Stryik.* 36. Nadzieia w bogu, że syn będzie oyca przykłady na upad konał boiem uſtawicznym. *Kchw. Wied.* UPADAĆ, *ob* Upaść.

*UPADLINY *plur.*, rozwaliny, powalenie się, Einſturz, Ruine, Verfall. Wszyſtkie rzeczy nasze, w którycheśmy się kochali, obróciły się w upadliny. *Leop. Jes.* 64, 11, w puſtki. *Bibl. Gd.*). Zmazali dom Pańſki królowie wszeteczeńſtwy swemi i upadlinami i wyżynami swemi. *W. Ezech.* 43, 7, trupami. *Bibl. Gd.*). Niech oddalą wszeteczeńſtwa swe i upadliny królów swych. *ib.* 9, trupów. *Bibl. Gd.*; cf. padło). UPADŁOSĆ, - ści, *ż.*, ſtan upadły, podupadły, *Vd.* opadlivoſt, padlivoſt, padezhnoſt; Hinfälligkeit, Herunterkommen in Vermögensumſtänden. Nędzny ſtan znaczy poniżenie, błahość, upadłość, a iż tak rzekę, lichość, lichotę, chudobę; iako też mówimy: nędza, lichota albo błaho teraz około niego. *Sekl. Luk.* 1. UPADŁY, *ob.* Upaść.

*UPĄDZAĆ, *ob.* Upędzić.

UPAIAĆ, *ob.* Upoić. UPAKOWAĆ, *Bs.* upartiti, uprrittiti; *ob.* Pakować.

UPAŁ, - u, *m.*, gorąco wielkie palące, nieznośne, znoy, ſkwar, spieka, par, große brennende Hitze, Feuer; *Boh.* wedro, (cf. powietrze, wiatr); *Cro.* pripèk; *Rs.* зной; *Ec.* жерь, зной, жаръ, (*cf.* żar, żegać), раждеженïе, - *pr. et tr.* Upał się chłodem, deszcz suszą przeplata, Tak idą wasze miesiące i lata. *Kras. W. Ch.* 100. Z dziwną sławą w upałach Marsowych ſtawał. *Nies.* 4, 14. UPALIĆ *cz. dk.*, upalać *ndk.*, *Boh.* upaliti, upalowati; *Bs.* upaliti, zapaliti, (*cf.* zapalić). Upalać czego, iak świecy, włosów, *adurere*, *urendo diminuere*. *Cn. Th.* 1192, abbrennen, wegbrennen, brennend verkürzen, abſengen. Dyonizy tak wćwiczył córki, że mu brodę i włosy łupinami Włoſkich orzechów upalały. *Warg. Wal.* 341. *Chem.* Upalanie ciał kopalnych, *uſtulatio*. *Krum.* 418, das Abrauchen, Abdampfen. Miſki do upalania służące, *patinae uſtulatoriae*, Abrauchſchaalen. *Krum.* 45. – §. Upalić, mocno rozpalić, durchglühen, entbrennen, entzünden, erhitzen, ſtark heiß machen. Piec na chleb upalony. *Sk. Dz.* 538. Ochłodź ten świat upalony. *Kanc. Gd.* 315. Tego roku dżdżu z nieba nie mieli, a role od upalenia spuſtoszone były. *Birk. Dom.* 93. Plaga upalona *zona torrida*. *Petr. Pol.* 2, 276. Upalony na słońcu *exuſtus in sole*. *Cn. Th.* 1192. Upalam się u ognia, na słońcu, *aeſtuo a sole*. *ib.* Smaczny zimney wody kusz słońcem upalonemu. *Zbil. Dr. C.* 4. Częścią z upalenia, częścią z drogi bardzo zgrzany, w rzekę wſkoczył Alexander. *Warg. Wal.* 107. Południowi ludzie ſkłonnieysi do złości dla upalenia krwi. *Petr. Et.* 87; okrutnieysi, z wielkiego upalenia krwi. *ib.* 86. Częstokroć w ciężkie utrapienia i pokusy a upalenia cielesne dla niepotrzebnych ślubów wpadaią. *Zrn. Pſt.* 3, 519; w zapały, Erhitzung, Entzündung, Entbrennung, Brunſt. – **§. Kięci w oba ręcz eszczep *upalony. *Mioſk. R.* 2, 106, opalony).

UPAMIĘTAĆ kogo *cz. dk.*, Upamiętywać *kont. et Freq.*, zaſtanawiać kogo, przywodzić do wchodzenia w siebie, reflektować kogo; *Vd.* dopametuvati, na zaſtoplenje pelati, sapametiti; *Bs.* sviſtiti; *Ross.* совѣстить, усовѣстить; einen nachdenken machen, zum Nachdenken und Beſinnen bringen, ihn reflectiren. Wiedząc iego przeciwne zamysły, ſtarał się, aby go upamiętał. *Warg. Cez.* 97. W tym ieden pan króla upamiętywał, mówiąc, nie czyń tego, czym sam sobie więcey zaszkodzisz. *Sk. Żyw.* 2, 119. Dowcipy ludzi młodych w zuchwalſtwie upamiętywaiąc, wielkich obywatelów z nich uczynił. *Warg. Wal.* 249. – UPAMIĘTAĆ się *Rec.*; wniyść w się, zaſtanowić się nad sobą, obaczyć się, *Boh.* upamatowati ſe, uſmyſliti ſobě; *Slo.* uſrozumeti ſobě; *Sr.* 1. nakazuyu ßo; *Crn.* prebrihtam se, zbrihtam se; *Rg.* urazumjettise, izaznatti, svidjetise, spoznattise, povràtitise ù se, blàmetise; *Bs.* spoznattise, vratitse ù se; *Rs.* опамятоваться, опамятываюсь, образумиться, образумливаюсь, опомниться, отдумать, отдумывать, схватиться, спохватиться, совѣститься, усовѣститься; *Ec.* воспрядаю, воспрямяю; ſich beſinnen, reflectiren, in ſich gehen. Acz-kolwiek wiele wichrzył Zbigniew, iednak tego długo przeglądał Bolesław, chcąc, aby się upamiętał. *Biel.* 71. Słowami tak mocnemi ſkruszony, od kacerſtwa onego się upamiętał. *Sk. Żyw.* 1, 410. Oycze, odpuść im, bowiem co działaią Nie wiedzą, zasię wżdy upamiętaią. *Odym. Św.* 2, *J i* 6. Folguie nam Pan, abyśmy się upamiętali, ale ieśli się kto nie obaczy, ciężéy karan będzie. *Gil. Kat.* 227. Upamiętay się wżdy, a obacz się. *Baz. Sk.* 550. Upamiętanie, *resipiscentia*. *Cn. Th.* 1192, zreflektowanie się, *Ec.* воспрямовенïе; das in ſich Gehen, das Beſinnen eines Beſſern, die Beſſerung. Day Boże w czas upamiętanie. *Pasz. Dz.* 117. Jan S. pokutę i upamiętanie żydom opowiadał. *Biał. Pſt.* 59. Upamiętany, Upamiętały, wchodzący w się, in ſich gehend, ſich beſſernd. Pokucie i żywotowi chrześciiańſkiemu upamiętałemu nieprzyiaciele są. *Biał Pſt.* 42; *oppos.* Nieupamiętały, poprawy nie przyymuiący, unbeſonnen, keine Vorſtellungen annehmend, verſtockt. Nieupamiętany, z grzechu tonął w grzech. *Kul. Her.* 52. Wedle twardości twey i nieupamiętałego serca, ſkarbisz sobie gniew boży. *Bud. Rom.* 2, 5; = NIEUPAMIĘTAŁOSĆ, - ści, *ż.*, die Verſtocktheit. UPAMIĘTNIĆ *cz. dk.*, pamiętnym uczynić, denkwürdig machen. Rok 1382 śmierć Ludwika i rozterki naſtąpione upamiętniły. *Krom.* 387.

UPANCERZYĆ *cz. dk.*, w pancerz uzbroić, bepanzern. Żelazem upancerzeni. *Groch. W.* 502.

UPARAĆ, *ob.* Upróć. UPARTY, UPARCIE, UPARTOSĆ, *ob.* Uprzeć się, Upor, Uporny. UPARZYĆ, *Bs.* uspariti, zapariti; *ob.* Parzyć 1 *et* 2.).

1) UPAŚĆ, upasł, *F.* upasie *cz. dk.*, upasać *ndk.*, ukarmić, dosyć

dosyć napaść, pasąc utuczyć; *pr. et tr.*, fett füttern, recht ſatt weiden, auf der Weide mäſten, fett machen; *Ec.* упаcти, упасать на пaszy uſtrzedz.

2) UPAŚĆ, upadł, *F.* upadnie *Med. idntl.*, Upadać *ndk.*, *Bh.* upadnauti, upadati; *Sr.* 1. zpadam rómadu; *Vd.* dolpaſti, dolpadati, sapaſti, sapadati *Sla.* upaſti; *Bs.* padati, paſti; *Ross.* упасть, упадать; *Ec.* предпадаю, поползаюся; upadać, lecieć do ziemi, upadać na ziemię, wywrócić się, obalić się, fallen, abfallen, hinunter fallen, hinfallen, umfallen. Lepiey raz upaść, niżli wisieć bez uſtanku. *Pot. Arg.* 385. Jakżeś na ziemię upadł, czyś się nie ſtłukł? *Teatr* 42 *d, D.* Ptak na dwu drzewach chcąc sieść, na ziemię upada. *Cn. Ad.* 378. Apoplexya ieſt nagłe upadnienie bez mowy. *Urzęd.* 166. Upadać pod ciężarem, *succumbere*, unter der Laſt erliegen. Pod przeważaiącym nieszczęść ciężarem, iuż mi trzeba upaść koniecznie. *Teatr* 49, 107 *Bogusł.*, *Tręb. S. M.* 81. Kto sobie naywięcey dufa, ten zawsze i nayniżey upaść musi. *Rey Ap.* 42. Do upadłéy, do upadłego, = do upadu, na upad, do upaści, na umor, aus Leibeskräften, bis zum Hinfallen. Żeby się w szykach nie odſtępuiąc do upadłey bronili, łańcuchami samych siebie powiązali. *Nar. Hſt.* 5, 481. Naśmiać się i nacieszyć do upadłey. *Mon.* 70, 6 4. Pić do upadłego. *Mon.* 67, 686. Bronić go będę do upadłéy. *Lach. Kaz.* 1, 198. Prześladuią go do upadłéy. *Teatr* 38, 260. Kłócił się z nim do upadłego. *Teatr* 9 *b*, 49. Tańczyć do upadłego. *Teatr* 24 *c*, 64. – Upada gmach iaki, wali się, runie, einfallen, einſtürzen, zuſammen fallen. Upada co się na mocnéy ſkale nie buduie. *Sk. Dz.* 1096. Budowanie sławne Socyna upada. *Salin.* 4 *pr.*). Jam rozumiał, że iuż świat upada. *Teatr* 34 *c*, 37. – Upaść na kogo, walić się nań, auf einen fallen, über einen hinfallen. Upadam na drugich, *supercorruo*. *Cn. Th.* 1191. Nieobacznie upadła nań z nieba światłość wielka. *Rey Pſt. B b b* 4, uderzyła nań). Zdrada rzadko chybia, żeby nie miała upaść na samego zdraycę. *Uſtrz. Kr.* 3, 32. – Upada mi co na ziemię, = upuszczam co na ziemię, wypada mi z rąk, upadło mi z rąk na ziemię. *Cn. Th.* 1197, auf die Erde fallen, aus den Händen fallen, entfallen. – *simil.* Berło ich królewſkie z narodu ich miało upaść. *Rey Pſt. U u* 1, wypaść z ich rąk). Z powodzenia dobrego można upaść, a z nieszczęścia powſtać. *Lach. Kaz.* 1, 502. – Upadać, opadać, na dół iść, fallen, herab fallen, ſich ſenken, herab ſenken, ſinken. Upadnienie ziemi, = tła, uſtąpienie. *Cn. Th.* 1192. Upada morze, rzéka, opada, uſtaią wełny, *deturget*. *Cn. Th.* 1191. Morſkie burzenie, przychodzenie i odchodzenie, podnoszenie i upadanie. *Cn. Th.* 425, *Vd.* odſtop, sadtok morja, Ebbe. Upada co na dół w mokrych rzeczach. *Cn. Th.* 1191, osiada). – Upadanie wody, opadanie wylewków, *refluxus maris*. *Cn. Th.* 1192. Upada cena. *ib.* 61, der Preis fällt. – *Similiter:* upadać, podleć, słabieć, fallen, in Abnahme kommen, ſchlechter werden, ſchwächer werden. Za Boſką sprawą tyranów gwałtowne państwa upadaią, a siły ich, by snadź i naywiększe były, w mgnieniu oka wątleią. *Baz. Sk.* 650. Wiele króleſtw upadało iuż przed oczyma naszemi. *Rey Pſt. G g g* 2. Rzeczpospolita bez rady i rozsądku panuiących upada a niszczeie. *Baz. Sk.* 517. Władza duchowna za takim odſtępników poſtępkiem, upadywa i ginie. *Veryf. pr.* 32. Dobra w niwecz idą, i intraty upadaią. *Kras. Pod.* 2, 52. Familiią swoię bardzo upadłą zaſtała. *Birk. S. K. B* 3. W bitwie, gdzie obaczył swoich upadaiących i słabieiących, zaraz ratunek im podesłał. *Stryik.* 520. Tu iuż nadzieia nasza wątleć i do szczędu upadać musi. *Salin.* 2, 595. Upadaiący, *Slo.* padlý, neſtálý; *Sor.* 1. zpadné; *Vd.* opadliu, padliu; *Cro.* padlyiv; *Bs.* padiv, koij ſtoji za paſti; *Rg.* padgliv; *Ec.* падательный, предпадательный. Upadać na czym, słabieć w czym, an etwas abnehmen, ſchwächer werden. Na wszyſtkich upada siłach na tę przeraźliwą nowinę. *Zab.* 10, 174. Stroſkany niepomyślnościami, upadał na siłach i na umyśle, aż też kresu życia domierzył. *Nar. Hſt.* 5, 209. Abyś na umyśle twym nie upadł i nie osłabiał. *Pilch. Sen. liſt* 1, 124, byś na sercu nie upadł *ib.* 88, byś nie ſtracił serca, den Muth nicht verlieren. Na nadziei upadły. *Nag. Cyc.* 23. – *similiter:* Upada mi serce, otucha, chęć, = serce, otuchę, chęć, tracę, (cf. odechcieć się komu), es fällt mir das Herz, der Muth, die Hoffnung, die Luſt. Upadło im za tym serce, tak że tył podali. *Warg. Cez.* 223. – Upadać *obsol.*, nadzieię tracić, rozpaczać, den Muth fallen laſſen, verzweifeln. Szczęście pobłaża, nie podnoś się, szczęście się przeciwi, nie upaday. *Cn. Ad.* 1131. Upadanie podłe w złéy doli, hańbą ieſt; pań śmiało w przygodzie. *Karp.* 7, 89, Muthloſigkeit. Dusza nie powinna w pomyślności do rozpuſty przychodzić, ani w przeciwności upadać. *Zab.* 3, 95. – Upada sprawa, proceſs, nie utrzymuie się, przegrana ieſt, der Proceß geht verloren. Sprawa nasza cała upadła, zginęliśmy. *Teatr* 44, 83. Patronowi, gdy nie zapłacisz, bez ſkrupułu interessowi da upaść. *Teatr* 15 *c*, 6. Boię się, żeby nam nie przyszło na całéy sprawie upaść. *Pilch. Sen. łoſk.* 92, całą sprawę utracić, den ganzen Proceß verlieren. Twoia odpowiedź upada w dowodzie. *Zygr. Pap.* 261, nie utrzymuie się). Ta pierwsza rzecz podania adwersarſkiego upada, i w niwecz się obraca. *Salin.* 2, 502. – Upadły, biedny, nędzny, mizerny, ubogi, gefallen, arm, elend. Niemasz iuż nędznieyszego a upadleyszego ſtanu, iak nędzny a grzeszny człowiek. *Rey Pſt. G g* 4. Jezus żadnego i nayupadleyszego nie wypchnął od siebie. *W. Poſt. W.* 3, 292. Twoią uciechą ieſt potrzebnych ratować, upadłych podnosić. *Petr. Ek. ded.* Bóg może uczynić zawżdy miłosierdzie swoie nad nayupadleyszym ſtworzeniem swoim. *Rey Pſt. N n* 6. Nigdy żaden nayupadleyszy nie był opuszczon. *ib. F f* 1. Żaden tak upadły nie ieſt, któryby za łaſką bożą powſtać nie mógł. *W. Poſt. W.* 3, 392. Deiotar dom wasz upadły i zarzucony z ciemności na światło wyprowadził *Siem. Cyc.* 380. – Ani ręką, ani nogami władnąć nie mógł; ieszcze do tego na oczy upadły był. *Steb.* 2, 348, kaleka na oczy, szwankuiący na oczach, niewidomy, ślepy). – *Theol. moral.* upaść, potknąć się, zgrzeszyć, omylić się, szwankować, fallen, ſtolpern, fehlen, ſündigen. J cnotliwy po siedmkroć na dzień upadnie. *Zab.* 13, 245 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 204. Każdy mądry znacznie ma upaść. *Rys. Ad.* 27. Upadł nędzny człowiek z powinności swoiéy. *Rey Poſt. M m m* 1, wypadł). Upadłe, które się Chryſtusa w mękach zaprzały. *Sk. Dz.* 178, Gefallene. – Upada biało-

głowa, upadła, która bez małżeństwa panieństwo utraciła, abo brzemienia abo płodu nabyła. *Cn. Th.* 1191, sie ist zu Falle gekommen; eine zu Falle Gekommene. Siostra twoia upadła przez krewkość; trzebaż ią tak surowie i okrutnie karać? *Mon.* 76, 553. – *simil.* upadać z którą, przyprawiać ią o upadek i stratę panieństwa, eine zu Falle bringen. Marsyon iednę pannę zwiódł, i z nią upadł. *Sk. Dz.* 82. Kupił iednę niewolną niewiastę, z którą upadł, i miał tę S. Brygidę. *Sk. Żyw.* 1, 85. – §. Upadać na nogę, napadać na nogę, nachramować, auf einen Fuß hinken, auffallen. Bywa też czasem koń upadaiący na nogę iednę. *Cresc.* 527. Koń nachyła, uważa, upada na pośladek. *Cn. Th.* 453. – §. 2) *Actiue:* Upadać przed kim, na kolana, do nóg komu, *symbolum reuerentiae*, vor einem nieder fallen, auf die Kniee fallen, sich vor ihm nieder werfen. Tedy upadł Abraham na oblicze swe. *Radz. Genes.* 17, 3, *not.* „stary zwyczay kłaniania"). Ciałem Panu Bogu upadamy i przyklękamy. *Sk. Kaz.* 55. Gorzko płaczę, trwożę sobą, Upadam boże przed tobą. *Groch. W.* 385. Upadnimy przed nogi iego z prośbami naszemi. *Rey Psł. C* 5. Upadnicie na kolana swe. *Rey Ap.* 11. Powinien za każdym alkoranu rozdziałem każdy siedmkroć na kolana upaść, i pokłoniwszy się do ziemi czołem, ziemię całować. *Star. Dw.* 59. Na ziemię często upadaią, całuiąc ią. *Paszk. Dz.* 74. Kazał synom dla większego poruszenia u nóg Cesarskich upaść. *Bielsk.* 96. Upadł mi do nóg, ia iemu, i tak klęcząc, musiałem ieszcze kielich ieden spełnić. *Kras. Pod.* 2, 12. Państwo młode upadło do nóg rodzicom, prosząc o błogosławieństwo. *ib.* 2, 73. Widzimy dziś króla niebios upadłego u nóg podłych ludzi, umywaiąc ie. *W. Post. W.* 237. Do nóg upadły, *Ec.* предъвалѧющійся *supplex ad pedes prouolutus*). – §. Ustne oświadczenie grzeczności, kompliment przychodzącego lub odchodzącego, lub dziękuiącego za co: Upadam do nóg, schylam się do nóg, do stop, nogi lub stopy ściskam, całuię, (cf. czołem czołobitność), ich falle zu Fuß, ich küsse die Hand; unterthänigster Knecht. Wyrażenie komplementu ludzi grzecznych: całuię nogi, upadam do stop, uniżam się pod stopy, ścielę się pod nogi. *Mon.* 67, 458. Więc upadam do nóg pana moiego: Wc. Nayniższy sługa. *Teatr* 52 *d*, 36, żegnam pana mego). – §. b) Upaść mil dwie, trzy etc., szybko ujechać, ulecieć, przepaść, pfeilschnell zurück legen zwey, drey Meilen u. s. w. Upadłszy kilkanaście mil na koniu, tańcowałem całą noc. *Teatr* 8 *b*, 30. Ukradkiem wywinąwszy się, we 24 godzinach 60 mil wielkich upada. *Krom.* 402. – §. 3) Upadł mu się miecz, rozpadł się, spadał się, złamał się, das Schwert zerfiel, spaltete sich, borste, sprang von einander. Olbracht, gdy się mężnie bronił, w tym mu się miecz upadł. *Biel.* 429. Ciął go w głowę; miecz mu sie upadł prawie w poły. *Papr. Gn.* 46. *UPAŚĆ, – ści, *ż.*, upad, upadek, der Fall, Umfall, Hinfall. Do upaści. *Gor. Dw.* 206, do upadłéy, do upadłego, do upadu, na upad, na umor, do zdechu, na zdech, bis zum Hinfallen. Naprawienie naszych upaści. *W. Post. W* 3, 404, naszych szkód, obalin, rozwalin, uszczerbków, Unfälle, Ungemach, Schaden.

UPATRZYĆ *cz. dk.*, Upatruie *pr.*, Upatrywać *kont.*, upatrywać co, oczami czego szukać, dochodzić, śledzić wzrokiem, by postrzec, wyglądać, mit den Augen suchen, nach etwas sich umsehen, schauen; *Bh.* shledati. Zgląda z boiaźnią, upatruie z drżeniem księżniczki; nie było iéy w namiocie. *Stas. Num.* 1, 139. *il cherche*). Ciebie upatruię, słucham, wołam ciebie. *Stas. Num.* 2, 107. Upatrywałam cię pilnie, mam ci dobrą nowinę powiedzieć. *Węg. Mar.* 1, 141. Ten źwierz niesyty wnetże upatrywać będzie, by z strażnicy wysokiéy, gdzieby który co nabliższy i naprędszy był obłów. *Jan. Pos. B* 2. Długo będzie podstrzegał, tak pilnie będzie upatrował, aż się wszystkiego dowie. *Gor. Dw.* 507. Upatrywać, oglądać, uważać, beschauen, besehen, beobachten, erwägen. Upatruie idące do domu swe trzody, czy wszystkie, czyli syte, czy niema w nich szkody. *Bach. Ep.* 64. Nie kto, lecz co mówi, ma być upatrowano, *attendendum est.* *Zygr. Papr.* 184. Zakrywszy oczy, w duchu upatrzay, iako go okrutnie uderzyli na drzewo. *Bzow. roż.* 80. Same obrazy kończą w sobie cześć, ile w sobie upatruią się, *in se considerantur.* *Zygr. Gon.* 399. – Upatrzyć, uyźrzeć, postrzec, zoczyć, wahrnehmen, erblicken. Gdzieć bóg iuż będzie raczył obrócić ku tobie oko miłosierdzia swego, upatrzy cię między naywiększemi tłuszczami. *Rey Psł. X x* 1. W morzu upatruią dwie przednieysze własności, słoność i farbę. *Boter.* 9. Trąbienie na upatrzonego, pospolite iest a wszytkim wiadome. *Ostr. Myśl.* 49, na zoczonego źwierza). – Upatrywać czego do kogo abo w kim, roić sobie pretensye nagany, wybierać wzorki, śledzić go by go znaleźć nagannym, an jemanden etwas Tadelhaftes ersehen wollen, ihn strafbar finden wollen, ihm ein Federchen ausrupfen. Nie iest tu zamiar na osoby ktorykolwiek upatrywania winy. *Gaz. Nar.* 1, 398. Cożeś Wc Pani upatrzyła do moiéy córki? *Teatr* 30 *b*, 14. – Upatrywać co, zamierzać sobie co, za cel sobie brać, mierzyć do czego, dążyć, godzić na co, sich etwas ersehen, darnach zielen, darauf sein Augenmerk haben, etwas beabsichtigen. Cnotę samę rzadki miłuie, co innego w niéy upatruie. *Cn. Ad.* 85. – Upatrywać, rozważnie i bacznie wybierać, sich etwas ausersehen, ersehen, auswählen. Czas do każdéy rzeczy upatruy. *Cn. Ad.* 118. Upatrzył pogodę. *Cn. Ad.* 1205. Pobrał w upatrzonym czasie znacznieysze zamki. *Nar. Hst.* 4, 5. Nigdy nie trzeba dni upatrywać, czy dobre, czy złe; im kto snadniéy w nie wierzy, tym się bardziéy omyla. *Teatr* 44, 18, zabobonnie przebierać w dniach, die Tage wählen. – §. Upatrywać, przewidywać, z przygotowaniem zabiegać, voraus sehen und sich vorbereiten. Czasu pokoiu upatruią woynę, J mężne raczéy woyska miewaią niż stroyne. *Star. Vot. D.* 3. Każdy człowiek ma w sobie ducha wieszczego; bo każdy ma rozum, przyszłe rzeczy upatruiący, i o nich sądzący. *Boh. djab.* 3, 115. Rzeczy z daleka upatrować, mądrego własność iest człowieka. *Pot. Arg.* 146, *et* 316. Lepiéy dziś upatrować, niżli iutro żałować. *Cn. Ad.* 124, *et* 446, czego masz potym żałować, lepiéy się tego wiarować). Przed czasem słuszna rzeczy swoie upatrować, Upuściwszy nierychło iuż zguby żałować. *Błaż. tl. C.* 3. Nazbyt daleko upatruiesz rzeczy. *Past. F.* 152. UPATREK, – trka, *m.*, *eupatorium*, rodzay rośliny, do niego należy Konopnica. *Kluk Dyk.* 1, 210, Hirschklee, Dostenkraut.

*UPAWĘZIĆ kogo *cz. dk.*, pawężą uzbroić, beschilden, mit dem Schilde bewaffnen. *Parmatus*, który pawęzę nosi, upawęziony. *Mącz.*
UPCHAĆ, *ob.* Pchać.
UPĘDZAĆ, *UPĄDZAĆ *cz. ndk.*, gonić kogo, zpędzać, einen jagen, ihn wegtreiben. Nasi Tatary, grube barbary, i insze tłumią a *upądzaią. *Glicz. Wych. K 7 b.* Wtedy, gdy inných zdali się upędzać, sami upędzani byli. *Pilch. Sen. list* 3, 172. – *fig.* Tylko wiatry upędzał, kaduk wie, gdzie chodził, Panienki oszukiwał, mężatki rozwodził *Zabł. Zbb.* 10, bąki strzelał, er hat den Windbeutel gemacht, ein windiges Leben geführt – *Rec.* Upędzać się za czym, zapędzać się mocno, heftig nachjagen, nacheilen, nachsetzen, nachstürzen, hinstürzend nach etwas haschen, trachten, ringen, *phys. et mor.* Dragut upędzał się za zwierzem. *Niemc. Kr.* 2, 126. Myśliwy szczeniuk, gdy się szczekać na ielenią skórę wprawi we dworze, upędza się w kniei. *Mon.* 69, 1036, goni). Za bogactwy się upędzaią. *Mon.* 69, 497. Rzeczywiste upuszczamy dobra, abyśmy się za próżnym cieniem upędzali. *Zab.* 7, 164, *Zab.* 7, 74. Metafizyka za słowy się upędza do utraty sensu, abo za subtelnością do utraty rozumu. *Mon.* 69, 23.
UPEŁNOMOCNIĆ kogo *cz. dk.*, *Vd.* oblastiti, oblast dati, pooblastiti, oblastuvati (cf. władza); *Rs.* уполномочить, уполномочивать; nadać komu zupełną moc czyli pełnomocnictwo, einen bevollmächtigen. Upełnomocniony rządzca. *Gal. Cyw.* 3, 151. *UPEŁNY, *ob.* Zupełny.
UPEŁZNĄĆ *cz. idntl.*, pełzaiąc się uyść, upłozić, friechend zurück legen, erkriechen eine Strecke. Żółw' na godzinę w swym chodzie ponury Ledwo upełznie trzy piędzi. *Kniaź. P.* 3, 71.
UPERFUMOWAĆ, *ob.* Perfumować.
UPERLIĆ *cz. dk.*, Uperlać *ndk.*, perłami obsadzić, *Ross.* унизать, *pr. et fig.*, beperlen. Krople ranney rosy, któremi słońce liście uperla i kwiaty. *Przyb. Milt.* 167. Liść rosą uperlony. *Nar. Dz.* 2, 168.
UPĘTAĆ *cz. dk.*, *Rs.* упутать, упутывать; w pęta uwikłać, krępować, usidlić, upleść, *phys. et tr.*, fesseln, umschlingen, bestricken, verwickeln, verstricken. Uciekaymy z tych omylnych nadziei, w których nas upętał ten omylny świat. *Rey Pst. Xx* 6. Sprawami tego świata srodze uwikłani a złotemi łańcuchami upętani. *Zrn. Pst.* 22 *b.* Sam się upęta w chytrym sidle swoim. *J. Kch. Ps.* 8, *Wer. Rgl.* 93.
UPEWNIĆ *cz dk.*, Upewniać *ndk.*, *Bh.* upewniti, upewnowati, (*Bh.* zpewniti *munire*, zpewnění *munitio*), pogistiti, pogisstowati (*ob.* iścić), *Slo.* upewnugi; *Vd.* saresneishati, saresnizhati, saterditi, *poterditi, poriesneishati, sasegurati; *Sla.* osigurati; *Ross.* увѣрить, увѣрять (cf. uwierzyć), удостовѣрить; *Ec.* исвѣстовати; pewnym uczynić potwierdzić, vergewissern, versichern, fest und gewiß machen. Upewniam kogo w czym. *Cn. Th.* 1192. Upewniaiący, *Rs.* удостовѣрительный. Upewnienie, *Ross.* удостовѣреніе, увѣреніе. Upewnić się, *Rs.* увѣриться, свѣриться, свѣряться. Niemasz mocnéy i upewnionéy duszy; wahanie się twoie, nieszczęście naprowadza nasze. *Teatr* 49 *b*, 88. Gdy iuż tak w wierze swéy uiścion a upewnion będziesz . . . *Rey Pst. P.* 4. UPEWNICIEL, -a, *m.*, który upewnia, der Versicherer; *Vd.* saresnizhar, saterdnik; *Rs.* страховщикъ assekurator.
UPIĄĆ, *F.* upnie *cz. idntl.*, Upinać *ndk.*, spinaiąc urobić, stecken, heften, z. B. eine Weiberhaube. Robię też czasem i grozbotę, kiedy trzeba sobie nowomodny kornet upiąć, i dziergam też czasem. *Mon.* 71, 127. Kornety własnego upinania. *Mon.* 71, 191. Modnie upięte kornety. *ib.* 127.
UPIASTOWAĆ, *ob.* Piastować. – *§. Niechay to każdy u siebie pilnie upiastuie, iak wiele pożytecznych, przygodnych, tudzież znacznie zawołanych pożytków ma w sobie nauka. *Glicz. Wych.* 7 *b*, cf. upatrzyć.
UPIĆ *cz dk.*, Upiiać *ndk.*, *Bh.* upiti; *Rs.* упить, упивать; trochę czego upić, ein wenig abtrinken. – §. *Rec.* Upić się, *Rs.* упиться, trunkami się upoić, piiąc przytomności i zmysłów się pozbawić, ululać się, *Bh.* ochlastat se (*ob.* chlastać); *Vd.* vpianitise, opianitise, prepianitise, naberlatise; *Cro.* zopitisze, slevim (*ob.* zlać, nalać, dolać); *Rs.* нахлюстаться, курить, курзо (cf. kurzyć), куликать (cf. kulik); sich betrinken, besaufen, berauschen. Piie do upadłego, upiwszy się, kłótni szuka. *Mon.* 67, 686. Strudzony w ucieczce, Upił się miodem, i zasnął na beczce. *Kras. Mysz.* 96. Noe, gdy wino pierwszy raz tak pił iak wodę zwykłą, nieostróżnie się upił. *Sk. Zyw.* 1, 189. Pradziadowie nasi upiiali się piwem albo miodem, u*) Szampańskim albo Węgierskim winem. *Mon.* 67, 29. Bogday ów czas szczęśliwy nigdy był nie miiał, Kiedy się król ze trzema stanami upiiał. *Kras. sat.* 121. Upił się iak cztery dziewki (*ob.* Dziewka). Upił się iak bestya. *Boh. Kom.* 4, 396, iak bela). Piy, nie wyy, a gdy się upiiesz, Póydź spać, to zdrowia i wczasu zażyiesz. *Jabł. Ez.* 105. Upiłeś się, prześpiy się. *Cn. Ad.* 1205. Nie upiiay się, nie będzieć głowa bolała, *ob.* Boleć). Klin klinem wybić, upiłeś się wczora, Jeślić głowa faluie, piy znowu, będziesz zdrów. *Bies. C.* 2. Przez ieden dzień trzy kroć się upiia. *Pasz. Dz.* 127. Z nóg się upiiać. *Dwor. J* 4, tak że nie może stać na nogach). Ja tak mniemam, iż upitym Lepiéy leżeć, niż zabitym, *Anakr.* 26 *J. Kch.*, piianym, betrunken, *Rs.* упіяничивый. Upicie się, *Bh.* ochlastu; *Cro.* slevènye. – *§. tr. fig.* upić się czym, upoić się czym, odurzyć się czym, sich womit berauschen, von etwas betrunken werden. Mądry się nie upiia szczęściem. *Opal. sat.* 22. Król próżną chwałą zwycięztw, kiedy się upiie, Tak ruinę swoiemu, iak cudzemu szyie. *Jabł. Tel.* 70. Upity nadzieią. *Bals. Sw.* 2, 591. Nadzieią się słabą bezmiernie upiwszy . . . *Lib. Hor.* 39. Tak się ludzie teraz tym mniemaniem upili, żeby ieden kto na cokolwiek zachorzał, natychmiast gościcem one bole krzczą. *Syxt. sk.* 407. – *Upiiać się na co, spodziewać się, (cf. Niedźwiedź w lesie, a na skórę iego piią), osobliwie marnie z uprzedzeniem, usadzić się, eitle Hoffnung hegen. Na to się iako żywo nie upiiay mylnie, *neve tuum fallax animum fiducia tangat. Zebr. Ow.* 281. *Imbiberat illum ad conditiones suas perducere*, upił się był na to. *Cn. Th.* 1201.
UPIEC, *Bh.* upecy, upeci, upeku; *Rs.* упечь, упекать; *ob.* Piec. UPIEK, -u, *m.*, upieczenie, pieczenie, das Braten. Pieczenia u rzeźnika, mięso zdatne na upiek. *Mag. Mstr.*

UPIĘKNIĆ, UPIĘKRZYĆ cz. dk., Upiękniać, Upiękrzać ndk., pięknieyszym uczynić, okrasić, ozdobić, upstrzyć, verschönern, zieren, schmücken, pr. et tr., in bonam et malam partem. Jedna pani stroyno przybrana i upiękrzona. Sk. Zyw. 1, 207. Upiękrzyła a przybrała głowę swoię Jezabel. 1 Leop. 4 Reg. 9, 30. Cerera żółtemi włosy upiękniona. Dmoch. Jl. 2, 51. Panny upiękrzawszy się do łożnicy królewskiey chodziły. Leop. Estr. 2, 13. Drzewo rozkoszne, kwiatów ozdobą, liścia przykryciem, i owoców dostatkiem upiękrzone, bieży wzgórę. Birk. Ex. E 4, przyozdobione). W domu, którym iey moią upięknił szczodrotą, Kupowała miłosnych zdartą ze mnie kwotą. Tręb. S. M 64. Akcya upięknia mowę. Kpcz. Gr. 3, p. 53. Łacińskie abecadła Gotowie upiękniaiąc na pozór trudnieyszym zrobili. ib. 35. Przez niedobre naśladowanie, przez upięknianie. ib. 28. Chciałbym wiedzieć kilka terminów doktorskich dla upiękrzenia dyskursu. Teatr 18 b, 61. Cnota upięknia nayniższe w życiu położenie. Chod. Gesn. 159, szczyci, zaszczyca, uprzyiemnia).

UPIENIĆ cz. dk., pianą okryć, beschäumen, mit Schaum bedecken. Stał upieniony srodze zaiuszony, Trudno psa tego mężności wysławić. Past. F. 198.

UPIERAĆ się, ob. Uprzeć się.

UPIERZYĆ cz. dk., Upierzać ndk., w pierze czyli pióra opatrzyć, pierzem okryć, befiedern, mit Federn versehen, bedecken. Ptastwo upierzone. Otw. Wirg. 454. Nie wprzód przyrodzenie bystre orły skrzydłami upierzy, aż im wiek szybowne loty siłami pomierzy. Zab. 14, 103. Bystremi barki upierzy loty Nieścigłemi obroty Biegną nam lata, zmykaią momenta. Hor. 1, 267 Nar. Na głowę wziął szyszak upierzony. Otw. Ow. 298, Tward. Daf. 24, w pióra ozdobny, befiedert, mit Federn geschmückt. - Similiter: Upierzyć szatę, upuszyć, upierzyć się. Cn. Th. 1193, federig machen. - §. tr. fig. Co żywo w samopas upierzywszy nogi, uciekaią. Tward. W. D. 22, śpiesznie, sie befiedern die Füße. - aliter: Teraz dla iedney upierzoney dumy Wstały w oyczyźnie tak nawalne szumy. Tward. Misc. 114, buiaiącey dumy, unoszącey się, blähender Stolz. Przez bunty iańczarskie złotem upierzone, na Wezyrstwo postąpił. Birk. Zbar. D 2, poduszczone, mit Gold angefacht, angehetzt.

UPIERZYCA, ob. Upior.

UPIEŚCIĆ, UPIESZCZONY, ob. Pieścić, Pieszczony. **UPIĘTY**, ob. Upiąć. **UPIIAĆ**, ob. Upić.

UPILNOWAĆ cz. dk., upatrywać, pilnuiąc ustrzec, pilne oko mieć na co strzegąc, czatuiąc, uwiarować, fleißig beobachten, ein Auge worauf haben, Schaden verhüten, durch Wachsamkeit bewahren. Klątwy iey to sprawiły i rymy uczone, I z gwiazd upilnowanych znaki wyciśnione. P. Kch. Orl. 1, 60. Chytry Argillan zachodząc go z strony Nieostróżnego iakoś upilnował. P. Kch. Jer. 246, zdybał, ertappen, erwischen. Niemasz takiey straży, By upilnować miała, gdy kto na co waży. Kchw. Fr. 31. Kto myśli, iż można upilnować kobietę, do waryatów go oddać. Teatr 55 b, 5. Upilnować się czego, ustrzec się czego, strzegąc się uyść czemu, durch Wachsamkeit einem Uebel entgehen, es verhüten.

UPIŁOWAĆ cz. dk., Rs. упилить, упиливать; piłuiąc piłką odjąć, abfeilen, absägen. Gdyby kość wcale iuż przepróchniała była, lepieyby takowy członek upiłować. Perz. Cyr. 2, 101.

UPINAĆ, ob. Upiąć.

UPIÓR, UPIR, - a, m., **UPIERZYCA**, - y, ż., Ger. der Vampyr, Blutsauger, Menschensauger; Crn. shtrigon (cf. strzyga), vędârz; (Vd. vampir, piaviza, = piiawka; Cro. vampe intestina); Sla. vukodlak (cf. wilkołak): Rg. vpirina, upirina genius aëreus (cf. upierzyć); Ec. вуркулакъ, мертвецы изъ гробовъ вставшïе. Upiory, według mniemania, trupy z trumn powstaiące, na domy nachodzące, ludzi duszące, krew wysysaiące, na ołtarze łażące, ie krwawiące, świece łamiące. Boh. djab. 8, inni za życia ieszcze ten swóy po części odprawować maią urząd. Mon. 71, 169, Hekate, upierzyca czyli strzyga, matkom nieprzyiaźna, dzieci morząca, dusząca. Chmiel. 1, 59. Upiory żywe maią mieć z umarłemi schadzki. Perz. Lek. 207. Boiaźń z grobów wyprowadza upiory. Stas. Buff. 15, Teatr 8, 62, cf. strzygi). W czasie powietrza 1770 R. żywą upierzycę na Ukrainie spalono. Czack. pr. 2, 96.

UPIOROBÓYSTWO, - a, n., zabóystwo upiorów, das Vampyrentödten. Przysłał im braciszka prostego wprawdzie, ale w upioróbóystwie biegłego. Boh. djab. 2, 146.

UPITY, ob. Upić. **UPIŻMOWAĆ**, ob. Piżmować. **UPŁADZAĆ**, ob. Upłodzić.

UPŁAKAĆ, F. upłacze cz. dk., płaczem umordować, sfatygować, müde weinen, ausweinen. Piękna była, choć oczy upłakała. Pot. Arg. 2. Pyta się iey, dlaczego oczy upłakane? Auszp. 14. Na twarzy wszystek upłakany. P. Kch. Orl. 1, 225. Krewnych upłakana kupa, Trzeźwi, trze, kadzi niepotrzebnie trupa. Pot. Syl. 4. - §. Upłakać się, Bh. uplakati se, Rec., sich abweinen, müde weinen. Upłakałem się, plorando fessus sum. Cn. Th. 1170, et 1193. - aliter: upłakał się, zapłakał rzewno, zalał się łzami. Cn. Th. 1193, in Thränen ausbrechen. Kilka dni temu upłakała się, że przypadkiem muchę starła. Teatr 19 c, 90, cf. rozpłakać się.

UPLANTOWAĆ cz. dk., plan ułożyć, einen Plan entwerfen. Już przy tym traktacie uplantował sobie dokładnie nagrodę swoiey straty. Kur. P. 95, cf. ukartować, cf. uknować.

UPŁASZCZYĆ, ob. Płaszczyć. **UPLATAĆ**, ob. Upleść.

UPLĄTAĆ cz. dk., uplącze F., umotać, uwikłać, upleść, upętać, verstricken, verwickeln, bestricken. Zwierz w ucieczce upląta się w zastawione sieci. Teatr 6 b, 69. W własnych się uplącze sidłach. Teatr 12, 23. Uplątawszy rozkoszami swemi swawola Annibala, dała go w ręce woysku Rzymskiemu. Warg. Wal. 314. Kto się chytrą kogo podeyść sztuką krząta Często się w niespodziane sam sidła upląta. Min. Ryt. 4, 91. Nie lubią prawdy uplątane pychą i miękkością serca. Nar. Hst. 3, 286. Przekonane złoczyństwem sumnienie uplątało mu ięzyk. Nar Hst. 3, 145.

UPŁAW, - u, m., Bh. auplaw; Sr. 2. huplaw. Upławy są od pław miesięcznych różne tym, iż pławy na czas płyną, ale upławy bez przestania, aż niewiasta wyschnie. Sien. Rej. Upławy, zbytnie miesięczne pławy. Sien. 381. Upławy męzkie, białe, gdy nasienie odchodzi bez woli; czerwone, gdy krew z członkiem uchodzi. Sien. Rej., Samenfluß, Samenerguß bey beyden Geschlechtern, Tripper, ob. Rznączka, weißer Fluß, rother Fluß; Rg. prolijtje,

= pollucya, cf. przelać). Lekarstwo to oboyga płci upławy wstrzymuie. *Kluk Rosl.* 2, 225, osobliwie służy przeciw białym upławom. *ib.* 228. Lekarstwo przeciw upławom nasienia męzkiego we śnie. *Sleszk. P.* 192, przeciw pollucyom). Niewiasta, która ustawiczne cierpi upławy. *Leop. Levit.* 15, 33, płynienie. *Bibl. Gd.*). UPŁAWIĆ *cz. dk.*, *Rs.* уполовить, utoczyć, upuścić, dać upłynąć, uciec, abfließen lassen, abzapfen. Twardość ziemi, dla swéy uległości, albo też przez upławienie wód ściekaiących uczyniona. *Cresc.* 87. Bok Chrystusow włócznią upławiony. *Miask. Ryt.* 2, 158, z boku iego włócznią przebitego krew' z wodą utoczono).

**UPLEĆ, - i, *ż.*, uplecienie, uplot, das Flechten, Geflechte, Flechtwerk. W siedliskach Muz nic nie ma prócz ostu i trawy, Na upleć uczonego wieńca próżnéy sławy. *Zab.* 12, 167 *Zabl.*

UPLENIĆ *cz. dk.*, upleniać *ndk.*, (cf. plon, plenić), umnieyszyć liczbę czego, przerzedzić, uiąć liczby, mnogości, siły, osłabić, *pr. et tr.*, vermindern, weniger machen. W Portugalii inkwizycya tak upleniła ludu, że większa część ziemi odłogiem leży. *Kłok.* 103. Woyny i z obu stron zaboie siła dusz upleniły. *Tward. Wł.* 143. Zbytkiem i złotem ludzi się uplenia. *Chrość. Luk.* 9, ubywa). Srogie źwierzęta pożrą dzieci wasze, i uplenią was. *Radz. Levit.* 26, 22. Kąkol ten, gdy się upleni, nie będzie nowego. *Teof. Zw.* b 6. Którzy pełni są krwi, nie maią przystępować do używania téy wody, ażby piérwéy uplenili po maléy części onéy to pełności. *Syxt. śk.* 231. Ciała maią złemi wilgotnościami zaplugawione, a na to ani żadnego uplenienia przed tym nie czynili, ani lekarstwami uśmierzaiącemi, tych wilgotności nie pomiarkowali. *Syxt. śk.* 1, *euacuatio*). Nic iéy nie mogło miłość z serca wykorzenić Albo iey ulżyć, albo iéy uplenić. *P. Kch. Jer.* 149. Zdróy Kastalski krysztalowy Swéy okrasy uplenił, Glans wód iego marmurowy W kał się szpetny odmienił. *Bal. Sen.* 44.

UPLEŚĆ, uplotł, *F.* uplecie, uplotę *cz. dk.*, Uplatać *ndk.*, *Rs.* уплесть, уплетать; plotąc urobić, plecionego co zrobić, etwas flechten, etwas Geflochtenes machen. Uplotła mu z swoich włosów pierścionek. *Zygr. Pap.* 147. - Nową iakąś wiarę sobie upletli z rozmaitych płatów i z starych i nowych. *Hrbst. Odp. H* 4 *b*, uklecili, uknuli). - §. Uplatać, uwikłać, plecionym czym obwodzić, umflechten, *pr. et fig.* Człowiekowi doyźrzałego wieku nie przystoi uwieńczać i uplatać mowę swą kwieciem. *Pilch. Sen. list* 1, 271. - *transl.* upleść, uplątać, uwikłać, umotać, upętać, usidlić, umstricken, bestricken, verwickeln, verstricken. Rzecz, która bez rozumu sprawowana będzie Uplecie się iak kot we zgrzebiach na grzędzie. *Rey Wiz.* 48. Upletli się a uwikłali w błędnym mniemaniu. *Sk. Dz.* 679. Sam zdrayca się uplotł w sidle. *Ryb Ps.* 15. Zli się sami uplataią w siatkach własnéy swéy chytrości. *ib.* 282. Uplotł się człowiek zdradliwy w swoich rąk własnych czynie. *J. Kch. Ps.* 12. Sprawami ziemskiemi tak się upletli, że o niebie ani myślą. *W. Post. W.* 2, 369. Ciało obciąża i uplata duszę naszę. *ib.* 79. Pokusami szatańskiemi uplecieni. *Zygr. Gon.* 321. W tak ciężkim przewinieniu po wszystkie czasy zawżdy upleść się i zamotać musiemy. *Rey Pst. T t* 4. Tak trudna a upleciona sprawa. *Sux. Porz.* 24, zawiła; ein verworrner Handel. W trudnym a w ciężkim prawie upleciony, przyszedł, aby się za iego pomocą wyplotł. *Kosz. Lor.* 98.

*UPŁOCH, - a, *m.*, spłoszony zkąd, ein Verscheuchter, Weggescheuchter. Jeszcze się on uraził posępiwszy skronie, Łbem kiwnie, i od stołu iako upłoch wionie. *Pot. Zac.* 23.

UPŁODNIĆ, UPŁODZIĆ *cz. dk.*, Upłodniać, Upładzać *ndk.*, płodnym uczynić, użyznić, *Sr.* 1. wozpwodnoscźam, zpwodnoscźu; *Crn.* jarzham, (cf. iary); *Rg.* uploditti, uzploditti, oploditti, (*Rg.* oneploditti *sterilitate afficere*); *Rs.* оплодотворить, оплодотворять; *Ec.* плодоносити что, наплодити, учинить плодоноснымъ; befruchten, fruchtbar machen. Upłodnić kur szesnaście ieden kogut będzie w stanie. *Tom. roln.* 98. Kwiaty w roślinach upłodniaią i usposobiaią zarodek do rodzenia ziarka. *Botan.* 93. Pyłek kwiatów drobny bardzo proszek czyli mąka w główkach pręcika zawarta, przez słupki upłodniaiąca zarodek. *ib.* 109. U roślin upłodnienie, *foecundatio*, za rzecz wcale pewną przyiąć można. *ib.* 114. Upłodzenie iest to rozpoczęcie iakiegokolwiek indywiduum. *Sniad. Teo.* 48. Deszcze mogą zwilżoną ziemicę upładzać. *Przyb. Milt.* 240. UPŁODNIEĆ *niiak. dk.*, płodnym się stać, fruchtbar werden, befruchtet seyn; *Ec.* угобзитися, угобзитися.

UPŁOSZYĆ *cz. dk.*, upłaszać *ndk.*, płosząc spędzić, *Bsn.* uplasciti, odtirrati; *Rg.* uplasciti, plasciti, poplascivati; wegscheuchen. Upłoszysz przez niedbałość wdzięcznego gościa. *Rey Ap.* 11.

UPLOT, - u, *m.*, UPLOTKA, - i, *ż.*, UPLOTECZKA, - i, *ż. dem.*, uplecienie, upleć, wieniec, cóś na około czego spleciouego, *Cro.* vuplètek; eine Flechte in die Runde herum, ein Kranz. Laurze, cóś ozdobił bogi zazdrosnym uplotem. *Zab.* 14, 162. Uplot tey szczęsney korony Z rozlicznych kwiatów spoiony. *Kniaz. P.* 3, 49. *Taenia* uplotka, sznur u czepców około głowy czepiec ściągaiący. *Mącz.* W prostey uplotce stanąwszy przy wodzie Przyglądały się dziewki swey urodzie. *Zab.* 10, 395 *Zabl.* Już uploteczki wniwecz i paski złocone. *J Kch. Dz.* 115. Rumak ze złotemi uploty. *Stas. Num.* 2, 55. - *aliter*: Ledwie z uplotów srogich dał mi się wyprawić. *Zebr. Ow.* 219, *vix solvi duros a corpore nexus*, z więzów, z pętów, z upętania, umotania, Banden, Umschlingungen, Verschlingungen, Bestrickung.

UPŁOZIĆ *cz. dk.*, *Rs.* уползть, уползывать, upełznąć, ułazić; erkriechen. - *fig.* Strzeż się, niechay cię zdradna nie upłozi namowa. *Morszt.* 42.

UPLUĆ *cz. dk.*, Uplunąć *idntl.*, Uplwać *kont.*, *Bh.* uplwati; pluiąc unieczyścić, bespeien. Jezus był purpurą odziany, Uplwan, Upoliczkowany. *Groch. W.* 189. Po onym urąganiu, po sprosnym uplwaniu etc. *ib.* 172.

UPLUSKAĆ *cz. dk.*, pluskiem uszargać, treischend mit Koth beschlumpern. Gniewliwy będzie łaiał dżdżowi, błotu, kiedy się upluska; a co deszcz albo błoto krzywo, a czemuś się nie podkasał? *Rey Zw.* 78 *b*, *ob.* upłyskać).

UPŁYNĄĆ *Med. idntl.*, Upływać *kont.*, *Boh.* uplynauti, uplauti, uplowu; *Rs.* уплыть, уплывать, płynąc uyść, uciec, ubiec, davon schwimmen, zu Wasser entkommen. Tam Tureckich galery 30 zginęło A 70 do Turek nazad upłynęło. *Pasz. Dz.* 37. - *Latius* upłynąć, uciec, ulecieć, minąć, zginąć, przepaść, wegfließen, verfließen, vergehen, verfliegen. Trudno to gonić, co z wodą upły-

nie. *Rey Zw.* 230. Czas upływa, a my się tu bawiemy. *Teatr* 8 *b*, 76. Co godzinka upłynie, to już nie nasza. *Rey Zw.* 103. Lata upływaią, a z laty miiaią wieki. *Pam.* 84, 99. Trzy prawie części wieku mego upłynęły. *Teatr* 49 *b*, 4. Po tey rozmowie już dwa miesiące upłynęły. *Teatr* 37, 29. Termin przed miesiącem już upłynął. *Teatr* 18, 39. Poźno postrzegł, że z czasem upłynęła rada. *Pot. Pocz.* 338. – *similiter*: Mieczysław namawiał Helenę, aby mu i z synem państwo spuściła, ukazuiąc, że tym nie upłynęłoby nic synowi iey, gdyż niżby dorósł, onby już tak zaszły w lata, umrzeć mógł. *Biel.* 111; niby na tym nie stracił, es entgienge ihm dadurch nichts; er käme dabey nicht zu kurz. UPŁYNNOŚĆ, – ści, *ż.*, przymiot upłynienia, ubiegłość, nietrwałość, niestateczność, die schnelle Verfliegbarkeit, Entfliehbarkeit. Upłynność czasu, powinna nam być bodźcem, abyśmy go na pożytek obracali. *Pilch. Sen. list* 1, 1; *Vd.* pretiek, obtek, satek, minenje. UPŁYNNY, – a, – e, prędko lecący, bieżący, miiaiący, schnell verfliessend, entfliessend, entfliegend, verfliegend. Ah iak upłynne Postumie, Postumie, Płochym nam lata ubiegaią pędem. *Hor.* 1, 264 *Kor.* (*fugaces anni*). Chwała urody upłynna iest i krótka, cnota wiecznotrwała. *Pilch. Sall.* 2. Upłynne lata, czas żyrny. *Zab.* 13, 148. Jak krotkie, iak upłynne było to dla mnie uszczęśliwienie. *Zab.* 1, 86. Omylne i upłynne radości świata tego. *Birk. Dom.* 83. Bieg życia upłynny. *Min. Fars.* 4, *Zab.* 9, 308 *Zabł.*

UPŁYSKAĆ *cz. dk.*, *Ross.* уплескать, umazać czym, *ob.* upluskać, womit beschmieren, begießen. Niechże się bestyom ugłaskanym tylko szczeki przegłodzone upłyskaią krwawą iaką tuczą, Wnet ich] do pierwszey zjadłość wróci chuci. *Chrość. Luk.* 109.

UPOCHLEBIĆ kogo *cz. dk.*, pochlebstwami ukarmić, nasycić, mit Schmeicheleyen sättigen, füttern. Ambicya sąsiadów, upochlebiona dobra własnego chęcią, knuie mu zgubę. *Mik. Obs.* 399.

UPOCIĆ *cz. dk.*; *Bh.* upotiti, *Rs.* употить, potem uwilżyć, beschwitzen, mit Schweiß benetzen, bedecken. Sprascowanemu to czoło pieszczone Lekko ocierać będę upocone. *Past. F.* 91.

UPOCZNĄĆ *Med. idntl.*, Upoczywać *ndk.*, dobrze odpocząć, wypocząć, wytchnąć, gehörig ausruhen. Szczęśliwy, Czy się z kozkami wlokę na niwy, Czy wtecz powracam dla upocznienia. *Zab.* 10, 205 *Zabł.*

UPODLIĆ *cz. dk.*, Upodlać, Upadlać *ndk.*, podło uniżyć, poniżyć, erniedrigen, geringschätzig herabsetzen, herabwürdigen. Nie upodlaycie duszy waszey przez zręczną chytrość. *Zab.* 13, 180. Rozumiesz, że dla kilku bzdurnych dukatów upadlać się miałbym? *Teatr* 47, 21. Niemniey szkodliwo iest być upodlonym, iak zbyt upoważnionym. *Pilch. Sen. list* 1, 105. Często kto się raz upodlonym zobaczył, stracił śmiałość zwrócenia się na drogę cnoty. *Teatr* 49 *b*, 13.

UPODOBAĆ *Med. dk.*, *Upodobiać *ndk.*, *Upodobywać *kont. Freq.*, (*Hipp.* 59). (*Ross.* уподобить, уподоблять, *z* przyrównać, *ob.* *przypodobać, *Rs.* уподобленный porównany, przyrownany); upodobać sobie co, ulubić, polubić, ukochać, Gefallen finden, lieb gewinnen; *Boh.* zalibit se; *Rs.* любоваться, налюбоваться; *Ec.* произволити, произволяти. Każdemu wielce miło, co sobie upodobał. *Gor. Dw.* 9. Charyon upodobał dziewicę. *Chrość. Ow.* 387. Czy upodobałeś sobie tę pannę albo wdowę? *Pim. Kam.* 165. Upodobać się komu, przypadać mu do smaku, *Ec.* благоугождаю, (cf. dogadzam, ugadzam). Dusza nasza Panu Bogu się *upodobia. *Sak. dusz.* 45; *Ec.* богоугождаю, *Gr.* θεαρεστέω, богоугодие, *Gr.* θεαρεστία *Deo placendi cura.* Upodobany, ulubiony; *Sr.* 1. ʒpo'obne, lubé, *Rs.* любый, благовольный, wohlgefällig. Bogu upodobany, *Ecc.* богоугодный. *Substantive* upodobany, *s* *Upodobaniec; der Liebe gewonnene, der Günstling, Liebling. Przez wolną elekcyą obraliśmy upodobanego niebu. *Psalmod.* 27. Upodobanych sobie książąt za panów obierali. *Krom.* 26. – §. Upodobać sobie w czym, kochać się w czym, Wohlgefallen an etwas haben. Ten iest syn móy miły, w którymem upodobał sobie. *W. Math.* 3, 17. Upodobanie, *beneplacitum, libitum. Cn. Th.* 1193, Wohlgefallen, Belieben, Gutdünken. Naucz mię czynić upodobania twego. *Bud. Ps.* 142, 10; wolą twoię. *Bibl. Gd.*). Grzechy mi odpuścisz, a uczynisz upodobanie twoie ze mną. *Sk. Kaz.* 56. Lekkość to sprawowała, iż się w momencie upodobania odmieniały. *Off. Boh.* 77, zdania, die Meynungen. Upodobanie w czym, do czego, *z* uciecha, ukontentowanie, chęć, Lust, Vergnügen, Gefallen, Wohlgefallen; *Bh* zalibeni; *Crn.* dapadajenje; *Vd.* dopadenje, dolubnost, lubnost, dopadlivost, dopadezhnost, ugotnust, noterhod, dazia; *Rs.* произволение. W czym kto ma upodobanie, do tego się też bierze ochotnie. *Mon.* 73, 267; chęć słod i pracę, Lust und Lieb zum Dinge, macht Müh und Arbeit geringe. Upodobanie w cnocie. *Teatr* 46 *c*, 102. Ja mam do tych sprzętów upodobanie, ia się bez nich nie obeydę. *Teatr* 19, 92. Upodobanie się sobie, αὐθαδία, *superbia eius, qui sibi ipsi placet. Cn. Th.* 1193, Selbstverliebtheit.

UPOGODZIĆ *cz. dk.*, Upogadzać *ndk.*, upokoić, uspokoić, beruhigen, besänftigen, völlig ausgleichen. Bóg serca różne pogładził, aż zgodził, I srogie wichry sam on upogodził. *Miask. R.* 2, 59. Modlitwa upogadza serca nasze. *W. Post. W.* 392.

UPOIĆ *cz. dk.*, Upaiać *ndk.*, *Crn.* opiti; *Vd.* upianiti, v'pyanit, napianiti; *Rg.* opoitti, opaajam; *Ross.* упоить, упаивать, упаиваю, упояваю, упоеваю, upitym uczynić; (*Actiuum Verbi* Upić się); berauschen, berauscht machen. Wino rzadkie i subtelne nie bardzo zapala ani upaia. *Cresc.* 369. Wina, ani żadney rzeczy, która upaia, pić nie będzie. *Rey Pst. D d d* 3. Trunek upaiaiący człowieka iest płynem, który złączony z krążącą w żyłach nassych cieczą, nową w nerwach sprawuie drażliwość. *N. Pam.* 10, 65; *Ross.* пьянственный, berauschend. Kto upaia, ten upoion będzie. *Bud. Prov.* 11, 25.

UPOKARZAĆ, *ob.* Upokorzyć.

UPOKOIĆ *cz. dk.*; *Bh.* upokogiti; *Vd.* spokojiti, dopokojati, pokojiti, spokojati; *Rg.* upokòiti, pokoiti; *Bs.* umiriti, (*ob.* uśmierzyć, *cf.* mir); *Ec.* препокоити, кокою; *Ross.* упокоить, упокоевать, мирить, помирить; pokoiem i spokoynością nadarzyć, upogodzić, mit Frieden beglücken, Frieden und Ruhe geben. Upokoił was bóg w około, dawszy do ręki waszey obywatele ziemi. *Budn.* 1 *Chron.* 22, 18, dał wam *odpoczynienie. *Bibl. Gd.*). Upokoił iuż Jehowa bracią naszą. *Bud. Joz.* 22, 4; odpoczynek im dał. *Bibl. Gd.*). Prosiła, aby męża chorego upokoili, i do swego każdy złożenia poszli. *Gwag.* 26. – *Jntens.* Upokoić,

Upokoić się, = odpocząć, wytchnąć, ausruhen, ruhen. Oto teraz opóźnił się dzień, nocuy, oto upokoy dnia. *Bud. Judic.* 19, 9. Po tak wi lkich pracach nie dasz-li mu się upokoić! *W. Pſt. W.* 3 100. Alexander, gdy się mało upokoić chciał, miednicę podſtawiał, a w ręce, którą z łóżka wywieszał, piłkę śrebrną miewał, iż kiedy zasypiać chciał, ona piłka z ręki na onę miednicę wypadała, tak iż się zawsze od dźwięku onego ocucić ze snu musiał. *Kosz. Lor.* 23 *b.* Gdy się wszyscy upokoili ci, którzy mię cieszyli, abym się uspokoiła, wſtałam w nocy i uciekłam. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 3, gdy się pokładli, gdy posnęli). - *latius* Upokoić, uspokoić, beruhigen. Nic ich nie naprawiły cuda Chryſtusowe, i owszem nie upokoili się. *Zrn. Pſt* 3, 798 *b.* Serwiliusz upominał lud pospolity, prosząc, aby się tego dnia upokoili. *Biel. hſt* 107. *Insedatus* nieukoyny, nieupokoiony. *Mącz.* Upokoienie morſkie. *Bial. Pſt.* 237, spokeyność morſka, cisza, die Meeresſtille.

UPOKORZYĆ *cz. dk.*, Upokarzać *ndk.*, pokornie uniżyć, demüthigen. (*Sr.* 1. wopokoram ubłagam). Upokorzanie się, *ob.* Pokora). Chryſtus upokorzył się i ſtał posłusznym aż do śmierci krzyżowey. *Salin.* 2, 177.

UPOKOŚCIĆ, *ob.* Pokościć. - *fig.* Niepodobna, aby dyſkurs zmuszony i upokoszczony, miał w umysły nasze wpoić zdania rezolutne. *Mon.* 76, 451, upſtrzony.

UPOLICZKOWAĆ, *ob.* Policzkować.

UPOMINAĆ, *ob.* Upomnieć. UPOMINACZ, - a, *m.*, który kogo upomina, napomina, upamiętywa, der Ermahner, Anmahner, Erinnerer; *Cro.* opomenitel, opominavecz; *Vd.* opominavecz, opominar; *Rs.* увѣщатель. Nie słuchałem upominacza mego, mniemaiąc, iż nie mego zbawienia, ale pociechy swey szukał. *Sk. Zyw.* 198. Szczérą cnotę zamiłuie, nie będzie potrzebował upominacza, któryby za każdą razą mówił i oſtrzegał. *Pilch. Sen liſt* 3, 139. Upominacz do robienia. *Otw. Ow.* 172. Upominacz, pożyczalnik przykrzący się dłużnikowi. *Cn. Th.* 1193, der Mahner; *Vd.* dougatirjavez. UPOMINALNY, - a, - e, - ie *adv.*, do upominania służący, Ermahnungs-, Erinnerungs-; *Rs.* увѣщательный, увѣтный. Liſt upominalny. *Sk. Dz.* 497. Gdzieby komu od biſkupów krzywda się działa, a oniby za upomnieniem od urzędu ziemſkiego przez liſt upominalny ſtronie usprawiedliwić się nie chcieli, tedy do nas pozywani będą. *Stat. Lit.* 93, *Vol.* 6, 212. Gdyby się to uspokoić nie mogło, a przyszłoby do liſtów upominalnych, abo i do pozwów, tedy . . . *ib.* 221. Upominalne przeſtrogi. *Pilch. Sen. liſt* 3, 38. UPOMINEK, - nku, *m.*, UPOMINECZEK, - czka, *m.*, *demin.*; a) rzecz iaka upominaiąca, przypominaiąca, upomnienie, etwas Erinnerndes, die Erinnerung. O iako nieszczęśliwi ludzie, którzy sobie na iasne przyyścia naszego Pana upominki, oczy zasłaniaią. *Zrn. Pſt.* 6 *b.* Tośmy powiedzieli krótko, na upominek tych, którzy czytaią. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 6, 17; *ib. Num.* 16. Między wszyſtkiemi upominki, któreś tu słyszał, i toć ieszcze Pan przypomionać raczył. *Rey Pſt. Bb* 1. - § b) upominek, dar na pamiątkę, zadatek pamięci, przyiaźni, *monumentum amoris*, μνημα, ὑπομνημα, ein Freundſchaftsgeſchenk, ein Geſchenk zum Andenken, ein Andenken; (*Rs. obs.* поминокъ dar od monarchy monarsze). Upominek, datek tym końcem dany, aby biorący go, przypominał często

daiącego. *Pam. Warsz.* 4, 56, *X. Boh.*). Przyymiy za upomineczki Liliiowe te kwiateczki. *Groch. W.* 371. Przyiąć będziesz raczył, mały, lecz z wielkiego serca, i o nielekkiéy rzeczy ten upomineczek. *Bzow. roż. pr.* Ja chętnie ten upomineczek, Świętne noszenie, złoty łańcuszek Daię dziecięciu. *Groch. W.* 371, *latius* dar, podarunek, ein Geſchenk. Na weyźrzenie upominków surowość Sułtańſka odpada. *Kłok.* 91. Gdy ieno akt iaki solenny mieć chcemy, to każemy sobie mieszczankom upominki przynosić, rzeźnikom mięsa, kacamarzom piwa, szynkarzom wina dawać, żydom futra, Włochom materye darować. *Star. Ref.* 29. Melony, że u nas rzadkie, z Węgier, z Morawy i z Wołoch bywaią przywożone upominkami. *Syr.* 1187; w podarunku, zum Geſchenk, zum Preſent. *Szczodrobliwość abo upominki oblubienicy, ieſt dar, który oblubieniec oblubienicy, abo także ona iemu daie. *Szczerb. Sax.* 457; Brautgeſchenk. - §*. Posłał Mendog do ſioſtry żony swoiey, aby przyiechała odprawować oſtateczne upominki, sieſtrze swey, przy pogrzebie. *Stryik.* 287; oſtatnie usługi, den letzten Dienſt beym Begräbniſſe.

UPOMINKOWAĆ kogo *cz. ndk.*, upominkiem go obdarzyć, einen beſchenken, ihm ein Andenken geben. Przychrzcie po królewſku go upominkował, wiążąc mu ſtaroſtwo iakie dobre. *Star. Ben. A* 4. Tak ie Bachus upominkował, Że cokolwiek od nich dotkniono było, We zboża się i w soki przemieniało winne. *Otw. Ow.* 557. Gdy naywięcey całuie, gdy raczy i upominkuie Namyślnie zmierza do twego upadku. *Dar. Lot.* 3. UPOMINKOWY, - a, - e, od upominku, na upominek służący, Andenkens-, Geſchenks-. W szkatułce miał piżma, liściki miłosne, pierścionki upominkowe, snopki włosów dane w zakład przyiaźni. *Teatr* 11 *b*, 5. UPOMNIEĆ *cz. dk.*, Upominać *ndk.*, *Bh.* upominati; *Sr.* 1. wupominam; *Crn.* pominam, oppominam; *Bs.* opomenuti, spomenuti; *Vd.* opominit, opomeniti, opominati; *Cro.* opominam; *Rs.* упомянуть, упоминать, увѣщать, увѣщавать, (упомянуть, упоминать, = wspomnieć, упомянутый wspomniony); upominać kogo o co, w czym, = napominać; erinnern, mahnen an etwas, anmahnen, vermahnen. Cóż, azaśmy o tym wszyſtkim nie wiedzieli, ażbyś nas upomniał? *Jan. Oksz. Q* 3. O co Tymoteusza Paweł S. upomina, to do wszyſtkich mówi. *Karnk. Kat.* 47. Przyſtąpiwszy do niego, *upomionął go, mówiąc: *Rey Pſt. Rr* 4. Pan ieden radny iego upominał go iednego czasu z piiańſtwa zbytniego. *Wer. Regl.* 71, ſtrofował go). Upomniony od żony swoiéy, powściągnął łupieſtwo pańſtw swoich. *Kosz. Lor.* 128 *b.* Z dawna przez rozliczne pisma *upomnienion z powinności swoiey. *Rey Pſt. Xx* 4. W tym pieniu upomina prorok lud ku chwale bożey. *Wrob.* 248. Krzyk upominaiących ku bitwie, wrzaſk przynukaiących ku uciekaniu. 1 *Leop. Exod.* 32. Gdy upominał nie obraził, ale rzeczy samey nieprzyſtoyność rozwodził. *Sk. Zyw.* 2, 79 *b.* Upominanie, Upomnienie, napominanie, upamiętywanie, *Cro.* opominanye, opomenutje; *Sla.* opominanje; *Rs.* увѣтъ, увѣщанïе, увѣщаванïе; die Erinnerung, Ermahnung, Vermahnung. Więcey waży upominanie u roztropnego, niźli ſto plag u głupiego. *W. Prov.* 17, 10. Wielką ma moc upominanie z miłości pochodzące. *Sk. Zyw.* 1, 24. Bieda mnie ſkuteczniey nad wszyſtkie upomnienia nauczyła rozumu. *Boh. Kom.* 4, 409. -

UPOMINAĆ się czego u kogo, przypominaiąc żądać od kogo, jemanden um etwas erinnern, etwas von ihm verlangen, fordern, ihn darum mahnen. Mnieyszey mu rzeczy odmówiono, a on się większey upomina. *Cn. Ad.* 511. Kto przypomina, ten się upomina. *Gor. Sen.* 69. Już mnie w ten czas niocz nie proś, ale mi się upominay, iako własnego długu a zapłaty swey. *Rey Pſt. Ee* 3. Z dobrego dłużnika uczynisz złego, nie upominaiąc się, abo gdy się nie upominasz. *Cn. Th.* 1193, den Schuldner mahnen.

UPOR, - u, *m.*, UPORA, - y, *ż.*, UPARTOŚĆ, UPORCZYWOŚĆ, UPORNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* auprk, urputnoſt, zpurnoſt, zpaura, zarputiloſt, ſwémyſlnoſt, (cf. swoia myśl), twrdoſſiignoſt, (cf. twardey szyi); *Slo.* ſamoſwoœgnoſt, (cf. samswóy), ſwéwolnoſt, (cf. swawolność); *Vd.* terdovratnoſt, terdoglaunoſt, supernoſt, sapetnoſt, laſtna glava, svojovolnoſt, laſtnovolnoſt, laſtnoumnoſt; *Rag.* oprjeka, tvardoglavoſt, tvardoglavſtvo; *Bs.* otvrridnoſt, tvrridoglauſtuo; *Ross.* упоръ, упо́рство, упо́рность, упря́мство, (cf. uprzeymość), огу́рливость, огу́рство, самонра́віе, своенравіе, своенравность, ду́рь; *Ec.* упо́рство; upieranie się, uparcie, krnąbrność; die Halsſtarrigkeit, Hartnäckigkeit. Nieporuszona ſtałość łacno się odmienia w nieroztropny upor. *Zab.* 12, 147. Upór taki, który się ku rzeczy dobrey ściąga, mamy zwać ſtałością. *Gor. Dw.* 247. Upor prawdą się z błędu i z nałogu zbić nie daie. *Zrn. Pſt.* 142 *b.* Ledwie mu palcem prawdy nie ukażesz, a on przedsię upor dzierży. *Rey Ap.* 43. Gdzieby upor był, żeby synowie i na słowa nie dbali, nie wadzi do grozy przydać też powrozy. *Zrn. Pſt.* 53 *b.* Żydowſki upor. *Falib.* X 2. Lekarſtwa na upór niemasz. *Zegl. Ad.* 128. Żonę przez długi czas upominał, lecz gdy iey uporczywości w złey woli doznał, rozwód z nią uczynił. *Sk. Zyw.* 2, 392. Barbarſką śmiałością i upornością tak się ochotnie bili, iż nas kilką kroć wspierali. *Stryik.* 181. Na upór *adverb.*, = upornie, uparcie, z uporem. *Cn. Th.* 449; hartnäckig, ohne Nachgeben. - §. *Upora, *temeritas. Mącz.* Prawie co chcą, to na nas przewodzą uporą. *Biel. S. M. B* 4 *b.* Jedynie z uporą, aby swe przewiedli. *Goſt. Gor.* 66. UPORCZYWY, UPORCZYSTY, UPORNY, UPARTY, - a, - e, UPORNIUCHNY *intensiv.*, UPORCZYWIE, UPORCZYŚCIE, UPORNIE, UPARCIE *adverb.*, *Bh.* urputný, zarputilý, ſwémyſlný; *Crn.* svojoglavn, svojovoln, (cf. swoiéy głowy, *swawolny); *Vd.* terdovraten, terdoglau, satert, laſtnoglaven, svojovolen, laſtnovolen, laſtnoumen; *Rg.* oprjeecni, oprjeecnik, tvardoglav, (*ob.* twardogłowy); *Cro.* szvoyvòlyen; *Sla.* tvȇrdoglav, svojeglavan; *Rs.* упо́рно, упря́мый, упрямо, (cf. uprzeymy), нра́вный, нра́венъ, (cf. narów), своенра́вный, самонравный, благо́й, бла́жный, огу́рливый, жестоковы́йный; upieraiący się, krnąbrny, ocięty, halsſtarrig, hartnäckig. Uporni, na co się zapalą, od tego przeſtać nie umieią. *Zrn. Pſt.* 3, 771 *b.* Jeśli kto ſtateczny i nieodmienny ieſt w poſtępowaniu swoim, za uporczywego go maią. *Mon.* 73, 430. Witold wyprawił się przeciw Tatarom nad wolą króla, który tego bronił; ale był w tym uporny. *Biel. Sw.* 230. Kupidynek włoſki ma kędzierzawe i pogląda śmiele, Twarzyczka uporniuchna, i wſtydu niewiele, *Sim. Siel.* 22. Uporniuchnaś ieſt kobiecym narowem. *Zab.* 11, 387 *Zabł.*, ganz hartnäckig ſtörrig. Te wiatry wielkie hiſtorye wyrabiaią, czasem uparte iak bies; ia gdzie indziéy chcę płynąć, a te gdzie indziéy pędzą. *Teatr.* 53 *c*, 56. Uporczywa praca wszyſtko przełomie. *Pilch. Sen. liſt* 1, 385, *gutta cavat lapidem.* Demoſten). Trudy uporczywe. *Zab.* 15, 100. Uporne palmy. *Pot. Arg.* 377 (dobywaią e się z pod zawad). Uporczywie się do klasztoru napiera. *Teatr* 10 *c*, 45. Tego tylko odpraszam, co czcią żądną iście Lecz kaźnią; za dar na kaźń ważysz uporczyście. *Zebr. Ow.* 30. - *Chym.* Uporne, nietopniſte ziemie, *terrae refractariae*, które same przez się, ani naywiększemu ogniowi nie uſtępuią. *Kruml.* 182. - *Phys.* Siła ciał uporna, *vis inertiae. Hub. Mech.* 448. - *aliter*: Oyciec nie będzie naszym związkom uporczywy. *Chrość. Ow.* 103, upornie przeciwny, hartnäckig wider etwas ſeyn, entgegen ſeyn.

UPORNIK, - a, *m.*, *Rs.* упорникъ, упря́мецъ, огу́рникъ, огуръ, człowiek uparty; ein Eigenſinniger, Halsſtarriger, Störriſcher. Wnet potym do niego znowu posłali oni upornicy. *Rey Pſt. C* 2, *Rey Wiz.* 135. UPORNICA, - y, *ż.*, UPORNICZKA, - i, *ż. dem.*, kobieta uparta, eine Halsſtarrige, Eigenſinnige; *Rs.* упря́мица.

UPORZĄDKOWAĆ *cz. dk.*, urządzić, do porządku przyprowadzić, ułożyć, *Rs.* сла́дить, слаживать, устро́ить, устро́ять, устроивать, (*cf.* uſtroić), благоустроить; ordnen, in Ordnung bringen. Przez zbytnią chciwość uporządkowania swoiey dziczy, ciemiężył poddanych robotami w budowaniu miaſt i zamków. *Nar. Hſt.* 4, 330. W Polszcze daleko prędzéy, niż gdzie indziéy na północy, chciano poznać i uporządkować ięzyk. *Czack. pr.* 54. Uporządkowany, *Rs.* благоустро́енный. Uporządkowane w myśli mieć wyobrażenia. *Gol. Wym.* 294; w dobrym porządku, w ładzie, szyku.

*UPORZYC *Mącz. ndk.*, uporem narabiać, uprzeć się, halsſtarrig ſeyn. Nieumieiętni swoim głupſtwem uczą konia uporzyć. *Hipp.* 43.

UPOSAŻYĆ *cz. dk.*, posagiem opatrzyć, mit einem Brautſchatz verſehen, ausſteuern, ausſtatten. Dwie z córek w domy uczciwe wydał i uposażył. *Kras. Pod.* 2, 38. Uposażona kobieta. *Warg. Wal.* 152.

UPOŚLEDZIĆ *cz. dk.*, upośledzać *ndk.*, (*proprie oppositum verbo* uprzedzić, *sed non eſt in usu*; *ob.* Jść za kim. *Cn. Th.* 1194). - §. Upośledzić kogo, pozad go kłaść, po drugich, drugiego mu przekładaiąc, poſtponować, einen hintan ſetzen, zurück ſetzen, nachſetzen, ihm andre vorziehen; *Slo.* opowrhugi; *Sr.* . zahde mam, na zahdé mam; *Vd.* sadpoſtaviti, sadpoſtaulati, obnemorati; *Cro.* zaposztaviti, zaposztávlyam). Synowcowie Popiela, gryząc się, że człowieka proſtego, onych upośledziwszy, panowaniem uczczono, posłuszeńſtwa Piaſtowi oddawać nie chcieli. *Krom.* 49. Upośledzić się rotmiſtrz kompanii nie da. *Pot. Pocz.* 391. Nie może się serce moie upośledzać, Chce nayżwawsze Troiany do boiu uprzedzać. *Dmoch. Jl.* 168. Kto upośledziony od natury, niech się wdziękiem uładnia. *Teatr* 14, 103, zaniedbany, vernachläſſigt von der Natur. Gdy w iednym kogo upośledzi natura, drugim za to mu sowicie nagradza. *Zab.* 13, 263 *Dudz.* Upośledziło Łokietka przyrodzenie w okazałym wzroście, lecz nagrodziło dzielnym umysłem. *Nar. Hſt.* 5, 216. - (Przy ſtworzeniu świata) Wszyſtkie żywioły ſtanąwszy w swey porze,

rze, W żywą rzecz były nieupośledzone. *Odym. Św.* 2, Q 4, nie ubogie, nie brakło m na nich.

UPOSOCZYĆ, *ob.* Posoczyć. UPOSPOLICIĆ, *ob.* Pospolicić.

*UPOTULAĆ się *recipr. ndk.*, upokorzyć się, **sich demüthigen.** Upotulaią się pysznym, ukarzaią *zuffałym. *Sekl.* 18. *UPOTULNOŚĆ, -ści, *ż.* pokora, **die Demuth.** Cichość a upotulność Pana Chrystusowa. *Sekl.* 60.

UPOWAŻNIĆ *cz. dk.*, powagi nadać, *autoryzować, **autorisiren, Gewicht und Ansehen geben.** Upoważnić kogo plenipotencyą do iakiey roboty. *Vol.* 8, 3, upełnomocnić). Nie mniey szkodliwe iest być upodlonym, iak zbyt upoważnionym. *Pilch. Sen. list* 1, 105, (upoważanym). Tyś upoważnił cześć w Pańskich świątnicach. *Zab.* 10, 10 *Jak.* Księga ta upoważniona naydostoynieyszym imieniem króla i pana moiego. *Pilch. Sen. list* 1, *Ded.*, zaszczycona). Dziś zdrada tysiąc sideł prostym sercom stawia, Dziś zwyczay upoważnia nayglupsze bezprawia. *Chod. Gesn.* 143. - UPOWAŻYĆ, *ob.* Poważyć.

*UPOWIĆ *cz. dk.*, *Upowinąć *idntl.*, Upowiiać *ndk.*, obwinąć, **umwickeln, einwickeln.** Gdy noc ziemię w czarne upowiie szmaty, Wyjeżdża nam przyświecać miesiąc srebrnoszaty. *Zab.* 9, 118 *Zabl.*

UPOWIERZYĆ *cz. dk.*, do wierzenia podobnym wystawić, **beglaubigen;** *Vd.* poverlivati, verlivu storiti.

UPOWSZECHNIĆ *cz. dk.*, Upowszechniać *ndk.*, powszechnym uczynić, **verallgemeinern, allgemeiner machen.** Wynalazki elektryczne, dzisieyszych fizyków pracami, daleko rozległey rozciągnione i upowszechnione zostały. *Scheidt. Elek.* Nie potrzeba, aby szlachta traciła swoie swobody; ale potrzeba, aby swoie prawa upowszechniła. *Przestr.* 19. Rzadki dar upowszechnienia myśli. *Stas. Buff.* 8. - *Logic.* Upowszechnić, nowy wyraz, rzeczy szczególne zamknąć w iednym powszechnym wyrazie. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 6.

UPOY, -oiu, *m.*, upoienie, **das Berauschen.** - *allegor.* Piwo to, pierwey niż nam drożdże iego pić przyydzie, do dna pi kielnego na upoy oycowie niezgody wylali, a między sobą miłość i zgodę koronowali. *Smotr. Ap.* 95. UPOYNY, -a, -e, -ie *adv.* upaiaiący, **berauschend.** Nakupisz tam wina i upoynego picia. *Leop. Deut.* 14, 26.

UPRAĆ, *ob.* Prać.

UPRACOWAĆ *cz. dk.*, spracować, zmordować, **ermüden, müde machen.** Ręce katów swoich upracował. *Warg. Wal.* 91. Upracowaliście Jehowę słowy waszemi. *Bud. Mala h.* 2, 17. Upracować się *recipr.*, spracować się, zmordować, ukonać się, **sich abarbeiten, ermüden, erschöpfen.** Kto się puści na okrutne burzki morskie, ieśli tam nie zginie, tedy się wody opiie nagrzążnie, upracuie. *Rey Zw.* 157. Upracowałem się w płaczu a w narzekaniu moim. *Rey Ps. Fff* 5. Ustaną pacholęta, i upracuią się. *Bud. Jes.* 40, 30. Upracował się w gorącości swoiey. *Rey Ps. Oo* 4. Jużem się upracował nad temi wymysły twoiemi. *Rey Ps. Mm* 2. Upracowany, spracowany, zmordowany, zrobiony, **abgearbeitet, ermüdet, erschöpft.** Upracowany trudem. *Otw. Ow.* 561. Jezus, upracowany z drogi, siedział nad studnią. *Sekl. Jan.* 4. Król Kazimierz bieganiem, wrzaskiem upracowany, padł, aż go żołnierz ieden do taboru przyniósł. *Krom.* 92. Upracowanie, zmordowanie, sfatygowanie, **die Ermüdung.** Po wielkim upracowaniu przys edł do piękney wonieiącey łaźni, w którey one wszystkie prace i trudy z siebie nadobnie wypocil. *Rey Zw.* 161 *b.*

UPRAGNĄĆ *med. idntl.*, stać się pragnącym, **durstig werden, Durst bekommen.** Upragnął z gorącości i ieść mu się chciało. *Rey Zw.* 142 *b.* Strudzona upragnęła, *fessa labore sitim collegerat.* *Zabr. Ow.* 119. Upragnąć się *recipr.*, *concipere sitim labore.* *Cn. Th.* 1194, **sich durstig arbeiten.** Upragniony, upragły, = pragnący, pragnieniem zmordowany, *Ross.* помнывый, помень; **durstig, lechzend.** Kto doda górnych upragłym naporów, Was dżdżyste prosimy obłoki, Spuśćcie nam wdzięczną rosę bez odwłoki. *Odym. Św.* C 2. Od ięzyka dwa wstaią plawy, Jednym w żołądek niosąc potrawy, Upragłą drugim wątrobę chłodząc. *Miask.* 2, 116. - *tr.* Upragniony czego, mocno pragnący, żądaiący, chciwy, **gierig wornach, begierig, lechzend, voll Verlangen.** Jestem wielce upragniony widzenia osoby iego. *Teatr* 35 *c*, 65. Jak szczęśliwi są ludzie nauk upragnieni. *Zab.* 15, 100. Kto namiętności nie umie poskramiać w sobie, ma zawsze serce upragnione. *Zab.* 2, 100. - *Passiu.* upragniony, mocno pożądany, **sehnlichst erwartet, gewünscht, erwünscht.** Piią zdrowie upragnionego w tym domu gościa. *Zab.* 13, 198.

UPRASZAĆ, 1) *ob.* Uprosić, 2) *ob.* Uprószyć.

UPRAWA, -y, *ż.*, *Boh.* **auprawa, dělaní** (cf. działanie; *Slo.* **auprawa** *lautitia*); *Vd.* naorja, naoranje, napravanje; (*Rg.* uprava, = reguła); *Rs.* воздѣланіе, обработаніе, обработываніе (cf. obrobić); (*Ross.* управа, = nagroda szkody, zadosyć czynienie, 2. urząd; управительство szafarstwo; *Ec.* земледѣланіе, земледѣльство, (*Ec.* управленіе, исправленіе, изъ худаго состоянія къ лучшему прехожденіе poprawa, polepszenie); przyrządzenie roli, uprawienie, oranie, gnoienie, zasiewanie, **das Bestellen des Ackers, die Zurichtung, der Bau, das Bebauen des Feldes.** O uprawie ziemi przez gnoie. *Kluk Rosl.* 1, 54. - *fig.* Uprawa umysłu, doskonalenie. *Tr.*, **Bildung des Geistes.** UPRAWCA, -y, *m.*, UPRAWIACZ, -a, *m.*, uprawiaiący ziemię, rolą, ogród, **der Landbauer, Feldbauer, Gartenbauer;** texâk, texalaż; *Ec.* содѣловванникъ; (*Rs.* управитель zawiadywacz, włodarz; *Ec.* правелыщикъ, правитель, управляитель, sprawca, rządca). Uprawca w polu zmordowany. *Hor.* 2, 154 *Kniaż.* Ogród przez owoc i kwiecie Cieszy swego uprawcę i zimie i lecie. *Zab.* 9, 6. Umieiętność uprawcy potrafi drzewo krzywe sprostować. *Zab.* 11, 408. Przedano nas na niewolników uprawiaczom trzciny cukrowéy. *N. Pam.* 2, 150, **Zuckerrohrbauer.** Pracowici rzemieślnicy i uprawiacze lnu i konopi, zaczynaią być w mnieyszym u Greko-Rossyyczyków obrzydzeniu, *Czack. pr.* 301, **Flachsbauer, Hanfbauer.** UPRAWCZYNA, -y, *ż.*, **die Feldbauerinn, Gartenbauerinn.** Pomona, naypilnieysza ogrodów uprawczyna i osadzicielka. *Otw. Ow.* 589. UPRAWIĆ *cz. dk.*, Uprawiać *ndk.*, *Uprawować *kontyn.*, (*Sr.* 1. **hupschawisch** sprawiedliwić; *Bsn.* upraviti, ispraviti *ordinare*, *disponere*, *dirigere*, *corrigere*; *Rs.* управить, управлять, = władać, zawiadywać); przyrządzić, przygotować, **zubereiten, zurichten zu etwas.** W zakonie duszę swoię ćwiczeniem

pilnem pilnie uprawował. *Ryb. Ps.* 238. Niewiasty zasza w dzieciństwie swoim powinny być do ochędóstwa uprawione *Zab.* 16, 19, wprawione, włożone, w wyczaiune). *Macerare lutum*: ugnieść, uszlapać, uprawić glinę. *Mącz.* - *In specie*: Uprawiać rolą, wskopywać, orać, gnoić, zasiewać; przyrządzać do niesienia pożytków; **das Feld bestellen, bauen, zurichten**; *Bh.* **dělati, zdělati** (*ob.* działać); *Vd.* naorati, napuvati, pole obdelati; *Bs.* tesgjati zemglja; *Rg.* téxati, téx i; *Cro.* tésam zemlyu, obdelavam; *Ross.* воздѣлать, воздѣлывать, обрабатывать (cf. obrobić) земледѣльствовать. Uprawiwycie ziemię, albowiem orać, iest bogu służyć. *Star. Num.* 2, 119. Marchew potrzebuie ziemi tłustey a dobrze uprawioney. *Cresc.* 238. Ziemia, gdyby była należycie uprawiona, żywiłaby sto razy więcey ludzi, iak ich żywi. *Zab.* 6, 104. UPRAWNY, *Bh.* **uprawný, aupra=wný**; *Sl.* **wpprawený**; Uprawiony, sprawiony, przyrządzony, **zubereitet, zugerichtet** Garncarz z dobrey gliny i uprawney, dobry i mocny garniec uformuie, *Fali. F.* 3. *In specie*: uprawna ziemia, rola, **urbares, bestelltes, ge=bautes Feld, gebauter Acker**; *Sr.* 1. **podwor, podworano** (cf. pod orać). Grunt tak uprawny dał im plenne kłosy *Jak. Bay.* 160. Na nieuprawnym ugorze, albo się chwast, albo płonne tylko rodzą pokrzywy. *Zab.* 13, 65. W ogrodzie tym, tak się uprawne z zaniedbanym miesza, iż się zda, że wszystko natura sprawiła. *P. Kch. J.* 400. Część południowa tego kraiu mało co uprawna. *N. Pam.* 15, 31. - II. *UPRAWIĆ, w prawą obrócić, na prawą rękę czyli stronę, **rechts wenden, auf die rechte Seite.** To droga, chodźcie po niey; gdy się udacie w prawą, i gdy się udacie w lewą. *Bud. Jes.* 30, 21, *not.* „właściwiey: gdy się uprawicie i gdy się ulewicie; gdyby się nam tak mówić godziło". UPRAWNIĆ *cz. dk.*, uprawniać *ndk.*, prawnym uczynić, ulegitymować, **rechtlich machen, *berechtlichen**; *Vd.* npravizhati, popravizhati; *Rg.* ponàkoniti; *Rs.* узаконить, узаконяю; *Ec.* оззаконствовати, учинить законнымъ, правильнымъ, узаконоположити. Statut Wileński 1424 R. wyraźnie uprawnia exystencyą świętey inkwizycyi. *Czack. pr.* 304. Gdyby testament był utworzony w przytomności świadków, tedy potwierdzenie panuiącego ma dzieło całe ubezpieczyć i uprawnić. *Czack. pr.* 200. Przywileie nieprawne przez naywyższą władzę zostały uprawnione. *ib.* 180. Jak bękartów uprawniano, i czy nastąpione późniey małżeństwo uprawnia? *ib.* 266. Zebrzydowski, aby uprawnił rokosz przeciwko Zygmuntowi III., zmyślił przez swe narzędzia rokosz Gliniański za Ludwika. *ib.* 36. Żydów uprawniona niewola. *ib.* 103.

UPRAŻYĆ, *Bh.* **uprazjim**; *Rs.* упряжить; *ob.* Prażyć.

UPRÓĆ, UPRUĆ, *F.* uporze *cz. dk.*, Uparać *ndk.*, porząc odkraiać, **abtrennen, abschneiden.** Tak go boli, iakby po żyle upar ł. *Pot. Syl.* 170.

UPROIEKTOWAĆ, *ob.* Proiektować.

UPROMIENIĆ *cz. dk.*, promieniśto obwodzić, **bestrahlen, mit Strahlen umgeben.** Gdy twoiey światłości pełność sam przyciemnisz, A chmurą iak obręczą głowę upromienisz etc. *Przyb. Milt.* 86.

UPROPORCYONOWAĆ *cz. dk.*, proporcyonalnym, pomiernym z czym uczynić, pomiarkować do czego, przystosować, **verhältnißmäßig machen, berechnen, abmessen, abwägen.** Lazaret do liczby głów w obozie powinien być uproporcyonowany. *Gaz. Nar.* 1, 306 *b.* Zapas drzewa na magazyny łatwo być może uproporcyonowany. *Jak. Art.* 1, 381. Uproporcyonowanie wyprawy potrzebney do oblężenia. *ib.* 2, 281.

UPROSIĆ *cz. dok.*, Upraszać *ndk.*, *Bh.* **uprositi**; *Vd.* sprositi, naprositi, (*Vd.* uprashati, naprashati, = zapytać się); *Cro.* oprosûjem; *Bs.* ispratiti, umoliti, (*Bs.* uprascjati, ispitovati *interrogare*); *Rg.* uprossiti, upràsciati, umoliitise; *Rs.* упросить, упрашивать, отпросить, отпрашивать, испросить, испрашивать, испечаловать; *Ec.* замолитствовати; upraszać, prosić z naleganiem by uprosić, **dringend bitten, ersuchen, anhalten, sich bemühen, etwas zu erbitten**; *Cum effectu*: uprosić, = prośbą wyrobić, za prośbą wskórać, **erbitten, durch Bitten erhalten, erlangen, erreichen.** Pod czas bawienia się z niemi Sułtana, siła na nim upraszaią te białegłowy. *Star. Dw.* 21. Skarb koronny przez zbytnie upraszanie dóbr stołu naszego bardzo wyniszczony iest. *Vol.* 2, 610. Królewska ręka dała; ale język X. Skargi uprosił. *Birk. Sk.* C 4 *b.* Panowie onę niewiastę udarowali, uprosili, iż wypuściła dobrowolnie z wszystkiego syna cesarskiego. *Wer. Rgl.* 34. Jaropełk ustawicznie o to boga prosił, aby taką śmiercią umarł, iaką pradziadowie iego byli zamordowani; co i uprosił. *Stryik.* 170. Ten maryasza nieodstępny przyiaciel, tak się umiał ułożyć pięknie, że go do kart ledwie uprosić mogli. *Mon.* 68, 205. Iż z wielką wiarą, z wielkim ufaniem prosił, łacno uprosił. *Sk. Żyw.* 2, 2 *b.* Lepiey uprosić, niż ukraść. *Cn. Ad.* 446, lepiey żebrać, niż wisieć). Uproszenie, dopięcie za prośbą, **das Erbitten, Erlangen durch Bitte.** Takowy król, iak nasz, z uproszenia panuie. *Pot. Arg.* 317, *precario*). Uproszony, za prośbą dany, **erbeten** - *aliter*: uproszony, co się da uprosić, **erbittlich, sich erbitten lassend**; uproszony, *exorabilis*, łacny do uproszenia. *Cn. Syn.* 348, *Sr.* 1 **naprośchenité**; *Bs.* umolivi, izmolivi, koji se mosge isprosit molbami; *Ec.* умолительъ. Nieuproszony, *inexorabilis homo*. *Cn. Th.* 555, **unerbittlich**; *Vd.* nesproshliu, nenaproshliu, neusprosheozh, kiri se ne pusti sprosit; *Rs.* неупросимый, неумолимый, неиспросный, cf. nieużyty). Przeciwko złoczyńcom był nieuproszony. *Kosz. Lor.* 165 *b.* *Subst.* nieuproszoność, *Vd.* nesproshlivost, *Rs.* неумолимость, **die Unerbittlichkeit.** - §. *Recipr.* Uprosić się, = prośbą pozwolenie odeyścia zyskać, **sich frey bitten, losbitten, Erlaubniß erbitten wegzugehen.** Rodzice wielce mię miluią; na tę drogę z tobą, wiem pewnie, iż się nie uproszę. *Sk. Żyw.* 1, 93. UPROSICIEL, -a. *m.*, *exorator*. *Cn. Th.* 1195, *Rg.* umollitegl, **der Erbitter**, który co u kogo uprosił. *Włod.* UPROSICIELKA, *fem.*, *Rg.* umollitegliza.

UPROSTOWAĆ, *ob.* Prostować.

UPRÓSZYĆ *cz. dk.*, Uprószać *ndk.*, *Bh.* **uprassiti**; bardzo poprószyć, prochem powalić, **ganz bestauben.** Tak się uczernił, uprószył a umazał, iż ledwie znać, co iest w onym tak marnym więzieniu swoim. *Rey Pst.* Q q 2.

UPROWADZIĆ *cz. dk.*, uprowadzać *ndk.*, z złego razu uwieść, wywieść, prowadząc kogo uyść, **der Gefahr entführen, aus der Gefahr wegführen.** Pamiętne uprowadzenie woyska z cieśni Bukowińskiey. *Jabl. Buk.* Matka uchodzi przed nieprzyiaciołmi swemi i córkę za sobą upro-

wadza. *Teatr* 50 *b*, 46. Odwiąż konie, lub ieśli chcesz, ty dobądź broni, Ty biy, ia nie zapomnę uprowadzić koni. *Dmoch. Jl.* 269.

UPROWIANTOWAĆ, UPROWIDOWAĆ, *ob.* Prowiantować, Prowidować.

*UPRÓŻNIĆ czego *cz. dk.*, upróżniać *ndk.*, *Bh.* uprázdniti; *Rs.* упразднить, упразднять; umnieyszyć, ująć czego, abnehmen, verringern, weniger machen, vermindern, ausleeren. Złorzecz mi, iak chcesz, aza upróżnisz swoię myśl, która pełna złości iest, a ulżysz iey nieco temi słowy. *Eraz. Jęz. H h b.* Upróżniła się zawada krzyża. *Bud. Gal.* 5, 10, zniszczone iest zgorszenie krzyżowe. *Bibl. Gd.*, sprzątniona ta zawada, aus dem Wege geräumt. Upróżniliście się od Chrystusa, z łaski ście wypadli. *Bud. Gal.* 5, 3, pozbawiliście się Chrystusa. *Bibl. Gd.*, ihr habt euch seiner verlustig gemacht, sich seiner entschlagen; *Bh.* uprázdniti se; (*Rs.* упраздниться, упраздняться zawakować).

UPRUĆ, *ob.* Upróć.

UPRZĄŚĆ, uprządł, uprzędła, *F.* uprzędzie, uprzędę *cz. dk.*, przędąc urobić, ukończyć, *Rg.* zaprefti, zaprêdem; fertig spinnen, abspinnen. Dziewka pasmo iuż uprzędła. *Tr.* - *allegor.* Dowody te z piasku uprzędzione. *Zygr. Pap.* 214, nikczemne, błahe). Z długich robot swych nic nie uprzędą. *Chrość. Job.* 28, nie wskóraią). - *tr.* Uprząść sobie co w głowie, uroić, ułożyć sobie, uknuć, sich schwärmerisch etwas einbilden, etwas im Kopfe schmieden, etwas träumen, sich davon träumen lassen. Onę rzecz chwaloną takem sobie w głowie uprządł i uformował, iż potym, gdym ią uyźrał, daleko mi się podleyszą zdała, niżem mniemał. *Gor. Dw.* 125. Uprzędli sobie zyski w głowie. *Klon. Fl. C* 4. On to gdy uprzędzie Myśli o tym, zkąd począć i do téy machiny przyyść budynku. *Tward. Wł.* 61. Szatan uprządł i wymyślił takowy swóy kościoł. *Wiśn. Ek.* 173. Bacząc, że krótko się miał na stolicy osiedzieć, to uprządł sobie w taiemnicy, żeby się w skarby fundował. *Tward. Wł.* 56. Uprządł sobie w głowie to albo owo, wziął sobie w rozum, poiął to bardzo, chwycił się tego, *mixtobarbari dicunt*, apreendował to, *et contra* nie apreendował on tego, nie poiął, nie waży sobie tego, puścił to lekko abo mimo się. *Cn. Th.* 1195. - §. Uprząść postawę, stroić, eine gewisse Figur machen. Umiała dworować, uprząść postawę, ukrzępić mowę. *Pilch. Sall.* 49. Powagę stroi, uprządł sobie postawę, stąpa iak z tablatury. *Cn. Ad.* 914, cf. Odął się iak połtora nieszczęścia) Jaką chce, taką sobie postawę uprzędzie. *Klon. Wor.* 2. Umie uprząść tak smutną postawę, umie tak wzdychać, płakać, iż tym zwyciężyłby nayokrutnieysze serce. *Gor. Dw.* 284. - *similiter*: Śpiewał-li, Syren; płakał-li, Niobe, Podobny tak głos uprządł więc on sobie. *Miask.* 2, 114.

UPRZĄTNĄĆ *cz. idntl.*, Uprzątać *ndk.*, uprzątywać *czstl.*, *Rs.* управить, управливать, прибрать, прибирать; sprzątaiąc ułożyć, uporządkować, aufräumen. Chciałam uprzątać. *Teatr* 8, 53. Zabiwszy syna, uprzątnął dom na bezecne gody. *Pilch. Sall.* 31. Uprzątniy izbę. *Tr.* - *fig.* Alcyd z monstrów uprzątł ziemię. *Jabł. Tel.* 41. - Uprzątnąć co zkąd, sprzątnąć, wegräumen. Uprzątnąć kamienie z pola. *Cn. Th.* 1195. - *fig.* Tamujące uprzątniy pilnie przeszkody. *Hul. Ow.* 73. Uprzątywaiąc te przeszkody, niemało utrudzisz się. *Sak. Kal. A* 1 *b*, Potężną ręką uprzątał dolegliwości nasze. *Psalm.* 23, zniósł). Któż miał uprzątnąć iego nieszczęście, ieżeli nie ta, która była tego przyczyną. *Węg. Mar.* 3, 187. Chce, by i z nieszczęściem swoim krzywdę onę uprzątnąć. *Warg. Wal.* 177. Uprzątniy w sercu myśli nieprzystoyne. *Cn. Th.* 1195. Uprzątnąć kogo, sprzątnąć kogo, zgładzić, einen aus dem Wege räumen. Na Lindenera skarżyły choroby, Że przezeń rzedsze po cmentarzach groby, Więc wprzód lekarza śmierć uprzątnę, rzecze, A zaś ich biały czechel dość oblecze. *Miask. ryt.* 2, 151. UPRZĄTACZ, -a, *m.*, co uprząta, uprzątaiący. *Włod.*, der Aufräumer.

UPRZEĆ, *ob.* Przeć.

UPRZEĆ się *recipr. dk.*, Upierać się *ndk.*, *Vd.* se vpreti, vpiratise, se vpeti, se vpenjati, se v'szhetino postaviti, klubetuvati; *Rg.* oprjêtise, uprjecitise, tvardoglaviti; *Cro.* tverdokorimsze; *Bs.* tvardoglaviti; *Rs.* упорствовать, упереться, (уперѣть, упирать oprzeć), упрямиться, поупрямиться, заупрямиться, переупрямить, переупрямливаю, огуряться, заблажить, заерошиться, ртачиться, зартачиться; *Ec.* противупрашися, противунрюся, остраотожестичишися; upierać się na co, uporem iść, uparcie nacierać, obstawać przy czém, bey etwas hartnäckig bestehen, halsstarrig seyn, etwas durchaus haben wollen, dabey bleiben. Rozsądny, ani się w przywiązaniu do dawnych zwyczaiów nie uprze, ani się nowością nie uniesie. *Gaz. Nar.* 1, 242. Ociec móy, iak się uprze, niczym go odwieść nie można. *Teatr* 25 *c*, 28, iak się uweźmie). Człowiek zły, na co się uprze, by też naygorzéy było, raczéy da gardło, niżby miał tego poniechać. *Ezop.* 85, *Slo.* kam uprel, tam chce, *mordicus tenet*). Uparty *partic.*, Uparcie *adv.*, uporny, upornie, hartnäckig. Człek cnotliwy iest stałym, człek próżny upartym. *Niemc. P. P.* 13. Rozumu iéy nie nauczysz, bo uparta iak bies. *Teatr* 23 *b*, 37, *et* 14 *b*, 38. Chart czuyny, w szlad gońca uparty. *Otw. Ow.* 110, uporczywie naciéraiący).

*UPRZEDAĆ *cz. dk.*, *Bh.* uprodati; sprzedać z czego, przedaiąc udać, von etwas verkaufen, an den Mann bringen, absetzen. Po iarmarku handlarze urzędowi zeznać maią, wiele każdego towaru uprzedali. *Vol.* 5, 186. Po części dóbr iego uprzedał. *Warg. Wal.* 195. Rzeczy takich uprzedaiemy, bez których cudzoziemcy obeyść się nie mogą. *Gost. Gor.* 13, *et* 36, *Hrbst. Odp. T* 2, *Haur Ek.* 75.

UPRZEDZIĆ *dk.*, uprzedzać *ndk.*, *Rs.* упредить, упреждать. a°) *intrans.* uprzedzać, wprzód iść, poprzedzać, voraus gehen. Wsadziwszy Mardocheusza Aman na koń, uprzedzał i wołał: oto iedzie etc. *W. Ester.* 6, 11. Uprzedziły książęta, ziednoczywszy się z tymi, co śpiewali, w pośrzodku młodych bębenniczek. 3 *Leop. Ps.* 67, 26, przedeszli xiążęta. 1 *Leop.*). - *Verb. med.* Nie możeć rzecz stworzona uprzedzić stworzyciela swego. *Radz.* 4 *Ezdr.* 5, 44, wprzód być, eher seyn, voraus gehen. Wielką sławę uprzedzały wielkie trudy i roboty. *Birk. Zam.* 3. - §. b) *Active*: Uprzedzić, ubiec, wyścignąć, prześcignąć, *Sr.* 1. predehdu, predehdżem, pjedstupam, pjedza-

10 . .

ftupu, pjiebu prej; *Vd.* priedpriti, prieddþhajati, prieddojiti, priedhitati, piedhilati, priedfaidigati, naprei priti, na naglen prit, prehitet, prenaglit; *Cro.* pretechi (cf. przeciec); *Bs.* pritecchi, pria docchi; *Rs.* передишь, опередишь, опереживашь, выпередишь, выпереживашь, предуспѣшь, предуспѣвашь, предуобдишь, предубѣждашь, предупредишь, предупреждашь, предускоришь, предускоряшь, варяшь; *Ec.* предварити, предиmeqи, предишеку, предвиши, предбѣгу, упистати, пересшичь, обѣжашь кого; juvor fommen, vorfommen, vorlaufen, voreilen. Drugi zwolennik uprzedził biegiem Piotra, i przyszedł pierwszy do grobu. *Leop. Joan.* 20, 4. Rozumnego iest, rozumem uprzedzać naturę. *Zab.* 12, 287. Mówią, że czasem rozum uprzedza lata. *Kras. Pod.* 2, 30. W kim przymioty uprzedzaią wiek, tam młodość iest zaletą. *Stas. Num.* 2, 228. Uprzedzam kogo do czego, ubiegam mieysce abo co innego. *Cn. Th.* 1170, bas Prävenire fpielen; *Sr.* 1. predeberu; *Ec* предвнемлю. Na uprzedzeniu każda rzecz należy. *Rys. Ad.* 50, *Ec.* предвняшіе. - Uprzedzać kogo w czym, czym, przewyższać, przechodzić go, celować, einen worin übertreffen. Na wysokie się ftolice kasali, i ieden drugiego dostoynością uprzedzać chcieli. *Zrn. Pft.* 3, 665. - Uprzedzić kogo, za wczasu go przestrzec, einen im Voraus warnen, ihm eine vorläufige Weifung geben. Uprzedzić sądem, sędziemu pochóp dać, przykład, sposób postępowania w sprawie iakiéy, *praeiudicare*. *Cn. Th.* 986, einen vorläufigen Richterfpruch aufftellen. Uprzedzenie sądu, dekretu, sędziemu danie pochopu, przykładu, *praeiudicium*. *Cn. Th.* 986, preiudykata, (cf. sekwela), ein vorläufiges, zum Beyfpiel aufgeftelltes Urtheil. Uprzedzić czyie zdanie, nie dopuścić mu na własne oczy widzieć, nabawić go przesądów, einem Vorurtheile beybringen; *Ross.* предувѣришь, предувѣряшь. Uprzedzaiący czyie zdanie, *Ross.* предувѣришельный. Uprzedzony, *Rs.* предувѣренный. Uprzedzenie, uprzedzone zdanie, uprzedzona opinia, przesąd, prezumpcya, prewencya, das Vorurtheil; *Cro.* prevzetnoszt; (*Vd.* preusetnoft *superbia*, preusetise, prejematise, *Crn.* preusęti, preusâmem *superbio*, pysznię się, dumny iestem); *Ross.* предувѣреніе, предразсудокъ, предразсужденіе; *Ec.* преяшіе, предпріяшіе. Nic tak nie iest przeszkodą do zdrowego sądzenia o rzeczach, iak uprzedzenie umysłu czyli prewencya. *Mon.* 71, 436. - §. Uprzedzać, zabiegać, zapobiegać, vorfommen einem Uebel. Uprzedzam lekarstwy chorobę, wprzód biorę lekarstwa. *Cn. Th.* 1196. Lepiéy uprzedzić winę, niż popełnioną karać. *Gaz. Nar.* 1, 394. UPRZEDZICIEL, UPRZEDZACZ, - a, *m*, *antecessor*, *praecursor*. *Macz.*, przodek, poprzednik, ber Vorgänger, Vorläufer; *Cro.* pretekávecz; *Rs.* предварипель. S. Jan poseł i uprzedziciel Chrystusowy. *W. Post. W.* 23, *Stebel.* 2, 183. Posłałeś uprzedzacze przed woyskiem twym sierszenie, aby nieprzyiaciół po lekku wytracili. *W. Sap.* 12, 8, uprzedzaiące. 3 *Leop*).

*UPRZESPIECZYĆ, *Biel.* 77, ubespieczyć, bezpieczyć.

UPRZESTRZENIĆ, *ob.* Przestrzenić.

UPRZEYMOŚĆ, - ści, *ż*, *Boh.* uprimoft; (*Slo.* uprimoft szczérość, dobroć, łaskawość; *Rs.* прямошь, прямизна prostota, prostość, упрямство, uporczywość; *Ec.* прямина *aequitas*); szczéra serdeczna chęć, życzliwość, wylanie, aufrichtige, herzliche Zuneigung, Herzlichkeit, Ergebenheit; *Rs.* чистодушіе, чистосердечіе, простодушіе, простосердечіе, простосердечность, благоусердіе, искренность, радушіе, утроба (cf. wyiskrzyć, cf. rad, cf. wątroba). Uprzeymość rzeczona od przeymowania chęcia swą. *Petr. Et.* 276. Wylane serce i uprzeyme chwyta się sposobów uprzeymości, które naylepsze być mniema do oznaczenia czułości swoiéy. *Kras. Pod.* 2, 126. Pisać trzeba do wyższych z uszanowaniem, do równych z względem, do niższych z uprzeymością. *Kras. Pod.* 2, 111. Day Boże, by te niezgody upadły, i ona Staropolska uprzeymość i cnota kwitnęła. *Sk. Kaz.* 565. Takie się lichwy zagęściły, takie potwarze i nieuprzeymości w sprawach wszystkich i prawach, iż trudno poznać, ieśli to boga znaią. *Sk. Kaz.* 351. Piotr był wielkiéy uprzeymości ku Panu Jezusowi. *Odym. Św.* 2, *Nn* 3. Wielka była uprzeymość tego spowiednika, który na osobę królewską nic nie baczył, ale wolnego ięzyka na lekarstwo iego grzechów użył. *Sk. Żyw.* 2, 232, szczerdeczna otwartość, *ob.* *bezpieczność, herzliche Freymüthigkeit. - §*. Wasza Uprzeymość, *titulu senatori a rege datus*, ein Titel, den der König den Senatoren gab. *e. gr.* list Zygmunta III. do Chodkiewicza. Wzięliśmy od Uprzeymości Waszéy pisanie z obozu etc. *Nar. Chod.* 1, 171. Król Jan do Senatorów: Donoszę Waszéy Uprzeymości, aby Uprzeymość Wasza o należytych środkach zamyśliła. *Swad.* 4, 2. UPRZEYMY, - a, - e, UPRZEYMIE, UPRZEYMO *adv.*, *Bh.* uprimny (*Bh.* přjmý, přjmo prosty, prosto; *Slo.* uprimný *benignus*; *Ross* прямый прямо prawdziwy, prosty, rzetelny, прямишь, попрямишь prostować, prosto i szczérze postępować; *Rs.* упрямый, uparty, упрямо uporczywie, упрямишься, упопрямишься, переупрямишь, на упрямиваю, заупрямишься uprzeć się; *Ec.* прямый naprzeciwko będący, прямо, напрямъ prosto). Uprzeymy, szczérze i serdecznie przychylny, życzliwy, sprzyiaźny, aufrichtig und herzlich geneigt, ergeben, von Herzen wohlwollend, innigst zugethan; *Rs.* простосердечный, чистосердечный, чистодушный, усердный, простодушный, благосердный, искренный, искренней, искренень. (*obs.* искрь, *ob.* iskrzyć, wyiskrzyć, cf. wskroś), радушный (*ob.* rad), закадычный. Job był człowiek uprzeymy. *Radz. Job.* 1, 1, *not.* „rozumie się szczéry, cały, a który nie myśli w sercu nic innego, ieno to, co iest w uściech"). Już tu niemasz czego się lękać, Wszystko ci tu uprzeymo. *Jabł. Tel* 41. Rzadka iest cnota, wierność uprzeyma nad cudzym. *Sk. Kaz.* 465. Ty bądź uprzeymym panu bogu twemu. *Radz. Deut.* 18, 13, szczérze oddanym). Wszystko wedle świętéy sprawiedliwości idzie, gdzie się każdy wedle niéy uprzeymie miarkuie. *Kosz. Lor. pr.* Często ten spowiednik królowi złe iego sprawy na oczy wymiatał; wszelako go król czcił, iako człowieka uprzeymego, który mu prawdę mówił. *Sk. Żyw.* 2, 408, otwartego i sprzyiaiącego, offen, freymüthig; *ob.* *bezpieczny). Uprzeymie kochać, *Rs* возлюбишь, возлюблять. Z serca uprzeymie was kocham. *Gaz. Nar.* 1, 188, szczérze, aufrichtig. Swieca ciała twego iest oko; a tak będzie-li oko twoie *uprzeyme, wszystko ciało twoie świetne będzie. *Leop. Math.* 6, 22, szczére. *Bibl. Gd.*, nieskażone, unverderbt. - §. *aliter*: Uprzeymie, a

naleganiem, bardzo, mocno, nachdrücklich, stark. Przyszedłszy do niego, uprzeymie go prosili. Sekl. Luk. 7. Krassus na łakomych uprzeymie się gniewał. Wer. Rgl. 100. - simil. obsol. Słoność i gorzkość wody uprzeymie iest przeciwna drzewiu. Cresc. 86, na głowę). Baczyć potrzeba, aby powietrze nie było wilgotne uprzeymie. Cresc. 4. - §*. z uprzeyma, umyślnie, mit Fleiß. Weźmiy żelazo z uprzeyma na to zrobione, a opal koniowi skórę. Hipp. 119. - §*. Titulus senator: Król do senatora: Wielmożny Uprzeymie nam miły; do niesenatora: Urodzony Wiernie nam miły, albo też: Urodzodzony nam wielce miły. Sw. d. 4, 58. L st Zygm. III. do Chodkiewicza: Wielmożny Uprzeymie nam miły. Uprzeymość Wasza etc. Nar. Chod. 1, 171, (R. 1605). Zygmunt III. do obywatelów Wileńskich: Uprzeymie Wiernym, nam miłym, łaskę naszę królewską . : . Dub. 164.

UPRZYIEMNIC cz. dk., Uprzyiemniać ndk., uczynić przyiemnym, nadać przyiemności, angenehm machen. Cnoty towarzyskie uprzyiemniaią życie tych wszystkich, co nas otaczaią. N. Pam. 24, 326. Ani Zamoyskiego zasługi, ani zgon chwalebny Żółkiewskiego, nie mogły uprzyiemnić narodowi władzy hetmańskiey dożywotniey. Czack. pr. 230.

UPRZYKRZYC się komu neutr. dk., omierznąć mu dla przykrości, einem überdrüßig und lästig werden. Domniemam się, że się iuż bogu uprzykrzyło tak częste zlitowanie. Fur. Uw. G 3 b. Uprzykrzony, obmierzły, uciążliwy, Crn sitn; lästig, beschwerlich, überdrüßig. Tłumok ten ciała dźwigam, wątły i skrzywiony, Ziemia mi iuż obmierzła, świat mi uprzykrzony. Kchw. 86. Tyle wam stawałem się uprzykrzonym, i tak cierpliwie bywałem poprawowanym. Teatr 19 c, 81. Co za uprzykrzone dziecko. Teatr 24 c, 30. Człowiek uprzykrzony, Crn. sitnek, sitnesh). Burzliwy wicher, zima uprzykrzona. Karp. 1, 39. Uprzykrzony przypadek. Teatr 31 c, 27, z *UPRZYKŁIWY id., n. p. Zakończą prac swych bieg nayuprzykliwszy. Przyb. Milt 398, nayuprzykrzeńszy.

UPRZYMIOCIC cz. dk., Uprzymiotować ndk., przymiotami obdarzyć, mit Eigenschaften begaben, beeigenschaften. Pięknie uprzymiocona dama. Mon. 71, 124. Uważ, czyś bardziey bogata, iak urodziwa, lub uprzymiocona? Mon. 73, 596, utalentowana). Cale zacny i uprzymiocony kawaler. ib. 69, 77. Ci niech będą sporów naszych sędziowie, którzy nader dobrze uprzymiotowani. Zab. 10, 267.

UPRZYWILEIOWAC cz. dk., przywileiem obdarzyć, privilegiren. Uprzywileiowany, Bh. wysadnj, (Bh. wysada przywiley, cf. wysada); Sr. 1. wosobnoh prawowosci; Vd. osvobodenjen, vunsvet (cf. wyięty). Za uprzywileiowanego nie ma być rozumian, ieno ten, który przywileiu dowodzi; bo z przyrodzenia żaden uprzywileiowanym być nie może. Szczerb. Sax. 339. Wolność Polska była wolność uprzywileiowana. Ust. K. 1, 231, szlachecka, na przywileiach szlachectwa zasadzona). Stolpińskí książę pod władzą króla Władysława stale znie przebywać poprzysiągł i *uprzywileiował. Krom. 458, dyplomatycznie obowiązał się). Pewną liczbę zboża dla kościoła nadał i uprzywileiował. Sk. Dz. 260, urzędownie zapisał). - fig. Rocha S. i Sebastyana maią za patronów od morowego powietrza uprzywileiowanych. Haur Sk. 106. Godziny męki Pańskiey sprawami uprzywileiowane. Hrbst. Odp. Pp 5.

UPSNĄC się recipr. idntl., potknąć się, utykać nogą, stolpern, anstoßen mit dem Fuße. Pacholik słupy minę niosąc upsnął się, i stłukł ią w skorupy. Zab. 8, 343 Jżyck. - tr. fig. Upsnąć się w czym, chybić czego, potknąć się w czym, poszkapić się, verstoßen, stolpern, ein Versehen machen. Jeśli się upsniesz, pewnie cię nachylem, Snadź i rozkwilem. Klon. Fl. E 4. Trzeba nam przykładem przodków iść, a w czym oni upsnęli się, pilnie wystrzegać. Star. Pob. A 2 b.

UPSTRZYC, ob. Pstrzyć. UPUDROWAC, ob. Pudrować.

UPUKAC się, ob. Puknąć.

UPULCHNIC cz. dk., upulchniać ndk., pulchnym uczynić, auflockern. Ziemię tę ile możności przerobić i upulchnić należy. N. Pam. 17, 205.

UPURPURZYC, ob. Purpurzyć.

UPUSCIC cz. dk., Upuszczać ndk., Bh. upustiti, upaustiti; Vd. spustiti, prezhpustiti; Ross. упустить, упускать, уронить, обронить, (ob. uronić); upuszczać, niedotrzymawać, nie dodzierżać, dać sobie z rąk uyść, z rąk wypaść, z rąk wylecieć, aus den Händen lassen, loslassen, entkommen lassen, entfallen lassen. Upuszczam co na ziemię idem cum wypada mi z rąk, upadło mi co z rąk na ziemię. Cn. Th. 1197 fallen lassen. Trafi się czasem, choć to dobrze łowi, Upuścić wróbla samemu kotowi. Kniaź Poez. 2, 184. Upuściliście ptaszka Jabl. Buk. S 2, wyślizgnął się wam, wymknął). Jeżeli tego złoczyńcę nie strasisz, łaskę Cesarską utracisz. Odym. Sw. 2, Gg 3, ieżeli go wypuścisz, dasz mu się chronić, uciec, wofern du ihn entwischen lässest. Nastąpili na Agę, iakoby on ią upuścił. Klok. 25. Po mału chodzą, ci co potrawy iakie przyprawne niosą, gdy się boią, by czego nie upuścili, abo nie rozlali. Kosz Lor 4 b. Zdało się, że z oczu łez coś upuściło, P. Kch. Orl. 1, 75; ukanęła). Co masz, nie upuszczay. Cn. Ad. 94; trzymay, coś uchwycił). Jednoś upuścił, drugiegoś nie dostał. Cn. Ad. 316; kto dwu zaiąców goni, żadnego nie uchwyci). Mawszy w ręku, upuścił. Cn. Ad. 488. Już to zginione, co raz upuszczone. Teatr 20 b, 211. Rzadko się okazya znowu poiawi, gdy ią nieroztropnie kto raz z rąk upuści. Zab 5, 77; cf. okazya z tyłu łysa). - similiter: Cnych Padniewskich szczęście raz do rąk swoich wziąwszy, nigdy nie upuściło. Warg. Wal. 309, nie puściło się ich, nie porzuciło; es ließ sie nie los, verließ sie nie. Upuszczać sprawę, Utracać sprawę u sądu. Cn. Th. 1197. - absolute: Upuszczać, popuszczać, nie strzymać exkrementów; fahren lassen, streichen lassen, gehen lassen, (die Excremente). Zły to ptak, co upuszcza, co swe gniazdo plugawi. Rys. Ad 78. - §. diminuendo: upuszczać co w targu, upuszczać co z sumy, z karania. Cn. Th. 1197; ustępować co, folgować, nachlassen, abhandeln lassen, weniger nehmen, nachgeben, nachsehen. W traktowaniu czasem dobrze umyślnie wysoko zacenić, aby lekko upuszczaiąc, na tym, czego potrzeba, rzecz stanęła. Lub. Roz. 127. - absolute: Upuszczać, spuszczać, lżey, wolniey postępować w czym, remittere contentionem. Cn. Th. 1055; nachlassen, nachgeben, erkalten in seinem Eifer; cf. opuszczać się. UPUST, - u, m., spust w stawie, szlóza; Bh. brlenj; Vd. dolspust; Ec. хлябь; die Schleuse an einem Teiche. Do za-

trzymania wody w ftawie albo wypuszczenia iey, są upufty. *Kluk. Zw.* 3, 201; bywaią z dylów dębowych, fosnowych, *ib.* 2, 160; cf. Mnich). Gdy ftaw powodzią gwałtowną nabrzmieie, a na warowne nie trafi upufty Żaden iey wyuzdaney nie wftrzyma rozpufty. *Tward. Wł.* 174. - *tr. fig.* Przerwały się źrzódła przepaści i upufty niebiefkie otworzone są. *W. Gen.* 7, 11. Otwarł bóg upufty górney swey fkarbnice, Poruszył wody, gromy, łyfkawice. *Groch. W.* 558, 3 *Leop. ib.*, otworzył przetchliny niebiefkie. 1 *Leop.*, bóg kazał się otworzyć k traktom czyli upuftom niebiefkim. *Mon.* 76, 828, die Schleusen des Himmels, die Fenster des Himmels, Luth.) Przepaść przepaści wzywa w huczeniu *przedchlin (abo upuftów) twoich. 1 *Leop. Ps.* 41, 8. Na tę pompę nie bardzo pogodnym patrzało niebo okiem, gdy walnym upuftem deszcz lało. *Min. Ryt.* 2, 73; *ob.* cebrami). - *Allegor.* Niech płynie rozkosz na wszyftkie upufty. *Hul Ow.* 252. - §. *Chirurg.* upuft, fontanella, mały wrzodek, który się z pewnych przyczyn, i to na pewnych tylko ciała mieyscach, z umysłu zwykł robić. *Perz. Cyr.* 1, 138, *Vd.* fontanela, vshganiza; ein künstliches Geschwür, Fontanell.

UPUSZYĆ *cz. dk.*, puchem upierzyć, mit Daunen befiedern. Upuszyć szatę, upierzyć szatę, pierzem unieczyścić. *Cn. Th.* 1193; federig machen.

*UPYCHAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* upyffiti, upichnauti; *Rs.* упихнуть, упихать, упихивать, s pchaniem układać, zusammen drücken, pressen. Włos z krwią spiekły w rany upycha. *Koch. Roż.* 111. - *fig.* Prosi, by iey objawiła, co ią tak upycha, *quicquid dolet*. *Zebr. Ow.* 254, co iey tak mocno dolega, dokucza, dopieka, co ią boli, was sie schmerzt.

UPYSZNIĆ *cz. dk.*, pysznym uczynić; stolz machen. *tr.* Tym urządzeniem myślili upysznić śliczną gałę. *Kniaź. P.* 2, 162, przepyszną uczynić, wspanialszą, verherrlichen, prächtiger machen.

U R.

*UR, *ob.* Tur, *ob.* Żubr.

URĄBAĆ, rąbaniem uciąć, *Rs.* урубать, урубить, *ob.* Rąbać. URABIAĆ, *ob.* Urobić.

URACZYĆ kogo *cz. dk.*, Uraczać *ndk.*, uczcić kogo na dowód, żeś mu rad; rad komu być u siebie, podeymować go z uszanowaniem, uczeftować, einen ehrenvoll aufnehmen, ihm bey sich alle Ehre anthun, ihn gut aufnehmen, bewirthen. Częftokroć miafto uraczenia gościa, to się iakich nabawią kłótni. *Haur. Sk.* 514. Kazimierz od Podolanów z niezmierną radością przyięty i hoynie uraczony był. *Krom.* 577. Król w Malborku Miftrza Prufkiego z kilką komendatorów, do siebie przygoszczonych, dobrotliwie przyiął i uraczył. *Krom.* 691. - *Simil. Rec.*, uraczyć się u kogo, podweselić sobie, sich bey iemanden *bene* seyn lassen, sich bey ihm gütlich thun, sichs schmecken lassen. Mniey fkromnie piiąc uraczyłem się należycie. *Zab.* 11, 165. Ucieszy się i uraczy. *Groch. W.* 358. Winem się uraczył, i na bankiecie nogi fkaléczył. *Siem. Cyc.* 374. Każda rozkosz to w sobie ma, że ludzie na poły szalone ku sobie zapala; a gdy się iuż w niey uraczą, od nich zasię ucieka. *Kosz. Lor.* 13. - §. Uraczyć, uczcić, honor komu uczynić, zaszczycić go, beehren. Podfkarbi Krzyżacki na uraczenie wesela królewfkiego posłany był, *ad cohonestandas nuptias*. *Krom.* 595. - §. Uraczyć kogo czym, z łafkawie obdarzyć, uczcić czym, zaszczycić, einen womit beehren, begaben, auszeichnen. Kusił się odmienić ich ftan, a uczcić ie i uraczyć swobodami miafta Alexandryyfkiego. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 3. Kobieta wszyftkiemi od natury uraczona darami. *Węg. Mar.* 3, 264. Kapitulę naszę wielkiemi łafkami uraczył. *Birk. Dom.* 133. Łafki, któremi nas bóg przy chrzcie uraczył. *Hrbft. Lek. J.* 2. Przyiaciół swoich bogato uraczyli. *Pilch. Sall.* 158. Takową chwałą ieft tam uraczony O iakiey myśleć niepodobna drugiey. *Odym. Sw.* 2, *O o b.* Niech świeżym iego zwłoki uraczaią chłodem, Grób iego drzew wyniosłych otoczą obwodem. *Chod. Gesn* 3. Uraczenie, uczczenie, die Beehrung, Würdigung. Na Pietrze za łafką i uraczeniem Pańfkim, fundowany ieft kościoł. *Herb. Art.* 68.

URADA, - y, *ż.*, poftanowienie, rada przed się wzięta, to co uradzono, umyślono, umysł, uchwała, zamysł, *Vd.* svit, nasvituvanje, dosodba, svitnu fklenenje, svitni fklenik, der Beschluß, die Entschließung. Urad swoich i ufław dawnych odmieniać nie chce Jowisz, ani może. *Otw. Ow.* 369. Dido obwieszczona była o bozkiey uradzie. *A. Kch. W.* 9. Urady swoie przywodzą do fkutku. *Mon.* 67, 115. Wieczna urada *fatalis lex*. *Zebr. Ow.* 249. Wiecznych urad wiedzieć dawała fkrytości, *fatorum arcana canebat*. *Zebr. Ow.* 47. (URADOWAĆ się, *ob.* Radować się). URADZIĆ *cz. dk.*, radząc poftanowić, umyślić, uchwalić, uftawić, *Bh.* uraditi se; *Vd.* fkleniti; *Rs.* усовѣтовать, совѣщать, совѣщавать, (*ob.* sowietnik, *ob.* wiec), beschließen, einen Rathschluß machen, festsetzen. Uradzony, *Vd.* fklenezhen; *Rs.* совѣщанный. Rzeczy w senacie uradzone, poftanowione, osądzone, urzędy do fkutku przywodzą. *Petr. Pol.* 456. Próżno się na polu wadzisz, ieśli doma nie uradzisz. *Rey Zw.* 145. Poftanowienie z dawna uradzone. *Rey Pft. Kkk* 5. W oćmie pod cudzy dom się podkopywa, Co w dzień uradził, W nocy wykonywa. *Chrość. Job.* 89. Czegoż złośliwy dowcip nie uradzi, Gdy się na zgubę niewinnych usadzi! *Nar. Dz.* 2, 180.

URADZAĆ się, *ob.* Rodzić się.

URĄGAĆ *cz. ndk.*, Urągnąć *idntl.*, Urągać się *Rec.*, naigrawać, natrząsać się z kogo, przegarzać się, eines spotten, einen höhnen, mit ihm sein Gespötte treiben, (*Boh.* rauhati se *conuitiari* łżyć); *Crn.* shpótam se, oponásham; *Cro.* rugamsze, rugotim drugoga, narugavamsze, naspotavamsze, (*Cro.* rugàm, rugati *capero*, *rugo*, *crispo*, narugati czelo *caperare frontem*); *Bs.* rugatise, scpotatise, porugatise, narugatise, (*Bs.* naruditi *rugare*, *corrugare*, *Bs.* porusgiti, narusgiti *iniuriose tractare*, *Bs.* porusgitise *induere se veste lugubri*); *Rg.* rùgatise, narugatise, (*Rg.* prorugovatise *iocari*); *Ross.* ругаться, (ругать łżyć), обругать, поругать, (поругаться pokłócić się), разругать (wyszydzić), скалозублить, зубоскалить, (wyszczerzać zęby). - *Observes constructiones varias*: Kto urąga, mniey cnoty ma. *Rys. Ad.* 27. Po cóż się korzyć tey łakomey rzeszy, Urągnie prędzey, niżeli pociészy. *Kniaź. P.* 1, 119. Traci cnota swą dzielność bez winney nagrody, Urąga kłam bezczelny na iey płacz i szkody. *Zab.* 13, 235 *Nar.* I łotrowie Jezusa urągali, którzy z nim byli ukrzyżowani. *Sekl. Math.* 27. Kto czyni krzywdę ubogiemu, urąga ftworzycielowi iego. *W. Prov.* 14, 31. Porzucił żonę, gdy mu bracia urągali, iż nie według

swego stanu się ożenił. *Biel.* 422. Urągał mi tym, i szczypał mię słowy, powiadaiąc, że iakoby . . . *Baz. hist.* 72. Jako świętego Joba przegarzali królowie, takież też temu urągali rodzice i krewni iego. 1 *Leop. Tob.* 2, 15. Urągały się nam obce miasta. *Warg. Wal.* 160. Zazdrośni, iak fortunnemu zazdroszczą, tak w nieszczęściu poniżonemu urągaią się. *Lub. Roz.* 551. Nie urągay się z nędznego. *Cn. Ad.* 685. Jak z Joba urągali się królowie, tak i z Tobiasza się śmieli powinnowaci i krewni. *Sk. Żyw.* 2, 334. Urąganie, z **URĄG, - u, *m.*, przegarzanie, nagrawanie, URĄGOWISKO, - a, *n.*, die Spötterey, das Hohnen, Verhöhnen; *Boh.* aufsmjssky, (cf. wyśmiać), taubawost *conuitiatio*; butka *cauillum*, (cf. dotknąć, dotkliwość); *Crn.* shpót; *Cro.* rugota *ignominia*; *Bs.* rúg, rugauje, scpotanje; *Rg.* rûg *ludibrium*, rugh *probrum*, *infamia*, (*Rg.* ruuxnos *obscoenitas*); *Rs.* ругательство, наругательство, наругание, скалозубство, зубоскальство; *Ecc.* подсмѣхъ, насмѣшка, ругательство, поношеніе. Ey pókiż tych urągań, kiedy ran nie leczysz, Po co ie iątrzysz, po co na nowo kaleczysz! *Zabł. Fir.* 63. Pod poniżaiącym ięczy urąganiem. *Teatr* 4, 35. Przechodzi orszak, na cię wzrok miece, Szyfkaiąc z urągiem plece. *Hor.* 2, 326. Rzecz powszechnego urągu warta. *Kll. lst.* 1, 26. URĄGACZ, - a, *m.*, urągaiący się z kogo, der Spötter, Verhöhner; *Boh.* uskipacél, (cf. uszczypliwy); *Crn.* shpotliuez; *Vd.* shpotlivis, spotlivis, spotliuz, nosazh, shpotuvauz, posmehovauz; *Rg.* rûgalaz, porughglivaz, porugavaz, (*Rg.* podrûgavaz *ioculator*); *Bs.* porugaç, rugavaç, koji se ruga; *Ross.* ругатель, поругатель, скалозубъ, звоскалъ, *f.* ругательница, скалозубка, зубоскалька. Warny się towarzystwa graczów, urągaczów. *Bud. Ap.* 79. URĄGLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen urągania, höhnisch, spöttisch; *Bh.* aufsmjssny, (*ob.* wyśmiany), taubawy liż wy bůs tklliwy *cauillatorius*, cf. dotkliwy); *Rg.* rughgliv, (*Rg* ruuxan *infamis*, ruuxni *obscoenus*); *Ross.* ругательный, поругательный. Kompanki urągliwe z twoiego szydzić będą poniżenia. *Mon.* 65, 353. Urągliwe chychy *Przyb. Ab.* 98. Nie może się utrzymać cierpliwość na żart urągliwy. *Zab.* 5, 90.

URANIAĆ, *ob.* Uronić. URASTAĆ, *ob.* Urość. URATOWAĆ, *ob.* Ratować.

URAZ, - u, *et* - a, *m.*, URAZA, - y, *ż.*, *Bh.* auraz, auraza, urażka; *Slo.* urazeni; *Vd.* obraštl.ka, bresgotina; *Cro.* vrasenye, zámer, zamera; *Rg.* ómraza; *Rs.* уразъ, зашибъ, ушибъ, пришибъ. raz, skaza, uszkodzenie, rana, die Verletzung, Beschädigung, Verwundung. Rzucił nań oszczep bez uraza. *A. Kch. W.* 49. Dawid uchylił się Saulowi, a włócznia bez urazu utknęła w ścienie. *Leop.* 1 *Reg.* 19, 10. Przeszedł te ognie bez urazu cały, Nic nie czuł prawie, żeby go paliły. *P. Kch. J.* 344. Zraniony tak sobie myślił: oto mię uraz spotkał, zkądem się nie spodziewał. *Ezop.* 81. Uraz, poruszenie krzyża z dźwigania ciężaru. *Dudz.* 65; zerwanie się czym. *Wlod.* die Verrenkung des Kreutzes, des Rückgrads, das Verreissen, Verheben. Uraz abo urwanie. *Sien. Rej.* Uraz na grzbiecie końskim od siodła, sadno. *Cresc.* 540, eine Quetschwunde am Wiederrüst des Pferdes. (*Bh.* naraz, naraza, narazek wrzód podnożny) Kamień urazu, potknienie, Stein des Anstoßes; *theolog.* n. p. Chrystus się stał kamieniem urazu tym, którzy się urażaią o słowo. *W. Post. W.* 46. Uraz, utykanie, potknienie się, usterk, das Anstoßen. Nikt nie iest tak boiący się urazu i potknienia, któryby się i w tym, w czym się naybardziey chroni, nie potknął. *Pilch. Sen. Gn.* 342. - Uraz, usterk, stark, zawada; o co się potykaią, uderzaią, ranią, ein Anstoß, etwas woran man anstößt Nie będziesz łaiał głuchemu, ani przed ślepym położysz urazu. *Leop. Levit.* 19, 14; nie kładź zawady. *Bibl. Gd.*). Dary fortuny, sidłem są i urazem. *Pilch. Sen. list* 1, 48. - §. *Moral.* uraz, uraza, obraza, to, czym się kto obraża abo obrazić może i obrażenie czyli obrażanie kogo, *quasi actiue*, którym ia kogo obrażam abo obraził, die Beleidigung; *Sr.* 1. rozneweanczko; *Vd.* shalenje, reshalenje; *Rs.* обида, оскорбленіе; *Ec.* обиды, поимы. Uraz niedbalstwa nie iest cielesny, ale duchowny. *Smotr. Lam.* 10. Jm milszy, kto uraził, tym cięższa uraza. *Morszt.* 119, bardziey boli od swoiego). Skoro rodzica doydziesz obecności, Tam lepiey twoie urazy opowiesz. *Ustrz Troi.* 88. Niemasz krzywdy, ani tak wielkiego urazu, żeby was poiednać nie można. *Pot. Arg.* 454. Myśli on coś, z wiecznym co urazem Byłoby wstydu i niewinney szaty. *Tward. Daf.* 66. Nikt nie śmie dla urazy prawdę mówić. *Pot. Pocz.* 636. Mam urazę do niego o zniewagę moiey córki. *Teatr* 21, 96; mam chrapkę nań, wark, einen Groll haben. Miał Bolesław zadawnione do Włodzimierza urazy, że oycu iego niektóre zamki poodbierał. *Nar. Hist.* 3, 133. Tak ma dotkliwe serce, że uraz naymnieyszy mu żywe rytraty czyni w myśli. *Min. Ryt.* 3, 329. Zły do urazy bierze przestrogę, dobry do poprawy. *Fr. Ad.* 7. Uraz swoich iuż nie pamięta. *Węg. Mar.* 1, 83. URAZIĆ *cz. dk.*, Urażać *ndk.*, *Bh* urazyti; *Slo.* urazugi; *Crn.* urashiti, urashem, shaliti, samireti; *Vd.* obrasit, arshalit, arsjelit; *Cro.* vraziti, vrasam, vregyújem; *Bs.* uraziti, uvraziti, uvrjediti; *Rg.* urjediti, uvrjèditi, vrjèditi, urjèghjati, uvrjèghjati; *Rs.* ушибить, ушибать, пришибить, пришибать. (*Rs.* уразить, уражать, поразить); ranić, skazić, uszkodzić, nadwerężyć, verletzen, beschädigen. Gdy masz wrzód iaki bolący, iuż nie tylko urażenia się boisz, ale i podobieństwa, gdy kto z ręką abo z czym inszym obróci się do ciebie w tę stronę, gdzie boli. *Rey. Zw.* 79 *b.* Nie uraziwszy, nie uleczyć rany. *Fr. Ad.* 36. Żelazo z ogniem, chociaż urażaią, Miłe są kiedy iednak zdrowie daią. *Past. F.* 331. Urażać się w co. *Cn. Th.* 1197. Urazić się czym, *peculiariter sonat, laedere spinam pondere, frangere lumbos pondere. ib.*, zerwać się, sich verreißen, verrenken mit Heben, sich verheben, verbrechen, mit Heben Schaden thun. Jak mię *uraża, iak mię boli ta rana. *Past. F.* 250, iak mi dokucza, iak mię piecze, wie mich die Wunde brennt, schmerzt. - §. *Moral.* urazić kogo, trafić mu w sadno, obrazić go, einen beleidigen, verletzen, verwunden, ihm wehe thun; *Cro.* zamerjamsze komu; *Rs* обидѣть, обижать, изобидѣть, изобижать, оскорбить, (*Ec.* приражаю *subeffendo*). Prawda pospolicie uraża. *Boh. Kom.* 3, 416, w oczy kole). Oświadczyć to drugim, iż nas urażaią, iest to prawie toż samo, co ich urazić. *Zab.* 4, 154. Skoro kogo urażą, zaraz nienawidzą. *Pot. Zac.* 45. Nie zawsze mamy ku tym nienawiść, którzy nas urazili, ale tych zawsze nienawidzimy, których my sami uraziliśmy. *Zab.* 3, 268; *oderunt quem laeserunt*). Urazić kogo cięż-

ko, *Rs.* загрубить. Gdy kogo ciężko urazisz, od siebie odrazisz, *Chmiel.* 1, 61. Jednym słówkiem urażeni zaraz się wyzywaią na szpady, pistolety etc. *Boh. Kom.* 2, 107. Uraziłbym go tym na siebie. *Teatr* 8 *c*, 53. URAZICIEL, - a, *m.*, który kogo uraził; *Boh.* aus rajce; *Rosn.* свѣдура; der Verletzer, Beleidiger. URAZICIELKA, - i, *fem.*; URAZITELNOŚĆ, - ści, *ż.*, snadność bycia urażonym *phys. et mor.* die Verletzbarkeit; Möglichkeit beleidigt zu werden, Empfindlichkeit. *Tr.* - §. *active*: przymiot tego, co drugiego uraża, die Anzüglichkeit, *Vd.* navlezhlivost. URAZITELNY, URAŹLIWY, URAŻNY, - a, - e, snadny do urażenia, *Rag.* uvrjediv; *Cro.* zameren; verletzbar, leicht zu beleidigen, empfindlich. Ludziom delikatnym, uraźliwym i czuynym, wolnieysze przykładaią wezykatorya, *Krup.* 5, 400. Gdzie go zaś kto pieniędzmi urazi? złoto nayuraźliwsze rany goić zwykło. *Teatr* 32 *b*, 111. - §. Uraźliwy *activ.*, urażaiący, anzüglich, beleidigend; *Vd.* navlezhliu; *Bs.* uvrjediv; *Ross.* обидный, обидень, обидчивый, обидливый, обидно, оскорбительный. Turcy nie umieią o chrześciianach tylko uraźliwie mówić. *Klok.* 112. *URAŻNY, - a, - e, urażony, uszkodzony, nadwerężony, *Vd.* shrimlast, shrunfast, brasgoten; verletzt. Żywokost uraźnym iest doświadczonym ratunkiem. *Syr.* 261. - Uraźny kamień, w gorzałce utarty piią, na podźwiganie się, zerwanie się, = na uraz. *X. Kam.*

URĘCZYĆ *cz. dk.*, *Bg.* uručiti, urukovati; ręcząc upewnić, zaręczyć, verbürgen. Gdyby uręczył albo obiecał komu zapłatę na dobrach swoich . . . *Sax. Tyt.* 58.

UREGIESTROWAĆ, *ob.* Regiestrować. UREGULOWAĆ, *ob.* Ustatkować. UREKREOWAĆ, *ob.* Rekreować. URET ziele, *ob.* Urzet; *ob.* Farbownik.

UREWIEC, - wca, *m.*, dymna zużel w kóminach hutnych pieców; der Nicht, Augennicht, Almey, Zinkblumen, dzieli się na gronistą, Pompholyx, Graunicht, skorupiastą Tutia, mszystą Weißnicht. *Sien. Wykł.*, cf. Nic *Chym.*; cf. Perzyna).

URFA, - y, *ż.*, *cyprinus orfus*, ryba lipieniom bardzo podobna. *Kluk. Zw.* 3, 164; der Orf, ein Fisch.

*URLIEŃSKIE księstwo. *Gor. Dw.* 181; Urleńskie. *Dwor. J* 3; Orleańskie; *ob.* Aureliańskie.

URLOB, URLOP, - u, *m.*, uwolnienie żołnierzy z reymentu na czas, *Rs.* увольненіе, увоненіе; z *Niem.* der Urlaub. Żołnierze z reymentów idą na wsie za urlopami. *Perz. Lek.* 2, 4. URLOPOWAĆ *cz. ndk.*, urlopem opatrować, beurlauben, Urlaub ertheilen. Za ordynansem do marszu komendanci korpusów ściągną urlopowanych. *Sl. Ob.* 22. URLOPNIK, - a, *m.*, *Nar. Tac.* 3, 55, urlopowany, *Rs.* увольнительный, ein Beurlaubter.

URNA, *ob.* Popielnica.

UROBEK, - bku, *m.*, zarobek, der Verdienst. Gdy wie, iż tą pracą wiele sobie zarobić, a tym urobkiem tyle troie ugonić może, bardzo rad będzie pracował. *Rey Zw.* 167 *b*, *Rey Pst. H* 5. Człowiek z urobku swego się raduie. *J. Kch. Dz.* 1. Kmieciowi, który ugoru nie poorze, urzędnik urobek ma hamować. *Haur Ek.* 31. Nasze piszem nadzieie i smutne nagrobki, Gdzie twych czynów, twey sławy miały być urobki. *Pot. Jow.* 83. UROBIĆ *cz. dk.* *Verbi* Robić; = zrobić, uczynić, uformować, utworzyć, wygotować, wystawić, *Bs.* uposlovati; machen, verfertigen, fertig machen. Urobił mu tarczę dziwnym rysowaniem ozdobioną. *O w.* C *w.* 515. Mur około zamku urobiony z śpiży. *P. Kch. Orl.* 1, 77. Sen, rózgę uśpiącą Stygową mocą urobiwszy, na ciemiona mu przyłożył *A. Kch. W.* 148. Zaślubienie to urobiłoby z dwóch kraiów iedno mocarstwo. *Stas. Num.* 2, 62. Cóż myślisz urobić nowego? *Bard. Tr.* 503. Łacniey rzecz urobić, niż zepsowaną naprawić. *Lub. Roz.* 234. - §*. Urobić, zarobić, verdienen, erarbeiten. Leniwy sługa, maiąc funt sobie powierzony, nic nie urobił. *W. Post. W.* 3, 17. Ten co wziął pięć grzywien, robił niemi, tak iż zyskał niemi drugą pięć; a ten, co był wziął dwie, urobił drugie dwie. 1 *Leop. Math.* 25, 16. - §*. urobić, zmordować pracą, zpracować, müde arbeiten. Wół stary, urobiwszy się, przyszedł do domu. *Ezop.* 44. - §. 2) Urobić, Urabiać, różnie przerabiać, kształtować, modeliren, verschiedentlich formen, beugen. Widzę modny na wierzchu iey głowy partyr, sudanno na róg i szlak pofałdowany, pokawałkowany i urobiony *Mon.* 69, 586. Znamiona pisarskie po słowach kładą się na znak rozmaitego przestanku z rożnym głosu urabianiem. Głos przed temiż przestankami tak się urabia, iż raz iest niby przecięty bez spuszczenia lub podniesienia, drugi raz iest niby zawieszony z podniesieniem go trochę, albo z spuszczeniem mnieyszym lub większym, albo z zupełném spuszczeniem. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30 *et* 31. UROBNY, - a, - e, snadny do urobienia, leicht zu bearbeiten. Ruda iest nieurobna, gdy górnicy nie wiele iey mogą na dzień wydobyć. *Os. Zel.* 39.

UROCHMANIĆ, *ob.* Rochmanić.

UROCZEK, *ob.* urok. UROCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Bh.* auroční; *Rs.* урочный; coroczny, doroczny, jährlich, alljährlich, Jahres=. Zwyczayne i uroczne ofiary. *Warg. Wal K* 2, *A. Kch. W.* 217. - §. uroczny, *Bh.* uřkliwý, urzekaiący, czaruiący; besprechend, bezaubernd. Brzmienia twey lutni uroczne tknięcie Zmysłami memi rozrządza. *Kniaz. P.* 1, 107. W niey się dla nas odżywiły uroczne wdzięki Atenek. *ib.* 3, 11. - *§. uroczysty, feyerlich. Pamiątki ich urocznie celebrowane były. *Smotr. Lam.* 170. Prowadzą ie na pogrzeb i urocznie palą, *celebri in parte cremant. Zebr. Ow.* 338. *UROCZNIK, - a, *m.*, ziele, podobne zielu pępkowemu, iedno ma list dłuższy. *Spicz.* 41, dzieci zielem urocznikiem obkładać, zachowawa ie od złego urzeczenia bab i od inszych strachów. *ib.* (*Bh.* auročnik, poplatnik czynszownik, cf. rok, obrok). UROCZY, - a, - e, urzekaiący, czaruiący, bezaubernd. Gdy na mię rzucisz twóy wzrok uroczy, Krew' w moich żyłach gwałtowniéy bieży. *Gesn. Siel.* 4. Mały bożek tak był piękny, iak twe lube oczy, Tak swobodny, tak miły, iak twóy śmiech uroczy. *ib.* 127. UROCZYĆ *cz. ndk.*, urzekać, oczarować, besprechen, bezaubern; *Ross.* урочить, изурочить, изурочивать, (присрочить, присрочивать termin naznaczyć; *Rg.* urocciti dan; *Bs.* urociti dan *diem statuere*, urocni dan *pacta dies*). Móy ton, móy sposób myślenia nie uroczył nikogo. *Teatr* 25, 22. UROCZYCIEL, - a, *m.*, urzekaiący, *Sr.* 1. zaretznik, *incantator*, der Besprecher, cf. urok. UROCZYSKO, UROCZYSZCZE, - a, *n.*, (*Rs.* урочище, = powiat, kraina) kopiec, mieysce graniczne. *Tr.*, der Gränzstein, Mahlbaufen. Około Kamieńca, Kiiowa, Białéy Cerkwi, kędy mogiły i uroczyszcza onych pierwszych i cnotliwych miłośni-

ków

ków oyczyzny. *Falib. B* 2. Nasi Wołodora porazili i uciekaiącego na uroczyscu wysokim poimali. *Stryik.* 183. Drewlanie widząc Jhora w małey drużynie, uderzyli nań na uroczyszczu. *Stryik.* 117. UROCZYSTOŚĆ, - ści, *ż.*, obchód czego solenny, rocznica, die Feyerlichkeit, Feyerliche Begehung, Feyer; *Slo.* slawnost, (*ob.* sławność); *Sr.* 1. swatocżnosci; *Vd.* svetezhnoft, svetelishnoft, *ob.* świąteczność); *Bs.* gód, (*ob.* gody), blag dàn, (*cf.* błogi dzień); *Rs. et Ec.* праздиесmво, morжесmво, morжесmвованіе, (cf. targ). Uroczystość urodzin twoich. *Tr.* UROCZYSTY, *UROCZYWISTY, - a, - e, UROCZYŚCIE *adv.*, solennie obchodzony, feyerlich; *Slo.* slawny, *ob* sławny), *Slo.* wyročitý, wýroční *anniuersarius* roczny); *Sr.* 1. swatocżne, (cf. świąteczny); *Rg.* blagdan; *Ross.* поржесmвенный, *Rc.* блaгознаменитый; (*ob.* znamienity). Niechay dziś zabrzmi tryumf uroczysty. *Pieś.* 98. Uroczyście, *solenniter. Zygr. Gon.* 352. Uroczyście obchodzić, *Rs.* morжесmвовать, (cf. targować). - *tr.* Słowo moie iest uroczyste, nie mogę go nie dotrzymać. *Węg. Mar.* 1, 142; święte, mein Wort ist heilig.

*UROD, - u, *m.*, urodzenie się, die Geburt, das auf die Welt kommen. Wszystkie ofiary pierwszego urodu kapłanowi będą przysłuszały. *Leop. Num.* 5, 9. - §. *urod, to co się urodziło, narodziło, to co się rodzi, produkt, das Erzeugte. Jako z gumien pierwsze urody oddziałać będziesz, tak i z pokarmów dacie pierwociny panu. 1 *Leop. Num.* 15, 18. Dni nowych urodów. 1 *Leop. Syr.* 24, 35, nowych urod. 3 *Leop.*). Ziemia Judska dawała użytki a urody swoie. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 14, 8. URODA, - y, *ż.*, (*Bh. et Slo.* auroda, = żyzność, urodzay; *Rs.* уродъ, урóдина, poczwara, урóдливость, poczwarność); wzrost i kształt ciała, *Ross.* статъ, *ob.* statura, stan, postać); der Wuchs und die Gestalt des Körpers, der Körperbau. Był urodą nie wielki. *Rey Pst. N n n* 1. Król Stefan był pan wysokiey urody, i krasny dosyć. *Biel.* 743. W kraiu tym tak żony, iako i mężowie urody mieli wielkie a suche. *Biel. Sw.* 159. Kapitan mierzy taśmą urodę Bartosza. *Teatr* 52, 59. Nie trzeba męża mierzać po urodzie. *Mon.* 71, 544; w korzec chłopa nie mierzą). Niektóre wyspy są puste od ludzi dla potwor, które maią straszliwe urody. *Biel. Sw. B* 2 *b*, są straszney wielkości). Ukazał z długiey iamy łeb wielkiey urody modry wąż. *Otw. Ow.* 103, ogromny łeb). - §. Uroda, piękny wzrost i kształt, krasa, urodziwość; *Rs.* статность, осанка, доброзрачіе, благозрачіе, благообразіе, schöner Wuchs, schöner Bau, schöner Körper. Uroda w ogólnym znaczeniu, bierze się często za piękność. *Pam. Warsz.* 4, 45. Cudności abo urody konia i proporcyi iego opisać nie potrzeba, bo ta iest w oczach ludzkich. *Haur Ek.* 147. Uroda bez przyiemności, nie przyciągnie wiele gości. *Cn. Ad.* 1205; pięknie, a daley nic). Uroda często szkodliwa. *ib.* 1206, uroda rzadka bez wady, rzadko cnotliwa. *ib.* 1207, uroda rzadko się cało dochowa; uroda rzecz nie trwała. *ib.*, uroda wielki orator, wielki mocarz. *ib.* 1208. Urody dość, a serca mało. *Cn. Ad.* 905. Nieurodę dowcipem nadgradzać. *Chrość. Ow.* 201. - *Personif.* uroda, osoba urodziwa, krasna, eine Schönheit, schöne, wohlgestaltete Person. Od urody do urody lecą zley chciwi swobody. *Zab.* 7, 289. - 2) *Uroda, URODZAYNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* aurodnost żyzność; die Fruchtbarkeit. W tey ziemi grunt iest dobrey urody. *Biel.* 369. Ziemia wyda urodę swą. 1 *Leop. Levit.* 26, 5, urodzay swóy. 3 *Leop.*). R. 1524 była wielka z nieurody drogość zboża, z mrozów, które stały aż do Świątek. *Biel Sw.* 287; z nieurodzaiu, Mißwachs. URODLIWY, URODNY, *ob.* Urodziwy. URODZAY, - aiu, *m.*, URODZAIE *plur.*, *Bh.* auroda roční; *Slo* uroda, obroda, roční auroda, strowa; *Dl.* litina, (*cf.* lato); *Rg* uròd; *Rs.* урожай; krescencya żyzna, hoyna, żniwo bogate, obrodzenie, gesegnete Früchte, fruchtbare Erndte, gutes Jahr. Bóg nam wtedy dał urodzaie; zebraliśmy cokolwiek grosza. *Teatr* 30, 31. Ziemia wyda urodzay swóy. 3 *Leop. Levit.* 16, 5, *urodę swą. 1 *Leop.*). - *fig.* Z owocu ust mężczyzny będzie napełnion żywot iego; i użytki ust iego nasycą go. 1 *Leop. Prov.* 18, 20, urodzaie ust iego. 3 *Leop.*, płody). - Nieurodzay. *Zab.* 13, 79; Mißwachs; *Bh.* neaurода; *Vd.* hudu letu, neporednu letu, tinku letu, burna, jelova, slaba, terda, vpizhla litina; *Rg.* nedacchja; *Rs.* неурожай, недорóдъ, негóдъ. Na mały urodzay, cóż po wielkim gumnie? *Pot. Jow.* 76; *cf.* wielka stodoła, a w niey cztery kopy). URODZAYNOŚĆ, - ści, *ż.*, żyzność, obfite rodzenie, przymiot tego, co obradza, die Fruchtbarkeit; *Bh.* aurodnost; *Crn.* rodovitnost; *Vd.* rodovitnost, sadovitnost, sadlivost; *Cro.* rodnoszt, rodlyivoszt; *Rg.* ròdnos, rodglivòst; *Rs.* плодоносіе, плодородіе. URODZAYNY, - a, - e, - ie *adv.*, żyzny, obficie rodzący, obradzaiący; *Boh.* aurodný; *Slo.* urodný; *Crn.* rodovitn, porodn; *Vd.* roden, rodoviten, sadoviten, sadliu, saden; *Cro.* ròden; *Rg.* ròdan, rodgliv, rodni, porodni; *Bs.* rodan, plodan; *Ross.* урожайный; fruchtbar. Urodzayna ziemia iest ta, w którey po większey części pożyteczne rośliny rość i doyźrzewać mogą. *Kluk. Rosl.* 3, 70. Urodzayny rok. *Zab.* 13, 79. Nieurodzayny rok. *ib.*, ein Mißjahr, Fehljahr. URODZENIE, *ob.* Urodzić. *URODZENIEC, - ńca, *m.*, *Ross.* урожeнецъ, turodak, ządrodak, turodowiec, *indigena*, ein Eingebohrner, Einheimischer, Innländer. Urzędy dawać tylko powinniśmy rodzicom starożytnym i urodzeńcom W. X. Lit. *Stat. Lit.* 74. URODZIĆ, *cz. dk.* słowa *ndk.* Rodzić; *URADZAĆ, *Boh.* urobiti; *Ross.* уродить, урожать, płód wydać, spłodzić, gebähren, hervorbringen, erzeugen. - *phys. et tr.* Patrząc ludzie na taką miłość tych przyiaciół, mówili: iakoby ich iedna matka urodziła. *Sk. Zyw.* 1, 130. To iest doświadczona, iż nie urodzi sowa sokoła, sikora słowika, iastrząb' gołębia. *Zrn. Pst.* 2, 276 *b*. Dotąd dowcip Europy nic podobnego nie urodził. *Boh. Kom.* 4, 141. Jnsze grunta trzydzieste owoce oddaią, Drugie we dwoie więcey uradzaią. *Groch. W.* 91. - §. *Rec.* Urodzić się, wydanym być na świat, przyyść na świat, narodzić się, spłodzonym być; *Rg.* uroditise, auf die Welt kommen, gebohren werden, ans Licht kommen. Urodził się, ożenił, żył, umarł. *Zab.* 15, 200; er lebte, nahm ein Weib, und starb. *Gellert.*). Co się nie urodzi, tego nie chrzczą. *Pim. Kam.* 60, cf. ieszcze się nie urodziło, a iuż się ochrzciło). Co się urodziło, umrzeć musi. *Cn. Ad.* 104. Jeszcze się ten nie urodził, ktoby wszystkim dogodził. *Mon.* 67, 684. Co się urodzi łyso, łyso zginie. *Jabł. Ez.* 132, *Birk. Chod. A* 3 *b*; nie poprawisz go). Urodziłeś się dumnym,

upartym, i słabym razem. *Niemc. Bibl.* 14. Darmo tym być, do czego kto się nie urodził. *Kras. Bay.* 65. Cokolwiek przedsięweźmie pisać Nie potrzeba mu ni szukać, ni chwytać, Samo przychodzi snadnie i tak miło, Że się zda, iakby się to urodziło. *Opal. poet.* – *Oecon.* Urodzi się tu tyle, uradza się tyle, daie ta rola tyle z takiego zasiewku, wyniesie tyle urodzay, *redit. Cn. Th.* 1197; es wächſt hier ſo und ſo viel; der Acker trägt ſo und ſo viel. – Urodzenie, narodzenie, przyyście na świat; *Cro.* porod; *Crn.* rojſtvu; *Rs.* рождество, рожденїе; die Geburt, das auf die Welt Kommen, ans Licht kommen. Jeden ieſt sposób urodzenia, a tysiąc zginienia. *Rys. Ad.* 17. Urodzenie *aliter* rod, z którego się kto rodzi, familiia (*obs.* naród), dom, gniazdo, die Geburt, das Geſchlecht, Herkommen. Głupi ten, co się wſtydzi swego urodzenia. *Teatr* 25 *c*, 7. Częſtokroć ludzie, których nazywamy bez urodzenia, ratowali oyczyznę swoię. *Gaz. Nar.* 1, 106; nie familianci; *oppos.* wysokiego urodzenia, pan z panów, *ob.* familiant). – *similiter*: dobrze urodzony, dobrego rodu, *Bh. et Slo.* urozený; *Rs.* благородный, благорожденный; (благородствовать szlacheicem być), von guter Abkunft. Szlachcic dobrze urodzony. *Mon.* 70, 776. Człowiek dobrze urodzony, a nierozsądny i głupi, zakałą ieſt krwi swoiey. *Kras. Pod.* 2, 210, *Mon.* 65, 216. – *qua titul*: Pomnieyszym kasztelanom tytuł Urodzony pozwalaią. *Nies.* 1, 249, cf. Wielmożny, Wohlgebohrner, *Bh.* wyſoce urozený Jaśnie Wielmożny. URODZINY *plur.*, dzień obchodu urodzenia się, rocznica urodzenia się, *Crn.* rojſtne dan; *Vd.* roſtveni den; *Ec.* родины, рожденїя день, рожданица; der Geburtstag, das Geburtsfeſt. W dzień urodzin podſtoliny, mąż iey był nadzwyczaynie uſtroiony. *Kras. Pod.* 2, 238. URODZINNY, - a, - e, od urodzin, Geburtstags=, *Cro.* rogyeni, *natalitius.* URODZIWY, *URODLIWY, *URODNY, - a, - e, (*Bh.* aurodný *foecundus* urodzayny, *Slo.* urodný, plodný; *Ross.* уродливый poczwarny, ogromny; *Ec.* уродивый, уродъ, безумный, глупый, дуракъ, głupi); wysokiego wzroſtu, groß, groß gewachſen. Saul był bardzo urodziwy, tak, iż nad lud wszyſtek ramionami był wyższy. *Sk. Zyw.* 2, 34. Artyſta ten, chłop iak dąb; a choć był chłopem tak urodziwym, wolał przecię muzyką się bawić, niż zbiiać. *Bud. Ap.* 31. – §. pięknie urosły, kształtny, przyſtoyny, krasny, piękny, ſchön gewachſen, wohlgeſtaltet, ſchön; *Boh.* ſpanilý, (*ob.* wspaniały)! *Cro.* obràzen, (cf. obraz), kipen, (cf. kibić); *Rg.* obràzit; *Ross.* статный; осанистый, благозрачный; *Ec.* доброзрачный, сановитый. Urodziwy, który z wysoką i okazałą poſtacią łączy oraz proporcyonalny ſkład ciała. *Pam. Warsz.* 4, 45. Ukazali się dway młodzieńcy przy nim, w moc urodziwi, w sławie dobrzy, ozdobni w ubierze. 1 *Leop. Mach.* 3, 26. Szczęśliwszey, śliczniey szey i urodliwszey nie wiemy. *Groch. W.* 360. Job syny w cnotach godne i córeczki miał urodne. *Pieś.* 150. Któraż urodna, by nie była pyszna! *Jabl. Ez.* 6. Izabella, Zygmunta cora, urodliwa, obyczayna. *Biel. Sw.* 135. Dziewka dziwnie urodliwa, *pulcherrima. Zebr. Ow.* 212. Koloman był nieurodliwy, maluczki, kosmaty, rozoki, twarzy dołkowatey. *Biel. Sw.* 128 *b*. Urodziwe kobiety. *Niemc. Kr.* 4, 185. Piwo Hamburſkie płeć tak mężczyznom, iak białogłowom urodliwą czyni. *Syr.* 946. URODZIWOSC, - ści, *ż.*, kształtność, kształt, piękność, die Wohlgeſtaltheit, Schönheit; *Rg.* obràzitos; *Cro.* obràsznoszt; *Ross.* статность, сановитость; (*Ec.* уродство, юродство, безумїе, дурачество głupość). URODZONOSC, - ści, *ż.*, *qua titul*: n. p. Rey, zacnie Urodzonemu P. Stan. Szafrańczowi z Pieſkowey Skały, ſtaroście Lelowſkiemu; : iż Urodzoność Twą znam iasnego oka i baczenia, zdało mi się te księgi nie do kogo innego napisać, ieno do Urodzoności Twoiey. *Rey. Zw.* 182; Ew. Wohlgebohrnen). *Bh.* urozenoſt *nobilitas generis*; *Slo.* urozenoſt *generositas*; *Ross.* благородїе szlachectwo).

UROIC *cz. dk.*, roiąc w głowie utworzyć, wymyślić; *Ecc.* нептщевати, вознептщевати, нептщую; etwas Schwärmeriſches erdenken, erdichten, ſich träumen laſſen. Nie każdemu to przyſtoi, co sobie we łbie uroi. *Nar. Dz.* 3, 224. Uroiony, przywidziany, *Ross.* мечтательный, призрачный. Uroienie, przywidzenie; *Vd.* ismislik, (*ob.* zmysł, wymysł), muhuvanje, (*ob.* muchy w głowie), muholovitje, fantasia, (*ob.* fantazya); *Sla.* upiranje ù pamet, (cf. uprzeć); *Rs.*, *Ec.* призракъ, мечта, бреда, бредни, (*ob.* brednia), причуды, нептщеванїе. Uroiło mu się coś w głowie. *Teatr* 8 *b*, 85; ubrdało mu się; es iſt ihm eine Schwärmerey in den Kopf gekommen; er hat Erſcheinungen.

UROK, - u, *m.*, UROCZEK, - czka, *m. dem.*, (*Bh.* aurok, urok, aurocek czynsz roczny, aurocky, aurocnice *cruſta lactea*; *Rg.* uròk, ugovor, : umowa; *Bs.* uzrok, prirok *causa, caput, origo*; *Rs.* урокъ, : roczny płat, opłata, pensum, lekcya, cf. рокъ : los, szczęście, *cf.* wyrok, *Ec.* оброкъ, урокъ dań, czynsz; ; urzeczenie, uroczenie, oczarowanie kogo ozionieniem, wzrokiem, złem okiem, *Boh.* aurok, aurek; *Sr.* 1 zarètjeno, ſkuzwano; *Crn.* uròki, urozhûſt; *Vd.* vurak, urekuvanje; *Cro.* vuròki; *Rs.* уроки, изуроченїе, заговоръ; *Ec.* уроки, призоръ очесъ, das Beſchreyen, Beſprechen, Behexen, Bezaubern, durch böſen Athem, Blick; przyrok, uczarowanie. *Volck.* 289. – *pr. et tr.* Domyślam się, to będą uroki, zapewne cię która Złym okiem baba na czczo zayrzała ponura. *Zab.* 11, 375 *Zabl.* Są uroki, które z oczu zarażaią, iak bazyliszki, i są oczy, które w się niemoc biorą. *Sk. Kaz.* 106. Przez sny napomniony, chciał do czasu córkę mieć dla uroku złym oczom ukrytą. *Pot. Arg.* 354. Matka do wodek, i swą ręką omdlałego ściera na uroki. *Pot. Syl.* 279. Urokom zazdrościwego oka podlega. *Klok.* 56. Stawiaią w Persyi figury trzech doktorów przede drzwiami, aby goście na nich patrząc, wszyſtek iad i uroki wypuścili. *Klok.* 148, wszyſtkę złość. – *fig.* Urok omylności zaćmiwa dobre rzeczy, a nieuſtawiczność żądliwości przewraca zmysł bez złości. 1 *Leop. Sap.* 4, 12. *In meliorem partem*: Co za urok! kiedy otworzysz twe piękne uſta na uśmiechnienie; *Chod. Gesn.* 4, powab, zachwyt!). Słowik miłosnym tknięty urokiem, Piosneczki nócił nad czyſtym ſtokiem. *Zab.* 11, 341 *Zabl.*, przeięciem, zachwyceniem, Entzücken, Zauber. W czyſtey myśli i zdaniu pięknyś, nie uroczkiem, Nie żartuy, że cię ktoś tam Muz nazywa oczkiem. *Zab.* 12, 327 *Eyſſ.* – *aliter*: Z nieszczęsnym urokiem w rozmowy się wdawszy, *malo omine. Zebr. Ow.* 151. – 2*) urok, umówionego co, umowa, uchwała, poſtanowienie. *Cn. Th.* 1198; der Beſchluß, Vertrag, das Feſtgeſetzte, Beſtimmte. Czyiaż dusza ieſt urokom nieba

niedostępna. *Zab.* 1 *b*, 71. UROKLIWY, - a, - e, *Rs.* урочливый; urzekaiący, czaruiący, oziewaiący, ozioniaiący, bezaubernd, behexend. Nie tknął go zyzek urokliwy. *Zab.* 9, 251 *Eyff.* Blask fortuny urokliwym zazdrości podległy oczom. *Nar. Tac.* 2, 279.

URON, - u, *m.*, uronienie, *Ross.* уронъ, utrata, uszkodzenie, zguba, der Verlust, das Verlorengehen. Ty z ciepła dusze ciągniesz bez uronu J ziemi wnętrze siemieniste warzysz. *Zab.* 10, 130 *Koff.* - *aliter*: Cokolwiek uronem płodnym na świat okaże ciał istotnych brzemię, Za twym to wszystko darem rozpościera ziemię. *Zab.* 15, 9 *Kniaź.*; obrodzeniem płodnym, fruchtbare Erzeugung). URONIĆ, *ob.* Ronić. *Uronienie, pomiot, *abortus. Urs. Gr.* 192, *ob.* poronienie.

UROŚĆ, Urosnąć, urósł, *F.* urośnie, *rośćie *Neutr. dk.*, urastać *ndk.*, *Rs.* yростиъ, yрастать, pewnego swego wzrostu dóyść, wysokości należytey dorosnąć, groß wachsen, aufwachsen, erwachsen; *phys. et tr.* Człowiek dotąd *rośćie, aż *uroście, i więcey iuż rość nie będzie. *Glicz. Wych.* O 2 *b.* Gorczycy urasta drzewo takie, że też ptacy powietrzni przylatuią, i mieszkaią na gałęziach iego. 1 *Leop. Math.* 13, 32. Urosły, *Bs.* uroſtlý. Z tego Maryusza tak małego on Maryusz urósł, który Afrykę podbił. *Warg. Wal.* 221. Łatwiey iest burzliwym ludziom nie dopuścić uróść, niż kiedy iuż wielkiemi urosłą, chcieć im dopiero rogów ucierać. *Gor. Dw.* 377. Pochlebce, matacze, i inni źli ludzie, którzy niecnotą uróść chcą. *Gor. Dw.* 394, w górę iść, wspinać się). Iż pieniędzy tych długo nie brał, tedy i summy kapitalney i interessu urosło było do 30000. *Warg. Wal.* 228; es war angewachsen bis ... - Uróść z czego, = wyniknąć z czego, wszcząć się z czego; woraus entstehen, entspringen, erwachsen. Patrzyła, co to był za zgiełk a co z tego uróść miało. *Sk. Zyw.* 2, 36. Nie wiem, iako krotochwila Was Mościom z rozprawy moiey uróść może. *Gor. Dw.* 15. Zapomnieli, coby im było z tey wiary ich uróść mogło. *Rey Pst.* Tt 1. Z wolności urośnie niewola. *Wad. Dan.* 210. W tym na Rzymskie państwo obuрzyły się narody i woyna trudna z niemi rosła. *Sk. Zyw.* 2, 197. *Uróścienie, *consequentia, quae ex praecedentibus infertur*, zamknienie, przytoczenie, *consequentiam inferre* zamknienie to przytoczyć, które z czego rośćie. *Macz.*, (*ob.* Wniosek). UROŚCIĆ *cz. dk.*, Uraszczać *ndk.*, (*actiuum Neutrius* uróść; robić, że co rośnie, że urosnie, wachsen machen. Oleiek ten na parszywą głowę pomazany, włosy uraszcza i parchów nie dopuszcza. *Sien.* 162. Cerkiew wschodnia sama przez lat tysiąc po same czasy tey dzisieyszéy schismy, uróściła to rozróżnienie. *Smotr. Ex.* 52; ukarmiła, utrzymała, uchowała, fomentowała). - §. **Uróścić pole, ugnoić, użyźnić, das Feld düngen, fett machen. Porażone buntowniki pole uroszczą plugawemi ścierwy. *Tward. W. D.* 22. Poruszyłyby was do litości uroszczone ciałami pobitych półków Kanneńskie niwy. *Zab.* 4, 308. - *aliter*: Nie chciałeś z naszych pierśi *uroszczonych budować mostu. *Tward. Mis.* 168, na pował leżących, hingestreckt. - §. Uroszczony z czego, pochodzący, urosły z czego, entstanden, entsprungen. Pod mgłą z kurzawy srogiey uroszczoney pierzchną. *Chrość. Luk.* 182. Nie tylko dzięki, nie tylko iedności Godni są, ale koron uroszczonych Za swoie mężne odwagi i dzieła. *Chrość. Fars.* 7, zarobionych, verdient, erworben. Kiedy kto do rzeczy szczególne ma prawo, wtedy rzeczą przypadłą albo uroszczoną zowie się. *Gal. Cyw.* 2, 4. - 2) uróścić sobie, uroić, wymyślić, utworzyć w głowie, sich etwas träumen lassen, in den Kopf setzen, aushecken, schmieden, schwärmerisch erdichten. Uróściwszy sobie z twarzy i śmiechu cudzego nieiakąś zelżywość, na niewinnych się gniewa. *Pilch. Sen. Gn.* 229. Bardziey w nas gniew rozjątrzaią uroszczone w umyśle urazy, niżeli rzeczywiste i istotne. *Pilch. Sen. Gn.* 552. Za lada uroszczoną w głowie chimerą iuż ci do rozwodu. *Teatr* 10 *b*, 101, uwidzianą, ubrdaną chimerą, za ubrdaniem). Uróścił sobie pretensye do granic wsi pańskiey. *Teatr* 18, 41.

UROSIĆ, UROSZONY, *ob.* Rosić.

**UROŚLINA, - y, *ż.*, cokolwiek z ziemi urosło, *ob.* roślina, ein Gewächs. Węgliste żyły biorą swóy początek z pierwiastkowych ziemi uroślin. *Stas. Buff.* 157. UROST, - u, *m.*, wielki wzrost, wielkość, wysokość, großer Wuchs, Größe, Hoheit. Bóg do posług swoich używał nie tego świata zacnych osób, rodem, naukami, urostem, ale prostych ludzi. *Gil. Pst.* 284 *b*.

UROSZTOWAĆ, *ob.* Rosztować. *UROWIES, *ob.* Urwisz.

URÓWNAĆ *cz. dk.*, urównywać *ndk. czstl.*, równym uczynić, równo ubić, ganz gleich und eben machen, *Boh.* urownati; *Crn.* urovnâm; *Cro.* uravnati, uravnavam, *Ross.* уровнять, уравнивать, уверстать, уверстывать, (*ob.* warsta), уравнять, уравнивать; *ob.* równać, porównać.

UROZKOSZOWAĆ, *ob.* Roskoszować.

**UROY, - oiu. *m.*, uroienie, wymysł, ein schwärmerischer Gedanke, Schwärmerey, Erdichtung. To są poety uroie. *Przyb. Milt.* 260.

URSZULA, - i, *ż.*, URSZULKA, - i, *ż. dem.*, imię świętéy, Ursula; *Sr.* 1. Wurta; *Sr.* 2. Horšula, Hoscha, Oscha; *Vd.* Urshka. Treny *Jana Kochanowskiego* na śmierć Urszulki coreczki swoiéy. *Kras. List.* 83. - §. URSZULKA; zakonnica, eine Ursulinerin Nonne.

URT, *Sr.* 1. nort; *ob.* Ort. 2) URTY dla owiec, *ob.* Hurty, Hurt.

URUMIENIĆ, *ob.* Rumienić. URUMOWAĆ, *ob.* Rumować.

URWA, - y, *ż.*, mieysce, zkąd się ziemia urwała, przerwa, przepaść. *Cn. Th.* 1198, eine Kluft, Hängekluft, *Rs.* обвалъ, уносъ - *aliter*: Urwa, sztuka ziemi, skały, od przerwy albo urwy stoiącey odpadła, ein abgerissenes Erdstück, Felsenstück. Ogromna skały urwa, strącona z góry wierzchu, runie z gromem do doln. *Stas. Num.* 1, 148. - §. Urwa, załepki, bitwa, targanie się, mocowanie, die Rauferey, Schlägerey, Balgerey. O urwach: Tak się na się hultaie srodze poważnili, Czylić iuż cyrulika sobie zamówili! *Kchw. Fr.* 45. - §. NA URWĘ, NA URWISZ, byle co urwać, okpić, wydrwić, zarwać, auf Betrug, Bevortheilung ausgehend, um nur seinen Schnitt zu machen. Robić nie chcą, ieno lekko albo na urwę, by się radzi żywili bez pracy. *Haur Sk.* 40 *et* 117. Na doświadczeniach im nie schodzi; w rzeczy samey, patrzą tylko na urwisz. *Teatr* 21, 115. Panicze na urwisz tylko dybią u kobiety. *ib.* 23 *b*, 34. Kobiety powinny przed chłopcy uciekać, bo Jchmość tylko na urwisz. *Teatr* 55 *b*, 27, tylko by się dorwać). URWAĆ, *F.* urwie *cz. dk.*, Urywać *ndk.*, *Vd.* otergati, odtergati; *Rs.* урвать, урывать

namь; urywać co uwiązanego, przywiązanego, przyczepionego, abreißen. Urywać iabłko, kwiatek, uszczykać, abpflücken, abreißen. Urwę ia świeżą różę, kiedy się dostała, Któraby mogła zwiędnąć, gdzieby się przestała. *P. Kch. Orl.* 1, 20. – *simil.* Znam te sposoby, ale się na koniec urywaią. *Teatr* 19 *c*, 97; nie trzymaią, pękaią, sie halten nicht Stich; sie reißen, brechen. Żal iey głos urywa. *Przyb. Luz.* 47, przerywa nagle, tłumi, schnell abbrechen, ersticken. Jakoś się urwało plebanowi kazanie, tak iż odechciało mu się daley w pamięci grzebać. *Mon.* 71, 332, umilkł, er blieb in der Predigt stecken, blieb sitzen, (backen). Każdy chce co urwać. *Cn. Ad.* 338, oberwać, *Rs.* мякнуmь, мякamь, abzwacken, für sich abreißen, schwänzen, auf den Schwanz schlagen, Schwänzelpfennige machen. Trzeba było szalbierować, urywać, kręcić, żeby się Pan nie postrzegł. *Teatr* 19 *c*, 68. – *simil.* Pomerańską ziemię Krzyżacy raczey nam urwali, aniżeli wyrwali; *surripuere verius, quam eripuere. Krom.* 335; sie haben sie uns mehr entwandt, als entrissen. Urywać czego, rwaniem umnieyszyć, odrywać z niego, abreißen, abzwacken, abkneipen, abbrechen, verringern. Kupczącym zawsze nowa szkoda zysk urywa. *Min. Aus.* 56. Targuie się trocha, tam urwie, tam pomnieyszy. *Teatr* 33 *d*, 80. W pracach około rządzenia państwem, urywał sobie czasu i święte księgi czytał. *Sk. Dz.* 1111. Każdy zakonnik urywał sobie od gęby, aby tylko nakarmił ubogiego. *Boh. djab.* 3, 197. Jm sobie hoyniey człek urywa z chęci, Tym więcey darów z bozkiey dłoni dopnie. *Hor.* 2, 118 *Nar.* Urywać nieprzyiaciela, niespodzianie go uszkodzić, dem Feinde unvermerkt Abbruch thun, ihm im Rücken Schaden zufügen, ihm von hinten anfallen und schwächen. Rusacy częstemi wycieczkami z zamku Polaków około szturmu zabawionych urywali. *Stryik.* 164. J tu nie byli od pogaństwa wolnemi, coraz napadani z ślepych chachmęci milczkiem urywani. *Tward. Wł.* 88. Bieżał za niemi i ich szeregów urywał. *Warg. Cez.* 194. Przypada z tyłu i urywa pozadnych półków, *carpit extremos. Krom.* 137. Z nienagła trza było urywać po trosze tego wielkiego nieprzyiaciela. *Baz. Sk.* 189. Wszędzie go urywano. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 13, 19. Nieprzyiaciel sam u siebie swe urwanie a umnieyszenie uważaiąc, miał tych za niezwyciężnych, którzy się na wszechmocnego Boga spuszczaią. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 11, 13, osłabienie swoie, straty swoie). – Urwać kogo w łeb, uderzyć go, zadać mu cios, einem einen Streich versetzen, einen Hieb geben. Wymknął się, lecz ona go w łeb urwała tylcem. *Pot. Arg.* 421. Samego przez łeb urwie wiosłem przewoźnika. *Bard. Tr.* 41. – §. *Rec.* Urwać się gdzie abo dokąd, wyrwawszy się udać gdzie, *Rs.* урвáться; (*ob.* urywczo); sich wohin losreißen, abmüßigen. Wołowce nie mogą się przed nędznemi trudnościami i do kościoła urwać. *Zrn. Pst.* 2, 309 *b*. – §. Urwać się, zerwać się, urazić się dźwiganiem, sich verreißen, verheben, verrenken, im Heben Schaden thun. Urwanie, uraz, zerwanie, das Verreißen, Verrenken. Uraz albo urwanie. *Sicn. Rej.* Wino szalwiiowe léczy krwią plwanie, kaszel, urwanie, *Sien.* 623. Pomurne ziele urwanym abo przerwanym pomocne. *Syr.* 856. URWANIEC, – ńca, *m.*, szubienicznik, co się z szubienicy urwał, ledwo iéy uszedł, ein Galgenvogel, Galgenstrick. Powrócił do lasa niedźwiedź iak urwaniec z łańcucha swego mistrza chłopa. *Zab.* 12, 91. Antychryst nie za następcę apostolskiego, ale za urwańca niech będzie mian. *Zygr. Pap.* 3, *Oczk. prz.* 14. Jeśliby kto za pieniądze na stolicy Piotrowey był posadzony, ten urwańcem niech będzie zwan. *Zygr. Pap.* 292, *apostaticus*, odszczepieńcem). URWAŃSKI, – a, – ie, zboiecki, rozboyniczy, spitzbübisch, räuberisch. Kniaź Polskę naieżdżał łupieżnym a urwańskim obyczaiem. *Stryi.* 582. URWIPOŁEĆ, – łcia, *m.*, URWIS, *UROWIEŚ, – ia, *m.*, URWISEK, – ska, *m.*, *Bh.* urwalec; rzezimieszek, złodziey, oszust, zboy, szubrawiec, ein Beutelschneider, Betrüger. Ten matacz, urwipołeć, który mnie ożenienia z Anielką pozbawił? *Teatr* 22 *b*, 127. Oy, był to urwipołeć! *Zabł. Zbb.* 45. Noc głucha, śpią przecięż, lecz nie śpią urwisze. *Zabł. Amf.* 11. Szczęśliwszy wiercipięta, dworaczek obrotny, Choć kostera, choć piiak, choć urwiś istotny. *Zab.* 12, 167 *Zabł.* Albożmożna kiedy skończyć z tym urwiskiem! *Teatr* 20 *b*, 51. Nie spuszczay syna z ostrości oycowskiey, pieniędzy nie dodaway, nie chceszli mieć z niego na potym urowiesia. *Opal. sat.* 152. URWISKO, – a, *n.*, przerwa, mieysce, zkąd się ziemia lub skała urwała, eine Kluft, Hänggekluft, schroffe Felsenspalte, Erdspalte. Pięknie ztąd patrzeć na grzbiety skał wysokich i przykre urwiska. *Pot. Jow.* 29. A to co? wiszą skały nieprzebyte, Ogromne lochy i przykre urwiska. *Kniaz. P.* 2, 253. – §. urwisko, sztuka ziemi od urwy stoiącey odpadła, ein abgefallnes Felsenstück, Erdstück. Smierć człowieka, urwiskiem góry przywalonego. *Pilch. Sen. list* 2, 17. URWISTY, – a, – e, – o *adv.*, z urywaniem, pełen urwisk, gebrochen, abgebrochen, voll Klüfte; *Vd.* stern, sterminast, nagel; *Rs.* обрывистый, утёсистый. Na URWISZ, na urwę, *ob.* Urwa. URYAŃSKI, – a, – ie, Oryentalny (oryentski), z wschodnich kraiów; morgenländisch, orientalisch. Z wschodniey Jndyi, Uryańskie, iak u nas mówią, perły, są nayprzednieysze. *Kluk. Zw.* 4, 493. Pereł wybornych Uryańskich. *Syr.* 1345. URYANKA, *ż.*, perła oryentalna, *Rs.* бурмитскія зерна; eine orientalische Perle. Cóż tak drogo Jndyyskie perły, uryanki cenisz! *Min. Ryt.* 4, 176. URYANTÓWKA, – i, *ż.*, gatunek gruszek, eine Art Birnen. Owoc ten ma zapach i smak uryantowek gruszek naszych. *Warg. Radz.* 45. Gdyby położono uryantówkę pięknie doyźrzałą, a drugą z drzewa ustruganą, pomalowaną, zda mi się, iżby się każdy wołał do prawdziwey rzucić. *Rey Zw.* 136. Kamienie, wyrobione na figurę dzwonków albo uryantowek. *Sol. Arch.* 95. URYASZ, – a, *m.*, mąż Betsaby, od Dawida przez list zdradziecki rekomendacyyny do hetmanów sprzątniony. *Bibl. Gd.* 2 *Sam.* 11, 14; ztąd URYASZOWE listy, Urias Briefe, *Bellerophontis literae. Rys. Ad.* 70, kiedy kto na się listy przyniesie. *Mącz.* URYĆ, *ob.* Ryć. URYCHLIĆ *Med. dk.*, ukwapić się, pośpieszyć, *poranić się, eilen. Do grobu iść urychlili pierwey niźli stróże wstali. *Groch. W.* 224. Zacni ludzie dobrze urychlili iak do zasług, tak i do nagród. *Warg. Cez. A* 2. Moc bozką po tym cudu do nieba wznosili, – Urychlili zaś nazbyt, prędko zapomnieli Dobroci iego. *J. Kch. Ps.* 158, kwapiąc się na cud zapomnieli. *Karp.* 6, 116. Urychliłeś do portu, poszedłeś przedemną. *Groch. W.* 420. Urychlona śmierć. *Groch. W.* 395. URYNA, – y, *ż.*, URYNKA, – i, *ż. zdrbn.*, mocz, mokrz,

woda, der Urin. Uryna iest humor exkrementyczny, który musi być z ciała dla swoiey naturalnéy ostrości wyprowadzony. *Krup.* 5, 41, *et* 2, 126. Dwa kanały moczowe od nérek urynę w macharzynę wyprowadzaią. *Krup.* 2, 116. Nauka o poznawaniu uryny, t. i. moczu, tak zdrowego, iako i chorego człowieka. *Spicz.* 202, *Sak. pr.* 205. Acz z uryny chorego wiele można poznać, iednak widzenie téy saméy tylko często oszukuie. *Krup.* 5, 499, *ob.* szarłatan urynowy). Urynka dziecięca. *Czia. prz. c* 4. Lekarstwo tym, którzy po trosze a często puszczaią z wielką boleścią urynę. *Spicz.* 94. Zachorzał na kamień i zatrzymanie uryny. *Wys. Jgn.* 151. Uryny trudność z bolem, z paleniem, *ob.* Rzeżączka. URYNAŁ, - u, *et* - a, *m.*, nocnik, *szczak, der Pißtopf, Nachttopf, das Nachtgeschirr; *Boh.* nocní nádoba, nocní hrnec, střep; *Sr.* 1. nocżné sudowo, horneçż; *Crn.* zhrèp, (cf. skorupa), kahla; *Vd.* nozhna zhrepinja, zherpinja, zhrepniza, nozhna posoda, kahla, szanifka posoda; *Rg.* bùrexgnak, vàrcina; *Rs.* урильникъ. Naczynie, w którym urynę zostawiaią, ma być ze szkła iasnego niegrubego, na dnie szerokie, a ku wierzchowi wąskie, iako iest urynał, t. i. lekarska śklenica. *Spicz.* 203. Niech będzie i ze złota urynał, przecię go na stole nie postawią, ale tam przy łóżku gdzie nizko, bo urynał, choć złoty. *Opal. sat.* 107. Z pyska mu śmierdzi, iak z urynała. *Jabł. Ez.* 8. URYNNY, URYNOWY, - a, - e, z uryny, Urin=, Urynny obłoczek przy dnie pływaiący. *Cn. Th.* 1199. Kwas urynowy, *acidum lithicum*, znayduie się w urynie. *Sniad. Chem.* 2, 34. Urynny, Urynowy, od uryny, do uryny, n. p. Szarlatan urynowy. *Perz. Lek.* 68. Zapach urynowy. *Krup.* 2, 127. URYNOWAĆ *cz. ndk.*, urynę puszczać, uriniren. Heliogabal w urynał z perłowéy macicy urynował. *Kosz. Lor.* 107. Człowiek ten nie pocił się, ani też urynował. *N. Pam.* 20, 196.

URYWAĆ, *ob.* Urwać. URYWCZA, - y, *ż.*, URYWKA, - i, *ż.*, URYWEK, - wka, *m.*, *Rs.* урывъ, урывка; a) *actus ipse carpendi* urywanie, uchwycenie, rwanie, das Abreißen, Abbrechen, Abzwacken. Urywka woienna, utarczka, nagła napaść, schneller Anfall, Ueberfall, Scharmützel. Na utarczkach albo na urywkach się potykali, *confusis proeliis. Mącz.* Napadali tylko urywkami na nas, bez wydawania walney bitwy. *Nar. Hst.* 3, 266. Sprawił Bolesław lud swóy; wszakże nieprzyiaciele nie wierzyli, aby im bitwę miał dać, i rozumieli, że to tylko na urywkę, iako i pierwey wielekroć czynił. *Biel.* 76. b) *passiu.* urywek, co urwano, obrywka, *Rs.* обрывокъ, лѣпесmокъ, etwas Abgezwacktes, Abgerissenes, Abgebrochnes. Obrywki, urywki zioł, wierzchołki, kwiatki oberwane. *Cn. Ad.* 578. Spuszczą na was urywek kamienia z muru wysokiego. *Rey Pst L* 3, urwę). Dzieiów zboru tego nie mamy spisanych, urywki tylko ztąd i zowąd zbieramy. *Sk. Dz.* 1043; ułomki, Bruchstücke. Ziemia Krakowska Chrobacyą dawniéy zwana, iest urywkiem Morawskiego królestwa. *N. Pam.* 6, 300. Obrywka, urywka, urywką zatłumione pieniądze. *Cn. Th.* 578. Sarmat żył urywkiem, nie zarobną włoką. *Zab.* 9, 240 *Eyss.*, zyskiem trafowym, zufälliger Gewinn. Izali łupić łupu ty idziesz? izali dla urwania urywku zebrałeś zgromadzenie twoie! *Bud. Ezech.* 38, 12. URYWCZY, URYWKOWY, - a, - e, URYWCZE, URYWCZO, w URYWCZĄ, *URYWCZEM, URYWKIEM *adv.*, dopadkiem, na urwisz, nie ciągle, nagle napadaiąc by co urwać, abreißend, abzwackend, schnell anfallend, in der Geschwindigkeit Abbruch zufügend, nicht anhaltend. Tu iuż nie urywczym boiem, ale wstępnym czynić przyszło. *Papr. W.* 1, 418. Po niedługim przez urywkowe z tayników wypady naszych szarpaniu, prosili o pokoy. *Nar. Hst.* 3, 546. Urywczy Taurykanin. *Susz. Pieś.* 3, *J* 3 *b*. Męża uszczęśliwienie nie na urywkowey w iedney i drugiey zasadza się rozrywce, ale na dobraney sercu żonie. *Teatr* 30 *b*, 101. Urywczo tylko i dla zabawki tym się zaprzątaią. *Zab.* 7, 66, nieciągle, ruckweise, schußweise, nicht anhaltend. Czech z ludem lekkim Ślązk w urywczą plondruiąc, co prędzey do domu ustąpił. *Krom.* 154, a trzaskiem, prędko). *Szczypkiem, urywczem, tu i owdzie. *Men. Tur.* 1, 92.

URZĄD, - ędu, *m.*, *Bh.* úřad, auřad, auředníctwí; *Slo.* úřad, auřad, tjzenj; *Sr.* 2. hamt; *Sr.* 1. hamt, zastoynicztwo (cf. dostoieństwo); *Vd.* urad, opravilu (cf. sprawa, cf. oprawa), slushbà (cf. służba); *Crn.* oprauilu, shlusva; *Cro.* châszt (cf. cześć); *Dl.* csaaſst; *Hg.* tiszt, tiszth; *Rs.* званїе, должность, чинъ, (*Rs.* урядъ, урядство, porządek, urządzenie, uporządkowanie). Urząd iakikolwiek, który kto ma na sobie co czynić, funkcya, powinność. *Cn. Th.* 1199, das Amt, die Function, Verrichtung. Jam go wprowadził z urzędu moiego, Powinien będąc przyymować każdego. *Past. F.* 206. Noga nie sama dla siebie urząd swóy sprawuie; ale dla całego ciała. *Karnk. Kat.* 247. Urząd publiczny, ein öffentliches Amt. Prywatny i na urzędzie obywatel, sumienności trzymać się powinni. *Zab.* 6, 52. Dostać urzędu, *Ec.* вчинитися, опредѣлятися, произвестися, być umieszczonym. Cywilnego urzędu dostać, *Rs. obsol.* покормитися (cf. pokarm). Złożenie urzędu, *Ec.* чиноостављенїе. Nie godzi się iednemu mieć dwoiaki urząd. *Zygr. Ep.* 96. Jaki taki urząd lepszy, niż prosta służba. *Rys. Ad.* 18, *Cn. Ad.* 298. Co urząd, to obrywka; dobrze mieć wiele urzędów, tytułów, przezwisk. *Cn. Ad.* 298. Urząd kupiony niedobry. *Cn. Ad.* 1210. Urzędy i godności, szczęście rozdaie bez różności. *ib.* 1211. Niższy urząd, *Vd.* podslushilu, spudnja poglavarstvu). Urząd niech cię nie podnosi, leda kto to pod czas nosi; Urząd, nie ciebie szanuią, gdyć i lepsi ustępuią. *ib.* 1210. Nie urząd męża, ale mąż urząd zdobić ma. *Cn. Ad.* 621. Urząd mieć na sobie, sprawować, piastować; urząd obeymować, objąć; urząd składać, złożyć. *Cn. Th.* 1200. — §. Urząd sądowy, sąd, *Rs.* управа (cf. uprawa), das Gericht, das Amt. Tu urząd, kiedyby chciał, doszedłby wnet prawdy. *Gor. Wt. L* 2. Gospodyni za niezapłacenie, groziła nam urzędem, że nas chciała dać wsadzić. *Warg. Radz.* 347. — Urząd urzędowi wierzy. *Rys. Ad.* 69. Urząd, urzędowe osoby, *ut* rozkazał to urząd, staw się przed urzędem. *Cn. Th.* 1199, Gericht, Magistrat, Gerichtspersonen, Magistratspersonen. Aby urząd nie był z tych, którzyby byli zabiiacze, łupieżce, których Homer zowie pożercami ludzkimi. *Kosz. Lor.* 89. Tedy szedł urząd z sługami, i przywiódł ie bez wszego gwałtu. *Leop. Act.* 5, 26. *Urzędowie maią moc prawa stanowić dla pożytku Rzpltéy. *Groi. Obr.* 109. Gdy wyszedł z nawy, konsulowie, urzędy wszystkie, wszystek senat, pospólstwo Rzymskie, przeciwko niemu wyszło. *Warg. Wal.* 305. Pospólstwo urząd Nowéy Pragi

wyzbiiało, *magistratum*. *Krom.* 483, *Sk. Dz.* 58. Urząd albo urzędniki obierać, obierać na urząd. *Cn. Th.* 1200. Kazimierz Ruskie książęta przy właściznie zostawił, przednieysze iednak zamki urzędem Polskim osadził. *Krom.* 352, komendą Polską). - §. Na urząd, iak naybardziéy, z całéy siły, co żywo, sadząc się, *czyście, na piękne, recht wacker, recht brav, tüchtig, aufs stärkste, aus Leibeskräften, als wenns so seyn müßte. Wszelkiemi sposobami na urząd wieżę tę obalić usiłowali. *A. Kch. W.* 257. Przede drzwiami nogami szastaiąc, aby ocknął, na urząd on trzask uczynili, aby nie od budzących, ale od szumieiących ocknął. *Leop. Jud.* 14, 9. Zaszpuntować to mieysce, i zakitować na urząd. *Jak. Art.* 2, 431. Na urząd tam kaplice zmurowali. *Star. Dw.* 18. Jam z niego zawsze na urząd szydziła. *Past. F.* 193. Błaznaś sobie tak ze mnie stroiła, J iak na urząd za nos mię wodziła. *ib.* 109. Skoro wyszedł, na urząd drwiła sobie z niego. *Teatr* 29, 30. Będą się z niego na urząd śmieli. *Teatr* 9 *b*, 84. Na urząd urągaią wszyscy związanemu. *A. Kch. W.* 32. - §. 2*) urząd, URZĄDZENIE, - ia, *n.*, ułożenie, układ, postanowiony porządek, ustawa urządzaiąca, die Anordnung, Ordnung, Einrichtung, Verfassung; *Bh.* zřjzenj (*ob.* zrządzenie); *Slo.* uridzenj; *Sr.* 1. porádoscjeno; *Vd.* savredba, poredba, sazhreda, savkasa, naredba, vnarejenje, noternarejenje, postava; *Cro.* naredba; *Rg.* urêdba, nâredba, (*Rg.* uredjenie *instauratio*); *Rs.* учреждéнïе, ряда; *Ec.* зачинéнïе, чиноположенïе. Postępki sprawiedliwe i mądry urząd boga. *Sk. Dz.* 143. *URZĄDOCZYSCA, - y, *m.*, n. p. Powinien być urząd, drugich liczby słuchaiący, urząd urządoczysców. *Petr. Pol.* 2, 150, *ἐξεταστής, anquisitor, probator*, cf. cenzor, Amtsaufseher. URZĄDZIĆ *cz. dk.*, Urządzać *ndk.*, *Bh.* zřjditi (*ob.* zrządzić); *Vd.* rediti, porediti, naredurati, vrediti, vnarediti, noternarediti, savrediti, sarvedbati; *Sr.* 1. porádoscjam; *Cro.* zrediti, zregyújim, odregyújem, vregyújem, naregyújem; *Bs.* izrediti, srediti, staviti pó redu; (*Bs.* urediti, naciniti ljepo *expolire*, uredność *elegantia*, *munditia*); *Rg.* urêditi, izrêditi, odrêditi, obrêditi, odreghivati, urêsciti; *Rs.* урядить, уряжать, учредить, учреждать, устроить, устроять, устроивать; *Ec.* счинити, соединить, зачинáю, чинополагáю; ułożyć porządnie, uporządkować, ordnen, einrichten, in Ordnung bringen. Filozofiia duszę kształci, życie urządza. *Pilch. Sen. list* 1, 121. Urządzony, *Rs.* рядный (cf. rządny). - §. urządzić sobie sługę, naiąć, umówiwszy do służby przyiąć, in Dienste nehmen, miethen zur Aufwartung, Bedienung; *Cro.* zrediti szlugu). Naiemnik a urządzony pastucha, gdyby wilk werwał się w trzodę, ucieka, nic się zastawić nie chce. *Glicz. Wych.* *D* 2. Gdy chłop lóżny przyydzie do miasta, a nie urządzi się, maią nim robić około grobli albo przekopów. *Tarn. Ust.* 129. Urządził się za straszydło na igrzysko, naiął się do tego, *locauit se ad ludos pro manduco*. *Cn. Th.* 967. URZĄDZICIEL, - a, *m.*, który co urządza, der Ordner, Anordner, Einrichter; *Rg.* ureditegl; *Cro.* odreditel, nareditel; *Rs.* учредитель, (урядникъ dozorca porządku; *ob.* urzędnik); *w rodz. żeńsk.* urządzicielka.

URZÉC, urzekł, *F.* urzecze, urzekę *cz. dk.*, Urzekać *ndk.*, *Bh.* uřknauti, uřknu, uhranauti; (*Bh.* uřčiti ustanowić); *Slo.* uřekugi; *Sr.* 1. zarétju, sfujupu; *Vd.* vrekuvati, savplatiti, oplativati; *Cro.* uréchem; *Rg.* urecchi, urijcem; (*Rg.* urecchi, urijcem, ugovoritti, *z* umówić; *Rg.* srecchja, *z* szczęście); *Bs.* urecchi; *Rs.* урочить, изурочить, изурочивать, (уречь, урекать, *z* umówić), заговорить, заговаривать, заворожить, завораживать (cf. wróżyć), обворожить, обворaживать, обморочить, обморачивать, зашептывать (cf. szept), колдовать, наколдовать, наколдовывать, наговорить, наговаривать, бальствовать (*cf.* balwan); *Ec.* обаяти, обаяю, опѣваю, обманываю; uroczyć mową, oczami etc. oczarować, besprechen, beschreien, verrufen, bezaubern. Nie wiem czyie urzeka ięgnięta mi oko! *Nag. Wirg.* 495. Która mię Erykto wiedma urokami Albo Sagane swemi urzekła rytmami! *Kul. Her.* 254. Ale czegoż chce od nas ten dziwotwor babi, Czy nas urzeka, czy nas swoim ślepiem wabi? *Tręb. S. M.* 69. *Fascinatio*, urzeczenie. *Hipp.* 30. Dzieci zielem uroczników okładać, zachowawa ie od złego urzeczenia bab, i od innych strachów. *Spicz.* 41. Ziele to zachowuie od złego urzeczenia, *Sien.* 78, od czarowniczego urzekania. *Pilch. Sen. list* 1, 56. Urzeczony, *Crn.* urozhn. Kamień kapłuni urzeczone rozwięzuie. *Sien.* 325, *ob.* odczynić). Urzeczonym być, cf. osionionym, *Ec.* обаяствитися. - *tr. fig.* urzekać, zachwycać, entzücken, bezaubern. Jéy urzekaiąca osoba była zbiorem powabów. *Teatr* 36 *b*, 12. Twa piękność mię urzeka. *Teatr* 43 *b*, 97. Znalazł ią śliczną, urzekaiącą. *Teatr* 36 *b*, 31.

URZEĆ *niiak. dk.*, zupełnie doźrzeć, völlig reif werden. Pożyteczne są owoce, gdy się dobrze zstoią i urzeią. *Spicz.* 247.

*URZĘDNICZĘTA *plur.*, dzieci urzędnicze, Beamtenkinder, Amtmannskinder. Na wsi urzędnik, urzędniczka, urzędniczęta, gumiennicy, pacholicy drą nędznego chłopa. *Mon.* 75, 13. URZĘDNICZKA, - i, *ż.*, urząd piastuiąca, die Beamtinn; *Slo.* uradnička; (*Rg.* urêdniza, urêditegliza, *z* narządzicielka). Urzędniczka folwarkowa, die Verwalterinn; *Boh.* auřednice, auřednice. Ani na dziewki, ani na same urzędniczki można się spuszczać, żeby krowom czego nie wyrządziły. *Haur Sk.* 52. URZĘDNICZY, - a, - e, *Bh.* auřednikuw; (*Slo.* úradnický *provisoralis*); *Rs.* чиновниковъ; do urzędnika należący, do folwarkowego należący, Beamten-, Amtmanns-. Kto ma o kilka mil od swoiéy rezydencyi wioskę na urzędniczym dozorze... *Haur Sk.* 11. URZĘDNIK, *URZĘDOWNIK (*Mącz.*), - a, *m.*, *Bh.* auředník, auředlník; *Slo.* uradník; *Sr.* 1. zastopník (cf. dostoynik); *Vd.* uradnik, skerbnik, sheshilnik; *Rg.* reditegl, naredbénik; (*Rg.* ureednik, *z* narządzaiący co); *Rs.* урядникъ, (*z* urządziciel, dozorca porządku), чиновникъ; piastuiący urząd, der Beamte. Urzędniki często odmieniać dobrze. *Cn. Ad.* 1211; Urzędniki często odmieniać nie dobrze. *ib.* Części urzędnicy szkodzą wszyscy. *Rys. Ad.* 6. (*Vd.* uradnik okradnik). Postanowił Farao urzędników onych robot, a ciężkich nałegaczów ludu. 1 *Leop. Ex.* 5, 6, przystawów, poborców. 5 *Leop.*). Urzędnik we wsi, folwarkowy, der Wirthschaftsbeamte, Amtmann, Verwalter. Urzędnik iest, którego gospodarz wysadza nad insze sługi do rozkazowania potrzebnéy roboty, do doglądauia pożytków, a prze-

ſtrzegania szkody. *Petr. Ek.* 10. Doyźrzeć, żeby dworka i urzędnik ukazał panu pożytek z wszelakiego przypłodku. *Zaw. G.* Kiedy chłop uczy rozumu urzędnika, gotowe ma nad nim panowanie. *Haur Ek.* 179. Urzędnik albo włodarz. *Zaw. G.*, *Haur Sk.* 10. URZĘDNY, URZĘDOWNY, *URZĘDOWNICZY, URZĘDOWY, - a, - e, URZĘDNIE, URZĘDOWNIE, URZĘDOWO *adv.*, *Bh.* aurađni; *Vd.* uraden; *Sr.* 1. zaſtopniczki; *Rs.* чиновный, (*Rs.* урядный, = porząd y); do urzędu należący, Amts=, amtlich. Urzędne wkupienie wedle prawa przy obliczności świadków, *mancupium. Mącz.* Urzędowne kupno, świadeczne, publiczne. *Cn. Th.* 1200. Który odprawuie urząd pańſki i inszy urzędowniczy, niechay . . . *Chel.* 23. Umieią personę urzędowną na sobie nosić. *Birk. Zam.* 32. Nie prywatnym sposobem, ale urzędnym. *Birk. K. M. C b.* Przyrzekł mu urzędownie bezpieczeńſtwo. *Pilch. Sall.* 176. Wdzieraią się na urząd kaznodzieyſki, nie będąc urzędnie posłani. *W. Pſt. Mn.* 310. Uſtawy urzędnie zamknione, od wszyſtkich zachowane być maią. *Petr. Pol.* 274. Nie godzić się iechać na woynę, która nie ieſt urzędownie od naywyższéy władzy poſtanowiona. *Star. Ryc.* 22. Gdzieby kto do sądu przyszedłszy, urzędnie dobr chciał dochodzić . . . *Szczerb. Sax.* 105, sądownie, gerichtlich. Urzędnie o szkodę i krzywdę czynić. *Gil. Pſt.* 28 *b.* - §. *Gramm.* Wyrazy urzędowe, n. p. król, kasztelan etc. *Kpcz. Gr.* 3, 2. URZĘDOWAĆ, *URZĘDZIĆ *cz. ndk.*, urząd piaſtować, ein Amt verwalten; *Bh.* auřadowati. Urzędować, urzędownikiem być, *res domeſticas dispensare. Mącz.*, Verwalter ſeyn. Glaukus, choć wśrzód bogów celnie urzęduie, Pocieszyć się nie może, bardzo zasmucony ſtratą Scylli. *Przyb. Luz.* 179. Tak są miałkiego dowcipu, że zawsze błądzą, kiedy gdzie urzędzić maią. *Bud. Ap.* 110. Urzędowanie, die Amtsführung, Amtsverwaltung; (*Boh.* auřednictwj, auředlnictwj *praefectura*; *Slo.* uradnictwo *prouiseratus*); *Rg.* naredbenſtvo. Obrani komissarze zaczną urzędowanie swoie zaraz po wykonanéy przysiędze. *S. Gr.* 2, 122. URZĘDZIK, - a, *m.*, URZĘDZINA, - y, *ż.*, URZĘDZINKA, - i, *ż.*, mały iakiś biedny urząd, ein Aemtchen. Natręty na urzędzik, iak na miód, iak na lep lgną, a sami na co, nie wiedzą. *Lub. Roz.* 346. W Rzymie, co Konsul, to król, Dyktator cesarzem, A my się tu o leda urzędzinkę swarzem. *Klon. Wor.* 13.

URZEKAĆ, *ob.* Urzec. URZEKACZ, - a, *m.*, urzekaiący kogo, czaruiący, der Beſprecher, Bezauberer. *Cn. Th.* 1200, *Włod.*, *Ec.* обаватель.

URZET, - u, *m.*, uret, ziele, *Isatis*, rodzay rośliny, do którego należy siniło. *Kluk Dyk.* 2, 61, *Rs.* вайда; der Waid, eine Pflanze; *ob.* Farbownik. *Sien.* 168; (*Bsn.* vràt, gljugl; *Rg* vraat, uràt, gljúgl, = kąkol).

URZETELNIĆ *cz. dk.*, Urzetelniać *ndk.*, uiścić, rzetelnym uczynić, (verwirklichen), wirklich machen, ausführen. Tak kroki moie kierować będę, iżbym te chlubne pochwały urzetelnił ſkutkiem. *Gaz. Nar.* 1, 65 *b.* Stara się urzetelnić w oddaniu. *Mon.* 70, 38, ujścić się). Obiecać a nie urzetelnić się, ieſt to iedno, co ſkłamać. *Mon.* 75, 609. Urzetelniem się Wc Panu w przyrzeczeniu moim. *ib.* 73, 583. Sąd rachunki opiekuna powinien przeyrzeć i urzetelnić. *Gal. Cyw.* 1, 101, sprawdzić.

URZNĄĆ, *F.* urznie *cz. idntl.*, Urzynać, *Urzezać, *Urzazać *ndk.*, *Bh.* uřezati, uřiznauti; *Cro.* vrezati; *Rs.* урѣзать, урѣзывать; rznąć kaléczyć, ſchneidend verwunden, ſchneiden. Patrz, iakoś się głęboko urznął nieboże. *Zygr. Pap.* 187. Swym nożem urzyna się. *Ezop.* 24. - *aliter*: Urznąć się *Recipr.*, Wleź, urzniy się w tym koszu, a wiele dobrego, Złota, śrebra, mieć będziesz, sławę wieczną z tego, Chłop mu się dał namówić, i prosił drugiego, By go wzniósłszy ku górze dał noża oſtrego, Urznął się z prędka, upadł do onego błota, Skarby mu się umknęły, zoſtała sromota. *Papr. Kot. U* 4 *b*, *ob.* pod słowem *kosz*). - §. Urznąć, odkroić, rznąc oddzielić, abſchneiden; (*Bh.* auřezek odrzezek). Narzędzie do urznięcia korzenia zarażonego. *Czerw.* 26. Ręce schnęły, gdy kto w gaiach choćby tylko rószczkę urznął. *Sekl.* 116. Rzezimieszek bywa urzezaniem ucha karan. *Herb. Stat.* 10. Złodziéy ten ma być karan na ſkórze i na włosiech, t. i. ma być śmigan u prągi, i ucho mu maią urznąć. *Szczerb. Sax.* 520, u pręgi rózgami weźmie chłoſtę, a włosy mu w czuprynę zawiążą; lecz miaſto włosów ucho mu urzynaią, aby go znano. *Szczerb. Sax.* 176. Zakazano było, aby mu ięzyka nie urzniono, abowiem to przeklęte urzynanie ięzyków w tym czasie poczęło naſtawać. *Baz. hſt.* 40. *Urzezać się, trzebić się, ſich verſchneiden, caſtriren. Są niektórzy rzezańcy, co sami Z dobrowolnéy się chęci urzezali, I tak bezżeńſki żywot obrali. *Odym. Sw.* 2, *F* 2 *b.* *Urzazanie. *Bud. Jer.* 22, 28.

URZUCIĆ *cz. dk.*, Urzucać *ndk.*, *Bh.* uwrcy; *Slo.* uwrhugi; *Rs.* уметать, умѣтить, умѣчу, увырнуть; ciſkać, rzucaiąc trafić, ubić, mit einem Wurfe erreichen. *In ludis*, ucisnąć es, zes, urzucić, gewiſſe Augen werfen. Już miał przegrać, iesliby zezów nie urzucił. *Sk. Zyw.* 2, 14 *b.* Los urzucony. *Paſt. F.* 73.

U S.

USADKA, USADZKA, - i, *ż.*, (*Rs.* усадка, osadzenie); zasadzka, der Hinterhalt. Posadzisz lud na usadce z drugiéy ſtrony miaſta; szli tedy na usadkę. *Radz. Jos.* 8, 2, *et* 9. Nasz gospodarz wziąwszy siatkę, Idzie mrokiem na usadkę. *J. Kch. Dz.* 269. Stanie na kogo, sidła taiemne, usadzka, *insidiae. Mącz.* W szranki walnéy bitwy nie wſtępował; lecz nieprzyiacioły z usadzek gromił. *Krom.* 302. USADOWIĆ, *ob.* Sadowić. USADZIĆ *cz. dk.*, Usadzać *ndk.*, *Bh.* uſaditi; *Bs.* saditi, vsaditi, usaditti; *Ross.* усадить, усаживать; posadzić. *Cn. Th.* 1200, wohin ſetzen, ſtellen. Usadź to na ziemi. *Tr.* Czemu opuściwszy nas, usadziłeś się na tym mieyscu? 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 42, usiadłeś? 3 *Leop.*, *ob.* osieść). - Usadzić ogród, winnicę, osadzić, einen Garten u. ſ. w. pflanzen. Ten, co usadzi winnicę i uszczepi drzewo, powinien używać owocu z niego. *Kłok.* 164. - Usadzić, ułożyć, rozporządzić, ordnen, in Ordnung ſetzen, ſtellen, legen, bringen. Ludzkość i senatorſka powaga mądrze w Macieiowſkim były złożone i usadzone, że rozeznać żaden nie mógł, co czemu panowało. *Gor. Dw.* 2. Mądrością dobrze był usadził obyczaie i obyczaymi mądrość ozdobił. *Gor. Dz.* 32. Częſtokroć szczodrobliwość nie idzie z serca na to usadzonego, ale wſtyd do niéy pędzi. *Gor. Sen.* 50. Wymowa potrzebuie głosu dobrze usa-

dzonego. *Gor. Dw.* 52. Piękne słów usadzenie łatwie poiąć. *Gor. Dw.* 53. One w przyrodzeniu porządne od boga usadzenie i na wszem zgodne i doskonałe postanowienie. *Zrn. Pst.* 3, 514. - §. Usadzać się na co, sadzić się, napinać się, nalegać natarczywie, auf etwas durchaus dringen, darauf bestehen, nachdrücklichst darnach trachten, durchaus darauf hinarbeiten. Usadzać się, *pertinacem voluntatem sonat*, usiłować, *conatum sine pertinacia*, *Cn. Th.* 1201. Kto się na co usadzi, dokaże. *Cn. Ad.* 396. Wszystko pochlebna dziewczyna sprawi, na co się tylko usadzi. *Hul. Ow.* 107. Gdy się nieszczęście na kogo usadzi, Tysiączne przeciwności ze wszech miar gromadzi. *Karp.* 7, 41. Nie wiem, za co się na me życie usadził. *Boh. Kom.* 2, 231. Michał, osadzonym być na zdrowie swoie króla porozumiawszy, do Wołoch zjachał, *insidiari capiti suo regem*. *Krom.* 577.

USARZ, USARSKI, *ob.* Husarz.

USAYDACZYĆ *cz. dk.*, w saydak ubrać, beköchern, mit dem Köcher bewaffnen. Co ta Wenus znaczy? i czemu iéy się to tak chłopię usaydaczy? *Pot. Jow.* 159, *Pot. Pocz.* 566.

USCHNĄĆ, *F.* uschnie *neutr. idntl.*, Usychać *ndk.*, *Bh.* uschnauti; *Vd.* vsehniti, vsuhnit, v'shushit, v'sihuvat, v'hajat, sasehniti, sasushitise, presehniti, posehniti; *Crn.* se resvaliti; *Bs.* usahnuti; *Rg.* usahnutti; *Cro.* uszehnújem; *Rs.* усохнуть, усыхать; z przez zbytnią suchość ustać, zwiędnąć, vertrocknen, verdorren. Nie ieden szczep zielony w starym pniu usycha. *Zabł. Fir.* 29. Każde ciało uschnie iak siano a iako kwiat, ieno słowo Pańskie będzie trwało na wieki. *Rey Pst. Eee* 4, iak trawa na pokryciu usycha. *Sk. Dz.* 1156. Uschły, *Vd.* vsehnjen. Uschłemu drzewu trudno się odmłodzić. *Nar. Dz.* 2, 97. Drzewo by uschło, gdy pocznie przeklinać. *Cn. Ad.* 217, drzewa schną na iego złorzeczenie; złorzeczliwy). - Uschnąć, wilgoć utracić, zbyt się przesuszyć, ususzyć, ganz trocken werden. Gardło mi iuż od gadania uschło. *Teatr* 55 *d*, 66. - Usychać z choroby, wysychać, schnąć na ciele, am Körper vertrocknen. Uschnienie, *Rs.* усышка. Uschnienie iest z iakimsi oziębieniem, iako więc widziemy drzewa albo ludzie od starości schnące. *Syxt. Skl.* 71. Rozdział o suchotach, albo raczéy uschnieniu, *de marcore*. *Syxt. Sk.* 71. W krużgankach leżała moc wielka niemocnych, chromych i uschłych. *Sekl. Jan.* 5. - *Moral.* Usychać z żądzy, schnąć, umierać z żądzy, żądać bardzo, zdychać na co, ginąć za czym, przepadać, vor Schmachten vergehen, verschmachten vor Verlangen. Usycham w pragnieniu, żebym się z oycami waszemi złączył na zawsze. *Mon.* 72, 551. Każdy płacze, iak dziecko, iak wdowa usycha. Podłe skargi rozwodzi, do swoich ścian wzdycha. *Dmoch. Jl.* 40. Żebym oyca, do którego wzdycham, znalazł I swą oyczyznę do któréy usycham! *Jabł. Tel.* 28. Jakże to trudno, przykro i nudno Ukrywać miłość, a nią się palić, Możnaż usychać, płakać i wzdychać, A wystrzegać się iawnie użalić. *Zabł. Bal.* 66. Usycham tu z żalu i tęsknoty. *Zab.* 11, 581 *Zabł.* Często, gdzie się wzrok syci, tam serce usycha. *Zab.* 13, 308 *Jabł.* W bolach usychał. *Dmoch. Jl.* 2, 326. USCHŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co uschło, uschnienie, das Vertrocknen, die Trockenheit. Na uschłość członków od uranienia abo od urażenia maść dobra. *Spicz.* 243.

UŚCIE, Uyście, *ob.* Uyść.

*UŚCIĘGNĄĆ *cz. idntl.*, *Uściągać *ndk.*, ściągnąć, spiąć, zusammen heften, zusammen binden, zusammen ziehen, umschlingen. Smukłą pierś sznurowaniem złotym uściągnęła. *Tward. Pas.* 79. On iéy zawoie uściąga pieszczone, Ona w nim oczy trzyma utopione. *Tward. Daf.* 53. Białogłowy kształtnie uścięgnione w tafty zielone. *Tward. Wł.* 170.

UŚCIELAĆ, *ob.* Usłać, Słać, Ścielę.

UŚCIGNĄĆ *cz. idntl.*, doścignąć, einholen, erjagen. Echion w zawód nie uścigniony, *cursu invictus*. *Zebr. Ow.* 198.

UŚCISK, - u, *m.*, UŚCIŚNIENIE, - ia, *n.*, przytulenie do piersi, (*obłapianie), die Umarmung, das ans Herz Drücken, an die Brust Drücken, Herzen; *Boh.* objimani (*ob.* objąć); *Crn.* objęm, narozhje; *Sr.* 1. wobpzjiwetzo, wokoschwano; *Cro.* objetje, obimanye, zagerlny, *Dl.* garlyenye (cf. *gardłować); *Rs.* обънятие, обниманїе; *Ec.* обыманїе. Filon połóż mi twą rękę na głowie, Klitus niech piersi pilnuie, Może się waszym uściskiem pozdrowię, Może mi boleść zfolguie. *Karp.* 1, 41. Uścisk za uścisk oddał i przyiaźń przyrzekł. *Przyb. Ab.* 89. Słuchaiąc słowikowych treli zdrzymali się i w słodkich uściskach zasnęli. *Przyb. Milt.* 128. Bądź zdrowa; przyym to uściśnienie w znak wdzięczności moiéy. *Teatr* 50 *c*, 79. UŚCISNĄĆ *cz. idntl.*, Uściskać *ndk.*, ściskać przytulaiąc do serca, (*obłapiać), umarmen, an sein Herz drücken, an den Busen drücken; *Bh.* obgiti; *Sr.* 1. wobpjimnu, wokoscham; *Crn.* objęmam; *Vd.* objeti, objemati, ogerliti, okul kragna perjeti, okuli gerla past; *Cro.* garliti, gerliti, gerlim, obimlyem, obimati (*ob.* objąć); *Dl.* zagarliti; *Bs.* prighrrilliti, *Rag.* garliti (cf. gardłować); *Sla* gèrliti, zagèrliti; *Rs.* обнимать, обымати, обыму, объять, обнять, обнимаю; *Ec.* обымаю. Uściskaymy się, i zaczniymy dawną przyiaźń prowadzić. *Teatr* 34, 21. Niechże cię uścisnę, odnowmy dawne przyiaźni związki. *Boh. Kom.* 2, 157. Uściskał serdecznie swego przyiaciela, mówiąc: bądź zdrów. *Zab.* 14, 302. Ach witay, iuż dawno nie uścisnęliśmy się z sobą wzaiemnie. *Teatr* 27, 138. - Tego pana, iak oyca, uściśniy za nóżki. *Teatr* 43, 166 *Wyb.*

*USŁCH, - u, *m.*, uschnienie, das Trocknen, Austrocknen, Vertrocknen. Usech wylewów morskich. *Nar. Tac.* 2, 210.

USFOROWAĆ, *ob.* Sworować.

USIADAĆ, *ob.* Usieść. USIADKA, - i, *ż.*, posiedzenie, siadanie pospołu, kompaniia, das Beyeinandersitzen, die Gesellschaft. Jle czas pozwoli w nocne usiadki Zadawaią sobie gadki. *Hor.* 2, 320, *Kchw.* 12.

USIĄKNĄĆ; (*Crn.* usękniti, usekújem, z ucieram świecę; *Crn.* usęknek, z szczypce, *Vd.* vseknit, vzekovat *emungere*; *Bs.* useknutise, otrti nos, z utrzeć nos; *Bs.* useknuti svjechiu, z utrzeć świecę; *Sla.* useknuti, z utrzeć nos; *Cro.* vszekuvatisze; *ob.* Siąknąć.

USIARCZYĆ *cz. dk.*, siarką przyprawić, schwefeln, mit Schwefel anmachen. *Sulphuratus* usiarczony, siarką zaczyniony. *Mącz.*

USIDLIĆ *cz. dk.*, Usidlać *ndk.*, *Usidlawać *Freq.*, w sidła uwiklić, upętać, umotać, in der Schlinge fangen, verschlingen, verstricken, bestricken, fangen. Ptasznik uyrzał grzywacza, i chciał go usidlić. *Ezop.* 24. Na lekkich sosnkach ciągnąc poły Chciwe ponęty usidlą kwiczoły. *Mon.*

Mon. 70, 803. Zdradliwą radą usidlonego przeſtrzegała, i oczy mu otwierała. *Sk. Dz.* 410. Sposób na usidlenie ludzi proſtych. *Kłok.* 103. Sam się swemi wykręty usidla. *Pilch. Sall.* 200. W miłości usidłone serce. *Teatr* 1, 118. Szatan rozmaitemi sztukami zawadza, i nie lada rozumu ludzi częſto do upadku usidława. *Gil. Pſt.* 193. Który pożywał chleba mego, podniósł na mię *usidlenie. *Skarg. Kaz.* 392 *b*, sidła mi ſtawił, dół kopał.

USIEC, *F.* usiecze, usiekę *cz. dk.*, Usiekać *ndk.*, *Bh.* uſeknauti; *Bs.* usjecchi, usicchi; *Ross.* усѣчь, усѣкать; siekąc ugodzić, zranić, mit einem Hiebe erreichen, hauend und hackend verwunden, zerhauen, zerſetzen. Gdzie szatan poi, nie iednego sobie nacechuie, temu nie doſtawa palca, tego usieczono, trzeciemu nogę ugolono. *Gil. Pſt.* 130. Początek herbu Jelita, dla wielkiego usieczenia Szarego, w którym król na placu bitwy trzy drzewa przyłomione widział. *Papr. Gn.* 1082. Synowie moi iaszczórczemu pozayrzawszy plemieniu, żywot móy zaraźliwemi żądły usiekaią. *Smotr. Lam.* 2. Usiec trawy, zboża, = ukosić. *X. Kam.* – *fig.* Nie to mi rycerz, co wino usiecze, A przed nieprzyiacielem oyczyzny uciecze. *Pilch. Sen. liſt* 2, 369, utnie, połknie). (*Ec.* неусѣкаемый nie do usieczenia, *nieusieczny; *Rs.* усѣчекъ usieczony kawał, *usieczek, *Rg.* usjècjzk *assula*; *Ec.* усѣкатель usiekacz).

USIEDLIC się, *ob.* Siedlić. USIEDZIEC *med. dk.*, *Bh.* uſeděti, doſednauti, doſedl, doſednu (*ob.* dosiedzieć); *Ross.* усидѣть; siedząc wytrwać, ſitzen bleiben, ſitzend ausdauern, ſitzend abwarten. Znaydziem odważnych w boiu, nie mogących usiedzieć bez drugiego, nie dbaiących na śmierć. *Mon.* 65, 105. Nie mogę usiedzieć w swym własnym domu. *Teatr* 14, 125. Deukalion z Pirrą gwałtownym wodom, o których wiedzieli, W okręcie usiedzieli. *Klon. Fl. C* 3, siedząc w okręcie uszli). – §. *Rec.* Usiedzieć się, nasiedzić się do uprzykrzenia, ſich überdrüßig ſitzen. Usiedziałem się. *Cn. Th.* 1201, *et* 1170. – (*USIEŃ, – ia, *m.*, liszka, gąsienica. *Dudz.* 31, eine Raupe. – USIEPAĆ, *ob.* Siepnąć). – USIESC, usiadł, *F.* usiędzie, usiędę, usiądę *cz. idntl.*, Usiadać *ndk.*, *Bh.* uſednauti, uſedati; *Crn.* usęſti, usędem; *Rs.* усѣсться; siadać, spuszczać się by siedzieć, ſich ſetzen, ſich nieder laſſen. Usiądź wedle mnie Teresiu. *Teatr* 30, 50, siaday). Usiądź, ia ci dyktować będę. *ib.* 52 *c*, 20. – *fig.* Na gardle komu usieść, = podbić go sobie, einen unter ſich bringen, bezwingen, unter die Füße bringen. Ja ztąd nie iadę i bić się z nim będę, Tak długo, aż mu na gardle usiędę. *P. Kch. J.* 147. Ktoby mi chciał go wydrzeć, trzeba pierwéy, aby na karku moim usiadł. *Off. Boh.* 66. Nie tylko papież anatemata przeciw królowi wydawał, ale też prawie na gardle usiadał. *Zygr. Pap.* 362. – Usiadać, osiadać, sadowić się, ſich nieder laſſen, lociren, etabliren, *pr. et fig.* Opuściwszy nas, usiadłeś na tym mieyscu. 3 *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 42, usadziłeś się na tym mieyscu. 1 *Leop.*). Każdy na swoim ſtanowiſku usiadł. *Warg. Cez.* 107. W sercu iéy miłość usiadła. *Jag. Wyb. D b.* Czart od początku świata na tym rzemieśle usiadł, aby nas odwodził od prawdy. *Rey Pſt. L.* 4. Bym się za światem uganiał, i ten teraźnieyszy wiek umiłował, na tym byłbym usiadł, i tam proporce moie w próżności szerzéy niż tu rozpościerałbym. *Smotr. Ex.* 3. Bolesław, dosyć maiąc, że okrutniki Ruſkie zawściągnął, też i sam z pokoiem usiadł. *Krom.* 274, przeſtał woiować). – *similiter*: Niż Alexander świat posiadł, iakie woyny, iakie odmiany na świecie były, aż sam usiadł. *Podw. Wr.* 41, ucichł, spelzł, przepadł, ſtille werden, ruhig werden. Usiadł na liczbie. *Rey Pſt. T t* 2, upadł na rachunkach, nie wywiódł się, er blieb ſitzen mit ſeiner Rechnung; konnte ſich nicht ausweiſen. – §. *tr. poet.* Jerozolima na dwóch górach leży, Które usiadły właśnie przeciw sobie. *P. Kch. J.* 70, leżą, die Berge liegen einander gegenüber.

USIKNĄC się *recipr. idntl.*, Usikać się *kont.*, uszczać się, ſich bepiſſen. Lekarſtwo tym, którzy się usikaią w pościeli. *Spicz.* 252. Kiedy się dzieci usikaią, dać im mysz zjeść warzoną. *Sien.* 378 *et* 145. Poſtawne ziele dzieciom mokrzącym i usikaiącym się w pościele użyteczne. *Syr.* 145.

**USIŁ, – u, *m.*, USIŁEK, – łku, *m.*, USILNOSC, – ści, *ż.*, uczynek z natężeniem sił, czynność wielka, die Anſtrengung der Kräfte, die Bemühung, das Beſtreben; *Bh.* auſyli *Bs.* usilnòſt, sila *violentia*, *impetus*, *conatus*; *Rg.* usilnoſt, ussionos; *Rs.* усиліе. Srogo nas martwiły długie oczekiwania i próżne usiły. *Przyb. Luz.* 165. Długiemi usiłki dokazał swego. *Zab.* 12, 222. Widząc nieſkuteczne usiłki swoie w dopięciu ſtraconych praw, sami się onych zrzekli. *Nar. Hſt.* 5, 210. Wyprawili Krzyżacy posły do papieża, którzyby usiłkom naszych przeszkadzali. *Krom.* 523. Zginąłem, sama pomoc twa o boże! Wszyſtkie usiłki nieprzyiacioł zmoże. *Kchw.* 97. Próżny usiłek. *Zab.* 15, 11 *Kniaź.* Drugich próżnowanie więcéy sprawi, niż inszych naywiększa usilność. *Lub. Roz.* 502. USILCA, – y, *m.*, gwałciciel, der Gewaltanthuer; *Boh.* náſylnjk; *Bsn.* usilnik, usionik, posilnik, (usionik, samosilnik *tyrannus*); *Rg.* ussilnik, uſsionik; *Crn.* hrêpenik; *Rs.* нуждникъ; *Ec.* нарučникъ, нáглъ на дѣло. Leci z wozem usilca, *raptor.* *Zebr. Ow.* 117. USIŁOWAC *cz. ndk.*, *Bh.* uſylowati, ſnažiti ſe (cf. snażny); *Slo.* uſyługi, uſylugi ſe, ugimám ſe; *Sor.* 1. ſcdźbuyu, proczuyu ſo, pohrodźam; *Crn.* hrepenęti; *Vd.* nasiliti, naposiluvati, nasheluvati, napohajati, se mujat, pomujat; *Cro.* nasztojam (cf. naſtać, cf. nalegać; *Cro.* uszilyújem *cogo*); *Rg.* ussiliti, usillovati, uſsillovati; *Bs.* usillovatise, sillovatise, (*Bs.* usillovati, sillovati *vim inferre*); *Rs.* усилиться, усиливаться, жилиться (cf. żyła), нудиться (cf. nudzić, cf. nukać), домóчься, домогáться (cf. domagać), тщи́ться, потщи́ться, потщаться; *Ec.* усúлствую, ремúтися, пружатися (cf. prężyć, cf. natężyć), нарýчествую, руки налегаю; usilnie się ſtarać, nacierać, (*ob.* *pogłobić), nach etwas ringen, ſeine Kräfte darnach anſpannen, darnach ſtreben, trachten. Usiłować o co, w czym. *Cn. Th.* 1201. Usiłuycie, abyście przez dobre uczynki wezwanie wasze pewne uczynili. 3 *Leop.* 2 *Petr.* 1, 10, do tego się pniycie. 1 *Leop.*). Usadził na to serce swoie za Danielem, aby go wyswobodził, i usiłował o tym aż do zachodu słońca, aby go wyrwał, 1 *Leop.* 6, 14. Nie zaſtawiay się obliczu mocnego, ani usiłuy przeciwko byſtrości rzéki. 3 *Leop. Syr.* 4, 32, ani siłuy przeciwko byſtrości rzéki. 1 *Leop.*). Żeby takim zbytkom zabieżało się, *usiłowiłem, ile zemnie być mogło, abym przez tę xiążkę lud oświecił. *Sak. pr. pr.* – *aliter:* Król bunto-

wnikom wszyſtko odpuścił; zkąd rycerſtwo bardzo nań usiłowało, mówiąc: nie trzeba na walkę miłościwego. *Gwag.* 42, *Biel. Sw.* 178, usilnie nań nalegało, ſie drangen ſehr auf ihn. USIŁOWANIE, usilne ſtaranie, usilność w naleganiu, die Anſtrengung, angeſtrengte Bemühung; *Crn.* sadętje, sadętk, hrêpenje; *Cro.* nasztojanye, terszenye; *Rs.* подвигъ, домогательство, ревностъ; *Ec.* потщаніе. Będę krzyczeć dla usiłowania mocnych okrutników. 3 *Leop. Job.* 35, 9, dla nasiłowania ich. 1 *Leop.*). USILNY, *USIŁOWNY, -a, -e, USILNIE, *USIŁOWNIE *adv.*, *Vd.* natishezhen, nasilen, silaſt, naganjezhen, tishezhen, silen; *Rg.* usion, usioni, uſsilni; *Bs.* sillan, usilan, usillan, (*Bs.* usilno, silno, sillom *coacte*, usiono, posilno *enixe*); *Rs.* усилный; usiłuiąc, z usiłowaniem, mocno nacieraiąc, nalegaiąc, kräftig, mit Macht, Nachdruck; nachdrücklich, inſtändig, dringend. *Enixa opera*, usiłowna i pracowita robota. *Mącz.* Usiłownie, pracowicie, ze wszyſtką pilnością i mocą. *ib.* Usilnie mię o to prosił, pilnie wielce a pokornie, uſtawicznemi prośbami. *Smotr. El.* 14. USILSTWO, -a, *n.*, *Ec.* усилство; gwałt, die Gewaltthätigkeit. Spozywani o mężobóyſtwo abo zgwałcenia abo usilſtwa, abo też o naiazdy domowe i gwałtowne wybicia. *Vol.* 2, 732, *et* 4, 913. Któryby towarzysz usilſtwo popełnił, gardłem ma być karan. *ib.* 1698. Jakby wiedzieć miała O córki swéy usilſtwie, włos darła czochrany. *Zebr. Ow.* 119, *quam raptam sciſſet.*

USKAKUIĘ, *ob.* Uſkoczyć.

USKĄPIĆ *cz. dk.*, Uſkąpiać *ndk.*, *Bh.* uſkaupiti; *Vd.* dohranuvati, dodershati, perterduvati); przez ſkąpſtwo urwać, umnieyszać, uiąć, aus Geiz abzwacken, abknicken, *pr. et tr.* Jakie łakomſtwo lichwiarzów w obrzynaniu i uſkąpianiu złota. *Gaz. Nar.* 1, 328 *b.* Ja, lubo zaszczyt mógłbym mieć zwycięztwa cały, Dziś iednak chcę sam sobie uſkąpić téy chwały. *Min. Ryt.* 1, 116. - Uſkąpić się *recipr.*, zeyść na czym, braknąć, fehlen, mangeln, Mangel haben. Póki w oſtatnim tchu się nie uſkąpię, Méy niewinności póty nie odſtąpię. *Chrość. Job.* 98.

USKARBIĆ, *ob.* Skarbić.

USKARŻYĆ się *recipr. dk.*, Uſkarżać się *ndk.*, uſkarżać się na kogo przed kim, = ſkarżyć się, żalić się. *Cn. Th.* 1202, über einen klagen, ſich über einen beklagen, beſchweren. Uſkarżyć się, ſtyſkować, ſkwierczeć, żałować się na tego co na mnie praw przed nimże. *Cn. Th.* 1202. Niemasz się na co uſkarżać. *Teatr* 7, 18. Uſkarżaiący się częſto, Uſkarżliwy, *ob.* Skwierczek, Skarga.

*USKIPIEĆ *neutr. dk.*, kipiąc wyciec, überſieden, ſiedend überlaufen, überſprudeln, überwallen. Warzyć kura w wodzie bez uſkipienia. *Sien.* 290.

USKLEPIĆ *cz. dk.*, Uſklepiać *ndk.*, ſklepiąc urobić, wyſtawić ſklepienia, fertig wölben, Gewölbe aufſtellen, bauen, *pr. et tr.* Kamienie niższe nie mogły gmach uſklepić bez zawornika. *Zabł. Roz.* 147. On głosi, iak pszczołka sześciogran uſklepia. *Zab.* 14, 88. Świątnice sobie wdzięczności uſklepił. *Zab.* 8, 275 *Jak.*

UŚKLNIĆ *cz. dk.*, lśnącym uczynić, glänzend machen, glänzen. Uśklnić się *recipr.*, lśnącym się robić, ſtać, glänzend werden, *pr. et fig.* Uśkluić się i uklarować do oka. *Mon* 69, 587.

USKOCZYĆ *cz. dk.*, Uſkakuie *Pr.*, Uſkakiwać *frequ.*, *Bh.*

uſkočiti, uſkakati, uſkakowati; *Vd.* vſkozhi; *Rg.* uſkoccitti, uſkokki; *Cro.* uszkáchem, uszkochilszem; *Bs.* uſkocitti; *Rs.* ускользнуть, ускочить, ускокнуть, ускакать, ускакивать, упрыгнуть, упрыгивать; ſkacząc uyść, umknąć, uciec, uniknąć, nagle, z trzaſkiem, porwać się, uchylić się, auf die Seite ſpringen, abſpringen, mit einem Sprunge entgehen, entſpringen, entwiſchen, ausweichen, entweichen, entfliehen. Uſkoczywszy na bok uchroniłem się. *Nag. Cyc.* 15. Ze ſtrachu do ciemnych lochów rączo uſkoczyła. *Otw. Ow.* 142. Młokos ten nie umie chyba uciekać, a przed guzem uſkakować. *Rey Zw.* 164. Ochrzcił się Mindak, chcąc tym sposobem upadkowi od Krzyżaków naſtępuiącemu, uſkoczyć, *eripere se. Krom.* 263. Żaden mocarz mocy bozkiéy nie uſkoczy. *Pieś.* 3. Jeśli winowaycy kary uſkoczą, czego się na resztę doczekamy? *Pilch. Sall.* 175. Wynurzony z Państwa Roman, na Podole uſkoczył, *profugit. Krom.* 576. - *aliter*: Gdy miał w drogę iechać, polecił żonę przyiacielowi, aby mu nie uſkoczyła z małżeńſtwa. *Ezop* 119, wykroczyła, wyſtąpiła). - **Recipr.* Uſkoczyć się, entſpringen. Wziąć konia za wodze chciała; ale się uſkoczył. *P. Keh. Orl.* 1, 96. USKOK, -u, *m.*, uſkoczenie, das Entſpringen; (*Bh.* auſkok *fraus*, wybieg. auſkočný *insidiosus*, auſkočnoſt podſtępność, auſkočnjk podſtępnik). Wszyſtko żywym pierzcha uſkokiem. *Kniaź. P.* 3, 120. - §. uſkok, -a, *m.*, *Slo.* uſkok *transfuga*, *Cro.* uszkok, *Rg.* uſkòk, *Bs.* uſkok, pribegh, bjesgjallaç, ein Entſprungner, ein Ueberläufer, Ausreiſſer. Uſkoki, narody błąkaiące się Albańſkie i kraiów okolicznych, osiadłe w Kroacyi. *Dyk. G.* 3, 173.

*USKOWANY, -a, -e, n. p. Weź szałwii liſtu wązkiego albo uſkowanego. *Syr.* 66. ? cf. uszkowaty, podługowaty.

USKRAMIAĆ, *ob.* Uſkromić. USKRAMIACZ, *ob.* Uſkromiciel.

USKROBAĆ *cz. dk.*, ſkrobiąc odjąć, abſchaben. - §. *Med.* Uſkrobać, uyść taiemnie, nieznacznie umknąć, ukradkiem uſkoczyć, heimlich entweichen, entkommen, entfliehen. Chciał uſkrobać ścieszką nieznaczną i ſkrytą. *Pot. Arg.* 298. Myślał on iak nayswobodniéy uſkrobać z kradzieżą. *ib.* 456. Bici haniebnie, do zamku ledwo uſkrobali. *Tward. W. D.* 50. Łasica, chcąc od śmierci uſkrobać złapana, Prosi człeka, by życiem była darowana. *Min. Ryt.* 4, 16. Zapasem śmierć każdemu, a wielki i mały Jéy nie uſkrobie. *Zab.* 9, 325 *Jżyck.*

USKROMIĆ, *USKROMNIĆ, *USKRONIĆ *cz. dk.*, Uſkramiać *ndk.*, (*Bh.* uſkrowniti umnieyszyć); ſkromnieyszym uczynić, uśmierzyć, okrócić, uiąć w kleszcze, bändigen, zähmen, zügeln. Uſkrom' a ochełznay ięzyk twóy. *Wrob.* 76. *Temperantia*, powściągliwość, uſkromianie. *Mącz.* Poſt ieſt powściągnienie pożądnych ludzi od wszelakiego zbytku i rozkoszy cielesnéy, i uſkromienie a utrapienie ciała naszego. *Zygr. Gon.* 356. Rozumem młodość trzeba uſkramiać, nie siłą. *Min. Ryt.* 4, 165. Złego ięzyka żadną nauką nie uſkronisz. *Eraz. Jęz. O.* 8. Uſkromń myśl a serce swoie. *Rey Pſ. Ooo* 3. Sposób, którym ta iego zuchwała myśl mogłaby być uſkromiona. *Lat. Kom. D.* 3. Uſkromić się, *Ec.* укротѣватися, утихать, укротиться. Ręka bozka uſkramia zbrodnie. *Teatr* 5, 141. - *aliter*: Jozef umyślił Maryi płodem obciążonéy odbieżeć; alić Bóg Józefa trwożliwego uſkromnił, a co się działo doſkonale iemu oznaymił. *Zrn. Pſ.* 5, 546 *b*,

uspokoił, er beruhigte ihn. USKROMICIEL, USKRAMIACZ, -a, *m.*, uskramiaiący co, der Bändiger. Koń nieogłaskany uskromiciela zrzuca i onemu otrząsa się. *Mon.* 71, 737. *Temperator*, uskramiacz, powściągacz. *Mącz.*

USKRZYDLIĆ *cz. dk.*, w skrzydła opatrzyć, upierzyć, beflügeln, mit Flügeln versehen. On oczy wzniósłszy, widział, że stał wszędy Lotnych rycerzów zastęp uskrzydlony. *P. Kch. J.* 484, *P. Koh. Orl.* 1, 47.

USKRZYNĄĆ *cz. idntl.*, mocno przyskrzynąć, przyskrzynąwszy uszczknąć, *Vd.* vshkerniti, pershkerniti, vklupati, stisniti, vkleniti, notervklupati, notersashkerniti; *Ross.* ущемишь, ущемлять, ущемливать; stark einklemmen, abklemmen, abquetschen. Oślica przycisnęła się do ściany, i uskrzynęła a obraziła w nogę Balaama. 1 *Leop. Num.* 22. Kogo raz uskrzyną drzwi, palca drugi raz między nie nie kładzie. *Pot. Arg.* 317, po szkodzie mądry; sparzywszy się, dmucha). - *Recipr.* Uskrzynąć się, n. p. w palec, uszczknąć się, sich klemmen, einklemmen, z. B. sich den Finger klemmen. Nie wtykay palca między drzwi, bo się uskrzyniesz. *Rys. Ad.* 43, *Cn. Ad.* 724. - *tr. fig.* uskrzynąć się, uszkodzić się, szkodę wziąć, Schaden nehmen. W iedney nas części Gallija uszkodzi, Drugiey się przyszło w Hiszpanach uskrzynąć. *Chrość. Luk.* 146. Że pewnie zginąć i między szkopułami temi się uskrzynąć Biedna Moskwa tuszyła. *Tward. Wł.* 32.

USKUBNĄĆ *cz. idntl.*, skubiąc urwać, abzausen, abrupfen, *pr. et fig.* Radbym, aby mu można uskubnąć kawałeczek gruntu, a przez to móy ogrodek przysporzyć. *Teatr* 11, 100.

USKUTECZNIĆ *cz. dk.*, do skutku doprowadzić, skutkiem dokazać, wykonać, *Bh.* pořiditi, působiti; *Sr.* 1. wudżewam; *Crn.* dapernasham; *Vd.* sarozhit, opravit, opraulati, vunopraviti, dopernesti, vundopraviti, vundopernesti, dostoriti; wirklich machen, bewerkstelligen, ausführen. Naylatwieysza rzecz poradzić; ale uskutecznić, to sztuka. *Teatr* 7, 83. USKUTECZNIACZ, -a, *m.*, skutkiem dowodzący, wypełniacz, der Bewerkstelliger, Vollbringer, Vollführer; *Bh.* působce; *Bs.* usroctúk, uzrokujucchi, *f.* uzrociça.

**USKWARZYĆ *cz. dk.*, Uskwarzać *ndk.*, Uskwarzyć kawał sloniny, : tak ią wytopić, aby się tłustość zupełnie rozpuściła, a mięso i włókna obróciły w skwarki. *X. Kam.*, durchprägeln. - §. skwarząc utłuścić, ukopcić, beprägeln, prägelnd, kröschend anfetten, fett machen, beräuchern. Faunie! przed roku każdego poczęciem, Tłustym ci ołtarz uskwarzam koźlęciem, *Hor.* 2, 127 *Nar.*

USKWIERAĆ kogo, *Tr.*, uciskać, mocno doskwierać, einem sehr zusetzen, ihn quälen, plagen.

USŁAĆ, USCIELAĆ, *Bh.* bostlati, bostlal, bostelu, bostlawam; *Ross.* устлать, устелю, устилать, (*distg.* услать, усылать posłać, posyłać); *ob.* Słać, Ścielę. USLACHCIĆ, USLACHETNIĆ, USZLACHCIĆ, *ob.* Szlachcić. USŁAPAĆ, USZŁAPAĆ, *ob.* Słapić. USŁAWIĆ, *ob.* Sławić. USLINIĆ, *ob.* Slinić. USLIZNĄĆ się, *ob.* Śliznąć się, Ślizgać.

USŁONIĆ *cz. dok.*, zasłaniaiąc uchronić, versteckt halten, durch Versteckung, sichern, verbergen. Nasi Brodnicę taiemnie w nocy pokuszaiąc ubieżeć, usłonić się przedsię nie mogli, i odgromienie ponieśli, *non latuerunt. Krom.* 611.

USŁUCHAĆ, *F.* usłucha *cz. ndk.*, *Usłuchnąć *idntl.*, *usłuchywać *czfl.*, *Vd.* vshlishati; *Ec.* услышать; baczne ucho dawać słosuiąc się do czyiéy rady, napominania, posłusznym mu być, einem folgen, gehorchen, Gehör geben, seinen Rath befolgen, ihm gehorsam seyn. Strofuy grzesznika łaskawie, ieśli cię usłucha, zyskałeś duszę iego. *Sekl. Math.* 18. Nie źle czasem usłuchać, kiedy sługa radzi. *Pot. Arg.* 383. Herod wiele rzeczy czynił, usłuchywaiąc S. Jana, a z chucią go słuchał. *Leop. Marc.* 6, 20, *Chodk. Kość.* 53. Usłuchnąwszy Jsidy Teletuza, corkę przed oycem ukryła. *Otw. Ow.* 380. Kto zbawion chce być, usłuchnie boga z nieba wołaiącego. *Zrn. Pst.* 3, 556 *b.* Bozkiego głosu usłuchną obłoki, J obleią ziemię hoynych dżdżów potoki. *Chrość. Job.* 151. Już Panu wżdy kiedy uwierzmy, a wołaiącego usłuchniymy, i do niego się obroćmy! *Zrn. Pst.* 3, 573. Jeśli usłuchaią a strzec będą, wypełnią dni swoie w dobrach; a ieśli nie usłuchaią, będą zniszczeni. *W. Job.* 37, 11 *et* 12, ieśli posłusznemi będą *Bibl. Gd.*). W przygodach człowiecze serce *usłuchawa boga kołacącego. *Sk. Kaz.* 347 *b.* Nie obeyrzy się nazad, woła, nie usłuchnie, Jeśli ruszywszy sadła pies ucieka z kuchnie. *Pot. Zac.* 23. Insza wysłuchać, insza usłuchać. *Fr. Ad.* 18. - §. Bóg usłuchał twoie prośby, przychylił się do nich, die Bitte erhören. Usłuchanym być, *Ec.* услышатися. USŁUGA, -i, *ż.*, *Rs.* услуга; posługa, posługowanie, der Dienst, die Bedienung, Aufwartung. Człowiek, którego mi oyciec przydał do usług. *Teatr* 31 *c*, 18. Kto dwom panom służy, z usługą się rozdwoi. *Zab.* 15, 207. - §. usługa, przysługa, grzeczność wyrządzaiąca się komu, der Dienst, die Gefälligkeit, der Freundschaftsdienst, Liebesdienst; *Crn.* postreshba; *Vd.* strieshba, postrieshenje; *Rs.* угожденіе, дружение (cf. ugodzić, cf. drużyna). Chęcią się, nie datkiem, mierzą usługi. *Zab.* 5, 219 *Off.* - *Compliment.* do usług, Ihnen aufzuwarten. Jak się masz? *Rsp.* Do usług Pańskich. *Teatr* 55 *b*, 25. - §. usłuca, zasługa, das Verdienst, das man sich erworben hat, die Meriten. Maiąc wzgląd na wierne usługi tego obywatela, kamienicę iego od wszelkich ciężarów uwalniamy. *Vol.* 5, 594. USŁUGACZ, -a, *m.*, posługacz, *Vd.* strieshaunik, postrieshnik; der Aufwärter, Wärter, der einen oder etwas zu bedienen hat. Numa arcykapłanów, wieżdźbiarzów, Saliów i innych według kapłańskiéy dostoyności usługaczów postanowił. *Fal. Fl.* 6. USŁUŻNOŚĆ, -ści, *ż.*, *Crn.* slushnost; *Vd.* slushlivost, slushovolnost; *Rs.* услужливость, прислужливость, ласковость, увѣтливость, благоугодность: chęć usłużenia, przysłużenia się drugiemu, die Dienstfertigkeit, Dienstbeflissenheit. Przymnażay powszechnego dobra ludziom, przez szczodrobliwość, usłużność i grzeczność. *Mon.* 70, 322. Podnosić w sobie ducha obywatelskiego, wrażać sobie skuteczną Rzpltéy usłużność, mamy za naycelnieyszą powinność. *Dyar. Gr.* 51. Nie dostanie się urząd ten tylko osobie doświadczonéy w zaufaniu i usłużności. *Gaz. Nar.* 1, 147 *b.* USŁUŻNY, -a, -e, *Slo.* slużebný (cf. służebny); *Sr.* 1. pošwużbne; *Crn.* postreshliv; *Vd.* slushliu, slushovolen, radoslushliu; *Rs.* услужливый, прислужливый, прислужникъ, прислужница, услужникъ, услужница, угождатель, увѣтливый, угодливый,

угодникъ, угодница, благоугодный, кидкій, кидокъ, изкàтеленъ; chętnie się przysługuiący, dienſtfertig, dienſtwillig. Człowiek usłużny. *Teatr* 52, 21. Wszędzie cnotliwego i oyczyznie usłużnego obywatela pamięć zoſtawił. *Dyar. Gr.* 554. Pała chęcią być usłużnym oyczyznie. *Gaz. Nar.* 2, 236. Glińſki usłużny Moſkwie, wszyſtkich sił przykładał, aby iéy ufność pozyſkać. *Kur. P.* 23. - Usłużny, posłuszny, gehorſam. Kto pilnie ſtrzeże praw, a cnocie usłużny, Taki częſto nic nie ma, i prosi iałmużny. *Teatr* 44 *d*, 34. - §. *aliter*: Wory wełniane od razów nieprzyiacielſkich dla zasłony bywaią nayusłużnieysze. *Jak. Art.* 2, 364, nayzdatnieysze, naylepiey służące, dienlich, tauglich. USŁUŻYĆ *czyn. dok.*, Usługować *kont.*, *Bh.* obſlaužiti; *Crn.* poſtręshem, poſtręzhi; *Vd.* ſtrezhi, ſtriezhem, poſtrezhi, obſtrezhi, poslushiti (cf. ſtrzedz, cf. posłużyć); *Sr.* 1. wobſłwujam; *Cro.* obszlusávam; *Sla.* poslúxiti; *Rs.* услужить, услуживать; *Ec.* услуговàти; posługować, posługą czyią się trudnić, einen bedienen, ſeinen Diener machen, ihm aufwarten, die Aufwartung bey ihm haben. Pan idzie, on przy nim, gdy pan chory, on usługuie, zabiega, nie śpi. *Gor. Sen.* 276. Gdy cię zimnica o łóżko uderzy, będziesz miał, żeby ci kto usługował, gdy pieniądze są. *Zab.* 5, 217. Pałasz, kochasz, wiernie usługuiesz. *Paſt. F.* 65, służysz, *dwór czynisz). Usłużenie, posługa, die Bedienung. Od służących ściśle usłużenia wyciągamy. *Kras. Pod.* 2,56. Bez domu, pieniędzy i usłużenia. *Kras. hiſt.* 44. Usłużonym być dobrze, źle, = posługę mieć dobrą, złą, gut oder ſchlecht bedient werden. Ten, co sercom rozkazuie, naylepiéy ieſt usłużonym. *Mon.* 72, 816. Wolę być źle usłużoną, a mieć sługi zawsze wesołe. *Teatr* 24 *c*, 61. Chcę być usłużonym z dobrego serca; sługa, którego tylko boiaźń kary wzrusza, dobrego pana nie godzien. *Kras. Pod.* 2, 196. Tak był dobrze usłużonym, że go uprzedzano w tym nawet, co rozkazać miał. *ib.* 2, 196. - *Simil.* Usłużenie armaty. *Jak. Art.* 1, 407, die Bedienung des Geſchützes, der Kanone. Narzędzia armatne, szufle, szczotki, ſtęple i inne sztuki potrzebne do usłużenia armat. *Jak. Art.* 3, 304. - §. Usłużyć komu, = przysługę mu uczynić, *Rs.* благоугождить, удружить чѣмъ кому, сослужить; einem einen Dienſt erweiſen, ihm dienen. Bardzo dobrze udałeś się do mnie, chętnie ci usłużę. *Teatr* 49, 69. Attykus, niespracowany w usłużeniu, powagą, radą, pieniędzmi zasilał wszyſtkich. *Kras. Hſt.* 122. - §*. Usługować prawu. *Eras. Ob. D*, posłusznym być, słuchać, gehorchen. USŁUŻYCIEL, - a, *m.*, usługuiący, der Bediener, der Dienſterweiſer; *Cro.* obszluzitel *adminiſtrator*). Tam Moyżesz rozdzieliciel wody, a tu Gabryel usłużyciel cuda. *Pim. Kam.* 231. USŁYSZEĆ, *Boh.* doſlechnauti, doſlechl, doſlechnu, doſlenchám (*ob.* dosłyszeć); *Crn.* ushlishem, ushlishati; *Rg.* uslisciti, usliscjati; *Bs.* uslisciti, cjutti, pricjutti; *Cro.* vszlissiti, vszliſsújem; *Ross.* прослышать, внимать, внемлю; n. p. *Usłyszwa (*dualis*, = usłyszmy dway pierwéy Nikandrze od niego, Co to powiedzieć chce nam takowego. *Paſt. F.* 282, *ob.* Słyszeć.

USMALAĆ, *ob.* Usmolić.

USMARKAĆ *cz. dk.*, smarkiem uwalać, berotzen, beſalbern. Usmarkać się, *mucco fluere. Cn. Th.* 1202. (*Bh.* uſmrkanec smarkacz, usmarkany).

USMĘCIĆ, *ob.* Smucić, Smęcić.

*USMEKTAĆ, *F.* usmekce *cz. dk.*, ubrudzić, beſchmutzen. Stała gniotąc iagody iesień usmektana. *Zebr. Ow.* 28, *sordidus.*

UŚMIAĆ się, *F.* uśmieie się *recipr. dk.*, dosyć się naśmiać, ſich müde lachen, ſatt lachen. Narobi się trocha hałasu, ale się za to uśmieiemy do woli. *Teatr* 11 *b*, 79. UŚMIECH, - u, *m.*, uśmiechnienie, *Vd.* posmiehik, smiehik, smieh, smejanje; *Rg.* posmjĕh; *Ross.* усмѣшка, смѣшóкъ, улыбка; *Ec.* усклабленïе; mina łagodnie się śmieiąca, das Lächeln. Z uśmiechem i łagodnością iéy to powiedział. *Klok.* 90. Uſta iéy słodką ſkromnością wabiły w uśmiechu. *Kras. Off. H.* 2. (*Slo.* uſmiwka, uſmiwalka, uſmiwatelka ironiia). UŚMIECHNĄĆ się *recipr. idntl.*, Uśmiechać się *ndk.*, *Sr.* 1. wuſmeju ſe na cjo, wuſmewkam ſo, pſiſmewkam ſo, poſmeju, poſmejem; *Crn.* musem se, musiti; *Vd.* posmihavat, posmejatise, na smieh se dershati, smehuvati, nasmehuvatise, smiehlivati; *Bs.* nasmihnutise; *Rg.* posmjĕhnutise, posmiatise, posmjehivatise; *Rs.* усмѣхнуться, усмѣхаться, ухмыляться, улыбнуться, улыбаться; *Ec.* пригла́млива́юся, присмѣиваюся, улыскатися, улыбаться, усмѣхаться, осклабитися, осклаблятися, усклабиться, усклабляться, восклабляюся; w łagodny i cichy śmiech twarz układać, lächeln. Szalony śmieie się głosem; ale człowiek mądry po cichu się uśmiecha. *Bud. Sap.* 21, 23, *Zab.* 12, 286 *Dudz.* Niech tylko złoto zobaczy, zaraz się uśmiecha. *Teatr* 15, 85, umizgnie się do niego). Pewnie oszuſt, co się rad uśmiecha. *Jabl. Ez.* 22. Uśmiechnął się, znać zezwala. *Cn. Ad.* 1213. Uśmiechać się komu, śmiać się społem, abo też, śmiechem poświadczać. *Cn. Th.* 1203, einem zulächeln. Niebym nie żądał, tylko bym przez twych pięknych oczu słodkie uśmiechnienie Zyſkał nieocenione twoie potwierdzenie. *Chod. Gesn.* 3. UŚMIECHLIWY, *UŚMIECHŁY, - a, - e, UŚMIECHLIWIE *adv.*, łagodnie do śmiechu ułożoną twarz pokazuiący, wesoły, przyiemny, freundlich; (*Boh.* auſměſſný urągliwy); *Sla.* ljubazan; *Rs.* улыбчивый, миловидный, миловидно; *Ec.* смѣхливый, смѣшливъ, веселаго нрава человѣкъ, другихъ смѣшащïй. Róża się od uſt Zefira w inną ſtronę ſkłania, J wnet uśmiechła wraca do ich całowania. *Chod. Ges.* 124. Witał uśmiechliwą iutrzenkę. *Przyb. Ab.* 188, *Przyb. Luz.* 113. Odtąd niech mi iuż każda godzina upływa Uwieńczona wdziękami, każda uśmiechliwa. *Przyb. Ab.* 34. Jasno i uśmiechliwie przed moim okiem obrazy się snuły. *Przyb. Ab.* 50 *et* 142. UŚMIECHLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, twarzy pogodność, die Freundlichkeit; *Sr.* 1. miloſcziwoſcź (cf. miłościwość); *Rs.* миловидность.

*UŚMIERCIĆ *cz. dk.*, *Bh.* uſmrtiti; śmierci nabawić, tödten. Wiadomość ta żałosna mało mnie natychmiaſt nie uśmierciła. *Teatr* 16 *b*, 76. **UŚMIERTELNIĆ *cz. dk.*, śmiertelności nabawić, ſterblich machen; *oppos.* nieśmiertelnić, unieśmiertelnić). Uśmiertelnienie wszelkiego ſtworzenia. *Przyb. Milt.* 325.

UŚMIERZYĆ *cz. dk.*, Uśmierzać *ndk.*, *Bs.* umiriti, smiriti; *Rg.* umìriti, umilliti; *Cro.* umirújem; *Crn.* miriti, potihiti; *Vd.* potolashit, v'tolashit; *Rs.* смирить, смирять, умѣрить, умѣрять, миротворить, умиротворить, миротворствовать, угомонить, угомонять,

мирить, помирить, умирить, умирять, усмирить, усмирять; uſkromić, ułagodzić, udobruchać, bändigen, hemmen, zähmen. Uśmierz tę niepotrzebną boiaźń. *Teatr* 5 *c*, 62. Bóg słowem *dziwy uśmierzał. 3 *Leop. Syr.* 45, 2, *dziwy krócił. 1 *Leop.*). Na urzędzie nie będzie mógł złych namiętności swoich powściągnąć, kto w prywatnym życiu ich uśmierzyć nie umiał. *Mon.* 70, 561. Był seym dla uśmierzenia i zgodzenia. *Baz. hſt.* 45, *pacificationis*). Gniew uśmierza odwłoka. *Cn. Ad.* 258. Uśmierzaiący, *Rs.* усмирительный. Narody te były zawsze nieuśmierzone i wolne. (*Stryik.* 105, niepodbite). UŚMIERZYCIEL, - a, *m.*, uſkromiciel, *Bs.* umiritegl, koji umiriti; *Cro.* krotitel, ukrotitel, pomiritel, umiritel; *Rg.* umiritegl, pomiritegl, mirotvoraz, smiritegl; *Rs.* усмиритель, умиритель; der Bändiger. UŚMIERZYCIELKA, - i, *ż.*, *Bs.* umiriteglisa; *Cro.* ukrotitelicza; *Rag.* umiritegliza, smiritegliza; *domitrix.* *Mącz.*, die Bändigerinn.

UŚMIGAĆ, *ob.* Śmigać. USMOLIĆ, *Bh.* uſmoliti; *ob.* Smolić. USMUKNĄĆ, *ob.* Smukać.

USNĄĆ *med. idntl.*, Usypiać *ndk.*, (cf. uśpić, usypiać), *Bh. et Slo.* uſnauti; *Sr.* 1. wuſnu; *Vd.* vspati, obspati; *Rg.* usnutti; *Ec.* усыпаю; *Rs.* уснуть; zasnąć zupełnie, einſchlafen. Usypiam, poczynam spać. *Mącz.* Usnął tak twardo, choć się był nie ſtrudził, Żeby go były ani trzaſkawice, Ani grom, ani piorun nie obudził. *P. Kch. J.* 372. Gdy całe nie może usnąć w nocy ſtary, O iakie mu na myśli roią się poczwary. *Zab.* 8, 397. Oczy mu się zlepiaią, usypia biedne dziecię. *Teatr* 2, 119. Uśniy dziecię, uśniy moie, Uspokoy członeczki swoie. *Groch. W.* 367. Nie raz iuż na spoyźrzenie piękności sprawiedliwość usnęła. *Teatr* 29, 125, oczy przymrużyła, przez szpary patrzyła, oślepła, umilkła). - §. *tr.* Dam mu, aż uśnie. *Cn. Th.* 1203, uśpię go, nie obudzi-ć się więcéy). - *Ec.* успе́нїе śmierć, (успенїе богородицы wniebowzięcie). Ofiara za uśnienie iego obchodzona nie była. *Smotr. Lam.* 174, msza zaduszna). (*Ross.* усо́пшїй, успшїй usnęły, umarły).

*USNACHT, *ob.* Husnacht.

USNADNIĆ *cz. dk.*, snadnym uczynić, ułacnić, erleichtern. Wydanie elementarnych książek i nabycia ich usnadnienie, wielką pomocą do wſkrzeszenia nauk. *Skrzet. P. P.* 2, 267.

UŚNIEDZIĆ *cz. dk.*, śniedzią czyli rdzą ſpokryć, mit Roſt bedecken, roſtig machen. Bóg złoty wiek uśniedził miedzianym pokoſtem. *Hor.* 2, 357, *inquinauit aere tempus aureum. Min.*

USNUĆ, USNOWAĆ, *F.* usnuie *cz. dok.*, snuiąc urobić, utworzyć, hervor winden, durch Winden und Fädeln hervor bringen, *pr. et fig.* Odſtrychnąwszy ſkrzydła, twarz natychmiaſt prawą Ceixową usnował z wyraźną poſtawą. *Zebr. Ow.* 288, *in faciem Ceicis abit*, przemienił się, przeobraził). - §. usnować, upętać, verſtricken, feſſeln. Samaż załoga oblężenie ſkraca, Domicyusza usnowawszy w łyka, Da Cezarowi, i bramy odmyka. *Chrość. Luk.* 53.

USOLIĆ, *ob.* Solić.

USOWITOWAĆ *cz. dokon.*, sowitym uczynić, verdoppeln. Abyś ten swóy błąd usowitował iego błędem, głupie słowa z niego przywodzisz. *Smotr. Ex.* 25.

UŚPIĆ *cz. dk.*, Usypiać *ndk.*, *Bh.* uſpati, uſpawati; *Sr.* 1. zaſpu, zaſpaću, do ſpara pžineſu; *Vd.* vseniti, noterspanjati, spanje donashati, saspat, sassipiti; *Rg.* usâkati; *Bs.* usciscкati, cinis zaspatti; *Rs.* усыпить, усыплять; *Ec.* успова́ти; (*actiuum Verbi* usnąć), nabawiać snu, robić, że kto uśnie, *pr. et tr.*, einſchläfern, in den Schlaf bringen. Przychodź senku, przychodź rączy, Przyydź senku usypiaiący. *Groch. W.* 366. Usypiaiący, *Ross.* усыпи́тельный. Wino uśpić umie, kto ie sporą czaszą piie. *Gor. Dw.* 279. Nie boię się uśpienia snem ku wieczności. *Ryb. Ps.* 20. Nie brzydzą się ludzkiéy krwi, nieinaczéy, by wołowa być miała, wylewać, którzy człowieka zabić, nie mówią zabić, ale uśpić, pożrzeć, pożobać, iako mak posiec. *Kosz. Lor.* 145 *b.* Wdzięcznym wnet byłem snem mile uśpiony. *Paſt. F.* 46. Pieszczonym kwileniem ptak usypia oczy. *Hul. Ow.* 81. Noc, miaſto tego, coby przykre kłopoty ukołysać i uśpić miała, to one rozpościera. *Pilch. Sen. liſt* 2, 7. Przykre kłopoty trudem zwyciężony J troſkę uśpił, która go trapiła. *P. Kch. J.* 253. Roztropność uśpiona. *Boh. Kom.* 4, 137. - *tr.* uśpić kogo, zabić. *Cn. Th.* 1203, in den Todesſchlaf wiegen. UŚPICIEL, - a, *m.*, usypiaiący kogo, usypiacz, der Einſchläferer, Einwieger. UŚPICIELKA, - i, *ż.*, die Einſchläferinn, Einwiegerinn. Noc uśpicielka frasunków. *Otw. Ow.* 301. UŚPIWRZÓD, ziele, Spiwrzód, Stowrzodowiec, Pieniężnik, goi wrzody, *lysimachia*, Pfennigkraut. *Urzęd.* 81, *Syr.* 303, *Sien.* 140.

UŚPIEĆ, uśpiać, uśpiał, *F.* uśpieie *med. dok.*, wſkórać, ausrichten; *Rs.* успѣть, успѣвъ, успѣваю. Djaboł nic nie uśpieie, by dobrze wszyſtkie swoie mocarſtwa dźwignął. *Smotr. Ap.* 10. - §. Uśpieć, s UŚPIESZYĆ; uśpieszyć kogo *cz. dk.*, *Bh.* uſpiſſiti; pośpiechem uprzedzić, einem voreilen. Kto kogo wprzód uśpieszy, niech się wygraną nie cieszy. *Dzwon. B.* 3.

USPOKOIĆ *cz. dk.*, Uspokoiać, Uspokaiać *ndk.*, Uspokoiwać *czſtl.*, *Bh.* ſpokogiti; *Vd.* sadovoljati, dovoljati (cf. do woli), potihnit (cf. uciszyć), potalashit, v'tolashit (cf. utulić); *Crn.* potihiti, miriti (*ob.* uśmierzyć); *Cro.* zadovólyújem, zadovolilszem; *Rg.* umîriti, izpokòiti; *Ross.* успокоить, успокоивать, (упокой pokoy wieczny dusz), смирѣть, смирѣю, обеззаботить, обеззабочивать (cf. zabezpieczyć), угомонить, угомонять. миротворить, умиротворить, миротворствовать; upokoić, spokoyności nabawić, beruhigen, befriedigen. Gryzie się niespokoyny, swego cienia boi, Ni się w dzień, ni się w nocy sam nie uspokoi. *Jabl. Tel.* 30. Chrześciiańſkie spory uspokoiwane nie bywały tylko przez sobory. *Smotr. Ap.* 128. Uspokaiał gniewy morſkie. *Groch. W.* 285, uśmierzał, udobruchał, ukołysał). Ta opiniia Aryſtotelesa ieſt wiary godna, gdyż się nie znaydzie lepsza, aniż żeby miała uspokoiać rozum. *Boter* 10, zadosyć mu czynić). Uspokoić siebie, albo zamieszanie myśli, obruszenie, das Gemüth beruhigen. Cieszyli mię, abym się uspokoiła. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 3. Jak się to więc ſtało, uspokoy mię. *Teatr* 30 *b*, 4, uczyń za dosyć moiéy troſkliwości, ciekawości). Nie może być żadne uspokoienie w kościach moich, gdyż uſtawicznie przed sobą widzę grzechy swoie. *Rey Pſ. Fff* 5, *Ec.* возпокоенїе. Lekarſtwo uspokaiaiące. *Krup.* 5, 195, *Ec.* упокоительный, заупокойный, покоевый, спокойный. Uspokoić się, usnąć, einſchlummern. Uspokoić kogo, uśpić, einſchläfern. Uśpiy dziecię, uśniy moie,

Uspokoy członeczki swoie. *Groch. W.* 367. Naymiłosierniejszy śnie, czasu pożerco, Ty uspokaiasz burzliwe umysłu nawały. *Zab.* 14, 156. - Uspokoić się, uspokoić myśl od zatrudnień, ułacnić się, die Geſchäfte abthun, ſich Muße machen, freye Zeit haben. Że dziś z nami być nie możesz, wielka szkoda; ale iak się uspokoisz, przybyway prędko. *Teatr* 9, 21. USPOKOICIEL, - a, *m.*, uspokaiaiący, *Rg.* umiritegl; *Cro.* zadovolitel; der Beruhiger, Beſänftiger. *Otw. Ow.* 458. Moſkale dziwni uspokoicielowie Rzpltéy. *Kur. P.* 167. USPOKOICIELKA, - i, *ż.*, die Beruhigerinn; *Rg.* umiritegliza; *Cro.* zadovolitelicza.

USPOŁECZNIĆ, *ob.* Społecznić. USPOLIĆ, *ob.* Spolić.

USPOSABIAĆ, Usposobić, *ob.* Sposobić.

USPRAWIEDLIWIĆ, *Vd.* popravishiti (*ob.* prawy, poprawić); *Cro.* opravichujem (cf. prawica); *Rag* opravdati, (*opposit.* okriviti *inculpare*, cf. krzywda) *Ross.* оправить, оправляю, оправливаю (cf. oprawić), обезвинити, обезвиняти (uniewinnić); rechtfertigen; *ob.* Sprawiedliwić. Usprawiedliwienie, das Rechtfertigen, die Rechtfertigung; *Sr.* 1. wozprawnoſcżené; *Vd.* popravishenje; *Rs.* оправданїе, *obsol.* справа (*ob.* sprawa). USPRAWIEDLIWICIEL, - a, *m.*, der Rechtfertiger; *Rg.* opravdalaz; *Cro.* opravichitel; *Rs.* оправдатель. Wiarę mamy w Jezusie Chryſtusie, usprawiedliwicielu, poświęcicielu i samym wykładaczu pisma. *Baz. Hſt.* 65. Chryſtus naszym ieſt odkupicielem, usprawiedliwicielem. *Rey Pſt. Q.* 2. USPRAWIEDLIWICIELKA, - i, *ż.*, die Rechtfertigerinn.

USPRZĄTNĄĆ *cz. idntl.*, na bok sprzątnąć, auf die Seite wegräumen. On rycerz usprzątnął sobie wiele żołnierzów żwawych. *Baz. Sk.* 37.

USRAĆ *cz. dk.*, uſeydać, *Rg.* usratti, beſcheißen. Błazen senatorſkiego domaga się ſtołku, Jakbyś czapkę powiesił na usranym kołku. *Pot. Jow.* 108. Usrać się *recipr.*, *Rg.* usrattite, usiramse; ſich beſcheißen. Czy to nowina, usrać się od ſtrachu? *Pot. Jow.* 2, 38, popuszczać.

USREBRZYĆ, *ob.* Srebrzyć.

USSAĆ *cz. dk.*, ſsaniem ująć, abſaugen; *Rs.* ycocàть, ycacывать; *ob.* Ssać.

USTA, *G.* uſt, *plur.*, *Bh. et Slo.* uſta; *Sr.* 2. huſta; *Sr.* 1. rt, rot, hort; *Crn.* uſta; *Vd.* uſte, vuſte, gobez (*ob.* gęba); (*Vd.* uſtna, vuſtniza *labium*; *Cro.* vuſta, vuzta, vúszta, (vuztniça, vusznicza *labium*; *Dal.* úsztna); *Rag.* uſta, (usna, usni, usniza, = warga); *Bs.* uſta; (*Bs.* usno, = warga); *Sla.* ůſta, uſtah, (usne, = wargi); *Rs.* ротъ, *G.* рта; *Ec.* уста, (znaczy także oſtrze); (*Ec.* устнѣ wargi); („uſta *vel* uſti, *nomen locorum in Bohemia ad confluentes amnes vel fluuiorum oſtia sitorum.*" *Dur.* 1, 232, cf. Uście, Uyście; *Etymol.* uyść, uyście; cf. *Lat.* os, oſtia, *Gr.* ὀςέα, ὀςᾶ); = wargi, gęba, die Lippen, der Mund. Poprzeczny otwór między nosem i podbrodkiem nazywa się *os*, to ieſt, gęba, a podniesione nieco w górę brzegi *labia*, to ieſt, uſta. *Wych.* 176. Plaſtr miodu, póki w uściech, póty słodko. *Rey Pſt. Xx* 5. Uſta iéy słodką ſkromnością wabiły w uśmiechu. *Kras. Oſſ. H.* 2. Różane uſta otworzyła. *Auszp.* 88. - §. Uſta, narzędzie mowy, (cf. ięzyk); na przykład: Tobie z uſt, iemu mimo uszy szuſt, *Slo.* tebe z uſt, gemu mimo uſſi ſuſt, *ob.* ucho, szuſt). Co w uściech, to i w sercu. *Zegl. Ad.* 46, *Slo.* co w uſtách, to w ſrdci. Co częſto ieſt na myśli, toż i w uściech bywa. *Sim. Siel.* 99, weſſen das Herz voll iſt, deß geht der Mund über. On w uściech co innego ma, inac ey myśli. *Min. Ryt.* 4, 138, nie raz co innego życzymy sobie uſty, a co innego sercem żądamy. *Pilch. Sen. liſt* 3, 181. Oyczyzna w uściech, a w sercu żądło u obłudnika. *Psalmod.* 32. Wierne i niewierne uſta. *Rey Pſt. D d d* 6. Uſta plugawe. *ib.*, plugawomowny). *Slo.* ſtudení, teplí weter z gednich uſt wipuſcať, zimny i ciepły wiatr z iednych uſt wypuszczać). Co mu do uſt padnie, wszyſtko płocho bredzi, Celem iego gryźć królów, śmiech budzić w gawiedzi. *Dmoch. Jl.* 37, co śl/na przynosi). Ty, co mną uſta wymywasz, słuchay! 1 *Leop. pr. S. Her.*, co mię szarpiesz, szkaluiesz). Zatkać komu uſta, *Ec.* заустити, заущáти, заустяю, *ob.* Stulić. *Subst.* заустѣнїе, устъ затворéнїе. - Bóg mówił przez uſta proroków. *Rey Pst. D d d* 6, położył słowa swoie w uściech ich. *ib. D d d* 2. Zaślubił nam to sam uſty swemi. *Rey Pst. M m m* 1. Omylność nie bywa znaleziona w uściech iego. *Rey Pst. U u* 1, w mowie iego). Własne uſta moie uczynią ci wierne wyznanie. *Teatr* 19 *b*, 93. Z uſt do uſt wieść się rozchodzi. *Teatr* 49 *b*, 47, von Munde zu Munde. Dzisiay w uściech ieſteś Europy, A iutro pośmiewiſkiem. *Kchw.* 229, głośnym, sławnym, berühmt. - Uſty do uſt mówić mu będę. *Bud. Num.* 12, 8, twarzą w twarz; oblicze w oblicze, von Angeſicht zu Angeſicht. Luth.). Uſty do uſt mówił bóg do Moyżesza. *Leop. Num.* 12, 8, *Wuiek. ib.* Uſta z nim w uſta bóg mówił, a nie w figurach, ani pod zakryciem; ale iawnie pana widział. *Sk. Zyw.* 1, 333.

Pochodz. *ustka*, *usteczka*, *ustny*, *ustowy*. *Poduszczyciel*, *Ec.* подустúтель.

USTAĆ, *F.* uſtanie *med. dk.*, Uſtaie *pr.*, Uſtawać *kontyn.*, *Bh.* uſtati, uſtawati; *Slo.* uſtáwam; *Vd.* vſtajati; *Bs.* uzoſtati, priſtati; *Rs.* устать, уставать; ze wszyſtkiém przeſtać, koniec wziąć, ganz aufhören, ein Ende nehmen, ſich endigen. Nigdy się żaden wyſtępek tam nie *kończył*, kędy początek wziął, ani na tym *ustawa*, od którego wprzód wyszedł. *Warg. Wal.* 312. Roku 1321 iednowładztwo Kiiowſkie, gdy Giedymin Kiiow opanował, uſtało. *Stryik.* 352. Z laty wszyſtko uſtaie. *Cn. Ad.* 121. Nic z tego nie niszczeie, co się z oczu zmyka i do wszyſtkorodnéy natury ſkrytym nurtem powraca; uſtaie to, ale nie ginie. *Pilch. Sen. list* 288. Ból za czasem uſtaie. *Cn. Ad.* 42. Nieuſtaiący, zawsze trwały, immerwährend. Rada nieuſtaiąca przy boku królewſkim. *Vol.* 8, 84, *Skrzet. P. P.* 1, 43, *conseil permanent*). Łaſka nieuſtaiąca, = tryb spełnienia za zdrowie gospodarſkie, ein Geſundheitstrinken = Compliment für die Gaſtgeber. Dziś ieden kieliszek za gospodarſkie zdrowie, a drugi na podziękowanie tak wielkiéy łaſki, to iuż baſta; a nieuſtaiącéy, iak przedtym, ani pomyślić można. *Mon.* 71, 514. *Mechan.* Szruba nieuſtaiąca. *Os. F.* 146 bez końca, die Schraube ohne Ende. - Uſtać, ubyć, uſtawać, ubywać, umnieyszać się, aufhören, abnehmen, in Abnahme kommen, ein Ende nehmen. Uſtała pora światłości przyiemna, Zagasły zorza i noc zaszła ciemna. *Kras. W.* 58. Już dzień uſtawał, a pomroczne cienie Nieznacznym wſtępem ziemię okrywały. *Kras. W. C.* 58. Z roztropnością się rządząc, lubo wszyſtkim dawa, W komorze i oborze nic mu nie uſtawa. *Nar. Dz.* 3, 56, nie przebiera się, nie zbywa, nie zabraknie). - Uſtawać, co do sił,

co do gorliwości, ochoty; opadać na siłach etc., (cf. opuszczać się, nachlaſſen, die Kraft verlieren, nicht mehr fort können, den Eifer, den Muth verlieren, müde werden, ermüden, aufhören; *Dl.* szusztajem; *Cro.* opeſsávam; *Sr.* 1. wshutlu, zahutlu, *ob.* wątleć). Koń, gdy mu nie daiesz ieść, prędko uſtawa. *Petr. Ek.* 111. Chudy koń rychło uſtanie. *Cresc.* 520. Jeden z wielbłądów, czyli z ciężaru, czyli od słońca, zgoła uſtał wcale. *Jabł. Ez.* 138, konnte gar nicht mehr fort. Woyſko w Antyochii głodem i tęſknością uſtawało. *Sk. Dz.* 1089. Naymocnieyszy byk z laty w mocy swéy uſtaie, J z dzielnego się szpetne szkapſko ſtaie. *Zab.* 8, 398 *Kor.* Dla wzmacniaiącéy się febry na siłach uſtawać począł. *Sk. Zyw.* 1, 91, an Kräften abnehmen, die Kräfte verlieren. Chory idąc uſtał, i daléy iść nie mógł. *Sk. Zyw.* 1, 68. Uſtały oczy nasze i patrzeć nie mogą dla wylania łez wielkich. *Sk. Kaz.* 180. Jużem uſtał, wzdychaiąc do ciebie móy boże. *J. Kch. Ps.* 7, zmordowałem się. *Karp.* 5, 12, ich habe mich erſchöpft, wysiliłem się). Jeśli zwyciężeni utrapieniem uſtaną i tył podadzą, tedy szkodę wezmą, i w niwecz robota ich póydzie; ale ieśli zetrwaią w ogniu prześladowania, zbawieni będą. *Baz. hst.* 241. Mocna prawica iego, która łuk ciągnie, a ſtrzały iego oſtre, któremi ſtrzela, nie uſtaną. *W.* 4 *Ezdr.* 15, 13. O tym wszyſtkie rozumy, acz były duchem świętym napełnione, uſtały. *Rey Pſ. Bb* 4. Bóg tam zwykł poczynać, gdzie ludzie uſtaną. *Pot. Pocz.* 534. Wśrzód gwaru naysilnieyszy głos uſtawać zacznie. *Dmoch. Jl.* 2, 194. Fraszkać to, rzecze, tak ładnie i ia napiszę, a gdy przyydzie do rzeczy, uſtanie. *Kor. Hor.* 13, nie zdoła, nie wydoła). Nie uſtaway w ludziach swowolnych gonić złych obyczaiów. *Star. Ref.* 7. Nie uſtaway w czynieniu dobrodzieyſtw. *Gor. Sen.* 12. Czemu uſtaiesz? nie przyſtoi mężowi ſtronić od znoiu! *Pilch. Sen. liſt* 1, 258. – *Similiter:* Gęba im nie uſtaie, a lada co zawżdy plotą. *Hrbſt. Nauk. J.* 2, nie ſtanie im gęba, das Maul ſteht ihnen nie ſtill. Acz z przyrodzenia miałby wymowę, przecię iż się onéy między ludźmi nie przyłożył używać, nie raz potknie się, uſtanie, zmyli, splecie, tak iż gdy co będzie mówił, iakoby trzy po trzy baiał. *Glicz. Wych. K* 7, cf. urwało mu się). Nie uſtaie wiatr, deszcz, śnieg, = iak idzie, tak idzie, *Cn. Th.* 535, bez uſtanku, der Regen u. ſ. w. läßt nicht nach. Uſtały, zmordowany, ermüdet, nachgelaſſen; *Bh.* uſtalý; *Rs.* усталый; (*Bh.* uſtanj, uſtaloſt *lassitudo*, *Rs.* усталость, усталь; *Bh.* uſtanliwý morduiący). – Uſtaiący, = USTAŁY, USTANNY, USTAYNY, koniec swóy maiący, przeſtaiący, nieuſtawiczny, aufhörend, ein Ende habend, aufhörlich. W pałacach niebieſkich ieſt nieuſtałe wesele. *Wrob.* 201. Ziele to paniom miesięczne czyszczenie uſtałe wzbudza. *Syr.* 755, zatrzymane, verhalten. Nieuſtaiący, nieuſtayny, nieuſtały człowiek, nieprzeſtaiący, nieopadaiący na siłach, niezmordowany, uſtawicznie równo czynny, dzielny, *in bonam et malam partem*, unaufhörlich wirkſam, thätig, unermüdet, nicht zur Ruhe zu bringen; *Slo.* neuſtalý; *Ec.* неустáлый; *Rs.* присталъный, неотступный. Boiowni a nigdy nieuſtali znalezieni byli. *Biel. Sw.* 157 *b.* Na iego i podziśdzień nieuſtałą niezbożną złość, żałosny okrzyk uczynił. *Zygr. Pap.* 72. – §. Uſtawać roku, nie ſtanąć na rok, przepaść termin. *Cn. Th.* 1204, den Termin verſäumen und verlieren. Uſtanie roku, nie ſtanie u prawa. *ib.* USTAĆ, *F.* uſtoi *med. dk.*, Uſtawać *kont.*, *Rs.* устоять, уставать; na nogach ſtoiąc się utrzymać, czas nieiaki spokoynie przeſtać, ſtehen bleiben, eine Zeitlang ſtehen, ruhig bleiben auf einer Stelle. Gdy blizko iakiéy kobiety ſtoię, spokoynie nigdy uſtać nie mogę. *Teatr* 55 *b*, 37. Takem słaby, że ledwie na nogach uſtoię, Niech się oprę na tobie, day mi rękę swoię. *Zabł. Zbb.* 79, *Teatr* 5, 127. Piiak się albo po ulicach wala, albo w domu na nogach uſtać nie może. *Mon.* 71, 519. – §*. Uſtały wody Jordanowe przed archą przymierza. *Leop. Joz.* 4, 7, rozſtąpiły się. *Bibl. Gd.*, ſtanęły, zatrzymały się, ſie blieben ſtehen. – §. *Rec.* Uſtać się, Uſtawać się, *Bh.* uſtogati ſe, uſtati ſe; *Slo.* ſlehati ſe; *Rs.* устояться, уставаться, отстояться; o mokrych rzeczach, klarować się, upadać na dół, (von Getränken), ſich ſetzen, ſich abklären, klar werden. Oliwa mętna, aby się uſtała i wyiaśniła. *Sleszk. Ped.* 276. Tą, co się gęściéy była na spodku uſtała, Niedoiedzoną iuchą oczy mu zalała. *Otw. Ow.* 202. Wino nowe, przyiaciel nowy, niechay się uſtoi i ſtarzeie, abyś ie smaczno pił. *Kosz. Lor.* 87 *b.* Natura człowieka zawżdy się burzy, iako moszcz, aż gdy się uſtoi, to też iedno lagier, co się niczemu dobremu nie godzi, na dnie zoſtanie. *Rey Zw.* 121 *b*, *ob.* uſtoiny). Uſtały, klarowny, *Rs.* отстоялый. Rośliny te dotąd kwitnieią albo zrzenieią, aż się uſtawaią. *Glicz. Wych. O*, 2 *b*, póki nie dożrzewaią). – *fig.* Uſtawać się, ſtatecznieć, uſkramiać się, ſich legen, ſetzen, geſetzt werden, ehrbar werden. Uſtoi się, iak młode piwo za czasem. *Rys. Ad.* Niechay nie zaraz młodego syna daią do służby, aliżby się godził i uſtał. *Glicz Wych. J* 4 *b.* Takim sposobem dzieci młode, a rozumu będąc nieuſtałego, ku dobremu nie mogą przyyść. *ib. H.* 5, dla noworosłych lat, a nieuſtałego rozumu. *ib. J* 7 *b.* – §. Uſtać się, naſtać się do uprzykrzenia, zmordować się ſtoiąc, *Rs.* отстоять, отстаивать; ſich müde ſtehen. Uſtałem się. *Cn. Th.* 1204. – *USTADKOWAĆ kogo *czyn. dokon.*, n. p. On to uczył mnie paść bydła. *Bud. Zach.* 13, 5, *not.* „właściwiéy: uſtadkował mię“, (wprawił mię w obchodzenie się z ſtadami, er hat mich mit den Heerden umgehen gelehrt. USTALIĆ, USTALOWAĆ, *ob.* Stalić. USTALICIEL, -a, *m.*; który co uſtalił, *cf.* uſtawca, der Beſtätiger, Bekräftiger, Begründer. Frederyk Auguſt uſtaliciel Królewſkiego Towarzyſtwa Przyiacioł Nauk w Warszawie. *St. Pot.* USTAŁY, USTANNY, *ob.* Uſtać, Uſtaie, Uſtanie. USTANOWIĆ *cz. dk.*, Uſtanawiać *ndk.*, *Bh.* uſtanowiti, uſtanowowati, *Sr.* 1. wuſtawiam, (*ob.* uſtawić); *Crn.* uſtanovim; *Vd.* vſtanoviti, vterditi, vſtanuvati, vſtaulati; *Cro.* usztanovitújem, usztanovlyújem; *Bs.* usztanovititi, ukrjepiti, potuarditi; *Rs.* установить, установлять. – a*) wſtrzymać bieg, zaſtanowić, den Lauf hemmen, ſtillen, aufhalten. Swoie Dedal na ſkrzydł parze uſtanowił ciało, J na powietrzu zawisł, zachynąwszy śmiało. *Zebr. Ow.* 194; *librauit corpus* unosił, wznaszał, ſchweben machen. Serce ludzkie ieſt na kształt wielkiego dzwonu, który rozkołysany, ustanowić trudna. *Mon.* 73, 651. Nieuſtanowiony, niehamowny, unaufhaltbar. Jeſt kto, krom boga, któryby umiał Ten ſklep zawiesić nieuſtanowiony, Złotemi zewsząd gwiazdami natkniony. *J. Kch. Ps.* 24. – §. uſtanowić, poſtanowić, uſtawić, urządzić, porządnie uradzić, ułożyć, uchwa-

lić; *Dl.* odlucsiti; **ordnen, einrichten, verordnen.** Trzeba ustanowić propinacyą. *Teatr b*, 25. Ustanowienie, postanowienie, ustawa, urządzenie, *Slo.* **ustanowenj**; (*Vd.* ustanoulenje, vstanovitje, vstanovishtvu, s fundacya); **die Anordnung, Einrichtung, Verordnung.** Każdy kray ma swe ustanowienia. *Teatr* 45, 6. USTANOWICIEL, - a, *m.*, postanowiciel, urządziciel, *Vd.* vstanovitnik, vstanuvauz, vstaulavez, vterdnik (utwierdziciel); *Cro.* usztavitel, *ob.* ustawca); *Rg.* ustanovitègl, postavnik; **der Einrichter, Anordner, Verordner, Stifter.** Bóg, naywyższy praw ludzkich ustanowiciel. *Przestr.* 35. Nadawcy i ustanowiciele Polskich praw. *Zab.* 4, 69. Kazimierz był ustanowicielem prawa Polskiego. *Zab.* 14, 174. USTANOWICIELKA, - i, *ż.*, **die Einrichterinn, Anordnerinn;** *Vd.* vstanovitniza, vstaulaviza, vterdniza.

USTĄP, *ob.* Ustęp. USTĄPIĆ, *USTĘPIC *Med. dk.*, Ustępować *ndk.*, *Bh.* **ustaupiti, ustupowati, wyhnauti se, wyhybati se**, (cf. wygiąć); *Slo.* **ustupugi, uhnut**, (cf. ugiąć); *Sr.* 1. **wustupiu, wustupim, wustupam, wustupuyu**, (cf. wystąpić); *Crn.* nahdàm, odmaknem se, (*cf.* odemknąć); *Vd.* vhenjati, dohenjati, nahdati, se ugeniti, odstopit; *Dl.* odsztupiti, (*cf.* odstąpić), odstupiti; *Rg.* ustûpiti, ostûpiti; *Bs.* uklagnatise, uklonittise, (cf. ukłonić się); *Sla.* odstûpiti, uklonitise; *Rs.* уступишь, уступашь, снити, снисходити, снуду, снизшелъ, снисхожду, (*cf.* zeyść), шулиться, (*cf.* tulić), ustępować zkąd dokąd, uchodzić, **auf die Seite gehen, abtreten, sich entfernen, entweichen, weichen.** Ostatni raz ci mówię, ustąp' z oczu moich. *Teatr* 45 *c*, 61. Ustąp' ztąd, bo cię nieszczęście tu potka. *Boh. Kom.* 4, 403. Kazano Józefowi: uciekay do Egiptu! a to czemu? czyli nie mógł gdzie indziey ustąpić? *Damhr.* 564. Jezus w lud ustąpił. *Sekl. Jan.* 5, *not.*, „wykynął się tłuszczą". Obie do bozkich widzeń na górę ustąpili. *Przyb. Milt.* 357. Ustąpisz z włości drogo zapłaconych, Ustąpisz z dworów i gmachów złoconych, Wszystko to przyszły namiestnik osiędzie. *Hor.* 1, 196 *Kch.*, wyniesiesz się na tamten świat). - §. Ustąpić drogi, prawdy, powinności, trybu, s wykroczyć, odbłąkać się, **abweichen, abirren, abschreiten.** Żony z powinności małżeńskiey ustępować poczęły. *Bals. Nied.* 1, 274. Ustąpić na stronę, *etiam reciproce* ustąpić się, **ausweichen, weichen, auf die Seite gehen.** *Cum Datiuo* ustępować komu, dawać mu mieysce, **einem ausweichen.** Wara, ustąp', ustąp' się, na stronę, na bok! *Cn. Th.* 1225. Wóz próżny nałożonemu, i lżeyszy cięższemu, także pieszy iezdnemu, a iezdny wozowi ustąpić powinien. *Szczerb. Sax.* 110, *Stat. Lit.* 506. Ustępować komu w czym, przodek mu dawać, ulegać mu, **einem nachgeben.** Już ia z biedy ustępuię. *Bard. Tr.* 97. Rozumnieyszemu ustępuymy, głupiemu wybaczaymy. *Pilch. Sen. Gn.* 342. Głupim ustąpić, a ich postępkami się nie obrażać, mądrego rzecz iest. *Sk. Kaz.* 314. Kiedy zima nadchodzić ma, tedy nie z razu gwałtem przypadnie, ale z nienagła biedzi się z latem, aż iéy lato ustępić musi, a zima ono mieysce zastępuie, aż ie znoż lato z mieysca zasię wyprze. *Podw. Wr.* 37. Ustąp' lepszemu. *Cn. Ad.* 1214. Ustępowanie, uleganie, *Ross.* уступчивость, уклонность, уклончивость, уклонка, поддача, сговорчивость, **die Nachgiebigkeit.** Ustępuiąc, *Rs.* снисходительно. Ustępuiący; *Rs.* уклонный, уклончивый, уклончивый, сговорчивый. Niech ustąpi ciemność dniowi. *Groch. W.* 36. Dom zawsze ustępować powinien kraiowi. *Niemc. P. P.* 10. Dekret od wieku napisały fata, Ustępuy drugim, sam zażywszy świata. *Kch. W.* 71; rób mieysce, rum, **mache Platz andern).** - Ustępować nazad, cofać się, w zad iść, wsteczyć, **zurück weichen, weichen, sich zurück ziehen.** Gdy nasi gotowi byli potkać się z niemi, Wołoszy poczęli ustępować i zasię następować kunsztownie. *Biel. Sw.* 267. Insza ustąpienie, a insza ucieczka. *Fr. Ad.* 56. - *Similit.* Ustępuie morze, odchodzi. *Cn. Th.* 1204, **das Meer tritt zurück.** Morskie ustępowanie, odchodzenie. *ib.*, **die Ebbe.** Ustępuie balka, strop, deska, s ugina się. *Cn. Th.* 1182, **der Balken rc. giebt nach, weicht, biegt sich.** Ustąpienie balki, ugięcie. *ib.* 1204. Ustępuie ściana, uchodzi. *ib.* 1175, **die Wand senkt sich.** Wyspa ta ma taką ziemię, która idącemu ustępie iak piasek. *Boter.* 54. - *Alleg.* Cośmy trochę z rzeczy ustąpili, wroćmy się zasię na drogę do niey. *Glicz. Wych. C* 4 *b.* Trudność ustąpi, gdy chęć przystąpi. *Zegl. Ad.* 27; zniknie, **verschwinden.** - *aliter*: Żono ieślibyś ustąpiła od męża swego, przyydą na cię te przeklęctwa. 1 *Leop. Num.* 5, ieśliś mu się przeniewierzyła). Mąż, któregoby żona ustąpiła. 3 *Leop. Num.* 5, 12, ubłądziła. 1 *Leop*). - §. *Transitiue*: Ustępować komu czego, **einem etwas abtreten, es ihm lassen.** Ustępuię komu placu na woynie, uciekam z placu. *Cn. Th.* 1206, **einem das Schlachtfeld lassen.** Nie czuiąc się po siłach, ustępuie mu placu, i idzie do dworu ná skargę. *Mon.* 67, 219. Puszczam cug, ustępuię placu komu, *imperium alicui submitto. Cn. Th.* 1206. Zwyczay przyrodzeniu niechce nigdy placu ustępić. *Rey Zw.* 158 *b.* Ustępować z czego, z ceny, spuszczać, **ablassen.** Może cokolwiek ustąpić z tego co zacenila. *Mon.* 68, 976. Czasem lepiey nieco z swego ustąpić, niż więcey pożądać, niżeli należy. *Kras. Pod.* 1, 260. Ustępować komu swego, albo prawa swego, puszczać mu, *Ross.* отступать, отступаю, предоставить, предоставлять, сдать, сдавать, сдавывать; **einem etwas überlassen, abtreten.** Puszczam maiętność komu, ustępuię maiętności. *Cn. Th.* 902. U Izraelitów, kiedy ieden drugiemu swego prawa ustępował, zzuwał trzewik swóy i dawał go tamtemu. *W. Ruth.* 4, 7. Lepiey swego pod czas ustąpić. *Cn. Ad.* 443. A to iakiś poczciwy człowiek, kiedy sam czego dostąpić nie może, to drugiemu ustępuie. *Teatr* 22, 127. Ustąp' mi syna na rok przynaymniey ieden, a godnieyszym go ciebie uczynię. *Teatr* 13, 58, powierz, odday). - §*. Mnie od łez, com wylewał, ustąpiła mowa. *Jabl. Tel.* 40; odstąpiła, porzuciła, ustała mi, **die Sprache hat mich verlassen.** USTĄPICIEL, - a, *m.*, *Bh.* **ustupitel, ustupowatel**, który ustępuie, **der Ausweicher, Nachgiebige, Abtreter**; *w rodz. żeń/k.* ustąpicielka.

*USTARCZYC *cz. dk.*, pokrzepić, **stärken, stark und wacker machen.** Bóg utwierdza, cieszy, ustarcza duchem swoim świętym. *Gil. Pst.* 273 *b.* Dobrze iest łaską bozką ustarczyć serce. *Gil. Pst.* 316.

USTATECZNIC, USTATKOWAĆ *cz. dk.*, statecznym czyli statkuiącym uczynić, uregulować, iednostayności porządney poddawać, wprawić w pewny porządek, *Bs.* ustanovititi; *Rs.* сообразить, сообразовать, сообразую; **regulieren, fest bestimmen, festsetzen, ordentlich machen, einrichten.** Prę-

ten

ten ma być tak uſtatkowany w iednym z swoich punktów, iżby nie mógł powziąć innego ruchu. *Jak. Mat.* 4, 250. Ruchadło tak uſtatkować, żeby przebiegało rozległości umiarkowane podług pewnych warunków. *ib.* 4, 214. Dopiero za Ludwika XV, we Francyi uſtatkowano częſte odmiany w proporcyach armat. *Jak. Art.* 1, 224. Uſtatecznione wyrazy. *Kluk. Dyk.* 1, 24. – *Moral.* uſtatecznić, uſtatkować, do ſtateczności czyli ſtatku, ſtałości wkładać kogo, einen geseßt und standhaft machen. Powabem sławy uſtateczniony żołnierz po różnych odłogach dalekiego świata tłucze się. *Bial. Błaż. ded.*, uſtalony). *Rec.* uſtatkować się, ſtateczności nabrać, geseßt werden, männlich werden; *Rs.* степенишься, остепениться. Nie za długo trzeba mu się będzie uſtatkować. *Mon.* 72, 22. Powinienby tedy uſtatkować się przecię. *Teatr* 29, 92. Uſtatkuie się, zobaczysz. *Teatr* 35 *b*, 5. *USTAW, – u, *m.*, USTAWA, – y, *ż.*, *Sr.* 1. wustajeni, wustawjeni, postawjizne; *Crn.* poſtâva; *Vd.* poſtaulenje, poſtava, sarozhenje, naredba, savredba, poredba, savkasa, sazhreda; (*Rg.* uſtava *obex*); *Rs.* устав, (полуставом cerkiewnym pismem), наставленіе, уложеніе; *Ec.* зачиненіе, чиноположеніе; *uſtawianie, ułożenie, układ, die Stellung, Ordnung, Anordnung, der Stand. Trzech naymocnieyszych maytkow siły nie ſtarczały, Żeby rudel w uſtawie pewnéy utrzymały. *Przyb. Luz.* 192. Poruszała Kazimierza niezmierna ona szczęścia braterſkiego odmiana, i nieſtateczna rzeczy ludzkich uſtawa. *Krom.* 190. Pochlebſtwem utargowana łaſka trwałey i gruntowney nie zwykła mieć uſtawy. *Krom.* 552. – *§. Kiedy Bóg uſtawę dawał wodom, aby nie wylewały z brzegów swoich? 1 *Leop. Prov.* 8, 29, (*Rg.* uſtava *obex*); pewne granice, Gränzen, Begränzung. – §. *polit.* uſtawa, poſtanowienie, urządzenie, uchwała, die Satzung, Verordnung, der Beschluß. Przodkowie prawa maluchne, nie na księgach, lecz na umysłach a zwyczaiu ludzkim wyrażali: co się nie prawem, ale raczey uſtawą zwać może. *Krom.* 33. Pogenie, co bez prawa, sami byli prawem, Jak się świętym rządaili wyroków uſtawem! *Zab.* 7, 253 *Koſſ.* Uſtawy ludzkie i zakonne. *Rey Poſt.* *N n n* 5; uſtawa zakonna. *Biał. Pſt.* 260, *Odym. Sw.* 2, *K k b*; reguła). Uſtawy abo *conſtitutiones apoſtolicae. Sk. Dz.* 66. Opisanie porządków i zwyczaiów nabożeńſtwa po Słowiańſku się nazywa *uſtaw. *Pim. Kam.* 278, cf. Liturgiia, die Liturgie in der Reußischen Kirche. Słusznie tedy *uſtawu cerkiewnego słuchać i zachowywać. *ib.* 220. Uwagi te z cerkiewnych służebników, trebników, t. i. mszałów i agend, i uſtawów, także z ſkrybentów, są wybrane. *Sak. persp.* 1 *pr.* Uſtawa prywatna, osobna, przywiley. Uſtawa z kim zawarta, układ, ugoda, umowa, Vergleich. Huniad poimany za pewnemi uſtawami wypuszczony był, *certo pacto. Krom.* 578. Uſtawa ceny, taxa, die Taxe. *Goſt. Gor.* 73. Uſtawy na seymie czynione. *Herb. Stat.* 23, uchwały, prawa seymowe, Reichstagsgesetze, Beschlüsse. Na dniu 3go Maia 1791 podany proiekt, pod tytułem: Uſtawy rządowéy. *Uſt. K.* 1, 56. Sam tylko prawodawca może uſtawę odmienić. *Gal. Cyw.* 1, 8. Każde państwo ma pewne i nieodmienne rządu swoiego uſtawy. *Kłok.* 1; kardynalne prawa, Reichsgrundgesetze. Uſtawami i mężami miaſta ſtoią, nie murami. *Cn. Ad.* 1215. Uſtawy bez wykonania, nic nie są i bez karania. *ib.* 1217. Uſtawy iako paięczyna, ztarga ie łeda matanina. *ib.* 1218, uſtawy własna paięczyna, przerwie zuchwalec, uwięźnie chudzina. *ib.* – §. Uſtawa, sankcya, ta część prawa, która zamyka w sobie karę wyznaczoną przeciwko tym, którzyby ie gwałcili. *Mon.* 75, 286. Dzielność praw zawisła szczególnie od ich uſtawy, która ieſt pieczęcią niby ich powagi. *ib.* 76, 50; *ib.* 75, 285.

USTAWCA, – y, *m.*, USTAWICIEL, – a, *m.*, (*Cro.* usztavitel *detentor*, *retentor*; *Rs.* уставщикъ = kantor, śpiewacz kościelny), poſtanowiciel, urządziciel; (*Crn.* poſtavar, poſtavnèk; der Einrichter, Verordner, Urheber, Stifter. *Lator legis* uſtawiciel ſtatutu. *Mącz.*, prawodawca, der Gesetzgeber). Solon i Likurg, sławni uſtawce praw. *Modrz. Baz.* 515, *et* 544. Pan ieſt sędzia nasz, pan ieſt uſtawca praw naszych. *Radz. Jes.* 23, 22, *Sk. Kaz.* 27. Uſtawy daie takie, iakie winien dać uſtawca prawy. *Otw. Ow.* 651. Uſtawca zakonu, *legislator. Wrob.* 19, *Biał. Pſt.* 140. Uſtawcą chrztu S. ieſt pan nasz Jezus Chryſtus. *Kat. Gd.* 8. Moyżesz uſtawca zakonu ſtarego. *Odym. Sw.* 2, *G* 3.

USTAWIĆ *cz. dk.*, Uſtawiać *ndk.*, Uſtawować, uſtawuie *kontyn.*, *Boh.* uſtawiti, uſtawěti; (*Crn.* uſtaveti, uſtâvem *siſtere*; *Cro.* usztaviti, usztavlyam, vztaviti, vztavlyam *detineo*, *retineo*; *Rg.* uſtàviti, uſtavgljati *siſtere*, *cohibere*; *Bs.* uſtaviti, ciniti da priſtanou; *Sla.* uſtaviti kèrv, = zaſtanowić krew'); *Rs.* уставить, уставлять, предать, предавать; *Ec.* нарековати, (cf. narzekać); proſto i porządnie poſtawić, ordentlich aufstellen, hinsetzen, aufrichten, hinstellen, in Ordnung stellen. Juſtyna i Bazyli ſtołki i ſtoliki uſtawia. *Teatr* 9, 21. Śmiały Meryon tylne uſtawia orszaki. *Dmoch. Jl.* 96. Bóg według swego upodobania ſtworzenie uſtawia i odmienia, kiedy chce. *Chrość. Job.* 44. – §*. Uſtawić kogo czym, za co, = urząd mu dać, na urząd go obrać, nominować, przełożyć, einen als etwas anstellen, ansetzen, einsetzen, ihn wozu ernennen, machen. Władysław Jakuba z Kobylan hetmanem uſtawił. *Stryik.* 553. Czechowie posłali do Władysława, aby im za pana uſtawił brata swego Kazimierza. *Stryik.* 555, *Gwag.* 79. Boże, tyś uſtawił człowieka nad uczynkami rąk twoich, *conſtituiſti. Wrob.* 14. Założył kościoł a ośm przebendarzów przy nim uſtawił. *Biel. Sw.* 229. – §. Uſtawić, uchwalić, poſtanowić, ſtanowić, uſtawę czynić, verordnen, festsetzen, verschreiben, beschließen, Beschlüsse, Gesetze, Verordnungen geben oder machen, verfügen; *Sr.* 1. wustawjam, wóbzankņu. Uſtawuią sobie prawa, iakie chcą, a które poſtanowią, dzierżą. *Gor. Sen.* 93. Roku 1347 na seymie Wiślickim uſtawił Kazimierz prawa w Polszcze, którémi się ieszcze i dziś sądzimy. *Biel.* 192. Przodki za swoim męztwem wielkie państwa brali, J bogatym książętom prawa uſtawiali. *J. Kch. Dz.* 31. Uſtawiliśmy, iż gdyby kto trzy razy miał być w sądzie uſkarżon, takowy ma być niesławnym. *Tarn. Uſt.* 137. Uſtawuiemy: od tego słowa prawie każde prawo poczyna w *Stat. Lit.* Nasi ſtarsi tak uſtawili. *Rey Pſt.* *M m m* 6. Uſtawił Pan wieczerzą świętą, i kazał nam ią mieć w pamięci. *Kanc. Gd.* 236. Uſtawiony sakrament pod oboią osobą. *W. Pſt. W.* 229. Uſtawiać święta. *Hrbſt. Nauk.* 7 *b*. Paciorki sobie uſtawione szemrał. *Rey Pſt.* *J i i* 5. Dziecię, ieśliby bliższe było dzieciństwa, niźli lat uſtawionych, to ieſt 14 lat, nie ma być karane na gardle. *Sax.*

Art. 36. USTAWICZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo* uſtawičnoſt; *Sr.* 1. ſtawnoſcż, ſtainoſc; *Rs.* neudilnoſt; = nieustanie, nieprzerwanie, trwały ciąg, die Fortdauer, das Fortwähren. Ustawiczność wszelka ciężka. *Cn. Ad.* 769, odpoczynek prac potrzebny). Ustawiczność i rzeczy mile hydzi. *ib.* 1217; milsze przeplatane). Ustawicznością rzeczy pospolitych wszednieią. *Pr. Ad.* 9. - §. *magis actiue, vel subiectiue*: ustawiczność, nieustanna praca, wytrwanie, wytrwałość, stałość, stateczność, Beharrlichkeit, Ausdauer, Beständigkeit, anhaltender Fleiß. Przez nieiakowe usiłowania i ustawiczność leczemy te choroby szczęśliwie. *Mon.* 76, 17. Ustawiczność wiele może, i sam gwałte często przemoże. *Cn. Ad.* 1217; często kapiąc miękka woda, naytwardszy kamień wygłoda, *gutta cauat lapidem*). Bez ustawiczności nauka żadna nie może być zachowana. *Bud. Ap.* 82. Z nieustawiczności i niestatku swego, nowinek i odmian pragnęli. *Warg. Cez.* 37. Obaczcie iaka to iest serc waszych miękkość i myśli nieustawiczność. *Baz. Sk.* 245. Mnie od tego krewkość i nieustawiczność ludzka odstraszała. *ib.* 34. Daniela Króla Ruskiego Apostatą, dla nieustawiczności w wierze zowią. *Stryik.* 281. Którażż więc iest téy nieustawiczności naszey przyczyna? *Kucz. Kat.* 3, 316, *not.*, „niestateczności".

USTAWICZNY, USTAWNY, - a, - e, USTAWICZNIE, USTAWNIE, *USTAWNO *adv.*, *Boh. et Slo.* uſtawičný, uſtawný, uſtawičně; *Sr.* 1. ſtawné, ſtaine, ſtainy, pieczeſtawne, zaſobne; *Sr.* 2. ſtaune, hobſtaune; *Crn.* smirej, védme, useskusne; *Vind.* smiram, skues, s'kusei, v'sellei, vsakizhafs, skusnu, skus, vefszhafs; *Dalm.* vdilye; *Bs* udiglni, vazdasni, vazdascni, sveudiglni, sveudigl, vazda; *Rs.* ежевременный, пристальный, неослабный, плотно, вьину; *Ec.* непреемный; nieustaiący, nieustayny, nieustanny, ciągły, nie przestaiący, bez przerwy trwaiący, anhaltend, fortdauernd. Gdzie śnieg ustawno leży, tam też musi być zimno ustawiczne. *Cresc.* 13. Wiatry częścią są ustawiczne i pewne, częścią niestateczne i różne, albowiem niektóre wieią przez wszystek rok, drugie zas panuią przez ćwierć roku. *Boter* 18. Ja nędznik w sercu mam ustawną trwogę. Ani strapionych myśli uspokoić mogę. *Sim. Siel.* 16. Ustawicznie haru haru. *Cn. Ad.* 1216, *ob.* harować). Mieysce błocki ustawicznemi obwarowane. *Warg. Cez.* 150, ciągłemi, w ciąż idącemi, lub nie wysychaiącemi nigdy). Żołnierz ustawiczny, *ordinarius*, na pogranicznych niebezpiecznych bardzo potrzebny; posiłkowy tylko na zawołanie niech będzie gotów. *Star. Pob. A* 4. Chameleon farbę sierci swoiey nieustawiczną ma, ale ią odmienia, biorąc na się farby tych rzeczy, które blisko niego są. *Otw. Ow.* 626. Wszyscyśmy na tym świecie nieustawni. *Wad. Dan. praef.*, niewieczni). - Ustawiczny, ustawicznie, = częstotliwie ciągły, raz po raz prędko powtarzany czyli powtarzaiący, w ciąż powtarzaiący, immerfort nach einander, oft ohne Unterlaß. Sała do tego lasu, ustawnie się oglądaiąc za sobą. *Teatr* 54, 31. Ustawicznie biorąc i naywiększego ubędzie. *Cn. Ad.* 1216, biorąc a biorąc). Ustawicznie by brał; ustawnie prosi. *ib.* Ustawicznie pyta niestwornie *ib.* - §. *Magis actiue vel subiectiue*: ustawiczny w czym, trwały, wytrwały, stały, stateczny, standhaft, beständig, ausdauernd. Solon, iako był ustawiczny i pracowity, dał znać w wierszu swoim. *Warg. Wal.* 277. Na modlitwach tak był ustawiczny, iż ... *Birk. Chm. C* 4. Nieustawicznym ucznie musi to być, iż gdy się często z nauczycielami frymarczą, nic poiąć nie mogą. *Gliez. Wych. L* 2 *b.* Nieustawiczne ludzie trzciną chwieiącą się pismo nazywa. *Biał. Pst.* 40. Nero był tak okrutny i nieustawiczny, iż własną matkę swą i uczyciela o śmierć przyprawił. *Stryik.* 55.

USTAWKA, - i, *ż.*, *dem. Nom.* Ustawa, = uchwała; eine kleine Verordnung. Leda wiatrek, leda postraszek, leda zagrożona ustawka, odwodzi nas od przedsięwzięcia. *Rey Ap.* 37.

USTAWODAWCA, - y, *m.*, USTAWNIK, - u, *m.*, ustawca, prawodawca, der Gesetzgeber, Verordner. Prawo mocy nie miało względem nawet samego ustawodawcy. *Nag. Cyc.* 91. Kiedy ty premudry ustawniku zakonnikom, którzy prawidło cerkiewne albo *horas canonicas* zawsze odprawuią, czas ukażesz wolny? *Pim. Kam.* 305.

USTAYNY, Ustanny, Ustały, Ustaiący, *ob.* Ustać.

USTECZKA, - czek *plur.*, *dem. Nom.* Usta, Ustka; *Sr.* 1. hortżicżk; *Bs.* ustaça; *Cro.* yuszticza; *Rs.* ротикъ; Mündchen, kleiner Mund. Czeka cię twóy pokarmeczek, Przyymiy go do swych usteczek. *Groch. W.* 355. Jakie ładne ślepięta, co za usteczka maluśkie! *Teatr* 55, 27, buzia.

*USTEGNIĆ *cz. dk.*, (*ob.* stegno, ściegno); udeptać, usztapać, niedertreten, mit Treten niederdrücken, Fußstapfen eintreten. Jako owce, popiół ustegnili. *Wad. Dan.* 261. Jak koźli ustegnili pole. *ib.* 152.

USTĘP, USTĄP, - ępu, *m.*, USTĘPEK, - pku, *m.*, *Bh.* auſtupek; *Sr.* 1. wuſtupeni; *Ross.* уступъ, уступокъ, уступка; ustąpienie nazad, cofnienie się, das Zurückweichen, das Weichen. Z lekka ustępuie, gotów z nieprzyiacielem czynić i na ustąpie. *Birk. Chod.* 8. Ustęp, odchylenie się na bok, na stronę, das Abweichen. Ustępek słońca od równika, *declinatio*. *Hrbst. Wst.* 291; ustęp. *Sol. G.* 7. - *Moral.* ustęp, ustępek, chybienie powinności, przestępek, występek, Abweichung von der Pflicht, Uebertretung. Ustępy od przykazań bożych. *Kanc. Gd.* 284. Człowiek grzechu a ustępku swego, do którego skłonny iest, uznać nie chce. *Zrn. Pst.* 3, 40 *b.* Pieniędzmi Judaszowi iego ustępek a chciwość łakomą nadgrodzono. *ib.* 5, 756 *b.* Kazimierz odrzucił brackie ustąpy, łupieztwa i okrucieństwa. *Biel. Sw.* 187. - *Poes.* ustąp, *episode*. *Gol. Wym.* 487. - Ustęp, mieysce, do którego ustępuią, der Ort des Abtretens, wohin abgetreten wird. Wysep w ustępie morskim Kampańskim. *Otw. Ow.* 561; *ob.* wybrzeże, buchta, der Meerbusen. - *Orthogr.* Pisze się początkowa głoska większa od ustępu, *a capite*. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 44, bey einem neuen Absatze im Schreiben). - *Archit.* Ustępek w murowaniu, *omissio ordinis laterum in muro exstruendo*. *Cn. Th.* 1205, ein Absatz einer Mauer, mieysce, gdzie się węższy mur zaczyna. *Wlod.* - Zwady, swary w sądzie; woźny woła, wrzeszczy na ustąp'. *Mon.* 76, 141. Na ustęp, Mospanie! *Teatr* 43 *c*, 74; ustąp się, na bok, na stronę, auf die Seite. Na ustąp wszystkim nienależnym kazał. *Pilch. Sall.* 39; kazał im wyyść, oddalić się). Tam rozum na ustęp idzie, gdzie namiętność przystęp naydzie. *Pilch. Sen. Gn.* 129. - *Jurid.* Ustęp, podług wyrazu Koronnego, a podług Litewskiego Namowa, iest czas, w którym sąd w sprawie namyśla się, iaki wyrok dawać. *Ostr. P. C.* 2, 54. Strony w czasie namowy sędziów, u nas deliberacyą lub ustępem zwaney, z izby ustąpić muszą. *ib.* 2, 22, *S. Gr.* 2, 183, die Deliberation der Richter über das zu fällende Decret, während welcher die Partheyen Abtritt nehmen müssen. USTĘPNY, - a,

- e, USTĘPNIE, *adv.*, *Bh.* ustupný; *Rs.* уступчивый, ustępujący łacno, ulegający, weichend, nachgebend, nachgiebig. - *phys. et mor.* Chciała go chwytać; próżno się kusiła, Bo tym tylko ustępne powietrze miesiła. *Otw. Ow.* 591. A wszakoż iednak przedsię na swey rzeczy nieustępnie a upornie stoią. *Hrbst. Odp. C* 6 *b.* Bacząc Noemi, że Rut mocnie a nieustępnie umyśliła z nią iść . . . *Leop. Rut.* 1, 18, koniecznie, gwałtem, nieoderwanie). (*Slo.* neustupný krnąbrny, neustupnost *pertinacia*, *obstinatio*). USTĘPOWANIE, USTĘPUIĘ, *ob.* Ustąpić.

USTERK, USTERKLIWY, *ob.* Ustyrk.

USTKA, *G.* ustek *plur.*, *dem. Nom.* Usta, *Bh.* ustka, *Ger.* des Mündchen, ein kleiner Mund, *ob.* usteczka). Jlekroć dasz ustek swoich, Tylekroć użyczę moich. *Groch. W.* 344. Dziecko piersi matki ustkami porwało. *Sk. Dz.* 723. USTNY, - a, - e, USTNIE *adv.*, przez usta się dziejący, *Bh.* austnj; *Slo.* ustni, *Sr.* 2. s'hustami; *Vd.* vusten, odvusten, glasovitnu, rezhliu, glasen, vustnu, svustni, vprizhnu; *Rs.* устный, изустный, изустно, словесный, словесно, лично; mündlich. Niechay będzie sprawiedliwość nie tylko ustna, ale i uczynkowa. *Wrob.* 132. Każde złe używanie ięzyka grzechem iest ustnym. *Hrbst. Nauk. H* 6 *b.* Jednoustnie, *Zygr. Gon. A* 3; iednomyślnie, zgodnie, einstimmig, wie mit einem Munde). - §. Ustny, USTOWY, do ust należący, Mund=; *Rs.* ротовый. Ustowy kley. *Lesk.* 116; Mundleim.

USTOI się, *ob.* Ustać się. USTOINY, *plur.*, *Bh.* Sfedlina, usedlina; *Sr.* 1. sadzizné, sadzenti; *Crn.* usédnina, sodèrga, goshava, gosha, *ob.* gąszcz); *Vd.* bersa, vsedik, vseda, shoder, soderga, smet, *cf.* śmiętana), vsednina; *Rs.* устой, отстой, подонки, осадка, to co się ustało na dnie w wodzie; a woliwie fuz; der Bodensatz, der Satz, das Dicke, was sich auf den Boden gesetzt hat. Ciecza ta czy się na dnie usiada, i iakowey maści bywaią ustoiny na spodzie? *Perz. Lek.* 79. Kruszce i naywiększa część rudy iest ustoinami albo przepaleniem pierwszych materyy wszkłomiennych, *sediment*, *Stas. Buff.* 19. Różne ustoiny wód z czasem ułożyły te warsty, z których składaią się pagórki. *ib.* Opoy, puhary wysusza i same ustoiny wysysa. *Pilch. Sen. list.* 2, 27; drożdże). Czy sam oszczątek wieku ustoinami lub drożdżami nazwać można? *Pilch. Sen. list* 2, 27.

USTOSOWAĆ, *ob.* Stosować.

USTRASZYĆ *cz. dk.*, *Bh.* ustrassiti, ustrachowati; *Vd.* vstrashiti; *Rg.* ustrasciti, ustrascivati; *Rs.* устрашить, устрашать, ужаснуть, ужасать, strachu nabawić, przestraszyć mocno; in Schrecken jagen, sehr erschrecken. Lada co was ustraszy, iak bęben zaiąca. *Opal. sat.* 33. Nieustraszony; *Vd.* nevstrashen, nestrahliu, neplashen, neprestrashliu; *Rs.* неистрашимый; niesnadny do przestraszenia, nie daiący się ustraszyć, unerschrocken, der sich nicht erschrecken läßt. Nieustraszone serce Katonowe. *Bard. Luk.* 151. Męztwo nieustraszone, ale nie napastliwe. *Kras. Pod.* 2, 64. Nie poruszony, nie zachwiany, nieustraszony. *Przyb. Milt.* 173. Nieustraszenie *adv.*, n. p. Mężny młodzieniec, co nieustraszenie Obrałeś sobie śmiertelne skończenie. *Past. F.* 275. - *aliter:* Nieustraszenie, = *Nieustraszność*, *nieustraszoność*, - ści, *ż.*, przymiot nieustraszonego, die Unerschrockenheit; *Vd.* nevstrashnost, nestrahlivost; *Rs.* неустрашимость. Nieustraszenie serca iest pierwsza własność żołnierza. *Mon.* 74, 611. Z męstwa oświeconego wynika nieustrasność, wśród niebezpieczeństw zawsze spokoyne. *N. Pam.* 24, 327. - §. *Rec.* Ustraszyć się czego, ulęknąć się, ubać się czego mocno, vor etwas Furcht bekommen, in Schrecken gerathen, sich entsetzen; *Vd.* se vstrashiti, prestrashiti; *Ec.* приустрашаюся, пріужасаюся. Czemu się też nie ustraszysz tych srogich a straszliwych pomst! *Rey Pst. G g* 3.

USTROIĆ, *ob.* Stroić. USTRONIĆ, *ob.* Stronić. USTRONIE, - ia, *n.*, USTRONEK, - nku, *m.*, mieysce na stronie, na boku, odległe; osobność; ein abgelegner Ort, die Abgelegenheit, Einsamkeit. Mało tędy ludzi przechodzi, dom nasz iest na ustroniu. *Teatr* 52 *c*, 40. Szmer strumyków, kwilenie ptasząt, gaiów echa, Są to lube ustronia, iest to bytność cicha, Gdzie swe amant tym koi kłopoty, Że wzdycha. *Zabł. Fir.* 15. Obywatel dobrze myślący, choć w ciemnym ustroniu, usłużnieyszy iest kraiowi, iak naywyższy urzędnik źle myślący. *Gaz. Nar.* 1, 597; w kącie, za światem, na partykularzu). Nie mogę się odważyć na osobność z Wc Panem; to widzenie się zemną na ustroniu nadto byłoby podeyźrzane. *Teatr* 7 *b*, 57; na osobności, *tête à tête*). Trochę na ustronku stało. *Zab.* 7, 170, na boku, an der Seite, abwärts. Z ustronia na drogę nabieżmy, *a diverticulo. Krom.* 690, *Bs.* stranputiça; vom Abwege auf die Straße. Tego roku z ustronia pokoy miała Polska; w domu zaś kłótnie były, *pax foris fuit. Krom.* 547; postronnie, po stronach, in der Nachbarschaft, mit den Nachbarn. USTRONNY, - a, - e, USTRONNIE *adv.*, na ustroniu leżący, odległy, (*cf.* zdrożny), uboczny, *Bs.* stranputni; abgelegen, entlegen, Ustronną bramą w tył mu zaszli. *P. Kch. Orl.* 1, 247. Przebrawszy się poiechali nayustronnieyszey trzymaiąc się drogi. *P. Kch. J.* 159. Życie spokoyne ustronne. *Teatr* 58, 123. Cnotą swoią zalecił cień ustronnego życia. *Off. Mow. ded.*, prywatnego, osobnego, samotnego, einsam, eingezogen. Nie zabiegła mi, lecz ustronnie stała. *Przyb. Milt.* 251, na boku, z daleka, auf der Seite, von fern, abwärts. Unikay od ustronnéy i zakrętney filozofii. *Pilch. Sen. list* 1, 369; od odludnéy, samotnéy, einsam, menschenscheu. - *aliter:* ustronny, postronny, poboczny, an der Seite, auf der Seite, von der Seite. Jam sądziła, że cię miłość iaka ustronna więzi. *Teatr* 46 *b*, 14. Nie szukay wiadomości ustronnych o mnie; własne usta moie uczynią ci wierne wyznanie. *Teatr* 19 *b*, 93.

USTRUŻYĆ, USTRUGAĆ, *ob.* Strużyć.

USTRZAŁ, - u, *m.*, zastrzał, nabrzmiałość na kości się robiąca, a czasem i saméy kości nabrzmienie. *Perz. Cyr.* 2, 103; eine Beingeschwulst, Knochengeschwulst, = USTRZAŁOWY wrzód, *ib.* 2, 88.

USTRZEC, ustrzegł, *F.* ustrzeże, ustrzegę *cz. dk.*, *Rs.* устеречь, устерегать, уберечь, уберегать; upilnować, strzegąc uchronić, wachend behüthen, vor Schaden behüthen, bewahren, bewachen. Jeśli Jehowa nie ustrzeże miasta, próżno nie śpi stróż. *Bud. Ps.* 127, 1. Bronili miasta, ale go przecię źle ustrzegli, bo Turek go wziął łatwie. *Biel.* 118. Kogo bóg chce ustrzec, tonąc nie utonie. *Pot. Arg.* 191. Co się wielom podoba, trudno sam ustrzeżesz. *Min. Ryt.* 4, 152. Darmo się, widzę, biedny człowiek sili Ustrzec, co mu los w każdey knuie chwili,

Hor. 1, 255 *Nar.* Która go przed sobą noszące nie ustrzeże, druga za nią chodząc, pewnie nie ustrzeże. *Rys Ad.* 28. - *Rec.* Ustrzec się czego, uwiarować się, upilnować się, sich weder genug hüthen, genug in Acht nehmen, Schaden vermeiden, ihm entgehen. Trudno się domowego ustrzec złodzieia. *Biel. S. M. B* 3 *b.* Te występki nayciężéy karać potrzeba, w których się ustrzeżeniu naywięcéy doznaiemy trudności. *Sien. Cyc.* 130. Ustrzeżony, Ustrzegły, którego można ustrzec abo ktorego się można ustrzec; *Vd.* ogibliu, vgenitliu, vogiben, sogibliu, sognitliu; vermeidlich, zu vermeiden. Nieustrzeżony, nieustrzegły, (*Vd.* nevstreshliu, nevstreshin, = niedogodzony, zrzędny); unvermeidlich. Nieustrzeżona śmierć. *Papr. Kot.* *X b*, niezbędna). Żywot podległy nieustrzegłéy zdradzie. *Kul. Her.* 268. Jabłka nie ustrzegłe od czułego smoku, *male custodita. Zebr. Ow.* 223; die er nicht bewachen konnte; unbewachbar).

USTRZELIĆ *cz. dk.*, Ustrzelać *ndk.*, Ustrzeliwać *Freq.*; *Vd.* vstreliti, dolpostreliti, postreliti, postrielati; *Cro.* usztrelyam, usztreliti; *Bs.* ustriliti, ustrigliti; *Rg.* ustrjeliti; *Ec.* сострѣляти, устрѣлити; strzelaiąc ubić; mit dem Gewehre erlegen, erschießen, hinstrecken, schießen. Długo się bronił, i o trzy sta ich ustrzelił. *Sk. Dz.* 376. Lwa abo innego zwierza pierwszy abo przynaymniey nie pośledni ustrzeliwał. *Pilch. Sall.* 127. Z daleka nasi z kusz a z łuków Tatarowie ustrzeliwali się; w tymże ustrzeliwaniu woiewodę zabito. *Krom.* 349; ostrzeliwali się, sich beschossen einander, schossen auf einander. Ustrzelenie, *Rs.* сострѣлянїе. Nie do ustrzelenia, niedonośny; *Vd.* nevstrelitliu, strelaprosten. USTRZELACZ, USTRZELICIEL, - a, *m.*, który ustrzela lub ustrzelił, der Erschießer, Erleger, Niederschießer; *Cro.* usztrelitel.

USTRZĘPIĆ, USTRZMIĆ, *ob.* Strzępić. USTRZEŻONY, *ob.* Ustrzec.

USTRZYC, *F.* ustrzyże, ustrzyge, *cz. dk.*, Ustrzygnąć *idntl.*, Ustrzygać *kontyn.*, *Rs.* устричь, устригать, urznąć, mianowicie nożycami *pr. et tr.* abschneiden (mit der Scheere), abscheeren. Ustrzygnął, by płociennik wiek móy niedoyźrzały. *Groch. W.* 7. Jeśliby kto komu członek umyślnie uciął albo ustrzygnął, traci połowicę dóbr. *Szczerb. Sax.* 348. Niech ten siekaczem ustrzyga macice, Komu dać raczy fortuna winnice. *Hor.* 1, 144. Zeno na mękach ięzyk sobie ustrzygnął, i Falareuszowi między oczy plunął. *Kosz. Cyc.* 119; ugryzł, zębami uciął, abbeißen. Ustrzygam knot, ucieram świecę. *Cn. Th.* 1175, das Licht putzen. Nożyczki ku ustrzyganiu ogarków. 3 *Leop. Ex.* 25, 38, ku ucieraniu ogarków. 1 *Leop.*, *cf.* ucieradło, szczypce). USTRZYŻYNY knota, świec. *Cn. Th.* 1206; = USTRZYŻKI *plur.*; *Crn.* ottrink; *Rg.* izgorak; *Ross.* нагарѣ, *Ec.* угарки, огарки, (*cf.* ogarek); Lichtschnuppe. Nożyczki do lichtarza, i w czym ustrzyżki będą gaszone, niech będą ze złota. *W. Ex.* 25, 38. Ustrzyżyny z czegokolwiek, odstrzyżyny, *Rg.* ustrixak, ustrojzi, pocinzi, scjûglzi; Abschneidsel. Zmieć te ustrzyżyny papierowe. *Tr.*

USTYRK, USTÉRK, *USZTYRK, - u, *m.*, stark, zawada, o co utykaią, *Bh.* ustrk, ustrkadlo, postrk, strk; *Sr.* 1. postork); ein Anstoß, Höcker auf der Erde, worüber man stolpert - *pr. et fig.* Hardość, gdy znayduie ustérk, i gdy zaczyna upadać, nie opiera się aż na dnie podłego uniżenia. *Mik. Obs.* 353. Prowadził go drogą, nie narażaiąc na żaden ustérk. *Klok.* 60. - Ustérk, utykanie, potknienie; *Vd.* spotik, napotik, naporin, prepotisk, cpotisk; *Cro.* nasztup; das Anstoßen, Stolpern, der Stolper. - *phys. et mor.* Wstyd mu przypomnieć dzieła swe waleczne, Skoro się iednym ustérkiem skaleczył. *Chrość. Luk.* 242. Kiedy wiele słów iednosyllabnych obok z sobą się kładą, niegładko i iak mówią z usztyrkiem tłumaczemy się, tak że ciąg mowy zdaie się rwać ustawicznie. *Karp.* 2, 45. Ustérk iaki przeciw sprawiedliwości i rozumowi. *Klok.* 34. - Ustérk, uszkodzenie, wada, der Schaden, der Fehler. Z twarzy każdego zgadł, iaki kto usterk cierpi, iaki szwank na duszy. *Min. Ryt.* 3, 12. Tenci to iest ustérk pospolity teraźnieyszym ięzykom . . . *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 146.

USTYRKLIWY, USTÉRKLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, potkliwy, *Rg.* potukgliv; *Vd.* sderknovez, sderkuvavz, pousovez, opadavez; stolpernd. - *pr. et tr.* Usterkliwą starość wspieraią kiie. *Zab.* 8, 395 *Kor.* - *Mor.* Szlocha w ustroniu sowicie Za ustérkliwe przeszłe niegdyś życie. *Zab.* 9, 11, występne. USTYRKNĄĆ się *Rec. idntl.*, Ustyrkać się *ndk.*, *Bh.* ustrciti se; *Sr.* 1. postortżu; *Vd.* sderknit; *Rg.* tartati, teturati; *Cro.* nasztuplyujem, (*cf.* nastąpić), = potykać się jak koń, utykać *pr. et fig.* stolpern, mit dem Fuße anstoßen, einen Fehltritt thun, fehlen. Koń na czterech nogach, a ustérka się. *Rys. Ad.* 24. Trudno się w długiey nie ustyrknąć drodze. *Dmoch. Szt. R.* 94. Źle się djabeł ustyrknął, gdy z trzeciego stropu Aże do piekielnego przeleciał ukropu. *Pot. Arg.* 396. Tobie nie daruię, ależ mi i on ustyrknie się. *ib.* 815; zapłaci, przypłaci, odpokutuie, auch er soll mir büßen. *USTYRKAC *actiu.*, W wielu rzeczach *ustyrkuią boga. *Kucz. Kat.* 143 not., „obrażaią", gegen einen verstoßen, ihn beleidigen.

USUĆ, *ob.* Suć, *ob.* Usypać.

*USUKNIĆ *cz. dk.*, w suknią ubrać; *uszacić, beröcken, bekleiden mit einem Rocke. *Tunicatus* w suknią ubrany, usukniony też możesz rzec. *Mącz.*

USUNĄĆ *cz. idntl.*, Usuwać *kontyn.*, sunąc oddalić, odsunąć, przestawić, przenieść, *Sr.* 1. wusuju, wusunu, wusuwam, wusuham; *Ec.* отгрестѣ, отгребать, *pr. et tr.*, wegschieben, wegstellen, aus dem Wege räumen. Usunięcie, *Ec.* усвѣненїе, удаленїе, отвращенїе, отчужденїе. Usunąć się, oddalić się, ustąpić, umknąć, sich wegmachen, *Ec.* отгребатися. Panowie przychodzą, usuńmy się. *Teatr* 19 *c*, 99. Usunęliście się Wcpaństwo od kompanii. *Teatr* 19 *c*, 103.

USUSZYĆ *cz. dk.*, Ususzać *ndk.*, *Rs.* усушить, zbyt przesuszyć, wysuszyć, robić, że co usycha, verdorren machen, zu sehr austrocknen. Słońce ususza zioła nie dobrze wkorzenione i nie dosyć maiące wilgotności. *W. Pst. Mn.* 101. - *fig.* Nieususzony człowiek, twardy, ciężki, *durus*, *morosus*. *Mącz.*

USUTY, *ob.* Usuć. USUWAC, *ob.* Usunąć. USWĘDZIĆ, *ob.* Swędzić.

UŚWIADCZYĆ *cz. dk.*, być świadkiem że gdzie co iest, (używane tylko z negacyą. *X. Kam.*), zastać, znaleźć, erfahren, Powietrze tam zdrowe; nigdy szkodliwego gadu nie uświadczysz. *Pot. Arg.* 144.

UŚWIĘCIĆ *cz. dk.*, uświęcać *ndk.*, świętym uczynić, świętości nabawić, heiligen, heilig machen. Golf Bengali Gdzie się Gangies rzekomym uświęceniem chwali, *Przyb. Luz.* 320. Złoto na wszystko, na to, co wiara, co uświęca cnota, targa się, śmiało burzy i obala, *Teatr* 45 *d*, 66

Wyb. Nie mam nic drogiego, coby przynieść ci na dary, czym uświęcić pamiętnie twoie imieniny. *Glaiz. Pier.* 74, uczcić, uraczyć, zaszczycić). Dziesięciny ſtały się wiekami uświęconą ſtanu duchownego własnością. *N. Pam.* 12, 332. Jeſt to sprawa ludzkiego rodzaiu, uświęćcie ią w pośrzodku waszego narodu wiekopomnym znamieniem. *Przeſtr.* 36. Wiekami uświęcone przywłaszczenia. *Czack. pr.* 310, cf. prejudykata, cf. zadawnienie, dawność, preſkrypcya). Twoiey to piękney ręki nam potrzeba, Niech drogi podpis to dzieło uświęci. *Kniaz. P.* 2, 158.

USYCHAĆ, *ob.* Uschnąć.

USYCIĆ *cz. dk.*, miodem syconym nasycić, mit Meth anmachen, tränken, Farbe und Geſchmack geben. Mahomet napuszczał w zdroie niektóre miodu i usycił ie. *Biel. Sw.* 71 *b.*

USYPAĆ, *F.* usypie *cz. dk.*, Usypuie *Pr.*; *Rg.* ufsúti, (*ob.* usuć, suć), ufsipgljem; *Rs.* усыпа́ть, część nieiaką odsypać, einen Theil abſchütten. Który chłop w młynie usypie zboża, iak złodziey bywa karan. *Haur. Sk.* 230. Opływaiąca miarka, tak iż się będzie i usypowało z tych koszów twoich. *Rey Pſt. Ji* 1. – §. *aliter*: usypać, usuć górę, kopiec. *Tr.*, aufſchütten. USYPNIA kruszcowa; Seifengebirge, małe wzgórki na pozór piaszczyſtogłazowate, w których kilku razem metallów znayduią się pomięszane kruszce, niekiedy szlad mały samorodnego złota i droższe kamienie. *Mir. Mscr.* USYP, – u, *m.*, ſtos usypany, kopiec, mogiła, wzgórek usuty, ein aufgeſchütteter Haufen. Nie zamykano w ów czas kraiów, i te tylko zdawały się być usypy graniczne, które z ginących za oyczyznę ziomków świadeczne ich męſtwa wzniosły mogiły. *N. Pam.* 6, 299, idem *Czack. pr.* 1, 5; Gränzhügel.

USYPIAĆ, *ob.* Uśpić, *ob.* Usnąć.

•USZACIĆ *cz. dk.*, w szaty ubrać, usuknić, bekleiden, berocken. *Veſtitissimus* bardzo dobrze odziany, uszacony. *Mącz.*

USZAK, – a, *m.*, n. p. Uszaki drzwi w budowie bywaią dębowe, sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 166. ??

USZAMOTAĆ, *F.* uszamoce *cz. dk.*, szamocąc obalić, umreißen, umwerfen, – *pr. et tr.* Tak nagłym fortuny obrotem uszamotany. *Pot. Syl.* 230.

USZAŃCOWAĆ, *ob.* Szańcować.

USZANOWAĆ *cz. dk.*, uczcić, *Crn.* sposhtujem; *Vd.* poshtuvati, poshtenje skasati; *Bs.* pocitati, pocjaſtiti; beehren. Mężnego żołnierza złotym naramiennikiem uszanował. *Warg. Wal.* 289. Łaſkę królewſką dziękowaniem uniżonym uszanowawszy, wymówił się i nie przyiął tego dygnitarſtwa. *Warg Wal.* 112. Jak wdzięcznym i ozdobnym, tak też i uszanowanym byłeś gościem. *Jag. Wyb. A* 2. Uszanowanie, wysoce ważenie, poważenie, mienie w szacunku, we czci, die Hochachtung, Verehrung, *Crn.* sposhtuvanje, sposhtya; *Vd.* preshtimanje, visokuzhaſtenje, zhaſtitezhnoſt, poshtujezhnoſt; *Bs.* pocitanje, posctovanie; *Rs.* почте́нїе, високопочте́нїе, почтительность. Pełen uszanawania. *Vd.* zhaſtitezhen, poshtujezhen; *Rs.* почтительный, почти́тельно.

USZARGAĆ, *Bh.* uſſubram, uſſubrzi; *ob.* Szargać. USZARŁACIĆ, *ob.* Szarłacić. USZARPAĆ, *ob.* Szarpać.

USZATEK, – tku, *m.*, uszate naczynie, ein Geſchirr mit Henkeln; *Rs.* ушатъ, ушатикъ, (węborek). Uszaty ſtatek, uszatek *alicubi vocatur. Cn. Th.* 1206. Kiedy byka na ofiarę zarzeżą, krwi nie rozlewaią na ziemię, ale wypuszczaią w uszatek. *Stryik.* 148. (*Vd.* vuhatka, vuhotriebez, vushetna lopatiza; *Bs.* vhatka, kom se usei ciſte; *Cro.* vuhatka *auriscalpium*; *Rs.* уховёртка, Ohrlöffel, uszka. USZATY, UCHATY, – a, – e, *Bh. et Slo.* uſſatý, uchatý, uchač; *Sr.* 1. wuchaty, huchaté, huchawcz, meyaczé ſchérokey huſchi, (huchacz *midas, verris*; *Sr.* 2. huchaz zaiąc); *Crn.* vhat; *Vd.* vuhat, vusheten, vushetaſt; *Cro.* vuhaszt; *Bs.* uhhaſti, velika usciu; *Rg.* uhaſt, uhat; *Rs.* ушастый, (уша́ный węborkowy, cebrowy); *Ecc.* уша́къ; uszy maiący, osobliwie wielkie uszy maiący, Ohren habend, öhrig, beſonders großöhrig, langöhrig. Uchate zaiące. *Otw. W.* 387. (*Rs.* уша́нка kura z piórami koło uszu). – *tr.* Naczynie uchate, ucho, rękoieść maiące, henkelig, geöhrt. Uchaty garniec *ansatus. Mącz.*, *Cro.* podbochèn, prerùchen.

USZCIE, uyście, *ob.* Uyść, uyście. USZCZAĆ, *ob.* Szczać.

USZCZEGÓLNIĆ *cz. dk.*, Uszczególniać *ndk.*, symplifikować, vereinfachen. Warunek ten uszczególnia niezmiernie zrównanie i sposób rozwiązania onego przywięzuie tylko do przypadku zawartego w zrównaniach. *Sniad. Alg.* 1, 125.

USZCZEPAĆ; *Ec.* ущепля́ю; *ob.* Szczepać. USZCZEPIĆ, *ob.* Szczepić.

USZCZERBEK, – bku, *m.*, *Rs.* ущербъ, szczerbina, uszczerbione mieysce; eine Scharte. Uszczerbek w szpadzie. *Tr.* – *fig.* uszczerbek, uyma, umnieyszenie, uszkodzenie, *Cro.* nazàdak, (*cf.* nazad); Nachtheil, Schaden, Abbruch, Verluſt. Szlachcic może przyymować mieyſkie, sprawować rzemiosła, handel, urzędy municypalne, bez uszczerbku szlachectwa. *Uſt. K.* 1, 168. Naukę Chryſtusa uznawamy bez przysad, przydatków, uszczerbków i odmian. *Wiśn.* 616, w nienaruszonéy całości swoiey). USZCZERBCZY, – a, – e, uymuiący, uszczerbek czyniący, uwłaczaiący, Abbruch thuend, nachtheilig. Przez ten uszczerbczy człowieczeńſtwa przywiley . . . *Przeſtr.* 59. USZCZERBIĆ *cz. dk.*, Uszczerbiać *ndk.*, *Ross.* ущербля́ть, szczerbatym uczynić, szczerbin nabawić, ſchartig machen. Uszczerbiać garka. *Cn. Th.* 1206. – *tr. fig.* Uiąć, umnieyszyć, uwłóczyć, uszkodzić, naruszyć, Abbruch thun, abbrechen, ſchmählern, entziehen, verringern, ſchaden, beſchädigen, verletzen; (*Ec.* ущерба́ю *deficio*). Sława, ieśli naymniey w czym uszczerbiona, iuż się nigdy nie poprawi. *Gor. Dw.* 23. Złe to lekarſtwo, gdzie się uszczerbia natura. *Min. Ryt.* 4, 144. Czas i uszczerbia i ſtokrotnie płaci. *Zab.* 14, 367, czas płaci, czas traci). Teraz czas pokazać, że w nas nic nie zginęło, ani się uszczerbiło, onych cnot przodków naszych. *Papr. Ryc.* 98. Chciał Zygmunt, ieśli się co przeszłych czasów niedbalſtwem w Rzpltey uszczerbiło, aby się to pokoiem nadgrodziło. *Stryik.* 690. Twoia cnota nie mniéy chwalebna, gdy cię szczęście obdarzy, iako gdy przygoda przykurczy lub uszczerbi. *Pilch. Sen. liſt* 2, 99. Aeneasz Sylwiusz miał pilniey rzeczy i czasów ſtosowanie upatrować, ieśli wiary uszczerbić pismu swemu nie chciał, *fidem derogare. Krom.* 68. Uszczerbiony, *Ec.* разтли́нный, разтлѣнный, поврежденный, испорченный. Talentu twego wydać nie śmiałem, Nieuszczerbiony wcale dochowałem. *Odym. Sw.* 2, *U* 3 *b*; nienaruszony, unverletzt, unverſehrt. Szkoda ieſt uszczerbienie albo uięcie majętności. *Szczerb. Sax.* 433. Wszyſtko okrom krwi waszéy uszczer-

bienia sprawicie. *Baz. Sk.* 129, bez krwi wylewu, bez ſtraty. USZCZERBNIK, - a, *m.*, uszczerbiaiący co, uwłaczaiący, szkodnik, der Verletzer, Beschädiger, Schmähleter. To są ważzey sławy uszczerbnicy. *Stas. Num.* 1, 217.

USZCZĘSCIĆ, USZCZĘSLIWIĆ, *Vd.* posrezhiti, posrezhúvati; *Rg.* oceſtitti'i; *Rs.* ощасшлйвишь; *Ec.* ублажишь, ублажашь; *ob.* Szczęścić, Szczęśliwić.

USZCZKNĄĆ, USZCZYKNĄĆ *cz. idntl.*, Uszczykać *ndk.*, *Bh.* uſſtknauti, uſſřipnu, ſtřipnu, uſſřipnauti; *Cro.* ucheknuti, ucheknujem, uschiplyem; *Bs.* usctipnuti, usctinuti; *Rg.* usctinuti, usctinivati; *Rs.* ущечишь, szczypiąc urwać, paznokciem uszczypnąć, abkneipen, abzwicken, abpflücken, abreißen. Gdy chce różany uszczknąć kwiatuszek, Zadraśnie pulchny cierniem paluszek. *Zab.* 8, 358 *Kniaz.* Kiedy iuż iuż ma uszczknąć tę różę Niespodziewanie w rękę się zakole. *Pot. Syl.* 199. Zefirków córy, śrebrne liliie, szkarłatne róże, daycie się uszczknąć, niech z was uwiię Dar Filorecie w krasne kędziory. *Nar. Dz.* 2, 136. - §. *aliter*: uszczknąć, uszczypnąć, ukłóć, ugryźć, ukąsić, szczypiąc bolu nabawić, *phys. et mor.*, kneipen, zwicken, stechen, beißen. Uszczknął mię robak, wąż, gadzina. *Cn. Th.* 1207. Uszczknęła mię pszczoła. *Dudz.* 65. Uszczyka mię pszczoła. *Tol. Saut.* 20. Uszczknąć się w palec, uſkrzynąć. *Cn. Th.* 1207, *et* 1202, - sich in den Finger kneipen, den Finger einklemmen. - *fig.* W trefnowaniu nie zawadzi, chociaż też trochę uszczkniesz; bo bez tego tak się zda, iakoby rzeczenie nie miało smaku. *Gor. Dw.* 139. Stilpona Epikur w piśmie swoim nie pomału uszczknął. *Pilcz. Sen. liſt* 1, 65. Temi słowy uszczknął tu Aryſtyp onego człowieka, ktory tak sobie ważył syna nauczonego, iako niewolnika chłopa. *Glicz. Wych. M* 5 *b.*

USZCZUĆ, USZCZWAĆ *cz. dk.*, *Bh.* uſſtwati, szczwaniem ugonić, nachjagen, auf der Jagd fangen. Zaiąca uszczwać, ugonić, nie zaiąca złapać, mówi się. *Chmiel.* 1, 80.

USZCZUPLIĆ, *ob.* Szczuplić.

USZCZYPEK, - pku, *m.*, *Boh.* uſſtipek, auſſtipek; *Ross.* ущипъ; *Ec.* ущипокъ; to, co się uszczypnęło. *Cn. Th.* 1207, das Abgekneipte, Abgezwackte; (*Bs.* usctipçi, hrruſti le artolaganus), odłomek, ułomek, ein Bruchstück. Z drugiego wieku tylko odrobin się trochę i uszczypków znayduie i pism ſtarych. *Sk. Dz.* 101. Uszczypkiem, = szczyptą, pfötchenweise, prisenweise, (Schmutzel, Oest.); so viel auf einmal, als sich mit den Spitzen der drey ersten Finger nehmen läßt. Fortuna upadki nam chętliwie robi, pomyślne uciechy uszczypkiem dawa. *Warg. Wal.* 227. - §. Uszczypek, uszczerbek, uyma, Abbruch, Verletzung. W pocie czoła szukać chleba swego, sprawiedliwie, pobożnie, cnotliwie, bez uszczypku, bez łupieſtwa a bez krzywdy bliźniego. *Rey Pst. M.* 5. Dogodzi się temu, nietylko bez uszczypku prawa pospolitego, ale i bez nakładu koronnego. *Wer. Kii.* 3. - §. Uszczypek, Uszczypka, przymówka, przycinek, sznypka, *Bh.* uſſtipka, auſſtipek; *Slo.* uſſtipečna řeč, uſſtipečna ſlowa; *Hg.* tréfa beszéd (cf. trefnować, trafny); Sticheley, Stichelwort, Stich, Hieb, Anzüglichkeit. Wasze uszczypki i dotkliwe mowy do tego mię przymusiły. *Chrość. Fars.* 288. Żarty maią być tak umiarkowane, żeby nie czynić przykrości i uszczypku nikomu. *Petr. Et.* 281. Kiedy białogłowa z uszczypkiem co rzecze, a mężczyzna iéy z sznupką odpowie, żaden mu tego za złe mieć nie może. *Gor. Dw.* 218. Za królami chodzi zazdrość, obmówki, uszczypki. *Petr. Pol.* 2, 114. Na pana samego uszczypki swawolnie czasem miota i żartowne sznypki. *Tol. Saut.* 45. Uszczypki mu zadawali. *Kosz. Lor.* 96. Ktoby słudze, co złodzieia po ma, przymówił iaki uszczypek, takiego samego, co przymówi, czynimy bezecnym. *Tarn. Ust.* 129. Na takie uszczypki gniewem poruszony . . . *Pot. Arg.* 488.

USZCZYPLIWOSĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* uſſtipečnoſt; do szczypania snadność, łacność. *Cn. Th.* 1207, satyrisches Wesen, Bissigkeit, Sticheley, Fertigkeit im Sticheln. USZCZYPLIWY, Uszczypny, - a, - e, USZCZYPLIWIE, Uszczypnie *adv.*, *Boh.* uſſtipný, uſſtipečný, uſſtipačný, (uſſtipaček urągacz); *Sor.* 1. zezipliwé, wotrohjortowné; szczypaiący, przycinaiący, przymawiaiący, lub ſkłonny do tego, stichelnd, beißend. Uszczypliwy, uszczypliwie mówi, obraźliwie żartuie, przycina, szczypie. *Cn. Ad.* 1219. Język uszczypliwy zwykł obracać i miętkę pachniącą w pokrzywy. *Pasz. Dz.* 112. Upominał go niepoiednokrotnie cesarz, aby uszczypliwy swóy ięzyk na wodzy trzymał. *Pilch. Sen. Gn.* 539. Skarga aby nie była uszczypliwa, albo sławy uymuiąca. *Szczerb. Sax.* 412. Flacyus podniósł i wydał na kollegium Witemberſkie uszczypliwy a potworny spisek. *Biel. hſt.* 234. Uszczypliwe słowo, uszczypliwa mowa, uszczypek, sznupek, przytyk, przycinek, ein Stichelwort, eine Stichelrede. Wiele mu grubiańſtw i uszczypliwych słów powiedział. *Teatr* 8, 117. Przeciwko nam samym uszczypliwe miota słowa. *Mon.* 73, 389. Skąd mamy naruszone o sobie mniemanie, I o sławie Sarmackiéy uszczypne szemranie? *Stryik. Tur. L* 5. Żeby w czynieniu dobrodzieyſtw przymówka albo iakie uszczypliwe nie było. *Gor. Sen.* 6. USZCZYPNĄĆ *cz. idntl.*, Uszczypać *ndk.*, *Uszczypować *kont.*, *Bh.* uſſtipnauti, uſſtipowati, uſſtipati; *Rs.* ущипнуть, ущипывать; uszczknąć, uszczyknąć, szczypiąc urwać, abkneipen, abreißen. - §. uszczypnąć kogo, szczypiąc go bolu nabawić, *phys. et mor.*, einen kneipen, beißen, stechen. Umysł satyryczny nigdy się lepiéy nie ucieszy, iak kiedy kogo dotkliwie uszczypnie. *Mon.* 72, 29. Jeśli mię kiedy złośliwy ięzyk czyy uszczypnie . . . *Zab.* 11, 186. Pisze pięknie, ale to wszyſtko, aby kogoś opisał, aby kogoś uszczypnął. *Teatr* 25 *c*, 86. Tak odpowiedział, Przymówką oną iego uszczypniony . . . *P. Kchan. Jer.* 489. Zadawali im, iakoby uszczypuiąc, że . . . *Jan. Oksz. L* 4 *b.*

USZKA, - i, *ż.*, naczynie do uszu chędożenia i léczenia. *Włod.*, Ohrlöffel, Ohrröhrchen, Ohrspritze u. s. w.; *Sr.* 1. huchowna zicżka; *Vd.* vuhatka, vuhotriebez, vushetna lopatiza; *Bs.* uhatka, kom se usci ciſte; *Cro.* vuhatka; *Rg.* uhatka; *Rs.* уховертка. Uszka lekarſka, rurka uszna. *Cn. Th.* 1207.

USZKADZAĆ, *ob.* Uszkodzić. USZKARADZIĆ, *ob.* Szkaradzić. USZKARŁACIĆ, *ob.* Szkarłacić, Szarłacić.

USZKO, - a, *n.*, *Boh.* uſſko, auſſko; *Slo.* uſſko; *Crn.* uhk; *Vd.* vuhiza, vushetiza; *Dl.* vscze; *Ec.* ушecò; *Rs.* ушко; *dem. Nom.* Ucho, das Oehrchen, Oehrlein. Rumak na dźwięk trąb uszkiem ſtrzyże, grzebie ziemię. *Nar. Dz.* 5, 116. Bononczyk z chętnéy pana zmyka pokarm dłoni, Uszkami ſtrzyże, i ogonkiem dzwoni. *Mon.* 75, 664. Uszko u ſtatku iakiego, *Vd.* vuhek, kampiza, das Henkelchen, Oehrchen. Uszko iglane. *Prot. Jal.* 30, das Nadelohr. Uszka u trzewi-

ków. *Teatr* 36 c, 53; Schublünsen, Schuhriemen. Uszka u botów, *Rs.* распрубы, die Strippen. - *Botan.* Myszе uszko, ziele, od podobieństwa myszych uszu nazwane, *myosotis*, Mäuseöhrlein. *Syr.* 904. - *aliter*: Uszko, *spatha*, kielich pochewkowy, suchowaty, wpodłuż otwierający się. *Botan.* 95. - §. Uszko, część dolna ucha, na dół wisząca. *Wey.* 170, das Ohrläppchen, miękisz; *Vd.* podvuhez, vushetna mezha, svunanu vuhu, vushetni poklapez; *Cro.* vushesza; *Rs.* мочка, мочечка; *Ec.* обушie; (*cf.* obuch), промцы, мочки.

USZKODZIĆ kogo *cz. dk.*, uszkadzać *ndk.*, *Boh.* usskoditi; *Sr.* 1. wobżkodżicj; *Vd.* oshkoditi, oshkoduvati, shkodoftorit; *Cro.* obrasijti, (*ob.* obrazić); *Ross.* повредить, повреждать, зашибить, зашибать; *Ec.* превреждати, врeждати, вредити, (*cf.* wrzedzić, wrzód), корчемствовати, отщетити, отщетѣвать; nabawić kogo szkody, beschädigen, Schaden zufügen, Schaden thun, Abbruch thun. W okolicach tych mrozy często się bardzo późno przytrafiaią, i albo uszkadzaią albo niszczą wszystko. *N. Pam.* 16, 109. Co pomoże człowiekowi, chociażby świat wszystek zyskał, a duszęby swoię uszkodził. *Bud. Math.* 16, 26. Drugich namawiaią na tę rzecz, która ie kiedy uszkodziła. *Biał. Post.* 245. Uszkodzony, *Vind.* oshkoden, oshkodliu, svratan; *Ec.* размлитый, размлѣнный, поврежденный, испорченный. Uszkodzony zwierzę w szkodzie weźmie, ieśli będzie chciał. *Szczerb. Sax.* 433. Uszkodzeni nieprzyiaciele do obozu wrócili. *Warg. Cez.* 33; urwani). Ot masz na piwo! *Ir.* na co się Pan Dobrodziey masz dla mnie uszkadzać? *Teatr* 16, 29. Zprofanowany wstyd się nie nagrodzi, Ktokolwiek się w nim aby raz uszkodzi. *Chrość. Ow.* 63. Uszkadzam, uwlekam komu czci albo czego inszego, *abrado. Mącz.* Uszkodzenie, szkoda, uszczerbienie, uszczerbek, strata, utrata, niepożytek, die Beschädigung, der Schaden; *Vd.* oshkoda, oshkodek, shkodovitnost, nedobishek, *Rs.* вредъ, (cf. wrzód), *Ec.* порухa, (cf. naruszyć), повреждeнie. Gdy Bolesław z Rusi zdobyczy pełen nazad odwrócił, rychło takiż niepożytek od Rusaków, uszkodzenia swego wetuiących, na swych dzierżawach odniósł. *Krom.* 296. USZKODZICIEL, - a, *m.*, szkodnik, *Rs.* повредитель; der Beschädiger. Przeciw uszkodzicielowi maiątku podług praw postąpiono. *Gal. Cyw.* 3, 31.

USZKOWATY, - a, - e, o *adv.*, na kształt uszka, öhricht, gleichsam geöhrt. Mnieysza albo uszkowata szałwiia. *Syr.* 485.

USZLACHCIĆ, USZLACHETNIĆ, *ob.* Szlachcić. USZŁAPAĆ, *Bh.* usslapati; *ob.* Szłapać. USZŁY, *ob.* Uyść. USZMELCOWAĆ, *ob.* Szmelcować.

USZNICA, - y, *ż.*, roślina, gatunek Kukuby, *cucubalus otites. Kluk. Dyk.* 1, 166, eine Art Behenkraut.

USZNUROWAĆ, *ob.* Sznurować.

USZNY, - a, - e, *Bh.* ussnj; *Vd.* vusheten, vuhen, vuhoun, vushesno; *Cro.* vufseszni; *Ec.* ушесный; *Rs.* ушный: do ucha należący, Ohren=, Ohr=. Koniuszek uszny, ucha dolna część wisząca, uszko. *Kirch.* 84, miękisz). Piąty palec, mały, uszny. *Krup.* 1, 148. Uszny gnóy; *Vd.* vushetna shauba, smola is vushet, *ob.* gnóy). Uszny robak, *Bh.* Sstwor; *Crn.* sqvôr, shtrigálza; *Vd.* vushetnjak, shtrigla, shtrigálza, shtrigaviza). Spowiedź uszna, die Ohrenbeichte, spowiadanie się grzechów xiędzu w ucho. *Baz. hst.* 146; (*Ecc.* ушникъ, наповникъ zausznik, ушниками zausznikiem być).

*USZTYRK, *ob.* Ustyrk. USZUBIĆ, *ob.* Szubić. USZYĆ, *ob.* Szyć. USZYCA, -, *ż.*, ziele, uszne liście, wodna strzała, *sagitta*, Pfeilkraut. *Syr.* 775.

USZYCHTOWAĆ, USZYKOWAĆ, *ob.* Szychtować, Szykować.

U T.

UTABOROWAĆ, *ob.* Taborować.

UTACZAĆ, *ob.* utoczyć. *UTACZKA, - i, *ż.*, pasowanie się, mocowanie z kim, das Ringen mit jemanden, das Kämpfen, Scharmutzieren. *Velitatio*: utaczka, harcowanie. *Mącz.*, utarczka). Na utaczkę wyieżdżam *velitor. ib.* Utaczki, zapaśnicze utaczki, *palaestricus motus. ib.* UTACZNIK, - a, *ż.*, zapaśnik, der Ringer, Kämpfer. Nie miał sobie równego szermierza, gońca, zapaśnika albo utacznika, *nemo eo industrior erat in arte gymnastica. Mącz.*

UTAIĆ *cz. dk.*, Utaiwać *kont. et Frequ.*, *Bh.* ututlati; *Sr.* 1. potawicj; *Vd.* vtihtati, ogrinjati, (*ob.* ogarnąć), satajiti, vtajiti, satajati, sanikati; *Rs.* утаить, утаивать, прятать, прячу, ukryć, verbergen, verstecken, verborgen halten, verheimlichen. Za węgłem się cicho stoiąc utaiwa. *P. Kch. Orl.* 1, 250. Kupcy opowiedzieć się na fordanie powinni, nie utaiwaiąc towarów swoich. *Vol.* 4, 410. Szydła w worze nie utaisz. *Boh. Kom.* 4, 355. Prawdy nigdy długo utaić nie można. *Teatr* 29, 64, wyydzie na wierzch iak oliwa). Utaiony, *Cro.* otajen). Utaione w człowieku talenta nie czynią pożytku. *Mon.* 67, 503. Utaienie, *Rs.* утайка, утаиванie. Na krew zasadzaią się, i taiwaią się na duszę ich. *Bud. Prov.* 1, 18; czyhaią. *Bibl. Gd.*, czatuią). Utaili się za górą. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 9, 38, zasadzili się). UTAICIEL, - a, *m.*, *Bh.* ututlanec, *Rs.* утайщикъ, który co utaiwa, der Verhehler, Verberger, Verheimlicher; (*Vd.* satainik, otajovez, *f.* satainiza, = przeczący).

UTALENTOWAĆ, *ob.* Talentować. UTAMOWAĆ, *ob.* Tamować. UTAPIAĆ, *ob.* Utopić.

UTARCIE, Ucieranie, *ob.* Utrzeć. UTARCZKA, - i, *ż.*, (*Rg.* utarak *fragmen*), (cf. Utaczka); uganianie się nieprzyiacielskie, harc, das Herumtummeln, Scharmutzieren, das Scharmützel; *Vd.* pip, boi, bitje, boina prejigra. Skushnja k' bitju; *Rs.* стычка, (cf. stykać, zetknąć, cf. potyczka), схватка, (*cf.* schwycić), сшибка; Bitwa się nie zaczęła, a utarczki tylko były. *Sk. Dz.* 571. Roku 1065 Litwa pierwszą utarczkę do Rusi uczyniła. *Stryik.* 86; wtarczkę, wycieczkę, wpad, Einfall, Streiferey. Utarczka, utarczkami, *velitatim*, in Streifzügen, in kleinen Scharmützeln, scharmutzierend. Ostroski przebywszy Berezinę, stoczył z Moskwą utarczką bitwę po dwa kroć, iż kilka ufów położył. *Stryik.* 726. UTARCZKOWY, UTARCZNY, - a, - e, utarczką się dzieiący, do utarczki należący *velitaris*, scharmützelnd, Scharmützel=. Zagony Tatarskie koło Krasnegostawu, przez dwanaście utarczny ch bitew od Polaków były porażone. *Stryik.* 718.

UTARGNĄĆ *cz. idntl.*, Utargać *dk.*, *Utargawać *kontyn.*; *Boh.* utrhnauti, utrhowati; (*Slo.* utrhám, posmiwám se

szydzić, *ob.* uwłaczać, utrhać, poſmiewać szydercza); *Cro.* utergávam, utergnulszem; *Ecc.* утóпрнути, утопргаю, отломить; targaiąc urwać, uszarpać, abzauſen, zauſend abreiſsen, ausreiſsen. Nie mogąc tego dowieść, aby koniowi ogon utarguął razem, poiednemu włosu targaiąc wszyſtek wyrwał, że nic nie zoſtało. *Eraz. Jęz. G 7 b.* – *tr.* utarganie dobréy sławy czyiey. *Eraz. Jęz. Y 5 b*, uwłaczanie, uszczypanie, Schmählerung des guten Namens. Chryſtus zakazał, abyś ięzykiem nie ubliżał a nie utargawał bliźniemu swemu. *Eraz. Jęz. Z 5.* – §. *Utargawać się na kogo, = targać się nań, rzucać się nań, ſich über einen hermachen, ihn angreifen. Język złościwy utargawał się na ludzi cnotliwych sławę. *Eraz. Jęz. E 4.*

UTARGOWAĆ, *F.* utarguie *cz. dk.*; *Vd.* abaratati, dobaratati; *Rs.* уторговать, приторговать, приторговывать; targuiąc z ceny urwać, abhandeln, abdingen, vom Preiſe erhandeln, – *de emptore*: nie wielem utargował, *parum ex pretio a venditore assignato, licitando detraxi. Cn. Th.* 1207. – §. *de venditore*: utargować co, *vendere aliquid ex mercibus. Cn. Th. ib.*, zbyć, przedać, spieniężyć, przedaiąc zarobić, zyſkać, verkaufen, abſetzen, Geld löſen durch Verkauf, ermarkten. Małom utargował, *paucas merces vendidi. Cn. Th. ib.* Utargowanie, *Rs.* уторжка, приторжка. – *fig. tr.* Każdemu wiernemu łacno u boga zbawienie utargować. *Rey Ap.* 9, zyſkać, dopiąć, gewinnen, erlangen, erwerben.

UTARTY, *ob.* Utrzeć. UTARZAĆ, *ob.* Tarzać. UTĄŻYĆ się, *ob.* Tążyć. UTĘCHNĄĆ, *ob.* Tęchnąć. UTERAĆ, UTYRAĆ, *ob.* Tyrać.

*UTERFINU poſtaw. *Inſtr. C. L.*, sukna cienkiego, feines Tuch. ? ? ?

UTĘSKLIWY, *ob.* Tęſkliwy, Tęſkny. UTĘSKNIĆ *cz. dk.*, utęſkniać *ndk.*, tęſknoty nabawić, Langeweile machen, langweilen. Wiedzieć, iak używać argumentacyi, żeby nie utęſkniać ludzi zawikłaniem w mowie. *Mon.* 73,544. Monitor to ieszcze ma nad inne xięgi, że rozciągłością nie utęſknia. *Mon.* 74,584, nie nudzi. UTĘSNIĆ się, *ob.* Tęſknić.

UTKAĆ, *ob.* Tkać.

UTKNĄĆ *cz. idntl.*, Utkać *dk.*, Utykać *ndk.*, *Rs.* уткнуть, утыкать, утыкивать, утóпать; *Bh.* ucpati, (*Bh.* utkati, utkawati uchwycić); utykać dziury, zatykać mocno, feſt zuſtopfen, verſtopfen. Przyłoż bańkę alembikiem, a dobrze utkay, aby się nie wykurzało. *Sien.* 544. W ulu rozpadliny woſkiem zalepić, abo czym czyſtym i suchym utkać. *Haur Ek.* 139. – Utykać co mchem etc., obtykać. *Cn. Th.* 1209, beſtopfen, womit anſtopfen. Utykać okręt, kalfatern; *ob.* Utykacz. – *fig.* Niebiosa gwiazdami utknione. *Kul. Her.* 6, beſpickt). Utykać nożem, włócznią w co, wsadzać tak żeby utkwiały, wpychać, wkładać, hineinſtecken, hineinſpicken, hineinſpieſsen. Gwiazdy w niebo utknione. *Podw. Wr.* 49. Saul spał, a oszep iego utkniony był w ziemi u głowy iego. *Bud.* 1 *Sam.* 26, 3. Drzewce swoie w bramie utknął. *Sk. Dz.* 765. W ziemi utykali groty. *Tward. Wł.* 181. Włócznia utknięta. *Bard. Luk.* 96. – *fig.* Nadzieia w człowieku bardzo ieſt zdradliwa, ale która utkniona ieſt w bogu, ieſt mocna. *Birk. Kant. B* 4; zasadzona, fundowana, gegründet). – *Neutr.* utknąć, utykać, *ob.* utkwić; *Bs.* nasrrinuti, udariti na kamen; *Rs.* напнуться, напинаться, ляпнуться, вспомкнуться, вспомыкаюсь, запнуться, запинаться, (cf. zapiąć). – §. *Verb. Med.* Utykać, Utknąć, Utykać się, uſtyrknąć się, potykać się; *Bh.* klesnauti, kleſati, *Sr.* 1. na nejto poſtorczju, zawadzam, *Vd.* spoteknitise, spotikuvatise, opoteknitise, napoteknitise; *Cro.* jeknuti, jekam, zadevatisze, navudiramsze; ſtolpern, anſtoſsen. Takem utknął na dylu, żem się aż potoczył. *Teatr* 28 *b*, 9. Utykaliśmy się w południe nie inak ieno iak w omacku. *Radz. Jes.* 59, 10. Szkodaby się ſtaruszku do broni pomykać, Próżna zwada, kto pocznie na trzewik utykać. *Pot. Jow.* 161. Nieprzyiaciele uciekali, utykaiąc się na szyię nie w kupie. *Leop. Jud.* 15, 4. Utykam głową, gębą w ziemię, padam na gębę. *Cn. Th.* 1209, auf die Erde hinſchlagen, plötzlich hinfallen auf den Kopf, auf das Maul ꝛc. Utykanie, *Vd.* opotik, opoteknenje, spotik, spotiklei, spoteknenje, spotekuvanje; *Cro.* navudrènye; *Dl.* naszarnutje; das Stolpern, der Stolper. – *similiter*: Począł głowę obracać i oczyma na króla i na drugich przy nim, utykać. *Birk. Gł. K* 71; wzrok na nie wlepiać, w nich zanurzać, die Augen auf einen heften, mit den Augen bey ihm verweilen. – §. *Technic.* Sznurzy czyli utyka żyła rudy, kiedy w inną ſtronę niż przedtym idzie. *Os. Zel.* 84, die Erzader nimmt einen andern Gang, eine andre Richtung.

UTKWIĆ *Neutr. dk.*, utknąć *idntl.*, utykać *kontyn. et Freq.*, zawadziwszy o co zoſtać, tkwić, ſtecken bleiben. Pociſk Adraſta utkwił w Telemaka paiży. *Jabł. Tel.* 287. Na dwie się sztuki dzida złamała zaiadła, Część utkwiła w puklerzu, część na ziemię padła. *Dmoch. Jl.* 2, 24. Utyka mocno w ziemię pociſk zapalczywy. *ib.* 2, 238. Dawid uchylił się Saulowi, a włócznia bez urazu utknęła w ścienie. *Leop.* 1 *Reg.* 19, 10. Rzucony pociſk Troianina nie przenika, Lecz mu ramię uciera, i w ziemi utyka. *Dmoch. Jl.* 285. O nic nie dbam; iedna mi tylko rzecz w głowie utkwiła. *Teatr* 52, 13. Uſtawiczne miłości dowody mimo iego wiedzy utkwiły we mnie. *ib.* 29, 44. – *fig. tr.* Jeżeli znaczenie wyrazów nie będzie uſtanowione, i żę tak rzekę utkwione, inaczey io piszący, inaczey czytaiący brać będzie. *Pir. Wym.* 1.

UTŁOCZYĆ *cz. dk.*, Utłaczać *ndk.*, *Vd.* vtlazhi, obtlazhiti; *Ec.* утлачаю; tłocząc wciſkać, natłaczać, tłoczyć, eindrücken, einſtoſsen, drücken. Tu ieſt przybytek Marsa ukochany, Tu ubroczone krwią utłacza ſtopy. *Zab.* 11, 300 *Nar.* – §. Utłoczyć kogo, tłocząc udusić, einen erdrücken. Utłoczyła matka dziecię leżąc. *Cn. Th.* 1207. Do miaſta się cisnąc, dwa tysiące się ludzi utłoczyło. *Sk. Dz.* 1090. W bramach, gdy się cisnęli, wiele się *zutłoczyło i zudusiło. *Sk. Dz.* 52.

UTŁUC, *ob.* Tłuc. UTŁUMIĆ, *ob.* Tłumić. UTŁUŚCIĆ, *ob.* Tłuścić. UTNIE, UTNĘ, *ob.* Uciąć.

UTOCZYĆ *cz. dk.*, Utaczać *ndk.*, tocząc upuścić, *Cro.* utóchem; *Rg.* utocitti, natocitti, iztocitti, tocitti; (*Bs.* utociti *haurire*); *Rs.* уцѣдить, уцѣживать; abzapfen, *pr. et fig.* ulać, abgieſsen, vergieſsen. Sama wina utoczy w piwnicy. *Lib. Hor.* 111. Klucznik ile octu utoczy na każdy dzień, tyle przylać powinien piwa, aby się ocet nie ſkaził. *Haur Ek.* 31. Klucznik, by się piwo nie psuło, powinien nie z każdéy, tylko z iednéy beczki utaczać. *ib.* 54. Dobrzy żołnierze krwi utoczyć za oyczyznę, nie lękaią się. *Star. W. T. B* 2 *b*. Nie utoczył-li krwi swéy dla oyczyzny Naymnieyszéy wioſki nie mógł trzymać

mać królewszczyzny. *Pot. Pocz.* 424. Do świętego pokoiu nie sucho przyyść i lekko, trzeba dużo, trzeba krwi utoczyć. *Tward. Wł.* 115, *Psalmod.* 90. - §. Utoczyć, tocząc po tokarſku urobić, uformować, utworzyć toczeniem, drechſelnd verfertigen, ausdrechſeln, drechſeln, *pr. et fig.* Z bukowego drzewa kufel utoczony, Wszyſtek po wierzchu żółtym woſkiem pokosczony. *Otw. Ow.* 332. Męże z kości utoczone. *Miaſk.* 2, 113. Składną w utoczonym poſtać nosi ſtanie. *Hul. Ow.* 123. Gładko utoczony rym. *Zab.* 1, 108. UTOK, - u, *m.*, wał krosienny, na który płótno zwiiaią. *Cn. Th.* 1221, *Bh.* wratidlo; *Ec.* кроки, утокъ ткаческой, кудѣлъ, кросно; (*Rs.* утокъ wątek); der Weberbaum. *Dudz.* 65.

UTOLIĆ, *ob.* Utulić.

UTONĄĆ *neutr. idntl.*, *Bh.* utonauti; *Crn.* utoniti, utônem; *Vd.* vtonitise, potonitise, vtopitise, potopitise, sapotonitise; *Sla.* utonuti; *Bs.* utonuti; *Rs.* утонуть; *Ec.* истопитися, горязнуть; tonąc ugrząznąć, pod wodą zginąć, ertrinken, erſaufen, im Waſſer untergehen. Piotr, póki ma weale wiarę, chodzi po wodzie, iak po suszy; a gdy iéy naruszył wątpliwością, poczyna tonąć, i utonąłby był, gdyby go Pan nie ratował. *Sekl.* 70. Baby pławiono; prawdziwe czarownice po wierzchu pływały, i żadną miarą utonąć nie mogły. *Mon.* 67, 266. Co ma wisieć, nie utonie. *Dwor. K.*, *Rys. Ad.* 44. Nie zawsześ to utonąć, kiedy tłuką fale. *Pot. Arg.* 816. W rzéce utonąłego do życia przyprowadził. *Sk. Żyw.* 2, 117. Utonęły, *Hs.* истóплый. - *tr. fig.* Utonąć w czym, zagrzebać się, zakopać, zatapiać, utapiać, ſich verſenken, vergraben, vertiefen in etwas. Czyta wiele, utonął w księgach. *Cn. Ad.* 138. Utonął w brzuchu; obżarty; tylko ieść a pić; rosomak. *ib.* 756. Utonąłem w długach po uszy. *Bies. A* 3. Alcybiad w rozkoszach utoniony, Za ćwiczeniem Sokrata do dobrego żywota wypłynął. *Petr. Pol.* 284, rozpływaiący się w rozkoszach). Zamyślić się, utonąć w czym. *Cn. Ad.* 524, zanurzonym być). UTOPIĆ *cz. dk.*, Utapiać *ndk.*, *Bh.* utopiti; *Crn.* utopim; *Vd.* v'topit, savtopiti, potopiti, vtoniti; *Cro.* utopiti, utáplyam, utaplyati; *Bs.* utopitti, (utoplitti *calefacere*); *Rg.* utopitti; *Ross.* утопить, утоплять, (≈ 2. ugrzać, mocno rozwarzyć); (*Act. Verbi* Utonąć); w wodzie zanurzyć, topiąc zgubić, erſäufen, erträнken, im Waſſer verſenken. Na to się złość ich sili, Żeby mię w łyżce wody utopili. *Kchw.* 223. Nienawidzi go, utopiłby go w łyżce wody, w naparſtku. *Cn. Ad.* 627, *Paſt. F.* 226. - *Ridend.* Wolałabym się pierwéy utopić w puchowéy pierzynie, niż . . . *Teatr* 22 *b*, 95. Ciężką głowę swą w łożu utopił usłanym. *Otw. Ow.* 460, zanurzył, utulił). - *Jnterfic.* utopić broń w kim, ≈ zanurzyć przebiwszy, ein Gewehr, eine Waffe in jemanden verſenken, es ihm tief hinein ſtechen, z. B. einen Dolch jemanden in den Leib jagen, ins Herz ſtoßen. Domawiaiąc broń utapia w sobie. *Paſt. F.* 25. Szczęście, żem szpady w nim nie utopił. *Teatr* 53 *b*, 27. Z żołnierzów ieden przyſkoczywszy Włócznią utopił w prawym Pańſkim boku. *Odym. Sw.* 2, *Kk b.* Lubobyś mi chciała sztylet w gardle utopić, nadſtawiam ci szyię. *Bard. Tr.* 287. - *fig.* Widzisz, co ona ucierpiała, a chcesz nowy w iéy sercu utopić sztylet. *Teatr* 5, 95. - *simil.* Oczy w kim utopić, wzrok zanurzyć, die Augen in einen verſenken. Woyſka iak wryte, oczy w niego utopiły. *Jabł. Tel.* 153. Wzrok trzyma w ziemi utopiony. *P. Kch. Orl.* 1, 189. Znieść zwycięzcy nie mogąc, oczy w ziemię utopił. *Tward. Wł.* 257. - *simil.* utapiać myśl w czym, utonąć w czym myślą, ſeine Gedanken verſenken, vertiefen. Wszyſtkąście myśl w pieniądzach swoię utopili. *Star. Vot. B* 4 *b.* O nic nie dba, w miłości cale utopiony. *Morszt.* 551. Zamkniy na zawsze uſta, utop' wszyſtko w tym srogim milczeniu. *Teatr* 49, 109. Sekret w sobie utopię, nikt się go nie dowie. *ib.* 46 *d*, 35, utłumię.

UTOROWAĆ, *ob.* Torować. UTRACAĆ, UTRACIĆ, *ob.* Tracić.

UTRĄCIĆ *cz. dk.*, Utrącać *ndk.*, trącaiąc uszkodzić, *Cro.* okernyávam, abſtoßen, durch Stoßen abbrechen. Nogi mu utrącili. *Teatr* 31 *c*, 22. Utrącił rękę posągowi. *Tr.* - *fig. tr.* utrącić, urwać, uszkodzić, umnieyszyć, Abbruch thun, abzwacken. W téy potyczce ludzi mu coś utrącono. *Tr.*

*UTRACYUSZ, - a, *m.*, utratnik, marnotrawca, der Verſchwender. W porządnych Rzeczachpospolitych utracyuszom opiekunów z urzędu dawano. *Star. Ref.* 72.

UTRAFIAĆ, *ob.* Trafić. UTRAKTOWAĆ, *ob.* Traktować.

UTRAPIĆ, UTRAPIENIE, *ob.* Trapić. UTRAPIENIEC, - ńca, *m.*, a) *actiu.* drugich nabawiaiący utrapienia, der Placker, Quäler, Plagegeiſt. Trzech utrapieńców rodzaiu ludzkiego zamysł zgubić nas. *Przeſtr.* 98. Utrapieńcy sierot. *ib.* 258. - § b) *paſſ.* utrapieniec, utrapiony, ſtrapiony, nędznik, ein Elender, Geplagter; *Sr.* 1. horowité. Tułacz, utrapieniec, wygnaniec, włóczy się z kraiu do kraiu. *Stas. Num.* 2, 21. Ambicya ukrywa przed herszteem tych wszyſtkich utrapieńców, których w nieszczęśliwéy toni bunt własny pogrążył. *Mon.* 71, 793.

UTRATA, - y, *ż.*, (*Bh.* utrata, autrata, ≈ koszta, nakład; *Slo.* utrata *perditio*; *Crn.* utrata, ≈ koszta, *Crn.* utratiti *impendere*; *Crn.* potrâta, ≈ marnotraſtwo; *Vind.* vtrata, ≈ koszt, nakład, *Vd.* potrata, ≈ rozrzutność); *Rs.* утрата, накладъ, потéря, истрата, (трáта expens, wydatek); ſtracenie, ſtrata, szkoda, szkodowanie, cf. niepożytek, der Verluſt, der Schaden, die Einbuße. Spokoyność zamieszać radzi ludzie nie maiący nic do utraty, a wszyſtko do wygrania. *Gaz. Nar.* 1, 15, hołota, Leute, die nichts zu verlieren haben. Z dawna iuż nie mam nic ani do utraty, ani do nabytku. *Pilch. Sen. liſt* 2, 261. Oczy w zemdleniu wzroku utratę czuią. *Ryb. Ps.* 69. Młode wino targa ſtare ſkórniki, zaczym i samo się wylewa, i ſkórniki w utratę idą. *Sekl. Luk.* 5, *not.* giną"). Cóż to po téy utracie? to się mogło przedać za niemało, i rozdać ubogim? *Leop. Math.* 26, 9, cóż po tym marnowaniu, po téy rozrzutności?). UTRATNICA, - y, *ż.*, która co marnie traci, utraca, die Verſchwenderinn; *Bh.* autratnice; *Rs.* мотóвка. Utratnica zdrowia ludzkiego, nieczyſtość. *Sk. Dz.* 521. Cudzołożniki i utratnice panieńſtwa. *Sk. Dz.* 271. UTRATNIK - a, *m.*, UTRATNIŚ, - ia, *m.*, UTRATNICZEK, - czka, *m.*, *dem.*, *Boh.* autratnik, autratce, utratce, mrhač; *Sor.* 1. ſchlamuwař; *Crn.* potreknavz; *Vd.* sapraulavez, resprau-lavez, sapraulenik, potreknauz, loter, ludrar (cf. łotr);

Cro. potroshlivecz, potrofslyivecz; *Ross.* мотъ, мотыга; мотишка, замотыга (cf. zamotać), epыra; marnotrawca, rozrzutny *Cn. Ad.* 1220, der Verschwender, Verthuer, Vergeuder. Utratnik ieden prosił cesarza, iżby zań popłacił długi. *Gor. Sen.* 61. Utratniki, podłużone ludzie, herszt do siebie garnął. *Petr. Pol.* 2, 72. Tysiącami będzie zaprawiał półmiſki Utratniś Polſki, Apicius Rzymſki. *Kchw.* 173. Krassowi ſkarby wielkie dały tytuł bogacza; aleć mu potym niedoſtatek inszy przyniósł, to ieſt, utratnika. *Warg. Wal.* 221. Owi kompanikowie, utratniczkowie, których pohamować żadne prawa nie mogą. *Birk. Zyg.* 25. – §*. *aliter*: Szaleńſtwo sześć koni zaprzęgać, a dwa uciągnąć mogą i chować te utratniki na ſtayni; chléb ubogich te beſtye we dnie i w nocy pożeraią. *Sk. Kaz.* 323. UTRATNOŚĆ, ści, ż., *Bh.* autratnoſt; *Rs.* мотовство; rozrzutność, die Verschwendung. Z tym większą utratnością żyć poczęli im więcéy po rodzicach swych gotowizny w karbie naleźli. *Mon.* 65, 70. UTRATNY, – a, – e, UTRATNIE *adv.*, *Bh.* autratny, (= kosztowny, nakładowy, nakosztowny); *Cro.* potrófslyiv (cf. potroszyć); *Rs.* накладный, накладно, мотовскій, мотовато, ерыжный; rozrzutny, marnotrawny, verschwenderisch. Utratni są, którzy zawołane kollacye sprawuią, krotochwile, gry, łowy kosztowne czynią, zgoła na te rzeczy utracaią, z których żadna pamiątka. *Bud. Cyc.* 125. Alexander król, więcéy za utratnego, niż za szczodrego był mian. *Biel.* 452. Rządzić się utratnie. *Hor. sat.* 184. Dobra cudzego chciwy, własnego utratny. *Pilch. Sall.* 9. – *Paſſ.* utratny, ſtracony, utracony, marny, do ſtracenia, podległy utracie, verloren, eitel, vergänglich, verlierbar. To co masz utratne i krótkie są dobra, do onych wiecznych kwap' się. *Sk. Zyw.* 254. Utracała na marności drogie oleyki, teraz tę utratę nieutratną na Chryſtusowe nogi obraca. *Sk. Kaz.* 583, niedaremną, nieſtraconą). Dodatek wtrącony, iż sama Rzplta w ſtanie szlacheckim prawa dla narodu ſtanowić, ieſt mocna, naruszył nieutratne każdego narodu samowładztwo. *Uſt. Konſt.* 1, 127, unveräußerlich.

UTREFIĆ, *ob.* Trafić, trefić. UTRETOWAĆ, *ob.* Tratować.

*UTRONĄĆ, *UTRUNĄĆ *cz. idntl.*, *Utrunać *niedok.*, uciekać. *Ger.* entrinnen. *Effugere*, utrunąć, wymknąć się. *Mącz.*; *effugium*, utrunienie, ucieczenie. *ib.* *Euado*, uciekam, ubiegam, utrónam. *ib.*; *euasio*, ucieczka, wymknienie, utrónienie. *Mącz.*

UTROSKAĆ, UTROSKLIWIĆ, *ob.* Troszczyć. UTRUD, *ob.* Trud. UTRUDZIĆ, *ob.* Trudzić. UTRWAĆ, *ob.* Trwać. UTRWALIĆ, *ob.* Trwalić.

UTRZĄŚĆ *F.* utrzęsie, utrząsę *cz. dk.*, Utrząsnąć *idntl.*, Utrząsać *kont.*, *Bs.* ukinnuti; *Rs.* утрясти, утрясывать; trząsąc zrzucić, abschütteln. Jednę gruszkę tylko utrząsnął. *Tr.* Nie będziesz zbierał kłosów, które się utrząsły. *Leop. Levit.* 19, które wyleciały z snopków, z garści). – § trzęsąc umordować, utrudzić, ſtark erschüttern, mit Schüttern ermüden. Nie godzi się dziecięcia bardzo kołysać, ani też bardzo utrzęsać. *Sien.* 466. Utrząść się, *conquaſſari motu* *Cn. Th.* 1209, *Bs.* ukinnutise, sich erschüttern, erſtauchen. Utrząśnionym, i we wnętrznościach zerwanym, ziele to bywa ratunkiem. *Syr.* 130. Febra taka bywa z utrzęśnienia. *Haur Ek.* 128.

UTRZEBIĆ *ob.* Trzebić.

UTRZEĆ, utarł, *F.* utrze, utrę *cz. dk.*, Ucierać *ndk.*, *Bh.* utříti, utjrati; *Rg.* utirati, (*Rg.* utarti *domare*); *Bsn.* utrritti; *Rs.* утереть, утирать; trąc uczyszczać, chędożyć, rein reiben, abreiben. Zaprawy do świeczek zapalniczych na tarlicy utrzeć, aż do iednoſtaynego koloru. *Jak. Art.* 1, 431. Nie godzieneś mu i trzewików utrzeć. *Cn. Ad.* 596, die Schuhe abputzen. Ucieranie, utarcie, *Rs.* утирка, (= 2 ścierka). – Ucierać, obcierać, ocierać, abwischen, abreiben; ucierać co mokrego, wilgotnego, abtrocknen. Łzami umywała święte nogi iego, a włosy swoiemi ucierała ie. *Rey Pſ.* *Fff* 4. Chłop co raz, kiedy iadł i pił, pięścią sobie gębę i nos ucierał. *Haur Sk.* 160. Uſta chuſtką utrzyy. *Eraz. Ob. F.* Jeszcze sobie dobrze gęby nie utrze, a iuż woła: naléy drugą. *Rey Zw.* 61, cf. dolewayko). – Nos ucierać, die Nase schneuzen; *Sr.* 1. ſmorkam (cf. smarki); *Vd.* nuſs brisati, se odshnodriti, vsekniti, isſmerkniti, se v'sekniti, nues v'sekniti, se obrissat; *Bs.* useknuti; *Rg.* utàrti noos, uſsêknutise; *Sla.* useknuti; *Rs.* высморкать, высморкывать. Ludzie płaczące częſto nos ucierać muszą dla łez w nozdrze wpływaiących przez punkta płaczliwe. *Krup.* 2, 286. Kto mocno i częſto nos uciera, krew' wyciſka. *Smotr. Lam.* 80. Kaszlnął, nos utarł, i zaczął przemowę. *Kras. Mysz.* 55. Nie ważył się ni nos utrzeć, ni kaszlać w iego przytomności. *Zab.* 7, 158. Choćby utrzeć kto nie umiał nosa, Gdy ma pieniądze, grzeczny przecię z trzosa. *Pot. Jow.* 188. Trafi na kamień, iako mówią kosa, Swóy na swoiego, co mu utrze nosa. *Zegl. Ad.* 255. *Pot.*, co go uſkromi, poniży, rozumu nauczy, rogów przytrze, demüthigen; *Slo.* utřil ſi *vapulavit*). – Ucierać świecę, uſtrzygać knot szczypcami, das Licht putzen; *Sr.* 1. ſwetzku wuwapnu; *Crn.* usękniti, usękûjem; *Vd.* v'seknit, vseknit, vsekovat, puzat; *Bs.* useknuti; *Cro.* vszeknuti, vszekujem; *Rs.* щикать, сощикнуть. Knoty świecom ucieraią. *Mon.* 70, 829. Udziałał szczypce ku ucieraniu kagańców, i naczynie, w którym one utarte z kagańców ogarki miano gasić. *Leop. Exod.* 37. Służący ma pilen być ucierania knotów u świec. *Eraz. Ob. E.* 2. Świecy knot ucierać. *ib. E* 2, świecy nos ucierać). Lepiéy świecy nie ucierać, niż ucieraiąc ią zgasić. *Cn. Ad.* 440, lepiéy niechędogą rzecz schować, niż chędogą ſtracić; lepiéy nóż nieumyty schować, niż umyty ſtracić). – §. Ucierać raniąc, drasnąć, kontuzyą robić, ſtreifen, wund ſtreifen. Rzucił pociſk; ten śmiertelnym Troianina razem nie przenika, Lecz mu ramię uciera, i w ziemi utyka. *Dmoch. Jl.* 285. – §. Ucierać, gładzić, ścieraniem równać, chropowatości, szorſtkości pozbawiać, glatt reiben, glätten, ebnen, *phys. et moral.* Gdy chłop ſkrudli, uważay, czy dobrze utrze rolą, żeby żadnéy na zagonie nie było gruzełki. *Haur Sk.* 12. – Ucierać drogę do czego, torować, uścielać, den Weg bahnen. Dobra sława uciera do wszyſtkiego drogę. *Zabł. Roz.* 138, *Rs.* торный utorowany, gładki, równy). – Ucierać trudności, sprzątać, umniéyszać, Schwierigkeiten wegschaffen, mildern. Azali czas nie utrze tych trudności, które téy zwłoki przyczyną. *Teatr* 6 *b*, 50. –

Ucierać kogo, obyczaie iego, = krzesać, okrzesywać, polerować; *Rs.* наморить, наморивать; einen poliren, schleifen, bilden. Osobne swe obyczaie za konwersacyą, którey rad nie rad musiał używać, utarł. *Popr. Ryc.* 197. Nie wymaga boiaźni po swych sługach, uciera ich i karze słównym napomnieniem. *Pilch. Sen. list* 1, 359. Utrzeć się, *Rs.* наморишься. Człowiek nieutarty, nieulizany, nieugłaskany, dziki, ungebildet, rauh, wild. Otoczyło mię bydło nieutarte, J trzyma na mię swe pyski otwarte. *Karp* 5, 54, wilcy srodzy. *J. Kch. Ps.* 29 dzikie bestye, nie obrochmanione, nieochełznane, nieukrócone, ungebändigt. - Ucierać rogów bydlęciu, *propr.* upiłować, die Hörner abfeilen, abstoßen, *tr. fig.* ucierać rogów, obcinać skrzydła, ucierać buty, uskramiać, den Stolz und Uebermuth bändigen, die Flügel beschneiden, die Hörner abstutzen. Zaledwie na ten czas pyszney szlachcie rogi utarto. *Pilch. Sall.* 126. Utarł rogów wiarołomney Roxolanii. *Psalm.* 15. Amazonki woiować przestały, gdy im mężowie rogów utarli. *Biel. hst.* 297. Ma Sułtan sposób do ucierania rogów baszom, kiedy im zbyt wyrosną, a to, ożenienie z blizką krewną swoią. *Klok.* 80. Jstny łotr, że mu żaden nie śmie utrzeć buty. Mniema, że są dla słabych pisane statuty. *Nar. Dz.* 3, 126. - Ucierać interes, sprawę, rzecz, = traktować, negocyować, układać, czynić o co, eine Sache verhandeln, behandeln, abhandeln, tractiren. Powagą Zygmunta I. wieleśmy rzeczy między królmi wielkiemi zaszłych często ucierali i umarzali. *Jan. Oksz. G.* 2. Kilka dni między sobą rzeczy ucierali. *Zbil. Dr. F.* 3. Gdy się ta rzecz między rozmaitemi w prawie nauczonemi ucierała, dni niemało upłynęło. *Wys. Al.* 169. Nie pierwéy miał głos, aż starsi od niego rzecz utarli, przez czas długi roztrząsaiąc trudności. *Nag. Fil.* 61. Z generału Pruskiego iuż z utartemi punktami posłów na seym posyłali. *Nies.* 1, 185. Posłowie na seymik Kolski maią się zjeżdżać dla porozumienia się samych między sobą i utarcia artykułów. *Vol.* 3, 16. - Ucierać słowa iakie języka, *verba dura usu mollire*, Wörtern durch den Gebrauch das Harte benehmen, sie in den Sprachgebrauch aufnehmen. Utarte słowa, używaniem ugładzone, angenommene Wörter. Dla zrozumiałości ile można trzeba używać słów utartych. *Cyank. Log.* 44. Gdzieby słowa Polskiego nie było, nie ganię, kiedy z Łacińskiego nawet języka weźmiesz, zwłaszcza, ieśliby łatwe ku wyrozumieniu, abo iuż nieco utarte słowo było. *Gor. Dw.* 43. - *Similiter*: To bardzo utarta i pospolita była kościoła wszystkiego wiara. *Sk. Dz.* 144. Wyście od dawney i utartéy wiary Chrystusowéy odstąpili. *Sk. Kaz.* 44, od powszechnie przyiętéy, allgemein angenommen. - *Recipr. activ.* Ucierać się, walczyć, utarczkę odbywać, kämpfen, streiten. Znowu się trzeba będzie z Junoną ucierać, A i tak mi wyrzuca, żem Troię rad wspierać. *Dmoch. Jl.* 23. Rzeczy szwankowały, iedna drugim wadziła, że się ucierały twarde z miękkiemi, lekkie z ciężarowatemi. *Zebr. Ow.* 1. Ucierać się, umawiać za panem nie zlęknę. *Teatr* 43 *b*, 85.

UTRZEŹWIĆ, *ob.* Trzeźwić. UTRZMIĆ, *ob.* Trzmić.

UTRZYMAĆ *cz. dk.*, Utrzymuie *pr. niedok.*, Utrzymywać *frequ.*, trzymaiąc nie upuścić, udzierżeć, *Rs.* удержать, удерживать, содержать, содержу; erhalten, ertragen, haltend nicht nachlassen, nicht loslassen. Utrzymuję kogo, co, = *sum tenendo, sustinere possum. Cn. Th.* 1209. Ta balka taki ciężar nie utrzyma. *Tr.* Już ledwie na nogach utrzymać się mogę. *Teatr* 53 *b*, 44. Księża rozjechali się, a X. Pleban utrzymał X. Dziekana. *Xiądz.* 199, zatrzymał go). Obowiązek urzędu przy sądach go utrzymywał. *Siem. Cyc.* 326, musiał bawić przy sądach). - *tr.* utrzymywać, zachować, *Bh.* přichraniti; *Vd.* perhraniti; erhalten, bewahren. Rzecz każda przez te same śrzodki się utrzymuie, przez które się nabywa. *Mon.* 67, 709. Oyczyznę radą i odwagą swoią przy sławie i wolności utrzymał. *Teatr* 46 *c*, 1. Jm iest licznieysza familiia, tym trudniéy utrzymać w niéy dobry porządek. *Zab.* 16, 13. Ta nadzieia utrzymuie nas ieszcze. *Teatr* 8, 43. Żony nie uczą się dosyć sztuki utrzymania nas przez rozmaitość zabawy. *Teatr* 20 *b*, 205. - Utrzymywać czyie interessa, trzymać ie, trudnić się niemi, jemandes Geschäfte führen, versehen. Jnteressa iéy prawne utrzymuie, i iest iéy pełnomocnikiem. *Teatr* 17, 5. - Utrzymywać kogo swoim kosztem, *Vind.* poddershati, vundershati, spoddershati; *Ross.* пропитать, пропитывать; einen unterhalten, ihm den Unterhalt geben. Zkąd się możesz tak utrzymywać, iak cię widzę? *Teatr* 7, 19. Stroi się, a intraty żadnéy nie ma, nie wiem, z czego się utrzymuie? *Teatr* 22, 100. Utrzymywanie, *Vd.* vundershba, vundershanje, spoddershik; *Rs.* прожитокъ; der Unterhalt. Od utrzymywania, *Rs.* прожиточный. Utrzymywany od kogo, *Rs.* захребетникъ. Utrzymywał figurę oyca. *Boh. Kom.* 4, 287, prowadził tęż figurę, żył tymże sposobem, er führte dieselbe Lebensart, wie sein Vater. - *disputand.* utrzymywać, twierdzić, behaupten. Utrzymywał, iż wszyscy autorowie komedyy Angielskich nie są godni i wody podać Molierowi. *Mon.* 67, 500. Francyą za naypierwszy w Europie naród utrzymywał. *ib.* 68, 399. - §. utrzymywać, wstrzymywać, hamować, zurück halten, erhalten, aufhalten, *phys. et mor.* Kto moczu utrzymywać nie może, ten ... *Perz. Cyr.* 2, 248. To mi dla niego sława, ieżeli moc swoię i władzą w granicach utrzyma. *Pilch. Sen. łask.* 60. Twoia przytomność wmówiła we mnie skromność i utrzymanie. *Zabl. Roz.* 35. Nieutrzymany, niewstrzymany, niehamowny, *Ec.* неудержимый, неодержимый, неудержно; unaufhaltbar. Nieutrzymanie *adv.*, n. p. Tak nieutrzymanie za rozkoszą bieży grzesznik, że dla niéy chętnie wszystko traci. *Bals. Nied.* 1, 258. UTRZYMAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wstrzemięźliwość, trzymanie się w granicach, die Zurückhaltung, Enthaltsamkeit. Utrzymałość w mocy bez granic, dowodem naywiększéy mądrości. *Nag. Cyc.* 115. Takowa skromność i utrzymałość w tak pięknym dowcipie. *Nag. Fil.* 13.

UTUCZNIEĆ, UTUCZYĆ, *ob.* Tucznieć, Tuczyć.

UTUŁEK, - łku, *m.*, przytułek, uchrona, Zuflucht, Schutz. W nocnym utułku póydę, może uydę. *Pot. Arg.* 25. UTULIĆ, UTULONY, UTULNY, *ob.* Tulić.

UTWARDZIĆ, *ob.* Twardzić. UTWIERDZIĆ, *ob.* Twierdzić. UTWIERDZICIEL, - a, *m.*, który co utwierdza, umocniciel, umacniacz, der Befestiger, Bekräftiger; *Rg.* utvarditegl, pokrjepitegl; *Cro.* utverditel, temelitel; *Ec.* утвердитель. Ja będę prosił oyca mego, aby wam inszego utwierdziciela dał. *Farn.* 166, *ob.* pocieszyciel).

W rodz. żeńsk. utwierdzicielka, *Rg.* utvarditegliza, pokrjepitegliza.

UTWOR, UTWORZYĆ, *ob.* Twor, Tworzyć. *UTWORZYCIEL, -a, *m.*, stworzyciel, stwórca, twórca, der Schöpfer. Tak mówi Jehowa, uczyniciel twoy i utworzyciel *Bud. Jes.* 44, 2.

UTYĆ, *ob.* Tyć.

UTYKAĆ, *ob* Utknąć. UTYKACZ, -a, m., zatykacz, ktory z zgrzebi, z chust, pilki czyni w łodzi do zatykania dziur, *stipator. Mącz.*, der Verstopfer, Zustopfer, Kalfaterer. Utykacze dziur okrętowych siedzą na spodzie dla zaprawienia dziur, gdzieby wybiły okręty nieprzyiacielskie. *Papr. W.* 1, 357. - §. Utykacz, który się utyka, potyka, po kliwy, der Stolperer; *Vd.* spotiekavez.

UTYRAĆ, UTERAĆ, *ob.* Tyrać.

UTYSK, -u, *m.*, uskarżanie się, ięczenie żałące się, das Klagen, Seufzen, sich Beklagen. Żałosny utysk. *Przyb. Milt.* 321. Mdły, smutny, stary, kaleka, Bez utysku końca czeka. *Jab. B.* 112. - §. utysk, ucisk, uciemiężenie, Bedrückung, Drangsal. Tych nędz, bied, utysków, niepokoiów z szkodą dóbr naszych cierpiemy. *Smotr. Ap.* 132. UTYSKLIWY, -a, -e, -ie *adverb.*, (*Sr.* 1. tischny, stistliwy tęskny); skwierkliwy, klagend, kläglich, seufzend. *Tr.*, *Rs.* визгливый, взвизгнѣ. UTYSKOWAĆ *neutr. ndk.*, uskarżać się, skwierczeć, klagen, seufzen; (*Ross.* сипоскованься tęsknić się). Cierpliwie znoś, a nie utyskuy. *Teatr* 42 *d*, *B.* My służący utyskuiemy nad sobą, a nie słusznie. *ib.* 6 *c*, 3.

U W.

*UWABNI krogulcowie *Ban. J.* 3.

*UWAD, -u, *m.*, kotwica, der Anker, cf. zawada). Okręty z okrętami wiązane prowadzi, J zapuszcza uwady, spina łańcuchami. *Bard. Luk.* 35. Więc rozrywa uwady, port sobie gotuie, W pociemku pocifkami bitwę restauruie. *Bardz. Luk.* 34.

UWAGA, -i, *ż.*, uważanie, rozważanie, baczność, die Erwägung, Bedachtsamkeit, Ueberlegung; *Bh.* pozorowani (cf. pozor); *Crn.* premislek (cf. przemysł); *Vd.* povanzhlivost, vanzhanje, vanzhik, ahtinga, vanzhlivost, pashenje; *Dl.* pomnya; *Ec.* внямïе, вниманïе. Ta pilność, z którą dusza nie przestaie uważać swego objektu, dla poznania go dobrze, nazywa się uwaga. *Mon.* 75, 78, (rozstrząśnienie, rozwaga). Czynić z uwagą, iest obrócić myśl na sprawy swoie. *Boh. djab.* 1, 36. Uwaga w każdym dziele nigdy nie zawadzi. *Kras. Wiersz.* 55. Pilną na to daie uwagę, gdzie ma żyć, z kim i czym się bawić. *Pilch. Sen. list* 2, 145. Każdą rzecz wziąć na uwagę. *Teatr* 35 *b*, 65. Na uwagę wziąć własną swoię istność i z gruntu iéy naturę poznawać. *Zab.* 8, 154. Upiwszy się, uwagę stracił. *Bals. Nied.* 1, 363. Młody a ieszcze bez uwagi. *Jabl. Tel.* 74, nieroztropny). Co iest okręt bez styru, to człowiek bez uwagi. *Pot. Arg.* 166. Mówca iedna sobie uwagę w słuchaniu, siebie poniżaiąc, sędziów wychwalaiąc. *Siem, Cyc.* 2, łaskawe ucho). Nieuwaga, *Boh.* nepowailiwost, *ob.* roztargnienie, niebaczność. - §. Uwaga, skutek rozważania, postrzeżenie, obserwacya, die Bemerkung, die Betrachtung, der Gedanke über etwas. Tłumacz mi twoie zamysły, twoie obawy, twoie nadzieie; ia dam ci na wszystko moie uwagi. *Stas. Num.* 2, 190. Wychodziły R. 1768 Uwagi tygodniowe Warszawskie. *Kras. List.* 51.

UWALAĆ, *ob.* Walać. UWAŁASZYĆ, *ob.* Wałaszyć.

UWALIĆ, *ob.* Walić. *UWALISTY, UWALNY, -a, -e, nawalny, mocno walący, stark stürmisch, brausend; *Ross.* увалисmu pagorczysty). Wiatry z grzmotami i dżdżem uwalistym. *Fur. F.* 3 *b.* Zagrzmią uwalnemi młoty w Liparytańskiéy kuźni bite szyny. *Kchw. Wied.* 6.

UWAŁKOWAĆ, *ob.* Wałkować. UWALNIAĆ, *ob.* Uwolnić. UWAROWAĆ, *ob.* Uwarować.

*UWARTALCZANY, -a, -e, na kształt wartalki, *verticillatus. Mącz.*, spindelförmig.

UWARZYĆ, *ob.* Warzyć.

UWAŻYĆ *cz. dk.*, Uważać *ndk.*, *Bh.* uwajiti, uwajowati, pozorowati; *Crn.* povajnzam; *Vd.* vanzhati, gorvanzhati, gorpovanzhati, sastopit; *Cro.* paziti (cf. patrzeć, cf. baczyć), pàzim; *Dl.* pomnyugimati; *Sla.* promotriti; *Rs.* уважать, уважить, примѣтить, примѣчать, всматрѣться, всматриваться, осмотрѣть, осматривать; *Ec.* созерцати, зерцаю. *a)* uważać co, unosić na dół ciężarem. *Cn. Th.* 1209, przewagą zniżać na dół, überwägen, herab wägen, mit Uebergewicht nieder drücken. Nie uważaiący się na żadną stronę, ni na dół; w iednéy kłóbie stoiący, *aequilibris. Cn. Th.* 535, auf keine Seite überwiegend, im Gleichgewicht stehend. Ptaki naważaią, uważaniem rządzą lot, *librant aues cursum in aëre. Cn. Th.* 1229. Koń nachyla, uważa, upada na pośladek, *totum corporis pondus in posteriores poplites recellit. Cn. Th.* 453, das Pferd fällt auf die Hinterfüße auf. Na palcach iść, uważywszy się iść, *gradu suspenso. Mącz.* Za młodu niech się uczy konika osieść, drzeweczkiem poigrać, ręką uważać do pierścionka albo do czapeczki pomierzyć. *Rey Zw.* 15, ugadzać, celować, zielen. - *§. uważyć kogo, upoważnić, wagi czyli powagi mu dodawać, einen erheben, heben, ihm mehr Wichtigkeit geben. Uczcił a uważył go król, i wpisał między przednieysze przyiacioły. *Leop. Mach.* 10, 64. Myślił go uczcić a uważyć wielmożnie. *ib. Num.* 24. - §. 2) Uważyć, rozważyć, bacznie rozmyślić, *obaczać, rozbierać, Acht geben, erwägen, betrachten, überlegen, bedenken, mit Aufmerksamkeit beobachten, aufmerken. Sam z sobą uważał, co się dzieie. *Warg. Wal.* 168. Jam nie mówił, alem wszystko uważał. *Teatr* 8 *b*, 57. Ta przyiaźń ich godna iest uważenia. *Warg. Wal.* 29, uwagi, zastanowienia). Podaiemy pod uważenie wszystkich stanów proces ten skrócony. *Vol.* 5, 67. Naprzód sława obwinionego ma być *uważowana (uważana, wzgląd na nią miany). *Sax. Pst.* 3, drugie ma być *uważowano mieysce etc. *ib.* Rzecz tę, o którą między nami idzie, Nie z bliskości krwi, ale z cnot uważać przyydzie. *Otw. Ow.* 507. Uważaiąc, uważywszy, zważywszy, Obd. anerwogen. Niech nam niczego nie dostaie ku téy tak uważonéy i uczonéy rozmowie. *Orzech. Qu.* 107, bacznéy, rozważnéy, baczności wyciągaiącéy, godnéy). Nie uważaiąc, nie zważaiąc, *Cro.* nepazech, ungeachtet. - Uważyć co do kogo, upatrzyć, etwas wider jemanden ersetzen, ausfindig machen. Coś sobie do mnie za uraz uwa-

żył, Byś mię tak lekce Achillesie ważył. *Chrość. Ow.* 28. Nie będziesz miał przyiaciela, gdy wszyſtko do niego uważasz. *Fr. Ad.* 58, wenn du alles an ihm rügſt. UWAŻACZ, UWAŻYCIEL, - a, *m.*, baczyciel, *Cro.* pazitel; *Ec.* вниматель; der Beobachter. Uważacze nasi nieporządek przyganiaią naturze, *observateurs. Stas. Buff.* 197. Uważyciel, szacownik, *pensator. Mącz.* UWAŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, baczność, *Vd.* pomislenoſt, prevanshlivoſt; die Aufmerkſamkeit. Oſtatek uważności poruczam to twoiéy, Ja rzeczy nie zaniecham przedsięwziętéy swoiéy. *Rey Pſt. Cc* 4. UWAŻNY, - a, - e, UWAŻNIE *adv.*, z uwagą, rozważny, roztropny, baczny, *Bh.* powažliwý; *Crn.* umliv; *Vd.* povanzhliu, gorvanzhliu, pomislenu, pomislen, prevanzhlivu; überlegt, bedächtig, bedachtſam. Kiedyż się Telemaku uważnie nauczysz Mówić, i tych próżności gadania oduczysz? *Jabl. Tel.* 42. Wrodzona żywość, pomiarkowana w nim nayuważnieyszym rozsądkiem. *Mon.* 71, 504. Wiele iuż z dyssunitów uważnieyszych obaczywaią się. *Sak. Ok.* 4. Człowiek uważny. *Pot. Arg.* 142. Śpiewa sikora, na przyszłą nieuważna porę. *Chod. Ges.* 15, nie troszcząca się o przyszłość). - *§. uważny, przeważny, überwiegend, ſehr wichtig. Dla uważnych przyczyn hospodara Wołoſkiego za indygenę przyymuiemy. *Vol.* 5, 615.

UWCZASOWAĆ, *ob.* Wczasować.

UWDZIĘCZYĆ *cz. dk.*, Uwdzięczać *ndk.*, umilić, wdzięcznie uładnić, upięknić, lieblicher machen (verlieblichen). Błędne mniemanie, iakoby ſtróy uwdzięczać twarz i onę miał odmładzać. *Mon.* 65, 612. Wesołą minę uwdzięczyli, chociaż na sercu i na duszy siedli. *Przyb. Milt.* 240 *et* 48. Uwdzięczenie, UWDZIĘK, - u, *m.*, die Verſchönerung, Verlieblichung). Wszyſtkie dary przyrodzenia na uwdzięk wyspy téy trwonione. *Przyb. Luz.* 280.

UWĘDZIĆ, *ob.* Wędzić.

UWESELIĆ *cz. dk.*, Uweselać *ndk.*, *Vd.* obveseliti, obveseluvati; *Rs.* увеселить, увеселять; wesoło ubawić, rozweselić, luſtig machen, (erluſtigen), beluſtigen, erfreuen. Słońce wszyſtek świat uwesela. *Petr. Et.* 386. Ty uweselasz rany świt pozorny, J mierzch wieczorny. *J. Kch. Ps.* 91. Dokąd Ergaście tak uweselony? *Paſt. F.* 320. Jm częściéy o tym słyszymy, tym więcéy nam się podoba, nas rozkoszuie i uwesela. *Hrbſt. Nauk. L.* 3. Uczęſtuywa go a uweselmy się z nim. *Sk. Dz.* 578. Uweselenie, *Vd.* obveselnoſt, obveselinje). Ty ieſteś uweselenie Jzraelſkie, tyś uczciwością ludu naszego. 1 *Leop. Jud.* 15, 11. UWESELICIEL, - a, *m.*, rozweseluiący, *Rs.* увеселитель, der Luſtigmacher, Erheiterer, *f.* увеселительница uweselicielka.

UWIADOMIĆ *cz. dk.*, Uwiadomiać *ndk.*, *Bh.* zprawiti nekoho o nečem (*ob.* *sprawić); *Vd.* nasnaniti, na snanje dati, posnaniti; *Cro.* obznaniti (*ob.* obznaymić); *Bs.* uvjectati, ocittovati; *Rg.* uviègbati; *Sla.* ubaviſtiti; *Rs.* увѣдомить, увѣдомлять, освѣдомити, извѣстить, извѣщать (obwieścić), извѣщаваю, извѣствую; wiadomość dać, oznaymić, donieść, benachrichtigen, berichtigen, hinterbringen. Zamysły, o których mię uwiadomiasz, zadziwiaią mię. *Teatr* 15 *c*, 97. Przypadki, trafiaiące się w chorobach, są oznakami uwiadomiaiącemi ſtan chorego. *Perz. Lek.* 66. Wprzód uwiadomić, przeſtrzedz, oſtrzedz, *Rs.* предувѣдомить, предувѣдомлять. Uwiadomiony, *Rs.* извѣщенный, извѣствованный. Uwiadomienie, *Vd.* nasnanenje, nasnanſtvu; *Rs.* увѣдомленіе, извѣстіе, извѣщеніе, извѣствованіе; die Nachricht, Bekanntmachung. Uwiadomiaiący, UWIADOMICIEL, - a, *m.*, *Ec.* извѣщавательный, вѣдотворный, отвѣствовательный, извѣстительный; *Ross.* увѣдомительный, извѣститель, вѣстникъ, *f.* вѣстница, извѣстительница, uwiadomicielka.

UWIAROWAĆ, UWAROWAĆ *cz. dk.*, waruiąc uſtrzedz, uchronić, behüthen, bewahren. Uwaruy nas boże od złego. *Posiey* 572. - Uwiarować się czego *rec. dk.*, uchronić się czego, uyść, uſtrzec się, uniknąć czego, einem Uebel entgehen, ſich davor glücklich bewahren; *Bh.* wywarowati ſe; *Sr.* 1. wuworaupu ßo. Uciekałaby przez doły i góry, aby się tak sprosnych spraw iakimkolwiek obyczaiem uwiarować mogła. *Wys. Kat.* 108. Uwiarowanie czego, uyście, uſtrzeżenie, uniknienie, uchronienie, zniknienie, das glückliche Entgehen einem Uebel, das Entkommen, Vermeiden, Verhüthen. Obaczywszy Krzywouſty, iż wpadł w sidła Ruſkie, przyzwawszy woiewody, począł z nim o onéy zdradzie i uwiarowaniu iéy rozmawiać. *Stryik.* 191. Małżeńſtwo zaletne dla uwiarowania nieczyſtoty. *W. Poſt. W.* 68, dla uwiarowania porubſtwa. *Zrn. Pſt.* 2, 441. Kilka książek sobie przynieść kazał, dla uwiarowania tęſkności. *Wys. Jgn.* 6. Uwiarowanie mąk piekielnych. *Kucz. Kat.* 3, 235, *not.* uniknienie". - Nieuwiarowany, nieuchronny, *Crn.* neobvarn; unvermeidlich. Nieuwiarowana pomſta boża. *Sk. Zyw.* 2, 286, *Sk. Kaz.* 7. Nieuwiarowanym prześladowaniem i ogniem byli niszczeni. *Radz. Sap.* 16, 16. *UWIAROWNY, *UWAROWNY od czego, = bezpieczny, zabezpieczony od czego, geſichert, ſicher geſtellt; *Sr.* 1. wuwornupitė. Żenić się godzi, aby człowiek był uwarownieyszy od grzechu cudzołóztwa. *Gil. Pſt.* 1, 324 *b.*

UWIĄZAĆ, *F.* uwiąże *cz. dk.*, Uwięzuie *pr.*, Uwiązywać *frequ.*, *Bh.* uwazati, uwazowati; *Slo.* uwazugi; *Rg.* uvézati, uvexijvam; *Bs.* uvezati, svezati; *Rs.* увязать, увязывать; *Ec.* увязую; mocno przywiązać, feſt anbinden. Konie uwiązać. *Teatr* 11 *b*, 6. Nauczę ia was, iak macie odtąd uwięzywać te psie sobaki, mucy i kondle. *Teat.* 24 *c*, 46. Szatan ieſt właśnie iak pies na łańcuchu uwiązany. *Dambr.* 163. Snadniéy się nieuwiązanemu wołowi obliznąć. *Archel.* 2, 76. Na uwiązaniu pies, *ob.* na uwięzi, angebunden, angelegt, an der Kette, am Stricke. Każde do miłości przymuszone serce, ieſt iak brytan na uwiązaniu. *Teatr* 6 *b*, 24. Uwiązanie *aliter*, = uwiązek, n. p. zerwawszy uwiązanie, bieży, piasek miece byk. *Dmoch. Jl.* 2, 75. - *fig.* uwiązany miłością. *P. Kch. J.* 268, upętany, gefeſſelt. - *§. Nie umie iedno się w kabat uwiązać, kolet pięknie poſtanowić. *Rey Zw.* 113, ubierać się w kabat, zasznurować się, ſich in den Rock einſchnüren. - §*. Uwięzywać w imienie, = wwięzywać, in ein Gut einweiſen. Woźny ma uwięzywać w imienie. *Stat. L.* 126. O wybicie z dzierżenia po uwiązaniu, ma być rok zawity. *ib.* 165. *UWIĄŻCZY liſt, przez który kogo w maiętność iaką wwięzuią, ein Einweiſungsbrief in ein Gut. Urząd wwiązanie w imienie takiego dać ma, położywszy na liście uwiążczym ieszcze tak wielki zakład,

iako samey rzeczy ſkaże. *Stat. L.* 129. Od liſtów uwiążczych płacić maią po 6 groszy. *ib.* 123. UWIĄZEK, -zku, *m.*, (*Ec.* увязло *diadema*); *Bh.* auwazek; *Cro.* pripon; *Rs.* увязка; czym co uwięzuią, z iakieykolwiek materyi, łyko, lina, łańcuch, łyczko, sznurek. *Cn. Th.* 1210, ein jedes Band, etwas anzubinden; jede Sache, womit man etwas anbindet. UWIĄZIĆ, UWIĘZIĆ, *ob.* Więźnić. UWIĄZNĄĆ, UWIĘZNĄĆ, *ob.* Więznąć. UWIĆ, *ob.* Uwinąć. *UWICHLIĆ, *ob.* Wiklić.

UWIDZIEĆ *cz. dk.*, Uwidzać *ndk.*, poſtrzec, upatrzyć, zoczyć, erſehen, erblicken. W Monitorze uwidza gospodarz, iak się ma obchodzić z poddanemi. *Mon.* 74, 385. Naypierwey na mnie natrze, gdy słabszą uwidzi. *Przyb. Milt.* 272. Poſtanow ſtróża, który co uwidzi, powie. *Bud. Jes.* 21, 6. Traktaty nayświętsze, podług uwidzenia odmieniaią. *Koll. liſt.* 1, 111. Słysząc usłyszycie a nie wyrozumiecie, i widząc uwidzicie a nie wypatrzycie. *Bud. Math.* 12, 14. - *Rec. Paſſ.* uwidzieć się, pokazać się, ukazać się, ſich ſehen laſſen, ſich zeigen. Długo czy krótko wszyſtko się uwidzi, Że wieczność niecnych bez końca wyszydzi. *Zab.* 11, 25 *Koſſ.* UWIDZIALNOŚĆ, -ści, *ż.*, arbitralność, die Willkührlichkeit. Moc ta z zbytnią obszernością i uwidzialnością duchowieńſtwu zoſtawiona. *Oſtr. P. Kr.* 1, 69.

UWIECZNIĆ, UWIEKOPOMNIĆ *cz. dk.*, wiekopomnym lub trwałym uczynić, *Bh.* zwěčnowati; *Vd.* vekomati, savekomati, povezhnuvati, vezhnu ſtoriti; *Cro.* ovekovechújem; v-vekovechújem; *Rg.* uvjekovitti; *Bs.* uvjekovittiti; verewigen. Achilles i Ulisses mieli Homera, który ich uwiekopomnił czynności. *Mon.* 76, 234, unieśmiertelnił). Prawo 3go Maia uwieczniło imię Polaków. *Gaz. Nar.* 1, 183. Wygrana pod Pułtawą uwieczniła panowanie Moſkwy na północy. *Kur. P.* 100. UWIECZNICIEL, -a, *m.*, który co uwiecznia, der Verewiger; *Rg.* uvjekovittitegl.

UWIĘDNĄĆ, UWIĘDŁY, *ob.* Więdnąć. UWIEDZIONY, *ob.* Uwieść.

UWIELBIĆ, UWIELBIAĆ, *hodie usurpatur eadem significatione qua* Wielbić, *qu. v.* - *Theologice vero*: Uwielbia bóg człowieka, *glorificat hominem. Cn. Th.* 1210, obdarza go ciałem i ſtanem świetnieyszym, *Vd.* presvetliti, sasvietluvati, osvetliti; Gott verklärt den Menſchen, *de homine vero*, człowiek wielbi boga, *ob.* Wielbić). *Verba haec in omnibus linguis noua sunt, sed recepta ab omnibus, quia chriſtiana. Cn. Th.* 1210. Ciało uwielbione może na powietrzu chodzić i na obłokach i wiatrach latać. *Sk. Kaz.* 242, *Vd.* isvelizhan). Bóg przez ogień świat i ludzi odnowi, tak iż ziemia będzie iak kryształ przeyźroczyſty, a ludzie wezmą uwielbione ciała. *Biel. Sw.* 45 *b.* Oycze, uwielb syna twego, aby też i syn uwielbił ciebie. *Radz. Joan.* 17, 1. UWIELBIACZ, UWIELBICIEL, -a, *m.*, zbytni pochwalacz, ein großer Lobpreiſer, Bewunderer. Próżnowanie ieſt rzeczą tak godną, słusznie tedy swoich znayduie uwielbicielów. *Mon.* 65, 98. Nie ieſtem ia ślepym uwielbiaczem ſtarożytności. *Kras. Pod.* 1, 218. Księgi, wiersze, dzienniki, płatni uwielbiacze, Pełno dzieł heroicznych, a iednak lud płacze. *Kras. liſt.* 2, 50. UWIELBICIELKA, -i, *ż.*, die Lobpreiſerinn, Bewunderinn. UWIELMOŻYĆ, UWIELMOŻNIĆ, *ob.* Wielmożyć.

UWIEŃCZYĆ, *ob.* Wieńczyć. UWIERAĆ, *ob.* Uwrzeć. UWIERCIĆ, *ob.* Wiercić.

*UWIERZYĆ, *ob.* Wierzyć. *UWIERZLIWOŚĆ świadectw. *Cyank. Log.* 168, podobieńſtwo do prawdy, godność do wierzenia, die Glaubwürdigkeit. *UWIERZLIWY, -a, -e, -ie *adv.*, podobny do wiary, wiaropodobny, glaubwürdig.

UWIEŚĆ, uwiodł, uwiedli, *F.* uwiedzie, uwiodę *cz. dk.*, Uwodzić *ndk.*, *Bh. et Slo.* uweſti, uwoditi; *Rs.* увесть, уводить; uwodzić co cudzego, unosić, porwawszy oddalać się, entführen, wegführen, wegnehmen und damit davon gehen; (*Bsn.* uveſtise, uklonitise *abducere se.*). Uwiódł ią i ſkarb do Francyi. *Tr.*, uwiózł). - Uwodzić komu czego, uwłaczać, uymować, entziehen, abbrechen, ſchmälern. Uwieść komu czci, rzucić się komu na dobrą powieść, *eximere honoribus. Mącz.* - *Moraln.* Uwodzić kogo, zwodzić, źle namówiwszy zapędzać, einen verleiten, verführen, berücken. Wrząca iego młodość łatwo nam się da uwodzić. *Teatr* 45, 12. Dać się uwieść kłamſtwu. *ib.* 38, 120. Czy nie obłudne karesy maią mię uwodzić! *ib.* 6 *b*, 55. Abyś się pochlebſtwem nie uwiódł, *Kll. liſt* 1, 22, daß du dich nicht verleiten läſſeſt. Nie dakiem się uwodzić, ale niewinności bronić trzeba. *Teatr* 46 *b*, 40. Oni mię do tey zbrodni przyprowadzili; uwiedli młodość moię. *ib.* 44, 54. - *aliter*: Piłat tam i sam uwodził się myślami, nie wiedząc co miał czynić. *Odym. Sw.* 2, *Gg* 3 *b*, namyślał się, er dachte hin und her. - §. Uwieść z niebezpiecznego razu, uprowadzić, na bezpieczne wyprowadzić, der Gefahr entführen, entziehen, wegführen aus der Gefahr. Uwodzę woyſko, uſtępuię gdzie z woyſkiem. *Cn. Th.* 1210. Gdzie czas po temu, wiesz iak bitwę zwodzić, Kiedy nie równo, iako lud uwodzić. *J. Kch. Dz.* 84. - §. *suffic. vires, e. gr.*, nie uwiodę tego wołu, nie uciągnę go z sobą, ich werde ihn nicht wegführen (können).

UWIESIĆ, *ob.* Wieszać.

*UWIESZCZY, -a, -e, obwieszczaiący, Bekanntmachungs-. Na liście sądowym i uwieszczym, *Stat. L.* 121, *sed cf.* Uwiążczy). UWIESZCZYĆ, *ob.* Wieszczyć.

UWIĘŹ, -i, *ż.*, *Rs.* увязка; uwiązanie, uwiązek, pęta, *pr. et figur.*, Strick, Band, Kette, Feſſel, Bande. Brytan na uwięzi leży. *Jak. B.* 13. Pies na uwięzi, *Boh.* wěznik; *Vd.* otvesan, operzhen peſs, nadvesan peſs; ein Kettenhund. Małpa na uwięzi. *Zab.* 16, 62, angebunden, am Stricke, an der Kette. Powieki z senney rozwarli uwięzi. *Przyb. Ab.* 52. UWIEŹBIĆ, UWIĘZIĆ, *ob.* Więźnić.

UWIEŹĆ, uwiózł, *F.* uwiezie, uwiozę *cz. dok.*, uwozić *ndk.*, *Bh.* uwezti; *Vd.* odpelati, prezhpelati; *Rg.* uvèſti, uvaaxam); z wozem lub ſtatkiem z mieysca iakiego oddalić iaką rzecz, zu Wagen oder Schiffe wegbringen, wegführen, (cf. Uwieść). Wiele otworzyście do swoiego domu sprowadził, więcey kryiomo uwoził, *clam de medio remouebat. Siem. Cyc.* 28. W żelazney gniazdo obroży Śmiały królewicowi Perſkiemu uwozi myśliwiec. *Uſtrz. Troi.* 38, *Ross.* хяпить, хиту, хищничать, cf. Chwycić, uchwycić). Uwieźć się, uyść, umknąć, entgehen, entkommen. Jhor od Greków tak srogo był porażony, iż z wielkiey liczby okrętów iego mało się uwiozło. *Stryik.* 126.

§. *aliter*: Nie uwiozę tego ciężaru, *non sum vectando huic oneri. Cn. Th.* 1211, ich kann dieſe Laſt nicht wegführen, wegbringen; ich bringe ſie nicht weg.

UWIĘZIĆ, UWIĘZNĄĆ, UWIĘZŁY, *ob.* Więźnić, Więznąć. UWIĘZUIĘ, *ob.* Uwiązać. UWIIAĆ, *ob.* Uwinąć. UWIKŁAĆ, *ob.* Wikłać.

UWILGOTNIĆ, UWILŻYĆ *cz. dk.*, Uwilgotniać, uwilżać *ndk.*, mocno odwilżyć, feucht machen, naß machen. Woda, ciało płynne, inne rzeczy uwilgotniaiące. *Kluk Kop.* 1, 80. Woda łatwo się czepia innych ciał, i ztąd one uwilgotnia, i mokremi czyni. *ib.* 81. Uwilżony, *Rs.* увлáжeнный.

UWINĄĆ, *F.* uwinie *cz. idntl.*, Uwić, *F.* uwiie *dk.*, Uwiiać *kont.*, *Bh.* uwiti, uwigi; *Bs.* uvitti; *Rg.* uvitti, uvìnuti, uvijam *Rs.* увить, увивать, увернуть, увертѣть, увéртывать, уверчивàть; obwinąć w co, in etwas einwickeln, einſchlagen, einhüllen. Porodziła syna a uwitego w pieluszki w żłób włożyła. *Zrn. Pſt.* 21. W liche szmatki leżysz uwiniony. *Groch. W.* 573. Naydziecie dzieciątko uwinione w chuſteczki. *Rey Poſt. C*, 6. Tylko się w lekką iakąś taftę uwinęła. *P. Kch. Orl.* 1, 176. Uwinienie, Uwinięcie, w co rzecz iaką uwiniono, *Rs.* увúвка, (cf. *Bh.* auwin, auwinek uwinięty kiy). Dziecię ma się u oyca by pączek w maśle, zawsze by w uwinieniu a w subtelnym iakim ułożeniu leży. *Glicz. Wych. E* 4. Słowa uwinąć, (*ob.* bawełna), feine Worte verhüllen, verblümen. Kiedy cnéy prawdy nie dasz mówić sobie. Jeżeli tak chcesz, me słowa uwinę. *Jabl. Tel.* 159. Choćbyś w bawełny, choćbyś w iedwab' uwiiał, iam ztąd hańby pełen. *Pot. Aug.* 831. Jeśli masz prawdę iaką przełożyć, dobrze uczynisz, ieśli ią w baykę uwiniesz. *Zab.* 6, 366, einkleiden. - § Uwić, wiiąc urobić, binden, fertig binden, z. B. einen Strauß. Kwiaty w równianeczkę uwite. *Birk. Chod. A* 3. Piękna papuga gniazdo uwiła. *Rey Zw.* 22 *b.* Tuś się urodził ptaku, tuś uwił gniazdo. *Nar. Dz.* 1, 62. Srebro uwinione z Tarsys bywa przynoszone. *Leop. Jer.* 10, 9, kręcone). - §. *Recipr.* Uwinąć się, Uwiiać się, obracać się, kręcić się, sich herumdrehen. Jagiełło, niźli na dwór wyszedł, trzykroć się uwinął W koło na iednéy nodze, by go zły raz minął. *Stryik.* 549. Grzmot się po powietrzu uwiia, góry grzmią, głos okrutny się o nie obiia. *Bard. Luk.* 2, 33. - *active.* Szynkarka Grecką bindą przepasawszy czoło, Krzepki bok przy cymbałach uwiiała w koło. *Mon.* 76, 282. Uwiia się, by złodziey w iarmark. *Rys. Ad.* 69. Olbracht w Krakowie berdyszem raniony, Gdy się piiany uwiiał po rynku. *Kras. Mysz.* 99. - *tr.* uwiiać się, czynnie a śpiesznie obracać się, krzątać się, *Vd.* hilati; *Rs.* проворничать, проворить, ссариватъ, ссорить; sich tummeln, herumdrehen. Potrzeba żebyś się na iedney nodze uwinęła, idź co prędzey i kup' to. *Teatr* 24 *c*, 97. Trzeba się tu teraz uwiiać obrotnie. *Teatr* 56 *c*, 88. Tyś tam był między wozami, ia się uwiiał między kulmi. *Teatr* 4 *b*, 35. UWINIĆ, *ob.* Winić.

UWINNOŚĆ, - ści, *ż.*, zwinność, ſkrzętność, *Cro.* umetèlnoszt, ukretlyivoszt; die Flinkheit, das Tummeln. Rzeźkość, uwinność, zręczność. *Gaz. Nar.* 1, 310. UWINNY, - a, - e, zwinny, ſkrzętny, *Cro.* ukretlyiv, umotèlen, (*Rs.* увúвчивый łatwy do uwiiania, pochlebniczy); flink, ſich tummelnd, geſchäftig. Tu raźny Delfin tocząc z nodrza piany Uwinnym ſtyrem potrąca bałwany.

Anakr. 81. Uyrzał już Rzym Scyty uwinne z chybkim od Dunaiu grotem. *Hor.* 2, 70 *Nar.*

UWŁACZAĆ, *ob.* Uwlec.

UWŁADAĆ *cz. dk.*, władzy nadać, umocnić władzą; bevollmächtigen, die Macht wozu geben, autoriſiren. Prawo 1658 R. uwładało grod Warszawſki tąż samą powagą, która Krakowſkiemu służyła, *Oſtr. P. C.* 2, 111. W niektórych sądach naszych dosyć ieſt oddać papiery do uwładania w czynieniu patrona. *ib.* 1, 285.

UWŁAŚCIĆ *cz. dk.*, Uwłaszczać *ndk.*, przyrządzić, zubereiten. Trzeba nam nabyć w tym życiu nałogu cnoty; ſtan szczęśliwości niebieſkiey, nie może poruszyć tych umysłów, które nie są tym sposobem uwłaszczone, *Mon.* 69, 180. Moc ducha bożego wszyſtko uwłaści. *Przyb Milt.* 216.

UWLEĆ, uwlókł, *F.* uwlecze, uwlokę *cz. dk.*, Uwłaczać *kontyn.*, *Cro.* zefedram, zèfram; *Rs.* увлещи, увлекаю, утащить, утаскивать; *Ec.* уволочь, уволакиваю; *in proprio sensu rarum eſt*, *ut*: uwłóczyć kogo za łeb za nogi, unosić kogo za włosy, za nogi. *Cn. Th.* 1210; einen wegſchleppen, ſchleppend wegziehen, wegſchleifen, ſchleifend fortziehen. Ni Hektor uwłóczony, ni Baiazet w klatce, zelżywszym był widokiem. *Tward. Wł.* 21. Dziękuiąc, ledwie warg trochę uwlecze, niewdzięczność swoi, bardziey tym pokazuiąc, niż gdyby był milczał. *Gor. Sen.* 108; ledwie ie trochę rusza). - Uwłóczyć dobrze rolą, *bene subigere glebas. Cn. Th.* 1210, ubronować, eggen, untereggen, übereggen. - Nie mogłem tego kloca uwlec. *Cn. Th.* 1210; wlekąc uciągnąć, *trahendo huic truncnon fui*; erziehen, erſchleppen, fortſchleppen können. - §. *transl.* uwłaczać komu czego, ujmować, uszczerbiać, *Vd.* vmekniti. *Rs.* убавить, убавлять, убавливать, повредить, повреждать; ſchmählern, abbrechen. Obietnice bozkie, choć się odwłaczaią, przedsię nie uwłaczaią. *Gil. Kaz. Cc* 2 *b.* Uwleczenie, uyma; *Rs.* убáвка, убавочка. Uwłaczać komu sławy, wiary, nauki. *Cn. Th.* 1210. Uwłaczać komu, przyganiać mu, obmawiać go, szacować, einen tadeln, ihn bereden, verkleinern; *Boh. et Slo.* utrhati někomu; *Crn.* fatkam; *Bs.* oznobiti slave; *Rs.* перехулить, предосудить, предосуждáю. Naymnieyszemu ſtanowi człowieka nigdy uymować ani uwłaczać nie przyſtoi. *Rey Pſt. E e e* 6. Uwlekli ziemi, którą byli oglądali, przed Izraelitami, mówiąc: ziemia ta pożera obywatele swe. *W. Num.* 15, 33; zganili ią. *Bibl. Gd*). UWŁÓCTWO, - a, *n.*, uyma sławy czyiey, uwłaczanie, obmowiſko; Verläumdung, Schmählerung jemandes Ruhms, Verkleinerung.; *Rs.* предосуждение. Nie przyiął uwłoctwa przeciw bliźniemu, *opprobrium. Wrob.* 28, *not.*, „nie cierpiał uwłaczaiącego abo urągaiącego bliźniemu“. Od uwłoctwa uſkrom ięzyk twóy. *ib.* 76. UWŁÓCZNIK, UWŁÓCZYCIEL, - a, *m.*, obmówca. *Cn. Th.* 1210; *Bh.* utrhačný, utrhač, pomluwač utrhawý, (*ob.* utargnąć); *Slo.* utrhač, poſměwač; *Crn.* fatkar, der Verläumder, Verkleinerer; *detractor*: uwłóczyciel, t. i. omówca, złorzecznik. *Mącz.* Uwłócznik, podſtępnik, zwodnik etc. *W. P. W.* 3, 341.

UWÓD, - u, *m.*, uwiedzenie, porwanie, uchwycenie, *Bh.* uwod, unoš; *Cro.* odpelyanye; *Ross.* уводъ, уводка, увозъ; das Wegführen, Entführen, Entreißen. Wy z uwodem miłości idąc z sobą w ſforze Słone życia ludzkie-

go osłodzicie morze. *Pot. Jow.* 43. Ani mi zapierać się możesz, bo iuż dobrze i bez uwodu przeświadczony ieſtem. *Teatr* 32 *c*, 27, bez uprzedzenia, nie uwiódłszy się, ohne Berückung. UWODZIĆ, *ob.* Uwieść. UWODZICIEL, - a, *m.*, UWÓDCA, - y, *m.*, *Rs.* уводчикъ, хищникъ, увозщикъ; który co albo kogo porwawszy uwodzi, der Entführer, Wegführer, Verführer. Uwodziciel, ludokradca, ludokupiec nieuczciwy. *Cn. Th.* 373. Uwodziciel, który komu poddane i własne sługi czyli niewolniki uwodzi, zachowawa i zaprzedawa, *plagiarius. Mącz.*. Byk, uwódca Europy. *Przyb. Luz.* 56. UWODZICIELKA, - i, *fem.* *UWODZIWOŁEK, - łka, *m.*, tak niektórzy zowią złodzieia, który bydło kradnie, *abigeus, abactor. Mącz.*, ein Viehdieb.

UWOLNIĆ *cz. dk.*, Uwolniać, Uwalniać *ndk.*, *Bh.* uwoliti; *Slo.* zproſtugi. (cf. proſtować); *Crn.* resproſtiti; *Vd.* proſtiti, poproſtiti, proſtuſtoriti, oproſtiti, rieshiti, srieshiti, snebiti, odvesati, (cf. odwiązać), odrieshiti, vunrieshiti, odpomagati, prezhpomagati; *Rs.* уволить, уволять; *Ec.* рѣшить, рѣшу, разрѣшить, разрѣшать; wolnym uczynić, befreyen, frey machen. Proś Jchmościów, żeby mnie od szubienicy uwolnili. *Boh. Kom.* 2, 128. Lepiey obwinionego uwolnić, niż niewinnego potępić. *Oſtr. P. C.* 2, 173. Uwolniony, *Vd.* snebnjen, svojoboden, proſt; (*Rs.* уволительный urlopowy, увольненіе urlop). Uwolnienie niewolnika u Rzymian, za dopuszczeniem pana wpisania niewolnika w popisowe księgi; czasem liſt, abo przypuszczenie do ſtołu pańſkiego, wolności nadawało mu przywiley. *Oſtr. P. C.* 1, 21, die Freylassung eines Sclaven, (cf. Wyzwoleniec). Uwolnienie synów, gdy ociec zrzeka się na osobę syna części lub całego dziedzictwa urzędownie. *Oſtr. P. C.* 1, 28. - §. uwalniać więzy, pęta, zwalniać, ułacniać, ulżywać, nachlassen, gelinder machen, lindern, mildern. *Cn. Th.* 1211. UWOLNICIEL, - a, *m.*, uwalniacz, der Befreyer; *Slo.* zproſtitel. UWOLNICIELKA, - i, ., die Befreyerinn. Wzywam cię, uwolnicielko od wszyſtkiego złego, śmierci. *Teatr* 48 *c*, 19.

UWONIĆ *cz. dk.*, wonnym uczynić, wohlriechend machen. Mydło oleykami rozmaitemi uwonione. *Sleszk. P.* 253.

UWOSKOWAĆ, UWOSZCZYĆ, *ob.* Woszczyć. UWOY *ob.* Woy. UWOZIĆ, *ob.* Uwieźć.

UWROĆ, - i, *ż.*, UWROT, - u, *m.*, UWROCIE, - ia, *n.*, *Bh.* auwrat, ſauwrat; *Cro.* izgon, (cf. wygon), (*Cro.* uratnik, pogòn *limes decumanus in agris, vineis, cardo*); obrót pługiem na końcu brózdy do drugiey, die Pflugwende, die Pflugkehre, das Ende, wo der Pflügende wieder umkehrt. W Podgórzu Krakowſkim rolą ugorowaną naprzód pokładaią albo podkładaią, potym odwracaią albo *uwracaią*; ſkąd *uwrot*, *uwrocie*; nakoniec, orzą. *X. Kam.*. Oracz ma dać wytchnąć nieco wołom, gdy przyydą ku uwrótowi. *Cresc.* 105. Jako kwiat lęże, Którego przy uwróci oſtry pług dosięże. *J. Kch. Dz.* 286. - §. **Tu wędruie arcywróg przez uwrot obszerny, Leci przez długie pola. *Przyb. Milt.* 87, *cf.* przeſtrzeń). Wśród drzew widać uwroty, kępy i manowce. *ib.* 100, role, pola). - §. *generalius*: uwrót, obrót, die Wendung. Koń i zwierz inszy, ieśli się nie ſkróci, krzywogęby uwrót mu karetę przewróci. *Bielaw. Mysl. C b.*

UWRZEĆ, uwrzał, *F.* uwrze, uwre *Med. dk.*, Uwierać *ndk.*, (*activ.* uwarzyć, *ob.* warzyć się *Passiue*; (*Bs.* uvarviti *confluere*, *influere*; *ob.* wewrzeć); *Vd.* notersvreti, povreti; *Rs.* увариться; ugotować się, gar kochen, gar ſieden. To dobre wody, w których potrawy kuchenne prędko uwieraią. *Haur Sk.* 98. Kto karmi obietnicą, karmi on nadzieią, Lepsze krupy uwrzałe, niżli te co wreią. *Kchw. Fr.* 141; lepiey chwała bogu, niż da-li bóg, lepszy harap, niż hulala; lepsze mam, niż miałbym). Poczekay aż uwre. *Cn. Ad.* 868; aż się dopiecze); - *tr. fig.* Winem uwrzałych żył drżenie. *Pilch. Sen liſt* 3, 190; przepalonych, erhitzt. - §. Uwrzeć, wrząc ubyć, umnieyszyć się, *Vd.* savreti, povreti, einkochen, einſieden, weniger werden. Smelcuią piwo gdy go dobrze w kotle przewarzaią, aż go czwarta część uwre. *Haur. Ek.* 107. Uwiera polewki w gotowaniu. *Ob. Poſt. A* 2. Warzyć to w wodzie bez uskipienia, aż do dwu kwart uwre. *Sien.* 290. (2, Uwrzeć, uwierać *cz.*, (*cf.* zawrzeć, zawierać), nieco otwierać, odchylić, *Bndtk.*, ein wenig öffnen. - §. *niiak.* nieco otworem ſtać, niechcieć przyſtać szczelnie, zawadziwszy o co, n. g. wieko, nicht ganz zugehen, ſich klemmen. - §. Uwiera mię bót, trzewik, dolega, gniecie, trze nogę, der Stiefel ſcheuert den Fuß.

UWSPANIALIĆ, *ob.* Wspanialić. UWSPOŁECZNIĆ, *ob.* Wspołecznić. UWZAIEMNIĆ, *ob.* Wzaiemnić.

UWZIĄĆ się *Rec. idntl.*, Uweźmie się *F.*, usadzić się, zawziąć się, oprzeć się, ſich worauf ſteifen, halsſtarrig darauf beſtehen, darnach ringen, darauf erpicht seyn. Czegoby baba nie dokazała, kiedy się na to uweźmie i usadzi? *Haur. Sk.* 105. Uwzięli się na to, aby swym zaprzedanym zdaniem przeciwić się bez uſtanku opinii powszechney. *Gaz. Nar.* 1, 260. Jak się iuż raz na kogo uweźmiesz, to iuż wszyſtko co uczyni, co powie, złe. *Teatr* 26, 42. Uwzięty, uporczywy, zawzięty, erpicht auf etwas. Uwzięcie 1) *adverb.* 2) Uwzięcie *Subſt. Verbale*, = UWZIĘTOŚĆ, - ści, *ż.*, zawziętość krnąbrna, ociętność, uporczywość; halsſtarriges Beſtreben. Koniecznie chciał swego dokazać z uwziętości. *Haur. Sk.* 227.

U Y.

*UY, *ob.* Wuy.

UYMA, - y, *ż.*, umnieyszenie, ubytek, uszczerbek; *Boh.* ugma, (*Bosn.* ujam, koje uzimglje mlinar *mensura pro molitura*); *Rs.* уёмъ, убавка, убавочка; die Abnahme, Verringerung, der Abbruch, die Schmählerung. Gdy wiele wydawał, nie znać było w ſkarbie tey uymy, samo złoto w rękach iego rosło. *Birk. o Ex.* 31. W małey kupie znacznieysza uyma. *Fr. Ad.* 66, iednym wiele ubywa). Staraymyż się prawdę bez uymy i zupełnie mieć. *Sk. Zyw.* 1, 13. Niceńſkie symbolum w wielu rzeczach i ſkrócili uymami, i rozszerzyli przydatkami. *Smotr. Ap.* 142. Chwale bozkiey uyma się dzieie, gdy ſtworzenie za ſtworzyciela czcimy. *Zygr. Pap.* 209. Nie zemnie boże, przyczyna uymy twoiey chwały. *Alb. n. W.* 18. Nigdy wszyſtkie doſkonałości nie mieszczą się razem; natura wszędzie wraziła pewne uymy. *Zabl. Roz.* 4; ale, wady, przywary, braki, ułomności). Pismo to kopiiami tylko, z uymami, przydatkami, z błędami z kałamarza do kałamarza przechodziło. *Nar. Hſt.* 7, 148. Spznie uyma żywota. *Cn. Ad.* 1077.

1077. Jam gnuśny niegodny, aby mnie uyma życia waszego karmiła. *Hor. sat.* 202, uymowanie waszym potrzebom, Abbruch, Entziehung eurer Lebensbedürfnisse. Uymę iakąś cierpieć muszą te góry, że same tylko szczére golizny na nich widziemy. *Petr. Wod.* 7; niedostatek, brak, Mangel. - §. u flisów, uymy, grube powrozy, któremi maszt bywa dla mocy u dołu przywiązany. *Mag. Mskr.*, od ujęcia mocnego, die Masttaue unten im Flußschiffe.

UYMACZ, -a, *m.*, ubliżyciel. *Cn. Th.* 1211, *Rs.* умимáльщикъ; der Verminderer, Verringerer, Abnehmer.

UYMOWAĆ, UYMUIĘ, *ob.* Ująć.

UYRZEC, *ob.* Uźrzeć.

UYŚĆ, uszedł, uszła, uszły, uśli, *F.* uydzie, uydę *Med. dk.*, Uchodzić *kontyn.*, *Uchadzać *Freq.*, *Bh.* ugiti, ussel, ugdu; uchoditi, uchazeti; *Slo.* ucházým; *Crn.* uhâjam, uhitim; *Vd.* vijti, vshal, vjidem, vunpriti, odpriti, prezhpriti, prezhhoditi; *Cro.* vujti, vuyti, vujdem, vuhajam, uhajam, vuselszem; (*Sla. et Bs.* uhoditi, = śpiegować, *Bs.* uhoda; *Cro.* uhòda, vuhoda, = śpieg); *Ross.* уити, уходить, (*Rs. vulg.* уходить, ухожу trwonić, 2) zabić, zamordować); uchodzić zkąd, ustępować dokąd, umykać przed kim albo przed czym, zurückgehen, zurücktreten, weichen, davon gehen. Grecy uchodzili, tyły podawaiąc, przed Hektorem. *Bard. Tr.* 234. Ścigaią cię, pośpieszay i uchodź. *Pilch. Sen. list* 1, 263. O mieszczanie, o niewiasty, o dzieci, uchodźmy ztąd, uciekaymy, póki mamy czas. *Baz. Sk.* 698. Uchodźmy iak nayprędzey, uchodźmy ztąd panie, za moment iuż trudnieysze będzie wyiechanie. *Morszt.* 558. Uchodzenie, uchod, *Rs.* утечствïе, *Ec.* избытïе. Oskoczcie mi tego człowieka; gardło w tym wasze, ieśliby mi uszedł. *Teatr* 20 *b*, 218. Strzegł się gościńca, i tylko ścieszkami Wafryn na on czas i polmi uchodził. *P. Kch. J.* 517. Byłoby mu się dostało; ale on wprzody wysworowawszy się, mocno uchodził i uszedł. *Mon.* 74, 44. Uchodził przed wilkiem, trafił na niedźwiedzia. *Rys. Ad.* 70, *cf.* z deszczu pod rynę; *incidit in Scyllam*). Jabłkiem na mnie ciska J w chrost uchodzi, *fugit. Nag. W.* 494. - *Similit.* Będzie się komu zdawało, że zbaczam, i z gościńca w stronę uchodzę. *Pilch. Sen. Gn.* 327; stronię, auf die Seite abweichen, abschweifen. Szczęście z domu mego uszło. *Teatr* 18, 13, porzuciło móy dom). - *Moral.* Zbyt drobne cząstki iak przed rękami i oczyma, tak przed rozumem uchodzą. *Pir. Wym.* 146; nikną, giną, sie entgehen uns, z. B. unserm Blicke. - Uszły *partic.*, co uszedł, umknął, entwichen, entgangen. Maytek z zatopu uszły. *Stas. Num.* 2, 105. Zastali ią uszłą z domu od męża dla rozmowy z amantem. *Teatr* 10 *b*, 86. Nie miałeś stać na rozstaniu siekąc uszłych iego. *Bud. Obad.* 1, 14, *not.*, „tych, co uchodzili od nieprzyiacioł"; zbiegów, uciekaiących, die Flüchtigen, Flüchtlinge. Uchodzenie, uieżdżaiąc precz. *Cn. Th.* 1173, ujazd). - *transl. fig.* Czas prędko uchodzi. *Cn. Ad.* 120; ubiega, ucieka, upływa; płyną lata, die Zeit vergeht, verfließt. Czasby mię prędzey uszedł, gdybym te wszystkie przykłady wyliczył. *Lach. Kaz.* 1, 64; upłynąłby mi). Rzéki, które do morza swym biegiem uchodzą . . . *Kul. Her.* 148; upływaią, sie entfließen ins Meer. - *inde*: Uyście, Uście rzeki, *lat.* ostia, (cf. Usta), die Mündung, der Ausfluß eines Stromes, Flußes; *Vd.* vustje, opertje, istok, islivalishe; *Rg.* utjek rjeku; *Rs.* устье, влïянïе; *Ec.* пролиáа. Uście gór, rzek, dzbana etc. *Cn. Th.* 1201; *Bs.* urógn, lakomiça, usta od ardova. Uyście armaty, *Rs.* дýло. Uyście serca, die Mündung des Herzens, *Anat.* Serce ma cztery otwory czyli uyścia. *Krup.* 2, 241. - §. Uszła go krew', ubiegła, upłynęła, das Blut ist entronnen, entflossen. Krew' go z rany zadaney poczęła uchodzić. *Jabl. Tel.* 285. - Uchodzi ściana, ustępuie. *Cn. Th.* 1173; die Mauer senkt sich. - Uchodzi co, = na stronę idzie, odchodzi; idzie na bok, es geht etwas auf die Seite. Trzeba więc czcić szelągi; nieznaczne wydatki, potoczne uyścia, to są utraty zadatki. *Kras. sat.* 48. Bież torem twego pana; lecz co mu uchodzi, Tobie obiciem grzbietu twego się nagrodzi. *Teatr* 48 *b*, 53; co iego chybi, coby iemu się nie dostało). Na co zarobiłeś, odwlec ci się może, lecz nie uydzie. *Pot. Arg.* 7; nie przepadnie, nie uchybi, es bleibt nicht aus, geht nicht verloren). - §. Uchodzić albo uyść cało, zdrowo, żywo, entkommen, davon kommen. Jużci to nas dosięga, co się inszym stało, Któż w tym może upewnić, iże uydziem całe! *Paszk. Dz.* 117. Z tak zawziętey bitwy z życiem uyść nie mógł. *Gaz. Nar.* 1, 406. Pod możnieyszych płaszczem od niespokoynych uciśnienia uchodzą. *Falib. R.* 2. Uyść czego, uchronić się, unikać czego, einem Uebel entgehen, entkommen, es vermeiden, ihm entfliehen. Mię oknem w koszu spuszczono, i takem uszedł rąk iego. *Leop.* 2 *Cor.* 11, 33. Głupstwo, czego możesz uyść, w to się wdawać. *Sekl.* 21. Czego uyść nie możesz, wytrway. *Cn. Ad.* 127; z musu cnota). Drzewo skrzypiące a krzywe w pół boru Rychley uydzie siekiery, wiatru i toporu. *Pot. Arg.* 601. Kaźni nie uszli, którzy go nie słuchali, *Pilch. Sall.* 21. Karania taki nigdy nie uydzie. *Star. Ryc.* 49. Uchodzić czego, chronić się czego, zu vermeiden suchen, zu entgehen suchen, sich wovor hüthen, in Acht nehmen. Rzeczy się złych a nieuczciwych przed nimi chronili i uchodzili. *Glicz. Wych. E* 5. Jednego błędu uchodząc, głupi trafia w drugi. *Cn. Ad.* 512. Śmierci uchodzi każdy iak może, *Cn. Ad.* 1071, i biedna mucha się odeymuie). - §. Uchodzi co źle, dobrze, *cedit male, bene*, *Cn. Th.* 1173, powodzi się, wiedzie się, darzy się, es geht von Statten, (gut, oder schlecht), es gelingt. Padł krzyżem na ziemi Panu Bogu dziękuiąc, że mu fortel iego uszedł. *Star. Ryc.* 50; że mu się udał). - Uchodzi co, = niczego, znośnie dobrym iest, es passirt, ist passabel, geht noch mit, ist leidlich; *Crn.* sajde sê, sashlu je; *Vd.* letu vela, more velati, she gre, *Rs.* живéть. Przy dostatku i nieumieiętny uydzie. *Bud. Ap.* 17. Uchodzi moneta, uydzie ten talar, czerwony złoty etc., = płaci ta moneta, biorą ią. *Cn. Th.* 705; bieg ma, iest w biegu, ist gültig. Uchodzi co komu, = wybaczą, es geht hin, passirt, es geht einem so hin, es geht ihm für genossen aus. Prędzéy uydzie poszaleć, póki młoda pora, Lecz młodego łakomca mam za dziwotwora. *Tręb. S. M.* 25. Nie wszystko wszystkim za równo uchodzi. *Pilch. Sall.* 90. Młodam ieszcze, uydzie mi, lubom nieco płocha. *Zab.* 11, 235 *Zabl.*, *cf.* młodość, płochość). Wszystko uchodzi śmiałey kobiecie. *Teatr* 10, 78. Tobie-li tylko uydzie to samemu, Długie dyskursy prowadzić po swemu? *Chrość. Job.* 42. Krzywda twoia nigdyby mu nie uszła bezkarnie. *Teatr* 53 *b*, 43. Dotąd twoie wybiegi ucho-

dziły ci łatwo. *ib.* 10 *b*, 86. Na sucho to iemu uydzie? *Boh. Kom.* 1, 401, prz bezpiecze mu się). – Uchodzić za co, ∊ wziętym być za co, für etwas passiren, dafür gelten, dafür ausgeben, gehalten werden. Każdy *sly* chce uyść za dobrego. *Pilch. Sen. list* 3, 225. Głupi, kiedy milczy, za mądrego uydzie. *Rys. Ad.* 14. Głupi u prostych uydzie za mądrego. *Cn. Ad.* 253. Panu niegrzeczność za cnotę uchodzi. *Fr. Ad.* 1. Ten domysł adwersarski ostać się, ani uyść za prawdziwy nie może. *Salin.* 4, 411. – §. Uchodzić na co, ∊ pochodzić podobieństwem, einer Sache an Aehnlichkeit nahe kommen, sich ihr nähern, ähnlich seyn. Ci od Polaków Polską barwę wzięli, Maiąc stróy iednaki Uszli na Polaki. *Zab.* 5, 313 *Nar.* – *opposit.* uchodzić od kogo, uchodzić koga, ∊ oddalać się podobieństwem, sich in der Aehnlichkeit von etwas entfernen, nicht ähnlich seyn, nicht gleich kommen. Sułtan czasem porzuca braci straży wiernych osob; co nie daleko od więzienia uchodzi, kiedy się im z nikim widywać nie godzi. *Klok.* 93. Nie uszedł go, ∊ podobny. *Cn. Th.* 5 5; poszedł na niego, trafił się na niego, wdał się w niego). Ludwik Cesarz w sprawach bożéy chwały i innych, nie uszedł oyca. *Biel. Sw.* 79. Ledwieby się to dudarzowi albo niewstydliwéy iakiéy przekupce na trecie uszło; ale małoś ty widzę tych co uszedł. *Pim. Kam.* 105, małoś lepszym, mędrszym). – §. Uchodzić *activ. transit.*, Uchodzić tyle mil etc., ubiegać, mit Gehen zurücklegen, gehen, Uszliśmy teraz dwie mile. *Tr.* Uchodzę co drogi, *processi aliquantum viae. Cn. Th.* 1172. – *similit.* Póki szlakiem dawnym prędko słońce poleci i nieuchodzony krąg miesięczny. *J. Kch. Ps.* 132, niedościgły, uneinholbar. – *trans. moral.* uchodzić kogo, ∊ ułskramiać, ukracać, uymować, uławiać, kaptować, einen mäßigen, zähmen, besänftigen, gewinnen. (*Rs.* уходиться, ucichnąć, ustać, uspokoić się). I okrutne bestye dobrodzieystwem się uchodzić a ugłaskać dawaią. *Kosz. Lor.* 110 *b.* Lwy groźbą a głaskaniem uchodzić. *ib.* 140 *b.* Psy łowcze dobrocią a karmią uchodzimy rychléy, niż łańcuchowém więzieniem albo biciem. *ib.* 110 *b.* Zburzony lud na króla w okna strzelał, który ich swoią cierpliwością, iako mógł uchadzał. *Biel.* 427. Wyprawił do mistrza posły z wielkiemi podarkami, uchodząc go w tym, i iszcze mu w ręcy obiecuiąc, gdyby synowca mu pomógł z Połocka wygnać. *Stryik.* 277. Jagiełło uchodził pany iedne dary, drugie obietnicami, aby syna obrali. *Biel.* 285. Matyasz uchodził pięknie sobie wszystkie pany, tak iż się zasię do niego nakłonili a Kazimierza odbieżeli. *ib.* 407. On wymową swoią snadnie w to ugodzi Że mieczącego gniewem i bolem, uchodzi, Albo go iakim fortelem zniewoli. *Otw. Ow.* 517. Starał się, iakoby woiewodę mógł przez dary uchodzić, aby mu Kraków spuścił. *Biel.* 110. Juno, skoro przyszedł Jupiter, uchodziła go prośbami, iż iéy przysiągł to uczynić, o co prosiła. *Biel. hst.* 21. Uchodził ie i ukrócił swą dobrocią, aż potym wszyscy nań byli łaskawi. *Biel. Sw.* 153. Celestyn był uchodził swoim rozumem zuchwałego Frederyka. *ib.* 100, *Groch. W.* 515. Henryk, będąc wielkim nieprzyiacielem duchownym, uchodziła go cesarzowa, iż swóy gniew umiarkował przeciw nim. *Biel. Sw.* 90. Bacząc nadętość tak uporną iego, uchodziła łagodnie, iak baczna głupiego. *Papr. Kot. A* 2. On ieden mi przeszkadza; ale ia go uchodzę, chybabym nie żył. *Teatr* 52, 19; podstępnie podchodzę, ich will ihn schon kriegen; *Rs.* ухо-домъ, уходкою, ukradkiem). Sztukami ich uchodzić przyydzie, a przetrzymać do iesieni, aż mrozy nastąpią. *Star. Woy. B* 2 *b.* – *simil.* Woda ludziom rzecz nie uchodzona, Samym to rybom włość iest przyrodzona. *Klon. Fl. B* 2; nie uchodzi ludziom w wodzie żyć, iak rybom; nie służy im woda, das Wasser ist kein dem Menschen angemessnes, zuständiges Element. – §. *Recipr.* uchodzić się, zchodzić się, chodzeniem się zmordować, sich müde gehen. Uchodziłem się, ubiegałem się. *Cn. Th.* 1173; *Bh.* ussly *fessus eundo.*

U Z.

UŻĄĆ, użął, *F.* użnie, użnę *cz. idntl.*, Użynać *ndk.*, *Bh.* ujnauti, ujal, ujnu, ujjnam; *Ec.* ужинаю; żąc urzynać, sierpem ukraiać, absicheln, mit der Sichel abschneiden. Zasiawszy chłop, nie ma zasiewku użynać, aż będzie miał sprzężay. *Haur. Ek.* 108. Jeden się chlubi, użąłem kop wiele, Drugi i nadto przyczyni wiele. *Bratk. O* 4. Nie nalazł tam w szerokie pola bogatszego, ktoby miał użynać więcéy. *Otw. Ow.* 184. Co on użnie, wróbel uniesie. *Cn. Ad.* 99. Jeśli sierpem nie użnę, to kosą usiekę. *Pot. Jow.* 186. Hiola fiołeczki użyna na łące, Rozyna zrywa róże czerwono gorące. *Zim. Siel.* 178.

UZACNIĆ *cz. dk.*, uzacniać *ndk.*, zacności nabawić, zaszczycić, uczcić, uszlachetnić, vortrefflich machen, auszeichnen, adeln, beehren. Wszystko to się w niey znayduie, co może uzacnić napięknieyszą kobietę. *Teatr* 21 *b*, 9. Tylko cnota uzacnić może człowieka. *Gaz. Nar.* 1, 141. Wysokością umysłu uzacnił karę wygnania. *Nar. Tac.* 2, 420. Uzacnił mię Pan sobą, Nie gardząc osobą, On co możnym słynie. *Gęb. Hym.* 332, *et* 298. Ludzkością nie upodla się, owszem uzacnia się władza. *Dmoch. Jl.* 2, 198.

*UŻĄDZIĆ *cz. dk.*, użądziać *ndk.*, żądzą napełnić, mit Begierden erfüllen. Nie użądziało nic ciało. *Wad. Dan.* 34.

*UZAKONNIĆ *cz. dk.*, zakonem ustawić, uprawnić, postanowić, przepisać, *Rs.* узаконить, узаконяю, gesetzlich verordnen. Tak Chrystus zwolennikom swoim pod dwiema osobami używać podał, i nam nie inaczéy używać uzakonnił. *Smotr. El.* 51.

UŻALIĆ się *Rec. dk.*, *Użałować się *kontyn.*, *Ec.* ужалѣтися, użalić się kogo albo nad kim, zlitować się, sich jemandes erbarmen, Mitleiden mit ihm haben, ihn bedauern. Raczyłeś się użalić mego udręczenia. *J. Kch. Ps.* 40; racześ się mnie użalić i dziś wieczny Panie. *ib.* Użal się mnie nędznicy, odmień myśli twoie, Jeśli iescze u ciebie ważne prośby moie. *A Kch. W.* 98. Użal się niezmiernego płaczu, żalu, boleści. *Smotr. Lam.* 22. Uczmy się ztąd, abyśmy się użałowali bliźniego swego, i wspomogli go. *W. Pst. Mn.* 328. Użałować się nad bliznim. *W. Pst. W.* 2, 190. Musiałem się użalić tey dziewczyny biedney. *Teatr* 30 *b*, 8. Wielkie lekarstwo nieszczęśliwemu politowanie serdeczne nad iego nędzą; i kto się nad nim uprzeymie użali, ciężkości mu uymuie. *Sk. Zyw.* 1, 294. Kto sam kiedy doznał złego, użali się wnet nędznego, *haud ignara mali etc. Cn. Ad.* 395. Użalenie, litość, das Mitleid. Nic innego nie iest miłosierdzie, iedno serdeczne nad nędzą ludzką użalenie i wzruszenie. *Dambr.* 345. Jest to przykrości nie małe ulżenie, Gdy nam kto nad nieszczęściem świadczy użalenie. *Zab.* 12,

588 *Szoſt.* Użalenia godny, *miserabilis*; użalenia niegodny *immiserabilis*. *Cn. Th.* 1212. Użalony, żalem wzruszony, gerührt, bewegt. Turek sam użalony lesem Zygmunta, ofiarował mu pomoc przeciw buntownikom. *Teatr* 45 *d*, 14 *Wyb.* Nędzne a użalone serce moie. *Rey Pſ. U* 5. - §. Użalić się, żaląc się nasycić, narzekaiąc sobie dogodzić, ſich ſatt klagen. Smutek, gdy się użali, ciężkości pozbywa. *Mon.* 70, 204, cf. Biią, a napłakać się nie daią). Mniey zwykł palić Ogień, gdy się go przed kim ieſt użalić. *Uſtrz. Troi.* 74. *UŻAŁOBIĆ się *Rec. dk.*, w żałobę się ubrać, ſich in Trauer kleiden. Zrzuciła z ramion szatę błyszczącą się złotem I użałobiwszy się, grob poſtawiła matce. *Otw. Ow.* 243.

UŻĄTEK, UŻĘTEK, - tku, *m.*, *Bh.* aužinek, użęte żniwo, das Abärndten, Abmähen, Abſchneiden der Feldfrüchte. Wiedzieć o nasieniu, o użątku i umłócie, o sprzedaniu i spieniężeniu. *Teatr* 19 *b*, 66. Przygotowanie ziemi, dla pozyſkania obfitych z niey użętków. *Brzoſt. duch.* 131, cf. użytki).

UZBIERAĆ *cz. iterat. ndk.*, zebrać, einſammeln, zuſammen ſammeln. Wyszli do pobliższey doliny uzbierać trochę owocu. *Stas. Num.* 2, 80. UZBOGACAĆ *cz. iterat. ndk.*, zbogacić, bogacić, bereichern. Bóg was łaſkami swemi uzbogacał. *Bals. Nied.* 1, 72.

UZBROIĆ, UZBRAIAĆ, *ob.* Zbroić.

UZDA, - y, *ż.*, UZDECZKA, - i, *ż. dem.*, *Boh. et Slo.* uzda; *Sr.* 1. huzda; *Sr.* 2. huſda; *Crn.* ujsda, vujsda („*a* vôdem *vel* vôsem, *quasi* vojsda"); *Vd.* usde, vusda, zungel, bersda, bersde, brusde; *Cro.* vúzda, svála; *Dl.* uzda; *Rg.* ùzda, xvallo, (cf. żuć); *Bs.* uzda, uzdiça; *Sla.* uzda; *Rs.* узда, уздочка, подуза, недоуздокъ; *Ec.* брозда, (cf. brózda); wędzidło na konia, der Pferdezaum, die Trenſe. Na konia, którego masz objeżdżać, naprzod uzdę wdzieway. *Cresc.* 683. Pochełznać, kiełznać, czyli wędzidła albo uzdy, munsztuki kłaść na konie. *X. Kam.* Uzda krygowa, *ob.* Krygi. - *fig. allegor.* Boiaźń boga ieſt uzdą, nas w dobrych drogach Pańſkich sprawuiącą. *Zrn. Pſ.* 3, 789; *Slo.* uzdi potrebuge *coerceri deberet*; uzdi popuſ'tit cugle puścić; žadoſ't na uzdě držat *żądość czyli pożądliwość na uzdzie czyli w krygach dzierżeć, trzymać. UZDAĆ *cz. ndk.*, ouzdać *dk.*, uzdę wkładać; *Vd.* navusdati, obvsdati, goruavusdati, oglaviti, pobersdati, obersdati, vbersdati, nabersdati, notersabersdati, vklemati, oklemati; *Cro.* vuzdam, svàlim, vuzdati, obvuzdávam, osvalújem; *Bs.* obuzdatti; *Rg.* zauzdatti, obuzdatti, obuzdàvati; *Ross.* взнуздать, взнузывать, обуздать, обуздывать, броздать, (cf. broździć), обротить; *Ec.* обрôздяю коня, броздаю коня, обротити; zäumen, den Zaum anlegen. Konne z końmi iuż ouzdanemi po ſtanowiſkach rozſtawił. *Warg. Cez.* 221. - *tr. allud.* Uzda się panienka, a w oney tkanicy Gładszą się wydaie. *Klon. Wor.* 68; sznuruie się tkanicą, podwięzuie, ſie bindet ſich, ſchnürt ſich den Hals. - *fig.* ouzdać, opętać, osiodłać, ochełznąć, podbić, opanować, feſſeln, unterjochen. Car ouzdany brzmiał w tryumfie przed Władysława oczyma kaydany. *Tward. Wł.* 5; *Rs.* взнузданный, брозданный; *Subſt. Cro.* vuzdenoszecz; *Ec.* броздоносецъ Mężów swych ouzdały Achayſkie żony. *Tward. Daf.* 45. Język nieouzdany a prędki, wielkie szkody czyni. *Sk. Dz.* 322, niehamowny, ungezügelt; *Sr.* 1. nezahuzdžené, nezahuſdženitné; *Rs.* необузданный; *Subſt.* необузданность, wyuzdaność, Zügelloſigkeit. *UZDACZ, *OBUZDACZ, - a, uzdę czyli cugle wkładaiący, okiełzacz, der Zügler, *pr. et tr.*; *Rg.* zauzdàlaz, obuzdalaz; *Cro.* vuzdodersecz; *Rc.* обуздатель. *UZDARZ, - a, *m.*, *Bh.* uzdař, řemenář rymarz (cf. rzemień); *Rg.* uzdàr; *Ec.* броздодѣлая; der Pferdezaummacher.

UZDROWIĆ *cz. dk.*, Uzdrawiać *ndk.*, *Sr.* 1. wuſtrowju, wuſtrowam; *Vd.* persdraviti, perzeliti, nazeliti (cf. ocalić); *Ec.* здравлю, устравити, устрабляти; zdrowia nabawić, do zdrowia przywrócić; geſund machen. Chory nie szuka lekarza wymownego, ale uzdrawiaiącego. *Pilch. Sen. liſt* 2, 228. Uzdrowił tych, którzy chorowali. *Sekl. Math.* 14. Lekarzu, uzdrów samego siebie. *Radz. Luc.* 4, 23. Przy grobie S. Apollinarego cuda się wielkie i uzdrowienia działy. *Sk. Zyw.* 1, 18, Geneſungen. UZDROWICIEL, - a, *m.*, der Geſundmacher; *Sr.* 1. ſtrowotnik, *f.* ſtrowotnicžja. Za znalezione lekarſtwa zowią uzdrowicielem chorób Apolline. *Otw. Ow.* 30. Ja ieſtem pan bóg, uzdrowiciel twóy. *Leop. Ex.* 15, 26, ich bin der Herr, dein Arzt. Luth.). UZDROWITELNY, - a, - e, *passiue*, do uzdrowienia, do uléczenia, heilbar; *Slo.* uzdrawitedlný. Nieuzdrowitelna ieſt boleść twoia. 1 *Leop. Jer.* 30, 15, nieuzdrowiona. 3 *Leop.*). - *§. *actiue*, zdrowie daiący, przywracaiący, heilſam, heilend; *Sr.* 1. ſtrowotnicžki.

*UZDRYGAĆ się przed czym, *nauseo. Mącz.*, mocno się wzdrygać, Abſcheu haben vor etwas, davor ekeln.

UZDZIENICA, - y, *ż.*, *Sr.* 1. wowolža; *Crn.* afira; *Vd.* alſſtre, klema; *Cro.* vuzdenicza, czugel; *Rg.* uzdeniza; *Bs.* uzdeniça; *Sla.* ulàr; *Ross.* уздечка, недоуздокъ, обротъ (cf. obrot); *Ec.* наузникъ, брозда; die Halfter. Ogłów albo uzdzienica ma być źrzebcowi na głowę wdziana. *Cresc.* 519. Użdzienice gatunek munsztuku. *Kluk Zw.* 1, 184. Wiedzie one żaczki swoie, iednego za drugim, iak uzdzienicy do targu. *Rey Pſ. K k* 3. UŻDZIENICZNY, - a, - e, Halfter=; *Rs.* обротный. Źrzebca za powróz użdzieniczny trzymać. *Hipp.* 31.

UŻEBRZEĆ *cz. dk.*, żebrząc uprosić, erbetteln, demüthig erbitten. Jeśli sobie tego pokornemi prośbami swemi nie użebrzemy u niego; .. *Rey Pſ. Z.* 1.

UŻEDOM, - a, *m.*, miaſto na wyspie tegoż nazwiſka, którą oblewa iezioro z morza i uyściów Odry uformowane. *Nar. Hſt.* 2, 125, *Dyk. G.* 3, 179, die Stadt und Inſel Uſedom bey Pommern. UŻEDOMSKIE puszcze. *Nar. Hſt.* 2, 125.

UŻEG, - u, *m.*, użgnienie, upalenie, upał, das Brennen, Sengen, Verſengen. Użegi Syryusza. *Przyb. Milt.* 328. Ciała ochraniali od oſtrego powietrza, mrozu i użegu. *Przyb. Milt.* 341. UŻGNĄĆ *cz. idntl.*, Użegać *kontyn.*, *Vd.* vshgati, naognjati, vshiem, vshgem; *Cro.* vusigati, vusgal, vusisem, vusgalszem, vusgati, usisem, usgalszem; *Dl.* uxgati; *Rg.* uxecchi, uxgatti; *Bs.* usgecchi, usggatti, priplanuti; = upalić, brennen, ſengen, verſengen. Słońce użega. *Pot. Arg.* 56. Pokrzywy go użgnęły. *Dudz.* 66. Ciche zefiry użegnione przez dzień kwiatki ochładzały. *Przyb. Luz.* 291. Alekto ogniem swym Arganta sięga, Choć iego własny dosyć go użega. *P. Kch. J.* 257. Birena nowa miłość

pali i użega. *P. Kch. Orl.* 1, 258. Żal go użega. *Dudz.* 66, dręczy).

UŻERAĆ się, *ob.* Użrzeć. UŻĘTEK, *ob.* Użątek; UŻĘTY, *ob.* Użąć.

UZIAIĆ się *recipr. dk.*, udyszeć, den Athem verlieren, lechzen, keichen. Jakem spotniał, iakem się uziaił. *Zab.* 9, 363 *Eyſſ.* I niedźwiedź także już się był uziaił. *Jabł. Ez.* 78. Wilk, gdy go szczwał łowiec, natrafiwszy paſterza, prosił uziaiony, aby mu dał ochrony. *Min. Ryt.* 4, 88. Uziaione woły ledwo wlokły zwrócone lemiesze. *Zab.* 6, 214.

UZIĘBNĄĆ, UZIĄBŁ, *ob.* Ziębnąć. UZIELENIĆ, *ob.* Zielenić. UZIERAĆ, *ob.* Użrzeć, uyźrzeć. UZŁOCIĆ, UZŁACAĆ, *ob.* Złocić.

UŻŁOPAĆ się *Rec. dk.*, użrzeć się, opchać się iedząc, piiąc, ſich voll freſſen und ſaufen, ſich recht anſacken. Żoneczka młodszych, gdy się mąż użłopa, Dobiera gachów. *Hor.* 2, 63 *Kniaź.*, *inter mariti vina.*

UZNAĆ, *F.* uzna *Med. dk.*, Uznaie *Pr.*, Uznawać *kontyn.*, *Boh* uznati, uznawati,; *Slo.* uznáwám; *Sr.* 2. hużnaſch; *Vd.* spoznati, svanzshati; *Cro.* zeznati; *Rg.* uzaznatti; *Bs.* uzaznati; *Ross.* узнать, узнавать; *Ec.* прознаваю; uznać co, do poznania czego przyyść, a poznawszy się oświadczyć, erkennen, anerkennen, geſtehen, erklären. Niewinność WcPanny uznano, przeto ieſteś wolną. *Teatr* 5, 120. Ludzie poczciwi prędko uznaią swe błędy. *Dmoch. Jl.* 2, 7. Niewdzięczność ieſt nieuznanie dobrodzieyſtw odebranych. *Mon.* 67, 178; das Nichtanerkennen, Nichteingeſtehen. Uznawać co, znać się do czego. *Cn. Th.* 1442, ſich zu etwas bekennen. To coś zrobił z nim, większą rzecz uznawam, niżeli zwycięztwo, cośmy otrzymali. *Jabł. Tel.* 310; deklaruię za większą rzecz). Uznanie, poznanie, władza poznania, poiętność, die Erkenntniß, Kraft zu Erkennen *Sr.* 2. wuſnaſche, huſnaſche; *Vd.* spoznanje. Rad to od ciebie słyszę, żeć bóg dał uznanie tak wielkie, iżeś poznał fałsz i zdradę. *Orzech. Qu.* 83. - Uznać, doznać, doświadczyć, erfahren. Przykrości, które przy wychowaniu dziatek rodzice uznawaią. *Zrn Pſl.* 3, 540 *b.* Dziecię ma się u oyca by pączek w maśle, nic nie ucierpi, nic nie uzna, iedno zawsze by w uwinieniu, a w subtelnym iakim ułożeniu leży. *Glicz. Wych.* *E* 4, *cf.* by nań nie zawiało). - §. Uznawać spór, sprzeczkę, sprawę iaką, wchodząc w nią rozsądzać, sądzić osobliwie polubownie, einen Streit ꝛc. ſchlichten, unterſuchen und beylegen, (inſonderheit, ſchiedsrichterlich), über einen Streit erkennen. Stryiowie Popiela uſtawicznie przy boku książęcym bywali, sprawy i spory uznawali i rozsądzali. *Krom.* 45. Uznanie, *rozsądek, decyzya, wyrok, sąd (polubowy), das (ſchiedsrichterliche) Erkennen, Erkenntniß, der ſchlichtende Ausſpruch, das Urtheil. Naoſtatek nasi przypuścić sprawę na uznanie pozwalali Litwie; zaczym ona sobie Cara uznawcą obierała. *Krom.* 589; *ferebant iis arbitros*). Rzecz wszyſtkę, o którą różnicę mamy, na twoie uznanie podaię. *Sk. Dz.* 1169. Strony na Druidów uznaniu i dekrecie przeſtawaią. *Warg. Cez.* 136. UZNAĆ się *Rec.*, upamiętać się, wniyść w się, in ſich gehen, ſich beſinnen, beſſern. Owo się uznamy, a ksobie przyydziemy, biorąc te takowe zdrowe rzeczy przed się. *Orzech. Qu.* 170. Gdy się szczęście obróci tyłem, uznawaią się ludzie, błąd swóy obaczywaią. *Petr. Ek.* 87. Daie nam czas bóg, abyśmy się uznali z upadków naszych. *Rey Ap.* 51; uſtawicznie Pan kołacze, abyście się uznali, abyście się obaczyli a dali mieysce słowu iego. *Rey Ap.* 12. Jakiey radości używaią anieli nad naymnieyszym nędzniczkiem, który się iedno uzna w upadku swoim. *Rey Pſl.* *F* 3. Jeżeli do czterdzieſtu dni się nie uznaią Wszyscy nagle od pomſty mey zaginąć maią. *Chrzyszt. Min.* *A* 4. Jeśli się nie uznacie, wszyscy tak zginiecie. *Radz. Luc.* 13, 3, *not.*, „ieśli nie będziecie pokutować“. Miły bracie, czasby się nam uznać. *Rey Pſl.* *A a a* 2. Prawdziwie się chciał uznać, i ku Panu Bogu swemu nawrócić. *Wiśn.* 146. Uznałeś się i nawróciłeś. *ib.* 583. Tą porażką odwiedziony od pychy, iął k swemu uznaniu przychodzić, plagą boſką upewniony. *Leop.* 2 *Mach.* 9, 11; *Rs.* повинная, повинность, (cf. powinność), poznanie siebie samego, swoich grzechów, die Selbſterkenntniß. *UZNALNY, - a, - e, mogący być poznanym, erkennbar. Uznalny z tey samey, którąś miał poſtaci. *Przyb. Milt.* 130. UZNAWACZ, - a, *m.*, UZNAWCA, - y, *m.*, który co uznaie, w co wchodzi, rozsądza, der Erkenner, Anerkenner, Beurtheiler, Richter. Boże, który ieſteś taiemnych rzeczy uznawaczem, który wiesz wszyſtko, ty wiesz, że to świadectwo przeciw mnie fałszywe. 3 *Leop. Dan.* 13, 42, poznawaczem. 1 *Leop.*). Bóg sam ieſt uznawcą serca. *Leop. Syr.* 7, 5, Herzenskündiger. *Luth.*). Mądry i dobry uznawca cnoty. *Warg. Wal.* 82. Wziął Katona z sobą za uznawcę, aby wedle zdania i rozsądku dobrego człeka, coby z tym działać, powiedział. *Warg. Wal.* 265. Kazimierzowi za uznawcę rad młodych iego, przydano Mielsztyńſkiego. *Krom.* 341; *consiliorum iuuenilium moderatorem.* Dobry uznawca, to czasu, to mieysca, to ludzi tych, z któremi będzie, a nade wszyſtko samego siebie, trudno kiedy ma w czym zbłądzić. *Gor. Dw.* 93. Uznawca liczby, słuchać ma rachunków. *Petr. Pol.* 2, 150; εὐθυνος, der Rechnungsabnehmer. Uznawca sporu, rozsądnik, sędzia, der Schiedsrichter, Schlichter eines Streits. Przypuścili sprawę na uznanie, zaczym ſtrona iedna cara sobie uznawcą obierała *Krom.* 589. Dzień naznaczony zawodom przychodzi; zasiadaią wybrani uznawcy, *delecti iudices. Krom.* 40, Kampfrichter.

UZNOIĆ, *ob.* Znoić. UŻONĄĆ, *ob.* ugonić, ugnać, *ob.* Żonąć.

1) *UŻRZEĆ, *UŻRZENIEĆ, *F.* użrzeie *neutr. dk.*, Użrzewać, *Użrać *ndk.*, dożrzeć, dożrzałym się ſtać, doſtać się, *Bh.* uzrati; *Rs.* uzrjetti, sazrjetti; reif werden, reifen. Jedne iabłonki są, których owoc może użrać, a drugie, których owoc nigdy nie użrzeie, iedno albo się uleży, albo go trzeba ususzyć. *Spicz.* 124. Posiecz grona z winnicy, bo użrzały iagody iey. *Leop. Apoc.* 14, 18. Domowe mespuły na pół użrzałe. *Cresc.* 434. *Mitescere*: doſtać się, użrzenieć. *Mącz.* Słońce użrzeniałe a doſtałe czyni owoce. *Mącz.* Owoce doſtawaią się, użrzenieią. *ib.* Użrzały, doſtały, *maturus. Mącz.* *Crudus*: surowy, niedoſtały, niedowrzały, nie użrzały *ib.* Nie masz grona ku iedzeniu, użrzałych fig pożądała dusza moia. 3 *Leop. Mich.* 7, 2; *użdrzałych. 3 *Leop.*). - *tr.* Syn niech się tego za *nieuyrzałych* lat uczy, iakoby miał czasu swego *doszłego* poſtępować. *Glicz. Wych.* *F* 2 *b.* Na co rodzice dzieci za ich młodych a nieuyrzałych lat wieść maią. *ib.* *B* 1.

2) UŹRZEĆ, UYRZEĆ, *cz. dk.*, *Uzieram *Pr.*, *kontyn.*; *Boh.* uzříti, uhlédati, uhlídati; *Vd.* dogledati, vgledati, domeshati; *Bs.* uzritti, vediti, pogledati; *Rg.* uzretti, uzijram; *Rs.* усмотрѣть, усматривать; *Ec.* зрѣть, узрѣть, зрю; patrząc poſtrzec, zobaczyć, zoczyć, erblicken, wahrnehmen, ſehen. Poyźrzałem oczyma swemi, i uyźrzałem niewiaſtę po prawéy ſtronie. *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 38. Otworzywszy Noe dach korabia, wyglądnął, i uźrzał, iż osechł był wierzch ziemi. 1 *Leop. Gen.* 8, 13, wyźrzał i oglądał. 3 *Leop.*). Bogu podobni będziemy, i onego twarzą w twarz uyrzymy. *Smalc.* 121. Więcey dwa uyrzą, niż ieden. *Cn. Ad.* 1232; cztery oczy więcey widzą). Uźrzawszy znamiona, które uczynił Jezus, wierzyli weń. *W. Pſt. W.* 186. Uyrzał, zacheiał. *Cn. Ad.* 778; oczy go uwiodły). Póydę-ć do kościoła, ale uyrzysz, ieśli pacierz będę mówił. *Dwor. K.* Co nam do tego, ty uyrzysz. *Leop. Math.* 27, 4; w tym twoia głowa, ſiehe du zu. Luth.). W ciemnościach daleko coś światła uziera. *Jabł. Tel.* 247. Uyrzeć się z kim oglądać. *Cn. Th.* 1212, ſich mit einem ſehen, mit ihm ſprechen. Uyrzemy się ieszcze. *ib.*; zobaczymy się, cf. pomówimy, pogadamy ieszcze z sobą). - §. Nieuyźrzany, nie do uyźrzenia, niewidzialny, unerblickbar, unſichtbar, unwahrnehmbar. Sidła nieuyźrzane ludzkiemi oczami robi. *Zebr. Ow.* 84.

3) UŹRZEĆ się *Rec. dk.* Użerać się *ndk.*, opchać się pokarmem lub piciem, ſich voll ſtopfen, voll freſſen und ſaufen; (*Bs.* usgiriti se, opritiliti *pinguescere*, usgiriti, pritiliti *saginare*; *Bh.* užrati, užeru ugryźć, uieść). Kiedy się uźrze, choruie. *Tr.* Użeram się, bardzo się upiiam. *Cn. Th.* 1215. - §. użrzeć się, użerać się, naswarzyć się zawzięcie, ſich erbitternd zanken.

UŹRZEWAĆ, *ob.* Użrzeć 1).

UZUPEŁNIĆ *cz. dk.* Uzupełniać *ndk.*, do zupełności przywieść, dopełnić, *Bh.* celiti, zaceliti, zaceljm (*cf.* cały); *Vd.* dozeliti, vzeliti, pozeliti, doſtaviti; vollkommen machen, vervollſtändigen, vervollkommnen. Żaden naród bez uzupełnionego i ſtałego rządu szczęśliwym być nie może. *Gaz. Nar.* 2, 131, bez dokładnego). Prawo to o seymikach teraz uzupełnić należy. *Gaz. Nar.* 1, 172. Uzupełniam daną mi od woiewództwa inſtrukcyą. *Dyar. Gr.* 226; uſkuteczniam, wykonywam). Uzupełnienie, *Ross.* совершенство.

1) UŻYĆ, *F.* użyie *Med. dk.*, pożyć, uchować się, przy życiu zoſtać, leben bleiben. Dzieci chorowite i niedołężne nie użyią. *Mon.* 69, 802. - 2) UŻYĆ, *F.* użyie, używie *cz. dk.*, używać *ndk.*, *Bh.* užiti, užiwati; *Sr.* 1. wužiwam, požiwam, pjewužiwam; *Sr.* 2. hužuwaſch; *Crn.* ushyem, ushyvati, ushyvam, saushyem, saushyti; *Vind.* ushivat, ushiulat, ushiulati; *Cro.* usivati, usivatisze, usivam; *Bs.* usgivati, (*Bs.* usgivati od versdja *geſtire gaudio*, usgivati, arajdatise *oblectari*; *Rg.* uxivati (*oblectari*); (*Rs.* ужина udział zyſku; *Ec.* ужичество pokrewieńſtwo); używać iakiéy rzeczy, gebrauchen, brauchen, ſich bedienen, *Ross.* употребить, употреблять, (cf. potrzebować). Używanie, das Brauchen, der Gebrauch. Używanie rzeczy, nic inszego nie ieſt, iedno robienie nią. *Petr. Et.* 29. Porządne używanie maiętności, na wydawaniu i nabywaniu zależy. *Petr. Ek. ded.* Używać czego dobrze, einen guten Gebrauch wovon machen. Niedosyć na męztwie, trzeba byś go dobrze użył. *Teatr* 45 *d*, 36 *Wyb.* Rzeczy z siebie naylepszéy naygorzey użyć można. *Gol. Wym.* 113, von der beſten Sache kann man den ärgſten Gebrauch machen. Źle użyć, na złe użyć, mißbrauchen; (*cf.* nadużyć); *Rg.* zlo uxivati; *Cro.* zlo usivam; *Vd.* nevriednu nuzati, nepridnu oberniti, hudu se obſtrezhi, sadegati; *Rs.* злоупотребить, злоупотреблять. Żadna rzecz tak dobra nie ieſt, któreyby kto źle użyć nie mógł. *Cn. Ad.* 1295. Czasem uczeni rozumu na złe używaią. *Mon.* 65, 513. Pospolita ieſt ludzi wada, źle używać wszyſtkiego. *Zab.* 1 *b*, 63. Złe używanie lub użycie, *cf.* nadużycie, der Mißbrauch; *Vd.* nepridnu obernenje, hudobernoſt, nevriednu nuzanje, nepridna shega, resvada; *Rs.* злоупотребленіе. Używanie złe dobrey rzeczy nie ma wadzić. *Cn. Ad.* 1222, *Hrbſt. Nauk. A* 3 *b*, *abusus non tollit usum*). Bogactwa są tylko w ten czas szacowne, kiedy ich podług woli używać można. *Teatr* 3 *c*, 15. - Używać pośrzedniczo, iako inſtrumentu, *Crn.* nuzam, shpôgam; *Vd.* nuzati, spogati, shpogati se poslushiti, se obſtrezhi; *Bs.* slusgitise; ſich bedienen eines Inſtruments ꝛc. Sokoła za herb używa. *P. Kch. Orl.* 1, 285. Wiesz, że mi nie zbywa na sercu, iż umiem użyć pałasza. *Teatr.*, obchodzić się z nim, ich weiß ihn zu brauchen, damit umzugehen. Prośb, gniewu, łez nawetem miękcząc go używał, Ale cóż gdy na wszyſtko głuchym zawsze bywał? *Teatr* 45 *b*, 16. Już też nie wiem co czynić, iakiego użyć sposobu? *Teatr* 5 *b*, 65. Użyy rady moiey, a ſtań się bogu wiernym. *Sk. Żyw.* 2, 104, słuchay moiey rady, idź za moią radą, bediene dich meines Raths, folge meinem Rathe. - *Simil.* Abyśmy ile możemy oſtróżności przeciwko prześladowaniu i wszelkiemu złemu używali, a od oczu złoczyńców uchraniali się. *Zrn. Pſt.* 3, 547 *b*. Użyy nieco cierpliwości, za kwadrans się ſkończy. *Teatr* 34 *c*, 93, miey cierpliwość, habe etwas Geduld. Użyy nademną litości. *J. Kch. Ps.* 11; miey litość, habe Barmherzigkeit. Niezwykłey nad nami swey łaſki używszy, z nami był. *Modl. Gd.* 120. Zdradyś użyła zemną nad miarę. *Zab.* 11, 265 *Zabł.*, zdradliwie zemną poſtąpiłaś). J słudzy książąt używali okrucieńſtwa nad ludem. *Radz. Neh.* 5, 15, dopuszczali się). Używanie *absolut.*, zwyczay, *Sr.* 1. wužiwano; *Vd.* ushiulanje, ushanza, shega, navada, shpoganje, mezanje; *Crn.* shpogànje; *Rs.* употребленіе; *Ec.* вручество, (cf. wręczyć); der Gebrauch, die Gewohnheit. Wiele słów ſtaroświeckich iak z grobu powſtanie, Nowe zginą, kiedy tak zechce używanie, Którego absolutność za zwyczay swe dawa Do kształtnego mówienia i sposób i prawa. *Kor. Hor.* 6. Używany zwykle użyty, cf. zwyczayny, gebräuchlich; *Sr.* 1. wužiwanſki, (*ob.* używalny); *Vd.* ushauzhliu, navaden, poshegen; *Ec.* вручаемый, употребляющїй. Używać kogo do czego, sprawować co przez kogo, zlecać mu to. *Cn. Th.* 1213, ſich jemandes wozu bedienen, ihn brauchen. Zdrayca dał się nieprzyiacielowi użyć za pieniądze *Sk. Dz.* 344, er ließ ſich vom Feinde brauchen. Miał z nimi nie tylko przyiaźń, ale też w domowych sprawach poufale od nich był używany. *Siem. Cyc.* 20. Na mieyscu nieużytych lasów ciągną się teraz wsie bogate. *Przeſtr.* 130; niepożytecznych, nieużytnych, unnütz, unbrauchbar. W domu oycowſkim wozów iedenaście ſtoi, Równie pięknych i mocnych, zasłoną pokrytych, Jak z rąk sztukmiſtrza wyszły, ieszcze nie użytych. *Dmoch. Jl.* 118; nietknięte, nowiuteńkie, iak z igły, nicht gebraucht. Używanie, potrzeba, n. p. Wiąz służy do budowli, i na różne w gospodarſtwie używania daie się snadnie wyrobić. *Mon.* 74, 751, na różne sprzęty,

narzędzia, naczynia, zu verschiedenem Gebrauch. – Używać, umnieyszać, nadwerężać, wątlić, słabić, vermindern, schwächen. Boiu im nie stawili, ale czasu patrząc, i tu i owdzie niegdy ich używali. *Eraz. Jęz. G.* 7, urywali). Gusły, abo przełomcie krnąbrność iey srogości, Albo użyycie we mnie bolu złey miłości. *Zim. Siel.* 178. Wandalitowie, którzy pierwey mężmi wybornymi byli, potym znikczemnieli i nieprzyiacielowi łatwo się użyć dali. *Biel.* 15, pokonać, aufreiben. – Sposób ćwiczenia konia, i iak go z pierwszego razu użyć. *Haur Ek.* 147, cf. zażyć konia, skrócić, rochmanić, zähmen. – Użyć kogo, = zmiękczyć go, einen erweichen. Tak trwał w uporze, iż się iako kamień naytwardszy, serce iego użyć nie dało. *Sk. Zyw.* 1, 131. On się prośbą i płakaniem wszystkich nad sobą użyć nie dał. *Sk. Dz.* 1075. Użyie i skąpego często okazya. *Min. Ryt.* 4, 138. Tey poczwary nie użyiesz darami. *Brud. Ost. A* 4. Odkładał papież, ale się iednak użyć dał. *Sk. Dz.* 1065; dał się uprosić, er ließ sich erbitten, erweichen. Pozwól, żebym cię mógł przeciwko mey oyczyznie użyć, i w niebezpiecznym razie iey usłużyć. *Chrość. Fars.* 204; (prośba Archelausza do Kassyusza, dobywaiącego Rodus); = ubłagać, besänftigen, erbitten. Użyy go w tym, proś go o to, namów go na to, otrzymay to od niego. *Cn. Th.* 1213. Chciał go wstrzymać od tego kroku, ale on nie dał się użyć. *Kras. Pod.* 2, 140. Użyty, uproszony, prośbą zyskany, erbeten. Przyłącza się do Krzyżaków Przemysław, prośbami ich na posiłek użyty, *evocatus. Krom.* 252; *aliter*: Użyty, daiący się użyć, to iest, zmiękczyć prośbą, uprosić; uproszony, miękki, miłosierny, erweichbar, erbittlich, weich; (*Boh.* užilý *non malignus*). Żałował króla, że tak był nazbyt miękkim i użytym. *Pot. Arg.* 14. Ty panie dobry i użyty i miłosierny. *Bud. Ps.* 86, 5; cf. *Rs.* ужиться zgodnie z sobą żyć). – *oppos.* Nieużyty; kamieniabyś rychley użył. *Cn. Ad.* 687, unerbittlich, unerweichbar, hart. (*Boh.* neužilec *tenax* skąpiec, sknera). *Impenetrabilis silex* nieprzebytny, nieużyty. *Cn. Th.* 1165. Tak był twardym i nieużytym ku bratu, iż i słowa do niego nie przemówił. *Sk. Zyw.* 1, 130. Starał się o nawrócenie iego; i lubo był mu bardzo w tym twardy i nieużyty, iednak nigdy się nie stęsknił na iego upominaniu. *Sk. Zyw.* 1, 69. Poganie po nayokropnieyszych mękach, widząc, iż S. Anastazy był nieużyty, widząc tak wielki statek iego i cierpliwość, stracili go. *Sk. Zyw.* 1, 52. Jakby świat podbity iuż był, prócz Kato został nieużyty. *Lib. Hor.* 42, niewzruszony). To człowiek tak nieużyty, że go naygładsza twarz nie powabia. *Teatr* 25, 25. Ociec iego bogacz, ale żyd nieużyty, nic mu nie daie. *Teatr* 30 c, 7. Nieużytym być uczą niewdzięczni naybardziey. *Min. Ryt.* 4, 145. Żyć muszę w ciężko nieużytym głodzie. *Jabł. Ez.* 115; w nieznośnym głodzie, unerträglich. – Używać kogo o co, *quanquam hoc sensu pro*, prosić kogo o co, namawiać na co, nalegać, einen um etwas ersuchen, darum bey ihm anhalten, *rarius usurpatur, attamen inveni, quae sequuntur*: Puścił się do Rzymu, iakoby pokutę czynić miał, a papieża o rozgrzeszenie używać. *Sk. Dz.* 1107. Koloman Bolesława o spólne używał namowy, *a Boleslao colloquium petiit. Krom.* 131. Bolesław Zbigniewa o pomoc używał, *poposcit. Krom.* 129. Papież listy Władysława używa, aby przedłużył Krzyżakom czasu do wypłacenia. *Krom.* 473. Król zgorszył się na nich, bo mu, gdy ich używał, na woynę Krzyżacką nie chcieli dać pomocy. *Teof. Zw. C* 4. Panowie radni używali Mahometa pilnie prośbami, aby wykupił swych więźniów u Skanderbega. *Baz. Sk.* 556. – 2) Używać czego, na użytek swóy obracać, zażywać czego, *frui re aliqua*, *Rs.* пoпoльзoвaтьcя; etwas genießen. Na to nam bóg maiątku użyczył, abyśmy go używali bez zbytku, ale z wygodą naszą. *Kras. Pod.* 2, 119. Używay wesoł, czym cię bóg chciał zdarzyć, Próżna rzecz przyszłe rzeczy w głowie marzyć. *Hor.* 1, 285 *Nar.*; (*Bs.* nausgivatise *oblectari*, *Bs.* usgivanje, radość *gaudium*; *Rg.* uxivanje *hilaritas*, *voluptas*, *Rg.* radovati *frui*, *cf.* radować się). Coć po pieniądzach, ieśli użyć ich nie możesz? *Min. Ryt.* 4, 160. Często ten co robi, nie używie tego, ale swą pracą inszemu pożytek robi. *Ezop.* 79; *Cro.* kisze trudi, on dobiva, y ki ima, on usiva; *sic vos, non vobis*). Używałem, nie mam; mam, użyię pieniędzy. *Zab.* 15, 169. Na przezorney mądrości u kogo nie zbywa, Jeszcze ma używaiąc, maiąc iuż używa. *ib.* 15, 170. Rodzice dziatek niedorosłych części maią w swoim używaniu i w possessyi. *Chel.* 92. Nie pyszń się bogaczu, nie masz nic swoiego, W używanie-ć to dano od stworcy twoiego. *Bach. Ep.* 10; *Vd.* vshitik, vshivanje). Używanie, *usus fructus*, iest pożywanie cudzych dóbr. *Groi. Obr.* 2, Nießbrauch, Nutznießung. Nigdy dobrych dni użyć nie może za żywota swego. *Rey Pst. A a a* 6. Acz nie wedle potrzeby zdrowia używam, tak przecię iż chodzić mogę. *Warg. Radz.* 9; nie cieszę się zdrowiem, nie służy mi zdrowie, nie mam zdrowia). Jeden pańskiey posłuszny woli, Drugi swéy tylko używa. *Zab.* 14, 235 *Szost.*, własną wolą się rządzi, sobie pan). Nie godzi się panom tanecznych biesiad używać, aż rzeczpospolitą we wszystkiém opatrzywszy. *Kosz. Lor.* 126. Użyć świata, póki służą lata. *Teatr.* 22, 43. Jakoż to żwawa z ciebie kobieta była, o iakżeś wtedy używała świata! *Teatr* 30 *b*, 66. – Używać sobie, żyć dobrze, kosztownie, bonować, dogadzać sobie, rozkosznie żyć, biesiadować, herrlich und in Freuden leben, sich bene thun, sich wohl seyn lassen. W domach Pańskich mieszkaiąc, rozkoszno używam. *Ezop.* 14. Żyię swobodnie, używam rozkosznie, wszystkiego mi dostaie. *Psalm.* 50, Bogacz stroił się, używał, rozkoszował. *W. Post. W.* 2, 57. Bogącz ten obłoczył się w pawłokę i w bisior, a używał na każdy dzień okazale. 1 *Leop. Luc.* 16, 20, używał hoynie. 1 *Leop.*). Król kazał gości, którzy się byli zeszli na gody, przeciwko sobie sadowić, i upominał ich, aby używaiąc, piiąc i iedząc, dobréy myśli byli. *Leop.* 3 *Mach.* 5. Je sobie, piie i używa. *Teatr* 15, 67; bonuie; *Ross.* насладиться, наслаждаться, (cf. słodzić sobie), *Ec.* сласmвoвamиcя, уmѣшamьcя, довольну бытъ. Używać *aliquando est*, = Jadać, ieść, genießen, speisen, essen. *Dniów, które były przed potopem, używali, i pili, ożeniali się, i za mąż dawali. *Sekl. Math.* 24, *not.*, „iedli"). Chléb z szrotowanego zboża, iakiego na wsi używaią chłopi, zowią grysowy. *Syr.* 936. Buchty chłopi masłem polewaią, i używaią. *Syr.* 949. Cóż za pożytek iest z rolnictwa, gdy iego produktów nagromadzonych nie ma kto pożywać i używać? *Pam.* 85, 373. Używa w tym Eneasz z Troiany pospołu Mięsa i tłuste wnętrza z wybornego wołu. *A Koch. W.* 217. Nie dałeś mi ani kozlęcia, abym był z przyiaciołmi memi używał. *Leop. Luc.* 15, 29. Stroyno chodzić, hoynie u stołu używać,

to iego rzecz. *Sk. Dz.* 2, 326. Szli na męczeństwo, z radością, iako na wesele i używanie iakie hoyne. *ib.* 2, 256; na bankiet, ucztę). Trzeba, aby schadzki i objady nasze i społeczne u stołu używania, uczciwe rozmowy miały. *Sk. Kaz.* 393. - Dziecię, gdy z cudzego a nie matki własnéy pokarmu używa, społem też bierze w się zwyczay obyczaiów cudzych. *Glicz. Wych.* D 3 *b*, gdy się karmi). - Używać lekarstwa, = zażywać, brać, Arzeney nehmen, einnehmen. W czasie używania kinkiny, albo iuż przestawszy iey używać, znayduią się znaki potrzebne używania purgansu. *Krup.* 5, 420. - *similiter*: Bez pokuty i używania taiemnic Pańskich umarł. *Sk. Dz.* 1063, ohne den Genuß der Sacramente. Tak Chrystus zwolennikom swoim pod dwiema osobami używać podał, i nam nie inaczéy używać uzakonnił. *Smotr. Elen.* 31. *Translate a medicamentis*: używać lub zażywać tabaki, brać tabakę, Tabak schnupfen, Tabak nehmen. Kichamy w katarze dla wyrzucania ostréy kleykowatości z nosa; i dla tey to przyczyny tabaczki używać poczęto. *Perz. Lek.* 219. - *Quoad sensum interiorem*: używać czego, doświadczać, doznawać, czuć, *Verb. Medium*, erfahren, empfinden. Zawżdy lepszéy rozkoszy używa, co sobie w ciepłéy izbie siedzi, niż ten co po szelinie biega. *Rey Zw.* 97. Niźli do Polski przyiechał Ludwik, wielkiey trudności i szkod użyła korona. *Biel.* 203. Żadnéy pracy nie używiemy, wykładaiąc to mieysce pisma. *Biał. Pst.* 249. Ci co bogu ufaią, niech wesela używaią. *J. Kch. Ps.* 6, Darmopycha unosi ona pawia myśl iego, że też ani dobréy myśli, ani dobrych czasów użyć nie może. *Rey. Zw.* 142. Wolałabym była synaczka nie mieć, niżeli teraz z iego śmierci takiéy boleści używać. *Sk. Zyw.* 2, 228. Acz na ten czas smutku używiecie, wkrótce rozraduie się serce wasze. *W. Pst. W.* 374. Gdy będziesz miłował bliźniego swoiego, iuż żadnéy zwady, iuż żadnego hadrunku, iuż żadnego kłopotu, sądu, trudności, nie używiesz świata tego. *Rey Pst. P* p. 2. *Observes insequentes constructiones, hodie minus usurpatas*: Używać czego z żałością, z płaczem, z wstydem, z gniewem, z podziwieniem, z pociechą, = przyymować żałośnie *etc.*, doznawać w sobie przez co wzbudzony żal, płacz, wstyd etc., über etwas in Traurigkeit, in Thränen, in Schaam, Aerger, Verwunderung, Freude gerathen, verfallen, dergleichen Empfindungen bey etwas haben, etwas mitsolchen Empfindungen aufnehmen. Z żałością potym tego używał Leszek z Zyrą, iż odstąpili od Kazimierza, a przystali do warchoła, co nigdy nie umiał być z pokoiem. *Biel.* 104. Pokazuiąc z siebie, iż śmierci Woysiłkowey nie byli winni, z wielką tego żałością używali. *Stryik.* 294. Z żalem tego używam. *Wer. Reg.* 15. Powiadaią, iż Skanderbeg onego zwycięstwa z wielkim żalem używać miał. *Baz. Sk.* 97. Któżby tego słuchaiąc, z płaczem nie używał! *A. Kch. W.* 30. Acz niewinna była, Z wielkim wstydem przymówek takowych użyła. Papr. *Gn.* 1055. Z wielkim wstydem rodzice iey tego używali, Bowiem o niey nic takiego pierwey nie słychali. *J. Kch. Dz.* 143. Z gniewem tego używał, gdy kto iego miłościwe uczynki wspominał. *Biel. Sw.* 69 *b*. Król dał księciu znać, że tych iego praktyk z podziwieniem używa, i napominał go, aby do Pruss nie ieździł, boby tego nie miał z pociechą użyć. *Biel.* 563. I Rusacy z pociechą towarzystwa Tatarskiego nie użyli. *Papr. Ryc.* Nie z pociechą tego używasz, że bóg cię zbawił dobrego sługi. *Gor. Dz.* 52. Do oyca nakazano, aby syn do trzeciego dnia w klasztorze został, daiąc znać, iż tego z pociechą użyie. *Sk. Zyw.* 1, 12.

UŻYCIEL, - a, *m.*, który rzecz iaką ma w swoim używaniu, *Vd.* vshiulavez; *Sr.* 1. wužiwař; *Rg.* uxivalaz; *f.* uxivaliza; *Cro.* usivàvecz, *f.* usivavka; der Nutznießer, Nutzbraucher, *usufructuarius.* Starostwa staranności właściciela nie znaią, bo tylko użycielów mieć mogą. *Przestr.* 153. *UŻYCZKA, - i, *ż.*, pożyczka, die Anleihe, das Borgen. Ociec zapłaci użyczkę daną dla syna na zapłacenie sukni, chociażby mu ukradziona była. *Gall. Cyw.* 3, 189. UŻYCZYĆ *cz. dk.*, Użyczać *ndk.*, *Użyczawać *kont. et frequ.*, pożyczać komu, einem borgen, leihen. Użyczona rzecz od pożyczonéy tym się różni, iż iéy używać nie możesz ani dłużéy ani inaczéy ieno tak, iakoć iéy użyczono, inaczéy musisz ią płacić; daléy, powinieneś onę rzecz wrócić, któréy ci użyczono, a nie inną iéy podobną; nakoniec iesliby kto rzecz użyczoną chował iakoby mógł naylepiéy, a stałaby się w niéy iaka szkoda bez winy iego, nie powinien iéy płacić. *Szczerb. Sax.* 323. Użyczona rzecz, któréy komu na potrzebę iego użyczą. *ib.* Użyczyć, wygodzić, prawie iednoznaczne, wyrażaią danie i wzięcie rzeczy iakiéy do czasowego użycia, z obowiązkiem oddania. *Gal. Cyw.* 3, 36. Szczególniéy o rzeczach znikomych, które się podług miary, wagi, liczby daią, i których użycie na spotrzebowaniu zależy, n. p. o winie, chlebie danie etc., danie wyraża się przez słowo Użyczyć, wzięcie przez słowo zapożyczać. *ib.* 3, 37. - §. Użyczać komu czego, uczęstnikiem go czynić, udzielać mu, einem mittheilen, ihn einer Sache theilhaftig machen, sie ihm verleihen. Na to nam bóg maiątku użyczył, abyśmy go używali z wygodą naszą. *Kras. Pod.* 2, 119, abyśmy użyczali potrzeb ludziom ubogim, dawaiąc pokarm łaknącym, napóy pragnącym. *Kucz. Kat.* 3, 136. W złym razie ma ten pomoc, kto w dobrym użycza. *Min. Ryt.* 4, 171. UŻYCZAĆ się komu *recipr.*, udzielać się, wspomagać, ratować, hülfreiche Hand leisten, helfen, unterstützen, retten. Miło mi było użyczać się iemu. *Teatr* 19 *b*, 17. Nie była dziką iego cnota; użyczał się towarzystwu, i wielce był miły w posiedzeniu przyiaciół. *Kras. List.* 171. Ten, którego uczą, ma się użyczawać uczycielowi swoiemu wszystkiém dobrém. *Gil. Pst.* 9, *cf.* wywdzięczać.

UŻYŁOWAĆ *cz. dk.*, żyłami upstrzyć, ádern, mit Adern zeichnen. Obrazkami ziele to zowią dla śliczności liścia, które tak pięknie użyłowane są z przyrodzenia, iak malowanie iakie albo koltryny. *Syr.* 63.

UŻYNAĆ, *ob.* Użąć. UZYSKAĆ, *ob.* Zyskać.

*UŻYT, - u, *m.*, użycie, der Gebrauch. Zarzuca mu zły użyt bogactwa. *Węg. Mar.* 3, 326, Mißbrauch. UŻYTECZNY, - a, - e, - ie *adv.*, pożytek czyniący, pożyteczny, nützlich; *Bh. et Slo.* užitečný; *Sr.* 1. wužitné, wjprawné; *Sr.* 2. hužitné; *Vd.* nuzliu, nuzen, shpogonliu, doprideu, dopridliu, dobizhliu, pridadajozh, perpriden, h' pridu, slushliu; *Rs.* нажиточный, наживный, нажиточно, наживно, полезный. Nad kruszców nieużytnym stosem Schnie żarłoczne łakomstwo. *Nar. Dz.* 1, 59. Jrop w apoplexyi iest użyteczny. *Syr.* 465. - §. *b) użyteczny, zwyczayny. *Cn. Th.* 12, = UŻYTNY, gebräuchlich, gewöhnlich. Nieużytny, nie iest w używaniu, niezwyczayny, niezwykły. *Cn. Th.* 535. UŻYTECZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* užiteč-

nost; *Sr.* 1. pžipraħwnoſcj; *Vd.* pridnoſt, nuznoſt, dobizhlivoſt, dopridnoſt, dopridlivoſt, pridadajezhnoſt, perpridnoſt; *Ross* польза; pożyteczność, die Nützlichkeit. UŻYTEK, -tku, *m.*, *Bh. et Slo.* użitek; *Sr.* 1. wužitk; *Crn.* ushytk, nuz; *Cro.* haszen; *Rs.* нажива, польза; pożytek, korzyść, der Nutzen. Wszyſtko co bóg ſtworzył, służy ku pożytku naszemu; abowiem to, co się nie zgodzi użytkowi ciała, zeydzie się na pożytek duchowi. *Boter* 5. Kto od wszyſtkich swe pisma czytanę mieć życzy, Niech się ſtara użytek łączyć do słodyczy, *Dmoch. Szt.* 98. Będący tylko panem użytku nie ma *ius in re*, tylko *ius ad rem*, w drugiego dziedzictwie, *dominium utile. A. Zam.* 112. Użytki ziemne, (cf. użętek, użątek), urodzaie, Früchte, Feldfrüchte; *Slo.* wſſelikŷ užitek, obilj, owoce. Jesień iabłkorodna, w rozmaite użytki zapasna i płodna. *Tol. Saut.* 78. Zaprowadzę was do ziemi rodzaynéy, i daiącéy obfite użytki wina, chleba, winnic, oliwy, oleiu i miodu. *Leop.* 4 *Reg.* 18, 32. Winnicę naymie winogrodnikom, którzy mu będą dawać użytki czasów swoich. *ib. Math.* 21, 41. Ziemia Judſka dawała użytki a urody swoie. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 14, 8. Weźcie sobie czyſtych użytków ziemi w sędy wasze, a donieście temu mężowi dary. *Leop. Gen.* 43, 11, weźmicie co naylepszych rzeczy. 5 *Leop.*). Poddani nasi, którzy z własnemi użytkami na targi iadą, od poboru tego są wolni. *Vol.* 5, 61. – *fig. alleger.* Z owocu uſt mężczyzny będzie napełnion żywot iego, i użytki uſt iego nasycą go. *Leop. Prov.* 18, 20, urodzaie uſt iego. 3 *Leop.*). UŻYTELNIK, -a, *m.*, używaiący czego, biorący w się, der Genießer. Nie każdy przyſtępca i użytelnik sakramentu pańſkiego, bierze sobie zbawienie. *Zygr. Gon.* 218. UŻYTKOWAĆ *neutr. kont.*, *§. użytecznym być, służyć do czego, *Sr.* 1. wužitkuwu, ſóm k wužitkey; *Vd.* dopriditi, dobizhuvati, perpriduvati, h' pridu biti; *Bs.* napruditi; *Rs.* пользовать, упользовать; nützlich seyn, dienen zu etwas. Publiczna ta, publicznemu dobru użytkuiąca praca i usługa. *Vol.* 7, 32. – §. *actiue*: użytkować, w użytek obracać, używać, zyſkiwać, benutzen, Nutzen ziehen; *Rs.* нажиться, наживаться, пользоваться; (*Ec.* ужичествовать dziedziczyć, spadek brać. Rzeczy do zgromadzenia należących, nikt dla swego szczególnego zyſku użytkować nie może. *Gall. Cyw.* 2, 6. UŻYTOŚĆ, -ści, *ż.*, snadność bycia użytym, uproszonym, dobre serce, miłosierdzie, litość, die Erbittlichkeit, ein weiches, gutes Herz; (*Eccl.* житедьство *urbanitas*). Ludzkość ieſt świadczenia drugim ſkłonność i dobra ich pragnąca użytość. *Mon.* 67, 311, *ib.* 297. – *Oppos.* Nieużytość, twardość, surowość, nielitość, Härte, Unbarmherzigkeit, Unerweichbarkeit. Niewdzięczniku, twoia nieużytość przywróciła mi zuchwałość moię. *Teatr* 50 *b*, 94. Znayduię wzgardę i nieużytość. *ib.* 18, 147. UŻYTY, UŻYWAĆ, *ob.* Użyć. UŻYWALNY, -a, -o, używaniu służący, do używania. *Cn. Th.* 1213, zum Gebrauche dienend, brauchbar; *Sr.* 1. wužiwanité, wužiwanſki, wužiwarſki. Używalny, *usualis*, *usuarius*. *Cn. Syn.* 940. Gdybyśmy sami pierwsze materye kraiu przekształtowali na rzeczy używalne. *!. Wyrw. G.* 210. Patrząc na wartość i na liczbę, zrobiła się różnica grzywny używalnéy i grzywny czyſtego śrebra. *Czack. pr.* 154. Grzyb ten używalnym nazywaią; pospólſtwo go bez szkody używa. *Jundz.* 556, iadalny, eßbar. Bedłka ta używalna. *ib.* UŻYWANIE, *ob.* Użyć. UŻYWIĆ *cz. dk.*, módz wyżywić, ernähren; *Bh.* užiwiti. Sprawiedliwego w czasie głodu bóg używi. *Fur. Uw. G* 3. Krucy Eliasza używili. *Chodk. Koſt.* 19. Kto umie łgać, pochlebiać, używi się snadno. *Opal. sat.* 62. *UŻYWIE, z użyie, *tertia Futuri Verbi* Użyć. *UŻYWICIĆ *cz. dk.*, żywicą zaprawić, gummiren. *Resinatus* używicony, żywicą polany. *Mącz.* UŻYŹNIĆ *cz. dk.*, użyźniać *ndk.*, żyznym uczynić, upłodzić, upłodnić, fruchtbar machen, befruchten. Zdroie użyźniaią pola. *Przyb. Luz.* 92. Słońce ſtworzone ieſt, aby całe przyrodzenie użyźniało. *Kluk. Rosl.* 1, 30. Macha z oburęcz motyką, Aby użyźnił mać uporczywą, *Zab.* 9, 551.

W.

W, *litera 22ga abecadła Polſkiego, ſkłada się z dwóch vv łacińſkich.* Kras. Zb. 2, 562. Caremus simplici v, quod apud Germanos cum litera F unum eundemque sonum obtinuit: e. gr., Beſtung, feſt. *Rossici* w exprimunt figura simili noſtrae literae b: B, et tertium ipsi in ordine alphabetico locum assignant, ſtatim poſt Б, quae sonum habet noſtri b. – *U nas zaś w ieſt dwoiakie: proſte, n. p. w radzie; i z krêſką, n. p. ułów'.* Januszowſki *uważa*, „*że się w u nas wzięło z Niemieckiego; ieno iuż tężey u nas idzie, iak u Niemców*". Now. Ch. Sub initio densius quidem haec litera sonat, quam F, ut *wada, wiem, wołam, wbiiam*, sed in fine f sono non discernitur, ut *traw* a *trawa* et *traf*; sic *traw'* a *trawić* et *traf'* a *trafić*. In medio utrumque sonum habet, ut: 1) *dawno, łowię* et 2) *owcug, łowczy, przeciwko*, quae possent etiam f pro w habere, ut *liſtfa, platfy, użoſtfo, ſtfolin.* Cn. Th. 1213. Haec eſt ratio, cur f, quae litera nequaquam Slavonica eſt, saepenumero, praesertim in veteribus libris, locum obtinuit literae w, et vice versa; e. gr. **ukfaśniec*, Sekl. 67, *krotofilić*, z *krotochwilić*; *uffalić*, Biel. Sw. 265; – *ufały*, *zufały*, a verbo *ufać*, inde *zuchwały*. – Caeterum w proximam habet affinitatem cum litera b, quae ex innumera commutatione earum elucet: *boy, boiować, woiować, woyna*; *wrócić, odwrocić, odwrot, obrot*; *powiesić, obiesić*. – W saepissimo apud Polonos in formam spiritus asperi, vocabula

bula incipit, quae apud Rossios, Bohemos etc., a vocali, sine *w* incipiunt, praesertim ante - *ą*, - *ę*, e. gr. *węzeł*, *Bh.* uzel, *Rs.* узелъ; wązki, *Bh.* auzky, *Rs.* узкій; wtorek, *Bh.* auterek, *Rs.* вторникъ.

W . . ., abbrewiacya, = Wielki, n. p. W. X. L., = Wielkie Księstwo Litewskie. - Wielce: MWMP, = móy Wielce Mościwy Panie; - W. O., = Wielebny Oyciec; Wc, = Wac Pan; WMściDobr., = Wielmożny Mości Dobrodzieiu. WWPD., = Wielmożny WacPan Dobrodziey. - *similiter*: JW. = Jaśnie Wielmożny, n. p. Pracowali koło edukacyi narodowey J. J. W. W. Chreptowicz, Podkanclerzy W. X. L., Potocki, Pisarz W. W. X. L. etc. *Zab.* 16, 172. - W. K. M., = Wasza Królewska Mość.

W *praepositio*, *et separatim et coniunctim dictionibus addi solita*, *euphoniae causa*, *insequentibus pluribus consonantibus*, *praemittitur interposito e*, = we, *e. gr.* wemnie, webrnąć. *Jnseparabilis exprimit contrarium praepositioni wy-*, *scilicet Lat.* in . . ., *Germ.* ein=, n. p. wpisać, wbiiać, einschreiben, einschlagen; *Crn.* notr, notèr (*ob.* wnątrz, wewnątrz); *Vd.* v-, noter=, n. p. vpasti, noterpasti; *Sr.* 1. nucj-, nutj-, nuć-, n. p. biyu nutj wbiiam, nucpuschcjim wpuszczam. - *Separabilis varie usurpatur*: *Proprie quidem*, *locum significans*, *quietis*, *cum casu Locali*; *motus*, *cum Accusatiuo*: in; auf, die Frage wo? mit dem Locali; auf die Frage wohin, wo hin= ein? mit dem Accusatiuo, *Bh.*, *Slo.* w, we; *Sr.* 1. w; *Sr.* 2. wó, wo, ho; *Crn.* v', vu; *Cro.* vu; *Sla.* ù, (cf. u); *Bs.* u; *Hg.* be, ben; *Rs.* въ, во; *Hbr.* ב, בְּ. Zaczekay w stancyi. *Teatr* 28 *b*, 14. Drzewka w gródce sadzone. *Cresc.* 401. W woreczku mu pieniędzy przyniósł. *Star. Dw.* 48. Nie iesteśmy w domu naszym. *Kras. Pod.* 2, 45. Ziele to rośnie w lasach, we krzach. *Syr.* 856. W oczach ludzkich mieszkał, nie w kącie, nie w ciemności. *Gor. Dz.* 97. Oyca twego ieszcze żywego w oczach mamy. *Lat. Kom. A.* 4. Mógłbyś był każde we mnie zliczyć kości. *Wrob.* 48. Chlubiłeś się, że Menelay tyle nie wart, co ty, ni w ręce, ni w męstwie, ni w sile. *Dmoch. Jl.* 83, ani co do ręki, ani co do męstwa i siły). - *Ellipt.* w tém, = w tym czasu ciągu, tym czasem, indessen; *Slo.* medzitim; *Vd.* dozhass, med tem, dokle, dotlei, tezhass, dokler da, miesarna, vmiess. - *transl. ellipt.* w czym, w tym, w nim, darinn. Wszeteczeństwa patrzy, i wszystek w nim iest. *Gor. Sen.* 562, *sc.* utopiony). Jam w tym, tyś w tym, on w tym, iż to się nie dzieie, *fiat per me*, *per te etc.*, *quo minus id fiat*. *Mącz.*, ia mam rękę w tym, odo mnie zawisło, ich bin drin, habe die Hand im Spiele; auf mich kommts an, von mir hängt es ab. Czemu nie ia w tym iestem? *Teatr* 31 *b*, 112. U mnie wszystko w pieniądzach; ia gdy patrzę na nie, J za dobrą mi suknią i za objad stanie. *Nar. Dz.* 3, 122, wszystko zasadzam na pieniądzach; one u mnie wszystko, das Geld ist bey mir alles, steht für alles, gilt für alles. Mam w tym przyczynę. *Teatr* 29 *c*, 73, ich habe meine Ursache. Musi to w tym być iakaś taiemnica. *Kras. Doś.* 97, dahinter steckt was. No! i cóż w tym ma być złego? *Teatr* 33 *b*, 77. Żaden Basza nayuboższemu kmiotkowi krzywdy czynić nie może, bo szyia iego w tym. *Star. Ref.* 23, szyia iego w odpowiedzi; gardłem to pachnie, gardłowa sprawa). Nie chciała królewna za Bogdana, wymawiaiąc się żałobą matki swéy; ale to w tym było, że on chłop był sprosny. *Biel.* 449, taiemna przyczyna była). - *obsol.* Popiel, syn Leszka, pierwszy w tym imieniu. *Gwag.* 25, tego imienia). - §. *motus ad locum*, *cum Accusatiuo*: Wpadł zaraz w gęste lasy i w skały okrutne, Zkąd patrzał w dal od ludzi w swym żalu na morze. *Jabł. Tel.* 331. Poszedł w świat, *ob.* Swiat). Nie maiąc w co brać onych świętych kości, w suknią ie uwinęli. *Sk. Żyw.* 2, 398. W bóty albo w obów nakładź ziela tego. *Syr.* 292. Dzbanem leie w się, aż mu po uszach ciecze. *Rey Zw.* 59 *b*. W uszy swe to słyszysz. *Rey Pst.* Tt 5. - *Ellipt.* Swarzcie się wy, a wilk w owce. *Cn. Ad.* 1115, wpada, wrywa się). Jż to iest przeciw wielu pismom, żadną miarą to, w mię nie chce. *Biel.* 8, nie chce mnie się chwycić; nie podoba mi się; nie przypadam na to, es will mir gar nicht hinein in den Kopf; ich kann nicht beystimmen. - - 2) *Modi*, *formae*, *qualitatis*, *status*, *conditionis*; *cum Locali vel Accus.* W cukrze, w miedsie, w occie co ieść, albo z cukrem, z miodem przyprawnego, *Cn. Th.* 1214, in Zucker (eingemacht). Posłał iey drogie upominki w szatach, w kleynotach i pieniądzach. *Sk. Żyw.* 1, 47, kostbare Geschenke an Kleidern, Kleinodien, Gelde. Chustkę we dwoie zwinąć. *Syr.* 393, i. e. sowicie *adv.*, doppelt, zwiefach zusammen wickeln. Obwiń sloninę papierem we czworo albo więcey. *Sien.* 499. W trąbkę zwinąć, *ob.* Trąbka. - Obicie w brety. *Kras. Pod.* 2, 128, brotami). Sprzączki w perełki albo wprążki. *Os. Rud.* 559 *sc.* robione). - *confer*: w paski, w kostki, w talarki. W sztukach co, *ob.* sztuka. - We czwał tu pędzi. *Teatr* 6, 125, czwałem im Galopp. W cyrkiel co uczynić. *Cn. Th.* 1214, *ob.* w koło, w krąg). Beczka Wileńska ma 4 korce Krakowskie w strych. *Czack. pr.* 193, strychowane, *ob.* Strych. - Myią ciało, w pachnące maszczą ie oleie. *Dmoch. Jl.* 2, 176, pachnącemi oleiami). W cienką piszczałkę Maro bukolika śpiewał. *Stryik. Henr. a* 2, na cienkiéy piszczałce). Maro Eneidę w głośne śpiewał strony. *ib.*, głośnemi stronami). - We złocie, we śrebrze, płacić, = złotem, śrebrem, im Golde, im Silber zahlen. Krezus wszystkim kazał się w złocie nosić. *Glicz. Wych. F* 4. - W pieniądzach co, *ob.* popłaca, płaci. W pomiotłach, *ob.* podły, pogardzony. - Pędzić życie w nędzy. *Teatr* 46 *b*, 11, nędznie, im Elende. Cnota w pogardzie. *Stas. Num.* 2, 81, pogardzona). Szuka iałmużny w odartym odzieniu. *Teatr* 46, *ob.* gołota). W ryzie co, w porządku, *ob.* ryza). Przywrócił w ryzę Jnflanty. *Tward. Wł.* 5. Wziąłem ią w ryzę. *Teatr* 18 *b*, 78. Wezmą go w obroty. *Teatr* 29, 65, *ob.* obrot). W takt, w raz, w miarę, *ob.* takt, raz, miara. - *adverbialiter*: w leżączki, w stoiączki, w śpiączki, w rozmaczki, *vide suis in locis*. W bród, w pław, w zawód, w dorywczą, w głos, *suis in locis*. W pień wyciąć, *ob.* Pień. We znaki się dawać, *ob.* Znak. Ni w pięć, ni w dziewięć, *ob.* dziewięć. - W słowie co obiecować, słowy tylko, słownie, *confer* w rzeczy. W ten sposób mówić. *Zabł. Ml.* 261, takim sposobem). W te słowa przemówił: iakoś temi słowy, tym sposobem. W nadzieię łaski, = ufaiąc łasce. - Gdy on im co doniesie, wtedy iak w pismo, iak w ewanieliią wierzą. *Mon.* 71, 209, iak naymocniey).

Zadaiesz mi kłamstwo w żywe oczy! *Zab.* 13, 273 *Tręb.*', w brew', śmiało). - W trunku lekarstwo dawać pite, *ob.* trunek. - W wienie, w posagu, w zapłacie, w zastawie co wziąć, als Mahlschatz, Brautschatz, Bezahlung u. s. w. nehmen. Jam w moiey summie tę maiętność objął. *Kras. Pod.* 2, 44, na rzecz moiey summy, in meiner Summe, für meine Summe. Syna w zakładzie zostawił. *Stryik.* 183, zakładnikiem, er ließ ihn zum Unterpfande. Postąpił mu część Podola w pewney summie pieniędzy, to iest, we dwudziestu tysięcy kop. *Stryik.* 469, in einer gewissen Summe, für eine gewisse Summe. Obietnice iakieś bezskuteczne ma w zysku i w zapłacie. *Mon.* 70, 650, zum Gewinnst und zum Lohne. - *Respectus*: względnie, co do, : in Rücksicht, in Ansehung, an. W pieniądze ubogi, w sumnienie dobre bogaty. *Sk. Zyw.* 2, 225, an Geld arm, an gutem Gewissen reich. Bogaty w pieniądze, ale w rozum ubogi. *Kosz. Lor.* 76. Nie nalazł tam w szerokie pola bogatszego, Ktoby miał używać więcey. *Otw. Ow.* 184. Solon obaczył, iż Krezus pan iest w skarby i w złoto, ale nie w rozum *Glicz. Wych. F* 4. Arnulf, człowiek w stan świecki i maiętność wielki, ale w wierze większy. *Sk. Zyw.* 2, 1‹8. W rozum obrany. *Prot. Kont. D* 3 *b*, an Verstande entblößt, des Verstandes beraubt. Roty iego w konia, w męża, w ochotę i serce, w rynsztunek, we wszelki dostatek, iak naylepiey przygotowane. *Warg. Wal.* 84. - *Similitud.* Nie iest człowiek w człowieka. *Teatr* 43 *c*, 128 *Wyb.*, ieden nie równy drugiemu, ein Mensch ist dem andern nicht gleich. Kubek w kubek móy portret. *Teatr* 54, 16, podobniusieńki *ob.* wykapany) Kula w kulę toż samo słyszałem od s ostry. *Teatr* 16 *b*, 32. Chłop w chłop, *Slo.* chlap na chlapa. Konie wyprawne, koń w koń okazałe, Niosą na sobie chłop w chłop ieźdźce śmiałe. *Groch. W.* 446. - *Directionis*, kierunku. hinein, hin, zu. W twarz wiatr, słońce; w tył; w prawą, w lewą; w miąż, w szerz, wzdłuż; w zad, *vide suis in locis*) W znak padli. *Warg. Wal.* 30, *ob.* wznak). Dzieci czasem udaią się w oyca, w matkę, albo też w kogo inszego dalszego. *Sak. pr.* 213. W lata zeszły człowiek, *aetate provectior. Zygr. Gon.* 405. W sedno, oblicze w oblicze, w brew', oko w oko, *suis in locis.* - *Effectus*, zu. W gniew kogo pobudzać. *Zrn. Pst.* 100, do gniewu, zum Zorne reitzen. Obracać w popioł, w proch, w perzynę, w trzaski, *vid. haec.* Obracać w szyderstwo *qu. v.* Krzaki w ścieszki wycinać, a lasy w ulice. *Kras. W.* 62. W czerńce go postrzygł. *Stryik.* 194, w zakon czerniecki go postrzygł. *ib.* 205, *ob.* Strzyc, Postrzyc). Pigmea, gdy z Junoną w szranki zaszedłszy przegrała, szła w żórawia. *Zebr. Ow.* 139, przemieniła się w żórawia, *Juno victam iussit esse gruem*). Z dobrego w lepsze, abo z lepszego w gorsze. *Sak. Persp. pr. B* 2. Potrawy nieżżute w sytość nie idą. *Pilch. Sen. list pr.* - *Inchoatio ex abrupto*: Daleyże, w nogi. *Teat.* 29, 93, ruszay): Pioruny, grzmoty, burza okrutna; wszyscy w krzyk, a ia w płacz. *Teatr* 53 *c*, 6. W dwunastu latach śmieiemy się z małżeństwa, a kiedy czas iść do kościoła, dopiero w płacz, chciałoby się na inny dzień odłożyć. *Teatr* 48 *d*, 33. Rozrzewniony tatulo daleyże ie ściskać, daley całować, daley w ślepą babkę, daley w mruczka. *Teatr* 25, 14. Uciekłem, Jeymość w rządy; pełno w domu wrzawy, Trzy sztafety w tygodniu poszło do Warszawy. *Kras. sat.* 80, sie fieng an zu wirthschaften, zu hausen. Doznawamy wszystkich przygod, któremi nas bóg dotyka, przecię my w swą, przecię my co dzień to głębiey w las. *Podw. Wr.* 61. - *Consilii, usus*, celu, końca, zamysłu, zamiaru, zu. Jechać w nawiedziny, w oględziny, we swaty, w śpiegi, w zwiady, *qu. v.*, zum Besuche, zu Besehen, zum Spioniren. Szedł ukwapliwy w drogę *P. Kch. Orl.* 1, 233, er machte sich auf die Reise. Nazaiutrz ze świtem gotuią się w drogę. *Stas. Num.* 1, 95. Żebyś na czwartą godzinę z rana był gotów w podróż. *Teatr* 24 *c*, 102. Niedługo się w podróż niebieską wybierze. *Teatr* 1 *b*, 12. Posłowie córki u Giedymina Kazimierzowi w małżeński stan prosili. *Stryik.* 361. Król córki wasze brać będzie w aptekarki i w kucharki i w piekarki. *Bud.* 1 *Sam.* 8, 13. Sumkę w płat komu dawać. *Star. Vot. C b*, na prowizyą, na procent, lokować u kogo, auf Interessen. - *similiter*: Chłop wołkom ustawicznie pracą nie folgował, Ktemu kiedy w nie robił, to ich ieszcze biiał. *Papr. Kot. T* 3 *b*, kiedy niemi robił). - *Cum numero*: Jechał, tylko we trzydzieści koni. *Biel.* 150, nur in Begleitung von 30 Roß. W tysiąc człeka, w pięć set. *Cn. Th.* 1218. Nie wypiliśmy we czterech, iak 24 butelek wina. *Teatr* 7 *d*, 12 *Czrt.* Nad brzegiem w kilku przyiacioł przechodził się *Karp.* 1, 159, mit einigen Freunden. - - 3) *Temporis, durationis*, in, zu, bey. Myśliłem o tym we dnie i w nocy. *Falib. P.*, bey Tage und bey der Nacht. W nocy nie iest tak widno, iak w dzień. *Teatr* 10 *b*, 70. Kto w dziesięciu leciech nie będzie nadobny, we dwudziestu gładki, we trzydziestu duży we czterdziestu mądry, w pięciudziesiąt bogaty, w sześciudziesiąt nabożny, tedy iuż do śmierci takim nie będzie. *Rys. Ad.* 31 *dec pul, bis grat, ter fort, quart sap, quin dis, sex san, post nullus fis*, mit zehn Jahren, mit zwanzig u. s. w. W ocemgnieniu. *Ryb. Ps.* 51. Zaczekay, ia w punkcie powrócę. *Teatr* 28 *b*, 54, za moment, in einem Augenblick, in einem Nu. Lustracya dochodów koronnych w pięć a w pięć lat zawsze ma być czyniona. *Herb. Stat.* 56, co pięć lat, alle fünf Jahre. Pokóy ten w dziesięć a dziesięć lat nowemi przysięgami będzie ugruntowan. *ib.* 713. Vivat król nasz Stanisław August, niech żyie w iak naydłuższe lata! *Mon.* 73, 371. W zimie, w lecie, albo zimie, lecie. *Dudz.* 13. W Piątki częstował. *Zab.* 15, 93, co Piątek, Freytags, alle Freytage, immer am Freytage. O zimę we żniwa myśl troskliwa. *Hor. sat.* 55, pod czas żniwa, zur Zeit der Aerndte, in der Aerndte. Wyrok ten kazał wytrąbić w targi po miastach. *P. Kch. Orl.* 1, 102, w targowe dni, pod czas targów, an Markttägen. Obóz się zapalił w gwałtowny wiatr. *Stryik.* 629, pod czas gwałtownego wiatru, bey einem heftigen Winde. Karanie tego, który w powodź albo w ogień rzeczy cudze bierze. *Szczerb. Sax.* 177, w czasie powodzi). Teraz w to powietrze na wsi siedząc posłałem do Krakowa na wzwiady, coby się z powietrzem działo. *Podw. Wr.* 4. Arfo złocista, uciecho świętego Króla psalmisty, w trudne czasy iego, Kiedy przed Saulem z tobą samotwóry Uciekał w góry. *Groch. W.* 598. W zły czas, w dobry czas, *ob.* Czas. - *Loco praepositionis* w *Genitiuus ponitur*, n. p. Wciągnął Olbracht do Wołoch, a to iuż było miesiąca Lipca. *Biel.* 435, w miesiącu Lipcu).

W A.

*WA-, *terminatio Dualis primae personae*: póydźwa *eamus nos duo*; siądźwa *sedeamus nos duo*; siądźmy *de pluribus vel omnibus*. Słowo, któreśwa mówiła, ia i ty. *Bud.* 1 *Sam.* 20, 23. Synaczka tego zabiywa, a głodem nie umieraywa. *Sk. Dz.* 801. Doiedziewa do Krakowa. *Alb. n. W.* 7. *Hodie utimur Plurali pro Duali.*

WAB', -iu, *et* -ia, *m.*, WABIK, -a, *m.*, *demin.*, piszczałka wabiąca ptaki, die Lockpfeife. Ptasznik wabik sobie robi z kości śrzodka nóżki od kury, na kształt piszczałki. *Haur Sk.* 282. - §. Wab', *G.* wabia, Wabik, ptak czyli ptasznik wabiący, *Slo.* wábnjk, wábný pták; *Sr.* 1. nawabicżer, wabenik; *Bh.* wolawec (cf. wołać); *Crn.* vablenka; *Vd.* vabnik, vabniza, vablenka, vabna tiza, soviza (cf. *zowić, zwać, cf. sowa), *Cro.* vabecz, lafra, lafar; *Rg.* mâmilaz; *Rs.* мáнщикъ (cf. mamić); der Lockvogel, der lockende Vogelsteller. Wabiki ptasznikowi potrzebne, są ptaki wabiące głosem albo też tylko pokazaniem się; albo wabiki są też martwe wypychane ptaki. *Kluk Zw.* 2, 342. Chcąc biedną ułowić ptaszynę, stawia potrzask z wabikiem w środku zamkniętym. *Mon.* 69, 241. Ptasznik pierwsze ptaki żywo zachowywa, i na spary albo ie obraca na waby, aby drugie spadały na znane powaby. *P. Kch. Orl.* 248. Ptaszek na głos wabia przylatuie. *Mon.* 69, 241. - §. Wabnik, WABICIEL, - a, *m.*, wabiący iakimkolwiek sposobem, der Locker, Anlocker; *Slo.* wábec; *Rg.* vabitegl; *Cro.* vabitel, vábecz, *f.* vabicza; *Cro.* vabecz; *Vd.* vabnik, vabluvauz, navablovez, napelauz; *Ec.* вабникъ; *Rs.* приманщикъ, (*Rs.* вабильщикъ, вáбитель pochlebca). 2) WAB, - iu *et* - u, Wabik; = wabienie, ponęta, przynęta, przyłuda, powab, *Crn.* vada (cf. wada); *Vd.* vabiuna jed, naſtava; *Cro.* mama; *Dl.* meka; *Rs.* вáбка, замáнка, примáна, примáнка, приманъ; *Ec.* вáбъ: das Locken, Anlocken, Reitzen, der Reitz, *phys. et tr.* Ptasznik udaie głos ptaszy na piszczałce dla wabiu. *Haur Sk.* 282. Patrz na waby łowca tego, ieſtli też w nich co ſkrytego. *Dar. Lot.* 18. Rozkosz cielesna iako wab inne złości do siebie ciągnie. *Sk. Zyw.* 2, 156. Statut o nie imaniu szlachcica prawie wab ieden ieſt złym ludziom, ku popełnieniu zbrodni. *Gor. Wl. D* 2 *b.* Wiem, iakim wiarę iego ułowię wabikiem. *Min. Ryt.* 1, 204. Świata tego waby. *Zrn. Pſl.* 504. Czart kształtnym wabikiem uludzonych ludzi sieciami grzechowemi pląta. *Bals. Nied.* 1, 162. Jedne poſtrachem, drugie wabem i przyłudą nagrody, od nieprzyciela oderwał. *Pilch. Sall.* 275. Co się pięknych oczu tycze, Wiedz, że to główne są waby dziewicze. *Zab.* 10, 391 *Zabł.* Dziewicze wabiki. *Szym. Sw.* 30. - §. 2) *personif. transl.* Wab', *G.* -ia, - Wabik, człowiek wabny, powabny, powabnik. *Cn. Th.* 1219, ein Anlocker, Anreitzer. WABIAS! WABIAS! WABIAS! *Bndtk.*, *Pod. Kraj.* 62, krzyk szczwaiących, ein gewisses Jagdgeschrey. - *transl.* *Wobiasz, *wobiasz świat z okrzykiem woła, Wobiasz wobiasz do téy pełnéy czary! *Bratk. F* 4, cf. co żywo tu! WABIĆ *cz. ndk.*, *Bh.* wabiti, wabjm, lákam (cf. łakocie), wnabiti (cf. nęcić); *Crn.* vabiti, vabem, vadem, (vabiti 2., = *arcessire*); *Vd.* naſtaviti, naſtaulati (cf. naſtawić), vabluvati, pervabluvati, (*Vd.* vabiti, v' goſtje poklizat *inuitare*); *Sr.* 1. wabu, wabiu, wabim *illicere*, *laceſſere*, wyzywać; (*Sor.* 2. wabu, wabisch nęcić, ruszyć, poruszyć); *Cro.* vabiti, chukati; *Rg.* vâbiti, (*Rg.* vapiti, *Dl.* vapiti *clamare*, *Bs.* vabiti, zvatti *chjamare il cane ò altre animale*; *Bs.* vapitti, = krzyczeć); *Ross.* вабить, манить, проманиваю (cf. mamić), подманить, подманивать; przynęcać ptaki, locken, anlocken, Vögel locken. Ptaki wabi, gdy sobie ptasznik na kształt ich, głos swóy formuie. *Kosz. Lor.* 47. Wabił ptasznik tak dobrze, iż zwodził ptaszęta, Szły na głos, albo raczéy na śmierć nieboźęta. *Kras. liſt* 165. Czart podobny do ptasznika, co przepiórki wabi. *Bals. Nied.* 1, 161. Nie każde ptaſtwo wabi się na głos. *Kluk Zw.* 2, 342. Sokoł ieſt dziki, póki go nie wyćwiczą odlatować i przylatować, albo wabić. *Szczerb. Sax.* 341, polować na ptaszęta). - *transl.* Kokosz wabi, gdy kurczęta wodzi. *Dudz.* 21, die Henne lockt die Küchelein. Jż się kurczątka zwabić nie dały, gdy ie kokosz wabiła, gdy ſkrzydła swoie rozciągała, więc też teraz iuż ſkrzydła swoie ścisnęła. *Zrn. Pſl.* 3, 550. - §. *figur.* nęcić, locken, anlocken. Grzech ieden drugi wabi. *Sk. Zyw.* 2, 161. Kupcząc wabił grosz groszem do domu. *Star. Vot. Cb.* - §. Odrowąż *wabił oſkarżycielów swoich na rękę. *Biel.* 286, wyzwał, er forderte sie heraus. WABIDŁO, - a, *n.*, *Rs.* вабило, rzecz do wabienia służąca, ein Lockmittel. Nie macie tak mocnego lepu, ni wabidła. *Zab.* 16, 385. WABIKOWY, - a, - e, od wabika, Lock=. Ach niech zginie, kto rószczki wymyślił lepowe, lub znalazł na ptaszęta sztuki wabikowe. *Tot. Saut.* 66, ptasznicze, Vogelsteller=. WABNY, - a, - e, WABNIE *adv.*, *Bh.* wabni, wolawý; *Slo.* wabný; *activ.* wabiący, powabny, lockend, reitzend. Wabne źrzenice Wenery. *Nar. Dz.* 1, 30. Wabna młodość. *Kniaź. P.* 2, 265. Paſterka z różą wabniéy się uśmiecha. *Kniaź. P.* 2, 155. Cnotliwa i ze wszech miar wabna Juliana. *Zab.* 13, 412. Ni tak córka Fenixa rozpaliła gładka Sławnego Radamanta i Minosa matka, Ni dwie wabne Tebanki, Alkmene, Semele. *Dmoch. Jl.* 2, 51. - §. b) *paſſiue:* wabny, daiący się wabić, łakomy na co, sich locken lassend, gierig nach etwas. W młodych leciech mych nigdym nie był na te miłoſtki wabny. *Gor. Dw.* 408.

Pochodz. *odwabić*, *powabić*, *powab*, *powabny*, *przewabić*, *przywabić*, *uwabić*, *wwabić*, *wywabić*, *wywabiacz*, *zwabić*.

WAĆ, *ob.* Waść.

WACEK, - cka, *m.*, WACECZEK, - czka, *m.*, *demin.*, *Bh.* wacek, (*dem. nom. Bh.* wak, *cf. Bh.* wisak tłomok, cf. wisieć); *Sr.* 2. watscha; *Crn.* bashka, (*Crn.* basam *farcio*, *cf. Ger.* fassen); *Vd.* vadvashga; *Bs.* vascça, bugança, rejbe; *Suec.* wätsäck, wäſka, *Jsl.* veſk, *Finl.* waſkyt, *Germ.* Watsack); worek, kaleta, ein Beutel, Säckchen, eine Tasche. Wacek, worek, torba, mantelsak, woreczek ſkórzany na pieniądze, ściągany rzemyczkiem lub zameczkiem zamykany, i z szyi zawieszany. *X. Kam.* Zbył w ciźbie piętnaście talerów i wacka połowicę. *Papr. Ryc.* 201. Pijanice nalewaią sobie w szkopce i trzewiki, wybiiaią błony, czapek, mieszka, szubek, wacka oſtradaią. *Gil. Pſl.* 194. Z swego wacka go na woynę wyprawił. *Alb. n. W.* 2, swoim kosztem, swoim groszem). Gotowy wyrok z wacka wyrwawszy

czytał. *Biel.* 277, *Baz. hſt.* 176. Odeymie Pan córom Syońſkim płaszcze, tkanice i waceczki. *Radz. Jes.* 3, 22.
*WACH! WAH! *interj.*, *Lat.* vah! ; baway! *Ger.* ey! je! laß ſehen! Koń nie waży sobie okrzyku trąby, iako ſkoro ią usłyszy rże wach! *Birk. Zbar. C* 4. Gdy usłyszy trąbę, mówi wah! *W. Job.* 39, 25. Wach! który psuiesz kościoł boży, a trzeciego dnia znowu zbuduiesz go ... *Zrn. Pſt.* 3, 786 *b.* Wach, ktoryś mówił, ſkażę kościoł boży. *Eraz. Jęz. T.*
WACH, - a, *m.*, *dem. zgrubiałe nom.* Walenty; n. p. Hey Wachu, Kubo, Grześku, przybywaycie prędzey. *Teatr* 31 *c.* 106.
WACHAĆ, *ob.* Wahać.
WĄCHAĆ *med. ndk*, powąchać, zwąchać *dk.*, zapach w się wciągać, powoniać, einen Geruch in ſich ziehen, etwas riechen *Bh.* cjuchati, cuchnauti, cjuchawati, *ob.* cuchnąć; *Sr.* 1. nucham (*ob.* niuchać); *Sr.* 2. nuchaſch; *Crn.* voham; *Vd.* vohati, ovohati, dovohati, pervohati, duhati (cf. duch, dyszeć), poduhati; *Cro.* vaham. *Bs.* gnuhati; *Rs.* обоня́ть, нюхать, принюхивать, (*Ross.* разнюхать wyszperać nowinki. wymacać); *Ec.* ухáти, (*Ec.* злоухáю śmierdzę). Kucharz wąchaiąc, się naje. *Cn. Ad.* 406. Wąchaiąc się nie naje, węchem wilk syt nie będzie. *ib.* 1222. Czemu się psy pod ogonem wąchaią.. *Pot. Jow.* 2, 67, *ob.* pąchać się, popąchać, węszyć). - §. *tr. fig.* wąchać czego, miarkować, tropić, poſtrzegać, etwas wittern, merken, riechen. Jaka wesoła; musiała iuż pieniądze u tego panicza zwąchać. *Teatr* 9, 32. WĄCHAWIEC, - wca, *m.*, czułego węchu człowiek, der einen ſcharfen Geruch hat. Żydzi wąchawcy poczuią, kto ma co w ſkrzyni. *Goſt. Gor.* 5. WĄCHAWY, - a, - e, powąchuiący, *Ross.* обоня́тельный. beriechend; (cf. *Vd.* vohon, ovohni, savohlivi pefs, slednik, sledni pefs, *Crn.* vohôn, ; wyżeł, *ob.* węchorz). Wielkim szkapom wąchawym, takim pokoy daymy. *Biel. S. N.* 25. - *tr.* Panienki na cię niełaſkawe, Powiadaią, żeś nogieć wąchawy. *J. Kch. Fr.* 36.
Pochodz. *węch*, *węchacz*, *węchorz*, *powąchać*, *węszyć*; *pąchać*, *popąchać*, *przewąchać*; *cf. Wonia.*
WACHEL, - chla, *m.*, WACHLARZ, - a, *m.*, narzędzie z piór do poddymania ognia, *Ger.* der Fächer, (cf. wiać, wieię, wiatr), Küchenfächer, Feuerfächer; *Bh.* wohanka (cf. oganka); *Slo.* ohan'ka; *Sr.* 1. wachla, wachlawa; *Crn.* vetrenéza; *Vd.* mahalniza (*ob.* machać); *Cro.* puhàlo, puhálcze, branilcze; *Bs.* mahalniça, mahallo, moſkar; *Rg.* pahaglizza, mâhalo, mahálniza; *Sla.* vitrilo; *Rs.* опахáло, опахáльцо, пахáло, махáло, мяхальщо, вѣерь. W kuchni z piór zrobiony wachlarz do rozdymywania węgli. *Wiel. Kuch.* 433. Kuchenny wachlarz. *Haur Sk.* 349. 2) WACHLARZ, WACHLARZYK, - a, *m.*, *demin.*, damſkie narzędzie do robienia sobie chłodu, wietrznik, der Fächer, der Damenfächer. Damy, wachlarzami powietrze poruszaiąc, wiatr wzbudzaią. *Os. Fiz.* 224. Już piżma, iuż maszkary, iuż chłodne wachlarze Na pieszczone nieſtetyż wymyślacie twarze. *Pot. Zac.* 114. Wachlarzyk od słońca, dla ochłodz nia się, a częściey do spędzenia much. *Teatr* 12, 126. - *fig.* Paw' wachlarz farb kwieciſtych iak tęczę roztoczył. *Przyb. Milt.* 226. Wszyſtkie robaków, wszyſtkie owadów rodzaie, Te zamiaſt ſkrzydeł chwieią motylne wachlarze. *Przyb. Milt.* 227. WACHLA, - i, *ż.*, pochodnia, *Bh.* fakule; *Slo.* fakla; *Hg.* fáklya; *Sr.* 2. fakula, pochorna; *Sr.* 1. fakula, ſwěza; *Crn.* bakla; *Vd.* bakla, lampa, lampash, svietilu; *Cro.* bâklya, luch, luzherna, poszvèt; *Rs.* фáкелъ; *Ec.* лучна, лучи́нка (cf. łuczywo, cf. *Lat.* lux); *Germ.* die Fackel, *Lat.* facula, *Dan.* Fakkel, *Suec.* fakla, *pr. et fig.* Tu miłość wolno rzuca swe złociſte ſtrzały, Tu roznieca swe wachle ſtałemi podpały. *Przyb. Milt.* 128. Przybywały wachlo goreiąca, która wszyſtkie kąty oświecasz. *Teatr* 16 *b*, 37. - *Artill.* Wachle smolane, laſki sosnowe, opasane knotami wygotowanemi w saletrze. *Jak. Art.* 3, 321. WACHLARZATY, - a, - e, - o *adverb.*, na kształt wachlarza, fächericht, wie ein Fächer. Zefiry rosę z ſkrzydeł wachlarzatych ronią. *Przyb. Milt.* 252. WACHLARZOWY, - a, - e, od wachlarza, Fächer=, *Rs.* опахáльный. WACHLOWAĆ *cz. ndk.*, wachlem czyli wachlarzykiem powietrze ruszać, *Ger.* fächeln, fächern; *Boh.* fochrowati; *Sor.* 1. wěchlupu; (*Crn.* vahlàm *flammesco*); *Rg.* mâhati tkoga (cf. machać); *Rs.* опахнуть, опахивать, махну́ть, махать, обмахиваться, (*Rs.* вахлять, свахлять partaczyć вахляніе partactwo). Wachlować, wachlem poddymać. *Cn. Th.* 1220. Przechodzi się hrabina, i mocno się wachluie. *Teatr* 20 *b*, 51, *Łęczn. Zw.* 27. - *Jmpropr* ruszać czym na powietrzu, machać, ruszać czym powietrze, mit etwas fächern, die Luft in Bewegung ſetzen. Firanka oknem wywieszona, i wiatr nią wachluie. *Teatr* 32 *b*, 67. Ptaſtwo szuka kędyby uciec, wachluiąc ſkrzydłami. *Bard. Tr* 515. Szum ſkrzydeł ptaka powietrze wachluiącego słychać. *Gil. Pſt.* 256. Dedal po powietrzu ſkrzydły sztucznemi wachluie. *Zebr. Ow.* 195, die Luft mit Flügeln ſchlagen.
WACHMISTRZ, - a, *m.*, z *Niem.* der Wachmeiſter, ma dozór nad unteroſſicerami, giefreyterami, szeregowemi i niższym sztabem w chorągwi. *Kaw. Nar.* 44. - (WACHO, wyraz ſtrzelecki zamiaſt zaiąc. *Skrb. Mſtr.*, *ob.* kot, bey den Jägern, ein Haſe.?). (*WACHOWNY, *ob.* wahaiący się). WACHTA, - y, *ż.*, ſtraż, warta, z *Niem.* die Wache; *Sr.* 1. wacha. Tak każda koléy prowadząc tę traſtę Trzyma swą wachtę. *Klon. Fl. D* 1 *b.* Potrzeba było nocnych wacht używać braci na przemiany. *Birk. Dom.* 164. WACHTARZ, - a, *m.*, wachtuiący, wartuiący, cf. ſtróż, der Wächter; *Sr.* 1. wachwař, wachtař; *Vd.* vąchtar, vahter, varih, varh (cf. warować), varuvauz). Jego Cesarſka wielmożność rozmaitemi urzędami, łożniczych, odźwiernych i wachtarzów obwarowana. *Smotr. Lam.* 65. (*WACHTEL, *Niem.*, die Wachtel, przepiórka. - §. legawym miana daią od ptaków, n. p. fazan, wachtel, bekas, słomka, Name eines Hühnerhundes). WACHTOWAĆ *cz. ndk.*, ſtraż trzymać, *Bh.* ponocowati (*ob.* ponocnik); *Vd.* vahtati; *Cro.* virosztüjem; *Bsn.* bditti; wachen, Wache halten. Żołnierz na woynie śpi mało, w drodze zawsze, wachtuie często. *Birk. K. M. B* 3 *b.* Całą noc wachtowali. *Kmit. Spyt. B* 3, *Odym. Sw. Qq* 4 *b.* WACHTPARADA, - y, *ż.*, *Germ.* die Wachtparade. Tak się wyſtroiła, wyfryzowała, iak żołnierz na wachtparadę. *Teatr* 15, 56, *ib.* 13, 33.
WACKARZ, - a, *m.*, co wacki robi, der Waſſackemacher, *Bh.* wackař. WACKOWY, - a, - e, od wacka, Waſſackel=, *Slo.* wackowi, cf. kieszonkowy.

WACŁAW, WENCESŁAW, - a, *m.*, imię męzkie, **Wenzel**, *Bh.* **Waclaw, Wacel, Wassek, Wassicek** (*ob.* Wach); (*Bk.* **wacslawky** gatunek bedłki). Wenceslaw, więcey slawy. *Chmiel.* 1, 60.

WAC PAN, WACPANINY, WACPANOWY, *ob.* Waść, Waszeć.

WĄCZYĆ *cz. kontyn.*, u tkacza, przerzucać czołnko przez fachę w robocie. *Mag. Mſkr.*, (cf. wątek), **das Weberschiffchen durch die Fäden werfen.**

WĄD, WĘD *gen. plur. Nom.* Węda.

WADA, - y, *ż.*, WADKA, - i, *ż.*, *dem.*, *Bh.* **wada, wadka**, znaczna przywara, ułomność, *Sr.* 2. **brach, braschnosćz** (*ob.* brak); *Vd.* madesh, vmashik, lifs, lisa; *Rg.* bescja, betegh, trôha, útroba (cf. wątroba); *Hg.* vetek (cf. wiotchy); *Rs.* пpopyxa; **ein Fehler, Gebrechen;** (u Czechów, 2. **wada**, = zwada; *Crn.* svâda (cf. zwada), = zły nałog; *Crn.* navâda *consuetudo*, *Crn.* resvâda, = złe użycie, *Crn.* ręsvadeti, = w zwyczay obrócić, *Crn.* vadu, = wnęt, wab', *Vd.* vada *exercitium*, *Vd.* navada, shega, = zwyczay; *Bs.* vada *ſtatuta dies*, *Rg.* óbada, ósvada, = ſkarga; *Rs.* повадка zwyczay, nałóg). Co w prywatnym człowieku małą w oczach ludzi ieſt przywarą, to w królach wielką wadą. *Gor. Dz. ded.* Snadniéy ieſt wady upatrywać, niżeli bez wady działać. *Dyar. Gr.* 84. Każdy ma swoie wady, na tym tylko sztuka, Kto ie zręczniey utai i widzów oszuka. *Zabl. Zbb.* 95. Kto nie zna swéy żadnéy wady, Niech się powadzi z sąsiady. *Gol. Wym.* 195. Kto kogo miluie, wad iego nie czuie. *Cn. Ad.* 379, *Zegl. Ad.* 117. Nic na świecie bez wady, bez przygany *Cn. Ad* 550, nic bez ale). Jedna mała wada piękną rzecz oszpeci. *Cn. Ad.* 310. Dwie wadzie (*dual.*, = wady). *Kosz. Cyc. F* 3.

Pochodz. *wadzić, zwada, zwadzca, zwayca, obwadzca, obwadzić, winowayca; zawada, zawadzić, zwadliwy; waśń, waśnić, waśniwy, zawaśnić.*

WĄDKA, WĘDKA, - i, *ż.*, *dem nom.* Węda, **eine kleine Angel, ein Angelchen.** *Dudz.* 66, *Rs.* удка, удочка.

*WĄDLINY, *ob.* Wędliny.

WĄDOŁ, - u, *m.*, wązki dół, *Slo.* **údol, dolina,** *Bh.* **audol**, = dolina; *Ec.* юдолю wydrożam); *Rs.* ухабъ, ухабецъ, ухабина, выбоина (cf. wyboy), логъ (*ob.* łęg), лощина, яруга, оврагъ; **eine schmahle Grube.** Rózgę tę wszyſtek las okrył i społem Między cieniami ciemnym zawarta wądołem. *A. Kch. W.* 151, *convallis*). Obierać wądoł, któryby nazbyt nizki nie był. *Cresc.* 141. Rowy i wądoły kopać. *Chel.* 200. WĄDOLISTY, - a, - e, - o *adv*, pełen wądołow, **voll Gruben**, *Rs.* ухабистый.

WADWICZ *herb*, tarcza wzdłuż przedzielona, po prawéy ryba morſka biała w polu czerwonym, po lewéy ryba czerwona w polu białym. *Kurop.* 3, 55, **ein Wappen.**

WADYRA, - y, *m.*, *Boh.* **wadil**; kłótnik, zwayca, **ein Zänker.** I to wadyra. *Teatr* 43 *c*, 122 *Wyb.*

*WADZAĆ, *frequ. verbi* Wieść, Wiodę, Wodzić.

WADZIĆ *cz. ndk.*, zwadzić, powadzić *dk.*, *Boh.* **waditi**, (2. **waditi**, = wadę mieć, *Sr.* 1. **wadźicź** ſkodzić; *Crn.* vaditi, vadèm, navadéti *assuescere*, 2) vadem, = wabię; *Vd.* vadit *assuescere* pervaditi, navaditi, navajati, = przyzwyczaić; *Cro.* vadim *eximo*, *extraho*, navagyujem, navadilszem, = przyzwyczaiam; *Dl.* navaditi *assuefacere*, obvaditi *insimulare*, *accusare* obwadzić; *Bs.* vaditi, izvaditi *extraho*, (*ob.* wieśdź, wywieśdź), svaditi, osvaditi, obadit *accusare*; *Rg.* vaditi zúbe *euellere dentes*, obàditi, osvàditi *accusare*; *Rs.* вадить, важдать, potwarzyć, ввадити, ввaживать wyknąć, приваживать, приваживать, повадить, поваживать zwyczaić; *Ec.* важду на кого *defero aliquem*); kłócić waśnić, kość rzucić między ludzi, powadzać ich, **Zänkerey machen, anhetzen.** Kozacy nas z Turkiem naywięcey wadzą. *Biel.* 659. Lepiéy złe pany wadzić, niżli iednać. *Ezop.* 132. Wadzić się *Recipr.* kłócić się, **sich zanken;** *Bh* **waditise, swaditise, nesnadim se,** (cf. snadny); *Slo.* **wadim se, žehrem;** *Sr.* 1. **zwadźu so, badrunu so, cźeru zwadu;** *Sr.* 2. **ße wajisch;** (*Vd.* se vadit, se navajat *consuescere*, *exercere se*; vaditise, vadluvatise, = walczyć, pasować się); *Cro.* vaditisze, vadèmsze, szvaditisze, szvagyújemsze, inadimsze, pregovarjamsze, karamsze, czargamsze; *Dl* karatifse, prigovaramsze, inadimsze; *Bs.* svaditse; *Rg.* kàratise, zavaditise; (*Sla.* svaditise, csupatise; = poczubić się); *Ecc.* важдуся съ кѣмъ; *Ross.* сутяжить, сутяжу, ссориться, ссорюсь, сдорить, вздорить, вздорничать; (*Rs.* повадить я, привадиться, приваживаться przywyknąć). Wadzą się ieden z drugim o grunty, o domy, o maiętności. *Baz. hſt.* 115. Zwadziwszy się, ieden drugiego zabił. *Leop* 2 *Reg.* 14, 6. Rad się wadził i na guz gonił. *Gliez. Wych. L* 8 *b.* Z grammatyką się wadzi. *Groch. W.* 516. Dway się wadzą, a trzeci do kalety. *Zegl. Ad.* 69. Nu nie wadźta się, (*dual.* = nie wadźcie się), doświadczę ia tego, Który ieſt potężnieyszy, karku mocnieyszego. *Papr. Kot U* 3 *b.* Takie się sądy bez liku trafiaią, Jedni się wadzą, a drudzy zjadaią. *Jabł. Ez.* 4. - 2) Wadzić, zawadzać, przeszkadzać, na przeszkodzie być, szkodzić, **hindern, hinderlich seyn, im Wege seyn, im Wege stehen.** On wola, a przeciwny głuszy wicher słowa, Huk morſki wadzi, w posłuch aby nie szła mowa, *nec sinit audire vocem. Zebr. Ow.* 283. Rzeczy szwankowały, iedna drugim wadziła, że się ucierały twarde z miękkiemi, lekkie z ciężarowatemi. *Zebr. Ow.* 1. Błądzą, którzy powiadaią, iż nauka wadzi do rycerſkiego rzemiosła. *Gor. Dw.* 59. Światowe rozkoszy naywięcey do zbawienia wadzą. *W. Pſt. W.* 2, 216. Stwórca tego nie potrzebuie; ale przecię wdzięcznym być nie wadzi. *Psalmod.* 59. Wadzi letnia gorącość, a mgła zaś zaraża. Wadzi mi chłód, a zimno aż kości przeraża. *Protas. Kont.* A 4 *b.* Co iey było potrzeba, to mu powiedziała, A co iey mogło wadzić, o tym zamilczała. *P. Kch. Orl.* 1, 85. Wszyſtkoć wadzi, by-ć na nos biedna mucha padła, *J. Kch. Dz* 220. Jeśli wadzę, tedy się wyprowadzę. *Rys. Ad.* 19. Wadzi mu to u kogo, psuie go, hidzi. *Cn. Th.* 1220.

WAGA, - i, *ż*, *Bh.* **waha, wahy;** *Slo.* **wáha, mira,** (cf. miara); *Hg.* mértek; *Sr.* 1. **wáha;** *Sr.* 2. **waga;** *Crn. et Vd.* vaga; *Cro* vâga, kantar; *Dl.* merillo, mirilo; *Bsn.* kantár, mjeriliça, mjereliçe, mjerra, utez; *Rg.* ómjera; *Barbar.* teresia; *Sla.* vâga, kantar; *Rs.* вага, важня, вѣсило, вѣсы *Ec.* мѣрило, мѣра, важица, превѣсца, превѣсъ; *Germ.* **die Wage;** naczynie do ważenia ciężarów, **die Wage zum Abwiegen der Lasten.** W ięzykach północnych waga nazywała się wog, a wega ważenie. *Czack. pr* 288. Waga, silnia, niby szubienica mocna drewniana, na którey wisi kibić żelazna z dwiema szalami, na ra-

mionach tey kibici zawisłemi. *Jak. Art.* 3; 321. Drąg, maiący podstawek w samym śrzodku, a ciężary równe na końcach, iest wagą. *Sol. Arch.* 50, *Jak. Mat.* 4, 269. W hucie powinna być waga iedna większa, żeby można sto funtów razem na niéy ważyć z dobrym bardzo bilansem, druga, powinny być szale, do ważenia drobnieyszych materyałów na łuty. *Torz. sk.* 120. Waga na drobne rzeczy, szale, ważka, ein Schalengewicht, eine Wagschale. Potrzeba te nowe grosze brać na wagę, aby się zaraz wydał, ktoby ie pofałszował. *Star. Mon. a* 3. Pieczętuiesz, naznaczasz a złoto odważasz, Także i śrebro z wagi na wagę przekładasz. *Prot. Jal.* 10. Na wagę kłaść, odważać *pr. et fig.* auf die Wage legen, abwägen. Nazbyt cię popędliwość panie móy napada, Kto z prawa sądzi, każdą rzecz na wagę kłada. *Morszt.* 175, rozważa). Pod wagą i miarą. *Węg. Mar.* 1, 60, ważąc, odważaiąc, nach dem Gewichte. Natura wszystko pod wagę i strych słuszności ułożyła. *Pilch. Sen. list* 3, 216. – Waga publiczna urzędowna, mieysce czyli dom, w którym ciężary urzędownie odważaią, *Crn.* vágna hisa; das Wagehaus, die Wage. – Waga, szal kołowrot, u którego końców misy szalne wiszą. *Cn. Th.* 1097; kibić, *Rs.* коромы́сло, коромы́слицо; der Wagebalken. – Waga, gwicht, ołów', kamień, abo insza materya, którą na wagę abo na szalę kładą, das Gewicht, die Gewichter. Zygmunt August postanowił, żeby po wszystkiey koronie iednostayna waga trzymana była. *Skrzet. P. P.* 2, 194. Na większą wagę kupuią, a na mnieyszą przedaią towary. *Mon.* 67, 295. – Waga, ciężar iaki abo miara, odważona wagą abo gwichtem którym pewnym, funtem, półfunciem, cetnarem, abgewogene Schwere, Gewicht eines Dinges. *Pondus magnum auri*, spora, dobra waga abo sztuka; sporo, nie mało złota, wielka moc. *Cn. Th.* 1220. – *obsol.* waga śrebra, = dwie grzywny, zwey Mark Silber. Swientopołk z dochodów ziemi Pomorskiey tysiąc grzywien abo 500 wag śrebra do Leszka co rok wypłacał. *Krom.* 219. – Waga iakiey rzeczy, ciężar rzeczy iakiey odważony; *Sr.* 1. wažnosćž, wažnotka, (cf. ważność); *Bh.* záwaž, (*ob.* zaważyć); *Vd.* tesha, vtesh, teshina; *Rg.* vtéz; *Rs.* вѣсъ; das Gewicht einer Sache, ihre Schwere, wie viel sie wiegt. Kiedy się mówi, że to ciało waży 12 funtów, tym sposobem nie wyraża się tylko waga tego ciała, a nie ważność przyrodzona tey materyi, z którey składane. *Jak. Mat.* 2, 86. – Waga przyrodzona rzeczom, ciężar, ciężkość, *ut* ma wagę ta rzecz, cięży mało, wiele ta rzecz, n. p. dla dobrey wagi, trzciny Bononieńskiey wiatr nie unosi. *Cn. Th.* 1120, die natürliche Schwere eines Dinges. – Waga, rzecz ciężka, ein Gewicht, etwas Schweres. Z proc większych, ciężką wagą opatrzonych, nieprzyiaciela razili. *Warg. Cez.* 205. – Waga równa, wagi równość, równowaga, równoważność *qu. v.*, das Gleichgewicht. Gruntwaga służy do brania wagi lub ważenia, gdy się muruie lub buduie. *Mag. Mskr.* Puścić wagę od grzebienia, ta gdzie uderzy, będzie środek szerokości. *Tonz. sk.* 38, pion). – *simil.* Wątluchne dzieciątko drżąc na mdłych czaszeczkach z wagą się stawiło, czymkolwiek żyłkom pomagaiąc. *Zebr. Ow.* 582; ważąc się, przeważaiąc się, wahaiąc, nie krzepko w kroku stoiąc, wankend. – Waga, przeważanie, przewaga, *ut* przydać co dla wagi, abo namknąć, pomknąć dla wagi, i. e. przeważenia iedney strony. *Cn. Th.* 1220, Gewicht, Uebergewicht; *Bh.* přiważek. – §. *similitudines*: Waga na niebie, znak niebieski iesienny. *Zebr. Zw.* 25; *Rag.* mjerilo, die Wage am Himmel. Już z Panny zchodziło słońce i swym na Wagę okręgiem godziło. *Bard. Luk.* 34, *et* 163, *J. Kch. Dz.* 4. Wietrzna Waga, a naprzeciwko niéy ciepło suchy Baran. *Fur. Uw. E* 4 *b*. – Wagi u wozów, na które postronki zakładaią *libramenta*, *Mącz.*, die Wage an der Deichsel, am Wagen. – Waga u zegarów. *Cn. Th.* 1221; das Gewicht an der Uhr. – Waga *herb*, krzyż podwóyny, na nim księżyc rogami na dół, pod nim liniie trzy tryanguły wyrażaią. *Kurop.* 3, 54, ein Wappen. – 3) *figur. alleg*or. Już się z nocą dzień zrównał, słuszney wagi wzorem. *Bard. Luk.* 54. Teraz móy żywot iuż na wadze stoi, zdrowia lub śmierci. *Past. F.* 174, iuż na schyłku, na przechyle). Wagą szczęśliwości publiczney iest szczęśliwość rolnika. *Przestr.* 135, zasadą, miarą, wymiarem. – §. *moral. transl.* waga, ważność, znaczenie, cena, powaga, poważenie, szacunek, położenie, mieysce, liczba; Gewicht, Ansehen, Werth, Bedeutung, Credit, Achtung; *Rs. vulg.* знамѣ. Bawarya między stanami Niemieckiemi nie ma tey wagi, któraby się w proporcyi do rozległości iéy kraiów należała. *Pam.* 84, 433. U Turka w wadze za psa każdy chrześciianin. *Paszk. Dz.* 51, *idem Stryik. Tur. B* 3. Dziś w lekkiey wadze a targu są nauczyciele. *Glicz. Wych. N.* 8. Gdy w iedney wadze są nikczemni z godnémi, mało ozdoby Rzpltéy przybywa. *Bud. Ap.* 132. Mufty iest w wielkiey wadze u Sułtana. *Star. Dw.* 50. Był dzielny i w wielkiey wadze u cesarza. *Sk. Dx.* 17. W wielkiéy czci a w wadze u ludzi był. *Kosz. Lor.* 12 *b*. Solon tych, którzy u tyrannów nieco mogli, a w wadze byli, liczmanom przyrównawał. *Kosz. Lor.* 175 *b*. Wincenty od mistrza Pruskiego był dobrze udarowan, i w wielkiey wadze mian. *Biel.* 183. Z tym niech cię Pan Bóg chowa nam na długie lata, W łasce swey, w czerstwey sile i w wadze u świata. *Groch. W.* 160. A wżdy to w lekkiey wadze u ciebie! *Rey. Pst. SS.* 5. Sam się sobie w swoiey cnocie podoba, i rozumie się być w wadze przed bogiem. *W. Pst. Mn.* 299. Prośby i groźby Władysława żadney wagi u książąt Polskich nie niosły. *Krom.* 174; nic nie znaczyły). Proszę cię Panie móy, posłuchay mię, niech ma mieysce i wagę prośba moia przed oblicznością twoią. 1 *Leop. Jer.* 37, 19. Tylko przez wagę, wchodzim w powagę. *Lub. Roz.* 216.

Pochodz. *Wagomiar*, *wagomierzyć*, *wagoruch*, *wagmistrz*, *wagociąg*, *wagorówny*, *wagostrychowny*, *równoważny*, *równowaga*, *równoważność*; *ważka*, *ważyć*, *ważny*, *ważność*, *doważyć*, *naważyć*, *odważyć*, *odważny*, *odwaga*; *poważyć*, *poważny*, *powaga*; *podważyć*; *przeważyć*, *przewaga*, *przeważny*, *ponieważać*, *znieważać*, *zniewaga*, *rozważyć*, *rozważny*, *rozwaga*; *uważyć*, *uważny*, *uwaga*; *wyważyć*; *zważyć*, *zaważyć*; *wahać się*, *wachać się*; *conf. Wieszać*, *Wiesić*, *Wisieć etc.*

WAGANT, – a, *m.*, w muzyce, głos do żadnego z czterech głównych nie należący, eine Stimme, die zu keiner der vier Hauptstimmen in der Musik gehört. Usłyszysz tam pięć bassów, dwanaście dyszkantów, Sześć altów, ośm tenorów, dwanaście wagantów. *J. Kch. Dz.* 221.

WĄGL, WĄGIEL, *Węgiel, (*disting.* Węgieł), – ęgla, *m.*, WĘGLE, – a, *n.*, *apud veteres collectiuum singulare, significatione pluralis; hodie* Węgle, *Gen.* – ów,

plur.; *Bh.* uhel, *collect.* uhli; *Slo.* uhel, uhljček; *Sr.* 1. wuhlo, wuhel, wuhlkeit; *Sr.* 2. hugel; *Crn.* ogl, (*Crn.* ogn, = ogień); *Vd.* vogel, vogle, vogeu, vogelje, voglishe; *Rg.* ughgljevje; *Cro.* vuglen; *Dl.* uglyen; *Bs.* ughgljen, ughglenak; *Sla.* ugljen; *Rs.* уголь, угль, угля, *Germ.* die Kohle, *Suec. et Isl.* kol, *obsol. Septemtr.* kol, *ignis*, *Hebr.* קלה *urere*, גחל gechel *carbo*). węgiel z drzewa wypalony, iest ciało czarne, kruche, znacznie lekkie, które z drzewa niedogorzałego pozostało się. *Os. Rud.* 69. Węgiel, ciało stałe, suche, kruche, pozostałe z rozbioru osobliwie roślin. *Os. Fiz.* 1, 257. Z drzewa ogień wypala węgle, a węgle potym obracaią się w popiół. *Haur Sk.* 90. Węgle palą się z dębiny, grabiny, bucz‑ny, sosniny, olszyny. *Kluk. Rosl.* 2, 167; cf. Mielerz; *Slo.* z každeho drewa uhle pali, z każdego drzewa węgle pali, *omni e in suum emolumentum conuertit.* Jedne drzewa na węgle, a drugie na węgły. *Pot. Jow.* 11; cf. na opał, na budowę). Wągle żarzyste. *Post. F.* 279; Wągl żywy, żarzysty, *Bs.* xivâgl, *ob.* zarzewie). Węgiel skropiony wodą bardziey sparzy. *Zimor.* 328, nie iątrzyć, nie drażnić; day złemu pokoy). Węgle ognifte będzie spalone na głowie iego. *Radz. Ezdr.* 16, 54, *obseru. singularem cum collectiuo*). Stali u *węgla, bo było zimno i grzali się *Leop Jan* 18, 18, *Wuiek. ib.*; u ognia, u ogniska, beym Feuer, Kohlfeuer. Doznał co to iest, węgl żarzysty na sukni trzymać *Sk. Zyw.* 2, 226. *Prov.* Znać, iak wągl na czeluściach *Cn. Ad.* 1361; iak kretę na tynku, na gipsie; nic nie znać). Napisać co węglem w piecu, = niepamięci oddać. etwas mit Kohlen in den Ofen schreiben, der Vergessenheit übergeben. Wieczor o nieszczęśliwy godzien umaczania Pióra w Stygu i wąglem czarnym napisania W piecu Mongiebelowym. *Tward W. D.* 31. - Czarny iak wągl. *Kul Her.* 112; *Vd.* shushen, shuhoun, zhern kaker vogel, prezhern; *cf.* iak murzyn, iak kruk). Kto nie pokazuie swey nauki, tak waży wiele, Jako wągiel, kiedy go zagrzebiesz w popiele. *Pot. Arg.* 415. Węgiel, iak mówią, z skarb znalazłem *Min. Ryt.* 4, 64: *carbonem pro thesauro inuenire*). Któż tu węgle gryzie? zda mi się, że ci nie bardzo smakuie chléb nauki. *Twor. Wie.* 53, *cf.* iakobyś drwa gryzł. nieochoczo. - §. Węgle ziemne, są to rzeczy w ziemi się znayduiące, pospolicie czarne, maiące sposobność palenia się, tak że zastąpić mogą potrzebę drew. Gatunek ich troiaki, są kamienne, Steinkohlen, *Crn.* oglin, hul. *Rs.* каменной уголь; drzewne, Taubkohlen, ziemne, Erdkohlen, *Vd.* perften vogel, oglin, pezhounu vogle. *Kluk. Kop.* 1, 223. Węgle mineralne lub ziemne, naylepsze wychodzą z Anglii. *Wyrw. G.* 416 *et* 431. W krainie téy rodzi się wszystko, aż do węgla samorodnego. *Boter.* 34. WĄGLIK, WĘGLIK, - a, *m.*, *demin.* mały wągl; (*Bh.* uhljk karbunkul), *Bh.* uhljček, *Rg.* ughgljencich, *Rs.* уголёкъ, *Ec.* угликъ, eine kleine Kohle, ein Köhlchen. *Macz.* Na wąglikach przygrzewał sobie strawę. *Haur. Sk.* 94. - Szczególnie: wągliki do rysowania, Reißkohlen. Z rozmarynu malarze palą wągliki do rysowania. *Syr.* 168. *Chem.* węglik *carbonium*, ciało proste, iest to zwyczayny węgiel, odiąwszy od niego ziemię, wodę i potaż. *Sniad. Chem* 78, *N Pam.* 6, 320, Kohlenstoff. - § *Medic.* wąglik, wrzód ognisty, karbunkul. *Syr* 541; iskrzyk, ein sehr gefährliches hitziges Geschwür. Wąglikiem go zowią, bo iest bardzo gorący, iak wągiel rozpalony. *Sien.* 321. - §. Wąglik ptak, ognik, zapalacz, *spinthurnix*. *Plin. H. N.* 10, 14, ein fabelhafter Vogel. Pochodz. *węglarz*, *węglarka*, *węgielnia*, *węglisty*.

WAGMISTRZ, - a, *m.*, wagi n. p. mieyskiey, ratuszney, dozorca, z *Niem.* der Wagemeister. *Tr.*; *Cro.* vagmêfter, vagamefter, vagavecz; *Hg* megmérő, mázsámefter; *Rs.* въсовщикъ. *WAGOCIĄG, - u, *m.*, *Tr.*, prostopadła liniia, perpendykuł, pion, eine senkrechte Linie. WAGOMIAR, - u, *m.*, kaliber, śrzednica kuli lub działa, z którey wymierzoney wnosi się, wiele waży takowy pocisk, albo działo iak wielefuntowy pocisk nosi. *Jak. Art.* 3, 321, der Caliber. WAGOMIERZYC *cz. ndk.*, kalibrować, mierzyć srzednicę pocisku, a z niey dochodzić wagi iey. *Jak. Art.* 3, 321, calibriren. *WAGORUCH, - u, *m.*, w zegarach waga ruch kół skutkuiąca, das Rührgewicht in den Uhren. Drócik wężokręty znayduie się pod wagoruchem w zegarkach. *Hub. Mech.* 155. *WAGOSTRYCHOWNICA, - y, *ż.*, *Tr.*, śrzodwaga, die Richtwage, Streichwage, Wasserwage. *WAGOSTRYCHOWNOSC, *WAGORÓWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Tr.*, prostopadłość, die Senkrechtigkeit. *WAGOSTRYCHOWNY, *WAGORÓWNY, - a, - e, *Tr.*, prostopadły, senkrecht, wagerecht. WAGOWY, - a, - e, *ob.* Ważny, od wagi.

*WAGOWAĆ się *Rec. ndk.*, wagusować się, z łac.; = włóczyć się, sich herumtreiben. Żaki, waguiące się, a po swey woli biegaiące, z miast i miasteczek rozkazuiemy wypędzać. *Herb. Stat.* 385.

WĄGRY, WĄGROWATY, *ob.* Węgry.

*WAGUS, - a, *m.*, tułacz, włóczęga, ein Herumtreiber. Wagusowie z szkół wypędzani być maią. *Herb. Stat.* 385. Któż ciebie wagusa słuchać w téy mierze będzie? *Pim. Kam.* 206. WAGUSOWAĆ się, włóczyć się, osobliwie za szkołą, *ob.* wagować się.

WAHAĆ, WAHAĆ się, WACHAĆ się *Rec. ndk.*, (*Bh.* wahati *morari, cunctari*), chwiać się, drgać, ruszać się i tam i sam, (*etym. cf. Germ.* wagen, wägen, bewegen, wackeln, *ob.* ważyć się); *Bh.* wiklati se, (cf wikłać się); *Vd.* se vartiti, se svrazhati, potikuvatise, opadati, kinkati, shemetati, *Bs.* dibatise, navoditise; *Rg.* vagljatise; *Rs.* вихаю, шатаю, пошатнуться, пошатиться, шататься; *Ec.* сообращатися. Wahać się idąc, *Rs.* развиляться, развиливать. Wahaiący się, *Rs.* шаткій, зыбкій, зыблемый, качкій; Wahanie się, *Rs.* зыбленіе, зыблемость, зыбкость, колебаніе, колеблемость, качка, (cf. kaczka), шаткость; wanken, schwanken, schweben, sich hin und her bewegen, zittern. Ruch wahania, *motus oscillationis*. *Hub. Mech.* 115, wielowrotny). Drganie czyli wahanie stron instrumentu, na którym graią. *Hub. Mech.* 147; Schwingungen, wielowrot). Żórawie dla słabości ciał, gdy się po powietrzu iak łodki wachaią od wiatru poruszone, w pazurach kamienie trzymaią, i tak się ratuią w lataniu swoim. *Birk. Kant. B* 4 *b*. Nad hełmem iego dwa szarłatne pióropusze wahaią. *Stas. Num.* 1, 87; *flottent*). Co iest dobrze umocowano, to się nie waha. *Pilch. Sen. list* 1, 280. *Moral.* wahać się na umyśle, wątpliwym być, nie wiedzieć czego się trzymać, schwanken, unschlüssig seyn; *Ec.* недоумъваюся. Wahał się między boiaźnią i nadzieią, czekuiąc tey chwili, która tę srogą rozwiązać miała niepewność. *Ust. K* 1, 144. Węgrowie *wahować się (wahać się) i wiarę mienić poczęli. *Krom.*

701, *vacillare*. Wahanie, wątpliwość, *Rs.* раздумье. WAHADŁO, -a, *n.*, *pendulum*, punkt ciężki zawieszony na linii prostéy, i koło iakiego punktu nieruchomego teyże linii wahany. *Hub. Mech.* 116, *et* 117, das Pendul, *confer* Perpendykuł); *Boh.* kywadlo; *Cro.* terczia; *Rs.* маетникъ. WAHATY, WAHOTLIWY, -a, -e, chwieiący się, schwankend, schwebend. Drży długo, iak trup blady, stawia krok wahaty. *Przyb. Ab.* 225. Wielką klęskę oboiętna i wahotliwa z obudwu stron bitwa sprawiła. *Krom.* 395, *varians fortuna*). (*Bh.* wahawý opieszały, pošwajliwý wątpiący).

*WAIU *Dual.*, = was dwóch, *Ec.* вáю, двухъ вáсъ, euch beyde. Bieżcie ze dwa was do raiu, A gdy puszczą obu waiu etc. *Groch. W.* 358. Po obu waiu osierociałam iednego dnia. *Budn. Gen.* 28, 45. Kto się zemną puści z waiu do obozu? 1 *Leop.* 1 *Reg.* 26, 6.

WAKACYA szkolna, wolność od nauk, zawieszenie lekcyy, Ferien, Schulferien; *Sr.* 1. prožnohbotžo. Na wakacye ze szkół do rodziców przyiechał. *Teatr* 28, 4. W szkołach plagi tylko zyskałem, a na wakacyach tyle drugie w domu od oyca. *Kras. Pod.* 2, 143. WAKANCYA, -yi, *ż.*, wakowanie, otworzenie się mieysca, urzędu iakiego, die Erledigung eines Amts. WAKANS, -u, *m.*, urząd wakuiący, eine erledigte Stelle. Królowa wakans iałmużnictwa komu innemu przeznaczyła. *Zab.* 11, 361. WAKANCYYKA, -i, *ż.*, *dem.*, ein erledigtes Aemtchen. WAKOWAĆ *Neutr. ndk.*, zawakować *dk.*, otwierać się, iak urząd iaki nowemu urzędnikowi, erledigt seyn, offen stehen, von Aemtern. Wakowało biskupstwo Krakowskie. *Warg. Wal.* 111. Kiedy króle zchodzili, a królestwo wakowało, panowie radni seym obierania postanowili. *Herb. Stat.* 4. Zawakowało wielkie iałmużnictwo we Francyi. *Zab.* 11, 361. Wyrobię dla niego urząd wakuiący. *Teatr* 38, 264. Po zeyściu Klemensa IV. stolica Apostolska zupełne trzy lata, dla niezgody kardynałów wakowała. *Krom.* 276.

WAŁ, -u, *m.*, nasyp ziemi na około czego, koło obozu, miasta *etc.*, *Bh.* wałý; (*Sr.* 1. žwahý, žawahleno *volumen*, *Sr.* 1. hrodžijčžo, žapašeno, kulwaté stowp; *Crn.* namét, (cf. namiot, cf. namiatać), sasip, (*ob.* zaspa), sashap, shutèna, (cf. suć), preskok, (cf. przeskok); *Vd.* sasip; *Cro.* namet, naszép, (cf. nasypać); *Rg.* ógrada, (*cf.* ogrodzenie); *Bs.* nasap, zasutje, jarak; *Sla.* beden; *Rs.* валъ; *Germ.* der Wall, eine Erhöhung von Erde, (*lat.* vallum). Nie wały ludzi, ale ludzie wałów bronić powinni. *Fred. Ad.* 115. Co się chlubisz w wałech! rozpłozł się wał twóy! 1 *Leop. Jer.* 49, 4, w padolech, - zszedł padół twóy. 3 *Leop.*). - *fig.* wał, szczyt, obrona, Wall, Schutzwehr, Schutzmauer, Vormauer. Czemu nie własnemi piersiami Sami sobie zaszczytem i wałem są sami? *Tward. Wł.* 76. Matyasz Korwin wałem był chrześciian przeciw Turkom. *Mon.* 71, 828. - b) Wał, środek góry długo ciągnący się. *Os. Zel.* 86; die Mittelstrecke eines Bergs. - 2) Wał, walec, wałek *dem.*, *Ger.* die Walze, Welle. Wał, wałek, którym wałkuią, równaią co, die Wallbreche, Walze: (*Bh.* wál stolnica); *Cro.* vál, czepecz, (cf. czepić); *Rs.* скáлка, (cf. skałka). Zasiany len na roli cylindrem albo wałem, od ogrodników używanym, gładzą. *Przędz.* 7. - U kowalów: wał miechowy, drzewo grube obrobione, z którego nogi wychodzą. *Os. Zel.* 87, der Wellbaum am Blasebalg. Wał u kół młyńskich, rurmusowych, der Wellbaum in der Mühle, die Welle; *Rs.* валóвикъ, вороти́ло. Wał u młyna bywa sosnowy, dębowy. *Kluk. Rosl.* 2, 167. Wał palczasty w młynie, sztuka drzewa obrobiona w kilka kantów z przechodzącemi przez oś iego wielu piórami czyli palcami, któremi podrywaią się w górę stępory. *Jak. Art.* 3, 321, die Kammwelle. Wał krosienny, na który płotno zwiiaią, utok, der Weberbaum; *Bh.* wratidlo. Wał w warsztacie tkacza iest dwoiaki, wał od piersi, i wał od roboty. *Mag. Mscr.* Nawóy, iest wał tkacki, na którym przędzę do wyrabiiania nawiiaią. *Pilch. Sen. list* 3, 62. Płótno mknie na wał. *Zebr. Ow.* 128. - *ztąd*: wał płótna, tak iak o suknie: postaw sukna; ein Ballen Leinwand. - *Mechan.* Słup okrągły, którego wierzch i spód są cyrkuły równe, w Polskim ięzyku ma swoie imię własne: wał i wałek. *Sol. G.* 23; der Cylinder. - *Anat.* trzeci z prawdziwych pacierzów: oś albo wał, *axis*. *Kirch.* 105; der dritte Wirbelknochen im Rückgrade. - *similiter*: Władysław, w wał sprawiwszy swoich, nieprzyiaciela odgromił. *Krom.* 226; w klin, na kształt cylindra). - 2) WAŁ, -u, *m.*, na wodzie, wełn, fala, *Bh. et Slo.* wlna, wlný, wlnobití; *Sr.* 2. žwalla; *Sr.* 1. žmoha, žmobičžka; *Crn.* val, valòva; *Vd.* val na vodi, valuvi, valovi morski; *Cro.* vál; *Bosn.* vao, talas, valovi, vallovi, tálasi; *Rag.* vál; *barb.* talás; *Sla.* mòrski vàlov; *Rs.* валъ; *Ec.* вала́нїе; *Ger.* die Welle, die Woge, Meereswoge. Łodka Piotrowa ieszcze wały ma na się, *adhuc fluctuat*. *Herb. Art.* 82. Prac odwykłym, na wały morskie nasieść kazano i żagle rozwinąć. *Zebr. Ow.* 361, puścić się na morze, *inire fretum*). Kto wątpi, podobny iest *wełnam morskim. 1 *Leop. Jak.* 1, 6, wałom morskim. 3 *Leop.*). - *allegor.* Rzucany na wszystkie strony wałami zdań różnych, często sobie przeciwnych. *Zab.* 6, 307. - *aliter*: z śrzód roslych drzew dym czarnemi snuie się wałami. *Chod. Gesn.* 15, cf. kłębami). - §. Wałem, cwałem iechać abo iść, *fluctuatim*. *Cn. Th.* 90; na kształt wełen, *Bh.* walem (gromadno), *Rs.* вáломъ; wogenartig, wogend, wie Wellen wallend. Co mówić o fakcyach, które zawsze wałem Chodzą przy obieraniu, iako cień za ciałem. *Pot. Pocz.* 4. Wałem iść, szumno stąpać, suwaiąc sobą, walić się dokąd. - *aliter*: Tam krew wielką rozlewa, wszystko wałem pada. *Bard. Luk.* 2, 23; pokosem, mostem, stosami, wali się; wie hingestreckt, in ganzen Haufen, in ganzen Stößen fällt alles hin. WALAĆ *cz. ndk.*, taczać, wälzen, herumwälzen, (cf. walić, cf. *Lat. uoluere*); *Sr.* 1. walam, wahlam; *Vd.* valati; *Rg.* vàgljati; *Cro.* vàlyati; *Bs.* vàgljati, obrachjati; *Rs.* катать, катывать, качать, качивать; *Ec.* валя́ю. Walanie, *Ross.* ка́тка. To wszystko społem stłuczesz, a po kęsu ciepło biorąc, walać na kamieniu na świeczki. *Spicz.* 128, walaiąc gnieść, utaczać, kształcić). - *Similiter*: Ubogi stoły wala kredką, a bogaci złotem, srebrem, miedzią. *Chmiel.* 1, 155, obciąża, aż się uginaią, belasten, - *aliter*: w foluszach sukno walaią. *Chmiel.* 1, 227, wałkuią, walken. - Walać się *Recipr.*, tarzać się w błocie, w prochu *etc.*, *Rg.* vàgljatise; *Bs.* vagljatise, privrachjatise; *Ross.* кататься, катываться; sich herumwälzen, im Kothe, im Staube. Walał się, iako we błocie świnia. *Rey Pst. Hhh* 5. Swinie, gdy

gdy pobiegaią, rady się we błocie walaią. *Cresc.* 566. Walać się w popiele. *Psalm.* 100. Piiak po ulicach się wala. *Mon.* 71, 519. Byłem wczoray u iednéy po obiedzie pani, Aż się tam i sam ludzie walaią piiani. *Pot. Jow.* 198, taczaią się, ſie taumeln, turkeln. - §. 2) Walać *cz.*, uwalać, zwalać *dk.*, kalać, *Bh.* uwaléti, uſſpiniti; *Rs.* марáть, марáю; beſudeln, beſchmutzen. Znaleźli trupa we krwi uwalanego. *W. Jud.* 14, 14. Chwytaiący z półmiſków przez głowę moię, włosy mi roztargali, i suknią uwalali. *Xiądz.* 215. - *fig.* Rzecze z śmiechem uwalanym w gniewie. *Pot. Jow.* 121, pomieszany śmiech z gniewem).

Pochodz. *wałek*, *walec*, *walić*, *obalić*, *zwalić*, *wywalić*, *odwalić*, *dowalić*, *nawał*, *nawałność*, *powalić*, *podwalić*, *przywalić*, *przewalić*, *rozwalić*, *rozwaliny*; *walny*, *walność*; *cwał*, *czwał*; *walczyć*, *walka*, *wałkować*, *walkarz*, *wałkownica*; *waleczny*, *waleczność*, *walecznik*; *wełny*, *wełn*; b) *wełna*, *wełnianka*, *wełniſty* *etc.*

WAŁACH, - a, *m.*, koń wałaszony. *Włod.*, *Bh.* walach, walaſſek; *Slo.* walach, rezani kón'; *Sr.* 1. walach, wurézané kón; *Sr.* 2. wallak; *Vd.* riesan koin, riesenak, shniz; *Rs.* мéринъ (*ob.* mierzyn, mierzyniec), нутрецъ (*ob.* wnętr); *Ec.* вáляный кóнь; *Suec.* wallack; ein verſchnittner Hengſt, ein Wallach. W Polſkim kraiu znayduie się koni, źrzebiąt, klacz i wałachó 907,222. *Pam.* 83, 354. - §. *tr. de homine* trzebieniec, ein Verſchnittener, *eunuchus*, wałach, któremu męzki członek urznięt ieſt *Mącz.* Muzyka gra, śpiewaią królewscy Wałaszy. *Opal. sat.* 159, kaſtraci). - §. 2*) *obsol.* Wałach. *Biel. Sw.* 121, *ob.* Wołoch. WAŁACHY, *ob.* Wołochy). - (*WALANTY, *ob.* Walenty). - *WAŁASKI, *ob.* Wołoſki. WAŁASZY, - a, - e, od wałacha, Wallachen=. Bękarci tak spryſkowani są, iak wałasze nozdrza. *Glicz. Wych.* B 2. WAŁASZYĆ *cz. ndk.*, uwałaszyć, zwałaszyć *dk.*, ogiera wałachem czynić, einen Hengſt verſchneiden, ihn wallachen; *Bh.* wykleſtiti (*ob* kleszczyć); *Dal.* ſkopiti (*ob.* ſkopić, ſkop); *Bs.* sckopiti, usckopiti; *Rs.* искази́ть, изкажáю, холости́ть, охолости́ть, холощу̀; *Ec.* хлащу̀, холощу̀. Jakim sposobem konie bezpiecznie wałaszyć. *Pam.* 85, 1, 862. Wałaszenie, odebranie sposobności ogierowania niewyznaczonym do rozmnożenia ogierkom. *Kluk Zw.* 1, 176, *Ross.* кладéнïе, клáжа (cf. pokładanie). O uwałaszeniu źrzebców. *Hipp.* 27. - *tr. fig.* trzebić, kaſtrować, verſchneiden, entmannen. Cudzołożnika każ zwałaszyć. *Czach. Tr.* L 3. Uwałaszony, *euiratus*. *Mącz.* Słudzy trzebieni, albo uwałaszeni. *Kosz. Lor.* 68, eunuchy, kaſtraty.

WALBACH, *herb*, tarcza wzdłuż przedzielona, z prawéy kozieł, z lewéy rzéka; na hełmie pawie pióra. *Kurop.* 3, 54, ein Wappen.

WALCE, *ob.* Walec. WALCOWAĆ *cz. ndk.*, walec (taniec) tańcować, walzen, einen Walzer tanzen. WALCOWATY, WALCZASTY, - a, - e, - o *adverb.*, na kształt walca, walzenförmicht, cylinderiſch. W roślinach są rurki walcowate, *cylindrici*. *Bot.* 11. Łodyga walcowata, *teres*. *Jundz.* 2, 16. Ciała walczaſte, *corpora cylindrica*. *Sniad. Alg.* 2, 167. WALCOWY, - a, - e, od walca, Walzen=; *Rs.* катáльный. Migdałki rozgrzewać w naczyniu walcowym, *cylindrique*. *N. Pam.* 17, 212. WALCZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* walčiti *et* waléti, zawrajditi ſe, *Slo.* wálčjm; *Sr.* 1. ztrétuyu; *Vd.* vaditise, vadluvatise, obojuvati, obvoiſkuvati, bojuvatise, metatise, se ſkusiti; *Rs.* ратовáть (*ob.* ратъ boy), сразиться, сражáться; *Ec.* ратобóрствовать, оружебóрствовати, натрижняюся, подвизáюся; boiować, woiować, walkę wieść z kim, pasować się z kim, *pr. et fig.*, kämpfen, ſtreiten, kriegen mit jemanden. Walczy wódz z wodzem, a rycerz z rycerzem, Puklerz szczęk daie przytarty puklerzem, Hartowne miecze łyſkaią i błyszczą, Cięciwy brzęczą, lotne ſtrzały świszczą. *Kras. Oſſ.* B 2. Słońce z cieniem uſtawicznie walczy. *Birk. Zbar.* B 4 *b*. Walczyły zimne rzeczy z gorącemi, W iednéy kupie walczyły wilgotne z suchemi, Aż przyrodzenie lepsze ten nie mały Spór rozjęło. *Otw. Ow.* 3. - §*. Walczyć na kogo, nacierać nań, auf einen losgehen, ihn angreifen. Woyny uſtawicznie trwaią między nimi; królik na królika walczy. *Sk. Żyw.* 2, 385. Skanderbeg temi pobranemi pieniędzmi długo może na Amurata walczyć *Baz. Sk.* 111. Ja póydę i będę walczył na tego Filiſtynczyka. *Leop.* 1 *Reg.* 17, 32. Często na mnie walczyli od młodości moiéy, *expugnauerunt me*. *Wrob. Zolt.* 304. WALCZERZ, - a, *m.*, walczący, boiownik, der Kämpfer; *Cro.* boritel; *Ec.* подвижный, подвизáтельный. Pośpieszaią się do nas ci nocni walczerze, niosąc iuż z sobą łańcuch wiązać ręce wasze. *Baz. Sk.* 361. WALCZYK, - a, *m.*, *demin. nomin.* Walec, *Bh.* walček; *Rs.* катóчикъ; eine kleine Walze. W kompasie magnesowym igiełka śrzodkiem swoim zasadzona ieſt na walczyku, na którym ma ruch zupełnie wolny. *Jak. Mat.* 1, 285, na sztyfciku.

*WALE, z *Łac.* vale! bądź zdrów, żegnaiąc kogo, Vale! leb wohl. On dzień przyydzie, którego dusza ciału ma dać smutne wale. *Kul. Her.* 194, das traurige Lebewohl; *ob.* Waleta.

WALĘ, *ob.* Walić. WALEC, - lca, *m.*, *Bh.* walec; *Crn.* válar, valer; *Cro.* vál, talás, czepecz; *Bs.* polugga; *Rs.* скáлька, катóкъ; wał, sztuka drewniana wałkowéy poſtaci. *Jak. Art.* 3, 321, *Ger.* die Walze, di Welle. Kiedy się ciężar poziemnie ciągnie, dla ułatwienia mu biegu, kładą się pod niego walce. *Rog. Doś.* 2, 240, *Jak. Art.* 3, 49. Walce do przetoczenia z mieysca na mieysce bardzo ciężkiéy rzeczy, bywaią dębowe, bukowe. *Kluk Rosl* 2, 167, *Ross.* медвѣдки. - Walec rolniczy, die Wallbreche, wał okrągły dębowy, maiący dwa czopy żelazne, na których osadzony obraca się; do przygniecienia ziemi służy gładki; do rozwalania brył, osadzony gęſtemi oſtremi żelazmi. *Kluk Rosl.* 3, 119. - *Math.* Walec, *cylinder*. *Geom.* 2, 163. - §. 2) Walec, taniec, der Walzer, ein Tanz. WAŁECZEK, *ob.* Wałczyk. WAŁECZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt wałczyka, wie eine kleine Walze. Wałeczkowato fleytuszek zwinięty. *Perz. Cyr.* 1, 131. WALECZNIK, - a, *m.*, *Bh.* walečnjk; *Sr.* 1. ztrétuwar; *Vd.* voinik, metar, ſkusovez, voiſkar, voiſkazh, voinik, shoudjak, shouduvauz; *Ec.* ратобóрецъ (*Rs.* валежникъ drzewa od wiatru w lasach obalone, wiatrołomy); woiownik, ein Krieger, tapferer Held, ein Gewaltiger. Kryſtyn woiewoda Płocki, mąż serdo-

czny i waleczník ćwiczony. *Krom.* 214. Słaby a mdły przeciwko tak srogiemu a mocnemu walecznikowi. *Rey Pſt. Kkk* 3. Pan nasz nie iaki walecznik i okrutnik, ale król, rządzca. *W. Poſt. W.* 5. Upadł na twarz walecznik przed tym, którego prześladował. *Zrn. Pſt.* 3, 553. WALECZNICA, -y, *ż.*, bohatérzyca, *Vd.* shoudniza, voiniza, shoudjakinja, voiſkariza; die Heldinn. Walecznica Amazońſkiego rodu. *A. Kch. W.* 19. - 2) WAŁECZNIK, WALNIK, -a, *m.*, n. p. Młyn, którego koło zewnętrzne ſkrzydlaſte, zowią walecznik. *Os. Fiz.* 358. Młyny wodne, które walnikami zowią, bywaią na mocnych wodach, a w nich woda podchodzi. *Sol. Arch.* 80, cf. Korczak, eine unterschlägige Mühle. WALECZNOŚĆ, -ści, *ż.*, *Sr.* 1. ſtretwarſtwo; bohatyrſtwo, męſtwo, bitność, woienność, Heldenmuth, Streitbarkeit. Waleczność oznacza siłę i dzielność w walczeniu. *Pam. W.* 1, 31 *Lipiń.* Nie raz męzka waleczność odmienia się w niebaczne zuchwalſtwo. *Zab.* 12, 147. WALECZNY, -a, -e, -ie *adv.*, *Bh.* walečny; *Slo.* wálečný; *Sr.* 1. ſtretwarſki; *Rs.* взбранный, возбранный; *Ec.* ратоборный, благоприязнивый; boiowny, bitny, ſtreitbar, kriegerisch. Na imię] walecznego zasłużyć potrzeba doświadczoną w bitwach dzielnością. *Pam. W.* 1, 32 *Lipiń.* Waleczny naród. *Tr.* - §. bardzo walny w swoim gatunku, osobliwy, tęgi, tüchtig, derb, ſtark. Co za porównanie waleczne, proszę posłuchać. *Teatr* 11, 124. Żadnéy różnicy między winem białym i czerwonym nie czyni, ale walecznie łyka. *Mon.* 70, 361. - *§. *aliter*: hetman nie ma nic opuścić, cobykolwiek wedle czasu w potrzebie, w sprawie waleczney uczynić należało. *Tarn. Uſt.* 244, w walce, w bitwie, in der Schlacht.

WALEDYKCYA, -yi, *ż.*, pożegnanie, żegnanie kogo, *ob.* waleta, wale, der Abschied. WALEDYKCYYNY, -a, -e, pożegnania się tyczący, Abschieds=. Waledykcyyną posel miał audyencyą. *Tr.*

WALEK, -lka, *m.*, *dem. nom.* Walenty, Velten, Valentin. - *Prov.* Na S. Walek, niemasz pod lodem balek. *Tr.*, Matheis bricht Eis, findt er keins, so macht er eins.

WAŁEK, -łka, *m.*, (*Bh.* wálowček, wálowec ſtolnica od makaronów); *Sr.* 1. wáhla kulecżk, (wawk, walik, walizk, walcżk = wiązanka); *Vd.* valei, valizh, rolovezl, nudelnjak, triblovez; *Rs.* валикъ, валекъ; *Ec.* валикъ, валéкъ, крутило; mały wał do toczenia towarów, eine kleine Walze, eine Rolle. *Palanga*, wałek, okrągłe drewno, które pod ciesi albo co takowego podkładaią, i na nim taczaią. *Mącz.* Wałek, naczynie drewniane okrągłe, którym ciaſta wałkuią. *Wiel. Kuch.* 433. Wałek u maglów. *Kluk Rosl.* 2, 167, das Mandelholz. Wałek, koło którego co obwiiaią, das Wickelholz, die Walze. Dawne księgi około wałków obwiiano. *Odym. Sw. Bb* 3 *b*, *Rs.* свитокъ, свиточекъ xięga na wałku, *ob.* zwitek). Wałki kuchenne do rozpłaszczenia ciaſta. *Kluk Rosl.* 2, 167, das Wirkholz, Walkerholz, den Teig auszudehnen. Wałek do wałkowania, którym wałkuią, równaią co. *Cn. Th.* 1221. Wałki u gospodyń do rozcierania maku etc. *Kluk Rosl.* 2, 167, wiercimaki, Reibhölzer. - *Math.* wałek, bryła między dwoma kołami równemi i równoległemi zawarta. *Jak. Mat.* 1, 152, cylinder. - §. *transl.* Wałek czego, ſkładanina czego, fałdy grube, ein Wulſt, Wickel, eine dicke Falte. Wałki u kolan nosi. *Tr.* WAŁEM, *ob.* Wał. WALENIE, *ob.* Walić.

WALENTY, *WALANTY, -ego, *m.*, imię Świętego, Valentin. Walanty *Wrobl*, tłumacz zołtarza. - *Medic.* S. Walentego niemoc, rzucawka, wielka choroba, wielka niemoc, kaduk. *Sk. Zyw.* 1, 384, *Mącz.*, *Sien.* 261, seymowa choroba. *Boh. djab.* 2, 195, *Vd.* Shenvalentinova bolesn, slied, padaviza, padnoſt, ſkernina; *Sla.* goropad, velika nevolja; *Rs.* черная немощь, уязвь; die schwere Krankheit, die fallende Sucht. Wielką chorobą nawiedzeni wzywaią Św. Walentego. *Farn. pr.* Zwykli ludzie z nabożeńſtwa pościć ku Św. Apolonii i ku Św. Walentemu, aby ich Bóg uchował, przez przyczynę Św. Apolonii od bolenia zębów, i przez zasługi Św. Walentego od cięższéy onéy a okrutnéy niemocy. *Hrbſt. Nauk. Q* 4. Rzucawka, wielka niemoc, padaczka, Św. Walentego choroba, Św. Walentego niemoc. *Śpicz.* 131, 132, *et* 236. Mówiąc o wielkiéy chorobie, powinno się mówić: niech śpi iak święta ziemia, wielką chorobę miewa P. NN., albo też: Święty Walenty, wielką chorobę miewa P. N. N. *Mon.* 74, 358. - §. Jeśli białegłowy będą o złych rzeczach myślić, Walentymi ciſkać, takie pewnie wyrodków i cudów narodzą. *Sak. pr.* 217. ?

WAŁĘSAĆ się *recipr. ndk.*, tułać się, błąkać się, *Crn.* potępâm se, pohajkuvam, klatiti, klatem; herum irren, herum ſtreifen, herum ziehen. Tatarowie na iednym mieyscu długo nie mieszkaią, ale się po polach wałęsaiąc, mieszkania sobie odmieniaią. *Gwag.* 594. Samopas wałęsali się, a gdzie ie noc zagnała, tam swe siadła mieli. *Pilch. Sall.* 151. Książę Władysław w ubóztwie obłąkany tułacz i w niezupełnym rozumie wałęsał się. *Krom.* 325.

WALETA, -y, *ż.*, z *Łac.* vale, = żegnanie, rozſtanie się, rozbrat, Abschied, Lebewohl, Adieu. Uciechom świata, które mię zdradzały, Wypowiadam waletę; wszyſtkiéy próżnéy chwale także rzekłem wale. *Kul. Her.* 216. Uczynię ci raz oſtatni tę łaſkę, i to na waletę. *Teatr* 27 *c*, 55. Żałosna waleta z odjeżdżaiącym Janem Kazimierzem. *Kchw.* 262. Na waletę chciał się z nim do woli nacieszyć. *Lub. Roz.* 477.

WALIĆ *cz. ndk.*, (*Bh.* waléti, walíti, = walać; *Bh.* uwaliti *poſſe voluere*); *Sr.* 2. walisch; *Rg.* vâgljati; *Crn.* valim; *Cro.* vâlyam; *Rs.* валить, валять, (cf. walać, cf. *Lat.* voluere, cf. *Gr.* βαλλω); obalać uderzeniem, rozwalać, zwalać, umwälzen, nieder wälzen, hinſtürzen, hinſtrecken. Walić dom, mury, ściany, = burzyć, zertrümmern, einreißen, verwüſten. Dawni przodkowie gniew nieprzyiaciołom wolności, ścian i wszyſtkiego ich mieszkania waleniem oświadczali. *Warg. Wal.* 197. Uderzyli w on dom, tedy się obalił, i było wielkie walenie iego. *Leop. Math.* 7, 27, był wielki upadek iego. *Bibl. Gd.*, Umſturz, Einſturz. Walić drzewa etc., wywracać, obalać, ścinać, Bäume fällen, umhauen, hinſtürzen. Ziemia drży, kiedy walą w lesie surowe dęby twardooſtrą ſtalą. *Kanc. Gd.* 177. Topor w lesie Wali bug smagły i rodne dęby. *Miaſk. ryt.* 81. Ten buki twarde i iesiony ścina, Ten wielkie sosny i iedliny wali. *P. Kch. Jer.* 75. Śmierć, iak gbur kosą trawę, młodych, ſtarych wali. *Stryik. ded.* Tamże dopiero waleniu porażka była podo-

bna, *tum vero similis ruinae ſtrages erat. Warg. Kurc.* 29. Walić cokolwiek, wywracać, przewracać, umwerfen, nieder werfen, umſtürzen, hinſtürzen. Koń kłóty oſtrogami, wali, łamie, psuie, Cokolwiek mu ſzawadza i i co go hamuie. *P. Kch. Orl.* 1, 35. Wali co wiatr, woda, rzéka, gwałtem porywa, bierze, niesie, sypie, *ruit. Cn. Th.* 1222, mit ſich fortreißen; *Rs.* валёжникъ obłam leśny, увалить pędem się brać precz, привалить przybić do lądu). - *Recipr. neutr.* Walić się, = obalać się, upadać na ziemię, runąć, hinfallen, hinſtürzen, umfallen, einfallen, einſtürzen; *Cro.* vruſsûjemsze *corruo*, orimsze (cf. wzruszéć); *Vd.* valitise, na okrog tezhi, = ciec na około, *Vd.* valiti, potokuvati, tezhi, = potokiem ciec). Zamków nie naprawuią, a daią się im walić. *J. Kch. Dz.* 186, einſtürzen, zuſammen fallen. Mamy bażantarnią, a ſtodoły się walą. *Kras. Podſt.* 2, 30. Gniłki, co się walą, zbudowane będą. *Leop. Ezech.* 36, 10. Tam i sam niech się wali pałac rozrzucony, Drzwi niech puszczą, niech będzie filar obalony. *Bard. Tr.* 52. Dom walący się, *Pilch. Sen. liſt* 79, *Sor.* 1. zpadacżné (*ob.* spaśdź); *Cro.* uruſslyiv (cf. wzruszyć). Któżby patrzył bez trwogi, a tu się machina świata wali, powietrze z gwiazdami się chyli. *Bard. Luk.* 24. Dąb podcięty z ogromnym rumorem się wali. *Tward. Wł.* 92, ſtürzt um. Obok iego trup się gęſty wali, od razów nieprzyiacielſkich. *Tward. Wł.* 244. Walili się nietknieni, iak im podciął nogi, *ceciderunt. Zebr. Ow.* 179. Dziwuie się rolniczek, gdy się w iarzmie woły Chodząc walą, i kładą na ziemi w brózd poły. *Zebr. Ow.* 177. Co powoli wzraſta, to się śpieszno wali. *Pilch. Sen. liſt* 3, 88, prędszy upadek, niż powſtanie). - §. Walić *cz. ndk.*, WALNĄC *idntl.*, = gwałtownie uderzyć, bić, gramotnąć, palnąć, tęgo nacierać. gewaltſam ſchlagen, ſtoßen, wacker darauf losarbeiten. Nie żałuy kiia, wal dobrze *Teatr* 27, 111. Walmy, walmy co mocy. *Teatr* 55 *e*, 42. Jak wzięto walić w łapę odlewane pyty, aż spuchła. *Teatr* 42 *c*, 33. Na inszych bieży, biie, wali, siecze. *P. Kch. Orl.* 1, 354. Dzik uchodząc kęsom chciwym, wali krzywą szablą, kędy się nagodzi, *falcato vulnerat ense. Zebr. Ow.* 101. Poyźrzyy Panie, iak swe na mnie siły walą nieprzyiaciele. *Ryb. Ps.* 4. - §. Walić na kupę, gwałtownie rzucić, sypać na kupę, auf einen Haufen werfen, zuſammen werfen. Zenon wszyſtkie sprawy i zabawy gmatwa i wali na kupę, twierdząc, iż nic rzeczywiſtego nie ma. *Pilch. Sen. liſt* 3, 29. Walić co gdzie, na co, = hoynie sypać, rzucić, wylewać, reichlich hinſchütten, hinwerfen. A w Faraona, pomnisz, gdy się był zapalił, Jak na Asa garściami obrączkowe walił? *Tręb. S. M.* 11. Walą wszyſtko na grzbiet, na ſtroie, tak że kilka wiosek przeſtroią. *Pilch. Sen. liſt* 356. Ukąsiwszy pióra, wali na papier nayuroczyſtszą na nią cessyą wszyſtkich dóbr. *Off. Str.* 3, wylał na papier, er goß es aufs Papier hin, ſchmierte es hin. - *Recipr. act.* Walić się, wałem lub cwałem iść, *fluctuatim ire*, suwaiąc sobą, ſich wohin wälzen, wälzend, wogend hin bewegen. Smok naſtrożywszy grzywy wali się po ziemi przesmykiem. *Chrość. Ow.* 162. Widzieliśmy z daleka, sześć koni trochę lepszych, liczna czeladź dworſka Wydała, że się wali godność Podkomorſka. *Węg. Org.* 23, że podkomorzy ku nam się rusza, iedzie, daß er ſich zu uns verfügt, zu uns hergerollt kommt. *Omiſſo pronomine*: Otoż pan móy wali. *Teatr* 8 *b*, 27, przyieżdża). Do morza się walą biegiem rozpędzonym rzéki. *Otw. Ow.* 19, gwałtownie się rzucaią, wpadaią, ſie rollen hin, ſtrömen hin. - *Simil.* wali się iaka gromada, sypie się, hurmem przychodzi, eine Menge, ein Haufen ſtrömt herbey. Wali się tłum z iam swoich łuſką obwiedziony. *Bard. Tr.* 104, *confer* mrowiſko kipie, wre). Poyźrzał potym po polach, ano się lud wali, ſtarzy, młodzi, bogaci, wielcy też i mali. *Rey Wiz.* 82. Już się ciekawsza niźli nabożna gromada, Wali w kościoł, i ławki naypierwsza zasiada. *Węg. Org.* 23. Nie przez wały tylko, lecz bramami woyſka nasze się walą. *Leszcz. Cl.* 79. Waliła się za posłem kompaniia, Z wielu rycerzów cna assyſtencya. *Auszp.* 36. Walili się nań, aby się go dotknęli, ci co iaką chorobę mieli. *Leop. Marc.* 3, 10. Gdy gwiznę, wnet do mnie ptaſtwo kupami wali. *Boh. Kom.* 5, 23. Ściął Alcyd Hydrze głowę, tysiąc się w niéy wali. *Nar. Dz.* 1, 60, nagle wyraſta, wyſkakuie, wyjawia się, ſpringen hervor, kommen zum Vorſchein. - §. Walić winę na kogo, = zwalać, die Schuld auf einen ſchieben, von ſich auf ihn abwälzen. Do zazdrości Wc Pani nie widzę przyczyny, Nie racz proszę, niesłusznéy walić na mnie winy. *Tręb. S. M.* 43. - §. 2*) Walić, wałkować sukno, Tuch walken. Folusz dla walenia sukień na potrzebę OO. Bernadynów. *Vol. Leg.* 5, 432. WALINA, - y, *ż.*, walenie się, upadek, runienie, das Hinſtürzen, der Einſturz. Taż cię przywali walina samego. *Poſt. F.* 180. Waliny, rozwaliny, ruiny, die Trümmern. Aryſtyd Xerxesa poraził, a oyczyzny waliny do ozdoby swéy dawnéy przywodził. *Warg. Wol.* 209. Tak ich zwoiował, że i same miaſt walny porozwalał. *Faliſſ. Fl.* 34. WALISTY, - a, - e, - o *adv.*, toczyſty, ſich wälzend. Sysyfus uſtawicznie waliſte dźwiga kamienie do góry. *Petr. Hor.* 2, *C b*, *not.* „dźwiga on waląc na górę kamienie, które zawsze na dół się zwalaią". - (WALIZA, - y, *ż.*, z Franc., gatunek kufrów karecianych, eine Valliſe; *Cro.* valis, valish; *Ross.* сýмка, сýмочка (cf. suma, sumka).

WALKA, - i, *ż.*, *Bh.* walka; *Vd.* boi, bitva, metanje, bijenje, ſkushenje; (*Rs.* валка ścinanie drzew); woyna, bitwa, boy, *Rs.* боротье, борьба, оружеборство, сражениe, ополченie, подвигъ; *Ec.* борба, ратоборство, ратованie, напрѧжненie (cf. natrzeć), подвигъ; der Krieg, Kampf, Streit. Przywodził Ateńczyki do tego, aby walkę podnieśli przeciw Filipowi. *Erazm. Jęz. L.* 3. Walka bogactwa, walka ſkarby niszczy, Uporny ſkacze, a niewinny piszczy. *Rey Zw.* 228 *b*. Próżna ieſt walka na polu, ieśli pierwéy nie będzie rozmyślne a rozważne poſtanowienie w domu. *Rey Poſt. Kkk* 6. Walka uporna a niesprawiedliwa, Nigdy fortunna, ni dobra nie bywa. *Rey Zw.* 228 *b*. Walka między czartem a między człowiekiem nigdy uſtać nie może. *Rey Pſt. Kkk* 1. Toć ieſt boiu i walki duchownéy początek. *Dambr.* 141. Nigdy się naymędrszemu walka nie poszczęści, Gdzie przeciw argumentom szable albo pięści. *Teatr* 43 *b*, 67. Miłość w twym sercu walkę ſtaczała daremną, Wyrzekłeś się nadziei złączenia się ze mną. *N. Pam.* 5, 217.

WAŁKARZ, - a, *m.*, *Bh.* walchař; *Slo.* walchař; *Sr.* 1. walkař; *Rs.* валяльщикъ; *Ger.* der Walker, Tuchwalker

wałkarz, który bieli płótno, sukno, albo też szaty chę-
doży, *fullo. Mącz.* Wałkarz, pilśniarz, blecharz, *fullo.*
Dasyp. Y 3 *b.* WAŁKARCZYK, - a, *m.*, czeladnik
wałkarſki, der Walkergeſelle. WAŁKARSKI, - a, - ie,
WAŁKOWNICZY, - a, - e, *Rs.* валяльный; do wał-
karza należący, Walker=; *Sr.* 1. walkarſki. Blecharſki,
wałkowniczy. *Dasyp.* Y 3 *b.* Wałkarſka nauka, *fullo-*
nia. Mącz. WAŁKON, - a, *m.*, powsinoga, wagus,
tułacz, wałęsacz, ein Vagabund, Herumſtreicher. *Bndtk.*
WAŁKONIĆ *cz. ndk.*, uwałkonić *dk.*, pomiąć, poterać,
zerknüttеln, verderben. *Bndtk.* - §. Wałkonić się, wa-
łęsać się, ſich herum ſtoßen, herum treiben. Psy powin-
ny mieć także swoie wyznaczone ordynarye, a to dlatego,
aby się nigdzie indziéy dla pożywienia nie wałkoniali; psuią
się bowiem dlatego psy. *Haur Ek.* 55. - - WAŁKOWAĆ
cz. ndk., *Bh.* walchowati; *Sr.* 2. walkowaſch; (*Sr.* 2. walka fo-
lusz); *Vd.* valati, povalkuvati; *Rs.* валять, увалять; wałko-
wać pończochy etc., walać, walken, z. B. Strümpfe. Ciaſto
wałkować, *Rs.* сучить, сучу́. Wałek drewniany, którym
ciaſta wałkuią. *Wiel. Kuch.* 433. Jedne ciaſta bardzo
rzadko rozczyniaią się, inne twardo do wałkowania. *ib.*
426. Wałkować ziemię, gładzić, równać, gleich machen,
ebnen. Wałkowanie roli do siewu różnych nasion. *Przędz.*
8. Troia z ziemią w równi ſtoi, Jakby ią uwałkował.
Bals. Sen. 12. - *fig.* wałkować twarz, zmarszczki gła-
dzić, die Geſichtsrunzeln glätten, ebenen. Trefi się ſta-
ra, wałkuie i ſtroi, Jednak iéy przecię całe nie przyſtoi.
Zegl. Ad. 68 *Niewieſki.* - §. *transl.* wałkować, zwałko-
wać kogo, sprać go, tęgo mu ſkórę wyłoić, einen wacker
durchgerben, durchwalken. Ty mi za wszyſtko odpowiadać
powinieneś, bo cię tak zwałkuię. *Teatr* 30, 33. WAŁ-
KOWATY, - a, - e, - o *adv.*, wałkowi podobny, wal=
zicht, wie eine Walze. Wałkowaty, okrągłodługi. *Cn.*
Syn. 258, *Sr.* 1. podowhakulwaté. Drążek żelazny wał-
kowaty. *Hub. Mech.* 86. WAŁKOWNICTWO, - a, *n.*,
trudnienie się wałkowaniem, die Walkerkunſt. *Dasyp.*
Y 3 *b*, *Slo.* walcharſtwj. WAŁKOWY, - a, - e, - o
adv., do wałka należący, Walzen=. Miarki prochowe
są pudełka wałkowéy poſtaci. *Jak. Art.* 3, 301. Moź-
dzierze bywaią wałkowe, ſtożkowe, kulowe, gruszkowe.
ib. 2, 23. Walczyk, ozdoba architektońſka, opaſka wał-
kowo wypukła. *Jak. Art.* 3, 321. WAŁKOWNICA, - y,
ż., narzędzie wałkarſkie, prasa wałkarſka, ſtolnica wał-
karſka, der Walkertiſch, die Walkerpreſſe. *Włod.*, *Slo.*
walchárn'a; *Sr.* 1. walkarna; *Crn.* valavnèza; *Rs.* валяль-
ня folusz, (*Rs.* ва́ленокъ gatunek wałkowanych poń-
czoch). - WALNĄĆ, *ob.* Walić. WALNIK, *ob.* Wa-
lecznik. WALNY, - a, - e, - ie *adv.*, powszechny,
generalny, główny, allgemein, Haupt=; (*Bh.* walnj wa-
lący się, nawalny, walem gromadno, nawalno; *Rs.* no-
вальный epidemiczny, 2. powszechny; ва́ломъ nawal-
nie, hurtem, валово́й торгъ hurtowy handel, сподъ-
ва́лъ hurtem). Seym walny. *Stat. Lit.* 67. Apellacya
ma być na wielkie roki, albo na seym walny. *Tarn. Uſt.*
71. Grono bogów do walnéy rady zebrało się. *Przyb.*
Luz. 6. Każdy powinien przyyść na processyą walną w
dzień P. Maryi. *Bzow. roż.* 105. Kościoł poſt walny zło-
żył na czas wiosny, kiedy na nas takie odmiany powie-
trza, iakie zimie, nie napadaią. *Petr. Wod.* 218, poſt
wielki). Nauka walna wszyſtkie zawieraiąca w sobie, al-
bo też umieiętność walna, *encyclopaedia. Cn. Th.* 481.
Puściłem się ścieszką na walną Babilońſką drogę prowa-
dzącą. *Zab.* 2, 119, *ob.* gościniec). Zapłaciwszy na Wiśle
moſtowe, na walnym trakcie szukałem noclegu. *Zab.* 14, 274.
Przebiega kray walnym gościńcem w powozie pocztowym. *N.*
Pam. 14, 177. Bitwa walna, generalna, n. p. Woie-
woda Wołoſki nie śmiał się walnie potykać z Olbrachtem.
Biel. 435, nie śmiał walnéy bitwy ſtoczyć, er wagte kein
Haupttreffen, keine allgemeine Schlacht. Gdy nieprzyia-
ciela prawie na głowę porażą, wtedy to walną bitwą zo-
wią. *Tarn. Uſt.* 263. Skanderbeg walnego poiedynko-
wego zwycięſtwa utrzymał. *Baz. Sk.* 235. - §. Walny,
tęgi w swoim rodzaiu, łepſki, przedni, głównie dobry,
główny, ſtark in ſeiner Art, wacker, brav, trefflich. Bi-
twa tak walna była, że nieprzyiaciel tył podał. *Warg.*
Cez. 35, tak żwawa). Woyſka 14 tysięcy, ieszcze to
nie ieſt potencya walna. *Jabł. Buk. H.* 4. Chciałem być
naywalnieyszym tłumaczem, nie tylko sens, ale i słowa
wyrażaiąc. *Kłok. przedm.* Walny bankiet. *Hor. sat.* 186.
Sam byłem w kuchni, będziesz miał objad walny. *Boh.*
Kom. 5, 276. Był objad, podwieczorek, wieczerza, bal
walny, Pan Staroſta odprawił wjazd swóy tryumfalny.
Węg. Org. 32. Walny był z niego gospodarz, i dobrze
się maiący. *Teatr* 54 *c*, *C* 2. Kurtka walna, zda się mi
do pola i od słoty. *ib.* 3, 10. Walny chłopiec. *ib.* 47, 7.
Ożenić się dobrze, naywalnieysza rada. *ib.* 43 *b*, 31, wal-
ny sposób. *ib.* 7, 26. Aktor ten walnie każdą gra rolę,
i z tą się dobrze popisze. *ib.* 1 *b*, 46. Dobrze tak, wal-
nie. *ib.* 36 *b*, 38. Walnie mi się udaie. *ib.* 45 *b*, 56.
*WAŁOKOP, *WAŁOSTAW, - u, *m.*, WAŁOSTA-
WNOŚĆ, - ści, *ż.*, nauka kopania i sypania wałów, for-
tyfikacya, die Schanzkunſt. *Tr.* *WAŁOŁOMNY, - a,
- e, - ie *adv.*, łamiący wał, ſchanzenbrechend, wällebre=
chend. Broń wałołomna. *Chodk. Koſt.* 43. WAŁOWI-
TOŚĆ, - ści, *ż.*, tułowitość, die Dickleibigkeit. Bole-
sław żartkość koni swych a wałowitość nieprzyiacielſkich
na pomocy miał. *Krom.* 135. WAŁOWITY, - a, - e,
- o *adv.*, tułowity, ciężki, dickleibig, ſchwer. Wałowite
konie pod sobą mieli Krzyżacy, dlategoż nie mogli w
czas od brodu naszym zabieżeć. *Krom.* 331. - §. wało-
wity, walny, tęgi, potężny, ſtark, mächtig, wacker,
tüchtig. Konrad z wałowitym woyſkiem granic Polſkich
dochodził. *Krom.* 173, *validus*). WAŁOWY, - a, - e,
do wału należący, Wall=, den Wall betreffend; *Ec.* ва-
ловый. Wieniec wałowy u Rzymian dawał się temu,
który obóz nieprzyiacielſki wziął. *Warg. Wal.* 26, der
Lagerkranz, Wallkranz, *vallaris corona*). - *Miner.* Wało-
wa ziemia, która śrzedkiem pagórka czyli wału długo cią-
gnie się, i koloru nie odmienia. *Os. Zel.* 87, Wallerde,
in der Mittelſtrecke eines Hügels.

WALTORNIA, - i, *ż.*, narzędzie muzyczne dęte, z *Niem.*
das Waldhorn, *Rs.* валторна. Niedźwiedź ten wyu-
czony, do waltorniów dobierał głosów, kiedy mruczał.
Zab. 12, 92. - §. Waltornia, głos pewny w organach.
Mag. Mſkr. WALTORNISTA, - y, *m.*, muzyk, gra-
iący na waltorni, der Waldhorniſt; *Cro.* rogopussecz; *Rs.*
валторнистъ, рожечникъ. Waltorniści odchodzą,
powtarzaiąc grany vivat. *Teatr* 52 *b*, 64, *ib.* 1, 32 *b.*

WALWAS, - u, *m.*, zawiera w sobie korzec miary tera-
źnieyszéy. *Os. Zel.* 49, ein Scheffel.

WAŁWULA, *ob.* Zatkanka, Zatyczka. WAM, *WAMA, *ob.* Wy. WAMBOREK, *ob.* Węborek. WAMPIR, *ob.* Upiór. WAN! *ob.* Wen, won.

WANATKI, -ów, *plur.*, gatunek iabłek, eine Art Aepfel. *Rydel.*

WANCZOS, WANDSCHOS, WANSZOS, -u, *m.*, Wandschos, *parietis contabulatio*, *quasi dicas sinus maceriae s. parietis*, deszczki do ścieńczenia. *Klon. Fl. D* 3, wasiłka, *Ger.* Wandschoß, Wagenschoß, Faßholz, Stabholz, dünne Tafelbreter, cf. Pipenstäbe klepki). Po Wiśle trafty płyną i z zbożem komiegi, J ciosane wanczosy, tuż pod same brzegi. *Zbyl. Zyw. B* 2, *Stryik.* 709, *Grod. Dis. C* 2. Od sta wanczosu groszy 24. *Vol. Leg.* 3, 60.

*WANDEL, -dlu, *m.*, n. p. Jeśli żyd sędziemu swemu w winie pieniężnéy, którą wandel zowią, będzie znalezion być winien, kamień pieprzu niech sędziemu zapłaci. *Herb. Stat.* 369, Geldstrafe der Juden.

WANDA, WENDA, -y, *ż.*, imię sławnéy królewny Polskiéy, która się w Wiśle utopiła, die Prinzessinn Wanda; *Rs.* ванда gatunek wiersz do łowienia ryb; вандовщикъ rybak wierszą łowiący). Była Wenda urody nadobnéy, tak że słusznie ią Wendą, iakoby wędką nazwano, bo uroda iéy przypatruiących się ku sobie pociągała. *Krom.* 37. Do komina drew przykładaią, i Wandy graią. *Mon.* 73, 433, pieśń o Wandzie). - §. Pływa po *Wandzinéy* wodzie. *Klon. Fl. B* 1 *b*, *not.* „*Vistula*, *alias Vandalus*".

WANDALSZCZYZNA, -y, *ż.*, wszystko co się tknie dawnych Wandalów; dziczyzna Wandalska, Vandalism. Wandalszczyzna i Gotczyzna w pisaniu i w mówieniu. *Mon.* 73, 149.

WANDLOCH, WANTLOCH, -u, *m.*, z *Niem.* das Wandloch. Wandloch dziura z pieca hutnego w oszow ogień przepuszczaiąca. *Torz. sk.* 37. Wantloch się zacznie dwa cale wyżéy nad tygle. *ib.* 59. Sklep spodni w piecu trzeba, aby ku wantlochowi był wyższy, by ogień tamtędy wybuchaiący miał lepszy wylot. *ib.* 49.

WANIAĆ, *ob.* Woniać.

WANIEK, -ńka, *m.*, *vappa. Cn. Th.* 1223, winsko spleśniałe wywietrzałe. *Włod.*, schimmliger, ausgewitterter Wein; *Slo.* zwětralé wjno, podcestý, nátlonek.

WANIENKA, -i, *ż.*, *demin. nomin.* Wanna, eine kleine Wanne. Udziałał wanienkę miedzianą. *Leop. Ex.* 38, 8.

WANIENNY, -a, -e, do wanny należący. *Włod.*, die Wanne betreffend, Wannen=.

WANILIIA, -ii, *ż.*, *epidendrum Vanilia. Linn.*, roślina, gatunek podszewnicy; nie ma właściwego korzenia; strąk iest przyprawą czekolaty. *Kluk Dyk.* 1, 199, *Krup.* 5, 113.

*WANKUIE w domu, tłucze się, straszy, es spuckt, es wankt, es geht um im Hause. *Tr.*

WANKUS, -a, *m.*, gatunek łopaty górniczéy, do miotania wody w rynnę, eine Wasserschwenke, eine Schaufel der Bergleute, das Wasser auf die Rinne zu schaufeln. *Tr.* (*Slo.* wankus, *Hg.* vánkos, *Cro.* vajnkush *ceruical*, wezgłowie).

WANNA, -y, *ż.*, (Wanienka *dem.*), *Bh.* wanna; *Sr.* 1. *et* 2. wanna; *Crn.* kopliza; *Vd.* kopelniza, nizhke, nishke (cf. niecka); *Cro.* banya (*ob.* bania), bedeny; *Bs.* badegn, kaçça, badgniç; *Rs.* ванна, чанъ, чанникъ; (*Ec.* банитися, мытися въ банѣ); *Ger.* die Wanne; kadź wielka, w którey się kąpią, die Badewanne. Wanna miedziana. *Leop. Ex.* 38. Wchodząc do wanny, ma być kąpiel letnia. *Comp.* 542, *Siem. Cyc.* 368. - §. *transl.* wanna, = kąpiel, kąpanie się, das Bad, das Baden. Wanna, albo iak zowią łaźnia. *Syxt. Sk.* 63. Na wilgotną wątrobę wanny pocące dobre są. *Comp.* 270, Schwitzbäder. *Sien.* 456. Na tę chorobę wanny często zażywać. *Haur Sk.* 388. Sucha wanna, kąpiel parna, bierze się w izbach zapełnionych parą wody wrzącéy. *Dyk. Med.* 3, 103, *Czerw. Narz.* 37, Dampfbad. - *allus.* W pokoiu, i wielkie kryminały sucha wanna zmywa. *Teatr* 31, 161, plagami, nie gardłem karzą). - §. *Nautic.* Kiedy woda, imo prąd, nowy wart sobie czyni pod same ostrowy, Wanną to ochrzcił sternik. *Klon. Fl. E* 3 *b*. ein neuer Hauptstrom eines Flusses zwischen Inseln.

*WANTON, -u, *m.*, gatunek sieci na ryby, ein Fischnetz. W tamtéy wodzie rybitw karpia wantonem poima. *Tward. Pasq.* 53.

WANTUCH, -a, -u, *m.*, (*confer Ger.* Wand=, Gewand, Leinwand); paklak, grube płótno do pakowania, Packtuch, grobe Sackleinwand. Konopie są użyteczne do powrozów, sieci, wantuchów. *Syr.* 824. - §. Wór z takiego płótna, na chmiel, wełnę etc., ein Hopfensack, Wollsack u. s. w. Chmiel oberwany do wantuchów wkładaią dla wywietrzenia. *Haur Sk.* 77. Naładował wantuchy wełną. *Jabł. Ez.* 49. Wantuchy wełną natkane. *Stryik.* 455. Gdy mury tłukli Rzymianie baranem, nabrał wantuchów wielkich, i kazał ie natkać plewami a z muru zwieszać, aby rogi barana nie mogły dochodzić do kamienia murowego. *Jer. Zbr.* 70. - §. *allus. transl.* wantuch, kałdun, brzuch, Sack, dicker Bauch, Wamst. Więcéy naydziesz rumianych między ludźmi prostemi, którzy brzucha, iako wantucha, nie natkaią, niźli między zacnemi ludźmi. *Rey Zw.* 158. Dostatki w wantuch wetkał wszystkie, *in viscera. Zebr. Ow.* 215, *et* 306, *et* 62.

*WANUS, -a, *m.*, z *Łac.*; człowiek próżny, ein eitler Mensch. Ludzi nadętych zowiemy durnemi, próżnemi, wanusami. *Petr. Et.* 267.

WAP', -ia, *m.*, *Rusticanum vocabulum*, *idem quod* wnętrze, żołądek, der Magen, *ut* kręci mi się albo zwiia mi się na wapiu, *usurpaturque proprio et translato sensu*: gryzienie w żołądku mam, żołądka bolenie mam, rupi mię co, źle mi iakoś; *item* markotno mi, gniewam się. *Cn. Th.* 1223, ich habe Bauchgrimmen, *pr. et fig.*, *Dudz.* 66. (*Crn.* vamp, = gruby tłusty brzuch, *Ger.* Wampe; *Rg. etc.* vapiti *vociferare*).

*WĄPIE, n. p. Żółta niemoc, ieśli się po ograżce pocznie, a miękkie będą wąpie, nie bardzo szkodzi. *Sien.* 372.?

WAPIENNIA, -i, *ż.*, WAPIENNICA, -y, *ż.*, *Bh.* wapenice; *Crn.* apnenza; *Vd.* apnishe, apna pezh, apnia, apniza; *Cro.* vapnènicza; *Bs.* japneniça, klaçniça; *Ross.* известная печь; wapienny piec, der Kalkofen. Sprawił siedm cegielni albo wapiennic dla gotowania materyi do kościoła. *W. Post. W.* 3, 218, *Sk. Dz.* 202. WAPIENNIK, -a, *m.*, *Bh.* wapennjk; *Crn.* apnàr; *Vind.* apnar, apnevez; *Cro.* vapnar; *Rg.* japnenicjar, klaccinar; *Sla.* krecsàr); który wapno pali, *calcarius. Mącz.*, der Kalkbrenner. WAPIENNICZY, -a, -e, od wapiennika, Kalkbrenner=; *Cro.* vapnenichki; *Crn.* apna-

riove, apnarſke). Wapienniczy dwór, *Vd.* apnaria, apnia, die Kalkbrennerey. WAPIENNY, - a, - e, do wapna należący, od wapna będący, Kalk-; *Bh.* wapenný, wapnowý; *Vd* apnen, *Crn.* apnen; *Ross.* известный. Wapienna ſkrzynia albo gruba do rozczyniania albo moczenia. *Cn. Th.* 1223; *Crn.* apnishe; *Vd.* apleniza, apnishe, apniza, apnouza, apna jama, opnishe). Wapienny kamień, *Vd.* apni kamen, apljenik, apnjak, apnjenik; *Rs.* известнихъ. Ziemia wapienna ma drobne cząſtki mączne i suche, ſtała się z ſkorup konch morſkich. *Kluk Kop.* 1, 248. Kamień wapienny. *Kluk Kop.* 1, 73 *et* 74. Wapienna góra. *Ład. H. N.* 44. WAPIENNIEĆ, WAPNIEĆ *niiak. niedok.*, zwapiennieć, zwapnieć *dok.*, w wapno się obrócić, verkalken, zu Kalk werden. Ten kamień w tak wielkim ogniu zwapienniał. *Torz. sk.* 91. WAPNIĆ *cz. ndk.*, powapnić *dk.*, *Vd.* apnuvati; *Ross.* вапнить, навапнить; wapnem pobielić, bekalken, mit Kalk weißen. Powapnić ścianę wapniſtą wodą. *Tr.* Wapniony, wapnem bielony, *Rs.* вапленный, навапленный. - §. *Chym.* wapnienie, *calcinatio*, die Verkalkung, odmiana, przez którą ciała niektóre spalone obracaią się w wapno. *Hub. Wſt.* 371. WAPNISKO, - a, *n.*, podłe wapno, elender Kalk. Mów do tynkuiących wapniſkiem, że dom ich upadnie. *Bud. Ezech.* 13, 11. WAPNISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen wapna, *Bh.* wapenitý; *Vd.* apnaſt; *Rs.* известковый; kalkig, voll Kalk. Jak robić wapniſtą wodę. *Haur Sk.* 370, Kalkwasser. WAPNO, - a, *n.*, *Bh. et Slo.* wápno; *Sr.* 1. khalk; *Crn.* apnu; *Vd.* apnu, vapnu, apno; *Cro.* vápno, japno, ijapno, krèch; *Dl.* yapno; *Bs.* japno, sgivo, persginaſto *calx viva*, japno, klak *calx*, *Bs.* var (*ob.* war); *Rg.* jâpno, klak; *Sla.* vâpno, krecs: *Ross.* вапно, известь, известка, (*Rs.* ванъ, кванъ lubryka), *Ec.* вапно, мѣлъ (cf. miela), известь; der Kalk. Wapno naybardziéy potrzebne do murowania cegłą, albo się pali z ziemi wapiennéy, albo naylepiéy z kamieni. *Kluk Kop.* 1, 308. Wapno gaszone, *Rs.* кипелка; niegaszone; wapno rozczynione do pobielania (*ob.* Tynk), *Rs.* творёная известь. Rozczynić wapno, *Ross.* творить известь. Wapno chude u mularza, do którego wiele piaſku domieszano; tłuſte, mało maiące piaſku, iakiego do dachu potrzebuie. *Mag. Mſkr.* Ciągnie wapno, u mularza, gdy narzucone na ścianę zaczyna schnąć czyli tężeć. *Mag. Mſkr.*

WAPOR, WAPOREK, *ob.* Wyziew, Wydech, Para. - Wapory, choroba wyższéy kondycyi, która się nie nabywa, tylko w budoarach. *Teatr* 20 *b*, 127, *les vapeurs*; cf. spasmy.

WAPOWIEC, - wca, *m.*, droga przepaściſta, ein Weg voll Abgründe. Jeſt tam teraz droga wygodna, Kędy niegdyś ſtraszyły zarosłe manowce, A klął drżący podróżny okropne wapowce. *Kras. Liſt.* 35.

WAR, - u, *m.*, *Bh.* war, wárka; (*Bh.* wary cieplice); *Rs.* варка, варя, (варъ, = tęga smoła szewſka, żywica; *Bs.* var, = wapno; *Ec.* варъ солнечный ſkwara, upał, cf. *Lat.* feruor, *ob.* wrzeć); warzenie czegokolwiek, wody, piwa, miodu etc., i cieklizna warząca się, das Sieden, der Sud. War saletry, ług, wyciągniony z ziemi saletrzanéy gotuiący się w kotle; zkąd po pierwszym wygotowaniu nazywa się pierwszego waru, po drugim drugiego, a po trzecim trzeciego. *Jak. Art.* 3, 321. War, = ukrop, *pr. et fig.*, *Eccl.* варъ, горячая вода; *Ross.* отваръ, Sud, siedend Wasser. Owe zioła zsiekawszy, masz ie warem polać, ale tak, żeby para nie wychodziła z naczynia, *Spicz.* 98. Zbladł, iakoby go kto wrzącemi zlał wary. *Pot. Arg.* 38. - §. War piwa, miodu, robienie iedno, tyle ile się tego na ieden raz uwarzy, ein Brau, ein Gebräude, ein Gebräusel, so viel als auf einmal gebraut wird; *Bh.* wárka. Kilka warów piwa. *Switk. bud.* 268. Dość drew do iednego waru. *Cn. Th.* 919. Mam trzy wary ſtarego miodu. *ib.* Z kościoła do karczmy idą, gdzie się na war piwa zsypuią. *Stryik.* 149.

Pochodz. sub. *Wrzeć*, *wre.*

WARA! (w naydawnieyszych ięzykach północnych: wara, = patrzeć, pilnować; ztąd: warta; *Crn.* varn, = oſtrożny; *Vd.* varnoſt, varlivoſt, = oſtróżność, *Vd.* variti, varjem, varuvati, = ſtrzedz, *Vd.* varih, varuvauz, = ſtróż). Wara! = uſtąp' się, na ſtronę, na bok, uſtąp'! aufgeschaut! vorgesehen! Platz gemacht! auf die Seite! *Rs.* чурь! Chłop idąc drogą, woła: wara! drewno wlecze Bardzo sprośnie zmazane, błoto z niego ciecze; Dworzanin idzie krokiem, nie chce go ominąć, W tym mu musiał na szatę szachowaną linąć. *Papr. Pr.* C 3 *b*. Drwię ia z wszyſtkich lekarzów, z ich rad, z ich ſkrybendy, Niechay chorych pilnuią, od zdrowych im wara. *Zabł. Amf.* 65. - §. Grożąc, przeſtrzegaiąc, wara! hüte dich! nimm dich in Acht. Nie nawiiay się, wara! *Cn. Ad.* 627. Wara! miał powiedzieć, nim uderzył. *Bud. Ap.* 29. Wara kocie, idzie o cię. *Teatr* 24 *b*, 77, *ob.* kot). Zawiedziesz się, ey wara! *Brud. Oſt. A.* 11 Oſtrzegam cię znowu, wara! żebyś nie wydał przed żadnym mego urodzenia. *Boh. Kom.* 3, 127. Wara, nie wymawiay się! *ib.* 1, 12. Znaku, żeś był człowiekiem łotrze, nie zoſtawię, Żebyś mi krokiem iednym nie ruszył się, wara! *Zabł. Amf.* 20.

Pochodz. *warta*, *wartować*, *warować*, *zawarować*, *uwarować*, *warunek*, *warowny*, *warownik*, *obwarować*; *cf. Wiara etc.*

WARACKI, *ob.* Warecki.

WARCAB, - u, *m.*, bierka do grania na warcabnicy, *Bh.* wrhcab, (*Etym. Bh.* wrcy, wrhu; *Vd.* vrezhi, = rzucać, miotać), der Damenstein. Warcaby, Arcaby, *plur.* gra w warcaby, warcabów gra, *ob.* bierki; *Vd.* damſka jigra; *Rs.* тавлей; das Damenspiel. Warcaby do grania bywaią gruszkowe, iabłonkowe. *Kluk. Rosl.* 2, 167. Oto arcaby, to cud, że dziś ieszcze w nie nie grał. *Teatr* 23, 5. WARCABNICA, - y, *ż.*, *Bh.* wrhcabnice; *Vd.* damſka diliza); deſka iak szachownica, do grania w warcaby, das Dambret, Damenbret. Dobry gracz, gdy mu koſtka na warcabnicy źle ſtanie, dobrym daniem sobie pomoże. *Cor. Dw.* 374. WARCABNIK, - a, *m.*, graiący w warcaby, der Damenspieler, *Bh.* wrhcábnjk. WARCABNY, - a, - e, *Bh.* wrcabnj; *Rs.* тавлейный, do warcabów należący, das Damenspiel betreffend. - - 2) WARCABNY, ieden z urzędników żupnych, ein Salzbergwerksbeamter. Urzędnicy żupni, pisarze, ważnikowie, warcabni, podwarcabni. *Vol.* 5, 176.

WARCH, *ob.* Wark. WARCHLAK, - a, *m.*, (Niederſ. warch, = świnia, *confer. Germ.* Ferkel; *Rg.* varlîna, varlocchja *ferocitas*); prosię dzikie. *Zool.* 382, *Kluk. Zw.* 1, 346; *confer* Paciuk); ein wildes Ferkel. WARCHLI-

WY, *ob.* Warkliwy. **WARCHOŁ**, - u, *m.*, kłótnia, spór, zwada, Hader, Zank, Streit. Warchoły, które się między bracią wszczynały, dziwną rostropnością swą przymierzał. *Baz. hſt.* 26. Te ustawiczne swary i warchoły. *W. Poſt. W.* 183. Czart zawsze niezgody i warchoły sieie. *W. Poſt. M.* 485. Między Krzyżakami a Kazimierzem długie warchoły panowały. *Krom.* 276. Mniemamy, abyśmy tu rozkoszy używali; a my nędzy, kłopotu, warchołu używamy. *Rey Pſt. O.* 4. Byleby warchołów nie wszczynali i wzaiemnie się nie uiadali. *Pilch. Sen. liſt* 2, 6. Prawne warchoły. *ib.* 1, 410. 2) Warchoł, - a, *m.*, kłótnik, swarliwy, wichrowaty, *(Rag.* vargliv, vartgliv *inconſtans)*; ein Zänker, Händelmacher; *Vd.* vertazh, nepokoin; *Ec.* мятежникъ, любомятежникъ, мятежливый, *Sr.* 1. zadźeraf, (cf. zadrzeć), pestkat; *Ross.* буянъ, забiяка. Do niego zebrali się wszyscy warchołowie i czynili wielki mord. *Radz.* 1 *Mach.* 7, 22. Odstąpili od cnotliwego pana, a przystali do warchoła, co nie umiał nigdy być z pokoiem. *Biel.* 104, *Rey Zw.* 227, *et* 227 *b*, *Psalmod.* 19. Warchoł, buntownik. *Cn. Ad.* 1223. *Rabulae forenses*, t. i. warchoły. *Chmiel.* 1, 385, cf. brzechayło. **WARCHOLIĆ** się *rec. ndk.*, kłócić się, swarzyć się, ſich zanken, Händel mit einander haben; *Rs.* буянить, забiячить. Warchołący się, poczynaią wprzód mówić, potym przychodzą do wrzawy i wrzasku. *Pilch. Sen. liſt* 1, 116. Nie zaczynać burdy żadney, ani się warcholić. *Eraz. Ob. H* 3. Pięścią się rozprawiać, swarzyć, warcholić, gniewowi cugle puszczać. *Pilch. Sen. taſk.* 26. Bolesław Kazimierzowi wszystkę, o którą się warcholili, dzierżawę, postąpił. *Krom.* 564. - *Actiu.* warcholić, kłócić ludzi, kłótnie rozsiewać, wichrzyć, Händel ſtiften. Niechay nikt kłamstwem swym między bracią chrześciiańską nie warcholi. *Herb. Art.* 68. **WARCHOTLIWY**, **WARCHOTNY**, **WARCHOLNY**, *ob.* Warkliwy. **WARCZYC** *cz. ndk.*, Warknąć *idntl.*, warkać *kontyn.*, *Bh.* wrčeti; *Slo.* wrčim; *Sr.* 2. worzaſch; *Bro.* resim; *Bs.* resgjati; *Cro.* merchim, herchim; *Rs.* ворчать, (ворковать gruchotać, воркованіе gruchot); mrucząc zęby wyszczerzać, gnurrend die Zähne blecken. Pies warczy. *Dudz.* 21. - *fig.* mruczeć, murren, gnurren. Zazdrosny zawsze warczy iako pies, radby wszystko pożarł. *Rey Wiz.* 174. Zazdrość iest zwyczaiu psiego, Wnet będzie ieden warczał, gdy głaszczą drugiego. *Rey Wiz.* 174. A cóż wiele warczysz, kły wyszczerzasz? milcz! *Ern.* 99. Warczeli na to. *Sk. Dz.* 214. Naprzeciwko ewanielii on warczy, przez co boga bluźni. *Smotr. Ex.* 51, szemrze, powstaie, *ob.* warkotać); - *transl.* Grot wylata po grocie, warczy żyła tęga. *Dmoch. Jl.* 2, 80. Szczękła strona, łuk warknął, a strzała skrzydlata Okrutny cios niosąca na Greki wylata. *Dmoch. Jl.* 91. - *§. aliter:* Cyrusowi się wszystko ieno chciało walczyć, a między ludźmi krwi ludzkiéy pragnąc, warkać. *Glicz. Wych. D* 4, broździć, niezgodę siać, Unruhe ſtiften. - §. W brzuchu warczy, kluka, kruczy. *Dudz.* 20, *Rs.* урчать, проурчать, заурчать; es knurrt im Bauche. Warczenie w brzuchu, *Rs.* ворконня. **WARCZYWY**, *ob.* Warkliwy.

WARDAWY, - a, - e, który lewéy ręki miasto prawéy używa: *Cn. Th.* 1224; mankaty, mankut, einer der links iſt, ſich der linken Hand ſtatt der rechten bedient.

WARDĘGA, - i, *m.*, włóczęga; ein Herumtreiber. *Tr.*

WARECKI, WARACKI, - a, - ie, od miasta Warki, von der Stadt Warka. Dobre piwo Wareckie. *Opal. sat.* 26. Piwa Przemyskie, Warackie, Grabowieckie, w pierwszym stopniu rozgrzewaią i tuczą. *Syr.* 946.

WARGA, - i, *ż.*, *Boh.* pysk, (*ob.* pysk, cf. pucek), *plur.* rty, rtowé; *Slo.* pysk, pisk, pyſcek, pera, g'amba, (cf. gęba); *Sr.* 1. huba, hubу; *Sr.* 2. guba; *Crn.* shnâbl; *Vd.* snabl, shnabli, (*Ger.* Schnabel dziób), ustna, vustniza, nadsobniza, (cf. usta, cf. nad zębami); *Cro.* vuztnica, vusztnicza, vusznicza, chuba, *dem.* chubicza; *Dl.* úsztna, *dem.* usztnicza; *Bs.* usno, usniça; *Rg.* usna, usnii, usnica; *Sla.* usne; (*Sla.* ustah, = usta); *Rs.* губа, (cf. *Rs.* напрянуть, вапрянишь na drumli grać, 2) rzępolić); *Ec.* устнѣ; (*Jsland.* varg, = gęba); die Lippe, die Lefze. Usta u człowieka ze dwóch warg złożone. *Zool.* 285. Górna warga, *Vd.* nadvustniza, die Oberlippe; dolna warga, *Vd.* spudnja vustniza, podshnabel, die Unterlippe. W dworskiéy chorobie wargi i dziąsła wygniwaią. *Comp.* 400. Już opadło ciało moie, skóra moia przyschnęła du kości moich, zostały tylko wargi przy zębiech moich. *Leop. Job.* 19, 20. Gdzież ów alabaster czoła? gdzie iagod róże? gdzie wargi, iak koral rumiane? *Mon.* 70, 383. Mowa się rodzi w uściech wargami naszemi. *Cil. Pſt.* 319. W wymówieniu *b*, wargi obie pierwéy stulić, potym rozwieść musi. *Sak. pr.* 69. Ten lud czci mię wargami, lecz serce ich daleko się odstrzela odemnie. *Sekl. Mark.* 7, ustami, słowami; słownie tylko). Milczenie wszystkim wargi ścina. *Dmoch. Jl.* 2, 195; mowę zamyka). Ukąsił się w wargę, gniewa się, gniewny iest, *ringitur. Mącz.* Na te słowa z Minerwą Juno gryzły wargi, W obu piersiach przeciwko Troi złość zaciekła; Siedziały blisko siebie, Pallas nic nie rzekła: *Dmoch. Jl.* 87; *Slo.* brize pisti *labia mordet.* (*Cro.* chubeti *desidere pendente labio*). - §. Zaięcza warga, die Hasenſcharte, gdy się dziecko na świat z wargą niby rozciętą urodzi, co się nayczęściey górney wardze przytrafia. *Perz. Cyr.* 2, 186. - *fig. transl.* wargi szrubsztakowe, wargi gwintów u szruby, wargi, brzegi iakiego naczynia *Tr.*, Lefzen, Ränder. **WARGATY**, - a, - e, - o *adv.*, *labiosus. Cn. Th.* 1224, großlippig; *Bh.* pyſkatý; *Slo.* pyſkatý, ktery pysk ma; *Crn.* shôba; *Cro.* vúsztnászt, chubászt; *Dl.* vsznaszt, vsztat; *Bs.* vsnat, vsnast, koji ima velika usna; *Rg.* vsnast; *Rs.* губастый, губанъ, губачъ, *f.* губанья.

WARGIELT, WERGIELT, - u, *m.*, *Ger.* das Wehrgeld, (*lat. med.* verigeldum, od dawnego północnego słowa *war*, = mąż-człowiek); nagroda za szkodę, ranę, ochromienie człowieka, bydlęcia, zabicie z przypadku, (cf. bassarunk). Wargielt czyni wolnym od uczynku, który kto z nieopatrzności uczyni. *Szczerb. Sax.* 262; *cf.* nagroda, cf. wina). Wergielt. *Chel.* 20 *et* 51. Jak są rozmaite rany, tak też rozmaita iest wina za nie zapisana, i rozmaite stronie nagrodzenie, co zowią wargieltem. *Sax. Porz.* 25. Za bicie głowy w Maydeburskim prawie, płaca ma być całym wargieltem 20 złotych; ale według Polskiego prawa tedy w miastach znakomitszych za głowę 30 grzywien, w mnieyszych 15, we wsi 10. *Sax. Art.* 25. 2) podkupowanie kogo. *Włod.*, *Tr.*, das Ueberbieten.

WARK, WARCH, - u, *m.*, warczenie, n: p. psów. *Włod.* das Knurren, Gnurren; (*Crn.* vragolia *iniquitas*; *Rag.* varlina, varlocchja *ferocitas*, *Rg.* varka *malitia*, vragolia

nequitia, vârka *praestigium*. *Ross.* вορκοвáнïe gruchot, вορκοвать gruchotać). - §. *transl.* Wark, Warch, chrap, gniew, wątrobka, *Holl.* wrok, (cf. wróg, *Suec.* wraeks, *Ger.* rächen, mścić, *Angl.* wrace *vindicta*); Groll, Verzernifs. Z dawna na sąsiada wark miał. *Gor. Wl. K* 4 *b.* Mieli warch na nią. *Leop. Marc.* 14, 6. Teraz iuż się otworzyście miecesz na samę Rzpltą, na nasze masz wark kościoły. *Nag. Cyc.* 12. Zkąd oni takim wreią na się warchem? *Pot. Arg.* 751, *Rey Pst. Tt* 3. Rurałowi iuż było warch na chłopięta. *Glicz. Wych. F.* 1. - §. Opoka, u kuźniaków warch. *Torz. sk.* 201, Felsstein. WARKA, - i, *ż.*, miasto nad Pilicą, sławne zwycięztwem Czarneckiego nad Szwedami. *Dyk. G.* 3, 178; eine Stadt; *ob.* Warecki, Waracki. WARKAĆ, *ob.* Warczyć. WARKLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, mruczliwość, kłótliwość; Knurrigkeit, Zankſucht; *Rs.* ворчливость, ворклúвость, мятéжливость, забïячество. WARKLIWY, WARCHLIWY, WARCZYWY, WARCHOTLIWY, WARCHOTNY, WARCHOLNY, - a, - e, warczący, wark wydawaiący, mruczący, gnurrend. Psi warczywi. *Zebr. Ow.* 286. - *simil.* Warkliwym czarnych chmur zawrotem Trzaśnie zadźdżony Jowisz witym z ognia grotem. *Nar. Dz.* 3, 188; *Zab.* 12, 241. Co mi ztąd idzie, że Jowisz ponury Warkliwym codzień praży ogniem z chmury. *Zab.* 9, 55 *Zabł.* - 2) niezgodny, przykry, kłótliwy, swarliwy; *Rg.* vargliv, vartgliv *inconstans*, *humorista*; *Vd.* vertazh, nepokoin, nemirn; *Rs.* ворклѝвый, ворчалѝвый; *Ec.* мятéжливый, мятéжникъ, любобмятежникъ; unfreundlich, zänkiſch. Narody Słowiańskie skłonnieysze zawżdy były do zwad i woyny, za powodem i własnością niełaskawego nieba i warchliwego Saturnusa, któremu te krainy podległy. *Stryik.* 89. Pomorzanie sobie książę iedno potężne i warchotliwe za pana obrali. *Krom.* 82. Warcholny nie ma czasu wesołego, Zawżdy w kłopocie plecie się myśl iego. *Rey Zw.* 227 *b.* Lepszy cnotliwy a spokoyny żywot, niźli warchotny, a zewsząd zatrudniony. *Rey Zw.* 78. Wilk warchotliwy. *Papr. Kol. T.* Warcholne bydło. *Rey Zw.* 227 *b.*

WARGOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt warg, *Rs.* губѝстый, гýбчатый, lefzenartig. WARGOWY. - a, - e, od wargi, Lippen:, Lefzen:; *Rs.* гýбный.

WARKNĄĆ, *ob.* Warczyć.

WARKOCZ, - a, *m.*, WARKOCZYK, - a, *m.*, *dem.*, *Bh.* leljk, lelíček, culjk, culíček, tuljk; (*Bh.* wrkoč czupryna, czub); *Sr.* 2. zop, zopik; *Crn.* kita (*ob.* kita; *Crn.* ferkôzel, = kędzior, *Crn.* ferkôzam, = kędzierzę; *Crn.* ferkôzor, = fryzer); *Vd.* zhita, kita, lasnopleftiza, opletele, sdraga; (*Vd.* Varkounèza, = Św. Wiktoryi Święto); *Cro.* kechka; *Sla.* kika, percsin; *Rs.* коса, косѝчка, *cf.* kosa); włosy spleciono, plot, der Haarzopf. *Zrn. Pst.* 3, 536; osobliwie kobieoy plot na głowie, der Weiberzopf. Wieśniaczki w Jnflanciech zawicia żadnego na głowie nie maią; ale splotszy warkocz w koło głowy okręcaią. *Gwag.* 415. Warkocz rozpuszczony, rozczesany, *ob.* Kosa. Warkocz Berenicy, konstellacya na niebie. *Zab.* 7, 178. - *translat.* Warkocze czyli garści włókna lnianego lub konopnego. *Przędz.* 31; Flachszöpfe, Hanfzöpfe. - *aliter*: Gdy wiatr dobry ku górze, aby flisi do góry żagiel i za warkocz i za traref ciągnęli, i one zaburtowali i zahalzowali. *Haur. Ek.* 174; za czub, za czuprynę). - §. *fig. metonym.* warkocz, = podwika, biała płeć, das schöne Geschlecht. Taka siła w miłości, taka moc w warkoczu! *Pot. Arg.* 706. Dziewczęcia gdy pilnuię, swych nie strzegę oczu, Zostałem rymodzieiem, zgoła po warkoczu. *Zimor. Siel.* 140, cf. po kądzieli). **WARKOCZOWĘŻE siostry, iędze piekielne, Eumenides, miasto warkoczów maiące głowy wężami porosłe. *Otw. Ow.* 247; ſchlangenzöpfig. WARKOCZOWY, - a, - e, od warkocza, Zopf:, *Bh.* lelícnj; *Rs.* косяный.

WARKOTAĆ przeciw komu, odwarkać, szemrać, *mussare. Mącz.*, widerbelfern. (*Ross.* ворковать, gruchotać iak gołąb').

WARLI, *ob.* Wrzeć.

WARMIIA, - ii, *ż.*, księstwo i biskupstwo Pruskie, od Warma, xięcia Pruskiego, syna Wedemunta, nazwane. *Biel.* 46, *Stryk.* 46; Ermeland. (*Cro.* Varmegya, grossia, knezia, = krabstwo). WARMIAK, lepiey WARMIEŃCZYK, - a, *m.*, z Warmii rodem, ein Ermeländer. W ziemi Łukowskiey zbiory bogate lnów przez Warmiaków zaprowadzone. *Przedz.* 5. WARMIEŃSKI, - a, - ie, do Warmii należący, Ermländiſch, von Ermland. Biskupstwo Warmieńskie Hozyuszem i Kromerem sławne. *Stryik.* 46. Różne pisma *X. B. W.*, to iest, Xcia Biskupa Warmieńskiego, *Krasickiego*.

WARNA, - y, *ż.*, miasto Turcyi Europeyskiey, pod którą 1444 Władysław Jagiellończyk w bitwie poległ. *Dyk. G.* 3, 178; die Stadt Warna in der Europ. Türkey.

WARNIA, - i, *ż.*, w *Gernict.*, mieysce schronienia dla pracuiących w kopalni gorników wystawione, chcąc ich ubezpieczyć od razów prochem wysadzoney skały. *Mier. Mscr.*, die Bühne, Schutzbühne der Bergleute. 2) *Herald.* Warnia, *herb*, rak czerwony w polu białym głową na dół; nad hełmem pół takiego raka. *Kurop.* 3, 54, ein gewiſſes Wappen.

WARNY, - a, - e, od waru, Sud:, Brau:, *Bh.* warný, wárečný; *Rs.* вáрный. *Bh.* wárečný dům, maiący wolność warzenia piwa; warnebo platiti czopowe).

WAROWAĆ *cz. ndk.*, (*Bh.* warowati uchodzić; *Crn.* varuvati, varijem *custodire*, *cauere*; *Vd.* varovat, varuvati, varjem, variti *custodire*, *defendere*, *Vd.* savaruvati, obvaruvati, dovaruvati, dovariti, = zachować; *Cro.* varuvati *custodire*, *seruare*, *obseruare*, virosztújem *custodio*; *Dl.* varovati; *Rg.* varovati *custodire*; *Rs.* варить кого uprzedzać kogo; *cf.* Nieders. wahren, Ottfried. uuara, *Jsidor* uueran, *Ulphilas* wardjan, *Gall.* guarder, *Angl.* to ware, beware, *Suec.* beware, *viwe nostrum* Wara!); warować, strzycić, chronić, dla ochrony opatrywać, *Ger.* verwahren, gehörig verſehen; *Bh.* zpewniti. Gdy nasi obóz warowali, oni wypadli z lasu. *Warg. Cez.* 102; fortyfikowali). Ku miastu się przybliżył, obóz warował. *Warg. Cez.* 43. Waruią granic swoich, abo lasy zapuszczaiąc, abo mury stanowiąc, abo przekopy czyniąc, abo zamki i fortece stanowiąc. *Star. Woy. A* 3. Kosmatemi kożuchy grzbiety swe waruią. *Pasz. Dz.* 15. - §. Warować, pilnować, strzec, bewahren, behüten, hüten. Każdy powinien swóy ogień tak warować, iakoby się szkoda nie stała. *Szczerb. Sax.* 299. Rycerze łaską bozką warowani Tak wiele ziemi i morza przebyli. *P. Kch. J.* 7; zachowani, strzeżeni, beschützt). - Warować od czego, pilnować od czego, vor etwas

was bewahren. - *similiter*: Pan krzyża od swoich niewaruie, chociaż ich do pewnego kresu forytuie. *Gil. Pst.* 267 *b*; nie wstrzymuie go od nich; dopuszcza na nich ucierpienia). - Waruy! Waruy się, = wara by nie! (*Boh.* waru, warůg, strzeż się, hüthe dich! Jeśli ci szczęście sprzyia, waruy się nadymać. *Min. Aus.* 43. Waruy, byś nic przykro nie mówił przeciw Jakubowi. *Leop. Genes.* 31, 24. Czegobyś nie chciał, aby tobie czyniono, waruy byś tego drugiemu nie czynił. *Leop. Tob.* 4, 16. Jdź precz odemnie, a waruy użrzeć więcéy twarzy méy. *Leop. Ex.* 10. - *Recipr.* warować się czego, = wiarować się, strzec się czego, (cf uwiarować). *Bh.* warowati se; *Slo.* warugi se; *Sr.* 1. warnuwu so; *Vd.* se varuvat; *Bs.* varovatise; *Rg.* vàrovatise, uklonittise, (cf. ukłonić); *Sla.* pazitise; sich wovor hüthen, in Acht nehmen. Piasta dobrzy miłowali, zli się warowali. *Krom.* 49. Wiarować się ma ociec każdy, aby iakiemu wagusowi nie zlecał syna. *Glicz. Wych. L* 8 *b.* - §. *Jurid.* warować, gwarować, zapewniać, zabezpieczać, *Vd.* perrezhi, dovoliti, dobru stati, Gewähr leisten, verbürgen, zusichern. Wszelkich religii wolność podług ustaw kraiowych, waruiemy *Gaz. Nar.* 1, 154, *Konstyt.* 3go *Maia*. Warowanie okrętów, *assurance*, kontrakt warowny między kupcem i warownikiem, nayczęściey towarzystwem waruiącym, które kilka od sta biorąc zysku, obowięzuie się kupcowi nagrodzić, wszystkie szkody, ktoreby okręt poniosł w żegludze. *Wyrw. G.* 314, die Schiffsassekuranz. Waruię co komu, ewikcyą na się przyymuię, *vicinum* rękoymią daię. *Cn. Th.* 1224. Waruię co sobie, gwaruię, ewikcyę biorę od kogo, *caueo mihi*, wymawiam sobie. *Farr.*; *Boh.* wyminiti, wyměnowati, wybraditi; *Vd.* vunsvetuvati, vunsveti, vunsjemati, vundinjati, vunspogoduvati, vjetuvati, povdinjati, vdinjati, pogoduvati, preddershati, napreisadershati, predhraniti; ich bedinge mir aus, behalte mir vor. Sobie warowany, *Rs.* зaвѣтный. - 2) Warować, wartować, Wache halten. Warować, albo zostać się na warunek, zowie się, gdy inni flisi holuią, a ieden albo dwóch zostaie się na statku do lasek. *Mag. Mskr.* *Venator.* pies waruie, leżąc na brzuchu pilnuie, upatruie (*disting.* wartuie), der Hund duckt sich nieder und lauert. Pies legawy pewnym znakiem okazuie ptasznikowi, że się przed nim w blizkości znayduie ptastwo; pospolicie się potym kładzie i iako mówią waruie. *Kluk. Zw.* 2, 339. Szarmantka umiała służyć, tańcować, warować i szczekać. *Mon.* 67, 140. Wie pies co: waruy! *Pot. Arg.* 638, każdy zna swoie rzemiosło). WAROWNIA, - i, *ż.*, co rzecz iaką waruie, twierdzi, wzmacnia, mieysce warowne, Befestigung, Veste, Festung, *Bh.* zpewnění; (*Crn.* varstvu *custodia*, *Vd.* varstvu, obvarstvu, obvarishtvu, = ochrona, straż; *Vd.* varass, = miasto; *Cro.* várass, várassecz, = miasto, miasteczko; *Hg.* vaar vár *arx*, város, = miasto; *Sla.* vàrosh *urbs*). Warownia i okrętów, i Greckiéy młodzieży, Z tak wielką dźwignion pracą, mur zwalony leży. *Dmoch. Jl.* 2, 41. Częste były zapasy o granicę swobod, ale nie o warownią i opiekę prawa. *Czack. pr.* 108. WAROWNIK, - a, *m.*, isciec, który drugiemu co waruie, ewikcyą mu daie, der Gewährsmann, Gewährleister; (*Vd.* varih, varh, varuvauz, obvaruvauz, = stróż, obrońca, zachowywacz, *Sr.* 1. zwarnuwar, *f.* zwarnuwarka ochraniacz). *Manceps*, warownik, który przedawszy imienie, zapisuie się pod pewnym zakładem warować, to iest, wyswiebodzić. *Mącz.* Warownik okrętów kupieckich. *Wyr. G.* 314. WAROWNY, WAROWITY, - a, - e, WAROWNIE *adv.*, opatrzony, umocowany, wohl verwahrt, befestigt; *Bh.* hrazený (cf. grodzony, grod); (*Crn.* varn, = ostróżny, *Crn.* navarn, = niebezpieczny; *Vd.* varn, varliu, = ostróżny, *Vd.* varnost, varlivost, = ostróżność, *Vd.* navarn, nevarn, nevarnliu, = niebezpieczny, *Vd.* nevarnost, = niebezpieczeństwo; *Rg.* varovni *vafer*); *Ec.* благоогра́дный, благозабра́льный, благостѣнный. Rozumie być iuż bezpiecznym, uszedłszy na mieysce iakie warowite, *Star. Ryc.* 46. Warowne miasta, zamki. - §. warowny *actiu.*, waruiący, zabezpieczaiący, Gewährs-, Gewähr leistend, bürgend. Kontrakt warowny między kupcem i warownikiem o zabezpieczenie okrętu. *Wyrw. Geo.* 314, Assecuranzcontract. Konrad Łowicz przywileiem warownym wiecznie arcybiskupowi Gnieznieńskiemu darował. *Krom.* 240. Warownie, z warunkiem urzędownym, urzędownie, unter Gewährleistung. *Cn. Th.* 1224. - §. *Passiue*: warowny, podług warunku, nach der Gewähr, der Gewähr entsprechend. Towary zgniłe i niewarunkowe za świeże i warowne udaie. *Klon. Wor.* 67. Za Zygmunta monety się było wiele niewarownéy namnożyło. *Stryik.* 707. Jeśli Arabowie na znak przysięgi szczerości chléb z solą iedząc zmarszczą się, tedy coś myślą niewarownego. *Warg. Radz.* 118. - *aliter*: Warowny, strzegący się, ostróżny, baczny, behutsam, vorsichtig. Ś. Katarzyna grzechów się naywarowniéy strzegła. *Bals. Sw.* 2, 609.

WARPA, - y, *ż.*, *w górnictwie*: warpa u dołu, ziemia, którą z dołu na wierzch wyrzucono, która około niego pagórek czyni. *Os. Zel.* 87, der um eine Grube herum aufgeschüttete Erdhügel.

WARSTA, - y, *ż.*, WARSZTA, WARSZTWA, (*Bh.* wrstwa rzęd ziemny, gatunek; *Crn.* vèrsta *ordo*, *versus*, *Crn.* vershaj, nasad, = warsta; *Vd.* versta, = rzęd, liniia, wiersz, ciąg, przestrzeń, mila; *Vd.* verstiti, verstuvati, poverstiti, = liniiować, uporządkować; *Vd.* pokład, stavishe shihta, raunanje, rudavshe, = warsta; *Cro.* vërszt *conditio*, *ratio*, *status*, verszt *series*, versnyák, = rówiennik; *Dal.* varsst *conditio*, *status*; *Rg.* vàrsta *qualitas*, gatunek; *Rg.* varsnik *coaetaneus*, iednovarstan *coaequalis*; *Rag.* drugovarstni, innovarstni *heterogen*; *Rg.* izvàrstan *egregius*; *Bs.* varsta, versta, vrrista *status*, *conditio*, *genus*, *species*, vrrista *lira*, *sulcus*, vrrista, tràk *linia*; *Bs.* vrrisnik *coaetaneus*; *Ec.* верстà *quinta pars milliaris*, *stadium*, *iugerum*, вóзрастъ wzrost; *Ec.* верста stopień wieku czyiego; верстаю, разчиняю, учиняю rozrządzić, rozszykować; *Rs.* верста mila, верстать, сверстàть, сверстывать równać, zrównać, сверстыванïе zrównanie, поверстàть, поверстывать porównać, поверстный na warsty podzielony, уверстать, уверстывать urównać, уверстка, уверстыванïе urównanie, свéрстный równowieki, свéрстникъ, *f.* сверстница rówiennik, rówiennica); warsta czego, rzęd czego, ordynek, szychta, die Schicht, die Lage, das Lager, das Flöß; *Rs.* слóй (*ob.* słóy, *ob.* złożyć), полоса, полоско, полосочка (*ob.* płosy), кряжъ, кряжикъ, кряжище (cf.

krąg), зpycb. Warsztwa, ułożenie porządne w iakim-kolwiek kierunku, czyli to gatunków ſkał, czyli też ziem, kamieni, lub kruszców, na wzaiem i w niewielkiey odległości przedzielaiących się; ztąd mówimy: warsztwa ſkaliſta, kruszcowa, kamieniſta. *Mier. Mscr.* Warszta rudy kamienney, plaskur. *Os. Zel.* 80. Szychta w murowaniu, warszta sadzonych cegieł. *Mag. Mſkr.* Warszty w drzewach, pierścienie, znaki wewnątrz pod korą w koło idące, po których lata drzewa miarkuią, Jahrzirkel, Jahrwuchs, Jahre eines Baums, die Ringe in dem Holze. Drzewo ma warſty roczne, okrągłe, oddzielaiące się iedna od drugiey pęcherzykami. *Botan.* 15. Drzewa przykładaniem się corocznym łyka i warſtew drzewnych grubieią. *ib.* 88, *Kluk. Rosl.* 2, 5. Warsztami, rzędami, szychtami, ławami, *Vd.* po redi, po shihtah, (*Vd.* poverſti, = porządkiem, koleią, lagenweiſe, ſchichtenweiſe. Warſta tego, warſta owego, raz to raz owo przekładaiąc *pr. et fig.* eine Schicht von dem, eine Schicht von jenem. Naymocnieysza będzie grobla, kiedy się sypie warsztą ziemi, i warsztą wapna, aż póki nie będzie miała na łokieć wysokości. *Switk. bud.* 403. Potrawę iakową robiąc z rozmaitą zaprawą, mięszasz onę przekładaiąc na warszty, raz mięso lub iarzynę, znowu korzeniami przesypuiąc. *Wiel. Kuch.* 433. Tu w tey księdze będzie warſtą tego, warſtą owego. *Gor. Sen.* 396; przeplatane, durch einander. - §*. *transl.* warszta, ſtopień, die Stufe, die Staffel. Jm z wyższey swych fortun spadniesz warsztwy, Zadnemi się już nie dźwigniesz lekarſtwy. *Zab.* 15, 265. 2) *Werszt, Werſta, eine Meile, Werſte. Werſta, mila Włoſka. *Bud. Ap.* 21, 16. Pięć wersztów się w Polſkiey mili zamyka. *Gwag.* 474. *Worſtwa Ruſka, 80 na jeden gradus. *Chmiel.* 1, 167. WARSTWANY, - a, - e, warſtami idący, Schichten=, Lagen=, Reihen=. Górzyſtość warſtwiana, Flötzgebirge, z wielorakich warſtw w różnych kierunkach ułożona. *Mierosz. Mſk.*

WARSTAT, WARSZTAT, - u, *m.*, WARSZTACIK, - u, *m. dem.*, z *Niem.* die Werkſtatt; *Bh.* djlnice, djlna (cf. działać, dzieło); *Slo.* werſſtat, mywné, djlna; *Sr.* 1. hantwarſka dźewancza; *Vd.* dellarka, berckſtatt; *Crn.* delovnishe; *Cro.* delovnicza, duchan, ſtaczún; *Dl.* dilovnicza; *Bs.* ſtacjun; *Rg.* djegljaóniza; *Rs.* верстáкъ, мастеровая, мастерскáя, рукодѣльня, (*ob.* rękodzielnia); *Ec.* дѣлателище, лавка; robotnia, mieysce w którym rzemieślnicy pracuią; i także ſtół etc., na którym pracuią, die Werkbank, der Werktiſch. Warsztat ſtolarſki. *Jak. Art.* 2, 288; ſtolarnia, *Rs.* столярна; ślosarſki, ślosarnia, *Ross.* слéсарная; garncarſki, garncarnia; *Vd.* lonzharniza, lonzharishe, piſkrarishe; Warsztat szewſki, szewcarnia, *Bh.* werpánek. Wszyſtkie kunszta i rzemiosła potrzebuią na różne swoie warsztaty iakiegoś zabudowania. *Jak. Art.* 3, 100. W każdym rzemieśle powinny być przy warsztacie dobre i sprawne naczynia. *Haur Sk.* 47. Naprawa warsztacików. *Perz. Lek.* 319. Warsztat koszokopników, liczba kozłów umiarkowana do każdego gatunku wiązek. *Jak. Art.* 1, 372; Schanzgräberwerkſtatt. Tkacki warsztat, der Weberſtuhl. *Włod.*; *Bh.* poſtaw, (*cf.* poſtaw); *Ec.* поставъ, орудïе ткательное; *Rs.* станъ, станóкъ. Warsztat ſklarſki w hucie, n. p. Ten piec huciany tylko na sześć ieſt warſtatów, a móy piec na ośm. *Torz. ſk.* 119. Okrętowy warsztat, *Vd.* ladjalishe, brodishe, ladje delaunu meſtu, die Schiffswerfte. Warsztaty morſkie znaczną liczbę różnych rzemieślników, nad budową okrętów pracuiących, zatrudniaią. *N. Pam.* 12, 285. Warsztat u magli, który bywa dębowy. *Kluk. Rosl.* 2, 161; ſkrzynia maglowa, der Mangelkaſten. - §. *transl. fig.* warsztat, rzemiosło, cech, Werkſtatt, Handwerk, Profeſſion, Gewerbe, Innung, Zunft. Co siedzą nad warsztatem do oraczey pracy nie sposobni. *Jabł. Tel.* 171. Filozofowie warſtatów nie mieli, Przedsię w bogactwach i w sławie słynęli. *Rey Zw.* 221. O warſtat naytrudniey, co na nim sławę kuią. *Rey Zw.* 74 *b.* Dom iego był szczodrobliwości warſtat. *Warg. Wal.* 144. Wiadomo całemu światu, Jakiego lis ieſt warſtatu, Jak się układa, iak liże. *Kniaz. P.* 3, 130. Do liczby światowych należą łakomcy, lichwnicy, i insi tego warsztatu ludzie. *Zrn. Pſt.* 2, 387, téy kuźni, téy mynicy, von dem Schlage. WARSZTATNIK, - a, *m.*, rzemieślnik, *Cro.* ſtaczún; *Bosn.* ſtacjunar; ein Handwerker. Kolbert, bardziey warsztatnik niż miniſter, więcey fabrykant, niż człowiek do rządów państwa wchodzący. *Wyrw. G.* 312. WARSZSTATNICZKA, - i, *ż.*, warsztatem się bawiąca, *Bs.* ſtacjunariça, die Handwerkerinn, Werkſtätterinn. Nie godzi się w mamki brać głupich, albo też układnych, t. i. swowolnych, iako są szwaczki, praczki, haſtarki, prządki, i insze takowe warsztatniczki. *Sien.* 465, *Spicz.* 185. WARSZTATNY, WARSZTATOWY, - a, - e, do warsztatu należący, Werkſtäte=. Warsztatne rzemiosło, *artificium mechanicum. Mącz.* Warsztatowe pończochy, z warsztatu tkaczego, nie na drótach robione, lecz tkane gewirkte Strümpfe

WARSZAWA, *WARSZEWA, WERSZEWA, - y, *ż.*, *Gall.* Varsovie, Warſchau, *Rs.* варшáва, *Lat. Varsovia*, miaſto ſtołeczne Księſtwa Mazowieckiego i całego Króleſtwa Polſkiego; rezydencya królów, począwszy od Zygmunta III. *Dyk. G.* 3, 178. Warszawa, od Warsza, Warcisława, imienia używanego u Słowian. Zatém Warszawa, *Warsewa, *Warszowa, (iak czytamy w ſtarych pismach), wieś Warsza, Warszowa wieś. Wnosić można, iż ów Warsz, który 1279 był kasztelanem Krakowſkim, abo ociec iego, musieli założyć Warszawę. *Pam. Warsz.* 2, 251 *Albertr.* Płynąć do *Warszewy. *Klon. Fl. E* 2 *b* Lwów ociec, Warszawa matka, Lublin ieſt sioſtra tobie, co masz w mieszku. *Bratk. P.* 2. Gdy się pytasz, za coby tak droga robota iaka była, nie inaczey odpowiedzą, ieno iż to Warszawa. *Mon.* 65, 452. Słyszę, że to tam miaſteczko cudnieysze, niż nasza Werszewka. *Falib. L.* WARSZAWIANIN, - a, *m.*, z Warszawy rodowity, der Warſchauer. Sposób życia prawdziwych Warszawianów. *Teatr* 22, 17. - z przyganą zgrubiale: WARSZAWIAK; n. p. Te Warszawiaki, że się maią dobrze, to wyżey nos noszą, iak pan drugi. *Teatr* 52 *c*, 38. WARSZAWIANKA, - i, *ż.*, kobieta z Warszawy, die Warſchauerinn. WARSZAWSKI, *WARSZEWSKI, - a, - ie, do Warszawy należący, Warſchauer=, Warſchauiſch, von Warſchau. *Warszewſki grod. *Groch. W.* 467. Staroſtwo Warszawſkie. *Dyk. G.* 3, 180. Towarzyſtwo Warszawſkie Przyiaciół Nauk.

WART, - u, *m.*, zakręt głównego nurtu rzéki; (*Cro.* vertilo *vertigo*; *Rg.* varteniza *turboigneus. Rg.* vart, = ogród *ob.* wirydarz); die Krümmung des Hauptſtrohmes eines Fluſſes. Nurt krzywy i gościniec główny, Gdzie ma iść

szkuta i dubas warowny, Wartem nazywa rotman. *Klon. Fl. E* 3 *b.* Śluza zowie się wart i sama głębizna Wisły, albo iakiéy rzéki. *Haur Zk.* 174. Lepiéy się tobie na piasek wywinąć, Niż wartem płynąć. *ib. E* 3. - §. *fig.* Proftym i nieśmiałym posłom wszyftkie warty pani praktyka ubiega. *Orzech. Qu.* 19; ścieszki, drogi, sposoby, **Wege, Stege, Auswege, Mittel.**

WART, - u, *m.*, wartość, **der Werth. Uczyniwszy porównanie wartu dóbr z długami, znayduie, iż ieft z czego zapłacić. *Węg. Mar.* 3, 176. WART, - a, - e, *adv.* warto; *Crn.* urędn, *s* godny; *Vd.* uredin, sasluhen; *Cro.* vréden; *Bs.* vrjedan, varftan, (cf. warfta); *Sla.* vridan, dôftojan; *Ulphil.* wairths, *Suec.* wärd, *Angl.* worth, *Germ.* **werth**; wart tyle, *s* ftoiący za tyle, ważący tyle, **so viel werth**; *Slo.* **hoden**, (*ob.* godny); *Sr.* 2. **winowati**, (*ob.* winny); *Rs.* достойный, (*ob.* doftoyny); Koń ten wart fto czerwonych złotych. *Tr.* - Wart czego, godny czego, zasługuiący na co, *Compar.* wartnieyszy, **etwas werth, würdig, verdienend.** Nieszczęśliwy każdy wart użalenia. *Teatr* 46 *b*, 71. Wart większey kary. *Teatr* 54 *c*, *D* 2. Wartnieyszy ftokroć u mnie ten wiecznego losu, I nigdy nie przetrwałéy w umysłach pamięci, Kto pilen łagodnego przyrodzenia głosu W ścisły nit osadza rozhukane chęci. *Zab.* 11, 44 *Zabł.*, *Ec.* достойнствуюся, *Gr.* ἀξιόομαι, *dignus censeor.* Zaniedbywać ftarych przyiaciół dla znikomego blafku nowego szczęścia, ieft to dać poznać z siebie, że się nie warto swoiego szczęścia. *Mon.* 71, 24, że nie zasługuiemy na nie, **daß man es nicht werth ist.** Nic wart, nikczemny, niepożyteczny, nic po tym. *Cn. Ad.* 551; *Vd.* sanizhen, nizhoun, sa nizh). W zwycięftwie nawet niczego nie warci, chełpliwie na popis wyieżdżaią, a przygoda i dobrym nie mało sławy uszczerbia. *Pilch. Sall.* 210. Oh oh! to djabła warto! *Teatr* 7 *d*, 11; *Ross.* негодиться. (*Cro.* valyà *operae pretium*).

WARTA, - y, *ż.*, ftraż, (*ob.* Wara!) **die Wache, Schildwache**; *Bh. et Slo.* **warta**; (*Hg.* várta *specula, propugnaculum*); *Sr.* 1. *et* 2. **wacha**; *Crn.* varftvu; *Vd.* vahta, varvanje, ftrasha, varftvu; *Cro.* veruftvanie; *Sla.* opaza; *Rs.* караулъ, караульной, караульщикъ, часовой, часы, (*ob.* czas), приминъ. Warta, ftraż, większa lub mnieysza liczba żołnierzy pilnuiących mieysca iakiego od doby do doby. *Jak. Art.* 3, 317, *et* 3, 321. Nie trzeba warty, nie trzeba szyłwachu, Byś był prózen zawsze ftrachu. *Susz. Pieś.* 3ᶜ *B* 2 *b.* Areszt mi dano, warty przy mnie osadzono. *Teatr* 44, 87. Warta ftraszna z gołemi koło drzwi mieczami; Piką gęftą opasan pałac, iak lasami. *Jabł. Tel.* 31; *ob.* Wartować. 2) WARTA, rzéka w Polszcze. *Wyrw. G.* 21, *Biel.* 3, **ein Fluß in Polen.**

1) WARTAĆ *Neutr. ndk.*, Wartować *kontyn.*; *sed diftinguas*: Wartować 1 *et* 2), wart być, ftać za co, godnym być, *Crn.* vailati, velam, (cf. *Lat.* valere); *Vd.* velati, telkai velati; *Bs.* vagljati, vriedno bitti; *Cro.* vályati, válym; **werth seyn, würdig seyn.** Funt szterlingów złotych Polfkich 40 wartuie. *Oftr. Pr. Kr.* 1, 80. Bodayżem tego wartał. *Teatr* 43 *b*, 86. Ten będzie wartał nay-większey całego narodu wdzięczności, kto ... *Koll.* 1, 11.

2) WARTAĆ *cz. ndk.*, *Boh.* **wrtěti, wrtati, wrtiti**; *Cro.* vértim, vertelszem; *Bs.* vartiti, vrrititi, obrachjati; *Rg.* vartjetti; *Rs.* ворочать, воротить, ворохнуть, *Lat.* versare, vertere, *confer. etym.* wracać, wrócić, wiercić, wrota); *s* obracać, **umdrehen, umrühren, herumrührend bewegen.** Wartać wrzecionem. *Cn. Th.* 1224; *Rg.* vartitti vretênom; **die Spindel drehen.** - *Recipr.* WARTAĆ się, obracać się, kręcić się, uwiiać się, fertać się, (*ob.* fartyczny); *Crn.* ferkam; *Vind.* se vurtiti, (cf. fruczka); *Cro.* verfsimsze; *Rg.* vartjettise varchjettise; *pr. et tr.*, *cf. Lat.* versari; **sich umdrehen, herum drehen, bewegen, kreisen.** Już w żyłach krwi mało się warta. *Koch. Roż.* 111. Mało się tego gnoiu po Polszcze warta, względem iak tego wiele było, gdy na pańftwo naftąpił. *Birk. Zyg.* 15. Ludzki ród (mówi Deukalion do Pirry), warta się między dwoykiem nami, *reftat. Zebr. Ow.* 12. Lud nasz wszyftek co przednieyszy poległ, i tylko się na kęs ieszcze mały warta. *Biel.* 262. WARTACZKA, WARTAŁKA, WARTOŁKA, - i, *ż.*, (*Boh.* **wrtadlo, wrtedko**, *s* świderek, **wratidlo** wał tkacki; *Sr.* 1. **wiertawka** obrót; *Cro.* vertilo *vertigus*; *Crn.* vertávnek, *s* wiercący, obracaiący; *Rg.* vartilaz *rotator*; *Bs.* vratilo od krosan *subio del telaro*; *Bs.* prescjagl, presegljen, (cf. przęsło), *spondylus*; *Vd.* spuela, spuva, koshiel, *Crn.* presilza; *Cro.* preseniz, presil; *Rs.* веретеница, (воротило wał wiatrakowy); **der Wirbel einer Spindel, der Spinnwirbel.** *Spondylus* wartaczka albo wartałka, iak niektórzy zowią, paciorek zwłaszcza który niewiafty kładą na wrzeciono, aby lepiey wartało. *Mącz.*, cf. wiiadło). - §. Wartałki, któremi dzieci się zabawiaią, kręty bieg przez zapęd nadany od sznura lub od palców czas nieiaki zachowuią. *Rog. Doś.* 3, 459; **Kreisel, Dreher, Drehling,** *cf.* fryga, fruczka, cyga; *Slo.* **bracádlo**; *Bh.* **brcádlo, Csamrha**; *Sr.* 1. **wercjawka, krajzel, wabjanicza**; *Crn.* fertavka; *Bs.* zvark, zvrrik, kojim se djeça igraiu; *Rg.* varténiza, vartécka, zvark, obartacich, prescjagl, prescgljen; *Rs.* вертушка, волчекъ, кубаръ, кубарикъ, юла. Dzieci wartołką furtaią. *Trotz.* 2, 5759. - §. *fig.* Żona zła w domu ieft wartałką, któréy brzęczenie śpiącemu chyba słyszeć się nie da. *Teatr* 49 *d*, 27, **Brummkreisel**, *Rs.* болтишка.

*WARTERZ, - a, *m.*, ftróż, z *Niem.* **der Wärter**, wartownik, (*ob.* Wara!) **der Wächter**; *Slo* **wartyř**; *Sr.* 1. **wachař, wachtař**; *Crn.* varh; *Vd.* vachtar, vahter, varih, varh; *Cro.* vardér, virósztor). Przez te dwa woyfka trudno się inaczey przebić masz, ieśliże cnota, rozum a boiaźń boża nie będą warterzmi około ciebie. *Rey Zw.* 126 *b.* Tuż za swawolą warterzem biega niedoftatek, Ten gdy się kto zatoczy, powali oftatek. *Rey Wiz.* 101 *b.*

WARTKI, - a, - ie, - o *adverb.*, (*Bh.* **wrtkawý**, wahaiący się, **wrtem** na fkinienie; *Vd.* vertlivu *mutabilis*; *Rog.* vartiv *circumagibilis*; *Bs.* vertiui, vrritivi, vartivi, koji se lasno vrriti, koji se mosge vrrititi, *volubilis*; (*Bs.* varli, vrrio *ferox*, *ftrenuus*, *ob.* wrzący); *Ross.* вертκій, вертливый, вертляный, каткій; wartaiący się, obracaiący, kręcący, obrotny, zwinny, rzefki, **sich drehend, wendend, gewandt, schnell, rasch, behend.** Wrzeciono wartkie, u prządek, które się długo kręci, gdy nim parta. *Mag. Mfkr.* Tam między pniami wartki ftrużek płynie. *Zab.* 9, 16. Fregata letka, wartka, obrotna. *Pot. Arg.* 691. Wozów Olimpfkich wartkie koła. *Hor.* 1, 6 *Nar.*, *feruidae rotae*). Chłopiec tak wartki, iż na końcu śpilki angleza wywiiać potrafi. *Teatr* 28 *b*, 9. Po drze-

wie ptaſtwo igra sobie wartkie. *Klon. Fl. B.* Dościgł go
wartki Aiax. *Hor.* 1, 82 *Nar.* Strzelali do siebie dosyć
wartko. *Warg. Radz.* 320. Sprawniąc cukier piżmowy,
trzeba się wartko mieć, prędkim mieszaniem. *Sien.* 528,
żywo). Wartkim piechurom nieprzyiaciela pokonanego na
dobitkę dawali. *Pilch. Sall.* 221. Umysł zuchwały, wartki,
nie ſtały, każdą rzecz kształtnie barwić umiał. *Pilch. Sall.*
9. Wartkim się w niebo aż umysłem wdzieraią. *Hor.* 1;
131. *Nar.* - *WARTKONOGI koń. *Zebr. Ow.* 358; (*confer*
Wiatronogi), ſchnellfüßig. WARTKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.*
wrtkawoſt wahanie się, odmienność; *Rag.* vartgna *indu-
ſtria*), zwinność, obrótność, die Schnelligkeit, Raſchheit,
Geſchwindigkeit; *Rs.* вёрткосmь, вертлявосmь; Ciała
po zmartwychwſtaniu będą miały naywiększą chybkość abo
wartkość, bo nie będą miały tego ciężaru, iako teraz; ale
iak dusza będzie chciała, tak ciałem będzie ruszać. *Karnk.
Kat.* 92.

WARTMAN, - a, *m.*, rotman, który iedzie przed ſtatkiem
naładowanym, ſkazuiąc, kędy ma płynąć. *Dudz.* 67, wa-
tman. *Cn. Th.* 935; der Lothsmann, Lotſe.

WARTNY, - a, - e, wartem płynący, dahin ſtröhmend.
Rok za rokiem wartnym potokiem Upływa, zawsze w bie-
dzie. *Zab.* 11, 239 *Zabł.* - *§. Kreuza, człowiek *wartny,
wywartował Hrehora nieiakiego metropolitę. *Obr.* 53. ??
WARTOGŁÓW, - a, *m.*, WARTOGŁOWIEC, - wca,
m., WARTOŁEB, - łba, *m.*, mózgowiec, wichrowata
głowa, ein unruhiger Wirrkopf, Schwindelkopf, Rappelkopf;
Boh. ſſwjdljk, ſſwihák; *Crn.* vertoglavz; *Vd.* vertoglavez,
omiljavez, vertazh, vertesh, svertievar, smotuvauz, smie-
shuvauz; *Rg.* vartoglavaz; *Cro.* vertoglàv; *Lat.* vertigino-
sus). Są tacy wartogłowowie, którzy wjechawszy w dom
uczciwy, opiwszy się, zwady zaczynaią. *Star. Ref.* 68.
Gdzie większe zamięszania, iak gdzie wartogłowowie rzą-
dzą! *W. Pſt. W.* 2, 344. Wartogłowiec. *Teatr* 28 *b*, 38.
Ten młody wartogłów omyli się w nadzieiach. *ib.* 28 *b*,
127, *Mon.* 75, 591. Ja tego nie tak wam, zacnym oso-
bom, iako niektórym wartogłowom przypisuię. *Baz. hſt.*
188. Wartołbowie heretycy poſt zarzucaią. *Biał. Pſt.* 135.
Nieprzyiaciel, któremu wartołbu pośle bryłę złota, wnet
wszyſtkie szyki nam popsuie. *Pot. Arg.* 324. WARTO-
GŁOWNY, WARTOGŁOWY, - a, - e, wichrowaty,
niespokoyny, unruhig und verwirrt, wirrköpfig, ſchwinde-
lig, ſchwindelköpfig, rappelköpfig; *Bh.* wrtohlawý; *Vind.*
vertaglau, sirau, vertoglaven, glavoverten, omamliu,
omotliu; *Cro.* vertoglàv). Wartogłówne te łby ludzkie,
w nich zawżdy iak w kotle wre. *Rey Zw.* 100. Mózg war-
togłowy. *Petr. Pol.* 2, 76. Polikarp zwykł sobie zatulać
uszy, gdy iakie błędy u ludzi wartogłownych słyszał. *Baz.
hſt.* 36. Przeſtali nakoniec oni panowie wartogłówni
więcey wichrzyć. *Stryik.* 551. Do oręża wartogłowe du-
chy pobudziły swe zgraie. *Hor.* 1, 160 *Kniaz.* Bachus
wartogłowy. *J. Kch. Dz.* 158, *Zbil. Dr. B* 1. Wartogło-
wy Mars. *Tward. Pasq.* 87. Wpadli w pożądanie war-
togłównego widzenia, i godni ſtali się oszukania. *Zygr. Gon.*
372 *et* 305, *curiosarum visionum*). WARTOGŁOWIEĆ
neutr. ndk., szaleć; *Rg.* vartoglaviti; (*Vd.* vertuvati, sver-
tievati, = wichrzyć, burzyć, mącić); raſen, toben, tolle-
rig ſeyn. W Kanikule bydło wartogłowieie. *Tr.* WAR-
TOGŁOWOŚĆ, - sci, *ż.*, WARTOGŁOWSTWO, - a,
n., wartogłowność, *vertigo. Spicz.* 247, zawrót głowy,

der Schwindel; *Bh.* wrtohlawoſt, zawrat; *Crn.* vertoglaui-
za; *Vd.* vertoglauje, (*Vd.* vertnia, vertuvanje, = burzenie,
mącenie); *Cro.* vertoglàvje; *Sla.* vêrtoglavje. - §. Warto-
głowſtwo, *Rg. vulg.* vartoglàvsctina *amentia*, waryacya,
Verrücktheit. Zawrót głowy albo wartogłowość. *Sien.*
Brzydkie wartogłówſtwa Turczego dywanu. *Zab.* 11, 44
Zabł. WARTOŁKA, WARTAŁKA, *ob.* Wartaczka.

WARTOŚĆ, - ści, *ż.*, cena, godność czego, *Crn.* urędnoſt;
Cro. vrédnoszt; *Bh.* platnoſt, platnůſtka (cf. płaci); *Vd.*
urednoſt, vriednoſt, vriedſtvu; *Bs.* vrjednóſt, varsnóſt,
scienna od koga diella; *Rs.* цѣна (*ob.* cena); *Germ.* der
Werth, der Preis. Nie ubior ludziom wartości dodaie.
Teatr 29, 25. Wartość zasług. *Zab.* 12, 11. *WARTO-
ŚCIWY, - a, - e, *arithm.*, nie bez wartości, nicht ohne
Werth. *Tr.*

1) WARTOWAĆ, - ał, - uie, *cz. ndk.*, wartę trzymać,
ſtraż trzymać, pilnować, wachen, Wache halten; *Bh.* po-
nocowati; *Slo.* wartugi; *Sr.* 1. wachowacź, wachuyu; *Vd.*
vahtati, varuvati, variti, varjem; *Cro*, sztrásim, szkoz-
nújem; *Dl.* bdím; *Ross.* карау̀лить, откарау́лить;
Ec. брещи, брегу. Z ſtróżów ieden obory, drugi na
podworcu ma wartować. *Haur Sk.* 495. Gdy śpię, szyl-
wach nademną zbroyny nie wartuie. *Bard. Tr.* 313. Ca-
łą noc wartowaliśmy, nic prawie nie śpiąc. *Warg. Radz.*
298. Miał Argus ſto w głowie ok; dwie a dwie sypiały
w przeymy, Straż inne wszyſtkie dzierżąc wartowały.
Zebr. Ow. 21. Tak ściśło Turcy posłów wartuią w domu,
iakoby więźniami byli. *Kłok. Turk.* 108. Pies wartuie,
służy, na dwóch łapkach ſtoi (*diſting.* waruie), der Hund
wartet auf, ſteht auf Schildwache.

2) WARTOWAĆ, WERTOWAĆ *cz. ndk.*, (*confer.* War-
tać 2), zwartuie *dk.*, przewracać karty w księgach, blät-
tern in einem Buche, das Blatt umkehren. Kaléka, że
nie mógł w browiarzu kart wartować, obracał ie wargami
i ięzykiem. *Birk. Gł. K.* 45. Niedźwiedź całą księgę na-
daremnie wartuie łapą. *Haur Sk.* 184. Wartować w księ-
gach dla czytania, in den Büchern blättern, leſen. Raz
tę, drugi raz owę wartować księgę. *Pilch. Sen. liſt* 1, 8.
Wertować hiſtoryą narodu naszego. *Teatr* 32, 56. Ar-
kudiusz nie Krakowſką, ale Watykańſką, i wiele innych
bibliotek wartował. *Pim. Kam.* 142, *ib.* 57. W ręku
waszych Greckie przednie Wartuycie pisma w nocy, war-
tuycie i we dnie. *Kor. Hor.* 14. Uczyć się, i we dnie i w
nocy, wartować mądre pisma. *Dmoch. Szt. R.* 85. -
§. *transl.* Tłómoki nasze zwartowali, patrząc, ieśli kupi
iakich nie wieziemy. *Warg. Radz.* 61, trzęśli). Szu-
kay wszędy i zwartuy wszyſtko; a co iedno twego u mnie
naydziesz, weźmiy. *Leop. Gen.* 31. - *fig.* Boże, ty war-
tuiesz serce. *Bud.* 1 *Chron.* 29, 17, doświadczasz. *Bibl.
Gd.*, du prüfeſt das Herz. - *aliter:* Świat wartował, aby wró-
ciwszy się tym z większą pochwałą, oyczyznie służyć mógł.
Warg. Kurc. praef., zwiedzał świat, er hat die Welt
durchreiſt, durchſtrichen. Świat wszyſtek, by xięgę iaką
zwartował. *Warg. Cez. pr. e.* - §. *Recipr.* Wartować się
zdarzać się, dziać się, ſich ereignen, geſchehen, vorfallen.
Wartuią się codzień nagłe między nami odmiany. *Tr.*

3) WARTOWAĆ *neutr. ndk.*, *ob.* Wartać 1).

WARTOWNIK, - a, *m.*, ſtróż, warterz, der Wächter.
Zſtąpił z nieba wartownik święty. *Bud. Dan.* 4, 13, *not.*
„ten, co wartuie", (ſtróż. *Bibl. Gd.*). Fortuna iednego

uczyniła pasterzem bydła, drugiego wartownikiem namiotu. *Pilch. Sen. list* 1, 353. Strzegą mię wartownicy. *Teatr* 50, 92. WARUGA, - i, *ż.*, u flisów straż na statku, die Wache auf den Flußschiffen. Warować, albo zostać się na warudze, zowie się, gdy inni holują, a ieden albo dwóch flisów zostaie się na statku do lasek. *Mag. Mscr.* Jeden flis przy sterniku na warudze zostaie, wołaiąc na tryluiących: holuy albo nie holuy! *Haur Ek.* 174. Kucharz, gdy na ieden tylko gotuie statek, niechay warugi przy sterniku pilnuie, nie szczupląc flisa do trylu. *ib.* 173. WARUIĘ, *ob.* Warować. WARUNEK, *WARUNK, - nku, *m.*, warowanie, strzeżenie czego, ochrona, das Bewahren, Behüten, Beschützen, *ob.* Wara! *Bs. etc.* varsac *castellum*, *ob.* warownia; *Vd. etc.* varih, obvaruvauz, s obrońca). Dał warunek nogom od ufterku. *Psalmod.* 81. Miałem talentów sobie poruczonych pięć; iam zatym warunek taki koło nich i staranie czynił, Żem tyle drugie zysku z nich przyczynił. *Odym. Sw.* 2, *U.* 3, pilność, einen solchen Fleiß und Sorgfalt. - §. *Milit.* warunek, załoga, żołnierze dla ochrony przydani, *Bh.* posádka; *Vd.* strashobranishtvu, shounirji sa strasho inu obranvo grada, gradska strashba, sadershni, perpomozhui, sasedni shounirji; die Besatzung, die Mannschaft. Miała forteca w sobie warunek potężny z naywybornieyszych ludzi. *Ustrz. Kruc.* 2, 286. Przydał dla warunku rotę, *data in praesidium cohorte*. *Nar. Tac.* 2, 304. Bolesław z niewielkim orszakiem warunku w Kiiowie na zimę został. *Krom.* 70. Krakowa dobywszy, warunkiem go osadził. *ib.* 62. - §. Warunek, pod którym się kto obowięzuie, kondycya, excepcya, wyiątek, wymowa, wymawianie sobie, *Bh.* wyměněk (cf. wymiana), wýhrada; *Sr.* 1. wumeneno; *Crn.* anza; *Vd.* vjetik, vunvsetik, pogodba, vdinj, vdinanje, vjetuvanje, preddershba, preddershik, sgovor; *Cro.* paszka; *Rg.* úgoghjáj (cf. ugoda), pógodjáj, pogódba, uvjèt, úgovor, opaza, opaz; *Rs.* порядъ, уговоръ, уговорка, условіе; die Bedingung, das Bedingniß, der Vorbehalt. Mądry nie uda się do żadnéy rzeczy bez pewnego warunku, temi słowy: ieśli co z strony nie przyydzie, coby przeszkodziło. *Gor. Sen.* 309. W obietnicy iest warunek zawżdy, chociaż się słowy nie wyraża, to iest, ieśli będę mógł. *Gor. Sen.* 322. Jéy ku mnie z warunkami zda się być kochanie. *Teatr* 43 *b*, 79. - *Arithm.* Wiadomości dane i prowadzące do znalezienia ilości, których szukamy, nazywaią się warunkami zadania, *conditiones*. *Alg. Nar.* 2, *Ustrz. Alg.* 51. - *Jurid.* Warunek, bezpieczeństwo prawne, umowa prawna, przydatek w umowie, wyięcie, ewikcya, kaucya, kondycya. *Wlod.*, Gewähr, Vorbehalt, Ausnahme, Sicherheit, Bedingung. Gdyby się towarów sprzedanych fałsz nalazł, a przedawcaby mówił, że za warunek nie ślubował . . . *Szczerb. Sax.* 129, za niedefekt, za dobroć towarów, za pewność ich dobroci). - *oppos.* Gdy przy kupnie konia ślubowania żadnego o szkodę, albo iak mówią, o niewarunk onego konia nie było . . . *Sax. Tyt.* 79, o defekt znoszący umowę, kaufbrechender Defect, Ungiltigkeit. WARUNKOWNY, WARUNKOWY, - a, - e, warowany, warowny, do warunku należący, podług warunków umowy, Gewährleistungs=, Sicherheits=, Cautions=; *Rs.* условный. Jeśli kupiec przedawcę złych towarów przekona, że za warunek ślubował, wygra na nim winę warunkową, to iest, rękę, którą warunek ślubował, albo się połowicą wargeltu wybawi. *Szczerb. Sax.* 129. - Niewarunkowy, nie według kondycyi, umowy, nicht nach der Abrede, den Bedingnissen nicht entsprechend. Towary zgniłe i niewarunkowe za świeże i warowne udaie. *Klon. Wor.* 67. Burmistrz ma sądzić, ieśliby kto mały chléb piekł, albo strawne rzeczy niezdrowe i niewarunkowe przedawał. *Szczerb. Sax.* 39. nienależyte, nieprzyzwoite.

WARYACYA, - yi, *ż.*, 1*) rozmaita odmiana, dyskrepancya, różnica, sprzeczność, Veränderung, Abänderung, Widerspruch, Mangel der Uebereinstimmung. Zabiegaiąc, aby się w rejestrach trybunalskich waryacye nie działy, maią być porządnie pisane i nieodmieniane. *Vol.* 3, 326. Co za szkody za waryacyą pieniędzy idą. *Sum. B.* 3. - §. 2) Waryacya, szaleństwo, dzika durnowatość. *Perz. Lek.* 193, *Krup.* 5, 346, der Wahnsinn, die Verrücktheit; *Boh.* pošetilost, pominutj s mysli, cf. pominąć), natrhlost (cf. natargnąć); *Vd.* smieshujava, smieshanje (*ob.* pomieszanie), siranje, obnorstvu, nespamet; *Cro.* pomáma, manénia, mahnitoszt, vertoglavje (*ob.* wartogłówstwo), omilyavicza (*ob.* omylić), obnorenve; *Bs.* mahnitóst, pomama, bunovanje (cf. buiać); *Rg.* budalost, mahnitos, pómama, nesvjés, bjés (cf. bies), pobiesau, smâmnos (cf. zmamić); *Sla.* polúdjenje, pobudalênje, smútjene kèrvi (cf. zmącenie); *Rs.* одурь (*ob.* odurzenie), бредда, помѣшательство; безумїе, безумство, сумазбродство; *Ec.* умопредїе, изумленїе, обуянїе, худа, шалъ, безумїе, сумазбродство, дурачество. Nie wiele miał rozumu, a i to, co mu zostało, wkrótce przez waryacyą utracił. *Nar. Hst.* 6, 129. Zdaie mi się, że waryacyą cierpisz. *Teatr* 30 *b*, 127. Zarywanie waryacyi, *Rs.* придурь, полоумїе. WARYACKI, - a, - ie, - o *adv.*, od waryata, iak waryat, cf. postrzelony, nie swóy, nie przy sobie, *Boh.* pošetilý, natrhlý; *Vd.* smieshan, obnorjen, nespameten, siran, smeknjen, omeknjen; *Bs.* mahnit, manen; *Rg.* vargliv; *Rs.* безумный (*ob.* bezumny), сумазбродный, сумасшедшїй; *Ec.* умопредный, изумленъ, изумителенъ. Pół waryacki, *Ross.* полоумный. WARYAT, - a, *m.*, WARYATEK, - tka, *m.*, *zdrbn.*, szaleniec, człowiek pomieszanych zmysłów, w głowę zaszły, skażonéy głowy, nie wszystek doma, klepki brak, postrzelony, (trzeba mu łeb do włosa ogolić, czarną kurę przyłożyć, krew' z nosa puścić. *Teatr* 52 *b*, 41), *Bh.* třeštil; *Rg.* budàla, ludória, ludják, vargljalaz, mahnit, smaamjen, nesvjeesni, manèn, manenit, bezpametgnák; *Rs.* безумецъ, одурѣлый, сумазбродъ; *Ec.* изумленный; ein Wahnsinniger, Verrückter. Co za waryat! iuż odszedł od rozumu, przestrzegam was, ażebyście go czym prędzéy między cztery mury, (*ob.* czubki), zamknąć kazali, bo straszną iuż cierpi maniią, a wkrótce oszaleć może. *Teatr* 7 *c*, 67. Poiedziemy do domu waryatów, (ins Narrenhaus), tam zobaczemy wielu szaleńców, którym zbyteczna zazdrość mózg popsuła. *Teatr* 52 *d*, 50. Dobrodzieiu! od czegoż szpitały u kata? Kiedy głupi, wsadźcie go tam iak waryata. *Zabł. Zbb.* 56. A to czysty waryat. *Teatr* 22 *c*, 24. WARYATKA, - i, *ż.*, eine Wahnsinnige, Verrückte, *Rg.* vargljaliza; *Ross.* безумица. *WARYATOR, - a, *m.*, z łac., odmieniacz, fałszerz, łgarz, der Verfälscher, Veränderer, Lügner. Waryatorowi każdemu potrzeba być dobrze pamiętnym. *Pim*,

Kam. 79. WARYOWAĆ, *Neutr. ndk.*, zwaryować *dk.*, szaleć, w głowę zachodzić, verrückt werden; *Bh.* třeštěti, ztřeštit se, (cf. trzeszczeć), poffetiti se; *Cro.* obnorůjem, mahnitim, mamenujem, omilyam, omamlyujemsze, pomamlyujem; *Dl.* bezakonim; *Rag.* vargljatti, zanovêtati, ludovatti, kakurjékati; *Bs.* smamitse, mahnitati, ludovati; bunovati, bitti izvan sebe; *Rs.* одурѣть, повредиться, повреждаться, безумѣть, безумствовать, сумазбродничать, *vulg.* рехнуться; *Ec.* юродѣти, обьюродѣти, обуять, обуявать, изумляюся, избезумитися, обезумѣти. Z wstrzęsienia mózgu chory tak zaczął marzyć i waryować, że go aż wiązać musiano. *Perz. Cyr.* 3, 64.

WARZA, -y, *ż.*, warzyste, warzywo gotowane, warzonego lub gotowanego co, *Rg.* várená; etwas Gekochtes, Gesottenes, gekochte Speise. Uwarzył sobie Jakób potrawkę; rzekł Ezau: day mi tey warzy żółtey. *Leop. Genes.* 25, 29. Gdy oney warzy skosztowali, zawołali: śmierć w garncu. *Leop.* 4 *Reg.* 4, 40. Dawano więźniowi na każdy dzień bochen chleba, krom warzy. *Leop. Jer.* 37, 20. Smaczne nam były w drodze żołnierskie warze. *Pot. Arg.* 562. Jakiey też czasem ubóztwo zażywać musi warzy! *Haur Sk.* 507. Bez przepiórek smaczna mu iest warza. *Mon.* 71, 715. Piwo swéy warzy szynkuią. *Wer. Kii.* 12, swego waru). WARZAĆ, *ob.* Warzyć. WARZĘCHA, -y, *ż.*, *WARZĄCHEW, (*Kącz. Pas.* 15); – WARZESZKA, -i, *ż. dem.*, *Bh.* wařjčka, wařeyka, wařečka, openowačka, (cf. pienić); *Sr.* 1. warenk garnek od warzenia; *Bs.* vrriç, varc, verc, vrriciç; *Rg.* varenik, *urceus*, *urceolus*); *Rg.* vargljaccja; *Crn.* kuhovnéza, penovka, pejnovka; (*Crn.* varivnek, = tygiel do topienia 2,) kocieł od mięsa; *Crn.* varéniza, = lutowanie); *Vd.* kuhla, kòla, kuhalniza, kuhauniza, kuna shliza, penouka, odpenauka; *Cro.* kuhacha, penyacha; *Sla.* kuhacsa, pinjacsa; *Rs.* чумичь, учмичка, уполовникъ; łyżka kuchenna, der Kochlöffel. Warząchew, łyżka wielka drewniana, którey w kuchni używaią, lub do zszumowania piany z rosołów i t. d., lub do wlewania w miarę zaprawy. *Wiel. Kuch.* 433. W banie przez leiek wsyp prochu dwie *warzesze (*dual.*, = warzechy). *Sien.* 592. Pianę zbieray warzeszką. *Cresc.* 497. Warzęcha dziurkowata. *ob.* Zufan. *Tr.* – 2) *Botan.* Warzęcha, *cochlearia*, rodzay rośliny, strączki noszącéy. *Kluk. Dyk.* 1, 140; Löffelkraut; *Ross.* ложечная трава, цынготная трава. *Warzęchwa, albo Liżczyca (Łyszczyca), ziele od podobieństwa warzęchy nazwane. *Syr.* 616. WARZĘCHOWY, -a, -e, do warzęchy należący, Kochlöffel=. WARZELNIA, -i, *ż.*, das Siedehaus, dom w którym się wiele soli z wody wygodnie wywarzać i wysuszać może. *Kluk. Kop.* 1, 163; (*Rs.* варенецъ odegrzane kwaśne mléko; веренуха gatunek rozpalonego wina, вареники paszteciki z twarogiem). WARZONKA, -i, *ż.*, *Bh.* wařenka; sól warzona, gesottenes Salz, Sohlensalz. Za Bolesława w Bochni prócz dawney warzonki, poczęto soli dobywać w sztukach. *Nar. Hst.* 5, 3, *Pam.* 84, 725. Astrakańska warzonka, *Ross.* саребаракъ. **WARZOWID, -a, *m.*, mysz, w *batrachomyom.*, σιτοφάγος. *Przyb.*, Speisefresser. WARZYĆ *cz. ndk.*, warzać *kontyn.*, uwarzyć *dk.*, *Bh.* wařiti, wřiti, (*ob.* wrzeć), uwařiti; *Slo.* wařjm; *Sr.* 1. waricj, waru, wařeno; *Sr.* 2. warisch; *Crn.* varim, (1. zwarzyć żelazo, lótować, 2. spoić, 3. gotować); *Vd.* variti, svariti, svarjati; *Cro.* varim, varrim, kuham, párim, (*Cro.* variti, varim, varrim, lótam, = lótuię, zwarzam, *Cro.* varnicza *ferrumen*, *gluten*; *Dl.* vvriti; *Hg.* forranni; *Rg.* variti; *Bs.* svariti, skuhati, variti; *Rs.* варить, варивать, стряпать, состряпать, кипятить, вскипятить; (*confer.* Wrzeć, wre *Neutr.*, cf. *Gr.* βράζω, *Germ.* warm, cf. *Hbr.* בער *arsit*); gotować, kochen, sieden. W kuchni zawsze pogotowiu maią pasztety, i mięsa tak warzone iako i pieczone. *Star. Dw.* 52. Pół uwarzony, *Ec.* полварный. Uwarzyć mléko, *Rs.* упопить, упаплявать. Do uwarzenia łatwy, *Boh.* uwařitedlný, *Ross.* уварчивый, *ob.* warzysty. Miód warzyć, *ob.* miód sycić. *Haur Ek.* 141. Warzone wino; *Rg.* varenik; *Crn.* saurçlza; *Rs.* варенуха. Żeby obiad wlekli, Nie zaraz po warzonym dawali co piekli. *Pot. Arg.* 469; nie zaraz po sztuce mięsa pieczyste dawano). Czego nie warzyć, tego i szkoda zarębować. *Rys. Ad.* 7, nie wydaway nad potrzebę, nie szafuy). *Slo.* ge u n'eho peceni, wareni *est illi acceptissimus.* Ubogi z wodą warzy. *Rys. Ad.* 70; iak kogo staie). – *allegor.* Ponawiać iuż wymienione zażalenia, byłoby iednę warzyć wodę. *Dyar. Gr.* 528; dawną piosnkę śpiewać; zawsze iedno). – Piwo warzyć, *Crn.* frozhim; *Vd.* olevati, ol delati; Bier brauen. Ze słodu warzy się piwo. *Kluk. Rosl.* 3, 270. Ci co piwo na wyszynk warzaią, czopowego płacić maią. *Vol.* 3, 225. Piwowarowie nie umieiętni zboża psuią, piwa parzą, nie warzą. *Syr.* 943. Jeśliby piwowar miał kocieł i warzał w nim piwo, ... *Szczerb. Sax.* 141. Piwo warzone w Marcu i Kwietniu daie się dłużéy chować. *N. Pam.* 6, 309. – *fig.* Jakie kto warzy, takie piia piwo. *Pot. Syl.* 257. Jakie kto uwarzy, lub złe lub dobre, takie piwo piia, a czasem ieszcze i brzeczką się sparzy. *Zab.* 15, 278; piy, coś nawarzył; iak sobie pościelesz, tak będziesz spał). – §. *Chym.* Warzenie, *ebullition*, złotnienie albo zmienienie w parę iakiego płynu. *Mier. Mscr.*, das Verdampfen, Abdampfen, Abrauchen. 1) *Moral. transl.* warzyć co na umyśle, knować co, etwas schmieden, im Schilde führen, vorhaben, damit schwanger gehen, es brüten. To iedynie na umyśle warzyć począł, iakoby nieprzyiaciela mógł zdradą ułowić. *Pilch. Sal.* 134. Lubo iuż nabyciem kredytu i potęgi, dumne zamysły warzył, nie miał ieszcze sposobności do ich wynurzenia. *Nar. Hst.* 4, 202. To w chytrym umyśle Soliman warzył, toż następcy iego knowali, *voluebat animo.* *Oss. Mow.* 8. – *assimil.* Szalone dżdże nań uderzyły, i ieszcze większe burze wszystko niebo warzyło. *Birk. Dom.* 83. – *Recipr.* Wc. Pani mózg, czy się znowu warzy; cóż tam nowego uroiłaś sobie? *Teatr* 30 *b*, 126; czy rodzi mózg? brütet das Gehirn?). – *Simil.* warzyć gniew, nienawiść, = w sercu ukrywać i chować; *Rg.* vâriti ú sarzu; hegen, im Herzen nähren. Głęboko zasadzony gniew w samym tylko sercu warzą. *Pilch. Sen. Gn.* 120. Nienawiść iakąś warzycie w sobie przeciw cesarzowi. *Bals. Sw.* 2, 581. Żal i strach w nim serce warzy. *Miesk. Ryt.* 2, 108. Ku nieprzyiacielowi nieukoioną zawziętość w sercu swoim warzy. *Bals Niedz.* 2, 86. Nienawiść w sercu warzący przeciwko bliźniemu. *Bals. Niedz.* 1, 210. WARZYĆ, -a, *m.*, warzący mianowicie sól warzonkę, der Salzsieder. W owym porcie wiele urzędników, pisarzów, kopaczów, warzyców, kupców, i t. d. *Haur Ek.* 148; *Bh.* warič, *Sr*

1. warcz, waricżer, Kuchar kucharz, *Bh.* waŕička kucharka. WARZYSTY, - a, - e, *Ec.* варительный, варивный; co może być warzonym czyli gotowanym. kochbar, zum Kochen tauglich. Warzyste, warza, Gekochtes. *Cn. Th.* 1225; *Włod.* WARZYWNY, - a, - e, do warzywa należący, Gemüse-, Küchen-. Ogród warzywny. *Vol.* 2; *cf.* iarzynny, ein Küchengarten. WARZYWO, - a, *n.*, WARZYWKO *dem.*, to, co się godzi abo zwykło warzyć. *Cn. Th.* 1225; *Bh.* waŕiwo; *Sr.* 1. waŕeno; *Crn.* kuha; *Vd.* kasha, mozhnik, sele, kapuss; *Rg.* varivo, *barb.* cjòrba; *Bs.* varko, varivo, koji se lasno svari; *Rs.* вариво; (*Ec.* варéнïище, немного пищи вареной, похлёбочка, ушица); kochbare Sachen, Gemüse. Warzywo mówi się o marchwi, pasternaku, rzepie, kapuście, które w ogrodach gospodarskich sieią lub sadzą, a w kuchni zawsze używaią. *Wiel. Kuch.* 433. Nayslabsze ziołko, naymnieysze warzywko, Zawiera w swym klębuszku ziarno przyszłego płodu. *Zab.* 6, 109.

Pochodz. sub: *Wrzeć, Wre.*

WAS, *Genit.*, *Accusat.*, *et Local. Pronominis secundae Personae, in Plurali* Wy, *in Singul.* Ty; *confer lat.* Vos; - Euch. Was Pan, Wac Pan etc., *vide sub* Waść.

WĄS, - a, *m.*, WĄSY *plur.*, *Bh.* fausy; *Slo.* fúzi, frnúſi, bagúze; *Hg.* bajusz; *Sr.* 2. bur; *Crn.* berke, mushtâſe, mushtâza; *Vd.* vose, rese, berke, muſtazhi; *Cro.* musztàch, berk; *Dl.* bärk, brada; *Bs.* brrik, brrike, muſtachje; *Sla.* bèrk, bèrkovi; *Ross.* усы, ycь, усикъ; der Schnurrbart, Knebelbart, Schweißerbart. Włosy wyrastaiące między nozdrzami i ustami, zowią wąsy. *Kluk. Zw.* 1, 45. Wąsy wyrastaią na powierzchniey wardze. *Zool.* 71. Około noszenia wąsów ieſt różność, bo ie drudzy na dół głaszczą, a drudzy wzgórę ieżą. *Gor. Dw.* 112. Zygmunt III. wniósł podgoloną brodę i wąsy, które od niego Szwedzkiemi zwano. *Kras. liſt.* 156. Pod wąsem iuż byłem. *Teatr* 43 *c*, 50; iuż mi wąsy zaczęły wyrastać, sypać się; *ob.* śpiczak). Stangret z dużemi wąsami. *Teatr* 22, 22. Człowiek słuszny, t. i. z wielkim brzuchem i długiemi wąsami. *Mon.* 71, 209. Synale, byle im się tylko wąs zasiał pod nosem, rozumieią zaraz, że oycowie tylko dla nich żyć powinni. *Teatr* 4, 33. Trzy lata przed wąsem, trzy lata z wąsem, trzy lata po wąsie. *Rys. Ad.* 68. Wara wąsa! *Rys. Ad.* 72 ;wyrwę ci brodę!). Nic nie umie, prócz kręcenia wąsów, poprawiania pasa. *Mon.* 65, 35. Wchodzi słuszny rodak, wąsy kręci, to gwiżdże, to sieie rękoma. *Mon.* 70, 168. Cała iego zabawa pipkę palić, wąsy kręcić. *ib.* 73, 154. Nie każdy kąsa, co wąsem trząsa. *Cn. Ad.* 607; serdit, a nie duż; gniew bezsilny). Każe co Sułtan, zaraz muszą słuchać, Zabaczy tam kto wąsami dmuchać. *Pasz. Dz.* 49, *Gwag.* 211, *Stryi. Turk. B* 3. Co z wąsa drugiemu spadło, to on musi ieść. *Cn. Ad.* 108; ogryzki; niedoiadki: Na! tobie nieboże, Co mnie iuż nie może). Co Małopolskim kupcom spadnie z wąsa, tym się Poznańczykom kontentować przyydzie. *Goſt. Gor.* 88. - §. *Botan* Wąsy, *cirrhi*, są to niby iakie sznurki albo nitki kręcące się, z różnych mieysc rośliny wyrastaiące; temi czepiaiąc się pobliższych ciał, słabe łodygi do góry podnoszą się. *Bot.* 76; die Ranken der Staudengewächse; (*Bh.* wosyna *ariſta* ość; *Vd.* paperk; *Rs.* подвивка, развилина, развилинка. - §. *transl. aliter*: wąsy n. p. u wędy, kotwicy, strzały etc., żelezca rozkraczone, każde w inną stronę, Widerhaken. Ugodził go żelazem, z którym nazad i część płuc wąsami wyrwał. *Otw. Ow.* Wąsy u ankry murowey, końce zagięte do wmurowania, lub do wbiiania w drzewo. *Mag. Mſkr.* Wąsy u krzyża od pałasza, są nad łękią. *ib.* Wąsy od futra, odedrzwi lub okna, końce wystałe do wmurowania. *ib.* Wąs u obręczy, ieſt zarznięcie, które utrzymuie obręcz w okręgu. *Skbr. Mſkr.* WĄSAC, *ob.* Wąsat. WĄSACIEĆ *niiak. ndk.*, wąsatym zostać, schnurrbärtig werden, *Bh.* fausatěti. WĄSACZ, - a, *m.*, *Bh.* fausáč; *Vd.* vosovez, resovez; *Ross.* усачъ, (2. *cerambyx*) maiący wąsy, der einen Knebelbart hat, ein Schnurrbärtiger, ein Schnurrbart. Na koniu iakiś wąsacz wyieżdżał z ulicy. *Teatr* 24, 132 *Czrt.*

Pochodz. sub *Wązki.*

WASĄG, - a, *m.*, (*Bh.* fasunek, náſladní wůz, *cf.* fasować); WASĄŻEK, - żka, *m. dem.*, kosz do chłopſkiego woza, i wóz taki pleciony z łozy. *Dudz.* 67; *Bh.* korba, koſſina; *Crn.* vęsénga, vèsilu *ligamen*, wiązadło; die Flechte, der Korb zu einem Bauerwagen; die Banse, Banne, (*cf. Germ.* Wanne); der Flechtwagen, der Korbwagen, (Fosſigwagen. *Tr.*). U nas z złotowierzby plotą wasągi. *Kluk. Rośl.* 2, 59. Latorośli tego drzewa gibkie bywaią, półkoszki do wasągów i kolas z niego robią. *Haur Ek.* 164. Jzaź u woza, między czterema koły piątey części wozu nie widzicie, wasąga, gdzie ludzie siadaią i ciężary kładą, który wasąg na kołach polega i od nichże dźwigany bywa? *Krom.* 160. Onby chciał, żeby nię razem dom Pański przybierać, ale po kawałku, żeby jednego roku pudło do karety, drugiego wasąg. *Teatr* 19 *b*, 48. *Petoritum* wiszący wóz, kolebka, wasążek. *Mącz.* Ciekła krew z rany iego do wasążka. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 22, 36, po wozie. 3 *Leop.*). WASĄGOWY, WASĘŻNY, - a, - e, do wasęga należący, Flecht-, Flechtwagen-, Wagen-; *Boh.* koſſinowý. *Bigae* kara, wóz, kolasa, w którey dwa konie robią, wasężny wózek zowią drudzy. *Mącz.* *Rhedarius*: Wasągowy, wozowy koń. *ib.* Wóz wasągowy. *Jak. Art.* 3, 295.

WĄSAL, - a, *m.*, człowiek z wielkiemi wąsami, einer mit einem großen Schnurrbarte. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 139. Wąsal okrutneczny. *Teatr* 11, 124. WĄSAT, WĄSAC, - a, *m.*, krzyżów bolenie, Kreuzschmerzen. Szałwiia pakośnikom, to ieſt w krzyżach boleniu, albo wąsatom, iak prości mówią, ieſt lekarstwem. *Syr.* 484. Wąsat właśnie ieſt krzyżów bolenie, co u ludzi scyatyką zowią. *Hipp.* 114. Wąsat w krzyżach łupa. *Syr. Rej.* Wąsat, choroba końska, krzyżów bolenie; koń wąsatem zarażony zad powłóczy, albo i stąpić zadniemi nogami nie może. *Kon. Lek.* 35, *Hipp.* 14. Gdy się zboże w małey słomie urodzi, niespore będzie żniwo; do wąsaca ludzi nachyli, że sobie aż często odpoczywać i prostować się muszą. *Haur Sk.* 15. WĄSATEK, - tku, *m.*, gatunek owsa. *Haur Sk.* 11; eine Art krausen Habers. WĄSATKA, - i, *ż.*, gatunek pszenicy kosmatey albo ościstey. *Syr.* 927; ostka; *Crn.* ręséniza, ręsénsa; *Vd.* reseniza, resenza, (*cf.* rzęsa); rauher Weizen, Rauchweizen, (*oppos.* Gołka). Z pszenicy wąsatki, karmia, iż ieſt w sobie ostra i oścista, nie ieſt bydłu sprawna. *Haur Sk.* 57. 1) WĄSATY, - a, - e, wąsy maiący, *Bh.* fausatý, fausowatý, (wosynatý *ariſtatus* ościsty); *Vind.* vosast, resast; (*Crn.* vosinàt, osinat,

= ościſty); *Rs.* усатый; ſchnurrbärtig, einen Schnurrbart habend. Pełno tam sążniſtych hayduków i wąsatych ſtangretów. *Teatr* 54, 19. - 2) WĄSATY, - a, - e, od choroby wąsata, Kreutzſchmerzen. Zarażenie wąsate. *Hipp.* 114.

WASĄŻEK, *ob.* Wasąg. WAŚĆ, WAŚCIN, *ob.* Waszeć.

WASENGOWAĆ się *Rec. ndk.*, krzywić się, nie kontentym być, ungehalten ſeyn, ſchmollen. Dam iey znać, że pan iedzie; boby po tym gawędziła i wasengowała się, żem iey nie dał znać. *Teatr* 24 *b*, 46.

WASĘŻNY, *ob.* Wasągowy.

WĄSIENICA, - y, *ż.*, WĄSIONKA, - i, *ż. dem.*, *Boh.* hauſenka; *Vd.* voseniza, osenza; *Rs.* гусеница; gąsienica, gąsionka kosmata, liszka zielna, die Raupe, Baumraupe, Blattraupe. Mrówki po drzewie łażąc, wszyſtkie wąsionki poiedzą. *Cresc.* 203. Drzewom bardzo szkodzą wąsienice albo liszki. *Cresc.* 378. Trucizna na wąsienice albo liszki. *Slesz. Ped.* 286. Liszki, wąsionki, które ogrodne zioła, iako kapuſty i gałęzie drzew iedzą. *Mącz.* WĄSIENICZNY, - a, - e, od wąsienicy czyli gąsienicy, Raupen=, *Vd.* vosenizhen, osinzhen. WĄSIĘ, - ęcia, *n.*; *dem. Nom.* Wąs; ein Schnurrbärtchen. Opadną biednemu na doł te kasztanowate wąsięta, iak się o tym dowie. *Teatr* 16, 17, zwiesi ſkrzydła, spuści nos). WĄSIK, - a, *m.*; *Bh.* fauſek; mały wąs, ein kleiner Schnurrbart. Wąsik mu się nie dawno sypać zaczął *Boh. Kom.* 1, 49. Paziom iego ledwie się wąsik wysypuie. *Bard. Luk.* 180. Doſtanę męża z wysmukłemi wąsikami, z czerkieſką czupryn ą. *Mon.* 70, 14. Wąsik w sztylecik ukręcić. *Mon.* 69, 117.

WASIŁKA, - i, *ż.*, deszczka do ścieńczenia, wanczos, Faßholz, (*Rs.* василёкъ, = bławatek; *Rg.* bosîlak, bosîl *basilicum*). Nie o wasilki, ziarno miey na pieczy Nad inne rzeczy. *Klon. Fl. D* 3. Wasiłków od ſta . . . *Inſtr. C. L.* Odſta wasiłek gr. 30. *Vol.* 3, 60; towar leśny),

WASINDZIEY, *ob.* Waszeć.

WĄSISKO, - a, *n.*, szpetny niekształtny wąs, ein häßlicher Schnauzbart. Opadłe wąsiſka. *Mon.* 70, 172.

WASKI, - a, - ie, ieden z was, do was należący, po waszemu uczyniony, wam zwyczayny. *Włod.*, eurig, zu euch gehörig.

WĄSKI, WĄSKOŚĆ, *ob.* Wązki.

WASKULKA, - i, *ż.*, ampułka do święconego oleiu w kościele; das Fläſchchen zum geweihten Oehle in der Kirche. *Tr.*

WAŚŃ, - i, *ż.*, (*Bh.* wáſſen', wáſſnoſt namiętność), *Ross.* вашнь, = nieprzyiaźń, warchoł, chrapka, gniew, spor, Feindſchaft, Aerger, Groll, Streit. Juſtyna na Ambrożego dawną waśń w sercu taiła. *Sk. Dz.* 314. Herod miał waśń na Jana S., iż go karał o żonę, kazał go wsadzić do więzienia. *Rey Pſt. B* 2. Faryzeuszowie mieli iakąś wrodzoną waśń przeciwko panu, i częſto się z nim ścierali. *Dambr.* 449. Jednego czasu wszyſtkie członki waśń wzięły na żołądek. *Petr. Pol.* 2, 174. Panuiący, aby o miłość radniéy, a niż o waśń u poddanych ſtarał się. *Krom.* 79, *metus*). WAŚNIĆ drugich *cz. ndk.*, zwaśnić *dok.*, (*Crn.* vasûjem, = gamratuię; *Rs.* вашню, = brudzę); waśnić, kłócić, pokłócić, verhetzen, gegen einander aufbringen, zuſammen hetzen. Trybun pospólſtwo na senatory zwaśnił. *Kosz. Cyc.* 134. Nie było, ani rzéki, ani góry którąby granicę swą miarkowali, co onych krwawym i długim boiem waśniło. *Pich. Sall.* 249. Waśnić sobie kogo. *Cn. Th.* 1225; gegen ſich aufbringen. - *Recipr.* Waśnić się na kogo, = gniew nań mieć, chrapkę, einen Groll wider jemanden haben. Klodyus wielce się na Cycerona zwaśnił. *Kosz. Cyc. B* 3 *b*. Woiewoda Krakowſki wymawia to sobie u Leszka, aby wygnał Goworka, bo się był nań zwaśnił woiewoda. *Biel. Św.* 189 *b*. Piotr Duńczyk upominał Władzisława, aby wnętrznych walek niechał z bracią; z téy przyczyny zwaśnił się na Piotra taiemnie, szukał nań długo przyczyny, coby mu to oddał. *ib.* 183 *b*. Zwaśnił się na ochmiſtrza królowey, a na własnego ſtryia iéy, tak iż już był szubienicę zbudował. *Rey Pſt. Y* 1. Oni bardzo się tym obrazili i nań bardzo zwaśnili, i wiele srogości przeciwko niemu zmyślili. *Baz. hſt.* 21. WAŚNIWY, WAŚLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, kłótliwy, gniewliwy, zänkiſch, feindſelig; *Ec.* вашнивый; (*Crn.* vasliv, = gamracki). Babo niewſtydliwa, czemuś tak waśniwa. *Petr. Hor.* 2. *G* 2 *b*. Poryzaliście, iak waśniwe konie. *Radz. Jer.* 50, 11. Swawola ludzka, ta waśniwa szkapa. *Rey Pſt. Tt* 5, narowiſta). Konie dla częſtego potykania się w bitwie waśniwemi się ſtaią. *Bud Cyc.* 48. Między ptaki widamy różne natury: ieden waśniwy, drugi pokorny, ieden rychły, drugi leniwy *Rey. Zw.* 67 *b*. Waśliwa woyna. *Bard. Boe.* 144.

Pochodz. pod *Wada.*

WASZ, - a, - e, *Bh.* waſſe; *Slo.* wáſſ'; *Sr.* 1. *et* 2. waſch; *Crn.* vash, (*Crn.* vaje, vaja, vaju, = do was dwóch należący); *Vd.* vash; *Cro.* vash, vashi, vaſsi, vàs, vasa, vase; *Rg.* vàsc; *Sla.* vash; *Rs.* вашъ; *Pronom. Possess secundae personae Pluralis*, (*conf. lat.* veſter, vos, *Portug.* vosso, *Gall.* vôtre), euer. Waszem boginie, waszem. *Lib. Hor* 65; wasz ieſtem; wam oddany). Nie szukam waszego, ale was. *Budn.* 2 *Cor.* 12, 17; nie waszego maiątku; (*cf.* moie, twoie;) nicht das Eurige, ſondern Euch. - (*WASZCZY, *ob.* Waźczy). WASZEĆ, WAŚĆ, WAĆ, - ści, *m.*, *et ż.*, (*in Vocatiuo Sing. et Nominatiuo Pluralis* także: Waszeć *Kpcz. Gr* 2, *p.* 51, *et* 153.). WASZE *Vulgar*, *pronomen titulare apud Ruſticos*, *nonnunquam apud incolas paruarum urbium*, *adhuc in honore*; *caeterum nonnisi exprimendo contemtui*, *risui*, *vel archaismo inseruiens*; *legas quae infra habes sub* Wy. = *Ger.* Ihr, z B. hört Ihr, mit der zweyten oder dritten Perſon *Singularis* im Polniſchen, n. p. Panie Antoni, dzis Waść u mnie na obiedzie. *Zab.* 13, 203. Dobry dzień dzieci? ℞. Takoś i Waszeci. *Teatr* 52, 7. Od Waści poszło do Waszeci, od Waszeci do Waszmości. *Kras. Pod.* 1, 236. Mieszczka mówiła z Waszecia: dam wam zań grosz . . . *Pot. Jow.* 107. Powiedź mi Waszeć, mówiła szyprowi Jeymość, co daley się z Waszecią ſtało? *Oss. Str.* 8. Upominek ten mały przyym Wasze. *Teatr* 43 *b*, 49. Naléy sobie Wasze. *Teatr* 30, 10. Zrozumiałeś mię Wasze, Panie sąsiedzie? *Teatr* 30, 108. Mieszczki z Waszecia gadaią, = używaią tego tytularnego zaimku: Waszeć. Z Waszecia ubrana, = po mieyſku, iak mieszczka obywatelka iakiego małego miaſteczka, cf. porafiianka, kleinſtädtiſch gekleidet. - *Contem.* Pan Woyciech mi przymówił: słyszysz Waść, mi rzecze: ℞. Jak to Waść! naucze cię rozumu człowiecze. *Kras. sat.* 58. Kto *Waść* ieſteś? *Resp. Waść*? a *Waści* djabli do tego! *Resp.* Przepraszam

praszam, przepraszam, któż *Wac Pan* ieſteś? *Teatr* 16, 65. O kogo się *Waść* pytasz? *Reſp.* Co *Waść*? komu to *Waść?* widzisz go! *Teatr* 52 *b*, 35. Słyszy Waść, ieżeli Waść z człekiem moiéy rangi nie umiesz przyzwoiciéy gadać, to lepiéy Waść zrobisz, milczeć *Teatr* 24, 148 *Czrt.* Ciszéy Waści (*obseru. Datiuum*), do ciebie to nie należy. *Teatr* 54 *b*, 33. Do smaku Waści i moiéy żonie, aby mnie nigdy w domu nie było. *Teatr* 52 *d*, 7. Dąsałeś się Wać pierwéy; ia też teraz będę. *Zabł. Amf.* 77. Milcz Wać, uważay z kim mówisz. *Boh. Kom.* 4, 312. - §. *Adiunctis* Dobrodziéy, Pan, Mość; Waść czyli Wac *indeclinab.*, *n. p.* Z Waszeć Dobrodzieiá Djabelnie o miłości tęgi kaznodzieia. *Teatr* 45 *c*, 105 *Wyb.* Kłaniam się Waszeć Mościwemu Panu. *Teatr* 7 *d*, 21. Serce moie ieſt tron, na którym Waszeć Mościa Pannę, iako *absolutam dominam* zasadzam. *Teat.* 7 *d*, 32, *ob.* Waszmość. - Wac Pan, *abbrev.* Wc Pan, tytularne słowo, wyższéy rangi, niż Waszeć, Sie. Któż Waść ieſteś? Waść? Przepraszam, przepraszam, któż Wac Pan ieſteś? *Teatr* 16, 65. Do kobiety: Wac Pani; Wac Panna; o dodatkach tytułu: Dobrodziéy, Dobrodziéyka, zkąd: Wac Pan Dobrodziéy, *abbrev.* Wasindziéy, (*Mon.* 23, 325), Wasdziéy, Asdziéy: Wac Pani Dobrodzieyka: Wasinka, Waſka, Aſka, *ob. pod* Dobrodziéy. WAC PANINY, - a, - e, do Wac Pani należący, Ihrig (zu einem Frauenzimmer), Ihnen gehörig. Jakże się cieszę, że będę Wac Paninym zięciem. *Teatr* 12, 57. WAC PANOWY, - a, - e, do Wac Pana należący, Ihrig (zu einer Mannsperson), Ihnen gehörig. Nie turbuy się, wszyſtko mi wróży, że Wac Panową będzie. *Teatr* 48 *d*, 20, sie wird die Ihrige. Nie znam pana Wac Panowego. *Teatr* 19 *b*, 17. WASZECIN, WAŚCIN, WACIN, - a, - e, do Waszeci należący, Eurig, Euch gehörig. A Waszecina córka w oſtatnich zbytkach. *Teatr* 30 *b*, 16. Ukrócęć ia Waszeciną swawolę. *Teatr* 21 *b*, 57. Ten Waścin poſtępek, doniosę Jegomości. *Teatr* 30, 24. Gdzie się panowie Waścini znayduią? *Teatr* 19 *c*, 17. Obwaruyże sobie na Wacin łeb ſtary obżywienie. *Tręb. S. M.* 8. WASZECIAĆ komu *cz. ndk.*, z Waszecia z kim gadać, potykać go tytułem: Waszeć, *Bh.* wykati; *Vd.* vikati, vykam, ongávam (*ob.* wy, *ob.* on); einen mit Ihr tituliren, ihm Ihr sagen, ihn Ihrzen, cf. tykać komu, einen duzen. WASZMOŚĆ, WASZ MOŚĆ, WMOŚĆ, - ści, *ż.*, *contractum ex* Wasza Miłość *veſtra Charitas*, Euer Liebden), *vel ex* Wasza Możność, Euer Vielmögenheit, Euer Herrlichkeit, Euer Edlen; *Sla.* Vashe Gospodſtvo, Milloſtivo). *Audiui usurpantes viros bene cultos atque in aulis magnis versatos*, *vocem* Waszmość, *quasi Vein ſtreitas*, *si liceret ita loqui*: Wasza Miłość, *prisco more*, *et* Twa Miłość *vulgari more*, Euer Gnaden, Miłościwy, Mościwy Panie, Oświecony, Nayiaśnieyszy, Miłościwy i Nayiaśnieyszy królu, : Wasza Królewſka Mość, *abbrev.* W. K. Mość, Eure Königliche Majeſtät; Wasza Księcia Mość, *abbrev.* W. X. Mość, Euer Fürſtliche Durchlaucht. *Cn. Th.* 1226, cf. Lat. *Serenitas Veſtra*, *Dominatio Veſtra*). Od Waszeci poszło do Wasmości, do Waszmości Pana (*abbr.* WMc Pana): daléy naſtał: Waszmość Mościwy Pan; daléy: Móy Wielce Mościwy Pan; daléy Wielmożny, Jaśnie Wielmożny, Jaśnie Oświecony. *Kras. Pod.* 1, 236. Waszmość *in Vocatiuo Singularis et Nominatiuo Pluralis immutate* Waszmość. *Kpcz. Gr.* 2, 115 *et* 153. Waszmość też bardzo dziwny ieſteś. *Papr. Przyk. C.* - WASZMOŚCIĆ komu *cz. ndk.*, Waszmościać *kontyn.*, potykać kogo tytułem Waszmości, einen Eure Gnaden, Eure Edlen tituliren. Pan słudze nie waszmościa. *Cn. Ad.* 80. Waszmości, Waszmości; Szeptu, szeptu, a daléy nic. *Cn. Ad.* 1223. WASZMOŚCINY, - a, - e, do Waszmości należący, Euer Edeln zugehörig. Czy to Waszmościne dobra? *Pot. Jow.* 2, 55. WASZYNIEC, - ńca, *m.*, *Bh.* waſſinec; *Slo.* waſinec; *Ec.* вашезе́мецъ, вашестра́нецъ; ieden z waszych, einer von euern Leuten. *Włod.*

WATA, - y *ż.*, *Bh.* watka; *Rs.* вата; *Ger.* die Wathe, Watte, ein Zugnetz, Oeſt. der Segen. Bywaią też sieci na ryby, które zabrodniami albo watami zowią, nie bardzo długie a nie szerokie, których końce do dwóch laſk przywięzuią, za które rybitwy trzymaiąc, po wodzie brodzą. *Cresc.* 644. Ci co robią waty i wirsze plotą. *Radz. Jes.* 19, 9. - §. 2) Wata, *herb*, toż co Samson. *Kurop.* 3, 54, ein gewiſſes Wappen. - (WATA, WATTA, - y, *ż.*, *Germ.* die Watte, *Angl.* wed); bawełna w arkusze zbita do podszycia zimowego. WATTOWAĆ *cz. ndk.*, watą podszyć, wattiren).|

*WATACHA, *WATAHA, - y, *ż.*, *Rs.* ватага; towarzyſtwo, czereda, Geſellſchaft, Genoſſenſchaft, Genoſſen, Spießgeſellen. Do cerkwi wszyſtka przypadłszy watacha, Ze czterech ſtron poczęła łamać oraz mury. *Zimor. Siel.* 236. Kiedy Zygmunt król Polſki biie Moſkwę błahą, Poszedł w głąb z swą Lissowſki w ich ziemię watahą. *Pot. Pocz.* 106. Otoż i Jchmość ſtarzy, z całą swoią watahą. *Teatr* 19, 91, cf. archandrya. *WATAMAN, - a, *m.*, (*confer* Watman), nad towarzyſtwem przełożony, ein Vorgeſetzter. Panowie człowieka iednego i woźnym i watamanem mieć chcą, co nie grzeczy. *Petr. Ek.* 111, urzędnik, który roboty pilnuie. *ib.* 134. Burmiſtrze, woyty, watamany, maią mieć pieczą na to, żeby od nich nie chodził nikt na Niż. *Vol.* 2, 1330. Woytowie, watamani albo Tywonowie przysięgać będą na sprawiedliwe oddanie poboru z domów i pługów. *Vol.* 3, 51, *Czack. pr.* 1, 249.

WĄTEK, - tku, *m.*, *Bh.* autek; *Sr.* 1. hutk; *Crn.* vôtk, otka; *Vd.* votek, *Bs.* potka, poutka; *Cro.* vutek; *Ross.* утокъ, замокъ (cf. zatoka); *Ec.* кро́ка; cf. *Etym.* tknąć, tykać); der Einſchlag, Eintrag bey den Webern, der in den Aufzug geſchlagen wird, Obd. das Wäfel. Wątkiem zowią nici, z kłębka na cewkę zwite, które pospolicie w czołnek wprawiwszy, przerzucaiąc z téy i owey ſtrony przez podłużną przędzę, mieszaią poſtawę z tym wątkiem. *Pilch. Sen. liſt* 3, 62, *ob.* wączyć). Wątek w oſtrym czołniku śrzodkiem samym lata, palców dziełem, a tego między poſtawami płocha wkarbowanemi potrąca zębami, *subtemen. Zebr. Ow.* 128. Wątek u smuklerza ieſt nawinięty na wątniku do robienia taśmy. *Mag. Mſkr.* - §. *fig.* wątek, nić, nitka, pasmo, ciąg czego, der Faden, die Dauer. Haniebną ucieczką życie, którego podobno wątek wkrótce leda choroba przetnie, uniósł. *Pilch. Sall.* 305. Liczyć resztę ich, byłaby rzecz długiego wątku. *Przyb. Milt.* 23, bez końca). Kiedy się szczęścia wątek raz zerwie, rwie się i daléy. *Off. Str.* 9.

Mądry na swym nie zawsze polega rozsądku, Bo się i naymędrszemu czasem urwie wątku. *Nar. Dz* 3, 121. - *translate:* wątek, dostatek, materya, potrzeby, zapas, siły, hinlänglicher Vorrath, Materie, Materialien, Kräfte. Wątek, materya, wszelaka rzecz, z którey może co być; n. p. Nie dostaie mi wątku do pisania, t. i. nie mam co pisać, nie wiem cobym miał takowego pisać. *Mącz.*, *Slo.* ne dostawa utku. Gdy nam maiętności na Rusi odebrano, nie stało wątku zarazem, czymby apetytowi naszemu dogodzić. *Star. Ref.* 37. Wątek, dostatek, maiątek, pieniądze, dzięgi, grosze, Vermögen, Geld. U których maiątku mało, ci maiętnieyszym zayźrzą. *Pilch. Sall.* 65. Ważyli się drudzy, aby im wątku stawało, i groby umarłych otwierać. *Birk. S. K. B* 4. Wątku na placenie żołdu pieniężnym ludziom nie dostawało, *pecunia deerat. Krom.* 165. Gdy mu iuż wątku woiennego, to iest, płacy żołnierskiey nie dostawało, u Jagiełła 10000 pożyczył, *neruus belli. Krom.* 434, *et* 258. - §. wątek, sama treść, osnowa, iądro, grunt, gruntowność, Kern, Inhalt, innerlicher Gehalt. *Materia libri*, grunt, wątek ksiąg, około którey się rzecz plecie *Mącz.* Cały wątek tey sprawy. *Nar. Tac.* 1, 279. Próżno, ieżeli słów siła, a wątku Mało, i ieżeli rzecz nie ma rozsądku. *Opal. poet.* 3. Spytał się go, ieżeli znaleźli wątek w swoim dyskursie. *Węg. Mar.* 3, 24. Wywód ten nie zły; ale zda mi się, iż więcey w nim postawy, niż wątku. *Gor. Dw.* 546, *Bh* mnoho wřesku, malo wlny. *Slo.* mnoho wřeskow, málo wlni; mnoho prač, málo wěšák; wetšj dim, nežli pečenka; *Rg.* vele fkrikku, a mallo vunnu, *gran parole, pochi effetti.* Jemu postawy, mnie dostanie wątku. *Chrość Ow.* 236. WĄTKOWY, - a, - e, od wątku, Einschlags-. Nić wątkowa. 3 *Leop. Gen.* 14, 21, nić snowana. 1 *Leop.*).

WĄTKA, - i, *ż.*, *ulva*, rodzay rośliny; do niego należy śliwnica. *Kluk Dyk.* 3, 140, Wassergallert.

WĄTKA, *ob.* Wędka, Węda.

WĄTLEĆ, - ał, - eie, *neutr ndk.*, (*Bh.* autléti *tenerescere*); słabieć; *Sr.* 1. wóbutlu, zabutlu; schwach werden. Biią poty, duch wątleie. *Kochow Roż.* 41. Za boską sprawą tyranów gwałtowne państwa upadaią, a siły ich, by snadź i naywiększe były, w mgnieniu oka wątleią. *Baz. Sk.* 650. Słysząc Niemcy o woyskach Wendy, upadać serca im i wątleć poczęli. *Krom.* 37. Tu - ć iuż nadzieia nasza wątleć i do szczętu upadać musi. *Salin.* 2, 595. WĄTLIĆ *cz. ndk.*, osłabiać, *Bs.* squariti, isquariti; schwächen, schwach machen. Wątlić siły czyie. *Tr.*, (*Crn.* votliti, votlęm *cauare*, = wydrożyć. WĄTŁOŚĆ, - ści, *ż.*, słabość, die Schwäche, Ohnmächtigkeit, Hinfälligkeit; *Slo.* aut'ost; (*Bh.* autlost *teneritas*, subtelność; *Crn.* votlina *cauitas*; *Vd.* votlust, svotenje, votlovina, votlovishe, votlina, = wydrożenie, wydupniałość; *Cro.* vutlènka *foramen*); *Ec.* утлизна, дира dziura). Myśli te, które nas nad człowieczeństwo wynoszą, każą zapominać wątłości rzeczy ludzkich. *Gor. Sen.* 400. Mędrca nad wątłość człeka wynoszą, i prawie ubóstwiaią. *Pilch. Sen. list praef.* Wątłość przyrodzenia, postępek wieków, naostatek śmierć, czyni wszystkich sobie równemi. *Modrz. Baz.* 225. Tak wielka iest przyrodzenia ludzkiego wątłość, iż prawdziwą sprzyiaźność dla leda przyczynki dopuszczamy sobie wydrzeć. *ib.* 541. WĄTŁY, - a, - e, WĄTLUCHNY *intensiv.*, WĄTLE, WĄTŁO *adv.*, *Slo.* autlý; *Vd.* respadliu, slabosiden; (*Bh.* autlý, autlický *subtilis*, subtelny, cf. tlím, tliti tleć; *Crn.* votl *cauus*, svotlen *excauatus*; *Vd.* votou, vetliu, lukkast, = przerwisty; *Cro.* vùtel *porosus*, *foraminosus*; *Bosn.* utli, scjepagl, probien *perforatus*; *Rs.* утлый *rimosus*; *Ec.* утлый, дирявый); słaby, niemocny, bezsilny, nietrwały, schwach, kraftlos, nicht fest, nicht dauerhaft. Dziecko wątluchne. *Zebr. Ow.* 382. Przynieśli myrrhy na utwierdzenie wątluchnego ciała dziecięcia. *W. Post. W.* 3, 126. Była bitwa sroga; aż w tym Goworka Slężący poimali; zaczym nasi iuż wątleysi byli; ale ich noc ratowała. *Biel.* 109. Wątłego w wierze przyymuycie. *Leop. Rom.* 14, 1. Wątła nadzieia. *Zab.* 11, 180. Wątluchna pamięć. *Gor. Sen.* 140. O sobie wątle rozumie król, żeby się bez posiłków obeyść mógł. *Jan. Lig. G.* 3. Naczynie ze szkła wątłego. *Dar. lot.* 4, 5. Niewątły, niepodpadaiący zwątleniu, nieskazitelny, unverletzbar, unversehrt. Amor w nadzieię niewątłego wieku, Naymniey folguie biednemu człowieku. *Zim. Siel.* 156.

Pochodz. pod słowem *Tleć.*

WATMAN, *ob* Rotman. - §. pewny gatunek sukna grubego w Moskwie watman zowią. *Pam.* 83, 614, eine Art groben Tuches in Rußland.

WĄTNIK, - a, *m.*, u smuklerza, patyczek, na którym wątek nawiia. *Mag. Mscr.*, das Einschlagestäbchen bey den Bortenwirkern.

WĄTOR, - u, *m.*, *Boh.* autory; *Sor.* 1. wutora; *Ross.* уторъ; (*Etym.* trzeć. wrzeć); brzegi beczki dolne, die Zarge, Kimme, der Gergel, die Fuge für den Faßboden, der vorstehende Rand. Nie wyrzucisz achtela, choć ma wątor słaby. *Pot. Jow.* 2, 17. Wątory robić, *Ross.* уторуют. Nowe wątory dawać, *Ross.* переуторить, переуторивать. - *Prov.* Comes de Wątory, gdzie ieden kmieć a trzy dwory. *Rys. Ad.* 28. - §. 2*) Ćwiczony naród Mogulski przebywać naybystrzeysze rzeki na wątorach skórzany h. *Nar. Hst.* 4, 308, na sudach, sądach, lederne Schläuche WĄTORNIK, - a, *m.*, u bednarza, narzędzie drewniane z żelazkiem ostrym do wyrzynania wątorów w klepkach. *Mag. Mskr.*, *Bh.* autornik, *Rs.* уторникъ, das Zargenmesser.

WATOWAĆ, *ob.* Wata.

WĄTPIĆ *WĘTPIĆ *med. ndk.*, *Bh.* pochybowati; *Slo.* pochybugi (cf. pochybić, chybić); *Sr.* 1. zwubluyu; *Crn.* oboietuvati (cf. oboie, cf. obojętny), dvomim, dvohomim, („ *a* dwa *et* umim, *sicut Lat.* dubius *inter duas partes positus*, „ *ob.* na dwoie), dimlujem, dimluvati; *Vd.* zviblatt; *Cro.* dvojiti, dvoiti, (zdvojiti, = zwątpić, rozpaczyć; *Dl.* dvoumiti, szumniti, (*ob.* sumnienie); *Rg.* dvoumitti, vagliatise; *Bs.* sumgniti; *Sla.* dvohumiti; *Rs.* сомнѣваться, сумнѣваться; *Ec.* низумѣвати, недоумѣваюся, обинуюся; chwiać się między pewnością a niepewnością, niepewnym być, zweifeln. Kto wątpiąc prosi, ten odmawiać uczy. *Pot. Syl.* 40. Będziecie - li mieć wiarę, a nie będziecie nic *wętpić, stanie się to wszystko. *Leop. Math.* 21, 21. Bardzo wątpię, *Ec.* преусумнѣваюся. Wątpienie *Cro.* dvojenye; *Vd.* dvojenie, zviblanje. Bez wątpienia, *Cro.* prez dvojmbe). Bez wątpienia winniśmy miłość P. Bogu. *Kucz. Kat.* 3, 387, bez *pochyby, *edit. antiqu.*); *Slo.* bez pochibi, ne-

pochibnē. Wątpienie droga do mądrości. *Cn. Ad.* 1223, wątpienie rodzi pytanie, a to zaś rzeczy poznanie; wątpić, połowica umieiętności. *ib.*, *cf.* Kartezyusz). Wątpiącego łatwo nakierować. *ib.* 1224. Siebie ſamego i wszyſtko co miał, iemu nie wątpił oddać. *Birk. Dom.* 128, nie wahał się, nie wſtrzymywał, nie zaſtanawiał się, er trug kein Bedenken. - *Hodie:* wątpić o czym, *dicimus*, an etwas zweifeln, *obsolet.* wątpić w czym, wątpić czemu, nie mieć za pewne, nie wierzyć, nie ufać, nicht glauben, nicht trauen; zweifeln. Nikt w tym wątpić nie ma, iż Chryſtus ieſt panem. *Sk. Kaz.* 148, *et* 306. Nie chciał Ludwik potwierdzić pierwszéy koronacyi, powiadaiąc, iż Polakom w pierwszéy przysiędze iego wątpić nie trzeba. *Biel.* 206. Wątpi w ślubiech a w obietnicach iego. *Rey Pſ. Ooo* 3. Jakoż tu wątpić tym ślubom i tym świętym obietnicom iego! *ib.* WĄTPICIEL, - a, *m.*, który wątpi o czym. *Włod.*, *Cro* dvojitel; der Zweifler; WĄTPICIELKA, - i, *ż.*, die Zweiflerinn. WĄTPLIWOSĆ, - ści, *ż.*, niepewność, wahanie się niepewne, zdanie na dwoie, *Boh* pochybnoſt, pochyba, rozpak (cf. rozpacz); *Slo.* pochybnoſt, pochibugicnoſt; *Sor.* 1. czwublumanoſcź, czwublumano; *Crn.* zvibl, dvomlivoſt; *Vd.* dvojenje, branilu, odvlazhenje, dvoimienjenoſt, neskleneozhnoſt; *Cro.* dvoynya, dvoynoszt; *Dal.* dvoumenye, szumnya; *Bsn.* sumgna, sumgnenje (cf. sumnienie); *Rg.* dvoumènje, sumgna, sumgnenje, sumgnivos; *Rs.* сомнѣнїе, сомнительность, сомнительство, раздумье; *Ec.* вонтпливость, обиновенїе, недоумѣнїе, сумнѣнїе; die Zweifelhaftigkeit. Naturo! czyś ty ieſt ciało, czyli przymiot ciała i cnota iaka? wątpliwość nie mała. *Susz. Pieś.* 3, *E* 2 *b.* - Grammatyczny znak wątpliwości, znak zapytania, *Slo.* rozmiſlalka, cf. rozmysł. WĄTPLIWY, - a, - e, WĄTPLIWIE, WĄTPLIWO *adverb.*, a) *actiue*: wątpiący o czym, wahaiący się nadzieią, zdaniem etc., na dwoie rozważaiący, *Bh.* pochybný, pochybné, rozpacliwy; *Slo.* pochybný, negiſtý (cf. *iſty); *Sr.* 1. czwublumané, czwublumaté, czwubliſki; *Crn.* dvomliv; *Vd.* dvojezhen, burn, zviblaſt, dvoimienjen, neſkleneozhen; *Sla.* dvohumljiv; *Rg.* dvoúman, sumgniv; *Dl.* szumlivo; *Rs.* двомысленный, сомнительный, сумнительный, думно; *Ec.* двоедушный, недоумѣнный, недоумѣтельно; zweifelnd, zweifelhaft. Wątpliwego łacno nakierować. *Cn. Ad.* 1224. - §. b) *passiue*: o którym ieſt wątpliwość, zweifelhaft, ungewiß, unſicher, mißlich. Gdy się co trafi wątpliwego, czyń co ieſt bezpiecznieyszego. *Cn. Ad.* 233. W przyrodzeniu rzeczy, wszyſtko ieſt wątpliwo. *Pilch. Sen. liſt* 3, 30. Okazaniem na oczy to nazywaią, nie próżnym mniemaniem, nie rzeczą wątpliwą, niepewną, omylną. *Wisn. Ek.* 192. Wątpliwa bitwa. *Warg. Cez.* 86, ieszcze nie udecydowana, ieszcze wisząca, ieszcze na dwoie). Już się, noc rozpędziwszy, dzień wątpliwy rodzi, Wschodzące smutno słońce, chmurą się obwodzi. *Bard. Tr.* 346. Niewątpliwie, bez wątpienia, *Slo.* nepochibnē, bez pochibi; *Rs.* несомнѣнно, несомнительно.

Pochodz. *zwątpić*, *powątpiewać.*

WĄTROBA, - y, *ż.*, WĄTRÓBKA, - i, *ż.*, *demin.*, *Bh.* gatra, gatřička, (*Boh.* gatrnice, gitrnice iątrznica, kiszka wątrobna); *Slo.* gátra; *Sr.* 1. játra, yatrejka, yatra, (*Sr.* 1. wutroba, hutroba serce, hutrobka serduszko, hutrobno, hutrobnuzko *pectus*); *Sor.* 2. jetſcha, ſchiſchka (cf. szyszka), labra, (*Sr.* 2. wutroba, wutſchoba, hutſchoba, = serce); *Crn.* jętra, jetręza, (jeternèza, = iątrznica); *Vd.* jetre, (jeterniza, klobassa od jeter); *Cro.* jetra, jetricza, (jeternicza, devenicza, = iątrznica; *Cro.* utroba, vutroba, votroba *uterus*, *inteſtina*); *Rg.* jétra, jetriza, (*Rg.* utròba, vtrobba *viscera*, utròbiza, = żołądek; *Rg.* vtrobiza *praecordia*), *Bs.* jetra, utrobiça, jetriciça, utrobiciça, (*Bs.* utroba, cjeva *viscera*, utroba, mjeſtu od zacetja *uterus*); *Sla.* gyigiricze, cèrne cxigirice; *Rs.* печень, печёнка (cf. pieczeń, *Rs.* печенье krew zsiadła, spieczona); (*Rs.* утроба brzuch, wnętrze, żywot macierzyſty; uprzeymość, miłosierdzie; благоутробїе miłosierność, благоутробный miłosierny, утробистый brzuchaſty; *Ec.* благоутробствую lituię się, ятро nérka); Wątroba, *hepar*, die Leber, wnętrze miąższe, pulchne, w którym się żółć od krwi oddziela; na prawym boku pod żebrami. *Zool.* 31, *Weych.* 79, *Krup.* 2, 72, *Kirch.* 54. Gęſia wątroba, za osobliwszy przysmak ieſt poczytana. *Kluk Zw.* 2, 156. Wątróbka pieczona, smażona, potrawa. *Cn. Th.* 1228. Spłócz mléko z wątroby, chcesz - li uyść choroby. *Rys. Ad.* 64. - Pod iedną wątrobą leżeli, = rodzeni bracia, ſie haben unter einem Herzen gelegen, ſind leibliche Brüder; *Rs.* единоутробный od iednéy matki). Odbieżeli mnie, którzy zemną pod iedną wątrobą leżeli. *Czach. Tr. C* 2. Miłuiemy bracią, sioſtry, iż od iednego oyca i matki idziemy, i pod iednąśmy wątrobą leżeli. *Zrn. Pſ.* 3, 698 *b*, *Zab.* 14, 35. - §. Wątroba, siedliſko gniewu, = żółć, Galle, Zorn. Urazisz go, imeście ściśléy z sobą żyli, Całym żołądkiem ktobie się wzburzy z wątrobą. *Pot. Jow.* 23. Wątróbka, chrap, serduszko. *Cn. Th.* 1228, Groll, Aerger. - §. 2) *Hiſt. Natur.* Wątroba morſka, wątrobnik, *hepatus*, der Leberfiſch. *Cn. Th.* 1228. - §. *Venator:* Lekkiego zaiąca myśliwi zowią wątrobą. *Klon. Fl. E* 2, ein leichter Haſe. - §. *Chem.* Wątroba siarczana, *hepar sulphuris*, Schwefelleber, Arſenikleber, część siarki z solą alkaliczną, na śrzednim ogniu nabiera koloru wątroby. *Kruml.* 204, wątroba spisglasowa. *ib.* 211. WĄTROBIANY, - a, - e, do wątroby podobny, wie Leber, leberartig, Leber=. Kolor wątrobiany. *Kruml.* 211. WĄTROBNICA, - y, *ż.*, Lebererz, cynobr podobny do ſtwardniałéy żelaznéy gliny. *Kluk Kop.* 2, 224. WĄTROBNIK, - a, *m.*, wątrobne ziele, *Bh.* gaternik, gatrnjk; *hepatica*, Leberkraut. *Syr.* 1349, wątrobie służy. *Sien.* 56, *Urzęd.* 134, *ob.* Rzepik, *ob.* Studziennik). - §. 2) Wątrobnik ryba, *ob.* Wątroba morſka. WĄTROBNY, - a, - e, do wątroby należący, Leber=; *Bh.* gaterni, gatrni; *Crn.* jetèrn, jetréne; *Sr.* 1. yatrowé; (*Sr.* 1. hutrobniczki *pectoralis*, hutrobnoyité *pectorosus*, hutrobwaté serdeczny; *Sr.* 2. hutſchobne serdeczny); *Rs.* печеночный, (*Rs.* утробный wnętrzny, trzewny, żywotowy). Żyła wątrobna wątrobę przechodzi, i w niéy się rozpierzcha. *Zool.* 8, *Spicz.* 192. Wątrobne ziele gwiaździſte, *hepatica ſtellata*, Waldmeiſter. *Syr.* 1350. - §. Wątrobne *subſt.*, w przywileiu R. 1264 Kanonikom Bożego Grobu od Bolesława Wſtydliwego, powinność dawania wątrob bydląt dla sokołów książęcych. *Czack. Mscr.*, Leberlieferung, Leberabgabe.

WAWEL, -ela, *m.*, góra, na którey zamek Krakowski, Name des Berges, auf welchem das Krakauer Schloß steht. Póki na Wąwel w trzech set osób radny Wstępuie Lachów rządzca wielowładny. *Petr. Hor.* 2, J 3, *not.* „góra, na którey Krakowski zamek zbudowany i królewskie pałace; tam senatorowie o Rzpltéy z królem zwykli radzić". - Witay królu móy, gościu pożądany, Między te Kraka starożytne ściany, Wjeżdżay na Wąwel, utwierdzon na skale, Wielki Michale. *Kchw.* 265. WĄWELKOWA góra. *Pot. Jow.* 2, 7.

*WĄWOR, *WĄWOREK, *ob.* Węborek.

WĄWOZ, -u, *m.*, *Bh.* auwoz; *Vd.* vofkovina, vofka prehaja, isglobozhen pot; *Rs.* овраrb; ciasna głęboka droga, ein Hohlweg, die Schlucht, Obd. Bachfahrt. Wąwoz, którym ledwie dwóch ludzi obok siebie iść może. *Teatr* 31, 16. WĄWOZISTY, -a, -e, -o *adverb.*, pełen wąwozów, voll Hohlwege, Schluchten; *Rs.* овражистый. Droga wąwozista. *Stryik.* 651.

WAWRZYN, -u, *m.*, WAWRZYNOWE drzewo, bobkowe drzewo. *Otw. Ow.* 31, der Lorbeerbaum; *Sla.* lovorika; *Vd.* javorika, lorvrika, lorbar; *Cro.* javorika, lorvrika, javòr (cf. iawor); *Dl.* yavor; *Hg.* yavór; *Ross.* лавръ. WAWRZYNOWY, -a, -e, od wawrzynu, Lorbeer=; *Vd.* javorishki, lorbarjou; *Cro.* javorichni). Wawrzynowy gaik, *Cro.* javorische, javorischnyak. WAWRZYN. WAWRZYNY, WAWRZYNOWY wieniec, laur, laury, Lorbeer, Lorbeeren, Lorbeerkranz. Bogiń chóry, wawrzynem niosąc uwięńczoną głowę. *Zab.* 12, 11. Zdobią Pytyą Tessalskie wawrzyny. *Bard. Luk.* 200. Wawrzynowy otaczał wieniec pisorymskie skronie. *Zab.* 12, 17. Tryumfów nie odprawowano bez wieńców wawrzynowych. *Otw. Ow.* 32. WAWRZYNIEC, -ńca, *m.*, WAWRZEK, -rzka, *m.*, *dem.*, *Bh.* wawřinec, wawrauffek, wawraus, wawra; *Sr.* 2. Loro, Lauro; *Cro.* Lovrencz; *Dl.* Loure, Lourenacz; *Ross.* лавре́нтій; *Ruth.* Lawrasz, imię męzkie, *Laurentius. Jabł. Her.* Wawrzęta. *ib.*, Lorenz. Wawrzek. *Teatr* 10 *b*, 77. Wino S. Wawrzyńca Francuzkie. *Krup.* 5, 105.

WAYDAŻ, -u, *m.*, potaż dzieli się na korytowy czyli błauaż; i na machlugę czyli waydaż. *Pam.* 84, 764, Waidasche. Potaż, błauaż i waydaż, iest alkaliczna sól, którą robią z popiołów dębowych. *Pam.* 84, 761, *ib.* 83, 614, *cinis infectorius. Torz.* 218.

*WAYŚPIEN; n. p., *scobs* wayśpień, opiłki, trociny. *Urs. Gr.* 174.

WAYNSZTYN, WAYSZTYN, WEINSZTEIN, -u, *m.*, z *Niem.* der Weinstein; *Bh.* winstein. Weinsztein, winny kamień. *N. Pam.* 6, 318. Z wina długo w beczkach stojącego, osiada na bokach nieiaki kamień twardy i lśniący, który przedaią pod imieniem waynsztynu. *Kluk Dyk.* 3, 170. WAYSZTYNOWY, n. p. oley. *Jak. Art.* 1, 58, Weinstein=.

WAXMAN, *herb*, tarcza złotego koloru, na niey mur w poprzek; na iego środku kawaler zbroyny z dobytym pałaszem; na hełmie takiegoż półkawalera. *Kurop.* 3, 54, ein gewisses Wappen.

WĄŻ, -ęża, *m.*, *Bh.* had, cf. gad, gadzina, cf. iad; (*Bh.* had taran murowy; háďe wężyk, zmyge *coluber berus*, cf. żmiia); *Slo.* had *anguis*, *serpens*; *Sor.* 1. had *coluber*, wała; *Sr.* 2. huj; *Crn.* kazha *anguis*, *Crn.* vôsh, *Germ.* Unke, *ob.* Ubig.; *Vd.* kazha, had, kad, (*Vd.* vosh, Unke, Anke); *Cro.* kacha, zmija, gád; *Dl.* zmija, zmay; *Hg.* kigyó; *Rg.* zmija, zmaj; *Sla.* zmia, gúja; *Bs.* guja, gujina, żmia, smlicjalina zmia, kravosaç, blavor, glavor; *Rs.* змѣй, змѣя, змѣя, змѣй, змѣйка, (*Rs.* ужъ *coluber natrix*); *Ec.* ужъ, змій, змїа, змія, змїй, змийка; cf. *Lat.* anguis, *Germ.* die Schlange, (*Etym.* cf. wązki). Węże u nas nazwane są stworzenia długie, robakowate, bez członków i nóg czołgaiące się, maiące małą głowę, ostre zęby, cienki czarny ięzyk; uciekaiąc wydaią głos ksykaiący. *Kluk Zw.* 3, 69. Pospolicie pod imieniem wężów, rozumiemy czołgacze łagodnieysze od żmiy i padalców. *ib.* 3, 36. Wąż pospolity, lubo żyie na ziemi, może pływać po wodzie; lecz wcale inny gatunek iest węża wodnego, który zawsze żyie w wodzie. *Zool.* 202, Wasserschlange, *Dl.* szliv; *Crn.* gush). Wąż strzelec, *ob.* Strzelec. Wąż parek, *ob.* Parek. Wąż, czołgacz. *Zab.* 14, 251. Pręgaty wąż. *Miask. ryt.* 41. Wąż, królik, od korony albo różków na głowie. *Syr.* 176, die Hornschlange; *Sr.* 1. rohata wała. Wąż, który zowiemy baraż, ma różki na głowie. *Syr.* 1015, *Bh.* ckřestyš. Śliski a zwity wąż, w rozmaite się pręgi zwiia i rozwiia, spląta się w niewysnowane węzły, i kręci się w ogniwa i w prządziona rozmaite. *Wr. Regl.* 115, Kręcił się iak wąż. *Teatr* 15, 93, iak piskorz). Gdzie wąż głowę włoży, tam wszystek wlézie. *Cn. Ad.* 259, aby ogonek położyć liszka prosi). Wolę iawnego nieprzyiaciela, niż chytrego węża. *Sk. Dz.* 247. Bądźcie mądremi iak wężowie. *W. Math.* 10, 16. Urządzili Turcy węża na swą głowę, nie wypuszczaiąc Xcia Koreckiego. *Leszcz. Cl.* 42. Węża w zanadrzu chowasz albo pielęgnuiesz, powszechna Greków i Łacinników, a teraz wszystkich prawie narodów przypowieść, która podobno urosła z okazyi wieśniaka, który na poły zmarzłego węża w zanadrzu ogrzał i ożywił a ten ożywiciela swego iadowitym ukąszeniem zabił *Pilch Sen. Cn.* 340, *Slo.* hada w pazuśe (za nadrami) chowať. Węża wykarmić, złego dobrodzieystwami obdarzyć, iest iedno. *Zab.* 7, 225 *Koss. Pot. Syl.* 160, *Pot. Arg.* 548. - Pod kwiatem cudnym zimny wąż. *Pot. Arg.* 264, wara! pod cukrem arszenik, *anguis latet in herba*). O srogiż się to tam wąż pod tą trawą tai, Który kąsa po cichu tam w téy marney zgrai. *Rey. Wiz.* 27 *b*. Skoro to usłyszy, zaraz wróży, że wąż w trawie dyszy. *Pot. Arg.* 178. Brzydził się nią, iak wężem. *P. Kch. Orl.* 1, 30., iak wściekłym psem). Uciekay od grzechu, iak od zjadłego węża. *Kul. Her.* 46. Pokrytą z wierzchu przyiaźnią uczciwie go przyiął; a w sercu wąż. *Stryik.* 294, gniew, chrap, verstechter Groll). Niemasz nic tak złego, żeby się na dobre nie przydało; bywa z węża dryakiew. *Fr. Ad.* 30. - Węża ma w kalecie. *Rys. Ad.* 71; węża tam w nim zawiera, który broni pieniędzy. *Bies. B*, skąpy, er ist filzig; das Geld klebt bey ihm am Beutel, sitzt fest; der Drache bewacht es). - U skąpca goście, iak w izbie wężowie. *Bratk. D.*, tak im rad, iak kto wężom w izbie). - 2, *Herald.* Wąż, *herb.* wąż w koronie złotey od szyi zaraz skręcony, w pysku trzyma gałązkę z iabłkiem. *Kurop.* 3, 54, ein gewisses Wappen. - 3., *Astron.* Wąż, gwiazdy, u przyoska górnego. *Otw. Ow.* 63. ein Sternbild. 4., *Artill.* Wąż, dawny rodzay armat bardzo długich i grubych, a wagomiaru do

proporcyi małego. *Jak. Art.* 3, 321; *Cro.* taraszká; Schlange, Feldschlange, eine Art Kanonen. Całe węże, 18to funtową kulę ſtrzelaiące; pół - węże, 9 funtową kulę. *Jak. Art.* 1, 212. *Arch.*. 10. (cf. śmigownica). 5., *Chem.* Wąż chemiczny, rura miedziana wężykowato pokręcona w beczce dosyć obszerney; koniec ieden spaia się z dziubem alembika, drugi łączy się z przyſtawką. *Krup.* 5, XXI. *Kruml.* 54.

WAZA, - y, *ż.*, WAZKA, - i, *ż.*, *dem.*; *gall.* vase, *Lat.* vas; gatunek sztuczney czaszy. *Germ.* die Vase. Połmiſki, wazy, talerze były z farfur zwyczaynych. *Kras. Pod.* 2, 139. W złotych wazach leie się ofiara. *Jabł. Tel.* 152.

WĄZA, - y, *ż.*, wiąz woſkowy, (cf. ſkarzyk, pierzga) komorka pszczelna plaſtru miodowego, die Wabe, das Gewirke, die Honigswabe. Miód ten lepszy, który sam bez prasy z wązy wypłynie. *Cresc.* 608. Miód z wązą i z pszczołami pogniótłszy, wybierz z ula. *ib.* 608. Zdrowe pszczoły są, kiedy robota ich, to iest, wąza, równa iest i gładka. *ib.* 595 *et* 600 *et* 606 *et* 607.

*WAŻAĆ, *Freq. Verbi* Wozić, *ob.* Wieźć.

WAZAL *ob.* Hołdownik, Leman, Man.

WAŻCZY, *WASZCZY, - a, - e, do wagi należy, Wage=, die Wage, Stadtwage betreffend. Pisarz waszczy i komorczany *Dub.* 206.. Prócz dwóch szafarzów do komorki, w Wilnie dwóch obieraią do wagi; dwa też są klucze od słupa ważczego. *ib.* 210. Do słupa waszczego, nie będą mogli przychodzić, aż wszysey cztery. *ib.* 205, (*cf.* Poważcze). WAŻĘ, *ob.* Ważyć.

*WĄŻĘ, *ob.* Wężyć. WĄZIUCHNY, *ob.* Wązki. - WAZKA, *ob.* Waza.

WAŻKA, - i, *ż.*, *dem nom.* Waga: eine kleine Wage, Wagschale. Ważki od złota, *Slo.* terazie). Rzym złotem na ważkach odważaią. *Birk. K. Ob. C* 2 *b.* §. *Hiſt. Nat.* Ważka, *libellula*, owad maiący ſkrzydełka żyłkowate. *Zool.* 133. die Jungfer, die verfluchte Jungfer, ein Insect.

WĄZKI, WĄSKI, - a, - ie, Wązko *adv.*, WĄZIUCHNY, WĄZIUCZKI *intensiv.*; Węższy *Compar.*, *B h.* auzky, uzſſi, uzce, auzegi, utahlý; *Slo.* auſký *Sr.* 1. bužki, *Crn.* vôskè, voshejshe, vôshe; *Vd.* voski, vosek, voshi tesen, tesnozhen, pishel; *Cro.* vúzek, vusezhi, vuszko; *Dl.* vzak; *Rg.* ùsak, ùska, ùsko, uxi; *Sla.* vzak; *Bs.* usko usge; *Rs.* узкїй, узокъ, уже, щепеткїй, *Ec.* вязкїй (*cf.* wiązać); nieszeroki, *Ger.* enge, *Kero.* enke, enga, Ottfried ango, Notker eng, *Bretagn.* anc, *Lett.* ank, *Goth.* aggon, *cf. Graec.* αγχι, αγχω, αγχομαι, *lat.* ango, anxi, anguſtus; *Ger.* Angſt, ängſtigen; *Hebr.* אוץ az *anguſtus*, אוץ uz *pressit*, *arctauit*. (*disting.* Ciasny, = nieprzeſtronny, od słowa: ciskać, cisnąć). - Dla sławy Rzymu świat był ieszcze wązki. *Zab.* 14, 101, *Nar.*, za mały). Wziąwszy oręże, osiedli mieysca ciasne, gdzie iakoby wązkie ścieszki, przechody były w górach. *Leop. Jud.* 7, 5. Wąziuczka ścieszka. *Rey Wiz.* 110. Weście do tey iamy wąziuchne było. *Pilch. Sall.* 281. Matnia z przodku szeroka, a co daley tym węższa bywa. *Cresc.* 649. - *Prov. Slo.* každa ulica ge mu uzſka; Każda ulica ieſt mu wązka; *cf.* kaczki zagania, tacza się, piiany. WĄSKOLIŚCI, - ia, - ie, n. p. wąskoliścia wierzbówka, *epilobium anguſtifolium.* *Jundz* 221, *Rs.* кипрей.

WĄZKOŚĆ, WĄSKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* auzkoſt, auzina; *Slo.* auzkoſt; *Crn.* voſkûta; *Vd.* voſkuſt, voſkûtta; *Ec.* узость, узина, *Rs.* узкость; nieszerokość; die Enge. Wąſkość ulic Wiedeńskich.

Pochodz. wężyć, zwężyć, zwężać; wąż, wężaty, wężykowaty, wężyſko wąs, wąsik, wąsaty etc.

WAŻNICA, - y, *ż.*, dom do ważenia publicznie wyznaczony, die Stadtwage, das Wagehaus. *Tr.* WAŻNICZY, - a, - e, do ważnika lub ważenia należący, Wage=, das Wägen betreffend. Ważnicza nauka, nauka o ciężarach, *ſtatica*. *Włod.* WAŻNIK, - a, *m.*, który co waży, odważa, der Wieger, Wäger, Abwäger; *Boh.* wažný, *Sr.* 1. wažicžer; *Rg.* mjeràc, mjerilaz; *Ec.* вагомѣритель; *Rs.* важникъ. Ważnikowi siedm groszy w Wieliczce i trzecią część ważnego. *Herb. Stat.* 106; *Vol.* 5, 175; *Urs. Gr.* 175. §. *fig. moral.* Wszystkie drogi człowiecze iawne są bogu, duchów ważnikiem ieſt pan. *Leop. Prov.* 16, 2; rozeznawaczem, co ie waży, uważa, rozeznawa. WAŻNO *adv.*, Ważno co ieſt, waży co, gültig, wichtig. Niech ważno będzie, *ius ratumque eſto.* *Cn. Th.* 1229. *WAŻNOMYŚLNA rada. *Sim. Siel.* 63, myśli ważąca, rozbieraiąca, rozważaiąca, rozważna, gedankenwägend, prüfend. WAŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* wažnoſt, dulezitoſt; *Slo.* wažnoſt, (= powaga *autoritas*); *Sr.* 1. wažnoſcž *pondus*, *dem.* wažnotka; *Vd.* velanje, velanjoſt, velajozhnoſt, velaunoſt, jimenitnoſt, povishlivoſt, pervanzhlivoſt; *Rs.* важность, вѣсъ; waga, ciężkość; das Gewicht, die Wichtigkeit, die Schwere. Ważność ieſt ta siła, mocą któréy ciało dąży do upadku w kierunku liniy pionowych. *Jak. Mat.* 3, 241, *et* 243. Ważność przyrodzona, *gravitas specifica*, waga ciała wiadomey objętości. *ib.* 2, 86. §. Ważność, znaczenie, der Werth, das Gewicht, die Bedeutung. Jeżeli zarówno licznika i mianownika ułomku przez iednęż liczbę rozmnożymy lub podzielimy, ważność się iego nie odmieni. *Łęſk.* 19. Był w wielkiey ważności i łasce u niego. *Rey. Pſ. M m m.* 3. Masz pilnie tego przeſtrzegać, czymbyś sobie łaſkę a ważność u wsyſtkich mógł zjednać. *Kosz. Lor.* 123. - Ważność prawa, wyroku, die Giltigkeit. §. *aliter.* Rzeczy się wielkie w pańſtwach dzieią samą tą sprawą, która z dobrych nauk pochodzi, t. i. radą, ważnością. *Kosz Lor.* 6 *b*, rozwagą, rozważnością, reifliche Erwägung. WAŻNY, - a, - e, - ie *adv.*; *Boh.* wažný; *Sr.* 1. wažné; *Crn.* vashn; *Cro.* vaglyiv; *Rs.* важный, вѣсовый, вѣсный; *Ec.* важныый, важистый, мѣрильный, до вѣсовъ принадлежащїй, do wagi należący, Wage=, die Wage betreffend. Języczek ważny. Szale ważne. - Ważne, ego, n.; *Subſt.*, zapłata od ważenia, od wagi, Wagegeld. Ważnikowi siedm groszy i trzecią część ważnego. *Herb. Stat.* 106; *Vol.* 5, 175. 2., Ważny, ważący, wagę czyli ważność maiący, ciężki, wiegend, Gewicht habend, schwer; *Bh.* dulezitý; *Vd.* teshek, dobre vagi; *Cro.* smièhkek; *Rs.* вѣскїй, увѣсистый. Ciężki ieſt kamień i ważny piasek. *Bud. Prov.* 27, 3. Widzicie tę szablę, iaka ważna, która u niego iak pióro latała w ręku. *Birk. Chm.* *B* 3 *b.* Ważnieysze i grubsze żywioły, ziemia i woda, nayniżéy osiadły. *Otw. Ow.* 2. - Ważny, wagę należytą maiący, doważny, wichtig, vollwichtig, das gehörige Gewicht habend. Przeważyć muszę; bo mi się zdaie, że złotko nie ważne. *Teatr.* 8 *c*, 60. - §. Ważny, wielkiego znaczenia, wielkiey wagi, wielkiego

szacunku, *Vd.* jimenit, jimeniten, povishliu, pěrvanzhliu, velajozh, velaun; wichtig, von Wichtigkeit, erheblich. Liſt ten bardzo ważny. *Tr.* Bardzo ważnie, *Rs.* завелйко. Ważny u kogo, wagę, mieysce u niego maiący, w szacunku u kogo zoſtaiący, wichtig, geſchätzt, viel geltend. Powiedział, że wszyſtkie te nauki umie, nadzieiąc się, żeby miał być tym ważnieyszy u króla z tego. *Eraz. Jęz. N.* 6. Izażeście wy nie ważnieysi a nie płatnieysi u boga, niżli ci wroblowie. *Leop. Math.* 6, 26. - Ważny, u prawa znaczący, nie odrzucony, przyięty, gültig. Złudzone tak częſto kobiety, rozumiały, że pismo od słów ważnieysze; ale i to przeſtaie być prawdą. *Teatr* 3, 94. §*. Ważny, poważny, szanowny, ehrwürdig. (*Bh.* wažné *serio.*) Laty i radą ważny. *Ezop.* 29. Starca tego wielce ważna była cera. *Jag. Wyb. C* 4.

WAŻYC *Verb. ndk.*; *Boh.* wažiti; (*Slo.* wažiti wodu *aquari*), *Sr.* 1. wažu, *Sr.* 2. wažiſch, (*Sr.* 1. wažicj, *Sr.* 2 wažiſch, = odważyć się); *Vd.* vagati; *Cro.* vagati, vágam, vagnuti, vagal, vágnul, vasem; *Sla.* vágati; *Rs.* важить, вѣсить, вѣшу, вѣшенïе; *Ger.* wägen, wiegen; (*confer* waga). 1., *Verb. Activum*; ważyć co wagą, dochodzić ciężkości iego wagą, etwas wägen, abwägen; *Boh.* zwažiti; *Crn.* tęhtam, (*cf.* ciągnąć, ciężyć); *Vd.* svogat, vovagati; *Cro.* vágam, vásem, mérim. (*cf.* mierzyć); *Hg.* megmérem, merni; *Dl.* miriti; *Bs.* mjerriti na kantar, otezati (*cf.* obciążać); *Rg.* mjerriti; *Ec.* мѣрильствовати, мѣрять; *Rs.* взвѣсить, взвѣшивать, (*cf.* wiesić), извѣсить, извѣшивать. Różne szalki do ważenia. *Kruml.* 61. W hucie niechay będzie waga iedna większa, żeby można ſto funtów razem na niéy ważyć; drugie powinny być szale do ważenia drobnieyszych materyałów na łuty. *Torz. ſk.* 120. Z przodku handle odprawowały się miedzią, srebrem, złotem ważonym, a nie cechowanym. *Summ. A* 2. - *allegor.* Sam to osądzisz, gdy co mówię, na szali sprawiedliwéy, to ieſt, na żadną ſtronę przeważaiącéy, zważysz. *Boh. djab.* 8. - §. Ważyć, w budowaniu, w murowaniu, doświadczać gruntwagą, czyli co iest do wagi lub nie. *Mag. Mſkr.*, äquilibriren, nivelliren. Ważenie gruntu, dochodzenie wyniosłości kraiu iakiego względem powierzchni morza. *Sniad. Jeo.* 189. - *fig.* Tłumacz ieſt uſtawnie ważony z oryginalnym autorem. *N Pam.* 13, 105, porównywany). §. Ważyć co, *librare*, *vibrare*, chwiać czym, robić, że się co waha, in eine ſchwingende, wägende Bewegung ſetzen, etwas wägen, bewegen. Widzisz iako ten nóżki waży białogrzywy Bucefał! *Nar. Dz.* 1, 121. Zważył iesion ogromny, na Hektora cisnął. *Dmoch. Jl.* 2, 269 rozkołysał, rozmachnął). Właśnie kiedy gromada do lasa więc wpadnie, Waży żelazem drzewa na kupę szkaradnie. *Zim. Siel.* 246, wali, ścina, przeważa, wywraca). Zważyło się łoże, tak że drugi spadł. *Leop. Jez.* 28, 20, przechyliło się). Ważyć się, przeważać się, przechylać się, i na tę i na owę ſtronę, *Bs.* dibatise, navoditise; *Ec.* мѣрилоиспытáтися; chwiać sobą, wahać się, *physic. et mor.*, ſich wägen, hin und her wägen, ſchaukeln, ſchwingen, ſchwanken. Ważenie się xiężyca, kołysanie i wahanie się osi xiężyca. *Sniad. Jeo.* 214. Ważenie się xiężyca, *libratio lunae*, ruch mały, przez który plamy zdaią się posuwać i cofać. *Hub. Mech.* 477. Pierwéy nogi w iaſkinią przed sobą puściła, potym się na ramionach za niemi ważyła. *PKch. Orl.* 1, 54. Wszyſtka rzesza sług umilkła, a gdy się ku niemu zbliżą, na palcach ważąc się chodzą. *Pilch. Sen. Liſt.* 2, 7. Cicho z swego pokoiu sama tylko wyszła, I ważąc się pomału na to mieysce przyszła. *PKch. Orl.* 1, 176, na palcach uważaiąc się, auf den Zehen. Waży się na ſkrzydłach na powietrzu. *PKch. Orl.* 1, 417, unasza się, wisi, er ſchwebt in der Luft). *fig.* Ważyła się długo bitwa, aż męſtwo hetmana przeważyło. *Tr.* Ważyła się długo między Słowianami a Margrabią moc woienna; udawało się czasem Sasom, czasem Słowianom. *Nar. Hſt.* 3, 345. - *transl.* ważyć się, wahać się myślą, namyślać się z powątpiewaniem, ſchwanken, unſchlüßig ſeyn. Gdy się z sobą tak waży i wątpliwie kryśli, Pewny fortel na reszcie ſtanie mu na myśli. *Zab.* 15,, 15, *Kniaź.* Długo się ważył i mocował z sobą, Jakowey naprzód chwycić się miał drogi. *Kniaź. Poe.* 1, 23. Tydyd w mieyscu ſtoiąc, ważył się na dwoie, czyli wóz unieść, czyli wziąć króla zbroie. *Dmoch. Jl.* 270. Gdy się tak Raguel ważył, i żadnéy odpowiedzi Tobiaszowi nie dał, rzekł do niego anioł: nie obawiay się dać córkę za niego. *Leop. Tob.* 7, 12. Prosim cię, nie racz się długo ważyć. *Leop.* 3 *Mach.* 6. - *Simil.* ważyć czym, = władać, kierować czym według upodobania, nach Belieben lenken, leiten, kehren. Ważąca losami króleſtw opatrzność. *Nar. Hſt.* 432. Grzegorz VII. z Henrykiem IV. poróżnieni, losami koron ważyli. *Nar. Hſt.* 2, 420. §. Ważyć co, = rozważać, uważać, bacznie i z uwagą rozbierać, roztrząsać, erwägen, abwägen, betrachten, unterſuchen. Całek rozumny, co łączy światło z przekonaniem, Długo waży, niżli się odezwie z swym zdaniem. *Niemc. P. P.* 13. Jak niegodne rzeczy ważę w mym umyśle. *Dmoch. Jl.* 2, 263. Jż niektórzy dla powietrza arendy swoiéy nie dotrzymali, tedy puszczamy to na ważenie i wiarę podſkarbiów, aby w tym szkody Rzpltéy i arendarzów ochronili. *Vol.* 3, 511. Waż ścieszkę nogi twoiéy, a wszyſtkie drogi twoie niech się ſtanowią. *Budn. Prov.* 4, 26, umiarkuy. *Bibl. Gd.*) - *ſimiliter.* Polak z szczerości swéy waży każdego, Więc zdradzić łatwo zawżdy cnotliwego. *Stryik. Gon. L* 2, z swoiéy sądzi o szczerości drugich. - §. Ważyć, cenić, szacować, ſchätzen, achten. Lekko co ważyć, gering ſchätzen, gering achten. Swym doſtoynościom ufali, a inne sobie lekce ważyli. *Rey. Pſ. Ll.* 3. Lekce ważę zawziętość twoię Kornwellu, umiem umierać. *Teatr* 50 *c*, 9, gardzę nią). - Teraz gdy się wzbił poganin do góry, Narody wszyſtkie waży iako muchy. *Jabl. Buk. f.*, za nic nie ma. - Wszyſtko to za cyfrę waży. *Wad. Dan.* 219. Marcellus przez swóy umysł górny lekce ważył Juliuszem Cezarem (*observ. Inſtrumentalem*). *Nag. Cyc.* 105. Dobrą sławę więcey sobie ważymy, niż żywot. *Gor. Wl. N* 2 *b.*, wyżey cenimy, höher ſchätzen. Byłoby pięknie, gdybym słowo więcey ważył, niż me dobro i honor domu moiego. *Boh. Kom.* 4, 78. Kto pożytek sobie waży, a nie kładzie go pod nogi, iuż ten ieſt niewdzięcznikiem. *Gor. Sen.* 263. Swięta ta czyſte serce ważyła nad złoto. *Auszp.* 25. Zdrowia swego nie ważył dla dobra pospolitego. *Paſt. F.* 223, niezbyt wysoko cenił, za nic nie miał, er achtete es nicht). Nie ważyli sobie żadnego ſtrudzenia. *Rey Pſ. Hh.* 5, nie przykrzyli sobie, ſie machten ſich nichts draus). - Ważyć kogo, = poważać, mieć

zacz; szanować, achten, ſchätzen, hochſchätzen. Zhardział Sieciech, tak iż nikogo sobie nie ważył. *Biel.* 67. Chłop się nadyma, nie waży godnieyszych i nad się lepszych. *Stryik. Gon. E.* Litwa swego Kiryekiryeito tak ważyli, iak dziś u nas papieża. *Stryik.* 142. Dowodził poseł, iż cesarz w sprawach świeckich więcey ma być ważon, niż papież. *Stryik.* 703. Nie tylko go miłowali, ale go i wielce ważyli, dla osobnéy cnoty a rzadkiéy nauki. *Baz. hſt.* 326. Ważyć, wysoko szanować, czcić, hoch halten, verehren. Bardzo go król ważył i szacował. *PKch. Orl.* 1, 397. Dla cnot swoich bardzo ważona i czczona była. *Sk. Żyw.* 1, 275. Syn Nabuchodonozara ważył króla żydowſkiego, i w poczciwości u siebie miał. *Biel. hſt.* 91. Prokuratorów w wielkiéy poczciwości maią, czczą, ważą, raczą, by więc pany Kasztelany. *Glicz. Wych. N.* 4. Czcił ią, ważył ią, iako się godziło ważyć w królewſkim ſtanie urodzoną. *PKch. J.* 148. Pobożny pan, czcił i ważył w słudze obraz boży. *Zrn. Pſt.* 67. Nad onę żadna się nie znaydowała z niewiaſt, któraby bogi bardziey ważyć miała. *Otw. Ow.* 21. Ważcie Pana, wierni według powinności, Niemasz niedoſtatku, gdzie Pan w uczciwości. *JKch. Ps.* 45. Cesarz Olhę w Konſtantynopolu wielkim doſtatkiem czeſtował i ważył. *Stryik.* 119, zaszczycił, beehren). Pan baczny nie ma być ſkąpy, wszakoż na swym mieycu ma ważyć wiele za mało, a mało za wiele; bo kto małych rzeczy nie waży, z nienagła upada. *Haur. Ek.* 3. – §. Ważyć na co, łożyć na co, odżałować na co, *Vd.* vagati na kai, vundajati na kai, ſkusiti; dran ſetzen, verwenden auf etwas Koszt na kościoł S. Sofii tak wielki ważył, gdy go prawie z gruntu wynosił. *Birk. Gl. K.* 22. Znaczne koszta, które miaſto około naprawy moſtu waży. *Vol.* 4, 127. Wszyſtkie teraz ſtany na obżarſtwo i napoie drogie, co ieno maią, ważą. *Star. Ref.* 52. Więcey ważą na szaty kosztowne, niż na konia. *Rak. Pob. B* 2. Nie waż wiele na mało. *Rys. Ad.* 44., *cf.* igły szukaiąc, świecę spalił). Kto nie waży, nie ma nic. *Mon.* 70, 283, kto chce wygrać gąſiora, niech waży kaczora). Ważywszy na ryby, na pieprz nie ważyć. *Rys. Ad.* 72. – Ważyć, na szańc wyſtawiać, narażać, dran ſetzen, wagen. Ku potrzebie bywał, z swoim ludem gardło ważył. *Biel. Sw.* 148 *b.* Żołnierze za pieniądze ważą gardła, a czemuby dla miłości oyczyzny swéy nie mieli ważyć! *Gil. Kat.* 3. Chytry gracz kopę na ſto złotych waży. *Gor. Dw.* 109. Do oſtatniey przywiedzion rozpaczy Oſtatnie ważył, niech mu litość to wybaczy. *Zabł. Z. S.* 15. Ważono, miła żono. *Rys. Ad.* 73, *iacta eſt alea*). – §. *Reciproc.* Ważyć się, = śmieć, odważać się, mieć z to odwagi, etwas wagen, ſich unterſtehen, unterfangen. Ważyli się i groby umarłych otwierać. *Birk. S. K.* 4. Niezbożny człowiek, gdy już nie miał, ktoby mu się opierał, a czego się nie ważył? *Sk. Dz.* 845. Z tak ludźmi godnymi równać się, nie ważę *Falib. A* 1. Niczego się nie waży, do czegoby go potaiemna moc boża nie pobudzała. *Birk. Dom.* 42. Bez rzeczaika wolno każdemu odpowiadać, ieśli się chce ważyć szkody, która go ztąd może potkać; iako ieśliby co źle rzekł, tedy już tego wſteczyć nie może. *Szczerb. Sax.* 373. Ach niech się tyla nie waży, żeby się przedemną miał ſtawić! *Teat.* 54 *d*, 18. Tylko mi waż się przeciwić, to zobaczysz, co z tego wyniknie. *ib.* 8 *c*, 27. Kto się na co nie waży, nic też nie zyſkuie. *ib.* 30 *b*, 116, *audaces fortuna iuuat*). **Similiter*: Gwałt czynią, i na nią do broni się ważą, *saevis parant incessere telis. Zabr. Ow.* 360. – **Omisso pronomine*: Była gęś, tę iedyną ſtróża kuczki mieli, J tę zarznąć ważyli, (*parabant*) dla niebieſkich gości. *ib.* 210. – §. Ważyć na co, = godzić na co, galić na co, mierzyć na co, zachodzić, auf etwas zielen, darauf losgehen, darnach trachten, nachtrachten, nachſtellen. Orłowie, kanie i insi drapieżni ptacy na kury ważą, *Cresc.* 583. Na zaiąca ludzie i zwierzęta insze ważą. *Ezop.* 73. Kruk bardzo na dzięcioły waży. *Glicz. Wych. F* 3, pſtrogłowiec krucza ſtrawa). Na sobola więcéy ważą, niż na tchórza, bo lepszą ſkórę ma. *Rey. Zw.* 105 *b.* On to ſkrycie, Tysiączne knuiąc spiſki, waży na me życie. *Min. Ryt.* 2, 208. Dawno mężczyzny na poczciwość białogłów ważą. *Gor. Dw.* 286. Młodź Turecka bardziey waży na chłopięta, niż na panny. *Paszk. Dz.* 34. Na czyſtość niewinnych panienek waży. *Petr. Pol.* 147. Jowisz bardzo ważył na Tetyn, ale nie śmiał się o nią kuſić. *Otw. Ow.* 440. Narcys, widząc się w wodzie, sam się pragnie i na się sam waży szalony. *Otw. Ow.* 121. W niewieście ten upór panuie, Na to waży, czego mąż któréy zakazuie. *Papr. Kol. Q* 3 *b.* Zła fortuna na cnotę uſtawicznie waży. *Pot. Arg.* 27. Ważę na kogo, wrę na kogo, mam na kogo chrap, serduszko, wątrobkę *Cn. Th.* 1229, ich hege einen Groll wider jemanden. – 2., WAŻYĆ, zaważyć, *Verb. Neut.*, ważyć tyle, zaważyć to abo owo; *Rg.* utézati, potéghnuti; *Cro.* smehchim, utésem, vágam, vásem; *Hg.* megmérem, megmázsalom; *Rs.* вывѣсить, вывѣшивать, тянуть; wiegen, ſo und ſo viel wiegen. Kiedy się mówi, że to ciało waży 12 funtów, wyraża się waga iego, a nie ważność przyrodzona materyi, z którey się składa. *Jak. Mat.* 2, 86. Ważyć, ważnym być, wagę mieć, na dół iść, ciężkim być, wiegen, ein Gewicht, eine Schwere haben, ſchwer ſeyn. Mniéy od ziarna plewa waży marna, Tudziesz pogotowiu, pióro od ołowiu. *Susz. Pieś.* 3, *P* 3. – §. Ważyć, wartać, wartość lub znaczenie mieć, werth ſeyn, gelten. Jeśliby rzecz kradziona nie ważyła pięciu czerwonych złotych, tedy złodziey niechay będzie ochłoſtany. *Chel.* 189, nie wynoſiła). Każda cyfra po lewéy ſtronie obok innéy ſtoiąca, waży dzieſięć razy więcéy od téy, która po iéy prawéy ſtronie znayduie się. *Łęſk.* 2, 4. – §. *Moral.* ważyć, znaczenie mieć, wartość mieć, wartym być, szacunek mieć, Gewicht haben, einen Werth haben, Anſehen, Bedeutung haben, bedeuten, gelten. Dzieci Morwena, miéycie teraz w ſtraży, Rzekł Fingal, tego, co za tyſiąc waży, Tyſiąc mocarzom Swaran w boiu zdoła. *Kras. Oſſ. F* 2 *b*, za tyſiąc ſtoi; er wiegt tauſend andre auf, ſteht für tauſend). Więcey żyiący komorek waży, a niżeli lew zabity. *Nar. Dz.* 2, 199. Wielką ma moc ludzkość, wiele waży krwi społeczeńſtwo. *Siem. Cyc.* 70, *multum valet.* Gołe słowa nic nie ważą. *Zygr. Pap.* 265. Słowa iego ważyły wiele. *Niemc. Kr.* 1, 200. Cóż prawa ważą, gdy złe obyczaie, *Hor.* 2, 150 *Min.*, *quid leges sine moribus? sc. valent.*) Przysięgi tyle ważą, ile są nie wymuszone. *Nar. Hſt.* 4, 123. Dowiesz się, co broń waży króla gniewliwego *Bard. Tr.* 310, co może). Nic krewne zakłady, nic słuszność nie ważyła. *Tward. Wł.* 178. Teſtament u Turków waży

bardzo. *Star. Dw.* 53; święta rzecz). Głupstwa drukowane tam tylko ważą, gdzie się zakazują i palą. *Teatr* 20 *b*, 193. Fałszywe przymilenie nic nie waży u mnie. *ib.* 49 *b*, 59; nie płaci, nie popłaca u mnie). – Do toczenia woyny i rządów woyskowych powaga wiele waży. *Siem. Cyc.* 244, wiele może, pomaga, wpływa). Przysłowia: oko pańskie konia tuczy, gnóy na rolą iest ślad pańskich stop, daią znać, że obecność pańska bardzo wiele waży ku dobréy sprawie w każdéy potrzebie. *Kosz. Lor.* 58. – *Similiter*: Licus waży zbawcę frasunków abo szumnego. *Otw. Ow.* 137; : Licus toż znaczy, abo tyle znaczy, co zbawca fras . . . Lykus bedeutet so viel als . . ., Hippolitus, imię, ważyło, końmi stargany. *Otw. Ow.* 634. Neos, nowy, Ptolemos, woynę, waży. *ib.* 528. Olimp, czasem waży niebo. *ib.* 233, *et* 16, Chimera Grekom kozę waży. *ib.* 251. Przepamiętałeś bliźniego twego pomocą i iałmużną ratować, co toż waży iakobyś iego własne wziął. *Zrn. Pst.* 2, 555. WAŻYNIEC, – ńca, *m.*, czosnek polny, *allium agreste.* *Urzęd.* 17, wilder Knoblauch.

W B.

**WBESPIECZYĆ *cz. dk.* **wbespieczać *ndk.*, ubezpieczyć, sicher machen. Wino, ty iednych poisz, drugich morzysz, Tych wbezpieczasz, a tych trwożysz. *Bratk. O.* 2 *b*.

WBIĆ, *F.* wbiie *cz. dk.*, Wbiiać *ndk.*, *Boh.* wbjti; *Slo.* wbjgám; *Sr.* 1. bigu nutj; *Vd.* notervdariti, notersabiti, notervtrupiti, potrupiti, notervdar, potrup; *Rs.* вбить, вбивать, взбить, взбивать; (*ob.* wzbić; *E* вбиваю, вбïяю. biiąc wpędzać w co, wrażać, einschlagen, hinein schlagen. Wbiłem gwoźdź w ścianę. *Tr.* Wbiiać co w beczki, wtłaczać, wpakować; *Vd.* nabasati, vbasati. Wbić na pal, einen spießen, pfählen, auf den Pfahl stecken. Kazał mężobóyce na pal wbić. *Sk. Dz.* 520. Rozbóynik wieś zrabował; na pal wbity ginie. *Mon.* 67, 71. Turcy, ieżeli iaki bluźnierca znieważył proroka, obrzezuią go, albo na pal wbiiaią. *Pam.* 83, 2, 291. Nie zarazem męczennikiem ten iest, któremu gardło wezmą, albo na pal wbiią, lecz ci, którzy dlatego zabiiani bywaią, dlaczego męczennicy pozabiiani byli. *Zrn. Pst.* 244 *b*. Wbiiać na krzyż, do krzyża przybiiać, *ob.* krzyżować, ans Kreutz schlagen. *tr.* Tarń za paznokcie wbity, często sprawuie konwulsye śmiertelne. *Krup.* 5, 632, wkłóty, eingestochen). Kupiec wbił do lądu, i wysiadł przy Utyce. *Zab.* 6, 16, przybił, er landete an). – Zniszczylibyśmy dawno złe Dardanów plemię, I Pryama wyniosłe miasto wbili w ziemię. *Dmoch. Jl.* 43, zrównali z ziemią). – *Allegor.* Zmiłuy się nademną, boże litościwy, Bo mię prawie w ziemię wbił człowiek złościwy. *JKch. Ps.* 80; nogami podeptał, z prochem pomieszał, er hat mich in den Staub getreten). *fig.* wbiiać w głowę, w pamięć, w uszy, do mózgu, wrażać, wpaiać, einprägen, einschärfen, einpredigen. Słuchaycie, wbiycie w pamięć ten móy rozkaz drogi. *Tol. Saut.* 60. Nie to chciał wbić ludziom w głowę, co mówił, ale iżby co naywięcey o tym, kogo chwalił, rozumiano. *Gor. Sen.* 555. Te słowa oycowskie oni powtórzyli tak mi często, że mi aż do mózgu ie wbili. *Jabł. Tel.* 29. Wbiy to sobie w głowę, że moim musisz być mężem. *Teatr* 3 *d*, 70. Matka moia, gdym ieszcze był smarkaczem, zawsze mi to do głowy wbiiała. *Boh. Kom.* 1, 275. Przyiaciel móy zawsze mnie to wbiiał, żebym . . *Boh. Kom.* 3, 282. Co to za nowa nauka twoia, cudzego bowiem coś wbiiasz w uszy nasze! *Bud. Act.* 17, 20. Wbiiać komu ćwiek w głowę, zadawać mu trudność, kłopot. *Cn. Th.* 1230, einem einen Floh ins Ohr setzen. *cf.* ćwiek) – §. *poet.* wbiiać kogo w inszy kształt, : nagle przeobrażać, przemieniać, przekształtować, plötzlich metamorphosiren, umstalten, umschaffen, umwandeln, verwandeln. Antygonę Juno wbiła w ptaka; mchem obrosła siwym; bociàn z niey klapaiący. *Zebr. Ow.* 139, *in volucrem vertit*). §. Wbiiać kogo w co, : wzbiiać, wynosić, podnosić, erheben zu etwas. Rzeczpospolitą w rolnictwo, w mieszkańców, w obyczaie i dobry porządek wbiwszy, dosyć ważną być ukazał. *Pilch. Sall.* 12. Gdy się tym szczęściem serce w nim spieściło, W brzydką się pychę wyniosło i wbiło. *Wad. Dan.* 123. Młodzieży umysły ni wczesnemi honorami w pychę się wbiiaią. *Nar. Tac.* 287.

WBIEC, Wbiedz, wbiegł, *F.* wbieży *cz. dk.*, wbiegnąć *F.* wbiegnę *idntl.*, wbieżeć *ndk.*, wbiegać *contin.*, wbiegiwać *freq.*, *Sr.* 1. běju nutj; *Vd.* notertezhi; *Rs.* вбѣжать, вбѣгать; biegiem wpadać, hinein laufen, hinein stürzen. Rozwarł konia, i między nie wbieżał. *Warg. Cez.* 79. Coż to znaczy tu nagłe syna wbieżenie. *Teat.* 42. *D.* Chcieli nieprzyiaciele w miasto gwałtem wbieżeć. *Papr. Ryc.* 352, wpaść.) Wbiegiwać. *Hipp.* 31. Wiatrem niepogodnym gwałtownym, do portu Trypolu wbiegliśmy. *Warg. Radz.* 31, wpłynęliśmy). – *fig.* Wbiega co w co, n. p. rola moia w sąsiedzką, *incurrit*, *intercurrit* *Cn. Th.* 1230, mein Feld läuft in das des Nachbarn hinein. *Prov. Slo.* gedna ulica do druhéy wběhá *res invicem miscentur.* – §*. Wbiec na myśl, wpaść na myśl, in Gedanken kommen, in den Sinn kommen, einfallen, beyfallen. Nie wbiegło Polakom na myśl, gdzież żywności dostawać, *non veniebat in mentem.* *Krom.* 717. Wbiegali na myśl iego naprzód Węgrowie. *Krom.* 759. – §. Wbiegać na wierzch, *evadere in summum*, in die Höhe steigen, hinauf laufen, hinan laufen. Wbieżał na górę oliwną z kwapliwością. *Wys. Jgn.* 28. Olimpiia na wierzch skały skwapliwie wbieżała. *P. Kch. Orl.* 1, 266.

*WBOKSŁONECZNE albo umiarkowane pasy ziemskie, między zwrotnikami i biegunami. *Hub. Wst.* 51, die gemäßigten Erdgürtel.

WBOŚDŹ, WBOŚĆ, *F.* wbodzie *cz. dk.*, wbadać *ndk.*, bodzeniem wbić, einstoßen mit Hörnerspitzen u. s. w., *Bh.* wbůsti, wbodl; *Slo.* wbodugi.

WBRÓD, *ob.* Bród. WBRODZIĆ *cz. dk.*, brodząc wniyść, webrnąć, hinein waten. Niepotrzebne nowochrzceńców w szatach się wnurzanie, a do wody wbrodzenie. *Gil. Kat.* 333.

WBRZEŻE, – a, *n.*, *§. przylądek, *chersonesus*, *continentis in mare egressio.* *Klon. Fl. C.* 1, eine Erdzunge, ein Vorland, Vorgebirge, *Rs.* заимище, мысъ, мысокъ, *Ec.* лакты, *ob.* Wybrzeże). – §. wbrzeże, wniyście wody w ląd, golf, der Meerbusen; *Bh.* wytažek, zatoka (*ob.* zatoka), chobot, *ob.* choboty); *Cro.* zaten, (*cf* tonia),

tonia), lúka, (ob. luka); Rg. zamorje (ob. zamorſki); Bs. gulaf; Sla. zamòrje; Rs. взморье, заводъ (ob. zawód), заливъ (ob. zalew), лиманъ Ec. нѣдро, (ob. nadrze, zanadrze).

WBUDOWAĆ cz. dk., buduiąc wpuścić, einbauen, hinein bauen; Slo. wnitř budowati; Sr. 1. nutż zatwaŕam; Bs. uzidati, zazidati ù nutra.

W C.

WCALE adverbialiter, (Slo. wčil tylko); a*.) nienaruszenie, (ob. Cało Subſt. unverſehrt, unverletzt. To wszyſtko ieſt wcale, i nic Turcy nie ruszyli. Star. Dw. 7. Kazał im ufać bogu, obiecuiąc, iż tym sposobem mieli być zdrowi i wcale. Birk. Dom. 82. - §. b) wcale, zupełnie, zgoła, ze wszyſtkim, Bh. docela (cf. *docna); Sr. 1. cźele; Cro. chizto (cf. czyſto, czyście); Ec. отнюдъ, бохма; gänzlich, völlig, ganz und gar. Ładny wcale, kochać go muszę. Teatr 20, 31. Wcale poiąć nie mogę, co się tu dzieie. Teatr 2 b, 98. Nie widać go, wcale nie wiem coby go tam zatrzymało. Teatr 9 b, 4.

WCEDZIĆ cz. dk., wcedzać ndk., cedząc wpuszczać, wpaiać; einſeigen, ſeigend einfließen laſſen. Cyrulik oleyki gorące w maść wcedzał. Pot. Arg. 688.

•WCHADZAĆ, Wchodzić, ob. Wniyść.

WCHARCZEĆ cz. dk., Wcharkać ndk., Wcharknąć idntl., charkaniem w się wciągać, einſchlürfen. Wcharka morze i znow z leyców pryſka. Przb. Milt. 225.

•WCHLEBIĆ cz. dk., w chleb przemienić, w chlebie zamknąć, in Brot verwandeln, in Brot einſchließen, verbroten. Prawdziwego Chryſtusa z sakramentu utraciwszy, iakiegoś wchlebionego sobie ulepili, powiadaiąc, że ieſt w chlebie albo z chlebem, albo przy chlebie, albo pod chlebem, albo, że przecię chléb zoſtaie chlebem. W. Poſt. W. 244 et 3, 52. Zrn. Pſt. 36 b. et 218 b. O wchlebieniu a taieniu ciała Pańſkiego pod chlebem. Zrn. Pſt. 218.

•WCHŁODZIĆ cz. dk., w chłód puścić, dla chłodu gdzie wpuścić, wsadzić, n. p. butelkę wina w zimną wodę, Vd. vhladiti, vzherſtviti (wczerſtwić), einkühlen.

WCHÓD, - u, m., Boh. wchod, Slo. wgiti, wcházení; Crn. uhod, perhodilshe, perhodishe; Vd. noterhod, noterhojênje; Rg. uhòd; Rs. входъ; Ec. шествïе, wniyście, weście, którędy wchodzą; der Eingang, Eintritt. Wchód wolny do puszczy. Stat. Lit. 309. Gdy kto chciał kogo z imienia, gruntów albo wchodów i pożytków wycisnąć... ib. 292. W ſtarym zakonie tym, które dziewczęta rodziły, do 80 dni wchodu do cerkwi broniono. Sak. dusz. 57. - *§. Na wchodzie albo na iutrzni z ewanieliią pieśń śpiewaią. Pim. Kam. 112; Ec. входъ, происхожденïе въ церкви изъ олтарныхъ сѣверныхъ дверей въ царскïе врата; бываетъ 1., съ евангелïемъ; 2., съ св. дарами, t. i. wielki wchód, великïй входъ, offertorium; po proſtu выходъ или переносъ. - §. *Wchód w sztuce teatralney, = akt, der Aufzug in einem Theaterſtücke. (scena Rs. явленïе; akt дѣйствïе). Balet złożony z pięciu wchodów. Niemc. Kr. 3, 168.

WCHODNIK, - a, m., Rs. вхожъ, maiący wolny wchód, wchodzący gdzie, der einen freyen Zugang, Zutritt hat. (Rg. vhoda, = śpieg). Ktoby puszczą rozrobił, przecię dawnych wchodników od barci, iezior, sianożęci, odbiiać nie ma; a oni też chodząc do tych wchodów, zbożu szkody czynić nie maią. Stat. Lit. 309. WCHODOWY, WCHODNY, - a, - e, do wchodu należący, Eingangs=. Wchodowe ciaśniny. Nar. Tac. 2, 391. (Rg. uhodni, = śpiegowy; Rs. входная, pieśń przy wchodzie arcybiſkupa do kościoła). WCHODZIĆ, ob. Wniyść. WCHODZISTY, a, - e, wchód albo wniyście maiący, einen Eingang habend. Tr.

WCHYSOWAĆ, ob. Hyzować.

•WCIĄGLIWY, - a, - e, powściągliwy, zurückhaltend, enthaltſam. Nie może być dobry lekarz, który język ma nie wciągliwy. Eraz. Jęz. M. 3 b. Żaden nie ieſt tak wciągliwego języka, któryby wżdy nie miał iednego, któremuby wierzył taiemnicy swéy. Eraz. Jęz. K. 2. WCIĄGNĄĆ cz. idntl., Wciągać ndk.; Boh. wtahnu, wtahnauti, Sr. 1. cźahnu nutż, nuccźanu, nuccźaham; Vd. noterpotegniti, (Crn. utęgniti, = módz, zdołać, czas mieć; Rs. втянуть, втягивать, вдернуть, вдергивать втюрить, ciągnąc wprowadzić wewlec, hinein ziehen, hereinziehen, einziehen. Wciągniy człeka tego w nawę. Tr. To powiedziawszy, wciąga ryceſkie pokrycie. Dmoch. Jl. 177. Zwierzęta te pazury wciągnąć umieią, i dopiero ie pokażą, kiedy drapać trzeba. Zab. 11, 404; ściągnąć, die Klauen einziehen. Wciągać w się oddech. L. Wciągnąć w się, Vd. goba nakerkni; Rs. вобрать, вбирать. Wełna niektóre farby od razu w się bierze, a innych nie wciąga inaczéy, chyba za wielokrotnym warzeniem. Pilch. Sen. liſt. 2, 178. - fig. Wciągać kogo w co, wplątać, verflechten in etwas, hinein ziehen, hinein führen. Kto powoli wciąga, nie myśli potym prędko z rzeczy wypuścić. Lub. Roz. 120. Naychytrzeyszym sposobem wciągniono ią w podeyrzenie. Teatr 38, 121. - §. Wciągać kogo w co = wkładać go w co, wprawiać, wcierać, nakładać kogo czego, przyzwyczaiać do czego, einen woran gewöhnen. Wciągać się, ſich gewöhnen. Poddani z niedbałości wciągaią się w nieiaką gnuśność i ciężkość. Mon. 67, 307. Łowami wciąga się młodź do wielkich niewczasów. Warg. Cez. 142, nawyka). Tylko się wciągnąć, przyzwyczaić. Zegl. Ad. 258; wprawa, zwyczay wiele może, drugą ieſt naturą). 2*. wciągnąć, wściągnąć, hamować, wſtrzymać, zurückhalten. Jeżeli prawem zwyciężony byłby tak mocny, żeby przez ſtaroſtę iego uper nie mógł być wciągnion... Herb. Stat. 222. Wrzkomo wciągasz się powiedzieć mi, ale ty daleko chciwszy powiedzieć, niż ia słyszeć. Eraz. Jęz. K. 2, ociągasz się). - §. wciągnąć niiak., wjeżdżać, ciągnąc wniyść, odbywać wjazd, einziehen, ſeinen Einzug halten. Gdy monarcha do iakiego miaſta wciągnąć ma wolą, przesyła przed sobą posły, którzy przyiazd iego opowiadaią. Zrn. Pſt. 6 b.

WCIĄĆ, wciął, F. wetnie cz. idntl.; Wcinać ndk.; Boh. wtiti, wtal, wetnu, wrzynać, wrębować, einhauen, einſchneiden. Językiem gorzey, niż mieczem wcinaią. Ryb. Ps. 108. Szełężnik ziele pręt ma bez gałęzi, liście bezogonowe, lancetowate, wcinane. Jundz. 319. Suknie spadziſte, wcinane. Mon. 70, 133. Wzroſt kobiet Angielſkich ieſt smagły, a ſtróy wcięty. Pam. 85, 1, 14. Wcinać, wrzynać drzewo, tram ieden w drugi. Cn. Th. 1230, spoić, związać, wczopować, Bauhölzer verzapfen.

WCIĄŻ, *ob.* w Ciąż. WCIBIĆ, *ob.* Wścibić.

WCIEC, wciekł, *F.* wciecze *cz. dk.*, Wciekać *ndk.*, *Boh.*, *Slo.* wtecy, wtekl, wteku, wtekati; *Vd.* notertezhi; *Rg.* vtecchi, utecchi, vtjezati; *Cro.* utechi, utéchem; *Rs.* втекать, втеченіе, втеканіе, ciekąc wchodzić, wpływać, hinein fließen. Woda przez tę dziurę w izbę wciekła. *Tr.*

WCIELIĆ *cz. dk.*, Wcielać *ndk.*, *Boh.* wtěliti, přiwtěliti; *Slo.* wtěliti; *Vd.* vteliti, vteluvati, vdrushiti, notervdrushiti, notersadeleshnati; *Rs.* присоединить, присоединяю, присовокупить, присовокуплять, пріобщить, пріобщать; w iedno ciało spoić, iednoczyć, einverleiben, zu einem Körper machen. Wielkie kśięstwo Litewskie, przyłączywszy królestwu Polskiemu, powtóre wcielamy i prawie we wnętrzności kładziemy, przywłaszczamy, złączamy, przyłączamy, sprzymierzamy, i na wieki przykładamy. *Herb. Stat.* 657. Wcielić kościołowi; *Rs.* воцерковлять. - 2, *Theol.* wcielił się Bóg, *incarnatus est*, das Wort ward Fleisch, Gott ward Mensch; *Vd.* zhlovek povstati, vzhlovezhitise, vtelovitise; *Rg.* ucjovjecitise; *Bs.* uputittise, uzeti tjelo; *Rs.* воплотиться, воплощаюсь; *Ec.* отвлеситься. Słowo się wcieliło abo człowiekiem stało. *Biał. Pst.* 92. Bóg z nieba zstąpił, i wcielił się z ducha S. w Maryi dziewicy. *Kat. Gd.* 53. Słowo ono stało się ciałem, t. i. wcieliło się, przywzięło ciało, t. i. z ciałem się zjednoczyło. *Gil. Kat.* 202. Wcielony, *Boh.* wtělený; *Vd.* vteloulen, mesupostaulen, vzhlovezhen; *Cro.* utelovlyen; *Ec.* плотоносецъ, обложенъ тѣломъ, каинъ то сынъ божіи по вочеловѣченію. Wcielenie, *incarnatio*, die Fleischwerdung, Menschwerdung; *Vd.* zhloveshku povstajenje, vzhlovezhenje, vtelovlenje; *Crn.* pozhloveshzhenje, uchlovechénye; *Bs.* upuchjenje, utelesenje; *Bs.* воплощеніе. Jan Sw. pisząc o wcieleniu Syna bożego, albo o staniu się ciałem, napisał tak: bóg się wcielił, a nie tak: natura boska człowieczą na się przyjęła. *Salin.* 2, 149. Ewanieliia o wcieleniu Pana naszego. *Rey. Pst.* Z z 1. - §. *aliter.* To nie może być siestrzeniec, to lucyper wcielony. *Teatr* 1 *b*, 60, isty, prawdziwy, der eingefleischte, leibhafte Lucifer.

WCIERAĆ, *ob.* Wetrzeć. WCIĘTY, WCINAĆ, *ob.* Wciąć. WCIORKI, WCIORNASTKI, WCIERNASTKI, *ob.* Wściornastki. WCIPIAĆ, *ob.* Wścibić.

WCISNĄĆ *cz. idntl.*, Wciskać *ndk.*; *Slo.* wtjskám *ingero*, *Sr.* 1. nuß zacźiscźu *imprimo*; *Vd.* notertisniti, vtisniti, noterpotisniti, noterdregniti, vtishati, notertishati; *Cro.* utiszkavam; *Rg.* utisnuti, utisnati *intrudere*; *Bs.* utjesnuti; *Rs.* втиснуть, втискать, втискивать, втѣснить, втѣснять, (*ob.* cieśnić) утискать, утискивать, вожму, вжимать, впечатлѣть, вдавить, вдавливать; wtłaczać, wgniatać, eindrücken, einpressen. Koronę wciśniono Jezusowi na głowę nielutościwie, *Pieśń.* 47; Z ciernia ostrego wieniec uplotłszy, gwałtem na głowę iemu wcisnęli. *Bzow. roż.* 21. Powietrze usiłuie się wcisnąć wszędzie. *Switk. Bud.* 170, sich hinein drängen, eindringen; *Boh.* webrati se. Wcisnąć stopy, to iest, zastanowić się, *premere vestigia.* *Mącz.* Sama mu się sława i królestwo w ręce wcisnęły. *Pilch. Sall.* 130. Wciśnienie, *Sr.* 1. nutś zacźiscźeno; *Vd.* vtisk, notertisk, vtiss, vtisnenje; *Rs.* вжимка, вжиманіе. - 2., Wcisnąć, wrzucić. *Cn. Th.* 1230, hinein werfen; *Sr.* 1. cźisnu nutś, cźiskam nutś; *Rs.* вбросить, вбрасывать, вковеркать, вковеркивать; *Ec.* воврещи, ввергаю, вринуть, вкинуть, вбросить.

WĆWICZYĆ *cz. dk.*, ćwiczeniem wprawić, włożyć, wciągnąć, durch Uebung geläufig machen, gewöhnen. Przebrał z piechoty udatnieysze, i tak ich wćwiczył, żeby i prędko bieżącym konnym, i wracaiącym się zdołać mogli. *Warg. Wal.* 40. Adryan rycerstwo swe pracą, rozkazowaniem i przykładem swym tak wćwiczył i postanowił, iż cokolwiek kiedy wyrzekł, to wszystko za prawo i za ustawę było miano. *Kosz. Lor.* 70 *b*, w taką karność wprawił, tak karnym uczynił). Król ten swóy naród w wielkie męstwo wćwiczył. *Papr. Try. D.* Ku wszelkiey pobożności wprawieni i wćwiczeni. *W. Pst. W.* 3, 12. Wielem się wćwiczył pod tym mistrzem, *multum promovi. Mącz.*

WCZAS, - u, *m.*, wczesność, wygoda, die Bequemlichkeit. *Boh.* prilezitost; *Sr.* 1. wużitk, pżiprahwnosćź; *Cro.* prilika; *Dl.* nachin; *Bs.* uzur, pokoj; *Rs.* выгода. Kto chce zażyć wczasu, przykrego trzeba skosztować hałasu. *Past. F.* 224. Niewygoda czyni wczas przyiemnieyszym. *Oss. Bay.* 2. Miasta dla wczasów ludzkich założono. *Petr. Pol.* 51. W szaraiu niewiasty maią wszelaki swóy wczas i dostatek. *Star. Dw.* 21. Ci co sprawuią gody, usiłuią, iakoby wczas uczynili a ugodzili cudzey woli. *Leop.* 2 *Mach.* 2, 28. Iż w Trypolu miałem siła znaiomych, tak mi się zdało, iakobym do wczasu domowego się dostał. *Warg. Radz.* 164. Kazał mu król, aby sobie w domu uczynił wczas, wkrótce go maiąc odesłać do woyska. *Zat. H. T.* 178, er sollte sich bequem machen). - *aliter* wczas sobie czynić, na stolec iść, stolec mieć, wypróżniać się, sich leichter machen, seine Nothdurft verrichten. - Wczas, spoczynek, pokóy, Ruhe. Ten kto ma wilka i lisa sąsiada, nie zawsze z wczasem sypia i doiada. *Jabł. Ez.* 115. Uymuiąc sobie wczasu, czuiem. *Groch. W.* 43, snu). Nocy strawił więcey na modlitwie, niżeli na wczasie. *Oss. str.* 3. Po wieczerzy poszliśmy do zwykłego wczasu, *Zabł. Amf.* 57, do złożenia sypialnego, wir begaben uns zur Ruhe. Król poszedłszy do wczasu, przypomniał sobie . . . *Pot. Pocz.* 550. Z ran osłabiony, ma się na wczas. *Pot. Arg.* 672. - Wczas, pokóy, spokoyność, Ruhe, Frieden. Gdy takie rozruchy na Szląsku panowały, też ani mała Polska wczasu nie zażywała. *Krom.* 295. - Wczas, wczasowanie, odpoczywanie, zażywanie wygód, wczasu, das Ruhen, die Ruhe, bequemes Leben. Większy pożytek z mego wczasu, niźli z innych zakrętu i zabiegów dla Rzpltey wyniknie. *Pilch. Sall.* 123. - Wczas, co wygodę przynosi, dogoda, was Bequemlichkeit gewährt, Kommodität. Każdy ogród ma w sobie pałacyk i altany i insze wczasy rozmaite. *Star. Dw.* 33, mancherley Bequemlichkeiten). Włosi maią cytryny, my mamy zboża; a tak każdy kray ma swóy wczas. *Petr. Pol.* 2, 291. Nie tak wielce sobie ważmy wczasów, dostoyności, roskoszy tego świata, iak tamtego. *Baz. hst.* 130. Niech nam nie będą milsze wczasy, dobra i delicye doczesne, niżeli one wieczne. *Dambr.* 524. - §. Wczas od czego, pogoda do czego pora, okazya, schickliche Zeit, Gelegenheit, Bequemlichkeit; *Rs.* благовременность. Wczas będę miał w swym staraniu dostatni. *Pot. Syl.* 43. - 2., Wczas *adv.* = w czas, za wczasu, na czas, wcze-

śnie, w punkt, bey Zeiten, zur rechten Zeit; *Boh.* záby; *Vd.* pergodi, sguda, sagoda, pergodie, perredi; *Crn.* perzaiti; *Cro.* zadobe, rano, za vremena; *Bs.* na vrjeme, za vrjemena, za vrjemana; *Rs.* заблаговременно. Nie wczas powrócił. *Boh. Kom.* 4, 42; *Rs.* невóвремя. Nie wczas daiesz chleba huſto, kiedy w gębie zębów puſto. *Cn. Ad.* 200, dopiero mu owsa, kiedy chce do psa). Sprawdziło się, ale iuz po niewczasie. *Teatr* 32, 10, za późno, po wszyſtkiém). Nie wczas pożyczać szabli, kiedy się iuż składać, Nie wczas szukać kulbaki, kiedy na koń wsiadać. *Min. Ryt.* 4, 209. Wczas zabiegay każdey rzeczy. *Rey Zw.* 134. Wczas, rychło, przed czasem. *Cn. Th.* 1214. - §. wczas co, = przypada na co drugiego, odpowiada temu, zgadza się z tym, es ist paſſend, angemeſſen. Wczas, tak wczas, wcześnie, miernie. *Cn. Th.* 1231, eben recht. Wczas mi trzewiki, = trafiły mi się trzewiki na nogę. *Cn. Th.* 1214 *et* 1149. Gdy wilkowi powiązły kości w gardle, mówili wszyscy: wczas to na twe żarłoctwo. *Ezop.* 5, takiemu takie; dobrze mu tak; ma za swoie; zasłużył na to). WCZASIK, - a, - u, *m., dem.* WCZASICZEK, - czka *m., dem. sec.*: wygódka; eine kleine Bequemlichkeit. Rozkosz mu szepcze do ucha i domowy wczasiczek. *Opal. Sat.* 8. WCZASNOŚĆ, WCZASNY, *ob.* Wczesność Wczesny. WCZASOWAĆ *Transit. ndk.*, uwczasować *dk.*, wygody nabawić; *Crn.* ajzhekam; *Bs.* uzuriti; bequem machen, pflegen, warten. Takie djabeł wygody, takie łoże ściele, żeby wczasował swoie świeckie kakożele. *Pot. Pocz.* 193, *oppos.* niewczasować kogo, = inkomodować, uniespokaiać, beunruhigen, incommodiren. Każde pomieszanie pszczoły osłabi i nieuwczasuie. *Kąck. Pas.* 32. - §. *Recipr.* Wczasować się, wczas sobie czynić, do wczasu się udawać, sichs bequem machen, sich zur Ruhe begeben. Przeſtań gadać; niech się wczasuie, i ty śpiy. *Teatr* 53 *d*, 9. On się wczasuie i serce spokoi. *Wad. Dan.* 126. Wczasowanie, zażywanie wczasu, wczesności, Genuß der Bequemlichkeit, Ruhe, Pflege. Za krótkie w zmysłach wczasowanie, Duszaby nędzna na wieki biadowała. *Wad. Dan.* 19. Strawiwszy całą noc na dobréy myśli, tak długo wczasowaniem zabrnęli w południe, że mało co między godziną wſtania a obiadu różności było. *Lub. Roz.* 477. WCZASOWNIK, - a, *m.*, wygodniś, lubiący wczas, der die Bequemlichkeit liebt, ein gemächlicher, bequemer Mensch. Wierszyk ten chyba wczasownicy wymyślili: szpetnie ſtaremu być żołnierzem. *Birk. Krz. K.* 33. WCZASOWNY, - a, - e, pełen wygód, wczasów, voll Bequemlichkeiten. Złożywszy wszelkie wczasowne zabawy, Spieszył z ratunkiem do tak nagłey sprawy. *Białob. Odm.* 21. Człowiek wczasowny, możny, bogaty. *Pot Arg.* 601, *à son aise.* WCZESNOŚĆ, WCZASNOŚĆ, - ści, *ż.*, wczas, wygoda, wygodność die Bequemlichkeit, Gemächlichkeit; *Bh.* přiležitost; *Slo.* přihodnost, pohodlnost; *Vd.* narednoſt, ponarednoſt, perkladlivoſt, perkladnoſt, skladnoſt, narožbnoſt, permirnoſt, perloshnoſt; *Cro.* prilichnozt, prilichnoszt; *Rs.* удобïе, удобность, удобство, прохладъ, уборчивость, укромность, уютность. W budowaniu domu uważay na zdrowie i wczesność mieszkaiących. *Petr. Ek.* 13. Każdy na wczesności domowéy przeſtaie. *Biel. S. M. B* 4 *b.* Odſtąp na czas swéy wczesności. *Pieś.* 66. Gołębie rady na słońce wychodzą; a gdy tę wczesność będą mieć, nie przeniosą się na insze mieysce. *Cresc.* 585. Niech się chlubi z swemi fortelami i ziemi swéy hoynością, ciepłem, wczasnościami. *Stryik. Tur. B* 3. Na iey rozkoszne członki nie było wczesności żadney. *Ezop.* 52. - *oppos.* niewczesność, dolegliwość, trud, przykrość, Ungemach, Unbequemlichkeit. Niewczesnościom przywykły, iako ieſt, zimnu, głodu, wiatru, dymu, pragnieniu, gorącu. *Biel. Sw.* 237. Alexander wiele miaſt pobrał, gdzie też wiele niewczesności użył. *Biel. Sw.* 29. - §. Wczesność, pogoda do czego!, okazya, pora, *Sr.* 1. připrahwa, připrahwnosć; *Crn.* perloshnoſt, schickliche Gelegenheit. Niektóre narody, acz same grubemi były, wszakże sąsiady nauczone miały, którym nic na wczesności i naukach do badania się o rzeczach nie schodziło. *Krom.* 6. Słowianie wczesnością żadną do nauk ćwiczenia nie okwitowali, ponieważ między grubemi narody osiedli i uſtawiczne woyny toczyli. *Krom.* 6. Wczesność naywięcéy dokazuie. *Fr. Ad.* 116, cf. okazya). Niewczesność, *Ec.* безгóдïе. - §. wczesność, przypadanie do czego, kiedy właśnie w czas, tak w czas, w miarę; *Rs.* уборчивость, *Ec.* благоключимство, die Angemeſſenheit, Schicklichkeit. Powinniśmy mieć baczność na doſtoieńſtwo i na wczasność osoby każdego. *Kosz. Cyc.* 89. Lech wczesność ziemi naszéy ulubiwszy, w niéy oſiadł. *Krom.* 23. Wczesność *mediocritas Mącz.*, mierność, raczey *adaequalitas. L.* WCZESNY, *WCZASNY, - a, - e, WCZEŚNIE *adv.* WCZEŚNIUCHNY *intensiv.*; czasu swego się dzieiący, zu seiner Zeit, zur rechten Zeit geschehend, zeitig. Karanie ma być wczesne, t. i. swego czasu dane. *Petr. Ek.* 109. Zapłata ma być wczesna, t. i. swego czasu dana. *ib.* 108. - §. Wczesny, zawczasu się dzieiący, rychły, zeitig, bey Zeiten; *Boh.* zaby, cžasné, zažegi, nezažegi; *Slo.* časné; *Vd.* perzhasi, pergodi, sguda, sgudoj, sagoda; *Cro.* zadobe; *Bs.* ranno, na vrieme). Zaraz na początku choroby radź się, bo lepiey wcześnie, iak po czasie. *Perz. Lek.* 334. Wczesna rada naylepsza. *Teatr* 28, *b*, 123. Z wczesnego się owocu złe drzewo wydaie. *Zab.* 14, 33. Niewczesny, zapóźny, *Ec.* безгóдный, безгóда. - §. Wczesny, na czas przypadaiący, właśnie potrzebny, pożądany, na rękę, recht gelegen, erwünscht; *Sr.* 1. připrahwné; *Crn.* perloshn; *Rg.* podobni; *Rs.* благовремéнный, привольный, ловкïй. Nigdy mi się przyyście tak wczesne nie zdarzyło żadnego człowieka. *Teatr* 42 *d*, 3. - §. Wczesny, w miarę, w proporcyą, pomierny, mierny, angemeſſen, paſſend, nach dem Maße, gehörig, grade recht; *Rs.* уборчивый, уборúстый; *Ec.* благоключúмый. W sukni wczesnéy chodził, ani w ciasnéy, ani w szerokiéy. *Kosz. Lor.* 109. Wczasny bót na nogę, *aptus. Mącz.* Bót do nogi twey zawsze wczesny rad kupuiesz. *Bach. Ep.* 55. Kąpieleczka letniuchna, Jako trzeba wcześniuchna. *Groch W.* 361. Wczesnociepły, wolny, *tepidus. Mącz.*, letni, lau, mäßig warm). Wcześnie *mediocriter. Mącz. Mediocre ingenium*, tak wczesny dowcip. *Mącz.* Wczesny, mierny, śrzedni, *mediocris. Mącz.* Wcześniey żyć będziesz, ni się na głąb morza, Puszczaiąc zawsze, ni gdy cię etc. *Hor.* 1, 231 *Min.*, lepiey żyć będziesz. *Hor. Koryt.* 235.; Naylepiey zrobisz. *ib. Kobl.* 234, *rectius uiues). Mon.* 70, 215. - §. Wczesny, wygodny, bequem, gemächlich; *Boh.* přiležitý; *Slo.* po-

hodlný; *Sr.* pžiprahwné, wužitné; *Vd.* nareden, ponareden, perklodliu, perloshen, narozhen, perkladen, perrozhen, sloshen, permiren; *Cro.* prilichen, narèden, lasztan; *Slo.* ugodan; *Bs.* uzurân, pokojan; *Rs* удобный, покойный, покоенъ, покойливый, укромный, выгодный, уютный, прохладительный, прохладный. Sposób życia wczesny i wygodny. *Kłok. Tur.* 168. Co gorsza, im pieszczeniéy, im tu kto żył wcześniéy, Tym z świata iść na mary przychodzi boleśniéy. *Pot. Pocz.* 625. Budynek wczesny. *Pot. Arg.* 551. W budynkach naprzód ma być sień widoczna, izby wesołe, pokoie wczesne. *Haur Ek.* 7. Do naywcześnieyszych goścía pokoiów prowadzą. *Pot. Arg.* 214. Zwyczayna ludziom z północy na południe, iako to z mieysc przykrych do wcześnieyszych, prowadzić się. *Krom.* 27.

WCZOŁGNĄĆ się *Rec. idntl.*; Wczołgać się *ndk.*, czołgaiąc się wniyść, wkraść się, hineinkriechen, ſich einſchleichen. Robacy do żywego mięsa wczołgnęli się, co naydaley. *Birk. Ez. G* 3 *b*, wnęcili się). Wczołgnie się wewnątrz i powoli w kości Psuiąca slizkiey ach słabość ſtarości. *Zab.* 12, 88. Zoſtaw' drzwi otwarte; ia się tam wczołgam pomalu; a potym wyſkoczymy oknem. *Teatr.* 14 *d*, 24.

WCZOPOWAĆ *cz. ndk.*; drzewa czopami spaiać, czop wpuszcać, drzewa wcinać; wrzynać, zuſammen zapfen, einzapfen, z. B. Bauhölzer. *Sol. G.* 3, 70.

WCZORAY, WCZORA *adv. temp.*; *Boh. Slo.* wčera; *Sr.* 1. cžera, tžora; *Sr.* 2. zorra; *Crn.* uzhirej; *Vd.* vzhera, v'zherai; *Cro.* vchera (cf. wieczor), uchèra; *Dl.* jucher; *Sla.* jucsèr, jucxer; *Rg.*, *Bs.* jucer, jucera; *Rs.* вчера, вчерась, *conf. lat. heri*; = dzień temu upłynął, dnia przed dzisieyszym, geſtern. Co mnie wczoray, to tobie dziś. *Bud. Syr.* 38, 23. Siano rano poſieczone, Wczoray kwitło, dziś suche w ſtog wrzucone. *Kołak. W. A.* 3. Starszy dziś każdy, niż wczora. *Pieś.* 168., *Gor. Dw.* 401. Kędy za dniem noc nie chodzi Ani iutro za *wczorem (*observ. Inſtrumental.*) *Bal. Sen.* 85. Wczoray wieczor, *Crn.* snôzhi, (*ob.* z nocy), *Vd.* snuzhi; *Rg.* sinocch; *Bs.* sinocch; *Sla.* sinòch; geſtern Abend, *nächten. WCZORAYSZY, -a, -e, *Boh.* wčeregſſi; *Slo.* wčeregſſi; *Sr.* 1. tžorawſchi; *Crn.* uzheirejshne; *Vd.* vzherashni, vzherashen; *Cro.* uchrasnyi; *Dl.* jucherni; *Rg.* jucerascgni, juceragni; *Sla.* jucserashnji; *Rs.* вчерашній; dnia przeszłego były; geſtrig. Wczorayszego dnia szuka. *Rys. Ad.* 75.; *Boh.* hleda wčeregſſeho dne; *Slo.* hleda wčeragſ'eho dna; rzeczy przepadłéy). Wczoraysza potrawa. *Cn. Ad.* 25., przygrzewanego, przypiekanego co; bigos). My ludzie wczoraysi i nie nauczeni, gdyż dni nasze, iako cień na ziemi. *Bud. Job.* 8, 9; Bo my wczoraysi, i iak znikłe cienie, Tak dni ubiega naszych przedłużenie. *Chrość. Job.* 33. Nasza znaiomość, nie ieſt, iak mówią, wczoraysza. *Kras. Pod.* 1, 37, = dawna). Ja nie wczorayszy, (i ia żyłem na świecie, doświadczyłem tyle). – Kiedy się nazaiutrz po upiciu zeydą, to się ieden drugiego pyta: iakoby się miał po wczorayszym? *Dambr. Kaz.* 12., po wczorayszéy ochocie)

*WCZYNIAĆ się za kim, zamawiać, *personam alicuius dicendo tueri. Mącz.* = Przyczyniać się, inſtancyą czynić, ſich für jemanden verwenden. (*Rs.* вчинить, вчинять, naznaczyć, stanowić).

WCZYTAĆ się *recipr. dk.*, Wczytywać się, Wczytuie się *ndk.*, czytaniem się oswaiać, ſich einſtudiren, hineinleſen in einen Autor. Ci, którzy w różnych autorów wczytali się pisma, w oderwanych nawet dzieła częściach poznaią autora. *Pir. Wym.* 283. Ktokolwiek wczyta się dobrze w to poema, znaydzie nieiakie podobieńſtwa z Homerem. *N. Pam.* 13, 103, *ib.* 15, 373. (*Ec.* вчинитися, опредѣлятися, произвестися umieścić się na urzędzie).

WD.

WDAĆ, *F.* wda *cz. dk.*, wdaie *Pr.*, wdawać *Cont.*; (*Boh.* wdati iść za mąż; ztąd wdawky małżeńſtwo, wesele) *Slo.* wdáwám ſe, manžela ſobě běru, biorę męża, cf. na wydaniu panna), *Sr.* 1. dahwam nutž; *Crn.* vdâvam, vdajam se; *Vd.* noterdati, noterdajati, (*Vd.* vdaja, = ślub małżeńſki; *Cro.* vdatisza, = żenić się; *Cro* szkupsze vdajem, szkup idem za musa, = idę za mąż; *Rg.* vdattise, = iść za mąż); *Rs.* вдать, вдаю. Wdawać kogo w co, wciągać go w co, wprowadzać w co, wplątać w co, hineingeben, hineinleiten, hineinführen, hineinverwickeln. W iakiżkolwiek stan wdać żywot swóy. *Rey Pſ. G g g* 6. Dla ciebie maiąc uciśnione serce kłopoty, nie chcę i ciebie wdać w one. *Jag. Wyb. C* 4. Zakazał towarów, co w zbytki, w rozkosz, w miękkość zwykły ludzi wdawać. *Jabł. Tel.* 167. Porównanie liścia z człowiekiem, nieznacznie wdało mię w reflexye nad . . . *Mon.* 72, 368. Medea córy Peliuszowe w tę nadzieię wdała, że w młodość trafi starość oycowſką przeczynić. *Zebr. Ow.* 170, *spes eſt subiecta*). W tęczy barw rozmaitych lub na tyſiąc stawa, Rozſtępowanie samo oczy w mełkę wdawa, Jedno prawie a iedno, co się z sobą styka, Oſtateczne pokrayki różnica zamyka. *Zebr. Ow.* 128. Annibal starał się, aby Fabiusza w podeyźrzenie do swych Rzymian mógł wdać. *Warg. Wal.* 243. Wdawam kogo w co, = nabawiam kogo czego. *Cn. Th.* 1231, mieszać kogo do czego, einem etwas zuziehen. Nie wday mnie w to; nie chcę o tym wiedzieć. *Cn. Ad.* 689, *ne me admisceas*, miſche mich nicht mit ein, laß mich damit ungeſchoren. – *Recipr.* Wdawać się w co, udać się gdzie chroniąc, ſich wohin begeben, ſich wohinein begeben. W domy się wdano, *subiere domos. Zebr. Ow.* 5. Nie bóy się sterniku, day do Dyey; Wdałem się weń, i odtąd tu zrządzam ofiary. *Zebr. Ow.* 76. *delatus in Diam*). – *fig* Wenus lituiąc wnuczki nędznéy, wdała się w stryia, *patruo blandita suo eſt. Zebr. Ow.* 95, uderzyła w niego, do niego się udała). – Wdawać się w co, = wſtępować w co, wohin hinein treten, hinein kommen, eintreten. Za wdaniem się do obozu zarazy, od miaſta uſtąpić muſiał. *Nar. Hſt.* 4, 205. – *Similit.* Odzwyczaiać należy dzieci, aby w noſie palcami nie dłubały. rozjątrzywszy bowiem miazdrę, wdać się ogień może. *Mon.* 70, 69, mogą się zaognić. – Wdawać się w co, = wmieszać się, wplątać się, ſich in etwas einlaſſen, ſich hinein miſchen. Ten który k - stołu służy, nie ma się wdawać w rzecz, (w mowę, w rozmowę). *Eraz. Ob. E.* 2. Przysiągłem nie wdawać się w intereſsa Wc Pana, a iuż się znowu w intrygi wplątałem. *Teatr* 5 *b*, 25. W reszcie,

co mi się tam w cudze wdawać rachunki? *Teatr* 33, 24. Żebyś się z tą nie wdawał kobietą. *Teatr* 5, 45. Gdyby się miał tak głęboko z nią wdawać, uwiadomię oyca. *Teatr.* 30, 29. Bardzo dobrze robiłaś Tereso kochana, Żeś się nie chciała wdawać z takim sowizdrzałem. *Niem. P. P.* 92. Oyciec ma to ustawicznie na umyśle mieć, aby się syn nie ku leda iakiéy białéy głowie wdawał, a nie z każdą towarzystwa a składu miał. *Glicz. Wych. B* 1 *b.* Niechay swe czary maią czarownice, W te bałamuctwa my się nie wdawaymy; Szabla rzecz nasza, i tey się trzymaymy. *PKch. J.* 41. Wdawać się w sprawę sądową, wstępować w prawo z kim, odpowiadać u sądu. *Cn. Th.* 1231, sich mit jemanden in einen Prozeß einlassen. Gdy kto przed sądem przeciw żałobie uczyni odpowiedź, iuż się wdawa w prawo, *litem contestatur*, i iuż od tego sędziego wyymować się nie może. *Sax. Porz.* 81. Król do sądów postąpił, i sądził kto się wdał w sądy. *Gor. Dz.* 28. – Wdawać się w niebezpieczeństwo, trudność, zwadę, niesławę, = narażać się na co, sich einlassen, sich aussetzen einer Gefahr etc. Nie wday się w niebezpieczeństwo. *Cn. Ad.* 689. – §. Wdawać się w co, = zupełnie się oddać czemu, sich gänzlich dahingeben, überlassen. Tak się pilnie w naukę wdał, iż słowa bożego uczyć mógł. *Sk. Zyw.* 2, 123. Adonida woli, w weń się wdała, *hunc tenet. Zebr. Ow.* 260. – §. Wdawać się w kogo, = pochodzić na niego, podobnym mu się stać, nie uchodzić go, nie wydawać go, nie być wyrodnym, czyli odrodnym, *Vd.* podobiti, enakeshen gratati, napodobiti, napodobuvati; einem nachschlachten, nacharten, ihm ähnlich werden, ihm nachgerathen. Zbyt ma miękkie serce, właśnie się w swego nieboszczyka oyca wdała. *Teat.* 28, 82. Uważa więźnia sobie znaiomego; ale myśli sobie, często się człek wda w człeka. *Pot. Syl.* 156. Tytus wdał się w Brutusa. *Teatr* 45, 27. Pospolicie mówią: w co się taki łotr wdał, bo rodzice poczciwi byli *Falib. R.* – §. *poet.* wdawać kogo w inszy kształt, = przeobrażać, przemieniać, przekształtować, metamorphosiren, umstalten, umschaffen, verwandeln. Perdyxa Pallas w ptaka wdała, *auem reddidit. Zebr. Ow.* 196. Dafnisa Nimfa wdała w kamień, *contulit in saxum. ib.* 87. Łynka w ostrowidza wdała Ceres, *fecit. ib.* 125. W ptaka go wdał, dał krzywy nos, dał szponie do pazurów krzywe. *ib.* 278. Wdała się w babę Pallas, *anum simulat. ib.* 127, sie verwandelte sich in . . . Wdawa się w różne kształty Protheus *multas flectitur in facies. ib.* 252. W dusze nawy się wdały. *ib.* 365.

WDĄĆ, wdął, *F.* wedmie *cz. idntl.*, wdymać *ndk.*; *Boh.* czisseti; *Sr.* 2. nucbuju, nucbujem; *Slo.* wdychugi; *Vd.* vpihati, noterpihati, notervsapati, noterpihniti, noterpihati; *Rg.* vdahnutti, udahgnivati; *Rs.* вдунуть, вдувать, *Ec.* вдмую, вдыхаю; wdmuchnąć, einblasen, hinein blasen in etwas. Wdymam co w co. *Cn. Th.* 1231.

WDAL *adv. loci*, z daleka, *Rs.* вдаль; in der Ferne. Wpadł w skały okrutne, zkąd patrzał wdal od ludzi w swym żalu na morze. *Jabł. Tel.* 331.

WDANIE, *ob.* Wdać.

WDARCIE, WDARTY, *ob.* Wedrzeć. WDARTUS, *ob.* wdzierca, wtręt, wlaz, intrus.

WDEPTAĆ *cz. dk.*, Wdeptywać *Freq.*, depcąc utłaczać; *Sr.* 2. nutž teptam; *Rs.* втоптать, втаптывать; eintreten, hinein treten, nieder treten. Bydlę żadne nie wdeptywa tu szczepów. *Brud. Ost. G* 11. Wdepczmy w ziemię te węże. *Birk. Zam.* 5. Wdeptali mię w ziemię ludzie nieżyczliwi. *JKch. Ps.* 80. Wdeptałem nieprzyiacioł, równie iak błoto uliczne. *JKch. Ps.* 23.

WDŁUŻ, WDŁUŻNIA, *ob.* Dłuż.

WDMUCHNĄĆ *cz. idntl.*, Wdmuchać *ndk.*; *Rs.* вдохнуть, вдыхать; *Ec.* вдмую, вдыхаю, wdymać; hinein blasen. Wdmuchnąć co. *Cn. Th.* 1231.

WDOCHWYTKĘ, WDOPADKI, WDORWY, *ob.* Dochwytka etc.

WDOIĆ *cz. dk.*, wdoiwać *czstl.* i *kontyn.*; *Slo.* wdogugi; *Sr.* 1. do nětjoho dóhyu, doiąc wpuszczać, einmelken, hinein melken.

WDOWA, - y, *ż.*, WDOWKA, WDOWECZKA, *WDOWICZKA, WDOWULA, WDOWULEŃKA, WDOWEŃKA, WDOWUNIA, - i, *ż.*, *demin.*; *Boh.* wdowa, wdowička; *Slo.* wdowa; *Sr.* 1. *et* 2. hudowa; *Crn.* udôva, *Vd.* vudova, shena, kateri je mosh umru; *Cro.* udova, vdovicza, udovicza; *Rg.* vdòva, vdovizza, *Sla.* vdovica; *Bs.* udoviça; *Rs.* вдова, вдовица, *Ital.* vedova, *lat.* vidua, *Ulphil.* widuwo, *Ottfr.* witua, wituua, wituwa, *Angl.* wuduwa, *Angl.* widow, Niedersächs. wedewe, *Friesl.* weeda, *Gall.* veuve, *Germ.* die Witwe, Oberdeutsch Wittib, *Sanscr.* vidhava; *Pers.* biwe); której mąż umarł. – Niestety! wdowaciem ia iest! *Leop.* 2 *Reg.* 14, 5, mąż mi umarł). Nie frasuy téy nędzney a mizerney wdowiczki. *Rey Post. P. p.* 5. Wdowy dla maiętności poyymuią. *Bud. Ap.* 141. U wdowy, chléb gotowy, ale nie każdemu zdrowy. *Rys. Ad.* 68. U wdowy chléb gotowy, ale wymowny. *Glicz. Wych. P.* 5, nie bez zarzutów). Nadobna wdoweczka. *Teatr* 28 *b*, 78. Wdowuleńka żwawa. *Zabł. Fir.* 25. Cóż mówisz o moiey wdowuli? *ib.* 32 *b*, 4. Kochana wdoweńko, kiedyż zrobimy koniec? *ib.* 28 *b*, 122. Kochana wdowuniu. *ib.* 12, 103. – §. *fig.* W Polszcze żadna wakancya nie iest długo wdową. *Dwor. E.* 5, nie długo wakuie). – §. *Botan.* Wdowki, ziele, Brat z Siostrą. *Urzęd.* 303, *flos trinitatis*, die Dreyfaltigkeitsblume, Stiefmütterchen. Potróyny fiołek brat z siostrą, drudzy wdówkami zowią. *Syr.* 1452. WDOWCZY, – a, – e, do wdowca należący, Witwer =. Sam ręką wdowczą i osieroconą, Stós drew zapalił i z Synem i z żoną. *Morszt.* 266.

WDOWI, - ia, - ie, WDOWSKI, WDOWIEŃSKI, WDOWIN, - a, - e, *Crn.* udovz; *Cro.* udovichki; *Rg.* udovni, vdovicki; *Rs.* вдовый, вдовичїй, do wdowy należący, Witwen =. Dar, który się żonie na przypadek owdowienia iéy, tytułem wsparcia przyrzeka, nazywa się dochodem wdowim. *Gal. Cyw.* 3, 155. Henryk zniósł podatki, które zwano dziewiczemi, wdowiemi i inne. *Biel.* 132, *et Biel. Sw.* 193 *b.* – Wdowie, *Subst.* u Długosza, *viduale. Nar. Hst.* 4, 279; *Rs.* вдовье, *ob.* Wdowstwo). Z łakomstwa domy wdowskie pożerali. *Zrn. Post.* 3, 787. Oczy wdowine. *W. Job.* 31, 16. Zabrali wołu wdowinego. *W. Post. W.* 2, 318, 1 *Leop. Job.* 24, 3, sierotczego. 3 *Leop.*). Nie służy iéy stan wdowieński. *Teat.* 15 *c*, 10, wdowi stan. *W. Post. W.* 49. = wdowstwo).

WDOWIEC, – wca, *m.*, któremu żona umarła, *Boh.* wdowec; *Sr.* hudowcz; *Crn.* udovz; *Cro.* vdovecz, udovecz; *Sla.* vdóvac; *Bs.* udovac; *Rg.* vdòvaz; *Germ.* der Witwer. Wdowiec z wdową rzadko dobrze z sobą. *Rys.*

Ad. 73. WDOWIEĆ. *Rs.* вдовѣть, овдовѣть; *ob.* Owdowieć. (*Rs.* вдовствовать, wdową lub wdowcem być). WDOWIEŃSTWO, WDOWSTWO, - a, *n.*, *Bh.* wdowſtwj (= ſtan wdowy, wdowecſtwj, ſtan wdowca); *Sr.* 1. hudowcztwo; *Cro.* vdovichtvo, udovichtvo; *Bg.* vdovictvo, vdoſtvo; *Bs.* udovictuo; *Rs.* вдовство, wdowi abo wdowczy ſtan, der Witwenſtand, Witwerſtand. Panieńſtwo, małżeńſtwo, wdowſtwo. *W. Pſ. W.* 49. Twarzyczka iey wdowieńſtwa nie okazuie. *Teatr* 44 *b*, 24. Przez ten nieszczęśliwy ſtan wdowieńſtwa swego, ani zdrowia mieć nie może. *Teatr* 15 *c*, 10. Wdowa nie tracila prawa dóbr posiadania, do iéy wdowieńſtwa przywiązanego. *Czack. pr.* 1, 62. **WDOWOŻEŃ, - ia, *m.*, który z wdową się żeni, der eine Witwe heurathet. Wdowożeniowi. Wdowę żonę poyymuiesz. *Kochow. Fr.* 72.

Deriu. owdowieć, owdowiały, owdowiałość.

WDRAŻAĆ, *ob* Wdróżyć.

WDROBIĆ, *cz. dk.*, wkruszyć, drobiąc wpuścić; *Boh.* wdrobiti; *Vd.* notersdrobiti, notervdrobiti, noterkositi, *Sr.* 1. drebu nutz, nadrebiu, nadrebim; *Cro.* udroblyujem, (udrobilo *intrimentum*); *Ros.* вдробить, *Ec.* вдробити, вдробляю; drobiąc wrzucić, wsypać, einbröckeln. Naléy na miseczkę rosołu, i wdrob' w niego chleba. *Perz. Lek.* 311.

WDROŻYĆ, *cz. dk.*, Wdrażać *ndk.*, na drogę wyprowadzić, na co naprowadzać, wciągać w co, auf den Weg hinführen, leiten, einleiten. - *fig.* Dyſkurs nas wdrożył w rozmowę o sposobie pisania liſtów. *Kras. Pod.* 2, 110. §. Wdrażać w co, wrzynać, wrażać, wpaiać, *phys. et moraln.*; *Sr.* 1. dowpam nutz, zadowpam nutz; *Vd.* vdlietiti, notervdlietiti, vreshuvati, notersareshuvati; *Rs.* вдолбить, вдалбливать, вперить, вперять, водрузить, водружать; einflößen, eingraben, eindrücken. Była królewſka wieża, z *ogłośnemi *mury, Gdzie był, iak o tym sława, złotą lutnią złożył Syn Latony; ztąd iéy dźwięk w kamień się był wdrożył, *saxo sonus eius inhaesit. Zebr. Ow.* 188. Wdrażać w serce dzieci obyczaie i uczucie. *Węg. Mar.* 3, 204. Powaga mówiącego, sposób opowiadania, wiek młody słuchaiących, wszyſtko to wdraża w umysły niezgluzowaną impressyą. *Kras. Dos.* 137. Ludzie fatalne o sobie wdrożyli mi zdanie, wszyscy są obłudni. *Teat.* 49, 40. - §. Wdrożyć się, *Recipr.*, drodze przywyknąć, *affuescere itineri. Cn. Th.* 1231, den Weg, die Reiſe gewohnt werden. - *fig.* wdrożyć się do czego albo w co = włożyć się, wprawić się, wćwiczyć się, wetrzeć się, wtorować się, wciągnąć się, sich an etwas gewöhnen, sich hinein arbeiten, (*Rg.* vdrâxitise *placere*). Po mału wdrożyłem się do tego nowego sposobu życia. *Kras. Dos.* 109. Każde powołanie potrzebuie wdrożenia się w przyięte obowiązki. *Gaz. Nar* 2, 2.

WDYCHAĆ, *ob.* Wetchnąć. WDYMAĆ, *ob.* Wdąć.

WDZIAĆ, *F.* wdzieie *cz. dk.*, Wdziewać, *Wzdziewać *ndk.*, *Vd.* noterdjati, notervdievati; *Rs.* вздѣть, вдѣвать, вздѣвать, вдѣлать, вдѣлывать; *Ec.* вдѣжити, вложить, вдѣть; włożyć na co lub w co, anlegen, hineinlegen, umlegen, einſtecken, anſtecken. Kazała mu na szyię powróz wdziać, a po ziemi go włóczyć, aż umarł. *Biel. Św.* 67 *b*. Zawiesiłem kołſtki ku okraſie oblicza iéy, i zaponki wdziałem na ręce iéy. 3 *Leop. Gen.* 24, 48, wdziałem. 1. *Leop.*). Wdział sobie okulary na nos. *Tr.* Wdział pierścień na palec. *Tr.* Uciętą głowę iego wdział na dzidę. *ib.* wetknął. Wdziewaią czapki na głowę. *Teatr* 8, 115, kładą, ſie ſetzen die Mützen auf. Wdziewać suknią, wkładać na się, brać na się, ubierać się w nią, ein Kleid anziehen, anlegen. Otoż ieſt móy płaszcz, wdziey WcPan na siebie. *Teatr* 27, 118. Damy częſtokroć na się wdziewaią, roku iednego bogatey familii intratę. *Zab.* 16, 279. *fig.* Czarownik kruka poſtać na się wdziewa. *Przyb. Milt.* 108, przeobraża się, wdaie się w kruka).

**WDZIĘCZNICE *plur.*, Charytes wdzięczne, Łaſki, Wdzięki, *Gratiae*, trzy boginie towarzyszki Wenery, Aglaia, Thalia, Euphrozyne. *Otw. Ow.* 237, die drey Huldgöttinnen. **WDZIĘCZNOKRZYKI, łabędź. *Bielaw. Mysl. E* 2., wdzięcznogłosy; *Rs.* благогласный, *Ec.* сладкогласный lieblich ſchreyend. *WDZIĘCZNOGŁOSIE, - ia, *n.*, *Rs.* благогласїе, *Ec.* сладкогласїе. **WDZIĘCZNOMÓWNOSĆ, - ści, *ż.*, miły sposób mówienia, liebliches, ſchönes Reden. Na żartach i wdzięcznomówności iéy nie schodziło. *Pilch. Sall.* 49, *svauiloquentia. Cn. Syn.* 847, *Sr.* 1. ſwodkorężniwoſcż. **WDZIĘCZNOMÓWNY, - a, - e, - ie, *adv.*, miło słodko mówiący; anmuthig redend *suauiloquus. Cn. Th.* 1231. **WDZIĘCZNOMRUCZNY spad rzéczki. *Pilch. Sen. Gn.* 173, lieblich murmelnd. **WDZIĘCZNOPAMIĘTNE serce, *Tr.*, nie przeſtaiące czuć się do wdzięczności, dankbar eingedenk, ewig dankbar. **WDZIĘCZNOPŁYNNY rym. *Pilch. Sen. Gn.* 299, miły i gładki, lieblich fließend. **WDZIĘCZNORYMNY Helikon. *Zab.* 16, 82, *Węg.* pełen słodkich rymów; voll lieblicher Lieder, lieblich dichtend. WDZIĘCZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *WDZIĘCZEŃSTWO, - a, *n.*; *Boh.* wděčnoſt, uznaloſt, (cf. uznać), *Slo* wděčnoſt; *Crn.* hvalęshnaſt (cf. chwalić, chwalebność); *Vd.* hvaleshnoſt, hvaloshnoſt, sposnaulivoſt, sposnanitnoſt, *Cro.* harnoszt, zahvàlnoszt; (cf. zachwalić); *Rg.* hàrnos, hàr, hàrſtvo, poznanos, saznanos, (cf. poznać, cf. zaznać) *Bs.* harnoſt; (*Bs.* hár, = pożytek); *Rs.* благодарность, возблагодаренїе, признательность, *Ec.* благодаренїе; czucie się być obowiązanym za dobrodzieyſtwa, die Dankbarkeit. Matka ieſt dobroć, wdzięczność córkę rodzi, Dobroć przodkuie, wdzięczność za nią chodzi. *Bratk. praef.* Z dobroci wypływa wdzięczność, która słodko zaymuie serce przez wspominanie dobrodzieyſtwa. *N. Pam.* 24, 326. Serce powinno być wymiarem wdzięczności. *Mon.* 67, 179. Mam ci wielką wdzięczność, i zawsze o tobie pamiętać będę. *Teatr* 22 *b*, 45. Nie krzepnąca nigdy wdzięczność. *Nies.* 1, 31. Zwykliśmy mówić: ten temu wdzięczność odniósł; odnosić bowiem ieſt to, coś winien dobrowolnie przynosić, *ille illi gratiam retulit*; nie mówimy: wdzięczność wrócił, *gratiam reddidit*, wracaią bowiem ci, u których się domagaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 318. *Oppos.* niewdzięczność, *niewdzięczeńſtwo, *niewdzięſtwo, die Undankbarkeit. Niewdzięczność, nie uznanie dobrodzieyſtw albo usług odebranych. *Mon.* 68, 177, *Zarn. Poſt.* 3, 528. Ten sprosny wyſtępek, niewdzięczeńſtwo, dobrzeby żeby karany był. *Gor. Sen.* 144. Notę niewdzięczęſtwa z niego otrząsaią. *Birk. o Ex.* 20. 20. - §. 2., wdzięczność, przyiemność, słodkość; miłe, łube przymioty; *Vd.* perjaslivoſt, radlivoſt, lublivoſt, dopadlivoſt; *Cro.* dichnoszt; *Hg.* diszeſség, tiszteſség;

Rg. dicnos, dika; *Rs.* умильность, сладость; die Lieblichkeit, Anmuth. Swięte relikwie iałowcowy zapach wdzięcznością przechodziły. *Zygr. Pap.* 155. Wdzięczność głosu. *Boh. Kom.* 2, 243. Była w Bolesławie wdzięczność obyczaiów, powagą pańſką umiarkowana, *suauitas*. *Krom.* 64. Wdzięczność spraw ludzkich ieſt przyiemność, maiąc nieiaki znak cnoty i obyczaiów; ztąd mówimy: ta panna wdzięcznie oczyma obraca, wdzięcznie chodzi, wdzięcznie mówi, śmieie się. *Petr. Et.* 326. - §*. Był wielkiey u boga i ludzi wdzięczności dla świętego żywota swego. *Sk. Dz.* 868, w wielkiey akceptacyi, wziętości, er war ſehr beliebt, hatte großen Beyfall). Wdzięczność moia z twego wrotu szczęśliwego. *Miaſk.* 1, 93, ukontentowanie, Vergnügen, Freude). Olha kazała posłom łaźnią nagotować; oni będąc tey wdzięczności radzi, szli do łaźni; *Stryik.* 117, téy grzeczności, łaſki, Höflichkeit). **WDZIĘCZNOŚPIEWNY, - a, - e, miło śpiewaiący, lieblich ſingend, *Rs.* благопѣсливый. **WDZIĘCZNOWONNA róża. *Kchw.* 89, lieblich riechend. **WDZIĘCZNOŻÓŁTA kosa Niemek. *Bard. Luk.* 180, angenehm gelb, blond. WDZIĘCZNY, WDZIĘCZEN, - a, - e, WDZIĘCZNIUCHNY, WDZIĘCZNIUSI *intensiv.*; WDZIĘCZNIE, WDZIĘCZNO *adv.*; *Boh.* wděčný, wděčen, uznalý (cf. uznać); *Slo.* wďačni, wděčný; *Crn.* hvalęshn; *Vd.* hvaleshen, vdeshan, sposnaniten, sposnanliu; *Bs.* háran; *Rg.* háran; *Cro.* haran, zahvàlen, (*ob.* zachwalić); *Sla.* zafálan; *Rs.* благодарный, благодарственный, признательный (cf. przyznać); = czuiący się do obowiązku za dobrodzieyſtwa, dankbar, dankbarlich. Wdzięczny, kto nieco oddaie za ono co wziął kiedyś, lub też za dobrodzieyſtwa powinien zoſtaie. *Gor. Sen.* 276. Wdzięczny ieſtem; *Ec.* благодарю, благодарствую. Niewdzięcznych więcey, niż wdzięcznych. *Cn. Ad.* 690; dobrodzieyſtwo wnet się zapomni). *Cum Genitivo*: wdzięczen czego, = wzdzięczen za co, erkenntlich für etwas, dankbar. Dobrodzieyſtwa nie być wdzięcznym, rzecz szkaradna ieſt. *Gor. Sen.* 134. Jeżeli beſtye wdzięczne są dobrodzieyſtwa od ludzi, daleko większe ſtaranie mieć powinni ludzie, aby ich byli wdzięcznemi. *Bial. Pſt.* Niewdzięcznymi się okazuią téy łaſki zbawiennéy, którzy za nią Bogu nie dziękuią. *Salin.* 4, *pr* Niewdzieczni byli dobrodzieyſtwa Pańſkiego. *Białobrz. Poſt.* 163. Kto czego niewdzięczen, ten tego nie godzien. *Rys. Ad.* 30, *Pot. Zac.* 101, *Bial. Pſt.* 221. Krzyżacy, znaiąc dobrodzieyſtwo przodków naszych, a nie będąc go wdzięczni, nas samych miaſto pogan woiuią. *Biel.* 184. - §. 2., wdzięczny, przyiemny, miły, słodki, angenehm, lieblich, anmuthig; *Crn.* vshęzh; *Vd.* perjaslin, (cf. przyiazny), radliu, (*ob.* rad), lubliu, (*ob.* luby), lubesniu, perjeten, (*ob.* przyiemny), dopadliu, (cf. przypaść); *Cro.* dichën; *Rg.* dijejan; *Rs.* умильный, умильно, сладостный, благолѣпный. Uśmiech wdzięczny. *Węg. Mar.* 1, 139. Miał Macieiowſki twarz wdzięczną. *Gor. Dw.* 2. Twarz gładka, ramię cudne, ſtan wspaniały, nogi wdzięczniuchne, oczu pozor ſtały. *Petr. Hor.* 2, *A.* 3. Ogromnemi bębnami, krzykliwemi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyiemnemi cytrami chwalcie Pana. *Ryb. Ps.* 294. Mieysce wdzięczne, towarzyſtwo miłe. *W. Poſt. M.* 522. Kwiat wdzięczny. *Tward. Daf.* 42. Za latem błotna ieſień przychodzi, a za iesienią zaziębła a niewdzięczna zima. *Rey. Zw.* 171 *b.* Siedząc doma przy swym progu, Człowiek naywdzięcznieyszy bogu. *Groch. W.* 593. Płci wdzięczna, stań się uwielbienia godna. *Kras. liſt.* 160, cf. płeć piękna, biała, das ſchöne Geſchlecht). Ta moia wdzięcznuſia tak ładna. *Jabl. Tel.* 93. Wdzięczne słowo ubłaga nieprzyiaciela. *W. Syr.* 6, 5, dobre, łagodne, łaſkawe słowo; ein gutes liebreiches Wort). Dwa razy to ieſt wdzięczno, gdy kto prędko daie. *Prot. Jat.* 27. *bis dat, qui cito dat*). Nawiedzeniem swym choremu wdzięczno uczynił. *Ezop.* 20, ukontentowanie mu sprawił, ucieszył go; er hat ihm damit ein Vergnügen gemacht). - Wdzięczny, któremu radzi, przyiemny, miły, wzięty, lieb, den man gern ſieht, angenehm, beliebt. Widząc, iż nie był wdzięcznym gościem u niego, puścił się daley. *Biel.* 233. Przerębſki arcybiſkup bardzo był wdzięczny u ludzi. *Gor. Dw.* 3. Wdzięczny czego, czemu, = kontent z czego, rad czemu, vergnügt über etwas, es gern ſehend. Kazimirz wieżdzaiąc do Krakowa, widząc, iż są wdzięczni iego przyiechania wszyscy, dziękował im za to. *Biel.* 102. Wodzi - li się na wszem podług woli waszéy, wdzięczniśmy tego, i bogu dziękuiemy. *Leop.* 2 *Mach.* 9, 20. Był Jetro wdzięczen tego wszyſtkiego, co Pan raczył uczynić ludowi Jzraelſkiemu. 1 *Leop. Ex.* 18, 9, ucieszył się. 3 *Leop.*) Gdy w Rusi nie ſtało potomſtwa, Kazimirz będąc wdzięczen oney przyczynie, księſtwo to sobie przyłączył. *Papr. Ryc.* Wdzięczna iest tego z nami ta Rzplta, gdy odważni rycerze zagraniczni, do niey się garną. *Vol.* 4, 386. - Wdzięcznie przyymować, = za wdzięczne przyymować, = miło przyymować, z ukontentowaniem, z czuciem się do wdzięczności, dankbarlich annehmen, mit Vergnügen, mit Freuden. Wielka niewdzięczność, gdy kto od dobrodzieia swego dobrodzieyſtwo niewdzięcznie przyymuie; większa, gdy dobrodzieyſtwem zgoła gardzi *Zrn. Pſt.* 3, 528. Przyymowali za wdzięczne wieczerzę ubogą. *JKch. Fr.* 81. Co od boga, trzeba za wdzięczne przyymować, Lub on daie, lub bierze, za wszyſtko dziękować. *Sim. Siel.* 87. Proszę, za wdzięczne przyymiy dar ten móy maluczki. *Biel. S. M. A.* 2 *b.* Bóg to nie wdzięcznie przyiął od nich. *Biel. Sw.* 8, nie łaſkawie, ungnädig). Puścił się do Pruſs, a tam od Krzyżaków wdzięcznie był przyięt. *Biel.* 233. Do Polski uiechał, gdzie był wdzięcznie od Bolesława przyięty. *Stryik.* 182. - §*. *ratum, gratum, facere, habere*, gültig machen, für gültig erkennen. Dawne konſtytucye we wszyſtkich ich cząſtkach, mocne wdzięczne czynimy i potwierdzamy. *Herb. Stat.* 99. Wszyſtkie przywileie chcemy umocnić, potwierdzić, całe i wdzięczne uczynić. *Herb. Stat.* 19. Przy czym byli, i na co zezwalali, i za wdzięczne to mieli Nayuczciwsi OO., etc. *Herb. Stat.* 661. WDZIĘCZYĆ *cz. ndk.*, wdzięcznym, przyiemnym czynić, umilać, angenehm machen, verlieblichen; *Cro.* dichiti, szlaviti *glorificare*). Cnota wdzięczy, Cnota wieńczy. *Kras. liſt.* 93. Radość uśmiechem oczy iéy i wargi wdzięczyła. *Przyb. Ab.* 82. Czyſta miłość wdzięczyła pieszczenie każdy wyraz iéy głosu, każde warg ruszenie. *Przyb. Ab.* 14. Łzami wdzięczyć lice. *Teat.* 44, 72. - §. WDZIĘCZYĆ się *Rec.*, przymilać się, piękrzyć się, ſich angenehm machen, ſich ſchniegeln; (*Slo.* wděčjm ſe, wděk čjnjm *gratifico*; *Rg.* dicitise *gloriari*). Niewiaſta w 40tym roku tego wdzięczenie za-

przestać nie chce, co ią w zotym zdobiło. *Mon.* 65, 612, cf. kokieterya). Każdą iego troskę swoią pieszczotą, zewsząd nadskakuiąc, zawsze się wdzięcząc, ugłaskała. *Off. Sen.* 25, *permulcere*). Panicz niby czuły, Nie tak się do mnie wdzięczył, iak do méy szkatuły. *Tręb. S. M.* 40, cf. umizgać się.

WDZIEDZICZYĆ się *Rec. ndk.*, wdzierać się w dziedzictwó, sich in ein Erbtheil hinein drängen. Kardynali, biskupi, prelaci, słyszymy iako się wdziedziczyli w kościoł Pański. *Gil. Pst.* 314.

WDZIĘK, - u, *m.*, WDZIĘKA, - i, *ż.*, *Boh.* wděk; *a, *dzięka, podziękowanie, der Dank, die Danksagung. Za tym bohatyr Paphski słów godnych użyie, Wdzięk oddaiąc Wenerze, *grates agens*. *Zebr. Ow.* 252. - §*. wdzięk, wdzięczność, obowiązek za dobrodzieystwo, die Dankbarkeit. Bierzesz dobrodzieystwo, mieyże wdzięk, raduy się z niego. *Gor. Sen.* 13a. Jakże rzekłem, zarabiać miło na niewdzięke. *Zab.* 9, 112, *Zabł.* - §*. wdzięk; zawdzięczenie, nagroda, die Belohnung. Żeśmy tę rybkę samę ułowili, za długą tęskność odbierzemy wdzięki. *Wad. Dan.* 228. To i co więcey mówił; ale na wiatr słowa leciały, i nic wdzięku nie odniosła mowa. *Sim. Siel.* 43. - Wdzięk; ukontentowanie, Vergnügen. Szlachetny umysł nie znayduie wdzięku w swoiey wielkości, lecz w dobrych czynów liku. *Zab.* 12, 524 *Jak.* - §. Wdzięk, dźwięk, przyiemność, powab, *Rg.* dika; *Bs.* ghizda, ljepota; der Reitz, die Anmuth, Schönheit. Wdzięk, przymiot ciała; przyiemność rozumu i duszy; wdzięki wzrastaią bez dołożenia się naszego; przyiemność rodzi się z ciągłego usiłowania w kształceniu umysłu; wdzięki są znikomą ozdobą, przyiemność do grobu zostaie. *Pam. Warsz.* 4, 44. Ozdobna wdzięki wszystkiemi. *Przyb. Milt.* 251. Chciał zerwać z krzaku raz Kupido ręką Rożę, co świeżą wzrok nęciła wdzięką. *Min. Ryt.* 3, 58. Uprzeymość gospodarza, grzeczność gospodyni, wszystko to niewymowny dawało wdzięk domowi. *Kras. Pod.* 2, 159. Wdzięką panieńską przechodzi córki Cekropsowe. *Bard. Tr.* 74. W domu siedzi niewiasta przecudnego wdzięku. *Dmoch. Jl.* 72. Rozmowa o stroiu i wdzięku. *Mon.* 65, 564. Szczęśliwy, kto wdzięk raz z pożytkiem łączył. *Kras. Mysz.* 103. - *Poet. Personif.* Wdzięki, Łaski, Charites, Gratiae, boginie piękności. *Hor.* 1, 24; Wdzięcznice; *Bh.* Milostenki; *Crn.* Drushize; die Huldgöttinnen. U poganów *Dzięki malowali sobie w obrazie trzech panienek, iednę z różą, drugą z mirtą, trzecią z kostkami; bo wonna by róża, przyiemna by mirtowe drzewo, wesoła a wdzięczna iako *igra iest ofiara *dzięków. *Gil. Pst.* 185. - §. Wdzięka, ozdoba, zaszczyt, Zierde, Ruhm. Wdzięko Rzymu, obrońco senatu całego! *Bardz. Luk.* 124. J ciebie, wdzięko Rzymska, imie wielkiéy sławy, Brute, chcą mieć spolnikiem tak szkaradney sprawy! *Bard. Luk.* 2, 65. O kleynocie, o wdzięko domu upadłego. *Bard. Tr.* 218. Onaż to wdzięka Grecka, co świat tryumfuie, Moyże to syn, Herkules! *Bard. Tr.* 33. O wdzięko swiata, słońce promieniste! *Bard. Tr.* 510.

WDZIERAĆ, *ob.* Wedrzeć. WDZIERCA, - y, *m.*, WDARTUS, - a, *m.*, który się w co wdziera, wtrąca, wtręt, wtręcień, samowlaz, wlaz, intruz, samozwaniec; *Rs.* самозванецъ; der sich wo eindrängt, aufdringt, ein Eindringer. Bolesław oczyścił miasta od uzurpacyy Czeskich i Niemieckich wdzierców. *Nar. Hst.* 2, 345. Cesarz Henryk zaspokoiwszy stolicę Rzymską od wdzierców, posadził na niey Klemensa. *ib.* 356. Od Boga danego zbawiciela przyiąć nie chcieli, i leda wdartusa i zwodziciela mieli przyiąć ku swemu zginieniu. *Wiśń.* 282. WDZIERCZY, - a, - e, wdziercy się tyczący, do wdzierców należący, wdzieraiący się, sich eindrängend. Pomerania Krzyżakom niesłusznym prawem od margrabiów zaprzedana, potym od króla Czeskiego takimże wdzierczym prawem darowana. *Nar. Hst.* 6, 140, cf. Wilcze prawo. WDZIERKA, - i, *ż.*, wdzieranie się w co; das Eindringen, sich hinein Drängen. Wdzierka *ambitio*. *Zebr. Ow.* 230.

WDZIEWAĆ, *ob.* Wdziać. WDZIEWALNY, - a, - e, mogący być wdzianym, włożonym, natykanym, ansteckbar, anlegbar, anziehbar. *Tr.*

WDZKIE, n. p. komissye, *abbreviatio*, *ob.* Woiewodzki.

WDZTWA, *ob.* Woiewództwa.

W E.

WE, *praepositio* W, z przydanym e, n. p. we Lwowie, *ob.* W.

WE WIE!! - n. p. Na liszkę psi kwilą: a we wie, a we wie. *Haur. Sk.* 339, das Anschlagen der Jagdhunde bey einem Fuchse; cf. wiu!

WĘBOREK, WAWOREK, WAMBOREK, - rka, *m.*, (*Boh.* auborek, koszyk, Etym. brati, je se do neho beru); wiadro, *Bh.* okow, wokew, (*ob.* okow); *Sr.* 1. kobl, bonk, bonczjik; *Sr.* 2. burk; *Cro.* vèrch (cf. wierzch), zaimach, zajemach; cf. zaiąć.), *Vd.* vodonosenza, vedriza, viedra; *Bs.* çigal, vidro, kabal; *Slo.* csabar za vodu; (*Rg.* ubòrak, z korzec); *Rs.* ушатъ (*ob.* uszatka), ymámeцъ, ушáтникъ, бадья, стамна; *Gr.* ἀμφορος; *lat.* amphora, *lat. med.* ambra, *Anglosax.* amber, *Suec.* aember, *Jsl.* amr, Niedersächs. ammer, emmer, Oesterr. amper, Obd. aimer, Hochd. der Eimer. Wemborek, naczynie bednarskiéy roboty, z pałąkiem na wierzchu, służy do noszenia wody, mleka i t. d. *Mag. Mskr.* - *Haustrum*, machina do czerpania wody, z kilku wiadrami, dzbankami, wamborkami. *Chmiel.* 1, 227. Z wodą, z siekierkami, osękami, z wąworkami, na ratunek domu od ognia przybiegli. *Haur Sk.* 94. Feuereimer.

WEBRNĄĆ *med. idntl.*, brnący wleźć, hinein waten *pr. et fig.* Webrnął do wody. *Otw. Ow.* 434. - (*Caret Praesenti*; *non dicimus*: webrnam, aut webrnywam).

WĘCH, - u, *m.*, wąchanie, *Bh.* čich, *Slo.* čuch, (cf. cuchnąć), čitedelnost, (cf. czuć); *Sr.* 2 nuchane, (cf. niuch); *Sr.* 1. nuchano, nuchadwo); das Riechen, der Geruch, das Spieren, die Spur, die Witterung. Węchem wilk syt nie będzie. *Cn. Ad.* 1222, wąchaiąc się nie naje). Dźwięk za węch; iakie czestowanie, takie dziękowanie. *Cn. Ad.* 298, iakie raczenie, takie płacenie, *hospes edere a caupone tractatus, eidem sonitu pecuniae soluit et abiit*). Psi węch, cuch, czuch, n. p. pies ten, ma węch dobry, der Hund hat einen guten Geruch, eine gute Spur, gute Nase. Węchu ostrego, *canis sagax*. *Cn. Th.* 1232, wiatr ma dobry). Węchem czego szukać, dochodzić, *pr. et tr.* węzyć, pachać, śledzić, tropić, nachspüren, nachschnup-

schnuppern, dem Geruch, der Witterung, der Spur nachgehen. Węchem doszedł. *Cn. Ad.* 1226, wytropił, wyśledził; er hats ausgespürt). Samym węchem rozeznam Francuza, od Polaka. *Teatr.* 35 *c*, 35, samym zapachem; cf. przez skórę, durch den Geruch unterscheide ich sie). WĘCHACZ, - a, *m.*, wąchaiący, węchu dobrego, ostrego, ein Riecher, der einen scharfen Geruch hat. *Cn. Th.* 1232. **WĘCHODYM, w Batrachomyomachii, mysz, κνισσοδιώκτης. *Przyb.*, der Rauchriecher. WĘCHORZ, - a, *m.*, pies węchem śledzący, der Spürhund. *Tr.*, *Crn.* vohôn, *Vd.* vohon, ovohni, savohlivi pess, slednik, sledni pess, cf. wyżeł. WĘCHOWY, - a, - e, od węchu, Geruchs=: *Rs.* обонятельный. Nerwy węchowe. *N. Pam.* 15, 353.

*WĘCHTOWAĆ, *ob.* Fechtować.

WĘCOWAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* brausyti, (*ob.* brusić, brus), ubrausyti; *Sr.* 1. wotżu; *Crn.* brusiti, brusem, ripsam; *Vd.* brusyti, brusit, nabrusit, oštrit, pobrusiti; *Cro.* brúsziti, briszati, brishem, glodati, glodyem; *Bs.* brusiti, osctritti; *Rs.* точу, точить, *ob.* toczyć), = ostrzyć, *Germ.* wetzen. Osła nie siecze, lecz kosy wecuie. *Cn. Ad.* 68. - *fig.* Wecować kogo, szlufować, wziąć go na tarkę, na przetak; einen schleifen, durchhecheln. - §*. hecować, ecować, ätzen. Siekiera w śrebrze wecowana. *A. Kch. W.* 125, *coelata.*

WĘDA, - y, *ż.*, WĘDKA, *WĄDKA, *WĄTKA, - i, *ż.*, *dem.*; *Boh.* udice, udička, *Sr.* 2. huda, *Sr.* 1. reczażowe wonidwo, renka, hudżacża hoczka; *Slo.* udice; *Crn.* ternèk, (*ob.* tarn); *Vd.* vudiza, tern, ternik; *Cro.* vudicza, vudichicza; *Bs.* udiça, udiciça; *Rg.* udiza, udiciza, odmèttaz; *Rs.* уда, удка, удица, удочка, *Rs. Tatar.* кармакъ, *ob.* karm); die Angel, Fischangel. Węda składa się z gibkiéy i na końcu iak naycieńszey laski, pospolicie leszczynowey, z nici kręconey z końskich włosów, do cienkiego końca laski przyprawioney; na końcu iest węda szczególniey tak zwana, to iest haczyk żelazny, Angelhaken. *Kluk Zw.* 3, 255; cf. Kozula, cf. Motowąz; Puszczanka). Łowić na wędę. *ib.*, *ob.* wędzić ryby, angeln. Rybitw wędę zarzucił w rzeczne głębokości, Aby sobie dostał ryb nędznik ku żywności, Kładł na wędę robaczki; które gdy uzrzały Rzekła szczuka do lina: potrawyć rozkoszne, Ale za to gardło dać, robaczysko Sprosne. Lin rzekł: spatrzam ieśli smaczny. Wnet połapił robaczka na wędzie onego, chciał nazad wykinąć, ale one różki Trudno było wyrzucić i przegryźć powrózki. *Papr. Kot. F.* 2. Zaczepiwszy w ostrym haczku nętkę, Wabi na zdradną chciwe ryby wędkę. *Zab.* 9, 17. Nie okrywaycie karmią zdradliwą wąd krzywych. *Otw. Ow.* 628. Tak ten świat umie, łowi na groch wędą, Na gołą wędę iuż ryby nie będą. *Bratk. B.* 2 *b*; *Slo.* ribi na lep, ptakow na udicu lapat ryby na lep, ptaki na wędę łapać, a na opak wszystko). Jak wędą ryba, tak się człowiek rozkoszą łowi. *Prot. Kont. D.* Wędą, iak widzę, łowią ludzi, wędą, Potomne wieki chwalić, mówią, będą. *Bratk. F.* 3 *b.* Ostra wędka piekielna, łakomstwo. *Falib. S.* 2. Twarzy ludzkiey gładkość chytra węda oka. *Susz. P.* 5, *E.* 4. Sam stróy Turecki iest wędą, która pociąga do sekty Mahometańskiey. *Kłok. Tur.* 104. - Złotą wędą ryby łowić. *Pot. Jow.* 215, t. i. dla małego pożytku wielki nakład czynić. *Mącz.* Głupi, kto złotą wędą drobne rybki łowi, Urwie się, aż przepadło, co dał złotnikowi. *Pot. Pocz.* 341. Fortuna, na kogo względy Będzie mieć, iuż złotemi łowić może wędy. *Gaw. Siel.* 556. - Już ma złodzieia na wędzie. *Pot. Syl.* 57, iuż go złapał, er hat ihn schon gefangen). Nie mógł się iuż wydrzeć z wędy. *ib.* 395. Czyś iuż połknął; iuż trudno zedrzeć ci się z wędy. *Pot. Zac.* 37, nie wymkniesz się; nie wyśliźniesz). - §*. Łotr ten konie na wędę łapał. *Dwor. K.*, iakoby ryby; zręcznie kradł). WĘDKARZ, - a, *m.*, co ryby wędą łowi, *Sr.* 1. hudżicżer; *Cro.* vudichár; *Bs.* udicjar, ribar s' udiçom; *Rg.* udicjar, *Rs.* удильщикъ; der Angler, Fischeangler. Wędkarz mało ryb ułowił. *Ern.* 53. WĘDNY, - a, - e, do wędy należący, Angel=, *Ec.* удищный. Wędna nić, wędny sznurek, włos, bywa i łańcuch. *Cn. Th.* 1232; *Crn.* vodiza; *Rg.* túgna, strùgnja; cf. struna, strona; *Rs.* лесà, лѣса, *ob.* motowiąz). Wędny trzonek, *ob.* Wędlisko, Wędzisko.

Deriv. Wędzidło, wędzisko, wędzisty.

*WEDLA, *WEDLE, *praep. Genit.*, *a*), *loci*, = podle, przy, u, *Boh.* wedle; (*Bh.* wedlegsst poboczny); *Slo.* wedle; *Sla.* poleg; *Ec.* вскрай, подлѣ, близъ; - neben bey, darneben, neben etwas hin, längs. W końcu roli Siedziałem rano wedle narożney topoli. *Zim. Siel.* 127. Jakób wedle miasta Porfiryonu obrał sobie pustynią. *Sk. Żyw.* 107. Dway mężowie w szacie lśniącey, Ukazali się wedle nich stoiący. *Odym. Sw.* 2, *L l* 3 *b.* Osiadszy pierwsze wedle boga mieysce. *Susz.* 2, *F.* 2. Znak iest literata, im cieniey wedle niego, *Teatr* 43 *b*, 52, koło niego). Wodę tę dzień wedle dnia pić, nie iako niektórzy, przerywaią. *Petr. Wod.* 34, dzień w dzień, Tag für Tag). - b., *WEDLA, WEDLE, WEDŁUG, podług, stosownie do czego, w miarę, w proporcyą czego, względnie; *Rs.* слѣдуя, cf. ślad, śledzić, pośledzenie); согласно; nach, laut, verhältnißmäßig zu, gemäß. Słupy dwa długie wedle głębokości rzeki w wodę wpuszczał. *Warg Cez.* 81. Według lat siła ludzka idzie. *Sk. Kaz.* 467. Ty co piszesz, rzecz sobie obierz wedle siły, J myśl długo, coby znieść barki potrafiły. *Kor Hor.* 4, *materiam viribus aequam).* Według sił i dostatku wszystko czyń. *Opal. Sat* 31. Był młodzieniec według lat swoich uczony. *Birk. Dom.* 53. Według stawu będzie grobla. *Bud. Ap.* 139. Czyi to chłopiec skrzydlasty, rumiany a biały, Wedle wzrostu ma łuczek, wedle łuczka strzały! *Pot. Jow.* 158. Wedla tey konstytucyi. *Stat. Lit.* 62. Co będzie według prawa, uczyniemy. *Szczerb. Sax.* 465. Wedle przyrodzenia. *Gor. Dw.* 356. Żyli wedle boga. *Prot. Kont. C.* 2 *b*, *Opal. Sat.* 7. Wedle nadziei naszey pociechy nam udzielisz. *Sk. Kaz.* 67. Skoro się nam cokolwiek *nie wedle myśli* szykuie, zaraz wpadamy w gniew nieprzebłagany. *Pilch. Sen.* 359, *nie podług myśli, niepomyślnie).* Zdrowia długo dobrego, z *wedlemyślnemi* od Boga pociechami życzy. *Bzow. roż. pr.* - *Similiter.* Słuszne a wedlerozumne napominanie a rozważanie. *Kosz. Lor.* 102 *b.* Wedle człowieka, mówiąc. *Wys. Al.* 327, po ludzku, menschlich zu reden). Stańże się twoie miłosierdzie nad nami, wedla tego, iako w tobie ufamy. *Sk. Kaz.* 67. - *Omisso* tego: *n. p.* szczep odrosły od ziemi mało albo wiele, według iako nosi przyrodzenie drzewa. *Cres.* 374, według iako iest mocne abo podłe. *ib.* 338. Zmiłuy się nademną według iakoś rozsądził tych, którzy miłuią imie twoie, *secundum iudicium tuum. Wrob.* 292.

*WĘDLINY *plur.*; sztuczki mięsa wędzonego, Stückchen geräu=

cherten oder geselchten Fleisches. Znalazłem iuż przygotowany likwor, masło młode, wędliny. *Xiądz* 21. W supie téy maią się znaydować rzeczy żucia potrzebuiące, iako to grzanki chleba dobrze suszone, wędliny i t. d. *N. Pam.* 3, 286.

WĘDLISKO, *ob.* Wędzisko. WĘDNY, *ob.* Węda.

WĘDOŁ; *ob.* Wądoł.

WĘDROWAĆ, WENDROWAĆ *med. ndk.*, powędrować *dk.*; *Boh.* wandrowati, putowati (*ob.* pątnikować, putny); na řemeslo giti; *Sr.* 2. wandrowasch; *Sr.* 1. wandruyu; *Crn.* vandram; *Vd.* bandrat; *Cro.* vandrati, putujem, *Rg.* putovatti; *Rs.* странствовать; Suec. wandra, Angl. wander, Germ. wandern; (Suec. andra, = iść, cf. Jtal. andare, Gall. aller, Ger. wallen); piechotą iść, kray iaki pieszą przemierzać, zwiedzać, *pr. et. fig.*, wandern, zu Fuße reisen, reisen. Kiedym był młody, i ia też wędrował, Nie razem próżney włóczęgi żałował, Nie raz sposobów i wątku nie stało. *Kras. Mysz:* 83. Do nas nazad wędruią, *Comp.* 410. Jakbyś nie miał powędrować Tam, gdzie wszyscy wędruią, Chciałbyś w taniec poskakować, Gdy drudzy w grob wskakuią. *Bal. Sen.* 98. Wędruy, *aliquando idem quod* precz ztąd, idź precz! *Cn. Th.* 1233, geh! packe dich! *ob.* Wender! Wen! *Rs.* вонъ). – O rzemieślnikach: wędrować, wędrówkę odbywać, auf die Wanderschaft gehen, wandern, (von Handwerksburschen). Czeladnik ma przynaymniey przez dwa lata po miastach naszych wędrować dla przeyrzenia się w nauce swey. *A. Zam.* 80. WĘDROWESZKA *ob.* Mendeweszka. WĘDROWIEC, *WANDROWIEC, – wca, *m.*, WĘDROWNIK, - a, *m.*; wędruiący człowiek, *Slo.* wandrownjk; *Sr.* 2. wandraŕ; *Vd.* popotmik, potni zhloviek; *Cro.* vandràvecz, putnik, *Hg.* vándorló; *Rs.* странникъ, *f.* странница, странствующій; *Ec.* путникъ, *f.* путница, *ob.* pątnik, put, pątnikować, putny), путеходецъ, путешественникъ, путеходитель, странствующій, дорожный человѣкъ, ходецъ, ходокъ; ein Wanderer, Wandersmann. Szczérze powiedz; czy to poseł z zachodu, czy iaki wędrowiec. *Przyb. Luz.* 222. Tak północne wandrowców błędnych wiedzie zorze. *Zab.* 9, 118 *Zabl.* Wędrownicy francuzcy nie zgadzaią się w opisaniu piramid Egiptskich. *Wyrw. G.* 264, woiażerowie, podróżni, zwiedziciele kraiów). Nie przestaią oni na wynaydowaniu monumentów, uszłych przed uwagą wędrowników. *N. Pam.* 23, 167. Ich opisanie wszędzie ma na sobie cechę prawdy, mało zwyczaynéy innym wędrowcom. *ib.* – §. *Hist. Nat.* Wędrowiec, *faleo ardearius*, gatunek sokoła, pochodzi z Norwegii. *Kluk. Zw.* 2, 206, der Wanderfalk, Fremdlingsfalk. Drozd Wędrowiec, *turdus migratorius*, kształtem podobny do kosa. *Kluk Zw.* 2, 283, die Zugdrossel, Wandeldrossel. WĘDRÓWKA, –i, *ż.*, wędrowanie, *Bh.* wandr; *Slo.* wandrowáni; *Sr.* 1 wandraŕstwo; *Sr.* 1. wandrowstwo; *Rs.* стра́нствованïе, странство, (cf. strona), странствïе; *Ec.* странничество, das Wandern, die Wanderschaft. Po odbytey wędrówce, gdy w którym mieście czeladnik zechce osieść ... *A. Zam.* 80. Wędrówka narodów, die Völkerwanderung. WĘDROWNY, WĘDROWCZY, – a, – e, wędruiący, od wędrówki, wandernd, Wander=; *Sr.* 2. wandrarski; *Rs.* стра́нническïй. Zgubiły się w błędach wędrowcze gromady. *Przyb. Milt.* 55. Polny Scyta dom swóy wędrowny dźwiga na kolesie. *Hor.* 2, 154 *Kniaz.* Ptak wędrowniczy, odlatuiący; *Rs.* налётный, ein Zugvogel. Kiy wędrowniczy; *Crn.* steklâzha, der Wanderstab. – §. wędrowny, przywoźny, zagraniczny, zamorski, ausländisch, aus der Fremde her. Dobra tracą na perfumy, kleynoty, na zbytek wędrowny. *Zab.* 2, 266.

WEDRZEC się. *Rec. dk.*, Wdzierać się *ndk.*, *Bh.* webrati se; *Sr.* 1. nucmocuju, nucmocujem; *Crn.* udręti, uderl, udêrem *immergere*, *irruere*; *Vd.* noterpodreti, notervdreti; *Rs.* водраться, вдираться; gwałtem się włamywać w co, wrywać się, wciskać się, sich hinein drängen, hinein dringen, einbrechen *pr. et tr.* Buntownicy wdarli się do Węgier do Aradeńskiego hrabstwa, w którym wszystko pustoszyli. *Pam.* 85, 1, 69. Gdzie się wedrą srodzy w stado wilcy, kto nie milczy. *Miask.* 2, 95. Wilcze wdarcie się Szuyskiego na państwo. *Zołk. Mscr.* 9, räuberisches Ansichreißen der Herrschaft). Na wschodne cesarstwo mocą tyrańską, żadnego prawa nie maiąc, wdarł się Komnenus. *Sk. Dz.* 1030. Niż się kto wedrze na naywyższy wierzchołek, w tysiąc wpaść niebezpieczeństw może złamania szyi. *Mon.* 71, 116. Myśl nie ma dosyć na zwierzchney piękności, Wdziera się gwałtem w taiemne skrytości. *P. Kch. J.* 86. Jeśli chcesz, żeby żadne umartwienie nie wdarło się do serca, uzbroy one tuzinem kieliszków wina Szampańskiego. *Teatr* 13, *B* - *Insinuo*, wsobiam, włudzam, wdzieram, przylizuię, wkradam się w kogo. *Mącz.*, sich in jemandes Gunst einschmeicheln, bey ihm einliebeln). W tym co chropawo wdziera się w uszy, coś silnego upatruią. *Pilch. Sen. list.* 4, 81, wraża się w uszy, uszy rzni, przeraża). – §*. Mentor siwobrody bystrość młodzieńca natarczywą wdziera. *Pot. Syl.* 211, wstrzymuie, hamuie, er hält sie zurück, zäumt sie, zügelt, sie). Duch nieczysty popada go, i natychmiast krzyczy, a on go wdziera aż ślini. *Sekl. Luk.* 9, szarpie, wdziera, er reißt ihn herum).

WEDWOIE, WEDWÓYNASÓB; *ob.* Dwoie, Dwoynasob.

WĘDZARNIA, - i, *ż.*, komora do wędzenia mięsa; die Rauchkammer, das Fleisch zu räuchern. O zakładaniu wędzarni. *Switk. Bud.* 163. WĘDZARZ, – a, *m.*, co mięso wędzi, der Räucherer, *Rs.* коптильщикъ, cf. kopeć). WĘDZIĆ, *cz. ndk.*, uwędzić, zwędzić *dk.*, *Boh.* uditi; *Slo.* udjm; *Vd.* smoditi, povoditi, v'dimi posushiti; *Cro.* navngyújem, szufsim na dimu; *Ec.* увядовати, засушить что; *Rs.* вялить (cf. *nostr.* więdnąć); wędzić mięso, ryby, w dymie suszyć, chudzić, Fleisch räuchern, im Rauche trocknen, in den Rauch hängen; *pr. et. fig.* Wędzić różne mięsa; wędzą w kominie wprzód nasoliwszy, i korzeniami zaprawiwszy, n. p. szynki wieprzowe, wołowe, półgąski, i t. d. *Wiel. Kuch.* 433. Laponowie ryby suszą albo wędzą na wielkim mrozie. *Biel. hst.* 294. Rózgami cię ociąć, a potym w kominie uwędzić każę. *Teat.* 32 *b*, 131, ich laß dich in den Rauchfang hängen). – *tr. fig.* Jednych kiymi na bazar iak bydło pędzono, A drugich w więzieniu wędzono. *Stryik. Fund. d*, 3. Człowieka krnąbrność i niewola zwędzą. *Przyb. Ab.* 26. Młodź z pieluch pieskliwie wychowana kwiat młodości rozpustą wędzi. *Nar. Hst.* 5, 483, niszczy, słabi, wątli, tak że więdnieie, vernichten, schwächen, welk machen, absterben machen). Padnie ubóstwo na syny koronne; prędko ich szlachectwo uwędzi, i iak marną skorupę o kamień roz-

trąci. *Birk. S. K. B.* 3. Uważaiąc moię wędzę Serce smutkiem wędzę, i od żalu umieram. *Kul. Her.* 90, (sich abhärmen). Gdyby cię porzucił, wędziłabyś się niepotrzebnie. *Teat.* 21, 79. Zawsze się nad pisaniem wędził. *Pilch. Sen. list.* 1, 116.

2., WĘDZIĆ ryby, = wędą ryby łowić. *Cn. Th.* 1233; *Vd.* s' ternam ribiti, s' vudizo loviti; *Rs.* удить, ужу, наудить, поудить, проудить, *Ec.* удю, удицею ловлю рыбу; fische angeln. Wędzony połów, wędą nabyty, wędny. *Cn. Th.* 1233, geangelt. Wędzenie ryb, łowienie wędą. *Rs.* уженіе; (*Ec.* удительство rybołowstwo). WĘDZIDŁO, - a, *n.*, WĘDZIDEŁKO, - a, *n.*, *dem.*, *Boh.* udidlo; *Cro.* uezilo, (*ob.* wiązadło); *Rg.* xvallo, (*ob.* żwać); *Sr.* 1. rězadwo; *Rs.* удило, część munsztuka końskiego, das Gebiß am Pferdezaume; cf. Uzda, uzdeczka). Wędzidła po większey części są złożone z gałek, knafli, z śliwek, z oliwek, z kołek, z kasztanów, z gruszek, z dzwonków etc. *Hipp.* 59, są całozupełne, żadnego we środku przechybania nie maiące; drugie ze dwóch albo trzech części złożone. *ib.* 60. Koniom wędzidła do gęby kładziemy, i wszystko ciało ich obracamy. *Bud. Jak.* 3, 3. Pochełznać, kiełzna czyli wędzidła albo uzdy, munsztuki kłaść na konie. *X. Kam.* Konia nie sprawi lepszym złote wędzidło. *Lub. Roz.* 47. O srogież to wędzidło a munsztuk na tego twardoustego osła naszego. *Rey Pst. Tt.* 3. Tak właśnie był, iak koń młody bez wędzidła. *Falib. J.* 2. Takiego szczęścia używa i bydło, Gdy kto swéy woli da wolne wędzidło. *Rey Zw.* 229. Gdyby bóg szatanowi wędzidła w paszczękę nie wraził, pewnieby okrutnie burzył. *Fur. F.* 3 *b.* W monsztuku a w wędzidle czeluści ich skróć, którzy się ktobie nie przystępuią. 1 *Leop. Ps.* 31, 9, ogłowią i uzdą czeluści ich zewrzyy. 5 *Leop.*). Zrób sobie szalę na słowa, a wędzidło na ięzyk, i nic nie mów, coby lepiéy było zamilczeć. *Mon.* 76, 195. Sami zeznaćby to musieli, kiedy im nie włożono wędzidła na ich sumienie. *Baz. hst.* 305. Już leda na wędzidłku na powodzie chodzić musi. *Rey Zw.* 155, iuż okrócony), *et* 78. - Wędzidła na kogo gryźć. *Pot. Arg.* 330, srożyć się nań, ślinić się z gniewu, wider jemanden schnauben, vor Zorn schäumen. Już się gniewa, iuż gryzie na babę wędzidła. *Pot. Arg.* 380. - §. *Anatom.* Wędzidełko pod ięzykiem. *Perz. Cyr.* 2, 194, związka, taśma, das Bändchen unter der Zunge. Wędzidełko czyli taśma u główki członka męzkiego. *Perz. Cyr.* 2, 243, das Band zwischen der Eichel und Vorhaut. *WĘDZIDLARZ, - a, *m.*, rzemieślnik od wędzideł, der Gebißmacher, *Bh.* udidlař. WĘDZIDŁOWY, - a, - e, od wędzidła, Gebiß=.

WĘDZIGROSZ, - a, *m.*, skąpiec, liczykrupa, liczygrosz, smażywiecheć; ein Knicker, ein Filz. Kutwów, sknerów, wędzigroszów przywary. *Mon.* 71, 446, *ib.* 75, 591.

WĘDZISKO, WĘDLISKO, - a, *n.*; laska wędowa. *Kluk Zw.* 3, 257; *Vd.* ternska shiba; *Rs.* удилище, удовище; die Angelruthe, der Angelstock. Wędliska proste do łowienia ryb, bywaią leszczynowe. *Kluk Rosl.* 2, 167. Wędny sznur na długim pręcie zawieszsz, który wędziskiem zowią. *Cresc.* 646. Ustawicznie ryby ławiał, i wędami Drgaiące wędziskiem wyprowadzał z wody. *Otw. Ow.* 128. Wędziskiem biorąc ryby długim. *Zebr. Ow.* 195. WĘDZISTY, - a, - e, pełen wąd, haczków, haczysty, do wędy podobny, *hamatus*. *Wlod.*, angelich, angelicht, voll Angeln und Haken, hakig; *Rg.* udicjast; *Rs.* udiciav; *Cro.* vudichaszt *hamatus*, vudichni *hamatilis*.

WĘDZONKA, - i, *ż.*, mięso wędzone, *Bh.* uzenina; *Vd.* povojenu mesu; *Cro.* prevudyenomêsso, navugyena govedina; *Sla.* suho meso; *Rs.* паровое мясо, cf. mięso więdłe, *więdzynka (*ob.* więdnąć); geräuchertes Fleisch, Rauchfleisch. Wędzonka nie ma wisieć w dymie aż stwardnieie, lecz niech tam tylko uschnie. *Kluk. Zw.*1, 236. Sztuka wędzonki; *Crn.* zenterh). Po wdzięczney przeieżdżce z miłym towarzyszem smacznieysza będzie wędzonka a kasza, niżli gdybyś leżał za piecem, czekaiąc, rychło ci przyniesiono bijankę z marcypanem. *Rey Zw.* 26.

Deriu. Verbi. Wędzić: swąd, *G.* swędu; swędliwy, przyswędzić, swędnieć, swędra, swędzić, swędziwy.

WĘGAR, *ob.* Podwoy: *Crn.* wanger, der Thürpfosten. *Postis*, węgar. *Urs. Gr.* 164.

WĘGIEL, WĘGL; *ob.* Wągl, Węgle.

WĘGIEŁ, - gła, *m.*, kąt, anguł, róg, *Germ.* Winkel, Ecke, *Boh.* uhel, *Slo.* uhel; *Sr.* 2. nugel, nuglischk; *Crn.* vôgl; *Vd.* vogel, vogeu, vogu, stran, (cf. strona), *Cro.* vugel; *Hg.* szugoly, szegelet; *Dl.* nugal, *Bs.* nugal, nugao, kút; *Rg.* nůghlo; *Rs.* угль, уголъ, уголокъ, *Lat.* angulus (cf. *Gr.* αγχι, αγχω, *lat.* ango, cf. angustus, anctus, cf. wązki, *Rs.* узкій). Ściany do czterech się węglów schodzą, t. i. na cztery granie murowane. *Warg. Radz.* 146. Jedne drzewa na węgle, a drugie na węgły. *Pot. Jow.* 2, iedne na opał, drugie na budynki). Gdzie lecą powątlone węgły, Umykay pilnie głowy, by cię nie dosięgły. *Pot. Arg.* 35; filary, węgary, Ecksäulen, Pfeiler, Pfosten). Dom za wszystkie węgły uiąwszy, rozerwał Samson bitny. *Zrn. Pst.* 249 *b.* Opuścili węgły oyczyste. *Jan. Pos. A* 3 *b.*, kąty, domy). *fig.* Smoleńsk, mocny ten węgieł wszystkiey Europy ku stronie północney. *Tward. Wł.* 25, filar, róg, przedmurze, Ecke, Spitze, Vormauer. - (WĘGIELNIA, - i, *ż.*, piec węglarski. *Cn. Th.* 1233, der Kohlenbrennerofen; skład na wągle. *Tr.*, die Kohlenkammer, węglarnia.; *Vd.* voghniza, kopa, = kupa węgli).

WĘGIELNICA, - y, *ż.*, WĘGIELMUS stolarski. *Sol. G.* 195, narzędzie od prostowania węglów czyli kątów, das Winkelmaß; *Boh.* uhelnice; *Rs.* угольникъ. Węgielnica, deska trzymaiąca węgieł prosty, potrzebna mularzom do zachowania winkla w murowaniu. *Mag. Mscr.* Stolarz rozciągnął prawidło, wymierzył go węgielnicą i cyrklem otoczył. *Leop. Jez.* 44, 13. Węgielnica, węgielna miara, wedle którey cieśle węgły stawiaią, *norma.* *Mącz.* Węgielnica z bokami składanemi dla naznaczenia różney ukosności, *ob.* szmiga; *Rg.* nuglomjerra). Węgielnica, liniiał złożony z dwóch ramion prostokątnych i prostopadłych iedno względem drugiego. *Jak. Art.* 3, 322, *Jak. Mat.* 1, 23; *Zabor. G.* 47, der Winkelhaken. - *fig.* Trzeba mieć pewną węgielnicę, prosty sznur do sprostowania rzeczy. *Petr. Pol.* 194, prawidło). WĘGIELNIK, - a, *m.*, stykanie dwóch kierunków prostopadłych, der Eckwinkel, das Zusammentreffen zweier Richtungen in eine Ecke oder einen Winkel. *Cardines limitum* nasi węgielniki podobno zowią. *Mącz.* Kopce, na początku i na końcu granicy, zowią się narożne albo węgielne; czyli narożniki, węgielniki. *Zabor. G.* 358; *Vd.* vogelnik, = główny mur; *Crn.* voglęnk, = kamień węgielny.

WĘGIELNOŚĆ, - ści, *ż.*, mieysce, gdzie dukt swóy kończą tak *angularitas*, iak *acialitas*. *Zabor. G.* 358, der Ort des Zusammentreffens in einander laufender Ecken und Winkel; die Winkelspitze, der Zwickel. WĘGIELNY, - a, - e, *Boh.* uhelny; *Slo.* uhelný; *Crn.* vuglât, voglén; *Cro.* voglat; *Vd.* vogelski; *Hg.* szegeletes; *Bs.* nugast; *Rg.* nuughli, nuglast; *Rs.* угольный; *Ec.* угольный, наугольный, краеугольный, do węglów należący, WĘGŁOWY, kątny, kątowy, rogowy, narożny, Winkel=, Eck=. Kopce narożne abo węgielne. *Zabor. G.* 338. Miara węgielna, węgielnica. *Mącz.* Kamień węglowy. *W. Pst. W.* 46. Kamień węgielny. *Rey Pst. E e* 3. *Anatom.* Szew węgielny, *sutura lambdoidea*, wiąże kość głowy tylną z kością przodku głowy. *Perz. Cyr.* 29.

WĘGIERKA, - i, *ż.*, *Boh.* uherka, uherkyně; (Uhrowna królowa Węgierska); *Slo.* Uherka, Uherkina, Uhrinka; *Crn.* Ogrina, *Vd.* Vogrinja, Vogerza; *Cro.* Vugricza); z Węgier rodowita, die Ungarinn. - §., Węgierka, szuba Węgierska, ein Ungarischer Pelz. Krymki, Węgierki, stróy kobiecy. *Haur Sk.* 519. Mantolety z Węgierkami. *Comp.* 705. §. Szabla Węgierka, czapka magierka. *Mon.* 76, 281; ein Ungarischer Säbel. §., Węgierka, śliwka Węgierska. *Urzęd.* 375, eine Ungarische Pflaume. Węgierki, ieden z naynaprzedniejszych gatunków śliwek. *Kluk. Rosl. Sk.* 1, 147. Z Węgierek naylepsze bywaią powidła. *Haur Sk.* 76. WĘGIERSKI, - a, - ie, do Węgier należący, Magierski, Madziarski; *Boh.* uherský; *Rs.* венгерскій; Ungarisch. Królewstwo Węgierskie, *ob.* Węgry. *Wyrw. G.* 490. Język Węgierski. *Dyk. G.* 3, 182. WĘGIERSZCZYZNA, - y, *ż.*, wszystko co iest Węgierskim, język, obyczaie, ziemiopłody i t. d., Ungarisches, das Ungarische, *Boh.* uherčina; *Slo.* uherčina, uherščina, uherčizna.

WĘGLAN, - u, *m.*, *carbonas*, sól z kwasu węglowego, i z zasady solnéy złożona. *Sniad. Chem.* 2, 77, Kohlensauersalz. WĘGLARKA, - i, *ż.*, *Boh.* uhlířka, która koło węgli chodzi, wągle pali, przedaie, die Kohlenbrennerinn. *Tr.* WĘGLARNIA, - i, *ż.*, węgielnia, skład na wągle, die Kohlenkammer; *Boh.* uhelna (uhelnik *olla carbonaria*); *Crn.* oglishe; (*Cro.* vuglenicza *fornax carbonaria*). Węglarnia na węgle. *Os. Zel.* 59. WĘGLARSKI, - a, - ie, do węglarza należący, *Cro.* vuglenárszki; *Rg.* ughgljevgljarski; Kohlenbrener=. Węglarskie narzędzia. - Węglarskie rzemiesło, = *WĘGLARSTWO, - a, *m.*, die Kohlenbrennerey, das Kohlenbrennen; *Cro.* vuglenarsztwo; *Rg.* ughljevgliarstvo. WĘGLARZ, - a, *m.*, *Boh.* uhlíř, uhlijř; *Slo.* uhlář; *Sr.* 1. wuhleř; *Vd.* voglar, voglenar, kollar; *Cro.* vuglenár; *Dl.* uglyenar; *Bs.* ughljenár, uglár, koji cini ughglene; *Crn.* oglar; *Rg.* ughlievgijar; *Rs.* угольникъ, угольщикъ; który wągle pali, przedaie; *Ger.* der Köhler, Kohlenbrenner. Rychléy się ubruka każdy między węglarzami, niźli między haftarzami. *Rey Ap.* 25. Węglarz węgle przedawał osmolony. *Sk. Dz.* 119. - (1., WĘGLASTY, - a, - e, WĘGLASTO *adv.*, węgły maiący, węglów pełny, graniasty. *Cn. Th.* 1235, *Sr.* 1. mnohorožne; *Vd.* voglast, vogloviten; *Cro.* vuglászt; *Hg.* szegletes; winkelig, eckig. §. Węglasty, węglów umiarkowanych, węgielnicą wymierzony. *ib.* rechteckig). - 2., WĘGLASTY, *ob.* Węglisty. WĘGLE, *ob.* Wągl. WĘGLIK *ob.* Wąglik. WĘGLNIEC *niiak.* *ndk.*, zwęglnieć *dk.*, przemienić się w wągl, verkohlen, *Cro.* vuglenem; *Rs.* переугливаться. Wiatr tlące się zwęgłniałych drzewa sztuk ostatki zaniósł tam, gdzie dwa bliskie morze próły statki. *Zab.* 5, 440. WĘGLISTY, WĘGLASTY, 1., WĘGŁOWY, - a, - e, od węgli, *Boh.* uhelny; *Vd.* voglеni, voglenski; *Cro.* vugleni, vuglenszki; *Ec. Rs.* угольный, углова́тый; Kohl=, Kohlen=. Na wolnym węglistym ogniu warzyć. *Syr.* 547. Zwolna przy ogniu węglastym ogrzewać. *Haur. Sk.* 65. Gaz wodorodny węglisty, *gas hydrogenium carbonatum*, powstaie, ile razy gaz wodorodny czysty węglik rozpuszcza. *Sniad. Chem.* 97. Tworzy się kwas węglisty pod czas spalenia alkoholu. *N. Pam.* 6, 307. Gaz kwasu węglowego, *gas acidum carbonicum*, powietrze składaiące się z węglika i kwasorodu. *Sniad. Chem.* 2, 276. - §. Węglisty, czarny iak wągl. *Cn. Th.* 1235, kohlpechrabenschwarz. - 2., WĘGŁOWY, *ob.* Węgielny.

WEGNAĆ, *F.* wżenie, *cz. dk.*, Wganiać *ndk.*, *Boh.* wežhnat, wejenu, wháněti; *Crn.* ugajnam; *Vd.* notergnati, vgnati, notergoniti; *Rg.* vghnatti, vgonitti; *Cro.* ugányam; *Rs.* вогнать, вгонять, *Ec.* вженéть, вгонить; wpędzać, hinein treiben, eintreiben. Jeśli kto świnie na żołądź do lasa wżenie . . . *Herb. Stat.* 535. Spędziwszy z pola roty, wegnał ie za mury, Wnet wieże ku szturmowi wywodzi do góry. *Bard. Luk.* 29. Alboć mię tam był djabół wegnał? *Rey Pst. X x* 1. Choroba z przyczyny wegnanego świerzbu do wnątrza! *Rey Lek.* 75. Szatan do rozpaczy sumnienia strwożone wganiać zwykł. *Zrn. Pst.* 2, 315. Już cię ogarnie straszliwa noc, i między smutne cienie nieboszczyków bladych wżenie. *Hor. P.* 1, 18 *Min.* Szkaradna rzecz lekarzowi, nieumiejętnością swą choretruć, a w śmierć wganiać. *Kosz. Lor.* 27. Nas skoro Parkawżenie Dokąd wpadł Eney i Tull bogaty, Jesteśmy proch i cienie. *Hor.* 2, 246 *Kniaz.* Trzoda *wezgżona. *Tward. W. D.* 2, 193 wegnana, wżona).

WĘGORZ, - a, *m.*, *Boh.* auhoř, auhořek; *Slo.* auhor, uhor; *Sr.* 1. wuhor; *Sr.* 2. wugor, hugor; *Crn.* fugòr (*Crn.* fûgniti, *fugere*, „*Segnienses vocant anguillam fluuiatilem ugor*, *marinam* grua„), opposlak, ala; *Vd.* al, kazhinka, kazhur, jegulja; *Hg.* ángolna; *Cro.* vúgor, angvila, jegulya, menyek; (*Cro.* grum, gruy, ugor, = węgórz morski); *Dl.* ugor, vugor; *Rg.* jegùglia (cf. igła), *Rg.* ugor *proprio de bronchi d' acqua dolce*, gruj *di quei del mare*; *Sla.* jegulja; *Bs.* ugor, jegùglja; *Rs.* угорь, угрь, угорекъ; *Ec.* ýгоричь; der Aal. Węgorz, ryba, rzeczon od węża, przeto iż kniemu podobien iest. *Sien.* 303, *Spicz.* 154 *idem.*; cf. wąż, *Rs.* ужъ, cf. wązki, *Rs.* узкій). Węgorz pospolity, *muraena anguilla*, ryba, ślizka cienka bez łusek; odarta ze skóry, w sztuki pocięta, ieszcze się rusza. *Zool.* 176. Z rąk się wyśliznął iak węgorz. *Jabł. Ez.* 11, iak piskorz). Nie mógł węgorza utrzymać w ręku. *Chrośc. Fars.* 454. Jakbyś węgorza wpuścił wpół Wisły. *Pot. Syl.* 468, przepadł). Nie mam nic; i chociażby mię obdzierano iak węgorza ze skóry, to i feniczka przy méy duszy nie znaydą. *Teatr* 11, 67. Węgorze w zamęcie łowią. *Cn. Ad.* 1227, w odmęcie dobrze ryby łowić; w zamieszaniu zarabiać; im Trüben fischen). Pod te burze i gromy, dobry połów na węgorze. *Birk. o Ex.* 1. WĘGORNIA, - i, *ż.*, mieysce do

łowienia węgorzów; *Crn.* alishe; ber Aalfang. W ftrumieniach, gdzie się obficie znayduią węgorze, robią się na nie węgornie. *Kluk. Zw.* 3, 250. WĘGORZNY, WĘGORZOWY, - a, - e; *Cn. Th.* 1234, do węgorza należący, *Boh.* auhořowy; *Vd.* jegulnji, kazhinkni; *Rs.* угрѣвый; Aal:. Węgorzny iaz. *Tr.*, das Aalwehr. Węgorzne mięso, Węgorzyna, *Rs.* угрѣвина, Aalfleisch. WĘGORZYCA, - y, *ż.*, gatunek mnieyszych ryb, do węgorza podobnych; eine Art kleiner Aale. Naybardziey lubi węgorz rybki węgorzyce zwane. *Kluk. Zw.* 3, 160.

WĘGROWATY, WĘGRZYSTY, - a, - e, *Boh.* uhřiwy, uhrowaty, *Vd.* otoken; *Rs.* угреватый; pełen węgrów, kroft, finnig, voll Finnen. Lice węgrowate albo sinoczerwone. *Sien.* 87. Biały trąd węgrzyfty na licu. *Sien.* 114. Lekarftwo świniom węgrowatym. *Wolszt.* 140. Węgrowatym się ftać, WĘGROWACIEĆ, finnig werden, *Rs.* угреватѣть. WĘGROWATOŚĆ, - ści, *ż.*, mianie węgrów, die Finnigkeit, *Boh.* uhřiwoft, uhrowatoft, *Rs.* угреватость. (1., WĘGRY, *G.* Węgier, *Loc.* w Węgrzech, na Węgrzech; *Boh.* uhry; *Sr.* 2. Hungarfka; *Crn.* Ogrèfku; *Vd.* Vogerfku (sellu), Vogerfka deshela; *Cro.* Vugerszka zemlya, Vugerfko kralyeztwo; *Hg.* Magyar ország, (*ob.* Madziar); *Sla.* Macxarfka; *Rg.* Magjarfka zemglja, Ugarfka zemlja; *Bs.* Ugarfka zemglja, Ungaria; *Rs.* Венгрія; *Ger.* Ungarn. Węgry, królewftwo Węgierfkie, zawiera Węgry, Sklawoniią, Kroacyą, Dalmacyą i Siedmiogrodzką ziemię. *Wyrw. G.* 490. - -) 2., WĘGRY, WĄGRY, *Boh.* uher, uhry, *Etym. Boh.* uhřiti fe, = zgrzać się); *Vd.* otok, (*ob.* otok); *Cro.* ranicza, (cf. rana); *Rs.* угорь, угорекъ; *s* krofty na twarzy, Finnen im Gesichte, Kupfer. Węgry czerwone, iak z lica zganiać a twarz czyścić. *Sleszk. Ped.* 43. Wszetecznik, iż żywego śrebra w członki, węgrów a cudzoziemców (alluzya do francy) w nos napuści, iako gęś na wiosnę wybled nie. *Rey Zw.* 142. *Ficus morbus* krofty nieiakie, które pospolicie na brodzie, na głowie, i na inszych mieyscach, gdzie włosy są, około zadku roftą, węgry podobno, iak niektórzy zowią. *Mącz.* - §. Świnie węgry, Schweinsfinnen. Między chorobami właściwemi świniom są węgry; są to tu i owdzie w mięsie białe okrągłe krofteczki; mięso zaś takowe niezdrowe. *Kluk. Zw.* 1, 293, *Wolszt.* 138. Wągry, ziarna drobne białe, które się w wieprzach czasem znayduią; takowe mięso nie ieft smaczne, i obrzydliwość czyni. Rzeźnicy biiąc wieprze, kładą częftokroć główniią rozpaloną w pyfk wieprzowi, chcąc przez to wygubić wągry. *Wiel. Kuch.* 433. Patrzeć potrzeba, ieśli węgrów robaków w sobie wieprze nie maią; bo takich nie dotuczysz. *Haur. Ek.* 111. - -) WĘGRZYN, - a, *m.*, *plur.* Węgrzynowie, Węgrzyni, Węgrzy; *Boh. et Slo.* uher; *Sr.* 1. wujer; *Vd.* voger, vogerz; *Cro.* ugrin, vugrin, vúger, vugrinchich; *Bs.* ugrin, ughrin, magjár (*ob.* Madzar, Magier), ungari, ughri, magjari; *Hg.* magier, magyar; *Sla.* macxár; *Rg.* ugrin, ugricich, magiár; *Rs.* венгерецъ, WĘGRZYNEK, - nka, *dem.*; - *Ger.* der Ungar. Węgrzyni są przyftoyni, mężni, dumni. *Dyk. G.* 3, 182. Dziwuię się owey śmiałości, gdy kto przy Węgrzynku lutnią w rękę bierze. *Gor. Dw.* 142. - 2. Węgrzyn, = wino Węgierfkie, Ungarwein. Wie on gdzie węgrzyn ftary, gdzie miodek słodki, Gdzie piwo dobre, gdzie dobre wódki. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* Wypiię sobie za zdrowie WcPana ftarego węgrzyna. *Teat.* 15, 99. Z uciechy ftarego węgrzyna pociągnąć godzi się. *Teatr* 22 *b*, 106. Szampan, Ren, Węgrzyn dodaie wesołéy miny. *Zab.* 8, 310 *Nar.* WĘGRZYNKA, - i, *ż.*, Węgierka, *s* Węgier rodowita; die Ungarinn.

WĘGRZYSTY, *ob.* Węgrowaty. WEINSZTEIN, *ob.* Waynsztein.

WEKIERA, WIEKIERA, - y, *ż.*, maczuga; eine Keule, ein Knüppel mit einem dicken Ende. Kiy krępy, nie długi z wielką gałką na końcu, Wekiera po naszemu. *Kłok. Tur.* 234. Sękowatą i żelaznemi szpicami nabitą podnosi wekierę, która do okrętowego podobna masztu każdego powaleniem ftraszy. *Tr. Tel.* 392. Uciekay Marku Antoni, nim cię wiekiera dogoni. *Rys. Ad.* 69.

*WEKSA, WEXA, - y, *ż.*, dokuczanie, dokuka, Plackerey, Schererey. Przydana do zdzierftwa weksa. *Nar. Tac.* 2, 458. W szkołach dawnych weksa, chłofta, mus, dysgracya, rząd tyrannii założyły. *Mon.* 76, 704. Wexy tych, którzy uprzywileiowani do zabronienia, aby kupowano ten albo ów towar nie od innych, tylko od nich. *Mon.* 74, 175. *WEXOWAĆ. *Bard. Luk.* 2. 55, dokuczać.

WEKSEL, WEXEL, - lu, *m.*, WEXELBRYW, - u, *m.*, WEXLIK, a, *m.*, *dem*; karta ręczna ku zaspokoieniu dłużnika na pewny czas lub za pokazaniem oneyże. *Oftr. P. C.* 2, 182; *Vol. Leg.* 8, 192, *Germ.* der Wechsel, Wechselbrief; *Boh.* měnnj lift; *Rs.* вексель; cf. cyrograf, Wydaiący wexel, *Rs.* векселедавецъ, *f.* векселедавица. Wexelbryw, to ieft, kartka kambialna. *Grod. Dis. C* 4 *b.* Wexelbryw na zordynowane pieniądze. *Grod. Dis. D.* Mizerny malutki wexlik. *Teat.* 52 *b*, 58. *aliter* Weksel, *ob.* Odmienienie pieniędzy. - §., u cieślów, brać na wexel, WEXLOWAĆ belki, *s* nadpsute belki poprzecznemi kawałkami belek czyli wexlów wzmacniać. *X. Kam.*, schadhafte Balken ausflicken. WEXLOWAĆ, *ob.* odmieniać pieniądze, *Sr.* 2. werlowasch. WEKSLARZ, *ob.* Odmieniacz pieniędzy. WEXLOWY, - a, - e, od wexlu, Wechsel :, *Bh.* směnný, (cf. zmienny); *Rs.* вексельный. Otrzymałem wexlowym prawem dekrecik na pana z exekucyą. *Teat.* 5, 67.

WELENS, WELENC, - u, *m.*, (może z łac. *velamen*), *sagum. Cn. Th.* 1234, zwierzchnia suknia nad zbroią; der Waffenrock, Oberrock über der Rüstung; *Cro.* velenczia *stragulum*; *Bs.* velença, felsata, bigl od odra, velenciça *stragulum*, *lodix*; *Bs.* veleis, velut, belud, *Ital.* veluto *holosericum*, *gausapium*). Zatonął z woyfkiem Faraon, pływały po morzu kołpaki, ferezye, welensy, lamparty, tygrysy. *Opal. Sat.* 102. Od welensa proftego na pachołka, także od Gdańfkich welensów, Olenderfkich, Rynfkich . . . *Vol.* 4, 358. Z wełny czynią opończe, welence subtelne. *Paszk. Dz.* 121.

WELGNĄĆ, WELNĄĆ w błoto, ulgnąć wpadłszy, im Kothe ftecken bleiben. *X. Kam.* §. welgnąć komu w oczy, wleźć komu w oczy; einem vor die Augen kommen. Z fukiem pyta: czemu z nich nieprzyiaciele Tacy będąc, welgnęli w oczy tak śmiele? *Tward. W. D.* 67. Toż nieprzyiacielom wełną w oczy, i zgubią się umyślnie! *ib.* 2, 214.

*WEŁŁ, *WEŁM, WEŁN, - u, *m.*, *Bh.* wlna; *Slo.* wlna, wlny, wlnobiti; *Sr.* 2. nawal (*ob.* nawał); *Crn.* val, valòva; *Vd.* val na vodi, valovi morfki, valouje, slapovje, valuvi; *Cro.* vál; *Bs.* vao, talas, valovi, vallovi, talasi, vallovanje, vagljanje od valova; *Sla.* tallas, mòrfki válov;

Rs. волна, волнéнie, преволнéнïе; *Ec.* влáянïе, волненïе; *Ger.* die Welle, Wasserwelle, Woge, wał na wodzie, (cf. Wał, Wałać). Bóg wzburza morze, a szumieią głośno wełny iego. *Leop. Jer.* 31, 35. Xerxes, gdy *wełły skakały na moſt, kazał morze bić. *Biel. Sw.* 25. *Mons aquae*, wełm wody. *Mącz.* - *Charibdis* wełm morſki, na którym się łodzi rozbiiaią *Mącz.* Bóg morzu rozkazuie: póty chodź, a daley nie poſtępuy wełny twemi. *Sk. Dz.* 20. Kazał Pan niepogodzie ſtanąć, i umilkły wełny iéy. *Sk. Kaz.* 70. Wiatry przeciwne mamy, wełny biią, maszty łomią. *Orzech. Q. praef.* Ty się chwieiesz i kołyszesz, iak wełny na wodzie. *W. Poſt. W.* 264. Wątpliwy, podobny ieſt wełnom morſkim, które wiatr pędzi i miece. *Biał. Poſt.* 217; podobny wełnom morſkim. 1 *Leop. Jak.* 1, 6, podobny wałom morſkim. 3 *Leop.*). *WEŁMISTY, *ob.* Wełniſty.

WEŁNA, - y, *ż.*, *Boh.* wlna, wlnka; *Slo.* wlna; *Sr.* 2. walna, wawna, walma; *Sr.* 1. wowma; *Crn.* vovna, volna; *Vd.* vouna; *Cro.* vùna, vunciza; *Bs. Sla. Rg.* vunna; *Rs.* волна, волни́ца; *Jsl.* vll, *Suec.* ull, *Anglos.* wulle, Notker wolla, *Angl.* wool, *Ger.* die Wolle. (cf. *lat.* vellus, pellis, *Ger.* Fell; *lat.* lana; cf. *Gr.* χλαινα. Wełna nie co innego ieſt, iak pewny gatunek włosów krótkich, miękkich, kędzierzawych. *Kluk. Zw.* 1, 270., cf. Owca, cf. strzyc). Biała wełna, *Ec.* ярúна, (cf. iary, iarzący); *Rs.* поярокъ, wełna z młodego barana, cf. iarczak). Koźliſta wełna, *ob.* szerchla, *Rg.* koſtret, (*Rs.* шéрсть, шéрстька wełna, cf. sierć, szorſtki). Gdzież na kozie wełna? *Zab.* 14, 68, cf. Sierć). O kozią wełnę się spierać, sprzeczać, *Zygr. Pap.* 18, *Teatr.* 33 *d*, 7, o rzecz bez fundamentu, um des Kaisers Bart zanken). Medei baran z złotą wełną. *Biel. Sw.* 9 *b*, *ob.* runo złote). On o to tylko dba, gdyby wełna była, Chociażby się owczarnia wiecznie obaliła. *Rey Wiz.* 106 *b.* Więcey mu idzie o wełnę niż o owce. *Biel.* 97, nie o was, lecz o wasze). Święta to wełna, co się nią baran uchroni. *Sim. Siel.* 102. Darł wełnę z niego wedle myśli swoiey. *Rey Pſ. D.* 1, *ib. U.* 1. skórę z niego zdzierał, ſkubał go). Zaź z mey wełny ubogi nie miewai odzienia? *Kmit. Tr. A* 4. W lepszey wełnie dziś Dametas. *Zab.* 9, 234 *Eyſſ.*, w lepszym pierzu). Pewnie każdemu dziś zadrży wełna. *Wer. Regl* 13, struchleie, włosy się ieżą). - §. 2., *Botan.* Wełna, WEŁNIANKA, - i, *ż.*, papie, mech, perz, iako na oście mnichu. *Cn. Th.* 668, Flocken, Wolle an einigen Gewächsen; *Bh* bawlnka (cf. bawełna). Łocyga kwiatki ma żółtawe, które gdy doyźrzeią, w szare się wełnianki obracaią. *Syr.* 1188. Bernardynek ma naſienie w główkach w wełniankach leżące. *ib.* 563. - §. Wełnianka, gatunek bedłek. *Jundz.* 557; eine Art Erdschwämme; *Rs.* волвянка, волжанка, волнуха, валуй, валуïокъ, волуй. Wełnianka, gatunek grzybów, podobny bardzo do rydza, pod spodem biały i mchem miękkim obwiedziony. *Skrbk. Mscr.* - §. Wełnianka, *eriophorum*, rodzay trawy. *Kluk. Dyk.* 1, 206; Wollgras, Dungras. - §. Wełnianka, suknia z wełny. *Włod.*, ein Wollenkleid, Wollrock. - §. Wełnianka, WEŁNIAK, - a, - *m.*, tkanie grube ze lnu i wełny; ein grober Zeug von Flachs und Wolle. Wełniak ieſt z partu i wełny. *Tr.*

WEŁNIANY, - a, - e, *Boh. et Slo.* wlněný; *Crn.* vovnat, *Cro.* vunèn; *Rg.* vunneni; *Bs.* vunnaſt; *Sr.* 1. wownané; (*Rs.* влняный wzburzaiący się, wełniſty, wallend; шерстяный, = wełniany), z wełny, od wełny, do wełny należący, do wełny podobny, Woll=, wollen, wollig. Wełniane pończochy. *L.* Wory wełniane czyli do wełny. *Jak. Art.* 1, 380, *Vd.* sùra; Wollsäcke. Obłoki gdy są rzadkie i zdadzą się niby wełniane, pogoda będzie. *Haur. Sk.* 107. WEŁNIARZ, - a, *m.*, co wełną robi, wełnę przedaie, wybiiacz wełny; *Boh.* wlnotepec; *Sr.* 1. wowmiſti; *Crn.* vovnâr; *Cro.* vunár, vunoperecz, vunopredecz, vunotersecz, vunovasecz; *Rg.* vunnár; *Bs.* vunnar, koji vunnu nacigna; *Sla.* vunàr; *Ec.* волнярь, волнопродáвецъ, волнянопродáвецъ, волнобиmель, *Rs.* шерстобить, шерстобóй. der Wollarbeiter, Wollbereiter, Wollhändler. *Włod.* **Wełniarſtwo* *Rg.* vunnavſtvo, *Ec.* волнодѣланïе *lanificium.* WEŁNICA, - y, *ż.*, ziele *Anthyllis vulneraria*, gatunek solnika; owce ie lubią. *Kluk. Dyk.* 1, 42, Wollblume, Wundkraut. - 1., WEŁNISTY, - a, - e, WEŁNISTO *adv.*; wełnę maiący na sobie, wełną okryty, wollig; *Boh.* wlnatý; *Sr.* 1. wowmaté, wowmowité; *Slo.* chlupatý, plný wlny; *Rg.* vunnaſt; *Cro.* vunàszt; (vunenoszt *lanositas*); *Rs.* шерсти́стый, вóрсистый. Grzbiety owiec wełniſte głaſkała. *Przyb. Ab.* 58. Wełniſte bydło, iako owce, *lanicium.* *Cn. Th.* 1234, Wollenvieh, Schafvieh. Wełniſta łodyga, krótką lecz kędzierzawą wełną pokryta. *Jundz.* 2, 14, *c. lanatus.* - - §. 2., Wełniſty, Wełmiſty; *Sr.* 1. zmohicżkwané, zmohicżkwaté; (*Sr.* 1. wahlenité *volubilis*), *Bs.* valloviti; *Rg.* valovit, válni, (*ob.* walny), *Rs.* волнистый, волновый, влáемый; *Ec.* вóлненный, волновáтелѣнъ, влáятеленъ, волни́телнѣ; pełen wełnów, fali, voll Wallen, Wogen, wallend; wogend. Jak niebezpieczna pływać po tym wełniſtym morzu świata tego. *W. Pſt. W.* 84. Wełniſto szumieć, *Sr.* 1. zmochugu ſo (cf. zmódz); *Rg.* vagljatise *fluctuari*, *Ec.* волнуюся, влáюся, *fluctuo*, влáю *fluctuare facio.* Wełniſto ſtrzępiony. *Cn. Th.* 1234, cf. buchaſty. - - **WEŁNOBOGATE owce. *Otw W.* 432, wollenreich. - **WEŁNOŁOMNY, - a, - e, *fluctifragus.* *Cn. Th.* 1127, *et* 1234; Wellenbrechend, Wogenbrechend; *Ec.* волнокрушúло; *Gr.* κωμαπυγη, *quo frangitur fluctus.* **WEŁNONOŚNE owce. *Zab.* 1, 188 *Nar.*, **WEŁNONOSZNE trzody. *Otw. Ow.* 233; = WEŁNONOSZE ſtada. *Otw. Ow.* 128, *lanifer*, *Cro.* vunonoszni (vunokosen *lanicatus*); wolltragend; **WEŁNORODNE bydło. *Otw. Ow.* 544, wollbringend, wollerzeugend; *Rg.* vunorodni. - **WEŁNOWŁADNY Neptun. *Tr. Tel.* 83, pan morza, Wellenbeherrschend. -

WELON białogłowſki; (*lat.* velum.) kwef, zasłona, podwika; der Hauptschleyer. Czarny welon przykrywał iey głowę. *Niem. Kr.* 1, 194. *WELUM, *ob.* Wozduch, wozduszek.

WEMKNĄĆ, *F.* Wemknie *cz. idntl.*; Wmykać *ndk.*; *Vd.* vkleniti, noterſkleniti; *Ec.* вдвизáю; nieznacznie wsunąć; unvermerkt hinein schieben, *pr. et. tr.* Rzekł fałszywy archanioł, i iad złości wmyka W słabą a nieoſtróżną pierś swego wspólnika. *Przyb. Milt.* 165. - *Rec.* Wemknąć się, wsunąć się, wśliznąć się, wkraść się, *Vd.* savmusniti, savmeknitise, notersmukniti, notervmusniti; hinein schlüpfen, sich hinein schleichen. Swiatło do lochu się wmyka. *Tol. Saut.* 91. Gad ten z trzaſkiem, gdy kogo zoczy, do skorupy się wmyka. *Glicz. Wych. K.* 6 *b.* Wychudła od głodu liszka, wemknęła się ciasną dziurą do śpiżarni; gdy się objadła, nie mogła zaś nazad wyleźć.

Ezop. 20. Ja się tu tylko tak wemknęła, matka o tym nie wie. *Teat.* 30 *b.* 30. Wemknąłem się szczęściem do niey. *ib.* 6, 87. Zazdrość na kształt węża wmyka się w ludzkie serca. *Jabł. Tel.* 323.

*WEMIK, n. p. taśma u smuklerza rozmaita: w wemik, futrowana, w bugler, w wężyk, w oczka, w ząbki, i t. d. *Mag. Mscr.*

WEMLEĆ, wmełł, *F.* wmielę *cz. dk.*, mieląc wpuścić, hineinmahlen, einmahlen.

*WEMPIR, *ob.* Upiór

WEN! WON! WAN! WENDER! (cf. wędrować, wędruy!), (*Bh.* wen, tahně, *Bh.* waněk *fuga*, wně *extra*, wenku *foris*, zwenku, = z dworu, ze wsi, n. p. zwenku do měſta přiſſel, ze wsi do miaſta); *Slo.* wan, wen, wné *foras*, *foris*, *extra*, wenku *exterius*; *Sr.* 1. wôhn-, (*Sr* 1. wohn-, won-, = -, wu-, = wy-, n. p. wonneſu, wonnoſchu, wuneſu, wunoſchu wynoszę, wuwabicź, wohnwabicź wywabić; *Sr.* 1. hwon, *foras*, hwonku, hwonkach, wohnkach *foris*; *Sr.* 1. wön, won (*Sr.* 2. ſwönka, ſwönkach, wot wönka, wot wönkach z dworu); *Crn.* von, vonkej, voni, vunkai, zuke! (*Crn.* vonder, = przecież), *Vd.* vun, vunse, vunkai, vunsem, vunsi, vunsai, (*Vd.* vun-, = wy-, *Vd.* vunbiti, = nie być u siebie, cf. wybyć; *Vd.* is vun *ex*, *Vd.* vune, svuna, = z dworu, *Vd.* je vun, = iuż po wszyſtkiém; *Vd.* svuna, = wyiąwszy, krom, prócz; *Vd.* vunder, vuner, = przecięż); *Cro.* vùn, vàn *foras*, vune *foris*, (zvan, zvana, zvanka *extra*, *praeter*, *Cro.* vendar, ter vendar *tamen*); *Sla.* navàn, (izvan, = zewnątrz); *Rg.* vàn, (izvàn, vani *foris*); *Bs.* vanka, na duor; (izvan, vanka *foris*, isvagui, izvanski *exterior*); *Ec.* вóнъ; *Rs.* вонъ! (вóнный zewnętrzny); precz, weg, fort! Józef zoſtawił suknią w ręce iey, uciekł, i bieżał wen! *Bud. Gen.* 39, 12. Gdy iuż późno było, poszedł wen z miaſta. *Bud Mark.* 11, 19, *Zebr. Ow.* 41, *et* 99; *Slo.* kto není zwan, nech idé wan, = kto nie ieſt wezwany; niech póydzie precz, cf. gość na bankiet nie proszony, nie bardzo bywa uczczony; kogo nie proszą, tego kiiem wynoszą). Niechay mi ten nie będzie przyiacielem, niech się foruie wen! *Wer. Rgl.* 118.; *Vd.* poberise, poidi prezh, jidi spoti, jigi prezh, ſtriebi se od tod, jidi ispred ozhi)! Sok ten robaki w uszu zabiia i wyrzuca wen. *Sien.* 135. Wen daley, ieſt słowo pobudzaiących się wespół do ścia śpiesznego w drogę. *Krom.* 10, vorwärts)! Starsi przodkowie nasi mieysca odmieniali. Gdy się mieli prowadzić, mówili: wen daley! *Klon. Wor.* 52, a ztąd wywodzi: *Klonowicz* imię *Wandalów*)! – Wender, Wender Arryani, Wnukowie Beelzebuba! *Kchw.* 120. Fora z Polſki, wy zdraycy raczey, nie synowie, Wender za oba światy! *ib.* 121. Przychodzień nam nasze posiadłszy krainy, Wender dawni mieszkańcy, każe iść z dziedziny. *Nag. W.* 521. Do piekła też wender sami; *descendite. Brud. Oſt. C.* 7. Won ztąd, bo ci drogę pokażę! *Teatr* 8, 114. Won! won! z domu, djablico! *ib.* 73 *c*, *ib.* 11, 119. Co tu porabiasz! wszak to moia sala; nie chcę aby się w niéy znaydowały kobiety; won mi ztąd! *ib.* 23, 61, *ib.* 62. Won mi ztąd zaraz, żebyście mi się na oczy nie pokazali! *ib.* 27 *c*, 46. Jędzo piekielna, won mi z domu, ani mi się więcéy pokazuy na oczy. *ib.* 52 *d*, 15. Won mi bieda z méy chaty, na zawsze cię się pozbędę! *Teatr* 54 *b*, 11.

WEŃ, = w niego; in ihn, an ihn, auf ihn. Gęſtym piorunem weń uderzył. *Uſtrz. Troi.* 104. Siódmego dnia ieſt odpoczynienie, żadney roboty nie poczynay weń. *Radz. Deut.* 5, 14. Grzechu żadnego przeczyſta panna nie miała, ani weń wpadła. *Sk. Żyw.* 2, 114.

WENCESŁAW, *ob* Wacław.

**WENA poetycka, z *łac.*, duch poetycki; die poetiſche Ader, Dichterkraft, Dichtergeiſt. Któraż odwilży Muza oschłą wenę, Że mi wiersz z pióra tak gładki wypłynie, Jak twóy! *Min. Ryt.* 3, 345. Stóy płocha Muzo, nie twey to robota weny, Wſkrzesać lubieżnym tonem Ceyſkiey fletni treny. *Hor.* 1, 186 *Nar.*

WENDA, *ob.* Wanda. WENDER! *ob.* Wen!

WENDETA, WĘDETA, - y, *ż.*, (*łac.* vendere); = tandeta, *Bh.* tarmak; *Vd.* kupzhuvalishe, kupzhlivarſku tershishe, *Rs.* лоскýтной рядъ; Trödelmarkt, der Trödel, Tandelmarkt, Widziałem na wendecie czyſtych rzeczy siła. *Alb. n. W.* 5. Wendetę trzymać, wendetą się bawić, wendetarzem być. *Cn. Th.* 1235. – *fig.* Urzędy i godności na pokupną wendetę brzydkiego targowiſka wykładasz. *Krom.* 186, kupczysz niemi, szachruiesz). – *aliter*: Polſka ieſt wędetą wszyſtkiego świata. *Lek. A.* 4 *b*, targowiſkiem, Handelsplatz. WENDETARKA, - i, *ż.*, tandeciarka, przekupka ſtarych gratów, die Trödlerinn, Tandlerinn; *Boh.* tarmarečnice; *Vd* kupzhuvauka, kupzhlivarza, tandlarza, bragnarza. WENDETARSKI, - a, - ie, do wendetarza czyli tandeciarza należący, Trödler=, Tandler=. *Dudz.* 67. WENDETARZ, - a, *m.*, tandeciarz, der Trödler, Tandler; *Boh.* tarmarečnjk, ſſantročnjk *Crn.* martalos (*ob.* martauz); *Vd*: kupzhuvauz, kupzhlivar, tandlar, braguar, barantezh; *Rg.* starexár; *Rs.* лоскýтникъ. Przekupnie, wendetarze, łóżni ludzie etc. *Vol.* 3, 53 O rysztunek wendetarza pyta. *Alb. n. W.* 2, Wendetarz szat, ein Kleidertrödler, wendetarz księżny, ein Büchertrödler. *Cn. Th.* 1235, cf. antykwaryusz, bukiniſta. WENDETNY, - a, - e, tandetny, Trödel=, Tandel=. Wendetne ſtarzyzny. *Haur. Sk.* 217.

WENECYA, - yi, *ż.*, kray i miaſto we Włoszech. *Dyk. G.* 3, 184, Venedig; *Bh.* Benátky; *Crn.* Wenędke; *Vd.* Benetki, Beņetek; *Cro.* Benetke, Benetki, Mlécsi, *G.* Mletakov; *Dl.* Bnetczi, Mlèczi; *Hg.* Venencze, Velèntje, *Bs.* Bnetke, Mnetke; *Rg.* Mlézi; *Sla.* Venecia; *Rs.* венецïя. WENECKI, - a, - ie, Venediſch, Venetianiſch; *Bh.* Benácký; *Vd.* Benezhko; *Cro.* Benechanszki, Benechki, Benetanzki, Mletachki; *Hg.* Velentzei; *Dl.* Mletaczki; *Rg.* Mletacki; *Bs.* Bnetaçki; *Rs.* венецïанскïй. Szlachta Wenecka; Rzplta Wenecka. *Dykc. G.* 3, 184. WENET, - a, *m.*, z kraiu tego rodowity, ein Venetianer, dem Lande nach; WENECYANIN, WENETCZYK, - a, *m.*, z miaſta Wenecyi rodowity; ein Venetianer der Stadt nach; *Bh.* Benatčan; *Crn.* Wenedzhan; *Cro.* Benetchan, Benetanecz, Mlechanin, Benechan; *Hg.* Velentzeiek; *Dl.* Mleczànin; *Bs.* Mnecjanin, Bnecjanin, Bnetak; *Sla.* Venecjan; *Rg.* Mlecjanin; *Rs.* венецïáнинъ; *Ec.* венецïанинъ, венéтïкъ. WENECYANKA, - i, *ż.*, kobieta z Wenecyi, die Venetianerinn; *Cro.* Benechanka; *Dl.* Mletkina; *Rg.* Meletkigna; *Rs.* венецïáнка.

WENTYLATOR, *ob.* Wiatropęd.

WENUS, - a, WENUS, *G.* Wenery, *ż.*, WENERA, - y, *ż.*, Wenera bogini miłości, małżonka Wulkana. *Kras. Zb.* 2, 570, Venus, die Göttin der Liebe; *Bh.* Kraſopaní, Zyzlila;

Slo. Krásopaní; *Crn.* Krasniza, Zhiſtlika, Šiba (*Crn.* sibel, = kolébka, *Crn.* siblem, sibati, = kołyſkać); *Vd.* Krasniza, Fenush, lubesni buginja; *Rs.* Венера, *Ec.* ладо, лада, (*ob.* ład, ładon, ładny). Chwaliły narody Słowiańſkie Wenerę, nazywaiąc ią Zezylią. *Krom.* 55, Dzdzilią. *Biel.* 34; Zizilią ią zwali, i modły iey dla płodu czynili, i wszelkich rozkoszy cielesnych od niey żądali. *Stryik.* 136. Rodzice moi z Cypru tu się z boginią Wenusem przenieśli, a Wenusowi służyć nie mogą ieno niewiaſty na nierząd oddane. *Sk. Zyw.* 2, 97. Wenera pianorodna. *Zim. Siel.* 278. – §. Wenus, Wenera, *tr.* miłość cielesna, fleiſchliche Liebe. Od Bachusa pierwszy zaraz ſtopień do Wenery zakazaney. *Warg. Wal.* 36. W tak podeszłym wieku ieszcze używał Wenery. *Bud. Cyc.* 23. Dzęgiel chęć do Wenusa tłumi. *Syr.* 91. Boże drzewko do Wenusa potężnie pobudza. *Syr.* 370. Dla miłości i Wenusa..., *Syr.* 823. Pilnuy by syn twóy umotany iedwabnym Wenusem, nie leda iaką niewiaſtę porwał. *Glicz. Wych.* B 1 b. Niech się ſtrzeże pani Wenery, kąpiąc się w wodzie. *Syxt. skł.* 259, sprawy cielesnéy). §. 2., Wenus, gwiazda, der Planet die Venus. W koło słońca są okrągi Merkurysza, Wenusa, Marsa. *Rog. Dos.* 2, 277. Wenus planeta mnieyszy ieſt od ziemi 40 razy. *Chmiel.* 1, 173. – §. 3., Wenera ryba, *ob.* Krzywoszczok. WENERZYNY, WENUSOWY, - a, - e, do Wenery należący, Venus=, *Rs.* Венериѣ. Wyniesienie pod brzuchem u dorosłych kobiet włosami pokryte, górką Wenusową zowią, *mons Veneris.* *Krup.* 2, 157. Kunszty Weneryczne. *Tward. Pasq.* 15. Wenerzyna ksieni. *Chrość. Ow.* 294.

WEPCHNĄĆ, *cz. idntl.* Wpychać *ndk.*, wtrącać, hinein ſtopfen, ſtoßen; *Bh.* wecpati, wſtrčiti; *Vd.* notervpehati, notersapilati, notervpilati, notermashiti; *Rs.* впѣхнуть, впѣхивать, впихнуть, впихать, впихивать, вонзить, вонзать. Poſtrzygł go i do Klasztoru wepchnął. *Sk. Dz.* 870. Karola wielkiego syn Ludwik mianowany Od synów swych własnych był do więzienia *wpchany. *Kul. Her.* 66, wepchany, wepchnięty). Idźże do turmy, kędyś innych wpychał. *Zab.* 15, 277. Samego niepoczeſtnie wepchną do ciemnicy. *Groch. W.* 174. Nie wiesz iakim ona sposobem mogła te liſty wepchnąć do moiey ſtancyi? *Teatr.* 5, 131.

WEPRZEĆ *cz. dk.*, wpierać *ndk.*, przypieraiąc wcisnąć, wparować, hinein drängen; *Cro.* upreti, upiram; *Bs.* uprjeti; *Rg.* vprjèti, vpirati; *Rs.* выпрнуть, (вперить, вперять = wpoić). Egiptu czelne wparł Bóg panięta w głąb morza. *Gęb. hymn.* 296. Natrafił nad brzegiem Jordanowym wielki lud, który ciągnął na pomoc buntownikom, i wparł ie w rzekę. *Jer. Zbr.* 137. – *fig. tr.* Wiele było spraw za Zygmunta Auguſta, że wpierano długi, biorąc się do przysięgi i świadectw. *Czack. pr.* 2, 174, wmawiano gwałtem, narzucano). – §. Wpierać się, wciſkać się, ſich eindrängen, eindringen. *Introrumpo* wtargam, wciſkam, wpieram, wdzieram się w co. *Mącz.* W Wołoſką ziemię się wpierał królowi Matyasz. *Biel.* 399. Ten człowiek się wemnie wpierał, że mię zna. *Boh. Kom.* 3, 206, natrętnie wmawiał we mnie, ...) Co za bieda dziś na mnie, wszyscy się dziś we mnie wpieraią, czy namówieni? *ib.* 1, 69.

WER, *ob.* Wir.

WERBEL, - bla, *m.*, treluiące uderzenie w bęben, z *Niem.* der Wirbel im Trommeln; (*Crn.* werbam, = gmerzę rękami). Żeby trochę i w bęben choć werbel ieden zaſtukano. *Mon.* 65, 301. Wybiiać werble. *Teatr.* 28 *b*, 4.

WERBARZ, WERBOWNIK, - a, *m.*, *Bh.* werbíř, ſbírař; *Slo.* werbownjk; *Sr.* 2. werbař; *Vd.* nashounirjavez, shounirski svat; *Rs.* наборщикъ; zaciągaiący do woyſka rekrutów, z *Niem.* der Werber, Anwerber der Rekruten. Werbarze wywodzić się maią, że są w służbie Rzpltey. *Vol.* 4, 504. Pewnego wieczora dwóch ludzi mię obaliło, a potym kazali mi iść za sobą; byli to werbownicy. *N. Pam.* 2, 150. WERBOWAĆ *cz. ndk.*, zawerbować, zwerbować *dk.*, *Crn.* bèrmam, wermam; *Vd.* verbati, nashounjemati, nashounirjati; *Rs.* вербовать; do żołnierki zaciągać, werben, anwerben. Niech za grosz wymuszony werbuią tysiące zbroynych zaboyców, zgubą narodom grożące. *Zab.* 10, 240. Kto nie ma liſtu przepowiednego, temu nie godzi się werbować. *Vol.* 594, cf. Wolny bęben). Dotąd brano ludzi gwałtem; ale że nieprzyzwoitość tego zwyczaiu uznana, odtąd wolnie do żołnierki werbować będą. *Pam.* 83, 2, 65. WERBOWANIE, = WERBUNEK, - nku, *m.*, *Bh.* werbunk; *Vd.* nashounirjanje, shounirſka svatnia, v' shoud loulenje, jemlenje, berbanje; das Werben, die Werbung. Werbowanie, rekrutowanie etc. *Papr. W.* 1, 480. WERBOWNICZY, - a, - e, do werbowania należący, Werbe=, n. p. Werbownicza komenda.

*WERCHOWNY, *ob.* Zwierzchny.

WERDO! *Niem.* Wer da? Gdy ſtatki nocuią, ſtróże aby nie pozasypiali odzywaią się do siebie werdo! *Mag. Mſkr.* – WERDON, *ob.* Fordan, Fordon.

WERDUNEK, *ob.* Wiardunek.

WEREK, - rka, *m.*, podniesione mieysce w izbie z desek do sypiania; 2. łóżko na wysokich nogach. *X. Kam.*, cf. wyrko, eine Art Schlaf=Bänke.

WERESZKA, - i, *ż.*, ſtrzała przyłomna, (cf. brzechwa); ein abgebrochener Pfeil. Tak się go imie, kiedy trafi w mieysce wereszka, iak ta co ma żelezce. *Zab.* 15, 219. Strzała, ieźli się po ziemi czołga, ieźli łuk nie tęgi, Jeśli wereszka, trudno iey niebieſkie kresi przeszyć. *Pot. Pocz.* 566.

*WERETA, *ob.* Fereta. WERGIELT, *ob.* Wargielt.

WERSAŁ, - u, *m.*, WERSALIK, - u, *m.*, WERSAŁOWA litera, wielka litera, początkowa. *Dudz.* 67, ein Verſalbuchſtabe, ein großer Buchſtabe; *Rs.* прописная буква. Wersalik w drukarni, litera wielka w każdym gatunku pisma. *Wag. Mscr.*

WERSAT, - a, *m.*, bieglec, bywalec, ein Erfahrner. WERSATKA, - a, *ż.*, bywalka; eine Erfahrne, Gewandte, Beſchlagene. Owe Warszawianki, które w sąsiedztwie naszym nazywaią wersatki. *Mon.* 68, 683. Tysiąc o nas powieści szkodzących rozniosły Te wersatki, które iuż z miłoſtek wyrosły. *Tręb. S. W.* 124.

*WERSZEWA, *ob.* Warszawa. WERSZT, Warszta.

WERTEBA, - y, *ż.*, manowiec, kręta droga; *Rs.* ухабъ, ухабецъ, ухабина; Abweg, Irrweg, der ſich dreht und ſchlängelt. Przewodnik zdrayca naprowadzał woyſka nasze w tak przeklęte werteby. *Tward. W. D.* 9. Niedoſtępne werteby, gdzie w ciemnym parowie Jeſt wycieczka bezpieczna. *Bard. Luk.* 57. WERTOWAĆ, *ob.* Wartować.

WERWAĆ się *Ree. dk.*, Wrywać się *ndk.*, nagle wedrzeć się, wpaść, plötzlich eindringen, einfallen. Tatarzyn

gdzie

gdzie się werwie, tam łupi i niszczy. *Zrn. Pſt.* 13. Werwą się między was wilcy okrutni. *Herb. Art.* 30. Gdyby wilk werwał się w trzodę między owce, naiemnik ucieka, nic się zaſtawić nie chce. *Glicz. Wych. D.* 3. W niebezpieczeńſtwie zaſtaią ſkarby, zewsząd werwać się do nich usiłuią. *Zrn. Pſt.* 104 *b.* Werwała się między one żołnierze, bieżąc do kościoła. *W. Pſt. W.* 2, 150. Usłyszawszy wołanie u sadu, werwali się tyłem. *W. Dan.* 13, 26. Wodą w okręoiech wrywali się na wyspy, aby na nich szkodę czynili. *Jer. Zb.* 110, napadali). Kędy się cielesność, to powietrze a zaraza narodu ludzkiego werwie, iuż tam krzywda panuie. *Warg Wal.* 120. Litwa w granice pańſtwa Ruſkiego wrywać się poczęła. *Papr. Ryc.* Wrywał się Datan na urząd Aaronow sobie nie zlecony. *Klon. Wor.* 11, *ob.* wtręcień, wdzierca, właz, intruz). Żebym się nie zdał werwać w cudze źniwa, przeſtanę na tym ... *Min. Ryt.* 4, 3. Grzeszą przeciw uszanowaniu dla ſtarszych, częſtokroć im się w dyſkurs wrywaiąc. *Mon.* 65, 11. Wielka swawola pokoiem długim była się werwała. *Otw. Ow.* 655, Uebermuth war eingeriſſen.

WERYFIKACYA, WERYFIKOWAĆ, *ob.* sprawdzenie, sprawdzić. **WERYFIKATOR**, *ob.* spawdziciel.

WERZNĄĆ, *F.* Werznie, *cz. idntl.*, Wrzynać *ndk.*; *Vd.* vresati, notervresati, notersaresati, vreshuvati, notersareshuvati; *Cro.* vresújem, yrezalszem; *Bs.* urizati; *Rs.* врѣзать, врѣзывать; wrzezać, wkraiać, wcinać, wkarbować, einſchneiden. *Hrbſt. Lek. L.* 3. Odległość od werznięcia na czopy (Einſchnitt) do tylney linii szpony. *Jak. Art.* 1, 331. Werznięcie; *Vd.* ries, vres, notersares, vresba, vriesanje, noterresanje; *Bs.* riz, urizak; *Rg.* rjez, urèzak, ùrezanje. – §. *Rec.* Wrzynać się, ſich einſchneiden, eindringen. Stal nie spocznie, głębiey się byſtrym płytem wrzyna. *Przyb. Milt.* 186. Werznięcie się wód w te wszyſtkie ziemie, które ocean oblewa. *Mon.* 70, 30.

WĘSATY, *ob.* Wąsaty. **WESCIE**, Wniyście, *ob.* Wniyść.

WESELE, -a, *n.*, *Boh.* weſelj, weſelka; *Slo.* weſelj; *Sr.* 1. weßele; *Sr.* 2. wáßele; *Crn.* vesêle; *Vd.* veselje, viselje, radoſt, shelje; *Cro.* vesélje, dragoszt *laetitia*; *Rg.* vesèglje; *Bs.* veselje, radoſt; *Rs.* веселїе, radość, ukontentowanie, Freude, Vergnügen. Napełniłeś mię żalem i weselem; raduię się słysząc o tak zacnych posługach, a zasię żałuię tego, iż tak wielka cnota zapłaty nie miała. *Orzech. Qu.* 135. Febus swą lutnią Bogi cieszył, i czynił wesele Jowiszowi, gdy wściekłe pobił dziewięćsiele. *P. Kchan. Orl.* 1, 56. Wszyscy wierni tego z weselem używaią. *W. Pſt. Mn.* 282, cieszą się z tego). Przyydzie po tym weselu prędko się zasmucić. *Pot. Zac.* 6. Wesele w płacz. *Cn. Ad.* 1227. Za trzy dni wesela, aż do śmierci smutku. *Pot. Arg.* 619. – §. Wesele, uczta, biesiada, gody, feſtyn; *Rs.* пиръ, пирушка, пиршество, *ob.* pirog.); eine Luſtbarkeit, ein Feſt. Gdy Przemysław zapuſtne szalone wesele bezpiecznie odprawował, zamordowano go. *Stryik.* 326. Cesarz Turecki prosił Zygmunta na wielkie wesele do siebie, t. i. na obrzezanie dwu synów swoich. *Biel.* 525. – §. Wesele, małżeńſkie wesele, małżeńſkie gody, swadźba, *Boh.* ſwadba, hod ſwadebnj, ſn'atek, (cf. zjęcie, zjąć, cf. zięć); *Slo.* weſeli, ſwadba; *Sr.* 1. quas, kwaß (*ob.* kwas); *Sr.* 2. ſwajba, *Crn.* svadba, shenitva, ohzèt; *Vd.* shenitva, shenitje, ohzet, hoset, shenituvanje, shenitnoſt, shenitnu kosilu, hosetnn goſtuvanje; *Cro.* szvádba, pir; *Dl.* pir; *Bs.* pir, svadba; *Rg.* pir, svàtba; *Sla.* pir; *Rs.* брачный пиръ, бракъ, браки, бракосочетанїе, свадьба, женитва, женитьба; *Ec.* бракопричастїе, брачество, любовный пиръ, любоваснь, люблєнїя, любвы *agapae*); die Hochzeit. *Przypodobane ieſt króleſtwo niebieſkie człowiekowi, który uczynił wesele małżeńſkie synowi swemu. *Sekl. Math.* 22, „gody albo swad", *not.*) Odprawiono wesele małżeńſkie Hrabi Kampany i Księżny Izabelli. *Uſtrz. Kr.* 2, 398. Książęta Litewſkie na tym mieyscu, wesele małżeńſkie odprawuiąc, godowali. *Stryik.* 322 *et* 340. Nie darmo Polszczyzna nasza szczególnym chrzci akt małżeńſki weselem, chcąc pokazać, że nie ma wesela nad to, które światu sprawą Naywyższego ieſt podane. *Swad.* 2, 90 *Alb. Radz.* Wesele niesłusznie nazywałoby się weselem, żeby przyiaciele nie mieli się spólnie ucieszyć, i ieżeli kiedy uczty i feſtyny są przyzwoite, rozumiałbym, że na tych aktach. *Teatr* 19 *c*, 152. Córce w zamku czynił wesele. *Falib. M.*, sprawował wesele). Wiliia przed weselem, *Rs.* дѣвишникъ. Gody po weselu; *Bh.* prjnos (cf. przenosiny), *repotia.* – *Prov.* Nie rady kury na wesele, ale muszą. *Rys. Ad.* 43, nierada koza na targ, ale musi, cf. z musu cnota).

WESELIĆ, *cz. ndk.*, *Boh.* weſeliti; *Slo.* weſelit; *Sr.* 1. weßelu; *Crn.* vesélim; *Vd.* veselit, nasladuvati (*Vd.* veseluvati, = wesoło wykrzykiwać); *Cro.* veselim, radujem, (cf. radować się); *Bs.* veseliti, *Rg.* veſselitti, uzveselitti, obeſeslitti; *Rs.* веселить; rozweselać, wesołości nabawiać, erfreuen, fröhlich machen. Wino weseli; piy wielebny oycze! *Kras. Ant.* 70. Wcześnie was weseli przyszłe szczęście. *Teatr* 48 *b*, 38. Bóg widząc światło dobre, którém świat zweselił, Wraz światło od ciemności wpół krężu oddzielił. *Przyb. Milt.* 219, wesoło oświecił). §. *Recipr.* weselić się, radować się, bądź to na sercu, bądź powierzchnie pokazuiąc dla iakiego nowego przypadku; *Sr.* 1. weßelu ßo, zweßelu ßo; *Sr.* 2. wáſeliſch ßé; *Vd.* veselitse; *Cro.* veszelitisze; *Sla.* veselitise; *Rs.* повеселится; *Ec.* веселовати, радоватися, ликовствовати, ликовати; ſich freuen, fröhlich ſeyn, luſtig ſeyn, ſich erfreuen. Wac Panna się będziesz weselić, skakać, radować. *Teatr* 28, 36. Smiechy, żarty, zabawki, czułe a niewinne, Niechay liczbę zbyt małą dni naszych przedzielą, Zli siłą się weselić, dobrzy się weselą. *Kras. liſt.* 2, 100. Niema nic lepszego pod słońcem człowiekowi, ieno ieść a pić, i weselić się. *Bud. Eccl.* 8, 15. Ztąd się wesel i raduy, iż się to z tobą nie ſtało, co na nieprzyiacielu widzisz. *Star. Ryc.* 50. Nie masz się z tego weselić, iż się ludzka krew rozlała. *ib.* 50. Że z tego nabycia nie będzie się weselił i trzeci dziedzic. *Rey Pſt. G g g.* 2. Szlachta weseli się z tey wolności, że mogą urzędy dzierżeć. *Modrz. Baz.* 494, cieszy się, z ukontentowaniem używa tego, der Adel erfreuet ſich der Freyheit). Biſkup, opat i ksieni, którzy się z ſtanu rycerſkiego weselą, gdy będą wybrani, pierwey lenno od króla, a potym ſtaranie duchowne od kościoła przyimować maią. *Szczerb. Sax.* 30, którzy się rycerſkim ſtanem zaszczycaią, die ſich des Ritterſtandes erfreuen; die den Vorzug haben, vom Ritterſtande zu ſeyn). *§., Dziś Ixionow syn Pirytous weseli się. *Zebr. Ow.* 300, żeni się, wesele sprawuie,

er macht heute Hochzeit). WESELECZKO, - a, *n.*, *demin. nom.* Wesele; = małe gody; eine kleine Hochzeit. Na swoim weseleczku wyskoczę sobie. *Teatr.* 32 *b.* 13. WESELINI, *herb*, pień, na nim się łapami wspiera pies morski w koronie z ogonem rybim, łańcuchem do pnia przywiązany; pod tym liniia wpoprzek, a pod nią ryba nakształt karpia. *Kurop.* 3, 55; ein gewisses Wappen. WESELNIK, - a, *m.*, sprawca wesela, *Ec.* бракотворитель, бракоукраситель; lub też gość weselny, godowy, der Hochzeitgeber oder Hochzeitgast (Hochzeitler); *Crn.* svat, *ob.* swat), *Cro* szvàt; *Rg.* pirnik, svàt, *f.* svatbeniza, pirniza; *collect. Vd.* svatovshna; *plur. Cro.* szvati; *Sla.* svatovi, = godownicy). J sami weselnicy bogaci nie byli. *Biał. Pst.* 197; państwo młodzi, die Brautleute). WESELNY, - a, - e, do wesela należący, godowy, Hochzeit-; *Sr.* 1. weßelné, kwaßné, (*ob.* kwaśny, kwas, *Vd.* shenitni, hosetni; *Cro.* szvatbeni, pirni; *Dl.* pirni; *Rg.* pirni, svatbeni; *Sla.* pirni; *Rs.* бра́чный, подвѣнечный, (cf. wiano), *Ec.* свадебный. Dar weselny, ktory oblubieniec oblubienicy daie. *Szczerb. Sax.* 456; *Crn.* jutrina; cf. iutro). Dzień weselny przyszedł. *Zab.* 14, 317; *Rg.* pirni dní). Weselny pierścionek, *Vd.* sheniten perstan, neveften perstan, vestnik, viestnik). Odzienie weselne. *Sekl. Math.* 22 *not.* „weselu przystoyne„. Weselna piosnka, *epithalamium.* Marszałek weselny, *ob.* Marszałek. Jak śmiałeś śliczną dziewkę od związków oderwać weselnych, Wykraść niewiastę, krewną bohaterów dzielnych? *Dmoch. Jl.* 1, 69; *Ec.* крадобрачникъ, который окрадываетъ бракъ, t. i. обрученную другому невѣсту разтлѣваетъ, бракокрадецъ. (WĘSIK, *ob.* Wąsik). - - (WESŁAĆ *cz.*, *dk.*, wsyłać *ndk.*, posyłać wewnątrz czego; *Vd.* noterposlati, noterposhilati, hinein schicken, einschicken). - WESOŁA, *herb*, pas na ukos ku lewey stronie na dół, szachowany w białe i czerwone pola. *Kurop.* 3, 55; ein gewisses Wappen. WESOŁEK, *WIESIOŁEK, - łka, *m.*, *Vd.* veselnik, nasladnik; *Cro.* veszelyak, veszelitel; *Rg.* vesegljak, vesegljàk, vesseglják; *Rs.* увеселитель, веселчакъ, разгу́лъ; *Ec.* радостотворецъ; uweselaiący drugich, ein Lustigmacher, Spaßmacher, lustiger Bruder, *hilarulus, Vulgus Polonicum sic vocat etiam ascaulas, fidicines* etc. *Cn. Th.*; 1236; ein Bänkelsänger, Spielmann, cf. Smyk, rybałt). Oni wiesiołkowie, co skakali z niemi, Idą też gonionego nadobnie za niemi. *Rey Wiz.* 162 *b.* Rozkosz wesołków swych gubi. *Stryik. Gon. B* 3. - §. 2., *Botan.* Wesołek, Błagacz, *ob.* Wierzbówka, ziele. *Syr.* 1443. Ćwikła Pomorska, Wiesiołek, smętne czyni wesołemi, *alypum. ib.* 1517. WESOLNISIA, - i, *ż.*, kobietka wesoła, żartowna, drugich uweselaiąca, eine lustige Weibsperson. *Tr.*; *Rg.* vesselizza; *Rs.* увеселительница. WESOŁOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* weſelost; *Sr.* 1. weßowosćź, weßilosćź, weßele, weßelosćź (zweßelnosćź *iucunditas*), *Vd.* vesielnost, veseluvanje, veselitnost, veselaskasanje, raduvanje, radost, gmetnuvolnost; *Rs.* веселость, ukontentowanie, radość, Vergnügen, Fröhligkeit. Słodka wesołość w czystym tylko rada Sercu przebywa, tam gniazdo zakłada. *Nar. Dz.* 2, 85. Śmiech iest iakaś wesołość. *Zab.* 12, 277 *Dudz.* Wesołość umysłu; *Slo.* weſelomyſlnost. - §. Wesołość powierzchna, z ukontentowania pochodząca, lub też w drugich ukontentowanie wzbudzaiąca, die Heiterkeit, freundliches Aussehen, Freundlichkeit, Anmuth. Wesołość twarzy, oczu, czoła. *Tr.* Wesołość iakiego mieysca, freundliche, anmuthige Lage. W Galilei tak wielka wesołość pol się ukazuie, że trudno opisać. *Warg. Rad.* 53. - §**. Wesołość, gody, festyn, uczta, ein Festin, eine Lustbarkeit. Chinczykowie proch dawno znali, lecz nie używali go tylko w wesołościach uroczystych. *Przyb. Luz.* 333. WESOŁY, WESOŁ, - a, - e, WESOŁO *adv.*; WESOŁUCHNY, WESELUCHNY, WESELUTKI, WESOLUTKI, WESOLUTEŃKI *intensiv.*; *Boh.* weſelý; *Slo.* weſelý, weſelíčký, *Sr.* 1. weßowé, lojtowné (lusztyk) (*Sr.* 1. wzweßelné ucieszny); *Sr.* 2. wáßeli; *Crn.* vesęl; *Vd.* veselen, vesiel, vesel, veseliten, resveselezhen, gmeten, gmetnovolen, radosten, nasladliu, lusthen; *Cro.* veszil, veszelo; *Dl.* radosztan; (*Dl.* vesel *iucundus*), vefsel; *Hg.* vijgh; *Bs.* veseo, - la, - lo, voseo, rad, radostan; *Rg.* vesseo, - éla - élo; *Sla.* veseo, - la, - lo; *Rs.* веселый, веселенькій; *Ec.* любопраздднственный; pełen ukontentowania, wesela, radości, fröhlich, vergnügt, lustig, voll Freude. Humor móy iest wesoły, śmieię s ę nieustannie; ale w pewnych okolicznościach ostrożną też iestem. *Teatr* 36 *b*, 92; *Bh.* weſelomyſlný. Skłonnych do śmiechu wesołemi zowiemy. *Zab.* 12, 277 *Dudz.* Wesolutki iest ten młody panicz. *Teatr* 20, 69. Coś mi WcPan dzisiay wesolutki iesteś. *ib.* 15, 45. Wesoł, gdy drudzy płaczą. *Cn. Ad.* 1218; cf. wszyscy głód cierpią, a on bankiety stroi). Nie każden wesoł, co śpiewa. *Rys. Ad.* 48; śpiewa po niewoli; wolałby płakać; z płaczemby o tym weselu powiadać). Wesoł pan, kiedy piiany. *Wad. Dan.* 116; cf. stroi baba firleie, gdy sobie w czubek naleie; cf. Podweselić sobie). Wesoły, iak gdyby królestwa niebieskiego dostąpił. *Mon.* 71, 394. Każdy się cieszy, każdemu wesoło. *Auszp.* 17. W pałacu wesoło z sobą byli. *Sk. Dz.* 732; *Vd.* dobre vole, cf. **dobra myśl. - §. Wesoły, wesołość pokazuiący; *Ec.* веселовзорный, веселозрачный, веселоочесный, heiter, fröhlich, äußerlich lustig und vergnügt. Przyymiy wesołym czołem robotę moię. *Gost. Gor. praef.* Wesołuchną miną patrzy. *Teatr* 36 *c*, 58; *Ec.* весело́зрю; *Gr.* χαροπέω. Wesoło patrzyć, na twarzy pokazować wesele. *Cn. Th.* 1236. Każda w koło rzecz weseluteńka J pogodnieysza, niźli wiosienna iutrzenka. *Przyb. Ab.* 25. - §. *active* wesoły, wesele czyniący, radosny, uweselaiący, luby, przyiemny; *Ec.* веселотворивый; erlustigend, erfreuend, lustig, fröhlich, angenehm, lieblich. Do wesołości zachęci wesołe mieysce, muzyka wesoła. *Zab.* 12, 278 *Dudz.*; *Ec.* веселосло́вный; *Gr.* χαρολόγος; *Bh.* weſelohra komedya). Klasztor ten iest na pagórku wesołym. *Warg. Radz.* 21. Dyament, wesoły kamień szacowny. *Rzecz. Zł. C.* 6. Wesoła nowina. *L.*

Deriu. rozweselić, uweselić, podweselić.

WESPNIE się, *ob.* Wspiąć.

WESPOŁ, WESPOŁEK *adv.*; *Boh.* weſpolek, pospołu, spólnie, zusammen, mit einander, gemeinschaftlich. Grzeczność, męztwo, uroda, rzadko wespół chodzi. *Pot. Arg.* 158; rzadko razem z sobą). Pluton mieszka wespół z okrutnemi bogi. *Zbil. Lam. A* 4. Z nami wespół na nieprzyiaciół uderzył. *Boh. Kom.* 2, 487. Bym też we-

społek z tobą miał umrzeć, nie zaprzę się ciebie. *Zrn. Pst.* 167. Miłość wespół boleie, i wespół ßęka. *ib.* 2, 421, dzieli umartwienia drugiego). Ciało z duszą wespołek wieczną zapłatę weźmie. *Kucz. Kat.* 1, 151, wspólnie). Wszyscy się wespołek iak bracia kochali. *Kucz. Kat.* 3, 289, wzaiemnie). Wesoła rzecz ieſt mieszkać braci wespołek, *in unum. Wrob.* 309. Gdy się wespołek schodzicie... *W. Pst. W.* 223. Był poczet osob wespołek iakoby 120. *W. Act.* 1, 15, zgromadzonych, bey einander versammelt). Na seymie wespołek z radami i z posły ninieysza uſtawa uchwalona. *Herb. Stat.* 90. Włodzimierz żon miał kilka wespołek. *Stryik.* 125, razem, w iednym czasie.

WESPRZEĆ WEZPRZEĆ, wsparł; *F.* wesprze, wesprę, *Part.* wsparty; *cz. dk.*, Wspierać *ndk.*, (*Rs.* возперять, wznosić się); podpierać *pr. et tr.* unterstützen, stützen. Atlas wspiera niebo grzbiety swemi. *AKch. W.* 96. Ręką swą umieraiącego wspierała. *Odym. Sw.* 2, *Kk.* 3. Wspieray mnie! siły utracam i wszystkie zmysły. *Teat.* 49, 23 *Bogusl.* Wspieray siłę moię osłabioną. *ib.* 45 *c*, 7. Żebrak na kiiu swą starość wspieraiący. *Pilch. Sen. łask.* 101. Stoi, wsparty na kiiu. *Teat.* 18, 37. Do ciebie woła lud upokorzony, Wesprzyy go, Panie, świętą ręką twoią *Kras. W. C.* 19. Wspierać się wzaiemnie, sich einander wechselseitig unterstützen. Sklepienieby upadło, gdyby się cegły wzaiemnie nie wspierały. *Pilch. Sen. list.* 3, 217. Jedni drugich niech wspieraią, Wspólnie ciężary dźwigaią. *Jak. B.* 218. Wspierać ubogiego, podpomagać mu, *Rs.* благопоспѣшать, einem aufhelfen. Wsparcie, wspieranie, podpomaganie, *Rs.* благопоспѣшеніе, die Unterstützung. Trzeba ustanowić publiczne wsparcie dla ubogich chorych, *Gaz. Nar.* 1, 278. – *Recipr.* Wspierać się na co, wspierać się czym, podpierać się czym, sich worauf stützen, darauf lehnen. W ucisku ciężko zranieni, ani uciekać, ani się ratować, iuż się na nogi wspieraią, iuż z nog się zwalaią. *Pilch. Sall.* 297. Wspierać się łokciem. *Cn. Th.* 1295. – *fig.* Rzemięślnicy swym się rzemiosłem wspieraią. *Pasz. Dz.* 119; ratuią się nim). Jako ryba rybą żywa, tak człowiek człowiekiem ma się wspierać. *Glicz. Wych. k.* 5. – Wspierać się na czym, polegać na czym, *pr. et tr.* worauf ruhen, darauf fußen, sich darauf verlassen. Darmo się na wielkości swey monarcha wspiera, Jęczy iednak, z nudności ledwie nie umiera. *Weg. list.* 9. Na tobie się nadzieia moia wspiera cała. *Teat.* 45, *c.* 47. – *Obsoleta constr.* wspierać się czego, = trzymać się czego, polegać na czym, sich woran halten, *pr. et fig.* Stoią wpośrzód obozu, trzymaiąc Puklerze a długich się oszczepów wspieraiąc. *AKch. W.* 247. Fundament, nie maiąc się czego wesprzeć, bez podpory leci. *Zrn. Pst.* 3, 17. Nayświętsi ludzie, nie tylko, żeby się uczynków a zasług swoich wspierać mieli, ale tak się modlą: nie chodź Panie w sąd z sługami twemi. *Zrn. Pst.* 34, szczycić się niemi. – §. 2., Wspierać się o co, = obstawać przy czym, stawić się przy czym, sich einer Sache annehmen, sich dafür verwenden. Rzucił się gwałtem na bliskość braci Władysław II., żaden się o to nie wsparł, tylko Wszebor i Piotr Dunczyk. *Biel.* 90. Chciał to Ludwik mieć po duchownych, aby mu płacili połowicę poradlnego; wsparło się o to duchowieństwo, i przełożuczynił synod. *Biel.* 212. – §. 3., Wspierać nieprzyiaciela, trzymać go na sobie, wstręt mu czynić, obracać go w zad, den Feind zurück drücken. Wspierać się, *Passiue* wspartym być, spartym być, cofać się, sich zurückdrücken lassen, weichen, sich zurückziehen. Prawe skrzydło naszych wspierać i mieszać się poczęło; *premi et conturbari*, ale Bolesław wątleiącym posiłku dodaie; zaczym woynę pokrzepia i woysko nieprzyiacielskie przerywa, wspiera i w tył obraca. *Krom.* 104. Na przełom nieprzyiaciela wspiera, aż i łamie. *Leszcz. Cl.* 78. Od konnego wsparci, do lasów uciekli. *Warg. Cez.* 98. Litwa nie tylko nie wspiera, ale nie może wstrzymać siły takiey. *Jabł. Buk. k.* 5. – *fig.* Powstaią o tym gadania i poswarki, w których się wspieraiąc wywiaduią, coby lepszego było, ieśli gdyby syna ociec do szkoły uczyć dał, czyli gdyby do rzemieślnika w rzemiesło przykazał. *Glicz. Wych. G* 4. *b.* – *Aliter:* Dla wspierania wody. *Warg. Cez.* 186. dla odpierania, tamowania wody). Straszny szum wspiera skupioną od wiatru sosnę wstrzęsioną. *Dar. Lot.* 10, rozpiera).

WESSAĆ; *ob.* Wssać.

WESŁA będzie, woła stérnik, przestrzegaiąc flisów, gdy holuią, iż im będzie nadana linka. *Mag. Mſkr.*, ein Commandoruf des Steuermanns, daß die Bootsknechte das Treckau bekommen.

WESTCHNAC, *F.* westchnie *med. idntl.*, wzdychać *ndk.*; *Boh.* wzdechnauti, zdycham, wzdychati; *Slo.* wzdichat; *Sr.* 1. zdychuju, zdychujem, zdycham; *Crn.* sdihnem, sdihnetí, sdihhem, v'sdihati; *Vd.* sdihati, sdihuvati, sdehnití, sdihóvati, v'sdihati, v'sdihniti, v'sdihújem; *Cro.* zdehnutí, zdehnujem, zévati, (*cf.* ziewnąć), zdihavam; *Rg.* vzduhnutti, vzdissati; *Bs.* vzdahnuti, vzdissati; *Sla.* uzdisati; *Rs.* вздыхнуть, воздохнуть, вздыхать, взвизгнуть, взвизжать, визжать, завизжать; z żalu lub żądzy etc. ięk wydawać; seufzen, einen Seufzer hören lassen, aufseufzen. Nie iedna z Troiek westchnie głębokiemi ięk. *Dmoch. Jl.* 2, 167. Westchli wszyscy serdecznie, lecz nie odpuściła nikomu żałość. *Bard. Tr.* 516. Wzdychaiący, *Ec.* воздыхательный. Wzdychanie, das Seufzen, Geseufze, westchnienie, der Seufzer, *Sr.* 1. zdychowanʼ, *Crn.* sdihuvanje, sdishléj; *Vd.* sdihlei, sdih, sdihek; *Cro.* zdihovanye; *Bs.* uzdah; *Rg.* vzdáh, úzdihaj; *Rs.* вздохъ, визгъ, визжаніе. Ostatnim z pod serca westchnieniem pożegnał miłą swą. *Tward. Wł.* 20. U nóg kobiety pół roku wzdychać, i nic nie wſkórać. *Teat.* 22, 41, starać się o iéy miłość, palić się do niéy; cf. służyć iéy). Uważay, iaką słodkość maią serca, co wzaiem do siebie wzdychaią. *Past. F.* 6., co wzaiemną miłością pałaią). – Spocznienie, do którego w niepomyślności wzdychali, dostawszy go, sroższe i przykrzeysze im było. *Pilch. Sall.* 189., którego niecierpliwie pragnęli). Do ciebie Panie, wzdycha serce moie. *JKch. Ps.* 32. Czułem, nie opiszęć mey w ten czas czułości, ieszczem nie kochał, alem wzdychał do miłości. *Szym. S. W.* 43. Chory wzdycha na zdrowego. *Pot. Arg.* 103., zazdrości mu.

WESTFALIIA, - ii.) z) Cyrkuł WESTFALSKI, w Niemczech. *Wyrw. G.* 209. *Syr.* 985. Westphalen, der Westphälische Kreis. Pokóy Westfalski zawarty R. 1648. po trzydziestoletniey woynie. *Wyrw. G.* 234.

WESTYARNIA w klasztorach. *Tr.*, *Chmiel.* 1, 233. *ob.* Szatnia, Szatownia.

WESZ, *G.* wszy *ż.*, WESZKA, - i. *ż. dem.*, *Boh.* **weš, wssi**; **wessa**; *Slo.* **weš, weška**; *Sr.* 1. **wosch**; *Sr.* 2. **wesch**, *G.* **schi**; *Crn.* vsh, bevka, bęvka, węvka, (*Crn.* węl, = biały); *Vd.* vush, ush, lush, (*Vs.* vushzi, = mole); *Cro.* vûsh, vûs; *Dl.* schenacz; *Sla.* vsh; *Rg.* usc, uscènak; *Bs.* usc, uscenaç, pscenaç, uscenka; *Rs.* вошь, вши, вошка, (вошкарица, гнида gnida); *Ger.* **die Laus**, (**Niedersächs. Luus**, *Succ.* lus, *Angl.* louse). Nie tylko człowiek, ale ledwie iest które zwierzę lub ptak, żeby wszom nie podlegał, atoli każde zwierzę ma sobie właściwy gatunek tego owadu. *Zool.* 106. Wesz ptasza, *Crn.* tekût, *Cro.* tekût). Cóż ma darmolęg, co na piecu dyszy, Jeno wszy we lbie, pod kołnierzem myszy! *Rey. Zw.* 221. *b.* Przez cały post S. Małgorzata nigdy się nie przewłoczyła, acz i innych czasów rzadko, i wszom się nie bardzo sprzeciwiaiąc. *Zygr. Pap.* 152., robactwu się nie bardzo sprzeciwiaiąc. *Sk. Zyw.* 1, 112. Bić wszy, iskać, *Vd.* voshuvati, obvushuvati). Wyiechał, by wesz na czoło. *Rys. Ad.* 72, *cf.* by z łysą kobyłą na targ). - *Fig.* Tym wszom Tatarskim odiąć się nie możem. *Star. Pob. B.* 3., tym psom Tatarskim); - §. Wesz roślinna, *aphis*, rodzay zawieraiący ów drobny owad, który na liściach niektórych roślin łażąc, one wysysa. *Kluk. Zw.* 4, 76; *Crn.* penale; **die Blattlaus**. - *Botan.* Świnia wesz *ob.* Swini. - Wodna wesz, ziele, *dracunculus aquaticus*, korzonki zdadzą się iakoby nogi u wszy. *Syr.* 629, **Wasserschlangenkraut**. - §. *Oecon.* weszka, gatunek parchu, **eine Art Räude**. Jest też ieden parch, który nie zaymie całego psa, ieno się mieyscami gryzie, zowią go weszką. *Ostror. Mysl.* 23. Zachorował móy wołek, weszka go napadła. *Teat.* 52, 10.

Deriu. wszawy, wszarz, wszarka, nawszyć, wszoł, wędroweszka.

WESZCIE, WESZŁO, WESZŁY, *ob.* Wniyść. WESZCZNIE *ob.* Wszcząć, Wszczynać.

1., WET, *Germ.* **wett**, odwzaiemnienie, takuteńkie oddawanie, nagradzanie. (*Bh.* **weta** wzach z metem, **giž gest po nás weta**, = iuż po nas ze wszystkiém), Wet za wet oddawać, **etwas wett machen, Gleiches mit Gleichem bezahlen, mit gleicher Münze bezahlen**. Mścić się, i iak mówią, oddawać wet za wet. *Mon.* 73, 2., *ib.* 76, 278, *Birk.* o *Ex.* 13. Otoż wet za wet. *Teat.* 4, *b.* 162. Tedy naylepiey wet za wet oddaiem, Gdy franta sztucznie podchodzimy wzaiem. *Zab.* 16, 69. Żartuie zemnie, tak iak ia z niego; chce widzę wet za wet oddać. *Teat.* 53 *c*, 73., *Stryik.* 189., *Smotr. Nap.* 20. Jeżeli Pan o Jeymości masz podeyźrzenie, Jeymość go ma o Panu; we wszystkich rzeczach na świecie zawsze iest wet za wet. *Teat.* 16 *c*, 76. Wet im oddaiąc, rzekł, gdyżeście wy mnie nie odpowiedzieli, Ja też wam nie odpowiem. *Odym. Sw.* 2, *N.* 4. *b.* Wet za wet, a darmo nic. *Bud. Ap.* 29, **wie du mir, so ich dir**). *Rys. Ad.* 72. Dobrze to staroświeckie niesie przysłowie: wet za wet, darmo nic; ty ludzi obmawiasz, a ludzie ciebie wzaiemnie. *Zab.* 13, 63. Wet za wet nie godzi się oddawać pod prawem Chrystusowym. *Petr. Pol.* 2, 178. Sprawiedliwość nie iest zgoła wetu za wet (*ius talionis*, wetunku) oddanie, ale wedle proporcyi. *Petr. Et.* 344. - §. 2., WET, *plur.* Wety, - ów, *Bh.* **pochautka**; *Sr.* 1. **popedże, twojcżena po pejí**, *Crn.* objędje, pokosilze; *Vd.* sadnja misa; *Cro.* zaobedje, poobedje, postpàszt; *Rg.* zaobjèdje, *Bs.* sahara; *Rs.* заѣдки, закуски; desert, **der Nachttisch**. Wety są końcem obiadowym. *Haur Sk.* 512. Ostatnią potrawę, iako są wszelakie owoce, które z serem dawaią na stół, po wszystkich potrawach, wet u dworu zowią. *Mącz.* Wety dać na stół, t. i. różne owoce, iabłka, gruszki, orzechy, figi, daktyle, winogrona, melony, które na ostatek daią. *Wiel. Kuch.* 433. Podczas lepsze wety, niż obiad. *Cr. Ad.* 954; cf. przydatek pod czas stoi za datek). Takież ma wety bankiet twóy sowity, w krótkim weselu niespodziana zdrada. *Pot. Syl.* 216. Gdy się naiedli, obrusy zebrano, A po tym na wet szachownicę dano. *JKch. Dz.* 87.

Deriu. wetować, powetować, wetunek, odwetować; nawet.

WETCHNĄĆ, *WTCHNĄĆ, *czyn. idntl.*; Wdychać *ndk.* *Sr.* 1. **dycham nutś**; *Rs.* вдохнуть, вдыхать, *Ec.* вдушити, душу вложить; wdmuchać, wdymać; **einhauchen, einblasen**. Uformował bóg człowieka z mułu ziemi, i wetchnął w oblicze iego dech żywota. *3 Leop. Gen.* 2, 7, natchnął. 1. *Leop.*) Mądrość synom swoim żywot wdycha. *Leop. Syr.* 4, 12., *Wuiek ib.*; *Bud. Jer.* 2, 24. Wetchnienie, Wtchnienie; *Cro.* udehnenye; *Ec.* вдуновенïе, вдышанïе. (*Ec.* вдуновствительнъ; *Gr.* 'εμπνευστικος *inspirabundus*). Wtchnienie i odetchnienie iest istotne życiu zwierząt. *Zool.* 16.

WETERAN, - a., *m.*, Łac. podstarzały. *Chmiel.* 1, 170, *cf.* wysłużony, sędziwy.

WETKNĄĆ, *F.* wetknie *cz. idntl.*; Wetkać *F.* wetcze *Dok.*, Wtykać *Contin.*; *Boh.* **wetknauti**; **wtykám, wtepkám**; *Sr.* 1. **nutś satkaju**; *Crn.* utiknu, utakniti, obtizhati, *Vd.* v'tekniti, vteknem, v'takniti, v'taknil, v'taknem, notervtekniti, medvtekniti, (*Vd.* vtekniza, vtekniuna jigla, = špilka); *Cro.* utichem, vteknulszem, uteknuti; *Bs.* ftikati ù occi, datti ú obraz *objectare*, cf. wytykać); *Rs.* воткнуть, втыкать, водрузить, водружать, впалкать, впалкивать, сунуть, (*ob.* sunąć), совать, суну, сую; włożyć, wsadzić, wszczepić w co, żeby tkwiało, *pr. et fig.*, **einstecken, hineinstecken, aufstecken**. Chorągwie wywieszano, na samym wierzchu ie wtykaiąc. *Star. Dw.* 2. Okrutny nieprzyiaciel dzieci małe na koły wtykał. *Biel. Sw.* 291. na pale wbił, **er spießte sie auf Pflöcke**). Jeźli ich kto przeſtrzeże, nie wetkną - li palca, nie wierzą *Pot. Arg.* 485., ieźli palca nie włożą, ieźli dotykaniem się nie przekonaią). Waść tam swóy nos wtykasz, gdzie się nie należy. *Teat.* 33, 24, włożysz, wścibisz, **seine Nase wo einstecken**). Czeka iak młody gawron, gębę roziewiwszy, rychło - li mu co wnię wetkaią. *Roy. Zw.* 159 *b.* Wetkać komu czerwony złoty w rękę. *Gost. Gor.* 60. Do kaźni kogo wetkać. *Mącz.*, wpychać, wtrącać, wsadzać). Kaifaszowi proroctwo w gębę z nieba było wetkane. *Birk. Zyg.* 43; mimowolnie włożone). Bogactwa straconych do skarbu swego wetkawszy, tym bardziey tyrał. *Zygr. Pap.* 329. Wszystkę chudobę swoię w te szkapy wetkał. *Birk. Podz.* 13, nanie sypał). - §. 2., Wtykać, tkaniem wplatać, *Vd.* vtekati, natertekati; *Rs.* исткать; **einweben**. Wtykam *intexo. Mącz.* Jeśli wetczesz siedm kędzierzy głowy moiey w płotne. . . *Bud. Jud.* 16, 13, gdybyś przywiła siedm kędzierzy do wału tkaczego. *Bibl. Gd.*

WETNIE, WETNĘ, *ob.* Wciąć.
WETOWAĆ *cz. ndk.*; wet za wet oddawać, Gleiches mit Gleichem vergelten, wett machen. Równo za równo oddawać, iest wetować. *Petr. Et.* 389. - *Reciproce*, n. p. Wetuycie się, oddaiąc wet poganom. *Leop. Mach.* 2, 68, *cf.* mściycie się). - §. Wetować co, abo czego, : nagradzać szkodę, zgubę, utratę, ersetzen, wieder gut machen, wieder einbringen. Prożno się masz frasować, co zginęło, trudno tego wetować. *JKch. Dz.* 226. Dziś urzędy kupuią, a co na nie wydadzą, tego potym z pilnością wetuią. *Bud. Ap.* 91. Obawiał się Władysław, aby wygnany Mieczysław, potęgą Węgrów zmocniony, oyczystego królestwa wetować nie chciał, *repetere. Krom.* 3. Złe dobrym się często wetuie. *Cn. Ad.* 1355, *et* 530, złe przy dobrym uydzie; przy suchym i mokre zgore). WETOWNY, WETNY,-a,-e, mogący być nagrodzonym, ersetzbar, vergütbar; *oppos. cum negatione* Niewetowany, Niewetowny, Niewetny, unersetzbar. Nad niewetowaną płacze nieutulnie stratą. *Zab.* 14, 182. O niewetowana szkoda. *Przyb. Milt.* 368. Niewetna szkoda. *Przyb. Ab.* 19. Sławę swą niewetowaną brzydkością obelżył. *Warg. Wal.* 204. - §. Wetować czego na kim, ścigać czego na kim. *Cn. Th.* 1237, sich seines Schadens an jemanden erhohlen, sich deshalb an jemanden halten. - §. Wetować co czym, ≈ płacić co czym, etwas womit bezahlen, büßen. Niechcę ia takiey słodyczy kosztować, którą potokiem łez muszę wetować. *Nar. Dz.* 1, 42. WETÓWKA, - i, *ż.*, wetowanie, odwetowanie, wetunek, Schadenersatz. Kulmi szturmuie w langbanie Depóty, póki grosza na wetówkę stanie. *Mon.* 76, 728, *cf.* na stawkę, Einsatz.
*WĘTPIĆ, *ob.* WĄTPIĆ.
WETRZEĆ *F.* wetrze, wetrę *Act. Dok.*, wcierać *ndk.*, *Boh.* wetřiti, wetřu, wtjrám; *Vd.* vtreti, notersatreti, notervtirati; *Rs.* втереть, втирать, trąc wpuszczać, einreiben, hineinreiben. Maść tę trzeba wcierać w ciało chorego. *L.* - §. *fig. tr.* wcierać się w co, z pracą się wkładać w co, wzwyczaiać się w co, *Rs.* наториться, (*cf.* tor); sich in etwas hinein arbeiten, es sich geläufig machen. Reguła ta w ten czas dopiero zrozumiałą będzie, gdy się iuż kto wetrze w rozumienie łaciny. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 201. Gdy się iuż dzieci iako tako wetrą w nazwiska względów grammatycznych. *ib* 3, *p.* 249. Cnot nasiona są tam i owdzie rozproszone, które niewtarty ieszcze rozum nie może pościągać i połączyć. *Pilch. Sen. list* 3, 150, niewprawny). Wiem, iakiey pełna twoia Ibica szpili, W bunty to ufasz, coś w nie z dawna wtarty. *Zab.* 15, 249, ćwiczony, biegły).
WĘTU, *ob.* Krętu wętu.
WETUNEK, - nku, *m.* wetowka, wetowanie, oddawanie wet za wet, das Vergelten Gleiches mit Gleichem, Vergeltungsrecht. *Jus talionis* albo prawo wetunku, nie może za powszechne służyć prawidło. *Ostr. P. Kr.* 1, 29. WETY, *ob.* Wet.
WEWLEC, wewlokł, wwlokł *F.* wewlecze, wewlokę, *cz. dk.*, wwłóczyć *kontyn.*, wwlekać *ndk.*; *Bs.* uvlaciti, uvucchi; *Rg.* vvèsti, uvùchi, ùvlaacim; *Vd.* notervlezhi, noterlazhiti; *Rs.* вовлечь, вовлещи, вовлекаю, ввлекаю, вволакиваю, вволочить, вволокивать, wlokąc wciągać, hinein schleppen, hinein ziehen, hin ziehen; *pr. et tr.* Weźmiem powrozy, i wewleczem ich do rzeki. *Leop. 2 Reg.* 17, 13. Wewleczenie, *Vd.* notervliek, notervliezhenje; *Rs.* вволочка. Nic nie iest tak niesprosnego, czegoby djabeł do kościoła nie wewkłokł. *Zrn. Pst.* 110. Wlokło to pogaństwo w kościoł zwyczay bardzo brzydki. *Zygr. Pap.* 48. Wieczną byś nań nienawiść, wieczną zmazę wewlokł. *Pot. Arg.* 223. Sami karanie na siebie wewlekli. *Warg. Cez.* 225; ściągnęli). Niewiasty w Arabii tę próżność wwlokły, iż w imię zawsze czystey Panny placek nieiaki ofiaruią. *Zygr. Gon.* 568, wprowadziły). To prawda być nie może, co ty na niego wwłoczysz. *Zygr. Pap.* 179, wtaczasz, wwodzisz, zarzucasz mu, was du über ihn bringst, ihm zum Vorwurf machst, ihm vorwirfst. Potwarzą szli na niego, toż na niego wwlocząc niewiernie, czego nie czynił. *Zygr. Gon.* 581. Antoninus mnich, od Piusa V, aby więcey hańby iemu i iego sukcessorom przed oczy nie wwłoczył, do Tybru wwleczony. *Zygr. Ep.* 70.
WEWNĄTRZ, WEWNĘTRZNY, *ob.* Wnątrz, Wnętrzny.
WEXA, *ob.* Weksa. WEXEL, *ob.* Weksel.
WEY! *WEI! ba wey! patrz! oto! ot!; *Lat.* vah! babae! papae! vide! *Graec.* βαβαί; schau! sieh einmal! *Sr.* 1. bley schaf! *cum admiratione.* Wey! iakżeś to z Homera tak wiele nachwytał! *Min. Ryt.* 1, 296. Wey iako to się dziwuią tobie, by iakiemu zwierzowi! *Bud. Ap.* 62. Wey coć czynią zwolenniey twoi, co się niegodzi! 1. *Leop. Mon.* 2, 24. Piotr rzecze: Rabbi, wei! oto uschła figa, którąś przeklął. *Sekl. Mark.* 11., *Zrn. Pst.* 118. Wey patrz ieno, co przyniosł. *Teat.* 8, 56. Wey, iakie wykręty! *Boh. Kom.* 4, 179. Wey, iakiego raczka upiekła. *Teat.* 27, 61. Wey wey, iak iey to djabelnie pilno. *Teat.* 55 *b*, 20. Ba wey! prawdaż? *Brud. Ost. Fs*, *hem*! - - *Cum encliticis.* Weyno wey, iaki to ten świat! *Teat.* 8, 59. Weyże, iaki to prorok! *Rey. Pst. Ff.f.* 6. Weyże weyże żołnierza. *Alb. z W.* 16. Weyże tego kosarza, iako chytrze z nami Obchodzi się, tak długo tail się z pieśniami! *Sim. Siel.* 30. Widziałeś Łazarza u wrot bogaczowych; weyże go iuż na łonie Abrahamowym. *W. P. W.* 2, 65. - *Cum Plurali.* Weycież Panowie, co to za zbytek. *Dwor F.* O weycię no ią! *Teat.* 14 *d*, 8.
WEYSĆ, WEYŚCIE, *ob.* Wniyść, Wniyście.
WEYŹRZEĆ, WEYRZEĆ w co, *czyn. Dok.*, wzierać, Wglądać w co *Contin.*; Wglądnąć *idntl.*, *Bh.* wzezřjti, wzhlednauti *cf.* wglądnąć); *Rg.* vèriti, vglèdati, vghlèdati, vghledam; *Sr.* 1. hladam nutř; *Vd.* noterviditi, notergledati; *Bs.* vgledati, pomno viditi i gledati; *Ec.* возглядати, возглядаю, взирать, смотрѣть; *Rs.* воззрѣть, воззрю, взираю; patrzeć w co, przypatrywać się czemu; *pr. et Fig.*, hinein schauen, hinein sehen. Weyrzał w oczy tyranowi. *Birk. Zyg.* 26. Weyrzyy w niebo, wnet ci myśl przyydzie, piękne niebo. *Bals. Niedz.* 2, 178. Weyrzyy w się, patrz sam siebie, tkniy siebie. *Cn. Ad.* 824., pomacay się sam). Weźrzawszy w się, wstąpiwszy w się, obaczyłby nędznik straszną u siebie liczbę złości. *Wiśn.* 175. Gdy weyrzysz w ludzkie sprawy, iako we źwierciadło; Poznasz, gdzieć się rumieni, a gdzieć też nabladło. *Rey. Zw.* 29. *b.* Dobrze w karty weyrzyć im trzeba. *Gost. Gor.* 28; pilnować ich fortelów). Nie spuszczam się na nikogo tak ślepo, żebym sam nie miał we

wszystko weyźrzeć. *Kras. Pod.* 1, 40., we wszystko wchodzić; alles untersuchen. Sam wszystko rządzi i w każdą rzecz weyźrzy. *Jabł. Tel.* 110. Komissarz, nie spuszczaiąc się na opowiedzenie ekonomów, sam przez się weyźrzeć ma we wzzystko. *Kras. Pod.* 2, 200. To mnieysza, co gorzey to to, iż pan w rząd nie wziera. *Kras. Podst.* 2, 32, *cf.* oko Pańskie konia tuczy). Dwór weyrzał w sprawę moię. *Teat.* 5, 100. Generał z innymi byli wysłani, aby w rzecz tę pilnie weyrzeli, i według swego zdania kary wyznaczyli. *Pam.* 85, 1, 70. U nas weyrzenia w sprawę nie ma w zwyczaiu. *Siem. Cyc.* 6. Przednią pilnością w sprawę wglądnąwszy, uczynił go wolnym. *Warg. Wal.* 182. Zasiadłszy na metropolitańskiéy stolicy, w rzeczy duchowne wzierał. *Steb.* 155. Błądzisz, boś nie weźrzał w głębokości morskie, iednoś tylko wierzch wody oglądał. *Baz. hist.* 31. - §. Weyźrzeć na kogo, poyrzeć, spoyźrzeć, poglądnąć nań, einen anschauen, ansehen, anblicken. Srogo na syna wglądaiąc, w tatuśkaś się, prawi, wlągł. *Zebr. Ow.* 156, *oculis tuens immitibus*). Weyrzeć na kogo śmiele abo w oczy komu. *Cn. Th.* 1237. Weyrzeć łaskawie, *tr.* zmiłować się, zlitować się; einen gnädig oder in Gnaden anschauen. Stwórca nie opuszcza swego stworzenia, weyrzy i na Wc Państwo. *Teat.* 48, 37. - Weźrzał Pan na Abla, i na ofiary iego; ale na Kaima i na dary iego nie weyźrzał. 1 *Leop. Gen.* 4. - Uczyniliście iezioro z stawu, a nie weyźrzeliście do onego, który ten staw był uczynił. 3 *Leop.* 22, 10, nie względnęliście do onego, 1 *Leop.*, nie mieliście względu na niego). Bog weyźrzał na zastępy ich. 3 *Leop. Jud.* 9, 6, zglądnął. 1 *Leop.* - WEYRZENIE, poyrzenie na co, spoyrzenie, poglądanie, patrzenie, *Boh.* wzezřenj, *Vd.* notergled, vgled, notrvidenje; *Rg.* pogléd, pozór, zgléd; *Dl.* pogléd; *Rs.* взиранïе, воззрѣнïе; *Ec.* лицезрѣнïе; das Umsehen, Hinsehen, Anschauen, Sehen, Blicken, der Anblick. Weyrzeniem abo patrzaniem na kogo zasmęcić się abo rozweselić, *animum sumere ex alicuius vultu. Cn. Th.* 1237. Jakim czołem znosisz poczciwego człowieka weyźrzenia! *Teat.* 47 *c*, 84. Zdawało mi się, że mię różnił od innych, i że weyrzenia iego mówiły do mnie. *Teat* 9 *b*, 61. Aby raz spoyrzyy na mnie, aby raz rzuć słodkie weyrzenia na wiernego kochanka. *Teat.* 50 *c*, 137. Slicznych ocząt twych weyrzenia niecą w sercu mym zapały. *Teat.* 56 *c*, 87. Lepiey stracić cokolwiek na pierwszym weyrzeniu, niż wszystko, gdy nas ludzie lepiey poznaią. *Kras. Dos.* 223. Z piérwszego weyźrzenia, z pierwszego rzutu oka, *Ec.* первозóрно. - §. Weyrzenie, mina, układ twarzy, oczu, wyzieranie, wyglądanie; die Miene, das Gesicht, das Aussehen. Co za srogość na iego czele, co za okrutne weyrzenie! *Teat.* 47 *c*, 82. Fryderyk arcybiskup był wzrostu wysokiego, weyrzenia wdzięcznego. *Stryik.* 668. Miał ten święty weyrzenie wdzięczne, iakoby i z ciała iego nieiaka świątobliwość patrzyła. *Sk. Zyw.* 2, 398. Piękna była na weyrzeniu. *Radz. Gen.* 26, 7. - §. Weyrzenie, widok; die Aussicht, Ansicht. Zagrody twoiey przeszedłszy granice, przez piękne weyrzenia powiększay mieysce; (*les aspects*). *Karp.* 3, 22.

WĘŻATY, - a, - e, pełen wężów; voll Schlangen. Nie strach cię siostr wężatych! *crinitae angue. Zebr. Ow.* 253. Wężate berło Merkurego, *ob.* Wężokręt.

WEZBRAĆ, *F.* wzbierze, wzbiorę *cz. dk.*; Wzbierać *ndk.* wezbrać kogo, ociąć, przeparzyć kiiem, otłuc, przetrzepać, *Crn.* gôslam; einem eins versetzen, ihm einen Streich geben, ihn durchgerben. Kosturkiem go po boku wezbrał. *Dwor. H* 4. Nocobłąd, gdy będzie czym twardym wezbrany, porzuci swoie wałęsanie się. *Perz. Lek.* 209. Kto miłuie syna swego, ustawicznie go biczem wzbiera. *W. Syr.* 30, 1. Gdzieby synowie na słowa nie dbali, nie wadzi, do grozy przydać też powrozy; bo mówi Salomon: wzbieray boków iego, póki młod, bobyś go potym rad karał, ale nie będziesz mógł. *Zrn. Post.* 53. *b.* Laską abo rozgą złe dzieci wzbieraiąc, czynią ie dobre. *Syr.* 126. Nie wadzi podczas dziecięcia wezbrać, a do nauki albo łaciny onego przygnać. *Glicz. Wych. J.* 8. Rodzice, naśladuiąc kucharza, pod czas ku miłości, iakoby słodkiéy rzeczy, wzbierania nieiakie, miasto octu niechayby przydawali. *ib. F.* 8. Rodzicom nie godzi się dziatek swych karać, albo rószczką wzbierać, gdyby dziatki same dobre były. *ib. F.* 6. W Turczech, kiedy kogo trzeba skarać, zaraz przy Kadym kiymi wzbiorą, ile on plag rozkaże dać. *Star. Dw.* 20. Kiedy pan słusznie po chrzepciznie albo po grzbiecie wzbierze służącego, ma milczeć. *Haur Ek.* 178. Palicą kogo wezbrać; wezbranie kogo, kiiowanie, *fustuarium. Mącz.* Nie prawem, ale kiiem, więzieniem, okowy, i częstym wzbieraniem, nauczy się po twéy woli poskakować. *Jan. Oksz. C.* 2. Ordzie, gdy wezbrano skóry, szuka gdzie indziey przeprawy i dziury. *Jabł. Buk. J* 4 *b.* Woyska zbiera, by rządnie wezbrał w skórę Nieprzyiaciela, i odniosł górę. *Ryb. Gęsl. B* 3. *b.* - *fig. transl.* Boreas rzekł: moia rzecz, moc, którey się smutne chmury boią, tą śniegi mrożę, tą *ziem gradem wzbieram. *Zebr. Ow.* 159, tłukę gradem ziemię). - §. 2., *Verb. Med.* wzbiéra woda, rzéka, rośnie i wylewa, *Bh.* zwodniti se, (cf. powódź); *Vd.* sajesiti, sajieshiti, (cf. ieżyć, naieżyć); das Wasser, der Fluß wächst, schwillt an, tritt aus, überschwemmt. Wody wzbieraią. *Ryb. Ps.* 291. Jadąc na rzéce, która była wezbrała, nie śmiał się przez nię ważyć, i nawrócił ku domu. *Ezop.* 113. Uciekaiąc utonął w rzéce, bo była na ten czas wezbrała. *Stryik.* 172. Wezbrany stopionemi śniegi Szumiący potok rwie skaliste brzegi. *Kras. Oss. D* 4. Ze dżdża i z długiey rzéka niepogody Wezbrała była i bystro bieżała. *PKch. J.* 309. Nil corocznie tak wzbiera, że z łożysk swoich występuie. *Kluk Kop.* 1, 88. Rzéczka wzbierać poczęła, i nabrawszy wiele wody, wylała. *Sk. Zyw.* 2, 25 *b.* Wezbránie wód, wzbieranie, wzbiór, powódź, *Bh.* zwodnénj); das Anschwellen des Wassers, die Wasserfluth, die Fluth. Bystra rzéka, któréy zewsząd wysokie grobel tamy z brzegów wylewać nie dopuszczaią, ieżeli wod wyyście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem łąki, pola, wsi zabiera i ponurza. *Mon.* 71, 737. Ogień niebieski strach czyni błyskaniem, Ziemia złym głodem, a woda wezbraniem. *Groch. W.* 555. Wzbieranie i opadnienie morskie, morskie burzenie, przychodzenie i odchodzenie, podnoszenie i *upadanie. *Cn. Th.* 425. Fluth und Ebbe; *Slo.* vzrast i opadanje morskò). Wzbierania i opadania morza, naywiększe na nowiu i pełni, w pierwszéy zaś i ostatniéy kwadrze naymnieysze bywaią. *Hub. Mech.* 468., *Mon.* 70, 784. Wzbieranie i odpadanie morza, *fluctus et refluctus. Zab.*

6, 114 *Min.* - §. *transl.* Swoboda wezbrała, i powoli wzrosła. *Pilch. Sall.* 92, górę wzięła). Chorobę zastarzałą, wezbraną i powszechną trudno leczyć. *Pilch. Sen. list.* 2,229. - 3., *Recipr.* wzbierać się dokąd, = wybierać się, wyprawiać się, wohin aufbrechen, sich reisefertig machen, sich wohin aufmachen, auf den Weg machen. Po śmierci męża wezbrała się, aby szła do oyczyzny. *W. Ruth.* 1, 6, 3 *Leop. ib.*, *wzbrała się, chcąc wrócić się do swéy oyczyzny. 1 *Leop*). Zebrawszy wszystkie rzeczy swe, wezbrał się, i iachał w dalekie krainy. 1 *Leop. Luc.* 15, 13. Chcąc cudze ziemie *oględać, wezbrał się do Włoch i do Sycylii. *Ezop.* 50. Wnet się wezbrał do Niemiec, aby się mógł z bratem widzieć. *Baz. hist.* 80. Wezbrali się w drogę, i przyiechali do Jeruzalem. *W. Pst. Mn.* 59. Gdy im się kray nasz nie podobał, wezbrali się do Włoskich krain. *Biel. Sw.* 36. Objawione było Jakubowi od Boga, aby się wezbrał do swéy oyczyzny. *Biel. hst.* 15. Wezbrał się do dalekiey krainy. *Sekl. Luk.* 19. Wezbrała się N. Panna do Helżbiety. *Zrn. Pst.* 3, 637 *b.* Kto chce dobrym łacinnikiem *ostać, do kollegium albo do szkoły ma się wezbrać. *Glicz. Wych. L* 2, udać się).

WEZDMĘ; *ob.* Wzdąć.

WEZDRGA, - i. *ż.*, wezdrgnienie, wzdryganie się, wstręt, (*Bs.* drrihát, treptenje, drrihchjanje *tremor*) *Rs.* содроганіе; der Schauder, das Schaudern, der Abscheu, die Abneigung. Wzdryganie się we śnie, znakiem iest robaków w kiszkach. *Perz. Lek.* 188. W chorobach pospolicie przewieszczaiące przyszłą niemoc poprzedzaią znaki, iako to częste poziewanie, *zdryganie. *Pilch. Sen. list.* 2, 224. Nie chciał Maxymilian dosyć uczynić temu, co był obiecał; tedy bacząc, czego Rzpltey z tey wezdrgi obawiać by się należy.... *Vol.* 2, 1318. Uraziwszy się oną wezdrgą, nad nadzieię ich uczynioną, nazad iechali. *Zolk. Mscr.* 72. WEZDRGNĄĆ się *Rec. idntl.*, Wezdrgnąć *med.*; Wzdrygać się *Cont.*; zdrygać się, z wstrętem nazad się rzucić, z przerażeniem odskakiwać, cofać się, wstrzęsać się, schaudern, zurück beben, zurück schaudern; *Sr.* 1. wulcże so postroju, postrojam so (*ob.* potrwożyć); *Vd.* se sdersniti; (*Bs.* drrihchjati, = drżeć); *Rs.* вздрогнуть, вздрагивать, дрогнуть; *Ec.* содрогнутися, содрогатися. - Wzdrygam się, iakieś zimne przechodzi mię mrowie. *Przyb. Ab.* 107. Z przelęknienia się wezdrgnął, i padł z krzesłem wznak. *Sk. Zyw.* 2, 33. Nigdy się tak nie wezdrygnie człek, chociaż się sparza, Jako Judasz widzący przy panu Łazarza. *Pot. Zac.* 7. Choćby ręka wezdrgnęła, odważnie wykonam, Kościoły będę łupił, i od ognia spłoną. *Bard. Luk.* 10. Przez wstyd rozum przed każdym grzechem sam się wzdryga. *Hor. sat.* 25. Jakoby w zimney wodzie ochyniona Wezdrgnie się dziewka. *Tward. Daf.* 38. Będzie strach i drżenie wielkie na ziemi, i wezdrgną się ci, którzy uyźrzą gniew on, a trzęsawica ie popadnie. *Leop.* 4. *Ezdr.* 15, 36. Nieustraszone serce iego, ani się wezdrgnęło na wieści takie, ani się przelękło. *Birk. Zyg.* 31. Duchy opaczne nigdy tego nie chcą, co się drugim podoba; na co się drudzy wzdrygaią, to dla nich lube. *Teat.* 24 *c*, 14. Chwalebne są twe gniewy, żale sprawiedliwe, Słusznie się na to wzdrygasz imię tak szkodliwe. *ib.* 45 *c*, 20. On sam, choć sobie tuszy przy niewstydzie, Wezdrgnie się dzieł swych, iak na orzech przyydzie. *Chrośc. Job.* 90. Wzdrygaycie się moiéy zbrodni; łącz ubolewaycie nademną. *Teat.* 47 *c*, 145. Wezdrgnął się okrąg świata. *Zebr. Ow.* 7., wstrząsł się; er erbebte). - §. 2., *Actiue* Wzdrygać kogo, wstręt mu czynić, przerażać go; einem Entsetzen machen, Grausen verursachen. Udawać się do owych okrutnych przykładów, ludzkość i tkliwe dusze wzdrygaiących. *Ostr. P. K.* 1, 8. - WEZDRŻEĆ, wezdrżał, *F.* wezdrże; *niiak. Dok.*, wewnętrznie zadrżeć, wstrząść się; innerlich erbeben, erzittern. Wezdrżeli na to wszyscy. *Zebr. Ow.* 7. Poruszyła się, i wezdrżała ziemia, *contremuit. Wrob.* 182. Wezdrżyy ciężko ku takiéy nowinie, Jako gdy się o zimną zrazu kto ochynie w rzéce wodę. *Tward. Wł.* 69. Morze pobaczywszy boga, z ludem wezdrżało. *Kanc. Gd.* 117. Jeśli miłą iestem tobie, wezdrżyy na moię rozpacz. *Teat.* 50, 21. Gdy Paweł rozprawiał o sądzie przyszłym, wezdrawszy Felix, odpowiedział: idź! *Leop. Act.* 24, 25.

WEZDRZEĆ, *F.* wezdrze *cz. dk.*, wdzierać *ndk.*, darciem wściągnąć, w górę potargnąć, in die Höhe zerren, in die Höhe hinaufreißen, *Vd.* gorodreti, *Rr.* взодрать, вздирать, вздернуть, вздергивать. Duch zawrzeszczawszy, i wielce opętanego wzdarwszy, wyszedł z niego. *Sekl. Mark.* 9. Wzdarło go djabelstwo, i wdrapało. *ib. Luc.* 9. Coż mi złe przygody wznawiać każesz, i wzdzierać zastarzałe rany? *Zebr. Ow.* 311, *rescindere*). Konie grzywy i ogony wzdarłszy, pierzchną z wozem won nurt. *Pot. Arg.* 150., ieżą, wzjeżaią). Katują, sieką, lubo ich hetman wzdziera, J łaiąc groźby daremne wywiera. *Chrośc Luc.* 2, 40, wstrzymuie, wzdzierża, wściąga, powściąga). W pysznym ciele źle twa dusza mieszka nieszczęśliwa; bo zdziera obraz boski, a wzdziera na się maszkarę szatańską *Pociey* 7., wciska, wtłacza, aufdrücken, aufdrängen.

1., WĘŻĘ, - ęcia *n.*, płód wężów; das Junge der Schlangen. Węzęta albo robactwo iakie inne iadowite, gdy się w kim zalęgną... *Syr.* 91.

2., WĘŻĘ, - yl, - y, *ob.* Zwężyć.

WĘZEŁ, - zła, *m.* WĘZEŁEK, - łka, *m. Boh.* uzel, uzlik, uzlíček, wráp; *Crn.* vósl; *Vd.* vosel, voseu, voslovje; *Cro.* vuzel, vosel, zavesáy (*ob.* zawiązek)! *Rg.* uzó, uzla, uzlich, *Bs.* uzó, uzál, svor, (cf swora), uzlicch, mali uzao; *Rs.* узелъ, узелокъ, узелочекъ, узлище, петля, петелка, пéтлица (cf. pętlica), (*Rs.* вензель cyfra imienna, *Rs.* узлы gatunek ciasta); (Etym. wiązać); der Knoten. Węzły, pewne zawiązania sznurów albo lin, różne podług różnego zamiaru, iako to: węzeł Niemiecki, kunsztmistrzowski, Angielski, flisowski, prosty, tkacki, galarowy. *Jak. Art.* 3,322, cf. Kluczka). Węzeł zadziergniony, *Rs.* захлёстка; *ob.* Zadzierg). Węzeł u smuklerza iest kilkoraki, z prętów pleciony, iako to: okrągły, Turecki, Rycerski, podługowaty, i t. d. *Mag. Mscr.* Węzełków nawiązawszy, paciórki sobie ustawione szemrał. *Rey. Pst. Jii.* 5. *Ec.* узольникъ, юзольникъ noszący na sobie węzły od czarów i uroków). Nić, którą każdy urwie samę często się w węzeł niestargany zwikle. *Pot. Arg.* 167. Podczas droższy węzeł, niż powróz. *Cn. Ad.* 954, *de furante bouem fune tractum; nodi enim nomine bouem intellexit; cf.* przydatek podczas lepszy, niż datek). Gordyyski węzeł. *Tward. Daf.* 29. Człowiek kłamliwy, iakoby

ślifki a zwity wąż, w rozmaite się kręgi zwiia i rozwiia, splątą się w one trudne a niewysnowane węzły Gordyusowe, i kręci się w ogniwa i w prządziona rozmaite. *Wer. Regl.* 115. - Węzeł, *fig.*, trudność, sęk, orzech, ein Knoten, eine Schwierigkeit. Aez to bardzo trudny węzeł na nas. *Rey. Pst. Uu.* 2., to ieszcze trudnieyszy węzeł. *ib. Bb.* 4. Trudny węzeł ieft, dwiema panom służyć, światu a bogu. *ib. yy.* 2. Puszczę trudne te węzły, których wielcy autorowie rozwiązać się nie podjęli. *Petr. Wod.* 3. Motał, i innym podrzucał bałamutne węzelki. *Pilch. Sen. list.* 375, cf. kluczki, samołówki). *similiter*: Piąty akt rozwiąże dramatyczny węzeł. *Gol. Wym.* 423. der dramatische Knoten). Słowa na wybor, i co słów, to węzłów. *Jan. Lig. A* 2 *b.*, *quot verba, tot pondera*; każde słowo ważne, pełne sensu, głębokiego znaczenia, węzłowate, so viel Worte, so viel tiefe Gedanken). Co rzekł, to krotko z węzłem, nic nie powtarzaiąc. *Jabł. Tel.* 147., węzłowato; bündig, kurz). *Slo.* wed'et uzel weci, *habere intimam notitiam rei.* - §. Węzełki, gatunek dziergania, Geklöppele, geklöppelte Arbeit. Nigdy bez robienia węzełków lub pończoszek nie wychodzi. *Mon.* 71, 126. Węzełki i wykręcanie złota, roboty może bawiące, ale mniey zdatne. *Mon.* 71, 650. Na mało się pęczki węzełków przydadzą; piękność kobiecey ręki innym sposobem wydać się może. *Mon.* 72, 651. - §. *Astronom.* Gdzie się ścieszka księżyca łączy z ścieszką słoneczną, mieysce to nazywamy węzłami, *nodi. Rog. Dos.* 2, 285; die Mondsknoten, in der Ekliptic, der Drachenkopf, Drachenschwanz. Węzły, dwa punkta, w których droga xiężyca przecina drogę ziemską. *Sniad. Jeo.* 205. - §. Węzeł, to co węzłem związano, pęk, wiązka, paczka, ein Bündel; ein Pack. Wstaie z łóżka, w węzeł swoie szaty zbiera. *PKch. Orl.* 1, 264. Wożą towary kosztowne sztukami, węzłami. *Gost. Gor.* 106. Dali mu chleba, aby iadł, ba i część węzełka fig, także i dwa węzły rozynków. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 30, 12. Wielkim węzłem zawiązaną wiarę rozrywa. *Bardz. Tr.* 78, wielce zaprzysiężoną, świątobliwie zaręczoną). - §. *fig.* węzeł, związek, łańcuch, das Band, der Knoten. Równość ftanu i fortuny ieft nayściśleyszy węzeł miłości. *Teat.* 4 *b*, 143. Klucznik ma klucze mieć w kilku węzłach, osobno od domów gościnnych, osobno od piwnic. *Haur. Ek.* 31, Bund Schlüssel. - *§. Węzeł na imieniny, urodziny, wiązanie, das Angebinde, Namenstagsgeschenk, etc. Proiekt ten w dniu iutrzeyszym narodzin JKMości, zamieniwszy w prawo, oddamy go na węzeł JKMości. *Gaz. Nar.* 2, 27. - §. *Anat.* Węzły i zawicia w nerwach, *ganglia. Kurp.* 3, 142. Węzeł, *scirrus*, twarda i nieczuła nabrzmiałość, osobliwie w zawałkach czyli gruczołach. *Perz. Lek.* 133, *Perz. Cyr.* 1, 119., guz, martwa kość, Knotengeschwulst; *Vd.* vosel, voseu, gump, knoff, glaviza; *Cro.* gomb, vsal, vosel; *Ec.* гапелька, пугвица; *Rs.* шишка, (*cf.* szyszka). - §. *Botan.* Wycze węzły, do wyki podobne, korzonki iak węzły na niciach iedne po drugich wiszą, na kształt gruszek; zowią ie też świnią pafkwą, świnim chlebem, *pseudoapios*, Erdnuß, Erdfeige. *Syr.* 1511. (*Rs.* вязель *coronilla varia*).

WEZELE *herb*, szachownica; na hełmie murzyńska głowa, czoło bindą zawiązane, w ręku takąż trzyma szachownicę, *Kurop.* 3, 54, ein gewisses Wappen.

WEZGŁOWIE, -ia, *n.*, WEZGŁÓWKO; -a, *n.*, *dem.*; *WEZGŁÓWEK, -wka, *m.*, wypchana poduszka, nietylko pod głowę, lecz i pod łokcie, kolana *etc.*, ein Polster, ein ausgestopftes Kissen; *Bh.* podhlawnice, podhlawnička, polštář, polssták; *Slo.* hlawnice, wankuš; *Sr.* 2. saglowk; *Crn.* sglavje, podglavje, vajkshènza; *Vd.* podglaunik, vankush, poushter, paushiza, vankushizh; vaikushnja; poushterz, blasiniza; *Hg.* vánkos; *Cro.* uzglavje, zgláuniza, zgláuni vanjaus, vánkus, vankùssecz, vajnkush; *Rg.* uzglavjo, vzglavje; *Bs.* uzglavje, uzglavniça, blazina, tudjella; *Sla.* vanjkush, (*Suc.* wönge), uzglavnik, jaftuk; *Rs.* возглавіе, возглавійца, возглавница, зголовье, изголовье, зголовокъ, подголовокъ; (приголовокъ, подголовокъ, skrzynka ukośna pod głowę stawiana); *Ec.* возглавіе, (= 1., treść rzeczy, возглавляю ἀνακεφαλαιόω): подвыинникъ, подушка, подглавіе. Na bogatych wezgłówiach boginie siedziały. *Przyb. Luz.* 180. Siedział według zwyczaiu Tureckiego na ziemi na wezgłowku. *Star. Dw.* 28., *Urs. Gr.* 137. Stołki albo ławki rzędem poftawić, na każdą wezgłowie położywszy. *Eraz. Ob. B.* 2. W nocy, wezgłówko wziąwszy, wyszedł. *Sk. Dz.* 275. Chory przemowę uczynił, na łożu się o wezgłowiu sparłszy. *Birk. Chod.* 8. Łożko iey kobierzec był prosty, a wezgłówko pod głową. *Sk. Żyw.* 2, 73. Podobaż się wam łożko i wezgłowek kamienny? *Balt. Nied.* 1, 420. Od wezgłów axamitnych, hatłasowych, złotogłowowych, ze śrebrnemi gałkami, z kosztownemi kutasami, niech płacą zł. 20; gdyż dobre zamszowe, albo skórzane. *Lek. C.* 3. - §. *fig.* Wezgłówko podkładać, pobłażać; pochlebiać komu, pieścić się z nim; einem schmeicheln, mit ihm zärtlich thun. Chciał nas wyćwiczyć, i pokory i boiaźni nauczyć, nietylko aby miał położyć wezgłówko pod nasze ciało, na którymbyśmy smaczno spali, t. i. rozpieścić ie, abo dać iaką przyczynę do tego, abyśmy się radowali w tych rzeczach, w których się nie godzi. *Baz. hist.* 204. Kaznodzieia, póki ludziom folguie, póki im wezgłówka podkłada, póty słuchaią go radzi. *W. P. W.* 3, 357. Takich mistrzów chcemy, ktorzyby nam powiadali, co się nam podoba, podkładaiąc wezgłowka pod *łokty rąk naszych. *W. P. W.* 2, 108. Bóg kazał ludziom prawdę opowiadać, nie miękkie wezgłówka pod ich łokcie słać, nie pobłażać, nie pochlebować. *Zrn. Pst.* 3, *A* 3. Wezgłówka podkładanie, niewstydliwe pochlebstwo. *Zygr. Pap.* 125.

WEZGŁÓWNY, -a, -e, do wezgłówia należący, Polster. = Wezgłówna ława. *Bielaw. Mysl. B* 3.

WEZGŻONA trzoda, *ob.* Wegnać.

WĘZINA, -y, *ż.*, cieśnina, wązki przesmyk; ein enger Paß. Będą umieli oni bronić tobie tych tam węzin sobie poruczonych, by też i ciały swemi mieli ie zaparkanić. *Gor. Sen.* 467.

WĘZLISTY, -a, -e, pełen węzłów, knotig, voll Knoten, *Crn.* voslát; *Vd.* vosloun; *Cro.* vuzlászt, navùzlan; *Bs.* uzliv, pun uzol, nauzlan, svorau; *Rg.* uzlast, uzliv, svórni, (*ob.* sworny). *Botan.* Łodyga węzlista, kiedy ma na sobie węzły albo guzy. *Bot.* 43. WĘZŁOWAĆ *Act. Cont.*; Węzlić *ndk.*, węzły wiązać, Knoten knüpfen. *Tr.*; *Bh.* uzliti, uzlim, (rozuzliti rozwiązać) *Crn.* voslâm, voslat, svoslati; (*Vd.* vesilati, = powrozy robić); *Cro.* vuzlati; (razvuzlávam, = rozwięzuię) *Rg.* uzlatti; *Bs.* uzlatti, vezati, zauzlati). Kiedym iuż miał na ięzyku miłość, a

ona

ona na mnie spoyrzała, uszanowanie węźliło mi ięzyk. *Stas. Num.* 2, 59, hamowało). WĘZŁOWATY, -a, -e, WĘZŁOWATO *adv.*, węzły maiący, węzlisty, knotig, Knoten=, *Bh.* uzlowatý. Siekł ich biczmi węzłowatemi. *Leop.* 3 *Reg.* 12, 11. Zawicia węzłowate, staią się z węzłów nerwowych. *Krup.* 3, 142. Poniechaycie łowów i węzłowate sieci pozbieraycie. *Otw. Ow.* 108. Lubszczyk ma pręt wysoki a węzłowaty. *Spicz.* 48, *cf.* kolankowaty. – §. *tr.* węzłowate słowo, węzłowata mowa, = krótka a tęgo wyrazista, zwięzła, eine bündige Rede; *Vd.* vesen, vesazhen, vesnost; *Rs.* свя́зно. Usłyszawszy tę tak węzłowatą odpowiedź, poszli. *Rey. Pst. Uu.* 3. Bardzo króciuchnemi słowy, ale węzłowato wszystko wyłożył. *ib.* Krótko a węzłowato. *Cn. Ad.* 364, *Bud. Ap.* 4. Gospodarstwo węzłowate słowo, nie wnet będzie, co rzeczesz, gotowo. *Rys. Ad.* 15. WĘZŁOWSTĘPNY miesiąc, *mensis draconiticus*, w którym miesiąc wyszedłszy z węzła wstępnego, do niego powraca. *Hub. Mech.* 476, der Mond im aufsteigenden Knoten, im Drachenkopf. WĘZŁOWY, -a, -e, do węzła należący, Knoten= Liniia węzłowa, *curua nodata. Sniad. Jeo.* 2, 10; łącząca dwa węzły. *Sniad. Jeo.* 205. Liniie węzłowe, któremi drogi planet przecinaią płaszczyznę rocznokręgu. *Hub. Mech.* 517.

WEŹMIE WEZMĘ, *ob.* Wziąć, Brać.

WĘŻOCHWALCA, -y, *m*, który się wężom kłania, ein Schlangenanbeter. *Gwag.* 427. (*Ec.* змїедéржецъ pewna kupa gwiazd). WĘŻOJEDZ, -i, *ż.*, *collect*; ludzie węże iedzący, *ophiophagi. Cn. Th.* 1238; die Schlangenesser. WĘŻOJEDZCA, -y, *m*, który węże iada; der Schlangenesser. *Tr.* **WĘŻOKOSA mać Pegaza, *crinita colubris. Zebr. Ow.* 140, schlangenlockig., *angicoma*; *ob.* wężowłosa, wężokudła. **WĘŻOKIY, -iia, *m*, = WĘŻOKRĘT, -u, *m*, Merkuryuszowa laska, wężami okręcona. *Otw. Ow.* 92. *et* 93, *caduceus*; *et* 330. *et* 42. Merkuryusza statua ma skrzydełka przy głowie, wężokiy w ręce. *N. Pam.* 4, 56. Merkuryusz nosi w ręku wężokręt, iako poseł bogów. *Słonk. Pers.* 59., der Mercuriusstab, Schlangenstab. Nie wróci się do próżnéy iuż postaci dusza, Wygnana wężokrętem raz Merkuryusza. *Hor.* 1, 115. *Min.* WĘŻOKRĘTNY, WĘŻOKRĘTY, -a, -e, wężowaty, wężykowaty; geschlängelt. Wężokrętna laska Merkuryuszowa. *Otw. Ow.* 92. Z wężokrętną się rózgą Cyllenczyk uwiia. *Leszcz. Cl.* 63. Droga słońca na niebie wydaie się na kształt wężokrętney. *Hub. Wst.* 62, *helix*). Drocik wężokręty znayduie się pod wagoruchem w zegarkach. *Hub. Mech.* 155. Blacha cienka, kształtu wężokrętego. *Hub. Mech.* 155. Chciwość nienasycona, co zamiast źrzenice szkło pomnożne na śrzodku głowy wężokrętey nosi. *Zab.* 12, 235; *cf.* wężowłosa). – **WĘŻOKUDŁE ięndze. *Zab.* 4, 352 *Koss.*, wężokose, schlangenzottig, schlangenzöpfig. **WĘŻONOGI, -a, -ie, *anguipes*, schlangenfüßig; *Ec.* змїенóжный. Olbrzymi wężonodzy. *Otw Ow.* 14. **WĘŻONOŚNA grzywa Meduzy. *Chrość. Luk.* 307., schlangen=tragend. **WĘŻOROD, -a, *m.* **WĘŻORÓDZCA, -y, *m.*, *anguigena*, *Ec.* змїеродецъ; ein Schlangensohn, Drachensohn. Wężorodzce, ludzie baieczni, z wężowych czyli smoczych zębów porodzeni. *Otw. Ow.* 262. Co wam wlazło w głowy, dzielni wężorodowie, narodzie Marsowy? *Zebr. Ow.* 71. – **WĘŻORODY, **WĘŻORODNY, -a, -e, węże rodzący; *Rg.* zmiorodjen; schlangenerzeugend. Kadmeyskie gaie wężorodne. *Bard. Tr.* 406. Alekto wężoroda. *Tward. W. D.* 2, 113. Wężorode Gorgony. *ib.* 238. **WĘŻOSŁAP, -a, *m.*, wężonogi, *anguipes*, ein Schlangenfüßler. Wężosłapowie zuchwali, rąk setnie na niebo ięte wysmukali. *Zebr. Ow.* 7. **WĘŻOSTROYNA Megiera. *Bard. Tr.* 6., mit Schlangen aufgeputzt. WĘŻOWATY, -a, -e; -o, *adv.*, wężykowaty, na kształt węża, *Vd.* kazhjofùrmast, kazhjoun; *Ec.* змїоподóбный; schlangenartig, schlängelnd. Bieg wężowaty, *spiralis. Rog. Dos.* 2, 4. **WĘŻOWIEC, -wca, *m.*, z węża zrodzony, ein Schlangensohn. Walkę okrutną wężowcom oddali, *serpentigenis. Zebr. Ow.* 167. WĘŻOWKA, -i, *ż.*, gatunek grzybów iadowitych, eine Art giftiger Bilze. Insze rydze i bile, a insze wężówki. *Pot. Jow.* 2. – *Rs.* ужóвка *cypraea caput serpentis.* **WĘŻOWŁOSA Meduza. *Bard. Luk.* 166., schlangenhaarig. Wężowłosa Gorgona, *anguicoma. Zebr. Ow.* 100, wężokosa, wężokudła. *Otw. Ow.* 173. Wzruszył się cały Tartar, ięk wypuścił ostry, stękały rozkwilone wężowłose siostry. *N. Pam.* 4, 99, iędze). Wężowłosy; *Rs.* змїевлáсый. WĘŻOWNICA, -y, *ż.*, gatunek armat; eine Feldschlange, eine Art Kanonen; *coulevrine. Łęsk.* 2, 241. Armaty od 48, od 36, od 24, od 16*to* funtowey kalibry, nazywaią wężownicami. *Papr. W.* 1, 259, cf. śmigownica). – §. 2., Wężownica, liniia więcey niż ieden zakrętów wokoło maiąca. *Solsk. Geom.* 13., die Schlangenlinie. Woluty, sznyrkle są ornamenta kapitellów, iako to wężownice, trefione włosy. *Chmiel.* 1, 79. WĘŻOWNIK, -a, *m*, *Astron.*, znak na niebie, *ophiucleus. JKch. Dz.* 3, *Otw. Ow.* 307., *Zebr. Ow.* 194., der Schlangenmann, der Schlangenträger. – 2., *Mineralog.* Wężownik, kamień wężowy, kolubra; na ranę od ukąszenia wężowego przyłożony, iad wyciąga. *Lad. H. N.* 72.; *Ec.* ужовикъ, der Schlangenstein. – 3., *Botan.* Wężownik, *bistorta*, ziele, Natterwurz, korzeń ma iako wąż zwiniony. *Kluk. Rosl.* 2, 263, *Krup.* 5, 157., *Sien.* 1. 6., gaiowa miodunka; *Crn.* kazhjék; *Cro.* zminëcz, kozlëcz; *Bs.* zminac, (cf źmiia); *Rs.* горлéцъ, сердéчной кóрень. – Wężownik wielki, Żmiiowiec, *arum dracunculus. Urzęd.* 122., Schlangenkraut. Wężownik, *serpentaria Virginiana*, Spanisch Schlangenkraut. *Krup.* 2, 207. Wężownik, stowrzód, uśpiwrzód, stowrzodowiec, pieniężnik, po ziemi między zioły się wiie iako wąż, i wężowie zranieni tym zielem leczyć się maią, *lysimachia nummularia*, Pfennigkraut; *Urzęd.* 81., *Syr.* 303. Wężownik biały, obrazki, aaronowa broda, *arum maius*, Pfaffenpindt, Deutscher Ingwer. *Syr.* 634. – 4., Wężownik, *ophidium*, rodzay ryb, maiących wiele podobieństwa do wężów. *Kluk Zw.* 3, 92., eine Art Fische. WĘŻOWY, WĘŻY, -a, -e, do węża należący, Schlangen; *Bh.* hadowý, hadj; *Slo.* hadj; (*ob.* gadowy), *Sr.* 1. hadźacźe, wakowé; *Crn.* kazhje, kazhne; *Vd.* kazhji, kazhen; *Cro.* kachij; *Dl.* zmain, zmayszki, (*ob.* źmiia), *Bs.* zmjin; *Rs. et Ec.* ужовый, змїевъ, змїéвый, измїúный, змїиный, змѣúный, (змѣиный smoczy). Przodkowie nasi główkami wężowemi rzędy do koni oprawiali, od których Wężykowie nazwani są. *Lek. A* 4. Jędza włos węży naieżyła. *Bard. Luk.* 15. Fortel wężowy. *Odym. Sw.* 2, *Mm* 3., chytry, szatański). *Ec.* змїонрáвный, wężowéy natury. – Wężowa skóra stara

zliniona, *Cro.* olilényе kache; *ob.* Wylina. - §. *Botan.* Wężowy ięzyk, nasięźrzał, *ophioglossum*, ma nad listkiem pałeczkę zieloną podobną ięzykowi wężowemu. *Urzęd.* 224, Schlangenzunge, Natterzunge. Wężowy mord, Skorzonera, *lat. scorzonera*, Schlangenmord, Vipergras. *Syr.* 1240., *ob.* Wężymord.

WEZPRZEĆ *ob.* Wesprzeć. - *WEZROK *ob.* Wzrok. WEZSAĆ, *ob.* Wssać. - WĘŻSZY, WĘŻUTKI, *ob.* Wązki.

WEZUWIUSZ, - a, *m*, góra ognista o trzy mile od Neapolu. *Wyrw. G.* 144, der Vesuv. - *fig.* Temu widzę Wezuwiusz pali się w głowie. *Teat.* 53, 9., pałogłowiec, paliwoda, szumiłeb, zagorzalec.

WEZWAĆ, *F.* wezwie *wzowie, *cz. Dok.*, Wzywać *Contin.*; *Boh.* wzywati; - a., *obsol.* imię nadawać, nazywać, cf. *dziać komu; einen Namen geben, benennen, nennen. Marya porodzi syna, któremu ty wezwiesz imię Jezus. *Sekl. Math.* 1., *not.* „będziesz zwał imię iego„. Wzowiesz imię iego Jezus; On będzie wielkim, i synem Nawyższego wezwan będzie. *Biał. Post.* 61. Porodziła syna, któremu Józef wezwał imię Jezus. *Sekl. Math.* 1., *not:* „i zdział, abo wezwał imie iego„. Oto Panna urodzi syna, którego *wzowie imieniem: z nami Bog! *Farn.* 112. *Radz. Gen.* 17, 19. Rzekł iey: wzow imię iey: Bez miłosierdzia! *Leop. Ose.* 1, 6. - §. 2., Wezwać, przyzwać, wywołać, wołać do siebie; wzbudzać do czego, auffordern, aufrufen; *Sr.* 1. naproschuwu (cf. naprosić); *Vd.* naklizati, naogovorit, ogovorit; *Cro.* zazovati; *Rs.* вызывать, воззову; *Ec.* воззываю; (*Ec.* предзову *provoco*, *Gr.* προκαλέω): Wzywali króla, aby wykonał przysięgę na konstytucyą. *Ust. K.* 1, 155. Kiedy czynisz obiad, nie wzywayże bogatych, ale wzów ubogich. *W. Post. Mn.* 33., *Sk. Kaz.* 393. Gdy nas Bóg na swóy sąd wzowie, radzić o sobie trudno będzie. *Sk. Kaz.* 345 *b.* Wzów robotników, a zapłać każdemu zapłatę iego. *Leop. Math.* 20, 8. Ten Święty do pokuty ich wzywał, wołaiąc: czyńcie pokutę!, przybliżyło się ku wam królestwo niebieskie. *Dambr.* 395. Wzów mię do błogosławionych. *Pieśń.* 173, zgromadź mię, przybierz (do nich). Maryą wzwę do takiego życia. *Chodk. Kost.* 391, powołam, berufen. Gdy pieniądz naydzie, wzowie sąsiadek swoich, mówiąc im: raduycie się zemną. *Rey. Post. Ee.* 6. Boię się, żeby go interessa niey wzywały nagle do Portugalii. *Teat.* 38, 234, cf. odwołać dokąd, wohin abrufen, abberufen. - Wzywać boga na pomoc, wsparcie, ratunek, Gott anrufen, anflehen. Mocni bogowie na morzu i w niebie, Was tylko samych wzywam w méy potrzebie. *Zab.* 13, 135. Wzywać imienia Pańskiego, iest to, nie tylko Chrystusa wyznawać, ale też o nim i o mocy iego tak upewnionym być, żeby kto nie wątpił, we wszystkich potrzebach swoich, do niego się uciekaiąc. *Smalc.* 190. Którego potym z świętych bożych na pomoc wzowiecie, gdy teraz sami siebie opuszczacie? *Jan. Oksz. B* 3 *b.* Wzowiesz mię; a ia się *ozowę tobie. *Leop. Job.* 14, 15. Boga wzyway, a ręki przykładay. *Zegl. Ad.* 22, *ora et labora*, bete und arbeite. Wzywanie, prośba, aby od nas było oddalono to, co iest złego, a było dano to, co iest dobrego. *Zrn. Post.* 3, 716. *ob.* modlitwa). Wzywanie, kiedy kto w potrzebie będąc, abo czego żądaiąc, *bezpiecznie kogo o pomoc i o łaskę prosi. *Smalc.* 185; WEZWANIE, - ia, *n.*, **WĘZWA - y, *ż.*, die Aufforderung; *Cro.* zazavanye; (*Sr.* 1. w'ecžwano, prohwano pozew): *Rs.* воззваніе; (*Ec.* предзваніе *prouocatio*). Ociec, aby syna swego ku czemu przywiódł, stan iaki a wezwanie onemu zamierzył a założył. *Glicz. Wych. O* 1. Wezwanie i stan swóy miałby postanowić. *ib. F* 2 *b.* Gdy nieba wezwom wódz ten się odda, nastąpisz po nim na rząd. *Przyb. Luz.* 304, gdy się przeniesie do nieba). Żaden z nas na swym wezwaniu nie przestaie *Orzech. Qu.* 33., na swoim powołaniu, Beruf). Piotr Ś., gdy uyrzał żonę swą wiedzioną na śmierć, uweselił się dla wezwania, *propter vocationem. Zygr. Gon.* 410.

WEZWLEC *cz. dk.*, wzwlekać *ndk.*, do góry powlec, wzciągnąć, in die Höhe hinauf schleppen, zerren, ziehen; *Vd.* gorvlezhi; *Ec.* вовлекаю; *Rs.* взволочь, взволакивать.

WEZWYCZAIĆ, *ob.* Wzwyczaić.

WEZWRZEĆ, *F.* Wezwre *niiak. Dok.*, wrząc się wzburzyć, aufsieden, aufkochen, *Bh.* zwjreti, zweřiti, zewřel, zewru, (zewření *aestus*), *Vd.* vervreti, gorvreti, gorsvreti; (*Bs.* uvrriviti, uvarviti *confluere de hominibus*). *pr. et tr.* Wzwiera, mówią, gdy woda zaczyna się burzyć w garku. *Wiel. Kuch.* 434. Miodek ten stawić na węgle; a gdy pocznie wzwierać, włożyć róży, a tak długo warzyć, aż on sok wywre. *Cresc.* 496. Przystawić zaś do ognia, aż trochę wezwre. *Spicz.* 232. Kładź go do wody, przystaw do ognia, aże wezwre, toż dopiero z niego gąszcz czyń. *ib.* 164. Pędzi przez za rozstąpieniem się ziemi wzwieraiące ieziora Palikowskie. *Zebr. Ow.* 117, *ferventia*). Sałata zapalenie i wezwrzenie krwi chłodzi. *Cresc.* 232. Młody człowiek, gdy iuż w sobie siłę poczuie, a krew w nim wezwre, dziwnie wierzga. *Gil. Post.* 126 *b.* Co raz oczy w czerwoność gniew wezwrzały wdawa; *feruens. Zebr. Ow.* 203. - §. WEZWRZEĆ, WZWIERAĆ, wzbiiać, w gorę poruszać, in die Höhe schlagen, aufrühren, cf. zawrzeć, zawierać, *cf.* otwierać). Morze wiosły wzwarte; *admotum fretum remis. Zebr. Ow.* 153.

WEŻRZEĆ *cz. dk.*, wżerać *ndk.*, wgryźć, wjeść, żarciem wniknąć, einfressen, hineinfressen. *Zaimk.* weżrzeć się; n. p. wżarła się Bogini; *indignata Dea est. Zebr Ow.* 348, zgryzła się w sobie; sie ergrimmte.

WĘŻY, *ob.* Wężowy. *WĘŻYĆ *cz. ndk.*, zwężać, wązkim czyli węższym robić, *Bh.* aužiti, aužjm, saužiti (aužina, *Rg.* uxina, *Ec.* узина, = ciaśnina); *Slo.* sužugi; *Vd.* svoskati, svohuvati, vosku storiti; *Rs.* узить, ужу, сузить, сужу, суживать; *Ec.* ужу, узю; engen, verengen, enge machen. Ciasna iest droga i *zwążona droga, która prowadzi do żywota. *Sekl. Math.* 7. Pomoż nam spraw iego wężyć. *Kanc. Gd.* 273. WĘŻYK, - a, *m.*, mały wąż, *Cn. Th.* 1239; eine kleine Schlange. - § *artill.* Wężyki, *serpentinaux*, gatunek dział, półfuntową kulę strzelaiące. *Jak. Art.* 1, 213. *Łęsk.* 2, 241, eine kleine Feldschlange, kleine Kanone, cf. Wężownica, Smigownica. - §. *Herald.* Wężyk *ob.* Wąż, *herb.* - §. Wężyk, wężykowaty obrót, krętny bieg, Bogenlauf, Schlangenlauf, schlängelndes Drehen, Schlängeln. Strumyczek dzielił się w wężyków tysiące. *Zab.* 16, 190 *Węg.* Cephe łąkę do koła wodami oblewa, Krętym drogi wężykiem raptownie przerywa. *Szym. S. W.* 4. Zbliżali się pod nas Turcy w swym wężyku. *Jabl. Buk. S.* 3. Wężyk, wężykowe kręcenie konia, toczenie koniem wężykowate, schlängelndes Tummeln zu Pferde. Jak się do łuku ułożyć, konia zażyć wężykiem, twoie pierwsze były zaprawy. *Leszcz. Cl.* 90.

Wszędzie ostrzą bronie, albo wężykiem bystre kręcą konie. *Kchw. W.* 3. Orężem ruszał w ręku, wężyka biegaiąc, *certum equitauit in urbem. Zebr. Ow.* 308. Jak koniem naiachać, iako drzewem toczyć, Ułożyć się wężyka, do pierścienia skoczyć. *Tward. Misc.* 44. Wężykiem *adverbial.* kręcąc, kręcąc się, wężykowato, schlängelnd, sich schlängelnd. Rzéka ubiega wężykiem przez zagrody. *Stas. Num.* 1, 15. Zrzódła tam sączą wężykiem po roskoszney dolinie. *ib.* 2, 83. Przeładowawszy winem głowę, wężykiem do łóżka dążył. *Teat.* 3, 6., taczaiąc się, taumelnd). - §. Taśma u smuklerza rozmaita: w wemik, futrowana, w bugler, w wężyk, w oczka, w rąbki i t. d. *Mag. Mskr.* - §. Wężyk, imię familii w Polszcze, z któréy był X. Wężyk Arcybiskup. - (WEZYKATORYUM *ob.* Pęcherz ciągnący plastr, *ob.* Mucha Hiszp.:). - WĘŻYKOWAĆ *Med. ndk.*, wężykiem biegać, schlängelnd laufen, sich schlängeln, kreisen. Patrz, iak pięknym korytem owa rzéka płynie, Wężykuiąc po całey zieloney dolinie. *Przyb. Ab.* 52. Wężykuiącym błędem tory naydowały. *Przyb. Milt.* 221. WĘŻYKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, bieg kręty, liniia wężykowata, wężownica, zykzak, das Schlängeln, Geschlängeln. W rozgraniczeniu, ile można trzymać się maią prostey linii, bez wężykowatości. *S. Grodz.* 56. WĘŻYKOWATY, - a, - e, - o, *adv.*; do wężyków podobny; *Ec.* змѣевидный, змѣевидно, schlangenähnlich, wie eine kleine Schlange. Ophites, marmur koloru wężykowatego. *Lad. H. N.* 105. - Wężykowaty, Wężykowy, esowaty, esem idący, snuiący się, sich schlängelnd: *Rs.* извилистый, извивистый, изгибистый. Jordan rzéka częstokroć wężykowatym nurtem idzie. *Warg. Rad.* 124. Dobre koniki rade się na tę i na owę stronę podaią, na kształt wężykowego kręcenia. *Hipp.* 48. Słupy wężykowate. *Star. Dw.* 11. WĘŻYMORD, - u, *m.* ziele, *Scorzonera. Kluk Dyk.* 3, 64. Schlangenmord, Haberwurz. *Kluk. Rosl.* 2, 264, *Krup* 5, 59, *ob.* Wężowy mord, *ob.* Wężownik. WĘŻYSKO, - a, *n.* wąż szpetny, szkaradny; eine häßliche Schlange. - §. Wężysko, nasienie węże, iak ikra abo mlecz rybi, iayka wężowe. *Cn. Th.* 1239., *Dudz.* 67., Schlangensamen, Schlangeneyer. - §. *Geom.* Sznur miernicki zowią miernicy wężyskiem; i plac który iest na takim sznurze, maiący dziesięć prętów na dłużą i na szerzą, także zowią wężyskiem. *Grzep. G. K* 3. Morg każdy iest na trzy wężyska. *ib. K.* 4 *b.*, eine Meßschnur; eine Schnur Feldes, von 100 Quadratruthen.

W G.

*WGADZINIĆ *cz. dk.*; w gadzinę przewierzgać, in ein kriechendes Thier verwandeln. W ten gad chce wieczną istotę wgadzinić i wcielić! *Przyb. Milt.* 264.

WGAIĆ *cz. dk.*, do gaiu wwodzić, gay komu otworzyć, t. i. wrąb, einem den freyen Holzschlag eröffnen. Aby leśniczy z puszcz naszych drzewa każdemu za wgaieniem nie bronili. *Vol.* 5, 521.

WGANIAĆ *ob.* Wegnać.

WGIĄĆ, *F.* Wegnie *cz. dk.*, wginać *ndk.*, gięciem wciskać, einbeugen, hinein beugen, *Vd.* noterpogniti, sapogniti, notervgeniti; *Rs.* вогнуть, вгибать; *Ec.* вклоняю; Wgięcie *Rs.* вгибка, вгибанїе (вгибъ Fald.)

WGLĄDAĆ, *ob.* Weyźrzeć.

*WGŁĘBIĆ się *Rec. Dok.*, głęboko zapędzić się, sich vertiefen. (*Ec.* воглубляю zagłębiam). Zamyślaniu i wgłębieniu się temu wszystko ustąpi. *Mon.* 71, 506.

WGNIEŚĆ, *F.* wgniecie, wgniotę *cz. dk.*; gniotąc wtłoczyć, hinein kneten, hinein drücken; *Vd.* vgnjetiti, vmiesiti; *Cro.* ugnyetujem; *Bs.* ughgnesti, utisnuti; *Rg.* ughgnèsti; *Rs.* утискать, утискивать, одавить, одавливать, ужать, ужимать, вкомкать. Koronę z ciernia Jezusowi plotą, Którą niemiłosiernie na świętą skroń wgniotą. *Pot. Zac.* 166.

WGNIEŹDZIĆ się *recipr. dk.*, wgniezdżać się *ndk.*, gniazdo w czym zakładać, sich einnisten, *pr. et fig*, *Vd.* notergniesditi, vgniesditi; *Rg.* vghgnjèzditi; *Rs.* возгнѣздиться; *Ec.* вогнѣждаюся.

WGOTOWAĆ *cz. dk.*, wgotowywać *czstl. i kontyn.*, gotowaniem czyli warzeniem umnieyszyć, einkochen lassen, einkochen, *Vd.* vkuhati, noterkuhati.

WGRAMOLIĆ się; *Rec. Dok.*, doleźć gdzie z trudnością, mit Mühe hinein kriechen, sich hinein arbeiten. *Tr.*

WGRĄŻYĆ się *Rec. Dok.*, wewnątrz zagrąznąć; *Vd.* vtaplati, notervtezhi; hinein sinken, versinken. *Terra desedit* ziemia upadła, wgrążyła się. *Mqcz.* - §. *active* wgrążyć co, zapuszczać w głąb, einsenken, *Ec.* вогружаю, вгружаю.

WGRODZIĆ *cz. dk.*, Wgradzać *ndk.*; grodzeniem objąć, *Vd.* notersagradati, notersaplotiti, notersagrajati, sagraditi; *Ec.* вграждаю; mit einzäunen, in einen Bezirk mit einschließen. - §. *Rec.* Wgrodzić się w co, wedrzeć się w co, włamać się, sich eindrängen. Wgrodził się w cudze pole. *Jabł. Ez.* 112. Płotem niesprawiedliwym w cudze się wgradzaią. *Klon. Wor.* 4. Grot się w płuca wgrodził, *retenta est. Zebr. Ow.* 305. Ugodził go, gdzie się wgrodził w ramię kark. *Zebr. Ow.* 303, *qua iuncta est humero cervix*).

WGROZIĆ *cz. dk.*, groźbą wpędzić, mit Drohen eintreiben, mit Drohung zu etwas bringen. Wmówił, ba wgroził. *Gost. Gor.* 6. - *Rec.* Wgrozić się, = groźnym się komu zrobić, sich fürchterlich machen. Kto się w kogo wgrozi, samym imieniem straszy. *Fr. Ad.* 49. Głód, plaga sroga, iuż się w nas wgroziła. *Kanc. Gd.* 315. Już się sroga śmierć we wszystkie wgroziła, Młodych i starych sobie nawaliła. *ib.* 296., wszystkim się dała poznać). Wszyscy ci woynami się wgrozili. *Tr. Tel.* 371. *et* 42.

WGRYŹĆ *cz. dk.*, Wgryzać *ndk.*, gryząc wkąsać, wrazić, *Vd.* notervgrisniti; *Cro.* ugrizújem; hinein beißen. Wgryźć się *Rec.*, sich hinein beißen, wjeść się, *Rs.* вьѣсться.

WGRYZEK, - zka, *m.*, *curculio*, owad chrząszczowy, maiący pyszczek rogowaty długi, ostro zakończony. *Zool.* 156; der braune oder schwarze Kornwurm, ein Rüsselkäfer. *ob.* wołek.

WGRZEŚĆ, *cz. dk.*, wgrzebać *ndk.*, grzebiąc pokryć, einscharren, verscharren, *Vd.* vderskati, notersaderskati; *Rs.* вгресть, вгребать.

W H.

WHYSOWAĆ, *ob.* Hyzować.

W I.

WIAĆ, wiał, wieie *Med. Nied.*, Wiewnąć, wionąć, wienie, wionie, wionę *idntl.*, Wiewać *Frequ.*; *Boh.* wati, witi, wal, wil, w'egi, (wonu *leuiter spiro*, *cf.* wonia; faukati *flare cum strepitu*, *ob.* fukać); *Slo.* wáť, wegem; *Sr.* 1. wéyu, pwowu; *Sr.* 2. w'ásch, chwásch (cf. chwiać), *Crn.* vejam, hęjam, *Cro.* vejem, vejalszem; *Dl.* viati, puhati, (cf. puchać; *Bs.* viati, izviati; *Rg.* viati, viatti, vâgljati; *Rs.* вѣять, вѣю; *Ulphil.* waian; *Gr.* ἀειν, ἄω, *Germ.* wehen. Wiatr wieie, dmie. *Dudz.* 21., der Wind wehet, bläst. Tam iasne słońca nigdy nie dóydą promienie, Zgniłe dusi powietrze; a wiatr ani wienie. *Szym. Sw. W.* 54. Bóg wypuści słowo swe, i roztopi lody; wienie wiatr iego, i pocieką wody. *Leop. Ps.* 147, 18. Gdy uyrzycie, że wiatr z południa *chwieie, powiadacie, że gorąco będzie. *Sekl. Luc.* 12. Gdy wiały przeciwne wiatry.. *Teat.* 46 c, 53. Wiać w żagle, *Rs.* парусить; (cf parć). Mocno wiać, *Ec.* ринути, рвати, рвю. Nie pierzchną, gdy lada grom wiewnie. *Jabl. Buk. H.* 2. – *translat.* Czyli tak z twoiéy gęby zawżdy zimno i ciepło wieie? *Tworz. Wie.* 62. Trzcinę wiatry nachylaią w stronę gdzie wioną. *Odym. Sw.* 2, *Gg* 3. Gdzie wiatr wienie, tam się ludzie nachylaią. *W Pst. W.* 27. za wiatrem ludzie, za szczęściem i ludzie). – Wieie, *sc.* powietrze, es wehet. Niechay powietrze izbę przewiewa, aby tylko na chorego nie wiało. *Perz. Lek.* 56 – – §. *Act.* wiać, wiewać, wiatr czynić wachluiąc, fächern, wehen, Wind machen. Dla regularnieyszego palenia się knotków, wiéy papierem z wolna. *Perz. Cyr.* 2, 140. Ptak skrzydłami wiewaiąc, powietrze rozbiia. *Wad. Dan.* 149. – §. *Oecon.* Wiać, wywiewać zboże na boiewisku, opałać zboże. *Cn. Th.* 1247, powiewać zboże, das Getreide wannen, schwingen, sichten, wurfeln, *Crn.* vejam, rętam; *Vd.* vejati, veti, vejem, gorsveti; *Bs.* viati sgitto, uzviati sgitto). Niewiane zboże, *Rs.* невѣйка. Młynek do wiania zboża. *Chmiel.* 1, 1193, *cf.* wiatrak). *Slo.* kdo n'e sege, ten n'e w'ege, kto nie sieie, nie wieie (nie źnie). – §. *fig.* Wionąć kogo, dmuchnąć kogo, zrzucać, zmiatać kogo, einen wegblasen. On ieszcze króla z tronu wionie. *Pot. Arg.* 29. – § Wionąć, *niiak.*, z wiatrem póyść, z dymem poyść, niknąć, umknąć, zerstieben, verfliegen in den Lüften, vergehen, verschwinden, entwischen. Nie z wiatrem wionęły klątwy Jakuba arcybiskupa. *Krom.* 177, nie były bezskuteczne). Ustąpił, umknął, precz wionął. *Nag. Cyc.* 31. Już leżą lotne strzały i łuk złotorogi, Przed którym nieraz wienął ieleń wiatronogi. *Nar. Dz.* 3, 75. Mężnym naszym uporem nieprzyiaciele wioną pogromieni. *Tward. Misc.* 16. Ledwie dwa dni minęły, iak ów sługa wionął. *Pot. Arg.* 731. Precz zbrodnia, precz wionęły okropne poczwary. *Zab.* 15, 294. Kiedy w winie ięzyk tonie, Wnet odemnie troska wionie. *Anakr.* 54. Wewnętrzne niesnaski, ta nieprzyiaciół naszych nadzieia, wionęła na głos oyczyzny w niebezpieczeństwie. *Gaz. Nar.* 2, 40 b. Wionęła zewsząd wierność i poprzysiężonych obowiązków pamięć. *Nar. Tac.* 3, 67. – § *Rec.* Wiewać się, na powietrzu się za wiatrem ruszać, *Rg.* vijattise; flattern, wehen, in der Luft sich nach dem Winde bewegen. Niechay się włosy za wiatrami całe wiewaią. *Bard. Tr.* 138. Gałązki zwruszone z wiatrów się wiewaią. *ib.* 144. Swiętnie chorągwie w oczu się wiewały. *Tward. Misc.* 44.

Deriu. wiew, wieiączka, wieiadło, wieiadlnia, wieiacz, wieialny, wiewiórka; wiatr, wietrzyk, wietrzny, wiatrak, wiatraczek, wiatronogi; powietrze, przewietrzyć, wywietrzyć, wywietrzały, zwietrzały, napowietrzny, nawietrzny; wicher, wichrowaty; wiecha, wiecheć; chwiać się, chwieię się; obwiewać, odwiewać, powiewać, przewiewać, podwiewać, rozwiewać, wywiewać, zawiewać, zawiewka; wionąć, zwionąć; wonia, wonność, wonny, wonić, powonić, powoniać.

WJADAĆ się, *ob.* Wjeść się.

WIADERKO, **WIADERECZKO**, *Dem. Subst.* Wiadro.

WIADOMCA, - y, *m.*, **WIADOMIEC**, - mca, *m.*, **WIADUK**, - a, *m.*, *Bs.* vjesct, koji zna; *Crn.* vędómz, vędésh; *Rs.* вѣдомецъ, вѣдецъ вѣдатель. *Ec.* вѣжда; świadomy czego, znaiący co, ein Kundiger, Erfahrner, Kenner. Ireneus wszystkich nauk był wydworny wiadomiec. *Sk. Dz.* 94. Jehowa wiadomca serc, objawca skrytości. *Farnov.* 39. Serdecznych skrytości niepoięty wiadomco, boże! *Krom.* 447. Oto świadek móy w niebie, a wiaduk móy na wysokościach. *Sk. Zyw.* 2, 372., *W. Job.* 16, 20. Wiadomca serc uprzedza pytania swoich uczniów. *Farn.* 135., der Herzenskündiger. Dobry wiaduk wieku starzeyszego, *veteris non inscius aevi. Zebr. Ow.* 375. *Oppos.* Niewiaduk, niewiadom, niebiegły, *Wlod.*, ein Unkundiger. Niewiadomcę prawa, łatwo ucisnąć można. *Ostr Pr. Kr.* 1, 24. **WIADOMOSC**, - ści, *ż.*, *Bh.* w'edomost, pow'edomost; *Sr.* 1 wedomnosć; *Sr.* 2. wjęzence; *Crn.* vędés; *Vd.* viednost, sviednost, viedezhnost, viedesh, svedenje; *Rg.* svjés, vjesct, (cf wieść); *Bs.* vjesctnóst, znanje; *Rs.* вѣдомость; *Ec.* смышленїе, извѣство, (cf. zmyślność), świadomość, znanie czego; die Wissenschaft, Kenntniß, Erkenntniß, Erfahrung. Nayważniejsza wiadomość iest świadkiem naywiększey niewiadomości człowieka. *Stas. Buff.* XIX. Wiadomość praw przeciwia się niewiadomości praw. *Bals. Nied.* 1, 359. Naymędrszy z Greków nie wstydził się swoiey niewiadomości. *Zab.* 1, 56 *Alb.*, *Rs.* невѣжество, невѣжство, невѣжествїе, невѣденїе, Unwissenheit). Gorsza iest fałszywa umieiętność, niżeli naygrubsza niewiadomość. *Stas. Buff.* 18. Niewiadomość, = niewiedza, n. p. Nadstawiałem niewiedzę moię miną pilnego nadsłuchywania. *Pam. Warsz.* 4, 54, *Czrtr.* Niewiadomość grzechu nie czyni. *Rys Ad.* 42. Przez niewiadomość n. p grzeszyć, *Rs.* невѣденїемъ. Za wiadomością, *Rs.* завѣдомо. – *§. *aliter.* Trzydzieści lat Jezus w wielkim zataieniu i niewiadomości ludzkiey przeżył. *Sk. Kaz.* 38, tak że ludzie o nim niewiedzieli, *incognito*). – §. Wiadomość o czym, doniesienie, nowina, Nachricht von etwas; *Rs.* свѣдѣнїе, свѣданїе, извѣстїе, сказанїе, сказыванїе. Nie mam o nim żadney wiadomości. *Tr.* My Alexander ku wiadomości przywodzimy, iż na królestwo wstąpiliśmy. *Herb. Stat.* 4, do wiadomości podaiemy, = donosimy; *cf. Rs.* вѣдомости; = gazety, wiadomości publiczne). **WIADOMY**, ***WIADOCZNY**, **WIADOM**, ***WIADOCZEN**, - a, - e; **WIADOMO**, **WIADOMIE** *adv.*; *Bh.* w'edomý, pow'edomý; *Slo.* wédomý, wedomi; *Sr.* 1. wédomé, wédomne;

(Sr. 1. mnohe wědomé uczony); Crn. vędn, vędôzh; (Cro. nevèsch, nevaden inexpertus, cf. Cro. nevèszta, = nie wiafta, qu. v.); Rs. вѣдомый, вѣдомо, (вѣдомостный gazetny), вѣстный, вѣстимый, вѣстимо, извѣстно; Ec. вѣдый, извѣстнѣ. (Ec. вѣдетельный scyentyficzny), świadomy, znaiący, wiedzący, kundig, kennend, wissend, bekannt mit etwas. Człowiek ten zgrzeszył wiadomie. Leop. Num. 15. Kiedy kto w lesie, chcąc zaftrzelić zwierza, niewiadomie zaftrzeli człowieka, ... Petr. Et. 393. Rozumie, że wszyftko wie, a on niewiadomy (unwissend), że doyrzy wszyftkiego, a on niewidomy. Jobl. Tel. 55. Ociec nie wiadoczen Kadma wyprawuie, ignarus. Zebr. Ow. 54; Rs. невѣдомый, невѣдомо. Być niewiadomym czego, Ec. невѣжествовати, невѣждествовати. Syna zamordowawszy, z niego bankiet na oyca niewiadocznego ftroi. Zebr. Ow. 157, et 385. Poiął Jagiełło Pilecką, wdowę dobrze wielu mężów wiadomą, complurium thoros expertam. Krom. 479. - Wiadomo, świadomo, po wiadomiu, znaiąc, wiedząc, bewandert, bekanntermaßen. Profto się do iego domu udałem po wiadomu. Pot. Arg. 363. - §. 2., wiadomy komu, passive, znany od niego, einem bekannt, bewußt, Vd. veden, snan, vieden, dosnan; Bs. ocit; Rs. извѣстный, извѣстенъ Wiadomym się ftać, przyyść do wiadomości ludzkiéy, Ec. увѣдѣтися. Po niewiadomym gaiu chodząc, pobłądził. Otw Ow. 109. Dzień pańfki niewiadomie przyydzie. Biał Pft. 27. Tatarowie, wtargnąwszy do Podola, bardzo wiele ludzi pobrali; bo niewiadomie przyszli Biel. 349, ob. bez wieści).

Pochodz. pod słowem: widzieć.

WIADRO, - a, n.; WIADERKO, Wiadereczko, - a, n., dem.; Boh. wědro, wědrko, wěderce; Slo. wedro; Sr. 1. bobl, bónk, boncżik; Crn. vędr, vędru, vędriza; Vd. vedru, orna, viedra, vedriza, vodonosenza, cf. wodę nosić); Cro. védro, vedricza, vèrch (cf. wierzch), zaimach (cf. zaiąć, zaymować; vedercze, vedrichicza; Hg. veder, veder, vödör, veüdeür, vedretske; Bs. vidro, vidarçe; Rg vidro, vjêdro, xitak; Sla. akov, csabor za vodu, (ob. ceber); Rs. Ec. ведро, ведерко, ведерцо, ведеречко, бадья, cf Graeckolat. hydria, Gr. ὕδωρ, = woda; ftatek do wody czerpania, noszenia, węborek, Ec. почерпало; (ob. czerpadło); der Eimer, Wassereimer. Wiaderkami ciągną wodę z ftudni. Sol. Arch. 151. Wiaderko, wiadereczko urceolus. Mącz. Przy boku niosła wiaderko śliczne. Birk. Dom. 100. (Ec. ведроносецъ *wiadronoszec). Oto narodowie są, iak kropka w wiedrze. Radz. Jes. 40, 15. - Cro. Prov. teskoje proti vetru ite, tese z-prazna vercha piti, = ciężko ieft przeciw wiatrowi iść, cięższy z próżnego wiadra pić. - §. Wiadro, miara wina pospolita u nas, ein Weinmaß, ein Eimer. Wiadro wina tego ma mieć 80 kwart. Vol. 3, 395. Ósma część wiadra Rs. штофъ WIADROWY, - a, - e, do wiadra należący, Eimer; = Bh. wěderni; Slo. okowný; Cro. vedrichni; Hg. vedros, vederni; Rs. ведерный, баденный. Wiadrowy ftół, wiadrowa szafa. Cn. Th. 1239. Wiadrowy rzemieślnik, bednarz, Rs. ведерникъ, *wiadernik, der Eimermacher. - §. aliter Wiadrowy, wiadro w się biorący ib., einen Eimer enthaltend.

WIADUK, ob. Wiadomca.

WIANEK, *WIONEK, - nka, m, WIANECZEK, - czka, m., WIANUSZEK, - szka, m., dem. Nom. Wieniec; Boh. wěnec, wěnjk, wěnko; Slo. wěnček; Sr. 1. wěnaschk; Rs. вѣнокъ, вѣночекъ, (Rs. вѣнчикъ wieniec srebrny lub złoty koło głowy świętych); ein Blumenkränzchen. Ja za upomineczki Rożane-ć daię wianeczki. Groch. W. 372. Wianek ozdoba czoła i włosów. Burl. A 4. Panienka, kiedy wianek wiie, część go iasnemi, część ciemnemi kwiatkami przeplatywać zwykła. Falib. A 3. Ślicznym czoło twoie ozdobię wianuszkiem. Teat. 1 b, 83. Nie skubać po głowie poprawuiąc forbotków, bryżyków, albo wianeczków Rey. Pft. F f f 2. Wiankami nakadzić. Mon. 71, 370. - Prov. Jak wianki wił, śpiewaiąc, igraiąc, śpiąc to sprawisz, bardzo łacno, bez pracy, na iedney nodze; so leicht, wie Kirschen essen. Kiedy roftropność przypadnie, Wszyftko by wianki wił snadnie Już więc takiemu przychodzi, Bo ta we wszyftko ugodzi. Rey. Zw. 231. Z nieprzyiacielem się potkać i gromić go, to mu w iego młodości było, iako wianek wił. Biel. 625. Wszyftko, iak wianki wił, gdzie miłość prawdziwa. Pot. Jow. 19. - Niechże wam ten dzionek Będzie iako wionek. Teat. 52, 7, bez trudności, przykrości, iak naypomyślnieyszy). - Panna bez wianka, w czepku, panna po połogu. X Kam., die das Kränzchen verloren hat. - § aliter Rożane wianki, wieniec, rożaniec, der Rosenkranz. Rożaniec zowie się korona abo wianek. Bzow. roż. 7. Zupełny rożany wianek składa się z 150 zdrowych Maryi, i z 15 pacierzy, rozdzielonych na dziesiątki. Bzow. roż. 19. Poszłyby baby choć w odwieczerze Różanych wianków mówić pacierze. Zab. 9, 348 Zabł. - Prov. Stanął mu za różany wianek. Rys. Ad. 64, dobry czyn stoi za modlitwę). W ten czas zamieszany ftanąłby mi, prawiła, za wianek różany. Pot. Arg. 739, ob. za różany wieniec, za ratunek). WIANECZNIK, - a, m., Boh. wěnečnjk; który wieńce czyni, coronarius. Mącz., der Kränzeflechter. (Rs. вѣнечникъ, = uwieńczony, osobliwie męczennik; fem. вѣнечница). WIANECZNY, - a, - e, Bh. wěnečný, Rs. вѣнечный, to co ku wieńcowi należy. Mącz., Kranz=. Wianeczny ślaz. Cn. Th. 1015, ob. Ślaz. (WIANIE wiatru, Bh. wánj; ob. Wiać, wieie). WIANNY, WIANOWY, ob. Wienny. WIANO, - a, n., Boh. wěno, Slo. wěno dos, Crn. dôta, juternina, (cf. iutro); Vd. jutrinja, shienfki dieu, juterni dar, dota, juternina, obdiel; Dl. parchyia (cf. parć); Ec. вѣно, приданое, прика; dar, który mąż żenie względem iéy posagu mianuie, dotalitium. Sax. Tyt. 48., Szczerb. Sax. 457., et 455, die Morgengabe, że poranu przez męża, poki z żoną do ftołu nie siędzie, bywa dane. Szczerb. Sax. 457. Za wieńcem daią wiano. Zim. Siel. 305. Według prawa pospolitego mąż żenie czyni dar weselny, który czasem przedweselnym darem, czasem szczodrobliwością oblubieniczą, czasem wianem zowią. Szczerb. Sax. 456. (confer Oprawa, cf. przywianek; die Widerlage, das Gegenvermächtniß. U nas zapis od męża nazwano wianem; danie pieniędzy lub dóbr po żenie, posagiem. Czack. pr. 2, 8. Wdowa, ieśliby miała wiano od męża oprawione, mianowicie na dziedzictwie, drugi mąż oddalić nikogo z dziedzictwa nie może. Groi. Obr. 301. Czytamy w statucie zapisanie wiana na trzeciéy części maiątku. N Pam. 6 301. - §. *vulg., wiano, = posag, der Brautschatz. W Czechach każdy posag nazywano wianem, Czack. pr. 2, 8. - Slo.

Prov. krasna panna polowica wenca. Żonęś poiął z wielkim wianem, Wiedz że nie będziesz iey panem. *Cn. Ad.* 1368. Nic po wienie, gdy niecnota w żenie. *Rys. Ad.* 46.

WIANOWAĆ, - ał, - uie *cz. ndk.*; §. a., podarunek czynić żenie czyli pannie, po odebranym iey wieńcu czyli panieństwie; einer die Morgengabe schenken für das genommene Kränzchen. Gdy kto będzie leżał z dziewicą nie zarękowaną, tedy wianuiąc uwianuie ią sobie za żonę. *Bud. Ex.* 22, 16., da iey wiano i weźmie ią za żonę. *Bibl. Gd.*; *Vd.* obdeliti, *Ec.* отвѣни́ти, отвѣня́ти. Naymilsza żono moia, nie mam żadnych bogactw, abym cię zbogacił, abo wianował obyczaiem świata tego. *Baz. hst.* 230. Kiedy mąż po weselu umrze, nie wianowawszy żenie nic; co iéy za wieniec dać maią, ... *Tarn. Ust.* 99. - §. b., *Boh.* w'enowati, oprawę żenie zapisywać, oprawiać iey, die Widerlage der Frau verschreiben, ihr das Gegenvermächtniß machen; (*Ec.* вѣнить za oblubienicę pewną cenę dziedzicowi płacić). Kiedy mąż mianowicie na którym imieniu żenie wianuie, tedy iuż onego imienia oddalić nie może, dokąd iey na inszym imieniu oprawy nie uczyni. *Szczerb. Sax.* 462. Gdyby mąż przed pewnymi ludźmi, przy ślubie będącymi, wianował żenie pewną summę na dobrach swych. ... *ib.* 465. WIANOWANY, WIANOWNY, wienny, do wiana należący, die Widerlage oder das Gegenvermächtniß betreffend; *Boh.* w'ennj, *Ec.* вѣно́вный, вѣнода́ный, прида́ный. List wianowany, = zapis wiana. *Stat. Lit.* 225. Urząd na wianowanym imieniu nikomu odprawy niiakiey za występek męża czynić nie ma, okrom samey pani wianowaney przyzwolenia. *Stat. Lit.* 236. Przy matce na iey imieniu własnym albo wianownym mieszkał. *ib.* 173. - §. **vulg.* wianować, = posażyć, den Brautschatz geben, ausstatten. Córkę bogato wianował. *Bach. Ep.* 52. Olgierd wziął po żonie księstwo Witebskie, a tak od Krewa aż do Juhry, na księstwach udzielonych i wianowanych szeroko panował. *Stryik.* 365. Nie potrzebuięć wielkiego wianowania. *Leop.* 1 *Reg.* 18, 25., wielkiego posagu). Tak-li zdrowie zbawioney wianuiesz? *hac vitam servatae dote rependis*? *Zebr. Ow.* 105. WIANUSZEK, *ob.* Wianek, Wianeczek.

Deriu. sub verbo: Wić, winąć.

WIARA, - y, *ż.*, *Boh.* wjra, *Slo.* wira, wjra; *Sr.* 2. wěra; *Sr.* 1. wěra, wiera; *Crn.* vira (*Crn.* savira, = zabobon); *Vd.* vera, veruvanje, verjenje; *Cro.* vera, vëra, veruvanye; *Rg.* vjerra; *Sla.* vira; *Bs.* virra, vjerra; *Rs.* вѣра́, имовѣріе; cf. *lat.* verus, *Germ.* wahr); wiara w co, = wierzenie w co, przyymowanie za prawdę, das Glauben, der Glaube an etwas, das für wahr Halten. Wiara, zezwolenie na podanie, nie tak zasadzone na dowodach, iak na powadze przekładaiącego. *Cyank. Log.* 187. Wiara, zezwolenie na to, co Bóg objawia, i dlatego, iż Bóg objawia. *Boh. Djab.* 252. Wiara, dar Boski, który czyni, iż mocno zezwalamy na to wszystko, co Bóg objawił, i dlatego, iż Bóg objawił. *ib. przyd. p.* 7. Rzeczom niepodobnym wiary nie day. *Sk. Zyw.* 2, 311. - *Cro. Prov.*: *K*- vere lehko ki prisztaje, Vkanyen gusche on osztaje, = kto prędko daie wiarę, ten często bywa oszukanym). Nigdybym wcale nie dał przedtym wiary, Do tey nieszczęścia że mogę przyyść miary. *Zab.* 13, 297, nigdym nie rozumiał). Czemu się lękacie, małey wiary ludzie, gdyżem ia iest z wami? *Rey Pst. Kkk.* 3., małowierni, małéy ufności, słabego zaufania, kleingläubig. W dobréy wierze, w zaufaniu, w rozumieniu, w mniemaniu, im Vertrauen, vertrauend, trauend. Possessor dobrey wiary, *bonae fidei*, który nie wie, że rzecz przez niego dzierżona cudza iest, skoro zaś pozwanym będzie o rzecz cudzą posiadaną, zaczyna być złey wiary dziedzicem *malae fidei*; właściwie zaś zła wiara possessora będzie na ówczas, gdy albo nieprawéy rzeczy nabywa, albo od człowieka, od któregoby się nie godziło. *Ostr. P. C.* 1, 129 - 132. - §. *Theol.* wiara, dar boży, der Glaube, der theologische Glauben. Wiara ta, którą mocno wierzymy, co nam iest od Boga podano. *Karnk. Katch.* 8. W wierze nie trzeba się dwornie pytać, ani żądać dowodów dla uwierzenia. *ib.* 11. Wiara bez uczynków martwa. *ib.* 8. Smiertelnemi grzechami będąc obciążeni, iednak ową wiarą, którą umarłą nazywaią, chcą się w górę podnieść. *Kucz. Kat.* 3, 246. Wierzę Panie, pomóż niewierze moiey. *Bud. Marc.* 9, 24. Niewiara, Unglaube, *Crn.* najovira, nasveſtóba; *Rg.* nevjerra; *Rs.* невѣріе, (невѣрка, nieufność), невѣрствіе, невѣрство. Nie żyią według wiary. *Lach. Kaz.* 1, 215. Ku Chrystusowi ci wiary nie maią, co kościoł iego targaią. *Sk. Zyw.* 2, 406. Artykuł wiary. *Boh. Kom.* 1, 241; *Vd.* artikel te vere, verna postava, *ob.* artykuł). Rzeczy te, które są w *artykułach wiary chrześciiańskiéy zamknięte, każdy wierzyć powinien chrześciianin. *Kat. Gd.* 16. - Wiara, religia, sposób chwalenia boga, *ut* przystał na tę albo ową wiarę, *Cn. Th.* 1240, wyznanie, Glauben, Bekenntniß, Religion. Rozmnożenie wiary świętey Chrystusowey. *Biał. Pst.* 115. Jakieyżeś ty wiary człowiek? *Kat. Gd.* 2. Prawa wiara, *Rs.* православіе, *ob.* prawowierny). Wszystkich ludzi na świecie powszechna przywara, Że naylepsza, co się w niey porodzili, wiara. *Pot. Arg.* 169., *Zegl. Ad.* 269. Rożną miał wiarę w mieście, bo obrzędy Mnieysza i słabsza miała Chrystusowe, Ale większa część zachowała błędy J bogu zmierzłe sny Mahometowe. *PKch. J.* 25. - §. Wiara, godność wiary, kredyt, powaga, *Rg.* vjerra; *Rs.* довѣріе, довѣренность, die Glaubwürdigkeit, der Glaube, Credit. Wiary godzien, i prawda to, co mówi. *Cn. Ad.* 1230. Ten testament dla lepszey wiary i wagi, ręką własną podpisuię. *Teat.* 5, 57. Wiarę komu czynię, *Ec.* вѣрю, *Gr.* πισόω, *fidem facio*; (cf. wierzyć). Wiarę psuć komu, kredyt zepsować. *Cn. Th.* 1240. Wiara przy pisarzu zostaie, *penes autorem fides esto. Krom.* 618. Wiarę utracić, *Rs.* извѣриться, извѣряться. Wiara, iak dusza, raz utracona, nie przywrócona. *Cn. Ad.* 1229. - §. Wiara, cnota moralna, wierność, Treue und Glauben, Treue. Wiara świecka, stateczność chowania umów i tego wszystkiego, co się rzekło i postanowiło z kim. *Petr. Et.* 233. Wiara rzadka rzecz, wiernego trudno naleźć. *Cn. Ad.* 1230. Kto nie może dochować mym sekretom wiary, Niech co chce będzie, u mnie nie iest bez przywary. *Min. Ryt.* 1, 223. Lepsza wiara doznana, nieźli co się rodzi. *Gaw. Siel.* 574. Wiara (ufność) dana wiarę (wierność) często naprawuie. *Fr. Ad.* 7. Ktoby wiary nie dotrzymał albo nie zachował, ma być za człowieka nie dobrey wiary albo kłamliwego poczytany. *Kucz. Kat.* 2, 645. Obiecuiemy pod dobrą wiarą okrom wszelkiéy chytrości i zdrady. *Herb. stat.* 579; auf Treue und Glauben). Więźnia na wiarę i do ręku iego wydali. *Sk. Dz.*

568, na iego słowo, auf sein Wort). Obywatelów brał na wiarę swoię, *Warg. Cez.* 97. Palić, ścinać lud woli, niż przyiąć pod wiarę. *Bard. Luk.* 28. W rok tylko rachunek przeglądał, na wiarę się zdaiąc. *Sk. Dz.* 370. Na wiarę żyie. *Tward. Daf.* 15 – §. *Obiecał z wielką wiarą, że miał o tym milczeć. *Eraz. Jęz. D* 7. *Rs.* вѣра, przysięga, Schwur, Eid.

Deriv. (cf. Wara, Warować, Warunek etc) wiarować się, wiarka, wiarołomny, wiarołomca, wiarodatny, wiarozmienny; wiera, wierę! wierny, wierność, wiernek, wierutny, wierzyciel, dowierzyć, dowiarstwo, niedowiarstwo, niedowiarek, małowierny, letkowierny, prędkowierny, powierzyć, przeniewierzyć, przeniewierca, rożnowierca, prawowierny; poniewierca, poniewierać się; zwierzyć.

WIARDUNK, - u, *m.*, WIERDUNK, FERTON, - u, *m.*, *lat.* ferto, *Angl.* farthing, Bremen. Veerding, (Niederf. veer, = vier, = cztery) *Bh.* w'erdunk; *Ger.* der Ferding. Wiardunek *apud nos non est genus monetae, sed numeri tantum, ut* kopa, grzywna, połgrzywny i t. d. *Cn. Th.* 1240. *Ferto* iest czwarta część grzywny, dawniey *ferdon*, ztąd weszło w Polszcze wierdunek, słowo podobne Niemieckiemu dawnemu Vierdung. *Czack. pr.* 1, 158. Wiardunk ma miar w sobie 12. *Chmiel* 1, 161. Tuzin, tacher, wiardunk *analogiam quandam ad assem habent. Cn. Th.* 58. Wiardunki czyli wiertele, czwarta część grzywny. *Nar. Hst.* 5, 290. Wiardunki na pięć złotych szacuią. *Star. Ref.* 169. Wiardunki albo fertones, czwarta część grzywny, 12 groszy Prazkich. *Sum. B.*, wedle konstytucyi 1676 R., groszy 18. *Ostr. Pr. C.* 2, 303. Za każdy występek na wiardunku niech będzie karany. *Gost. Gor.* 56. – 2., wiardunk, tuzin, ein Dutzend. Chłopi przez krzyże, wiardunki, mędle i kopy rachuią. *Tr.* WIARDUNKOWY, - a, - e, WIERDUNKOWY, do wiardunków należący, Ferding =. Za czynsze i dziesięciny wierdunkowe, wyciągaią szerokie grosze Prazkie. *Herb. Stat.* 80. Dziesięciny wiardunkowe. *Gost. Gor.* 55.

WIARKA, - i, *ż.*, *dem. Nom.* Wiara, *contemn.* naganny sposób wierzenia lub religii, ein kleiner Glaube, ein neu geschmiedeter Glaube, eine neue Religion. Nie lada wiarkę, ale wiarę mieć mamy. *Wiśn.* 154. Odszczepieńcy w piśmie się obieraią, aby swe przeklęte wiarki utwierdzili. *W. Pst. Mn.* 60, *et* 183. Religiią na tę lub owę wiarkę urobić. *Birk. Ex. E.* 3.

*WIARKO *adv.*; jarko, iaro, wartko; frisch, wacker, tüchtig. Skoczy niedźwiedź na wieprza, przyczapi go wiarko, Wieprz się porwał, wyrwał się niedźwiedziowi żarko. *Papr. Gn.* 98.

WIARLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, lekkowierność, Leichtgläubigkeit. Wiarliwość, zawiść, plotki, to iest, czym się zarazić można. *Zabł. Roz.* 70. WIARLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, lekkowierny, leichtgläubig. Ognie niestałe, błyszcząc po manowcach Rodzą błąd kłamem w wiarliwych wandrowcach. *Zab.* 10, 157 *Zabł.* WIAROBROŃCA, - y, *m. ż.* obrońca wiary, der Glaubensvertheidiger. Tego który dla nas gotuie trucizny, wykrzykną wiarobrońcą. *Teat.* 45, 4, *Wyb.* – WIARODATNY, WIARODAYNY, - a, - e; - ie, *adv.*, ufność lub wiarę komu iednaiący, wierzytelny, beglaubigend; *Rs.* вѣрителный, вѣрющїй. Posłany tam z przydaniem listu wiarodatnego, aby Kozacy ufność mieli w tym wszystkim, cokolwiek im imieniem królewica opowie. *Nar. Chod.* 2, 245. Listy wiarodayne. *ib.* 266., kredenc, kredyt, kredencyalny list, *Vd.* verodajezhnu pismu; Beglaubigungsschreiben. WIAROGODNOSĆ, - ści, *ż.*, zasłużenie na wiarę, die Glaubwürdigkeit, *Bh.* hodnowernost; *Vd.* verlivost, verjetlivost; *Rs.* достовѣрность. WIAROGODNY, - a, - e; - ie *adv.* zasługuiący na wiarę; glaubwürdig, *Bh.* hodnow'erný; *Sr.* 1. wericżné; *Crn.* virijętn, virjętn, *Vd.* vernu, verevreden, verliu, verjetliu; *Rg.* vjeróvni; *Cro.* verůvan; *Rs.* достовѣрный, имовѣрный; *Ec.* достоприятнѣйшїй, *oppos.* невѣруемый, неимовѣрнь. Jeżeli się w maiątku sierocińskim handel iaki znayduie, sąd na złożonym sobie wiarogodnym rachunków podsumowaniu poprzestaie. *Gall. Cyw.* 1, 100. WIAROŁOMCA, - y, *m.*; *Sr* 1. wiréźwamawcż; *Vd.* verotajezh; *Rs.* вѣроломецъ, душевредникъ; *f.* душевредница; zdrayca, ein Treuloser. Broń się, wiarołomco. *Teat.* 4, 114. WIAROŁOMSTWO, - a, *n.*, WIAROŁOMNOSĆ, - ści, *ż*, *Sr.* 1. weréźwamano; *Rs.* вѣроломство, вѣроломность, душевредство; zdradliwość, die Treulosigkeit. – WIAROŁOMNY, - a, - e, WIAROŁOMNIE *adv.*, *Vd.* odveren; *Rs.* вѣроломственный, вѣроломный, душевредный; zdradny, niewierny; treulos, bundbrüchig, verrätherisch. Powinnam nienawidzieć tak wiarołomnego. *Teat.* 51 *d*, 3. Powierzać życie swe naywiarołomnieyszemu, iakim iest morze, żywiołowi. *Mon.* 71, 868. Który się moim mianuie przyiacielem, wiarołomny. *Teat.* 18, 117. Wiarołomnym być, wiarołomno postępować, *Rs.* вѣроломствовать, душевредничать. *WIAROODSTĘPNIK, - a, *m.*, *Rs.* вѣроотступникъ, вѣроотмѣтникъ, odpadlec, odszczepieniec od wiary, wiarozmienny, renegat; *adj.* вѣроотступный, вѣроотмѣтный. WIAROPODOBNOSĆ, - ści, *ż.*, podobieństwo do wiary, die Wahrscheinlichkeit, *Sr.* 1. wérnoſpdacżnoſć; *Cro.* veruványe; *Rs.* вѣроподобїе, вѣроятїе, вѣроятность. Doniesienia te noszą na sobie cechę wiaropodobności. *Cztr. Myśl.* 5, *verisimilitudo, vraisemblance.* WIAROPODOBNY, - a, - e; - o, *adv.*, podobny do wiary, *ob.* uwierzliwy, *cf.* wiarogodny, wahrscheinlich, *Sr.* 1. na w'erno podomné, wérnoſpducżné; *Cro.* verůvan; *Rs.* вѣроподобный, вѣроятный, уповательный, чаятельный. – WIAROWAĆ się czego *zaimk. ndk.*; (cf. Warować, Wara)! *Sr.* 1. warnuyu ſoo (cf. *Ger.* warnen): chronić się, strzec się, (Uwiarować się *Dok., qu. v*). ; sich hüthen, sich in Acht nehmen. Co masz potym żałować, lepiey się tego wiarować. *Cn. Ad.* 124. Nic się strzedz, a wiarować nie chcą. *Glicz. Wych. D* 6. *b.* Wiaruycie się takowych, i uciekaycie od nich, boć ci ludzie dwornie badaiąc się o bogu, stracili go. *Gil. Kat.* 72. Z pilnością koniecznie próżnéy świeckiéy chwały wiarować sie masz. *Wiśn.* 234. Trzymay się dobrego, a wiaruy się złego. *Wrob.* 7. Grzechów się wiarować. *Karn. Kat.* 241; *W. Pst. Mn.* 102. Powinniście się bogactw nie mniey wiarować, iako się kto boi ciernia dotknąć. *W. Pst. Mn.* 102. WIAROZŁAMCA, - y, *m*, wiarołomca, der Treulose. Jak przeciwko wiarozłomcy postępować. *Szczerb. Sax.* 470, *et* 130., który słowa danego nie dotrzymuie). WIAROZMIENNY Rambald. *PKch.*

J. 177., przekińczyk, który wyznanie czyli religiią odmienił, der seinen Glauben verändert hat, ein Renegat; *ob.* wiaroodstępnik.

WJARZMIĆ *cz. dk.*, Wjarzmiać *ndk.*, w iarzmo wprzęgać, *Hg.* bé-jarmazan; einjochen. W twe słodkie szliie Cała natura chętną wiarzmia szyię. *Hor.*

•WIASTONOSZ, -a, *m.*, n.[1] p. niezbożni ci wiastonosze ewanielskiéy prawdy, światłość marnemi płonnéy powieści swéy mgłami zaćmili. *Smotr. Lam.* 29., cf. wieścinosz, cf. obwieściciel. •WIASTOWAĆ, *ob.* zwiastować.

WIĄS; *ob.* Wiąz. WIĄZKA; *ob.* Wiązanka.

WIĄTCHY, *ob.* Wiotchy.

•WIĄTEK, -tku, *m.*, *Boh.* wětew; *Ec.* вѣтвь, gałąź, der Ast, der Zweig. Margrabstwo Brandeburskie z wiątku Polaków urosło. *Krom.* 488.

WIATR, -u, *m.*, *Boh.* witr, wětru, *obsol.* fjtr, ficher, *ob.* wicher, (*Boh.* wedro *aestus*); *Slo.* weter; *Sr.* 1. wietr, wétr (wjedro, wedro powietrze, pogoda); *Sr.* 2. wetsch; (wadro powietrze, pogoda); *Crn.* vętr, (védrú, = pogodny); *Vd.* veiter, sapa, duch, (veder, = iasny, popogodny, *Vd.* vedrust, verina, = iasność, pogoda; *Vd.* vedreti,, vedrjuu, = wypogadzać; cf. wietrzyć); *Cro.* vétér, (*Cro.* vèdro *sudum*, vedrina *serenitas*); verdrim *sereno*, vèdren *innubis*; *Dl.* vedriv *clarus*); *Rg.* vjètar, (*Rg.* vèdar, = pogodny); *Bs.* vjetar, vitàr, (*Bs.* vjetriç, povitarçe, = powietrze; *Bs.* vatra, ogagn, = ogień, 2., *rogus* stos; *Bs.* vedrio *sudum*, vedrina *serenitas*); *Sla.* vitar, (*Sla.* vatra, = ogień); *Rs.* вѣтръ, вѣтеръ, cf. *Rs. vulg.* вёдро pogoda, piękny czas, ведренность iasność, вёдренный pogodny; *Ec.* ведрота̀, ведрость pogoda, iasność, вёдрую, вёдрствую; *Gr.* αἰθριόω *sereno*, вёдрый, ведряный pogodny, iasny; *Germ.* Wetter, *Angl.* weather, cf *Gr.* αἰθηs, *lat.* aether); der Wind *lat.* ventus (*radix* wiać, wehen). Wiatr iest zruszenie powietrza, pochodzące z rozrzedzenia iego na iednym, a zgęstwienia na drugim mieyscu. *Boh. Diab.* 172. Wszystko iest przyczyną wiatru, co robi, że powietrze traci swoię równoważność. *Kluk Rosl.* 3, 78. Wiatr iest ruch powietrza ku iedney horyzontu stronie. *Wyrw. G.* 25. Wiatr ma swóy wolny bieg, wieie gdzie chce, ale go nikt nie widzi, chociaż dźwięk iego słyszeć. *Dambr.* 899. Cztery wiatry główne: wzchodni *Eurus* der Ostwind, zachodni *Zephirus* der Westwind, północny *Boreas* Nordwind, południowy *Auster* Südwind. *Otw. Ow.* 6. Wiatrów dziedziny i imiona: *eurus* •schodzień, (wschodzień), *zephirus* zachodnik, *boreas* szródnoceń, *auster* półdzieniec. *Zebr. Ow.* 3; wschodni czyli wschodowy; *Crn.* sonzhnèk *subsolanus*, (cf. słoneczny), *Vd.* dolenz, doleni veiter, sdolz, juterni; *Cro.* zdolecz, podszunczenyak, jusen, zdolnyi, iztochnyáh; *Rg.* iztocnék; *Bs.* istoçgnak, scilok, jugo; *Rs.* восточный вѣтръ; zachodni, *Rg.* zapadnyak (*ob.* •zapad), *Rs.* западный вѣтръ; - południowy, *Crn* jug, *Vd.* jug, juh, (cf. jucha), seuz, juhovez, obpoudni veter, *Rg.* jugh; *Bs.* jug, jugo, scilok, smoras, vjetar poludnevi; *Dl.* yugo; *Cro.* jùg, zdolecz; *Hg.* déli-szél; *Rs.* югъ, южный вѣтръ; - północny, *Crn.* garbin, gerbin, burja, (*ob.* burza, cf. *Boreas*), sęvar; *Vd.* samurjan, (cf. zamorski), niemez (cf. niemiec), melternik, slanjak, garbin, sever, bura, burja, pounozhni veter, juh; *Cro.* bùra, szevèr, polnochnyak, kozomòr, kozoder, (*ob.* koza); *Dl.* burra, sziver; *Bs.* sjeuer, burra, kozomor, garbin, gherbin (*Ital.* garbino); *Rg.* sjever, kozomòr; *Rs.* борей, сѣверъ; (cf. Siewier; „tego słowa, iako innych wielu Polacy zapominaią, tak iż iuż nie maią czym wiatrów zwać.„ *Bud. Eccl.* 4, 16, *et Prov.* 25, 22); w Archang. побережникъ, *ob.* pobrzeżny; *Ec.* ворей, ворéй pośrzedni między Siewierskim a Wschodnim, dlatego też często za północny się bierze). - Wiatr północny, płynie po samym południku od bieguna północnego. *Sniad. Jeo.* 348, wiatr wschodni płynie po płaszczyznie pionowéy do południka od wschodu; zachodni, ieżeli od zachodu. *ib.* Wiatr powszechny, czyli handlowy, zaymuie bardzo rozległą przestrzeń ziemi. *Sniad. Jeo.* 351. Wiatry poboczne, die Nebenwinde, Seitenwinde: wiatr wschodnemu poboczny ku południowi, *vulturnus*, Südostwind; *Rs.* юговосточный południowschodni; - wiatr wschodnemu poboczny na północy *caecias* Nordostwind; *Cro.* oblachnyak, veter ki rad oblake donaſsa med szeverem i izhodom; *Rs.* сѣверовосточный, północnowschodni; - Wiatr zachodnemu poboczny ku południowi *africus*; *Rs.* югозападный, południozachodni, Südwestwind; na północy *corus*; *Bs.* maistro; *Cro.* zgorcz; *Rs.* сѣверозападный północnozachodni, Nordwestw.; - wiatr południowemu poboczny ku wschodowi, *euronotus*, Süd-Süd-Ostw.; ku zachodowi *altanus* Süd-Süd-Westw. - wiatr północnemu poboczny ku wschodowi, wschodopółnocny, *euroaquilo*, Nord-Nord-Ostw., ku zachodowi *thrascias*, Nord-Nord-Westw. *Cn. Th.* 1240. Wiatr wschodniopółnocny uderza między wschodem i północą na płaszczyznę południka pod kątem 45 stopni. *Sniad. Jeo.* 348. Wiatr morski; *Rs.* моряна, *ob.* Pomorszczyzna. Garuga u flisów, wiatr z boku, po którym iednakowo iść można, i w ten czas mówią: na garugę iść. *Mag. Mscr.* Wiatr wielki *ob.* szturm, wicher, nawał. Uderzenie wiatru, *Rs.* порывъ, (cf. porwać). Wiatr powstaie, wznosi się, *Rs.* вѣтренѣть. Wiatr łagodny, *ob.* Wiatrek, Wietrzyk. - Wiatr pomyślny, *Rs.* попутный, поносный, *Ec.* возвѣтряемый, благовѣтрный, благовѣтріе, *ob.* Powiatr. - Na końcu Marca czekali tylko na pierwszy wiatr do wyyścia pod żagle. *Pam.* 83, 448. Maytki maią się za zgubionych, gdy dwa Algierskie kapry pochwycą im wiatr, i z bliska ich goruią. *Pam.* 84, 842. Wiatr przeciwny, *Ec.* противовѣтріе. Wiatr śwista, świszczy, dmucha, dmie, szumi, wieie. *Dudz.* 21. *cf.* świst, poświst, szum). - §. *Quoad directionem*, *pr. et. fig.* Patrz, zkąd wiatr wieie, tedy cię deszcz nie zleie. *Rys. Ad.* 59. Jakowyżkolwiek wiatr na mnie powieie. . . . *Czach. Tr. C.* 2. Nie patrząc wiatru od siania, wziął się za rzecz trudną. *Sk. Dz.* 603, na okoliczności nie zważaiąc). Dadzą się uwodzić lada wiatrowi. *Rey. Ap.* 43; Dali się unosić leda wiatrom. *Rey Pſ. X x* 2; *Slo.* gako wéter wege, tak plachti obrácugu; kam weter, tam pláſ'č; na makowici koruhwička (chorągiewka) po wetri ſa obracá. Nie zawze zły wiatr powiewa. *Jak. Wyb. C.* 3. Tu kiedy na oyczyznę nowe wiatry wstały, Łodź Rzpltey w niezgodzie nurzały. *Groch. W.* 536, burze). - §. Wiatr, = powietrze, Wind, Luft. Wiatr ciągnący *ob.* Cug. Wiatr szkodliwy; *Ec.* вѣтролѣніе. Wolność wiatru *ob.* przestwor, *ob.* Luft. - Wiatr tylko siekł, i machał po wietrze bez skutku, Bo mu przeciwnik zaraz ubiegł na powietrze. *P Kch.*

KPch. Orl. 1, 46. Junacy w kącie szablą wiatry kraią, pierzchliwość swoię haydamackim stroiem nadstawiaią. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Chce uderzyć Marcina, ten uchyla się, on machnąwszy kiiem na wiatr, upada. *Teatr* 33, 76. Szkoda ptaka gonić po wietrze. *Pot. Arg.* 563. Krzykiem żałosnym napełniaią wiatr. *Birk. Gl. K.* 25. Nie wychodzić na wiatr, nie śmieć się z domu wychylić, *carere publico. Mącz.* Mie życzyłam, żeby kiedy na cię zły wiatr wionął. *Tward. Pas.* 13, dich soll kein böses Lüftchen anwehen. Wiatr go zły nie dóydzie, nie owienie; delikat, pieszczoch. *Cn. Ad.* 1231. – §. Wiatr, dech, n. p., *Slo.* studéní, teplí weter z gednich ust wipust'ćat zimny i ciepły wiatr (dech) z iednych ust wypuścić. – *Quoad directionem, cum praepositionibus.* Ptaki pospolicie lataią przeciwko wiatru. *Kluk Zw.* 2, 83, wzwiatr, gegen den Wind. *oppos.* z wiatrem, pod wiatrem, po wietrze, po wiatru, mit dem Winde, nach dem Winde. Z wiatru stanąć. *Cn. Th.* 1353, maiąc w tyle wiatr, od wiatru. *Wlod.* Po wietrze stać, iechać, po wietrze bieżący, *ferente vento. Cn. Th.* 721. Płynęliśmy pod wiatrem ku brzegom Salantu. *Stas. Num.* 2, 102. Niebezpieczna, kiedy działa po wiatru, to iest, z tego końca z którego wiatr szedł, zapalaią. *Arch.* 2, 80. *Cro.* teskoje proti vetru jiti, Tese z-prazna vercha piti, = ciężko iest przeciw wiatrowi iść, cięży z próżnego wiadra pić. – §. *Variae allusiones ad mobilitatem, celeritatem, inconstantiam, incertitudinem, inanitatem ventorum.* Lecę równo z wiatrem. *Teatr* 31, *b*, 38, cf. piorunem, ptakiem, lotem). Wielkie te iego prace i koszty próżne wiatry rozniosły. *Krom.* 255; rozwiały, wniwecz obróciły). Z wiatrem leciały pokusy i zdrady ich wszystkie. *Krom.* 188. Pieniądze moie uleciały na cztery wiatry. *Teatr.* 22, *A.* 2. Moie obietnice podobno z wiatrem uleciały. *ib.* 14, 178. Słowa lataią z wiatrem, potępiać nie maią nikogo. *Tward. Pas.* 91. Te wiatrem szyte powieści, ustać i wniwecz obrócić się muszą. *Smotr. Lam.* 192; *Slo.* wetrom pod-s'iti, *ob.* podszyć). Słowo wiatr, karta grunt. *Teat.* 29 *c*, 64. Krzątania się iey z wiatrem póydą daremnie. *Teat.* 11, 83. Zapędy ich na wiatr poszły. *Pilch. Sall.* 36. Wszystkie te wyprawy abo na wiatr poszły, abo niewielki pożytek uczyniły. *Birk. Ex.* 32. To wszystko poszło na cztery wiatry. *Teat.* 12, 69. Na cztery wiatry tych wysyła, co mu tę radę dawali. *Mon.* 71, 66; przeklina ich, żeby ich wiatry rozwiały). Na wiatr słowa iego leciały. *Sim. Siel.* 43. Bez dowodów wszystkie twoie żałobliwe słowa na wiatr póydą. *Gor. Dz.* 98. *Pilch. Sen. list.* 3, 143. Jleż tu słów na wiatr powiedzianych. *Teatr* 36 *b*, 84, próżno, daremnie); *Slo.* wetri robit' *Thrasonem agere*, cf. próżnowiatr). Na wiatr mówisz. *Rys. Ad.* 51, *ventis loqueris*; *Slo.* do wetra buchat', trepat', do sweta buchat', trepat', groch na ścianę rzucisz; głuchemu śpiewasz; tobie z ust, a iemu mimo uszy szust). Komuż ia te słowa powiadam, do kogoż ia te słowa mówię, do żelazney ściany, albo raczey na wiatr puszczam! *Smotr. Lam.* 15. Trzeba się stosować do słuchaczów, kto nie chce na wiatr mówić. *Bud. Ap.* 13. Ja w tey materyi pisać iuż więcey nie myślę, i żal się Boże tylu przestrog moich, różnemi czasy pisanych, bo te na wiatr poszły. *Mon.* 75, 672. Nie poszły słowa iego na wiatr, ale dobrze w posłuch usiadły. *Pilch. Sen. Cn.* 339. Niechay z wiatry nadaremnie idą słowa. *Ustrz. Troi.* 33. Od obmowy hamuy ięzyk; bo i taiemna mowa nie póydzie na wiatr, to iest, szkodzić ci może. *Sk. Kaz.* 370 *b*. Żem nie na wiatr regientem, każę ią sadzić do turmy. *Tręb. S. M.* 26; nie darmo, nie dla tytułu, nie dla kształtu). Żaden u niego na wiatr nie służył, Wszystkich opatrzył. *Groch. W.* 507, nie bez nagrody). Może inni dłużnicy wieś pierwey rozbierą niżeli ia, a możebym ia z kwitkiem na cztery wiatry poszedł. *Teatr* 24 *b*. 76. Z wiatrem przeminie pamiątka twoia. *Rey Pst. J i i* 1. Twoie siły w wiatr póydą. *Birk. Kant. B* 3 *b*. Moie trzy tysiące w wiatr się obróciły. *Teatr* 1 *b*, 193. W próżne wiatry one ich usiłki poszły. *Krom.* 523, cf. Dym). – Wiatr, niestatek, prędkość, szybkość, Wind, Unbestand, Schnelligkeit, Hurtigkeit. Szukay wiatru w polu. *Teatr* 18 *b*, 14. On iak wiatr w polu, dziś tu, a iutro o mil kilkanaście. *Boh. Kom.* 1, 440. On to tak iak wiatr w polu, tu był, tu go nie masz. *Teatr* 10, 81. *Proteo mutabilior* płochy, niestateczny, by wiatr, kuropłoch, pędziwiatr, tak stateczny, iak masło na słońcu. *Mącz.*; *Rs.* вѣтрогонъ, вертопрахъ; *ob.* Wietrznik; cf. *Rs.* вѣтреничать. Od rana do wieczora wiatr goni po ulicach. *Teatr* 52 *c*, 14, wałęsa się, herumstreichen, herum schweifen). Żeby nie gonił wiatru po ulicach w nocy. *Teat.* 21 *b*, 14. Ze psami po polu wiatr goni. *Mon.* 74, 37. Z koniem pierzchnął, goniże wiatr po lesie. *Alb. n. W.* 4, doścignąy latawca, niedogonionego iak wiatr). – Wiatr, marna rzecz, dym, powietrze, czcza rzecz, czczość, Wind, Luft, Eitelkeit, Leere. Nadzieia ta iest bardzo daleka i wiatrem tylko nadęta. *Kłok. Turk.* 73. Miasto istotnych obietnic wiatr gonisz. *Zimor. Siel.* 326. Wiatry im każą po świecie gonić. *Pot. Arg.* 616. Co się wiatrem nadstawia, wiatrem ginie. *Fr. Ad.* 48. Dochodźże szkody, na kim? na wietrze! *Falib. M.* 3. Głupie moie nadzieie, po wietrze głupsza myśl sieie. *Dar. lot.* 4, 26. Sieie wiatr, wiatrem żyć będzie. *Dar. lot.* 12. Wiatr siać będą, a wicher pożną. *W. Os.* 8, 7; wiatr będą siać, a wicher będą żąć. *Leop. Ozea.* 8, 6. Kto się spuszcza na kłamstwa, ten wiatry karmi. *Leop. Prov.* 10, 4. Kto się wiatrem karmi, nie utyie. *Fr. Ad.* 48; *Slo.* wetrom sa ziwi. Kto wiatrem służy, temu dymem ma być płacono. *Rey Zw.* 84; *idem, Weresz. Rgl.* 121, iaka praca, taka płaca). Kto z kości zysku szuka, z kart fortunę kleci, Temu co z wiatrem przyszło, to z wiatrem uleci. *Nar. Dz.* 3, 123. Wolność rozpuszczenia się na wszystkie cztery wiatry. *Mon.* 71, 711. Poszli za dumą i chciwością sławy i innemi próżnemi wiatrami. *Pilch. Sen. list.* 4, 46. Gdzie ięzyk wiatrem szumi, tam pierzchliwe nogi. *Min. Ryt.* 4, 60. Jakie wiatry u mego pana w głowie. *Boh. Kom.* 4, 279, fumy, szumy, fiu fiu). – §. *Venator.* Wiatr zalatywaiący, zapach, węch, die Witterung von etwas, die Luft, der Geruch. Poszła za wiatrem charcica, bo wiatr miała. *L.* – *fig.* Ten wiatr dobry, który mię zawiał, czy tylko iest stały? *Teat.* 33 *d*, 3. Poszła za wiatrem Szweuya i próbowała połowu. *Psalm.* 41. – *Subject.* wiatr, który pies ma, węch, wonienie, nos; *Rs.* чутьё; (*cf.* czucie, cuch, der Geruch, die Witterung eines Hundes. Aby pies wiatr zawsze żywy miał, częstokroć im się n[illegible]

ſtarym sérem. *Kluk. Zw.* 1, 395. Łoś dla bardzo byſtrego wiatru albo węchu, trudny do ubicia. *Kluk. Zw.* 1, 341. — 2., Wiatr w żołądku; die Blähung, der Wind. Wiatru przyrodzonego upuścić głośno, ≈ piardnąć, *tr.* skrzypnąć, trzasnąć, farzen. Wiatry głośno przez zadek odchodzące. *Krup.* 5, 722. Wiatru przyrodzonego upuścić cicho, bzdzić, zakurzyć, kurzyć, fiſten. Dekokt wiatry zbytnie rozpędzaiący. *Sleszk. Ped.* 139. Cierpienie wiatrów, *Sla.* vitroboljа, napúnút od vitra. WIATRAK, – a, – u, *m.*, WIATRACZEK, - czka, *m.*, młyn wietrzny, die Windmühle. Wiatraki potrzebne są na mieyscach, gdzie o wodę trudno. *Sol. Arch.* 95. Wiatraczek dziecinny do igrania. *Tr.* Wiatraczek w oknie, n. p. w izbach wilgotnych, powietrze złe i gęſte oczyścić i rozrzedzić wiatraczkiem przyrobionym do okien izby. *Mon.* 74, 560, *ob.* *wiatrociąg, wentylator, *wiatropęd. WIATRAKOWY, – a, – e, do wiatraka należący, Windmühlen ≈. Winda wiatrokowa. *Sol. Arch.* 7. WIATREK, – rka, *m.*, WIATRECZEK, – czka, *m.*, Wietrzyk, *dem.* *Nom.* Wiatr, *Cro.* vetrek (vjetric, *aura*); ein Windchen, Lüftchen. Przyiemny wiatreczek. *Groch. W.* 552. Miły wiatreczek. *Klon. Fl. A.* 2 *b.* Jeden wiatrek, ieden kubek wody, może życie odjąć człowiekowi. *W. Pſt. W.* 3, 504. Lekki to człowiek, lada wiatrek odmienić go potrafi. *Teat.* 11, 83. WIATROCIĄG, – u, *m.*, *machina pneumatica.* *Mon.* 75, 591, *ib.* 73, 538, *Brzost. duch.* 52; *Rég. Dos.* 1, 89, *Hub. Mech.* 254, *Jak. Art.* 3, 322, die Luftpumpe. *Machina pneumatica*, ſtosuiąc się do słów Greckich duchociąg dobrze się zowie; ale i do powietrza, które ciągnie, wiatrociąg, (ſkróciwszy słowo powietrze), nazwać się może. *Klecz. Zd.* 76, *ib.* 75. – §. *Anat.* wiatrociąg, *arteria aspera.* *Perz. Cyr.* 1, 41, *et* 42, krtań, tchawica, die Luftröhre. **WIATROKSZTAŁTE ciało duszę iego przyodziało. *Przyb. Ab.* 150, powietrzne, ein luftiger Körper. **WIATROLOTY okręt. *Hor.* 1, 281, równo z wiatrem lecący, windfliegend, windschnell. WIATROMIERZ, – a, *m.*, *anemometr. Hub. W.* 151, *et Hub. Mech.* 358; barometer. *Rog. Dos.* 1, 215, Wiatromiar. *Klecz. Zd.* 75; *Crn.* vrêmęnek; Luftmesser, Windmesser. Wiatromierz, narzędzie do poznania kierunku, chyżości i siły wiatru służące. *Sniad. Jeo.* 364. **WIATRONOGI, – a, – ie, *aëripes.* *Urs. Gr.* 161, luftfüßig, schnellfüßig wie der Wind. Wiatronogi ieleń. *Groch. W.* 13. Koń wiatronogi. *Miaſk.* 3. Łanie wiatronogie. *Zbyl. Zyw. B.* 3. Wałach wiatronogi. *Kchw.* 7. Zwierz wiatronogi. *Tward. Wl.* 237. Wiatronogich czasów odmienność. *Stryik. praef.* Trwoga wiatronoga. *Tward. W. D.* 9. **WIATRONOŚNE powietrze. *Zab.* 6, 150 *Min.*, windbringend. - *Paſſiv.* Wiatronośny poiazd. *Teat.* 7 c, 28, lekki że go powietrze niesie. WIATROPĘD, – a, *m.*, pędziwiatr, wietrznik, n. p. wiatropędów tych takie czekaią nagrody. *Pim. Kam. pr.* – §. Wiatropęd, – u, *m.*, wentylator. *Jak. Art.* 3, 322, ein Windrädchen, niby młynek wietrzny, przy pomocy którego powietrze się w izbach odnawia; *ob.* Wiatraczek. **WIATROPĘDNY, – a, – e, wiatroloty, windschnell. Byś się ſtrachem upierzył, a wziął ſkok ieleni, J wiatropędnych śmierć doścignie goleni. *Hor.* 2, 12 *Nar.* – *paſs.* Roztaczay płótna wiatropędne. *Zab.* 6, 384, którémi wiatr rusza, vom Winde flatternd. **WIATROPŁODNY miech kowalſki. *Dudz.* 19, windmachend. WIATROWISKO, – a, *n.*, gdzie się wiatry częſto zbiegaią, *conflages.* *Cn. Th.* 1241, eine Windecke, ein Ort, wo die Winde zusammenstoßen. WIATRÓWKA, - i, *ż.*, ſtrzelba powietrzna, *sclopeta pneumatica.* *Hub. Mech.* 263, *Papr. W.* 1, 246; *Cro.* veternicza, eine Windbüchse. On palił iak z wiatrówki. *Zab.* 14, 54, wyſtrzelił bez uwagi, iak z kopyta odpowiedział). WIATROWY, – a, – e, do wiatrów należący, wiatru pełny, wietrzny, z wiatrów złożony, *pr. et tr.*, Wind ≈. Na szkucie, lina wiatrowa zowie się pierwsza od budy. *Mag. Mſkr.* Pobór wiatrowy, ciężki, nieznośny, z niczego. *Cn. Th.* 722, *Dudz.* 51. Wiatrowe ſkrzydła. *Leszcz. Cl.* 66. W nogach wiatrowych swoich ufność swoię kładzie. *Birk. Kaz. Ob. G.* 2 *b.* WIATROŻYŁ, – a, *m.*, WIATROŻYŁA, – y, *ż.*, iaszczurka cudzoziemſka, mieniąca barwę. *Cn. Th.* 238, fałszywie mniemaią, że żyie powietrzem, dlatego, że sobie igra otwartym pyszczkiem dla świeżey aury czerpania. *Zab.* 15, 179, chameleon, das Chamäleon. *WIATRUNEK, *WIETRUNEK, – nku, *m.*, wiatr przyrodzony, zadkiem odchodzący; *Vd.* respiha, zhrevesen veter, die Blähung, der Wind. Czarnucha pomaga przeciw boleniu żołądka, które bywa z wiatrunków zaſtanowionych. *Cresc.* 192. Anyż przeciw wiatrunkom żywotowym i nieſtrawności pomaga. *Cresc.* 217. Szermierſtwo zbytnie wilgoci trawi przez pot, przez wietrunek, który z ciała niewidomie w pracy iakiey wychodzi. *Petr. Pol.* 2, 361. *Biel. S. N.* 39, przez transpiracyą, wyziewy, poty). Kruszce w ziemi okazuią się przez swe znaki albo *wietrunki rano z ziemi wychodzące. *Biel. hſt.* 76.

WIATYK, WIIATYK, *ob.* Nadrożne.

WIĄZ, - ięzu, *m*, *Bh.* wazba (ſwaz *tendo* ścięgno, *Slo.* wazalka *zeugma*), *Crn.* vęs, svęsa, (*ob.* związek), prevúſa, (*ob.* przewięź, *ob.* powróz, *Crn.* prevusar, ≈ powroznik); vęsęnga, vêsilu (*cf.* wasąg), trak, (*ob.* troki); *Vd.* ves, vesilu, vesilje, vesilze, savesa, veslei, vesiza, s'vesa, shelisje, povesenza, perves, *Cro.* véz, vúza, vúse, vezilo, (*Cro.* vusár, ≈ powroznik); *Rg.* véz, vezaj, zavezaj, ûza, uzecza, uziciza, zauziza, zaûza; (*Rg.* vêz, vêzenje, *Phrygium opus* haftowanie, hafty); *Bs.* vezi, vezovi, kojim se vesge, sveza, svezaccja, uziça, usgi; (*Bs.* vezovi, *Rg.* vezi, ≈ ſkronie; *Bs.* vez, 'rosplit *opus Phrygium*); *Rs.* вязка, привязка, (*Rs.* висóкъ, височекъ, vulg. виски ſkronie), *Ec.* вязáло, вязкà, (*Ec.* соу́зъ, связь *coniunctio*, *coniugium*, соу́зникъ spółwięzień, *cf.* soiusz); wiązanie, wiązka, rzecz do wiązania drugiey służąca, das Binden, das Band, Binde ≈ band. - *plur.* Więzy, łyka, troki, łańcuch. *Cn. Th.* 1259, Fesseln, Banden; *Vd.* svesilu, vesilstvu; *Ec.* уза, у́зы, уже, ужище, пу́та, кодолы, вериги. Twoia dobroczynna ręka przerwała moie więzy. *Węg. Mar.* 1, 147. Neptun członki mu, iakby w więzy uiął, wzrok zamroczył, Nie ma siły, by uciekł, lub żeby odſkoczył, ſtał iak słup, albo drzewo, ſobie nieprzytomny *Dmoch. Jl.* 2, 19. Więzy od winorośli, *capreoli.* *Sleszk. P.* 424 Fasern, Zasern, Fäserchen. Wiąz woſkowy, pierwsze wiązanie pszczelne w ulu, bartnicy skarzyk zowią, *comosis.* *Mqcz.*, der Vorstoß im Bienenstocke; *ob.* Wąza, *Cresc.*, cf. Pierzga. – – 2.,

Botan. Wiąz, *Boh.* wąz, gilm; *Sr.* 2. weś; *Sr.* 1. ulmowé dřewo; *Vd.* breſt, breſtvu; *Bs.* véz, vrriba, dúb od koga se cine vezi; *Rg.* brjés; *Rs.* вязъ; *Ec.* вязовина, вязъ, die Ulme, der Ulmenbaum, jlm, *ulmus*, drzewo pierwszéy wielkości, rośnie wysoko bez gałęzi. *Kluk. Rosl.* 2, 36; , gatunek brzoſtu, więzem zowią, iż z niego łyka bywaią mocne ku wiązaniu. *Cresc.* 458. Derywacya więzu pochodzi od wiązania; bo łyka z niego mocne. *Haur Ek.* 164. Brzost ieſt tylko odmianą wiązu pospolitego, *ulmi campeſtris. Jundz.* 178, *Rs.* илемъ, ильма. Wiąz Syberyyſki, *Rs.* карагумъ. - - WIĄZAC *WIĘZAC *cz. ndk*; *Boh.* wazati, wážam, wjzti, wjži; *Sr.* 1. wjazam, wjeżu, weżu; (zwajuyu spaiam; *Sr.* 2. wéſaſch, ja wéżu, wéżom, wéſu, wéſom; *Crn.* vesâti, vęshem, vesûjem; *Vd.* vesat, veshem, svesati, veshuvati, sveshuvati (*Vd.* vesilat; = powrozy robić); *Cro.* vezati, vésem, vezuti (*Cro.* vézem *acu pingo*); *Bs.* vezati, uvezati, uzlatti, zauzlati, (*ob.* węzlić), *Rg.* vêzati, svêzati (*Rg.* vêſti, vêzem *acu pingere*); *Sla.* vézati (*Sla.* vézti, navézti, = haftować); *Hg* fûzöm; *Rs.* вязать, вяжу, вязить, (вязать, свясти, dziać pończochy, вязальныя иглы dróty od pończoch); *cf. Lat.* *vieo *vincio*). Wiązać, zwięzywać co, kogo, powrozem, rzemieniem, łykiem, łańcuchem, *Ger.* binden; cf. winąć, wić). Wiązać snopy. *Cn. Th.* 1242. Szaweł poczynił wiele złego wiernym w Jeruzalem, i tu w Damaszku ma moc *więzać wszyſtkich, którzy wzywaią imienia Pańſkiego. *Gil. Kat.* 66., cf. więzić). Rzeczy takie obmyślawa, któremiby mię poimawszy *więzać mógł. *Jan. Oksz. B* 2. Wiązać co w co, = obwięzywać czym, bebinden, umbinden. Mieszczanki Parnaſſu lutnie wiązały w kwiaty i lotne Pegaza karki. *Zab.* 12, 297. Wiązanie *actio* das Binden. Wiązanie, to co wiąże, wiązka, wiąz, das Band. *Anat.* Wiązania, *ligamenta*, są zebrania mocnych nitek do wzmocnienia niektórych części ciała, utrzymuiące związek ich z sobą. *Kluk. Zw.* 1, 33. Wiązanie, to co związano, wiązka, *Vd.* pinta, vesba, vesa; ein Bündel. Zniesiono wiele wiązań słomy i chroſtu. *Warg. Cez.* 221. Wiązanie fruktów, kwiatów, feſton. *Chmiel.* 1, 78. - *fig.* Wiązać kogo na imieniny; einen zum Namenstage binden, anbinden. Było seymu obyczaiem, dobremi prawami wiązać Króla, imieniem oyczyzny. *Uſt. K.* 1, 113., ofiarować mu ie na wiązanie w dzień imienin). *ſimil.* - Król był iego oycem chrzesnym, i po królewſku go upominkował przy chrzcie, wiążąc mu ſtaroſtwo bogate. *Star. Ben. A.* 4, w podarunek chrzesny mu zapewniaiąc, er band es ihm zum Pathengeſchenke ein, gab es ihm zum Eingebinde). Wiązanie, podarunek, którym kogo w imieniny wiążą, das Angebinde, das Namenstaggeſchenk. Nie obchodzić imienia wiązaniem i ucztą, byłoby wykroczyć przeciw wspaniałości umysłu. *Kraſ. Dos.* 45. - §. Wiązać w pisaniu litery, związanemi literami pisać, die Buchſtaben in einander verſchlingen, verſchlungen ſchreiben. Naywięcey teraz piszą *currenti calamo*, wiązaną literą, dla większey prędkości. *Haur. Sk.* 180, *ob.* włoczka; *oppos.* Stawiączka). - *W Muzyce*, n. p. Fuza proſta ma w sobie raz wiązanych not dwie. *Mag. Mscr.*; fuza raz wiązana ma w sobie dwa razy wiązanych dwie *ib.*, kreślonych, geſtrichne Noten in der Muſic. - §. Wiązać, węzełki pleść, dziać; damſka robota, klöppeln, geklöppelte Arbeit machen. Helena w domu wiązała Oponę, w którey bitwy obie wyrażała. *JKch. Dz.* 49. Nie *więżysz mu nazbyt z młodu knefliczków, brzyżyczków, pſtrych sukienek, iako prosięciu. *Rey. Zw.* 7. - §. Wiązać księgi, zszywać i oprawiać, *Boh.* wazati; *Ger.* Bücher binden, einbinden; *Vd.* buque vesati; *Rg.* svêzati kgnighe; *Ec.* вяжу книги, переплетаю (cf. przeplatać); *Rs.* переплесть, переплетать. Xiążeczki pięknie wiązane. *Kosz. Lor.* 40 *b*, oprawione, oprawne pięknie). Xięgi te były cudnie napisane, i *wwiązane z puklami. *Baz. hſt.* 36, *ob.* wwiązać). Napisał Baruch słowa Pańſkie w wiązanych gołego papieru xięgach. 1 *Leop. Jer.* 36, 4, na xięgach zwinionych. 3 *Leop*). Klayſtr z mąki rżaney bywa zrobiony od introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918. Bukowe drzewo godzi się na deszczki ku wiązaniu kſiąg. *Cresc.* 468. Wiązanie xiążki, oprawa, *Sr.* 2. wéſba, wéſane; *Cro.* obvez knige; *Rs.* переплетъ. - §. Wiązać drzewo, tramy w budowaniu, *fibula coniungere. Cn. Th.* 1242, Bauhölzer verbinden, verzapfen, zuſammenzapfen. Wiązanie n. p. dachowe, balkowanie, krokwy z sobą połączone, das Dachwerk, der Dachſtuhl, das Gebälke; (*cf.* podwiązka,); *Crn.* shlôta; *Vd.* podſtrehina, podſtrehje, podſtreshnik; *Rs.* лёгель; *Ec.* сключёніе. Sposób wiązania dachów w Niemczech zwyczayny, godny ieſt, żeby był u nas wprowadzony. *Switk. bud.* 250. Dla niedbałości zgniie wiązanie, a dla leniwych rąk kapać będzie do domu. 3 *Leop. Ec.* 10, 18, krokwa, 1. *Leop*). Sposób budowania z gliny domów, od Pruſkiego wiązania lepszy. *Kluk. Kop.* 1, 307, *cf.* Pruſki mur, Fachwerk). Ta materya potrzebuie dodania do siebie gleiu, ktoryby ią lepiey wiązał. *Torz. ſkl.* 80. Narożniki w murowaniu sporemi kamieniami wiązać, żelaznemi utwierdzać ankrami. *Haur. Ek.* 8. Wiązać cegłę, u mularza, w murowaniu sadzić ią tak, aby ſtosuga w ſtosugę wpadała. *Mag. Mscr.* - - *allegor.* Św. Piotr wszyſtkiego budowania chrześciiańſkiego wiązanie na sobie trzyma, *compagem. Herb. Art.* 122. - *Arithm.* Reguła wiązania, *alligationis. Sol. G.* 3, 138, die Kettenrechnung. - *Poet.* wiązać słowa, etc., podług miary składać, rymami pisać, in gebundner Rede ſchreiben, Verſe machen. Między wolną a wiązaną mową ta ieſt rożnica, że w mowie wiązaney muſi się zachowywać przepisana miara, która się w wolney mowie nie zachowuie. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 222., gebundene und ungebundene Rede. *Slo.* wazomluwa, wazoſpew, mluwoſpew, ſpewomluwa, ſpewoněc, ſpeworádek, ſpewohlas, ſpewown'a *carmen*; wazomluwnoſt *poësia*, wazomluwec, wazomluwnik, wazoſpewnik, ſpewomluwnik, = poeta.) Zabawiam się w rym wiązaną mową. *Groch. W.* 431. - *ſimil.* Ty tylko zawsze smutne wiążąc tony, Płaczesz Miſtena. *Hor.* 1, 227. Na przemiany w takt wiązały głosy. *Zab.* 12, 11., podług taktu śpiewały; ſie ſangen nach dem Tacte. - *Aliter.* Trzeba myśl więzać roſtropnym baczeniem. *Rey. Zw.* 65 *b*, poddać myśl roſtropnéy rozwadze). - *Moral.* wiązać, obowięzywać, binden, verpflichten. Jeden drugiego ciężkiemi zapisy wiązać i wikłać zwykł. *Gor. Sen.* 165. Dowody maią być iasne, gruntowne, rozum wiążące. *Nag. Fil.* 3, konwinkuiące, przekonywaiące). Hersztowie miaſta przysięgą między sobą wiązali. *Warg. Cez.* 128. Decyzya krolewſka nie inaczey, iak podpisana przez iednego z miniſtrów do posłuszeńſtwa

wiązać będzie. *Gaz. Nar.* 1, 178. Nie wiążcie się, nie służcie despotom; ale łączcie się, służcie oyczyznie. *Przeſtr.* 125. Nie wiąż się z nikim; swobodnym bądź. *Cn. Ad.* 697. Chléb naymocniey wiąże. *Cn. Ad.* 60., nayrychley dobrodzieyſtwem uymiesz. (Wiązać, łączyć, złączać, verbinden, vereinen. – *phys. et mor.* Wołki pierwéy niżliby się z krowami poczęły *więzać, dwa miesiące przed tym ięczmieniem dobrze wytuczyć. *Syr.* 969, poganiać się, beſpringen. – Ludzie Saladyna tak się łatwo wiążą z sobą, iako i uciekaią. *Uſtrz. Kr.* 2, 277, tak łacno się uszykuią, iak rozsypią). Których iednaki uczynek wiąże, za temi też iednaka wina idzie. *Szczerb. Sax.* 160. Małżeńſtwo w katolickim kościele wiąże się z ſtanem kapłanów. *Pam.* 83, 578, ma związek z kościołem). Wiązać kogo przy kim, = trzymać przy kim, przywięzywać do kogo, an jemanden binden, heften. Same w nim cnoty wiążą cię przy nim. *Hor. sat.* 226. Wiązać się przy kim, = lgnąć do kogo, wieszać się przy kim, ſtale przy nim trwać, an einem kleben, ſich an ihn heften, an ihm hängen. Fortuna nie rada się ſtatecznie wiąże przy iednym. *Uſtrz. Kr.* 2, 248. Przy Neſtorze się wiązał. *Jabł. Tel.* 224. Wyznaię, żem zbłądził, do szlachty się wiążąc. *Siem. Cyc.* 158. – •Wiązać kogo w co, *ob.* wwiązać. – §. *Venator*: Psi iakoś nieochotnie z niedźwiedziem się wiązali. *Gor. Dw.* 195, nie imali ſię go ochoczo, nie nacierali, die Hunde faſſten den Bären nicht sehr, gingen nicht sehr auf ihn los). – §. *Log.* Wiąże się co, *nectitur unum ex alio. Cn. Th.* 1242, wywięzuie się, es ſtehet in Verbindung, im Zuſammenhange, es fließt eins aus dem andern). Co ſię nie wiąże, nie klei; *Rs.* несвязица, нескладица. – §. *Oeconom.* Wiąże się kwiat, owoc, kapuſta, = wyraſta w kłobuk, w głowę, *Ec.* вьется капуста, die Blume, die Frucht, das Kraut, ſetzt an, ſchließt ſich, häuptet ſich. Dąb się wiąże z żołędzi, z orzecha leszczyna, Z czasem w człeka mądrego wyraſta chłopczyna. *Min. Ryt.* 4, 183. Od rozſianych z kwiecia zwiędłego naſieni, Nowy płodek się wiąże, krzewi i zieleni. *Przyb. Ab.* 59. Z kwiatu owoc się wiąże. *Zab.* 11, 234 *Zabł.* Pilnować kwiecia trzeba, aby się na owoc wiązało. *Tr. Tel.* 277. Wiązanie owocu, das Anſetzen, Schließen, Häupteln der Früchte. Naypierwsze róży wiązanie, Jeſt iako ranne świtanie. *Dar. lot.* 20. *WIĄZACZ, WIĘZACZ, -a, *m.*, który wiąże, der Binder; (*Boh.* wazač, = introligator). *Vd.* vesauz, n. p. snopni, snopovezar, vesodelauz, shnurovez; *Cro.* vezách; *Rg.* vèzelaz, *f.* vezelaziza (*Rg.* vèzaz *phrygio*, vèzacizza *acu pictrix*; *Bs.* vezitegl, koji vezi i cini rasplit *phrygiarius*); *Ec.* вязатель. Nędzny *więzaczu, *rozwięż piérwéy sam siebie, toż potym *rozwięż kogo drugiego, będziesz-li mógł. *Rey. Zw.* 192 *b.* WIĄZADŁO, -a, *n.*, co do związywania służy, mianowicie więzy w ciałach organicznych, Band, Bänder, Juncturen; *Vd.* vesilze, *Crn.* vèſiln, vęsènga; *Cro.* vezilo; *Bs.* zglòb; *Ec.* вязало. WIĄZAŃ, -i, *ż.*, WIĄZANKA, WIĄZANECZKA, WIĄZKA, WIĄSKA *dem.*, *Boh. et Slo.* ſwazek, uwazek, auwazek, ſwazček, otep, otépka, otypka; *Sr.* 1. wawk, walcżk; *Sr.* 2. ſzwittk, (*ob.* zwitek); bundel, bundliſchk, kopka, kopżizka; *Crn.* vesilu, zùla, vęsenga, pushelz; *Vd.* sves, svesh, sveshtvu, sveshik, veslei, vesilze, vesiza, veseuka, kitiza (cf. kita); *Cro.* vezilo, pulsèly, rukovet, *Bs.* povismo; *Rg.* zaveza, ùza, *Ec.* вязанъ, вязаница, вязка, связце, связока, перевясло; *Rs.* связка; связочка, клокъ, клочокъ; (*Rs.* вязанки, вязеницы, rękawiczki wełniane). snop, snopek czego, związka, das Bund, das Bündel. Wiązań siana. *Cn. Th.* 1241. Wiązanka słomy; *Vd.* shkopa, shkopnik, slamni povojak, otep, poshel). Wiązanka, wiązaneczka, snopeczek. *Mącz.* Kazał im wiązankę ſtrzał łamać. *Goſt. Gor.* 124, pęk) Wiązanka izopu. *Rey. Poſt. J.* 1, wianek). Porwała ſto wiązanek rozynków, i dwieście brył ſigowych, i wszyſtko na osły włożyła. *Birk. Zyg.* 49. Wiązki chróſtowe, faszyny. *Jak. Art.* 3, 322, *et* 1, 370, *et* 371. Z włokień i ich wiązek (*fasciculi*) ſtaie się całe ciało roślin. *Botan.* 10. Wiązka papierów, fascykuł, *Rs.* свертокъ, свертичекъ. Wiązankami, *fasceatim Cn. Th.* 1242, bundweiſe. WIĄZANINA, -y, *ż.*, iakie takie wiązanie, wiązanego co, etwas Gebundnes, Geknüpftes etc. *Rybiński* o gęślach swoich w dedykacyi mówi: moia ta nie wiem iaka wiązanina..., cf. wiązana mowa; Reimerey). –

NB. dalsze pochodzące obacz pod: Wić.

WIĄŻBIĆ, *ob.* Więźbić.

WJAZD, -u, *m.*, *Boh.* wgezd; *Vd.* noterpelishe; *Rs.* въѣздъ, взъѣздъ, вшествіе, *Ec.* шествіе; wjeżdżanie, i mieysce wjeżdżania; die Einfarth, das Hineinfahren, der Einzug z. B. eines Geſandten; und der Ort der Einfahrt. Mieliśmy tam wjazd wolny, ale wyiazd niewolny. *Petr. Hor.* Pyszne na kapitol wjazdy. *N. Pam.* 14, 246. Wjazd odbywać; *Ec.* шествовать. – *aliter* Z zebranym łotroſtwem czynił wjazdy do poſtronnych króleſtw. *Biel. Sw* 71 *b*, wtargnienia, wtarczki, wpaści, naiazdy, Einfälle, Streifereyen.

WIĄŻĘ, *ob.* Wiązać. *WIĄZIĆ, uwiązić, *ob.* więzić, więznąć. WIĄZIEŃ, *ob.* więzień. WIĄZKA, *ob.* Wiązań, Wiązanka. WIĄZKOWY, -a, -e, do wiązek należący, Bund-, Bündel-. Rośliny wiązkowe *columniferae*, maią pręciki niby w wiązkę zrosłe. *Bot.* 193. Korzeń wiązkowy, *fascicularis*, którego odnogi z iednegoż niby wychodzą pęczka. *Bot.* 30; korzenie wiązkowe, wierzchem w iednę wiązkę zrosłe. *Jundz.* 2, 7. WIĄZNĄĆ, *ob.* Więznąć. WIĄZOWY, WIĘZOWY, -a, -e, od wiązu, Ulmen-; *Bh.* wazowý; *Rs.* вязовый, ильмовый. Wiązowe drzewo, więzina, *Vd.* breſtvu lies, breſten lieſs. – Wiązowy gaik, las, *Vd.* breſtje, breſtvuje; *Rs.* ильмовникъ, вязникъ. Wiązowe łyko, *Rs.* лубъ, лубья, *ob.* łuby.

WIBRACYA, *ob.* Wahanie się, wahanie.

WIĆ, wił, wiie *cz. ndk.*, Winąć *indtl.*, Wiiać *Cont.*; *Bh.* winauti; *Sr.* 2. wiſch; *Crn.* vyti, vyem, viham; *Vd.* vit, viti, nayit, veti, vejem; (*Cro.* vinuti, = kręcić); *Bs.* vitti, motati, uvit, svezati; *Rs. Ec.* вить, вію, cf. *lat. vincire*; *Ger.* winden; cf. binda; *Pers.* bende). Wić nici, zwiiać nici. *Cn. Th.* 1259; Zwirn winden, abwinden. Wić wianki, pleść, Sträußer, Kränze winden, binden. Kupcie kwiateczki, wiycie wianeczki. *Teat.* 51, 15. Wiolanta wiie bukiety z kwiatów. *ib.* 56 *c*, 14. Matki nic innego córek swoich nie uczą, ieno wić wianków, siatki szyć. *Gil. Kat.* 115. Jakby wianki wił, *ob.* Wianek. *Proverbial.* na swoie wiiać motowidło, = na swóy młyn wodę obracać, na swoie koła ciągnąć, sobie galić, *ob.* Prywata. – §. *tr.* wić, snować, pleść, tkać; *fig.*; winden,

weben, flechten. Wiły nasze zabawy rozkosz z przywiązaniem. *Teatr* 48 *b*, 6, t. i. fkładały, tworzyły naszę zabawę). Smok iuż tu, iuż owdzie krocząc, różne wiie kręgi, To wprzód, to w tył się cofa, unikaiąc cięgi. *Tol. Saut.* 35; kręci się, układa się). - Wić się *Rec.*, snować się, kręcić się, sich winden, sich schlingen, schlängeln; *Rs.* виться, вьюсть, *Ec.* витися, вїюсь. Wyka, *lat.* vicia, od wiązania, że się wiiąc rada chwyta i wiąże do tych rzeczy, przy których rośnie. *Syr.* 1238. Chmury wiią się w kłęby południowym wiewem. *Kniaz. P.* 2, 110. Wiie się wąż, snuie się, zwiia się. *Cn. Th.* 1259. Wiiący się, *Rs.* клубящїйся, cf. kłębek, kłąb). Wiiąca się łodyga, *volubilis*, słaba, sznurowato na wszelkie podpory się wiie. *Judz.* 2, 13; wiiąca się łodyga, która się o tyczkę okręca, *Botan.* 40. - *Similit.* Zburzone morze wiie się w potężne góry, chcąc pochłonąć wszyftko. *Przestr.* 143. - *fig.* Jak się móy los fatalnie wiie. *Teatr.* 46 *d*, 36, obraca). Rozmaite się powieści wiią, roznoszą, rozstawiaią, *afferuntur varii rumores. Mącz.*, uwiiaią się, gruchną; es laufen verschiedene Gerüchte). - Wiie mi się, mietle mi się, wikle mi się, kręci mi się na ięzyku; es schwebt mir auf der Zunge, läuft mir im Gedächtniß herum. Prędko biegłem, i zapomniałem; aha! iuż mi się coś wiie na pamięci. *Boh. Kom.* 2, 326. W oczy tylko, mąż pełen ducha, spoyźrzał czyie, Wnet z weyrzenia zgadł, co się komu w myśli wiie. *Min. Ryt.* 3, 12; co ma na myśli, was er in Gedanken hat. - *Similiter.* Amuratowi świeża Skanderbega porażka zawsze się przed oczami wiła. *Baz. Sk.* 218, ftała mu przed oczami, sie schwebte ihm vor Augen. - Wiie się co, wiąże się co, *nectitur unum ex alio. Cn. Th.* 1242; wywięzuie się, es hat Zusammenhang, folgt eins aus dem andern; *Ec.* вьется что̀. Wiie się komu, *Rs.* вяжется, powodzi się, udaie się, es gelingt, geht von Statten. Twey się cnocie wszyftko dobrze wiło. *Jabł. Tel.* 291. Znowu pierwsza nasza szczęśliwość powraca, wszyftko, iak z płatka się wiie. *Teat.* 19 *b*, 16, *ob.* płatek). - *§. *niiak.*, n. p. Kiedy nie będzie na tobie ubioru Świetnie drogiego, *wiiay bracie z dworu. *Stryik. Gon. E*, uwiiay się, umykay, uftępuy!

WIĆ, - i, *ż.*, Witka *dem.*; cf. *Lat.* vitis; *Jtal.* vite, viticio; (cf. *Germ.* Winde, Weide), pręcik smagły gibki, eine schlanke Gerte; *Bh.* giwa, giwj, hauzew, hauzwička; *Sr.* 1. witž, witka; *Crn.* vytka, terta; *Vd.* shiba, (vöja, = gałąź); *Hg.* vitla; *Cro.* gusva, tërta, fkrobotina, bekovina; *Dl.* vez, vezovina, hvoja; *Rg.* véz, xukka; *Ec.* тямива (cf. cięciwa), жидкїя прутья, которыми можно что связывать. Dębowa wić uczy robić, a brzozowa rozum dawa. *Cn. Ad.* 152. Wić cienka, którą co przywięzuią; eine Bindgerte, Flechtgerte. Latoroślami więzowemi, iakoby wiciami, może być wiązanie. *Cresc.* 458. Wici iarzmowe, Jochriemen, Jochbänder. Jarzma do sprzężania wołów bywaią lipowe, iesionowe; wici zaś dębowe, czeremchowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. - *fig.* Czasu rozmyślić nie da, trudno kręcić wici. *Pot. Arg.* 231, nie wykręcisz się sianem, es hilft keine Dreherey). Jeszcze mi będziesz kręcił wici, zaraz ia cię tu gadać nauczę! *Teatr* 31, 29. Póki ftryy nie siedział w Warszawie, mogliśmy kręcić wici, i mydlić mu oczy; ale teraz przyiechawszy podowiaduie się o wszyftkiém. *Teatr* 22, 98. Już to teraz zwyczayna wić, pod pretextem cnoty ludzi oszukiwać. *Lub. Roz.* 115, zwyczayny obrot). - - §. Wici woienne na pospolite ruszenie, refty; Befehl zum allgemeinen Aufgeboth. Lifty królewskie na woynę, że dawniey do wici przywiązane były i na wiciach ie noszono, wiciami dziś ieszcze zowią. *Biel.* 251, *Stryik.* 490. Wici, *restes*, *literae restium*, od wici, żerdzi, lafki, na którey ordynanse prezentowano, rzeczone. *Chmiel.* 1, 82. Troiemi lifty albo wiciami woienna wyprawa bywa oznaymiona. W pierwszych i wtorych nakazuie gotowość, w trzecich oznaymuie czas i mieysce zjazdu. *Modrz. Baz.* 465. Wici były ognie zapalone, któremi uwiadomiali siebie naczelnicy o obrocie nieprzyiacioł, i te sznury *restes* w smole obwinięte, mogły służyć za dawane znaki. Po obwieszczeniach na piśmie to imię zoftało, iak pamiątka dawnego zwyczaiu. *Czack. Pr.* 229. Woyna bez wici. *Rys. Ad.* 72, nagła, bez opowiedzi, bez wieści, bez przygotowania). Każdy na woynę woła, choć wici nie będzie, każdy rozbada, choć bez oftrog. *Glicz. Wych. H.* 7. To prawym szlachetnym rycerzom przyftoi, Nie spuszczać się na wici, ftać gotowo w zbroi. *Stryik. Tur. L.* 2. Jeft ieszcze nadzieia, ieszcze nie wyszły wici trzecie. *Pot. Arg.* 385, klamka ieszcze nie zapadła cf. rok zawity). Nie czekay z tym nigdy trzecich wici. *Rey. Wiz.* 71, oftatniego momentu). Na wić mi przyszło, rozpaczam, *ad restem mihi res rediit. Mącz.* Już mu trzecie wici ftarość okazuie. *Kołak. W. C.* 2, iuż go dokonywa).

Deriu. *Wiia*, *wiiadło*; *widły*, *widelce*, *widlasty*; *wianek*, *wianeczek*, *wieniec*, *wieńczyć*, *uwieńczyć*; *wiec*, *wieca*, *wiecowy*; *powiat*; *więcierz*; *dowić*, *dowinąć*, *dowiiać*; *motowidło*; *nawinąć*, *nawiiać*; *obwić*, *obwinąć*, *obwiiać*; *odwić*, *odwinąć*; *powić*, *powinąć*, *powiiać*, *podwika*, *podwiczka*, *podwiiać*; *przywinąć*, *przywiiać*; *przewinąć*, *przewiiać*, *rozwinąć*, *rozwiiać*; *uwinąć*, *uwiiać*; *wywinąć*, *wywichnąć*, *wywiiać*; *zwinąć*, *zwiiać*, *zawinąć*, *zawiiać*; *sowity*. 2., *winien*, *wina*, *winić*, *winować*, *obwinić*; *niewinność*, *niewiniątko*, *uniewinić*; *powinien*, *powinność*-*powinowata*, *powinowactwo*, *winowayca*, *przewinić*, *zawinić*. 3., - *winda*, *winduga*, *windować*, *wywindować*. 4., *wichlić*, *wiklić*, *wikłać*; *wyka*, *wyczka*, *wyczysko*, *wykowiny*; *wiła*, *wiłować*, *szalawiła*, *dowikłać*, *nawikłać*, *obwikłać*, *odwikłać*, *powikłać*, *uwikłać*, *rozwikłać*, *zawikłać*, *zawiły*, *zawiłość*, *wywikłać*. 5., *wiązać*, *wiązka*, *wiązanka*, *wiąz*, *więzowy*, *więzić*, *więzień*, *więzienie*, *więznąć*, *wiąznąć*, *uwiąznąć*, *zawiąznąć*; *węzeł*, *węzełek*, *węzłowaty*, *węzłowatość*, *węzłować*; *dowiązać*, *nawiązać*, *nawiązywać*; *obwiązać*, *obwiązka*; *obowiązać*, *obowięzywać*, *obowiązek*; *odwiązać*, *odwięzywać*, *powiązać*, *powąź*; *podwiązać* *podwiązka*; *przewiązać*, *przewiązka*, *przewięzisty*; *przywiązać*, *przywiązanie*; *rozwiązać*, *rozwiązłość*, *rozwiozłość*, *rozwiozły*; *uwiązać*, *uwiąź*; *wwiązać*; *wywiązać*, *zawiązać*, *zawiązka*; *związać*, *związek*, *zwięzły*. 6., *wązki*, *wężyć* etc.

WICE -, *ob.* Namieftniczy, Zaftępczy.

WICHER, - chru, *m.*, *Boh.* wicher, wichřice, wětřice, witr, (*obs.* fjtr, ficher) chumel, chrwoř *Typhon*; *Slo.* wichor, wichorec; *Sr.* 1. wichor, do kowa ßo wihyacżé wětr; *Sr.* 2. wichor; *Crn.* vihár, pish (vicharnek, = bożek wiatrów); *Vd.* viha, vihár, viher; *Bs.* vihar, vjehar, velik vjetar,

vjetar, koji se okolo mota, zlo vrjeme *Rg.* vihar; *Sla.* vihàr; *Cro.* viher, halabuka; *Rs.* вихрь, вихорь, завертъ, (*Etym.* Wiać); wiatr wielki burzący, w koło powietrze pędzący, der Wirbelwind; *Ec.* позвиздъ, *alias* вихорь, Bóg powietrza, wiatru, burzy, pluty, *Aeolus*; w Kiiowie miał kościół, i po innych Słowiańskich miastach. Церков. Словар. 2, 320. Похвистъ. *Popow.* 199, *ob.* Pochwist). Sprawco zimy, wichrze od północy. *Zab.* 13, 161. Ztąd na cię biie Eurus świszczący od wzchodu, Ztąd wicher szumnolotny wpada od zachodu. *Zab.* 11, 349. Dzień mgły i wichru. 3 *Leop. Sef.* 1, 15, *zawartki 1 *Leop*). Piec w hucie dobry, że ogień w nim wichrem się toczy. *Torz. sk.* 118, krążąc). WICHLIC, *ob.* Wiklić. WICHNĄC, Winąć; *ob.* Wić, winie. **WICHROKRĘTNY, - a, - e, *fig.*, burzliwy, niespokoyny, unruhig, meuterisch, aufrührerisch. Na czele pospólstwa był człowiek wprawdzie nie znaczny, lecz domyślny, wichrokrętny, *factiosus. Krom.* 612. WICHROS, - ia, *m.*, niespokoynik, warchoł, ein Wirrkopf, Händelmacher. O wichrosiu. Mówią, że guza dostał... *Kchw. fr.* 60. WICHROWAĆ, WICHRZYĆ *Med. ndk.*, na kształt wichru szturmować, burzę sprawować, niespokoynością narabiać; *Vd.* vihrati, vihruvati, vertuvati, svertuvati; stürmen, wie der Wirbelwind; brausen, toben, Unruhe stiften, *pr. et tr.* Wiatr wichrzył przez całą noc; z rana dopiero wichrzyć przestało. *Tr.* Dobry piec w hucie okrągły, że ogień w nim wichrem się toczy, i tylko niektóre partykuły szyt wantlochem wylatuią, a reszta musi cyrklować w piecu, pod czas tego wichrzenia, które sprawuie nayywiększą dzielność ognia. *Torz. sk.* 118. Wichrzyło w Gdańsku pospólstwo, maiąc powodem Marcina Kocha. *Krom.* 612. W czwartym wieku Pelagius heretyk wichrował w Anglii. *Stryik.* 42. - *transitiue.* Wichrować czym, = burzyć co, beunruhigen, bestürmen, in Unruhe versetzen. Poskrom wykrętne rozumy, nie day słowem twym wichrować. *Kanc. Gd.* 61. Gdy który szlachcic wichruie swym stanem, Możemy mu rzec: boday wisiał amen! *Rey Zw.* 219 *b.* WICHROWATY, WICHRZOWATY, WICHROWNY, WICHRZATY, WICHRZASTY, WICHRZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen wichru, burzy, szturmu; *Sr.* 1. wichorogitė; *Vd.* vihern, vihrast, vihroun; *Cro.* vihràszt; *Rg.* vihrast; *Ec.* вихорный; voll Sturm, ungestüm, stürmisch. Po morzu wichrzatym. *Klon. Fl. B* 4 *b.* Przed oczyma iego w sztabę bałwan wichrzasty uderzył. *AKsh. W.* 5. Jął dymać Eurus wichrzasty co z mocy. *Zebr. Ow.* 283. Ostre i wichrzyste skały. *Kolak. W. B* 4, wichrom wystawione). - §., Wichrowata belka, gdzie słóy nie idzie prosto. *X. Kam.* Wichrowata tarcica, spaczona, krumm gelaufen. *ib.* - §., *tr. fig.* burzliwy, niespokoyny, stürmisch, ungestüm, unruhig, aufrührerisch. Duch wichrowaty, iak szkapa wyuzdany, prostey drogi nie upatruie. *Psalm.* 19. Wichrowate nauki. *Rey Zw.* 7 *b.* To w swych głowach wichrowatych uknuli. *Falib. L.* 3. Nierozsądny koncept twoiéy wichrowatéy głowy. *Pim. Kam.* 529. Wykrętacz z wichrowatą główką. *Rey Zw.* 35 *b.* Wichrowaty mózg wichrowato radzi, a wszystkich wadzi. *Stryik. Gon. f.* 3. Na podaniach apostolskich polegać, przysady i *przymioty wichrowatych mozgów odrzuciwszy. *Teof. Zw. A* 2. Niespokoyność człowieka wichrowatego, *Gor. Sen.* 567, *Zbil. Zyw. B.*, cf. warchoł, wartogłow, *Vd.* bikazhna lava.) Nie mogąc łeb wichrowaty w pokoiu wytrwać, nową woynę poruszył. *Krom.* 265, *ob.* Wichrzyłeb). Paweł by wichrowno przeciw Bolesławowi wzburzył, *factiosos animos. Krom.* 280. Wnet na cię tak wichrownym ięzykiem powstano, Że też o mały włosek żaglów nie zdrapano. *Błaż. tl. C* 4. WICHROWATOŚĆ, - ści, *ż.*, warchołowatość, Sausekopfigkeit; *Rs.* мятежливость. WICHROWY, - a, - e, do wichru należący, od wichru, wiatrowy; *Rg.* viharni; Wirbel=, Wind=. Prędkie duchy wichrowe, Na Pańskie słowa gotowe. *Ryb. Ps.* 292. WICHRZYCIEL, - a, *m.*, WICHRZYŁEB, - łba, *m.*, burzący, wichrzący, niespokoyna głowa, ein Unruhestifter; *Vd.* vihravez, vertazh, vertesh, svertievar, smotuvauz, smieshuvanz; *Ec.* мятежникъ, любомятежникъ, мятежливый; *Rs.* головорѣзъ. Wichrzyłbowie są przewrotni wykrętacze, którzy zawżdy w szczeréy prawdzie zmyślonego fałszu szukać zwykli. *Smotr. Lam.* 110.

WICINA, - y, *ż.*, (*Rs.* витьвина, = wić, wicie). Szkuty w Litwie wicinami zowią. *Gwag.* 300, ein Flußschiff, Flußboot in Litthauen, (*ob.* Witwina). W naczyniu wodnym, w okrętach i galerach i wicinach, ciągnął Oskołod na Konstantynopol. *Stryik.* 114. Dla maley wody łodzie albo wiciny zawięzły. *Stryik.* 260. Z Litwy do Królewca, aza mało towarów na wicinach wodą przychodzi? *Gost. Gor.* 13 WICIOKRZEW, - u, *m.*, *lonicera* rodzay rośliny, do którego należy przewiercień, powóy wonny, wisienka, korzeń womitowy. *Kluk. Dyk.* 2, 97; Lonicera, Geisblatt, Speckilie. Wiciokrzew wisienkę, *lonicera xylopeum*, w niektórych powiatach suchem drzewkiem zowią. *Jundz.* 165; *Rs.* жимолость, могусту́нъ. WICIOKZEWOWY, - a, - e, od wiciokrzewu, suchodrzewkowy, *Rs.* жимолостный. Wiciokrzewowy pręcik, *Rs.* жимоло́стина. WICIOWY, - a, - e, od wici, Gerten=, Ruthen=; *Sr.* 1. witzowé, wißelné. Łodyga wiciowa, na ziemi leży, lecz tylko w pewnych odległościach korzenie puszcza. *Jundz.* 2, 13.

*WID, - u, *m.*, w przypowieści: Ni słychu, ni widu. *Cn. Ad.* 648; ani słychać, ani widać, weder zu sehen, noch zu hören; (cf. troie niewidy, *ob.* niewid, niewida). 2., - WID, zakończenie wielu imion dawnych, n. p. Semowid, i. e. Samowidz. *Jabl. Her.* WIDAĆ, WIDYWAĆ, *ob.* Widzieć.

*WIDELCA, - y, *ż.*; WIDELEC, - lca, *m.*, *plur.* WIDELCE, WIDEŁKI, (*dem. Nom.* Widły); *Boh.* widličky, potopowačka; *Slo.* widličky; *Hg.* villátska; *Sr.* 1. widlicze, widlíčžki; *Crn.* vilêze, vilze; *Vd.* vilize, velize, vilze, misna vilza; *Cro.* vilicze, vilichicze; *Bs.* villiçe, *Sla.* vilice, villice; *Dl.* ozti: *Rg.* osti, (cf. ość), villize, pantaruo; *Rs.* вилки, вилочки; *Ec.* вилицы, znaiome narzędzie kuchenne, stołowe, die Gabel (cf. grabki). Złotemi widełkami do ust pokarm kładli. *Sk. Dz.* 892. Widelcami, którémi sobie dopiero zęby wykałali, tychże do rozbierania używali. *Mon.* 65, 416. Brać na widelce, *Vd.* vilizati, navilizati, gorsvilizati, s' vilizami, s' vilami nabasati, aufgabeln. - §. Obalić linę, mówi sternik, kiedy w holowaniu linka się na chróście lub drzewie zawiesi, aby ią flis kozicą, t. i. widełkami zrzucił. *Mag. Mscr.*, cf. socha. - §. *Anat.* Widełki, *fauces*, otchłań, część gęby, zaczynaiąca się przy ięzyczku, szerząca się do pacierzów szyi. *Krup.* 2, 337,

Perz. Cyr. 2, 198; der Schlund. WIDELCOWY, WIDELNY, - a, - e, od widelców, od wideł, Gabel:, *Vd.* vilizhni. - - (WIDENDA, - y, *ż.*, WIDIMUS, - u, *m.*, widymacya, z *łac.* podpis urzędowy, iako urząd skrypt pewny widział i uznał; gerichtliche Unterschrift, gerichtliche Sicht; *Rs.* скрѣпа, (cf. krzepić). Aresztuię cię, czekay, zaraz ia tu będę Z pachołkami, tylko wprzód zapiszę widendę. *Tręb. S. M.* 115. Z ksiąg, gdy kto wypisów albo widimusów iakich potrzebować będzie, pisarz wiernie wyda. *Stat. Lit.* 115. Widendę kłaść, = widymować; *Rs.* скрѣпитъ, скрѣплять. - -) WIDŁAK, - a, *m.*, ziele, WIDŁACZEK, - czka, *m.*, Rusniaków naśladuiąc, nasi Wroniec abo Woroniec zowią; widłak zaś od wideł, że na wierzchach swych iest rozdwoione, *spica Sarmatica, muscus bifurcatus. Syr.* 843, gehörnt Moos. *Urzęd.* 292; *Rs.* плаунъ, cf. babi mur. - §. *fortif.* Widlak, widlasty zaszańc, klisz, ein Außenwerk, die Scheere. *Tr.* (*Bh.* widlak wrzód między palcami). WIDŁASTY, WIDŁOWATY, - a, - e, - o, *adv.*; na kształt wideł, rozsochaty; *Bh.* widlicatý; *Rg.* villasti, gabelförmig, gablig, zackig. Laska ta iego była na wierzchu widłowata. *Sk. Dz.* 1148. - *Botan.* Łodyga widlasta, *dichotomus*, dzieli się na inne dwie gałązki. *Botan.* 43. Niektóre ptaki maią ogony widłowate, u których środnie pióra są krótsze, a brzegowe dłuższe. *Kluk Zw.* 2, 11. WIDŁATOŚĆ, - ści, *ż.*, kształt widłaty; die Gabelförmigkeit. Widłatość palców u ręki. *Tr.* WIDLICA, - y, *ż.*, śpilka do przedziału włosów; *cynasonas. Mącz.*, eine Haarnadel; (*Bh.* widlice ożog). WIDŁONOSZ, - a, *m.*, *Rg.* villonosaz *furcifer*, *Bh.* Widlonoš Neptun, *ob.* Tróyzębnik, der Gabelträger; (*Bh.* Widonowa manželka, Mořena, bohyně mořská *Amphytrite*). WIDŁY, *WIDŁA, - ów *plur.*; *Bh.* widly, podawky (cf. podać), wertešti (cf. wytrząść); *Slo.* widly; *Hg.* villa, wyla, vella; *Sr.* 1. widly, widwě; *Sr.* 2. widli, wili; *Crn.* vile, ville, podajavnek; *Vd.* ville, vili; *Cro.* vile, vilicze, roglye, (*Cro.* vitel, = motowidło); *Dl.* ville; *Bs.* ville za viati sgitto; *Rg.* ville; *Sla.* ville; *Rs.* вилы; Niederfächstwyll; znaiome narzędzie robotnicze, oracze i t. d., die Gabel, z. B. Heugabel, Mistgabel. Widły do siana. *Kluk Rosl.* 2, 167. Widły o dwóch końcach do zboża i siana; o trzech do gnoiu. *ib.* 3, 121. Widły, któremi gnóy nakładaią. *Szczerb. Sax.* 259. Widły łowcze, *ob.* Sochy, Soszki łowcze. W hucie widły, instrument żelazny, na drzewcu osadzony, na którym mayśtrowie z pieca wyymuią zepsute, a natomiast dobre i całe wstawiaią tygle, tudzież garki ze śklem wynoszą. *Torz. śk.* 37. Na widły brać, *Vd.* vilizati, navilizati, gorsvilizati, s' vilami nabasati, aufgabeln. Bononczyk w izbie, a kundel do psiarni, Spilka w pultynku, a widły w masztarni. *Mon.* 71, 545, każda rzecz na swoiém mieyscu). Neptuna tróyzębne widła. *Chmiel.* 1, 33, *ob.* tróyząb. - *Prov.* Widłami mu w głowie ułożono, iglami; brakuie mu klepki, er ist nicht recht bey Troste; es ist mit ihm nicht richtig. - §. Widły u wozu, dwa dyszle, między któremi ciągnie koń poiedynkowo. *Jak. Art.* 3, 321, hołoble, die Gabeldeichsel. - §. *transl.* Widły, mieysce na kształt wideł zakroione, zykzak, ein gabelförmiger Ort, dessen Lage gabelförmig ist, ein Zickzack. Kowno leży w widłach rzék Wilii i Niemna. *Papr. W.* 1, 410. Pomknie się ku Sanowi, gdzie z Wisłą się łączy, J w tych widłach okopie. *Tward. W. D.* 178. - *fig.* Nikt nie zbłądzi, który po twym torze Z uwagą chodzi, wielki Monitorze, Nie zboczy, wpadłszy na rozdrożne widła, Trzymaiący się twoiego prawidła. *Mon.* 74, 38, cf. manowce, błędokręty, werteby. - §. *Herald.* Widły, *herb. Kurop.* 3, 55, ein gewisses Wappen.

WIDMA *ob.* Wiedma - **WIDMO, - a, *n.*, widowisko, zjawienie, zjawisko, widzenie, eine Erscheinung. Wszyscy, gdyby na widmo tyraństwa, spoyźrzeli na wolność. *Przestr.* 43. WIDNY, - a, - e, WIDNO *adv.*, *Vd.* vidliu, vidoviten, (*Rg.* vedri *serenus*, cf. wietrzyć); *Rs.* видный; *Ec.* доброзрительный; iasny, gdzie widzieć można, hell, licht, wo gut zu sehen ist. (*oppos.* ciemny). Wszedłszy w niewidne mieysce z bardzo widnego, nic iakmierz nie widzi z początku; ale powoli poczyna tam lepiey widzieć. *Krup.* 2, 290. Jużci to dzień widny. *Teat.* 48, 10., już biały dzień). W nocy nie iest tak widno, jak w dzień. *Teat.* 10 *b*, 70. W mieszkaniu błogosławionych dzień widno zawsze świeci iednakowy. *Kul. Her.* 263. Żydowska arka, w świątnicy skryta, dziwowidem niewidnym samemu Jzraelowi była. *Bzow. Roż.* 47. Człowiek nie znaydzie się tak bezwstydny, Ażeby z iawnym grzechem miał iść na plac widny. *Hor. Sat.* 25. Bay sobie, bo ci widno. *Tręb. S. M.* 14., tobie błogo, al mnie biada). - § Widny, którego widzą, widoczny, sich sehen lassend, zu sehen, sichtbar. Z dala widny śpiczasty wierzch tykał obłoki. *Przyb. Milt.* 120. K-niebu niewidnemu ręce składa, *quod non videt. Zebr. Ow.* 284. Plac publiczny, na którym widno dom Bewerleia. *Teat.* 45 *b*, 27., na którym widać). §. Niewidny, niewidomy, nie widzący, ślepy, nicht sehend, blind. Przybyli na ten zjazd, iako do świąťla ćmy niewidne, aby ie zgasili. *Bzow. roz.* 73. WIDNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest widnym, iasność, die Sichtbarkeit, Helle, *Vd.* vidlivost, vidovitnost, *Rs.* видностъ. WIDNOKRĄG, - ęgu, *m.*, horyzont, Widokres, der Horizont, Gesichtskreis. Widnokrąg prawdziwy, i widnokrąg pozorny, *rationalis et apparens. Hub. Wst.* 60. Gdy słońce iuż nad widnokręgiem. . . *ib.* 45. WIDOCZNY, - a, - e, WIDOCZNIE *adv.*; *Bh.* lićný, *cf.* lice) patrný; *Vd.* videozhe, nagledliu, vgledliu; *Rs.* видимый, na którym widzieć, iasny, widny, hell, licht. W budynkach ma być sień widoczna, izby wesołe, pokoie wczesne. *Haur. Ek.* 7. Widoczny, do widzenia, na widoku leżący, w oczy wpadaiący, oczywisty; sichtbarlich, augenscheinlich. Świat widoczny, cokolwiek okiem naszém zobaczyć możemy. *Śniad. Jeo.* 2. *WIDOCZYĆ *cz. ndk.*; widok czynić, rozjasniać, erhellen, hell machen, licht machen. Tam niebo iasne słońce bez końca widoczy. *Pot. Jow.* 66. Widoczyć się *Rec*, iasno się pokazywać, leuchten, hervorschimmern, sich sehen lassen. Cała noc mu zeszła niespana, iuż się dzień widoczy. *Pot. Syl.* 416. J przez błonie się zwykł ogień widoczyć. *Pot. Arg.* 521., widokowi pokazywać). WIDOK, - u, *m.*, WIDOCZ, - y, *ż.*, (*Crn.* vidés, = pozor, *Vd.* na videsh, na vides, na videshnu, na lize, na ozhi, = na oko, na pozór. *Rs.* видокъ, = świadek oczny, widz); = gdzie dobrze widzieć, światło, widziadło; wo gut zu sehen ist, Helle, Licht, ein heller lichter Ort. *phys. et tr.* Co ten list zawierał, ieszcze nie wyszło na wi-

dok. *Gaz. Nar* 1, 280. *cf.* na iaw'). Kto ią widział, życzył ią mieć zawsze na widoczy. *Przyb. Milt.* 237. Na bozkie stworcze słowo, pagórek zadrgnął, iuźci kroczy, I iak słoń zruchawiony stawa na widoczy. *Przyb. Ab.* 13. – *oppos.* niewidok, ciemność, *Rs.* невѣвка, die Finsterniß. Ścieszka ią w las co daley głębszy prowadziła, Więc w tym to niewidoku uboga błądziła. *Tward. Pas.* 56. Z pochmurnych i smętnych dni niewidoku Ledwie stanąć na mieyscu w ćwierci mogła roku. *Tward. Wl.* 119. - §. *similiter.* Krakus na widoku Krakowa za Wisłą na górze Lasotynie pogrzebiony iest. *Krom.* 36., naprzeciwko, gegen über, *e conspectu*). - §. Widok zkąd na co, : prospekt, wyyrzenie, *Bh.* wyhled, wyhlidka; *Vd.* gleda, gledba, ogled, isgled, vungled; *Bs.* izgléd, pogléd; *Rg.* pogléd, zâmjera, pridgléd, pr doccie; die Ansicht, die Aussicht der Prospect. Wesoły ztąd na pole widok. *Tr.* Z tego wyszczegolnienia taki wypada ogólny całego dzieła widok. . . *Scheidt.* - *similiter.* : widok, albo widoki, które kto ma dla siebie, na przyszłość, Aussicht, Aussichten, Erwartungen, cf. aspekty, nadzieie. - §. Widok, gdzie ludzie widzą, albo mogą uyrzeć, gdzie ludzi wiele. *Cn. Th.* 1243., die Schau, die Zuschauer, das Publicum. Nie wychodzić na widok. *L.*, *cf.* na iaw'). Przy wysokiey władzy, na widoku wiek swóy przepędzaią. *Pilch. Sall.* 90., w oczach publiczności). - §. Widok, igrzysko, widowisko, dziwowisko publiczne, das Schauspiel; *Sr.* 1. hrawencza, pżihladwanczа, pżihladwancżko. Nero zakazał widoków szermierskich i bestyalskich (Hetzen), na których się po kilka tysięcy ludzi drugdy zabiiało, na uciechę ludowi patrzącemu. *Sk. Dz.* 45. Męczenników na śmierć do teatrum abo na widoki prowadzono. *Sk. Dz.* 107. Chociaż widok (spektakl, teatr) tak dzielnie ciekawość w nas budzi, Długo prostota pierwszych nie znała go ludzi. *Dmoch. Szt. R.* 44. - §. Widok, to co widzimy, *obiectum visus*, widzenie, das was man sieht, die Erscheinung, das Gesicht. Przez sen wewnętrzny, przez nocne widoki, Gdy się zmysł na wczas ułoży głęboki, Objawiał mu Bóg. . . *Chrośc. Job.* 124. Widoki niebieskie, powietrzne, *phaenomena*; widok na niebie dziwny, straszny, *portentum*; Widok fałszywy, *ob.* mara, obłuda. *Cn. Th.* 1243. - *simil.* Na sam widok podpisu tego, serce mi biło. *Teat.* 5, 5., na samo spoyźrzenie, zoczenie, spostrzeżenie, bey dem Anblicke dieser Unterschrift). Na widok tego, *Rs.* навзрячь. WIDOKOWY, - a, - e, do widoków n. p. publicznych należący, *Ec.* позорищный, (*cf.* pozorny), игралищный, (*ob.* *igra, gra). Schauspiel : . Szermierze na publicznych widokowych placach wysiekali się w oczach ludu Rzymskiego. *Nag. Cyc.* 72. Dla dowcipu powstały place widokowe, a szkoły dla rozumu. *Zab.* 14, 66. Widokowy koszt, abo na widoki pieniądze, abo zapłata kunsztarzom, skoczkom. *Cn. Th.* 1244. Radził Ateńczykom widokowe pieniądze na woysko obrócić. *Nag. Fil.* 102. - §. *Subst.* Widokowy, : igrzysk sprawca, der Schauspielaufseher. *Cn. Th.* 1244. WIDOKRES, - u, m., horyzont. *Rog. Dos.* 1, 323, widnokrąg, *Hub.*, der Gesichtskreis. WIDOMOŚĆ, - ści, ż., *Vd.* vidlivost, vidovitnost; *Rs.* видимость; widzialność, widok, oczy, das Gesicht, der Anblick, Blick, die Augen. Ogniſty wóz z nieba spadlszy Heliasza pochwycił, i zaniosł z widomości ludzkiey, i dziś ieszcze nie wiemy, gdzie się podział. *Rey. Zw.* 125., z oczu ludzkich). Duch wszechmocnego Boga wielką widomość uczynił ukazania swego. *Leop.* 2 *Mach.* 3, 24, widoczny dowod, sichtbare Beweise, Sichtbarlichkeit. - Niewidomość, brak widzenia, ślepota, das Nichtsehen, die Blindheit, *Bh.* newidomost, slepota. WIDOMY, - a, - e, WIDOMIE *adv.*, *Boh.* widomy; - a., *actiue*, widzący, *Rs.* зрячій, зрячь; sehend, *oppos.* niewidomy : ślepy, ciemny, blind; *Bh.* newidomý, slepý. Dziesiątego roku Mieszko przeyźrzał; wnet matka dobrze widomego synaczka do oyca prowadzi. *Krom.* 53. Urodziwszy się niwidomym, w dzień mianowin przeyźrzał. *Papr. Ryc.* Urodził się nakoniec Ziemomysłowi syn, ale niewidomy. *Krom.* 53. Niewidomy siedział nade drogą żebrząc. *Sekl. Luk.* 18. Slepy nóg kulawemu pożycza, a chromy oczy za nogi temu, co iest niewidomy. *Min. Aus.* 27. Day ślepy widomemu. *Mat. z Pod. A.* 1., opacznie temu, iak się żebrze, *fig.* głupi opłać się mędrszemu). Rozumie że wszystko wie, a on niewiadomy, Jże doyrzy wszystkiego, a on niewidomy. *Jabł. Tel.* 55. - b., *pass.* widomy, którego widzieć można, widzialny, *Sr.* 1. widżecżne; *Vd.* vidliu, vidoviten; sichtbar, zu sehen, *oppos.* niewidomy, unsichtbar. Widome rzeczy człowiek okiem baczyć może, abo innym zmysłem zwierzchnym; niewidome tylko rozumem poymuiemy. *Karnk. Kat.* 19. Z rzeczy widomych możemy wiele niewidomych poiąć. *ib.* 1. Widome rzeczy doczesne są, ale niewidome wieczne. *Bud.* 2. *Cor.* 4, 19. Wy trzodą moią będziecie widomie Rządzić; ia zasię będę niewidomie. *Odym. Sw.* 2, *Nn.* 4., *Sk. Dz.* 65. Nasze siły zmnieyszone widomie. *Pot. Arg.* 319, widocznie, oczywiście). WIDOSEN, - sna, *m*, który sny widuie, ein Traumseher, Träumer. *Mon.* 75, 592. Mówili bracia, widząc z daleka Józefa: oto idzie widosen. *W. Genes.* 37, 19., mistrz snów. *Bibl. Gd*). Nie usłuchasz słów fałszywego proroka albo widosna. *W. Deut.* 13, 3., snów wymyślacza. *ib.* 5. Nie słuchaycie wieszczków i widosnów i wróżków. *W. Jer.* 27, 9., *Zebr. Zw* 159., *Mon.* 69, 415. WIDOWISKO, - a, *n.*, widziadło, widzenie, dziwowisko, spektakl, zjawienie oczom, eine Erscheinung, ein Gesicht, ein Schauspiel, das Schauspiel, der Schauplatz, *Bh.* diwadlo; *Crn.* ględalishe, ględishe, (*cf.* glądać), resgledarna, resgledàlishe, pręsha, perkasn; *Vd.* gledalishni goder, gledalishe, resgledarna, resgledalishe, gledalishnu mestu, perkasalishe, skasalishe, iskasa, vidilu, shpektakel; *Cro.* izkaza, gledalische, vidillo, vidyallo; *Hg.* tsudábás (*cf.* cud); *Rs. Ec.* позорь, (*cf.* pozor), позорище, зрѣлище, глумилище, игралище. Na podobieństwo widowisk oczom podległych, kreślą sobie dawni filozofowie tych przed stworzeniem rzeczy wizerunek. *Zebr.* 12, 53. Częstokroć brano widowisko iedno za samę rzeczywistość. *Rog. Dos.* 3, 58. WIDOWE iezioro, *palus Maeotis.* *Sk. Dz.* 185. *et* 292, *et* 422., *Sk. Zyw.* 2, 225, das Assowische Meer. WIDYMUSZ *ob.* Widimusz. WIDYWAC *ob.* Widzieć. WIDZ, - a, *m*, patrzacz, der Zuschauer, Zuseher, *Bh.* diwak, (cf. dziwić, *cf.* dziwak); *Vd.* gledauz, pogleduvauz, videnik, okupasez, *f.* gledauka, videuka; *Crn.* ględovz, *f.* gledovka; *Bs.* gledulaç; *Cro.* gleditel, gledavecz, *f.* gleditelicza; *Dl.* gledalacz; (*Rs.* видокъ świa-

świadek oczny, самовидецъ, очевидецъ), смотритель, зритель, взиратель, *f.* смотрительница, зрительница; *Ec.* видецъ, позоратай, зритель, которой смотритъ что. (*Ec.* самовидецъ *'αυτοπτης* самовидно *'αυτοψει ipso aspectu*, самовидность *'αυτοψία oculata fides*). W szrankach na okrytych mnogim widzem błoniach. *Przyb. Milt.* 31. Liczni do koła widze zgromadzeni Chciwemi na nią wyſtrzelą oczyma. *Kniaz. P.* 2, 149. Przed dwoma abo trzema widzami pokazał się. *Birk. Dom.* 87, świadkami). Na osobności, bez widza. *Bals. Nied.* 1, 143. Komuby na woynie żywności nie doſtawało, takowy z widzem hetmańſkim ma iechać, i wziąć z potrzebę żywności. *Stat. Lit.* 54. Komuby dla niedoſtatku żywności widza potrzeba, tedy hetman winien będzie widzów przydawać na skupowanie żywności; a widzom iego za tę pracę nic nie ma być dawano. Ktoby na szkodę swoię brał widza, takowemu widzowi ma być dawano na milę po groszu. *Stat. Lit.* 54., oglądacz, Beſchauer, Beſichtiger). WIDZIADŁO, - a, *n.*, widowiſko, widok, widzenie, zjawienie, *Vd.* vidilu, *Cro.* vidillo, vidyallo; *Rg.* prikáz; die Erſcheinung, der Anblick, das Geſicht. Poydźcie co żywo, patrzcie na widziadło smutne. *Groch. W.* 523. Nie było żadnego, któryby na takie widziadło miał suchemi patrzeć oczyma. *Birk. Gł. K.* 26. Komedye i inne widziadła. *Petr. Ek.* 31. Lekarze poyźrzenie na wody kładą między widziadła oczom zdrowe. *Stroy. A.* 4. Przyszłe przez sen oglądał widziadła. *Wad. Dan.* 56. Straszył ich sen ſtrasznemi widziadły. *Birk. Dom.* 164. Kto na poły śpi, różne się onemu snują widziadła, a niekiedy we śnie samym śni się mu, że śpi. *Pilch. Sen. liſt* 410. (*Bh.* widka, *ideal*). Znikomym widziadłem oczy nasze łudzisz. *Przyb. Luz.* 159. Uyźrzawszy go po morzu chodzącego, widziadło być mniemali. *Sekl. Mark.* 6., cf. obłuda, mara). O szczerych widziadłach i cudach powiadał, *monſtra. Mącz.* Poprawianiem uſtawnym uczynił z pięknéy malarſkiey sztuki niezgrabne widziadło. *Fr. prz.* 610. WIDZIALNOSC, - ści, *ż.*, możność być widzianym, die Sichtbarkeit, *Bh.* widitedlnoſt. WIDZIALNY, - a, - e, WIDZIALNIE *adv.*; widomy, *Boh.* widědlny, widitedlny, *Slo.* viditedelni; *Sr.* 1. widźecźné; *Vd.* vidliv, vidoviten; *Crn.* ględavne; *Rg.* vidiv; *Bs.* vidiv, scto se mosge vjediti; *Sla.* vidljiv; *Rs.* видимый, зримый, (*Ec. oppos.* безвидный, беззрительный,); mogący być widzianym, ſichtbar. W bogu wszyſtkie rzeczy są ſtworzone, widzialne i niewidzialne. *W. Coloſſ.* 1, 16. Kiedy ona chce, to w okamgnieniu niewidzialną się zrobi, tak że iey ludzkie oko doſtrzec nie może. *Teat.* 53, 40., *Rs.* невидимка osoba co się może zrobić niewidzialną). Głowy widzialnéy w kościele bożym nie uznawaią. *Dambr.* 183. - §. Nerw widzialny w oku. *Kluk. Zw.* 1, 117, *Ec.* зрительный, t. i. widzeniu służący, der Sehnerve. *Spicz.* 100. *WIDZIALNIA, - i, *ż.*, na teatrach, prospekt, widok, który dekoracye wyrażaią, die Bühne, der Proſpect auf dem Theater. Scena pierwsza; widzialnia okazuie ogród Lorda. *Teat.* 50 c, 55. WIDZOWY, - a, - e, do widza należący, *Rs.* смотрительскій, Zuſchauer-, Schau-, Beſchau-; WIDZOWE, *n.*, *Subſt.*; zapłata widzowi, Beſchaugeld. Widzowego albo oględnego nie ma być więcey brano, iak podług tego opisu. *Stat. L.* 133. WIDZIEĆ, - iał, widzę *cz. Nied.*, Widać, *widał, *widam *Cont.*; Widywać, widuię *Frequ.*; *Boh.* widěti, widati, widawati, hleděti, hledjm (*ob.* glądać); *Slo.* widjm; *Sr.* 1. widźu, widźim, *frequ.* ladam (*ob.* glądać); *Sr.* 2. widźeſch; *Crn.* viditi, videti, videl, vidèm; *Vd.* videt, viditi, gledati; *Cro.* videti, vidim; *Dl.* viditi; *Bs.* viditi, vidjeti, nazritti, (*ob.* nayrzyć); *Sla.* viditi, gledati; *Rg.* vidjeti; *Rs.* видать, *Ec.* вижду; *cf. lat.* videre, video) *cf. Ital.* vedere; *Gr.* ειδειν (cf. *noſtrum* Wiedzieć, *Ger.* wiſſen, *Isl.* vita, cf. *Hbr.* ידע *jada* sciuit). *obsol.* Zryti, źrzeć, (zkąd: spoyźrzeć); ſehen. - *absolute* widzieć, wzrok mieć, oczy mieć, ſehen, die Kraft haben zu ſehen. Ktoż bez ięzyka mówić może, abo bez oczu widzieć? *Smotr. Ap.* 12. Przez oko człek, a nie przez ucho widzi, przez ucho a nie rękę słyszy. *Wiśn.* 348. Kto umarł, ten żył kiedyś; kto ſtracił oczy, ten widział przedtym. *Gor. Sen.* 398. Oko nie tylko sobie widzi, ale też innym członkom ku potrzebie ich. *Rey. Pſ. Bbb* 1. Widziałem temi oczami, na te oczy. *Dudz.* 13. Wolę widzieć, niż słyszeć. *Cn. Ad.* 828, pewnieysze oko, niż ucho; lepiéy mierzyć, niż wierzyć). Patrzyć, nie ieſt to, co widzieć, bo może kto patrzyć, a nie widzieć, że złe oczy ma, abo daleko tego ieſt, na co patrzy, abo że to drobne. *Cn. Th.* 1244. *Inde rarus usus Imperatiui* widz; *cuius locum rectius obtinet* patrz; *Quia* patrzyć *exprimit actionem a nobis dependentem*, widzieć *vero effectum*, *qui non semper noſtrae eſt poteſtatis*. Słuchaycie słuchaiąc, a nie zrozumiewaycie, widzcie widzenie, a nie poznawaycie. *Leop. Jes.* 6, 9, baczcie widzenie. 3 *Leop*). *Krupiński* Doktor częſto pisze: widz, *n. p.* 5, 594 *et* 765 etc. Widzieli Chryſtusa apoſtołowie, gdy nań oczyma swemi patrzali. *Dambr.* 412. Ten ieſt Bóg nasz, który był widziany na ziemi, i z ludźmi obcował. *Gil. Kat.* 56. Dusze zeszłe z świata tego, widzą boga twarzą w twarz, iak widzą go aniołowie. *Smotr. Ex.* 36, Proroków zwano widzącemi, że boga widzieli, którego drudzy nie widzieli. 1 *Leop. Hier.* 5., *Boh. prz. d. d.* 32; *Rs.* богопровидецъ prorok). Niemasz żadnego ſtworzenia, któregoby bóg nie widział, wszyſtko ieſt iawno oczom iego. *Gil. Kat.* 51. Widzenie, *Bh.* hled, hlednutje, widka; *Vd.* videsh, pogled, (*Vd.* videsh, = blaſk, pozór, *Crn.* vidés *apparentia*; *Sr.* 2. widźenè; *Sr.* 1. widźeni; *Cro.* vid, vigyènye; *Sla.* vidjenje; *Rg.* vidjeni, vidjenie, vid, zàmjera (cf. zamierzyć); *Rs.* видъ, видѣніе; (*Rs.* видъ pozór), *actus videndi*, das Sehen, oglądanie, patrzanie, Zuſehen, Beſehen. Godny widzenia, ſehenswürdig, *Ec.* достозорный. Nie był proszony na wesele, iedno na widzenie przyiechał. *Gwag.* 77. Komornik złoży ſtronom pewny dzień ku odprawowaniu widzenia. *Vol.* 2, 937. Widzenie, moc czyli zmysł widzenia, wzrok, der Sinn des Geſichts, das Sehen, das Geſicht; *Vd.* videsh, gled; *Crn.* vid; *Bs.* vid, gléd: *Cro.* vid; *Rs.* зрѣніе. Zaleuk sobie iedno, synowi drugie oko wyłupił, obiema widzenie zoſtawił, a prawu dosyć uczynił. *Warg. Wal.* 210. - Widzieć co, *phys. et mor.*, baczyć, oczami czyli umysłem poſtrzegać, poznawać, etwas ſehen, wahrnehmen, erkennen, einſehen. Widali ią na każdy dzień wchodzącą i przechodzącą się. *W. Dan.* 13, 8. Widywałem ią częſto. *Zab.* 14, 299. Kto po świecie ieździ, wi-

dywa dziwne rzeczy. *PKch. Orl.* 1, 167. Bardzo różne małpy widamy. *Gor. Dw.* 159.' Jak cię widzą, tak cię piszą. *Zab.* 5, 216; *ob.* Pisać), *Pim. Kam.* 369, *Slo.* pełné peři pełného ptáka robi. Faryzeuszowie rozumieli o sobie, że wszyſtkie rozumy na świecie poiedli, i mieli być za nayuczeńszych widziani. *Dambr.* 453, za nayuczeńszych miani, uchodzić za nich). Kto wiele widział, wiele też wie. *Osſ. ſtr.* 2. Mam oczy, widzę wdzięki iey. *Teat.* 9 *b*, 43. Mam pewną wiadomość, bom tego doznał i widał te rzeczy. *Wys. Al.* 251. Mogą potym nie widzieć, co widzą dziś oczy. *Tward. Wł.* 112. Tam woynę obaczymy nową, niesłychaną, iakiey przodkowie nasi nie widywali. *Birk Chod.* 5. Kto czego nie widał, dziwuie się *Cn. Ad.* 375. Widamy to, że ci, co się boią, bledniéią. *Modrz. Baz.* 25. Widamy, na co im takowi posługacze wychodzą. *Falib. Dis. R.* 3. Onoć idzie on, co sny wida. *Radz. Gen.* 37, 19. Jałmużnę nie dla miłosierdzia, ieno aby widzian był, daie. *Falib. S.* 2., dla popisu, dla pochwały, z próżności). Widamy, na co im takie rzeczy wychodzą. *Falib. R.* 3. Zguby swéy widząc, nie widzą. *Dar. lot.* 17. Chcąc, widząc, giną. *Cn. Ad.* 55., dobrowolnie, mit Wiſſen, und Willen). A któż to widział, dla boga! *Falib. E.* 3., wer hat das je geſehn)! kto zaś widział, zaczepiać człowieka nieznaiomego! *Teat.* 53, 7. Widzisz go! *Teat.* 9 *b*, 44.) *Bh.* wida! *Vd.* vidish, gledai, = oto)! Do ciebie słuchać, nie radzić należy, widzisz go! *Boh. Kom.* 1, 405; oto natręt! wyrywa się, ſchaut mir einmal den Menſchen an)! Ciszéy! widzisz go, iaki mi orator. *Teat.* 52 *d*, 11. Bóg widzi, bóg wie, bóg świadkiem, *Ec.* бóгъ видитъ, образецъ простонародной клятвы или божбы для утвержденїя истинны; Gott ſieht es, Gott weiß es, weiß Gott. Bóg widzi, nie wiem gdzie się podział. *Teat.* 28, 70. Bóg widzi, że ia o tym nie myślę, co mówię. *Mon.* 74, 142. Da się to widzieć. *Paſt. F.* 115, pokaże się to, das wird ſich zeigen). Obaczemy, da się to widzieć. *Teat.* 52 *d*, 45. Da się to widzieć wkrótce, boday nie widzieć. *Birk. o Ex.* 33. - *Impersonal.* Widzieć, widać, = widzieć można, daie się widzieć, man kann ſehen, es iſt zu ſehen, es läßt ſich ſehen; *Ec.* зрѝтъся. Już nie widzieć; ieszcze widzieć; widno, nie widno tu; iuż mi nie widno, iuż mi nie widzieć. *Cn. Th.* 1244. Z wody główkę widzieć było. *Lib. Hor.* 114. Od drzewa odkopać ziemi, aże korzeń będzie widzieć. *Cresc.* 373. Strzały z obu ſtron tak gęſto leciały, Że nieba było nie widać przed niemi. *PKch. J.* 287. Biie dwunaſta, nie widać ſtrachu; biie pierwsza, nie widać ieszcze. *Oſſ. Str.* 1. Jm dłużey go nie widać, tym bardziey go pragnę. *Teat.* 42 *d*, *D.* Co go nie widać, = co pies szczeknie. *Cn. Th.* 86, , co się drzwi otwieraią, co moment spodziewany; *ob.* co.) - *aliter* widać, = znać, = zapewne, cf. snadź, *Rs.* знатъ, cf. oczywiſta). - *Widziany, = widzialny, ſichtbar. Miłość rzecz niewidzianą, za widzianą liczy. *PKch. Orl.* 1, 20. *Niewidany, którego niewidziano, nie widywano, = niesłychany, ungeſehen, nie geſehen, unerhört. Nowiną oną i rzeczą nigdy nie widaną przeſtraszeni byli. *Warg. Cez.* 55. Cud niewidziany, *Rs.* невидалъ, невидáльщина, *ob.* niebylica, *oppos.* видáльщина pospolita rzecz). Wiele dziwów nigdy niewidanych. *PKch. Jer.* 78. Ludzie dziwne i niewidane. *Sk. Żyw.* 251. Cudo niewidane. *ib.* 48. Eſter była niewidaney piękności. *Sk. Żyw.* 2, 340. Śrebra i złota mnóſtwo niewidane, Doſtatków wszelkich zbiory niesłychane. *Opal. poet.* 13. Wziąwszy talery, uścifkał mu nogi, Za prezent iemu niewidanie drogi. *Jabł Dz.* 172, *adverb*, = niesłychanie, unerhört. - §. Widzieć co do kogo, do siebie, = baczyć co do kogo, upatrywać, etwas an jemanden gewahren, wahr nehmen. Widzi to do ciebie każdy, Żeś godna sieść między gwiazdy. *Petr. Hor.* 2, *Q.* 4. Rzadko kto do siebie widzi iaką wadę. *Bud. Ap.* 12. Ta choroba nayniebezpiecznieysza, którey chory nie widzi do siebie. *Mon.* 65, 297. Nic złego nie widząc do siebie, w innych wszyſtkie upatruią nałogi. *Mon.* 65, 202, cf. czuć do siebie, znać do siebie). Mamy miłość spólną między sobą zachować, ieden drugiemu powolność pokazuiąc, utwierdzeńszy mdleyszym wyrozumiewaiąc, nie wszyſtkiego do nich widząc. *Zrn. Pſt.* 3, 699 *b*, cf. *Oppos.* wzorki wybierać). §. Widzieć kogo, = widzieć się z kim, = obaczyć kogo, oglądać, zobaczyć się z kim, uyrzeć, jemanden ſehen, ihn ſprechen; *Bh.* ſhledat ſe; *Rs.* свидѣться, свѝжусь. Doprosić się nie można widzenia tego kowala, iakby iakiego senatora. *Teat.* 52 *c*, 38. Nie częſte widanie, gotowe nieznanie. *Rys. Ad.* 42. Miło mi, dawno nie widzianego zdrowo oglądać przyiaciela. *Teat.* 22 *b*, 14. Niech was iuż nigdy na me nie widzę oczy. *Teat.* 30 *b*, 142. Prosiła, aby iéy sioſtrę z sobą przywiózł, aby iéy się widaniem ucieszyła. *Otw. Ow.* 236., konwersacyą iéy). Pan Mazepſki chce się z Panem widzieć; R: Prosić go, muszę z nim pomówić. *Teat.* 24 *c*, 46., er wünſcht ſie zu ſprechen). A rychło sie będziemy widzieli? R. W ten czas, iak sie zobaczemy. *Teat.* 31 *b*, 113. Nie będziem się z sobą widywać więcéy. *Teat.* 18, 187. Cieszyli się z sobą po tak długim niewidzeniu się. *Zab.* 14, 307. Widzenie się Cesarza z królem Neapolitańſkim naſtąpić ma w Medyolanie. *Gaz. Nar.* 1, 186. Do widzenia, muszę iść. *Teat.* 43, 77 *et* 32 *b*, 109, do zobaczenia, do *zobaczyſka, auf Wiederſehn). Bądź zdrowa, do widzenia, bogu cię oddaię. *Zabł. Amf.* 36. Mentorze, iuż to lat nie mało, gdy pierwszy raz w Focydzie, ciebie się widziało. *Jabł. Tel.* 146, iak cię widziano, als man dich das erſtemal in Phocys geſehen hat). Jey Mć Pani Anzelmowa czy widziana ieſt dzisiay? *Zabł. Dz.* 58. czy się można z nią widzieć, czy przyymuie wizyty)? Widzenie się z sobą, *Pentrevue*, *Rs.* свиданїе. Od dawnego czasu przeſtał bywać u mnie; dziś się zemną chce widzieć. *Teat.* 29, 64. Widzieć kogo, = odwiedzić, nawiedzić kogo, einen beſuchen. Bogatych z chęcią nawiedzaią, a ubogich nie widzą. *Biał. Pſt.* 224. Przyiechałem do Krakowa dla widzenia moiey matki. *Teat.* 7 *b*, 52. - *fig.* Choć się z cnotą nie widział, nie zbywa na cnocie Komu z łaſki fortuny nie zbywa na złocie. *Zab.* 1, 109 *Nar.*, choć daleki od cnoty). - *Simil*: **widzieć się u kogo, = odwiedzić kogo, einen beſuchen. Rad się widzę u ciebie, gospodarzu miły, Ale wypić tak wiele, nie méy słabey siły. *JKch. Fr.* 31., rad u ciebie bywam). - §. *Recipr.* Widzieć się, pokazywać się, dać się widzieć, ſich ſehen laſſen, ſich zeigen; *Ec.* вѝдитъся, видѣть. Pismo Ś. rzeczy tak nazywa, iakiemi się widzą. *Karn. Kat.* 182. Prawdali to, co we śnie widziało się tobie! *Prot. Jał.* 19, co się zjawiło).

Widzi się co komu, = *F.* zwidzi się, uwidzi się, = zdaie się komu, *Rs.* посмышается; es scheint jemanden z. B. es scheint mir, kommt mir so vor, *lat. videtur.* To iest rzecz, którą trudniey znaleźć, niż się widzi. *Teatr* 2 *b*; 8. Co się zwidzi rozumowi ich, to powiadaią dobrze; a co rozumowi ich nie zda się, to powiadaią źle. *Biał. Pst.* 185. Tak się zwidziało Panu, aby Piotr szedł za nim. *Biał. Pst.* 111, tak się upodobało, es hat so beliebt). Widzenie, Widzimisię, = zdanie, rozumienie, mniemanie, die Meynung. Gdy mi każesz, abym ci odpowiedział, tak to podług mego widzenia powiem. *Gor. Dw.* 364. We dwu rzeczach, moim widzeniem, bardzoś się obłądził. *ib.* 390. Każdemu wolno powiedzieć widzenie swoie, co on rozumie. *Sax. Porz.* 122. Pozwolono każdemu powiedzieć swe widzenie, co się komu zdało mówić. *Biel. hst.* 59. Upornie stoi przy widzeniu swoim. *W. Pst. W.* 378. Wyniosły zbytnie w swoię umieiętność dufa, i prywatne swe widzi mi się gotów iest nad zdanie nayuczeńszych z przyczyny lekkiey upornie przekładać. *Mon.* 76, 309. Co do tey trudności, za odpowiedź położę niektóre moie widzi mi się. *Os. Rud.* 92. Rozum niech będzie mistrzem, a nie widzimisię. *Dmoch. Szt. R.* 7; ubrdanie, uroienie, Träumerey, Phantasie). Jak kto chce, niech każdy żyie podług swego widzimisię. *Teatr* 29 *c*, 16. - §. Widzenie, to co widziemy, widziadło, zjawienie, das Gesicht, die Erscheinung, das Traumgesicht. Bóg do proroka mówił przez sen, albo pokazał mu się w widzeniu. *Biał. Pst.* 121. Snie móy, ba nie sen, raczéy cię widzeniem Nazwę prorockiém, boskiém obwieszczeniem. *Past. F.* 311. Prorocy nazywali się *videntes*, a proroctwa widzeniem *visiones*. *Boh. p. d. d.* 52. We śnie widzenia się rodzą fałszywe. *PKch. Orl.* 1, 223. Bóg mówił do niego w widzeniu nocnym. *Radz. Gen.* 46, 2. Kardynał, gdy mu się w nocy S. Stanisław pokazał, natychmiast papieżowi widzenie swoie opowiada. *Krom.* 262. Wyiawił im wszystko to widzenie, które miał nocy przeszłey. *Ustrz. Kruc.* 1, 250. Strachowisko albo straszliwe widzenie. *Sekl. Luk.* 21; *Cro.* nakaz; *Rs.* призракъ, *Ec.* примракъ, cf. przymroczyć). Widzenia aniołów widziały. *ib.* 24; *Rey. Pst. D. d. d.* 4, *et b b b*, 3.

Contin. Deriu. *Bliskowid*, *ciemnowid*, *dziwowisko*, *ostrowidz*, *dowidzieć*, *niedowidzieć*; *nawidzić*, *nienawidzić*, *nienawiść*, *nienawistny*; *oczywisty*, *oczywistość*; *zawiść*, *zawisny*, *zawisnik*; *przewidzieć*; *rozwidnieć*, *rozwidoczyć*; - b., *nawiedzić*, *odwiedzić*, *nawiedziny*, *zwiedzić*; - c., *wiedzieć*, *wiem*, *bowiem*, *albowiem*; *wiedza*, *wiedma*, *wiedźma*; *wiadomy*, *świadomy*, *wiaduk*, *świadek*, *świadectwo*, *świadczyć*, *doświadczyć*, *oświadczyć*, *wyświadczyć*, *poświadczyć*, *zaświadczyć*, *przeświadczyć*; *wiadomość*, *wiadomca*, *wiadomiec*; *dowiedzieć*, *dowiadywać się*; *powiedzieć*, *powiadać*, *powieść*, *powiastka*; *opowiedzieć*, *odpowiedzieć*, *odpowiedź*, *odpowiedny*; *przepowiedzieć*, *przepowiadać*, *przypowiedzieć*; *przypowieść*, *przypowiastka*; *rozpowiadać*, *spowiadać*, *spowiedź*, *spowiednik*, *wypowiedzieć*; *wywiedzieć*, *wywiadywać się*, *zwiady*, *wzwiady*; *zapowiedzieć*, *zapowiedź*, *zawiadywać*, *zawiaduię*; - *wieść*, *powieść*, *wieścić*, *obwieścić*; *wieszczek*, *wieszczka*; *zwiastować*; *obiecać*, *obiecować*, *obietnica*. - d., *świt*, *świecić*, *światło*, *świat* etc.

WIEC, - u, m., *plur.* WIECE et WIECA, - ów; - Wieca, Roki wielkie, das allgemeine Adelsgericht; (cf. *Boh.* wěc, wjcka rzecz; *Slo.* wec *res*; *Slo.* náwesstj rada; *Sr.* 1. wěz rzecz; *Sr.* 1. sudnicżka węż sprawa, proces, wiez rzecz; *Sr.* 1. witt *forum*; *Crn.* svjet *consilium*, svit *senatus*, *consilium*, (cf. świt, światło), svjetuvavz, posvjetuvavz *consiliarius*, svjetijem, svjetujem *consulo*, svjetuvalishe, = ratusz; *Vd.* svit, svituvanje, = rada, *Vd.* svitnik, svitni gospud, posvituvauz, = radca; *Vd.* savetnik, = patron; *Vd.* svitna hisha, svituvalishe, svietuvalshe, = ratus: *Cro.* szvětuvanye, = rada, radzenie; *Cro.* szvětnik, vechnik, = konsyliarz, senator, *Cro.* vechnichtvo, = radziectwo, senatorya, *Cro.* vechnichki, = radziecki, *Cro.* vechnicza, = ratusz; *Dl.* vichye, zbor, = zgromadzenie, *Dl.* vichnik, = radca, *Dl.* szvith, = rada, *Dl.* szvitovati, = radzić; *Bs.* vichje, vjechje, *comitia*, *concilium*, *conuentus*, - 2., mjesto ghdi se cini vichje; *Bs.* vjeecchnici, = senat, *Bs.* vjeechnik, = radca, senator; *Bs.* svjet, svjetovanje, = rada; *Bs.* svitovati, svjetovati, = radzić; *Bs.* odvit, odgovor na svit *consilium*, *Bs.* odvitnik, = patron; *Rg.* vjěchje *comitia*, *conuentus*, *curia*, *senatus*, ucinitti vjěchje, vjechjatti, *habere comitia*; *Rg.* vjechniza, vjechje *luogo dove se fa il consiglio*, *aula*; *Rg.* vjeechnik, svjetnik, = radca; *Rg.* starovjeechnik, = senator; *Rg.* svjět *consilium*, *Rg.* svjettovati, posvjettovati, = radzić; *Rg.* odvietnik, = patron; *Slo.* viche, svit *consilium*, (cf. Wit), *Sla.* vichnik, = konsyliarz; *Sla.* odvitnik, = adwokat; *Rs. obs.* вече wiece, вечевый колоколъ w Nowogrodzie dzwon zwołuiący wiece, *Rs.* вечникъ Prezes wieców; (*Bs.* cf. вещъ, вещица rzecz); совѣтъ rada, совѣтовать radę dawać, совѣтоваться radzić się, совѣщать, совѣщевать uradzić (cf. wieścić) совѣтникъ, sowietnik, konsyliarz, radca, *f.* совѣтница; совѣтовательство radziectwo, вѣтïя krasnomówca; *Ec.* совѣтъ, рада rada, совѣтовалище ratusz; *Rs. obsol.* вечь, вѣче wieża); *Ec.* вѣщъ, вещица czyn, czynność, rzecz); cf. *Lat.* suasus, suadeo). -- Że większe sądowe zgromadzenie, *placitum generale*, siedziało w okręgu *in corona*, starzy Polacy nazwali to *wiecami*, sądami *wiecowemi*, od słowa Wieć, (cf. Wieniec), okrąg znaczącego. *Nar. Hst.* 6, 144.?) Wieca czyli roki walne, *colloquia generalia*, był to naywyższy sąd, na którym król sprawy ostatecznie rozsądzał. *Skrzet. P. P.* 2, 322. Od sądu ziemskiego i grodzkiego na wieca appelować wolno. *Herb. Stat.* 417. W każdey ziemi na zwykłych mieyscach co rok wieca albo wielkie roki maią być sądzone. *ib.* 418. Litwa wpadła do Polski, gdy Leszek w Krakowie wieca sądził; porwał się tedy zaraz z szlachtą wszystką, która na ten czas była na wiecach. *Biel.* 162, seymiki albo wiece w Krakowie odprawował. *Stryik.* 319. Po śmierci Xcia Hleba, Połoczanie poczęli sobie po staremu wolno żyć, i wiecami się sądzić, a pana nad sobą nie mieli. *Stryik.* 234. - Z *bogarodzicy*: Adamie, ty boży kmiecu, ty siedzisz u boga w wiecu. *Biel.* 19; to iest, w radzie. *Sk. Zyw.* 1, 253. *Włóczęcy się po wiecach, biegaiąc za dworem, Musi wszystko wysypać, by więc miał i worem. *Rey Zw.* 246 *b*. Od bozkiego sądu, pewnie na wiece, ni na seym nie ruszysz. *Rey Wiz.* 122 *b*. appelować nie możesz.

WIĘC *Conj.*; a., *conclud*: więc, = tedy, folglich, also,

ibemnach; *Bh.* nasladowné cf. naśladować, cf. poślédz); *Slo.* precoj, pretoj; *Sr.* 2. no, něto; *Sr.* 1. tohodla, dha (cf. *da) (*Sr.* 1. wiescźi, = iuźci; *Crn.* potęmtákem; *Vd.* tedai, tai, nahaiozhnu, poslednu, taku, satu, vunder, *Cro.* adda, anda (*Cro.* vech, = ale, lecz); *Dl.* daklye; *Sla.* indi; *Rg.* dàkle, dàke; *Bs.* dakle, dake; *Rs.* итакъ (i tak), убо, слѣдовательно, слѣдственно; *Ec.* прочее. Wszemu czas ma być słusznie upatrowan, kiedy orać, więc orać, kiedy pląsać, więc pląsać, kiedy się bić, więc się bić. *Rey Zw.* 113 *b.* Małżeństwo iest wspólną umową, i ztąd więc pochodzi, iż dwie osoby na to zezwolić powinny. *Kucz. Kat.* 2, 644, *ztądyec, *edit. prima*). A więc nuż tak mam chodzić, spuściwszy oczy! *W. Pst. W.* 192. Więc tak; więc tu; więc ten; więc nie był; więc nie póydę, *ergo, igitur, itaque, proinde. Cn. Th.* 1244. Przyydź więc do mnie, przyydziesz więc, przyydźcie więc. *ib.* 1245. Więc się wiercą, więc się skubią około regiestrów, nie wiedząc iak maią co czynić? *Glicz. Wych. J.* 4. – Więc, *interrogans* więc ciętu nie związać? *Cn. Th.* 1245. – §*b.*, *więc, daley, więcey, ferner, weiter.* Klorynda go wprzód witała, więc drudzy panowie, więc dwór i królewscy ludzie. *PKch. J.* 266. Więc i to trzeba upatrować, *iam et illud considerandum est. Cn. Th.* 1244. Dosyć ci iest mieć iednę suknią szarą, albo więc dwie. *Glicz. Wych. F.* 2 *b*, albo naywięcey dwie). WIĘCEY, *Comparat. adverb.* Wiele, *qu. v.*

WIECHA, – y, *ż.*, *Bh.* wjch, wiffel (cf. wisieć); *Mor.* wicha; *Slo.* wicha; *Sr.* 2. rosga (*ob.* rózga; *Sr.* 2. wecha znak w polu dla przestrogi zawieszony); *Rs.* вѣха (cf. *Germ.* Bake, cf. *nost.* wiecheć, *Germ.* Wisch); = wywieszony przed domem znak karczemny; ein herausgehängter Wirthshauswisch, ein Weinkranz, ein Bierkegel. Wieniec na wino, wiechę na piwo, krzyż na miód wieszaią. *Pot. Jow.* 2, 51. – *Promiscue.* Djabol wymyślił tak wiele szynków i wiech w letnikach świetnych na wino. *Star. Ref.* 54. Nie trzeba wiechy, kiedy dobre wino, Bez tego znaku kupcy się nawiną. *Min. Ryt.* 3, 310; *Slo.* dobré wino i bez wichi wipigu; dobremu piwu nie potrzeba wiechy; Cnota sama się chwali). *Suspensa hedera nihil opus est*, na przedayne dobre wino nie trzeba wiechy wystawiać; co dobrego przez się, temu nie trzeba zaprawek przyprawiać; cnota i w ciemności świeci. *Mącz.* – Broda iak wiecha. *Bud. Ap.* 134, wielka, niekształtna). Wiecha, *meton.* karczma, Schenke, Wirthshaus. Z rana do kościoła, z południa do wiechy. *Pot. Jow.* 59. Żona z dziatkami doma głód mrze, a pan gospodarz pod wiechą wesoł piie, gra, z kalety dobywa, póki mu czego staie. *Dambr.* 519. Od wiechy do wiechy piie. *Dudz.* 68. Wiecha bez wina i piwa, = tytuł bez rzeczy. *Dudz.* 68. – §. *fig. tr.* wiecha, znak publicznie wywieszony czegokolwiek, ein ausgehängtes Schild, Aushängeschild. Dawnoć tę na to piwo wiechę wystawiono. *Rey Wiz.* 70 *b*, dawno to warzą, gotuią). Wszystkie niemal grzechy Na wysokich pałacach zawiesiły wiechy. *Pot. Arg.* 787, tam się gnieździą). Wywiesili wiechę na rozum, *Gor. Sen.* 117, udaią mędrców, którzy sami iedni rozumem zaszczyceni). Sprawiedliwość w Turczech iak pod wiechą przedaią, targuią się strony z sędzią o dekret. *Klok.* 96, iak w kramie, iak na rynku). – §. *aliter* Wiecha, zasłona, gaik, za którym ptasznik ptaki łowi, die Vogelhütte neben dem Vogelheerde. Jak łowiec za wiechą łowi chytro ptaków, Tak czart chrześciian wszystkich sidli nieboraków. *Wer. Pob. D* 1 *b.* Był Witold od Krzyżaków wdzięcznie przyięty; bo się przezeń, iak za wiechą ptaki łowiąc, Żmudzkiey ziemi dostać spodziewali. *Stryik.* 450. Kupiec mniema, iż dudka tak za wiechą łowi. *Prot. Jał.* 24. – §. *Botan.* Mysza wiecha, ziele, Iglica Włoska, myszy nie dopuszcza do tych rzeczy, które nią okryte, *Ruscus*, Mäusedorn. *Syr.* 610.

WJECHAĆ, *F.* wjedzie, wjadę *Med. Dok.*, wjeżdżać *ndk.*; *Bohem.* wgeti, wgel, wgjždeti; *Rag.* vjezditi, vjahati; *Vd* vjezditi, noterjesditi, se noterpelati; *Rs.* въѣхать, въѣзжать, взъѣхать, взъѣзжать; pojazdem lub na koniu gdzie wniyść; hinein reiten, hinein fahren. Wieżdżać, = wjazd odprawiać, seinen Einzug halten. Królowie z głosem trąby krzykliwey do miast wjeżdżaią, przez co oczy ludzkie ku przypatrowaniu się chwale swéy obracaią. *Zrn. Pst.* 249 *b.* – Wjeżdżać w maiętność czyię. *Cn. Th.* 1258, naieżdżać czyię maiętność, einfallen, einen Einfall thun. – §. *fig.* Cóż to twemu Panu wjechało w głowę? *Teatr* 29, 37; was ist ihm in den Kopf gefahren? Już widzę, coś nowego wjechało mu w głowę. *ib.* 16 *c*, 35. Miłość wjechała w serce iey. *Teatr* 52 *c.* 12. – *aliter*: Niech bisurmańca sława twa pogrąża, Niech na nim dzielna szabla Polska wjedzie. *Jabł. Buk. F.*, niech mu się da we znaki).

WIECHEĆ, – chcia, *m.*, WIECHETEK, – tka, *m.*, *dem.*; *Bh.* wěchet, wěchýtek, wiffek, (*ob.* wiecha) doch, doffek; *Sr.* 2. wětsch; *Sr.* 1 wiescźcj; *Vd.* vish, otep, shkop, veha, veishniza, zhep, satik, pila, slamna brisauka, slamnaten shushel; *Crn.* vęha *dolii operculum*, *ob.* wieko; *Cro.* vèhet *pugillus*, *quantum manu capi potest*, cf. garść); *Rs.* вехоть, (ветчина szynka), лоскутъ, лоскутокъ, лоскуточикъ, клокъ, клочокъ, мочалка, (*Ec.* ветшина, ветчина, вядчина szynka, cf. więdnąć); = szpacheć słomy, siana, ein Wisch Stroh, Heu; ein Strohwisch, Heuwisch, ein Schippel Stroh, Heu; ein Scheuerwisch. Gdy szyby niemasz, choć wiechciem okno zatkay. *Fr. Ad.* 114. Poniczek leda wiechciem zatkasz. *Pot. Arg.* 506. Bies babą iak starym wiechciem dziury zatyka. *Comp.* 254. Tarli go wiechciami ziela rozmaitego. *Ezop.* 83. Wiechetek siana. *Biel.* 196. Cnota, ieżeli nie wsparta Bogactwem, prawie wiechcia podłego nie warta. *Hor. Sat.* 224. Jagiełło w podnoszenie bożego ciała, cokolwiek około siebie nalazł blisko, zmiął i zwinął, oplunąwszy zarzucił, mówiąc, iż tak się rozumiem być nikczemnym prochem, i wzgardzonym przed oblicznością bożą, iako ten wiechtek, który zarzucam odemnie. *Biel. Sw.* 237 *b*; *Biel. hist.* 387. Sługa pełnić powinien pańskie rozkazanie, Choć drugie, iako mówią za wiecheć nie stanie. *Ban. L.* 2 *b.* – (cf. Smażywiecheć, cf. Wiotchy, wiotszeć).

WIĘCIERZ, *WIENCERZ, – a, *m.*, WIĘCIORKA, – i, *ż.*, plecionka czyli kosz do łowienia ryb, wiersza; *Cro.* grip. die Reise, Fischreuse, der Stromkorb. Więcerze na ryby maią skrzydła długie, matnią z przodku szeroką, a co daley tym węższą, obłączkami rozpiętą, na końcu zawiązaną; w gardle tey matni bywa z teyże sieci dziura niewielka w matnią wpuszczona i rozpięta, którą zowią sercem. *Cresc.* 644. Rybak chytre zastawia w ieziorach więcie–

rze. *Dmoch. Szt. R.* 5. Bywaią też więciorki małe bez skrzydeł, które zowią gołomacze. *Cresc.* 644. cf. skrzydłak, cf. bębenek). – *fig.* Wszystko się zostaie w śmierci więcierzu. *Pot. P.* 239, w matni, w gardle śmierci). *Wieńcerz na ptaki. *Zab.* 9, 370 *Eyss.*, klatka, Käfich.

WIECOWY, - a, - e, do wieców należący, (*ob.* Wiec) das allgemeine Landgericht betreffend, Landgerichts=. Od wiecowego dekretu może każdy do króla appelować. *Herb. Stat.* 27.

**WIECZE, - a, *n.*, wieczność, nieśmiertelność, die Ewigkeit, Unsterblichkeit. Jesteś w wieczu, *aeternus es. Zebr. Ow.* 248. WIECZĘ, *ob.* Wieczyć.

*WIECZERNIA, - i, *ż.*, nieszpor, die Vesperandacht, die Vesper; *Crn.* vezhirnèze; *Vd.* veshper, vezherniza, vezhirniza; *Bs.* vecergna, molitva k' veceru; *Cro.* vecherni-cza; *Sr.* 2. wjažorna; *Rs.* вечерня. Na wieczerni albo na nieszporze każdego dnia wiersze z psalmu 67go śpiewaią. *Pim. Kam.* 229. Zaraz po liturgii nieszpor albo wieczernią i modlitwy, iako zowią, kolanopokłonne, odprawuią. *ib.* 260, *ib.* 82. Poczyna Xiądz wieczernią t. i. nieszpor wielkodzienny. *Smotr. El.* 46. – 2., *wieczernia, *ob.* wieczerza. WIECZERNICA, - y, *ż.*, gwiązda wieczorna, *hesperus. Mącz.*, *Otw. Ow.* 158, der Abendstern, zwierzynka, (cf. iutrzenka;) *Bh.* zwjřebnice, zwjřetnice; *Sr.* 1. wječornčcza, wječorna wězda; *Crn.* vezhèrniza, mrakamos, mrazhniza, (cf. mrok); *Vd.* svezherniza. WIECZERNIK, WIECZERZNIK, WIECZORNIK, - a, *m.*, (*WIECZERZADŁO, - a, *n.*, *Loderek.*;) *Bh.* wečeřadlo; *Slo.* wečeřadlo, místo, kdě se wečeřá; *Sr.* 1. wječernicža, wječernicžka jstwa; *Crn.* vezhirjalishe; *Vd.* vezhierjalishe, jedishe, jedni mushash, jedna sala, gostnishe, jestnishe, gostounishe, gostouniza; jedna jispa, preddurje; *Hg.* palata, vatsoráró hely; *Cro.* palacha, (cf. polać, cf. palac); *Dl.* polacsa; *Ec.* вечерялное мѣсто; izba stołowa, gdzie wieczerzaią, das Speisezimmer auf die Nacht, wo zu Abend gespeiset wird, iadalnia, das Speisezimmer überhaupt. Wieczernik w Jeruzalimie, dom wyniosły, gdzie *iawne bywały wieczerze. *Opis. Jer.* 20. Wieczerniki, gdzie z sobą spólnie iadali. *Petr. Pol.* 2, 232, *Birk. Zyg.* 45, *Odym. Sw.* 2, *M m* 4. On wam ukaże wieczernik wielki usłany. *W. Marc.* 14, 15 *not.* „salę„. Wieczernik. *W. Luc.* 22, 12. Postradał słodkiego widzenia przyiemnego pana w wieczorniku Tomasz, bo się daleko od apostolskiego odstrychnął orszaku. *Pociey* 264. Bóg nawiedza zgromadzone w wieczorniku ucznie. *Pociey* 255. Zbuduie sobie dom szeroki i wieczorniki przestronne. *W. Jer.* 22, 14. – §2., *Botan.* Wieczernik, *Hesperis*, rodzay rośliny w ogrodach, fiołki nocne. *Kluk Dyk.* 2, 39. die Nachtviole; *Ec.* вечерница. WIECZERNY, WIECZERZNY, - a, - e, do wieczerzy należący, Abendessen=, Abendmahl=; *Cro.* vecherni; *Hg.* vatsoraj; *Rs.* ужинный, cf. iużyna). Potrawom wieczernym żołądek dosyć uczynić nie może. *Sak. Probl.* 160. Ostatki wieczerzne, *reliquiae coenae. Mącz.* – §2., *ob.* Wieczorny. WIECZERZA, - y, *ż.*, *WIECZERNIA, - i, *ż*, *Bh. et Slo* wečeře; *Sr.* 1. wječer, wječeria, wječeř, wječerka; *Sr.* 2. wjažora; *Crn.* vezherja, vézhirja; *Vd.* vezhérja vecherja, vezhierja, vezherna jed, svezhiernu jedje, jesti; *Cro.* vecherja, vechericza; *Hg.* vatsora, vatsorátska; *Rg.* vecerra; *Bs.* vecera, veceriça, blagovanje od vecer; *Sla.* vecsera; *Rs.* вечеря, вечерица, вечеринка, ужинъ, (cf. iużyna); *Ec.* ужина, вечера, вечеренька; iedzenie nocne, kolacya; die Abendmahlzeit, das Nachtessen, Abendessen. Iż iuż był wieczor, i w drogę się puścić nie mogli, nagotował dla nich wieczerzą, i z nimi iedząc, dobrą im wolą w domu swym ukazował. *Sk. Zyw.* 2, 20. Szkodliwe iest czytanie dłuższe po wieczerzy czyli po kolacyi. *Krup.* 5, 644. W Sparcie iednych wszyscy potraw używali, w onych swoich spólnych kolacyach i wieczerniach. *Petr. Pol.* 366. Wieczerza hoyna, noc niespokoyna. *Ern.* 6, *Cn. Ad.* 1233. Wieczerza skromna daie spokoyne w nocy spanie. *Cn. Ad.* 1233; *cf.* lepiey się dobrze wyspać, niż dobrze wieczerzać). Kto nie szuka wieczerzy, tego wieczerza nie szuka. *Rys. Ad.* 22; pieczone gołębie w gębę ci nie wlecą; bez pracy nie będą kolacze). – §. Wieczerza Pańska, świątość ciała i krwi Chrystusowéy, że ią Chrystus na ostatniey wieczerzy postanowił. *Karnk. Kat.* 164; *Rey Pst. Q.* 6; *Kucz. Kat.* 2, 404; *Kat. Gd.* 8; *Kanc. Gd.* 236, przystępowanie. *Sekl.* 58; *Sla.* sveto pricséstenje; das heilige Abendmahl. Pościć do wieczerzy Pańskiéy; *Rs.* rовѣнiе; poszczenie takowe говѣнiе. WIECZERZAC *cz. ndk.*; *Bh.* wečeřeti; *Slo.* wečeřám; *Sr.* 1. wječeřam, wječeracž; *Crn.* vezherjati, vézhirjam; *Vd.* vezherjati, vezhierjati; *Cro.* vecherati, vecherjati, vecheram, vecheruiem; *Hg.* vatsorálok; *Rg.* vecerati, vecerivati; *Bs.* veccerati; *Sla.* vecerati; *Rs.* ужинать, поужинать; *Ec.* вечеряти, z *Gr.* трапезовати; wieczerzą czyli kolacyą ieść, ieść na noc, zu Nacht essen, Abends speisen, Nachtmahl halten. Położył się król, nie wieczerzawszy, i potraw przedeń nie noszono. *W. Dan.* 6, 18. Gdy wieczerzali, wziął Jezus chleb i błogosławił. *Leop. Math.* 26, 26. W ten czas Emil wieczerzał gościem na pewnym mieyscu z drugimi proszony. *Gorn. Sen.* 191. Wieczerzanie, *Cro.* vecheranye, *Vd.* vezhieranje; (*Cro.* szkupvecheranye; *Hg.* egyiittvatsorálas *concoenatio*; *Cro.* szkupvecherjavecz, *Hg.* egyiittvatsorálo *concoena* *spółwieczernik). Lepieyby na dwa razy rozdzielić, co dla tego, że nie masz wieczerzać abo śniadać, zjesz zaraz. *Sekl.* 13. Jeśli masz wieczerzać, tedy kolacyą niechay uczynią. *Syxt. Sk.* 282. Obiedwaycie towarzysze moi, na polach Elizeyskich wieczerzać będziecie. *Warg. Wal.* 85.

WIECZKO, - *a*, *n.*, *dem. Nom.* Wieko; *Boh.* wjčko; (*Slo.* wičko powieka); *Sr.* 1. wječzko; *Rs.* крышечка; ein Deckelchen, kleiner Deckel. Zawiaski u wieczka skrzynki. *Pot. Arg.* 213. Wsypuie się ten proszek w puszkę cynową, maiącą wieczko dziurkowate, i za pomocą iéy potrząsa się plastr. *N. Pam.* 25. Mam iuż koszyk, mam i wieczko. *Teatr.* 55 *e*, 38. Dał mu tabakiereczkę, i złota w niéy po same wieczko. *Mon.* 71, 395. - *Anat.* wieczko, nakrywka, *epiglottis. Perz. Cyr.* 1, 152, der Luftröhrendeckel.

**WIECZNIĆ *cz. ndk.*, zwiecznić, uwiecznić *dk.*, = uwieczniać, wiecznym uczynić, cf. unieśmiertelnić; verewigen; *Cro.* v-vekovechújem; *Rg.* vjekovitti, uvjekovittiti; (*Rg.* ovehscjatti *insenescere*). Wielkość ich uczynków pamięć ich zwieczniła. *Przyb. Luz.* 231. Lubią dawać posłuch pieśniom narodu zwieczniaiącym sprawy. *Przyb. Luz.* 326. Miał Traian Pliniusza, Ludwik Pelissona, Tych koron sława piórem dwóch mężów zwieczniona. *Zab.* 15, 319

Nagl. WIECZNIE *adv.*; *Bh. et Slo.* wěčně; *Sr.* 1. wieczni; *Crn.* vekumej; *Vd.* vekoma, navekoma, vezhnu; *Cro.* vekòma, navek; *Sla.* uvik; *Bs.* uvjek; *Rs.* вѣчно, na wieki, bez końca, na zawsze; ewig, immerwährend. Będę dobrosławił imieniu Pańskiemu wiecznie, i na wiek wieków. 1 *Leop. Ps.* 144, 1. Wiecznie WcPanu wdzięczna będę. *Teatr* 7, 53. Wiecznie nikt rozłączyć nas nie zdoła. *ib.* 55 *d*, 5. Gdybym się go iuż wiecznie pozbyła. *ib.* 55 *b*, 42. WIECZNIK, - a, *m.*, *Gomphrena*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 2, 32, eine Pflanzengattung, Gomphrena, Kugelamarant. *WIECZNOBYTNOSC, - ści, *ż.*, *Ec.* приснобытность, присносущность; *WIECZNOBYTNY, *Ec.* приснобытный, *ob.* wiekuisty. **WIECZNOCHMURNY, - a, - e, od wieków zaćmiony, von Jahrhunderten verfinstert, verdunkelt, veraltert. Wiele przodków naszych dzieiów w wiecznochmurnych iaskiniach i ślepych przepaściach zginęło. *Stryik.* 89. **WIECZNOCIĄGŁA osnowa nieśmiertelnego życia. *Zab.* 15, 164 *Kniaz.*, ewig währende, ewig dauernd. **WIECZNOCIEKŁY, - a, - e, *Ec.* приснотечный, приснотекущій, = **WIECZNOPŁYNNY, ewig fließend; *cf. Ec.* приснотекý, *Gr.* ἀειβλύω. **WIECZNOCIERPIĄCY, - a, - e, *Ec.* приснострастный; *Gr.* ἀειπαθής, ewig leidend. WIECZNOIĘDRNYCH oliw iagodki, *semper frondentis olivae. Zebr. Ow.* 197, immer frisch. **WIECZNOKWITŁY, - a, - e, *Ec.* присноцвѣтущій, ewig blühend. **WIECZNOLATY, - a, - e, wieczne lata trwaiący, ewig dauernd. Cnota złych wad się nie boi, Zawsze czerstwo zielono wiecznolata stoi. *Ryb. Gęsl. C* 2 *b*, **WIECZNOLOTY słońca promień. *Zab.* 14, 269; immer fliegend. WIECZNOPŁODNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Ec.* приснoплодный; *Gr.* ἀεικαρπος, ewigfruchtbar. **WIECZNOPOMNY, *ob.* wiekopomny. **WIECZNOPOTOMNEY sławy i dłuższego żywota godzien Władysław. *Krom.* 566, na wieczne potomstwa; sich auf ewige Nachkommen fortpflanzend. **WIECZNOROSNĄCY, - a, - e, *Ec.* приснорастущій, приснорастительный, ewig wachsend, *Subst.* приснорaщéніе. WIECZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh. et Slo.* wěčnost; *Sr.* 1. wiecznosci, wecznoscjeno; *Crn.* vezhnost; *Vd.* vezhnost; *Cro.* vechnószt; *Bs.* vjecnost, vjekuvjecnóst, vikuvicnost; *Rg.* vjecnos, vjekovittos, vjekovjecjànstvo, vjekovjecnós; *Rs.* вѣчность, безлѣтность; *Ec.* приснocть, присносущество, вѣчность; wiekuistość, wieczne trwanie; die Ewigkeit. Przez ustawiczne dodawanie pewney długości czasu, tworzymy w sobie wyobrażenie wieczności. *Cyank. Log.* 34. Obiecano Ulissesowi wieczność, ale nie chciał przez niecnotę wieczności i nieśmiertelności dostawać. *Petr. Ek.* 23; nieśmiertelność, Unsterblichkeit). Wieczność iest nieskończonego żywota cale razem i doskonałe osiągnienie. *Bard.Boe.* 173. Człowiecze z ziemi uczyniony, oto ziemia twoia obraca się w wieczność, skaza twoia w nieskazitelność. *Sk. Kaz.* 185. -- §. *Jurid.* Wieczność, prawo wieczne, dzierżawa wieczna, ewiges Recht, ewiges Eigenthum, ewiges Erbe, Erbeigenthum, Erbpacht. Zapisuiemy sobie wieczności, które raczey króciuchną arędę zwać możem. *Skarg. Kaz.* 551. Ubezpieczyli tak potomki swoie, że maią wieczność abo dożywocie troie. *Star. Vot. E.* 3. Krzyżacy kupowali prawa i wieczności u tych książąt, którzy ku krainom Polskim żadnego prawa nie mieli. *Gwag.* 380. Wiecznością czego nabywać, = na wieczne czasy, na wieczną własność, zum ewigen Erbe. Wolno takiemu grunta wiecznością nabywać... *A. Zam.* 88. Dzierżę imienie wiecznością. *Tarn. Ust.* 56. -) W naypóźnieyszym czasie w Polszcze do rzeczy na wieczność, (iak mówią), kancellarya królewska używała częściey pargaminu, niż papieru. *Czack. pr.* 70. cf. *propter perpetuam rei memoriam.* **WIECZNOSTRASZNY, - a, - e, na wieki straszący; ewigschreckend. Gdyby śmierć była obudzeniem wiecznostrasznym... *Teat.* 45 *b*, 100. **WIECZNOŚPIEWNE Muzy. *Zimor. Siel.* 274, ewigsingend. **WIECZNOŚWIETNY gmach bogów. *Hor.* 2, 28 *Nar.*, ewig glänzend, strahlend. *WIECZNOTRWAŁY wieniec sławy. *Zab.* 14, 558, ewig dauernd. Chwała urody upłynna iest i krótka; cnota zawsze głośna i wiecznotrwała. *Pilch. Sall.* 2. Wiecznotrwały czyn. *Kchw.* 346. **WIECZNOWIERNY; *Zab.* 4, 336 *Nag.*, ewig treu. **WIECZNOWROTNY, *WIECZNOTOCZYSTY, - a, - e, *Ec.* приснoвратный, приснoвращáемый, *Gr.* ἀεικίνητος *semper volubilis*, ewig gewälzt. **WIECZNOZIELONE gałązki laurowe Jreny. *Ryb. Gęsl. C* 2, ewiggrün. **WIECZNOŻYWEY nieśmiertelności Fenix. *P. Kch. J.* 425, ewig lebend; *Ec.* присножизненный, призножизненный. WIECZNY, - a, - e, *Bh.* wěčný; *Slo.* wěčný, wečni; *Sr.* 1. wěčzne, wiecznÿ; *Crn.* vęzhn; *Vd.* vezhn, vezhen; *Cro.* vechni, vekivechni; *Dl.* vicsnyi, vikuviscni; *Rg.* vjecni, vjekovit, vjekuvjecni, vjekovni; *Bs.* vjecni, vjekuvitti, vikuvitti; *Sla.* vicsnji, vikovni, vikovicsnji; *Rs.* вѣчный, безлѣтчный, вѣковый; *Ec* прочный, вѣчный; wieczysty, wiekuisty, bez końca, trwaiący; ewig, immerwährend. Co nieskończonego życia zupełność całą razem zamyka, co i przyszły czas ma, i przeszłego mu nic nie upłynęło, to słusznie wiecznym się nazwać może. *Bard. Boe.* 174. Wieczny żywot, nietylko znaczy wiekuistość żywota, ale też w tey wieczności żywota błogosławieństwo wieczne w niebie. *Karnk. Kat.* 94. Nic nie zostawa nikomu wiecznieyszego, ieno sława a cnota. *Rey Zw.* 103 *b*. Ani życie iest ludziom, ani szczęście wieczne. *Min. R.* 4, 149. - Na wieczny pokóy poszedł. *Sk. Dz.* 824; pożegnał ten świat; poszedł na tamten św[i]t; *ob.* umrzeć). Nieboszczka matka moia, wieczny pokóy duszy, nayczęściey mi to powtarzała.. *Zab.* 11, 373 *Zabl.*, panie świeć nad iey duszą, Gott gebe ihr die ewige Ruhe). Day mu pokoy wieczny. *Teat.* 55 *e*, 11. - *§. *pleonast.* na wieki wiecznie. *Ryb. Ps.* 241., *ob.* Wiek. - §2., Wieczny, przedwieczny, od wieków, von Ewigkeit her, ewig, *Ec.* началобытный, cf. *nacząć, naczelnik.

WIECZOR, - a, *m*, *Boh. et Slo.* wečer; *Sr.* 2. wjazor, *Sr.* 1. wecżor, wetżor (*Sr.* 1. wecżer, wetżer, wecżeria, wetżerka wieczerza); *Crn.* vęzhér, vezher; *Vd.* vezher, mrak, (*cf.* mrok); *Cro.* vècher; (*Cro.* vchera, = wczoray) *Sla.* vecser; *Bs.* vecer; *Rg.* veccer; *Dl.* vecseer; *Rs.* вечеръ, вечерокъ, *lat.* vesper, *Gr.* ἑσπερος); ostatnia część dnia ku nocy, der Abend. Lepszy czasem ieden wieczor bywa, niż dwa poranki. *Rys. Ad.* 46. - *Slo.* newiš', co wečer za sobu donése, nie wiesz, co wieczor za sobą przyniesie; przyszłość ukryta). Wieczor nadchodzi, ku wie-

czoru się ma, *aduesperascit. Cn. Th.* 333; *Sr.* 1. wėtzoru ſo, wetzeri ſo; *F.* zaw'etzoru ſo; *Rs.* вечерѣть). Pamiętam pod wesoły wieczor w twoim domu. Wymknąłem przed pełnemi z izby pokryiomu. *Pot. Jow.* 214, pod dobrą myśl wieczorną, an einem fröhlichen Abende, vergnügten Abende, bey einem Abendschmause). Dobry wieczor, przyiacielu! *Teat.* 55 *d*, 13. - *Adverbial.* wieczor, wieczorem, w wieczor, pod wieczor, *Crn.* svezher; *Cro.* na vecher; *Ec.* ввечерѣ; Abends, gegen Abend, am Abend. Po robocie w wieczor płacą. *Herbſt. Jl. N* 8. Co w wieczor smakuie, to rano biesowi się godzi. *Zegl. Ad.* 46. Dziś wieczor, *Crn.* dręvi, (cf. *drzewiéy); *Bs.* veceras, veceraſka, *Sla.* vecseras; *Cro.* nochasz, (cf. noc;). Wczoray wieczor, *Crn.* snôzhi, (*cf.* z nocy); *Vd.* snuzhi; *Cro.* sznoch, sznòchka; *Dl.* szinoch; *Rg.* sinooch; *Sla.* sinòch; *Bs.* sinocch. WIECZORNIK, *ob.* Wieczernik. WIECZORNY, -a, -e, *WIECZERNY (*Dudz.* 16, *ob.* Wieczerzny, wieczerny, od wieczerzy); *Boh.* wečerni; *Crn.* vęzhern; *Vd.* vezhern, svezhern; *Bs.* vecergni; *Rg.* veccérgni; *Dl.* vecserni; *Rs.* вечернїй; do wieczora należący, Abend=. Wieczorna gwiazda, *ob.* Wieczernica. Wieczorny strach; *Bh.* wečernice, cf. południca, *Bh.* polednjce; cf. latawiec; *ob.* Wiedma. Wieczorna muzyka. *Teat.* 55 *d*, 16, serenata. Służba *przedeświaszczenia bez nieszpora odprawować się nie może, dlaczego wieczorną ofiarą się nazywa. *Pim. Kam.* 86. Kazał im nieszpor albo wieczorną śpiewać. *Stryik.* 152., *ob.* wieczernica).

Deriu. *wieczerza, wieczerny, wieczerzać, podwieczórek, powieczerze, odwieczerze, połodwieczerze.*

**WIECZYĆ, -ył, -y, *Me-. ndk.*, *Rs.* вѣчновать; wiekować, wieki trwać, wiecznie trwać, ewig dauern, ewig ſeyn. Jeden ieſt wszyſtkich ociec rzeczy, W całym świecie moc i rząd iego wieczy. *Bard. Boe.* 76., w niebie sobie ſtwórca wieczy. *Bard. Boe.* 145. *Bard. Luk.* 55. WIECZYSTY, -a, -e, WIECZYŚCIE, *adv.*; wiekuiſty, wieczny, wiecznotrwały; ewig, ewig dauernd. Wieczyſty Fenix, iedynak w swym rodzie. *Hul. Ow.* 129. Chwała twa, kſiążę, wieczyſtsza od ſtali, Bo twarde głazy moc wieków obali, Wielkie twe imię Muz grono dziewiętne Już zapisało w swe księgi pamiętne. *Zab.* 13, 10, *Boguſł.*

*WIEDEŃ, -dnia, *m.*; *WIENNA, y, *ż.*, *Lat.* Vienna, Vindobona, *Ger.* Wien, Wiedeń nad Dunaiem, miaſto ſtołeczne wszyſtkich państw dziedzicznych domu Auſtryackiego. *Wyrw. G.* 202; *Bh.* Wjden'; *Crn.* Dunej; (*Crn.* Dunáva, = Dunay rzéka); *Vd.* Dunnej; *Cro.* Bèch; *Hg.* Béts; *Bs.* Vienna, Beç; *Rg.* Bèc; *Sla.* Bécs). Wienna. *Tward. Misc.* 47 *et* 48. Jan Sobieſki oswobodził Wiedeń R. 1683. *Dyk. G.* 3, 188. - *Bh. Prov.* j we Wjdni lidé bjdni; *Slo.* j we Wid'ni ľudá bidni, = i w Wiedniu ludzie są biedni. *Slo.* wól zoſtan'e wolom, biſ ho do Wid'n'a hnal; ked člowek do Wid'n'a wola poſle, oſel na ſpát prindé, cf. kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi. WIEDEŃKA, -i, *ż.*, rzéczka, pod Wiedniem w Dunay wpadaiąca. *Dyk. G.* 3, 188, die Wieden, der Fluß. - 2., Wiedenka, kobieta z Wiednia, eine Wienerinn, *Sla.* Bécsjanka. WIEDEŃCZYK, -a, *m.*, z Wiednia będący, ein Wiener; *Slo.* Wid'enčan; *Crn.* Dunejzhan, *Cro.* Béchan; *Dl.* Bechanin; *Sla.* Bécsjanin. WIEDEŃSKI, -a, -ie, od Wiednia, do Wiednia należący, Wiener=; *Bh.* Wjdenſky, (*Mor.* Wjdenſký pieniądz, halerz). Kocze Wiedeńſkie choć droższe ale od kolasek modnieysze. *Zab.* 13, 210. Okolice Wiedeńſkie bardzo miłe. *Dyk. G.* 3, 188.

WIEDMA, WIEDZMA, WIDMA, -y, *ż.*, *Rs.* вѣдьма, (*Ec.* ведунство, вѣдунство, волхвованїе, чародѣйство, ворожба czarodzieyſtwo; *Cro.* vedovina *fatidicus*); wieszczka, wróżka, czarownica; die Alraun, die weiſe Frau, Wahrſagerinn, Zauberinn. Wiedma prorockim duchem napełniona. *Bard. Tr.* 214. Nie wiem co mię za wiedźma osypała I lichem zdradnych słów uczarowała. *JKch. Dz.* 217. Na czarnoksiężką moc się zdumiewaycie, Uciekła wiedma, i bez głowy żyie. *Paſt. F.* 116., *Pot. Syl.* 140. Strońcie ludzie, by przy tey zaraźliwey woni, Nie pogrążyła w zgubney was ta wiedźma toni. *Zab.* 6, 153 *Min.*; *Birk. K. M. B. b.* Widząc ią, rzekłbyś, że widma na łyse góry wzlecieć maiąca, czarowniczą się maścią wysmarowała. *Mon.* 70, 384. - 2., Wiedma, latawica, *spectrum vespertinum. Cn. Th.* 882; *Bh.* wečernice, cf. południca, *Bh.* polednice;) ein Abendgeſpenſt, Nachtgeſpenſt. Powiadaią, gdy się w nocy dały widzieć po świecie widmy ieżdżące, błąkaiące się, że to woynę znaczyło. *Haur. Sk.* 215. Z piekielnemi ędzami albo drapieżnemi wiedmami godniście zjednoczenia, bo się nigdy nasycić nie możecie. *Zygr. Pap.* 327. WIEDMI, -ia, -ie, do wiedmy należący, Wahrſagerinn=, Wahrſager=, Zauber=. Cyrce mocą wiedmiego dzieła Towarzyszów Uliſsa w wieprze przemieniła. *Min. Fars.* 18.

WIĘDNĄC, *WIETNĄĆ, *WIĄDNĄĆ, więdnął, *contr*, wiądł; więdnie, więdnę *Med. idntl.*; więdnieć *ndk.* = zwiędnąć, uwiędnąć *dok.*; *Bh.* wadnauti, uwadnauti, zwadnu; *Slo.* wadnu; *Sr.* 1. wjadnu; *Crn.* veniti, vęnem, vęhném, vęhneti, sveniti, svęnem; *Vd.* vedlit, vehnit. veniti, sveniti, vedniti, obvedleti, obveniti; *Cro.* venuti, ovenújem; *Hg.* fonnyadni; *Bs.* vehnuti, uvehnuti; *Rg.* vénuti, vèhnuti, vehnem, uvèhnuti (*Rg.* ovehnuti, ovehscjatti *insenescere*), *Rs.* вянуть, увянуть, увядать, (*Rs.* вяло niedbale, po mału; *Vd.* vedel, vedliu, = leniwy); изнытъ, изнывать, блекнуть, поблекнуть (*ob.* blaknąć), дрябнуть; *Ec.* извядаю, увядаю; = świeżość swoię utraciwszy marszczeć i słabieć, welken, welk werden. Wody się ścinały, kwiatki więdły, liścia żołkniały. *Mon.* 65, 172. Kwiat, gdy oſtra kosa zetnie, prędko usycha i wietrzeie. *Jabl. Tel.* 61. - *Slo. Prov.* neni teg ruže, kterábi n'e zwadla, niemasz téy róży, któraby nie zwiędła; = wszyſtko przemiia). Zwiędły, uwiędły, *Bh.* zwadly, uwadly (uwadloſt zwiędłość *qu. v.*) *Slo.* ſwadlý; *Sr.* 1. zwadwé; *Vd.* venil; *Sla.* uvenût; *Rs.* вялый, *Ec.* увядательный. Nieuwiędła korona. *Chrość. Job.* 68, *Rs. Ec.* неувядаемый, która nigdy nie zwiędnie, unverwelkbar). §. O mięsiwie: więdły, = wędzony, vom Fleiſche, getrocknet, geräuchert. Szafarz ma na rejeſtrze mięsa więdłe, słone, szołdry, kiełbasy. *Oczk. prz.* (*Ec.* вядчина, ветчина, ветшина szynka, cf. wiotchy). Więdłe mięso, wędzonka, **Więdzyna*; n. p. Na masło i więdzynę do Wrocławia, czerwoych trzy, gr. 5. *Czack. pr.* 1, 141, rachunek Jana Lutomirſkiego 1574 R.) Od iesiotra więdłego, po groszu. *Vol.* 3, 60. Więdłe ozorki. *Goſt. Gor.* 86. Szołdry więdłe. *Pasz. Dz.* 8. - §. *aliter.* n. p. szyty rok cały więdnąć i wiatrem przesychać powinny. *Torz.*

ſk. 17, schnąć, trocknen. - §. Ciało czyie więdnie, schnie, welken, trocknen, vertrocknen, die Abzehrung haben, zusammen schrumpfen. Dzieci takie schną i więdnieią, ni trawa. Kłok. Tur. 186. Lekarze mu nic radzić nie mogli; a noga iuż prawie uwiędła zoſtawała. Osſ. Boh. 25. Dziedziczne więdnienie lub suchoty. Perz. Lek. 80, die Abzehrung; Vd. vadnenje, ginenje, susha, sehnenje, sushenje, tòvanje; (Cro. venènye ariditas). Suchoty albo więdnienie, kiedy się ciało nie tuczy, a zawżdy z niego co odchodzi a nie przybywa, ztąd zbytnia szczurość a marſkość przychodzi. Spicz. 235. - Simil. Więdnieć nad czytaniem lub pisaniem xiąg. Mon. 73, 266., ślęczyć, dulczeć aż do osłabienia czerſtwości zdrowia). - §, aliter fig. gnuśnieć, leniſtwem więdnąć, vor Trägheit dahin welken, faul und träge werden. Dokądże więdnąć będziecie leniſtwem, a nie idziecie abyście osiedli ziemię! Leop. Joz. 18, 3. Nieprzyiaciele zawżdy nas w boiaźni trzymaią, aby męztwo nasze nie więdnęło. Modrz. Baz. 433.

WIEDZ, -a, m., który co wie; Widz, patrzacz, dozorca, doględacz. Cn. Th. 1247, Ec. вѣдецъ, вѣдущïй, свѣдущïй (cf. świadom). cf. znawca, ein Wisser, ein Seher, Zuseher, Aufseher. WIEDZA, - y, ż., wiedzenie, wiadomość, znaiomość, das Wissen, Kennen, die Wissenschaft von etwas; (cf. Crn. veſt, veiſt; Vd. vieſt, Cro. zvészt, szvészt, = sumienie, wiedzenie do siebie; Bs. sviſt, svjeſt, intellectus, mens; Ec. вѣжество, хитростѣ, sztuczność, chytrość). - Okoliczność ta obchodzi wiedzę narodu. Xiądz. 243, ieſt wiedzy potrzebna. Perz. Cyr. 2, 136. Cokolwiek ziemia grzebie w ciemnym łonie, Co morz ogromnych i rzék pławią tonie, Nic się przed waszą wiedzą nie ukryie. Nar. Dz. 1. 168. Ja sam zaymuię się wiedzą handlu, roli i wyższey ekonomiki; żona moia, życzyłbym, żeby wiedziała o kuchni i śpiżarni. Teat. 19 c, 153, dozieraniem, dozorem). (- WIEDZIE, Wodzi, ob. Wieść, wiódł, wiodę). - WIEDZIEĆ, wiedział, wiedzieli, wie, wiedzą, wiem; Med. ndk.; Boh. w'ed'eti, wéd'el, wjm; Slo. wed'eť, w'ed'eti, wgem; Sr. 1. wém; Sr. 2. wėjesch, w'ėjel, wém; Ctn. vędeti, vędel, vęm, Vd. vedit, vedeti, vediti, viem; (Cro. znati, umim scire; ob. znać, umieć; Sla. znati; (Sla. visht, = dowiedzieć się; Bs. vjecbati, uçiti, = uczyć, cf. wieścić); Ec. вѣдѣти, вѣмъ, свѣдѣти, свѣмъ, (cf. wzwiedzieć), вѣждествовати, знать, разумѣть; Rs. вѣдать, вѣдаю, смыслить, смыщлю (cf. zmyślić), Niedrd. veten, Ulph. vitan, Isl. vita, Suec. weta, Angl. weet; cf. widzieć, lat. videre, Gr. εἰδεῖν; Germ. wiſſen, ich weiß. - Wiedzieć co, wiedzieć o czym, = wiadomość mieć, etwas wissen, von etwas wissen, cf. Znać, umieć). Wiem, ieſt to hasło proſtaka wiele o sobie trzymaiącego; nie wiem ieſt głupiego; wiem, że nic nie wiem, człowieka ieſt mądrego. Zab. 5, 71. Nie zna on tego słowa „nie wiem,,; we wszyſtkie się dyſkursa miesza. Karp. 4, 35. Cyrus w woyſku swoim każdego nietylko znał, ale i imię wiedział. Dambr. 246, pamiętał imię każdego). Co ieſt między nami, nam wiedzieć o tym; tobie nic do tego. Teat. 21, 184, nam należy wiedzieć). Masz Wc Pan o tym wiedzieć, iż iuż tu dawnego ekonoma niemasz. Kras. Pod. 2, 43., Sie müssen wissen, daß... Trzeba wiedzieć, Ec. вѣдательно, свѣденïю достойно. Ale my pewnie wiedzmy, że niemasz inszéy ewanielii. W. Pſt. W. 410. Tak każdy wiedz, iż wszyſtkie kruszce, rudy, płoki, maią swoię własność i okazuią się przez swe znaki. Biel. hſt. 26. O niczym nie wiem, ia od tego ręce umywam. Teat. 33 c, 21. Pokażcie się, daycie o sobie wiedzieć. Smotr. Lam. 28, daycie się poznać). Pośpieszę dawać wiedzieć Panu memu, że się tu znayduiesz. Teat. 19 c, 19, uwiadomić go, cf. dać znać, meldować). Nie spoſtrzegłem się, aż za daniem wiedzieć przez moich ludzi, żeśmy iuż uiechali trzy mile. Xiądz 17, za oſtrzeżeniem, doniesieniem). Ja ani o Warszawie ani o świecie chcę wiedzieć. Boh. Kom. 2, 37., ani słyszeć; proszę mi ani wspominać). Piiany, że o świecie nie wiedział. PKch. Orl. 1, 160. Nie wiedziałem, na którym świecie i czy żyłem. Teat. 43 c, 156 Wyb., utraciłem przytomność; nie byłem przy sobie)! Co wiesz, tak czyń, iakbyś nie wiedziała. Teat. 42 d, B., wiedz, nie wiedząc. Cn. Ad. 1234., miéy ięzyk za zęby; milczeć lepiey; nie wszyſtko też trzeba wiedzieć; (ignorować), thue nichts dergleichen, laſſe dir nichts merken). Kto mówi, co wie, swych się wad dowie, qui dicit quae vult, audiet quae non vult. Rys. Ad. 27. Wiedzą to i baby w szpitalu. Cn. Ad. 2234., wiedzą i baby na trecie; iawna rzecz; wiem to dawno; wiem to dobrze; nie nowina to). Ty tedy, co z nim na iednéyże mieszkasz wyspie, powiedz teraz, czy wiesz go? Zab. 13, 48, czy wiesz iego pomieszkanie, weißt du ihn? weißt du, wo er wohnt)? Daleko mnie ztąd do domu? Rz. któż cię wie, gdzie mieszkasz. Teat. 8, 56. Wiedzieć się o tym nic pewnego nie może. Sk. Żyw. 2, 113., nie można pewną mieć o tym wiadomość, man kann nichts Zuverläßiges davon wissen). Gdyby ſtraż przednia uyźrzała iakich ludzi, ma dać *wiedzenie do drugiéy ſtraży. Tarn Uſt. 289, da znać, da wiedzieć, da wiadomość). Wiedząc, chcąc wiedząc, się zgubił. Cn. Th. 1247, Crn. vędnu, vedàje, vędàma; mit Wissen und Willen). Wiedz wiedząc, = to wiedz wiedząc; toć powiadam, byś wiedział. Cn. Th. 1144, pamiętayże, merke es dir; wiſſe einmal für allemal). - Wiedzieć, dobrze wiedzieć, pewną mieć wiadomość, recht gut wissen, gewiß wissen; Lepiéy wiedzieć, niż mniemać. PKchan. Orl. 1, 52, lepsza pewność, niż domysł; cf. rozumiałem! rozumiałem! głupich wymówka). Wie Bóg, czyy baran, czyy kozieł. Cn. Ad. 1231; Vir nobilis ducebat haedum templo hoſtiam; videns autem colonum suum ducentem agnum, inſtitit, ut commutaret secum, dicens: indecorum eſſe, herum offerre sacris haedum, colonum vero eius agnum; qui cedens precibus herilibus dixit: cuius ſit agnus, cuius hircus, scit Deus. - cf. Boga nie oszukasz). Bóg wie, bóg widzi, bóg świadkiem, affirm., Gott weiß es! - Wie on, co mu smakuie. Cn. Ad. 1231. Wie on, gdzie co zdybać, oberwać. ib. 1232. Wiem ia, czego on chce, na co on godzi. Cn. Ad. 1243, domyślam się, ich weiß, ich merke, ich spühre). Wie Pan Bóg co czyni. Rys. Ad. 25., ma on swoie przyczyny; naylepiey wie, lepiey się na tym zna, niż my). Az dotąd za łaſką bozką nie wiem, co to w klątwie być. Psalmod. 11., nie doznałem, nie doświadczyłem, ich weiß nicht, was das iſt, ich habe es noch nicht erfahren, noch nicht gekoſtet). Urzędnicy wiedzą swe urzędy, a ieśli którym nie są wiadome, przez króla maią być nauczeni. Herb. Stat. 126,

niech

niech dobrze znaią, niech będą świadomi swych urzędów). - *Negatiue*: kto wie, kat wie, bies wie, licho wie, Pan Bóg wie, = nikt nie wie, ludzie nie wiedzą, wer weiß, der Henker weiß, niemand weiß, unser Herr Gott weiß (Menschen wissens nicht). Kto go wie, dokąd z tym zmierza. *Pasz. Dz.* 107. Wie go kat, komu wierzyć. *Burl. A* 3. Bies go tam wie, zda się że pan, i zda się, że nie pan. *Boh. Kom.* 1, 71. Dzieciom, kat wie czym głowę zawrócić. *Teat.* 19, 65, lada czém). Rozkochał się w iedney Jeymości, wie go licho zkąd i iakiego urodzenia. *Teat.* 28, 81. Żołd zatrzymany, bóg wie kiedy płacony będzie. *Birk. Chod.* 8. - *similiter* nie wiedzieć, co wiedzieć, = bóg wie, nikt nie wie, wiedzieć nie można, *Ec.* недоуміню; das weiß Gott, niemand weiß, man kanns nicht wissen. Gwałtowna kurzawa po krótkiey mieszaninie, co wiedzieć, gdzie się rozleci. *Psalmod.* 19., aże co wiedzieć póki. *Leop. Bibl.*, *ob.* aż). Dawne czepce można było nosić nie wiedzieć póki. *Teat.* 26 *b*, 60, przez niepamiętnie długi czas, Gott weiß wie lange, undenklich lange, unermeßlich lange). Nie wiedzieć, gdzie się podziała. *Warg. Radz.* 353. Potaiemna moc żalu go wzięła; oczy łzami nie wiedzieć za co mu poczęła zalewać. *Jabł. Tel* 334. Żołnierzów kilku nie wiedzieć kogo czekaią. *Warg. Radz.* 351. Nie wiedzieć komu teraz wierzyć. *Cn. Ad.* 699. Rozkazał Potemkin wziąć koniecznie Jzmaiłow, choćby kosztowało nie wiedzieć co. *Gaz. Nar.* 1. 19, co kosztuie, to kosztuie; niech kosztuie, co chce; cobykolwiek kosztowało, *coute ce qu'il coute*, es mag noch so viel kosten, es mag kosten was es will, es mag kosten, wer weiß was). Przybyli tu deputowani, nie wiedzieć z iakich powodów. *Gaz. Nar.* 1, 406, nie wiadomo, man weiß nicht, es ist unbekannt). *Simil. cum prima persona Praesentis*: By nie wiem co, nie uczynię. *Cn. Ad.* 52., by nie wiem komu, nie przepuszczę, *ib.*, żadną miarą, wolę pierwey umrzeć; cobykolwiek nastąpiło; es mag seyn, weiß Gott was; was immer, was immer für einer). Aby nie wiem iakie cnoty kto miał, bez pokory, nic nie są. *Radz. Z. P. M.* 465. Marne iest zbawienie człowieka, by nie wiem kto był; lepsza ufać w bogu. *Birk. Kant. B*, Bym miał niewiem iako drogi kleynot, i tenbym darował *Groch. W.* 372. Prace te nie wiem iakiego olbrzyma zmordować mogły. *Wys. Jgn.* 64 nayświększego). Wielkie ich ufce około stanęły; uciekać trudno, by nie wiem iakiemu zaiącowi. *Birk. Chod.* 2. Żeby też nie wiem iakie woysko było, możem się obrócić. *Warg. Cez.* 109. Byś się ty nie wiem gdzie przed niemi skrył, byś się nie wiem iako złotowania godnym pokazał, nie dokażesz, aby... *Warg. Wal.* 142. - *Jncertitudinis*: Nie wiem co czynić, nie mogę się rezolwować. *Cn. Th.* 537, ich weiß nicht was ich thun, was ich anfangen soll. - §. Wiedzieć co na kogo, wiadomym być czego nagannego, kary godnego w drugim, etwas auf jemanden oder wider jemanden wissen. Narzekali na nie, niechay to Pan wie na was, żeście nieprzyiaciołom prawie sami dodali miecza na nas. *Radz. Exod.* 5, 21., niech weźrzy Pan na was. *Bibl. Gd*). Jan Hus odpowiedział: niechay o tym wiedzą wszyscy, że ia ten umysł mam, że wolę umrzeć, niżlibym miał na się wiedzieć ieden błąd. *Baz. hist.* 7. Wiedzieć co do kogo, = znać przymiot iaki iego, eine Eigenschaft jemandes kennen, wissen, was er für Eigenschaften oder Gewohnheiten an sich hat. Obawiał się Witold, aby go Skirgayłło kiedy nie zabił; bo to do niego wiedział, iż był języka i ręki do zwady prędkiey. *Stryik.* 449. *Biel. Sw.* 71. *Similiter* wiedzieć co do siebie, czuć się, von sich etwas wissen, sich dessen bewußt seyn. Że szpetna, do siebie wiedziała. *Jabł. Ez.* 157. Wiedzieć, czuć się, przez sumnienie ruszonym być, wissen, sich fühlen, in seinem Gewissen es fühlen; *cf. Crn.* veist, vest, *Vd.* viest, *Cro.* zvészt, szvészt, = sumnienie). Wie pies, komu sadło zjadł. *Cn. Ad.* 1244, sumnienie złe, boiaźliwe, trwożliwe). - §. *Wiedzieć sie, = czuć się, wchodzić w się, upamiętywać się, postrzegać się, in sich gehen. Naostatek, czego się masz spodziewać, ty się wiedz, bo wiadome są dokończenia tyranów. *Modz. Baz.* 159. Ale o tym niech się wiedzą ci, którzy tego są świadomsi. *ib.* 391. WIEDŹMA, *ob.* Wiedma.

Deriu. sub verbo: Widzieć.

*WIĘDZINA, *ob.* więdłe mięso, *ob.* więdnąć.

WIEIACZ, - a, *m.*, co wieie, wywiewa zboże, *Cn. Th.* 1247., *Cro.* vejâch; *Rg.* vialaz; *Bs.* vielaç, koji vije sgitto; *Rs.* вѣятель, der Kornwerfer, Kornsichter. WIEIACZKA, WIEIATKA, - i, *ż.*, *Boh.* w'egečka, *Sr.* 1. wégawka, wegna wopatka, wiwny lopacż; *Crn.* vęvnéza, vęsléza; *Vd.* veuniza, vievunza; *Cro.* vejâcha, vejach, *Ec. Rs.* вѣяло, опахало, вѣерь, махальце; WIEIADŁO, WIEWIDŁO, - a, *n.*, szufla do wiania zboża, sierlęczka, siedleczka, die Wurfschaufel. *Vannus* *siodłaczka. *wieiatka. *Urs. Gr.* 127. *Pala*, szufla albo wieiaczka, łopata chlebowa. *Mącz.* Rozmiecą ziarna wieiaczką. 3 *Leop. Jer.* 15, 7, *sierlęczą. 1 *Leop*). Na początku ewanieliia miasto siedleczki albo wieiaczki plewę odwiewała, a pszenicę zostawiała. *Zrn. Pst.* 5, 87 *b*. Wieiadło na plewy. *Sk. Kaz.* 15. Wiewidło okazuie, gdzie pszenica, gdzie kąkol. *Podw. Wr.* 24. WIEIADLNY, WIEIALNY, - a, - e, do wywiewania służący, Sicht =, Wurf = . . Rozwiałem ie łopatą wieialną. *Bud. Jer.* 15, 7. Rozproszę ią łopatą wieiadlną. *Wuiek. ib.* WIEIĘ *ob.* Wiać.

WIEK, - u, *et* - a, *m.*, *Boh. et Slo.* w'ek *aeuum*, *Sr.* 1. w'ek, tżus wot sto létar, *Dl.* vyk, *Cro.* vék 1., szto let, 2., *aeuum*, *aetas*; *Bs.* vik, vjek *aeternitas*, *seculum*, *aeuum*, *aetas*, *Rg.* vik, vjek *aetas*, *seculum*; *Rs.* вѣкъ, cf. *ital.* vecchio, = stary, *Lat.* vetus. cf. *Ger.* Woche tydzień, Niederf. Weeke; *Angl.* week, *Suec.* vik, vka). - Wiek, długi czasu przeciąg, pasmo czasu, eine lange Zeitdauer. Prezbyterowie a biskupi iedno byli w samym Apostolskim kościele, i w onym starożytnym w długi wiek ponim idącym. *Zygr. Ep.* 44. A to musi się sprawić nie w małym wieku. *Bzow. roż.* 93. Wiek xiężyca, rachuba dni od nowiu aż do nowiu tuż następuiącego. *Sniad. Jeo.* 201. - §. Wiek, czas pewny, die Zeit, eine gewisse Zeit. Tę cześć Zygmunt Tarnowskiemu wyrządził, którey był za wieku królowania swego żadnemu hetmanowi nie wyrządził. *Orzech. Tar.* 62, cf. za dni, cf. za życia). - §. Wiek, podeszłość, starość, zgrzybiałość, die Bejahrtheit, das Alter, die Jahre. (*Rg.* vjekovit, = stary; *Rg.* ovehscjatti; *Bs.* ovekscjatti, *Jtal.* invecchiarsi, = *insenescere*). Jest to wdowiec w wieku. *Teat.* 54 *b*, 6. Na Xanta i Taona idzie rycerz krwawy, Zabił obu, ach iakaż dla oyca tęsknica, Wiek go gnie cie, a nie ma innego dziedzica.

Dmoch. Jl. 1, 117. – §. Wiek, przeciąg życia człowieka, życie, die Lebensdauer eines Menschen, seine Lebenszeit, sein Leben; Naypięknieysze lata swoiego wieku ftyrawszy. *Teat.* 18, 124. Kwiatu wieku swego naukom poświęcić. *Mon.* 70, 501. Wiek człowieczy na świecie ieft czas miiaiący. *Kołak. W. A.* 3. Cnotą ftaropolfką wiek swóy prowadził. *Falib. A.* 1. Żaden nie może, przed fkończeniem wieku J oftatnim pogrzebem, szczęśliwym być zwanym. *Otw. Ow.* 107, *nemo ante mortem beatus*). Chcę u was oftatek wieku mego, póki go stawa, ftrawić. *Baz. Sk.* 66. O to proszę Pana swego, Abych mieszkał w domu iego, Daiąc mu cześć, póki wieku Doftawać będzie człowieku. *JKch. Ps.* 35, życia. *Karp.* 5, 67). Choć wiek daią bogowie, niech więcey nie żyię, sam się zabiię. *Bard. Luk.* 52. Nie ożeniwszy się, wiek swóy wszyftek bez małżeńftwa ftrawili. *Warg. Wal.* 63. Nie zapomnę przez wiek móy, żem tę widział głowę pływaiącą w krwi swoiey. *Jabł. Tel.* 27, przez całe życie). Starość ieft dokonywanie wieku. *Bud. Cyc.* 42. Wiele mieć możesz lat wieku swoiego? *Teat.* 54 c, 13. Mam żyć wiek spokoyny, A o Rzym toczą Gety i Dakowie woyny! *Bard. Luk.* 25. Niebezpieczny ieft wiek tych, co światem władaią, Bo zewsząd pełno zdrady wkoło siebie maią. *Gwag.* 50. – *simil.* Wiek gołębi nie dłuższy dziewięciu lat. *Cresc.* 588. – Wiek, pewny wymiar życia człowieka, pewna pora; ein gewisses Alter, eine gewisse Altersstufe; *Bh.* wěk; *Cro.* vek, *Dl.* doba, dobba, (*ob.* doba); *Rg.* dobba; *Rs.* возрастъ, cf. wzroft). Pierwszy wiek niemowlęftwo, drugi dziecińftwo, trzeci młodzieńftwo od 12 do 14 roku, czwarty od 14 do 18 z młodzieńftwa k męztwu wychodzący; piąty wiek męstwo do czterdziestego; szófty ftarość. *Kołak. W.* Jnny ieft wiek niemówlęcia, inny młodzieńca, a inny ftarca. *Pilch. Sen. lifl.* 4, 187. Jefteś w wiosnie młodości, w tym wieku szczęśliwym, Co do wszyftkiego zdatny. *Kras. Bay.* 64. Każdy wiek ma goryczy, ma swoie przywary; Syn się męczył nad kfiążką, ftękał ociec ftary. *ib.* 23. – §. Wiek, fto lat, seculum, das Jahrhundert; *Bh.* ſtoletj; *Sr* 1. wěk, tjaswot fto letw; *Vd.* ftulietje; *Cro.* vék, szto let; *Bs.* vjek, vrjeme od fto godina; *Rg.* ftòljetan: *Rg.* vjek; *Rs.* столѣтie, *ftolecie). Wiek, fto lat, w sobie zamyka. *Salin.* 2, 244., *Kal.* 1739, *K.* 1. Trzeci wiek abo fto lat po Chryftusie, miało onego cudotwórcę Grzegorza. *Sk. Kaz.* 418. Już też ftoletnich wieków przemiiało Niemal czterdzieści, iako wsze ftworzenie W początkach swoich iftność otrzymało, ... *Odym. Sw. D* 3 *b.* Czas na nieiakie cztery wieki rozdzielon ieft, którym wedle różnych przysad nazwifka od złota, od srebra, od miedzi i żelaza są przydane. *Otw. Ow.* 8. Naypierwsi ludzie mieli wiek złoty, po którym naftąpił wiek srebrny i miedziany, nakoniec żelazny, na który my nieszczęśliwi natrafili. *Mon.* 64, 442. Minęły złote wieki i śrebrne minęły, J miedziane iuż swoie dokończenie wzięły, Żelazne, ach żelazne po nich naftąpiły. *Błaż. tl. A* 1. *b*, *cf.* zgrzybiałe lata nadeszły, nie one które złotemi albo tłuftemi zwano, kiedy wszyftko by cielęta igrało, abo iak baby plotą, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a połciami i gomółkami domy pobiiano; ale to są lata żelazne, fkalifte, twarde, trudne, których nie lada iako pożyć; iuż tu wszyftko iako z kamienia kować. *Podw. Wr.* 24. Wiek Zygmuntów słusznie ieft nazwany złotym wiekiem w Polszcze. *N. Pam.* 15, 381. Wiek nasz może się nazwać wprowadzeniem dobrego do Polfki guftu. *Mon.* 67, 597. Wiek dzisieyszy mdły lud daie. *Pieś.* 168. Każdy wiek miał łotrów, A co my teraz mamy i Pawłów i Piotrów, Miał Rzym swoie Werresy, swoie Katyliny. *Kras. Sat* 20. Wiek będzie lepszy, kiedy lepsi ludzie. *Zab.* 12, 16. Dobrze to było niegdyś, gdy prababki nasze Wiedziały, kiedy bydło szło z obor na paszę; Jnszy wiek, insze prawo. *Kras. Lifl.* 28. Dzifiay wiek nie taki, w iakim się WcPan urodził. *Teat.* 43 c, 5. *Wyb.* Zacność domu i piękność, grzeczność, mądrość, cnota, Za nic tych wieków waży, bez ciężaru złota. *Hor. Sat.* 28. Masz takiego przyiaciela, iakiego wieki nasze nie widziały. *Boh. Kom.* 5, 334. Jeśli byłeś dobrym, wiek wiekom podaie. *Prot. Kont. D.* 2. - Na wieki, po wszyftkie wieki, na wieki wieków, na wieki wiekom, na wieki wiecznie, = na wieczność, na wieczne czasy, na zawsze, *Cro.* na vék, vék vekòma; auf ewig, auf immer, in Ewigkeit, in alle Ewigkeit, von Ewigkeit zu Ewigkeit. Już po nas, przepadliśmy na wieki. *Teat.* 14, 157. W kraiu tym na wieki chce mieszkać. *Jabł. Tel.* 64. Bankrutem na wieki zoftał. *Teat.* 22, 100. Zapomniałem na wieki, co daley naftępuie. *Mon.* 73, 59., ze wszyftkiém, do szczętu, na śmierć). Słońce po wszyftkie wieki uciesząć będzie świat. *Otw. Ow.* 46. Na wieki miłosierdzie Pańfkie. *Bud. Ps.* 136, 8., na wieki wiekom. *Sk. Kaz.* 7. Będę dobrosławił imieniu Pańfkiemu wiecznie, i na wiek wieków. *Leop. Ps.* 144, 1. Nam gdy raz młodość minie, Już na wieki wiekom ginie. *JKch. Dz.* 216. Będziesz miał u mnie łafkę na wieki wieków. *Boh. Kom.* 5, 113. Byśmy żyli z bogiem na wiek wiecznie. *Kanc. Gd.* 227. Obiecuięć przeftrzegać twego na wieki wieczne zakonu świętego. *Ryb. Ps.* 241. Sprawiedliwość iego trwa na wieki od wieków. *Wrob.* 267. *Formula solennis, respondens salutationi*: Niech będzie pochwalony Jezus Chryftus! ℟. Na wieki wieków amen! Żartobliwy *Jezierfki* odpowiadał na to pozdrowienie: i owszem! i owszem! – Od wieków, odwiecznie, od niepamiętnego czasu; von langer Zeit her, von Alters her. Takowym cudom nie bardzo ia wierzę, Bo wiem, że baią od wieków poeci. *Zab.* 15, 340. – Wiek, wieki, długi bardzo niefkończony czas eine lange unendliche Zeit. Jakby wieki zakupił, tak daleko mierzy myślami. *Pot. Arg.* 150. Każdy moment bez ciebie ieft dla mnie wiekiem. *Teat.* 2, 57 *Barfs.* Wieki, iakeśmy się z sobą nie widziały *Teat.* 14, 32. – Wiek, = Wieczność, *Bs.* vjek, vjecnoft; die Ewigkeit. Wiek cały ieft tylko osnowa z niefkończonych momentów. *Mon.* 71, 340. Wiek, który się bogu przypisuie, wszyftkie wieki w sobie zamyka. *Salin.* 2, 246., Bóg iuż był, a niźli było wszyftko; ieśli był a niźli było wszyftko, tedyć był przed wszyftkim czasem i początkiem, i był przed wieki i od wieku. *Zrn. Pfl.* 25. – Nie mówił żaden od początku wieka Słodszemi słowy nad tego człowieka. *Odym. Sw. Mm.*, od początku świata, od ftworzenia).

Deriv. *wiekodayny*, *wiekopomny*, *wiekotrwały*; *wiekować*, *wiekuifty*, *wiekuiftość*; *wieczyfty*, *wieczyftość*, *wieczny*, *wieczność*, *wieczyć*, *wiecznić*, *uwiecznić*, *wiecznik*, *wiecznolaty*, *wiecznotrwały etc.* *przedwieczny*, *odwieczny*, *długowieczny*, *ftarowieczny*, *spółwieczny*.

WIEKIERA, *ob.* Wekiera.

WIEKO, - a, *n*, (WIECZKO *dem.*, *qu. v.*;) *Boh.* wjko; (*Slo.* w'icko powieka); *Sr.* 2. wéko, pokschywaz, pokschi-wadlo, *ob.* pokrywadło); *Sr.* 1. wjko, wéko cf. *Hbr.* פָּרַשׁ *obturari*; (*Sr.* 1. wokowa, wokencżka habo, w'eczko, wiko, powoko powieka); *Crn.* vęha; *Vd.* pokrou, (cf. pokrowiec), pokrovez, pokrouzhizh; *Cro.* pokrov, ∫pokrivàlo, poklop (poklaplyem *operculo*, cf. poklepać), pilka; *Dl.* tapkun; *Rg.* poklop, zaklop, pokriv; *Sla.* zaklopac; *Bs.* pokrrivaç, zaklopaç, zaklop, poklopaç, çrjepuglja, poklop, (poklopiti *operculare*); (*Rs.* вѣко, ≈ вѣжда очная, ≈ powieka); *Rs.* крышка, сковородникъ. Wieko, pokrywka na naczynie, przykrywka, wierzchnia część, wierzch na naczynie przypadaiący, der Deckel. Wieko ſkrzyni. *Tr.* Od wielkiéy ſkrzyni wieków uchylił srebrzyſtych. *Dmoch. Jl.* 2, 330, *cf.* wierzch). - *Oecon.* Po roie paſiecznik ma po drabinie z wiekiem łazić, żeby ie spokoynie na wieko wziął, każdy róy osobno. *Kącz Pas.* 27. - *aliter*: Jeden w bębenek uderzał; trzech brzękało ianczarſkiemi wiekami. *Off. Str.* 5., talerzami). - §. *Archit.* wieko, część kapitelu, talerz, *ital.* abaco. *Callit.* 7.

**WIEKODAYNA sława. *Petr. Pol.* 80, unieśmiertelniaiąca, verewigend. **WIEKOKORZENNE modrzewy. *Nar. Dz.* 1, 116., ewig wurzelnd. *WIEKOPOMNIA, - i, *ż.*, monument, pomnik. *X. Kam.*, ein Denkmal. **WIEKOPOMNOŚĆ, - ści, *ż.*, wieczna pamięć, ewiges Andenken, Nachruhm. Pragną po sobie zoſtawić pamiątkę, maiąc za cel wiekopomność. *Mon.* 72, 221. Jmię swe podać wiekopomności. *Zab.* 7, 192. - **WIEKOPOMNY, - a, - e, WIEKOPOMNIE *adv.*, wiecznie pamiętny, *Ec.* приснопамятный; ewig denkwürdig, unſterblich. Bądź z nią szczęśliwy mężu, wiekopomnie. *Zab.* 13, 388. *Drużb.* Sobieſki z sławą Polſką wiekopomnie Umiał unoſić hardych bisurmanów ſkromnie. *Kchw.* 346. - §. *actiue*: Apollo wiekopomny, prowadź pióro moie. *Pasz. Dz. A*; dawne wieki przypominaiący). **WIEKORODNY, - a, - e, - ie *adv.*, wieki rodzący, Jahrhunderte erzeugend. Day, żeby doyźrzał dnia wiekorodnego Rym Petrycego. *Petr. Hor.* 2, *L. b.*, *Dudz.* 20. **WIEKOTRWAŁE posągi. *Zab.* 11, 243, wieki przetrwaiące; Jahrhunderte dauernd., *ob.* Wiecznotrwały. WIEKOWAĆ, - ał, - uie *Med. Cont.*; *Sr.* 1. wéčznoſcżu; *Cro.* vekújem (*Cro.* uvekovechújem *aeternitati mando* unieśmiertelniam); *Rg.* vjekovittiti; *Rs.* вѣчноваmь, *Ec.* вѣкую, вѣковаmь, wieczyć, wiecznie trwać, ewig dauern. Nic na świecie nie wiekuie; Wszyſtko się wnet obali. *Bal. Sen.* A 5. Gdy czas kamienie i lemiesze psuie, Wiersze śmierci nie znaią, pamięć ich wiekuie. *Min. Ryt.* 3, 75. - §. wiekować, trwać, długo trwać, dauern, lange dauern, Dauer haben. Miłość w młodych z początku bardzo się zaymuie, potym prędko uſtaie, nie rada wiekuie. *Bard. Tr.* 542. Zawsze pomierna rzecz dłużey wiekuie. *ib.* 244. Henryk na Czeſkim pańſtwie nie długo wiekował. *Krom.* 312. Jagiełło z trzecią żoną nie długo wiekował. *Gwag.* 77.

WIĘKSZEĆ, WIĘTSZEĆ, *Neut. ndk.*, większym się ſtawać, powiększać się, (*oppoſ.* maleć, mnieyszeć,) ſich vergrößern, größer werden. W wiosnie dzień z umnieyszeniem nocy rośnie i więtszeie. *Zebr. Zw.* 24. WIĘKSZOŚĆ, - ści, *ż.*, znacznieysza wielkość, przewaga, *Bh.* wjcnoſt; *Rs.* большинство; die Größerheit, das Uebergewicht, die Ueberlegenheit. Większość dzierżaw zdolnieyszymi czyniła do piaſtowania monarchii synów Kazimierza, niżeli liniią Wielkopolſką. *Nar. Hſt.* 4, 100. - *Superlat.*, n. p. zagadnienia o naywiększościach i naymnieyszościach, *de maximis et minimis*. *Jak. Mat.* 3, 50. - §. większość, *WIĘKSZOLICZNOŚĆ, ≈ większa liczba, die Mehrheit, die größere Zahl. Jednomyślnością lub większolicznością ſtanowione prawa. *Gaz. Nar.* 2, 132. Wszyſtko większością głosów udecydowane być powinno. *ib.* 1, 158., Stimmenmehrheit. Zasada każdego rządnego społeczeńſtwa, iż większość mnieyszą liczbę wiązać powinna. *ib.* 1, 260., *Uſt. K.* 1, 118. W proſtéy większości uważa się tylko większa liczba kresek, iakakolwiek ona ieſt; w zupełnéy zaś większości trzeba, aby iedna przynaymniéy kreska była nad połowę wotniących. *N. Pam.* 16, 48. WIĘKSZY; *Compar. Adj.* Wielki, *qu. v.* WIĘKSZYĆ *cz. ndk.*; *Boh.* wečiti, wečim, w'etſſiti, w'etſſim, ſw'etſſiti, zw'etſſowati, přiw'etſſim; *Slo.* rozw'etſſiti; zwiększyć, powiększyć *Dok.*; zwiększać, powiększać, większym czynić, vergrößern. Gdyby Rzymu nie zwiększył pogrom świata, Dotądby się w nim lśniły słomiane chałupy. *Hul. Ow.* 139. Wdzięczność za tę łaſkę twoię Zwiększy ieszcze miłość moię. *Teat.* 55, 95. Niecnota podli, cnota ludzi większy. *Mon.* 68, 175. Na cożbym zwiększał i pomnażał maiątek, ktoryby mi ktokolwiek mógł wydrzeć? *N. Pam.* 15, 325. Łaſkę bożą człowiek sobie w sobie mnożyć i więtszyć, malić i mnieyszyć może, a w Bogu równa ku wszyſtkim miłość poruszoną być nie może. *Smotr. Ex.* 30.

WIEKOWY, - a, - e, od wieka, od pokrywki, Deckel≈, *Rs.* крышечный. - §. 2., Wiekowy, od wieku, cf. wieczny,) Zeitalter≈, Jahrhundert≈, Ewigkeit≈, *Rs.* вѣковый, długo bardzo trwaiący.

WIEKUIĘ, *ob.* Wiekować. - WIEKUISTOŚĆ, - ści, *ż.*, wieczyſtość, wieczność; *Bs.* vikuvicnoſt, vjecnoſt, vjekuvjecnoſt; *Rg.* vjekovjecjânſtvo, vjekovjecnós, vjekovittós, vjecnos; *Cro.* vekovechina, vekovèchnoszt; *Ec.* приснотство, приснобытность, присносущность; die Ewigkeit. Wiekuiſtość żywota po śmierci. *Kcrnk. Kat.* 94. WIEKUISTY, - a, - e, WIEKUIŚCIE, *adv.*, *Slo.* wečiti; *Vd.* vseleibiten, spuvoſtoin; *Cro.* vekivechni, vekovechni; *Bs.* vjekuvitti, vikuvitti, vjecni; *Rg.* vjekovit, vjekuvjecni, vjekovni, vjecni, *Sla.* vikovicsnji; *Ec.* приснобытный, wieczny, wieczyſty, ewig. Wiekuiſty Boże. *JKchn. Ps.* - Sądy wiekuiſte, *fata*. *Gor. Sen.* 284.

WIELĄ, *ob.* Wiele.

WIELBIĆ, *cz. ndk.*, *Boh.* welebiti, zwelebiti, zwelebowati, weleſlawim; *Slo.* welebiti, weleſlawit; *Vd.* pogospodashati, sgospodashati, svishuvati (*ob.* *wywyższyć), *Cro.* cheſtiti (cf. cześć), *Bs.* proslaviti, uzveliciti; *Rg.* proslaviti; *Rs.* величаmь, величиmь, блажиmь, (cf. błogo), изповѣдаmь, (cf. wypowiadać), прославиmь, прославляmь, славословиmи, славословлю, возблагословиmь, превозвысиmь, превозвышаmь; wielkim abo wielmożnym wyznawać, opowiadać, wysławiać, *magnificare*, *Cn. Th.* 1247, uwielbiać (*sed confer hoc*), preiſen, erheben. Niech chciwy żeglarz wielbi Neptuna kadzidłem. *Hul. Ow.* 195. Wielbi dusza moia pana. *Sk. Kaz.* 576; meine Seele erhebt den Herrn. Luth. - Uwielbiony, *Ec.* многопѣтый. Uwielbianie; *Rs.* исповѣданïе, исповѣдыванïе. Uwiel-

bienie większe ieſt niż chwała, bo rzeczone od wielkiego chwalenia, niby to pod niebiosa wyſtawienie. *Petr. Et.* 313. - §. Tych co do nauk pilnie przykładaią się, przyzwoitą uwielbiaią nagrodą. *Mon.* 71, 530, zaszczycaią, womit beehren). WIELBICIEL, - a, *m.*, uwielbiacz, uwielbiciel, *Vd.* poshtuvauz, pozhaftnik, perjemauz, namitavez; der Preiser, Lober, Erheber. WIELBICIEL-KA, - i, *ż.*, die Lobpreiserinn. Między krytyczkami są też i wielbicielki. *Mon.* 72, 425.

WIELBŁĄD, - a, *m.*, (*WIELBRĄD, *Sekl*). *Boh.* welbloud, *Slo.* welblud, welblaud; *Sr.* 2. kamel, *Sr.* 1. khamel; *Crn.* kamjla; *Vd.* kamela; *Cro.* gamila; *Dl.* deva (cf. dziewa), kamilya; *Bs.* kamiglja; *Sla.* deva; *Rg.* dèva; *Rs.* велблюдъ, *vulg.* верблюдъ, велбудъ; *Ec.* велбу́дъ; *Ulphil.* vlband, *Anglos.* olfend, *Tatian.* olbent, *Monsee.* olbentar, *obsol.* Obd. Olbenthier, Olbentin, Olbend; *Jsl.* ullfold, ulfbald, (cf. *Ger.* Elephant; *Gr. lat.* ἐλεφας, *Suec.* elfant.). - Wiebląd, *camelus Bactrianus*, das Kameel, żywi się naylichszą paszą; może w iednym dniu po kilkanaście mil ubiec; różnią się co do liczby garbów. *Zool.* 357. Wielbląd garbaty. *Ban.* J. 2. Wielbląd iednogarby, *Rs.* одногорбый верблюдъ. - Pies szczeka, gęś kryra, wielbląd rże. *Eraz. ięz. H h b.*, każde swoim trybem). Wielbłądy parzkały. *Ban.* J. 2., *blaterare*). Wielbłądów samice kotne. *Leop. Gen.* 32. - *alleg.* Faryzeuszowie wielbłąda połykali, a komora przecedzali. *Zrn. Pſt.* 143, wyſtępków sobie pozwolili, a nad słabościami skrupulatni byli; małe grzechy gryzą, a wielkie całkiem połykaią). Plotkaś, masz ięzyk długi, usłyszysz słowo, przyłożysz dzieſięć, a z muchy wielbłąda zrobisz. *Mon.* 70, 586, cf. exageracya, przesada). - §. W biblii: wielbląd, lina gruba, ein grobes dickes Seil, ein Frau. Bogaczom zapamiętałym trudniey do boga iść, niż wielbrądowi przez igielną dziurę. *Sekl.* 28. WIELBŁĄDNIK, - a, *m.*, *Cn. Th.* 1247, ten co dogląda wielbłądów. *Wlod.*, der Kameelwärter, Kameeltreiber; *Cro.* gamilar; *Dl.* kamilyar, devar; *Bs.* kamigljár; *Ec.* велблюдникъ. 2., *Ec.* велбудокупецъ *wielbłądokupiec, der Kameelhändler. WIELBŁĄDOKOZA, - y, *ż.*, *camelus glama*, w Ameryce, die Kameelziege; WIELBŁĄDOOWCA, *camelus paca*, w Chili, das Kameelschaf, są wielbłądowi podobne. *Kluk. Zw.* 1, 88. WIELBŁĄDORYS, - ia, *m.*, *camelopardalis*, der Kameelopard. *Mon.* 75, 592, *Chmiel.* 1, 588; *Rs.* camráкъ. Z wielbłądzicą, gdy się łączy ryś, to ztąd pochodzą wielbłądorysie. *Haur. Sk.* 307. WIELBŁĄDZICA, - y, *ż.*, samica wielbłądza; ein weibliches Kameel. *Radz. Jer.* 2, 23. *Haur. Sk.* 307. WIELBŁĄDOWY, WIELBŁĄDZY, *WIELBRĄDOWY, - a, - e, WIELBŁĄDZI, - ia, - ie, od wielbłąda, do wielbłądów należący, Kameel :, *Sr.* 1. khamelſki; *Cro.* gamilszki; *Dl.* devszki; *Rs.* велблюжій, велблюжди́й. Sierć wielbłądza, *Vd.* kamelne dvake, kamelski lasi; *Rs.* rápycъ, *adj.* rápусный; *cf.* wigoń, wigoniowy). Szaty grube z wielbłądowéy sierci. *Sk. Zyw.* 227., z sierci wielbrądowey. *Sekl. Math.* 3., *et Sekl. Mark.* 1., z sierści wielbłądzéy. *Biał. Pſt.* 42. Garby wielbłądze. *Susz. P.* 2, *E b.* Wielbłądza przędza. *Pot. Jow.* 34. W Afryce ludzie żyią po większéy części mlékiem wielbłądziém. *Boter.* 250. Heliogabal zwykł iadać piętki nóg wielbrądowych. *Kosz. Lor.* 106. *b.* - §. *Botan*: wielbłądowa plewa, ziele, Rayſka trawa, wielbłądowie radzi go iedzą, *iuncus odoratus. Sien.* 155, Kameelheu.

WIELCE *adv.*, *Bh.* welice, hrubě, (cf. *grubo); *Slo.* welice, welmi, přiliſſně, (*ob.* *przelisz), hrube, *Sr.* 1. wulcze, wulzy, jara, jaru, (cf. iaro, cf. *Ger.* gar); *Sr.* 2. welgi; *Vd.* zhes vse, zhes mero, pre..., (cf. prze -), *Bs.* veoma, vele; *Rs.* весьма,голѣмо, гораздо, очень; *Ec.* очюнь, велми, зѣло (cf. *cale), дозѣла (do cna), много, (cf. mnogo), wielmi, bardzo, arcy-, sehr, überaus. Panu ia wielce a wielce dziękuię. *JKch. Ps.* 18. Był to dobry wódz, ale złośliwy wielce człowiek. *Ustrz. Kruc.* 2, 93. Cobyśmy w nim tak niezbożnego wielce znaydowali... *Sleb.* 2, 215. Wielce sobie dobrze poradził. *Ustrz. Kruc.* 1, 62. Wielce ſtary był, maiąc lat 88. *Sk. Zyw.* 2, 33. Po dość długiey, wielce zabawnéy, a więcey ieszcze kosztowney podróży, ſtanąłem w Paryżu. *Kras. Dos.* 98. Wielce sławny, przesławny, *Slo.* wele ſlawnj. - §. *Titul.* Nudna intytulacya: Mego Wielce Mości Pana. *Mon.* 65, 301, meines Hochzuverehrenden Herrn.. Króciey liſt napisać: *à Monsieur*, niżli: Wielmożnemu Memu Wielce Mc Panu. *Kras Pod.* 2, 110. Jaśnie Oświeceni, Jaśnie Wielmożni, Mnie Wielce Mci Panowie, Bracia i Dobrodzieie. *Dyar. Gr.* 338. Do szlachcica bez urzędu: Memu Wielce Jmść Panu i Bratu. *Kraj. Pod.* 113.- WIELE, *G.* wiela *et* wielu, *D.* wielom, *Jnſtr.* wielą, *Loc.* w wielu; *Subſt. et adv.*; *Boh.* mnohý, mnoho, moc; (*ob.* moc czego), *Slo.* wela; *Sr.* 1. wele, *Sr.* 2 wele; *Vind.* veliku, velku, prezei, vòlku; *Carn.* veliku; *Dal.* vele; *Rag.* vèle, veoma; *Cro.* zhuda (cf. cuda); *Bs.* vele, veoma; *Germ.* viel; Niderſ. veel; *Ulphil.* filu; *Suec.* fjol; *Anglosax.* feal; *lat.* valde; *septentr.* bal, s wielki, cf. *Gr.* πολὺς; cf. *Gr.* ειλη, ιλη, *Hebr.* חיל, cf. *Pol.* siła); mnogo, dużo, nie mało, siła, moc czego; nicht wenig, viel. - *Compar.* Więcey, *Boh.* wjc, wjce, wjcegi; *Slo.* wjc, wjceg, wác; *Sr.* 1. wacze, wjaczey; *Sr.* 2. wèz, wezej; *Carn.* vezh; *Dal.* vechye; *Vd.* vezh, venzh, (*Vd.* vezh, zhes, dalei, z nad); *Cro.* vèch, vishe, (cf. wyżéy); *Bs.* vechje, odvechje, savisce, zaliho; *Sla.* veche, vishe, vishje; *Rs.* болѣе, больше; *Ec.* болма̀; *Ger.* mehr. - §.). Wiele, *cum. verbo*: Wiele słuchay, mało mów. *Gn. Ad.* 1237. Mówił krótko, ale wiele woiował, i wiele prosił, gdy ręce okaleczone pokazował. *Birk. K. K.* 37. Nie wiele ufolgował zdrowiu. *Birk. K. O. J.* Moda do dworu weszła, pić, iak naywięcey. *Kras. liſt.* 27. Przeciw obłędliwościom kacerſkim a naywięcey Manicheyſkim... *Biał. Poſt.* 141, nade wszyſtko, naybardziey, *Crn.* narbel, narblè; *Rs.* наипа́че; am meiſten). Dziś będziesz mi pościła, i co więcey, noc tę bez łóżka przepędzisz, i co więcey... *Teat.* 55 *d*, 11; *Ec.* изли́ха, i co daley, i co ieszcze, i co gorzéy, und was noch mehr iſt, und mehr noch, und weiter noch). Czym się więcey bawisz? zima precz poszła, pogoda naſtaie, Czemu świętego miaſta nie wybawisz? *PKch. J.* 6; czym się dłużey bawisz, was weilſt du länger noch? Co się raz podoba, więcéy się nie podobać nie może. *Szczerb. Sak.* 51, i daléy podobać się musi).- §., Wiele, względem wielkości, rozwlekłości, wagi, czasu; viel, groß. Wy, coście zemną przez różne przygody, Tak wiele świata bezpiecznie przebyli. *PKch. J.*

130; tyle świata). Obrachuią każdą rzécz od wiela do mała, Coby ona dzierżawa iego wyſtarczała. *Paszk. Dz.* 105; vom Größten bis zum Kleinſten). Takci Panu mała bronić, iako wiela. *Biał. Pſt.* 241. Z niewiela kontent zawsze ubóztwo lubiłem, Nic nie żądaiąc, wszyſtkich rzeczy panem byłem. *Zab.* 8, 386 *Kor.*, z mała kontent, mit wenigem zufrieden). Rzecz milsza, nie wiele mieć w pokoiu, aniżeli w uſtawicznych hałasach naywiększe doſtatki. *Kłok.* 183. Będziesz - li miał wiele, hoynie daway; ieśli mało będziesz miał, też mało z chucią udzielay. *Leop. Tob.* 4, 8. Nigdy nie ieſt mało, gdy ieſt dosyć, a nigdy wiele nie ieſt, gdy dosyć nie ieſt. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 143. *Slo.* čo wác bohác má, to wác mať ſi žádá, *quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae*, im więcéy bogacz ma, tym więcéy mieć żąda). Nie iak wiele patrz, ale iak dobrze. *Cn. Ad.* 600, *ob.* ile). Wiele ſtraciwszy, oſtatka nie zarzucay. *Cn. Ad.* 1237, po rozbiciu nawy, deski nie puszczay; po ogniu i popiół pozbieray; pieniądze ſtraciwszy, mieszek schoway; *oppos.* wziąłeś konia, weź i bicz). W nadziei wiela, mała nie upuszczay. *Cn. Ad.* 829; lepsza trocha pewnego). Ktoby wiele za mało uprosił, taki tę wysługę swą od nas daną, wszyſtkę traci. *Stat. L.* 20. Wiele dobrego, nic nie cierpieć złego. *Cn. Ad.* 1236; mało złego, wiele dobrego). Proś co naywięcey, a weźmiy coć dadzą. *Cn. Ad.* 930. Wiele to kosztuie; wiele do tego trzeba. *Cn. Ad.* 1238. Wiele to na cię, *ib.*, ciężko to na cię, nie po twych to plecach; nie zdołasz temu, nie poymiesz; lub też: wiele to na cię, = zbytki to iuż, przeskrobałeś, pozwoliłeś sobie dużo; das iſt viel für dich). Wiele o sobie rozumie. *Cn. Ad.* 1237, wysoko o sobie trzyma, zarozumiały, er hat von ſich eine große Meynung). Wiele czego, względem liczby, moc czego, znaczna liczba czego; viel, an der Zahl. Szkoda wielom, pożytek kilkom. *Goſt. Gor.* 64. Gdzie ich wielu rządzi, tam się częſto błądzi. *Cn. Ad.* 237; wielu rząd, nierząd; Rządu nie wiele, gdzie panów wiele; gdzie ich wiele, ieden drugiemu zawadza: *Slo.* mnoho kuchárow, polewku presolí. Z wielu rąk, większa pomoc. *Fr. Ad.* 30; wielu ich, więcey przemogą. *Cn. Ad.* 1236; spolnie lżey; więcey oczu, więcey widzą. *Fr. Ad.* 30; oczy więcey widzą, niż oko; więcey dway uyźrzą, niż ieden). Wielom się ieden trudno oprze. *Cn. Ad.* 1240, wiele złego, dwa na iednego). Jeden wielom częſto zaszkodzi. *Cn. Ad.* 309; przy iednym złym, i dobrym wielom się doſtanie). Jeden zły wielu dobrych zepsuie. *Cn. Ad.* 309; iedna owca parszywa wszyſtko ſtado zarazi). Wiele czego, iak prochu. *Cn. Ad.* 1235, sroka ze krza, a dwie w kierz). Kiedy czego wiele a częſto, tedy się prędko uprzykrzy. *Rey Zw.* 62. Jeden dobry ſtoi za wielu złych. *Cn. Ad.* 305, "Lepiey iż cię ieden dobry chwali, niż wielu złych. *Bud. Ap.* 61; Więcey kowalów, niż złotników, gaydów niż organiſtów. *Cn. Ad.* 1232. Więcéy huku, niż puku. *Kłok. Tur.* 209, huku puku za talar, roboty za szóſtak; większy huk, niż puk. *Rys. Ad.* 70; *Slo.* mnoho wičeſkow, malo wlni; mnoho práť, málo wéſať; wetſi dim, nežli pecénka; *Rg.* vele ſkvikke, à mallo vunnee; *Vd.* vezhi slava, kaker krava; *Bh.* mnoho wřeſku, malo wlnÿ. Za wiele; *Crn.* dóvêl, *ob.* zbyt). Stóy! bo więcéy weźmiesz. *Teat.* 21, 105; więcey plag). Niemiał konnych pięciuset więcey. *Warg. Cez.* 219, nie więcey nad). Nad pięćdziesiąt koni więcéy i iednym koniem nie miał. *Gor. Dz.* 90. Wprawdzie więcey za Adherbalem poszło; ale zdatnieysi do boiu za Jugurtą. *Pilch. Sal.* 137; większa liczba). Więcey się bali, niż widzieli. *Warg. Cez.* 225, więcey nieprzyiaciół, większéy liczby). - *Arithm.* Dla ſkrócenia używa się znaku †, który tyle wart, co słowo *więcey*; tak 4 † 3 znaczy: 4 więcey 3, albo 4 dodane do 3, albo 3 dodane do 4. *Jak. Mat.* 1, 60., *Łęſk.* 2, 14. - § *Interrog.* Wiele ich? iak wiele, ile ich? *Vd.* kuliku, kolkain? *Bs.* koliko? wie viel ſind ihrer? *quot?* - Wiele razy? wiele bił zegar? *Cn. Th.* 1248; cf. siła? - §. *Relat.* Wiele miałem pieniędzy, tyle wydałem. *Teat.* 19 *b*, 48, iak wiele, = ile, eben ſo viel). Tak wiele, *ob.* Tyle. - § Wiele *cum Subſtantiuis, in Datiuo, Jnſtrumentali et Locali, in eodem ponitur casu*, *e. gr.* wielom ubogim; z wielą ludźmi, na wielu mieyscach; *ceterum poscit Genitiuum Subſtantiuorum:* wiele ubogich, wielu ubogich. - §. *Botan.* Wiele złego, cf. Obrazki, ziele, *ob.* Wielezłego. WIELEBNY, -a, -e, -ie *adv*; *Bh.* welebny, wielbienia godny, *Rs.* достоблаже́нный; *Ec.* всечестный; preiswürdig. Boga w Tróycy wielebney wyznawać iednego. *Groch. W.* 21. Wielebny Władysław miał trapienia dosyć, gdy się z bratem rozſtawał. *Biel. Sw.* 279 *b*. Starość wielebna. *Birk. Dom.* 160. - §. *titul. ecclesiaſt.*, Ehrwürden, Hochwürden; *Rs.* преподобный; (*Rs.* всечестнѣйшiй tytuł archymandrytów); (*Ec.* превелебный, премогущественный przemożny, превелебствую, премогу́ществую przemagam). Przewielebny oyciec Definitor. *Mon.* 65, 88. Kollegium przewielebnych, wielebnych XX. arcybiſkupa i biſkupów pod prezydencyą Nayprzewielebnieyszego Xcia Prymasa. *Vol.* 7, 485. Tytuł senatorów duchownych ieſt Przewielebny, a Prymasa: Nayprzewielebnieyszy. *Skrzet. P. P.* 1, 140; *Slo.* mnohowelební, dwogctihodní, duſtognéwelební; *Rs.* высоко просвященный tytuł metropolitów. - *Hodie titulus hic non usurpatur, nisi in* cancellariis *et apud Monachos*; *locum eius obtinuere tituli saeculares*: Wielmożny, Jaśnie Wielmożny, Jaśnie Oświecony. WIELEBNOŚĆ, -ści, ż., *Subſt.*; *Boh.* welebnoſt *Magnificentia*, *Rs.* преподо́бiе, *Ec.* превеле́бность, премогу́щство przemoc); высокопреосвящéнство *Nayprzewielebnieyszość). WIELEDZIESIĄT *Num. card.*; więcey niż kilkadziesiąt, mehrere mahle Zehn. Szła genealogiia Pańſka przez wieledziesiat osób, aż do króla Dawida. *Podw. Syon. E.* WIELEJĘZYCZNY, -a, -e, wiele ięzyków umieiący, mehrere Sprachen kennend. Wielejęzyczni częſtokroć nie umieią żadnym ięzykiem dobrze mówić. *Kras. Pod.* 1, 48. WIELERAZ, *ob.* Wieloraz. WIELEROKI, -a, -ie, wiele lat trwaiący. *Dudz.* 20, vieljährig. WIELEZŁEGO, *botan.* ziele, płód z samicy wyrzucaiące, przeto znać tak nazwane; *arum maculatum* die Pfaffenbinde. *Syr.* 634, *ob.* Obrazki, *Rs.* нѣме́цкiй инбирь. WIELGO --, *ob.* WIELKO --. WIELGOK ryba, *ob.* Wolok. *WIELI, *Urs. Gr.* 109, *ob.* Wielki. *WIELICZEŃSTWO, -a, *n.*, *Crn.* velizhaſtvu, = maieſtat; *Vd.* velizhaſtvo, visokoſtvu, velkozhaſtvu, majeſtuſt (velizhanſtven, = wspaniały); *Cro.* velichánsztvo; *Bs.* velicjanſtvo, velicinna, uzvelicnoſt, visina; *Rg.* velicjânſtvo, uzvelicnos, uzmnoxnos, velikos; *Sla.* velicsanſtvo, vellicsánſtvo; *Rs.* вели́чествiе, величество, вели́чiе. Roſsyy-

ski tytuł : = Wielmożność; Herrlichkeit, Hochmögenheit, Wielmögenheit. Jego Carſkie Wieliczeńſtwo. *Vol.* 6, 145. - §. Moſkwa na gruzach Polſki utwierdzała swoie wieliczeńſtwo. *Kur. P.* 3, swoię wielkość, moc). WIELICZE, - a, *n.*, miaſto Litewſkie w Brzeſkim, *Dyk. G.* 3, 189; eine Stadt in Litthauen. WIELICZKA, - i, *ż.*, miaſto w Krakowſkim, sławne żupami solnemi. *Dyk. G.* 3, 189, eine Stadt bey Krakau. WIELICKI, - a, - ie, od Wieliczki, von Wielitschka. Sól Wielicka. WIELICZKI, *ob.* Wieluczki. WIELICZYĆ *cz. ndk.*, *Boh.* zweličiti, zwelič owati; = większyć; *Crn.* svélizham, = zbawić, *Crn.* svelizhanje, = zbawienie; *Vd.* svelikushati, velikukratiti, = mnożyć, *Vd.* svelizhati, posvelizhati, = zbawić, *Vd.* isvelizhan *beatus*, *Vd.* svelizhliu, svelizhanski, = zbawienny; *Cro.* velichim, = powiększam, *Cro.* zvelichiti *salltificare*, *Cro.* zvelichinasz *Hosianna*, zvelichitel *saluator*, *Cro.* zvelichènye, = zbawienie; *Rg.* uzveliciti, velicim *amplificare; Bs.* uzveliciti, veliciti, ciniti velika *magnificare*, 2., proslauiti, = wielbić; *Rs.* возвеличить, возвеличивать, wielmożnić, увеличить, увеличивать powiększyć, увеличивательный, увеличительный powiększaiący. *Wieliczyć się, wielbić się, chwalić się, groß thun. Bardzo się sami między sobą rozkoszuią i z tego wieliczą, rozumieiąc to, iż Pan Bóg na nie raczy łaſkaw być. *Glicz. Wych. C* 1 *b.*, chełpią się, (*Bh.* zweličeti powiększyć się). WIELIN, miaſto w Poznańſkim. *Dyk. G.* 3, 189, eine Stadt im Posnischen. WIELISZ, miaſto w woj. Witebſkim; tuż rzéka tego imienia. *Dyk. G.* 3, 189; Name einer Stadt und eines Flusses. --- WIELKI, *WIELI, *WIELGI, - a, - ie; WIĘKSZY, WIĘTSZY *Compar.*; *Bh.* weliky, wětſſi, drahný, hrubi (*ob.* gruby;). *Slo.* welki, welki, wetſi, watſ'i; *Sr.* 1. wulki, wecziſchi, wiaczi; *Sr.* 2. weliki, weli, wětſchi; *Crn.* velik, vękshe, vęzhe, vęzh; *Vd.* velik, veliki, velikoun, vezhi; *Cro.* velik, vekshi, veksi; *Dl.* velik, vechy, golem; *Bs.* velik, krupan, (cf. krępy), veliciak, vecchi; *Sla.* velik, vechji, *Rg.* velik, velicjak, vegli, vecchi; *Rs.* великій, велій, большій, вящшій, голѣмый; *Ec.* крупный (*Ec.* болій, вящшій lepszy, większy); (*Septemtr.* bal = wielki; cf. *Gr.* ἡλίκος *quantus*). Wielki, = duży, (*oppos.* mały); groß. Cokolwiek z pośrzodka bliższych rzeczy nad ſtrych wychodzi, to na tém mieyscu, gdzie wychodzi, wielkim ieſt. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 525. Wielki budynek, = obszerny, przeſtronny. *Ld.* Wielka klatka, a ptaków mało; Wielka ſtodoła, a zboża puſto. *Cn. Ad.* 1250. Większa komora, niżli ſtodoła; Większa przed mowa, niż kſięga. *ib.* 1234. - Wielki, wielkiego wzroſtu, wielki człowiek, wzrosły, groß, hoch, groß gewachsen. Od ſkładu ciała i od wzroſtu wysokiego wielkim go nazywali. *Krom.* 367. Wielki pospolicie nie dowcipny. *Cn. Ad.* 1241, cf. Drabina, drab, drągal; olbrzym, wielkolud, ſtwolin, ſtoliman). Mały wielkiego pod czas przemoże. *Cn. Ad.* 476, chłopa w korzec nie mierzą). Wielkie i szerokie rzéki. *Łęſk.* 36. Wielki palec, *ob.* Ksiuk. *Syr.* 875; *Slo.* palec, *Sr.* 1. palz; *Vd.* pauz, pauzhizh; *Cro.* palecz; *Bs.* palaç, veliki prrist, der Daumen. Wielkie ryby małe źrą. *Cn. Ad.* 383. - *Quoad numerum, valorem*, wielki, liczny, wiele czego, groß von Zahl, zahlreich, viel. *Wieli *multus. Urs. Gr.* 109. Wielkie pieniądze, = wiele pieniędzy. *Cn. Th.* 1248, znaczne summy). Dobywszy zamku, wielki lud pobrano, skarbów i wszelkich rzeczy niemało doſtano. *Biel.* 520. Gdzie wielka gromada, tam łacna zwada. *Cn. Ad.* 240. Gdzie wielki dochód, wielki rozchód. *Cn. Ad.* 240; gdzie wiela chleba, hoyności trzeba; masz dochody nie małe, miéy serce wspaniałe). Większy koszt, niż zyſk. *Cn. Ad.* 1235. Większy huk, niż puk. *ib.* 1234; *Slo.* wetſ'i dim, nežli pečenka, większy dym, niżli pieczonka). Wielki niedoſtatek. *Boter.* 76, dokuczaiący, silny). Ruś tych, co się od Rzymian odłączyli, za heretyków *naybolszych maią. *Fund.* 24, z Ruſka, zamiaſt za nayw iększych heretyków). - Wielki w swoim gatunku, znaczny, znakomity, dokładny, doſkonały, groß, von Bedeutung. To wielki doktor. *Teat.* 18 *b*, 33. Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Zab.* 15, 363. Małe złodzieyki wieszać, a wielkie puszczać; małe złodzieie wielcy karzą. *Cn. Ad.* 471, bąk się przebiie, a mucha uwięźnie). Małe winy gryziemy, a wielkie całkiem połykamy. *ib.* 470, komory przecedzacie, a wielblądy połykacie). Mam wielkiego mego przyiaciela, który koło moich interesów ma ſtaranie. *Teat.* 15 *c*, 81. Być bogiem błogosławionym nad wszyſtkie, ieſt być bogiem większym nad wszyſtkie. *Salin.* 2, 305, über alles erhaben. Wielki Boże! iaki cud, komuż ieſtem winien tak wielką hoyność? *Teat.* 12 *c*, 134. Wielki pan, wysokiego urodzenia, możny, znaczny; *Sr.* wulkoscznik; *Ger.* ein großer Herr. Uday wielkiego pana. *Teat.* 33 *d*, 84. *Wieldzy ſtanowie do tego dzieciątka przychodzą. *Rey Pſ. A a* 7; wielkie ſtany, wielcy ludzie, wysokiego ſtanu, królowie). - Wielki świat, = publika, die große Welt. Wolałabym poiechać na wielki świat, n. p. do Warszawy. *Teat.* 15 *c*, 19. Jeśli kiedy będziesz przebywać na wielkim świecie, żebyś porzuciła ten ton dogmatyczny, z którego zapewne byłabyś wyśmiana. *Teat.* 38, 178. Człowiek wielkiego świata, przeiął modne tony. *ib* 33 *d*, 44. Opuścili świat wielki, przenieśli się do wsi swoich. *Zab.* 14, 355, cf. Partykularz). - Wielka choroba, wielka niemoc, niemoc padaiąca, padaczka, S. Walentego niemoc. *Sien.* 500, *et* 353, kaduk. *Spicz.* 236; *Sla.* goropad, velika nevolja; *Rs.* черная немощь, пострѣлъ, утинъ, die schwere Krankheit, die fallende Sucht. Mówiąc o wielkiéy chorobie, powinno się mówić: niech śpi iak święta ziemia, wielką chorobę miewa Pan NN. „; albo też: „ Swięty Walenty! wielką chorobę miewa Pan NN. „ *Mon.* 74, 358. Wielka gorączka, *ob.* Zgniła gorączka. - Wielki dwór, = ſtolec, *ob.* Dwór. - Ma wielkie czytanie. *Mon.* 70, 239, znaczne; bardzo wiele czytał, große Belesenheit). - Wielki ołtarz. *Pim. Kam.* 92, główny, pryncypalny, *ob.* ołtarz). Wielki, znaczny, ważny, groß, bedeutend, wichtig. Większe rzeczy minąwszy, o mnieysze się frasuiesz, Na śmierć idąc, na ciasny trzewik utyſkuiesz. *Cn. Ad.* 1234. Wielkie rzeczy pomału roſtą; wielkich rzeczy małe początki. *ib.* 1243, cf. Mała iſkierka etc.) Wielkie wyborne rzeczy nie trwałe, *Cn. Ad.* 1242, wysokie rzeczy niebezpieczne). Wielka rzecz, *serio et iron.*, = nie przeléwki to, nie żart, nie fraszka, nie chychy, nie śmiech, nie lada, aż ſtrach bierze, ſtraszne rzeczy, das iſt was großes! wichtiges! O wielkie rzeczy! *Teat.* 36, 35. Wielka rzecz, że mi zęby popruchniały. *ib.* 33, 6. Nabawiłeś doktora ſtrachu, a iak on doſtanie ſrebry? R. Wielkie rzeczy! to się uléczy. *Teat.* 24 *c*, 80. Jeſtem Milord Aresping; R. Wielkie rzeczy! *ib.* 53, 31. Otoż tedy, ia wydałem wszy-

ſtko. Bz. wielkie nieszczęście. *ib.* 29, 104. Wielkie było u ludzi świadectwo o Chryſtusie Jana chrzciciela. *Sk. Kaz.* 9, wiele znaczące, znaczne, ważne). - *ellipt.* To wielka, To wielkie, = znaczna rzecz, ważna, znakomita, das iſt wichtig. Acz ono wielkie, chromych léczyć; a to większe, zwierzchnie królować, a pokorę zachować. *Sk. Zyw.* 1, 31. - *Moral.* wielki, *de homine*; groß, z. B. ein großer Mann. Rzymianie ludzi dobrze zasłużonych oyczyznie, przyozdabiali tytułem wielkich. *Star. Zad. B.* Niecnota podli, cnota ludzi większy, Naysprawiedliwszy ieſt człowiek naywiększy. *Mon.* 68, 175. Zygmunt I. woyną i pokoiem wielki. *Swad.* 1, 14 *Fr.* Kazimierz wielki tytułem, mały w samey rzeczy. *Opal. Sat.* 147. Kazimierz II. wszyſtkie króle Polſkie rządem, gospodarſtwem i budowaniem przeszedł, i przeto słusznie był nazwan Kazimierz Wielki. *Biel.* 101., *Krom.* 367. Wielki, kto przemoc z ludzkością połączył, Wielki, kto zaczął męztwem, ludzkością dokończył. *Kras. W.* 37. Jeżeli wielki mąż upadł, wielki leży. *Off. Sen.* 20. - §., *Quoad tempus*: wielki czas: a., długi czas, lange Zeit. Po nie wielkim czasie. *W. Jud.* 15, 1. Spytał go, iak wielkiego na to potrzebuie czasu? *Zal. Teſt.* 258. - b., wielki czas, nalegaiący czas, nacieraiąca pora lub doba; hohe Zeit, die höchſte Zeit. Już czas wielki, abyśmy się nagotowali do wieczności. *Fur. Uw. E. b.* - Nie wielkie lata, = małóletność, die Minderjährigkeit. Przydano Kazimierzowi, dla ieszcze nie wielkich lat, gubernatora Jakszona z Mielsztyna. *Biel.* 189. - §). Wielki, większy niż być powinien, wysilaiący, przesadzony, za mocny, za wielki, za długi i t. d., groß, zu groß, gewaltig, zu lang, zu ſtark. Jeśli gwałt uczuię chodzeniem *wielgim, odeydą mi iednego dnia wszyſtkie ſtada. *Leop. Gen.* 33. Gnoiowie od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. Dw. B.* - §. *Polit.* Marszałek wielki, *oppos.* nadworny, *ob.* Marszałek; Hetman Wielki, buława Wielka; *oppos.* polny, *ob.* Hetman; Kanclerz Wielki, *oppos.* Podkanclerzy *qu. v.*, cf. Pieczęć. - Wielki Książę, Wielkie Księſtwo, *ob.* Książę, Księſtwo. Wielki rządzca, *ob.* Wielkorządzca. - *Wielki Polak, *ob.* Wilekopolanin. - §. *Calendar. Eccles.* Wielki Poſt. *Klok.* 195, *ob.* Poſt). Wielkanoc, wielkonocne święto, Wielkonoc. *Klok.* 195, święto zmartwychwſtania Chryſtusowego, Oſtern, das Oſterfeſt; *Boh.* welika noc, hod, hody (*ob.* gody), *Slo.* welka noc, welkonoc, den' welikonočn'i; *Sr.* 1. pjendjeno (cf Przeyście), *Sr.* 1. jatſchi; *Crn.* velikanozh; *Vd.* velikanuzh; *Cor.* Vuzem; *Dl.* Vasam, uszkarz (cf. wſkrzeſić); *Bs.* Vazam, uſkrrisenje; *Sla.* uſkêrs: *Rg.* uſkàrs, uſkarsenje, Vazam, Vazmène svetkovine; *Rs.* свѣтлое воскресенïе, пасха; *Ec.* великъ день; (cf. Śmiguſt), Phazę, t. i. Przewód albo Wielką noc niechay sprawuią synowie Jzraelscy. 1 *Leop. Num.* 9. Dzień święty Przasnic zowią Wielką Nocą. *ib.* 22, 1. Posłał Ezechiasz do ludu Jzraelſkiego i Judſkiego, żeby uczynili Przeſtęp a Wielką Noc P. Bógu. *ib.* 2 *Par.* 30, Fase. 3 *Leop.*). Rzymſki kalkuł Wielkich Nocy. *Zebr. Zw.* 110. Gdybyś Waść do samey Wielkiey Nocy gadał, nic to nie nada. *Teat.* 27, 26, cf. aż do sądnego dnia). Wielki tydzień, Niedziela Wielka, Wielkie dni przed Świętem Wielkanocnym. *Sk. Dz.* 489; U Rusinów Niedziela ſtraſtna. *Sak. Ok.* 12, die Marterwoche, die Charwoche, die ſtille Woche; *Bh.* páſſigowy tegden' (*ob.* passya); *Slo.* ſwati aneb weliki tiden; *Vd.* sveta nedela; *Cro.* veliki tjeden; *Sla.* velika nedilja, (*Rg.* Velika Nedjeglja, = Kwietnia Niedziela); *Rs.* страстная недѣля, пácха воскрéсная, пácха крестная; *Ec.* великая седмица, страстная, седмица спасительныхъ страстей. Wielki Poniedziałek. *Sk. Dz.* 502, przed Wielką nocą, der Montag vor Oſtern). Wielki Czwartek, der grüne Donnerſtag; Obd. der große Donnerſtag; *Slo.* zeleni S'twrtek; *Vd.* veliki zhetertek; *Sla.* veliki csetvèrtak). Wielki Piątek, der Charfreytag; *Slo.* welki pátek; *Vd.* veliki petik; *Cro.* veliki petek; *Sla.* veliki pétak; *Rs.* страстная пятница. Wielka Sobota, wiliia wielkanocna, der Oſterheiligeabend; *Cn. Th.* 1249; *Slo.* bílá aneb welka neb ſwatá ſobota; *Vd.* kerſtnizza, velika sabbota. - Bóg wszechmogący na każdy dzień wigilii wielkodziennéy, t. i. w Wielką Sobotę, ogień z nieba cudowny do grobu swego spuszczać raczy. *Smotr. Elen.* 45. W Sobotę Wielką ognia i wody naświęcić, bydło tym kropić, i wszyſtkie kąty w domu poczarować, to im rzecz pilna. *Rey Pſt. P p* 5. - *§. *archit.* Wielki kościoł = nawa kościoła das Schiff einer Kirche. Z procesſyą na wielki kościoł, *navem* zowiemy, *salve Regina* śpiewano. *Birk. Dom.* 164 - §, *adverbialiter*: co z większego, co z większa, = co zgrubsza, nie wchodząc w rozbiór, aus dem Gröbſten, dem Gröbſten nach. Lubom rzeczy gwałt przebaczył w pierwszym znanych wieku, pomnię wzdam co z większego, *plura tamen memini.* *Zebr. Ow.* 299. Co z większa dać dzieciom początki ięzyka. *Mon.* 67, 327. Pierwsze w czytaniu co z większa uczniom dawszy początki, grammatykę im dyktował. *ib.* 324. Sprawy Ruſkie co z większego oporządziwszy, do Korczyna śpieszył Kazimierz, *utcunque.* *Krom.* 663. - - (1., WIELKIERZ, WILKIERZ, - a, *m.*, *Suec.* Willkor, *Ger.* die Willkühr; wielkierz, *Rg.* puucki zàkon; *plebiscitum*, które sobie miaſta czynią, na te się tylko ściąga, którzy nań przyzwalaią. *Sax. Art.* 53. Wielkierzem to zowią, co lud pospolity z przyzwoleniem zwierzchności poſtanowi. *Szczerb. Sax.* 474. Miaſta osadzone na prawie Magdeburſkiém, miały wolność czynienia uchwał, Wielkierzami, od słowa Niemieckiego Willkühr zwanych. *Czack. pr.* 1, 279. Wielkierze, uchwały mieyſkie. *ib.* 191. Wilkierz dlatego tak ieſt rzeczon, iż wiąże tylko tych, którzy nań zezwalaią. *Szczerb. Sax.* 47; *Croi. Obr.* 29. Prawo Chełmińſkie przez konſtytucye seymowe, przez reſkrypta królewſkie, przez wielkierze, *plebiscita*, czyli zgodnie uchwalone od samychże miaſt uſtawy, różnych popraw doznało. *Skrzet. P. P.* 2, 107, Stadtgeſetze, Statuten, Volksſatzungen, Satzungen -. 2., Wielkierz, gatunek czarnéy kapuſty. *Cresc.* 206, *ob.* Brzoſkiew' polna dzika. WIELKIERZOWY, WILKIRZOWY, - a, - e, od wielkierza, Willkühr =. Mieszczanie szczycili się zwyczaiem wilkirzowym. *Szczerb. Sax.* 14. -) - **WIELKOBIEGŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wprawność, biegłość daleko posunięta; große Geübtheit. Nie w krasomowności, albo w wielkobiegłości nauk, ale w proſtocie serca ewanieliią wam opowiadam. *Gil. Pſt.* 205. WIELKOBRODY, - a, - e, *Rs.* великобородый, großbärtig. WIELKOBRZUCH, - a, *m.*, WIELKOBRZUSKI, - iego, *m.*, brzuchacz, ein Dickbauch; *Ec.* великочрéвный. Do wielkobrzuſkiego: Nie ieſteś ty sam ieden; tyś ieden, brzuch drugi. *Kchw. fr.* 19. *WIEL-

KOCIAŁY, - a, - e, *Rs.* великотѣлéсный, великотѣлéсенъ, ciała wielkiego, cieliſty, großleibig. *WIELKOCZĘSTNY, - a, e, *Ec.* великочáстный, *Gr.* μεγαλομερής, *partibus magnis conſtans.* *WIELKOCZŁONKI, - a, - ie, *Vd.* velkovudeniten, mozhnovuden, grosnovuden, großgliedrig. **WIELKOCZOŁ, - a, *m.*, wielkiego czoła człowiek, ein Großſtirniger. *Tr.*, *Vd.* zhelak, velkozhelaſt; *Rs.* лобàнъ, лобáстый, cf. łeb). WIELKOCZWARTKOWY, - a, - e, do Wielkiego Czwartku należący, Gründonnerſtags=. Ona iawna ceremoniia i pokuta wielkoczwartkowa. *Hrbſt. Nauk M.* 6. **WIELKOCZYNNOŚĆ, - ści, *ż.*, czynność w wielkich sprawach, dzielność, Großthätigkeit, große Wirkſamkeit. Wielmożność ieſt wielkoczynność przyſtoyna. *Petr. Et.* 256, *Mon.* 75, 542; *Cro.* velikochinsztvo; *Sr.* 1. wulkoſcżinć wielkoczyny, *magnalia.* **WIELKOCZYNNY, - a, - e, im großen wirkſam und thätig, dzielny; *Vd.* velikodielen; *Ec.* великодѣлающїй; *Gr.* μεγαλεργος, *magnificus.* **WIELKODUMNA pani rzeczy ludzkich, fortuna. *Nag. Cyc.* 117; przedumna, ſehr ſtolz, ſtark aufgeblaſen. **WIELKODUSZNY, - a, - e, WIELKODUSZNIE *adv.*; wielkomyślny, mocney i wielkiey duszy, ſtark am Gemüth, großmüthig. Wielkodusznie rzeźwił się w nieszczęściu, krew' i życie drogo zwycięzcom przedawał. *Teat.* 1, 98. *WIELKODZIENNY, - a, - e, wielkonocny, Oſtern=. Wielkodzienna, t. i. Wielka Sobota. *Smotr. El.* 45, *ib.* 46. WIELKOGĘBY, - a, - e, *pr. et tr.*, großmäulig, *ob.* Gębal. WIELKOGŁOWA, - y, *m.*, który wielką głowe ma. *Mącz.*, Głowacz; *Vd.* grosnoglaunik; ein Großkopf, Dickkopf. WIELKOGŁOWY, - a, - e, *Bh.* welikohlawý, hlawacz; *Vd.* glavazhen, grosnoglaun, *Cro.* velikoglav; *Ec.* великоглáвый, großköpfig. WIELKOGRZYWY, - a, - e, *Rs.* великогри́вый, großmähnig. WIELKOIMIENNY, - a, - e *Ec.* великоименный, великоимени́тый; *Gr.* μεγαλώνυμος, großnamig. WIELKOKŁOSY, - a - e, *Ec.* великоклáсный, großährig. WIELKOKSIĄŻĘCY, - a, - e, *Rs.* великокняжескїй; großherzoglich. WIELKOKWIAT, WIELGOKWIAT, - a, *m.*, *Cn. Th.* 1248, drzewo, *laburnum*, der Bohnenbaum; *Crn.* nagnoj. WIELKOLEN, WIELGOLEN, - lnu, *m.*, Wielgolen od większości ziarna i przędziwa dorodnieyszego, nazwany. *Przędz.* 17; inaczey Warmiński len. *ib.* 109. Wielkolen znacznie wyżéy wyraſta od pospolitego. *Kluk. Rosl.* 3, 324, eine größere Flachsart. WIELKOLETNI, - ia, - ie, lat pełnych, lata maiący, niemałoletni, großjährig; *Vd.* vezholieten, naraszhen, peraſten; *Rs.* совершеннолѣ́тный; *Ec.* превозрáстный; *Subſt.* WIELKOLETNOŚĆ, - ści, *ż.*, die Großjährigkeit, (*ob.* *wieloletność;) *Vd.* vezholietnoſt, naraſtnoſt, perraſtnoſt; *Ec.* возрастъ законный. WIELKOLISTY, - a, - e, *Ec.* великолúственъ, großblätterig. WIELKOLUD, - a, *m.*, olbrzym, ſtwolin, ſtoliman, ein Rieſe. Wielkolud nieiakiś wyzywał Rusinów na poiedynek; Rusin ieden zabił chlubnego olbrzyma. *Nar. Hſt.* 2, 70. Tym wielkoludem próżnym gardzę, który swoiey szlachetność wynosząc natury, drzymie na łonie rozkoszy. *Mon.* 68, 367, *Mon.* 75, 592. WIELKOMAŁY, - a, - e, großklein. Boga władogromego synu wielkomały. *Groch. W.* 333 *et* 143. **WIELKOMĘZKI, - a, - ie, wielce mężny, äußerſt tapfer. Umysł *wielgomęzki. *Groch. W.* 245. WIELKOMÓWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Sr.* 1. wulkohretżniwoſcż; *Cro.* velikogovornoszt, *Ec.* великорѣчїе; *Gr.* μεγαληγορια *magniloquentia*, Großrederey, Großſprecherey. WIELKOMÓWNY, - a, - e, *Sr.* 1. wulkohrěžné; *Ec.* велико-рѣчи́вый, великословный, großrednerisch. Niech ſtraci Pan każde uſta zdradliwe, i ięzyk wielkomówny. 1 *Leop. Ps.* 11, 4, wielomówny. 3 *Leop*). *Ec.* величорѣчю *amplifico.* WIELKOMYŚLNOŚĆ, - ści, *ż.*, wielkość duszy i sposobu myślenia; die Großmuth; *Vd.* velkomiselnoſt, velkoserzhnoſt, junaknoſt; *Ec.* великомы́слїе. Krzyżacy niepodołaną wielkomyślnością nadymaiąc się, naymnieyszéy słuszności zażyć nie chcieli. *Krom.* 479, *intolerabili faſtu tumentes*; cf. pycha. WIELKOMYŚLNY, - a, - e, WIELKOMYŚLNIE, *adv*; *Vd.* velkomiseln, velkoumen, velkoserzhen, junazhki, kreſen; großmüthig. Wielkomyślny Anglik. *Zab.* 5, 319. - *Ec.* великомы́шлю; *Gr.* μεγαλοφρονέω. - *§. Był tak wielkomyślny, iż nakoniec rozumiał, że wszyſtko po iego myśli dziać się miało. *Papr. Ryc.* 622, hardy. *WIELKOMYTNY, - a, - e, *Ec.* великомéздный, *Gr.* μεγαλομισθος *magna conductus mercede.* *WIELKONOC, *ob.* Wielka Noc. WIELKONOCNY, WIELKANOCNY, - a, - e, do święta Wielkiey Nocy należący, Oſter=, Oſterlich; *Bh.* Welikonocný; *Crn.* Velikanozhn; *Vd.* Velikonozhni; *Cro.* Vuzméni; *Rg.* Vazmeni; *Rs.* пасхальный. Święto wielkonocne. *Sk. Dz.* 489. Wiliia wielkanocna, dzień przed Wielką Nocą. *Kucz. Kat.* 2, 412. Dzień Wielkonocny, pańskim zmartwychwſtaniem w chwale dziwnie mocny. *Pasz. Dz.* 41, *Vd.* Velikonozhni prasnik, nediel, *Sla.* Uskêrs (cf. wſkrzesić). Niedziele wielkonocne, zacząwszy od przewodniéy. *Groch. W.* 74. Tablica Wielkonocna, *Rs.* ключевое слово, ключь границы. Wielkanocne iaie. *Stryik. Gon. N.* 5, *et Q.*; *Bh.* kraslice; *Vd.* pirh, velikonozhnu jaize, erdezhu jaize, *ob.* Pisanka) Święcone Wielkanocne, *Vd.* shegnanu, preitel). Chléb Wielkanocny, *Vd.* misnjak, velikonozhni kruh; *Rs.* кули́чъ, куличикъ, куличище. WIELKONOGI, *Bs* velnog, velenog; *Rs.* великоно́гїй, *ob.* Nogal. WIELKONOSY, *Vd.* velikonosen, n. p. U Persów nos zawiesiſty był w wielkiey wadze, tak iż zawsze wielkonosego króla sobie obierali. *Sak. pr.* 50, *ob.* Nosal, WIELKOOKI, - a, - ie, WIELKOOCZY, - a, - e; wielkie oczy maiący; großäugig; *Bh.* welikooký, welkooký. *Vd.* velikeh ozhesſ, grosnoozhesen; *Ec.* великоóкїй. Wielkoocza sowa. *Kmit. Spyt. B.* 2. Człowiek wielkooki, *ob.* Okal. - *fig.* Strach wielkooki. *Groch. W.* 451 *et* 556. Dopiero wszyſtkim pobladły iagody, Tak ich ſtrach wewnątrz zmacał wielkooki. *PKch. J.* 336, *ob.* Strach ma wielkie oczy). - §. WIELKOOK, - a, *m.*, ryba morſka, *oculata Plin.*, ein gewiſſer Seefiſch. *Cn. Th.* 1248, *Crn.* okulok, *Bs.* oscjatta, ukgljata, *Rg.* ukgljatta, zarnorêp, *Ital.* occhjata; cf. ukléy. WIELKOPAŃSKIE szaty. *Jeż. Ek. E.* 1., wielkim panom przyſtoyne, vornehm, großen Herren zuſtändig. WIELKOPIĄTKOWY, - a, - e, od Wielkiego Piątku; do Wielkiego Piątku należący, Charfreytags=. Kollacya Wielkopiątkowa. *Mon.* 70, 277. Kazanie Wielkopiątkowe. *Herbſt. Nauk. Ds.* Msza Wielkopiątkowa. *Pim. Kam.* 82. WIELKOPOLSKA, *G.* Wielkiey Polſki. *ż.*, prowincya.

wineya króleſtwa Polſkiego, zamykaiąca Woiewództwa Poznańſkie, Kaliſkie, Gnieznieńſkie, Sieradzkie, Łęczyckie etc. *Dyk. G.* 3, 189, Groß-Polen. *oppos.* Małopolſka). - WIELKOPOLSKI, - a, - ie, do Wielkiey Polſki należący, Großpolniſch. *Wielgopolſkie posiłki. *Tward. W. D.* 60. Staroſta *Wielgopolſki. *Opal. sat.* 30. - WIELKOPOLANIN, *WIELKOPOLAK, - a, *m*, *WIELKIPOLAK (*Gor. Dz.* 55), obywatel Wielkopolſki, ein Groß-Pole. *Wielgopolak. *Vol.* 3, 952. Wielkopolaki sprawą piękną prowadził do potrzeby. *Leszcz. Cl.* 80. - - WIELKOPOSTNY, - a, - e, do poſtu wielkiego należący, *Rg.* korizmeni; die großen Faſten betreffend. Wielkopoſtne kapy. *Teat.* 11 *b*, 97. **WIELKORODY, n. p. dąb. *Karp.* 3, 35. wysoki; von großem Wuchſe. WIELKORÓG, - a, *m.*, *capra Ibex*, der Steinbock, większy od dzikich koz; rogi ma na półtora łokcia długie. *Kluk Zw.* 1, 546. *WIELKOROSŁY, - a, - e, *Rs.* великорóслый, großwüchſig. WIELKORZĄDCA, - y, *m.*, *Mon.* 73, 592; *Rs.* намѣстникъ, (cf. namieſtnik), мѣстоначальникъ, областеначальникъ, областникъ, (*cf.* władca), игéмонъ, wielki rządca, horodniczy, przełożony nad prowincyą, nad miaſtem, nad zamkiem, gubernator, der Guverneur, Statthalter, Landhauptmann, Stadthauptmann, Schloßhauptmann. Józef, *wielgorządzca Egiptu. *Kchw.* 125. *Wielkirządca Krakowſki. *Biel.* 669. - WIELKO - RZĄDCZYNA, - y, *ż.*, a., żona wielkorządzcy, gubernatorowa, die Statthalterinn. b., maiąca główny rząd domu sobie powierzony, die Oberverwalterinn, *cf.* ochmiſtrzyni). Panowie do swoich interessów trzymaią komissarzów, a damy wielkorządczyny, któreby się zatrudniały gospodarſtwem. *Zab.* 26, 4. Jak komissarz kradnie pana, wielkorządczyna równie podſkubuie swoię panią. *Zab.* 16, 4. Żony nie powinnyby płatney klucznicy lub wielkorządczynie rządu domowego powierzać. *Zab.* 16, 3. WIELKORZĄDY, - ów *plur.*, WIELKORZĄDZTWO, - a, *n.*, *Rs.* намѣстничество, вельмождержáвіе, *Ec.* мѣстоначáліе, naywyższe zawiadywanie prowincyą, miaſtem, zamkiem, dobrami, die Statthalterey; *Procuratio magna; bonorum regiorum oeconomia. Crom.* - Wielkorządztwo. *Mon.* 75, 592, *Pam.* 83, 582. - - WIELKOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* welikoſt, hruboſt, (*cf.* grubość), *Sr.* 1. wulkoſcż; *Crn.* velikoſt, velikûſt; *Vd.* velikuſt, velikounoſt, velikoſt, visha; *Cro.* velichina, velikocha; *Rg.* velicina, velikós, velicjânſtvo; *Dl.* velicſina; *Rs.* великость, величіе, величина, большина; *prop. et fig.* die Größe. Wielkość ciała ieſt rozłożenie iego, objąt, wymiar, wolumen, to ieſt, mieysce, które zaſtępuie cała rozłożyſtość iego. *Reg. Dos.* 1, 193. Wielkość nie ma pewnéy miary; porównanie tylko albo onę powiększa, albo zmnieysza. *Pilch. Sen. liſt.* 325. Nadzwyczayna wielkość, *Rs.* матерость. Wielkość czyli rozległość kraiu iakiego. *Pam.* 83, 2, 76. Gwiazdy pierwszéy wielkości, drugiey wielkości, i tak aż do dziesiątey wielkości. *Boh. Prog.* 8., aż do dwunaſtéy i daléy wielkości. *N Pam.* 19, 65. Wielkość umysłu, *ob.* Wielkomyślność. - §. Wielkość liczby iakich rzeczy, wielka liczba, Größe, große Zahl, Vielheit, Menge, Haufen. Akwitaniia dla wielkości a gęſtwy ludu, trzecia część Gallii. *Warg. Cez.* 67. Lech z częścią wielkości ludu z Boemii ruszył ku północy.

Krom. 29. Wielkość wielką ludzi maiąc sądzić, nie uczyni temu dosyć. *Gor. Wt. Q.* 4 *b.* Gdzie dobre obyczaie, nie potrzebuią wielkości sędziów. *ib. Q.* 4 *b.* Wszyſtka wielkość ludzi modliła się tam. *Rey Pſ. Ddd* 3. Lud się zbiegł w gromadney wielkości. *Odym. Sw.* 22. Pospólſtwa płci oboiey wielkość szła w żałobie. *Zbil. Dr. F.* 2. We złym wielkości ludzi nie naśladuy. *Leop. Ex.* 23. Wiele, wielkość czego, *cf.* ſiła, *cf.* Mrowisko. - Bóg serca patrzy, nie wielkości słów. *Rey. Pſ. H.* 8. Przynieśli mu wielką wielkość złota. *Warg. Wal.* 122. Rzeczy za wielkością lat dziwnieysze i świętsze bywaią miane. *Herb. Stat.* 21. - §*. *Tit.* Przedtym biſkupów zwano: Wasza Wielkość. *Kraj. Pod.* 113, cf. Wielebny), Euer Hoheit. WIELKOSERCY, - a, - e, *Cro.* velikoszerczen, *Ec.* великосéрдный, великодýшный, großherzig, *Subſt.* *Crn.* velikoszerczenoszt, *Ec.* великосердіе, великодушіе, die Großherzigkeit. WIELKOSILNY, - a, - e, *Ec.* великосúльный, von großer Kraft. WIELKOSKRZYDŁY, - a, - e, *Rs.* великокрылый, großflüglig. **WIELKOSNY, - a, - e, wielki, groß. Wielkosne i w korzeniu głębokie drzewa, na wściekłości wiatrów niewzruszone ſtoią. *Tr. Tel.* 109. Bożek ten wypuszcza tylko swe groty ukosne Na cyprysy, na iodły, i inne drzewa wielkosne. *Tol. Saut.* 104. Wody wielkosne z wysokości gór na ziemię gwałtownie spadaią. *Gwag.* 145. WIELKOSZCZOK, - a, *m.*, *staphilinus maxillosus*, chrząszcz maiący wielkie szczoki, całey głowie się równaiące. *Kluk Zw.* 4, 47, eine Art Käfer. WIELKOTYGODNIOWY, - a, - e, do tygodnia przed Wielkąnocą czyli wielkiego należący, Marterwochen-. Grzegotka wielkotygodniowa. *Chmiel.* 1, 1189. WIELKOUCHY, - a, - e, uszaty. *Cn. Th.* 1249, großöhrig; *Ec.* ушáкъ. *WIELKOUMNY, - a, - e, bardzo rozumny, *Ec.* великоýмный, großgeiſtig. WIELKOUSTY, - a, - e, *Slo.* welikouſtý; *Vd.* velikovuſten, grosnovuſten, velikovuſtnik; *Cro.* velikovuszt, großlippig, großmäulig, *ob.* wielkogęby. *WIELKOWEŁNISTY, - a, - e, *Ec.* великовóлненный, großwollig. WIELKOWŁADNY, *ob.* Wielowładny. WIELKOWSPANIAŁE na niebie luminarze. *Odym. Sw.* 2, *Q.* 4, wielce wspaniałe; überaus prachtvoll. WIELKOZĘBY, *Ec.* великозýбый, *ob.* Zębał. WIELKUCHNY, WIELKUŚNY, *intensiv. Adj.* Wielki; *Bh.* welikanſký, náramný; *Sr.* 1. wulkuzki; *Sr.* 2. welizki; *Crn.* velikûshne; *Vd*, prevelik, pregrosen; *Rs.* презѣльный (великовáтый, великонекъ nieco wielki); *Ec.* превéлій. WIELKUSZ, - a, *m.*, wielkolud, bardzo rosły człowiek; ein ſehr Großer, ein Rieſe. Nie boi się kurciuſię rosłego wielkusza, J z niego krew' pociecze, i w nim iedna dusza. *Kchw. Fr.* 69. *WIELMI *adv.*; wielce, bardzo; *Bh.* welmi, (přewelmi zbyt); *Slo.* welmi; *Rg.* veòma, vèle; *Bs.* veoma, vele; *Dl.* velmi, kruto; *Rs.* вельми, завелúко, ſehr, ſtark, viel. Wielmi bogate one Indyyſkie króleſtwa. 3 *Leop.* 3 *Liſt. Hier.* 1., przébogate. 1 *Leop.*). Wielmi ćwiczony w sprawie *consultiſſimus. Mącz.* Człowiek wielmi uczony. *Birk. Dom.* 65; *Wys. Al.* 346. Wielmi nabożny. *Birk. Chm. B.* 2 *b.* On wielmi sławny kościoł Dyany w Efezie. *Stryik.* 42. Człowiek ten w rozmowach wielmi obłudny. *Zim. Siel.* 287. Miaſto to dawniey wielmi kwitnęło. *Petr. Pol.* 136. Mąż wierny, wielmi chwalon będzie. *Leop. Prov.* 28, 20. Sługa niewierny będzie wiel-

mi karany. *Lach. Kaz.* 1, 222. WIELMOŻNIĆ, WIELMOŻYĆ *cz. ndk.*, uwielmożyć, *dk.*, wielce możnym uczynić, wielkim a mocnym zrobić, zaszczycać, wynosić, sehr mächtig und groß machen, erhöhen, erheben; *Sr.* 1. wulkosćżam, (*ob.* *wieliczyć); *Rs.* возвеличить, возвеличивать. Tak znamienitemi pany tuteyszy się monarcha wielmoży. *Pot. Syl.* 146. Bóg rozkaże, aby się więcey pyszny nie wielmożył na ziemi. *Psalmod.* 61. Rozsypią się myśli człowieka fortelem uwielmożonego. *ib.* 57. Panów swych wprzód zuboży, Dopiero sam się w rządach uwielmoży. *Chrość. Job.* 166. Uwielmożona dopiero tylu narodów pani, grubą się odziała żałobą. *Psalmod.* 17. Samuel chłopiątko uwielmożone iest u pana. *Leop.* 1. *Reg.* 2, 21. Bóg tak dziś imię twoie uwielmożył, że nie wyydzie chwała twoia z ust ludzkich. *Leop. Jud.* 13, 25, *Bud. Joz.* 4, 14, *W. Gen.* 24, 35, verherrlichen. Wszemi sprawami mamy wielmożyć Boga zbawiciela. *Modrz. Baz.* 219. Wielmożnili pracą swoię znoszeniem ciężaru dnia i upału. *Lach. Kaz.* 1, 323, wynosili, cenili wyżey dla znoszenia upału). - Wielmożyć, uwielbiać, wynosić, wysoko chwalić, sehr preisen, lobpreisen, erheben. Arabowie zaczęli wielmożnić dzieła bozkie. *Lach. Zach.* 2, 7. Uwielmożone iest aż do niebios miłosierdzie twoie, *magnificata est miseric. tua. Wrob.* 131. - §. *cum allusione ad titulum* Wielmożny; hochverehren, den Titel Hochzuverehrender geben. On lichwiarz pokorny uniżony sługa, Większy pan, niż Jegomość, którego wielmożni. *Kras. Sat.* 24. Nie iest onj urzędnik żaden, ani uwielmożniony. *Teat.* 25 *c*, 69. WIELMOŻNIK, - a, *m.*, WIELMOŻCA, - y, *m.*, człowiek wielmożny, to iest, Wielmożnością zaszczycony, ein hochzuverehrender Herr, eine Herrlichkeit (Oester. ein Erzellenzherr); *Ec.* сановитый, человѣкъ знатнаго чина, господинъ, бояринъ, вельможа. Wzgardziwszy wielmożniki, z drobnymi przestawał. *Papr. Gn.* 1026. Do poświęcenia duchownych, ni cesarze, ni króle, ni xiążęta, ni żadni wielmożce należą. *Obr.* 26. WIELMOŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, wielka moc, wielka dzielność, große Macht, Kraft; *Sr.* 1. wulkosćżiwosćź; *Rs.* великомощїе, вельможство; *Ec.* вельможность, великомощность. Każdy uwielbiał wielmożności bozkie. *W. Pst. W.* 413, wielkie sprawy boże. *Bibl. Gd.*, боголѣпїе. Ocuciwszy się, uyźrzeli onę wielmożność Pana Jezusa. *Leop. Luc.* 4, 32, uwielbienie, Herrlichkeit, Verklärung. Byli Moyżesz i Heliasz widzeni z Panem w wielmożności. *ib.* 9, 50, in der Verklärung). - Wielmożność, hoyność, wspaniałość Pracht, Aufwand, Herrlichkeit. Zbytek wielmożności iest rozrzutność, brak iey zmindactwo; sama iest mierność w uczynieniu wielkich nakładów na Rzpltą. *Petr. Et.* 112; Wykrotne iey poboki są dwa, ieden w niedostarczeniu nakładów, drugi w zbytnich nakładziech ale nieporządnych. *ib.* 257. Wielmożność, wspaniałość, pompa; *Rs.* величествїе, величество, величїе; Pracht und Pomp. Zawsze żył iako zakonnik; na dworze cesarskim wielmożność go ona nie zmieniła. *Sk. Zyw.* 2, 40 *b.* Henryka w Poznaniu z wielką uczciwością i z niewymówną wielmożnością przyięto. *Gwag.* 139. Kraków kamienic okazałością i wielmożnością, Niemieckim miastom się równa. *Krom.* 35; *Warg. Radz.* 146. Nie chodziłem ia w wielmożnościach i dziwiech nad przystoyność moię. *Bud. Ps.* 131, 1; nie kusiłem się o rzeczy wielkie. *Bibl. Gd.*). Popa Jana przywiedli Mahometanie do wielkiey nędzy; ale przedtym, póki ieszcze kwitnął, żył z taką wielmożnością, iż nie mawiał tylko przez tłumacza, nie ukazował się tylko na dni uroczyste. *Boter* 229. - §. Wielmożność, tytuł, *Bh.* Urozenost (cf. Urodzony) Welebnost, (*ob.* Wielebność) Welikomocnost; *Rs.* высокородїе, высокоблагородїе, Ваше Высокоблагородїе; *Ec.* болярство; Euer Edeln, Euer Hoch-Edeln, Euer Wohl-Edeln; Jaśnie Wielmożność, Jasna Wielmożność Euer Hochwohlgebohrnen; Chociaż i Wielmożnemi nie można ich sprawiedliwie nazwać, dopominaią się iednak Jasney Wielmożności. *Mon.* 67, 461. Przyćmi się z czasem owa zbyt błyszcząca Jaśnie Oświeconość, lub Jaśnie Wielmożność. *Kras. Pod.* 2, 167. WIELMOŻNY, a, - e, WIELMOŻNIE *adv.*; wielce możny, potężny; vielmögend, mächtig; *Bh.* welikomocný; *Sr.* 1. wulkomosné, wulkosćżiwé; *Slo.* welkomozný; *Vd.* velkomoshen; *Cro.* velikozmosen; *Rg.* velomoxni, velemnoxan,uzmnoxni; *Rs.* вельможный, великомощный, великодержавный. Wielmożna ręka króla Stefana. *Birk. Sk. C.* 2. Jeste to wielmożnieyszy znak, gniew swóy uskromić, aniż wielmożnym księstwom rozkazować. *Birk. K. O. H.* 2. Wielmożnym opowiada dusza moia swego stworzyciela. *Groch. W.* 19, cf. *Rs.* боголѣпный. Dogadza swoiey dumie, szukaiąc sławy w tym, żeby go za wielmożnego miano. *Gor. Sen.* 25, *Chrość. Job.* 37; *Ec.* сановитый, человѣкъ знатнаго чина, господинъ, бояринъ, вельможа, *ob.* wielmożnik, wielmożca). Wielmożnie wierzysz, wielmożnie będziesz też uleczony. *Biał. Pst.* 219, nadzwyczayną mocą). Wielmożny, hoyny, wspaniały, *Rs.* величественный, herrlich, herrisch, prächtig. Wielmożnego iest w iakimkolwiek nakładzie wielmożnie czynić, to iest, według tego, iak przystoi. *Petr. Et.* 259. Na wielkim urzędzie życie musi być wielmożne i okazałe. *Petr. Pol.* 178. Król teraz zamek Krakowski wielmożnie ozdabia i odnawia. *Petr. Pol.* 2, 192. Dydona Kartago, miasto wielmożne założyła. *Stryik.* 15. Ubogi Fabrycyusz wielmożnych podarków nie chciał brać od króla. *Petr. Pol.* 427. - §, *Tytuł*: n. p. dziś tytuł Wielmożnego każdemu urzędnikowi się daie. *Kraj. Pod.* 113; *Bh.* Urozený (cf. Urodzony); *Rs.* высокоблагородный, Высокородный, Euer Edeln, Wohledlen, HochEdeln, HochEdelgebornen. *Piasecki* pisze, że tytułu Wielmożny, od tronu nikomu z senatorów nie dawano, tylko samemu kasztelanowi Krakowskiemu (Wielmożny Woiewoda Krakowski. *Vol.* 2, 655); późniey zaś tak woiewodom wszystkim iako i kasztelanom krzesłowym. *Nies.* 1, 249, a tak tytuł woiewodów wszystkich i kasztellanów był Wielmożny; kasztellana zaś Krakowskiego i woiewody Wileńskiego, Jaśnie Wielmożny. *Skrzet. P. P.* 1, 140. Wielmożni *P. P* Senatorowie. *Birk. Zam.* 4; *Stryikowski* nie daie woiewodom innego tytułu, iak tylko, Wielmożny. *Mon.* 67, 460. Wielmożny hetman. *Vol.* 7, 464. Tytuł Wielmożnego samym tylko służył senatorom; teraz dano im Jaśnie Wielmożni, a Wielmożnemi urzędników zaczęto nazywać. *Mon.* 75, 183. Dziś każdemu dziedzicowi dóbr, daią tytuł: Jaśnie Wielmożny, Euer Hochwohlgebornen, Excellenz; *Bh.* Wysoce Urozený; *Rs.* Превосхо-

дительный. Nie ma się szlachcianka tak ubierać, iak wielmożna pani. *Petr. Et.* 67, iak hrabianka, woiewodzanka). **WIELOBOGI poganin. *Ryb. Gęśl. D* 2., *Ec.* многобожный, cf. bałwochwalny, zabobonny, vielgötterisch; WIELOBOŻCA, -y, *m.*, czciciel wielu bogów, bałwochwalca, der Vielgötter; *Rs.* многобожникъ. WIELOBÓZTWO, -a, *n.*, czczenie wielu bogów, bałwochwalstwo, die Vielgötterey; *Rs.* многобожїе, многобожество; *Ec.* язычество, еллинство. Twoie Swiętych Bożych wzywanie iest wielobóztwo, a ty poganin wielobożcą. *Smotr. Ex.* 50. Być w wielobóztwie, być wielobóżcą; *Ec.* еллинствовати, бытъ многобожникомъ, язычникомъ. - WIELOBOCZNY, - a, - e, - ie, *adv.*, *math.*, wiele boków maiący; vielseitig. WIELOBOK, - u, *m.*, figura matematyczna o wielu bokach; eine vielseitige Figur, ein Vieleck, *cf.* wielokąt. **WIELOCHCIWY, *WIELOCHĘTNY, - a, - e; bardzo chciwy; sehr gierig, habsüchtig. Nie patrz na niewiastę wielochciwą, abyś nie wpadł w sidła iey. *Leop. Syr.* 9, 3. Mądry nie puszcza cuglów wielochętney woli. *Zab.* 5, 233 *Koss.* *WIELOCHWALSTWO, - a, *n.*, *Ec.* велехвальство, *ob.* chełpa. *Ec.* велехвалюся; *Gr.* μεγαλαυχεω. WIELOCZYN, - u, *n.*, *arith.* trzecia liczba po rozmnożeniu, *productum. Łęsk.* 2, 7, das Product in der Multiplication. **WIELOCZYNNY, - a, - e, bardzo a znacznie czynny, vielthätig. Jaśnie Wielmożnych, znacznie wieloczynnych Radziwiłłów. *Jag. Gr. A.* WIELODAWCA, -y, *m.*, który wiele daie, der viel giebt. Bóg nagradza każdemu według iego uczynności, małodawcy mało daie, a wielodawcy wiele dawa. *Gil. Pst.* 280 *b.* WIELODZIELNY, - a, - e, WIELODZIELNIE *adv.*, na wiele części rozdzielony. *Cn. Th.* 1250, vieltheilig. Baldaszek tego ziela iest wielodzielny. *Jundz.* 260. Wielodzielnie, *plurifariam. Cn. Th.* 946. WIELODZIETNY, - a, - e, dzieci wiele maiący, viel Kinder habend; *Rs.* многочадный. *Multiparae* wielodzietne osoby. *Chmiel.* 1, 682. WIELODZIURE surmy, *multiforae. Zebr. Ow.* 298, *Otw. Ow.* 476; viellöcherig. WIELOFARBA tęcza. *Otw. Ow.* 20, vielfärbig. Wielofarbe kwiaty. *Petr Ek.* 75. Wielofarby, Wielobarwy; *Vd.* velikufarben, pisan, (cf. pisany), vprishan, (cf. pręgowaty; cf. pstry); *Cro.* unogofarben; *Rs.* многоцвѣтный. *WIELOGAŁĘZI, - ia, - ie, gałęzisty, cf. rozgałęziony, *Vd.* velikuvejast, vieläftig. WIELOGĘBA wieść. *Zab.* 9, 359 *Zabł.*, cf. stugęba, vielmäulig. WIELOGŁOSNA muzyka. *Tr.*, vielstimmig. WIELOGŁOWY, WIELOGŁOWNY, - a, - e, vielköpfig. Wielogłowa Hydra. *Psalmod.* 62, *AKch. W.* 175. Wielogłowa Hydra, za odcięciem iedney w dziesięć głów odrasta. *Mon.* 73, 405; wielogłowny potwor. *N. Pam.* 14, 263. Horacyusz pospólstwo zowie zwierzęciem wielogłownym. *Petr. Pol.* 234. Rząd wielogłówny sam siebie osłabia. *Nar. Hst.* 5, 162, *et* 3, 282, *Miask.* 2, 88. WIELOGMACHY labirynt. *Otw. Ow.* 306, von vielen Gemächern, cf. Błędokręt). WIELOGRAN, WIELOGRANY, *ob.* Wielokąt, Wielobok, Wielokątny, Wieloboczny. WIELOGROCH, - u, *m.*, gatunek grochu okrągłego. *Kluk Rośl.* 1, 224, od wielkości ziarna rzeczony. *Syr.* 1030, groch tyczny, Stabelerbsen. Wielogrochowy robak, *Cro.* chervobob. WIELOGWIAZD, - u, *m.*, znamię niebieskie takowe, gdzie wiele gwiazd wespołek, *astrum. Mącz.*, das Sternbild. WIELOJAKI, - a, - ie, *Ursin.*, *sed durum. Cn. Th.* 1250, iak rozliczny? iak wieloraki? iloraki? wie vielerley? WIELOJEDCA, - y, *m.*, żarłok, ein Vielesser, *Edones* wieloiedcy. *Chmiel.* 1, 685; *Cro.* unogojedecz. WIELOKĄT, - a, *m.*, figura matematyczna, więcey niż cztery kąty maiąca, *polygonum. Geom.* 1, 50, *Rog. Dos.* 2, 5, *Jak. Mat.* 1, 52, *Łęsk.* 16, *Klecz. Zd.* 25, eine vielseitige Figur; *Rs.* многоугольникъ, *ob.* wielobok, wielogran. WIELOKĄTNY, - a, - e; - ie *adv.*, vielseitig; *Rs.* многоугольный; *Vd.* velikuvoglast, velikuvoglat; *Dl.* mnogovaugli; *Cro.* unogovuglaszt. WIELOKŁOSISTA pszenica, którey każdy kłos wydaie z siebie kilka innych kłosów. *Syr.* 927, vieläbriger Weitzen. WIELOKREWNY koleryczny człowiek. *Sien.* 477, krwisty, blutreich.
WIELOKROĆ razy Marcell przepłaszał Annibala. *Zab.* 2, 582, = WIELOKROTNIE *adv.*, *Slo.* mnohokrát; *Vd.* velikukrat, velikubarti, velkrat, pogostu; *Rs.* многократно; *Ec.* множицею, многажды, многащи. WIELOKROTNY, - a, - e *adj.*; *Vd.* velkukraten, velikubarten; *Rs.* многократный; po wiele razy, vielmahl, vielmahlig. Równanie wielokrótne, *multiplum. Alg.* 116. Jlość składana, wielokrotna, *polynomium. Ustrz. Alg.* 7, *et* 2, 22. Dzieło wielokrotnych rozmyślań moich. *Teat.* 26 *c*, 52. WIELOKSZTAŁTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *Slo.* mnohospusobný; *Sr.* 1. mnohoztawtnéwé; różne kształty maiący, vielgestaltet, vielstaltig, von mancherley Gestalt. *Arith*; potęgi wielokształtne, *multiformes. Sniad. Alg.* 1, 100. WIELOLETNOŚĆ, raczey WIELKOLETNOŚĆ, - ści, *ż.*, *oppos.* małoletność, die Großjährigkeit, Mündigkeit. Sąd opiekuńki może odłożyć uznanie wieloletności na dłuższy czas. *Gal. Cyw.* 1, 104. WIELOLETNY, - a, - e, lata maiący, *wielkoletny, pełnoletny, großjährig, mündig. *Gal. Cyw.* 1, 34. - 2., Wieloletny, Wieloroczny, *cf.* podeszły, vieljährig; *Bh.* mnoholetý, *Cro.* unogoletni; (*Rs.* многолѣтствовать długo żyć, *Ec.* многолѣтствовати кого, желать здравїя на многая лѣта. **WIELOLICZNY, - a, - e, WIELOLICZNIE *adv.*, mnogi, znacznie liczny; *Vd.* mnog, velkuteri, velkutiri; sehr zahlreich. Już wieloliczne wyrzucił pociski. *Zab.* 16, 327. WIELOLUD, *ob.* Wielkolud. *Hul. Ow.* 18. *WIELOMĘKIE piekło. *Klon. Wor.* 37., pełne mąk, quaalenvoll. WIELOMĘŻEŃSTWO, - a, *n*, kiedy żona z wielą mężami żyie. *Ostr. P. K.* 1, 211., Vielmännerey, (*Sr.* 1. mnoho wudahta *multinuba.* WIELOMODLSTWO', - a, *n.*, częste modlenie się, Vielbeterey. Jnsze iest wielomówstwo, a insze wielomódlstwo. *W. Pst. Mn.* 79. WIELOMOWCA, - y, *m.*, świegot, ein Vielreder, Schwätzer. Prawdomówca, nie trzeba, aby był wielomówca. *Zab.* 7, 240 *Koss.*; *Rey. Pst. N n.* 6., *Mon.* 75, 592, cf. fieiosłówca. WIELOMOWNOSĆ, - ści, *ż.*, WIELOMÓWSTWO, - a, *n.*, WIELOMOWIENIE, - ia, *n.*, świegotliwość, gadatliwość, *Bh.* mnohomluwnost; *Sr.* 1. mnohoretznosci; *Cro.* rechlyivost; *Rs.* велерѣчивость, велерѣчїе; многорѣчїе, многословїе, многоглаголанїе; *Ec.* велеглаголанїе, велерѣчїе; die Vielredenheit, Schwatzhaftigkeit. Opisuie Horacyusz iakiegoś gwary, na którego napadł, uprzykrzoną i nieustanną wielomówność. *Hor. Sat.* 119. Długą wielomównością ledwie

cò małego wyłożyć mogą; słów dosyć maią, rzeczy skąpo. *Smalc.* 50. Wielomówność i próżnomówność owych mistrzów, którzy wiele obiecuią, a mało, abo nic nie czynią. *Syr.* 333. *Cro. Prov.* rechi vnoge ne szu dobre). Z wielomówstwa iuż im słów i piersi brakło. *Ust. K.* 11, 152., *Mon.* 75, 592. Plutarcha xiążki iedne o słuchaniu, a drugie o wielomowieniu. *Kosz. Lor.* 57 *b.* WIELOMÓWNY, - a, - e, WIELOMOWNIE *adv.*; świegotliwy, gadatliwy; *Bh.* mnohomluwný; *Slo.* mnohomluwni; *Sr.* 1. mnohoręčne; *Cro.* rechlyiv, unohogovorech; *Rg.* mnogogovórni; *Rs.* велерѣчивый, многорѣчивый, многословный, многоглаголивый, *Ec.* многовѣщательный, vielredneriſch, ſchwatzhaft. Pęd wielomównego ięzyka. *Hul. Ow.* 180. Niewiasta wielomówna. *Cn. Ad.* 693. Wielomówny, zawsze dworny. *Cn. Ad.* 1243. Wielomównym być, *Rs.* велерѣчить, *Ec.* многоглагольствую. WIELOMOŻNY, *ob.* Wielmożny. 1., - - WIELONÓG, - a, *m, botan.* ziele, od wielu odnożek i gałązek nazwane, *polycnemum. Syr.* 565., Vielfuß, eine Pflanze. - §. b., *Polypus* pław morſki, ośmionóg, ein Polyp, Seepolyp, z wielą nogami, któremi każdą rzecz mocno uymuie. *Otw. Ow.* 156; *Crn.* hobotnéza; *Cro.* hobotnicza, *Dl.* hobotnicza, (*cf.* choboty); *Hg.* habarnicza; *Bs.* hobotnica). Wielonog morſki iest na kształt paiąka murowego o wielkich nogach. *Chmiel.* 1, 630, *Kosz. Lor.* 44 *b*, *et* 49 *b*, *et.* 136. - §. *Anat.* narośl w nozdrzach, wielonogiem albo krakacicą zowią. *Perz. Cyr.* 2, 183, der Nasenpolyp - WIELONOGA, - i, *ż.*, *scolopendra*, owad płaſkawy, stawowaty, w śmieciach znaydniący się, nóg ma 24. *Zool.* 113., der Vielfuß, eine Art Aſſel. - WIELONOGI, - a, - ie, vielfüßig, *multipes*, n. p. rak. *Cn. Th.* 1251., *Sr.* 1. mnohonohaté; *Vd.* velikunogen, velikunogat; *Cro.* unogonog; (*Bs.* velenog, vélnog, giganat, *s* olbrzym); *Ec.* многоножный. WIELOOKI, - a, - ie, WIELOOCZNY, - a, - e, *Ec.* многоочитый; vieläugig. Wielooczne ſieci. *Zab.* 4, 266. Wielooczni Cherubinowie. *Sk. Zyw.* 1, 271. Strach wielooki. *Kul. Her.* 70, *ob.* Wielkooki). Trwoga wielooka. *Tward. W. D.* 2, 199. WIELOOKNY, - a, - e, wiele okień maiący, vielfenſterig. Wielookne śpichlerze. *Klon. Fl. C.* 4. *WIELOPŁODNY, - a, - e, *Rg.* veleplódan; *Ec.* велико плодный, *Gr.* μεγαλόκαρπος, wielorodny, wielce płodny, żyzny, sehr fruchtbar. *Verb. Ec.* многоплодствую, *wielopłodnym iestem. WIELOPOLE, - a, *n.*, miasto w województwie Ruſkim, gniazdo Wielopolſkich. *Dyk. G.* 3, 189; eine Stadt im Reußiſchen. §. Swiſtacy wiadomi dobrze, gdzie Wielopole, Gdzie iaki zamtuz na Krzywym kole. *Zab.* 9, 345 *Zabł.*? **WIELOPOMNY, - a, - e, wiele pamiętaiący, vielgedenkend. Niech cię P. Bóg przez wiek wielopomny Chowa w łasce swéy świętéy. *Prot. Jal. A* 3, przez długi ciąg. WIELORAKI, - a, - ie, WIELORAKO *adv.*, nieiednaki, lecz w gatunkach rozmaity, vielerley, vielfach, mannigfaltig; *Bh. et Slo.* mnohonáſobný; *Sr.* 1. mnohowaſchnówé, mnohoteré; *Sr.* 2. ſchakorakí, ſchakí; *Crn.* mnogitérn; *Vd.* mnogotérn, mnogotiren, mnogoteri, nökoteri, enkatiren, velikovishen, völkevishe, velikushen, velkusorten, mnogovishen, mnogevishe, kulikugub, drugosorten, reslozhen, reslizhen; *Cro.* unofelni; *Rs.* многообразный, количественный, *Ec.* многогубый. Wielorako się słowo przyiaciel bierze. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 563. Słowo człowiek ma wielorakie znaczenie. *ib.* - WIELORAKOŚĆ, - ści, *ż.*, rozmaitość, die Vielerleyheit, Mannigfaltigkeit, Vielfachheit; *Vd.* velikushnoſt, velikounoſt, mnogoternoſt, (*Vd.* mnogoteriti, *s* wieloraczyć), *Rs.* многообразїе, многообразность, количество. WIELORAZ, - u, *m.*, *Arith.* liczba, wyrażaiąca, wiele razy pierwsza w drugiéy znayduie się, *quotiens*, lub wiele razy dzielny mieści w sobie dzielnika. *Jak. Mat.* 1, 38, *Leſk.* 2, 8., *Sol. G.* 3, 80; *Rs.* частное число. **WIELORAŻNY n. p. dom, *multiplex. Zebr. Ow.* 193, o labiryncie, *ob.* Wielogmachy, *cf.* Błędokręt); Wielorażny *multiplex Urs. Gr.* 184. WIELOROCZNY, - a, - e, wieloletni, wiele lat maiący, *Wlod.*, vieljährig. *cum interogat*: wieloroczny? iloroczny? iak wieloroczny? wie vieljährig. §. **Wielorocsny, WIELOROKI, - a, - ie, wiele lat trwały, vieljährig, viele Jahre dauernd. Skończyłem dzieło nad stal wielorokie. *Petr. Hor.* 2, *J.* 3., *aere perennius*, co na wiele lat trwa". WIELORODNY, - a, - e, żyzny, obfity, okwity, *Sr.* 1. mnohozplahwné; *Rg.* velerodan, velepiòdan; viel zeugend, fruchtbar. Tetys wielorodna bogini wodna. *Klon Fl. A.* 3 *b.* Kwiatki wielorodne. *Zim. Siel.* 279. WIELOROGI, - a, - ie, *Rs.* многорогїй, vielhörnig. WIELORYB, - a, *m.*, *Boh.* welryb, *Slo.* welryb, welriba, cetriba; *Sr.* 1. wobla morſka réba; *Bs.* vel rib, velorib, ribba velika, balina, kit; *Rg.* veglia ribba, kit; *Crn.* kitta, balêna, fokina, *Vd.* kitta, bellena; *Sla.* balena, morszka velika ribba; *Cro.* kit, balena; *Dl.* kit, velika riba morſka; *Rs.* китъ, *z Greck.* κητη; *lat.* cete, *Germ.* Wallfiſch, *Tatian* vual, *Suec.* et *Dan.* hval, *Anglos.* hwael, *Angl.* whal, *Jsl.* hwalur; ſtare północne bal, *s* wielki, cf. *lat.* balaena, *Gr.* φαλαινα). Wieloryb, ze wszyſtkich zwierząt naywiększy, długości niekiedy łokci 50. *Zool.* 390, *Gwag.* 435. Morscy wielorybowie. *Groch W. A* 3. Srodzy wielorybowie. *Rey. Pſ. Gg.* 4. - §. *Aſtron.* Wieloryb na niebie. *JKch. Dz.* 14. WIELORYBI, - ia, - ie, *Rs.* китовый, do wieloryba należący, Wallfiſch *s.* Zwierząt ſsących ſiódmy rzęd, iest wielorybi. *Zool.* 282. Wielorybi plaſtr. *Perz. Cyr.* 2, 310. Róg wielorybi, fiszbein, *ob.* Róg. WIELORYBIĘ, - ięcia, *n.*, *dem.*, młode wielorybów, das Junge der Wallfiſche. WIELORYBOŁÓW, - u, *m.*, łowienie wielorybów, *Rs.* китоловъ, der Wallfiſchfang. WIELORYBOŁOWNY, - a, - e, od wielorybołowu, Wallfiſchfangs *s*, *Rs.* китоловный. *WIELORZĄDNY, - a, - e; - ie, *adv.*, od wielu rządzony, *Ec.* многоначальный, *Gr.* πολυαρχος, polycratiſch; **WIELORZĄDZTWO, - a, *n.*, rząd wielu, *Rs.* многоначалїе, многоначальство, *polyarchia*, Polycratie; *ob.* wielowładztwo; *Ec.* многоначалствую *Gr.* πολυαρχέω *multis impero.* WIELORZĘDZISTY ięczmień. *Syr.* 964, wiele rzędów maiący, vielzeilig. WIELOŚĆ, - ści, *ż.*, liczność, wielka liczba, *Bh.* mnohoſt, mnożeſtwj; *Vd.* mnogoſt, velikuoſt, velikuſtnoſt, velikovnoſt, velikuſt, völikota; *Cro.* mnogu; *Rs.* множество; (*ob.* mnoſtwo, mnogość); die Vielheit, die Menge. Wielość obywatelów iest szczęściem kraiu. *Zab.* 15, 289. Znalazł iednak nieprzyiaciel w téy niewielości ludzi potężny odpór. *Nar. Hſt.* 3, 143; w téy małey garści). - §. wielość, publiczność, publikum, lud, po-

społstwo, die Volksmenge, das Volk, das Publikum. Tłumaczone całkowicie komedye, rzadko się podobaią, bo obce charaktery wielości nie będąc znaiome, dla niey smaczne być nie mogą. *Teat.* 24, 84 *Czrt.* WIELOŚCIAN, -u, *m.*, *Math.*, *polyedrum. Geom.* 2, 213; *Łęsk.* 2, 183, *Jak. Mat.* 1, 150. WIELOŚCIENNA figura, więcey niż cztery ściany zawieraiąca. *Sol. G.* 16., ein Vieleck, *ob.* Wielobok, Wielokąt. **WIELOSETNY wiek. *Hor.* 2, 47, *Kniaź.*, viel hundertjährig. WIELOSIEK, -u, *m.*, świder do wiercenia armat, o wielu ostrzach. *Jak. Art.* 3, 111, ein Kanonenbohrer, mit vielen scharfen Ecken. WIELOSIŁ, -a, *m.*, ziele, stosił, panak, wiele sił znamienitych ma w sobie przeciw rozmaitym chorobom, *Lat. panax*, Panarkraut, Heilwurz. *Syr.* 234 *et* 226. Wszystkimsił, leczywrzód - WIELOSILNY, -a, -e, przemocny, sehr stark, kräftig. WIELOSKŁADNY, -a, -e, vielfach zusammengesetzt; *Rs.* многосложный. Kluby wieloskładne. *Jak. Art.* 2, 294. Słowa wieloskładne. *Klecz. Zd.* 76. *WIELOSŁAWNY, *Slo.* weleslawný *augustus*, Przesławny. WIELOSŁOWNY, -a, -e, *ob.* wielomowny, vielwortig. *Arith.* Jlość iednosłówna, dwusłowna etc. składaiąca się z iednego, dwóch etc. wyrazów; złożona zaś z wielu wyrazów, których liczba nie iest określona, nazywa się wielosłówna, *poliponieum. Jak. Mat.* 2, 7. **WIELOŚNIEŻNA zima, *niuosa. Mącz.*, vielschneeig. **WIELOSTRONA lutnia. *Groch. W.* 452, *JKch. Dz.* 252. vielsaitig; Wielostrona harfa. *JKch. Ps.* 43. WIELOSTRONNY, WIELOSTRUNNY, *Vd.* velikustrunski; *Rs.* многострунный. **WIELOSWORNY firmament. *Kchw. Roż* 54., wieloskładny, wielozgodny, viel und harmonisch zusammen gesetzt. WIELOSYLABNY, WIELOZGŁOSKOWY, -a, -e, z wielu sylab, *cf.* wieloskładny, *Vd.* velikusilben, velikusilbast. *WIELOSZTUK, -a, *m.*, n. p. ulica ozdobiona wazonami i wielosztukami. *Pam.* 85, 1, 230, *groupes*, grupami. WIELOSZCZEPNY, -a, -e; -ie *adv.*, *Sr.* 1. mnohorozsčepené *multifidus*, vielspaltig. WIELOTYŁY, -a, -e, WIELOTYLKI, -a, -ie? , *quotoplus*? wie viel größer? wie viel mehr? Wielotyły, albo wielotylki? *Bh.* tyledwóyny, tyletróyny, tylesetny, *vel* dwóynasobny i t. d. *Cn. Th.* 1250. WIELOUMIEJĘTNY, -a, -e, *Vd.* velikuvieden, velkoviedezh; *Rg.* mnogoznan; vielwissend. WIELOUMIEJĘTNOŚĆ, -ści, *ż.*, *Vd.* velikosnanost, velikuviednost, velikoviedezhnost; Vielwisserey. *Tr.* *WIELOWART, -a, -e, wielkiey wartości, *Vd.* velikuvelajozki, *Subst.* velikuvelajozhnost. WIELOWAŻNY, -a, -e, -ie *adv.*, przeważny, *phys. et mor.*, vielwiegend, wichtig, viel Gewicht habend. [Tamten orłem czy złotym pierś zawalił runem, Ow krzesło wieloważnym napełnił kałdunem. *Nar. Dz.* 3, 133. Żeby ukarani byli i poprawili się w tak wieloważnéy materyi. *Mon.* 73, 376. Pan przemieni sprawy moie Na wieloważne, Panno, słowa twoie. *Miasł. R.* 1, 133. WIELOWĘGIEŁ, *ob.* Wielokąt. *WIELOWĘGIELNIA, -i, *ż.*, *polygon. Chmiel.* 1, 234. WIELOWĘZŁE sidło. *Klon. Wor.* 2., wieloocze vielknotig, vieläugig. **WIELOWŁAD, -a, *m*, możnowładzca, arystokrat, oligarcha; ein mitherrschender Aristocrat. Płynie męztwo zdróy z ciebie Kraku wieczny, Żeś tron oyczyzny uczynił bezpieczny, Od wielowładów bardzo roztargniony, i utrapiony. *Petr. Hor. C. 6.* od 12. woiewodów). WIELOWŁADNOŚĆ, -ści, *ż.*, wielmożność, wielka moc, große Gewalt, Vielgewalt, Uebermacht. Mężne prawice państwom Babilonu wzrost dały; te Perskiego wielowładność tronu stanowiły. *Zab.* 10, 44 *Koss.* WIELOWŁADNY, *WIELKOWŁADNY, -a, -e, WIELOWŁADNIE *adv.* *Sr.* 1. mnohozamożné, wielmożny, wiele mogący, możnowładny, *multipotens*, vielgewaltig, vielbeherrschend, vielwaltend, mächtig. Bóg skoro palcem wielowładnym kinie, W proch zniknąć przyydzie światowey machinie. *Chrość. Job.* 96. Aniołom dał moc wielowładną, do wszech spraw sposobną. *Odym. Sw.* A3. Życzę, abyś nad sobą był wielowładnym panem. *Pilch. Sen. list.* 1, 265. Wszystko może miłość wielowładna. *Teat.* 51, 5. Cesarz, wielkowładny monarcha. *Krom.* 171. Władysław miał wszystkie przymioty, które wielowładnym monarchom przystoią, *quae maximos principes decent. ib.* 568. Teraz chcę śpiewać rym wielowładnemu W północnych kraiach monarsze Polskiemu. *Groch. W.* 432. Rządził Leszkiem Żyro wielowładnie, iako opiekun. *Nar. Hst.* 4, 63. Niech rozrządza wielowładnie życiem i maiątkiem moim. *Teat.* 14, 68. Bóg nas w ostatniey toni, Wielowładnie broni. *Zab.* 16, 304. WIELOWŁADZTWO, -a, *n*, *Gr.* ἡ πολυκρατία, *forma reipublicae*, *in qua multi dominantur. Cn. Th.* 1251. *ob.* wielorządztwo, Vielherrschaft; *ob.* arystokracya, możnowładztwo. WIELOWŁOS, ziele, *ob.* Włóski P. Maryi. WIELOWŁOSY, -a, -e, *ob.* włosisty, *Cro.* unogolaszaszt; *Ec.* многовласый, vielhaarig. WIELOWROT, -u, *m*, *vibratio. Jak. Mat.* 4, 28, wahanie się, die Erschütterung, Erbebung, das Beben, die Schwingung. WIELOWROTNY ruch, niby to wyskakujący i nazad powracaiący. *Jak. Mat.* 4, 27, ruch wahania, *motus oscillationis*, zitternde Bewegung. - WIELOWTÓR, wielowtóra, wielowtóre?, z z iak wielą drugimi? selbst mit wie vielen noch? mit wie starker Begleitung? Wielowtór-eś, wiele masz z sobą? *Bh.* samowtory, samotrzeci, samoczwart, selbander, selbdritte etc. *Cn. Th.* 1251, *Włod.* **WIELOŻĄDNY, -a, -e; -ie *adv.*, wielochciwy, vielgierig, unersättlich. Kto wielożądney kalecie dogodzi, kto ią nasyci? *Groch. W.* 558. Ludziom wielożądnym wiele nie dostawa. *Hor.* 2, 114 - *JKch. Dz.* 236. - WIELOŻENIEC, -ńca, *m*, WIELOŻON, -a, *m.*, mąż wielu żon, ein Vielweiber, der mehrere Weiber hat, *polygamus. Cn. Th.* 1251. Nowochrzczeniec, wielożon, tróybożanin, obrzezaniec. *Hrbst. Nau. M* 3. *et L.* 2. WIELOŻENNY, -a, -e, wiele żon maiący, vielweiberisch; *Sr.* 1. mnohoženité; *Ec.* многоженный, *Rs.* многобрачный. Wielożenny nieprawnie, iest ten, który ma razem wiele żon. *Petr. Pol.* 149. - §. *Botan*: Rośliny wielożenne, *polygamae*, które maią na iedneyże łodydze kwiaty dwupłciowe. *Bot.* 160. WIELOŻEŃSTWO, -a, *n.*, *polygamia. Mon.* 75, 592, *Vd.* mnogoshenitva, velikushenia; *Rs.* многоженство, многобрачіе, многобрачность, die Vielweiberey. Wielożeństwo nieprawne, gdy kto razem wiele żon ma; lecz gdy kto dwie albo trzy żony, iednę po śmierci drugiey poymie, takie wielożeństwo pozwolone iest. *Petr. Pol.* 149. - WIELOZGODNE śpiewanie. *Zab.* 10, 205 *Zabł.*, harmoniczne, harmoniyne, harmonisch; *ob.* Wieloskładny, Wielosworny, WIELO-

ZNACZNY wyraz, który do znaczenia kilku różnych rzeczy użyty bywa, n. p. głowa na karku, głowa cukru, głowa senatu. *Kpcz. Gr.* 3, 3. vielbedeutend, mehrbedeutend, von mehreren Bedeutungen; (*oppos.* Jednoznaczny); *Vd.* velikupomeneozhen; *Ec.* многознаменáтельный, которой имѣетъ многiя значенiя. – *WIELOŻYTNYM czasem stał dąb utwierdzony, *annoso robore. Zebr. Ow.* 212., bardzo starożytny, uralt. WIELOŻYWNA ziemia. *JKch. Dz.* 51., wielu żywiąca, viel nährend. WIELOŻYZNA Cerero, zdarz aby to było Plenne zboże, aby się do gumna zwoziło. *Sim. Siel.* 30., w żyzność wielmożna, vielfruchtend, Fruchtbarkeit gebend. WIELUCZKI, WIELICZKI, – a, – ie, bardzo liczny, wielkuchny *intensiv.*, sehr zahlreich, stark, groß. *Cum negatione.* Wielekroć niewieluczka trzoda iest ludu bożego, a ludu niezbożnego bardzo wielka. *Sekl.* 52. Tatarowie niewieluczką liczbę naszych postrzegłszy, serca zawzięli. *Krom.* 589. Kupido, chłopiątczko z łuczkiem nie wieliczkie. *Zim. Siel.* 164. WIELUFARBY etc., *ob.* Wielofarby.

WIEM, *ob.* Wiedzieć. WJEM, *ob.* Wjeść.

WIEŃCERZ, *ob.* Więcierz. WIEŃCODAWCA, – y, *m.*, *Ec.* вѣнцедáтель, der Kranzgeber. *WIEŃCONOŚNY, – a, – e, *Rs.* вѣнценóсный, kranztragend. *WIEŃCONOSZEC, – szca, *m.*, *Rs.* вѣнцонóсецъ, der Kranzträger. *WIEŃCONOSZENIE, – ia, *n.*, *Ec.* вѣнценошéнiе, das Kranztragen. WIEŃCOWAĆ, *ob.* Wieńczyć. WIEŃCOWY, a, – e, *Sr.* 1. wenczowne; do wieńca należący, wianeczny, Kranz=, Strauß=. Wieńcowe albo wianeczne zioła. *Cn. Th.* 1251. – *Anat.* Szew wieńcowy na czaszce główney, stykaiący się ze szwem strzalistym. *Perz. Cyr.* 2, 134.

WIEŃCZAĆ sobie żonę *cz. ndk.*, uwieńczyć *dk.*, prawnemi zrękowinami poymować, *Rg.* vjencjatti *matrimonio coniungere*; *Cro.* vuchati, *Cro.* vuchanye, = ślub; *Bs.* vincjatti *matrimonio coniungere*, vincjattise, priseghnuti *copulari in matrimonio*, vincjanie, viencjanje *copulatio matrimonii*, *Rs.* обвѣнчáть kopulować, омвѣнчáть ślub zakończyć, развѣнчáть, развѣнчивать rozwieść małżeństwo; *Ec.* перевѣнчить powtórzyć ślub małżeński, iak niektórzy odszczepieńcy czynią), durch Verlöbniß ehelichen. Po wieńczaniu i ślubie. *Stat. L.* 86. Po uwieńczeniu lat sześć, iednę tylko córkę Elżbietę spłodził. *Steb.* 181. *WIEŃCZALNA żona, zrękowana, prawna, eine eheliche, angelobte, angetraute, rechtmäßige Frau. Ktoby dzieci nie z wieńczalną i nie ślubną żoną miał; chociażby ią potym poiął, bękartami maią być rozumiane. *Stat. L.* 86. WIEŃCZARKA, – i, *ż.*, kobieta, co wieńce wiie lub przedaie, *Cro.* vencharicza, die Kränzebinderinn, Straußerbinderinn. Ziele zaięczy maczek służy ku wieńcom, iako też wieńczarki z niego czynią w Krakowie wieńce. *Urzęd.* 27 *et* 67. WIEŃCZARZ, – a, *m.*, der Straußbinder. *Cn. Th.* 1251, *Cro.* venchar; *Ec.* вѣнцедѣлатель, вѣнчáтель. WIEŃCZYĆ, WIEŃCOWAĆ *cz. ndk.*, uwieńczyć *dk.*, uwieńczać, wieńcem obwodzić, otaczać, ozdabiać; *Vd.* vienzhati, kronati, povenzati, obvenzati, pokrienzati, obkrienzati; *Cro.* vencham; *Rg.* vjencjatti; *Rs.* вѣнчать, увѣнчать, увѣнчеваю, mit einem Kranz umgeben, umkränzen, bekränzen, *pr. et tr.* Uwieńczony laurem. *Pilch. Sall.* 275; *Cro.* venzuvân.

Kto czerpa wodę, zrzódło zawsze uwieńczać powinien. *Mon.* 65, 100. Pierścieniu, co masz wieńczyć palce pani w koło. *Hul. Ow.* 45. Na osła go wsadzili i ielitami wieńcowali, iako cesarza, żarty czyniąc. *Sk. Dz.* 613, koronowali). Miłość nasza w tych dniach uwieńczona zostanie. *Teat.* 29, 17, do skutku przywiedziona). Wieńczyć się, *Ec.* вѣнчавáтися, вѣнецъ на главу надѣвать. WIEŃCZYNY *plur*, zrękowiny, zmówiny. *Tr.*, das Verlöbniß. – 2., *ob.* okrężne, obrzynki, wyrzynki. WIEŃCZYSTY, – a, – e, do wieńców służący, wianeczny, od wieńca, Kranz=. Rozmaryn wieńczysty, z którego wieńce wiią. *Syr.* 168. Bachus bluszczem otoczon wieńczystym. *Ustrz. Kl.* 8. *WIENEK, = Pomiotło. *Dudz.* 31. WIENIAWA, *herb*, żubrza głowa, przez nozdrza wić. *Kurop.* 3, 55, ein gewisses Wappen. WIENIEC, – ńca, *m.*, *Bh. et Slo.* wěnec; *Sr.* 1. wjénz, wjencz, wencz, wénczk; *Sr.* 2. wénnl; *Crn.* vienaz, vęnèza, splednik (cf. splot), *Vd.* vienez, venaz, vienzhizh, krienz, kranzl, krienzhizh, krona, shapel; *Cro.* venècz, venchècz; *Dl.* venacz; *Rg.* vjênaz, kitta (cf. kita), vjencjaz; *Bs.* vjenaç, vinaç, vincjaç, krunna od çvitja; *Rs.* вѣнецъ, вѣнчикъ. Wieniec, uwity z kwiatów, etc., wianek, ein Kranz, Blumenkranz, Fruchtkranz etc. J więniec pięknieyszy iest, kiedy przeplatany. *Sim. Siel.* 102. Ratował ich, i stawał im, iako mówicie, za różowy wieniec, bo modlitwą, iako kwiatem naywonnieyszym ubłagał boga. *Birk. Zyg.* 47, *ob.* różany, *ob.* wianek). Na weselu wieniec pannie młodey oddawano. *Mon.* 71, 420, Hochzeitkranz, Jungferkranz; ztąd: Wieniec, = symbol panieństwa, *Cro.* parta; Kränzchen, Jungferschaft. Za wieńcem daią wiano. *Zim. Siel.* 305. Wdowa niemaiąca posagu, równą część ma z dziećmi, a wieńca opłaconego iuż nie ma. *Czack. pr.* 2, 9. Kiedy mąż po weselu umrze, nie wianowawszy żonie nic; co iey za wieniec dać maią, ... *Tarn. Ust.* 99. W wieńcu umarła. *Tr.*, prawicą). Przychodzi winszować zamiany wieńców starym obyczaiem. *Tręb. S. M.* 35. Miewał dowcip wieniec swóy przed laty. *Miask. R.* 3, sadzono się na koncepta z okoliczności oddawania wieńca). – Słomiany wieniec, obelżywy, symbol utraconego prawictwa, Strohkranz, Symbol der verlornen Jungferschaft. Munsztułuk mu obieca Merope za koszt na wieniec ze słomy uwity. *Pol. Syl.* 521. Nie uydzie słomianego wieńca. *Pot. Arg.* 454. – Grochowy wieniec, n. p. Bardzo się boię, żebyś WacPan z grochowym wieńcem nie został się. *Teat.* 1, 201, żebyś z kwitkiem nie poszedł, daß du nicht den Korb bekommst, cf. na koszu zostać). Jak powróci, póydzie z grochowym wieńcem. *Teat.* 24 *c*, 48. – Lato, kłosiany wieniec na głowie nosi. *Otw. Ow.* 49, symbol żyzności, żniwa; ztąd: Ceres w kłosianym wieńcu. *Pot. Arg.* 144, Aehrenkranz, Fruchtkranz. Wieniec kłosiany żyzność znaczy; tego więc używaią żeńcy, zebrawszy z pola. *Petr. Hor.* 2, *R* 3 *b*, *Otw. Ow.* 49. Dziś zakończywszy żniwo, gromada z wieńcem do mnie przyydzie. *Kras. Pod.* 1, 228., Erndtekranz. – Wieniec poczesny, poetów, tryumfatorów, Ehrenkranz, Siegeskranz. Laurowy wieniec. *Jabł. Buk. U* 3, cf. wawrzyny). Wawrzynowy otaczał wieniec pisorymskie skronie. *Zab.* 12, 17. Tryumfów nie odprawowano bez wieńców wawrzynowych. *Otw. Ow.* 32. Wieniec żołnierski

albo woienny u Rzymian był rozmaity: obegnańczy czyli odsieczny, *obsidionalis*, obywatelski czyli towarzyski, mieyski, *ciuica*, murowy *muralis*, obozowy *castrensis*, wałowy *valaris*, tryumfowy, zwycięzki *triumphalis*. *Warg. Wal.* 60, *Bud. Ap.* 87. – *aliter* szturmowy wieniec, kiszka smołą oblana, ogniową zaprawą napełniona. *Jak. Art.* 3, 319, *Papr. W.* 1, 274, *Arch.* 3, 46, Pechkranz. – Wieniec na wino; (cf. Wiecha), ein Weinkranz, Weinzeichen der Weinschenker. Wieniec na wino, wiechę na piwo, krzyż na miód wieszaią. *Pot. Jow.* 2, 51. Gdzie wino dobre, wieszać nie potrzeba wieńca, Gdzie panna gładka, raić nic potym młodzieńca. *Kchw. fr.* 107, cnota sama się chwali). – *Astron.* Wieniec na niebie, ein Sternbild. Przy boku klęcznia, dziewięcią gwiazd wity Kwitnie cny Aryadny wieniec znakomity. *JKch. Dz.* 3. – *Quoad rotund.*, wieniec, = koło, Kreis, Cirkel, Kranz. Równinę wysokie bardzo góry otaczaią, iak wieniec do koła. *Mon.* 70, 816. W wieńcu niemasz początku, ani końca, ieno tam, gdzie go sobie kto naznaczy. *Sk. Kaz.* 507. Rozstawiwszy naokoło hufce, wieńcem zamek opasał. *Nar. Hst.* 2, 407. Zewsząd mię wieńcem otoczyli. *Past. F.* 126. Głód był wielki, gdyż wieńcem obozy nasze nieprzyiaciel otoczył. *Birk. Podz.* 10. – Wieniec koło gęby armaty. *Aqua. Mscr.*, kraniec, Reif, Kranz. Flisi wieniec robią z chróstu, który kładzie się na dołki, kiedy poiazda wytrze burtę. *Mag. Mscr.*, krążek, krąg, Reisenscheibe. Wieńce wdziewaią także flisi ze sznurów na sochy przy obceiach. *Mag Mscr.*, Strickscheiben, Strickteller. WIENNY, WIANNY, WIANOWY, - a, - e, *Bh.* wěnní, wěnnj; *Ec.* вѣновный, do wieńca należący, die Morgengabe oder den Mahlschatz, das Gegenvermächtniß betreffend; *Ec.* вѣнода́нный, прида́нный *dotatus*). Kiedy kto chciał pani wienney skazić iey wiano ... *Sax. Tyt.* 64. O pani wiennéy. *Tarn. Ust.* 103. Wienna pani, *quae dotalitium exigendi ius habet ex bonis, quae a sponso dono coniugii accepit. Sarn.*, die ein Gegenvermächtniß hat. Gdy Pani wienna, będąc wdową, idzie za inszego męża, tedy bliższy onego imienia, które dzierżała w wienie, mogą ią pozwać do sądu ziemskiego. *Tarn. Ust.* 104. Wdowa maiąc wienną oprawę na dobrach męża swego, bliższa iest otrzymać wiano swe, przed inszemi wszystkiemi długi, które się po namienieniu wiana stały. *Szczerb. Sax.* 463. Kiedy mąż namieni wienną summę żenie swey przed świadkami, tedy żona wiana swego przysięgą dochodzić może. *Szczerb. Sax.* 465. Wienna possessya. *ib.* 58. Wienne używanie dóbr. *ib.* 24, *et* 258. *Deriu. sub verbo:* Wić.

WIEPRZ, - a, *m.*, *Bh.* wepř, *Slo.* rezaní braw, kanec; *Hg.* kan; *Sr.* 1. khunc; *Sr.* 2. patsch; *Crn.* preshizh (cf. prosię), *Vd.* kestriem, neresiz; *Cro.* praszecz, kernyak, prasecz z-koplyen, hule; (*Dl.* vepar *aper*, *Bs.* vepar, divji prasac); *Bs.* krrimak, prasaç, prase; *Rg.* prâssaz, prâsaz, kermak, xijrnik (cf. żér), sckopaz, *ob.* skop) (*Rg.* vèpar *aper*); *Sla.* kèrmak; *Ec.* ве́прь домовый; (*Ec.* вепрь дикїй, *Rs.* вепрь, = dzik, cf. *Ger.* Eber, *lat* aper). Wieprz, świnia, osobliwie samiec trzebiony, ein männliches, besonders verschnittenes Schwein, ein Borg, Faselborg. Świnia samica; kiernoz samiec cały, (cf. kierda, knur, cf. chuy), wieprz, pokładany. *Kluk Zw.* 1, 284. Prosięta przez trzebienie z kiernozów staią się wieprzmi. *Cresc.* 567. Koń spasły, wieprz karmny. *Zab.* 15, 411. Wieprz dziki, *ob.* Dzik. - Pożytki z ukarmionych wieprzów, mięso, słonina, szynki, kiełbasy, kiszki, kompie, schaby. *Lad. H. N.* 185. Leży on iak wieprz w karmniku. *Rey Zw.* 36, do niczego, tylko się tuczyć). Wieprzów karmienie, *Ec.* вепрепитáнїе, вепрепасóмство *porculatio*. *Cn. Th.* 1252. Wieprzów karmiciel, *wieprzopas, *Ec.* вепрепасъ, вепря́ръ; = WIEPRZARZ, - a, *m.*, handlarz wieprzami, der Schweinmäster, Schweinehändler, świniopas, Schweinehüther. Z żywego wieprza żadney pan nie ma korzyści. *Zab.* 15, 410, bogacz i świnia, po śmierci zwierzyna). August cesarz wolał u Heroda być wieprzem, niźli synem. *Bial. Pst.* 123. Jak plugawe wieprze imano piianych po karczmach i ulicach. *Tward. Wł.* 143; *Ec.* вéпрствую, свинїи подобно живу; *Gr.* συόω. Wieprz, cf. szczecisty kwiczoł. *Mon.* 69, 606. Wieprze, świnie, trzoda, *Bh.* černý dobytek, wepřowý dobytek. - 2., *Geog.* Wieprz, rzéka w Polszcze. *Wyrw. G.* 21, ein Fluß in Polen. WIEPRZAK, - a, *m.*, WIEPRZEK, - przka, *m.*, WIEPRZASZEK, - szka, *m.*, *dem.*; *Bh.* wepřík; *Bs. et Rg.* prascicich, *ob.* prosiak, prośniak, (*Rg.* vepricch, = mały dzik, warchlak); *Ec* свине́нокъ, поросе́нокъ; (*Rs.* веприкъ, вепричищъ, = warchlak); ein junger Borg. W śpiżarni iego ledwie chudą zobaczy z wieprzaka łopatkę. *Zab.* 11, 191. *Porcellus* prosiątko, wieprzaszek. *Mącz.* Jęczmień wieprze tuczy; prosięta też bez rzezania wieprzami czyni. *Syr.* 969. *WIEPRZOKSZTAŁTY, - a, - e, na kształt wieprza; *Ec.* вепреви́дный; *Gr.* χοιροειδής, borggestaltet, wie ein Schwein. WIEPRZOWINA, - y, *ż.*, *Bh.* wepřowina; *Vd.* svinina, svinske mesu, svinsku; *Cro.* szlaninzko meszo, cf. słonina); *Bs.* prasccjevina, svignina, meso prasccje; (*Rs.* веприна, = dziczyna); wieprzowe mięso, świnina, Schweinefleisch. I żydzi i Turcy niektórzy tak dobrze iedzą wieprzowinę, właśnie iakoby flis na szkucie. *Haur. Sk.* 59. Cielęcina u nich tak iest tłusta, iak wieprzowina. *Pam.* 84, 889. Wieprzowina w occie z czosnkiem zgotowana; *Rs.* бужени́на. WIEPRZOWY, - a, - e, *Bh.* wepřowý; do wieprza należący, Schweine=, Eber=, Borg=. Wieprzowy, swoyskiego wieprza, świni. *Cn. Th.* 1252. Wieprzowy, dzikiego wieprza, dziczy; *Bs.* veparni; *Rg.* veparski, *aprinus*; *Rs.* вепрїй, вепревый, веприный, wildschwein=. §. *Botan.* Wieprzowy albo świni chléb, gdula ziemna, świni orzech, *panis porcinus*, Saubrot. *Syr.* 622. WIEPRZYNIEC, - ńca, *m.*, świni chlew, świnnik. *Cn. Th.* 1252, *Ec.* вепря́рня, der Schweinestall, Saustall. - §. *Botan.* Wieprzyniec, gorzysz, świni kopr, świnia wesz, siarkowy korzeń, ieleni korzeń, sarni korzeń, *peucedanum*, liście ma przy samey ziemi szczeciaste, iako szczeciny wieprzowe, Saufenchel, Haarstrang. *Syr.* 195, *Kluk Dyk.* 2, 173; *Bs.* moracina.

WIERA! WIERĘ! *Bh.* w'eru; *Slo.* weru, da weru, weru tak; *Sr.* wěru, zawěstje zaiście), prawdziwie, iście, zaiste, wirklich, wahrlich, traun, fürwahr. Gdy się zachmura, iż się srogiego gromu *nadziewamy, toż dopiero narzekamy, mówiąc, iż to iuż nie darmo, wierę będzie coś złego. *Rey Pst. S.* 56. Wysoki a wierę królewski duch był Leszka, który wolał monarchiią niż Goworka stracić.

Krom. 213, *vere*). Wierę odrzucać trudno tak grzecznego. *Paſt. F.* 103. Lepiey miłości wierę nie probować, Niż ſkosztowawszy, suszyć się i psować. *Paſt. F.* 122. Wieręć mi się też gra uprzykrzyła. *ib.* 133. Młynarzu! są tu ryby? *Br.* Są, panie móy! *A.* Wieręć nie wiem, by były! *Br.* wieręć nie wiem, panie móy! *Rys. Ad* 38., a biało? biało; a czarno? czarno)! Wiera, = tak, (gniewaiąc się) takli to! a tak to! traun! alſo! ſo! Wierę! niecnoto, teraz pochlebuiesz, Teraz mię chytra wdzięcznym tytułuiesz! *Paſt. F.* 108. - §. Wierę, = nawet, ſogar. Wszyscy co nową ewanieliią przynoszą, by też wierę i aniołowie byli, są zwodnicy. *W. Pſt. W.* 3, 194. Łaſka bozka pokutuiącym obiecana, by też wierę mieli na sobie grzechy wszyſtkiego świata. *W. Pſt. W.* 281. WIERAĆ się *Rec. ndk.*, *Bh.* wérowati ſe, częſto potwierdzaiąc Wiera powtarzać, oft ſagen: wahrlich! bey meiner Treu! Nie wieray się, wierzęć, *ne iures, satis credo. Mącz.* Łakomy wiera się częſtokroć albo przysięga. *Hrbſt. Nau.* 1, 3 *b.*

Pochodz. pod słowem: Wiara.

*WIERCIADŁO, *ob.* Zwierciadło.

WIERCIEĆ, wiercił, wierci cz. *ndk.*, uwiercieć, zwiercieć *dk.*; *Bh.* wrtati, wrtiti, brtiti, (brt *locus in arboribus sylvestribus natura vel arte factus*, *ob.* barć); *Slo.* wrtám; *Sr.* 1. wercźu *circumago*; *Crn.* svertat, vertam, = wiercę, (*Crn.* vertim, = kręcę, cf. *Lat.* vertebra); *Vd.* vertati, svertat, (*Vd.* vertiti, = kręcić, toczyć); *Cro.* vertati, vertam, vertanye, (*Cro.* vért, vertlenka *foramen*, *Cro.* vertiti, = kręcić), dubzti, dubem, (cf. dub'); *Bs.* vrititi (*Bs.* svrridao, sverdao, sverdliech, svrridiicch; *Sla.* svèrdao, *Rg.* varttillo, provàrt, = świder); *Rg.* vartjetti; *Dl.* vartiti; *Rs.* сверлить, сверлю, (свернуть, свертѣть, свертывать, zwinąć, ſkręcić, вернуть, вертѣть kręcić), буравить, (*Rs.* вертло, свѣрло, буравъ, сверделъ, *Ec.* свѣрдель, сверало, вертилаце, świder), cf. *Lat.* foro, *Hg.* fúrom, fúrók; (cf. *noſtr.* wartać, wracać, wrocić, cf. *Lat.* verto, versi;). Wiercieć świdrem obracaiąc dziurawić, świdrować, cf. berować, *Ger.* bohren, ein Loch bohren, *Gr.* περᾶν, *arab.* berren, *hebr.* baar). Szczepienie wina w brzoſt, zwierciawszy go berarkiem aż do drzenia, nie proſto ale pochyło. *Cresc.* 130. Jak ambrę uwiercić, gdy kto z niey gałki albo pacierze chce toczyć. *Sleszk. Ped.* 242. - *Anat.* Wiercenie, *trepanatio*, przedziurawienie czaszki świdrem. *Perz. Cyr.* 2, 294. - *aliter* Wiercieć co w donicy, = rozcierać, mit der Reibekäule etwas reiben, zerreiben. Zioła te pospołu w donicy wiercić. *Biel. S. N.* 37. - *fig.* Obmowcy sławę cudzą iako czerw wiercą i dziurawią. *Birk. Chod.* 20, uwłaczaią iéy). *aliter.* Złość, którąm broiła, sumienie mi wierci. *Papr. Kot. F. b*, gryzie, ſie beißt, nagt das Gewiſſen). - §. *transl.* Wiercieć co, albo czym, = obracać czym, etwas herum drehen, ſchütteln, ſchwenken, ſchwängen. Wierceniem głowy na co nie pozwalać. *Eraz. Ob. G.* 3. Koń ten zdaie się coś chodziwego, i ogonem wierci. *Alb. n. W.* 12, kręci, macha); to ciſka zadem, to ogonem wierci. *Pot. Jow.* 2, 22. Chłop ręce łamie, próżno piętą wierci, myśli, ucieknę, ale znowu rzecze: a któż przed smokiem ſkrzydlatym ucieczę? *Jabł. Ez.* 28, kręci się zatrwożony). Dworzanin twóy modny, piętą przed tobą i za tobą wierci. *Mon.* 69, 603, wiercipiętkuie, nadſkakuie, aufſpringen, anfpaſſen, geſchäftig thun um jemanden herum; *Vd.* pohaikuvati, manzigojati; *Rs.* кубарить, торить въ прихожей, cf. progi wycierać). - §. *Recipr.* wiercieć się, obracać się, kręcić się, ſich herum drehen; *Bh.* wertnauti ſe. Padnie tocząc krew z siebie, a krwawą kąsaiąc Ziemię, w swéy się własnéy krwi wierci umieraiąc. *AKch. W.* 326, wala się, er wälzt ſich in ſeinem Blute herum). Straszno na tę twarz patrzeć, gdy one zapalone oczy we łbie wiercić się będą, iako u szalonego. *Wer. Rgl.* 126. Wiercące się oczy, i tam i sam się miecące, *emissitii oculi. Mącz.* - Wiercieć się, uwiiać się, kręcić się, krzątać się, ſich herum tummeln, ſich drehen, tummeln. Lata z kąta do kąta, wierci się i kręci. *Niemc. P. P.* 4. Kiedy iuż u nas gore, toż się dopiero wiercimy a zabiegać chcemy. *Rey Zw.* 134. Gdy się zachmura, toż dopiero narzekamy, tuż się dopiero wiercimy, mówiąc: iż to iuż nie darmo, wierę będzie coś złego. *Rey Pſt. S.* 5 *b.* Gdy trzeba żołnierzom zapłacić, wszyscy się wierciemy, zkądby kopy doſtać. *Star. Ref.* 37. Wiercił się król Czeſki w ścisłości wielkiey dla rozruchów domowych, *versabatur in magnis anguſtiis. Krom.* 737. Gdy słyszał to oſkarżenie, zaczął się wiercić i do ludu odzywać. *Biel.* 503. Wiercieli się tu mądrzy, ni na haku. *Wad. Dan.* 30. Myślą się i tam i sam szybką wierci. *Wad. Dan.* 232. Więc się wiercą, więc się ſkubią około *liczby, około regeſtrów, nie wiedząc iak maią co czynić. *Glicz. Wych. J.* 4. Jak ma niebezpieczeńſtwa uyść, umysłem ſię wierci. *ib.* 8. - *Simil.* Wiercą mu się łzy z oczu. *Rey Wiz.* 185, kręcą mu się łzy w oczach, die Thränen treten ihm in die Augen). Wierci się co przed oczami, = snuie się, miga się, es ſchwebt vor den Augen. Nie dba on nic o cnotę, nie lęka się śmierci. Choć się ta uſtawicznie przed oczyma wierci. *Rey Wiz.* 86. - Wierci się w głowie, = kręci się, ćmi się, przewraca się głowa, es geht einem im Kopfe herum, der Kopf wird ihm ſchwindlich. Dziwnie się wszyſtko wierci w tey tam głowie. Poznać to i z poſtawy, poznać i po mowie. *Rey Wiz.* 89. Rozumu wszem nie ſtaie, mózg się w głowach wierci, *deficit ars, animique cadunt. Zebr. Cw.* 284. *WIERCIBISZ, - a, *m.*, nieſtatek, ſtateczny by wiatr, ein äußerſt veränderlicher Menſch. Mógłbyś ich Proteuszami, Chameleontami, albo iakiemi wiercibiszami nazwać, byś iedno iako mógł wyrazić ich taki nieſtatek. *Birk. Ex. E.* 3. WIERCICIEL, - a, *m.*, wiercący, świdrzący, einer der bohrt, der Bohrer; *Rs.* сверлильщикъ. WIERCIMAK, WIERCIOCH, - a, *m.*, wałek do wiercenia czyli rozcierania czego, n. p. maku w donicy, die Reibekäule. Gdy iabłka uwrą, ugnieć czyście warzęchą albo wiercimakiem. *Sien.* 502. *Prov.* Gdzie donica rządzi, tam wiercimak błądzi. *Lek. C.* 4 *b*, *Haur. Ek.* 178, biada temu domowi, gdzie krowa dobodzie wołowi). - §*. Ciſkałem wiercimakiem, ſtrzelałem i z kuszy. *Mat. z Pod. A.* 2, kamieniem lub też palicą.? WIERCIPIĘTA, - y, *m.*, WIERCIPIĘTKA, - i, *m.*, fircyk, krzątaiący się nie potrzebnie, nadſkakiwacz, uwiiaiący się bez celu, *Bh.* ſtupka, *ob.* ſtopka); *Crn.* peſtopazh, (cf. peſtąpić); *Rs.* мотушка, (cf. motek, motowidło), ein Haſenfuß, Luftſpringer, geſchäftiger Müſſiggänger. Panowie młodzi swawolni, wiercipiętkowie smagli. *Comp.* 410. Tłum się w koło uwiia wiercipiętów.

tów puſtych, Ci maią cały zaszczyt z hiſtoryiek tłuſtych. *Węg. liſt.* 18, *Mon.* 75, 592. Co to za zbytek trzymać darmoſtoiów, wiercipiętków, kręciwąsów, darmoiedów, moczymordów. *Mon.* 71, 483. Z mego Filonka hoży wiercipiętka. *Teat.* 34 *b*, 63. Dziwne na świecie widziałem odmiany, ſtarzec poważny ſtawał się wiercipiętą etc. *Zab.* 7, 171. Nie słuchay tego wiercipiętki. *Teat.* 28 *b*, 26. WIERCIPIĘTKOWAĆ, *ob.* Piętą wiercieć. WIERCIPIĘTKOWSKI, - a, - ie, do wiercipiętów należący, Hasenfuß=, Luftſpringer=, Windbeutel=. Fizyka wiercipiętkowſka. *Mon.* 69, 668.

WIERDUNK, *ob.* Wiardunk.

WIERĘ, *ob.* Wiera. WIERNEK, - rnka, *m.* WIERNIK, - a, *m.*, WIERNIŚ, - ia, *m.*, *dem.*; konfident, wchodzący do taiemnic czyich, der Vertraute; *Vd.* radovidenik, perjasnik, lublenjk, (*Cro.* vernik, *Bs.* virenik *sponsus* zaręczony, pan młody); *Rs.* таиновѣдецъ, временщикъ. Był ten zuchwały kochanek naypoufalszym kſiążęcia wiernkiem. *Niemc. Kr.* 1, 113. Byłeś wiernkiem troſk i ukontentowania mego. *Teat.* 18, 21. Zrobił go wszyſtkich taiemnych rad i spraw swoich wiernikiem. *Stryik.* 428. Strzeż się offertowniczków, którzy ci się wiernikami czynią. *Fr. Ad.* 19. - 2., *wiernik, wierzący, wiarę maiący, wyznawca, der Gläubige, der Bekenner eines Glaubens. *Crn.* virnėk; *Vd.* vernik, veruvauz. Na wyspie tey Mahometa mieszkały wierniki. *Przyb. Luz.* 29. Cerkiewni wiernicy. *Zim. Siel.* 250. Ci dziſieysi wiernicy, którzy co dzień nową sobie wiarę ſtawią. *Sk. Kaz.* 333 *b.*, wiarą narabiaiący, *Gläubler). - *oppos.* Niewiernik, wiary niemaiący, nie dotrzymuiący, *Crn.* najovirnėk; *Rg.* nevjernik, hudovjernik, *Cro.* nevverecz, nevernik; ein Ungläubiger, Ungetreuer. Taki nie ieſt wiernym, ale niewiernikiem. *W. Pſ. M.* 416. Słuchay, a nie bądź niewiernikiem, ale wierz. *Obr.* 70. WIERNKA, WIERNECZKA, WIERNISIA, - i, *ż.*, konfidentka, die Vertraute; (*Cro.* vernicza, zaruchnicza; *Bs.* vjereniça, vireniça, zarucniça *sponsa*). Medea się modli: Nocy! wiernko ſkrytości i troygłowa Hekato! *Zebr. Ow.* 166., *arcanis fidiſsima*). Ciebieć to za wierneczkę do naszych spraw biorą, Czego nie dokazuie piękna Noc z Wenerą! *Zabł. Amf.* 8. Nikomu nie było wolno nawiedzać królewną, krom ſtarey babie poufałey matki wiernisi, która to miała w zleceniu, aby ią, iak mogąc, trapiła *Mon.* 65, 597. **WIERNOCZYNNY, - a, - e, sumiennie poſtępuiący, szczéry, treu und gewiſſenhaft handelnd. Monarcha, acz potężny, nic nie ma, ieżeli serca wiernoczynnego sobie nie ogarnie. *Zab.* 16, 387. WIERNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh. et Slo.* w'ernoſt, *Sr.* 1. wěrnoſcj, ſwěrnoſcj, wernoſcjiwoſcj prawda, prawdziwość; *Sr.* 2. wierznoſcj prawda), *Crn.* vera, svieſt, sveſtóba, sveſtůſt; *Vd.* sveſtuſt, svieſtoba, vera, svieſt, sveshiszhina; (*Vd.* per mojei veri, = na uczciwość); *Cro.* vernòszt, vernozt; *Rg.* vjérnos, vjerra, = wiara, *oppos.* nevjernos, nevjerſtvo, nevjerra, hůdoſt, (cf. chudość); *Bs.* vjernoſt, virnoſt; *Dl.* vernoſst; *Rs.* вѣрность, *oppos.* невѣрность, невѣрствïе, невѣрство, = nieprawda) - Wierność, = zachowywanie wiary; wiara, die Treue. Jeżeli w iakiéy sprawie sami przytomni być nie możemy, dopomagaiąca przyiacioł wierność nas zaſtępuie. *Siem. Cic.* 124. Przysięga wierności. *Wyrw. G.* 125., *ob.* Hołd, *Homagium*). - §. *titul. eccles.*, Wasza Wierność, = Wielebność, Hochwürden. Posyłamy do rąk Wierności Twéy otwarty uniwersał abo paszport. *Veryf. pr.* 10. Wielebnemu Teodozemu Waſilewiczowi, archimandrycie Słuckiemu: = Dano nam sprawę, że Wierność Twoia ubogich poddanych ciemiężysz... (*J. Kaz.*). *Kur. P.* 58. - WIERNY, *WIERZEN, - na, - ne, WIERNIE *adv.*; *Boh.* werny, *Slo.* werni, w'erný, *Sr.* 1. ſw'erné, werné, wernoſcziwé, wierni, ſwierni; wériwné, (za wérno *reuera*), *Sr.* 2. ſwérne, wérni, wérnė, wéſcje; *Crn.* virn, vernu, svęſt; *Vd.* veren, vern, vernu, verevreden, svieſt, sveſtu, svieſtoben; *Cro.* veren; *Dl.* veran, uzdan; *Sla.* viran; *Bs.* vjeran, viran, vjerni; *Rg.* vjerni, vjeran, (*oppos.* nevjeran, hudovjerſki; *Rg.* vjeróvni, *fide dignus*; *Rs.* вѣрный, *cf. lat.* verus, *Ger.* wahr, *Gall.* vrai, verité, *ob.* Wiara). Wierny, wierzący w co, wiarę maiący, gläubig, den Glauben habend. Nazywamy wiernym, który w niczym nie wątpi. *Karnk. Kat.* 11. Mufty osądził, że ten sam niewierny, ktoby Janczara miał za prawowiernego *Kłok. Turk.* 182, *Pam.* 83, 471 cf. kacerz, heretyk). Białeygłowy niewiernéy albo heretyczki poymować się nie godzi. *Szczerb. Sax.* 224. Ty ieſteś heretyk niewierny. *Sowit.* 68, nie prawowierny). - 2., Wierny, niezdradziecki, wierności dochowuiący, wiary daney dotrzymuiący, treu, getreu. W urzędzie swoim wierzen być. *Sax. Porz.* 29. Bóg wieczny, nieodmienny, wierny. *Karnk. Kat.* 297. Wiernego trudno naleść. *Cn. Ad.* 1230, wiara, rzadka rzecz). Nikt nie dufa zdraycy, iż tym, którym wierzen być miał, wiarę zmienił. *Eraz. Jęz. Aa.* 4 *b.*, cf. zmiennik. Nie przyznasz się Panie do tych, którzyć niewiernie służyli, ale przeciwnymi albo obłudnymi byli. *Wiśn.* 237. Wiarę dziś niektórzy tak niewiernie traktuią. *W. Pſ. W.* 3, 296., wykrętnie). - §. Wierny palec, złoty, pierścieniowy, czwarty palec. *Sien.* 419, *Spicz.* 192, palec serdeczny. *Pot. Arg.* 484, *Ec.* близосредный, перстнесый, der Goldfinger, der vierte Finger. - §. *tit.* Wiernie Nam miły. = tytuł archimandrycie od królow. *Kur. P.* 58., lieber Getreuer.

WIERSZ, - a, *m.*, *Boh.* werš; *Slo.* rádek, werš; *Sr.* 1. péßniczki rjad; *Sr.* 2. versch, ſzmuga, ſzmužka, (cf. smuga); *Vd.* verſta, zailza (*ob.* warſta), *Cro.* redecz, szlovored; *Bs.*, *Rg.* redak, oragn; *Slo.* rėdak; *Rs.* вирша, *lat.* versus (*a verbo* vertere, cf. wracać). Wiersz proſty w pisaniu, liniia, rzęd, eine Zeile im Schreiben, eine Linie. Wiersz liczby, rząd liczby, wypisany liniią proſtą od ręki do ręki. *Sol. G.* 3, 80. Wierszami, rzędami, liniiami; *Rs.* построчно. - Wiersz w biblii, iedna z cząſtek, na które się dzielą rozdziały, ein Vers in der Bibel. Pierwsze wydanie biblii *Leopolity* ieſt bez wierszów; w drugim są wiersze na brzegu znaczone. *L.* - §. *Poët.* wiersz poetycki, ieden z tych, którémi co w wiązanéy mowie opisuią, *Slo.* werš, *Hg.* vers; *Bs.* veras od piesni; *Ec. Rs.* вѣршъ, стихъ, ein Vers eines Gedichts. Nie dobra harmoniia w poezyi, kiedy sens wiersz w wiersz nie wypada, ale się na początek naſtępuiącego przenosi. *Gol. Wym.* 397. - §. Wiersz, Wiersze, rzecz iaka wierszem opisana, poezya, wiązana mowa, *Slo.* werſſowé, mluwoſpew, ſpewomluwa, ſpewon'ec, wazomluwa, ſpeworadek, wazoſpew, ſpewohlaſ, ſpewowná; *Hg.* vers; *Vd.* smislik, smislenka (*cf.* zmyślić), *Rs.* стихотворéнïе; Verſe,

ein Gedicht. Nie wszystko to iest wierszem, co się nim nazywa, Są to rymy, są słowa, lecz na duchu zbywa. *Dmoch. Szt. R.* 15. Przystoynieyby mu rybne wiersze (*ob.* wiersza) składać, Niż nad poetyckiemi piórem wierszmi władać. *Czach. Tr. C.* 3. Takie wiersze przedtym nie były słyszane, Które mogą przy wdzięczney lutni być śpiewane. *Lib. Hor.* 101. - §. *W naszym języku niemasz szczególnego nazwiska elegii; ale co do innych rodzaiów poezyi nie należy, to ogólnie wierszem zowiemy. *Gol. Wym.* 409, cf. Pieśń).

Deriv. *wierszyk, wierszyszko, wierszyna; wierszoklet, wierszopis, wierszotwórca, wierszopiski, wierszopismo.*

WIERSZA, WIRSZA, - y, *ż.*, *Boh.* wrſſe, (wrſſtewnice *fiscella, sportula*); *Slo.* wrſſe; *Sr.* 1. werſcha, *Sr.* 2. werſcha; *Crn.* vorsha, versha, bersze, ribnėza, ravshèl, shtiblėza; *Vd.* versha, mreshe; *Cro.* vèrſſa ribichka, verse, (verſsày *manipulorum in orbem appositio ad excutiendum*); *Dl.* varſsa; *Hg.* varsa, *Rg.* varscza, *dem.* varsciza; *Bs.* varscja, vrriscja za ribba, vriscce za hittati ribbu; *Rs.* верша, нерёмо, ванда (*Ec.* вёрби рыбные *funes piscatorii* (cf. wierzba); (*Ec.* бредникъ sieć rybia). - więcierz, plecenie czyli kosz do łowienia ryb, *Ger.* die Reiſe, Fiſchreiſe; *ob.* wiraszka). Z prącia albo z wielkiego sitowia czynią na ryby wiersze okrągłe. *Cresc.* 645. Wiersze te maią podobieństwo do sieci; robią się z cienkich długich wierzbowych rózg, na kształt leyka. *Kluk Zw.* 3, 249. - §. *allus. simil.* Z wierszów, iakom doświadczył, mam pożytek słaby, A chłopcy w wirsze łowią i sowy i żaby. *Kchw. Fr.* 73. Jako w złey wierszy, albo nienasyconym oyczyzna Erebie, dotąd marnie przepada. *Tward. Wł.* 46, w złey toni, w matni; in großer Gefahr und Verwirrung). Spadł, iak żaba z wierszy, z swoiey nadziei. *Pot. Syl.* 377, spadło mu z grzanki, er fiel aus den Wolken. Spadła z łaski królewny iak żaba z wierszy. *Pot. Arg.* 149. Odtrącił w zad nieprzyiaciela, iak żabę z wierszy. *Jabl. Buk. U.* 3 *b.* - 6., *Herald.* Wiersza, herb, wiersza złota w polu modrym; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 55, ztąd imię Wierszowców. *Biel.* 39.

WIERSZOKLET, - a, *m.*, co wierszyska kleci, wierszoròb, ein Reimschmit. Może kto być bardzo dobrym wierszokletem (*versificator, ob.* *rymarz), a złym wierszopisem. *Kpcz. G.* 3, *p.* 220. WIERSZOPIS, - a, *m.*, WIERSZOPISCA, - y, *m.*, WIERSZOTWÓRCA, - y, *m.*, *Otw. Ow.* 612, *Bh.* werſſowec, *Slo.* werſo'wnjk, ſpewotecnjk, wazomluwec, ſpewomluwnjk, wazomluwnjk, wazoſpewnjk; *Cro.* spęvoręzhnėk; *Vd.* smisvlenik, smishsluvavz, (cf. zmyślacz); *Rg.* pjesnopjevalaz; *Rs.* стихослагатель, *Ec.* виршеписецъ, poeta, rymopis, rymotwórca, der Dichter. Pomiędzy tysiącem wierszopisów, rzadki iest prawdziwy poeta. *Gol. Wym.* 396. Wierszopisca sławny. *Dwor. J.* 4. WIERSZOPISKA, - i, *ż.*, *Zab.* 1, 45, WIERSZOTWORKA, *X. Kam.* która wiersze składa, *poëtria*, die Dichterinn. Wierszopiska męskiego umysłu. *Mon.* 73, 706. WIERSZOPISKI, - a, - ie, od wierszopisów, poetycki; Dichter=. Listy wierszopiskie *N. Pam.* 4, 72, dichterische Episteln. WIERSZOPISTWO, WIERSZOPISARSTWO, - a, *n.*, nauka o wierszach, czyli o wiązaney mowie, wierszopistwo. *Kpcz. Gr.* 3, 80, rymotwórstwo, sztuka rymotwórcza, die Dichtkunst; *Vd.* smishluvanska znanost, rymotwórstwo, metalnost; *Ec.* виршеписаніе. WIERSZORÓB, - a, *m.*: *versifex. Cztr. Myśl.* 122. *ob.* *rymarz, wierszoklet, der Reimmacher. WIERSZOWNY, WIERSZOWY, - a, - e, od wiersza, do wierszów należący, Vers=, Gedicht=, Dicht=. *Ec.* стиховный. *Febus* mi dał naukę, imię poety i wierszową sztukę. *Lib. Hor.* 99. Wierszowny, rymowny, co ku wierszowi należy, *metricus. Mącz.* Niewierszowna mowa, *prosaica. Mącz.*, niewiązana, wolna. - (2., WIERSZOWY, - a, - e, do wierszy rybnéy należący, Reus=, Fiſchreus=; Wierszowe prącie.) - . WIERSZYK, - a, *m.*, *dem. Nom.* Wiersz; ein Verschen, kleiner Vers; *Slo.* werſſik; *Hg.* versetske, *Rg.* redak, (cf. rząd k); *Rs.* строчка, стишокъ. W szkołach tych niczego się nie nauczy, tylko szczebiotać po łacinie, wierszyki klecić staroświeckim gustem. *Mon.* 70, 2. WIERSZYDŁO, WIERSZYSKO, - a, *n.*, WIERSZYNA, - y, *ż.*, *contemn.* nikczemny, niewiele wartuiący wiersz; ein elender Vers, ein miſerables Gedicht. Płoche nucił wierszydła. *Zab.* 15, 405, *Zabł.* Wierszydła klecić. *Zab.* 9, 121. Skleci gayda wierszyny. *Zab.* 12, 100. Wierszyk kleci po kopie w godzinę. *Zab.* 10, 538 *Jżyck.*, *Bal. Sen.* 45.

WIERTEL, WIRTEL, - tla, *m*, *Boh.* wertel, wertyleł, z *Niem.* das Viertel; ćwiertnia, pewna miara na zboże, ein Getreidemaß.; Wiertel Kaliski, mnieyszy dwoma garcami od korca Krakowskiego lub ćwiertni Toruńskiey. *Cn. Th.* 304. Wiertel Poznański ieszcze mnieyszy. *ib.* 1254. - *Prov.* Nie trzeba męża wiertelem mierzyć. *Kchw.* 268, chłopa w korzec nie mierzą). - 2., Wiertel, *ob.* Wiardunk.

WIERUSZOWA, *herb*, kozieł w polu białym, od głowy czarny; druga połowa, szachownica na nim. *Kurop.* 3, 55; ein gewisses Wappen.

WIERUTNY, *WIERUDNY, WIRUDNY, - a, - e, (*cf.* *przyrutny) istny, prawdziwy, w naywyższym stopniu; wahrhaftig, ächt, ganz ausgemacht, wahr, leibhaftig. Wirudną prawdę mówisz, *ipsissimam veritatem. Mącz.* - *Jpsissimus* wirudny, prawdziwy, prawdziwie ten. *Mącz.* Nędza wierutna była za panowania Heliogabala. *Gost. Gor.* 122. A cóż to za wierutny przypadek! *Teat.* 30, 84, fatalny). Ten JPan Hrabia, wierutny hołysz. *Teat.* 9, 28. Łotry wierutne, których sprawiedliwie iuż dawno należało powieszać. *Teat.* 49, 38. *Jpsissimus nebulo* wirudny łotr. *Mącz.*; *cumulatissimus. ib.* Zdaie on sie być ze zdrady i niecnot uczynion, iakoby go ze wszystkich niecnot ulepił, wierudna niecnota. *Mącz.*; *Zrn. Pst.* 170; *Bh.* praſſelma. (cf. *pra...), *Slo.* ge wiſ'iwaná preſukana 'Selma.

WIERZAĆ, *ob.* Wierzyć.

WIERZBA, - y, *ż.*, *Boh.* wrba, (cf. ſeſel, ſſtipi, čerwenice, drmeł); *Sr.* 1. werba, *Sr.* 2. wèrba; *Crn.* vèrba; *Vd.* verba, berbouza vurba, cf. *Vd.* beka;) *Cro.* vèrba; *Bs.* vrriba, verba, varba, vez (*ob.* wiąz), iva, (*ob.* iwa); *Rg.* varba; *Sla.* vèrba; *Dl.* varba; *Rs.* верба, *cf.* тальникъ, *cf.* ива, ивушка, (*Ec.* вёрвь postronek, powróz; cf. *Ger.* Werfte; cf. *Hbr.* ערבים arabim *salices*; *cf.* Obd. Fälber). *salix caprea*, die Weide, der Weidenbaum, die Salweide, Werftweide. Wierzba, drzewo czasem pierwszey wielkości dochodzące; liście ma z wierzchu zielone, z spodu białawe; korę białawą; kwiaty w po-

dobieńſtwie kotek, *ſalix*. *Kluk. Rosl.* 2, 47. Wierzba i witwina, czyli rzeczna wierzba, nie doſięgaią zdatnego wzroſtu do wielkiey budowli. *Mon.* 74, 757. Wierzba chociaż wpół ścięta, Płodność iéy tym nie odjęta. *Dar. lot.* 10. Rzékobrzegie wierzby. *Otw. Ow.* 393; Nadrzéczne. *Chrośc. Job.* 161. - *allus.* Rozumie, że u mnie pieniądze na wierzbie rosną. *Teat.* 31 *c*, 27., że mi z obłoków pieniądze spadaią; er glaubt, das Geld wächst mir auf den Bäumen). Na wierzbie upatrywał gruszki. *Pot. Jow.* 2, 8., zawiodł się w nadziei). On cię uwodzi i obiecuie gruszki na wierzbie. *Boh. Kom.* 4, 88. - §. Włoſka wierzba, złotowierzbie podobna, czyſty baranek, *agnus caſtus*, *Urzęd.* 321, der Keuschbaum, das Keuschlamm. WIERZBCA, - y, *ż.*, łyczko wierzbowe n. p. do pociągnienia klamki w chałupie chłopſkiey. *Włod.*, ein Weidenband, Weidenstrickel. - 2., *Geom.* Wierzbca, pewna miara, laſka, długości 15 łokci. *Zabor. G.* 301, ein geometrisches Maß von 15 Ellen. WIERZBIENICA, - y, *ż.*, ziele, wtóra Liſimachia, wilczy ogon, wilcza ogania, wierzchówka, wierzbienicą od podobieńſtwa liſtu wierzbowemu, *Lyſimachia purpurea*, Brunnweiderich. *Syr.* 1259. WIERZBIĘTA, - y, *m*, imię Staropolſkie. *Jabł. Her.*; ein alter Taufname, Weiderich. WIERZBINA, - y, *ż.*, WIERZBINIEC, - ńca, *m.*, *Boh.* wrbina, wrbiſſt'e; *Sr.* 1. wèrbina; *Vd.* verbishe; *Rg.* varboviscte, varbóvo, *Cro.* verbovina, verbovje; *Bs.* verbiscte, vrribiscte; *Ec.* ивина, ивникъ. Wierzbowy gaiek, *Urs.*, ein Weidenplatz, Weidenbusch; *Salicetum* wierzbiniec. *Urs. Gr.* 125. - §. wierzbina, drzewo wierzbowe, Weidenholz. W kałużę wierzbinę ściąwszy poprzek włożyć. *Haur. Ek.* 139. WIERZBNA, *herb*, tarcza wszerz przedzielona, nad liniią trzy liliie, pod nią także; nad koroną koloſs ſtrzałą przeszyty. *Kurop.* 3, 55, ein gewisses Wappen. WIERZBOWIEC, - wca, *m*, *papilio ſalicis*, motyl roczny; gąſienica żyie na wierzbie. *Zool.* 148, ein Schmetterling, ein Nachtfalter: die Weidenmotte. WIERZBOWKA, - i, *ż.* *epilobium*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 1, 200., Weiderich, Wesołek, Błagacz. - 2., Wierzbówki, gatunek iabłek, eine Art Aepfel (*Cro.* verbánecz *ſacer ignis*, *quia ſalicis farina curatur*). WIERZBOWNICZKA, - i, *ż.*, ptaszek *luscinia ſalicaria Tr.*, die Weidenmücke, der Weidenzeisig. WIERZBOWY, - a, - e, *Boh.* wrbowý; *Sr.* 1. werbané; *Vd.* verbou; *Cro.* verbov; (*Cro.* vèrbcza; verbchicza *funiculus ſacci*); *Bs.* verben, vrribeni; *Rg.* varbov; *Rs.* вербовый; *Ec.* ивный, do wierzby należący, Weiden=. Dobry szczep w pniak wierzbowy kiedy wszczepiaią, owoc gorzki bywą. *Falib. G.* 2. Wierzbowa Niedziela u Ruſinów, Werbnica, Werbnoiu, Niedziela Kwietnia. *Sax. Ok.* 19, *Es.* вербница, вербное воскресенїе; - (вербы = palmy). *Ec.* вéрбная недѣля. Ruś gruba nie nazywa téy Niedzieli Kwietnią, ale *werbnoiu, znacząc, że wierzbowe ich nabożeńſtwo bez żadnego owocu duchownego. *Sak. Kal.* B 4. *b*. Wierzba ieſt iak przylepka ziemi; dlatego o nieporządnym kochaniu mówią: że to są ludzie wierzbowego serca. *Haur Ek.* 163 - §. *Herald.* Wierzbowa, herb, *ob.* Radwan. *Kurop.* 3, 56. WIERZBOZŁOTE koszyki. *Siel.* 378, złotowierzbowe, *qu. v.*

WIERZCH, - u, *m.*, *Boh.* wrch, ſwrchek, ſwrſſek, (*ob.* wierzchołek) ſwiſloſt (cf. zwinąć) (*Bh.* ſrwſtky sprzęty; wrſſjm, na kupę gromadzić); *Slo.* wrch, ſwrſſek, nejwyšſſi čáſtka netčeho, wrſek, ſpic, (*ob.* śpica), hora, (*ob.* góra), pahrbek, (*ob.* pagórek); *Sr.* 1. *et* 2. wèrch; *Crn.* vèrh, ajz, (*Crn.* verh, sgor, sgorei, = nad); *Vd.* verh, kop, (cf. kupa, kopa, kopiec); (*Vd.* sversh, sverg, = konar; *Vd.* verhuvati, nakladati, nakopati, = nagromadzić na kupę); *Cro.* vërch, bark (cf. bark) (*Cro.* berechina, = wągórek; *Cro.* verzt, = ſtan, kondycya, cf. warſta; *Cro.* verhu, z verhu, *super*, *insuper*; *Cro.* priversek, = nadmiar; *Cro.* zvershiti, zvershujem, = dokonywam, sprawuię); *Dl.* varh; *Bs.* vrrih, varh, verh, *plur.* vrriscje, vrrisi; *Bs.* vrrisi, varsi, versi cimule od kupuſsa, *ob.* podczos; *Bs.* svrrih, = nad; *Bs.* suarha, surriha, dospitak, konaç, *finis*, *exitus*, *terminus*; *Rs.* svearciti, dospiti *perficere*, *absolvere*); *Rg.* vàrh, (*Rg.* svàrha *meta*); *Sla.* bêrrk; (*Sla.* svêrhu, = nad); *Rs.* верхъ, (ворохъ, kupa, верху́, повéрхъ nad, wyżéy; сверхъ prócz, krom; вершить, свершить, свершать, довершить, усовершить, dokończyć, udoſkonalić, uzupełnić, свершеться dopełnić się, zjścić się, усовершитель doſkonaliciel, udoſkonalacz, „Liturgiia *sowerszenna* albo doſkonała.„ *Pim. Kam.* 222; *Ec.* вершéнїе ſtog; верху̀, сверху, нáдъ; = nad; вершу̀, кончу, 2., верхъ у чего творю̀; навершáю dokończyć, (NB. iak *konać*, *kończyć*, *doſkonalić*, od słowa *koniec*, tak вершить, свершить, усовершить od słowa верхъ; cf. *lat.* vertex, verto; *Ger.* Berg, Gebirge, Niedersächs. Berch; *Angls.* beorg; *Jsl.* biarg; *Dan.* bierg; *Finl.* wari, wuori, cf. *Pers.* avir, avvar *super*, *Ger.* über, ober). Wierzch, wierzchnia czyli górna część czego, (*oppos.* spód) der Obertheil, das Obere, Oberste. Alembik miedziany z wierzchem i dwiema rurkami. *Teat.* 7, 38, z czapką, Deckel, Obertheil, Aufsatz. Cały rok iedną ieździłem karetą, co tylko wierzch kazałem odnowić, a spód dać inszy. *Mon.* 73, 763., *cf.* pudło). Zawieſisz zasłonę na słupach, które maią wierzchy złote. 1 *Leop. Ex.* 26, 32, makowice złote. 3 *Leop.*) Na wierzchu, = na górze, (*oppos.* na spodzie), *pr. et fig.*, oben auf, oben. Zawsze mocny na wierzchu, a słaby na spodzie. *Bies. A.* 4., *Pot. Zac.* 59. Na wierzchu Morawſkie, a pod nim się gdzieś ſkryły wzory złototkawſkie. *Jag. Gr. A.* 3 *b*. To spodem, co było na wierzchu. *Wad. Dan.* 201, bywa pod koniem, kto bywa na koniu; *Sr.* 2. to ſpodne k' werchoju do góry nogami). Na wierzch, = w górę, do góry, nach oben. Wychodzi oliwa na wierzch. *Teat.* 29 *c*, 74. *cf. Vd.* verhnje, smetana, *Cro.* verhnye; = śmietana, *cf.* Obd. Obers). Prawda zawsze iak oliwa na wierzch wychodzi. *Teat.* 29 *c*, 71. Czekam na ów dzień w którym się prawda na wierzch dobyć, a ciemność fałszu rozpędzić ma. *Pam.* 84, 1081. Jm więcéy wiara potłumiona bywa i uciśniona, tym więcéy się na wierzch dobywa, tym wolnieysza i swiebodnieysza bywa *Wiśn.* 242. Gniew im nierychléy na wierzch wychodzi Na ten czas bardziéy szerzy się i szkodzi. *Poſt. F.* 285, i późniey wybucha). Niemasz nic tak ſkrytego, coby się z lekka na wierzch nie wydało. *Birk. Chod.* 22. Wierzchem, nie dołem, górą, nach oben, von oben, oberwärts; *Vd.* gor, gori, nasgor, k'verhu; *Rs.* верхóмъ, вы́спрь. Lekarſtwo to purguie dołem i wierzchem. *Syr.* 164. Skórka bzowa od dołu ſkrobana, wierzchem czyli uſtami purguie; zasię gdy na dół ſkrobiesz, spodkiem też czyści. *Cresc.* 454. Dedalus przyprawił sobie ſkrzydła, i wyleciał wierz-

chem precz. *Biel. hſt.* 24, przez powietrze). – Wierzch brać, górę brać, die Höhe gewinnen, Ueberhand nehmen. W tym pochodnia słoneczna wierzch bierze, J Nimfa czeka w złotym iuż ubierze. *Min. Ryt.* 2, 120, południe się zbliżało). Złotogłówni na spodku panowie, A nad nimi wierzch maią dziś marni szarkowie. *Jag. Gr. A* 3 *b*, prym; przewodzą nad nimi). *ſimil.* Nie miałbyś mocy przeciwko mnie, Jezus mówi Piłatowi, być nie była dana z wierzchu. *W. Pſt. Mn.* 175, z góry, z nieba, od boga; von oben her, vom Himmel, von Gott). – §. *Equitat.* wierzch, = iazda na koniu das Reiten, der Ritt. Wierzchem iechać, = na koniu, (zu Pferde) reiten. Do wierzchu koń, = wierzchowy, wierzchowiec, ein Reitpferd. (*Rs.* верхóвой wierzchem iadący posłaniec). Do wierzchu albo pod kulbakę zażywaią się konie dla woyſka, na polowanie etc. *Kluk. Zw.* 1, 183. Koń pod wierzch zgodny. *Zab.* 4, 84. – §. wierzch wynieſiony, drzewa, góry, domu, = szczyt, der Gipfel, Wipfel, Giebel. Wierzch domu, *Boh.* lomenice, lomenička. To, co ma wierzch wynieſiony, Łacniey poruszy wiatr szalony. *Morszt.* 261, nizkie rzeczy bezpiecznieysze). Starodawny gdy dąb zetną w lesie, Potężniey runie, im wyżey wierzch niesie. *Kchw. Roz.* 107. Wierzchów pałacu swego zniżył. *Warg. Wal.* 264. W Natolii, iakoby deſkami położył, płaſkie idą wierzchy nad domami. *Pasz. Dz.* 122., ſtrechy, dachy. *poet.* Słuchay wierzchu łysy, A i z rozpaczą, niech to piekło słyszy, Na wiarę moię dziś ray weźmiesz zemną. *Miaſk. Ryt.* 94, góro łysa! kalwaryo)! – §. Wierzch na mierze, n. p. zboża, czub, góra, naddatek, der Haufen auf einem recht vollen Maße, z. B. einem Scheffel; Zboża mierzyć maią równo bez żadnego wierzchu, to ieſt, pod ſtrych. *Herb. ſtat.* 314. Z wierzchem namierzyć. *Cn. Th.* 1254. *Cro.* zverhom). Napełniwszy kielich z wierzchem, wypalił go gładko duszkiem. *Mon.* 71; 95. Z wierzchem każe nalać piwa. *Biel. Myśl. a iiij b.* Będą zboża twoie hoynie napełnione, J wina w prasach twoich z wierzchem natłoczone. *Prot. Jal.* 4. – *fig.* Bierz z swoich troſk na mnie miarę, a chciey z wierzchem mierzyć. *Pot. Arg.* 405., z przydatkiem, przyczyniaiąc). – 2., Wierzch, powierzchność, poſtać zewnętrzna, die Außenseite, die Oberfläche, das Aeußere; *Bh.* ſwrchek; *Slo.* twárnoſt, ſwrch každé wěcy. Patrz na wierzch, iakim kto wewnątrz. *Fr. Ad.* 78, suknia częſto wydaie, co się wewnątrz świeci; cf. iak cię widzą, tak cię piszą). Na każdy rok ſtróy nowy, więc to pokazuie Z wierzchu szata, co się w nim też ſtatku znayduie. *Zbyl. A* 2 *b.*, *Sr.* 1. ſ=wercha; *Rg.* s'varha; *Cro.* zverhu; *Rs.* наружно, *Ec.* свыше, свыпрь, сверху, von außen). Zda-ć się to z wierzchu miło, wszakże wewnątrz iad wielki. *Petr. Pol.* 144. Czynili wszyſtko z rozkazania bożego, które nie w uszu ich z wierzchu brzmiało, ale wewnątrz w sercach i umysłach ich. *Zrn. Pſt.* 140. Ludzie go w sercu i z wierzchu bardzo poważali. *Sk. Zyw.* 1, 345 *b.*, äußerlich). Jmieniem i z wierzchu poganin, ale sercem chrześciianin. *Sk. Zyw.* 1, 192. Na wierzchu katolik, a wewnątrz heretyk. *Sk. Dz.* 560. Drugi po wierzchu tylko uważa, a inny głębiey sięga. *Zab.* 12, 275. WIERZCHNI, – ia, – ie, *Boh.* wrchni; *Rs.* верхный, górny, zwierzchny, Ober =. Dał mu ziemię wierzchnią i niższą. 1 *Leop. Jud.* 1, 15, górną i dolną. 3 *Leop*). Wierzchni hetman. *Klon. Wor.* ſ., naywyższy naczelnik; *werchowny. *Fund.* 24. WIERZCHNICA, – y, *ż.*, wierzchnia część czego, der Obertheil. Wierzchnica domu, powyższe piętro: das Obergebäude. *fig.* Patrzał bóg na to z gwiaździſtey wierzchnicy. *Nar. Dz.* 2, 92. Wierzchnica łaźni, wyższa część, wyższa izba lub ława (*oppos.* Spodnica), der obere Theil in einem Bade. *Balnearum apud antiquos tres erant cellae, caldarium, tepidarium, frigidarium; apud nos una eſt cella, sed poſsunt ita vocari tres partes balnei, ſumma, media et infima, scamnis gradatim diſpoſitis diſtinctae*: wierzchnice, śrzednice, spodnice. *Cn. Th.* 1044. Mózg, by w łaźni na wierzchnicy leży, J rozum go po chwili w tym znoiu odbieży. *Miaſk. R.* 2, 186. – *Gorn.* Wierzchnica, ruda, na którą naypierwey natrafiaią. *Os. Zel.* 87, die Obererzader. *WIERZCHNOSC, – ści, *ż.*, n. p. bieg, który kometa ma na wierzchności nieba. *Lat. Kom. B* 4 *b*, na powierzchności, na niebie. WIERZCHOŁ, – u, *m*, WIERZCHOŁEK, – łka, – u, *m.*, sam wierzch czego wyniosłego, szczyt, *Bh.* wrſſek, ſwrchek, ſwrſſek, průčeli; *Slo.* wrſ'ek, pahrbek, wrſſek, ſwrſſek; *Cro.* verhunecz; *Crn.* verhúnecz, artizh; (*Crn.* vershnâk, = nadgłownik); *Rs.* верхушка, вершина, *Ec.* верховйще; der Gipfel, Wipfel, die äußerste höchste Spitze. Wierzchołek drzew giœki. *Cn. Th.* 1254. – *Math.* Kąt naprzeciwko podſtawy ſtoiący, zowią wierzchołkiem tróykąta. *Geom.* 1, 33. – *fig.* Pycha z niebios wierzchołów zepchnęła szatana. *Przyb. Milt.* 8. Z samego wierzchołku cięższy bywa spadek. *Zab.* 8, 400. – §. Wierzchołek owoców, abo raczey pucek, *Boh.* wrcholik, pupček; pępek. *Cn. Th.* 1254, der Griebs, der Kröbs auf Aepfeln und Birnen. Wierzchołek u grochu, u wielogrochu, *oscillum lupini*, *ib.* das Grübchen auf den Hülsenfrüchten. – §. *tr. poet.* Spiewam Jana Zamoyſkiego, Cnoty iego i dzielności wierzchołki zbieraiąc, A w zamilczeniu ludzkim tonąć mu nie daiąc. *Groch. W.* 532., zaszczyty, zaszczytne pamiątki, erhabne Denkmähler). WIERZCHOŁKOWY, – a, – e, do wierzchołka należący, wierzchowy, Gipfel =, Giebel =. Zawieśmy kamień na nici; tę nić wyſtawmy sobie przedłużoną w gorę, i wſkróś przez ziemię aż do nieba, będziemy mieli punkt nasz wierzchołkowy, *zenith. N Pam.* 19, 70 *et* 84, Scheitelpunct nadgłównik). Liniia wierzchołkowa, *verticalis. ib.* 19, 84. Wierzchołkowa iodła. *Cn. Th.* 1254, z wyniosłym wierzchołkiem, hochgiebelig. WIERZCHOŁÓDKA, – i, *ż.* Niektóre ryby bardziey się trzymaią wierzchu wód; ztąd wiele ryb, nie maiących u nas własnego imienia, nazywamy wierzchołódkami; właściwiey zaś to imię służy gatunkom *Cyprinus aphya. Kluk Zw.* 3, 133, Fischgattungen, die sich an die Oberfläche des Wassers halten. WIERZCHOWATY, – a, – e, WIERZCHOWATO *adv.*; *Boh.* wrchowatý, wierzch maiący, z wierzchem namierzony, nasypany, *Slo.* wrchowiſſtný *iugosus*; *Sr.* 1. werchoyité; *Vd.* verhuvaten, sverhuvan, verhoviten, kopaſt; *Rg.* varhovit, pun, podpùn (pełny), *Dl.* verhovit; giebelig, gehäuft, mit einem hervorstehenden Gipfel. Jle było ſtrychowanych korców zboża, tylo będzie wierzchowatych słodu; bo miara na słodzie przyraſta. *Kluk Rosl.* 3, 270. Da nam miarę dobrą, i natłoczoną i wierzchowatą. *W. Pſt. Mn.* 270., *Zrn. Pſt.* 2, 319 *b.*, *Pot. Pocz.* 162., potrząſioną i wierzchowatą. 1 *Leop. Luc.* 6, 38, opływaiącą. 3 *Leop.*, wierzchowatą

i natłoczoną, tak iż będzie opływała. *Rey. Pſ. Ff.* 4. Czego rozpaczać, pełno u was wszyſtkiego, owszem wierzchowato. *Pot. Syl.* 40. *Oppleo*, zewsząd albo z wierzchem napełniam, wierzchowato czynię. *Mącz.* WIERZCHOWIE, WIERZCHOWISKO, - a, *n.*, (*oppos.* odziemek); sama naywyższa część drzewa; *Ec.* краедре́вїе, die Baumſpitze, der äußerſte Gipfel. Kuropatwa górą nie lata, Ni gniazda w wierzchowiſkach, ni w gałęziu nie plata. *Zebr. Ow.* 196, *in alto cacumine*) Do schylonych gwałtem wierzchowiſk od drzew przywiązana, od nich puszczonych rozerwana ieſt. *Birk. Gł. K.* 32. W lasach pniów wysokich i wierzchowiſk zoſtawiać nie maią. *Zaw. G.* Miaſta te opuszczone, będą iak pozoſtawiony chróſt i wierzchowie. *Bud. Jes.* 17, 9, rószczki. *Bibl. Gd*). §. *Wierzchowiſko rzéki, *Boh.* wrchowiſſtě, *Rs.* верховье, wszczątek rzéki, der Urſprung eines Gewäſſers. Początek tey ziemi od wierzchowiſka morza naysłonszego. *Leop. Jos.* 15, 1. WIERZCHOWINA, - y, *ż.*, płaszczyzna wierzchnia, *Crn.* vershnina; die Oberfläche. Po ś. Bartłomieiu ryby na dno zmykaią, a przeto na wierzchowinie rzadko one zobaczysz. *Haur Sk.* 146. Od wierzchowin góry zaczął się oboz ciągnąć. *Tward. W. D.* 52. WIERZCHOWKA, ziele, *ob.* wilczy ogon, wilcza ogania. *Syr.* 1259 *Lyſimachia purpurea*, wierzbienica. *WIERZCHOWŁADNA ręka *Tr.*, wszechwładna; obergewaltig, oberherrſchaftlich. WIERZCHOWY, - a, - e, do wierzchu należący, na wierzchu się znayduiący, górny, Ober=, zum Obertheil gehörig. Część wierzchowa i spodnia. *Tr.* Wierzchowa iodła, wierzchołkowa, *supernas abies. Cn. Th.* 1254. - §. Wierzchowy koń, do wierzchu, pod wierzch koń, WIERZCHOWIEC, koń do iazdy, pod kulbakę, *Bh.* oř; *Slo.* gízdný; *Vd.* jesdni konj, ieshnu kluse; *Sla.* jahachji konj, *Rs.* верховый, ѣзжалый; ein Reitpferd. Wierzchowym koniom podkowy lekkie się daią. *Kluk Zw.* 1, 185.

WIERZĘ *ob.* Wierzyć.

*WIERZEIA, - ei, *ż.*, (*Boh. et Slo.* weřege *corrupte* dweřeg, dweřege, cf. dwěře, dwéře *dźwierze, drzwi, *Etym.* wrzeć, dowrzeć, zawrzeć; *Rs.* верея, = podwoie; *Ec.* верїя́ *repagulum. cf.* wrzeciądz) - *Valvae* wrota, drzwi, brama o dwu ſkrzydłach, pierzeie abo wierzeie wespołek się schodzące. *Mącz.*, Thorflügel. Przyprawił wierzeie złote przed modlitewnikiem. *Bndn.* 1 *Reg.* 6, 21., przegrodzenie. *Bibl. Gd*). Dotąd w chłopſkiey mowie: wierzeia u ſtodoły, = brama u ſtodoły. *JOXna Würtemb.*

*WIERZEN, *ob.* Wierny.

WIERZGNĄĆ, *Med. idntl.*; Wierzgać *Cont.*, tyłem nogami wybiiać, zadniemi nogami bić, iak koń, muł, wół etc., *Bh.* kopati (*ob.* kopnąć) *Slo.* kopám; *Sr.* 1. tżepam; *Crn.* shvirkam, shvigam, bêzâm (*Crn.* berzam, bernem *calcitro*, bèrkam, berskam, bersnem *abiicio*; *Vd.* vrezhi, vergel, vershem *iacere*) *Cro.* ritam, richem, ritati (*Cro.* rit, zadnyicza, = rzyć; *Cro.* vritnyak *ictus calcis*; - (*Cro.* verſsim *faſtigio*, *acumino*, *Cro.* berknuti, berczati; *Dl.* barknuti *proiicere*); *Dl.* pardeczam; *Hg.* rugom, rúgdosom, rugóldom; (*Rg.* varchi, = rzucić), *Bs.* ritati, prucatise, mechjatise, (*Bs.* vrrichi *proiicere*); *Rs.* брыкнуть, брыкать (*ob.* brykać), лягну́ть, лягаться; (cf. *Rs.* верзить, вергать, вергнуть, *Ec.* повергнуть, повергать, rzucić, porzucić); hinten ausſchlagen, mit den Hinterfüßen ausſchlagen. Wierzgania zadem oduczysz konia, każąc pieszemu po zadnich goleniach prętem dobrze konia nawiedzać, tyle ile razów wierzgnie. *Hipp.* 53. Ludzie wypadaią, łapać pomagaią, Móy koń iak da drapaka, Wierzgnął nogą chłopaka. *Teat.* 51, 28, kopnął, uderzył go, obalił). Na konia dzielnego chociay w proſtym siedle, wolałby każdy ku potrzebie wſieść, niż na owego upſtrzonego, co się wspina, *wierzga, a ogonem harcuie. *Rey. Zw.* 68. Trudno wołowi przeciwko ościeniowi wierzgać. *Leop. Act.* 9, 5., *Stryik.* 472, *Slo.* twrdo ge proti oſtnu ſa ſpečowat; cf. muru głową nie przebiiesz). - §. *fig. tr.* wierzgać, brykać, nieposłuszeńſtwem narabiać, unbändig und widerſpänſtig seyn, ſich wider einen auflehnen. Nie wierzgay, na śmierć pamiętny, Gdy ci wiatr powiewa chętny. *Hor.* 1, 202 *Nar.* Wymowce w Atenach, nie raz byli wodzami pospólſtwa wierzgaiącego. *Petr. Pol.* 137. Zwydrzałbym większemi doſtatkami obłożony; J iako szkapa zbytnim wytuczony obrokiem wierzgałbym przeciw zakonowi. *Psalmod.* 11. Roztuczeni dobrodzieyſtwem bożym, poczęli wierzgać w iarzmie żywota pobożnego. *Bzow. roż.* 4. Chlebem gnuśne pospólſtwo panowie trzymaią, O głodzie przeciw władzy częſtokroć wierzgaią. *Bard. Luk.* 56. Olbracht z Władysławem uczynili konfederacyą między sobą taiemną, gdzieby z nich któremu poddani wierzgać mieli, żeby sobie wzaiemnie pomagać. *Biel.* 432. Królowi temu wszyſtkie zgoła Wierzgnęły były co przednieysze domy. *PKch. J.* 260. Kto sługę rozkosznie chowa, dozna go prędko przeciw sobie wierzgaiącym. *Petr. Ek.* 111. Pod pozorem oſtrey cnoty, wierzgali na rząd i wszelką zwierzchność. *Nar. Hſt.* 5, 433., powſtawali, rzucili się). - *§. Jdomen pozwolił Kretenczykom obyczaie odmienić, i zdrowym Minosa prawom wierzgnąć. *Jabł. Tel.* 169, w brew iść, w brew żyć; zarzucać ie). - §. *Recipr.* Wielkie to pańſtwo wierzgnie się na nice. *Chrośc. Luk.* 143, przewraca się, obala się, es ſtürzt um, zerfällt, geht in Trümmer). WIERZGLIWY, - a, - e; - ie *adv.*; maiący nałóg wierzgania, *Bh.* kopawý; *Sr.* 1. tżepaté, *Cro.* ritàvacz, ritavecz; *Dl.* prucżalacz; *Hg.* rúgo; *Bs.* ritavaç, pruçavaç; *Rs.* лягли́вый, брыкли́вый, брыку́нъ, брыку́нья, (*ob.* brykliwy); ausſchlagend, unbändig, widerſpänſtig. *pr. et tr.* Wierzgliwego miał konia. *Przyb. Luz.* 88. Jeździec uczyniłby konia lękliwym i wierzgliwym, gdyby go pochlebnym coraz pogłaſkiwaniem po ſkórze nie łechcił. *Pilch Sen. łaſk* 58. WIERZGLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Rs.* брыкливость, nałog wierzgania, die Gewohnheit auszuſchlagen, die Widerſpänſtigkeit.

Deriu. *Odwierzgać, przewierzgać, cf. Wrocić, Wracać, Wartać, cf. Wierzch.*

WIERZYĆ *Med. ndk.*, wierzać *Cont.*, uwierzyć *dk.*, *Boh.* wěřiti, uwěřiti (rozwěřim rozpożyczam); *Slo.* wěrim; *Sr.* 2. wěriſch; *Sr.* wěricź, wěru; *Crn.* vervat, verovati, verijem, virijęti, virijamem; *Vd.* verjeti, verjem, verjemem, veruvati, verovati, vervat, verjél, veruval, vièrujem; *Cro.* veruvati, verùjem, veruvalszem; *Rg.* vjerovati (*Rg.* vjerriti, rukovatti, = zrękować sobie żonę); (*Sla.* virovati; *Bs.* vjerovati, virovati) (*Bs.* uvjerriti, datti ú vjerru, = powierzyć co komu; *Bs.* vjerriti, virriti, priſtenovati, zaruciti *sponsalia celebrare*, *recipere in fi-*

dem); *Dl.* verovati; *Rs.* вѣрить, вѣровать, увѣровать, (*Rs.* увѣрить, увѣрять upewnić, увѣриться przekonać się); *Ec.* вѣрю *fidem facio*, увѣряю *fido, fiduciam colloco*; cf. *lat.* verus, *Ger.* wahr, *ob.* Wiara). Wierzyć że co tak ieſt, abo będzie, za prawdziwe przyymować, nie wątpić, glauben, für wahr halten. Ten wierzy, który pewien czego ieſt, i wątpliwości żadney nie ma. *Kucz. Kat.* 1, 25. Tyran ten był niesłychaney i mało wierzoney srogości. *PKch. Orl.* 1, 66, nie do uwierzenia wielkiéy, unglaublich; *Sr.* 1. newerenité; *Cro.* neveruvan; *Dl.* neveruvni; *Subſt. Sr.* 1. newerenitoſcż; *Cro.* neveruvanoszt). Wierz kto chce, *fides penes autorem. Cn. Th.* 1255. Wyday Jowiszu znak, za którymbym był własnym synem twym wierzonym. *Otw. Ow.* 50, rozumianym, mianym za syna, geglaubt, gehalten für etwas). Coby ludzie radzi widzieli, to wierzą. *Warg. Cez.* 66. Wierzą, czemu radzi. *Pot. Syl.* 518. Kto łatwie uwierzy, wnet się w łeb uderzy. *Rys. Ad.* 33. - *Cum Dativo*: wierzyć czemu, komu, = wiarę dawać komu, czemu, wierzyć co, etwas glauben, einem glauben, Glauben beymeſſen. Doniesienie o tym zwycięſtwie pierwéy oni do uszu niżli do serca przypuścili, iako rzecz większą i radośnieyszą, niżliby iéy doſtatecznie uwierzyć mogli. *Baz. Sk.* 586. Każdy temu rad wierzy, czego sobie życzy. *PKch. Orl.* 1, 20. Człek, czemuby rad, temu prędko wierzy. *Pot. Arg.* 394. Kto czego pragnie i komu życzy, temu rad wierzy. *Sk. Kaz.* 482 *b.* Wierz mi, prawdę mówię. *Cn. Ad.* 1244. Wierzyć komu, ufać mu, einem glauben, trauen, vertrauen. Zle dziś i bratu wierzyć. *Sim. Siel.* 105. Komu wierz, wiedz. *Kchw. fr.* 116, *fide, sed cui vide*, trau, ſchau wem; *Sr.* 2. wěř, alė pſchiglėdnj, komuž tú wěriſch. Kto się raz przeniewierzy, temu nikt potym więcéy nie wierzy. *Ern.* 150. Nie wierz nikomu, nie zdradzi cię nikt. *Rys. Ad.* 44, *Jabł. Ez.* 90, *Nar. Dz.* 3, 163. Równą ieſt przywarą, i wierzyć wszyſtkim i nikomu. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 15. Kto nikomu nie wierzył, nikt temu nie wierzy. *Kras. Bay.* 74. Jleć wierzą, tyleć namierzą. *Cn. Ad.* 288. Jak ci wierzą, takci namierzą. *Ern.* 150; iak cię widzą, tak cię piszą). Lat piętnaście kiedy minie, Nie ma co wierzyć dziewczynie. *Zabł. Bal.* 9. Czego się tak bardzo boicie, Cóż! opatrzności boſkiey nie wierzycie? *PKch. J.* 131. - *Jn vulgari sermone*: wierzę! rozumiem! i ia tak sądzę, ich glaubs wohl! ja doch! Ja wolę się przespać, niż noc przetańcować. *Ry.* Wierzę! - §. *Theolog.* Nie to ieſt wierzyć, mniemać albo rozumieć; ale mocno i bez wątpliwości przyzwalać na wszyſtko co Bóg objawił. *Karnk. Kat.* 11, glauben, den Glauben haben, gläubig ſeyn. Wierzyć bogu, Gott glauben, ieſt, wierzyć prawdziwe być słowa, które mówi; wierzyć boga, einen Gott glauben, ieſt wierzyć, iż on ieſt bogiem; wierzyć weń, an Gott glauben, ieſt miłować onego. *Zygr. Gon.* 133. Nie mówimy: wierzę w kościół Swięty, bo tylko w samego boga wierzymy; ale mówimy: wierzę święty kościoł, to ieſt, że kościół ieſt ieden. *Karn. Kat.* 78, *Kucz. Kat.* 1, 201, *Herb. Art.* 20. Pannę Maryą *za matkę Chryſtusową wierzę, a nadto naybłogosławieńszą między niewiaſtami onę być dzierżę. *Baz. hiſt.* 149. Heretycy, którzy ciał zmartwychwſtania nie wierzaią, nie maią zatym wierzyć, aby kiedy i dusze zmarłych ich koronowane być miały. *Smotr. Ex.* 40. Nie wierzyć, żyć bez wiary; *Rs.* невѣрствовать. Gwałtu! ratuycie! kto w boga wierzy. *Teat.* 21, 65, dla boga! przez miłość bozką). Skład Apoſtolſki, *symbolum apoſtolicum*, inaczey Wierzę w Boga, od pierwszych słów zwane. *Karnk. Kat.* 9, kredo, das apoſtoliſche Glaubensbekenntniß. Bierzemy dowody z tych rzeczy, któreśmy powiadali wykładaiąc *wierzę*, (kredo). *Kucz. Kat.* 3, 316. - *Simil.* Wierzę temu, iak Bogu, ieſt to artykuł wiary. *Cn. Th.* 1255. Gdy im co człowiek słuszny, t. i. z wielkim brzuchem i długiemi wąsami doniesie, wtedy iak w pismo S., iak w ewanieliią wierzą. *Mon.* 71, 209. - *absolute*: wierzyć po Katolicku, po Luterſku, po Kalwińſku, = wyznawać wiarę Katolicką, Luterſką etc., ſich zu einem Glauben bekennen. Tróydenowicz, oſięgnąwszy Podole, chcąc się przypodobać nowym poddanym, wierzył po Grecko-Ruſku. *Nar. Hſt.* 6, 93. - §. *assimil.* Wierzyć w co, = zupełnie spuszczać się na co, ufać całkiem czemu, ſich ganz worauf verlaſſen, ſein gänzliches Vertrauen darein ſetzen, ſich ganz überlaſſen. Jedni w konie i w szable, drudzy w nogi wierzą. *Pot. Arg.* 290. Chociaż nas Turków niewiernemi nazywacie, wierzymy iednak w cnotę i rzetelność; a wy w chciwość, szalbierſtwo i wykręty. *Gaz. Nar.* 2, 141. - §*. Wierzący liſt, wiarę wyiednywaiący, wiarodayny liſt, kredencyalny, WIERZYTELNY, ein Beglaubigungsſchreiben; *Bh.* liſt wěrzicży; *Vd.* verodajezhnu pismu; (*Rs.* увѣрительный aſsekuruiący, zabezpieczaiący); *Rs.* вѣрительный, вѣрющїй. Posłał król do niego referendarza z wierzącym liſtem. *Zołk. Mscr.*; *PKch. J.* 21. Posłów, dawszy im liſty wierzące, posłali. *Biel.* 601. - §. 2., Wierzyć komu czego n. p. pieniędzy, powierzać, pożyczać. *Cn. Th.* 1255, na kredyt dawać, anvertrauen, leihen, borgen. Ci co pożyczaią, a innym wierzą, gdy im nie płacą a nie iszczą, tedy iuż nikomu potym nie wierzą. *Eraz. ięz. O.* 4. WIERZYCIEL, -a, *m.*, *Rh.* wěřitel; *Slo.* wěřitel, kdo na dluh puczuge; *Vd.* verovaunik, saimauz, posödnik; *Rg.* vjerovaonik, zaimalaz, zaiamaz, uduxetegl (cf. dłużnik); *Rs.* заимодавецъ; (*Rs.* вѣрователь wierzący co); pożyczalnik, kredytor, der Gläubiger, Schuldherr. Wierzyciel, słowo to Polakom nie bardzo zwyczayne; przeto kredytora także dłużnikiem, to ieſt, któremu dłużno, mianuią. *Sax. Rej.* Zła to polityka, kryć się przed swemi wierzycielami. *Teat.* 23 *b*, 65. - *w rodz. żeńſk.* Wierzycielka, die Gläubigerinn, *Vd.* verovauniza; *Rg.* vjerovaoniza; *Rs.* заимодавица. WIERZYCIELOWY, -a, -e, do wierzyciela należący, Gläubigers. Dłużnik w niebytności wierzycielowey, może pieniądze u sędziego zoſtawić. *Szczerb. Sax.* 32. WIERZYNKOWA *herb*, Łagoda, tarcza przedzielona w poprzek; w górze pole czerwone, na dole białe. Na hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 56; ein gewiſſes Wappen. WIERZYSTY, -a, -e, wiary godny, glaubwürdig. Ażeby tym szczęśliwszy był i wierzyſty ten traktat. *Vol.* 4, 766.

Deriv. *sub nomine*: Wiara.

WIERZYSKO, WIORZYSKO, -a, *n.*, kupa wior, mieysce pełne wior, ein Haufen Hobelſpäne. mieysce obrabiania drzewa, kolnia, der Zimmerhof, Holzhof, *Lignile*, naton mieysce, gdzie drwa chowoią; naton też zowią. *Mącz.*

WIEŚ, *G.* wsi, *ż.*, *Plur.* wsie, *G.* wsi; *Dem.* wioſka; *Bh.* wes, wſy, weſnice; *Slo.* weſ; *Sr.* 1. weß; *Sr.* 2. wáß, *G.* ſzi; *Crn.* vas (2., *viſitatio* odwiedziny); *Vd.* vaſs, veſs, (veſs jiti, veſs hoditi, = za gamractwem chodzić); *Cro.* vèsz, szélo; cf. *lat.* vicus; *Dal.* szelo; *Ruſs.* ſioło, sieło; *ob.* sioło, cf. sielanka; *Ec.* весь, село́, лѐда, лядà, лядина (cf. lada); *Rs.* деревня; (*ob.* derewnia), пóмѣсь, помѣстьице, слобода, (*ob.* słoboda), imienie, dobro, grunt leżący; das Dorf. Gdyby ta wieś miaſtem była, miałaby burmiſtrza i wóyta z radą, nie robiłaby na Pańſkie, domby siedział podle domu; ale gdyż tu tego wszyſtkiego nie masz, tedy to nie miaſto, ale pewna wieś ieſt. *Hrbſt. Odp. Y.* 5 *b.* Wsi swobodna, szczęśliwy, kto ciebie się ima, Nie kształtne twoie zyſki, prawda, ale trwałe. *Kras. ſat.* 93, życie wieyſkie; gospodarſtwo). Wymurował pałac we wsi, i musiał go ze wsią przedać, bo pałac wieś zjadł. *Kras. Pod.* 2, 237. Kupiłbym wieś; ale pieniądze gdzieś. *Cn. Ad.* 407, chcę, nie mogę; Bez pieniędzy do targu, bez soli do domu). *Omnes tres*, wszyſtka wieś. *Rys. Ad.* 52, trzy żołnierze, o iednym oszczepie; Zagon ieden wszyscy maią; *cf.* Wsie chłopami ſtoią, nie panami). Na wsi, we wsi, po wsi. *Cn. Th.* 1263, *cf.* na mieście, w mieście, po mieście, *ob.* na, w, po); (*Bh.* náwes plac we wsi niby rynek otwarty). Na wsi, auf dem Lande. Oddalił się na wieś. *Zab.* 14, 293 aufs Land. Wsią się bawię, we wsi mieszkam, wieyſki żywot wiodę, *rusticor. Cn. Th.* 1258. Wieś targowa. *Szczerb. Sax.* 246, ein Marktflecken. Wsie łowcze, osoczne, Wołoſkie, *v. sub his.* Wsi kilku ciąg, Włość, Klucz.

Deriu. *wieyſki*, *wieyſkość*; *wieśniak*, *wieśniacki*, *wieśniaczka*, *wieśniactwo*.

****WIEŚBA**, - y, *ż.*, wieszanie, das Henken, die Henkung, Erhenkung. Płacze, krzyczy silnie, Przyczyny się wieśby pyta pilnie; *laquei causam. Zebr. Ow.* 254.

WIEŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* powěſt; (*ob.* powieść); *Sr.* 1. wobwowano, wobwówanczko, (*ob.* obwołać), wuwowanó, wuwuwowanczko (cf. wywołać); *Crn.* povieſt; (*Crn.* veſt, vieſt, = sumienie); *Vd.* govor, réc; *Vd.* vieſt; *Cro.* szvészt; = sumienie; *Rg.* vjesct, = umieiętność, wiedzenie, wiadomość; *Bs.* svjeſt, sviſt *intellectus*, *ratio*, *mens*; *Ross.* вѣсть, doniesienie, nowina, gazeta, cf. *Ger.* weiß ſagen, einem etwas weiß machen); *Rs.* наслы́шка, *ob* słuch, поговóрка; *Ec.* молва; = pogłoſka, das Gerücht, die Sage, die Rede. Wieść latać poczęła, iż arcybiſkup zabity. *Birk. Gł. K.* 27, gruchnęło, rozgłoszono, było słyszeć, powiadano). Fałsz nas mamić nie może, nie iako wieść plecie, Lecz iak sami widziemy, tak sądzim o świecie. *Zab.* 15, 291, *fama*). Wieść którą wszyscy głoszą, nie może być zgoła fałszywa. *Ząbk. Mł.* 392. Sama wieść o iego przybliżeniu się, impet nieprzyiaciół odparła. *Siem. Cyc.* 198. Mamy o tym wieść. *Odym. Św.* 2, *Ll*, wiadomość, doniesienie, Nachricht). Wieść niepewna, z tretu, *ob.* Tret. Z wieści, *Bh.* powěſtný; *Sr.* 1. newadki; *Rs.* изневѣсть, (*Rs.* безъизвѣстный, безъвѣстный niewiadomy, безъвѣстïе niewiadomość). Bez wieści, niewiadomie, niepoſtrzeżenie, znienacka, ani się wzwiesz, bez oznaymienia, opowiedzenia, unvermuthet, unverhofft, unerwartet, ohnangemeldet. Nieprzyiaciel przyszedł bez wieści na nas, *ex improviso. Mącz.* Połowcy bez wieści przyszli pod Kiiow, i mało go nie wzięli. *Biel.* 63. Dzień potkania obrał mgliſty, aby na nich bez wieści mógł uderzyć. *Stryik.* 36. Śmierć bez wieści porazi. *Modl. Gd.* 78. Śmierć nie każdemu ze wszyſtkiém złym przychodzi, ale tylko tym, na którychby bez wieści, niewiadomie, prędko a nad nadzieię przyszła. *Kosz. Lor.* 185. Bez wieści przygody przypadaią. *Rys. Ad.* 2.

Deriu. sub: *Wiedzieć*, *Widzieć*.

WIEŚĆ, wieśdź, wiódł, wiedli, wiedzie, wiodę *cz. ndk.*, *diſtgu.* wieźć, wiozę); Wodzić *Contin.*, *Wadzać *Frequ.*; *Bh.* wéſti, wedl, wedu, woditi, wadim, wadéti; *Slo.* wéſ't, wedem, wedu, woditi; *Sr.* 1. weſcż, wedl, wedu, wedżem, wodżin, wodżu; *Sr.* 2. wáſcż, wádl, wädl, wädu, wäżom; *Crn.* vêſti, vêdem, voditi, vôdem; (*Crn.* vodivneza, = paſki dziecinne); *Vd.* voditi, vishati; *Cro.* voditi, vòdim, (vádim *eximo*, *extraho*), *Bs.* voditi, doveſti; *Hg.* vezetem, viszem, viselem, *Rg.* voditti (vod *ductus*), *Sla.* voditi, (*Sla.* vézti, = szyć, haftować); *Dl* voditi; *Rs.* вести, веду, водить, вожу́; *Ec.* вожду́; prowadzić, führen, leiten. Po sześciu dniach poiął z sobą Jezus Piotra, i Jakuba i Jana, i wiódł ich na górę wysoką. 1 *Leop. Marc.* 9, 2, wziął. 3 *Leop.* Wodzenie na paſkach dziatek, nie dobry ieſt zwyczay. *Mon.* 69, 1064. Myszląt na paſku nie potrzeba wodzić, Umiały one biegać, a nie tylko chodzić. *Jabł. Ez.* 20. Wodzi go, iak niemówlę na paſkach. *Teat.* 36 *b*, 21. Trudno tego wodzić, co nie może chodzić. *Rys. Ad.* 66, albo: co sam nie chce chodzić. *Cn. Ad.* 17. Łatwy do wodzenia; *Bs.* vodivi, koji se mosge voditi i doveſti, *ductilis*). Ślepego chłopczyk wodzi. *Lib. Sen.* 13. Tyś w bujne pasze, tyś go do ſtrumienia wadzał. *Zebr. Ow.* 246. Kóń słabego człowieka, nie on konia wodzi. *Pot. Pocz.* 163. Z nim się za ręce wadzał. *Ryb. Ps.* 204, prowadzili się z sobą za rękę; ſie führten einander bey der Hand, am Arme. Jak owieczka miał być wiedzion na zabicie. *Rey Pſt. A a a* 1. Łódź ma swego rządziciela, który ią, maszt wyſtawiwszy, na nim żagle roſtoczywszy, szczęśliwemi wiatry proſtą drogą do portu wiedzie. *Zrn. Pſt.* 72, kieruie, ſteruie, prowadzi, doſtawia). Promień wodzący, *radius vector*, ieſt liniia prowadzona od śrzodka słońca lub planety iakieykolwiek głównéy, n. p. ziemi do śrzodka planety obiegaiącéy około słońca lub planety głównéy. *Hub. Mech.* 485. – (*§. Gdy z gniewem kogo odprawuiemy, mówimy: *vale*, wiedź się precz, poryway wodze. *Mącz.*, packe dich! *ob.* won! ruszay! cf. zasię!) Konſtantyn z Jerzym Radziwiłem spólnie możne woyſka Litewſkie wadzali. *JKch. Dz.* 160, wodzowali im, dowodzili, hetmanili, ſie führten ſie an; commandirten ſie). Rey wodzić, *ob.* Rey. – *Moral.* wieść kogo do czego, kierować, powód dawać, namawiać, ciągnąć do czego, pobudzić, zu etwas führen, bringen, leiten, verleiten. Do kosztów na budynki niepotrzebnie mię wiedli. *Jabł. Tel.* 187. Człowiek rozumie, iż to uczciwe, do czego chciwość go wiedzie. *Karnk. Kat.* 375. Zawsze do buntowania rzeczy wiódł. *Warg. Ez.* 230, na to ciągnął). Niech rodzice pamiętaią, na coby dzieci wieść za ich młodych a nieuyrzałych lat mieli. *Glicz. Wych. B* 1, *Bh.* zwedený, dobrze wychowany, zwedenoſt dobre wychowanie). Nie wódź nas w pokuszenie. *Sekl. Luk.* 2, nie przywódź na pokusy. *ib.* – Wieść za sobą, ciągnąć za sobą, nach ſich ziehen. Wszyſtkie nagło

odmiany w państwach zabóyſtwa, spuſtoszenia i inne rozmaite klęſki za sobą wiodą. *Pilch. Sall.* 122. – Wieść co na kogo, = zadawać komu co sromotnego; etwas auf einen bringen, ihm vorwerfen, ihn anschuldigen. Ktoby na kogo co niesprawiedliwie w tych rzeczach wiódł, a nie dowiódł, karan być ma. *Stat. L.* 2. – Wieść świadki, = ſtawić świadki, Zeugen stellen, den Beweis durch Zeugen führen. Ów co miał krzywdę, prawdziwe świadki wiódł; a ów co urąbał, wiódł fałszywe. *Gor. Wl. L.* 3 *b.* Kto chce wieść świadki, ma ie pozwać, i ſtronę, przeciw któréy świadki wiedzie, aby tego przysłychała. *Sax. Porz.* 90. – Wieść kogo na przysięgę. *Sax. Porz.* 99, muſić go do przyſięgi, einen auf den Eid treiben). – Wieść ród, pokrewieństwo, = wyprowadzać, ableiten, herleiten seinen Stamm. Jędrzey Zamoyſki wiódł ród swóy od Wielkiego Zamoyſkiego hetmana. *Gaz. Nar.* 2, 73. – *Simil.* Otton cesarz wiódł z Bolesławem bliskość krwi od oyca idącey. *Krom.* 65, mieli z sobą krew' spólną). – Wieść żywot iaki, prowadzić życie iakie, żyć tym, owym sposobem, ein (gewisses) Leben führen. Day wieść żywot bez przygany; Czyſty a nie pokalany. *Groch. W.* 30. Z głodu iuż ledwo swoie wiodą życie. *Teat.* 59 *c*, *A* 2. Wolę umrzeć, niźli tak gorzkie wieść życie. *ib.* Taki sposób żywota wiodła aż do oſtatniego końca. *Wys. Kat.* 220. Day boże, iżby wszyscy szczęśliwy żywot wieść mogli. *Modrz. Baz.* 9. W domu wiódł czas spokoyny. *Ustrz. Tro.* 65, pędził dni spokoyne). – *Simil.* wieść towarzyſtwo, przyiaźń, Freundschaft halten. Wielką z niemi przyiaźń wiódł. *Sk. Dz.* 245. Wielką przyiaźń i towarzyſtwo z sobą wiedli Witold z Jagiełłem. *Biel. Sw.* 225 *b.* Z tym uczonym wiele xiążąt i królów towarzyſtwo wiodło. *Kosz. Lor.* 6 *b.* – *Contrar.* wieść nieprzyiaźni, spor, kłótnią, prawo, woynę, turnieie, Feindschaft unterhalten, Händel, Prozeß, Krieg führen. Wielkie nieprzyiaźni wiódł z bratem młodszym. *Birk. Dom.* 146. Wiodłam wielką burdę z sioſtrą swą. *Farn* 154. On wielki hetman niebieſki dla ciebie uſtawicznie burdę wiedzie z okrutnymi nieprzyiacioły twymi. *Rey Pſ. a* 4. Przed królem prawo wieść. *Szczerb. Sax.* 187. Woynę wieść, woynę toczyć, walczyć, *Cn. Th.* 1266., spor wieść, sprzeczać się. *ib.* Lepiey latać dołem, niż z tak odmiennym przekor wieść żywiołem. *Zab.* 16, 321., *ob.* Przekora). O zacność między sobą, przez lat wiele, turnieie wiedli. *Warg. Cez.* 19. – Wieść rozmowy, = rozmawiać rozmaicie, dyskursa prowadzić, Gespräche führen. Wiedli rozmowy o rzeczach poważnych. *Zab.* 14, 298. – Koszt wieść, – łożyć na co ciągle, podeymować koszt ciągły, Kosten tragen, Unkosten haben, Ausgaben haben. On nieborak, co pozywał, co koszt wiódł, to wszyſtko wniwecz. *Gor. Wl. L* 2 *b.* Nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad.* 77., większy rozchód, niż dochód; cf. Figurę prowadzić). – Wieść wał, mur, rów, wodę, = prowadzić wodę, rów, mur etc., einen Wall, eine Mauer, einen Graben, Kanal führen, ziehen. Dwie przekopy wiódł. *Warg Cez.* 175. Hollandya ma wiele kanałow, które sztucznie wiodą się z pomienionych rzek i z morza. *Boter.* 91. Wyidź na koniec wiedzienia wody z ſtawu wierzchniego na drogę do roli. 1 *Leop. Jes.* 7, 3., rur, 3 *Leop.*). Wiódł poprzek rów. *Warg Cez.* 41, (cf. Bić rów), Nie chciał wału około miaſta wieść. *Warg. Cez.* 231. – §. *Continuatiuum*: Wodzić kogo = poprowadzać, oprowadzać, führen eine lange Zeit, herumführen. Wódź go po domu, ukaż mu gmachy. *Cn. Th.* 1277. Niedźwiedzia, gdy przemożesz, za nos wodzić możesz. *Cn. Ad.* 525; *inde fig.* za nos kogo wodzić. *Boh. Kom.* 4, 172, *Petr. Et.* 57, *Rg.* voditti tkoga za noos, = robić z nim, coć się podoba, na słowie kogo trzymać, einen bey der Nase herum führen). Nie dasz przyrodzeniu swemu swowolnemu na sobie przewieść, albo iako niedźwiednikowi za nos się wodzić. *Wer. Regl.* 93, idem, *Rey. Zw.* 66. Gdy Choieckiemu ucięto nos, tym się cieszył, że go iuż więcéy żona za nos wodzić nie będzie. *Dwor. G.* Stóycie no Dobrodzieyki, ho! nie dam ia się tobie za nos wodzić. *Teat.* 55 *b*, 7. Mniemasz, że oni mnie za nos będą wodzili? *Boh. Kom.* 4, 172, cf. wołkowy nos). Za kaletę kogo wodzić, oszukiwać w pieniądzach, *follitim ductitare. Cn. Th.* 1277, ſkubać go, einem den Beutel fegen). – §. Wodzić kim, = robić nim co się podoba, obracać nim, powodować, mit einem machen was man will, mit ihm schalten und walten. Kto zręcznie umie ludowi dogodzić, Może na potym ludem wodzić. *Niemc. P. P.* 116. Czemuś nami wodził? *Leop. Genes.* 26, 10., cóżeś to nam uczynił? *Bibl. Gd.*, czemuś nas zwiódł? – §. Wodzić się z myślą, = pasować się sam z sobą, walczyć z sobą, mit sich selbst kämpfen, mit seinen Gedanken im Streite liegen. Roztargniony z myślami się wodzi. *Pot. Arg.* 259. Musieliśmy się w tym wywodzie kiążąt Litewſkich długo z myślą wodzić i mózgiem kręcić. *Stryik.* 114. Z któregoby wżdam lasa nasad był takowy, dawno się wodzę z myślą. *Zebr. Ow.* 181. – §. *Neutr. Pass.*, Wieść się, Wodzić się, = powodzić się, zdarzyć się, udać się, gehen, ergehen, von Statten gehen, gelingen (gut, schlecht); *Boh.* zw'eſt ſe, zdařit ſe; *Slo.* ſſáſtné ſe weſti; *Rs.* благоуспѣшествовать, можеться, моглося, n. p. ему худо можеться, cf. módz). Dowiesz się, iako się im wodzi? *Leop.* 1 *Reg.* 17, 19. Wszyſtkie rzeczy na świecie przygodnie się wiodą, albo idą. *Eraz. ięz. S* 5 *b.* Przyiacielu iak ci się wiedzie? *Teat.* 54 *b*, 44. Wcale mi się nie wiedzie. *Teat.* 5 *b*, 4. Rzeczy się nie wiodą podług myśli. *Teat.* 42 *d*, *B.* Rzeczy nam się wiodą wyśmienicie. *ib.* 34, 87. Wszyſtko podług moiey wiedzie się myśli. *ib.* 47 *b*, 13. Jeśli się i sami i synowie wasi dobrze macie, a wodzi-li się wam na wszem wedle woli waszéy, bogu dziękuiemy. *Leop.* 2 *Mach.* 9, 20. Hayże hay! dobra nasza! wiedzie nam się wyśmienicie. *Teat.* 24, 105 *Cztr.* Nie wiodło się nigdy takim na świecie, co opuścili służbę bożą. *Kłok.* 171. Kiedy się wieść zacznie, wciąż się iuż wiedzie. *Off. ſtr.* 9. Dobrze to, komu się konie wiodą i żony. *Rys. Ad.* 9. Oby się wszyſtkim współobywatelom na wszem dobrze wodziło. *Modrz. Baz.* 9. Zoſtańże z bogiem, niechay ci się wodzi wszyſtko po myśli, i szczęście i zdrowie. *PKch. J.* 412. Niech odprawią modły, By się szczęścia królowi i Polakom wiodły. *Teat.* 45 *d*, 99 *Wyb.*, by im szczęście posłużyło).

Deriu. *wódz*; *wodze*; *dowód*, *dowodny*, *dowieść*, *dowodzić*; *nawieść*, *nawodzić*; *obwód*, *obwieść*, *obwodzić*; *powód*, *powodowy*, *powieść*, *powodzić*; *odwieść*, *odwodzić*; *podwoda*, *podwodny*, *podwodzić*, *podwieść*; *prowadzić*, *prowadziciel*, *doprowadzić*, *naprowadzić*, *oprowadzić*, *odprowa-*

prowadzić, *poprowadzić*, *podprowadzić*, *przeprowadzić*, *przyprowadzić*, *rozprowadzić*, *sprowadzić*, *uprowadzić*, *wprowadzić*, *wyprowadzić*, *zaprowadzić*. *Przewieść*, *przewodzić*, *przewodnik*, *przewodniczyć*; *przywieść*, *przywodzić*; *rozwieść*. *rozwodzić*, *rozwód*, *rozwodka*; *uwieść*, *uwodzić*; *wywieść*, *wywodzić*, *wywód*, *wywodziny*, *wywodnica*; *wzwod*, *niewzwod*; *zawieść*, *zawodzić*, *zawód*; *zwieść*, *zwodzić*, *zwodziciel*, *zwodnica*; *Woiewoda*, *woiewodzic*, *woiewodzanka*, *woiewództwo*, *podwoiewodzy*; *wodzować*; *adiungas deriuata Verbi* Wieźć, Wiozę.

WJEŚĆ się *Rec. Dok.*, Wjadać się, *Contin.*; wgryźć się, wpić się, *Boh.* wjjſtám ſe; *Vd.* vjeduvati, notervjeſti; *Rs.* въѣсться; ſich einfreſſen, hinein freſſen. Brud tak się wjada w ſkórę rzemieślniczą, że się wymyć nie da. *Sleszk. Ped.* 52. Daleś nogi moie w okowy, które się wjadły w koſtki nóg moich. *Radz. Job.* 13, 27. Od trądu spełznienie wjadło się w sukno. *Radz Levit.* 13, 55.

WIEŚCIARZ, *ob.* Wieśdźbiarz, Wieszczarz, Wieszcz, Wieszczbiarz. WIEŚCIĆ, *ob.* Wieszczyć. *WIEŚCINOSZ, *WIASTONOSZ, - a, *m.*, nowinkarz, ein Neuigkeitenträger. Trzeba nam dobrych śpiegów, nie wieścinoszów. *Petr. Pot.* 2, 121, co z słyszenia tylko, nie z zwłasnego widzenia donoszą). Niezbożni ci wiaſtonosze, ewanielſkiey prawdy światłość marnemi płonnéy powieści swéy mgłami zaćmić uſiłuią. *Smotr. Lam.* 29.

WIESIADŁO; *ob.* Wieszadło. WIESIĆ, *ob.* Wieszać.

WIESIEN, *ob.* Wiosna. WIESIENNY, WIOSIENNY, WIEŚNIANY, WIOSNOWY, - a, - e, *Bh.* garný, garný, *ob.* iar); *Sr.* 1. nalézné, naletné (cf. na lato), *Crn.* jar, pomladán, pomladanſke; *Cro.* protulętni; *Rg.* prémaljetni, proglietni; *Ec.* весенный, *Rs.* вешнїй, весеннїй, wiosnowy, do wiosny należący, Frühlings =. Deszcz wiesienny, który bywa na wiosnę. *Badn. Jer.* 5, 24. Febry wiosienne, które trwaią od Lutego do końca Czerwca. *Krup.* 5, 535; *Rs.* весну́ха. Wioſienne zimnice bywaią dobrotliwe, iesienne gwałtownieysze. *Perz. Lek.* 43. Umaić wieńcem w koło Z wieſiennego kwiecia czoło. *Min. Ryt.* 3, 52. Gdy się słońce z wieśnianym mile złączy znakiem... *Zab.* 5, 324. Poſtanowiony w czasie wiosnowym i iesiennym wymiar pracy rolniczéy. *Mon.* 68, 290.

WIESIOŁEK, *ob.* Wesołek.

WIEŚNIACKI, - a, - ie, WIEŚNIACZY, - a, - e, WIEŚNY, do wſi lub wieśniaka należący, wieyſki, ziemiańſki, Dorf =, Land =, Landmanns =, Bauer =. Kſięgi o rzeczach wieśniackich. *Bud. Cyc.* 27, *de agricultura*). Proſte mieszkanie, wieśniaczą ſklecone ręką. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 80. Lepsze małe, lecz pewne wieśniackie korzyści. *Kras. Sat.* 93. Wieśny obchód i sprawa rolna potrzebuie czerſtwych osadników. *Cresc.* 1. Cóż to oni zamkowi nad wieśnemi maią? *Rey Wiz.* 54. Auguſt, któremi się potrawami nakarmił, nie powiadam, byś go sobie, iakoby wieśnego iakiego oyca czeladnego lekce nie ważył. *Kosz. Lor.* 109 *b.* Gdy wieśny pies do miaſta przyszedł, tedy mieyscy poczęli go gonić. *Ezop.* 109. WIEŚNIACTWO, - a, *n.*, sposób życia i obyczaie wieśniackie, wieyſkość, ziemiańſtwo, *Vd.* vesnia, veſtvu, *Ec.* весня́нство, селя́нство, поселя́нство, Dorfleben, Dorfſitten, bäueriſches Weſen. Znużona tygodniowym wieśniactwem, zaſtawiwszy dwie wſi, odjechała do miaſta. *Kras. Pod.* 2, 217. Nie zrażay się grubością i wieśniactwem i nieumieiętnością chłopſtwa. *Pir. Pow.* 46. To pachnie wieśniactwem i chudobą. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 61. - *Collect.* wieśniactwo, wieśniacy, chłopi, chłopſtwo das Landvolk. *Tr.*, *Vd.* deshelniki, polſki lud. WIEŚNIACZKA, - i, *ż.*, kobieta wieyſka, ze wſi, chłopka, *Rs.* весня́нка, поселя́нка, eine vom Lande, eine Landfrau, Landmagd. WIEŚNIAK, - a, *m.*, *Bh.* weſnik; *Vd.* kmet, (cf. kmieć), polſki zhlovek; *Cro.* szelyan; *Rs.* весня́къ, поселянинъ, поселе́нецъ, *Ec.* се́лникъ, поселянинъ, крестьянинъ, деревенскїй мужикъ; sielanin, siodłak, włościanin, rolnik, ziemianin, der Dorfmann, Landmann, Bauer; nazwiſko naypowszechnieysze człowieka mieszkaiącego na wsi i bawiącego się uprawą roli. *Nar. Hſt.* 6, 347. Do klasſy wieśniakow należą ci wszyscy, którzy nie będąc szlachtą, w iakieykolwiek natury dobrach wieyſkich, rolnicze zabawy sprawuią, a razem do pańszczyzny lub czynszów albo innych powinności ku dziedzicom są obowiązani. W prawach naszych nazywaią się: wieśniakami *villani*, kmieciami *cmetones*, rolnikami *coloni*, *aratores*, poddanemi *subditi*, chłopami. *Skrzet. P. P.* 2, 134.

WIEŚNIANY, *ob.* Wiesienny.

WIESZAĆ, wieszam *cz. Cont.*; Wieſić, *ndk.*, *Bh.* wěſſeti, zwěſyti, wěſym, - il, - ti; *Cro.* veszití, vészim; *Bs.* viscjati, viescjati, objesiti, ſtavit na vjescialu; *Rg.* visiti, vjescjati; *Rs.* вѣшать, (взвѣсить, взвѣшивать ważyć); cf. вѣсъ waga, *ob.* ważyć). Wieszać, obieszać, powieszać, (*Neutr.* wiſieć *qu. cf.*) henken, aufhenken. Gdy w niedzielę iednego wieszano, prosił biſkup, aby na inszy czas to karanie odwlekli; lecz oni tego nie słuchaiąc, obiesili go. *Sk. Żyw.* 1, 170. Kiedy złodzieia wieszaią, radby, żeby z nim wszyſtkich powieszano. *Rys. Ad.* 29. Dyogenes poſtrzegłszy zgraię clarzów, prowadzących chudobę iakąś na śmierć powrozową, powiedział: małych tylko złodzieiów wieszaią, wielkim się kłaniaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 434, cf. bąk się przebiia, mucha uwięźnie). Pytał pies paſterza: czemu mię wieſisz? azaż ci wilk nie więcéy krzyw? *Rey Zw.* 49. Dla wiary ich prześladuią, palą, wieszą, ścinaią. *W. Pſt. W.* 409. Masz-li się wieszać, to na słusznym drzewie. *Pot. Jow.* 2, 63. - Wieszać co, = zawieszać, robić żeby wiſiało, etwas hängen machen, aufhängen, hängen. Kto podkop robi, gdzie piasek wybiera, Ziemię nad sobą wszędzie wiesza i podpiera. *PKch. Orl.* 1, 310. - *fig.* Na murawie uſiadłszy zieloney Wieszam oko nad owym spokoynym ieziorem. *Przyb. Milt.* 116, bawię oczy, wlepiam oczy, trzymam ie wryte, ich laſſe mein Auge ſchweben über dem See). O boże, komuż iuż będę ufała Więcey na świecie, gdzie będę wieszała moie nadzieie! *Paſt. F.* 111, gdzie będę zasadzała, worauf werde ich meine Hoffnungen gründen, worauf fußen!) *aliter.* wieszać kogo, trzymać go na słowie, na rzeczy, einen herumziehen, mit Worten hinhalten. Długo Witold Czechów na rzeczy wieszał, ukazuiąc im nadzieię nieiaką. *Krom.* 487. - *§. Recipr.* Wieszać się, = zawieszać się, uwieszać się, ſich an etwas anhängen. U szyi mu się uwiesiła. *PKch. Orl.* 1, 124; *Zab.* 29, 209. Jął płakać, uwieſiwszy się u głowy iéy. *Rey Pſt. M m m* 3. Uwieszawali się swym krewnym u szyi.

Leop. 3 *Mach.* 5. Tatarowie przebywaią w pław bystre rzeki, uwieſiwszy się u końſkiego ogona, abo na brzemieniu iakim rózg. *Boter* 166. Wieszać się na palcach, = ważyć się na palcach, **auf den Zehen schweben, sich schwebend auf den Zehen erhalten.** Dybie pawim sposobem, na palcach się wiesza. *Klon. Wor.* 2. Wieszać się na powietrzu, na ſkrzydłach, **schweben**; *Rs.* паришь, возпаришь. Skrzydły się nad wodami wieszać wam zachciało. *Otw. Ow.* 207. Plugawi po polach sępi się wieszaią. *Tward. Wł.* 3. Wieszanie się, *Rs.* парéнïе. Wieszaiący się nad czym, *Rs.* нaднесéнный. *similiter.* Po wierzchach gór przykrych wieszaią się kozy. *Karp.* 3, 17. Na przykréy ſkale wieszały się kozy, między suchemi wiszary i łozy. *Zab.* 12, 307. Po górach się wieszaiąc, weyścia do kraiu bronił. *Sk. Dz.* 630. Wieszać się nad nieprzyiacielem, = nie puszczać się go, na karku mu być, na gardle mu siedzieć, **dem Feinde im Nacken liegen, ihm auf den Hacken seyn.** Zawsze się nad nami orda wiesza. *Jabł. Bard.* Q 4. Gdy nasi w góry wchodzili, wieszali się wszędzie nad niemi Czechowie, żeby ich gdzie w ciasnym mieyscu użyć. *Biel.* 79. Kozacy się nad nim wieszali. *Papr. Ryc.* 97. Wieszać się przy kim, trzymać się iego, nie odstępować go, **sich an einen hängen, sich an ihn halten, es mit ihm halten, bey ihm bleiben.** Obywatelów dobrych mała rzesza, Jeszcze przy swoim monarsze się wiesza. *Kras. Mysz.* 22. Jeszcze sie drudzy przy Dymitrze wieszali. *Tward. Wł.* 26. Nocne chmury głupstwa, które się przy młodzi wieszaią, doświadczenie rozbiia. *Birk. Kaz. Ob. f.* - Wieszać się na kim, = zasadzać się na kim, gruntować się, **sich auf einen gründen, fußen.** Abyśmy się nie na ludziach wieszali, ani u nich pomocy szukali. *Zrn. Pſt.* 1, 54. - Wieszać się rozmyślaiąc, = wahać się, chwalić się, ważyc się myślą, cf. wodzić się myślą, **in Zweifel schweben.** Długo się w wątpliwey nadziei wieszał. *Stryik.* 459. Toć są ci letni w wierze, co się wieszaią w wątpliwościach. *Rey. Ap.* 43. Wey iako się wieszasz na własnych zmysłach, coraz to się mieszasz. *Paſt. F.* 289. WIESZACZ, - a, *m.*, który wiesza, **der Hänger, Henker,** *Ec.* вѣшáтель. WIESZADŁO, WISIADŁO, - a, - *n.*, WISIADEŁKO *dem.*, rzecz wisząca lub na któréy co wieszaią; *Bh.* **wěſátko**; *Rs.* подвѣска, подвѣсь (cf. podwiązka), **etwas Hängendes, eine Schwebe**; (*Bh.* **wiſák, wiſáček** *pera sellaris, hippopera*, *Bh.* **wiſálka**, *Dl.* visala, *Bs.* vjescjala, viscjala, *Rg.* vjescjala, *Cro.* veszila, *Sla.* vishalàh, *Vd.* obesilu, obieshalu, obieshalishe, *Ec.* вѣселица, вѣсило, вѣсникъ, *Rs.* вѣсѣлица szubienica); *Rs.* вѣшалка, висýлька. Z wieszadłem kleynotów do frambugi drogiey Bela wnosili. *Przyb. Milt.* 30. Wieszadło proste, *pendulum simplex. Geom.* 4, cf. Wahadło.

Deriu. (cf. *Waga*, *Rs.* вѣсъ; *ważyć, wahać*). *Nawieszać, nawias, nawiasem, obieszać, obiesić, obieś, powieszać, uwieszać, rozwieszać, wywieszać, zawieszać, zawiesiſty, zawiasy, zwieszać, zwiesiſty: wisieć, obwisnąć, obwisłość; uwisnąć, zawisnąć, zawisły, zwisły; wisielec.*

WIESZCZ, WIESZCZARZ, WIEŚCIARZ, - a, *m.*, wieści roznoszący, ogłoſiciel nowin, nowiniarz, *Rs.* вѣщатель, **der Verkündiger von Neuigkeiten, der Neuigkeitenkrämer.** *Rumigerus* wieszczarz, który się nowinami pęta. *Mącz.* - §. 2., WIESZCZ, WIEŚCIARZ, WIESZCZEK, - szczka, *m.*, WIESZCZBIARZ, WIEŚDŹBIARZ, WIEŹDŹBIARZ, - a, *m.*, *Bh.* **wěſſtec, hadač** (cf. gadać), **nawazač**; *Slo.* **weſſtec, geni ze ſtřew howád hada**; *Sr.* 1. **wěſčia, wěſčjak, wěſčicier, ſkuzwak, prophetá, prophetiſcer**; *Crn.* vęta, sove, cf. *zowić, zwać), bogini, bogovz, pogovz, zhęvaględz (*ob.* trzewa); *Cro.* veschècz, (*Cro.* vèsch *versatus, expertus*), gatávecz, vuhvecz, vilenik, vukodlak (cf. wilkołek, cf. *Wiła), (*Rg.* vjesctaz *incantator, fascinans veneficus*); *Rg.* gâtalaz, gonetnik, gâtaz, gonètalaz; *Bs.* gonetnik, gonetalaç; (*Bs.* vjesctaç, koji cjara *magus*, visct, vjesct, koji zna *vir peritus, experiens*; *Sla.* vishtac, = czarownik, *Sla.* visht, = doświadczony); *Rs.* вѣщунъ, вѣдунъ, гадáтель, вóлхвъ; *Ec.* вѣщецъ, обавáтель, обавникъ, обаянникъ, обаятель, наговорщикъ, чародѣй, ворожея, (cf. objawiacz); cf. *Lat. vates.* Wieszczek, = przepowiadacz przyszłości z pewnych znaków, cf. prorok, wróżek, **der Weissager, Wahrsager, Vorherverkündiger.** Cycero był też augurem u Rzymian, to iest, wieszczkiem. *Stryik.* 351. Numa Pompilius wieźdźbiarzów postanowił. *Faliſſ. Fl.* 6. Nie iaday z człowiekiem zazdrościwym, bo na kształt wróżka i wieszczka domniemawa się, czego nie wie. 3 *Leop. Prov.* 23, 6, na kształt wróżka i *gadacza. 1 *Leop.* Wieszczkowie i wieszczbiarze z ptaszych lotów i wnętrzności bydląt wróżyli. *Bard. Luk.* 2, 68. Ptaszo-wieszczkowie, *augures. Warg. Cez.* 240. Płuco-wieszczykowie, *aruspices. Otw. Ow.* 284, *et* 611. Sztucany wieśdźbiarz czasu Echion przyszłego. *Zebr. Ow.* 109. Pięć rodzaiów wieszczb i wieszczbiarzów wylicza Wirgiliusz. *Pilch. Sall.* 80. Domysł wieściarzów nie raz się iuż sprawdził. *Wyrw. G.* 476. Wieszczek z ciebie dobry. *Cn. Ad.* 1245, zgadłeś; mądry za wróżka ſtoi; mądry bez wróżka zgadnie). Wieszcz. *Zab.* 12, 166 *Zabł.* Wieszcz, prorok, cf. widzący, *Rs.* богопровидецъ. Wszyscy czarodzieyce, co się wieszczki czynią, powiadaią, iakoby znali przyszłość z gwiazd. *Eraz. ięz. R* 4. Wieszczków u nas niemasz, coby naukę tę umieli, chyba z niektórych ptaków albo bestyy przyrodzonych ſkłonności o pogodzie, niepogodzie, cokolwiek postrzegania abo podania, ale grubo, gospodarze zwłaszcza przepowiadaią, (nie mówię teraz o praktykarzach gwiazdarſkich). Wróżkowie u nas są, ale grubi, i głupi, i grzeszą tym się bawiący. *Cn. Th.* 1257 - §*. Boże, ty wiesz przedwieczny wieszczku, żem od pokoiu nigdy nie stronił. *Krom.* 447, wiaduk, wiadomy, świadomy, wiedzący, **ein Wisser, der etwas weiß.** - **§. Gdy Lolli do wymowy zaprawiasz się w mieście, Wieszcza woyny Troiańſkiéy czytałem w Preneście. *N. Pam.* 13, 118, *vatem*, śpiewaka, poetę; Homera, Wirgiliusza. WIESZCZA, - y, *ż.*, WIESZCZKA, - i, *ż.*, *Bh.* **wěſſtkyně, hadačka**; (*Crn.* vęsha, = czarownica, 2., *ignis fatuus*), *Crn.* sovęshka, bogina, bogovna; *Sr.* 1. **wěſčierka, prophetiſcerka**; *Vd.* veshza, (veisha, vilniza, trota mora, = mara); *Cro.* vèscha, vuhvicza; *Rg.* gonètaliza, (vjesctiza, = czarownica); *Bs.* gonetnça, (vjesctiça, cjarovniça *saga*; *Sla.* vishtica, = czarownica); *Rs.* вѣщунья, гадáтельница; (cf. *Frisl.* **Wicke**, *Anglos.* wicca, *Angl.* witch, = czarownica, cf. *Ger.* **weiß, weissagen, einem etwas weiß machen**, *oppos.* **Schwarzkünſtler**); = wiedma, wróżka, **die Wahrsagerinn.** Chory ten bab nie wyzierał,

ani wieszcz przeklętych. *Birk. K. M. B 2 b.* Radę swey wieszczki wykonała. *PKch. Orl.* 1, 89. Królowa ta, że była wielkiego uczenia w Greckim pismie, ztąd była wezwana wieszczą albo prorokinią. *Biel. Hſt.* 51. Wieszczka przykréy słoty, kawka okopcona. *Tof. Saut.* 70. WIESZCZBA, WIESĆBA. (*Otw. Ow.* 495). *WIEŹDŹBA, -y, *ż.*, WIESZCZBIARSTWO, WIEŹDŹBIARSTWO, -a, *n.*, wieszczbiarſka nauka, die Wahrſagerkunſt; *Bh.* hadani cf. zgadywanie); *Sr.* 1. wěſtjeno, ſtuzwarſtwo (cf. ſkuſić się); *Crn.* sovenſtvu, bogovanje, tizhoględſtvu; *Cro.* hamalia (veschnószt *experientia*); *Bs.* gonetka, (*Bs.* vjesctnóſt, znanje *usus*, *experientia*); *Rg.* gatka, cf. *gadka); *Es.* гадáтельство, волшбà, волшвéнїе; *Ec.* обаванїе, ворожба, наговоръ, волхвованїе, колдóвство, волшбà, мертвоволшвéнїе. Wyćwiczony w naukach gwiazdarſkich i wieźbźbiarſtwach, i snów wykładach. *Stryik.* 356. Tatarowie wieźdźbiarſtwem i wróżkami na woynach bawią się. *Krom.* 245. Niewiaſta ta miała w sobie ducha wieźdźby. *Leop.* 1 *Reg.* 28, 7. Przez wieźdźbę wiedział, kiedy miał porazić abo ſtracić bitwę Rzymſki wódz. *Biel. hſt.* 131. Z kubka tego wieźdźbę zwykł czynić król. 1 *Leop. Gen.* 44, 5, wróżyć zwykł. 3 *Leop.*) Wieszczba, wieszczenie, wróżenie, przepowiadánie, das Weiſſagen, Wahrſagen. Przez 12 sępów Romulusowych Varro pisze wieźdźbę, iż miał ſtać Rzym w pokoiu do 1200 lat. *Biel. Sw.* 17. Prorokuią wam widzenia faleszne i wieźdźbę błazeńſtwa. *Radz. Jer.* 14, 14. Wieszczba, powszechnie, *diuinatio*, z ptaków *augurium*, z bydlęcych trzew, *haruspicium*. *Cn. Th.* 1256. Rozmaité były wieszczby Rzymian, iako to, z ptaków, z trzew bydlęcych, z nieba abo powietrza. *Pilch. Sall.* 80. WIESZCZBIARNIA, -i, *ż.*, WIESZCZENICA, -y, *ż.*, mieysce wieszczenia, *manteum*, *auguraculum*. *Cn. Th.* 1256; *Włod.*, der Wahrſageort. WIESZCZBIARSKI, -a, -ie, WIESZCZY, *WIEŹDŹBLIWY, -a, -e; *Bh.* wěſſtj; (*Sr.* 1. wěſcʒi, = pewny, *ob.* *gwiesny); *Sr.* 1. ſtuzwarſki; *Rs.* вѣщїй, гадáтельный, (вѣстовóй, вѣстовый obwieszczaiący), do wieszczów lub wieszczenia należący, Wahrſager =, wahrſagend. Sybille były wieszcze białogłowy. *Otw. Ow.* 561. Każdy człowiek ma w sobie ducha wieszczego; bo każdy ma rozum, przyszłe rzeczy upatruiący, i o nich sądzący. *Boh. djab.* 3, 115; *Ec.* пытли́вый духъ; (cf. pytać). Z wieźdźbliwych gwiazd ludziom przeſtrzeżenie. *Stryik. Gon. F.* Kruki wieszcze. *Ban. J.* 5. Nie wierzyć wieszczym snom. *Zab.* 14, 157. Grzech wieszczbiarſki. *Zebr. Zw.* 152. Różga wieszczbiarſka; *virga diuinatoria*, zmyślonym i fałszywym ieſt prorokiem. *Kluk. Kop.* 2, 261, *Os. Rud.* 35, *Teat.* 28 *b*, 92, die Wünſchelruthe. - §. Wieszczy, -ego, *Subſt.*, *m.*, wieszczący, wieszczbiarz, der Wahrſager. Uczyń mię wieszczym, a uczynię cię bogatym. *Rys. Ad.* 69 WIESZCZKOWY, -a, -e, do wieszczka należący, wieszczbiarſki, wieszczy, Wahrſager =, des Wahrſagers =. Obraz Agamemnona wieszczkowe (Kalchanta), przyiaciół i braterſkie łzy ukazał; płacz oycowſki zakrył malarz. *Warg. Wal.* 283. WIESZCZYĆ *cz. ndk.*, *Wieszczować *Contin.*, uwieszczyć *dk.*, wróżyć, wahrſagen; *Bh.* hádáti (cf. *gadać, zgadywać); *Sr.* 1. wěſtʒu, wudoƀwam (cf. wydać), prophětʒu; *Crn.* veshzujem; *Bs.* gonetati, shetiti, ugonenuti, (*Bs.* vjecbati, uciti, = uczyć, cf. wiedzieć, powiedzieć, powieść, dowiedzieć się); *Rg.* gâtati; *Rs.* предвѣщать, (вѣщать mówić, cf. biesiadować, совѣщать, совѣщавать, = zgodzić się na co, uradzić, увѣщàть, увѣщавать upomnieć, *Ec.* вѣтую obwieszczam). - Rzymianie z lotu, z paſtwy i śpiewania ptaszego wieszczyli. *Warg. Cez.* 240 *et* 233. Na ptakach wieszczyli. *Warg. Wal.* 13; *Rs.* птицеволшебствовати. Wieszczący z trzew bydlęcych, *Rs.* басночрéвный. Nie każdy ptak wieszczy. *Cn. Ad.* 607. Hucząc smutnie, wieszczy twe przypadki sowa. *Min. Ryt.* 2, 286. Wróżyli i wieszczowali. *Bud.* 2 *Reg.* 17, 17. Ten to ieſt kubek, którym pan móy wieszczuie. *Bud. Genes.* 44, 5; *Kosz. Cyc. D* 2, *Bach. Ep.* 25. Nie pewne kalendarzów wieszczenia. *Mon.* 67, 99. Każdy leniwy wieszczy. *Rys. Ad.* 24. WIESZCZYCA, -y, *ż.*, wieszczka, wróżka, die Wahrſagerinn. Wieszczyca powiedziała o sobie, iako wiele rzeczy przyszłych wiedziała. *Ezop.* 84. - §. Wieszczyca, latawica, *incubus*, duszenie nocne. *Cn. Th.* 351; mara, ein Nachtgeſpenſt, der Alp, die Trut; zły duch w poſtaci białey głowy. *Włod.* Uczyniła się wieszczycą, i zmyślonym tonem pożegnała boginią. *Pot. Arg.* 137. - 2., Wieszczyce, abo Ruſki kołtun. *Syr.* 674, der Weichſelzopf. *Syr.* 674, cf. goździec.

Deriu.; *ob.* Wiedzieć, Widzieć.

WIETKI, *ob.* Wiotchy. *WIETNĄC, *ob.* Więdnąć.

WIETRUNEK, *ob.* Wiatrúnek. WIETRZEĆ, *Neut. ndk.*, *Rg.* vjètriti, izvjetriti; *Bs.* vetriti, izvitriti; *Rs.* вѣтрѣть; zwietrzeć, wywietrzeć *dk.*, przez wyziewy z zapachu i świeżości swoiey utracać, verwittern. *Bard. Luk.* 129. Serów w cieple nie mieć, aby z nich tłuſtość nie wychodziła, a przez to by gorzniały i wietrzały. *Haur. Ek.* 178. Gdy sól zwietrzeie, czym będziemy solić? *Hrbſt. Odp. M* 6 *b*. Rozkosze, iako krótkie a nie trwałe, wnet wietrzeią a giną. *Kosz. Lor.* 13. WIETRZNICA, -y, *ż.*, *Rs.* вѣтреница, вертопрáшка; kobieta lekka, lekkomyślna, fiu fiu w głowie, eine Windbeutelinn, windige, leichtſinnige Frauensperſon. Szalbierki; wietrznice. *Mon.* 70, 286. - §. wietrznice, kroſty, ospa wietrzna. *X. Kam.*, Windpocken. WIETRZNIK, -a, *m.*, *Boh.* wětrnjk, narzędzie od wiatru, ein Wind =, oder Luftinſtrument. Wietrzniki albo wachlarze dla wiatru. *Syr.* 136; *Crn.* vetreneza; *Sla.* vitrilo; *Rs.* вѣеръ; ein Fächer. Wietrzniki, wilgociągi albo lufty, otwory, na kształt małych kominów na dachach ſtodoł. *Switk. Bud.* 68, Luftlöcher. W piecu śklarſkim powinny być dwa wietrzniki i luftloszek. *Torz. sk.* 58. W górnictwie, wietrznik, worek długi wązki, którym do dołu świeże powietrze wchodzi. *Os. Zel.* 87, Luftröhre, Luftſchlauch, Windfang. Wietrznik, chorągiewka, osóbka, kogutek, na wierzchu wieży, domu etc, za wiatrem się obracaiące. *Włod.*, *Vd.* ſtrehna bandera, veternik; *Rs.* флю́герь; ein Wetterhahn, eine Wetterfahne, Windfahne. - §. *de homine*. Wietrznik, nieſtatek, ſtateczny by wiatr, pędziwiatr, próżnowiatr; *Bh.* fučidlo, fučil; *Crn* vetrenèk; *Rg.* kojem svaaki vjettar vie; *Rs.* вѣтреникъ, вѣтрогóнъ, завирóха (cf. zawierucha), вертопрáхъ, попрыгу́нъ, попрыгу́нчикъ; ein Windbeutel, Haſenfuß, (ein Luft; Adlg.), luftiger Menſch. Wietrznikiem być, *Rs.* вѣтреничать, вертопрáшить, вертопрашничать.

Bądź wietrznikiem, na wielkim kto chcesz znaczyć świecie. *Zabł. Fir.* 102. - *cum allus.* Nie arcybiegłym Dedal rzemieślnikiem, A syn też iego płochym był wietrznikiem. *Kniaz. P.* 2, 93. WIETRZNIKOSTWO, - a, *n.*, *Rs.* вертопрашество, Windbeuteley. WIETRZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* wětrnoſt, *Rs.* вѣтреность; wiatry wewnątrz czego zawarte, mnogość wiatrów, die Windigkeit, Winde. J w owocu dawa się czuć wietrzność nieiaka, iak i w liście wilgotność. *Cresc.* 57. Tatarſkie ziele wietrzności w ciele rozpędza. *Syr.* 21. Chléb z świeżego zboża wietrzności w ciele mnoży. *ib.* 920. WIETRZNY, - a, - e, - ie *adv.*; *Boh.* wětrný, *Cro.* vetren; *Rg.* vjetarni; *Rs.* вѣтреный; od wiatru, wiatrowy, Wind=. Orzeł różnie wśrzód wietrznego wiruie powiatu. *Przyb. Milt.* 98. Wietrzny młyn. *Sol. Arch.* 7, *Vol.* 2, 664; wiatrak, Windmühle). Młyn wietrzny zyſk przynosi, gdy się wiatru daie, Nawa portu za wiatrem powiewnym doſtaie. *Chodk. Koſt. ep.* Wietrzna ſtrzelba. *Chmiel.* 1, 983, wiatrówka). Wszelki owoc ieſt wietrznéy natury a nadymaiącey. *Cresc.* 57, wiatry w żywocie płodzącéy, windig, Winde machend, blähend). Puchlina wietrzna, wielkie rozciągnienie brzucha na kształt bębna. *Krup.* 5, 776, die Windwaſſerſucht, Windſucht, Trommelſucht. Zaraza wietrzna czyli nadęcie brzucha. *Wolszt.* 36, die Kröte beym Viehe). Ochwat wietrzny, choroba końſka, z nagłego pod wiatr pędzenia. *Koń. lek.* 31, die Windrehe). Ospa wietrzna, wietrznice, *Rs.* лопуха̀, *ob.* Ospa). Pies wietrzny, który czuch ma doſkonalszy i używa go wiatrem. *Oſtror. Mysl.* 8, ein Lúftſpúrhund. Teraz z wietrznemi trąbami psy niech siędą, niech wiatr chwytaią, niechay nos ciekawy na las obrócą. *Bardz. Tr.* 122. Piece wietrzne. *Kruml.* 23, Windöfen). Wietrzny, wietrzyſty, pełen wiatrów, windig, voll Wind. Nieco wietrzny, *Rs.* вѣтрененекъ. Zima była tak wietrzna, iż od 50 lat takiey nie było. *Warg. Rad.* 335. Wietrzny, nawietrzny, powietrzny, Luft=. Jakaś ieſt moc od zwierzchney natury i wietrzney na te nizkości ziemſkie. *Lat. Kom. B.* - §. *fig.* Wietrzna sława. *Modrz. Baz.* 233, *Rs.* коловра̀тный, z wiatrem przelatuiąca, przemiiaiąca, nie ſtała, windig, luftig, unbeſtändig). Wietrzny, lekki, niespokoyny, wiatry pędzący, windbeutelig, *Rs.* вертопра̀шескій, вертопра̀шный; *Ec.* вѣтромѣ̀ненъ. WIETRZYĆ *cz. ndk.*, *Bh.* wětrowati, wětřiti, wětřjm; *Crn.* vętram, *Cro.* vetrim, zráchim, (cf. *Cro.* zrák, = powietrze), (*Vd.* vedreti, vedrjem, = wypogodzić, wyiaśnić; *Cro.* vedrím *sereno*, vedrisze, = wyiaśnia się; *Cro.* vèdren *sudus*, vèdro *sudum*, vedrína *serenitas*; *Dl.* vedritiſse *clarere*, vedrina *claritas*, vedriv *clarus*; *Rg.* vedrí *serenus*; *Bs.* vedritti, razvedritti *serenare*, vedrina *serenitas coeli*, vedro *sudum*, viedri *serenus*, *Rs.* ве́дреный, ведряный pogodny, iasny, ве́дреность, ведряность pogodność; *Ec.* ве́друю, ве́дрствую, ведрю́ *sereno*, ве́дрость, ведрота̀ iasność, ве́дрый, ведряный, ясный iasny) -- Wietrzyć: a., przewietrzać, wywietrzać co, *ventilare. Cn. Th.* 1257, durchlüften, durchwehen laſſen, dem Winde ausſetzen. Po kąpieli wſtawszy, ieśli dzień niepiękny, nie masz się wietrzyć, *aëri te non exponas. Syxt. sk.* 256. - §. b., wietrzyć, zwietrzać *ndk.*, zwietrzyć *dk.*, wiatrem śledzić, ſpüren, winden, dem Winde nach ſpüren, *Ger.* wittern. Kiedy zwierza zwietrzy na długiey smyczy chart ciekawy po ziemi wietrzącey; Wietrzy szlad, gdy z daleka odyńca poczuie, Wznosi trąbę, łasi się, łożyſko szladuie Cichym nosem, gdy blizko o zwierzu potuszy, Kark wyciąga, i z mieysca pana znakiem ruszy. *Bard. Tr.* 315. Na kształt ogara wietrzy nosem, zkąd zaleci go para. *Hor.. sat.* 248. Ów natręt wietrzy tylko po kuchniach, gdzie się kurzy z garców. *Opal. sat.* 48, er ſchnuppert in den Küchen herum). Gdybyś syna miał, którýby bardzo wietrzył płeć niewieścią, żebyś go w ſtadło małżeńſkie wprawił. *Glicz. Wych. P* 1 *b*, któremuby kobiety pachnęły). WIETRZYK, - a, *m.*, *dem. Nom.* Wiatr, = wiatrek, *Bh.* wětřík, wětřjček; *Slo.* wetřík, wětřjček; *Sr.* 1. wětžik; *Vd.* veterz, srakizh; *Cro.* zrachez; *Dl.* vitrich; *Rg.* vjetriz, vjetarze, chjuch, (cf. czuch); *Bs.* vjetriç; *Ec.* возду́шекъ; *Rs.* вѣтерокъ; ein Windchen, Lüftchen. Wietrzyku! co tu sobie lekko polatuiesz, Jedne ziołka kołyszesz, a drugie całuiesz. *Zab.* 1 *b*, 185 *Nar.* Wietrzyk co się z trawą pieści. *Kras. Oſſ. E.* Znakiem elektryczności ieſt także wietrzyk, który się przy ciele elektrycznym czuć daie. *Os. F.* 353. Fawor gminu, wietrzyk. *Tward. Wł.* 10. WIETRZYSTY, a, - e, - o *adv. Sr.* 1. wětrowité, wětžikowité; wiatrów pełen, wiatru dość maiący, windig, voll Wind. Morza wietrzyſte. *Otw. W.* 383.

WIETSZEĆ, *ob.* Wiotszeć. WIĘTSZEĆ, WIĘTSZY, *ob.* Większeć, Większy, Wielki.

WIEW, - u, *m.*, wiewanie, wianie, dęcie, *Ger.* das Wehen, Blaſen. Idź gdzie cię wiatry wiewem niosą błogim, Pókić noc sprzyia, idź pomyślnie z bogiem. *Hor.* 2, 97 *Kniaź.*; *ob.* powiew). Chmury wiią się w kłęby południowym wiewem. *Kniaz. P.* 2, 110. Z dołu nie tak wielką moc maią wiatrów wiewy. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 260. Wiew chorągwi. *Przyb. Luz.* 121, polatywanie; das Flattern). WIEWAĆ, *ob.* Wiać. WIEWIDŁO, *ob.* Wieiaczka, Wieiadło. -- *WIEWIÓR, - a, *m.*, (*Pot. Pocz.* 344), WIEWIORKA, - i, *ż.*; WIEWIORECZKA, *dem.*; *Bh.* weweřice, wewerka, weweřička; *Slo.* wewerica; *Sr.* 1. weweriza; *Sr.* 2. newèriza; *Crn.* vevérza, veriza; *Vd.* veriza, veverza, veiveriza, veberza, vigoriza, bebariza; *Cro.* vevericza; *Rg.* vivera, viveriza; *Bs.* viveriça; *Sla.* viverica; *Rs.* выверица, вѣкша, ве́кша, вѣлка, *Ec.* вы́верика, (*Rs.* вѣверика wykręt, wybieg, cf. wywiercieć, wywrócić). Wiewiórka, (cf. *Lat.* viverra), *lat.* sciurus, *Ger.* das Eichhorn, Eichhörnchen. Wiewiórka pospolita, długa na calów 8, ciemnoruda, ogon kiciaſty długi, którym się zasłania. *Zool.* 352. Wiewiórka pręgata, *Rs.* бурундукъ. Wiewiórka lataiąca, *Rs.* летяга, *ob.* Polatucha. - Śliczne dziewczątko, gdyby wiewióreczka. *Teat.* 22 *b*, 11. WIEWIÓRCZY, - a, - e; *Boh.* wewerčí, do wiewiórki należący; Eichhorn=. -- WIEWNĄĆ, *ob.* Wiać.

WIEYSKI, - a, - ie, WIEYSKO, WIEYSKIE *adv.*; *Bh.* wéſký, weſnj, weſnický, poweſnj, wenkowſký; *Sr.* 1. weßné; *Vd.* vesni, deshelen, nadeshelen, deshelſki; *Cro.* szelzki, *ob.* sielſki); *Rr.* деревенскій, поселянскій, сельный, do wsi należący, sielſki, Dorf=, Land=. *Posielnych albo wieyſkich gruntów powinności. *Szczerb. Sax.* 47. Wygodne, wolne i uczciwe wieyſkie życie. *Teat.* 49 *d*, 44. Wieyſki żywot wieść, wsią się bawić, we wsi mieszkać, *ruſticari. Cn. Th.* 1258. Wieyſko wychowana.

Susz. P. 3, *R.* 3., po wieyſku, ländlich). - *fig. tr.* Słowa iego były profte i wieyſkie. *Sk. Dz.* 40, bez sztuki, kunſtlos). WIEYSKOŚĆ, - ści, *ż.*, die Ländlichkeit, *Ec.* поселянство. WIEYSZCZYZNA, - y, *ż.*, wszyſtko co wsią oddaie, etwas Ländliches. Wieyszczyzna, n. p. sielanka. *Kniaz. P.* 3, 171.

WIĘŹ, - i, *ż.*, **WIĘZA**, - y., *ż.*, wiązanie, wiązanka, ein Bund, ein Bündel. Więź siana. *Kniaż P.* 3, 193. - §. więz, wiąz, więzy, krępowanie, die Feſſel. Wyrwał mię z więzy djabelſkiey. *Wad. Dan. przed.* - *tr.* Ptaſtwo w okropnych drzew pleciach i więziach, Nie ważyło się padać na gałęziach. *Jabl. Buk. G.*, w wikłaninie, w gęſtwinie.) - *Anat.* Więź, która ieſt górą ſtopy, nazywa się grzbietem stopy. *Perz. Cyr.* 1, 22. Spoienie kości poſtępkowych z kościami więzy czyli śrzodka ſtopy. *Perz. Cyr.* 25. - Więzy, łyka, troki, łańcuch. *Cn. Th.* 1259, kaydany. - §. więz, więza ciała, = ſkład, układ ciała, budowla ciała, der Bau des Körpers, der Körperbau. Przykra wielkość tego tworu (słonia), A bez więzi, bez pozoru. *Jak. B.* 16. Chcę, aby dworzanin miał dobre poſtanowienie w ciele a członki udatne, tak iżby z iego więzy znać siłę, znać czerſtwość, znać chybkość było. *Gor. Dw.* 29.

WIEŻA, - y, *ż.*, *Boh.* w'eže, w'ež, *Slo.* weža, waža; *Sr.* 1. torm, tormik, (*ob.* turma), *Sr.* 2. thorm; *Crn.* turn, turen, *Vd.* turn, turen, svouniza, (*ob.* dzwonica), preluka; *Cro.* turen, turan; *Dl.* turan; *Hg.* torony; *Rg.* toran, tornich, *vulg.* kûla, kûliza; *Sla.* kûla, thóran; *Ec.* вѣжа, *Rs.* башня, тюрьма, каланча, *obsol.* вечь, вечье (cf. wiec). *cf. Etymolg.* wjeżyć, wzjeżyć, *ob.* jeż); budowanie wieżate, t. i. w śpicę wysoką zakończone do rozmaitego użycia, ein Thurm, częſtokroć część wysoko wyniosła iakiego budynku, der Thurm. W Cydonii z wieży wysokiéy, albo z ſtrażnicy, która ieſt nad morzem, oznaymiono, że idą dwie galery. *Warg. Radz.* 314, cf. latarnia, Wartethurm, Leuchtthurm. Jeſteś poſtawion, iako ſtróż na wieży nad owczarnią iego. *Rey Pſ. Ggg* 4. Zegarowa wieża, *Ec.* часобитня. Kościelna wieża, *ob.* Kościelny, *cf.* dzwonica. Wieża Babilońſka, *Rs.* столпотворенїе, *ob.* Babilon. - U dawnych wieże ruchome do dobywania murów, *Papr. W.* 1, 195, Belagerungsthürme. - Czerpaią się wody z ſtudzien, surowic wiadrami ſkórzanemi, a wlane do ryn, płyną do gmachów solowarnych, wieżami nazwanych. *Nar. Hſt.* 4, 288, Sodethürme. - §. Wieża, dom wieżaty do schowania bezpiecznego, *cf.* grod, cf. zamek; ein Verwahrungsthurm, ein Thurm zu einer feſten Verwahrung. Za inſtancyą posłów Sieradzkich, pozwalamy w grodzie Piotrkowſkim wieżę szlachecką, na któréy budowanie pozwalaią po groszy 6 z łanu. *Vol. Leg.* 3, 13, do ſkładu xiąg ziemſkich). Podobnież Litwinom pozwolono baszty albo wieżę z sienią i izbą w zamku Wileńſkim dla chowania xiąg ziemſkich. *ib.* 38. - Wieża, turma, więzienie, der Gefängnißthurm, der Thurm, der Stockhaus., *ob.* sztok). O onego, co w wieży albo w łańcuchu siedzi, ſtaraią się, by go uwolnić. *Rey Zw.* 148 *b.*, *Redde quod debes*, albo idź do wieży. *Rys. Ad.* 61. - Wieża, kara wieży, = siedzenie za karę w wieży, das Thurm, das Thurmſitzen, die Thurmſtrafe. Kara wieży dwoiaka ieſt, cywilna i kryminalna; piérwsza ieſt zamknięcie w więzieniu uczciwym, oświeconym, żadnéy przykrości nie zadaiącym, *gorna wieża*, Civilarreſt; dolna albo kryminalna, na łokci 12 głęboka być powinna, Criminalarreſt. *Oſtr. Pr. Kr.* 1, 381, *ob.* dno, siedzieć na dnie). Wiesz iuż o exekucyi oſtatniego sądu, iż tam tego żadną winą ani wieżą nie zapłacisz. *Rey Pſ. Lll* 1., *ob.* odſiedzieć w wieży dług, kaźń). Śmierć moia, u sądu oczyma świecić; dopieroż o baſsarunki nigdym się nie zgadzał, anim za iawne zbrodnie nie zaiednywał wieży. *Psalmod.* 11., cf. grzywnami się odkupić). - §. wieża, słoń, roch w szachach. *JKchan. Dz.* 90., der Thurm, der Rochen im Schachſpiele. - §. *Herald.* Wieże, *herb*, wieże dwie kwadratowe z dachem śpiczaſtym; na hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 56., ein gewiſſes Wappen. - §. *Proverb.* Dano kurowi grzędę, a on wieży chce. *Budn. Ap.* 90, *Opal. sat.* 80, na ćwierć mu popuścisz, to on się domyśli na łokieć). Wieży pragnie kur doſtawszy grzędy. *Pot. Syl.* 161. WIEŻATY, WIEŻYSTY, - a, - e, - o *adv.*, z wieżą, zakończony w wieżę, *Sr.* 1. tormowité; *Rg.* tornovit; gethürmt, mit einem Thurme, wie ein Thurm. Wieżyſty, wieżyſto, na kształt wieży. *Włod.* Wieżyſte pagórki. *Bardz. Luk.* 6. Bałwany wieżate biią o niewzruszone ſkały. *Chodk. Koſt.* 14. Ogniſty bałwan wieżato wysoki. *Przyb. Milt.* 56. W tkankę wieżyſtą pani uſtroiona. *Bardz. Luk.* 26. - Wieżaty, WIEŻYSTY, z wieżami, w wieże opatrzony, mit Thürmen. Miaſta wieżate z fortecami gęſtemi. *Tward. Wł.* 153. Antemna wieżata. *AKchan. Wirg.* 203, *Tward. Pasq.* 21. Cybele w mieście swym wieżatym, Nad swym kochankiem lamentuie Attym. *Tward. Daf.* 79. Matka bogów Cybele do Midy wieżatéy Na Frygiyſkiéy przyieżdża karocy bogatéy. *Tward. Misc.* 137. Wieżyſta, *turrita. Zebr. Ow.* 265. - *Pochodz.* wieżyca, wieżyczka.

WIĘŹBA, *ob.* Wiązanie, Wiązać. - * WIĘŹBIĆ, *WIĄŹBIĆ *cz. ndk.*, uwięźbić *dk.*, robić że co więźnie, uwięźnie, (*ob.* więzić), grążyć, verſenken, einſinken laſſen, machen daß etwas ſtecken bleibt, ſtecken laſſen. *pr. et tr.* Serce w miłości niewieściéy uwięźbione. *W. Pſ. W.* 1, 102, uplątane, umotane, uwikłane, pogrążone). Uwięźbionego umysłu uſtawiczna niewola. *Fredr. Ad.* 9. Wszelaka rzecz, która poczciwa ieſt, przy bacznéy byſtrości rozumu więźbi a bawi. *Kosz. Cyc. f.* 2. Na tym się większa część ludzi bawi, więźbi, *haeret. Mącz.* Przy dochodzeniu prawdy więźbi się a bawi. *Budn. Cyc.* 9. Nade wszyſtko tym sprawiedliwość potrzebna ieſt, którzy około spraw iakich ſtanowiąc z kim zabawiaią a więźbią. *Kosz. Cyc.* 129. Co ieſt panom nayprzyſtoynieyszego, to ieſt, przy sprawach się pospolitych więźbić a bawić. *Kosz. Lor.* 60 *b*, trudnić). Tu-ć w świątościach zbawienia wiąźbić nie trzeba. *Kanc. Gd.* 237, gmerać, zatopić się). *Hypotheſis* powód, więźbienie a materya około któréy się rzecz więźbi. *Mącz.*, toczy się, lub też zahaczyła się). - *WIĘŹBITY, - a, - e, n. p. *abrupta oratio*, rozſtrzelana mowa, która nie wywieżyſta, albo nie więźbita ieſt, gdzie się iedno nie trzyma drugiego. *Mącz.*, nie zwięzła, nie wywięzuie się, nie klei się, nicht bündig.

WIEŹĆ, *Wieść (*qu. v.*), wiózł, wiezie, wiozę, *cz. ndk.*; wozić *kontyn.*; *Bh.* wezti, wezl, wezu, wozyti, wozywám; *Slo.* wézt', wezem, wezu, wozým; *Sr.* 1. wesćź, weſl, weſe, weſem, woſyćź, woſym, wozu; *Sr.* 2. wáſćź, woſiſch; *Crn.* vositi, vôſem, *Vd.* vositi, pelati; (*Vd.* vosit, veslat ra-

migare, *ob.* wiosło); *Cro.* vozim, vezti, vèzem, voziti, (vosènye, vosnya na vode *remigatio*); *Hg.* vezetem, viszem, vezetdegelem; *Rg.* vozitti (2., *remigare*); *Sla.* voziti (*Sla.* vozitise, = iechać poiazdem); *Bs.* vozitti kolom *vehere curru*, (*Bs.* vozitti *remigare*; cf. *Ital.* vogare, *Ital.* voga *remigium*); *Rs.* везмй, везу, вожу, возить, wozem lub nawą prowadzić co lub kogo, zu Wagen oder zu Schiffe führen, fahren. Wozi, = furmani, *Cn. Th.* 1285, er fährt z. B. Lasten, macht Profession vom Fahren, Führen, ist Fuhrmann. Krotochwilny, w drodze towarzysz ftoi sam za woźbę, iakoby cię niósł albo wiózł, gdyż czas z takowym wdzięcznie zeydzie. *Eraz. języ. Fb.* Chciał ftangret poieżdżać z konia; *Br.* Niech on mię z kozła wozi. *Teat.* 43 *c*, 59, *ob.* powozić). Jednę białogłowę, którąby mało na dłoni, abo ieden koń dobrze zniósł, sześć koni wiozą. *Falib. Dis. M* 3, ciągną, es ziehen sie sechs Pferde - *Recipr.* Wozić się, wieźć się, (*cf.* iechać), sich fahren, fahren. Wiózł się do kościoła przez Wisłę. *Warg. Wal.* 52, cf. płynąć). On sam w ten czas ieft fternikiem, kiedy się Cesar wozi po morzu. *Star. Dw.* 42. - *aliter*; *e. gr. facesse hinc*, wieź się precz, porywaj się ztąd. *Mącz.*, wiedź się precz, weź się, wynieś się, wyprowadź się ztąd, packe dich! - *tr.* Ofieł z wilkiem pospołu drzewo przecierali, Ale wilk na odspodku tak się tylko woził. *Papr. Kot. S.* 4 *b.*, wieszał się tylko, er schleppte sich nur so.

Pochodz. pod słowem wóz, cf. Wieść, wodzić.

WJEZDNY, - a, - e, od wjazdu, do wjeżdżania, maiący bramę do wjazdu, Einfahrts-, mit einer Einfahrt, mit einem Thorwege. Kamienica wjezdna. *Gaz. Nar.* 2, 6 *b.* Ustąpiłem domu wjezdnego przybywaiącym, a ftarałem się umieścić w chłopka domie. *Xiądz* 31 - Wjezdny dom, zajezdny dom, karczma, oberża, ein Einkehrhaus, Wirthshaus. Wjezdna karczma. *Teat.* 10, 95. Karczmy po gościńcach wjezdne i pokątne po wfiach. *Vol. Leg.* 5, 145. *Allegor.* A któż mych grzechów liczby może być wiadomem? Owo prawiem był różnych grzechów wjezdnym domem! *Kulig.* 13. WJEŻDŻAĆ, *ob.* Wjechać.

WIEŻDŻBA, WIEDŻBLIWY, *ob.* Wieszczba, Wieszczbiarfki.

WIĘZIĆ, WIĘŹNIĆ *cz. ndk.*, uwięzić, *dk.*, wiązaną robotę dziać, węzełki robić, pleść, wiązać, *Cro.* vúzim, vuziti; geschlungene Arbeit machen, klöppeln. Sieci więzić, dziać *texere. Mącz. Reticulatus* więziony, na kształt sieci uczyniony. *Mącz. Lanificium* wełniana robota, bądź tkana, bądź też więziona, iako kobierce. *Mącz.* Niech i on z tobą siada w klasztorze, niech ci służy córeczko, niech więzi, niech szyie. *Teat.* 43 *c*, 39 *Wyb.* - §. Więzić, więźnić co, kogo; = wiązać, uwięzić, uwiązać; binden, anbinden, festbinden. Uwięził na powrozie od dzwonu tę głowę, którąby ze sławą mieczowi nieprzyiacielskiemu poddał. *Nar. hist.* 3, 261. - *fig.* uwięzić kogo, lub co, uwiklić, uplotać, umotać, usidlić, verstricken, bestricken, fesseln. Stanem pewnym żywota uplecie się pierwéy i uwięzi, niż go może rozeznać. *Budn. Cyc.* 62. Ociec dowiedział się o ślubie, który dzieweczka młoda uczyniła, i o przysiędze, którą uwiązała duszę swoię. *Leop. Mon.* 30, *ob.* obowiązać). Ale się uwięzić nie day słodkim iéy słowom. *Jabl. Tel.* 45. Wdzięki moie muszą być bardzo powabne, kiedy tak pięknego uwięziły chłopca. *Teat.* 3 *b*, 50, zniewoliły). Nie masz nic gorszégo iak uwięzić się w kobiecie. *Teat.* 29, 126. Nowo przybyłego cudzoziemca młodzika w iakiéy kokietce uwięzić, na to zręczny. *Teat.* 7, 17 *d*, *Czrtr.*, utopić, ugrązić). Głupi to miłuią i tam serce więźnią, co w lada godzinę utracić muszą. *Sk. Kaz.* 337. Wielekroć pieniądze swe u złego dłużnika uwięził. *Gorn. Sen.* 569, o zawód przyprawił, er hat sein Geld übel angelegt. Ptaki lepem uwięzione, na ziemię będą spadać. *Cresc.* 633, zagrążnione w lepie, przylepione nogami, skrzydłami, am Vogelleim kleben geblieben. - Więzić w błocie, grążyć, topić, czynić że co więznie, (*ob.* więźbić, wiąźbić), machen, daß etwas (im Kothe) stecken bleibt, stecken lassen, einsinken lassen, einsenken. Uwięził swóy trzewik w błocie. *Mon.* 71, 834. Jadąc z ciężarem przez kałużę, uwięził w niéy i wóz i szkapę. *Mon.* 68, 300. Konie Turkom między kamieńmi i gęftym chrostem się *wiązili. *Baz. Sk.* 124, więzły). *Translate*: Stan małżeńfki bardzo nie miły dla tych, którzy się w nim iuż uwięzili. *Mon.* 71, 568. Faia uwiąziwszy drzewo w tarczy Skanderbegowéy, tak go wielką mocą naległ, chcąc go z konia zbić, że się ono iego drzewo złamało. *Baz. Sk.* 12, zawadziwszy, zatopiwszy, pogrążywszy). Klin klinem wytrącić usiłuiąc, oba kliny uwiązili. *Zrn. Pst.* 3, 718 *b.* - §. Więzić kogo, więźnić kogo, do więzienia wtrącić, w więzieniu lub w więzach trzymać, einen kerkern, einsperren, gefangen setzen, gefangen halten, in Ketten und Banden halten, gefesselt halten; *Bh.* wězyti; wězowati, zwězým, (*ob.* związać), do wězenj wsýti, sťjti (cf. ścieżay); *Crn.* jezhati, jezhem (cf. ieniec), pèftim, cf. piastować), *Vd.* vjezhiti, vjezhati, v'jezho djati, sajezhiti, vkihati, vrezhi poftaviti, vjeti, vjemem, (cf. wziąć), vdershati, (cf. dzierżeć), perpneti). Wielka różnica ieft, aresztować kogo, a uwięzić. *Ostr. Pr.* 2, 70. Więzicie nas, na koła rozciągacie, z urzędów ruguiecie, z cechów oddalacie. *Smotr. El.* 29. Barbarossa Sobiesławem, którego niemały czas więził, ftolicę Czeską osadził. *Krom.* 183. Kto mi się nie podoba, niech dobra iego zabrane będą i osoba więziona; a kto mocnieyszy a mnie wierny zabierać może wszystko słabszemu i więzić go. *Bibl. Targ.* 4. Więzienie kogo, trzymanie w więzach, zatrzymanie gdzie poniewolne, albo przynaymniéy nieswobodne. *Cn. Th.* 1258, n. p. chce mię pono w łańcuchu dotrzymać, Jako ultaia, i dać na więzienie. *P. Kchan. Jer.* 117. Więźnienie kogo o dług; *nexus. Cn. Th.* 1258. - *aliter*: WIĘZIENIE, - ia, *n.*, mieysce gdzie kogo więzą; das Gefängniß, budowanie samo, abo mieysce, gdzie trzymaią więźnie; taras, klóza, wieża, ciemnica, kłoda. *Cn. Th.* 1258; *Bh.* wězenj, zagetij (cf. zajęcie), žalář, *Slo.* žalar, cf. żal, żałoba), *Sr.* 1. wastwo (cf. ieństwo); *Crn.* jezha, kęha, kaiha, tranzha; *Vd.* vosa, kiha, jezhe, jezha, temniza, (*ob.* ciemnica), jetnina, narka, tranzha, panoga, saklep; *Cro.* vaza, vosa (*ob.* więzy), *Dl.* szuxanyfstvo; *Sla.* tavnica; (cf. taynik), resht, reshtana, zatvor; *Ec.* узница, узилище, юзилище, темница; *Rs.* заточъ, (cf. zatworzyć, zamknąć), поруб (cf. porąb, zarąb), соблюденїе. Zakrata, grzymka, szatława, izdebka, ciemnica, = więzienia. *Pam. Warsz.* 7, 56, *X. Szaniawfki.* Turma i więzienie iedno miały znaczenie. *Czack. pr.* 207, *ob.* idź do turmy, cf. wieża).

Idź tedy i w ciemnym więzieniu, czekay śmierci okrutney. *Boh. Kom.* 2, 524. WIĘZIEŃ, - źnia, *m.*, którego w więzieniu lub w więzach trzymaią, **der Gefangene, Arrestant**; *Bh.* **wězen'**, *f.* **wězná**; *Cro.* vúznik; *Dl.* rob, (*ob.* *rab), szuxany; *Hg.* rab; *Ec.* связенъ, узникъ, юзникъ, *f.* узница, юзница; темничникъ; *Rs.* заточенникъ, тюремникъ. Więzień ftanu, **ein Staatsgefangner.** Syn Tarkwiniusza pytał, co miał uczynić z *wiąźnmi (z więźniami) Gabiniów, którzy byli w bitwie poimani? *Eraz. ięz. G.* 8, z ieńcami, niewolnikami, **mit den Kriegsgefangenen.** *WIĘZIENNY, - a, - e, od więzienia, **Gefängniß**=; *Bh.* **ſſatlawnj**; *Rs.* тюремный, (*ob.* turemny, poturemny), *Ec.* темничный (*ob.* ciemniczny). Więzienne drzwi. Więzienny dozorca, tarasowy, *Rs.* тюремщикъ. - WIĘZINA, - y, *ż.*, więzowe czyli wiązowe drzewo, gaik, las, **Ulmenholz, Ulmengehölze**; *Vd.* breſtje, breſtvuje; *Rs.* вязникъ, ильмовникъ. Pod dębiną, pod topoliną, pod więziną. *Radz. Osea.* 4, 13. WIĘZISTY, - a, - e, - o *adv.*, związany, wiążący się, zwięzły, **bündig.** *Jeiuna oratio* niewięzifta rzecz. *Mącz.*, nietreściwa, czcza). - - (WIEŻKA, *ob.* wieżyczka). - WIĘZNĄĆ, WIĄZNĄĆ *niiak. ndk.*, uwięznąć, uwiąznąć, uwiązł, uwięźli *dk.*, więzić się w czym lgnącym, grąźnąć, lgnąć, **ſtecken bleiben (im Kothe), ſinken, einſinken**; *Bh.* **wězeti, wáznauti, uwáznauti, uwjznauti**; *Slo.* **wězým, uwjzám**; *Sr.* 1. **wjaznyu**; *Bs.* uveznuti; *Rs.* вязнуть, вязну, увязнуть, увязаю; (*Rs.* вязь grząfkie, lgnące mieysce, вязкий grząfki, вязкость grząskość); *Ec.* узнути, узнути, углѣбаю. Może gdzie nieboraczek trafem uwiązł w błocie. *Tear.* 42 *c*, 27. Nieieden furman uwiązł na drodze od siebie płatney. *Kras. Pod.* 1, 279. - *fig.* Frasowni, ale nie ściśnieni, więznący, ale nie uwięznący. *Budn.* 2 *Cor.* 4, 8, tonący, lecz nie utonęli, nie utopieni, **ſinkend, doch nicht untergegangen, nicht ertrunken.** Więźli w ćmie głębokiey. *Przyb. Milt.* 11, brnęli). Kto w tym grzechu uwiąźnie, rzadko kiedy *wyrnie. *Birk. Zyg.* 56. Uwiąznąłem na wielkim nieiakim zabobonie. *Zygr. Pap.* 165, utonąłem, wpadłem, zapędziłem się). *Simil.* więznąć na lepie, przylepieniem być zatrzymanym, lgnąć, **kleben bleiben.** Głupi na tych świeckich dobrach, iako ptacy na lepie więzną. *Sk. Kaz.* 292 *b*. Ptacy na lepie, dziatki na opiece wiązną. *Falib. diſk. R* 3, źle z opieki wychodzą). Lep nie powinien być twardy, ale lipki, dla więźnienia ptaków. *Cresc.* 633. Więznąć, zahaczyć się, zawadzić, być zatrzymanym, przytrzymanym, **hacken bleiben.** Strzeż się, żebyś nie uwiązł między cierniem, bez nadziei wydobycia się. *Teat.* 36 *b*, 62. Szyk środni woyfka na winnicach więźnie. *Koch. Wied.* 26. Z konia zsiadaiąc, w ftrzemieniu uwiązł. *Papr. Kl.* 53. Absalon w gęſtym lesie, za włosy na dębie uwiązł, i sam się obiesił. *Sk. Żyw.* 2, 162 *b*, **er blieb an den Haaren hängen.** W łapce, w sidle uwięznąć, n. p. Muszą w tey konsekwencyi widomey, iakoby w samołówce iakiey uwiąznąć. *Orzech. Qu.* 191, **gefangen ſitzen bleiben.** Bąk się przebiie, a mucha uwiąźnie. *Falib. Dis. L.* 3, bąk się przebił, mucha więźnie. *Jak. B.* 72, uſtawy własna ieſt paięczyna, przerwie zuchwalec, uwięźnie chudzina. *Cn. Ad.* 1218, cf. złodzieie złodzieyka wieszaią, **die kleinen Diebe hängt man, die groſsen läſſt man laufen.** Jako mucha na paięczynie, tak na onym iego fałszu więźli. *Sk. Dz.* 1147. - Uwięznąć w gardle, **im Halſe ſtecken bleiben.** Jak kość uwiąźnioną w gardle wyciągnąć. *Sleszk. Ped.* 79, uwięzłą rzecz w gardle do żołądka potrącić. *Perz. Cyr.* 2, 203, szczypce do wyymowania z gardła części uwiązłych. *Czerw.* 21, o uwięźnieniu czego w gardle. *Perz. Cyr.* 2, 202, **vom Steckenbleiben im Halſe.** Rany, w których co uwięźnie czyli utrzmi, że tego wydobyć nie można, niebezpieczne bywaią. *Perz. Cyr.* 67. - *aliter.* Sto razy zapuszczałem się wyznać iéy moię miłość; zawsze słowa więzły mi w uſtach. *Stas. Num.* 2, 59, utkwiły, urwały się, zamknęła się mowa, **die Worte blieben mir im Munde ſtecken.** WIĘŻNIC, *ob.* Więzić. WIĘŹNIOWY, - a, - e, od więźniów, **Gefangen**=, Więźniowy ftróż, *Ec.* юзилищникъ, tarasowy.

WJEZNY, *ob.* Wjezdny.

WIEŻOCIELSKI Goliat. *Chod. Koſt.* 14, wieżaty, na kształt wieży wysoki, **thurmgeſtaltet, thurmhoch. *WIEŻONOŚNY słoń. *Kchw.* 357, **thurmtragend.**

*WIĘZOSPÓY, - oiu, *m.*, *żyłospóy, *sympneusis. Perz. Cyr.* 183, **die Aderverbindung, Sehnenverbindung.** WIĘZOWINA, - y, *ż.*, drzewo więzowi bardzo podobne, przeto także pożyteczne. *Mon.* 74, 752, **eine Art Ulmen.**

WIEŻOWY, - a, - e, od wieży, **Thurm**=, *Vd.* turnſki; *Rs.* башенный. Poſtrzegam sławną ſtolicę Ozdobną w obeliszki i wieżowe szpice. *Przyb. Milt.* 91. Wieżowy ftróż, *ob.* więziowy dozorca, tarasowy; *Bh.* **powežný.**

WIĘZOWY, *ob.* Wiązowy, od wiązu drzewa; **Ulmen**=; - 2., od więzów, **Feſſeln**=. WIĘZOŻOŁD, - u, *m.*, więzożołd samiec, drzewo cudzoziemſkie więzowi i dębowi podobne, żołądź rodzące. *Cn Th.* 1258, *ex Ursino*, *ilex*; *Slo.* **ſwjda**, *ob.* świdzina); *Crn.* adrash; *Vd.* kriſtanz; *Bs.* carnika, cesmina, cesvina; *Bs.* tetinika; *Rs.* вясожелдь; **die Steineiche.** Na tym mieyscu znaczney wielkości więzożołd między kamieniami zrosł się, już nieco ugięty, już wzgórę wyniosły. *Pilch. Sall.* 285. - Więzożołd samica, korkodąb, *phellodrys. Cn. Th. ib.*, **die Korkbaumartige Steineiche.** - *adiect.* WIĘZOŻOŁDOWY, - a, - e, **Steineichen**=, *Slo.* **ſwjdowý.** WIĘZY, łyka, troki, łańcuch, kaydany, *ob.* Więz, Więza.

W-JEŻYĆ *cz. ndk.*, n. p. Dzik, poſtrzegłszy iéy, oſtre wjeży ości. *Tward. Pasqu.* 84, *ob.* wzjeżyć, ieżyſte szczeciny podnosić, **die Stacheln emporſträuben.**

*WIEŻYCA, - y, *ż.*, zgrubiale, zamiaſt wieża; = turma, wieża do więzienia służąca, **der Gefängnißthurm, Gefangnenthurm.** Wszedł do tarasu i do wieżycy, i siedział tam przez niemały czas. *Radz. Jer.* 37, 16. - §. Przy uyściu rzeki Wilny, Giedymin zamek z wyniosłemi wieżycami wybudował, i od rzeki Wilnem nazwał. *Stryik.* 356, z basztami, **Feſtungsthürme, Baſtionen.** WIEŻYCZKA, - i, *ż.*, zdrobn. słowa wieża; *Bh.* **wjžka**; *Sr.* 2. **thormk**; *Cro.* turnichek; *Rs.* башенка, **ein Thürmchen.** Na co dziś działka gęſto po mieyscach pewnieyszych, I wieżyczki dla ftraży w górach wynioslszych? *Star. Vot. D.* 3 *b*. - §. *Botan.* Wieżyczki, *Turritis*, rodzay, ma ftrączki długie, rogate. *Kluk Dykc.* 2, 135, **Thurmkraut.** Wieżyczki, koronki drobne maią włosienkowate, właśnie iako u babki *Syr.* 584. WIEŻYSTY, *ob.* Wieżaty.

WIGILIIA, *ob.* Wiliia.

WIGOŃ, - iu, *m.*, sierć niektórych wielbłądów delikatną, wełniaſtą, wigoń zowią. *Zool.* 357, feinwolliges Kameelhaar. WIGONIOWY, -a, - e, z wigoniu, von ſolchem Kameelhaar. Frak ciemny wigoniowy. *Niemc. P. P.* 27.

*WIGOR, - u, *m.*, łac.; krzepkość, treść, siła, moc, Kraft, Rüſtigkeit, Stärke. Bez hartu cnoty, bez zgody wigoru, ſtoi cień próżny pospolitéy rzeczy. *Zab.* 11, 31. *Nar.*

*WIIA, *Bandtk.*, *ob.* Słota, Nawalnica. WIIĄDŁ, - a, *m.*, *WIIADL, - i, *ż.*, miecielnica, zawierucha w zimie, kurzawa z śniegu, gradu, deszczu, z wiatrem, choć w lecie. *Włod.*, zamieć, zadymka, *Bh.* metelice, chumelice, práſſenice; *Rs* вѣялица, вьялица, вьюга, *adj.* вьюжливый; Geſtöber, Schneegeſtöber, Staubſchnee, Staubregen, Sandgeſtöber. Kurzy się, wiiadł ieſt. *Cn. Th.* 1259. *Tempestas*, powietrze, niepogoda, pochwiściel, wiiadl. *Mącz.* Wielka niepogoda, i sroga wiiadl powſtawała, powietrze takie, że ieden drugiego widzieć nie mógł. *Papr. Kl.* 36. WIIADŁO, - a, *n.*, WIIAK, - a, *m.*, *Bh.* wigák, wigadlo; *Cro.* vìtel, vitlo, vitelcze, motàlo; *Bs.* vittao, vittal, kolo za motati preghju; *Rg.* vitlo, vittao; *Rs.* вьюшка, kołowrotek do nici. *Włod.*, *Cn. Th.* 1259, motowidło, Garnwinde, Garnhaſpel. *Rhombus*, wiiadło, kołowrot, też kłąb. *Mącz.* Do przędziwa na wsi maią mieć miądlicę, cierlicę, kądziel, przęślicę, motowidło, wiiadło, potok, kiiankę. *Haur. Ek.* 77. Wiiaki u tkacza służą do zwiiania przędzy. *Mag. Mscr.*, *cf.* Wrzeciono, Cewka). *fig.* Obrotne fortuny wiiadło. *Pot. Syl.* 94, *ob.* koło, koléy.

WIIATYK, - a, *m.*, z łac.; nadrożne, *Sr.* 1. pucżna czérobá, *Crn.* popotneza, (*ob.* *put, *putny, pątnik), *Vd.* popotniza, potni denar, brashnja, smuk, fermat; *Cro.* popuptno; *Bs.* brascjançe; *Rs.* босмáнъ (*diſting.* bosman), (*Rs.* отходная modlitwa nad umieraiącym); *Ec.* напýтїе, дорожное, напýтное, спýтная. Opatrzyć w wiiatyk, = na drogę; *Ec.* напýтствовать. - Wiiatyk Swięty, dyspozycya umieraiącego; świątości umieraiącemu dawane, opatrzenie umieraiącego w świątości, das dem Sterbenden gereichte h. Abendmal, die Zubereitung zum Tode. Często sakrament Ciała Bożego pokarmem podróżnych, wiiatykiem, zowią, częścią dlatego, iż ieſt duchownym pokarmem, którym się w pielgrzymowaniu tego żywota zasilamy; częścią też, iż nam drogę do wieczney chwały i szczęśliwości gotuie. *Kucz. Kat.* 2, 403. - §. Wiiatyk, xięga dysponowania do śmierci, ein Sterbegebetbuch. Przybiegł xiądz, chcąc Kondukt nad umieraiącym z wiiatyka mówić. *Baz. hiſt.* 20. Przyydzie xiądz z swoim wiiatykiem albo mszałem. *Glicz. Wych.* G 6. Nie toć ieſt modlitwa, mruczeć poniewolnie, a w łeb się drapać, wiiatyk wartować, abo pacierzmi kołatać. *Rey. Pſt.* Nn 6.

WIIĘ, *ob.* Wić, winąć.

WIKARY, - ego *m.*, z łac., namieſtnik, n. p. na urzędzie duchownym, der Vicarius, Stellvertreter; *Bh.* wikář; *Slo.* nameſtnik, meſtodržici; *Crn.* namęſtnék, *Vd.* podfarmashter (*ob.* fararz). X. Wikary. *Węg. Org.* 18. Opiekunowie są wikaryymi a namieſtnikami samego P. Boga. *Groi. Obr.* 281. Mamy to od onego wikarego albo namieſtnika Pańſkiego, Ducha Św. *W. Pſt. W.* 387. WIKARYA, - yi, *ż.*, dom wikarego, die Wohnung des Vicarius; urząd wikarego, das Amt des Vicarius. *X. Kam.* - §. namieſtniczka, n. ſp. w zakonach panieńſkich, die Vicaria, Stellvertreterinn. WIKARYAT, - u, *m.*, namieſtnictwo, das Vicariat, *Crn.* namęſtniſtvu; *Rs.* мѣстоблюстительство; *cf.* zaſtępſtwo.

WIKLO, - ſa, *n.*, wiiąca się roślina dzika, zielſko, chwaſt, krzew gibki a czepiący się, Windeunkraut, ſich windendes und ſchlängelndes Strauchwerk. Loch z rokitą wiklem zagęszczony, *virgis ac vimine densus.* *Zebr. Ow.* 55, *cf.* gąszcz, *cf.* zarośl). Był rów głęboki, gdzie dżdżowe się zbiegały potoki, na iego dnie zbytnie się ſkochały gibkie wikla; *vimina.* *Zebr. Ow.* 199. Po karczach, po wiklach, wąwozach go wodził. *Zimor.* 227. - Wikla, - i, *ż.*, Wikle *plur.*, zarośl zawiła trudna do przeyścia. *Bandt.* WIKŁANINA, - y, *ż.*, ciągłe wikłanie, matanie, matanina, krętanina, Gewinde, Gedrehe, Drehereyen, Verwicklungen. Szatańſkiéy wikłaniny wyliczać, szkoda i czasu trawić. *Gil. Pſt.* 18. Chociaż xiążęta Krakowscy zwierzchności żadnéy nad xiążąt innych dzierżawami nie zażywali; iednak aby hiſtorya w porządku swym tym mniéy wikłaniny miała, tożem i onych w poczet monarchów Polſkich policzył. *Krom.* 299. Padnie na nieprzyiacioły okrutna boiaźn i wikłanina. *Krom.* 141, zamieszanie, Verwirrung. WIKLIĆ, WICHLIĆ *cz. ndk.*, uwiklić *dk.*, Wikłać, Wichłać, wikle, wichle *kontyn.*, wiiąc motać, plątać, *Ger.* wickeln, (*Bh.* wiklati ſe *vacillare* chwiać się). Wiklić kogo, wiklić siebie, uwikłać, umotać, wplątać, verwickeln, verſtricken, beſtricken; *pr. et fig. tr.* Gorzéy wikle ſkrzydła, Jeżeli się ptak ciſka, wpadłszy w sidła. *Pot. Syl.* 172. Ptaszkowie, im więcéy w laszczki lepem nasmarowane ſkrzydełkami biią, tym się więcéy wikłaią. *Birk. Gł. K.* 76. Zwierz, im się bardziéy w sieci miota, tym się w nią bardziéy pląta i wikli. *Pilch. Sen. Gn.* 320. Upletli się i uwikłali w błędnym mniemaniu. *Sk. Dz.* 679. Byśmy iuż więcéy nie byli w króleſtwie szatańſkim, zmotanymi w kłamſtwie, uwikłani w fałszu. *Wiśn.* 526. Już on to tam tak zaplecie a uwikle myśl człowieka, iż się nie wywinie. *Rey. Pſt.* Ccc 3. Niech go zaćmią ciemności, aby go oſięgnął mrok, aby był uwichlon gorzkością. *Leop. Job.* 3, 5. Dałby Bóg, iżby kupuiący i przedaiący nie mieli téy potrzeby, ieden drugiego ciężkiemi zapisy wiązać i wikłać; lecz wiara sama żeby słowa ſtrzegła. *Gorn. Sen.* 165., obowięzywać, obwarować, krępować). Ten sowiźrzał zawsze wyyść musi na swoie, tu cię ściſka, tu cię wikle. *Teat.* 20 *b*, 126, w ambaras wprowadza, wciąga w nieprzyiemności). Nic nie trzeba zaniedbywać, coby mogło uwikłać ſtarego pana. *Teat.* 56 *d*, 24. Odpowiedział Bóg: któż to ieſt, który wichle wyroki mowami niewyuczonemi? *Leop. Job.* 38, 1, mata, gmatwa, mąci, ćmi). Sprawami tego świata są srodze uwikłani a złotemi łańcuchami upętani. *Zrn. Pſt.* 22 *b.* Nie chciałabym, aby który z moich w nich iakim obyczaiem uwikłan być miał. *Wys. Kat.* 67. Żaden służąc żołnierſką Bogu, nie wikle się sprawami świeckiemi, bo się Bogu oddał. *Zygr. Ep.* 96. Syn WcPana uwikłał się zapewne w iaką rzecz. *Teat.* 18, 34. W życiu rozpuſtny, i grzechami wielkiemi uwikłany. *Sk. Dz.* 1181, *ib.* 61, utonął w nich). Uwikłałem się, uwiązłem, zamiłowałem się, niewiaſty, *implicitus sum muliere.* *Cn. Th.* 1259. Uwiązł, uwikłał się, w ciasną dziurę wpadł. *Cn. Ad.* 1221, ani mnie tam, ani mnie sam). - §. Wikle mi

się,

się, wiie mi się, mietle mi się. *Cn. Th.* 1259, kręci mi się na pamięci. *Wlod.*, kręci mi się na ięzyku. *Dudz.* 68, **es schwebt mir auf der Zunge.** Długo mi się wikłał, na końcu mi ięzyka iuż był; *in summis labris mihi erat. Cn. Th.* 1259. WIKLINA, - y, *ż.*, wiiąca się zarośl, gęstwa, wikle mnogie, **sich windendes Gesträuche**; *Rs.* мялина. Jaskinie domami były, a chrost z wikliną opiętą łubkami, *vinctae cortice virgae. Zebr. Ow* 5. Galatea wiklin i winorośli białych pochybnieysza; *lentior et salicis virgis et vitibus albis. Zebr. Ow.* 341. *Pochodz. pod słowem Wić.*

WIKT, - u, *m.*, z łac., iedza, stół, potrawy, żywność, **Kost, Unterhalt.** Dawał wikt i odzienie podupadłym familiiom. *Sk. Żyw.* 2, 146, *Zab.* 16, 30. WIKTOWAĆ się, n. p. Pacyent niechay się szczupło wiktuie. *Perz. Cyr.* 2, 84. cf. stołować się, obiadować, **er soll schmale Kost haben.**

WIŁA, - y, *m.*, *Bh.* **wila, blazen, Laffe**, *Bh.* **wilý, - á, - é, blaznivý** błazeński, **wilost**, = błazeństwo, cf. *Bh.* **Wýla, Wýle** *Hecate*; **Wel**, = bożek; **wilnost** iurność, **wilný** iurny, *Crn.* Vila, Vilna *Hecate*, shêitovilaft *bliteus*, sheftovilu *stolo*; *Vd.* Vila, Nimfa; *Vd.* vilniza, = wieszczka; *Cro.* Vila, Vileniza *Sibylla*, *adj.* Vilni, *Sibyllinus*, 2., *Musa*; *Bs.* Vila, pievaliça, *Musa*, Vila, Vileniça, *Nimpha*, Vilenik *Necromantes*, Vilenisctuo *necromantia*; *Dl.* vilensztvo *incantatio*; *Rg.* vila *Nimpha*, *adj.* viligni; *Rg.* vilenik, vjesctasz, cjarovnik, = czarownik; *Rg.* vilovit, = *magicus*, vilinstvo, vilenisctvo *ars magica*; *Sla.* Vile, = strachy leśne). Wiła, głupi, szalony. *Cn. Th.* 1259, komu się w głowie wiie, wikle, kręci, widłami w głowie iego ułożono, (*ob.* przywilszy, nawileć, szaławiła), popostrzelony, **bey dem es rappelt, der einen Schuß hat, einen Sporn zu viel; ein Raps.** Przyszedł ieden wiła w nowe lato do biskupa łakomego, prosząc, aby mu dał złoty za kolędę; ten mu rzekł: iż szkoda złotego błaznowi. Potym on rzekł: więc mi day grosz; rzekł biskup; a coś mi zrobił? zatym wiła: dayże mi pieniądz; rzekł biskup: sromota biskupowi pieniądz dać; Tedy błazen: dayże mi Xiężę miłościwy swoie przeżegnanie za kolędę. *Ezop.* 113. Miłość mi dawno radziła, Lecz ia iako prawy wiła Nie chciałem słuchać iéy rady. *JKchan. fr.* 5, głupiec, **Dummkopf, Gimpel.** Kto sobie wspomni na oyczyznę miłą, A nie strzeże iey, mógłby go zwać wiłą. *Rey Zw.* 222 *b*, cf. truteń). *In cantico vulgari antiquissimo de epulone Evangelico habes*: O bogaczu wiło, Dawać przez Bóg było, Pókić się godziło *Cn. Th.* 1259. Strzeż się tego, ty wszeteczny wiło Być się też od panien tych nie przygodziło, Z któremi to swóy żywot tak trawisz wszetecznie, Aby cię nie zawiodły, nie zgubiły wiecznie. *Papr. Kot. H.* 2. Wiła w odzieniu stroynym i wielkiéy wadze u Pana, iż błaznował. *Ezop.* 117. Komu wiła mił, nigdy mądry nie był. *Rys. Ad.* 27. - Wiły robić, szaleć. *Dudz.* 68, wilać; *ob.* Wiłować.

WILANOW, - a, *m.*, *Villa Nova*, upodobane miéysce spoczynku Jana III; sam on Włoskim kształtem dom ozdobny wymurował, i ogród przy nim założył; tamże i życia dokonał. August II rozszerzył to mieszkanie; do téy zaś pory, w któréy teraz iest, przyprowadził August Xiążę Czartoryski Woiewoda Ruski. *Kras. list.* 11, po dziś dzień coraz więcéy wspanoszony przez teraźnieyszych dziedziców JW. Państwo Stanisławostwo Potockich; **Willanow, ein Sommerpalais nebst Garten bey Warschau.** WILANOWSKI, - a, - ie, od Wilanowa, **Willanower.** Ogród Wilanowski ieden z naywspanialszych. Wilanowska galerya obrazów bogata. Wilanowski klucz, = WILANOWCZYZNA, - y, *ż.*, **die Willanower Gründe.**

WILCZASZEK, - szka, *m.*, *n. p.* Wilczaszku ozionąłeś owieczkę niebogę, Ona za tobą bieży, choć ma w sercu trwogę. *Sim. Siel.* 76, *Nar. Dz.* 3, 59, rubasznie: wilk nie ogromny, niekoniecznie straszny, **ein nicht sehr gräßlicher Wolf.** WILCZATY, - a, - e, - o *adv.*, podobny do wilka, osobliwie siercią, maścią, cf. bury, cf. szary; **wolfsähnlich, wolfsartig, wolfsfarbig.** *Ramus color*, ciemnożółta maść, wilczata albo podpalała. *Mącz.* Rotmistrzowi konia postrzelono Tureckiego wilczatego. *Papr. Kl.* 99. WILCZE *adv.*, wilczym sposobem, iak wilki. *Wlod*, *Cn. Th.* 1259, *Ec.* во́лчно, аки во́лкъ; **aufs Wolfsart.** WILCZĘ, ęcia, *n.*, WILCZĄTKO, - a, *n.*, *zdrbn.*, szczenię wilcze, młody wilczek, **das Junge der Wölfe**, *Ec.* волчищъ. Nalazłszy pasterz wilczę, przyniósł ie do domu, i wychował między szczenięty. *Ezop.* 82 Wilczę dorosnąwszy społu z psami, wilka goniło; *ib.* 18., *Baz. hst.* 366. WILCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* wilk, = mały wilk, **ein kleiner Wolf, das Wölfchen**, *Bh. Slo.* **wlček**; *Cro.* vûcich; *Rs.* волчёкъ, = (2., cyga, bąk, wartaczka); волчёнокъ. Pastuch parę wilczków nalazł w lesie, i zaniósł ie do kuczki swoiéy, i kozie rozkazał ie karmić, ponieważ wilczyca w lesie została. *Birk. O. Ex.* 12. Z czasem wilczki małe Stały się wilki doskonałe. *Jak. B.* 110 *principiis obsta*). Urostą wilczkowi zęby. *Cn. Ad* 1210, *Rys. Ad.* 69, dać się w znaki). *Slo.* **po srsti wlčka poznáš'**, po sierci wilczka poznasz). Mów ty wilczkowi pacierz, a wilczek do lasa. *Opal. Sat.* 54, *naturam furca expellas)*. Wilczku zaniechay cudzego. *Opal. Sat.* 30. Uyrzawszy leda wilczka, trwożą się. *Rey Pst. X.* 4, leda postrach). Dekret uczynię takowy, coby został i wilczek przy owieczce zdrowy. *Paszk. Dz.* 112, *ob.* wilk syt, baran cały; dogodny i iednéy i drugiéy stronie). - *fig. tr.* Nieladaiako nas ci wilczkowie wspierali obłowem swym. *Birk. Podz.* 8, plundrowniki, rabusie). Otoż wilczki niewinne, nie zrobili nic złego. *Teat.* 25, 61, owieczki, baranki. - §. Wilczek, miano psa, *Lycisca. Cn. Th.* 693, **ein Name der Hunde**; wilczek rączy z Cyprem swoim bratem. *Otw. Ow.* 111, gończe psy. - §. Wilczek, *Jabł. Her.*, = WILCZKO, *Lupus*, staropolskie imię. *Nies.* 1, 103, **ein altpolnischer Name.** WILCZOMLECZEK, - czka, *m.*, WILCZOMLEKOWIEC, - wca, *m.*, motyl zmierzchny, gąsienica żyie na zielu Wilcze mléko. *Zool.* 142, *Sphinx Euphorbiae. Kluk Zw.* 4, 391, *Ład. H. N.* 110, **der Wolfsmilchschwärmer, ein Dämmerungsfalter.** WILCZOOK, - a, *m.*, kamień drogi, *lycophthalmus*, **Augenstein, Katzenstein.** *Cn. Th.* 1260, *Bndtk.*, *Tr.* WILCZOOKI, - a, - ie, maiący oczy iak wilk, **wolfsaugig.** *Bndtk.*, *Cn. Th.* 1260. WILCZURA, - y, *ż.*, wilcze futro, **die Wildschur, der Wolfspelz**; *Bh.* **čuba**, cf. szuba;) *Crn.* vovzhnina, *Rs.* волчу́ра, винчу́ра. Zimy sprzęty i ekwipaże są niedźwiednie, wilczury, a zaś poiazdem paradnym sanki,

lubie. *Mon.* 71, 204. WILCZY, - a, - e, *Bh.* wlčí, *Slo.* wlčí; *Crn.* vovzhje; *Cro.* vuchji; *Bs.* vuçji; волчїй, od wilka, do wilka należący, Wolfs =. Tak mu ta rozmowa smakuie, iak kozie wilczy głos, kiedy gdzie niedaleko wyie za płotem. *Rey Zw.* 91. Wilczy ogon, *Rs.* полѣно, (*ob.* polano). Oczy wilcze mamią człowieka, że nawet zawołać nie może, kiedy go wprzód wilk postrzeże, bo go przez to samo oczami omami. *Lub. Roz.* 171, *ob.* ozionąć). Gdy się dziecku zęby kłuć nie chcą, daią mu wilczy ząb do gryzienia. *Perz. Cyr.* 2, 192, einen Wolfszahn den Zahnenden Kindern zum Beißen geben. *Crepundia* małych dziatek upominki, któremi dzieci bywaią utulone, iako są wilcze zęby, korale, obrazki. *Mącz.* *Aliter* wilczy ząb zwykł podle trzonowych zębów koniowi wyrastać. *Lek. Koń.* 23, (cf. psie zęby), der Wolfszahn, der den Pferden im dritten Jahre wächst. *aliter moral.* Pismo to zapalczywe, nie piórem, ale zębem wilczym pisane. *Zebr. Zw.* 91, gryźliwe, złośliwe, pełne ostréy żołci). Mordem żydzi dychaią pokaż im' ząb wilczy, Czemuż Moyżesz o pomstę prosi, Jezus milczy? *Pot. Zac.* 82, staw' im się mężnie, pokorz ich). Krzywoustego młodego Pomorzanie lękać się zaczęli i synem wilczym nazywali. *Nar. hst.* 3, 78, śmiałym, natarczywym, Wolfssohn. Ma minę wilczą, musiał się gdzie w lesie wylądz. *Teat.* 27 *b*, 32, leśną, dziką, niedźwiedzią). Ma coś strasznego w sobie, a pewnie musi mieć wilcze włosy między oczyma. *Rey Zw.* 41 *b*. Gdzie nie staie wilczéy skóry, tam lisiéy nadstawić, *ob.* lisi). Wilczy głód, wilcza choroba, gdy kto żrze wiele, a nie może się naieść. *Cn. Th.* 1259, *Dudz.* 68; psi głód; *Crn.* kukéz, Wolfshunger, cf. wilkołcza choroba). Jedna Franca wilcza, co za gardło chwyta, druga pyszna, co na czoło wypada, trzecia sprosna, co indziéy się wjada. *Dwor.* C 1, dorzynaiąca). Wilczym okiem na mnie patrzy. *Teat.* 14 *b*, 7, srogo chciwém, dzikiém, iak gdyby mię chciał rozszarpać). Trudno iest i w człowieku poznać zamysł wilczy, Póki knuiąc zasadzkę chytry zdrayca milczy, Ale skoro się wygada, Sam w dół, który kopał, wpada. *Zab.* 15, 47, zamysł gwałtowny, chciwy, srogi). Ma iakieś szczęście wilcze. *Zabł. Fir.* 36, wiodą mu się gwałty, bezprawia, cf. nosi wilk, nosi). Wilczym zawodna myśl nas wiedzie gościńcem. *Nar. Dz.* 3, 120, przez gwałty, bezprawia). Wilczym prawem czynić, nasi mawiaią o tych, co wydzieraniem iakoby wilcy żywi. *Modrz. Baz.* 565, *Cn. Ad.* 1246, das Recht des Stärkern, Faustrecht, Wolfsrecht. Wilcze prawo, zkąd wziął ztąd wziął, by ieno było, ba wierę i z ołtarza. *Birk. Ex.* G 4. Łakomiec zawsze myśli, iakimby kształtem kogo z pieniędzy wyzuć, nie dbaiąc o to, ieśli to dobrym prawem, albo wilczym będzie, choć gwałtem, choć potaiemnie. *Wer. Regl.* 97. Kto swoiego nadtracił, wnet spokoynego naydzie, wilczym prawem obwinuie, aby iedno zaczapić. *Gil. Pst.* 28 *b*. Barany na stacyi wydarte, abo prawem wilczym wytargowane, będzie przedawał. *Birk. K. M. B.* 5, rabieżą wydarte). Zawsze się kłamca swym kłamstwem pobiie, Kto wilk, niech lepiéy wilczym prawem żyie. *Zab.* 12, 301; otwartym gwałtem); *Slo.* psi tricátek wlčé práwo. Wilcza pokora, lasi się a źle myśli. *Cn. Ad.* 1245, nieszczéra, nietrwała, cf. wilk chowany, żyd krzczony i t. d.; cf. w iednym dole wilk z kozą zgodnie siedzieć będą, cf. nie życzę wilka spuszczać z dołu; cf. *Vd.* nader hudizh je biu boun, je biu brumnosti vess poun, kumei je on sdrau postau, je kak' prei hudizh ostau, = gdy djabol był chory, był pełen pobożności, skoro tylko zdrowym został, Jak i pierwéy był djabłem; cf. po staremu Bartosz). My mamy wierzyć tak zdradzieckiemu nieprzyiacielowi, i przykładać uszy i serca swe do ich wilczéy pokory? *Gwagn.* 573. - Wilczy dół, dół na wilki, *Rs.* волковня, die Wolfsgrube; *simil.* Wilcze doły w fortyfikacyi, *ob.* Dół. - § *Botan.* Wilczy mlécz, a., wilcze mléko, *tithymalus*, *herba lacteria*, *esula*, gemeine Wolfsmilch, *b.*, wtóry opatkiem wielkim mianuią, *myrsinites*, c., mlécz wilczy morski, opatek mnieyszy, Meerwolfsmilch, d., romanek mały, obrotny, kołowrot, *helioscopius*, Sonnenwende Wolfsmilch, e., sosnka, kołowrot mnieyszy, *esula minor* Cypressenwolfsmilch, f., Romanowe ziele wielkie, Steinmilch; g., Czartowe mléko, breitblättrige Wolfsmilch. *Syr.* 1487 - 1496. Wilcze mléko, *Euphorbia Chamoesyce*, gatunek Euforbii. *Kluk Dyk.* 1, 211, *Vd.* pozhist, vouzhje mlieku, vnogolist; *Rs.* одолѣй. Wilcze mléko, wilczy mlécz, psie mléko, ziele, *esula tythymalus* Teufelsmilch. *Krup.* 5, 176. Wilczy ząb, świni mlécz, mniszek, papawa, popia główka, mnisza główka, psi mlécz, świni pysk, radyki, Pfaffenblatt, Saurüssel. *Syr.* 1154. Wilczy bob, *sparganium*, rodzay. *Kluk. Dyk.* 3, 93, Igelsknospe, Igelskolbe; *Cro.* vucij bòb, vùcjak *lupinus*). Wilczy groch, *Astragalus Glycyphyllos*, gatunek traganku, pospolita roślina w zaroślach leśnych. *Kluk Dyk.* 1, 60, der süßblättrige Tragant. Wilcze iagody, *Atropa Belladona*, gatunek pokrzyku, należy do trucizn. *Kluk Dyk.* 1, 63, gemeine Wolfskirsche, gemeines Tollkraut; *Rs.* красавица трава, сонная одурь, (*Bs.* vucja jabuka, paporcina, skrisgjalina, = gdula). Wilcze łyko, *Daphne*, rodzay krzewin, maiący wielką ostrość, i ztąd niebezpieczny. *Kluk Dyk.* 1, 180, Kellershals; *laureola*, Seidelbast. *Sien.* 93. Wilcza stopa, *Lycopus*, daie trwałą czarną farbę. *Kluk Dyk.* 2, 105, Wolfsfuß, Wasserandorn, Sparrfaden, Zigeunerkraut; troianek ziele także wilczą stopą nazywamy, że nieiako naśladuie wilczéy stopy podobieństwo. *Syr.* 703. Wilczy pieprz, pieprz wielki, od zbytniéy pieprzności zwany, który nietylko usta sczmi i rozpala, ale iako wilk zrania wnętrzności, i żywota pozbawia. *Syr.* 1503, Wolfspfeffer. Wilczy pieprz mnieyszy *Thymelaea*, większy *Chamaelaea*. *Śleszk. Ped.* 424; Zeiland, Lisimachią wtórą, nasi wilczym ogonem, albo wilczą oganią zowią, inni Merkuryą niektórzy Wierzchówką albo wierzbienicą, od podobieństwa listu wierzbowemu, *Lysimachia purpurea*, Braunweiderich. *Syr.* 1259, Lysimachie. Wilczy mak, maczek, żyto polne, polny mak, *papauer erratieum*, Klapperrosen. *Syr.* 1358. Wilczy korzeń *aconitum lycocterum*, *Rs.* волчей хорень, Wolfswurz. Wilcza knieć, *ob.* Knieć, Kniat. WILCZYCA, - y, *ż.*, samica wilka, die Wölfinn; *Boh.* wlčice; *Slo.* wlčica; *Sr.* 2. wölkowa; *Sr.* 1. wilczica; *Vd.* vulszhiza; *Cro.* vuchicza; *Bs.* vuciça, kuriaciça; *Rg.* vucizza; *Ec.* волчица, волчичица. Wilczyca raz na rok się szczeni. *Zool.* 308. Wilczyca szczenna. *Dudz.* 21,

szczeniła się. *ib.* Wilczyca pytała się wilka, ieśliby dzieciom przyniósł co. *Ezop.* 35. Bezpieczno z wilkiem chodzi po lesie wilczyca. *P. Kchan. Orl.* 1, 107. Paſtuch wilczęta kozie kazał karmić, ponieważ wilczyca mać ich kędyś w lesie zoſtała. *Birk. o Ex.* 12. Na podróżnych wilczyca się rzuca. *Teat.* 54 *c*, 11. – *fig.* Idź wilczyco zjadliwa. *Teat.* 10 *b*, 42, żmiio, iaszczurko). WILCZYNA, *ob.* Kruszyna ziele. WILCZYSKO, -a, *n.*, wilk niezgrabny, szpetny, hydny, ein ſcheußlicher Wolf. *Sic terminata vocabula significant primitiuum suum magnae molis, aut deforme seu agreste, ut* wilczyſko, psiſko, zaięczyſko. *Cn. Th.* 1260. Wilczyſko, drugi przypadek liczby mnogiéy może mieć na -*ów*, wilczyſków; a to przez wzgląd na płeć męſką. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 162.

WILEC, lca, *m.*, *convoluolus*, rodzay rośliny rożnego u nas gatunku. *Kluk Dyk.* 1, 151, Winde, Gartenwinde, cf. Powóy.

WILEŃSKI, -a, -ie, od Wilna, Wilnaer =, n. p. Uniwersytet Wileńſki. WILEŃCZYK, -a, *m.*, z Wilna rodak, ein Wilnaer.

WILGA, -i, *ż.*, *ob.* Wywilga; rodzay wilgi, *oriolus*, należy do rzędu sroczego. *Zool.* 263, Pirol.

WILGI, *WILKI, WILGNY, *ob.* Wilgotny. WILGNĄC, WILGOTNĄC *niiak. idntl.*, Wilgnieć, Wilżeć, Wilgotnieć *ndk.*, zwilgnąć, zwilżeć, zwilgotnieć *dk.*, wilgoci nabierać, wilgotnym się ſtawać, feucht werden, *ob. activ.* wilgocić, wilżyć); *Boh. et Slo.* wlhnauti, wlhnu; *Rg.* vlaxitise; *Bs.* vlasgnitise; *Rs.* вóлгнуть, отволгнуть, сырѣ́ть, *Ec.* усырѣть; (*Ec.* сырѣтися *densari in caseum*, *ob.* sér). Zioła wilgły od rosy; czas iuż był wieczorny. *Pot. Arg.* 376. Na te rzeczy, które uſtawicznie w ręku piaſtuią, pleśń się nie miece; a których nie ruszaią, te wilgotnieią, pleśnieią, i psuią się. *Gorn. Sen.* 238. Pióra zwilgotniały Jkarowi. *P. Kchan. Orl.* 1, 293. Zwilgotniały, *Rs.* поливной cf. polany). Obficie łanemi łzami wilgotniała. *Otw. Ow.* 415. WILGOCIĆ *cz. ndk.*, zwilgocić *dk.*, wilgoci nabawić, mit Feuchtigkeit erfüllen. cf. wilżyć). Niszczeią na iesień bydlęta; bo deszcze ich wilgocą. *Wolszt. bydl.* 24. Dobroć tuszu probuie się, gdy kiedy się ięzykiem zwilgoci a po ręce prowadzi wcale ieſt miękkim i nie ziarniſtym. *Łęſk Mier.* 100. *WILGOCINA, -y, *ż.*, grunt wilgotny, feuchter Boden. Dałeś mi ziemię suchą, day mi też i wilgotną, dał iey tedy Kaleb wilgocinę górną, i wilgocinę dolną. *Leop. Jud.* 1, 15.

WILGOĆ, *WILGOŚĆ, WILKOŚĆ, WILGOTNOŚĆ, -i, *ż.*, *WILGOTA, -y, *ż.*, **WILGOT, -u, *m.*, *WILŻ, *WILŻA, -y, *ż.*, pomierna mokrota, nieiaka mierna niesuchość, wodniſtość; *Bh.* wlaha, wlažička, wlhkoſt; *Slo.* wlaha, wlačka, wlhkoſt; *Sr.* 1. wuha, temeno, tonidwo; *Sr.* 2. łóga; *Crn.* ulâga; *Vd.* vlaga, vlashnoſt, omokruſt, faithnuſt; (*Vd.* vlaga, = sok, supa, *Vd.* vlagiza, vlashna sraga, = soczek; *Vd.* vlashnoſt, = soczyſtość); *Cro.* vlága, ulàga, vuhkócha, ulasnoszt, mochvarina; *Rg.* vlagha, vlaxina, vlaxnós, mokrîna; *Bs.* vlasgnoſt, mokrina; (*Bs.* vlagga, ajer, zrák, = *aer*, = powietrze); *Rs.* влáга, влáжность, сыровáтость, сырость, сы́рь, cf. sér, cf. surowość); *Ec.* влага, мєзгa (cf. miazga), влажность, разтворéнїе, cf *Lat.* uligo, cf. *Sax. Inf.* Flage chmura deszczowa, cf. flaga). Wilgoć powietrza, *ob.* miegoć. *Cresc.* 552. Wilgotność powietrza. *Hub. Wſt.* 122. Z wilgością mierzioną oraz niewytrwany mróz i pluſk z sobą na przemiany świat mieszały. *Tward. Wł.* 46. Ruta wilkości dżdżowéy nie lubi. *Cresc.* 253. Wilkość. *Mącz.*, *Spicz.* 44. Łayna, gdy wilgość iaką maią, rychley się rozpuszczą i zagnoią, z którego zmiękczenia wychadza na wierzch wilgota na *wzraz potu. *Cresc* 79. wyziew). Jż macicy i wilgoci nie miało ziarno, uwiędło. *Zrn. Pſt.* 92 *b.* Młode ludzie potrzebuią wilgoty do rośnienia. *Sak. probl.* 197. Paszą się pszczoły wyziewanym z kwiatów wilgotem. *Przyb. Milt.* 243. Wilgotność, parę wydaię, wypuszczam, *vaporo*. *Cn. Th.* 1260. Wilgotności wychodzenie, wydawanie, *euaporatio. ib.* W któréy części oka wzrok się formuie, czy w żyłkach wzrokowych, czy w wilgoci kryształowéy, czyli też siatkowéy błonce? *Mon.* 76, 319. Wilgoci, wilgotnosci w ciałach organicznych, humory, n. p. Ciało człowiecze z tych się czterech wilgotności rodzić musi, t. i. ze krwi, z kolery, flegmy a z melankolii. *Rey Zw.* 3 *b*, *ob.* temperament). Ciało ludzkie złożone z wilgości czterech, ciepła, zimna, mokra, sucha. *Petr. Pol.* 99 *et* 54. Ciało dobre umiarkowane w wilgościach swoich, niewiele potrzebuie do zachowania zdrowia. *Petr. Pol.* 2, 66. W człowieczym ciele, póki wilgotności maią swą przyzwoitą miarę, póty zdrowie człowiecze kwitnie. *Gorn. Wł. T.* 3. J w ciałach zbytek szkodliwéy wilgotności nie ieſt życiem, i wzroſtem, ale zaraźliwą puchliną. *Pilch. Sen. Gn.* 168. Wilgotności w ciele ludzkim psuiąc się, powietrze sprawuią. *Wez. Zap. E* 3. Ziele wyłup wywodzi melankoliią, t. i. czarne wilgości. *Urzęd.* 131. Wilgotność abo wodniſtość w ciele ludzkim biała, iedna z czteréch przednich, *ob.* flegma. *Cn. Th.* 1260. Przyczyna śmierci iego była, że się niektóre wilgoci z krwią po mózgu rozlały. *Pam.* 85, 2, 129. Wilgotność z oczu płynącą chuſtką nie krochmalną ocierać. *Syr.* 432, cf. fluks). J w owocu daie się czuć wietrzność nieiaka, iak i w liściu wilgotność. *Cresc.* 57. Bóg kwiatki wilgotnościami ich przyrodnemi chędoży i farbuie dziwnemi przyprawami ich. *Rey Pſt. G g g* 6. – **§. Srzeniawa wilgość swą rozlewa w koronie, i oyczyſte brzegi przyodziewa. *Paszk. Bell. a*, wodę swoię). Dodaycie oczom płaczów mym Heliady, J sporych wilgotności swych Pleiady. *Zbil. Lam. a* 4. – §. Wilgoć, wilż, mieysce wilgotne, ein feuchter Ort. W którąkolwiek zaś ſtronę ſkin boga ich ruszy, Szybko posłować zwykły, po wilży i suszy. *Przyb. Milt.* 95. WILGOCIĄG, -u, *m.*, wilgociągi abo lufty daią się na wierzchu dachu ſtodoły, na kształt małych kóminów dla oddechu. *Switk. bud.* 68, Luftlöcher, Dunſtlöcher, cf. wietrznik. WILGOĆMIAR (*Rog. Doś.* 2, 446), WILGOCIOMIERZ, -a, *m.*, *Hub. Wſt.* 123, *hygrometr*, *Crn.* vrêmęnek); Wilgociomierz, narzędzie do mierzenia wilgoci służące. *Śniad. Jeo.* 297, der Feuchtmeſſer. Wilgoćmiar, barometr, służy do sądzenia o tłoczeniu powietrza przeciwko powierzchniom ciał, z wysokości, do iakiéy merkuryusz znayduie się być podniesionym w rurce. *Jak. Mat* 3, 398; wilgoćmiar, rurka śklana, wskazuiąca letkość albo ciężkość powietrza, pochodzącą od mniéyszéy lub większéy wilgoci onego przy pomocy żywego śrebra. *Jak. Art.* 5, 322.

WILGOTNY, WILGNY, -a, -e, *WILGI, *WILKI, -a, -ie; Wilgotnie, Wilgotno *adv.*, pomiernie mokry,

nie ze wszyſtkim suchy, feucht; *Bh.* wlhký; *Slo.* wlhký, wlážný; *Sr.* 1. wożné, wożniwé, témenowité; *Sr.* 2. fichtni; *Crn.* ulashn, flusaſt; *Vd.* vlashen, tau, tavaſt, omokren, poun vlage, sokoviten, (= soczyſty); *Cro.* ulàsen, vùhkek, moker, tùhten; *Rg.* vlaxni, vlaxan, vlaxiv; *Bs.* vlasgjan, mokkar; *Sla.* vlaxan, vlaxno; *Rs.* влáжный, сырый, сы́ро, сыровáтый. *Udus* mokry, *wilki, wilgotny. *Mącz.* Woda wilga a mokra, ogień suchy a ciepły, przeco przyyść z sobą w iedno nie mogą. *Orzech. Qu.* 115. Od śrebrnéy rosy Ziemia wilga rozplecie śliczne swoie włosy. *Tward. W. D.* 57. Noc się na wilgich rosą ſkrzydłach wiesza. *Nar. Dz.* 1, 29. Runo wilgie i suche, ufności znak Gedeonowéy. *Miask. ryt.* 31. Mieszkania wilgotne, w ziemię wklęsłe. *Xiądz.* 108, *ob.* miegotny). Ziele barszcz ieſt ciepłe i wilkie w piérwsym ſtopniu. *Spicz.* 44. – *Poet.* Łzy wylewał, iak iakie zdroie z wilgich źrzenic swych. *Kulig.* 8, z płaczących). Rzęsiſte z oczu wilgich lać łzy muszę, *ib.* 76. – *aliter.* Zatym wilgotny Auſter bieży z téyże ſtrony. *Ban. K* 2 *b*, wilgoć przynoszący). – §. *Absolut.* Wilgotno, odwilgło na deszcz, abo po deszczu. *Cn. Th.*, es iſt feucht, es wird feucht, cf. odwilż, odmięcz, rozmięcz, cf. puszcza, taie.

WILIIA, WIGILIIA, -ii, ż., z łac., dzień święto poprzedzaiący, przedświęcie. *Włod.*, der Vorabend, der heilige Abend, das Vorfeſt; *Crn.* svęt vêzher, *Vd.* bila, sveta bila, sveti vezher, predvezher; *Bs.* pridvecer, prisdan, prizdan; *Rg.* occidán; *Rs.* навечéріе, канýнъ; *Ec.* предпразднство, (*Ec.* попразднство *poſt solennitatem repotia*); *Gall.* veille, *Ital.* veglia). Wigiliia = z łac., niespanie abo czucie; że chrześciianie zwyczaynie dzień przed uroczyſtością iaką znacznieyszą na bezśnie i modlitwie pędzili; ztąd dni przed świętami znacznieyszemi zowią się i dziś wigiliie, zwyczaynie są i z poſtem. *Cer.* 1, 181. „Czuycie a modlcie się„ abyście nie weszli w pokusy„! na te słowa tak X. *Wuiek* w wykładzie tego rozdziału mówi: ztąd ci poszły wigiliie, t. i. czuyności i nocowania na modlitwach, które były w pierwszym kościele zwyczayne wszyſtkim chrześciianom na każde uroczyſte święto. *Pim. Kam.* 239. Z poſtem ieść w wigiliią. *Teat.* 24 *b*, 72. Dziś wiliia z poſtem. *ib.* 19, 28. – Wigiliia osobliwie znaczy Wigiliią Bożego Narodzenia, *Slo.* Wilia Kriſtá Pana, ſcedri den' (cf. szczodry dzień); *Vd.* sveti vezher, bozhizhna bila; *Cro.* bàdnynk, badnyi vecher, badnyi dën, nadvecherje bosichno, pòszt bosichni, *Sla.* badnyok, der Weyhnachtsheiligeabend. Wigiliia wielkieynocy, *ob.* Wielka Sobota. Wigiliią obchodzę, *Ec.* предпразднyю, *Gr.* προεορτάζω. – Wiliia ogólniéy, dzień każdy przed drugim, przedjutrze, przeddzień, der Vortag, Vorabend. Nieieden w wigiliią ślubu powiada, że się będzie żenił, a w sam dzień ślubu ucieka. *Teat.* 55 *b*, 23. W wiliią śmierci szczęście go potkało; ſtaroſtą, burmiſtrzem zoſtał. *Cn. Ad.* 1273, krótko przed zgonem, cf. lekarſtwo po śmierci, łyżka po obiedzie). – § Wiliie za umarłych, zaduszne godziny, zołtarz zaduszny, psałterz zaduszny. *Włod.*, *Crn.* wile; der Grabgesang. Umrze, wnet poślą dzwonić, potym psałterz, więc wiliie, *salve* śpiewać, z krzyżem prowadzić, potym zaduszne msze, ofiary, kondukty czynić, stypę uczynić. *Gil. Pſt.* 212 *b*. – § Wiliia, rzéka w Litwie. *Wyrw. G.* 20, ein Fluß in Litthauen; cf. Wilno.

WILK, -a, *m.*, (wilczek *zdrbn.*, *co ob*); *Bh.* wlk; *Slo.* wlk, wlk; *Sr.* 1. wělk; *Sr.* 2. wölk; *Crn.* vovk; *Vd.* vovk, poshreshna sverina; *Cro.* vúk, *barb.* kurjak, *Rg.* vuk; *Bs.* vuk, kuriak; *Sla.* kurjak; *Rs.* волкъ, *Alban.* vllk, *Goth.* wlph, *Suc.* vlf, *Ger.* der Wolf; *Aeol.* ὔλκος, *cf. Ger.* Iltiß, *Gr.* λυκος). Wilk, zwierz z kształtu swego wiele podobny do psa kondla; ze wszyſtkich zwierząt naychciwszy mięsa. *Zool.* 306, der Wolf. Wilka dzikim psem zowią, bowiem iemu poſtacią i wyciem podobien. *Spicz.* 144, *Sien.* 286. Wilk, po ſtrzelecku basiur. *Skrbk. Mscr.* Wilk łapiowca. *Gaw. Siel.* 291. Nigdy srogiemi brzucha zmęczony przemory Nie wlazł wilk krwawożerca do moiey obory. *Zab.* 1 *b*, 181 *Nar.* Wilk bury. *Zab.* 9, 346. Jeśli nie wilk szary, to pies albo kot bury. *Off. Wyr.*, ieśli nie to, co mówią, to przecięż coś; ieśli nie tyle, przynaymniey ile tyle). Wilk wył. *Ban. J.* 2. Wilk z wilki wyie. *Kosz. Lor.* 56, cf. z kim kto przeſtaie, takim się ſtaie, *ulula cum lupis*, *cum quibus eſſe cupis*); *Boh.* zwlčeti *zwilczeć, wilkiem się ſtać). Wycie wilka, *Ec.* волковы́тіе. Wilki dołem łowią. *Cresc.* 638, *ob.* wilcze doły). Wilk nosi, a potym go też poniosą. *Rey Zw.* 134, tak długo wilk nosi, aż też samego niekiedy poniosą. *Ezop.* 118, nie uydzie zasłużonéy kary). Aby się wżdy nie wyrwał leda iako wilk z sieci. *Rey Zew.* 16, nie życzę wilków spuszczać z dołu. *Pot. Arg.* 184. W iednym dole wilk z kozą zgodnie siedzieć będą. *Gemm.* 350, wilcza pokora). Miłuią się iak wilk i baran; *Slo.* milugu ſa, gako wlk a baran, = na głowę nieprzyiaciele; cf. ogień z wodą). Kto kiedy widział kompaniią baranów z wilkami? *Birk. Ex. A* 3 *b*. Każdy wilk, kędy może, biedną owcę tłoczy. *Paszk. Dz.* 116. Nie idzie wilkowi o wodę, ale o niezgodę. *Smotr. Elen.* 4, o owcę). Łacno wilk znaydzie do barana winę. *Pot. Syl.* 506, cf. nie trudno o kiy, kto chce psa uderzyć). Dway sporni wilcy o się się nie kuszą, Owieczki nędzne te wełnę dać muszą. *Rey Zw.* 228 *b*; gdy panowie woiuią, na poddanych włosy trzeszczą). Nie żąda-ć owca od wilka ratunku. *Bratk. L* 4. Odjął wilkowi owce, a sam ie poiadł. *Biel. Sw.* 1196, ratunek zdradziecki). Niechciał wilk, a pies wziął. *ib.* 123 *b*, *incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim*). Dał się namówić Attyla, że się zwrócił od Rzymu, ale nie chciał wilk, a pies wziął; Wandalitowie przyciągnąwszy do Rzymu, z gruntu go wywrócili. *Gwagn.* 660. Uchodząc przed wilkiem, trafił na niedźwiedzia. *Rys. Ad.* 70, cf. z deszczu pod rynę, *Rg.* odtud Turzi, od ovud vúzi; = ztąd Turcy, ztamtąd wilcy; między młotem a kowadłem). Powiadaią, że wilk piérwszym swoim widzeniem człowieka ozionie, że czasem i ratunku głosem wołać nie może. *Haur. Sk.* 313. Wilk, gdzie ukąsić nie może, tam *ozinie. *Zygr. Ep. A* 1. Wilcy cię piérwéy uyźrzeli t. i. ochrapiałeś, albo oniemiałeś, *lupi te videre priores*. *Mącz.* Skarżysz się, że cię wilkom (*qu. v.*) ktoś wczora pić musił, który cię wilk chrzypotą o włos nie zadusił, Ale się darmo ſkarżysz, wszak to pospolita Wilkowi, że za gardło każde bydlę chwyta. *Kchw. fr.* 5. J liczone wilk bierze, *Rys. Ad.* 2, *Cro.* vuk y brojene grabi ovcze; *Slo.* i ſ" čitaného wlk bere, *non curat numerum lupus*. Mów wilku pacierz, a wilk woli kozią macierz. *W. Pſt. W.* 164, *vel* a wilk:

baran, owca! *Rys. Ad.* 39, *Obr.* 61, *Bh.* kdo wezdů páteř, a on wzdy s owcy; *Sla.* kočka misi ne necha, lisica kur, a wlk owec, kot myszy nie niecha, liszka kur, a wilk owiec). Wilk do swéy natury powraca. *Jabł. Buk. P.* 2, *b.* Po staremu wilk do natury wraca. *Pot. Syl.* 150, *ob.* po staremu Bartosz); *Slo.* wlk zmeni srst, ale ne powahu, zmieni sierć, lecz nie przyrodzenia). Natura ciągnie wilka do lasa. *Pot. Jow.* 167 Nakarm' ty wilka, niech popuści pasa, A wilka ciągnie natura do lasa. *Bratk. M.* Zawsze do lasa *tąży wilk chowany. *Pot. Pocz.* 604; *Cro.* vuk kàm sztarei, tem hmanei, = im starszy, tym srozszy, cf. im kot starszy i t. d.) Wilk chowany, przyiaciel iednany, żyd chrzczony, niepewny. *Cnap. Ad.* 1246; cf. maż ty chłopa masłem, przecięż mu wonić dziegciem. *Dwor. B* 2. Choćbyś aptekę na zaprawę obrócił, z wilka nie uczynisz daniela. *Fr. Prov.* 6. Z wilka chowanego mała iest pociecha. *Kluk Zw.* 1, 354. Trudno z wilka uczynić barana. *Rey Wiz.* 78; *Slo.* z wlka ne bude baran, ani ze psa slanina, *qui semel malus, semper malus*). Trudno wilkiem orać. *Falib. Dis. R* 2, *Ezop.* 7, trudno wilkami orać. *Stryik.* 610, *Rys. Ad.* 66, wilkiem orać ostatnia, *stultum inuitis canibus venari. Zegl Ad.* 13, *Cn. Ad.* 1247. Zachciały wilkiem orać, natura go skrycie Do lasa ciągnie, mier-ziąc źle zlubione życie. *Zab.* 9, 315. *Jżyck.* Wilkowi owce porzucono. *Rys. Ad.* 73; *Slo.* owcu wlku poručit, zamknąć wilka do owczarni, wilka do obory wpuścić; kozłowi ogród oddać, kozła ogrodnikiem uczynić, cf. pewnemuś zlecił). Wilk leżąc nie tyie. *Rey Pst. S s* 1, przez posty wilk nie tyie. *Teat.* 22 *b*, ii, samemu trzeba robić, cudze ręce lekkie). Trzeba po wilku, rzekłszy wprzód po baranie. *Pot. Arg.* 518, *audiatur et altera pars*). Krzyczą na nas, jak na wilków. *Boh. Kom.* 1, 50. O wilku mowa, a wilk tuż. *Teat* 33, 90, *ib.* 55 *e*, 8; *Cro.* kadsze vuk imenuje, rad doide, *lupus in fabula*, *Slo.* mi o wlku, a wlk za humni; nie wspominay złego). Naypierwszy wstręt od złego słyszy dziecko w przegroźkach wilka, że ie zje, drabia że zabiie, czarownicy, że weźmie, upiora, że zadusi. *Mon.* 65, 103, w nocy nie wychodź, bo cię wilk zje, dziad weźmie. *ib.* 71, 107, *ob.* wilkołek, bobo); *Slo.* uſ' koʒu predawaſ', a eſſe wlk ʒa humni, iuż skórę przedaiesz, a ieszcze wilk za gumnem; niedźwiedź w lesie, a skórę iego przedaiesz. *Pot. Syl.* 500, *Cn. Ad.* 594. Nie wywołuy wilka z lasa. *Dwór. F.*, nie budź licha, kiedy licho śpi; psa nie draźniy, nie zaczepiay). Jedno mię WcPan draźnisz, a chcesz wywołać wilka z lasa. *Gorn. Dw.* 263. Nie potrzeba-ć graiąc nieszczęścia przyzywać, a wilka z lasa wywoływać, samoć się nieszczęście nas pospolicie rado dzierży. *Kosz Lor.* 122. Zapalczywość ku grze zmysły pomiesza, i iako mówią, rada wilka z lasa wywoływa, gniew i poswarki pobudza. *ib.* 122. - J wilk syt i owce całe. *Rys. Ad.* 17, obu stronom dogodzono). Pomiarkowanie to z taką uwagą ma być, aby i wilk syt był i owca cała; aby żołnierz miał swoię sustentacyą, i poddany ochronę. *Opal. Sat.* 172, cf. *Ger.* leben, und leben lassen. - *Rg. Prov.* kàd idesc ù vùka na pir, vòdi psa ùzase, = kiedy idziesz do wilka na ucztę, weź psa z sobą, *fide*, *sed cui vide*). Zły to rok powiadaią, gdy wilk wilka kąsa. *Nar. Chodk.* 116, iuż to głód, kiedy wilk wilka kąsa. *Rys. Ad.* 17, żrze. *Cn. Ad.* 329, cf. kruk krukowi oczu nie kluie). Za uszy wilka trzymać, t. i. nie wiedzieć czego się jąć, ani mię tam, ani mię sam, *tenere auribus lupum. Mącz.*, *Slo.* wlka za uſ'i drʒat', cf. złapałem Tatarzyna, a on mnie się trzyma, cf. *nec capti potuere capi. Virgil*). Ma co, boi się stracić, wraz dotrzymać tuszy, Wilka niestetysz wszyscy trzymamy za uszy. *Pot. P.* 129. - Wilk, *qua symbolum aviditatis*, *crudelitatis*, *de hominibus*, *et de malo spiritu usurpatur:* człowiek człowiekowi bogiem, człowiek człowiekowi wilkiem. *Pot. Jow.* 173, *Psalmod.* a 2 *b*; *Mon.* 76, 703, człowiek człowiekowi zdrowie, człowiek człowiekowi zguba. *Cn. Ad.* 131, *Rg.* akkomi brat kozle odnossi, onomìje vuk; akkomi vùk kozle donosi, onomijo brat, = gdy mi brat koźlę bierze, on mi iest wilkiem; gdy mi wilk koźlę odnosi, on mi iest bratem, *mi è parente*, *chi mi fa bene*). Heroda, iako okrutnika wielkiego, i wilka na ludzki naród, bóg słusznie karał. *Sk. Dz.* 8. O królach i panach mówią by o wilku. *Eraz. ięz. N.* 8 *b*, okrucieństwa im zadaią). Biskup ten owce wierne karmił, a wilki Aryańskie płoszył. *Sk. Dz.* 270, niesfornych dzikich odszczepieńców). Nie trzeba nikogo z postawy, ani z odzienia *szacować, gdyż często pod owczą barwą, taią się wilcy drapieżni. *Ezop.* 121, *Slo.* pťáka po peri, wlka po srsti, člowefa reči poʒnaſ'). Djabół raz barankiem, drugi wilkiem. *Biał. Post.* 245, cf. gdzie nie staie wilczéy skóry, tam lisiéy nadstaw'). Tak srodze nas piekielny wilk (szatan) *oziniął, iż choć widzimy samołowki iego, dobrowolnie iednak za nim bieżemy. *Zrn. Pst.* 3, 573. - *Phras. Prov.* Jakby mu o żelaznym wilku baiał, = nie rozumie, nie dba. *Cn. Ad.* 288, cf. iak na Niemieckim kazaniu, cf. mów ty ścienie, cf. *Ger.* von Böhmischen Dörfern reden. Nie rozumie, iakobyś mu o żelaznym wilku baiał. *Budn. Ap.* 17. Jemu gadać o tym, toż samo, iak o wilku żelaznym, on tego nie poymie. *Teat.* 19 *b*, 109. Wszystko to ma za marę, iakoby mu o wilku żelaznym kto baiał. *Pot. Arg.* 334. Próżna moia do nich przemowa, iakby o wilku żelaznym baiano. *Wad. Dan.* 224, *Torz. sk.* 57, *Stryik. Gon. P* 2, *Wad. Dan.* 169. Przyiedzie kto, iuż z nim trway, choć szalony, głupi, choć o żelaznym wilku iedno łeb nabaie. *Rey Wiz.* 73, baśni, głupstwa, sny). Giedymin widział przez sen w iednym wilku żelaznym ryczącym sto wilków wyiących; kapłan pogański sen wyłożył, iż wilk żelazny ryczący znaczy miasto mocne wielkie, a wilcy w nim wyiące znamionuią wielkość ludu w mieście, i z téy przyczyny radził, aby tam miasto Wilno założył. *Gwagn.* 233, cf. Wilkołek). - §. Wilk, wilki *plur.*, skóra wilcza, futro wilcze, wilczura, Wolfsfell, Wolfshaut, Wolfspelz, Wildschur. Zaraz łuk na grzbiet kładzie, i kołczan ze strzały, Na szerokich ramionach wilk mu wisi biały. *Dmoch. Jl.* 263. - §. Wilki, naczynie żelazne, używane w kuchniach; na nich kładą drwa, i rożny na hakach wspieraią się; także są przy kominkach *Wiel. Kuch.* 433, *Sla.* nogaci, cf. (cf. nogasy; *Rs.* маганъ, маганецъ, маганчикъ, der Feuerbock, Brandbock, die Brandruthe. *Ferramentum camini*, wilk żelazny kominny, *Mącz.* W piecach postawi się też wilk kamienny, aby się wiązka drewek wygodnie palić mogła. *Kluk Rośl.* 2, 105. - §. W hucie wilk w piecu, gdy kamienie, z których daią zaprawę, pękaią, więc pomiędzy szpary upływa żelazo, tężeie, i wielka bryła z niego robi się; albo też gdy chędożąc zaprawę, zostawią

w niéy sztukę żelaza surowego ſtężałą. *Os. Zel.* 87, czasem w piécu do topienia pokazuią się żelaza ſtopionego kawały ſtężałe nazwane wilki. *Os. Rud.* 93 *et* 110, der Wolf, der ſich am Schmelztiegel anſetzt. - *aliter.* Wilk kruszcowy, minera na kształt galmany, tylko że iadowita, i inne kruszce wyiadaiąca; z niéy farby błękitne robią, *Cobaltum. Krup.* 5, 694, Kobalt, Kobold. - §. Na szkucie wilk, belka od pobidki, która wzdłuż przez śrzodek idzie. *Mag. Mscr.*, auf dem Flußſchiffe, der Balken längs der Cajüte. - §. Wilk w wodzie, drzewo pogniłe, ein faulender Baum im Fluſſe. Kiedy iuż pręd pogręźnie opiły, J bez gałązek leży iuż ogniły, Wilkiem to zowią. *Klon. Fl. E* 3 *b.* - §. Wilk u świecy, złodziey, kawałek knotu z boku palącego się, świecę trawiącego, traciknot, traciłoy, ein Räuber am Lichte. - §. *Stolo*, wilki niepożyteczne gałęzie a odnóżki ode pnia się puszczaiące. *Mącz.*, Räuber an den Bäumen, Waſſerreiſe; *Bh.* omlázy (odmłodzi), *Crn.* sheſtovilu). Trzeba pilnie uważać, aby się odmłodzi, które wilki albo bękartami zowią, ze pnia albo od korzenia nie puszczały. *Cresc.* 673. Z pienków szczepionych wyraſtaiące wilki, t. i. dzikie rószczki obrzynać należy. *Kluk. Rośl.* 1, 112, *Haur Sk.* 313; około szczepów w sadzie wilki obrzezać. *Haur. Ek.* 67. Wilk drzewny, ieżeli wcześnie odcięty, nie będzie przeszkadzał owocom. *Bals. Niedz.* 2, 130; wilki na drzewach obcinaią. *Budn. Cyc.* 26. Winne drzéwko chędogo obcinaią, aby nie dziczało od wilków. *Budn. Cyc.* 27. Abyś nie dopuszczał wyraſtać na drzewie albo pod drzewem z korzenia latorośłom, które zowią wilki albo bękarty. *Cresc.* 377. Wilk każdy świeżo zrzyna ręka ogrodnicza, Bo wyrosłszy wilgoć iuż z szczepu w siebie łyka. *Zab.* 14, 27 *Nagł.* Pomona sierpem krzywym częścią wilków zrzyna, i rózgi ſtrychuie rozlazłe, pręt częścią szpuntuie w króy zaſkórny. *Zebr. Ow.* 367. - §. Wilk, ziele, zaraza, ſkaza, bo inne zioła bliſko siebie będące zaraża, kazi, i iako wilk w niwecz obraca, bykowe ziele, lwi ogon. *Syr.* 1232, *Orobanche*, Ervenwürger, Erbſenwürger. Niedobrze gdy zielſko, które wilkiem zowią, zachwaści pole. *Haur. Ek.* 19. - Wilk ziele, *ob.* Lisi ogon. - §. Wilk, wrzód ciało trawiący. *Sien.* 395; wilk wrzodowy, albo we wrzedzie się rodzący. *Cn. Th.* 1261, um ſich freſſendes Geſchwür (*Sr.* 1. wélk, zetreno sadno). Ziele to wrzód na goleni, któren wilkiem zowią, wyiada i trawi. *Syr.* 1032. W nogach wilk u ludzi robak pewny na kształt ścierwu, któremu dla boleści ciała aby nie trapił, daią też co inszego ieść, a gdyby robak ten zdechł, człowiekby na życiu szwankował. *Haur. Sk.* 313. - Wilk, choroba końſka; parch. *Hipp.* 20, te krzczyce wilkiem zowią, które bywaią od kolan aż do kopyta. *ib.* 121, *Lek. Koń.* 47, Geſchwüre an den Füſſen der Pferde. - §. 2., wilk Murzyńſki, abo wilk mieszaniec, *hyaena. Cn. Th.* 1261, *ob.* Hyena. *Zool. Nar.* 308, die Hyäne. - §. 3., Wilk wodny, szczupak, dla żarłoczności. *Zool.* 185, der Hecht, Waſſerwolf. Wilk w wodzie, wilk na ziemi, wszędzie czyni szkody, Jeden drzewa tnie, drugi ryby, trzeci trzody. *Min. Ryt.* 3, 367. Wilk morſki, szczuka, z téy ryby gatunek ſtokfiszu robią, *merlangus*, Seehecht. *Krup.* 5, 73, *Rs.* зубáтка. - Wilk, okręt w flocie Zygmunta III. *Zbil. Dr. C* 4. - §., Wilk, *herb*, iedno co liszki. *Kurop.* 3, 56, ein gewiſſes Wappen. WILKOŁCZA choroba, *lycanthropia*, *lupina insania*; *quando ex humorum vitio, et atrae bilis excessu, affectus quidam lupini, et odium in greges vel homines, desideriumque eos inuadendi, lacerandi, vorandi mentem occupant. Cn. Th.* 1261, die Währwolfskrankheit, cf. wilczy głód). WILKOŁEK, - łka, *m.*, Wilkołak, - a, *m.*, (*Cro.* vukòdlak *hyaena*, 2., *necromantes*, *Dl.* vakudluk, = olbrzym; *Rg.* vukodlak, = ſtrach, larwa piekielna; *Bs.* vukodlàk *necromantes*, vukodlasctvo *necromantia*; *Sla.* vukodlak, = upior; *Ec.* вурку́лаки, мертвены изъ гробовъ встaвшiе, upiory). Wilkołkami mianowano ludzi, o których mniemano, że się na pewny czas przemienili w wilki, a potym zaś wilczą poſtawę porzuciwszy, ludźmi się znowu ſtawali; ale to szalbierſki wymysł; doświadczali tego ludzie oſtróżni. *Otw. Ow.* 266, der Währwolf, *Rs.* оборотень. Do xięcia przyprowadzono wilkołka mniemanego, który powiadał, iż zwykł dwa razy na rok w wilka się przedzierzgać, raz w dzień bożego narodzenia, drugi raz w dzień Św. Jana Chrzciciela. Xiążę kazał go mieć pod pilną ſtrażą; lecz on mniemany wilkołek bynaymniey nie uiścił się w słowie swoim. *Boh. djab.* 145. Baieczne powieści o samoiednikach, o wilkołkach, i tym podobnych dziworodach, równie ciału, iak umysłowi dziecięcia szkodzą. *Mon.* 70, 74, cf. wilk cię zje, *ob.* bobo). Wilkołak dzieci nabawia trwogi, wiele i ſtarych bab, że ieſt, mniema, Ma on być ślepy, mieć wielkie rogi, Ja to wiem tylko, że głowy nie ma. *Teat.* 11 *b*, 120, *ib.* 15, 69. O wilkołku różne są i próżne powieści, iakby ludzie się mieli w poſtać wilczą obrócić. *Haur. Sk.* 314. Umkniy się żywo czarnéy godzinie, Truchleią twe przyiaciołki, Nie tak Centaury, ni Cyrce świnie, Jako im ſtraszne wilkołki. *Kniaz. P.* 1, 136. - *§. *aliter.* Wſtydayże się niezbedny wilkołaku swego tak iurnego kłamſtwa. *Pim. Kam.* 232, cf. wiła). WILKOŁKOWY, - a, - e, od wilkołka, Währwolfs=. Wilkołkowe wnętrzności, *ambigui prosecta lupi. Zebr. Ow.* 168. *WILKOŁOWIEC, - wca, *m.*, *Cro.* vukolovez, der Wolfsjäger. *WILKOKSZTAŁTY, - a, - e, podobny do wilka, Wolfsgeſtaltet, *Ec.* волкови́дный.

Pochodz. *wilczek*, *wilczyca*, *wilczaszek*, *wilczaty*, *wilczy*, *wilczura*, *wilk pies*, *wilkozęby*, *wilkowaty*.

WILKOM, z Niem. Willkommen, witay do nas, przywitanie, das Bewillkommen. Skarżysz się, że cię wilkom ktoś wczora pić musił, Który cię wilk chrzypotą o włos nie zadusił, Ale się dobrze skarżysz, wszak to pospolita wilkowi, że za gardło każde bydlę chwyta. *Kchw. fr.* 5, alluzya do słowa wilk). - Wilkom, - u, *m.*, puhar, z którego piią witaiąc kogo u siebie, der Willkommen, der Gaſtbecher, *Crn.* dazhliza, dobradazhliza). Wilkom, czara lub kielich do picia za zdrowie na ucztach. *Włod.*, *witannik, *zazdrowiec, puhar, z którego się piie na powitanie. *Off. Wyr.* Złoty wilkom przed cię kładą, Jad weń leiąc kryiomie. *Brud. Oſt. D.*

*WILKOPIES, - psa, *m.*, *lupocanis. Klecz. Zd.* 75, der Wolfshund. WILKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt wilka, (cf. wilczaſty), wie ein Wolf. Wrzody ciała wyiadaiące, t. i. wilki albo wilkowate. *Syr.* 626. WILKOZĘBY, - a, - e, wolfszahnig. Bohater z Szomla wilkozęby. *Groch. W.* 583, król Stefan herbu wilcze zęby. WILNO, - a, *n.*, głowa wszyſtkiego Xięſtwa Litewſkiego, nad rzéką Wiliią i Wilną, od któréy i nazwiſko ma.

Gwag. 300, (cf. o wilku żelaznym), **Wilna in Litth.** Przy uyściu Wilny rzéki, gdzie do Wilii wpada, Giedymin dwa zamki zbudował, i mianował ie Wilnem od Wilny rzéki, także i miasto prędko się przy zamkach nad Wilną osadziło. *Stryik.* 356, cf. Rada, Radziwił).

Pochod. Wileński, Wileńczyk.

WIŁOWAĆ, WIŁAĆ *cz. ndk.*, *et kontyn.*, wiły robić, szaleć. *Dudz.* 26, (*ob.* wiła, szaławiła, cf. nawileć); **verrückte Streiche machen.** (*Rs.* вилять, вильнуть, свильнуть maiaczyć). Kogoż pomnicie, coby kiedy tak wiłował znaczno? *qui sic tabuerit? Zebr. Ow.* 68. Kto się żaby rozmiłuie, tak dla niéy, iak dla Dyany wiłuie, *qui amat ranam, putat esse Dianam. Mącz.* Albo z nas szydzisz, albo sam wiłuiesz. *JKehan. Fr.* 28. Nigdzie nie zakazał Pan w kościele przełożeństwa, iak to nowa ewangieliia wiłuie. *Sk. Kaz.* 592. Examinuycie go z tych kwestyi, zobaczycie iak będzie wilał. *Zebr. Zw.* 105, iak podrwi głową, lub też iak będzie kręcił, iak się będzie wił.

*WILŻ, *WILŻA, *ob.* Wilgoć. WILŻEĆ *niiak. ndk.*; *ob.* Wilgotnieć, wilgnieć, wilgnąć. - *active*: WILŻYĆ *cz. ndk.*, zwilżyć *dk.*, wilgocić, wilgotnym uczynić, wilgoci nabawić, **feuchten, feucht machen;** *Bh.* **wlažjm, wlhčim, wlhčiti, swlažiti, swlažowati:** *Slo.* **wlažjm, wlhčjm, zwlažugi, swlažugi,** *Sr.* 1. **wožnoscžu;** *Vd.* vlashiti, vmakati, mozhiti (*ob.* moczyć), vmokriti (*ob.* mokrzyć), faihtati, (*Vd.* vlashiti, obariti, spariti, = parzyć); *Bs.* vlasgniti, ovlasgniti; *Ec.* усыри́ти. Łoboda przyrodzenie ma wilgotne a chłodzące, wilżące we wtórym, a chłodzące w pierwszym stopniu. *Urzęd.* 42. Łąki kwitnące zwilżone strumykiem. *Zabł. Roz.* 47. W uchodzie doliny łąki zwilżone. *ib.* 24. Ustąpisz z kupnych gaiów, i wsi owéy, którą swym nurtem wilży Tyber płowy. *Hor.* 1, 205 *Nar.* Póydzie ma sława, kędy bystro płynie Aufid, kray wilżąc piaszczysty i suchy. *Hor.* 2, 200 *Kniaż.* Żyią tam chróstem niezwilżonym rosą. *Przyb. Luz.* 26. WILŻYNA, - y, *ż.*, *ononis*, **Hauhechel,** znayduie się na roli i łąkach. *Kluk Rosl.* 2, 265, lubeszna iglica. *Sleszk. Ped.* 424, *Vd.* glodash.

WINA, - y, *ż.*, *Bh.* **wina, wijna, auhona;** *Slo.* **wina,** *Sr.* 1. **wina, zawinwano, zawinwatosćž, brach** (cf. brak), **braschnosćž;** *Sr.* 2. **wina;** *Crn.* krivina (cf. *krzyw, krzywda); *Dl.* krivina, *Hg.* biin; *Rs.* вина̀, (виносло́віе dowód, przyczyna, пови́нная uznawanie winy, żal, skrucha, (*Ec.* вина̀, = przyczyna, повину̀ть podbić, ujarzmić; *Etym.* wić, winąć). Wina, przewinienie, przyznana komu przyczyna złego, **das Verschulden, die Schuld, Verschuldung.** Za grzechem idzie wina, albo zmaza na duszy. *Karnk. Kat.* 242. Tam zaraz przypisuią winę, gdzie nie towarzyszyło szczęście. *Ust. Konst.* 2, 228. Próżno ten drugiego karze, Kogo takaż wina maże. *Zygr. Ep.* 105. Boże odpuść nam nasze winy, iako i my odpuszczamy naszym winowaycom; z *Pacierza*; cf. grzechy). Gniew i winę odpuścić nieprzyiacielom. *Farn. Ust.* 135. Nie w używaniu rzeczy wszelakich wina bywa naydowana, ale w zbytku. *Zrn. Pst.* 103. Moia to będzie wina. *Cn. Ad.* 515; ia to biorę na siebie). Przed przekonaniem o winę, wskazywać kary nie przystoi. *Gaz. Nar.* 1, 344 *b.* Dwa kroć grzeszy, ktokolwiek winy się nie wstydzi. *Min. Ryt.* 4, 137. Pytał się Piłat: w czymże dawacie winę człowiekowi temu? *Zrn. Pst.* 3, 771, w czym go winuiecie? co mu zadaiecie)? Wynayduią do mnie winy, Chociem im nie dał przyczyny. *Ryb. Ps.* 61. Prześladuią mię, choć do mnie winy nie maią. *ib.* 62, cf. nicem ci nie *krzyw). Wina nie była zemnie, czyniłam com mogła. *Węg. Mar.* 140, iam niewinna, insza iest przyczyna). Łacno wilk znaydzie do barana winę. *Pot. Syl.* 506, cf. nietrudno o kiy, kto chce psa uderzyć). - *§. Zamordowanie Sochy Mroczkowi przypisywano, i przetoż przyiaciele nieboszczykowi dali mu winę o to. *Biel. Kr.* 261, zaskarżyli go, **sie klagten ihn deshalb an.** - *§. Ta iest wina sérowi, gdy suchy będzie abo dziurkowaty, co się ztąd stawa, gdy twarog niedobrze będzie wyciśniony. *Cresc.* 561, wada; **ein Fehler, eine Unvollkommenheit.** - §. 2). Wina pieniężna, kara pieniężna, grzywny, cf. strof; **Geldstrafe.** To właśnie karaniem zowią, kiedy kogo na ciele albo na członku karzą; ale kiedy na pieniądzach, winą zowią. *Szczerb. Sax.* 431. Między wargeltem, nagrodą a winą zachodzi różność; winę daią sędziemu, iako temu, który na mieyscu bożym siedzi, dlatego iż przeciw bliźniemu nad przykazanie Pańskie wystąpili. *Szczerb. Sax.* 262. Winę biorę z kogo, = skazuię na karę pieniężną. *Dudz.* 68. Gdy pozwany na roku pierwszym nie stanie, ma być w winie niestanéy przekazan. *Tarn. Ust.* 9. Sędziemu winę czterech szelągów dobréy monety odłoży. *Chełm.* 41. Wygra wierzyciel, tedy dłużnik onego dnia powinien i pieniądze aktorowi oddać, i sędziego winę odłożyć. *Chełm.* 137, *ob.* *przesąd, *peresudy, koc). Apellacyi gdy kto nie wygra, sędziemu winę, a onemu, który uznał wyrok, nagrodę przepada, i nakłady odłożyć powinien. *Szczerb. Sax.* 13. Wiesz już o exekucyi sądu ostatniego, iż tam tego żadną winą, ani wieżą nie zapłacić. *Rey Pst. L l l* 1, nie odkupisz się pieniędzmi). Szlachta zakazali chłopom pod wielkiemi winami w mieście piwa piiać. *Star. Ref.* 99. WINĄĆ, *ob.* Wić.

*WINARZ, *ob.* Winiarz. *WINCZOWAĆ, *ob.* Winszować. *WINCZOWNY, *ob.* Winszowny. *WIŃCZYĆ, *ob.* Wieńczyć.

WINDA, - y, *ż.*, *Bh.* **hewer,** cf. lewar: *Sr.* 2. **winda;** *Crn.* vinta, argan; *Bs.* vittao, za potezati stvari tescke; *Rs.* подъёмъ cf. podjąć) воротъ cf. wrócić), z Niem. **die Winde, Lastenwinde, ein Hebezeug.** Winda, silnia do dźwigania wielkich ciężarów. *Jak. Art.* 3, 332. Windy do windowania w górę, bywaią dębowe, sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 167. Winda składa się z koła, przez które przechodzi prostopadle walec, końcami swemi wspieraiący się na dwóch podporach. *Jak. Mat.* 4, 311. Winda w artylleryi, pewna silnia, złożona z szróby i obcęgów, przy pomocy którey wydobywa się z bomb zapalniki. *Jak. Art.* 3, 304. Winda iest na plichcie, którą sztak od masztu winduią. *Mag. Mscr.* Winda klub wiele maiąca, *polspastos. Cn. Th.* 1262. Winda poprzeczna albo leżąca, *succula. ib.* Winda prosto stoiąca, kafar. *ib.* Winda do bicia palów w wodzie. *Solsk. Arch.* 17, cf. kafar, baba. - §. Windę, zamek i miasto w Kurlandyi, po Polsku Kiesią nazywaią. *Gwagn.* 411, Windawa, **Windau.** WINDARZ, - a, *m.*, co windami robi, kafarnik. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1262, **der Lastenwinder, Windedreher.** (WINDLADA, - y, *ż.*, w organach, skrzynia na wiatr. *Mag. Mskr.*, *Ger.* **die Windlade**) - - WINDODRĄG, - a, - u, *m.*, pion, **die Bleyschnur, das Senkbley.** Wahadła zawsze są pionowe czyli

proſtopadłe do windodrąga. *Hub. Mech.* 109. Nić proſtopadła do windodrągu. *ib.* 110. WINDOWAĆ *cz. ndk.*, *et kontyn.*, windą poddźwigać, wściągać, *Crn.* vintam; winden, aufwinden. Ciężary do góry windować. *Solsk. Arch.* 48. Mężczyzny są zabawni, z okrętów windować, i do ſklepów obszernych swe towary ſkładać. *Jabł. Tel.* 34. Z dolnego Flegetonta w górę się windować. *Bardz. Tr.* 159. WINDÓWKA, - i, *ż.*, lina windówka, *cable de chevre*, powinna mieć 18 sążni długości, w każdym żebrze po 18 nitek; waży 112 funtów. *Jak. Art.* 3, 42, die Windenleine, das Windenſail. WINDUGA, - i, *ż.*, mieysce nad rzéką spławną do windowania i ſkładania towarów ze ſtatków, das Windehaus, der Windeort, die Winde, Niederlage der ans Land gewundenen Waaren. Gdzie się od dawnych czasów nad brzegami rzék spławnych znayduią windugi i ſkłady, tam właściciel gruntu nie może bronić nikomu ſkładu drzewa i zwózki zboża. *A Zam.* 108. Towary, którémi okręty w porcie Rygi, lub na ſtanowiſku, lub windudze ładować się miały. *Dyar. Gr.* 452. - §. winduga, windowanie. WINDOWY, - a, - e, od windy, Winde =. Windowa lina, *ob.* Windowka. Windowy gwoźdź, hak dla liny. *Cn. Th.* 1262. Windowe wręby abo zawiasy, gdzie bieguny chodzą. *ib.* Windowe drągi. *ib.* Windowy wał. *ib.*

Pochodz. *dowindować*, *nawindować*, *przewindować*, *wywindować*; cf. *wić*, *winąć*.

WINDYCZKI, gatunek iabłek, *ob.* Jabłko winniczka. WINIARNIA, - i, *ż.*, piwnica na wino, winnica, *Bndtk.*, ein Weinkeller, *Sr.* 1. wincza, winczarna; *Vd.* vinarna, *Bs.* viniça, ſtragn, konoba, *Rg.* vijniza; *Rs.* винница, *Ec.* ви́нница, храмица, гдѣ вино соблюдаетьсѧ. (*Ec.* вїнопродáлище οινοπωλιον, gdzie wino szynkuią). - *§ Gorzelnia. *Bndtk.*, die Brantweinbrennerey, cf. *Rs.* вино, = wódka). WINIARSKI, - a, - ie, od winiarza, winiarzowi służący. *Cn. Th.* 1262, Weinſchänker =, Weingärtner =, Winzer =, *Bh.* winařſki, *Rs.* винáрскїй, погребщичїй, погребщи́цкїй. WINECZKO, winko, *ob.* Wino. WINIARKA, - i, *ż.*, winem kupcząca, winnicę utrzymuiąca, die Weinhändlerinn, Winzerinn, *Rs* погребщица. WINIARSTWO, - a, *n.*, chodzenie koło wina, kupczenie winem, utrzymywanie winnicy; nauka około wina. *Włod.*, Weinhandel, Winzerey, *Bh.* winařſtwj. Winiarstwem się bawić, *Bh.* winařiti. WINIARZ, WINARZ, - a, *m.*, koło wina chodzący, winem handluiący, winnicę utrzymuiący, *ob.* Winogrodnik; der Weinhändler, Winzer, *Bh.* winař; *Slo.* winar, který winnicy řeže; *Hg.* vintzelér; *Crn.* lodrizhar, tovornèk, gornk; *Sr.* 1. winczař; *Rs.* винáрь, погребщикъ. Ogrodnik, winarz, ten który sad utrzymuie, *arborator.* *Mącz.* *Pampinator* winarz, co opatruie winnice i sady. *ib.* Winiarz Węgrzyn, który winami handluie. *Jabł. Ez.* 89. Wina kwaśne osładzaią niecnotliwi winiarze śrebrną pianą. *Krup.* 5, 111.

WINIĆ, uwinić, zwinić, *ob.* Winować. WINIEN, WINNY, winna, winno, *et* winne; *adv.* winno; Winien, komu przyczynę czego złego słusznie przypisuią, ſchuldig, ſchuld woran, Schuld habend, *Bh.* winný, (*diſtingu.* Winny, od wina); *Slo.* winen, *Sr.* 1. winik, zawinuwař, *Sr.* 2. winowati, (*ob.* winowaty) (*Sr.* 2, winik, nieprzyiaciel); *Crn.* kriv, (*ob.* *krzyw), krivez; *Vd.* kriu, krivizhen, obsojen, doushen, obtoshei; *Cro.* krivez, nepraui; *Rg.* krivaz; *Rs.* ви́нный, виновáтый, виновáть, повинный; (*Ec.* вини́мый, который имѣеть вину, t. i. начало своему бытїю; всевиновенъ, всему начáло, богъ, творецъ всѣмъ вещамъ przyczyna wszyſtkiego, ви́нное, виновственное *causatum*). Winien w czym, winien czego, winien sobie, winienem sobie. *Cn. Th.* 1262. Tyś to temu winna, że zginął kotek. *Teat.* 14 *d*, 4, du biſt Schuld daran. Jakoby to iuż zbrodnia nie była, któréy wielkość ludzi winna. *Gorn. Sen.* 169, którą wielu ludzi popełnia; gdzie wielu grzeszy, tam nikt karany nie będzie: gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmiele). Nigdy grzechu śmiertelnego winien nie zoſtał. *Wys. Aloy.* 39, er machte ſich nie einer Todſünde ſchuldig. Winnieyszy pierwéy do sądu, pierwéy ſkarży. *Cn. Ad.* 1247, cf. biy płacz, uciekay a świadcz). Kto się chce prawa nie bać, nie bądź winien. *Rey Wiz.* 124 *b*, nie grzesz). Prawa się winny boi, nieszczęścia niewinny. *Min. Ryt.* 4, 143, *Rs.* неви́нный cf. cnota puklerz). Niewinny w życiu, czyſty od niecnoty, Nie dba o Maura pociſki i groty. *Hor.* 107 *Min.*, *integer vitae*). Niewiniénem, nie znam się do żadnéy złéy rzeczy. *Paszk. Dz.* 42. Do ich przybytku z przysięgą idę, Żem ieſt niewinien téy zbrodni. *Hul. Ow.* 133. - - *Intens.* Niewiniuchny, höchſt unſchuldig, n. p. Któżby się spodziewał, żeby panienka z tą mineczką, niby niewiniuchną, tak bezczelną była? *Teat.* 29, 46. - Ja się z tego winien dawam, a żałuię w prochu i w popiele. *Radz. Job.* 42, 6, wyznaię winę moię, ich gebe mich ſchuldig, bekenne mich ſchuldig. Bylibyśmy winni, mówi Bolesław, Bogu i Izasławowi, byśmy go w téy przygodzie iego ratować nie mieli. *Biel.* 57, grzeszylibyśmy przeciwko nim, wir würden uns an ihnen verſündigen. Jarosław nie czuiąc się w niczym ſtryiowi swemu winnym, słowy pokornemi go ubłagał. *Stryik.* 182. Niewinnym ieſtem, *Ec.* незлóбствую, беззлóбствую. Cóż mi nieſtetyż Amarylla była Winna, niewinną iżem ia zdradziła? *Paſt. F.* 327. Niewinnemu przy winnym się doſtanie. *Cn. Ad.* 711, cf. *Ger.* mitgefangen, mit gehangen. Nie iednego niewinnego obieszą. *Rys. Ad.* 45, cf. sprawa iak w Osieku). Lepiéy winnemu przepuścić, niż niewinnego karać. *Cn. Ad.* 445. - Żołnierz kiedy chodzi przez rózgi, graią mu: niewinien. *Teat.* 32 *b*, 73, przymówka do muzyki w ten czas używanéy. - *aliter* niewinny, nic złego nie zamierzaiący, unſchuldig, ohne böſe Abſicht. Nie chciéy niewinnych żartów za czarne poczytywać wyſtępki. *Teat.* 5 *c*, 78. - Niewinny, nieszkodliwy, unſchuldig, unſchädlich. Niewinny napoy. Niewinna potrawa. *Ld.* - *§. Winien czemu, podległy czemu, unterworfen, unterthan, untergeben (*Ec.* повину́ть podbić, ujarzmić). Co z boga ma, wieczno ieſt, i nie winno ſkazie, ni płomieniem pożyte. *Zebr. Ow.* 225, *expers atque immune necis*). Owa ktokolwiek czoło winien w ziemię, Da chwałę Panu; po nim iego plemię. *JKchan. Ps.* 30. - §. Winien, powinien, obowiązany, obowiązek na sobie maiący co czynić, verpflichtet zu etwas, verbunden, ſchuldig es zu thun, *Rs.* дóлжный (cf. dłużny, *ob.* tu niżéy). Biſkup Rzymſki winien się ſtarać, aby wszędzie ewanieliia opowiadana była. *Boter.* 5, 57. Panowie winni byli pozwalać im żyć tak, iakoby się im podobało. *Bot.* 4, 7. Strona, która krzywdę ma, winna patrzeć na karanie swego przeciwnika, i na nagrodę, która się iéy zoſtać ma. *Sk. Kaz.* 3, należy się, aby patrzyła).

trzyła). Byleśmy roftropnie czynili, co się winno czynić. *ib.* 322 *b*, co się należy, was sich gehört. Krew' się wylewa tych, dla których winna rzecz była krew' swą wytoczyć. *Gorn. Sen.* 364, należyta rzecz, obowiązek, powinność). Nie były *winne *do ceremonii obrzezania inne narody, które ze krwi Abrahamowéy nie szły. *Sk. Kaz.* 504, nie były obowiązane, sie waren nicht dazu verpflichtet). – Winien komu na kształt długu, cf. dłużnym być komu, einem (eine Schuld) schuldig seyn, *Rs.* долженствовать, *propr. et impr.* Może chcesz przyiąć odemnie te karty tych ludzi, którzy mi są winni, i pewni. *Bh. Kom.* 4, 96, cyrografy moich dłużników). Naród winien woyfku nagrodę, woyfko winno narodowi ftrzeżenie granic i spokoyności. *Gaz. Nar.* 1, 82, *Konst.* 3 *Maia.* Jakiekolwiek poszanowanie winniśmy królom, więcéy ieszcze winniśmy ludzkości. *Stas. Num.* 1, 209. Pan wszyftkim winien, wszyftkim w odpowiedzi, Dlaczego winien? bo naywyżey siedzi. *Kras. Mysz.* 96. – §. Winien być komu za co, do wdzięczności komu za co być obowiązanym, einem etwas zu verdanken haben, ihm dafür Dank schuldig seyn. Wszyftkoś winien twym przodkom, będąc nikczemnikiem; Potomni nic nie będą winni ci pewnikiem. *Min. Ryt.* 5, 173. Cały ciąg tego dzieła ieft fkładem tych wynalazków wiekowi naszemu winnych. *Scheidt. Elektr. rap.*, die wir unserm Jahrhunderte schuldig sind, ihm verdanken. Publicznie oświadczamy, czyim ftaraniom, czyim radom, podanie i prowadzenie tego dzieła są winni. *Zab.* 14, 200 *Pir.* Téy się opiece powodzenie robot naszych winno. *ib.* 15, 135. Naywięcéy się Cyceronowi wykształcenie i zbogacenie języka Łacińfkiego winno. *Mon.* 73, 147.

WINIÓWKA, - i, *ż.*, a., beczka od wina, eine Weintonne, ein Weinfaß. *Bndtk.* - b., polewka winna, Weinsuppe, n. p. winiówkę, iak gotować. *Haur. Sk.* 213. - c., gatunek gruszek, eine Weinbirne.

*WINKIEL, - kla, *m.*, *angulus internus*, kąt między ścianami. *Solk. Geo.* 8, żywcem Niem. der Winkel. WINKIELAK, - u, *m.*, Niem. der Winkelhaken. Winkielak zycerski do fkładania pisma, ze szrubką do zamykania wiersza. *Mag. Mscr.*

WINKO, WINECZKO, *ob.* Wino. WINNICA, - y, *ż.*, WINNICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, mieysce, grunt winniczny. *Cn. Th.*, winograd, sad winny, der Weingarten, Weinberg, *Boh.* winice, winnice; *Sr.* 2. winiza; *Sr.* 1. winza, winzarna; *Cro.* terszje, goricze; *Bs.* sád, mladi vinograd; *Ec.* вінница, вінничїе, виноградъ. Achab dla nędznéy winniczki dał się zwieść żonie swéy. *Rey. Pft. Ji.* 4. Tobieć się zwierza winniczki swoiéy, abyś ty był winiarzem Pańfkim. *Wer. Regl.* 9. - Winnica, krzew winny, macic winnych rosnących gromada. *Cn. Th.* 1263, der Wein, die Weinstöcke im Garten, im Weinberge. - §. Winnica, winiarnia, piwnica na wino, der Weinkeller; *Vd.* vinarna; *Bs.* viniça, ftragn, konoba; *Rg.* vijniża; *Rs.* винница; *Ec.* вінница, храмина, гдѣ вино соблюдаетъся - §. Winniczki, windyczki, iablka smaku winnego, *Wlod.*, *Cn. Th.* 1263, Weinäpfel, cf. Winiówki Weinbirnen. WINNICZNY, - a, - e, od winnicy, Weingarten-, Weinberg-, Weinkeller-, *Bh.* winičný; *Vitigineus* winniczny. *Mącz.* Winniczne liście. *ib.* WINNIK, - a, *m.*, lagier wina suchy, *Tartarus vini*, Weinstein. *Mier. Mscr.* Kwas winniku. *ib.* - §. Winnik w Litwie, chwoftak w łaźni. *Cn. Th.* 1263, miotełka w łaźni do chędożenia ciała, inaczéy churftak łaziebny. *Wlod.*, ein Baderuthenbüschel, ein Badebesen, *Rs. et Ec.* вѣникъ, вѣничекъ (2., miotła, вѣничникъ miotlarz; *Vd.* veinik, = liściowy pęk). Rusacy, gdy porazili Litwinów, winniki, którémi naród Litewfki zwykł w łaźniach pot wychwoftywać, na znak hołdu, fkładać mu nakazali. *Krom.* 215, miotły, wiechy. *Nar. hft.* 7, 291. Łowią ptaków przy świecy, uczyniwszy iakoby winnik sterczący na żerdzi, i onym ptaki na ziemię ftrącaią. *Cresc.* 636. - §. *Perizoma*, gacie, fartuch, też winnik, którym się zasłonić można. *Mącz.* Pierwsi rodzice, gdy poznali się być nagiemi, nawiązali liścia figowego a poczynili sobie winniki. *Wer. Rgl.* 95, *Biel. hft.* 1, Schürzen. WINNIKOWY, - a, - e, od winnika, n. p. winnikowa sól, Weinsteinsauersalz. *Mier. Mscr.* WINNOROSL, *ob.* Winorośl.

WINNO, n. p. winno mi, *ob.* Winien. WINNOŚĆ, - ści, *ż.*, *a., winność komu czego, obowiązek oddania, die Schuldigkeit, Verpflichtung. *Dissimilis est debitio pecuniae et gratiae, Cicer.*, różna ieft winność pieniędzy, a dobrodzieyftwa; *nam dług minus recte diceres*; *periphrasi facile reddemus*: różna to, być winnym komu pieniędzy, a dobrodzieyftwa, abo mieć obowiązek oddania pieniędzy, a dobrodzieyftwa, łafki; *sed proprium verbum illud est, licet inusitatum et nouum. Cn. Th.* 1263. - *§. Winność, zawinienie, przewinienie, wina, die Verschuldung, die Schuld, das Vergehen, Versehen. Ja naymnieyszéy winności w tym człowieku nie znayduię. *Kchw. róż.* 35. Choćby też i co za winnością cierpieli, nikt by nie był, ktoby się o to gniewać miał. *Kosz. Lor.* 56 *b*. Tak mówiąc, oczy w niebo i serce wznosiła, A za swoie winności Bogu się modliła. *Kmit. Tr. A.* 4. Pan z miłosierdzia swego wielkie winności iego odpuścić raczył. *Rey. Pft. yy* 4. Jlekroć umyślisz polepszenie żywota swego, tylekroć gotów ci Pan wszyftkie winności twoie odpuścić. *ib. Tt.* 3. Z przyczyny cudzéy, nie z iego winności ftało się to. *PKchan. J.* 121. Poseł nasz krom żadnéy winności był zatrzymany w Wiedniu. *Papr. Kl.* 314. Zebrali się przeciwko mnie oprócz przeftępftwa mego, i oprócz winności moiéy. *Radz. Ps.* 59, 4. Wiadomoć że bez winności cierpię takie doległości. *JKchan. Ps.* 204, *idem*, *Ryb. Ps.* 282. Jan Św. bez żadnéy winności był wsadzon do więzienia od Heroda. *Biał. Pft.* 34. Poczęcie bofkie było bez obrazliwości panieńftwa, bez winności rodziców. *Biał. Pft.* 71. Niewinność, *Cro.* nekrivnozt, *Rs.* невинность, неповинность; die Unschuld. Chciał Pan sądownie a iawnie w niewinności swéy być fkarany, abyśmy my winnościom naszym odpuszczenie mieli. *Zrn. Pft.* 3, 774. Za kim niewinność chodzi, iak we ftu koni ieździ. *Fr. Ad.* 2., cnota puklerz. - - - 1., WINNY, *ob.* Winien, winie podległy, *ob.* Wina.

2., WINNY, - a, - e, od wina, (*ob.* wino,) do wina należący, winu podobny, z wina uczyniony. *Cn. Th.* 1263. Wein-, *Bh.* winný, rywowý; *Sr.* 2. winowi (*Sr.* 1. winski, winowe mescazstwo, Październik); *Crn.* vinske, (*Vd.* vinen, pian, = piiany), *Cro.* vinszki, tirszov; *Sla.* vinfki (*Rg.* vinov, opòlit *vino turgidus*); *Rs.* винный, *Ec.* вінный. Owoc winnego drzewa są iagody, z których soku

wyciśnionego bywa wino, drogie picie. *Cresc.* 290. (*Rs.* ви́нная ягода, = figa). Winny krzak, którego nie okopasz, nie oprawisz, na zimę nie zakryiesz, nie da-ć tak słodkiego grona. *Falib. Difk.* G 3, bez prace, nie będą kołacze). Macica winna, *Cresc.* 315, *Sr.* 1. wi=nowy penk; *Cro.* vinika, tërsz; *Dl.* loza (*ob.* łoza) *Rg.* lòza, *Sla.* vinova loza; *Rs.* виноградный кустъ. Winna rózga, która owoc wydaie, winorośl, *Bh.* rewa, ré=wa. - Rozmaite są octy, naylepszy winny; a im też wino naylepsze, tym ocet mocnieyszy. *Urzęd.* 423, Weineſſig. A iakiego octu, czy piwnego, czy winnego? *Teat.* 21, 24. Winny szynkarz, winiarz, *Rs.* винопродавецъ, der Weinſchenk. Gospodarz o tym tylko myślał, aby zbył tym lepiéy swóy zły trunek winny. *Zab.* 16, 149. złe wino, lurę). Winny ſtatek, konew', flasza; *Ec.* вїнопрїѧмелище. Winnéy soli, *cremor tartari*, w mieyscu zapowietrzonym do wszyſtkiego zażywać maią. *Perz. Lek.* 258. Sole iſtne, które powſtaią z rozcieków kiszeniu winnemu podległych, oznaczaią się imieniem winnego kamienia, *Tartarus*, te zaś które słodki smak wydaią, biorą imię cukru. *Kruml. Chy.* 119.- Wiesiołku korzeń ieſt winnego zapachu. *Syr.* 443, winem pachnie, iak wino pachnie, winem oddaie, hat einen Weingeruch. - Winny, pełen winnego soku, *winniſty, *Ec.* вїнистый *vinosus*, weinig, voll Weinſaft. - Winny, maści winnéy. *Cn. Th.* 1264, weinfarbig. (W kartach) króle winne, czerwienne, żołędne, dzwonkowe. *Kras. Sat.* 104, Grünkö=nig in der Karte, *Rs.* винновой, вїны, Pik =. WINO, -a, *n.*, Winko, Wineczko, *zdrbn.*; *Bh.* wjno, wjnko, *Slo.* wíno; *Sr.* 1. wino; *Sr.* 2. wino; *Crn.* vinu; *Vd.* vino, vinu, vinze; *Cro.* vino, vincze, tërsz, *Dl.* loza; *Bs.* vino (*Bs.* oviniti, zaviniti, *Ital.* avinare, *vinolentum facere*); *Sla.* víno, vince; *Rg.* vìno, vinze; *Rs.* вино̀, винцо (*Rs.* вино, = хлѣбное вино wódka, gorzałka); *Ital.* vino, *Gall.* vin; *Lat.* vinum; *Ger.* Wein; *Aethiop.* ויין wain, *Hebr.* יאין jajn; *Gr.* οἶνος). Po Polſku i drzewo i owoc iego winem zowiemy. *Sekl. Math.* 26, der Wein, der Weinſtock. Wino ieſt drzewo niewysokie, krzywe, chropawe, a sękowate, gałązki ma krzewiſte, które trzeba obrzynać; bez podpierania i przywięzywania same ſtać nie mogą. *Cresc.* 290. Wino w ogrodzie służy do okrycia altan, ulic; zażywaią się iego iagody. *Kluk. Rosl.* 1, 161. Niemasz iagod na winie. *Budn. Jer.* 8, 13.- Wino, iagody, grona, winogrona, Wein, Weinbeeren, Weinreben, Reben. Wino wiszące na maciorach, *vinum pendens. Cn. Th.* 1265. Wina zbieranie, *ob.* winobranie. - O winie w Sandomirſkim. *Haur. Sk*, 510. - §. 2., Z winnych iagod soku wyciśnionego bywa wino, drogie picie. *Cresc.* 290, wino napóy, wino pite, der Wein als Getränk. Wino ieſt likwor z iagod winnych wyprasowany, przez pierwszą fermentacyą lub kisanie w likwor przeźroczyſty, głowę zawracaiący i upaiaiący przemieniony. *Krup.* 5, 98. Sok się winogran kiszony winem nazywa. *Kruml. Chym.* 548. Gdy się moszcz wyroi, zowie się winem. *Kluk Rosl.* 3, 346. Wino młode, teraz tłoczone, *ob.* Moszcz. Młode nie wytrawne wino, *Rs.* чихирь. Jakoby młodym winem opoieni, Coby mówili, sami nie wiedzieli. *Odym. Sw.* 2, *O o* 2 *b*, *Slo.* mudroſt winom zaſtinená biwá. Wino słodkie, gęſtawe z doyrzałych doſkonale iagod, maſtkie wino, którém zaprawiaią się cienkie, maślarz, maslaż, maślacz, Weinausbruch, Ausbruch (Oeſterr.). Wino warzone, podwarzone; *Crn.* somręlza; *Rg.* varenik; *Cro.* vinkot; *Rs.* варенуха. Wino Reńſkie, *Rs.* ре́нское. Wino Węgierſkie, = Węgrzyn *qu. v.* Jeden pan miewał w swoiey piwnicy troiakie wino: iedno wino guſtowne, drugie mierne, trzecie ſtołowe albo podłe, które dawał podług powołania i godności gości. *Dwor.* *J* 4. Wina, iakie tylko kraie mogły mieć naykosztownieysze, były hoynie wylewane na pysznych bankietach. *Zab.* 14, 16, cf. małmazya). Domek miluchny, faierwerki kosztowne, kucharz dobry, winko ſtare i wyśmienite. *Teat.* 5 *c*, 17. Jakże słodkie i łagodne winko chłodne. *Teat.* 55 *e*, 44; *Prov. Cro.* dobreh lyudih, dobra vina, Ne pitasze domovina = dobrych ludzi, dobrego wina, nie dochodzi się rodzina, *non indaganda patria*; *Slo.* dobré wíno i bez wiehi wipigu, *ob.* dobremu piwu nie potrzeba wiechy; cnota sama się chwali). Lekkiem wineczkiem będę cię czeſtował. *Lib. Hor.* 28. Wino słabe tytułuią ſtołowym. *Haur. Ek.* 101. Wino poślednie albo z wytłoczyn polanych wodą. *Cn. Th.* 1264, *ob.* lura, Lauer. Wino spleśniałe, wywietrzałe, waniek, *Slo.* zwé=tralé wjno, podćepky, náklonek, *Cro.* zevrelicza). Wino bez tłoczenia z iagod ciekące, treść, samotreść, *ob.* Samotok, Vorlauf. Wino iasne, klarowne, *ob.* Klaret. Wino przyprawne z miodem, *ob.* winomiód, Hipokras. Wina zaprawne. *Comp.* 294. Nie zawadzi winka się napić, ale miernie. *Haur. Sk.* 510. Wołowi choćbyś wina nalał, Pewnie w leda kałuzie będzie wody wolał. *Rey Wiz.* 105 *b*, dobra kozie brzoza, dobra psu mucha, Matyaszowi płotka, was nutzt der Kuh Muskaten, wenn ſie hat Stroh). - Prawdę częſtokroć piiak wyśledzi, J ztąd przysłowie: prawda w winie siedzi. *Kras. Ant.* 71, *in vino veritas*, wino wynurzy, co się wewnątrz burzy). Piiany winem, *Crn.* uvinén; *Sr.* 1. wina piczk; *Sr.* 1. wina pjanoſcz *vinolentia*. Masz tym czasem na wino. *Teat.* 33 *d*, 42, cf. na piwo, trynkgield, zu Weine, auf Wein, Trink=geld. Zasiadaią na winie, i bawią się kubków wytrząśnieniem. *W. Prov.* 33, 30, cf. w szynkowni, w winnym domu, w winiarni, u winiarza). Zaproszono go na rok na suchary i wino Galileyſkie. *Teat.* 16 *b*, 42, na wino gęsie, t. i. o wodzie i chlebie do więzienia). Wino honoru, podarunek w winie, w dawnych wolnych miaſtach znakomitym przeieżdżaiącym oddawać się zwykły, der Ehrenwein, ein Geschenk von Wein, welches fürſtlichen Perſonen bey ihrer Durchreiſe durch die Reichsſtädte, von dem Magiſtrate überreicht wird. Przysłało miaſto Gdańſk przeieżdżaiącemu posłowi naszemu wino honoru w dwunaſtu dzbanach. *Gaz. Nar.* 2, 225. Wino niekościelne którego się nie godziło u pogan do ofiar używać, *vinum aspondum. Cn. Th.* 1265. Wino święcone, wino, które w dzień Św. Jana Ewanieliſty xiądz przy ołtarzu daie pić parafianom z kielicha, na pamiątkę, iż kiedyś Ś. Janowi trunek iadowity nie szkodził. *Cer.* 1, 195. Wino święcimy w dzień Św. Jana, na pamiątkę onego, który Św. Jan pił iadowitego trunku. *Hrbſt. Nauk.* *N* 4 *b*. Wino od ukąszenia iadowitego, *theriaces vitis vinum. Cn. Th.* 1265. - 2., §. Wino Św. Jana, = porzeczki. *Dudz.* 68, Johannisbeeren. Dzikie wino, *flos Melamphi*, nad-

zwyczaynie wysoko rośnie; ma liście ogórkowym podobne, pszczoły się do iego kwiatu zlatuią. *Kluk Rosl.* 1, 288. Wino dzikie albo leśne, agreſt. *Urs. Gr.* 132. - Wino inszych rzeczy, oprócz iagod winnych. *Cn. Th.* 1265, n. p. porzeczek, z agreſtu, z iabłek, z gruszek, z malin, *ob.* malinnik, gruszecznik, iabłecznik; cf. wódka palona dyſtylowana, *Rs.* вино. -. 3, §. Wino w karcie, *Rs.* вины. Pik; das Grün in der Karte, *ob.* winne króle. **WINOBÓYCA, - y, *m.*, n. p. Tracki winobóyca oſtrą sobie golenie kosą podciął. *Hor.* 1, 307 *Nar.*, wybiiacz wina, der Weinkelterer, Weinpresser. WINOBRANIE, -ia, *n.*, wina zbieranie, die Weinlese, *Morav.* winobraní; *Boh.* zbirka (cf. zbiory); *Slo.* oberačka, (cf. obierać); *Sr.* 1. wina zběrano, winazberancżko; *Crn.* vendiba, terganje (*ob.* targanie); *Vd.* tergainie; *Cro.* bratva, jematva, (cf. brać, imać); *Dl.* jematva, targatva; *Bs.* terganje, trriganje, jematva, jemanje; *Rg.* jemàtva; *Sla.* vinobera; *Ec.* вїноимáнїе; *Rs.* виноградособирáнїе. Pan sam zaczyna doroczne winobranie. *Zimor. Siel.* 217. Winobranie odbywać, wino czyli winogrona, grona zbierać, Weinlese halten; *Sr* 1. wino zběram; *Crn.* targam, (*ob.* targać); *Vd.* tergat, grosdjiebrati; *Cro.* bràt, (cf. brać); *Rg.* tàrgati, jematti, (*ob.* imać); *Bs.* jemati, trrigati, otrrighnuti, tergati; *Sla.* vinobrati. WINOBRANIEC, - ńca, *m.*, zbieracz wina, der Weinleser; *Sr.* 1. wina zberačzer; *Vd.* vinſki berauz; *Cro.* bràch; *Dl.* targacz, jamacz; *Bs.* trrigác, jemác; *Rg.* targâc, jemâc; *Ec.* вїноїмáтель, вїнограда обсѣкáтель, объимáтель, собиратель виноградныхъ ягодъ; *Rs.* виноградособирáтель. Winobraniec *vindemiator. Mon.* 75, 592. Pan moszczem czeſtuie nowym winobrańce. *Zimor. Siel.* 2. 17; - *w rozd. żeńsk.* WINOBRANKA, -i, *ż.*, die Weinleserinn; *Cro.* brachicza; *Dl.* targaczicza, jemaczicza; *Rg.* targaciza, jemaciza; *Bs.* trrigaciça, jemaciça). Gwiazda Winobranka, *vindemiatrix. N. Pam.* 17, 194. *WINOCEDZICIEL, - a, *m.*, *Ec.* вїноцѣдитель, cedzący wino, der Weinseiher. *WINOCZERPACZ, - a, *m.*, *Ec.* виночерпáтель, виночéрпїй; *Gr.* οἰνοχόος, der Weinschöpfer. *WINOCHROŃCA, -y, *m.*, *Ec.* вїнохранитель, ſtróż winny czyli winniczny, *Gr.* οἰνοφύλαξ, der Weinwächter. WINOCHWALSTWO, - a, *inolatria. Sak. Prosp.* 78, n. p. takim sposobem *ariolatrium et inolatrium* chlebochwalſtwo i winochwalſtwo popełniaią. *Sak. Persp.* 13, bałwochwalſtwo względem wina w eucharyſtyi, Weinabgötterey. *WINOGARD, WINOMIOT, - a, *m.*, co wina nie piie. *Dudz.* 20, co winem gardzi, wino odmiatuie, czyli odrzuca, (cf. wódka; *oppos.* winopiyca, winopiias); der Weinverächter. Winogardowie, którzy z przyrodzenia, albo namyślnie nie piiaią wina *abſtemii*, którzy gardzą winem. *Petr. Hor. D* 2, winomiot, który wina nie rad piie. *Petr. Hor.* 2, *N.* 3 *b.* WINOGRAD, *WINOHRAD, WINOGROD, - u, *m.*, ogrod winny, winnica, sad winny, der Weingarten, Weinberg; *Boh.* winohrad; *Crn.* vinograd, nograd; *Vd.* vinohrad, nograd, venzerli; *Cro.* venògrad, terszje; *Rg.* vinograd; *Bs.* vinograd, basctina, sád, mladi vinograd; *Sla.* vinogràd; *Rs.* виногрáдникъ; *Ec.* вїнничина, вїнничинца, вїнный садъ, виннич͏їе, виноградъ. Na przygórkach wszędzie winohrady. *Kchw. Wied.* 18. Wielka rozkosz ieſt mieć winogrady wina rozmaitego. *Cresc.* 502. Ziemia płodną macicę krzewi w winogradach. *Zab.* 4, 310. Latorośl w winogradzie. *Kchw.* 328. Pomiędzy wysokie i gęſte winogrady, Jakie są w cudzych kraiach, iak krzaki, iak sady, ſkrył się ieleń przede psami. *Jak. B.* 168. WINOGRODNICTWO, - a, *n.*, chodzenie koło winogrodów, ogrodnictwo co do wina, winiarſtwo, die Weingärtnerey, Winzerey; *Rg.* pudarſtvo, (cf. buda); *Rs.* виноградодѣланїе. WINOGRODNICZY, - a, - e, od winogrodnika, Weingärtner=, Winzer=. WINOGRODNIK, - a, *m.*, koło winnicy chodzący, ogrodnik winniczny, winiarz, der Weingärtner, Winzer; *Boh.* winohradnik; *Crn.* nogradar, gornik (cf. górnik); *Vd.* veinzirl, weinzedl; *Cro.* venczerlin, terszoszaditel, *Rg.* pûdar (cf. buda); *Sla.* pudár; *Rs.* виноградаръ; *Ec.* виногрáдникъ. Winnicę swoię poruczy innym winogrodnikom, którzy mu będą dawać użytki czasów swoich. 1 *Leop. Math.* 21, 41. Winogrodnik nowy płot sprawił, I rzędem smagłe szczepy poſtawił. *Mioſk. ryt.* 2, 27. Winogrodnik rozróżnia winorośl. *Wolszt. pr.* 12. Winogrodnik niepotrzebne gałązki winne odcina. *W. Pſt. M n.* 469. Choć mię w ciasnym kącie matka litościwa Pod gęſtym liściem pilnie schowaną ukrywa, Przecież mię winogrodnik w iey łonie kaléczy. *Tol. Saut.* 98; *Bzow. roż.* 69, *Birk. Dom.* 53. WINOGRODNY, - a, - e, WINOGRODSKI, - a, -ie, od winogroda lub winogrodnika, Weinberg=, Winzer=; *Rg.* vinogradni, vinogradski; *Cro.* vinogràdszki). Winogrodny nóż, *Cro.* vinyak. WINOGRON, WINOGRAN, - u, *m.*, grono winne, die Weintraube, die Traube; *Bohem.* hrozen, hroznik winný, *Sr.* 1. winowaficj; *Rs.* виноградный кисть, виногрáдъ; *Ec.* вїногрáдъ, грезнъ. Kwaśny, niedoſtały winogran, *Boh.* kyselka, kyselý hroznik (*ob.* kisnąć). Winogron suchy, *Rg.* suuhviza). Sok się winogran kiszony winem nazywa. *Kruml.* 548. WINOGRONNY, WINOGRONOWY, - a, - e, od winogran, Weintrauben=, *Boh.* hroznowý, hroznatý; *Rs.* виногрáдный, грезнóвный. Błona w oku winogronową nazwana, ieſt bardzo czuyliwa. *Krup.* 2, 314. *WINOKSZTAŁTY, - a, - e, podobny do wina, weingeſtaltet, *Ec.* вїноличный. *WINOLEY, - eia, *m.*, nalewacz wina, *Ec.* винóлїй, кто вино наливаетъ, вїнолятель, der Weineinschenker, cf. cześnik, podczaszy. - §. Winoléy, *Ec.* вїнолїяло *vas ad vinum fundendum*, cf. lewar, leiek, cf. winny ſtatek, *Ec.* вїнолитїе *winolanie, cf. cześnikoſtwo. WINOLISTNY, - a, - e, pełen liſtów winnych, voll Weinblätter,: WINOLISTY, - a, - e, maiący liſty winne, od liścia winnego, Weinblatt=, *Slo.* winoliſtowý. *WINOMIERCA, - y, *m.*, co wino mierzy, der Weinmesser, *Cro.* fisér. WINOMIOD, - u, *m.*, miód w winie rozpuszczony, wino z miodem, cf. Hipokras, Honigwein, Weinhonig, Weinmeth, Methwein. Wziąć mąki pszeniczney, a z miodem, abo z winomiodem zaczynić, i tym twarz mazać. *Syr.* 931. *WINOMIOT, *ob.* Winogard. WINOMNOŻCA, - y, *m.*, rozmnożyciel wina, n. p. winomnożca Saturnus. *A. Kchan. W.* 187. WINONOSNY, - a, - e, noszący wino, grona, *Cro.* terszonoszni *vitifer*, weintragend, rebentragend; *Subſt.* вїноносецъ *winonosz, *winonośca, *vinifer*; вїноносъ *vas vinarium* WINOPILCA, WINOPIYCA, - y, *m.*, zgrubiale WINOPIIAS,

– a, m., WINOPOY, - oia, m., piiący rad i wiele wina, cf. winożłop, winożerca, der Weintrinker, Weinzecher, (ob. winogard, winomiot, cf. wódka); Sr. 1. wina picżr; Cro. vinopia, f. vinopivka; Ec. вїнопїйца, вїнопи́тельница. Bachusa winopiasem, i słodkiéy należą iagody, krzykaczem i wrzeszczem nazywaią. Otw. Ow. 137. Przyiemnieyszy człowiek na uczcie nie winopiyca. Zab. 7, 225. Biſkup ma być bez przygany, nie winopilca, nie coby biiał kogo, ale żeby był skromny. Leop. 1 Tym. 3, 4. *Winopicie, Ec. вїнопи́тїе. *WINOPRZEDAWCA, - y, m., winiarz, przedaiący wino, handluiący czyli kupczący winem, der Weinverkäufer, Weinhändler; Rs. винопродáвецъ; Ec. вїнопродáвецъ. - Ec. вїнопродáлище; Gr. οἰνοπώλιον, ob. winiarnia. WINORODNY, - a, - e, weinerzeugend. Państwa winorodnéy Pannonii. Psalm. 92. WINOROŚL, - i, ż., winna rózga, macica winna. Wlod., latorośl winna, która owoc wydaie. Dudz. 68, Weinrebe, Weinsprosse, Weinranke. Są na winoroślach iagody szerzące się. Otw. Ow. 608, ib. 591. W winorośl głowę ſtroi, vite caput tegitur. Zebr. Ow. 155. Mieysca liściem winorośli kryte. Otw. Ow. 393. *WINORZYGACZ, - a, m., Ec. вїнорыгáтелъ, der Weinspeier. *WINOTOK, - u, m., Cro. vinotóchka, = lewar winny, der Weinheber; (2., Cro. vinotóchka, = zatyczka). WINOTYCZNY, - a, - e, od tyk winnych, Weinpfahl =, Weinstäbe =. Bndtk.

WINOWAĆ, winić kogo, cz. ndk., zwinić, uwinić dk., winę zadawać, za winnego uznawać, obkarżać, beschuldigen, als schuldig angeben, anklagen, Bh. winiti; Slo. winim; Vd. doushit; Rg. kriviti, okriviti, (ob. krzywić, *krzyw), Rs. вини́ть, Ec. клевета́ть, клевещу́, (cf. Ec. виносло́влю, Gr. αἰτιολογέω causam dico, rationem dico, causam ago). Któż ieſt na świecie, aby się winował, każdy niewinnym zda się człowiek sobie. Jabł. Ez. 102. Jeśliś sam nie bez winy, nie winuy drugiego. Min. Ryt. 4, 107. Nie winuią go ieszcze, a iuż się wymawia. Cn. Ad. 712, sam się wydaie; sumienie niespokoyne). Bardzo się licemiernicy ſtarali, aby w czym uwinić a podchwycić pana naszego. Rey Pſt. Tt 6. Jeśliby cię mógł zwinić, albo urzędowi oddać, iuż tam miłosierdzia nie znaydziesz. Rey Apoc. 80. Niemasz tak złéy rzeczy, któréyby złoto w dobrą nie obróciło, a nie masz też tak dobréy, któréyby w złą obrócić nie mogło; snadnie może uwinić sprawiedliwego, a wyzwolić niesprawiedliwego. Rey Zw. 70. Kryſtus winy, któremi my zwinieni ieſteśmy, na się przyiął. Gil. Pſt. 5 b. Winowanie, Vd. doushenje, obdoushenje, Ec. виновство̀. Jeden pochwali wyroki, drugi zwini, W szłuszności oczney są niezgodne duchy. Zab. 14, 172, gani). - *§. Ponieważ karanie tylko na ciele bywa, a szaleni na ciele nic nie cierpią, przeto nie karani, ale tylko winowani bywaią. Szczerb. Sax. 431, winami, grzywnami obkładani, mit Geldbuße belegt. WINOWATOŚĆ, - ści, ż., podleganie winie, *Winność, das Verschulden, die Schuld, das Schuldseyn, Sr. 1. zawinowatoscź. WINOWATY, WINOWAT, - a, - e, winę maiący, schuld, schuldig an etwas; Sr. 2. winowatí; Rs. виноватый, виноватъ, вйнный. Winowat, winowaty, co przewinił w czym. Wlod. Ja naywiększy z grzeszników winowatych gminu. Kul. Her. 66. Odpuść winy, serca nasze niech do odpuszczenia zawsze ſkłonne będą winowatym. Kanc. Gd. 172, naszym winowaycom). Nie płaci bogaty, płaci winowáty. Rys. Ad. 43, Cn. Ad. 639. Haur Ek. 26. O długi i o insze krzywdy z tymi winowatymi wieśniakami u panów ich sprawiedliwości dochodzić trzeba. Stat. Lit. 102. - Subſt. WINOWAYCA, - y, m., który przewinił, cf. *krzyw komu, der Schuldige. (Rs. виновникъ powód do czego, przyczyna). Musi niewinny przegrać przed sądem winowaycy. Mon. 65, 58. J dzieiopis i komedyant nie ieſt winowaycą tego, co oznacza. Kras. liſt. 2, 119, nie odpowiedzialnym za to). - §, = dłużnik, der Schuldner. Winowaycy za umową słuszną, winę albo dług powinni płacić. Gil. Kat. 314. Ten, który pieniędzy pożyczył, pozwał o to swego winowaycę. Herb. Stat. 308. - w rodz żeńſk. WINOWAYCZYNA, - y, ż.; Rs. виновница. Będąc winowayczyną, nie wartam go zgoła. Przyb. Milt. 351. Winowayczynę udręcz ręką moią. Bard. Tr. 408. *WINOWÓDZCA, - y, m., winowayca, (qu. v.) Gdyby nie był do innego ſtanu żywota powołany, rozumiałby się być winowodźcą, ieśliby na te uwagi, które mu przekładano, względu mieć nie chciał. Wys. Al. 145.

WINOŻARŁOK, - a, m., WINOŻERCA, - y, m., n. p. człowiek obżerca i winożarłok. W. Math. 11, 19. Euryloch winożerca; nimii vini. Zebr. Ow 355, ein Weinschlemmer, ob. winopiyca, = WINOŻŁOP, n. p. cóż z tego! czyli przez twóy kałdun sto beczek, czy też tysiąc przeleiesz, winożłop ieſteś. Pilch. Sen. liſt. 2, 269. WINOZBIÓR, - u, m., n. p. Posiadł kwieciſtą kępę sławną winozbiorem. Przyb. Milt. 20, (cf. winobranie;) = zbiorem obfitym wina. WINSKO, - a, n., wino liche, fatalne, cf. lura, schlechter abscheulicher Wein; Bs. vinçe; Crn. bèrsa; (cf. obrzask).

WINSZOWAĆ, *WINCZOWAĆ cz. ndk.; Slo. winšowať, Sr. 1. wintšuju, winczżuju, Sr. 2. winschowasch, Crn. voshiti, vóshem, Vd. voshiti, navoshiti, navunshati. - *§. opto, żądam, wolę, życzę, sprzyiam, też winszuię mówią niektórzy z Niemieckiego słowa. Mącz., Ger. wünschen, anwünschen, = życzyć czego dobrego). Przeto żeś mi nie winszował szczęśliwéy nocy, Nie uznały snu miłego biedne me oczy. Zim. Siel. 292. Zamykaiąc liſt, winszował mu wszego dobrego dotąd, ażby się w króleſtwie bożym uyrzeli. Baz. hiſt. 264. Winszował wszyſtkiego dobrego odchodzącym. Birk. Dom. 66. Tegoć winczuiemy życzliwie. Popr. Tr. B 2. Jeśli mu uſty zdrowia winczuiesz, ... Bzow. roż. 67. Panom wszego dobrego i szczęśliwego panowania z umysłu a życzliwie *sprza i winczuie. Glicz. Wych. A 2. Winszuią szczęśliwego powodzenia na ten rok nowy. Falib. diſk. Pz. Muzy rozkoszne niech opowiadaią winczowanie me od bogów życzliwych godzin szczęśliwych. Kraj. Chim. A 2 b. *Winszowanie, = życzenie, Crn. voshilu; Vd. voshenie, das Wünschen, der Wunsch. Eulogia, benedictio, pożegnanie, życzenie, winszowanie też mówią niektórzy. Mącz. Noe Chamowi nie złorzeczył, tylko potomkom iego winszował, aby byli zawżdy pod posłuszeńſtwem Semowym. Biel. Sw. 3. Chamow *naród nigdy z poddańſtwa nie wyszedł, przez złe winszowanie oycowskie. ib. 3 b, złe życzenie, przeklęctwo). - *§. Wiele z między Małopolanów Władysławowi króleſtwa winszowało. Krom. 770, regnum deferebant, króleſtwa mu życzyli = króleſtwo mu ofiarowali). - *§. Jagiełło wziął w małżeńſtwo czwartą żonę, sioſtry Witoldowéy córkę, któ-

rych Maciéy biskup Wileński winszował. *Stryik.* 520, wieńczył, ślub im dawał; er traute sie. - *§. Na pierwszym wstępie nie źle winszowała mu fortuna. *Krom.* 716, *arridere*, sprzyiała mu, war ihm günstig, gewogen, wohlwollend, wollte ihm wohl. - §. 2., *Hodie* winszować, = *gratulari*, wyrazić życzenie z zdarzonéy pomyślności, pomyślnéy pory, *Gall. feliciter*, Glück wünschen, gratuliren, *Slo.* wynssugi; *Crn.* voshiti, vôshem, *Vd.* srezhovoshiti; *Cro.* raduvatisze komu (cf. radować się), radujémsze; *Rg.* cestitati, cestiti tkomu, (cf. czcić); *Rs.* поздравить, поздравлять; (*ob.* pozdrowić). Winną nagrodę niechay dziedziczy, kto umiał cnotę dochować; Tego ci z serca uprzeymie *życzy*, Wolałby iednak *winszować*. *Zab.* 11, 78, z odebranéy iuż nagrody radość swoię ci wynurzyć, niż dopiero ci téy nagrody życzyć). Posłał winszować Dawidowi, iż zbił nieprzyiaciela. *Budn.* 2 *Sam.* 8, 10. Gdy przyiaciela żona była zległa, szedł do niego, nawiedzać a *winczować *sześciniedziałce z tégo, co iéy Pan Bóg dał. *Glicz. Wych. D* 4. *b.* Rok się skończył, - winszować téy pory należy, komu? wszystkim! niech Jędrzéy z winszowaniem bieży. *Kras. Sat.* 28. (Biegaią dziatki po nowym lecie, i przyiaciele daią sobie nowe lato, a zwlaszcza panowie sługom, bogaci ubogim, winszuiąc sobie na nowy rok wszego dobra. *Herbst. Nauk. N* 5, *ob.* wyżéy, winszewać = życzyć). Kilkanaście winszuiących listów odebrałam. *Teat.* 28, 77, Glückwünschungsschreiben, Gratulationsbriefe. *Rs.* поздравительный Winszuiący komu, der Gratulant, *Rg.* cestitalaz, radovalaz, radovaonik; *Rs.* поздравитель, поздравляльщикъ; *f.* поздравительница, поздравляльщица. Winszowanie, powinszowanie, der Glückwunsch, die Gratulation; *Cro.* raduvanye; *Vd.* voshenje, srezhovoshnost. WINSZOWNY, *WINCZOWNY, - a, - e, od winszowania, powinszowania; z powinszowaniem, glückwünschend, gratulirend, Glückwünschungs =, Gratulations = . (*Slo.* winš'owatedelni *desiderabilis Sr.* 1. wintšuwanité, wintšwanité *optabilis*, wintšuwaté *optativus*, *Crn.* voshliv, = życzliwy, *Vd.* voshliu, pervoshliu, = pożądany). Jadwigę Bodzenta arcybiskup pomazuie, z winszownemi wszystkich przygłoskami. *Krom.* 403. *Winczowne, podarunek wzmagaiącemu z choroby. *Włod.*

WINUIĘ, *ob.* Winować.

*WIOCHNA, - y., *ż.*, n. p. Ci doyrzałe zboża żną, owi w snopy wiążą, A wiochny im śpiewaiąc, iako mogą dążą. *Gaw. Siel.* 363. ?

WIODĘ, *ob.* Wieść, Wieśdź,

WIOLA, - i, *ż.*, z Włosk., gatunek instrumentów muzycznych strunnych, podobny do skrzypców, die Viole, Bratsche. Ryknął basem, iaki iest w ogromnéy wioli. *Hor. Sat.* 30. Wiola de gamba, głos pewny w organach. *Mag. Mscr.* WIOLISTA, - y, *m.*, graiący na wioli, der Violist. Żaków do śpiewania, wiolistów i skrzypków zaciąga do grania. *Pot. Pocz.* 390., *Pot. Jow.* 2, 25. WIOLINISTA, - y, *m.*, graiący na skrzypcach. *X. Kam.*, der Violinist, (cf. skrzypek.

WIOLENCYA, - yi, *ż.*, gwałt, krzywda gwałtowna, die Gewaltsamkeit. Drzwi kościelne zamkniono przed Eudoxyą, a ona nie śmiała czynić wiolencyi kościołowi, musiała się z sromotą wrócić. *Sk. Żyw.* 60 *b.*

WIONĄC, wienie, wienie, *ob.* Wiać, wiewać. *WIONEK, *ob.* Wianek.

WIÓR, - u, *m.*, Wióry *plur.*, Wiórek, Wióreczek *zdrbn.*; spadaiące z pod hebla odcinki drzewa, ostrużyny, (cf. trzaski), heblowiny, Hobelspan, Hobelspäne, Späne; *Boh.* třjsky; *Sr.* 2. wošlon, wošlonk, wošlonašchk; *Crn.* ivęrje; *Vd.* leber, leberje, troshiza, ostrushek, iverje, hoblovina, hobvanje; *Cro.* iver, iverje; *Bs.* iverje; *Rs.* иверень, иверешокъ, стружки, (*ob.* strugę) осколокъ, *ob.* oskubać) *Ec.* осколокъ. Gdzie drwa rąbią, za zwyczay wióry padaią. *Teat.* 51, 11, raczéy trzaski, cf. na woynie ludzie się nie rodzą). Gdzie drwa rąbią, tam lecą i wiory. *Zabł. Zbb.* 50. W cudzym domu drwa rąbią, a u nas wióry lecą. *Rys. Ad.* 71, za cudze grzechy pokutuiemy; cf. sąsiecka trwoga, twoia przestroga). - Nie iest co wziąć we dwa wióry. *Bndtk.*, odrobina, nic) - Niektórych pisma maią tylko na czele wystawne imię; w reszcie iakbyś gryzł wióry, wszystko czcze i martwe. *Pilch. Sen. list.* 2, 65, *ob.* iakbyś drwa gryzł). - Suchy iak wiór, *ob.* iak szczepa, iak gont. WIORKOWATY, - a, - e, - o, *adv.*, iak wiór, na kształt wióra; pełen wiorów, wie ein Hobelspan; spänig. WIÓRZYSKO, - a, *n.*, niekształtny, szpetny wiór, ein ungeschlachter Span. - §. mieysce gdzie pełno wiorów, n. p. kolnia; kupa wiorów, Späneplatz, ein Ort, wo die Späne liegen; ein Haufen Späne.

WIOSCZYNA, - y, *ż.*, biedna wioska, lichota, ein elendes Dörfchen; *Rs.* деревнишка. Na starość siedzi w swoiéy wiosczynie, i nad płochościami młodości swoiéy ubolewa. *Teat.* 34 *b*, *B ii.* Wiosczyny o 10 domkach. *N. Pam.* 12, 293. WIOSECZKA, *ob.* Wioska, Wieś. - (WIOSIENNY, *ob.* Wiesienny. - -) WIOSKA, - i, *ż.*, Wioseczka, - i, *ż.*, *zdrbn rzeczown.* Wieś, das Dörfchen, Dörflein; *Bh.* wěska, wyska; *Sr.* 2. waška; *Sr.* 1. wjeska; *Vd.* vesiza; *Ec.* вѣсица, селцѐ; *Rs.* деревенька, деревушка, сельцо. Dosyć iednéy bez długu szlachcicowi wioski, Taki nie wie, co pozew, co kłopot, co troski. *Pot. Jow.* 191. Do ulubionéy swoiéy wioseczki powracał. *Mon.* 70, 540. Jeno wioseczka z kmiecym i z dwornym gruntem pobor ma oddawać, a na same miasteczka summy poustawiać. *Star. Vot. B b.* Cygan, Wołoszyn wpada, i prędki Tatarzyn, Jak szarańcza pustosząc, z gruntu wywracaiąc Liche wioseczki nasze, a w nich lud ścinaiąc. *Star. Vot. A* 3 *b.* - *§. Wioska, wieśniaczka, chłopianka, die Bauerntochter, Bäuerinn. Jeśliby człowiek ławicy godny, kmiotownę albo wioskę poiął, dzieci nie matce, ale oycu równi będą. *Szczerb. Sax.* 367.

WIOSLARZ, - a, *m.*, wiosłowy, pławca, wiosłem robiący, robotnik w nawie, na morzu, rudelnik, powoźnik, (cf. przewoźnik,) der Ruderer, Ruderknecht, (cf. flis); *Bh.* weslař; *Vd.* veslar, veslauz, vodni vosnik, veslovos; *Cro.* veszlár; *Dl.* vozar; *Hg.* evezeus; *Rg.* voxàz, *plur.* vozzi; *Bs.* vozaç; *Rs.* весленикъ, гребецъ, (cf. grzebać); *Ec.* весленикъ, гребецъ, который весломъ дѣйствуетъ, *plur.* веслинцы. WIOSŁO, - a, *n.*, Wiosełko, - a, *n.*, *zdrbn.*, statkowy poiazd, paczyna, gatunek przydłuższéy płytkiéy łopaty do pomykania na wodzie statku, tratwy i t. d., das Ruder; *Bh.* weslo, ruble (*ob.* rudel) *Slo.* weslo; *Sr.* 2. wašlo; *Crn.* vêslu, *Vd.* veslu, lopata; *Cro.* vêszlo; *Hg.* evezö lapát, evezëu; *Dl.* veszlo; *Bs.* veslo; *Rg.* vêslo; *Rs.* весло, веслецо, весельцо, гребло, гребокъ (cf. grabić); *Ec.* кормило, кормильце. Wiosła *vulgo* poiazdy. *Chmiel.* 1, 71. Wiosło zowie się tylko

u krypy i czołna; u ſtatków bowiem nazywaią poiazdy. *Mag. Mscr.* Wiosłami robić, rudern; *Boh.* weſlowati; *Slo.* weſlugi, weſlń ſe plawjm; *Crn.* vèslâm; *Vd.* veslati, veslaviti, vosit (*ob.* wieźć, wozić); *Cro.* veszlarim; *Bs.* vozitti; *Hg.* evezek; *Rg.* vozitti, cf. *Jtal.* vogare, *Rs.* базанить, побазéнить, *Ec.* гребу́ весломъ. Robienie wiosłami, *ob.* woźba; das Rudern, *Vd.* veslanie, veslaritje; *Dl.* voxenye; *Hg.* evezes; *Cro.* vosènye, vosnya na vode, *Jtal.* voga; *Ec.* гре́бля. Wiosłami robić przeciw biegowi nawy z boku, *Rs.* табанить. Wiosłami robiąc upłynąć, *Rs.* угресть, угребать. Robili wiosłami, by się mogli przybić do brzegu; ale nie mogli. *Leop. Jon.* 1, 13. Gdy się burzliwości morſkie uspokoiły, wiosłami pośpieszyć kazał. *Warg. Cez.* 98. Słowacy dobrzy są do morſkich zabaw, i niemasz lepszych ludzi do wiosła. *Boter.* 135, do robienia wiosłami; cf. szybować). Czołnik długim wiosłem przewoźnik ſteruie. *Bardz. Tr.* 41. Gdy wiatr nie służy, do wioseł. *Cn. Ad.* 234, sposób robienia odmienić dla odmiennéy okoliczności. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 92. Często kto z domu iadąc robił wiosłem, Wraca się szczęściem i sławą porosłym. *Pot. Syl.* 48. Ty zawsze swego ſtanu pomiernie używay, A bez wiosła na wodę bezpiecznie nie pływay. *Rey Wiz.* 188 *b.* Wiosła łopata, którą w wodę wypuszczaią, *palmula. Mącz.*, *Rs.* ло́пасть, ло́постъ, wiosłowa szerza, *ob.* pióro u wiosła. - §. 2., Wiosło, narzędzie do wiosła podobne, łopata, *Crn.* vęslèza; ein schaufelartiges Instrument, eine Rührschaufel, Schiebschaufel. Mąkę rżaną sypią w półachtelek, i wiosłem powiercianym, nalawszy wody wrzącéy, mieszaią. *Syr.* 919. Z tą wodą ten gley rozcierać rękami lub wiosełkami, roztarłszy wlać wody, i ſkłócić aż do gruntu. *Torz. sk.* 70. Kréślił na piaſku wiosełkiem paſterſkim imię kochanki. *Zab.* 11, 82, huletką, laſką paſterſką. WIOSŁATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt wiosła, mianowicie nogi takie maiący, łopatezany, wie eine Schaufel, wie ein Ruder, schaufelicht. Łabędź z łączaſtym karkiem ſkrył pod ſkrzydła białe J wiózł dumnie wiosłatą nogą plemię małe. *Przyb. Milt.* 225, *ob.* łopatonogi. *WIOSŁOLOTNY, *WIOSŁORUSZNY, n. p. remipedes lembi, *Auson.*, wiosłonogie, *durum eſt. Cn. Th.* 1266. WIOSŁOWY, - a, - e, od wiosła, Ruder=, *Rs.* весельный, гребный, загребный. Wiosłowa rękoieść, cf. dzierżak. Wiosłowa szerza, łopata, *ob.* pióro. Wiosłowe powrozy, wici w nawie. Wiosłowy goźdź, (cf. pachołek) *Bs.* sckaram od broda, klin od vesala, soscica; *Dl.* palacz. Wiosłowe drzewa, *Ec.* ве́слища *ligna apta ad conficiendos remos.* - §. Wiosłowy, - ego, *m.*, *Subſt.*, *scil.* robotnik, *ob.* wioslarz, powoznik. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1266, der Ruderknecht.

WIOSNA, - y, *ż.*; *Boh.* weſno, garo (*ob.* iar), podletj; *Slo.* gar, podleti; *Sr.* 1. nalėtjo; *Sr.* 2. nalėto, nalėtnè jaß; *Crn.* jaru, vigréd, spomlâd, spomladanſke, spumlat, mladu letu; *Vd.* vigred, vigrod, spumlad, mladleitu, pomlad, spomlad, mladu letu; *Cro.* protulètje; *Dl.* promalitje; *Rg.* prémalitje, proljetje; *Bs.* prolitje, protulitje, primalitje, premalitje, spomlad; *Sla.* pramalitje; *Rs.* весна̀ (весни́а piega, весновáтый piegaty; cf. *Bh.* oſnu iesień; *wiesień. *Stryik.* 263, *Etym.* siać, siany, osiany); część roku pośrzednią między zimą i latem, zowiemy wiosnę. *Kluk Rosl.* 3, 82, der Frühling, der Lenz, das Frühjahr. Na wiosnę słońce przechodzi trzy znamiona niebieſkie, ſkopa, byka i bliźniąt. *Sien* 436. Wiosna wszyſtkie rzeczy odnawia, bo od gorącości a wilgości czasu ziemia się otwarza. *ib.* 435. Wiosna nadchodzi, świat w rozliczne krasy ſtroią zielone pola, łąki, lasy. *Zab.* 16, 319. Wiosna naſtawszy, ziemię ogrzawszy, zioła i drzewa rozliczne zazieleniwszy, i kwiatki rozlicznie umalowawszy, lato za sobą przywodzi, które wszyſtkich rzeczy, co wiosna zaczęła, dokona. *Rey Zw.* 171 *b.* Śliczna macierzy kwiecia woniącego, Wiosno, młodości czasu dorocznego. *Paſt. F.* 14. Wiosna bywa wesoła, trzy miesiące niesie, Marca, Kwietnia i Maia, pięknie w polach, w lesie. *Jeż. Ek. B* 2. Teraz młodziuchna wiosna różaną łożnicę Otworzywszy, umywa rosą białe lice; Bierze na się rozlicznym kwieciem sute szaty, Przyodziewa odarty świat w różne bławaty; Co dzień odmienia nowym kroiem szyte ſtroie, Chłodniki ptaſtwu robi, gotuie pokoie, Które Grudzień z wrodzonéy odarł był okrasy, Wesołą barwą przyodziewa lasy, Pola, i łąki gołe, obłysiałe góry Okrywa trefionemi miſternie kędziory; Wszyſtek świat szpalerami obiia, po proſtu Nie żałuie dla ludzkich oczu z pracą kosztu, etc. *Zimor. Siel.* 213 - 4. Pierzcha przed wiosną zima śrzoniſta, Wiosna przed latem uchodzi, Ucieka lato, gdy iesień świſta, Nad nią znow zima przewodzi. *Hor.* 2, 244. - *Prov.* *Slo.* gedna laſtowička gar né robi; *Cro.* laſtovicza iedna ne chini protuletje, = iedna iaſkółka wiosny nie urodzi, tak ani ieden rok nauki. *Birk. Kaz. Ob.* 36, iedna iaſkółka nie czyni lata, nie czyni miaſta iedna chata; ieden iak nic). - §. Wiosna życia czyli wieku ludzkiego, der Frühling des Lebens. Piérwsze 20 lat ieſt wiosną życia, drugie 20 latem. *Mon.* 68, 243. W pożądanéy wieku wiośnie Z nami wszyſtko wdzięcznie rośnie. *Kras. liſt.* 37. WIOSNOWY, WIOSIENNY, *ob.* Wiesienny. WIOSNOWAĆ *niiak. et czyn. ndk.*, przewiosnować *dk.*, wiosnę przepędzić, przetrzymać, przechować co, frühlingen, den Frühling zubringen, den Frühling halten, durchhalten; *Rg.* prémaljetovati; *Dl.* premalitujem; *Cro.* protuletujem; *Rs.* весновáть, завесновать. Wiosnuię, wiosnę odprawuię, weselę się, kwitnę, n. p. wiosnuią nauki, kwitną. *Wlod.* - §. *recipr.* Tu las buyno zielony raz na raz się wiosnuie, Który iasnym imieniem słońca się mianuie. *Tol. Saut.* 82, odmładza się, odnawia się, verjüngt sich.

WIOTCHOŚĆ, - ści, *ż.*, wątłość z wytarcia, z używania, ſtarości, *Bh.* wetchoſt, *Rs.* вéтхостъ, ветшáлость, обетшáлость, Mürbigkeit, Abgetragenheit, Abgenutzheit, Schwäche, Alter, Morschheit. Przyodziewali się aż do wiotchości. *Leop. Esai.* 23, 18. WIOTCHY, *WIĄTCHY, - a, - e, - o, *adv.*, *WIĘTKI, *WIETKI, - a, - ie, *Bh.* wetchý; *Rg.* vedhi, vêdah *tritus* (cf. *Rg.* betegh *vitium*, betexan, betexni, bescjav *vitiosus*; *Hg.* vetek *vitium*); *Rs.* ветхïй; wątły dla wytarcia, używania, ſtarości, abgenutzt, mürbe, alt, schwach. (*Ec.* ветхïй, въ писанïй не значитъ худаго или обветшалаго, раздраннаго или испорченнаго; но старый, древнïй, прежнïй, n. p. ветхïй законъ *vetus*, *Rs.* ветхозаконный, ветхозавѣтный ſtarozakonny). Stary *latius patet*; wiotchy *tantum dicitur de rebus*, *quae*

usu absumuntur, ut veſtes, libri, supellex; vicinum, wytarty, *Cn. Th.* 1267. Dali ſtarą suknią za wiotchą, więc cóż wygrali? *Sk. Kaz.* 17 *b.* Kamieniem z muru rozbił murowemu baranowi głowę, albowiem żelazo iuż ſtare było i zardrzewiałe, i powrozy też wiątche. *Jer. Zbr.* 72. - *tránsl.* Przyydzie na gnuśnego mizerya nieczyſta, wiotchy niedoſtatek. *Klon. Wor.* 34, *Rs.* ветошный gałganiaſty, odarty, abgelumpt. - *fig.* Niemasz w nich nic trwałego, ani ſtatecznego, ale wszyſtko wiotcho. *W. Pſ. W.* 100. - §. W ogólności: niemocny, ſtary, nietrwały, mürbe, ſchwach, nicht feſt, nicht dauerhaft. Oszczędzenie materyałów czyni tak słabemi i więtkiemi rękodzieła nasze. *Pam.* 83, 55. Pęk papieru, z iſtoty swoiéy wietki i słaby, zbity w prasie twardnieie tak, że wyrówna naytwardszemu drzewu. *Rog. Doś.* 2, 395. Lekszy ieſteś od wiotchéy trzciny. *Hor.* 2, 85. Tonący się ratuiąc więtkiéy chwyta trzciny. *Teat.* 45 *b*, 30. Trzyma się bluszcz wietki rośleyszego drzewa. *Przyb. Ab.* 179. WIOTECH, - tchu, *m.*, schyłek czego, mianie się ku końcowi, ubytek, die Neige, die Abnahme, das zu Endegehen, Abnehmen, Vergehen, Schwinden. Xiężyc niż raz opędzi sferę, od wiotchu do nowiu, mieysce w sobie nieſtatku daie przysłowiu. *Pot. Pocz.* 62. Miesiąc iuż na wiotchu *ib.* 65. Odnawia się zwyczaynie co raz miesiąc, ſkoro dóydzie wiotchu. *ib.* 67. WIOTESZ, - tszy, *ż.*, WIOTESZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bh.* wetes; *Rs.* вéтошь, ветошнé, ветошка (cf. wiecheć, cf. *Ec.* ветчина, вядчина więdlina, szynka), Wiotesz, ſtarzyzna, wytarta rzecz. *Włod.*, *Cn. Th.* 1267. Starzyzna, wiotesz, na cóż się przygodziła? *Ern.* 42. Pan pochodziwszy przez dzień w szacie, iuż wioteszką zowie suknią choć nową, a iuż nie bekieszkę. *Klon. Wor.* 56. Patrz iżby się koszt (na ſtroie) z czynszem wżdy pospołu zgodził, Byś potym dodzieraiąc wioteszek nie chodził. *Rey Wiz.* 18. - *allegor.* Zrzućmy ſtarą wiotesz, odnówmy się, wszyſtkie myśli, słowa i uczynki. *Grech. W.* 86, cf. ſtarego Adama). WIOTESZNIK, - a, *m.*, rzemieślnik około ſtarzyzny. *Włod.*, partacz, ſtarych rzeczy poprawiacz. *Dudz.* 68., łatacz, der Altflicker, *Bh.* weteſſnjk, *Rs.* ветошникъ, tandecarz gałganów, *f.* ветошница; - *verb.* ветошничать kupczyć gałganami. WIOTSZEĆ, WIETSZEĆ, *niiak. ndk.*, zwiotszeć *dk.*, wiotchym się ſtawać, wątleć z ſtarości, z wytarcia, z używania, alt und mürbe werden, ſchwach werden, *Bh.* zwetſſeti; *Rs.* ветшать, обветшать, изветшать, одряхлѣть, *Ec.* изветшаваю, ветшаю, обветшати, обезсилѣть, устарѣть. Na ciele Pańſkim szata z ramion do koſtek spływała, którą mu ieszcze dziecięciu własnemi Cna rodzicielka rękoma utkała, Ta nie dawnością lat, ni używaniem Wiotszała, roſtąc przez wszyſtek wiek na nim. *Odym. Sw.* 2, *M* 3. Co-ć wietszeie, i co się ſtarzeie, toć iuż bliſko ſkazienia ieſt. *Leop. Hebr.* 8, 13. Zwiotszałe, *Rs.* обветшало, cf. znoszona, zchodzona suknia. Zwiotszały, *Bh.* zwetſſelý, *Rs.* обветшáлый, *Ec.* изветшáлый. - *fig. allegor.* Wszyſtkie uczynki twoie zwietszeią, iako szata. *Leop. Hebr.* 1, 11. Synagoga wiotszała, a błądzić i ślepnąć poczęła, lepszemu teſtamentowi uſtępuiąc. *Sk. Kaz.* 26 *a*, *Hebr.* 12, cf. *Ec. Rs.* ветхозакóнïе ſtary zakon. WIOTSZYĆ *cz. ndk.*, zwiotszyć *dk.*, wiotchym uczynić, używaniem, wycieraniem wątlić, abnutzen, ſchwächen. Nowéy łaty nikt w szaty zwiotszone nie zwykł wprawować; bo ona obrywa Odzienie, przez co gorsze zdarcie bywa. *Odym. Sw. P* 3 *b.*

WIOZBA, WIOŻBA, *ob.* Woźba. WIOZĘ, wiezie, *ob.* Wieść, Wieźć.

WIR, *WIRT, WYRT, - u, *m.*, mieysce, gdzie woda kręci się wkoło, *vortex. Włod.*, der Wasserwirbel, der Wirbel, Strudel, *Bh.* wjr, *Slo.* wjr, zakrut (*ob.* zakręt); *Crn.* fertûla, kerniza; *Vd.* vertulez, vodnu vertovilu, poshiralishe, karniza, tumpf, bresin v'vodi, voll, volari na vodi, vihàr, (cf. wicher); *Cro.* vir, iztochàk, kusely, virányek; *Hg.* örvény, *Rg.* vir, iſtocjak, vrûtak, vrello; *Bs.* vir, virak, voda tjesna i duboka; *Rs.* водоворотъ, коловорóтъ, коловратъ, (cf. kołowrot) крутенъ, (cf. kręty); *Ec.* завéрты, (cf. zawrót). Wir kołokrętny. *Ryb. Ps.* 131. Kto po morzu żegluie, obawia się wkołokrętnych wirów; na które iesliby łodka trafiła, koniecznieby potarta być musiała. *Zrn. Pſ.* 113. Litwa w ciemnéy nocy w Wisłę wjachali, ale chybiwszy brodu, wiele ich na żarliwych wirach poginęło. *Stryik.* 398., cf. topiel, toń). Pożarł ich wir abo zakręt wod. *Birk. Dom.* 18. Z pomiędzy sławnieyszych wirów morſkich są Scylla i Charybda w Sycylii. *Hub. Wſt.* 109. Przez Syrty, przez wiry przeszedłszy srogie Charybdy i Scylli, utonął. *Pot. Syl.* 145. Śpi w naygłówniéyszym gnuśność interesie, Śpi żeglarz, okręt choć szturm na wir niesie. *Zab.* 14, 161. Topnia przypiera Szczęście szukać pomocy z wysokiego *wéra. *Bardz. Luk.* 84. Deſkartes rozum swóy pęta, Gdy utrzymuie wyrty i trzy elementa. *Zab.* 6, 18, iego wyrty i trzy elementa, za chimery są od wszyſtkich filozofów poczytane. *ib.* 16. - *fig.* Niewierna duszo, czemuś mię wiodła w takie wirów nawałności? *Kul. Her.* 159, *Smotr. Nap.* 50. - §. *tr.* Każdą z osobna planetę otacza wirt podobnéy materyi, która ią obraca około osi własnéy, i razem sama z nią będąc zawarta w wirze słonecznym, około słońca obraca się. *Boh. Pr.* 46, obracaiący się krąg, obrot, ein wirbelnder Kreis, ein Wirbel, cf. powietrzokrąg, *atmosphaera.* - §. Wiry na czele końſkim, włosy się kręcące, kępki, Haarwirbel. Wiry na czele, znakiem są dobrego konia. *Hipp.* 11. Wiry wielką dobroć w koniu znamionuią. *Końſk. Lek.* 8. WIREK, - rka, *m.*, - a., *zdrbn. rzeczown.* wir, Wirbelchen. - b., wirek, *vorticella*, gatunek polipów; szerszemi końcami sprawuią wir w wodzie, i tym sposobem różne przyciągaią dla siebie pożywienie. *Zool.* 89, der Afterpolype. WIRASZKA, - i, *ż.*, wiraszka do łowienia ryb, ieſt robiona z chróſtu na drobne ryby; ma w iednym końcu otwor, który nazywaią serce. *Mag. Mscr.*, *ob.* wiersza, eine kleinere Art Fischreuſen. WIROWAĆ *intrans. ndk.*, wirowato się obracać; *Rs.* клубиться, зкубл่юсь (*ob.* kłębić się), kreiſeln. Tu szatan różnie w śrzód wietrznego wiruie powiatu. *Przyb. Milt.* 98, cf. lawirować). WIROWATY, - a, - e, - o *adv.*, wirów pełny. *Włod.*, *Cn. Th.* 1267, kręcony, kręcący się, obracaiący; *Vd.* vertliu, vertulezhen, poshiralishen, ſtrudelig, wirbelig, wirbelnd, kreiſend. Rzéka Niger w Afryce ma bieg wirowaty. *Boter* 245. Wirowaty i złotem mętny Hermus. *Otw. Wirg.* 402. Don wirowata rzéka Byſtro potokami z gór Ryféyſkich

zcieka. *Przyb. Luz.* 71. Euryp teraz się wirowato toczy: *Bard. Tr.* 20. WIROWY, - a, - e, na kształt wiru, Kreis=, Wirbel=, Strudel=. Bieg wirowy, *motus gyratorius. N. Pam.* 19, 86, gdy ciało iakie kręci się około pewnéy linii ſtałéy. *Sniad. Jeo.* 21. Obrót planet około swych osi, albo bieg wirowy. *ib.* 7. *WIROZUB, - a, *m.*, *Rs.* вырезубъ, ryba, *cyprinus dentex*, eine Art Dnieſterkarpfen. Kozacy wirozuby na Dnieprze łowili. *Tward. W.D.* 3.

*WIRSZA, *ob.* Wiersza. WIRTEL, *ob.* Wiertel.

*WIRYDARZ, - a, *m.*, WIRYDARZYK, - a, *m.*, *zdrbn.*, *łac.* viridarium, = sad, ogród, płonnik. *Włod.*, ogród dla zabawy, ein Luſtgarten, *Sr.* 1. zélena zahrada., (w naſtępuiących dyalektach słowo do naszego wirydarz mniéy więcéy podobne, w ogólności nasz *ogród* znaczy; iako to: *Crn.* vert, lokovsh, *Vd.* veselitni vert, (veseljavert, parodish, = ray); vertishe; *Cro.* vèrt, vart, *Dl.* vartal; *Rg.* vàrt, vàrtoo, vartlich, vartich, perivoj, perivoich; *Bs.* vert, vart, vartal, vrrit, vrrital, vertal, vrrita, vartaç, vartlicch, vrritlicch, vertlicch, perivoj, *Sla.* vèrtao, bashsca, boſtan; *Rs.* вертоградъ, вертоградецъ; *Ec.* вертъ; вертоградъ, вéртецъ, вертоградецъ, оградъ, огородъ. Wirydarze z Łacińſkiéy rzeczy od zieloności są zwane; a to są ogrodki małe, w których ziołka albo drzewa, chociaż też i oboie roſtą wsadzone, aby zielonością swoią ludziom czyniły lubość i rozkosz. *Sien.* Pałace buduie, altany wymyśla, wirydarze zakłada. *Petr. Ek.* 132. Mieysce wirydarzami i ogrodami zasadzone, tak że wszyſtko gaiowi podobne było. *Op. Jer.* 71. W ogrodzie może być uczynion rozkoszny wirydarzyk, t. i. siadanie Pańſkie osobne. *Cresc.* 25, *ob.* altanka, chłodnik, Gartenlaube. WIRYDARSKI, - a, - ie, do wirydarza służący. *Cn. Th.* 1267, od wirydarza, Luſtgarten=; *Crn.* vèrtn; *Vd.* verten; *Cro.* vèrtni, povertni, povertelni; *Rg.* vàrtarſki, vàrtlarſki; *Rs.* вертоградный; *Ec.* вертный. Wirydarſkie chłodniki robić. *Cn. Th.* 1267. Wirydarſkie płody; *Crn.* vertnina; *Vd.* vertnishtvu; *Cro.* povertèlye; *Rg.* povartai, povartje, zeglje, = ogrodowiny). Wirydarſkie rzemiesło, = WIRYDARSTWO, - a, *n.*, sztuka ogrodnicza co do wirydarzów, ogrodnictwo wirydarſkie; *Cro.* vertlyaria, die Luſtgärtnerey. WIRYDARZNIK, - a, *m.*, wirydarſki ogrodnik, der Luſtgärtner, ogrodnik płonek sadowy. *Cn. Th.* 1267; w dyalektach w ogólności, = ogrodnik; iako to, *Crn.* vertnàr; *Vd.* vertnik, vertar, gartnar, gartner, *Cro.* vertlar, vertl'yar, *f.* vertlyaricza; *Bs.* vartlor, vertlar, vrritlàr; *Rg.* vartár, vartlar, vartlaar; *Sla.* vèrtlàr; *Rs.* вертоградарь; *Ec.* вертохранитель.

WIRZYC *cz. ndk.*, w wir obracać, wirowatym czynić, ſtrudeln, wirbeln, im wirbelnden Kreiſe bewegen. Eurypus wody wirzy, kręcąc się nieſtale, Siedmkroć nurty połyka, siedmkroć wraca cale. *Bardz. Tr.* 473. W Euboyſkiéy ſkonałeś krainie, gdzie morze wirzy się bez miary. *ib.* 77.

*WISAĆ, *WISAM, *ob.* Wisieć. WISIADŁO, WISIADEŁKO, *ob.* Wieszadło. WISIEC, *ob.* Wisielec. WISIEĆ, wisiał, wisi, wiszę *niiak. ndk.*, *wisać *kontyn.*; wisieć u czego, na czym, za co, zawieszonym być o co, hängen, (*ob. activ.* wieszać); *Bh.* wiſeti, wiſým; *Slo.* wiſeť, wiſým; *Sr.* 1. wiſam; *Sr.* 2. wiſaſch; *Crn.* visęti, visim, visem, vesęti, (vèsim; *Vd.* visit, visiti, tvesati; *Cro.* viszim; *Hg.* függök; *Bs.* viſſiti, vjeſſiti; *Rg.* visjeti, vissjeti; *Rs.* висѣть, *Ec.* вишу, висну, вѣсну, (*Etym. cf.* ważyć, waga; wachać). Owoc palmowego drzewa nie wisa z swego drzewa na szypułkach, tak iako wisaią owoce inszych drzew; ale ma ſtolce nieiakie, iakoby główki makowe, które naprzód wynikaią na gałązki. *Cresc.* 443. Skóra odwiesiſta wołom pod szyią wisa, *palearia. Volckm.* 658, łałok bydlęcy. *Dasyp. R r* 3 *b.* Widziałem Absalona, wiszącego na dębie. *Leop. Reg.* 18, 11, an einer Eiche hängen. *Absolute* wisieć, być obieszonym, powieszonym, wisieć na szubienicy, *Bs.* odviſſiti s'viſcjala; gehenkt seyn, gehenkt werden, aufgehenkt werden, hängen, am Galgen. Będzieszli kradł, to pewnie wisieć. *Rey. Pſt. Ccc* 6, za zbrodnią kara). Nieieden wisi, chociaż nic nie ukradł. *Pot. Syl.* 109. Tyle ieſt cnotliwym, ile być trzeba, żeby nie wisieć. *Teat.* 20, 29, cf. z musu cnota; oy! gdyby nie szubienica)! Tak wisieć o wołu, iak i o barana. *Pot. Arg.* 725, kradzież zawsze kradzieżą). Ktoby ukradł, iabym wisieć miała. *Teat.* 31, 6, kowal kradł, ślosarza powieszono, *ob.* sprawa w Osieku), Co ma wisieć, nie utonie. *Cn. Ad.* 95, *Zegl. Ad.* 41. *Pot. Jow.* 28., co komu przeznaczono, to go nie minie, cf. nie swą śmiercią umrzesz). Mam-li wisieć, wolę na dobrym powrozie, na zielonym drzewie. *Cn. Ad.* 720, słodzić sobie złe rzeczy). Chybaby łyka poschły, konopie grad potłukł, a przez szubienicę woda ciekła, tedyby nie wisiał. *Rys. Ad.* 7, wierutny wisielec, wisiec). Mam-li ia wisieć, to za obie nogi. *Off. Wyr.*, ma-li być kwaśno, niech będzie ocet). Niechay gdzie indziéy wisi. *Rey. Zw.* 148 *b*, wypuścić złodzicia, darować mu, puścić go w świat). Niech tam wisi, gdzie zgrzeszył. *Morszt.* 97. - §. *aliter*: Ściſkam go i całuię, u szyi mu wiszę. *Jabł. Tel.* 51, czepię się szyi iego, ich hänge an seinem Halſe. Tak mówił, wisząc u szyi synowſkiéy. *Groch. W.* 434. - §. wisieć, schylonym być, hängen, nicht grade ſtehen. Wisi ściana, wyraz mularſki, gdy ieſt od góry nachylona. *Mag. Mskr.* - §. Wisieć, ſtérczący nad czym być wyniesionym, ragen, hervorragen, über etwas hängen. Wisiała tam nad morzem bliſko wielka ſkała, część iéy spodkiem flagami wygłodana była. *Otw. Ow.* 165, groziła obaleniem się, der Felſen hing nur ſo). Ot tu krzemień wisi goły. *Bardz. Tr.* 403. - §. Wisieć na powietrzu, unaszać się, wieszać się, ſchweben, in der Luft hängend. Wisi zaſtęp ſkrzydlaty na wietrznéy przeſtrzeni, Ćmiąc groty złotolite słonecznych promieni. *Zab.* 15, 26, *Kniaź.* - Pszczoła wyleciawszy wzgórę, wisiała. *Sk. Dz.* 665. - *Similiter*: Tak bitwa trwała, a ſtrachy włożone Na równéy wadze z nadzieią wisiały. *PKchn. J.* 540., w równi się utrzymywały, ſchwebten im Gleichgewichte. - §. Wisieć nad czym, wieszać się nad czym, ledwie się trzymać, ſich ſchwebend kaum erhalten, den Hinunterſturz drohen. Lepiéy raz upaść, niż wisieć nad dołem. *Pot. Arg.* 85, *ib.* 385, cf. lepiéy raz umrzeć, niż długo umierać). - *aliter* wisieć nad czym, grozić komu czym złym, napadem, upadkiem *propr.*, *fig. et tr.*, über einen hängen, ſchweben, ihm bevorſtehen, ihm drohen, *Sr.* 1. nadwiſuyu *impendeo*; *Vd.* nadſtati, nadſtajati, nazhakati, nasgori ſtati; *Bs.* nadviſſiti, nadpadati, nadligati; *Rg.* nadvisit, nadviſsjeti;

Ec. вывѣшиваюся отвсюду. Komu zawsze nad szyią wisi miecz goły, Nie uczynią mu smaku przyprawne stoły. *JKchan. Dz.* 218; *Hor.* 2, 2, *JKchn.* Przypłacisz sowicie zgwałconego słowa, kara boska wisi nad tobą. *Ossf. str.* 3. Nad miastem nieszczęście wisi straszliwe. *Boh. Kom.* 2, 512. Wiszą nad Azyą dway królowie, wam i przyiaciołom waszym nieprzyiaźni, *imminent. Siem. Cyc.* 196. Naymnieyszy huczek trwogę w obozie sprawował, rozumieli każdego momentu, że im nieprzyiaciele nad głową wiszą. *Kłok. Turk.* 243. – §. Zdrowie iego nam się zdało Jże na cienkiéy iuż nitce wisiało. *Past. F.* 315, słabo się trzymało, **es hing an einem schwachen Faden**, cf. o włos). – §. Wisieć od kogo, z kogo, zawisnąć, zawisłym być, **abhängen, abhängig seyn.** Mniéy mi się będzie zdało przykre, gdy usłyszę z ust Siwena móy wyrok, od którego wiszę. *Min. Ryt.* 1, 7. Dziecię gdy prawie z oyca a z matki wisi, to co na oycu i na matce uyrzy, tego się też będzie napierało. *Glicz. Wych. E* 1 *b.* – Wisieć, polegać, **beruhen.** Wszystka moia nadzieia w tobie iedynym wisi, *in te uno sita est. Mącz.* – §. Wisi sprawa, ciągnie się, nie urwała się, nie skończyła się, wlecze się, **die Sache schwebt, hängt, ist anhängig.** Czeski ięzyk obfitszy niż nasz być może; ale o piękność, ieszcze to niechay wisi na wyroku. *Gorn. Dw.* 46, *cf.* Lat. *adhuc sub iudice lis est). –* §. Wiszę, wątpię, wątpliwy iestem, rozwodzę się myślą, zastanawiam się, **ich bin zweifelhaft, nehme Anstand.** *Suspensus*, wisi na swym umyśle, troszczy się, i nie wie co z sobą ma począć. *Mącz.*, *cf.* ani mię tam, ani mię sam). – §. Wisieć gdzie, wieszać się gdzie, ciągle czas łożyć, życie pędzić koło czego, chwytać się czego, *czepiać się*, lgnąć, **sich woran hängen, dabey sitzen bleiben, kleben bleiben, nicht loskommen.** W masce obłudy ten wisi przy dworze, Gładko się wijąc w ćwiczonym pozorze. *Kniaź. P.* 1, 197. Wisi nie ieden w szkołach przez lat kilkanaście; wychodzi z nich, ten tylko pożytek odniosszy, że urósł iak drąg. *Mon.* 74, 109. WISIEC, - śca, *m.*, WISIELEC, - lca, *m.*, WISUS, - a, *m.*, WISIUGA, - i, *m.*, szubienicznik, wart wisieć, obieś, **ein Galgenstrick, Galgendieb, der den Strick verdient**, *Bh.* **wiselec, w'esenec, ssibenicnjk**; *Cro.* obessenyak, galsenyak; *Rg.* objescegnak, objescenik; *Rs.* висѣльникъ, повѣса; (*f.* висѣльница, *verb.* повѣсничать być wisielcem), удавленникъ (*f.* удавленница, *cf.* udawić). Ociec był i cnotliwy, pobożny i dobry, A tyś wisiec, niegodzien postać i w kościele. *Opal. sat.* 109. Co złe z młodu, na starość wisiec. *Dwor. K.*, *cf.* z młodu się tarnek ostrzy). Co po tych, proszę, zbiorach, co po pełnych złotem skrzyniach żelaznych, które w sklepach gęsto stoią, kiedy potomek wisiec, który ma zażywać Tego wszystkiego. *Opal. sat.* 1. Filut wisielec, na co patrzeć zgroza, wstęgi nosi na szyi, co warta powroza. *Kras. W.* 20. *cf.* nie gore czapka na wielkim złodzieiu). Jak się masz oszuście, mataczu, wisusie? *Teat.* 22 *b*, 81. Drwię z ciebie wisielcze! *ib.* 55 *e*, 50. WcPan temu wisielcowi tak znaczną summę chciałeś zapisać, *ib.* 16, 63. Ten to wisiuga nazywa się Jan. *ib.* 12, 39. Wszędy leżało pełno iako cielców, Porzezanych ciał ludzkich, od owych wisielców, (Tatarów). *Zimor.* 241. WISIELNY, - a, - e, wart wieszania, **des Henkens werth.** *Bndtk.* – *§. ob.* Wiślany. WISIENKA, WIŚNKA, - i, *ż.*, *zdrbn. rzeczwn.* wiśnia, **das Kirschchen.** Wisienka mała, iako na Podolu. *Cn. Th.* 1267, *cerasus pumila*). Wiśnki polne. *Rey. Wiz.* 24. – §. Wisienka, Lonicera xylosteum, gatunek wiciokrzewu *Kluk. Dyk.* 2, 97; wiciokrzew wisienkę w niektórych powiatach suchym drzewem zowią. *Jundz.* 165., *Rs.* жимолостъ, могустунъ, **gemeine Heckenkirsche, Zaunkirsche, Beinholz, Rohrholz, Hundskirsche, Seelenholz.** WISIENNIK, - a, *m.*, wisienny ogród, **der Kirschengarten**, *Rs.* вишенникъ, вишнякъ, *ob.* wiśniak. WISIENNY, *ob.* Wiśniowy.

*WISKAĆ, *wiszcze *cz. ndk.*, iskać, wszy bić, **lausen.** On sobie wiszcze brodę, Ni kawka na niepogodę. *Pot. Jow.* 162. Jednę i to złą maiąc koszulę na plecu, Ustawicznie się wiszcząc, siedziała na piecu. *Pot. Jow.* 134. – *2., Wiszczeć, wiskać, piszczeć, krzyczeć, **pfeifend schreyen.?** Owéy niemocy znaki są częste płakanie, wiskanie. *Spicz.* 188. Wiszczy małpa uwiązana. *Zab.* 16, 63.

WISŁA, - y, *ż.*, *Bh.* **Wisla, Wisle;** *Rs.* висла. Wisłę starzy *Wandalus* zwali, podobno od *Wandala* króla, który nad nią mieszkał; a od téyże potym rzeki Wandalitowie są nazwani. Poczyna się Wisła w Szląsku niedaleko Skoczowa, gdzie z skały wysokiéy spada; idąc śrzód Polski, niemal wszystkie rzeki Polskie z sobą zabrawszy, wpada w morze Baltyckie. *Biel* 3., *Gwagn.* 3., *Visula. Pompon. Mela* 3, 4, Vistula, *Plin.*, Jstula, Vistula, *Cromer.*, *Juni.*, Jnstula *Vadiano et Molitio. Cn. Th.* 1267, *Ger.* **die Weichsel.** *Vocabulum* Wisła *Slavorum linguae proprium esse censet Dobrowskius*: **Ueber das erste Datum zur Slawischen Geschichte; in den neuern Abhandlungen der Königl. Böhmisch-Gesellschaft der Wissenschaften 1 Band. Prag** 1790; *Syllaba* Wis -, *veluti radix, quae in verbo* **wisseti** *apud Bohemos, et Polonos* wisieć, *caeterosque Slavos adhucdum in usu est.* Dobrowskius *equidem sententiam proferre noluit, qua rei circumstantia factum sit, ut* Wisła *pendentis, amnis ex alto defluentis, nomen sortiretur; ex fontibus tamen illius praecipiti defluxu postea uno alueo collectis, appellationis causam deduci posse innuit. Durich.* 1, 253. Wisła ztąd zwana, że z góry Zwiesiwszy kark, Krakowa liże nurtem mury. *Putan. ś. J. Kynt.* Wisła, którą od końca do końca i z głową Osiągnąwszy Słowianie od iéy *Sławy* zową. *Pot. Pocz.* 2. – Okolica z téy strony Wisły, *z* Przedwiśle; z tamtéy strony, Zawiśle; n. p. Po śmierci Elżbiety maiętności na przedwiślu leżące Ziemowit, a na Zawiślu Kazimierz Wielki miał pobrać. *Krom.* 357., **diesseits und jenseits der Weichsel.** Wisła iak bóg, iednemu daie, drugiemu bierze. *Rys. Ad.* 72., brzegi podrywa). – §. Gończym psom daią miana i od rzek, n. p. Wisła, Dunay, Raba, Skawa. WIŚLISKO, - a, *n.*, n. p. Gdy Wisła nurt opuściwszy stary Drze sobie nowy, gdy zbierze bez miary, Ten dawny strumień dawnym też przezwiskiem Zowią Wiślisk̈iem *Klon. Fl. E* 3., **die alte Weichsel, das alte Weichselbett**; cf. rzeczysko). WISLANY, WIŚLNY, - a, - e, od Wisły, **Weichsel -.** Po brzegach Wiślnych wszędzie pełno ludzi było. *Zbil. Dr. J* 3. Wiślne Naiady. *Zbil. Dr. a* 4, Wiślane ryby są karp', szczupak, sandacz, węgorz, miętus. *Mag. Mscr.* – (WISMAR, - u, *m.*, miasto niższey Saxonii. *Dyk. G.* 3, 194, **die Stadt Wismar.** Xiążę

Polſki *Wizymierz*, wielką maiąc okwitość więźniów, nimi dwoie miaſt nadmorſkich osadził, z których iedno *Wizymirzem*, *Wismarem* teraz zowią, od imienia swego nazwał. *Krom.* 33. --) (WISMUT, *ob.* Wizmut). -- *WISŃ, WIŚNIA, -i, *ż.*, *Bh.* wiſſn'e; *Sr.* 2. wiſchna; *Sr.* 1. wiſchen; *Crn.* vishna; *Cro.* viſsnya; Rg. viscgna, viscgniza; *Bs.* viscgna; *Sla.* vishnja, vishnjovo dèrvo; *Rs.* ви́шня, ви́шенка; *Turc.* wiszne; *Ital.* visciola; *Gall.* guisne, guigne, *Ger.* Obd. die Weichſel, (*obsol.* Wichlen, *ob.* Adlg., *sub voce* Amarelle). Wiśnie *cerasa acida*, Weichſeln, cf. trześnie; *Krup.* 5, 65., wiśnia, owoc i drzewo; die Kirſchen, der Kirſchbaum. Nayprzednieysze gatunki wisien są Hiszpańſkie, sedeczne, cukrowe, maiowe, ranne, Pruſkie, morelowe. *Kluk. Rosl.* 1, 147., doday: łotowe, śklanne, czyli śklanki, etc. Ptasia wiśnia, *prunus avium*, rośnie osobliwie w Litwie. *Kluk. Dyk.* 2, 236., die Vogelkirſche. Wiśnia patrz iako wszczepiona, I w płonkę twardą zatkniona], Prędko się w niebo porywa. *Dar. Lot.* 15. Niedobra rzecz ieſt sludze z panem iadać wiśnie, Pan doyrzałe wybierze, sludze kwaśne ciśnie. *Min. Ryt.* 4, 181., *Slo.* neu'i dobre, z welkimi páni čereſ'ne gedáwat. Sadzą ogórki, gdy wiśnia kwitnie. *Zaw. Gos.* - §. Psie wiśnie, ziele, miechunki, garliczki, pęcherzyca, żorawiny, Judenkirſchen. *Syr.* 1374, *Sr.* 1. židowſka wiſchna. - §. żużelica wiśnia. *Spicz.* 163, eine Art Schlacken. WIŚNIAK, -a, -u, *m.*, sok z wisien na napóy przyrządzony, *ob.* *kiersztrank, *Rs.* ви́шневка, der Kirſchtrank, Kirſchwein (ви́шнякъ, ви́шенникъ wisiennik, wiśniowy ogród). Wiśniak, malinik, lipiec, miód, wszyſtkie bardzo przyiemne trunki. *Xiądz.* 77. WIŚNIAKOWY, -a, -e, od wiśniaku, Kirſchwein=, Kirſchtrank=, n. p. Smak wiśniakowy. WIŚNIOWY, -a, -e, z wisien, smakiem do wisien podobny, Kirſch=, Kirſchenähnlich im Geſchmacke. WIŚNIASTY, -a, -e, kształtu wiśniowego, Kirſchengeſtaltet. Wiśniaſty albo wiśniowy kamień *crocallis gumma. Plin.* WIŚNIOWY, -a, -e, od wisien, Kirſch=, *Bh.* wiſſn'owý; *Rs.* ви́шненный. O przyprawianiu wiśniowego soku. *Sleszk. Ped.* 96. - Wiśniowy co do koloru, *Crn.* vishnat, vishnov, *Sla.* vishnijkova boja; *Rs.* ви́шневый, Kirſchfarben. Kobiety pięknie ubrane w kitaykach wiśniowych. *Papr. Kl.* 20., WIŚNIOWOŚĆ, -ści, *ż.*, wiśniowy kolor, Kirſchfarbe. Ruda ſkaliſta koloru popielatego, przez który wiśniowość przebiia się. *Os. Zel.* 37. WIŚNIUCHA, *ob.* Czerwonucha. WIŚNKI, *ob.* Wisienka. WISNY, -a, -e, giętki, ciągły, n. p. żelazo wisne. *X. Kam.*, geſchmeidig, zähe. -- (W-ISTOCZYĆ, *cz. ndk.*, w istotę wcielić, weſentlich einverleiben. Powszechna moc i wola tak są każdemu narodowi w-jſtoczone, iż wyzuć się z nich żaden naród nie ma władzy. *Przeſtr.* 31. *Ec.* всуществляю́ся, *Gr.* ἐνυσιῶμαι *consubſtantior*, *subſiſtentiam accipio*; всуществле́нїе ἐνυσίωσις *subſiſtentiae acceptio.* --) WISZ, -u, *m.*, WISZAR, -u, *m.*, wikła, wikle, zarośl, zielſko czepne zachwaszczone, ſtrunkiges Unkraut, Sumpfgras. Przy wilgotnéy dolinie rośnie wiszar spory. *Kchw. fr.* 20. Izali urośnie sitowie oprócz wilgotności, abo wisz bez wod? *Radz. Job.* 8, 11., *Budn. ib.* Jałowe role, kędy się tylko wisze krzewią a kąkole. *Nar. Dz.* 3, 192, mieysca, gdzie wiszów kałuzianych siła; *loca foeta paluſtribus ulvis. Zebr. Ow.* 350. Nie patrzy, gdzie wiszar, gdzie droga. *Chrość. Ow.* 43. Uciekła w niedoſtępne wisze i rogoże. *Tward. Pasqu.* 52. Przed wilkiem ukrył się w nadbłotne wiszary. *Nag. Wirg.* 492, *carecta*). Ukryty w tym wiszarze. *Chrość. Luk.* 320. Blokauz ieden wyrzucił z ziemi, a chroſtem go i rożno wiszami leśnemi tak naſtrożył, iakoby się lasem Turkom zdał przyrodzonym. *Tward. Wł.* 140. Wiszary wszędzie koło woyſka pali. *Susz. pieśn.* 3, *K* 2. Dzik Laurencki wiszarem i łozowym wytuczony chroſtem. *Hor. sat.* 218. Tu się paść lepiéy, aniżeli suchy Wiszar ogryzać na opoce głuchéy. *Zab.* 12, 307. Chwyta się tonący brzytwy, chwyta wiszu, choć go wisz nie dotrzyma, brzytwa zarznie. *Pot. Arg.* 58., Tonąc łapamy się wiszu. *W. P. W.* 3, 347., Tonący lada się wiszu chwyta, gdy mu gruntownieyszéy podpory zdrowiu iego nie zoſtawa. *Salin.* 2, 589. - *fig. allegor.* Choćbyś miał naylepsze z przyrodzenia dary, Jeśliś nie pilny, zarosną wiszary. *Hor. sat.* 33., zdziczeią). -- 2 §., Wisz, Wiszar, wiszące nad czym urwiſko, eine herüber hängende Felſenſpitze, Thurmſpitze. Płyniem, i wnet my cypel okropny uyrzeli, O którym my z wyznania olbrzyma słyszeli, A okrążywszy ów wisz groźny bezprzygodnie, Zaczęliśmy szczęśliwie tłoczyć morza wschodnie. *Przyb. Luz.* 160. Nad wąwozem okrutne i przepaściſte wiszary. *Teat.* 31, 16. Pod ſkałą schronił się wiszącą, J iéy wisz w śnie okropnym spadaiący marzy. *Przyb. Ab.* 183. Przez wiele alp ogniſtych, przez ſkały, wiszary, jeziora, bagna, ſtrugi, iaſkinie, pieczary, ... *Przyb. Milt.* 55. - §. *fig. tr.* Chudoba się w przepysznych złotogłowach pisze, Głupcom się filozofſkie z brody bielą wisze. *Nar. Dz.* 3, 150, kudły, Zotten. *WISZOR, -u, *m.*, szczotka. *Jak. Art.* 3, 322, eine Bürſte (cf. *Ger.* ein Wiſcher). *WISZOPROST, -u, *m.*, liniia geometryczna. *Dudz.* 68., *ob.* Proſtopadła liniia. WISZOWATY, -a, -e, -o *adv.*, pełen wiszów, ſtrunkig. Siano grube wiszowate. *Haur Sk.* 56. WISZOWY, -a, -e, od wiszu, Strunken=, Chlebem mi bagno, i trunkiem mi woda, Wiszowe wąsy i trzciniana broda. *Tward. Daf.* 9.

WIT, -a, *m.*, imię własne, *Lat.* Vitus, *Ger. vetus*: Guido, *Bh.* Wjt, Wjtek; *Vd.* Fidi, Fid, Fidei, (*Vd.* Shenfid, = imię miaſta Sct. Veit), *Crn.* Svate vid, = bożek Słowiańſki, (cf. *Sla.* svit *conſilium*, cf. *wiec), *Ger.* Veit, Sct. Veit. Obywatele morza Niemieckiego Radogaſta, Swatowita abo Św. Wita, ktemu Prowę za bogi wyznawali. *Krom.* 56, *Nar.* 3, 297., *Prov.* Będziesz bit, jako Święty Wit. *Rys. Ad.* 2., umęczą cię). - Słowik tylko po Św. Wit śpiewa. *Zegl. Ad.* 240. U wieśniaków przypowiaſtka ieſt, że na Ś. Wita i piętka się zawięzuie w kłosie, i ptaſtwo uſtaie śpiewać: „Wicie ieſt-li piętka w życie? Nie słyszę Panie, niech ptaſtwo uſtanie. *Wolſk.* Umilkł, iak słowik w Św. Wit, w Św. Jan kukułka. *Pot. Jow.* 171, oniemiał). *Slo. Prov.* na ſwatého Wida, čo né budé nikda, *ob.* na Święty Nigdy. - §. *Medic.* Taniec Św. Wita, gatunek konwulsyi, młodych ludzi, mianowicie dziewczyny od dziesiątego aż do piętnaſtego roku naywięcey napadaiący; chorzy takowi na kształt tańcuiących z iednéy nogi na drugą poſkakuią, z iednego boku na drugi się przewracaią, przez ulicę idąc z iednéy ſtrony ulicy na drugą przeſkakuią, rękami różnie wywiiaią. Jnni po

mału idąc, nagle prędko bieżeć co tchu maią, zaczynaią, i tak długo biegaią, nie mogąc się zaſtanowić, poki paroxyzm nie pominie. *Krup.* 5, 644., *chorea S. Viti*, der Sct. Veitstanz.

WITA, - y, *ż.*, wić wielka niezgrabna, eine große plumpe Weidenruthe. *Bndtk.*

WITAC *cz. ndk.*, powitać, przywitać *dk.*, przychodzącemu wyrazić ukontentowanie z iego przybycia, einen Kommenden bewillkommen, ihn willkomm heißen, cf. wilkom). *Bh.* wjtati; *Sr.* 1. witam; *Vd.* perjeti, primiti (cf. przyiąć); *Rs.* встрѣтить, встрѣчать; (*Ec. Rs.* витать zawitać do kogo, skłonić się gdzie; o ptakach: siedzieć na gałęziach; *Rs.* привѣтливость grzeczność, ludzkość, привѣтствїе przywitanie, привѣтство grzeczność, przywitanie, *Ec.* витанїе *diuersatio hospitalis*; *Ec.* витаю, гощу *diuersor*, *hospitor*; витатель *hospes qui diuersatur*; *Ec.* превитати przewędrować cf. zawitać gdzie, *Rs. Ec.* витальница, виталня, виталище gościniec, gospoda, iadalnia, *Rs.* виталище legowisko zwierząt; cf. *Lat.* inuitare, cf. vita, uiuo, cf. żyć; *Dubravius verbum hoc deducit a nomine Viti, Suatouiti*). Wypada gospodarz: „mego kochanego Dobrodzieia witam! ach iak mi się masz!„ *Zab.* 13, 198. Gość, gość luby, moiego witam Dobrodzieia. *Zabł. Firc.* 26. *Omiſſo verbo* witam: n. p. A! Jegomość Pana Anzelma moiego Dobrodzieia! Cieszę się niewypowiedzianie z przybycia WcPana. *Zabł. Dziew.* 28. *Matri venienti des ſalutem*: przywitay *hic melius quam* witay *dices*, *et observa inter haec diſſerentiam*, *cum tamen in Praesenti non dicatur* przywitam, *sed* witam. *Cn. Th.* 1268. Woyciech iadem zaprawny, co go wewnątrz mieści, Zdradnie wita, pozdrawia, całuie i pieści. *Kras. Sat.* 18. Witam kogo, rękę mu podaiąc, *Gr.* δεξιοομαι τινα. *Cn. Th.* 1268. Witanie ręką, ἡ δεξίωσις *dextratio. ib.* Z winszowną radością witaią Sułtana. *Przyb. Milt.* 319, pozdrawiaią, begrüßen. Moſkwicin wchodząc do domu bożego, wita tamtych głową tylko kiwaiąc, a nigdy się nie kłaniaiąc nikomu. *Boter.* 4, 131, pozdrawia, er grüßt ſie. Nazaiutrz po ślubie miałem go witać kosmato. *Teat.* 31, 68., sposob winszowania nowego małżeńſtwa, *ob.* Kosmato). Witay! witayże! willkommen!, *Sr.* 1. witay, bodź powitané; *Vd.* Bug te primi; *Cro.* zdravo brate! (cf. zdrów); *Sla.* dobro doshli; *Ec.* радуйся, здравствуй! Witayże po tysiąc razy Kapitanie! *Teat.* 30, 21. Witayże nam WcPan. *ib.* 30, 20. Ot Coryſko witay ukochana Coryſko moia witay pożądana. *Paſt. F.* 98. Gabryela witanie N. Panny. *Chodk. Koſt.* 39, pozdrowienie. - Witać kogo z czym, z podarunkiem, n. p. Ten ieſt obyczay ſtary, Nowe pany witać z dary. *Groch. W.* 28, witaiąc ich, złożyć im dary, ſie mit Geſchenken zu bewillkommen. - *Impr.* Chytrze w głębokich przepaściach zakryta Skała, z śmiertelnym co dekretem wita. *Paſt. F.* 93, która zbliżenie się do niéy śmiercią płaci. - §. *Recipr.* witać się, wzaiemnie się powitać, ſich wechſelſeitig bewillkommen. (*oppos.* żegnać się, pożegnać się); *fig. tr.* Jużem się z szóſtym pożegnał lat krzyżykiem, A z siodmym witać zaczynam. *Mon.* 76, 801. - §. Witać kogo, przywitać kogo biſkupem, ſtaroſtą, cf. winszować biſkupſtwa, ſtaroſtwa, einen als Biſchof u. ſ. w. bewillkommen, ihm beym Willkommen Glück wünſchen. Woyſko wsadziwszy go na tarczę, za króla witało. *Sk. Dz.* 572, królem ogłaszało witaiąc, winszuiąc, begrüßte ihn als König. - §. Witay mi to, = dobry to zyſk, obrywka, dochód, dobra ta grzanka. *Włod.*, *Dudz.* 68, *Cn. Th.* 1268, cf. Wiwat! das iſt mir etwas Gefundnes! Witay kaczka nie brodząc. *Pot. Jow.* 139. Witay mi to, z nikim się nie pozywać, nie prawować. *Gorn. Wł. Nb*, święte życie). Witay mi to złoto i sobole, i rysie i marmurki, któreć teraz oddaiemy. *Birk. Zbar. D.* - §. Witana, - éy, *ż.*, = witanie, przywitanie; powitanie, die Bewillkommung, der Willkommen. Oberwawszy przez łeb, nazad się cofali po takiéy witanéy. *Jabł. Buk. Pb.* Wołać do Boga pomſty nie przeſtaną, Żeby ich słuszną uſkromił witaną. *Chrość. Job.* 135, słuszną karą, gerechte Strafe. WITALNY, - a, - e, witaniu służący. *Włod.*, *Cn. Th.* 1268, Bewillkommungs=; *Ec.* витальный, странноприятельный, страннопрїемный *hospitalis*. Witalny puhar, *WITANNIK, - a, *m.*, *Oſſ. Wyr. ob.* wilkom.

WITKA, - i, *ż.*, WITECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; pomnieysza ciensza wić czyli wita, ein Weidenrüthchen, *Rs.* витьвина, (*ob.* witwina); cf. *Ital.* viticchio, *ob.* Wić). *Rg.* mláz). Z młodu iako witkę, krzywo abo proście Poſtawisz, to iuż więc tak do ſtarości roście *Rey. Wiz.* 88 *b.* Musi sobie trochę przez witki przespacerować, bo go iuż ſkóra cóś swędzi. *Teat.* 8, 92, przez rózgi, Spießruthen laufen). - Witka, uwita z czego, wić. *Cn. Th.* 1268, cf. plecianka, eine geflochtene Ruthe. Witka, w którą utykaią czym oſtrym, *circulus vimineus plexus. ib.*, ein Weidenreif. Witka, rodzay gry z wieńcem z wici. *Włod.*, *Cn. Th.* 1268, ein Reifſpiel, Ringelſpiel. - §. Witki, witeczki, u latorośli winnych, u korbasów, u chmielu, *Cn. Th.*, kędziorki iak wąsy zakręcone, którémi się pnie po drzewie, po chroście. *Włod.*, Ranken, Weinranken, Hopfenranken. Witeczki na drzewie winnym kształt powrozów maią. *Birk. Zyg.* 33. Przy ſtopkach, na których liście chmielne wisi, witeczki wychodzą, którémi się chwyta, czego dosiąc może. *Syr.* 1459. - §. Witeczki ziele, *ob.* Janowiec, Żarnowiec.

*WITECZNY, - a, - e, *Bh.* wjtezný zwycięzki; *Crn.* wytéske, *Vd.* viteshni, viteshen, viteski, viteshki, junashki, = rycerski; *Cro.* vitèski, *Bs.* vitescki, junacki; *Hg.* vitezi, *Rg.* vitescki; *Rs.* витязевъ. *Witeczny, zwycięzny, Sieg=, ſiegreich. Ofiarować będziemy zupełne ofiary i też witeczne. 1 *Leop. Deut.* 12, 6, zwycięzne. 3 *Leop. ib.* ofiarę witeczną. 1 *Leop. Num.* 15, 4, zwycięzną. 3 *Leop.* Zapalne, witeczne, chlebowe i spokoyne ofiary. 3 *Leop. Joz.* 22, 27. *WITEZ, - a, *m.*, *Bh.* wjtez, wjtezytel zwycięzca, *Crn.* wytés, *Vd.* vites, vitesh *eques*, (*Vd.* viteshnia, viteshnoſt, viteshnishtvu, viteshtvu, = rycerſtwo); *Cro.* vitez, junak, *ob.* *iunak, (*Cro.* vitèſtvo *generositas*), *Dl. et Hg.* vitez, = rycerz; *Rg.* vitéz n. p. zlatoruni, = kawaler złotego runa, (*Rg.* vitesctvo, = rycerſtwo); *Rs.* витязь bohater, rycerz, *Ec.* витязъ, богатырь, храбрецъ, рыцарь., cf. *Lat. victor* zwycięzca). *Witez, bohater młody, krzepki, rycerz mężny, zwycięzca, *junak, ein tapferer junger raſcher Ritter, ein Held, Sieger. Troiańſki witez, *heros. Zebr. Ow.* 292. Rzecze W. Kniaź do swoich siepaczów: o mężni moi wi-

tezy, wpadniycie ieszcze do tego więzienia. *Gwagn.* 548. Z pierwszym brzazgiem słońca idą w drogę witezy. *Zebr. Ow.* 220, *iuuenes*, junge Helden, *ob.* *iunak). Meleager i z nim witezowie *grzeczni, chucią sławy wzgrzali się; *lecta manus iuuenum. Zebr. Ow.* 197, *ib.* 358. Witezy, co sobie natykali wiech na rozum. *Zbil. a* 3, *ob.* kita, *piòropusz.

WITKA, *ob.* Witeczka.

WITOLD, - a, *m.*, imię własne brata Władysława Jagiełły, Witold, ein Eigenname. W Krakowie nie przebierało się kapnikow koło Wilna i Grodna Witoldów. *Off. ftr.* 5.

WITOLDOWA łaznia, *ob.* Łaźnia.

WITPACHER, - u, *m.*, gatunek kosztownego zagranicznego wina, eine Art kostbaren ausländischen Weins. Lać w gardło one soki, one witpachery, one rozekery, one rywuły, małmazye, muszkatèły, a iakoż tu chłop zgorzeć nie ma? *Rey. Zw.* 59.

WITRYKUSZ, *ob.* Zakrystyan.

WITRYOL, - u, *m.*, *Bh.* witrolim, gitrolim; *Vd.* fitriol; *Bs.* vitriol, galiçka; *Rs.* купоросъ, gatunek średniéy soli, *Ger.* Vitriol. Witryol żelazny, *vitriolum Martiale. Kruml. Chym.* 280, Eisenvitriol. Witriol biały, *Rs.* кримза.

WITRYOLICZNY, - a, - e, od witryolu, Vitriol = ; *Vd.* fitriolski, fitriolni). Oléy witryoliczny. *Kruml.* 250.

*WITUCH, - a, *m.*, n. p. na targ kmiotek idzie, żeby Kupił lub wituch pszenny, Alboli pas rzemienny. *Kchw.* 30, bindę, rańtuch, którym się opasuie do siania pszenicy, zboża, ein Säetuch, das sich der Sämann von der einen Schulter herab umbindet.

WITWA, - y, *ż.*, *salix viminalis*, gatunek wierzby, czasem ośm łokci wysoka. *Kluk Dyk.* 3, 43, *Cro.* rakita, rakitta; *cf.* rokita); *Hg.* rakotjá. (*Rs.* витвина witeczka). = WITWINA, - y, *ż.*, albo iak drudzy zowią koźlina, młokicina, drzewko ieſt małe, liściem złotowierzbowi bardzo podobne, ale w prąciu drobnieysze. *Cresc.* 470, witwina, koźlina, młokicina, chrościna złotowierzbie podobna liściem, prącia drobnieyszego, cudnego, gibkiego, do koszyków, półkoszkow i. t. d., roście przy wodach, na piaszczystych wylewkach. *Cn. Th.* 1268, rodzay łozy, z którey koszyki plotą. *Dudz.* 68. die Korbweide, Bachweide. Wierzba i witwina, czyli rzeczna wierzba, nie dosięgaią zdatnego wzrostu do wielkiéy budowli. *Mon.* 74, 757. WITY, - a, - e, *ob.* Wić, Wiiać, Winąć.

WIU! WIU! wołanie na konie, żeby ruszyły; Wiu; ju! ein Zuruf auf die Pferde. Furman raz uwiązł z wozem w straszném błocie, Łatwo pomyślić o iego kłopocie, Bicz, ani wiu wiu! nic mu nie pomaga, Dźwigać i wrzeszczéć iuż prawie nie zmaga. *Jabł. Ez.* 184.

WIUN, *JUN, - a, *m.*, *Rs.* вьюнъ, вьюнокъ, вьюночикъ, ryba, *petromyzon fluuiatilis*, Schlammbeißer, Wallerfisch. Od *trofki iunów po groszu iednemu. *Vol. Leg.* 2, 989, *et* 3, 60., od trośla wiunów. *ib.* 4, 355.

WIUNOWY, - a, - e, od wiuna, Schlammbeißer =. Gać wiunowy Poleſki. *Stat. Lit.* 217.

WIWAT! *Łac.*, = niech żyie! Vivat! Wiwat król nasz Stanisław August, niech żyie w iak naydłuższe lata. *Mon.* 73, 371. Wiwat Pan! niech wiekuie szczęśliwy i zdrowy. *Kras. Sat.* 38. Hey wiwat miłość, wiwat kochanie. *Teat.* 52 *d*, 124, *ob.* witay mi to)! - §. Wiwat kichaiącemu, *ob.* Bożeć day zdrowie', na zdrowie, zdrowia! WIWATOWY, - a, - e, od wiwatu, Vivats =. Kielichy wiwatowe na stole stawiono. *Mon.* 73, 140, *cf.* Wilkom.

*WIWENDA, - y, *ż.*, żywienie, żywność, Nahrung, Unterhalt. Chłop wszystko wywlecze na arendę, Co miał mieć przez cały rok na swoię wiwendę. *Comp.* 395.

*WIZERUNK, *FIZERUNEK, WIZERUNEK, - nku, *m.*, WIZEROWANIE, - ia, *n.*, (*obsol. Gall.* viser, z Łac. videre, = bacznie patrzeć, celować okiem, mierzyć, *Ger.* visiren). Wizerunk, wizerowanie, wykreślenie, wystawienie, wykład, rys, obraz czego, das Visiren, Abmessen, Abreißen, Abzeichnen, die Darstellung, Vorstellung, das Bild. Nic tak dalece nie żądam, iako gdyby to moie wizerowanie co naybiegleysi ludzie czytali. *Modrz. Baz.* 3. Pisanie ieſt wyobrażenie mowy, które zostaie, chociaż iuż człowiek wypowiedział, iakoby wizerunkiem tego, co się rzekło. *Gorn. Dw.* 44. Maiętność bogatego ieſt zamkiem mocy iego, i iako mur podniesiony w wizerowaniu iego. *Budn. Prov.* 18, 11. Fizerunek domu, wszystko wypisanie iego, wszystek porządek iego ukaż im. *Leop. Ezech.* 43, 11, abrys, plan). Łokietek Mazury wizerunkiem własnego niebezpieczeństwa, od posyłania Krzyżakom posiłków ustraszyć zamyślił. *Krom.* 328. Z powszechnego wzoru, który był pierwey na niebie, wieczny budowca uczynił skazitelny świata wizerunek. *Zab.* 14, 27, *Off.* Wy senatorowie wizerunk Rzpltey na sobie nosicie. *Krom.* 187. *Jmaginor* wizerunek sobie czynię. *Urs. Gr.* 233. Życie człowieka znachodzi prawdziwy swóy wizerunek w roku; pierwsze 20 lat, ieſt wiosną, drugie latem, trzecie iesienią, starość zimą. *Mon.* 68, 253., podobieństwo, konterfet, Ebenbild, Gleichniß. Żywy rodzica, w mówiącym synu, widzieć mniemali wizerunek. *Nar. Tac.* 1, 284. Nie poznali samych siebie, uyrzawszy wizerunek swóy. *Pilch. Sen. Gn.* 268. - Wizerunek, z którego wzór biorą, kształt, model, *Vd.* predobras, predklad, (*cf.* przykład), predfurm, predpoduba; das Vorbild, Urbild, Muster, (*opposit.* konterfet). Wizerunk własny żywota człowieka poczciwego, p. Mik. *Reia.* *Fizerunek, albo po Polsku wzór lub podobieństwo. *Budn. Ezech.* 43, 10. Wizerunek do budynku mu podali, ażeby sam roboty dopilnował. *Star. Vot. Db.* X. Skarga wizerunek kaznodzieyski, z którego wzór radzi brali ci, których bóg na ambony powoływał. *Birk. Sk. E* 3. Wizerunkiem i zwierciadłem wszystkim politycznym narodom ieſt Wenecya. *Star. Ryc.* 42. O cnoty wizerunku! *Bardz. Luk.* 23. - *§. Wizerunki rzeczy, u Platona, *ideae. Petr. Et.* 18, *cf.* *powszechność). Co ideą Platon zwał, to my zowiem wizerunkiem, postacią, formą, wyobrażeniem i powszechność. *Petr. Et.* 65., Idee, Urbild. Powiada Platon, że Bóg na te powszechności, iako na wizerunki patrząc, wszystkie rzeczy stwarza. *Petr. Et.* 19. Na podobieństwo widowisk oczom podległych, kreślą sobie dawni filozofowie tych przed stworzeniem rzeczy wizerunków. *Zab.* 12, 53. Bóg wszystko z szczeréy dobroci stworzył, dlatego też na kształt i wizerunek, który był w boskiéy mądrości, nas stworzył. *Karnk. Kateh.* 19. - *§. Polaków nie tylko skromność Bolesława, ale też wizerunk wyborny cnoty iego, nieieden za żywota oycowskiego wydany, dobrą napełniał otuchą. *Krom.* 63, *specimen*, dowód, pro-

ba, przykład, Beweis, Erweis. Xiążeta Polscy, wiele wizerunków pospolitych panowania swego w Wrocławiu wyſtawili. *Krom.* 93, pomniki, Denkmale. Swiadczy przywileiu Jagiełłowego wizerunk, z samego właśnie przywileiu wypisany, że zamek ten Witoldowi daruie. *Krom.* 422, *exemplum diplomatis ex ipso exemplari descriptum*, kopiia, wypis, transsumpt. WIZERUNKOWY, - a, - e, od wizerunku, Bild =, Vorbild =, Muſter =; wizerunkowy, do wizerunku należący. *Wlod.* - - (WIZMUT, - u, m., pólmetal, maiący nieiakie podobieńſtwo do śrebra, koloru żółtawego; zdaie się iak z liſtkow złożony. *Kluk Kop.* 2, 233; der Wißmuth, ein Halbmetall, *ob.* Ablg. - -) WIZYA, - yi, *ż.*, oględowanie, oglądanie, obeyrzenie, die Besichtigung. W iakim przypadku ma być pozwolona dylacya wizyi. *Vol. Leg.* 3, 79. - §. wizya, mniemane widzenie czego, zjawiſko, uroiony widok czego, die Viſion. W tey chorobie sen miewa przerwany, wizyi raczey, niżli snów ſtraszliwych pełny. *Oczk. prz.* 323. WIZYTA, - y, *ż.*, odwiedzenie dla wizytacyi cf. luſtracya, die Viſitationsviſite, die Viſite, Viſitation *Rg.* pohòd, pohodba (cf. pochod); *Rs.* осмо́тръ. Z uſtawy kościelney bywać zwykła coroczna wizyta. *Xiądz.* 193., Kirchenviſitation. Wizyty do szkół rozmaitych Kommissya Edukacyyna wysyłać będzie. *S. Gr.* 2, 67., Schulviſitation. - §. Wizyta zwyczayna, nawiedzanie. *Pot. Arg.* 141, odwiedziny, der Besuch, die Viſite; cf. gościna), *cf.* attencya, uniżoność, cf. pokłonić komu); *Crn.* vas; *Rs.* навѣщáнïе; *Ec.* присѣщенïе; (*Ec.* присѣтити odwiedzić, *cf.* przysieść). Poydę z wizytą. *Teat.* 30 *b*, 28. Mam póyść z wizytą. *ib.* 33, 27. Ja mam ieszcze oddać dwie wizyty przed objadem. *ib.* 38, 74. Całe życie swoie trawi na oddawaniu wizyt. *ib.* 38, 81. Uczynię, iak gdybym mu chciał oddać wizytę, a dóydę co się to święci. *ib.* 30 *c*, 37. To iuż i po wizycie, *ib.* 30 *b*, 45. Wizyt nie odbiera, ani ich daie, ponieważ ią tu maią ieszcze za xiężniczkę obcą. *Pam* 84, 1060. WIZYTACYA, - yi, *ż.*, doglądanie poddanych z urzędu. *Cn. Th.* 1269, *ob.* wizyta. - Wizytacya na komorze, przetrząsanie; die Viſitation, das Viſitiren z. B. eines Reiſenden, *Vd.* fisitiringa, *Rc.* свидѣтельствованïе. WIZYTATOR, - a, *m.*, który wizytuie, luſtruie, *cf.* luſtrator, der Viſitator, *Rg.* pohoditegl, *Rs.* дозо́рщикъ. Mowa JP. Wybickiego, wizytatora akademii Wileńskiey. *Zab.* 16, 162. - Wizytator celny, ſtrażnik, *Rs.* осмо́трщикъ. *W rodz. żeńſk.* Wizytatorka. WIZYTNY, - a, - e, od wizyt, od nawiedzin, n. p. Wizytna kareta. *Mon.* 71, 184, Viſiten =. WIZYTKA, - i, *ż.*, zakonnica Nawiedzenia N. P., die Viſitennonne, *Viſitationis S. M. V.* - Wizytki, = kościoł lub klasztor Wizytek. WIZYTKOWSKI, - a, - ie, od Wizytek, n. p. Wizytkowſka kamienica. WIZYTOWAĆ *cz. ndk.*, luſtrować, przezierać, trząść, *Vd.* fisitirati, fisitiruvati, viſitiren. Wizytuię, objeżdżam, *doglądam z urzędu poddanych. *Cn. Th.* 1269. - §. *wizytować, odwiedzać, Viſiten abſtatten. Gdybyś chciał wszyſtkie swoie znaiome wizytować, wieleby czasu zabrało. *Teat.* 27 *c*, 29.

W K.

WKAPAĆ *niiak. ndk.*, wkapnąć *idntl.*, wkapywać *czstl*, kropiąc wpadać, eintropfen, eintröpfeln, hinein träufeln; *Sr.* kapam nutř; *Vd.* vkupluvati, sakapluvati, sakapati (*Vd.* vkaplati, = wpoić); *Cro.* ukaplyújem; *Ec.* вкáпаю; *Rs.* вкапывать, вкапать (*Rs.* вкапываться wkraść się). Wkanąć. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1269, *ob.* wkropić.

WKARBOWAĆ *cz. dk.*, karbuiąc wcisnąć, werznąć, einkerben. W bukowe albo w drzewo iaworowe kochane imię nożem wkarbowała. *P. Kchan. J.* 170. Płocha tkacza z wkarbowanemi zębami. *Zebr. Or.* 128, *insecti dentes.*

WKIDAĆ *cz. dk.*, *Rs.* вкинуть, вкидывать; *ob.* wmiotać, wrzucić.

WKIEROWAĆ *cz. dk.*, kieruiąc wprowadzić, hinein lenken; *Cro.* upuchújem, uputilszem, *ob.* *put.

WKŁADAĆ *ob.* włożyć. WKŁADACZ, - a, *m.*, włożyciel, który wkłada, der Einleger. - *aliter.* Jakowi my rąk wkładacze, takowi i ci, którzy rąk wkładanie od nas przyymuią. *Smotr. Lam.* 26, święcący kapłanów kładzieniem rąk, Händeaufleger.

WKLEIĆ *cz. dk.*, wewnątrz czego przykleić, *Ec.* вклеить, вклеивать, einkleben einleimen. Wkleienie, *Rs.* вклéйка.

WKLĘKNĄĆ, WLĘKŁY, WKLĘKŁOŚĆ, *ob.* Wklęsnąć, wklęsły.

WKLEPAĆ *cz. dk.*, klepaniem wbić, einklopfen, hinein ſchlagen; *Cro.* ukléplyem, (*Rs.* вклепываться omylić się, przywłaszczyć sobie cudze). On ich w to podeyrzenie do niego wklepał. *Kosz. Cyc.* 119, nabił im głowy tym.

WKLĘSNĄĆ, WKLĘKNĄĆ *niiak. indtl.*, wklęsać się, wklękać się *zaimk.*, we środku dołkowacieć, in der Mitte eine Höhlung bekommen, hohl einfallen, nach innen einſinken, *Rs.* ввинуть, ввисать. Już władać mieczami trudno, w ciżbie tłumią się ściſkaiący sami, Zbroyne się nawet piersi w tey ciżbie wklękaią. *Bardz. Luk.* 71. Wklęsły, *Wklękły, *Boh.* ſpleſklý, *Rs.* ввислый. Narzędzia do podnoszenia wklęsłey czaszki. *Czerw.* 17. Nos wklęsły, iak u kota. *Teat.* 56 *c*, 8. Człek nosa wklęsłego, *simius. Chmiel.* 1, 183, *ob.* wklęsnonozdrzy). Koń wklęsłego grzbietu, *Ross.* сѣдлистый, *ob.* siodłaty). Ziemia ieſt *wklęsłą pod biegunami. *Stas. Buff.* 8. Mieszkania wilgotne, w ziemię wklęsłe. *Xiądz* 108, wpadłe, zapadłe; wlazłe). Wklęsłe zwierciadło. *Os. F.* 190, ein Hohlſpiegel. Kąt *wklękły, *regrediens*, którego wierzchołek w figurę wchodzi. *Jak. Mat.* 1, 53; *Jak. Art.* 2, 42; kątami wklęsłemi są te, których wierzchołki wewnątrz figury padaią. *Lęſk.* 35. Szruba wklęsła, gdzie gwinty wewnątrz są. *Rog. Doś.* 2, 388, *oppos.* wypukła). Wklęsnienie uſt, *oris cavea. Perz. Cyr.* 172, die Mundhöhle. WKLĘSŁO, *adv.*, n. p. wklęsło czynię, krzywię na dół we szrodku, *simo. Cn. Th.* 1269. WKLĘSŁOŚĆ, WKLĘKŁOŚĆ, - ści, *ż.*, dołkowatość śrzodkowa wewnątrz czego, *Bh.* rolle, *concavitas*, die Concavität, Eingefallenheit. Powierzchnia ciała nawet naygładszego, ieſt zawsze naieżoną wielką liczbą wypukłości czyli chropowacizny, i podławiona wielu wklękłościami, które nazywaią dziurkami. *Jak. Mat.* 4, 359. Wklęsłość nosa, *ſimitas nasi. Cn. Th.* 1269. WKLĘSŁOWYPUKŁY, - a, - e, - o *adv.*, n. p. Ozdoby słupów, wypukłe *convexa*, wklęsłe *concava*, wklęsłowypukłe *concavoconvexa. Rog. bud.* 26, *Hub. Wſt.* 242, *Subst.* wklęsłowypukłość *concavoconvexitas.* WKLĘSNIĆ *ndk.*, wklęśniać *kontyn.*, wklęśniam co, wsadzam między dwa drewna, lub między drzewo rozszczepione. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1269, in eine Spalte einklemmen. *tr.*

Słodki śnie pokwapże się, wklęśniy w oczy ludzi, Których przemoc cierpienia swym łoskotem budzi. *Zab.* 16, 372, zasklep ich oczy. **WKLĘSNONOZDRZY, - a, - e, nosa wklęsłego, mit eingebogener Nase. Wklęsnonozdrze kozy. *Narg. Wirg.* 525, *simiae capellae*. WKLESZCZYĆ, *cz. ndk.*, wkleszczać *kontyn.*, niby kleszczami uiąć, szpony niby kleszcze zapuścić, hinein klammern. Orzeł porwawszy niesie smoka, wkleszczywszy pazury. *A. Kchan. Wirg.* 329. Gdy mierzionego smoka orzeł zoczy, Siodła go, i by gębą nie kręcił nieczystą, W szyię wkleszcza pazury sponiste łuszczystą, *figit. Zebr. Ow.* 101, zatapia). *Chodk. Kost.* 11.

WKOŁATAĆ *cz. dk.*, kołataniem wbić, einklopfen, *Ross.* вколатить, вколачивать.

**WKOŁOCIECZNY, - a, - e, n. p. wkołocieczna wilgotność, *circumfluus humor. Zebr. Ow.* 2, krążący, kołuiący, herumfließend, kreisend. **WKOŁOKRĘTNY, - a, - e, n. p. żegluiący na morzu obawia się wkołokrętnych wirów. *Zrn. Pst.* 113, kręcących okręty w koło i zatapiaiących, in die Runde drehend, wirbelnd. WKOŁOWROT, - u, *m.*, obieg w koło, der Kreisumlauf. Dwudziesta czwarta część wkołowrotu ziemi, iest godzina. *Zebr. Zw.* 13; - *adject.* WKOŁOWROTNY, - a, - e, - ie, *adv.*, obieżny, krążący, kreisend, Kreis -; n. p. wkołowrotny bieg nieba. *Zebr. Zw.* 165.

WKOPAĆ, *cz. dk.*, wkopywać *czstl.*, zapuścić, włożyć, wtrącić, eingraben; *Vd.* noterkopati; *Cro.* ukápam, vukápam; *Hg.* békapalom; *Ec.* вкопываю (w innych dyalektach to słowo pryncypalnie znaczy: pochować umarłego, n. p. *Rg.* vkopatti, pokopatti, zakopatti, zaklopitti ú grob; *Bs.* ukopati, pokopati, zakopati, ftavit ú zemglju; *Sla.* vkopati). Lis wkopany Próżno od naymężnieyszych chartów oszczekany. *Tward. Wł.* 179, cf. nury lisie). On który się iuż głęboko wkopał w twoie góry I ciebie samęy ledwie nie obłupił z skóry. *Biel. S. M. B i i j b.* Gospodarz zasadził winnicę, i wkopał w niey prasę. *Leop. Math.* 21, 33, założył, zasadził). Wkopanie czego w ziemię. *Cn. Th.* 1269.

WKORZENIĆ *cz. dk.*, wkorzeniać *ndk.*, w korzeń zapuszczać, einwurzeln lassen; *Bh.* wkořeniti, wkořenim; *Vd.* ukoreniti, v'korenit, notersakoreniti; *Rs.* вкоренить, окоренить, (*Ec.* привкореняю *adradico*); *pr. et fig.* Nie wkorzenić słów kazania bożego w sercu. *Lach. Kaz.* 1, 355, lub wkorzeniwszy ie, potym dla różnych pokus tłumią w sobie. *ib.*, *ob.* brać w serce, w rozum). WKORZENIĆ się *zaimk.*, w korzenie się zapuścić, korzenie swoie rozpostrzéc, *pr. et tr. fig.*; umacniać się, ugruntować się, sich einwurzeln; *Cro.* ukorenújemsze; *Rg.* ukorjènitise, vkorjênitise, vkorjèpitise, uxittise). Nie wszystko, co wszczepiłeś, przyymie a wkorzeni się. *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 41. On iuż barzo się był wkorzenił, i mocno swóy stan upewnił. *Eraz. ięz. N* 4 *b.* Turcy im daléy, tym się więcéy w Węgierską koronę wkorzenili. *Biel. Kr.* 500. Wkorzeniony, *Sla.* vkorenut, *Rs.* благокоренный, eingewurzelt. Widziałem głupiego, a mocno wkorzenionego, a wnetem przeklinał *ochędożności iego. *Leop. Job.* 5, 3. WKORZENIACZ, WKORZENICIEL, - a, *m.*, der Einwurzeler; *Cro.* ukorenitel.

WKOWAĆ, *ob.* Wkuć. WKÓWKA, - i, *ż.*, *vaginae infimum munimentum. Cn. Th.* 1269, skówka na pochwach. *Włod.*, *Rs.* наконечникъ, das Ortband am Degen, am Säbel. - *§. Na sądzie (ostatecznym) piianicy będzie ta wymówka: Odpuść Panie, bom ci ia iest Sieradzka wkówka. *Kchw Fr.* 150? czy nie, kufa, kufka?

WKRACZAĆ, *ob.* Wkroczyć.

WKRADAĆ, *ob.* Wkraść. WKRADCA, - y, *m.*, wkradaiący się gdzie, der sich wo einstiehlt, *Bndtk.*, wkradca towarów przemyconych, Oesterr. der Einschwärzer.

WKRAIAĆ, WKRAWAĆ, *ob.* Wkroić. WKRAPIAĆ, *ob.* Wkropić.

WKRĘCIĆ *cz. dk.*, wkręcać *ndk.*, kręcąc wsadzić, einschrauben, eindrehen; *Vd.* usukati, notersukati; *Cro.* uszukávam; *Bs.* usukati, osukati; *Rs.* всучить, всучивать, ввертѣть, ввернуть, ввертывать, (*wwiercieć). Wkręcić się *zaimk.*, sich eindrehen, *pr. et fig.* Tylko nie tak gwałtownie, bo mu się w tę perukę wkręcę. *Teat.* 30, 24, palce moie w nię wsadzę). Wkręcić się gdzie lub dokąd, wsrzubować się, wkradać się, sich hinein listen, hinein schwindeln, durch Drehereyen einschleichen, *Rs.* пролазить (cf. przeleść). Szatan do raiu się wkręcił. *Przyb. Milt.* 149. Wkręcił się do mnie, pod imieniem sługi. *Teat.* 7, 115. Młodzik iaki pod czas twéy niebytności wkręcił się do twoiéy Anusi. *Teat.* 27, 95.

WKRAŚĆ, wkradł, *F.* wkradnie *cz. idntl.*; wkradać *ndk.*, kradziomo wsunąć, wpuścić, wsadzić, wkręcić, wsrzubować, einstehlen, Oesterr. einschwärzen, n. p. wkradać towary zakazane lub przemycone, *ob.* przekradać). Wkradziony towar, *Rs.* ввозный, *ob.* wwieźć). - §. Wkradać się *recipr.*; *Boh.* wkrásti se, wkrádati se; *Slo.* wkrádám se; *Rs.* вкрасться, вкапываться; sich einschleichen; *pr. et tr. fig.* Wkradam się do miasta. *Cn. Th.* 1270, przekradać się). Wkradać się do familii, abo w familiią. *ib.*, cf. wszrubować się). Wkradanie się w co chytre, n. p. zdradliwe i nieważne dostanie urzędu; *obreptio ad magistratum. Cn. Th.* 1270, cf. wtręt, intruz, wlaz). Wkradam się w kogo, *translatum quia proprium non est in usu hoc sensu, sed pro eo* zakradam się. *Cn. Th.* 1270, *insinuo*, *wsobiam, wludzam, wdzieram, przylizuię, wkradam się w kogo. *Mącz.*, *ob.* własić się, sich bey einem einschleichen, einschmeicheln. Euzebiusz do Konstantyna przez siostrę iego wkradaiąc się, włożył na Atanazyusza potwarz. *Sk. Dz.* 200. Wkradł się Absalon w łaskę ludu Izraelskiego. *Budn.* 2 *Sam.* 15, 6. Brał towarzystwo z nimi, i do opata w przyiaźń się wkradał. *Sk. Dz.* 1091. Umiem ia wkraść się w przyiaźń, i sekret wyłudzić. *Hor. Sat.* 126. Zwolna będziesz się wkradał do staruszka w łaski. *Hor. Sat.* 227. Zawisza wkradłszy się w kredyt u Elżbiety, kanclerzem został. *Nar. hst.* 7, 183. Jednym Narcys poyrzeniem do serca się wkradał, Jakochciał tak młodzieńcy i pannami władał. *Zimor.* 204. Niech się umizga do Panny Karoliny, może przy moiéy pomocy wkradnie się w serduszko iéy. *Teat.* 22 *b*, 26.

WKROCZYĆ *cz. dk.*, wkraczać *ndk.*, *Boh.* wkraceti, wkročiti, krocząc wniyść, einschreiten, hineinschreiten, einherschreiten, *pr. et fig. tr.* Żona nie powinna wkroczyć w dyskurs, któryby wydał kłótnie małżeństwa. *Zab.* 16, 287, wdawać się, zapuszczać się, sich einlassen. Nie zda mi się, abym miał głębiéy w to wkraczać. *Gorn. Dw.* 412. Wszystkiego doświadczać pierwéy, niźli w bitwę wkroczyć. *Jabł. Buk. J.* Łatwo się zapomina błędów

dzieci, kiedy w powinność swoię wkraczaią. *Teat.* 7, 84; cf. wrócić się do powinności). Miałby się ku Panu wrócić, i zlękłszy się złości swoich, w cnotliwe strzemię wkroczyć. *Sekl.* 124, wrócić się do drogi cnoty.

WKROIĆ *cz. dk.*, wkraiać *ndk.*, wkrawać *kontyn.*, wrzynać, kraiąc wcinać, einschneiden, *Rs.* вкроить, вкраивать.

WKROPIĆ *cz. dk.*, wkrapiać, *ndk.*, kropiąc wpuścić, *Vd.* noterkropiti, eintröpfeln, cf. wkanąć) - *fig. tr.* Potym się z gęstwy głos żałosny ruszył, J zmieszanego coś z strachu i z żałości Wkropił mu w serce. *P. Kchan. Jer.* 341. Bogowie nieśmiertelni wkropili duszę do ciał ludzkich. *Budn. Cyc.* 38.

WKRUSZYĆ *cz. dk.*, wkruszać *ndk.*, krusząc wpuścić, wdrobić, einbröckeln. Chléb wkruszony w mięsny rosół żyzuym iest posiłkiem. *Mon.* 70, 58.

WKRZEWIĆ *cz. dk.*, wkrzewiać *ndk.*, krzewiąc wkorzenić, einwurzeln. Długim wiekiem wkrzewiony na Kaukazkiéy górze dąb się wali. *Ustrz. Troi.* 58.

WKRZYWIĆ *cz. dk.*, wewnątz zakrzywić, einkrümmen, hinein krümmen, *Vd.* vkriviti, noterskriviti.

WKUĆ, *F.* wkuie *cz. dk.*, wkować *ndk.*, kuiąc wbić, einschmieden; *Crn.* uklęnem; *Rs.* вковать, вковывать.

WKUPIĆ *cz. dk.* za kupnem przyłączyć, einkaufen; *Vd.* vkupiti, noterkupiti. Wkupić się, za kupnem wniyść w iakie towarzystwo, sich einkaufen; *Boh.* wkaupiti se; *Rs.* вкупиться, вкупаться. - *tr.* Chcą wiedzieć, iaką ceną w złości się wkupili. *Bardz. Luk.* 127, zaco się do spólnictwa zbrodni przedali? WKUPNO, - a, *n.*, wkupienie się, das Einkaufen, to za co się wkupiono. WKUPNE, - ego, *n.*, cf. wstępne, der Einkauf, das Einkaufgeld; *Boh.* wkup; *Vd.* noterkuplenje; *Ross.* вкупъ. WKUPNOSĆ, ści, *ż.*, wkupowanie się, das Einkaufen, wenn man sich wo einkauft. Za wkupnością weyść do dziedzictwa. *Kosz. Cyc.* 161, za wkupnem. WKUPNY, a, - e, który się wkupił, wkupiony, eingekauft; gdzie się wkupuią, einkäuflich, n. p. wkupne urzędy.

WKWASIĆ *cz. dk.*, włożyć dla kwaszenia, einsäuern, *Vd.* vkiseliti.

WKWATEROWAĆ *cz. dk.*, na kwaterę włożyć, wmieścić, einquartiren, *Vd.* vkvatirati, sakvatirati, notervkvatirati.

WL. WŁ.

WLAĆ *cz. dk.*, wleie *F.*, wlewać *ndk.*, leiąc wpuścić, eingießen; *Bh.* wliti, wlil, wligi, wlewati; *Slo.* wljwati, *Vd.* vliti, notervliti, noternaliti, notervlijati; *Rg.* vlitti, vlivati, vljevati, vlijvam; *Bs.* ulitti, ulivati; *Rs.* влить, вливать. Kazawszy sobie podać iakieś strasane kieliszyszko, wlewa do niego całą butelkę. *Mon.* 68, 84. Wlanie, *ob.* wlew, wlewek. - *transl.* Znać po nim było, że iuż nad miarę wlał był więcéy w głowę. *Wad. Dan.* 113, że przeładował piiąc, że miał w głowie. - *fig.* Dusza człowiekowi iest dana z stolicy niebieskiéy, a iest wlana w ciało iego prawie z ręki Boga oyca niebieskiego. *Rey Pst. T t* 3; *Ec.* вліять душу, вдушевляю; *Gr.* ἐμψυχόω *animare*, beseelen. Posiada rozum wlany i nabyty. *Zab.* 7, 41 *Nar.*, przyrodzony). Boże zastępów! wléy i utrzymuy ducha iedności w narodzie. *Gaz. Nar.* 2, 263, zdarz nam). Po chrzcie wlaną na duszę łaskę bożą przyiął. *Sr. Dz.* 123, błogosławieństwo duszne). Wszyscy uczeni ludzie wychwalaią sztukę, Przez którą Ezop wlewał słuchaczom naukę. *Jak. B. ded.*, wpaiał). Zły owoc znak złego drzewa, Złość się matki w córkę wlewa. *Zabł. Z. f.* 59, przelewa się, przechodzi na nią, geht auf sie über. - *tr. fig.* wlewać co na kogo, przelewać, spuszczać, przepuszczać, zdawać na niego, auf einen übergeben lassen, ihm überlassen. Jzaak chciał błogosławieństwo boskie, które miał od oyca, na syna swego wlać. *Sk. Zyw.* 243 *b.* Jako mię posłał ociec, i iakowa Jest mi moc według człowieczeństwa dana, Tak też posyłam ia was, i takowa Władza odemnie na was będzie wlana. *Odym. Sw.* 2 *N n.* Wlewam na kogo prawo albo dług, = spuczczam komu dług swóy. *Cn. Th.* 1272. Jest to na woli *Xiędza Wielkiego Litewskiego, wlać na Polskę prawo wszystkie swoie dziedziczne, które iako pan własny i dziedziczny na Litwie ma. *Orzech. Qu.* 115. - §. Wleie się tu tyle albo więcéy, *hoc vas capere potest tantum vel plus liquoris.* *Cn. Th.* 1272, mieści się w nim, bierze w się tyle a tyle, hier geht so viel hinein. - *fig. tr.* Nie zawsze człowiek, co się w kogo wlewa, zgadnie. *Pot. Pocz.* 113, co się w kim święci, co przemaga). Znam ia ciebie dobrze, wiem co się w cię wlewa. *Opal. Sat.* 73. Nie można z ubioru sądzić, co się w człowieka wlewa. *Gorn. Dz.* 115, cf. wilcy w baraniéy skórze, cf. broda iak u proroka, a hayduckie sumienie).

WŁĄCZYĆ *cz. dk.*, Włączać *ndk.*, przyłączeniem wcielić, innig verbinden, einverleiben. Wszytkich ieńców włączył do swych szyków. *Chrość. Fars.* 137. Tyś nas włączył w święty kościoł. *Kanc. Gd.* 241. Kędy dobra nauka iest i prawdziwa wiara, tam nie mogą być winowani ci, którzy ią przyymuią; iuż takowi nie są odszczepieńcami, ale włączonymi a nawróconymi do prawdy. *Zrn. Pst.* 3, 767.

WŁADAĆ *cz. ndk.*, władnąć *idntl.*; (cf. władować, *ob.* włodować); *Bh.* wládnauti, wlásti, (*ob.* właściwy, własny); wladařiti (cf. włodarzyć); *Crn.* lâdam, vâdam, oblastujem (*Crn.* obladati *vincere*); *Vd.* ladati, laduvati, gospoduvati, kraluvati, oblastuvat; *Cro.* ladati, ladám; *Dl.* vladam; *Bs.* vladati; *Rg.* vlâdati, vladáti; *Rs.* владѣть, владѣю, владаю, владѣтельствовать, владычествовать, властвую, властельствую, властительствую, царствовать, *Ec.* обладать, *Lith.* waldyti, *Finn.* wallitsema, *Suec.* valda, *Jsidor.* ualden, *Ottfryd.* uualtan; *Ger.* walten, verwalten, cf. Gewalt, cf. gwalt, cf. leiten). Władać czym, ruszyć i użyć podług upodobania, nach Belieben bewegen, regieren, brauchen. Tak chorobami był połomany, że ani ręką, ani nogami władać nie mógł. *Steb.* 2, 348. Człowiek odjętą maiąc władzę w ręku, nie włada mocą i siłą swoią. *Pam. Warsz.* 3, 315 *Lip.* O małom przeszłéy zimy nie zkościał, i rękoma od mrozu zmartwiałemi iuż władnąć nie mogłem. *Mon.* 68, 291. Słoń swoią trąbą tak włada, iak człowiek swą ręką lepiéy nie może. *Haur. Sk.* 322, nią tak macha). Utrzymać łez nie może, ściskał tylko Mentora, bo usty nie władał. *Jabł. Tel.* 153, nie był panem mowy, nie mógł mówić). *Similiter*: zbierał ludzi młodych, którzy mogli iść na woynę, i władnąć włócznią i tarczą. *Leop.*

Par. 25, 5, robić włócznią i użyć tarczy, Spieß und Schild führen, regieren, brauchen. Burza tak wielka była, iż żeglarze zwyczaynym sposobem okrętami rządzić i władać nie mogli. *Warg. Cez.* 99, ſterować, kierować, leiten, regieren, ſteuern, lenken, führen. – *transl. varie:* Władać sobą, ruszać się, mieć wolny ruch, ſich bewegen. Trzeba się kochać, wszyſtko ci gada, Co tylko żyie, co sobą włada. *Karp.* 4, 9. Władać sobą, władać swą wolą, panować nad sobą, posiadać się, Herr über ſich ſeyn, über ſich frey herrſchen, ſich beherrſchen. Dał Bóg człowiekowi duszę nieśmiertelną, rozumną, sobą władnącą, wolną sobie. *Sk. Zyw.* 132 *b.* Tak ſtworzył duchy, żeby wolnie władły. *Przyb. Milt.* 76. Nie chciałbym berła, bym swą nie miał władać wolą. *Min. ryt.* 4, 54, bym nie był panem moiéy woli). Dobrze urzędem i mocą swą władnie, który ią zachować i bronić iéy umie. *Sk. Dz.* 605, dobrze iéy używa, dobrze piaſtuie urząd, er verwaltet ſein Amt gut. Piątym półkiem władał sam Henryk Brodaty, a tam ſtanął główny mąż iego ludzi. *Krom.* 245, dowodził nim, er führte das Regiment an, commandirte es. Władnąć ludem, kraiem, króleſtwem, = panować, rządzić, cf. królować, herrſchen, regieren, beherrſchen. Władną ludy królowie, co się bać ich trzeba, Samymiż królmi władnie Jowisz rządca nieba. *Zab.* 11, 413. Ona iak co dobrego króleſtwy władała. *Wad. Dan.* 165. Ja swoię przekładam małą wyspę Jtaki, którą z dziadów władam. *Jabł. Tel.* 74, któréy panem ieſtem). Rzymianie wszyſtkiém władną. *Cn. Th.* 667. Wszyſtkim władnie sam, *in unius poteſtate et moderatione vertuntur omnia. Cn. Th.* 1270. Seianus przez czas nieiaki wszyſtkiém władał u Tyberyusza. *Pilch. Sen. liſt.* 422. Patrzay iako nikczemna dziewka rozkazuie a włada wielkim królem. *Rey Pſ. H h h* 6, przewodzi nad nim, powoduie nim, robi z nim co chce). Nie mów, że los wszyſtkim władnie, Ty sam częſto szczęścia nie chcesz. *Karp.* 7, 10. – *absolute* władam, panuię, rządzę, rozkazuię. *Cn. Th.* 667. Brat na brata powſtaie, sąsiad na sąsiada, Płazem idą bezprawia, bo rząd słabo włada. *Zab.* 15, 299, *Swiętorz.* – Władanie, panowanie, władza, die Regierung, das Regieren, Herrſchen, die Herrſchaft; *Bs.* vladanje, vladarſtvo; *Vd.* laduvanje, kraluvanje, gospoduvanie, *Rs.* властвованїе (*Rs.* владѣнїе dziedzina, dyſtrykt), царствованїе. Boże władania wielkiego. *Groch. W.* 49. Bogowie, w których ręku dni moich władanie, Rozum mi odjąć mogą, ale nie kochanie. *Szym. Wen.* 67, państwo nad moim życiem, los życia mego). *WŁADACZ, - a, *m.*, *WŁADARZ, - a, *m.*, (cf. włodarz), WŁADCA, WŁADZCA, *WŁAYCA (*Czach. Tr. a* 4), - y, *m.*, WŁADNIK, - a, *m.*, co czym włada, maiący władzę nad czym, władaiący, rządzący, rządca, (der Walter), Regierer, Herrſcher, *Crn.* uladiza, (*Crn.* ulaſtnik *liber baro*, obladavz *victor*), krayluvavz; *Vd.* ladavez, laduvauz, vladizhar, regiravez, kraluvauz, gospoduvauz, oblaſtnik, oblaſtuvauz; *Cro.* ladavècz, oblasztnik (*Cro.* ladauz, = zwycięzca, *Cro.* ulásztelin, = szlachecki); *Dl.* vladavacz; *Bs.* vladalaç, vladavac, nareddbednik, (*Bs.* vlaſteli, = Panowie); *Rg.* vlâdalaz, oblâdalaz; *Sla.* vladalac, vlaſtelin, cf. właściciel); *Rs.* властитель, властелинъ, владѣтель, обладатель, владѣлецъ, (= 2., dziedzic dóbr), обласоначальникъ, обласmникъ, повелитель. Eol, władacz wiatrów. *Otw. Ow.* 450. Jowiszu, niebios władco nieſkończonéy mocy. *Dmoch Jl.* 43. Wnet ich zobaczysz pysznego władarza. *Przyb. Milt.* 383. Przybliżaią się w kilku czołnach z poselſtwem od władnika kraiu Monbańſkiego. *Przyb. Luz.* 30. Daie mu pełną władzę z tytułem cesarza, Z powagą nad innemi kraiu władnikami. *ib.* 212. Faryzeuszowie są władnicy zakonu i obrządków iego. *Biał. Poſt.* 103. WŁADARKA, WŁADZICIELKA, WŁADCZYNI, - i, *ż.*, władaiąca, władzę nad czym maiąca, (die *Walterinn), die Herrſcherinn, Regiererinn; *Vd.* ladaviza, kraluvauka; *Bs.* vladaliça; *Rg.* vlâdaliza, oblâdaliza; *Rs.* владѣтельница, обладательница, (владѣльчица, = 2., dziedziczka dóbr), повелительница; *Ec.* владычица. Bogini władarko ieżior. *A. Kchan. W.* 342. Fortuno! ludzkiéy władarko doli, któréy ramię dzielne Waży gwoli koleią ich losy śmiertelne. *Hor.* 1, 157 *Nar.* Miłości! nie ieſt-ś iuż więcéy możną władarką serc ludzkich. *Zab.* 1, 88 *Piask.* Piękna władarko serca moiego. *Teat.* 11 *b*, 40, *ob.* pani, królowa, suwerenka, samodzierżyni, monarchini). Byway zdrowa, władzicielko umysłu i serca moiego. *Teat.* 1, 49, *ib.* 47 *c*, 120. WŁADNICTWO, - a, *n.*, władanie, panowanie, państwo, das Herrſchen, die Herrſchaft; *Cro.* oblasztvo; *Rg.* vladavſtvo; *Boh.* władařſtwj, panownictwj; *Rs.* повелительство. Umysł iego mniemanym świata władnictwem napoiony. *Nar. hſt.* 4, 214. WŁADNICZY, - a, - e, od władnika czyli władcy, Herrſcher =, *Rs.* владыческїй, владычный, повелительный, (повелительствовать rozkazać). WŁADNOSC, - ści, *ż.*, mianie władzy, władanie, *Cro.* uladasztvo; das Machthaben, die Macht, Gewalt. Żadnéy władności w rękach swych nie miał. *Baz. Sk.* 253, żadnéy władzy, ruchu, nie władał rękami). Kto w domu przednieyszy ieſt, a nad czeladzią ma władność albo panowanie, tego zowią gospodarzem. *Baz. Modrz.* 8, rząd). Miaſto to było pod władnością państwa Weneckiego. *Baz. Sk.* 59. WŁADNY, - a, - e, - ie, *adv.*; WŁASTELSKI, - a, - ie, - o, *adv.*, władnący, władzę maiący, panuiący; *Vd.* oblaſtan, oblaſten, silen, mozhen; *Cro.* oblaszten; *Rs.* властный, владѣтельный, владѣльческїй, властительскїй cf. właścicielſki); *Ec.* владальный, владѣтельный, владычествителенъ, властелинный, властительный. Parki, życia moiego władne szafarki. *Hor.* 1, 291 *Nar.*, cf. Samowładny). Przy Szamotulſkim nawładnieyszy *regiment w woyſku od króla podany zoſtawał, *summa in exercitu secundum regem potestas erat. Krom.* 619. Pan *właſtelsko rozkazuie. *Veryſ. pr.* 67. Weźmie dziecięciu matka troſkliwa nóż, aby przez niewładne siły i lata, przy igraszce się nie ſkaleczyło. *Swad.* 1; 14 *Fr.*, słabe, wątłe). *Jmpos* niewładny, *compos* władny. *Mącz.* Nie narażay się na rzecz śliſką, sobą niewładną, innemu poddaną, w sobie podłą. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 111, która sobą nie władnie, nie samowładna). Powinowactwo żadne, bliſkość żadna, W twéy uszczypliwéy mowie nie ieſt władna. *J. Kchan. Ps.* 73. **WŁADOBRONNY, - a, - e, władaiący bronią czyli orężem, waffenführend, waffentragend. Władobronna Pallas. *Pot. Arg.* 98, Mawors władobronny. *ib.* 301. *WŁADODAWCA, - y, *m.*, może władzodawca, Macht=

geber,

gebet, n. p. *Primi motores* władodawcy, (o gwiazdach). *Zebr. Zw.* 172. **WŁADOGROMNY, - a, - e, - ie, *adv.*, gromem t. i. piorunem władaiący, Donnerkeilführend, Blitzregierend. Władogromny Jowisz piorunami biie. *Kul. Her.* 232, **WŁADOGROMY. *Pot. Pocz.* 7. Jowiszu władogromy. *Min. ryt.* 2, 314. Bóg władogromy. *JKch. Dz.* 168. *WŁADOGROŹNY, - a, - e, - ie *adv.*, mocno groźny, wielce ſtraszliwy, sehr schreckend. Życzę, żeby imię samo królewſkie nieprzyiacielom ſtraszliwe i władogroźne było *Gwagn.* 193. *WŁADOŁÓDCA, - y, *m.*, łódką władaiący, ſternik, der Bootsführer, Steuermann. Przewoźnicy, władołódcy. *Petr. Pol.* 2, 217. **WŁADOTWÓRCA, - y, *m.*, wszechmocny ſtwórca i rządca, der Schöpfer und Regierer. Naywyższy władotwórca. *Hipp.* 15. - - (WŁADOWAĆ *cz. dk.*, ładuiąc włożyć, aufladen; *Vd.* vbasiti, vtovoriti, noternabazati). Co naywiększe działa władować na wozy. *Jak. Art.* 2, 421. Sposób władowania bez windy armaty ciężkiéy na łoże. *Jak. Art.* 3, 52, sposób włożenia). - WŁADYCKI, - a, - ie, WŁADYCZY, WŁADYCZYNY, - a, - e, od władyka lub władyctwa, (griechisch)] bischöflich, (*Bh.* wládyćký; *Bs.* vlaſtelſki, = szlachecki). Dobra władyckie. *Vol. Leg.* 3, 669. Dobra władycze i cerkiewne. *ib.* 3, 796. Katedralne władycze cerkwie. *Sak. persp.* 12. Włodymirz Monomach zbudował w Smoleńſku cerkiew władyczą Ś. Bohorodzice. *Stryik.* 166. Wróciwszy się hurmem wielkim do dwora władyczego, wszyſtko splondrowali. *Birk. Gł.* 25. Sprzęty władyczyne rozszarpali i śpiżarnie. *Birk. Gł. K.* 23. WŁADYCTWO, - a, *n.*, urząd władyka, cf. biſkupſtwo, das (griechische) Bisthum; (*Bh.* wladycſtwj, wládycſtwo; *Rg.* vlaſtelſtvo, vlaſteoſtvo; *Bs.* vlaſteaſtuo, = szlachectwo). Dobrom kościelnym i władyctwom cerkwi Greckiéy zwykły się dziać naiazdy, zwłaszcza pod czas śmierci władyków. *Vol. Leg.* 3, 669. Te przepisy we władyctwach, monaſterach, cerkwiach, pilnie zachowywane być maią. *Veryf. pr.* 37. Metropolicie Kiiowſkiemu zawsze władyctwo Połockie podlegało. *Sowit.* 63., *Birk. Gł. K.* 22. WŁADYKA, - i, *m.*, władca, lecz szczególniéy władaiący cerkwią, biſkup Grecki, der (Walter), Verwalter, Regierer, besonders ausschlüßlich ein Griechischer Bischof; (*Bh.* wladyka szlachcic, 2., rodzony w znakomitszych miaſtach, rayca; *Bs.* vladika, gospoja *domina, hera*, 2., vladika, biſkup ghrricki; *Rg.* vladikka *matrona*, *Rg.* vlaſtelin *patritius*; *Cro.* uladika, biſkup gerchki; *Rs.* владыка władca, 2., tytuł arcybiſkupi; *Ec.* владыка, начальникъ, вождъ, господинъ, 2., архїерей, *Ec.* владыколюбецъ, которой любитъ своего господина). Władyka, nazwiſko, z Słowiańſkiego od władzy biorące etymologiią, właściwe biſkupom obrządku Greckiego. *Kras. Zb.* 2, 578. Włodymirz metropolitę w Kiiowie, arcybiſkupa w Nowogrodzie, a w inszych miaſtach władyki, od patryarchy Konſtantynopolſkiego poświęcone, osadził. *Krom.* 57. - *Generalius*: Władyka i ten, który nie ieſt epiſkopem, nazwać się może; bo władyka nic inszego nie znaczy, iako władca albo pan, a tym i świecki być może (cf. Xiążę, cf. Xiądz); bo się tym tytułowali i Serbscy xiążęta, gdy się despotami nazywali, a słowo despota po Polſku znaczy Pan, po Słowiańſku władyka. *Pim. Kam.* 344, Herr. „Błahodarim tia władyko człowikolubcze„, t. i. dzięki tobie oddaiemy władco człowieka miłuiący. *Pim. Kam.* 94; *Rs.* владычествовать panować, władać, rządzić). WŁADYMIR, - a, imię męzkie, władnący pokoiem. *Klecz. Zd.* 49, Włodzimirz, ein Eigenname. WŁADYSŁAW, *WŁADZYSŁAW, - a, *m.*, imię męzkie, niby właday sławą, albo władzą sławny. *Chmiel.* 1, 60. Władnąć masz sławą Władzysławie. *Sk. Kaz. prz.* Władysław czyli Włodko Xiążę Dobrzyńſki, a potym Łęczycki. *Nar.* 5, 23. Władysław Węgierſki i Polſki król. *Baz. Sk.* 94. WŁADZA, - y, *ż.*; *Boh.* wláda; *Crn.* oblâſt (*Crn.* obláda *victoria*, pooblaſtimse, = opanować); *Vd.* oblaſt; *Cro.* oblazt, oblâszt, ulászt; *Dl.* vlaszt; *Rg.* vlâſt, oblâſt; *barb.* teſtjêr; *Bs.* oblaſt, vláſt, obar; *Sla.* oblaſt; *Rs.* власть, область, владычествїе, владычество, владычествованїе, властелинство, обладательство; *Ec.* начало, начальство, *ob.* naczelnictwo), власть. Władza, władność, władnienie, moc, siła, Bewegungskraft, Regierungskraft, Macht, Gewalt. Władza, moc władania członkami ciała, Lebenskraft, Regungskraft im Körper. Władzy w sobie nie czuię, ćmi mi się w oczach. *Teat.* 21, 22, siły mnie odſtępuią). Słabość całego ciała taka, iż chory swoią władzą ruszyć się nie może. *Krup.* 5, 456, o swoiéy sile, o swoiéy mocy). Paraliżem zarażona władzą do członków swych wzięła. *Birk. Dom.* 161, odebrała wolne używanie ich). - Władza, moc, siła, Macht, Gewalt. Cóż ieſt naszéy władzy, aby się ſtać miało Tak iako sami chcemy? *Opal. Sat.* 22. - Władze duszy, zdolności, siły, *facultates*, Seelenkräfte. Rozdział władz dusznych. *Petr. Et.* 80. - *Mechan.* różnica między siłą *vis*, a władzą *potentia*. *Hub. Mech.* 66, rzecz, która siłę swoię wywiera na inne, od mechaników zwana ieſt władzą, *potentia*. *ib.* 67. - *Polit.* władza, rząd, panowanie, Regierung, Herrschaft, Gewalt. Chlebem gnuśne pospólſtwo panowie trzymaią, O głodzie przeciw władzy częſtokroć wierzgaią. *Bardz. Luk.* 36. Semomisław po zeyściu oycowſkim, władzą korony Polſkiéy przyymuie. *Gwagn.* 28. Duchownéy władzy i iurysdykcyi zażywaią, nad wszyſtkimi patryarchami, sądzą ich, karzą, suspenduią, wyłączaią. *Smotr. Ex.* 53. Prawo, które mamy na inne osoby i ich dzieła, nazywa się władzą. *Mon.* 75, 257. Władza ieſt prawem lub wolnością użycia mocy i siły. *Pam. Wasz.* 3, 315 *Lip.* - *Constitut.* Trzy władze rząd nasz ſkładaią, władza prawodawcza, władza wykonawcza, i władza sądownicza. *Gaz. Nar.* 1, 158 *Konstyt.* 3 *Maia*, die gesetzgebende Gewalt, die vollziehende Gewalt, die richterliche Gewalt. *Personif.* Władze kraiowe przytomne były téy uroczyſtości, = osoby rządowe, *les autorités publiques*. - *§. Władze, wyższa klassa aniołów, mocarſtwa, *Ec.* власти.

Pochodz. *bezwładny*, *bezwładność*, *właścić*, *właszczyć*, *właściwość*, *właściwy*, *właścizna*, *właściciel*, *własność*, *własny*, *przywłaszczyć*, *właśnik*; *zwłaszcza*; *władarz*, *władarſtwo*; *włodarzować*, *włodować*, *włodarz*.

WŁAMAĆ, *WŁOMIĆ *cz. dk.*, włamuie *Pr.*, włamywać *czstl.*; *Vd.* vlomiti, noterpolamiti, noterudariti; *Cro.* ulamlyújem), wewnątrz złamać, hinein brechen, einwärts durchbrechen; *naywięcéy zaimkowo*: włamać się gdzie, za przełamaniem przeyść, wniyść; wo einbrechen, sich wohin durcharbeiten; *Rs.* вломиться, вламываться. Kradzież

z włamaniem się; kradzież bez włamania się. *A. Zamoy.* 179. Włamał się przed wszystkiemi w okopy. *Leszcz. Cl.* 76, wdarł się). Dziewiątego dnia obegnania włomiono się w miasto. *Budn. Jer.* 39, 2. - §. *fig. tr.* włamować kogo w co, wcierać go, z trudnością wciągać, wprawiać, einem die Schwierigkeiten der Uebung überstehen helfen, einen in etwas Schwierigen üben. Włamować dziecię w gramatykę, często nauczać i przypominać mu naukę gramatyki; *inculcare. Mącz.* Numa lud Rzymski w nabożeństwo włomił, *sacrificos docuit ritus. Zebr. Ow.* 389. - *Recipr.* Ustawicznie się w co włamować, a w obyczay sobie przywodzić. *Baz. Modrz.* 29. Papuga nieprędko się w mówienie włamać mogła. *Budn. Ap.* 86. Publicznie dysputuiąc, w prawo się tym lepiey włomił. *Papr. Kl.* 197, wtarł się, wprawił się.

WLANIE, WLANY, *ob.* Wlać.

WŁAŚCICIEL, - a, *m.*, WŁAŚNIK, - a, *m.*, posiadaiący co własnością; do którego co prawem własności należy, der Eigenthümer, Eigenthumsbesitzer; *Bh.* wlastének, wlastnjk, magetnjk, (cf. maiętność, (*Bh.* wlastenec oyczyc, patrycyusz, patryota, cf. naszyniec); *Crn.* lastnik, bashzhènik, (*Crn.* vlastnik *liber Baro*;) *Vd.* lastnik, lastinjak, svoinik, (*Vd.* ulastelnik, = patrycyusz); *Cro.* baschenik, bagyenik, (*Cro.* vlasztelin, = patrycyusz; *Sla.* vlastelin, vladalac, = panuiący); *Rg.* posobnik (cf. posobić), (*Rg.* vlastèlin, = patrycyusz; *Bs.* vlasteli, gospoda, = panowie); *Rs.* владѣлецъ, хозяинъ, господинъ, (*Rs.* властитель, властелинъ władacz, władca, властодержецъ monarcha, możnorządca; (*Ec.* властель, владыка panuiący). Byli oni właśnikami téy darowizny. *Przyb. Milt.* 287. Każdy właśnik statku lub łodzi tym kanałem pławionych, płaci po złot. 8. *Vol. Leg.* 7, 846. Kommissanci odpowiadać z osób i maiątków swoich właśnikom rzeczy powinni. *A. Zamoy.* 84. Szyprowie są w odpowiedzi właśnikom za rzeczy na swóy statek przyięte. *ib.* - *w rodz. żeńsk.* WŁAŚCICIELKA, - i, die Eigenthümerinn; (*Bh.* wlastenka patryotka). Rzeczy tych nie iesteś właścicielką. *Przyb. Milt.* 356. WŁAŚCICIELSKI, - a, - ie, od właściciela, Eigenthümer=, (*Bs.* vlastelski, = szlachecki, pański; *Cro.* ulasztelin, = szlachecki, *Ec.* властительный władny; *Rs.* властительскій rozkazuiący). WŁAŚCIWOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot lub zbiór przymiotów wyłącznie komu własny, die Eigenthümlichkeit; (*Slo.* wlastenecnost, wlastenka, wlastnorecnost idyotyzm); *Bs.* vlastitost, posobitost, posobnost; *Rg.* vlastitos; *Cro.* ulasztitosźt; *Rs.* свойственность, свойство, (cf. swoyskość, cf. swoie); (*Rs.* властелинство panowanie); *Ec.* свойство, собственность. Każdy ięzyk ma swoię właściwość. *Kras. Podst.* 1, 48, swoie własności. *Ld.* Właściwość monarchy iest dobrze rządzić. *Zabl. roz.* 16, istota). Jaka właściwość, piękność, wyborność w wyrażeniach. *Nag. Cyc. pr.* 9., trafność, dosadność, dobor). WŁAŚCIWY, - a, - e, - ie *adv.*, wyłącznie własny, ganz eigenthümlich, ganz eigen; *Boh.* obzwlásstnj, (*Bh.* zwlásstnj, zwlasst osobliwy, cf. zwłaszcza; wlastanstý oyczysty; *Slo.* zwlásstný *praecipuus*); *Vd.* lasten, lastinosten, vlastit, samosvoin, poseben, slasti, lastnu; *Sr.* 2. hegen, hegent; *Cro.* ulasztit, *Rg.* vlasctitti, vlasctit, vlastit; *Bs.* vlasctiti, posobiti, vlastito, navlasc; *Rs.* собственный, собственно, свойственный, свойственно, (cf. swoyski), настоящій, настояще (cf. nastać), (*Rs.* властный możny, władny); *Ec.* истовый, (cf. istotny), самособный, собственный. Wyraz właściwy, iest wyraz wzięty w tym znaczeniu, które miał naypierwsze; wzięty zaś w innym znaczeniu nazywa się przenośny, czyli pożyczany; i tak wyraz „głowa„, wzięty za część ciała, iest wyraz właściwy, wzięty zaś za rozum, za początek, iest wyraz przenośny. *Kpcz. Gr.* 3, 5. Znaczenie właściwe nazywa się to, które wyrazowi nadane było; przenośne, które od iedney rzeczy do drugiey było przeniesione. *ib.* 3, *p.* 71. *WŁAŚCIZNA, - y, *ż.*, co czyią iest własnością, maiętnością, das Eigenthum, der Besitz, (*Bh.* wlast, wlastemstwo oyczyzna), *Vd.* lastnina, lastitost, lastênstvu, svoinost; *Rg.* bàsctina, bàsctiniza; *Rs.* собственность, (властительство państwo, panowanie, владычествїе władza, panowanie). Właścizna maiętności, dziedzictwo. *Włod.* Już to rok nieurodzayny, kiedy się chłopu na iego właściźnie nie urodzi zboże. *Haur. Sk.* 12. Co się odmienić może, nie miey za właściznę. *Min. ryt.* 4, 150. Nadzieia właścizną iest człowieka. *Mon.* 71, 801. Na swéy właściźnie, *priuatim. Mącz.*, cf. na swoim zagonie, cf. na swoich śmieciach). *Theol.* Goliat piekielny od początku świata twoiey właścizny dziedzinie naygrawał. *Bzow. roż.* 56. - - (WŁAŚIĆ się *recipr. dk.*, własi się, właszę się *F.*, łaszeniem się wkradać do kogo, sich bey einem einschmeicheln, einschleichen. Wlostowicki wielką sobie dufność u Jaropełka zbudowawszy, rychło do serdeczney przyiaźni i obcowania własił się, *insinuauit se. Krom.* 156. Toć te iadowite smocze ogony, które własiwszy się w serca ludzkie wyiawiaią. *Teof. Zw. E.* 5. *Insinuatio*, właszenie, przysizowanie się. *Mącz. Insinuare se*, własić się. *Mącz.*) - - *WŁAŚNICTWO, - a, *n.*, prawo własności, das Eigenthumsrecht. *Bndtk.* WŁAŚNIE, *ob.* Własny. WŁAŚNIK, *ob.* Właściciel. *WŁASNOMIĘTNOŚĆ, - ści, *ż.*, prywata, w zakonie wada. *Cn. Th.* 1270, przywłaszczanie sobie państwa do iakiey rzeczy; u zakonników propryetarstwo. *Włod.*, Prywata *quasi concretum*, własnomiętność *instar abstracti. Cn. Th.* 1271, Privateigenthum; besonders untersagtes, z. B. unter den Klosterbrüdern. WŁASNOMIĘTNY, - a, - e, który iakiey rzeczy w szczególności panem chce być, i sobie iako własną przywłaszcza; u zakonników propryetarz. *Włod.*, privateigenthümlich, eigenthums = süchtig. WŁASNORĘKI, - a, - ie, WŁASNORĘCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, swoią ręką n. p. pisany, uczyniony, eigenhändig; *Vd.* s'lastno roko, lastnorozhen; *Rs.* саморучный, собственноручный, своеручный, поручный. Własnoręczny czyli własney ręki zapis, cyrograf, *Rs.* поручная запись. *WŁASNORODNOŚĆ, - ści, *ż.*, oryginalność, albo rzecz sama z siebie wysnuta, i początek z siebie biorąca. *Cztr. Myśl.* 130 *et* 153, die Originalität, Originalheit. *WŁASNORODNY, - a, - e, - ie *adv.*, oryginalny, originell. WŁASNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Bh.* wlastnost, wlastenstwj, magetnost, cf. maiętność); *Sr.* 1. samotnoscź (cf. samotność); *Crn.* last, lastína, lestnina, lestnust, lastinak, lastno; *Vd.* lastno, lastína, lastinak, lastnina, lastitost, lastinstvu, svoinost, lastnust, posebnost; *Sr.* 2. hegenstwo; *Bs.* vlasnost, vastctitost, vlastitost, posobitost, posobnost; *Rg.* vlastitos, bàsctina, bàsctiniza; *Rs.* соб-

ствeнноcmь, (*Rs.* влácmь władza). Własność, posiadanie czego należycie iako swoie, i to co się należycie posiada lub słusznie do kogo należy, das Eigenthum (*ob.* własnictwo, właścizna). Prawo, które mamy na rzeczy do nas należące, nazywa się własność albo poſseſsya. *Mon.* 75, 237. Własność ieſt prawo do iakiéy rzeczy, która będąc własną iednego człowieka, tym samym do drugiego nie należy. *Zab.* 6, 224. Własność maiętności, sposób nabywania abo trzymania maiętności przez właściznę. *Cn. Th.* 1271. Wszyſtko co komu przynależy, wszelki iego majątek, wszelkie iego prawa, zowią się własnością. *Gal. Cyw.* 2, 36. Własnością zowią dobra albo grunt, w lenno nie przyięty, ale dziedzicznym spadkiem, bez wszelakiego czynszu, albo obowiązku, na potomki przypadły. *Szczerb. Sax.* 480, Grundeigenthum, Erbeigenthum, Erbgut, Allodial. Własność, grunt własny, dom własny, maiętność, n. p. każdego mieszkańca własność otoczona ieſt rowem, drzewami wysadzonym. *N. Pam.* 17, 169. Kto własność swoię ma, temu nie trzeba komorą mieszkać. *Ern.* 190, kto ma dom swóy). Bez własności, *Ec.* безсóбсmвенный, кmo не имѣmь собсщвеннаго быmія, gołysz). Własnością co posiadać, lub własnością do kogo należeć, = iako własność, iako właścizna, als Eigenthum, eigenthümlich. Fortece, z municyą w nich się znayduiącą, własnością samemu cesarzowi Tureckiemu należą. *Kłok. Tur.* 4. – *tr. fig. iocose*: W koszuli z ognia uciekłszy, cieszy się, że swoię własność, t. i. duszę i ciało wyniósł. *Teat.* 6 *b*, 27. Kapuſta, gęsi, kaczki i kury, to własność żołnierza. *Mat. z Pod. B* 1, te bierze iak swoie, za swoie, cf. bierze, gdzie nie położył). – §. Własność, przymiot komu własny czyli właściwy, die Eigenschaft, eigenthümliche Eigenschaft, Eigenheit, Eigenthümlichkeit; *Rs.* свойсmво, есmесmво (cf. ieſteſtwo); *Ec.* сmвойсmво, собсmвенносmь. Cokolwiek w ciałach upatruiemy ſtałego i iednoſtaynego, to nazywamy ich własnościami. *Rog. Doś.* 1, 22. Bóg ieſt wieczny, i wieczność ieſt własność, która doſkonale iſtocie iego należy. *Kłok. Tur.* 153. Zajadłość własnością ieſt podłych beſtyy. *Pilch. Sen. łask.* 11. Własność każdéy rzeczy, siła, moc, *vicinum eſt* przymiot. *Cn. Th.* 1271. Pośrzednika ieſt własność, obudwu ſtron uczeſtnikiem być natury, *proprium eſt. Zygr. Gon.* 362. Beſtye nie rozumem, ale tylko własnością natury rządzić się zwykły. *Falib. H* 3, inſtynktem). *R.* 1523 tak była sroga zima w Prufsiech, iż i lasy poschły, tak iż za wiele lat do pierwszéy ozdoby i własności przyyść nie mogły. *Stryik.* 269. WŁASNY, -a, -e, -ie, *et* -o *adv.*, należący komu prawem właścizny, czyli należytym sposobem, eigen; *Bh.* wlaſtnj, magetnŷ (cf. maiętny), (*Bh.* zwláſttnj osobny, zwlaſſtě osobno, *ob.* zwłaszcza, *Bh.* wlaſt oyczyzna;) *Slo.* wlaſtni, (2., prawdziwy, wlaſtnŷ *germanus*, z gednoho žiwota;) *Crn.* leſtn, leſtne, laſtne; *Vd.* łaſten, laſtnuſten, vlaſtit, poseben, samosvoin (*ob.* sam swóy); *Bs.* vlasni, vlasctit, posobiti; *Sla.* vlaſtiti; *Rg* vlaſtit, posobni, posobit; *Sr.* 1. ſamotné (cf. samotny); *Rs.* собсmвенный, свой. Czas wymierzony ſkoro który z domowników moich odsłuży, pewien ieſt do śmierci własnego kawałka chleba. *Mon.* 72, 87, wysłużonéy właścizny). Nie ratować bliźniego iałmużną, toż waży, iakobyś iego własne wziął. *Zrn. Pſt.* 2, 355, iego maiątek, to co ieſt iego, sein Eignes, sein Eigenthum. Co własnego, zawsze ieſt mniéy miłe. *Teat.* 36 *c*, 89, cf. cudze lepsze, cf. u sąsiada krowy doynieysze; zazdrość). Rzecz nie kupiona przez handel, nie zawoiowana przez woynę, nie złapana, lecz własna, pochodząca od oyca. *Pociey.* 436, dziedziczna, dziedzictwem spadła). – Własna krew', swoia, nie czyia, sein eignes Blut. *Własna* krew' nie może się własnie *własną* krwią nazywać kogo inszego, tylko tego, z którego właśnie ieſt wylana. *Salin.* 2, 369, *ob. niżéy* własna krew'). O zacności przodków twych milczę; mam własne twoie ozdoby, któremi podziwienie wszyſtkich za sobą pociągniesz. *Petr. Ek. ded.*, tobie właściwe, osobiſte twoie). Własna obrona, die Selbſtvertheidigung. O zabóyſtwie w własnéy obronie popełnionym. *A. Zamoy.* 198. Własnéy ręki, n. p. zapis, *ob.* własnoręczny, eigenhändig, *ob.* cyrograf, autograf). Własna wola, upodobanie, Eigenwille, (cf. *swa wola). Niech się iéy wszyſtko wiedzie według własnéy woli. *Zab.* 14, 227 *Szoſt.*, pomyślnie, nach Wunsch). Własne zdanie, swoie przekonanie, nie potakuiące, Selbſtüberzeugung. Człowiek maiący własne zdanie; *Ec.* самоумсmвенный, самомýдрый, *verb.* самоумсmвую, самомудрсmвую; *Gr.* αὐτογνομέω mam własne zdanie, rządzę się moiém przekonaniem). Miłość własna, miłość siebie samego, swoiéy osoby, die Eigenliebe, Selbſtliebe. Miłość własna szepce każdemu: „dbay o dobro swoie„. *Karp.* 7, 40; *Vd.* laſtna lubesen (samolubſtwo), samoswoje lublenje, velem na se dershanje. – Krzywda własna, = sobie samemu wyrządzona, od siebie samego poniesiona, das an sich selbſt erfahrene Unrecht. Nigdy własna krzywda za mało się nie widzi. *Pilch. Sall.* 90. Każdy tylko uważa własne klęſki swoie. *Bardz. Tr.* 233, swoię prywatną szkodę, *ob.* prywata, *ob.* *własnomiętny). – Własny, co do rodzeńſtwa, rodzony, eigen, leiblich, vom Geblüte. Gospodarz miał dziewkę, tylko iedno dziecię, Djabół się iéy zaleca, ociec nie od tego, Matka iéy przygłaſkuie, podle niego sadza, Jak własnemu synowi na wszyſtkiém ugadza. *Papr. Koł. N* 2. Znasz tego opiekuna? *Rz.* iak własną matkę! *Teat.* 20, 22, iak moię rodzoną matkę). Lwom nawet, ani wilkom nie ieſt to zwyczaiem Paſtwić się nad własną krwią, nad własnym rodzaiem. *Zab.* 8, 222. Własny ięzyk, swóy macierzyńſki, oyczyſty, narodowy ięzyk, die Mutterſprache, die Landesſprache. Młodzieniec zapomniawszy własnego ięzyka, Obcym nawet źle mówi ... *Niemc. P. P.* 18. Własny kray, swóy kray, oyczyzna, rodzina, (*oppos.* zagranicze), Vaterland, Geburtsland. Po ſkończonych naukach moich w własnym kraiu, wysłał mię oyciec na łat kilka za granicę. *Xiądz.* 2, cf. w domu). – Sąd własny, sąd przyzwoity, któremu kto właściwie podległy, *forum proprium*; die rechte Gerichtsbehörde. Akta własne, akta téy ziemi lub tego powiatu, gdzie dobra leżą, o które się czyni. *Oſtr. Pr. Cyw.* 236. – Własny komu, własny kraiowi, iedynie przywiązany, nigdzie indziéy się nie znayduiący, właściwy, ausschließlich eigen. Fenix tylko się rodzi w szczęśliwéy Arabii, i téy krainie saméy ieſt własny. *Otw. Ow.* 624. – §. własny, prawny, należyty, za którym prawo, rechtmäßig, recht, eigentlich. Uczynili królową naszą niewłasną, a nie dobrego łoża królową. *Baz. hſt.* 228.

Amurat był przyzwan na pomoc od iednego niewłasnego cesarza Greckiego Katakucena, przeciw własnemu dziedzicowi cesarstwa Paleologowi. *Stryik* 421. - *§. własny, prawdziwy, całą gębą, czysty, istny, doskonały, nie można lepiey, zupełny, wahrhaftig, vollkommen, leibhaftig. Tak go twarzą, wzrostem, tak mową trafiła, Tak go dobrze postawą wszystką wyraziła, Że z niey był własny Atlant stary. *P. Kchan. Orl.* 1, 184, cf. drugi, cf. drugie ja). Mars własny z niego, kiedy zbroyny biie, Kupido kiedy piękną twarz odkryie. *P. Kchan. Jer.* 18. Nie potrzeba przed tymi kapłanami nosić żadney świecy, iasnymi są, iako skoro tam usiędą, własne iutrzenki, cień od nich biie na wiele państw. *Birk. Kaz. Ob. E* 4 *b*. Tym grzechom kto na karki nastąpi, własny będzie tryumfator u mnie. *Birk. Zbar. B* 3 *b*. Wolemy być własnymi katolickimi Rzymiany, niźli iakimiś niedoszłymi unitami. *Sak. Persp. C.* 2 *b*. Śmierć własny złodziey, dybie na kształt łotrzyka. *Brud. Ost. a* 11, właśnie iakby była złodzieyką). Bili, siekli, mordowali, srodzy katowie, własni zboycowie. *Pieśń.* 39. Trudno mu dać rady, djabół to własny, i na pustkach zwadę znaydzie. *Birb. Zbar. D b*. Pluton na hebanowym siedział tronie straszny. Sam był blady, oczy miał ostre, djabół własny. *Jabł. Tel.* 249, *ob.* Właściwy. - §. WŁAŚNIE *adv.*, (*Bs.* vlasctito, navlasc, = umyślnie, naumyślnie; *Cro.* navlaztito, = osobno). Właśnie, właściwie, n. p. mówić, = właściwym sposobem, właściwemi słowami, nie figurycznie, eigentlich, nicht verblümt; *Vd.* slasti, lastnu, poprawem, pravednu). Jezus często *figurate* i niewłaśnie mówił. *W. Pst. W. pr.* Mowię to nie zgoła, *non simpliciter*, ani właściwie, *improprie*, lecz nieiako, *quodam modo*. *Zygr. Gon.* 247. - Właśnie, *quo ad tempus*; *Vd.* raunu, li, *ob.* równo, *ob.* - li), *Rs.* убойчиво, w czas, w ten czas, na czas, grade zu der Zeit, grade da, eben, eben damals, eben da. Kiedy przyszła widomość, że pokóy zawarty, Ja właśnie u Marszałka grałem w ten czas w karty. *Niemc. P. P.* 7. Idzie właśnie, trzeba tu sztuką zayść do Jegomości, bo inaczey nie przyzna się do niczego. *Teat.* 29, 95, iak zawołany, wezwany, cf. o wilku mowa, a wilk tuż, da kommt er grade, *Gall.* justement, à propos. - *Quo ad qualitatem* właśnie, właśnie tak, = takuteńko, grade so, justement; *Slo.* gust tak; *Vd.* raunu taku; *Rs.* влáсно cf. kubek w kubek). Tak też iest właśnie! *Teatr.* 24 *c*, 103. Jeszcze właśniey (*observ. Comparativ.*) stary, iest iak wór boleści. *Prot. Kant. B* 3, właściwiey, ściśley porównawszy, genauer, accurater verglichen). - §. *Saepenumero ironice varie*, grade so, grade recht, grade als ob, n. p. właśnie też trafiła, iak kulą w płot. *Teat.* 17, 117, cf. ślicznie, pięknie, *czyście). Właśnie też w naszey mocy iest, ludziom dogodzić. *ib.* 15 *c*, 4, iak gdyby to miało być w naszey mocy). Właśnie ia temu winien, że on źle zrobił. *ib.* 29, 111. A to właśnie pięknie, czy ia miałem być stróżem iey panieństwa. *ib.* 29, 125, *ib.* 13. Chcą, żeby się nie gniewać, a one właśnie iak na złość robią. *ib.* 6 *b*, 12. Chciałeś tak, chciałeś, właśnie ci tak przystoi, dobrze ci tak. *ib.* 33 *b*, 34, piy piwko, któregoś nawarzył). Właśnie też ona za ciebie póydzie, piękny mi specyał. *ib.* 15, 24. Właśnie w czerstwym wieku, przy tak wielkiey sile, Zachciałoś, by o śmierci my-

śli i mogile? *Min. Ryt.* 12, 284. *WŁASTELSKO, *ob.* władnie, wielowładnie. **WŁASZCZYĆ, *WŁAŚCIĆ, *cz. ndk.*, sobie przywłaszczać, sich zueignen; (*Bh.* wlásti władać, odwlastangi oddać komu, zdać na kogo; *Crn.* pooblastim se, = opanować; *Vd.* pooblastitise), *Vd.* vlastiti, svojiti; (*Rs.* властвую, властельствую, властительствую władam, panuię). Tytuł sobie królewski śmie ten szalbierz właszczyć. *Pot. Zac.* 123. Szatan sobie zechce bóstwo właścić oczywiście. *Przyb. Milt.* 80. Hemus i Rodope ludźie przedtym byli, Co Bogów przenaywyższych cześć sobie właszczyli, *numina sibi qui tribuere. Zebr. Ow.* 139. Nie chcę sobie téy pochwały właszczyć. *Pot. Arg.* 525. Żony mężom przybierać, albo żonom męże, Ktokolwiek sobie właszczy, u mnie iest tyranem. *ib.* 443. Przez śmiałe okrętów naszych kierowanie właścimy sobie na odległych morzach panowanie. *Przyb. Luz.* 15.

WŁASZĘ, *ob.* Własić. WLATAĆ, *ob.* Wlecieć.

WŁATAĆ *cz. dk.*, łataiąc wsadzić, einflicken.

WŁAZ, -a, *m.*, *WŁAZŁO, -a, *m.*, WŁAZA, -y, *m.*, wtręt, wtręcień, który na iaki urząd wszedł przez gwałt, albo sposobem nieprawnym. *Włod.*, intruz, *Rs.* самозванецъ, самозванный. Samosłańce oni, wtręty i włazy, nie wchodzą drzwiami, ale włażą inędy do owczarni boskiéy. *Sk. Kaz.* 525. Ci nowowiernicy dzisieysi, samosłańce i włazowie, którzy bez porządnego powołania na urzędy kościelne sami się wdzieraią. *W. Post. W.* 12. der sich selbst aufgedrängt hat, z. B. in ein Amt eingedrängt hat. Ten król Polski, któryby nie był od arcybiskupa koronowanym, nie byłby Polskim królem, ale włazą iakim. *Orzech. Qu.* 160. Szlachcic nowy, właz, który szlachectwo kupił. *Cn. Ad.* 1141 *ob.* schartabel). Natręt albo właźło, wszędybył. *Fr. Ad.* 66., ein Zudringlicher. WŁAZIĆ, *ob.* Wleźć. *WŁAZISKO, -a, *n.*, mieysce którędy się włazi, cf. przełaz, der Kriechwinkel, Schlupfwinkel, wo man hineinkriecht; *Bs.* ulazisćte, kud se ulazi; *Rg.* ulazisćte.

WLEC, wlokł, wlekli, wlecze, wlokę *cz. ndk.*, włóczyć *kontyn.*, ciągnąć po ziemi, schleppen, auf der Erde hinziehen; *Boh.* wlécy, wlekl, wleku, wláčeti, smýkati, (cf. smyk); *Sr.* 2. láz, lákl, lázu, laku, lozisch (cf. łożyć); *Sr.* 1. ločzicz, schlepnyu; *Crn.* uleizhi, ulàzhem, ulazhiti, ulęzhi, ulęzhem; *Vd.* vlezhi, vlękel, vlezhem, vliezhem, vliezh, vleizhi, potegniti, ziasiti, lazhiti, lazhenje, (*Vd.* ulazhit, valati, = walać); *Cro.* vlęchi, vlęchem, ulęchem, ulechi, ulàchim, ulachiti; *Dl.* vuchem; *Rg.* vùchi; *Sla.* vùchi; *Bs.* vucchi, smuçati; *Rs.* влечь, влеку́, влачить, волочить, волоку́, тащить. Uziane woły ledwo wlokły zwrócone lemiesze. *Zab.* 6, 214, ledwo za sobą ciągnęły). Onych 23 na iednym łańcuchu uwiązanych wleczono, nie wiedziono, bo i chodzić dla ran i zgniłych członków nie mogli. *Sk. Zyw.* 2, 170 *b*. Gość wdzięcznieyszy, co sam z chuci przyydzie do kogo, niźli ów, co go wloką, a on się wydziera, a prawie gwałtem ukazuie onę niechuć swoię. *Rey Zw.* 167. Chrześciian gwałtem do bałwochwalstwa włóczono *Sk. Dz.* 86, napędzano, przymuszano). Włóczą mię po mieyscach ciernistych. *Boh. djab.* 3, 166. Włóczę abo wlokę kogo za nogi, za rękę; koń go włóczy, zwlokł, *raptare aliquem curru, bigis. Cn. Th.* 1272. Trzykroć około mu-

tów Hektora nędznego Achilles końmi włóczył. *A. Kchan. Wirg.* 18. Niech go przywiążą do ogona końskiego, i niech go włóczą, póki nie umrze. *Pam.* 85, 1, 215. Włócząc, wlokąc, ciągnąc po ziemi, *Es.* волочмя́, волокомъ; *Ec.* влаче́но. Włoczenie, wleczenie kogo n. p. za włosy, za nogi; *Rs.* ма́ска, маска́нïе; *Ec.* влаченïе, влачба́. Włóczę szatę. *Cn. Th.* 1272, zamiatam ziemię, das Kleid hinter sich schleppen. Cóż to proszę za rozum, Sarmackie matrony, Rogi na głowach ſtawiać, a włóczyć ogony! *Łączn. Zw.* 14. Włóczący szatę po ziemi, *cui vestis ad imos pedes defluxit. Cn Th.* 1272. Włóczy się co po ziemi, n. p. szata, *verritur humus veste. ib.* Jeden z nich długą szatę nosi, aż się włóczy, Drugi kuso, że trzeba kryć wſtydliwe oczy. *Hor. Sat.* 14. Rohatyny na prawym boku konia wspierali, ieden koniec dosięgał ziemi, drugi był wsparty na łęku u siodła; od włoczenia po ziemi nazwano tedy rohatyny włoczniami. *Czack. pr.* 1, 216. – *aliter*: n. p. trzeba będzie hultaić i torbę włóczyć bez żadnego zapasu. *Teat.* 19 *c*, 67, iść z torbą, żebrać, den Bettelsack schleppen, den Bettelstab ergreifen. – Włóczyć nogi, ledwo iść, noga zą nogą, (cf. włogawy), die Beine schleppen; *Vd.* noge vlazhiti; *Rs.* бре́сть, бресши, бре-*.*у́. Chorego, który nogi włóczył, tylko się po udach ſtarbocząc, uléczył. *Sk. Dz.* 278. Ledwie mogąc przeſtąpić przez progi Pomału chore wlókł za sobą nogi. *P Kch. Jer.* 322. Włoczący nogi, *Cro.* bruszonóg, zaviátonog). Marnotrawnego syna uyźrzał idącego, J ledwie z głodu nogi włoczącego. *Odym. Sw.* 2, *C* 2. - *Similiter*. Nie żyię, ale dni mizerne wlekę. *Chrośc. Ow.* 396, ciągnę nudnie, *oppos.* pędzić życie). Wlecze się co, ciągnie się co długiém pasmem, albo po woli, es zieht sich etwas, es zieht sich langsam, gedehnt, in die Länge, *propr. fig. tr.* Mężczyznom tym się od brwi do brwi włosy wleką. *Syr.* 1326. Rzéka w pobliższe morze wlecze się swemi wodami. *Otw. Ow.* 587. Płomień się ku górze ciągnie, kiedy do niego dobrych drew przykładaią, ale ieśliże mu mokrych przyłożą, tedy się też wlecze po ziemi z dymem pospołu. *Rey Zw.* 41 *b*. Aby się wino nie wlekło. *Sleszk. Ped.* 377, aby się nicią nie ciągnęło, damit sich der Wein nicht in Faden ziehe. Sroga wielkość tego pogańſtwa zewsząd tam wlecze się. *Star. Dw.* 65, przeciąga, zieht herbey, kommt gezogen. Jak wiele poniżenia z ubóſtwem się wlecze, Jeszczeż mię i ty biedny zawſtydzasz człowiecze? *Tręb. S. M.* 61. – Włóczyć kogo abo co, wlec kogo abo co, trzymać długo, trzymać na rzeczy, odkładać, odwlekać, einen oder etwas in die Länge ziehen. Wlecze się co, n. p. sprawa, ſkrzypi sprawa, ſkrzypiąc idą rzeczy, nieochotnie, nierzeſko, leniwo, słabo, oziębłe, niesmarownie. *Cn. Th.* 1011, die Sache schleppt sich, zieht sich; *Ross.* дли́ться. Gdzie mus popycha, tam się wszyſtko opieszale wlecze. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 176. – *aliter*: wlecze się, nie urywa się, ciągnie się bez przerwy, es geht fort, in einem weg, bricht nicht ab, reißt nicht ab, hört nicht auf. Mało on dba, kiedy mu się ſtrawa wlecze. *Falib. Dis. P.* 2. Skępiec aca marnie tu używie świata, Wżdy mu się wlecze ſtrawica na lata, Hoyny do czasu iako pan używa, A czasem z pańſtwem i pod ławą bywa. *Rey Zw.* 217. – §. wlec zkąd dokąd, = wywłóczyć, wywlec, herausschleppen, wegschleppen. Niewiaſta wlecze wszyſtko z domu do żyda na gorzałkę, iakby do kramnicy. *Comp.* 596. – 2., Włóczyć ziemię, = bronować, eggen; *Boh.* wláčeti; *Sr.* 2. łożič; *Vd.* lazhiti, ulazhit, vajlati (cf. wałać); *Cro.* uláchim, ulachiti; *Rs.* боронить. Włóczę, nakrywam ziemię broną, *liro. Mącz.* Włóczenie roli; *Vd.* lazhenje, *ob.* bronowanie, das Eggen. – 3., włokiem włóczyć, łowić ryby, mit dem Zuggarn fischen, ziehen, das Garn schleppen. Którzy ieziora maią w czyiéy puszczy, gdy przyiadą w zimie iezior swych włóczyć, ... *Stat. Lit.* 309, die Landseen befischen. – 4., Włóczyć się, wałęsać się, tułać się, sich herum schleppen, herum ziehen, sich herum treiben; *Bh.* ołolfugi, cylanowati se, (cf. kołować, cf. cyganić); *Crn.* tepishem se, shterlinzam, shtęrzam; *Vd.* vlazhugatise, okul vlazhitise, potiepatise, se plataisati, okulpleſti se, okultepſti se, klotiti se, plasiti, potepati, ſterzat; *Cro.* klatitisze, (cf. kłócić), klatimsze, layharimsze, poteplyemsze; *Dl.* szkitamsze; *Rg.* vûchise, ſkitatise, ſkeûzatise; *Rs.* волочи́ться, прободаться, рыскать, рыщу, рыскаю́, зарыскаться, гулять (cf. hulać), лынать, пролынать, скита́ться, скитаюсь, бродить, збродить (cf. brodzić), выбродить, выбра́живать, блудить, блужу́, блудствую (cf. błądzić), таскаться, шата́ться, прошата́ться, закатать-ся, слоняться, слоняюсь, бакаушничать. Nie włóczyć się po terminach, iako z wilkiem po kolędzie. *Rey Pſt. F f f* 2. Kto się po świecie *włuczy, Wiele się rzeczy nauczy. *Nar. Dz.* 3, 205, cf. *oppos.* domator, piecuch). *Ductare mulierem*, włóczyć się z niewiaſtą, *noſtri fere eodem sensu dicunt*; *quod parum honeſtum eſt*, *etiamsi non infames sint personae. Cn. Th.* 525.

Pochodz. *(Etym.* cf. *wleźć, wlazić)*; *dowlec*, *nawlec*, *oblec*, *obłoczyć*, *obłoczyny*, *obłok*; Rs. оболо́нка, обо-ло́ночка, оболочка *błona*, *błonka*; *odwlec*, *odwłoka*, *odwłoczny*, (cf. *łuczny*); *powlec*, *powłoka*, *powłoczka*, *przewlec*, *przewłoka*, *przywlec*; *rozwlec*, *rozwlekłość*, *rozwlekły*; *uwlec*, *uwłoczyć*, *uwłaczać*, (Crn. *ulèze*, = *ulica*, sed cf. *ul*;): *wewlec*, *wywlec*, *włoć*; *włochaciny*, *włochaty*, *włoczęga*, *włocznia*, *włoczka*, *włok*, *włoka*, *włogaty*, *włogawy*, *włókno*, *włokniſty*; *zawlec*, *zewlec*, *zwłoki*. – *§.* cf. *włos* etc. – *§.* cf. *włość*.

WLECIEĆ *cz. dk.*, wlatać *ndk.*, wlatywać *czstl.*; lataiąc wniyść, lecąc wpaść, hinein fliegen, fliegend hinein kommen, hinein fallen; *Bh.* wléteti, wljtati, wletjm, wletěl, *Sr.* 1. zaletźu nutź, zaletuyu; *Vd.* noterleteti, noterlietati, notersliteti; *Rg.* vletjetti; *Rs.* влете́ть, влетать. Kanarek ten mi nie raz pod czapkę chiżuchno wlatywał, Gdym mu głowę odkrywszy, drogę pokazywał. *Tot. Saut.* 31. Leniwy chce, aby mu pieczone gołębie do gęby wlatały. *Birk. Podz.* 10. Nie wyſtawiał sobie, że mu pieczony gołąb sam do gęby wleci, przeto szczérze gotował się do pracy. *Oſs. Str.* 3., bez prace nie będą kołacze). - *fig.* Widzisz, gadaliśmy z nim teraz o złodzieiu, i iemu to imię naprzód do uszu, potym z uszu do głowy, a z głowy do gęby wleciało. *Boh. Kom.* 2, 224, na ięzyk mu przyszło). – *fig. tr.* wlecieć, nagle wpaść, hinein ſtürzen. Monſtrum przeklęte, żebyś wleciała w przepaści piekielne. *Teat.* 5, 136. – §. wlecieć, wzlecieć, do góry, wzgórę, auffliegen, in die Höhe steigen. Tak wleciał wysoko, że okiem próżno go było doyrzeć. *P Kchan. Orl.* 1, 99. Chociaż panna nie ma nic, będzie się wspinała, J żeby co naywyżéy na grzędkę wleciała. *Rey Wiz.* 60.

WLEDZ, wległ, *F*, wlęgnie, wlęgę *niiak. idnt.*, wlegać *ndk.*, zupełnie na czym polegać, ganz worauf beruhen. Do Zygmunta Margrabi wiele Polaków się obraziło, że w Domaratę ſtaroſtę tylko samego był wległ, a o inne wszyſtkie nie dbał. *Biel.* 220. **WLĘGNĄĆ** się *zaimk. indtl.*, wlągł się, *F.* wlęgnie się; = wrodzić się w kogo, einem von Geburt ganz nachschlachten. Matka nań srogo wglądaiąc: w tatuśkaś się, prawi, wlągł, *es similis patri. Zebr. Ow.* 156.

WLEIĘ, *ob.* Wlać.

WLEPIC *cz. dk.*, wlepiać *ndk.*, wkleić, *Rs.* вльпить, вльплять. Wlepić karty brakujące w xiążkę. *Ld.* - *transl.* Ciału iego zęby wlepiasz, *infigis. Zygr. Gon.* 247, wsadzasz, wrzynasz, wciſkasz, zapuszczasz, zatapiasz w ciało iego, die Zähne eindrücken, einbeißen. Kazał mu za to ſto kańczugów wlepić w gąsiorze. *Teat.* 10 *b*, 12, przylepić, naliczyć, aufs Fell kleben, aufzählen 100 Hiebe. - §. *fig.* wlepić, wlać, wpoić, wrazić, eingießen, einflößen, eingraben, eindrücken. Prawdziwéy nauki opowiadaniem, bodziec znaczny w sumnienia wlepili. *Zrn. Pſt.* 3, 557. Natura sama iakoś nam wlepiła Wrodzoną miłość, i tak przysłodziła Te, w których się kto urodził żywioły. *Paſt. F.* 256. Przyśnił mu się skarb, i tak go sobie wlepił w głowę, że we dnie i w nocy ni o czym inszym nie myślił. *Kłok. Tur.* 245, wbił go sobie w głowę, nabił sobie nim głowę). Niektóre są rzeczy, których ſkoro się nauczy człowiek, zaraz się wlepią. *Gorn. Sen.* 142, zaraz utkwią). Wlepiały nam się w pamięć słyszane słowa, niżeliśmy ie wymawiać umieli. *Mon.* 68, 323, osiadły w pamięci, sie blieben im Gedächtnisse kleben, hängen, sitzen. Aby się nam ta święta rada twoia wlepiła w te nieobaczne serca nasze. *Rey Pſt. Uu* 4. Łakomi kiedy wlepią się w szkatułę całym sercem, za nic maią swoie zdrowie i życie, nie tylko cudze. *Mon.* 70, 192; kiedy się utapiaią w szkatule). Szalona miłość, w kogo się wlepi, Albo ochromi, albo oślepi. *Teat.* 24 *b*, 45. - §. Wlepić oczy, wzrok, w co, w kogo, seine Augen worauf heften. Jam w nią oczy wlepiwszy, czekał wyroków szczęścia lub nieszczęścia moiego. *Kras. Doś.* 38. Wszyscy w twarz króla oczy wlepili, czekaiąc z iego uſt wyroku swoiego wesela lub smutku. *Stas. Num.* 2, 10. Wlepił oczy w posły, przypatruiąc się gieſtom ich. *Birk. Chodk.* 16. Oblewa się wſtydem, miesza się, iż wszyscy przechodzący nań oczy wlepiaią. *Zab.* 1, 131. *Nar.* Rycerz ten nie śmiał weyrzeć nań lękliwy, Ale wzrok w ziemię wlepił zamyślony. *PKchan. J.* 267, spuścił oczy). Wlepione oczy, = *wlepłe oczy, n. p. Oczy w słup na ich okręt długo wlepłe ſtały. *Jabł. Tel.* 197.

WLEŚC, *ob.* Wleźć.

WLEWAC, *ob.* Wlać. **WLEW**, -u, *m.*, **WLEWEK**, = wku, *m.*, wlanie, wlewanie, i to co się wlewa, *Vd.* notervlitje, das Eingießen, der Einguß. *tr.* Białogrod miaſto przy wléwkach Nieſtru rzéki w morze czarne wpadaiącéy zbudowane. *Krom.* 721, *ad oſtia*, przy uyściu, beym Ausflusse. Koleyne wylewy i wlewy morza, *cursus et recursus. Oſſ. Sen.* 28., *ob.* wzbieranie i opadanie, wezbranie i opadnienie, Ebbe. - *fig. tr.* Spada przymiot oyczyſty przez wlewek na syny, A ieśli nie przez iedne, to przez drugie czyny. *Zab.* 10, 322 *Kniaź.*, cf. spadek, puścizna, przeyście, Uebergang, Erbschaß). Pod iakim ia to wlewkiem urodził się planety! *Zab.* 15, 176 *Nagł.*; wpływ, Einfluß. - §. Wlewek na kogo, wzdanie na kogo, uſtąpienie mu, zlewek, transfuzya, das Ueberlassen, Ablassen an iemanden, cessya, die Cession. Summę tę iemu, abo komuby on iéy wlewek uczynił, zapewniamy. *Vol. Leg.* 5, 757. Aby żaden nie ważył się pretensyy iakich od zagranicznych nabywać, *sub nullitate* takowych wlewków i pretensyy. *Vol. Leg.* 6, 488. **WLEWKOWY**, -a, -e, od wlewku, cessyyny, Cessions-.

WLEŹĆ, **WLEŚC**, wlazł, wleźli, *F.* wlézie, wlezę *cz. dk.*, włazić *ndk.*, *Bh.* wlezti, wlezl, wlezu; *Slo.* wléźt'; *Sr.* 1. wazu, lezu nutż, zalezu nutż; *Vd.* noterleſti, notervleſti, notersleſti; *Cro.* uleszti, ulezújem; *Rg.* vljèſti, ulaziti, vlaziti, vlazim, vgljeſti; *Bs.* ulaziti, uljeſti; *Rs.* вльзть, вльзать, влазить, влажу, вползть, вползывать, всползть, вспалзывать, łażąc wniyść, wemknąć się, herein kriechen, hinein kriechen. Chuda myszka do ſkrzyni wąſką szparką wlazła. *NPam.* 20, 233. Nie wiedzieć, którą dziurą wléźli. *Falib. dyſk. R.* Nigdy srogiemi brzucha zmęczony przemory Nie wlazł wilk krwawożerca do moiéy obory. *Zab.* 1 *b*, 181 *Nar.*, nigdy się nie wkradł). W sidła wlazł. *Warg. Radz.* 356, wplątał się, umotał się, wpadł w łapkę). Kto wszędy łata i wszędzie włazi, J tam też trafi, gdzie się obrazi. *Kniaź.* 3, 138, *ob.* właz, wlazło). Łacno wleść, trudno wyleść. *Cn. Ad.* 223, hinein kommt man leicht, aber wie hinaus)? Wlazł złodziéy w dom po dachu, aby co ukradł. *Eraz. iez. M* 6 *b.*, wkradł się, er stahl sich ein, schlich sich ein). Gdyśmy w ten kąt wleźli, Dzikiśmy naród wielce znaleźli. *Jabł. Tel.* 137, gdyśmy się tam zapędzili, da wir dort vordrangen, eindrangen. Wlazłby i w ogień, żeby go nie znano, J w ziemię, by go tylko nie widziano. *PKchan. Jer.* 406., ukryłby się i pod ziemię). Gdy ołow chce się ſkosztować ze złotem, złoto: *wleźwa (*dual.*) w ogień co prędzéy, a czyń zemną o to. *Papr. Kol. D* 3 *b*, poddaymyż się probie ogniowéy). - *tr. varie*: Pieniądze same w garść czasem wlażą. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 241 wciſkaią się w ręce, drängen sich in die Hände. Siedząc lat kilka w Warszawie, wlazł w długi, aż po szyię. *Mon.* 68, 76, webrnął w długi, zadłużył się, er fiel in Schulden, verschuldete sich. - Ja dziś tańcować nie mogę, bo mi coś w nogę wlazło. *Teat.* 11, 53, naruszyło mi coś nogę, es ist mir was in den Fuß gefahren - Żadnym mi sposobem Alwar do głowy nie chciał wleść. *Kras. Podſt.* 2, 143, nie mogłem go objąć, poiąć, spamiętać, es wollte mir nicht in den Kopf hinein. *aliter*: Co ci znowu w głowę wlazło? *Teat.* 29 *c*, 17, co ci w głowę wjechało; coś się ubrdało, przywidziało! masz muchy; was ist dir wieder in den Kopf gefahren? Przedtym był miły i pokorny, a teraz iakieś pańſtwo wlazło mu w głowę. *Boh. Kom.* 4, 316. Coć się dzieie szalona, możeć to wleść w głowę? *Bardz. Tr.* 252. Jak iéy raz co w głowę wlézie, to iéy żadnym sposobem wyperswadować nie można. *Teat.* 8 *c*, 45. Amurat, gdy się dowiedział, że się nań całe chrześciiańſtwo gotuie, wlazło mu to w łeb bardzo. *Biel.* 330, *ib.* 394, uniepokoiło go, es ging ihm sehr im Kopfe herum. - 2., §. wleść na co wzgórę, cf. wdrapać się, hinaufklettern. Wleść na drzewo, otrząść drugiemu gruszki. *Teat.* 56 *b*, 25. Po spuszczonéy odemnie drabinie, wła-

ził do mnie na ganek. *PKchan. Orl.* 1, 124, *ib.* 110. Gotowym na wieżę wleść, i przez trąbę wrzeszczeć po mieście. *Teat.* 52 *d*, 98. Dziecię kiedy na ławę albo na ſtoł wlézie i spadnie, dwoię szkodę odniesie; bo go i raz ſtłuczony potka, i ociec rózgą ubiie. *Zrn. Pſl.* 3, 515 *b.* - *fig. tr.* Na tę kamienicę iuż wlazło kilkanaście tysięcy pożyczonych. *Boh. Kom.* 5, 312; iuż ieſt obciążona tylą zapisanemi na nią długami, iſt damit belaſtet.

WLICZYĆ *cz. dk.*, wliczać *ndk.*, w liczbę wciągnąć, hinein zählen, einrechnen, *Vd.* notershtęti, noterseshteti; *Rs.* вчислить, вчислять. Racz nas w spółek swych wiernych wliczyć. *Kanc. Gd.* 127. Na mary mię osądzono, Gdy w ludzi poczet wliczono. *Dar. lot.* 4, 11. Nas przegrana wliczy między buntowniki. *N. Pam.* 11, 241.

WLIŚNIK ziele, *ob.* Kozia bródka. *WLIZAĆ się *zaimk. ndk.*; *wliznąć się *idntl.*, lizaniem, pochlebſtwem, się wkradać, wludzać się, ſich einſchmeicheln, *Vd.* vlisatise, noterlisatise, vlisuvatise.

WŁOĆ, Prosiana włoć, *ob.* Prosiany. *WŁOCE *plur.*, gatunek sannic do wleczenia ciężarów, eine Art Schleifen Laſten fortzubringen. *Tr.*, *Bndtk. Bh.* wlak, ſmyk. cf. włoka, włoki plugowe.

WŁOCH, - a, *m.*, *Bh.* Wlach, (2., Wlach, Wlaſſky kupec, = korzennik, cf. włoszczyzna); *Slo.* Wlach; *Crn.* Lah; (*Vd.* loh, kramerjar, = korzennik), *Cro.* Vlah, Latin, Talian; *Hg.* Olah, Olasz; *Dl.* Latynus; *Sla.* Taliánac; *Bs.* Latinin, Talianin, Talian, Jtalian; *Rs.* италїанецъ, z Włoſkiéy ziemi rodowity, der Italiäner; *Obd.* der Wälſche. Włosi są grzeczni, roztropni, rozumni, zdolni do nauk i kunsztów, ale mściwi, zawiśni. *Dyk.* G 3, 196.

Pochodz. Włochy, Włoszka, Włoſki, włoszczyzna.

WŁOCHACINY *plur.*, WŁOCHACINKI *zdrbr.*, włochaciny, kosmaciny. *Cn. Th.* 307, *et* 1272, Zäſelein, Faſern gewiſſer Gewächſe. Włochacinki na drzewiech i ziołach, *fibrae. Volck.* 303. *Fibrae in foliis*, koniuszczki i włochacinki. *Mącz.* Ziarno podpiera się w ziemi włochacinkami korzonków swoich. *Budn. Cyc.* 26. WŁOCHATY, - a, - e, - o *adv.*, pełen włochacin czyli kosmów, kosmaty, faſerig, zaſerig, rauch, zottig, *Sr.* 1. łoboyité. Włochaty, kosmaty. *Volck.* 1086. Tyrsys przygnał swe owce z capy włochatemi. *Nag. Wirg.* 511. - Ah, kokoszka iarzębata, kokoszka moia włochata. *Kniaź. P.* 3, 207, przy kokoszce iarzębatéy Podryguie kur włochaty. *Teat.* 21, 49, = włochatonogi, rauchfüſſig. Włochate gołębie; pewny gatunek. *Haur Sk.* 127.

WŁOCHY *plur.*, G. Włoch; *Loc.* we Włoszech, = kray Włoſki, *Boh.* Wlachy; *Carn.* Lalovſhe; *Croat.* Latinszka zemlya, Talianszka zemlya; *Hg.* Olasz-orszag; *Rg.* Taljanſka zemglja; *Bs.* Latinſka zemglja, Talianſka zemglja, Jtalia; *Sla.* Jtália, Talianſka; *Rs.* италїя, *Ger.* Wälſchland, Italien, cf. Wołochy.). Włochy, wielka połwyspa między Alpami i morzem śrzodziemnym. *Dyk. G.* 3, 196. Do Włoch worka trzeba, a dużego. *Falib. P.*, podróż kosztuie). Alić do *Włoszech (do Włoch) każe Bóg ztąd płynąć. *Chrośc. Ow.* 95.

WŁOCZĘ, *ob.* Wlec. *WŁOCZEBNY, - a, - e, od włóczenia czyli bronowania, Eggen = . Maią dawać z tychże gruntów ſtaroście na Wielkanoc *włóczebnego po dwa grosza Litewſkie. *Wer. Kij.* 27. WŁÓCZĘGA, - i, *ż.*, włóczenie się, wałęsanie się, tułactwo, włokita, das Herumziehen, Herumſtreichen, Herumtreiben, *Bh.* taulání, taulka, *Vd.* okulmotoria, gorsmotuvanje, *Cro.* zderkavanye; *Rs.* маскотня, брожéнїе, бродьба, бродня (cf. brodzić) (*Rs.* волокитство gamractwo); *Ec.* бырание. Z włóczęgi swoiéy trucizn heretyckich nanosili. *Birk. Zam.* 22. Żołnierz swobodną włóczęgą zgnuśniał. *Nar. Tac.* 3, 55. Część Gotów po rocznych w Sarmacyi włóczęgach, w Dacyi osiadła. *Nar. hiſt.* 2, 2. Witold częſtemi woynami a uſtawicznemi trwogami i *włoczugami wyniszczony, przemyślał, iakoby W. Xięſtwo ku pierwszéy zacności wydźwignąć. *Stryik.* 465. Bakalarz cię od-uczy do panien włóczęgi. *Morszt.* 73. - §. 2., *personif.* włóczęga, *m. et ż.*, osoba włocząca się, = Włocz, (*ob.* włoka, włokita, włóczykiy); ein Herumtreiber, eine Herumtreiberinn, herumziehende Perſon, *Bh.* powalec; *Sr.* 1. po kraju czahaczeř; *Crn.* vlazhugar, lajdr, shteklazhar, shterzôn, rokomavhar, *f.* ulazhugarza, ulazhuga, lajdra; *Vd.* vlazhugar, laidravez, ſterz, ſtôrzar, potepuh, vaidazh, paizon, faidigou, manzigou, klotezhen, okulpleſtovez, okultepnik, mrazhnik, motavilnik, (*f.* vlazhugarza, = kobieta fleytuch); *Cn.* preszkochiplot, (przeſkoczy płot, cf. przełaz, właz; cf. powsinoga), potepúh, tepécz, layhar; *Bs.* bitanga, ſkitac; *Rg.* vukâc, ſkitâc, ſkitalaz, *f.* vukacizza, ſkitacizza, smuzka; (*Rs.* волокита zalotnik), шатунъ, праздношатáющїйся, бродяга, бродящїй, побродяга, рыскунъ, *f.* рыскунья; *Ec.* проходень, (cf. przechodzień), смѣсникъ, лотыга, скитяга, кто по мïру ходитъ. Włóczęga, hultay, biegun. *Włod.*, *Cn. Th.* 1272. Włóczęgowie, łazękowie, kraczochowie, *cosſilires. Cn. Th.* 945. Włóczęgowie, hultaie. *Petr. Ek.* 48. Ktokolwiek ośiadłości pewnéy nie ma, w domu rodziców nie zoſtaie, ani rzemiosła nie sprawuie, ani rocznie, lub przynaymniéy mieśięcznie nie służy, takowego za włóczęgę i łóżnego deklaruiemy. *A Zamoy.* 99. Zewsząd opuszczony, włóczęgą tylko ieſtem. *Teat.* 46 *c*, 10. Biegun ten Grecki, i brzydki włóczęga Nieprzyiaźnym cię wnet orężem śięga. *Chrośc. Ow.* 62. - §. *Botan.* Włóczęga, *Lycopodium*, rodzay mchu, do niego należy babi mur, wroniec i t. d. *Kluk Dyk.* 2, 103., Kolbenmoos. WŁÓCZEK, - czka, *m.*, bronownik, broniący. *Cn. Th.* 46, broną włóczący, *Bh.* wlačec; *Cro.* ulách, ulachitel; *Dl.* branacz; *ob.* **włoczybrona; der Egger. Włóczek, który włóczy rolą. *Włod.*, = WŁÓCZNIK, - a, *m.*, *occator. Mącz.* - §. połwłoczek, *ob.* włoka, *ob.* połwłoczek. WŁÓCZEŃ, - cznia, *m.*, ryba, ma pyſk iak włócznia oſtry; nim okręt wierci. *Sien.* 517, der Bohrfiſch. *WŁOCZENINA, - y, - ż, *Twar. W.* 52, *ob.* włoczęga, włóczenie się. WŁÓCZENKA, - i, *ż.*, mała włócznia, ein Lanzchen, eine kleine Lanze. Co wygra Afer gnuśny z trzcinianą włóczenką, Co Egipczyk uczyni z kiiem a ościenką *Stryik. Tur. H.* Włóczenka przez sługę przepadłszy, króla raniła. *Sk. Dz.* 632. Rzezali się ofiarownicy nożmi i włoczenkami. *W.* 3 *Reg.* 18, 28. WŁOCZKA, - i, *ż.*, *Bh.* wlačka, włóczenie broną, bronowanie, das Eggen, (*Rs.* волокомъ, волочмá wlekąc, ciągnąc; (2., *Bh.* wlačka babie lato włóczące się po powietrzu; *ob.* włokno). - §. Włóczka, gatunek przędzy wełnianéy, eine Art wollenen Garns. Pas z włóczki. *Kras. Pod.* 2, 145. Obicie w brety, ie-

den atłasowy płomienisty, drugi szyty włóczką na kształt kobierców. *Kras. Pod.* 2, 128. Czyż potrzeba dla kurencyi do axamitu abo do iedwabiu przysadzać włóczki, abo do wina przylewać wody? *Zlot. B 2 b.* Od nici, igieł, włóczki, wstąg, iak wiele się cła płaci. *Vol. Leg.* 4, 359. - §. włóczka w winie, wada, gdy się wino ciągnie, wlecze iak nić, das Fadenziehen des Weins. Sposób na mętne wino i na włóczkę, aby włóczka upadła na doł. *Sleszk. Ped.* 383. Gdy tę zaprawę wleiesz w wino, włóczka i pleśń na lagier upadnie. *Haur Ek.* 100., *ib.* 99. Te rzeczy wino czyszczą i chowaią od pleśni, włóczki i stęchliny, gdy w wino będą wpuszczone. *Cresc.* 358. Wino gdy się obraca we włóczkę albo w pleśń, sęd zaraża, zwłaszcza będzieli zatkany. *Cresc.* 347. - §. Włóczka, pismo drobne zwięzłe. *Włod.*, kleine Cursivschrift. Włóczką pisać, literami ciągłemi pisać, abo iednym ciągiem, iako prędko piszący. *Dudz.* 69, *ob.* wiązane litery, cf. stawiączka. WŁOCZKOWATY, - a, - e, - o *adv.*. n. p. wino włoczkowate. *Syr. rej.*, wlekące się, włóczką zarażone, fadenziehender Wein. WŁÓCZKOWY, - a, - e, od włóczki, z przędzy wełnianéy, Wollengarn, =. Włoczkowa robota, gatunek wyszywania przędzą wełnianą, ausgeneht mit Wollengarn. Obicie włóczkową robotą w kostkę. *Kras. Doś.* 69. Ornat bogaty, na którym ta historya włóczkową wyszyta robotą. *Chmiel.* 1, 598. Włóczkowéy i wyszywanéy roboty wynalazek. *Chmiel.* 1, 679. WŁÓCZNIA, - i, *ż.*, (włoczenka *zdrbn. qu. v.*), gatunek rohatyny, kopii, dzidy, lancy, *Rg.* hàrba, *Turc.* gilet, die Lanze, der Speer. Prócz kuszy rohatynę nasi mieli, którą uwiązawszy u łęku, przy koniu *włóczyli*, i przetoż ią *włócznią* zwali. *Biel.* 218. Bielski utrzymuie, że Polacy używali piérwéy rohatyn, które na prawym boku konia wspierali; ieden koniec dosięgał ziemi, drugi był wsparty na łęku u siodła; a od *włóczenia* po ziemi, nazwano ie *włóczniami*. *Czack. pr.* 1, 216. Oręże Azyyskie są, włócznie długie grotami z obustron okowane, które my zowiemy rohatynami. *Boter.* 1, 198. Udarował Otto Cesarz Bolesława włócznią Maurycego Św., którą i po dziś dzień w kościele zamku Krakowskiego, na mieyscu, gdzie biskup siada, widziemy. *Krom.* 65. - *Prov.* złotemi włóczniami wnet zwyciężysz. *Cn. Ad.* 871, cf. złotą szwaycą przebiiesz, cf. złoty orzeł wszędzie doleci. - §. *Botan.* Grot albo włócznia ziele, ma kwiat na kształt ięzyka abo włóczki, we śrzodku szeroki, na końcu wąski i śpiczasty; *lonchitis lanceolata.* *Syr.* 817, *ob.* kiwior, bindas, śledzionka, Milzkraut, Spicant. WŁÓCZNIK, - a, *m.*, 1., = *ob.* włoczek, bronownik. 2., zbroyny włócznią, der Lanzenknecht, Lanzensoldat. Napełnił las cały strzelcami i włócznikami. *Zab.* 2, 383 *Albertr.* WŁÓCZNIOWY, - a, - e, od włóczni, Lanzen=, Speer=. Włóczniowy dzierżak, włóczniowe drzewo, trzonek, = WŁÓCZNISKO, - a, *n.*, Lanzenstiel, Lanzenbaum, Lanzenstock. *Bndtk.* WŁOCZNY, - a, - e, do włóczenia, wleczenia, ziehbar, schleppbar, *Cro.* ulechlyiv, *Ec.* влачный, влéчный, влачи́тельный. - Włóczny, włoczący się, tułacki, herumziehend, herumtreiberisch, *Vd.* okulmotliu, okulpletliu, potepzhen. - §. Włóczny, włoczniowy, z włócznią, Lanzen=, Speer=. Piechota włoczna. *Vol. Leg.* 4, 184. - §. Włóczny, włokowy, od włoki, Huben=. **WŁOCZYBRONA, - y, *m.*, *ob.* włoczek, der Egger. Począ=wszy od staruszka włóczybrony wołka, Aż do pstrego co matki pierś smokcze, koziołka, . , *Zab.* 9, 360 *Eyss.* *WŁOCZYDŁO, - a, *n.*, narzędzie od włóczenia, *Bh.* wlacidlo, *Cro.* uláka, = brena; *Ec.* влачило, чéмъ что влекуть, вóлокъ, ein Ziehinstrument. WŁÓCZYKIY, - iia, *m.*, tułacz, biegun, powsinoga, włóczęga, ein Herumstreicher. Czarnoxiężnik ten, szalbierz, włóczykiy Indyyski, *circulator.* *Chmiel.* 1, 1149.

WŁODARKA, - i, *ż.*, WŁODKOWA, - y, *ż.*, WŁODARZOWA, - y, *ż.*, *Volckm.* 1086, włodarstwem się trudniąca, lub też żona włodarza. die Meyerinn, Vogtinn, Hausvogtinn, Hofvogtinn, *Sr.* 1. nuknicžarka (*cf.* nukać); *Vd.* pristauniza, posłouska gospodarniza, shpenderiza, majarza; *Cro.* spanicza (cf. jespan). Włodarzowa, włodkowa, *villica.* *Mącz.* - *§. Włodarka, władarka, władczyni, pani, panuiąca, die Herrinn, Herrscherinn. Błogosławionaś ty między niewiastami, przeniepokalańsza włodarko! *Pim. Kam.* 227. Matko, Panno, Włodarko! *ib.* 230. WŁODARSKI, - a, - ie, od Włodarza, Meyer=, Vogt=, *Slo.* uradničžki, (*cf.* urzędniczy, rataysk1); *Rs.* прикащичїй, прикащическїй. Włodarski urząd, włodarskie urzędowanie, = WŁODARSTWO, - a, *n.*, włodowanie, das Vogtenamt, die Vogtey, (*Bh.* wládarstwj possessya, dziedzina, *Slo.* wladářstwj *ditio*, *Slo.* zprawowanj, wládařstwj przełożeństwo) *Bh.* ratage, ratege (*ob.* rataystwo), *Slo.* uradnictwo, (*cf.* urzędowanie); *Vd.* pristaunia, pristaunikuvanje, (*cf.* przystawstwo), savkasnia, namestnia, (*ob.* namiestnictwo), shupania, shupanstvu, (cf. župan). Włodarzu oddaý liczbę włodarstwa twego, abowiem iuż więcéy nie będziesz mógł władnąć. *Sk. Kaz.* 332, *Łuk.* 16. - *§. Poświęćcie Bogu narody, i wszystkę ziemię włodarstwa iego. 1 *Leop. Jer.* 51, 28., władzy iego. 3 *Leop*, władania, panowania iego, Herrschaft. WŁODARZ, - a, *m.*, *WŁODEK, - dka, *m.*, *zdrbn.*, dozor folwarku maiący, folwarkowy, urzędnik, starosta, dwornik. *Cn. Th.* 178 *et* 1272, ratay, przystaw, podstarości, der Meyer, Verwalter, Vogt, Hofvogt, Dorfvogt, Hausvogt, (cf. wóyt), *Bh.* wladař, (= possessor, posiadaiący; wielkorządca), ratagnjk, rategnjk, ssaffař (cf. szafarz, *Sr.* 1. nukničžař, nuk, (*cf.* nukać); *Crn.* pristávshèk, majer, vavpèt; *Vd.* majar, pristaunik, oblastnik, oskerbnik, nastoinik, savkasnik, oblastuvauz, shupan (cf. župan, cf. pan), ferbaltar; *Cro.* spân (cf. jespan), *Hg.* ispan, *Bs.* sgjupan, koji ima pomgnu od sgjupe; *Dl.* obsluxevnik; *Rs.* посéльскїй, (*ob.* sieło, sioło), прикáщикъ; *Ec.* приставникъ, домостроитель, економъ, управитель. *Villicus* włodarz, włodek. *Mącz.* Gdy się potym dla swéy niewierności Włodarz od dworu onego oddalił, Pan iego chwalił przemysł, szafarza tegoż niepráwości, Nie że z dóbr iego chytrze sobie galił, J że go na nich długi czas szkodował, Lecz iż roztropnie nędzę swą ratował. *Odym. Sw.* 2, *C* 4. Lepszy mądry złodziéy, niż głupi włodarz. *Rys. Ad.* 35. *Cum Dominus contra suum* vladarium *moverit quaestionem*, vladarius *teneatur se cum sex testibus expurgare.* *Vol. Leg.* 1, 39, a. 1347. Źle się dzieie z panem, którego włodarz uczy. *Kluk Rosl.* 3, 57., przepłaci-ć téy nauki). - Włodarz, wóyt wieyski, der Dorfschulz, Dorfrichter, Schulze. *Apud vladarium J.* sculte-

scultetum edictum citatorium proponatur. Vol. Leg. 1, 51, R. 1347. - §. Generalius: włodarz, władnący, władarz, władca, panuiący, pan, der Herrscher, der Herr. Który przyftaie a przyzwala karaniu, ten ieft włodarzem serca swego. 1 Leop. Prov. 15, 32, panem serca swego. 3 Leop). Włodarzem się samego siebie nazywać, pokora święta nie dopuszcza. Pim. Kam. 345. WŁODARZYĆ, WŁODARZOWAĆ, WŁODOWAĆ, cz. intranfit. ndk. et kontyn., włodarzem być, włodarftwem się trudnić, Vogt seyn, Meyer seyn, wirthschaften, die Wirthschaft führen, (Bh. wladařiti władać, panować), Crn. verdęvam, vėrdim, Rg. dvornikovati, (cf. dwornik); Sr. 1. nukniczuyu, nukniczaru (cf. nukać). Wolałbym włodarzować, niźli tu być królem. Pot. Ag. 92. Oddaj liczbę włodarftwa twego, bo iuż więcey nie będziesz mógł włodować. 1 Leop. Luc. 26, 2, czyń liczbę z włodarftwa swego, a iuż podź, bo iuż więcey rządzić, ani włodować nie będziesz. Rey. Poft. M m m 6., oddaj liczbę włodowania twego. W. Pft. Mn. 316. Już wola boża naftępuie, włodowanie i szafarftwo położyć, i liczbę uczynić rozkazuie. Falib. Dyfk. Q 3. - *§. Włodować, władać, panować, herrschen, regieren. Z śmiercią Kolomana, królowie Węgierscy w Rusi włodowanie swe utracili. Stryik. 221. - §. Włoduię, wieyfki żywot wiodę, villico. Cn. Syn. 924, ein Landleben führen. WŁODARZOWA, ob. Włodarka. WŁODARZÓWNA, - y, ż., córka włodarza, die Vogtstochter. O Maćku, Macieiu! nie swéy rówńi poymuiesz, moia dziewka włodarzówna, a tyś profty chłop. Rys. Ad. 52. WŁODEK, 1., ob. Włodarz. 2., Włodek, Włodko. Nar. 5, 23, Włod., ob. Władysław. WŁODZIMIERZ, ob. Władomir.

WŁOGACIZNA, - y, ż., u koni toż, co u ludzi podagra; gdy koń cokolwiek poftoi, na zadnie nogi nachramuie, aż się w biegu zagrzeie. Kluk Zw. 1, 200, der Spath, eine Lähmung in den Hinterfüßen der Pferde. WŁOGAWY, *WŁOGATY, - a, - e, - o adv., włogawy koń, na poślednie nogi upadaiący. Włod.; Vd. poftopuvauz, poftopavez, vedlohodez;) włogaciznę maiący, mit dem Spath behaftet. Podemną, hola ludzie! ledwie pftrosz włogawy Z Nowego Świata zaydzie do ftarey Warszawy. Zab. 12, 168 Zabł. Móy ów bożek Appollo, za usługi krwawe Dał mi w nagrodę szkapfko pegaza włogawe. Nar. Dz. 3, 142. -- WŁOK, - u, m, (Bh. wlak, smyk gatunek sannic, ob. włoce), Bh. chobot, (cf. chobot); Crn. vlak; Bs. vlák, mresgja, preghja; Cro. ulák (ulàka occa brona), (Vd. sadnji vliek, = odwod, tylna ftraż); Rs. волокуша; Sax. flacke (Sax. flacker piscator marinus); sieć, którą na ftawie albo na małym iezierze łowią ryby, zowią włokiem. Cresc. 643., ein Zuggarn, Wurfgarn, ein Fischernetz. U nas mały niewod nazywaią włokiem; słuszniey przecięż ta sieć włokiem nazwana być powinna, którą Niemcy Wurfgarn nazywaią; sieć niemała, w kręgiel robiona. Kluk Zw. 3, 243. Podobne ieft króleftwo niebieskie włokowi zapuszczonemu w morze, który wszelakie rzeczy bierze. Radz. Math. 13, 47. WŁOKA, - i, ż., (Rs. волокъ kraina międzyrzeczna, t. i. między dwiema spławnemi rzekami) -; włoka czyli trzydzieści morgów. Lefk. Mier. 2, 22, Jak. Mat. 1, 5; gdy wyciągniesz sznurów trzydzieści wzdłuż, a trzy poprzek, uczyni morgów 30, albo włoka iedna. Czack. pr. 2, 206, die Hufe Landes (ob. Huba). Włoka roli, w Mazowszu, w Litwie ma morgów 30, prętów kwadratowych 900, albo 9 wężyfk, albo sznurów, Grepfio. Cn. Th. 1272. Włod., Włoka ieft Prufka miara, przeto ią też zowią Chełmińfką. Grzępfk. Geom. K 2 b. Włoka Mazowiecka mnieysza niż łan, więcey niż czwartą częścią. Cn. Th. 1272. Łan czyli trzy włoki. Lefk. 2, 27, Jak. Mat. 1, 5. Łan i włóka niczém się od siebie nie różnią, tylko nazwifkiem, i co w niektórych ftronach u nas nazywaią włoką, to inni zowią łanem. Zabor. Jeo. 296, ob. Łan). Włóka tym się różniła od łanu, że włóka od rolniczego włóczenia, różni się od sadziby niezarobioney pola. Czack. pr. 1, 220, włóki były zarobne pole, łany zaś do zarobienia były przeznaczone. ib. 223. cf. Półwłoczek). - §. Włoka albo włoki, naczynie do pługa, gdzie kołek nie używaią. Cn. Th. 1272, saneczki pod pług. Włod., ob. włoce, die Pflugschleife. - §. Włoka, - i, m. et ż., włoczęga, włoczykiy, włokita, powsinoga, tułacz, ein Herumzieher, Herumstreicher, Herumtreiber. Włoka iakiś niepewny, piiak, zwadca, wszetecznik. Pot. Jow. 121. Czy się ten włoka do niey do prawdy przyczepił? Tręb. S. M. 109. WLOKĘ, ob. Wlec. WŁOKIENKO, ob. Włokno. WŁOKITA, *WŁOKIETA, - y, ż., włóczenie się, włoczęga, tułaczka, tułanie się, das Herumziehen, Herumtreiben, Herumstreichen. Uprzykrzyło im się tęskliwe żeglowanie i włokita. Stryik. 97. Śmierć raczey niżeli tę zbrodnią woli, woli po świecie włokietę. Pot. Syl. 77. Drugi czasem umyślnie woynę wlecze długo, woyfko znudzi włokitą. Pot. Pocz. 688. Kto niesprawiedliwie sąd ruszył, i ku włokicie niewinnie przyprowadził, ma winę zapłacić. Stat. Lit. 160. cf. przewłoka, odwłoka, zwłoka). - §. personif. włokita, włoczęga, włoka, włóczykiy, powsinoga, wszędybył, tułacz, ein Herumzieher, Herumstreicher, Herumtreiber. Włokitowie maią żywot pańfki i cygańfki; pańfki, że nic nie robią; cygańfki, że się włóczą po świecie. Dwor. G 3. Przybył też szatan, którego Pan spyta: A tyś zkąd przyszedł, piekielny włokita? Chrośc. Job. 7. WŁOKIENNY, WŁOKNIANY, - a, - e, z włokna, od włokna, przędzowy, Garn =, aus Garn, Gespinnst =. Bndtk. WŁOKNISTY, WŁOKNIASTY, - a, - e, - o adv., maiący włokna. Włod., pełen włokien, faserig, voll Fasern, Zasern; Bh. wlaſſaniczkowatý, plný wlaſſaniczek, (cf. włosifty); Crn. sentjav; Rs. волокнистый, мочковатый. Botan. Włoknifty zowie się ten korzeń, który tylko ma same włokna, fibrosa. Botan. Nar. 30., cały z delikatnych fiber złożony. Jundz. 2. WŁOKNO, - a, n., WŁOKIENKO, - a, n., zdrbn., wszyftko co się niciami ciągnie, włóczka, przędza, Garn, Gespinnst, Bs. vlák, vlakno od lanna; Jtal. fiocco o fil di lino). Włokno konopne albo lniane. Bndtk. Włokno wyrabiać. ib. - §. Włokno na lnie, konopiach, ziołach, drzewach, łyczko cienkie, żyłki, nitki, Zasern, Fasern, Gewebe, Gespinnst, woraus die Pflanzen bestehen, und sich darin auflösen; Bh. wlákno, wlákenec, cimewři, cimewřicko, wlaſſanj, wlaſſanicko, (cf. włosie), Sr. 1. wuḱno (Sr. 1. wuko łyko); Sr. 2. lokno; Crn. loknu, flase, flasėna, Rs. волокно. Włokno, fibra, składa się z naydrobnieyszych cząftek ziemnych spoionych kleiem roślinnym. Botan. 10. Włokna na korzeniu, fibrillae, spra-

wuią istotną wciągaiących naczyń powinność. *Jundz.* 2, 5. Dźbła lniane w wodzie tak długo moczyć, aż się zagniią, iżby skóra czyli łyka iego, albo iak drudzy zowią, włokna od drzenia odewstały. *Cresc.* 189. Rozebrać na włokna; *Rs.* мочалить, измочалить; zerfasern. Włokna roślinne, skelet roślinny. *Śniad. Chem.* 1, 355. W ciele zwierzęcym myszki dwa włokn gatunki składaią, z których pierwszy czerwony, miękki, do poruszenia łacny, mięsistemi niteczkami zwany bywa. *Krup.* 4, 1. Włokna *in cute, carne, intestinis, visceribus, rectae, transversae, et obliquae, motui seruientes.* *Cn. Th.* 1273, die Fibern im thierischen Körper. - §. Włokno, paięczyna, Spinneweben. Paiąk z siebie wywodzi włokna. *Tr.* - §. włokno lataiące, babie lato, S. Marcińskie lato, fliegender Sommer, alter Weiber Sommer, so in der Luft herum fliegt, *Bh.* wlacka.

WŁOKNOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt włokna, wie Fasern, cf. włoknisty; *Subst.* włoknowatość.

WŁOKNOWY, - u, - e, włokienny, od włokna, Gespinnst, Garn.

WŁOM, - u, *m.*, włamanie, gdzie się włamano, *oppos.* wyłom); das Einbrechen, der Einbruch, *Vd.* vlom, noterlom. *WŁOMIĆ, *ob.* Włamać.

WŁOS, - a, *m.*, włosy *plur.*, *Bh.* wlas; (*Bh.* chlup *pilus*, *villus*, chlaupek *pilus*, jiné *pilus*, *ob.* włosień); *Slo.* wlas *capillus*, chlup, chlp *pilus*, (*ob.* chłupaty, chłupaczki); wlasy, sstice *coma*; *Sr.* 1. wósſ; *Sr.* 2. loß; *Crn.* lâs, (*Crn.* dlaka *pilus*); *Vd.* lass, lassi, *Cro.* lász, laszi, kosa, kosze (*ob.* kosa) (*Cro.* kustra (cf. kuzdrać się), dlaka *villus, pilus*); *Dl.* vlass, prám, vlaszi, kosze, kossa; *Bs.* vlás, kossa, vlasi, kosse, dlakka; *Rg.* vlas, vlasi; (dlakka *pilus*;) *Sla.* dlaka, vlàsi, kosse; *Rs.* власъ, волосъ, *Ec.* власъ, cf. Ottfried vlahs, vahs, cf. *Ger.* Flachs, = len; cf. *Gr.* λασιος *hirsutus*, cf. *Lat.* vellus, villus, cf. wlec, wlokę); Włos, das Haar, die Haare; Włosy, die Haare, das Haar, (*cf.* włosie). *Pili* włosy, znayduią się pospolicie w wszystkich mieyscach ciała, a osobliwie na głowie, gdzie naydłuższe; są to okrągłe, długie i lochowate części, które się korzenią w skórze. *Kirch. Anat.* 12; są to cienki i delikatne nitki, które w skórze maią swoie korzenia. *Weych. Anat.* 60., włosy są to małe rurki, w skórze korzenie maiące, na dwa gatunki, długie i krótkie się dzielące. *Krup.* 2, 11. Włosy różnego gatunku, są naypospolitszym okryciem zwierząt ssących. *Zool.* 69, *cf.* sierć). Włosy na brwiach, włosy w nozdrzach, włosy w łonie nisko. *Cn. Th.* 1274. Włosy pod pachą, *qu.* v. Włosy wyrywam maźcią, żywicą, kleszczykami. *Cn. Th*, 1274, *cf.* włosówki). Włosów wyrywaniu służąca maść *dropax. ib.* - W szczególności włosy na głowie u człowieka, die Haare, das Haar, das Haupthaar. Włosy głowę zdobią, choć się niepotrzebne zdadzą. *Sk. Kaz.* 468 *b.* Konstantynus cesarz posłał do Benedykta runo albo włosy pierwsze synów swoich, na znak, iż iego oni synowie za oyca biorą, którego upominania słuchać będą winni. *Pim. Kam.* 10. *ob.* Postrzyżyny, mianowiny). Duchowni przez ostrzyżenie włosów P. Bogu poślubieni bywaią; strzygą włosy na podobieństwo korony, (cf. plesz); a im na wyższy stopień godności wstępuią, tym więcey włosów ucinać powinni. *Kucz. Kat.* 2, 614. Strzygał Absalon włosy raz w rok, bo mu ciężały. *Leop.* 2 *Reg.* 14, 26. U kogo długie włosy, tam niewiele rozumu, *Sak. dusz.* 117; *Slo.* dlnhé wlasy, kratky rozum. Białe głowy dlatego włosy długie maią, że u nich krótki rozum. *Sak. Pr.* 7., *Cro. Prov.* jma sena lasſi duge, Kratku pamet, vnogo tuge). U niewiasty długie włosy, ale krótki rozum. *Zegl. Ad.* 260, *Rys. Ad.* 70. Włosy długie, rozum krótki mamy, W ważne rzeczy próżno się wdawamy. *M Bielsk. S. N.* 9. Włosy kędzierzawe, kręcone, *ob.* kędziory, cf. kosy). Naiady z Dryadami chodziły po tobie w parcie, włos rozczochrany puściwszy po sobie. *Zebr. Ow.* 269, znak żałoby). Wdowy po śmierci męża rwą włosy, szlochaią, czynią wotum z żadnym iuż nigdy nie przestawać mężczyzną. *Teat.* 28, 153., wyraz rozpaczy). Złodziey na skórze i na włosiech bywa karan, t. i. u prągi rozgami weźmie chłostę, a włosy mu na wierzchu głowy w czuprynę zawiążą; bo w ten czas gdy to prawo stanowiono, Saxonowie długie włosy nosili, przeto złoczyńcom włosy na wierzchu głowy wiązano i golono, dlatego, aby ich ludzie znali; ale iż dziś krótkie włosy noszą, tedy miasto włosów ucho złodzieiowi urzynaią, aby go znano. *Szczerb. Sax.* 176, *ob.* szelmować, bezecnić kogo). Potrzeba W Panu łeb co do włosa ogolić, czarną kurę przyłożyć i krew z nosa puścić. *Teat.* 32 *b*, 41, zwaryowałeś, oszalałeś, do czubków z tobą). - Za włosy targać, rwać, bey den Haaren ziehen. Rwanie, targanie za włosy, *Rs.* волосянка, волосяночка, *ob.* załebki, targaniec, taniec, czubek). *Slo.* kdé sa páni zwadá, musá sa sedláci za wlas ruwat, kiedy się panowie wadzą, na poddanych włosy trzeszczą). Włosów upadanie na głowie, *alopecia*, *Cn. Th.* 1273. *ob.* włosopad). Włosów lézienie czym léczyć. *Sien.* 547; *Sr.* 1. wosow slezeno. (*Ec.* власоточеспвую, власовъ падѣнїемъ болѣзную, *Gr.* τριχορροίω). Włosów na głowie noszenie; strzyżenia kształt. *Cn. Th.* 1274, *cf.* fryzura, czub, czupryna, loki). Włosy maią być niezbytecznie długie, nie maią czoła zakrywać, nie maią po ramionach trzpiotać; ale coby ie mógł słusznie nazwać strzyżeńcami albo włosami mękkiemi. *Eraz. Ob. a.* Zbierać włosy u fryzera, przycinać czyli przystrzygać włosy. *Mag. Mscr.* Ten człowiek, co mi włosy na głowie układał, musi często swoię żonę za głowę targać; bo i mnie ciągnął, iak konia za grzywę. *Teat.* 51 *b*, 53. Włosy w górę przypiąć grzebieniem. *ib.* 19 *c*, 3. Włosy abo warkocz skręcony w kłąb, czubaty, *ob.* Chochoł. - Włosy przyprawne, *ob.* Peruka, *Bh.* wlásenka (wlásenkář perukarz), *Rg.* vlasùglja. - Włos iaki kto ma, co do farby, n. p. siwy włos, = siwizna, graues Haar. *cf.* rudy, rusy, rydzy, lisowaty, rysawy, brunatny, śmiady, smłady). Żył iak żołnierz w trudach krwawych aż do sędziwego włosu tego, w którym go śmierć zastała. *Birk. Chodk.* 32, aż do sędziwości, zgrzybiałości). *Prov. Slo.* kazdý wlas ruzno sa gezi, każdy włos różno się ieży, = niezgoda; ieden sasa, drugi do lasa; niesforność). - Bez woli bożéy, nie spadnie włos z głowy. *Wad. Dan.* 49, ani mu włos z głowy nie spadnie, *Pam.* 85, 1, 683. Bez twoiéy woli, i włos spaść z naszéy głowy nie gotowy. *Kanc. Cd.* 296., Bóg nas prowadził tak, że nam i włos z głowy nie spadł. *Warg. Radz.* 163, bez naymnieyszéy szkody, bez szwanku, bez straty). Pan Bóg mię uchował, żem między dwoma wa-

dzącymi się włosów nie postradał. *Boh. Ossol.* 53. - Wstają mi włosy, ieżą się, zieżyły się, die Haare stehen zu Berge. Ey ey ey umieram! włosy mi wstaią na głowie. *Teat.* 27, 107. Przebóg! serce we mnie bije, włosy na głowie powstały, iuż od strachu ledwo żyię, i drżę iakby listek cały. *Teat.* 53 *b*, 67. - Włos gęsty. *Cn. Th.* (cf. kudły, kudłasty). Że króla wprzód otruła, potym udusiła, Kryminałów iak włosów na głowie nosiła. *Jabł. Tel.* 109, bez liczby, co niemiara). Więcéy ma długów, niż włosów na głowie. *Min. ryt.* 3, 331. Winien i z włosy, winien duszę i z ciałem, *animam debet. Mącz.*, po uszy w długach). - Włos, rzecz cienka, słaba, *ob*, włosek, ein Haar, ein Härchen, Symbol der Dünnheit, Feinheit, der Schwäche. Tak *miernie bili z procy, że też i włosa nie chybili. *Leop. Jud.* 20, 16 ani naydrobnieyszéy rzeczy). Z procy kamieniem bili do włosa, ani chybiali. *Budn. Jud.* 20, 16. Boski wyrok nie chybi i włosem. *Zab.* 13, 307 *Zabł.*, ani tyle; bynaymniey). Nigdy sprawiedliwości nie odstąpił włosem. *Pot. Jow.* 52. - Nie masz mieć tu co na pieczy, Bo włos trzyma ludzkie rzeczy. *Kmit. Tr. B* 4 *b*, słabo stoią). Żeby wiedział, na iakim teraz iego zdrowie włosie. *Pot. Arg.* 39, na nici wisi). Nie godzi się rozpaczać wcale o swym losie, Fortuna może błysnąć, choć życie na włosie. *Teat.* 51, 61. - O włos, o mały włos, *cf.* o szpilkę, um ein Haar; *Rs.* чуть, чуть чуть. Królestwa swego nie raz o włos nie zgubili. *Birk. o Ex.* 32. O włos żem w państwa czarney Prozerpiny nie wszedł. *Lib. Hor.* 50, *Otw. Ow.* 275. O włos mały żale go i łzy gorzkie nie zalały. *Past. F.* 100. Jagiełło na polowaniu o mały włos w Krzyżackie zasadzki nie wpadł. *Krom.* 481, *parum abfuit quin...*). Pomorzanie zamek Santocki o mały włos nie objęli. *Krom.* 120, *pene*). Dałem ia iemu! o maluteński włos żonę iego wdową nie uczyniłem. *Teat.* 28, 126. - §. Włos na skórach, na futrach, cf. sierć, maźć, das Haar auf einem Felle, auf einem Pelze. Wywróconym włosem do góry kożuch. *Teat.* 11 *b*, 94. Pod włos głaskać, czesać, *oppos.* z włosem. *Bndtk.* Włos na suknie, *ob.* barwa na suknie. - §. Włos w zegarze, sprężyna, die Unruhe, die Feder in der Uhre. *Bndtk.* - §. Dziury w nogach zowią włosami. *Haur Ek.* 138, Löcher in den Füßen. - §. Włosy złote, ziele, *blytum*, *Tr.*, *Bndtk.*, die Schminkbeere, Beermelde. WŁOSATY, *ob.* Włosisty. WŁOSC, *WOŁOSC, - ści, *ż.*, klucz wsi, wsie rozciągle z sobą się stykaiące iednego pana, (*Rs.* волость, powiat, ziemica); eine Strecke zusammenhängender Landgüter, eine Herrschaft. Jnsza włoska, insza całe włości, Jnsza kmieć ieden, insza dwieście albo trzysta. *Opal. Sat.* 44. Śliczne włości Frankonii, kędy się więcéy wina rodzi, niż mlèka. *Birk. Ex. H* 6., niwy, pola). Słyszę to od ludzi wiary godnych na ukrainach Polskich, także Wołyńskich wołościach i Podolskich. *Lat. Kom. a* 4. Połowcowie nie przestaiąc wołości Ruskie plundrowali. *Stryik.* 172. - *Generalius fig. tr.* włości, dziedziny, posiadłości, Besitzthümer, Herrschaften. Tego, co w swéy mądrości stawił niebieskie włości, Chwalcie. *Ryb. Ps.* 272. Bóg Jzraela obrał przed inszemi, J uczynił go włością swą na ziemi. *JKchan. Ps.* 195, własnością swą, państwem swym. - *§. Odpowiedział pacholek z Litewska, iż ta wołość, która owies wiezie, nie mogła tu dzisia dociągnąć. *Gorn. Dw.* 202.? WŁOŚCIANIN, - a, *m.*, rolnik, ziemianin, Landmann, Feldbauer; *Cro.* zrebár, mús; - *w rodz. żeńsk.* WŁOSCIANKA, - i, eine vom Lande, eine Feldbäuerinn. WŁOŚCIAŃSKI, - a, - ie, od włościanina lub od włości, Landmanns :, Landguts :, Land :, ländlich. Kobiety włościańskie, *Perz. Lek.* 125, ziemiańskie, wieyskie). Choroba ta niewłościańska w rzędzie opisanych dla włościan chorob mieyscaby mieć nie powinna. *ib.* 2, 3. Włościańskie pułki. *Zim.* 252. WŁOSEK, - ska, *m.*, WŁOSECZEK, - czka, *m.*, *zdrbr. rzeczw.* Włos, das Härchen, *Bh.* wlásek; *Sr.* 2. łosk; *Vd.* lasiz, dvakiza; *Crn.* lashke; *Rs.* волосóкъ; *Ec.* власóкъ. Niewiasta, gdy włoski utrafi, twarz pofarbuie, zdaie się coś gładkiego, a... *Petr. Ek.* 9. Ani włoska u niego siwego. *Past. F.* 292. Złotu podobne włoseczki. *Groch.* W. 360. - *fig. phrast.* Nie dałbym za to iednego włoska. *Mącz.*, *pili non facio*, *cf.* szyszka, złamana babka). Ja go za ieden włosek sobie nie ważę. *Birk. Ex. D* 4. - Jak prawda! gdyby też na włosek chybiła, to... *Zabł. Zbb.* 72, bynaymniéy, ani tyle). Wnet na cię tak wichrownym ięzykiem powstano, Że też o mały włosek żaglów nie zdrapano. *Błaż. tl.. C* 4, iuż iuż). - Na włosku, słabo, niewarowno. *Cn. Ad.* 545, na nici, na paięczynie). Wszystko wisi na włosku, Samsona są włosy Świadkiem, w których zawisła moc i szczęścia losy. *Min. ryt.* 3, 351. Życie tylko na włosku wisi. *Perz. Lek.* 110. wisieć na iednym włosku. *Lach. Kaz.* 1, 470. Na cienkim włosku duch został wiszący. *Bardz. Tr.* 228., Móy żywot na włosku się dzierży; *in dubio est. Mącz.* *Pendet spe extrema vita eius*, na włosku się dzierży żywot iego. *ib.*, *Profligata valetudo* zdrowie zeszłe, które się na włosku dzierży. *ib.* - §. *Botan.* Włoski P. Maryi, ziele, *Bh.* netík, *Sr.* 1. murska ruta, *Crn.* fershâj, *ob.* skalna rutka. Włoski P. Maryi złote, Wielowłos, *adiantum aureum. Cn. Th.* 1275., Frauenhaarfarn, Venushaar, Frauenhaar. WŁOSIANY, - a, - e, z włosów, hären, von Haar :, *Bh.* wlásanný; *Rs.* власяный, волосяный. Włosiany, z włosia. *Cn. Th.* 1273. Sita włosiane. *Wiel. Kuch.* 428. WŁOSIASTY, - a, - e, - o *adv.*, włosom podobny. *Cn. Th.* 1273, *Wlod.*, haarartig, haarig. WŁOSIE, - ia, *n.*, *collectiv.*, włosy, mianowicie służące do iakiego użycia, Haare, Haararbeit. Sita z włosia końskiego robione do przesiewania mąki. *Wiel. Kuch.* 428. - §. WŁOSIE, - ia, *n.*, : WŁOSIEŃ, - ienia, *m.*, włos długi mocny, n. p. koński, *Bh.* wlasyna, žíně, *Vd.* koinska dlaka, lasaniza; *Bs.* strunna, (*ob.* strona). Mniéybyś iescze lękać się mógł miecza na cienkim włosieniu nad głową uwiązanego, niżeli chłopa głupiego, który daleko cienszy rozum ma, niżli on Damoklesow włosień. *Star. Ref.* 78. Ostatni ratunek konia spleconego zawleczenie włosienia, i tak długo onego nie wyymowanie, aż sam wygniie, i rana się wyczyści. *Lek. Koń.* 35, *cf.* fontanella, upust.). Z pomykania włosienia w zawłoce, bywa boleść koniowi. *Cresc.* 529. - §. Włosie, Włosień u wędy, wędna nić, die Angelschnur. Na szczukę trzeba na łańcuszku wędy, włosień i konop zębem utnie wszędy. *Biel. Myśl F iij.* - *§. Włosień, *WŁOSIENIEC, - eńca, *m.*; WŁOSIENICA, WŁOSIENNICA, - y, *ż.*, tkanina z włosiem, ein Haargewebe, ein Haartuch; *Bh..*

zin'e, (cf. *Bh.* wlásenka, *Rg.* vlasúglja, = peruka, *Bh.* wlassenj, wlassenicko włokno); *Ec.* власяная, власяница, *Rs.* власяница, волосяница, волосникъ, mianowicie koszula włosiana pokutna lub żałobna, ein haarnes Bußhemde, Trauerhemde, *Dl.* bily; *Rs.* плахта, (cf. płachta). Rozdarłszy odzienie, oblókł się w włosień, i płakał syna swego przez długi czas. *Leop. Gen.* 37, *ob.* part). We włosieniu i w popiele pokutę ſtroili. *Leop. Math.* 11, 21. Obłoczył się we włosieniec. *Leop. Pſ.* 34, 13. Achab się oblókł we włosieniec, i pościł a spał w worze. *Leop.* 3. *Reg.* 21, 27. Na rozpieszczoną swą ſkórę Czasem włosiennicę biorę. *Groch. W.* 392. Wziął Pan na się człowieczeńſtwo, iakoby włosieniec; *induebatur cilicio. Wrob. Zolt.* 79. - WŁOSIEĆ *niiak. ndk.*, we włos wyrastać, włosów doſtawać, *Bh.* wlasatjm, *Slo.* wlasa'ti't, *Cro.* lasiti; *Vd.* oblasitise, obdvakatise, lase ali dvake rediti, dobiti; *Ec.* власа́тѣю, власами обрастаю, zu Haar werden; Haare bekommen, mit Haaren bewachsen. Włosieie, włosy pokazuie, włosiaſtą się zdaie głowa. *Cn. Th.* 1273. - *activ.* *włosić, *Ec.* власню́, власю *pillosum reddo*, = włosiſtym czynić, behaaren; *Crn.* lasâm *capillis traho*). WŁOSISKO, - a, *n.*, włos niekształtny, ein ungestaltes Haar. *fig. tr.* Zima pełna włosiſków śniegowych. *Ryb. Gęśl. B* 4 *b.* WŁOSIENNICZNY, - a, - e, od włosiennicy, Haartuch =, Haarhemde =, *Rs.* власяничный. WŁOSIENKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, włosiaſty, iak włoseczki, *ob.* włoſkowaty; kleinhaaricht, wie feine Haare, *Bh.* wlassenicžkowatý, plný wlassenicžek włokniſty). Ziele wieżyczki koronki drobne ma włosienkowate, właśnie iak u babki. *Syr.* 584. Kopr pospolity ma liſtki drobno podzielone, prawie włosienkowate, baldaszki obszerne. *Jundz.* 194., cf. włoknowaty, włokienkowaty, włokniſty. WŁOSISTY, WŁOSATY, - a, - e, - o *adv.*; włosów pełny, haarig, voll Haare, obrosły. *Dudz.* 69., *Bh.* wlasátý, wlasowitý, wlasaček; *Slo.* wlasatý; *Sr.* 1. wošaté; *Crn.* lasât; *Vd.* lasat, lasaſt; *Cro.* laszaszt, *Dl.* vlaſsaſt, vlaszaszt, koszaszt; *Rg.* vlasaſt, dlakkaſt; *Bs.* koſsaſt, s'velikimi kosami, *cf.* Kosa); *Rs.* волоса́тый, власатый; *Ec.* власистый, многовла́сый. Włosaty, gęſte a długie włosy maiący. *Mącz.* Niech włosiſtym o łysych koncepta się roią, Głowy ludzkie rozumem, nie włosami ſtoią. *Zegl. Ad.* 131 *Łoſki.* Włosiſta łodyga, długiemi, delikatnemi włosami z rzadka powleczona. *Jundz.* 2, 14 *pillosus.* *WŁOSISTOŚĆ, - ści, *ż.*, mnogość włosów, die Haarigkeit, *Bh.* wlasenina. - 1., WŁOSKI ziele, *ob.* Włosek.

2., WŁOSKI, - a, - ie, od Włoch, *Bh.* Wlaſký; *Vd.* Lashki, po Lashko; *Cro.* Vlaſki, Latinszki, Talianszki; *Hg.* Olaszi, Olaszul; *Bs.* Latinſki, Talianſki; *Rs.* италіанскій, Italiánisch. Polſki i Słowiańſki ięzyk nie tylko naród *Wołoſki*, ale też i wszyſtek właśnie *Włoſki*, Włochami i Włoszą nazywa; co samo dowodzi, że się z Włoſkiéy krwi ten naród wylągł. *Krom.* 360, cf. Wołoſki, Wołochy). My pospolicie zioła cudzoziemſkie Włoſkiemi zowiemy. *Syr.* 99, cf. Włoszczyzna; *Boh.* wlaſký kupec korzennik). Włoſki groch. *Urzęd.* 93. Orzech Włoſki, Wälsche Nuß, *Walnuß; *Ross.* грецкой орѣхъ. Ogrody ku ozdobie sporządzone Włoſkiemi zowią. *NPam.* 10, 86. Włoſka kapuſta Wälsch Kraut. - §. Włoſkie łamanie. *Gil. Pſt.* 54, *ob.* Franca. - Po Włoſku, co do ięzyka, lub poſtępowania, iak Włoch. Z Włoſka, = sposobem Włoſkim, n. p. Domy tam z Włoſka budowane. *NPam.* 16, 10, *cf.* zarywać.

WŁOSKOWATY, - a, - e, iak włosek, cf. włosienkowaty, wie Härchen. Rurki wodne w roślinach są cieniuchne włoſkowate, *capillares. Botan.* 11. WŁOSNY, WŁOSOWY, - a, - e, od włosów, włosom służący. *Cn. Th.* 1274, Haar=; *Boh.* wlasowý; *Sr.* 1. wošané; *Vd.* lasen). Włosna niemoc, gdy kto z trafunku wypił włos. *Syr.* 299; *Ec.* власоболѣніе въ очесѣхъ *trichiasis*, *oculorum a pilis offensio.* Włosowy mól, n. p. w materacach; *Rs.* волоса́тикъ, der Haarwurm, die Haarmilbe. Włosowe kleszczyki, = WŁOSOWKI, do włosów wyrywania. *Cn. Th.* 1274, *Cn. Syn.* 936, *Wlod.*; *Sr.* 1. kubaté klešćiki; *Ec.* власоя́телище, власотерзало. **WŁOSOKRASY, n. p. czyż kto włosokrasego Apolla uſtroi? *Hul. Ow.* 7, z pięknemi włosami. WŁOSOPAD, - u, *m.*, *ob.* włosów opadanie na głowie, włosów leżenie; *§. Włosopad kamień, (iak Liſtopad miesiąc), *polythrix*; *Plin.*, *gemma in viridi capillatur*, *et defluuia capillorum facit. Cn. Th.* 1273, ein gewisser Edelstein.

WŁOSZCZYZNA, - y, *ż.*, wszyſtko co ieſt Włoſkiém, ięzyk, obyczaie, towary, ogrodowiny, das Italiänische, Sprache, Sitten, Waaren, Gartengewächse; *Boh.* wlaſſtina; *Slo.* wlaſ'ſ'tina, wlaſ'cina. Mówić złą włoszczyzną. *Niemc. Kr.* 2, 105, źle się tłumaczyć Włoſkim ięzykiem, czyli po Włoſku). Nuci wytartéy włoszczyzny trele, których zapomniał dziad przy kościele. *Zab.* 9, 347 *Zabł.*, notę Włoſką). Przednia w tym ogrodzie tu rodzi się włoszczyzna. *Teat.* 43 *b*, 48, cf. Włoſka kapuſta, kalafiory i t d., Wälschkraut u. s. w., „my pospolicie zioła cudzoziemſkie Włoſkiemi zowiemy„. *Syr.* 99; *ob.* Włoſki ogrod; cf. *Bh.* Wlaſký kupec korzennik). Wiatry drzewa w ogrodzie zwaliły, włoszczyzny zginęły. *Mon.* 70, 176. WŁOSZEĆ *niiak. ndk.*, zwłoszeć *dk.*, Włochem się ſtać, zum Italiäner werden. Gotowie acz byli wygnani z Rzymu, wszakże wielu ich zoſtało we Włoszech, i tam zwłoszało. *Biel. Sw.* 67. WŁOSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* Włoch, ein Italiänerlein; *Slo.* Wlaſ'a. By kupiec swych towarów tu w kraiu nakupił, Aby nas więcéy Włoszek i Niemiec nie łupił. *M. Biel. S. N.* 18. - §. *herb.*, dwa krzyże na krzyż; ein gewisses Wappen. WŁOSZKA, - i, *ż.*, kobieta z Włoch, die Italiänerinn; *Bh.* Wlaſſka; *Slo.* Wlaſſka, Wlaſſkin'a; *Crn.* Lahêna; *Cro.* Latinka, Talianka; *Bs.* Talianka, Latinka; *Rs.* италіанка. WŁOSZYNA, - y, *ż.*, *commiser.*, biedny Włoch, ein elender Italiäner. WŁOSZYSKO, - a, *n.*, *miser. et contemn.*, ein armer oder häßlicher Italiäner. Zdumiało się Włoszyſko. *Falib. dij.* P 3.

WLOT, *ob.* w lot.

WŁOWIĆ *cz. dk.*, władwiać *ndk.*, łowieniem wegnać, einfangen. - *fig. tr.* Włowić się do kogo, n. p. temi baykami do serca iéy się włowił. *Pot. Arg.* 753, wludził się, wkręcił się, wkradł się, wlubił się, er ſtahl sich ihr ins Herz, er ſchlich ſich ein.

WŁOŻYC *cz. dk.*, wkładać *ndk.*, *Boh.* wložiti, wkladati; *Slo.* wkladám; *Sr.* 1. kwadu nutš; *Vd.* vlagati, vloshiti, noterpoloshiti, noterdjati; *Cro.* ulásem, ulosilszem; *Bs.*

vlosgitti; *Rg.* vložitti, vlâgati; *Rs.* влагать, вложу, вложилъ, вкласть, вкладывать, вв́днить, влаживать, сунуть, совать (*ob.* sunąć); *Ec.* вторя́ти (cf. wtórzyć). Włożyć w co abo gdzie, kładąc wmieścić co, cf. wsunąć, wemknąć, wetknąć, wsadzić, *quae sunt specifica*, włożyć *generalius*, hineinlegen, einlegen. Włożyć suknie w kufer, lub do kufra. *Bndtk.*, towar w beczkę, lub do beczki. *ib.*, *ob.* fasować). Nie wziął nigdy supliki od poddanych, kiedy w nią co złota abo śrebra włożono. *Star. Zad. D.* Naści bracie! włóż te pieniądze do kieszeni. *Teat.* 8, 109, schoway, stecke sie in die Tasche, stecke sie ein. Włożywszy ręce w zanadra chodzi. *Cn. Th.* 1269. Wkładam w list. *Cn. Th.*, przyłączam do listu, lub też wciągam w sam list. Wkładana robota, wykładana, eingelegte oder ausgelegte Arbeit. Tygle wkładane, Einsatztiegel. *Krumł.* 46, do wkładania). - Włóż brata do tego regestru. *Bardz. Tr.* 432, wciągniy go w ten regestr, położ go na nim, setz ihn auf die Liste. - *fig.* Nauka potrzebuie pamięci, aby to, czegoby się kto uczył pilnie, w pamięć włożył. *Glicz. Wych. J* 7 *b*, pamięcią objął, ogarnął). Uczyń mi tę łaskę, żebyś to iedno włożył w ucho Faraonowi. 1 *Leop. Gen.* 40, 14, wspomniał. 3 *Leop.* Postrzegłem, że coś starościance w ucho włożył. *Teat.* 8 *b*, 57, szepnął, er flüsterte ihr was ins Ohr. Zwierz mi się matko myśli, włóż ie w uszy moie. *Bardz. Tr.* 149. - §. Włożyć co na co, auf etwas legen, worauf hinlegen, setzen, aufsetzen. Czapkę na głowę włożyć. *Tward. Wł.* 171, die Mütze aufsetzen. Tak to właśnie zdobi, iako kiedy kto cudzą suknią i kosztowną na się włoży. *Falib. F.* 3, weźmie ią na siebie, w nią się ubierze, ustroi, ein Kleid anlegen, anziehen. Opak kożuch włożył, nazad obracaiąc, co być na przodku miało. *Sk. Dz.* 1157. - *fig. allegor.* Zdeymiesz z siebie grzech a przeklęcie, a włożysz na się pociechę i wieczne błogosławieństwo. *Rey Ps. J i i* 4, Trost und Seegen über sich bringen. - *fig. translate.* Na wszystkie szczęśliwie chrzest święty włożył, i lud do poznania syna Bożego przywiódł. *Sk. Dz.* 1116, ochrzcił ich). Skanderbega te xiążęta wysławili, prawo swe nań włożywszy, lud swóy mu polecili. *Baz. Sk.* 71, zdawszy nań swe prawo, ustąpiwszy nań, sie trugen auf ihn ihr Recht über. Na nas, abyśmy ich tam dostali, włożycie. *Otw. Ow.* 504, obowiązek kładziecie, obowięzuiecie nas do tego, zlecacie nam, ihr gebt uns auf, tragt uns auf, übertraget uns das Geschäft. Spór włożył na rozsądek wodzów woyskowych. *Otw. Ow.* 499, zdał go na nich, er überließ ihnen die Erkenntniß der Streitsache. Włożyli na rozsądek pospólstwa, kto miał być hetmanem. *Warg. Cez.* 190, zdali, spuścili). Bogu przywłaszczać, a na niego wkładać, czego on nie rozkazał, iest grzechem. *Gil. Kat.* 296, na niego złożyć, iemu przypisać, auf ihn schieben, ihm zuschreiben. Rozdarłszy gęby swe kapłani Różne potwarze na pana wkładali. *Odym. Sw.* 2, *E e* 4 *b*, rzucali, Verläumdungen über einen bringen. Któż to na mnie włożył taką potwarz? *Teat.* 27 *b*, 99. Euzebiusz do Konstantyna przez siostrę iego wkradaiąc się, włożył na Atanazyusza potwarz. *Sk. Dz.* 200. - *Włożyć komu, = włożyć na kogo, n. p. Ludzie żądzom folguiąc, niespołecznisto a niepospolite imię kamieniom i drzewom wkładali. *Leop. Sap.* 14, 21, nadawali, Namen geben; cf. *dziać komu). - *§. Donatyści włożyli appellacyą od synodu do cesarza. *Sk. Dz.* 178, założyli, położyli, sie gaben eine Appellation ein. - §. Włożyć się w co, wstawić się, przyczynić się, sich wofür verwenden, einer Sache annehmen. Przyięli tę rzecz na się; abo włożyli się w tę rzecz, *intercesserunt. Mącz.*, cf. wdawać się w co). Żołnierze, iż się bardzo kochali patrzeć na taką śmiałość w tak młodych leciech, włożyli się prośbami, i otrzymali, że mu to było przepuszczono. *Wys. Al.* 36, instancyą za nim uczynili, sie thaten eine Vorbitte. Wojewoda słał do Olbrachta o pokóy prosząc, także do Władysława, aby się w to włożył do brata, żeby go zaniechał. *Biel. Kr.* 436. Papieże wszędzie się o cesarza i iego zwierzchność wkładali i zastawiali. *Sk. Dz.* 711. Włóż się, o sama, (Bogarodzico), włóż prosimy za to, By po tych wichrach nastąpiło lato. *Miask. ryt.* 154. Chrystus za nas się wkłada, iako pośrzednik nasz. *Sk. Kaz.* 173. Nie modl się za tym ludem, ani się wkładay za nie, ani się za nimi przyczyniay. *Radz. Jer.* 7, 16. Wkładanie się, włożenie się, przyczynianie się, *przyczyna, wstawianie, Fürbitte, Fürsprache, Verwenden. Świebodnie zabiiali, bez wszego wkładania w to zwierzchności, abo też dowiadowania. *Leop.* 3 *Mach.* 7, bez wdania się, bez weyźrzenia w to zwierzchności. - §. Wkładać kogo w co, = wćwiczyć, wprawiać, wciągać, wuczać, wzwyczaiać, nakładać kogo czego, cf. wcierać, wtorować, gewöhnen, eingewöhnen; *Rs.* вдѣлать, вдѣлывать, натори́ть, натаривать. Wkładaią krogulce do połowu ptaków mnieyszych. *Zool.* 275. Włożony, wćwiczony, wuczony, wciągniony, wtarty, wprawny, *Rs* вожалый, вводный. Twardym iesteśmy rodem, i włożeni w prace. *Otw. Ow.* 55. Śpiewano miłym i włożonym głosem nabożeństwo o Tróycy Przenayświętszéy. *Xiądz.* 136; harmoniynym, zgodnym). Wkładać się w co, wciągać się, wprawiać się, sich woran gewöhnen, sich Fertigkeit darin erwerben. Kosztuiesz słodkich owoców poprawy, kiedy się rzeczywiście poprawiasz, i do statku wkładasz. *Pilch. Sen. list.* 17. Do czegoż się młodź w takich szkołach wkłada? *Mon.* 65, 34, czego nawyknie, czego się nauczy)? Nie siłą, spadkiem częstym kropla kamień droży, Człek się staie uczonym, gdy się czytać włoży. *Min. ryt.* 4, 185, gdy się wciągnie w ciągłe czytanie). Rzymianie nie tylko w domach własnych uczyli się Greckiego ięzyka, ale dla włożenia się lepszego i poznania wzorów pięknieyszych, do Grecyi nawet płynęli. *Karp.* 2, 13. Darmo mię kto cieszyć ma, oczów nie osuszę, Jużem się w ten płacz włożył, i dziś płakać muszę. *Groch. W. a* 3, cf. iak płacze tak płacze. WŁOŻYCIEL, - a, *m.*, wkładacz, *Cro.* uloxitel, der Einleger, Einsetzer, *w rodz. żeńsk.* włożycielka.

WLUBIĆ się w co, *zaimk. dk.*, mocno polubić, z lubością się wciągnąć w co, Wohlgefallen und Geschmack woran gewinnen. Raz poznawszy korzyści, które nauki płodzą, raz wlubiwszy się w ich przyiemności, ... *Cztr. myśl.* 182.

WŁUCZOBRONA, WŁUCZYĆ, *ob.* Włóczyć, wlec; włóczybrona.

WŁUDZIĆ *cz. dk.*, włudzać *ndk.*, łudząc wciągnąć, namawiać do czego, powabić, einlocken, hineinlocken, einreden, einschwatzen. Włudzam co w kogo, iako w chorego potrawę, trunek, *vicinum* wmawiam. *Cn. Th.* 1274. Gdy na-

szych w las wludzili za sobą, powalili wszystek las na nich. *Biel. Sw.* 218 *b.* Od niespokoyney sen ucieka nocy, Nie mogą ludzie wludzić go na oczy. *P. Kchan. Jer.* 346. Nauczyciel zwyczaiem naprzód ma wludzić w ucznia cnoty. *Gorn. Gw.* 370. Chociaż fortelów wszystkich używała, Nie mogła nigdy miłości weń wludzić. *P. Kchan. J.* 123, wzniecić, wzbudzić). W ludzi miłość często obłudą wludzaią. *P. Kchan. Orl.* 1, 195. Chcieli to w ludzi wludzić, iż ten zwyczay miał być od apostołów. *Gil. Pst.* 314 *b*, obłudnie wmówić). – §. Wludzić się, wkraść się do serca, wlowić się, sich bey einem einschleichen, einschmeicheln; *Bh.* wlauditi se. *Jnsinuo*, wsobiam, wludzam, wdzieram, przylizuię, wkradam się w kogo. *Mącz.* Wludzić się, wkraść się w łaskę. *Dudz.* 69, cf. wlulić się). Pochlebne słówka bogini w serce się iego wludzały. *Tr. Tel.* 113. – *aliter.* w sławę się wludzać. *Dwor. H* 4.

WLULIĆ się *zaimk. dk.*, wkraść się, wemknąć się, sich einschleichen. Żonę do piersi skoro swych przytuli Pompeiusz, zaraz duch się w członki wlulí. *Chrość. Luk.* 244. Już on się w poufałość Dobrodzieyce wlulił. *Tręb. S. M.* 110.

*WŁUS, – a, *m.*, n. p. Gdzie mógł, Tatarom czynił rozmaite szkody, Skazuiąc na ich włusy Kozakom przywody. *Paszk. Dz.* 18, może włości, wsie? WŁUSANIN, – a, *m.*, n. p. Powiedział im, gdzie Tatarzy zagony puszczali, gdzie kosze swe mieli, Gdzie i nad którą rzeką włusanie siedzieli. *Paszk. Dz.* 18, może włościanie).

W M.

WMACZAĆ, *ob.* Wmoczyć.

*WMAGAĆ się *zaimk. ndk.*, n. p. chce Jezus, aby się nikt na urząd duchowny nie wmagał, ani cisnął, ażby był posłan. *Sk. Kaz.* 206, żeby się gwałtem czyli mocą nie wdzierał; sich mit Gewalt eindrängen.

WMARZNĄĆ *niiak. idntl.*, w czym zamarznąć, wo einfrieren, *Vd.* vsmersniti, notersmersniti.

WMATAĆ *cz. dk.*, wmatywać *czstl. et kontyn.*, w czym zamatać, mataniną wpleść, wwiklić, einflechten, hinein verflechten.

WMAWIAĆ, *ob.* Wmówić.

WMAZAĆ *cz. dk.*, wmazywać *czstl. et kontyn.*, wmazuie *Pr.*; mażąc wcierać, einschmieren, einsalben; *Vd.* vmasati, notervmasati, notermasati, noternamasati; *Rs.* вмазать, вмазывать. Wmazanie, *Rs.* вмáска, вмазанïе, вмазыванïе.

WMCi D., skrócenie, *abbrev.*, Wielmożny Mości Dobrodzieiu. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30.

WMIATAĆ, Wmiotać, *ob.* Wmieść. WMIELĘ, *ob.* Wemlec.

WMIERZWIĆ *cz. dk.*, mierzwiąc wpuścić, z mierzwą włożyć, *Slo.* wmrwiti *affriare*, cf. wdrobić.

WMIERZYĆ *cz. dk.*, mierząc włożyć, wsypać, wpuścić, hineinmessen, einmessen, *Ec.* вмѣряю.

WMIEŚĆ, wmiotł, *F.* wmiece, wmiotę, *cz. dk.*, wmiotać, wmiatać, *wmietać, *ndk.*, wrzucić, hineinwerfen, einwerfen; *Boh.* wmetati; *Slo.* wmjtám; *Vd.* notermetati, notervrezhi, *Rg.* umetati, umetnuti, vmètnuti, umecchjem; *Ross.* вметьнуть, вметывать, вкинуть, вкидывать. Niektóre z ludu pobił, i w studnią wmiotał. *Leop.* 1 *Mach.* 7, 19. – §. Wmiatać się w co, werwać się, wcisnąć się (cf. *wmagać się), sich wo eindrängen, wozu aufwerfen. Na urząd kaznodzieyski sami się wdzieraią, sami się wmietuią bez porządnego powołania. *W. Pst. W.* 2, 113. Kto nie drzwiami ale dziurą włazi, kto się sam wmietuie, nie czekaiąc, aby go wpuszczono... *W. Pst. W.* 442, *ob.* wtręt, intruz). Nie bądźmy tak wszeteczni, abyśmy się chcieli wmiatać w urząd kapłański, iakobyśmy pismo lepiey rozumieli. *W. Pst. W.* 62, wmieszać się do tego). My w nauce gwiazdeczney nieco rozumieiący, w lekarskie nauki nieiako się wmiatamy. *Spicz.* 191. – Wmietam się w czyią rzecz, gdy kto inszy począł mówić, przeszkadzam. *Mącz.* Pierwey niżci usłyszysz, nie odpowiaday, a nie wmiatuy się w rzecz mówiącemu. *Radz. Syr.* 11, 8, *Budn.* – §. Wmieść miotłą, hineinfegen, *Ross.* вместти, вметать.

WMIEŚCIĆ *cz. dk.*, mieszcząc włożyć, wohinein placiren, hinein legen, einlegen; *Rg.* vmjestitti; *Cro.* umeschújem; *Ross.* вмѣстить, вмѣщать. Każą cię palem zagubić ognistym, Albo niestetyż żywo w ziemię wmieszczą. *Pot. Syl.* 68. Wmieści się tu, = zmieści się tu. *Cn. Th.* 1274. ma mieysce; wlezie, wniydzie.

WMIESZAĆ *cz. dk.*, wmieszywać *czstl. et kontyn.*, mieszaiąc, wciągnąć, wmieścić, przymieszać, einmischen, mit hinein mischen; *Bh.* wmisyti, wměssowati; *Sr.* 1. zaměschuyu nutż; *Vd.* vmieshati, notermieshati, notersamieshati; *Cro.* umesávam; *Rg.* vmjèscjati, umiescivati, umiescjaavam; *Rs.* вмѣсить, вмѣшивать, вmасовѣть, вmасую. Wmieszać się w co, mieszać się do czego; *Cro.* pachatisze; *Ec.* вмѣсится.

WMIESZKAĆ się *zaimk. dk.*, mieszkaiąc oswoić się, sich wo recht einwohnen; *Ec.* вдомляюся. Tak się była Moskwa przez lat 29, Derpt trzymaiąc, tam wmieszkała, że grobów Moskiewskich pełno było wszędzie. *Gwagn.* 424. Z zamku, w który się wmieszka, ani się ruszy. *Pot. Arg.* 315. – §. Wmieszkany, nawykły mieszkania, eingewohnt, *Ec.* всельникъ, который живетъ гдѣ. Będąc ia wmieszkanym a nieurodzonym Polakiem, nie mogę się temu wydziwić, czemu Polski naród tak swoim ięzykiem gardzi i brząka. *Eraz. ięz.* 11 *b.* W nasze tu z nami pustynie wmieszkany Mocno ukochał naród opuszczony. *Tward. Daf.* 19. Wmieszkanego i obległego we Włoskiey ziemi Annibala, kiedyż tedyż Rzymianie wymierzyli. *Fal. Fl.* 79. Jestem Satyr, od wieku w lasy te wmieszkany. *Tward. Pasqu.* 102. – *fig. tr.* Zrzucił z brody i z włosów siwiznę wmieszkaną, przywdział czarną barwę. *Otw. Ow.* 266.

WMIOTAĆ, *ob.* Wmieść. WMIOTACZ, – a, *m.*, który co wrzuca, wmiata, der Hineinwerfer, Einwerfer, *Ec.* вметáтель, ввергáтель.

WMOCZYĆ *cz. dk.*, wmaczać *ndk.*, moczeniem wilgoci nabywać, einweichen; *Vd.* vmozhiti, vmakati, noterpomakati, vmokriti, noternamozhiti, noterhenjati; *Cro.* umochiti, umáchem; *Bs.* umociti, smociti). Grzanka wmoczona w ocet, ma być u ust chorego trzymana. *Spicz.* 188. Skórki cytrynowe wmocz w ostry ług, day im moknąć przez dziewięć dni, aż z gorzkości wysłodną. *Sien.* 536. *Jmbuere* wmoczyć, w farbę włożyć. *Mącz.*

WMODLIĆ się *zaimk. dk*, modląc się wniyść lub dostać się gdzie, sich hinein bethen. Wmodlić się, wprosić się. *Mącz.*

WMOTAC, *cz. dk.*, motaniną wpleść, wplątać, uwikłać, hinein flechten, verflechten, hinein wickeln, verwickeln; *Vd.* notersamotati, notersvijati; *Cro.* umotávam, *Ross.* вмотать, вматывать.

WMÓWIĆ *cz. dk.*, Wmawiać *ndk.*, wmówić co w kogo, perswadować co komu, einem etwas einreden, in ihn einreden, ihn damit beschwichtigen, beschwindeln; *Vd.* noterdajati, notermaruvati, notergovoriti). Wmówią w nas co chcą doktorowie. *Pot. Arg.* 96. Niechay to wmówią w kogo chcą innego, Trudno oszukać iuż doświadczonego. *Pafl. P.* 93. Wmawia we mnie to, o czym mi się ani śniło. *Teat.* 32 *b*, 100. Wmawiam co w kogo, do czego się nie zna. *Cn. Th.* 1274, n. p. wmawia w mię szaleństwo, = czyni mię szalonym. *ib.* Wmówienie, *wmowa, *Vd.* notergovor, notermarini. - *§. Wmówić się do kogo, cf. wprosić się, zaprosić się, sich bey jemanden einladen, zu ihm ansagen. Do iawnogrzesznych Jezus w dom ich wszedł; do Zacheusza mytnika sam się w dom iego wmówił. *Sk. Kaz.* 299. Co to za gość idzie do ciebie, a iako się tam dobrowolnie wmawia do przybytku twego? *Rey Pfl. P.* 3. - Archombrot sam się wmówił do oney posługi; ale król nadto go szanował, żeby go tak wystawić. *Pot. Arg.* 260, ofiarował się, er bot sich dazu an, er erbot sich dazu.

WMULIC *cz. dk.*, w muł wetknąć, skryć, in den Schlamm hinein stecken. Karp'ci się skryie po wodzie utuli, A głowę na dno chytrotayny wmuli. *Biel. Myśl. F i j b.*

WMUROWAĆ *cz. dk.*, muruiąc wsadzić, *Vd.* vsidati, notersasidati, einmauern. Wmurować sztabę. *Torz. sk.* 47. Wąsy u ankry murowey, zagięte do wmurowania lub do wbiiania w drzewo. *Mag. Mscr.*

WMUSIĆ *cz. dk.*, przymusić do czego, wymusić na kim, musem przyprowadzić do czego, einzwängen, hineinzwingen, mit Zwang hineinbringen, erzwingen; *Boh.* wnutkati; *Vd.* vsiliti, noterposiliti). Jakichbyś się tylko chwytał spraw, do nich bogi wmuszę, mówi czarownik. *Bardz. Luk.* 105. Lub się mógł spodziać uścia, padł w bitwie zabity, Chciwy śmierci wmuszonym męstwem znamienitéy. *Bardz. Luk.* 71. Tryumf z Mitrydata, Ledwie własną truciżną wmuszonego w fata. *Bardz. Luk.* 9, ledwie potrafił gwałtowną sobie śmierć zadać.

WMUSKAĆ *cz. dk.*, wmuszcze *F.*, muskaniem wetrzeć, streichelnd einreiben, einstreicheln. Siarka żywa, na pochodnią wmuskana, płomienia zarywa. *Otw. Ow.* 119.

WMYDLIC *cz. dk.*, mydląc wetrzeć, einseifen, *Vd.* vshefati.

WMYKAC, *ob.* Wemknąć.

W N.

*WNĄCAĆ, *ob.* Wnęcić. WNARZAĆ, *ob.* Wnurzyć.

WNASZAĆ, *ob.* Wnieść.

*WNĄTRZ, *hodie* WEWNĄTRZ *adv.*, w czym, w pośrzodku czego, niezewnątrz, nie z dworu, nie na dworze, innerlich, innen, drinnen; *Bh. et Slo.* wnitř; *Sr.* 1. nuci, nutś, znutśi, znutśika, nucikach, (cf. *Sr.* 1. nucpuschcźim wpuszczam, bіyu nutś wbiiam); *Sr.* 2. nutsch, nutschi, nutschikach, nutschikana; *Crn.* nuter, notr, notèr, snotrej, notri; *Vd.* noter, (*Vd.* noterpasti, vpasti, = wpaść), tonoter, semnoter, seuter, notrai, snotra, notre tonotre, snotra, snotrai, po snoternem; *Cro.* vnúter, znútra, iz nutra; *Bs.* iznutra, unutra; *Rg.* vnútra; *Sla.* unútri; *Rs.* внутри, внутрь, изнутри, снутри, извнутрь, cf. *Goth.* innathro, *Lat.* intrinsecus, intro, intus; *Jtal.* dentro, *Samscr.* antar). Wnątrz, wewnątrz, wewnetrznie, *quiete*, w czym, innen, im Innern, innerlich. Wielu zdrowych na cerze, a słabych wewnątrz. *Boh. djab.* 3, 117. Będą się radować tak wnątrz, patrząc na oblicze bóstwa, iak zewnątrz, patrząc na uwielbione człowieczeństwo twoie. *Wrob. zolt.* 10. Miecz zewnątrz, a mor i głod wnątrz. *Budn. Ezech.* 7, 15. Boli serc meżnych naymnieysze czekanie, Ognie wnątrz piersi ochotne paliły. *P. Kchan. Jer.* 527. Tak się bardzo zdradzaią panowie sami, tak się bardzo wewnątrz na umyśle każą, widząc, iż im się wszyscy kłaniaią, iż ich ludzie ledwie nie za bogi chwalą. *Gorn. Dw.* 323. Mocne wino służy tym, w których grube a surowe wilgoty wnątrz zebrane panuią. *Cresc.* 379. - Wnątrz, wewnątrz, do wewnątrz, *cum motu*, nach innen; (*oppos.*, *Vd.* od snotra, *Crn.* od snotrej, von innen). Kiedy kogo wąż uje, niech się napiie tego soku, nie dopuści iadu wnątrz. *Spicz.* 11. Gdy ręka wywichniona iest do wewnątrz obrócona, nakręcaią ią do zewnątrz. *Krup.* 4, 101. Myszka czworograniasta do wewnątrz obracaiąca. *ib.* 4, 100. WNĄTRZE, *ob.* Wnętrze.

Pochodz. *wnętrzny*, *wewnętrzny*, *wnętrzność*, *wywnętrzyć*, *wnętr*; *zewnętrzny i t. d.*

WNĘCIĆ, *WNĄCIĆ *cz. dk.*, *Boh.* wnaditi, nęcąc wciągnąć, wwabić, hinein locken. Wnęcić się *zaimk.*, ponętą dać się wciągnąć, iść za nętą, sich hinein locken lassen, dem Köder folgen; *pr. et fig. tr.* Trzeba lisowi pozwolić kilka razy na upodobanym mieyscu dostatecznie się ukontentować, a poznawszy, że się iuż dobrze wnęcił, postawić żelaza i t. d. *Kluk. Zw.* 1, 406. Żóraw' z wroną wnęcił się raz do iedney roli, J ziarna wyrywali zasiane do woli. *Min. Ryt.* 4, 81. Węglarzowi w lesie żubr do budki się wnęcił, i chléb mu często zjadał. *Biel.* 47, *Papr. Gn.* 78. Kiedy się wilk wnęci w owce, tedy wszystko rozproszy. *Stryik.* 117, kiedy się gdzie wciągnie, nawyknie, wenn er sich wo (hinzukommen) gewöhnt. W mą się część nie *wnącay. *Zebr. Ow* 15, nie wdzieray się w nię). Niechby tylko kto mi się wnęcił, ach przesadziłbym go przez kiy. *Teat.* 15, 41, niech się tylko wluli, wemknie, er soll sich nur einschleichen. Tak wnęcili się w indulty, iż miasto 40 dni, 40 godzin nie poszczą. *Pim. Kam.* 301, tak się znarowili, tak źle nawykli.

WNECIUCZKO, *ob.* Wnet.

*WNĘCZKA, *ob.* Wnuczka. WNĘK, *ob.* Wnuk.

WNĘKA, - i, *ż.*, u mularza, głębokość na około filunku. *Mag. Mscr.*, bey dem Maurer, die Vertiefung um eine Füllung herum.

WNĘT, - u, *m.*, WNĘTA, - y, *ż.*, nęta, ponęta, wab, powab, Lockspeise, Köder, Reiz, Anreiz, *Boh. et Slo.* wnada, *Crn.* vada, (cf. wada). Wnęta, nęta, ponęta. *Wlod.* Ptaszek, kiedy owo w ziarnie na wnęcie bierze, więzienie gotowe. *Wad. Dan.* 135. Podał im dobre wnęty, chcąc ich do siebie pociągnąć. *Sk. Dz.* 375. Od złego towarzystwa uciekay, a wszystkie pogody i wnęty do grzechu odetniy. *Sk. Kaz.* 505 *b.* Siepacze Rzymscy

wszystko czynić byli gotowi, zwłaszcza dla nagrod, i swobody wnętu. *Chrość. Fars.* 164.

WNET, (*HNET, *CHNET, *HNETKI *qu. v.*), *adv. temp.*, WNETŻE, *WNETKI, *WNETECZKI, WNECIUCHNO, WNECIUCZKO, *intensiv.*, *Bh.* hned, hnedle, hnedky, brzo, *Slo.* hn'eď, hn'edki, zhned; *Sr.* 2. ned, baldi, pschiſt, pschiſtim (przy tym), ßkorro, (*ob.* ſkoro) (*Sr.* 2. net, neto = teraz, netke teraz zaraz); *Sr.* 1. nėhde, nydy, nyden, nydom, ſmolen, ruczi (*cf.* rączo), zkoro (cf. ſkoro), (*Sr.* 1. n'et, n'etko, vuž, vižno, = iuż); *Vd.* ſkori, le ſkori, preſkori, kaker hitru, kaker jadernu; *Cro.* zkoro; *Dl.* tudye, (*ob.* tudzież), *Bs.* netom, oncjas; *Sla.* taki (*cf.* tak); *Rs.* вскорѣ. Wnet, niezadługo, niedługo, wkrótce, prędko, ſkoro, tudzież, tuż, téy chwili, w okamgnieniu, gleich, bald. Leda krzywda u nich tak poważna, iż wnet pancerze szorują, arkabuzy szrobują. *Rey. Zw.* 16 *b*, natychmiaſt na poiedynek się gotują). Kiedy dzieci płaczą, nie pytamy się o tym, bo się wnet rozkwilą, i wnet się utulić mogą. *Dambr.* 390. Tak piękna pogoda nam się wnet nie poda. *Teat.* 51, 25, tak prędko się drugi raz nie zdarzy). Wrzód ten tak ieſt przymiotny, iż *hnét (*qu. v.*) ieden od drugiego się nim ſkazi. *Eraz. iez.* 8*b*. Ledwo to wyrzekł, aż wnetki wysłuchan był od oyca swego. *W Pſ. W.* 304, *Oſtror. Myśl.* 48, *Pot. Jow.* 77. Poczuiesz wnetki moie siły. *Paſ. F.* 115. Po onéy gorzkiéy nocy, wnetże rano zasię znowu zeszli się żydowie. *W. Pſ. Mn.* 170. Wyydź, wołam cię wneteczki. *Paſ. F.* 233. Patrzay na tę krew', która mnie na mary, wneteczki wprawi, z którą wnet wypłynie dusza. *ib.* 245. Jezus zasmuciwszy wierne swoie, wneciuczko ie cieszy. *Dambr.* 253. – *prov.* Wnet mówi, a niesporo mu. *Cn. Ad.* 12., prędko się wyrywa, odzywa, a nie kléi mu się, . cf. Filip z konopi). – §., Wnet – wnet, = iuż – iuż, = wnet – iuż, = raz – raz, bald – bald. Spodziewam się tego lata odmiennych czasów, wnet iasne słońca świecenie, tuż zasię pochmurno, obłoczno będzie. *Fur. Uw. f* 3 *b*. *WNETKI, – a, – ie, prędki, ſkory, rychły, ſchnell, eiligſt. Śmieiemy teraz wyglądać wnetkiego dopięcia Dawnych życzeń i celów swego przedsięwzięcia. *Przyb. Luz.* 175.

*WNĘTNY, – a, – e, wnęcaiący, hineinlockend. WNĘTNE, – ego, *Subſt. n.*, = wnęt, wnęta, nęta, ponęta, Köder, Lockſpeiſe. Wnętne do pasieki rozmaite pasieczницy miewaią, nie tylko co pszczoły przywabiiaią, ale też do zdrowia im służące. *Kąck. Pas.* 21.

WNĘTR, – a, *m.*, *spado*, bez członka męskiego, wnętr, *nieduż albo wałach, rzezaniec. *Mącz.*, wnętr, uwałaszony, wałach, *euiratus. Mącz.* Wnętr, niedobrze czyszczony koń, ćwik o kogutach. *Dudz.* 69; *Rs.* нутрéцъ wałach; u nas wnętr, ogier któremu muda nie urznięte, lecz wnętrznie wkręcone, cf. kleszczyć, ein Klapphengſt. Wargelt dorosłego wnętrza albo kiernoza pięć szelągów. *Szczerb. Sax.* 453. WNĘTRZ, *WNĄTRZ, – y, *ż.*, WNĘTRZE, *WNĄTRZE, – a, *n.*, (*ob.* *wnątrz, wewnątrz, wewnętrznie), wewnętrzne części czegokolwiek, das Innere, Inwendige, *Bh.* wnitřek; *Vd.* snotreishi, noterneishe; *Cro.* znuternia, unúter, znútra; *Rs.* нутрь, нутрò, внутреннее, внутренняя. cf. *Lat. Gallic.* interieur). Wnętrze czegokolwiek, *oppoſitum* powierzchowność. *Cn. Th.* 1275, *ob.* zewnętrzność. Wnętrze domu, wewnętrzna część domu, *Rs.* чертогъ. W Giliasau niemal samey szczodrobliwości wnętrze było. *Warg. Wal.* 144, iądro, treść, der Kern. Potwarz nicuie wnątrze z fundamentu. *Pot. Syl.* 109, przewraca nayſkrytsze rzeczy na wierzch). Wnętrze naczynia iakiego, pękatość dzbana, flaszy. *Włod.*, wnętrze abo brzuch, pękatość, opukałość dzbana, flaszy i inszych ſtatków, miara wnętrzna abo plac, w który się może co wlać, wsypać. *Cn. Th.* 1275, wewnętrzna objętość, der innere Raum. Wilgotne wiatry wilgoci ciała zamieszawszy, wywodzą ie ze wnętrza na wierzch. *Cresc.* 6, *Vd.* od snotra, *Crn.* od snotrej). We śnie ciepło zbiega się do *wnątrz, i potrawy lepiéy trawi. *Sak. pr.* 226, *Slo.* donutra, *intro*, nach innen. Wnątrz, wnętrze, wewnętrzna część ciała zwierzęcego, wnętrze zwierzęce, wnętrzności zwierzęce, das Innere im thierischen Körper, das Eingeweide, die Eingeweide, *Rg.* vnùtargna, vtrobba, utròba, (*cf.* wątroba); *Bs.* vnutra, vnutargna, utroba, orjeva, (*ob.* trzewa), terbuh (*cf.* brzuch); *Cro.* uuternya, votroba, vtroba, vutroba, utroba, kerempuhi, vampi, drob, drobecz, (*cf.* drob'); *Sr.* 1. cżreưa; *Vd.* zhrive, oserzhje (cf. oserdzie), drueb, drub, plunder; *Crn.* osserzhje, dròb, *Rs.* утроба; *Ec.* нѣдро (*ob.* nadro), обисти́a, утробы. Serce położone między wnątrzem, nad błonką, która dzieli wnątrze. *Eraz. iez.* B 8 *b*. Pszeniczne ciaſto czyni zatykanie i bolenie we wnątrzu, i w żyłach. *Cresc.* 158. Wnętrze bydlęce. *Otw. Ow.* 92. Gryzą mię wnętrza moie, gdy się o tym ſtaram, iakobym mógł poiąć ścieszkę Naywyższego. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34, trapią mię lędźwie. 3 *Leop.*, serce mię boli, das Innere, das Herz. Bóg w naszym wnątrzu widzi doſkonale. *Przyb. Ab.* 124, zna serca nasze, *ob.* sercowiedca). Bóg chce zły kąkol z twego wykorzenić wnątrza. *ib.* 21, (cf. *Rs.* понутру miło mu, w smak mu, po myśli, podoba mu się; cf. *Ec.* вперсити, внутрь себя приять, или вложить въ перси свои. WNĘTRZNOŚĆ, WEWNĘTRZNOŚĆ, – ści, *ż.*, część czegokolwiek wewnętrzna, wszystko co się wnątrz znayduie, (*oppos.* zewnętrzność, powierzchowność), das Innerliche, Innere, die inwendige Seite, *Bh. Slo.* wnitřnoſt; *Rs.* внутренность. Wnętrzność, wnętrzności, serce, das Innere, das Herz. Upadła u nog Pana, płacżliwie w sercu swoim narzekaiąc, a wylewaiąc prawie one łzy swoie ze wnętrzności swoich? *Rey. Pſ.* *F f f* 6. W potrzebie przyszło swych wnętrzności poruszyć, i u samych sobie tylko szukać ratunku. *Tward. Wł.* 98. Jeſtże dosyć zimny, twardy, i bez wnętrzności człowiek, któryby zabronił drugiemu płakać na to, co mu dolega? *Gaz. Nar.* 244. *b*. Jzali nas przeklinasz, gdzie one wnętrzności miłosierdzia twego? *Sk. Kaz.* 7. Bóg widzi serca i wnętrzności ludzkie. *W Poſt. Mn.* 241. Wnętrzności człowieka świadek ieſt bóg, i serca iego prawdziwy wypatrzyciel, a słuchacz języka iego. 1 *Leop. Sap.* 1, 6, nerek iego świadom. 3 *Leop.* – Wnętrzności, wnętrza, trzewa, cf. kiszki, das Eingeweide. Nauka o przymiotach wnętrzności, *splanchnologia*, ieſt częścią anatomii, która w powszechności o miękkich częściach, a w szczegolności o wnętrznościach nas uwiadomia. *Perz. Cyr.* 35. WNĘTRZNY, WEWNĘTRZNY, – a, – e, Wnętrznie, wewnętrznie *adv.*, (*ob.* Wnątrz, wewnątrz); wnątrz się znayduiący, wewnątrz ſkierowany, inwendig,

inwendig, innerlich, inner; *Bh.* wnitřnj; *Slo.* wnitřnj, wnitterné, wnutri; *Sr.* 1. nutřiſchi, znutřiſchi; *Crn.* notrejne, notrejshne, snotrejne; *Vd.* snotern, vnotern, snotra, notrai, snotrai, od snotra, notri; *Cro.* nutern, nuternyi, unuternyi, znuternyi; *Bs.* unutargni; *Rg.* unutargni; *Sla.* nútarnj, nutarnij; *Rs.* внутренный; *Ec.* взалогствен-ный, внутрьуду. Wszelki bieg, któremu ciało ſtale podlegać może, t. i. bieg, którym się odległości między cząſtkami ciała zgoła nie odmieniaią, nazywa się biegiem spólnym czyli zewnętrznym; przeciwny temu biegowi ieſt ruch wewnętrzny, gdy się odległości między cząſtkami ciała iakiego odmieniaią. Taki ruch wewnętrzny sprawuiemy n. p. w wodzie ſtoiącéy, gdy ią laſką mieszamy. *Hub. Mech.* 12. Zaprowadził ich do wnętrznieyszego domu. *Budn. Hebr.* 6, 19, więcéy wewnątrz w dom; (*Rs.* нутрозёмъ dobywaiący się z wnątrza ziemi, wewnętrzny w ziemi). Miniſter spraw wewnętrznych, = kraiowych, domowych, der Miniſter der innern Angelegenheiten, d. M. des Innern; *oppos.* zagranicznych). Woyna wewnętrzna, domowa; ein innerlicher Krieg, ein Bürgerkrieg. Stała się żałobliwa wnętrzna woyna w Niemczech. *Lat. Kom. E.* 6. Brat się z bratem zabiie, wnętrzny się bóy zjawi. *Bardz. Luk.* 43. Wielka to złość, kto bóy wnętrzny toczy. *Bardz. Luk.* 24. Niech sami wiodą wnętrzny bóy Rzymianie. *ib.* 42, na cóż gwałtem niechcących w wnętrzne wprawiać boie? *ib.* Pod czas woyny wnętrznéy Rzymſkiéy, ... *Gorn. Sen.* 188. - §. Co do serca, umysłu, innerlich, von Herzen. Wnętrznie, w sercu i w myśli swéy usiłował powinności dosyć uczynić. *Wiśn.* 219. Niedość na tym, być wewnętrznie cnotliwą; trzeba to umieć pokazać. *Teat.* 1, 10. Tak go wnętrznie miłował, że niemal każdego dnia do niego pisywał. *Warg. Wal.* 309, tak serdecznie, uprzeymie, rzewnie). Tego się dowiedział od Fawoniusza wnętrznego przyiaciela swego. *ib.* 68, przyiaciela od serca, cf. iedna dusza.

**WNIEBOMKŁY, - a, - e, n. p. Cnoty drogę wniebomkli ſtarcy przed laty deptali. *Ryb. Gęśl. C* 2 *b*, do nieba śpieszący, zum Himmel eilend. WNIEBOWSTĄPIENIE, - ia, *n.*; *Slo.* na nébe wſtupení; *Vd.* v'nebuhojenje, svetik Kriſtusovega v'nebuhojenja, shentaufarzhe; *Cro.* zaztuplenye vu nebo; *Sla.* uzashaſtie Gospodninovo, spasov dan; *Rg.* vziſciaſtje; *Bs.* spasov dan, uzaſcjaſtje gospodinovo; *Rs.* вознесеніе господне; odeyście Chryſtusowe do nieba, dzień lub uroczyſtość dnia odeyścia Chryſtusowego do nieba, die Himmelfarth Chriſti, Chriſti Himmelfarth, der Himmelfarthstag, das Himmelfarthsfeſt. Cerkiew *woznosenſka, t. i. wniebowſtąpienia Pańſkiego. *Steb.* 88. S. Łukasz doſtatecznie opisał hiſtoryą wniebowſtąpienia Chryſtusowego w dzieiach Apoſtolſkich. *Karnk. Kat.* 54; taiemnice wiary początek maią od wcielenia Chryſtusa, kończą się na wniebowſtąpieniu. *ib.* 54. WNIEBOWZIĘCIE, - ia, *n.*, wzięcie czyli odeyście N. Panny do nieba, dzień lub uroczyſtość dnia tego, Mariä Himmelfarth; *Slo.* na nébe wſetí; *Vd.* Marie unebuvsetje, velika gospoiniza; *Crn.* gospodniza; *Rg.* uzviscenie gospino; *Ec.* успеніе Богородицы cf. uśpienie; *Graeci hoc feſtum vocant dormitionem Sanctiſsimae Dominae Noſtrae Deiparae, eo quod exiſtiment eodem die mortuam eſse et resurrexiſse, atque in coelum aſsumptam. Cn. Th.* 1275, *Germani et* wniebowzięcie *et* wniebowſtąpienie *exprimunt eodem vocabulo* Himmelfarth. - U narodu Węgierſkiego cześć N. Panny tak ieſt wzięta, iż dzień wniebowzięcia iéy swym językiem dniem Pani swéy zowią. *Sk. Żyw.* 2, 131. - *Rs.* госпожинки dwutygodniowy poſt przed wniebowzięciem N. Panny. **WNIEBOWNIESNY, n. p. Romulus i Remus, Rzymſkiey wilczycy bliznowie, Iż byli wniebownieśni twierdzą poetowie. *Chod. Koſt. epigr.*, iż byli zaniesieni do nieba. WNIEBOYRZAŁ, *ob.* Niebowid.

WNIEŚĆ, wniosł, wnieśli, *F.* wniesie, wniosę *cz. dk.*, wnosić *ndk.*; *Boh.* wneſti, wneſt, wneſu, wnáſſim, wnoſým; *Slo.* wnáſſim; *Sr.* 1. neſu nutř, noſchu nutř, přineſu nutř; *Vd.* noternesti, noternositi, noterpernesti, senternesti; *Cro.* unáſsam; *Rg.* vnjêti, unosſiti, ùnosſim; *Bs.* unjeti, uneſti, unositi; *Rs.* внести, вносить; niosąc wnieść gdzie, ſtawić gdzie, kłaść gdzie, hinein tragen, herein tragen, hinein bringen, herein bringen; *propr. et fig. transl.* Wnieś to do izby. *Tr.* Łaſkawość do któregokolwiek domu wniydzie, zawsze weń z sobą pokóy i szczęście wniesie. *Pilch. Sen. laſk.* 20. Wniosł te pieniądze do ſkarbu królewſkiego. *Tr.*, oddał, wpłynęły przez niego, Gelder in den Schatz eintragen. Ta maiętność wnosi 1000 talarów. *Tr.*, przynosi, oddaie, czyni w podatku lub w dochodzie). Obszerne włości do moiéy wniosła familii. *Tr.*, przyniosła, wcieliła, ſie hat ſie in meine Familie gebracht. Wypędza Maurów z żyznéy Algarwii łona, Z kraiu, co mu go wniosła wyposażna żona. *Przyb. Luz.* 94. Gdyby żona wiedząc o pokrewieńſtwie, za mąż szła, wniesienie swoie traci. *Czack. pr.* 2, 43, t. i. wniosek swóy, to co wniosła, posag, das Mitgebrachte, die Mitgift, den Brautſchatz. Myśmy nic na ten świat nie wnieśli, bez pochyby też nic wynieść nie możemy. *Leop.* 1 *Tym.* 6, 16, wir haben nichts mit in die Welt (auf die Welt) gebracht. Wnieść summę w rachunek, w regeſtr, w xięgę. *Tr.*, wciągnąć, wpisać, wliczyć, wrachować, mit eintragen. Wnieść na dobra swoie summę pod ewikcyą. *Tr.*, zaciągnąć, Schulden auf ſeine Güter bringen, ſie damit belaſten, mit den Gütern dafür haften. Nieprzyiaciel ten sam woyny spokoynym ludziom wnosi. *Zygr. Pap.* 166, nanosi na nich woynę, er bezieht ſie mit Krieg. Wnoszę zwyczay, wprowadzam. *Cn. Th.* 1275, eine Gewohnheit u. ſ. w. aufbringen, einführen. Czemu też kto nie wniósł owego obyczaiu do nas, który ieſt we Włoszech, iż szlachta wynayduie na biesiedzie gry rozumne? *Gorn. Dw.* 4. Na sprzeczkach ów dzień minął, nazaiutrz inne odwłoki wnosili. *Sk. Dz.* 576, wprowadzali, wyieżdżali z niemi, ſie brachten andre Hinderniſſe vor. - Wnosić, podawać do rozważania, przekładać, *przedſtawiać, vorbringen, vortragen, vorſtellen. Pitt oznaymił, iż iutro miał wnieść rzecz o dochodach Xcia de York. *Gaz. Nar.* 2, 148. Prawa niezbożne od niektórych Machiawelem podszytych, wnoszone bywały na seymy. *Birk. Sk. C* 2 *b.* Ja z mieysca mego wnoszę, żeby tego pozbyć się ciężaru. *Zab.* 13, 281 *Tręb.*, wniosek czynię, proiekt podaię). Wnieść, podawszy wprowadzić, vorbringen und einführen, aufbringen. Trazybul konſtytucyą iednę wniósł takową, aby rzeczy przeszłych więcéy nigdy nikt nie wspominał. *Warg. Wal.* 116. - Wnosić za kim prośbę, inſtancyą, przyczynę, = zanosić, przyczynić się za kim, für jemanden ein-

kommen, Fürbitte einlegen: Mam honor wnieść za nim do W. M. Pana moię niegodną instancyą. *Mon.* 71, 195. - §. Wnosić z czego; *Vd.* fklenit, naklenit, raitat, se sumniti, = wniosek z czego czynić, wyciągnąć, wyprowadzić konkluzyą, konkludować, przełożyć co zkąd wypada, zastanowić nad wypadkiem czego, wnioskować, woraus folgern, schließen, die Folge oder den Schluß ziehen und vorstellen. Wnosić iest wywodzić podanie za prawdziwe mocą podania iuż uznanego. *Cyank. Log.* 182. Z uwag dotąd uczynionych wnieść można: primo ... *Os. Rud.* 29, cf. wypada, idzie za tym, *Rs.* слѣдуетъ. Wiesz co się działo; wnieś ztąd o przyszłości. *Teat.* 37, 58, cf może co spostrzeżesz, gdy z przeszłych następuiące rzeczy układasz! *Siem. Cyc.* 26. Z poznaków na chorym wnosi sobie lekarz o rodzaiu choroby. *Perz. Lek.* 66, cf domyśla się, domniema się). Z każdego słówka wnosi sobie przymówki. *Boh. Kom.* 1, 301, wszystko źle tłumaczy, na złą stronę bierze). Wnoszenie, czynienie z czego wniosków, konkludowanie, *Vd.* noternoshenje, das Schließen, Folgern. Nie wszystkie umysły do wnoszenia iednego z drugiego są sposobne. *Zab.* 1, 75 *Alb.* - §. Wnieść na kogo, kłaść na kogo, rozciągnąć nań, über einen bringen, auf ihn ausdehnen. Jagiełło wszystkie swoie państwa przyłączył ku króleſtwu Polskiemu, przekleństwo srogie na tego każdego wnioſłszy, ktoby kiedy przyczyną był rozerwania tego związku. *Biel.* 231. - §. Wnieść się dokąd, = przeniósłszy się wprowadzić, wo einziehen, z. B. in eine Wohnung; *Bh.* stěhowati se; *Vd.* v'eno hisho potegniti.

WNIEWOLIĆ *cz. kd.*, wniewalać *ndk.*, musem wprowadzić, wciągnąć, wmusić, einzwingen, zwingend wozu bringen. Nie wniewalay i nie przymuszay chorego, aby iadł koniecznie. *Perz. Lek.* 330, *ob.* przynuka.

WNIK, - a, *m.*, cienkie przeyście, którędy co przeniknie i wniknie, kanalik, (cf. ponik), ein feines Canälchen, wo etwas durchdringen kann. Gust w człowiecze serce wesie się przez kryiome wniki *Pot. Arg.* 770. - §. (*ob.* *wnitek, *nik), subtelna siatka na ptaki, sidło, cf. pomek, cf. samotrzask), ein feines Vogelnetz, Vogelgarn *pr. et fig.* Niech zastawiaią stoczyste wniki. *Bardz. Tr.* 122. Miał obłów z napiętego wnika. *P. Kchan. Orl.* 1, 121. Choć w złotym wniku cóż ptaszęciu potém, Jeśli on więzień za tęskliwym drotem? *Zab.* 15, 345, choć w złotéy klatce). Sieci swe zdradliwe Stawią na cnotliwe, Mowiąc dobrze patrzy, Kto ten wnik upatrzy. *J. Kchan. Ps.* 89. Wpadł w miłości wniki. *Hor.* 2, 302 *Min.*, cf. pęta, więzy, kaydany). On przyczyną wszystkiego, a ia wpadnę w wniki. *Pot. Arg.* 724, w matnią, cf bąk się przebiie, mucha uwięźnie). Sama sprawiedliwa za tobą przyczyna Pobiie ich, i iako wiotcha paięczyna Wniki się rozsypią, które dotąd kouią. *Tward. Wł.* 227, dołki, które kopią, sidła które stawiaią). Woyska swoie utaił nieprzyiaciel, czym następuiące na się nasze ułowić, i zawrzeć w gotowych myślił wnikach. *Tward. Wł.* 133, cf. zasadzka). - Duch się na powietrze wybił, zbywszy wniki ciała. *Min. ryt.* 2, 264, więzy, pęta). Zbywszy świata wniki zdradliwe, żył samemu bogu. *ib.* 3, 7. WNIKNĄĆ *niiak. idntl.*, przecisnąwszy co zniknąć, wohinein bringend verschwinden, sich gänzlich hinein drängen; *Vd.* vtishati, notertishati; *Rs.* вникнуть, вникать; (*Bh.* wnuknauti *suggerere menti*, wnuknutj *suggestio*; *Ec.* вницаю *inclinato capite aspicio*). Z pod lochów w głąb wnikłych tu głowę dźwigam. *Zebr. Ow.* 120, *subter imas ablata cauernas.* WNIKOMY, - a, - e, n. p. Zakładaią rozjazdy wnikome Na kwiczoły łakome. *Petr. Hor.* 2 *N.* 2, pomkłe, szybko się zamykaiące, chwatkie, chwytne; ieżeli nie *wnikowe*, od wnika.

WNIOSEK, - sku, *m.*, wnoszenie, wniesienje, i to co się wnosi. *pr. et fig. tr.*, das Hineintragen, Hereintragen, Hineinbringen, Hereinbringen, das Hineingetragene, Hereingetragene, Hineingebrachte, Hereingebrachte; *Vd.* noternosik). Pszczoła komorki swe hoynie opatrzyła, słodkich miodów wnioskiem. *Przyb. Milt.* 226, cf. zbiór, zebranie, das Eingesammelte. Wniosek mężatki, żony, co do męża wniosła, cf. posag, das Eingebrachte einer Frau, cf. die Mitgift. Może być dobrą żoną i matką, przy znacznym wniosku. *Teat.* 19 *b*, 37. - Wniosek przez kogo uczyniony, przełożenie, propozycya, proiekt, podanie do rozwagi, przedstawienie, das Project, der Vorschlag Vortrag zu weiterer Erwägung, die Anregung; *Vd* prednosek, prednoshnia; *Sr.* 1. předkstawjeno, předk dabtjo, předk powozeno. - Wniosek z czego wyciągniony, konkludowanie, wyciągnienie wypadku, konsekwencya, konkluzya, die Folgerung, der Schluß; *Crn.* rasbor, resbor, (cf. rozbiór), modruvanje; *Slo.* zawjrka (cf. zawrzeć); *Rg.* sàdrúxnos, nâsjednos; *Rs.* слѣдствіе, выводъ, (*ob.* wywod), заключительность. Wnioski z uwag dotąd uczynionych. *Os. Rud.* 29. - *Math.* Wniosek *corollarium. Geom.* 1, 23. - Wnioski, wypadki, skutki czego, Folgen, Wirkungen. Trzeba we wszystkich rzeczach radzić się rozsądku, nim się uczynią, ażeby wnioski przewidzieć. *Teat.* 9, 54. WNIOSKOWAĆ *cz. ndk.*, wniosek zkąd wyciągać, wnosić z czego, folgern, schließen.

WNITEK, (*ob.* wnik), - tka, *m.*, sidło Schlinge, Schlänge. W wnitkach, któren sam uplotł, uwiązałem skrzydła, J dobrowolnie wpadłem w zdradne śmierci sidła. *Kchow.* 81.

WNIWECZ, *WNIWCO, *ob.* *w niwecz*; *addas exemplis illic prolatis, adhuc insequentia*: To rzekł, a mowom iego bogowie nie dali iść wniwecz. *Simon. Siel.* 43, cf. z dymem). Głosom oyców, i prośbie płaczliwéy Nie dał iść wniwecz król świata wszystkiego. *Odym. Św. C* 2 *b.* Zdało się, iak gdyby to, co dotąd chwalebnie się stało, wniwco poszło. *Tward. W. D.* 2, 194. Krzyżacy od Władysława prawie na wniwecz wybici. *Krom.* 459. Przedsięwzięcie iego wniwecz obrócił. *Teat.* 55 *d*, 35, *ob.* niweczyć.

WNIYŚĆ, wszedł, weszła, *F.* wniydzie, wniydę, *niiak. dk.*, wchodzić *ndk.*, *wchadzać *czstl.*, idąc udać się gdzie wewnątrz, wmieścić się, *oppos.* wyyść; hinein gehen, herein kommen; *Bh.* wgiti, wssel, wegdu, wcházeti; *Slo.* wcházeti, wcházým; *Sr.* 1. gdu nutj; *Vd.* noterjiti, noterjeti, noterpojti, noterpriti, noterhoditi; (*Rg.* vhoditti, = śpiegować); *Ross.* войти вошёлъ, войду, входить, вхожду, вхожу; *Ec* вшéствую, вхожду. Cherubini postawieni byli na mieyscu naświętszym, gdzie sam tylko kapłan wchadzał. *Zrn. Pst.* 5, 610. Z kim razem wchodzę; *Ec.* совосхожду, вхожу съ кѣмъ куда. Nie wie, którędy wszedł, muszę mu pokazać drzwi. *Teat.* 29 *c*, 55, zrobię mu nogi). Szawel burzył kościoł, wchadzaiąc w domy, *W. Act.* 8, 3, *Biel.* 8, 3, wpadaiąc do domów, napadaiąc na domy).

- *fig.* Głos dzielny wodza wſkróś serca porusza, wchodzi w rycerzów dusze iego dusza. *Kras. Oss. C 2 b*, wſtępuie, udziela im się). Wniyście, wchód, *actio*, wchodzenie, das Hineingehen, Hereingehen; *locus ubi intrant*, wniyście, weyście, weście, weszcie, (*oppos.* wyyście), der Eingang (cf. drzwi, fórtka, brama, wrota), *pr. et fig.*; *Boh.* wgjti; *Slo.* wgjtj, wchážení; *Vd.* noterhojenie, noterjitje; *Rs.* вшествіе; *Ec.* вшéствіе, вхожденіе; (*Ec.* внитіе przyyście). Napadłam ią na samém weyściu do szpaleru. *Teat.* 37, 197. Boią się weściem w dom umarłego pomazać. *W. Pſt. W.* 282. Jedno ieſt weście wszyſtkim ku żywotowi, i iednoſtayne zchodzenie. *Leop. Sap.* 7, 6, iedno ieſt wszyſtkich weszcie do żywota, i iednakie zeszcie. *Wuiek. ib.* Będzie wam dane weście do wiecznego króleſtwa. *Leop.* 2 *Petr.* 1, 11, wſtęp, przyſtęp). - §. *transl.* Wchodzić w co, wpadać w co, przyyść do czego, wozu kommen, gelangen, worein verfallen. U grubego ludu wszedł był w mniemanie wielkie. *Warg. Cez.* 230, pozyſkał, zjednał sobie). Łatwie taki wchodzi w wzgardę. *Herb. Art.* 52. - W poczet świętych wszedł. *Groch. W.* 265, w liczbę ich wciągnionym był, za świętego był poczytanym. - §. Wchodzić w co, *actiue*, wdawać się czynnie, in etwas eingehen, sich einer Sache annehmen, sie angreifen, einsehen, untersuchen. Trzeba wchodzić w uwagi, przyczyny, powody, Tym sposobem przyydziemy do zupełnéy zgody. *Niemc. P. P.* 7, rozbierać przyczyny i t. d.) Nie zechce, aby daléy w tę sprawę wchodzono. *Jabl. Tel.* 38. - Wchodzić w siebie, upamiętywać się, zaſtanawiać się nad sobą, in sich gehen, über sich selbst Betrachtungen anstellen. Będę miał czas wniyścia sam w siebie, i myślenia o wdzięczności, którą ci winienem. *Zab.* 14, 214. - Nie wchodzić z nikim w śluby. *P. Kchan. Orl.* 1, 237, nie wdawać się, nie zapuszczać się, nie zapędzać się, sich nicht einlassen. - *Neutr.* wchodzić do czego, należeć, użytym być do czego, służyć do czego, wozu mit gebraucht werden, mit dazu dienen. Dyptan wchodzi do maści i do plaſtrów, wchodzi też i do tych lekarſtw, które dryakwiami zowią. *Syr.* 111. - *§. Jutro iak dzień *wniydzie biały ... *Jabl. Buk. O* 3, wzniydzie, *ob.* wzeyść. - §. Wchodzić się, *zaimk.*, wciągać się w chodzenie, nawyknąć chodzić, ins Gehen hinein kommen, in den Gang kommen. Nie lada koń był, kiedy się wchodził. *Alb. z W.* 7, cf wdrożyć się).

WNOSICIEL, - a, *m.*, który co wnosi, der Hineintrager, Herbringer, n. p. Herbów zda się być wnosicielem Lech. *Chmiel.* 1, 373, cf. wprowadziciel, der Einführer einer Sache; *w rodz. żeńſkim* Wnosicielka. WNOSZĘ, *ob.* Wnieść.

WNOTOWAĆ *cz. dk.*, wnotowywać *cztl.*, notuiąc wciągnąć, w notatę wpisać; *Vd.* vsnaminuvati, notersasnaminuvati, einzeichnen, mit einnotiren.

WNUCZKA, *WNĘCZKA, - i, *ż.*, *WNUKA, *WNĘKA, *Dudz.* 16; *Bh.* wnučka, wnukyně; *Slo.* wnúčka; *Crn.* nukèna, (*Crn.* synkena, = wnuczka od syna, cf. synowica); *Vd.* vnúka, unuka, nuzhiza, (*Vd.* vnuka, vnuzhiza, vnukinja od brata, bratouna hzhi, = bratanka, synowica;) *Cro.* vnuka, vnuchicza; *Hg.* unoka, unokatſka; *Bs.* unuciça; *Sla.* unuka; *Rg.* vnukka, vnuciza; *Rs.* внука, внучка, (cf. *Germ.* Nichte, *Jtal.* nezza). *Wnęczka, córka mego syna albo *dziewki. *Sax. Porz.* 124, die Enkelinn. Przemysław poiął Lukierdę, córkę Mikolaia Serbſkiego, a wnęczkę Szczecińskiego xiążęcia Barwina, od córki. *Biel.* 157. Pospolicie babki wnuczki przy sobie chowaią. *Falib. N.* Wkrótce się będziesz wnuczkami cieszyć, o iaka to radość będzie, kiedy iuż to słodkie imię babki nosić zaczniesz! *Teat.* 30 *b*, 125. - *§. Herakliusz własną synowicę abo wnęczkę za żonę wziął. *Sk. Dz.* 122, Brudertochter. WNUK, *WNĘK, - a, *m.*; WNUCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, WNUCZĘ, - ęcia, *n.*, *w liczb. mn.* WNUCZĘTA, *WNĘCZĘTA, *G.* - ąt; *Bh.* wnuk, wnauče, wnauček; *Slo.* wnuk, wnuček; *Crn.* vnûk, unuk, nuk, nuzhèzh, (*Crn.* synovz, = wnuk od syna, cf. synowiec; *Crn.* podnuk, = prawnuk); *Vd.* vnuk, vnuzhek, nuzhiz, nuzhat, nuzhete, (*Vd.* nuzhat, = plemiennik, potomek, *Vd.* nuzhati, = potomność, *Vd.* vnuk, nuzhat od brata, bratoun sin, bratizh, = bratanek, synowiec, *Vd.* vnuzhik, sinouz, sinovi sin, sinouli = wnuk od syna); *Cro.* vnuk, unúk, vnuchich, unúchecz; *Hg.* unoka, onoka, unokátska; *Bs.* unuk, sin moja sina; *Sla.* unuk; *Rg.* vnuk, (*Rg.* vnuzzi, poroghjaj, = potomſtwo); *Rs.* внукъ, внучекъ, внучата; *Ec.* внукъ, (дщеровичищъ, внукъ дщере wnuk od córki.) *wnęk, cf. *Ger.* Enkel, Ente; Obdeutsch Enikel, Enenkel, Aenenchel, cf. *Ger.* Ahne, cf. *Gr.* ἔγγονος, ἔκγονος). *Wnęk, syn mego syna albo *dziewki. *Sax. Porz.* 124. *Stary ociec będzie-li opiekunem, winien liczbę czynić matce wnęków swoich rok do roku. *Groi. Obr.* 149. Jakób, wnęk Abrahamow. *Sk. Kaz.* 45. Władysław Łokietek był wnukiem Konrada Mazowieckiego, prawnukiem Kazimierza Sprawiedliwego, a praprawnukiem Bolesława Krzywouſtego. *Jeż. Wyr.* Krakus, wnęk Czecha, xiążęcia Czeſkiego. *Gwagn.* 19, *Bielſk.* 2, *Sk. Żyw.* 327. O Czechu i Lechu, żeby synami abo wnękami Jawana być mieli, to rozumienie bez wszelkiego świadectwa dawnych pisarzów wydane ieſt. *Krom.* 25. *Verb.* внучествую, внуки раждаю, *Gr.* ἐγγονογονέω, wnuki rodzę). *Wnęczęta. *Sk. Kaz.* 49 *b.* - *fig.* Żydowscy wnukowie Tatarowie. *Birk. Kant. C* 3, potomſtwo wierne, od nich nie wyrodne, namieſtnicze ich. - *§. Rodzonych braci i sioſtr dzieci, t. i. synowców i sieſtrzeńców, też wnękami zowią. *Szczerb. Sax.* 183, Geschwisterkinder. WNUKOWY, WNUCZY, - a, e, WNUKOWSKI, - a, - ie, od wnuka, od wnuków, Enkel =, *Slo.* wnukowi; *Cro.* unúkin; *Rg.* vnúcich; *Rs.* внуковъ, (*Rs.* внучатный których *ſtare rodzice byli rodzeńſtwem). Wnukowa żona. *Otw. Ow.* 363; *Bh.* pranewěſta. Wnukowſka miłość. *Zab.* 9, 178. Wnukowy zabóyca, *wnukobóyca *Ec.* внукобійца.

WNURZYĆ *cz. dk.*, wnurzać, wnarzać *ndk.*, wrazić, wetknąć, właściwie pod wodę, tief eintauchen, untersenken, tief hinein stecken; *propr. et. fig. transl.* - *Tingo* wmaczam, wnarzam, w farby wkładam. *Mącz.* W kocieł łeb wnurzył. *Rey Zw.* 28. W zdradzieckie mu oczy palce mężnie wraża, i one z powiek łupi, i ręce wnarza, *immergit.* *Zebr. Ow.* 333. Wnurzywszy w ziemię twarz, pała Progne swoiemu niesilna gniewowi, *deiecto in humum vultu. Zebr. Ow.* 156. Chodzi spuściwszy oczy, a wnurzywszy łeb w ziemię, iako złodziey. *W. Pſt. W.* 192. Wnurzonym czołem w ziemię patrzeć. *Kul. Her.* 136. W...

rzywszy łeb w ziemię, myśleć. *Rey Zw.* 58 *b*, cf. utopić, zatopić wzrok.

W O.

*WOBIASZ! *ob.* Wabiasz!

*WOCHLON, - u, *m.*, Niem. das Wochlohn, zapłata tygodniowéy pracy rzemieślnikom. - *fig. tr.* O iaki wochlon się przyprawi, *quod pretium speret. Zebr. Ow.* 139, cf. nadgroda.

WODA, - y, *ż.*, *Bh et Slo.* woda, *Sr.* 1. wóda, wohda; *Sr.* 2. wohda; *Crn.* vóda; *Vd.*, *Cro.*, *Dl.*, *Rg.*, *Sla.*; *Bs.* voda; *Hh.* viz, vijz, *Rs.* вода́, *Phryg.* βεδυ; - *Sax. Jnf.* water, *Anglos.* waeter, *Jsidor.* uuazsar, *Ottfrid.* uuazar, *Ger.* Wasser. Woda, ieden z mniemanych czterech elementów. *Kluk Kop.* 1, 79. woda żywioł. *Cn. Th.* 1276; woda żywioł ciekły, iasny, przeźroczysty. *Zab.* 6, 110, woda, ciało z drobnych cząstek skupione, płynne, uwilgotniaiące, przeźroczyste, przez zimno się otężaiące. *Kluk. Kop.* 1, 80. Woda dzieli się na Ocean, morza, zatoki albo odnogi morskie, cieśniny abo przesmyki morskie, rzéki, rzéczki, strumienie, ieziora, bagna i t. d. *Wyrw. G.* 13., cf. strumyk, potok, kałuża, zdróy, źrzódło). Woda morska, rzeczna, ieziorna, studzienna, zdroiowa. *Karn. Kat.* 119., różności niemasz między dżdżystą, rzeczną, źrzodelną, ieziorną, i morską wodą, ieno nazwiska są różne; ale sama istność i przyrodzenie wody iedna iest wszystkich. *Syxt. ślt.* 18. Woda burczy, szumi. *Dudz.* 21., *ob.* **Wodoszumny). Woda wolna, ani zimna ani gorąca, ani też ciepła, ale tak umiarkowana, że nic w onéy wodzie zbytnie nie czuć. *Sykt. ślt.* 66. Woda pod śniegiem, *Rs.* зажора, зажорина, cf. zaskorna). Woda, w któréy ryby wazrono, *Rs.* щерба. Woda od rzepy. *Crn.* repnéza. Woda wrząca, *ob.* ukrop. Woda święcona, geweihtes Wasser, czyli woda pewnym obrządkiem kościelnym pobłogosławiona, troiaka; woda szczególniéy rzeczona święconą Weihwasser, do pokropienia, święci się wrzuconą święconą solą; woda chrzcielna do chrztu, zmieszana z oleiami świętemi; woda poświęcona do święcenia kościołów i ołtarzów, zaprawna winem, solą, popiołem. *Cer.* 1, 165. Nowochrzczeńce, Tatary, żydy, gdy się do wody świętéy i do kościoła Św. prosili, prowadził. *Birk. Sk.* C 4, do chrztu). Nie chce znać ani postu, ani mszy, ani pacierza, a do zimney wody ręki nie włoży. *Teat.* 19, 57, nie tyka się święconey wody do żegnania się nią). - §. Wody, w liczbie mnogiéy, Gewässer. *Kluk Kop.* 1, 89., *Vd.* vode, vodouje). Czyż znowu Hydra skryła się pod wody? *Bardz. Tr.* 529, na dno, podnurzyła się). - Sposób dochowywania drzewa pod wodą, gdzie się buduią statki albo okręty. *Jak. Art.* 3, 172. - Kto pływać nie umie, nie puszczcy się na wodę. *Falib.* O2, nie poryway się do tego, co nie twoia rzecz). Uczony żeglarz dziesiątéy się wody lęka, bo ta naywiększa bywa; *doctus gubernator decimas undas cauet. Birk. Gl. K.* 48. - Po wodzie, z wodą. *Wlod.*, *Cro.* po vodi, mit dem Strohme, *oppos.* przeciw wodzie, pod wodę, wzwodę, *Vd.* uzrieku, suprouh rjeçi, gegen den Strohm. Pale wbiiał pochyło, że iakoby szły po wodzie. *Warg. Cez.* 81. Z wodą muszę, bo trudno płynąć przeciw wodzie. *Pot. Arg.* 141. Słabsi traktuiąc z mocnieyszymi, ukazuią się im w przyiaźni, i wszystko dobrowolnie przyymuią, aby się nie wydało, że muszą, iest to iść po wodzie. *Lub. Roz.* 118. Płynąć przeciw wodzie prawda że ciężko, ale gdy meta żeglugi tak płynąć każe, wzmagać się w siłę należy, i raczéy poddać się pracy i niebezpieczeństwu, niżeli iść z wodą tam gdzie nie należy. *Mon.* 72, 589. Teraz gdy ciężka nas przygoda bodzie, Trudno iuż mamy pływać przeciw wodzie. *Chrośc. Luk.* 114., *Jabl. Buk.* Q 4 *b*, - Postanowił miastu odjąć wodę. *Warg. Cez* 234, wodę do picia, rury, zdroie). Do wody z gębą! *Cn. Ad.* 162., dla ciebie dobra woda, gęsie wino, cf. dobra Matyaszowi płotka). Napawasz się mętną wodą sprosnych wymysłów a marnych przykładów swych. *Rey Pst. Ggg* 4. Posty dawne pustelników o korzonkach, ziołach i wodzie. *Kras. Podst.* 2, 266. Że dobrze myśleć o chlebie i wodzie, Baiali niegdyś mędrce zapalczywi. *Kras. Mon.* 44, *Kras. list.* 2, 153, bey Wasser und Brot. Ryba woda, chleb trawa, mięso potrawa. *Sak. Pr.* 151, ryby wodniste). Wody wiele, a ryb mało, mówi pospolite przysłowie. *Pir. Wym.* 240., więcéy huku niż puku; wątku mało). *Slo. Prov.* w powetři ribi lowit, a we wodé ptáki lapat, na powietrzu ryby łowić, a w wodzie ptaki łapać; na opak wszystko). Na swoie koła wodę obracać. *Rey Zw.* 91 *b*, sobie galić); każdy młynarz na swoie koła wodę prowadzi. *Rys. Ad.* 22, *Mon.* 76, 866, cf. na swóy kłąb zwiiać, na swoie zwiiać motowidło). Każdy z możnieyszych, o oyczystą szkodę Nie dbaiąc, na prywatne koło ciągnie wodę. *Pot. Pocz.* 4. - Nie o owodę-ć wilkowi idzie. *Cn. Ad.* 629, szuka przyczyny; cf. nietrudno o kiy, i t. d.) *Slo. Prov.* tákim sa robi, gakobi an'i wodi zamutiť ne weďel, *innocentior Metello*, udaie, iakby wody zamącić nie potrafił; niewiniątko). W mętnéy wodzie prędzéy się piskorze łowią. *Jan. Lig.* F 3 *b*, *ob.* w odmęcie dobrze ryby łowić, *Cro.* koi love v-mutnoy vode Vszakojachkech rib nahode). W mętnéy wodzie nikt się nie przeyrzy. *Pot. Pocz.* 80. - Niech to będzie, iak gdyby kamień w wodę wpuścił. *Teat.* 8 *b*, 85; iak gdyby w studnią wrzucił, sekret na wieki; *Slo.* gakobi kamen' do wodu uhodil, stracone bez śladu). Chcąc skarać raka, w wodę go wrzucił. *Mon.* 74, 51, dogodził mu, zamiast karania go). Wodę do morza wozić. *Rys. Ad.* 75, drzewa do lasa). Na obmycie go, wodyby nie stało. *Sk. Dz.* 374, wierutny zbrodzień, na złe wylany). Temu ładnemu chłopcu Alonzon i wody podać wart nie będzie. *Teat.* 21, 84, bynaymniéy nie do porównania z nim, er reicht ihm nicht das Wasser. Wszyscy autorowie komedyy Angielskich nie są godni i wody podać Molierowi. *Mon.* 68, 500. - Córka hetmańska skoczyła na mury, a za nią wszyscy, iako wodą linął. *Rey Zw.* 86, idem. *Wercsz Regl.* 141, hurmem, strumieniami strohmweise; es strömte alles dahin. Dobra woda na dachu, kiedy sąsiad gore, Bo gdy się domu zaymie, iuż rady nie spore. *Rey Zw.* 241 *b*, woda do gaszenia, stągiew, kufa z wodą pod dachem). Na szkucie: lać wodę, z zyzy szuflą wylewać; co iest powinnością zaydowych. *Mag. Mscr.* W wodzie ognia szukać. *Smotr. Lam.* 177, sprzeczności połączyć). - Jako woda z kaczki. *Rys. Ad.* 17, płynie z niego, zmokł, przemokł do nitki). - §. Wody, mineralne wody, i miéysca gdzie te się znayduią, mineralische Wasser oder Gewässer, Brunnen, Gesundbrunnen, Bäder. Są także w tym kraiu roż-

ne mineralne wody, i łaźnie, między któremi Wildbad iest nayznamienitsza. *Pam.* 84, 724. Przy używaniu wód agitacya, bądź piechotą, bądź w poieździe, bądź na koniu, iest potrzebna. *Krup.* 5, 213. Jak wiele osób wyieżdża za granice do wód. *Kluk Kop.* 1, 130, in die Bäder, ins Bad reisen. - §. Wody, iak n. p. z kwiatów pachnących, przepędzaią się przez alembiki. *Kluk Dyk.* 1, 14, cf. wódki, abgezogne Wasser. Woda królewska, *aqua regis*. *Kruml. Chym.* 307, *Rs.* водка золоторазводная; cf. serwaser, *Rs.* крѣпкая водка). - §. Krew ma także w sobie wodę przeźroczystą, *lympham*. *Zool.* 7., *Bs.* vodinna, koja se nahodi ù tjelu. - §. Woda, uryna, der Urin, das Wasser. Jść z wodą na dwór. *Perz. Cyr.* 1, 249. Nieuczcił ołtarza; blisko niego na wzgardę wodę puszczał. *Sk. Dz.* 255. (*Vd.* vodostaja, vode sapertnost, = zatkanie uryny). WODCZANY, - a, - e, od wódki, cf. gorzałczany, *Rs.* вóдочный, Brantwein=. Po słodkodzielnym wodczanym likworze Odkrząknął żwawo. *Kras. Mon.* 15. WÓDKA, - i. *ż.*, WODECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, właściwie od wody, kleines Wasser, Wässerchen, Wässerlein, *Bh.* wodka, wodička; *Sr.* 2. wohdka, wohzizka; *Crn.* vodiza; *Ec.* водица *aquula*. W szczególności wódka pędzona, abgezogenes Wasser. O wódkach, które z ziół wypalaią. *Urzęd.* 431. Wódki z ziół, prócz różaney Rosenwasser, a fiołkowey Veilchenwasser, żadna nie ma smaku ani woni ziół, a tak nie maią też mocy ich; bo piołunkowa wodka Wermuthwasser iest słodka, gdyby miała być gorzka; a wszystkie insze są szczere wody. *Urzęd.* 431. Wódka do twarzy, *Rs.* умыванье. Któryż z młodzianów, wodek pełen woni, Wśród róż za tobą pieszczenie się goni? *Hor.* 1, 33., *perfusus liquidis odoribus*. - Wódka, pędzona gorzałka, likwor, abgezogner Brantwein, *Rs.* водка, вóдочка, вино, вино хлѣбное (cf. wino). Aptekarze do lekarstwa poczęli wódkę pędzić. *Perz. Lek.* 257. Wódka ze wszystkich owoców wyborna być może, a między temi naylepsza ze śliwek. *Kluk Rośl.* 1, 174. W alembiku przepaść prostą gorzałeczkę Z wina z cukrem, z korzeniem, z ziołmi na wodeczkę. *Jeż. Ek. F*1. Wódka, tak prosta, iak przepalana, palanka. *X. Kam.* Te trunki, które oycowie nasi po prostu nazywali gorzałką, potym wódką, my teraz ochrzciliśmy likworami. *Kras. Podst.* 1, 18. Przedtym wódka była wódką, dziś iest likworem. *Mon.* 67, 394. - §. Wódka, *masc. et fem.*, co tylko wodę piia, *wodopóy, (cf. Klitorskich wód ktokolwiek zakusi, *Bezwiniec*, wodę woląc, wina nie pić musi, *gaudet meris abstemius undis*. *Zebr. Ow.* 385); *Hydropota*, który wodę piie, wódka. *Mącz.*, tego, który wina nie piie, niektórzy wódką zowią, *abstemius*. *Mącz.*, *ob.* wodopóy; der Wassertrinker, der nichts als Wasser trinkt. *Cn. Ad.* 1248, *Włod.*, *Crn.* vodopyvz, *Bs.* vodopia, koji vodu pie; *Rg.* vodopia, *Ec.* водопїица. *WODLISKO, - a, *n.*, woda niedobra, niepotrzebna gdzie, przeszkadzaiąca, unnöthiges schlechtes Wasser, Feuchtigkeit. W gruntach pomienionych i tego upatrować, aby iakie poniki wodliska nie były dla piwnic zalewania. *Haur. Ek.* 5. *WODMUCHY, machiny, któremi sprowadzaią wiatr samą wodą. *Os. Rud.* 76, Wasserwindmaschinen. *WODNATOŚĆ, *ob.* Wodnistość. *WODNIĆ *cz. ndk.*, zwodnić, *dk.* wodą napełnić, wodnistym uczynić, wodnistości nabawić, wässern, wässericht machen, *Vd.* navodeniti, skusvodeniti; *Bs.* vodnitti, razvodniti; *Rg.* vodnitti; *Rs.* воднить, наводнити, наводнять; *Ec.* водяню, водню. Gwałtowne hemoroidy zwodniły im ciało. *Syxt. Sk.* 303.

*WODNICA, - y, *ż.*, puchlina wodna. *Sien. rej.*, *Wodnocielność, *Bh.* wodnatedlnost, wodnotedlnost, *Sr.* 1. wohdnicza, wohdukawoscz; *Crn. Vd.* vodenicza; *Bs.* tropika, trupika, vodena nemocch; *Cro.* vodènicza, vodeni beteg; *Rg.* vodnà nemooch, (*Rg.* vodnizza *mustum aqua dilutum*, *vinum secundum*;) *Sla.* vódena bolest; *Ec.* водный трудъ. (*Bh.* wodnice *aqualis urna*, *hydria*). Wodnicę i inne puchnienie iak léczyć. *Sien.* 373. Wódka, z orzechów Włoskich, nie tylko od powietrza broni, ale też wodnice nowe i stare rozpędza. *Sien.* 543, wodne nabrzmiałości). Brzozowy sok léczy wodnicę, kruszy kamień. *Kluk rosl.* 2, 212. - §. Wodnicą nazywaią ogrodnicy, kiedy się skóra drzewa dobrowolnie pęka, i soki wypływaią. *Kluk Rosl.* 1, 134, Baumwasser, Rindenwasser. - §., Rzepę podługowatookrągłą wodnicą dla zbytniéy iuczności iéy, mianuiemy. *Syr.* 1041, die Wasserrübe, *Bh.* wodnice, wodnatka, wodnačka. WODNICTWO, WODNICZOSTWO, - a, *n.*, wodniczy urząd; *aquaria provincia*. *Cn. Th.* 1277, das Wasseraufseheramt, das Wasseramt; cf. rurmistrzostwo;) *Rs.* водопроводство. WODNICZNY, - a, - e, od wodnicy, wodnicę czyli wodną puchlinę maiący, *Crn. et Vd.* vodenishn, wassersüchtig, Wassersucht=, cf. wodnisty, *wodnocielny. WODNICZY, - ego, *m.*, wodnik, co się o wodę stara, (cf. woziwoda), *Cn. Th.* 1277, der Wasseraufseher. WODNIEĆ, *niiak. ndk.*, zwodnieć *dk.*, w wodę się obrócić, wodą się stać, wodnistości nabrać, zu Wasser werden, wässericht werden; *Rs.* водянѣть, отводянѣть. Tygiel musi mieć w sobie gley, boby się glina nie dała w górę ciągnąć, i wodniałaby pod ręką. *Torz. Sk.* 63. Wisła, która była w ten czas dziwnie zwodniała, przeyścia wszelkim mu sposobem broniła. *Warg. Wal.* 33, pełna wód była, nabrała, nabrzmiała, wezbrała. WODNIK, - a, *m.*, co się o wodę stara, wodniczy, (cf. woziwoda, wodonosz), *Cn. Th.* 1277, *Włod.*, der Wassermann, Wasserbeamte, *Bh.* wodak, wodař (wodnik, = topielec, straszydło), *Crn.* povodnik, (Vodân, = Neptun), *Rg.* vodâr; *Cro.* vodár, vodenoszitel; *Ec.* водникъ, водолей; (*Sr.* 1. wohdnik, wohdne sudowo, *Rs.* водникъ statek wodny; *Bs.* vodegnak, *Rg.* vodegnák *incola aquarum*). - §. wodnik, *dytiscus*, rodzay chrząszczów, po wodach pływaiących. *Kluk. Zw.* 4, 54, Wasserkäfer, Tauchkäfer. - §. Wodnik na niebie. *JKchan. Dz.* 11, WODOLEYCA; *ib.* 148, *Bh.* wodnař; *Slo.* wodnár, *Rg.* vodenik, *Rs.* водолéй, водоливъ, der Wassermann am Himmel. Wodnik, znak niebieski zimowy. *Zebr. Zw.* 25. Znaki niebieskie zodyatyczne: Koziorożek, Wodnik, Ryby, i t. d. *Haur. Sk.* 102. Bałbym się, żeby stary wodnik dżdżów nie spuścił, J po całéy potopu ziemi nie rozpuścił. *Bard. Luk.* 16. WODNISTOŚĆ, - ści, *ż.*, *WODNATOŚĆ, obfitowanie w wodę, mnogość wody, Wasserreichthum, Wässerigkeit, *Bh.* wodnatost; *Rg.* vodina). Sok albo wodnistość z tego ziela wyżęta, trawi dziwe mięso. *Syr.* 119. *Juchę wyżętą z ziół dopóty warzyć, aż wszystka wodnatość onéy *iuchy wywrze. *Syr.*

258. Pragnie (chory,) póki z żył choroby przyczyna precz nie ustąpi, i z chorego ciała wodnistość biała. *Lib. Hor.* 45, cf. wodnica. WODNISTY, *WODNATY, - a, - e; - o, *adv.*, pełen wody, obfituiący w wodę, *ob.* **wodomnogi, **wodopełny; (*Bs.* vodotopni *paludosus*). *Bh.* wodnatý, zwodnatělý; *Slo.* wodnatý; *Hg.* vizes; *Rg.* voden; *Dl.* vodan; *Sr.* 1. wohdowité; *Rs.* водянистый, *Ec.* благоводный. Dzieciom trzeba dawać wodnisty pokarm, iż sioi oraz za picie. *Petr. Ek.* 94. Ryby wodniste są, według dawnéy powieści; ryba woda, chléb trawa, mięso potrawa. *Sak. Pr.* 151. Żyły wodniste, które wodniste humory prowadzą, *vasa lymphatica.* *Kirch. Anat.* 11. *Krup. Ost.* 17. Humor po bokach pniaka płynący, iest lekszy, więc wodniscieyszy. *Krup.* 3, 103, wodniscieysza i subtelnieysza humoru część w oku, wciągniona w żyły proste bywa. *ib.* 2, 285. *ib.* 5, 362. - Wodnisty, o maściach, kolorach, materyach, *ob.* wodnowzorzysty; *Rs.* струйчатый. *WODNOCIELNOŚĆ, - ści, *ż.*, *ob.* wodnica, wodna puchlina. *Sien. rej.*, die Wassersucht; *Boh.* wodnotedlnost; *Bs.* tropika, trupika, vodena nemocch. *WODNOCIELNY, - a, - e, wodnicę czyli wodną puchlinę maiący, wassersüchtig; *Boh.* wodnotedlný; *Bs.* tropik. Człowiek opuchły, wodnisty, abo wodocielny. *Sekl.* 13. To ziele wodnocielnym a ociekłym duszność odeymuie. *Spicz.* 96, *Sien.* 187. To ziele w piciu miernie dane wodnocielnym ludziom sprawuie, iż z moczem niemoc odchodzi. *Spicz.* 45, *idem, Sien.* 86. *WODNOKREWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Boh.* wodnokrewnost, flegmatyczność temperamentu, phlegmatisches Temperament, Phlegma. Wodnokrewność mieyce swe ma w płucach; przyrodzenie iéy iest zimne a *wilkie. *Sien.* 437. Zła niemoc pochodzi ze złey kolery a z wodnokrewności. *Sien.* 437. WODNOKREWNY, - a, - e, flegmatyczny, phlegmatisch. Wodnokrewni a starzy są zimnego przyrodzenia. *Sien.* 437. W zimie dobrze się maią koleryczni, ale wodnokrewni gorzéy. *Sien.* 437. Tego czasu lepiéy się maią wodnokrewni ludzie, ale gorzéy koleryczni. *Spicz.* 200. **WODNOLITY, - a, - e, n. p. więc Syrenie na wodnolitym przysięgniesz kobiercu? *Zab.* 15, 190 *Nagł.*, na wodnistym, z wód usłanym. WODNOŚĆ, - ści, *ż.*, istota wodna, wodnistość, die Wässrigkeit; (*Rg.* vódnost, surústvo *serositas*). Woda sama z siebie żadnéy rosnącéy rzeczy nie tuczy, tylko iż ona swą wodnością i rozpływaniem pokarm rozwodnia. *Cresc.* 72. Owoc potrzebuie palenia słonecznego, któreby w nim przepiekało a trawiło zbytnią iego wodność. *Cresc.* 57. Ziele sporysz ma w sobie wodność, iest zimnego przyrodzenia i wilgotnego w drugim stopniu. *Spicz.* 50. Skoczek ziele ma listki pełne wodności mlécznéy. *Spicz.* 40. Kamforę z octem pić, abo z wodnością wina nieźrzałego. *Spicz.* 45, z sokiem). WODNOWZORZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, morowy, słowo niedawne, wzór wody maiący. *Włod.*, *undulatus.* *Cn. Th.* 1277, *Cn. Syn.* 934, gewässert, wasserfarbig, cf. wodnisty, *Rs.* струйчатый. WODNOZIEMNY, WODOZIEMNY, - a, - e, WODNOZIEMSKI, - a, - ie, ziemiowodny, i na ziemi i w wodzie się znayduiący lub żyiący, *amphibius*, beydlebig, landwasser -, wasserland -, z. B. Thier; *Bh.* obogživelní; *Slo.* dwožiwotčich; *Rs.* водоземный, земноводный. Wodnoziemne, ziemiowodne zwierzę. *Cn. Th.* 1277; co i po ziemi chodzi i pływa po wodzie, iako bóbr, wydra. *Włod.* Bóbr zwierzę wodnoziemne. *Haur. Sk.* 303. Zwierzęta wodoziemne. *Chmiel.* 1, 591. Krokodyl, zwierz wodnoziemny, na czterech chodzący i pływaiący nogach. *Chmiel.* 1, 576. Są zwierzęta wodne, są zwierzęta ziemskie, i są nakoniec wodnoziemne czyli wodnoziemskie. *Jeż. Wyr.*, (*Ec.* водноземный шаръ, вселенная, мїрскїй кругъ krąg ziemski). WODNY, - a, - e, od wody, Wasser -; *Boh.* wodní; *Slo.* wodný; *Sr.* 1. wohdni; *Crn.* vódn, vodęn, povódn, povudn; *Cro.* voden, vodeni; *Dl.* od vode; *Hg.* vizi; *Bs.* vodeni; *Rg.* voden, (*Rs.* vodeni, surutni *serosus*); *Sla.* vodeni; *Rs.* водный, водяный, водяной. Cła mostowego albo wodnego, ktoby nie oddał, we czwornasob to nagrodzi. *Szczerb. Sax.* 49, Wasserzoll. Woda Drużbacka rozlana po polach kamienieie, a z niéy murowane domy obywatele wodne zowią. *Petr. Wod. b.* Szafiry wodnéy barwy. *Sien.* 598, cf. modroblady, wasserfärbig. Woda gryszpanowa, inaczéy zwana kolor wodny, Wasserfarbe, iż służy na mappie do oznaczenia wód, iako to rzék, kanałów, stawow, i t. d. *Zebr. Jeo.* 269. - Wodny młyn, wodą obracany, die Wassermühle. Młyny są wodne, wietrzne, (wiatraki), końskie, i żarna. *Kluk Rosl.* 3, 260, cf. młyn pływaiący). Wodny, dla wody uczyniony, *Cn. Th.* 1277, n. p. wodna grobla, tama, ein Wasserdamm. Wodny statek, wodne naczynie, z od wody, ein Wassergeschirr; *Sr.* 1. wohdnik, wohdne sudowo. Wodna czasza, *ob.* rurna czasza. Skrzynia wodna, w którą z rurmusu woda ciecze, rurmusowa skrzynia; *Crn.* vodarna; *Rs.* водникъ. Wodny, w wodzie, na wodzie lub nad wodą mieszkaiący, znayduiący się, rosnący, im Wasser, auf dem Wasser, am Wasser wohnend, befindlich, wachsend. Wilk wodny, *ob.* szczupak. Wodna wesz, ziele, *ob.* wesz. Wodny iawor, *ob.* wodoklon. Orzechy wodne, *ob.* orzech. Wodna liliia, *ob.* grzybienie. Wodna rzepa, *ob.* wodnica. - Wodne nici, *conferva*, rodzay roślïny, są strumykowe, zdroiowe, rynnowe i t. d. *Kluk Dyk.* 1, 146, Wasserfaden. - Wodne olszyny. *Chrość. Luk.* 83, lubiące wodę, *ob.* wodoluby). Wodny mieszkaniec, *Rg.*, *Bs.* vodegnak *incola aquarum.* Dziś pasterski, rolniczy, wodny lud z daleka krzyknie, niech żyie nasza Poliarch pociecha. *Zab* 9, 577 *Eyss.* Lud wodny, woysko wodne, morskie, okrętowe, Wassersoldaten, Seesoldaten. Żołnierz wodny, *Cro.* brodobojnik). Podłuż Buga z wodnym i lądowym ludem ciągnąc, spustoszył Podlesie z Mazowszem. *Nar. hst.* 2, 297. Półki nasze czyniąc przeprawę, były nagabane od Filippowych woysk wodnych. *Nag. Fil.* 29. Bitwa wodna, okrętowa. *Cn. Th.* 1276. Wodne *armaty Europeyskich państw zapędzone do Jndyi, na zawoiowanie krain. *Zab.* 7, 129, *Nar.*, flotty woienne). - *§. *Jurid.* Wodny dekret, nie dlatego, żeby przez wodę prawdę uznawać miano; ale raczéy ztąd, iż wszyscy, tak winni iako niewinni tę wodę przysięgi pić muszą; nie inaczéy iako też żydzi wszyscy winni i niewinni musieli onę wodę pić, do którey cielec on ze złota ulany wprowadzon był; z téy tedy przyczyny przysięgę wodnym dekretem zowią, iż nie inaczéy iedno iako woda z iednego na drugiego ciecze. *Szczerb. Sax.* 424, der Reinigungseid. - §. Papier wodny,

niekleiony, drukowy, drukarski; *Rs.* книжная бумага, **Druckpapier.** Wody błotniste naylepiéy przecedzić przez wodny papier. *Mon.* 74, 567. *WODOCHODNY, - a, - e, żeglarski, żeglużny, spławny, *ob.* wodospławny; **Schiff** =, **Schiffer**=; *Rs.* водоходный, n. p. водоходное судно statek, водоходство żegluga, водоходъ, мореплаватель żeglarz. WODOCIĄG, - u, *m.*, ciąg wody, gdzie woda ciągnie, ciecze, lub którędy wodę sprowadzaią, ściągaią, **der *Wasserzug, Zug des Wassers, Abzug.** Wodociągowi pochopu *kosztuię, wody ściekania na dół probuię, wody prowadzenie wymierzam, *libro aquam. Cn. Th.* 1277, wody pochopu probowanie, wodociągu ściekania doświadczanie. *libratio. ib.*; *ob.* *wodomiar. Wodociąg, rowek do ściągania wody. *Cn. Th.* 37, *Wlod.*, *Rs.* водопроводъ *ob.* wodomiec, cf. brózda między zagonami, cf. ściek, **die Wasserfurche, Ackerfurche.** *Inductionibus aquarum terris foecunditatem damus*, wodociągami, rowami. *Cn. Th.* 960, **Wassergräben, Kanäle.** Wodociąg górniczy, *canales subterranei in aurifodinis, quibus aqua ducitur*; *corrugi. Cn. Th.* 960, **unterirrdische Kanäle, Abzüge.** Do wszystkich wodociągów w ziemi krytych, zażywaią zwyczaynie rur różnych. *Switk. bud.* 403. Wodociągi Rzymskie. *Pam.* 83, 505 *aquae ductus*, wodospławy. *N. Pam.* 11, 226, **Wasserleitung** *Bh.* **wodnatna**; *Cro.* vodopelya, navodnycza; *Ec.* водовожденїе, водоважда, *wodowództwo. Wodociąg, pompa, silnia w mechanice do podnoszenia wody wzgórę, składa się z rury, która nazywa się ciałem wodociągu, i biegunа, który podnosi się i spuszcza przy pomocy korby. *Jak. Art.* 3, 322, **die Pumpe,** *ob.* wodopowietrzna machina. *WODOCIĄGŁOŚĆ, - ści, *ż.*, hydraulica. *Rog. Doś.* 2, 65. WODOCIEK, - u, *m.*, ciek czyli ściek wody, tok którym woda się toczy, kanał którym idzie, **der Wasserfluß, Abfluß, Canal.** *Kluk Kop.* 2, 112; *Bh* **wodotok, wodochod;** *Bs.* vodotocje *Rg.* vodotocсje, vodotocje, *barb.* xglieb, (*ob.* żłób), *Cro.* slèb, slèbécz; *Dl.* vodotechje; *Ec.* водотёча; *Rs.* водотёчїе, водотёчъ. WODOCZYN, - u, *m.*, *Chem.*, hydrogene. *N. Pam.* 6, 506, *ib.* 4, 3, WODOROD pierwiastek, który iest częścią wody. *Sniad. Chem.* 1, 91, *N. Pam.* 6, 319, *Wodrod. *Mier. Mscr.*, **der Wasserstoff.** WODOGŁOW, - u, *hydrocephalus*, **der Wasserkopf**, choroba dziecinna, lipkie kleykowatości, które zebrawszy się do kupy osiadać zwykły u dzieci pod czaszką, a czasem do niezmierney wielkości głowę dziecku rozdymaią. *Perz. Cyr.* 2, 162. **WODOGONNA rzeka *Otw. Ow.* 398 szumna, pędem płynąca. *WODOKLON, - u, *m*, wodny iawor *platanus. Sien.* 132 *et* 133, *et rej.*, **Platanus, Platanbaum.** **WODOKROPNY Jan Św. *Ryb. Gęśl. D* 4, chrzciciel, **wasserträufelnd**; *Rs.* водокропленїе kropienie wodą; *Cro.* vodokersztje *Epiphania.* WODOLEY, - eia, *m.*, który wodę leie, nalewa, **der Wassergießer**; *Rs.* водолей, водолѣйъ wodonosz, woziwoda; 2., *ob.* wodnik na niebie, *wozileyca; *Rs.* водоливный wodoleyny, **wassergießend.** WODOLUBY, - a, - e, lubiący wodę, cf. wodny, **wasserliebend.** Wodoluba topol *Zab.* 9, 218 *Zab.* Wodolube Nimfy, *colentes undas. Zebr. Ow.* 19. *WODOMIEC, - mca, *m.*, *WODOMYCZA, - y, *ż.*, *Rs.* водометъ fontana, *ob.* wodoskok), wodociek, wodociąg, **Wasserleitung, Abzug, Abfluß.** W nizinach i zaklęklych polach, aby bróżdżono i wodomcze podłuż i poprzek według spadku wody czyniono. *Haur. Ek.* 19. Gospodarz ten z iezior bliskich wodomcze gromadzi, A przez nienasycony piasek ie prowadzi. *Otw. Wirg.* 379. Jeśli ziemia będzie mokra, wprzód rowami ią, wodomcami, wygonami według spadku mieysca wysuszyć. *Haur. Ek.* 22. Nad tą idąc strugą. Ani iéy ustępuiąc, iako swoią długą Popłynie wodomyczą, . . . *Tward. Pasq.* 63. *WODOMIAR, - u, *m.*, *Klecz. Zd.* 75, mierzenie wody, spadku iéy, t. i. wodociągu; wodowaga, *libratio*; *Cro.* vodomerecz, *librator* *wodomierca. **WODOMNOGI Borysthenes. *Zimor.* 203, wodnisty, opływaiący, wodopełny, **wasserreich.** WODONOSICIEL, WODONOSZ, - a, *m.*, WODONOSZCA, - y, *m.*, noszący wodę, wodnik, wodniczy, cf. woziwoda, **der Wasserträger;** *Boh.* **wodař,** *f.* **wodařka** wodonosicielka; *Cro.* vodonoszecz, *Rg.* vodár, vodenoszitel; *f.* vodaricza; *Rs.* водоносецъ, водолей, водоливъ, (*ob* wodoley) водоносъ naczynie do noszenia wody); *Ec.* водоноситель, водоносецъ. Postanowił ich Jozue wodonosicielmi zborowi i ołtarzowi. *Budn. Joz.* 9. 27. - *adj.*, wodonośny, *Ec.* водоносивый, **wassertragend.** **WODONUR, - a, *m.*, żaba ὑδρωχαρις. *Przyb. Batrachomyom.*, cf. strugostrzega. *WODOPAD, *WODOSPAD, - u, *m.*, *Rs.* водопадъ, *vulg.* падунъ, spad nagły wody, *ob.* wodoskok, *ob.* prog, **ein Wasserfall.** WODOPIY, - iia, *m.*, WODOPOY, - oia, *m.*, wódka, ten co tylko wodę piia. *Cn. Th.* 1276, *bezwiniec, **der Wassertrinker;** *Bs.* vodopia, koji vodu pie; *Crn.* vodopyvz); Przymawiano Demostenosowi, iakoby był wodopoiem. *Nag. Fil.* 269. Nie mogą się podobać rymy, które piszą wodopiiowie. *Mon.* 73, 703. Wodopiiowie psuią często wesoły humor dobréy kompanii. *Mon.* 70, 759; (*Rs.* водопой, водопойло gdzie bydlę poią, водопойка sklanka do wody dla ptaków, водопойное plata od poienia bydła; *Ec.* водопитїе *wodopicie). *WODOPEŁNE rzeki. *Otw. W.* 426, *ob.* wodomnogi, wodnisty. **WODOPŁAWNE okręty. *Groch. W* 432, **wasserschiffend,** *ob.* wodochodne, *Rs.* водоходный). Jeżdżą z towary swemi Okręty wodopławnemi. *Groch. W.* 508. Nawy wodopławne. *Pot. Arg.* 609, *J. Kchan. Dz.* 58; *Cro.* vodoplavka *codicaria nauis.* Wodopławne szkuty. *Zbyl. a* 2. Wodopławne zwierzęta. *Otw. W.* 452 pływaiące; **WODOPŁYWA ryba. *Biel. Myśl. A iii j* 6, **wasserschwimmend.** *WODOPOWIETRZNY, n. p. pompa zwyczayna iest to machina wodopowietrzna. *Switk. bud.* 345, **Wasserluftmaschine.** WODOROD, *ob.* wodoczyn, *adj.* Wodorodny n. p. gaz. *Sniad. Chem.* 97 *et* 98. WODOROSLEK, - ślka, *m.*, **der Wasserreis.** Na gruszkach i iabłoniach, prócz suchych gałęzi, wycinaią się i owe, które w pośrzodku drzewa gęsto, krzywo i przeplatano zarastaią, i które wodoroślkami nazywaią. *Kluk. Rosl.* 1, 124. WODOSKOK, - u, *m.*, fontana, z którey woda skacze; *Vd.* skokni studenz, vodni skok, vitrelni studenz; *Rs.* водомётъ (*ob.* wodomiec) фонтанъ. Fontany, wodoskoki. *Kluk Zw.* 1, 409, *Rog. Doś.* 1, 182. WODOSOWKA, - i, *ż.*, Wodosówki, *phryganea*, owad nieco podobny do zanokcic sowek, na wodach mieszkaiący. *Kluk Zw.* 4, 114, **Wassermotten.** WODOSPŁAW,

ob. Wodociąg, *aquae ductus.* **WODOSZUMNY, *n. p.* ſtrumyk. *Dudz.* 20, *undisonus.* *Cn. Syn.* 934, *Cn. Th.* 1277, wasserrauschend. WODOWAGA, - i, *ż.*, mierzenie spadku wody, wodociąg *libratio*, *ob.* wodomiar, die Libellation, Wasserwage. Kanału tego pochyłość podług wodowagi zmiarkowano, i rzéki, które mu maią dawać wody, wyznaczono. *Pam.* 83, 265. *WODOWAŻNIA, - i *ż.*, *hydroſtatica.* *Rog. Doś.* 2, 65, die Hydrostatic. **WODOWŁADNY ryby ogon. *Klon. Fl. E* 1, wasserbeherrschend. *WODOWÓD, *ob.* Wodociąg. *WODOWODCA, - y, *m.*, który wodę wodzi, kierunek iéy daie, wodociągi robi, der Wasserleiter; *Sr.* 1. wohdéwednik; *Rs.* водопривóдецъ cf. rurmiſtrz. *WODOWODSTWO, - a, *n.*, sztuka wodzenia wody wodociągami; *Rs.* водовóдство, die Wasserleitungskunst. *WODOWÓZ, *ob.* Woziwoda. WODOWSTRĘT, - u, *m.*, *hydrophobia*, ſtrach, iakim są przeięte te osoby, które wściekłe bydlę ugryzie. *Pam. Warsz.* 5, 176, wſtręt od wody, znak wściekłości, die Wasserscheu. *WODOZBIÓR, - u, zebranie wód, = wody, Gewässer; *Ec.* водособрáніе, водопрїятелище, = cyſterna. *WODOZIEMNY, *ob.* Wodnoziemny.

WÓDZ, - a, *m.*, *wodziciel, który wodzi, wiedzie kogo do czego, przewodnik, der Führer, Leiter, *Bh.* wůdce, wůdce; *Slo.* wudce; *Sr.* 1. wednik; *Crn.* vodnik, *Vd.* viuda, vodnik, vishar, *f.* vodniza, visharzha; *Cro.* vògya, voditel, *f.* voditelicza; *Dl.* vodacz, voditely, provodich; *Hg.* vezetiö, vezerlëu, *Bs.* vodię, voditegl, koji vodi; *Rg.* vodic, vòdaz, voditegl, provodic, *f.* voditegliza; *Rs.* вóждь, водóкъ, водитель, *Ec.* вóждь, вожáтый, (cf. *Ital.* gvida, *Gall.* guide, *Ger.* Voigt). On ten urząd ma na sobie, iż ieſt wodzem do cnot panu swemu. *Gorn. Dw.* 392. Przypowieść: oko w miłości wodzem. *ib.* 298. Gallowie Merkuryusza nauk wynaleźcą być twierdzą, drog i ścieszek wodzem zowią. *Warg. Cez.* 138. - *Cum feminino.* Pani i wódz Rzymſkiéy czyſtości Lukrecya. *Warg. Wal.* 187, *wodzicielka, t. i. wzór. - §. w szczególności wódz, = woienny czyli woyſkowy wódz (cf. woiewoda), dowódzca, der Heerführer, Anführer, *Crn.* vodnik vojânzhan; *Vd.* voiskar, voiskni vodnik, voiſkovaivodar, voiſkazh, voishak, nardelnik; *Cro.* poglavnik; *Rs.* военачáльникъ, тысяцкой, тристáтъ; *Ec.* началовождъ, *ob.* naczelnik, наставитель, настáвникъ (cf. naſtać), рúга, князь начальникъ, воевода. Wódz buntowników, łotrów, *ob.* Herszt. WODZA, - y, *ż.*, WODZE *plur.*, leyc, cugiel na konia, cugle, der Zügel, Leitriemen, *Bh.* wotěž, ſtiblo, oťej; wodi=, dlo; *Sr.* 1. wotoschla; *Hg.* vezetö; *Sla.* kajâsi; *Rs.* поводъ (*ob.* powód). Konie rządzimy wodzami, ludzi mądremi mowami. *Cn. Ad.* 357. Żartkim ciałem śpieszy Faeton na lotny wóz, tym się cieszy, że wodze pozwolone wziął iuż do swéy ręki. *Otw. Ow.* 55 - *transl.* Gdy z gniewem kogo odprawuiemy, mówimy: *vale*, wież się precz, wynoś się precz, poryway wodze. *Mącz.*, śpiesz się ztąd, mach daß du wegkommſt, packe dich, ſcheere dich! - §. *fig.* wodza, monsztuk, Zügel, Zaum. *Regere disciplina* na wodzy trzymać, t. i. nie dać swywoli górę wziąć, karność mieć. *Mącz.* Trzymay ten zbłąkany i tak wyuzdany ięzyk na wodzy. *Paſt. F.* 215. Upominał go, aby uszczypliwy swóy ięzyk na wodzy trzymał. *Pilch. Sen. Cn.* 339. Puszczam te rzeczy, z których trudnoby tak łatwie wybrnąć, bym wodze ięzykowi puścił. *Birk. Zam.* 30, gdybym się rozgadał, ięzykowi folgował, gdybym się rozpisał). Nietylko nie umnieyszyła gniewu, ale puściwszy mu obie wodze, omdlała. *Gorn. Dz.* 94, całkiem mu się oddawszy). Częſto z brzegów wylewa, Kto długie wodze miewa. *Rys. Ad.* 8. Wielka ieſt umieiętność potrafić młodź na wodzy trzymać. *Pilch. Sen. o taſk.* 57, w karności trzymać). Otto trzymał barbarzyńſkie narody i inne nieprzyiaciele na wodzy. *Boter.* 3, 65, wſtrzymywał ich zapędy). Tym sposobem nieprzyiaciel oyczyźnie szkodliwy, mógłby być pohamowany, i Kozacy na wodzy byćby mogli zatrzymani. *Falib. Dysk.* X 2. Rozſtawił półki, aby wszyſtek kąt oceanowi przyległy na wodzy miały. *Warg. Cez.* 257. - ** §, Wodza, = wództwo, dowództwo, naczelnictwo, Anführung, Commando. Opiszę iak srodzy Żołnierze twoi krwawe znieśli boie Lądem czy wodą za twéy wielkiéy wodzy. *Hor.* 1, 36, *JKchan.*; *te duce*). Litwa za wodzą xiążąt swoich Prusy zniszczyła. *Nar. Hſt.* 6, 268. *WODZĘ, WODZIĆ, *ob.* Wieść, Wieśdź. WODZIREY, - eia, *m.*, *przedtanieczník, *praesultor.* *Mącz.*, der Vortänzer. *WODZKA, - i, *ż.*, n. p. Pan Bóg kościoł swóy przyobleḱł w zasługę syna swego, ranami iako puntałami, iego łańcuchami iako treperelami, iego *wodzkami* na rękach, iako *manelami* ochędożył: *Gil. Pſ.* 218 *b*, może powrozy, pęta, kaydany, za któremi upętanego wodzą. WODZOWAĆ, *cz. kontyn.*, dowodzić, wodzem czyli dowodzcą być, *Rg.* vojvoditi, (cf. woiewoda); *Ec.* воеводствовати, бытъ начальникомъ, предводителемъ; anführen, commandiren. Brandt lewemu ſkrzydłu i Finczykom wodzował. *Nar. Chodk.* 164, hetmanił im). WODZOWSKI, - a, - ie, od wodza, Führer=, Heerführer=, *Rs.* военачáльническій (cf. woiewódzki). Młodość iego, nie przez klęſki, ale przez zwycięſtwa, nie przez woyſkową służbę, ale przez wodzowſkie tryumfy, w sztuce woiennéy doſkonaliła się. *Siem. Cyc.* 222, hetmańſkie). WÓDZTWO, - a, *n.*, przewodnictwo, naczelnictwo, dowództwo, hetmańſtwo, Leitung, Führung, Anführung, Commando; *Cro.* poglavnichtvo; *Rs.* водительство, военачальство, тысяцкое. Poruczono im sprawę a wództwo woyſka. *Biel. Sw.* 185 *b.* Wyiednałem dla ciebie u króla wództwo nad woyſkami. *Niemc. Kr.* 1, 91. Żołnierze wszyscy z ochotą pod wództwem iego idą. *Gaz. Nar.* 1, 107. Pod iego wództwem Michał swe półki sprowadził. *Przyb. Milt.* 203.

Pochodz., *ob.* pod słowem *Wieść*, *Wieśdź.*

WOIAK, WOIOWNIK, WOIARZ, *ob.* Woiennik. *WOIE, = boie, *ob.* boy; cf. woyſko.

WOIE, *ob.* Woy. WOIEK, - oyka, *m.*, żeberko powrozowe, die Litze im Stricke. Lina ze trzech woyków kręcona. *Tr.*

WOJAŻ, - u, *m.*, franc., podróż, die Reise, cf. peregrynacya, *Vd.* potuvanje (cf. *put, *pątnikowanie,) ſtranovanje, (cf. ſtrona); *Rs.* путешéствіе. Woiaż nazywaią zwiedzenie obcych kraiów. *Jeż. Wyr.* WOJAŻER, - a, *m.*, *ob.* podróżny, *podrożnik, zwiedziciel kraiów, der Reisende, *Slo.* pautnik, (cf. *pątnik,) *Bh.* zgezdilec, (cf. ieździec,) *Vd.* popotnik, zeſtnik; *Rs.* ѣздокъ,

ѣзжá-

вѣзжа́лый. WOIAŻOWAĆ *intransit. kontyn.*, zwiedzać kraie, podróżować, reiſen; *Crn.* zeſtûjem, (cf. ścieszka, *ście); *Vd.* potuvati, zeſtuvati, raishati, popotuvati; *Sla.* putovati; *Cro.* putuvati; *Rs.* путешествовать, *ob.* *pątnikować). Nie dość woiażować, znać cudze narody, Trzeba też znać kray własny i swoich rodaków. *Teat.* 43 *c*, 128 *Wyb.* Woiażowanie, podróżowanie, *Rs.* поѣзжа́нїе.

*WOIENNIA, - i, *ż.*, podatek woienny. *Papr. W.* 2, 213, die Kriegsſteuer. WOIENNICZY, - a, - e, od woiennika, woienny, Kriegers =, Kriegs =, kriegeriſch *Bndtk.* WOIENNIK, - a, *m.*, WOIAK *vulg.*, WOIANIN *obsol.*, WOIARZ *contemn. et contumel.*, żołnierz, woynie oddany, bawiący się woyną, cf. woiownik, boiownik, der Kriegsmann, der Krieger, der Soldat; *Bh.* wogák, wogácek, *f.* wogačka; boiownjk, bogownijk, *f.* bogownice; *Sr.* 1. wujak, woyak, wojak, woyuwař, *f.* woyuwarka; *Crn.* wojnik, wojuvaz, vojszhak, vojshâk, sholner; *Vd.* voiſkar, voiſkazh, voishzhaz, voinik, zhoudjak, shouduvauz, shounier, soldat, voiſkuvazh; *f.* voiniza, voiſkariza; *Cro.* vojnik, voynik, boynik, boritel, (cf. burzyciel), *f.* boynicza, zatochniza; *Dl.* voynik; *Hg.* bojnok, *Rg.* vojnik, bojnik, vojnicjar, bojâr (*ob.* boiar), *f.* bojniza; vitez, (cf. *witez) *Bs.* vojnik, bojnik, *f.* vojniça, (*Bs.* vojno, músg *maritus*); *Sla.* vojnik; *Rs.* воинъ, во́йнникъ, во́инственникъ, во́итель, ра́тай, ра́тникъ, (cf. ratay), полча́нинъ, (cf. półkowy); *Ec.* во́инъ, ратобо́рецъ, ра́таи, ра́тникъ, ра́тователь (ратъ woyna). Posłał Joaba z całym woyſkiem woienników. *Leop.* 2 *Reg.* 10, 7. Dwadzieścia tysięcy woiaków z łukiem albo z maczugą w ręku. *Stas. Num* 1, 114. Woiaków zachody. *Przyb. Luz.* 217. Chrzęszczenie i grzmot woienników iego. 3 *Leop. Jer.* 47, 3, rycerſtwa iego). Splondrowawszy Mazowsze, puścili się do domu Rusacy z Litwą i Tatarami; na wiosnę zasię przyszli ci woianie znowu do Mazowsza, ale gdy iuż nie mieli co brać, puścili się do Łowicza. *Biel.* 152. - §. walecznik, rycerz, bohater, Kriegsheld, Held. Dawni oni *woiennikowie (woiennicy) Żołkiewscy, Wiśniowieccy, Koniecpolscy. *Tward. W. D.* 11. Annibal, ćwiczony ów i biegły woiennik. *Falib. Fl.* 75, *Wad. Dan.* 191. Woiennik wielki, padł Budzyńſki Basza. *Paszk. Chor. a* 4 *b.* Trybem wielkiego w świecie woiennika, W sławę, w tryumfy nieśmiertelne żyzny. *Jabł. Buk. a* 2. Kto z królów pożądańszy? czy niezwyciężony J woiennik? czyli też nieznaiący woyny? *Jabł. Tel.* 69. Tego monarchę naywięcéy czczą, który ieſt naywiększym i nayszczęśliwszym woianem. *Przeſtr.* 28. Nieszczęsnym dla rodzaiu ludzkiego losem, król woiarz ma więcéy wielbicielów, niżeli król dobry. *Stas. Num* 1, 39. WOIENNOŚĆ, -ści, *ż.*, woienny tryb, woienny duch i t. d., Kriegsmanier, Kriegsart, Kriegeriſchkeit, Kriegsgeiſt; *Rg.* bojnisctvo, vojnictvo. WOIENNY, *WOIEN, - a, - e, od woyny, do woyny należący (cf. woyſkowy), Kriegs =; *Boh.* woganſký, wogenſký; *Slo.* wogenſký; *Sr.* 1. woyuwarſki; *Crn.* shovdne; *Vd.* voiſken, shouden, (cf. żołnierſki); *Cro.* voyni, voynichki (*ob.* woienniczy), boyni, (*ob.* boiowy); *Dl.* voyniſki, zatochni, (cf. zatoczyć); *Rg.* bojni, vojnijcki; *Sla.* vojniſki; *Rs.* вое́нный, воинскїй, воинственный, ра́тный, бра́нный, взбра́нный, возбра́нный; бранливъ (cf. bronny, zbroyny), бранный, способный къ войнѣ, восбра́нный, ратобо́рный. Kancellarya woienna, bióro woienne. - Woienna potęga, gotowość Rzptéy do wytrzymania woyny wszelakiéy bez ucisku i zamieszania poddanych. *Star. Pob. a* 3 *b*, Kriegsmacht. Do *hergwetu albo rzeczy woiennych należy pościel woienna, t. i. łóżko z poduszką, dwa prześcieradła. *Szczerb. Sax.* 167, ein Feldbette. Bolesław podniósł woynę na Rusaków, i rozesłał woienne liſty, aby się ściągali do Ropczyc. *Bielsk.* 252, zapowiadaiące woynę, Kriegsbriefe, den Krieg verkündende Ausſchreiben. Europa codziennie woiennieyszą się ſtaie. *Mon.* 75, 524, gotowszą, wprawnieyszą w woynę, wird immer kriegeriſcher. Z gminem niewoiennym, który się był zbieżał do zamku dla ſtrachu, na woynę wyszedł. *Birk. Dom.* 36, z ludem niebitnym, cf. ciury). Woienny, bitny, waleczny, woyną tchnący, kriegeriſch. Woienny i uczony. *Zegl. Ad.* 18, *ob.* woiennik, woiownik; *oppos.* ani do rady, ani do zwady). Król woien, ieſt to człowiek, którego bogowie Rozgniewani, za grzechy na ichześlą zdrowie. *Jabł. Tel.* 114. Kredytu król woien nie znaydzie, gdy woien bez mądrości. *ib.* 71 - §. *Adverb.* WOIENNIE, po *WOIEŃSKU, kriegeriſch, auf kriegeriſche Art, auf Kriegsmanier. Nie póydziesz przez moię ziemię, abo więc woiennie a zbroyno się z tobą potkam *Leop. Mon.* 20, 18. *Militariter* walecznie, po żołnierſku, po woieńſku. *Mącz.* WOIEWODA, - y, *m.*, *Bh.* weywoda, *Slo.* wiwoda; *Sr.* 1. woywoda, bowot; (*Sr.* 2. bogot, = woyt); *Crn.* vajvod, vajvoda; *Vd.* vivoda, vaivoda, viada, vaivodar, voiſkovaivodar, voiſkar, voiſkni vodnik, voiſkazh, voishak; *Cro.* vojvoda; *Dl.* voyvoda; *Hg.* vayda; *Bs.* vojvoda, poglaviça ú vojſki, herçegh, hrriçegh; *Rg.* vojvoda (*Rg.* vojvoditi, = wodzować); *Sla.* herceg; *Rs.* воево́да, военача́льникъ; *Ec.* ри́га, князъ начальникъ, воевода. Woiewoda, od słów: bóy wodzę. *Cn. Th.* 1278. Woiewody imię, iakoby woyny wodza i woyſka. *Krom.* 33, Heerführer, Anführer im Kriege. Abimelech i *woiewoda* iego. *Budn. Genes.* 21, 22, *not.* „niektórzy tłumaczyli „*hetman*; ale iż to cudzoziemſkie słowo, woleliśmy własne, bo *woiewoda* właśnie ten ieſt, który *woie abo „woyſka wodzi„. Panowanie dwunaſtu *woiewod (woiewodów) w Polszcze. *Krom.* 33, *et* 34. Woiewoda, niby od woyſk wodzenia, każdy powinien swoie woiewództwo przywodzić, i z urzędu swego hetmanić mu. Prócz tego woiewoda każdy w swoim woiewództwie na seymikach prezyduie, sądy odprawuie, taxę towarom naznacza, wagi i miary ordynuie *Nies.* 1, 100. Woiewoda każdy ieſt pan przełożony, naypierwszy w porządku senatorów świeckich, sprawca i hetman generalny rycerſtwa swego woiewództwa. *Gwagn.* 209, der Woywode, ein Senator. Wyiąwszy Woiewództwo Krakowſkie, wszędzie woiewoda dygnitarſtwem i zwierzchnością swą kasztelana przechodzi. *Gwagn.* 195. Wyraz ten *woiewoda* nie toż samo przedtym znaczył co palatyn, chociaż nazwiſka te iuż za iędno biorą; palatyn był cywilnym urzędnikiem, woiewoda woyſkowym, acz częſto w iednéyże osobie łączyły się obadwa. *Skrzetuſk. Praw. Pol.* 1, 159. - Przysłowie: Przy głodzie, przykrzy się woiewodzie, A przy chlebie, Chce mi się i ciebie. *Teat.* 14 *b*, 32, cf. szlachcic na

zagrodzie równa się woiewodzie, = maiątek grunt, cf. co sobie Spytek nagotował, to zjadł Pan Krakowski; tytuł wielki, dochód mały). – Przedtym woiewoda woiewodę po prostu witał: iak się masz Panie Stanisławie? *Mon.* 68, 458, cf. brat). WOIEWODZANKA, - i, *ż.*, córka państwa woiewództwa, **die Woywodentochter**. Szlachcianka chce być kasztelanką, woiewodzanką. *M. Biel. Ś. M.* 22. WOIEWODZIC, - a, *m.*, syn woiewody, **des Woywoden Sohn, der junge Herr Woywode**. WOIEWODZICOWA, - éy, *ż.*, żona woiewodzica, **des Woywodens Sohns = Gemahlinn**. WOIEWODZINA, - y, *ż.*, żona woiewody, **die Woywodinn**, *Bh.* **wegwodka**; *Slo.* **wiwodna**; *Crn.* vajvodena, vajvódna, *Vd.* vaivodariza; *Sla.* herceginja; *Bs.* herçegoveça). Mieszczki biorą na siebie ubiór szlachecki, szlachcianki stróy woiewodziny. *Petr Ek.* 68, *Biel. S. N.* 22, *Birk. Dom.* 12. WOIEWODZKI, *WOIEWODZIŃSKI, - a, - ie, *WOIEWODZY, *WOIEWODZINY, - a, - e, od woiewody, lub woiewództwa, **Woywoden =**, *Bh.* **wegwodsky**; *Vd.* vaivodarski; *Rs.* воеводскій, военачальническій. Szkoły woiewodzkie. *Ld.* Woiewodzińska i Starościńska iuryzdykcya. *Vol. Leg.* 7, 152. Juryzdykcya woiewodza. *Vol. Leg.* 3, 72. Dostoyność woiewodzina tego wymagała. *Jag. Wyb. a* 4. *Ustawiliśmy, iżby rada mieyska, wszystkie ustawy woiewodzine trzymała. *Tarn. Ust.* 117. WOIEWODZTWO, - a, *n.*, godność, dostoyność woiewodzka, pewna liczba powiatów, lub kraina pod woiewodą zostaiąca, **die Woywodenwürde, die Woywodschaft**; *Bh.* **wegwodstwi**; *Sr.* 1. **bówotstwo**; *Crn.* vajvodstvu; *Vd.* vaivodarstvo; *Rg.* vojvodstvo; *Bs.* herçegovina, hrriçegovina; *Rs.* воеводство, военачальство. Ci którzy w rzeczach rycerskich są biegli, niech woiewodztwy bywaią uczczeni, bo oni wedle naszych obyczaiów są wodzmi na woynie, każdy swego powiatu. *Baz. Modrz.* 294. Woiewództwa własne są xięstwa, tak względem szerokości ziemi, iako wielkości szlachty i obywatelów w każdym woiewództwie mieszkaiących. *Gwagn.* 209. Każde woiewództwo iest iak xięstwo iakie wielkie, bo i wiele iest takich, które swoich własnych xiążąt miały; ztąd statut Litewski xiążętami woiewodów zowie. *Nies.* 1, 100. – **§. Zboża, które na każdy rok dawano na woiewództwo moie, nie domagałem się; bo był bardzo zubożał lud. *Leop.* 2 *Ezdr.* 5, 18; na komendę moię, na lud móy. – §. *collectiv.* Woiewództwo, Woiewoda z Woiewodziną, n. p. Państwo Woiewództwo przyiechali. *Ld.* WOIOWAĆ *cz. kontyn.*, boiować, bóy toczyć, walczyć, woynę wieść, woynę prowadzić, **Krieg führen, kriegen, kämpfen, streiten**; *Boh.* **bogowati**; *Slo.* **bogugi**; *Sr.* 1 **weyuyu, woiowacż**; *Sr.* 2. **woiowasch**; *Vd.* voiskovat, shoudovat, voiskuvati, shouduvati, obojuvati, obvoiskuvati; *Cro.* vojuvati, vojújem, vojuvalszem; *Dl.* voyevati, ratitisze; *Bs.* vojevati, bitti vojnik, ratitse; *Rg.* vojevatti, ràttitise; *Rs.* воевать, воюю, воинствовать; *Ec.* брати, борю, сражаться (брань woyna, cf. broń). *Intransitiue* woiować, woynę wieść, **Krieg führen, kriegen**. Król ten nie przestanie woiować, póki będzie żywy. *Jabł. Tel.* 70. Woiować iest to iakoby kto złotą wędą ryby łowił. *Kosz. Lor.* 144 *b*, zysk kosztowny, cf. igły szukaiąc, świecę spalił). – *fig. tr.* Woiuie każda miłość, ma swóy obóz w szyku. *Hul. Ow.* 62, dokazuie, niespokoynością nadrabia). Kościoł woiuiący, *ecclesia militans*, zgromadzenie wszystkich wiernych, którzy ieszcze żyią na ziemi, dlatego, iż z nieprzyiacielmi okrutnymi, z światem, ciałem i szatanem, ustawiczną woynę wiedzie. *Kucz. Kat.* 181, **die streitende Kirche**. – Woiować, woiować z kim, walczyć, bić się, **kämpfen, streiten, sich schlagen**. Całe trzy godziny wątpliwym zwycięstwem woiowano. *Krom.* 642, *pugnatum est*). Powtóre bitwę wznawiaią, i znowu iednę zupełną godzinę woiuią. *ib.* – *fig. tr.* W którey kobiety sercu kontusz z fraczkiem woiuie, tam zawsze pewnieysza przy fraczku wygrana. *Teat.* 25 *d*, 29. Kobiety zawsze z mężczyznami woiuią, zawsze prawie ich woli sprzeciwiaią się. *Teatr.* 3 *b*, 52. Łakomstwo biie na hoyność, pycha z skromnością woiuie, gniew na łagodność powstaie, kłamstwo prawdy nie cierpi. *Mon.* 68, 226, sprzeczne, niezgodne rzeczy). – §. *Transitiue*: woiować, woiuiąc ciemiężyć, zwyciężać, podbiiać *ndk.*, zwoiować, zawoiować *dk.*, **mit Krieg beziehen, bekriegen, besiegen, bezwingen, unterwerfen**. Nieprzyiaciel z wielkim ludem tu przyiechał na zgubę naszę, i oto woiuie krainy nasze mieczem i ogniem. *Biel.* 76. Roman Sandomierską ziemię woiował; acz Sandomierzanie także iego krainy pustoszyli. *ib.* 115. Olbrzymi brali przed się, aby niebo woiowali. *Otw. Ow.* 14, cf. dobywać, szturmować, **den Himmel stürmen**. Dziesięć lat Troja woiowana, gardło dała. *Bardz. Tr.* 284. Lepiéy nieprzyiaciela głodem, niż orężem woiować *Papr. W.* 1, 180. Wiele miast i wsi, popalili aż do Soczawy, do któréy gdy przystąpili, nie dobyli iéy, ale około iéy wszędzie woiowali. *Biel. Sw.* 267, pustoszyli, plundrowali, **plündern, verwüsten**. WOIOWNICZY, - a, - e, n. p. woiowniczy Duńczyk. *Mon.* 70, 652, woiowny, boiowny, waleczny, woienniczy, woienny, bitny, **kriegerisch**. WOIOWNICA, - y, *ż.*, WOIOWNICZKA, - i, *ż.*, bohaterka, bohaterzyca, walecznica, **die Heldinn**. Amazonki, waleczne dziewice, Jak Termodońskie niegdyś woiownice. *Przyb. Luz.* 81. WOIOWNIK, - a, *m.*, *Slo.* **bogownjk**, *ob.* woiennik, woiak, woianin, woiarz, **der Krieger, Kriegsheld**. *Warg. Cez.* 103. WOIOWNY, - a, - e, waleczny, boiowny, woienny, **kriegerisch, streitbar**. Maxymian, wiedząc, że synowiec iego niewoiowny, obrał za cesarza mężnego Licyniusza. *Sk. Dz.* 170.

Etymol., *ob.* słowo bić, boy.

*WOKABUŁ, - u, *m.*, WOKABUŁA, - y, *ż.*, z łac., słowo z słownika, **die Vocabel**. Pospolicie bakalarze dzieciom piszą wokabuły, dwa słowa po łacinie, a dwa po Polsku. *Glicz. Wych. f* 8 *b*. WOKABULARZ, - a, *m.*, słownik obeymuiący słowa same bez frazes, **ein Vokabelbuch**. Mylą się wokabularze i wykładacze słów Łacińskich na Polskie, którzy nam to słowo tak tłumaczą. *Syr.* 919. WOKAL, *ob.* Samogłoska. WOKALNY, n. p. muzyka wokalna, *ob.* głosowa. WOKANDA, - y, *ż.*, rejestr wpisów u trybunału. *S. Grodz.* 2, 161, lista, podług któréy się przywołuią sprawy, **die Prozeßliste bey den Gerichtshöfen**. – *§. Wokanda, imię woźnego. *Teat.* 43 *c*, 2, *Wyb.*

WOL, *WUL, *ob.* Wole.

WOŁ, - *a, *et* - u, *m.*, *Bh.* **wul**, *G.* **wola**; *Slo.* **wól, wúl**; *Sr* 1. **wohw, wohl**; *Sr.* 2. **wohl**; *Crn.* vól (*Crn.* vôl, = piwo); *Vd.* vol, vou, junz (cf. iuniec), riesanek, (*ob.* rze-

zaniec), touzhenik, (*ob.* tuczyć); *Cro.* vòl; *Dl.* vol; *Bs.* vol, vó; *Sla.* vôl; *Rg.* jûnaz, voo, *G.* vòla; *Rs.* волъ, (cf. *Ger.* Bulle; *Holl.* bolle, cf. *Jtal.* bue, bove, *Lat.* boves, cf. *Lat.* bubulcus, bubalus, cf. bawół. – Во́лосъ, или Ве́лесъ, имя идолу Славенскому бывшему при вел: кнѧзѣ Владимирѣ до крещенїя его. Почитали сего идола яко благодѣющаго скотамъ. *Cerk. sł.* 1, 130, cf. *Popow.*). Samiec cały zowie się byk, pokładany wół. *Kluk Zw.* 1, 202, der Ochs. NB. *Nomina* wół *et* ſkop, *quanquam viventia significant animalia, Genitivum et Accusativum finiunt plerumque in* – u, *forsan respectu castrationis*). Wół i krowa, powołowszczyzna, wołowe lub krowie mięso; *Bs.* govedo; *Rs. et Ec.* говя́до, Rind, говя́дина Rindfleiſch, cf. rogacizna). Wół ſtary, *ob.* karw'). Wół zdatny do chodzenia w iarzmie i do robot rolniczyh. *Zool.* 358. Widział człowieka, a on dwiema *wołoma orze. *Eraz. ięz. H h* 4, dwoma wołami). Nie mam wołu do pracy, bo go zjadł nieprzyiaciel. *Teat.* 6 *b*, 80. *Wołowie moi i inne karmne a tuczne rzeczy są pobite, i wszyſtko nagotowane, iuż przyydźcie na gody. *Leop. Math.* 22, 4. Oy pracuie iak wół w iarzmie. *Teat.* 21, 53, muszę dzień i noc pracować iak wół. *Teat.* 8 *b*, 17, cf. harować). Ci od roku bezpiecznie dawno na to chrapią, Wiedząc iż maią wołu, który na nie orze. *Rey Wiz.* 104, spuszczaią się, że kto inny na nich pracuie). *(Piotr i Paweł, pierwsza naymocnieysza para wołów, którzy twardą rolą serc zorali. *Sk. Kaz.* 571). Poczciwego, ćwiczonego, trzeźwego, rozważnego, iako wołu do iarzma pociągać nie trzeba, bo się ku każdéy potrzebie sam wpraszać będzie. *Rey Zw.* 143. Choćby parę wołów założył, to i słowa względem tego z uſt moich nie wyciągnie. *Teat.* 25 *c*, 84, rób co chcesz, nie wyſtraszysz, nie dowiesz się). Byś prowadził wołu za rogi, nie dopytasz się sprawiedliwości drogiéy. *Falib. Diſk. M.*, by sprawa była iak nayoczywiſtsza, w oczy biiąca). Nie zażyway konia iako wołu. *Fr. Ad.* 116, insza koń, insza wół; konia w iarzmo nie wprzęgać). Ruſkie przysłowie: koń z koniem, wół z wołem; *tu tibi sume parem. Mon.* 152; *Cro. Prov.* szamar na vola posztaviti, = siodło kłaść na wołu, *inepto delegare potestatem*). Biada temu domowi, gdzie krowa dobodzie wołowi. *Zegl. Ad.* 15, *Cn. Ad.* 710, źle kędy krowa wołu przesiędzie. *Pot. Jow.* 26, *Slo.* beda temu domowi, kdé rozkazuge téla wolowi, cf. iayko mędrsze od kokoszki). Wołem ten koń śmierdzi, aż mię iuż ręce bolą ciągnąć. *Alb. n. W.* 17, leniwa marcha, ledwo idzie). *Polypus* głupi, wół. *Mącz.*, dumm wie ein Ochs. Cielęciem wyiechawszy, wołem zaś do domu się wrócić. *Glicz. Wych. N* 1 *b.*, Wzdy się nazad wracaią całemi wołami Coście ie wysłali byli z domu cielętami. *Star. Vot. C* 6; *Slo.* wól zoſtané wolom, kiſ ho do Widná hnal; kaď člowek do Widná wola poſle, oſel na ſpát prindé; cf. Paryż). Klękał przed wołem, od wołu głupszy. *J Kchan. Ps.* 159, bałwochwalca głupszy od swego bałwana, cf. Apis). Wielkie hiſtorye wyrabia, płacze, iak wół ſryczy. *Teat.* 22 *b*, 79, *Vd.* mukati, tuliti, dretise). Na iednéy łące, ſtara to przypowieść, wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735, pszczoła z kwiatów miód wysysa, a osa iad; każdy po swoiemu). Już też dzień iak wół. *Zab.* 15, 181, duży). Rozedrzyyże te ślepie, patrzay, że iuż dzień iak wół, a ty śpisz ieszcze. *Teat.* 52 *d*, 9, iuż iasny dzień, es iſt ſchon heller lichter Tag. – **§. Z wſtydu i gniewu kręcą mu się oba woły. *Pot. Arg.* 775, duże głupie oczy, ślepie, Ochſenaugen. – §. *Aſtronom.* U nóg woźniczych uźrzysz poklękłego *woła, Jego znaki żywemu podobne są zgoła. *J. Kchan. Dz.* 7, byka, der Stier am Himmel.

Pochodz. *wolarz*, *wolarek*, *wołek*, *wolina*, *wołopas*, *wołowiec*, *wołowina*, *wołownia*, *wołowski*, *wołowy*; *powołowszczyzna*, *powołowe*.

WOLA, – i, *ż.*; *Bh.* wůle; *Sr.* 2. wohlá; *Sr.* 1. wohla; *Crn.* vôla, (*Crn.* savol, savle, = dla; *Crn.* sategavola, = dlatego); *Vd.* vola, vojlia, hotenje, (*Vd.* savolo, = dla); *Cro.* vólya; *Rg.* vôglja, hoochja, *ob.* chuć, chęć), hotjonos, hotjenſtvo, hotjenje, (cf. chcenie); *Bs.* voglja, hothejenje; *Sla.* volja; *Rs.* во́ля, изволе́нїе; *Jtal.* voglja, volonta, *Lat.* voluntas, cf. *Lat.* volo, velle, *Ger.* Wahl, wollen, Wille; *Angl.* wil; *Anglos.* vylla; *Gr.* βȣλὴ. Wola, siła duszy, der Wille, die Kraft der Seele. Moc, którą mamy rozrządzać wyobrażeniami naszemi, kierować ciałem naszém, zowiemy wolą. *Cyank. Log.* 42. – Wola *actus*, chcenie, das Wollen, der Wille; (*Bh.* wol neb newol, = wolky newolky chcąc nie chcąc; *Rs.* изволителенъ chcący). Alboż to nasza wola, nasze chcenie, ma tym rozrządzić, co się tycze dobra publicznego. *Teat.* 26 *c*, 113, nasze widzi mi się, nasze upodobanie). Bez woli nic nie będzie, gdyż nikt nie pocznie tego, czego nie chce; bez możności zaś wola ieſt nadaremna. *Bardz. Boe.* 113. Chryſtus z oycem iednéy nie tylko woli, ale i natury. *W. Pſ. Mn.* 273. *ob.* *iednowolca). – Wola, to co kto chce, der Wille, das was man will. Wola czasem bezsłownie przez czynności oświadczoną bywa. *Gal. Cyw.* 2, 74. Bądź wola Twa (Boże), iako w niebie tak i na ziemi, t. i. day, abyśmy się wyrzekłszy własnéy woli, twéy posłuszni byli. *Kat. Gd.* 50, niech się dzieie to, co ty chcesz). Wola, intencya, zamiar, zamysł, chęć, der Wille, die Abſicht, die Luſt zu etwas. Mało na tym, że kto ma wolą, kiedy nie ma dobréy. *Rys. Ad.* 39. Dobra wola zawzdy za uczynek ſtoi. *Rey Zw.* 98. Wola ſtoi za uczynek. *Cn. Ad.* 1250. Jeźli do spowiedzi przyyść nie może, i kapłana nie ma, wolą samą, gdy go pilnie szukał i mieć chciał, usprawiedliwiony. *Star. Ryc.* 46. To matkom wszyſtkim iak nayusilniéy zalecić mam wolą, aby dziatki swe własnemi piérsiami karmiły. *Mon.* 69, 655, przedsiębiorę, mam przedsięwzięcie). – Wola, własna wola, dobra wola, wolna wola, swoia czyli *swa wola (cf. swawola), Wille, freyer Wille, eigner Wille; *Rg.* povoglja; *Rs.* самопроизво́льностъ, самопроизво́льство; (*Ec.* во́ля ми ѐстъ wolno mi ieſt); *Slo.* wlaſtnj wůle. Dla mnie wolno wierzyć, wolno nie wierzyć, wszak wola ludzka ieſt wolna. *Boh. Kom.* 1, 243. Czynić podług własnéy woli, bydź sobie panem, *Rs.* самочи́нствоватъ. Bez praw i Rządu, samopas i swéy woli. *Pich. Sall.* 11. Rodzice taki owoc z synów swoich zbierać muszą, iakiego swym zbytniem dozwalaniem im swey woli nasadzili a naszczepili. *Rey Pſ. H* 1. Puszczaią na wyuzdaną wolą potomki swoie. *Pociey.* 26. – *plural.* n. p. umyślił swoie wyuzdane wole do skutku przywieść. *P. Kchan. Orl.* 1, 365, chuci, żądze, namiętności, Begierden, Leidenſchaften.

Już on tu nie ma swoiéy woli, raz dał słowo. *Pilch. Sen. liſt.* 285, poddał wolą swoię obowiązkowi). Żył po swéy woli, nie po twéy. *Ezop.* 112, podług własnego zdania, upodobania, widzi mi się). Nie ſtoię ia o łaſkę pana takiego, miéy się tam iako chcesz z tą *niewolą*, ia sobie wybieram *swoię wolą*. *Ezop.* 25, wolność, *ob.* niewola, *ob.* niewolny, *pod* wolny). – Wola, chęć, upodobanie, Wille, Luſt, Gefallen, Wohlgefallen; cf. *Ec.* произволити, произволяти, = upodobać sobie, raczyć; *Ross.* изволить, изволю. To iuż iak wola; prowadź mię! *Teat.* 42 *d*, 3, iak ci się rzéwnie podoba, iak chcesz, iak ci się tylko zdaie). Będzie wola, kieliszek wina. *Teat.* 26 *b*, 24; *Ec.* изволяетъся, cf. będzie łaſka, iſt Ihnen gefällig, beliebig, beliebt Ihnen? By nie ieden tylko miał chleba do woli, ale też i drudzy. *Star. Vot. a* 4, do sytu, nach Belieben, zur Genüge. Długo siedzisz, iużeś się do woli naiadł, napił. *Bardz. Tr.* 334. Aby się do woli naszydził, uwiązał mu wiecheć słomy w tyle. *Birk. Dom.* 73. Zmyślmy, że go nie widzimy, do woli się naśmieiemy. *Teat.* 53, 50. Rozwiążcież mię ieno, mówi Faun, pieśni będzie co wola. *Nag. Wirg.* 507, tyle ile zechcecie; cf. *zadowolnienie, ukontentowanie; *Crn.* sadovolshena; *Vd.* sadovolnoſt, sadoſtitnoſt, sadoſtnoſt, pomuetnoſt, *verb.*, *Vd.* dovoljati, sadovoljati, sadoſtiti, sadoſtuvati, = kontentować, ukontentować; *Cro.* zadovolyiti, zadovolyújem, zadovólyen *contentus*, zadovolitel *satisfactor*, *fem.* zadovolitelicza; *Cro.* zadovòlnoszt, zadovolschìna, = satysfakcya; *Rs.* довольствовать, удовольствовать dowolnym być, dogodzić, ukontentować, удовольствïе satysfakcya, dogoda; *Ec.* доволить dogodzić, довлѣюся kotentuię się czym, przeſtaię na czym). Ku woli, k-woli, g-woli, podług woli, życzenia, upodobania, nach Willen, nach Wunſche, (*Vd.* voln, pokorn, = posłuszny, *ob.* powolny). Aby z nauką swą bogu a ludziom kwoli był. *Glicz. Wych.* O 5, dogodnym). Człowiek nie sam sobie gwoli żyć ma, ale naprzód gwoli naywyższego Boga, potym kwoli oyczyznie swéy, a nakoniec i kwoli bliźniemu swemu. *Goſt. Gor. pr.*, *ob.* gwoli, = dla). Po woli, podług własnéy woli, podług życzenia, po myśli, nach Willen, nach Wunſche, beliebig, folgſam, willfährig; (*Slo.* powoliti ulegać, cf. pozwolić); *Cro.* po volyi; *Bs.* ponogli, na voglju; *Rs.* исподоволь. Masz świat do woli. *Rey Pſ.* O o o 5, nadſkakuie ci, potakuie ci). Nayſłusznieyszego się pokoiu spodziewa, maiąc iuż nieprzyiaciela po woli. *Biel.* 717, powolnego, pokornego, upokorzonego). Wszyſtko tobie gwoli uczynię, i na wszyſtko dam ci się po woli. *A. Kchan. W.* 367, powolnym ci będę). Kto chce drugich mieć po woli, Ma im też sam czynić gwoli. *Cn. Ad.* 371. Koń potrzebuie munsztuku i wodze Aby go człowiek miał po woli w drodze. *JKch. Ps.* 42. – Po woli, dobrowolnie, z chęci, bez musu, freywillig, gutwillig. Lepiéy po woli, niż po niewoli. *Cn. Ad.* 97, z musu cnotę czynić, cf. co muszę, to rad czynię). Z tego się trudno zdzierać, poczniymy co chcemy, Jeśli po dobréy woli nie póydziem, musimy. *Groch. W.* 549; *Rs.* изволённый dobrowolny, ochoczy). Zbiegał się, dobrze tak nań; kto nie chce po woli Czynić, co nań przyſtoi, musi po niewoli. *Sim. Siel.* 91. – *aliter* Po woli, po mału, nieporywczo, nieśpiesznie, z wolna (gemüthlich), gemächlich, gemach, allmählig, langſam; *Vd.* po zhasnu, rahlu, pozhasnem, po zhasi (cf. wczas), polehku, pomalem; *Cro.* polahko; *Ross.* легонько, косно, медлительно, медленно; (cf. mdło); (cf. *Ec.* косноногïй *tardipes*, косноглаголивый ciężkomówny, косноходецъ ciężkochodnik, косноподвижный ciężkoruchy, косноумный ciężkopoiętny). Nie możem nagle, ale możem po woli. *Zab.* 12, 287 *Dudz.* Po woli albo po mału, daléy zaydziesz; *Rs.* тише ѣдешь, далѣе будешь; *feſtina lente*; obacz *pod*: Powoli. – §. Wola, zezwolenie, pozwolenie, Wille, Bewilligung, Zulaſſung. Bez bogów woli lekkie się nie chwieie Powietrze, biedny ni wietrzyk zawieie. *Paſ. F.* 299. Bez woli boſkiéy, i włos z głowy nie spadnie. *Zegl. Ad.* 4. – §. Wola, wolne zdanie, wolny wybór, obiór, freyer Wille, Willkühr, Wahl; *Crn.* vòla, 2., = *suffragium*; *Vd.* svoliti, sbrati = (obrać); *Rs.* произволъ. Piłat iednego z dwóch więźniów na wolą im daie, którego chcą wolnym mieć, ieśli Barabassa, Czyli tego Chryſtusa swego Meſsyasza. *Groch. W.* 288. Ubiczowanego podał na wolą ich; a oni go ukrzyżowali. *Sk. Dz.* 17. Kto może ſtan dziewictwa zachować, niech chowa; Jezus na wolą daie, nie przymusza, gdyż rzekł: możesz sproſtać podeymiy się, a nie możesz sproſtać, day pokóy. *Biał. Poſt.* 134. Poſtu czas i sposób na wolą puszczony. *Zygr. Gon.* 341, ich zdaniu zoſtawiony). Była ta uſtawa około picia, aby żadnego nie przymuszano; albowiem rozkazał król wszyſtkim sprawcom domu swego, aby każdemu czynili na wolą. *Radz. Eſt.* 1, 8, iak sam sobie będzie życzył, żądał). – Wola, wyrażona wola, nakaz, Wille, cf. *Ger.* Befehl; (*Bh.* welim, weleti rozkazywać; *Crn.* povèle, = przykazanie; *Dl.* velim, = mówię; *Ross.* велѣть, повѣлѣть, повелѣвать, повелительствовать rozkazywać; велѣнïе, повелѣнïе rozkaz, повелитель, rozkazuiący, повелительство prawo rozkazywania; *Ec.* приповелѣти przykazać, велитель rozkazuiący). Tak mi się spodobało, moia w tym wola. *Teat.* 11, 51. Do moiéy woli ſtosować się musisz. *Teat.* 18 *b*, 3. Gdzie nie można chcieć i nie chcieć, tam obca wola panuie. *N. Pam.* 13, 94. – Po cudzéy woli żyć, ſkakać. *Cn. Ad.* 301, po cudzéy woli chodzić. *Dudz.* 55; cf. tak tańcuią, iak graią). – Oſtatnia wola, teſtament, oſtatniéy woli umieraiącego rozporządzenie. *Gall. Cyw.* 2, 156, *Rey Pſ.* Q 6, *Oſtr. P. C.* 1, 164, *Sax. Tyt.* 158, der letzte Wille, das Teſtament, *Ross.* завѣщанïе, духовная, духовница. – §. Wola, dobra wola, chęć, ſkłonność, przychylność, uprzeymość, guter Wille, Geneigtheit, Herzlichkeit, Ergebenheit, Gewogenheit; *Morav.* dobra wule cessya). Na ziemi dobra wola boża przeciwko ludziom. *Biał. Poſt.* 79, t. i. aniołowie ludziom wolą bożą dobrotliwą oznaymiali. *ib.* Gdy im na gardło ſtał, myślili mu też źle, a dobréy woli nań nie mogli być; naprawiali, aby go zabito *Glicz. Wych.* G 1 *b*. Prosiły córki oyca, aby dobrą wolą ukazał pielgrzymowi w domu swym. *Biel. hſt.* 28, aby mu rad był, er möchte ihn gut aufnehmen. Nagotował dla gości wieczerzą, i z niemi iedząc, dobrą im wolą w domu ukazował, wedle zwyczaiu swego ku podróżnym. *Sk. Zyw.* 2, 20, gościnność). Lepiéy być proszonym na iarzynę z dobrą wolą, niżli na tłuſte ciele z nienawiścią. *Leop. Prov.* 15, 17, z dobrą ochotą, guter Wille, Freundlichkeit. O dobryż chléb! gdy ieſt z solą, Dany gościom z dobrą wolą. *Kchw.* 191. I chléb smaczny z solą, Kiedy

z dobrą wolą. *Nar. Dz.* 1, 112; Chléb z solą, z dobrą wolą. *Cn. Ad.* 61. Dobra wola, dobra myśl, wesołość, Fröhlichkeit, Heiterkeit, (*Vd.* dobre vole, : wesoło! żywo!) Gościu przy stole moim chciéy być dobréy woli, Przed progiem wszystko zostaw', co cię kolwiek boli. *Kchow. fr.* 23. - Zła wola, zła chęć, niesprzyianie, niełaska, nienawiść, Ungunst, Abgeneigtheit, böser Wille; *Crn.* najovòla; *Ec.* зловолїе. Starosta Wrocławski miał złą wolą na Sieciecha o to, iż go przyskarżał rad do Pana. *Biel.* 67. Nie miał nań żadnéy złéy woli a nienawiści. *Leop. Deut.* 19. Gdy ociec umarł, bali się bracia, aby Józef na nich złéy woli nie był. *Radz. Gen.* 50, 15. Przeciw niemu bardzo był złéy woli. *Dmoch. Jl.* 2, 3. Appelacya ma być każdemu wolna; a dla niéy sędzia i ławnicy na nikogo złey woli być nie maią. *Szczerb. Sax.* 14. Czy Pan złéy woli na mnie? *Teat.* 43 c, 8 (*Wyb.*, czy markotny!) Zła wola, niewola. *Rys. Ad.* 79, dobra chęć ułatwia trud). - §. Wola, wolność, die Freyheit. Chryzogonus wolą darowany. *Kosz. Cyc. A* 2. Łupu, pry, z ciebie nie chcę, iedź w swą drogę Gdzieć się zda do swych, puszczam cię na wolą. *P. Kchan. Jer.* 515. Zwierza puścić na wolą. *Teat.* 44 *d*, 65. Córko, ustrzegłszy czystości w niewoli, Teraz ią stracić chcesz, będąc na woli! *P. Kchan. Jer.* 152. Żal mi cię prawi, i bym był na woli Wziąłbym cię z sobą, iako prosisz, w drogę. *P. Kchan. Jer.* 412. - §. Wola, czas umówiony wolności od podatków, czynszów, pańszczyzn, die Freyjahre von Zinsen, Frohn u. s. w. Wola znaczy wolność używania gruntu na pewny lat przeciąg, przez właściciela osad ubezpieczony. *Czack. Pr.* 2, 200. Przymnożenie ludności dzieie się przez koloniie, t. i. nadawanie nowych osiedlisk i woli. *Chmiel.* 1, 397. Z takowych osiadłości, które iuż wolą wysiedziały, pobór ma być płacony. *Vol. Leg.* 3, 49. - §. Wola, mieysce osady, na czas od podatków i t. d. wolnéy, koloniia, (cf. swoboda), ein Freygrund, Colonistengrund, eine Freycolonie. Ktokolwiek na woli osiadł, a wysiedziawszy lata na wolność od robocizny lub czynszu naznaczone, odszedł, powinien za wszystkie lata bez zapłaty wysiedziane zapłacić. *Czack. pr.* 2, 191. Kiedyby człowiek wolny przyszedł za którego pana, i siadł na woli, a wysiedziawszy wolą, abo nie wysiedziawszy do końca, chciał precz iść, tedy pierwéy ma zasłużyć panu tyle, ile ich na woli siedział, a nie robił. *Stat. Lit.* 304. Polska byłaby daleko bogatsza, gdyby miała miast więcéy; ale nie tak, żeby na wole królewskie poddani szlacheccy uciekać mieli. *Gorn. Wl. S* 3 *b*. Siła chudéy szlachty, iesliby nie chcieli na wolach osieść, abo żeby im iuż wol nie stawało, ... *Gorn. Wl. S* 4 *b*. - §. Wola, *nomen proprium*, własne imię bardzo wielu osad przy miastach i wsiach, n. p. Wola Mielecka, Żelazowa Wola; Wola, Eigenname vieler Colonieen. Wielka część osad nazwisko Woli, Wolki, Wolicy, dotychczas utrzymuie. *Czack. p.* 2, 200. - *§. Boża wola, *ob.* wyżéy: boska wola. W potocznéy mowie toż co *vocatio interna*, n. p. mam Bożą wolą do zakonu Św. Adama, : do stanu małżeńskiego. *Bndtk.*, powołanie, innerer Trieb, Hang.

Pochodz. *wolanin*, *wolić*, *wolen*, *wolny*, *wolniuchny*, *wolniusieńki*; *wolnieć*, *powolnieć*; *powoli*; *wolność*, *niewola*, *niewolnik*, *niewolić*, *zniewolać*, *wolnica*, *wolnić*, *rozwolnić*; *dobrowolny*; *dowolny*, *dowolność*, *udowolnić*, *zadowolnić*; *powolny*, *powolność*; *dozwolić*, *pozwolić*, *pozwolenie*, *pozwoleństwo*, *przyzwolić*, *wyzwolić*, *wyzwolenie*, *wyzwoleniec*; *zezwolić*, *zezwolenie*; *wolnomówny*, *wolnomyślny i t. d.*

WOŁAĆ *cz. kontyn.*, głos mocny wydawać, cf. krzyczeć, laut rufen, schreien; *Bh.* woláti, wolawam, kričeti; *Slo.* wolať, wolám; *Sr.* 2. wołać, še wołasch; *Sr.* 1 wollacż, wolam, wówam; *Crn.* vękam, (cf. bęczę, beczę); klizati, klizhem, upyti, upyem; *Vd.* klizati, klizhem, klizhuvati, vabiti (cf. wabić), poklizati, soveti (cf. zwać, zowić); *Cro.* vikam, vichem (cf. wyć); *Dl*; vapiti, vikat (cf. wiu!); *Rg.* vàpiti; *Sla.* vikati (cf. kwikać), *Bs.* vikati, uzvikati, vapiti, upiti; *Rs.* кликнуть, кликать, кличу, вкликнуть, вкликать, вкликивать, покликать; (cf. *Germ.* wollen. Adlg. Anmerk.). Wołać, *dicitur de clamore humano vocali et significanti. Cn. Th.* 1291. Wołałem, prosząc o ratunek, ale przez długi czas żadnego dowołać się nie mogłem człowieka. *Mon.* 70, 514. Wołanie, krzyk, hałas, das Rufen, Schreyen, Gerufe, Geschrey; *Sr.* 1. wowano; *Hg.* üvöltes; *Crn.* vęk, kliz, upytje; *Cro.* vika; *Bs.* vikka, vapaj; *Rs.* скличка. Słyszy wołanie od rybnéy bramy, a krzyk od wtóréy. 3 *Leop. Hier.* 7, wrzask. 1 *Leop*). U Turków wołanie: Hu! znaczy niech żyie. *Kłok. Turk.* 181. Wszelki gniew, poswarki, wołanie, bluźnienie, i wszystką złość, mamy odiąć od siebie. *Eraz. ięz. L l* 2. Nalegali wielkiemi *wołańmi, żądaiąc, aby Jezus był ukrzyżowan. *Sekl. Luk.* 23, wielkiemi głosy, *ib.* - Wołam sobie iak orator albo kaznodzieia, *krasomowskie się ćwiczę. *Cn. Th.* 1279, *Włod.*, deklamuię, ich declamire laut. Wszystko cokolwiek mówi, głosem wielkim woła. *Prot. Kont. B* 2. - §. Wołać do kogo, głośno go wzywać, jemanden anrufen. Cały dzień wołam, Boże móy, do ciebie, A ty prośb nie chcesz przyiąć mych do siebie. *JKchan. Ps.* 28. Oto dla liczby niezbożnych na ziemi, Ci co od nich są w życiu zgorszonemi, Wołać do Boga pomsty nie przestaną, Żeby ich słuszną ukromił witaną. *Chrośc. Job.* 135. Grzech wołaiący do nieba, eine himmelschreiende Sünde. Między wołaiącemi grzechami do nieba, naypiérwéy głos zabóycy oyczyzny kłaść trzeba. *Mon.* 76, 200. - §. Wołać czego, głośno żądać czego, laut fordern, rufend etwas verlangen. Głową moią iakoś o nos iego otrąciłem się, że zaraz chustki wołać począł na otarcie krwi. *Mon.* 73, 62. - §. Wołać kogo dokąd lub do czego, zawołać *dk.*, przyzywać, wezwać, cf. bakać, zabakać); auffordern, aufrufen, berufen, *Cn. Th.* 895; *Bs.* zvatti, dozvatti, zirnuti, (*ob.* zwać, zowić); *Rg.* zvatti; *Sla.* zvati, zoviti; *Cro.* zvati, zval, zovem, zvanye). Przyzywam kogo, wołam do siebie. *Cn. Th.* 895. Wracanie wołaniem, *auocatio*; *oppos.* przyzwanie *accersitus. ib.* - Wołam kogo ieść. *ib.* 1278. Wołaią mię do nieba. *ib.* W miastach niewiasta nie długo zabawi w kościele, iakby iéy kto wołał, bieży pilno do szynku. *Comp.* 395. Póydź Mirtylu, póydź, gdzie cię twe sprawy wołaią. *Past. F.* 147. W końcu zimy do woyny czas wołał. *Warg. Cez.* 172. WOŁACZ, - a, *m.*, który woła, wołaiący, der Rufer, Schreier. *Cn. Th.* 1278, *Włod.*; *Cro.* vikàvecz; *Vd.* klizavez, klizar, klizhnvar; (*Bh.* wolawec wabik, wolawý wabiący; *Slo.* wolatliwec, wolatliwi *Vocatiuus*; *Sr.* 1. wówaté *clamosus* krzykliwy.

Pochodz. *dowołać się*, *nawołać się*, *obwołać*, *odwo-*

tać, powołać, powoływać, powołanie; *przywołać*; *rozwołać*; *wywołać, wywoływać, zwołać, zwoływać, zawołać.*
WOLANIN, - a, *m.*, osadnik woli, ein Freysaß. Wolanie którzy osiedli wole, t. i. nowe osady. *Dudz.* 69. Wolanie, mieszkańcy nowi na iakiéy osadzie. *Wlod.*
WOLANT, - a, *m.*, z franc. piłka pierzysta niby strzałeczka, siatką się podbiiaiąca, i gra nią, der Wolant, das Wolantspiel. - §. ftróy kobiecy, gatunek lekkiéy sukni, ein leichter Damenanzug. Słusznaż żonce się ftroić w wolant z wiatru szyty, By nagością świeciła przez obłok rąbkowy? *Nin. Ryt.* 4, 177. Żonki krotofilne na swe adryony, na wolanty, ażusty, saki i robrany, wyciągnęły z śpichlerzów korce, z ftodoł snopy. *Mon.* 70, 79.
WOLARNIA, - i, *ż.*, *Bh.* wolárna, ftaynia dla wołów. *Switk. bud.* 76., wołownia, der Ochsenstall. 1., WOLARZ, - a, *m.*, WOLAREK, - rka, *m.*, *zdrbn.*, (*Bndtk.*) koło wołów chodzący, woły paszący, wołopas, wołowiec; wołami handluiący, hayday; der Ochsenmann, Ochsenknecht, Ochsenhirt, Ochsenhändler, *Morav.* wolař, *Bh.* wolák; *Slo.* wolák; *Sr.* 1. wóhwař, kruwař (krowiarz); *Crn.* vólâr (*Crn.* vôlar, = piwowar); *Vd.* volar, shivinavez, shivinfki barantauz, kupzhuvauz; *Cro.* volar; *Bs.* volar, koji cjuva volove, govedar; *Rg.* volâr, gjelepia, targovaz òd govédaa; *Rs.* волопасъ; *Ec.* говядаръ, пастухъ надъ рогатымъ скотомъ.
2., WOLARZ, - a, *m.*, gołąb' samiec wolaty, ein Kropftäuber, WOLARKA, - i, *ż.*, samica wolata, die Kropftaube. Wolarze, gołębie maiące tak wielkie wole, że gdy ie nadmą, ftaie się większe nad samego gołębia. *Kluk Zw.* 2, 170. WOLATY, *WOLOWATY, - a, - e, wole pod gardłem maiący, iak wół, wieprz, człowiek. *Wlod.*, kropfig, *Bh.* wolatý, *Sr.* 1. kropaté; *Crn.* ferklene; *Vd.* krofaft, kehlau, kehlaft, toustovraten; *Cro.* kehlyav, kehlyaszt; *Hg.* gelyvás, golyvás; *Sla.* gushav; *Rs.* зобастый, зобатый, (*cf.* zębaty). Wolowaty, który purchawkę pod gardłem na szyi ma, *strumosus. Mącz.* - (WOLAWA, - y, *ż.*, miasto Śląska dolnego. *Wyrw. G.* 257., ziemia WOLAWSKA. *Nar. hst.* 6, 154. Wohlau). - - WOLAWY, - a, - e, od wola, Kropf=, n. p. bokami na szyi są żyły wolawe, *venae iugulares. Perz. Cyr.* 19. Upuścić krwi z żył wolawych na karku. *Perz. Lek.* 169. - - (WOLBACH *herb*, *ob.* Walbach). - -
WOLE, - a, *n.*, WÓL, WUL, - a, *m.*, u zwierząt, u ptaków, wołów, wieprzów, i u ludzi, wypukłość pod gardłem, (cf. *Ger.* Wulst), der Kropf, *Bh.* wole, wůle, *dem.* woláťko; *Slo.* wole, wola, hrwol; *Sr.* 1. krop, kutwo, hordlo (*cf.* gardło); *Sr.* 2. gardlo, garlo, garwo; *Crn.* króf, gliva, brahor, férkla, putân; *Vd.* krof, kehla, putan, tizhji krof; *Cro.* kehlya, glyiva, putan; *Hg.* golyva, golyva, gusa (cf. guz); *Dl.* gliva; *Bs.* voglje; voglje od ptiça, guscja; *Sla.* gusha; *Rg.* vòglje, ghlîva, sekrípi; *Rs.* зобъ (cf. żob', cf. ząb); Wole u człowieka, skóra pod gardłem wisząca, flak, skóra płaska wisząca. *Cn. Th.* 1279, der Kropf am Halse eines Menschen. Wola na szyi, są to niebolesne nabrzmiałości na wierzchu szyi pod skórą osiadaiące, znacznieyszéy lub mnieyszéy wielkości. *Perz. Cyr.* 2, 206., purchawka pod gardłem, brodawka, wole niektórzy zowią, *struma. Mącz.* Wrzód, który po łacinie zowią *scrophula*, po naszemu zowią purchawka albo wól, bywa pospolicie pod gardłem. *Wer. Rgl.* 5. Przeciwko wolowi, guzowi pod gardłem wiszącemu, lekarstwo. *Sleszk. Ped.* 73, przeciw wolowi, który się pod gardłem działa. *Spicz.* 245. Wól, albo kostka martwa pod gardłem. *Sien.* 364., wól albo martwą kostkę iak zganiać. *Sleszk. Ped.* 72, na wól i martwy guz lekarstwo. *ib.* 73. Woda Drużbacka pożyteczna iest na wole. *Petr. Wod.* 16. Wole i gardła w Styryi i Karyntyi naywięcéy się nayduią. *Petr. Wod.* 20. - §. U ptaka wole, gardło, podgarlek. *Cn. Th.* 185. Ptaki maią wole, owę to na kształt skórzanéy torebki około piersi, w któréy ziarna naypierwéy odmiękczone bywaią. *Kluk Zw.* 2, 4. U ptaków gardzielem do wola pokarm wchodzi, a z tego przez kanał pokarmowy do żołądka. *Zool.* 112.
WOLEĆ, woleli, wolały, wolał, woli, wolę *transitiv. ndk.*, iedno więcéy chcieć niż drugie, *Sr.* 1. hczu radschi; *Cro.* rayscissem, (cf. rad, raczey); *Dl.* volim; *Rg.* voljetti; *Bs.* voliti, pria htjetti; *Lat.* malle, malo, i. e. magis volo; cf. przekładać, preferować, lieber wollen (*ob.* wola, *Bh.* wolitj, wolim *eligere*, *malle*, wolenj *electio*, wolenec *eligens*, *elector*, weleti, welim *iubere*; zwoliti, zwolowati *eligere*, cf. zezwolić; *Slo.* wolim *eligo*, wolenj *electio*, wolitel *elector*, *Hg.* választom *eligo*; *Hg.* vélem *existimo*; *Sr.* 1. wohliczer *elector*; *Crn.* voliti, volim, svoliti, svolem *eligere*; *Crn.* vôlem *consentio*, *ob.* zezwalam; *Vd.* svoliti, svoluvati *eligere*, *Vd.* svol, svolstvu *electio*; *Cro.* velim, *Bs.* velim, govorim *inquam*, *dico*; *Rs.* волить, вóлю chcieć, życzyć, изволити, изволя́ппи wybrać, *Ec.* волю, хощу, *Gr.* βιλομαι, *volo*, ich will). - Miał iaki niewdzięcznik pasorzyt zjeść i wypić, wolałem ia. *Teat.* 33 *d*, 10. Równie iakobyś kozie pięknie na lutni grał, A onaby wolała, byś iéy kapusty dał. *Rey. Wiz.* 916. Każdy sobie woli. *Cn. Ad.* 543, *cf.* pierwéy Sobkowi, potym Tobkowi; sobie każdy gali; na swoie koła ciągnie). Kto sobie woli, tego głowa boli. *Cn. Ad.* 401, *Rys. Ad.* 24.
WOŁEK, - łka, - u, *zdrbn. rzeczwn.* wół, das Oechschen, Oechslein, *Bh.* wolek, wolček; *Slo.* wolek; *Sr.* 2. wohlk, wohlaschk; *Vd.* volei, volek, junz, junzhik, (cf. iuniec), *Cro.* vôlek, junecz; *Rg.* vôlak; *Sla.* volak, volich; *Ec.* юнéцъ. Młody wołek nierobotny. *Ezop.* 44. Ktoby z młodych byczków chciał mieć wołki nierzezane, ten piérwéy niźli by się z krowami poczęły wiązać, dwa miesiące przedtym, ięczmieniem ie dobrze wytuczyć ma, tak się wołkami potym ftaną bez rzezania. *Syr.* 969. Każą nędznemu kmiotkowi na iaką robotę, a on wołu abo konika naleźć nie może, płacze, szukaiąc go, . . *Rey Zw.* 80 *b.* Nie ma-li koni, wołki mu zaymuią. *Birk. o Ex.* 28. Co wołków, iałowiczek, baranów ubóstwu pojemy! *Falib. dist. O.* - §. *Hist. Natur.* do rodzaiu wgryzków należą wołki, które się w śpichlerzach w zbożu nayczęściéy zalegaią. *Zool.* 166, der Kornwurm auf den Schüttböden. Mole, co ie wołkami zbożowemi mienią, niszczą zbiory. *Tom. roln.* 96.
*WOLEN, *ob.* Wolny) -
WOŁGA, - i, *ż.*, *WOŁHA, - y, *ż.*, rzeka w Moskwie. *Wyrw. G.* 20, ein Fluß in Rußland. Kilka mil od miasta Moskwy iest las nazwany Wołkowski, bo tam wilków siła, w którym iest iezioro błotne rzeczone Wołgo, a

z niego wypada z wielkim pędem rzeka iedna wielka prosto na północ bieżąc, którą od ieziora nazywaią Wołhą. *Gwagn.*. 483; *ob.* *Wołhyn, Wołyń; WOLGAR, Wołhyniec. WOLINA, - y, *ż.*, biedny wół, ein armseeliger Ochs. Z tym wszystkiem kopać musisz motyką nowiny, J wiązańmi iemioły opasać woliny. *Zab.* 8, 330 *Jżyck.* WOLI, -, a, - ie, *ob.* Wołowy.

WOLICA, WOLKA, *ob.* Wola, nazwisko osad wolnych.

WOLKAN, *ob.* Wulkan.

WOLNIĆ *cz. ndk.*, zwolnić *dk.*, wolnieyszym uczynić, popuszczać, pofolgować, mniey forsować, nachlassen, schlaffer, gelinder machen, mehr Freyheit lassen. Dłużą żeglugę, wolniąc zbyt śpieszne żagle. *Przyb. Milt.* 107. Attaki zwolnione, kiedy attakuiący, zbliżywszy się pod twierdzę swoiemi robotami, zastanawiaią się w nich dobrowolnie. *Jak. Art.* 2, 365. - Wolnić wodę zimną, zlecić, letnią uczynić, lau machen, verschlagen lassen. WOLNICA, - y, *ż.*, wolne targowisko na woły, mięso, chléb. etc. *Włod.*, iatki wolne, der Freymarkt, die Freybude, freie Fleischerbude, Bäckerbude u. s. w. für Nicht-Zünftige. (*Rs.* вольница wolni ludzie; rozpustnik, swawolnik, вольничанїе rozpusta, wyuzdaność). Cechy rzeźnickie i piekarskie wolnicy dwa razy na tydzień, względem dowozu przez obcych mięsiwa i chleba, bronić nie będą mogli. *A. Zamoy.* 81. Kto w mieyskie nie wpisany, temu nie wolno handlów prowadzić, oprócz iarmarków, pod czas których i dla obcych wolnica być powinna. *Vol. Leg.* 7, 754. Rzeźnicy, którzy po targach i wolnicach z mięsem ieżdżą, tamże akcyzę zapłacą. *Vol. Leg.* 5, 183. - §. Wolnica, *ob.* wola, wolna osada. WOLNIE, *ob.* wolno. WOLNIEC, wolnieie *niiak. ndk.*, zwolnieć *dk.*, wolnieyszym się stać, puścić z tęgości, nachlassen, nicht mehr so streng seyn; *pr. et fig.* Fermentacya piwa z początku iest mocna i burzliwa, potym wolnieie, i staie się nieznaczną. *N. Pam.* 6, 309. Czy iuż wolnieie płomień, czy ieszcze się sili! *Morszt.* 218. Ogień ten zwolnieie, co się pali wemnie. *Dmoch. Jl* 2, 198. Jak iuż do siebie przyszedł starzec, i zaś zwolniał znacznie, Tak z iękiem słabym głosem mowić do niéy zacznie. *Zab.* 16, 357, *cf.* opłonąć, cf. udobruchać się). - W iednéy wodzie powróz się kurczy, a rzemień wolnieie. *Fredr. Ad.* 114, rozciąga się, reckt sich, wird länger. Wolnieie woda, letnieie, staie się letnią, laulig werden. *WOLNIK, - a, *m.*, wolny sobie, udzielny pan, suweren, ein souverainer Fürst. Papież ze wszystkimi xiążęty i wolnikami Włoskiemi, oprócz xiążęcia Medyolańskiego, który nic ze swego nałożyć nie chciał, po 200000 czerwonych złotych na pomoc woienną Matyaszowi złożyli. *Krom.* 726, *cum communitatibus*; (cf. niewolnik). WOLNIUCHNY, *ob.* Wolny. WOLNIUCHNOŚĆ, WOLNIUSIEŃKOŚĆ, WOLNIUTEŃKOŚĆ, - ści, *ż.*, *intensiv.* rzczwn. wolność; wielka nie forsowność, nietęgość, powolność, starkes Nachlassen, Nichtbetreiben, Nichtanstrengen. O wodzie: wielki stopień letniości ein hoher Grad von Lauheit, Lauligkeit. WOLNO, WOLNIE *adv.*, wolno iest, niebronno, nie zabroniono, frey, erlaubt, nicht verboten, (*Vd.* volno, z rad; *Rg.* vogljom, z dobrowolnie; *Cro.* volno *voluntarie, lubenter*); *Vd.* prostu stati; *Cro.* szlobodno (*ob.* swobodno); *Sr.* 1. po dopujcżenu; *Ec.* мнѣ, лѣть, достоитъ, вольно; *Rs.* вольно, (*Rs.* волено dobrowolnie). W karczmie, wszyscy panowie, każdy mówi: wolno mi tu za móy grosz. *Falib. Dis.* J 2, *Ec.* лѣть ми есть, вольно мнѣ, годствуетъ ми что, godzi mi się, es steht mir frey. To temu wolno, a mnie nie? *Jabł. Ez.* 102. Jeśli każdemu wolno żyć, iak chce na świecie, Czemuż przynaymniéy pisać nie wolno przecię? *Nar. Dz.* 3, 130. Nie coć wolno patrz, lecz co przystoyno. *Cn. Ad.* 562. Już tam upadek prędki i gotowy, gdzie grzeszyć wolno, gdzie nie karzą złości. *PKchan. Jer.* 116. Wolno tobie mówić, a mnie czynić. *Cn. Ad.* 517, mów ty sobie co chcesz, coć się podoba). Wolno iść, wolno nie chodzić każdemu, Już to na waszéy woli niechay będzie. *PKchan. Jer.* 106., do wyboru, podług upodobania). Gdy widzi przełożony, że mu wolniéy niż komu inszemu, że niema ktoby go skarał; tym on więcéy ma sam siebie powściągać, a im większą od ludzi swobodność zna, tym on sam nad sobą sroższym być ma. *Kosz. Lor.* 26., ma większą wolność, więcéy mu uchodzi, może sobie więcéy pozwolić, es steht ihm mehr frey, ist ihm mehr erlaubt. On sługa siedzi sobie na stronie, nie wdawaiąc się w żadne posłuszeństwo, w żadne poślubienie, iedno tak wolnie patrzy obchodu a obeścia swoiego. *Rey Pst.* N 2, lóźnie, swobodnie, frey, dienstlos. Tylą i tak wielkiemi zabawami roztargniony, i odetchnąć wolnie nie może. *Siem. Cyc.* 26, ledwie ma czas wolny odetchnąć, er kann kaum frey athmen. Na początku kościoła Apostolskiego żaden nic swego, ale wszystko wolnie wszyscy mieli. *Sk. Żyw.* 183, spólnie, do woli każdego, gemeinschaftlich, nach jedes Belieben. - Wolno puścić, wolność darować więźniowi, niewolnikowi, wolnym uczynić, (*cf.* wyzwolić, wyzwoleniec), *Vd.* prostuspustiti, frey lassen. Na on dzień uroczysty zwykł starosta wypuszczać ludu wolno iednego więźnia, któregoby chcieli. *Leop. Math.* 27, 15. §. wolno, używaiąc wolności, nie żenuiąc się, śmiało, wolnomyślnie, *bezpiecznie, frey, freymüthig, unbefangen, dreust. Ja zaś chociażbym wszystko, co potrzeba, wolnie wyraził, nigdy się mowa moia podobnie tłumaczyć i rozgłosić nie mogła. *Siem. Cyc.* 6. - §. Wolno, nieforsownie, niegwałtownie, nienapędzaiąc, nietęgo, nieostro, zwanglos, ohne Anstrengung, nicht heftig, nicht stark, nicht scharf; WOLNIUCHNO, WOLNIUSIEŃKO, WOLNIUTEŃKO, *intensiv.*, n. p. boiaźliwe dziecię, zdążyć za matką nie mogąc, pociąga wolniuchno za suknią. *Stat. Num.* 1, 81., *Vd.* tihu, rahlu, z lekko, lekkuchno, sanft, leise, gelinde, sachte. Złożył przy wolno szumiącym strumieniu głowę strapioną. *Zab.* 5, 374. Wolno, z wolna, po woli, po mału, nieraptownie, gemach, langsam, *Bh.* zdlauha, *Slo.* raz za razom. Namyśl się wolno, a wszystko śpiesznno czyń. *Cn. Ad.* 1008. Takt przestrzega śpiewaka, aby nie iednym czasu przeciągiem śpiewał, lecz raz leniwiéy i wolniéy, drugi raz śpieszniéy. *Chmiel.* 1, 344. Naypilnieysze sprawunki nayżywszego wymagaiące pośpiechu, z wolna u nich idą. *Teat.* 9 *b*, 4. Dowcip ludzki i sztuka z wolna postępuie. *Karp.* 2, 10., cf. noga za nogą). Z wolna! z wolna! *Teat.* 36 *b*, 89. **WOLNOCHCĄCY, - a, - e, Wolnochcąc *adverb.*, z wolnego chcenia, dobrowolny, freywillig. Ni krwią obywatelską twoie berło wrzące, któreć pokóy i zgoda daią wolno-

chcące. *Zab.* 8, 402 *Koryt.* WOLNOCIEPŁY, - a, - e, - o *adv.*, letni co do ciepła, lau, laulig. *Bndtk.*, *Tr.* WOLNOCZYNNY, - a, - e, - ie *adv.*, arbitralny, czyniący się podług woli, upodobania, willkührlich. Znak naturalny, który z natury swéy ma, iż znaczy rzecz iaką; wolnoczynny, który znaczy rzecz dlatego, iż ieſt na to obrany, albo od Boga, albo od ludzi. *Boh. Prog.* 156. Sprawa cnotliwa w kraiu północnym, ieſt wyſtępna w południowym, a ztąd wnoszą, iż wyobrażenie cnoty ieſt szczególne wolnoczynne. *Mon.* 76, 54. - (WOŁOGOST, - u, *m.*, miaſto w Pomeranii, Wolgaſt in Pommern. Wołogoſt Wolgasem ieſt u Niemców. *Krom.* 43. - -) WOLNOMÓWNOŚĆ, - ści, *ż.*, wolność języka. *Cn. Th.* 1280, Sprechfreiheit. WOLNOMÓWNY, - a, - e, - ie *adv.*, używaiący wolności języka; frey ſprechend, freymüthig redend. WOLNOMYŚLNY, - a, - e, - ie *adv.*, w myśleniu wolny, *in bonam et malam partem*, freymüthig, freydenkend, (freydenkeriſch), freygeiſteriſch. Stanąć przed urzędem trzeba, maiąc wolnomyślne głowy. *Klon. Wor.* 69. Wolnomyślny, *Subſt.*, *WOLNOMYŚLEC, - ślca, *m.*, libertyn, *wolnowierca, *Vd.* sovjoverez, proſtoverez, *Rs.* вольнодумецъ, ein Freydenker, Freygeiſt; WOLNOMYŚLNOŚĆ, - ści, *ż.*, myślenie wolne, *in bonam et malam partem*, freyes Denken, Freydenkerey, Freygeiſterey, *Vd.* proſtovera, svoiovera, *z* libertynſtwo, *wolnowierſtwo. *WOLNORZĄDNY, *ob.* Wolnowładny. WOLNOŚĆ, - ści, *ż.*, używanie swoiéy woli, swoich należytości, sił i t. d., die Freyheit; (*Bh.* wolnoſt chętliwość, przeſtronność); *Bh.* ſwoboda, (*ob.* swoboda); *Sr.* 1. dopużczeno, (cf. dopuścić), *Crn.* svojbodnoſt, proſtnoſt, (*cf.* proſtota), frajoſt, frêk; *Vd.* svojobodnoſt, svojobodshina, slabodnoſt, proſtoba, frajoſt, povola, (*cf.* powolność); (*Vd.* volnuſt *mollities*; *Vd.* volnoſt, povolnoſt, pervolnoſt, radovolnoſt, : gotowa chęć, chętliwość); *Cro.* szloboschina; (*Cro.* volynôszt *volentia*, nevolya, *Hg.* nyavalya *miseria*; *Cro.* nevolyicza, *Hg.* nyavalyatſka *aerumnula*; *Bs.* nevoglja *sollicitudo*, *miseria*); *Sla.* slobodshtina; *Rs.* вольность. Wolność ieſt władza czynić albo nie czynić podług nakłonienia się umysłu. *Cyank. Log.* 46. Wolność ieſt żyć iak kto chce, według Pana Boga i rozumu, niezawiedzionego błędami żadnemi. *Birk. o Ex.* 17. Wolność ieſt żyć iako chcieć bezpiecznie w swym domu, oprócz Boga, praw, sądów, nie pod-ledz nikomu. *Błaż. tł.* B 4 *b.* Tego wolnością nie mamy zwać, iż kto podług swéy woli żyie, ale to ieſt prawdziwa wolność a swoboda, żyć podług prawa. *Gorn. Dw.* 356. Niech każdy zdrowym rozumem wolność i niewolność obaczy oboie. *Bach. Ep.* 1. Temu naywiększą sam Bóg wolność nadał, który wolnym w niewoli i w pętach być może. *Jabł. Tel.* 68. Przy cnocie wolność dobra, oprócz cnoty swawola ieſt; pod prawem wolność prawdziwa, bez sprawiedliwości niewola ieſt. *Gorn. Wł.* Wolność zła. *Cn. Th.* 1280, *ob.* swawola). Prawdziwa i pomiarkowana wolność taka ieſt, kiedy ten, co mnie dziś sądził, iutro przedemną pozwany ſtanie. *Gorn. Dw.* 354. Wolność polityczna nie na tym zawisła, aby czynić co się komu podoba, lecz że ieſt prawem czynienia tego co się godzi. *Mon.* 68, 559. Wolność polityczna, wolne używanie praw obywatelſkich. *Ldc.* Wolność woli, : wolna wola. *Cn. Th.* 1280. Wolność z urodzenia, z rodu. *Cn. Th.* Czapka u Rzymian była znakiem wolności. *Mon.* 76, 863. Pewnie ci Jchmość, wyszedłszy na wolność, i objąwszy dobra swoie, będą myślili o naukach. *Mon.* 67, 438, zoſtawszy pełnoletnimi, i wolnymi dziedzicami). Wolność darować więźniowi, niewolnikowi, wolno puścić, wolnym uczynić. *Cn. Th.* 1280, *Vd.* proſtuspuſtiti, freylaſſen, die Freyheit ſchenken, *cf.* wyzwolić). Wolność utracić, *ob.* wpaść w niewolą). Wolnością darowany, *ob.* wyzwoleniec. - §. Na wolność zdać, na wybór, na zdanie, frey ſtellen, frey laſſen. To co ieſt na wolność zoſtawiono, tedy może być przyymowane, i nieprzyymowane dobrym sumieniem. *Gil. Pſt.* 321, *b.* Apoſtołowie na wolność czas i sposób poſtu dali każdemu. *Zygr. Gon.* 347. - §. Wolność, pozwolenie, die Erlaubniß. Dał mi wolność odjechać do domu. *Tr.* - §. Wolność od czego, wyzwolenie, uwolnienie, Befreyung, Freyheit, von etwas. Wolność od podatków. *Cn. Th.* 1280. Wolność, wyzwolenie od prawa, od sądu, exemcya. *ib.* Ktokolwiek na woli osiadł, a wysiedziawszy lata na wolność od robocizny lub czynszu naznaczone, odszedł, . . *Czack pr.* 2, 197. Wolność poetycka poszła w przysłowie. *Mon.* 72, 524, *licentia poëtica*). Wyzwolone nauki, wolnościami nadane, uprzywileiowane. *Cn. Th.* 1344, *ſtudia liberalia*, *artes liberales*, *ingenuae*, nadobne, piękne, die freyen Künſte, die ſchönen Wiſſenſchaften. - §. Wolność od urzędu abo powinności, abo roboty powinnéy, *vacatio.* *Cn. Th.* 1280, die Muße, freye Zeit. *Similiter* wolność od bolu. *ib.*, *vacuitas doloris*, Befreyung von Schmerz, Schmerzloſigkeit. - §. Wolność, nieforsowność, popuszczanie, pofolgowanie, nietęgość, Unangeſtrenktheit, Nachlaſſung, Gelindigkeit. *Medic.*, wolność żołądka i t. d. rozwolnienie, laxa, leichter Stuhlgang. Acz mocnieysze medykamenta laxuiące szkodzą, iednak wolność ſtolców ieſt potrzebna choruiącym na wątrobę. *Krup.* 5, 752. Teraz zbytnią mamy wolność żołądka, po chwili katar. . . *Pilch. Sen. liſt.* 4, 164. - §. Wolność, wolne używanie swoiéy wolności, wolnomyślność, (cf. *bezpieczeńſtwo, *bezpieczność), wolnomówność, Freyheit, Freymüthigkeit. Biſkup wolności swéy przed Cesarzem nigdy nie tracił; ale iego wolną mową nic się Cesarz nie obraził. *Sk. Żyw.* 170 *b.* Wolność języka, *ob.* wolnomowność. *aliter* wolność języka, wyprawność języka, Sprachfertigkeit. - §. Wolność, mieysce wolne, wola, wolnica, ein Freyort, Freyſitz, Freymarkt, eine Freybude. Kto wprzód osadził na wolności osła, Niż do lemiesza wprzężony i trzosła? *Chrość. Job.* 153, *cf.* w polu, w puszczy, w lesie). Klucze cechom od wolności odeymowano. *Obr.* 39, cf. rzemieślnikom klucze od ich przywileiów i ſkładanek poodbierano. *Veryf. pr.* 3. cf. cechy; Gelage, Zunftgelage, Auflage; *cf.* iatki mięsne, piekarſkie, Fleiſcherbänke, Brotbänke, Gerechtigkeiten, *Bndtk.* WOLNOWIERCA, - y, *m.*, libertyn, ein Freygeiſt, *ob.* wolnomyślec. WOLNOWIERSTWO, - a, *n.*, przesadzanie wolnością myślenia w rzeczach wiary, *ob.* wolnomyślność, Freygeiſterey. WOLNOWŁADNY, WOLNOWŁADY, - a, - e, - dnie *adv.*, samowładny, wolny w władaniu, *Vd.* proſtoblasen, proſtosilen, zieloblaſten, ſelbſtherrſchend, cf. despotyczny). Dawni królowie nasi wolnowładni *Pot. Pocz.* 15. Wolno-

władny

władny pan. *Pot. Arg.* 635. - Wolnowłada królowa. *Pot. Syl.* 256. WOLNOWŁADCA, WOLNOWŁADZTWO, *ob.* Samowładca, Samowładztwo. WOLNY, *WOLEN, - lna, - lne, WOLNIUCHNY, WOLNIUSIEŃKI, WOLNIUTEŃKI *intensiv.*; (*Bh.* wolný 1., chętny, 2., gotowy, szybki, 3., wolny); *Sr.* 1. wohlniwé; *Crn.* fraj; (*Crn.* volne *voluntarius*, *libens*, *Vd.* volen, voljan, voln, volno *volens*, *oppos.* *Vd.* navolen, nevoljen *inuitus*, *impatiens*); *Vd.* svojoboden (*ob.* swobodny); frai, proſt (*ob.* proſty), odvesan, (*ob.* odwiązać), nesavesan, proſtoben, poproſten, proſtupushen, samsvoi, nepodloshen, svoivolen, (*cf.* *swawolny); (*Cro.* nevolyen, *Hg.* nyavalyas *aerumnosus, miser*); *Cro.* prószt, prozt; *Rg.* vogljan ſobbom *sui iuris*, *Rg.* pròſt *licitus*; *Sla.* proſt; *Bs.* pròſt, dopuſten *licitus*, *Bs.* vogljan, koji sgjudi *appetens*, *cupidus*, 2., vogljan bitti, mocchi scto rieti al uciniti, *Bs.* nevogljan *calamitosus*); *Rs.* вольный, изволительный, произвольный, *oppos.* невольный, кабальный (cf. kabała). (*Ec.* вольный *voluntarius.*, cf. *Ger.* wohl). Wolny, wolność maiący, zoſtaiący w używaniu swoiéy woli, frey, die Freyheit habend, ſeinem Willen folgend. Na iedno wyydzie powiedzieć: mam władzę obrania, albo ieſtem wolny. *Mon.* 75, 111. Człowiek ieſt wolny w sprawach swoich, od saméy tylko woli swoiéy, iako od pewnego początku złych i dobrych uczynków maiąc dependencyą. *Kłok. Tur.* 155. Wola nasza woląby nie była, gdyby w naszéy mocy nie była; a iż w naszéy mocy ieſt, przeto wolną ieſt. *Sk. Zyw.* 2, 152 *b.* Dla mnie wolno wierzyć temu, wolno nie wierzyć, wszak wola ludzka ieſt wolna. *Boh. Kom.* 1, 243, do wyboru, iak chcieć, iak się podoba). Wolne są myśli ludzkie. *Siem. Cyc.* 534, Gedanken ſind zollfrey. Na wolnéy ieſt woli naszéy rzeczy doczesne opuszczać, abo od przyszłych nieſkończonych odpaść. *Sk. Zyw.* 2, 11. Ten ieſt prawdziwie i iedynie wolny, który ani ſtrachowi, ni złym ieſt powolny. *Jabl. Tel.* 68; kto żądzom nie ieſt, tylko swym bogom poddany, A cnocie, rozumowi, wolnym ma być miany. *ib.* 69. Nie każdy wolen, który okowów nie nosi. *Bach. Epikt.* 1. Jeſtem człek wolny, z miaſteczka rodem, nikomu nie poddany. *Teat.* 54 *c*, *B ii.*, *Vd.* proſtorojen). Wolny sobie człowiek, swobodny. *Cn. Th.* 1280, *Ec.* свободникъ. Jaką mamy przyczynę poddanych naszych w niewolnym, albo raczéy w niewolniczym prawie utrzymać? *Mon.* 67, 301. Słudzy niewolni, abo rękomańcy, żamienieni być mogą, dlatego iż się z niewoli wyłomić nie mogą. *Szczerb. Sax.* 61. Uczynić kogo wolnym, wolnośc darować więźniowi, niewolnikowi, wolno go puścić. *Cn. Th.* 1280, *Vd.* poproſtiti, proſtusrezhi, proſtutoriti; *cf.* wyzwolić, wyzwoleniec). Lud nowego teſtamentu ieſt wolny; bo przez syna bożego wyzwolony ieſt. *Wiśń.* 360. - *Magis paſſiue quam active*: Poseł ma być wszędzie wolen. *Biel. Kr.* 435, (*ob.* niżéy: wolny liſt), nie może być przytrzymanym). Milsza ieſt śmierć odważna nad niewolne życie. *Zab.* 8, 347 *Koſſ.*, życie w niewoli, w pętach, w kaydanach). Wolny, nieżenowany, bez zawad, frey, ungenirt. Czy będzie miał wolny ruch w tak ciężkiéy broni? *Dmoch. Jl.* 2, 205. Wolna głowa, niezaięta, ein freyer unbefangner Kopf. Przy wolnéy głowie nie ieſtem w ſtanie napisać tak, iak on za iednym pociągnieniem pióra. *Teat.* 39, 74. Głos miał w kazaniu tak piękny i wolny, iż nim władnął, iako chciał. *Sk. Zyw.* 219 *b.*, powolny mu, gibki, giętki, geſchmeidig. Martwe iego ciało było wolne, członki nie zkościałe, a twarz wdzięczna i wesoła. *Sk. Zyw.* 2, 45 *b.*, nieſkrzepłe, nieſtężałe, nicht ſteif. Widzisz, że wolnéy mowy nie mam. 3 *Leop. Ex.* 6, 30, że wymowności nie mam. 1 *Leop.*, *ob.* wolność, wyprawność języka; cf. wolnomówność). W wolney Rzpltéy trzeba aby był ięzyk wolny. *Budn. Ap.* 88, niehamowany, niezabroniony). - *Magis active*: wolny, używaiący wolności, pozwalaiący sobie, cf. wolnomyślny, freymüthig, frey. Wolnym ięzykiem puścił się na cesarza o takie biſkupom rozkazywanie. *Sk. Dz.* 544. Biſkup ten wolności swéy pod cesarzem nigdy nie tracił; ale iego wolną mową nic się cesarz nie obraził. *Sk. Zyw.* 170-171. Wolny ięzyk, przeſtworna gęba, *soluta lingua*. *Cn. Th.* 1281. Wolny, *bezpieczny nazbyt, *licentior*. *Cn. Th.* 20. Kościoł ten wolnemu oycu, t. i Bachusowi poświęcą. *Leop.* 2 *Mach.* 14, 34, *Liber*, cf. swawolny). - §. Wolny, do wyboru zoſtawiony, frey, der freyen Wahl überlaſſen. Daią im to czasem w wolne używanie. *Paszk. Dz.* 48. Pannieńſtwo a żywot bezmęſki albo bezżeńſki ieſt wolny, a żadnemu ſtanowi nie rozkazany od boga ku chowaniu. *Gil. Pſt.* 321. Jezus wolną mękę przyiął dla zbawienia narodu ludzkiego. *Stryik.* 55., dobrowolną, freywillig. Wolna chorągiew, żołnierz dobrowolny. *Cn. Th.* 1279., woluntariusz. *ib.* 1446. - §. Wolne ucho, łaſkawe ucho, geneigtes Gehör. Więc kiedy u ciebie wolnego ucha nie mam, Niechay w niebie bogowie, ludzie na ziemi słuchaią. *Paſt. F.* 289. - §. Wolny co do poſtanowienia czyli małżeńſtwa, bezżenny, nieżonaty, frey, ledig, unverheurathet, *Crn.* proſt, svojbodn, (*cf.* swobodny), *Rs.* холостый, *Subſt.* холостьба, холостякъ. Jeśliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łoże nierządem cudzołożnym maże się. *Kucz. Kat.* 3, 146. Gdy wolny wolną zgwałci, ... *Szczerb. Sax.* 160. Będąc wolnym aż do tego czasu, wziął na ſtarość iarzmo niewoli. *Teat.* 34 *c*, 17, ożenił się). - §. Wolny od czego, wolny czego, bez czego, uwolniony od czego, próżen czego, frey von etwas, befreyt, ledig, leer. Opętany, od djabła wolny. *Birk. Dom.* 105. Wolną od spraw wielkich głowę schraniaćby należało pod cienie ogrodowe. *Zab.* 13, 295. Wolny od niebezpieczeńſtw, bez pieczy, bezpieczny. *Cn. Th.* 20. Wolnemu trosek i ciężkiey prace Ściele makowe sen materace. *Zab.* 9, 343 *Zabl.* Wolny był Wtorek od grzmotu i huku, Lub w szyku przez dzień ſtały woyſka obie. *Jabl Buk..* O 3. Przypatrzcie mizernéy się cerze Człowieka tego, ludzie zakamiali, Otom przywiódł wam na poły martwego, Niemasz w nim członka od bicia wolnego. *Odym. Sw.* 2 Gg 2, bez bolu, krom bolu). Wolnéy nie masz bez długu wsi i maiętności. *Bardz. Luk.* 2, 3, czyſtéy, bezdłużnéy, rein, ſchuldenfrey. Temu, kto mi powierzył pieniędzy, tyle oddam, ilem wziął, a oddawszy, iużem wolny. *Gorn. Sen.* 94, cf. kwita). - §. Wolny, niezatrudniony, niezabawny, łacny, próżny, frey, Muße habend, unbeſchäftigt, *Vd.* bresdelen, delaprasen, bres dela, miesik, *Rs.* досужный. Witold we wszyſtkie czasy był tak dalece niewolny, że też i u obiadu sądził, i posły odprawował. *Krom.* 509. Wolny

czas, Muße, *Vd.* prasen zhafs, delaprasnoſt, perkladnoſt; *Rs.* досугъ. Jeżeli będziesz miał godzinę czasu wolnego, to przyydź do mnie. *Teat.* 24, 99 *Czrtr.* Wolnieyszemi czasami zacząłem i innych pisarzów Polſkich czytać. *Mon.* 65, 473. - §. Wolny liſt, wolność zabezpieczaiący, paszport, cf. żelazny liſt, Sicherheitsbrief, Freybrief, freyes Geleit. Wolny liſt, świadectwo podróżnego. *Włod.* Liſty u cesarza *salui conductus*, abo wolne liſty wyprawili, aby niemi Huſſa do Konſtancyi przyłudzili. *Baz. hiſt.* 6. Po 30 dniach wolne liſty otrzymawszy, rozeszli się, każdy w swą ſtronę się udawszy *Paszk. Dz.* 40. - §. Wolne powietrze, otwarte, nie zamknięte, freye Luft. Muzyka taka dęta dobrze się osobliwie na wolnym powietrzu wydaie. *N. Pam.* 7, 12. Zapach ziół czuiemy na wolnym powietrzu. *Teat.* 26, 42. Na wolnych i przewiewnych mieyscach ożywiaią nas i czerſtwią wdzięczne kwiatów pary. *Pam.* 83, 430. Z ogrzewaiącego macierzyńſkich wnętrzności powicia rozwiązanego, owiało wolnieysze powietrze. *Pilch. Sen. Liſt.* 3, 324. - §. Wolny, nieforsowny, niesilny, nietęgi, niegwałtowny, folguiący, łagodny, letki, słaby, gemach, gelinde, nicht ſtreng, gelind. Wprzód im według młodości łuk wolny daią, Potym gdy ich w czerſtwości mężnieyszych doznaią, Daią tęższy i duższy. *Paszk. Dz.* 59, nicht ſtramm, ſchlaff). Żebym miał mówić, że ta dziewczyna nierządne prowadzi życie, byłoby zagrubo, szukać trzeba wolnieyszego wyrazu. *Teat.* 34, 68, grzecznieyszego, łagodnieyszego). Koral, iako go wiatr naymniéy obéydzie Kościeie, lub wolniuchnym ziołkiem w wodzie wzniydzie. *Zebr. Ow.* 387, miękkuchnym, delikatnym, ganz weich, zart. Skóra łosia ieſt nad inne delikatnieysza, miękka i wolna. *Haur. Sk.* 291, rozciągaiąca się). W milę iednę rachuiemy dwie godziny wolnego chodu. *Biel. Sw. A* 1 *b*, powolnego, nieprędkiego, nieśpiesznego, langſam, gemach. Widział rzékę bieżącą cichą wodą, J wolniuczkiem szemraniem, póki nic nie było, Coby iéy bezpiecznemu biegowi szkodziło. *Otw. Ow.* 127. Woda wolna, która ani ieſt zimna, ani gorąca, ani też ciepła, ale tak umiarkowana, że nic w onéy wodzie zbytnie nie czuć. *Syxt. skł.* 66, letnia, laulig, lau. Zatyka się dobrze fiola, ſtawia się w wolnym cieple. *Krup.* 5, 696, w umiarkowanym, gemäßigt. Wolnym ogniem być pieczonym. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 107, powolnym, nieraptownym, an einem langſamen Feuer.

WOŁOCH, *WAŁACH, (*ob.* Wałach), - a, *m.*, z Wołoszczyzny rodowity, ein Wallache, aus der Wallachey; *Cro.* ulàh, vlah; *Bs.* vlach; *Hg.* oláh; *Sla.* vlh, karavlah; *Rg.* ugrovlah); *Wałaszy (Wołosi) z Włoch poszli. *Biel. Sw.* 121, *ob.* Wołoszczyzna). *Daci* *Wałasi. *Mącz.* - §. Wołochy, Wołoſka ziemia, *ob.* Wołoszczyzna, Wołosza.

WOŁOGŁOWY, - a, - e, *m.*, głowy wołowéy, ochſenköpfig; *Ec.* вологлáвъ; *Gr.* βουκέφαλος. WOŁOK, - a, Wielgok ryba, *boops. Cn. Th.* 1281, Ochſenauge, ein gewiſſer Fiſch. WOŁOPAS, - a, *m.*, wolarz, wołowiec, der Ochſenhüther; *Rs.* волопáсъ; *Ec.* говядаръ, пастухъ, надъ рогатымъ скотомъ. Juſtyn świnopas, wołopas, cieśli sługa, na koniec cesarz. *Chmiel.* 1, 353. Masztalerza abo wołopasa, nie z posługi, którą sprawuie, ale z obyczaiów, szacować będę. *Pilch. Sen. liſt.* 1, 355; *Ec.* волопáсmвую, paszę woły.

*WOŁOSC, *ob.* Włość.

WOŁOSKI, WAŁASKI, - a, - e, od Wołoch czyli Wołoszczyzny, Wallachiſch; *Bs.* Vlascki; *Cr.* Ulaſki). Polſki i Słowiańſki ięzyk nie tylko naród Wołoſki, ale też i wszyſtek właśnie Włoſki Włochami i Włoszą nazywa; co samo dowodzi, że się z Włoſkiéy krwi ten naród wylągł. *Krom.* 360. Wałaſka ziemia *Dacia. Mącz.* *Wałaſka ziemia i Przekopſka aż do rzéki Tanais a ieziora Meotys. *Biel. Sw. E* 3, Wołochy, Wołosza, Wołoszczyzna, die Wallachey; *Boh.* Walachy, Walaſſ'a země; *Cro.* Vlaska zemlya, *Hg* Oláh-orszag; *Bs.* Vlascka zemglja, Morovlascka zemgja; *Rg.* Vgrovlascka zemglja; *Sla.* Karavlashka; *Turc.* iflak). Ziemia Wołoſka graniczy z Moldawiią, Transylwaniią, i ztyka się z Dunaiem. *Wyrw. G.* 267. Wołoſką ziemię geografowie ſtarzy Dacyą zwali. *Biel.* 196. *Wałaſkie wsi płacić maią po 20 groszy. *Vol. Leg.* 2, 664, *ib.* 3, 50. *Wałaſki koń, *Dacicus equus. Mącz.* Z Wołoſka golona głowa czuprynkę nosiła, z tyłu ni wiecheć wiszący, iak ogon pozad leżący. *Comp. Med.* 706. Kamień figury okrągłéy, na kształt sera *Wałaſkiego abo od Holandrów. *Birk. Dom.* 89. W trzynaſtym wieku przez wnętrzne niezgody bardzo było poszło W. Xięſtwo Litewſkie na Wołoſkie gospodarſtwo, ale wczas temu Litwa zabieżała. *Stryik.* 295, na bezrząd, anarchiią, cf. Beścid, Krępak). Z Panną po *Wałaſku za pasy chodzić. *Sien.* 282, sprawę cielesną mieć). - - (WOŁOSNY, - a, - e, n. p. Poddani nasi, mieszczanie, ludzie wołośni, słudzy. *Stat. Liſt.* 345, czy nie włościanie?) - - *WOŁOSZA, - y, *ż.*, WOŁOSZCZYZNA, - y, *ż.*, WOŁOCHY, *WAŁACHY, *G.* Wołoch, *Wałach; *ob.* Wołoſka ziemia, die Wallachey. Wołosza dzieli się na dwoie, i teraz ma dwóch woiewodów, Multańſkiego i Wołoſkiego, choć piérwéy pod iednym była; tę część, która się Siedmiogrodſkiéy ziemi dotyka, dziś Multańſką, a owę, która nas, Wołowſką ziemię zowiemy. *Gwagn.* 642. *Bielſk.* 196 - 7. Wołoszczyzna dzieli się na dwie części, z których obie na południe Dunaiu, na zachód Siedmiogrodzkiéy ziemi dotykaią; część iego północna, która się ku Dnieſtrowi, i granicom Polſkim rozciąga, imię nosi Multańſkiéy ziemi albo Moldawii; druga część za górami na wschód zabiegaiącemi, ſtarożytnym nazwiskiem zowię się Walachiią albo Wołoszczyzną; lubo Polacy bliższą część granicom swoim Wołochami także pospolicie nazywaią. *Nar. Chodk.* 2, 278. Jakoby go do *Wałach w niewolą zaprzedał. *Rey Zw.* 19 *b*, przepadł bez ratunku. - §. *Person. collect.* Wołosza, = Wołosi, Wallachen, die Wallachen. Jeſt Wołosza narodem boiownym. *Krom.* 360. Wołoſki naród *Wałaszą nazwano, iakoby od przychodniów ze Włoch. *Gwagn.* 641. We Lwowie, gdy Grecy abo Wołosza przyiedzie, maią nad sobą pewnego tłumacza i przyſtawa. *Petr. Pol.* 201. Czeladź wozowa tym wzbudzona głosem, Pieczenie piekąc, gotuiąc pirogi, J co do ſtołu ieść półmiſki noszą; Skoczyli drabi, hayducy z Wołoszą. *Jabł. Buk. P b.* - §. *Singular.* *Wołosza, - y, *m.*, WOŁOSZYN, - a, *m.*, *ob.* Wołoch, der Wallache. - §. Wołoszczyzna, wszyſtko co ieſt Wołoſkie, ięzyk, obyczaie etc., das Wallachiſche, was nur Wallachiſch iſt, Sprache, Gebräuche u. ſ. w. WOŁOSZKA, - i, *ż.*, kobieta z Wołoszczyzny, eine Wallachinn. *Bs.* vlahigna; *Cro.* ulahinya. - §. Wołoszka, gatunek sukni ſtroiu Wołoſkiego, ein Wallachiſches Kleid. *Bndtk.* WOŁOSZYN, *Cn. Th.* 128., *ob.* Wołoch.

WOŁOWACIEĆ, *nijak. ndk.*, zwołowacieć *dk.*, stać się wołowatym, t. i. ciężkim jak wół, ochsenhaft werden. Szpakowaty koń z młodu żartki, ale na starość zwołowacieie. *Końsk. Lek.* 5, ociężeie, zgnuśnieie. - (WOŁOWATY, *ob.* Wolaty, *ob.* Wole). - WOŁOWATY, WOŁOWITY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt wołu ciężki, gnuśny, niezgrabny; *Vd.* voloviten, voloufki, goveden, bikaft, sapet, ochsenhaft, ochsig. Konie wroniéy maści bywaią wołowici. *Hipp.* 8. Jak go dano do szkoły, tępy, wołowaty, i nierychły do poięcia był. *Petr. Pol.* 2, 355. Ktoś o Sokratesie, pierwszy go raz widząc, powiedział, że człowiek wołowity. *Budn. Ap.* 6. Chłop wołowity z gnoiu się wychylił. *Dwor. K* 2. Gruby a wołowaty lud. *Spicz.* 247. WOŁOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, ociężałość, grubość, ciężkość, niezgrabność; *Vd.* volovitnost, volounost, govednost, sapetnost, Ochsenhaftigkeit, Ochsigkeit. WOŁOWIEC, - wca, *m.*, WOŁOWNIK, - a, *m.*, *ob.* wolopas, wolarz, koło wołów chodzący, hayday; *Cro.* haykach, birus, govedàt, der Ochsenmann, Ochsenhändler, Ochsenhirt. Stan wołowców, co woły paszą. *Petr. Pol.* 277. Wołownik, poganiacz, *iugarius. Mącz.* Wołowcy tamtędy ciężkie wozy pędzą. *Tol. Saut.* 55. Przez wołowca w ewanielii co się rozumieć ma, który kupił pięć iarzm wołów, i chce ich sprobować? *W. Pst. W.* 2, 79. Przez wołowce tu rozumieią się ludzie pracami niepomiernemi i gospodarstwy wielkiemi uwikłani. *Zrn. Pst.* 2, 309 *b.* Nicefora patryarchę, że z niskiego stanu był, wołowcem nazywano. *Sk. Dz.* 754, *Syxt. ślt.* 207. WOŁOWINA, *WOŁOWIZNA, - y, *ż.*; wołowe mięso, cf. sztuka mięsa; (Ochsenfleisch), Rindfleisch; *Boh.* howězyna, *terminus generalior qui, ut Ger.* Rind=, wołowe *et* krowie mięso *complectitur*; *Sr.* 1. gowedina; *Crn.* govędéna, (*Crn.* volovna, = skóra wołowa); *Vd.* goveje, govedina, goveju mesu, govednu mesu, volounu mesu, goveja pezhenka; (*Vd.* volov'nna, = skóra wołowa); *Cro.* govedina, volovìna; *Bs.* volovina, voluje meso, meso govedje, govedina; *Sla.* govedina, govedsko méso; *Rs.* воло́вина, говя́дина, (*Ec.* воло́вина, воловая ко́жа wołowa skóra). W lecie zdrowsza iest iagnięcina; zimie zaś zeydzie się i wołowizna. *Sak. Pr.* 147. WOŁOWNIA, - i, *ż.*, wolarnia, wołowy chlew, *Sr.* wohwarna, kruwarna, (krowarnia), *Crn.* vólóvze; *Vd.* volov'jek, volounik; *Cro.* volóvnyak, volovschak, pojàta; *Rs.* воло́вня. Wołownią postawić ciepłą i suchą. *Torz. śk.* 24, *Cn. Syn.* 132. Stare woły do wołowni na ukarmienie biorą. *Haur Sk.* 55. Utrzymuie się inwentarz wygodnemi oborami, wołowniami, staniami, zdrową paszą. *N. Pam.* 14. WOŁOWSKI, *ob.* Wołowy. Po wołowsku *bouatim. Cn. Th.* 721, cf. wołowato, ochsenhaft. WOŁOWY, - a, - e, WOLI, - a, - e, od wołu, Ochsen =; *Boh.* wolowý, howězý; *Sr.* 1. wolazy, wołlacźe; *Crn.* volovske, govęje; *Vd.* voloufki, goveden, goveji, govedski; *Cro.* volovszki, *Bs.* voluje, govedii, *Rg.* voluij; *Sla.* govedski; *Rs.* воло́вїй, говя́жїй. Dobry kiy dębowy, którymby można i wołowe kości połamać. *Boh. Kom.* 1, 271. Wołowa abo wola choroba, *boa. Cn. Th.* 1281. Wołowy gnóy, *Bs.* balega, balesgina. Wołowa czyli wola skóra (Wołowina). Ze skór wolich na piersiach trzymaią puklerze. *Dmoch. Jl.* 517. Na wołowéyby skórze nie spisał, co tu się działo. *Teat.* 26 *b*, 36, trzebaby wolumina o tym pisać). Nie na papierze, ale iak mówią, na wołowéy skórze historyą pisać teraźnieyszych czasów odmiennych. *Haur. Sk.* 34. Wołowy ięzyk, *ob.* ozór, *ob.* niżéy *botan.* - §. Wołowy, od wołów, dla wołów, Ochsen =, zu Ochsen, für die Ochsen. Wołownią utrzymać może, kto ma dostatek siana wołowego, a nie końskiego. *Haur. Sk.* 56. Wołowy bodziec, oścień; *Ec.* волобо́дило; *Gr.* βουκεντρον. - §. Wołowe oko, (cf. wołok ryba), abo koźle, nazywaią marynarze obłok gęsty, wielki, okrągły, na przeciw słońca. *Boh. Pr.* 2, 136, Ochsenauge, eine große dichte Wolke, der Sonne gegen über. Puchlinę oka, *hydrophtalmia*, inni wołowém okiem nazywaią. *Perz. Cyr.* 2, 179, eine Augengeschwulst. - §. *Botan.* Wołowe oko, ziele, Św. Jana kwiat, *Boh.* kwětec, wolowec, *Sr.* 1. S. Yana kwětk, *buphthalmus*, ziele podobne oku wołowemu. *Urzęd.* 65, *Anthemis aruensis*, gatunek rumianu, rośnie obficie w zbożu. *Kluk. Dyk.* 1, 41, Afterchamille. Wołowy ięzyk; *Sr.* 1. wohlacźe yazek; *Crn.* borâsha; *Vd.* borasha, volovji jesik; *Cro.* volovzki jezik; *Rg.* volui jezik, krastaviza, lisicina; *Bs.* voluji jezik, lisicina; *Rs.* воло́вей язы́къ, волога́дка. Wołowy ięzyk, albo miodunka wielka, *buglossus*, Ochsenzunge, ziele podobne wołowemu ięzykowi. *Sien.* 23. Wołowy ięzyk, *Anchuza*, rodzay rośliny, którego u nas gatunki są: wołowy ięzyk pospolity, i czerwieniec. *Kluk Dyk.* 1, 34. Wołowy ięzyk czerwony, czerwieniec; wołowy ięzyk biały, miodunka płonna, iaszczurnik, *echios. Cn. Th.* 1281.

*WOŁOŻEWIK, - u *m.*, n. p. wołożewiku funt. *Instr. Celn. Lit.* ?

WOLTYŻER, - a, *m.*, z franc., w woysku gatunek żołnierzy lżéyszych, ein Voltigeur. WOLTYŻEROWAĆ *cz. intransit. ndk.*, lekko skakać, przeskakiwać, voltigiren, leicht springen. Biegay gdzie cię posyłam; ia po swoiemu zacznę woltyżerować od domu do domu, od małéy do wielkiéy, od blondynki do brunetki. *Teat.* 10, 22.

WOLUNTARYUSZ, - a, *m.*, ochotnik, w woysku dobrowolny żołnierz, ein Freywilliger; *Crn.* radovolz; *Vd.* radovolez, radovolnik, (cf. rad); *Sla.* svojevoljnik (cf. *swawolny). Były tam poczty rozmaitych paniąt i woluntaryuszów. *Warg. Wal.* 82. WOLUNTARSKI, - a, - ie, dobrowolny, samochcący, freywillig, gutwillig, beliebig. Na woluntarską kurencyą złota hamulec, wina w konstytucyi wyrażona. *Rzecz. Zł. C* 2.

WOLWAS, - u, *m.*, wolwasy, opałki z chróstu uplecione, którémi węgle albo w piec albo w kosz sypią. *Os. Zel.* 87, die Kohlenschwinge, der Kohlenkorb. Węgle noszą opałkami, zwanemi wolwasy, większemi od tych niecek, któremi noszą rudę. *Os. Rud.* 101. Węgle mierzą koszami plecionemi, u nas zwanemi wolwasy. *ib.* 246.

WOŁYŃ, *WOŁHYŃ, - ia, *m.*, województwo Wołyńskie, Wolhynien. Sarmaci krainę Ruską opanowali, którą Wołyniem od rzéki Wolhy nazwali. *Gwagn.* 9, *ob.* Wolga). WOŁYNIANIN, *WOŁHYNIANIN, - a, *m.*, WOŁYNIEC, *WOŁHYNIEC, - ńca, *m.*, z Wołynia rodowity, ein Wolhynier. Wolhynianie od Wolgi rzéki nazwani, od któréy z Moskwy tu swóy naród, gdzie dziś mieszkaią, wywiedli. *Stryik.* 51, zwali się pierwéy Wolgarami, a potym Wolhyńcami. *Gwagn.* 329. - *w rodz. żeńsk.* Wołynianka, die Wolhynierinn. WOŁYŃSKI, - a, - ie, od Wo-

łynia, **Wolhynisch**. Wołyńskie teraźnieysze województwo wzięło nazwisko swoie od zamku Wołyna. *Nar. hist.* 2, 415. Przyszedł naród Wołyński w te tu Ruskie kraie od rzeki Wołhy. *Gwagn.* 329.

WOMIT, - u, *m.*, z łac., a., *actio*, womitowanie, zwracanie, **das Erbrechen, das Brechen, sich Uebergeben, Speien, Vomiren**, *plur.* womity; *Boh.* **wywratel**, cf. wywrócić), *Sr.* 1. **bluhwanki**, cf. blwociny; cf. bluć), *Sla.* bljuvanje; *Bs.* рвóта. Womit, wyrzucanie przez usta tego, co w żołądku było. *Cziach. prz.* 6, 3. Mniemałem, że mnie womit nadchodził, iakem to widział. *Wys. Kat.* 340. Na zbytnie womity lekarstwo. *Sleszk. Ped.* 142. Womit komu uczynić, wzruszyć. *Cn. Th.* 1281. - §. 6. Womit, to co wyrzucaią, blwociny, **das Weggespieene, Weggebrochene.** Jako psi do womitu, tak się do swéy złości źli wracaią. *Sk. Zyw.* 2, 159 *b.* WOMITOWAĆ *intransit. ndk.*, zwracać, zrzucać, **sich übergeben, brechen, speien**, (cf. bluć, rzygać); *Boh.* **kuckáti, krkati, krkám**; *Crn.* koslâm; *Vd.* koslat, pluvat, zhriesdati, se tergati; *Rs.* рвéть, рвàть, вырвать (cf. rwać). Womitował, rzucał urtami. *Ern.* 134. Womitować mi się chce, zanosi, zbiera mi się na womit. *Cn. Th.* 1282. WOMITOWY, - a, - e, od womitu, womit czyniący, **Brech**=, *Sr.* 1. **bluhwanski**; *Rs.* рвотный. Womitowe lekarstwo, = WOMITYWA, - y, *ż.*, **ein Brechmittel.** Womitywa czyli lekarstwo womity sprawuiące. *Krup.* 5, 38. Medykamenta z żołądka niezdrowe rzeczy przez usta wypędzaiące, zowiemy womitywami. *Krup.* 5, 171.

WON! *ob.* Wen, Wan!

WONIA, - i, *ż.*, *hodie* zapach który co z siebie wydaie, osobliwie dobry, **Duft, Geruch, Wohlgeruch**; *obsol.* każdy bez rożnicy czy dobry czy niedobry zkąd zapach, *Boh.* **wuně, wunička** (cf. *Boh.* **wanu** *leuiter spiro*, *ob.* wionąć, *ob.* wiać, *sed cf. Ger.* **Wonne**; *Slo.* **wuné**; *Sr.* 1. **woň**; *Sr.* 2. **woň**; *Crn.* dishanje, (cf. dyszeć); *Cro.* dehnenie, dúha, (cf. zaduch, duch); (*Cro.* vonyba *foetor*); *Dl.* vony, mirisz; *Rg.* vogn, *plur.* vôgne, vôgni, vogniz, mirìs, = parfumy; *Bs.* vógn, mirìs *odor*, vógn, zao vogn, smrad, *foetor*, vogniç, mìris; = parfum; *Rs.* благовóнїе, мvровóнїе, благоуханїе, пахлу́нѣ, кадило wonia; *Ec.* вóнь, воня добрѧ; вонѧ́ злáѧ, зловóнїе smród). Nigdy piżma nie przypuszczam, gdyż żadna wonia naylepszą iest wonią. *Pilch. Sen. list.* 4, 12. Od dobrego oleyku woni odegnać nie możem. *Sk. Kaz.* 350 *b.* Z wyspy Kuby powiewa wdzięczna wonia, która pochodzi z mnóstwa drzew wonnych i kwiatków. *Boter.* 67. Jako wiosna wonie, tak lato pożytki Nie ogółem w ieden czas wydawaią wszytkie. *Zimor. Siel.* 214. Biskup ten od zbytniéy woni róży umarł. *Biel.* 133. Kadzilnicami wonią sobie czynić kazał. *Sk. Dz.* 822, zakadzić kazał). Którzy się w aptece dłużéy nieco bawią, wonią potym mieysca owego z sobą obnoszą. *Pilch. Sen. list.* 4, 4. - §. wonie, rzeczy wonią wydaiące, rzeczy wonne, **wohlriechende Sachen, Specereyen**, *Vd.* shpezaria, dishezhina, kramernia). Likwory nic innego nie są, tylko gorzałka zaprawna cukrem abo woniami. *N. Pam.* 6, 307. - *§. Wonia, zła wonia, smród, fetor, cuch, **Geruch, übler Geruch, Gestank.** Zdechliny złą wonią czynią. *Budn. Eccl.* 10, 1. Cały dom gorzał; iego tylko komorka od zapału i od woni dymowéy była wolna. *Birk. Dom.* 104, cf. swąd, *czad). - *§. wonia, powonianie, wciąganie woni w siebie, **das Riechen, in sich Ziehen des Duftes.** Wonia, zmysł powonienia, **der Geruchssinn, der Geruch**; *Boh.* **čjch**, (cf. cuch), *Rs.* чутьё (cf. czucie). U zwierząt iest wonia większa. *Sak. pr.* 51. Za naypewnieyszy powód rzeczy wątpliwéy maią zmysły, oczy, uszy, dotykania, smaki i wonią. *Sk. Kaz.* 197; myli się oko, myli się ręka, myli się smak, myli się wonia. *ib.* 159 *b.* WONIAĆ, WANIAĆ *niiak. kontyn.*, WONIEĆ, - iał, - ieie *ndk.*, wonią t. i. dobry zapach z siebie wydawać, **duften, wohl riechen, einen Wohlgeruch von sich geben**; *Bh.* **woněti, wonjm**, (*Bh.* **owoněti** *odore priuare*), *Sl.* **wonjm, wůni wydáwám**; *Sr.* 1. **wohniacż, wonem**; *Sr.* 2. **wonasch**; *Crn.* vénim; (*Vd.* vanjati, kududishati, smerdeti, = śmierdzić; *Cro.* vonyati, vònyam, zlo dišsim *sordeo*); *Rg.* vognatti; *Bs.* vognati, mirisiti, (*Bs.* zlò vognatti, smrditti, = śmierdzieć, *Bs.* uzvohnattise, usmrridittise, = śmiardnąć); *Sla.* mirisati; *Rs.* благовани́ть (*Rs.* навоня́ть nasmrodzić); *Ec.* воня́ю дóбрѣ благовóнствую, благоухáю; (*Ec.* воня́ю злѣ, зловонствую, = *foeteo*). Wonna maść, im ią więcéy rozcierasz, tym więcéy wonieie. *Sk. Zyw.* 2, 425 *b.* Kto w ręku swoich trzyma pomarańczę do obiadu, woniaią mu od niéy ręce do wieczora. *W. Post. W.* 70. Kocha się we włosiech w mirze pachnącéy umaczanych, J w wieńcach z woniaiących ziół pouwiianych. *Otw. Ow.* 137. - *fig. tr.* Kanony apostolskie wszystkie są apostolską nauką wonieiące. *Sk. Dz.* 70, tchnące nią, cf. trącić czym, oddawać czym). - *§. Woniać, wciągać w się wonią, czuć wonią, wąchać, **den Duft in sich ziehen, ihn empfinden, riechen**, *ob.* powonić; *Boh.* **čenichati** cf. cuchnąć). Bóg woni ofiary waszéy bardzo rad woniać będzie. *W. Post. Mn.* 102. Darmo mu kurzysz kadzidłem, bo nosa nie ma, aby waniał. *Gil. Post.* 120. Nozdrze maią, a nie wonieią. *Sk. Zyw.* 28 *b*, *Budn. Ps.* 115, 6. Perfumy, które woniamy, zdrowiu nie raz szkodzą. *W. Post. W.* 131, *Birk. Kr. Kaw.* 30. Człowiek choć nie wonia, przecię żyć może. *Sak. Pr.* 93. Wiele ludzi wina nietylko pić, ale i woniać z przyrodzenia nie mogą. *Karnk. Kat.* 198. Król Kazimierz wina nie piiał i zapachu iego nie mógł woniać. *Twor. Ok. D* 3. Do stołu się panów kwapią, cudzych potraw woniać. *Sk. Dz.* 343. Nerwy woniaiące, piérwsza para nerwów mózgu. *Krup.* 3, 143, **die Geruchsnerven.** Wonianie, powonianie, węch, zmysł, **der Geruchssinn, der Geruch, das Riechen**; *Bh.* **čenichani**; *Rg.* vognanje; *Ec.* воня́нїе. Oczom, smakowi, wonianiu, dotykaniu, prostym się chlebem ten sakrament widzi. *W. Post. Mn.* 271. WONIANKA, - i, *ż.*, rzecz którą dla woni noszą, z czegokolwiek. *Cn. Th.* 1282, naczynie dla zapachu, iako niektórzy nazywaią balsamiczka. *Włod.*, **ein Riechbüchschen, Riechfläschchen u. s. w.**; *Sr.* 1. **wonecžk**; *Boh.* **wonáwka, wonička, wůnička** wonna czyli pachchnąca wódka). Wonianka z ziół, kwiatków pachnących, równianka. *Cn. Th.* 1282, *Dudz.* 69, *Włod.*, **ein wohlriechender Blumenstrauß (ein Riechel)**, *Bh.* **kytka**, *Mor.* **wonička.** *WONIĆ co *czyn. ndk.*, wonnym uczynić, wonią napuszczać, **wohlriechend machen**; *Bs.* vognati, ovognati, privognati; *Rg.* obvognati, obvognavati; *Ec.* облагоухати, исполнить благовонїемъ, окропить

вонями благоуханными, cf. parfumować, wohlriechend machen. Szaty lniane wonić, nakładłszy róży całkiem w ſkrzynię. *Sien.* 571. O oleykach wonnych, tak ku wonieniu szat, iako i ciała samego. *Sleszk. Ped.* 266. (*Rg.* obvognàlaz *olfactor*). WONNO *adv.*, pełno woni, zapachów, duftend, voll Duft, Wohlgeruch. Wonno a głodno. *Cn. Ad.* 51, cf. o zy paść, cf. huczno, a w pięty zimno). WONIODAYNY, - a, - e, daiący zapachy, *odorifer*, Geruchgebend, *Sr.* 1. wondahwacźe. WONIONOŚNY, - a, - e, n. p. Wonionośne fiołki wyziewały słodkie zapachy. *Zab.* 13, 172, Duftbringend. **WONNODYMNY, - a, - e, n. p. Jadowie kadzidłem pyszni wonnodymnem. *Stryik. Tur. B* 3, wydaiącym wonny dym, Duftdampfend. **WONNOOKRĘŻNY, n. p. Cóż mi po twoiey, huczny Bachu, biesiadzie, Gdy nie osiędzie róża przy winogradzie? Albo po wieńcu, kiedy wonnookrężny Orszak w swym kole iasney nie widzi xiężny? *Anakr.* 74, wonnemi wieńcami obwiązany, wohlriechendbekränzt, duftbekränzt. WONNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Rs.* пахучесть, wydawanie wonnego zapachu, wonia, der Wohlgeruch, das Wohlriechen, Duften. Wyszedł owoc mnóſtwa niezmiernego, a kwiatki farby nieodmienney, i wonie wonności nieograniczoney. *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 44. Jeſt też niektóre wino bardzo wonne, które swą wonnością oſtrą a subtelną przenika w nosie skorkę wonności, aż do mózgu. *Cresc.* 370, ſkórkę wonności, t. i. ſkórkę powonienia, das Geruchshäutchen. - *fig.* Wonność życia pobożnego, der Geruch der Heiligkeit. WONNY, - a, - e, wonią wydaiący, wonieiący, pachnący, duftend, wohlriechend; *Bh.* won'awý, wonny; *Sr.* 1. wonaté, *Slo.* wonný; (*Cro.* vonyàv, = *foetidus*); *Bs.* mirisan, (cf. mirra); *Sla.* mirishav; *Ross.* благовонный, благоуханный, мировонный, пахучій, душистый, (cf. duszny), (*Rs.* зловонный śmierdzący); *Ec.* вонный, мирный, мироточивый, мироухáнный, мастиштый, (*Ec.* воняльій, вонючій *graue olens*, *foetidus*). Wonna maść, im ią w ęcey rozcierasz, tym więcey wonieie. *Sk. Zyw.* 2, 425 *b.* Przyprawa mydła wonnego. *Sleszk. Ped.* 250. Z wyspy Kuby powiewa wdzięczna wonia, która pochodzi z wielkiego mnoſtwa drzew wonnych i kwiatków. *Boter.* 67. Stawał im ten Święty, iak mówią, za różany wieniec, bo modlitwy, iako kwiatem naywonnieyszym ubłagał boga. *Birk. Zyg.* 47. Wonne rzeczy, *ob.* perfumy, wonie, wonianki. Wonna trawa, *ob.* Rayſka trawa.

WÓR, - u, *m.*, miech, ein Sack, (cf. sak); *Boh.* měſſec, wak, pytlik, pytel; (*Boh.* wor *ratis* plta, tratwa); *Crn.* arshat, urejza, (*Crn.* vôr, = tratwa); *Vd.* shakel, vrezhje, vrezha; *Cro.* vrécha; *Rg.* vrecchja; *Dl.* vrichya; *Sla.* vricha; *Bs.* sgep, gep, scpagu, vrechja, vrichja; *Rs.* хупарь, куль, мѣшокъ; *Ec.* мѣшецъ; (*Rs.* воръ złodziey). U Rzymian oycobóycę w wór ſkórzany zaszyli. *Siem. Cyc.* 36. Wór do zboża, *Cro.* sakel, Getreidesack. Chłop gdy się dobrze mieć będzie, pan pożytkuie, że do dworu z worem nie przyydzie. *Leszcz. Gl.* 105, po zapomogę). Mączny wór, ein Mehlsack. Nie z iednego iadł mącznego woru. *Alb. n. W.* 5, nie z iednego pieca chléb; bywalec, praktyk, éwik). Wory ziemne, na ziemię, albo na piasek, powinny być z mocnego płótna, szyte podwóynie. *Jak. Art.* 1, 319, Sandsäcke, Erdsäcke; wory ziemne, zwyczayne wory pewnych wymiarów, napełniające się ziemią, i służące do zasłonienia się żołnierzowi w różnych okazyach. *Jak. Art.* 3, 323. - Wór tyle wart, ile w się bierze. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 431. Ktoby gardził zgrzebnym surowym worem, w którymby było złoto? *Gil. Pſt.* 284. Łacniey natkać ieden wór, niżeli wiele. *Ezop.* 118, *Rg. Prov.* pràzna vrecchja uzgór ſtat ne moxe, = próżny wór wzgórę ſtać nie może). Do kolan mu się worem rzuca. *Jabł. Tel.* 108, iak wór, plaſk! er wirft ſich hin, wie ein Sack. Włóczący się po wiecach, biegaiąc za dworem, Musi wszyſtko wysypać, by też miał i worem. *Rey. Zw.* 244 *b*, by miał i korcami, krociami, ſäckevoll. Ordynanse z nieba Polaków na nas iak z woru wysuły. *Jabł. Buk. H* 6, licznie, suto, cf. cebrami). Prośby lataią worem. *Pot. Arg.* 758, gęſto). Wpadł na niedoszłe okiem ſkarpy i wąwozy, Zkądby ledwo kawałki iego wyniósł w worze. *Pot. Poez.* 619, rozszarpane zebrawszy do kupy). Ciemno iak w worze; *Vd.* je temnu kaker v'mehu, kaker v'luknji, finſter wie im Sacke. Jaśnieie niebo, co było iak w worze, Zarumieniły na pogodę zorze. *Chrość. Luk.* 102. Nie zatai się nigdy szydło w worze. *Rey. Wiz.* 123, przebiie się, przedrze się, wyydzie na wierzch). Kwiczy świnia, a wór drze. *Zebr. Zw.* 93, *Cn. Ad.* 1121, cf. płacze a biie). Dway koci w iednym worze. *Cn. Ad.* 733, dway być nie mogą w iednym worze koci Bez zwady; zawsze na się mruczą, zawsze sapią. *Pot. Zac.* 84, *JKchan. Fr.* 3, trudna zgoda, ogień woda). Kto lisa w worze kupuie, psa albo kota nayduie. *Cn. Ad.* 453; *Slo.* kocku w mechu kupit; *Vd.* mazhki v' vrezhji kupiti *Rg.* kùpiti màcku ù mjehu, die Katze im Sacke kaufen. Nie wiem, kto z nas mędrszym, czy on że przedał, czy my, żeśmy kota w worze zamiaſt rysia kupili. *Smotr. Ad.* 46. Targował kota w worze. *Boh. Kom.* 1, 243. Próżność to śmiechu godna, i gruba proſtota, Chcieć przedać swoie błędy, iako w worze kota. *Jabł. Tel.* 152. Jeden taki, iak drugi, to wór, to torba. *Teat.* 21, 168, *ib.* 25, 93, *idem per diuersa*, nie kiy, lecz pałka). To wór, to torba; ieden na drugiego gada, A iak w tym, tak i w owym śmieszna równie wada. *Zabł. Fir.* 102. - Pludry, iak wory. *Zbił. a* 3 *b*, buchaſte). W wor oblečzony, t. i. w proſte odzienie. *Rey Ap.* 90, *ob.* w parć). - - (W-ORAĆ *cz. dk.*, w-orywać *częſtl.*, orząc wpuścić, einackern, hineinackern, hineinpflügen, *Vd.* noterorati, notervorati). Gnóy wywieźć, w-orać go, pod-orać na iarzyny. *Mon.* 67, 207). - - WOREK, - rka, *m.*, WORECZEK, - reczka, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* wór, der Beutel, das Beutelchen, das Säckchen; *Bh.* měſſček mieszek, pytlíček, wáček, sáček, (*Bh.* worek tratwa); *Crn.* arshèk; *Vd.* vrezhiza, vreizhe; *Bs.* vrechiça, vricchiça, moscniça; *Rg.* vrecchiza; *Rs.* кулёкъ, кошелёкъ, (cf. koszałka), кошелечикъ. Woreczek płócienny z piołunem kładą na to mieysce. *Sien.* 564, *Cresc.* 270, *ib.* 388. Flaszki niosą w woreczkach złotem haftowanych. *Star. Dw.* 42, cf. pokrowiec). Worek, woreczek na pieniądze, cf. wacek, kaleta, sakiewki, mieszek, ein Geldbeutel. Kładliście zyſki swe, iak w worek dziurawy. *Sk. Kaz.* 525 *b.* Zoſtał szeląg z drugiemi, w grosz się porachował, Przyszło więcey, woreczek coraz się dął spory, Aż nakoniec z woreczka zrobiły się wory. *Kras. Sat.* 50. Naści ten worek, w którym ſto złotych. *Prot. Jat.* 19.

Judaszowi choć byś dał i z workiem grosze, ciebie ieszcze przeda. *Klon. Wor.* 28. Worek, worek z pieniędzmi, pieniądze, Geldbeutel, Beutel mit Geld, Geld. Syn tylko worki zliczy, w rozumie nie dziedziczy. *Rys. Ad.* 64. Chcąc naprawić stratę iego w karty, worek móy trzymałem mu długi czas otwarty. *Teat.* 45 *b*, 16. W takiey okoliczności nie trzeba worka żałować. *Teat.* 32 *b*, *iii*. Karać na worku, *ob.* na grzywnach. Krytyczne czasy na worek. *Teat.* 7, 52, trudno o grosz). Woreczkiem tu pobrząknąć trzeba. *Teat.* 7 *c*, 13, darmo nic). - Worek, u Turków = 500 talarów. *Kłok. Tur.* 77 *et* 79, ein Beutel bey den Türken, 500 Rthlr. - Worek do włosów, ein Haarbeutel. Napotykamy człowieka w podeszłym wieku, w peruce z workiem, i z szpadą u boku. *N. Pam.* 24, 296. - §. *Anatom.* Nakrycie powszechne iąder męskich nazywamy workiem iąder. *Krup.* 2, 129. - - (*WORF, - u, *m.*, *globulus*, kuleczka, gałeczka, worf. *Mącz.*, eine Schnellkugel, (cf. *Ger.* Wurf). - WORKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt worka, beutelig, wie ein Beutelchen. Napuchnienie to bywa okrągłe workowate. *Wolszt.* 143. WORKOWY, - a, - e, od worka, osobliwie pieniężnego, Beutel=, Geldbeutel=, *Rs.* кошелечный. Przekupuiący sędziego workowym i więzienia podpada karom. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 177. Dla uléczenia workowéy choroby żądam spokrewnić się z tymi ludźmi. *Teat.* 35, 103. - - (WORMACYA, - yi, *ż.*, miasto w Niemczech, Worms. Wormackie biskupstwo w cyrkule Renu górnego. *Wyrw. G.* 207.). (WORONIEC, *ob.* Wroniec.) - *WORONOSZ, - a, *m.*, *Vd.* vrezhjenosez, der Sackträger. (*WOROSZYĆ *cz. ndk.*, zworoszyć *dk.*, n. p. Woysko zebrawszy, Mazowsze spustoszył, Płock wziął, miasteczka, wsie, ogniem zworoszył. *Stryik. Gon. O* 3). - *WOROWATKA, - i, *ż.*, gruba worowa deka, gunia, eine grobe Decke von Sackleinwand. Układłszy się na łożko swoie, nędzną worowatką albo kocem usłane, Bogu ducha oddał. *Gil. Pst.* 302 *b.* WOROWY, - a, - e, od woru, Sack=, *Rs.* кулечный, кулевый. Płótna worowe czyli zgrzebne. *Przędz.* 46.

*WORSTWA, *ob.* Warsta.

*WORSZ, n. p. worszu od bierkowiska. *Instr. Cel. Lit.* ?

WOSK, - u, *m.*, *Bh.* wosk, osk; *Slo.* wosk; *Sr.* 1. wosk, wózk; *Crn.* vôsk; *Vd.* vusk; *Cro.* vojszk, vôszk, voszak, voyszk; *Dl.* voszak, vossak; *Hg.* viasz, *Rg.* vosak, *G.* voska; *Bs.* vosak; *Sla.* vosak, (cèrljen vosak, = lak); *Rs.* воскъ, *Willeram.* vuahs; *Ger. Infer.* Waß, *Angl.*, *Suec.* wax, *Ger.* das Wachs, cf. *Ital.* vesco, vischio, *Lat.* viscum, *Ger.* wichsen). Wosk, robota pszczół, miód poprzedzaiąca, *ob.* materya woskowa), das Wachs. Przyimycie pierwsze me chęci ku sobie dowody, Wszak i pszczółki pierwéy wosk, niżli robią miody. *Pot. Jow.* 99. Zgoniny a wosk czarny, który zostaie przy ulach, gdy miód wybieraią, zowią *propolium*. *Urzęd.* 437, *ob.* pierzga, ulicznik, przedmieście, wąza, wiąza, skarzyk). Wosk biały albo wybielany. *Cn. Th.* 1282. Wosk służy do aptek, rękodzieł, i na świece. *Zool.* 125. Z wosku stoczki, pochodnie i świece robią. *Mon.* 74, 83. Wosk z mastyxem w cerkwi używany, *Rs.* воскомастикъ. Wosku od papieża żegnanego, który *agnus Dei* zowiem, iako wielkiey mocy ludzie doznawaią w ogniach, w wodach i t. d. *Sk. Kaz.* 523, geweihtes Wachs. Kto xiędzu służy, woskiem pachnie. *Dwor. E.* 3. - Wosk, miękka rzecz, ztąd: Panienka gdyby wosk. *Teat.* 42 *c*, 53, powolniuteneczka). Dopiero się oycu lwem stawiła, iuż-ci teraz iak wosk topnieie, i na wszystko pozwala. *Teat.* 16, 17. Raz mi się woskiem stawiasz, drugi raz głazem. *Min.* 71, 260. Jak wosk człowiek, naciągniesz gdzie chcesz. *Cn. Ad.* 525. Pozna-ć wosk, dowie-ć się, com ia za człowiek, *sentiet qui vir sim.* *Mącz.*, dam mu się w znaki, poczuie-ć, przekona się czy ia malowany). Poznasz wosk, *Rys. Ad.* 59. Przytarł k-niemu, i ściął go; znayże co wosk. *Stryik. Tur. f.* 2. Puść go do mnie, day ieno pokoy, niechay przyydzie, iakoby chciał rzec: trafi na wosk. *Mącz.*, cf. trafił na prask). - *§. Drzwi w domach Moskiewskich bardzo niziuchne, że się musi bardzo nachylić, kto tam rosły wchodzi, aby wosku głową ode drzwi nie odlepił. *Gwagn.* 513, żeby głową w nadedrzwi nie uderzyć. - *§ Wosk do pieczętowania, Siegelwachs. Szlachta Sieradzka ma ten przywiley, żeby czerwonego wosku do pieczętowania listów wszyscy używali, gdyż przedtym tam żadnemu wolno nie było woskiem się czerwonym pieczętować, tylko panom wielkim, a urzędnikom ziemskim. *Gwagn.* 201, WOSKOBOYNIA, *ob.* Woskownia. WOSKOWAĆ, WOSZCZYĆ *cz. ndk.*, woskiem powlec, polerować, wichsen, mit Wachs beziehen, poliren; *Bh.* woskowati; *Sr.* 2. wirowasch; *Vd.* voishzhyti, s'vuskam obdati; *Crn.* voschim; *Hg.* viászazam, megviaszszazam, *Dl.* voschiti; *Rg.* vosctitti, ovosctitti; *Rs.* ваксить, вощить, вывощить, вывáщивать. Woskowana posadzka. *Xiądz* 21, *Bh.* woskowaný, *Bs.* vofcten, ovoscten; *Rs.* смазный, ein gewichster Fußboden. *Cerosus* uwoskowany, uwoszczony. *Mącz.*, *Vd.* povoskan). Jgły z woskowanemi nićmi do zszywania ran. *Czerw.* 11, gewichste Fäden, Wachsfäden. Uwoszczywszy płótno zawiń nogę, aby woda nie doszła. *Comp. Med.*, napuściwszy woskiem, nawoszczywszy, *ob.* nawoszczyć, nawaszczać; cf. woskowane płótno, cerata, woszczanka). Uwoszczone sukna. *Veryf. pr.* 41. Na woszczonéy dudce skrzeczy, *cerata arundine*. *Zebr. Ow.* 272, woskiem skleiona, zlepiona duda, mit Wachs zusammengeklebt. WOSKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, woskowi podobny, n. p. żołty iak wosk. *Cn. Th.* 1282, wachsartig, wachsfarbig, *Bh.* woskožlutý; *Rs.* восковáтый; *Ec.* восковидный. Woskowato farbuiący farbierz, *cerinarius*. *Cn. Th.* 1282. Woskowaty, woszczysty. *Cn. Th.* 1282, pełen wosku, voll Wachs, wachsig. WOSKOWNIA, WOSKOBOYNIA, - i, *ż.*, robotnia woskowa, gdzie koło wosku robią, die Wachsgießerey, Wachssiederey, Wachsbleiche. Woskownia, woskoboynia, mieysce gdzie wosk wybiiaią. *Włod.*, *Cn. Th.* 1282. Mieli tam swoie browary, winnice, słodownie, woskoboynie. *Wer. Kii.* 15; *Rg.* voskovarniza; *Rs.* воскобойна. WOSKOWNICA, - y, *ż.*, *Myrica*, rodzay rośliny, drzewo woskowe. *Kluk Dyk.* 2, 133, Myrika, Gagel, Wachsbaum. WOSKOWNIK, - a, *m.*, koło wosku robiący, *ceroplasta*. *Cn. Syn.* 169, der Wachsarbeiter, Wachsbleicher, Wachsgießer, *Bh.* woskař; *Rg.* vosctâr; *Bs.* vosctenar, koji cini vosak; *Cro.* vofschàr, voiszkar; *Hg.* viászáros; *Rs.* восколéй; *Ec.* воскодѣламель, woskownik, który przedaie wosk, lub robi z wosku co. *Włod.*, der Wachshändler, *w rodz. żeńsk.* Woskownica, - y; Woskowniczka, - i. - WOSKOWNICTWO, - a, *n.*, chodzenie koło wosku, trudnienie się woskiem,

die Wachsgießerey, das Wachsgießen, Wachsbleichen, u. s. w., *Rs.* восколитїе. Woſkownictwo, od kamienia woſku, . . *Inſtr. Cel. Lit.* WOSKOWY, - a, - e, od woſku, z woſku, woſku się tyczący, Wachs=, von Wachs, wächſern; *Bh.* woſkowý, oſkowý; *Slo.* woſkowí, woſkowný, woſt'ený; *Sr.* 2. wozkowé; *Crn.* voshęn; *Cro.* voschen; *Hg.* viasz, viaszos; *Bs. et Rg.* voscteni; *Sla.* voscheni; *Rs.* восковый, вощаный. Materyą woſkową ieſt pyłek kwiatowy, który pszczoły zbieraią pyszczkiem i nożkami, a w kulkę zlepioną na tylnych nogach przynoszą do ula. *Zool.* 124. Ozdrowieni wieszali nad grobem męczennika Św., woſkowe oczy, rąk, nog i członków innych obrazy. *Birk. Dom.* 114, z woſku zrobione). Świeca woſkowa ein Wachslicht, *Vd.* voishzhena ſvezha; *Cro.* voschenicza, voschenïza (2, = cerata); *Hg.* viaszgyertya). Przy świecach i ſtoczkach woſkowych pogrzeb im sprawowano. *Pilch. Sen liſt.* 4, 196. Światłość woſkowa. *Rey Pſ. Fff.* 1, t. i. z woſkowych świec; *ob.* iarzące świece). Woſkowy, z woſku, miękki iak woſk, von Wachs, wächſern, weich wie Wachs. Woſkowéy kreaturze śmiertelne ieſt do słońca przymknienie. *Lub. Roz.* 9. Zwał niegdy Plato młodych ludzi serca woſkowe. *Birk. Kaz. B. K* 3. Mogłżem lepszy uczynić wybór, iak biorąc tę niewinną i woſkową duszę? *Teat.* 23, 71. Oh tę ieszcze woſkową umiem rządzić duszę, Do czego zechcę iednym słówkiem ią przymuszę. *Tręb. S. M.* 13. O któraż białogłowa kiedy nie woſkowa! *Tward. Wl.* 24, miękka, słaba, do nakłonienia. WOSKUIĘ, WOSZCZĘ, *ob.* Woſkować. *WOSZCZANKA, - i, *ż.*, woſkowane płótno, cerata; *Rs.* вощанка, Wachsleinwand. - *§. Oléy ten chowaią w woszczankach, w bańkach z woſku ulepionych. *Sak. Persp.* 6, Wachsbüchschen. *WOSZCZEK, - szczka, *m.*, *demin.*, woszczek *cerula. Mącz.*, *Wächschen. WOSZCZYCA, - y, *ż.*, ziele, *ob.* Bucień. - §. Woszczyca, kamień drogi, *cerites. Plin.*, *Cn. Th.* 1283, ein wachsfärbiger Edelſtein. WOSZCZYNY, *G.* - yn, *plur.*, woſkowe komorki, w których pszczoły miód przerabiaią, *Bh.* woſſtina; *Vd.* voshzheniza, oblag, (cf. obłog), pomas, (cf. pomazać), flashter, (cf. plaſtr); *Cro.* voschenicza, oblag, pomaz, szmolenicza, (cf. smolić), flaſter; *Hg.* flaſtrom; *Rs.* вощинка, вощина; *Ec.* сотѣнникъ, (*ob.* ściana). вощины, что въ улѣ, die Wachsſcheiben in Bienenſtocke, die Gebre, die Mahrten, Waben, das Rooß, das Gewebe, Gewirk, die Wofeln. Obaczysz w ulach równe we wszyſtkich woszczynach komorki. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 187. Woszczyny, nim się na woſk wyprasuią, wypłóczą się pierwéy należycie w wodzie. *Kluk Zw.* 4, 255. W głowie ula suchych woszczyn cokolwiek nalepić; bo na gotowe woszczyny rad róy póydzie. *Kąck. Pas.* 8. Wycifkaiąc woſk, to co zoſtanie w woſku będą woszczyny. *Cresc.* 608. Starzy Łotwinie pospolicie woszczyny, które z miodów wycifkali, iako insze śmieci z domów wymiatali. *Stryik.* 248. Upatrować, ieśli w beczce więcéy będzie miodu niż woszczyn, albo mniéy miodu, a więcey woszczyn. *Haur Ek.* 141. WOSZCZYSTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen woſku, woſkowaty. *Cn. Th.* 1282, wachsreich.

WOTOWAĆ *cz. ndk.*, z łac., głosować, kréſkować, wotum, głos, kreſkę, zdanie dawać, votiren, ſtimmen. Insza wotować, insza woiować. *Fredr. Ad.* 46. Wotuię na kogo, wotum daię. *Cn. Th.* 1283, (cf. trzymam na kogo); *oppos.* wotuię przeciw komu. *ib.* WOTOWNIK, - a, *m.*, który wotuie, der Votirende, Stimmende. Wotownik, wotuiący za kim *suffragator. Cn. Th.* 1283, cf. przyczyńca. WOTOWNY, - a, - e, wotuiący, głosuiący, kreſkuiący, ſtimmend, = WOTOWY, - a, - e, od wotum, Stimm=, n. p. Wotowa ſkrzyneczka, puszka na tabliczki, kartki, gałki wotowne. *Cn. Th.* 1283. WOTUM *indeclin.*, głos, kréſka, zdanie w radzie, das Votum, die Stimme, das Gutachten, *Sr.* 1. připroſtna, wohleno; *Vd.* pervola, besieda, voleperſtaja; *Rg.* odvjèt). Ktoby będąc pytany o wotum abo zdanie, nie wiedział, coby za prawo było oney sprawy, temu niechay będzie wolno czasu pomknąć. *Chel. Pr.* 44. Sędziowie niechay naypierwéy tę sprawę swemi wotami osądzą, którą naypierwéy do sądu wnieſiono. *ib.* 43. - §. wotum, ślub, przyrzeczenie bogu uczynione, das Gelübde. Wdowy po śmierci męża rwą włosy, szlochaią, czynią wotum z żadnym iuż nigdy nie przeſtawać mężczyzną. *Teat.* 28, 153. - §. Wotum, WOTYWA, - y, *ż.*; WOTYWKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, dar ślubowany, ein gelobtes Geſchenk, ein Gelübde. Bogom ofiary oddaią, kładą wota na ołtarz kapłani. *Bardz. Luk.* 2, 14. Wotywki na ołtarzach zawieszaią, żarzyznę obiecuią. *Bals. Św.* 1, 106. Ołtarzu Św. przyimiy serce moie za ubogą wotywkę. *Bals. Niedz.* 1, 262. Wieszacie u cudownych obrazów wotywki. *Bals. Niedz.* 1, 108. Pozabierał Neron z kościołów wszyſtkie wotywy. *Nar. Tac.* 2, 350, *et* 112. WOTYWA, - y, *ż.*, msza za ślubem czyim na iego intencyą odprawiona, eine gelobte Meſſe. Kiedy na radę siedli po wotywie, po gorliwym ſkruszeni kazaniu, . . *Zab.* 16, 60. Po wysłuchanéy wotywie przez officyała i ſtosownym do materyi kazaniu. *Gaz. Nar.* 174.

*WOY, *ob.* Uwoy.

*WOY, *ob.* Boy, woyna. - - WOY; wiele imion Polſkich kończy się na - *woy* od *woyny*, n. p. Sławoy, Budziwoy, Sędziwoy, Nawoy, Burzywoy, Przewoy, Nadziwoy. *Jabł. Her.* WOYCIECH, - a, *m.*, (Woytek, Woytuś *zdrbn.*, *qu. v.*), *Bh.* Woytěch, Woytiſſek, imię męſkie, niby woynę cieszący. *Chmiel.* 1, 60, Adalbert, Albrecht. Był Woyciech Św. Niemieckiego narodu, pierwszy Maydeburſki arcybiſkup, od Ottona do Słowaków w Sasiech i w Rugii posłany. *Krom.* 57. Woyciech, którego poſtronni Albertusem nazwali, był u Czechów wtóry w liczbie biſkup Praſki. Porzuciwszy Czechy, z Gaudeyncuszem albo Razynem udał się do Polſki, a za wielkiemi prośbami Xiążęcemi arcybiſkupſtwo Gnieznieńſkie osiadł. Lecz rychło potym do Prus drogę odprawuie, a tam od grubego narodu przy odprawowaniu mszy Św., niedaleko Fischhauzen, przebity upada. Ciało iego Bolesław u Prusaków odkupił, i do kościoła Gnieznieńſkiego przeniosł, gdzie go Otton Cesarz nawiedzał. *Krom.* 64. Sława i światłość Czeſkiego, Polſkiego i Węgierſkiego narodu, Św. Woyciech, t. i. woyſko cieszący. Oddany od rodziców do arcypiſkupa Maydeburſkiego, na imię Albertus, na wychowanie, temu tak był Woyciech wdzięczny, iż mu swe imię arcybiſkup przy bierzmowaniu dał; przeto dwoie iednakowych imion miał, ze chrztu Woyciech, a z bierzmowania Adalbertus, które znaczy Woyciech. *Sk. Żyw.* 249,

Sk. Dz. 884. Św. Woyciech w bierzmowaniu od biſkupa Maydeburſkiego Adalberta, dobrodzieia swego, przejął imię Adalberta; ztąd potym Woyciecha, w Łacińſkim przez Adalberta tłumaczono, chociaż literalne znaczenie od woyny i pociechy, abo raczéy od woyta, insze wyobrażenie ſkazuie. Beyträge 1, 5. - *§. W iesieni to masz obaczyć, Co na wiosnę w ſtayni ma być, Nie zła też ſieczka na pośpiech, Bo daleko święty Woyciech. *Rey Zw.* 237 *b*, cf. daleko do nowego). - §. Bociana ſlisi xiędzem Woyciechem zowią. *Klon. Fl. E.* 4 *b*, bey den Schifferleuten: der Storch. WOYCIECHOWA, - y, *ż.*, żona Woyciecha, des Albrecht Frau.

WOYŁOK, WOYŁUK, - a, *m.*, WOYŁAK, *WOYDŁOK, podkład, potnik, pilśń pod ſiodło; *Cro.* podsztilek; *Rs.* потникъ; die Filzdecke unter den Sattel. Woyłuk, po Tatarſku, materya wełniana gruba, którą podkładaią pod kulbakę. *Cztr. Mscr.*, Filztuch. (*Cro.* vulaka; *Bs.* uvlaka *lorum*, *Cro.* vúlog = podagra; *Rs.* войлокъ pilśń; войлочный woyłokowy). Piérwéy częścieysze bywały ſiodła z woyłokami. *Star. Ref.* 41. Woyłoki z końſkim potem. *Bies. rozk. B* 2. Oycowie nasi na woyłokach sypiali, opończą się przykrywszy na zbroi. *Star. Ryc.* 37. Coż będziemy czynić xięże, J ciebie woydłok dolęże, Kiedy nie dadzą wytykać? *Rey Zw.* 234 b, bieda dokucza.

WOYNA, - y, *ż.*, boiowanie, bóy, zbroyne walczenie, woiowanie, der Krieg, *Bh. et Slo.* wogna; *Sr.* 2. wojna; *Sr.* 1. woina, woyna, (woyna *militia*, cf. woyſko); *Crn.* vojſka, shôvd, (cf. żołd, żołnierz); *Vd.* shoud, voiſka, voiſkovanje, shoudovanje, *Cro.* boj, boy, rat; *Dl.* rat, (cf. ratay), rath, boy; *Rg.* răt, booj; *Bs.* boj, rat, razmiriça; *Sla.* rat; *Rs.* война, рать; *Ec.* рать, (реть spór), ратоборство, ратованїе, брань, (cf. broń); сраженїе; (*Ec.* вóинство, вóинское bitwa). Woyna dlatego bywa czyniona, aby ludzie za pokoiem siedzieć mogli, i od pogranicznych przenagabania żadnego nie ponosili. *Star. Woy. a.* Woyna, którą sami przeciwko pogranicznym za przyczyną słuszną podnosimy, zowie się *bellum offensiuum* (zaczepna); a tę, którą przeciwko nam podnoszą, *defensiuum*, (odporna). *Star. Pob. a* 3. *b.* Woyny nikt podnosić nie może ieno król i Rzplta, abo naywyższy pan w pańſtwie swoim. *Star. Ryc.* 22. Machabeusz sierdziście woynę podniosł przeciwko nieprzyiacielom. *Gil. Kat.* 111. Woynę wypowiedzieć, woynę wydać, *Vd.* shoud osnaniti, shoud napovedeti, na boi klizati; *Rs.* объявить войну. Woyna wewnętrzna, domowa, *Crn.* zherna vojſka, cf. czerń.) Przyczyna woyny, chciwość panowania. *Warg. Kurc. pr.* Woyna ieſt pańſtw cieżką chorobą. *Stas. Num.* 1, 220. Zważać w pokoiu potrzeba, co z woyny za korzyść. *Min. Ryt.* 4, 157. Dobrą woyną pokoiu szukaią. *Sk. Zyw.* 2, 324; *si vis pacem*, *para bellum*). Piérwéy rozumem, toż woyną, iako mówią, mądry poſtępuie. *Sk. Zyw.* 2, 254. Słodka tym woyna, którzy w niéy nie bywali; *dulce bellum inexpertis. Mącz.*, dawna ieſt przypowieść, iż słodka ieſt woyna tym, którzy nie wiedzą co ieſt woyna. *Zrn. Pſl.* 3, 656 *b.* Wielom szkodzić, nikomu nie być pożyteczną Tylko sobie, to woynie ieſt ozdobą wieczną. *Błaż. tl. B.*, *Slo.* we wogn'e, gako we wogn'e, *Cro.* doklam teche boy, neznasze kije szvoy, *Dl.* kadje rat, nitko nitkomu brat, = kiedy woyna, brat brata nie zna). Płaczoroda woyna. *Tward. Wl.* 243. Po nawałnościach radzi na spokoyne morze patrzamy, po woynie chutliwie pokóy przyymuiemy. *Warg. Wal.*, 118. Bożek woyny, *Vd.* Tork, (cf. Wtory, Wtorek). Jechać na woynę. *Boh. Kom.* 2, 429, cf. *Ec.* ввоинитися zaciągać się do woyſka). Putni boiarowie z gruntu woynę służyli. *Czack. pr.* 1, 306, *ob.* służyć, *ob.* z.) Dokądże? na woynę, na woynę! a ty zkąd? z woyny-ć! *Cn. Ad.* 345, wesoło iedzie, smutno wraca). Konrad porażony aż do Mazowsza ucieka, boiąc się, aby woyna przegrana w moc go Leszkowi nie wparła. *Krom.* 296, bitwa przegrana, die verlorne Schlacht. Z obudwu ſtron, gdy się mężnie potkali, wątpliwa woyna w zapalczywéy bitwie, kilka godzin trwała. *Stryik.* 284, walka). - Żaden się pan woyny nie nauczy z xięgi. *Merszt.* 114, sztuki woiowania, Kriegskunſt. - *Varie fig. et tr.* Życie ludzkie ieſt woyna. *Chrośc. Job* 5. Nie długo trwaią ognie miłości bez woyny. *Hul. Ow.* 60. Była uſtawiczna woyna między Roboam i Jeroboam przez wszyſtek czas żywota iego. 3 *Leop.* 3 *Reg.* 15, 6, burda. 1 *Leop*). Więcéy szwanku bierze w piwnéy woynie przy kuflu, niż z Turkiem. *Alb. z W.* 24, w piianéy sprawie). Św. Paweł w Efezie z beſtyami woynę miał, t. i. lwom do iedzenia był porzucony. *Sk. Dz.* 39 walkę). Za Stefana zaczęła się woyna pióra o dziesięciny. *Czack. pr.* 322, woyna piśmienna. *Uſt. K.* 2, 8, ein Federkrieg.

**WOYNOWŁADNY Bóg. *Leszcz. Cl.* 64, władaiący losem woyny, krieglenkend, kriegbeherrschend. WOYSKI, - iego, *m.*, (*Sr.* 1. woyski, woyſkowy); Woyſkich powinność była przeſtrzegać bezpieczeńſtwa w swoich ziemiach, ſkoro szlachta wyciągnie na pospolite ruszenie. *Skrzet. P. P.* 1, 209; der Tribun, Landschaftstribun. U Rzymian trybun gminny, woyſki, urzędnik dla obrony gminu. *Nag. Cyc.* 5, *Kosz. Cyc.* 153, *tribunus plebis*, woyſki pospólſtwa. *Mącz.* Memmiusz, woyſki gminny. *Pilch. Sal.* 165. *Tribunitia dignitas*, woyſka doſtoyność *Mącz.* WOYSKO, - a, *n.*, *Bh.* wogſko, wogſtwo, armada; *Slo.* wogſko; *Sr.* 1. woyſko, woyna; *Crn.* vojſka, armada, erseg, (cf. orszak), shovnirshèna, (cf. żołnierſtwo); *Cro.* vòyszka, vojzka; *Vd.* voiſka, voiſtvu, shoudna armada; *Hg.* bóség, sereg, (cf. szereg); *Dl.* yato; *Rg.* vôjſka, vojſtvo, vojniza, cetta; *Bs.* vojſka, bojnictvo; *Sla.* voiſka, armada; *Rs.* вóйско, ополченїе, рать; *Ec.* вóй (cf. boy), вóинство, вóинское, полчище; das Kriegsheer, die Armee, das Militär. Woyſko, armiia, znaczy korpusy liczne, złożone z wielu żołnierzy pieszych i konnych, podzielone na regimenta, zoſtaiące pod iednym generałem, który ma pod sobą wielu officerów; dzieli się na lądowe i wodne. *Papr. W.* 1, 480. Woyſko wodne, *armata, *armada (*qu. v.*) *Cn. Th.* 1284. Rozszykowano synów Jzraelſkich na woyſka i hufy. *Leop. Num.* 2, 32, na zaſtępy, 1 *Leop. Num.* 1, 15, Kriegsschaaren. Ja czternaście lat służyłem w woyſku, wiem co to ieſt woyna. *Mon.* 67, 85, beym Militär dienen. Zaciągać się do woyſka, *Ec.* ввоинитися, zum Militär gehen. Dawniéy zamiaſt *w woyſku*, pisywano *w woyszcze*, lub *w woyscze*, *w woysce*, n. p. Bez posłuszeńſtwa w woyszcze żadnego się powodzenia nie spodziewaią. *Sk. Kaz.* 61, *Warg. Cez.* 14. Nie ieno tenże sam woynę zemną toczy, który iuż przeciwko mnie w woyszcze na placu ſtoi, ale i ten, który rzeczy mnie szkodliwe obmyślawa. *Jan. Oksz. B* 2. Miał Persa w woyszcze 700 słoniów. *Sk. Dz.* 120. Nad falangę w Macedońſkim

woyszcze nic silnieyszego nie było. *Warg. Kurc.* 27. W woyszcze wielki porządek bywał za Mieleckiego. *Papr. Kl.* 75. Ci, co przy woyszcze będą, .. *Vol. Leg.* 2, 1008 *Stef.* W woyscze. *Warg. Cez.* 27, *Gwagn.* 658., w woysce. *Baz. Sk.* 193, *Tarn. Uſt.* 238, *Gwagn.* 316. - Dwie * woyscze; *(dualis*, = dwa woyſka*)*. *JKchan. Dz.* 170, *Papr. Gn.* 404. - Generał woyſk n. p. Roſſyyſkich, a., nad woyſkiem Roſſyyſkiem, **General der Russischen Truppen**, b., w służbie Roſſyyſkiéy zoſtaiący, **General in Russischen Diensten**. *Bndtk.* - *Prov.* Jnsza ieſt woyſko, a insza gromada. *Fr. Ad.* 45, woyſko ſtoi nie liczbą, lecz rządnością). - §. woyſko czego, mnóſtwo, liczba, tłum, tłuszcza, chmura, **eine große Menge, große Zahl**. Zgoła w obozie ieſt większe woyſko grzechów, a niżeli ludzi. *Bals. Sw.* 2, 432. W Saraiu ieſt woyſko dam naywybornieyszych. *Kłok. Turk.* 47. Łatwiéy głupiego przeprzeć, wodę z ogniem zgodzić, Niż zrachować filuty; ciżba, woyſko spore. *Kras. ſat.* 18. *WOYSKOWIEC, - wca, *m.*, od woyſka, woyſkowy, żołnierz, woiak, woiarz, woiennik, **ein Kriegsmann**. Pasem rycerſkim Mars woyſkowcom płaci, Juno złotem swych bogaci. *Kchw.* 24. WOYSKOWO *adv.*, iako woyſkowy, po woyſkowemu, w woyſku, **militärisch, im Militär, beym Militär**. Naylepiéyby było, gdyby każdy obywatel przez lat pięć woyſkowo służył. *Papr. W.* 1, 383. WOYSKOWOŚĆ, - ści, *ż.*, cały ſkład woyſkowy, ſtan woyſkowy, służba woyſkowa, **Militär, Militärstand, Militärdienst**, cf. żołnierka, *Vd.* voiſkuvanje, shoudſtvu, shounirſtvu; *Bs.* vojevauſtvo, zanat od voiſka). Widzieli potrzebę ſtosownie do przepisów dzisieyszéy woyſkowości wprowadzić ducha subordynacyi. *Uſt. K.* 1, 84. WOYSKOWY, - a, - e, od woyſka, (woienny, od woyny), **Militär=, militärisch, Kriegs=**, *Sr.* 1. **woyſki**; *Sla.* vojnicſkj; *Cro.* voynichki; *Rs.* воинскiй, войсковой, ра́тный, бра́нный. Woyſkowe, t. i. surowe i nieuchronne prawo. *Kłok.* 4, **Kriegsrecht**. - *Subſt.* Woyſkowy, - ego, *m.*, zoſtaiący w służbie woyſkowéy, **ein Militär, eine Militärperson**. WOYSZCZYC, - a, *m.*, syn woyſkiego, **des Landtribunsohn**. Mowa JP. woyszczyca Kłokockiego. *Zab.* 14, 173. - *§. A on z nimi woyszczyc (Telemak) idzie. *Jabł. Tel.* 161, bohater młody, **junger Held**.

WÓYT, - a, *m.*, *Sr.* 2. **vojt, bogot**, (*Sr.* 1. **bowot, woy=woda**, *Crn.* vojd, vojda *praetor*, cf. woiewoda, *woy, *woie, boie; *apud Ulphil.* fath, *Anglosax.* wäta *dux*; *apud Notker.* phogat, *Sax. Jnfer.* **Vagd**, *Ger.* **Vogt**; cf. *Lat.* advocatus, cf. *Gr.* βοηθὸς, cf. *Hbr.* פקיד *praefectus*); Woyta niewłaśnie zowią *advocatus*, bo to ieſt rzecznik abo obrońca, a wóyt *iudex ſ. praefectus iudicii.* Przeto i w Niemczech, gdy woytowie liſty piszą, nie kładą *advocatus*, ale *iudex iuratus civitatis*. *Sax. Porz.* 11, cf. *vladarius* włodarz; cf. szołtys). Wóyt w mieście; *Vd.* predſtoinik, oblaſtnik, glavar, vishnik), **der Stadtvogt, Stadtrichter**. Sądy w miaſtach ſkładać się będą z woyta, z radców obranego, z ławników, .. *S Grodz.* 2, 103. Roku 1257. Bolesław Wſtydliwy dał miaſtu Krakowſkiemu Niemieckie prawo, i wóyta w nim poſtanowił. *Biel.* 149. Pierwszy wóyt, niż ławnik. *Cn. Ad.* 839, cf. ſtarszy P. Baranowſki). Wszędy z kłopotem używa nędzny wóyt czasów swoich, a wżdy mu to miło, iż go woytem zowią. *Rey Pſt. Ggg* 6. - §. Wóyt na wsi, **der Dorfschulze, Vogt, Dorfrichter**, *Crn.* shepân, shupân; *Vd.* shuppan, rihtar, sodnik, sodez; *Cro.* spán, ispan, (*ob.* pan, jespan, żupan); *Rs.* посе́льскiй (cf. sioło). Niewielka godność, wóyt na wsi. *Cn. Ad.* 702. Wolę być wóytem na wsi, niż ławnikiem w mieście. *Cn. Ad.* 1254, *ubique primus*). Jaki wóyt bywa, taka i gromada. *Rey Wiz.* 99, cf. iaki pan, taki kram, iaki opat, takie mnichy). Kiedy się wóyt pracy ima, A gromada z wóytem trzyma, Jdzie wszyſtko dobrym torem. *Kras. liſt* 176. Kumie, póydź do wóyta! *Koł. B. E* 2, *Slo.* **pod Kubo do fogta**). Jdąc do wóyta, oba się bóyta. *Cn. Ad.* 305, nie wiedzieć, kto wygra). Człowieczek proſty, odprawiwszy powinność swoię, siedzi sobie w pokoiu, i o wóyta nic nie dba. *Rey Pſt. Ggg.* 6, cf. dobre spokoyne sumnienie). WOYTOWA, - éy, *ż.*, żona wóyta, **die Schulzinn, des Schulzen Frau**, (**die Vogtinn**). Cokolwiek usłyszysz, donieś wszyſtko do onego wszech zmysłów wóyta, a do woytowéy, t. i. do rozumu a do pamięci. *Rey Zw.* 15 *b.* WOYTOWSKI, - a, - ie, od wóyta, **Vogts=, Schulzen=**. Przysięga wóytowſka. *Sax. porz.* 12 WOYTOWSTWO, - a, *n.*, doſtoyność i urząd wóytowſki, *praetura. Mącz.*, **die Vogtey, das Richteramt in der Stadt, Schulzenamt auf dem Lande**, *Bh.* **rychtařſtwj**; *Vd.* predſtoinishtvu, oblaſtnia, glavarſtvu, obraniba, cf. szołtyſtwo). - §. Woytowſtwo, = WÓYTOWNIA, - i, *ż.*, wóytowſkie pomieszkanie, **die Vogtswohnung, Vogtey, Schulzerey**.

WOYTASZ, - a, *m.*, WOYTAŚ, - ia, *m.*, WOYTEK, - tka, *m.*, WOYTUŚ, - ia, *m.*, WOTYŁO, - a, *m.*. zdrobn. imienia Woyciech, = Albertuń, **Albertchen**, *Bh.* **Woytiſſek**. Mieli syna Woytka, a coreczkę Helenkę. *Teat.* 54 *c*, *cji.*, *Rey Ap.* 88, *Boh. Kom.* 1, 375, *Teat.* 54 *c*, *cji.* Woytuś nam się z płaczu ledwo nie rozpuknie. *Pot. Jow.* 2, 43. Zamykay gębę Woytku, bo teraz łayna na świecie lataią. *Rys. Ad.* 79. - §. Woytuś, imię charta. *Biel. Myśl. F* 3*b*, **Name eines Windhundes**.

WÓZ, - ozu, *m.*, *Bh.* **wůz, wozu**; *Slo.* **wůz**; *Sr.* 1. **woz, woſ**; *Sr.* 2. **wohs**; *Crn.* vos, kôla, (cf. koło, kolasa); *Vd.* vos, vus, kula, kulla, voshnia; *Cro.* vóz, kòla; *Dl.* kola; *Bs.* vóz; *Rg.* vooz; *Sla.* kolàh; *Rs.* вози́ло, (cf. *Lat.* vehes; *ob.* wieźć, wozić). Wóz, iakikolwiek proſty powoz, wóz do iazdy, do biegu, **ein Wagen, schlechter gewöhnlicher Wagen, Bauernwagen**. Stelmach wozy robi. *Kosz. Lor.* 138. Wóz doſtatkowy polowy. *Jak. Art.* 3, 9, **ein Feldbagagewagen**. Chłopſki wóz *Rs.* телега, телѣга *ob.* telega. Wóz gnoyny *Bh.* **korba, hnognik**. Wóz o czterech grubych kołach lub walcach do ciężarów, cf. kara do ciężarów gruba, *Rs.* медвѣ́дки. Gatunek niſkich wozów, *Rs.* ро́спуски, *Ec.* кре́чели, возила, дробни, телегу, роспуски. Gdzie promień dogrzał w snopach zbożu, Noszą a prędko, do drabnego wozu, J głośny z nim wnet bicz do ſtodół iedzie. *Miaſk. ryt.* 2, 169, **Leiterwagen**. Wóz o dwu kołach, (cf. bieda), *Cro.* dvojkolnicza. Wóz publiczny przewożący towary i różne rzeczy. *N Pam.* 13, 38, diligencya, **Postwagen**. Woz do wożenia rzeczy, *person, potrzeb iako u nas *kotszy pospolity we dwa, we cztery konie. *Cn. Th.* 1284. Wsiedli potym na konie i na wozy panie, a porządnie pannę do Krakowa na zamek prowadzili. *Gwagn.* 178, do poiazdów, do

karet). Zdradzony Enomausz łamie z wozu szyię. *Tward. Pasq.* 4, wyleciawszy z poiazdu kark złamał). Bywa pod wozem, kto bywa na wozie. *Boh. Kom.* 5, 318, *ib.* 3, 366, *Zegl. Ad.* 26, toczyſte koło fortuny). Nie wszyscy na wóz, drudzy podle woza. *Cn. Ad.* 717, cf. nie wszyscy za ſtół, nie wszyscy równéy rangi). Wóz tam musi, gdzie koń ciągnie. *Cn. Ad.* 1258, tam wóz musi, gdzie się konie naprą. *Rys. Ad.* 67, *Slo.* wóz mußi iſ't za ogan). *Slo.* wóz tahn'e kon'e *ordo inversus*, cf. konie za wozem zaprządz). *Slo.* mi o koze, ti o woze, = my o Pawle, ty o Gawle). - §. Wóz pełen czego, fura, ein Wagenvoll, ein Wagen womit, eine Fuhre; *Vd.* vus, voshna tesha, vosna basinga; *Rs.* возъ, вóзикъ. Wóz żelaza ma snopów 2. *Solsk. G.* 3, 137. Wóz rudy bierze 7 kiblów. *Os. Zel.* 48, *ib.* 87. - §. wóz na niebie, *Crn.* burovsh, burovske kôla; der Wagen am Himmel, der Bär. *Septemtriones* siedm gwiazd, które wozem niebieſkim nasi zowią. *Mącz.* Wozy na niebie; trzy gwiazdy niesie dyszel, czterma pałaią koła, i t. d. *JKchan. Dz.* 2, *Chrośc. Luk.* 249. Gwiazdy, od Greków niedźwiedzie zwane, Polacy zowią wozami niebieſkiemi. *Otw. Ow.* 63, niedźwiedzicę wozem po naszemu zowią. *ib.* 81., *Bardz. Luk.* 34. WOŻBA, - y, *ż.*, wożenie, WÓZKA, - i, *ż.*, das Fahren, Gefahre, Führen zu Wagen; *Bh.* wozba, *Vd.* voshnja, vosba; *Rg.* ponòs, nofsidba; *Rs.* вóзка. Wóz ieſt naczynie wożby nieme, woźnica i konie żywe, a pan każe gdzie wieźć. *Petr. Pol.* 15. Woźbą się bawić, żyć, = wozić, *ob.* furmanić). Woźba zboża. *Haur Ek.* 110, zwożenie, sprzątanie, zbior, das Einführen des Getreides. Przy woźbie pilnuy, aby chłop iakiego z wozu na ſtronę komu nie wyrzucił snopka. *Haur Sk.* 16. Zabawny w drodze towarzysz ſtoi sam za woźbę, iakoby cię niósł abo wiózł, gdyż czas z takowym wdzięcznie zéydzie. *Eraz. ięz. Fb.* - Woźba w łodzi, *nauigium. Mącz.*, das Schiffen. Woźba abo puszczenie się na morze, *iter de mari. Mącz.* *Woyźba, robienie wiosłem, *remigium. Mącz.*, *Cro.* vosènye, vosnya na vode, *Rg.* vooz, vozenje, *Dl.* voxenye, *Ital.* voga *remigatio*, das Rudern. - §. Woźba, WOŻCA, - y, *m.*, woźnica, woziciel, powożący, der Wagenführer, cf. furman); *Rg.* vòzaz, vozâc, vòxaz, *f.* vozacizza). Na wspaniałym wozie iedzie Hersyliia; rozsądny Brutus iéy ieſt woźbą. *Stas. Num.* 1, 100, *conduit le char*). Faeton, wozu woźca oyczyſtego. *Zebr. Ow.* 37.

*WOZDUCH, - a, - u, *m.*, *Rs.* воздухъ, powietrze, wiatr, die Luft. Człowiek jednym z elementów, t. i. *aëre*, wozduchem abo wiatrem żyie. *Sak. pr.* 28. - *§. Wozduch, *WOZDUSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*, pokrowiec, deka, eine Decke, Hülle. Z trudna się uchronić, aby iaka kropla wina nie ukanęła na *velum* albo wozduch, który pod uſty komunikantom trzymaią. *Sak. Persp.* 21. Kapłani cerkiewni, gdy chcą pokryć welami albo wozduszkami kielich i patynę, nagrzewaią te wozduszki około kadzilnicy, ogarnąwszy ią. *Pim. Kam.* 126. Niemasz tego, aby wozduszki abo *vela* około kadzilnicy obwiiano. *ib.* 140.

*WOŻE, n. p. za woże łyczane połgrosza, za konopne grosz. *Stat. Lit.* 395.?

WOŻĘ, *ob.* Wieźć, Wieść, wiezie, wiozę, wozę. WÓZEK, - zka, *m.*, WOZECZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh.* wozjk, wozček, wozyček, wozeyček, *Slo.* wozjk, *Sr.* 1 wozék, *Crn.* voshizhk; (*Rs.* вóзикъ furka; возóкъ niſkie pudło kareciane na sannicach); mały wóz, ein kleiner Wagen, ein Wägelchen. Wozek dziecinny, *Crn.* zâkérl. Wózek pocztowy *Crn.* kripa. Pewny gatunek wózków *Rs.* кережа, керéжка. Wózek ieſt to powóz bardzo dobry, i bezpieczny; iabym do téy karety, w którey to kozieł na trzy łokcie, i te przepłacone sprężyny, bał się i wsiąść; a naybardziéy, że wózek ieſt powozem bardzo ekonomicznym; ia mam dziesięć wózków za iednę Angielſką karetę. *Teat.* 22, 20. Jéymość zapomniała o owym wózku, co to na zadniéy kielni imię i przezwiſko żółtemi ćwiekami wybite było, którym przedtym wygodnie ieździła. *ib.* 22*b*, 79. W Warszawie z wózków się naśmiewaią, chociaż te wózki więcéy maią pieniędzy, niż giętkie reſſory. *ib.* 22, 19. Komiſſarz nie powinien mieć więcéy ekwipażu nad kolaſkę i wózek, w kolasce cztery, w wózku koni dwa. *Kras. Podſt.* 2, 200, cf. bryczka). Odemnie wózkiem parokonnym wyiechał. *Teat.* 26, 77. Miłość Wc Pana i moia na iednym dziś odjechały wózku. *ib.* 29, 71, razem spełzły, znikły, zgasły). Przodkowie nasi prawowali się, na iednym wózku ieżdżąc, i z iednéy miſki iedząc, i ze dzbanka iednego piiąc, nierzkąc żeby sobie mieli około prawa gardło pobierać. *Seklucyan. N. T.* 22., na iednym wózku obie ſtrony do prawa. *Cn. Ad.* 530. Na czyim wózku iedziesz, tego piosnkę śpieway. *Zabl. Amf.* 36, *Pot. Jow.* 72, *Rys. Ad.* 25, *Cn. Ad.* 526; *Cro.* onoga peszem pevay, na kojegasze koleh vozis; = czyy chléb iesz, temu dogadzay). - §. Wózek w prasie drukarſkiéy, na którym forma podjeżdża pod tygiel za pomocą korby. *Mag. Mscr.*, das Wägelchen in der Druckerpresse. - U tartaku wozek drzewa nadaie, przeto musi być tylko tak szeroki, żeby przez ramę pilną wolno przechodził. *Os. F.* 551, *Solſk. Arch.* 100, der Wagen in der Schneidemühle, der Schlitten.

*WOZGRZA, - y, *ż.*, *Bh.* wozher, ozher, ozgr; (*Bh.* ozhřiwka *grauedo*; *Etym.* grzać, ogrzać); *Slo* wozher, ſopel, (*ob.* sopel); *Sr.* 1. wozer, woſor; *Rs.* возгря, возгри, смáркъ; (*ob.* smark)) Wozgrza, flegma. *Hipp.* 6, *Końſk. lek.* 3. Roß, Pflegma. *WOZGRZYWOSC, - ści, *ż.*, zbytek wozgrzy, die Rotzigkeit, *Bh.* wozhřiwoſt, ozhřiwoſt; *Sr.* 2. wosgrüwa; *Rs.* возгрúвость, сопливость; flegmiſtość, Schleimigkeit, Schleim. Wino tak zaprawne wilgoci niszczy, a wozgrzywości nie dopuszcza zoſtać w żołądku, owo żadnéy lipkości, z którey się wozgrzywość albo zatkanie nieiakie mnoży. *Sien.* 627. Ryby rodzą w człeku wozgrzywość. *Sien.* 323. - §. Wozgrzywość, choroba końſka, parch, świerzb. *Hipp.* 120, der Rotz, die Pferdekrankheit. Zowią nosem albo wozgrzywością, gdy koń bywa smarkaty, iż mu wycieka uſtawicznie flegma nosem, iakoby woda. *Cresc.* 538, *ob.* nosacizna). *Koń. Lek.* 44. Wozgrzywością zarazić, *Rs.* возгривить, завогривить. WOZGRZYWY, - a, - e, wozgrzywość cierpiący, pełen wozgrzy, rotzig, voll Rotz und Schleim, *Bh.* wozhřiwý, ozhřiwý, uwezhřewý; *Sr.* 1. wozbriwé, woſrywy; *Rs.* возгрúвецъ, возгрúвикъ, возгрякъ, *f.* возгрúвица. Wozgrzywe owce, którym plugawość z nosa idzie. *Sien.* 270 Wozgrzywy koń, *ob.* nosaty. *Włod.* Wozgrzywym się ſtać, *wozgrzywieć; *Rs.* возгривѣть, завозгривѣть.

WOZIĆ, wozi, wożę, *ob.* Wieźć, Wieść. WOZICIEL, - a, *m.*, który wozi, wiezie, powozi, = wożca, woźba, woźnica, furman, ſtangret, der Wagenführer, Führer, Fuhrmann, *Rg.* vozitegl (*Rg.* vòzaz *remex*). Przez lewar ieden woziciel może sam wóz naładowany podnieść. *Rog. Doś.* 2, 414. WOZIEBNY, - a, - e, wożeniu służący, *Cn. Th.* 1285, *Włod.*, od woźby, Fuhrwerk =, Fuhr =, Wagen =. WOZISKO, - a, *n.*, *Cn. Th.* 1260, wóz podły, nikczemny, ein ſchlechter häßlicher Wagen; WOZINA, - y, *ż.*, biedny wóz, ein elender Wagen. WOZIWODA, - y, *m.*, WOZIWOD, - a, *m.*, wodniczy, wodnik. *Cn. Th.* 1277, logiczniéy ſkładane ieſt to słowo w Roſſyyſkim водовóзъ, водовозщикъ; nie woda wozi, lecz człek wodę wozi; der Waſſerführer. *WOZIWODZIN, - a, - e, *Rs.* водовозный. *Verb.* водовозничать woziwodą być. WÓZKA, *ob.* Zwozka, Woźba, wożenie. WÓZKOWY, - a, - e, od wózka, cf. wozowy, Wägelchen =, Wagen =. Cewki wózkowe w pile. *Solſk. Arch.* 101, *ob.* wozek w tartaku. WOŹNI, woźnemu służący, *praeconius. Cn. Th.* 1285, Gerichtsfrohns =, Ausrufer =, WOŹNOWSKI; n. p. urząd woźnowſki. *Stat. Lit.* 125. WOŹNICA, - y, *m.*, *et ż.*, WOŹNICZKA, - i, *m. et ż.*, *zdrbn.* wożca, woziciel, powożący, cf. furman, der Wagenführer, Kutſchirer, Fuhrmann; *f.* die Führerinn, Kutſchirerinn, Fuhrmänninn; *Bh.* wozka, kocij, wozatag, wozyć; (*Bh.* woznice *vas vehiculare*); *Slo.* wozyk; *Sr.* 1. woznik, kotſchak, (*Sr.* 1. wóznik *rhedarius*); *Crn.* vosnik; *Vd.* vosnik, fuerman, vosnjak, vosar, (*Vd.* vosnik, veslar *remex*); *Cro.* vozécz, kochis, kochias; *Dl.* kolovoya, kochiar; *Bs.* vozitegl, koji vozi kociama; (*Rs.* vozaç, *remex*); *Rg.* vozitegl, gognâc (cf. goniec;) (*Rg.* vòzaz, vozâc, vòxaz *remex* . *f.* vozacizza); *Sla.* kocsiásh; *Rs.* возни́ца, возни́чей, (*Bs.* возни́къ fura); *Ec.* вози́тай, вывозатай, конегони́тель, колесниц̑е гони́тель, колесни́чникъ. Głupi woźnica na przednie koła patrzy, a na poślednie się nie obróci. *Zrn. Pſt.* 3, 102. J naymędrszy woźnica, kiedy mdłe konie, Tedy w naymnieyszym błotku po uszy utonie. *Rey Wiz.* 119. Woźnica opiie się piwskiem, i idzie spać, . . *Mon.* 67, 374; wielka różnica, od pana woźnica. *Bratk. K.* Wózek, na który wsiadłem, ieſt wieśniaczy, muły go ciągną, woźniczka idzie za niemi bez obuwia. *Pilch. Sen. liſt* 2, 423. Jak się ruszyć, gdy we łbie zpadł z kozła woźniczka? *Zab.* 14, 32 *Nagł.* Roztropność ieſt woźnicą cnot innych. *Sk. Zyw.* 2, 262, przewodnikiem). - *Aſtron.* Bootis, gwiazda, którą zowią furmanem abo woźnicą, mieysce ma niedaleko wozu gwiazdecznego. *Otw. Ow.* 64, der Fuhrmann am Himmel. Na lewéy ſtronie bliźniąt przypatrz się woźnicy, Który głowę swą trzyma przeciwko Helicy. *JKch. Dz.* 6. WOŹNICTWO, - a, *n.*, trudnienie się wożeniem, urząd woźnicy, furmańſtwo, das Wagenführen, Kutſchiren, Fuhrmannen, *Bh.* wozatagſtwj, *Crn.* vosnishtvu, vosnya). Nero z dawna miał chętkę do woźnictwa. *Nar. Tuc.* 2, 230, cf. ſtangretſtwo). - §. Woźnictwo, WOŹNICZOSTWO, - a, *n.*, urząd woźnego. *Bndtk.*, Gerichtsfrohndienſt. WOŹNICZY, - a, - e, do woźnicy należący, *Cn. Th.* 1285, *Włod.*, Kutſcher =, Fuhrmann =. *Rs.* возни́чїй. *Aſtron.* u nog woźniczych uyrzysz poklękłego wołu. *JKchn. Dz.* 7. WOŹNIK, - a, *m.*, wozowy, ciągowy koń, ein Wagenpferd, Zugpferd, *Bh.* woznjk; *Sla.* vozichji; *Rs.* возни́къ. Miedzy końmi różność ieſt, gdyż niektóre są woźniki, drugie zawodniki, iedne kmiece, drugie raytarſkie. *Cresc.* 523. Niemała była kurzawa tak od wozu, iako i od woźników. *Ezop.* 104. Nie każe z woza wyprzęgać woźników. *Bardz. Tr.* 530. Piorun woźniki króla Jagiełłę ciągnące zabił. *Krom.* 483. Od woźników poszosnych złotych cztery, a osobno od forytarza złotych dwa, gdy na sześciu koniach o iednym woźnicy nie mogą ieździć. *Lek.* C 3. Lotne woźniki Feba. *Ryb. Gęśl.* 1 *b.* Dzień się biały rodzi, Już słońce na świat woźniki wywodzi. *Bardz. Tr.* 7. - §. Wół, woźnik, ein Zugochſe. Chcąli woły mieć woźniki, tedy ie zaprzęgą w wóz próżny, i ieżdżą po ulicy. *Cresc.* 550. - §. *impr.* Wsiędziesz na woźniki hołdować świat. *Groch. W.* 12, na rumaki, dzianety. WOŹNY, - ego, *m.*, woźny mieyſki, woytowſki sługa, *Sarnic.*, podwoyſki, der Gerichtsfrohn, Forderknecht, Gerichtsdiener, *Bh.* holanek; *Crn.* zaſ; *Vd.* berzh, berizh, feihtel; *Cro.* sérg, porkuláb; *Dl.* barabanat; *Rg.* zdûr, uſtàv; *Rs.* разсылщикъ, недѣльщикъ, *Ec.* отводи́тель. Woźny sługa publiczny, używany do ogłoszenia decyzyy sądowych, pokładania pozwów, i o relacyi zeznawania. *Kras. Zb.* 2, 581, sługa publiczny, za królewſkim autentykiem z kancellaryi wydanym, mianowany i przysięgły do kładzenia pozwów, zeznawania relacyi, i t. d. *Skrzet. P. P.* 2, 413. Woźny, inaczéy generał zwany, ieſt sługa przysiężny sądu. *Oſtr. Pr. Cyw.* 2, 20. Różni się woźny powiatowy, od woźnego generała. *Czack. pr.* 2, 211, *ob.* generał). Dochody woźnym, *alias* generałom. *Vol. Leg.* 6, 479 *Aug.* II. - *Si officialis, alias* Woźny, *aliter formam iuramenti teſtibus dixerit, quam eſt mandatum, perpetuo de officio deponatur. Vol. Leg.* 1, 50, R. 1347). Nigdzie tak wiele na sługach publicznych nie należy, iako wam Polakom na waszych woźnych; tymi świadczycie o naiazd, tymi o gwałt, tymi o pożogę, tymi o rozbóy, tymi i o inne rozliczne rzeczy. *Gorn. Wł.* K 3. Wasi woźniowie iacy są? chłop proſty, który ani wie, co to uczciwość. *Gorn. Wł.* H 4. Opatrzny woźny. *Herb. Stat.* 220, *titulus.* - Woźny woienny, *ob.* harald, der Kriegsherold. Jarosław, spuſtoszywszy Mazowsze, dla dania pozoru sprawiedliwości gwałtom, wysłał woźnego, upominaiąc się o oddanie zabranych przodkom swoim kraiów. *Nar. hſt.* 2, 298. - §. *fig. allegor.* Język nasz ieſt to ów pan woźny, co wszyſtko obwoływa, złe i dobre. *Rey Zw.* 140 *b*, rozgłosiciel. WOŹNICZOWSTWO, *ob.* Woźnictwo. WOŹNOWSKI, *ob.* Woźni. **WOZODAWCA. *Zebr. Ow.* 36, który wóz daie, der Wagengeber, n. p. Jowisz Faetontowi. WOZOWNIA, - i, *ż.*, wozowa szopa, der Wagenſchuppen, *Bh.* kolna, kůlna (cf. kolnia); *Crn.* shupa, (cf. szopa); (*Vd.* voshnia, vuſs, = wóz); *Cro.* kolnicza, szusha, (cf. susza); *Bs.* kolniça, *Rg.* kolniza; *Sla.* kolárnica; *Rs.* каре́тникъ, (cf. kareta) сарай, сараецъ, (*Rs.* колымажной дворъ ſtaynie i wozownie Jmperatorſkie). Wozownia na karety, wozy i t. d. *Kluk. Zw.* 1, 178. WOZOWNIK, - a, *m.*, rzemieślnik od wozów, ſtelmach, * wozodziey, der Wagenmacher, Wagner, *Cro.* vozodelecz. - §. nad wozami czyli wozownią będący, der Wagenmeiſter, *Bh.* powozný. - *aliter*: Z sławnéy iazdy ſtaliśmy się teraz wozownicy, poduszni-

cy, z łożkami się włócząc. *Pilch. Sen. liſt* 287, Wagensitzer, Wagenhocker. WOZOWNY, - a, - e, od wozowni, Wagenschuppen =, *Bh.* kulnj. Wozownego płacić, *Bh.* kulnjho platiti. WOZOWY, - a - e, od wozu, (cf. wózkowy), Wagen =, *Bh.* woznj, wozowý; *Cro.* vozni, kolni; *Sla.* vozichi; *Rs.* возовый; *Ec.* колесничный. Konie wozowe. *Birk. Podz.* 13, ciągowe, poiazdowe). Poczta konna i wozowa. *S Grodz.* 2, 78, *Teat.* 26 *c*, 15, die reitende und fahrende Post. Od ryb wozowych świeżych zamrożonych, ile beczek w wozie będzie, po gr. 15. *Vol. Lsg.* 3, 567, wozem przywiezionych). Wozowe krzesło, *sella curulis. Falib. Fl.* 211, *ob.* maieſtat wożony). - §. Wozowy *Subſt.*, = dozorca wozów. *Archel.* 2, 18, Wagenaufseher. Wozowy, dozorca zawiaduiący pociągiem i wszyſtkiemi wozami taborowemi w pochodzie. *Jak. Art.* 3, 323.

WP.

WPAD, - u, *m.*, wpadnienie, napadnienie w co, napaść, das Einfallen, der Einfall, Anfall; *Bh* wpád; *Vd.* vpad, noterpad, noterpadenje, notervdar, sourashnika; *Rs.* изгонъ, (cf. zagon). Nagły uczynili wpad nieprzyiaciele. *P. Kchan. Orl.* 1, 312. Z iedney ſtrony bagno ich zasłania, broniąc przyſtępu i ludzkiego wpadu. *Chrość. Fars.* 246. WPADAĆ, WPADŁY, *ob.* Wpaść, wpaśdź. WPADŁOŚĆ, - ści, *ż.*, n. p. wpadłość oczu, = zapadłe oczy; *Rs.* впалость, Eingefallenheit, z. B. eingefallne Augen.

WPAIAĆ, *ob.* Wpoić.

WPAKOWAĆ *cz. dk.*, wpakowywać *czstl.*, *ndk.*, pakuiąc włożyć, *Vd.* vbasati, nabasati, einpacken. Wpakował pieniądze nazad do kieszeni. *Teat.* 36 *b*, 88. Wpakowałem naszego gdyracza na iego kobyłę. *Teat.* 24 *c*, 39, z mozołem wsadziłem.

WPALIĆ *cz. dk.*, wżegać, paleniem weiſkać, wrazić, einbrennen, *Vd.* notershegati.

*WPANIŁY, *ob.* Wspaniały.

WPAROWAĆ *cz. dk.*, weprzeć, wpierać, (*ob.* wsparować), wpędzić, wegnać, wbić, wrazić, hinein pariren, hinein treiben, hinein zwängen. Nasi pogańſtwo ſtrwożone gromią, sieką, biią, aż ich w obóz sam wparuią. *Tward. Wl.* 128. Wyszedł on na plac, i biiąc się mężnie Cesarſką iazdę w obóz aż wparował. *Chrośc. Fars.* 500. Obóz rozerwawszy a herszta samego ztąd w miaſto wparowawszy, wielką korzyść osięgli. *Tward. W. D.* 49. Miecz w kiszki mu wparował, *dimisit. Zebr. Ow.* 307, Grot mu w gardło wparował. *ib.* 57. Do powieści swoiey w bąki przygrawał, aby go w sen wparować mężnie przypilaiąc. *Zebr. Ow.* 23, by go uśpić.

WPAŚĆ się *recipr. dk.*, wpasać się *ndk.*, wjeść się, wgryźć się, sich hinein fressen; *pr. et fig. tr.* Niepodobna, aby go od okrucieńſtwa, w które się iuż był za niemałym czasem wpasł, miał odwieść. *Gorn. Dw.* 398, w które się wciągnął, wzwyczaił). Także ieszcze ta iſkra nie zgasła, A bardzo się w każdego z nas wpasła. *Rey Pſ. B* 1, wkradła). Poraził Turki one, którzy się byli bardzo w chrześciiany wpaśli. *Papr. Gn.* 1094. Wpasł się w mię, *asſueuit me impune laedere, irridere, calumniari, increpare, vexare i t. d. Cn. Th.* 1286.

WPAŚĆ, WPAŚDŹ, wpadł, *F.* wpadnie *niiak. dk.*; wpadać *ndk.*, padłszy w co wniknąć, hineinfallen, hereinfallen; *Bh.* wpadnauti, wpadl, wpadnu; *Slo.* wpadám; *Sr.* 1. padám nutż, napadnu nutż; *Vd.* vpaſti, noterpaſti; *Cro.* upaszti, upádam; *Bs.* upaſti, usarnuti, usrrinuti; *Rg.* vpàſti, vpadam; *Rs. Ec.* впасть, впадать, впадаю. Wpaść w błoto po uszy, wlecieć. *Ld.* J ty i on, obadwa w dół *wpadnieta. *Zrn. Pſ.* 2, 324, *dualis*, = wpadniecie). Prędkim ſkokiem w głębokość Tybrową wpadł. *Warg. Wal.* 139, wſkoczył, wrzucił się). Już teraz wpadnie nam w garść. *Jer. Zbr.* 150, doſtanie nam się w moc). Właśnie mi wpadł w ręce syn iego. *Teat.* 8, 99. Znam cię dawno ptaszku, ale mi kiedyś wpadniesz w sidła moie, aż ci niezdrowo będzie. *ib.* 10 *b*, 28, złapię cię, będziesz u mnie w matni). Wpadniesz mi raz, = zapłacę-ć to wszyſtko. *Cn. Ad.* 1258. - *Magis paſsiue*: Jak ci ten papier wpadł w ręce? *Rz.* znalazłam go na wschodach. *Teat.* 37, 177, iak ci się doſtał w ręce, wie ist dir das Blatt in die Hände gefallen? Rychło w chorobę wpadną ludzie młodzi. *Prot. Kont. D b*, chorobie podlegaią, napadaią na nich choroby prędzey, (cf. *Gall.* tomber malade), in eine Krankheit verfallen. Znaki suchot, gdy oczy w dołki wpadaią, nosa koniec cienczeie. *Krup.* 5, 572, wpadłość oczu, wenn die Augen einfallen. W lata wszyscy wpadamy, czas wątli i garnie To wszyſtko, na oſtatek z czym sam ginie marnie. *Zab.* 8, 386 *Kor.*, nadchodzą lata, wir fallen immer tiefer in die Jahre. - *Magis actiue*: Marysia wpada ze świecą. *Teat.* 15, 103, do pokoiu z trzaſkiem wchodzi, sie stürzt herein. Z kuligiem wpadli, poſtroieni w maſki. *Teat.* 43, 57, nagle się ukazali, platzten herein. Cygan, Wołoszyn wpada, i prędki Tatarzyn, Jak szarańcza puſtosząc. *Star. Vot. a* 3 *b*, wpada w granice, napada, bricht ein, überfällt. Tego cierpieć nie mogę, kiedy mi kto w mowę wpada. *Teat.* 30, 35, mowę przerywa, wenn mir wer in die Rede fällt. Jużem iednę kochankę dla niego porzucił, a ieszcze mi wpada w ptaki. *Teat.* 5 *b*, 4, wrywa mi się w moie miłoſtki, die Vögel verscheuchen (cf. ptaki płoszyć), das angefangne Werk stöhren. Trzeba nam częściey tam zazierać, żeby nam kto nie wpadł w ptaki. *Teat.* 10, 52. - Już mi na ſkroniach puch łabędzi siada, Włos siwy gęſto między czarne wpada. *Zab.* 13, 293 *Harab.*, miesza się, przebiia się). - §. Wpaść w niełaſkę, utracić łaſkę, in Ungnade fallen. Dawid przez zazdrość wpadł był w niełaſkę u Saula, tak iż dziwnemi kształty szukał żywota iego. *Rey. Zw.* 204. *Opposit.* wpaść w łaſki, = zyſkać czyią łaſkę, n. p. Otóż w iakie łaſki wpadłeś! *Teat.* 54, *b*, 42. Niewdzięcznik ten nazad wpadł w łaſki. *ib.* 25 *c*, 104 odzyſkał utraconą łaſkę). - §. Wpaść w gniew, złość, = rozzłościć się, in Zorn verfallen, zornig werden. Skoro się nam co nie wedle myśli szykuie, zaraz wpadamy w gniew nieprzebłagany. *Pilch. Sen. liſt.* 359. Jak mąż iey w złość wpadnie, może się z nią źle obeyść. *Teatr.* 15, 55. - §. Wpaść w oczy, uderzyć w oczy, in die Augen fallen; *Rs.* приглянуться. Cnota w pałacach królewſkich im rzadzey przesiaduie, tym dziwniey w oczy wpada. *Pilch. Sen. łaſk.* 20. Rzadko kiedy okazyi opuści, żeby co w oczy wpadaiącego na siebie nie miała. *Mon.* 65, 610, oczy rażącego, etwas die Augen auf sich Ziehendes). Brunetka ta

niezmiernie mu wpadła w oczy. *Teat.* 35*b*, 13, *ib.* 16*c*, 30; *ib.* 35*b*, 35, przypadła mu do serca, do guſtu). Teresa widziała się WPanu bydź bardzo piękną, i Jegomości toż samo w oczy wpadła. *ib.* 28, 58. Ze djabły iéy wpaść musiał ten Jegomość w oczy. *ib.* 17, 117. - §. Zaraz mi to w uwagę wpadło. *Teat.* 33 *d*, 15, uderzyło mię, zaſtanowiło mię, **es fiel mir auf, erregte meine Aufmerksamkeit.** To co do cnoty nas budzi, iednym uchem do głowy nam wpada, a drugim iak drzwiami wypada. *Jabl. Ez.* 80, obija się o głowę, o uszy, przeydzie głowę, cf. tobie w uſt, iemu mimo uszy szuſt! - *opposit.* Wpadły Jezusowe słowa w głowę Piłatowi, i odtąd ſkłonił umysł swóy do tego, żeby wypuścił Pana. *Odym. Sw.* 2 *Gg* 2 *b*, zaſtanawiały go, brał ie do głowy, do umysłu, **er nahm die Worte zu Herzen, zu Gemüthe.** Mnie to wpaść w głowę nie może, abym inaczey wierzył, iako że... *Gorn. Dw.* 399, w głowie moiéy się nie mieści, **es will mir nicht in den Kopf.** - §. Wpaść w co, do czego, = przypaść ściśle, **hinein passen, hineinfallen.** Sznorówka w ſtan iak naygładziéy wpadła. *Mon.* 69, 1086. W komedyi żadna takowa scena nie powinna się znaydować, któraby się nie ściągała i nie wpadała naturalnie do tego celu, który sobie założyła. *Teat.* 34 *b*, *i j.* - §. Poznay w tych słowach iego złość ukrytą ładnie, Zgubi nas bez pochyby, iak mu kaprys wpadnie. *Min. ryt.* 2, 230, iak mu przypadnie, przyydzie kaprys, **wenn es ihm einfällt, wenn er auf den Gedanken oder Einfall kommt.** - §. Od lat kilku wpadła zazdrość między xiążęta Głogowſkie i Wrocławſkie. *Nar. hſt.* 5, 258, zdarzyła się, przypadła, wszczęła się, **es entſtand Eifersucht; es fiel der Same der Eifersucht zwischen sie.** - §. Wpaść na ięzyki niewiernych, nic to wszyſtko u męża wielkiego, gdy uczciwe wcale. *Birk. Kaw. Malt. B* 4, doſtać się na ięzyki, znosić potwarze, **in der Leute Mund kommen.** - *§. Za taki wyſtępek ſtronie przeciwnéy 40 kop groszy, a urzędowi drugą czterdzieści kop groszy *wpada. *Stat. Lit.* 154, przepada, **er verfällt in die Geldſtrafe.**

WPATRZEĆ się *recipr. dk.*, wpatrzać się *ndk.*, *wpatrować się, wpatrywać się *kontyn. et czſtl.*, oczy w co natężywszy wlepić, **unverwandt ansehen, den Blick worein vertiefen.** (*Bs.* upaziti, *Cro.* vpazújem, = weyźrzeć, wglądać). Złoto pomaga na żółtaczkę, kiedy się w nie kto wpatruie. *Teat.* 11 *b*, 5. Prawnik ten na kształt pawia Sam się wpatruie w siebie, sam zawsze wyſtawia. *Tręb. S. M.* 19. Pilnie się w człowieka wpatrował, którego twarz ieszcze pamiętał, ale imienia zapomniał. *Tr. Tel.* 170. Jabym zaś iéy nie znał? ale przechodząc nie dobrze się w nią wpatrzyłem. *Teat.* 7, *c* 10. Wpatrz ieno się dobrze, obaczysz inaczéy. *Fr. Ad.* 51, przypatrz się dobrze, rozważ). Żona z wpatrywania się w niedoſkonałości męża, żadnego nie odnosi zyſku. *Zab.* 16, 276, z śledzenia iego niedoſkonałości, **das Auflauern, Aufspüren, Aufsuchen.** Heweliusz Gdańszczanin, pierwszy aſtronom, który się dobrze w planetę xiężyca wpatrzył. *Zab.* 5, 279, który mu się dobrze przypatrzył, dobrze go uważał, **der ihn genau beobachtet hat.** Ku Bogu myśl obróconą miéy zawsze i weń wpatrzoną. *Dar. Lat.* 8, zatopioną, **in ihn vertieft.** - §. Z początku raził mię ten widok, lecz z czasem wpatrzyły się oczy. *Pot. Arg.* 89., oswoiły się z tym widokiem,, **sie gewöhnten sich an den Anblick.**

WPCHAĆ, *ob.* Wepchnąć, wepchać.

WPĘDZIĆ *cz. dk.*, wpędzać *ndk.*, pędząc wegnać, *Cro.* utirávam; **hinein treiben, hinein jagen,** *pr. et fig. tr.* Daruy to nieszczęśliwéy, którą rozpacz w grób wpędzi. *Teat.* 5, 139. Wpędził go w kalkulacyą na złotych ſto. *ib.* 6 *b*, 40, wprawił go.

WPEŁZNĄĆ *cz. idntl.*, wpełzać *ndk.*, wleźć gdzie, **hinein kriechen,** *Rs.* вползть, вползывать, всползть, вспалзывать, впалзываю, вползаю. Jamkę rzuca domową, i proſto w nie swą chce pod noc wpełznąć. *Zab.* 9, 325

WPĘTAĆ *cz. dk.*, pętami wwiązać, wplątać, **hinein knüpfen, hinein binden, einfesseln;** *Rs.* впутать, впутывать; (*Cro.* vputiti, = namówić, przekonać).

WPIĄĆ *cz. idntl.*, wpinać *ndk.*, w czym zapiąć, wetknąć, **einknüpfen, einſtecken, einschnallen;** *Vd.* vpneti, notersapeti, notervpneti, vkopzhati, notersakopzhati; *Rs.* впялить, впяливать.

WPIĆ *cz. dk.*, piiąc wciągnąć, **hinein trinken;** *Bh. et Slo.* **wpiti, wpigi;** *Vd.* noterpiti, notervlezhi mokruto, vpianiti, napianiti. - §. Wpić się *recipr.*, wciągnąć się w picie iakiego napoiu, **sich durch Trinken an ein Getränke gewöhnen, sich hinein trinken;** *Bs.* vpittise, uobicjaitse ù koje pivo al vino; *Rg.* vpittise ù vino *vino asſuescere.* - §. Wpić się w co, wniknąć w co, przeyść w co, przeniknąć głęboko, **sich tief hinein saugen** (cf. wgryźć się, wetrzeć się; (*Rs.* впиться, впиваться. Pancerza, który mu się w ciało wpił, odpiąć mi nie mogli. *Sk. Żyw.* 117. Prosiła aby iéy ramiona wiązano powrozami, któreby się w ciało wpiły. *Sk. Żyw.* 112. Któż wymyie garnek, gdy się weń co wpiie? *Jak. Bay.* 75. Trwa w cnocie, którey się z młodu napiie, Z garnka z dawna wpitéy woni nie zmyie. *Stryik. Gon. C* 3. Rozkosz wpiła się była bardzo w myśli i w ciało téy kobiety. *Sk. Kaz.* 582. O sprosności grzechowa, takżeś się wpiła w serce nasze! *Pociey* 110. Woyną był ich żywot miły, Ach do serca im się wpiły Ciężkie, acz złote kaydany! *Dar. Lot.* 13. Choć się oko me w twe oczy wpiie, Serce mi więcéy z radości nie biie. *Zab.* 14, 111, wlepia się, wpatruie się.

WPIEC, wpiekł, *F.* wpiecze *cz. dk.*, piekąc w czym mieścić, **hinein backen.** WPIECZĘTOWAĆ *cz. dk.*, pieczętniąc wrazić, **einſiegeln,** *Rs.* впечатлѣть.

WPIERAĆ, *ob.* weprzeć. WPIERACZ, - a, *m.*, który co wpiera, lub który się wpiera w co, **der Eindränger,** *Rg.* vp jralaz *impulsor.*

*WPIERZYĆ *cz. dk.*, w piérze oblec, **befiedern;** *Ec.* вперяю; *Gr.* πτερόω *volucrem facio*). O iakoż prędko głupia miłość wpierzy, Jakoż ią częſto nadzieia zawodzi! *Pot. Syl.* 43.

WPIIAĆ, *ob.* Wpić.

WPIŁOWAĆ *cz. dk.*, piłuiąc wetrzeć, **einfeilen, einsägen,** *Vd.* vpiliti, noterpiliti.

WPINAĆ, *ob.* Wpiąć.

WPIS, - u, *m.*, wpisanie, wpisywanie, i to co wpisano, w pismo wciągniono, cf. zapis, **das Einschreiben, die Einschreibung, das Eingeschriebene;** *Boh.* wpis; (*Rg.* vpis *rejeſtrum*, spis). Po wydanych pozwach idzie wpis sprawy, który w rejeſtrze przyzwoitym podług liczby umieszczony bydź powinien. Wpis takowy dzieie się tylko z wyrażeniem imienia powoda, pozwanego, i krótkiem rzeczy nadmienieniem. *Oſtr. P. C.* 2, 44. Juryzdykcya ta sądzić się

ma, aż do dokończenia rejestru wpisów. *A. Zam.* 2, 5, *N. Pam.* 16, 116, **bis zur Beendigung des Einschreiberegisters.** WPISAĆ *cz. dk.*, Wpisywać *czstl.*, wpisuie *Pr.*, pisząc wciąc, na spisie umieścić, **einschreiben, eintragen,** *Boh.* **wepsati, wpiss, wpisowati**; *Vd.* noterpisati, notersapisati; *Bs.* upisati; *Rg.* upisati; *Bs.* вписать, вписывать, уписать, уписывать. Sumnienie iest pamiętne xiążki od natury każdemu dane, w które przeszłe sprawy wpisano, teraźnieysze wpisuią, przyszłe *wpisować będą. *Psalmod.* 34. – Że wiele wpisywań bardzo niewyraźny plan czynią, lepiéy oznaczyć każdy regiment liczbami. *Łęsk. Mier.* 245, wiele wpisów, **vieles Einschreiben.** Wpisuię się, wpisać się daię. *Cn. Th.* 1286. – *Math.* Wpisać koło w figurach z prostych liniy, zowią to, kiedy ie wsadzą wewnątrz tak, aby stron oney figury tykało. *Grzępsk. Geo. Gb.*, cf. opisać). *Jak. Mat.* 1, 57. *Geom. Nar.* 1, 150. WPISNY, WPISOWY, – a, – e, od wpisu, **Einschreibe=**, *Boh.* **wpisný.** Wpisne, – ego, *n.*, zapłata od wpisania, **Einschreibegeld,** *Boh.* **wpisného dati, od wpisu.** Pieniądze albo wpisne za wyciąganie podatków, nie ma być brane. *Herb. Stat.* 89, cf. wpisne.

WPŁASZAĆ, *ob.* Wpłoszyć.

WPLĄTAĆ, *cz. dk.*, wplącze *F.*, wmotać, wpleść w zadzierg, *pr. et fig.*, **einflechten, einmengen, einwickeln;** *Vd.* notersamotati, votersvijati; *Bs.* uplichjati; *Ross.* вмотать, вматывать. Czy mię tu złe licho wplątało? *Teat.* 43 *c*, 128 *Wyb.* Naród wplątać w woynę niepotrzebną. *Boh. Kom.* 4, 259. Nieszpetniem się w tę sprawkę wplątała? *Teat.* 30 *b*, 6. Czy się w to djabeł wplątał? *ib.* 43 *b*, 79. Nietoperze gdzie się wplączą, w mięsie, w słoninie, niemałą czynią szkodę. *Kluk Zw.* 1, 324, gdzie się wciągną, wgnieżdżą, **wo sie sich einnisteln.**

WPLĄZNĄĆ się *recipr. idntl.* n. p. Tyś się wpląził pod swoiey pasterki mieszkanie. *Chod. Gesn.* 199 ? cf. wpełznąć.

WPLEŚĆ, wpłotł, *F.* wplecie, wplotę *cz. dk.*, wplatać *ndk.*, plotąc wwiązać, wciągnąć, wmotać, wplątać, **einflechten,** *pr. et fig.*; *Slo.* **wewazugi;** *Vd.* vplesti, noterplesti; *Cro.* uplétam, uplelszem; *Bs.* uplesti, priplesti; *Rg.* vplesti, ùpljetam, pljeetam; *Ross.* вплесть, вплетать, вмотать, вматывать. My poeci nogom (Merkuryusza) skrzydła daiem, gad wplatamy w kosy (Jędzom). *Hul. Ow.* 247. Wplatać w koło złoczyńcę. *Cn. Th.* 1286, **aufs Rad flechten.** Ciało iego wplataią do koła. *Bardz. Tr.* 485. Zbrodniarze ci w koło wpleceniem maią być karani. *Szczerb. Sax.* 175, **sie sollen aufs Rad geflochten werden.** Wszak was nie chciwość wplata w swe sidła, lecz cnota, miłość, iednoczy. *Zab.* 8, 39, *Nar.* Bóg stworzył człowieka prawego, a on sam wplotł się w nieskończone gadanie. *Leop. Eccl.* 7, 30, udał się za rozmaitemi myślami. *Bibl. Gd.*

*WPLESZCZEĆ *cz. dk.*, zgnieść na doł, **nieder drücken.** Gdzie był przed potopem wiek dziecinny ieszcze, Tam dziś zgrzybiała starość w ziemię człeka wpleszcze. *Pot. Pocz.* 491.

WPŁOSZYĆ *cz. dk.*, wpłaszać *ndk.*, płosząc wegnać, **hinein scheuchen,** *Cro.* uplasújem; *Bs.* uplasciti, prisstrasciti.

WPLUNĄĆ *cz. idntl.*, wpluwać *ndk.*, pluiąc w co trafić, **hinein speien, einspucken,** *Sr.* 1. **pluwam nutz.**

WPŁYNĄĆ *niiak. idntl.*, Wpływać *ndk.*, płynąc wciekać, **hinein fließen;** *Rg.* vplitti, vplivati; *Rs.* вплыть, вплывать. – *fig.* Wpłynęło do kassy tyle tysięcy, = weszło, **es ist eingekommen.** – §. wniyść pływaiąc, **hinein schwimmen.** Kto w szczęściu wpływa, mało dba o drugie. *Rys. Ad.* 22 cf. opływać). – §. Wpływać do czego, w co, **Einfluß haben.** W edukacyą młodzi wpływało po większey części formowanie ciała i zręczność. *Teat.* 56 *b*, 25, składało część iéy. WPŁYW, – u, *m.*, wpływanie do czego, **der Einfluß,** *Vd.* notertok, vtok, notertezhenje; *Rs.* вліяніе (cf. wlać, wlewek). Obawiano się Pruskiego w Polskie interessa wpływu. *Ust. K.* 1, 87. Wpływ iest pierwszy stopień prowadzący do wziętości i znaczenia; chcąc mieć wpływ, potrzeba posiadać zdatność i zręczność, potrzeba się podobać i otrzymać moc iakąś nad umysłem tych, którzy wiele mogą. *Pam. Warsz.* 7, 22 *Niemc.*

WPOIC *cz. dk.*, wpaiać *ndk.*, wpoiwać, *czstl.*; poiąc wpuścić, wsączyć, **einflößen,** *pr. et fig. tr.*, *Vd.* vkaplati, nakapati, noterdajati; *Bs.* uglaviti, urazumiti, (*ob.* w głowę, w rozum brać); *Rs.* внѣдрить, внѣдрять, (cf. nadro, zanadrze), врождать, вродить (cf. wrodzić, wrazić), вперить, вперять, (cf. weprzeć, wpierać), внушить, внушать, поселить, поселять. Błędu tego uczą, i w uczniów swych go wpoiwaią. *Pim. Kam.* 36. Od wpoionego raz błędu żadnym sposobem odwieść się nie daią. *Syr.* 289. Godna iest ta ewanieliia, abyśmy ią sobie dobrze w pamięć i serca nasze wpoili. *Zrn. Pst.* 216 *b*. – §. Wpoić się, wpić się, **sich einsaugen;** *pr. et fig. tr.* – Ręka w kamieniu u ołtarza uwięzła, i w kamień się wpoiła. *Sk. Dz.* 868. Plama ta w imieniu ludu tego osiadła i wpoiła się. *Siem. Cyc.* 188.

WPÓŁ, *ob.* w pół. *WPÓŁJĄKLIWY, – a, – e, *Ec.* полугугнивый *semibalbutiens*, **halbstammelnd.** *WPÓŁKŁUS, – a, *m.*, n. p. Popędzony osieł ucieszným wpółklusem, śpieszyć się musi, gdyż kiy.. *Zab.* 15, 177 *Nagł.* WPÓŁPIIANY, *Teatr.* 36 *c*, 119, podpiły, podchmielony, **halbtrunken.** WPÓŁSKLEPISTY, n. p. na pustyni pod wpółsklepistą miasto dachu mieszkał skałą. *Tr. Tel.* 418, **halbgewölbt.** WPÓŁSKRZEPŁY, n. p. na wpółskrzepłych matki konaiącey ręku, wykonał przysięgę. *Teat.* 53, 49, **halberstarrt.** WPÓŁSRZEDNI, – ia, – ie, n. p. iak on krążył? czy wysoko, czy nisko, czy wpółśrzednie koła, czy też zaśrzednie robił? *Przyb. Milt.* 92. skoncentrowane. WPÓŁSWIĘTA, n. p. Gdy iuż było wpółświęta, wszedł Jezus do kościoła. *W. Jan.* 7, 14, cf. śrzód-. – – NB. *alia adjectiva et nomina, cum* wpół *composita, videas suis in locis.*

WPRACOWAĆ *cz. dk.*, wpracowywać *czstl. et kontyn.*, w pracę wciągnąć, do pracy wkładać, wezwyczaiać, **an die Arbeit gewöhnen.** Jak młode psy wpracowywać, co raz to dłużéy, aż do pory przyydą. *Ostr. Myśl.* 14.

WPRASOWAĆ *cz. dk.*, wprasowywać *czstl. et kontyn.*, prasuiąc wcisnąć, wgnieść, **einpressen, einglätten mit dem Plätteisen,** *Vd.* vpreshati, notersapreshati, vtisnuvati; *Rs.* вкомкать.

1., WPRASZAĆ, *ob.* Wprosić. 2., WPRASZAĆ, *ob.* Wprószyć.

WPRAWA, – y, *ż.*, wprawianie w co, wprawienie, i to w co wprawiono, oprawa, rama, **das Einsetzen, Einpassen, Einfassen, die Einfassung;** *Rg.* vprava, ùpraua *directio, regula*; *Rs.* вправка, вдѣлка. – §. Wprawa, wpra-

wianie kogo w co ćwiczeniem, = ćwiczenie, wkładanie w co, wciąganie, wcieranie, **das Abrichten, Ueben, die Uebung, Abrichtung.** Demostenes własną niesposobność do wymowy wprawą i sztuką przezwyciężył. *Gol. Wym.* 120. Wprawa i nabrana ztąd łatwość. *Gol. Wym.* 129. - §. Wprawa, nabyta wprawianiem czyli ćwiczeniem biegłość, zręczność, łatwość, **die Fertigkeit;** *Vd.* povuk; *Rs.* навыкъ, навычка, cf. nawyknąć). Na czym zawisła u Turków wprawa posłuszeństwa i wierności przeciwko panu. *Klok. Tur.* 31. Wprawa oka zastępuie częstokroć rozmiar geometryczny; *coup d'oeil. Służb. Ob.* 4, *ob.* okomiar. WPRAWDZIE, w prawdzie, *ob. pod:* Prawda. WPRAWIĆ *cz. dk.*, wprawiać *ndk.*, wprawować *kontyn.*, (*Sr.* 1. **wopra=wiu, wopraju, woprawim, woprajim** *commemoro*, *instruo*, *informo*, *edoceo*; *Vd.* notervpraviti, noterspraviti, noterspraulati, = wciągnąć; *Bs.* upraviti; *Rg.* vpràviti, vpravgljati *dirigere*; *Rs.* вправить, вправлять, вправливать. Wprawić w co iaką rzecz, wsadzić należycie, oprawić czym lub w co, **einsetzen, einpassen, einfassen, genau hinein fügen;** *Vd.* noternarediti, vdelati, notervdelati, posrauniti; *Rs.* вдѣлать, вдѣлывать. Oko sztuczne do wprawiania. *Czerw. Narz.* 35, do wsadzenia, **zum Einsetzen.** Gdy kto rękę abo nogę wywinie, że mu z stawu swego wypadnie, tedy doktor, chcąc onę rękę abo nogę znowu w staw swóy wprawić, naciąga oney ręki abo nogi. *Sak. Kal. D* 4 *b.*, w też kluby powinien ią naciągać i wprawiać. *ib.* Leczenie wybitego członka zawisło na wprawieniu onego w swóy staw. *Perz. Lek.* 303. Zacząłeś nadbutwiały okręt naprawiać, Co z klub wyszło niedbalstwem cudzym, nazad wprawiać. *Zab.* 13, 267, *Szost.* - Wprawić robotę w nawoie. *Otw. Ow.* 216, sposób mówienia tkacki, = przędzę nabić na warsztatowe wałki i rozciągnąć, **das Gewebe einspannen, einrahmen.** - Nie mniey Jana żałość tam trapiła, Któryby chętnie na krzyż się dał wprawić, Gdyby mógł pana z mąk iego wybawić. *Odym. Św.* 2 *J i* 2 *b*, przybić do krzyża, rozpiąć na krzyżu, **ans Kreutz heften, schlagen.** - §. Wprawić, wrazić, włożyć, **hinein stecken, hinein bringen.** Co ma czynić baba odbieraiąca, ieśliby ręki w niewiastę wprawić nie mogła. *Spicz.* 178. - Wprawić frukta w cukier, włożyć, **Früchte einmachen.** O wprawianiu orzechów w cukier. *Sleszk. Ped.* 150. - §. Wprawić kogo w co lub gdzie wsadzić, wpędzić, wparować, *pr. et fig. tr.*, **einen wo hinein bringen, einsetzen, eindrängen, hinein treiben, einzwängen.** Umyślnie rzecz taią, żeby Wc Pana mogli w sidła wprawić. *Boh. Kom.* 2, 197, wplątać, wmotać, wpleść). Czyhał hetman na to, żeby Tatarów mógł wprawić w iaki kąt ciasny. *Papr. Kl* 108. Jeśli aktor kogo do więzienia wprawi, a niewinnie, sam ma cierpieć. *Szczerb. Sax.* 10. Jeśli chcesz mię przed czasem w grób wprawić, przynaymniey szukay sposobu, któryby mi prędzey śmierć przyśpieszył. *Boh. Kom.* 3, 235. - Wprawić kogo w co, nabawić kogo czego, ściągnąć co na kogo, **einem etwas zuziehen, es über ihn bringen.** Móy mię własny dostatek w ubóstwo wprawuie. *Otw. Ow.* 123. Podemknął pod mury tarany, wprawuiąc oblężeńców w potrzebę proszenia o pokóy. *Nar. Hst.* 3, 43. Ta wiadomość wprawi go w rozpacz, i odbierze mu życie. *Stas. Num.* 2, 108. Twe wyrazy w takie wprawuią mię pomieszanie, iż sam siebie poznać nie mogę. *Teat.* 3 *b*, 73. Strzedz się takich rozrywek, które w smutek wprawuią. *ib.* 34 *b*, *g i j.* Kłam pochlebców, którzy panów w to mniemanie o sobie wprawuią. *Gorn. Dw.* 225. - §. Wprawiać kogo, ćwiczeniem lub nauką zwyczaiać, wkładać, wciągać, wcierać, wtorować, wuczyć, biegłym uczynić, **einen abrichten, ausüben, durch Uebung zur Fertigkeit bringen;** *Vd.* povuzhiti; *Cro.* napuchuvati, napuchujem, naputiti; *Rs.* наставить, наставлять, настављивать, натворить, натаривать, нашколить. Rodzice maią to sobie pilnie uważać, w iakie ćwiczenie a w iakie sprawy dziatki swe wprawować maią. *Rey Zw.* 14 *b.* Biada kokoszy, na którey iastrzębia wprawuią. *Opal. Sat.* 91. Tak lwica sroga Libiyskiey pustyni Dzieci, u których ieszcze zęby małe, małe paznogcie, wywodzi z iaskini J wprawuie ie w zwierze okazałe. *J. Kchan. Jer.* 230, doskonali). Wprawić się, *Rs.* понаторѣть, **sich einüben, Fertigkeit bekommen.** - *§. Strach myślić, że chciano tak brzydką opiniią w ludzi wprawować. *Salin.* 56, w ludzi wpoić, **einflößen.** WPRAWICIEL, - a, *m.*, WPRAWIACZ, - a, *m.*, **der Einfasser, Einfüger, der einen worin übt, der Abrichter,** *Rg.* vpravnik, vpravitegl *director*, *f.* vpravnicza, vpraviteliza. WPRAWNOŚĆ, - ści, *ż.*, biegłość w czym, ćwiczeniem nabyta, **die erlangte Fertigkeit,** *Rg.* vprâvnos *drittezza*). Żeby nabyć przyzwyczaienia i wprawności do reguł, można zabawić się przykładami niżey położonemi. *Jak. Mat.* 2, 18. WPRAWNY, - a, - e, - ie *adv.*, wprawę w czym maiący, biegły, **abgerichtet, geübt,** (*Rg.* vprávni *rectus*); *Ross.* вожалый, рѣзвый. Nałamuy ustawicznie w ten zwyczay ięzyk twóy, by był wprawny, aby dawał chwałę Panu Bogu. *Rey Pst. D d d* 6.

WPRĘŻYĆ *cz. dk.*, wprężać *ndk.*, prężąc wcisnąć, **etwas Elastisches einzwängen, einspannen,** *Bs.* vprjeti *premere.*

WPROSIĆ *cz. dk.*, Wpraszać *ndk.*, prosząc wciągnąć, *Vd.* notersprositi, **hinein bitten, herein bitten:** *Recipr.* wprosić się, **sich wozu einladen.** Łotr na krzyżu do Chrystusa duchownego królestwa się wprasza. *Sk. Kaz.* 149. Wprosił się, iż w mniskie odzienie obleczony był. *Sk. Dz.* 723. Do pracy nie trzeba go pociągać, bo się ku każdey potrzebie sam ieszcze wpraszać będzie. *Rey Zw.* 143. Poznawszy błąd swóy, wpraszać się będzie nazad do serca iego. *Teat.* 32 *b*, 110. Nie tylko osobiście, ale i pismem wprasza się w twe ręce. *ib.* 22 *b*, 89. Ten boski owoc wabi oko, sam się wprasza. *Przyb. Milt.* 286, **ladet zu sich ein, ist einladend.** Zboże płowieie, zaschnie, do gumna się wprasza. *Pilch. Sen. list.* 4, 181.

WPROST *adv.*, = w prost, = prosto, **grade, ganz grade, in grader Richtung.** Moie okna są na wprost waszych okien. *Teat.* 33 *d*, 36. Jnsi po manowcach, po ścieszkach, ia wprost. *ib.* 26*c*, 107, prostą drogą, *cf.* brew'; *cf.* brnąć. WPROSTOSŁONECZNY, - a, - e, w prost słońca będący, **der Sonne grade gegenüber.** Plaga wprostosłoneczna albo gorąca, między dwoma zwrotnikami. *Hub. Wst.* 59.

WPRÓSZYĆ *cz. dk.*, wpraszać *ndk.*, prósząc wsypać, **einstäuben, hinein stäuben.** Nie masz, coby w oko wprószyć. *Cn. Ad.* 614, zgoła nic, nic bynaymniey). Wszystko pobrał, nie zostawił, coby w oko wprószyć. *ib.* 1271.

WPROWADZIĆ *cz. dk.*, wprowadzać *ndk.*, prowadząc stawić gdzie, **einführen, herein führen, herein bringen;** *Vd.* notervishati, notervoditi, noternavoditi; *Cro.* vpelyávam; *Rs.*

вве́стъ, ввести́, вводитъ; приносу, cf. przynieść, przynosić) ; *pr. et fig. tr.* Wprowadzić kogo do domu lub w dom. *Ld.* Wprowadziliście mię w tę matnią, a sami ręce Piłata zmywacie. *Teat.* 19 *b*, 91, wpędziliście, wplątaliście, wpletliście). Chcesz mię w zły humor wprowadzić? *Teat.* 13, 5, wprawić w zły humor, złego humoru nabawić). Gdy kto mówi z WPanią, w gniew ią widzę wprowadza. *Teat.* 6, 4, irrytuie ią, gniewa ią, iątrzy, oburza). Wprowadzenie, das Einführen, *Boh.* zwod (cf. swod); *Cro.* vpelanye; *Rs.* вводъ, введені́е, cf. wwieść). - §. Rzadko do skutku wprowadzim, choć co uradzim. *Groch. W.* 560, do skutku rzadko przyprowadzimy, doprowadzimy, uskutecznimy to rzadko, wir führen es selten aus, bringen es selten zu Stande. - *§. *Arith.* Wprowadzić liczbę, iest ią multyplikować przez drugą; *multiplicare, ducere. Solsk. Geo.* 3, 80, eine Zahl multipliciren. - §. Wprowadzić się gdzie lub dokąd, wnieść się, wo einziehen, *Slo.* wstěhugi se; *Bh.* stěhowati se; *Vd.* v'eno hisho potegniti); *pr. et fig. tr.* Podług Pytagoresa dusze zwierząt po zabiciu ich wprowadzaią się w ciała ludzkie, i dusze ludzkie w ciała zwierząt. *Otw. Ow.* 611, *metempsychosis.* WPROWADZICIEL, - a, *m.*, który wprowadza, der Einführer; *Rs.* вводи́тель.

WPRZĄDZ, wprzągł, wprzęgli, *F.* wprzęże, wprzęgę *cz. dk.*, * wprzągać, wprzęgać *ndk.*; *Vd.* vprezhi, notervprezhi; *Cro.* uprésem, vpregelszem; *Sla.* vprégnuti; *Rs.* впрѣчь, впрягать, zaprzęgaiąc wkładać, einspannen, worin anspannen; *pr. et fig. tr.* (cf. wjarzmić). Myszy w dyszelek wprzęgał. *Hor. Sat.* 203. W Bachowy wóz dway lampartowie wprzągani bywali, którzy go wozili. *Otw. Ow.* 139. Ona się porwie, przetrze oczęta, Patrzy, iuż Tytan wprzągł swe człapaki. *Zab.* 10, 207 *Zabł.*, iuż dniało). Ustawy takie w niewolą nas wprzęgaią. *Zab.* 7, 365. Za iego torem w trud sowity wprząngaycie się. *Bardz. Luk.* 160. Nim sie wprzężem w obowiązki, poznaymyż ie. *Węg. Mar.* 78. Wyroione pszczoły powracaią, I znowu się w prace kwiatobierne wprzęgaią. *Bardz. Luk.* 158, zaprzęgaią się do niéy, zabieraią się). Krzyżacy uporczywie zatrzymuiąc ziemię Michałowską, wprzęgli się w straszną woynę z królami Polskimi. *Nar. hst. V*, 277, wmotali się, wplątali się, sie verwickelten sich in einen schrecklichen Krieg.

WPRZOD, *WPRZODY, *Poprzod *adv.*, w przód, pierwéy, dawniéy; *Crn.* popręd, poprej; *Vd.* prei, poprei; *Rs.* впередъ, да́вя, да́веча; *Ec.* преди̏, vorher, früher, *ob.* przód). Wprzód to zrób, a potym zobaczymy. *Bndtk.* Wprzód wchodzę; *Ec.* предвосхожду́ *prius ascendo, Gr.* προαναβαίνω. Podług listów od nas *poprzód wydanych. *Herb. Stat.* 694. - §. Wprzód, = na przód, vorwärts. Wprzód i wstecz pracowicie kraiący ziemię rolnik. *Mon.* 67, 108. - *§. Biskupi *wprzód wszystkich senatorów świeckich w senacie siadaią, bo przodkowie nasi duchowieństwo pierwszém mieyscem uczcili. *Stat. Lit.*, przed wszytkiemi senatorami). - *§. Dać komu wprzód, (*ob.* przód, przodek, przednie mieysce), dać się komu uprzedzić, einem den Vorrang lassen. Nie dam ci wprzód; nie ustąpięć placu. *Cn. Ad.* 566. Głosem wam nie damy wprzód i nakami. *Otw. Ow.* 193. Nie dam nikomu wprzód, co się woyny tyczy. *Alb. z W.* 20. Swoią dzielnością nie dał wprzód nikomu. *Groch. W.* 531. Zacnością domu, w którymeś się urodził, nie dasz wprzód nikomu. *Paszk. Bell. a* 2., *Boter.* 78. - *§. Dać wprzód na co, dać preferencyą, den Vorrang oder Vorzug geben. Nie dbałam ia na wysokie panięce stany, Nie dałam wprzód na dostatnie i wielkie pany. *Zimor.* 336. *WPRZÓDZNANIE, - ia, *n.*, wiadomość poprzedzaiąca, wiedzenie wprzód, *przedwiedzenie, *przedznanie, das Vorherwissen. Naypierwéy pokazać trzeba, iż nic nie przypada, coby nie było niechybnym, aby się pokazało, iż wprzodznanie iest téy niechybności znakiem. *Bardz. Boe.* 163. Chociażby żadnego nie było wprzódznania, musiałyby być niechybne rzeczy przypadania. *ib.*

WPUŚCIĆ *cz. dk.*, wpuszczać *ndk.*, nie bronić wniyść, czynić że kto wchodzi, wsadzić, wstawić, herein lassen, hinein lassen, *Bh.* wpaustiti, wpustiti; *Sr.* 1. pućcjam nutś, nucpuschcźu, nucpuschcźim; *Vd.* noterpustiti, noterpushati, priedpustiti, napreipustiti; *Cro.* vpuscham, nuterpuscham; *Hg.* bébotsátom; *Rg.* vpûstiti, vpustivati; *Rs.* впусти́ть, впуска́ть. - §. *Sinendo, non defendendo;* e. gr. Lepiéy nie wpuszczać, niżeli wyganiać. *Pilch. Sen. list.* 2, 190, *principiis obsta*). Woda szła na okręty i wzgórę się darła, boki zatym puszczaią, dziura się otwarła, woskowy zroniwszy dykt, lak śmiertelny wpuszcza, *praebet viam letalibus undis. Zebr. Ow.* 284. - §. Wpuszczać, *voluntarie immittendo*, (absichtlich) hinein thun, hineinlassen; cf. zapuścić). Słupy dwa długie wedle głębokości rzeki w wodę wpuszczał. *Warg. Cez.* 81. Niech to będzie, iak gdyby kamień w wodę wpuścił. *Teat.* 8*b*, 85, iak gdyby go w wodę wrzucił, = przepadło na wieki; sekret wieczny). Kopano ziemię, a potym w ten rów wodę wpuszczono. *Boh. Kom.* 3, 201. Pan Bóg wpuścił na wielu mieyscach odnogi morskie we środku ziemi. *Boter.* 20. Jeżeli palca mego tam, gdzie gwoździe były, nie wpuszczę, albo ręki méy w bok iego; nie będę wierzył. *Odym. Sw.* 2, *Nn b.* Czemu ty przywłaszczać sobie miecz ważysz się, któryć rozkazano raz w pochwy wpuścić. *Zygr. Ep.* 90., włożyć, schować, einstecken, verwahren. WPUST, - u, *m.*, wpuszczanie, das Einlassen, Hereinlassen, *Rs.* впускъ; mieysce lub narzędzie wpuszczenia, fuga, die Fuge. Jest rzeczą istotną, ażeby wpusty na szpony w całéy swoiéy powierzchni były doskonale równéy głębokości. *Jak. Art.* 1, 302. WPUSTNY, - a, - e, od wpustu czyli wpuszczania, Einlaß =. Wpustnego płacić. *Bndtk.*, płat za wpuszczenie, za wolne wniyście, Einlaßgeld.

WPYCHAĆ, *ob.* Wepchnąć.

WR.

WRĄB, - ębu, *m.*, WRĄBEK, - bku, *m.*, WRĄBKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, narzynanie, karb, prążka, pręga. *Cn. Th.* 1287, *Dudz.* 69; *Wlod.*, nacinanie; der Einschnitt, die Spalte, die Kerbe, *Bh.* wrub, líz, (wrub, wraubek karby); *Crn.* saręla; *Vd.* v'sekk, *Rs.* вру́бка, нару́бка. Cezar sam rąbać poeznie dąb wysoki, wrąb uczyniwszy w dębinie głęboki. *Bardz. Luk.* 45. Na końcu deszczki zaciesiesz dwa wręby; pod każdą deszczką podprawisz dwa podstawki dla onych dwu wrębów. *Radz. Ex.* 26, 17. - Wrąb u strzały, u łuku, *crena. Cn. Th.* 1287. - *tr.* Mocnemi drągami podważaią

ważaią wręby, Wierzby wzruszaią i ogromne dęby. *Dmoch. Jl.* 323, nadrąbane drzewa, angehaune Bäume. – *fig.* Zważą go na wadze, abo przemianem na wręby. *Dwor. K.*, na kresy, karby oznaczaiące stopnie ciężkości na przemianie). Król na czele Ukazał z gniewu pomarszczone wręby. *PKchn. Jer.* 433, fałdy na czele, zmarszczki wielkie, Falten, Runzeln auf der Stirne. – §. Wrąb w lesie, rąbanie, n. p. rąb mu w lesie na budynki, na opał pozwolono. *Dudz.* 69, część lasu gdzie rąbać wolno, *Bh.* pasruba, paseka (cf. pasieka; cf. posieka, cf. posiecz;) *Vd.* sekanje, (cf. siec, siekać); *Rs.* рубка, вѣлка, (cf. walka, walić); das Gehau, der Hau, der Holzschlag. Lasy powinny na części i roczne wręby być podzielone. *Kluk. Rośl.* 2, 137. *Vol. Leg.* 5, 387. W górnictwie wrąb, wyraz ogólny, znaczy rozpoczęcie lub dalsze prowadzenie iakiéykolwiek wytni. *Mier. Mscr.*, der Anbruch im Bergbaue. – *fig.* Puści kochankę z troską, by gładszy gach do niéy nie miał wrębu, albo ktoś bogatszy. *Zab.* 13, 130, by nie miał wstępu, przystępu, by się nie wkradł, włamał. – §. Wrąb wosku, *massa cerae orbicularis. Cn Th.* 1287, krąg wosku. *Włod.*, eine runde Wachsscheibe. WRĄBAĆ *cz. dk.*, Wrębować *kontyn.*, wrębywać *czstl.*, rąbiąc wciosać, hineinhauen, herein hauen, *Bh.* wraubiti, *Sr.* 1. zarubam nutś; *Rs.* врубишь, врубать.

WRACAĆ, *ob.* Wrócić. WRACALNY, – a, – e, – ie *adv.*, wracaiący się do wrócenia; do powetowania, odwetowny, odwrotny, zurückkehrend, ersetzlich, ersetzbar; wiederbringlich. *Bndtk.*

WRACHOWAĆ *cz. dk.*, rachuiąc wliczyć, w liczbie umieścić, einrechnen, mit einrechnen, *Vd.* vrazhunati, noterarazhunati; *Rs.* вчислишь, вчислять. Mieliśmy ie za klęte, A Pan ie wrachował między swoie święte. *Kanc. Gd.* 128.

WRĄCY, WRĄCO, *ob.* Wrzeć.

*WRĄCZ, *ob.* Wręcz. WRADZAĆ, *ob.* Wrodzić. *WRAG, *ob.* Wróg. *WRAIAĆ, *ob.* Wrzeć. WRAIAĆ, WRAIĆ, *ob.* raić. WRASTAĆ, *ob.* Wrosnąć.

WRAZ *adv.*, w raz, natychmiast, zaraz, sogleich, auf der Stelle. Kłaniam WPanu, wraz powrócę. *Teat.* 19c, 64, za chwilkę). Jak to być może? wraz biegę dowiedzieć się. *Boh. Kam.* 4, 42. Wraz być nie możemy; ale za godzinkę zeydziemy się u niéy *Teat.* 19c, 30. *WRAZ, – u, *m.*, wrażenie na kim uczynione, der Eindruck. Ludzie przychodzą na świat z nasieniem wszelkiego wrazu i poięcia. *Pam. Warsz.* 5, 160. WRAZIĆ *cz. dk.*, wrażać *ndk.*, *Bh.* wrazyti, wrażati, *Slo.* wrazuvi *figo*, wrazim *illido*, (*Slo.* wrazda, mord, = mord; wrazedlnik, mordař, wrah (cf. wróg) = morderca); *Vd.* vtisniti, notervdarjati; *Rs.* впечаmлѣmь, (*ob.* wpieczętować). Wrazić iaką rzecz w co, wtykać, zapuszczać, wkładać mocą, siłą, naleganiem, wtrącać, einstecken, hinein stecken, hinein bohren, hinein thun mit Gewalt u. s. w. W zdradzieckie mu oczy palce mężnie wraża, i one z powiek łupi, i ręce wnarza. *Zebr. Ow.* 333. Postrzegł iednego Fingal z zwyciężonych, Sam weń miecz wraził. *Kras. Oss. Fb.* Ja mu sam wrażę miecz w serce zuchwałe, Wiem że mi tego i drudzy pomogą. *P. Kchan. Jer.* 217, wpędzę, wsadzę, wepchnę, wparuię). Oto stoią, niech przyydzie który, a zaostrzone żelazo w zemdlone serce moie wrazi. *Smotr. Lam.* 4. Pluton co z mocy w dno wodne chrósnąwszy berło wraził, *in gurgitis ima valido sceptrum lacerto condidit. Zebr. Ow.* 118. – Wrażać na co, n. p. Notus z boku przypadłszy, we wszystkim biegu okręt wrazi na hak. *Tward. Wł.* 46, wpędza, wbiia, er schlägt das Schiff an eine Sandbank, treibt es auf den Sand – §. *transl. et fig.* Są którym ród królewski państwo wyposaża, Są którym ślepe szczęście berło w ręce wraża. *Zab.* 8, 401, *Kor.*, w ręce podaie, wtrąca, wciska). Djaboł tego Focyusza na tę stolicę wraził. *Sk. Dz.* 835, wtrącił, *ob.* wtręt, intrus, właz, wdzierca). Gdzie bies nie może, tam babę wrazi. *Comp.* 254, wsadzi, wmiesza). Wrażać się w co, mieszać się w co, wtrącać się, wdawać się, wdzierać się, sich in etwas mischen, mengen, eindrängen. Nie wrażaycie się lekarzowi w iego kuracye, nie przyganiaycie mu w niczym; wszak on to musi lepiéy rozumieć iak wy. *Perz. Lek.* 346. Jakby się Pani dowiedziała, dałabym ia sobie, nie, nie chcę się w to wrażać. *Teat.* 54, 17. Żem myśl moię bezpiecznie otworzył, a żem się tu wraził, Podobnom co pilnego w rozmowach przekaził. *Rey Wiz.* 126 *b.* – §. Wrazić gdzie rękę, wpuścić, włożyć, die Hand hinein legen. *Cn. Th.* 1287. Na cóż to między drzwi i podwoie palec wrażać. *Teat.* 30, 25. Wrazić się gdzie, udać się gdzie, uciec się, schronić się, sich wohin wenden, flüchten. Nie wie gdzie się wrazić. *Wer. Kiï.* 126. Tak ich dobrze z drugiey strony rzeki przestraszyli, że się nie wiedzieli kędy od strachu wrazić. *Gwag.* 160, gdzie się schować). – *§. Jnaczey kazali Focynianie, inaczéy Sabellianie, inaczéy Aryanie, tak się długo mieszali, aż Mahomet nastał, który trzecią drogę między nie chytrzeyszą wraził. *Biel. Sk.* 58 *b*, utorował, przełamał, przebił, einen Weg mitten durch brechen, bahnen. – §. Umysłowo: wrażać, wraz czyli wrażenie czynić, Eindruck machen, eindrücken, einprägen. Kolory wdzięczną farb rozlicznych harmonią, wrażaią w imaginacyą. *Mon.* 72, 438, działaią na imaginacyą). Wrażenie, wraz, impressya, der Eindruck. Pierwsze wrażenia na umyśle dziecięcia są zawsze naytrwalsze. *Karp.* 7, 93. Zabicie króla sprawiło naywiększe wrażenie na wszystkich, lękaiących się dawnych w kraiu zamieszań. *Gaz. Nar.* 2, 159 *b.* Nie uczyniły mi wrażenia te namowy. *Xiądz.* 6. Nieskończona mnogość przedmiotów różne czyni wrażenia na mych zmysłach. *Przyb. Milt.* 255. Wrażać w pamięć, dem Gedächtnisse einprägen, *Vd.* dopovedeti, dopoviedati, noteroistruvati, vsaoistruvati, vpozhutuvati, *Rs.* напомоковашь, заmвердишь, заmверживашь, (cf. zatwierdzić,) проmвердишь, проmверживашь; na nowo wrazić *Rs.* перешвердишь, перешверживашь). Wraźcie to sobie w pamięć, *mandate hoc memoriae. Siem. Cyc.* 532. Wrażamy ćwiczącym się godne pamięci Kwintyliana słowa. *Nag. Cyc. pr.* – Gdzież są prawidła cnoty, które w ciebie wrażała matka twoia! *Teat.* 18, 166, wpoiła, wlała, einprägen, einflößen. Tyś mi podłe zawsze rady wrażał, A nikczemnym pochlebstwem wadyś me pomnażał. *Teat.* 44 *d*, 55, podawałeś, nasuwałeś). Tak ia, i więcey, co mi żal wrażał, wołałem. *Hul. Ow.* 117, co mi podawał, was er mir eingab. – §. Forma rządów w umysły obywatelów wrażać się zwykła. *Mon.* 65, 140, odbić się w nich, wyobrażać się w nich, sie pflegt

ſich darin abzudrücken. (*Bh.* nawraziti na wn'ekoho *eſſe inimicum alicui*).

WRĘ, *ob.* Wrzeć.

WRĘBNY, - a, - e, od wrębu, (*ob.* wrąb), Einſchnitts:, *Aſtronom.* Koło wrębne, koła wielkie przez bieguny świata i przez punkta równania i ſtanowiſk słońca przechodzące. *Śniad. Jeo.* 103. Wrębne, - ego, *n.*, *ſubſt.*, pieniądze za wrąb do lasu. *Włod.*, *Cn. Th.* 1289. WRĘBOWAĆ, *ob.* Wrąbać.

WRĘCZ, WZRĘCZ, *WRĄCZ, *adv.*, zbliſka. *Włod.*, *cominus. Cn. Th.* 1289, rękę w rękę, Hand in Hand, handgemein, in Handgemenge. Zaniechawszy pociſków, wręcz mieczami się rozprawiaią. *Pilch. Sall.* 117. Wszyscy oni iunacy wręcz się biią szablami. *Bardz. Luk.* 139. Porzuć ten kiy, z którym się naprzeciw mnie za ſto mil wysadzasz, ſtaw plac wrącz, a doznasz, co ma prawda nad nieprawdą. *Smotr. Ex.* 5. Mówił z nim pierwéy przez posły, potym wzręcz. *Sk. Dz.* 699, osobiście, cf. oblicze w oblicze, twarz w twarz, oko w oko, = oblicznie, obecnie. - §. Wręcz, w brew, bez ogródki, wproſt, grade heraus, grade zu. Naylepiéy wręcz prawdę napisać. *Mon.* 75, 702, cf. nie obwinąć w bawełnę, unumwunden. Opowiedział nam wzręcz, iż prawa włóczęgów nie cierpią. *Kras. hiſt.* 89. - *§. Wręcz, = na doręḋziu, *qu. v.* WRĘCZYĆ *cz. ndk*, w ręce oddać, do rąk oddać, einhändigen, *Vd.* vrozhiti, v'roke dati; *Cro.* izruzhiti, izruzhati; *Rs.* вручить, вручать, (*Ec.* врученство zwyczay, вручаемый zwyczayny). - Czternaście dni rachuiąc od dnia naſtąpionego wręczenia. *Gall. Cyw.* 2, 109, Einhändigung. WRĘCZYCIEL, - a, *m.*, który wręcza, do rąk daie, w ręce oddaie, der Einhändiger, *Rs.* вручитель; *wrodz żeńſk.* wręczycielka. WRĘCZNY, - a, - e, wręcz się odbywaiący, n. p. wręczna bitwa. *Bndtk.*, handgemein. - *§. *ob.* doręczny, zaręczny.

WRĘGA, - i, *ż.*, wręgi, bale, które na kształt żebr dno od ſtatku ſkładaią. *Mag. Mſkr.*, kwarki, Knieſtücke, Kniehölzer, Rippenſtücke. Wręgi u ſtatków rzecznych, bywaią sosnowe. *Kluk. rosl.* 2, 167. Zysu pilnie we dnie i w nocy doglądać, aby woda w wręgach nie zalewała. *Haur. Ek.* 174. W głąb ku nurkóm bieży Wręga rozbitéy nawy. *Słonk. Pers.* 37.

WREGIESTROWAĆ, WREJESTROWAĆ *cz. dk.*, wciągnąć w rejeſtr, einregiſtriren. *Adscriptitius* przypisany albo wregeſtrowany. *Mącz.*

WRÓBEL, *WRÓBL (*W. Prov.* 26, 2, *Cn. Th.* 1289), - bla, *m.*, WRÓBELEK, - lka, *m.*, WROBLIK, - a, *m.*, WROBLĘ, - ęcia, *n.*, WROBLĄTKO, - a, *n.*, *Bh.* wrabec; *Slo.* wrabec, wrabček, wrábča; *Sr.* 1. robel, roblik; *Sr.* 2. robl; *Crn.* grâbz (*ob.* grabić); *Vd.* vrabel, v'rabl, v'rabez, grabez, v'rabizh; *Cro.* vrábecz, vràbchecz, vrabchich; *Hg.* veréb, verebetſke, *Dl.* rebàcz; *Rg.* vràbaz, vrabcich; *Sla.* vrébac; *Bs.* vrabaç, rebaç, vrabcich; *Rs.* воробей, воробенокъ; *Ec.* врабїй, врабїйкъ. Wróbel *fringilla domeſtica*, ptak naypospolitszy przy domach, i nayszkodliwszy dla zboża. *Zool.* 221, der Sperling, der Spatz. Każdy z gromady ma młodych z gniazda wróbląt po kopie do dworu odnosić. *Haur. Sk.* 40. Kapłan kazał ofiarować dwa *wróbla żywe. *Leop. Levit.* 14, *Budn. Math.* 10, 29. Moc boża aż do wróblątek, co z gniazda spadaią, rządzi wszyſtkiém. *Kołak. B* 3., wróblątko żadne kromia woli Jego Na ziemię nie spadnie z gniazda swoiego. *Kanc. Gd.* 172; zali dwu *wrobliku (*dual.*) za pieniądz nie przedaią? *Sekl. Math.* 10, i o dwu wróblikach raczyłeś nam sam powiadać, gdy bywaią na targ niesione, iż żaden nie zginie bez woli twoiey. *Rey Pſ. X x* 1, wróblika na dachu sadzasz; a pod ſtropami budynków gniezdzić się iaskołce pozwoliłeś. *Psalm.* 11, *wróblikowie są pod opatrznością boſką. *Baz. hſt.* 235, *Wiśn.* 480. Wróble świerszczą na płocie. *Pot. Arg* 589. Wróble gdy się kupią, świergotaią, a kąsaią się, na deszcz. *Haur. Sk.* 103. Wróbel świerkał. *Ban. J* 3 *b.* Pomnę ia lokucyą: wróbel dziw dziw dziwi, tak tak kwaczą kaczory, będziem nieszczęśliwi! *Mon.* 70, 190. Chłopcy ięli się rurałowi przypatrować, a iakoby wróble około sowy, dziw dziw dziw dziwować. *Glicz. Wych. H.* 7 *b.* Narzeka smutno na gniazdzie *wróbl mały. *Groch. W.* 556. Siedzi by wróbel na ſtodole. *Alb. n. W.* 13, *Rys. Ad.* 4, o małym, wysoko siedzącym, n. p. na rumaku zrosłym). Oſkubuie się by wróble z ciernia. *Falib. Dis. a* 111, przychodzi do siebie z miiaiącego ſtrachu). Hay z wróblami w trzcinę! *Czach. Tr. h* 2, fugas chruſtas, = za lada poſtrachem w chróſt). Z puſtéy ſtodoły sowa lub wróbel wyleci, *ob.* puſty). Lubi on gwarzyć iak sroka, ſkakać iak wróbel na nici. *Mon.* 70, 758, niekształtnie, przesadnie, nie do twarzy). Patrząc mu w oczy, trzyma go iak wróbla na nici. *Pot. Arg.* 231, *in suspenso*, w natężonym oczekiwaniu). Sam pleban z wróblami nieszpor odprawia. *Alb. N. Woy.* 8, nie ſtać go na organiſtę, chuda fara, sam pleban dzwoni.). Jak wróble na sowkę na mnię biią. *Cn. Ad.* 1269, wszyscy na mnie krzyczą, powſtaią). Cudzą pszenicę ogania, a iego wróble piią. *Rys. Ad.* 7, *Pot. Arg.* 729, *Falib. disc. C* 5, cudzego ſtrzegąc, swoie zaniedbać). Żołnierze są to wróbelki na cudzą pszeniczkę. *Teat.* 21, 116, podſtarościowie są to iak wróble na pańſką pszenicę. *ib.* 17 *c*, 7, ſkubią panów). Arwan katu iéy piękność, posiałbym pszenicę wróblom, gdybym tak młodą wziął oblubienicę. *Zabł. Zbb.* 73, przywabiłbym gamratów). - §. Wróbel leśny, *ob.* Mazurek, *Ład. H. N.* 104, *Bh.* ſtwiblig *paſſer sylveſtris*; der Ringelſpatz. Wróbel morſki, *Rs.* воробей водяной, *ob.* ſlądra. Wróbel trzcinny, *Rs.* очерятянка, der Rohrſperling. WRÓBLI, WROBLOWY, - a, - e, od wróbla, Sperlings:, *Bh.* wrabčj; *Crn.* grabzov; *Cro.* vrabchji; *Rg.* verébi; *Rs.* воробейный, воробьевый. Pierwszy rzęd ptaków wrobli. *Zool.* 217. Cnotki te maią cnoty tak wiele, iak na wróblowéy goleni mięsa. *Glicz. Wych. H.* 6 *b*, bynaymniéy, zgoła nic). Wróble proso, *lithospermum*, gatunek rośliny, u nas przy drogach rosnącéy. *Kluk. Dyk.* 2, 93, Meerhirſe, Steinſaamen; *Boh.* wrabj ſyme, kamenka; *Crn.* sirk, fasúlje; *Rs.* просо солнцевое. WRÓBLICA, - y, *ż.*, samica wróbla, der weibliche Sperling, *Rg.* vràbiza.

WRÓCIĆ *cz. ndk.*, Wracać *kontyn.*, *Boh.* wraceti, wratiti (*Boh.* wrtěti obracać, wrtnauti ſe obracać się, wratidlo nawóy, cf. wartałka); *Sr.* 1. rocżicż, rócżam, rocżacż; *Sr.* 2. roſchiſch; *Crn.* urâzham *repello*, verniti, *reverti*, *reddere*; *obsol.* ernem; (*Crn.* vrât, = szyia); *Vd.* vertiti, svrazhati, oberniti, obrazhati, = obracać; *Vd.* verniti, vernem *reddere*, *Vd.* versi, vrezhi, vershem, = rzucić *ia-*

cere, (*Vd.* vrat, = szyia, kark); *Cro.* vrachati, vrácham, vernuti *restituere*, zvráchamsze, = taczam się; *Cro.* vrat, sia, = szyia, *dem.* vrátecz, = szyyka; *Cro.* vratilo, = nawóy; *Cro.* vertanyi, = obarzanek; *Cro.* vrách, vrachitel, = lekarz; *Dl.* vraath, = szyia); *Bs.* vratiti, vrachjati, varnuti, vrrinuti, uzvratiti *reddere, restituere*; *Bs.* vrrtiti, obrachjati *vertere, voluere*; *Bs.* vràt, scia; *Sla.* vràt, = szyia; *Bs.* vraç, licnik, = lekarz); *Rg.* vràtiti, vrácchjati, varnutti; (*Rg.* vracchjalaz *restitutor*; *Rg.* vrâc, ljekâr, = lekarz; *Rg.* vratillo, = nawóy; *Rg.* vrát, = szyia); *Rs.* вратить, вращать, возвратить, возвращать, (*Rs.* врачъ, врачеватель; *Ec.* болѣзноврачъ lekarz; (*Latin.* verto, versi). Wracam co komu, *in malam partem fere accipitur*, = oddawać cudze źle zatrzymane. *Cn. Th.* 1287, cf. nagrodzić, wetować; wieder erstatten, ersetzen, zurück stellen, wieder geben. Co niesłusznie komu wzięto, ty wróć. *Hrbst. Nauk.* 18 *b.* Ani uczą ludzi restytucyi, i. t. wrócenia cudzych rzeczy. *Sak. Persp.* 9, Wiedererstattung, Ersatz, *ob.* nagroda). Bydło kmieciom wrócić możemy, ale ślochy i płacz ich, kto im wrócić i nagrodzić może? *Stryik.* 444. Nie mówimy: ten temu wdzięczność wrócił, *gratiam reddidit*; wracaią bowiem ci, którzy poniewolnie, gdzieżkolwiek, i przez innego oddaią, lecz odnosić, iest to, coś winien dobrowolnie przynosić. *Pilch. Sen. list.* 2, 318. - *Latius* wracam, = oddaię, składam, wieder geben, zurück geben. Wracam kupno, przyymuię kupno wrócone. *Cn. Th.* 1287, *et* 894. Którym miał od ciebie datek, ten wracam dawcy szczodrobliwemu. *Psalmod.* 100. Co wrócę Jehowie za wszystkie dobrodzieystwa iego? *Budn. Ps.* 116, 12, czym zawdzięczę)? Wracay naywyższemu śluby twoie. *Wrob. Zolt.* 117, *redde altissimo vota tua*, spełń, wypełń, bezahle dem Höchsten deine Gelübde. Luth.) - §. Wracać, wrócić *niiak.*, wracać się, wrócić się *zaimk.*, nazad się stawić zkądeś wyszedł, *propr. et fig. tr.*, wiederkehren, zurückkehren, zurückkommen, wiederkommen. Wychodzi z domu, i wraca się nazad. *Teat.* 29, 3. Przysięga piiak: niech mię djabli porwą, ieżeli wrócę więcey do szynkowni. *Teat.* 52 *c*, 26, ieśli tam postoię znowu). J za trzy dni nie wróci się. *Teat.* 32*b*, 29. nie będzie z powrotem). Porządne położenie dobrodzieystwa, z ręki idąc, wraca się tam zaś zkąd wyszło. *Gorn. Sen.* 15, tam się nazad dostaie). Cośmy trochę z rzeczy ustąpili, wróćmy się zaś na drogę do niey. *Glicz. Wych. C* 4 *b.* Lepiey się wrócić, niż daley w błąd iść. *Cn. Ad.* 443. By też natura wszystkę siłę swą na to obróciła, tedy nazad żeby się wrócić miała, a to co się stało, żeby się nie stało, tego nie dowiedzie. *Gorn. Sen.* 398. cf. wstecz iść). Nie żałuy tego, co się wrócić nie może. *Sk. Zyw.* 2, 311*b*, darmo, przepadło)! Słowo co wyleci raz, nie wraca więcey. *Mon.* 75, 310. Wracaiący się, powracaiący, wiederkehrend, wiederkommend; *Rs.* возвратный. O chorobach: wracać się; *Ross.* отрыгнуться, отрыгнуть, (cf. odrzygnąć). *Subst.* отрыжка recydywa. - §. *actiue transitiue*: wracać abo wrócić kogo dokąd, = czynić że się wraca, że powraca, (cf. cofać); wiederkehren machen, zur Wiederkehr bringen, zurück kommen lassen, zurückrufen. Wróci iego dobry bóg do oyczyzny twoiéy. *Bardz. Tr.* 150. P. Jezus zawoławszy na zmarłego młodzieńca, wskrzesił go, i od śmierci do żywota wrócił. *Dambr.* 439. Wróciłeś mię do życia. *Chod. Gesn.* 76, życie mi oddałeś). Będą ieszcze dla Polski dni świetne wrócone, Będą, byleby naród . . *Niemc. P. P.* 16. Słowa wyrzeczonego wrócić nie można. *Kras. list.* 99. Do wrócenia, powetowny, odwetowny; *Ross.* возвратимый; *actiue* wracaiący co, przywracaiący, odwetuiący; *Ross.* возвратительный. - *§. Wracać z żołądka potrawy, zwracać, zrzucać, womitować, brechen, von sich geben; *Sr.* 1. rocjecj; *Slo.* wywracugi; *Vd.* koslat, ziesh dajet). Wielką rozkoszą zapsowany żołądek ledwie co w się przyymuie, wracaią aby iedli, a zasię iedzą aby wracali. *Kosz. Lor.* 109. Siedzi, rozwalił się, piiany wraca strawy z żołądka. *Bardz. Tr.* 335. W kilka dni po onym obiedzie wracać abo krztusić się musi, iakoby to dopiero teraz zjeść miał. *Gorn. Dw.* 348. Jedzą aż do rozpuku, piią aż się wraca. *Hor. Sat.* 170, bis zum Speien. Wracanie, womit, zrzucanie, das Speien, Brechen; *Boh.* zwracení, wýwrat, wýwratek, (cf. wywrot); Napiwszy się wody ciepłéy, będzie wracanie, które żołądek wypróżnia. *Cresc.* 236; wnet będziesz miał wracanie onemi nieczystościami, które są w żołądku. *Sien.* 145. Ziele to brzydkość i zwiianie na wnątrzu oddala, i wracaniu pomaga. *Syr.* 667. Od wracania głowa boli, *vomitu caput fatigatur*; = 2., = dłużnik wesoło bierze, smutno oddaie. *Cn. Ad.* 774, *Rys. Ad.* 52. WROCŁAW', - ia, *m.*, stolica Szląska dolnego. *Wyr. G.* 237; *Bh.* Wratislaw, Wratislawa, Breclawa; *Slo.* Wratislaw; *Sr.* 1. Wrazlaw, Razlaw; *Sr.* 2. Breslawa. *Wrotsław, t. i. wrota sławne. *Stryik.* 68. Nazwisko Wrocławia zdaie się być Słowiańskie, niby wrócenie sławy. *Nar. hst.* 2, 362, cf. Wratislaw *qui cum gloria reuertitur. Frenzel in Westphalen Monumentis* 2, 2412. WROCŁAWIANIN, - a, *m.*, z Wrocławia obywatel, der Breslauer. Wrocławianie uprosili byli sobie skład wolny u króla, tak że niewolno było ieździć iedno do Wrocławia na skład. *Biel. Sw.* 269. WROCŁAWIANKA, - i, *ż.*, kobieta z Wrocławia, die Breslauerinn. WROCŁAWSKI, - a, - ie, z Wrocławia, Breslauer; = *Bh.* Wreclawský, Wratislawský. Rakowéy i Wrocławskiéy maźci żadnemu choremu nie żałować. *Haur. Ek.* 118. Nogę tę koniu smarować Wrocławską maźcią. *Haur. Sk.* 472.

Pochodz. *wrot*, *wrota*, *wrotka*, *wrotnictwo*, *wrotnica*, *wrotny*, *wrotosierć*, *wrotycz*, *wartać*, *wartałka*, *wartołka*, *wartaczka*, *wartki*, *wartkość*; *wrzeciądz*, *wrzeciono*; *nawrócić*, *nawracać*, *nawrot*, *nawrotny*; *obrócić*, *obrot*, *obrotny*, *obrotność*; *odwrócić*, *odwrót*, *odwrotny*; *powrócić*, *powrót*, *powrotowy*; *przewrócić*, *przewrót*, *przewrótny*; *przywrócić*, *przywrótny*; *uwróć*, *uwrocie*, *uwrot*; *wywrócić*, *wywrot*, *wywrotowy*, *wywrotny*; *zawrocić*, *zawrót*, *zawrotowy*, *zawrotny*; *zwracać*, *zwrócić*, *zwrot*, *zwrotny*, *zwrotnik*.

**WRODNY, - a, - e, wrodzony, angebohren, eingebohren. Ta samowładnym bogom wrodna cnota, Otworem trzymać skrzywdzonym łask wrota. *Zab.* 14, 168, *ib.* 158. WRODZIĆ *cz. dk.*, wradzać *ndk.*, *Slo.* wplozugi, wsstepugi, nutj zaplahwuwu; *Bs.* zatvoriti; *Rs.* врождать, вродить. Wradza co bóg albo przyrodzenie komu, z rodem nadaie, angebähren, einpflanzen, von Natur mitgeben, damit ausstatten. Natura sama wrodziła w nas, abyśmy przyiacioły miłowali. *Petr. Pol.* 2, 279, wrodziła w nas przyiaźń. *ib.* Senat odiął zdrowie Romulowi, temu,

który ducha wiecznego państwu Rzymskiemu wrodził. *Warg. Wal.* 158, wpoił, zaszczepił). Wrodzony, *Ec.* исконный. Jak ogień z natury pali, tak iemu prawie wrodzone było miłosierdzie ku chorym. *Sk. Żyw.* 431, sprawiedliwość iest mu wrodzona. *Salin.* 4, 177, *Perz. Lek.* 146. Tak w naukach rozumowych, iak i w moralności niemasz żadnych początków wrodzonych. *Cyank. Log.* 1. – Wradza się co, z razem się z człowiekiem poczyna, n. p. czucie, śmiech wradza się człowiekowi. *Włod.*, wird dem Menschen eingebohren; *Rg.* vrodittise *innasci* (*Rg.* vrodbittise, vrodjaritise, = pokrewnić się). A za to podobna, nagle z siebie to zewlec, czemu się kto przez długi czas zwyczai, co się w niego wrodziło, i w nim zatwardziało? *Hrbst. Lek.* C 3 *b*, cf. wpiło sie. – §. Wrodzić się w co, z przyrodzenia czyli rodu podobnym mu się stać, wdać się w kogo, pochodzić na niego, (cf. *oppos.* wyrodzić się, odrodzić się, einem von Natur nachschlachten, ihm ähneln; *Vd.* podobiti, enakeshen gratati, napodobuvati, napodobiti). Teresa nie wrodziła się w matkę, dziwować się należy, że się tak od swoiey odrodziła matki. *Teat.* 28, 120. Co w tym, to się w WPana bardzo wrodził synaczek iego. *Teat.* 36 *b*, 31. Oboie tak w siebie się wrodziły, żebyś ich nie rozeznał. *Otw. Ow.* 546. – *aliter.* Już mię po wielkich polach biegać chęć zeymuie, W *klaczę się wszystka wradzam. *Otw. Owid.* 89, przeobrażam, przemieniam się, ich werde verwandelt. WRODZONOŚĆ, - ści, *ż.*, cały skład i układ wrodzony, przyrodzenie, natura, das Angebohrne, das Eingebohrne, die Natur. Nie można wrodzoności poprawić. *Wèg. Mar.* 3, 3, 276. Prostactwo cudem wrodzoności być sądzi takie kamienie, które iednak saméy dziurkowatości przyznać powinniśmy. *Rog. Doś.* 1, 130.

WRÓG, - a, *m.*, *vox effutitia, malum, morbum, pestem, cacodaemona sonans. Cn. Th.* 1288, das Uebel, das Böse, der Böse, der böse Feind; *Bh.* wrah zabóyca; *Slo.* wrah, wražedlnik, mordař morderca, wrážda, mord zabóystwo; *Crn.* urâg *cacodaemon*; *Crn.* sovrazhnek, = nieprzyiaciel; *Crn.* sovrashtvu, = nieprzyiaźń, nienawiść; *Crn.* sovrashiti, = nienawidzieć; *Crn.* urashtva *contrapactum*; *Vd.* vrag, vrashnik, = czart, szatan; *Vd.* vrashji, = szatański; *Vd.* sovrashnik, sourashnik, supernik *hostis*, *f.* sourashniza, superniza; *Vd.* sovrastvo *inimicitia*; *Vd.* sovrashit, = prześladować; *Cro.* vrág, vrak, *dem.* vrasich, = djabół, djabełek; *Cro.* vragomèten *daemoniacus*; *Cro.* vragulia *malitia*; *Cro.* rók *fatum*, (*ob.* rok); *Rg.* vrágh *diabolus*, vraxtvo, = djabelstwo; *Rg.* vrâxij, = djabelski; *Rg.* vragodùh, vragodùscjan, = opętany; *Rg.* vragovatti *improbe facere*; *Bs.* vrágh, = djabół; *Bs.* vrasgji *diabolicus*; *Bs.* vragolia, *nequitia*; *Sla.* vrâg, = djabół; *Sla.* vrâcs, = wróżek; *Rs.* рокъ *fatum* (cf. rok, rokować) роковый losowy, losem przeznaczony, врагъ, враждебникъ nieprzyiaciel, враждебство nieprzyiacielstwo, враждовать nienawidzieć; *Ec.* вражїй nieprzyiacielski; cf. *Angls.* wrace, *Notker* vruoge *vindicta*, *Suec.* wraeka, = mścić się; *Holl.* wrok, = wark, gniew; *Ger.* Rache, rächen mścić się; *Gr.* ῥάγα *vis, impetus*; *Isl.* ragr; *Lett.* raggana; *Pers.* rachg *iracundus, diabolus*; cf. *Ger.* Rüge, Arg). - Wróg, los, przeznaczenie, fatum, das Schicksal. Gdzie wróg nas wlecze, Bezpieczna cnota może iść swobodnie. *Chrość. Luk.* 43, *ubi fata trahunt*). *Pilch. Sen. Opatr.* 225, *id. Sen. list.* 122. Trudno wieczne zahamować wrogi. *Pot. Jow.* 153, cf. co komu przeznaczono, to go nie minie). - §. Wróg, oznaka przyszłości, przyszłego nieszczęścia, *omen*, ein Vorbedeutungszeichen, ein Anzeichen, eine böse Vorbedeutung, (*ob.* wróżba). Puhacz brzydki, wróg ludziom nieszczęśliwym rzewny, *dirum mortalibus omen. Zebr. Ow.* 122. - §. Wróg, los przeciwny, nieszczęście, licho, Verhängniß, widriges Schicksal; *Bh.* pohroma (cf. pogrom). Wróg przeciwny szczęściu, zawsze ma dosyć mocy do pomieszania nayniewinnieyszych ogniów miłości. *Mon.* 71, 868, miłość sama pod czas ulegać musi potędze wrogu złośliwego. *ib.* Nieznaiomy wróg iakiś miesza ludzkie rzeczy, Nie maiąc ani dobrych, ani złych na pieczy. *JKchan. Dz.* 118. - Wróg, główny nieprzyiaciel rodu ludzkiego, czart, szatan, zły duch, der Böse, der böse Feind. Ci ludzie wysłani są nie z boga, lecz z czarnozłego wroga. *Zygr. Pap.* xxx 4 *b*. Ten zwyczay nie z boga poszedł, ale z okrutnego dusz naszych wroga. *Teof. Zw. B* 2. - Wróg niezbożny miesza ludzkie rzeczy. *Groch. W.* 2, *ob.* wyżey). Który wróg twemu zły szczęściu zaszkodził, Kiedyś z żywota swéy matki wychodził? *Zim. Siel.* 198, cf. zła godzina, gwiazda) Wróg djabół, der Teufel. Werres plundrował ratusze, kościoły i bogi, szlachtę, kupce, mieszczany, nawet i złe wrogi. *Klon. Wor.* 15, nikomu zgoła nie przepuścił). Ludzie bez wiary, wrogi naychytrzeysze. *Przyb. Luz.* 43. Gdybym ci opowiedzieć mogła nasz los srogi, Płakałyby nad nami nawet same wrogi. *Teat.* 51 *d*, 45. Daiesz się dwom zdraycom i w zdradach znaiomym Dotąd tyranizować, swym wrogom widomym. *Jabł. Tel.* 189. - §. W ogólności: wróg, = nieprzyiaciel, der Feind. Stał się Pan, iako wróg gubiąc Izraela. *Budn. Tr.* 2, 5. Uryel swego wroga, Rafał swego skrusza. *Przyb. Milt.* 188. Często z wrogów uśpionych brać zdarza się łupy. *Hul. Ow.* 64. On się nie da oszukać, wróg go nie zaskoczy, Zawisny chociay bije nań milczkiem i w oczy. *Zab.* 8, 351. *Jżyck.*

Pochodz. *Wróżyć, wywróżyć, wróżek, wróżka, wróżba, wróżbit.*

WRONA, - y, *ż.*, *WRON, - a, *m.*, - WRONKA, WRONECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; *Bh.* wrána, *Slo.* wrana, *Sr.* 1. rona, ronka, hauron, (cf. gawron; *Sr.* 2. ron kruk, karwona gawron;) *Crn.* urana; (*Crn.* urân, orl, = kruk;) *Vd.* vrana, vran; (*Vd.* vran, orel, (cf. orzeł), oreu, = kruk;) *Cro.* vrána, urana, vranicza, (*Cro.* vrana *lien*, śledziona; *Cro.* gauran, kauràn, = gawron;) *Dl.* vrana, (*Dl.* vrân *corvus*, *Dl.* gravran, = gawron); *Hg.* varjú, varyú, varjútska, *Rg.* vranna, vranich, vranicza (*Rg.* vrân *coruus*, vrânski *coruinus*); *Bs.* vrauna, vrana, chjola, gák; (*Bs.* vrân, gravran *coruus, corax*, *Sla.* vrauna; (*Sla.* gavrân, = kruk;) *Rs.* ворона, кóрга, (*Rs.* воронъ, вранъ kruk, вороненокъ kruczek); *Ec.* врана, галка, (cf. gałka), клуша, (*Ec.* вранъ kruk; cf. *Gr.* Κορώνη, cf. *Ger.* Krähe). Wrona, *coruus cornix*, cała popielata, głowa, podgardle, piora lotne i sterowe są czarne. *Zool.* 260., die Krähe, Rabenkrähe. Wrona kracze, kraka. *Dudz.* 21., die Krehe krächzt; *Ec.* враногламенїе krakanie). Rzegocąca sroka, wrona chrapliwa. *Tol. Saut.* 36. Krucy, gawrony, wrony nieróżnie krakały. *Ban. J3b.* Głupstwo

to, lecz cóż robić, wlazłszy między wrony, Trzeba, mówi przysłowie, tak krakać iak ony. *Zabł. S. Z.* 23., *ulula cum lupis, cum quibus esse cupis).* Pospolicie tak śpiewa iak nawykła wrona. *Papr. Pr.* C 4, przyrodzenia nie odmienisz). Szczebiotliwa wrona. *Otw. Ow.* 82. Ambrożego Św. wroną i baiobaśnią nazywali. *Stryik. pr.*; *ob.* *wronotrzpiot., cf. *Rs.* вранье враки, baie, płotki, brednie). J wrony nań kraczą. *Rey Pst.* yy 3., wszyscy nań krzyczą, nań powstaią). Nie skłama długoletnia wrona, Która iest o dżdżach wróżka doświadczona. *Lib. Hor.* 78. Ja ona nieprzydybna, ona chytra wrona. *Simon. Siel.* 124. Wznosiłem ręce, żebrząc o ratunek nieba, Aż tu przy mnie snuią się nieprzydybne wrony. *Zab.* 9, 242 *Eyss.* Wrony chytre. *Ban. J3.* O chytrych mówią, wronami są karmieni, *forte quod haec auis insidias diligenter circumspiciat. Cn. Ad.* 75, *Rys. Ad.* 72, cf. kos, szpak). Przechery wronami karmione. *Klon. Wor.* 55., *J Kchn. Fr.* 51. *Cornicum oculos configere* wronom oczy wykłóć, t. i. chytrości i misterstwa czyie odkryć, chytrego podeyść. *Mącz.* – *Slo.* wrana wran'e oko ne wikluge, *Vd.* Keda vrana vrano piple?: Kruk krukowi oczu nie wyklule). Każdy woli za iednę nogę dwie *wronie ułapić. *Pot. Arg.* 714, *Pot. Zac.* 127, cf. iednym bankietem dwoie wesela odbyć, na ieden raz dwie wieczerze odprawić, iednym zawodem dwie rzeczy sprawić). Za iednę nogę wzięliście dwie *wronie, (*dual.*). *Pot. Jow.* 2, 44. – Maleńkie tylko dbaią oyców dzieci, Tylkoć to młody *wron za *wronem leci. *Bratk. P.* 2. S odłata wronka. *Klon. Fl.* *E 4 b*, z siodłem niby na grzbiecie). Znać wronę w cudzym pierzu, choć ie podskubuie. *Paszk. Dz.* 71, By się też wronka naypiękniéy strzępiła, Przecię na śmieci będzie się pysznila. *Rey Zw.* 220, Czego sam kto nie robi, darmo się tym chlubi, Z ową wroną co w cudze piórka się uszubi. *Pot. Pocz.* 638. – Tacy podskarbiowie dziś są białą wroną. *Pot. Pocz.* 112, białym krukiem, fenixem, rzadkością, cudem) – Nie wroniem z ogona wypadł; *Bh.* i ia-ć też nie srece. *Cn. Ad.* 714. – §., Wrona, kawka, żyd w piśmie, ein Fleck ein Klecks, im Schreiben. Pisząc ochędóstwo zachować; bo iako kawa pismo szpeci na papierze, tak wrona nie ozdobi tablicy kompasowéy. *Haur. Sk.* 190. – §. Wrona u beczki, dziura, którą się leie w beczkę, *Włod., Cn. Th.* 1289, das Spundloch in der Tonne. Beczkę na wronę postawił. *Dudz.* 69, *Sleszk. Ped.* 425. Kiedy był w dobréy myśli, wziąwszy beczkę piwa na ramię, tańcował z nią, napił się wroną, uiąwszy za kraie. *Papr. Kl* 332. WRONI, – ia, – ie, od wrony, Krähen:, *Bh* wranj, (*Vd.* vranski, vranon, : kruczy); *Rs.* вряный, воронїй, ворóней, (*Rs.* вороновый kruczy). Wrony, gawrony, kruki, kawki; kraski, sroki, tych iest ieden, acz nieco różny pierzmi i głosami rodzay; wszakże iednego wroniego wszyscy przyrodzenia; a gdzie gawrony lecą, tam się też kawki, krucy, wrony, między nie mieszaią. *Stryik.* 38. – § *Botan.* Wronie masło, ziele, zaięcza kapusta, *Crn.* bobovnek, *Cro.* bobovnik; *Rs.* скрыпунъ, молодило, заячья капуста, wronie masło, gatunek rozchodniku, *sedum telephium*; sok z swieżych liści lipki i nieco słony. *Kluk Dyk.* 3, 69., Schmierwurzel, Wundkraut. Wronia noga, ziele, kania stopa, *Cn. Th.* 1289, wronia stopa, *plantago coronopus*, gatunek babki. *Kluk Dyk.* 2, 203, wronia noga, iż bardzo iéy iest podobna. *Urzęd.* 105, Krähenfuß. Wronie oko, gatunek kulczyby, *strychnos nux vomica*, drzewo Jndyyskie, którego owoc kupuiemy na trucie różnych zwierząt, i wroniem okiem lub kulczybą nazywamy. *Kluk. Dyk.* 3, 102, *Rs.* цѣлибуха, чилибуха, кучеляба, Krähenaugenbaum, Krähenauge, ein Gift z. B. für die Sperlinge. Wronie oko, ziele czworlistne, iedna iagoda, *Rs.* воронїй глазъ *Paris quadrifolia.*, Einbeer, Wolfsbeer.

WRONIAWOŚĆ, – ści, *ż.*, nieznaczna wroność czyli czarność, : czarniawość, die Schwärzlichkeit. *Nigror* czarność, wroniawość. *Mącz.* WRONIAWY, *ob.* Czarniawy. *WRONIĆ *cz. ndk.*, czernić, wronym czynić, schwärzen, *Cro.* ovranujem; (*Rs.* воронить demeszkować, stal ciemnoniebieską uczynić). Już noc wierzchy gór wroni, J rosa łąki perłowa roni. *Miask. ryt.* 90. WRONIEC, *WORONIEC, – ńca, *m.*, *lycopodium selago*, ziele, gatunek włóczęgi. *Kluk. Dyk.* 2, 103, Bärlapp, Bärlappkolbenmoos, *Rs.* воронéцъ. Widłak abo widłaczek Rusnakom wroniec abo woroniec; tych z naszych niektórzy naśladuiąc, worońcem zowią. *Syr.* 843. **WRONOPOPIELATY, – a, – e, – *o adv.*, n. p. ptak wronopopielaty. *Kniaż. P.* 3, 132, **krähenaschgrau. *WRONOŚĆ, – ści, *ż.*, czarność, die schwarze Farbe, *Vd.* vranost, zhernost. *WRONOWY, – a, – e, wroni, Krähen :. P. Bóg daie pokarm i *ptencom *wronowym. *Sak. Pr.* 184. pisklętom wronowym, wronim. **WRONOTRZPIOT, – a, *m.*, n. p. Wronotrzpiot Prometeus uklwany żąda pokoiu. *Petr. Hor.* 2 *Rb*, „około którego trzpiece wrona, kluiąc go„; von Krähenflügeln (Geiersflügeln) geschlagen. *WRONY, – a, – e, kary, czarny, schwarz, rabenschwarz, krähenschwarz, *Bh.* wraný, *Vd.* vran, zhern. *Cro.* vrán; *Dl.* vraun, csarn; *Bs.* vrán, carni; *Rg.* vrán; (*Rs.* вороной o koniach kary; воронь demeszkowanie, kolor ciemnoniebieski na stali dany; воронило stal do demeszkowania). Wrona sierć końska. *Hipp.* 8, *Koń. Lek.* 4. Wrony koń. *Alb. n. W.* 19, *Rg* vrânaz, *Sla.* vrânac, ein Rappe. (*Rs.* вороноголовый czarnogłowy, вороночалый czarnosiwy koń). Woził się końmi wronemi. *Otw. Ow.* 197. W pierwszym wozie były konie rydze, a w drugim konie wrone. *Budn. Zach.* 6, 2. Oko rzęsą pozorne wroną. *Miask. ryt.* 2, 147. Witay różany dniu po nocy wronéy. *Miask. ryt.* 2, 58, po ciemnéy nocy). Płaszczem wronym wnet noc pola obwiedzie. *ib.* 2, 169. Patrzay iak ogniem niebieskim dotknione Przemieniaią się śniegi w rzeki wrone. *Zim. Sielan.* 339. Carogród przy wronéy wodzie. *Miask. ryt.* 39. Dziś wrone platy, z podłemi szaty, zastępuią ubior złoty. *ib.* 2, 134. cf. żałoba, parć, wór.

WROSIĆ *cz. dk.*, wewnątrz porosić, wkroplić, *Vd.* notervrositi, eintröpfeln.

WROSNĄĆ *niiak. idntl.*, wrastać *ndk.*, w czym wewnątrz zarosnąć, einwachsen, hineinwachsen, *Vd.* vrastiti, notersrastiti, *Rs.* вросши, врастать. Będzie-li trąd na *człowiecze wrosły w skórę, *wyobcuie go kapłan iako trędowatego. *Leop. Levit.* 13, 11. Stali nieruchomi, że się zdało iakoby w ziemię wrośli. *Klok. Tur.* 192. Czyie starsze i wroślеysze znamię w drzewie będzie, temu sąd barć skazać ma *Stat. Lit.* 311.

WROT, – u, *m.*, *Bh.* wrata, powrót, die Rückkehr, (*Vd.* vrat, *Bs.* vrát, scia *collum* szyia, *ob.* pod: wrócić). My

kiedy, gdzie szli przed nami, póydziemy ludzie bez wrotu. *Petr. Hor.* 2 *L* 2. Lata, kiedy raz upłyną, Bez wrotu na wieczność giną. *ib.* 2, *M* 2 *b.* Czas nasz podobny ieſt cieniowi przemiiaiącemu, a niemasz wrotu końcu naszemu. *Leop. Sap.* 2, 5. Aza tuszy lekarz który Chorobie, co na wrót wtóry Padnie? *Mioſk. ryt.* 2, 80, recydywa). Król Melindy oświadcza, iż nayżywiey żądał By Luzów flottę w portach swych z wrotem oglądał. *Przyb. Luz.* 174, z powrotem, *Bh.* na wratach. WROTA, *G.* wrot *plur.*; WROTKA, *G.* wrotek *plur. zdrbn.*, *Bh.* wrata, *Sr.* 1. rota, porta, rotka, portka (cf. fórtka); *Sr.* 2. rota, rotla; *Crn.* urata, porta; *Vd.* vrate; *Cro.* vráta, zatvor, vrátcza; *Bs.* vrata, vraça; *Rg.* vráta, vrâza; *Sla.* vráta, velika vrata; *Rs.* врата, ворота, (*cf. Lat.* porta; *cf.* fortka; cf. wierzeia; *sed cf. Etym.* wrócić, wracać). Wrota, drzwi bramne, die Thorflügel, der Thorweg. Wrota u bramy, wrota u ſtodoły. *Ld.* - *tr.* wrota upuſtowe, Schleusenflügel. *Bndtk.* - §. *fig. tr.*, wrota, drzwi, brama, otwór, przyſtęp, wniyście, wolny chód, Thor, Thüre, Eingang, Zugang. Wstyd iak wyydzie, nie trafi we wrota. *Bardz. Tr.* 245, nie wróci nazad). Niebezpieczeńſtwo przede wroty. *Falib. Dis. X* 2, tuż). Praca, frasunki, kłopoty Zawsze są u spornego przed onego wroty. *Prot. Jal.* 30, nieodſtępne). Będzie i przed naszemi wrotami słońce. *Zegl. Ad.* 12, i do nas szczęście zawita). Jeśli do końca bóg zginąć nam nie przeyrzał, nie wszyſtkiego słońca ieszcze odjął, i ie przed naszemi wroty kiedyś wżdy uſtanowi,.. *Tward. W. D.* 2, 120. Nie chciał żyć, ani uciec, choć miał wrota, Padł i pokazał iaka z musu cnota. *Chrośc. Luk.* 133., choć miał sposobność, zręczność, drzwi do ucieczki otwarte). Szablą wrota czynić sobie do śmierci albo do żywota. *Leszcz. Cl.* 38, drogę otworzyć). Wielkie się wrota wierze Chryſtusowey do Persyi otworzyły. *Sk. Dz.* 367, łatwy przyſtęp). Swywola wielkie wrota wszyſtkim zbrodniom otworzyła. *Birk. o Ex.* 3. Kędy grzech bez karania, bez nagrody cnota, Tam do wszelkiey swawoli otworzone wrota. *Pot. Arg.* 7. Poddaństwo umysłom ludu do wszelkiego wygorowania zamyka wrota. *Mon.* 65, 37., drogę tamuie). Jeśli to nie ieſt tak, niech Piotr Św. wrota nam niebieſkie zamknie. *Sk. Dz.* 876, niech broni wniyścia do nieba). Szerokie wrota do dworu, ale wązkie ze dworu. *Rys. Ad.* 63, łatwo wleźć, trudno wyleźć). Wrota piekielne, *Ec.* врата адовы. Szerokie wrota do piekła. *Cn. Ad.* 1138, gościniec bity, ludny. 2., *WROTKA, - i, *ż.*, część pieśni, po Grecku ſtrofą nazwana; po Polſku wrotką się zowie. *Kpcz. Gr.* 3, 91, die Strophe in einem Gedichte. WROTNICTWO, - a, *m.*, urząd wrotnego, das Thorwärteramt. Urzędnicy ziemscy burgrabſtwy się bawić nie mogą; toż i co do wrotnictwa. *Herb. ſtat.* 237. WROTNICA, - y, *ż.*, iedno ſkrzydło wrotne, *ob.* wierzeia; ein Thorflügel, Thürflügel, *Vd.* vratnize, durna ſtranka; *Bs.* vratniçe *valuae*, (*Bh.* wratnice szwaycarnia). WROTNICZY, - a, - e, od wrotnego, oddźwiernego, Thorwärter =. WROTNY, WROTOWY, - a, - e, od wrot, Thor=, Thür=, Thorweg=, *Bh. et Slo.* wrátný; *Vd.* vratni; (*Cro. etc.* vratni, = karkowy, *ob.* wrócić, *ob.* szyia, kark); *Rs.* вратный, придверный. Pień główny krwawey żyły drugi nazywa się wrotną żyłą, *vena portae. Perz. Cyr.* 49. Rzekł służebnicy wrotney, by ſtarcowi dała w dom przyſtęp. *Odym. Sw.* 2 *Dd* 2 *b*, *ob.* niżey: Wrotna *Subſtant.* - *Wrotny*, - ego, *m.*, wrotny, który otwiera i zawiera *wroty. *Petr. Ek.* 134, ale on też powinien przy wrotach siedzieć, a patrzeć pilno, co ieſt pożyteczno całemu domowi. *ib.*, oddźwierny, bramny, portyer, szwaycar, der Thorwächter, Thürhüther, Thorwärter, *Bh. et Slo.* wrátný, *Sr.* 1. rotnik; *Crn.* vratâr; *Vd.* vratar, vratni varih, vratni varshak, portnar, thorbartl, torbartel, pervratar, *Cro.* vratár; *Bs.* vrator; *Rg.* vrátnik, vratâr, *dem.* vratarich; *Rs.* вратаръ, воротникъ, привортникъ, придверникъ; *Ec.* привратникъ. Gospodarzowi potrzeba oddźwiernego albo wrotnego mieć. *Petr. Ek.* 13. Puszczaycie wrota każdego, Lecz wżdy patrzcie poczciwego, Wrotny ſkryy w zanadra klucze, Kiedy kto wszeteczny tłucze. *Rey Zw.* 236 *b.* Gdy szedł na pałac, żadney trudności u wrotnych nie miał. *Sk. Dz.* 290. Wrotnym być, *Crn.* uratariti). Piotr Św. ieſt wrotnym króleſtwa niebieſkiego. *Sk. Zyw.* 1, 34 *b.* Jeſt zwyczay w zakonie, że kiedy kto wychodzi z domu, upomina ianitora abo wrotnego, gdzie iść ma. *Wys. Al.* 196, *ob.*, fortyan - §. Wrotna, - ey, *ż.*, *Subſt.*, służebnica wrotna, die Thürhütherinn, *Sr.* 1. rotnicżka; *Vd.* vratariza, vratarza; *Cro.* vratarícza; *Rg.* vratarizza, *dem.* vrataricziza; *Bs.* vrataríça; *Rs.* придверница, *Ec.* привратница. Wrotna *ianitrix. Mącz.* - 2 §., Wrotny, WROTLIWY, wracalny, wracaiący się, zurückkehrend, toczący się, krążący; obracaiący się, obiegaiący, *volubilis*; kreisend. Czasy wrotne cztery nam dzielą koła obrotne. *Mioſk. ryt.* 2, 116. Czyy rozum czasom wrotnym zegary porobił? *Zim. Siel.* 213. Słońce gorolotne Poprowadzi lata wrotne. *Kanc. Gd.* 324, z *JKchan. Ps.* 210. Słynąć będzie, dokąd wrotne lata trwać będą. *Zbil. Lam. B* 3. Piymy póki nas znowu za wrotnym rokiem, Takim iak dzisiay, nie zdarzą sokiem. *Anakr.* 77. - §. wrotny, wrotliwy, do wrócenia, odwetowania, powetowny, wiederbringlich. Nie wrotliwy, nie przywrotny, *irreuocabilis. Cn. Th.* 520. Wszyſtko z czasem niewrotnym upłynnie przepada, Jako w znikomey piasek klepsydrze. *Zab.* 13, 426. Minęły chwile buyney młodości, Jak więc kwiat róży miia nie wrotny. *Zab.* 11, 395 *Zabł.* Już wyszedł twóy dekret niewrotny. *Groch. W.* 198, nieodmieniony, zawity, unwiederruflich. - Piekło niewrotne. *Klon. Jud.* 12, zkąd niemasz powrotu, *unde nulla redemtio*). WROTNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co ieſt wrotnym, toczącym się, krążącym, obracalnym, obrotność, das Kreisen, der Kreislauf, die Umlaufbarkeit, Umwendbarkeit. Cztery wiatry niebieſkiey wrotności. *Wad. Dan.* 169. *WROTOSIERĆ, - i, *ż.*, rodzay sarn, któremu włos ku głowie rośnie. *Włod.*, *Kmit. Spit. B* 3 *b.*, *oryx Plinii.*; wrotosierć *dici poteſt. Cn. Th.* 980, wrotosierć, ieſt to zwierzę Afryckie, które nad przyrodzenie innych zwierząt ma sierć ku głowie obróconą. *Urs. Gr.* 187., Africanisches Reh mit widerſträubendem Haare. WROTYCZ, - y, *ż.*, *Tanacetum*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 3, 107, Rainfarrn, *Bh.* wratyč; *Crn.* vratizh, abratizh, abrazha, abrata; *Vd.* vratizh; *Crn.* vratika (*Cro.* vrátich, = iaſkier), *Bs.* vratika; *Rg.* vratikka; *Rs.* дикая рябина, пижма (cf. pizmo), калуферъ, кануферъ. - §. Wrotycz Wło-

ſka, *ob.* Radoſtka. WROTYCZOWY, - a, - e, od wrotyczy, Rainfarren =, *Rs.* калуферный.

WRÓŻBA, WRÓŻA - y, *ż.*, wróżenie, przepowiadanie przyszłości ze znaków, wieszczba, wieszczenie, die Wahrſagerey; *Slo.* hadánj (cf. gadać); *Vd.* vrasha, zhara, (= czary); *Ross.* вражба̀, ворожба̀, волшба̀, волшве́нїе, волхвова́нїе, баа́льство, ба́льство, гада́тельство; *Ec.* волшба̀, обаванїе, ворожба, наговоръ, колдовство. Wróżba z klucza, *Ross.* ключеволхвова́нїе. Wróżba ogniowa, *Ec.* огневолше́бство. - §. Wróżba, wróżka, godło o przyszłych rzeczach, z iakiego trafunku abo z mowy wzięte, *omen*; das Anzeichen, Vorbedeutungszeichen, die Vorbedeutung. Rzymianie niepogodę uważali za pomyślną wróżbę; mieymy tę teraźnieyszą także za godło powszechney pomyślności. *Gaz. Nar.* 1, 213 *b.* Jdźże iuż, Przezacny Stanie Rycerſki, gdzie cię prawo powołuie, idź dobrą wróżą za tym Marszałkiem, któremu... *Dyar. Gr.* 295. WRÓŻBIT, - a, *m.*, WRÓŻEK, - żka, *m.*, WRÓŻBIARZ, WRÓŻKARZ, - a, *m.*, wróżący, wróżeniem się bawiący, wieszczek, der Wahrſager; *Boh.* Hadáč, wěſſtec, wěſſtař; *Slo.* hadač (cf. gadacz); *Sr.* 1. hudak, cf. chudy); *Crn.* lôsovędesh, sove, (cf. zwać, cf. sowa); *Cro.* gatàvecz, gonotnik; *Dl.* gonetalacz; *Bs.* vrasgjalaç, vilenik (cf. wiła), vukodlàk (cf. wilkołak); *Rg.* gatalaz, gonetnik, gonȇtalaz; *Sla.* vrács; *Rs.* ворожея́, вражби́тель, во́лхвъ, гада́тель, баальникъ; *Ec.* вражби́ть, враже́бникъ, обая́нникъ, обава́тель, обавникъ (objawiacz), наговорщикъ. Na kształt wróżka i *gadacza domniemawa się czego nie wie. 1 *Leop. Prov.* 23, 6, na kształt wieszczka. 3 *Leop.*) Wróżbiarze zdobią swe rzeczy słodkością wiadomości rzeczy przyszłych. *Zebr. Zw.* 144. Niechay nie będzie czarownika u ciebie, ani wróżkarza, ani tego, który się czartów radzi abo wróżbitów. *Birk. K. M. B.* Wróżbit, *Bndtk.*, z *Nar. hſt.* 2, 29., *Nar. Tac.* 1, 420. Wrózek trzewowy; *Bh.* nawazač; *Crn.* zhęvagledz. Ogniowy wróżek; *Ec.* огневолше́бникъ. Mądry za wróżka ſtoi. *Cn. Ad.* 467. WROŻCZY, - a, - e, wróżący, wieszczy, od wróżki, wahrſageriſch, wahrſagend; *Ross.* ворожебный, гада́тельный. Cycero bawił się prawem wróżczym. *Budn. Cyc.* 19. WRÓŻKA, - i, *ż.*, wróżka trafunkowa, godło, wróżba, ein Anzeichen, Vorbedeutungszeichen. Niech się bezbożni złych wrożek lękaią, Gdy wrony kraczą albo psi szczekaią, Gdy bieży z lasa na pole wilczyca, Bądź i lisica. *Petr. Hor.* 2, *H* 3 *b*, *ob.* zaiąc, sroka, sowa, kruk cf. solniczka się wywróciła; cf. Poniedziałek). Wróżka ieſt słowo albo zdarzenie, które co czynić abo nie czynić radzi. *Petr. Hor.* 2, *H* 4. Przy poczęciu swoim wróżkę brał, co się z nim dziać miało. *Birk. Ob. Kaz. B* 2. Trzykroć w odwrot radziła wróżka zbitéy nogi, Trzykroć puhacz tarkotem źle dał hasło srogi. *Zebr. Ow.* 257. - §. *person.* Wróżka, osoba wróżąca, wieszczka, eine Wahrſagerinn, *Boh.* Hadačka, wěſſtkyně, wěſſtařka, wěſſtice, wěſſtka; *Crn.* sovęshka; *Sla.* vracsara; *Bs.* vrasgjaliça; *Rg.* gâtaliza; *Ross.* гадательница; *Ec.* враже́бница. Wróżka kawowa; *Ross.* кофейница. Młoda i piękna wróżka, nie sztuką, ale wdziękami swemi tak mię zczarowała, że bez niéy żyć nie mogę. *Teat.* 55 *d*, 14. Nie ſkłama nigdy długoletnia wrona, Która ieſt o dżdżach wróżka doświadczona. *Lib. Hor.* 78. - *Wróżki*, dzieło *Jana Kochanowskiego*; rozmowa, w któréy się prorokuie, co się za naszych czasów poniekąd ſtało. *Kras. liſt.* 89. WRÓŻKOWY, - a, - e, wróżkom służący. *Cn. Th.* 1290, *Włod.*, Wahrſager =, *ob.* Wróżczy. WRÓŻYĆ *cz. ndk.*, przyszłość z wróżek czyli godł przepowiadać, wieścić, (*Etym.* cf. rokować, cf. wrog); wahrſagen; *Slo.* hádám, (cf. gadać, zgadywać); *Bs.* vrasgjati, gonetati, slutiti, ugonenuti; *Rg.* gâtati; *Cro.* gonetati, narechem, (cf. narzekać, cf. rokować); *Dl.* nazivam, (cf. nazwać); *Rs.* ворожить, вражить, вражу̀, вражбую, приворожить, привораживать, волхвовать. Z ptaszego lotu wróżyć; *Rs.* птицеволшебствовати. Wróżę, *diuino opera daemonis, eo diserte per idolum vel mortuum respondente, vel signa aliqua in aqua, igne, cera, aëre, speculo etc. exhibente. Cn. Th.* 1289. Ukradziono królowi kubek, z którego wróżyć zwykł. 3 *Leop. Genes.* 44, 5, wieszczbę czynić. 1 *Leop.*). Jeſtem cyganka, kto mnie chce użyć, Umiem dokładnie wszyſtko mu wróżyć. *Teat.* 52*d*, 64. - §. *fig. tr.* wróżyć, przepowiadać, prorokować, tuszyć, przeczuwać, voraus ſagen, prophezeihen, voraus verſprechen, muthmaßen, ahnden. Czego ludziom trzeba, to sobie wróżą. *Fr. Ad.* 120. Że gnuśny, ożerca, ospały, opóy, przyydzie na los nieszczęśliwy, nietylko wróżyć i przewieszczać, ale też pewnie obiecywać można. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 192. Już też teraz nieomylnie wróżę sobie szczęście. *Teat.* 4 *b*, 115. Już ty zawsze musisz wróżyć, a zawsze nie do rzeczy. *Teat.* 51 *c*, 6. Wierzay mi, nic po takim człowieku nie wróżę, Który krzywdzi takiego, co się mścić nie może. *Niemc. P. P.* 56, nic po nim dobrego się nie spodziewam.

*WRUCZYĆ, *Steb.* 2, 321, *ob.* Wręczyć.

WRUMOWAĆ *cz. dk.*, rumuiąc w czym umieścić, wprzątać, hinein räumen, herüber räumen. *Bndtk.*

WRUNĄĆ *niiak. idntl.*, runąc wlecieć, wpaść, krachend hinein fallen, hinein ſtürzen -; *Vd.* notervkuzniti, noterpaſti, noterpodretise; (*Cro.* vrinuti, vrinújem *intrudere*). - *§. *Recipr.* Margrabiowie z woyſkiem się do Pomorzan wrunęli. *Krom.* 314, *ingreſsi sunt*, werwali się, wtarli, wdarli się, wpadli z trzaſkiem.

WRYĆ *cz. dk.*, wrywać *ndk.*, ryiąc wedrzeć, hinein graben, eingraben; *Vd.* vdlietiti, notervdlietiti, vreshuvati, notersareshuvati; *Rs.* врыть, врывать; (*distgu.* wrywać, *ob.* werwać). Darmo złość pociſki miota i łzy piie, Pęknie swym iadem, i w ziemię się wryie. *Zab.* 14, 270 *Koſs.*, wgrzebie się). Jak wryty, nie ruchawy, nie wahaiący się, krzepki, mocny, bez ruchu, wie eingewurzelt. Wszędy kołem zatoczy i na gołoledzi, koń dobrze ukowany, Mąż iak wryty siedzi. *Stryik. Gon. N* 2. Stał wryty, iako żywy kamień. *Sk. Dz.* 265, wie eingewurzelt. Stał jak słup wryty. *Przyb. Milt.* 290, osłupiały). Jak wryty siedział, nie ruszaiąc głowy. *Wad. Dan.* 117. Prawie wrytym ſtanęła słupem. *Mon.* 69, 590. Przykry los cnotę zmacnia, a pomyślny łamie, Kto w oboim trwa wryty, ten męża ma znamię. *Zab.* 10, 375, niewzruszony, unerſchütterlich. Gdy poimować biſkupa chcieli, tak im bóg ręce i siły odjął, iż iako wryci ſtali. *Sk. Zyw.* 228 *b.* Wszyscy ſtoią iak wryci, nikt się nie rusza, nikt nie przemówi słowa. *Stas. Num.* 1, 205. Stanąłem w mieyscu iak wryty, i utraciwszy zupełnie przytomność,

przetrwałam w tym ſtanie nieczułości czas nie mały. *Kras. Doś.* 199. Nie wie, co z sobą czynić, ſtanął iak wryty. *Nag. Cyc.* 42. Chory, na ten głos iakby piorunem przeszyty, Nie wie, co wprzód, co potym rzéc ma, ſtoi iak wryty. *Zab.* 16, 357 wie angedonnert. Jam tu niezwykłém podziwieniem wryty, Czytywał płód twéy Muzy znakomity. *Zab.* 14, 390, zdumiały, zachwycony). Oczy w co wryte; *Rs.* присталь, пристальность; wlepiony wzrok.

WRYCHLE *adv.*, w krótkim czasie potym, wkrótce potym, wnet, rychło zatym, bald hernach. Wrychle cię zdrowego, da P. Bóg, uyrzemy. *J. Kchan. Ps.* 26. Proroków zabiiali, i iego samego wrychle zabić mieli. *W. Pſt. Mn.* 319, *W. Pſt. W.* 261. Nie zatrzymaią mego żadną miarą biegu, A ia się wrychle muszę ſtawić na tym brzegu. *Papr. Kl.* 24, z *J. Kchan.*

WRYWAĆ, *ob.* Wryć, *ob.* Werwać.

WRZĄCO, *adv. adj. Partic. Verbi* Wrzeć; = gorąco, kochend, ſiedend, heiß. - *fig.* Przelękły wędrownik porywa się wrząco. *Przyb. Ab.* 163. WRZĄCOŚĆ, - ści, *ż.*, wrząca gorącość, kochende oder ſiedende Hitze; *Slo.* wraucnoſt; *Bh.* wraucnoſt *ardor*, *vehementia*; wřeloſt (*wrzałość), horko, wedro; *Dl.* uvruchina; *Sla.* vruchina; *Rg.* vruchina, *Bs.* vrenje, kgljuc. - §. Wrzącość, łacność do uwrzenia, *teneritas in coctura. Cn. Th.* 1290, die Kochbarkeit. Niewrzącość, *durities in coctura. Cn. Th.* 540, langſames Kochen, Garkochen mancher Speiſen. Nie wrzący, *non coctibilis. ib.*

WRZAL, WRZALA, *ob.* Wrzeszcz. WRZASK, - u, *m.*, *clamor*, *quem dolor exprimit*, *ut in pueris*, *dum caeduntur;* krzyk *vicinum*, *sed magis laetitiae vel audaciae signum*, wrzaſk *terroris*, *doloris*, *violentiae. Cn. Th.* 1290, (cf. wrzawa), der Schrey, das Geſchrey, das Schreien vor Schmerz, Schreck, *Bh.* wřeſk; *Sr.* 1. keſkot; *Rs.* плачь. Koźlę rzekło do wilka: nic wyłudzisz tu nic; bo aczkolwiek wrzaſk kozi słyszę, ale skadlubiną wilka widzę. *Ezop.* 12., głos kozi). Wrzaſk zaięczy, wrzeszczenie zaiąca, *Bohm.* Dreſſ. Wrzaſk, trzaſk, hałas, Lärm, Gelärme, Geſchrey. Teraz wrzaſk, hałas, rwetes, po wszyſtkich kątach. *Teat.* 19 *b*, 27. *Prov. Bh.* mnoho wřeſku, malo wlny mnogo wrzaſku, mało wełny, = wiele hałasu, mało wątku; *Rs.* брязги gadu gadu). Nie ieſt tam wrzaſk, tylko co szemranina głucha, Jaka z morza pochodzi, kto z daleka słucha. *Zebr. Ow.* 295. Niech uſtąpią zwycięzkie królów Rzymſkich wrzaſki. *Hul. Ow.* 96, krzyki, akklamacye. WRZASKA, - i, *ż.*, miano suki gończéy, Namen einer Stauberhündinn. WRZASKAĆ, WRZASKNĄĆ, WRZASNĄĆ, *ob.* Wrzeszczeć. WRZASKLIWY, WRZAŚLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, pełen wrzaſku, hałaśliwy, krzykliwy, ſchreieriſch, lärmend; *Rs.* верезгливый. Żaby wrzaſkliwe. *Ban. J.* Ludzie swarliwi, rozjadli, wrzaſkliwi, zawzięci, wydziwiaiący. *Pilch. Sen. Gn.* 120., hałasnicy). Niewiaſta głupia i wrzaſkliwa. *W. Prov.* 9, 13, niewiaſta wrzaſkliwa, przewrotna. *Budn. Prov.* 7, 11, hałaśnica, kłótnica). Plecie bez uwagi wszyſtko, co mu przyydzie do głowy; a do tego wrzaſkliwy. *Teat.* 39, 197. Niewrzaſkliwe te dzieci, ani swarliwe, ani zwadliwe. *Birk. Dom.* 148. Wjazd do dworu wrzaſkliwy z doboszami, surmakami i śpiewakami. *Narh.* 3, 53., głośny, z hałasem). **§. Wrzaſkliwa podagra, *Ryb. Gęśl. C*, wrzaſk wyciſkaiąca, Schreien verurſachend. - *Subſt.* WRZASKLIWOSC, - ści, *ż.*

WRZAWA, - y, *ż.*, wrzenie głośne, szerzący się szmer, *Bs.* rumon od púka, sgjamor; Getöſe, Geräuſch, Unruhe, *Slo.* wrzani *ſtridor.* Lecz iuż trąbi kotłów wrzawa Zgromadza zewsząd rycerzów. *Niemc. P. P.* 134. Wśród wrzawy, tylko się bić można i wadzić. *Zab.* 14, 46 *Nagl.* Chciał więcéy mówić, ale woyſko w wrzawę poszło, płakali wszyscy do iednego. *Zab.* 15, 270. Wrzawa morſka, *feruor maris*, *aeſtus maris. Cn. Th.* 1290. Wrzawa, zamieszanie w mieście, w Rzpltéy. *Włod.*, niepokóy). - *tr.* Lutni złota, Febowych palców słodka wrzawo! *Zab.* 6, 369 *Nar.*, tony, muzyko, harmoniio. **WRZAWIĆ *intrans. ndk.*, wrzawę czynić (cf. wrzaſkać, hałasować), Geräuſch machen. Nie zakwilił do koła głos czuynéy ptaszyny, Tylko głuchy szmer wrzawił przez śrzodek krainy. *Przyb. Ab.* 211. Wnet od namiotów grono zobaczą idące gładkich niewiaſt, wrzawiących przez chychoty swoie. *ib.* 366. WRZAWLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen wrzawy, (cf. wrzaſkliwy), voll Getöſe, *toſend; *Bh. et Slo.* wrzawý *ſtridulus.* Wrzawliwy nieład. *Przyb. Milt.* 220. Jeden z nich ieſt niemy, drugi wrzawliwy. *Teat.* 28 *b*, 48. - *Subſt.* Wrzawliwość, - ści, *ż.* - - WRZEĆ, wrzé, wrzał, wrał, wre, wrze, wrę *niiak. ndk.*, *wrać, wrzać *ndk.*, warzyć się z wrzawą, bełkocąc, mit Getöſe ſieden, brauſend kochen, *Bh.* wřjti, wřjti, wřel, wru, (*Bh.* wřiti warzyć, wrzeti ſkrzypieć, wrzawý *ſtridulus*, wraucý, wřelý, *feruens*, *ardens*, *vehemens*, wraucnoſt, wřeloſt *ardor*, *vehementia*, *ob.* wrzącość); *Slo.* wru; (wraucy, horký *feruidus*, wraucnoſt, horkoſt *feruor*, wrzati *ſtrido*, wrzani *ſtridor*, wrzawý *ſtridulus*;); *Crn.* vreti, uręti, urem; (*Crn.* vrôzh, gorke, = gorący); *Vd.* vrèti, vrel, vriem, vrejem, svreti; (*Vd.* zvreti, zvrem, = smażyć; *Vd.* vrezhiti, sgrejati, = grzać; *Vd.* vrezh, vrozh, urozhe, gorezhen, gorku, = gorący, gorąco; *Vd.* v'ret, svirati *ſcaturire*, vrelz, izvir *origo* zdróy, zrzódło); *Cro.* vrèm, urèm *ferueo*, *bullio*, (*Cro.* vruchimsze *caleſio*, vrúch *calidus;* vruchina, vreloszt *feruor*, vrèlo *ſcaturigo*); *Dl.* vriti, voriti, urim; *Hg.* forró, forrani; *Bs.* vrjetti, kgljucjatti *bullire*, vritti, uzavritti *feruere*, ſtrujti *ferueſco*; (*Bs.* vrenje, kgljuc *feruor*; *Bs.* vrúcch, koji grie i daje vrrucchinu, = grzeiący, 2., zgrian, = zgrzany, gorący, 3., *efficax* dzielny, skuteczny; *Bs.* vrucchitise *caleſcere*, *Bs.* vruchina *calor*, *feruor*; *Bs.* vrello, vrillo *feruens*, vrrio, varli *ferox*, *ſtrenuus*, *Bs.* vrello *fons*; *Bs.* vrjetti, vritti, vrjeti, izvirati, tocitiſe *ſcatere*, *Bs.* verviti, vrriviti mnogo cegljadi *confluere*, vrrivgljenje, navrrivgljenje, = napływ ludu, *frequentia*, *concursus*); *Rg.* vritti (*Rg.* vritti *ſcaturire*; *Rg.* vir, (cf. wir), vrello, vrutak *ſcaturigo*, *Rg.* vrúch, vrûchi, vrelli, = gorący; *Rg.* vruchina, = gorącość, wrzącość; *Rg.* vrûch, varli, varlovit, xeſtok *vehemens*; *Sla.* vrio, vrila, - lo, = wrzący; *Sla.* izvor, vrillo, = zdróy); *Rs.* врѣть, врѣю; cf. *Lat.* feruere, ferueo, feruor, *Gr.* βράζω, πυρόω, *Hbr.* בער *ar-ſit*; cf. *Ger.* warm, cf. pram, pra). Gdy bulki powietrzne w znacznéy mnogości podnosić się zaczynaią, cząſtki płynu wzruszaią się, co się nazywa wrzeniem, *ebullitio. Hub. Mech.* 269. Wraiąc ſkacze w piekle żywica. *Brud. Oſt. E* 5. Smołą wraiącą do murów przyſtępu bronili. *Warg. Cez.*

Cez. 167. Ziele to gorące rzeczy dziwnie chłodzi, tak *iż* w wodę wrzącą rękę włożyć można bez obrazy. *Dambr.* 532, w gorący i wrzący ukrop w kotle. *Sk. Dz.* 578. Kto karmi objetnicą, karmi on nadzieią, Lepsze krupy uwrzałe, niźli te, co wreią. *Kchow. Fr.* 141, cf. lepsza chwała bogu, niźli dałby Bóg). Wrzący, *coquibilis. Cn. Th.* 1290; niewrzący *non coctibilis. ib.* 540. Od niego się dowiesz, co tam w tym garku pod pokrywką wre, ieśli piołun, ieśli szałwiia. *Rey Zw.* 83 *b*, co się tam warzy, gotuie, knuie). - *fig.* Co w kim wre, to na wierzchu ſkipi. *Gil. Pſt.* 174 *b*, i ubior daie nie pomału znać, co w kim wre. *Gorn. Dw.* 115, cf. twarz łacno wynurzy, co się w sercu burzy). Myśliwiec poyrzawszy na psa, na ptaka, wnet wie, co w nim wre, ieśli rączy, ieśli łowny, abo gniewliwy. *ib.* 409, co się w nim kryie, was in ihm ſteckt. - §. *Similit.* Niegaszone wapno, gdy na nie wody naleiesz, to wre i pryſka. *Dambr.* 220, burzy się, gotuie się, warzy się, brauſt, kocht. Każda bryłka ziemna lub kamienna, która, polawszy ią oſtrym kwasem, wre i pęcherzyki rzuca, ieſt ziemia wapienna. *Torz. Skl.* 77. - §. *transl.* Jak Pontus wiatry skołatany wre ſkrzypliwie, tak wieszczka wzdycha na przemiany. *Bard. Luk.* 77, bałwany rzuca, kipie bałwanami, das Meer brauſt, tobt, kocht). Wrą podkow iſkrobitnych po bruku łoſkoty, A tu krętych na osi kół sztabiſtych grzmoty. *Zab.* 9, 365 *Łyſſ.*, *wrzawią, hałasuią). Wrzące Ameryki ſtrony, i lodem okryte połnocy kraie zwiedzali. *Zab.* 7, 138, ſkwarne, ſiedend heiß, brennend heiß. - §. *fig. tr.* wrzeć, burzyć się, wzruszać się, niespokoynym być, kochen, brauſen, wallen, unruhig ſeyn. Pałaią i tyſkaią oczy, wre i burzy się krew' w sercu, a twarz całą oblewa niezwyczayną rumianością. *Pilch. Sen. Gn.* 110. Krew' we mnie wre, za każdym spoyrzeniem na tę niegodziwą. *Teat.* 5, 45, iątrzy się). Wre człek od złości. *Teat.* 46 *b*, 35. Wre zemſta wszyſtkim w sercach, gniew im z oczu ſtrzela. *Dmoch. Jl.* 2, 8. W młodych Wenus bardzo *wra. *Glicz. Wych. P* 3. Miłość pod pokrywką wre. *Zygr. Pap.* 285. W ſtarych, iak to mówią, iuż krew' wrzeć przeſtała. *Teat.* 26 *c*, 10, ochłodła, uspokoiła się). Jeszcze na ów czas wrzała we mnie krew'. *Budn. Cyc.* 22. Jeśli to cześć ieſt powściągnąć się od miłoſtki sędziwemu a oziębłemu ciału; cóż krwi młodéy a wrzącéy? *Gorn. Dw.* 279. Wrząca młodość łatwo nam uwodzić się daie. *Teat.* 45, 12, gorąca, prędka, zapalczywa. - §. Wre co, = odbywa się z trzaſkiem, z wrzawą, gorąco, es wird etwas heiß betrieben, hat einen toſenden Fortgang. Wrzała robota i od niewolników J od gęſtych rąk mieyſkich robotników. *PKchn. J.* 334. Gdy tak wrzała ta robota, ... *Nar. Tac.* 2, 437, gdy się gotowała, warzyła, knowała). Okrutna woyna między temi dwoma króleſtwy wrzała. *Wyſſ. Aloy.* 47. Teraz walki wszędzie wraią. *Glicz. Wych. H* 2 *b*. - §. Wrę na kogo, mam na kogo chrap, serduszko, wątrobkę, gniewam się, iątrzę się, sierdzę się nań, es kocht in mir gegen jemanden, ich habe einen Groll wider ihn. Byłoby przyszło do krwi, tak iuż na się warli. *Pot. Arg.* 799. Teraz go całuiecie, ścíſkacie, przedtym takeście na niego warli. *Teat.* 8, 106, *Glicz. Wych. H* 1. - §. Zdroy wre, = wytryſkuie z szeleſtem, mit Geräuſche ſprudeln, *Bh.* prameniti ſe; (cf. promień). Więc źrzódła one pięknie między drzewki wraią, A kamyczki by złoto tam się w nich błyſkaią. *Rey Wiz.* 24 *b*. - §. Wre mrowiſko, = sypie się z szmerem, rauſchend wimmeln, *Rs.* кишѣть, закишѣть, копышиться, кипышиться. Wrzało, kipiało mrowiſko, szmer był, sypały się mrówki z chrobotem, *nidificia formicarum burriebant. Cn. Th* 1094. Wrzenie mrowek; *Vd.* miglanje, vervretje.

Pochodz. *dowrzeć, nawrzeć, rozewrzeć*; *ſkwar, ſkwarny, ſkwarzyć, doſkwarzyć, doſkwierać etc.* - cf. *2., WRZEĆ, **Wierać*, *wierzeia*, *dowierać*, *dowrzeć*, cf. *drzwi*; *zawrzeć*, *zawierać*, *etc. odewrzeć*, *otworzyć*, *otwierać*, *otwor*; *obora*, *oborny*, *etc.*

WRZECIĄDZ, RZECZĄDZ, - a, *Bh.* řjetej, řjetjzek, *Slo.* řetěz, řetězek, řetjzek, *Sr.* 1. ręczaz, ręczaz, ręczazk, (*Sr.* 1. ręczaznik *catenarius*); *Sr.* 2. ťeſchas, *Cro.* veruga, verusicza, *Dl.* veruga; *Rs. Ec.* верига, верижица, = łańcuch, *Hg.* retesz, retez *obex*; *Ec.* верїя *peſsulus*, *repagulum*). - *§. rzecządz, = łańcuch. *Loder.*, die Kette. Jeſt tu moc pieniędzy, Fantow, drogich kamieni i złotych rzeczędzy. *Klon. Wor.* 43. - §. Dziś wrzeciądz, łańcuszek krótki u drzwi, *Cn. Th.* 1290, *Włod.*, abo zapora. *Dudz.* 69, das Thürkettel, die Anlege, der Anwurf, das Vorlegeeiſen. Zawrzeć na wrzeciądz; zemknąć wrzeciądz ze ſkobla. *Dudz.* 69. Staroſta w zamku gónta nie wbiie, wrzeciądza do drzwi nie da. *Goſl. Gor.* 121. Jdzie do komory, i wrzeciądz chce założyć. *Pot. Arg.* 44. Otwarli bramy, wrzeciądz uchylili gruby. *Dmoch. Jl.* 2, 254. - *fig. allegor.* nie tak dalèko ieſtem uprzedzony, żebym do uszu wrzeciądze zakładać miał przed radą zdrową. *Pot. Arg.* 383, żebym miał uszy zatykać. WRZECIENICA, - y, *ż.*, ryba morſka, *scombrus. Krup.* 5, 73, *Pilch. Sen. liſt.* 3, 198, eine Macrele, *Bs.* vàrnut, vrrinùt, ſkuſcja; *Cro.* lokárda; *Rs.* макрель. - *§. *fig.* Grób otworzony ieſt gardło ich; iad wrzecienic pod wargami ich. 1 *Leop. Rom.* 3, 12, cf. iaszczurczy. WRZECIENNIK, ziele, *Bndtk.*, *ob.* Przęślka. WRZECIONO, - a, *n.*, WRZECIONKO, - a, *n.*, *zdbrn.*, *Bh.* wřeteno, wřetýnko; *Slo.* wřetenko; *Sr.* 1. ręczeno, *Sr.* 2. ťeſcheno; *Crn.* vretênu, sukalnèk (cf. sukno); *Vd.* vretenku, vratanu, vreteniza, peretniza, ſukalnek; *Cro.* vreteno, ſzukàlo, ſpulicza, potàk (cf. potok), prelyécz (cf. przęślica); *Rg.* vretêno; *Bs. et Sla.* vreteno; *Rs.* веретено, веретенцо; *Ec.* времено, (*Etym.* wartać, wracać, wrócić *qu. v.*) Wrzeciono do przędzenia nici, bywa brzozowe. *Kluk Rosl.* 2, 167, die Spindel oder Spille zum Spinnen. Widziałem pod kądzielą kiedyś siadywała, Sama-ć się do wrzeciona nić z palca puszczała. *Sim. Siel.* 81. Zbladła ona z boiaźni, ręce iéy zmartwiały, Aż przęślica z wrzecionem z nich powypadały. *Otw. Ow.* 148. Z Omfali miłości Herkul z kądzielą siadał przy wrzecionie, Mokrą nić mężną ręką obracaiąc w koło. *Bardz. Tr.* 454. - *Prov. Sr.* 2. žarne ako ſchwon, bele ako ron, rowno ako motele, kſchiwe ako ťeſcheno, = czarny iak łabędź, biały iak kruk, równy iak motowidło, krzywy iak wrzeciono, = sprzeczności, przeciwieńſtwa *contradictio in adjecto*). - §. *fig. tr.* po wrzecionie, po kądzieli, po żeńſkiéy linii (*oppos.* po mieczu), weibliche Linie, Kunkel, (Spillmage). Bękarci maią tylko krewne po wrzecionie, nie po mieczu, t. i. ze ſtrony matki, bo ociec niepewny.

Sax. Porz. 123. Krewny po oycu, iako mówią, po mieczu *agnatus*, a drugi po matce, iako mówią po wrzecienie, *cognatus*. *Groi. Obr.* 78, dlatego zowią bliskość po wrzecienie, że to wrodzona iest rzecz białymgłowom, prząść kądziel. *Szczerb. Sax.* 136, *ib.* 29, *ib.* 36. - §. 2., Wrzeciono prasy, śrzruby, **die Preßspindel, Schraubenspindel.** W śrzóbie im cieńsze iest wrzeciono śrzróby, a gwinty w mnieyszy angul, tym silnieyszą iest. *Solsk. Arch.* 13. - Wrzeciono osi, dwa ramiona czyli dwie skrayne części stożkowe, na które zakładaią się piasty. *Jak. Art.* 3, 323, część osi stożkowa, na którey obraca się koło wozowe. *ib.* 3, 310, **die Achsspindel.** Wrzeciono w ludwisarni, sztuka drzewa postaci stożkowey; na którey iako na drdzeniu robi się wzór glinianey armaty. *Jak. Art.* 3, 323; nazywa się też wrzecionem przy laniu bomb, żelazo drdzenne, na którym robi się dusza gliniana. *ib.* - §. w młynie, wrzeciono, **das Mühleisen,** (cf. paprzyca). Wrzeciono zowie się żelazo, na którym cewy stoią. *Solsk. Arch.* 1. Przez spodni kamień młyński, wrzeciono przechodząc, zwierzchni obraca. *Os. F.* 336. Wrzeciono u żarn. *Os. Fiz.* 2, 173. - **§. *fig. allegor.* Nie ważą się mienić ustawy wrzeciona wiecznego, Cokolwiek ludzie rodu śmiertelnego Cierpiem i czynim, wszystko idzie z nieba. *Bardz. Tr.* 394, toku wiecznego. - §. *Botan.* leśny krokos z Łacińskiego zowią przęślicą abo wrzecionem, iż u starych ludzi niewiasty z rózg tego ziela czyniły sobie przęślice i wrzeciona. *Urzęd.* 73, *atractylis*; **die Spillendistel.** *WRZECIENIARZ, - a, *m.*, który wrzeciona robi, **der Spillenmacher, Spindelmacher,** *Bh.* **wřetenař**; *Cro.* vretenár; *Rg.* vretenâr, *Bs.* vretenar; *Rs.* веретенщикъ. WRZECIONOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt wrzeciona, **spindelförmig.** *Botan.* Korzeń wrzecionowaty, *fusiformis*, u wierzchu zgrubiały, pod koniec coraz bardziey cienieie. *Jundz.* 2, 6, podobny do wrzeciona, którym przędą. *Botan.* 31. WRZECIONOWY, - a, - e, od wrzeciona, **Spindel**-, **Spillen**-, *Vd.* vretenski.

WRZECZY, - w rzeczy, *ob.* rzecz, cf. Wrzkomo.

WRZEDLIWY, *ob.* Wrzodliwy. *WRZEDZIĆ *cz. ndk.*, owrzedzać, wrzodu nabawić, wrzodowatym uczynić, **Schwären machen, Geschwüre machen,** *Bh.* **wředugi** (*Bs.* vrighiati, ozlediti *exulcerare*, vrjediti, narediti *offendere*, *laedere*, *Rs.* вередить, вережу tykaiąc się wrzodu nabawić bolu; *Ec.* врeждати, вредити, вредъ дѣлать, повреждать, uszkodzić, psuć). Ci robacy maią moc spryszczać ciało, zapalić ciało, i wrzedzić, gdy ich wiele w lekarstwo weźmie *Spicz.* 45. WRZEDZIEĆ, WRZODZIEĆ, wrzodowieć, *niiak. ndk.*, zwrzodzieć, owrzedzieć *dk.*, wrzodliwym się stać, wrzodów dostać, **zum Geschwüre werden.** *Crn.* uredim se, **Geschwüre bekommen, schwären,** Wrzedzieię, - osiadaią mię wrzody. *Włod.* Płuca mu wrzodzieią. *Mon.* 70, 72. Rznięcie zwrzodziałego żołądka niezmiernie go dręczyło. *Pilch. Sen. list.* 3, 115. WRZEDZIENICA, WRZODZIENICA, - y, *ż.*; WRZEDZIENICZKA, - i, *ż*, *zdrbn.*, wrzód ciekący ustawnie. *Cn. Th.* 1291, *Włod.*, **ein offnes Geschwür, Apostem**; *Crn.* jasla; *Cro.* jafzla, *Dl.* poganacz, gnoynicza, (cf. gnóynica); *Bs.* nịçina, zhiriak, (cf. czyrak), zhrej, tvur, mosgel, (cf. modzel), poganąç, (cf. poganiec); *Rs.* нарывъ. O goieniu wrzodzienic czyli złośliwych wrzodów. *Perz. Cyr.* 2, 94. Wrzód, wrzedzienica *abscessus*. *Mącz.* Ziele to krosty albo wrzedzieniczki w oczach na źrenicy albo bielmie zasiadłe ściera. *Syr.* 163. Ślaz iest skuteczny na zatwardziałe wrzedzienice i na zołzy. *Spicz.* 5. Ziele to bolące bolączki abo wrzedzienice odmiękcza i rozpędza. *Spicz.* 53, wrzedzienica morowa, **Pestbenle.** Jęczmyk, wrzedzienicę oczną, iak léczyć. *Sien.* 357, **Gerstenkorn.** WRZEDZIONKA, - i, *ż.*, iątrząca się krosta, między skorą a mięsem, **eine eiternde Blatter.**

*WRZEKOMO, *ob.* Wrzkomo.

*WRZEPIĆ *cz. ndk.*, wetknąć, wścibić, wrazić, **einstecken.** W bok mu między żelaza rohatynę wrzepi. *Pot. Arg.* 670. Oczy weń wrzepi. *Pot. Arg.* 774, wraża, wlepia. - §. Za Zygmunta III. Turcy w Wołochy się wrzepią, *Pot. Pocz.* 53, wcisną się, **eindringen.** On w iego się część dość zdradziecko wrzepił. *Chrośc. Fars.* 461, *Chrośc. Luk.* 256, werwał się w nią.

WRZESIEŃ, - śnia, *m.*, dziewiąty miesięc w roku; *September*. *Haur Sk.* 490, (*ob.* wrzos; bo w tym miesiącu kwitnie); **der September, Herbstmonat**; *Bh.* **zaří, proto že zelenj toho času počjnagj ržjti**, *ob.* zarżać); *Slo.* **ȷáři**; *Sr.* 2. **nasimski** (**nasima** iesień *ob.* zima); *Sr.* 1. **nazéhmné m'ezaczstwo**; *Crn.* Kimovz; *Vd.* shimehiushnek, kosaperſk, jesenik, jesenſki mieſenz, Devetnik; *Cro.* Malo-Mesſnyak, Miholſchak, Rújan; (Velikomesſnyak *Augustus*); *Hg.* Szent Mihóly hava; *Bs.* Setembar, Rujan; *Sla.* Rujan; *Rg.* Rùjan; *Rs.* Сентябрь, рувенъ, *obsol.* Листопадъ (cf. Listopad = *November*); *Ec.* Сентемврїй. - *Rs.* Сентябремъ смотрѣть, ponuro kwaśno patrzeć, chmurzyć czoło. WRZESIENNY, WRZEŚNIOWY, - a, - e, od Września, **September**-; *Rg.* Rùjni; *Rs.* сентябрскїй. Wrzesienny miesiąc *Urs. Gr.* 152. Mucha śmiała walczy ze psem w Wrześniowym miesiącu. *PKchan. Orl.* 1, 293. Wrzesienny maik. *Chmiel.* 1, 192, babie lato, **der alte Weiber Sommer.** WRZEŚNIA, - i, *ż.*, ziele tamaryszek, *cortex tamarisci*, **Tamarisken.** *Krup.* 5, 157, *Bh.* **tamaryšk**; *Sr.* 1. **tamarisk**; *Crn.* marishka; *Vd.* amarishka, marishka; *Bs.* mric, tamaric; metglika, metglikovina. WRZEŚNIAK, WRZEŚNIK, - a, *m.*, koń bez rejestru na zębach, **ein Pferd ohne Register auf den Zähnen.** *Bndtk.* WRZESOWIEC, *ob.* Wrzosowiec.

WRZESZCZ, - a, *m.*, wrzała, wrzał, co wrzeszczy, krzyczy, krzykayło, hałaśnik, **ein Schreier, Schreihals,** *Rs.* верезга. Bachusa nocnikiem, krzykaczem i wrzeszczem nazywaią. *Otw. Ow.* 137, krzykaczem i wrzeszczem, bo z krzykiem i wrzaskiem święta iego odprawowano. *ib.* 139, *Biel. Myśl. Cij.* WRZESZCZEĆ, - ał, - eli, wrzeszczy *cz. ndk.*, Wrzaskać *kontyn.*, wrzasnąć *idntl.*, wrzask wydawać, z wrzaskiem krzyczeć, **schreien, Geschrei von sich geben, einen Schrei thun, Schreier thun.** *Bh.* **wřeſſtěti**; (*Bh.* **břeſſtěti, břeſſtjm, břeſſtiwam** o kozach, zaiącach, dzieciach, cf. brzechayło); *Sr.* 1. **ryſchczu, ryſchczim**, *Crn.* urishati, vrishim, vrejshim, uriſkam; *Vd.* vrieſhati (krzyczeć iak niemówlę); *Rs.* верезжать, заверезжать, верезжу, верещу, взвопить, вопить, воплю; *Ec.* плищевати. Wrzeszczę *exclamo odioso et strepero clamore*, *instar corui productius*, **ich schreie an**-

haltend, rauh ächzend, *nam de breuiter edito strepitu dicitur* wrzasnąć aufschreien, einen Schrei thun; *de clamore humano vocali et significante, dicimus* wołać, *de acuto incondito* krzyknąć. *Cn. Th.* 1291. Ow piiak wrzeszczy, iako chłop, na pustym lesie. *Nar. Dz.* 2, 23. Wrzeszczy, iak gdyby go kto ze skóry odzierał. *Teat.* 25, 20. Co za krzyk, za wrzeszczenie! *Teat.* 52*c*, 6, wrzask). Wrzeszczemy oboie, gdyby nawidzeni. *Teat.* 33*d*, 37. Ja kiedym z nim rozmawiał, musiałem tak wrzeszczeć, że mi ledwie głowa nie pękła. *Boh. Kom.* 1, 38, głośno gadać, z krzykiem mówić). Dziś nie mówi, ale wczora wrzaskał; Nie inaczéy iak srogi piorun, gębą trzaskał. *Papr. Pr. C* 4. Cóż błaźnie czynisz? Ofelt wrzasnął, czyś oszalał? *Zebr. Ow.* 75, cf. fuknąć). Wieprza też będę słuchał, nie będzie-li wrzaskać. *Papr. Kol. U*, *ob.* Kwiczeć). Zaiąc wrzeszczy, der Hase quäkt, *ob.* zaiąc). *fig.* Wierz mi, tu kot za uchem nieiednemu wrzaśnie. *Rey Wiz.* 82, cf. psy za uchem wyią, piszczy w uszach, głowa trzeszczy; = mozoł, kłopot).

WRZEZAĆ *cz. dk.*, wrzeżę *F.*, *wrzezuie *Pr.*, *wrzezywać *cztl.*, wrzynać, werznąć, wkarbować, wcinać, einschneiden, hinein schneiden, schnitzeln, einmetzeln, *Bndtk.*, *Vd.* vresati, notervresati, notersaresati, ureshuvati, notersareshuvati, *Cro.* vresújem, ureselszem, *Bs.* urizati; *Rs.* врѣзать, врѣзывать.

WRZKOMO, *WRZEKOMO *adv.*, rzekomo, rzkomo, w rzeczy, iakoby, na pozór, niby, scheinbar, zum Schein. *Dudz.* 17, (*Rs.* рекомы rzeczony). *Dicis causâ id fit*, *quod alia nulla de causa fit*, *nisi ut factum esse dicatur*, wrzkomo, w rzeczy, dla obyczaiu, dla ludzi, dla obmowcy. *Urs. Gr.* 184. Wrzkomo coś; zda się coś, a nie masz nic. *Cn. Ad.* 1260. Wrzkomo nie ma, = iakoby nie miał. *ib.* 1261, udaie, *dissimulat*). Wrzkomo nie umie, = iakby trzech zliczyć nie umiał. *ib.* 1262, *simulat*). Wszyscy cudowną gładkość wychwalaią, A ona tego wrzekomo nie widzi. *PKchn. J.* 86, niby też to).

WRZÓD, - u, *m.*, WRZODEK, - dku, *m.*, *zdrbn.*; *Bh.* wřed, wřídek, hlíza, *Sr.* 1. břod, břodžik, pětro, pětžežko (*ob.* iątrzyć); *Sr.* 2. tšod; *Crn.* tur, tvur, bula, (*Crn.* urèd *spissitas carnis*); *Vd.* tvur (cf. twór), mosel, (cf. mozoł), shena, (*Vd.* vred, = podrośnienie); *Cro.* mozol, mozolecz, chir, chirjak, chirai, (*ob.* czerak); otek, (*ob.* otok, ociek), *Bs.* postema, poganaç, (cf. poganiec); *Sla.* óttok; *Rg.* vàrka, gukka, ghnojniza, (cf. gnoynica), pogànaz; *Rs.* вередъ, чирей, чирышекъ, прорывъ, (*Rs.* вредъ, *Ec.* вредъ, вредительство szkoda, uszkodzenie); *Ec.* вреды, вереды, дурные на тѣлѣ чирви; (cf. *Lat.* virus; *Hg.* war, *Angls.* waere, = wrzód; *Suec.* var, *Angls.* wyr, *Finl.* weri, = otok; cf. *Ger.* Schwäre). Wrzód, rozwiązanie się przeciwprzyrodzonych części miękkich, trawieniem ostrych ciekłości, w iedno mieysce ciała zbieraiących się, uczynione. *Perz. Cyr.* 129, das Geschwür. Wrzód ciekący, otwarty, *ob.* wrzedzienica. Wrzód dożrzały, *Vd.* gnoin tvur; *Rs.* вырдѣлый; niedożrzały, недордѣлый; o wrzodach: dożrzeć, нардѣть, вырдѣть, сордѣть. Wrzód zły zastarzały, zwykł bardziéy szkodzić. *Paszk. Dz.* 122. Wrzód boleściwy, szkodliwy. *Rey Pst.* Jii 5, Srogi wrzód na sobie nosisz. *ib.*, *propr. et fig. allegor.* Trudno iest wrzód nieznaiomy léczyć. *Sk. Żyw.* 275. - Iskrzyk, wrzód ognisty, piérwszy tłumacz węglikiem nazwał. *Sien. reg.* - Pewne wrzody wilkami zowią, t. i. ciało wyjadaiące. *Syr.* 1049, *Syr.* 1032; *Bh.* pageď. Wrzód piersiowy; *Rs.* грудница. Wrzód zauszny, *Sr.* 1. žawža, (cf. zołzy). Wrzód pod-uszny, zauszny, świni, *parotis. Cn. Th.* 1291. Bolączki, gruzły, gruczoły, które bywaią pod gardłem, świniem wrzodem zowią, *scrophulas. Urzęd.* 36, Halsdrüsen, Drüsengeschwüre. Wrzód w gardle, *ob.* ślinogorz. *Syr.* 190, ein Halsgeschwür. Wrzodem nosowym, *ozaena*, nazywa się śmierdzący otok z nosa wychodzący. *Perz. Cyr.* 2, 185. Wrzody na ięzyku u bydła, czeraki. *Wolszt.* 19; cf. ul). Czczy wrzód, *ob.* fistula. *Sien. Rej.* Wrzód w siedzeniu, *ob.* szyszka; n. p. Lekarstwo na szyszki Francuzkie abo wrzody. *Sleszk. Ped.* 205, fiszki, figi w zadzie, Feigwarzen. Wrzód Galiyski, który zowiemy francą, R. 1493 do Polski przyniosła iedna niewiasta z Rzymu. *Biel. Sw.* 255. - §. *Phras. et Prov.* Muchy wolą na wrzodach usieść, niż na zdrowym ciele. *Birk. Chodk.* 20, *ob.* takiemu takie; co kto lubi, woli). *Valet cursu*, nie wrzód mu w nogi, może dobrze biegać. *Mącz.* Boday wrzód w nogi, kto ostatni. *Cn. Ad.* 791. Wielomówny, nie wrzód mu w gębę. *Cn. Ad.* 1116, nie ma wrzodu w gębie. *Dwor. l* 3, cf. wyparzona gęba; cf. ślinogorz, śrebrogorz mu gębę zaległ). Trzeba mu iak wrzodowi wygadzać. *Rys. Ad.* 67, niedogodny, niedotkliwy, niecierpliwy; *Rs.* недотыка, недотрога, нетронь меня, Meister. ein hälliger Mensch. Człowieka nadto tkliwego nazywamy wrzodem. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 90. - §. 2., W hucie śklanéy, iakoby krople dżdżowe w tygle na materyą częstokroć spadaią; te krople chutnicy zowią szlirami, abo wrzodami. *Torz. sk.* 74, Blasen, Schwären auf der Glasscheibe. WRZODLIWY, WRZEDLIWY, WRZODOWATY, WRZODZISTY, - a, - e, - o *adv*, na kształt wrzodu, zjątrzony na otok; pełen wrzodów, owrzedziały, geschwürartig, eiternd, schwärend, voll Schwären, voll Geschwüre, *Bh.* wředowitý; *Sr.* 1. břodojitě; *Vd.* tvuren, tvuroviten; *Rs.* вередливый, чиреватый. Uyrzał człeka na drodze tak wrzodowatego, że się ani mógł ruszyć. *Prot. Jał.* 22. Łazarz wrzodowaty leży przed domem bogacza. *Birkow. Kaw. Malt. B* 2 *b*. Wątrobne ziele léczy wątrobę chorą abo wrzedliwą. *Sien.* 56. Maść ta pomocna wrzedliwym ranom, kankrowatym krostom. *Urzęd.* 399. Pilnie doglądać, aby rzeźnik żadnego bydlęcia wrzedliwego, abo iakokolwiek niezdrowego na iatki nie bił. *Szczerb. Sax.* 381, *ob.* węgry). Rzeźnicy aby wrzodliwego i niezdrowego bydła nie bili. *Sax. Porz.* 26. WRZODOWCA, - y, *m.*, człowiek wrzodowaty, ein Mensch voll Schwären. S. Kalixt iednego wrzodowcę uzdrowił. *Sk. Dz.* 114. WRZODOWIEC, - wca, *m.*, ziele, stulisz, rutka żółta, *thalictrum*, *Jundz.* 289, *Rs.* вередовецъ, Wiesenraute; *Cn. Th.* 1291. WRZODOWIEC, *ob.* Wrzedzieć. WRZODOWY, - a, - e, od wrzodu, Geschwür =, Schwären =. Mięso wrzodowe siniawe. *Wolszt.* 58. - *Botan.* Wrzodowe ziele, *ob.* Tabaka, Zdrowiec. WRZODZIEC, *ob.* Wrzedzieć.

WRZOS, - u, *m.*, *Bh.* wřes; *Sr.* 1. rjoš, bano, bohla; *Sr.* 2. roš, roš; *Crn.* ersje; *Vd.* vriefs, vozh; (*Rg.* vrjees *thymus* dzięcielina); *Rs.* верескъ, *Lat.* erica, *erix*, (cf. *reż); pełne iego są lasy. *Kluk. Rośl.* 2, 266, Heide,

Heidekraut. Człowiek takowy ſtanie się iak wrzos na puſzczy. *Radz. Jer.* 17, 6, iako wrzos abo *proszczek. 1 *Leop.*, iako iałowiec. 3 *Leop*). WRZOSOWIEC, - wca, *m.* WRZESOWIEC, WRZOSÓWKA, - i, *ż.*, ziele, rzeczone od podobieńſtwa liścia do wrzosu. *Syr.* 832, *coris*, Erdkiefer. - *Pochodz.*; *ob.* Wrzesień.

WRZUCIĆ *cz. dk.*, wrzucać *ndk.*, wrzucać co gdzie, wciſkać, hinein werfen, herein werfen, *Bh.* whoditi (cf. ugodzić); *Slo.* whazugi, wmitam, (*ob.* wmiotać); *Vd.* notermetati, notervrezhi; *Bs.* uvarcchi, uvercchi, uvrrichi, hittiti unutra; *Rs.* ввéргнуть, ввергзить, ввергать, вбрóсить, вбрасывать, взбросить, взбрáсывать, вметнуть, вметывать, вкинуть, вкидывать; *Ec.* возвергáти, возвергнути, воврещи, ввергáю, вринуть. Św. Jan z Nepomuku był z rozkazu Wacława z moſtu do Moldawy wrzucony. *Sk. Zyw.* 307 *b*. Chcąc ſkarać raka, w wodę go wrzucił. *Mon.* 74, 51, dogodził mu). Coś mi powiedział, tak dobrze, iakby kamień w ſtudnią wrzucił. *Teat.* 10 *b*, 7, sekret na wieki, niedobyty). Siano rano posieczone, wczoray kwitło, to dziś suche w ſtóg wrzucone. *Kolak. W. L. a* 3, w ſtóg układane). Wrzucić nieporządnie, iak co padnie; *Rs.* вковеркать, вковеркивать. - §. *tr.* Niewinnego do więzienia kazał wrzucić. *Chełm. pr.* 164, cf. wpakować, *ob.* wsadzić). Napół żywego kazał do turmy wrzucić. *Sk. Dz.* 171. Żaden dla długów nie ma być do ciemnicy wrzucon. *Szczerb. Sax.* 87. Sędzia kazał obie ſtrony do ciemnicy wrzucić. *Papr. Kol. O* 4. - §. *fig.* Gdy iuż był djabół wrzucił w serce Judasza, żeby Jezusa wydał, wſtał Pan, . . . *Sk. Kaz.* 154, gdy mu iuż był podał, podsunął, podrzucił myśl). Nie mogąc okazać nic iawnego, wrzucił nieco podeyźrzenia chytrze. *Gorn. Dz.* 97, wzniecił, pobudził, erregen). Na seymie Piotrkowſkim Mielsztyn i inni wrzucili to, że z tych rol, które były nowo wykopane, nie trzeba płacić dziesięcin. *Biel.* 308, wnieśli, napomknęli, ſie brachten es in Anregung, machten es rege. - §. wrzucić na kogo, narzucić, auf einen hinwerfen. Wrzuć na Pana wszyſtkie ſtaranie twoie. *W Pſ. W.* 2, 133, *Pſ.* 54. Niektórzy z rzeszy chcieli Chryſtusa poimać; ale nikt nań ręku nie wrzucił. *Sekl. Jan.* 7, nikt się nań z rękoma nie targnął. *ib.*, niemand legte Hand an ihn. - §. *Recipr.* wrzucić się, n. p. Będzie-li mieć wiarę, a rzeczecie-li oto tey górze: wziąwszy się wrzuć się w morze! tedy się tak ſtanie. *Leop. Math.* 21, 21, wſkocz, wirf dich ins Meer, ſpringe ins Meer. - *tr.* Nie ma się rękoymia wrzucać w dom, albo w maiętność dłużnika. *Tarn. Uſt.* 89, werwać się, wcisnąć się, wohin eindringen, ſich eindrängen. Nie umieią chorych ratować, gdy się w nie choroby wrzucą. *Star. Woy. a* 3, gdy ich napadaią choroby. *WRZUCICIEL, - a, *m.*, der Hineinwerfer, *Ec.* ввергáтель, вметáтель, wmiatacz. *WRZUT, - u, *m.*, wrzucenie, das Hineinwerfen, der Hineinwurf, *Vd.* notermet, (= zarzut), *Rs.* вбрóсъ, вриновéніе. *WRZUTNY, WRZUCALNY, (*Cn. Th.*), - a, - e, od wrzucenia, do wrzucenia, Einwurf =, Hineinwurf =, hinein werflich, *Ec.* ввéржный.

WRZYNAĆ, *ob.* Werznąć.

W S.

WS -, *praepoſitio inseparabilis*, właściwie wz -, oznacza kierunek w górę, n. p. wznieść, = do góry podnieść; wzniyść, = w górę iść; *oppoſit.* z -, n. p. zniyść, = na doł iść; znieść, = na doł nieść. *Mentio huius praepoſitionis inseparabilis wz - hic fit, quia verba et nomina a literis* c, p, i t. d. *incipientia, loco wz - accipiunt ws -*, n. p. wschodzić, wschod i t. d.

WSĄCZYC *cz. dk.*, wsączać, *ndk.*, czynić że co wsiąka; wkroplić, wciągać kroplami, einſickern laſſen, eintröpfeln. Wsączyć się *recipr.*, wsiąkać, einſickern, in etwas ſickernd hinein ziehen. Nawa dobra, mocna, tęgo spoiona, tak że się woda nie może wsączyć. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 245. Napóy iadem w żyły się wsączaiący. *ib.* 2, 150. Mowa, która się po mału do serca wsącza, wiele pożytku sprawuie. *ib.* 294. Częſte słuchanie i widzenie po woli wsącza się w serce. *ib.* 3, 157.

WSADZIC *cz. dk.*, wsadzać *ndk.*, *Bh.* wſaditi, wſazeti; *Vd.* vsaditi, vsajati, notervsaditi, saſaditi, saſajati, (*ob.* zasadzić); *Cro* uſzagyújem, uſzadilſzem; *Bs.* uſaditi; *Rs* всадить, всаживать. Wsadzić iaką rzecz w co, wsunąć, wemknąć, wmieścić, hinein ſetzen, herein ſetzen, einſetzen. Gdy się chleb w piec wsadzi, zamknie się piec zewsząd. *Kluk Rosl.* 3, 263, Brot in den Backofen ſchieben. Wsadzam płonki, sadzę. *Cn. Th.* 1291, nasadzam, wtykam, flancuię). Wsadzony w co, osadzony, *Rs.* вставный, cf. wſtawić). Wsadzić kury do kurnika. *Bndtk.* - Wsadzam kogo, osadzam więźnia, sadzam do więzienia kogo. *Cn. Th.* 1291, *et* 638; *Bh.* ſt'ežiti (*ob.* ścieża), *Rs.* заточить, заточать, (cf. zatoczyć). Herod Jana Św. kazał wsadzić do więzienia. *Rey Pſ.* *B* 2, ins Gefängniß ſetzen, = einſetzen; *ob.* więzić). Rozgniewany oyciec, syna do więzienia wsadził. *Sk. Zyw.* 2, 287 *b*. Brat go dał wsadzić, że tak był szalony i głupi. *Biel.* 171. Stryia swego związawszy, okować dał, i w łańcuch wsadziwszy do miaſta posłał, i do więzienia kazał wsadzić. *Biel* 219. Gdy ich wyśpiegowali, poimawszy wsadzono. *Baz. hſt.* 333, cf. zamknąć kogo). Dłużnik taki złośliwy może być wsadzon i do więzienia dan, w którym tak długo ma trwać, aże się wyrobi. *Szczerb. Sax.* 87. Gdy kogo każą wsadzić o dług, . . . *Sax. Art.* 30. Gospodyni pieniędzy nie widząc, groziła nam urzędem, że nas chciała dać wsadzić. *Warg. Radz.* 347. Wsadzonego Cymona córka, by iakie dziecię, piersiami swemi żywiła. *Warg. Wal.* 169. Wsadzać kogo do kłody. *Cn. Th.* 1291, einen in den Stock legen, *ob.* kłoda. - §. Wsadzać kogo na koń, na wóz. *Cn. Th.* 1291, *fig.* wsadzić na *barzego, na hardego, na hardą, = dumnieyszym robić, *ob.* *barzy, *ob.* hardy). Nic ma dobroć nie wſkóra, chyba że ią wsadzi na hardość. *Teat.* 44, 69. Wiele rzeczy na pychę niebogę wsadzało, zamki, zacność, możność. *Otw. Ow.* 223, wzbiło ią w pychę). - *aliter.* Chłopa na pana nie godzi się wsadzać. *Rys. Ad.* 8, wyższe mu dać mieysce). Pierwéy dwa trunki piwa przy obiedzie wypić, potym zaś winem przyłożyć, i wsadzić pana na pachołka. *Sak. pr.* 195. *aliter*: Djabła na djabła wsadzić. *Teat.* 18 *b*, 15, licznie djabłami częſtować). - §. Wsadzać na tron, na urząd, = wynosić, obierać, einen auf den Thron ſetzen, in ein Amt einſetzen, ihn dazu erheben. Który z was na tron się chce wsadzić? *Bardz. Tr.* 428. Filozofy na wielkie urzędy wsadził. *Sk. Dz.* 249, promowował). Chcieli Tarkwiniusza na pańſtwo znowu wsadzić. *Warg. Wal.* 25. Pompeiusz uciekł do Ptolomeusza, którego był przedtym

cyca na króleſtwo Egiptſkie wsadził. *Stryik.* 73. — §. Wsadzić kogo na kogo, nabechtać, podszczuwać, nasadzić, naſtraiać, einen gegen jemanden aufhetzen, aufbringen, anſtellen. Pizyſtrata żona źle przed nim udawała Trazybula, i wsadzała go nań o to że się Trazybul w ich córce kochał. *Budn. Ap.* 111. Gdy biſkup Kazimierza z zbytków upominał, obraził on się tym do biſkupa, i Pilerkiego nań wsadził, aby mu złości wyrządzał. *Bielſk.* 193. WSADZICIEL, - a, *m.*, który wsadza, der Einſetzer, *Ec.* всаждатель. (cf. *Ec.* всадникъ ieżdziec; всадницы, люди ѣдущїе на корабль żeglarze).

WSARKNĄC *cz. idntl.*, wsarkać *ndk.*, sarkaiąc wciągnąć, (durch die Naſe) einſchlürfen; *Vd.* vserkati, noterserkati; *Ross.* прихлебнуть, прихлебывать. Wódkę ciepło puszczay sobie w nos, wsarkaiąc w się; bo tym obyczaiem mózg sobie wyczyścisz. *Sien.* 92. Medea z Aesona krew' ſtarą wycadzi, a napoi sokami, też gdy lub uſtami lub raną wsarknął, broda w czarną maść natychmiaſt weszła; *Zebr. Ow.* 169, *cum bibit*).

WSCHADZAĆ, Wzchadzać, *obacz* Wzeyść. WSCHÓD, Wzchod, - u, *m.*, wschodzenie, wzeyście, czyn wschodzenia w górę, mieysce wschodzenia, der Hinaufgang, das Hinaufgehen, der Aufgang; *Bh.* wýchod, wzchod; *Slo.* wichod, cf. wychod); *Vd.* ishod, gorhod; *Cro.* úzhod, izhod; *D'.* vzhod; *Rg.* vzhòd, vzisciaсtje; *Sla.* izhod; *Rs.* восхожденїе, вздходъ, всходъ, возходъ; *Ec.* взьмтїе, возтокъ. Puſtynia ta od Jerozolimy, w półtory milach, gdzie ieſt wschód z Jerozolimy przez mieysca górzyſte Judſkie. *Jer. Zbr.* 2, 104. Dóyść do tego mieysca musi być z wielką pracą, bo na szesnaście ſtopniów ku górze bardzo trudny i niebezpieczny wschód. *Jer. Zbr.* 2, 147. — *fig.* Te są początki heretyków, zamysły i wschody odszczepieńców. *Pociey.* 400, poſtęp; dalsze kroki, wzbiianie się). — §. Wschód, schod do wſtępowania i zſtępowania, die Stufe zum Aufſteigen, (*ob.* gradus, *ob.* ſtopień), *w liczb. mn.* WSCHODY, die Treppe; *demin.* WSCHODEK, - dka, *m.*, das Stufchen, *w liczb. mn.* WSCHODKI, das Treppchen, Leiterchen, (die Bücherleiter; cf. drabina, drabinka, cf. gradusy, ſtopnie); *Bh.* ſchůdek, ſchodek; *Crn.* ſtop, lesniza, lęsniza, (*ob.* leziwo, lezy); *Vd.* ſtopniza, lesniza, ſtopishe, naſtop, ſtopaliza, shtenga, shtenje, ſtopalke, shteje; *Cro.* ſtenge; *Sla.* ſkalle, ſkalallini; *Rs.* возходъ, вздходъ, лѣсница, лѣстница, лѣсенка, рундукъ, рундучекъ; *Ec.* лѣствица; (*Ec.* восходъ, сѣдалище, кресла, или царскїй престолъ ſtolica monarsza, *ſtolec, tron). Schód, którym schodzą na dół, iako wschód na górę, właśnie mówiąc. *Cn. Th.* 981, *obacz* wſtępy, zſtępy). Wschody do wſtępowania wgórę, bywaią dębowe, sosnowe. *Kluk. rosl.* 2, 167. Przyiął go u wschodu pałacu. *Sk. Dz.* 732. Do iaſkini przez wiele ſtopni po wschodzie schodzono. *JKchn. Orl.* 356. Wschodem tylnym wrócił. *Wad. Dan.* 228, durch die Hintertreppe. Wschód kręcony. *Cn. Th.* 1292, die Wendeltreppe; wschodu kręconego słup, około którego ſtopnie idą, *ib.*, *ob.* wrzeciono). Wschód przed domem, wschodki; *Cro.* zaztup; *Rs.* крыльцо, крылечко; *Ec.* примостъ. Po trosze iako po wschodzie przyydziemy do oſtatniéy bezbożności. *W. Pſ. W.* 2, 39, ſtopniami, szczeblami. — §. Wschód, wschodzenie lub wzniyście zboża, das Aufgehen des geſäeten Getreides. Posiawszy zboża, ſtaranie być powinno, aby gdy padną przeciwne wschodom czasy, dopomódz do wygodnego wschodzenia. *Kluk Ros.* 3, 207. — §. Wschód słońca. *Teat.* 56 *c*, 119, wschodzenie słońca; wschód gwiazd, wschodzenie gwiazd. *Cn. Th.* 1292, der Aufgang der Sonne, der Sterne; das Aufgehen; wschód słońca, mieysce świata, gdzie słońce wschodzi czyli wſtaie, der Sonnenaufgang, der Aufgang, der Oſten, der Morgen; *Bh.* wýchod cf. wychód); *Crn.* jutru, (cf. iutro); *Vd.* sonzhni ishod, sunzhni prihod, iſtok, sonzhnu ishodishe, perhod, juter, juterni krai, juterna deshela, jutrova deshela; *Cro.* szuncza izhod, isztòk; *Rg.* iſtook, iſtoc; *Bs.* iſtók; *Rs.* востокъ. Jak błyſkawica wychodzi od wschodu słońca, a ukaże się aż na zachodzie, takież też będzie równie przyyście syna człowieczego. *Rey Pſ.* X x 3; *oppos.* zachod, *zapad). Na wschód, na wschodzie, ku wschodowi, = wschodni; *Vd.* pruti jutru, jutroſtranſke; *Rs.* къ востоку. WSCHODNI, - ia, - ie, WSCHODNY, - a, - e, *WSCHODOWY, *WZCHODOWY, **WSCHODSŁOŃCOWY; Wschodnio-; *adv.*, od wschodu słonecznego, na wschód, na wschodzie, ku wschódowi będący, leżący, od wschodu przychodzący, oryentalny, Aufgangs =, Sonnenaufgangs =, morgen, öſtlich, Oſt =, morgenländiſch, orientaliſch; *Bh.* wýchodnj; *Slo* wichodní; *Vd.* juternodeshelen; *Cro.* iztochni; *Bs.* iſtocni; *Rg.* iſtòcni; *Rs.* восточный. Grób ten był zawalony kamieniem wielkim od wschodowéy ſtrony. *Odym. Sw.* 2 *K k* 4. Morzu wschodniemu corocznie pół cała ubywa głębokości. *Kluk Kop.* 1, 82, morzu Baltyckiemu, Oſtſee. Kray wschodni; *Vd.* sjuterna deshela, jutrova deshela. Wschodni mieszkaniec; *Vd.* jutrodeshelnik, sjuterunik, juterni semlar, der Morgenländer, Oſtländer. Kościoły wschodowe. *Uſirz. Kruc.* 2, 166, oryentalne). Liſt papieski do biſkupów wschodsłońcowych. *Herb. Art.* 180. Cerkwie wschodnioruſkie. *Pim. Kam.* 7. Perła wschodowa, *ob.* Uryańſka, Uryanka). Perły wschodowe próżno wychwalaią Nigdy z ozdobą uſt twych nie zrównaią. *Paſt. F.* 72. Widział tam pasma perel wschodowych. *Pot. Arg* 216. Wiatr wschodni płynie po płaszczyźnie pionowéy do południka od wschodu. *Sniad. Jeo.* 348, (*oppos.* zachodni), der Morgenwind, Oſtwind; *Crn.* sonzhnèk; *Vd.* juterni veter, sdolz, doleni veter, dolénz, spúdniak, *Cro.* iztochnyák; *Rg.* iztocnik, iztocgnàk, iſtocnik; *Bs.* iſtoçgnak, scilok, jugo; *Rs.* восточный вѣтръ, = *WSCHODZIEŃ, - dnia, *m.*, *SCHODZIEŃ, n. p. Wiatrów dziedziny i imiona: *Eurus* *Schodzień, *Zephyrus* Zachodnik, *Boreas* Szródnoceń, *Auſter* Półdzieniec. *Zebr. Ow.* 3. Wiatr wschodniopółnocny, uderza między wschodem i północą na płaszczyznę południka pod kątem 45 ſtopni. *Sniad. Jeo.* 348, Nordoſtwind. Wiatr wschodniopołudniowy, pod kątem 45 ſtopni uderza na południk między południem i wschodem. *ib.* 349, Südoſtwind. 2., WSCHODOWY, od wschodu czyli wschodów do wſtępowania, lub zſtępowania; *Rs.* лѣстничный, крыльчный, Aufgangs =, Auftritts =, Tritts =, Stufen =, Treppen =; (*Ec.* восходный *ascensibilis*). Wschodowe placyki dla odpocznienia, abo łamania wschodu. *Cn. Th.* 1292. — Pieśń wschodowa, abo ſtopniów lub wschodów. *Budn. Ps.* 120, ein Stufenlied unter den Pſalmen. WSCHODOWATY, - a, - e, - o

adv., na kształt wschodów. *Wlod.*, wschody maiący. *Cn. Th.* 1292, ftufig, mit Stufen, treppig; *Slo.* zchodowatý. Wschodowate siedzenie na widokach. *Cn. Th.* 1292. Na wschodowatym siedzeniu ludzi moc niezmierna rzędami siedziała. *Tr. Tel.* 86. Wschodowato, iak po wschodach. *Wlod.* WSCHODZIĆ, Wschodzę, *ob.* Wzeyść. WSCHODZICIEL, - a, *m.*, który wschodzi, der Auffteiger; *Rg.* vzhoditegl; *Ec.* восходитель; *w rodz. żeńſk.* wschodzicielka. WSCHODZISTOŚĆ, - ści, *ż.*, górzyftość, wzniesienie się, das in die Höhe Gehen, die Steilheit, Höhe; *Vd.* gorhoja, naviſha; *Ec.* горѣноше́нїе. WSCHODZISTY, - a, - e, - o *adv.*, wznoszący się w górę, in die Höhe gehend, sich erhebend, steil, *Ec.* горѣно́сный. - §. Wschodzifty, szczeblifty, *scalaris*, *Mącz*, wschodowaty, ftufig, treppig. WSCHOWA, - y, *ż.*, miafto w Poznańſk., Fraustadt. *Dyk. G.* 3, 201; *Sr.* 1. wschowa *receptaculum* schowanie; *hinc nomen urbis Poloniae, quod ante annos aliquot ibi receptaculum exulibus sit praeditum. Herberg. Magn. Dei.* *Wszowa. *Biel. Sw.* 217. WSCHOWSKI, - a, - ie, od Wschowy, Fraustädter:, n. p. ftaroftwo Wschowſkie. *Dyk. G.* 3, 202. WSCHOWIANIN, - a, *m.*, obywatel Wschowſki, ein Fraustädter; *w rodz. żeńſk.* Wschowianka. WSCHWAŁ, *Wlod.*, *ob.* Schwał, na schwał.

WSCIĄG, - u, *m.*, wściąganie, wściągnienie, hamowanie, wftrzymanie, das Zurückhalten, der Zurückhalt. Dla wściągu buntowników. *Nar. Tac.* 2, 450. Tobie iednemu napaftowanie i łupienie sprzysiężonych spełzło i bez wściągu. *Nag. Cyc.* 17. WSCIĄGLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, do wściągnienia, wściężny, zurückhaltbar. Jako koń w pańſkiey ftayni urodziwy, Kiedy się urwie, bieży niewściągliwy Na łąki, albo gdzie ftada pasaią. *P Kchn. Jer.* 243. WSCIĄGNĄĆ *cz. idntl.*, wściągać *ndk.*, ciągnąc wftrzymywać, hamować, powściągać, - *pr. et fig.*, anziehen, zusammenziehen, einziehen, zurückhalten; (*Bh.* wztuhnauti, wztahowatj *inuadere*, wztahowat se *extendi se*); *Vd.* gornategniti; *Bs.* ufteghnuti, uzdàrſgjatti, *Rg.* vzftèghnùti; *Cro.* ztegnuti, ztezati, ztésem, usztésem, vsztegnulszem; *Rs.* взмяну́ть, взмя́гивать, возмягать, взмащить, взсмáскивать; *Ec.* востягну́ти, возмязаю. Wściągam konia. *Cn. Th.* 1292. Po piaſku trzeba drabować źrzebca, niekiedy wściągaiąc i wzrywaiąc. *Cresc.* 522. - *fig. allegor. transl.* Gdyby sumnienie nie wściągało zgoła, Przyrodzenieby rozpuściło koła. *Rey Zw.* 223, *ob.* w kryzgach mieć żądze). Nie chcę, aby kto rozumiał, iakobym ia szczodrobliwość wściągać, i onę na przykrym munsztuku mieć chciał. *Gorn. Sen.* 42. Na te swoie obrady częfto się zmawiamy, Jakobyśmy ich mogli wściągnąć w ich chytrości, którą oni nam zwykli psować te wolności. *Papr. Kol. P. b.* Proszę was, abyście *się *wściągali namiętności cielesnych. *Leop.* 1 *Petr.* 2, 11, abyście się od nich wftrzymywali). Dokąd pióro zaciągasz wiersze niewściągnione? *Warg. Radz. pr.*, niewściągliwe, *ob.* wściągliwy. - §. Nie bardzo nas proszono, wściągano. *Cn. Ad.* 553; Nie bardzom go wściągał, prosił. *ib.* 569, nie urwałem mu rękawa, nie koniecznie musiłem, cf. przynuka*; ich habe ihn nicht eben sehr aufgehalten, genöthigt zu bleiben. WSCIĄGACZ, - a, *m.*, który wściąga, hamownik, *Rg.* vfteghnitegl, der Zurückhalter. Na WSCIĄŻ *adv.*, na ścież, na oścież, na rozcież, angelweit. Bramy na wściąż otwarte bezbronnie, Co za troiftym wprzód zaporem ftały. *Hor.* 2, 50 *Kniaź*. WSCIBIC, *WSCIEBIC, *WSCIUBIC, *WSCIPIC, *WCIPIC *cz. dk.*, wścibiać *ndk.*, *Rs.* усовать, усовывать; wetknąć, einftecken; (*Boh.* wtipiti se *coniicere*, wtipnoft, wtip *acumen*, wtipný *acutus, sagax*, *ob.* dowcip, dowcipny). Ptasznik iedne ſkubie ptaszki, a drugie na rożenek wścibia. *Falib. dis. R* 2; *Hul. Ow.* 46. Lecz go przez warty szylwach obdarty Nie puścił, aż z góry Wścibił tynfa w garść Merkury. *Zab.* 11, 287 *Zabł.*, włożył mu w rękę, wemknął, wsunął). Nauka, aby się sam żaden bez posłania bożego na urząd nie *wcipiał. *Gil. Pſt.* 313 *b*, nie wdzierał; *ob.* wdzierca, wtręt, intruz, właz, samosłaniec). By ieden w drugiego eparchiią się nie wściebiał. *Smotr. Lam.* 41. Z wszeteczności wielu się wścipiaią w inszego powołanie. *Gil. Pſt.* 23. Po co tobie między drzwi palec wścibiać? *Pilch. Sen. liſt.* 106. Wszędzie się wściubi, wszędzie podsłuchuie. *Teat.* 29, 21. Jakoś nos tam wścibił, a ta drzwiami trzasła. *ib.* 43 *c*, 108. Nie wścibiay nosa, gdzie ci nie należy. *ib.* 18 *b*, 12. Co masz za potrzebę wściubiać tam swóy nosek? *ib.* 16, 13. Wszak to ludzkie losy Tam wietrzyć, i tam wścibiać, gdzie nie trzeba, nosy. *Zabł. Amf.* 60. Kobietki są ciekawe zwierzęta, i tam nos wściubią, gdzie nie trzeba. *Boh. Kom.* 2, 103. W cudze wścibia się sprawy. *Mon.* 67, 475. Ten co się wścipia w rzecz, ieśli ieszcze nietrefnie odpowie, godzien wielkiego pośmiechu. *Eraz. ięz. E e* 4, co się werwie w mowę). Nie było kąta móy lisie, Gdzie byś ty siebie nie wściubił, Oftrzegam szczerze, ftrzeż mi się, Żebyś ogona nie zgubił. *Kniaź. Poe.* 2, 277, gdziebyś ty się nie wtrącił. WSCIBSKI, - a, - ie, rad się wścibić, wtrącić, wmieszać w co, sich gern mit einmengend, einmischend. Wielki z ciebie wścibſki! wielka z ciebie wścibſka. *Bndtk.*, z *Zab.* 8, 7, *et* 7, 318; *Vd.* nosazh, nosat, (*ob.* nosal), nusaten, nosobruſhen, modrujezhen; *Cro.* nameknyènecz; *Rg.* gnjuhalaz, *f.* gnjuhaliza, *Rs.* со́вкїй, совокъ; *Rs.* суема̀, nafenweis. Drugi podobny do płochego szmyrgla, Wścibſki, łgarz, warchoł, nie ftąpi bez figla. *Zab.* 2, 269 *Nar.* Jeśli się rad przymówić do iakiéy materyi, wścibſkim i wszędobylſkim go nazywaią. *Mon.* 73, 429, *ob.* wszędywścibſkie kmochy. *Węg. liſt.* 19. WSCIBSKOŚĆ, - ści, *ż.*, natrętna ciekawość, mieszanie się do czego natrętne, Naseweisheit; *Vd.* nosatuſt, nosatnoft, nosabruſhnoft, modrujezhnoft.

WŚCIEC się, wściekł się, *F.* wściecze się, wścieknie się *zaimk. dk.*, wściekać się *ndk.*, *Boh.* wztékati se, wztect se, wztecy se, wztekl se; *Slo.* wztékám se, wztekati se; *Sr.* 1. zwóbotżu so (*ob.* złościć się), zwobocżu so; *Crn.* sdovjâm, slobim; *Vd.* ftezhi, uftezhi, ſkripat, sjirati, sjiruvati, sirou biti, ſerditi se, divjoſerditiſe, divjati, sdzivjati, (cf. dziwaczyć), se besuvati, se besiem, (*ob.* bies); *Cro.* ztechi, ztéchem, ztekel, lyutitisze, fuczatisze, (cf. fukać); *Dl.* bisznitisze; *Bs.* bisniti, jadovitise, razgljutivatise; *Rs.* взбѣситься, неистововати, неистовствовати, свирѣпѣть, свирѣпствовать, яриться, ярюсь, (cf. żarzyć się) сверепенѣть, остервенѣть, (*Rs.* возтечь, возтекать, *wzciec, ciekąc wzbiec, *Ec.* востекаю, востицаю *recurro*, *surſum curro*, *resilio*, *refluo*); *Ec.* неистовствоватися. Wściec się, własna psom, wilkom, lwom, i innym zwierzom i bydłu, i człeku, gdy pies

wściekły ukąsi. *Cn. Th.* 1292, **toll werden.** Psi z przyrodzenia swego iadu w sobie nie maią, iednak gdy się wściekać maią, wściekłość ich przychodzi z zagniłości i zapalenia krwi, która zagniłość aż do *trucizny (aż do iadu) przychodzi. *Sak. Pr.* 81. Niebezpieczna, gdy się pies wściecze, albo iako oszaleie *Haur. Sk.* 342. Człowiek sam wściec się może; atoli u nas wściekanie się ludzi powszechnie po ukąszeniu od zwierząt naſtępować zwykło. *Perz. Lek.* 155. - *fig. tr.* wściec się, szaleć, rozjeść się, rozjadowić się, **toll werden, wüthend, raſend werden, wüthen, toben, raſen.** Dobrze się nie wściekł tyran rozgniewany, Chce się mścić srodze, zrzuca wszyſtkie względy. *PKchn. J.* 30. Dziwna to ieſt rzecz, gdy się dway wścieką, Głowy niewinne by kapuſtę sieką. *Rey. Zw.* 228, gdy się rozjuszą). Ledwie nie wścieka się ze złości. *Kur. Pet.* 16. On córkę iego bierze; ledwo się ztąd nie wściekę. *Tręb. S. M.* 74, **ich möchte raſend werden;** ledwie się nie wściekę od złości. *Teat.* 33, 116. Mnie się ledwo serce od żalu nie wściecze. *Zab.* 1, 191 *Nar.*, *Nar. Dz.* 3, 33. - *Similiter*: Temu z uśmiechem wieie, Temu wiatr się wścieka. *Zab.* 15, 170, iednemu powiewa, drugiego pogrąża). WŚCIEKLINA, WŚCIEKLIZNA, - y, *ż.*, WŚCIEKŁOSC, WŚCIEKLIWOSC, - ści, *ż.*, wścieczenie się, bycie wściekłym, **die Tollheit;** *Boh.* **wztek, wzťekloſt;** *Slo.* **wztékloſt;** *Sr.* 1. **zaſtékwoſcż, dżiwa zwobeta;** *Crn.* ſteklina, slôba, slobnuſt, slobnoſt; *Vd.* uſtekluſt, ſtezhnoſt, serditoſt, (cf. serdziſtość), serditje, divjanie, besnoſt, vsganje, jesa (cf. ieżyć się); divjoserdenje, sjiranoſt, sjiranje; *Cro.* sztochnoszt, bisz (cf. bies); *Rg.* jedovitos, ijèd; *Bs.* pomana, jadovitoſt (cf. iadowitość), bis, mahnjtoſt; *Sla.* pomámnoſt; *Rs.* стечка, бѣшенство, бѣснованїе, ярость. Wściekłość, choroba psom właściwa, i ztąd niebezpieczna, iż inne zwierzęta nią zarażaią. *Zool.* 306. Wściekliny psiéy rodzaiów ieſt kilkanaście różnych. *Oſtror. Myśl.* 18. Wścieklizna *hydrophobia*, **die Waſſerſcheue.** *Perz. Lek.* 194. Z niegorączkowatych durnowatości bywa naydziksze szaleńſtwo, po nim wścieklizna. *ib.* 193. Jeſt ieden rodzay spokoynéy wścieklizny. *Perz. Lek.* 156, **die ſtille Wuth.** - §. *fig. tr.* szaleńſtwo, zaiadłość, **die Raſerey, die Wuth.** *Jnsania* wściekliwość, szaleńſtwo. *Mącz.* Port na wiatrów wścieklinę zawarty i sztychy. *Jabl. Tel.* 34. Jak uyrzał znaki świeżéy oſtygłe ruiny, Pokóy go mieysca pali, wzrusza gniew wściekliny. *Bardzińſk. Luk.* 97. Nie posiada się w swoim szaleńſtwie; twarz sino zabladłą wścieklizna trzęsie. *Stas. Num.* 2, 245. Ziemia była przykryta pamiątkami ich wściekłości. *Czack. pr.* 99. Za poſtrzałem Kupida zaraz się do serc ludzkich przyrzuca wścieklina. *Pot. Jow.* 159. WŚCIEKLIWIEC, - wca, *m.*, człowiek wściekły, szalony, zaiadły, **ein Tollkopf, Raſender, Wüthender, ein Wüthrich.** Wściekliwiec ten woyſko sobie sposobił, i okrutnie wsie i miaſta plondrował. *Fal. Fl.* 169. WŚCIEKŁY, - a, - e, - le *et* - ło *adv.*, WŚCIEKLIWY, - a, - e, - ie *adv.*, wściekłością napadnięty, który się wściekł, **toll geworden, toll;** *pr. et fig. tr.*, *Bh.* **wztekly, b'eſny;** *Slo.* **wzteklý;** *Sr.* 1. **zaßékwé, zwobocżiwé, zazwobené;** *Crn.* ſtèklè, vſtekèl, arsjesan, slobn; *Vd.* ſtekou, uſtekli, nagmashen, sjiran, smieſhan, vertaglau; *Cro.* sztèkel; *Bs.* bisan, mahnit, sarditti, jadovitti; *Rg.* jedovit, razjeedjen, (rozjadły); *Sla.* pomaman, (cf. omamić); *Rs.* бѣшеный, бѣсноватый, неистовый, свирѣпный, свирѣпъ, яростный. Pies wściekły, ani je, ani piie, uszy i ogon opuściwszy, ięzyk wywiesiwszy biega, ziaiąc i wyiąc chrapliwie, przytym i piany z uſt toczy, oczy wywraca, a kogo napadnie milczkiem kąse. *Comp.* 119. Wściekłe psy milczkiem za nogi chwytaią i kąsaią. *Petr. Ek.* 115. Lekarſtwo naprzeciwko iadu psa i człowieka wściekliwego. *Spicz.* 6, przeciw iadu psa i człowieka wściekłego. *Sien.* 8. Jako pies wściekły bez uwagi bieży, Choć kto ku niemu z oſtrą bronią godzi, Lub go kto zrani, i na ziemi leży, Kto się nawinie, przecię temu szkodzi. *Auszp.* . . 31. Tam się wszyscy rzucili, iako psi wściekliwi. *Pieśń.* 67, cf. zażarcie, zaiadliwie). Póydę wściekło przez wody siarczyſte. *Bardz. Tr.* 176. Car wściekło boiu pragnąc, rad że innéy drogi nie masz prócz krwi rozlania. *Bardz. Luk.* 28. Słowa twoie są potwarz, i miecz przeraźliwy, Język w prawdzie opaczny, i wsciekło żarliwy. *Zygr. Pap.* 4. *Jnsaniens* wściekliwy, szaleiący. *Mącz.* Ludzie wściekli na zgubę moię. *Teat.* 49 *b*, 75, wściekło nalegaiący.

WŚCIORNASTEK, WŚCIURNASTEK, WCIORNASTEK, *WSTORNASTEK, *WSZTORNASTK, - ſtka, - ſtkie, - ſtko, *adv.*; *WSZCZURNASTY, - a, - e, *WSZTORNKI, *WŚCIORNKI, *WŚCIORKI, *WCIORKI, - a, - ie, - o, *adv.*, *Bh.* **weſſkeren, - re, - ro, weſſken,** *Slo.* **weſſkaren, wſſecken,** = wszyſtek, wszyſtka, wszyſtko, **all, alle, alles; jeglicher, jegliche, jegliches.** Wściornascy ludzie i wszyſtkie rzeczy. 1 *Leop. Gen.* 7, 22, wszyscy ludzie. 3 *Leop*). Pokóy od wściornaſtkich nieprzyiacioł iego. 1 *Leop.* 2 *Reg* 7, 1, od wszyſtkich. 3 *Leop.*). Raycy Krakowscy w rynku tryumfowali, A wszczurnaſtcy *Te Deum laudamus* śpiewali. *Stryik. Haur.* C3. Na wciornaſtkie ſtrony, *partes in omnes*. *Zebr. Ow.* 22. Wciornaſtkie wieki będą wspominały spraw twoich dzielność. *Ryb. Ps.* 287. Po wciornaſtkie dni. *Zrn. Pſt.* 3, 106. Z zamku wciornaſtcy wyſtąpili. *Krom.* 315, *omnes excesserunt*). Wybił *wſſtornaſtkie urzędniki Achabowe. 1 *Leop.* 4 *Reg* 10, 11, wszyſtkie. 3 *Leop*). Wziął wſtornaſtkie swoie rzeczy. 1 *Leop. Gen.* 17, 23, wszyſtkie. 3 *Leop*). Przez Boga od wieku wciornaſtko się ſtało. *Gęb. Hymn.* 311. Morzem było wciornaſtko; *omnia pontus erant*. *Zebr. Ow.* 10. Król Babilońſki zabrał wszyſtek lud z Jeruzalem i *wſſtornkie xiążęta. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 24, 14, wszyſtkie xiążęta. 3 *Leop*). Przykazał ludowi, aby wsztornkie przykazania boże pełnił. 1 *Leop.* 2 *Par.* 14, 4, wszyſtkie. 3 *Leop*). Oto wsztornko, co ma Job, w mocy twoiéy ieſt. 1 *Leop. Job.* 1, 12, wszyſtko. 3 *Leop*). Na wszyſtkie rzeczy, na które cię poślę, póydziesz, a *wſſtornko, coć iedno rozkażę, będziesz mówił. 1 *Leop. Jer.* 1, 7, wszyſtko, 3 *Leop*). Chcąc się zachwianemi tłuc ramionami, wściorkie poszły w powietrze sroczki. *Zebr. Ow.* 126. Wściornkie te rzeczy przyszły na cię dla grzechów twoich. *Leop. Jez.* 47, 9. - *Hodie non usurpatur nisi in subsequentibus vel similibus*: Bodayby cię wściurnascy djabli porwali. *Teat.* 10, 35. A wciornaścy mię djabli do tego domu wnieśli. *Teat.* 30 *b*, 142. *Omiſso Subſtantiuo*, n. p. a czy wam wciornascy radzili moię gorszyć Elżbietę? *Teat.* 30 *b*, 49. - §., cały, we wszyſtkich częściach, **ganz.** Po wściornaſtkim świecie. *Rey Wiz.* 111 *b*. Rozproszył ie Pan z onego mieysca po wściornaſtkiéy ziemi. 1 *Leop. Gen.* 11 8, po wszyſtkiéy ziemi. 3 *Leop*). Oczy pańſkie sbiegawaią

*wſſtornkę ziemię. 1 *Leop. Zach.* 4, 10, po wszyſtkiéy ziemi. 3 *Leop*). Oto ia dziś idę w drogę *wſthornaſtkiéy ziemi. 1 *Leop. Jos.* 23, 14, wszyſtkiey. 3 *Leop*). Ujeżdzaiącego Władysława II. wciornaſtka Polſka wiecznėm potępiła wygnaniem. *Krom.* 171 *universa Polonia*). Synom Władysława wciornaſtka dopomaga Polſka, wyiąwszy garſtkę powinnych Sieciecha. *Krom.* 121. Zszedł się *wſſthornaſtek lud Jzraelſki do Salomona. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 8, 2, wszyſtek lud. 3 *Leop*). Przykazał Salomon *wſſtornkiemu ludu Jzraelſkiemu, aby z nim iechali. 1 *Leop.* 2 *Par.* 1, 2, wszyſtkiemu. 3 *Leop*). Rozdał Dawid wściornkiemu mnóſtwu Jzraelſkiemu, tak mężowi iako i niewieście, po bochnie chleba. 1 *Leop. Bibli.* 2 *Reg.* 6, 19, wszyſtkiemu. 3 *Leop*). Żegnał się z bratem, i z dworem wciornaſtkim. *Birk. Sk. E* 2. Przezeń maiętność ſtrawiona ieſt wciorka. *Otw. Ow.* 341, ze szczętem, do szczętu, ze wszyſtkiém). Dam wsztornkę *iſtotę i maiętność miaſta tego, i wszyſtkie skarby w ręce nieprzyiacioł. 1 *Leop. Jer.* 20, 5, wszyſtkę maiętność. 3 *Leop.*, całe bogactwo iego). Day mi dufanie Panie Królu bogów i *wſſtornkiéy mocy. 1 *Leop. Heſt.* 14, 12, wszelakiéy mocy. 3 *Leop.*

WSCIĘŻNY, -a, -e, -ie *adv.*, wściągniony, do wściągnienia, mogący być wściągnionym, aufhaltbar, zurückhaltbar, *opposit.* Niewściężny, niewstrzymany, unaufhaltbar. Niewściężny pochop. *Zab.* 15, 21 *Kniaź.* Czas niewściężny. *Nar. Dz.* 1, 27. Któreż klęſki naszemi nie utyły pola, Kędy mogił nie wzniosła niewściężna swywola? *Hor.* 1, 185 *Nar.* Niewściężna kobieta. *Hor.* 2, 134 *Kniaź.*

***WSEJEDNY**, ***WSELEŃSKI**, ***WSENOCNY**, **WSI**, *ob.* Wszy, -a, -e.

***WSEP**, *ob.* wsypka, *ob.* wsypać.

WSIAĆ, F. wsieie *cz. dk.*, wsiewać, *ndk.*, sieiąc wrzucić, hinein ſäen, einſäen, einſtreuen, *Bh.* wſyti, wſyl, wſel, wſegi, *Sr.* 1. ſéhyu nutz; *Vd.* vsjati, noterſjati, vſievati; *Rg.* vſsjati, vſsjeevam; *Rs.* всѣять, всѣвать. *fig. tr.* Oracz wsiewa wiele nasienia w ziemię; a wszakże czasem nie wszyſtko co ieſt wsiano wschodzi. *Bibl. Gd.* 4 *Ezdr.* 8, 41. Wiara Św. przez słuchanie słowa bożego w sercu wsiana ma swóy wzroſt. *Zrn. Pſ.* 2, 424. Co się dobrego od Boga z dobrą naturą wsieie, rodzice swoią pieszczotą wykopywaią. *Sk. Zyw.* 95. Aby się nowe swary w kościoł nie wsiały. *Sk. Dz.* 503. W rozmowę dworne żarty wsiewał dla rozerwania. *Mon.* 68, 23, wtrącał). Myśli te do serca twego od Ducha Św. wsiane. *Bals. Niedz.* 2, 34.

WSIADAĆ, *ob.* Wsieść. **WSIADACZ**, -a, *m.*, który wsiada, abo ten co wsiadł i iedzie. *Cn. Th.* 1292, który wsiada na koń, na wóz, na łodź. *Wlod.*, *Ec.* всадникъ, снузникъ, der Einſitzer, Auſſitzer. Potłukę wóz, i wsiadacza iego. *W. Jer.* 51, 22, i tego co na nim siedzi). Pozdychaią konie, i wsiadacze ich. *Wuiek. Agg.* 2, 23, i ieźdzce).

WSIĄKNĄĆ *niiak. indtl.*, Wsiąkać, *ndk.*, sącząc się wciągnąć, hinein ſickern, einſickern, einziehen, *Vd.* vzeditise, savzeditise, sasushitise; *Cro.* vszeknnti, uszekújem, vszeknulszem; (*Bs.* vsiknuti ogagn *concipere ignem*). Woda wsiąka w drzewo, w gąbkę. *Boh. Djab.* 10. -*fig. allegor.* Wszyscy wrzemy, i iako woda wsiękamy do ziemi. *Leop.* 2 *Reg.* 14, 14. Wsiąkanie, -ia, *n.*, **WSIĘK**, -u, *m.*, wsączenie się, wciąganie płynu w co, das Einſickern. Na placu piasek sypano, dla wsiąku krwi. *Nar. Tac.* 2, 242. -*fig. tr.* Głos dobroczynny nauk niewinnym w dzikie serce wsiąkaniem, tworzy w nich smak pokoiu. *Nar. hſt.* 6, 316. - §. *aliter*: wsiąkło co, przepiekło się, spełzło, przepadło, poszło w niepamięć, es iſt verfallen, vergeſſen; es iſt Gras darüber gewachſen. Bodayby się dawne wróciły czasy, kiedyśmy kredytorów zamiaſt złotem guzami płacili, a wsiąkło, i sprawiedliwości na panów nie znaleźli. *Teat.* 7c, 20. - §. *Actiue*: wsiąkać, wciągać w się, einziehen, in ſich einziehen, einſaugen. Gdy człowiek spragniony do wanny wſtąpi, natychmiaſt zeschłe one zwierzchne cząſtki w się wsiąkaią wszyſtkę wodę. *Syxt. ſk.* 72; ſkóra zeschła w się wsiąka onę wilgotność wody. *ib.* Kwiaty gdy otwieraią uſteczka, słońce wsiąkaią, Jak dziecię macierzyńſkiego Pokarmu sięga. *Dar. Lot.* 22.

***WSIARZ**, -a, *m.*, wieyſki człowiek, wieśniak, ziemianin, włościanin, ein Dorfmann, Landmann. Głupi ten wsiarz piérwéy kupił wieś, niżeli ią oglądał. *W. Pſ. W.* 2, 78. Bóg wzywa proſtaczków, ktorzy nie są bogaci, iako oni wsiarze. *W. Pſ. Mn.* 285.

WSIDLIĆ *cz. dk.*, w sidła wplątać, hinein verſtricken. *Bndtk.* Czart go w swoie wsidlił pęta. *Tr.*

WSIEC *cz. dk.*, wsiecze, wsiekę *F.*, wsiekać *ndk.*, siekąc wpuścić, wmieścić, *Vd.* notersekati, vsekati, notersaſekati, vsiekati, einhacken, hinein hacken. W beczkę co wsiec. *Haur. Ek.* 97.

WSIĘGNĄĆ *cz. idntl.*, wsięgać *ndk.*, siegnąć wewnątrz czego, hinein langen, hinein reichen, *Vd.* noterſeshi, noterprimiti. Wsiągnienie, *Vd.* noterſega, noterſeshenje.

***WSIELEŃSKI**; *ob.* wsze-.

WSIEŚĆ, wsiadł, wsiedli, *F.* wsiędzie, wsiędę, *med. indtl.*; wsiadać *ndk.*, wsiadywać *czstl.*, *Bh.* wſedнauti, wſedati; *Vd.* notersesti, notersiedati, gorsesti, gorposaditise; *Bs.* uziahati; *Rg.* uziti, uzâchi; *Rs.* всѣсти, возсѣдаю. (*Ec.* всадничествую ieżdżę); Wsiadać na wóz, na łódź, na koń, wmieściwszy się siedzieć, einſitzen, auſſitzen, ſich einſetzen, ſich auſſetzen, einſteigen, auſſteigen; zu Pferde ſteigen. Wsiadaymy na koń, iedźmy nie leniwie, Sprobuymy szabli dawno zapomnianéy. *PKchan. Jer.* 133. Trzeba często na młodego konia wsiadać, i zasię zsiadać, aby się nałożył spokoynie ſtać ku wsiadaniu. *Cresc.* 523, aufſteigen, - abſteigen, - beym Aufſteigen. Już, ani na konia wsieść, ani zsieść z niego nie mogę. *Prot. Kont. a* 4 *b.* Wsiędziesz-li na koń, troſka na koń wsiędzie, Uſtąpisz-li w okręt, i tam troſka będzie. *Hor.* 1, 283. Na konia dzielnego, chociay w proſtym siedle, wolałby każdy ku potrzebie wsieść, niż na owego upſtrzonego, co się wspina, wierzga, a ogonem harcuie. *Rey. Zw.* 68. *Omiſso* wsieść: Hetman dopiero na koń, biega między roty, i pułki uzbroiony iazdy i piechoty zagrzewa. *Leszcz. Cl.* 75, *scilic.* wsiada). *Absolute*: Wsiadaymy, iam iuż gotów. *Morszt.* 336, aufgeſeſſen! eingeſeſſen! aufgeſetzt! eingeſetzt! Dziś z tobą zaraz wsiadam, dziś z tobą ucieknę. *ib.* 341. - *allegor.* Kiedyśmy wsiedli na łódkę, trzeba iuż daléy płynąć. *Teat.* 17, 9, zacząłeś, kończ-że!). - Wsiadanie, -ia, Wsiadane, -ego, *n.*, das Auſſitzen, Auſſteigen, Einſitzen, Einſteigen, die Abreiſe. Znowu wozy i kareta zaiechała, i znowu aż do nocy wsiadania Pańſkiego czekała. *Mon.* 67, 71. Na mym wsiadanym będąc u niego, gdy go nie zaſtałem, papiery z sobą zabrałem. *Teat.* 48*b*, 10, na samym prawie

prawie wsiadanym. *Ustrz. Kruc.* 3, 80. Na wsiadanie w woysku trąbić kazano. *Warg. Cez.* 1. Na wsiadanie hetman trąbić kazał. *Warg. Cez.* 205. Wsiadane, = wsiadana piosnka, das Aufsitzelied, der Trompetenstoß, zum Aufsitzen. W trąby wsiadanego na flisów zagrano. *Bardz. Tr.* 260. Konie dawno posiodłane, łowczy otrąbił na szczwaczów wsiadane. *Kchw.* 24. Już wszystko gotowe, czekaią wszyscy wsiadanego. *Pot. Arg.* 731, znaku ruszenia, das Zeichen zum Aufbruche. - Wsiadany, gra dziecinna. *Cn. Th.* 1239, *Włod.*, der Huckemann, ein Kinderspiel. (*Rs.* всадниковъ, всадничій, всадническій iezdecki). - *§. wsiądzenie, wsiędzenie, = siedzenie, = siodło, ein Sattel. Towary, Tureckie zawoie, rzędy, wsiędzenia różne. *Vol. Leg.* 4, 82. Jnny się wziętym zaszczyca rumakiem, A ów wsiądzeniem, rzędem i saydakiem. *Jabł. Buk. S 2 b.* - §. Wsiadać na państwo, wstąpić, zur Herrschaft kommen, gelangen. Dał przykład wszem panom, aby wsiadaiąc na państwa, nie na swóy, ale na pospolity pożytek oko mieli. *Sk. Dz.* 1110. - §. wsiąść na kogo, = opanować kogo, górę nad nim wziąć, über einen Meister werden, über ihn die Oberhand bekommen. Na te iunaki iak trafię, wsiądą mi na skórę. *Teat.* 43 c, 144. Oni pierwsi na swych okrutnych prześladowców wsiędą. *Teat.* 44, 42. Tyrani łaskawością zmyśloną, przyciągnąwszy do siebie towarzysze, sami na nie wsiadaią, i pany ich być chcą. *Sk. Dz.* 1128. - §. Wsiadać na kogo, nacierać, wyieżdżać na niego, auf einen losgehen. *Jnuehor* wsiadam, wskakuię na kogo słowy. *Mącz.* Arachne gniewowi się już nie odeymuiąc, na nieznaną Palladę wsiadła słowy temi: .. *Otw. Ow.* 216. *Jnsultatio* urąganie, naygrawanie, wsiadanie na kogo, iako my mówimy. *Mącz.* Na wszystkich wsiadać, t. i. urągać, *insultare. ib.* - §. *Neutr.* wsiąść, wsiąknąć w co, wpuścić się, einsinken. Prędkoby na piasku ciężka budowa w ziemię wsiadła. *Kluk Kop.* 1, 290.

WSIEW, - u, *m.*, wsianie, wsiewanie, i to co wsiano, das Einsäen, die Einsaat; *Vd.* vsietba, vsietje, vsjanje. WSIEWAĆ, *ob.* Wsiać.

WSIKNĄĆ *cz. idntl.*, sikaiąc wpuścić, einspritzen. *Jniectio* wsikanie, wsprycowanie. *Perz. Cyr.* 156.

WSILIĆ *cz. dk.*, siłą wpuścić, hinein zwängen, *Vd.* vsiliti; noterposiliti.

WSINA, - y, *ż.*, biedna wieś, ein elendes armseliges Dorf. Jch gąsior iedyny sam tylko był czuynym stróżem oney wsiny. *Otw. Ow.* 332. WSISKO, - a, *n.*, szpetna wieś, ein häßliches Dorf. Nic nie sprawowano dla niesposobności nikczemnego wsiska. *Krom.* 660.

WSKAKAĆ, *ob.* Wskoczyć.

WSKASAĆ, WZKASAĆ *cz. dk.*, wskasywać *czstl.*, do góry podkasać, in die Höhe aufschürzen. Zanklem swą szatę wskasywała. *Otw. Ow.* 75. Biega wskasawszy szaty swoie nad golenie. *Otw. Ow.* 416. Wskasany, podkasaniec, *succinctus. Mącz. Colligere vestem*, zawziąć na sobie suknią, albo się wskasać. *Mącz.*

WSKARMIĆ *cz. dk.*, karmiąc podchować, auffüttern, groß füttern, *Ec.* вскормляю. Oderwawszy od piersi własnych płod ten miły, Sadza *osób, by go tam wilgoci wskarmiły. *Zab.* 10, 49, *Koss.*, *Rs.* вскормъ wychowanie, вскормленикъ wychowaniec.

WSKAZ, *WZKAZ, - u, *m.*, wskazanie, i to co wskazano, oznaczenie woli, rozkaz, Willensdeutung, Andeutung, Befehl. Czekaiąc wskazu hetmana swoiego, Dobyli prędko żelaza ostrego. *Auszp.* 120. Mury na iego wskaz były rozwalone. *Przyb. Luz.* 128, cf. skinienie). Pod iego ręką, w wszystkich wskazach szanowaną, Mocne twierdze i mury niezłomne powstaną. *ib.* 49. Mocny Neptunie! wskazem berła swego Od iednego bieguna aże do drugiego Panuiesz wszystkim wodom. *ib.* 180. Gmin na *wzkaz tayny przez powietrze leci. *Przyb. Milt.* 57. - §. wskaz sądowy, = wyrok, dekret, Gerichtsdecret, Ausspruch. Niesłuszny wskaz sądu. *Stat. Lit.* 178, *ob.* skaz, przekaz). - §. Wskaz, wskazanie do kogo, = asygnacya, die Assignation, Anweisung an jemanden. Mam wskazanie i listy do niego. *Tr.* Dobra wskazami obciążać. *Tr.*

WSKAZAĆ *cz. dk.*, wskaże *F.*, wskazuie *Pr.*, wskazywać *czstl.*; *Boh.* wzkazati, wzkazal, wzkaži, wzkazowati; kazać komu powiedzieć, oznaymić mu przez kogo; *Sla.* porucsiti, (*ob.* poruczyć), einem sagen lassen, wissen lassen. Gdy towarzystwo Arystypa do domu iechać się brało, pytali go, coby do swych wskazać chciał; a on to poselstwo wskazał: powiedzcie Ateńczykom, niechay synom swym ... *Kosz. Lor.* 7, *b.* Wasta, i na królewskie rozkazanie, które był przez komorniki wskazał, przyyść wzgardziła. *Leop., Ester* 1, 15. Ptolomeusz pozdrowienie wskazuie, i zdrowia życzy. *Leop.* 3 *Mach.* 3, *ib. Jez.* 7, 2. Prawi mu wszystko, co Argienis do niego wskazała. *Pot. Arg.* 735. Gdy go *pozowią, nie stanie; ale wskaże do strony o iednanie. *Gorn. Wl. d* 2 *b.* - §. wskazać, kazać, nakazać, rozkazać, okazać wolą swoię, seinen Willen andeuten, befehlen. Wskazała poń, aby do niéy przyszedł, i podług żądania swego ślub z nią brał. *JKchn. Dz.* 136, wezwała go). - §. Wskazać, odkazać, asygnować, assigniren, anweisen. Sto kóp na maiętność iego wskazano. *Tr.* Wskazał mi kupiec sto talarów na niego. *Tr.* - §. *Wskazać na śmierć, *ob.* skazać, verurtheilen. Za odkryciem spisku, *wskazano ich na pożarcie zwierzom. *Teat.* 46 *d*, 1. - §. Wskazać, pokazać, skazać oznaczaiąc, andeutend zeigen, zeigend andeuten, zeigen, weisen. Bądź naszym wodzem i sternikiem, wskaż drogę! *Przyb. Luz.* 43. Zegar dobrze wskazuie godziny. *Tr.* WSKAZÓWKA godzinna. *Jak. Math.* 1, 62, *ob.* skazówka.

WSKĘDZIERZYĆ *cz. dk.*, kędzierząc do góry podnieść, aufkräuseln; *Vd.* gorsruditi, gorsaferkati.

WSKINĄĆ *cz. idntl.*, wskiwać *ndk.*, skinieniem wskazać, winkend andeuten. Oczyma na mię wskiwaią, *annuunt. Wrob. Zolt.* 80. Na iedno prawie pańskie wskinienie, na posłuszeństwo się iemu, i na wolą poddali. *Zrn. Psl.* 3, 504. (II., *WSKINĄĆ, *WZKINĄĆ *idntl.*, *wskidać *ndk.*, *Ross.* вскинуть, вскидывать, *ob.* wzrzucić, wzmiotać.

WSKIPIEĆ *niiak. dk.*, kipiąc w górę iść, im Sieden überlaufen, aufwallen; *Vd.* gorkipeti; *Rs.* вскипѣть, вскипаю; *Ec.* воскипѣти, воскипаю. *Subferuefactus*, nieiako trochę zagrzany, wskipiały. *Mącz.*

WSKISNĄĆ *niiak. idntl.*, wskisieć *ndk.*, kisząc w górę iść, aufgähren, *Ross.* вскиснуть, скисать. W kadź kłaść cegłę rozpaloną, aby wino wskisiało tak zagrzane. *Cresc.* 344.

WSKŁOCIĆ *cz. dk.*, kłócąc wzrzucić, wzburzyć, durch einander in die Höhe werfen, aufregen, *Rs.* всклочить, всклочивать. Pod słoniami drży ziemia, wskłócone

prochy od ludzi i koni wszyſtkie iako pożarem zasłonią Wołochy. *Tward. Wł.* 122.

*WSKŁOMIENNY, -a, -e, przemieniaiący się w ſkło, ſich verglaſend. Pierwszey materyi podział ieſt na ciała wſkłomienne, i na ciała wapienne. *Stas. Buff.* 18, *vitrifiable.*

*WSKŁOŚ, *ob.* Wſkróś.

WSKOCZYĆ, *F.* wſkoczy, wſkoczę *cz. dk.*, wſkakuie *Pr.*, *wſkakować *ndk. et kontyn.*, wſkakiwać *czstl.*, *wſkaczeć, *wſkakał, *F.* *wſkacze, *iterat*; wſkoknąć, *idntl.*, ſkokiem się w co zapuścić, hinein ſpringen; *Boh.* wſkočiti, wſkakowati; *Sr.* 1. ſkocżu nutż; *Rs.* вскокнуть, вскочить, вскакивать, взкочить, взскакиваю, впрыгнуть, впрыгивать; *Ec.* возскочити, возскакиваю, возскакати. W ſtudnią wſkakować. *Ezop.* 53. Dwie żaby, gdy nadeszły ſtudnią głęboką, iedna ku drugiey rzekła, wſkoczwa do tey wody. *ib.* 78. Wſkakuie po szyię w bezdenną głębinę, Pleszcze się, na przemiany przebiera nogami. *Tot. Saut.* 48. Główka członkowa z solniczki wybita, nazad w nią za popchnięciem wſkoczyła. *Perz. Cyr.* 100. Powſtała nawalność wiatru wielka, gdzie też wały wſkakowały w łódź. *Sekl. Mark.* 4, wrzucały się). Dla sławy na śmierć ciała swe wydawali, na działa nabiegali, przez woyſka się przebiiali, na mury i w ognie wſkakowali. *Rey. Zw.* 167 *b.* Mocno się bronili, aż na koniec sami wſkakowali w ogień. *Jer. Zbr.* 332. - *fig. tr.* Bardzo to teſt sroga dziś na wszyſtkich wędka, Upornie w rzecz wſkakować bez rozumu z prędka. *Rey. Zw.* 8 *b*, werwać się w co, ſich ſpornſtreichs, ohne Bedacht einmengen. - §. Wſkoczyć, ſkokiem się porywać, aufſpringen. Nazwawszy ich dziwnemi przezwiſki, wſkoczyli i puścili się słowy potwarzy pełnemi na nie. *Zrn. Pſt.* 2, 552. WSKOK *adv.*, = w ſkok, ſkokiem, ſkacząc, im Sprunge, ſpringend; *Rs.* вскачь. Wſkok ledwie się tykaiąc ziemi, poſtępuie. *Bardz. Tr.* 170. Na nic się nie zda, że kto wſkok bieży, Gdy nie wyiedzie kiedy należy. *Jak. B.* 186, wſkok, w cwał, prędko, szybko, lotem, im Galopp, ſchnell, wie der Bliß, wie ein Pfeil, *pr. et fig. tr.* Mądra to rada, wſkok odbieżeć tego, Co ſkutku nigdy wziąć nie może swego. *Paſt. F.* 18. Uwaga zdaie się barbarzyńcom rzecz niewolnicza; królewſka zaś wszyſtko wſkok odprawować. *Kłok. Turk.* 110, na iedney nodze, by z bicza, iak gdyby wyſtrzelił, wypalił, cf. iak gdyby pióro opalił). Jeden drugiego wzaiem napomina, aby robotę wſkok odprawowali. *PKchn. J.* 75, żywo, śpiesznie). Zdeymuią u ſtołu półmiſki wſkok iedne po drugich, że w krótkim bardzo czasie wydadzą siedmdziesiąt noszenia. *Kłok.* 106. Nie wadziłoby nie tak wſkok te sławne hiſtorye odprawować. *Gorn. Dw.* 248, nie tak lekko, krótko, kuso, od ręki, byle zbyć). - *§. Co wſkok, ze wszyſtkich sił śpiesznie, co żywo, co tchu ſtanie, aufs aller ſchleunigſte. (Jedli) żeby się w pole co wſkok brali, Dwa kroć brać z misy, raz połknąć kazano. *Auszp.* 36. Wyrwawszy się nędzniczek z tamtych mieysc ſtraszliwych, Bieżał co wſkok do Rzymu, do ludzi chętliwych. *Paszk. Dz.* 44. Uciekaycie co wſkok! *Radz. Jer.* 6, 1. - §. Wſkok, natychmiaſt, zaraz, tego momentu, auf der Stelle, ſogleich. Obawiaiąc się zayścia iakiego między żołnierzami, wſkok kazał się wywiedzieć, coby to było. *Wys. Al.* 36. Henryk, wſkok woyſko spisawszy, przeciw Władysławowi wyciąga. *Krom.* 238. Rzplta potrzebuie przy boku swym uſtawicznie doktorów, którzyby, gdy choroba iaka na nią przyydzie, mogli wſkok radzić o zdrowiu iey; nie dopiero szukać doktorów, gdy się do śmierci przybliża. *Gorn. Wł. Q.* Przygotowaney twey mowie wſkok zabiegam. *Nar. Tac.* 2, 280, *ſtatim.*

*WSKONAĆ, n.p. Bolesław paraził Jaćwingi, iż potym nie mogli wſkonać, i przypędził ich na krzeſt święty. *Biel. Sw.* 196 *b*, może wſkórać; *qu. v.*

WSKOPAĆ *cz. dk.*, wſkopuie *Pr.*, *wſkopawać *kontyn.*, wſkopywać *czstl.*; *Vd.* ſkopati, gorkopati, gorſkopati, *Bs.* uſkopati; *Rs.* взкопать, вскапывать; kopiąc do góry wzrucić, graben aufwerfen. Ziemia pod wino ma być wzruszona częſtym przeoraniem abo wſkopawaniem. *Cresc.* 301. Nie wſkopana ziemia, nieruszona, niekopana. *Wlod.* Wſkopywam zasianą rolą i weszłe zboże około drzew, gracuię. *Cn. Th.* 1293. Wſkopywanie, gracowanie, rycie. *ib.* Niewſkopany, nieryty, niegracowany ogród. *Cn. Th.* 540. Wſkopywam około drzew, okopuię. *Cn. Th.* 1293, wzruszam).

*WSKOPEC *adv.*, nazad, wſtecz. *Dudz.* 69, wzad, nazad; rückwärts Pies żeby wſkopec ani szukał, ani gonił. *Oſtror. Myśl.* 8. - *adjectiv.* WSKOPECZNY pies, co wspak albo szuka zaiąca abo goni; pies taki albo głupi, albo zły ma cuch. *Oſtror. Myśl.* 39.

WSKÓRAĆ, Wſkurać *med. ndk.*, przyymować się, (w korę) rosnąć, (*ob.* kora, ſkóra); *Vd.* gorpriti, bekleiben, gut fortkommen, gedeihen, Gedeihen haben. Z iedney koſtki nigdy nie wzrośie palma, a wyrośće-li, tedy nie wſkóra, ale zaginie. *Cresc.* 441. - Wſkórać, przyyść do siebie, do sił, do kwitnącego ſtanu, odzyſkać ſtracony byt, wieder zu ſich kommen, ſich erhohlen. Henryk z więzienia okrutnego wypuszczony, iuż nie mógł więcey wſkórać, łecz z nienagła zawsze truchleiąc, wychorzały ſkawęczał. *Krom.* 304. Potym gdy zaś ksobie przyszedł i wſkórał, aczkolwiek tak był ſkarany, przedsię iednak tego nie litował. *Leop.* 3 *Mach.* 2. Oſtatek Jadźwingów Leszek Czarny wyniszczył, iż iuż wſkórać napotym nie mogli. *Stryik.* 182. Miaſto Kruszwicę Władysław Herman kazał zburzyć, tak iż do tego czasu nie może wſkórać. *Biel.* 68. Niecnotliwe łakomſtwo wszyſtko pokaziło, tak że po dzisieyszy dzień z trudna kościół boży wſkurać może. *Zrn. Pſt.* 63 *b.* Chory pan iuż nie ma wſkórania. *Opal. Sat.* 12, nie ma nadziei ozdrowienia). Car Tatarſki Kiiow spalił, które od tego czasu wſkórania nie ma. *Biel.* 274. - *Niewſkurany, = nieodwetowany, nieodzyſkalny, unwiederbringlich, unerſeßlich. Miaſto to miał Bóg na wieczne a nigdy niewſkurane spuſtoszenie podać. *Zrn. Pſt.* 3, 530. Żydzi na niewſkurany upadek przyszli. *ib.* 3, 708 *b.* - §. Wſkórać, dokazać swego, dopiąć zamiaru, ſkutek osiągnąć, uſkutecznić, ausrichten, ausführen, erreichen ſeine Abſichten. Piotr bez Pana nic nie mógł usilną pracą swą wſkurać, próżno robił, darmo się pracował. *Zrn. Pſt.* 2, 330 *b.* Dotąd się wiele trudów ucierpiało, Ale na sławie małośmy wſkurali. *PKchn. J.* 8, małośmy zarobili, zyſkali). Nałamią się medykowie i fizycy głowy, a nic nie wſkóraią. *Falib. Dys.* D3. Wiele królów przez białogłowy wſkórało. *Gorn. Dz.* 152. Sprobuymy, może wſkóramy. *Teat.* 17 *c*, 17, może się uda). Nie zawżdy wſkórać

można z sługami przez fuki lub pięści. *ib.* 42 *c*, 31. Dobrocią więcéy wſkórasz, niż groźbą. *Zegl. Ad.* 61. Cierpliwością, długim czasem Więcéy wſkórasz niż hałasem. *Jak. B.* 63. Doma ſtroyny, na woynie hoyny, u dworu myśliwy, w karczmie zwadliwy, nigdy nie wſkóra. *Rys. Ad.* 11, nie porośnie w pierze.

na *WSKOŚ, WSKOS, *adv.*, na ukos, **überzwerch**. Dziury te nie maią być wproſt wiercone, ale wſkos na górze wewnątrz. *Torz. sk.* 72. Szeroką krzywizną na wſkoś oddzielony. *Otw. Ow.* 55. WSKOŚNY, - a, - e, - ie *adv.*, na wſkos idący, ukośny, **überzwerch gehend, Queer**=. Przy ścienie zoſtawić dziurę wſkośną. *Torz. sk.* 46.

WSKROŚ, *WSKŁOŚ *adv.*, z iednéy ſtrony przeniknąwszy aż do drugiéy na wylot, **durch und durch**, *vulg.* durch durchem; (*Bh.* **ſkrz, ſkrze**, = przez), *Bh.* **weſkrz, weſkrzný, naſkrz, naweſkrz**; *Slo.* **ſkrz, ſkrze**; *Crn.* voninvon; (*Crn.* ſkus, = *per*), *Vd.* vun na vun, ſkus na ſkus, spuvu; (*Vd.* ſkus, ſkusi, = *pèr*;) *Bs.* kroz, s'jedne ſtrane na drugu; (*Sla.* kroz, = *per*,) *Rs.* сквозь, насквозь, (cf. искренній, *obs.* искрь szczéry, uprzéymy;) *Ec.* сквозѣ. (*adj.* сквозный wylotowy). Te słowa wſkroś me serce zmieszane przebiły. *Jabł. Tel.* 73. Serce moie taką dobrocią Wc Pana wſkróś ieſt przeięte. *Teat.* 29, 67. Poznałem po iego pytaniu, iż mię chciał wſkróś przeniknąć. *Kras. hſt.* 123. Urząd sekretarza poselſkiego podawał Rynotowi sposób przeniknienia wſkróś maniery Tureckiéy. *Kłok. Tur. pr.*, gruntownie, dokładnie). Z tych więc powodów, umysł wſkróś przenikaiących, Nie trzeba, Mości Królu, mieć łagodne serce. *Kras. sat.* 10, przekonywaiących). Tę xiążkę bez wszelkiéy odwłoki wſkróś przeczytałem. *Pilch. Sen. liſt* 343., od deszczki do deszczki, od a do z, **durch und durch, von einem Ende bis zum andern, von Anfang bis zu Ende.** Klasſyków tyle razy różnemi sposoby wſkróś przechodzą z uczniami, że prawie nie umyślnie ucząc się na pamięć, już ich umieią. *Mon.* 65, 239. - §. Na wſkroś się liżą woły, = pod włos się liżą. *Włod.*, na wſkroś *contra pilum se lambentes boves. Cn. Th.* 450, aż do skóry, **bis aufs Fell.** Zagrzanie przez tarcie po ciele płatami wzdłuż, poprzecz, *wſkłoś. *Oczk. prz.* 43.

WSKRZEPIĆ *cz. dk.*, krzepiąc podnieść, **ſtärkend erheben**, *Ec.* возкрѣпоствовати, вкрѣпляю.

WSKRZESIĆ *cz. dk.*, Wſkrzesi, wſkrzeszę *F.*, wſkrzesać *ndk.*, *wſkrzesować *kontyn.*, wſkrzesywać *czſtl.*, krzesaniem wzniecić n. p. iſkrę, **Funken herausschlagen, Feuer anschlagen.** Gdyby iſkierkę wſkrzesać z téy twardości miały, J twardeby się krzesiwa padały. *Paſt. F.* 58. - *fig. tr.* Wſkrzesiła nowe miaſta. *Bardz. Tr.* 553, wzniecila, zachęciła do ich ſtawienia). Błądzę, gdy maiąc życie tylko Roscyusza bronić, rzeczy nie należące wſkrzeszam. *Siem. Cyc.* 144., wspominam, **in Erinnerung bringen, berühren.** - §. Wſkrzesić umarłego, do życia go z śmierci obudzić, ożywić, czynić że kto odżyie, do życia przywrócić; **von den Todten erwecken**, *Bh.* **wzkřiſyti, wzkřiſſenj**, (2., *sanare, reſtituere; Bh.* **křiſyti, křiſym** *sanare*, 2., *a morte revocare*); *Slo.* **wſkriſit, wſkriſe'ni Kriſta Pána**; (*Slo.* **křiſym** *excito*;) *Vd.* oshivit, od smerti sbudit; *Rg.* uskarsnutti; (uskârs, uskarsènje, *Dl.* uszkarsz, vasam, *Sla.* uskêrs, *Bs.* uskrrisenje, vazam, *Pascha* Wielka Noc;) *Bs.* uskarsnuti, uskrrisnuti; *Rs.* воскресить, возкрешать, оживотворить, возкрешéніе, оживотворéніе, (возкреснуть, возкресать zmartwychwſtać, возкресéніе Niedziela, возкрéсный Niedzielny); *Ec.* воскресити; (*Ec.* воскрéснути zmartwych wſtać, день воскресной, недѣля, господница niedziela;) Chryſtus wszechmocny mógł męki wycierpieć, i potym sam się zasię wſkrzesić a z martwych wſtać. *Gil. Kat.* 216. Ludzie z grobów na sąd wſkrzeszeni będą. *Budn. Ps.* 146. Rzekła czarownica Saulowi, kogo mam wſkrzesić tobie? *Budn.* 1 *Sam.* 28, 4, kogo z duchów wezwać, **citiren**. - *fig. tr.* Pierzcha w tył Rusin; popieraią Polacy; usiłował woynę wſkrzesić xiążę Ruſki; ale gdy nic nie sprawił, uciekać i sam musiał. *Krom.* 274, *reſtituere pugnam*, ożywić, odnowić bitwę. WSKRZESCA, WSKRZESZCA, - y, *m.*, WSKRZESICIEL, - a, *m.*, który wſkrzesza, wznieca, odnawia, do bytu nazad przyprowadza, **der Erwecker, Erreger, Beleber, Wiederherſteller**; *Rg.* uskarsnitegl; *Rs.* возкреситель. Uważał naród seym konſtytucyyny, iak epokę odrodzenia się, a na prawodawców swoich, iak na tworców nowéy iſtności Polſki, iak na wſkrzesicielów iéy niepodległości, rządu, i znaczenia w Europie poglądał. *Uſt. K.* 2, 192 Niezbadana fortuna w Wespazyanie ſtarożytnéy doſtoyności wſkrześcę gotowała. *Nar. Tac.* 2, 432. Gingiſkan, nowego w Azyi samowładctwa wſkrześca. *Nar. hſt.* 4, 260. Zmarłych wſkrzesiciel, apoſtoł Św. *Chod. Koſt.* 60, **Todtenerwecker.**

WSKUPIĆ *cz. dk.*, kupą wzgórę podnieść, nagromadzić, **aufſchobern, aufhäufen**, *Sr.* 1. **zkopiczuyu**; *Vd.* gorkopuvati, v'kope dielati.

WSKURZYĆ *cz. dk.*, kurzem napuścić, **einſtäuben**. Cudny Julus zwierz gonił, zaraz psy podburzy Jędza, a szlad znaiomy pod ich nozdrza wſkurzy. *AKchn. W.* 198, *noto nares contingit odore.*

WŚŁAPIĆ *cz. dk.*, ślapiąc wbić, wgnieść, wtłoczyć, **eintreten**. Nasiekać mierzwy na drogi błotne podworu, a gdy się iuż ono wślapi abo udepce, na kupę złożyć. *Cresc.* 83.

WSŁAWIĆ *cz. dk.*, wsławiać *ndk.*, sławnym czynić, rozsławić, sławić. *Cn. Th.* 1015, **berühmt machen.** Autor ten wsławił ięzyk i nauki Łacińſkie. *Warg. Wal.* 94. Oycze wsław syna twego, aby cię syn twóy wsławił. *W. Jan.* 17, 1, uwielbiay, **verkläre**. - §. Hiszpan wsławia swoie urodzaie. *Stryik. Tur.* B3, wysławia, wielbi, chwali, **preiſen, rühmen**. - §. Wsławić się, imię sobie robić, sławy nabywać, sławnym się robić, sławnym się ſtać, słynąć, **ſich berühmt machen, berühmt werden, berühmt ſeyn.** Wsławiwszy się zwycięſtwy, nieprzyiaciół pod swóy przyięli zaszczyt. *Nag. Cyc.* 56. Miał Heroſtrat żądzę niezmierną wsławienia się, i kościoł spalił. *Zab.* 7, 192. - §. *aliter.* Wsławiło się to było, że Krzyżacy pokoiu pragnęli. *Krom.* 621, *increbuerat*, gruchnęło, **es verlautete, wurde bekannt, ruchtbar.** *WSŁAWA, - y, *ż.*, wsławienie, rozsławienie, wielbienie, **das Berühmtmachen, das Rühmen.** Nagródź łaſkawie liche moie do téy wsławy praoe. *Chodk. Koſt.* 64. WSŁAWICIEL, - a, *m.*, który wsławia, cf. uwielbiciel, **der Berühmtmacher, Lobpreiſer.** Nowych filozofów, z uymą dawnych wsławiciele. *Mon.* 68, 818.

*WSLIZIC *cz. dk.*, ślizkim uczynić, śliſkości nabawić, ſchlüpfrig machen. Lekarſtwo to żywot wślizi i wyczyści. *Siem.* 539. WSLIZNĄC się *indtl.*, wślizgać się *ndk.*, gładko się wemknąć, *Bh.* wklauznauti, *Vd.* notersmukniti, notervmusniti, hineinſchlüpfen, ſich glatt hineinſchleichen. Wśliznąłem się do iéy pokoiu. *Teat.* 34 *b*, *a i j.* On się wśliznął cichy. *Przyb. Ab.* 98. Jakim sposobem zdołam się wśliznąć w serduszko iéy? *Teat.* 18 *b*, 18. Waśń, co się kryiowką znowu wślizga cicho. *Przyb. Ab.* 92. O iakże to śliczne malowidło! obawiam się, żeby się w tło iego nie wśliznęły iakiego pochlebſtwa cienie! *Zab.* 16, 134, *ob.* wkraść się.

WSŁUCHAĆ się *recipr. ndk.*, iść w słuch, obsłuchanym być, ſtać się oswoionym słuchowi czyli uchu, dem Ohre gewohnt werden. *Quidditates*, *Entitates*, z samego tylko wsłuchania się w przykrości swéy niemierzione uszom zoſtały. *Fredr. Ad. pr.*

WSMAROWAĆ *cz. dk.*, wsmarowywać *czstl.*, smaruiąc wetrzeć, hinein ſchmieren, einſchmieren, einreiben; *Vd.* notermasati, noternamasati.

WŚMIARDNĄĆ, WŚMIERDNĄĆ *niiak. idntl.*, Wśmiardnąć się *recipr.*, wśmierdnieć *dk.*, *wśmiardać się *recipr. ndk.*, wśmiardywać się *czstl.*, ſtać się śmierdzącym, smrodliwym, wſtęchnąć, cuchnieć, zaśmiardnąć się; ſtinkig werden; *Sr.* 1. ſaßmerdźicj, zaßmerdźuwu ßo; *Vd.* smerdlivati; *Cro.* sàltavem, saltavszem, passím; *Ross.* провонять (cf. wonia); *Ec.* возсмердѣти. Wody gdy nie przelewasz, wśmiardnąć się rychło musi. *Sk. Kaz.* 138. Widzisz iak ciało próżniactwem zniszczeie, Jako zdróy wśmiardnie, gdy ponik nie leie. *Zab.* 15, 354. Manna na Sobotę nie gniła, ani się wśmiardła, ale iako świeża zoſtawała. *Sk. Kaz.* 281. Umrzeć musisz, to co ieſt wonnego wśmierdnie się, co ieſt wdzięcznego, obrzydliwym się ſtanie. *Zrn. Pſt.* 2, 392. Popsowali się, wśmierdzieli się, a ſtali się brzydliwymi. *W. Pſt. W.* 328. Wśmiardnienie, wſtęchlina, wſtęchłość. *Cn. Th.* 1294, cuch, cuchnienie; *Cro.* sàlta; die Stinkigkeit; *Rancor* wśmierdnienie, wſtęchlina, cuchnienie. *Mącz.* Wśmiardły, wſtęchły. *Cn. Th.* 1294, ſtinkig geworden; *vicinum eſt* śmierdzący. *Cn. Th. ib.*, który się zaśmierdział. *Włod.*; *Cro.* saltav). Od wód śmiardłych, i od powietrza ciężkiego zwykły zaraźliwe powſtawać choroby. *Papr. W.* 1, 75. Nie tak dla umarłych, iako raczéy dla żyiących pogrzeby są wynalezione, aby ciała brzydkie, wśmiardłe, i zaraźliwe precz wyrzucić. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 244. - §. *fig. tr.* O przeklęte rozkoszki, bodaycięż się wśmiardły, Niż my poginąć mamy, byście wy przepadły. *Papr. Kot. C 2 b*, cf. bodaybyście ſkapały, marnie zginęły). - *aliter*: Niechże mi tu ziemia wśmierdnieie, którą mi czart ukazuie, i wszyſtkie iéy króleſtwa. *Sk. Kaz.* 125, niech mi omierznie, obrzydnie.

WSOBIĆ się *zaimk. dk.*, wsobiać się *ndk.*, *irrepere* wsobiać, włudzać się, wnęcić. *Mącz.*, ſich einſchleichen. *Insinuo* wsobiam, włudzam, wdzieram, przylizuię, wkradam się w kogo. *Mącz.*, *ob.* włowić się). *Subintro* potaiemnie wchodzę, wsobiam się z nienacka. *ib.* Z nienacka się wsobia między ludzi chytrość. *ib.* Krzyżacy, żeby się w Kuiawy tym lepiéy wsobili, ięli sobie tam iako doma gospodarować, i Brzeście ſtare przenieśli na mieysce obronnieysze. *Biel.* 186, cf. wkorzenić się, wgnieździć się). Wpoiony, wsobiony, zaſtarzały obyczay. *Mącz.*, *insitus.*

WSOLIĆ *cz. dk.*, w sól włożyć; einſalzen; *Vd.* vſoliti, noterſoliti, notersaſoliti). O wieprzach iuż porąbanych i wsolonych. *Szczerb. Sax.* 459.

WSOWIT; n. p., kawy wsypałam, iak zwyczaynie. *Teat.* 19, 63, *ob.* sowito.

WSPACZNY, - a, - e; - ie, *adv.*, wspak t. i. nazad idący, rückwärts gehend, rückgängig, *Bh.* zpatečný. (*Cro.* zpàchnik *eductor*). Czas wszyſtek upływa na zmianach i wspacznych coraz zwrotach. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 379. - §. wspaczny, przeciwny, sprzeczny, widerlich, widerſtrâubend, widerſprechend. Wspaczna fortunā. *Pot. Syl.* 48. Jeśli padnie koſtka wspaczna.., *Chrość. Luk.* 167. Że cię wśrzód wrzaſków tak rozlicznych i wspacznych rozum nie odbiega! *Pilch. Sen. liſt.* 2, 4. Kiedy lud do dobroci rządzących przywyknie, Bryka, Mościwy krolu, wzgląd wspacznie obroci, Zły, gdy kontent, powolny, kiedy się zasmuci. *Kras. ſat. ded.*, na opak. WSPACZNĄĆ *niiak. idntl.*, wspacznym się ſtawać, wspak iść, cofać się, rückgängig werden, zurückgehen, weichen. Wnet Niemcy wspacznęli, a iuż na nasze nie chcieli nacierać śmiele. *Papr. Kl.* 98, uſtępowali). WSPACZNICA, - y, *ż.*, wspaczenie się, iście wspak, uſtąpienie, cofanie się, *Bh.* zpátek;) die Rückgängigkeit, das Zurückgehen, Zurücktreten. Jordan ledwie zoczył arkę pańſką, ledwie omoczył ſtopy kapłańſkie, wſtecz uderzył, i wspacznicę uczynił cudowną. *Birk. Ex. D.* WSPACZNOŚĆ, - ści, *ż.*, wſteczność, kierunek wspak, na opak, rückgängige Richtung, Entgegengeſetztheit, *Bh.* zpatcznoſt, (*Crn.* spak, spaka *abortus*; *Vd.* ſpaka *monſtrum*, *ſtupiditas*; *Cro.* zpachka *ſcandalum*). WSPACZYĆ *cz. dk.*, wspaczać *ndk.*, wspacznym co czynić, robić że wspak idzie, rückgängig machen; *Bh.* zpatczim, zpáčim; (*Cro.* zpachújem, zpachiti *scandalizare, seducere*). Wody arka Pańſka wspaczyła Jordanowe, i rozkazała tak długo czekać, ażby naymnieyszy człowiek z Jzraela sucho przeszedł. *Birk. Zam. pr.*, wſtrzymywała). Wiatr przeciwny broń twoię wspacza a unosi, a nieprzyiacielſkiéy dopomaga. *Kosz. Lor.* 145 *b.* Jeśli kogo zła fortuna wspaczy, niech ma woyſka milliony, to zginiony. *Pot. Syl.* 155, prześladuie). WSPAK, na WSPAK, *Wspakiem *adv.*, nazad, w tył, tyłem, ku tyłowi, wſkopec, wſtecz, przeciwnie, na opak, rücklings, rückwärts, rückgängig, verkehrt, entgegengeſetzt, *Bh.* zpátkem, nazpátek, nazp'et; *Slo.* ſpátki, ſpátkom, naſpat; *Ec.* вспакъ, *pr. et fig. tr.* Napominała raka iego matka, aby przed się lazł, a nie wspak. *Ezop.* 35. Kalixt II Grzegorza VIII poimawszy, na wielblądzie wspak go posadziwszy, twarzą do ogona, do Rzymu w tryumfie na śmiech wiódł. *Zygr. Ep.* 94. Morze Pana widziało, i uciekło, Jordan się na wspak obrócił. *Leop. Ps.* 113, 3, *ob.* wspaczyć, wspacznica). Nie idziemy tam, gdzie duch boży prowadzi, ale wspak się i w tył obracamy. *Sk Kaz.* 620. Niech idą wspak ich rady, niech się iawnie wſtydzą, Którzy nieszczęście me iawnie widzą. *JKchn. Ps.* 58, niech idą wniwecz, rückgängig werden. Tak monarchiie, pańſtwa wspak się odmieniaią, Niewolnicy nad pany swymi zwierzchność maią. *Stryik.* 213, do góry no-

gami się sprzewracaią). Cokolwiek Anselm na arcybiskupstwie postanowił i rozrządził, to wszystko król zepsował i wspak powywracał. *Sk. Żyw.* 237, wniwecz). Udawszy się za mizernym wziątkiem, wspak wywrócili sprawiedliwość. *Psalm.* 30. Jednę tylko stronę baczysz, Przewróć - że kartę na wspak, snadź lepiéy obaczysz. *Rey Wiz.* 57 *b*, na drugą tylną stronę, Rückseite, Kehrseite). Zda-ć się za pociechę noc całą skakać, ale przewróciwszy kartę na wspak, gdy ta pociecha zlęże, pewnie smętek urodzi. *Rey Zw.* 114, zważywszy drugą stronę, z drugiéy strony). Ze dnia noc czynią, i we wszystkiém na wspak chodzą. *Pilch. Sen. list.* 4, 189, wprost przeciwnie). Chciałeś być sławnym, a wszystkie środki do tego brałeś na wspak, a obróciłeś się tyłem do sławy, a twarzą do wstydu i wiecznéy hańby. *Bibl. Targ.* 14. Jeśliby się twéy woli wspak stawił, Nie karz go zaraz, onby się poprawił. *Karp.* 1, 131, przeciwnym, sprzecznym, nieposłusznym). Diogenes Cynik wszystko wspak ludziom robił. *Karp.* 4, 99, w brew przeciwnie, inaczey niż zwyczaynie ludzie czynią). Twarda tobie iest rzecz, przeciwko niepodobieństwu wspak się obracać. *Rey. Pst. Bbb* 2. Mówi pismo, iżby się podobniéy niebu i ziemi wspak obrócić, niżliby się kiedy miało wspak obrócić naymnieysze słowo Pańskie. *Rey Pst. Nnn* 6. w niwecz iść, przepaść, spełznąć). Można gniew ukryć i wspak przeciw przyrodzeniu iego w łagodne przybrać słowa. *Pilch. Sen. Gn.* 317.

WSPAMIĘTAĆ *cz. dk.*, wspamiętywać *ndk. et czstl.*, odnawiać sobie w pamięci, in seinem Gedächtnisse erneuern, sich zurück erinnern. Wspamiętywam co, wspomiuam co sobie, pamiętam co. *Cn. Th.* 1294, przypominam. *Włod.* By wżdy ku iasnéy Jdzie się udała, Snadźby po górach patrząc wspamiętała, Jako oyczysty Peneusz daleki. *Tward. Daf.* 57. Członki wszystkie ięgrnieią, Aeson się dziwuie, J takim przed czterdziestą lat się wspamiętywa, *reminiscitur. Zebr. Ow.* 169. Wspamiętywanie, wspamiętanie *reminiscentia. Cn. Th.* 1294. Wyobrażenia z rozumu znikłe, bywaią poznawane za pomocą wspamiętywania za wyobrażenia tam przedtym utkwione, t. i. które iuż rozum prawdziwie widział. *Cyank. Log.* 25, cf. Platner Aphorism. §. 233, 235 *etc.*, die Rückerinnerung. Woyska wspamiętywaniem przeszłych zwycięstw mocy swéy ufaią. *Stryik.* 634, przypomnieniem sobie). Nie iednemu na samo tylko wspamiętanie Twéy dobroci, serdeczna z oczu łza ukanie. *Tward. Misc.* 133, na pamięć, na wspomnienie, na wzmiankę iéy). Dla téy przyczyny w męczenników pamiątkach mamy bywać, aby przez wspamiętanie świętych do gorliwości naśladowania być pobudzonym. *Zygr. Gon.* 370. Obyczay łgarzów iest w mowieniu pokaśliwać, bo mowiąc wspamiętuią sobie, coby daléy mowić. *Eraz. d, a*, przypominaią sobie). - §. Wspamiętać na co, n. p. Chciéy wspamiętać Boże na twe zgromadzenie. *Paszk. Dz.* 52, mieć ie w pamięci). Gdy przy tym wspamiętamy na ono drugie przyyście Chrystusowe,.. *W Pst. W.* 2, 366.

WSPANIALEC *niiak. ndk.*, stać się wspaniałym, herrlich, prächtig werden. Tak prędko wspanialeie, tak giesta odmieni, Rzekłbyś że ona Pallas na ołtarzu xieni. *Pot. Arg.* 437. **WSPANIALIĆ** *cz. ndk.*, uwspanialić *dk.*, czynić wspaniałym, herrlich und prächtig machen. Tyś upoważnił cześć w pańskich świątnicach, Dla dobraś sierot uwspanialił mury. *Zab.* 10, 10 *Jakub.* **WSPANIAŁOMÓWNY**, - a, - e, - ie *adv.*, mowy wspaniałéy, wysokiéy, górnéy, prächtig sprechend, hochtönend, *Sr.* 1. wulkohręjtniwé. *Cn. Ad.* 1263. **WSPANIAŁOMÓWNOŚĆ**, - ści, *ż.*, mowy wspaniałość. *Cn. Th.* 1294, Pracht = sprache. **WSPANIAŁOMYŚLNOŚĆ**, - ści, *ż.*, myśli wysokość, górność, wyniosłość wspaniała, Großmüthigkeit, Großmuth, Hochherzigkeit, *Bh.* welikomyslnost; *Crn.* jakost; *Rs.* благодушїе, велєдушїе, великодушїе. Ze światła wypływa wspaniałomyślność, która zmierza iedynie do prawdziwéy zasługi czyli zacności. *N. Pam.* 24, 326. **WSPANIAŁOMYŚLNY**, - a, - e, - ie *adv.*, sposobu myślenia górnego, wspaniało - wyniosłego, wielkiego, großmüthig, edelmüthig, großherzig, *Bh.* welikomyslný; *Crn.* jakomislen; *Rs.* благодушный, велєдушный, великодушный; *Ec.* краснодушный. Wspaniałomyślnym być, *Rs.* великодушествовать; *Ec.* великодушствую; *Gr.* μεγαλοψυχέω. **WSPANIAŁOŚĆ**, - ści, *ż.*, niepospolita i piękna wielkość, górność, die Herrlichkeit, Pracht, Hochherzigkeit, Großmuth, *Bh.* nadhernost, skwostnost; *Slo.* nádhernost, welikočinnost; (*Slo.* spanilost *amoenitas, formositas*), *Sr.* 1. pycha (*ob.* pycha), krasnocż (*ob.* krasność); *Sr.* 2. kschasnoscż, kschasa; *Vd.* velizhanstvu, (cf. wieliczeństwo), koshenje, gospodashnost; *Rs.* величєствїе, величество, величїе, велєколѣпїе, велилѣпїе, сановитость, преизящество, щапство, щáство, щапленїе; *Ec.* лѣпотà, лѣпотство (cf. lepkość). Jak nędzna rzecz sługi niepoczciwego panowanie znosić tym, którzy wspaniałości szlacheckiey znieść nie mogli. *Siem. Cyc.* 156, arystokracyi szlacheckiéy, wielkorządztwa). Nic innego nie iest pycha, iedno fałszywy pozór wspaniałości. *Pilch. Sen. list.* 2, 439. Wpaniałość serca, chęć skuteczna uszczęśliwienia drugich. *Mon.* 68, 646, wspaniałomyślność). Zginęłaby wspaniałość, gdyby tym wszystkim iak pobierkami nie wzgardziła, o co się gmin, iak o rzecz nayświększą ubiia. *Pilch. Sen. list.* 2, 210 *b*. Wspaniałość mowy, *ob.* Wspaniałomowność. - §. *Astronom.* Oko bykowe iest gwiazda pierwszéy wspaniałości; pierwszéy wspaniałości iest 15 gniazd; 45 wtoréy; 208 trzeciéy; 44 czwartéy; 217 piątéy; a 49 szóstéy wspaniałości. *Tr.*, wielkości, Sterne erster, zweyter, dritter u. s. w. Größe. **WSPANIAŁY**, *WSPANIŁY, *SPANIAŁY, - a, - e, wspaniale *adv.*, wielkością piękną uderzaiący, pięknie górny, wyniosły, niepospolity, niegminny, maiestatyczny, (cf. pański), herrlich, prächtig, majestätisch, ansehnlich, groß, großmüthig, erhaben; *Boh.* nadherný, skwostný, (spaniľý *formosus*; *Slo.* spaniľý *amoenus, formosus*); *Sr.* 1. krasny (*ob.* krasny); *Vd.* gospodski, (*ob.* gospod), gosposhni, gospodashen, velizhanstven, koshatiten, pompanashen, kresen; *Rs.* велєколѣпный, величественный, велелѣпный, щáпливый, благолѣпный; *Ec.* лѣпотный, лѣпь, узорочный; *physic. et fig. tr.* Aczkoli może też być muł z konia i z oślicy, wszakoż nie tak szlachetny, ani wspaniały. *Cresc.* 545. Zrzebice wspaniałe nie maią być każdego roku spuszczane z końmi. *Cresc.* 516. Ale co to iest za wspaniała budowa między temi drzewami! *Teat.* 23*b*, 60, okazała, cf. bazylika). Cere-

ra żółtemi włosy upiękniona, Wspaniałą kibicią poważna Latona. *Dmoch. Jl.* 2, 51. Spaniałego zowiemy, *magnanimum*, wielkiego umysłu człowieka, i dzieiami wielkiemi i godnością u ludzi wsławionego. *Petr. Ek.* 267, wspaniałomyślnego). Człowiek niewinny równie ma duszę wspaniałą, iak serce tkliwe. *Teat.* 49, 93. Jesteś miłosierny w uczynku, ludzki i dziwnie każdemu układny, hoyny, spaniały, iako pan z panów. *Boter a* 4. Wspaniałym słońce i po śmierci świeci. *Pot. Syl.* 47. WSPANOSZEĆ *niiak. ndk.*, panoszyć się, zarywać pańskości, herrisch werden. Wszetecznik wżdy kęs poskacze, a wspanoszeie. *Rey Zw.* 142.

WSPAR, - u, *m.*, gatunek samołówki na ptaki, wab' na drągu na różnych mieyscach podpartym, (cf. potrzask), *ob.* spar, szpar; eine Vogelfalle, eine Art Sprenkel. Krotosile panów są iako wędki na ryby albo wspary na ptaki; ptaszek pod siecią albo na lepie ani sam wzwie, kiedy uwiąźnie. *Rey. Zw.* 72 *b.* Niech cię waby nie łudzą, niech nie mylą wspary. *Rey Wiz.* 106. Co za sprawa ma być długa w takiéy parze, Którzy siedząc świerkoczą, by ptaki na wsparze. *Rey Wiz.* 42. - *fig. tr.* Sędziowie trzecich stanów własni są *wsparowie, Bo co więc ci szaleni z wieczora narządzą, To oni korzyść maią, kiedy rano sądzą. *Rey Wiz.* 78, iakoby łapacze na nich). - *aliter*: Widzisz iak Pan Bóg dobre miłuie, złe karze, Takżeć też chce po każdym, kogo na tym wsparze Posadził tu na świecie, aby takież czynił, Dobre aby miłował, a złe zawżdy winił. *Rey Wiz.* 51, w téy szkółce ćwiczenia). Filozofowie iako na wsparze rzeczy wszystkich bozkich i ludzkich zasiedli. *Baz. Modrz.* 514, na szczycie, na widoku, auf dem Gipfe, auf der Anhöhe. Ludzi podłych, iż nieznaczny żywot bywa, przeto też występki ich nieznacznie, a do naśladowania drugim nie tak na wsparze. *ib.* 291, nie tak na widoku, nie tak na oku. WSPARCIE, *ob.* Wesprzeć. *WSPARNĄC *cz. idntl.*, n. p. zadziwiwszy się, iako rzecz tak trudną śmiano i skończono, wsparnęli. *Zebr. Zw.* 87.? WSPARTY, *ob.* Wesprzeć. WSPAROWAC *cz. ndk.*, (*ob.* wparować), mocą odeprzeć, zurückdrängen. Orda wsparowana do swych obozów umykaiąc, błotem od naszych w kale bita. *Jabł. Buk. S* 4 *b.* Zaiachawszy ordyncowi w oczy, wesprze Kozaków, wsparuie Sołtana. *ib. K. b.* J tam ich pocczą dobrym ciosem, i tak potężnie wsparuią załogi, Że zatrząsnąwszy i głową i nosem, Póydą w rozsypkę. *ib. P. b.* Wielkim gwałtem wsparuie ieszcze grassuiących Po domach i kościołach. *Tward. W. D.* 18.

WSPARZYC *cz. dk.*, wsparzać *ndk.*, parząc wzburzyć, aufsieden lassen. Jako gdy ukrop tocząc podwyż piany z bełaniem Z dymnistego wpsarzenia wydany staie niczym, . . *Chodk. Kost.* 34 - *aliter*: Wędzidło to odeymuie koniowi trzęsienie i wsparzanie głowy. *Hipp.* 94, zapał, gorącość.

WSPIĄĆ się, wspiął się, *F.* wespnie się *zaimk. idntl.*, wspinać się *ndk.*; *Boh.* zepnaut se, zepal se, zepnu se; *Sr 2.* Hupinasch; *Crn.* spejnam, spnem; *Vd.* gornapeti, gorrespeti; *Bs.* uspetise, pegnatise, pripetise, propetise na prrifte, propignatise; *Rg.* uzpêti, uspêti, pignem; *Ross.* вспятишься, вспящаюсь, (*Ross.* воспятишь, воспящамъ, *Ec.* вспятити, вспящаю, = wstrzymać). Wspinać się, do góry się wyciągaiąc podnosić, sich in die Höhe dehnen, aufwärts ausstrecken, hinauf recken, streben, stämmen. Łodyga wspinaiąca się, *scandens*, kiedy się pnie do góry bez okręcania, ale się tylko wąsami innych rzeczy czepia. *Botan.* 39, cf. wiiąca). Konstantyn nazwał Traiana zielem po ścianach wspinaiącym się, iż wszędzie imię swoie w napisach kładł. *Sk. Dz.* 210. Wespnie się chwała, iako chmiel po drzewie, przed maiestat iego. *Dambr.* 595. - Wspinać się na palcach, auf die Zehen treten, sich auf den Zehen heben. Ja się ciekawy iuż na palce wspinam, J przez lornetkę wpatrywać poczynam. *Zab.* 10, 24 *Skrzet.* Wspięliśmy się w koło na palce do słuchania. *Mon.* 70, 158. Nie wspina się na stopach, ani chodzi na palcach, obyczaiem tych, którzy fałszywy sobie wzrost przyczyniaią. *Pilch Sen. list.* 4, 56. By się Jezuita na palce wspinał, bez pisma Św. wierzyć mu ewanielicy nie będą. *Zrn. Pst.* 3, 163 *b*, niech się usadzi iak chce). Szyię kogut wyciągał, wspinaiąc się na nogi, iakoby na co zaglądał. *Ezop.* 98. Moc niedźwiedzia iest w biodrach, przeto też na zadnie nogi się wspina a chodzi. *Sien.* 287, er hebt sich auf die Hinterfüße, er richtet sich auf den Hinterfüßen auf. Koń się wspina, das Pferd bäumt sich. Gdy konia wspiął ostrogami, koń się wspiął, z dęba stanął. *X. Kam.* Biorą na kieł, woźnicy swego nie słuchaią, Wespną się, iż na koniec ciężaru zbywaią. *Bardz. Tr.* 171. - *tr. fig.* Wspinać się przeciwko komu, powstawać przeciwko komu, sich wider einen auflehnen. Trudno tobie nędzniku wspak się obracać, a wspinać przeciwko prawdzie moiéy. *Rey Pst. B b b* 5. Babilon przeciwko Panu sie wspinało. 1 *Leop. Jer.* 50, 29, wierzgało). Wy się przeciwko mnie wspinacie, i zbijacie mię pośmiewiski moiemi. 1 *Leop. Job.* 19, 5. Abyśmy się przeciwko panu iaką chełpą nie wspinali, a tego czym dziś iesteśmy, nie sobie przypisawali, ale łasce szczérey Pana. *Zrn. Pst.* 81 *b.* -§. *fig. et tr.* wspinać się, piąć się, usiłować w górę, emporstreben, trachten, empor wollen, sich schwingen wollen. Świat ten nasz właśnie iest iako drabina, Ten schodzi na dół, ów się w górę wspina. *Min. ryt.* 3, 308. Na pierwsze się mieysca wspinać, głupstwo ukazuie. *Sk. Kaz.* 393. Dobrzy ludzie bezpiecznie żyiąc nie wspinali się nad potrzebę ku bogactwu. *Gorn. Dw.* 376. Niektórzy się wspinaią, iakoby chcieli widzieć sprawy świata całego. *Rey Ap.* 21.

WSPIENIC się *zaimk. dk.*, wspieniać się *ndk.*, *Rs.* взпѣнивающсь, pieniąc się wzburzyć, aufschäumen (*Ec.* вспѣняю *despumo.*) Smołę z łoiem włóż w garniec, a tak mieszaiąc wzwarz, aże się wspieni ku kipieniu. *Cresc.* 33. Czekaią za to ubogie cię dary, Wspienią się mlekiém dereniowe czary. *Tward. Daf.* 20. Zaburzył się Euxyn, wspienił się Dunay. *Psalm.* 43. Mnie ani bystry Ganges zatrzyma nurtami, Ni żadna, choć się wspieni rzeka nad brzegami. *Bardz. Luk.* 29. Rąbią i sieką, że się z krwi plac wspieni. *Chrość. Fars.* 466. Zbytek miary nie ma, Aż i wina, i przednie likwory z Tokaiu W złotych flaszach *wspieniaią. *Gaw. Siel.* 358, *omisso* się; *nisi actiue intelligendum*.

WSPIERAC; *ob.* wesprzeć.

WSPIĘTRZYC *cz. dk.*, w piętra wznosić, *Vd.* naparnati, gorsparnati; aufthürmen wie Stockwerke, aufgaben, aufspeichern. W tym im rozkazał mieysce czynić wodzie, A ta słuchaiąc iego rozkazania, Po obu stronach wspiętrzona wisiała, J suchą drogę śrzodkiem ukazała. *PKchn. Jer.*

364. - *fig. tr.* Jam się wspiętrzył, i w iako naywiększym sposobie stanąłem. *Zebr. Ow.* 207, *intumui*. WSPIĘTY, WSPINAC, *ob.* Wspiąć.
WSPŁAWIC *cz. dk.*, wspławiać *ndk.*, pławiąc w górę puścić, hinauf flößen. *fig. tr.* Wspławiałem co noc pościel moię, łzami memi łoże moie oblewam. *Budn. Ps.* 616; moczyłem łzami, ich schwemmte mein Bette. *Luth.*
WSPŁONAC *niiak. idntl.*, nagle w płomień wybuchnąć, *pr. et fig. tr.* auflodern, in Flamme aufgehen, *Ec.* воспламенитися. Nie inaczéy wspłonął, iako gdyby kto ognia pod słomę nagrzonął, Lubby zażegł w stog zwalone zioła. *Zebr. Ow.* 151, *exarsit*). Kiedy straszliwy gniew iego wspłonie,.. *JKch. Ps.* 3. Król sam wspłonie okrutnie, i nie dozornemu W łeb strzeliwszy naypierwéy wodzowi iednemu, Uciekaiących zawraca, słowy gromi, fuka. *Tward. W. D.* 2, 197. Zamieszanie to za powodem Kamiliusza na górze Janikulum wspłonęło. *Fal. Fl.* 49.
WSPLUNAC *cz. idntl.*, wspluwać *ndk.*, w górę pluć, in die Höhe spucken. Piiąc ani sobie wytchnął, ani wsplunął. *Kosz. Lor.* 118.
WSPŁYNAC *med. idntl.*, wspływać *ndk.*, do góry dobywszy się pływać, oben auf schwimmen, hervorschwimmen, *Vd.* gorplavati, gorsplavati, *Rs.* взплыть, всплывать, спльть, спльвать, *Ec.* восплываю. W *sąd wina szalwiia świeża włożona na dno, przykryta dachówką, aby nie wspływała. *Cresc.* 344. Po morzu sroga dma rozniósła ciała zalane, które między wały na wierzch wspływały. *Klon. Fl. A3.* Wpuścił prorok drewno w wodę, i wspłynęło żelazo, *W.* 4 *Reg.* 6, 6. - *fig. tr.* U zdroiu tego pragnienie możesz gasić snadnie, Dzien li po niebje wspłynie, nocli się zakradnie. *Chodk. Kost.* 36 Tam gdzie stał zamek Troi, Dzisiay kłosy wspływaią. *Bald. Sen. A* 4, wybuiaią.
*WSPODOBAM się Panu w krainie żyiących. *Leop. Ps.* 114, 9, upodobam się, spodobam się, *ob.* podobać się, wohlgefallen.
WSPOGLĄDAC *cz. dk.*, w górę patrzeć, aufblicken. Florysa wspoglądaiąc na Leandra, mówi,... *Teat.* 11, 133.
*WSPOKOIC *cz. dk.*, uspokoić, zaspokoić, beruhigen. Jednę wspokoiwszy wątpliwość, insze niezliczone, iako u Hydry podrastaią głowy. *Bardz. Boë.* 135.
WSPÓŁ, we współ, współem, *Bh.* naspolek, wespolek, *ob.* spół, mit einander zusammen, gemeinschaftlich. *WSPOLAC, wspolić, *ob.* spolić. WSPÓŁBIESIADNIK, n. p. piianica współbiesiadników swoich znęcił, i przyzwyczaił do wina. *Pilch. Sen. Gn.* 295, *ob.* spółbiesiadnik, spółbankietnik. WSPÓŁBRAT, *ob.* Spółbrat. *WSPÓLCA, - y, *m.*, n. p. widzę wspólców i uczęstników naszego zgubienia. *Przyb. Milt.* 15, *ob.* spólnik, społecznik, Mitgenosse, Mitwirker, Theilhaber, = WSPÓŁCZYNICIEL, - a, *m.*; *w rodz. żeńsk.* WSPÓŁCZYNICIELKA, die Mitwirkerinn, n. p. Nayśw. Marya może się nazwać współczynicielką naszego zbawienia. *Bals. Niedz.* 1, 86. WSPÓŁCZYNNIK, *ob.* spółczynnik. WSPÓŁDZIEDZIC, *ob.* Spółdziedzic. WSPÓŁDZIERŻEC, *ob.* Spółdzierżeć. Współdzierżawca, spólnie z kim dzierżący, der Mitpächter. WSPÓŁECZNIC *cz. ndk.*, uwspołecznić *dk.*, n. p. Orfeusz żadnéy nie maiąc potęgi, uwspółecznił Tracyą. *Zabł. roz.* 149, do społeczności przyprowadził, verband sie zum gesellschaftlichen Leben; *ob.* społecznić. WSPOLĘ, *ob.* Spolić. WSPOŁECZEŃSTWO, WSPOŁECZNICTWO, *ob.* społeczeństwo. WSPOŁECZNIK, *ob.* społecznik. WSPOŁECZNY, - a, - e, - ie *adv.*, n. p. Kielich błogosławieństwa czyliż nie iest współeczne używanie krwi Chrystusa, i chléb, który łamiemy, czyliż nie iest współeczne ciała pańskiego zażywanie? *Kucz. Kat.* 2, 402, *ob.* społeczny, społeczniſty, gemeinschaftlich, gemein, gemeinsam. (WSPOLEDZ, WSPOLEGAC, *ob.* Spoledz, Polegać). - - WSPOŁEK *adv.*, n. p. Ludziom wspołek aby z nas pociecha dobra urosła. *Glicz. Wych.* *O, b.* w obec, ogólnie, insgesammt, *ob.* wespołek, spół. WSPÓŁHANDLOWAC, *ob.* Spółhandlować. WSPÓŁHETMANIC, *cz. ndk.*, być spółhetmanem *qu. v.*, wspólnie dowodzić. WSPÓŁJEDNOCZYC *cz. ndk.*, w iedno połączyć wzaiemnie, wcielić, mit einander verbinden. Umysł pobożny gruntownie nas z bogiem współjednoczy. *Zab.* 7, 329. WSPÓŁKA, - i, *ż.*, n. p. Niech ci nie sępi czoła Mars surowy, A tak wesołéy wspólki będziesz godny. *Zab.* 15, 407 *Zabł.*, Gemeinschaft, Gesellschaft, *ob.* Spółka. WSPÓŁKRÓLOWAC, *ob.* spółkrólować. WSPÓŁKOWAC, *ob.* Spółkować. WSPÓŁKUPCZYC, spółkupczyć, *ob.* spółhandlować. WSPÓŁMATKA, chrzesna, kuma, die Mitgevatterinn, *materpatrina*; współoyciec chrzesny, kum, *pater patrinus. Bndtk.*, der Mitgevatter. WSPÓŁMIESZCZANIN, *ob.* Spółmieszczanin. WSPÓŁMIESZKAC, WSPÓŁMIESZKANIE, WSPÓŁMIESZKANIEC, *ob.* Spółmieszkać etc. WSPÓŁMIŁOSNIK, WSPÓŁMIŁOSNICA, *obacz* Spółmiłośnik etc. WSPÓŁNIEWOLA, WSPÓŁNIEWOLNIK, *ob.* Spółniew: - WSPÓLNIK, *ob.* Spólnik. WSPÓLNOSC, - ści, *ż.*, n. p. Sakrament ciała bożego zwany iest *communio*, t. i. wspolnością. *Kucz. Kat.* 2, 402, *ob.* spólność, Gemeinschaft. WSPÓLNY, - a, - e, - ie, *adv.*, n. p. małżeństwo iest wspólną umową, ztąd iednéy tylko osoby zezwolenie do złączenia małżeństwa dosyć być nie może, lecz dwie osoby na to zezwolić powinny. *Kucz. Kat.* 2, 644, *obacz* spólny, *pospólny. WSPÓŁOBWINIC, WSPÓŁOBWINIONY, *obacz* Spółobwinić, Powołać. WSPÓŁOBYWATEL, - a, *m.*, dzielący z kim prawo obywatelstwa, der Mitbürger im Staate; *w rodz. żeńsk.*, współobywatelka, die Mitbürgerinn. WSPÓŁOBYWATELSTWO, - a, *n.*, spólnictwo w obywatelskim prawie, die Mitbürgerschaft, das Mitbürgerrecht; *b.*, *collect.*, = współobywatele, die Mitbürger. WSPÓŁODKUPICIEL, - a, *m.*, złącznie z kim odkupuiący, der Mitloskäufer; *w rodz. żeńsk.*, współodkupicielka; n. p. X. Suarez zowie Nayśw. Maryą współodkupicielką. *Bals. Niedz.* 1, 86. WSPÓŁOYCIEC, *ob. pod* współmatka. WSPÓŁPIIANICA, *ob.* Spółpiiak. WSPÓŁRĘKOYMIA, *ob.* spółrękoymia. WSPÓŁROBOTNIK, *ob.* Spółrobotnik. WSPÓŁRURNIK, *ob.* spółrurnik, spółwodnik. WSPÓŁRZĄDCA, *ob.* Spółrządca. WSPÓŁSĄSIAD, - a, *m.*, WSPÓŁSĄSIADUIĄCY z drugim, der Mitnachbar. *Bndtk.* WSPÓŁSŁUGA, n. p. współsługą iestem z tobą. *Bals. Sw.* 2, 359, *ob.* spółsługa, spółsłużebnik, spółsłużyciel. WSPÓŁSPOIC *cz. ndk.*, n. p. Para takowa miłości i szacunku czuciem współspoiona. *Przyb. Milt.* 237, wzaiemnie złączona, skoiarzona, wechselseitig ver-

eint. WSPÓŁSTOŁOWNIK, *N. Pam.* 16, 13, *ob.* spółſtołownik. WSPOŁSZRODKOWE mieysce ze słońcem, *locus heliocentricus. Hub. Mech.* 216, cf. spółszrodkowe koła. WSPOŁ-UBIEGANIE, n. p. Chwalebne o honory współ-ubieganie się, na fakcye dziś zamieniło się. *Zab.* 1, 18, *ob.* spół-ubiegać się. WSPOŁUSZYKOWANY, - a, - e, n. p. odcinki i przyſtawy iednem nazwiſkiem zowią współuszykowanemi, *coordinatae. Hub. Mech.* 53., *ob.* spółuszykowane ſtosunki, spółrzędne, cf. podrzędne. WSPÓŁWIECZY, - a, - e, n. p. Sława monarchów u współwieczych ludzi, od osobiſtych przymiotów zależy. *Zab.* 4, 11, spółczesnych, iednego z nimi wieku, gleichzeitig, von eben dem Jahrhunderte, cf. spółwieczny, spółwiekuiſty, WSPÓŁWIEKUISTY. - WSPOŁWŁADNY, *ob.* spółwładny, spółwładaiący, *ob.* spółpanować, spółkrólować. WSPOŁZIOMEK, *ob.* spółziomek, ziomek. *w rodz. żeńſk.* współziomka, = ziomka, ziemka. *Oczk. prz.* 8. WSPOŁZNACZNY, *ob.* Spółznaczny.

WSPOMAGA, wspomożenie, *ob.* Wspomoc. WSPOMAGAC, *ob.* Wspomoc. WSPOMAGACZ, *ob.* Wspomożyciel, Wspomożca, wspomocnik.

WSPOMINACZ, - a, *m.*, *Sr*, 1. wopominaŕ; *Ec.* поминáтель, przypominacz, co przypomina co drugiemu. *Włod.*, *Cn. Th.* 1295, wzmiankuiący, der Erwähner, Erinnerer. WSPOMNIEC, Spomnieć *cz. dk.*, *wspomnąć *idntl.*, Wspominać, Spominać *ndk.*, Wspominać co, kogo, = wzmiankę czynić. *Cn. Th.* 1295, wzmiankować erwähnen, *Bh.* wzpomenu, wzpominam, zpomenauti, zpomjnati; *Sr.* 2. ſpomnéſch, *Sr.* 1. wopominam, *Vd.* pomienit, (*Vd.* spominit, spumlat, *Crn.* spuminiti, = pamiętać, pomnieć); *Cro.* napominam, (cf. napomnieć;) *Rg.* spomênuti, spomegnîvati, vspomênuti, vspomegnîvati; *Bs.* spomenuti, uspomenuti, napomenuti; *Rs.* вспóмнить, вспомúнаю, воспоминаю, воспомя́нуть, воспоминать, упомянуть, упоминать (cf. upomnieć;) вспамятовать, напамятовать, напамятываю, *Ec.* творити память. Te słowa są tu na początku wspomnione. *Rey Pſ. E* 4. Wspomniony, wprzód wspomniony, rzeczony, erwähnt, vorerwähnt; *Rs.* помя̀нутый, упомяну́тый; *Ec.* предепомянéный, преждепомянутый, предвоспомяну́тый, преждереченный, предсказанный, вышепоказанный, вышеобъявлéнный. Wprzód wspominać; *Vd.* preispomeniti, napreispomnati, preirezhi, vorerwähnen. Ci których tu wspominam, z gruba tylko wymalować mogłem. *Gorn. Dw.* 224. Ktoś mię dobrze abo źle wspomina, = ziewa mi się. *Cn. Ad.* 187, *ib.* 402, jemandes im Guten, im Bösen gedenken, cf. szczkawka). Wpośrzód publicznych oświadczeń królowi, nie dobrze go wspominali. *Mon.* 73, 374, nie dobrze o nim mówili). - Wspominać co komu, przypominać co komu, einen woran erinnern. Pocieszyciel nauczy was wszego, i *wspomienie (wspomni) wam wszyſtko, com wam rzekł. *Budn. Joa.* 14, 26. - Wspominać sobie co, przywodzić sobie na pamięć, ſich erinnern, gedenken; *Bh.* zmjniti ſe, zminowati ſe; *Vd.* spomenuvati; *Bs.* pametiti, pantiti, spomegnivatse, spomenutise). Kto łaſkaw, nie zapominay, kto nie łaſkaw, nie *spominay. *Rys. Ad.* 24, nie pamiętay, puść z pamięci). Ta łaſka ieſt naylepiéy wyświadczona, którey daiący nie wspomina, a biorący nie zapomina. *Mon.* 68, 184. Pana sercem wesołym *wspomieńcie cnotliwi. *JKchn. Ps.* 43, wspomniycie. *Włod*). Wspominam sobie, przychodzi mi na pamięć. *Cn. Th.* 1295. Będzie-ć kiedy miło Wspomnieć, co teraz cierpieć ciężko było. *Morszt.* 66. Miło wspomnieć przypadki przeszłe na swobodzie. *Zimor. Siel.* 234. Wspominać miło, co przedtym trapiło. *Cn. Ad.* 1264. Jm się ciężéy cierpi, tym wspominać słodziéy. *Pot. Arg.* 35, *haec meminiſse iuuabit*). - Wspomnieć na co, *id.*, n. p. Po śmierci kto na cię *wspomnie? *JKchan. Ps.* 7, 12, wspomni. *Karp.* 5, 12). Wspomnaycież na Boga! *Czach. Tr. E*4. Ani wspomniał na podnóżek nóg swoich. 3 *Leop. Lam.* 2, 1, ani się rozpomniał na p. n. s. 1 *Leop*). Teraz Panie Boże wspomnień na mię. 3 *Leop. Tob.* 3, 3, rozpomień się na mię. 1 *Leop.*) Przyiął Jzraela sługę swego, *wspomionął na miłosierdzie swoie. *Biał. Pſt.* 61; er war eingedenk ſeiner Barmherzigkeit. Melankolizuiąc na lata przeszłe wspomina. *Oczk. pr.* 297, rozpamiętywa lata przeszłe). *Spomniałe na mię w głębokości Nimfy wraziłem; *memores nostri. Zebr. Ow.* 207, przywodząc mię sobie na pamięć, meiner eingedenk. - *Subſt.* Wspomnienie sobie kogo, czego, = przypominanie, rozpamiętywanie. *Cn. Th.* 883, wspomnienie czego krótkie, wzmianka. *ib.* 1295, dotknięcie czego, des Erinnern, die Erinnerung woran, die Erwähnung, = *WSPOMINEK, - nku, *m.*, *SPOMIANKA, - i, *ż.*; *Sr.* 1. wopomnétzo, zpomnétzo; *Cro.* zpomenek; *Rg.* spómena (*Rg.* ùspomena *mens*, *Rg.* spomènka *liber memorialis*; *Sla.* spomenaj; *Crn.* spomin; *Vd.* spomin, spomenik, spomenitje *memoria*); *Bs.* spomena *mentio* (2., *memoria*); *Rs.* поминъ, воспоминанïе, поминанïе, (= 2., exekwiie; поминанье, поминáньице liſta umarłych); *Ec.* подпоминáнïе, возпоминанïе, напоминанïе. Wspominania godny, *Vd.* spomenitliu; *Bs.* uspomenutiv, erwähnungswürdig *commemorabilis. Cn. Th.* 1295, cf. pamiętny). Trazybul konſtytucyą wniósł takową, aby rzeczy przeszłych więcéy nigdy nikt nie wspominał; i to zapomnienie a nie wspominanie, od Ateńczyków amniſtyą nazwane. *Warg. Wal.* 116. Pan Kryſtus o tym sam czynił spomiankę. *Gil. Kaz. B b* 5. Nie masz o tym nigdy wspominku iawnego we wszyſtkiéy biblii. *Gil. Kat.* 313. Lata, które w Paryżu spędziłem, zaymować znaczne miéysce w wspomnieniach mych będą. *Gaz. Nar.* 1, 11.

WSPOMÓC, Wspomódz, *spomódz, wspomógł, *F.* wspomoże, wspomogę *cz. dk.*, Wspomagać, *Spomagać *ndk.*; *Bh.* ſpomocy, ſpomohl, ſpomahati; *Sr.* 1. zpomozu, pomham; *Vd.* gorpomagati, perpomagati, dopomagati; *Cro.* pripomásem; *Rs.* вспомóчь, вспомогать, вспомоществовать, вспомоществу́ю, вспомогáю, pomocą wesprzeć, *ob.* podpomoc; hülfreich unterſtützen, aufhelfen. Jednego maiętnością, drugiego wiarą, trzeciego zachowaniem, które masz, tego dobrą radą, owego zdrowym napominaniem wspomagay. *Gorn. Sen.* 13, cf. ratować). Gdy iuż przyydzie czas odsadzić cielę od matki, trzeba ie wspomagać paszą zieloną. *Cresc.* 550, posilać, pokrzepiać). Lekarſtwo tyle wspomoże, ile bóg będzie raczył. *Karnk. Kat.* 445. Jnsze wspomagał, a sam sobie pomoc nie może. *Leop. Mark.* 15, 31. Poczekam, aż mię P. Bóg lepiéy wspomoże; ieszcze teraz nie mam nic nazbyt, z czegobym mógł kościołowi dobrze uczynić. *Dambr.* 212,

212, aż mnie do lepszego stanu dopomoże, = zbogaci, pobłogosławi). Ktoby rad chciał ubogiego wspomodz, ten nie może, a ktoby mógł, ten nie chce. *Teat.* 8, 45. Niech mam tę pociechę, wspomodz was temi pieniądzmi. *ib.* 8, 108. Nie wyieżdża na targ z tym, co komu czyni, a potaiemnie wedle potrzeby każdego wspomaga. *Kosz. Lor.* 114 *b.* - *Subst.* wspomaganie, Wspomożenie, = WSPOMOGA, *WSPOMAGA, - i, *ż.*, *SPOMOC, - y, *ż.*, wsparcie pomocą, podpomaganie, wspieranie, wspora, *Rs.* вспоможенїе, вспомоществованїе, споможествованїе, Hülfleistung, Unterstützung, Hülfe, Beyhülfe, Beystand. Wspomożenie, pomoc, ratunek. *Cn. Th.* 769. Aby się duszom na tamtym świecie karania ulżały, są im pomocne żywych wiernych ludzi wspomagania. *Veryf. pr.* 71. Nie możemy nic naszą udolnością Sprawić, gdybyśmy Boga wspomożeniem nie były wsparci, i też przytomnością. *Odym. Sw.* 2 *D* 4 *b.* Bóg wspomożenia mego. *Leop. Ps.* 61, 8. Przybyli mu na wspomogę. *Chodk. Kost.* 19, cf. posiłki). *Spomoc upadku. *Leop. Syr.* 34, 20. Sułtan hoynie iałmużny daie, i kto mu się podoba z pokoiowych abo z dworzan, daruie mu co, na wspomożenie. *Star. Dw.* 49, na zapomogę, na poprawę losu, interessów). Tyś ubogi, daię ci te pieniądze na wspomożenie. *Teat.* 1 *c*, 28. Na wspomogę Ferdynanda Cesarza, skarb kamery Apostolskiéy mocno był wypróżniony. *Nar. Chodk.* 2, 537. Zachodzi tu z publicznych pieniędzy, nieszczęśliwych *wspomaga. *Stas. Num.* 2, 215. WSPOMOŻYCIEL, *SPOMOŻYCIEL, WSPOMOCNIK, *SPOMOCNIK, WSPOMAGACZ, - a, *m.*, WSPOMOŻCA, - y, *m.*, pomocnik, który wspomaga, ratuie, der Unterstützer, Aufhelfer, *Cro.* pripomochnik; *Rs.* вспомогатель, вспомоществователь. Bóg iest zbawiciel mój, wspomocnik mój. 1 *Leop. Ps.* 61, 7. Spomocnik mój i obrońca ty iesteś boże. 1 *Leop. Ps.* 59, 18. Wspomocnik i przyiaciel iesteś mój. 1 *Leop. Ps.* 118, 114. Bóg mój spomożyciel mój, a będę mu ufał. 1 *Leop. Ps.* 17, 3. Bóg oyca moiego spomożyciel mój. 1 *Leop. Ex.* 2. Bóg wspomożyciel mój. 3 *Leop. Ps.* 51, 9. Boże wspomożycielu mój, nie opuszczay mnie. *Sk. Kaz.* 492. Bóg ieden iest wspomożyciel w potrzebach i utrapieniu. *Sk. Zyw.* 49, on iest obrońcą sprawiedliwych, opatrzycielem nędznych, opiekalnikiem sierotek, wspomożycielem wszystkich uciśnionych. *Rey. Pst. Ee.* 3. Panie wspomóżże mię opuszczałą, a która chyba ciebie nie ma żadnego innego spomożyciela. 1 *Leop. Ester.* 14, 4. Zbigniew, ludzi ubogich wspomożyciel hoyny. *Krom.* 605. Stał się spomożycielem w potrzebach i smutku ich. *Wrob. Zolt.* 17. Królowie są obrońcy cerkwi, wspomożce iéy, i poratownicy ubogich biskupów. *Smotr. Ap.* 58. Opuszczony był od wspomagaczów iurgieltowych. *Mon.* 72, 750. WSPOMOŻYCIELKA, *SPOMOŻYCIELKA, *WSPOMAGACZKA, - i, *ż.*, wspomagaiąca kogo; *Cro.* pripomochniza, die Unterstützerinn. *Fautrix* obronicielka, życzycielka albo spomożycielka. *Mącz.* Marya iest wspomożycielką umieraiących, a Józef wspomożycielem konaiących. *Bals. Niedz.* 1, 142. Żona powinna być towarzyszką i wspomożycielką męża. *Mon.* 72, 80.

WSPÓR, - u, *m.*, WSPORA, - y, *ż.*, wspieranie, wsparcie, i to co wspiera, podpora, das Unterstützen, die Unterstützung, die Stütze. Jezus na krzyżu na samych tylko goździach wsporę miał. *Zach. Kaz.* 1, 338, na nich się opieraiąc wisiał). Kto, by fundament był nieskazitelny Na wspor ziemi kamień założył węgielny? *Chrość. Job.* 147, na podsadę). Słowo to przydaie się nam na wspór wszystkiéy Katolickiéy nauki. *Sk. Kaz.* 549 *b.* W Bogu wszystko iest, żyie i wsporę ma trwałą. *Przyb. Ab.* 63. - Wspora u mostu, u siedzenia dla tłumu ludzi, poręcze. *Cn. Th.* 1296, Lehne, Brückenlehne, Brustlehne. Bóg położył drągi i zapory Ażeby przy nich morza swoie miały wspory. *Chrość. Job.* 147, granice, okresy). - *§. wspora, = spór o co, Streit, Wortstreit, Streithandel. *Causae dictio* odpowiedź na którą rzecz, wspora. *Mącz.* Wspory i swary. *Herb. Stat.* 496. WSPORNY, - a, - e, od wspory, Unterstützungs-, Stütz-. - §. Ciało obnażały wsporne, ubiory przeciwne wzwiewały. *Zebr. Ow.* 18, wiszące na wsporze, frey hängend, auf einem Stützpuncte.

*WSPORZEY, n. p. zgubi mię wsporzéy. *Kras. Sat.* 73, = sporzéy, *ob.* sporo.

*WSPRAWNY, - a, - e, - ie, *adv.*, n. p. Dom Tarnowskiego, tak wielki w Polszcze, wsprawniéy od wszech chwalony być ma. *Orzech. Tarn.* 14, może: zręczniéy, zgrabniéy, lepiéy.

WSPRYCOWAĆ *cz. dk.*, wsprycowywać *czstl.*, sprycuiąc wpuścić, einspritzen, *Rs.* впрыснуть, впрыскивать. *Iniectio* wsikanie, wsprycowanie. *Perz. Cyr.* 156.

WSPUCHNĄĆ *niiak. idntl.*, w górę ociekną́ć, nabrzmieć, hoch aufschwellen. Twarz z płaczu wspuchła, z łez oczy wyciekły, Źrzenice grubą ćmą się powlekły. *Chrość. Job.* 60. Wspuchły, *Rs.* вспухлый. WSPUSZYĆ *cz. dk.*, w górę napuszyć, wzdymać, aufblasen, schwellen machen. Obrócił tam swe żagle, gdzie Wenus wspuszyła ie nowa. *Tward. Wł.* 24. Osman gdy dóydą go słuchy, że Chodkiewicz umarł i Władysław chory, Wnet znowu się pobudzi, i przeszłéy swéy dumie wspuszy skrzydła. *Tward. Wł.* 138. Tym się wspuszywszy rozumieli, że wszystkich przemogą. *Chrość. Fars.* 149. Strzała ta swym iadem wspuszywszy mię,.. *Tward. Pasq.* 106.

WŚRUBOWAĆ, *ob.* Wszrubować.

WŚRZÓD *adv.*, w pośrzod, mitten, in der Mitte von etwas. Sądzący z własnych postępków gwałtownik, wśrzód siebie iest przeświadczonym o co innych ma karać. *Mon.* 65, 58 wewnątrz siebie, wewnętrznie). *WŚRZODMIERNY, WŚRZODPĘDNY, - a, - e, do środka dążący, n. p. Uważaiąc ruch względem pewnego punktu stałego, ieżeli siła zmierza do przybliżenia ciała ku temu punktowi, to nazywa się siłą wśrzodmierną, *centripeta. Jak. Mat.* 4, 130, wśrzódpędna. *Hub. Mech.* 395, dośrzodkowa; *oppos.* odśrzodpędna, śrzodkoboyna, odśrzodkowa, *centrifuga.*

WSSAĆ, *F.* wessie *cz. dk.*, wsysać *ndk.*, ssaniem wciągnąć, einsaugen, hinein saugen; *Vd.* notersesati; *Rs.* всосать, всасывать, вобрать, вбирать. Naród Rzymski nie mógł we wnętrzności Włoskiey ziemi wessanego pozbyć się Annibala. *Fal. Fl.* 75. Rzéki się wsysaią w ziemię, *sorbentur. Zebr. Ow.* 2, wsiąkaią.

WSTAĆ, wstał, *F.* wstanie *niiak. idntl.*, wstaie *Pr.*, wstawać *kontyn. et frequ.*; *Bh.* wstáti, wstal, wstanu, wstawati, wywstati, wywstanu, wywstawati; *Sr.* 1. wstanu, wstawam, wstam, wstanem, stanu, stanem, stawam, (cf. stanąć); *Crn.* ustati, ustânem, ustâjam; *Vd.* vstati, gori-

vſtati, gorvſtati, gorvſtajati; *Cro.* usztájem, ztatisze; *Bs.* uſtattise, dvighnutise, (cf. dźwignąć); *Sla.* uſtati; *Rg.* vſtatti; *Rs.* возстáть, востáть, встать, вставáть, встану, востáю; *Ec.* востáю, воставáю; (*Goth.* u-ſtoll *surrexit*), wſtawać, z siedzenia lub łoża się podniósszy poſtać, aufſtehen, vom Sitzen, Liegen. Wſtaię z krzesła. *Cn. Th.* 1296, vom Stuhle oder Sitze aufſtehen. Cesarz ni przed kim nie wſtaie, tylko przed Muftym. *Star. Dw.* 51. Sługa powinien pana czcić i przeciwko niemu wſtawać. *Szczerb. Sax.* 266. Sam się o nią, nietylko pieniędzmi, ale czapką, wſtaniem, czczeniem i pokłonami ſtara. *Gliczn. Wych. N* 4, cf. nadſkakiwać). Wſtawanie; *Vd.* gorvſtaja; *Rs.* возставáнïе, возстанïе; (*Ec.*, = tworzenie, ſtworzenie, kreatura; powſtanie, bunt,); *Ec.* востанъ. – Wſtawać z łoża po spaniu, aus dem Bette aufſtehen. O swoich godzinach kładziemy się i wſtaiemy. *Mon.* 69, 443. Zwyczaynie wſtałabym sobie o 8 lub 9téy godzinie, napiłabym się kawy, usiadłabym sobie do gotowalni. *Teat.* 30. *b*, 28. Poseł znaydował się przy wſtawaniu królewſkim w St. James. *Gaz. Nar.* 1, 82, *Gall.* lever). Ocknął się Adam, zwykły wſtawać równo z dnieniem. *Przyb. Milt.* 141. Rano wſtawać, *Boh.* prjwſtawati ſobě, *ob.* *poranić się). Nic wam nie pomogą nayranniey-sze wſtawania. *Ryb. Ps.* 262. Ponieważ była iuż godzina iedenaſta, domyśliłem się, iż Pan wſtawał i ubierał się. *Zab.* 2, 179, daß er im Aufſtehen begriffen war. Jeſtem po wſtaniu, wſtałem, *Vd.* gorsem, sem gor, gorbiti, ich bin auf, auf ſeyn. Wſtaway, *Crn.* hogori! (cf. do góry)! Kto rano wſtaie, temu Pan Bóg daie. *Rys. Ad.* 24, *Aurora Musis amica*, bez prace, nie będą kołacze). Rano wſtawszy co robić, bo inaczéy iak żebyś leżał. *Rys. Ad.* 60. Tyś późno przyszedł, żebyś mię oszukał, trzeba było raniéy wſtać. *Teat.* 8, 58, wcześniéy o tym pomyślić). Zje kata, kto mię oszuka; bardzo rano ten wſtać musi. *ib.* 10 *b*, 38. Trzebać wſtać raniéy, odrwić mię. *Pot. Arg.* 727. – Wſtawać z martwych, z martwych wſtawać, wſkrzeszonym być z martwych, z śmierci, von den Todten auferſtehen; *Ec.* воскрéснути. Bóg P. Jezusa trzeciego dnia z śmierci zbudził, i P. Jezus z śmierci wſtał. *Farn.* 93. Rzecze Jezus Marcie: wſtanie z martwych brat twóy; powie mu Marta: wiem-ci, iżeć wſtanie czasu wſtania z martwych w dzień oſtateczny. *Sekl. Jan.* 11, bey der Auferſtehung am jüngſten Tage. Zmartwychwſtanie, wſtanie z martwych; *Sr.* 1. wſtawaní, ſtacźie, wſtawaní; *Cro.* gorezſtaienye; *Slo.* vſkersnútje, (wſkrzeszenie); *Rs.* воскресéнïе. Wſtanie z martwych z wiecznym żywotem, przez zmartwychwſtanie Chryſtusowe, który na wieki żyie, opowiadane bywa. *Smotr. Lam.* 29. Żeby wſtał z grobu nieboszczyk Pan, widząc co się dzieie, zapewneby drugi raz umarł. *Kras. Pod.* 2, 33, żeby ożył). A to djabelna rzecz, że iak człowiek raz umrze, iuż więcéy nie wſtanie. *Teat.* 15, 36. Umarł, iuż nie wſtanie. *ib.* 43 *b*, 55, iuż po nim). – §. Wſtawać do czego, brać się do czego, cf. *Lat. accingere se*; ſich wozu anſchicken. Królu! tyś rozpuścił łakome psy, co pożarły owce; a tak wſtań, a łupieſtwa więcéy nie dopuszczay. *Biel.* 101, *surge, age*, auf! cf. nuże, ruszay)! Moyżesz wſtał i obronił dzieweczki. 3 *Leop.*, *Ex.* 2, 17, zjąwszy się za paſterze. 1 *Leop.*, cf. obſtawać przy kim). – *§. Budowanie takie upada i z placu swego wſtawać musi. *Salin. pr.* 4, umknąć, ruszyć się; uſtępować, weichen. – *§. Wſtawać od kogo, odſtawać od kogo, porzucać go, von einem abſtehen, von ihm abgehen, aus den Dienſt treten, (*oppos.* przyſtać). Gdzie kmiecie maią tę swobodę, iż im wolno wſtać od swych panów do innych wsi, tedy iednak wszyscy wſtać nie mogą, iedno ieden albo dwa. *Tarn. Uſt.* 105. – §. Wſtawać, podnosić się, wznosić się, ſich erheben. Był pagórek z wierzchu iednako pochodziſty; drugi przeciwny iemu, taką też pochyłością wſtawał. *Warg. Cez.* 45. Włosy wſtaią, = powſtawaią, ieżą się, wzjeżą się, die Haare ſträuben ſich, ſtehen zu Berge. Czemu tym, którzy się zlękną, włosy wſtaią? *Sak. pr.* 17. Wielki iuż ſtrach czuie, włosy wſtaią, i pod nim drżą dużo kolana. *Jabl. Tel.* 249. Drżała ziemia od huku, i wſtawały włosy. *Pot Arg.* 292. Ey ey ey umieram, bru bru, włosy mi wſtaią na głowie. *Teat.* 27, 107. Razem na głowie wszyſtkim włosy wſtały, Patrząc iak ſtatek u fortuny mały. *Zab.* 15, 275. Wnet serce ściśnione mam przez dwoiaką trwogę, Zlęknę się, wſtaną włosy, przemówić nie mogę. *AKchn. Wirg.* 61, *ſteterunt comae*). Trzęsie się, dreszcz po wszyſtkiem ciele się rozbieży, *Fſtęga wſtanie na głowie, a włos się naieży. *Bardz. Tr.* 273. – *§. Wſtawa co, naſtawa, nadchodzi, naſtępuie, es tritt ein, rückt heran. Tobie kwoli rozliczne kwiatki wiosna rodzi, Tobie kwoli w kłosianym lato wieńcu chodzi, Jesień wino i iabłka rozmaite dawa, Potym do gotowego gnuśna zima wſtawa. *Pieśń. Kat.* 157. Wſtaią, powſtaią wiatry. *Cn. Th.* 1299, ſie erheben ſich. Wſtaie co, wszczyna się. *ib.* 1296, es hebt an.

WSTĄPIĆ *cz. dk.*, wſtąpi, wſtąpię *F.*, wſtępować *ndk.*, wſtępuie *Pr.*; *Bh.* wſtaupiti; *Sr.* 1. nucżtupiu, nucżtupim, nucżtupam, voſtupupu nutż, hdu nutż, zwihnu ßo, pozandu; *Crn. et Vd.* noterſtopiti, ſemſtopiti; *Cro.* zasztupiti, zasztuplyújem, (cf. zaſtąpić); *Rs.* вступúть, вступáть. Wſtąpić w co, wdeptać w co, nogę w co wrazić, wtłoczyć; in etwas eintreten. Djabelnie w nos biie, osobliwie, ieśliś WPan po drodze w co wſtąpił. *Teat.* 24, 143, nogą o co takowego zawadził). – *fig.* O gdyby w tak szlachetnego przykładu każdy wſtępował ślady! *Teat.* 9 *c*, 92, iść za kim, naśladować go, in ſeine Fußtapfen treten. On kiedyś w swoiego ſtryia walecznego wſtąpi ſtrzemię. *Leszcz. Cl.* 79. Coraz to gorzéy płyniem, ani plemię Wſtępuie w oyca, iak należy, ſtrzemię. *Min. Ryt.* 1, 256, *Pot. Arg.* 521. Tegoż rodzaiu pierwszego złe plemię Potomek nieszczęsny wſtąpiłem w toż ſtrzemię. *Kul. Her.* 60, cf. w ſtrzemię wkroczyć). – Wſtąpić w co, lub gdzie, = wniyść, wo eintreten, hineingehen. Zazdrość Wc Pana nikomu w dom nasz nogą wſtąpić nie pozwala. *Teatr* 52 *d*, 31. Już kto miał iechać, w nawę swoię wſtąpił, A kto miał zoſtać, z okrętów wyſtąpił. *Groch. W.* 435, wsiadł w nawę). – *tr.* wſtępować w maiętność, w dobra, w posſesyą, = wkraczać, odbierać na siebie, in ein Beſitzthum einrücken, es in Beſitz nehmen. Jeśliby drugi wwiązania nie dopuścił, abo też po wwiązaniu w to imienie wſtępował, .. *Stat. Lit.* 197. Czemu tych nie karać, co rozmyślnie w cudze ſtrzemię wſtępuią, ludzkie domy wyżeraią? *Lek. B* 3, w cudzą własność się wdzieraią, wrywaią, ſich eindrängen. – Wſtąpić w co, wniyść całkiem wewnątrz, wniknąć w co, hinein gehen, hinein bringen.

Mniemali, iż słońce upadło na ziemię, a ziemia w niebo wstąpiła. *Sk. Dz.* 60, do nieba wstąpiła i wsiąkła, cf. wniebowstąpienie, *ob. niżéy* wstąpić na niebiosa). Tak-li iest, więc i we mnie iuż wstępuie dusza, Jak kiedy ogrodniny wypali posusza, A potym spadną miłe deszcze, co ie chłodzą. *Zab.* 9, 238 *Eyss.*, wraca się dusza, der Lebensgeist kehrt in mich wieder. Czemu się daremnie trwożycie, i myśli w serca wasze frasobliwe wstępuią? *Odym. Sw.* 2 *Mm.* 4, warum kommen solche Gedanken in eure Herzen? Luth.) W kogo djabół raz wstąpi, kogo raz usidli, J na śmierć i na żywot oczy mu zamydli. *Pot. Zac.* 7, kogo opęta, w kogo się wkradnie, wśliźnie, wemknie, włudzi, in wen der T.. einmal hinein fährt.. - §. Wstępować z kim w co, wdawać się, zapuszczać się, mit jemanden in etwas treten, sich einlassen. Spodobał się iéy młodzieniec, a iemu takież Medea, wstąpili z sobą w rzecz, a z rzeczy w przyiaźń. *Biel. Sw.* 9 *b.* Nie nowina to, że dla pieniędzy czasem, nie dla przyiaźni wstępuią w małżeństwa. *Boh. Kom.* 3, 417, pobieraią się, zawieraią małżeństwo). Wstąpienie w prawo z kim, prawa założenie, grunt, *litis contestatio. Cn. Th.* 1296, Prozeßeinleitung, Einschreitung zu einem Rechtshandel. Wstępować w szranki, wchodzić w szranki z kim, = wdawać się z nim w walkę, pasować się z nim, za pasy z nim chodzić, *pr. et fig.* mit einem in die Schranken treten, mit ihm anbinden. Wstępuie z kim w szranki; = poiedynkiem czynię z kim, kosztuię się z kim; zadzieram z kim, wadzę się z kim, odpowiadam komu, wypowiadam pokóy. *Cn. Th.* 1297. - §. Wstępować między wadzących, mieszać się między nich dla rozbronienia, pogodzenia, zwischen Streitende treten, dazwischen treten, sich dazwischen mengen. Kazał król, aby zaraz między nie wstąpili, J aby się im więcéy bić nie dopuścili. *PKchn. Orl.* 1, 135. Często sam poseł musi wstąpić między tłumacza swego i Wezyra, hamuiąc iego furyą. *Klok. Turk.* 114. - Wstępować w co, wdawać się co, wmieszać się do czego, sich worein mengen, damit befassen. Synowie Jakubowi Symeon i Lewi wstąpiwszy w to, pomścili się sromoty siostry swéy, wziąwszy miecze, runęli się na Sychemusa. *Glicz. Wych.* C 5 *b.* Konstancya, aby winna krew' nie była lana, wstępowała w to, z każdéy miary proszac, wymawiaiąc, na głupstwo składaiąc. *Birk. Zyg.* 51. - §. Wstępować dokąd lub do kogo z drogi, po drodze, bey jemanden antreten, einkehren, eintreten unter Weges. Gdy Elizeusz tamtędy często chodziwał, wstępował do niewiasty, aby tam chleba iadł. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 9. *Trafiło mi się* w dość śpiesznéy podróży wstąpić do iednego domu, gdzie ... *Kras. Podst.* 2, 11. Wstępowanię z drogi dokąd, wstąpienie. *Cn. Th.* 1297, das Eintreten, Einkehren, Abtreten bey jemanden. - *fig. tr.* Wstępuię do zakonu, udaię się do zakonu, oddaię się zakonowi, zostaię zakonnikiem, biorę habit, kaptur, oblóczę się, opuszczam świat, ins Kloster gehen, Mönch werden. *Cn. Th.* 1297. - §. Wstępować na górę, *wzstępować, *Cro.* zasztupiti, zasztuplyújem; aufsteigen, emporsteigen, hinaufsteigen. Na górę wielką po mału, po stopniach wstępować, a nie przeskakiwać. *Sk. Dz.* 612. Różny iest kształt i postawa wstępuiących i zstępuiących; którzy z góry idą, ciała wstecz cofaią, którzy zaś w górę postępuią, zginaią się: abowiem zstępuiąc ciężarem swym ważyć się ku pochyłości, a wstępuiąc wstecz go cofać, wychodzi to właśnie na to, co występkom ulegać. *Pilch. Sen. list.* 4, 219. Krystus wstąpił na niebiosa, t. i. przed oczyma apostołów swych z ziemi podniesion iest do nieba. *Kat. Gd.* 23, Christus fuhr gen Himmel. Nie tak Chrystus wstąpił na niebiosa, iako Eliasz na ognistym wozie był zawieziony, albo Abakuk i Filip Dyakon na powietrzu zaniesieni; ale ciało uwielbione Krystusa podług woli swéy i potrzeby tak się ruszało, iż też mocą swoią na niebo wstąpił. *Karnk. Kat.* 53. *Wstąpienie Pańskie, po cerkiewnemu woznesenie Hospodne. *Sak. Dusz.* 141, *ob.* wniebowstąpienie (cf. wniebowzięcie); *Cro.* zasztuplènye; *Dl.* uszasztje; *Ross.* вознесéнїе господне, Christi Himmelfarth. Boże wstąpienie. *Star. Dw.* 42. - Wstępowanie złota w cenę coraz większą. *Gost. Gor.* 60, postępowanie, postęp, iście w górę, das Steigen im Preise. Cena wstępuie. *Tr.*, idzie w górę, der Preis steigt. - Wstępować po kim na co, następnie po nim objąć, jemanden im Amte u. s. w. folgen, ein Amt u. s. w. antreten. U wielu narodów synowie królewscy na królestwo po oycach wstępuią. *Modrz. Baz.* 59. Wstępuię na urząd, obeymuię urząd, zaczynam. *Cn. Th.* 1297. Kto o zabitego oyca nie czyni, ten wstępowania na iego dziedzictwo godnym nie iest. *Sk. Dz.* 1042, niegodzien po nim dziedziczyć. WSTĄPIEŃ, *ob.* Wstępień.

WSTARGNĄĆ *cz. idntl.*, targaiąc wściągnąć, wstrzymać, aufzerren, zurückzerren, zurückhalten. Nagły ią wstargnął korzeń, *subita radice retenta est. Zebr. Ow.* 38. Powstań w popędliwości, i wstargniy złych ludzi złości. *Ryb. Rs.* 11. Daléy nie zglądaiąc, oka wstargła, *oculos avertit. Zebr. Ow.* 50 Prawdziwa dobroć ubieży prośby, ani nie chętną czoła wstargnie miną. *Mon.* 71, 465, nie zmarszczy czoła.

*WSTAW, - u, *m.*, wstawianie, wstawienie, das Hineinstellen. *Bndtk.*; *Vd.* vstava, notervstava, der Einsatz. - 2., *ob.* staw. WSTAWA, - y, *ż.*, *Math.* Jeżeli od iednego końca łuku spuścimy prostopadłą na promień przechodzący przez drugi koniec tegoż łuku, ta prostopadła ma nazwisko *sinus*, po Polsku wstawa, że się wstawia między koncem iednym łuku i promieniem. *Geom.* 1, 290, *Łęsk. Miern.* 2, 143, *Jak. Mat.* 1, 222, *Sniad. Alg.* 1, 268; cf. dostawa *cosinus.* WSTAWAĆ, *ob.* Wstać. WSTAWACZ, - a, *m.*, który wstaie, der Aufsteher. *Botan.* wstawacz; rodzay rośliny, *serapias. Kluk Dyk.* 3, 73, Zymbel, Zymbelkraut, Helleborine. WSTAWIĆ *cz. dk.*, wstawi, wstawię *F.*, wstawiać *ndk.*; *wstawować *obsol. kontyn.*, stawiąc wmieścić w co lub gdzie, hinein stellen, hinein setzen, herein stellen, herein setzen; *Boh.* wstawiti; *Vd.* vstaviti, vstaulati, noterstaviti, noterpostaviti, noterpostaulati, notervstaviti, notervstaulati, medpostaviti, notervsajati; *Bs.* ustatti; (*Rg.* ustaviti; *Cro.* vztaviti, vztavlyam; = *detinere* wstrzymywać); *Ross.* вставить, вставлять, вдѣлить, вдѣлывать. Wstawiam co gdzie, iako beczkę do piwnicy, flaszę w wodę. *Cn. Th.* 1296, eine Tonne einkellern, eine Flasche einkühlen; *ob.* włożyć, wkładać, wtykać, wsadzić). Sztuka tu rzadkie dotąd meble kładła, Zamiast obicia wstawuiąc zwierciadła. *Zab.* 9, 139 *Skrzet.*, wsadzaiąc, wkładaiąc). Wstawienie, *Ross.* вставлéнїе, вставливанїе, вставка, das Einsetzen, der Einsatz (2., вставка namiot). Nogę gdzie wstawić,

włożyć, wemknąć, wsadzić, den Fuß wo einsetzen. Widzi, że słuszna ratować niebogę (królewnę), Lecz i to myślił swoią mądrą głową, Żeby w te państwa wstawił dobrze nogę, Kiedyby przezeń zostala królową. *PKchn. Jer.* 96. – *Wstawić kogo na państwo, na tron, wsadzić, einen in ein Reich einsetzen, auf den Thron setzen. Romana zabitego syn wygnał Kolomana z Halicza, aż znowu przez oyca króla Węgierskiego był tam wstawion. *Biel.* 115. Posłał Kazimierz Jagiełło woysko, aby Alexandra wstawili na Wołoskie woiewództwo. *ib.* 344. Kazimierz Władysława wstawił na Czeskie królestwo swoim nakładem. *ib.* 429. – Wstawiam w klubę, = wprawiam w klubę wywiniony członek. *Cn. Th.* 1296, ein Glied einrenken. Wstawienie członka wywinionego. *ib.*, cf. naciąganie, das Einrenken eines Gliedes. *fig. tr.* wstawiam co w klubę, w ryzę, przywracam w ryzę, w porządek, in Ordnung bringen, in die Richte bringen. Ku nabyciu dobrego mniemania, potrzeba, abyś żywot swóy umiarkował, i w pewną ryzę wstawić umiał. *Gorn. Dw.* 85. Chcieli xięstwo w lepszy rząd wstawić. *Biel.* 482, w rézę wstawić. *ib.* 483. – Wstawić między co, włożyć, wsunąć, wemknąć, einschieben, einschalten. Wstawiony dzień, miesiąc, *intercalaris. Cn. Th.* 1296, cf. przybysz, przybycień, Schalt = ; *Rs.* вставный. Wstawienie miesiąca, dnia, *intercalatio. Cn. Th.* 1296, das Einschalten, die Einschaltung. Wstawiam się w co, wkładam się w co. *Cn. Th.* 1269, *et* 1296, wstępuię w co, mieszam się w co, wdaię się w co, sich in etwas mischen, mengen, damit befassen. Jeśli ku komu mówią, a inny się w rzecz wstawi, ukazuie, że sobie wiele dufa, a onego lży, ku komu mówiono, iakoby on nie umiał odpowiedzieć. *Eraz. ięz. E e* 4, wtrącić się w co). Wstawiam się za kim, przyczyniam się za kim, uymuię się za co. *Cn. Th.* 1296, instancyą czyli przyczynę zanoszę, sich für jemanden verwenden. Król się za nim do papieża wstawował. *Sk. Dz.* 818. Mocno wstawiałem się u przyiaciela mego za maiorem. *Teatr.* 4 *b*, 113. Na życie iego następowała, choć się za nim na oko wstawiała. *Pam.* 85, 1, 792. O przyczynie i wstawowaniu się za nas Matki Bożéy, możemy wiele sobie obiecować. *Sk. Zyw.* 121, das Verwenden, die Vorbitte. WSTAWICIEL, WSTAWIACZ, - a, *m.*, który wstawia, wkładacz, włożyciel, wsadziciel, der Einsetzer, Hineinsteller. To piękny wstawiciel. *Teat.* 30, 56, przyczyńca, przczyniaiący się za kim, der Verwender, *w rodz. żeńsk.* wstawicielka.

WSTĄŻKA, WSTĄŻECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn. rzeczwn.* wstęga, cf. tasiemka, tasiemeczka, taśma; das Bändchen, ein z. B. seidnes Band, Bändchen; *Slo.* stuſſka; *Bh.* tkanička (cf. tkanica, tkanka;) *Vd.* vesba, podvesniza, vesilze, (*ob.* wiąz, wiązka), shnuriza, (*ob.* sznurek;) *Ross.* ленточка. Trzewiki bez sprzączek, w fontaź tylko wstążką zawiązane *Teat.* 19 *c*, 3. Cóż to ia widzę na ręku? wstążkę, a ieszcze wstążkę Pani? *ib.* 20 *b*, 64. Naści za to na wstążkę, moia kochana! *ib.* 30 *b*, 61, na śpilki, cf. na piwo, na wódkę, tryngield). Wstążka do znaczenia, gdzie czytaiący w xiążce stanął, tasiemka; *Rs.* вар- вop<u></u>ка. – Trudno mieć o naszym narodzie takie opiniie, żeby król na wstążce mógł go prowadzić. *Gaz. Nar.* 1, 308 *b*, cf. na sznurku, na lince, na nitce, = podług upodobania, łatwiusieńko.

*WSTĄŻYĆ się, *WSTUŻYĆ się *zaimk. ndk.*, *zwstążyć się *dk.*, tęskności̇ą być zięty m. *ob.* wstęsknić się, (*ob.* *tążyć, tęsknić;) aus Sehnsucht unmuthig werden. Wstążył się na woynie, *cepit eum taedium belli. Mącz.* Kczemu długa zabawa słów służy, Czas próżno tracić, aż się *czciciel (czytelnik), wstuży. *Stryik. Gon. M*3. Nigdy się z darów rozkosznych nie wstuży, Kto iéy posłuży. *ib. C.*3, mądrość hoynie nagradza). Musi chorować zaraz, mdleć, krew' obaczywszy, A drugi i skonać, do domu się zwstążywszy. *Star. Vot. Cb.*, nach Hause bangen, sich nach Hause sehnen, das Heimweh haben, aus Heimweh erkranken.

WSTĘCHNĄĆ się *zaimk. idntl.*, wśmiardnąć się, *Cn. Th.* 1294, dla zamkniętego i nadpsutego powietrza cuchnąć, dumpfig werden, muchlig werden, stinkig werden. Wstęchły, wśmiardły. *Cn. Th.* 1294 *et.* 1296. Nawet i wstęchłego Łazarza iuż od czterech dni wzbudził zmarłego. *Groch. W.* 285. Wstęchnienie krwi. *Oczk. prz.* 6, das Stockigwerden des Geblüts, das Verstocken. Wstęchła ziemia, *cariosa terra. Mącz.*, spruchniała, zgniła. WSTĘCHLINA, WSTĘCHLIZNA, - y, *ż.*, WSTĘCHŁOSĆ, - ści, *ż.*, wśmiardnienie. *Cn. Th.* 1294, die Dumpfigkeit, Muchligkeit, Stinkigkeit. Pleśń, spróchnienie, wstęchlina *caries. Mącz.*

WSTECZ, NA WSTECZ, *adv.*, w-zad, nazad, wspak, w tył, zurück, rückwärts, rücklings; *Bh.* zpátken. Zapalił działo, gdzie o włos, gdy się działo na wstecz rzuciło, pod koła go nie porwało. *Wys. Al.* 35, wsteczyło się). Strzały nieprzyiacielskie nierzkąc nadaremno wypuszczane były; ale też obyczaiem dziwnym, wracaiąc się na wstecz, strzelce swoie biły. *Wys. Kat.* 98, wsteczywszy się) Od twardego iako muru piła, wstecz dość z niemałym wstydem odleciała. *Susz. Pieś.* 3 *K* 2. Jdzie wstecz iako wiatrem naruszona fala, na morzu o hak uderzona. *ib.* 3 *G.* 2 *b.* Echo iest głos odbiiaiący się od iakiego twardego ciała, i na wstecz wracaiący się, skąd wyszedł *Sok. pr.* 63. Na słowo Jezusowe: Jam iest! grzbietem wstecz bieżą, i tak na pował po ziemi leżą. *Miask. ryt.* 56. Udali się wstecz, a nie *przed się. 1 *Leop. Jer.* 7, 25, nazad, nie na przód). Coć się dzieie morze, żeś uciekło? i ty Jordanie, czemuś się wstecz wrócił? 1 *Leop. Ps.* 113, 5. Jordan ledwie zoczył arkę Pańską, ledwie omoczył stopy kapłańskie, wstecz uderzył, i wspacznicę uczynił cudowną. *Bitk. Ex. D.* Słowo z ust moich wyszłe, iuż się wstecz nie wróci. *Wisn.* 597, nie cofniesz go). Wiele z uczniów iego na wstecz poszło, i daléy z nim nie chodzili. *Sekl. Jan.* 6, cofnęli się, oddalili, umknęli). Odtąd wiele uczniów iego poszli na wstecz. *W. Jan.* 6, 66, *not.* „opuścili go„). Tak daleko zabrnęli, że się nigdy na wstecz nawrócić nie mogą. *W. Pst W.* 373. – Heli wstecz spadł z stołka ku drzwiom, i złomiwszy szyię umarł. *Leop.* 1 *Reg.* 4, 18, w znak, za siebie, rücklings. Cudze przywary wypatruiemy, a swoie wstecz zarzucamy. *Pilch. Sen. Gn.* 244. Lepiéy im było, drogi zbawienney nie uznać, niżli ią uznawszy, wstecz się obeyrzeć. *Gil. Kat.* 81. – §. *Jurid.* Gdy będzie wątpliwość o rzeczy osądzonéy, i będą się wstecz brać do sędziego, który ieśli będzie pamiętał, iako skazał, wnet powiedzieć powinien. *Herb. stat.* 504, *quando super iudicato dubitabitur, et ad iudicem recipietur, alias* wstecz; *quod si ille in memoria teneat, qualiter iudicauit, statim dicat. Vol. Leg.* 1, 42, cf. rekurs mieć). – *§. Oni zuchwalcy, iak to oni całą gębą mówią, a wstecz

puszczaią słowa! *Gorn. Dw.* 27, *not.* „mimo, na bok; inszą drogą„; może: opak puszczaią, lub też odmrukuią, odwarkaią. WSTECZNY, - a, - e, - ie *adv.*, na wſtecz się maiący, *Vd.* nasaipadliu, sapadliu, (cf. zapadaiący), zurückgekehrt, rückkehrend, rückgängig. Żyły opatrzone są zasuwkami, któreby wſteczne płynienie krwi powściągały. *Perz. Cyr.* 48, płynienie nazad, Rückfluß. Wſteczny rak. *Bardz. Boe.* 22, nie na przód, lecz w zad poſtępuiący, rückwärtsgehend, krebsgängig, cf. rakiem iść, opak). Bóg ieszcze zatrzyma miecz ten obosieczny, Jeśli od zbrodni będzie Polak wſteczny. *Koch. roż.* 110, ieśli się od niéy odwróci, nawróci, wenn er davon abläßt, abgehet). Wyroki niewſteczne. *Zab.* 13, 408, nie do wſteczenia, niecoſnięte, nieodzowne, zawite, unwiderruflich, nicht zurück zu nehmen. - *Subſt.* WSTECZNOŚĆ, - ści, *ż.*, kierunek na wſtecz, *Vd.* nasaihoja, rakou hod, die Rückgängigkeit, der Rückgang (Krebsgang). WSTECZYĆ *cz. dk.*, wſteczać *ndk.*, na wſtecz cofnąć, zurückziehen, zurücknehmen. Bogowie dla przeyścia Rzymian morze śrzodziemne wſteczyli, i kędy przedtym nigdy ludzka noga nie chodziła, drogę bezpieczną im otworzyli. *Warg. Kurc.* 12. Bez rzecznika wolno każdemu odpowiadać, ieśli się chce ważyć szkody; iako ieśliby co źle rzekł, tedy iuż tego wſteczyć nie może, coby przy rzeczniku uczynić mógł, pókiby na iego słowa nie zezwolił *Szczerb. Sax.* 373. W duchownym prawie ma każdy czasu trzy dni, w których może *odmienić* słowa prokuratora swego; ale w Saſkim prawie tak długiego czasu do *wſteczenia* słów rzecznikowych nie maią. *ib.* 378. Dekret ten nie ieſt konieczny, ale pośrzedni, przeto za słusznemi przyczynami może być wſteczon. *Szczerb. Sax.* 67, ieſt wſteczny). - §. Wſteczyć *med.*, wſtecz iść, = Wſteczyć się *zaimk.*, = cofać się, *Rg.* sctettitise, sich zurückziehen, zurückgehen. Towarzyſtwo iego wſteczyło nazad do brzegu. *Warg. Wal.* 81. Jeślibym wſteczył, państwo me dałbym nieprzyiacielowi. *Warg. Kurc.* 25, *si retro ire pergam*). Bronią odpędzeni, wſteczyć musieli. *Warg. Cez.* 7. retyrować). Daléy mówić na rokowaniu nie chciał, do swoich wſteczył. *Warg. Cez.* 31, odszedł, odjechał). Piszemy o zbytku, aby ci, którzy się w nim uplątali, iako ieſt w sobie obaczywszy, od niego wſteczyli. *Warg. Wal.* 311, ſtronili). Lepiéy człowiekowi drogi prawdziwéy nie uznać, a niż uznawszy, zasię wſteczyć się od niéy. *Biał. Pſt.* 100. Oto ia uczynię, że się wſtecz wróci cień prącików, przez które iuż był przeszedł na zegarze Achasowym słonecznym, na wſtecz *przez* dziesięć liniy; i wſteczyło się słońce przez dziesięć prętów po ſtopniach, które iuż było przeminęło. *Leop. Jes.* 38, 8. Wſteczyli się, i popadali na ziemię. 1 *Leop. Joa.* 18, 6, poszli wſtecz. 3 *Leop.*, cofnęli się wznak i upadli). Aryowiſt zawsze przyiaźni Rzymſkiéy szukał, a czemuż teraz rozumieć, żeby się miał wſteczać? *Warg. Cez.* 26, odwracać). Kupno takie, aby się zaś bez przyzwolenia obudwu, t. i. kupca i przedawcy nie wſteczyło. *Szczerb. Sax.* 330, der Kauf geht zurück.

WSTĘGA, - i, *ż.*, (Wſtążka, Wſtążeczka *zdrbn.*, *qu. v.*) taśma przednieyszego gatunku, iedwabna, atłasowa, axamitna i t. d.; *Bh.* ſtauha, tkanice, (*ob.* tkanica, tkanka); *Sla.* ſtuha, ſtubel; *Sr.* 1. bant; *Cro.* pantlek; *Sla.* pántlika; *Bs.* sgjusggna; *Rs.* лéнта, (*Ec.* вступъ, подвязка, *Etym.* wściągnąć, wścięgnąć, *ob.* ciągnąć; *sed. cf. Lat.* taenia); ein (breiteres) Band, z. B. von Seide, Atlas, Sammet u. s. w. Od naymnieyszéy nici wątkowéy, aż do wstęgi, nie wezmę nic ze wszyſtkich rzeczy twoich. 3 *Leop. Gen.* 14, 21, od naymnieyszéy nici snowanéy do rzemyka naypodleyszego. 1 *Leop*). Gdy iuż tylko w koszuli zoſtał, wziął wſtęgę z ubrania, i związał koszulę na nogach u dołu. *Baz. hiſt.* 221. Włos *ſtęgą otaczał. *Bardz. Tr.* 151, nogi złotemi podwiązał *fstęgami. *ib.* 135, cf. podwiązki). Trzęsie się, dresz po wszyſtkiem ciele się rozbieży, *Fſtęga wſtanie na głowie, a włos się naieży. *ib.* 273. - Wſtęga orderowa, ein Ordensband. Prawdziwe oświecenie nauki, złączone ieſt z godnością, któréy nie wſtęga orderowa, ani przypuszczenie do szlachectwa, ale Bóg nadaie. *Pam.* 84, 687. WSTĘGARZ, - a, *m.*, rzemieślnik od wſtąg, der Bandmacher, *Rs.* лéнточникъ, *w rodz. żeńſk.* wſtęgarka; *ob.* taśmiarz. WSTĘGOWIEC, - wca, *m.*, *Rs.* глиста плоская, *taenia*, soliter, robak, utrzymuie się we wnętrznościach ludzkich, ſkłada się z wielu ſkupionych części, płaſki na kształt niciané wſtęgi. *Kluk. Zw.* 4, 495, tasiemiec, der Bandwurm. WSTĘGOWY, - a, - e, od wſtęgi, taśmowy, Band =, *Rs.* лéнтный, лéнточный; *demin.* wſtążkowy.

WSTĘP, - u, *m.*, *WSTĘPEK, - pku, *m.*, *Vd.* noterſtop; *Rs.* вступлéнїе; wſtęp, wſtępowanie, czyn wſtępowania lub wſtąpienia w co, gdzie, dokąd; mieysce, gdzie lub którędy wſtępuią, *pr. et tr.*, das Eintreten, Hineintreten, Antreten; der Hineintritt, Eintritt, Antritt. W dobra abo dziedzictwa wſtępek mieć. *Groi. tyt.* 40, wniyście, cf. wwiązanie). Dziedzictwo ieſt wſtępek we wszyſtko prawo, które zmarły czasu śmierci swéy miał. *Szczerb. Sax.* 430. - Hey żołnierze, Ismena wszędzie ma mieć wſtęp wolny. *Teat.* 51 *d*, 38, przyſtęp, wniyście, przeyście, Zutritt, Zugang, freyer Ein = und Ausgang. Urzędom nie zamierzył Bóg takiego kresu, iżby z iednego na drugi wſtępek być nie mógł. *Gorn. Dw.* 396, przeyście, przechód, awans, promocya, Uebergang von einem zum andern. - Wſtęp do czego, przygotowanie, przyrządzenie, die Einleitung zu etwas, Vorbereitung. Na seymie 1563 R., chcąc Zygmunt Auguſt wſtępek iaki uczynić do unii, deklarował, że te obadwa narody iedną są Rzpltą. *Bielſk.* 559. Wſtęp do uczonego dzieła, przygotowanie czytelnika wykładem poprzedniczych wiadomości, *Vd.* notervishanje, podvishanje, napelluvanje, die Einleitung zu einem gelehrten Werke. Wſtęp, początek, wszczątek, der Anfang, Ursprung. Dano nam przeſtrogę na pierwszym religii chrześciiańſkiéy wſtępku, w pierwszych kościoła bożego nauczycielach, co się potym dziać miało w *ſtarzałości i zgrzybiałości religii Pańſkiéy. *Zrn. Pſt.* 3, 665 *b.* Syrya od uczniów Mahometowych ieſt uciśniona, i ztąd się im wſtępek państwa zaczął. *Jan. Oksz. D* 2. Wſtępek do zginienia ieſt, gdy się kto ubóſtwa wſtydzi. *Lekarſtw. A* 2. W pół god, ieśliże nie na samym wſtępku ich, wina im nie doſtało. *Zrn. Pſt.* 57 *b.* - Wſtęp na co, wſtąpienie na co, naſtępſtwo, sukcessya, die Gelangung, Besteigung, z. B. Thronbesteigung, Nachfolge, Erbfolge. Odnowiono pokóy, podług zwyczaiu, za wſtępem na tron nowego Sułtana. *N Pam.* 12, 273. Wszyſtkie xiążęta

sprawiedliwego wſtępku dziedzice króleſtwa Polſkiego. *Herb. Stat.* 13. Uznanie prawdy ieſt apoſtolſka nauka wedle wſtępku na swe mieysca biſkupów; *secundum ſucceſſionem. Herb. Art.* 34. – Wſtęp do czego maiący, wſtępień, abo na wſtępie będący, doſtoieńſtwa porządnie zabiegaiący, *candidatus. Cn. Th.* 1296, ein Amtsbewerber. – Wſtęp, mieysce, do którego wſtępuią, = wſtępy. *Cn. Th.* 1296, der Einkehrort, das Einkehr. – Wſtępy, = Wſtępna Srzoda, *qu. v.* – §. Wſtępy, wschody, któremi się wſtępuie abo wschodzi; Auftrittsſtufen, Staffeln, Treppen, Auftritte. Z dołu iakiéy kamienicy mamy wſtępy na gorę, lub zſtępy do piwnicy. *Alg. Nar.* 47. WSTĘPIEŃ, - pnia, *m.*, wſtępuiący w co, nowo przychodzący, na wſtępie będący, przychodzień, przybysz, ein neu Antretender, ein Neuling, Anzögling. *Proſelytus* wſtępień w naszę wiarę. *Mącz.*, ein Neubekehrter. *Neophytus* nowowszczepiony, przychodzień, nowochrześciianin, wſtępień. *Mącz.* Wſtępień, na wſtępie będący, wſtęp do czego maiący, *candidatus. Cn. Th.* 1296, doſtoieńſtwa porządnie zabiegaiący. *ib.* ein Amtsbewerber, Candidat, cf. expektant). Weszpazyan brata towarzyszem i wſtępniem, tym który po nim panować miał, być wyświadczył. *Kosz. Lor.* 81 *b*, naſtępcą, Nachfolger, Thronfolger. – Ziemia ta moia ieſt, a wy ieſteście wſtępniowie i pielgrzymowie. *Leop. Levit.* 25, 23, przybysze, przychodnie, Ankömmlinge, Fremdlinge, Anzügler. Wſtępień mąż, gołota w dom maiętnéy żony wſtępuiący. *Cn. Th.* 1296, *Dudz.* 69, *Włod.*, der durch die Frau ins Brot gekommen iſt. WSTĘPNY, - a, - e, od wſtępu; wſtępowaniu, wjeżdżaniu służący. *Cn. Th.* 1296, *Włod.*, Eingangs=, Eintritts=, Antritts=, Einleitungs=. Wſtępna mowa, wſtęp, przedmowa, Einleitungsrede, Einleitung, Vorrede; mowa wſtępuiącego na urząd, Antrittsrede. Wſtępna uczta, którą daie wſtępuiący na urząd, na godność. *Dudz.* 70, der Antrittsschmaus. Wſtępne pieniądze, = Wſtępne, - ego, *n.*, podarek, który daie wſtępuiący do cechu, do zgromadzenia. *Dudz.* 70, *Cn. Th.* 1297, wkupno, Antrittsgeld, Einkauf. Wſtępna Srzoda, Wſtępy, *Cn. Th.* 1297, *Włod.*, popielcowa. *Dudz.* 70, Popielec, der Aschermittwoch. Wſtępna Niedziela, *Dominica prima Quadrageſimae. Cn. Th.* 1297, *Rs.* зборное воскресенїе, pierwsza Niedziela poſtu. *Dudz.* 70, der erſte Faſtenſonntag. Grzegorz papież przydał cztery dni wſtępnego poſtu wielkiego. *Biel. Św.* 69.? – Dzień wſtępny, miesiąc wſtępny, włożony między drugie, przybysz, Schalt=. Miesiąc wſtępny, *menſis anomaliſticus*, w którym xiężyc wyszedłszy od odziemnika (*apogaeus*), znowu się doń powraca. *Hub. Mech.* 476. – Wſtępna woyna, która prowadzi się tak, iż w niéy nie ma się woyſko odpornie, ale napaſtnie przeciwko nieprzyiacielom. *Jak. Art.* 3, 323, zaczepna, wtrętna, ein Angriffskrieg. Woyna nazywa się wſtępna, kiedy iedno woyſko szuka wszelkich okazyy do spotkania się z drugiem; albo do przymuszenia go, aby się cofnęło i uſtąpiło z kraiu opanowanego. *Jak. Art.* 2, 453. Poſtanowiono na radzie, aby wſtępnym boiem nic nie poczynać, dla przewyższaiącéy nierównie potęgi nieprzyiaciela; ale tylko lekkiemi podjazdami go szarpać. *Nar. hiſt.* 4, 355. Nie ważyli się wſtępnym boiem kosztować. *Warg. Cez.* 103. – §. Wſtępny, łatwy do wſtąpienia, eingänglich, zugänglich, beſteigbar, *oppos.* niewſtępny, nieprzyſtępny; *Ec.* незаходимый. Zaſtanowił się przy niewſtępnéy ſkale. *PKchn. J.* 259. – Wſtępny, = *wzſtępny, w górę idący, aufſteigend. Między spokrewnionemi w linii wſtępnéy i zſtępnéy, małżeńſtwo otrzymać się nie może. *Gall. Cyw.* 1, 32. WSTĘPOWAĆ, wſtępuię, *ob.* Wſtąpić.

WSTERCZYĆ *cz. dk.*, ſterkiem wetknąć, wemknąć, etwas Spitziges einſtecken, einpreſſen. W rozdarcie korzenia drzewa, kamień był wſterczon, który nie dopuścił takowéy dziurze w kamieniu zrosnąć. *Creſc.* 67. W garniec zakopany wedle drzewa, schyloną ku niemu wſterczył weń gałąź. *ib.* 425. Rurkę pomazawszy oliwą, wſterczyć koniowi ieden koniec miąższy w zadek, a drugi ku ogonowi przywiązać, aby ona rurka nie wypadła. *Creſc.* 533.

WSTĘSKNIĆ się, WTESKNIĆ się, *zaimk. dk.*, tęſknotą być przeiętym, (*ob.* wſtążyć się,) von banger Sehnſucht durchdrungen werden. Wſtęſkniwszy się bez iednego sprawcy, króla sobie obrali. *Sk. Dz.* 579. Jako od dziecińſtwa na puszczą wyszedł, tak się nigdy do domu nie wteſknił. *Sk. Kaz.* 14*b*. Czas to pokaże, kto się do kogo wteſkni, kto więcéy od kogo potrzebować będzie. *Goſt. Gor.* 105. Wteſknił się wilk od pieczeni do lasa. *Opal. sat.* 47. – §. *Paſſiue*; n. p. Wſtęſknił mu się on dworſki żywot, i pragnienie go zdięło do mniſkiego życia. *Sk. Żyw.* 2, 40., sprzykrzył mu się, er wurde es überdrüßig. – *Particip.* wſtęſkniony z czém, któremu się sprzykrzyło, einer Sache überdrüßig. Nie bez szwanku zwycięża, kto na krew wyzywa, Oto młodzi wſtęſknionéy z swym życiem przybywa, Padnie sama na szable, krwi z was nie ſkosztuie. *Bardz. Luk.* 59.

WSTĘŻYĆ *cz. dk.*, Wſtężać *ndk.*, tęgość przywracać, natężać co przeſtało być tęgim, anſteifen, wieder ſteif machen. Lekarſtwo, iak obwisłe piersi wſtężyć. *Sleszk. Ped.* 84, *Sien.* 522.

WSTOCZYĆ *cz. dk.*, do góry potoczyć, wzwlec, hinauf ziehen, in die Höhe rollern, aufwärts bewegen. *Rs.* взмащимь, взсмäскивамь, взкäмимь, взкачивамь; *fig. tr. Scipio Annibalem in Africam retraxit*, wſtoczył go zaś nazad. *Mącz.*

WSTRACHNĄĆ się *zaimk. idntl.*, ſtrachem być zdiętym; erſchrecken, zuſammenfahren, auffahren. Ciężko się wſtrachnęła, *horruit. Zebr. Ow.* 282. Wſtrachnął się, i łagodną podjął ręką dziada. *Zebr. Ow.* 48. Wſtrachnione dziecko, *pavens. ib.* 28, aufgeſchreckt, *ob.* wſtraszyć.

WSTRĄCIĆ *cz. dk.*, wſtrącać *ndk.*, trącąc odbić, odepchnąć, odrazić, abprellen, abſchlagen, zurückſchlagen. Murem wſtrąceni, odwracali czoła. *P. Kchan. Orl.* 1, 62. Stoi przy morzu samym ręką mur ſtawiany, Ten morſkie przednie wody wſtrąca, *praedelaſſat. Zebr. Ow.* 291. Gdy nieprzyiaciel Dunay i Prut przeſtąpi, cóż go iuż po niezmiernéy wſtrąci Ukrainie? *Tward. Wt.* 71; co go odepchnie, wſtrzyma?). One, co z wielkiém uniżeniem z nim mówić chciały, nazad wſtrącali. *Fur. Uw. f.*, odepchnęli). Król Trypolſki mógłby był wſtrącić chrześciiany; ale owszem dobrowolnie miaſta swe otwierał. *P. Kchn. J.* 23, odpędzić, zbić). – Wſtrącić się, odbić się od czego, woran abprallen. Śmiertelne od smoka wſtrąciły się razy. *Tward. Daf.* 4. – *fig. tr.* Jeden ieſt Bóg, iedno prawo iego, A wźdyśmy się daleko wſtrącili od niego. *B Papr. C* 3,

ſtroniliśmy, oddaliliśmy się, odſtąpiliśmy, odſkoczyliśmy, wir ſind weit von ihm gewichen. Za tym przypadkiem wſtrąc sili się drudzy, i tylko ią taiemnie kochali. *Tward. Pas.* 20, wſtręt powzięli, *wſtręczyli się, *Bndtk.*, odſtręczyli się, ſie wurden abwendig, *ob.* wſtrząść się.

WSTRASZYĆ *cz. dk.*, w ſtrach wpędzić, czynić że kto wſtrachnie, einſchrecken, in Schrecken jagen. *Trepidationem facere* wſtraszyć kogo, w boiaźń przyprawić. *Mącz.*

*WSTRĘCZYĆ się, *Bndtk.*, *ob.* odſtręczyć się, wſtręt mieć; *ob.* wſtrącić się. WSTRĘT, *STRĘT, - u, *m.*, (cf. *Etym.* trząść; cf. *Bh.* wſtřjc *contra*, cf. trącić). Wſtręt, wſtrącanie się, odbiianie się od czego, das Abprellen, Zurückprellen. Wſtręt, odbiianie się o co, iako wiatru o ſkałę, lub morza o brzeg. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1297. - Wſtręt, to co odbiia, wſtrąca, o co się wſtrącaią, odbiiaią, der Zurückpreller, woran man zurückprellt. Od celu prawego twe ſtrzały dalekie, A nie dziw, lada im wiatr wſtrętem, co tak lekkie. *Miaſk. ryt.* 2, 99. Wſtręt, przeszkoda, zawada; na wſtręcie, = na przeszkodzie, w drodze; zawadzaiąc, Hinderniß, Abhaltung, was einem im Wege liegt. Już to oſtatnia, nadwinąwszy nogi, Kamień, na wſtręcie co był, zrzucać z drogi. *Mon.* 71, 348. Jeśliż Litwa w powodzeniu szczęśliwym króla w takiéy zdradzie uznać się dała; czego on się na wſtręcie szczęścia zagniewanego spodziewać ma? *Krom.* 590, *reflante fortuna.* Są chęci ludzkie według natrętu i wſtrętu kłamliwéy fortuny, odmienne. *Krom.* 604, *secundum flatum et reflatum).* Co ieśli Parki mym żądzom na wſtręcie, Niechay przynaymniéy w rozkosznym Tarencie Doczekam grobowca.. *Hor.* 1, 216 *Nar.*, *si Parcae prohibent*). - Wſtręt, odpór, odparcie, Widerſtand. Wyrwali się w Malborku oblężeńcy na naszych, ale im nasi dali wſtręt, i gonili ich aż do samego zamku. *Bielſk.* 356. Tatarowie gdy przychodzili ku Paczanowu, dał im wſtręt Wapowſki, tak iż nie śmieiąc nań nacierać, odciągnęli, i poszli nazad. *Biel.* 444. Wſtręt czynić, wspierać. *Cn. Th.* 1297. Zwycięża wszyſtkie gwałty, i naytęższe ſtręty, Rozum, cierpliwość, czas i ſtaranie. *Zab.* 13, 421. Tak walne było niebezpieczeńſtwo, że mu półkownicy z trudna zabieżeć, i wſtręt uczynić mogli. *Vol. Leg.* 3, 466, wſtrzymać, zahamować). Początkom złego wſtręt uczynić należy. *Nag. Fil.* 167, zapobieżeć, *Principiis obſta*). Spiewali litaniie, choć z murów ſtrzały lecą; bo tak daleko szli od muru, że mogli kończyć bez wſtrętu swe noty. *PKchn. J.* 278, bez przeszkody). Wſtręt odnieść, *accipere repulsam. Cn. Th.* 1297. Ogłosiwszy się z swoią ku niéy miłością, odniosłszy wſtręt, zapada na zdrowiu, i iuż iuż umiera. *Zab.* 2, 47, nie wſkórawszy, er hat den Korb bekommen. - §. Wſtręt od czego, wſtręt do czego, wſtrząsanie się, cf. wzdręda, wielka niechęć z mierzionością, Abſcheu vor etwas, große Abneigung, Widerwillen; *Bh.* oſtrach; *Vd.* ſtrefs, grosa (cf. groza), oddurnoſt, (cf. odurzenie), oſtuda, (cf. oſtudzić), gnusnoba, gnusnobſtvu, (cf. gnusność,) merhuſt; *Cro.* utráganye, gnyúsz, *Sla.* gěrſtanje; *Rs.* омерзѣніе. Wſtręt od złego, i silne do cnoty pobudki, Oto są doſkonałéy tragediy skutki. *Dmoch. Szt. R.* 57, odſtręczenie). Jeſt naturalnie w sercach naszych wſtręt od złego. *Lach. Kaz.* 1, 395. Wielki ſtręt od dobrego. *Gil. Pſt.* 178. Wſtręt do pracy i nabycia nauki. *Xiądz.* 274. Wſtręt Wc Panny do Erazma, może z uprzedzenia pochodzi. *Teat.* 25*b*, 35. Wſtręt mieć, wſtręt mam, *Crn.* graysha se; *Vd.* grositise, treſtise, sbatise; *Cro.* utrágamisze; *Rs.* гнушаться, погнушаться, подирает, подрало на кожѣ, cf. wzdrygnąć się). Lubię oddawać sprawiedliwość ludziom nawet tym, do których mam wſtręt. *Teat.* 41*b*, 237. Jeżeli oyczyzna miła ieſt obywatelowi, niepodobna żeby miał wſtręt do rodowitego ięzyka. *Mon.* 65, 83., żeby go sobie mier-ził). Kobiety te wſtręt maią do gospodarſtwa, boiąc się, ażeby przed czasem twarz ich nie przybrała zmarszczków. *Zab.* 16, 41.

WSTRĘTNY, *STRĘTNY, - a, - e, - ie, *adv.*, wſtręt maiący, Abſcheu, oder Widerwillen habend, niechętny, abgeneigt, cf. wzdrędny). Piękna i na pozór wſtrętna niewiaſta, czyniła zawsze słabe przeciwienia się Alcybiadesowi. *Węg. Mar.* 10., Doſkonały oryginał, wpół kokietka, wpół ſtrętna. *Teat.* 1, 21, *prude*, ſpröde. Zbyt na pozór wſtrętna. *Węg. Mar.* 9.

*WSTRONIC *cz. dk.*, n. p. Noc światłu uſtąpiła, Śmierć żywotowi wſtroniła. *Kanc. Gd.* 43, mieysce dała, umknęła na ſtronę, auf die Seite weichen.

WSTRWOŻYĆ *cz. dk.*, zatrwożyć, beſtürzen, beſtürzt machen. Uczniowie uyźrzeli Jezusa, a on po morzu idzie; mieniąc, że to obłuda, wszyscy wſtrwożeni byli.. *Sekl. Mar.* 6.

WSTRZĄŚĆ, wſtrząsł, wtrzęśli, *F.* wſtrzęsie, wſtrząsę, *cz. dk.*; wſtrząsać *ndk.*, trzęsąc wzruszyć, aufſchütteln, aufrütteln, erſchüttern; *Vd.* gorſtreſti, gorpotreſti, gorreſtreti, ſtreſti, poſtreſti; *Rg.* vſtrěſti; *Rs.* встряхнуть, встряхивать, возтрясать. Kiedy naczynie iakie się napełni, dopiero wſtrząsną, alić ieszcze zoſtanie mieysce. *Radz. Z. P. M.* 464. Na każdy dzień lekarſtwo to znowu zamieszasz albo wſtrząśniesz raz albo dwa razy. *Spicz.* 98. U piianicy widzisz, albo nerwów wszelkiego czucia, pozbawionych tępość, abo wſtrzęśnionych nieuſtanne drganie. *Pilch Sen. liſt.* 3, 190. Zbiegaycie się motyle, łączcie się na liliiach przez wasze wſtrzęsłych uniesienia. *Chod. Ges.* 57. Mnie kazała potrzeba wſtrząść ciało, aby, ieśli żółć osiadła, rozegnaną była. *Pilch. Sen. liſt.* 421, użyć mocnéy agitacyi). - Wstrząść z zagrożeniem obalenia, erſchüttern, wankend machen. Co się dzieie z gmachem silnie wſtrzęsionym? rozrywa się. *Zabł. roz.* 171. Ziemia się wſtrząsłszy, rzekom niech ściek ukazuie. *Bardz. Luk.* 56. Wſtrząsł się świat pod woyſkami wodzów woiuiących. *Bardz. Tr.* 558, zadrżał, die Welt erzitterte, erbebte). Padnie kray, ów ogromny niegdyś kolos chwały, Co go wſtrzęsła intryga. *Tom. roln.* 112. Wſtrzęsienie, Wſtrząśnienie, = *WSTRZĄS, - u, *m.*, *Vd.* ſtrefs, ſtrelkenje, das Erſchüttern, die Erſchütterung. Hiszpanii ogromność, potęgi iéy chwały, Wſtrząśnień i odmian wielkich w wiekach doznawały. *Przyb. Luz.* 73. Arye ich wtórzone są od liści przez szumiſte wſtrząsy. *Przyb. Milt.* 110, wzruszenia, ruchy, Bewegungen, Bebungen. Niewſtrzęśniony, niewſtrzęsły, nie do wſtrzęśnienia, niewzruszny, *Vd.* neſtreshen, nesrushen, neodsiban; *Ec.* незыблемый, unerſchütterlich. Szalony tyran chciał wiarę niewſtrzęśnioną obalić. *Min. ryt.* 311. - Wſtrząsać czym, trzęsąc ruszać czym, wahać, zitternd bewegen, rühren, rütteln. Fortuna częſto, maſka służąca osłowi, który

wſtrząsaiąc uſtawnie uszyma, w błoto ią nakoniec upuści. *Mon.* 70, 627. Czuby się im na hełmach iedwabne wſtrząsały. *Sien. Sim.* 44., kiwały się, ſie bebten hin und her. *Succutio* podtrącam, wſtrząsam, iak konie ciężko noszące. *Mącz.*; *Succuſſorius equus* koń wſtrząsaiący, t. i. ciężko noszący. *ib.* Wſtrząsanie, ciężko noszenie. *ib.* - Jeśliby kto chłopca łaianiem, rózgą albo *wſtrząśnieniem włosów ſkarał,... *Szczerb. Sax.* 114, porwaniem za włosy i trzęsieniem go, Herumreißen bey den Haaren. - §. Wſtrząsać kogo, wſtręt wielki mu czynić, wſtrącać go, einen aufbringen, erſchüttern, ihn heftig bewegen, ihm Widerwillen machen. Ze wszyſtkiego nic nas bardziéy nie wſtrząsa, iak to, czym nam obca przemoc grozi. *Pilch. Sen. liſt.* 100. Wſtrząsać się na co, wſtręt wielki mieć, *Vd.* treſti se, sbatise, grositise, heftigen Widerwillen haben, erbeben, ſich ſchüttern, rütteln. Na tych czynów wspomnienie ieszcze się wieki z odrazą wſtrząsaią. *Mon.* 71, 781. Dzieci robaki maiące, czasami miewaią wſtrząsanie się na iadło. *Perz. Lek.* 189. WSTRZĄSACZ, - a, *m.*, który co wſtrząsa, WSTRZĘSICIEL, der Erſchütterer. Neptun, wſtrząsacz ziemi. *Dmoch. Jl.* 2, 250.

WSTRZELIĆ *cz. dk.*, ſtrzelaniem wpuścić, wpędzić, wegnać, einſchießen, hinein ſchießen, hinein treiben, *Bh.* ſtřeliti; *Vd.* noterſtreliti, noterſtrielati, noterpoſtrieliti, dolpoſtreliti). Nie wniydzie nieprzyiaciel do miaſta tego, ani wſtrzeli tam ſtrzały. *Bndn. Jes.* 37, 33. Wſtrzelił [w nérki moie ſtrzały saydaka swego. *Leop. Lam.* 3, 13. W łono wſtrzelone zapadło żelezce. *Zebr. Ow.* 108. - *tr.* Proch tego ziela wſtrzelany w nos pobudza kichanie, i mózg czyści. *Spicz.* 11. wſtrzykniony.

WSTRZEMIĘŻLIWOŚĆ, *WSTRZYMIĘŻLIWOŚĆ, *STRZYMIĘŻLIWOŚĆ, *WSTRZYMAWAŁOŚĆ, *WSTRZYMAŁOŚĆ, *STRZYMAŁOŚĆ, *WSTRZYMYWAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wſtrzymywanie się od popędu, przesady, zbytku, = powściągliwość, die Enthaltſamkeit, das Zurückhalten, Einhalten, die Mäßigkeit, Zurückhaltung; *Slo.* ſtřjdmoſt, ſkrownoſt (cf. ſkromność,) *Bh.* ſtřjdmoſt, ſtředmoſt, zdřiwoſt, zdřeliwoſt; *Sr.* 1. zdzerzwanoſcź (cf. dzierżeć,) *Crn.* sderſhlivoſt, mas, masa, *Vd.* oddershba, oddershanje; oddershnoſt, vsadershnoſt, notersadershnoſt, *Cro.* zdersanye; *Dl.* vzdarxanye; *Rg.* uzdarxnoſt, uſtrucnos; *Rs.* воздéржность. W pospolitym używaniu wſtrzemięźliwość znaczy zachowanie miary właściwéy w każdéy rzeczy. *Kras. Pod.* 2, 184, cf. umiarkowanie, mierność). Wſtrzemięźliwość umnieysza liczbę potrzeb naszych, i uczy nas obchodzić się temi rzeczami, bez których żyć nie możemy. *Mon.* 71, 2, die Genügſamkeit. Wſtrzemięźliwość w iedzeniu, oszczędność w ubiorze. *Teat.* 7, 49. Wſtrzemięźliwość nayproſtszy pokarm czyni miły. *Jabł. Tel.* 169. Wſtrzymać się od mięsa, a ieść ryby, ieſt u nich wſtrzemięźliwość. *Pim. Kam.* 299. Piękna ona cnota, którą powściągliwością od rzeczy wolnych, abo wſtrzymawałością zowiem. *Sk. Kaz.* 120 *b.* Już wſtrzemięźliwość nie ieſt teraz w modzie, Piią iak drudzy, mędrcowie prawdziwi. *Kras. Mon.* 44. Kato miał obyczaie ſtrzymięźliwością bardzo umiarkowane. *Warg. Wal.* 68. Daleko od ſtarodawnéy wſtrzemięźliwości laty poślednieyszy Kato odszedł. *ib.* 126. Przełożeni niczym sobie miłości ludzkiéy zjednać nie mogą, iedno wſtrzymawałością swą. *Kosz. Cyc.* 158. Naywiększa ieſt dobroć w królu wſtrzymawałość a powściągliwość od pieniędzy, a od maiętności poddanych swych. *ib.* 84. Wſtrzymawałość się bawi około pomiarkowania picia, iako też około miarkowania miłoſtki. *Petr. Ek.* 55. Upominał uczniów, żeby się rozkoszy wszelkiéy warowali, Wſtrzymywałość na wszyſtkim żeby zachowali. *Papr. pr.* *A* 2. Proba cnót dobrych, wſtrzymięźliwość od wszelakiéy rozkoszy. *ib. A* 2. Owoce dobrych ludzi są, cichość, wiara, mierność, wſtrzymięźliwość, czyſtość. *Biał. Poſt.* 251. Mąż ma obcować z żoną, co się tknie spraw małżeńſkich, z wielką wſtrzymawałością i ſkromnością. *Petr. Ek.* 21. Wſtrzymięźliwość bezżeńſka. W. *Pſt. W.* 64, *Petr. Ek.* 97. Panny te, nieopatrznie ślub uczyniwszy, daru wſtrzymałości nie miały. *Zrn. Pſt.* 60 *b*, czyſtości). Ziele to tym, którzy czyſtość i ſtrzymięźliwość cielesną chcą zachować, ieſt użyteczne. *Syr.* 550. - *Oppos.* Nieſtrzymawałość. *W.* 1 *Cor.* 7, 5, *Bs.* zalicnóſt; der Unenthaltſamkeit, der Wolluſt. Potępiaią bydlęta niewſtrzymałość naszę. *Kras. Sat.* 59. Małżeńſtwo powtórzone poczytaią za znak dozwolonéy iakieyś nieſtrzymięźliwości. *Warg. Wal.* 35.

WSTRZEMIĘŻLIWY, *WSTRZYMIĘŻLIWY, *STRZYMIĘŻLIWY, *WSTRZYMAWAŁY, *WSTRZYMAŁY, *STRZYMAWAŁY, *WSTRZYMYWAŁY, - a, - e, wſtrzemięźliwie, *ſtrzymięźliwie, *wſtrzymawale, *ſtrzymawale *adv.*, wſtrzymuiący ſię, powściągaiący, miarę zachowuiący, umiarkowany, nieprzesadny, niezbytkuiący, enthaltſam, zurückhaltend, mäßig, gemäßigt; *Bh.* ſtředmý, ſtřjdmý, zdrželiwý, zdržiwý; *Slo.* ſtřjdmý; *Vd.* sdershliu, triesen (cf. trzeźwy,) rednosmeren, masaſt, vsadershan, notersadershan; *Rg.* vzdarxni; *Rs.* воздержáтельный, воздéржный, (воздéржникъ asceta). *Ec.* цѣломýдрый. Tych, którzy się od grzechu ztrzymać nie mogą, zowiemy nieztrzymawałemi. *Gorn. Dw.* 345. Kto ieſt wſtrzymawały, ieſt ku wszemu dobremu sposobny. *Biał. Poſt.* 245. Żyy w czyſtości ſtrzymięźliwie. *Kanc. Gd.* 256. Wſtrzemięźliwie żyię, *Ec.* цѣломýдрствую, (*actiue* цѣломýдрю, уцѣломудряю, *Gr.* σωφρονίζω *modeſtum et sobrium reddo*). Mierność miernie potraw używa; a poſt ſtrzymawale aż do łacznienia i pragnienia. *Hrbſt. Odp.* *R r* 7. Co się dzieie, sprawiedliwie i wſtrzymawale dziać ſię powinno. *Petr. Et.* 98. Niewſtrzymawały syn iego wyrządzał niecześć cudzym żonom. *ib.* 32, nierządnik, wszetecznik, *Bs.* zalicjan, netrieza; *Rs.* неумѣ́рнчивый.

WSTRZEPAĆ *cz. dk.*, trzepiąc wzbić, wzruszyć, gegen die Höhe ſchlagen, klopfen nach oben, oberwärts zuſammen ſchlagen. Pokóy ſkrzydła wſtrzepawszy śnieżyſte, z granic uciekaiąc świata, do państw Plutona ulata. *Min. ryt.* 2, 318. - *tr.* Wſtrzepać kogo pięściami, *contundere. Mącz.*, przetrzepać, wybić, durchwalken, durchwichſen, ausklopfen, durchgerben.

WSTRZĘSICIEL, *ob.* Wſtrząsca.

WSTRZYKAĆ *cz. dk.*, wſtrzyknąć *idntl.*, ſtrzykaiąc wpuścić; wsprycować, hinein ſpritzen, *Bh.* wſtřčiti, wſtřkam; *Slo.* wſtřkam. Mléko ciepłe ſtrzykawką nabieraiąc, wſtrzykać w macicę. *Spicz.* 203, idem *Sien.* 401. Proch ziela tego kichanie czyni, gdy go w nos wſtrzykniesz. *Spicz.* 43, wſtrzelasz, einſtreuen.

WSTRZYMAĆ, *STRYMAĆ *cz. dk.*, *wſtrzymować, *ſtrzymować *ndk. kontyn.*, wſtrzymywać *czſtl.*, wſtrzymuie *Pr.*,

trzyma-

trzymaiąc hamować, powściągać, zaſtanawiać, zurückhalten, aufhalten, *Bh.* zadržeti, (cf, zadzierżeć,) zdržeti; *Sr.* 1. wobaram, zawobaram, wotwobaram, *Vd.* vzdershati, noterdershati, sdershim, oddershim, oddershati; *Cro.* vztaviti, vztavlyam, (cf. uſtawić, uſtanowić, zaſtanowić); *Bs.* uſtaviti, uzdarſgjatti, uſteghnuti (wściągnąć;) *Rg.* úzdarxati, uzdarxatti, uſtaviti; *Rs.* воздержать, воздерживать, удéржать, удерживать, воспятúть, воспящать, поморúть; *Ec.* вспятити, вспящаю, остановити, восхлащáю. Wſtrzymuię konia. *Bndtk.* Kokles sam ieden nieprzyiaciół *ztrzymawał, aż iego towarzysze za nim sztukę moſtu przerwali. *Warg. Wal.* 73. Oh nie wiem, co mię wstrzymuie, że ci tych ślepiów nie wydrę! *Teat.* 52 *d*, 16, hamuie, zatrzymuie). Wſtrzymywanie, wſtrzymanie, hamowanie, powściągnienie, das Zurückhalten, Abhalten, *Sr.* 1. zawobrotzo, *Rs.* удéржка; *Ec.* восхлащéнїе. Wſtrzymany, którego wſtrzymano, *Cro.* uzdersán, zurückgehalten, aufgehalten. Niewſtrzymany, *niewſtrzymalny, nie do wſtrzymania, unaufhaltſam; *Ec.* неодержúмый. Los *nieſtrzymany. *Banial.* J 2. - §. *Recipr.* wſtrzymać się; wſtrzymywać się, = hamować się, umiarkować się, ſich zurückhalten, ſich hemmen, mäßigen, *Bh.* zdržet ſe, zdržowati ſe; *Sr.* 1. zdžeržuyu ßo netzoho; *Crn.* sdershim se, masam se; *Cro.* sztrájam; *Dl.* uzdarxatiſse; *Bs.* uzdargiattiſse, uſtruccjatise; *Rg.* uzdarxatise, uztrucjatise; *Ec.* удалитьсся, далѣю, (cf. oddalić się,) отсвѣяюся. Gdy się gniewem zapali, chociaż ſię na czas wſtrzyma, w razie nie zaszkodzi, Znaydzie potym sposobność, i zemście dogodzi. *Dmoch. Jl.* 6. W zapalczywości nie wſtrzymawaią się. *W.* 1 *Cor.* 7, 9. - Wſtrzymać ſię od czego, powściągnąć ſię od czego, ſich von etwas enthalten, ſich einer Sache enthalten. Człowiek może zbytecznie kurzyć tutuń, pić trunki, tabaki zażywać, aż do tego punktu, że mu ſię od tego wſtrzymać i odłożyć nie podobna. *Mon.* 69, 176. Od łez wſtrzymać się nie mogę, żałuiąc Wc Pani. *Teat.* 14, 137. Tych, którzy ſię od grzechu *ztrzymać nie mogą, zowiemy nieztrzymawałemi. *Gorn. Dw.* 345. Wſtrzymać ſię od mięsa, a ieść ryby, ieſt im wſtrzemięźliwość. *Pim. Kam.* 299. Poſt kościoła powszechnego ſtrzymawa ſię od iedzenia i od picia, cierpiąc łacznienie i pragnienie; i dla tego ſtrzymawania obiera sobie do tego przyſtoyne potrawy i trunki, zaniechawszy na ten czas mięsa i nabiału, wina i drogiego picia. *Hrbſt. Odp. Rr* 7 *b.* Pości trzy kwadragiezymy w rok, wſtrzymawaiąc ſię od ryb; trzy dni w tydzień zawsze od ryb i od oliwy, i od wina niechay się wſtrzymywa i pości. *Birk. Dom.* 138. Przy każdym poście nayduiemy dwoię rzecz; ſtrzymawanie od iedzenia i picia, a obieranie potraw do poſtu przyſtoynych. *Hrbſt. Odp. Rr* 7. Powściągnienie albo wſtrzymawanie od mięsa i mléczna. *W. Pſt. W.* 138. Od ryb dziwne wſtrzymanie z przyrodzenia maią. *Paszk. Dz.* 123. - *§. Król obiecał prawa i wolności ich wſtrzymać. *Zbil. Dr.* G 3, utrzymać, dotrzymać, nie dadź im upaść, aufrecht halten. *WSTRZYMAWAŁY, *WSTRZYMIĘŹLIWY; i t. d., *ob.* Wſtrzemięźliwy.

*WSTUŻYC się, *ob.* WSTĄŻYC się. WSTYCZNA, *ob.* Styczna. WSTYCZYC, *ob.* wztyczyć.

WSTYD, - u, *m.*, *Bh.* ſtud, hanba, (*ob.* hańba,) *Sr.* 1. hanba, hanbuwano, hanbitoſcž, *Vd.* sram, sramuſt, (*ob.* srom), sramota, (cf. sromota), pogerda, (cf. pogarda; *Crn.* ſtud *caſtitas*; *Crn.* studen *clarus*; *caſtus*); *Cro.* sztid, kór, *Bs.* ſtid, srám, sramesg, *Rg.* ſtid, ſtijd; *Rs.* стыдъ; *Ec.* студъ, зазрѣнїе; *Turc.* ùd). Wſtyd, wſtydliwość, ſkłonność przyrodzona do *wſtydania ſię, sromięźliwość uczciwa. *Cn. Th.* 1297, die Scham, Schamhaftigkeit, Verſchämtheit. Wſtyd nic innego nie ieſt, ieno iak Stoikowie wykładaią, boiaźń złéy sławy. *Gorn. Dw.* 271. Wſtyd ieſt boiaźń *gańby. *Petr. Ek.* 67. Kto się na złe udawa, zwłaszcza ku freiowi, albo ku psocie, iuż taki traci srom, cnotę wysoką, wſtyd przyrodzony. *Ezop.* 90. Wſtyd dość raz utracić. *Cn. Ad.* 1264. Kto raz miłego wſtydu przeſkoczy granice, Ten iuż znacznie będzie miał niewſtydliwe lice. *Pim. Kam.* 18, *idem*, *Rys. Ad.* 32. Niewiaſta, która wſtyd ſtraci, Prędko się z niecnotą braci. *Rys. Ad.* 46. Wſtyd uſtał, wſtyd, oſtatnia niecnoty zapora; Złość zaraźna w swym źrzódle, a w ſkutkach zbyt spora, Przeiſtoczyła dawny grunt uſtaw poczciwych. *Kras. Sat.* 15. Cóż czynicie? wſtyd grzebiecie. *Bardz. Luk.* 58. Ni wſtydu, ni Boga. *Cn. Ad.* 716, cf. bezczelny, psu oczy przedał, pſiną oczy zakrył; *Slo.* ne zna hanbi gako peſ; cf. *Ec.* обезстудствоватися, обезсрамитися; cf. пресское, паче псова безстудїе, cf. *cynicus*). - §. Wſtyd, wſtydzenie się, sromanie się, wſtydzenie się czego, zawſtydzenie się, *subiectiue*; die Scham die man empfindet, die Schande, die Beſchämung, das ſich Schämen. Nic nędznieyszego, iak wſtyd swoiego uczynku. *Min. Ryt.* 4, 150. Wſtyd chłopa bardziéy niż plaga boli. *Haur. Ek.* 63. Dla wſtydu, radbym się pod ziemią widział. *Cn. Th.* 1298. Ledwiem od wſtydu żyw zoſtał. *ib.* Jako będę śmiał nań weyrzeć? (od wſtydu). *ib.* Przyydzie czas, że się wſtydem zaleiesz przed całym światem. *Teat.* 10 *b*, 68. Gdyby się wszyscy ludzie swego głupſtwa wſtydzili, widziałbyś każdego twarz wſtydem zalaną. *Boh. Kom.* 2, 15. Wſtydem zalani od drzwi świątnicy odſtąpili. *Zab.* 2, 202. Oblewa się wſtydem, miesza się, iż wszyscy nań oczy wlepiaią. *Zab.* 1, 131. Wſtydem pełgnęła. *Zebr. Ow.* 128. Rumiany wſtyd iéy twarz zapalił. *Hul. Ow.* 90. Piekłem raki, czerwieniała mi się twarz od wſtydu. *Cn. Th.* 1298, *ob.* rumienić się, zarumienić, raki piéc, płonąć). Aktorowie chcą udać wſtyd powierzchownemi znakami; zwieszaią głowę, tłumią głos, spuszczaią oczy i wlepiaią w ziemię; na rumieniec iednak zdobyć się nie mogą. *Pilch. Sen. liſt.* 76. - Wſtyd, = wſtyd ieſt, wſtydno, es iſt eine Schande; *Sr.* 1. hanba yo; *Ross.* стыдно. Wſtyd mówić, słuchać i t. d., *idem eſt quod* wſtydzę się, wſtydzić się, wſtyd mię; n. p. wſtyd mówić słowa niektóre, *pudor adest nominibus*; wſtyd abo sromota i zaczynać, *et inceptu turpe est.* *Cn. Th.* 1297. - §. Wſtyd odjąć pannie, prawictwo, dziewictwo, panieńſtwo, einer den Kranz rauben, die Jungfrauſchaft. Witay nietkniony wſtydu panieńſkiego kwiecie, Jeżeli kiedy rzadki, to teraz na świecie. *Mon.* 75, 673. - §. Wſtyd *objectiue*; to co wſtyd czyni, sromotna rzecz, uczynek. *Cn. Th.* 1297, *obsol.* niewſtyd, cf. niecnota, zelżywość, eine Schande, ſchändliche Handlung, Schandthat. Fortuna pobudziła Sodomę na niewſtydy. *Bals. Niedz.* 2. 60, cf. psota, porubſtwo). Psiną oczy zakrywszy, płodziłeś niewſtydy. *Birk. Kaz. Ob. E* 3, cf. sromota). *Zygr. Pap.* 154. - §.

Wſtyd, członki wſtydliwe, die Scham, die Schamtheile, Schamglieder; *Bh.* hanba, třjſlo; *Sr.* 1. cżwoyecżża han= ba, ſtawe cżwoyecżżeye hanbé; *Vd.* sram; *Rg.* xglièzda, xglizda). Wſtyd obnażyć. *Cn. Th.* 1298. Mieysce wſtydu zakryć. *Eraz. G i i j.* WSTYDAC, *ob.* Wſtydzić. WSTYDLIWOSC, WSTYDNOSC, -ści, *ż.*, ſkłonność wſtydzenia się, wſtyd przyrodzony, sromięźliwość uczciwa, die Schamhaftigkeit; *Boh.* ſtydliwoſt; *Sr.* 1. hanbitoſcż, (cf. haniebność); *Vd.* sramoshlivoſt, (cf. sromięźliwość); (*Crn.* ſtudnoſt, = czyſtość *castitas*); *Cro.* szrameslyivoszt; *Rs.* стыдливость, стыдѣнїе. Wſtydliwość ieſt przymiot wielce wyborny. *Węg. Mar.* 1, 91. *Oppos.* niewſtydliwość, niewſtydność, niewſtyd, bezczelność, die Unverſchämtheit; *Boh.* neſtaudnoſt, neſtydaloſt. Z piiaństwa wytryſkuią wszyſtkie inne nałogi, oszukanie, kradzieże, niewſtydność i t. d. *Mon.* 74, 120. Niewſtydność w mówieniu, plugawomowność; *Ec.* студословїе; *Gr.* αἰσχρολογία, *turpiloquium.* WSTYDLIWY, WSTYDNY, *WTYDAWY, -a, -e, Wſtydliwie *adv.*, *subjectiue* wſtydliwość maiący, sromięźliwy, *honeſto sensu*, ſchamhaft, verſchämt; *Bh.* ſtydliwý, ſtydký; *Sr.* 1. hanbitoſcżiwé, hanbité, hanbicżné, hanbwaté ßo; (*Crn.* ſtudn, = czyſty *castus*); *Vd.* sramoshliu; *Cro.* szrameslyiv; *Dl.* sztidan; *Bs.* ſtidecchi, ſtidecçh, sramesgliv, posraman; *Rg.* ſtidan, srámni; *Rs.* стыдливый, стыдный, постыдный; *Ec.* студный. Panieneczki wſtydliwe. *Groch. W.* 359. Wſtydliwy, by panna, *virginali verecundia. Mącz.* Wſtydliwe oczy wszyſtko w ziemię kryie, patrzy-li, patrzy w ſtronę albo zasię. *PKchn. Jer.* 406. Wſtydliwa żona, i męża się wſtydzi. *Morszt.* 246. Bolesław Kunegundę za małżonkę poymuie; wszakże przez wszytek czas wesela nie tknął iéy, a potym zaś zobopolnie na zachowanie czyſtości zmówiwszy się, żywot niepokalany wiecznie chować ślubili; ztądże Bolesława wſtydliwym przezwano. *Krom.* 239, *Pudicus*). Jako ku latom przyszedłszy ma wſtydliwym być, który póki ieszcze mówić nie umiał, a iuż go ku sromięźliwéy nieczyſtości sposobiono. *Kosz. Lor.* 77 *b.* - *tr.* Wſtydliwe cieciorki. *Ban.* J 5. Liliie białe i róże wſtydliwe. *Kul. Her.* 6, rumiane, czerwone). - *Oppos.* niewſtydliwy, bezwſtydny, bezczelny, unverſchämt; *Bh.* neſtaudný, neſtydatý. Kto raz miłego wſtydu przeskoczy granice, Ten iuż znacznie będzie miał niewſtydliwe lice. *Pim. Kam.* 18, *idem*, *Rys. Ad.* 32. Nimfy oczu niewſtydnych i lica. *Jabl. Tel.* 85. - §. wſtydliwy, wſtydny, wſtydzący się, wſtyd czego maiący, ſich ſchämend. Wſtydna téy swoiéy słabości, iedną ręką twarz sobie zakryła. *Niemc. Kr.* 2, 89. - §. *objectiue* wſtydliwy, wſtydny, wſtyd czyniący, wſtyd przynoszący, ściągaiący na kogo wſtyd, zawſtydzaiący, sromotny, ſchandebringend, ſchändlich; *Ec.* стыдѣтельный, котораго стыдиться должно изъ почтенїя. Wſtydna nasza sromota ten poganin. *Falib. Dis.* U 2. Wſtydno, wſtyd, wſtyd ieſt, wſtydzić się trzeba; *Ross.* стыдно, es iſt eine Schande, es iſt ſchändlich. Który cię ogień *niewſtydawy pali! *Petr. Hor. E. b.* „miłość uczciwa, za którą się nie trzeba wſtydać.„ Na choroby wſtydliwe ieſt osobny budynek wyznaczony, do którego żaden z zdrowych przyſtępu mieć nie może. *Pam.* 84, 878, weneryczne, franca, geheime Krankheiten. Wſtydny uczynek, *Ec.* студодѣянїе, иступодѣйство, *Graec.* αἰσχρουργία. Wſtydliwa mowa, plugawomowność, *Ec.* студословїе, *Gr.* αἰσχρολογια; wſtydliwie mówiący, plugawomowny, студословецъ, wſtydliwie gadam, *Ec.* студословлю, *Graec.* αἰσχρολογῶ. - §. Członek wſtydliwy. *Weych. An.* 92 *et* 94, *Paszk. Dz.* 73, przyrodzone części, lub wſtydliwe. *Krup.* 2, 127, *ob.* członek, wſtyd, die Scham, Schamglieder, Schamtheile. WSTYDNIS, - ia, *m.*, niby to wſtydliwy, iak panienka, der ſich ſchamhaft ſtellt. A Waść M. Panie posępniku, co to wſtydnisia udaiesz, .. *Teat.* 20 *b*, 177. - *Oppos.* niewſtydliwiec, *ob.* Niewſtydnik; = bezczelnik, n. p. Tersites niewſtydliwiec. *Zebrw. Ow.* 322, *Ec.* студодѣй. *w rodz. żeńskim* niewſtydnica, n. p. Wiadomo, ile próżniaków, włóczęgów i niewſtydnic, używaią okazyi do letkiego i daremnego chleba. *Mon.* 71, 268. WSTYDZIC *cz. ndk.*, *wſtydać *kontyn.*, = zawſtydzać, wſtydu nabawiać, beſchämen; *Bs.* stiditi; *Rs.* стыдить, стыжу, постыдить, постыжать. Aż się czerwienieię cała, tak mię WcPan wſtydzisz. *Teat.* 28, 70. Ani mnie WcPan wſtydzisz, ani też zasmucasz, Kiedy mierność maiątku mego wyrzucasz. *Niemc. P. P.* 88. Hetmani wszędzie biegaią, wszyſtkich widzą, Odważnych chwalą, niewieściuchów wſtydzą. *Chrość. Fars.* 294. Mnie w tym wſtydzą, iż lepiéy niż ia trąbić umieią. *Mon.* 68, 186. Że ią ieszcze kocham, to mnie wſtydzi. *Teat.* 44 *d*, 16. Zacność iego zacności twych przodków nie wſtyda. *N. Pam.* 16, 117, nie uſtępuie iéy). Bielsza ieſt nad śniegi same, a rumieńcem wſtydzi róże. *Teat.* 54., 62, celuie, przechodzi, gasi róże). WSTYDZIC się, *ſtydzić się *zaimk. ndk.*, *wſtydać się *kontyn.*, wſtyd czego mieć, ſich ſchämen; *Boh.* ſtyděti ſe, oſtejchati ſe, hanbjm ſe; *Slo.* hanbiti ſa, (cf. hańbić); *Vd.* se sramuvati, sram biti; *Cro.* szramujemsze, (sromać się); *Dl.* sztidimsze; *Rg.* ſtiditise; *Sr.* 1. hanbuyu ßo; *Rs.* стыдиться; *Ec.* срамлюса, стыждуся, зазираюся. Bardzo się sromać, i słusznie wſtydać musiał. *Wiśń.* 276. Wſtydaiąc się spuścił oczy na ziemię, albo ie na ſtronę obrócił. *Wys. Al. Zyw.* 37. Wſtydził się, J oczu podnieść nie mógł do góry. *Pot. Syl.* 257. Wychodząc z nierządnego domu, zasłonił twarz według zwyczaiu, bo ztamtąd wychodzący ludzie wſtydzą się. *Sk. Zyw.* 241 *b.* Kto się wſtyda, ten nie wſkóra. *Chrość. Luk.* 261. Sam się wſtydał. *Papr. Kl.* Grzeszyć, kłamać przed P. Bogiem, nie ſtydziliśmy się. *Eraz. ięz. Kk* 7. Wſtydzę się kogo, czego, za co, za kogo. *Cn. Th.* 1298. Nie wſtydź się tego, czymeś ieſt. *Cn. Ad.* 716. Kto się wſtyda natury, niech się i żyć wſtydzi, Częſto człek miaſto złego i dobrą rzecz hydzi. *Gawiń. Siel.* 365. Dobry rzemieślnik roboty się swoiéy nie wſtydzi. *Zegl. Ad.* 62. Drudzy sie i swéy kondycyi i powołania wſtydaią. *Lek. A* 2. Gdyby się wszyscy ludzie swego głupſtwa wſtydzili, widziałbyś każdego twarz wſtydem zalaną. *Boh. Kom.* 2, 15. Tu ci poufale wyznam, że się nieraz wſtydzić muszę plemienia ludzkiego. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 240, wſtydzę się za plemię ludzkie). Nie lękay się, ani się nie wſtyday za upadek swóy. *Rey Pſ. Ll l* 5, z przyczyny upadku swego). Kto się za ubóſtwo wſtyda, źle czynić musi się nie wſtydać. *Lek. A* 2. - Wſtydzić się o co, n. p. Nigdy ty się o to wſtydzić nie masz, że się z gościém twoim nie upiiesz. *Star. Ref.* 61. - *Cum Jnstrumentali* wſtydzić się kim lub czym: n. p. Jeśli się kto

wſtydać będzie mną i słowy moiemi, i ia wſtydać się będę onym. *Budn. Marc.* 8, 37, ktoby się mną wſtydził i słowy moiemi, tym się też i syn człowieczy wſtydzić będzie. *Sekl. Luk.* 9. Wſtydzić się nie trzeba uczciwym rzemiesłem, choćby nayzacnieyszemu, ale się raczéy złego nabywania, lichwiarſtwa, próżnowania wſtydzić trzeba. *Sk. Zyw.* 174 *b.* - §. *aliter* wſtydzić się kogo, przed kim się wſtydzić, wſtydliwie obawiać, wyſtrzegać, wzgląd mieć dla niego ze wſtydem, ſich vor einem ſchämen. Kto się ludzi nie wſtydzi, ten się i Boga nie boi. *Rys. Ad.* 22. Wſtydliwa żona, i męża się wſtydzi. *Morszt.* 246. - **§. *fig. tr.* w Cesarſkich pokoiach krwawe korale między błyszczącemi się wſtydzą szmaragdami po cedrowych połogach. *Tward. Wl.* 148, rumienią się, czerwienią się). Pochodz. *nawſtydzić się*, *powſtydzić*, *zawſtydzić*.

WSUĆ *cz. dk.*, wsypać, sypiąc wpuścić; *Bs.* usuti, (*ob.* usuć); *Vd.* vsuti, notervsuti, notersaſuti, noterſipati, einſchütten, hinein ſchütten. Nasyp w wory ich zboża, ile się wsuć może, a na wierzchu woru każdego, włóż pieniądze iego. *Leop. Gen.* 44, 1.

WSUMOWAĆ *cz. dk.*, sumuiąc wliczyć, einſummiren, einrechnen, *Bndtk.*

WSUNĄĆ *cz. idntl.*, wsuwać *ndk.*, sunąć wmieścić, wpuścić, wemknąć, hinein ſchieben, einſchieben, herein ſchieben; *Sr.* 1. nucſuju, nucſujem, nucſunu, nucſuwam, nucſuham; *Vd.* notervtekniti, medvtekniti, vhatiti, notersahatiti; *Rs.* всу́нуть, всовывать, вдви́нуть, вдвигивать, впя́тить, впя́чивать. Wsunąć co mocno; *Rs.* усова̀ть, усовывать. Wsuwaiący; *Rs.* сажальный, (*Ross.* сажальная лопа́тка piekarſka łopata). Wsunąć czapkę, kapelusz na głowę. *Tr.*, tief in die Augen drücken. Wsunąć się na co, n. p. na koń, gładko się wznieść, ſich auf etwas ſchwingen, ſich hinauf ſchwingen. Podano iéy przecudnego rumaka; letko wsuwa się na niego. *Stas. Num.* 1, 61. WSUWACZ, - a, *m.*, który co wsuwa, der Einſchieber; *Rs.* сажальщикъ.

WSUSZYĆ *cz. dk.*, czynić że co weschnie, machen, daß etwas eintrocknet, eindorrt, eintrocknen; *Vd.* vsushiti, notervsushiti. - Wsuszyć się; *Vd.* vsushitise, vsehniti, = weschnąć.

***WŚWIĘCIĆ** *cz. dk.*, poświęcaiąc wliczyć (*oppos.* wyświęcić); *Sr.* 1. ßwètzu nutz; *Vd.* vshegnati, notershegnati, einweihen, einſegnen.

***WŚWIEGOTAĆ** *cz. dk.*, świegocąc wmówić, einſchwatzen; *Vd.* vzheblati, premarnuvati.

WSYPAĆ *cz. dk.*, wsypuie *Pr.*, wsypywać *czstl.*; sypiąc wpuścić, wsuć, einſchütten, hinein ſchütten; *Bh.* wſypati, *Slo.* wſýpám; *Sr.* 1. nucſipam, nucſipu; *Vd.* vsuti, notervsuti, notersaſuti, noterſipati, notervsipati, notertrositi; *Rs.* всыпать. Do mętnéy ſtudni tłuczonéy soli wsypać, aby się tym prędzéy czyściła ſtudnia. *Haur. Ek.* 16. Szczęśliwa rzéko, po twym pódą grzbiecie Ochotniéy ſtatki, z tym, co wsypią kmiecie. *Miaſk. ryt.* 2, 90. Wsypanie, *wsypka; *Ross.* всыпка.

WSYSAĆ, *ob.* Wſsać.

WSZAK, ***WSZAKO**, ***WSZAKOŻ**, **WSZAKŻE** *adv.*, zaſtanawiaiąc uwagę drugiego z przypominaniem; *interrogat. indirect.*; ja doch, ja, freylich; *Bh.* wſſak, dyť; *Slo.* wſák (wſſak *atque*, *atqui*, *autem*; *Sr.* 1. ſchak *utique*, ſchakhaj iużci, duſchak iednak, przecię; *Crn.* usâk, = każdy; *Crn.* usakdan *quotidie*; *Vd.* vsaki, *omnis*; *Vd.* vsai, sai vunder, tako, usai, = przecię; *Vd.* sakai *nam*, *Cro.* uszaki; *Dl.* szvaki *omnis*, *ob.* *wszy, wszelki, wszelaki; *Ec.* вся́кїй, совершенный, польный, = pełny). Wszak nie chciał? *Cn. Th.* 1298, er wollte ja nicht. Wszak poszedł; wszak nie twóy, wszakożci nie twóy, *ib.* wszakem ia mówił; wszakem ci dał. *ib.*, cf. a czym nie mówił? czym ci nie dał? habe ichs denn nicht geſagt? oder: ich habs ja geſagt; ich habe dir ja gegeben; oder: habe ich dir denn nicht gegeben? Wszak duſał w Bogu, niech-ci go wybawi, wszako go miłuie. *Wrob. Zolt.* 47. Wszak wiesz, gdzie on mieszka? *Teat.* 14, 156. Wszak to Pani Uczciszewſka, ciotka pani moiéy. *Teat.* 7 *c*, 10. Wszakże to Panna Konsyliarzówna? *ib.* 8 *c*, 24. Patrz Wc Pan, wszak to oniemiał. *Boh. Kom.* 1, 31. O szczęśliwy dniu, wszakże to nasz zbawiciel, ten bohatyr czuły, który nam wolność przywrócił. *Stas. Num.* 1, 172. Wszak to ia waszym dzieciom to mieysce (szkołę kadecką) otworzyłem, wszak to wasze dzieci swemi uczyniłem; wszak nie zechcecie, abym przeſtał ich być oycem! *Dyar. Gr.* 295 *Stan. Aug.*, ich habe ja euren Kindern dieſe Stätte geöffnet; ich habe ja eure Kinder zu den meinigen gemacht, ihr werdet ja doch nicht wollen, daß ich aufhöre ihr Vater zu ſeyn Jeżeli macie sprawę przeciw komu, wszak ſądy bywaią. *W. Act.* 19, 38, od czego sądy?) Miałam dość znaczne partye; wszak wiesz, z téy tu włości Starał się o mnie długo ów pan podſtarości. *Niemc. P. P.* 5. Kochay mnie, wszak Tezeusz wiary ci nie chowa. *Szym. Sw.* 59. Wszak nie wszyscy ludzie tam źli, muszą być i dobrzy tam. *Sk. Zyw.* 204, es ſind ja doch nicht alle ... Ależ ta grobla bardzo krótka. R. Krótka zaś? wszak ci to iéy będzie z pół mili. *Teat.* 8, 50, ſie wird ja wohl eine halbe Meile haben? - §. Wszakże; *Sr.* 2. ſchak, ſchako, dra; iednak, wszakże iednak, ale iednak, wszelako, gleichwol. Wszakoż ieśli P. Bóg pracom naszym błogosławić nie będzie, tedy próżna nadzieia. *Kucz. Kat.* 3, 357, iednakże, *edit. recent.*) Wszakoż ieśliby się te rozmowy podobały ludziom, nie mnieby za to, ale W. K. Mści dziękować byliby powinni. *Gorn. Dw. ded.*

WSZARPNĄĆ *cz. idntl.*; szarpiąc wciągnąć, reißend hinein ziehen; *Rs.* вдёрнуть, вдергивать.

WSZARZ, - a, *m.*, człowiek wszywy, einer der voll Läuſe iſt, ein Lauſekerl; *Bh.* wſſiwec; *Vd.* vushiuz, ushiviz; *Crn.* ushyuz; *Cro.* uscivaz; *Bs.* uscivaç; *Rs.* вши́викъ. Heroda wszy roztoczyły; o nędzny wszarzu, iakoś się bogiem czynił. *Sk. Kaz.* 19 *b*; - *w rodz. żeńſk.* WSZARKA; *Cro.* uscivìza; *Rs.* вши́вица, ein Lauſeweib. WSZAWIEC, - wca, *m.*, *botan.*, gatunek ieleniego ogona, *Tordylium Anthriscus*; młoda owcom przyiemna pasza. *Kluk. Dyk.* 3, 117, der gemeine oder Waldzirmet, Betzlerkraut, Läuſekraut, Schaafkörbel; *Cro.* vuſsivka trava. WSZAWIEĆ *niiak. ndk.*, wszawym się ſtać, wszywości nabyć, die Läuſeſucht bekommen, lauſig werden; *Rs.* вши́вѣть, завшивѣю. WSZAWOŚĆ, WSZYWOŚĆ, - ści, *ż.*, choroba wszawa, die Läuſeſucht, Läuſekrankheit; *Bh.* wſſiwoſt; *Crn.* ushyvoſt; *Vd.* vushivoſt, vushnoſt; *Cro.* vuſsivoszt; *Rg.* uſcivos). Wszywość, choroba, gdy ciało pełne wszy, *pedicularis morbus*. *Mącz.* Poſtawne ziele wszywość dzieciom, ile w głowie, oddala i morzy, łu-

giem głowę przemywaiąc, w którymby korzeń iego był warzony. *Syr.* 145. WSZAWY, WSZYWY, - a, - e, pełen wszy, lausig, voll Läuse; *Boh.* wssiwý; *Sr.* 1. wschiwé; *Crn.* ushyv; *Vd.* vusziù, vushivaſt; *Cro.* vuſsiv; *Rg. et Bs.* usciv; *Rs.* вшивый; *Ec.* вошливый. Tą maścią mieysce wszywe abo parszywe namazać. *Spicz.* 90. Przyydzie na gnuśnego wszywe ubóſtwo. *Klon. Wor.* 34. Wszawy ieſtem, wszy mam. *Cn. Th.* 1298. Wszawa choroba abo *niemoc, wszawość, wszywość, die Läuſeſucht, Läuſekrankheit. Wasz miły bankietniczek na wszawą chorobę przez 4 lata zdychał. *Birk. o Ex.* 15. Oléy czarnuchy wszywey niemocy bardzo ieſt użyteczny. *Syr.* 462. Św. Elżbieta wszawą chorobą zarażonego sama ſtrzygła, i wszy z niego obierała. *Sk. Żyw.* 2, 343 *b.*

WSZCZĄĆ *cz. idntl.*, wszczął, wszczęła, *F.* weszcznie; wszczynać *ndk.*, rozpoczynać, zaczynać źrzódłowo, dać początek, źrzódło, anheben, anfangen. Wszczynam woynę, wzniecam woynę. *Cn. Th.* 1299, Krieg erregen. Mąż gniewliwy wszczyna swary, ale który cierpliwy i wszczęte uſkromi. *Leop. Prov.* 15, 18. Żydzi wszyſtkie nieobrzezańce mieli za naſprośnieysze ludzie u boga; i to wszczynało dziwne walki między żydy a pogany. *Zrn. Pſt.* 38 *b.* Jeśli co takowego weszcznie śmiech, przyczynę śmiechu ma powiedzieć. *Eraz. Ob. a.*, Lachen erregen. Czemu takowe krwawe rady w sercu swoiém wszczynasz? *Zrn. Pst.* 46 *b*, płodzisz? warum hegſt du in deinem Herzen ſo blutige Rathſchläge? – Wszczyna się co, rozpoczyna, powſtaie, wszczątek bierze, wypływa iak z źrzódła, es entſpringt, entſteht, hebt an, nimmt ſeinen Urſprung; *Sr.* 1. nazkhadzuyu, zapotznu ßo; *Crn.* sviram; *Vd.* ſemprit, ſampriti). Jzraelczykowie przyszli z początków małych i błędów niewielkich do zabobonów grubych i potym do bałwochwalſtwa sprosnego; też tymże ſtrychem wszyſtkie zabobony wszczęły się i rozmnożyły. *Gil. Kaz. A a* 6*b.* Niesnaſki się weszczną między ludźmi. *Budn.* 4 *Ezdr.* 15, 16. Woyna się wszczyna. *Otw. Ow.* 577. Otóż ieſt zdraycsyna, złość się we mnie na nią wszczyna, muszę ia iéy natrzéć uszy. *Teat.* 53 *c*, 37. U ſtołu wszczął się dyſkurs o kochaniu. *Węg. Mar.* 1, 175. – §. Wszczynam się za kim, = uymuię się, wzdeymuię się. *Cn. Th.* 1299, *et* 1212, *Dudz.* 70, ſich jemandes annehmen. *Dimicare pro altero* wszczynać, *wzeymować się za kim. *Mącz.* Dziwno mi temu, czemu się ty Chrząſtowski wszczynasz tak bardzo za Husem? *Twor. Ok. G* 2. Sprawże to boże, aby ten lud nie tak łacno się lada za krzywdą wszczynał! *W. Pſt. W.* 278. WSZCZĄT, = w szcząt, do szczętu, zupełnie, zgoła, aż do źrzódła, do korzenia, bis in den Grund und Boden, radicaliter. *Jego śmierci ty płaczesz? coś swoiego Państwa nie płakał wszcząt zepsowanego! *P. Kchan. Jer.* 246. Wirydarz od kóz wszcząt popsowan. *Kul. Her.* 77. WSZCZĄTEK, WSZCZĘTEK, - tku, *m.*, wszczynanie się czego, początek ſkąd się co bierze, źrzódło czego, der Urſprung, Urbeginn, der Anfang, das Entſtehen; *Bh.* půwod (cf. powód, cf. pochód); *Crn.* ar, as, arrezh; *Vd.* sazhetik, ishod, isvir, pervi vreuz, sazhetni vir, predviralishe, predsazhetik, svirk, pozhetik, arezh, aſs, sazhetje; *Bs.* podrjet, vrutak, glaua, iſtoçnik, uzroh, uzrok, prirok (cf. wzrok), tragga; *Rs.* вачинанїе, начáло, происхожденїе, первобытїе. Wszczątek rzéki, *source. Stas. Buff.*; *Rs.* верхóвье. Kto sobie przypomni pierwszy wszczątek Turków, Jak się marnie zaczął z narodu chłopſkiego, .. *Rey Zw.* 241 *b.* Dla miłości, w samym iéy wszczątku, porzuciłeś oyca. *Stas. Num.* 1, 203, w samém iéy zawięzywaniu się, w zawiązku iéy). – Skazi Bóg wszczątek twóy z ziemi żyiących. *Wrob. Zolt.* 122, *radicem tuam*, cf. do szczętu, w szcząt. WSZCZĄTKOWY, - a, - e, od wszczątku, początkowy, źrzódłowy, Ur=, Urſprungs=, Stamm=, Anfangs=; *Boh.* půwodni; *Vd.* vreuzhen, sazhetliu, perven, pozheten; *Rs.* первоначáльный, началорóдный, всевинóвный, безвинóвный.

*WSZCZEDŁ, = wszedł, *ob.* Wzniyść.

WSZCZEKAĆ *cz. dk.*, szczekanie w co obrócić, hinein bellen; *Slo.* wſſťekáwam.

WSZCZEPAĆ *cz. dk.*, wszczepywać *czstl.*, szczepaniem wpuścić, einſpellen. *Bndtk.* WSZCZEPIĆ, *F.* wszczepi *cz. dk.*, wszczepiać *ndk.*, szczepiąc wsadzić, einpfropfen, einimpfen, einſetzen, einpflanzen; *Bh.* wſſtipiti; *Slo.* wſſtěpugi, wplożugi; *Vd.* vmladikati, notersamladikati; *propr. et fig. tr.* Ogrodnik szczepia mnóſtwo szczepi; ale pod czas nie wszyſtko co wszczepił, przyymie a wkorzeni się. *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 41. Dobre latorośle, abo w ziemię abo do iakiego drzewa buynego zechcą wszczepić, aby owoców słodkich na potym narodziły. *Birk. Zyg.* 50. To się wykorzenić nie może, co wszczepił ociec niebieſki. *Sk. Dz.* 819. W Chryſtusa wszczepieni, żyią wiarą. *ib.* 65. Panie, tyś sam wszczepił świętemi rękoma w swe ſtworzenie duszę niezmazaną. *Paszk. Dz.* 25, wlałeś, wetchnąłeś). Wten czas iuż był w Rzymie Św. Kościół wszczepiony. *Sk. Dz.* 31, zagruntowany, założony). Wy Rzymianie wszczepienie kościoła Św. wzięli od Św. Piotra i Pawła. *Bial. Pſt.* 112, założenie, zakład, ugruntowanie. – *§. Zmudzinowie kapłana, który ich miał ochrzcić, poimali, a wszczepiwszy mu szyię między dwie deszczki, dusili go, aż umarł. *Stryik.* 252, wsadzili, przyſkrzynili, einklemmen. – **§. Wzrok móy dobrze się w nią wszczepił. *Zab.* 15, 184, wlepił, wpoił się, ſich feſt anheften, ſich worein verſenken.

WSZCZYNAĆ, *ob.* Wszcząć. WSZCZYNIĆ *cz. dk.*, Wszczyniać *ndk.*, włożyć w co, wrazić, wetknąć, hinein ſtecken. Utopił miecz po ielca w łopatce, ieszcześ rękę wszczynił wewnątrz, *in viscera mouit versauitque manum. Zebr. Ow.* 309. Z iaia, ięzyk wszczyniwszy, żółtka dobywa. *Eraz. Ob. G.* U wierzchu drzwi iak sidło wiązał; głowę w tym wszczyniwszy, obwisnął nieboraczek; *inseruit caput, atque pependit. Zebr. Ow.* 370. Każdemu wolno w swym czynić, co chce; ale cudzy palca nie wszczynay. *Ezop.* 101.

*WSZE, *WSZECH, *ob.* *Wszy, - a, - e. WSZECH -; *Rs. et Ec.* все -, = arcy -, wielce -, sposób wyrażenia ſtopnia naywyższego, *Superlatiui*, n. p. *Ec.* всесовершéнный *wszechdoſkonały, we wszem doſkonały, lub ze wszech naydoſkonalszy, *Subst.* всесовершéнство, *Gr.* παντελεια, - *Ec.* всеслáвный *wszechsławny, *Gr.* πανενδοξος; *Rs.* всевы́шный naywyższy; *Rs.* всезлóбный, *Ec.* вселукáвый przezłośny, nayzłościwszy; *Ec.* всепрáздественный nayuroczyſtszy, *Gr.* πανέορτος; *Ec.* всесвѣ́тлый *wszechświatły, *Gr.* παμφαης nayświetleyszy - 2 §., wyraża *wszech -, все -, całość, zupełność; *Ec.* все-

плодїе, *Gr.* παγκαρπία *totius fructus oblatio, fructus omnis generis* *wszechpłod; *adj.* всеплодный; *Gr.* παγπαρπος, cf. wszelakopłodny, wszelakorodny, wszyſtkopłodny, wszyſtkorodny; *Ec.* всенаслѣдїе, *Gr.* παγκληρία *wszechdziedzictwo, dziedziczenie zupełne; *Ec.* всенародство *wszechnarodſtwo, *Gr.* πανδημία cały naród; *Ec.* всеистинный, *Gr.* παναληθης *wszechprawdziwy, t. i. ze wszyſtkiém; *Ec.* всепалительный, всепальный, *Gr.* παμφλεκτος, *wszechpalny, całopalny, *ob.* całopalenie; *Ec.* всеносецъ, *Gr.* παμφόρος *omnifer* *wszechnośca; *Ec.* всеназиратель, *Gr.* πανεπισκοπος *wszechnazieracz; *Ec.* всепажитный, *Gr.* παμφορος *wszechkarmny, wszechżywny, wszyſtkożywny. – NB. W pismach Polſkich, słowa wszechmocny, wszechwładny wyiąwszy, rzadko się znayduią ſkładane ze zgłoſką Wszech –. **WSZECHDZIELNY, a, – e, ie *adv.*, n. p. żądali, by w władzy wszechdzielnéy zrządził tu los dla ciebie, byś był nieśmiertelny. *Zab.* 12, 107, wszyſtko działaiąca, *wszechmocna, allwirkend. WSZECHMOC, – y, *ż.*, WSZECHMOCNOSC, – ści, *ż.*, moc nieokreślona granicami, die Allmacht, die Allmächtigkeit; *Boh.* wſſemohaucnoſt, wſſemohaucenſtwj; *Sr.* 1. wſchehomocnoſc, wſchohomócznoſcź; *Vd.* vsegamogozhnoſt; *Rg.* svemogûſtvo; *Rs.* всемогущество; *Ec.* всемощность, всемогуство, всесилїе, вседержавїе. Wszechmocność *omnipotentia. Cn. Th.* 1299. Okaz wszechmocy bóztwa oko moie widzi. *Zab.* 9, 45 *Zabł.* WSZECHMOCNY, – a, – e, – ie *adv.*, mocy nieograniczonéy, wszyſtko mogący, allmächtig; *Bh.* wſſemohaucý; *Slo.* wſ'echmohuci; *Sr.* 1. wſchehomocny, wſchohomóczné, ſchohomotzny; *Crn.* vsęgamogôzhn, usigamogozhen; *Vd.* vsegamogozhen; *Cro.* vszamoguchi; *Sla.* svemoguchi; *Rg.* svemògh; *Rs.* всемогущїй, всемощный, всесильный, вседѣтельный, вседѣтель. Bóg ieſt wszechmocnym; on to wszyſtko może, co iedno kiedy uczynić i sprawić chce. *Wiśń.* 200. *Wszechmocnotwórczy; *Ec.* всесильнодѣтельный, который всемощно творить. – *Wszechmocnicielka, – i, *ż.*, n. p. nie zowiemy N. Panny ſtworzycielką, wszechmocnicielką i t. d. *Sak. dusz.* 104. *WSZECHNICA, – y, *ż*, WSZECHNIA, – i, *ż.*, szkoła główna, Uniwersytet, cf. akademiia, die Universität, hohe Schule. Zakus nad zaciekami wszechnicy Krakowſkiéy, p. *Dmoch.* *WSZECHŚWIĘTY, *WSZECHNAŚWIĘTSZY, – a, – e, *Ec.* всесвятый; (*diſtgu.* wszech Świętych, *ob.* *wszy, – a, – e); Będę śpiewał wszechnaświętszemu imieniu twoiemu. *JKchan. Ps.* 10. **WSZECHWIDNY, – a, – e, WSZECHWIDZ, WSZYSTKOWIDZ, – a, *m.*, wszyſtko widzący, allſehend; *Ec.* всевидный, всевидецъ, всезритель, неутаимъ, неутайный, отъ котораго ничто утаиться не можетъ. Bóg ieſt wszyſtkowidz. *Zab.* 7, 229 *Koss.* Wszechwidny Feb; *qui pervidet omnia. Zebr. Ow.* 359. Wszyſtkowidzące oko Boſkie. *Smotr. Nap.* 25. *WSZECHWIEDNY, – a, – e, WSZYSTKOWIEDNY, wiedzący wszyſtko, allwiſſend; *Bh.* wſſewědaucý; *Vd.* vsęgaviedezh, vsegavedejozh; *Rs.* всевѣдущїй; *WSZECHWIEDCA, WSZYSTKOWIEDZ; *Rs.* всевѣдецъ. Bóg niewidzialny i sam wszyſtkowiednym. *Przyb. Milt.* 215. Czyż wszyſtkowiedne serce minie sprawy czyie? *ib.* 303. Możemy go osądzić omylnym w tym iednym, Choć dotąd trwa mniemanie, że ieſt wszyſtkowiednym. *ib.* 190. – Znaydziesz w Paryżu więcéy fałszywych wszyſtkowiedzów, niż prawych sędziów. *Węg. Mar.* 5, 7, cf. *Gr.* polyhistor. – *Wszechwiedność, die Allwiſſenheit; *Boh.* wſſewědaucnoſt; *Slo.* wſ'ewedomoſt, wſewedomucnoſt; *Vd.* vsegaviednoſt, vsegavedejozhnoſt. – WSZECHWŁADCA, – y, *m.*, *Ec.* вседержитель, вседержецъ, вседравитель; *Ec. Gr.* пантократоръ, der Allherrſcher, Allregierer, der Allwaltende. Pan Bóg wszechwładca. *Biał. Poſt.* 100. Uznanym on będzie wszechwładcą wszyſtkich kraiów. *N. Pam.* 16, 133, *Zab.* 15, 73, cf. iedynowładca. WSZECHWŁADNY, WSZYSTKOWŁADNY, WSZYSTKOWŁADY, – a, – e, – dnie *adv.*, wszyſtkim władnący, allwaltend; *Vd.* povsodkralujezh, zhes vse gospodujezh; *Rs.* вседержительный. Bóg wszyſtkowłady. *Nar. Dz.* 1, 131; wszyſtkowładny. *Bzow. roż.* 44. Tybyś nademną nie miał mocy żadnéy, Gdybyć iéy sam Bóg nie dał wszytkowładny. *Odym. Sw.* 2 *G g* 2 *b.* Jego wszyſtkowładne berło rozkazuie, J ſkrytym rządem włada i panuie. *Paſt. F.* 59. Wszyſtkowładny Jowisz. *Zab.* 15, 55. Tak wielka władza Fortuny na świecie, Że wszyſtkowładną dobrze ią zowiecie. *Paſt. F.* 92. Czarta ſtarła w potyczce wszyſtkowładna siła, J trzasnąwszy piorunem na głowę ſtrąciła Z nadpowietrznego ſtropu w zgubę niezbrodzoną. *Przyb. Milt.* 8. WSZECHWŁADZTWO, – a, *n.*, władanie nieograniczone, die Allherrſchaft, unbegränzte Herrſchermacht; *Ec.* вседержавство, вседержанїе. Zgromadzone ſtany, to narodowe wszechwładztwo. *Gaz. Nar.* 1, 317 *b.* Wszechwładztwo zamyka się w ogole obywatelów. *NPam.* 16, 42. *WSZĘDY, *WSZEGDY, WSZĘDZIE *adv.*, gdziekolwiek ieno co znaydować się lub mieścić lub obrócić może, überall, allenthalben; *Bh.* wſſudy; *Slo.* wſudé, wſ'adél; *Sr.* 1. ſchudze; *Sr.* 2. ſchuzi, ſchudi, ſchuder, ſchudikano, ſchuderkano; *Crn.* pousod, usih kraih; *Vd.* povsod, povsodi, pousode, vsigdar, vsieh krayh; *Cro.* povszúd, uszègde, vszigde; *Sla.* svagdi; *Rg.* svùda, svudjer, svùdi, svùd, svudjera; *Bs.* svud, svuda, vazdi; *Rs.* вездѣ, всюду, повсюду, общенародно; *Ec.* на всѣ страны, по всюду, сѣмо и овамо (cf. tam i sam, tędy i owędy). – §. Wszędzie, *quietis in loco*; n. p. Czart pod niebem i dachem, w sieniach i budynku, żadnego nie daie grzesznikowi wszędzie odpoczynku. *Kul. Her.* 57, cf. nigdzie, nirgends). Nigdzie nie ieſt, kto wszędzie ieſt. *Klecz. Zd.* 102 mieysca nie zagrzeie, *ob.* wszędybył). Sroka pſtra wszędzie, choćby i za morze poleciała. *Pilch. Sen. liſt* 3, 339. Dobremu wszędy dobrze. *Cn. Ad.* 172. Wszędy dobrze, a doma naylepiéy. *Cn. Ad.* 1267, *Rys. Ad.* 74. – *Wszechwszędy, = wszędzie a wszędzie, überall all überall. Bürger. Ten to ieſt człowiek, który przeciwko zakonowi wszechwszędy uczy. *Budn. Act.* 21, 28. – §. Wszędy, *cum motu, in locum*, = na wszyſtkie ſtrony, allenthalben hin, überall hin. Na wszyſtkie ſtrony, wszędy rozesłać, *quoquoversum. Cn. Th.* 450, *ob.* porozsyłać). Jakbyś nie znał, na iaki los wszędzie idziemy? *Bardz. Luk.* 78. Woiuiem dla siebie, toć nam wolno *wszegdy się sunąć ku potrzebie. *ib.* 112. Wszędy przed początkiem świata Nie zaydziesz na wieczne lata. *Groch. W.* 340. WSZĘDYBYŁ, WSZĘDYBYLSKI, WSZĘDZIEBYLSKI, WSZĘDOBYLSKI,

WSZĘDYBYŁY, z biegus. *Dudz.* 70, biegun, błąkacz, wszędybył, powsinoga, obiegacz, nie zagrzeie mieysca. *Cn. Th.* 27, *Cn. Ad.* 24, wszędzie go pełno; tu był, tu go niemasz; *Boh.* wſſudybud; *Slo.* nepoſadny, wſſetečka, (*ob.* wszeteczny); *Cro.* vſzagdirad, nigderdugo; ein Herumlaufer, der überall ſeyn will. Wszędybył nigdzie nie ieſt. *Pilch. Sen. liſt.* 7, wszędobylſkim go nazywaią. *Mon.* 73, 429. Dway z owych ludzi, którzy przy swoiéy włóczędze Wszędybylscy po świecie, iſtne pędziwiatry, Czyuią się Argusami. *Zab.* 15, 180. Oko żeby było ſtateczne, nie pierzchliwe; wszędybyłem takiego zowią, co wszyſtkiego chce doyrzeć. *Petr. Ek.* 99. WSZĘDYBYTNOŚĆ, WSZĘDZIEBYTNOŚĆ, - ści, *ż.*, wszędyobecność, znaydowanie się wszędzie, die Allenthalbengegenwart, Allgegenwart; *Vd.* vsegavprizhnoſt, povsodvprizhnoſt, povsodbitnoſt). Wszędybytność Boga. *Przyb. Milt.* 357, *ib.* 231. Wszędybytność Twoia w koło nas ſtrzeże. *ib.* 178. Żeby miał być Chryſtus tak na ziemi, iako w niebie, z boſtwem i z człowieczeńſtwem wszędy, nie dopuszczaią oni téy wszędybytności. *Twor. Wie. a* 4. WSZĘDYBYTNY, WSZĘDYOBECNY, - a, - e, przytomny wszędzie, allgegenwärtig; *Rs.* повсюдный, повсемѣстный, общенародный. Stanął przed wszędyobecnego wiekuiſtym tronem. *Przyb. Ab.* 248. WSZĘDYWŚCIUBSKI, WSZĘDYWŚCIBSKI, WSZĘDOWŚCIUBSKI, - a, - ie, wściubiaiący się wszędzie, wściubiaiący nos swóy we wszyſtko, mieszaiący się do wszyſtkiego, ſich in alles miſchend, die Naſe in alles hinein ſteckend, naſeweis. My ieſteśmy wszędowściubscy; bo tu ani potrzebni, ani proszeni. *Teat.* 27 *c*, 42, cf. natrętny). Wszędywściubſkie kmochy. *Węg. liſt.* 18. To ten zapewne wszędowściubſki z nią się żeni. *Boh. Kom.* 4, 45. A tobie co do tego? Mościa Panno wszędywściubſka! *Teat.* 24*c*, 32. *WSZEJEDNY, - a, - e *Ec.* всеядецъ, *Gr.* παμφαγος, wszyſtko iadaiący, alles eſſend. Wszejedny tydzień, wszejedna Niedziela; *Ec.* всеѣдная седмица, въ которую возволено вкушать всякую пищу, не выключая среды и пятка, tydzień, przez którego wszyſtkie dni wolno ieść wszyſtko, die Woche, wo alle Tage alles zu eſſen erlaubt iſt. Pop z omyłki, nie trafiwszy kiedy wszejedna Niedziela, ludziom w inszy tydzień mięso ieść kazał. *Pim. Kam.* 280. WSZELAKI, *WSZELIAKI (*Rey Wiz.* 112 *b*), - a, - ie, - o *adv.*, każdy iakiegokolwiek rodzaiu lub gatunku; *omnimodus*, *omnifarius*, jeder, alle, von welcher Art immer, von jeder Art, von aller Art und Gattung; *Boh.* wſſelitý, (*ob.* wszelki), wſſeligatý; *Sr.* 1. ſchelaki, (ſchelaki wot druhoho różny, ſchelakoſczu ſo z druhim różnię się, wſchelakoſcżam *vario*, ſchelakoſcż *varietas*, ſchelakoſcżenio różnica, różnienie się); *Sr.* 2. ſchaki, ſchakoraki; *Crn.* usesploh; *Vd.* vsesorten, vsaketeri, vsaki, sledni, velikeh sort; *Rg.* svakki, vaſkolik, svakkojaki; *Cro.* vszaki, szvaki, szvakoj, szav; *Rs.* всяческій, всемѣрный. Przysięga tu potrzebna, aby pan, albo *wszeliaki urząd nie był obran zdradnie. *Eraz. ięz. O* 5. Wszelakie rzeczy, rozmaite; *Rs.* всячина, cf. i takie i owakie). Wszelakokształtny, maiący wszyſtkie kształty. *Włod.*; *Cn. Th.* 1299; *Ec.* всеобразный; *Gr.* παμμορφος *omniformis*. *Wszelakorozmaite okrucieńſtwo. *Krom.* 728, iak nayrozmaitsze. - §. Wszelako, na wszelki przypadek, z tym wszyſtkiém, iednak, wszakże, deſſenohngeachtet, bey dem allen, gleichwohl; *Sr.* 2. ſchak, ſchako, bra; *Sr.* 1. tohlapak; *Vd.* vsai, vunder, vuner, vsakopadnu, na vsak pergod; *Ec.* всяко, всячески. Różnym ludzie gościńcem do Paryża iadą, bez tego można być sławnym wszelako mężem, Aryſtyd prawym sercem, mądrą Sokrat radą, Temiſtokl dzielnym słynął orężem. *Zab.* 13, 418. *WSZELEŃSKI, - a, - ie; *Rs.* вселенскій, powszechny, allgemein. Wszeleńſki sobor. *Sowit.* 45, вселенскій соборъ *oecumenicum concilium*. Jan Konſtantynopolſki patryarcha, gdy się począł pisać *oecumenicus* wszeleńſki, za ten tytuł wielki ganił go w liście swoim Św. Grzegorz papież Rzymſki. *Fund.* 24. WSZELKI, - a, - ie, *WSZELKNY, każdy w swoim rodzaiu, bez wyimku, cf. *wszyſtek, wszyscy); ein jeder in ſeiner Art, *plur.* alle, alle und jede; *Bh.* wſſeliký; *Sr.* 2. ſchaki; *Crn.* usâk, (*Crn.* usakdane *quotidianus* codzienny); *Vd.* vsaki; *Cro.* uszaki, vszaki, szvaki, szvakoj, szav; *Dl.* szvaki; *Rg.* svakki, vaſkolik; *Ross.* всякій. Słuchaycie tych rzeczy *wszelkni *narodowie. 1 *Leop. Ps.* 48, 1., *W. Pſt. W.* 2, 57, wszyscy. 3 *Leop.*) Wszelkni obywatele ziemscy i synowie ludzcy, wespół bogaty i ubogi, 1 *Leop. Ps.* 48. 3, wszyscy. 3 *Leop.*) Wszelkny, który mię będzie wyznawał przed ludźmi, będę ia też i iego wyznawał przed oycem moim, który ieſt w niebie. *Kosz. Lor.* 92 *b*. Król siedząc na ſtolicy sądu swego, rozprasza wszelką złość. *ib.* 59. - Wszelki duch Pana Boga chwali. *Teat.* 29 *b*, 106; godło na ſtrachy, alle guten Geiſter u. ſ. w. - Wszelkim sposobem, *omnimode*, *omnifariam*. *Cn. Th.* 1299, przez wszelki sposób, na wszelki sposób, auf alle Art und Weiſe, *Bh.* wſſeligak, *Vd.* dokler, kir; *Cro.* uſsakojachki, vſzikak, *Ec.* всевесма, всемѣрно, всякимъ образомъ; *Wszelkomożnym sposobem paroxyzm ten uspokaiać potrzeba. *Krup.* 5, 419. - WSZEM, *ob.* *Wszy, - a, - e, *WSZEMIAR, - u, *m.*, *pantometrum*. *Klecz. Zd.* 75. - *WSZENOCNY, - a, - e, całonocny, każdonocny, ganznächtig, allnächtig. Zakonnikom wszenocne modlitwy przepisał. *Pim. Kam.* 240. Wszenocne albo nokturne wigiliie. *ib.* 207; *Ec.* всенощное бдѣніе, всенощіе; *Gr.* παννυχις *peruigilium*; всенощникъ, *Gr.* παννυχος *pernox*, всеноществую, *Gr.* παννυχιζω.

WSZEPTAĆ *cz.*, *dk.*, wszepce *F.*, wszeptywać *czstl.*, *Sr.* 1. z ſchepnu nutż, szeptem wpuścić, w ucho włożyć drugiemu, einflüſtern. Grać w tę grę poczęli, w któréy się wzaiem w ucho cicho wszeptywaią. *PKchn. Orl.* 1, 174.

WSZERZ, n. p. Podſtawek na cztery łokcie wszerz. *W.* 3 *Reg.* 7, 27, *ob.* szerz, w szerz, in die Breite.

WSZETECZNIK, - a, *m.* - *§. *Slo.* wſſetečka *ardelio* wszędowściubſki, wtrącaiący się we wszyſtko, zbyt *bezpieczny z każdym, cf. za panie bracie; ein Gemeinmacher, der ſich mit jedem gleich gemein macht. Nie wszyscy panowie kochaią się w wszetecznikach. *Gorn. Dw.* 105. - §. Wszetecznik, nierządnik, nierządu patrzący. *Cn. Th.* 524, *ob.* kurwiarz; ein Unzüchtler, der es mit jeder treibt, überall herum hurt. Piianica i wszetecznik wżdy kęs poſkacze, a potym wspanoszeie, iż żywego śrebra w członki, węgrów a cudzoziemców w nos napuści, a potym wyblednie. *Rey. Zw.* 142. I teraz wszeteczników, pasibrzuchów Sybarytami zowiemy, albo Epikureyczykami. *Narusz. Tac.* 2,

247; - *w rodz. żeńsk.* WSZETECZNICA, -y; nierządnica, każdemu powolna, (*ob.* kurwa) eine Gassendirne, Gemeindirne, gemeine Hure. WSZETECZEŃSTWO, - a, *n.*, WSZETECZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *§. *Bh.* wſſetečnoſt *curiositas*, *lasciuia*, *temeritas*; wszędywściubſkie wtrącanie się, *bezpieczność, natręctwo; ſich mit allen gemein machende Zudringlichkeit, Naſeweisheit. Z wszeteczności wiele się wściubiaią w inszego powołanie a powinności. *Gil. Pſt.* 23. Po wielkiéy wolności przychodzi wszeteczeńſtwo, za wszeteczeńſtwem naſtaie wzgarda prawa. *Gorn. Wł. c* 4. - §. nierząd cielesny, cf. kurwiarſtwo, gemeine Unzucht, Hurerey. Rozkładałaś nogi swe każdemu mimaiącemu, i namnożyłaś wszeteczeńſtw swoich. *Budn.. Ezech.* 16, 25, rozmnożyłaś wszeteczeńſtwa swoie. *Bibl. Gd.*) Surową rutę iedząc, chciwość do wenery, raczéy do wszeteczności w mężczyznie poſkramia. *Syr.* 529. Wszeteczeńſtwa patrzy, i wszyſtek w nim ieſt. *Gorn. Sen.* 562. Wſtydliwości, wiary i wszyſtkiego cnotliwego życia odchlani przepaść, przebieżawszy niesłychaném i niewysłowném zbytnim wszeteczeńſtwem swoiem, wszyſtkie wſtydu i czyſtości innych taiemnice, sama naoſtatek żadnéy części sprosnego ścierwu swego nie przepuści. *Jan. Oksz. C* 3. - *Collect personif.* Łotroſtwo, wszeteczeńſtwo, pochlebſtwo, za stoły a na maieſtaciech siedzi. *Rey. Pſt. Hhh* 6, wszetecznicy). WSZETECZNY, -a, -e, - ie *adv.*, -*§. *Bh. et Slo.* wſſetečný *curiosus*, *lasciuus*, *temerarius*, (*Etym.* wsze -, *et* ciec, ciekę, =) wszędzie biegący, ciekawy; wścibſki, vorwitzig. Niechay wszyſtkim taiemnicom pokornym i prawym sercem wierzą, niechay się wszetecznie nie pytaią ani badaią o nie. *Kucz Kat.* 82, cf. dwornie). Każdy poſtępek wszeteczny wasz, nigdy wam przepuszczon być nie może. *Rey. Pſt. Hhh* 6. - *§. wszetecznie, = ze wszem, ze wszyſtkiém, zgoła, gänzlich, völlig. Przesadzaniem drzewa mienią swóy sposób, czasem w części niektóréy, czasem też wszetecznie, tak iż iedno przemienia się w drugie inszego rodzaiu. *Cresc.* 68. - §. Wszeteczny, nierządu patrzący, unzüchtig auf eine ganz gemeine Art. Nierządny, wszeteczny. *Cn. Th.* 524. Nierządnie, psotliwie, wszetecznie. *ib.* Człowiek wszeteczny. 3 *Leop. Deut.* 28, 54, który nierządu przygląda. 1 *Leop.*) Wszeteczne wróble. *Banial. J* 3, iurne.

WSZKŁOMIENNY, *ob.* wśkłomienny.

WSZMELCOWAĆ *cz. dk.*, szmelcuiąc wspuścić, einschmelzen, *Vd.* notersvariti, noterszediti.

WSZNUROWAĆ *cz. dk.*, sznuruiąc wmieścić, einschnüren, *Vd.* vshnurati, notersadersniti, vdersnuvati.

*WSZOGMINNY, - a, - e, raczéy *Wszegminny, *ob.* wsze -, *wszy, - a, - e, *ob.* *wszyſtkogminny.

WSZOJED, - a, *m.*, WSZOJEDCA, - y, *m.*, co wszy iada, der Läusefresser. Zacząwszy od wszojeda Hottentota, aż do grubego Lapona. *Dyk. Med.* 4, 16. WSZOŁ, - a, *m.*, wesz zwierzęca, koni, gęsi, owiec i t. d. *Włod.*, eine Thierlaus, Viehlaus, Wszoły *Rs.* скнипы. Sposób na wszoły, które bydło cierpi na sobie. *Haur. Sk.* 59. Gołębniki maią być wyczyszczone od gnoiu i wszołów, które się tam lęgą. *Cresc.* 584. (- *WSZOWA, *ob.* Wschowa). - WSZOWY, - a, - e, od wszy, Laus =, Lause =, Läuse =, *Sr.* 1. wſchówé; *Vd.* vushni; (cf. wszawy, wszywy).

WSZPUNTOWAĆ *cz. dk.*, szpuntuiąc wpuścić, einſpünden. Mały szpuncik wyiąwszy z młodéy gałązki z pączkiem, wszpuntować w inszego drzewa gałązkę teyże wielkości. *Cresc.* 129, wszczepić, einimpfen.

WSZRUBOWAĆ, WSZRÓBOWAĆ *cz. dk.*, szrubuiąc wsadzić, einschrauben, hineinschrauben; *Vd.* notersaferkati, zashraubati, saferkati, vferkati, *Rs.* ввинтить, ввинчивать, пролазить. *fig. tr.* Różne chęci w zgodę swą wszróbował. *Groch. W.* 536, spoił, skoiarzył, zuſammenpaſſen, fügen, reimen, vereinen. Młodość iego nie ma takiego dyrektora, któryby ią w dobrą sprawę wszróbować umiał. *Falib. diſt. H*, wprawić, einlenken). Gdyby téy ſtolicy moc była ſkrócona, i w mnieysze granice wszróbowana, nie od rzeczyby było. *Baz. hſt.* 18, wciśniona, wtłoczona, in engere Gränzen gepreſſt. -. § Wszrubować kogo w czyią przyiaźń. *Pot. Arg.* 711, wkręcić, wemknąć, wsunąć, hineinpractiſiren. Naywięcéy używa się zaimkowo: wszrubować się, *Gr.* εισρυπάω, *quaſi terebrando ingredi. Cn. Th.* 1270, ſich eindrehen, einſchwärzen, einſchleichen, einſchmeicheln, *Rs.* подласкаться, подлеститься, подлещаться, cf. włudzić się, wkraść się, wsobić się, wszyć się, wnęcić się, włowić się, wedrzeć się, wtrącić się). Dunin rychło się w łaſkę i przyiaźń Bolesława tak wszrubował, że od niego wielą maiętności był zbogacony. *Krom.* 149. Chcemy się gdzie wśrubować, ieśli szczęście sprzyia. *Tręb. S. M.* 79. On ma córkę z wielkim posagiem objecaną Dorantowi; ale móy pan myśli go odsadzić, i siebie wszrubować. *Boh. Kom.* 4, 9. Mam nadzieię, że z iego promocyi i ia się wkrótce do dworu wszrubuię. *ib.* 2, 36. Ma umysł obrotny, uprzedza ludzi na swoię ſtronę, umie się gładko wśrubować. *Mon.* 70, 738. - §. *Similiter*: Jeśli żadnego czasu nigdy nie było, któregobyśmy snadnie do pierwszych wolności naszych przyyść, i w nie się wszrubować mogli; teraz to nam zaiste Bóg sam w ręce podał. *Stryik.* 187, w nich się zasadzić, ugruntować). - W niebieſkieś się sekreta wszrubował, który znasz na wnętrznościach i na gromie świata, J na gwiazdzie, gdy która ogonem zamiata, Przyszłe rzeczy. *Bardz. Tr.* 199, przedarłeś się do nich, przeniknąłeś.

WSZRÓDPĘDNY, *ob.* wśródpędny.

WSZTUKOWAĆ *cz. dk.*, sztukuiąc wsadzić, włatać, einſtücken, *Rs.* вмачать, вмачивать,

1., *WSZY, wsza, wsze, *apud nos in casibus obliquis non usurpatur*, *nisi generis neutrius*; *locum eius obtinuit* wszyſtek, wszyscy; *Bh.* wſſe, wſſeho, wſſſen, wſſeren; (*Bh.* wſſehnoſt summa; cf. powszechność); *Sr.* 1. wſché, wſchicżke, wſchicże, kuždé, wſchiczki, wſcho; *Sr.* 2. ſcho; *Vd.* vess, vsa, vse, vsaki (*ob.* wszelaki, wszelki); *Crn.* vs, usa, use, vsi; (*Crn.* povsê, = do szczętu, w szczęt); *Cro.* vêſz, vſza, vſze, vaſz, vſzaki, ſzvaki, ſzvakoj, ſzav; *Rg.* vás, ſvà, ſvè, *G.* ſvega, ſvee, ſvega; *Sla.* ſav, ſva, ſve, ſvaki, ſvaka, ſvako; *Bs.* vas, ſva, ſve, *Rs.* весь, вся, все, *Gen.* всего, всея, всего, *Plur. Gen.* всѣхъ, *Dat.* всѣмъ, = każdy, wszelki, wszelaki, *wszyſtek; all, alles, ganz, jeder, jede, jedes. Już też ſtoletnich wieków przemiało Niemal czterdzieści, iako wsze ſtworzenie W początkach swoich iſtność utrzymało, Cokolwiek ma byt, i żywot, i tchnienie. *Odym. Sw. D* 3 *b*; (*Gro.* uſze *totum universum*, *Rs.* вселенная). Na oſtatek zamykaiąc liſt,

winszował im wszego dobrego dotąd, ażby się w królestwie bożym uyrzeli. *Baz. hst.* 264, życzył mu wszelkiego lub wszystkiego dobrego, er wünschte ihm alles Gutes. Biegaią dziatki po nowym *lecie, i przyiaciele daią sobie nowe *lato, a zwłaszcza panowie sługom, bogaci ubogim, *winszuiąc sobie na nowy rok *wszego dobra. Hrbst. Nauk. N* 5. Zapraszaią na wigiliią postną Bożego Narodzenia do *siego roku. Lde.*, z życzeniem wszego czyli wszystkiego dobrego na nowy rok; lub też z powinszowaniem wszego t. i. całego roku szczęśliwego, obacz drugie znaczenie całości). Ryba woda, chleb trawa, mięso *wsiemu *hołowa. *Sak. pr.* 151, wszystkiemu głowa, wszystkiego głowa, wszystko celuie, głową iest wszystkiego). Gdy wsze insze członki powynaydowali, między gardłem a barkiem odgórnym zbywało mieysce. *Zebr. Ow.* 149 *omnibus caeteris repertis*). Niemasz rozdziału żydowina albo Greczyna; bo tenże Bóg iest wszystkich, bogaty nad wszemi, którzy iego wzywaią. *Gil. Pst.* 78 *b*. Iże więcey iest świętych w niebie, niżeli dni do roku, dlatego *pospolitą (powszechną) wszech Świętych pamiątkę czynimy. *Hrbst. Nauk. R* 6, Wszystkich Świętych Święto, Aller Heiligen, das Aller Heiligen Fest. O tey prawdzie się wam we Wsze Święte powiedziało. *Zrn. Pst.* 3, 727. w kazaniu w dzień wszystkich Świętych). Ze wszech miar, z wszystkich względów, in jeder Hinsicht, in aller Rücksicht. Objecował do cesarza ze wszech miar pilno napisać. *Warg. Radz.* 3. Ze wszech stron, z wszystkich stron, zewsząd; von allen Seiten. Na wsze strony, na wszystkie strony, wszędzie. *Ld.* Panno *wszech pięknieysza. *JKchan. Dz.* 205, od wszystkich pięknieysza, ze wszystkich naypięknieysza, *ob.* wszech-). Na wszem, ze wszem, ze wszystkiem, we wszystkiem, zgoła, zupełnie, in allem, gänzlich, völlig, *Cro.* zevszem; (cf. *Owszem); *Bs.* sasma, *Rs.* совсѣмъ. Bracia młodsi padli przed Władysławem, prosząc, aby im krzywdy nie czynił, ślubuiąc mu czynić na wszem posłuszeństwo. *Bielsk.* 91. Witold był mąż na wszem dzielny, przemyslny i dowcipny. *Stryik.* 449. Kazimierz na wszem oycu Jagiełłowi był podobien. *Bielsk.* 430. W Prussiech tego roku nie na wszem pokóy był. *ib.* 482. List do wszech w obec Jakuba apostoła. *Radz.*; cf. *Bh.* wšeobecný *omnibus communis*; *ob.* *wszystkogminny, *wszogminny, *ob.* *wszeliński, *Rs.* вообще. Statuta te chcemy aby od wszech w obec poddanych naszych chowane były. *Vol. Leg.* 2, 608, od wszystkich zgoła, von allen und jeden. *Hodie adhuc usurpatur formula* wszem w obec; n. p. My Stanisław August wszem w obec, i komu o tym wiedzieć należy.., *Gaz. Nar.* 1, 255, cf. Wszystkim w obec, i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, oznaymuiemy,.. *Vol Leg.* 2, 650. - §. cały, całkowity, ganz. Już daley siostry miłe nie bądźmy w tym błędzie, Którego u nas pełno po wszey Polszcze wszędzie. *M Bielsk. S. N.* 3. - *Rs.* вся Россія cała Rossya; cf. wszech Rossyy). A rzekł starszym i wszemu ludowi. *Budn. Rut.* 4, 9. - Białogłowa utratna, a nie wszego rozumu. *Chelm. Pr.* 151, nie zupełnego, nie ze wszystkiem zdrowego, naruszonego, skażonego, cf. zeyść na rozumie, cf. nie wszyscy doma, cf. brak klepki, nie staie piątey klepki.

Pochodz. *wszystek*, *wszystko*, *wszytko*. *wszystkorodny*, *i t. d.*; *wszechmocny*, *wszechwładny*, *i t. d.* *Wszelki*, *wszelaki*, *wszędzie*, *wszędy*, *zewsząd*; *owszem*, *powszechny*, *powszechność*, *upowszechnić*. *Wszeteczny*, *wszeteczeństwo*, *wszetecznik*.

2., WSZY, *Plural. nominis* Wesz.

- WSZY, *ob.* - - szy, *terminatio Gerundii*, *e. gr.* przeczytawszy.

WSZYBOWAĆ *cz. dk.*, szybuiąc wsunąć, hinein schieben. *Bndtk.*

WSZYĆ *cz. dk.*, wszyie *F.*, wszywać *ndk.*, szyiąc wsadzić, einnähen, *Crn.* ushyti, ushyem; *Vd.* vshivati, notersashivati; *Rs.* вшить, вошью, вшивать, *vulg.* вживлюю, завшивить. Wszywanie, wszycie, *Rs.* вшивка: das Einnähen; eingenähete Arbeit; cf. wszywanka). Wszyć snopek, na dachu, auf dem Strohdache eine Strohlage festheften. Dla iednego snopka niewszytego, cały dom pognić może. *Haur. Sk.* 44. - §. *fig. tr.* wszyć się, wszrubować się, wludzić się, wkraść się, wsobić się, wemknąć się, wtrącić się, wlulić się, sich wo einschleichen. *Pogody tey zażyię, J w łaskę, iak będę mógł, nayglębiey się wszyię. *Pot. Arg.* 175. Kiedy się komu szczera miłość w serce wszyie, Słodkie męki, śmierć miła, mnieysza więc o kiie. *Teat.* 16 *b*, 47, *ob.* wessać się.

WSZYSTEK, *WSZYTEK, *WSZYCIEK, *WSZYSTKI, *WSZYTKI, *f.* wszystka, *wszytka, *n.* wszystko, *wszytko, *wszystkie, *wszytkie; *Bh.* wssecken, wssecek, wssecka, wssecko, wsse, wecssen, wessseren; *Slo.* wsecki, wsecek, wssecken, wessseren; *Sr.* 1. wschitkon, wschon, wschitka, wschitko, wschě, wschicżke, wscżicże, *Sr.* 2. schen, scha, scho, schykn, schykna, schykno; *Crn.* vs, usa, use, vs; *Vd.* vels, vsa, vse, vsaki; *Cro.* vszaki, vesz, vasz, szvaki, szvakoj, szav; *Bs.* vàs, sva, sve, svi, suák; *Rg.* vàs, svà, svè, vaskolik, svakki; *Rs.* весь, вся, все, *ob.* *wszy, *wsza, wsze; *ob.* wściornastek, all, alle, alles, jeder, jede, jedes; alle, alle und jede (cf. *Lat. omnis*, każdy, jeder; *plur. omnes*, *omnia* wszyscy, wszystkie, wszystko, alle). Wszyscy, wszyscy a wszyscy, nikogo nie wyiąwszy, każdy należący do tego iest objęty, alle, (*ob.* wszelki). n. p. Wszyscy obywatele ziemscy i synowie ludzi, wespół bogaty i ubogi. 3 *Leop. Ps.* 48, 3, *wszelkni. 1 *Leop.*). Teyże duchowney władzy zażywaią nad wszystkiemi patryarchami, nie wyymuiąc żadnego. *Smotr. Ex.* 53. Wszyscy! *exclamantis adhortando. Cn. Th.* 1299. Wszyscy razem, *Rs.* сполна. O miłości nad wszystkiemi Miłościami gorącemi! *Groch. W.* 215. Kiedy wszystkie niezgody domowe uspokoić chciał, ali nieopowiedna śmierć nad nadzieię wszystkich (ludzi) wszystko zopaczyła. *Podw. Syon. O* 3. Wszystkim we wszystkiem się podobać, trudna rzecz iest. *Petr. Ek.* 135; *Slo.* ne narobil sa ten, kteríbi sa l'ubil wsém. Chléb wdowy nie wszystkim zdrowy. *Teat.* 24 *b*, 44, nie każdemu służy). Dzień wszystkich Świętych, *ob.* Wszech Świętych. *Hrbst. Nauk. R* 6, Aller Heiligen. - Ale do wszystkich djabłów, słuchay, co ci mówię. *Teat.* 24 *c*, 76, *ob.* do stu djabłów, cf. sto kroć, sto kroć tysięcy, cf. ćma, beczka, cała fura, kopa). Nie uwierzyłabyś, iak strasznym ogniem goreię do Klarysy; ale to iak wszyscy djabli, *alias* mocno. *Teat.* 6, 33. Niech mię wszyscy wezmą! *ib.* 30, 27, *scil.* djabli, czarci, kaci; *ob.* wściornascy). W głowie nie wszyscy doma. *Eraz. Ob. B*, brak piątey klepki, *ob.* nie wszego rozu-

rozumu). Faryzeuszowie rozumieli o sobie, że wszyſtkie rozumy na świecie poiedli; i chcieli być za nayuczeńsze widziani. *Dabmr.* 453. Mysz dlatego że niegdyś całą xiążkę zjadła, Rozumiała, że wszyſtkie rozumy posiadła. *Kras. Bay.* 75, *Slo.* aj ja mozgi a ja wſecke rozumé widi *valde perspicax*). – Wszyscy pospolicie, ≈ niemal wszyscy *plerique omnes.* *Cn. Th.* 1299, alle, ſo gut wie alle, faſt alle, die meiſten. Niech pierwéy dowiodą, że te słówka wszyſtkie rzeczy, na każdym mieyscu powinny znaczyć nie wszyſtkie rzeczy w obec, ale tylko niektóre. *Salin.* 2, 491. – §. Wszyſtek, cały z wszyſtkiemi częściami, do końca, ze wszyſtkiém, ganz, *Vd.* vefs, vkupvreden, ſkupen, sbran; *Sr.* 1. cźéle wſchén, cźéle wſcha, cźéle wſche. Wszyſtka oyczyzna nasza. *Star. Ref.* 22. Przełożony, i sam o się, i o *pospólſtwo, i o wszyćkę *rzeczpospolitą radzić musi. *Kosz. Lor. pr.* Jeśli kilka bitew zwiedziesz fortunnych, może-ć Rzym wszyciek świat pod rękę twą poddać. *Kosz. Lor.* 43 *b.* W chrześciiańſtwie po wszyſtkim *światu,.. *W. Pſt. Mn.* 236, po całym świecie). Czytał onę wszyſtkę kartę. *Wys. Al.* 259. Wszyſtka rozmowa przez całą posiedzenia godzinę, nie o czém inszém, iak o tém, toczyć się będzie. *Mon.* 70, 681. Wszyciek żywot swóy w cnotliwych sprawach ſtrawił. *Leop.* 3 *Mach.* 6. Dusza ieſt wszytka we wszytkiém ciele, i w każdym członku wszytka. *Sak. dusz.* 43. Który nieiako trochę małym a przysłonionym wzrokiem chce słońce widzieć, nieiako w nie weyrzeć może; ale kto wszyſtkim a byſtrym wzrokiem śmiele na nie patrzyć usiłuie, zaślepionym być musi. *Zrn. Pſt.* 2, 268, całkiem natężonym wzrokiem). Bieży do rudla i wzrok wszyſtek daie na brzeg bliſki. *Jabł. Tel.* 124. Jako koń dzielny, ktory bywał w boiu, Jeśli usłyszy po długim pokoiu Dźwięk trąb, iuż pragnie siodła na sobie, J w zapomnianéy wszyſtek ieſt ozdobie. *PKchn. Jer.* 405, całkiem w tym zatopiony). Turcy zwątpiwszy o swych rzeczach, ku Sawowi we wszyſtkim biegu pierzchnęli. *Krom.* 652, *effuſa fuga petiuere*; cf. co żywo, co sił ſtało, co tchu ſtało). Rynald we wszyſtkim biegu śpieszy. *PKchn. Orl.* 1, 37. – Suknia Jezusowa od wierzchu tkana była przez wszyſtkę. *Dambr.* 873, sukienka ta była nieuszyta, lecz od wierzchu tkana aż przez wszytkę. *Zrn. Pſt.* 171, wciąż, w iednéy sztuce, aus einem Stücke. – §. Wszyſtko, *Sr.* 2. ſchitko, ſchyhno, ſcho; każda rzecz, alles, jedes. Nie wszyſtkiego wszędy doſtanie. *Cn. Ad.* 718. Nie wszyſtkiemu trzeba wierzyć; nie wszyſtko prawda, co on powiada. *ib.* Wszyſtkim we wszyſtkiém się podobać, trudna rzecz ieſt. *Petr. Ek.* 135. Upewniam Wc Pana, że to dla mnie wszyſtko iedno. *Teat.* 20, 55, to lub owo, czy tak czy owak, co bądź to bądź, mir iſt das alles gleichviel; cf. niżéy *wszyſtko iedno* w inném znaczeniu). Wszyſtko, wszyſtkie rzeczy, *omnia.* *Cn. Th.* 1299. Marność nad marnościami, i wszyſtko marność. *Bibl. Gd. Ecc.* 1, 12, *omnia vanitas*). – §. Wszyſtko, nic nie brakuie, alles, vollſtändig. Już wszyſtko? *Resp.* wszyſtko! *Teat.* 35, 43. Albo wszyſtko, albo nic. *ib.* 52 *d*, 84. Kto ma bogactwa, ma wszyſtko. *Warg. Wal.* 234, na niczém mu nie schodzi). – Ze wszyſtkiém, zupełnie, zgoła, do czyſta, gänzlich, völlig, *Crn.* povsê; *Cro.* zevſzema; *Sla.* sasvim; *Ec.* боxмà, омнюдь. Ze wszyſtkiem podobny, ≈ podobniuteńki; *Ec.* всеподобный. Nie ze wszyſtkiém, *Rs.* невсмýпно. Pokazałeś, że nie ze wszyſtkiém iescze wygasło męſtwo w sercach Polaków. *Dyar. Gr.* 223. Wchodzi trzech ludzi, mnie przed tém nie ze wszyſtkiém znaiomych. *Mon.* 65, 521, niekoniecznie, niedoſkonale, nieco, cokolwiek). – Z tym wszyſtkiém, ≈ pomimo tego; iednakowoż, niechay tam sobie będzie iak chce, przecięż; *Cro.* zevszem tem, niſtarmanye; bey dem allen, gleichwohl, deſſenohngeachtet. Rozumie, że ia go kocham; a z tém wszyſtkiém nie lubię go. *Teat.* 17 *c*, 52. – Nade wszyſtko, ≈ nayglówniéy, osobliwie, szczególnie; über alles, vornämlich, hauptſächlich; *Rs.* наипаче. – Po wszyſtkiém, ≈ koniec, ſkończyło się, es iſt alle, es iſt aus, iſt vorbey. Dziwnaby to rzecz była, gdyby po naszéy teraźniészéy rozmowie odjechał; iuż po wszyſtkiém! *Teat.* 2 *b*, 130. No no, iescze nie po wszyſtkiém. *ib.* 2 *c*, 61, cf. iescze nie amen). Ponieważ Jzabella ieſt wielką przyiaciołką moiéy pani, otóż brat przyszedł czasem dla kompanii, i po wszyſtkiém. *ib.* 52 *b*, 12, i cała rzecz, i nic więcéy, und das iſt alles! – §. Wszyſtko, ≈ wciąż, ciągle, uſtawnie, zawsze, in einem weg, in einem fort, anhaltend, immer. A po co mnie wszyſtko biią? *Teat.* 21, 12; biią a biią). Ośm godzin człowiekowi spać ieſt dozwolono, A leniwy wszyſtko śpi, nie dbaiąc na ono. *Prot. Kont. B* 2 *b.* Jeździł wszyſtko wielkim gościńcem, bitym torem. *PKchn. Orl.* 1, 37, samym wielkim gościńcem). Żebyś się ſto razy pytał, to ia ci wszyſtko iedno odpowiadać będę *Teat.* 20, 115, iedno i iedno, toż a toż). Bardzo się kochał w Niemcach Leszek Czarny; iakoż i sam po Niemiecku wszyſtko chodził. *Bielſk.* 164. Raz Sw. Jadwigę do męża doniesiono, iż wszyſtko wodę piie, i do choroby się przyprawuie. *Sk. Żyw.* 2, 262 nic iak wodę, samę wodę). Cokolwiek panowie grzeszą, to ubodzy wszyſtko za to cierpieć muszą. *Biel.* 141. Rychło po Sw. Kunegundzie umarł też Paweł, on zły biſkup Krakowſki, co wszyſtko Rzpltą mieszał. *Biel.* 168. Leszek Czarny domniemał się wszyſtko na Pawła biſkupa, że to on Litwę przywodzi. *Biel.* 162. Panie uchoway nas od tego! ale wszyſtko mi się widzi, że będziemy płakać nie za długo. *Mon.* 65, 125.

WSZYSTKOCZYN, - a, *m.*, wszyſtkiego się podeymujący, z czynów swoich się chwalący, ein Geſchäftiger, der alles thun will, der alles gethan haben will. Ci wszędobyłowie i wszyſtkoczynowie. *Opal. Sat.* 50, cf. ażeby Pan nie każdemu dworſkiemu duchowi wierzył, a zwłaszcza pochlebnikóm, którzy *wszyſtko czynią.* *Kosz. Lor.* 43 *b.*

*WSZYSTKOGMINNY, *WSZYSTKOSPÓLNY, *WSZYSTKOZBORNY, albo raczéy *wszogminny (*wszegminny), *wszospólny, *wszozborny, wszego zebrania, *uniuersalis.* *Mącz.*, *Bohem.* wſſeobecný; cf. *wszeleńſki).

WSZYSTKOKROTNY, - a, - e, - ie *adv.*, krócący wszyſtko, alleskürzend, allesverkürzend. Śmierć wszyſtkokrotna. *JKchn. Dz.* 129. Samego tylko ſtanu małżeńſkiego, xieni Wszyſtkokrotna (śmierć) nie przetrwa, ani wykorzeni. *Zimor.* 281. Czas wszyſtkokrotny. *Zab.* 9, 40 *Zabł.* Jzrael niechay powie, że Pańſkiéy dobroci Wszyſtkokrotny wiek nie kroci. *JKchn. Ps.* 175, że trwa na wieki miłosierdzie iego. *Karp.* 6, 150.

WSZYSTKOKUPNY, - a, - e, kupiący wszyſtko, alles kaufend, alles erkaufend. Wszyſtkokupny kruszec. *Ryb. Gęśl. D* 2 *b.* Jnnym do wszéy niecnoty Są otworem wrota, Jeśli wszyſtkoku-

pnego hoynie sypną złota. *Zab.* 10, 371 *Eyff.* WSZYSTKOŁOMNY, WSZYSTKOŁOMY, - a, - e, łamiący wszystko, alles brechend. Nie potrąć z gruntu] nogą wszystkołomną stoiący filar. *Hor.* 1, 160 *Kniaź.* Zwichnione bunty państwa się wahaią, aż też i runą, ogromem przywaliwszy wszystkołomym swoich mieszkańców. [*Zab.* 6, 241. WSZYSTKOPŁODNY, - a, - e, płodzący wszystko, allzeugend, allgebährend; *Ec.* всеплодный; *Gr.* παγκαρπος. Wszystkopłodne żywioły. *Brud. Ost.* a3. - *Ec.* всеплодїе, *Gr.* παγκαρπία *totius fructus oblatio, fructus omnis generis.* WSZYSTKORODNY, - a, - e, rodzący wszystko, *ob.* wszystkopłodny, *Rg.* sverodni, svakkorodni; (*Ec.* всеродный, *Gr.* παγγενης, *omnigenus*; всеродно, *Gr.* παγγενη *per omnia genera*). Nic z tego nie niszczeie, co się z oczu zmyka, i do wszystkorodney natury, z któréy wyszło, i znowu wkrótce wyyść ma, skrytym nurtem powraca. *Pilch. Sen. list.* 288. Jednym większą siłę ciała, Niż rozumu natura wszystkorodna dała. *Paszk. Dz.* 59; *Kmit. Spit.* C 4. Ziemia wszystkorodna. *Otw. Ow.* 68, *Groch. W.* 179, *PKchn. J.* 365, *JKchn. Ps.* 141. Synowie, którzyście są właśni moi mili, Wy ziemnie wszystkorodnéy matki się zrodzili. *M. Biel. S. M. Bij.* WSZYSTKORUCHY, - a, - e, wszystko poruszaiący, wszystko ruchu nabawiaiący, wszystko ożywiaiący, allbewegend, allerregend. Wszystkoruchy Amor. *Hor.* 2, 271. Kupidku prędko, co przędzéy wszystkoruchem Przemkniy ich serca i umysły duchem. *Zab.* 16, 329. WSZYSTKOSĆ, WSZYTKOSĆ, - ści, *ż.*, *Totum quantitatiuum*, wszytkość zupełna, długość, szerokość i miąższość maiąca. *Sak. dusz.* 65, cf. całkowitość, całość, die Allheit, Ganzheit, Vollständigkeit. WSZYSTKOTRAWNY, - a, - e, - ie *adv.*, trawiący wszystko, niszczący, wniweczący, wszystkożrzący, wszystkożerny, alles verzehrend. Wieki wszystkotrawne. *Nar. Dz.* 1, 158. Jako nie masz pod słońcem tak przeważnéy rady, Ni potęgi tak groźnéy, By iéy wolnym tropem Ślepym czas wszystkotrawny nie zburzył podkopem. *Zab.* 12, 213. Feniksie, to co dla nas zgonem, Tobie życiem i wiekiem iest nienadwątlonem, Odnawiasz w wszystkotrawnéy swóy żywot perzynie, Ginie starość, lecz mimo twéy zatraty ginie. *Zab.* 15, 163 *Kniaź.* WSZYSTKOTWORY przemysł. *Dudz.* 20, tworzący wszystko, allschaffend. WSZYSTKOWIDNY, WSZYSTKOWIDZ *ob.* *Wszechwidny, Wszechwidz. WSZYSTKOWIEDNY, WSZYSTKOWIEDZ, *ob.* Wszechwiedny. WSZYSTKOWŁADNY, *obacz* Wszechwładny. WSZYSTKOŻRZĄCY wół, *omniuorus; Gr.* παμφαγος. *Cn. Th.* 1300, alles verzehrend, *ob.* wszystkotrawny, wszystkożerny. WSZYSTKOŻRZE słońce. *Dudz.* 20, *ex Petr. Hor.* 2, *D* 4 *b*, wszystkowidne, wszechwidne, allsehend. WSZYSTKOŻYWY duch. *Dudz.* 20; *Ec.* всепажитный wszechkarmny, wszechżywny, allnährend. WSZYWAĆ, *ob.* Wszyć. WSZYWANKA, - i, *ż.*, treta, szycie podeszwy u trzewika damskiego na około stopy. *Mag. Mscr.*, die Sohlennath am Frauenschuh.

WT.

WTACZAĆ, *ob.* Wtoczyć. WTAPIAĆ, *ob.* Wtopić. WTARCIE, *ob.* Wetrzeć. WTARCZKA, - i, *ż.*; *Slo.* utok, Anlauf, wpadnienie nieprzyiacielskie, wtargnienie, napaść kraiu, cf. zagon, zabieg, der Einfall in ein Land, die Streiferey. Na woynach bywaią iezdni lekcy, którzy na harce i na wtarczki wyieżdzaią. *Baz. hst.* 191. Niepocieszne nowiny, o gwałtownych wtarczkach w państwa Greckie Turków. *Smotr. Ap.* 79. Miasta te są na poły puste dla wtarczek Tureckich, którzy im odięli większą część ich granic. *Boter.* 135. Pustoszą te kraie Tatarowie swoiemi wtarczkami, albowiem wywodzą ludzi nie mało, których potym przedaią Turkom; samę stolicę zaś spalili. *Boter.* 159. Za króla Bolesława, nazwanego Śmiały, Kiedy tu wtarczki pogańskie bywały... *Papr. Gn.* 308. Sąsiadów swoich częstemi wtarczkami trapili. *Fal. Fl.* 240. Połowcy Ruskie państwa ustawicznemi wtarczkami naieżdżali. *Stryik.* 177. Długosz o wtarczkach Włodzimierza do Polski na różnych mieyscach pisze. *Stryk.* 150. Amalechitowie iuż byli wtarczkę uczynili z strony południa na miasto, i dobyli go. *Leop.* 1 *Reg.* 30, 1, attak przypuścili). Nie będzie żaden zachodził, ani wtarczki czynił do ziemi twoiéy. *Leop. Ex.* 34, nie będzie cię napastował). - *fig. tr.* Ta wtarczka złych rzeczy była wszystkim naygorsza i naycięższa. *Leop.* 2 *Mach.* 6, 3, tłok, natłok, nacisk. WTARGNĄĆ *cz. indtl.*, wtargać *ndk.*, wtargiwać *czstl.*, targaiąc wciągnąć; *Vd.* notervtergati, podtergati; *Rs.* втюрить; hinein zerren, hinein schleppen. Pies targnął łańcuch ze złości, nazad pana mało nie wtargnął. *Bardz. Tr.* 43. - *§. Złym ięzykiem *wtargawaią a sromocą wszytkie. *Eraz. ięz. X* 3 *b*, targaią, herumreißen, herum zerren. - §. *Intransitiue* wtargnąć dokąd, werwać się, wpaść, sich wo eindrängen, einfallen, einen Einfall thun; *Bh.* wtrhnauti. *Introrumpo* wtargam, wciskam, wdzieram się w co. *Mącz.* Ze swymi do owego klasztoru drzwi wybiiaiąc wtargnął. *Sk. Dz.* 1109. Wtargnąć do iakiego kraiu, wtarczkę czynić, ein Land anfallen, feindlich einfallen; *Crn.* planiti; *Bs.* natrrikivati, nasrrinuti). Wtargali xiążęta *Pelesztymskim w ziemię. *Budn.* 1 *Sam.* 18, 30. Za Władysława VI. Tatary często do Podola wtargiwaią, i szkody wielkie czynią. *Biel.* 329. Bolesław zwarłszy swą potęgę z Warczysławem, na Kuiawy pustoszący wtargiwa. *Krom.* 269. Węgrowie z wielkiém woyskiem do Niemiec wtargnęli. *Sk. Dz.* 873. Męstwem przodkowali Francuzowie przed Niemcami, i sami do ich ziemi wtargiwali. *Warg. Cez.* 141. WTCHNĄĆ, WTCHNIENIE, *ob.* Wetchnąć. WTEDY, *z* w tedy; *Slo* wtedi; *Vd.* tedai, tiftikrat, tistobart; *ob.* Tedy. WTESKNIĆ się, *ob.* wtęsknić się, cf. wstążyć się. WTŁOCZYĆ, *F.* wtłoczy *cz. dk.*, wtłaczać *ndk.*, tłocząc wcisnąć, wepchać, wgnieść, einpressen, hinein drücken, stampfen; *Boh.* wtlačiti; *Slo.* wtlačugi; *Sr.* 1. tówcżiu nutś; *Vd.* notervpehati, noterstekati; (cf. wetknąć;) *Rs.* впалкать, впалкивать. Marna ta a nędzna sól, ma być w błoto wtłoczona. *Rey Pst. X* 5. Wilk skoro owce uyrzał, prędko do nich skoczył, Tam ich zaraz pokąsał, i w kaldun swóy wtłoczył. *Papr. Kot. T* 4. Raną srogą zwątlonemu, w brzuch miecz ostry wtłoczył. *Zebr. Ow.* 306. Koronę okrutną cierniową na głowę Jezusową wtłaczali. *Odym. Sw.* 2, *Gg b.* WTOCZYĆ *cz. dk.*, wtaczać *ndk.*, tocząc wpuścić, hinein rollern; *Cro.* notertoczim; *Ross.* впащить, впаски-

вать, вкатить, вкатывать, вкатывать. Wtaczam kamień, wwalam kamień, *voluendo impello. Cn. Th.* 1300; hinein wälzen. Wtoczyć płyn, cieklizne, = tocząc przelać z naczynia do naczynia; *Vd.* vzhepati, notersazhepati, einzapfen. Wtoczyć co po tokarsku, *wrzezać, wrzynać tokarską sztuką, eindrechseln. - Wtoczyć co w co, wszyć, wsadzić, wtatać; *Rs.* вточить, вточивать, einflicken, einnähen; *Rs.* вточка wszycie, *ob.* wtoka); w tym znaczeniu słowo to u nas przenośnie tylko iest używane; n. p. Niepotrzebne rzeczy wtaczać w dyskurs. *Karnk. Kat.* 234. Zwykli umyślnie powieść iaką wtoczyć, aby go widzieli zarumianego. *Wys. Al.* 357. Rozmowa o dworzaninie nie może być doskonała, ieśli się o białychgłowach rzecz nie wtoczy. *Gorn. Dw.* 227. Wtaczam Parafkę w wiersz. *Czach. Tr.* 23, i o niey wspominam). Trudności pod czas *gadania wtaczali, które im zbiiano. *Sk. Dz.* 375, wtrącali, przytaczali). Na com to wtoczyła przykłady? dokąd zmierzam? *Zebr. Ow.* 233 przytoczyła?) Nie okazuie się, żeby fałszywi doktorowie na ten czas, kiedy Jezus Moyżesza czytał, wtaczali co inszego. *Sekl.* 107 wtrącali). Wszedł Paweł do nich, i po trzy sabaty wykładał im pisma, otwarzaiąc i wtaczaiąc, iż Chrystus miał cierpieć i wstać od umarłych. *Leop. Act.* 17, 2, przytaczaiąc, wspominaiąc, przypominaiąc, przywodząc na uwagę). Śmierć nie ma być wtaczana między złe rzeczy. *Prot. Kont. D 2 b*, wliczona, wrachowana. WTOKA, - i, *ż.*, łata wsadzona, wszyta, ein eingenähter Fleck; *Rs.* вточка. Nikt wtoki sukna nowego nie wpuszcza w suknią wiotchą; a gdzieby inaczey, tedy i ona nowa drze się z wiotchém wtoka. *Sekl. Luk.* 5. WTOPIĆ *cz. dk.*, Wtapiać *ndk.*, topiąc wpuścić, n. p. przetopiwszy; *Vd.* notersvariti, noterfzediti; einschmelzen, einträufeln, eintröpfeln. Wtopić w wodę lub pod wodę, wgrążić, einsenken, eintauchen, untertauchen; *Vd.* noterpotoneti, vtapluvati, vu vodo vtikuvati, vtoniti, notervtaplati, (*Vd.* vtaplati, notervtezhi, = wgrążnąć).
*WTÓR, - a, - e, *ob.* Wtóry. *WTÓR, - u, *m.*, wtorowanie muzyczne, przyśpiewywanie, przygrywanie, das Secundiren, Begleiten, die Begleitung in der Music. Instrument niegdyś tak miły, Gdy Muzy wtorem nuciły. *Zab.* 11, 62, wtoruiąc). Tu sam Apollo lutni swéy wtorem Zaśpiewał wieszczym duchem. *Zab.* 12, 299 *Gawdz.* Tu myśl do rymów znaydziesz gotową, J złoty bardon do wtoru. *Anakr.* 62. WTOREK, - rku, *m.*, wtóry dzień w tygodniu, między Poniedziałkiem a Srzodą, *Dies Martis*, der Dienstag; *Boh.* auterek; *Slo.* uterek; *Sr.* 1. wutora, (= 2., wątor, *qu. v.*); *Sr.* 2. waltora, wojterk, wojterck; *Crn.* tórk, (*Crn.* Tòrk, Tor, Ladon *Mars.*; *Crn* Tòrka *Bellona*); *Vd.* Tork, torek, tershni dan; *Cro.* Tòrk; *Rg.* Vtòrnik; *Bs.* utornik; *Sla.* Vtorak; *Rs.* вторникъ. WTORKOWAĆ *intransit. ndk.*, Wtorek obchodzić, den Dienstag begehen. - §. *tr.*, n. p. Kto w czém nie może przodkować, nie poślednia wtorkować. *Cn. Ad.* 57, cf. kto pierwszych nie dopnie Możnie bez honoru drugie trzymać stopnie. *Dmoch. Szt. R*, wtorym czyli drugim być, drugie mieysc mieć; *Rs.* вторствовать; der zweyte seyn, die zweyte Stelle haben. WTORKOWY, - a, - e, od Wtorku, Dienstags =; *Bh.* auterni; *Rs.* вторничный. WTOROPIERWSZY, - a, - e, n. p. stało się to w Sabat wtóropierwszy, *W. Luc.* 6, 1. *not.* „w oktawę Paschy„. W Sobotę wtóropierwszą. *Sekl. Luk.* 6, *not.* „o téy sobocie wtoropierwszéy niektórzy inaczéy, a niektórzy tak rozumieią, że tą Sobotą albo świętym wtórym zowie ewangelista siódmy dzień po Wielkiéy nocy, który także święcono, iako i Wielkanoc„; die Octave nach einem Feste, nach Ostern. WTORORODNY, - a, - e, po pierwszym urodzony, zweytgebohren. Nie może być rzeczon pierworodny, iedno przeciwko wtórorodnemu. *Biał. Pst.* 73. Roku 1483 umarł xiążę Kazimierz, wtórorodny syn Kazimierza Jagiełły. *Stryik.* 636. WTÓRORZĘDNY, - a, - e, - ie *adv.*; *Sr.* 1. druhotné, rzędu wtórego, *secundarius. Cn. Syn.* 804, *Cn. Th.* 1300, z drugiego rzędu. *Wlod.* Zęby wtórorzędne, które na mieysce mlecznych w drugi rząd niższy wyrastaią. *Krup. Ost.* 80. (WTOROWAĆ, wtórować się, wdrożyć, *ob.* Torować). - WTÓROWAĆ *intransit. ndk.*, w muzyce akkompaniować, sekundować, in der Music: accompagniren, secundiren, begleiten; *Rs.* подвигрàть, подвигрывать. Zofiia gra na gitarze, fircyk wtoruie na fletrowersie. *Zabł. Z. S.* 5. Będziesz mi WcPan na fletrowersie wtorował. *Teat.* 48, 89. Niech Apollo przybędzie z nieba, aby wtorował swém twemu śpiewaniu. *Zab.* 12, 22. Utną swe piosnki smutne ptaszęta, nie śmiąc wtórować iego wzdychaniu. *Zab.* 16, 352. Wtoruiący, *Ec.* спотощій cf. (spoić). WTÓROZAKONNY, - a, - e, *Ec.* второзаконный *Deuteronomicus*, zweyten Gesetzes, zweyter Gesetzgebung. WTÓROŻENIEC, - ńca, *m.*, n. p. drugiéy żony męża wtórożeńcem mianuią. *Smotr. Lam.* 216, der die zweyte Frau hat. WTÓRY, - a, - e, wtóry *ordinis est, sicut* drugi *numeri. Cn. Th.* 1300, der andre, der zweyte in der Ordnung, nach der Reihe; *Sr.* 2. *obs.* woltori, tori; *Rs.* вторый; cf. *Gr.* ἕτερος, δεύτερος, cf. *Lat.* iterum; cf. *Rs. vulg.* втόра przyczyna). Wtóra ze trzech powinność. *Cn. Th.* 1300. Syn Boży wtóra osoba Tróycy Św. *Kat. Gd.* 69. Wtorym być w rzędzie; *Rs.* вторствовать, *ob.* Wtorkować). Wtóre, wtóra rzecz, *Ec.* втόрость, другая вещь по первой, второе число, *wtorka, cf. dwóyka). Wtóry po iedynastym, t. i. dwunasty, *alter ab undecimo. Cn. Th.* 1300; *Rs.* вторыйнадесять, втораянадесять, второенадесять. Wykład na wtóre a dwudzieste *kapitulum. *Sekl.* 101, na dwudziesty drugi rozdział). Wtóry od końca. *Cn. Th.* 1300, *ob.* przedostatni. WTÓRZYĆ *cz. ndk.*, powtarzać, wiederhohlen; (*Ec.* вторити wkładać). Konie rżą, a chrapliwe hasło trąby głoszą, Wierne echa wtórzą ie i o dal roznoszą, Wtórzą w wydętych skałach, wtórzą razy siła Groźne wrzaski, iakiemi zła woyna zawyła. *Przyb. Luz.* 97. Wszystkie pieczary stękną na szelest zarazy, J brzmią na odwrót: śmierć! śmierć! wtórząc tysiąc razy. *Przyb. Milt.* 61. Rzekła to wtórząc ięki. *Przyb. Ab.* 53. Zkąd takie zadumienie, te wtórzone łkania? *Tręb. S. M.* 81. Drzewa do koła lekko głowy nachylały, Jak gdyby na swe liście z pociechą patrzały, Które w mokrém zwierciedle widziały wtórzone. *Przyb. Luz.* 279, odbiiane, wyrażane). Niech krzykną pieniem weselszém kościoły, Wtórząc głos słodki z lotnymi anioły. *Miask. ryt.* 2, 58, Aniołowie w swych pieniach nucą Jego chwały, Wszystkie chóry w porządnie

rozstawione szyki Wtórzą tamtym rozgłosem niebieskiéy muzyki. *Dmoch. Sąd.* 53, *ob.* wtorować.

*WTOWARZYSZYĆ *cz. ndk.*, w towarzystwo wcielić, der Gesellschaft einverleiben, *Vd.* notervdrushiti, notersadeleshnati). *Wtowarzyszyć się, *Rg.* vdrûxitise *societatem inire*; *ob.* drużyna.

WTRĄBIĆ *cz. dk.*, wtrębować *ndk.*, trąbieniem wezwać, wciągnąć, hineintrompeten, *Vd.* notertrobentati, notertrobiti.

WTRĄCIĆ *cz. dk.*, wtrącać *ndk.*, trąceniem wepchać, hinein stoßen, stoßend hinein schieben; *Sr.* 1. storcżżu nutż; *Bs.* ukgljukati, kgljukkati, verati; *Rs.* вонзить, вонзать, впалкать, впалкивать. Potrzebny iest cyrulikowi pręt rogowy do wtrącenia w żołądek z gardła zawięzłéy jakowéy rzeczy, *detrusorium. Czerw. Narz.* 21. Wszystkie zęby ci w gardło wtrącę. *Teat.* 30, 62, wbiię, wszturknę). Wtrąconym z saméy zemsty urzędnika do téy turmy. *Pam.* 83, 2, 132, *ob.* wsadzić, wrzucić, wcisnąć.). Kędy iest ta biedna płacząca dziewczyna, którą interes podły do klasztoru wtrąca. *Teat.* 46, 14, gwałtem oddaie, wpycha, zpycha do Klasztora). Mógł był dawno Bóg w grób wtrącić moie stare lata. *Bardz. Luk.* 118. – Wtrącam co w rozmowę, *iniicio. Cn. Th.* 1300, wtaczam, in der Rede berühren, erwähnen, mit vorbringen, einmengen, einmischen. Gdyby choć iedno o Rzpltéy słowo wtrącił, bez czego w téy sprawie obeyść się nie może. *Siem. Cyc.* 6. – Wtrącam co komu w myto, = wytrącam komu z myta. *Cn. Th.* 1300, wrachować, wliczyć defalkuiąc, am Lohne abziehen, in dem man einem den Schaden anrechnet, einrechnet, (abrechnet). – Jan wtrącony papież, tego roku umarł. *Sk. Dz.* 867, narzucony, eingedrängt, aufgedrängt. *ob.* wtręt, wtręcień) Wtrącić się do iakiego mieysca, na iakie mieysce, *Cro.* utexnutifse, sich eindrängen, aufdrängen). Jż na urząd nie będąc powołany, ani posłany, sam się weń wdał i wtrącił, dzisieysiby go nazwali samowlazłym. *Zrn. Pst.* 18. Prokopiusz tyran wtrącił się na państwo, i purpurę wziął. *Sk. Dz.* 268. Papież biskupa złożył dla wtrącenia się w ono biskupstwo. *Sk. Dz.* 425. – Wtrącać się do czego, mieszać się do czego, wścibić się, sich worein mischen. Czego się do tego wtrącasz, co ci nie należy? *Teat.* 28, 65. Proszę, żebyś się nie wtrącał do cudzéy powinności. *Teat.* 4,56. Do wszystkiego się wtrąci; iest to kobieta czynności nieporównanéy. *ib.* 38, 258, wszędowścibska, cf. wszystkoczyn). Tyś extra rad wtrącać się do każdéy rzeczy, a na żadnéy się nie znasz. *ib.* 3, 7. Nadto iesteś zuchwały, wtrącić się w cudze sprawy. *ib.* 18*b*, 12. A W. Pannie co się do tego wtrącać? *ib.* 28, 79. Nie wtrącay się w rzeczy niezlecone. *Cn. Ad.* 194, szewcze pilnuy kopyta, was nicht deines Amts ist, da lass deinen Vorwitz. WTRĘCIEŃ, – tnia, *m.*, WTRĘT, – a, *m.*, WTRĘTNIK, – a, *m.*, (WTRĘTNICA, – y, *ż.*, WTRĘTNICZKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*, *Bndtk).*, = który na iaki urząd wtrącił się. *Włod.*, wdzieracz, intruz, wlaz, samowlazły, samosłaniec, samozwaniec, *Ec. Rs.* самозванный, самозванецъ, der sich wo eingedrängt hat. Dla onych trzech wtrętów wszetecznych, pokóy kościelny zmieszany był. *Sk. Dz.* 1016. Samosłańce, wtręty, wlazy, oknem a nie drzwiami idą do owczarni bożéy. *Sk. Kaz.* 325. *Ec.* самозванство *wtrętstwo. WTRĘTNY, - a, - e, - ie *adv.*, wtrącony, narzucony, eingedrängt, aufgedrängt. Wtrętny bóy, = zaczepny, wstępny bóy. *Bndtk.*, Angriffs=.

WTROCZYĆ *cz. dk.*, wtraczać *ndk.*, w troki wiązać, trokami uwiązać, in die Sattelriemen einbinden, *pr. et fig. tr.* zawiązać, wiązać, einbinden, fest binden, zusammen binden, *Rs.* впорачить, впорачивать. Po myśliwsku mówi się: wtroczyć zwierza uszczwanego, nie zaś przywiązać; n. p. wilka, liszkę za głowę, zaiąca za skoki zadnie wtroczyć. *Chmiel.* 1, 80. Co pan tym chartem poszczwał, wszystko to wnet wtroczył. *Pot. Jow.* 92, uszczwał, ułowił). Kapral doyrzeć powinien, aby manteIzak i płaszcz dobrze był wtroczony. *Kaw. Nar.* 31.

WTRYSKNĄĆ *cz. indtl.*, *Rs.* вбрызгнуть, вбрызгивать, взбрызнуть, взбрызгивать; tryskaniem wpuścić, wstrzyknąć, einspritzen, einstreuen. Proch pieprzowy w nos wtrysknióny, kichawkę pobudza. *Cresc.* 448.

WTRZĄŚĆ *cz. indtl.*, wtrzęsać *ndk.*, trzęsąc wpuścić, wsypać, wsuć, wtłoczyć, hinein schütteln, *Vd.* notertrositi, notervsipati.

WTULIĆ *cz. dk.*, tuląc wpuścić, włożyć, hinein schwingen, hinein drücken, (*Rs.* шулка, впулка, впулочка szpunt). Wtuliwszy twarz w pościel, usnęła. *Otw. Ow.* 408. Wtuliła usta w się, *retulit os in se. Zebr. Ow.* 36. Zaniedbawszy niebieskich rzeczy, twarz swoię i umysł nasz do ziemi wtuliwszy, tylko się o te rzeczy doczesne staramy. *Zrn. Pst.* 1276.

*WTWORZYĆ *cz. dk.*, *Bh.* wtwořiti, tworząc wpoić, wlać, wetchnąć, nadać, anerschaffen, einpflanzen.

WTYKAĆ, *ob.* Wetchnąć. WTYKALNY, – a, – e, – ie, *adv.*, do wetknienia, einsteckbar. Wdziewalny, wtykalny, *qui indui seu praefigi potest*, *indutilis. Cn. Th.* 1346. Wtykalność, – ści, *ż.*, sposobność być wetkniętym, die Einsteckbarkeit. *Bndtk.*

WU.

W-UCZYĆ *cz. dk.*, W-uczać *ndk.*, ucząc wciągnąć, wkładać, wprawiać, wzwyczaiać, *Vd.* notervishati, noterkasati, notervoditi; lehrend gewöhnen. Odłączaią dzieci od mamek, gdy ich w potrawy wuczaią. *Jabł. Tel.* 340. Szczęśliwy kogo z młodu wódz kieruiąc taki, Wuczył w saméy goryczy znaydować przysmaki. *Teat.* 43 *b*, 55. Dzieci do posłuszeństwa, do pracy wuczano, Wstrzemięźliwość i miłość do nauk wlewano. *Jabł. Tel.* 15. Więzienia, kaydany, plagi, wuczonym w to okrucieństwo panom, fraszkami być się zdaią. *Mon.* 65, 199, przywykłym do tego okrucieństwa, nawykłym). – §. *Zaimk.* w-uczyć się, wciągnąć się, wprawić się, nawyknąć, przywyknąć, sich woran gewöhnen. *Rudimentum ponere* począć się wuczać, wkładać w nauki. *Mącz.* Już się dawno wuczyło w niezmierne kłopoty serce. *Bardz. Tr.* 233, oswoiło się z niemi). Z tylu przygod przynaymniéy to mi będzie zyskiem, Że się wuczę cierpliwie obchodzić z uciskiem. *Tręb. S. M.* 91.

WUIAĆ komu; *intrans. kontyn.*, wuiem go nazywać, einem Onkeln, ihn Onkel nennen. WUIASZEK, *ob.* Wuy. WUIECZNY, WUIENNY, – a, e, od wuia czyli wuiostwa, do wuia należący; *Ec.* уеный; Oheims =, Onkel =, Mutterbruders = (cf. *Cro.* vuyczev, *Sla.* ujcsich; *Ec.*

двоюродный. Jeſt on iéy wuieczny brat. *Biel. hſt.* 15; *Cro.* vuyczev szin, vuychich *matruelis*, *ex matris meae fratre*). Była iego wuienna ſioſtra. *Leop. Gen.* 29, 10; *Sla.* vjcsichna. WUIEK, - uyka, *m.*, *empis*, rodzay owadu muchowego, zawieraiący te, które pogodnych latem wieczorów w tysiączney gromadzie na powietrzu igraią; tylko przez ſkło powiększaiące przypatrywać im się można. *Kluk. Zw.* 4, 141, Schnepfenfliege, Tanzfliege. WUIENKA, - i, *ż.*, WUYNA, - y, *ż.*, żona wuia. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1301, (*Vd.* materna ſeſtra, vizhiza, uizhinja; *Crn.* anja, *Rg* vjna, tètka; = ciotka;) *Sla.* ujna; *Slo.* ugc'ina, ugc'inka, bratra matkiného žena; *Bs.* ujna, sgena ujca; *Cro.* vuyna;) des Mutterbruders Frau, die Tante. Nie wierz wuiu wuyney. *Rys. Ad.* 44. WUIOSTWO, - a, *n.*, pokrewieńſtwo wuieczne, *Vd.* vuzhnia, vuizhnoſt, mütterliche Onkelschaft. Wuy utracił wuioſtwo. *Teat.* 28, 159. - (*WUL, *Dudz.* 70, *ob.* Wole. - WULKAN, - a, *m.*, imię bożka ogniowego, der Gott Vulcan; *Bh.* Ohn'en; *Crn.* Hromek, (*ob.* chromy), Slômek, slomk, Prove; *Bs.* Bolkan, Vulkan). Śmiały się piiąc nektar, do rozpuku bogi, Że im służył tak grzecznie Wulkan krzywonogi. *Dmoch. Jl.* 26. - §. Wulkany, Wólkany, góry ogień wybuchaiące, iako Wezuwiusz, Etna i t. d. *Wyrw. G.* 12, *Rs.* cónка, feuerspeiende Berge. WULKANOWY, - a, - e, od Wulkana, Vulcans =, n. p. Wołom Wulkanowym ogień z gęby pała. *Biel. hſt.* 54. - -) WUY, *UY, - ia, *m.*, WUIASZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*, matczyn brat, der Mutter Bruder, der mütterliche Onkel; *Bh.* ugec, (praugec *proauunculus*;) *Slo.* ugek, ugček, ugec, matkin bratr; *Sr.* 1. wuj, hup, maczerné bratr; (*Sr.* 1. tenk, nanowe bratr ſtryi;) *Sr.* 2. hujk, hujck; *Crn.* ujz, viz; *Vd.* materni brat, viz, vuiz, ſtriz, ſtrizni (*ob.* ſtryi); *Vd.* vuiz, uiz, vuizhei, föter, ozhn brat;) *Cro.* vujecz; *Dl.* vy'acz; *Rg.* uz, *Gen.* ujza; *Bs.* ujaç, matterin brat; *Sla.* ujàk; *Rs.* дядя, дядюшка, *obsol.* уй, (*vulg.* yéųb sieſtrzeniec, *Ec.* yéųb. *cf. Etym. Lat.* auus; cf. *Ger.* Oheim, Ohm). Wuy, matczyn brat; ſtary wuy, baby brat; ſtarszy wuy albo przedwieć, brat przedbabin. *Sax. porz.* 125. Dowiedział się Jakób, iż to były owce Labana *uja swego. 1 *Leop. Gen.* 29, 10, wuia swego. 3 *Leop*). Ktobykolwiek miał sprawę z żoną ſtryia abo uia swego,.. 1 *Leop. Levit.* 20. Bóg błogosławił Jakóbowi u iego *uya Labana. *Gil. Pſt.* 128 *b.* Byś miał naysprawiedliwszą, a nie miał kaléty, albo lisa w zanadrzu, albo wuia w prawie, przegrasz. *Paszk. Dz.* 114, krewnego, protektora. WUYNA *ob.* Wuienka.

W-UZDAĆ *cz. dk.*, włożyć w uzdę, ouzdać, den Zaum anlegen, zäumen. Nie w-uzdasz wołu, gdy nim zboże *wyminasz. *Budn. Deut.* 25, 4, du sollst dem Ochsen, der da drischet, nicht das Maul verbinden.

W w.

WW., = Wielmożni, lub Wielebni; n. p. Zgromadzenie WW. OO. Bazylianów = Wielebnych Oyców.

WWABIĆ *cz. dk.*, Wwabiać *ndk.*, wabiąc wciągnąć, hinein locken; *Vd.* (notervabiti, = zaprosić). *Cn. Th.* 1301. WWABIACZ, WWABICIEL, - a, *m.*, wabieniem wciągaiący, der Hineinlocker; (*Vd.* notervablovez, = zaprosiciel.), *w rodz. żeńſk.* wwabicielka.

WWALIĆ *cz. dk.*, wwalać *ndk.*, waląc wpuścić, hineinwälzen, *Bs.* uvaliti, vagljajuchi ſtaviti ú nutra; *Rs.* ввалить, вваливать. W-walam kamień, wtaczam kamień. *Cn. Th.* 1300. Jedna baba kamień do ſtudni wwali, a dziesięć go chłopów nie dobędzie. *Rys. Ad.* 18. Kłodę baranią w kocieł wwaliła; *mergit. Zebr. Ow.* 170. Wpadłszy na przeprawy Ігniące W nie trupów wwalić nieiedne tysiące. *Jabł. Buk.* 4 *b.*, wtrącić). Nakoniec Hekuba wwalona w okręt, *ultima conscendit claſſem. Zebr. Ow.* 328, wepchniona). - Wwalić na co, worauf hinwälzen. Wyspa na ścierw Olbrzymſki okrutna wwalona Trynakryyſka. *Zebr. Ow.* 115. Trzykroć olbrzymi kusili się góry na góry wwalenia, *Otw. Wirg.* 386, wspiętrzenia, aufthürmen. *fig.* Taką niewolą na nich wwalił, że na nieznośne iarzmo iego zionąć nie godzi im się. *Zygr. Pap.* 96. - §. *Zaimk.* Wwalić się w co, dokąd, na co, sich wo hinein oder wo hinauf wälzen. Wybiwszy drzwi domu, wwalili się do izby. *Pot. Arg.* 79. Co dzień ſkoro się objadło, ożłopało, na łożko wwalił się iak bela. *Mon.* 70, 177.

WWIAĆ *cz. dk.*, wwiewać *kontyn.*, wwionąć, *F.* wwienie *idntl.*, wieiąc wcisnąć, wepchnąć, *Bh.* cžiſſeti *inflare*, hineinblasen, cf. wetchnąć, wdmuchnąć.

WWIĄZAĆ *cz. dk.*, wwiąże *F.*, wwięzuie *Pr.*, wwięzywać *czſtl.*, wiążąc włożyć, wplątać, wciągnąć, hinein binden, einbinden; *Rs.* ввязать, ввязывать. Ci z sobą bardzo długie łańcuchy miewaią, W które po sześćdziesiąt ieńców wwiązywaią. *Paszk. Dz.* 58. - §. Wwiązać xięgę, = po introligatorſku zszyć, oprawić, *Vd.* notervesati, svesati; *Rg.* svèżati kgnighe, ein Buch einbinden. Xięgi cudnie napisane i wwiązane z puklami. *Baz. hſt.* 3 *b.* Jż ziemſkie xięgi w tym woiewództwie są ſtare, i niewwiązane, tak iż gdy zapisy z nich bywaią wyymowane, nie wiedzieć pod którym aktem extrakt z nich ma być wydany, przeto pozwalamy, żeby tę xięgi przepisane były. *Vol. Leg.* 2, 792 *Zygm. Aug.* Dawnych wieków xiąg nie wwięzowano, ale ie około kiia okręcano. *Budn. Ps.* 40, 7, cf. zwitek, cf. wolumen *a voluendo*). - §. Wwiązać się gdzie, wniyść w posiadanie czego, objąć poseſſyą czego, wkroczyć w odzierżenie, odzierżeć, in den Besitz treten, Besitz nehmen von etwas, *Bh.* uwazi, uwazati, (cf. wzdać, wzdawać), *pr. et fig. tr.* Z nienagła się w piersi poczęło wwięzywać śmiertelne zimno. *Otw. Ow.* 98, wdzierać, wsuwać, wmykać). Odszedł Pan od nas, aby nam tam u oyca swoiego w niebie mieysce nagotował, a w oyczyznę się tam naszę wwiązał. *Zrn. Pſt.* 222. Kazimierz się wwiązał w Kuiawy i w Mazowsze po Leszku. *Biel. Sw.* 187. Wwiązali się w Krakowſką ziemię i w inne pańſtwa Woiewoda Krakowſki z Heleną na Leszka Białego. *Biel. Sw.* 189. Mieczysław ſtary wwiązał się w Mazowsze, i w Kuiawy na Leszka, aby przez to przyszedł do monarchii. *Biel.* 104. Lepiéy będzie, gdy Kazimierz przez córki własne Węgierſkiego i Czeſkiego Króleſtwa w pewne dziedzictwo imieniem żony swoiéy wwiąże się, a niźliby woiennem prawém dochodzić go miał. *Krom.* 686, *ut certam haereditatem adiret.* Wwięzuię się w maiętność, *poſſeſſionem occupo*, *adde iure*,

iudicis sententia, decreto principis. Cn. Th. 1301; rechtlich oder gerichtlich in Besitz nehmen. *Activ.* wwiązać kogo w maiętność, *mitto in possessionem bonorum. Cn. Th.* 1301, (cf. *Etym. Lat.* investire), *Rg.* posśaditi u imanje; *Rs.* справлить, справлять, (cf. sprawić). Wwiężowanie kogo w maiętność, *missio alicuius in possessionem ex edicto, vulgo intromissio. Cn. Th.* 1301., *Rs.* справа, cf. sprawa). Wwiązanie znaczy intromissyą do dóbr. *Czack. p.* 2., 101, die gerichtliche Einweisung in den Gutsbesitz, *ob.* uwiązczy list, cf. uwiązanie, wywiązanie). Osoby na wwiązanie w powiat Wieluński od Kazimierza zesłane. *Krom.* 260 *ad accipiendam possessionem*, Besitznahme, Besitzergreifung. Wwiężowanie się w maiętność, *occupatio possessionis ex edicto iudicis. Cn. Th.* 1301. Konrad słysząc, iż mu Henryk xięstwo Wrocławskie testamentem zapisał, przyiechał do Wrocławia na wwiązanie; ale mieszczanie nie chcieli go przyiąć. *Biel.* 167.

WWIC *cz. dk.*, Wwinąć *idntl.*, wwiiać *ndk.*, wiiąc włożyć, hinein winden, hinein wickeln, *Vd.* notersaviti, noterpoviti, natersavijati, *Rs.* ввить, ввивать. Wwiianie, wwinięcie, *Rs.* ввивка, das Einwickeln, die Einwickelung. – *Recipr.* wwiiać się, n. p. Nacisk wierzycielów natrętnych w każdy ślad iego troskliwym wwiia się czołgiem. *Teat.* 2, 59, *Bars.*

WWIERCIEC *cz. dk.*, wwiertywać *czstl.*, wwiertuie *Pr.*, wiercąc wsadzić, wkręcić, cf. wśrubować, einbohren, *Cro.* nutervertam, *Hg.* béfúrom; *Rs.* ввертѣть, ввернуть, ввертывать, ввертываю, вворачиваю, вбуравить; *Ec.* ввєрчаю.

WWIESDZ, WWIEŚĆ, Wwiódł, *F.* wwiedzie, wwiodę *cz. dk.*, wwodzić *ndk.*, wprowadzić, einführen, hinein führen, *Slo.* uwésti; *Sr.* 1. wjedu nutj, wedu nutj; *Vd.* notervoditi, noternavoditi; *Bs.* uvoditi, uvesti, cinit uljesti unutra; *Rg.* uvesti, vvoditi, úvodim, úvesti, úvoditti; *Rs.* ввесть, ввести, вводить. Wwiedź go do domu swego, aby poiadł chleba. *Leop.* 3 *Reg.* 13, 18. Obłędliwe wwiedź do domu swego. *W. Psl. W.* 152. Wwodzenie do kościoła rodzących niewiast, a przy tym błogosławienie ich kapłańskie, nie iest w kościele powszechnym nowe. *Hrbst. Nauk. X* 5., sposób wwodzenia na modlitwach i na błogosławieństwie iest; potym pokropiwszy niewiastę święconą wodą, i stołę w prawą rękę dawszy, iuż ią wwodzi do kościoła. *ib. X* 7 *b*; wywodzinami nie gardzić maią nowe małżonki; przy których prawie toż bywa, co przy wwodzeniu do kościoła sześćniedziałek. *ib. Z* 6 *b*, der Kirchengang der Sechswöchnerinnen; *Rg.* uvòd, *Ross.* вводъ, введеніе *introductio*). – Cnota w sławę poczciwą i w niebo wwodzi. *Kolak. W. B* 3, niebo otwiera, drogę ściele do nieba). Pan umartwia i ożywia, wwodzi do piekła i wywodzi z niego. *W. Psl. M.* 368, wtrąca, wpycha, spycha). W rozmowie tey przeciwnika wwodzi, łapiącego słowa. *Gorn. Sen.* 401, wtacza, wystawia, im Gespräche einen Gegner einführen, redend einführen. To twierdzić, cóż innego iest z mieysca przerzeczonego czynić, ieno opaczne, a iemu przeciwne w bibliią świętą wwodzić mieysce? *Zygr. Pap.* 134, wtrącić, wmusić, narzucić, wtoczyć, wsadzić, einsetzen, einflicken, hinein einzwängen. Nie wwodź nas w pokuszenie. *Leop. Luc.* 11, 4, nie wprowadzay nas w pokuszenie, führe uns nicht in Versuchung. Pod barwą wolności chrześciiańskiey swowolą szatańską wwodzą. *W. Psl. W.* 151, wprowadzaią, wuczaią, einführen, geltend machen, zur Gewohnheit machen, aufbringen. To iuż prawie w zwyczay wwiodła sobie była. *Wys. Kat.* 387, wuczyła się w to, wzwyczaiła się). Paulinus wiarę katolicką w podeyźrzenie fałszu wwodzi. *Zygr. Pap.* 702, wprawia w podeyźrzenie, er bringt sie in Verdacht. Świat wam złorzeczyć będzie, wwodząc na was wszystkie kłamstwa dla imienia moiego. *Rey Psl.* yy 4, nawodząc, przywodząc, zadaiąc, zarzucaiąc wam, vorrücken, vorwerfen. – §. Wwodzę co w xięgi prawne, zapisuię. *Cn. Th.* 1301, oblatuię, gerichtlich in die Acten eintragen. Zapisy takowe maią być do akt podane i wwiedzione. *Vol. Leg.* 3, 378. Wolno każdemu listy graniczne do xiąg kancelaryi wwodzić. *Herb. stat.* 77. – §. *Zaimk.* Wwieśdź się w possessyą, wprowadzić się, wwiązać się, wkroczyć w objęcie iey, zur Besitznahme schreiten, den Besitz ergreifen, in den Besitz eintreten. Za Konrada Mazowieckiego Prussy się w wszystkę Chełmińską ziemię wwiedli. *Bielsk.* 118.

WWODZICIEL, – a, *m.*, wprowadziciel, der Einführer, *Ross.* вводитель; *w rodz. żeńsk.* wwodzicielka.

WWIEŹĆ, wwiózł, wwieźli, *F.* wwiezie, wwiozę *cz. dk.*, wwozić *ndk.*, wioząc wprowadzić, zur Fuhre einführen, *Vd.* notervositi, noterpelati, *Sr.* 1. wożu nutj; *Rs.* ввезть, ввозить. Wwożę co *inueho. Cn. Th.* 1301. Wwieziony, *wwieźny, do wwiezienia snadny, *Rs.* ввозимый einführbar, (*Rs.* ввозный wkradziony, przemycony). Wwożenie *inuectio. Cn. Th.* 1301, *Vd.* notervoshnja; (*Rs.* ввозка, ввозное furlon, *ob.* zwozka).

WWŁOCZYC, WWLOKĘ; *ob.* Wewlec. WWODZIC *ob.* Wwieść. WWOZIC *ob.* wwieźć.

W. X., *abbrew.*, = Wielebny Xiądz. – 2., W. X. L., = Wielkie Xięstwo Litewskie. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 30.

WY.

WY *pronom. personale, plural. secundae personae*, (*singular.* Ty;) Ihr, *Gen.* Was, *Dat.* Wam, *Instr.* Wami, *Loc.* w was; *Bh.* wy; *Sr.* 1. wó, *Sr.* 2. wu, wú, *in Duali* woj, wej; *Vd.* vi, *Crn. in duali* Vaje, – a, – u; *Cro.* vi; *Bs.* vi, od vas; *Rg.* vy, vas; *Sla.* vi, *Rs.* вы; *Ec.* вáю, двýхъ васъ, вáма, двýмъ вамъ; *Etym. cf. Lat.* vos, cf. *Ital.* voi, *Gall.* vous). *Ex vocibus Latinis* Vos *et* Nos *probat* Nigidius *in Grammaticis commentariis, verba humana naturalia esse, non arbitraria; quia cum vos efferimus, motu oris conveniente utimur, cum labiisque animam et spiritum ad eos quibuscum sermocinamur, intendimus; at cum dicimus* Nos, *non profuso ad extra flatu vocis, neque proiectis labiis pronuntiamus, sed spiritum et labia intra nosmet ipsos coërcemus. Idem fieri in pronominibus* Tu *et* Ego, Tibi *et* Mihi; *immo et in Graecis idem significantibus docet; sed haec probatio festiua magis, quam conuincens. Cn. Th.* 1301. *Inueniuntur in autoribus Polonicis adhuc exempla numeri Dualis huius pronominis*, e. gr. Po obu *waiu osierociałam iednego dnia.

Budn. Gen. 28, 45. Niech *wama da Jehowa, żebyście znalazły odpoczynienie. *Budn. Rut.* 1, 9. - §. *Poloni hac voce* Wy, *et obliquis eius utuntur honoris causa, compellantes unum hominem* (cf. *Gall.* Vous) *mediocris et honeſtae conditionis*; (*sed hodie nonnisi ruſticanos sic compellamus*; (*ob.* Waszeć, *ob.* waszeciać komu; *Bh.* wykati, *Vd.* vikati, vykam;) *Idem faciunt in verbis, cum uni dicunt:* daycie, słuchaycie; *quod utrumque Latini sibi negarunt in secunda persona, cum tamen, quod merito quis miretur, in prima persona unus homo plurali numero saepe utatur, e. gr.* scripsimus haec illis. *Cicero.*; *Cn. Th.* 1031. cf. My Stan. Aug., z łaſki boſkiéy i t. d.

WY -, *praepositio inseparabilis, significat ut plurimum ex. Cn. Th.* 1301., aus =, heraus =; *Bh.* wy -, wey - (cf. *Bh.* wn'e *extra*, *ob.* won, wan; cf. *Ger.* von, davon, *Sax. Jnf.* van;) *Slo.* wi -; *Sr.* 1. wu -, wohn -, won -, hwon -; n. p. wuwabicź, wohnwabicź, wukopacź, wunesu, wunoschu, wonnesu, wonnoschu; wuwowam, hwonwowam wywołam; *Sr.* 2. wu -, hu -, n. p. hubelisch wybielić, hubijasch wybiiać; (*Sr.* 2. won, wón, z,won;) *Crn.* von -, vonaej; *Vd.* vun -, is -, *e. gr.* vunpaſti, = *Vd.* ispaſti, = wypaść; *Vd.* vun - slomiti, = wyłamać; *Vd.* isbratti, = wybrać; *Cro.* z -, ze -, *e. gr.* zebrati, = wybrać, 2., zebrać; *Cro.* zbiti, = wybić, 2., = zbić; w Kroackim zatym z -, wyraża tak *e* -, *ex* -, iak *cum* -, *coll* -), *Bs.* is -, iz -, e. gr. izabratti, isabratti, = wybrać; *Rs.* вы -, ис -, n. p. выпечь, испечь wypiec, випросить, испросить wyprosić. - §. Wy -, (*opposit.* w -) oznacza kierunek na zewnątrz, na dwór, aus -, heraus -, z domu wyszedł, er ist herausgegangen. - §. Oddalenie od czego, pozbawienie czego, n. p. heretyków klną, wyświecaią, wydzwoniaią z społeczności świętéy. *Rey Pſt. Ll4.*, wegleuchten, wegläuten, aus der christlichen Gemeinschaft ausschließen, wyłączyć. - cf. z pienięd'y kogo wyzuć. *Wer. Regl.* 97. - §. Skutek usilnością otrzymany; n. p. wyprosić, wymodlić, wymódz, wymusić, erbitten, erbeten, erzwingen. Łakomiec myśli, iako co wyłupić, albo wyszydzić, albo wylichwić, albo wykłamać. *Weresz. Regl.* 97. - §. Oſtateczne dokonanie; n. p. wykonać, wygubić, wygładzić, wygasić, wytracić, gänzlich, ganz und gar, *radicaliter*, do szczętu, mit der Wurzel ausrotten. - §. ze zaimkowemi: dogodzenie sobie zupełne, do sytu: n. p. wyspał się, er hat sich recht ausgeschlafen, wybiegał się, wytańcował się; cf. nabiegał się, natańcował *się*.

*WYBACZAĆ. *ob.* Wyboczyć.

WYBACZYĆ *cz. dk.*, wybaczać *ndk.*, *wybaczawać, wybaczywać *kontyn.*; - §. *wybaczyć, wypatrzyć, widzieć, poznać, poſtrzec, ersehen, sehen, wahrnehmen; *wybaczawać, *wybaczywać, ſtarać się *wybaczyć, = rozpoznawać, dochodzić, zuersehen suchen, wahrzunehmen trachten, beobachten, prüfen. Tu rycerſtwo, czym dobréy sławy nabyć, sromotę i zelżywość otrzeć, iako się oyczyznie zasłużyć, wybaczy. *Warg. Wal. pr.*, wymiarkuie, wyczyta, zobaczy). Jałmużnik ma ſpital nawiedzić, aby wybaczył, ieśli są bracia potrzebni wspomożenia; wybaczywszy, co za osoby są, i iako wiele potrzebuią, doniesie o tém. *Bzow. roż.* 127. Każdy rozsądny tym doſtateczniéy to wybaczy, gdy sobie słowa tego rozdziału przeczyta. *Salin.* 3, 193. Pewnieysza, że trwali Tak długo w raiu pierwsi rodzice, Aż swe zupełnie szczęście wybaczyli, Co iednak trudno uznać w krótkiéy chwili. *Odym. Sw. B4b*, rozpoznali, erkennen, kennen lernen. Duch wszyſtkie rzeczy gruntownie wybacza. *Leop.* 1 *Cor.* 2, 10. Jemu to przykazano, dla wybaczywania i ſkończywania rzeczy, *pro rebus inquirendis atque determinandis. Herb. Art.* 170, dla dochodzenia, roztrząsania, rozpoznawania rzeczy). Moyżesz wybaczywszy w obozie Tureckim wszyſtko dobrze, doſtatecznie dał znać Skanderbegowi. *Baz. Sk.* 360. Wszyſtek rząd woyſka wybaczyli w nocy. *Warg. Cez.* 44. Rady hetmańſkiéy nieprzyiaciel nie wybaczył. *Warg. Cez.* 119, nie wymiarkował, nie przeniknął, nie domyślił się). Mądry wybaczy, a głupi nie poſtrzeże. *Zegl. Ad.* 135. Posłał, aby co tamten będzie mówił, wybaczowali, i iemu odnieśli. *Warg. Cez.* 31. Bez wszego wysłuchania, i sprawiedliwego wybaczenia, na to się usadzili, aby ich wytracić. *Leop.* 3 *Mach.* 7. Dlaczego Bóg ten dzień sobie obrać raczył, potrzebna rzecz ieſt, abyśmy tego przyczyny i taiemnice wybaczyli i wyrozumieli. *Zrn. Pſt.* 247. Te rzeczy dawni prawodawcy z wielką pilnością wybaczywaiąc, poſtanowili. *Rey Pſt. H1*, rozważaiąc, betrachtend, erwägend). Wybaczam, wybaczywam co z kogo, wyrozumiewam. *Cn. Th.* 1301, vernehmen, abnehmen. Ztąd to może być wybaczono, ieżeliby to prawdą miało być, co oni mówią. *Salin.* 4, 101. Pius II. dobrze o Polakach nigdy nie rozumiał; co z iego pism łacno może każdy wybaczyć. *Krom.* 626, *e scriptis eius deprehendere*). To łacno wybaczyć z tego, co drugim uczynił. *Jan. Oksz. B2b.* Jam Pan, który wybaczam serca, a doświadczam wnętrzności. *Leop. Jer.* 17, 10, probuię serca, ich prüfe die Herzen. - *§. Wybaczcie między wami mężów siedm z dobrém świadectwem. 1 *Leop. Act.* 6, 3, 3 *Leop. idem.*, upatrzcie, wybierzcie, ersehen, außersehen, auswählen, auskohren. 2., *hodie usurpatur* wybaczyć *significatu condonandi*, wybaczyć, = darować winę, przeyrzeć winę komu, nie pamiętać mu iéy, puścić w niepamięć, verzeihen, vergeben, *Bh.* odpuſtiti, odpuſtéti, prominauti; *Crn.* ſaneſti, ſanesem, ſanasham, proſtiti (cf. proſtować); *Vd.* ſaneſti; *Cro.* opraſchati, opraſcham, oproſztiti; *Sla.* oproſtiti; *Bs.* prosctati, oproſtiti, proſtiti; *Rg.* proſtitti, pràſctati, oproſtitti; *Rs.* простить, прощать, норовить, норовлю, (cf. narowić). Day mi rękę, wszyſtko ci wybaczam! ℞. Zgoda! i ia cię także przywracam do dawnéy łaſki. *Teat.* 29, 85. Komu innemu wybaczyć mogę; ale tobie nie życzę ze mnie żartować. *Boh. Kom.* 1, 70. Wiem, iak siła wybaczyć potrzeba młodości. *Jabl. Tel.* 237. Nikt chętniéy innych ludzi nie wybaczy przywary nad tego, który naysurowszym własnych przywar ieſt cenzorem. *Zab.* 13, 72. Wybacz częſto drugiemu; nigdy iednak sobie. *Min. ryt.* 4, 139. Sobie wybaczamy winę, Cudzym kwaśną ſtroim minę. *Jak. B.* 17. Rozumnieyszemu uſtępuymy, głupiemu wybaczaymy. *Pilch. Sen. Gn.* 342. Głupiemu trzeba wybaczyć. *Gemm.* 90; seiner Dummheit zu Gute halten. Wybaczał Alexandrowi, Juliuszowi, Auguſtowi świat nieograniczoną pychę dla wielkich dzieł i wspaniałego umysłu. *Mon.* 65, 139. Moia ciotka wybaczy, nic z tego nie będzie. *Teat.* 54, 21, niech mi to daruie, niech nie

weźmie za złe; cf. przepraszam). Wybaczenie, darowanie winy, odpuszczenie, das Verzeihen, die Verzeihung, das zu Gute halten; *Bh.* odpuſſtěnj, promínutí; *Bs.* prosctenje, oprosctenje, odpusctenje; *Cro.* proſchenye; *Dl.* proſtenye, *Ec.* простыня; *Rs.* извинѐнїе (cf. uniewinnienie), помилованїе. Żadnego wybaczenia zawiſtnikom! *Teat.* 11 *b*, 39. - §. Proszę wybaczyć, proszę o wybaczenie, ſkromna odpowiedź dziękuiącym za wyświadczoną grzeczność, n. p. obiadu i t. d., podług Niemieckiego: ich bitte für lieb zu nehmen. *WYBACZNY, - a, - e, - ie *adv.*, do wybaczenia, mogący być wybaczonym, verzeihlich, *Rs.* извинительный, извиняемый, простительный; *Ec.* простимый. *WYBACZYCIEL, - a, *m.*, wybaczaiący komu, odpuszczacz winy, *Cro.* oproſztitel; *Rg.* proſtitegl, *f.* proſtitegliza. (*Rs.* прощеникъ komu darowano).

WYBADAĆ *cz. dk.*, wybadywać *czstl.*, wybaduię *Pr.*, (*diſtgu.* wybadać, wybość, wybodę); badaniem dochodzić, wymacywać, wypytywać, wyklektać; ausforschen; *Sr.* wuſkuſchacż, wuſkuſchuyu; *Crn.* ſbâram; *Rs.* опросить, опрашивать, распытать, распытывать; *Ec.* востязую, истязаю, изтязую. Łagodnemi go słowy wybaduiąc przywiódł, że począł powiadać. *Kłok. Turk.* 58. Jakoż wybadali Ezau, i wyśladowali taiemnice iego. *Leop. Abd.* 1, 6. Gdy porozumiał hetman myśli ich, iż chcieli wyciągnąć ręce na króla, dał o tym znać królowi; który na obudwu wybadawszy, gdy się przyznali, zdał ich na śmierć. *Leop. Eſt.* 12, 2. Chodkiewicz zgromadzi przez trębacza koło, Gdzie sobie poglądaiąc po wszyſtkich wesoło, Zdania ich wybadywa. *Tward. Wł.* 127. Czyli snadź iego przenikniesz wyroki J sąd wybadasz? *Chrość. Job.* 42. Gdy wiarę chciał wybadać, uwiązgł. *Sk. Dz.* 243, zgruntować, zgłębić). Piotr chcąc sposób wybadany mieć śmierci Jana, rzekł zbawicielowi: Panie! a ten co? *Odym. Św.* 2, *Nn* 3 *b*, chcąc go wybadać, chcąc się o nim dowiedzieć). - Wybadany, = * wybadanny, *wybadalny, do wybadania, mogący być wybadanym, *Ec.* изтязательный, erforschlich. Niewybadane są sądy boże, a niedoścignione drogi iego. *Budn. Rom.* 11, 33. Niewybadane są boſkie czyny. *Chrość. Job.* 142. Wyroki boſkie tém więcéy czcimy, że są niewybadane. *Sk. Dz.* 291. - Wybadanie, - ia, *n.*, *WYBAD, - u, *m.*, *Budtk.*, dochodzenie czego, śledſtwo, indagacya, die Forschung, Erforschung, Untersuchung, Indagation, das Verhör, Examen; *Ec.* востязанїе. Pomyśleniem twoiém niech będzie upadków twych wybadanie, *exquiſitio. Zygr. Gon.* 299. Od papieża Eugeniusza nakazany sąd, nazywaiący się święte badanie. *Steb.* 35, inkwizycya). - §. *Zaimk.* wybadywać się, = badać się, n. p. Komiſsarz, gdy iedzie do maiętności, naypierwéy o to wybadywać się ma, czyli poddani nie są uciśnieni przez urzędników? *Kras. Podſt.* 2, 200, wypytywać się, fragen, nachfragen, forschen, nachforschen. Wszyſtkiego się wybadawały i ſtrachały. *Pilch. Sal.* 57, ſie forſchten nach allem. Daléy na nim iako nayroſtropniéy spowiednik wybadywać się powinien, i inszych grzechów pytać się, i wywiadywać, osobliwie z proſtaka, dlatego aby spowiedź doſkonałą była. *Pim. Kam.* 40. Pyta się wybaduiąc z niego, Jak się mieszkańcy zowią mieysca tego? *Jabł. Tel.* 263. Niech ieszcze raz się

wybadam z ludzi, iak się to ſtać mogło; azaż nie potrafi mię[kto z nich uwiadomić? *Teat.* 54 *d*, 36. WYBADACZ, albo WYBADOWNIK, wyszperownik, wywiadownik, *scrutator. Mącz.*, der Forscher, Erforscher. Taiemnych rzeczy wybadacze. *Leop. Jez.* 40, 22.

WYBAIAĆ, *F.* wybaie *cz. dk.*, wypaplać, wygadać, ausplappern. To to ty obwiesiu, wybaiałeś wszyſtko! *Teat.* 29, 96. On to zapewne wszyſtko nam wybaie o miłości Walerego. *ib.* 29, 27. Niech powie na się, niech prawdę wybaie. *Wad. Dan.* 97. - *Recipr.*, e. gr. Zgubisz mię, przedwcześnie iak się z czém wybaiesz. *Teat.* 45 *c*, 94 *Wyb.*, iak się z czém wygadasz, wydasz.

WYBĄKAĆ *cz. dk.*, wybąknąć *idntl.*; bąkaiąc wyrazić, herausſtottern. Na oſtatek tę krotką odpowiedź wybąkał *Przyb. Milt.* 307.

WYBARWIĆ *cz. dk.*, farbami wysztafirować, wypſtrzyć, mit Farben ausſtafiren, bunt heraus putzen, *Bh.* wylíčiti.

WYBAWIĆ *cz. dk.*, wybawiać *ndk.*, wyzwolić, wyswobodzić, befreien, erlöſen, losmachen, *Bh.* wyproſtiti, wyſwoboditi; *Sr.* 1. wunecż (*ob.* wyiąć); wumożu, wymożu (cf. !wymódz); *Sr.* 2. humoż, wumoż, wůmoż; *Crn.* ręshèm, reshiti (*Crn.* ręſhem, = rznę;) *Vd.* isvelizhat, obvariti, obvarovati (cf. obwarować), preobvariti, sriefhiti, vunrieſhiti, odrieſhiti; *Cro.* odbavlyam, izbauiti, izbáulyam, (= 2., pozbawić); *Rg.* izbaviti, izbavgljati (= *otiosum reddere, disoccupare, oppos.*, zabawić); izvaditi, odbaviti; *Bs.* izbaviti, (isbaviti od ſtvari draghe, = pozbawić), osloboditi; *Rs.* избавить, избавлять, спасти, спасать, выручить, выручать (cf. wyręczyć); *Ec.* изрѣшити. Ze wszech niebezpieczeńſtw, które nad nami wiszą, wybawiay nas. *Modl. Gd.* 113. Wybawiam kogo z niewoli, z ſtrachu, wyzwalam. *Cn. Th.* 1301. Żadną zgoła rzeczą nie wybawiamy się tylko przez wiarę. *Zygr. Gon.* 127, *liberamur*). W ciele ieden boleiący członek uléczony, wszyſtkie ciało od bolu wybawia. *Smotr. Elen.* 37. - §. Zachorzał na głowę; przyszła iedna niewiaſta, aby on ból z głowy wierszami wybawiła. *Birk. Kaw. Malt.* *B* 2 *b*, wyięła, odjęła, cf. odczynić; den Kopfſchmerz wegſchaffen, davon befreien. - §. Wybawianie, wyzwalanie, oswobadzanie, das Befreien; wybawienie, die Befreiung, (*Bh.* wehbawa *dos*, cf. wyprawa); *Vd.* odrięſhenje; *Rs.* избавленїе, спасенїе, (cf. zbawienie), выручка; *Ec.* избава. - §. Wybawiam kogo od śmierci, od zguby; = zachowuię. *Cn. Th.* 1301, einen vor etwas bewahren. WYBAWICIEL, - a, *m.*, WYBAWCA, - y, *m.*, zbawiacz, albo sprawca, przyczyńca zdrowia, *żywota i t. d. *Cn. Th.* 1302, (zbawiciel *ſoli Chriſto tribuimus. ib.*), zbawca, wyzwoliciel, oswobodziciel, der Befreier, Erlöſer, Losmacher, *Boh.* wyproſtitel, wyſwoboditel; *Sr.* 1. wumożnik, wymożnik, zpomożnik, (cf. pomocnik); *Sr.* 2. humożnick, wumożnik, wůmożnick; *Vd.* odrieſhenik, isvelizhar, ſvelizhar, obvaruvauz, rieſhenik; *Rg.* ſpasitegl; *Rs.* избавитель, исхититель (cf. wychwycić), спаситель, спасъ. Narses wybawiciel Włoſkiéy ziemi. *Birk. Chmiel.* C|4. Tyś ieſt moim wybawicielem. *Teat.* 55 *d*, 33. Dał Pan wybawiciela ludu Jzraelſkiego, i był wyswobodzon z mocy króla Syryyſkiego. *Leop.* 4 *Reg.* 13, 5. Bądź nam Panie zbawicielem od grzechów, wybawicielem od nieprzyiacioł, i nabawicielem pokoiu. *Sk. Kaz.* 513 *b.*; *w rodz żeńſk.*

WYBA-

WYBAWICIELKA, bie Befreierinn, *Sr.* 1. wumoźnica, wymożnica; *Rs.* избавительница; *Ec.* спасительница. Wybawicielka ze złego, sprawiedliwość. *Budn. Tob.* 14, 12.

WYBĘBNIĆ *cz. dk.*, bębniąc wybić, bębnieniem ogłosić, ausstrommeln, *Vd.* isbubati, vunbubati, vunsbubati, vunpaukati; auspaucken.

WYBECZEĆ *cz. dk.*, wybeknąć *idntl.*, bekiem wydać, wyrazić, herausblöken. Wybeknąć *emugire, crassa voce et vasta pronuntiatione prologui. Cn. Th.* 432. – §. Wybeczeć, becząc wymódz, erblöken, mit Geblöke, Geplärre erhalten, erplärren. Dziecię pokarmu żywność wypiacze, wybeczy. *Mon.* 70, 596. – *Zaimk.* wybeczeć się, *ob.* nabeczeć się. **WYBĘKNĄĆ** *cz. idntl.*, bękiem wydać, wymówić, hervor sumsen, heraus brummen. Głos słaby, ucho głuche, barbarzyńska mowa, J iednego wyraźnie nie wybęknie słowa. *Zab.* 6, 169 *Min.*

WYBEŁKOTAĆ *cz. dk.*, bełkocąc wygadać, wypaplać, wybaiać, hervor belfern, heraus stottern, heraus plappern. Z czém wyieżdżał, wszystko to szeroce, Żadnéy rzeczy nie taiąc, baba wybełkoce. *Pot. Arg.* 447.

WYBEROWAĆ; *ob.* Wywiercieć, *ob.* berować.

WYBESZTAĆ *cz. dk.*, besztaiąc wyłaiać, wyburczeć, wyfukać, ausschelten. Tak go zburczę, tak go wybesztam, że pozna, żem kobieta. *Teat.* 28, 106. Te głowy do pozłoty wybesztam, wyłaię, *Tręb. S. M.* 30.

WYBIĆ *cz. dk.*; Wybiiać *ndk.*, *Bh.* wybiti, wybigi, wybigeti; *Sr.* 1. wubiwam, wucżepu, wucżepem; *Sr.* 2. hubiiasch; *Vd.* isvdariti, vunvdariti, vunvdarjati (cf. uderzyć), vunklati (cf. wykłóć), *Cro.* izbiti (= 2., zbić), zbiti, zbiam; *Bs.* izbitti, ispribiati, izbiati, izmeçati; *Rg.* izbitti; *Rs.* выбить, выбивать, вышибить, вышибать, *Ec.* избити, избиватi. Wybić, biiąc zkąd wyiąć, wypchnąć, wytrącić, wyrazić, herausschlagen, ausschlagen. Wybiiam goździ. *Cn. Th.* 1302. Spuścili ciało z krzyża Pańskie odkowane, Nikodem z tylu zaś wybiiał groty. *Odym. Sw.* 2, *Kk* 3. Wybić dno z beczki. *Tr.* W gębę go bił, i zęby mu wybił. *Sk. Dz.* 814. Okna czyli szyby wybić, die Fenster einschlagen, einwerfen, *Vd.* notervdariti, notersabiti, notervtrupiti, potrupiti). Piianice nalewaią sobie w szkopce, wybiiaią *błony. *Gil. Psl.* 194. Klin klinem wybić. *Cn. Ad.* 548, złym złego zbyć; *Cro.* klin z klinom zbiti; *Rs.* клинъ клиномъ выбивать, einen Keil mit dem andern vertreiben. Swe przełotrowawszy, mówią, żoną ten klin wybiiem. *Falib. dis. P*, złe naprawimy). *Klin klinem* wybić; upiłeś się wczoray, ieślić głowa faluie, piy znowu, będziesz zdrów. *Biel. Cz*, cf. poprawić). Wybić komu oko z głowy, n. p. biczem, *Bh.* wymrsstiti. Wybić komu oczy, wykłóć, wyłupić. *Cn. Th.* 1303, *ob.* wybrać oczy, die Augen ausstechen. Wybić drzwi, wyłamać, die Thüre einschlagen, ausbrechen. Krzyk się pomnaża; mnie się zdaie, że bramę do pałacu wybiia. *Teat.* 57, 266. Wybiiaią u nas domy nietylko w nocy, ale i wszród białego dnia. *Petr. Ek.* 133, wybiiaią drzwi do domów, sie schlagen die Häuser ein. - Wybić kogo z czego, zkąd, = biiąc wyparować, wypędzić, wyprzeć, wyrugować, einen woraus herausschlagen, heraustreiben, herausdrängen, *pr. et fig. tr.* Kto innych wybiie i wyparuie z kroku, ten wart zapewne, żeby był fechtmistrzem. *Pam.* 85, 1, 700. Hetman w te czasy nieprzyiaciela naybardziéy gromił, i z państwa wybiiał. *Warg. Wal.* 16. Kiedy pan młody doma pole zależy, już go potym dziesięcią kiiów z domu nie wybiiesz. *Falib. dist. L* 2, nie wyruszysz, nie wystraszysz, wyploszysz, wyprosisz). Gwałtowne wybicie z spokoynego dzierżenia. *Stat. Lit.* 208. Wybiie kogo z maiętności ten, kto swoie dawno utracił, a wybiwszy, wszystko co w domu było, wybierze. *Gorn. Wl. Mb*, wypiera, wyruguie, verdrängen, verjagen. Wodyło ze wszystkich swych maiętności wybity, nędznie zginął. *Stebel.* 17, wszystkich pozbawiony, z nich wyzuty). *Similiter*: Kawa może mię ze snu wybiie. *Teat.* 36 *c*, 12, snu mnie pozbawi, bringt mich aus dem Schlafe. Wybić komu co z głowy, z pamięci, = przyczyną być, że zapomina, einem etwas (aus dem Gedächtnisse) aus dem Sinne schlagen. Z głowy mi wybił, eo miałem pierwéy mówić. *Boh. Kom.* 1, 292. Miałem ci coś powiedzieć, wybiłeś mi to z głowy. *Teat.* 2 *b*, 34. Niepamięć Bogu nic nie wybiie z głowy. *Wad. Dan.* 52. Gdy się rotmistrz z zwycięstwem wrócił, Skanderbeg dawny występek i sromotę iego zatarł, i wszystkę onego niecnotliwego uczynku pamiątkę ludziom z pamięci wybił. *Baz. Sk.* 435. Postrzegła się wkrótce po wyieździe męża być ciężarną, a takowa myśl wybiiała iéy z głowy wszystek smutek z odjazdu iego. *Zab.* 14, 328, der Gedanke schlug ihr alle Traurigkeit aus dem Sinne. Wybiy go Wc Panna sobie z głowy na zawsze. *Teat.* 29, 57, zapomniy o nim). Wybiy sobie te chimery z głowy. *Boh. Kom.* 3, 83, porzuć te chimery). Wybić komu co z głowy, wyperswadować mu, einem etwas aus dem Sinne reden, es ihm ausreden. To im trzeba z głów wybić. *Jabł. Tel.* 143. Próżny postrach żołnierzom z głowy wybił. *Kłok. Tur.* 27. Już iéy tego nikt nie wybiie z głowy. *Morszt.* 245. Już nikt tego z głowy méy nie wybiie. *Wad. Dan.* 155. Jeżeli przegram sprawę, nikt mi tego z głowy nie wybiie, że mię móy patron zdradził. *Teat.* 9, 21. Wybić troski żadną miarą z głowy Nie mogły słodkie i poważne mowy. *PKchn. J.* 323. Klinem mu tego z głowy nie wybiiesz. *Gemm.* 133. Nic bardziey z głowy wybić nie może miłości, iak boiaźń. *Teat.* 9 *b*, 90. - *Recipr.* wybić się z czego, wydobyć się biiąc, wyłamać się, wyzwolić, wyswobodzić się, sich heraus schlagen, sich befreien; *pr. et fig. tr.* Doszedł tego król Assyryyski, że Ozee, chcąc mu się wybić, słał posły do króla Egiptskiego, aby więcéy nie dawał dani królowi Assyryyskiemu. *Leop.* 4 *Reg.* 17, 4. Natura każe człowiekowi wybić się z niewoli. *Leszcz. Gl.* 101. Wybicie rozmaite, którym się pozwany wybić albo wyiąć może od sprawy sądowéy, *exceptio. Sax. prz.* 790, sich excipiren. Wymówka albo wybicie, *exceptio. Szczerb. Sax.* 491. - Golemi plewy nikt się nie wybiia z głodu. *W Psl. W.* 2, 84, nikt nie zbędzie głodu, nie uwolni się od głodu. - §. Wybiiam z stawu rękę, nogę, = wywiiam, aus dem Gliede herausschlagen, herausstoßen, herausfallen, verrenken. Wybicie kości, wyskoczenie, czyli wypadnienie kości z swego własnego mieysca, czym ruszanie tego członka w swym stawie tamowane bywa. *Perz. Cyr.* 98, wywinienie, das Verrenken, die Verrenkung. Wybicie iest to wyskoczenie ze swego stawu czyli ze swoiéy solniczki główki iakowego piszczela. *Perz. Cyr.* 98. O wybiciu czyli wyskoczeniu szczęki dolnéy z swych stawów. *ib.* 2, 46. Leczenie wybitego członka zawisło na wprawieniu onego w swóy staw.

 WYBIĆ.

Perz. Lek. 303. Wybitą w ramienin rękę nazád nabiiać. *Perz. Cyr.* 101. Jakim sposobem nabiiać, czyli nazad wprawiać wybity członek? *Perz. Cyr.* 100. – §. Wybić, biiąc wyrobić, wykopać, **ausſchlagen, ausgraben.** Górnicy gdy dół wybiią na łatrów 10, i rudę odkryią, biorą za to po 31 zł., gdy zaś takowy dół wybiwszy, na rudę nie trafią, daią im tylko zł. 15. *Os. Zel.* 48. – Wybić, biiąc wytrzeć, **durch Schlagen und Stoßen, löcherig machen.** Kazał im, aby drogi wybite wyrównywali, pagórki aby rozmiatywali. *Jer. Zbr.* 57, dołkowate, wyboiſte, (cf. wyboy). – Wybić na czém, odbiiać, wyrażać biciem, **abdrücken worauf, einen Abdruck machen.** Wybiiam obrazy, = drukuię, wyrażam. *Cn. Th.* 1303. Wybiiać w drukarni, **abdrucken**; arkusz złożony wybiia się na prasie. *Mag. mscr.*, **den Bogen abziehen.** Wybiiano w Krakowie przez Jeronyma Wietora, lata Bożego 1542. *Eraz. ięz. L l 6 b*, drukowano, wydrukowano, wyciśnięto, *ob.* wycisnąć). Wdzięki twoie żywe na umyśle moim, miłéy osoby twéy wybiły piętno. *Teat.* 9 *c*, 42. Wybicie, wyraz czyli obraz wybity, *Vd.* vdarik, isvdarik, (cf. uderzenie), **das Gepräge.** Wybita była na sercu iego ta sentencya, iż swoich szanował, tak iak siebie samego. *Birk. Zamoy.* 28. – §. Wybiiać z czego ciecz, wytłaczać, wyciſkać, **auspreſſen.** Wybiiam oléy, oliwę wytłaczam. *Cn. Th.* 1303, **Oel ſchlagen.** Oley nieprzyrodzony, wysmażony, wybity przez prasy, n. p. migdałowy, orzechowy, lniany, konopny, makowy. *Urzęd.* 449. - *Similiter.* nędza niechcącemu łzy wybiia. *Sk. Dz.* 1197. – §. Wybiiam wełnę, przebiiam, czechrzę, czeszę. *Cn. Th.* 1303, **die Wolle ſchlagen, kardetſchen.** Wybiianie wełny, *carminatio. Cn. Th.* 1304; **das Kardetſchen.** *Simil.* Biſkupi z Litwą dosyć trudności mieli, niźli z nich pierwsze bałwochwalſtwo wybili. *Biel Sw.* 228 *b*, cf. wytrzepać co z kogo). – §. Wybić co z czego, biiąc z niego zrobić, urobić, **etwas woraus herausſchlagen, durch Schlagen hervorbringen, machen, bewirken.** Dzieci biią, by z nich co wybito. *Jag. Gr. C.* Trel zaczyna się od uderzenia wyższéy noty, wybiia się w walorze noty, nad którą ieſt położony, i kończy się odbitą z dołu. *Mag. Mscr.*, **der Triller wird geſchlagen.** – Sułtan zamyślony takt wybiiał na kolanach drżącéy Elmiry. *Węg. Mar.* 1, 57, biiąc ręką wyrażał, **den Tact ſchlagen.** – §. Wybiiać co czym, biiąc wyścielać, **etwas womit ausſchlagen.** Wykopawszy dołek, wybić go surową gliną twardą, dąbniami ią ubiiaiąc. *Torz. škl.* 170. Kazał iéy pięknym obiciem wybić pokoie. *Teat.* 26 *d*, 5, obiiać). Stary kufel ze wszech ſtron puklaſtemi wybiiany wzory. *Otw. Ow.* 481, powybiiany, wypukło wyrobiony, **erhaben ausgearbeitet, getrieben mit Figuren.** – §. Wybić kogo, wyłoić, okładać go należycie, **einen ausprügeln, durchprügeln,** *Rs. vulg.* примузимъ wytuzować). Wybić, wywalić, opalać poddanego smolno kijem. *Ern.* 21. Czuią psi na się kiy, raz iuż wybici. *Chrośc. Fars.* 280. Wybicie, *Vd.* isvdar, vunvdar, vunvdarek, notervdar, potrup; *Rs.* вышибъ, вышибка. Wybić się z kim, = bić się z nim do zmordowania, do nasycenia, **ſich mit einem herum ſchlagen bis man es ſatt hat, bis zum Ermüden.** To ieſt cnota wypić, i wybić się dobrze. *Teat.* 15 *c*, 89. Komu przypadkiem na nogę naſtąpi, z tym wybić się musi. *Mon.* 73, 729. – Wybiiam ptaki, iagnięta, kury, wilki, gęsi, myszy, *occido singillatim, vel per interualla omnes*, pobić *autem*, *simul omnes mactare. Cn. Th.* 1303, **alle völlig wegſchlachten, ausrotten.** Rozkazał Aman, żeby wybili a wygładzili wszyſtkie żydy. *Leop. Eſtr.* 3, 13. – §. *Intransitiue.* Wybiia zegar, *horologium extremam diei horam sonat; horologium maximum vel summum sonorum numerum edit; extremus ex diurnis horologii ſonis auditur ſonus. Cn. Th.* **die letzte Stunde ſchlägt, die letzte Stunde hat geſchlagen, die Glocke hat ausgeſchlagen.** Wybiiana, oſtatnie wybicie w dzień zegara. *Włod.*, *extremus horologii diurnus sonus, vel extremus ex horologii integri sonis. Cn. Th.* 1304, oſtatnia godzina, **der letzte Stundenſchlag, die letzte Stunde, das letzte Stündlein.** I tobie kiedyś wybiianą uderzą zegary. *Pot. Arg.* 71, *ib.* 186. – *aliter.* Zegar nie może wybić, nienakręcony, nie wybił tyle razów, ile miał wybić. *Ld.*, **die Uhre konnte nicht ausſchlagen.** Z południa nie wybiło czwartéy. *Zab.* 12, 405, *Koſs.*, nie masz ieszcze zupełnie czwartéy, nie uderzyła ieszcze czwarta, dopiero dochodzi). Wybiła twoia godzina, wybiła dla ciebie godzina, = iuż twóy czas przyszedł. – §. Wybiiać, wybiiać się, wzbiiać, biiąc w górę wylatać, **hervorſchlagen, hervorbrechen, ausbrechen, in die Höhe durchbrechen.** Wybiia się płomień. *Cn. Th.* 1304, *eluctatur*, wybucha). Wybiia się promień. *ib.* Miłością Boga częſtokroć tak pałał, że się płomień wewnętrzny na twarz iego wybiiał; tak że niby wynikaiące iſkierki iakieś z oczu iego widywano. *Sk. Zyw.* 341 *b*, tak się przebiiał). Słońce na naywyższy kraniec się wybiło. *Otw. Ow.* 446, południe było). Patrzcie, iak się talenta na wierzch wybiiaią. *Węg. Mar.* 3, 17. Wybiła górę mizerya Polſki. *Psalmod.* 23, wygórowała, doszła naywyższego szczytu, ſtopnia, **hat den höchſten Gipfel erreicht.** Zbeſtwionego buyną paszą zrzebca uieździ ręka nasza; a górę wybiiaiącemu Baszowi niechay pętce przybierze. *Psalmod.* 21. Kaſſyusz na morzu dwa kroć Dolabellę poraził, Piérwéy wątpliwym ścieraiąc się losem, Drugi raz górę wybił nad młokosem. *Chrośc. Fars.* 197, górę otrzymał, wzbił się). *Actiue*: woda wybiia; *egit fluctus. Zebr. Ow.* 283, Woda wydęta wiatrami, wybiia w górę, burzy się szturmami. *Susz. pieśn.* 3, 84 *b*, **aufſprudeln.** – *fig.* Jm wyżéy komin fortuna wybiie, tym głębsza przepaść pod nogami iego. *Zab.* 15, 264, im wyżéy podnosi). Jm wyżéy Cyrus wybił komin w górę, Głębszą fortuna czyni pod nim dziurę. *Pot. Syl.* 153, im wyżéy się podniósł). *aliter.* Niech chart móy kominka wybiie, uszarpnie zaraz zaiąca. *Jak. Bay.* 250, niech tylko podſkoczy; **nur ein Hopſaſa!** Oni ieden kominek, a ia wybił drugi. *Teat.* 43 *c*, 8 *Wyb.*, oni wykrętu użyli, ia także). – Z klóby wybić, z rézy wypaść, **über die Schnure hauen, aus dem Gleiſe gehen.** Przysięgą króla sobie upewniaią, aby z klóby nie wybiiał iednoſtaynéy pożytkiem własnym swoim. *Orzech. Qu.* 151. Zasługi tak zawżdy maią być szczodrze płacone, iżby hoyność i nagroda za nie, rychléy wybiiała z klóby, niżliby co nie doważać miała. *Gorn. Dw.* 375, raczéy przeważać, przeſkrobać, przesadzać). By daleko z kloby nie wybiły. *Rey Zw.* 36 *b*, *ob.* wypaść z klóby). – §. Wybiiać pokłonem, wybiiać pokłony, = sadzić pokłonami, **tiefe Bücklinge machen, (Kratzfüße).** Chcą, aby

przed ich złotym galonem Każdy wybiiał niſkim ukłonem. *Zab.* 9, 344 *Zabł.* Gmin wykrzykał imię Władysława, a na wspomnienie onego niſkie wybiiał pokłony. *Nar. Chodk.* 408. Gmin to tylko nikczemny, gmin nieoświecony Naypodleyszym twym czynom wybiia pokłony. *Nar. Dz.* 1, 75. WYBICZOWAĆ *cz. dk.*, biczuiąc wybić, *Bndtk.*, auspeitſchen, durchgeißeln.

WYBIEC, WYBIEDZ, wybiegł, *F.* wybieży, wybiegnie *intranſit. dk.*, wybiegać *ndk.*, wybiegiwać *czstl.*; *Boh.* wyběhati, wyběhnauti; *Slo.* wyběhnauti; *Sr.* 1. wubiezacz, wubiżu, wubiżim, wubezu, wuběhnu; *Vd.* istezhi, vuntezhi, (wyciec), vunſtezhi, vuntiekati; *Rg.* izbièghnuti.; *Rs.* вибѣжать, выбѣгивать, избѣжать, избѣгать, избѣгнуть, избѣгивать (*ob.* zbiegać), *Ec.* избываю (*ob.* wybyć), избѣгаю. Wybiegam zkąd, wypadam, wyciekam, biegiem wychodzę, herauslaufen cf. wyſkoczyć). Na głos matczyn ociec i córki wybieżą. *Wys. Kat.* 29. Z dworu wybieżała, i szalenie tam i sam po polach *ciekała. *Zebr. Ow.* 360. Za otwarciem ślabanu i daniem znaku, wybiegaią sanki, i każdy ubiec drugiego do mety usiłuie. *N Pam.* 10, 53. Wybiegiwał z domu na rynek, i ubogie kmiotki namawiał, i prowadził do kościoła. *Birk. Gł. K.* 9. Admirał dopiero w Czerwcu mógł wybiedz na morze z 20 liniiowemi okrętami. *Pam.* 83, 2, 103, mit der Flotte auslaufen. Skoro go dobry król spoſtrzega, wybiega ku niemu z tą rączością, iakiéy mu ieszcze ſtarość pozwala. *Stas. Num.* 1, 211, entgegen laufen. - §. Wybiegać dokąd = śpieszyć dokąd, wypaść, wohin eilen. Zlekczywszy Kiiowſkiey katedry ſkarby i dochody, do Konſtantynopola częſtokroć wybiegiwał. *Steb.* 25, er machte häufige Excurſionen dahin. Nie przeſtaiemy na ninieyszém, lecz daleko przyszłość myślą wybiegamy. *Pilch. Sen. liſt.* 31, zaciekamy się, ſich wohin verlaufen, verlieren. - Wybiega dach, rola, tram, wydaie się. *Cn. Th.* 1304, wyſtępuie, wykracza. *Dudz.* 70, wychodzi, vorlaufen, vorſpringen. *Similiter*: Naprzód że ci włos siwy zaczyna wybiegać, Będziesz musiał twéy pani we wszyſtkim ulegać. *Nar. Dz.* 3, 167, przebiiać się, hervorkommen. Wybiega drzewo, *superexcurrit. Cn. Th.* 1304, hervor ragen. Jm drzewo wybiegleysze, tym zacnieysze w lesie. *Bardz. Tr.* 141, im wyniosleysze, wyższe, zrosleysze, urodnieysze). Makowe główki nad insze wybiegłe palcatkiem utrącił. *Fal. Fl.* 13. - §. Wybiegam kogo, wyścigam kogo, *pr. et tr.*, einem vorlaufen, ihm zuvorkommen. Zawód z nim biegaiąc, umyślnie się wybiegać dał. *Kosz. Lor.* 44. Wybiegł ią w tym, *praeterit. Zebr. Ow.* 264. - *Recipr.* wybiegać się z kim, wyścigać się z kim, iść na wyścigi, um die Wette laufen, wetteifern. Pochlebnicy panu zwyciężyć się, za pasy chodząc, albo się w zawodzie wybiegaiąc, dobrowolnie daią. *Kosz. Lor.* 44. Widok w czasie żniwa wesołéy roboty, Kiedy ią z serca pełnią szczęśliwi wieśniacy, Wszędzie ochocza radość wybiega się w pracy. *Tom. roln.* 76. - Wybiec co, bieganiem uyść co, zbiedz co, przebiec, laufend zurücklegen, durchlaufen. Pan mój przez ten kwartał pół Europy wybiegał, szukaiąc wszędzie iak nayłepszych miſtrzów. *Boh. Kom.* 4, 195. - Przykra droga piérwsza ieſt, którą choć bywaią Swieże z poranku konie, ledwie wybiegaią. *Otw. Ow.* 51, ledwie ią wypełnią, zbiegną). - §. Wybiegać co, = bieganiem uzyſkać, erlaufen, mit Laufen erlangen. W pocie czoła, kiedy człek co wybiega u takich dłużników? *Teat.* 21 *b*, 5. - §. Wybiegać się, uyść biegiem, ratować się biegiem, uniknąć, entlaufen der Gefahr, entgehen, entrinnen. Liszka chytrością swą prędzéy się psom wyfigluie, niż zaiąc nogami wybiega. *Ezop.* 123. Chwytaią też psy lisy, aczkolwiek się im czasem chytro wybiegaią. *Cresc.* 637. Nie wybiegały się przed ich zapalczywością Prośne maciory, cielne łanie, kotne sarny. *Mon.* 68, 187. Uciekaymy, bo nie wybiegamy się przed nieprzyiacielem, kwapcie się, by was nie poimał. *W.* 2 *Reg.* 15, 14. Ledwo się z rąk żołnierza na koniu rączym wybiegał. *Warg. Cez.* 181, ledwie się wymknął). Z tych niebezpieczności z łaſki boſkiey się wybiegali. *W Pſ. W.* 19. Od wyroku zaś żaden człek się nie wybiega, Równie mu bohatér i gnuśnik podlega. *Dmoch. Jl.* 31, 168. *Vix iuſtus salvabitur*, ledwie się święty wybiega. *Rey Zw.* 39, *Leop. Hebr.* 12, 25. Kraków się im sam, Nowogrodek, Słucko, Sędomirz i Poznań nakoniec, nie wybiegał. *Star. Pob. B b*, i tym się od nich doſtało). - Ci którzy się wybiegali z plugawości tego świata, temi się zaś uwichławszy, bywaią zwyciężeni. *Leop.* 2 *Petr.* 2, 20, którzy od nich uciekli, oddalili się, porzucili ie). Przyłudzaią w nieczyſtość tych, którzy się trochę wybiegiwaią. *ib.* 2 *Petr.* 2, 18. - §. Wybiegałem się, ubiegałem się zupełnie, *exhausi vires currendo*; *Rs.* изрыскаться, ſich matt laufen, ſich abmatten durch Laufen. Kapłun rychléy utyie, niż kogut, a to dlatego, że się ani wybiega, ani wyśpiewa; k-niczemu się nie godzi, tylko do kuchni. *Spicz.* 148, idem. *Sien.* 291. - Wybiegał się zamek u drzwi, wybiegała się zawiasa. *Cn. Th.* 1304, *attrita eſt*, das Schloß hat ſich ausgelaufen, abgenutzt.

WYBIEDOWAĆ *niiak. dk.*, biedę wycierpieć, ſich bis zu Ende placken, quälen, ausleiden. Trzynaście lat na wygnaniu wybiedowawszy, Władysław II. umarł. *Krom.* 177, cf. wypokutować.

WYBIEG, - u, *m.*, wybięganie, wybieżenie, gdzie co wybiega, *Bh.* weybeh, weyhyb, weybog, autok (wyciek), (*Bh.* wybe'hlik gatunek melspeizu); *Vd.* isbieg, vunbieshanje, iſtiek, vuntiek, istok; das Auslaufen, Ausfließen, der Ausfluß, Auslauf. Idź na wybiegi drog, a ile ich znaydziesz, wezwiy na wesele. *Sekl. Math.* 22, *not.* „na wychody abo wyyścia gościńców„. Niektóre zdroie wychodzą na wierzch ziemi, tylko iednym wybiegiem albo wyſkokiem; drugie maią dwa wybiegi. *Kluk. Kop.* 1, 99, cf. wynik, wypływ). - §. Wybieg, wykręt, Ausflucht, Dreherey, *Slo.* wywarowánj; *Rs.* извертка, выверткa, (cf. wywiercić; cf. wiewiórka); отговорка, выкрутка, увертка, ухватка (cf. uchwycić), кляузы. Żadnego wybaczenia, żadnych względów nie ma, Próżny to tylko wybieg, i wymówka marna. *Zabł. Amf.* 72. Nie wiem, co mam począć, i iakim wybiegiem tę burzę mam odwrócić. *Teat.* 7, 32. Folgi nie na dobre, lecz na wybieg użył. *Przyb. Milt.* 133. Znaydzie ona nowy wybieg, i swoie czynić będzie. *Teat.* 15, 65. Ach nie rób wybiegów, patrz, do wielu błędów pierwsze cię twoie przewinienie przywiodło. *Teat.* 39, 14. Jakież ty Agatko masz kształtne wybiegi *ib.* 30*b*, 9, cf. figle, koncepta, sposoby). WYBIEGLEC, - glca, *m.*, który ſkąd wybiegł, uciekł, od-

szczepieniec, odpadlec, zbieg, ein Ausreißer, Abtrünniger, Abgefallener. Julian wybieglec *apostata* cesarz, krwi swoiéy garścią z rany dobywszy, na powietrze ku niebu rzucił. *Birk. Kant. B 3 b.* Żydów zowią wybieglcami, apostatami, abowiem od przymierza z bogiem zawartego wystrzelili. *Birk. Gl. K.* 11. WYBIEGŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wydatność. *Dudz.* 70, wydanie się *exstantia*. *Cn. Th.* 1310, das Vorlaufen, Vorragen, Hervorspringen, der Vorsprung, obfitowanie w wybiegi, przebiegłość wykrętna., Verschmitzheit zu Ausflüchten. Wybiegłością z naytrudnieyszych razów pana mego wydźwignąć potrafię. *Teat.* 7, 23. Daléyże! natęż wszystkie sprężyny twoiéy wybiegłości. *ib.* 1 b, 82. WYBIEGŁY, - a, - e, - §. zbiegły zkąd, wybiegaiący kogo, co, lub nad co, n. p. wybiegłe drzewa, wybiegły zdróy, *ob.* wybiedz. 2., wybiegły, pełen wybiegów, wykrętny, *Rs* увёртливый, voll Ausflüchte, Ränke; cf. przebiegły, szczwany, kuty). Otoż i nasz wybiegły Neapolitańczyk, pewnie nam co nowego powie. *Teat.* 34, 6. Wybiegła Noryna, i sztuczny Sbrigani tego wszystkiego są autorami. *ib.* 34, 5.

WYBIELIĆ *cz. dk.*, wybielać *ndk.*, biało wytynkować, pofarbować, ausweißen, *Bh.* wybiliti; *Sr.* 2. hubelisch; *Vd.* isbieliti, vunbieliti, vunsbieliti; *Rg.* izbièliti; *Rs.* выбѣлить, выбѣливать, лудить, вылудить, cf. wyludzić). Szaty Chrystusowe przy przemienieniu stały się białe iako śnieg, których *blécharz na świecie tak wybielić nie może. *Dambr.* 219. Jak raz postanie farba na wełnie, Nie wybielisz iéy nigdy zupełnie. *Hor.* 2, 50 *Kniaź.* Nic więcéy nie robi, tylko wybielona, wyróżowana i rozczochrana od rana do nocy w oknie siedzi. *Teat.* 27, 14, biało wymalowana, blanchirt). Upadną też niektórzy z mędrszych, aby byli oczyścieni, doświadczeni i wybieleni aż do naznaczonego czasu. *Radz. Dan.* 11, 35. Wybielili szaty swoie we krwi barankowéy. *Leop. Apoc.* 7, 14, wyczyścili, przemyli). WYBIELEĆ *niiak. dk.*, słowa niedokonanego bieleć; = zupełnie białym się stać, ganz weiß werden, (cf. wyblednieć). *Rs.* выбѣлиться, выбѣливаться. Piasek na mocnym będąc słońca upale, dobrze wybieleie. *Torz. sk.* 222. Choćby grzechy wasze były iako szarłat, tedy iako śnieg wybieleią. *Budn. Jes.* 1, 18, sie sollen schneeweiß werden. Luth.

WYBIERAĆ, *ob.* Wybrać. WYBIERACZ, - a, *m.*, WYBIERCA, *WYBORCA, - y, *m.*, który wybiera, obiera, wybieraiący, (cf. *wybraniec); obieracz, obierzyciel; wybor czyniący; der Herausnehmer, Ausnehmer, Auswähler, Erwähler, Wähler, Wählende, *Bh.* weyběrčj, wyběrčj, wybjraček, wolenec, (*ob.* wola, wolić); *Slo.* wolitel; *Sr.* 1. wohliczer, wuzwohlnik, (cf. wyzwolić); *Vd.* berauz, sbiravez, noterjemauz; *Cro.* zbirávecz, izberitel, izbiravecz, izbornik; *Dl.* obirach; *Bs.* izabranik; *Rs.* избиратель, выбиратель, пробиратель, проборщикъ, отбиратель; *Eccles.* изборщикъ, произбиратель. Wybieraczów mądry rozsądek obraniem na papiestwo Leona wsławił się. *Sk. Dz.* 418. Urząd sobie kupił, Żeby, co dał wyborcy, na drugich wyłupił. *Klon. Jud.* 15. - Wybieracz, wybierca, wyborca podatków, *Boh.* weyběrčj, *Ec.* данесобиратель, ясачщикъ, ясащикъ, cf. iassur). der Steuereinnehmer, der Einnehmer. Wybiercy podatków niszczą ubogich ludzi, wyciągaiąc od nich różnych nakładów i kosztów. *Mon.* 74, 343. Wiele celników siadło pospołu z Jezusem. *Sekl. Math.* 9, *not.* „ mytników abo wyborców „. WYBIERACZKA, - i, *ż.*, *Cro.* izbiranka; die Ausnehmerinn, Auswählerinn; Einnehmerinn von Abgaben. WYBIERALNY, - a, - e, - ie *adv.*, snadny do wybierania, ausnehmbar, auswählbar, *Rs.* избираемый, *ob.* obieralny; *Subst.* wybieralność, - ści, *ż.*, die Ausnehmbarkeit, Auswählbarkeit. WYBIERKI, WYBIORKI, - ów, *plur.*, brak wybierany, wyrzutki, wyrzut, odrzutki, (cf. wybor), Ausschuß, Auswurf. Nieprzyiaciele stal swego woyska precz odesłali, nie zostawiwszy przy sobie ieno wybierki hałastry nikczemnéy. *Krom.* 336. Słuchaycie mnie Sarmackiéy Mnemozyny córki; Wszak się czasem wzgardzone przydadzą wybiorki. *Pot. Jow.* 229.

WYBIERZMOWAĆ *cz. dk.*, do końca przebierzmować, ausfirmeln. - *fig. tr.* Nazwiska wybierzmuie i wykręci, i powie, że nie tak mówiła. *Mon.* 74, 362, wychrzci, przechrzci., den Namen umtaufen, verändern.

WYBIEŻEĆ, *ob.* Wybiec.

WYBIIAĆ, Wybiiam, *ob.* Wybić. WYBIIACZ, - a, *m.*; co wybiia, der etwas herausschlägt u. s. w. (*Rs.* избиватель zabóyca). Wybiiacz wełny, *carminator*. *Cn. Th.* 1302, der Wollkrämpler. WYBIIANY, WYBIIANA, *ob.* Wybić.

WYBIOR, *ob.* Wybor. WYBIORKI, *ob.* Wybierki.

WYBITNOŚĆ, - ści, *ż.*, dosadność, należyte wybiianie czyli wydawanie, wyrażanie czego, dobitność, Genauigkeit im Ausdrucke, in der Aussprache. Epiteta wiele do kształtu i wybitności mowy pomagaią. *Pir. Wym.* 250. WYBITNY, - a, - e, - ie *adv.*, w wybiianiu, wyrażaniu, wydawaniu, wymawianiu dosadny, dobitny, genau ausdrückend, aussprechend, klar, deutlich, hell. Jdzie tu o nauczenie wybitnego i miłego wymawiania. *Kpcz. Ukł.* 134. Może przełamać trudność swego ięzyka, i z szepleniucha uczynić się mówcą, wybitnie z ust swoich wydaiącym dźwięk każdego słowa. *Mon.* 71, 275. Nie wzdrygam się żywcem brać słowo potrzebne i wybitne z cudzego ięzyka. *Teat.* 24, 43 *Czartor.*, ściśle odpowiadaiące, wyrażaiące.

WYBLADNĄĆ, WYBLEDNĄĆ *niiak. indtl.*, wybladnieć, wyblednieć *dk.*, zupełnie poblednąć, bladym zostać, kolor swóy utracić, wypłowieć; *Vd.* sbledeti, obledeti, sbleduvati, sableduvati, erbleichen, ganz bleich werden, verschießen. Wszetecznik iak gęś na wiosnę wyblednie. *Rey Zw.* 142. Wybladły, wyblednialy, *Vd.* obleden, sbleden, sbleduvan, bledoviten, bleich, ausgeblichen, verblichen. J dobrych pożera równie śmierć wybladła. *Hul. Ow.* 230. W królestwie wybladłych cieni Nie uyrzeć iasnych słońca promieni. *Anakr.* 78. Ale wybladła boiaźń, i burzliwe trwogi W te-ż same za nim śpieszą, w które i pan drogi. *Zab.* 11, 415. Wybledniałe bluszcze. *Otw. Wirg.* 459. **WYBLADŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co wybladło, wypłowiałość, zupełna bladość, die Blässe, Verblichenheit. Niech mu płodzi ta choroba straszne wybladłości. *Chodk. Kost.* 16. WYBLADZIĆ, WYBLEDZIĆ *cz. dk.*, bladym uczynić, koloru, farby, cery pozbawić, wypłowić, ganz blaß machen. Wszędzie stoią stoły obsypane złotem, siedzą bankierowie, iedni wybledzeni strachem, drudzy zapaleni chciwością. *Zab.* 13, 212.

WYBŁĄDZIĆ, WYBŁĘDZIĆ, *cz. dk.*, z błędu wyprowadzić, aus dem Irrthume hinaus führen, zurecht weisen. On wielki pałac piękny i ozdobny Okrągło byli czarci pofławili, Wewnątrz rząd gmachów, zgoła niepodobny Do wybłądzenia sztucznie uczynili. *PKchn.. Jer.* 397. Wybłądzony w pustyni, stękam w tym więzieniu. *Teat.* 44 *c*, 78. Pokim kochał, rozumiałem że cnotliwa, wielbiłem cień, który oszukiwał uwierzenie moie; wybłądzonym, iuż na wieki ubezpieczony iestem przeciw zdradliwym powabom. *Teat.* 49 *b*, 110. Ona wszystko co chciała w Pigmaleona wmówiła; bo tych na swoie przerobiła kopyto, którzyby go wybłędzić mogli. *Tr. Tel.* 56. - *Recipr.* Wybłądzić się, wybłędzić się, WYBŁĄKAĆ się, wyyść z błędu, z zabłąkania, aus dem Irrthume herauskommen. Jakoby się z tych świeckich omyłek wybłędzić, A baczeniem poczciwym tu na świecie rzędzić? *Rey Wiz.* 82. Jak się z tych plotek wybłąkać? *Rey Wiz.* 82. Nie widzę tu Aryadny, żebym się mógł po iey nici wybłąkać z tego labiryntu! *Pot. Arg.* 205, wywikłać się, wygmatwać się, wykręcić, wypleść, wyplątać, wymotać.

WYBŁAGAĆ *cz. dk.*, wymodlić, wyprosić, błaganiem wyrobić, erflehen. Już żadnéy na mnie nie wybłagasz porady. *Teat* 2, 46 *Barss.*

WYBŁAZNOWAĆ się *zaimk. dk.*, błaznuiąc wyfiglować się, wybiegać się, wykręcić się, sich durch Narrenstreiche und Possen befreien, entgehen. Czynili to, aby się tak nieprzyiacielskiemu woysku iakokolwiek wybłaznowali, uchodząc mu. *Baz. hist.* 163; (*Bh.* wyblaznjti se *cessare a stultitia*).

WYBLEGOTAĆ, WYBLEKAĆ, WYBLOKAĆ *cz. dk.*, wybełkotać, wypaplać, wygadać, wybluzgotać, ausplappern, ausschwatzen. *Effutio* wyziewam, wyblekam, mówię bez rostropności. *Mącz.* Co dziś ludzi widziemy, którym ieśli co taiemnego powiesz, by tego przed drugim powiedzieć albo wyblegotać nie mieli, szukaią sobie kogo, wielkiém zaklinaniem *iszczą go sobie, aby o tym milczał. *Eraz. ięz. D* 8. Służka doyrzał Midasa sromu, a chcąc wyblokać, ani zmilczeć mogąc o tym, kopa w ziemi dołek. *Zebr. Ow.* 273, *cupiens efferre sub auras.*

WYBLESZCZAĆ *cz. dk.*, n. p. *Oculos torquere* wykrzywiać, wyblészczać oczy. *Mącz.*, die Augen verdrehen, cf. wytrzészczać.

WYBLUĆ, WYBLWAĆ *cz. dk.*, wybluwać *ndk.* bluiąc wyrzucić, (cf. wypluć), mit Erbrechen wegspeien, ausspeien, auswerfen; *Sr.* 1. wublnwam, wublunu, wublubnu; *Bs.* izbgljuvati; *Rg.* izbgljuvatti, izbgljuvati; *Cro.* *izblyujem*, izbluvam, izbluvati, zblyuvati, *Rs.* изблёвать. Kęs, który zjadłeś, wybluiesz. *Budn. Prov.* 23, 8. - *Recipr.*, n. p. Żyd gdy miód warzy dla chrześciian, wyblwa się w niego. *Comp Med.* 395. WYBLUWACZ, - a, *m.*, który zrzuca, wyblwa, der Ausspeier mit Erbrechen, der Kotzer, *Cro.* zblyuvavecz *evomitor.* WYBLUZGOTAĆ *cz. dk.*, wyblekotać, wyblokać, wybełkotać, wypaplać, ausplappern, ausschwatzen. Język ludzi mądrych ozdabia umieiętność; usta szalonych wybluzgocą głupstwo. 1 *Leop. Prov.* 15, 1, wywieraią głupstwo. 3 *Leop*). WYBLUŹNIĆ *cz. dk.*, bluźniąc wygadać, Gotteslästerung ausstoßen. Sumnienie własne, sprzeciwiaiąc się swym wołaniem temu wszystkiemu, cokolwiek bezbożna gęba wybluźni, trzyma bezbożnych w ustawicznéy boiaźni kary nieba. *Mon.* 70, 616. - Dziecię gdy co wybluźni mniéy skromnego, zaraz iego dowcip wychwalaią, mówiąc: będzie żartobliwy. *Boh. Kom.* 1, 414, wybleka, wyblegoce, herausschwatzen, plappern. Gdy milczy, od mądrego głupi się nie różni, Wyda głupstwo swe, skoro co ięzyk wybluźni. *Min. Auz.* 123. Co obaczy zaraz z przydatkiem wybluźni, wypowie. *Mon.* 73, 666, roznosi, roztrębuie, wytrębuie.

WYBŁYSNĄĆ *niiak. idntl.*, wybłyszczéć *dk.*, wybłyskać *ndk*, z blaskiém się wybić, zabłysnąwszy wypaść, wyniknąć, hervorblitzen; *Slo.* wyblesťawám. *Emico* wybłyskam. *Mącz.* - §. wybłyszczéć co; n. p. Sowa siadła, i na niego straszne oczy wybłyszczała. *Teof. Zw. C* 4, z błyszczeniem wytrzészczała, sie ließ ihre fürchterlichen Augen auf ihn blitzen.

WYBOCZYĆ *cz. dk.*, *wyboczać, wybaczać *ndk.*, (*disting.* wybaczać, wybaczyć;) - z drogi na bok stronić, auf die Seite weichen, abweichen, abschweifen, vom Wege abkommen, einen Seitenweg einschlagen; *Boh.* wyhnauti se, wyhybati se, (cf. wygiąć); *Rs.* сторонишься, отсторониться, посторониться, ребриться; (cf. żebro). Kto pragnie dóyść do mieysca wyznaczonego, powinien się iednéy trzymać drogi, nie zaś różnemi wybaczać ścieszkami. *Pilch. Sen. list.* 334. Wyboczaią konie, i bez wciągu po wietrznéy niewiadoméy stronie iak szalone uderzaią, *exspatiantur. Zebr. Ow.* 33. Młodzi przewodnika potrzebuią; inaczéy nie tylko wyboczą, ale też wykroczą i zbłądzą. *Pilch. Sen. list.* 9. Wyboczony, = WYBOCZNY, postronny, uboczny, z drogi na bok idący, ausgewichen, abgewichen vom Wege; Seiten=, Leszek drogą wyboczoną do Mazowsza wypada. *Krom.* 297. Szaberg zabiegu Polaków wybocznym manowcem uchraniał się; *obliquo tramite. Krom.* 629. Do téy godności drogą przedarł się wyboczną, Przez chytre matactw nieścigłych zamieci, Minąwszy pięknych dzieł ścieszkę potoczną. *Zab.* 12, 13. W życiu iego nic nie widzimy nadzwyczaynego i wybocznego. *Pilch. Sen. list.* 29, niepospolitego, różniącego się od pospolitéy, potocznéy drogi). - Wyboczenie, wybaczanie, stronienie z drogi na bok, das Abschweifen. Lekkie wyboczenie od początków wiedzie nas częstokroć do niesławy. *Teat.* 38, 121. Wyboczenie, = WYBOCZE, - a, *n.*, WYBOCZ, - y, *ż.*, (cf. wybok); wyboczenie *digressio. Geom.* 1, 152; cf. zdroże, ustęp, der Umweg, Absprung, Umschweif; *Bh.* zápoli; *Crn.* vink, ovink, savink). Cóż po téy do nas z gościńca wyboczy? *Chrość. Luk.* 79. Zbłądzili wyboczem w bezdrożne ustronie. *Przyb. Milt.* 212. Tym krótkiem wyboczeniem skończę ten rozdział. *Kłok. Tur.* 94. - §. *actiue transitiue* wyboczyć co, boki czego wypchać, die Seiten ausstopfen; na bok wykrzywić, auf die Seite hin krümmen, schief beugen; wyboczyć się, na bok się wykrzywić; *Rs.* избоченивать-ся. (WYBODĘ, *ob.* Wybość).

WYBOIOWAĆ kogo, *cz. ndk.*, boiuiąc czyli woiuiąc wyparować, wyprzeć, wyrugować, wypędzić, durch Krieg verdrängen. Jeśli więcéy inaczéy uczynicie, tedyć przyiedziemy i wyboiuiemy was. *Leop.* 1 *Mach.* 15, 31. - §. Wyboiować, bóy lub woynę wysłużyć, den Krieg ausdienen, ganz auskämpfen, abdienen, zu Ende dienen. Już czas móy przychodzi, iużém dobry bóy wyboiował ku czci panu swemu. *Rey Ps.* B b b 6.

WYBOISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen wyboiów (cf. wybita droga); *Rs.* выбойстый; voll Löcher und Gruben vom Fahren, ungleich, löcherig. Wyboiſta droga.

*WYBOK, - u, *m.*, (cf. wyboczenie, wybocze), uſtronie, zakąt, Aufenthalt abwärts vom Wege, abgelegenes Wohnen. Lub cię teraz biſkupa bawi dwór szeroki Lub bliſkie swego Krakowa wyboki . . *Petr. Hor. B* 2.

WYBOLEĆ *niiak.dk.*, wyboliwać *czſtl. et kontyn.*, bolem się wycieńczyć, wychorzeć, von Schmerzen erſchöpft werden. W Wilnie król wyboliwaiąc leżał. *Krom.* 783, *languens*). Leszek długą a uſtawiczną chorobą wybolały, odchodzenie siły przyrodzonéy poſtrzegał; *morbo exhauſtus. Krom.* 195. Xiążę Płocki zaſtarzałą wnętrzną gorączką wybolały, z świata uſtąpił, *exinanitus. Krom.* 609.

WYBOR, WYBIOR, - u, *m.*, wybieranie, wybranie, das Herausnehmen, Ausnehmen, Ausleſen, Auswählen; *Boh.* wybjrka, weybérek; (*ob.* wybierki, wybiorki); *Sr.* 1. wubrani, wubracji; *Crn.* ibirk; *Vd.* isbor, vunsbor; *Cro.* izbòr; *Rg.* izbòr; *Rs.* выборъ, избранїе, отборъ, избиранїе, избирательство; *Ec.* изборъ. - §. Wybor, Wybior, wybieranie należytości, dochodów, podatków, żołnierzy, nowozaciężnych, wybrańców, das Ausnehmen, Abnehmen, Einnehmen, in Empfangnehmen, Eintreiben. Swoich tam urzędników dla wybioru dochodów poſtawił. *Nar. hſt.* 5, 190. W Polszcze żołnierze i wybory piszą. *Tward. Wł.* 14, zaciągi, Aushebungen, Recrutenaushebungen. Wybory nowe piszą wszędy, kogo krew, kogo sława budzi, Że trzydzieścij tysięcy zgromadzonych ludzi W Orszy ſtanie. *Tward. Wł.* 24. - §. Wybor między iednem a drugiém, cf. obior, die Auswahl, die Wahl; *Slo.* woleni; (cf. wolić); *Cro.* ſvòla, (*ob.* zezwolić); *Vd.* isvol, vunsvol, voilja, isvoljenje, svol, svolſtvu; *Ross.* произволенїе, произволъ. Marszałek iednosłownym wybiorem koła rycerſkiego osadzony przy ſtérze obrad. *Dyar. Gr.* 330, *ob.* elekcya). Źle wyboru nie czynić, źle nadto wybierać. *Kras. Liſt.* 165. Chrześciianin nie ma czynić wyborów albo braków w *pokarmiech i czasiech. *Baz. hſt.* 114, przebierać w czym, brakować w czém). *Chem.* Powinnowactwo wyboru, *attractio electiva*, die Wahlverwandtſchaft, kiedy przydany pierwiaſtek do ciała złożonego z dwóch pierwiaſtków łączy się z iednym, a opuszcza drugi. *Sniad. Chem.* 20. Wyborem, abo z wyborem, wybieraiąc, przebieraiąc, brakuiąc. *Cn. Th.* 1304, mit Wahl, mit Auswahl. - §. Wybor, sam wybor czego, czoło czego, treść, kwiat (*oppos.* brak, wybierki, odrzutki, wyrzutki), der Kern, das Ausgeſuchte, Vorzüglichſte. Jeſteś wybór u mnie z pomiędzy sług moich. *Teat.* 25*c.*, cf. perła, złoto, dyament), *Ec.* самоизбранный. Wybór mężów *Ec.* мужеизбранїе, *Gr.* ἀνδρολογια; cf. chłop w chłop, cf. koń w koń). Sam z poczesnemi orszaki, oraz z wyborem procarzów i ſtrzelców pierwszą ſtraż prowadził. *Pilch. Sall.* 199. Mnie brak dał, owiec, koni, ſkór; a sobie wziął wybór. *Cn. Th.* 1304. - §. Na wybór, *hac voce vulgo utimur in periphrasi adjectiui* Wyborny; *ut* wino na wybór, = wyborne. *Cn. Th.* 1304 (cf. na schwał, cf. *czyście, przednie, auserleſen, ausgeſucht, *Ec.* навыборъ, изрядно, (cf. porządnie). Czternaście tysięcy mocnego ludu sposobił na wybór zbroynego. *Białob. Odm.* 21. Mnie nay-gorsze, sobie na wybór. *Cn. Th.* 1304, wyborne). Sobie wziął na wybór. *ib.* Ogień odgania od złota plugawość, a one na wybór dobre czyni. *Gorn. Dw.* 424. Wszyſtko tam na wybór prawie, i tak kwitnące, tak żyzne, że ledwie co sama ziemia, gdy poyźrzysz, nie przemówi do człowieka: używay. *Star. Pob. B.* Fortuna mu rodzice przednie zacne i szlachetne dała, ozdoby duszy na wybor, siły ciała, aby pracom podołał, dosyć sposobne. *Warg. Wal.* 228. Sławni w on czas Rzymianie na wybor ludzi dobierali wszędy. *Wad. Dan.* 27. Człowiek wzięty, cokolwiek pocznie, chociaż czasem będzie tak w czas dobrze, iednak ludzie za na wybor chwalne ono rozumieć będą. *Gorn. Dw.* 63. WYBORCA, *ob.* Wybieracz.

WYBORGOWAĆ *cz. dk.*, na borg wybrać, pożyczanym sposobem wziąć od kogo, von einem abborgen, auf Credit nehmen, leihen. Kiedy kto czego u drugiego pożyczy albo wyborguie, tedy to rzecz z przyrodzenia uczciwa, aby długowi potym a obietnicy swéy dosyć czynił. *Szczerb. Sax.* 92. Wyborgowawszy, trzeba oddać na czas. *Petr. Et.* 324. *Dziesiąci grzywien wyborgował, Zapłacić w rychłym czasie pewnie mu ślubował. *Papr. Koł. T* 3. Wyborgowawszy co u kupca, obiecawszy na czas pewny zapłacić, nie iszczą się. *Karnk. Kat.* 354. Wyborgować, wymatać, a nie zapłacić. *Petr. Et.* 152.

WYBORNOŚĆ, - ści, *ż.*, dobroć na wybor, celność, znamienitość, die Ausnehmbarkeit, Vortreflichkeit, Auserleſenheit, Vorzüglichkeit, *Bh.* wýbornoſt; *Vd.* gospodashnoſt, pridnoſt; *Rg.* isvàrkos, *Rs.* отличительность, отличїе, отличность, изрядство, изящность, изящество, *Ec.* превзятїе, превосходство, преимущество (cf. prym). Przez doſkonałość praw Rzymſkich, sądzimy o wyborności polityki Rzymſkiéy. *Zab.* 13, 95. Jaka właściwość, piękność, wyborność w wyrażeniach. *Nag. Cyc. pr.* 9. Naywyższemu sprawcy wszech rzeczy Aryſtoteles daie wyborność nad inne wszyſtkie rzeczy, nie równaiąc z nim żadnéy rzeczy. *Orzech. Qu.* 109, celność, prym, preferencyą, Vorzug. WYBORNY, - a, - e, - ie *adv.*, (cf. *Lat. eximius*; *ob.* *wyobrany *exquisitus. Mącz.*); na wybor dobry, celny, wyśmienity, znamienity, (cf. na schwał, *czyſty, główny, walny), ausgewählt, ausgeſucht, auserleſen, ausnehmend, vornehmlich, vorzüglich, vortreflich, *Bh.* wyborný; *Slo.* wýborný, ſ'watné; *Sr.* 1. wubrané, wubiranv, wubratv, pjewoſobne (*ob.* osobliwszy), wobtjakwaté; *Crn.* bèrhke, gurje, gurshi, (cf. górny); *Vd.* gospodashen, (cf. *gospod), sal, bresen, hud, priden, jak, gurji, gurshi; *Rg.* izvàrſtan; *Sla.* izabran; *Rs.* избранный, избранно, (*Rs.* выборной deputowany; cf. wybrany, obrany), отборный, отличный (cf. odliczyć), отмѣнный, отмѣнно, (cf. odmienny), изящный, изящно; *Ec.* преимущїй, лѣпотный, лѣпый, лѣпъ, на выбор, изрядно, избраннѣ. Pomierne i pospolite rzeczy częſto fortuna wydaie; wybornym zaś samą rzadkością jedna zaletę i szacunek. *Pilch. Sen. liſt.* 319. By też i naylepiéy w gościnie się mieli, tedy mówią miléy doma; u ludzi dobrze, ale doma wybornie. *Gil. Pſt.* 91 *b*, wszędzie dobrze, doma naylepiéy). Palladiusz, oracz wyborny. *Cresc.* 93, pisarz o rolnictwie klaſsyczny). Wyborny ieſtem,

celuię; *Ec.* изяществую, изрядствую. (*WYBOROWAĆ, *ob.* wywiercieć). WYBOROWY, WYBORYCZNY, *WYBORZYCZNY, a, - e, *WYBORYNSKI, - a, - ie, od wyboru, do wyboru należący, wybieraiący między iednėm a drugiėm, Auswahl=, Wahl=. Polszczyzna ſkąpa w słowa wyboryczne, ile scyentyficzne. *Chmiel. pr.* Emblemata i symbola bardzo wyboryczne, *ib.* 1, 1159. Aſtrologiia wyboryńſka uczy kiedy co począć, a kiedy nie. *Zebr. Zw.* 145; cf. brakuiąca). - Zebrało się Kozaków trzyſta, ludu prawie wyborycznego. *Biel.* 693, na wybór, *ob.* wyborny). Mrówki ziarnka wyborzyczne zbieraią. *Ryb. Gęśl. ded.*

WYBOŚĆ, wybodł, *F.* wybodzie, wybodę *cz. dk.*, wybadać *ndk.*, (*distgu.* wybadać, wybaduię); bodąc wykłóć, wypchnąć, wybić, herausſtechen, ausſtechen, mit Hörnern oder etwas andern Spitzigen wund machen; *Boh.* wybuſti, wybodl; *Crn.* ſwâdam; *Vd.* sboſti, isboſti, (*Vd.* isbodalze, = dłóto), *Cro.* izbadati, izbadam, izboszti; *Bs.* izboſti, isprohadati; *Rg.* izboſti; *Ec.* избости, избодами. Gdy szkapa ma owies w żłobie przed sobą, iuż to u niego naywiętsze dobro na świecie; aliści po chwili mu boki wybodą, a sadno iako zwierciadło na grzbiecie. *Rey Zw.* 105, oſtrogami wykolą, mit Spornen ausſtechen. Konie wyćwiczone, wybodzione. *Kosz. Lor.* 75. Patrz iako to ten bałamut sam siebie *hnet z ſiodła swego wybodzie, i od swego spadnie razu. *Orzech. Qu.* 188, wytrąci, aus dem Sattel ſtechen.

WYBOY, - oiu, *m.*, dół na drodze wybity, ein ausgefahrnes Loch in der Straße; (*Rg.* izboiak *ludus trudicularis*); *Rs.* выбоина, (2., wądoł). Klął furman na wyboie, w których uwiązł. *Jak. B.* 220. Generał przezorny potrafi korzyſtać z naymnieyszego pagórka, z wyboiów, z błota. *Papr. W.* 1, 437. Wyboiów pełen, *ob.* wyboiſty. - **§. Słońce nie mogąc razem oświecać całą ziemię, Na każdą część iéy koleynym wyboiem rozpościera światło swoie. *Zab.* 13, 138, wybiianiem, wyboczeniem, przybliżaniem, Ausbeugung.

WYBRAĆ, *F.* wybierze *cz. dk.*, wybierać *ndk.*, *Bh. Slo.* wybrati, wybral, wyberu, wybjrati, wybjram; *Sr.* 1. wuberam, wuberu, wubjram, wubjru, wuzbjru, wuzbjram; *Sr.* 2. huberaſch; *Crn.* ſbiram; *Vd.* isbrati, vunsbrati, sbirati, isbratti; *Cro.* zbirati, zbiram, zebrati, izbirati, izbiram, izobiram, izebranye; *Rg.* izabratti, izbirati; *Bs.* izabratti, isabratti, izbirati; *Rs.* выбрать, выбирать, избрать, избирать, избирательствовать, отобрать, отбирать. Wybrać, do szczętu wypróżnić, ausnehmen, ausleeren, nichts laſſen. Kto nie oszczędnie uſtawicznie bierze, By miał naywięcéy wkrótce wybierze. *Cn. Ad.* 388. Rychléy się wybierze, niż zbierze. *Cn. Ad.* 1014, prędszy wydatek, niż zbiór). - Wybrać gwałtownie, wszyſtko zabrać, wyłupić, wyplundrować, alles wegnehmen, ausplündern; (*Bh.* wybranec rabuś). Wybiie kogo z maiętności ten, kto swoie dawno utracił, a wybiwszy, wszyſtko co w domu było wybierze, gumno zmłóci, zje, spiie z pachołki. *Gorn. Wl. Mb.* Nieprzyiaciele zuchwali Bogate ſklepy wybrali. *Groch. W.* 390. Chybaby pierwéy onego mocarza związał, tedy dopiero dom iego wybierze. *Leop. Marc.* 3, 27. Po śmierci Swantopełka stał się rozruch wielki w Kiiowie; żołnierze zebrawszy się, wybrali dwór woiewody i Żydy plondrowali. *Stryik.* 179. Tatarowie Zawichoſta dobyli, wybrali i spalili. *Biel.* 150. W kilku lat Tatarowie pięć kroć was wybrali, Bracią waszą w niewolą Turkom zaprzedali. *JKchn. Dz.* 32. - Wybierać zkąd, wybierać z czego, wyiąć, wyymować ſkąd, herausnehmen, ausnehmen. Zdradliwie go poimał, i oczy mu wybrał. *Krom.* 67, wyłupił, wykłół, wybił, die Augen ausnehmen, ausſtechen. *Pot. Arg.* 291. W ziemi parę duczaiek wybrawszy, nabożeńſtwo rozpoczyna, *egeſta scrobibus tellure duabus*, *Zebr. Ow.* 168, wykopawszy, ausgraben. Snicerz który z pnia proſtego wybrał grube trzaſki, wprowadzaiąc weń figurę człowieka, kształtuie ią iak chce. *Mon.* 73, 700, wydłubał, wyrznął, herausmeißeln, herausſchnitzeln. Pop ieśli co z odrobinek od nayświętszego sakramentu na dłoni zoſtało, iako naypilniéy w uſta ięzykiem z dłoni wybrawszy, o korporał ociera dłoń swoię. *Pim. Kam.* 98, wyliznąwszy, er nimmt es mit der Zunge aus der Hand in den Mund, leckt es auf. - Wybierać z wołu, u rzeźnika, wyymować wnętrzności. *Mag. Mscr.*, cf. wypatroszyć, wywnętrzyć, ausweiden, die Eingeweide ausnehmen, ausleeren. Po krzewinie gniazda wybiera. *Uſtrz. Tr.* 50, z gniazda piſklęta lub iayka wyymuie, Neſter ausheben, ausnehmen. Maximin złoto i śrebro z kościołów swoich bogów wybrał. *Sr. Dz.* 119, zabrał, herausnehmen, wegnehmen. - Wybierać, iedno po drugim wyymuiąc, wyciągaiąc, zbierać, herausnehmen, herausziehen, herauslesen, herausſammeln. Wybrać sztychy u krawca, powyciągać nitki ze szwu po rozpróciu. *Mag. Mscr.* Wybierać kamienie, n.p. z roli, *elapidare.* *Cn. Syn.* 320, *Sr.* 1. wukamenuwu. Pies psu pchły wybiera; *Slo.* peſ pſu blehi wibira, cf. kocioł garńcowi przymawia). - Wybierać podatki od kogo. *Cn. Th.* 1302 die Abgaben einnehmen, eintreiben, erheben, *ob.* wybieracz, wyborca, poborca). Z chłopków wybierzemy, i pobor według kwitu z pełna zapłacimy, i ieszcze się nam na bóty dobrze okroi. *Star. Vot. B* 2. Żołnierz wybierze furaże i prowianty. *Uſt. Konſt.* 2, 138. - Wybierać żołnierzy, nowozaciężnych, Soldaten oder Recruten ausheben, *ob.* wybraniec, wybraniecki). (*Rs.* наборъ rekrutowanie) Rotmiſtrz w grodzie tego powiatu, z którego wybrańce wybierać ma, manifeſtacyą uczyni. *Vol. Leg.* 3, 274. Rotmiſtrze w wybieraniu wybrańców od dzierżawców niemałą trudność miewaią. *ib.* 3, 620. - Sól szczawikowa do wybierania plam atramentowych zdatna. *Jundz.* 254, do wybawienia, Tintenflecke ausziehen, ausmachen, wegbringen. - §. Wybierać, między iednėm a drugiem, obierać, brać co lepsze, wählen, auswählen, *Bh.* woliti (*ob.* wolić), zwoliti, zwolowati, (cf. zezwolić), wywoliti, wywolowati (cf. wyzwolić); *Slo.* wybirati, wywoliti, wiwoliti, wywolugi, woljm; *Hg.* válaſztom; *Sr.* 1. wubjram, wubjru, wuzwohlam; *Crn.* voliti, volim, ſvoliti, ſvolim; *Vd.* isvoliti, vunvoliti, svoluvati, sbrati, isbrati; *Cro.* izbiram, irebiram, izbrati; *Dl.* obiram, probiram; *Rs.* изволить, изволяти; *Ec.* изволити, избрать. Źle wyboru nie czynić, źle nadto wybierać. *Kras. liſt.* 165, cf. przebierać w czym). Bardzo dawno powiedziano, iż którzy nadto chcą wybierać, naygorzéy wybieraią. *ib.* 2, 128, naygorzéy trafią). Wybierać w gachach, iak w ulężałkach. *Mon.* 71, 125. Widzę, co ieſt lepszego, gor-

sze poniewolnie wybieram. *Teat.* 1, 95, *video meliora proboque, deteriora sequor).* Gwiazdy iaśnieysze wybranego złota. *JKchn. Ps.* 9, dobranego, naywybornieyszego, auserlesen, ausgesucht, *ob.* na wybór). - Bóg wybrał człowieka do czego, wyznaczył, przeznaczył, Gott hat einen wozu ausersehen, auserwählt, vorbestimmt. Bóg iedne odrzucił, a drugie wybrał do żywota wiecznego. *Salin.* 3, 152. Wybrany, wyznaczony, przeznaczony od Boga do zbawienia, auserwählt, ein Auserwählter. Kto raz wybranym się stał, ten z łaski bożéy wypaść nigdy już nie może; a kto raz od łaski bożéy stał się odrzucony, ten nigdy zbawion być nie może. *Smotr. Ex.* 50. Wybrani, *Slo.* wiwoleni *electi*, die Auserwählten, cf. Zbawieni). Jeśli to się dzieie z wybranymi, że cierpią frasunki, cóż ze złymi dziać się będzie? *Biał. Pfl.* 231. - §. wybierać się gdzie, wybierać się dokąd, (cf. zabierać się dokąd), przyrządzić się dokąd udać, iść, przenieść się, cf. wyprawić kogo, wyprawa); sich wohin aufmachen, auf den Weg machen, anschicken, *Vd.* se podati, se pobrati, se spraviti, na pot se podati, gorspraviti). Ludwisiu: kwef, wachlarz! Hr. gdzież się to WcPani Dobrodzieyka wybierasz? *Teat.* 24, 50. Gdzie indziéy wybiera się każdy na podróż, iak na przechadzkę. *Kras. Pod.* 2, 117. Słabośmy się w drogę opatrzyli, letnieśmy się wybrali. *Cn. Th.* 442, wir haben uns leicht auf die Reise gemacht. Wybrać się z domu naytrudniéy. *Cn. Ad.* 1275, der erste Aufbruch ist der schwerste. Wybrawszy się z puszczy *Syn*, szli daléy. 1 *Leop. Ex.* 17, 1, ruszywszy się. 3 *Leop).* Przed wszystkiemi inszemi rączo się konie wybrały. *Jabł. Tel.* 67. - *fig. tr.* Niedługo się w podróż niebieską wybierze. *Teat.* 16 *b*, 12, póydzie na tamten świat). Chory dziedzicem co lekarza bierze, Ten się na on świat prędko wybierze. *Cn. Ad.* 68. W zły czas wybrałaś się z swemi zapytaniami. *Teat.* 17, 138, nie wczas się wyrywasz, zur Unzeit kommst du mit deinen Fragen, (angestiegen).

WYBRAKOWAĆ *cz. dk.*, brak wybierać, odrzutki czyli wybierki wyłączyć, ausbraken, ausschießen, den Ausschuß auslesen; *Bh.* wybrakugi; *Vd.* prezhpustiti, prezhpushati, vunzlozhiti, vunsbirati; *Rs.* забраковать, забраковывать (cf. zabrakować). Tam mieszkaią te kobiety, które sułtan wybrakował, i nie rozumiał być godne łoża swoiego. *Star. Dw.* 21. Wszystkie miano roty wybrakować. *PKchn. Orl.* 1, 350, przebierać). Wybrakuię z was przestępce i niepobożne. *Leop.* 20, 38.- *Passiu.* Kiedy się stary ul wybrakuie, nowy na to mieysce w rząd wstawiać. *Kąck. Pas.* 17, kiedy się wyrzuci.

WYBRANIE, Wybieranie, *ob.* Wybrać, *ob.* Wybór. WYBRANIEC, - ńca, *m.*, (*Bh.* wybranec rabuś, który gwałtownie cudze wybiera). - *§. *actiue*: wybraniec, wybieracz, wybierca, obieracz, der Wähler, Wählende. Naypierwéy elektorowie, t. i. wybrańcy, na wybieranie cesarstwa są postanowieni, z duchownych osob trzéy arcybiskupowie. *Biel. Sw.* 87 *b.* - *§. *passiue* wybraniec, którego wybrano, der Ausgewählte, Auserwählte, Ausersehne. Moyżesz mistrz nasz, był wybraniec Pański. *Jer. Zbr.* 86. Ty Panie iedynym iesteś moim oblubieńcem, a przybytku serca mego osobny wybraniec. *Zyw. Jez. B.* - §. Wybrańcy, *lecti*, *delecti viri vel iuuenes*, *delecti et compositi coloni*, *delecta iuuentus*. *Frentzel Origg.* *Sorab.*, wybrany nowozaciężny nieszlachcic, ausgesuchte Mannschaft, ausgehobne Recruten, Cantonisten, Landmiliz. (*Rs.* набо́ръ zaciąganie, werbowanie). Król Stefan, postanowił wybrańce, i wierzę, że dobrym duchem; lecz kto patrzy daléy, siła złego z tych wybrańców za czasem urość może, gdy się wprawią w to rzemiosło, które wam szlachcie należy; bo wy siedzicie teraz doma, a oni walczą; za czasem mogą być u króla niźli wy drożsi. *Gorn. Wt. S* 4. Rotmistrz w grodzie tego powiatu, z którego wybrańce wybierać ma, manifestacyą uczyni, i u dzierżawców upomina się tych wybrańców, wielu ich od którego weźmie. *Vol. Leg.* 3, 274. Wybraniec, nowozaciężny, rekrut; *Ec.* новобра́нный. WYBRANIECKI, - a, -ie, do oddania wybrańców obowiązany, (cf. wyprawny); cantonistenpflichtig, Cantonisten - . Łany wybranieckie w dobrach królewskich tak nazwane są, że przedtym z nich wybrańcow do służby żołnierskiéy dawano; a zebrany z nich żołnierz piechotą łanową nazywał się. *Skrzet. P. P.* 1, 344. Łany wybranieckie, t. i. dwudziesta włoka kmieca w każdéy wsi starostwa, podatek łanowy zwykły płacą. *A Zamoy.* 114 - Rotmistrze wybranieccy od dzierżawców w wybieraniu wybrańców, niemałą trudność miewaią. *Vol. Leg.* 3, 620. WYBRANIECTWO, - a, *m.*, mańatwo obowiązane do dawania wybrańców, ein Cantonistenlehn, ein cantonistenpflichtiges Gut. Do sądów referendarskich należą sprawy o wybraniectwa, sołtystwa i t. d. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 65. Possessorowie sołtystw i wybraniectw niesłusznie i z uszczerbkiem dochodów starościńskich, propinacyą przywłaszczać sobie zwykli. *Vol. Leg.* 7, 808.

WYBREYTOWAĆ *cz. dk.*, wypłaszczyć, flach ausstrecken, ausbreiten. Srebro wybreytowane. *Radz. Jez.* 10, 9.

WYBRNĄĆ *niiak. idntl.*, brnąc wyyść, herauswaten, *pr. et fig. tr.*, cf. wyratować się, wygramolić się, wywikłać się; *Bh.* wybředu, (*ob.* wybrodzić), *Rs.* унырнуть, вынырнуть, выныривать, выкарапкаться; *Ec.* вынырю. Pytano się o coś, na co trudno było odpowiedzieć; żeby wybrnąć z tak głębokiéy toni, poszedł po radę do swoich xiąg. *Kłok. Tur.* 136. Na iednę rzecz odpowiedzieć nie mogłem, zawstydziłem się, wybrnąć z niéy nie mogłem. *Sk. Dz.* 806. Wybrnąć, wykołatać się, wypławić, wyskrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się, *emergere. Mącz.* Wybrnąłem z niebezpieczeństwa. *Teat.* 18 *c*, 96. Z morskiéy wybrniesz nawałności. *Bardz. Tr.* 550. Wybrnąć z niebezpieczeństwa, to samo iest zyskiem. *Min. ryt.* 4, 119. Da-li mi Bóg teraz wybrnąć, na potym będę ostróżnieyszym. *Cn. Ad.* 144. - Mitrydat nie iuż w Pontu i Kappadocyi pustyniach kryie się, ale z oyczystego króleatwa wybrnąwszy, w waszych osadach t. i. w świetle Azyi przemieszkiwa. *Siem. Cyc.* 188, wyrznąwszy się, przerznąwszy się). WYBRODZIC *cz. dk.*, wybrodzywać *czstl.*, z brodu wyyśdź, wyprowadzić, watend herausführen, herauswaten lassen; (*Rs.* выбродить, выбра́живать włóczyć się, tułać się, выбрести, выброжу znowu zaczynać wychodzić, избродить, избраживать wszędzie chodzić). Po wybrodzywaniu, koniom trzeba kopyta dobrze wychędożyć. *Hipp.* 56. Jeszcze różany Tytan w Hesperyyskiéy toni Z swéy karocy wyprzęgłych nie wybrodził koni. *Kchow.* 14. Wybrodzoną Cyprydę z morskich

wod niedawno Obacz Apellesowéy pracy sztukę sławną; Min. Auz. 23. - Niiak. Niebezpieczeństwa, w iakich byli, swoie, i z iakich wybrodzili, wieść na pamięć miło; exhausta pericula. Zebr. Ow. 298, z iakich wybrnęli

WYBRONOWAĆ cz. dk., bronuiąc wyrzucić, wykopać, herauseggen, auseggen; Boh. wywlačiti; Sr. 1. wulocżici, ob. wywlóczyć, wywlec.

WYBRÓŻDZIĆ cz. dk., brózdami wykarbować, ausfurchen, durchfurchen; Rs. избороздить. Macica iest bryła, w którey chodzi śrzóba wewnątrz wydrożona i wybrożdżona, właśnie tymże samym kształtem, iak iest śrzóba zewnętrznie opasana, iż iest doskonałą formą téy części, którą obeymuie. Jak. Mat. 4, 348.

WYBRUDZIĆ cz. dk., z brudu wyczyścić, vom Schmutze reinigen; pr. et fig. tr. Skoro słońce z ośmy się wybrudzi,.. Chrość. Luk. 45.

WYBRUKOWAĆ cz. dk., brukiem wysłać, mit Steinen auspflastern; Ross. вымостить, вымащивать. Ulice szerokie, prosto wytknięte, dobrze wybrukowane. NPam. 11, 166.

•**WYBRUSZYĆ** cz. dk.; Boh. wybrausyti, wybrausým; (ob. •brus, bruszec), wyostrzyć, ausschleifen, schärfen. Rzezimieszek z nożem wybruszonym. Klon. Wor. 36.

WYBRYD, - u, m., zrzędna niedogodność, wybrzydzanie, przebieranie w czym niedogodzone, Mäkeley, Kritteley. Wybrydy w tym wieku wcale nic nie znaczą. Teat. 35, 77. **WYBRYDNIK**, - a, m., wybrzydzaiący, niedogodek, hyrny, sprzeka, sprzeczny. X. Kam., ein Mäkler, Krittler, w rodz. żeńsk. wybrydnica, - y. **WYBRYDNOŚĆ**, - ści, ż., niedogodność w przebieraniu i brakowaniu, zrzędność, Mäkelsucht, Krittelsucht. - **WYBRYDNY**, - a, - e, -ie adv., wybrzydzaiący, przebieraiący, brakuiący z niedogodzeniem, mäklerisch, kritlisch. Ani przyznam się, rzecz ta iest dla mnie dość widna, Przecoby miłość twoia teraz tak wybrydna. Zabł. Amf. 33. **WYBRYDZAĆ**, **WYBRZYDZAĆ** cz. dk., z pogardą przebierać w czym, brakować, mäkeln, verächtlich aussuchen, (Oestr. ausklauben), wegwerfen.

WYBRYK, - u, m., wybryknienie, podskok, wyskok, ein Aufsprung, Seitensprung, ein Hopsasa. Szłapak rozhukany, kilkadziesiąt wybryków, susów i wyskoków zrobiwszy, razem z iedźcem zniknął. Kur. P. 2. - fig. tr. Wybryk imaginacyi. Pam. Warsz. 5, 153. **WYBRYKNĄĆ** niiak. idntl., wybrykiwać czstl. kontyn., wybrykuie Pr., bryknąc wyskoczyć, wyskakiwać, skokiem dokazywać, hinten ausschlagend aufspringen, herum springen. Osieł na wybrykowanie udał się, trawy nie iedząc powoli, dziwy wyrabia nad zwyczay swywoli. Jabł. Ez. 172. Owiec wielkie trzody po trawie wybrykuią. Jabł. Tel. 176, sie hüpfen herum.

WYBRYZGNĄĆ niiak. idntl., wybryzgać ndk., wybryzgiwać czstl. et kontyn.; bryzgiem wyskoczyć, aussprühen, hervorsprühen; Rs. выбрызгать, выбрызгивать. Leżą na placu, krew ranami toczy każdy z nich, a ieszcze iad wybryzguie z oczu. Jabł. Tel. 229. Chwycą się obay iak lwi, rozszarpać się chcący, Ogień krwawy z ich oczu wybryzga biiący. Jabł. Tel. 219.

WYBRZEŻE, •**WZBRZEŻE**, - a, n., wybrzeże sinus, i. e. maris seu litoris in continentem excessus. Klon. Fl. C 1, buchta, die Bucht, der Meerbusen, dyalekty obacz pod wbrzeże). Cherburg leży nad iedną małą morską odnogą czyli wybrzeżem. Pam. 85, 1, 423; sed cf. Wbrzeże). Wybrzeże Adryackie. Zab. 2, 327. Tysiączne porozrywane wzbrzeża dowodzą, iak wielkie tu działy się zapadliny. Stas. Buf. 160.

•**WYBRZUSZYĆ** cz. dk., n. p. Oręża wybrzuszone znoszą do kościoła; stricti feruntur in templum gladii. Zebr. Ow. 599, dobyte z pochew; - ieżeli nie •wybruszone, ob. wybruszyć.

WYBUCH, - u, m.; Rs. пыхъ; wybuchnienie, uderzenie z wybuchnienia, wybiianie się, wyłamanie nagłe, das Herausflammen, Herausplatzen, Hervorsprudeln; Vd. vundar, vunvterganje). Z zagorzałych Etny wnętrzności płomieniste huczą wybuchy. Tr. Tel. 313. Rozpalone naczynie na żarze ognistym Skwarzy tłustość, i rzuca wybuchem pienistym. Dmoch. Jl. 2, 247. **WYBUCHNĄĆ** niiak. idntl., wybuchać ndk., wybuchywać czstl. et kontyn.; de aqua et igne magna vi erumpente. Cn. Th. 1305, buchaiąc wybić, wytrzasnąć, hervorbersten, hervorplatzen, heftig hervorbrechen; Vd. gorvnetise, gorvnematise; Cro. izpuhnuti, izpuhnujem, izpuhavam; Rs. прорыхнуть. Z góry Hekli u spodku wielkie ognie wybuchywaią. Syst. sk. 158. Ogień wybucha, Vd. oginj vunvdari). Wybuchał płomień, a palił, które nalazł u pieca. Leop. Dan. 3, 48. Bóy krwawy, sami się między wybuchaiących dymów obłokami ledwie widzieć mogą. Tward. Wł. 237. Ktoby się spodziewał, żeby z tak małéy iskierki wielki ogień wybuchnął. Teat. 10, 76. Częstokroć z iednéy iskierki ogień wybuchał. Gaz. Nar. 1, 394 b. - fig. Przyduszono siła buntów Janczarskich pierwéy niż w płomień wybuchnęły. Kłok. Tur. 228. - §., wybuchnąć z czym, mit etwas heraus platzen. Tak umiał zapalczywość tłumić swego przyrodzenia, że nigdy z nią nie wybuchnął. Mon. Z naywiększym gniewem wybuchnął na bezczelność zbrodni. N. Pam. 13, 100, grzmotnął na nią, gromił ią. - §. transl., n. p. stać koło niego blisko nie można, tak z niego trunek wybucha. Teat. 10 b, 98, biie z niego, dampft aus ihm.

WYBUDOWAĆ cz. dk., wybudowywać czstl. et kontyn., buduiąc wystawić, ausbauen; Boh wystawěti, ustawěti; Sr. 1. wutwaricż (cf. wytworzyć), wutwaru; Slo. wystawugi, wystawiti; Vd. spuvati, gorsidati, isidati, vunszimprati; Cro. zezidati, izzidavam, izzidati; Rs. возставить, воставлять, выстроить, выстроивать, (cf. wystroić), отстроить, отстраивать, состроить, состроивать, создати, созидать, сосрудить, сооружать, сгромоздить, согромоздить (cf. zgromadzić). Za trzy lata wszystko miasto się wybudowało ieszcze piękniey, niżeli pierwey było. Star. Dw. 75.

WYBUIAĆ niiak. dk., buiaiąc wystrzelać, wybić się, wzbić się, üppig in die Höhe aufschießen. Z obudwoch stron dawały cień starożytne dęby, i innego rodzaiu wybuiałe drzewa. Zab. 6, 212. Dzikich latorośli poziome ostatki Gdy ucina ogrodnik drzewu, to nie szkodzi, Owszem piękniéy wybuia, lepszy owoc rodzi. Kras. W. 12. - tr. Orły wybuiałe, orły bystrolotne. Kras. W. 9, górno buiaiące.

WYBURCZEĆ, F. wyburczy cz. dk., wyłaiać, wybuzować, ausschelten, ausschmähen; Rs. разбранить, разбранивать (cf. rozbronić). Jak przyydzie, wyburcz go WcPan należycie. Teat. 29, 93. Byś ią dobrze wyburczeć miał, upewniam, że się poprawi. Teatr. 14, 73.

WYBURDAĆ się *zaimk. dk.*, wyguzdrać się, wygramolić się, powoli się wybierać dokąd, sich langsam aufmachen, allmählig wozu anschicken. Niechay baczy oyciec, że syn iego ku temu ma się wyburdać a wybrać, aby się obrócił na iakie postanowienie. *Glicz. Wych. O* 1 *b.*

WYBURZYĆ *cz. dk.*, burzenie skończyć, ausstürmen, ausgähren; *Boh.* wybořiti. *Zaimk.* wyburzyć się, przestać się burzyć, n. p. Niech się zawisna chwila w swym gniewie wyburzy, Dla ciebie wiek się złoty ieszcze z niéy wynurzy. *Nar. Dz.* 1, 131.

WYBUY, - uiu, *m.*, wybuianie, das Emporschießen. Pomóż śmiałéy pieśni, która nieśrzednim lotem na wybuy wykroi aż nad Aońską górę. *Przyb. Milt.* 7.

WYBUZOWAĆ *cz. dk.*, wyłaiać, wyburczeć, einen ausfilzen; *Vd.* vunskriegati, iskriegati; *Rs.* разбранить, разбранивать; wybuzować kogo ostatecznemi słowami; namówić mu, co djabeł każe. *Off. Wyr.* Póydę zaraz wybuzować należycie tego głupca. *Teat.* 24 *c*, 64.

WYBYĆ, *F.* wybędę *niiak. dk.*, wybywać *ndk. et kontyn.*, do końca zupełnie przebyć, odbyć ze wszystkiem, przetrwać, bis zu Ende abwarten, gänzlich hinbringen, zubringen, verleben (*Boh.* wybyt, wybywati nadto się zostać, zbywać, 2., wyprawić, wyposażyć; wybytek, odbytek posag; *Vd.* vunbiti, = nie być u siebie, być w gościnie, *Ger.* aussenn, ausbleiben, nicht zu Hause seyn; *Rs.* выбыть, выбывать funkcyą swoię porzucić, выбылый który funkcyą porzucił; *Ec.* избываю, избѣгаю, *Gr.* ἐκφεύγω *effugio*, избытїе ucieczka *effugium*). Król trzy miesiące w Krakowie wybywszy, do Litwy odjechał. *Krom.* 685. Woyskowi, którzyby aktualnie w kraiowéy służbie lat sześć wybyli,.. *Gaz. Nar.* 1, 54. Czas pewny na téy wybywszy dewocyi, mogą iść za mąż. *Chmiel.* 1, 1041.

WYBZDURZYĆ *cz. dk.*, wybzdurzać *ndk.*, bzdurząc wyłudzić, ausfaseln, ausschwatzen von einem, ihm abschwatzen, abfaseln, cf. wykpić, wydrwić.

WYĆ, wyie *cz. ndk.*, głos przeraźliwie smutny wydawać, iak pies tęskniący, heulen, *Boh.* wýti, wyl, wygi (*Boh.* wenskati, huczeć); *Slo.* wigem; *Sr.* 1. wucz, wul, wuju, wujem, hwupu, hwutżo; *Sr.* 2. husch; *Crn.* tûlem, (cf. tulić; *Crn.* vękam *clamo*, vęk *clamor*); *Vd.* ſavyem, ſavujem (zawyć), tulit; (*Vd.* vekat kokor ena krava, = ryczeć iak krowa); *Cro.* vichem; (*Cro.* vichem, vikam *clamo*, vika *clamor*, vikàvecz *vociferator*, viſchim *hinnio*; *Dl.* viokat *clamare*); *Bs.* viati, zaviati kako vúk; (*Bs.* viſctiti kako kogn, = rżać; *Bs.* vikati, kricjati, = krzyczeć, (*Sla.* vihati, vikati *clamare*, *Rg.* viſctiti, arxatti, arxitti, = rżać; *Rg.* vikati *vociferare*, vikka *vociferatio*); *Ross.* выть, вылъ, вою, (взвыть, взвою zawyć); *Ec.* выю, вытїе. Pies wyie, gdy smutny. *Dudz.* 21. Wilk z wilki wyie. *Kosz. Lor.* 56. Wycie; *Bh.* wytí; *Vd.* vek, jokanje, vekanje; (*Crn.* vęk, = krzyk); *Rs.* вой. Wilka dzikim psem zowią, bowiem iemu postacią i wyciem podobien. *Spicz.* 144., *Sien.* 286. Wycie wilka; *Ec.* волковытїе. Działa i kartauny ich nie huczą, ale wyią. *Psalmod.* 67. - *De homine*, *e. gr.* Z rozmowy téy na grzechy swe wspomniał, i bardzo płakać, łkać, wyć i trząść się począł. *Sk. Żyw.* 265; *Ross.* взвопить, вопить, вопаю, biadać; *Ec.* вопльствити szlochać). Piy, nie wyy człecze, a gdy się upiiesz, Póydź spać, to zdrowia i wczasu zażyiesz. *Jabl. Ez.* 105. Gdzie się człek obróci, wszędzie łakomi wyią wierzyciele. *Teat.* 36 *b*, 58.

WYCEDZIĆ, *WYCADZIĆ, *cz. dk.*, cedzeniem wyczyścić, ausseihen; *Bh.* wycedjm; *Bs.* isçiditi; *Rg.* izzjèditi; *Ec.* изцѣжаю; (*Rs.* выцѣдить, выцѣживать wytoczyć). Wycedzić, cedząc wypuścić, wytoczyć, abzapfen. Medea z Aesona krew starą *wycadzi a napoi sokami. *Zebr. Ow.* 169. Ofiarował kapłan gołąbięta, szyie zakręciwszy, I krew z otwartych gardłek wycedziwszy. *Odym. Św. G* 3.

WYCELOWAĆ *cz. dz.*, wymierzyć do celu, hin zielen, erzielen. Wysuwka w dnie armaty, służy do wycelowania teyże armaty. *Jak. Art.* 3, 324, do wyry htowania, wykierowania do celu). Za pomocą nadstawka daią kanałowi armatnemu wyższe nachylenie, iak gdyby armata była wycelowana ostro przez śpiż. *Jak. Art.* 3, 403 - §. Wycelować u kuśnierza, = szyiąc futro, dobrać włosu do włosu. *X. Kam.*, das Pelzwerk nach dem Haarstrich zusammen nähen. *fig. tr.*, n. p. wiek Anchisów wycelować godzi; *renouare paciscitur*. *Zebr. Ow.* 230, daleko celować, przechodzić, weit übertreffen; *Vd.* vundomeriti, vundokonzhati; cf. wymierzyć.

WYCEMBROWAĆ, *cz. dk.*, wycembrowywać *czstl. et kontyn.*, cembrowaniem wyłożyć; *Vd.* isjiſpati, vunsjiſpati, vunsjiſpuvati: auszimmern. Podziemne przechody pod twierdzami są wymurowane i zasklepione, albo też tylko wycembrowane. *Jak. Art.* 3, 292. Jamę wycembrować. *Torz. sk.* 44.

WYCERKLIĆ, *ob.* wycyrklić, wycyrklować.

*WYCHADZAĆ, Wychodzić, *ob.* Wyyść.

WYCHARCZEĆ *cz. dk.*, wycharknąć *idntl.*, wycharchać, wycharkać, wychrachać, *ndk.*, charkaniem wyrzucić, wypluć, ausräuspern, räuspernd aus'pucken; *Bh.* wychrknauti, wychrkati, wychrkawati; (wychrkak, wyplwak *sputum*); *Vd.* vunseherkati; *Cro.* zhraknuti, zhraknújem, izhraknuti, izhrakujem, (zhrakàvecz *screator*); *Rg.* izhràknuti, izkàrhnuti; *Bs.* izhraknuti, izhraketi; *Rs.* выхаркнуть, выхаркивать; *Ec.* изхракиваю, исхракиваю, *excreo*. Picie to pomaga tym, którzy krew z piersi wycharkaią. *Cresc.* 215; piersi z *flagmy wychędaża, przez wolne wycharkanie. *Syr.* 447. Piersi czyszczą się snadném wycharchaniem ślin. *Spicz. pr.*

WYCHAROWAĆ, *ob.* Wyharować.

WYCHARSNĄĆ *niiak. idntl.*, wynędznieć, wyschnąć, elend werden, austrocknen, vertrocknen. Gdy się chciwéy swoiéy żonie przeciwił, tak wycharsł, iż w krótkim czasie był, iakoby na poły umarły. *Ezop.* 130, cf. charciasty.

WYCHĘDOŻYĆ *cz. dk*, wychędażać *ndk.*, chędogo wyczyścić; *Vd.* iszhediti, vunszhediti; *Cro.* zeſznaſiti, aussäubern, ausreinigen, ausputzen, rein putzen. Ziele mydelnica, gdy ie w rękach mnie, puszcza z siebie iako mydło mydliny, które także wycieraią i wychędażaią szaty. *Syr.* 621, *Kąck. Pas.* 34. Zboże wymłócone i wychędożone daie ziarno przednie, poślednie, (pośład), odjemne (odjemki,) plewy, trzyny, zgoniny; od ziarna na przetakach chędożonego odchodzą zczynki; bo zczyniać, iest to chędożyć na przetakach. *X. Kam.*

WYCHEŁTAĆ *cz. dk.*, wycheltywać *czstl. et kontyn.*, używaniem wytrzeć, abnutzen, abreiben. W wycheltanym i wytartym stroiu zszargana, w cudzym śmiele szasta się pokoiu. *Mon.* 73, 666. Puklerz Marsa wycheltany, Tysiącem strzał, tysiącem pocisków nadziany. *Min. Ryt.* 2,

318. Cyrkiel powinieneś mieć dobry, dychtowny, niewycheltany, *Haur. Sk.* 190, niezłózowany, nie łóżny, niechybaiący się, nicht wackelig.

WYCHEŁZNĄĆ, *ob.* Wykiełznąć. **WYCHIBLOWAĆ**; *ob.* Wyheblować.

WYCHLEPAĆ *cz. dk.*, wychlepnąć, wychlipnąć *idntl.*, *Rs.* выхлебнуть, выхлебать, wyłknąć, wytarknąć, wypić, wynieść co rzadkiego, *Vd.* vunslopati, vunpolopati, vunpozhrepati; ausschlürfen. Podobno to na mnie przyydzie, resztę téy nawarzonéy polewki wychlepać. *Teat.* 30, 45.

WYCHŁODNĄĆ *niiak. idntl.*, Wychłodnieć *dk.*, zupełnie wystygnąć, chłodnym się stać, auskühlen, verkühlen, ganz abkühlen, *Bh.* wychladnauti. Starzec, choć w nim ognie już wychłodły, Jéy szeptem iednym o kochaniu marzy. *Chrość. Luk.* 188. **WYCHŁODZIĆ** *cz. dk.*, wychładzać *ndk.*, czynić że co wychłodnieie, wystudzić, chłodnym uczynić, *Bh.* wychladiti; *Vd.* ishladiti, vunsehladiti; *Rs.* выхолодить, выхолаживать. Wódka ta gorącość zbytnią ze wnętrzności oddala i wychładza. *Syr.* 1257. – *fig. tr.* Zuchwalca takiego prawo każe dobrze wychłodzić. *Klon. Wor.* 31., uskromić.

WYCHŁONĄĆ *cz. idntl.*, wyziewnąć, wypuścić z siebie, wywrzeć, von sich geben, von sich fahren lassen. Gdy na was swoię wściekłość i zapęd wychłoną, zginiecie. *Teat.* 45 *d*, 66 *Wyb.*

WYCHŁOSTAĆ, wychłościć *cz. dk.*, chłostą wybić, (mit der Ruthe) auspeitschen, ausprügeln; *pr. et fig. tr.*; *Bh.* wymrskati; *Vd.* istepsti, vunstepsti, isjishlati, vunsjishlati, *Rs.* выхлыснуть, выхлеснуть. Dał moc urzędom, ażeby tych wychłostali i z miasta wygnali, którzyby się nie uczyli. *Sk. Dz.* 280. Pierwsza rzecz, którą on co poranek odnawiał, zawisła była na wychłostaniu ciała swego. *Zab.* 16, 130. – Jagiełło się nad Krzyżaki pomścił, Prusy zburzywszy ze Żmudzi ich wychłościł. *Stryik. Gon.* Q 2, poraziwszy wypędził, er peitschte sie heraus. – Chciéy ieno Panie, żebyś go (Joba) wychłostał, J ciała iego dotknął swoią ręką, Uyrzysz że będzie złorzeczył za męką. *Chrośc. Job.* 11, cf. dopiec, dokuczyć, einem zusetzen.

WYCHŁYSNĄĆ *cz. idntl.*, wyłknąć, wychlipnąć, heraus schöpfen, ausschlucken, ausstürzen z. B. ein Glas Brantwein. Skoro kieliszek ten miodu wychłyśnie, O ziemię go ciśnie. *Pot. Arg.* 719.

WYCHOD, -u, *m.*, (*Boh.* wychod *exitus, ortus, oriens*; *obacz* wschód, *Boh.* wychoz komissya obzieraiąca, *ad fundum*; *Slo.* wichod, = wschód); *Slo.* wychod, wygiti wyyście; *Sr.* 1. wukhad; *Sr.* 2. huchod; (*Vd.* ishod *origo*; ishod, pregyb *casus grammaticus*); *Vd.* vunhodishe; *Cro.* izhod, iztok; *Sla.* izhod; *Rg.* izhòd: *Rs.* выходъ, исходъ; *Ec.* изходъ, исходъ, изходище; (исходища źródło). Wychód, wychodzenie, wyyście, das Herausgehen, Hinausgehen, der Ausgang; którędy wychodzą, wo man hinaus geht, der Ausgang. Żałuiemy, że nie długo możemy WcPanu służyć, boś nas na wychodzie zastał. *Teat.* 22, 123, wychodzących, wybieraiących się, im Ausgehen begriffen. Dziś Kapitan Basza odprawił publiczny z Stambulu wychod z flotą swoią na morze czarne. *Gaz. Nar.* 1, 212 *b*, wyprawę, = wypłynął). Dawne dzikich narodów z mieysc swoich tłumne wychody. *Zab.* 9, 226, cf. wędrówki, przeniesienia się, wyniesienia się, Auswanderungen. Ptolomeusz różnych narodów z mieysca na mieysce przyyścia i wychody spisał. *Stryik. Gon.* M 3. Idź na wybiegi dróg. *Sekl. Math.* 22, *not.* „na wychody abo wyyścia gościńców„; Ausgänge oder Enden der Straßen. Jaskinia iest sekretnym wychodem z wieży. *Teat.* 56 *c*, 88. – §. Wychód, **WYCHODEK**, - dku, *m.*, prywet, *pilat. *Meniń. Tur.* 1, 112, der Abtritt, (*ob.* przechód, *ob.* dwór, ganek); *Boh.* sachod, prewét, stoń', *Sr.* 1. wotstup (odstęp), srač; *Vd.* sahod, sralishe, sralniza, sranski kotez; *Sla.* izhod; (*Bs.* izhod, kamara *cubiculum*; (cf. *Ec.* выходки, выдавки, гной gnóy); *Rs.* отходъ, нужникъ, дворъ. Heliogabal plugawo pogrzebion; bo go Rzymianie zabiwszy wrzucili do wychodu. *Rey. Zw.* 102 *b.* Czyście sobie motyką w obozie wychody, By lud morem nie zdychał, gdy poczuie smrody. *M. Bielsk. S. N.* 30, doły wychodowe). Buduią na mieyscach świętych swoie dwory, chlewy i wychody. *Wer. Kii.* 6. Nie odmieni niecnoty, którey nawrzał z młodu, Jeszcze się ciśnie do niéy, by wieprz do wychodu. *Papr. Kot.* T 4 *b.* Natręt, choćby cię w wychodku miał zastać, wpadnie i tam, i wysrać się trudno przed takimi. *Opal. Sat.* 50, *Pot. Syl.* 380, *Pot. Jow.* 207. – Wychód, potrzeba przyrodzona, stolec, die Nothdurft, der Stuhl. Gdy na wychodzie był, wypadły z niego wszystkie wnętrzności. *Biel. Sw.* 66, na potrzebie). Aresztant w nocy naparł się na wychod, tam w prewecie, nożem się w żywot pchnął. *Perz. Cyr.* 3, 188. Wszystko co wchodzi w usta, w zad bywa wyrzucono, abo przez wychod przyrodzony odrzucono bywa. *Sext. Math.* 5. – §. Wychód, część ciała wychodowa, zadek, der Hintere. Powiie to do botów albo do wychodu. *Pot. Syl.* 98. Sam ostatni koniec kanału kiszkowego, wychod, *intestinum rectum*, równy iest, aby potrzebie wyrzucania nie czynił przeszkody. *Kluk. Zw.* 1, 41, das Ende des Mastdarms.

WYCHODNY, **WYCHODOWY**, - a, - e, od wychodu, od wyyścia, Ausgangs =; (*Boh.* wychodni; *Slo.* wichodní wschodni); *Rs.* исходный. Na wychodnym, na wychodzie, wychodząc, beym Ausgange. Żebym gościem mógł być twéy wieczerzy godnym, J nie szedł do ciemnicy wieczney na wychodnym. *Pot. Zac.* 153. – §. Wychodny, snadny do wyyścia, maiący wyyście, ausgänglich, mit Ausgängen, *oppos. Ec.* неизходный. – §. Wychodny, wychodowy, **WYCHODKOWY**, prywetny, od wychodku, Abtritts =. Mieysce wychodne dla fetoru iak naydaléy usuwać trzeba od pokoiów mieszkalnych. *Swith. bud.* 100 – §. zadkowy, Hintern =. Lekarstwo na wrzód wychodny. *Sleszk. Ped.* 203, cf. rzytny). Na glisty, które leżą niedaleko ielita wychodowego. *Spicz.* 189. **WYCHODOWAĆ** *niiak. ndk.*, stolcować, potrzebę przyrodzoną odbywać, stuhlen, einen Stuhl haben. *Deiicere aluum*, na wychodowanie iść. *Mącz.*, na przechód. **WYCHODZIĆ**, *ob.* Wyyść.

WYCHOPIEŃ, *ob.* Podpłomyk.

WYCHOROWAĆ się *zaimk. dk.*, wyyść z choroby długiéy, von einer langen Krankheit genesen. *X. Kam.* **WYCHORZEĆ** *niiak. dokon.*, chorobą być wytrawionym, von Krankheit ausgezehrt werden; *Sr.* 1. wukhoru. Xiążę Wrocławski z więzienia okrutnego wypuszczony, już nie mógł więcéy wskórać; lecz z nienagła zawsze truchleiąc,

wychorzały skawęczał. *Krom.* 304, *lento morbo consumptus est.*

WYCHOWAĆ *cz. dk.*, wychowam *F.*, wychowuie *Pr.*, wychowywać *czstl. et kontyn.*, *Boh.* wychowati, wychowáwam; *Slo.* wychowáwám, wychowáwánj; wyżywić aż do wyrostu, cf. odchować; aufnähren, auffüttern, groß füttern, aufziehen; (*Sr.* 1. wuchowacź, wuchowam *contegere*, *ob.* schować, cf. chować); *Sr.* 1. zkubuyu; *Rs.* выкормить, выкáрмливать, взкормлияю, возкормить, возкормлять, взкармливать, *ob.* wykarmić). Pastuch parę wilczków nalazł w lesie, i kozie rozkazał ie karmić, ponieważ mać kędyś w lesie została; o iak z ciężkością narzekała koza, że te bestye wychowała, które dorosłszy szarpać miały mamkę. *Birk. O Ex.* 12. Ci co dziatki wychowywaią, więcéy przed tymi maią, co się w klasztorach zamykaią; bo pracami wielkiemi ogarnieni i dziwnemi kłopoty i pokusami, które w takowym gomonie ze strony żony, dziatek, i czeladzi przypadać zwykły, ćwiczeni bywaią. *Zrn. Pst.* 3, 543. – §. Wychowywać młodego człowieka, wychowanie, ćwiczenie i naukę mu dawać, kształtować go na człowieka, einen erziehen, auferziehen, einem die Erziehung geben; *Bh.* wyhlidati (cf. wyglądać, doglądać;) *Sr.* 1. kubuyu, cżachnu hoře, zkubuyu; *Vd.* srediti, perrediti, gorsrediti, gorsvuzhiti; *Cro.* odhránujem, (cf. chronić), odkajam (cf. kaiać się, cf. koić,) *Dl.* uzhranujem; *Rg.* vzhraniti; *Bs.* gojiti, (cf. goić), hraniti, odhraniti; *Ross.* возпитать, возпи́тывать, выростить, выращать (cf. wyrościć); *Ec.* питàть (cf. picować). Wychowywanie, Wychowanie, **WYCHOW**, – u, *m.*, **WYCHOWEK**, – wku, *m.*, edukowanie, edukacya, das Auferziehen, die Auferziehung, die Erziehung, *Bh.* odchowani, wychowenj, zwedenj, péstowani (cf. piastowanie); *Vd.* srejenje, sreditje, gorsrejenje, sreja; *Cro.* odhranènye; *Rg.* uzhragnenje; *Rs.* взкормъ, возпитàнïе. Wychowanie, luboby się rozumieć powinno, odbycie wieku niedołężnéy natury, które wspólne iest ze wszystkiemi żyiącemi iestestwy; atoli zwierzęta, maiąc prawo przyrodzenia przepisane ręką stwórcy, nie potrzebuią tylko czasu do swoiego wychowania; od wychowania zaś człowieka nieoddzielne iest ćwiczenie nauk, sztuk, wiadomości, obyczaiów. *Jeż. Wyr.* Rodzice wychowali i przyuczyli córkę swą podług zakonu Moyżeszowego. *Leop. Dan.* 13, 3, wyćwiczyli. 3 *Leop.*). Wychowany, dobrze wychowany; *Cro.* odhranyen; *Rs.* благовоспи́танный, wohlerzogen. Jak się kto wychował, tak się będzie sprawował. *Cn. Ad.* 1276. Wszystko umiem na pamięć, i nie za piecem się też wychowałem. *Teat.* 7d, 5 *Czart.* Z wychowania wszystek żywot ludzki idzie. *Sk. Kaz.* 420. Wychowanie młodzieży rozrządzać należy, aby się stali i oświeconemi, i cnotliwemi. *Kras. List.* 62. Aby się pokazać bywalcami, dworakami, ludźmi naywybornieyszego wychowania, zaniedbywaią wszystkich znaków przystoyności, i należyte osobom względy. *Mon.* 65, 149, cf. dobrego tonu). Naydroższy kleynot młodości dobre wychowanie i pilne ćwiczenie. *Falib. disk. G* 3; *Rs.* благовоспитанïе. Panny urodzeniem, wychowem, pobożnością znakomite. *Nar. Chodk.* 2,448. Uważ krew drogą, która cię zaszczyca, Z iakiego oyca, z iakiéy iesteś matki, Jaki cię wychow przed światem zaleca. *Kniaz. P.* 1, 36. W królewskim domu wziąłeś wychów znakomity. *Dmoch. Jl.* 1, 282. Zaprędko życie stracił, Ni się za wychow miłym rodzicom wypłacił. *ib.* 105. Ziemomysła nie lubili Polacy, że przebywszy młodość pod dozorem Krzyżaków, z wychowem Niemieckim obyczaiów tego narodu nauczył się. *Nar. hst.* 5, 116. Lud do wychowu dzieci mniéy przyzwyczaiony. *Nar. Tac.* 2, 254. Lud ten bez obyczaiów i religii, a z pierwiastkowego wychowu barbarzyńskich dziadów, do włóczęgi przyzwyczaiony. *N. Pam.* 10, 38. Zobacz starca, co okiem pogląda surowym Na młodego xiążęcia, którego wychowem Bohatyrskim zaszczycił. *Przyb. Luz.* 235. Dziatki przysposobione porządnym wychowem. *Zab.* 12, 254. Z twego wychowku, lat temu iuż wiele, ma coraz godne kray obywatele. *Zab.* 13, 6. – *§. Wychować, wykarmić, wyżywić, dać dostateczne wyżywienie, ernähren, unterhalten, erhalten, das nöthige Auskommen geben. U Turków ieden może chować tyle żon, ile ich może wychować. *Petr. Ek.* 57, wszyscy Mahometanie maią wolność mieć żon, ile ich mogą wychować. *Star. Dw.* 61. Żołnierz żadnym sposobem wyżywić ani wychować się nie może, chybaby wszystkie pola połupił. *Jan. Lig. G* 2. Kładź na Pana staranie twoie, a on ciebie wychowa. *Leop. Ps.* 54, 23. Naprzód z dochodów starostwa, ma być odłożono na wychowanie starosty to, czymby się mógł dobrze wychować. *Vol. Leg.* 2, 617, zu seinem Unterhalte. Wychowam się tym, wyżywię się tym, *meam tenuitatem hoc censu sustentare possum. Cn. Th.* 1306, ich kann damit auskommen. Kazimierz dochody z starostw na bardzo nakładne do Węgier wyprawy tak był wyciągnął, iż też na powszechne wychowanie stołowe nie dostawało. *Stryik.* 626. Panowie rady, szukaiąc, aby było wychowanie stanu naszego królewskiego, przyzwalaią na podwyższenie arend. *Vol. Leg.* 2, 626. Nie day mi Panie zbytnie bogatym być; ale tylko cobym miał wychowanie. *Karnk. Kat.* 421. Ociec na rzemieśle syna swego trzyma, aby wychowania tylko sobie zbierał. *Glicz. Wych. G* 8; dla zarobku, dla chleba). Do czterech koni ieden ma bydź sługa chowany; a żupnik słudze ma dać wychowanie na każdy tydzień po sześci groszy. *Herb. stat.* 105, strawnego). *Chylificatio et nutritio*, strawienie pokarmów i wychowanie ciała. *Kirch. Anat.* 16, posilenie, pokrzepienie, Nahrung. – §. *Wychowały*, = wychowany, dobrego chowu, *de equis*, von guter Zucht, von gutem Schlage. Ziemianin ten zawsze konie wychowałe miewał. *Hipp.* 34. Gdy pod Jagiełłem koń urodziwy i wychowały pięknie hasaiący, skoro nań usiadł, zaraz padł i zdechł, było to złą wróżką u wszystkich. *Stryik.* 502. – §. Wychowanie *personif.*, = Wychowaniec, Wychowanka, osoba czyiego wychowania, Zögling; n. p. Jego to wychowanie, *pro* wychowaniec; *nutrimentum, tam de hominibus, quam de brutis. Cn. Th.* 1306. Chiron nie chciał, aby Achill, wychowanie iego, co innego pierwéy umiało, niż muzykę; *Gorn. Dw.* 68. Filip Doktor miłował Alexandra W., nietylko iako króla, ale iako wychowanie a ćwiczenie swoie. *Warg. Kurc.* 22, *ut alumnum.* **WYCHOWANIEC**, – ńca, *m.*, **WYCHOWANEK**, – nka, *zdrbn.*, wychowania czyiego będący, der Zögling; *Boh.* odchowanec (cf. odchować), schowanec; *Slo.* chowanec (= przysposobiony); *Sr.* 1. kubwanik; *Crn.* rejz, rejzhe;

Vd. rejenik; *Rs.* взкóрмленикъ, питомецъ, воспитанникъ, прїемышъ (cf. przyiąć); *Ec.* питóмникъ, питомецъ, вскормленикъ, кормникъ; Serca Muz wychowańców tak są szczére, czyste, Jak Meońskie łabędzi są pióra śnieżyste. *N. Pam.* 5, 198. Własny wychowaniec nayzdatnieyszy bywa na każdy urząd, i pana rozumie, i rad go miłuie. *Haur. Ek.* 2. Wychowańcy zakonu kaznodzieyskiego. *Birk. Dom.* 70. WYCHOWANICA, WYCHOWAŃCA, -y, *ż.*, WYCHOWANKA, -i, *ż.*, *zdrbn.*, wychowania czyiego będąca, die Zöglinginn; *Bh.* schowanice, schowanka, *Slo.* chowanica, chowanécnica; *Sr.* 1. kutwanicija; *Crn.* rejka; *Vd.* rejenka; *Rs.* взкормленица, питóмица, воспитанница. Ja mądrość byłam przy Bogu wychowańcą. *Budn. Prov.* 8, 30. Edukacya, którąś dała twoiéy wychowance, uczyni ią godną tronu. *Teat.* 37, 121. Juliia, wsławiona Juliia, nayprzednieysza Muz i Gracyy wychowanka. *Zab.* 7, 26. Zakłada sobie wielkie nadzieie o swoiéy wychowance. *Teat.* 37, 88. Wolter do Jmperatorowéy Rossyiskiéy: Wychowanko Temidy, Marsa, Apollina. *Zab.* 15, 68. Do nóg nie raz przypada swéy wychowanice, *alumnae. Zebr. Ow.* 255. - §. Wychowanica, = WYCHOWALNICA, -y, *ż.*, WYCHOWYWACIELKA, -i, *ż.*, która wychowanie daie, die Erzieherinn; *Boh.* wychowatelka; *Sr.* 1. kubelnicija; *Vd.*redniza, oskerbniza; *Cro.* odhranitelicza, odkoitelicza, dojka; *Hg.* dajka; *Bs.* gojitelicza, gojitegliça, odhranitegliça). W Krakowskiéy akademii, wychowanicy szacnéy Jagiełłów świętych, matce pobożnéy Katolickiey,.. *Birk. Kaz. Ob.* 95. Maryna, Arkadyusza siostra, wychowalnice swéy Pulcheryi tak pisze,.. *Sk. Dz.* 430. Będą królowie wychowywaciele twoi, a królowe wychowywacielki. *Kosz. Lor.* 93. WYCHOWYWACIEL, WYCHOWALNIK, -a, *m.*, (WYCHOWYWACZ *durum est. Cn. Th.* 1306,) wychowanie daiący, der Erzieher; *Boh.* chowatel, wychowatel, odchowatel; *Slo.* schowanec, který chowa; *Sr.* 1. kubelnik; *Vd.* rednik (cf. rzęd, rząd); *Rg.* hranitegl, odhranitegl; *Cro.* odhranitel, odkoitel; *Bs.* odhranitegl, gojitegl; *Rs.* воспитáтель. Konrad król iechał do Wormacyi, aby nawidził S. Bruch rda, mistrza i wychowalnika swego. *Sk. Dz.* 1004. Rodzicielowi i wychowywacielowi swemu tak wielką łaskę uczynił. *Wys. Kat.* 286. Przełożeni domu królewskiego, i wychowywaciele. *W.* 4 *Reg.* 10, 5. *WYCHOWAWCZY, -a, -e, od wychowania, Erziehungs -; *Sr.* 1. kubwájce; *Rs.* воспитанниковъ, воспитанническїй, воспитáтельный п. р. домъ.

WYCHOWIERAĆ *cz. dk.*, chowierając wyruszyć, złozować, wychwiać, heraus schaukeln, durch Schaukeln los machen, wankend machen. Wszczepione latorośli trzeba dobrze obwiązać, aby się rany nie otworzyły, albo latorośl się nie wychowierała od wiatru. *Cresc.* 122. Szczepom tym trzeba obrony od wiatrów, aby się nie wychowierały. *ib.* 312.

WYCHRACHAĆ, *ob.* Wycharkać, wycharczeć.

WYCHRAPAĆ *cz. dk.*, wychrapywać *czfil. et kontyn.*, chrapiąc wypuścić, *Vd.* vnuseherzhati, vunsdernjrhati, vunsesmerkati; ausschnarchen, verschnarchen. Długo chrapał, aż wino wychrapał. *Dwor.* C 2. Między kobiercy leżąc wysoko, sen spory z piersi swych wychrapywał. *AKchan.* 250. Gdy wychrapowali sen spory z piersi swoich, serca mu dodali,.. *Chodk. Kosl.* 28. - Wychrapać się, chrapiąc wyspać się, sich ausschnarchen, schnarchend ausschlafen.

WYCHRZCIĆ, WYCHRZCIĆ się; *ob.* Przechrzcić. WYCHRZTA, WYCHRZCIAK, WYCHRZCIUK, *ob.* Przechrzta.

WYCHUDNĄĆ *niiak. idntl.*; wychudnieć *dk.*, ze szczętem schudnąć, spaść z ciała, wyschnąć, ganz ausdörren, vertrocknen, mager werden; *Bh.* wychudnauti, wyzahnauti (cf. wyziębnąć), *Sr.* 1. wchubnu; *Rs.* исхудѣть, чахнуть. Tłustość ciała iego wychudnie. *Leop. Jes.* 17, 4. Jeśli się będą tuczyć takiemi potrawy, To pewnie w krótkim czasie oboie wychudną, I gościom u Jchmości będzie bardzo nudno. *Niemc. P. P.* 71. Wychudły, *Bh.* wychřadlý, wyzáblý, *Rs.* чáхлый, мóщи. Wychudnienie *Bh.* wychřadlost, wyzáblost. WYCHUDZIC *cz. dk.*, czynić, że kto wychudnieie, wysuszyć, abzähren, mager machen, ausdörren. Ciała ich karmne a wypasłe, a dusze wychudzone i ociężałe są. *Pilch. Sen. list.* 3, 13.

WYCHWALIĆ *cz. dk.*, wychwalać *ndk.*, wychwaliwać *czfit.*; chwaląc wynosić, uwielbiać, *Bh.* wychwaliti, wychwalowati; *Slo.* wychwalugi; *Rg.* izhvâliti; *Rs.* выхвалить, выхвалять, возхвалить, возхвалять, расхвалить, расхваливать; *Ec.* возхвáляю, lobend erheben, hoch erheben, lobpreisen, preisen, rühmen. Czém kto iest ponaszasz, ieśli uważysz, z czego i iako go wychwalaią. *Pilch. Sen. list.* 404. Wychwalay ile możesz, bo to miękkie uszy Pochlebstwo bardzo łechce, i nayprędzéy ruszy. *Hor. Sat.* 226. Palestyńska ziemia przezwana była ziemią wychwaloną, kiedy sam Pan Bóg onę dla wielkiéy obfitości i urodzaiów często w piśmie świętym chwalił i zalecał. *Jer. Zb.* 2, 7, cf. zawołany). Rzecz iest potrzebna ludzi wielkich, w oycyznie pismy mądremi wychwalać. *Star. Zad. B* 3. Wychwaliwan a sławion ma być wybawca Jzraelski na czasy wieczne. *Leop.* 3 *Mach.* 7. Daycie cześć Panu ze wszech naywyższemu, Panu niewychwalonemu. *JKchan. Ps.* 212, którego nigdy dosyć wychwalić niepodobna, der nicht genug gepriesen werden kann. Libanius uczynił Julianowi pogrzebne *wychwalanie. *Sk. Dz.* 264, pochwałę pogrzebową, panegiryk, Lobrede beym Begräbnisse - *Zaimk.*, n. p. Nie może się Waleryusz wychwalić tego swego Katona. *Warg. Wal.* 125, nie może się go dosyć nachwalić). Mnóstwem bogactw swych wychwalaią się. *Budn. Ps.* 49, 6, chwalą się, chełpią się, sie rühmen sich, prahlen, thun groß damit. WYCHWALACZ, -a, *m.*, cf. uwielbiciel, der Lobpreiser, Erheber. *Bndtk.*, *Ec.* возхвалитель.

WYCHWIAĆ co *cz. dk.*, wychwiewać *ndk.*, wychowierać, wyruszać, złozować, heraus schaukeln, durch Hin = und Herbewegen losmachen. Smok głęboko wpadły pocisk kąsał rozgniewany, A lub go wielkim gwałtem wychwiać pokuszywa, Ledwo go iednak z środka pacierzów dobywa. *Otw. Ow.* 104. Kruk w oczach iego żelazo zegarowe wychwiał, że z mieysca swego wypadło. *Warg. Wal.* 13. Baba ma pociągać onego łożyska i na tę i na owę stronę chwieiąc, aby się tak mogło wychwiać i wyciągnąć. *Spicz.* 179.

WYCHWOSTAĆ *cz. dk.*, wychwostywać *kontyn. et czfil.*, wybić, biiąc wypędzić, herauspeitschen. Naród Litew-

ſki winnikami w łaźniach zwykł pot wychwoſtywać. *Krom.* 215.

WYCHWYCIĆ, *WYCHWACIC *cz. dk.*, wychwytać, *ndk.*, chwytaniem wybrać; **ausfangen, alles aufgreifen;** *Bh.* **wychytati, wychwatiti, wychwacowati,** = wyrwać; (*Cro.* izhititi, = wyrzucić); *Rs.* выхватать, выхватить, выхватывать. Jź żaden z nich pływać nie umiał, tonęli, ci iako który nayprędzéy mógł swego wychwacić, na brzeg zaraz wynieśli. *Papr. Kol. P* 5, wyratować, wyrwać z toni). Z pośrzodku tego ognia wychwycili oyce swoie. *Gorn. Sen.* 481. Kukułka gdy się wylęże, drugim ptaszętom karmią wychwyta łakomością swoią, a tak rychło tyie. *Spicz.* 150. - §. Wychwycić się, n. p. Nic nie mówię Wc Panu, trochęm się wychwycił z prędkości. *Teat.* 34, 66., wypsnęło mi się, zapomniałem się, **es iſt mir entſchlüpft.** - *§. *aliter.* Nie ſtóy na téy równinie, na górę się wychwyć, abyś nie zginął. *Budn. Genes.* 19, 17., umykay, uciekay, ratuy się, **rette dich auf das Gebirge,** *Rs.* исхитить, исхищать wybawić, исхититель wybawca.

WYCHYLIĆ *cz. dk.*, wychylać *ndk.*, wychynąć *idntl.*, schyliwszy lub przechyliwszy wysypać, wypuścić, wylać (**ausneigen, ſtatt austrinken, bey Opitz, ſiehe Adlg.**), **herauskippen, kippend ausſchütten, ausgießen.** Gdy cukier twardo uwrze, wychyń potym na płazę, oleykiem mazaną. *Sien.* 537. Srogi wychynęła iad w obu serca; *vertit furiale venenum pectus in amborum. Zebr. Ow.* 94. Wychylić kielichy, spełnić, wywracać, **ausleeren, ausſtürzen volle Becher.** J Katon ów ſtary Wychylał puhary. *Hor. P.* 2, 138 *Kniaż.* Chceszże, abym też i ia do gruntu wychylił kielich tęgiego wina? *Hor. P.* 1, 124 *Nar.* Wielbiąc Bącha święte dary Wychylamy z winem czary. *Anakr.* 48. Lecz się tym bardziéy ogień ieszcze silił Jmem ia więcéy kieliszków wychylił. *Chrość. Ow.* 239. Opilcom naylepiéy smakuie oſtatnie wychylenie ono, które ich z nóg zwala, i opilſtwo z pełna dokonywa. *Pilch. Sen. liſt.* 82; cf. schyłek, na schyłku). Każe tym wychylać, którzy się mienią być iego przyiaciołmi, potężne kielichy. *Mon.* 71, 94 - §. *tr.* wychylić, wyszczynić, wysunąć, wymknąć, **herausſchieben, rücken, hervor ragen laſſen.** Widzicie różą, co w pół wychylona Dopiero swoie opowiada przyyście. *PKchn. Jer.* 401. Po pierś na wiatr się wychynąwszy, nozdrzem i gębą srogą wod wyrzygnął siła. *Zebr. Ow.* 390, *pectoribus tenus erectus.* Jeymość Dobrodziéyki, aby okazyyka się podała, i mąż na krok głowę wychylił, znaydą wszyſtko, co zechcą. *Teat.* 55 *b*, 5, żeby się na krok oddalił, lub żeby oczy odwrócił). Wolnéy nie było gdzie wychylić nogi, Tak miaſto było opalone. *Wad. Dan. K* 2, nie można było nogi ruszyć, nie było gdzie nogi poſtawić). Zmyślili, że dawno z domu wyszli, chociaż się byli dopiero z domów wychylili. *Tworz. Ok. a* 3. Z Rzymu się przecięż wychylić nie mógł. *Sk. Dz.* 847., ani się ruszyć, **er konnte ſich nicht einen Schritt rühren.** **WYCHYN, - u, *m.*, wychylenie, wychylenie się, **das Herausrücken, Herausragen.** Witał uśmiechliwą iutrzenkę w wychynie. *Przyb. Ab.* 188.

WYCIĄC, wyciął, wycięli, *F.* wytnie, wytnę *cz. dk.*, wycinać *ndk.*, cięciem wygładzić, wyſiec, wyrąbać, **aushauen, heraushauen, weghauen,** *Bh.* **wytiti, wytál, wytnu, wytjnati, wyſtjnati;** *Vd.* dolpobijati, pokonzhati, dolpokonzhati; *Rs.* высѣкать, вырубать. Wycięto drzewo, usechł pniak, poruszyły się gałęzie. *Psalmod.* 41. Drzewo, które nie daie owocu dobrego, będzie wycięte. *W. Math.* 3, 10. Wycinam las, gay, wyrębuię. *Cn. Th.* 1307. Każę was wszyſtkich w pień wyciąć. *Teat.* 13, 139, **ich laſſe euch in die Pfanne hauen.** O zgładzie i wycięciu całego senatu zamyślał. *Pilch. Sen. Gn.* 328, o zabiciu, **Ermordung, Aufreibung,** *Sr.* 1. **wukónczwano.** - Maiąc bicz, o mal mu ślepiów nie wyciął. *Teat.* 11 *b*, 8, oczy mu wybił, wytrzasnął, wyiął biczem, wyłupił, **er hieb ihm mit der Peitſche die Augen aus, ſchlug ihm die Augen aus.** - Wyciąć co z czego, cięciem wyrobić, wyciosać, **aushauen, durch Hauen ausarbeiten, verfertigen.** W woli rzemieślnika ieſt wyciąć z kamienia podły posąg, lub wyraz godny ludzi czczenia. *Zab.* 15, 109. - §. Wycinać, wyrzynać, wyząbkować, **auszacken.** Spodnica wycinana. *Teat.* 38, 297. - *Similiter* gęba wycięta, narysowana, z paragrafem, **ein aufgeſchlitztes, gezeichnetes, zerhauenes Maul.** Roztropniéy uyść za tchórza, a ſkórę mieć całą, niż iunaka z wyciętym pyſkiem słynąć chwałą. *Teat.* 51, 9. Gdyby nie ieden miał język za zęby, Pewnieby nie miał wyciętéy gęby. *Jabl. Ez.* 156. - §. Wyciąć, zamachnąwszy uderzyć, wybić, **einen Hieb verſetzen, ausholen, aushauen.** Koń to poznawszy, iak wytnie kopytem Stłukł mu paszczękę i kłów kilka przy tém. *Jak. Bay.* 211. Wyznay wszyſtko hultaiu, bo iak ieszcze raz wytnę, nie na dwie połowy, ale na cztery ćwierci żywcem cię rozpłatam. *Oſſ. ſtr.* 1. Dobywszy z pod pachy kańczuka, tak mię wyciął po ręku, że mi zaraz nabiegła. *Teat.* 24, 132 *Czart.* Wyciąć komu, siec kogo rózgą. *Cn. Th.* 1307, ociąć kogo rózgą. *Włod.*, zaciąć, **einen Ruthenſtreich; Ruthenhieb geben.** Wycinam komu, wycinam kogo w gębę, wycinam komu policzek, policzek daię, *ob.* policzkuię, **einem einen Backenſtreich geben, eine Ohrfeige geben.** Wyciął mu młodzieniec cię- żki policzek; na to rzekł Witalis: tobie wytną taki policzek, iż się wszyſtka zbieży Alexandrya. *Sk. Żyw.* 73. Przyſtępowali ku Jezusowi i mówili: bądź pozdrowion królu Żydowſki, i wycinali mu policzki. *Leop. Joa.* 19, 2. Wycina mu policzek. *Teat.* 24 *c*, 51. Gdy będziesz z lewéy wycięty, nadſtaw i prawą. *Mon.* 71, 511. Prawda, że mię wyciął w gębę, alem mu za to wiele rzeczy nagadał. *Teat.* 34, 26. Haże! ha! (macha ręką), wycięło się dawniéy pyſk komu z igraszki. *Teat.* 43 *c*, 11, *Wyb.* Nie masz-li broni, tedy sobie po gębie wytną wzaiem dłoni. *Miaſk. ryt.* 2, 182. Wszyſtko złe w domu popełnia; a w kościele głośne sobie za to wycina policzki. *Karp.* 4, 37. - *fig. tr.* Chcemy sprawiedliwości dla wszyſtkich, a ieżeli poſtrzeżemy krzywość, wytniemy po niéy, ażeby ią wyproſtować. *Gaz. Nar.* 1, 44 *b*, będziemy bili na nią, **werden wir auf ſie losſchlagen.** - §. Wyciąć z broni, wyſtrzelić, puścić, **Feuer geben, anſchlagen, los ſchießen.** Miałem sztuciec, co to o siedmset szesnaście kroków biie; iak się złożę, iak wytnę do nich, wszyscy czterech z koni, iak kaczki. *Teat.* 26, 57. Strzelec zoczywszy sarnę, wytnie ią wpół, że sarna bez duszy o ziemię upadnie. *Jabl. Ez.* 74. - *fig.* Zobaczysz iaki

komplіment do niego wytnę. *Teat.* 35 *c*, 64, wyſtrzelę; wysadzę, ein Kompliment anbringen. Wyciąłeś mu prawdę, iak siekierą. *ib.* 22 *b*, 7, wyrznąłeś mu prawdę, wymówiłeś w oczy bez ogródki, du haſt ihm derb die Wahrheit geſagt. – *Aliter* wyciąć tańca, Mazurka, Polſkiego, uciąwszy wytańcować, *ex abrupto* wziąć się do niego, ſich friſch drauf los daran machen, z. B. friſch darauf los tanzen. Jak się tylko da słyszeć kochana bandurka, Człek choć ſtary, z gosposią wytnie się Mazurka. *Niemc. P. P.* 103. – §. Wycinać się z kim, = poiedynkować się, bić się, wybić się z kim, rąbać się, ſich mit einem herum hauen. Po kawalerſku wytniesz się dziś z bratem Jzabelli. *Teat.* 29, 122. Piękna niewinność, przyiechać wyciąć się z wuiem i ubić go, ieśli się uda. *ib.* 24, 106 *Czart.* Popi na podpitku brodami się wycinaią, potężnieysi niepotężnych opprymuią, naieżdzaią, do więzienia sadzaią. *Pim. Kam. pr.*, brodami się wycieraią, za brody się rwą). – §. Wycinać się ſkąd, przez co, = przecinać się, przerzynać się, ſich durchhauen, ſich einen Ausweg hauen, bahnen. Tył warowny maiąc, wycina się; *sustinet instantes. Zebr. Ow.* 109. – §. U flisów wycinać się znaczy wyprzęgać się z szelków. *Mag. Mscr.*, ſich aus dem Schiffsſeile losſpannen, ausſpannen. – §. Wycinać się z czego, od czego, = wybić się, wyłamać się, gwałtem wyzwolić się, oddalić się, ſtronić, ſich losmachen, losbrechen, entfernen. Swiat się od zbawienia, które z słuchania słowa bożego roście, wycina i wyłamuie. *Zrn. Pſt.* 87. Wiara z Kryſtusem nas złącza, iż nas żaden od niego nie oderwie, ieśliże się przez niewiarę sami od niego nie wytniemy. *Zrn. Pſt.* 3, 524 *b*.

WYCIĄG, – u, *m.*, wyciągnienie czego zkąd, i to co wyciągniono, extrakt, wypis, treść, ſkrócenie, das Ausziehen, der Auszug; *Bh.* wyytah; *Slo.* witah; *Vd.* isvliek, vunsliek, vunsvliek, (cf. wywlec); *Cro.* izvadek, (cf. wywod). Jeżeli wyparowanie roztworzonéy iſtoty dopóty się przedłuża, póki to co zoſtaie, do palców nie lipnie, nazywa się wyciągiem *extractum. Kruml. Chy.* 161. WYCIĄGACZ, *WYCIĘGACZ, – a, *m.*, wyciągaiący czego po kim, upominaiący się, *Cn. Th.* 1307, exaktor. *Włod.*, wybieracz, wyborca, der Antreiber, Anmahner, Eintreiber, Einnehmer. *Extortor* wyciągacz, wyciſkacz, wybadacz. *Mącz.* Exekutor abo wyciągacz sprawiedliwości bożéy. *Wys. Jgn.* 83. Niesprawiedliwi długów abo spraw iakich wycięgacze. *Kosz. Lor.* Rozkazał Faraon przyſtawom nad robotami, i wycięgaczom ludu. *W. Exod.* 5, 6; przyſtawowie nad robotami i wycięgacze. *ib.* 10. Jeśli pieniędzy pożyczysz ubogiemu, nie będziesz mu przynaglał, iako wyciągacz. *W. Ex.* 22, 25, *not.* „lichwiarz„). Wycięgacz podymnego. *Herb. ſtat.* 89 – *§. Ganię owe koni, iako dzikich niedźwiedzi, na pobоczach i wycięgaczach rozpinania, które więcéy psuią i beſtwią konie, niż cichości uczą. *Hipp.* 34, na wyciągnionych rzemieniach albo linkach. WYCIĄGNĄC *cz. idntl.*, wyciągnie, wyciągnę *F.*, wyciągać, *wycięgać, *ndk.*, *Bh.* wytáhnauti, wytahnu; *Slo.* witáhnuť, wytahugi; *Sr.* 1. wucjanu, wucjaham, wucjahnu, wucjahnecż; *Sr.* 2. ſeſchėgnuſch; *Crn.* stęgnem, stégam, stęgujem, stélûjem; *Vd.* istegniti, vunſtegniti, iſtégnem, napotegniti, vunpotegniti, vunsehajati, vunſtegnuvati; *Cro.* ztegnuti, zteſem, iztegújem, iztegnulszem, iztégnuti, izteſem, iztezati; vádim, (cf. wieśdź); *Rg.* iſtêghnuti, iztêghnuti, iztêzati; *Bs.* iſteghnuti, vaditi, izvaditi, podrjeti; *Rs.* выдвинуть, выдвигивать (cf. wydźwignąć), вытянуть, вытягивать; *Ec.* излящаю, истягаю (*Ec.* истязую *scrutor*, истязать, истязывать nazad żądać, 2., indagować); Wyciągnąć, ciągnąc wyiąć, herausziehen, ausziehen. Baba ma pociągać onego łożyſka, i na tę i na owę ſtronę chwieiąc, aby tak mogło wychwiać i wyciągnąć. *Spicz.* 179. Ranionemu nie dosyć ieſt ku zdrowiu, same ſtrzały z ciała wyciągnąć, lecz też lekarſtwa przydać ranom. *Zygr. Gon.* 295. Obadway szablę z pochew wyciągali, a nie mogli iéy wyciągnąć. *Teat.* 32 *b*, 66, dobywali, a nie mogli iéy dobyć, ſie wollten den Säbel aus der Scheide ziehen; ſie wollten ihn heraus holen, und konnten ihn nicht heraus kriegen, nicht heraus bekommen. Oto ſtudnia, wyciągniemy sobie wody, ochłodzimy się nią trochę. *Teat.* 55 *e*, 55, wyczerpamy, (cf. wypompować), Waſſer aus dem Brunnen ziehen, aus dem Brunnen ſchöpfen. Kazał wszyſtkę wodę wyciągnąć z ſtudni, i na samem dnie znaleźli obraz. *Birk. Gl. K.* 56. – *Similiter.* Nieoszacowane to paniſko! wieleśmy to z sobą wyciągnęli butelek. *Teat.* 27, 35, wypili, spełnili, wychylili, wypróżnili, wie viel Bouteilgen haben wir zuſammen ausgeleert. – Wyciągnąć aptekarſkim lub chymicznym sposobem, wyciąg aptekarſki lub chymiczny robić, extrakt czynić, wyprowadzić, herausziehen durchs Deſtilliren. Tym sposobem iak z piołunu, z rzepiku, z korzenia i kwiecia może być iſtność albo dusza wyciągniona. *Syr.* 280. Extrakt albo wyciągnienie iſtności z lubszczy. *Syr.* 105. Gdy roztworzyciel wlany na iakie ciało, toż samo nie cale, lecz tylko iednę lub drugą iego część roztwarza; wtedy ta czynność nazywa się wyciąganiem, *extractio. Kruml. Chy.* 159. Wynaydować sposoby, z brukowych złoto wyciągać kamieni. *Mon.* 76, 439. Prędzéybyś z drugiego ducha z ciała wyciągnął, niźli grosz od niego. *Jag. Gr.* C 6. Tysiąc mam sposobów, ażeby mu co do grosza pieniądze z kieszeni wyciągnąć. *Teat.* 7 *d*, 17 *Czart.*, cf. wyłudzić, wydrwić, wykpić, wykuglować, wyszypleć). Żonki krotofilne na swe adryany, na wolanty, ażuſty, saki i robrany, wyciągnęły z śpichlerzów korce, z ſtodoł snopy. *Mon* 70, 79. Jnflantſka przez Moſkwę napaść, i co inszego wyciągnęło króla do Litwy. *Gorn. Dz.* 142, nagliło go do Litwy). Ah! żeby go z domu iako wyciągnąć. *Teat.* 52 *d*, 33 wywabić z domu). Nie powinnam była wychodzić ztamtąd, aleś mnie wyciągnęła. *Teat.* 38, 248, namówiła do wyyścia). *Uſt. K.* 2, 255. Przeſtańże żartować; nie day sobie z uſt po iednemu słowu wyciągać. *Teat.* 36 *b*, 5. Płochąś mnie prośbą do tego przywiódł, żem dał tobie Nierozmyślną przysięgę wyciągnąć na sobie. *Otw. Ow.* 50, wyłudzić ze mnie tę przysięgę). – Potrzeba ią wyciągnąć na słówko. *Teat.* 18, 53, słowo iey wyłudzić, wymęczyć, żeby słowo swoie dała przywieść). Dziewięć godzin się bawił u panny, aż wyciągnął ią na ono słowo. *Radz. Z. P. M.* 47. Nie wyciągay mnie Wc Pan na słowo; bo powiem to rodzicom. *Teat.* 26 *c*, 95. Woyſko ieſt wyciągnięta siła obronna z ogólnéy siły kraiowéy. *Gaz. Nar.* 1, 182 *Konſt* 3. *M.*, wyięta, wy-

brana, wyſtawiona, ausgehoben. - *Math.* Wyciągnąć ścianę z danego ſtopnia, wynaleść pierwszą ilkość, która sama przez siebie, raz lub kilka razy rozmnożona, ſtopień dany wyrobiła. *Uſtrz. Alg.* 2, 20, die Quadratwurzel ausziehen. O wyciąganiu ściany kwadratowéy z liczby danéy. *Solſk. G.* 3, 149. - *aliter.* Wyciągnąć liczbę iednoż ieſt co odjąć mnieyszą od większéy, *subtrahere. Solſk. G.* 3, 80, = wytrącić, potrącić, abziehen, ſubtrahiren. - §. 2., wyciągać, rozciągać, rozpinać, wypinać, ciągnąc przedłużać, wyprężać, rozprężać, naprężać, austrecken, ausdehnen, ausziehen. Sukno na ramach rozpinaią, i nielitościwie wyciągaią. *Grod. Dis. E.* Wyciągaiąc wszerz i wzdłuż sukno, przyczynia sięgo niemało. *Grod. Diſk. E 2 b.* Knapi nasi nauczyli się iuż sukna wyciągać. *ib. E* 3. Kto sukno wyciągnione kupi, ten kota w worze targuie. *ib. E* 4. Naſtrzygł blaszek złotych, i wyciągnął ie na nici. *W. Exod.* 39, 3. Ze śkła wodniſtego każ robić lampeczki cienkie, kieliszki wyciągane, śkiełka do zegarków. *Torz.* 125, wysokie, śpiczaſte kieliszki, Spießgläſer. Strychowane były tablice, aby kat podług przepisu kości wyciągał, i boki świecami palił. *Czack. pr.* 2, 229; o torturach). Zausznice te tak są ciężkie, że wyciągaią i psuią uszy. *N. Pam.* 15. 291. Która sobie trafieniem czoło wyciąga, żeby za młodą uszła, ma płacić złotych 40; bo to młodzieńce zdradza, gdy się uwałkuie. *Lek. C 4 b* Wprzód uſtrzępiła się, ubiór obeyźrzała, Twarz wyciągnęła, że się słusznie gładką zdała. *Zebr. Ow.* 88. Gdy pościcie, nie bądźcie iako obłudnicy smutnymi; bo wyciągaią twarze swoie, aby się okazali ludziom poszczącymi. *Zrn. Pſt.* 99 *b.* Szyię kogut wyciągał, wspinaiąc się na nogi, iakoby na co zaglądał. *Ezop.* 98. Szyię iakoky bocian wyciągać. *Eraz. Ob. F.* Ucięto Cyceronowi wyciągłą z lektyki szyię. *Chrośc. Fars.* 175. To pełne, to szermuiąc ſkąpe czynili sztychy, To wyciągnieni, to w się ściśnieni i zbici. *PKchn. Orl.* 1, 32. Jak lis się wyciąga. *Jabł. Lez.* 143 *b*, wyciencza się). - Wyciągać rękę, nogę, ściągać, rozciągać, ausſtrecken die Hand u. ſ. w. Palec możemy zgiąć, wyciągnąć, przyciągnąć i odciągnąć. *Weych. An.* 220. Wyciągniy rękę twoię, i uchwyć węża za ogon. 3 *Leop. Ex.* 4, 4, sięgniy ręką twoią i weź go za ogon. 1 *Leop.* Trzyma ono berło w ręce gołéy wyciągłéy z obłoku. *Wer. Kij.* 17. Dowiedział się, iż chcieli wyciągnąć ręce swe na króla. *Leop. Eſt.* 12, 2, rzucić się na króla, ſie wollten Hand an den König legen. Ku braniu niech nie będzie ręka wyciągniona, Tak zaś ku dawaniu niech nie będzie ſkrócona. *Prot. Jał.* 5. Patrońſki uczeń, niby to brać nie chce, a rękę wyciąga po dukacinę. *Teat.* 52 *c*, 22. Na wyciągłéy ręce iego. *JKchn. Dz.* 23. W tym się pokwapiwszy Z radością k niemu wyciągnie swe dłoni, Chcąc go przywitać miłe obłapiwszy. *Odym. Sw.* 2, *Mm.* Narzekaiąc okrutnie ręce wyciągała I rozkudławszy włosy swe głosem wołała. *Otw. Ow.* 303, załamywała, die Arme ausſtrecken, die Hände ringen. Nieszczęśliwi wyciągali ręce, prosząc o ratunek. *Mon.* 67, 647. Dzieci moie będą ku tobie wyciągać niewinne rączęta swoie. *Teat.* 18, 72. Widzisz i wyciągnione oblężeńców ręce, nieodwłócznego żebrzących od ciebie ratunku. *Psalmod.* 64. - Wyciągać łuk, cięciwę łuku, napinać, den Bogen ſpannen. Jeden mąż wyciągnąwszy łuk, ſtrzelił w niepewną, i z trafunku poſtrzelił króla. *Leop.* 3 *Reg.* 22, 34. Myśliwiec łuk wyciągnął, i ugodził go w czoło. *Papr. Koł. S* 3. Strzała niepochybna z cięciwy wyciągnionéy wyszła, i schroniona w koliſtym nasuwniu zawisła. *Zebr. Ow.* 106. - Wyciągać swoię władzę, moc i t. d., = rozpościerać, ausbreiten, erſtrecken, ausſtrecken. Widzę, że śmierć wyciąga nademną prawicę swoię, że iuż krew ſtygnąć poczyna w żyłach moich. *Zab.* 14, 11. Władzą biſkupią trzeba przeciw heretykom wyciągać, *exercenda. Herb. Art.* 78. Musi zwierzchność powinność swoię nad złoczyńcami pokonanymi *wycięgać. *Gil. Pſt.* 28 *b.* Gdzie się zaczyna grzech, tam sprawiedliwość boża, prawa swego nieprzełamionego moc biorąc, wyciąga winę za grzech. *Zrn. Pſt.* 3, 729 *b.* - §. *Quoad rem pecuniariam.* Kazimierz dochody z ſtaroſtw na bardzo nakładne do Węgier wyprawy, tak był wyciągnął, iż też na powszechne wychowanie ſtołowe nie doſtawało. *Stryik.* 626, wycisnął, wybrał, wyſsał). Król dlatego bogaci biſkupa w intraty, żeby ludzie u niego łaſkawszą miewali odprawę, a nie byli wyciągani od niego i od pisarzów iego na rzeczy wielkie. *Biel.* 149, przymuszeni, zmuszeni, znagleni do wielkich wydatków, zu großen Ausgaben genöthigt, gezwungen, gezogen. Sułtan baſzów bogatych, na tak wielkie koszty wyciąga, że na oſtatek wyſsie. *Kłok. Tur.* 91. Wyciągać się, co do wydatków, silić się, ſich anſtrengen, ſein äußerſtes thun; *Crn.* slesam se, slęsa mêne, ſtęgniti se). Ciężko na ten czas było na Kazimierza, nie miał ſkądby zapłacić służebnym; bo się iuż był wyciągnął, i wszyſtko pozaſtawiał, wyprawuiąc syny na króleſtwa. *Biel* 408. Zawiedziecie się, ieżeli na to czekacie; iuż wyciągnąłem się do oſtatka. *Teat.* 29, 88, wysiliłem się, wyczerpałem się, ich habe mich ganz erſchöpft, rein ausgeleert. Pomierny na tym przeſtać może, co mu Bóg z łaſki dać raczy, iż się nie wyciąga na zbytki. *Rey Zw.* 105 *b*, nie sadzi się). - §. Wyciągam co od kogo, dług, zapłatę, podatki, *exigo. Cn. Th.* 1306, upominam się, wybieram, wyciſkam; *Bs.* skogjatti dúg, skuppiti dúg, einfordern, einziehen, eintreiben, erpreſſen. - Wyciągać, = wyciągać po kim, wymagać, żądać, cf. *potrzebować po kim, von einem erheiſchen, verlangen. Nie wyciąga po nas Jezus, nie wyciſka na nas tego, abyśmy... *Pociey.* 143. Nie wyciągayże ze mnie, żebym więcéy gadała, iak trzeba. *Teatr.* 14, 98. Wyciąga czego czas, potrzeba. *Cn. Th.* 1307. - §. *Intransitiue:* wyciągać z woyſkiem. *Cn. Th.* 1307, wyruszyć, wymaszerować, ausmarſchiren, abziehen, ausziehen. *WYCIĄGALNOSC, - ści, *ż.*, sposobność być wyciągnionym, rozciągnionym, rozprężonym; *Rs.* протяженность, die Dehnbarkeit; - *adj.* *WYCIĄGALNY, - a, - e, - ie *adv.*; *Rs.* вытяжный, выдвижный, ausziehbar.

WYCIE, *ob.* Wyć.

WYCIEC, wyciekł, wyciekło, *F.* wyciecze, *med. dk.*, wyciekać *ndk.*, wyciekiwać *czſtl. et kontyn.*, *Bh.* wytecy, wytekl, wyteku, wytékati, *Slo.* wytékati, *Sr.* 1. wutekuu, wucżeku, wucżeknu; *Vd.* vuntezhi, istezhi, vunſtezhi, iszuriti, vunſtezhi, vuntiekati; *Cro.* ztechi, ztéchem, iztëchi, iztëchem; *Bs.* iſtecchi; *Rg.* iztjezzati, iztjeczem;

cceń; *Rs.* истёчь, истекать, вытечь, вытекать, про-истёчь, пр.стекать; *Ec.* производкаю. - 1., Wyciſkam a ciekę, n. p. wycieka co, *effluo. Cn. Th.* 1307, ciekąc wypłynąć, wykanąć, ausfließen, herausfließen, ausrinnen, herausrinnen, (auslecken, herauslecken). Wino wyciekło, a to co zoſtało ocet szczéry. *Birk. Zam.* 15. Wozgrzywemu koniowi wycieka uſtawicznie flegma nosem, iakoby woda. *Cresc.* 138. Z choréy wielka surowość i zła wilgotność krwawym odchodem wyciekaią. *Czia. o prz. e* 1. Prędki z pod Jdy Symois wycieka. *Kul. Dem.* 5, wypływa, spływa, wynika, wytryſkuie, er fließt von da aus hervor. Wyciekły ſkąd, wynikły; *Bs.* iſtekli, hervor geflossen, entſprungen. Z wyciekłego od nich do nas ewanielſkiego źrzódła, duszy zbawienną wodę piiemy. *Smotr. Ap.* 2. Raduyże się ſtracony Adamie, iuż poczęła wyciekać ſtudnica ona ku omyciu plugaſtwa twego. *Zrn. Pſt.* 40, wytryſkiwać, płynąć, der Born fieng schon an zu fließen, Wasser zu geben. Car iak poſtrzegł, że dość krwi narodu Włoſkiego wyciekło, zdało mu się pogrom zatamować. *Bardz. Luk.* 127; że wypłynęło, rozpłynęło się, rozlało się, daß genug Blut geflossen. Krew wyciekła z ciała Piramusowego, brunatnością rumianą zfarbowała owoce iego. *Otw. Ow.* 143. Rozpadł się Judasz na poły, a wyciekły z niego wszyſtkie wnętrzności iego. *Rey Pſt. Ccc* 1, wypłynęły, wypadły, wyleciały, wysypały się). Twarz z płaczu wspuchła, z łez oczy wyciekły. *Chrość. Job.* 60, rozpłynęły). Jedna niewiaſta, która miała uplawy, i iuż była wyciekła, i wyschła, chciała się utopić w sadzawce. *Syxt. ſk.* 206, wypłynieniem wycieńczona, wysilona). - *fig. tr.* Za powodem niedbalſtwa w posłuszeńſtwie, wynikła gnuśność w ćwiczeniu; od owéy wyciekło do wypełnienia leniſtwo. *Smotr. Lam.* 10. - §. 2., wyciekam, *a* ciekam, wycieka n.p., żołnierz, *procurrit, excursionem facit. Cn. Th.* 1307, wybiegać; *Vd.* napreitezhi; herauslaufen, hervor laufen, heraus rennen, hervor rennen. Wycieka goniec, co zwierz budzi rączy, Niż Tytan na świat śle promień gorący. *Miaſk ryt.* 2, 166, śpieszy). Ja nie śmiem wyciekać przed temi Co cię witaią słowy bogatemi. *ib.* 1, 129, ubiegać ich, wyprzedzać ich). Roztargnienia i na ſtronę wyciekania na myśli nie miał; a gdzie miał ten wyciekać, który iuż był iak w morzu, w miłości bożéy utopiony? *Sk. Zyw.* 2, 328 *b*, odbieganie, rozbieganie się, rozſtrzelanie, roſtrzepanie, roztargnienie, odſkocze ie. - Wyciekać na nieprzyiaciela, wycieczkę czynić; *Boh.* wyřjtim s'e; *Rg.* izsarnutti, nasarnutti; *Sla.* iſkerkati, zaletitise (cf. zalecieć), Ausfälle thun, ausfallen auf den Feind. Z zamku trzeba wyciec oblężonym. *Tward. Wł.* 45. Władysław sprawiwszy lud ku potkaniu, wyciekł z zamku Uśca na nieprzyiaciela, i niemałą szkodę w nich uczynił. *Biel.* 121. Han patrząc iak wryty, nie naciera dziś, ani też wycieka. *Jabł. Buk. N* 6, nie harcuie, er scharmützelt nicht. Co po zdobyczy tylko wyciekali Póydą iuż daléy. *Miaſk. ryt.* 2, 83, wypadali). Arabowie na Rzymſkie państwo wyciekli. *Sk. Dz.* 748, wtargnęli, wtarczki uczynili, machten Einfälle. Persowie do Armenii wyciekali. *Sk. Dz.* 267. - §. Wyciec kogo, wyścignąć, wybiedz kogo, ubiedz, prześcignąć, im Laufe einholen. Herkules łanią zawodem w biegu wyciekł i uchwycił. *Lub. Roz.* 506. - (WYCIĘCIE, *ob.* Wyciąć). - WYCIECZKA, - i, *ż.*, *Bh.* wyběh (wybieg), autok, wěpad (wypad) *Slo.* wybíhání, wýpad; *Sr.* 1. wucżek; *Crn.* tarbina; *Rs.* вы́падъ, вылазка (cf. wyleźć), (*Ross.* вы́течка, : ukapki); wybieg, wyſkok, wybieganie się, der Auslauf, Aussprung, Absprung. Patrzy na rzęsiſte kłosy, na owieczki, Po szerokich paſtwiſkach czyniące wycieczki. *Bach. Epikt.* 64. - §. Wycieczka na nieprzyiaciela; ein Ausfall gegen den Feind. Wycieczka nazywa się, kiedy z garnizonu oblężonego wypadnie niespodzianie iaka część, na zruynowanie robot i pomieszanie szyków nieprzyiacielowi attakuiącemu. *Jak. Art.* 3, 323, wycieczka, wybieganie woyſka oblężonych z fortecy na zburzenie fortyfikacyy oblęgaiących, zagwożdżenie armat, i t. d. *Papr. W.* 1, 485. - §. Arabom wycieczek zakazał. *Sk. Dz.* 674, wtarczek, napaści, Einfälle, Streifereyen. - (*WYCIĘCZYĆ, *ob.* Wycieńczyć). - (*WYCIĘGAĆ, *WYCIĘGACZ, *ob.* Wyciągać, Wyciągacz). - WYCIEK, - u, *m.*, wycieczenie, wypływ; to co wycieka, wypływa; *Boh.* wytok; *Vd.* istiek, vuntiek, iſtok, vuntok; *Rg.* iztôcjek, iztjecè). Niosła czarownica przetak wody pełny bez wycieku onéy. *Nar. hſt.* 4, 123. Porządne utrzymanie wszyſtkich wycieków ciała przez przyzwoite śrzodki, w sztuce lekarſkiéy było zawsze rzeczą wielce używaną i szacowaną. *N. Pam.* 21,337. Attrakcya podług Gilberta pochodzi od pewnych wycieków bardzo subtelnych; i tak powietrze byłoby wyciekiem elektrycznym ziemi i narzędziem ciężaru. *Scheidt. El.* 3. WYCIEKACZ, - a, *m.*, *excursor. Cn. Syn.* 345, der Herausläufer, Ausfäller; *Sr.* 1. hwon běhacżer. Wyciekacz, posłaniec na zwiady; albo który sam wybiega, na dowiedzenie się czego. *Włod.*, cf. ciekawy). WYCIEKAĆ, *ob.* Wyciec.

WYCIELIĆ się, n. p. wycieliła się krowa; *Bh.* wyteliti se, wytelowati se, przeſtać się cielić, nicht mehr kalben, auskalben, ausgekalbt haben.

*WYCIEMIĘŻNIK, - a, *m.*, ciemiężeniem wyciſkaiący, der Erpresser. *Ereptor* drapieżca, wydzieracz, wyciemiężnik. *Mącz.*

**WYCIEMNIĆ się *zaimk. dk.*, ciemności się pozbawić, z ciemnoty się wygramolić, sich aus dem Finstern herausarbeiten, ins Klare kommen. Rymopisowie, gdy wpadną w słońce albo gwiazdy, to iuż ledwie w piętnaſtym wierszu z iasności się wyciemnią. *Lub. roz.* 87; *idem. Mon.* 73, 203.

WYCIEŃCZYĆ, *WYCIĘCZYĆ (*Dudz* 29), WYCIEŃSZEĆ (*Cn. Th.* 1307); *cz. dk.*, Wycieńczać *ndk.*; *Cro.* ztenchiti, ztenchávam, iztenchati, iztěnchovati; *Dl.* otanchivam; *Rg.* iztânciti, protânciti; *Bs.* iſtanciti, otanciti; *Rs.* истонить, перетонить; cienkim uczynić, wyciąganiem, wyciſkaniem, rozciąganiem, rozszerzaniem, dünn ausstrecken, dünner ziehen, dünner machen, verdünnen. Jedno ziarno złota może być tak wycieńczone, że plaszczyznę na 50 calów graniaſtych szeroką pokryie. *Rog. Doś.* 1, 53. Zwyczay dzieciom bardzo szkodliwy, że ie matki sznurowkami wycieńczaią. *Mon.* 69, 654. Twarz moia od głodu wycieńczona. *Boh. Kom.* 4, 367. Twarz twoia wycięczona, niedobrze coś rokuie o twoiém zdrowiu. *ib.* 4, 372, śpiczaſta, dein schmal gewordnes Gesicht, dein schmales oder spitziges Gesicht. Wycieńcza kto twarz, aby poſtnikiem surowym go ogłoszono. *Bals. Niedz.* 1, 100.

Rzymianom i Grekom to nie nowina była, postronne imiona odmieniać, a na swą mowę wymiękczać i wycieńczać. *Biel.* 12, delikatnieyszemi, subtelnieyszemi, pieszczeńszemi uczynić, verfeinern. – *fig. tr.* wysilić, zupełnie osłabić, siły wyczerpać, der Kräfte berauben, entkräften, schwächen. Postami ciało wycieńczał. *Nies.* 1, 138. Czyne smutki nędzne wycieńczyły ciało. *Otw. Ow.* 120. Wycieńczony pracą, zasnąłem. *Zab.* 2, 49, zmordowany, ztrudzony, zrobiony). Wiele rąk tępém i ociężałem piórem psuią papier, wycięczaiąc drukarnie. *Mon.* 65, 135, mordując, trudniąc, zatrudniaiąc). - W ogolności wycieńczyć, = osłabić, umnieyszyć, umalić, schwächen, verkleinern, schwächer oder kleiner machen. Oba woyska zdrobniały i rozegnały się, wzaiemnie sobie siły wycieńczyły. *Pilch. Sall.* 249. Wycieńczył on na ten czas moc wybornych myśli. *Hul. Ow.* 7. On tę pochwałę czynów swoich kilką słów wycieńczy, i takich dzięk wystawia niegodnemi. *Pot. Arg.* 268. Owidyusz aby Augusta większym ukazał, niż był Juliusz, wycieńcza sprawy Juliusza, za niewielką rzecz ie sobie maiąc. *Otw. Ow.* 649, uwłacza im). Naprawę zbawienia przez Chrystusa Socyn wycieńcza i wniwecz obraca. *Salin.* 4, 1. Wiele błędów tych doktorów kościoł znosi, i wycieńcza, wymawia. *Zygr. Pap.* 317, za mnieysze wystawia). - Aby mnie mówmystwem nie wycieńczali czasu, . . *Vol. Leg.* 7, 723, aby go nie skracali, truli, zabiiali. WYCIEŃCZEĆ niiak. *dk.*, cieńszym się stać, słabieć, wysilonym być, dünner, schmächtiger, ohnmächtiger, schwächer werden. Przez chorobę wycieńczał. *Kucz. Kat.* 231. Giedymin xiążęta Ruskie, w potęgę przez rozrodzenie się i niezgody ich wycieńczałe, zhołdował. *Krom.* 345.

WYCIENIĆ, WYCIENIOWAĆ *cz. dk.*, cieniuiąc wymalować, ausschattiren. Rysuie się sznur w figurze wycieniowéy tuszmi czyli farbą Chińską czarną. *Rog. Bud.* 30.

WYCIERAĆ; *ob.* Wytrzeć. WYCIERACZ, – a, *m.*, który wyciera, der Austreiber. WYCIERLICA, - y, *ż.*, n. p. Dałem wycierlicę na drwa, a pszenicę na obiatę. *Budn.* 1 *Chron.* 21, 23, wóz na drwa. *Bibl. Gd. ib.*, Holzwagen.

WYCIERPIEĆ *med. dk.*, wycierpiwać *czstl. et kontyn.*, *wycierpiawać *obsol. kontyn.*; *Bh.* wytrpěti; *Vd.* isterpeti, preterpeti; *Rs.* вытерпѣть, вытерпливать; w cierpieniu wytrwać, im Leiden ausdauern, das Leiden bestehen. Kto wycierpieć nie umie, ten serca wielkiego nie ma; męstwem, cierpieniem, wyłam się ze złego. *Jabł. Tel.* 128. Próżno się ma przeciwić człowiek Pańskiéy woli, Lepiéy skromnie wycierpieć, chocia w sercu boli. *JKchn. Dz.* 273, znieść cierpliwie, geduldig leiden. – *Transitiue*: wycierpieć co, cierpiąc przetrwać, znieść co, leidend bestehen, geduldig bestehen, ertragen, überstehen, verschmerzen. Są złoczyńcy, którzy się ćwiczą na wycierpienie rozmaitych mąk; aby poimani mocne męki wycierpieć mogli. *Sax. Porz.* 140, wytrzymać, aushalten. Już nie wycierpię drugiéy tak wielkiéy boleści. *Dmoch. Jl.* 2, 284. Pozwól mi po tylu wycierpianych mękach, kosztować szczęśliwości. *Niemc. Kr.* 3, 83. Znosiłem niewolą ciężką, ile biédny wycierpiałem przykrości *Teat.* 42 *d*, *d.* Nayłatwiéy nam pamiętać to, co naytrudniéy było wycierpieć. *Lach. Kaz.* 1, 508. Nam chrześciianom nie trzeba obrzezania, bo ie P. Chrystus za nas wycierpiał. *Białobrz. Post.* 143. – *Generalius* cierpliwie znosić, ertragen, erdulden, leiden; *pr. et fig. tr.* Nie umiesz krzywd tak wycierpiawać iako ia. *Eraz. ięz. H h* 6. Śmiałeś wycierpieć mężnie powszechną naganę. *Przyb. Milt.* 176. Trzeba wycierpieć prac wielkich niemało. *Przyb. Luz.* 133. Ucząc, i pracą podeymował, i tęskność wycierpiwał. *Gorn. Sen.* 431. August, iak sam bardzo rad z inszych szydził, tak też zasię, gdy go kto bezpiecznie żartem doiechał, bardzo rad wycierpiał. *Kosz. Lor.* 177 *b*. Świegot, gdy napadnie człowieka, iedno uszy *zanieprażnia, tak że go też zbyć, a ledwo wycierpieć możesz. *Eraz. ięz. E. b.* Ktesyp acz bardzo się był odrodził od obyczaiów dobrych oyca swego, wszakoż Epaminondas dla onéy łaski, którą przeciwko oycu miał, tedy *wycierpiawał i przezierał iego niedobre obyczaie. *Eraz. ięz. L* 2. – *§. *Cum Datiuo* wycierpieć komu, (*ob.* *cierpieć komu), wybaczyć mu, znieść go, einem etwas zu Gute halten. Kto z nas ieden drugiemu co wycierpi dla Chrystusa? *Groch. W.* 193; cf. darować komu). Kto oycowi nie wycierpi, ten drugim oko wyłupi. *Rys. Ad.* 32. – *§. Oczekaway Pana, mężnie sobie poczynay, a wycierp' go. *Znr. Pst.* 67 *b*, cierpliwie się go doczekay, erwarte ihn geduldig.

WYCIESAĆ, WYCIOSAĆ *cz. dk.*, wyciesie, wyciosę; *F.* wyciesywać, wyciosywać *czstl. et kontyn.* (cf. wyczesać, wyczosać), ciosami wybiiać, wyrobić, aushauen, auszimmern, *Bh. et Slo.* wytesati; *Sr.* 1. wucześam; *Vd.* isjisati, vunsjisati, vunsjisuvati; *Rs.* вытесать, вытесывать, истесать, истесывать. Przykazał król, aby wyciosali kamienie na cztery granie. *Leop.* 3 *Reg.* 5, 17. Wyciesz sobie dwie tablice kamienne. 1 *Leop. Ex.* 34, 1, ociesz. 3 *Leop.*) Wyciosał Moyżesz sobie dwie tablice kamienne. *Leop. Ex.* 34. Zbudowała sobie mądrość dom, wyciosała słupów siedm. *Leop. Prov.* 9, 1. Niewiasty, które przyszły były od Galilei, Przypatrywały się wyciosanemu nowo grobowi. *Odym. Św.* 2, *K K* 3 *b*. wykutemu). Na drzwiach floryzowanie, kwiaty i liście w kamieniu wyciosane. *Warg. Radz.* 135. Wyciosanie, *actio* i *opus*, n. p. W Betleem iest wyciosanie wyżłobione, albo w skale wykowanie, w którym wykowaniu tylko wół i osieł zmieścić się mogli. *Jer. Zbrz.* 2, 93. – §. *fig. tr.* wyciesać człowieka, wykrzesać go, wykształtować (cf. wyczesać), einen hobeln, bilden, ausbilden. Ja sobie tyle pracy daię, abym z ciebie iak z kloca iakiego co wyciosać mogła. *Teat.* 30 *b*, 55, aus dir was zu machen, heraus zu bilden. Był Kaim obyczaiów bardzo nie wyciosanych a plugawych. *Glicz. Wych. E* 2.

WYCIĘTY; *ob.* Wyciąć *WYCIĘŻYĆ, *ob.* zwyciężyć. *WYTECZNY *ob.* zwycięzki, *witeczny, *witez. *WYCINA, *Bndtk.*, *ob.* Wicina.

WYCINAĆ, *ob.* Wyciąć. WYCINACZ, – a, *m.*, który co wycina, der Aushauer, Ausbacker. *Tr.* WYCINEK, – nku, *m.*, WYCINKA, – i, *ż.*, część wycięta, das Ausgehaune, (*Bh.* weytka przycinek, przymówka). Wycinka w dole, dziura albo iama, którą na boku wyrabiaią, gdy rudę na bok idącą wybieraią. *Os. Zel.* 88. – §. *Math.* część koła zawartą między dwoma promieniami i łukiem, zowiemy wycinkiem koła, *sector. Geom.* 1, 133, *Jak. Mat.* 1, 115, cf. odcinek, der Ausschnitt. Wycinek kuli, bryła powstaiąca z wycinka kołowego, obracaiącego się około

promienia. *Jak. Mat.* 1, 156. - §. wycinek, wycięta czego część, wyrzynek, ein Abſchnitzel. *Bndtk.* - §. Wycinek, kieł młodego dzika, ein Hauer von einem jungen Eber. *Bndtk.* - §. wycinek, młody dzik, któremu się kły wyrzynaią abo wycinaią. *ib.*, ein junger Eber.

WYCIOSĘ, *ob.* wyciesać.

WYCISK, - u, *m.*, wyciśnienie, i to co wyciśnięto, das Ausdrücken, Auspreſſen, das Ausgedrückte, Ausgepreſſte; (*Bh* wytiſſtek odbity druk; *Crn.* utis, utiſk, = druk; *Rs.* вы́тискъ wybicie na medalach, pieniądzach). Już tną kamienie, iako lód w lodowni, Z których pryſkaią wilgotne wyciſki. *Chrośc. Luk.* 112. cf. wyſkok). Waynsztyn z saletrą przyprawiwszy, przez pilśń wyciśniy; a on wyciſk włożywszy w garnek, przyſtaw' do ognia. *Sien.* 513. Sok z tych ziół wygniatuią prasą, a on wyciſk pod prasą wysuszywszy, tłuką miałko. *Sien.* 566, pozoſtałe po wyciśnieniu reszty). WYCISKACZ, - a, *m.*, wyciſkaiący, der Auspreſſer, Erpreſſer; *extortor* wyciągacz, wyciſkacz, wybadacz. *Mącz.*, (*Crn.* utiſkavz, ſtiskavz, = drukarz). WYCISNĄĆ, *cz. idntl.*, wyciſkać *ndk.*, *wyciſkawać, wyciſkiwać *kontyn. et czſtl.*, *Bh.* wytiſknauti, wytiſl, wytiſknu; *Sr.* 1. wucziſnu; (*Crn.* ſtisneti, ſtisnem, ſtiſkam, = drukować), *Vd.* iſtiſhati, vunſtiſhati, iſtiſkuvati, iſtiſniti, vunſtiſniti, vunpotiſniti, vunſtiſkovati, ispreſhati, vunſpreſhati (wyprasować), vunshashet, (wyżąć); vunſmiegat, isshmikati (cf. wysmyknąć); *Cro.* izseſchujem, iztechiti, iztiszkam, iztiszkati, iztiſzchem, iztiſnuti, izſmikavam, izſmeknuti; *Bs.* iſtiſctiti, izaſgeti, osgéti, osgimati; *Rs.* вытискать, вытискивать, вы́тиснуть, вытѣснить, вытѣснять (cf. ściesnić), выжать, выжимать, выпечатать, выпечатывать; *Ec.* изтискиваю. Wyciſkam, ciſkaniem wygnieść, wybić, wytłoczyć, herausdrücken, ausdrücken, auspreſſen, preſſen. Oleie za pomocą prasy z ciał wyciśnione bywaią. *Kruml. Chy.* 132, wyprasowane, wybite). O sokach wyciśnionych, to ieſt, prasowanych. *Krup.* 5, 256. Wyciśnione soki daią kształt medykamentu ciekącego wewnętrznego, tłuczeniem, prasowaniem, z świeżych rzeczy, z ziemi rosnących zrobionego. *ib.* 5, 256. Z tego ziołka sok prędko wyciśnąwszy, J samę tylko treść z niego odjąwszy, Zmięszał z nasieniem owym koszyczkowym. *Paſ. F.* 317. Kładną cytrynki na stół przed obiadem, a gdy wycisną sok, rzucą na śmieci. *Zab.* 12, 14. Kwiat ten iad w wyciśnionym korzonku zamyka. *Bardz. Tr.* 106. Owoc winnego drzewa są iagody, z których soku wyciśnionego bywa wino, drogie picie. *Cresc.* 290. W Chinie nie wyciſkaią z winogron wina ku piciu. *Boter* 3, 99. Uſtawicznie coś rozumuie, a zdaie mi się, żeby kwaterki oleiu z tego nie wycisnął. *Teat.* 35 *b*, 68, do kupy ścisnąwszy, zbiwszy, niemasz nic). Wycisnąć gąbkę, *Bh.* wymačkati, cf. wymacać). Wyżąć chuſty, wycisnąć, wykręcić z nich wodę, przeżąć. *X. Kam.*, auswinden. Sok ten trzeba przez chuſtę wycisnąć. *Haur Ek.* 163, wycedzić, przecedzić, ausſeihen, durchſeihen, durchſchlagen. Waynsztyn z saletrą przyprawiwszy, przez pilśń wyciśniy; a on wyciſk w garku przyſtaw do ognia. *Sien.* 513. Małdrzyki abo kraianki *wycisłe po lesicy rozłożyć. *Cresc.* 560, wyciśnione, wyprasowane, wygniecione). *Simil.* wyciſkać łzy i t. p., przymuszać do płaczu, Thränen auspreſſen. Ta mowa i mnie łzy wyciſka. *Teat.* 35 *c*, 9. Otrzyycie z oczu swych łzy, miłe dziatki, Co wam wyciſka śmierć kochanéy matki. *Zab.* 95, 14. Twoie łkanie, i smutnych łez zdroie Wiem wyciſkaią-ć sprosne grzechy moie. *Groch. W.* 347. Wieleż to iedna woyna łez gorzkich wyciſka? Jak wiele krwi poddanych piią boiowiſka? *Teat.* 51, 10. Nie ten godzien pamięci, kto gnębił, kto zdzierał, Nie ten, kto łzy wyciſkał, lecz kto ie ocierał. *Kras. W.* 77. Będę milczał, płaczu mi ani miecz ſtalony, ani zwierze wycisną, ani żadna trwoga. *Bardz. Tr.* 504. Litość z serca iéy wycisnę. *Teat.* 46, 60, w sercu iéy wſkrzeszę, wzbudzę). Liſty, które iéy przyniesiono, wyciſkały na niéy ciężkie wzdychanie. *Węg. Mar.* 144. - *fig. tr.* Prawo przyrodzone, któregośmy się nie uczyli, nie wyczytali, aleśmy go z natury samey wyrwali, wyczerpnęli, wycisnęli. *Siem. Cyc.* 422. - Mimowolnie wyciſkać, n.p. kto mocno i częſto nos uciera, krew' wyciſka. *Smotr. Lam.* 80. - *Generalius*: wycisnąć, wymusić, wymódz, erzwingen, abnöthigen, erpreſſen. Trudno tam *powinność za dobrodzieyſtwo być ma, *które nie ieſt dane z chęcią, ale ieſt wyciśnione. *Gorn. Sen.* 5. Prawo mocnieyszego każe wycisnąć, co trudno uprosić. *Bardz. Tr.* 561. - Wyciſkać, wymagać, żądać, erfordern, nöthig machen. To na ten czas, sama potrzeba wyciſkała. *Sk. Dz.* 431. Te są przyczyny, które nas do unii prawie wycisnęły, a z łaſki i pomocy miłego Boga przywiodły. *Gil. Kat.* 4, przymusiły przeyść do niéy). - §. Wyciſkam co na kim, *extorquere. Cn. Th.* 1308, wymuszać, wymagać na kim, von einem erzwingen, von ihm haben wollen, fordern, erheiſchen. Nie wyciąga po nas Jezus, nie wyciſka na nas tego, abyśmy . . . *Pociey* 143. Bóg nie pozwala imienia swego wzywać, oprócz żeby co takowego chwała boża na nas wyciſkała. *Smalc.* 26. Macocha, aby niemówlątka zabić rozkazał, na mężu wyciſkała. *Krom.* 85. - §. wyciſkać zkąd, wyparować, wyrugować, wypierać, woraus verdrängen. Myślała iakoby Tyberyusza z pańſtwa wycisnęła. *Sk. Dz.* 574. Węgierſka kronika pisze, iż Jadźwingów Gotowie wycisnęli z Węgier i z Pruſs. *Biel. Sw.* 136. Aczkolwiek było trochę ludzi, ale ie wycisnęli z nienagła. *Biel. Sw.* 136. Drugiego o tym uſtawiczna rada, Aby wycisnąć krzywdami sąsiada. *Groch. W.* 563. Jedna praca drugą wyciſka, t. i. pracom końca nigdy niemasz, *praecipitant curae. Mącz.* - §. Wyciſkać, ciſkaniem wyrażać, odbiiać, abdrucken. Wyciſkam, drukuię. *Włod.* Wyciſkam, wybiiam obrazy. *Cn. Th.* 1307. Wycisnąć pieczęć, das Siegel aufdrücken, abdrücken. Stwierdzam to podpisem ręki przy wyciśnieniu pieczęci. - II., Wyciſkać, wyrzucać, wymiotać, herauswerfen, auswerfen; *Kg.* iztisnuti, iztiſkati; *Slo.* wyhazugi, (cf. wygodzić); *Sr.* 2. wuſchuſtnu, wucziſnu. Jak z ziół zdrowy sok chorym wyciśnie Już nie potrzebne precz *oknem wyciśnie. Paſ. F.* 193. Dusze nieprzyiacioł twoich póydą młyńcem, iako kamyki z procy lada kędy wyciśnione. *Birk. Chod. a* 2 *b.* Wielką mocą kamień w górę wycisnął nie mały. *Otw. Ow.* 104. Kto z was ieſt bez wady, ten pierwszy kamień niech na nią wyciśnie. *Odym. Sw. M m.* 2. Jeszcze nieprzyiaciel z łuku nie wyciſkał ſtrzał, a iuż lud móy pryſkał. *Teat.* 45 *d*, 87 *Wyb.*, nie wyſtrzelił ieszcze). - Wyciſkać, wszyſtko do końca wyciſkać, powyrzucać, wyſtrzelać, alles he-

rauswerfen, herausschießen, auswerfen, ausschießen, verschießen. Rohatyny wycifkawszy, do szabel się rzucali. *Warg. Cez.* 208. - §. Wycifkawać się z kim, cifkać o zakład kamieniem, kto wyżéy wyrzuci. *Wlod.*, *certare iactu cum aliquo. Cn. Th.* 1308, um die Wette werfen. - §. *fig. tr.* Władysław, fkoro do Płocka przyiechał, nie bez podeyźrzenia trucizny, ducha z siebie wycisnął. *Gwagn.* 47., wypuścił, er gab den Geist auf. *WYCISNICA, -y, *ż.*, drukarnia *Wlod.*, die Druckerey, *Crn.* ftifkarya; (*Crn.* ftifka, ftifkavneza, = prasa).

WYCLIC *cz. dk.*, myto wypłacić, verzollen. *X. Biel.*; *Bh.* wyclim.

*WYCLIC się *zaimk. dk.*, ozdrowieć. *Cn. Th.* 1308; (*Vd.* zelyti, szhielit; *Crn.* zęlem; *Rs.* исцѣлить, изцѣлять wyléczyć, cf. calić, ocalić); genesen. *Wypocząwszy ile tyle sobie, wyclił się. *Zebr. Ow.* 325, *requie leniuit dolores.*

WYCMOKTAĆ, *ob.* wysmoktać.

*WYCMUKŁY, n. p. Ludzie wycmukli. *Perz. Lek.* 198, wysmukli.

WYCOFAĆ *cz. dk.*, wycofnąć *idntl.*; wycofywać *czftl. et kontyn.*, wycofuię *Pr.*, cofaniem wyciągnąć, wyretyrować, zurückausziehen, rückwärts herausziehen. Szczęśliwi, że bez żadnego w artyleryą opatrzenia, w przytomności woyfka nieprzyiacielfkiego, wycofać się mogli. *Uft. K.* 2, 115.

WYCUCHNĄĆ *med. idntl.*, *Bh.* wyčichnauti cuch utracić, przeftać cuchnąć, ausstinken, zu stinken aufhören. Skorupa, która się świeżą będąc napiie smrodliwéy tłuftości, Już nigdy nie wycuchnie, ani pachnąć będzie. *Opal. Sat.* 1. - *§. Sałsza z zielonego żyta, spłokawszy dobrze, przez chuftę co naylepiey wycuchnąć, żeby wilgotności w sobie żadnéy nie miała. *Syr.* 914, czy nie: wyżąć.?

WYCUDZIC *cz. dk.*, cudząc wyczesać, grzebłem wyczyścić, ausstriegeln, rein striegeln. Nie ma masztalerza, sam musi wycudzić konia. *Petr. Pol.* 410, cf. kazał pan, musiał sam). Wszakoż ty maż cnotę, iako chcesz we błocie, Uczyn gniazdo z szmaragdu drogiego niecnocie, Droższa to i zacnieysza, chociaż się ubrudzi, A niżli owa mercha, kiedy się wycudzi. *Papr. Kol. E b.* - *§. Was mierzionych bab tłum ludzi Kamieńmi z miafta wycudzi. *Petr. Hor.* 2, O 2, wypędzi, wyruguie, wyciśnie, heraustreiben; *sed* cf. wyobcować, cf. cudzy.

WYCWERK, WYĆWIERK, WYCZWERK, WYCWIER, - u, *m.*, wycwerki, rycwerki, łamanie, ftrzępienie głosu, trzęsienie gardła. *Cn. Th.* 1308, trele w śpiewaniu. *Wlod.*, Triller, Getriller. Słowiki w koło téy wody wywodzą wycwerki. *Tot. Saut.* 125. Nie wznawiay miłym wdziękiem wycwerków słowiku, Poprzeftań słodkich trelów w leśnych ptasząt liku. *Tot. Saut.* 36. - *fig. tr.* Żałosne płacze rymy nasze wspominaią, Przetoż żadnych wycwerek wytwornych nie maią. *Jur. Pogrz.*, żadnego kunsztowania). Uroda, śmiech, rozpufta, po ich twarzy biega, Ale zbytnim wycwierem proftéy nie dosięga Gładkości. *Jabł. Tel.* 48., Ziereren. WYĆWIERKOWAĆ, WYCWERKOWAĆ *intrainsit. ndk.*, wycwerkuię, głosem przepieruię. *Cn. Th.* 1308, łamię głos, ftrzępię głos, trzęsę gardłem, czynię trele. *Wlod.*, trillern. *WYĆWIRNY, - a, - e, wykwintny, wymyślny, przesadny, zrzędny, dziwaczny, grillenhaft, wunderlich, tadelsüchtig (Oesterr. hackelig). Miał żonę wyćwirną i dziwną; Którey się zdało wszyftko być przeciwno. *Jabł. Ez.* a 4. Podagra teraz ta choroba pańfka, w bolu wyćwirna, a zawsze pogańfka. *ib.* 3 *b.*

WYĆWICZYC *cz. dk.*, ćwicząc wydofkonalić, durch Uebung vervollkommnen, ausbilden, *Sr.* 1. wutżolu, wudźbu. Bóg wyucza nas nad dobytki ziemfkie, i nad ptaki niebiefkie wyćwicza nas. *Leop. Job.* 35, 11. Rodzice wyćwiczyli córkę swą według zakonu Moyżeszowego. *W. Dan.* 13, 3., wychowali). Syn ieśli od oyca nie będzie wyćwiczony, frasunków więcéy, niźli uciechy rodziców nabawi. *Petr. Ek.* 97., wychowanie ludzi kształci). Psalm ten pisały palce wielkiego boiownika, i do pisma mądrego, i do rozumnych bitew wyćwiczone. *Birk. Kant.* a 2; biegłe, wprawne, dofkonałe). Ćwiczony *est exercitatus simpliciter vel quomodocunque*; wyćwiczony *autem est perfecte exercitatus in aliqua re. Cn. Th.* 541. Gra Fortuna wyćwiczona W muzyce, w lutni uczona. *Lib. Sen.* 13. W wierze się prawéy wyćwiczali. *Kanc. Gd.* 164, dofkonalili). Ale choć się tak dobrze wyćwiczyła, Choć tak umiała użyć swéy chytrości, .. *PKchn. J.* 122, tak się wprawiła, sie übte sich im höchsten Grade. - §. Wyćwiczyć, wychłoftać, auspeitschen, durchpeitschen, züchtigen, *pr. et fig.* n. p. Konie wyćwiczone, wybodzione.. *Kosz. Lor.* 75. Nie w czas gdy niewola wyćwiczy którego. *Paszk. Dz.* 47, daie się we znaki, dokuczy, dofkwiera, dopiecze.

WYCYRKLIC, WYCĖRKLIC, WYCYRKLOWAĆ, *cz. dk.*, cyrklem wyrysować, auscirkeln, abcirkeln, *Vd.* vunfkroczlati). Snu mego przecię wycyrklę rysunek. *Zab.* 14, 158, odrysuię go, wykryślę, opiszę, wypiszę.

WYCZANY, WYCZNY, WYCZY, WYKOWY, - a, - e, od wyki ziela, Wicken, = *Bh.* wykowy. Wyczny, wykowy, do wyki ziela należący. *Wlod.* Nasienie wyczane nietylko iż iedzeniu niewdzięczne, ale i ciężkie ku ftrawieniu. *Urzęd.* 312. Wyczana rola; *ob.* wyczyfko. Wyczna słoma, *ob.* wykowiny. *Viciarius* wyczany, wyczny, n. p. wyczne rzeszoto. *Mącz.* Jeden snop pszeniczny, ieśli chędogi, lepszy, niż dziesięć wyczuéy. *Pot. Pocz.* 360, pszenicy pomieszanéy z wyką). Wycze węzły; *ob.* Węzeł. - §., wyczny, WYCZASTY, do wyki podobny, wickenartig, wickenähnlich. Janowiec ma nasienie wyczafte abo wyczne. *Syr.* 1479.

WYCZAROWAĆ *cz. dk.*, czarami wywieść, dokazać, ufkutecznić, heraus heren, hervor zaubern, *Rs.* вывораживать, вывораживать, *ob.* wywróżyć.

WYCZEKAĆ *niiak. dk.*, do pewnego czasu poczekać, w czekaniu wytrwać, *Bh.* wyčkaty; *Slo.* wičkati; *Sr.* 1. wuzjakacż; *Rs.* выждать, выжидать; ganz auswarten, völlig abwarten. Jak mu kto winien, zaraz odbiera, nawet mnie nie wyczekał. *Teat.* 8 *c*, 53. Po długim wyczekaniu przychodzi źniwo. *Bals. Niedz.* 1, 97., po długim oczekiwaniu, wyglądaniu; cf. kto czeka, doczeka się.

*WYCZERNIĆ, *cz. dk.*, zupełnie poczernić, ausschwärzen, vollständig schwarz machen, *Rs.* вычернити, вычернивать.

WYCZERPNĄĆ, *F.* wyczerpnie *cz. idntl.*; wyczerpać, *F.* wyczerpie *dk.*, wyczerpywać *czftl. et kontyn.*, wyczerpuie *Pr. kontyn.*, *Boh.* wyważiti (cf. wyważyć); *Slo.* wywažiti, wywažugi, wyčjrám; *Vd.* isajeti, vunsajeti,

iszhrepati, vunzhrepati, vunszhrepati, vunpozhrepati; *Sr.* 1. wutżerpam, zwutżeram; *Rs.* исчерпать, вычерпать, вычерпывать, расчерпать, выкачать, выкачивать, отплескать, отплескивать; czerpaniem wyiąć, dostać, herausschöpfen, ausschöpfen, hervorschöpfen; *fig. tr.* wyczerpnąć co z kogo, z niego mieć, od niego mieć sobie udzielone, woher schöpfen, nehmen, hernehmen, haben. Jan Święty, był mężem zacnym, który z piersi Pańskich wielkie był taiemnice wyczerpnął. *Zrn. Pst.* 232. Coście z ust moich wyczerpnęli, Nie wszystko ieszcze dobrzeście poięli. *Odym. Sw.* 2. *Z* 2. Z onego swego rozumu, wszystko wyczerpnął, iż iuż żaden nie mógł nad to nic inszego pomyśleć, abo wynaleźć. *Baz. hst.* 445. Prawo przyrodzone, któregośmy się nie uczyli, nie wyczytali, aleśmy ie z natury saméy wyrwali, wyczerpnęli, wycisnęli. *Siem. Cyc.* 422. Mądrość Pańska tak mówi: kto mnie słucha, wyczerpnie zbawienie. *Biał. Pst.* 288, znaydzie zbawienie). Dobrze wyszła ufność, którą z oyca swego wyczerpnęli byli. *Birk. Dom.* 82. - Wyczerpnąć co z kogo, wybadać, wymacać, wyrozumieć z kogo, von einem forschen, erforschen. Ja i z niego co wyczerpnąć muszę. *Teat.* 12, 64. Przyydzie tu dziś, aby co wyczerpnęła z niéy. *ib.* 58, 278. - §. 2., wyczerpać, czerpaniem wypróżnić, nic nie zostawić do czerpania, völlig ausschöpfen, rein ausschöpfen, erschöpfen; *pr. et fig. tr.* Wszystkie zdroie wyczerpnął z Helikonu. *Zbil. Dr. E* 3. Zbytnią szczodrością by naywiętsze bogactwa snadnie się wyczerpną. *Kosz. Lor.* 11 *c.* J studnia może być wyczerpana, *Slo.* dan'a ge dan'a, a predce se prebere, kaď sa wżdi do neg idě; i dané sa preberu. Znayduią się materye, których wyczerpnąć nigdy nie można. *N Pam.* 13, 44 cf. bezgrunty, bezdenny). Władza duszy moiéy wyczerpana iuż cała. *Teat.* 49 *b*, 95, wycieńczona, wysilona). Niewyczerpany, niewyczerpiony, *niewyczerpny, nie do wyczerpania, unerschöpflich, *Slo.* newywažitedelný; *Vd.* neiszhreplin, neissajetliu; *Ross.* неисчерпимый, неоскудѣваемый, неоскудѣмый, *Ec.* неизчерпаемый. Ziemia matka, zawsze rodząca, a niewyczerpiona. *Przyb. Luz.* 176. Wyczerpanie, *s* *WYCZERP, - u, *m.*, das Ausschöpfen, Erschöpfen. Sposob wyczerpania, *methodus exhaustica.* *Geom.* 2, 161. Po wszystkich odporów wyczerpie, Ja póki mogę szkodzić żeglarzom, nie ścierpię, Żeby... *Przyb. Luz.* 180.

WYCZESAĆ, *WYCZOSAĆ, *F.* wyczesze *cz. dk.*, wyczesywać *czstl. et kontyn.*, wyczesuie *Pr.* (*disting.* wyciesać, wyciosać), wyczesać włosy, grzebieniem chędożyć, wyczyścić, auskämmen; *Bh.* wyčesati, *Bs.* istesati, isdjellati; *Rs.* вычесать, вычесывать, (выческа fryzura). Trzeba dopilnować, aby się dzieci codzień umywały, głowy wyczesowały. *Pir. Pow.* 78. - Len wyczesać, *Vd.* isdersati, vunsdersati, aushecheln. Garści lnu na szczotkach wyczesane. *Przędz.* 15. Len wyczesany, wyczoski ze lnu, lnianki. *X Kam.* - Wyczesać suknią szczotką; *Vd.* isshzhetiti, vunshzhetiti; *Rg.* izcettatti, *Cro.* izkefati; *Sla.* izkifati, izkefati, ausbürsten. - §. *tr.* wyczesać lub wyczosać kogo, wybić, wyćwiczyć. *Cn. Th.* 1308, durchhecheln, durchhobeln, durchwalken, auswalken. Wyczosać kogo, to iest dobrze za łeb wytargać, *depexum aliquem reddere. Mącz.* Wyczeszę go, *exteram ego illum pulchre. Cn. Th.* 1303, wyczesać *pectere aliquem pugnis. ib.* Bym się na cię nie gniewał, wierz mi, żebym cię, iakoś zasłużył, wyczesał. *Kosz. Lor.* 141. Wyczosany, wybity. *Cn. Th.* 1308., - *aliter*: Wyczosany, wyćwiczony, wykrzesany, okrzesany, wykształcony, gebildet, ausgebildet, gehobelt, abgeschliffen, (*ob.* wyciesany, wyciosany). Nauki z ludzi grubych wyczosane czynią. *Petr. Pol.* 100, *didicisse fideliter artes, emollit mores, nec sinit esse feros.* - *Oppos. Rigidus homo* surowy, gruby, też mówią niewyczosany człowiek, grundychwał. *Mącz.* Grecy wszystkie inne narody nazwali grube, niewyczosane. *Petr. Pol.* 253, barbarzyńskie). Mieszkańcy téy krainy są niewyczosani i grubi. *Boter.* 238. Sprosnym się pokazuie tak w niewyparzonych słowach, iako w niewyczosanych uczynkach. *Glicz. Wych. D* 6 *b.* Człowiek sprosny, niewyczosanego rozumu. *Syr.* 123; *s* *Substant.* Niewyczosaniec, - ńca, *m.*, n. p. niewykszykany, nieokrzosany, niewyczosaniec. *Cn. Th.* 540. *Maleferiatus*, niespokoyny, też nieuczony, niewyczosaniec, dworskie słowo. *Mącz.*

WYCZESTOWAĆ *cz. dk.*, czestuiąc wydać, wyexpensować, austractiren, vertractiren, *Boh.* wyčtiti, wyčastowati. Beczkę wina P. marszałek wyczestował. *Teat.* 26 *b*, 65.

WYCZKA; *ob.* Wyka.

*WYCZŁONKOWAĆ *cz. dk.*, *Ec.* изчленяю, *Gr.* ἐξαρθρόω, członków pozbawić, ausgliedern, der Glieder berauben, cf. rozczłonkować.

WYCZNY, wyczy, *ob.* Wyczany.

WYCZOŁGNĄĆ się *zaimk. idntl.*, wyczołgać się *dk.*, wyczołgiwać się, *czstl.*, czołgiem się wyślizgnąć, wyleźć, herauskriechen, auskriechen. Człowiek podobnym był bestyi, gdy się na świat wyczołgnął. *Kosz. Kor.* 31 *b.* Czuiąc mowę do siebie być nagotowaną, gdzieś się wyczołgał. *Teat.* 42 *d*, *D*, wymknąłeś się.

WYCZOSAĆ *ob.* Wyczesać, WYCZOSEK, - ska, *m.*, wyczosany len, Hechelflachs. Paklepie pierwsze wyczesanie lnu, na wory zdatne; cieńsze są paczesi; naylepszy iest wyczosek, z którego płótna cienkie; co się na nic nie zdało, zowie się paździor. *Dudz.* 50. Wyczoski ze lnu, len wyczesany, lnianki. *X Kam.* Wyczoski, wyczeski, odrzutki z wyczesania, Kämmlein, Abfälsel vom Kämmen, Hecheln, *Bh.* wyčeš, *Rs.* вычески. Wyczoski lniane, lub konopne. *Wlod.* - *Prov. Slo.* mnoho wyčeskow, mala wlni, mnogo wyczosków, mało wełny; więcéy huku niż puku.

WYCZUBIĆ *cz. dk.*, za czub wytargać, am Schopfe herum zausen. Gdyby mi się teraz djaboł pokazał, takbym go wytargał, wydrapał, wyczubił! *Teat.* 28 *b*, 15. Dziś się ieszcze gracko wyczubim. *Teat.* 21, 10. - *fig. tr.* Hetman nasz Turka po swemu wyczubił. *Jabl. Buk. J* 6., wytrzepał, poraził, wybił.

WYCZY, - a, - e, wyczny, wykowy, wyczany, od wyki *qu. v.* - *Botan.* Wycze węzły, *obacz pod* węzeł.

*WYCZYHAĆ *cz. dk.*, czyhaniem wyśledzić, erlauschen, *Boh.* wyčjhati *id quod quis speculatus est deprehendere.*

WYCZYNIĆ *cz. dk.*, wyczyniać *ndk.*, *Cro.* izhinyam, izhiniti *expurgare*, *excernere*, przebieraiąc wyczyścić,

czyszcząc przebierać, säubernd absondern, das Reine aussondern. (*Rs.* исчинить naprawić). Według wyczyniania żyta, chléb też będzie. *Syr.* 919. Wyczyniaią żyto miotłami na boisku czyli młocarni; (*cf.* zgoniny). Chléb ma być pieczony z zboża z wszelkich chwastów wyczynionego, *ib.* 920. Jęczmień młócąc, tym obyczaiem wyczyniaią, iako pszenicę. *Cresc.* 162. Rży nasienie bywa wyczyniono ku sianiu, iako i pszeniczne. *Cresc.* 161.

WYCZYNIEC, - ńca, *m.*, ięczmień myszy abo wyczyniec, *hordeum murinum. Linn.*, die Mäusegerste, das Mäusekorn, Taubkorn, Jungferhaar. *Jundz.* 127, *Syr.* 1336, *Cn. Th.* 1308. - §. *Phoenix* ptak, ogniwaczek, abo iak drudzy zowią wyczyniec. *Urs. Gr.* 186, *Cn. Th.* 1308.

WYCZYŚCIĆ, *F.* wyczyści, wyczyszczę *cz. dk.*, wyczyszczać, wyczyszczam (wyczyściam. *Cn. Th.* 1308) *ndk.*, czyszcząc wypróżnić, wychędożyć, zupełnie przeczyścić, ausreinigen, völlig rein machen, *Bh.* wyčistiti, wyčisstowati; *Slo.* wyčistiti, wyčistugi; *Sr.* 1. wurědźu (cf. wyrządzić), wuschwornam, wuschwornu; *Vd.* iszhistiti, vunsshistiti, vunpozhistiti; *Cro.* izchiztiti, izchisztiti, izchischújem; *Hg.* kitisztitani; *Rg.* izcistiti; *Bs.* iscistiti, izcistiti, istriebiti (cf. wytrzebić); *Sla.* izcistiti; *Rs.* вычистить, вычищать, разчистить, разчищать; *Ec.* изчищаю. Gołębnik ma być wymiatany i wyczyszczony od gnoiu i wszołów, które się tam lęgą. *Cresc.* 584. Dusze tych ludzi czyscowym karaniem po śmierci wyczyszczone bywaią. *Veryf. pr.* 70. Czyste śrebro wypławione w ogniu, wypalone z ziemi, wyczyszczone siedmkroć. *Leop. Ps.* 11, 7, cf. brant). Ciało iego było zaraz po śmierci wyczyszczone, i wonnościami napełnione. *Birk. Zyg.* 4, exenterowane, cf. wytrzebić, wypaproszyć). Wyczyścić pole, wypłonić, abo chwasty wyrwać z ogrodu. *Cn. Th.* 1308. cf. wykarczować). Wyczyścić żołądek, wyczyścić się, wypurgować. Wyczyszczenie, *Rs.* вычистка, разчистка. - *§. Wczyścić co, czyszcząc wyrzucić co, etwas beym Reinigen auswerfen, wegwerfen, wegsäubern, aussäubern, ausreinigen. Drogi naprawować, błoto *wyczyściać chłopi umieią. *W. Post. W.* 211, cf. wykidać, wymiatać, wyskrzybać). Pan upomina nas, abyśmy wyczyściali stary kwas. *W. Post. W.* 524. Sprzęt twóy wypróżnion, i *wytszczon i wybran iest. *Budn. Nah.* 2, 10., wyrzucony, wymiatany.

WYCZYSKO, - a, *m.*, rola gdzie wyka była, *viciarium. Mącz.*, das Wickenfeld, *Bh.* wykowisstě.

WYCZYTAĆ *cz. dk.*, wyczyta *F.*, wyczytywać *czstl.*, wyczytuie *Pr*; (*Bh.* wyčjst, wyčtl, wyčtu *perlegere*, wyčist, wyčitati *enumerare*, *recensere*, *exprobare*; *Slo.* wičitať *enumerare*, wičitugi *percenseo*, *recenseo*, *Rs.* вычесть, вычитать wytrącić, odciągnąć, исчислить, изчислять wyliczyć, wyrachować, *Ec.* изчисляю, изчитаю wyliczam; *Ec.* вычитать, вычитывать przeczytać pierwéy co nazaiutrz ma być czytanym). Wyczytać z listu, z xięgi, czytaniem dowiedzieć się, cf. doczytać się; eine Schrift lesend, ersehen, erfahren, (erlesen, auslesen aus einer Schrift). Zofiia wyczytywała z listów mężowskich o prędkim powrocie iego, i że iego przedsięwzięcie pomyślny odbierze skutek. *Zab.* 14, 330. Prawo przyrodzone, ktoregośmy się nie uczyli, nie wyczytali, aleśmy ie z natury saméy wyrwali, wyczerpnęli, i wycisnęli. *Siem. Cyc.* 422. - *fig. tr.* Z twarzy każdego pasterza wyczytać było można, iak słodka praca pod dobrym panem. *Zab.* 6, 214, man konnte es aus dem Gesichte jedes Hirten lesen, z oczu iego, aus seinen Augen lesen. - Wyczytać w czym co, czytaiąc znaleźć, odkryć, spotkać, natrafić, im Lesen finden, entdecken. Nie mogłem wyczytać w autorze żadnym tego cudu. *Birk. Dom.* 166. Każdy go poważał, bo wyczytał w nim szacunek cnoty iego, widząc iego prace. *Jabł. Tel.* 193. Wysłuchay a wyczytay przyczyny, iakowe są, co nas do unii przywiodły. *Gil. Kat.* 4, czytay do końca z uwagą, mit Aufmerksamkeit bis zu Ende lesen, durchlesend wohl erwägen und daraus abnehmen. - §. Który wyczyta to pismo, i wykład iego oznaymi mi, będzie trzecim w króleſtwie moim. *Leop. Dan.* 5, 7, kto w stanie przeczytać i zrozumieć, wer es lesen und verstehen kann, wer es herausbringt dem Buchstaben und dem Sinne nach. - *§. wyczytaycie w narodziech sławę Jehowy, u wszech ludzi cuda iego. *Budn.* 1 *Chron.* 16, 24, wspominaycie, wychwalaycie, uwielbiaycie, erwähnen, gedenken, rühmen, erheben, lobpreisen.

WYDĄĆ, wydął, - ęła, *F.* wydmie, wydmę *cz. dok. idntl.*, wydymać *kontyn.*, *Bh.* wydmauti; *Slo.* wydychugi (*ob.* wydychać;) *Sr.* 1. wonduju, wondujem, wuduju, wudujem, wuduhnu, wuduhpu; *Rs.* выдуть, выдувать. (*Bs.* izdutti, izdimati *detumefacere*). Wydąć co z czego, wydmuchnąć, dęciem wyiąć, wypędzić, herausblasen, ausblasen. Wydął żółtek z iayka. *Bndtk.* - *fig. tr.* Niech się łeb z karków buntowniczych zwali, Niech z nich te wichry siekiera wydyma. *Chrośc. Luk.* 150, wyruguie). - §. *absolute* wydymać, co siły dąć, aus Leibeskräften blasen. Jeżeli kto, tedy my naywięcéy owcarze Powinniśmy wydymać zawsze na fuiarze. *Zim. Siel.* 129. Wydymam, chrapiąc śpię mocno, *Proflo sonum pectore. Cn. Th.* 1311., stark schnarchen, blasen im Schlafe, cf. sapać). - §. Wydymać, rozdymać, wzdymać, *pr. et tr.* stark aufblasen, aus einander blasen, aufdehnen. W chucie śklanéy tafelnicy, w dołach formuią banie wielkie, z których cholewy wydymaią. *Torz. śk.* 32. Wichry rozpętane, z klóz swych wyrażone, wydymaią żagle wyniesione. *Chodk. Kost.* 10. Wodę wydymały wiatry. *Zbil. Dr. D* 3. Woda wydęta wiatrami, wybiia w górę, burzy się szturmami. *Susz. pieśń.* 3, *S* 4 *b*. Wydymam gębę, nadymam. *Cn. Th.* 1311, nadymam się grając na trąbie, śpiewaiąc i t. d. *ib.* Miech się kowalski wydyma, Gdy oburącz chłop pleczysty ima. *Teat.* 56 *b*, 58. Ah iakie czucie w ten czas duszę moię tłoczy, Pierś moia się wydyma; i łzy leią oczy. *Chodk. Gesn.* 19. Bywa u dzieci, że pępek się przeciwprzyrodzonym sposobem na wierzch wydyma czyli wypuka, a w iego mieysce siatka ze wnętrznościami nabiega. *Perz. Cyr.* 2, 223. Szczęście tych wydyma, owych zmiękcza. *Pilch. Sen. list.* 282, cf. odął się iak półtora nieszczęścia). - §. Wydymać się na stolec bez uczynku. *Spicz.* 90, den Stuhlzwang haben. Wydął się kto na stolcu, siląc się, *procidit alicui sedes. Cn. Th.* 1311. Co czynić, gdy kto bardzo się pracuiąc, mało wody wypuszcza, albo nic, takież gdy się na stolcu krom żadnéy sprawy wydyma.

Spicz. 183. Wydymanie się, silenie się na stolcu daremne, chęć do stolca daremna. *Cn. Th.* 997., der Stuhlzwang. Wydymanie, *tenasmus*, ustawiczne usiłowanie na stolec, za którem nic, albo trochę flegmistego ze krwią albo z ropistą materyą przez stolec odchodzi. *Comp.* 236., wydymanie, chciwość wielka na dwór, tak iż człowiek często się wydyma, a nic nie może uczynić, z zapaleniem i napuchnieniem siedzenia. *Spicz.* 1., *idem Sien.* 2. Wydymanie stolca. *Sien.* 19. Srebrnik ziele wydymanie i fałszywą chęć do pochodowania w czerwonce oddala. *Syr.* 292. Wydęcie, choroba, wypuchłość, *procidua sedes. Cn. Th.* 1310, ausgetretner Mastdarm; *Sr.* 1. pjezłuszn'eno. Trapił ie Pan wydęciem w zadnicy. *Radz.* 1 *Sam.* 5, 6, wrzodami na zadnicach. *Bibl. Gd.*)

WYDAC, Wydadź, *F.* wyda, wydadzą, wydam *cz. dk.*, Wydawać *kontyn.*, wydaie *Pr.*, *Bh.* wydati, wydawati; *Slo.* wydáwám; *Sr.* 1. dahwam hwon, hwondahté, hwondahtżo; (*Sr.* 1. wudahwam, wéstżu wieszczę;) *Crn.* sdâjam, sdajêm, sdâm (cf. zdać); *Vd.* vun'dati, vundajati, isdati, zhiesdat, zhesdati, zhesrozhiti, saroshiti, isroshiti (*ob.* wręczyć, cf. wyręczyć), prostodati; *Cro.* izdati, zdajem, izdajem; *Rg.* izdâvati; *Bs.* izdatti; *Rs.* вы́дать, выдавать, издать, издавать, сдать, сдавать, сдавывать. Wydać, = dobywszy zkąd podać, *pr. et tr.*, herausgeben, ausgeben. To, cośmy iuż wydali, nie iest więcéy nasze. *Zab.* 5, 79. Ziemia niezliczone rodzaie *zwydawała z siebie. *Otw. Ow.* 26, powydawała). Pomierne i pospolite rzeczy często fortuna wydaie, wybornym zaś samą rzadkością jedna zaletę. *Pilch. Sen. list.* 319, rodzi, plodzi). Dziecko na świat wydane, bez władzy leżało. *Zebr. Ow.* 382, urodzone, auf die Welt gesetzt, gebohren. Stal, gdy o kamień biie, natychmiast ogień wydaie. *Teat.* 51 c, 17, giebt Feuer. Huk wydawać. *N. Pam.* 6, 318. Wydawać wonność. *Cn. Th.* 1309. Wydaie z siebie ziemia, woda, wilgotność, wydaie drzewo pąkowie, liście, = wypuszcza. *ib.* Nawałność z nieba wydana, = spuszczona, wylana. *ib.* Pońka, lina, którą do góry statek holuią, i tę z masztu wydaią. *Mag. Mscr.*, spuszczaią, zwiiaią, herunter geben, herab reichen. Gdy się poczynaią wydawać ząbki dzieciom, różne ich napadaią symptomata. *Comp.* 445, dobywać się, wyrzynać się, herauskommen, hervorkommen. Panie, czy każesz obiad wydawać? *Boh. Kom.* 5, 285, dać na stół, den Mittag geben, auf den Tisch geben. (Oester. anrichten). O czwartéy saméy niechay ieść wydaią. *Teat.* 48 *b*, 14, niech dadzą na stół). Tłustość z potraw przed wydaniem zbierać należy, ażeby nie zbyt tłuste były. *Wiel. Kuch.* 431. Tak trafiay, żebyś tam przed samym obiadem zawitał, a nie odchodź, aż obiad wydadzą. *Boh. Kom.* 1, 12. Zgrałem się, musiałem się fantować, i karty wydawać. *Teat.* 19 *b*, 33, cyrografy, wexle na siebie dać, Schuldscheine auf sich ausstellen, Wechsel ausstellen. W górach Tarnowieckich odkryto obfitą kopalnią ołowiu, tak że szycht ieden po 8 godzinach kopania, wydał 50 cetnarów szczérego ołowiu. *Pam.* 84, 990. – Wydać sąsiadowi drogę, = pozwolić mu drogę, wygoń, freyen Durchzug geben, oder lassen. Wszelki posessor imienia przez imienie swe powinien te drogi wydać sąsiadom, t. i do kościoła, do targu, do młyna, do przewozu, i na gościniec pospolity; a nie może takich drog bronić, ani zapowiadać; a ieśliby taką drogę przemienić chciał na insze mieysce, tedy inną drogę tak dobrą iak pierwsza była, ma w imienu swém wydać. *Vol. Leg.* 2; 938 *Stef.*, wskazać, wyznaczyć, poświęcaiąc na nią z gruntu swego). – Wydawać, expensować, wyexpensować, ausgeben, depensiren, *Rs.* протори́ть, истеря́ть; *Ec.* иждиваю, изждиваю. Zbytecznie żyie, i nad kondycyą swoię wydaie. *Star. Mon.* 22 *b*, *ob.* większy rozchód, niż dochód). Wydać się na co, *activé* wyexpensować się, łożyć maiątek, sichs kosten lassen, sein Vermögen dran setzen, verwenden. Ociec nie rad się wyda synowi na ubiory, ani się też syn na bryze przesadzić chce, sprawiwszy mu szarawary a karwatkę. *Glicz. Wych. F* 3*b*. Wiemy, że na ten kwest, który im przymawiacie, nie wieleście się wydali. *Smotr. El.* 33, nie wysililiście się). Wydaię się na kogo, *totum me in aliquem profundo*, (*de liberalitate sermo*). *Cn. Th.* 1309. Lata swoie nie na gamracyi, ani w rozkoszy, ale na prace ustawiczne wydawali. *Biel. Św. D* 2 *b*, łożyli, poświęcili, wyczerpali). *Passiue*: Wyda się rychło, co się zebrało nierychło. *Cn. Ad.* 834. Toczą się pieniądze, bo okrągłe, t. i. łacno się wydadzą. *Cn. Th.* 430. – Wydać iaką naukę, = do końca ią uczniom podać, dociągnąć, wyuczyć, völlig auslehren, den Lehrgegenstand bis zur bestimmten Gränze hinführen. Wydał Professor Wymowy przez to półrocze rozdziały o wysłowieniu. – §. Wydać resztę z grubego pieniądza, wrócić drugiemu resztę należącą mu się mnieyszemi pieniędzmi, den Rest herausgeben. – Wydać za mąż n. p. córkę, siostrę, (an den Mann bringen, unter die Haube bringen), verheurathen eine Tochter, (ihr einen Mann geben); *Boh.* wdati, wdawati, prowdám, prowdáwám, rozewdám dcery za muža, (*Boh.* wdawky, oddawky, *Siles. Mor.* zdawky ślub, wesele; (*Slo.* wdáwám se, manžela sobě beru; *Sr.* 1. wudahwam so, = idę za mąż); *Vd.* hzhi vdati, vdajati, omoshiti (*omężyć, *opp.* ożenić; *Vd.* vdaja, = iście za mąż, ślub; *Vd.* vdatise, vdajatise, omoshitise, = iść za mąż); *Cro.* zdajem, izdajem, zrúcham (*ob.* zaręczyny, zrękowiny), udávani; (*Cro.* udavamsze, szkupsze vdajem, szkup idem za musa, vdatisze, = za mąż iść; *Cro.* udaja *elocatio in matrimonium*; *Bs.* udatti, nastavitti; (cf. postanowić), udomiti (cf. w dom który wniyść), *Bs.* udadba, vincjanje *coniugium*, cf. wieńczyć); *Rg.* vdatti, vdomitti, vdomivati; (*Rg.* vdattise, = iść za mąż; *Rg.* vdadba, udaja, xenidba, vjencjanie, = małżeństwo); *Rs.* выдать дочь за мужъ. Do mnie oyca należy córkę wydawać. *Boh. Kom.* 4, 174. Karolina iest moią córką, wydać ią mogę, za kogo mi się podoba. *Teat.* 12, 20. Za niego chętnie mą córkę wydam. *Boh. Kom.* 4, 118, ihm gebe ich gern meine Tochter. Król córkę wydawszy za hetmana, większy owéy nagrodzie lustr przydawał. *Zab.* 11, 243. W ośmiu dniach wydać za mąż dwie córki, na to chyba bankier który wystarczył. *Teat.* 7 *b*, 41, cf. wyprawić, wyprawa, wyposażyć). Uczynił fundacyą, podług któréy corocznie trzy panienki ubogie kosztem iego za mąż wydawane i wyposażone będą. *Gaz. Nar.* 1, 287. Wielkaby była szkoda domowi naszemu, gdyby Pan Bogacki swą córkę w inszy dom wydał. *Teat.* 35 *c*, 53, in ein andres Haus, in eine andre Familie hinein verheurathen. Dwie z córek w domy uczciwe a maiętne wydał i uposażył. *Kras. Podst.* 2, 38. Sam się u Helwetów ożenił, siostry do innych miast wydał. *Warg. Cez.* 12. Piotr i Filip żony mieli,

i *dziewki swe mężom wydali. *Zrn. Pſl.* 3, 597 *b.* Synowie wieku tego ożeniaią się i za mąż wydawaią się. *Salin.* 4, 123, ludzie tego wieku żenią się, i idą za mąż). Wypycha siostrzenicę za niego, a za mnię się sama wydaie. *Teat.* 32 *b*, 5, narzuca mi się na żonę). Tak to ty myślisz o wydaniu Kasi za mąż? *Teat.* 54 *b*, 14, **du gedenkst sie zu verheurathen?** Córka albo panna na wydaniu, dorosła, *nubilis*, *viripotens. Cn. Th.* 138, *nubilis virgo*, panna na wydaniu, godna za mąż. *Mącz.*, domężna; *Bh.* **panna na wdáni; *Sr.* 1. wudaʒtjná, wudacjna, pomužla ʒonſka**; (*Sr.* 1. **ʒenitné** *puber masc.*, **ʒenitnoſcʒ** *pubertas masc.*, **wudacʒnoſcʒ** *pubertas. fem.*; *Sr.* 1. **wudahta** *nupta*); *Crn.* moshakèna, (*Crn.* moshât, *virilis*, cf. mężatka); *Vd.* vdajatliva, moshliva, moshakenja; (*de masc. Vd.* shenitliu *puber*); *Bs.* djevojka od udadbe, za udatti (*Bs.* udana, ſgena *nupta*, udán *nuptus*); *Rg.* na odaju, za udàdbu, djevojciza òd vjerre, òd udadbe; *Slo.* divojka na udáju; *Ec.* на выданїи дѣва возрастная; **eine Mannbare.** Myślę ią wydać za mąż, wszak z niéy dziewczyna właśnie na wydaniu! *Teat.* 23, 71, w porze, w dobie). Daymy to, że panna, rodziców szlacheckich cora, iest na wydaniu, .. *Bals. Niedz.* 2, 116. „Panna na wydaniu„, tytuł komedyi oryginalnéy JO. Xięcia Generała *Czartoryskiego.* Wyday czym prędzéy Pannę na wydaniu. *Zab.* 11, 412 *Bohom.* do Xcia *Gener.* Z dzieł Dawida Garrik, wzięta iest myśl Panny na wydaniu. *Teat.* 24, 81 *Czart.*, **die mannbare Jungfer; Titel eines Lustspiels Sr. Durchl. des Fürsten General Czartoryski.** – Wydać kogo, zupełnie podać, oddać; *Slo.* pridati; **gänzlich dahin geben, herausgeben, übergeben.** Wydaię kogo nieprzyiacielom. *Cn. Th.* 1309. Wydaię, podaię kogo prawu, na stracenie, na męki. *Cn. Th.* 1310. Wydany na karanie, odstąpiony, wydany nieprzyiacielom. *ib.* Wydał nas Pan w ręce Amoreasza i wytracił. *Leop. Deut.* 1. Ty się na biskupy żydowskie, którzy Pana na tak haniebną śmierć niewinnie wydali, żałuiesz; a ty go sam tylekroć na śmierć i pohańbienie zdawasz, ile kroć świętą naukę iego od siebie odpychasz. *Zrn. Pſl.* 173. Karząc karał mię bóg; lecz śmierci nie wydał mnie. *Budn. Ps.* 118, 18. Dla oyczyzny żywota nie żałować, albo żywot swóy wydać, *pro patria capita sua ponere. Mącz.*, życie położyć, **sein Leben dahin geben, geben, lassen.** Dla sławy swéy na wielkie niebezpieczeństwa, a prawie na śmierć, ciała swe wydawali, na działa nabiegali, przez woyska się przebiiali, w ognie wskakowali. *Rey Zw.* 167 *b*, narażali, **dem Tode aussetzen**, cf. na sztych wydawać). Syn boży za nas swoie wydał ciało i krew. *Kanc. Gd.* 236, ofiarował, **dahin geben, aufopfern.** Wydaię się za kogo na śmierć, podaię, ofiaruię. *Cn. Th.* 1309. Gdzież iest Aaron, który stanąwszy między martwymi i żywymi, zastawił się aniołowi, który bił, a wydał się na śmierć za lud swóy, aby plaga przestała od Jzraela? *Jer. Zbr.* 82. Zawisza, aczby był uyść mógł, iednak towarzystwa nie chcąc wydać, bił się z Turki, aż go poimali. *Biel.* 286, opuścić, narazić, zdradzić). Xiążęta Szląskie, Władysława króla nienawidząc, Czechom wolność swoię wydali. *Krom.* 327, oddali, poświęcili, ofiarowali, poddali). Nie naydzie się między nimi któryby budował, ale psował, i wydawał cerkiew bożą. *Smotr. Lam.* 23, szkodził, na szkodę narażał). Pod czas, gdy Europa wydana iest na intrygi gabinetowe, zjednoczone prowincye Ameryki spokojności kosztuią słodyczy. *Gaz. Nar.* 1, 253. Wydaię kogo na pośmiech, podaię na śmiech. *Cn. Th.* 1310, **einen dem Gelächter preis geben.** – *Recipr.* wydawać się na co, oddawać się całkiem, wylać się na co, **sich gänzlich dahin geben.** Prawie się na to wydali, aby źle czynili. *Leop.* 4 *Reg* 17, 17. Dobrowolnie na to się wydawali. *Leop.* 2 *Mach.* 6, 4. Ateniéński lud wszystek ninacz inszego się tak nie wydał, iedno aby powiadali a słuchali co nowego. *Leop. Act.* 17, 21. Którzy po staremu z powszechnością dzierżą, iedno ci mówią, a którzy się na nowiny wydali, iedni z bracią, drudzy z Lutrem, niektórzy z Kalwinem, a inni z innemi dzierżą. *Hrbſt. Odp.* U 1, którzy się zapędzili za nowemi naukami). Co się na rozum wydaią, radzi tacy upadaią. *Rys. Ad.* 8, *faciunt intelligendo, ut nihil intelligant*, co się sadzą, spuszczaią na rozum, zapędzaią za nim). Serce iego nadziei i rozkoszy pełne, wydawało się całe miłości. *Stas. Num.* 1, 139. Wydaię się na nierząd, nierządu patrzę. *Cn. Th.* 1309. – §. Wydawać xięgi, podać zrobione przez siebie lub drugich pisma publicznemu używaniu, wydać ie na iaw, **Bücher oder Schriften herausgeben.** Aby wydać na świat iaką xięgę, iest o czém myślić i pracować. *Haur. Sk.* 379. Mądrym i uczonym pospolicie nazywaią tego, co xiążki wydaie. *Teat.* 11, 39. Gorgias sto i siedm lat maiąc, wszystek czas strawił, xięgi swe mądre wydaiąc. *Prot. Kont.* C 3 *b* publikuiąc). Wydano iest dzieło, z wyszło. *Ld.* Żadna nieroztropna osoba nie będzie miała wolności zastanowić gorliwość pisarzów, chcących wydawać co wymyślą dla dobra powszechnego, byleby tylko zachowali powinne uszanowanie religii, królowi i Rzpltéy; i na tym iest prawdziwa wolność drukarska. *Mon.* 73, 504. Chęć zbyteczną wydawania xiąg, sprawiedliwie chorobą nazwać mogę, gdy szkodliwa iest naukom, przez zarzucenie świata xięgami. *Zab.* 7, 102 *Nar.*, **Schreibesucht, Autorsucht.** – *aliter.* Wydawanie, wydanie, edycya, **die Ausgabe, Edition**; *Sr.* 1. **hwondahtjo**, (*Sr.* 1. **wudatjo** *problema*); *Rs.* издаванїе, изданїе, заводъ (cf. zawód), книгоизданїе, сдача; *Ec.* издача, изданїе. Uchwały seymu 1658 R. po dwa kroć nierzetelnie przedrukowane były; rozkazał ie tedy trzeci raz przedrukować, niszcząc i znosząc pierwsze wydawania seym 1659 R. *Skrzet. P. P.* 1, 276. – Wydawać, ogłaszać, podać do wiadomości, **bekannt machen.** Na głowie tłuszcz woła, w bramach mieyskich wydaie słowa swoie. 3 *Leop. Prov.* 1, 20, wyprawia. 1 *Leop.*) Prawém wydaném do bezżeństwa ich przymuszaią. *Zygr. Gon.* 407, *lege lata*; postanowioném i promulgowaném). Wydaię dekret po kim, przeciw komu z skazuię za kim, przeciw komu. *Cn. Th.* 1309, **das Urtheil fällen, aussprechen, den Ausspruch thun.** Wydanie dekretu, *pronuntiatio. Cn. Th.* 1310 **der Ausspruch des Urtheils, der Urtheilsspruch, Richterspruch.** Ton zuchwały, niby wyroki iakie wydaiący. *Mon.* 70, 546. Fałszywe świadectwo wydali przeciwko mnie. *Leop. Dan.* 13, 42, fałszywie świadczyli, **sie haben ein falsches Zeugniß abgelegt.** Hasło trębacze wydadzą, aby się uniesieni nie zapędzali pod nieprzyiacioł. *Tward. Wl.* 78, wytrąbią, otrąbią, **ausblasen.** Poetowie wydali to między ludzie w baśniach swych, że bogowie nigdzie nie przychodzili, aż z wielkiém dobrem tych, którzy ie do siebie przyymowali. *Kosz. Lor.* 112 *b*, upowszechniali tę wiarę).

wiarę). Wydanym być, ogłoszonym; *Rs.* сосmоя́mься. – Wydawać, okazywać, pokazywać, oznaczać, dawać poznać, **anzeigen, andeuten, zu erkennen geben.** Robota rzemieślnika swego wydaie. *Mтn. ryt.* 4, 37. Wydała, co dowcipna umie iéy robota. *Dmoch. Jl.* 2, 46. Człeka wielkość, nieszczęście wydaie. *Karp.* 4, 50. Oko wnet wyda. *Cn. Ad.* 78, oko do serca okno). Z samego oblicza iego wydaie się niewinność, w słowach szczéra tchnie prawda. *Teat.* 33 *d*, 29. Odzienie ciała i chód człowieczy wydawaią go. *Leop. Syr.* 19, 27, cf. iak cię widzą' tak cię piszą). Czym kto ieſt, tym się wyda, z czasem maſka spadnie. *Kras. W.* 37. Te nowe grosze trzeba brać na wagę, aby się zaraz wydał, i łatwo poszlakowany był, ktoby ie pofałszował. *Star. Mon. a* 3, cf. odkryć). Prawda wydać się musi, by ią też kto naybardziéy zakrywał. *Gorn. Wl. R. b.* Wydaie się co na wierzch; pokazuie się co, *proditur. Cn. Th.* 1309. Nie masz nic tak ſkrytego w sercu, coby się z lekka na wierzch nie wydało; szydło w worze iak się ma zataić? *Birk. Chodk.* 22. Niepodobna aby ogień, który się tam dusił, na wierzch wydać się nie miał. *Falib. Dis. Jiii*, wybuchnąć). Zdania iakie w tym chłopcu być wydaią się, powinny były wzbudzić w nim miłość daleko wyższą. *Teat.* 3 *c*, 31. Cnota tego męża (marszałka Małachowſkiego), wydała się w przeciągu całego seymu. *Uſt. K.* 1, 30, iaśniała). – Wydawać co, wyrażeniem oddawać, wyrażać, wyſtawiać, **ausdrücken, vorſtellen.** W sali mury okryte ſtaremi szpalerami, na których wydawane były hiſtorye ſtarego teſtamentu. *Kras. Podſt.* 2, 128. Modele te i naysurowszy krytyk, przez wzgląd na ich czyſte odbicie, na doſkonałe wydanie figur i napisów, musi równo z oryginałami cenić. *N. Pam.* 3, 315. Niech iedni piszą, drudzy tłumaczą, nie będzie takiéy myśli, któraby się po Polſku nie wydała. *Mon.* 65, 81, któraby się wyrazić nie dała). – Wydać, wyiawić co miało być ſkrytym, wygadać, **offenbaren, ausgeben ein Geheimniß u. ſ. w., angeben, verrathen.** Wydaie taiemnicę, grzech czyy, towarzyſtwo i t. d. *Cn. Th.* 1309. Wszyſtko co myślę, twarz moia wydaie pomimo moiéy chęci. *Teat.* 38, 200. Pomagaią sobie, nie wyda ieden drugiego. *Cn. Ad.* 306, cf. ty cyt, ia cyt!) Wszakem cię przeſtrzegał, abyś nie ruszał dzwonka, żebyś go nie wydał; nie chciałeś przeſtrogi przyiąć, otoż masz oddzwonienie. *Zygr. Pap.* 156. Przyrzecz mi WcPan, że mnie nie wydasz; bo iakby się wydało, że ia to powiedziałam, tedybym ſtraciła służbę. *Teat.* 30 *b*, 57, **verſprechen Sie mich nicht zu verrathen, denn wenn es herauskäme, daß ich . . .** Nie potrzeba wydawać sekretu. *Teat.* 37, 168. Z pogany się bracąc, wydaią sekreta. *Star. Vot. E* 4 *b*. Ale nie wydasz mnie WcPan z sekretu! *Teat.* 21 *b*, 33. Ta oszuſtka Zuzanka, nie wydała-ż mnie z sekretu? *ib.* 20 *b*, 114, **hat ſie nicht mein Geheimniß verrathen?** Wiesz, iak mało gadał, aby się nie wydał. *Jabl. Tel.* 336, aby się nie wygadać). Któż tak kocha, żeby się nie wydał? *Chrośc. Ow.* 156. Nie wydawaymy się iednak. *Teat.* 19 *c*, 72. Turenne krył swoię godność, ale go sława wydawała. *Mon.* 67, 793. – Wydawać kogo zdradzieckim sposobem, zdradzić kogo, **einen verrathen, verrätheriſch angeben,** *Bh.* **prozraditi, prozrazowati, wyzraditi, wyzrazowati;** *Vd.* izdati, isdajati, sdati, (isdaja, sdaja, isdai, sdauk, isdaiſtvu, isdajanje, sdanie, isdanje, sdajanje, = zdrada;) *Crn.* ſdâjam, ſdajêm, ſdâm; *Cro.* izdati, izdajem, predajem, (cf. przedać kogo), (*Cro.* izdanye, izdava, = zdrada, *Cro.* izdavëcz, izdavnik, = zdrayca,) *Bs.* izdatti; (izdajnoſt, izdajſtvo, = zdrada; *Bs.* izdajnik, = zdrayca,) *Rg.* izdatti (izdajſtvo, = zdrada; *Rg.* izdavnik, = zdrayca); *Rs.* предáть, предавать. Zaprawdę powiadam wam, iż ieden z was ma mię wydać. *Leop. Math.* 26, 21. Wydaię sprawę u sądu, któréy miałem bronić i dotrzymać, *praeuaricor. Cn. Th.* 1309. Wydanie sprawy, opuszczenie zmowne, porozumiane, *praeuaricatio. ib.* 1310. – *tr.* Nie wydawać kogo, nieodrodkiem się okazywać, nie czynić wſtydu rodzicom, przodkom, nauczycielom, (cf. wdawać się w kogo, cf. uchodzić kogo;) **nicht ausarten, einem nachſchlachten, ihm kein Schande machen, ihm nichts nachgeben, ihm gleich kommen.** W sprawach rycerſkich pradziadów, dziadów i oyca nie wydał. *Papr. Kl.* 112. Leszek III., dla dobrych spraw oycowſkich obrany, w których go także był nie wydał. *ib.* Leszko IV. nie wydał w czasie oyca swego. *Papr. Gn.* 12. Nie odmienił żywota i ten (Ziemomysław) cnotliwego, Nie wydał w dobrych sprawach oyca szlachetnego. *ib.* 13. Nie wydał Hamilkara syn waleczny, ani wyrodnym od Eneia szedł krokiem Aſkani. *Zab.* 10, 321 *Kniaż.* Uważaycie, mówi Bolesław do rycerzów, że ta bitwa zwierzchność, ta zdrowie, ta i wolność oyczyzny naszéy w sobie zamknęła; męſtwem waszém oyców nie wydawaycie waszych. *Krom.* 137. Można rzec o iego synie, nie próżno się uczył, ani w nauce wydał preceptora swego. *Glicz. Wych. L* 7 *b*. Nie wydawaią w niczém macierzy synowie, Zboycy iako i ona, złodzieie, łotrowie. *PKchn. Orl.* 1, 165, **ſie geben ihr nichts nach.** Równie pełna wdzięków, iak WPani Dobrodzieyka; prawdziwie nie wydała zacnéy matki. *Teat.* 33 *d*, 60. – §. Wydaię abo wypuszczam budowanie, *proiicio, exporrigo. Cn. Th.* 1309, daię mu wybiegać, czynię go wybiegłym, wydatnym; **hervorragen laſſen, hervor rücken.** Na wierzchu wieży na kształt ſtoga ieſt czapka wydana, Piecek nie zgasłej ognie pod spodem wywiera. *Tol. Saut.* 114; wyſtawiona, **aufgeſtellt.** Wydany, wybiegły, wyſtawiony, wysunięty, wypięty, **hervorragend.** Owies twardości wszelkie napuchłe i wydane odmiękcza. *Syr.* 990. Nad głębią wydanego i łuſką ramiona przykryte maiącego mokrego Trytona woła. *Otw. Ow.* 21, wyſtawuiącego się z wód). Wydawać się, wybiegać, wysuwać się, *tr.* wyſkakiwać, **hervorragen, hervorſpringen.** Morſkie Nimfy, po piersi wydawszy się z wody, Wzdychały patrząc na twarz i wiek iego młody. *Papr. Kl.* 23, *JKchn.* Morze ieſt iako las iaki, w którym wyspy iakby drzewa rozsadzone wydaią się nad wodę, i pokazuią się żeglarzom. *Boter.* 21. Ozdoby, które bramę ubierały, trochę się wydawały i wyſtępowały. *PKchn. Orl.* 1, 163. Maiąc dom, i rycia i rzezania wydaiące się a wyszłe. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 6, 29. Nos wydał się na wierzch wyżéy nad insze części. *Sak. pr.* 49, wyniósł się, wzniósł się, wyſkoczył). Wydanie się, wydatność, wybiegłość. *Cn. Th.* 130, **das Hervorragen, Hervorſtehen,** wyſtanie). *Wydały, = wydatny, wyniosły, wzniosły, wysunięty w górę, **erhaben, hervorgerückt.** Łąki wydałe, wysokie, górzyſte. *Syr.* 1280. Trzech, którzy byli na wydałe mieysce, chcąc się koronacyi przeciwić, uſtąpili, z *niepo-

czciwością zepchniono. *Krom.* 536. Ciało Wendy na wydałém mieyscu pochowane; *editiore loco. Krom.* 38. Podbiał roście rad na mieyscach wesołych, iasnych a słońcu wydałych. *Syr.* 709, słońcu wystawionych, *apricus*). Oczy miał miernéy wielkości, i trochę wydałe. *Ustrz. Kruc.* 2, 57. – Wydawać się z czém, *actiue*, popisywać się z czém, wyieżdżać z czém, sich womit hervorthun, Staat machen, paradiren. W tém naszém utrapieniu, niech się ztym rozumem nie wydawaią. *Jan. Oksz. J.* 4. – *Passiue* wydawać się, w oczy bić, w oczy wpadać, in die Augen fallen, auffallen, sich sehen lassen, hervorstechen. Z daleka pałac wydaie się szumny, Kędy swym słońce przemieszkiwa dworem. *Ustrz. Tro.* 89, schimmert. Ceres w drogę się puszcza, lecz leniwą nazbyt czuie nogę, lotne smoki zacina, chcąc by się wydała Sycyliia, choć ieszcze z Jdy nie zjechała. *Ustrz. Tro.* 33, by się pokazała, widzieć dała, widoczną była). Jeśli zaś wydał się pagórek iaki zdatnieyszy do ucieczki, niżli były pola... *Pilch. Sall.* 206. Między inszemi rzeczami, które się w przybytku wydawały, osobliwie wydawał się lichtarz złoty. *Zał. H. T.* 89., ściągał uwagę, oczy). – Wydawać się iakim sposobem, dobrze, źle, = stawić się oczom dobrze, źle, pokazać się dobrze, źle, prezentować się, sich präsentiren, sehen lassen, scheinen, erscheinen, gut lassen, schlecht lassen, gut stehen, schlecht stehen. Z daleka się coś wydaią, Z bliska nic wagi nie maią. *Jak. Bay.* 132. Nie każdy uczynek iest w sobie dobry, który się dobrym być wydaie. *Mon.* 68, 747, *ob.* zdać się czym, zdawać się czym). Lubo bez kleynotów i koronek, nie równie się lepiéy wydawała od siostry swoiéy. *Mon.* 72, 706. Wdzięki iéy przy wdziękach Wc Pani źle się wydaią. *Teat.* 35 *b*, 137. Nie zwierciadło winno, że przeglądaiący się szpetny, ale szpetność, że się źle wydaie. *Mon.* 72, 342. Czego się iedno cnota dotknie i ugładzi, by też innym, nie wiem iak się szorstko wydawało, tobie pomyślnie i smarownie póydzie. *Pilch. Sen. list* 2, 161. Muzyka ta dęta dobrze się osobliwie na wolném powietrzu wydaie. *N. Pam.* 7, 12. – Wydawać co, czynić, że się co lepiéy wydaie, że lepiéy w oczy bije, podnosić blask iego, etwas heben, damit es besser in die Augen falle, es auffallender machen, ihm mehr Ansehen geben. Cień podle światła położony, światło lepiey wydawał. *Birk. S. K.* a 4 *b*. Malarze białą farbę przez przysad czarnéy wydaią. *Kłok. Turk.* 161. – Wydawać dokąd, kierować, obracać, kierunek dawać, wohin geben, wohin richten. Z Minosowną Aegeowic chutny ku Dycyi żagle wydał; *vela dedit. Zebr. Ow.* 193. Wystawiona piramida z wydaną facyatą na rynek. *Teat.* 55 *e*, 3. Przez ciemny las puścił się bitą drogą zgoła, gdzie się droga troista na pole wydaie. *Bardz. Tr.* 358, wybiega, wychodzi, ein dreyfacher Weg läuft ins Feld hinaus. – §. Wydać komu woynę, zawoiować go, woyną go nachodzić (cf. wypowiedzieć woynę) einen mit Krieg überziehen. Moskwa wydała woynę Polszcze. *Gaz. Nar.* 2, 260. Wydać komu bitwę, stawić mu się z bitwą, *Vd.* boi storiti, narediti, eine Schlacht liefern. Nimby liczne oddziały nieprzyiacioł, po prowincyach rozłożone, do kupy zebrane były, stanowiącą wydać bitwę przedsięwziął. *N. Pam.* 22, 138.

WYDAIAC, *ob.* Wydoić.

WYDARCIE; *ob.* Wydrzeć. WYDARTEK, - tku, *m.*, wydzieranie, wydarcie, i to co wydarto, (cf. *wyderek), wydranina, łupiestwo, łupież, rabunek, zdobycz, *Rs.* выдирка; das Entreißen, Rauben, das Entrissene, Geraubte, der Raub. Jzaż iuż nie są uciśnieni ludzie niewinni w rozmaitych *wydartkoch a w niesprawiedliwościach? *Rey Pst.* X x 4. Krzyżacy Zmódź ciężkiemi robotami, nieznośnemi podatkami, wydartkami okrutnie obciążali. *Stryik.* 344. Chociaż im kęs poszczęści on mistrz ich, pomagaiąc im onych wydartków ich,.. *Rey Pst.* P 1, gwałtów, krzywd). Na ten czas będą dzielone łupy wielu wydartków. *Leop. Jes.* 33, 23. Jść do drugiego, dawszy mu część onego wydartku swego, a wziąć odpuszczenie onych występków swoich od niego. *Rey Pst.* R r 3. Wydartki i korzyści i bogactwa ich Pan rozproszy. *W. Dan.* 11, 23. Gwałt czynili sprawie poniżonych ludzi, aby były wdowy wydartkiem ich, a sieroty aby łupili. *Leop. Jes.* 10, 2. Stroimy się z wydartków i z płaczu nędzników. *W. Post. W.* 2, 61. – Jezus w kształcie bożym będąc, nie wydartkiem mniemał, być równym Bogu. *Budn. Fil.*, 2, 6, nie zdobyczą, er hielt es nicht für einen Raub Gott gleich seyn. Luth. WYDARTY; *ob.* Wydrzeć.

WYDARZYĆ się, *ob.* Zdarzyć się. – WYDATEK, - tku, *m.*, wydawanie, wydanie dochodu, i to co się wydaie, rozchód, wychód; das Ausgeben, die Ausgabe, der Aufwand, Kostenaufwand, die Kosten; *Bh.* wydawek; *Slo.* wydánj; *Sr.* 1. wudahwk, nawojk (cf. łożyć, nałożyć, nakład); *Sr.* 1. nawojki; *Vd.* gorjitje, gorhod, gorobernja, vundanje, stroshek, potroshek; *Cro.* istrôssek, potrossek; *Dl.* tratna, (cf. tracić, utrata); *Bs.* potroscjak, tratgua; *Sla.* troshak; *Rs.* выдача, здержка, истрясéніе, истеря, истерянїе, истóра, трáта, издéржка; *Ec.* проѣсти, прóтори. Przestrzegać, aby większy wydatek nie był, niżeli dochód. *Petr. Ek.* 27. Wydatek nad przychód, z cudzych iest pieniędzy. *Teat.* 19 *b*, 43. Niech panowie zmnieyszą wydatki, to im wystarczy na podatki. *Zab.* 13, 209. Xięga wydatków, rozchodu. *Cn. Th.* 1310. WYDATKOWY, - a, - e, od wydatku, od wydatków, rozchodowy, Ausgabe = . Wydatkowy spisek, rachunkowe xięgi. *Cn. Th.* 1310, Ausgabebücher, Wirthschaftsbücher. Prawami wydatkowemi ograniczyć chcą wolność zażywania swoich bogactw. *Zab.* 6, 232, *legibus sumptuariis*, Aufwandsgesetze. WYDATNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest wydatnym, bicie w oczy, wybieganie, wybiegłość, wydanie się, *Cn. Th.* 1310, das Hervorreichen, Hervorragen, in die Augen Fallen, *Sr.* 1. hwonstahtjo (*ob.* wystawienie,) (*Bs.* izdajnost, izdajstvo; *Rg.* izdajstvo, = zdradliwość, zdrada). Kto z tyłu ma głowę prostą, bez żadnéy wydatności, taki pamięci nie ma. *Tr.* W dziele iakiém samey nauki, tam wydatności, tam wyraźności wszystko dostąpić powinno. *Pir. Wym.* 150, oczywistości, iasności. WYDATNY, - a, - e, – ie; – o, *adv.*, wydaiący się oczom, in die Augen fallend. Jako słońce w pogodę wydatne, w takie cnot iasności te białogłowy odziane były. *Birk. Dom.* 112. Posągi dawne maią przy wydatnych wielu muszkułach siadłość i cielistość większą. *Mon.* 69, 652. Podziały mowy nie powinny być koniecznie wyda-

tne i zbyt wyraźne. *Pir. Wym.* 149, oczywiſte, **ſichtbar, augenſcheinlich.** Tym wydatnieyszy ieſt każdy szpetny poſtępek, im od zacnieyszego człowieka popełniony. *Opal. Sat.* 109, tym więcéy razi, **um ſo auffallender.** On pierśmi kraiu swego maiący być murem, Że żołnierz, samym tylko wydatny mundurem. *Kras. W.* 21, mundur tylko wydaie go być żołnierzem). Kształtna była, iak Nimfa, piękna iak bogini, A ieszcze ſtróy wykwintny, wdzięk wydatny czyni. *Szym. Sw. W.* 18, podnosi go, wydaie, pomnaża). Wydatny, którego bardziey widzieć, bardziéy się wydaie. *Cn. Th.* 1310. Wydatny, wydany, wybiegły. *ib.*, wydały, (*ob.* wydać), cf. wyniosły, **her= vorſpringend, emporragend.** Jeſt tam zamek na mieyscu wydatnym. *Boter.* 129. Na wydatnym pagórku ſtoiącego przeciwnika zwyciężyć trudno. *Siem. Cyc.* 494. Mieysce słońcu wydatne. *Chodk. Koſt.* 39, *apricus*). - Był wzroſtu daleko nad mierny wydatnieyszego. *Uſtrz. Kruc.* 2, 37., wyższego, wyniosleyszego, **höher, gröſser.** - *§. Wydatny, nie szczędzący wydatku, **viel ausgebend, de= penſirend.** Xiążę Bolesław, człowiek wydatny i rozrzutny, wielkie długi zaciągnął. *Krom.* 325. - *§. *Paſſive*: wydatny, snadny do wydania, **leicht auszugeben.** Niewydatna; nie wyraiſta córka, *quae difficiliter poteſt collocari in matrimonium.* *Cn. Th.* 541, któréy ciężko iść za mąż. *Włod.*, **die nicht anzubringen iſt.** WYDAWAĆ, *ob.* Wydać. WYDAWACZ, - a, *m.*, WYDAWCA, - y, *m.*, *Bh.* **wydawać;** *Rs.* издáтель, сдáтчикъ; który co wydaie, na świat wydaię, **der Ausgeber, Heraus= geber.** Wydawca pieniędzy, *Ec.* иждивитель *expensor.* Różnych akcyy wydawacze. *Bald. Sen.* 30. Wydawca dzieła iakiego, *editor. Lde.* Likurg, on wielki a zawołany wydawca praw Lacedemońſkich. *Glicz. Wych.* C 5, uſtawca, prawodawca). Bóg wysoki w mocności swoiéy, a żaden mu nie ieſt podobny między wydawcami praw. *Leop. Job.* 36, 22, między prawodawcami. 3 *Leop*). Jedenżeć ieſt wydawca zakonu i sędzia? *Leop. Jak.* 4, 12. Poſtaw' Panie nad nimi wydawcę zakonu. *Leop. Ps.* 9, 21, zakonodawcę. 3 *Leop*). - §. Wydawca sekretu, taiemnicy, wydawca czyy zdradziecki, zdrayca, **der Aus= geber eines Geheimniſſes, Angeber, Verräther;** *Vd.* izdajauz, sdauz, sdajauz, sdauz, sdaiza; *Cro.* izdavëcz, izdaynik, zdaitel; *Bs.* isdainik; *Rg.* izdavnik; *Sla.* isdaica; *Rs.* предáтель. Sprzysięglcy ze swymi wydawcami prowadzeni przez samo miaſto. *Nag. Cyc.* 74. *Traditores*, wydawce xiąg świętych, którzy śmierci się boiąc, xięgi święte poganom wydawali. *Sk. Dz.* 161. Wolał tysiąc śmierci podjąć, niżeli wydawcą kościoła być. *ib.* 316. Menelausz ten był wydawcą a zdraycą i praw i oyczyzny. *Leop.* 2 *Mach* 5, 15. Simon ten ſkarbów i oyczyzny wydawca. *Leop.* 2 *Mach.* 4, 1. Judasz wydawacz i zdrayca Jezusowy. *W. Pſt. W.* 26, 7. Judasz ſtał się zdraycą i wydawcą zbawicielowym. *Pim. Kam.* 380. Wydawca ten dał ſnieprzyiacielom znak, mówiąc: kogo pocałuię, ten ci ieſt, trzymaycież go. *Leop. Marc.* 14, 44. - *w rodz. żeńſk.* *wydawczyna, zdrayczyna, *Vd.* isdajauka, sdajauzinja; *Rs. Ec.* предательница. *WYDAWCZY, - a, - e, od wydawcy; zdradziecki, *Ross.* издателевъ, издáтельный, **Ausgeber =, Angeber =, Verräther =.** WYDAWALNY, - a, - e, od wydawania, **Ausgabe =.** Wydawalna szafa; wydawalny chléb. *Tr.*

WYDAWIĆ *cz. dk.*, dawiąc wygubić, wydusić, wygładzić, **durch Erwürgen ausrotten;** *Bh.* **wydawiti.** *Rs.* выдавить, видáвливать, wygnieść, wydłabić.

WYDĄŻYĆ *niiak. dk.*; nadążaniem wydołać, **einholen, nacheilen, ereilen.** Zebrawszy iedne; niosą misy drugie, iako wydążą. *Miaſk. ryt.* 2, 126.

WYDĘBIĆ *cz. dk.*, wybić, wyłoić, wygarbować, n. p. wydębić komu ſkórę, **ausgerben, ausprügeln, durchwalken.** Wydębiony, wybity, wytłuczony, wyćwiczony.

WYDECH, - u, *m.*, wydychanie, wytchnienie, i to co się wydycha, wyziewa, wyziew, **das Aushauchen, Aus= dünſten, die Ausdünſtung.** (*Bs.* izducjak, duscnik, = luft;) *Cro.* zpárjavicza, (*ob.* para); *Rs.* духотà. O wy dzięki, ty chwało, wznoście się do góry, J wyprzedźcie wydechy odżyłéy natury. *Przyb. Milt.* 184. Powietrze zmieszane z balsamowych zapachów wydechem. *ib.* 150. *WYDECHNĄĆ; *ob.* wytchnąć.

WYDEPTAĆ, *F.* wydepce *cz. dk.*, wydeptywać *czſtl. et kontyn.*, wydeptuię *Pr.*, depcąc wygnieść, wytłoczyć, **aus= treten;** *Sr.* 1. **wuteptam, wutepcu;** *Cro.* zgazujem; *Rs.* вытоптать, вытáптывать, истоптать, истаптывать; *Ec.* испрати, исперѣти, вытоптать, випхать ногами. Jesień maluią popluskaną wydeptywaniem iagod winnych; bo w tę część ſroku wino zbieraią. *Otw. Ow.* 54. Chroſty bydło wydeptuie. *Bal. Sen.* A 6. Umysł ludzki nie oddala się chyba z oporem, od tych ścieszek, które sobie wydeptał. *Mon.* 69, 176, utorował). - Wydeptać trzewik. *Tr.*, wychodzić go. Wydeptany, *Rs.* отóптанный. WYDEPTYWACZ, - a, *m.*, który co wydeptuie, **der Austreter.** Wina w kadziech nie będzie deptać wydeptywacz. *Budn. Jes.* 16, 10.

*WYDEREK, - rku, *m.*, kupno niedoſkonałe; *fiducia.* *Cn. Th.* 1310, *Cn. Syn.* 374, = WYDERKAF, - u, *m.*, (cf. *Ger.* **Wiederkauf;** *Bh.* **workaff, orkaff** towar, cf. Niem. **Verkauf**). Wyderkaf czyli odkupcza albo reempcyonalna summa. *Czack. pr.* 2, 161; Wyderek, wyderkaf, gdy kto daie pewną summę, a tym czasem, nim się ta summa odda, trzyma w onéy summie maiętność, z któréy pożytek bierze. *Dudz.* 70, *Tr.* (cf. zaſtaw), **der Ausſchlags= verkauf,** kupno z tą umową, aby wolno oddać rzecz kupioną a pieniądze odebrać. *Włod.*, *Vd.* odkupzhna praviza). Wyderkiem kupuię, doſtaię, *fiduciam accipio;* wyderkiem daię, spuszczam co komu, *fiduciariam poſſeſſionem do.* *Cn. Th.* 1310. Lokuiący summę na odkup czyli wyderkaf nie może iéy odbierać. *Czack. pr.* 2, 162. Kmieć na tę woynę miał dawać 12 groszy, mieszczanin zwykły pobór pólszosu, a ci co na obligacyach, t. i. na wyderkaf pieniądze maią, czwartą część płatu płacić. *Biel. Sw.* 264, co na dobrach na prowizyi maią, czwartą część tey prowizyi). Nasz pleban nie miał żadnych wyderkafów. *Xiądz.* 71.', uboga, chuda fara). - *§. Wyderek, wydartek, co komu wydzieraią, z niego wyciſkaią, **das Erpreſſen, Entreiſsen, das Erpreſste, Entriſſene, der Raub.** Gdy Jhor nowe chciał od Drewlanów pobory wybierać, poczęli oni myślić, coby około tych częſtych poborów i wyderków robić, a iakoby się z tak ciężkiéy niewoli wybić. *Stryik.* 117. Są tacy, co na zastaw dadzą pieniędzy, Lecz nie z tą intencyą, żeby poratować Przyiaciela, raczéy mu wydrzeć i oſtatek Kształtnym iednak sposobem; a tak prawy będzie Wyderek od

wydarcia słusznie mianowany. *Opal. Sat.* 28. WYDERKARZ, WYDERKOWNIK, - a, *m.*, który co trzyma wyderkiem. *Włod.*, wyderkownik *fiduciarius. Cn. Th.* 1311, *Vd.* odkuplenik, der Wiederkäufer, Kaufrechter. Arendarze, zastawnicy, wyderkarze, na prowizyach pieniądze maiący. *Vol. Leg.* 4, 93. WYDERKOWAĆ *cz. ndk.*, wyderkuię, wyderkowym prawem kupuię, nabywam. *Dudz.* 70, wiederkäufeln. WYDERKOWY, - a, - e, WYDERKAFOWY, od wyderkafu, wyderku, do wyderku należący, *Vd.* odkuplen, na odkup dan inu uset; odkupczy, wiederkäuflich, kaufrechtlich. Wyderkowym prawem przedawać maiętność, zostawuiąc sobie prawo i moc odkupienia. *Dudz.* 70.

WYDERUM, żywcem Niem. Wiederum, u górników, czas powrotu do roboty po wypoczynku, bey den Bergleuten, die Zeit, da man wiederum zur Arbeit geht. *Tr.*

*WYDERZYĆ *cz. dk.*, wybić, (*ob.* uderzyć), herausschlagen, ausdrücken, von sich stoßen. Usiłuie przemówić; lecz kłapiące wargi, nie zdolą słów wyderzyć, ni prośby, ni skargi; na ostatek szepleni. *Przyb. Ab.* 159.

WYDĘTY, *ob.* Wydąć. WYDĘTOSĆ, - ści, *ż.*, wyprężona nadętość, starke Aufgeblasenheit, *ob.* Wydęcie *pod* Wydąć.

WYDŁABIĆ, WYDŁAWIĆ, *cz. dk.*, wygnieść, wycisnąć, herausdrücken, ausdrücken, *Rs.* выдавить, видавливать (wydawić; *Bh.* wydlabati, wydlabawati, *Slo.* wydlabugi, wydlabati *excauare* wydrożyć, wydłubać). Wziąłem iagody, i wydłabiłem ie do kubka. *Budn. Gen.* 40, 11. Osoby z wosku wydłabiać. *Chrośc. Ow.* 76. Wprzód serce z duszą byłoby wydłabione ze mnie Niżeliby cię mógł kto wziąć odemnie. *Chrośc. Ow.* 233. Zdobycz wielką odnieśli, Turki, wydławili. *Paszk. Dz.* 59 wydusili). Zeznanie mękami wydławione. *Sax. Porz.* 99, wyciśnione, wymuszone.

WYDŁUBAĆ *cz. dok.*, wydłubie, wydłubię *F.*, wydłubywać *czstl. et kontyn.*, wydłubuie *Pr.*, wydrożyć, dłubaniem czczym uczynić, lochowatym robić, aushöhlen, auslöchern, ausklauben; *Bh.* wydlabati, wydlabawati (cf. wydłabić), *Slo.* wydlabati, wydlabugi, wydlabaný; *Sr.* 1. wudowpam, wudipam, wondipam, wondipem, wondipu; *Vd.* vunsdlietiti (cf. dłoto, wydłutować); *Bs.* izdubsti; *Cro.* izdubzti, izdubszti, izdubàm; *Dl.* produbivam; *Rs.* выдолбить, выдалбливать, издолбать, выковырнуть, выковыривать, наколупать, наколупывать. Drzeń z macicy winnéy ku szczepieniu wydłubuią. *Cresc.* 504. Puhacze w lasach, w wydłubanych albo spróchniałych drzewach gnieżdżą. *Haur. Sk.* 278, cf. wydupniały). Wydłubała mysz chléb. *Cn. Th.* 1311. Wydłubany *Ross.* измочаленный. Wydłubane mieysce, *Ross.* ковырокъ. Nieborak on dzbanarz w błocie uśnie, czapkę straci, ostrogi mu odbiorą, z mieszka wszystko wydłubią, a on mniema, by w łaźni był, a iżby go barwierz golił. *Rey Zw.* 61, wyszyplą, wyprzątną. WYDŁUTOWAĆ, WYDŁOTOWAĆ *cz. dk.*, dłotem wydłubać, wyrznąć; *Vd.* vunsdlietiti, ausmeißeln, herausmeißeln. Na czarach tych Alcymed Orfea wydłutował. *Nag. W.* 493.

WYDŁUŻYĆ się *zaimk. dk.*, (*oppos.* zadłużyć się), z długów się wypłacić, sich von Schulden befreien, die Schulden bezahlen; *Bs.* izdufgitise, platiti dugh; *Cro.* izdusamsze, izdufitisze; (*Bh.* wydlužiti se zapożyczać się).

WYDMA, - y, *ż.*, wydymanie, wydmuch, wydęcie, wianie wiatru w co, das Aufschwellen, Aufblasen durch den Wind, der Windstoß. Ci odkładaią, żagle flis rozwiia, Nadaiąc liną tam, gdzie wydma spora. *Chrośc. Luk.* 152. J cóż dokazał, kto, gdy Zefir wieie, pomyślnym wiatrom wydmy żaglów daie? *Mon.* 71, 154. - §. Wydma, piasek wiatrem wyniesiony, Flugsand. Piasek ulatuiący, *glarea sterilis*, od lada wiatru poruszony ulatuie i inne mieysca zasypuie, my takowe piaski wydmami nazywamy. *Kluk. Kop.* 1, 253. - §. Wydma, WYDMISKO, WYDYMISKO, - a, *n.*, wydmuch, zaspa, mieysce wydmami zasypane, Schüttsand, ein verschütteter Sandort. Dobry gospodarz na wydmiskach nie sieie. *Gorn. Sen.* 2, na wydymiskach. *ib.* 244. Z suchych wydmów rozkoszne wyrabiam dziardyny. *Zab.* 9, 104 *Zabł.* WYDMIDZBAN, - a, *m.*, WYDMIKUFEL, - sla, *m.*, moczywąs, moczymorda, dzbanarz, ein Saufaus. Jeden wydmikufel upominał się iurgieltu. *Dwor. E* 3. WYDMUCH, - u, *m.*, wydmuchnienie, wydęcie, das Ausblasen, Herausblasen, Anblasen des Windes. Tak więc opornym stoiąc wydmuchom na wstręcie Dąb ogromny, w gwałtownym waha się odmęcie. *Zab.* 15, 157 *Kniaz.* Wydmuch, wyziew, wydech, para, die Ausdünstung. Skwarny wydmuch południa. *Zab.* 13, 170. Próżno w iesieni z pola uchodzimy Austrowych na się boiąc się wydmuchów. *Hor.* 1, 265 *Kor.* - Wydmuch, wydmisko, zaspa, Flugsand, Schüttsand, ein verschütteter Sandort. Step uprawny sowitsze wyda plony, Niż ów wydmuch obszerny a nie płodny, Gdzie się wiatr tylko kąpie niepogodny. *Zab.* 14, 101 *Nar.* Znayduiemy wprawdzie drobne starych praw gdzie niegdzie ślady; lecz to tylko były kłoski i ziołka użyteczne, trafunkiem po martwych wydmuchach zrosłe, trafunkiem znikłe. *Nar. hist.* 5. WYDMUCHNĄĆ *cz. idntl.*, wydmuchywać *czstl. et kont.*, wydmuchuie *Pr.*, dmuchaniem wydać, wydychać, wyziewać, ausblasen, herausblasen, blasend von sich geben; *Slo.* wydbuchávám; *Vd.* vunspihniti, popihniti). Nie można iuż dłużéy gwałtem poruszanéy kurzawy i perzyny znieść wydmuchywanéy. *Otw. Ow.* 63. - §. Wydmuchnąć n. p. świecę. *Tr.*, dmuchnąc zgasić, ausblasen ein Licht, blasend auslöschen.

WYDOBRUCHAĆ, *ob.* Udobruchać. WYDOBRZEĆ *niiak. dk.*, wyleczyć się, wygoić sie; gut und heil werden. Rana iuż wydobrzała; (*Rs.* добрѣть tyć, tłuścieć).

WYDOBYĆ, *F.* wydobędzie *c z. dok.*, wydobywać *ndok. kontyn.*, głęboko zawięzłego dobyć, z trudnością wydostać, tief heraus holen, hervorholen, *Sr.* 1. wudobedu, wudobéwam. Rany, w których co uwięznie, że tego wydobyć nie można, niebezpieczne bywaią. *Perz. Cyr.* 67. - *Zaimk.* wydobyć się, z trudnością wyzwolić się, wydostać się, wydrapać się, wygramolić się, sich herausarbeiten. Strzeż się, żebyś nie uwiązł między cierniem, bez nadziei wydobycia się. *Teat.* 36 *b*, 62. Więźnie wzniecili rozruch, w celu wydobycia się na wolność. *Gaz. Nar.* 1, 202.

WYDOIĆ *cz. dk.*, wydaiać *ndk.*, wydoiwać *czstl.*, doiąc wydobyć, ausmelken, herausmelken; *Slo.* wydogim; *Sr.* 1. wudohwu; *Bs.* izmusti; *Vd.* ismusti, vunsmusti; *Rs* выдоить. Mléko wydoione. *Krup.* 5, 76. Wydaiać *emulgere. Mącz.* Będą iagnięta swoię cząstkę wysysały, A dwor-

niczki swą także będą wydaiały. *Sim. Siel.* 55. - §. Wydoić, zupełnie doiwo odbyć, völlig ausmelken. Doiwa doyrzeć, aby dobrze wydaiano tak krowy iako i owce. *Haur. Ek.* 128. Gospodyni powinna częſto zayrzeć, czy dziewki też należycie krowy wydaiaią; bo przez niezupełne wydoienie, wiele krowy szkodować mogą. *Kluk. Zw.* 1, 221, *ob.* Wydoy.

WYDOŁAĆ, *F.* wydoła, *med. dk.*, wydoływać *kontyn.*, zdolnością wyrównać, wydoſtarczyć, wyproſtać, *Rg.* odoljetti trûdu; einer Sache gewachsen seyn, dafür ausreichen (*ob.* być *z to). Nie możemy sami wszyſtkim sprawom wydołać; prócz tego nie każdy w każdym interesie równie ieſt sprawny. *Siem. Cyc.* 126. - Wydołać, wyrównać, zarównać, równym być, gleich kommen, gleich seyn. Nie owszem też mię możesz potępić w urodzie, Widziałem się niedawno z brzegu w iasnéy wodzie, Nie każdy z sąsiad moich, byś też i ty zgoła Sądzić miała, podle mnie w téy mierze wydoła. *Sim. Siel.* 17, nie wytrzyma, nie utrzyma się, uſtąpi. - §. Wydołać co, *transitiue*, być w ſtanie zrobienia, uczynienia, thun können. Zatrudniony ważnieyszemi robotami, nie wydoływa żądanéy przysługi. *Gaz. Nar.* 2, 36 *b.* - §. Wydołać na czym, przeſtać na czym, es wobey beruhen lassen, sein Bewenden haben lassen, damit für lieb nehmen, zufrieden seyn. Ale ta pewność moiéy miłości nie może nie wydołać na powinności moiéy. *Teat.* 9, 86.

WYDOSKONALIĆ *cz. dk.*, wydoſkonalać *ndk.*, doſkonałym uczynić, do doſkonałości przyprowadzić; *Cro.* zaverſsújem; vervollkommnen. Chimicy młynarſtwo i piekarſtwo nad spodziewanie wydoſkonalili. *N. Pam.* 1, 3. Ty mię ganisz, że wydoſkonalam iéy rozum przez umieiętności. *Zab.* 14, 292. WYDOSKONALACZ, - a, *m.*, wydoſkonalaiący co, der Vervollkommner. Oktawian Auguſt wszyſtkich dobrych dzieł naśladowca i wydoſkonalacz. *Nar. Tac.* 3, 39.

WYDOSTAĆ, *ob.* wydobyć. - Wydoſtać się *zaimk. dk.*, wydobyć się, wyzwolić się, wydrapać się, sich herausarbeiten, sich losmachen. Tak iakeśmy sztucznie uszli z Kartaginy, równym kunsztem wydoſtaliśmy się od dworu Antyocha. *Kras. hſt.* 71, wyszliśmy, wymknęliśmy się.

WYDOSTARCZYĆ *med. dk.*, wydoſtarczać *ndk.*, doſtarczaiącym sposobem wydołać, hinlangen, hinreichen, ausreichen, hinlänglich seyn. Przekładaią niegodny ſtan żebraka nad pracę, któraby im wydoſtarczała do wyżywienia. *Mon.* 74, 542. Jeśli las nie wydoſtarcza, tedy go na mniéy części podzielić. *ib.* 74, 725. - §. Widząc, że nie możemy tego wydoſtarczyć, założył za nas te pieniądze. *Teat.* 30, 31, że tyle nie złożymy, daß wir nicht so viel aufbringen, erschwingen konnten.

WYDOY, - oiu, *m.*, wydoienie, i to co wydoiono, das Ausmelken, das Ausgemelkte, die Melke. Same biegną na wydóy kozy niewabione. *Zab.* 8, 226. Kto zgadnie wiele owce mléka dały Na wydóy cały! *Karp.* 1, 25.

WYDOYRZEĆ *niiak. dk.*, do zupełnéy przyyść doyrzałości, ausreifen, völlig reif werden. Nim zaczniemy uczyć chodzić dzieci, trzeba czekać, pókiby się im nie umocniły i nie wydoyrzały golenie. *Mon.* 69, 1064.

WYDRA, - y, *ż.*; *Boh.* wydra; *Slo.* widra; *Crn.* vidra; *Vd.* vidra, vider; *Cro.* vèdra; *Hg.* vidra; *Bs. Sla. Rg. Dl.* vidra; *Sr.* 1. wudra; *Sr.* 2. hudra; *Rs.* вы́дра; (*Suec.* vtter, *Jsl.* vddr, cf. *Ger.* Otter, *Lat.* lutra, *Jtal.* lodra). Wydra, *mustella lutra*, wielkości psa miernego, na krótkich nogach; włos ciemnokasztanowaty; zwierzę to żarłoczne naywięcéy się żywi połowem ryb, żab, raków; przebywa nad wodami; biega i pływa; futra piękne. *Zool.* 325, die Fischotter, Flußotter; *Sr.* 2. won ße boj ako hudra, boi się iak wydra; cf. tchórz; *ob.* wydrzeć, zwydrzał. - §. Wydra Egipſka; *ichneumon. Cn. Th.* 1311.

WY-DRABIAĆ, *ob.* Wy-drobić.

WYDRANINA, - y, *ż.*, *collect.* wydartki, wydarte łupy, *Rs.* выди́рка; Raub, ausgeraubtes Gut. *Poſtes spoliis superbi*, słupy wydraniną ochędożone. *Mącz.*

WYDRAPAĆ, *F.* wydrapie, *cz. dk.*, wydrapywać *czstl.*, drapaniem wydobyć, heraus kratzen, heraus reißen; *Bh.* wydrapati, wydrbati; *Sr.* 1 wudrapam; *Vd.* ispraſkati, vunspraſkati; *Rs.* выцарапнуть, выцарапать, выцарапывать. Idź, bo ci oczy wydrapię. *Teat.* 18 *b*, 13, *ib.* 55 *b.* 18. - Wydrapać kogo, drapiąc wyſturknąć, wybić, einen zur Genüge herum reißen und kratzen. Gdyby mi się teraz djabeł pokazał, takbym go wytargał, wydrapał, wyczubił! *Teat.* 28 *b*, 15. - §. Wydrapać się, z biedą wydoſtać się, wygramolić się, wydrzeć się, wydobyć się, mit genauer Noth herauskommen, sich losmachen, ausmachen. Już teraz wszyſtko gracko, gdyś się i ty przecię Wydrapał, i na iednéy zemną ſtanął mecie. *Min. ryt.* 1, 282.

WYDRAŻNIĆ *cz. dk.*, drażnieniem wyrobić, uſkutecznić; *Vd.* isdrashuvati, herauszergen, herausnecken, durch Neckerey und Zergen bewirken.

WYDRĘCZYĆ *cz. dk.*, wymęczyć, dręcząc wymusić, wymódz, wycisnąć, heraus quälen, ausquälen, ausmartern. *Bndtk.*

WYDRĘTWIĆ, *ob.* drętwić, zdrętwić.

WY-DROBIĆ *cz. dk.*, wy-drabiać *ndk.*, drobiąc wyymować, herausbröckeln, *Rs.* издробить, издроблять. Wydrobić się, drobieniem się wytrzeć, sich herausbröckeln, *Bh.* wydrobiti se. WYDROBKI *plur.*, okruszyny wydrobione, herausgebrockte Krumen. *Bndtk.*

WYDROZĄB, ryba, *ob.* karpiołosoś.

1., WYDROŻYĆ, *WYDRĄŻYĆ, *WYDRUŻYĆ *cz. dk.*, wydrożać, *wydrążać *ndk.*, wydłubywać, lochować, lochowatym, czczym wewnątrz uczynić, aushöhlen; *Bh.* wydlabati, wydlabowati, (cf. wydłabić); *Vd.* isdubiti, vunsdubiti, isvotiti, vunsvotiti, vunsdlietiti, (*ob.* wydłutować); *Bs.* jzdjellati, izdubſti (cf. wydziałać, wydupnieć); *Rg.* izdûbſti, izzarpſti; *Sr.* 1. wudówpam; *Rs.* ложжить, выложжишь, выпазить, выпа́живать; *Ec.* выдупляю, вдупленяю, вдолбляю, юдолю, (cf. wądoł). Wydrażam żłób *excauo. Mącz.* Wydrożył a wyrył cherubiny po ścianach. *Leop.* 2 *Par.* 3, 7. Uczynili dwie tablice, na iednéy wydrożyli obietnicę bożą, na drugiéy wszyſtkie wyzwolone nauki. *Podw. Wr.* 10. Tu mi kamień murarze ciosany położcie, A na nim tę nieszczęsną pamiątkę wydróżcie. *JKchn. Dz.* 120; wyryycie, wyrzynaycie). Kamienie te leda krople wod wydrażaią. *Chrośc. Job.* 453. Oracz gwoli niepogodzie Twardą ſkałę wydrożył, J wierzch darniem położył. *Miaſk. ryt.* 6; *Chrośc. Ow.* 256. Oſtatnią swoię wolę znamionuie na kar-

tach lekkiém piórém wydrożonych. *Chrośc. Luk.* 54, wyrysowanych). Wydrożony, wydrożały, lochowaty, cf. dołkowaty, *Crn.* svotlen, votel, *Vd.* votliu, votou, luknaſt, isglobozhen; *Sla.* shůpali; *Bs.* scjupagl, (cf. szczupły), prazan (cf. próżny); *Rs.* дуплаcmый. Ptaki te niosą iaia w wydrożałych drzewach. *Boter.* 53. Wydrążone od samego przyrodzenia groty. *Teat.* 55 c, 9. Ten ołtarz nie był lity i pełny, ieno wydrożały, wewnątrz czczy. 3 *Leop. Ex.* 38, 7, iakoby dęty. 1 *Leop.*) Wydrożenie, wydrażanie *actio*, das Aushöhlen; *effectus*, = mieysce wydrożone, die Aushöhlung, die Höhlung, *Vd.* votluſt, svotenje; *Rs.* ложбина; *Ec.* вдолблина. Kanał armaty, część wewnętrzna czyli wydrążenie armaty. *Lęſk.* 2, 240, *Rs.* верлина. – §. *fig.* Słowa Mentora wydrążały się na sercu Telemaka, i wſkroś go przeymowały. *Tr. Tel.* 369, wybiły się w nim głęboko, głębokie wnim wrażenie uczyniły, machten einen tiefen Eindruck, gruben sich tief ein. Oczubym nie zmrużył Dokądbym mu na piersiach szablą nie wydrużył iego robot bezecnych. *Pot. Arg.* 366, nie nacechował, wyrysował. WYDROŻYCIEL, - a; *m.*, *cavator. Mącz.* der Aushöhler.

2., WYDROŻYĆ *med. dk.*, z drogi wyboczyć, zdrożyć, vom Wege abkommen. Jeżelim z drogi zakonnéy wydrożył, Jſgdzie wzrok wabił, serce tam położył, . . *Chrośc. Job.* 113, cf. wyſtąpić, wyſtępek). Wydrożenie, zdrożenie, wyboczenie, Umweg, Umschweif, *Bh.* zápolí, cf. zapole); *Crn.* vink, ovink, ſavink.

WYDRUKOWAĆ *cz. dk.*, drukiem wybić, abdrucken, fertig drucken, gedruckt herausgeben; *Bh.* dotiſknauti, dotiſkl, dotiſknu, (*ob.* docisnąć); *Rs.* напечатать, отпечатать, отпечатывать (cf. odpieczętować). Pochlebców, delatorów król ten siła chował, A co pierwszy powiedział, iakby wydrukował. . . *Pot. Arg.* 10, iże iak drukowane, wie gedruckt.

*WYDRUŻYĆ, *ob* wydrożyć.

WYDRWIĆ *cz. dk.*, wydrwiwać *czstl. et kontyn.*, drwinami wyłudzić, drwinkuiąc wyrobić, *Rg.* izhitriti, zahitriti (cf. chytry); heraus listeln, heraus schwindeln, durch Ränke erhalten; cf. wykpić, wyfiglować, wyżartować, wykręcić). Często pieniążki od oyca wydrwiła. *Teat.* 12, 13. Bawiąc się z nią, pieniądze wydrwiwał. *ib.* 42 c, 60. – §. Wydrwić się, drwinami wyzwolić się, sich herausschwindeln, sich losschwindeln. Mądrym teraz, kto się z rzeczy wydrwi iako tako, iuż z niego człowiek godny. *Opal. Sat.* 188, cf. wyplątać się). Strasznego wszyſtkim bać się piekła trzeba, Żaden się z niego nie wydrwi do nieba. *Bratk. E* 3. Żaden się nie wydrwi od śmierci. *Mon.* 76, 370, cf. wymknąć się). Myśliwcowi cięży, że w oczach iego wydrwiła się sarna. *Jabl. Ez.* 24, uszła). Już tych gości na obiad nie zaproszę; dobrze żem się od kolacyi wydrwił. *Boh. Kom.* 3, 151, cf. wyłgać się). Jadąc z niemi, trzebaby przysłużyć się darem Pannie młodey; naylepiéy wydrwię się katarem. *Zabł. Z. S.* 21. WYDRWIGROSZ, - a, *m.*, drwinami pieniądze z cudzéy kieszeni wyłudzaiący, ein Geldauslocker, *Cro.* penzder (*ob.* wydrzygrosz). Wydrwigroszowie. *Mon.* 69, 35. Pan Plenipotent z Panem Wydrwigroszem konceptuią. *Teat.* 19 b, 44. WYDRWISZ, a, *m.*, Wydrwisz, służący JmćPana Staruszkiewicza. *Teat.* 24, 86 *Czrt.*, cf. *Gall.* Scapin.

WYDRYGAĆ *cz. dk.*, wydrygnąć *idntl.*, wydrygiwać *czstl. et kontyn.*, dryganiem wyrobić, erzappeln, durch Zappeln erhalten, erschwingen. – Wydrygać się, dryganiem wyzwolić się, sich herauszappeln, sich loszappeln; *aliter* dryganiem zmordować się, sich matt und müde zappeln, sich ganz erschöpfen. Czegoż się dla marnego człek wydryga pieniądza? *Pot. Arg.* 185.

1., WYDRZEĆ *niiak. ndk.*, zwydrzeć *dk.*, narowić się, nałogi brać niby wydry, chytrzeć, byſtrzeć, beſwić się, zuchwałym się ſtać, wild, scheu, toll werden, ausarten. Swidrygayłło bardziéy wydrzeiąc, lekce sobie Władysława ważył. *Krom.* 511, *insolescens*). Juźci dziś nietylko kury mądre, ale też i same iayca, młodzi dziś ludzie bardzo zwydrzeli, i rozumu onym na złe doſtaie. *Glicz. Wych. P* 4 *b*. Zwydrzałbym był większemi doſtatkami obłożony, i iako szkapa zbytnim wytuczony obrokiem, wierzgałbym przeciw zakonowi. *Psalmod.* 11. Saul na króleſtwie tak zwydrzał, iż nie było gorszego. *Goſt. Gór.* 119.

2., WYDRZEĆ, wydarł, *F.* wydrze, wydrę *cz. dk.*, wydzierać *ndk.*, darciem wyiąć, wyszarpać, wytargać, herausreißen, ausreißen, entreißen; *Bh.* wyďřjti, wyďřel, wyďru, wyďjram; *Slo.* wyďjram, *Sr.* 1. wudrjecż, wudru; *Crn.* sdiram; *Vd.* sdrit, s'dréti, s'dèrl, s'dérem (cf. zedrzeć), isdreti, vunsdreti, vunsdirati; *Rs.* выдрать, выдирать, выдернуть, выдёргивать, изодрать, издирать, издёргать; *Ec.* изкоряю, издираю. Jnszego czasu byłbym oczy wydarł temu dziadowi. *Teat.* 9 *b*, 21, cf. wydrapać, wyszarpać, wyłupić, wybić oczy). Rychléyby wydarł broń naymężnieyszemu, niż grosz ſkąpemu. *Groch. W.* 565, wytrącić z rąk, wycisnąć, ausreißen, – auspressen. Wydarcie, kiedy kto czyią rzecz bierze gwałtem. *Karnk. Ktch.* 351, wydzierſtwo, wydartek, wydranina; *Rs.* выдирка; das Entreißen, Rauben, der Raub. Co z krzywdą nawydzierał, to mu też wydzierać poczęto. *Psalm.* 93. Potrzeba prosi; ieśli nie dasz, wydrze. *Min. ryt.* 4, 149. Fortuna nie wydziera nic, tylko co dała. *Min. ryt.* 4, 150. Czego fortuna nie dała, tego nie wydziera. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 45; nie odbiera, nie bierze). Żebyś chciał co takiego i pod sercem zaszyć, każdy ma prawo wydrzeć, kto może uſtraszyć. *Zab.* 16, 124 *Nar.*, gwałtem wziąć, mit Gewalt nehmen, entreißen. Jeśliś znalazł cudzą rzecz, a nie wróciłeś, wydarłeś. *Karnk. Kat.* 353, tak dobrze, iakbyś ią gwałtem wziął). – *fig.* Wydrzyymy tym zboycom na potym próżną nadzieię dobywania miaſt. *Baz. Sk.* 156, pozbawić nadziei, die Hoffnung entreißen, benehmen. – Wydrzeć kogo z czego, ogołocić go, wyzuć go z czego, einen wovon entblößen. Wydrę go z naywiętszéy możności świata tego. *Rey Pſ.* yy 3. Ledwie ich ze ſkóry nie wydzieraią. *Mon.* 69, 578, zdzieraią ze ſkóry). – Wydrzeć kogo z kąd, z czego, nagle i prawie gwałtem go wyzwolić, jemanden (z. B. einer Gefahr) entreißen. Wydarł nas z śmierci. *Rey. Poſt. Fff.* 6. – §. Wydrzeć się, *paſſive*, entrissen oder ausgerissen werden. Jaka to ieſt przyſtoyność, gdy się co gwałtem wydziera. *Kosz. Cyc.* 71. – *Recipr.* wydzierać się, gwałtem się wyzwalać, usiłować by się wyzwolić, sich losreißen, loswinden, herauswinden. Gość wdzięcznieyszy, co sam z chuci przyydzie do kogo, niżli ów, co go wloką, a on się wydziera, a prawie gwałtem ukazuie onę niechuć swoię. *Rey Zw.* 167. Duch się z ciała wydziera. *Teat.*

51 *d*, 45, gwałtem się rozłącza, der Geist entreißt sich dem Körper, reißt sich vom Körper los. Wydzierać się dokąd, gwałtem się wybierać, nagle śpieszyć dokąd, reißend wohin aufbrechen. Ty chcesz być rabinem u tych żydów, proszę cię, nie wydzierayże się tak bardzo do nich. *Twor. Ok.* 19. Na śmierć się tak bardzo wydzierasz; może ią mieć wspaniałe serce z własnéy ręki. *PKchn. Orl*, 1, 94. Stefanowi wydzierać się na woynę z Turkiem nie godziło. *Biel.* 435. Zamiast wydzierania się na woynę, są oni kontenci, gdy się mogą pieniędzmi okupić. *Pam.* 83, 2, 159. – Mieysce było kamieniste, z ostrych kamieni, z których to iedyne drzewko wydarło się. *Gorn. Sen.* 390, wzdarło się, gwałtem wzrosło, es war mit Gewalt aufgeschossen, emporgewachsen. - Wydrzeć się z prawa, wyłamać się, wybić się, sich gewaltsam losmachen, losreißen. Jeśli bliźniego nie miłuiesz, iuż się wydzierasz a wyłamuiesz z posłuszeństwa Pana swoiego. *Rey Pst. Oo* 5. Duchowieństwo tam królowi z zwierzchności świeckiéy z posłuszeństwa wydarło się. *Zygr. Pap.* 240.

WYDRZEŹNIAĆ kogo *cz. dk.*, wyszydzać udawaniem iego min i t. d., einen nachäffend verspotten, verhöhnen. U dawnych dawano aktorom maski, maiące podobieństwo pierwszych Rzpltéy osob, które wydrzeźniać mieli w intencyi. *Teat.* 24, 22 *Cztr.* – §. wydrzeźniać z kogo, n. p. Gdyby wasza Pallas była w niebie, Nie dałaby wydrzeźniać téy poczwarze z siebie. *Pot. Arg.* 446, szydzić z siebie, sich verspotten, verhöhnen lassen.

WYDRZYGROSZ, - a, *m*, pieniężny wydzieracz, ein Geldauspresser, *Bh. Slo.* wydřigroš, wydřiduch; *Cro.* penzder. *Compilator*, łupieżca, wydrzygrosz. *Mącz.*; *Prov. Bh. et Slo.* darmoday umřel, nastal wydřigroš; cf. insze to teraz czasy.

WYDRZYMAĆ się *zaimk. dk.*, drzymiąc wyspać się, ausschlummern, sich schlummernd ausschlafen, *Bh.* wydřjmati; *Rs.* выдрыхнуться.

*WYDUCHNĄĆ *cz indtl.*, wyziewnąć, wytchnąć, tchem wypuścić, ausathmen, *Sr.* 1. wuduhnu, wuduhyu. On człowiek nieszczęśliwy, po trzykroć ziewaiąc, nieszczęśliwą duszę wyduchnął. *Stryik.* 301.

WYDUPNIEĆ, WYDUBNIEĆ *niiak. dk.*, stać się lochowatym, wydrożonym, wyprochnieć, innerlich hohl werden. Pies układł się w drzewie, które było u dołu wydupniało. *Ezop.* 78. Wydupniały, wydrożały; *Bh.* ťotlawý; *Vd.* isgloboshen, votliu (cf. wątły), *Ec.* дуплёнъ, у коморацо средина вытнила и пусma. Drzewa wewnątrz bywaią wydupniałe. *Cresc.* 51. Drzewo dębowe pospolicie wnątrz rado bywa wydupniałe. *ib.* 464. Pniak macicy winnéy od nieiakich robaków wydupniały. *ib.* 316. Sok ten wrzody brzeżyste wydubniałe wychędaża i goi. *Syr.* 402. Bez wrzody wydubniałe, iako są fistuły, albo się do fistuł maiące, goi i zawiera. *ib.* 1506. WYDUBNIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wewnętrzne wydrożenie, czczość, *Vd.* votlust, svotenje). Gangrena w inszych członkach skryte wydubniałości czyni nieotworzone tylko zasczerzałe. *Syr.* 1077.

WYDUMAĆ *cz. dk.*, dumaiąc wynaleźć, wymyślić, *Rs.* выдумать, выдумывать, ersinnen, erdenken, ausdenken.

WYDURZYĆ *cz. dk.*, wydurzać *ndk.*, durząc wyrobić, wydrwić, wyłudzić, heraus gaukeln, durch Schwindeley herausbringen, erschwindeln, erfaseln.

WYDUSIĆ *cz. dk.*, dusząc wygnieść, herauswürgen, herausdrängen, *Rg. et Bs.* izdúsciti (*Bs.* izdusitise *expirare*). Boleść cię przymusi, z serca wszystkie samego sekreta wydusi. *Bardz. Tr.* 209. Niechay poydą do moiéy izby, znaydą butelkę może iaką niedobrze wyduszoną. *Teat.* 5, 63, nie do reszty spełnioną, cf. dodusić). Ah ieśli Bóg iest iaki, niech zemstę wydusi Krwi Troiańskiéy, niech hańby zemści się surowie Niedołężnéy starości. *Min. Ryt.* 2, 281, niech dopełni, spełni, uzupełni tę zemstę.

WYDWARZAĆ, WYDWORZYĆ, WYDWORNOŚĆ, WYDWORNIE, WYDWORNY, *ob.* Wytworzyć, Wytworny.

WYDYCHAĆ; *ob.* Wytchnąć. WYDYMAĆ *ob.* Wydąć. WYDYMISKO, WYDMISKO, *ob.* Wydma.

WYDYSTYLOWAĆ *cz. dk.*, dystylowaniem wyrobić, ausdestilliren, *pr. et fig.* Może-ż być bardziéy wydystylowana pycha, iak w braciach Jozefa znalazła się? *Bals. Niedz.* 1, 124, wykwintna.

WYDYSZYĆ *cz. dk.*, wydyszać, *ndk.*, dysząc wypuścić, auskeichen, keichend von sich geben; *Bs.* izdissati (2., izdissati, umirati, = umrzeć); *Vd.* vunsdishati, isduhati, vunsdehniti. - Słodyczą lutni uśpiony na berle Jowisza Król ptaków z bystrych piersi luby sen wydysza. *Zab.* 16, 371 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 115.

WYDŻDŻYĆ *niiak. dk.*, *Vd.* isdishuvati, vunsdishuvati, = przestać *dżdżyć, ausregnen. *Wydżdżało, = deszcz przestał; es hat ausgeregnet.

WYDŹGAĆ *cz. dk.*, wydźgnąć *idntl.*, wykłóć, wypchnąć, wybość, ausstechen, herausstechen, heraus treiben. Otóż starego dziwnie wydźgał nowy Defekt zwyczaynie wlazłszy w kuper przez bok z głowy. *Zab.* 9, 58 *Jżyck.*

WYDZIAĆ *cz. dk.*, wydziewać *ndk.*, wyrobić, ausarbeiten, herausarbeiten, *Sr.* 1. wudżewam (*Sr.* 1. wudżełnosć; skuteczność, wudżelné, skutkowné skuteczny, cf. dzielny); *Vd.* isdelati; *Bs.* izdjellati drrivo *elaboro*). Pszczoły w drzewie wydupniałym albo wydzianym usiadły. *Cresc.* 604. Dobre ule dla pszczół z drzewa wydziane, albo też i z desek miąższych złożone. *ib.* 593. – *§. Wydzieią was z téy cudzéy szatki. *Obr.* 70, zewleką, rozbierą was, wyzuią (*oppos.* odziać), auskleiden.

WYDZIAŁ, - u, *m*, część czego wydzielona, oddzielona, oddział komu oddany, die Abtheilung, der zugewiesene Antheil. Wydział metalliczny działu kopalnego zaymuie tylko same metalle *Mier. Mscr.*, cf. poddział). *§. Ona była moich chęci i tchnienia wydziałem. *Teat.* 48 *b*, 19, przedmiotem, objektem, Gegenstand. WYDZIAŁOWY, - a, - e, od wydziału, Abtheilungs =. Maią woiewództwa wygodnie rozłożone szkoły wydziałowe. *Dyar. Gr.* 140. W szkołach wydziałowych znayduie się rektor, prefekt, sześciu professorów, kaznodzieia, i dwóch metrów do ięzyka Francuzkiego i Niemieckiego. *Dyar. Gr.* 159. Teraźnieysze (R. 1812) stopniowanie szkół kraiowych iest następuiące: szkoła główna, szkoła departamentowa, wydziałowa, podwydziałowa, elementarna.

WYDZICZEĆ *niiak. dk.*, zdziczeniem wyrodzić się, wild ausarten, *Rs.* издичать, cf. wydrzeć, zwydrzeć.

WYDZIEDZICZYĆ *cz. dk.*, wydziedziczać *ndk.*, z dziedzictwa wyłączyć, wyzuć, enterben, von der Erbschaft ausschließen; *pr. et fig. tr.*; *Boh.* wyděditi; *Slo.* wyděʒugi, dědictwj ʒbawugi; *Sr.* 1. wotherbuyu (cf. herb); *Vd.* oderbat, enterbat, oddieuſhati (cf. oddzielić); *Rg.* izdjedjniti, (cf. dziedzina); *Ec.* безчестовати. Wydziedziczam cię od całéy moiéy substancyi. *Teat.* 7, 95. Przyczyny, przez które rodzice mogą wydziedziczyć dzieci z imienia. *Sax. Porz.* 48. Sama się wydziedziczyła, aby inne w niebie dziedzictwo nalazła. *Sk. Żyw.* 98 *b*, zrzekła się dziedzictwa, sie entsagte der Erbschaft. Rzekłby kto: że Bóg dziatki małe od nieba wydziedziczy, iako niemowlątka; lecz temu kościół boży zapobiega, i pokazuie to, że i małe dziatki od króleſtwa boſkiego nie są wydziedziczone. *Biał. Pſt.* 118. Wydziedziczony, *Slo.* dědictwj ʒbawený, wyobcowaný (cf. wyobcować, cf. *obec); *Sr.* 1. wotherdbwancz; *Vd.* bres diela, oddieuſhem, enterbt. Wydziedziczenie, *Vd.* oddieuſhanje, oderbanie, das Enterben, die Enterbung. Zezwalaią synowie nasi na wydziedziczenie swoie, a to kwoli braci. *Birk. o Ex.* 29. – *§. Jeśli kto psuie ten dar boży, przyiaźń, złém używaniem, przedsię iednak nie mamy iéy od siebie wydziedziczyć. *Gorn. Dw.* 118, rugować, wyrugować.

*WYDZIĘKOWAĆ *intransit. dk.*, dosyć należycie podziękować, genug danken. O nie wiem ci, iakąć mam oddać chwałę godną, J słusznie wydziękować, zacna białogłowo. *Tward. Pasqu.* 18. Jakoż to mamy wydziękować, i oddać Symonowi i synom iego? *Leop. Mach.* 14, 25. – *§. Wydziękować się, dziękuiąc wywięzywać się, sich dankbar genug erklären. Nie mógł się za ono cudo bogu wydziękować. *W. Pſt. W.* 3, 175. Rodzicom a nauczycielom nigdy godnie się wydziękować nie możemy. *Sk. Dz.* 297. Dziękuię tobie, i wydziękować się nie mogę. *ib.* 161. O iako to wielka łaſka, kto ią wypowie, i wydziękować się za nią może! *Sk. Kaz.* 296 *b*. Kto taką dobroć obeymie? kto za nią wydziękować się może? *Sk. Kaz.* 215. Salomon temu się wydziwować i za to wydziękować nie mógł, iż w iego kościele Bóg przebywał. *ib.* 284 *b*.

WYDZIELIĆ *cz. dk.*, wydzielać *ndk.*; *Bh* wyděliti; *Sr.* 1. wudźelam, wudźielicź; *Vd.* isdeliti, vunsdeliti, vundaruvati; *Cro.* izdeliti, izdelyam, izdelujem; *Ross.* выдѣлить, выдѣлять, oddzielaiąc wyłączyć, wyłącznie oddzielić, ausschließlich abtheilen, absondern. Jż Paweł pisze: ieden ieſt pośrzednik boży i ludzki, człowiek Jezus Chryſtus; temi on słowy nie wydziela bóſtwa od pośrzednictwa. *Hrbſt. Nau. D* 2 *b*. Klęty ieſt wydzielony z kościoła powszechnego. *Szczerb. Sax.* 189, *wyobcowany, *ob.* wykląć, wyklęty). – *Recipr.* wydzielić się, wyłączyć się, sich ausschließen. Ktokolwiek wydzielaiąc się z kościoła, do cudzołożnicy odszczepieńſkiéy przyſtaie, kościelne obietnice utraca. *Herb. Art.* 4. Kto się wydziela od posługi, aby też żadnéy wysługi nie miał. *Bzow. roż.* 109; cf. wyłamać się). Nie potępiayże nikogo, nie wydzielay się dla tego, który ze złego może być dobrym. *Hrbſt. Odp. T* 7. cf. ſtronić od kogo). Pan męczennikowi i świadkowi swemu zginąć w wydzielaniu się od kościoła nie dopuszcza. *Sk. Dz.* 108, w oddaleniu, odosobnieniu, Absonderung. Wydzielam syna, odprawiam syna, z mocy oycowſkiéy wypuszczam. *Cn. Th.* 604 *emancipo*, *Vd.* isdielihati, diel dati, den Sohn ausſtatten (cf. wyposażyć, poſtanowić). Syn niewydzielony za oyca woynę służyć może. *Herb. ſtat.* 561. – *§. Władysław Plwacz Laſkonogiemu koniecznie dokuczał, aby go pańſtwem równo z sobą wydzielił. *Kròm.* 225, aby mu równy dział pańſtwa wypuścił, er sollte sich mit ihm in das Reich gleich theilen.

WYDZIELACZ, WYDZIELICIEL, WYDZIELNIK, - a, *m.*, wydzielaiący co, der Abtheiler, Austheiler, Absonderer, *Vd.* isdelnik, vundaruvauz). *Geodetes* wydzielnik ziemi. *Mącz*, Feldabtheiler. WYDZIELNOŚĆ, - ści, *ż.*, wyłączna udzielność, odrębność, Abgesondertheit. Szatan pogardziwszy wspólnym weselu anielſkiemi chórami, na wyniosłość wydzielności pokusił się wylecieć, mówiąc: wſtąpię na niebo. *Smotr. El.* 19. Żaden z biſkupów Rzymſkich tego wydzielności słowa, nigdy nie przyiął, i używać nie przyzwolił. *Smotr. El.* 13, *singularitatis vocabulum.*

WYDZIELNY, - a, - e, - ie *adv.*, do wydzielenia, snadny do wydzielenia, mogący być wydzielonym, wyłączny, abtheilbar, absonderbar; wydzielny, wydzielony, odosobniony, odrębny, wyłączony; abgetheilt, abgesondert. Ale ach nieſtetysz wydzielnéy mimo prawa szczególności. *Ver. pr.* 64, cf. wyiątek). Egipcyanie nawet od tego przydomku nie byli wydzielni. *Zab.* 16, 134. Z innych żyiących spółki bywaią wydzielni, Jakby dla nich w zarazie mieli być śmiertelni. *Zab.* 16,374.

WYDZIERAĆ, *ob.* wydrzeć. WYDZIERACZ, - a, *m.*, WYDZIERCA, - y, *m.*, wydzieraiący gwałtownie, gwałtownik, der Entreißer, Berauber, Erpresser. Gore łakomſtwem cudzych doſtatków, gwałtowny wydzierca. *Bardz. Boe.* 122. Można być chytrym wydziercą doſtatków sąsiedzkich, nikt przekonanym nie będzie o złości takiego, chyba ten, który na sobie doświadczył. *Mon.* 74, 206. Bóg nam da; za wydziercą zawsze nędza chodzi, Wydziera, a nic nie ma; Bóg wszyſtko nagrodzi. *Sim. Siel.* 102. Niechże tu nie mówi zabiiak, łakomiec, wydzieracz, by był Bóg nie chciał, niebyłbym ia był taki. *Rey Zw.* 5 *b*. Świętokradców, mężobóyców, wydzierczów Bóg karał. *Sk. Dz.* 270. Świętokradzki łupieżca i wydzieracz sądzi i karze złodzieie. *Pilch. Sen. Gn.* 244. Faryzeusz dziękuie Bogu za to, że takim nie ieſt, iakimi są drudzy ludzie wydziercy złośliwi, cudzołożnicy, i niesprawiedliwi. *Odym. Sw.* 2 *E* 3. Rozgniewał się Bóg na Jzralitów, i dał ich w ręce wydzieraczów; ci poimawszy ie, zaprzedali nieprzyiacielom. *Leop. Jud.* 2, 14. *Wydzierż cudzego. *Mon.* 71, 34; *ob.* wydzierżeć). *Krom.* 126. –

WYDZIEREK, - rku, *m.*, WYDZIERSTWO, - a, *n.*, wydzieranie, wydartek, wydranina, ſkłonność do wydzierania, das Entreißen, Erpressen, Rauben, die Raubsucht. Naywiększe są niebezpieczeńſtwa dla udręczenia poddanych, dla wydzierków, dla niesprawiedliwości przełożonych. *Petr. Pol.* 2, 185. Chciwość pod płaszczem ſkryta pobożności, Wydzierſtwo w sukni mądréy opatrzności. *Paſt. F.* 263. Wydzierſtwo, to co wydarto, zdzierſtwo. *Cn. Th.* 1311, der Raub. Żyć wydzierſtwem. *ib.* Kroleſtwa ich, co są? wydzierſtwa. *Dar. lot.* 3, 5.

WYDZIERŻEĆ *med. dk.*, *Bh.* wydržeti, wydržowati; *Sr.* 1. wudźeržacź; *Vd.* vundershati, vunsdershati, *Rs.* выдержать, выдерживать, (издержать, издерживать wydać, expensować,) = wytrzymać, dzierżąc czyli

trzy-

trzymaiąc wytrwać, **aushalten.** Jeśli to może być, a wydzierży to matka, niechay chowa własnemi piersiami dziecię swe. *Glicz. Wych. D* 5. - *§. *cum Dativo.* Poſtrzałowi Tatarów, pancerz, kaftan, nawet i szyszak, rzadko wydzierżeć może. *Krom.* 145, *vim sustinere*). Świadkiem Wołmierz bo między pierwszymi mię w szturmie Widział, gdy nie wydzierżał razu Polſkiéy turmie. *Miaſk. ryt.* 2, 154. Lud posiłkowy, nie mogąc ſtosu przeciwnikom wydzierżeć, rozgromiony ucieka. *Krom.* 253. - *§. *Soluiſti ſidem* wydzierżałeś słowo, dosyceś swemu słowu uczynił. *Mącz.*, dotrzymałeś należycie, **du haſt dein Wort rechtſchaffen gehalten.** - §. Wydzierżeć dzierżawę, wytrzymać aż do należytego terminu, **den Pacht völlig aushalten.**

WYDZIERGNĄĆ się *zaimk. indtl.*, wyplątać się, wypleść, wywinąć się, **ſich heraus wickeln**: *pr. et fig. tr.* Stary dawny hołdownik państwa koronnego Wołoszyn, iako marnie wydziergnął się z tego. *Rey Zw.* 246 *b.*

WYDZIÓBAĆ wydziubać, wydzióbie *F.*; wydzióbić, *F.* wydzióbi *dk.*, wydzióbywać *czstl.*, dziobem wyiąć, wykłóć, wyklwać, *pr. et fig. tr.*, **herausſchnäbeln, herauspiken, herausſtöckern, herausklauben.** Gdy dziobek ztwardnieie, nim się kurczę z iaia wydziubi... *Kluk. Zw.* 2, 78. To co ſkąd inąd wydzióbią Tym się iakby własném zdobią. *Jak. B.* 260, cf. cudze piérze. - Wydzióbać, dzióbatym, dołkowatym uczynić, **pockengrübig machen.** Wydzióbała go ospa.

WYDZIWIAĆ *ndk.*, dziwy ſtroić, dziwactwa wyrabiać, (cf. cudować); *Bh.* **diwocim** *ferocio*, *Dur.* 1, 253; *Vd.* divjati, isdivjati, vunsdivjati, v'döujati, divjoferditise; (*Ec.* издѣваюся, посмѣваюся, pośmiewam się, издѣвка, посмѣянїе pośmiech); **tolles Zeug treiben, toben, raſen.** Nie raz opiwszy się do umoru, wydziwiaią, a nieiako samochcąc i z rozmysłem oszalawszy, ludziom, szkodzą. *Pilch. Sen. łaſk.* 103. Ludzie złośliwi, swarliwi, rozjadli, wrzaſkliwi, zawzięci, wydziwiaiący; ieſt to wszyſtko rożny ieden od drugiego gniewu gatunek. *Pilch. Sen. Gn.* 120. Niechay złość winy na łata nie kładuie, Rok nie wydziwia, ni zdziera, ni kradnie. *Zab.* 11, 32 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 48. Umysł wykwintny, albo wydziwiaiący. *Fr. Ad.* 93. Kwiatek tylko wzrok łechce, owoc żądze koi, Przeſtań Chloe wydziwiać, słuchay rady moiéy. *Zab.* 11, 234 *Zabł.* W królu pewnym nie samopasna chciwość tyrańſka wydziwia, ale określona prawem władza ſkromnie panuie. *Krom. Błaż.* 481. Prawa pewne Kazimierz W. na seymie Wiślickim opisał, którémi niezmierne sędziów wydziwianie określone ieſt. *Krom.* 351, *infinita potestas*). Przezacny Pan Krokodyl, rodu szlachetnością chlubny, wydziwiał sobie nad iego dawnością. *Zab.* 9, 30 *Zabł.* - Wydziwiać nad kim, dokazywać dokuczaiąc, paſtwiąc się dziko, **an jemanden Tollheiten verüben.** To rzekłszy z gniewem, który iéy wynika z oczu, śpieszy sie wydziwiać nad Psychą. *Morszt.* 74. Tatarowie, o ciągnieniu Leszka dowiedziawszy się, więtszą swawolą nad wsiami i miaſteczkami aż po Krępak wydziwiali. *Krom.* 297, *maiori licentia in pogos debacchati.* Mor R. 1358 bardziéy nad bogaczami, aniż nad pospólſtwem wydziwiał. *Krom.* 361, *graſsata est pestis*, bardziéy się srożył). *Similiter*: wydziwiać z kim, dokazywać z kim, **es mit einem toll treiben.** Faraon, co się rozkazom sprzeciwiał Boſkim, a który z Moyżeszem wydziwiał, Nakoniec sam go prosi. *Leszcz. H. P.* 113. - Wydziwiać co, dokazywać czego, **etwas (tolles) treiben.** Jeden bowiem z nich nazbyt śmieszny i wesoły, Drugi melancholiczne wydziwia fasoły. *Min. ryt.* 1, 308, Demokryt-Heraklit). Nie słychać w onéy fortunnéy dziczy, Co miłość wydziwia płocha. *Hor.* 2, 158 *Nar.* - **§. Wydziwić, wydziwiać, = dziwnie wyrobić, wykształcić, **wunderbarlich hervorbringen, formen.** Niech kto grunt wydziwi z błot żyzny, niech bieg rzéki odwraca, .. *Kor. Hor.* 5. Prawi, abyś uszczęśliwił, Kogo? chłopów; to bydło on będzie wydziwiał Póty, aż twoich kmieciów przerobi w *szlachcice. *Kras. W.* 63. Ludzka ſkrzęta dziwna uſtaw nawydziwiała; *dedit leges. Zebr. Ow.* 253. - §. WYDZIWIĆ się, *zaimk. dk.*, wydziwować się *kontyn.*, podziwieniem się nasycić, dosyć i zupełnie się nadziwić, **ſich genug auswundern, ſich ſattſam wundern, genug bewundern**; *Bh.* **wydiwiti ſe.** Wszechmocny Panie, wiekuiſty Boże, Kto się twym sprawom wydziwować może! *JKchn. Ps.* 10. Wszyſtkie rzeczy ſtworzone przedziwne są; i przeto kto się przypatrzy, wydziwić się o nym nie może. *Syxt. sk.* 4. Salomon temu się wydziwować i za to wydziękować nie mógł, iż w iego kościele Bóg przebywał. *Sk. Kaz.* 284. Wydziwić się nie mogę, dlaczego Melsztyńſki zginął. *Twor. Ok.* 91, poiąć nie mogę, nie poymuię). WYDZIW, - u, *m.*, wydziwianie, dziwaczne dokazywanie, srożenie się, **wunderliches Treiben, Toben, Raſen.** Wie niebo, że w tak srogim nieszczęścia wydziwie, nie ſkarżyłem się. *Teat.* 44 *c*, 78.

WYDŹWIGNĄĆ *cz. indtl.*; wydźwigać *ndk.*, wydźwigiwać *czstl.*; *Bh.* **wyzdwihnauti, wyzdwihowati**; *Vd.* isvsigniti, vunsvigniti; *Rs.* выдвинуть, выдвигивать (= wysunąć, wyciągnąć); ciężkiego co wynieść lub wznieść, podnieść, wyważyć, **eine Laſt herausheben, aufheben, aufrichten**, *pr. et fig. tr.* Wpadłem w kałużę, z któréy ledwo mnie konie wydźwignąć mogły. *Kras. Pſ.* 2, 17, wyciągnąć). Wydźwigniymy się z téy niewoli. *Teat.* 7, 10, powſtawaymyż, ratuymy się). Aby nie rozpaczali, ieśliże im naddrobniało, ale Panu nieba dufali, który ie ieszcze może wydźwignąć, będzie-li raczył. *Gil. Kaz. Cc* 2 *b.* Wydźwignąłem cię z prochu, i poſtanowiłem xiążęciem nad ludem Jzraelſkim. *Radz.* 1 *Reg.* 16, 2, wyciągnąłem, podniosłem, wyniosłem). Pomożmy sobie nawzaiem, może przecię iaki znaydziemy sposób wydźwignienia się z nieszczęścia. *Teat.* 17 *b*, 18, wyratowania, ratunku, powſtania. - *§. Nasze serca wydźwigamy do Pana wzgórę, aby nas Duchem swoim świętym nakarmił. *Gil. Pst.* 72, wznosimy, **wir erheben unſre Herzen.**

WYDZWONIĆ *cz. dk.*, wydzwoniać, *wydzwaniać *ndk.*; *Bh.* **wyzwan'eti, wyzwoniti**; *Vd.* vunsvoniti, issvoniti; *Rs.* вызвонить, вызвонивать; dzwoniąc wybić, dzwonienia dokończyć, **ausläuten**; *pr. et fig.* Gdy wydzwoni godzina śmierci przy méy głowie, I gdy przeydzie oſtatnie przez me kości mrowie.. *Przyb. Ab.* 102, *ob.* wybiiana). - Wydzwonić iarmark, = dzwoniąc ogłosić zaczęcie lub zakończenie, **den Jahrmarkt einläuten oder ausläuten.** - Wydzwonić kogo, dzwonieniem wyłączyć ze społeczności, wykląć, **einen ausklingeln, durch Klingeln aus der Kirche ausſchließen, in den Bann thun.** Miaſto miłosiernych obietnic pana swego, łaią, klną, wyświecaią, wydzwoniaią z spo-

łeczności świętéy te nędzne owieczki iego, aby ieszcze o iakie wyſtępki sumnienia grzesznego, ale o dziesięciny, o kolędy. *Rey. Poſt. L l l 4.* - §. Wydzwonić, dzwonieniem wyzwolić, wyswobodzić, **los läuten, frey läuten.** Nie spodzieway się, aby cię z tego, ieśli cię teraz osądzono, po śmierci wydzwoniono, wykropiono, abo wykadzono. *Rey. Pſt. B b 3.*

WYEXAMINOWAĆ *cz. dk.*, examinuiąc dochodzić, **aus dem Grunde examiniren, ausexaminiren, durchexaminiren.** Biſkup i dway xięża maią kandydatów wyexaminować co do nauk. *N. Pam.* 21, 305. Nauką ieſt dla officera zwiedzić samemu w towarzyſtwie okolicy świadomego człowieka place bitew, a obu ſtron odprawione obroty wyexaminować. *Lęſk.* 249, roztrząsać, rozważać.

WYEXKUZOWAĆ *cz. dk.*, wymówić, wytłumaczyć się z niemożności, **gänzlich entschuldigen.** Czém się ty potrafisz wyexkuzować? *Teat.* 24, 104. Zaſtaliśmy przygotowane ſtoliki do gry; pozasiadało wielu; iam się wyexkuzował. *Kras. Pot.* 2, 97, cf. wyprosić, przeprosić.

WYEXPLIKOWAĆ *cz. dk.*, wyiaśnić, wyłuszczyć, wyłożyć przyczynę lub ſtan rzeczy, **erklären, auseinander setzen.** Jakby to było, na przykład, wyexplikuię się. *Teat.* 9, 65.

WYFALMOWAĆ *cz. dk.*, wyszumować śkło roztopione, **abfaumen, abschäumen in der Glashütte.** Trzeba zaraz takowe śkło aż do dna|z tygla w wodę wyrzucić, tygiel dobrze wyfalmować, t. i. wycierać. *Torz. śk.* 155, wyczyścić z szumowin; **ausfäumen, reinigen, ausreiben.** Gdy iuż tygle z dawnego śkła są dobrze wyfalmowane,.. *ib.* 265.

WYFAŁSZOWAĆ *cz. dk.*, fałszuiąc wyiąć, wynieść, unieść, wydrwić, wykuglować, **durch Gaukeley wegbringen, weggaukeln, herausgaukeln.** Heretycy prawdziwą krew i ciało z sakramentu wykraść nam chcą i wyfałszować. *Sk. Dz.* 144. Com iedno na kimkolwiek wyfałszował a wyzdradził, niechaybym czworako nagrodził. *Zrn. Pſt.* 2, 468.

WYFARSNĄĆ się *zaimk. indtl.*, wymknąć się, wypsnąć, **entschlüpfen.** Rzucę się do fortelów, tak się poszkapiwszy, i węzem mu się długim wyfarsnę sprawiwszy. *Zebr. Ow.* 219, *elabor.*

WYFERMENTOWAĆ *med. dk.*, wyburzyć się, wyrobić, wyklarować się, o trunkach, **ausgähren.** Do trzeciego gatunku należą te wina, które doſkonale wykisały, t. i. wyfermentowały. *Krup.* 101.

WYFEYDAĆ *cz. dk.*, wyfeydać się *zaimk.*, wypróżnić, wyczyścić brzuch, wysrać, wysrać się, (*ob.* feydać, *ob.* fe!) **ausscheißen, sich ausscheißen, sich ausleeren.** Z domu nie jadłszy, a z lasu nie wyfeydawszy się, nie wyieżdżay. *Rys. Ad.* 81. Spokoyne wyfeydanie ſtoi za dobre śniadanie. *Rys. Ad.* 64.

WYFIGLOWAĆ *cz. dk.*, figlami wyrobić, sprawić, zyſkać; wyłudzić, wymachlować, wyfortelować, wykunsztować, wydrwić, wybzdurzyć, wykpić, **durch Ränke herausbringen, herausschwindeln, herauslocken.** "Nadziewamy się tak u świata marnego rychléy wyłudzić a wyfiglować potrzeb a opatrzności swoich. *Rey Pst. Oo.* 5. Nic na mnie nie wyfigluiesz. *Past. F.* 127. - §. Wyfiglować się, figluiąc wykręcić się, wywinąć się, wyśliznąć się, wyswobodzić się, **sich heraus drehen, heraus winden, sich los schwindeln.** Liszka chytrością swą prędzéy się psom wyfigluie, niż zaiąc nogami wybiega. *Ezop.* 123. Wyfiglował się, wypraktykował; praktyką, wieszczbą wyszedł, *exauspicavit se e vinculis. Cn. Th.* 1172. Xiążę Kieyſtut z więzienia Krzyżackiego trzy kroć się wyfiglował. *Stryik.* 404. Dzielności, poimanie, i wyfiglowanie z więzienia Krzyżackiego Kieyſtutowe, fałszywie Witoldowi, synowi Kieyſtutowemu, przywłaszczaią. *Stryik.* 404. - Nie wyfigluiesz się. *Cn. Ad.* 724, nie wykręcisz się sianem, nie uydziesz.

WYFILOWAĆ kartę *cz. dk.*, po szulerſku wyciągnąć, wykuglować, **eine Karte unvermerkt wegziehen, wegpractisiren.** Lekcye ci będę dawał, żebyś mi za trzy dni tak wyfilował kartę, iak ia sam lepiéy nie potrafię. *Teat.* 1, 32.

WYFOLGOWAĆ komu *med. dk.*, zupełnie mu pofolgować, **einem gänzlich nachgeben, nachsehen.** Miłość zachowana bywa między wiernymi, przez powolność i uczynność ieden ku drugiemu, i wyfolgowanie utwierdzeńszego młodszemu. *Zrn. Pst.* 3, 703 *b*, wybaczenie, **Nachsicht.** Faryzeusze maią poſtawę nieiaką mądrości przez zabobony w pokorze i w niewyfolgowaniu ciału. *Zrn. Pſt.* 3, 698, w niedogodzeniu ciału.

WYFORMOWAĆ, *cz. dk.*, wykształcić, formuiąc wyrobić, **herausbilden, ausbilden, ausformen, ausgestalten.** Cieśla rozciągnął prawidło, i wyformował bałwana piłą, wymierzył go węgielnicą i cerklem otoczył, i uczynił obraz męſki, iako ślicznego człowieka. *Leop. Jez.* 44, 13. Jeśliby kto według nauki rzemiosła swego wyformował drzewo, i *przypodobałby ie obrazowi człowieczemu, abo któremu zwierzęciu ono drzewo *przyrównał, poſtrychnąwszy rubryką i ufarbowawszy barwę iego,... *Leop. Sap.* 13, 13. Wszelkiego, który wzywa imienia mego, ſtworzyłem go, i wyformowałem go, i uczyniłem go. *Leop. Jos.* 43, 7. Synaczkowie moi, których zaś rodzę, ażby się wyformował a wyraził w was Chryſtus. *Leop. Gal.* 4, 19. Tyle sług dobrych Bogu wyformował, ile uczniów w szkole liczył. *Sk. Żyw.* 391 *b*. Wyformowany, *Vd.* nafurman, isdelan. - Poezya u Turków zasadza się na metaforach i wyobrażeniach wysokich i wyformowanych. *Mik. Obs.* 339, wyniosłych, wysadzonych, przesadnych, wykwintnych, **hoch geschraubt.**

WYFOROWAĆ *cz. dk.*, za drzwi wypędzić, wypchnąć, foruiąc wyprosić, **zur Thüre hinaus werfen, die Thüre weisen, einem den Weg zeigen.** Czemuś nam dawniéy tego nie powiedziała, bylibyśmy go wyforowali za drzwi. *Teat.* 22 *c*, 64. Jak natręta za drzwi mię wyforował. *Tręb. S. M.* 63. Burd nie lubię; ale bez hałasu cichuteńko byłbym Jmci przez okno wyforował. *Teat.* 1, 104, wysadził na ulicę). Gościa lepiéy nie przyymować, Niż go tudzież wyforować. *Cn. Th.* 268 *turpius eiicitur, quam non admittitur hospes*). *fig. tr.* Z serca i z myśli wszyſtkich zaraz wyforował. *PKchn. Orl.* 1, 173, oddał niepamięci). Nieprzyiaciół, Boſka co cię piaſtowała opatrzność do iednego ztąd wyforowała. *Leszcz. Cl.* 26. Witold tego nie cierpiał, począł się gotować, Chcąc mocą Kierembenda z pańſtwa wyforować. *Stryik.* 517, wyparować, wyrugować.

WYFORTELOWAĆ *cz. dk.*, fortelami wypędzić, wyrugować, wykunsztować, wyfiglować, wysadzić, **herausküns**

ſteln, wegkünſteln. On go z klasztoru wyfortelował. *Sk. Żyw.* 95.

WYFORYTOWAĆ *cz. dk.*, wykierować kogo na co, einen bis wohin befördern, ihn wohin bringen, ihm wozu verhelfen. Fatyma powzięła nadzieię, iż mię na sułtankę wyforytuie. *Niemc. Kr.* 4, 191.

WYFRYSZOWAĆ *cz. dk.*, na fryszerce wytopić, auf dem Friſchofen ausſchmelzen, ausfriſchen. Jeżeli z iedney gęsi nie mogą tyle, ile potrzeba wyfryszować żelaza, na ów czas dwie lub trzy gęsi w zaprawę kładą. *Os. Rud.* 286.

WYFRYZOWAĆ *cz. dk.*, fryzowaniem wyſtroić, herausfriſiren, mit Friſur herausputzen. Tak się wyſtroiła, wyfryzowała, iak żołnierz na wachparadę. *Teat.* 15, 56, cf. wyſtąpiła). Kawaler srodze ruchawy, niedawno z cudzych kraiów powrócił, wypiżmowany, wypudrowany, wyfryzowany, wyproſtowany, *Teat.* 34, 117 *Czart.*; wyfryzowany, wymuſkany w karecie zaieżdża przed Saſki pałac. *ib.* 15, 24, wyperfumowany, wyſtroiony, wyfryzowany, ſtawia nogi iak z partesów, gębę sznuruie, cały w korwetach. *ib.* 22, 23.

WYFUKNĄĆ *cz. indtl.*, wyfukać *dk.*, wyfukiwać *czstl.*; fukiem wyſtraszyć, wygrozić, wycisnąć, wymusić, wyłaiać; *Bh.* wypeſkam; *Vd.* vunkriegati, iskriegati; *Rs.* запырать; erpoltern, erſchelten, mit Poltern erzwingen. Wyfukać a nie wymiłować miłość chciał. *Gorn. Dw.* 303. Nie wyfukasz na mnie tego, abym cię miał za miłego. *Cn. Ad.* 504.

WYFUTROWAĆ *cz. dk.*, futrynami wybić ściany, *Ger.* ausfüttern die Wände mit Bretern, verkleiden. Mieszkania te były w około wyfutrowane od ziemi aż do okien. *Budn. Ezech.* 41, 16. W domiech waszych wyfutrowanych. *Budn. Hag.* 1, 4. Sklep dębem wyfutrowany. *Pot. Arg.* 32, cf. wycembrować.

WYGA, WĘGA, - i, *m.*, *et ż.*, ſtare psiſko, ein alter elender Hund; (*Vd.* viha, vełha, *s* motyl; cf. *Ger.* Wicht). Gdy mu się spać zachce, a sługa niechcąc co obali, albo czym zakołace, albo pies pod oknem zaszczeka, to iuż słudze kiiem, a wygę obiesić. *Rey Zw.* 80 *b.* Głód w cieniu, albo w pochronie iakiéy cierpieć musi, iako wyga pod ławą, co nigdy nie nasycona. *Rey Zw.* 104 *b.* - §. Kot, ſtara wyga. *Zabł. Ez.* 125, ſtara a chytra, eine alte ſchlaue Katze - §. *de homine* wyga, *masc. et fem.*, ſtary, chytry, łakomy, ſkąpy, ein ſchlauer geitziger habſüchtiger Alter, ein argliſtiger Knauſer. Wyga ſtary. *Kniaz. P.* 3, 147. Nie była żadna praca dla ſtarego wygi zwieść młodego dudka. *Oss. Bay.* 2, cf. ćwik). Przemierzły kwas! ba ieszcze niech na słomie węga śpi ośmdziesięcioletni, a we ſkrzyniach zalęga paſtwą molów butwieiąc bławat. *Zab.* 9, 64 *Jżyck.* Skąpa wygo, wodna figo, Dla mnie wina, poday mi go. *Mon.* 73, 440. Patrzmy ieno ſtarca wygę, a to rzecz nie do poięcia, Chcieć mu młodego dziewczęcia. *Zabł. Bal.* 10. Znam ia, moia kochanko, takie ſtare wygi, które płocho mniemaią, że przez modne krygi, Przez tynkowanie twarzy, kupne zębów rzędy ſtanowią miłość. *Tręb. S. M.* 38.

WYGACHOWAĆ *cz. dk.*, po gachowſku wyſtroić, geckiſch herausputzen. *Bndtk.*

WYGACIĆ *cz. dk.*, gaciami wysłać, mit Reiſer, Faſchinen oder Flechtholz bebrücken, den Weg ebnen. Nakazuiemy właścicielowi, aby takową drogę poſtronnemi rowami osuszył, wysypał, wygacił. *A. Zamoy.* 110.

WYGADAĆ *cz. dk.*, wygadywać *czstl. et kontyn.*, wygaduie *Pr. ndk.*, (*Bh.* wyhadati *disputando extorquere*; *Rs.* выгáдать, выгадывать wymyślić, zgłębić, zgadnąć), wiele nagadać; gadaniem wydać, wypaplać, herausreden, ausreden, recht viel herreden, hererzählen, ausſchwatzen, ausplaudern; *Crn.* sgovarjam; *Rs.* выболтнуть, выболтать, выбáлтывать. Z zimną krwią słuchaią, gdy im ich Jeymoście własne swoie wygaduią intrygi. *Teat.* 52 *d*, 11 opowiadaią, prawią). Co ten też wygaduie na Wc Pana! cf. wymyśla). On całą rzecz wygadał, *s* wypaplał, er hat alles ausgeſchwatzt, ausgeplaudert. - §. *Zaim.* Wygadać się, zupełnie nagadać się, ſich ganz ausreden, völlig ſatt reden. Muszę ia milczeć, żebyś się do woli wygadała. *Teat.* 25 *c*, 14. Czemuż gaduła, gdy gadać musi, na osobności nie wygada się, albo raczéy tyle słów nie wypompuie, ile zdrowie iego wyciąga? *Zab.* 6, 329. - *aliter.* wygadać się, wymówić się z czym, gdy się komu w gadaniu co wypsnie, wyślizgnie, wydać się gadaniem, ſich womit verreden, verſchnappen, im Reden verrathen; *Bh.* wypliſknauti, wypleſkám, wypliſkam; *Crn.* blêsnem, ferfûrem; *Vd.* sahlopniti se, saleteti se; *Rs.* проболтаться, промóлвиться. Nie wierz nic téy Anusi, bo z niéy dziewczyna szczebiotliwa, i prędko się wygada. *Teat.* 9 *b*, 28. Kto siła gada, to się wygada. *Min. ryt.* 3, 320. Neſtor wprawdzie zbyt mądry, ale iuż zgrzybiały, Rad wymówił, co mogło przynieść mu pochwały, J częſto się wygadał. *Jabł. Tel.* 222. Bardzo widzę ieſt zasmucony, Mondor iuż się musiał wygadać. *Teat.* 5 *b*, 64.

WYGADZAĆ, *ob.* Wygodzić. WYGAIAĆ, *ob.* Wygoić.

WYGAIĆ, *F.* wygai *cz. dk.*, wygaiać *ndk.*, wygaiwać *czſtl.*, w gaiu czyli w lesie wrąb wyznaczyć; podług Niem. aushägen, im Walde das Haurevier ausſtecken. Zaraz po wywozie spuszczanych drzew, trzeba mieysce wygaione rewidować. *Kluk. Rosl.* 2, 147. - *§. *Jurid.* wygaić kogo, wyłączyć ze społeczności, *wyobcować, einen aushägen, verweiſen, vertreiben, ausſchließen. Z oyczyzny kogo wygaiono. *Chel. Pr.* 54. O mieszczanach z miaſta wygaionych. *ib.* 7.

WYGALAĆ, *ob.* Wygolić.

WYGANIAĆ, *ob.* Wygnać. WYGANIACZ, - a, *m.*, wypychacz, co kogo wygania. *Włod.*, *Cn. Th.* 1311., *Vd.* pregnauz, odganjavez, preganjar, satiravez; *f.* pregnauka, odganiarza. *Cro.* izgonitel, *f.* izgonitelicza, *Dl.* iztiralacz; *Bs.* izgonitegl, *f.* izgoniteglica; *Ec.* изгнáтель; *f.* изгони́тельница; der Heraustreiber, der Austreiber.

WYGANIĆ się *zaimk. dk.*, zupełnie naganić się, ſich ganz ſatt tadeln, genug nach Belieben austadeln. Staroſtę Karnkowſkiego Szląſki hiſtoryk wyganić się nie może, że podobno chłopſtwu nie dopuścił swywoli. *Biel.* 430.

WYGARBIĆ *cz. dk.*, w garb wypuścić, wykrzywić garbato, in einen Buckel heraus krümmen, krumm bücken, buckelig machen. Wygarbił się. *Bndtk.*

WYGARBOWAĆ *cz. dk.*, wygarbywać *czstl. et kontyn.*, garbuiąc zupełnie wyprawić, ausgerben, gar gerben; *Bh.* wyd'elati, cf. wydziać, wydziałać); *Crn.* ſtrojeti, ſtrojem, (cf. ſtroić; *Crn.* ſtroj *maceratio*, cf. ſtróy); *Cro.* ſztroim;

Rg. ftroitti; *Bs.* ftrojtti kosgju, nacinitti kosgju); *pr. et fig. tr.* wygarbować komu fkórę, wygarbować kogo, wydębić, wybić, wyćwiczyć, wychłostać, ausgerben, durchgerben, durchwichsen. Oyciec mój był garbarz; ale nie z tych prostych garbarzów; on tylko moiéy matce fkórę czasem wygarbował. *Teat.* 22 *b*, 48. – Wygarbowana wołowa fkóra, *Rs.* выростокъ cf. wyrostek). Wygarbowana fkóra podrosłego cielęcia, abelek, *Rs.* опоекъ, опойка. – §. Niewygarbowany, niewykrzesany, nieokrzesany, niewyczosany, ungehobelt, ungeschliffen. *Sonare peregrinum* grubo brzmieć, niewygarbowany język mieć. *Mącz.* Orfeusz prostemu i niewygarbowanemu ludowi ceremonii obrzędów świętych odkrywał. *Lat.* *Kom. a* 2.

WYGARDŁOWAĆ *cz. dk.*, gardłowaniem czyli odważeniem życia uzyfkać, mit halsbrechender Gefahr erlangen, erschwingen, erobern, gewinnen: Coć przodek z krwawego potu zoftawił, abo wygardłował, marnie pożerasz. *Star. Ref.* 75, *idem. Lekarft. B* 4; (*Vd.* isgergrati, vunsgergrati, isgergozhuvati, = gargaryzować, wypłókać gardło).

WYGARNĄĆ *cz. indtl.*, Wygarnywać *czstl. et kontyn.*, Wygarnuie, Wygartuie *Pr.*; *Bh.* wyhrnauti, wyhrnowati, garnąc wydobywać, heraus scharren, hervor scharren, *pr. et. fig. tr.* Żarzewie wygarnuie, a ognia z popiołu zakrytego dobywa. *AKchn. W.* 225. Przez szurloch żar i popiół, gdy ich w piecu nadto będzie, wygartuie się. *Torz. fk.* 34. Mgłę Bóg wygarnąwszy, ślepą ziemię sprawił. *Zebr. Ow.* 20, *inducta latas caligine terras occuluit).* Z tych słów czyściec wygarnęli, które on prawdziwie o wiecznem końca nie maiącem karaniu wykłada. *Smotr. Lam.* 158. – §. Wygarnąć się, wydobyć się, wyyść na wierzch, herauskommen, hervorkommen. Takową cerę sobie sprawił, iak słońce nayśliczniéysze, gdy się wygarnęło z zachmurza, i bez wszelkich przysad świecić ięło. *Zebr. Ow.* 372, *ubi oppositas euicit nubes).* Ludu w Marsowe pola wygarnia się siła. *Zebr. Ow.* 163, sypie się; *conueniunt.*

WYGAROWAĆ *cz. dk.*, garę wyciąć, wyciosać dziurę w drzewie, ein Loch auszimmern, auslochen, durchlochen. Słupy te maią być wygarowane na wylot. *Solfk. Arch.* 17.

WYGARTOWAĆ, *ob.* wygarnąć.

WYGASIĆ, *cz. dk.*, wygaszać *ndk.*, zupełnie zagasić; *Sr.* 1. wuhaſnyu; *Vd.* vunpogasiti; *Cro.* izbrifzati; *Rg.* izgàsiti; völlig auslöschen, *pr. et fig. tr.* Zli wygaszaią w sercach swoich co do naymnieyszey ifkierki tę światłość przyrodzenia i rozumu, że Bóg iest. *Ktok. Tur.* 162. Dobroć natury ludzkiéy tak iest wygaszona od prywaty własnéy, że,.. *Jan. Lig. E* 2 *b*, ftłumiona). Miłość, z którą byłam ku niemu, z serca mego wygaszam na zawsze. *Teat.* 11, 118, ruguię, oddalam). Według Stoików cnota powinna wygasić w sercu naymnieyszą czułość. *Mon.* 69, 154. WYGASNĄĆ *niiak. indtl.*, zupełnie zgasnąć, gänzlich erlöschen, auslöschen, ausgehen, vergehen, aufhören, *pr. et fig. tr.*; *Bh.* wyhaſnauti. Jak długo czeka uznania ludu swego, tak też długo nie wygaśnie zasię gniew sprawiedliwy a pomsta iego. *Rey Pft. S* 56. Familiia Piasta w linii białogłowfkiéy wygasła na Jadwidze. *Wag. hft.* 11, ustała). – Niewygasły, nie do zgaszenia, co nie wygaśnie, unauslöschlich, nicht auslöschend; *Slo.* newyhaſytedlny. Rosenkreuc wynalazł sekret lampy ognia niewygasłego, tak sławny w starożytności. *Mon.* 69, 66.

WYGATUNKOWAĆ *cz. dk.*, gatunkuiąc wytykać, odosobnić, wyróżnić, wybrakować, aussortiren, absondern nach Gattungen. *Bndtk.*

WYGAWĘDZIĆ *cz. dk.*, gawędząc wygadać, wypaplać, ausschwatzen. *Bndtk.*

WYGDAKAĆ *cz. dk.*, wygdacze *F.*, gdacząc wydać, ausgackern. Wygdakać się; n. p. Nie może się wygdakać; (kokoszka zniosła iayko). *Cn. Ad.* 623, nie może się dosyć nagdakać, er kann sich nicht sattsam ausgackern.

WYGDERAĆ *cz. dk.*, gderaniem wydostać, ergnurren, ergrinseln. *Bndtk.*

WYGĘGAĆ *cz. dk.*, wygęgnąć *indtl.*, gęganiem wydać lub wydostać, ausschnattern, erschnattern. *Bndtk.*

WYGIĄĆ *cz. dk.*, wyginać *ndk.*, gięciem wykrzywić, herausbeugen, ausbeugen; *Rs.* выгнуть, выгибать, изогнуть, изгибать; (*Boh.* wyhnauti se, wyhybati se, wyhybati se *excedere de via*; *Slo.* wyhybugi se *effugio*, *Sr.* 1. wyhnuyu wyruszam; *Vd.* vungibati, isgibati, = wyminąć); Wygięcie, die Ausbeugung, der Ausbug; *Ross.* изгибина, изгибъ, cf. przegub). – *Zaimk.* wygiąć się, n. p. Wiele ſkła się z formy wygięło. *Torz. fk.* 52. Chutnie wyfkoczy, łamie kroki ſkładnie Gładka Rzymianka, kształtnie się wygina. *Hor.* 2, 67 *Kniaź.*, *fingitur artubus.* Jak się kształtnie wyginać, iakie stroić miny, Jak celować ſkładnością inne gołębiny. *Zab.* 12, 322 *Nar.*

WYGINĄĆ *niiak. idntl.*, *Bh.* wyhynauti, wyhynowati; *Bs.* izghinnuti; *Rg.* izghinuti, poghinuti; *Cro.* izginuti, izginujem); zupełnie do szczętu zaginąć, gänzlich verloren gehen, ausgehen, verschwinden. Zamilknął wszystek lud Chananeyfki, wyginęli wszyscy. *Leop. lift. Hier.* 7. Jaczwingowie dla chciwości woyny i ochoty zbytnie przeważnéy do bitwy, wyginęli. *Stryik.* 181., wygładzeni byli: cf. wygubić.

WYGŁABIAĆ, *ob.* Wygłobić.

WYGLĄDAĆ *cz. dk.*, wyglądnąć *idntl.*; Wyględywać, *czftl. et kontyn.*, Wyględuie *Pr. kontyn.*, wyzierać, wyźrzeć, wzrok zewnątrz obrócić, heraussehen, hinaussehen, aussehen, *Bh.* wyhlidati, wyhledati, wyhlidnauti, wyhlidl, wyhlidnu, wyhlizeti, (*Bh.* wyhledáti, wyszukać, wybierać, wyhledawati starać się o co; *Bh.* wyhlidka, weyhled prospekt, widok); *Sr.* 1. wuhladam, wuladam; *Vd.* isgledati, vungledati, vunpogledati, vunviditi; (*Vd.* isgled, vungled, = widok); *Rg.* izlêdati; *Bs.* izgledati, (*Bs.* izglêd, poglêd *prospectus*, izgled *exemplum*, *proba*); *Rs.* выглянуть, выглядывать. Wyglądam z domu, z okna. *Cn. Th.* 1312. Otworzył Noe dach korabia, wyglądnął, i uźrzał, iż osechł był wierzch ziemi. 1 *Leop. Gen.* 8, 13, wyźrzał i oglądał. 3 *Leop.*) – Wyglądać, patrzeć, baczyć, uważać, sehen, schauen, betrachten. Żeglarz po morzu ieżdżąc, daleko-li ieszcze do portu wygląda. *Zrn. Pft.* 3, 749. – §. Wyglądać czego, kogo, z tęſknotą, z oczekiwaniem, tęſkliwie oczekiwać, *Cro.* hlepeti; *Rs.* высматрѣть, высматривать; entgegen sehen, sehnlich erwarten. Nie w czas ziemi wyglądać, gdy puszczona z liny Rozhukana łódź pędzi na morza głębiny. *Hul. Ow.* 149. Wyglądanie, z prawem do pewności, oznacza naybliższe oczekiwanie w pewnym czasie przyrze-

czonego dobra. *Pam. Warsz.* 2, 203 *Lip.* W tak smutném położeniu rzeczy swoich, wyglądał naród pomyślnéy do powstania pory. *Ust. K.* 1, 23. Mądry tylko potrafi wyglądać śmierci spokoynym umysłem. *Pilch. Sen. list.* 242. – §. *Transl.* wyglądać z czego, z pod czego, przez co, = dać się widzieć z pod czego, sterczeć z pod czego, przebijać się przez co oku, hervorsehen, heraussehen, hervorgucken, hervorragen, durchscheinen, sich blicken lassen. Jest tam skała iedna na morzu z wody wyglądaiąca. *Star. Dw.* 37. Skały w morzu ukryte większe czynią szkody okrętom, niż te, które wyglądaią z wody. *Min. Auz.* 121. Dusza zacna z naypięknieyszey wyglądała twarzy. *Teat.* 51 *d*, 8, wydawała się, odbiiała się na twarzy). Z całéy postawy iego i twarzy szaleństwo wyglądało. *Pilch. Sall.* 31. – §. Wyglądać dobrze, źle, zdrowo, choro, na twarzy się pokazać zdrowym, chorym i t. d., gut, schlecht, gesund, krank aussehen. Te myśli wielkie ci sprawować musiały ukontentowanie, i nie dziwuię się, że tak dobrze wyglądasz! *Teat.* 14, 53. Prawdziwie Wc Pan wyśmienicie wyglądasz! *ib.* 23 *b*, 67. Pacyent maiąc lat 19 wieku swego, zdrowo i mięsisto wyglądał. *Perz. Cyc.* 3, 150. Młodo wyglądaiący; *Rs.* моложавый, моложавашый, моложеватый. Wyglądanie młodo; *Rs.* моложавость, моложеватость. Wyglądasz gdyby rydz. *Teat.* 33, 12. Królowa kilka razy w drodze zasłabła, i bardzo chorą wygląda. *Gaz. Nar.* 1, 230 *b*. Wygląda iak trup; *Slo.* wi hledá gako smrt? = śmierć mu z oczu patrzy). Jak to Waść wyglądasz rozmamany, wysapany, cała postać zbóycy. *Teat.* 1, 25. Cesarz wyglądał nieco surowo. *Pam.* 83, 2, 193, twarz czyli minę pokazał surową). Prawdziwie teraz na szlachcica wyglądasz. *Teat.* 36, 28, na szlachcica patrzysz, du siehst nach einem Edelmann aus. Jakby to brzydko wyglądało, gdyby Pan był oszczędny. *Teat.* 52 *c*, 23, brzydkoby się wydawało, es würde häßlich aussehen, häßlich lassen, häßlich stehen. Na wielu mieyscach teraz bardzo nieforemnie wygląda. *Fur. Uw.* f 3, niedobrze się zanosi; es läßt sich nicht gut an. WYGLĄDACZ, WYGLĘDACZ, – a, *m.*, co kogo wygląda. *Włod.*, *Cn. Th.* 1312, *Rs.* высматриватель, der einem entgegen sieht, der Entgegenseher, Erwarter, (*Sr.* 1. wuhladnik, *Vd.* vunsgleduvauz, = szpieg). WYGLĄDALKA, – i, *ż.*, rzepa, maiąca korzeń długi, biały, mięsisty; część iéy stoi nad ziemią, tak że się łatwo wyrywać daie. *Kluk. Dyk.* 1, 78, eine Art Rüben, die aus der Erde hervorguckt.

WYGŁADNIEĆ, WYGŁADZIEĆ *niiak. dk.*, gładkim się stać, wypięknieć, glatt und schön werden. Biały chléb i miód iadałaś, i wygładziałaś była wielce bardzo. *Budn. Ezech.* 19, 13. WYGŁADZIĆ *cz. dk.*, wygładzać *ndk.*, gładkim uczynić, chropowatości pozbawić, ausglätten, glatt machen; *Bh.* wyhladiti, wyhlazowati, poplaniti; *Slo.* wyhladitı, narownáwam; *Sr.* 1. wuwadźu; *Sr.* 2. hurodowasch, *Vd.* isgladiti, isgladkuvati; *Cro.* izgladiti, izglagyujem; *Bs.* izgladiti, ogladiti, ogladditi, izplagnati, *Rg.* izglàditi; *Rs.* выгладить, выглаживать, вылощить, вылащивать, разлощить, разлащивать, разгладить, разглаживать, расправить, расправлять (cf. rozprawić). Wystrugać czyli odheblować deskę, u stolarza, wygładzić. *Mag. Mscr.*, glatt hobeln. Dałem ie ku wygładzeniu, aby były dzierżane ręką. 1 *Leop. Ezech.* 21, 10, dałem ie wyheblować. 3 *Leop*).) Obwisłe a zmarszczone cycki iakim sposobem wygładzić. *Sien.* 522, gładko wypełnić, glatt ausründen. Płótna maluią, aby garby i zmarszczki w czasie bléchu nastąpione wygładziły się. *Przedz.* 94, wyprasowały się, wymaglowały się, glatt mangeln, glatt plätten. Chciał się wystroić na mięsopusty i wygładzić. *Dwor K* 2, gładko wygolić, glatt barbiren, rein abbarbiren. Trudno o felczera, któryby te rysunki na twarzy twoiéy wygładził, żeby ich więcéy cudzoziemcy nie widzieli. *Mon.* 65, 360, któryby te paragrafy gładko wygoił, die Narben glatt wegcuriren. – *tr.* Kość słoniowa swym glansem wygładza przedsienie, I lustrowne tło sali. *Zab.* 15, 29 *Kniaź.*, zdobi, ziert, verziert. – *fig. tr.* nie wyheblowany, nie okrzesany, nie wyczesany, niewyciosony, ungehobelt, ungebildet, ungeschliffen. To wielkie szczęście dla tych młodzików niewygładzonych, że tym sposobem obyczayności i manier dworskich nabędą. *Teat.* 7 *c*, 31. – §. Wygładzić, wyglozować, wymazać, wyniszczyć, wykorzenić, wygasić, wniwecz obrócić, wygubić, wytracić, wytępić; auslöschen, austilgen, vertilgen, ausrotten, vernichten; *Slo.* wyhlazugi *Vd.* pokonzhati, satreti, iskonzhati; *Dl.* razcsiniti (cf.: rozczynić); *Ec.* изгладити, изглаждати; *Rs.* потребить, потреблять, истребить, истреблять. Ze mąż ma być głową niewiasty, doczekamy się, że ze wszystkich xiąg bakalarskich zostanie ta maxyma wygładzona. *Teat.* 19 c, 47. Niechże ten czas wygładzony będzie z pamięci naszéy. *Teat.* 5, 111. Racz grzechy méy młodości wygładzić z swoiéy pamięci. *Ryb. Ps.* 42. Złośne występki były wygładzone. *Lib. Hor.* 107. Nieprzyiaciel kościoła ciało w sakramencie wygładził, ofiarę wyniszczył, święte wykorzenił posty. *Pociey.* 189. Królestwa przeciwko sobie powstawszy, same się wygładzać będą. *Biał. Post.* 23. Rozkazał Amon, aby wybili a wygładzili wszystkie żydy. *Leop. Estr* 3, 13. Poseł Perski prosił, aby się królowie chrześciiańscy wyprawili przeciw Turkom, przyrzekaiąc im wygładzenie gruntowne ich z Grecyi i z Azyi. *Biel. Sw.* 250 *b*. WYGŁADZICIEL, – a, *m.*, wygubiciel, wytępiciel, der Ausrotter; *Sr.* 1. wuwcźeŕ; *Vd.* pokonzhar, pokonzhauz, satiravez, potiravez; *Rs.* потребитель, истребитель. Nie kuście Krystusem, iako niektórzy kusili na puszczy, i poginęli od wygładziciela. *Zrn. Post.* 28 *b*, – *f.* истребительница wygładzicielka. *WYGŁADZONOŚĆ, – ści, *ż.*, gładkość, glanc, Glattheit, Glättung, *Sr.* 1. wuwadźenosći. WYGŁASKAĆ *cz. dk.*, wygłaszcze *F.*, wygłaskiwać *czest. et kontyn.*, głaskaniem wygładzić, ułaskawić, obrochmanić; herausstreicheln, ausstreicheln, glatt streicheln, sanft, zahm streicheln. – Wygłaskać co, wyłudzić. *Ern.* 26, abschmeicheln, *expalpare, blandis attrectationibus impetrare. Cn. Th.* 1319.

WYGŁĘBIĆ *cz. dk.*, wygłębiać *ndk.*, głęboko wyrznąć, wydłótować, wydrożyć, austiefen, tief aushöhlen, *Bh.* wyhlaubiti, hlaubati; *Rs.* углубить, углублять, *Ec.* глубиню, глубину творю. Drążenie czyli wygłębienie, *trochilus. Reg. bud.* 28., die Vertiefung. – Wygłębić, wygruntować, zgruntować, zgłębić, dovść czego głębokiego, ergründen, erforschen, *Bh.* wyskaumam; *Vd.* isjiskati, sjiskuvati, izvertuvati, sbarauvati, vunsveduvati,

vunsmifhluvati, vunsmuhuvati. WYGŁĘBIACZ, WYGŁĘBICIEL, - a, *m.*, zgłębiciel, **der Ergründer, Erforscher**, *Vd.* isjifkauz, isvertuvauz, sbarkuvauz.

*WYGLĘDAĆ. *ob.* Wyglądać.

WYGLHOWAĆ *cz. dk.*, rozpaliwszy hartu pozbawić, wypalić, *Ger.* **ausglühen.** Wyglilony drut żeby się nie złamał. *Tr.*

WYGŁOBIĆ *cz. dk.*, wygłabiać *ndk.*, wydłubać, wydłabić, wydłutować, **aushöhlen.** *Cauo* wygłabiam, dłubię, wydrażam. *Mącz.* Podrąbił kmieć olszę I tak w porywczą koryto urobił, Dłótem wydłobił. *Klon. Fl. B* 2.

WYGŁODAĆ *cz. dk.*, wyieść, wygryźć, *Ec.* изглодаю, **ausnagen, ausbeißen, abnagen.** Koń woienny, gdy mu się pasza wygłodała, mdleie. *Bardz. Luk.* 93, gdy się wyiadła, wypotrzebowała, zjadła; **wenn das Futter aufgezehrt ist.** Wygłodane zęby, *concavi dentes. Mącz*, wygryzione, **ausgebissene, abgenutzte**, *Ec.* выглоданный. - Wygłodać, *tr.*, wytrzeć, wyieść, **auswetzen, ausreiben.** Często kapiąc miękka woda, naytwardszy kamień wygłoda. *Cn. Ad.* 1217., *gutta cauat lapidem*). Wisiała tam nad morzem bliſko wielka ſkała, Część iéy spodkiem ſlagami wygłodana była. *Otw. Ow.* 165. Jeſt tam haniebna iaſkinia w wygłodanéy górze, w któréy zawsze zbiegaią się wody. *Otw. W.* 471. Nie każda macica winna daie się zaszczepić; ieżeli ieſt ſtara i wygłodana, tedy nie przyymie latorośli. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 58. - Wygłodać, wycheltać, wyszarpać, zażywaniem zepsuć. *Wlod.*, **abnutzen.**

WYGŁODNIEĆ *niiak. dk.*, wyłacznieć, głód mrzeć, głodem zcieńczeć, z głodu wyschnąć, **vor Hunger vergehen**, *Bh.* **wyhladowěti**; *Ec.* выголодатися, голоднубыть очень. Wygłodniały, często kilka dni żywności nie widząc, przebiegłem Persyą. *Stas. Num.* 2, 125. Wygłodniały utratnik cudzy zyſk pożera. *Teat.* 45 *d*, 80. *Wyb.*

WYGŁODZIĆ *cz. dk.*, wygładzać *ndk.*, głodem wymorzyć, **einen aushungern**, *Vd.* izgladuvati, vunsgladuvati, islakotuvati, vunslakotuvati.

WYGLÓZOWAĆ, WYGLUZOWAĆ *cz. dk.*, wymazać, wygładzić, wyniszczyć, wytępić, wygasić, **auslöschen, ausstreichen, vertilgen, ausrotten, vernichten**, *Slo.* **wyhlazugi**; *Vd.* isbriſati, vunsbriſati, vnnpobriſati; *Cro.* zbriszati, zbriszávam; *Ec.* изгладити, изглаждаши. Passya cnotę, sentyment, z duszy łatwo wyglozuie. *Teat.* 45 *b*, 7, wyruguie, wyparuie). Bogactwa nigdy nie potrafią wyglózować miłości, zasadzonéy na szacunku. *Zab.* 14, 335. Jeszcze nie wygluzowana z serc naszych wdzięczność winna. *Teat.* 4 *b*, 127. Nigdy takowe zbrodnie i złości z pamięci wygluzowane być nie mogą. *Zab.* 7, 38.

WYGMATAĆ, WYGMATWAĆ *cz. dk.*, z gmatwy wyiąć, wypleść, wymotać, **aus dem Gemische herausbringen**, wywiklić **herauswickeln.** - Wygmatwać, wygnieść, wyciſkać, **herausknéten, herausdrücken.**

WYGMERAĆ, *F.* wygmerze *cz. dk.*, gmerząc, wydobyć, wygrześć, **herauspuhlen, herausscharren, herausklauben.** *Cn. Th.* 1312.

WYGNAĆ *cz. dk.*, wygoni *F.*; wyżonąć, *F.* wyżenie, wyżonę *indtl.*; wyganiać *ndk.*, *Bh.* **wyhnati, wyhnal, wyhan'eti, wyjenu, wyhnat, wyhnal**; *Slo.* **wyhánjm**; *Sr.* 1. **wuhnacj, honu hwon, wucjern hwon**; *Sr.* 2. **hugnasch**; *Crn.* segnâti, sêlhênem, sgajnam, ſtiram; *Vd.* ſagnat (cf. zagnać), pregnati, (cf. przegnać), saganjati, odganjati, satirati, sagoniti, prezhsgnati, napreignati; *Cro.* izegnati, izganyam, iztirati; *Dl.* izgoniti, izgonim; *Bs.* izgoniti, izaghnati, proghnati, iſtirrati; *Sla.* protirati; *Rg.* proghnatti, izaghnatti, izgonitti; *Rs.* выгнать, выгонять, вытурить, вытуривать, выжить, выживать (cf. wyżyć); *Ec.* изгнать, изгонять, изженути, изженяти, прожженути, прожженяти. Wygnać, wypędzić, *wyżonąć, **herausjagen, heraustreiben, ausjagen, austreiben.** Kiedy trzeba bydło wygnać na pole. *Haur Sk.* 54. Napóycie piérwéy owce, potym zaś na paſtwę wyżeniecie. *Leop. Genes.* 29, 7. Psów gdy szkodzą, albo smrodzą, wyganiaią. *Dwor. a* 1, *ob.* a zasię)! Po myśliwſku mówi się, zwierza z kniei ruszyć, wystawić, a nie wygnać. *Chmiel.* 1, 80, **herausstöbern, aufstöbern.** Wyganianie Judasza. *Smotr. El.* 39. Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawiązać, alić go na urzędy sadzaią, alić go iuż z rady nie wyganiay. *Rey Zw.* 70 *b*, nie ruguy, nie rusz)! Tatarowie z Podola i Rusi niezliczone plony wygnali do Wołoch. *Tward. Wl.* 67. Dom mi wyplondruie, z imienia mię od żony, od dzieci wyżenie. *Gorn. Dz.* 79. Wyżeną oyca cherchele potomków z domu. *Psalmod.* 33. Cóż kiedy cię Menalko, pan wyżenie z domu, Jakiego cię nabawi z twoią dziéwką sromu? *Gaw. Siel.* 377. Będzieli w Polszcze rząd kiedy, nigdy mnie ztąd nie wyżoną. *Gorn. Wl. b* 4. Gdyby mąż nie uczyniwszy urzędowego zapisu żenie, umarł, a po iego śmierci chcieliby ią potomkowie wygnać z imienia, . . . *Szczerb. Sax.* 465, wyrugować, wyrzucić, wyparować, **heraustreiben, verdrängen.** Zkąd nie może być wygnanym, wyżonionym, = *NIEWYŻENNY, n. p. masz od twórcy swego niewyżenne króleſtwo w obietnicy. *Chodk. Koſt.* 41. - Krosty i t. d, wyganiać, czynić żeby się na wierzch dobywały, **eine innerliche Krankheit aus einem heraustreiben.** Nierządnicy bolączek doſtawaią, których izdebkami, drzewy, salsami rozmaicie wyganiaią. *Gil. Pſ.* 54. - Wygnać kogo z miasta, z kraiu, z oyczyzny, = na wygnanie posyłać, cf. wywołać z kraiu, **einen vertreiben, verweisen, ins Elend schicken**, *Vd.* sapanati (cf. banit), sadreuiti, pretirati, pregnati; *Cro.* bandiſati, odtiravati, pregnati; *Dl.* prognati; *Rg.* proghnatti, progonitti; *Bs.* progoniti, proghnati, izaghnati; *Rs.* сослать, сошлю, ссылаю, (cf. zesłać, zasłać), оземствовати; *Ec.* произгоняю, въ заточеніе посылаю, исселяю, засылаю, заточаю; (cf. zatoczyć). Apoſtołowie pańscy byli wyganiani z miaſta Jeruzalem od senatu duchownego żydowſkiego. *Biał. Pſ.* 98. Wyganiaiący kogo, *Ec.* заточитель. Wygnanie, = WYGNAŃSTWO, - a, *n.*, ſtan wygnańca; mieysce dokąd kogo wſkazano, **das Exil, die Verweisung, Verbannung**, *Bh.* **wyhnanſtwj, propadenj**; *Slo.* **wyhnanſtwj**; *Sr.* 1. **wuhnatjo, jahnatjo z wocżizné**; *Crn.* wand, (cf. wan); *Vd.* sagon, sagnanje, (cf. zagon, zagnać), pregon is deshele, deshelnu prepoviedanje, sapananje, sadreuitje; *Cro.* prégon, pregnanye, izégnanye, odtiranye; *Dl.* progon, progonsztvo, izágnanye, prognanye; *Rg.* progonſtvo, proghnanſtvo, izaghnanje; *Bs.* proghnanje, izaghnanje, proganſtvo; *Rs.* изгнаніе, сосланіе, ссылка; *Ec.* презпредѣліе, заточеніе. Będzie-ż ieszcze to czułe wieyſkie życie *sylką i wygnaniem mianowane? *Siem. Cyc.* 46 *relegatio*). Wygnanie podeymuię, na wygnanie idę. *Cn. Th.* 1312. Na wygnaniu mieszkam, wygnaniec ieſtem.

3. Ociec Kadma wyprawuie w pogonią, i każń zaraz wygnaństwa skazuie, gdzieby iéy nie odzyskał. *Zebr. Ow.* 54. Syn królewski bez żadnego występku na wygnanie idzie. *Teat.* 51 *d*, 2, er geht ins Elend. Z swéy się dobréy woli udał na wygnaństwo. *Otw. Ow.* 607. Znosić takie wygnaństwo, takie uniżenie. *Przyb. Milt.* 41. Szczęściem mianuycie boleści i bliźny Co was z wygnania wiodą do oyczyzny. *Kras. Woy.* 102. Przez śmierć z wygnaństwa do oyczyzny wraca. *Pot. Pocz.* 222. Komu dobrze na wygnaniu, Nie myśli nic o wracaniu. *Cn. Ad.* 235. – Wygnany, WYGNANIEC, - ńca, *m.*, którego na wygnanie posłano, verwiesen, exulirt; ein Verwiesener, Exulirter, *Bh.* propadany, wyhnanec, wypowědenec, (*Slo.* wihnanecnik *expellendus*); *Sr.*1. zahnaté, wupokazancz, wupokazané, z kraya zahnaté; *Crn.* pregnanz, ftiranz, terplinz; *Vd.* pregnanik, pregonjenik, odgnanik, pregnanez, ftiranez (cf. térać), satiran is domovine; *Cro.* banditan, bandisanëcz (*ob.* banit); *Dl.* prognan, izägnan, prognanik; *Rg.* proghnanik; *Rs.* изгнанецъ, изгнанникъ, ссылочный, оземствованный; *Ec.* засланый, заточеный, исселникъ. Wyrzuceni nazywaią się wygnańcy, kiedy ich za granicę wysyłaią. *Pociey* 83. Był tułaczem, wygnańcem. *Teat.* 45 *d*, 87, *Wyb.* Wygnańca z Jerozolimy było około 15000. *Sr. Dz.* 20, *collectiue*, = wygnańców. *w rodz. żeńsk.* Wygnana, = WYGNANKA, - i; n p. W Chełmie iako wygnanka z Białéy Rusi mieszkała. *Steb.* 2, 313. Obca wygnanka. *Teat.* 46 *d*, 5. W cudzym wygnanką opadam podworzu. *Chrośc. Ow.* 93. - **§. Wyganiać kogo, = *ndk.*, WYGONIĆ kogo *dk.*, przegonić, goniąc wybiedz go, wyścignąć, einen überjagen, ihm vorkommen. Smyczy ze psów zemkniono, zwierz wszystkie wygania lecąc, rowien ptakowi, psów mnóstwu przygania. *Zebr. Ow.* 184, *effugit*). Zwłoki i czasów zmnieyszonych wetuie, i znowu wygania go. *ib.* 264, *post terga reliquit.* Wygoniona dziewoia. *ib.* 265, *praeterita est virgo.* Niech się iedno wszyscy, każdy z swego ile może Rzpltéy Polskiéy złożą, wnetże oni granice sobie rozszerzyć, z sławą przodki swe wygonić, synom swym przykład piękny zostawić łacno będą mogli. *Jan. Lig. F.* WYGNAŃCZY, - a, - e, od wygnańca, Exulanten =. Wygnańczy, wygnańcom służący, *Cn. Th.* 1312, *Włod.* Z tylu wygnańców mnie-ć to tylko fata wygnańcze dały i żołnierskie lata. *Zab*, 15, 386.

WYGNAROWAĆ *cz. dk.*, wyżywić, wychować, ernähren, unterhalten. Sląskie xiążęta dla gęstego dziedzictw podziału, z nich wcześnie wygnarować się nie mogli. *Krom.* 544, *sustentare se*).

WYGNIĆ *med. dk.*, wygniwać *ndk.* zupełnie przeyść zgniłością, wypaść dla zagniłości, ausfaulen, ganz durchfaulen, ausfallen vor Fäulniß, verwesen, *Bh.* wyhniti, *Cro.* izigniti, izignyivam; *Rg.* izaghgnjetti, *Bs.* izaghgnitti; *Rs.* выгнить, выгнывать, изгнить, изгнивать. Na taką rolą służyć może gnóy bydlęcy dobrze wygniły. *N Pam.* 17, 205. Niżli się iął léczyć onego ciała wygniłego, prosił aby wszyscy z komnaty wyszli. *Baz. hst.* 70. W dworskiéy chorobie wargi i dziąsła wygniwaią. *Comp.* 400. Oczyska wygniły od picia i spania. *Pilch. Sen. list* 5, 198. Ziewa, a na łożku siedzi, oczy wygniły, z gęby śmierdzi piwsko, w paszczęce kliiu pełno, a w czuprynie pierza. *Opal. Sat.* 72. Wygnicie, WYGNIŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zgnilizna, das Ausfaulen, das Ausgefaulte, die Fäulniß, Verwesung.

WYGNIEŚĆ *cz. dk.* wygniecie, wygniotę *F.*, wygniatać *ndk.*, wygnietuie, wygniatuie *Pr.*, gniotąc wycisnąć, wyżąć, wymiąć; herausdrücken, ausdrücken, auskneten, herausdrücken, pressen, *Boh.* wyhnjsti, wyhn'etl, wyhn'etu; *Ec.* выгнѣтаю, изгнѣтаю, изгнести, изгнетати, изжимаю. Z liporzęszków sok wygnietuią, umoczywszy ie pierwéy w wodzie rożaney; potym ie tłuką a wygniatuią prasą, a on wycisk pod prasą wysuszywszy, tłuką miałko. *Sien.* 566. Lura z gron iuż wygnietłych i z powtorney prasy, Wodą nalanéy, same tylko cierpkie sączy kwasy. *Hor. sat.* 108, z gron iuż wygnieciónych). Z osmykanych głowek konopnych ziarno nogami wygnietuią, lub rękami wycieraią. *Prędz.* 39, wydeptuią). Porwie go w szpony orzeł, i ducha wygniecie. *Dmoch. Jl.* 2, 157, wydusi). - §. Wygnieść, odgnieść, odgniotki uczynić, odciski sprawić, Beulen und Hühneraugen drücken, die Haut hart drücken. Obacz odciski, które sznorówka wygniotła na ciele, a wraz osądzisz, z iak wielką się to przyrodzenia dzieie krzywdą. *Mon.* 69, 1083. - §. Obraz w czym wygnieść, wyrazić, wybić, odbić, wrazić, ein Bild abdrücken. Kamyków przyprawa, co ie kameykami zowią, i iako w nie obrazki wygniatać. *Sien.* 597.

WYGNIEŹDZIĆ się *zaim. dk.*, w gnieździe wylęgnąć się; *pr. et tr.*, ausgeheckt werden, ausgeheckt seyn; (*Rg.* izghnjězditi, = *Jtal.* fuidare). Wszystkim to było dziwem wielkim w onéy chwili, Tym co się w Acheronckiém mieście wygnieździli, J tym, co knieie Buntyńskie, pastwiska Ferenckie buyne maią za siedliska. *Hor.* 2, 36 *Min.* Dziwił się lud zdumiały, co iak gniazda ptasze Po górach Acheronckieh kleci swe szałasze. *ib.* 40, *Nar.*, *quicunque celsae nidum Achorantiae tenent.*

WYGNIOTKI *plur.*, odrzutki pozostałe po wygniecieniu soku, der übrig bleibende Abgang nach dem Auspressen, Trester, Träber, Drusen. W prasowaniu iagod uważać trzeba, aby wygniotki iak naylepiéy wygniecione były. *Kluk Rosl.* 3, 345. Przywrotnik posiekać, wyżąć, albo wyprasować, wygniotki na rany przykładać. *Syr.* 327. Z dzięgielnicy sok wyżąć, a wygniotki w garniec włożyć. *Syr.* 134.

WYGNOIĆ *cz. dk.*, czynić że co wygniie, ganz ausfaulen lassen, durchfaulen lassen, *Bh.* wyhnoiti; *Vd.* isgnojiti, vunsgnojiti; *Ec.* изгнояю.

WYGODA, - y, *ż.*, WYGÓDKA, - i, *ż. zdrbn.*, WYGODNOŚĆ, - ści, *ż.*, dogodzaiący wczas, die Bequemlichkeit; *Bh.* přjhodnost, pohodlnost, pohodlj; *Vd.* narednost, ponarednost, perkladliuost, perkladnost, perloshnost, narozhnost (cf. na rękę), skladnost (*ob.* składność), permirnost; *Cro.* prilichnozt, (*Cro.* vugòdnofzt, = przytomność); *Rg.* râskofcja, raskofcnos, (cf. rozkosz); *Rs.* удобїе, удобность, удобство, уютъ, уютность, прохладъ, укромность; угодье, выгода (= pożytek, zysk). Wszelką wygodę będziesz miała, iakbyś w domu u siebie była. *Teat.* 42 *d*, *d.* Każ mu do domu, niech się wygodkę mieć stara. *Zab.* 12, 97 *Jżyck.* Stolicę sobie w tym mieście założył, wesołością mieysca, wspaniałością budynków, wygodą morza wzbudzony. *Star. Dw.* 1. W kościele wi

dzą się z takiemi, z którémi widzieć się gdzie indziéy byłoby z niewygodą, albo i niebezpieczno. *Kras. Pod.* 2, 217, niewygodnie, nie na rękę). - Wygoda, dogoda, pomoc, wsparcie, **Hülfleiſtung, Hülfe, Unterſtützung, Aushülfe.** Pieniędzy pożyczyć, i być wygodą ieden drugiemu w iakiéy potrzebie, uczynkiem ieſt ludzkości. *Haur Sk.* 233. Ordynuiemy, żeby na wygodę téy reparacyi ſkarb z podatków tamecznych iako nayprędzéy wygodził. *Vol. Leg.* 5, 391, dla uſkutecznienia téy reparacyi, **behufs, zur Ausführung, Bewirkung der Reparatur.** WYGODNY, - a, - e, - ie *adv.*, wygodę daiący, wczesny; wygodę lubiący; **bequem,** *Bh.* **přihodné, pohodlné;** *Vd.* nareden, ponareden, perkladliu, perloshen, narozhen, perkladen, perrozhen, sloshen, permiren; *Sla.* ugodan; *Cro.* prilichen; (*Cro*, vugoden, = przyiemny); *Rs.* вы́годный, удобный, угодный, уютный, покойливый, поко́йный, покоенъ, (cf. pokoy, spokoyny), укромный, прохладительный, прохладный. Wygodne życie; *Rs.* раздо́лье. Dla tego xiędzem zoſtał, że mu się zdawało, iż mu lepiéy z tym będzie, i sposób do wygodnieyszego życia znaydzie. *Xiądz* 28, pełnego wygod). Byłby zemnie mąż grzeczny, miły, powolny, a co naybardziéy że wygodny. *Teat.* 52c, 14, nie żenuiący, dogadzaiący, ulegaiący, **willfährig, gefällig.** Spodziewam się, że nie będzi esz z liczby mężów niewygodnych, którzy chcą, aby ich żony żyły, iak odludki iakowe. *Teat.* 34c, 27, cf. z zędny, zazdrośny). Częſtokroć dobry przymiot niewygodny bywa. *Zab.* 13, 278 *Tręb.*, ściąga uciążliwość). Wiem, komu cnota, komu sława miła, Że swéy oyczyznie zechce być wygodny. *Archel.*, usłużny, pomocny **hülfreich, nützlich jemanden, förderlich.** - §. Rzemieślnicy maią być w swoiéy profeſſyi dobrze sposobni, na czas wygodni i słowni. *Haur Ek.* 176, na czas wygadzaiący, czasu dotrzymuiący, na czas robotę oddaiący, **pünctlich in Anſehung der Zeit.** WYGODZIĆ *cz. dk.*, wygadzać *ndk.*, Wygadzam *commetior aliquid cum aliquo; apto commensu aliquid facio. Cn. Th.* 1311, pomierzyć co z czém, ſtosownym, dogodnym, pomiernym uczynić, **anmeſſen, anpaſſen, machen daß etwas zutrifft, es wonach bequemen;** *Vd.* perkladiti, ſkladiti, (cf. przykładać, ſkładać). Chcąc orclów tych wygodzić do muru, mieli ołowianą węgielnicę. *Petr. Et.* 364. Góry na góry kładli (Tytani), chcąc wygodzić Wschód, którymby mogli bogom szkodzić. *Petr. Hor.* 2, *E* 3, wymierzyć, wyſtawić, wybić, wzbić, wybudować, **aufthürmen, aufbauen bis zur rechten Höhe.** - Wygadzać komu co, dogodnie wygotować mu co, **einem etwas nach Willen fertig machen.** Rzemieślnik potrzebne rzeczy komu wygadza, i za to godzien odpłaty. *Mon.* 70, 647. - Wygodzić komu, dogodnie mu trafić, w rumel mu trafić, zadosyć czynić, odpowiedzieć potrzebie, oczekiwaniu, dogodnym mu być ze wszyſtkiém, zupełnie dogodzić, **es recht treffen, genügen, genug thun, es recht machen;** *Bh.* **wyhowéti.** Różne są białogłowſkie umiarkowania ciała; co gdy kto rozumie, wszyſtkiemu wygodzi. *Czia. prz. f* 1. Gdy nam maiętności na Rusi odebrano, nie ſtało wątku, czémby apetytowi naszemu wygodzić. *Star. Ref.* 37. Aeolus także, co rządzi wiatrami, We wszem ich woli w téy drodze wygadzał. *Auszp.* 54. Żaden się ieszcze na ten świat nie narodził, Któryby wszyſtkich ludzi żądaniu wygodził. *Sak. Ok.* Rodzice nie swéy pociesze, ale zbawieniu dziatek swoich wygadzać winni są. *Sk. Zyw.* 1, 18*b*. Wisząc na ślepym, idzie chromy na dwie *nodze, Jeden wzaiem drugiemu wygadza w téy drodze. *Min. ryt.* 3, 103, pomaga, wspiera, ratuie). (*Rs.* выгадчикъ, goniący za zyſkiem). - §. Wygodzić komu, pożyczyć komu, **einem (mit Gelde) dienen, ihm leihen, borgen, ihm gefällig aus der Verlegenheit helfen.** Użyczyć i wygodzić ma prawie iednakowe znaczenie; obadwa wyrazy danie rzeczy iakiéy do czasowego użycia oznaczaią, zawieraią oraz w sobie oddanie tak rzeczy znikomych, iako nieznikomych. *Gall. Cyw.* 3, 36, bezpłatne oddanie znikoméy rzeczy szczególnie do użycia służącéy, n. p. zegarka, konia i t. d. wyraża się przez słowo wygodzić; przyięcie zaś rzeczy takowéy, przez słowo pożyczyć. *ib.* 3, 37. Nikt nam na kleynoty pieniądzmi i na suknie buczne wygodzić nie chciał. *Star. Ref.* 37. Dziesięć mu wygodził talentów na samo słowo. *Leszcz. H. f.* 399. Przyiaciel iego z litości wygodził mu kilka set talarów. *Haur Sk.* 249, summa ta wygodzona, .. *ib.* Chcę ci oddać tę bagatelkę, którąś mi wygodził w Warszawie. *Zab.* 11, 159. Drugą razą w potrzebie wygodzić W Panu oświadczam się. *Teat.* 48, 61. Ordynuiemy, żeby na wygodę téy reparacyi ſkarb prowent Pruſki z podatków tamecznych iako nayprędzéy wygodził, który na przyszły rok z podatku znowu odbiera. *Vol. Leg.* 5, 391, założył, zaſtąpił, **auslegen, vertreten, eine Ausgabe.** - §. wygodzić kogo, ugodzić go pociſkiem, utrafić, ubić, uſtrzelić, **einen genau treffen, erlegen, erſchießen u. ſ. w.** (*Bh.* **wyhoditi, wyhazeti, wyhazowati** *eiicere*, *Slo.* **wyházugi** *eiaculo*, *Slo.* **wyhoditelný, co ſe může wyhoditi** wyrzucalny). Tak dobrze ielenia ſtrzałą swą wygodził Że się na swoie nogi więcéy iuż nie wzwodził. *Otw. Ow.* 395. - *zaimk.* Lecz się mnie przecię nie wygadzaią dni utrapienia. *Paſt. F.* 123, nie ulegnę im, nie pognębią mnie, **ſie erſchöpfen mich nicht, machen mich nicht erliegen.** - Z ręką się wygadzą w poiedynku *Tr.*, z *Simonid.*, paruie dobrze, **er parirt gut mit dem Degen.**

WYGOIĆ *cz. dk.*, Wygaiać *ndk.*, wyléczyć, zupełnie zgoić, **ausheilen, auscuriren,** *Bh.* **wyhogiti;** *Rs.* выпользовать; *Ec.* изврачевати. Jać zagoię bliznę twoię, a z ran twoich wygoię cię. *Leop. Jer.* 30, 17. Młody człowiek łatwiéy się wygaia, iak ſtary. *Perz. Lek.* 300. Wodne węże usypiać i zaklinać umiał, Gniew ich miękczyć, także iad wygaiać rozumiał. *AKchn. W.* 207, wyciągnąć.

WYGOLIĆ *cz. dk.*, wygalać *ndk.*, *Bh.* **wyholiti** *nudare*; *Rg.* izgûliti *depilare*, *Cro.* izgulyujem, izgulyivam, izguliti *excortico*; *in Jſtria et circa mare*: *exſtirpare, evellere*; *Bs.* isguliti, iſkorjepiti *exſtirpare* 2., oskupſti, = obſkubać; *Rs.* выголить, = a., wygolić włosy, zupełnie ogolić, goląc wybrać, podebrać, **ausraſiren, ausbarbiren;** *Cro.* zbrivam; *Rs.* выбрить, выбривать. Zda mi się za nas nie było łbów tak sprośnie wygolonych, J szat kęso wymyślonych. *Groch. W.* 489. Nie pomogą po śmierci wygolone pleszki, kto się nie bawił modlitwą. *Pot. Arg.* 601 - *fig.* Zobaczysz iak pod włos wygoli ſtaruszka bogatego. *Teat.* 43*c*, 24 *Wyb.*, iak go wyſkubie, **er wird den reichen Alten barbiren, kahl machen, rupfen.** - §. Z kapłańſtwa wedle prawa będąc wygolony, na męki był wiedziony. *Baz. hiſt.* 42, wyświęcony, wyxiężony,

durchs Rasiren entweiht, indem man ihm die Priester-crone wegrasirte. - §. Ogólniéy: wygolić, gołym uczynić, ganz kahl machen. Ta wielkość ludzi wygoli wszystko koło nas, tak iak wół wygala trawę na polu. *Radz. Num.* 22, 4, wyje, aufzehren. - §. Saul wygolił czarnoxiężniki i wieszczki z ziemi. *W.* 1 *Reg.* 28, 9, wygłodził, wyrugował, wyniszczył, wytępił, wykorzenił, ausrotten. - §. Wygolić, tęgo kogo palnąć, uderzyć, wybić, wyciąć, einem einen tüchtigen Hieb versetzen. Dobył ręką pałasza, i od razu kilka płazów duchowi po grzbiecie wygolił. *Ofs. Str.* 1. WYGOLEĆ *niiak. dk.*, stać się z gruntu gołym, ganz kahl werden. Niedźwiedzie sadło czyni długie włosy, mieysca wygolałe od włosów pomazuiąc wypełnia. *Urzęd.* 427, wyliniałe. WYGOLENIEC, - ńca, *m.*, człowiek przesadnie elegancko wygolony, fircyk, galant, ein Stutzer. Stoisz za wygoleńca, szkoda z tobą mieć sprawę. *Zebr. Zw.* 94. Nie uyrzał nikt około niego wygoleńców. *Warg. Cez. pr.* 63. W piekle pragnąć będziesz, ty który winem wygoleńce, żołnierze i młode chłopy poisz. *Sk. Kaz.* 322 *b.* WYGOŁOCIĆ *cz. dk.*, zupełnie ogołocić, wyzuć, wypróżnić, ganz kahl machen, entblößen, ausleeren. Słowacy na mieysca z obywatela wygołocone, abo na pół spustoszałe, nastąpili. *Krom.* 10.

WYGON, - u, *m.*, *Bh.* auhon, (cf. *Bh.* wyhon *saltus communis*; *ob.* błonie; *Bh.* auhonek łup, zdobycz); *Sr.* 2. hugon (*Sr.* 2. goni staie, cf. zagon), *Vd.* gonilu, stegnje, stegne, cf. ściegno; *Cro.* izgon, = uwroć); *Rs.* угонка, угонь, прогонь, выгонъ; (*Rc.* выгонка destyllacya wódki). Wygon, skotnik, droga, którą bydło idzie w pole. *Włod.*, die Trift, Viehtrift, der Viehweg, *via, qua pecudes ad pastum aguntur*; *et ius ac facultas agendi pecudes per alienum fundum. Cn. Th.* 1313, das Triftenrecht, Durchtriebrecht. Pozwolić wygon komu. *ib.* To im dano miasto, i wygony iego w około niego. *Budn.* 1 *Chron.* 6, 53; *not. t. i.* plac goły około miasta dla pastwy bydła zostawiony, błonie, allgemeine Viehweide, Gemeinweide. - *§ *aliter.* Nie nowina mnie (zaiącowi) ze psy chodzić na wygony, Abym tylko w swóy kożuch od nich nie był tkniony. *Gaw. Siel.* 391, na wyścigi, Wettrennen, Wettlauf, cf. wygonić kogo. WYGONKA, - i, *ż.*, ostatnia brózda zagonu. *Bndtk.* die letzte Beetfurche. WYGONIĆ, *ob. pod* Wygnać. WYGONOWY, WYGONNY, - a, e, od wygonu, Triften -, *Bh.* auhonný, *Rs.* выгонный.

WYGÓROWAĆ *med. dk.*, wybić się w górę, wzbić się w górę, sich empor schwingen, den höchsten Gipfel erreichen, culminiren. Kto wygórował aż na ostatni szczebel, bliski iest upadku. *Off. Sen.* 74. W tak wielkiéy rzeczy iest to znacznie wygórować, nie mieć więcéy iedno dwóch przed sobą. *Pilch. Sen. list.* 3, 291. Nie dziw, ieśli nie we wszystkich naukach iednako wygórował. *N Pam.* 13, 96. Musi być trudna metafizyka, kiedy wygorowana nad naturalne poięcie. *Kras. Doś.* 142., kiedy ie przenosi, przechodzi, = transcendentalna). - *Zaimk.* Tak się pegazem lotnym wygórował, ledwie mu czyie mogły sprostać siły. *Zab.* 8, 275 *Jak.*, tak się wzniósł, wzbił, zapędził za obłoki.

WYGORSOWAĆ *cz. dk.*, gors wykroić, den Busen herausputzen. Tak szpetnie wygorsowana była, pfé! takowe nagości są bardzo gorszące dla niewinnéy młodzieży. *Teat.* 7c, 74.

WYGORZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wypalenie, wyschnienie od upieku, upału wielkiego, wypał, die Ausgebranntheit, das Ausgebrannt seyn. Ziemia sucha i od wygorzałości płonna, żadnym obyczaiem nie może być naprawiona. *Cresc.* 97. WYGORZEĆ *niiak. dk.*, wygoreie *F.*, wygorewać *kontyn.*; *Cro.* izgorêti, izgarjam; *Bs.* izgoriti, opalitse, izgecchise (2., *actiue* izgoriti, opaliti, isgecchi, = wypalić, wyżegać); *Ross.* выгараю, выгораю; *Ec.* изгарѣти, изгараю; wygnać, ze szczętem zgorzeć, wypalić się, ausbrennen, ausgebrannt seyn, ganz verbrennen, durch Brand aufgezehrt werden. R. 1516 Piotrkow wszystek wygorzał, cokolwiek było w murze. *Biel. Sw.* 283 *b.* W iednę dob' ucichał ogień, by nie wygorzały zwierzęta; a o drugiéy dobie ogień się zewsząd rozgorywał, aby złośliwy naród wytracił. *Leop. Sap.* 16, 18. Wygorzało w piecu, *combusta, consumpta omnia ligna sunt in fornacem conjecta. Cn. Th.* 1313, wypaliło się w piecu. - Wygorzeć od słońca. *ib.*, od upieku, od upału wyschnąć, ausgebrannt, ausgetrocknet werden, oder seyn. Wiatry północne niekiedy ciepłe bywaią, a to gdy wieią przez płoniny puste a wygorzałe. *Cresc.* 652. Bobem rola nie płonieie, ani wygorewa, zwłaszcza gdy tam głąby będą wystawione. *ib.* 169. Wietrzna i wierzchnia wilgotność gnoiu trudno się ma wcielić z drzewem, ale rychléy wypre i wygorawa od słońca. *Cresc.* 75. - *Simil.* W ciężkiéy méy doległości wygorzały me kości. *Ryb. Ps.* 197. WYGORZELINA, - y, *ż.*, ziemia słońcem przepalona. *Włod.*, *carbunculus*, *terra quae sole *perferue ita *fit*, *ut radices satorum comburat. Cn. Th.* 1313; ausgebranntes Erdreich.

WYGOSPODAROWAĆ, WYGOSPODARZYĆ *cz. dok.*, przestać gospodarować, koniec zrobić gospodarstwu, auswirthschaften. Wygospodarować sobie maiątek, gospodaruiąc zarobić, erwirthschaften. *Bndtk.*

WYGOTOWAĆ *cz. dk.*, wygotuie *F.*, wygotowywać *czstl. et kontyn.*, wygotównie *Pr.*, a., wywarzyć; *Vd.* vunskuhati, iskuhati, vunkuhati; *Cro.* izkuhati, izkuhàvam, zkuhàvam; auskochen, herauskochen. Tę wodę wygotować aż do sucha, zostanie się na dnie sól średnia. *Torz. sk.* 166. Wygotowania, *decocta* podług twardości rzeczy maiących się gotować, trzymać one przy ogniu dłużéy lub krócéy potrzeba. *Perz. Cyr.* 2, 336. - §. Wygotować, zupełnie przyrządzić, völlig zubereiten, ausfertigen; *Boh.* shotowjm; *Sla.* zgotoviti; *Rg.* zgotoviti, gotovim; *Rs.* изготовить, изготовлять, изготавливать, изрядить, изряжать (cf. wyrządzić), рядить, ряжу. Czyli apartament dla wuia mego iest wygotowany! *Teat.* 4 *b*, 49, raczéy: przyrządzony). Wygotować instrukcyą dla kogo, listy do kogo. *Tr.* Wygotowanie; *Rs.* изготавливанїе, изготовленїе. Wygotówanie rotulów z świadków. *Tr.*

WYGRABIĆ *cz. dk.*; wygrabi, wygrabię *F.*, wygrabiać *ndk.*, wygrabywać *czstl.*, grabiami wydobywać, herausrechen, ausrechen; *Vd.* isgrabiti, vunpograbiti, vunsgrabiti; (*Rs.* выграбить wyplundrować). Grabiami wszelką wygrabiali mierzwę z roli. *Haur. Sk.* 13. Mieysca na których chmiel się znayduie, z chwastu wygrabić. *Haur. Ek.* 103. WYGRABAĆ się, *F.* wygrabie się *zaimk. dk.*, WYGRABOLIĆ się, = wygramolić się, z biedą wydobyć się, sich mühsam heraus arbeiten. Ze studni się ledwo wygrabał. *Dwor K.* Jak się z téy iamy, którąś na bliźniego

kopał, wygrabolisz? *Obr.* 30. WYGRABKI *plur.*, odrzutki z wygrabienia, to co skąd wygrabiono i wyrzucono, ausgerechter Auswurf. Osły nie gardzą nawet i wygrabkami z pod innych bydląt. *Kluk Zw.* 1, 190.

WYGRAĆ *cz. dk.*, wygra, wygram *F.*, wygraie *Pr.*, wygrawać *kontyn.*, wygrywać *czstl.*, *Bh.* wyhrati; *Rs.* выиграть, выигрывать. Wygrać we grze iakiéy, *oppos.* przegrać, in einem Spiel gewinnen. Szuler ten grywał, wygrywał, przegrywał, całe życie Faraonowi służył. *Mon.* 68, 205. Wygrane kostkami, szachami pieniądze. *Cn. Th.* 1313 Wygrawam co na kim, n. p. wygrawam zakład. *ib.*, *Vd.* oddobiti, doldobiti; *Rs.* обыграть, обыгривать, поиграть, поигривать, einem abgewinnen. Wygrawam sprawę u sądu, przewodzę prawo. *Cn. Th.* 1313, den Proceß gewinnen, *Bh.* wysaudití (cf wysądzić). Wszyscy patronowie wygrywaią, lub przegrywaią; co sprawa, to ieden przegrać, a drugi wygrać musi. *Teat.* 9, 15. - Wygrać bitwę, poiedynek, odnieść zwycięstwo, zwyciężyć, *Sla.* dobiti boj; eine Schlacht u. s. w. gewinnen, siegen, den Sieg davon tragen. Sześć i trzydzieści kroć poiedynek wygrał. *Warg. Wal.* 83. Woiował długo z Turki, i z Persami wygrawał często, często też przegrawał. *PKchn. Jer.* 421. W miłosnych szturmach łacniéy wygrać można uciekaiąc, niż walcząc. *Teat.* 9, 76. - *Generalius*: wygrawam, górę w czym otrzymawam, zwyciężam w czym, mam nad kogo. *Cn. Th.* 1313, gewinnen, siegen, triumphiren, die Oberhand haben. Wygra, lub przegra, acz iuż do téy doby wygrał, kiedy się z tobą śmiał pocierać. *PKchn. J.* 110. Ten tylko widzę wygrawa, Kto szwankowawszy powstawa. *Groch. W.* 518. Nie iuż ten wygrał, który piérwszą bierze. *Pot. Arg.* 188; nie początek, lecz koniec wygrywa. *Kniaz. P* 2, 24; *Slo.* prwné wihráni z wacsá wihnáni *prima fortuna raro bona.* Kto ma sprawiedliwą, ten wygrywa. *Budn. Ap.* 59. Częściéy niecnota przy złocie wygrawa, [niż poczciwość uboga. *Opal. Sat.* 28. Nie wygrasz z nim *Cn. Ad.* 725, nie wskórasz, du wirst mit ihm nicht fertig. - *Similiter.* Gdybym z domu raz wyszedł, iużby wygrała. *Teat.* 52 *d*, 19. Siła takich iest, którzy się zdadzą sobie, iż wiele wygrali, kiedy umieią co tak uczynić, iak wielki Pan czyni. *Gorn. Dw.* 38., iż wiele korzystali, dokazali, sie hätten damit viel gewonnen. Saraceni, gdy nic wygrać nie mogli, od miasta odciągnęli. *Sk. Dz.* 695, gdy nic nie wskórali). Męczeńską koronę wygrali. *Sk. Dz.* 808, wysłużyli). - Wygrana, wygrana we grze, = wygrana gra; wygrana w bitwie, = wygrana bitwa, = Wygrane, das Gewinnen, der Gewinn, der Gewinst, der Sieg; *Rs.* поигрышъ. Pisali nasi, iż ta wygrana bitwa stała się na prośbę biskupa; albowiem w ten czas ustawicznie się modlił do Boga. *Biel.* 77. Wygrana pod Pułtawą uwieczniła panowanie Rossyi na pułnocy. *Kur. Pet.* 100. Dzieiopisowie Bolesławowi więcéy nad czterdzieści wygranych przypisuią. *Wag. hst.* 21. Obawiaymy się, abyśmy dla nikczemnego milczenia człowiekowi marnemu pogańskiemu za wygrane nie dali. *Paszk. Dz.* 149. Wygrana, wygrane *palmarium*, *praemium certaminis.* *Cn. Th.* 1313. - Wygrać czém przed kim, = celować go, przechodzić czém, przenosić, prym mieć, dank odnosić, jemanden worin übertreffen. One białością wygrały przed śniegiem, A wiatrom naprzód nic nie dały biegiem. *Gorn. Sen.* 555. - §. Wygrać, granie skończyć, ganz zu Ende spielen, ausspielen, *Vd.* isjigrati, vunsjigrati. - §2., Wygrać pieśń iaką na instrumencie iakim, *cantilenam canere tuba, tibia, fidibus.* *Cn. Th.* 1313, ein musicalisches Stück ausspielen, herausspielen, richtig herausbringen, vollkommen vortragen. Orfeusz lutnista przedni tak wygrawał na lutni, iż zwierzęta i lasy po iego muzyce tańcowały. *Bardz. Boe.* 107, tak dokazywał, kunsztował). Dawid wygrywaiący na lutni. *Lach. Kaz.* 1, 392. Wszak umiem dosyć piosnek, którem często w lecie, Gdyś ieszcze mnieyszą była, wygrywał na flecie. *Zab.* 11, 385 *Zabł.* Gdy mu się nie chce, nie zaśpiewa, choćby go kto na wszystkie obowiązki zaklinał; a ieśli kiedy lubo nieproszonemu do głowy co przyszło, wziąwszy w ręce bandurę, ze wszystkich tonów skoczne wygrawał tańce. *Zab.* 13, 61. Leżąc w łąkach zielonych wiersze wygrawaią Na piszczałkach pasterze, co owce pasaią. *Lib. Hor.* 104. Zażyy teraz wesołego wiersza, możesz i potym wygrawać poważniéy, Jakoś wygrawał, gdy gromem odważni Srogich olbrzymów bogowie skruszyli. *Bardz. Tr.* 256. - §. Wygrać iaki instrument, graniem go wciągnąć, wprawić, *Rs.* обыграть, обыгравать, ein Instrument ausspielen, einspiel.

WYGRACOWAĆ *cz. dk.*, gracuiąc wyczyścić, wyrzucić, auskratzen mit der Gartenkratze, herauskratzen.

WYGRAMOLIĆ *cz. dk.*, gramoląc wydobyć; wydłubać, z biedą wydostać, mühsam herausklauben, herauspuhlen, herauskrabbeln. *Zaimk.* wygramolić się, z trudnością wydobyć się, sich mit Mühe herausarbeiten, *Rs.* выкарапкаться. Lis się z studni wygramolił. *Jak. B.* 98. Ledwie z błota wygramoliwszy się, przyszedłem tu. *Teat.* 14, 15. Kto się wygramoli z iamy, zadzierży go sidło. 1 *Leop. Jes.* 24, 18, kto się wydobędzie z iamy). Wygramoliłem się ze skały na skałę, ale nie sam się wydobyłem. *Teat.* 53 *c*, 15, wzdrapałem się). - *fig. allegor.* Jako i kiedy głupstwa pozbędziemy, nikt nie ma z siebie tyle sił, aby się mógł z niego wygramolić. *Pilch. Sen. list.* 396.

WYGRANICZYĆ *cz. dk.*, ograniczaiąc wyłączyć, *wyobcować, cf. wygrodzić, ausgrenzen, abgrenzen, durch Begrenzen absondern, aussondern; *Bh.* wymezyti, wymezowati. Ci patryarchowie za naruszenie tego symbolum, od synodu za apostaty osądzeni, i z cerkwi bożéy byli wygraniczeni. *Smotr. El.* 23. Jako dom wygraniczony, tak iest szalonemu mądrość. *Leop. Syr.* 21, 21. Równych sobie, gdzie mogą, zarywaią, chudszych z dóbr wygraniczaią. *Błaz. ded.*, wypychaią, wytrącaią, ruguią). Nie chcesz przedać, a on też summy nie odliczy, A iednak kiedykolwiek tak cię wygraniczy. *Błaż. tl. C.*, wydziedziczy). Wygraniczeni są bitwami od wielu narodów. *Leop. Jud.* 5, 22; *Ec.* изграняю *extermino.*

WYGRANA, WYGRANY, WYGRAWAĆ, *ob.* Wygrać.

WYGRAWACZ, - a, *m.*, WYGRAWCA, - y, *m.*, który wygrał co, der Gewinner. Don Fuas iest wygrawcą bitwy okrętowéy. *Przyb. Luz.* 236., zwycięzcą, Sieger, Ueberwinder.

WYGRAŻAĆ, *ob.* Wygrozić.

WYGRĄŻYĆ *cz. dk.*, wygrążać *ndk.*, pogrążone wydobyć, unter dem Wasser hervorholen, (*Rs.* выгрузить, вы-

гружать wyładować, выгрузка wyładowanie, *Ec.* изгружаю *exonero*, *detraho*, *onus onere leuo*). Pod troiakiem pogrążeniem i wygrążeniem trzy w boſtwie osoby wzywaią. *Pim. Kam.* 18. WYGRĄŻNĄĆ *niiak. idntl.*, wydobyć się z pogrążenia, aus dem Wasser hervorkommen, sich herausarbeiten, *Ec.* возгружающся *emergor*.

WYGRODZIĆ *cz. dk.*, wygradzać *ndk*, grodząc wyłączyć, wygraniczyć, auszäunen, ausgrenzen, durch einen Zaun ausschließen, *Rs.* выгородить, выгораживать. (*Bh.* wyhrada warunek, wyiątek).

WYGROZIĆ *cz. dk.*, wygrażać *ndk.*, groźbą wyſtraszyć, erdrohen, mit Drohen abnöthigen, *Bh.* wyhrožowati. Chociaż przegrażali Polakom Niemcy, nie mogli nic wygrozić. *Papr. Kl.* Gdy na niéy nic wygrozić nie mógł, bić ią kazał. *Sk. Dz.* 723. Miłości nie wygrozisz. *Cn. Ad.* 504, cf. wyſukać.

WYGRYŚĆ, WYGRYŹĆ, wygryzł, *F.*, wygryzie, wygryzę *cz. dk.*; wygryzać *ndk.*, wygryzywać *czſtl.*, wygryzanie *Pr. ndk.*, *Bh.* wyhrýzti; *Vd.* isgrisniti, vunsgrisniti; *Cro.* izgrizti, izgrizam, izgrizujem; *Bs.* izgristi, izisti, (wyieść); *Rg.* izgrizti, izgristi; *Rs.* выгрызть, выгрызать, изгрызть, выклевать (*ob.* wyklwać); gryząc dziurawić, gryząc dobyć, cf. wygłodać; ausbeißen, herausbeißen. Gąsienice liście wygryzły. *Tr.* Arszenik wygryza tak mocno, że żelazo poiada. *Urzęd.* 404. Wygryść się, gryząc wydobyć się, *pr. et fig. tr.*, sich herausbeißen, sich losbeißen, sich durchbeißen. Jadu pełne iaszczurki wygryzłszy się z żywota macierzyńſkiego, za dobrodzieyſtwo przyczynę rodzicielce swéy do śmierci dawaią; bo one wychodząc na świat, matkę umarzaią. *Zrn. Pſt.* 3, 518. – §. Wygryźć kogo ſkąd, gryzieniem wypędzić, rugować, *pr. et fig. tr.*, einen ausbeißen, hinausbeißen, wegbeißen, vertreiben. Mieliście poczciwego Francuza, który was dobréy maniery dobrze uczył; wygryźliście iego, a tegoście się trzpiota naparli. *Boh. Kom.* 5, 396. WYGRYZ, – u, *m.*, wygryz myszy, dołek wygryziony od myszy w sérze, w chlebie i t. d. *Wlod.*, dołek od myszy albo robaka iakiego wygryziony. *Cn. Th.* 1313, Mausefraß, Wurmfraß, eine ausgefressene Stelle. – §. Wygryz ziele, *exedum*, *herba ab exedendo dicta*. *Cn. Th.* 1313, ein gewisses Kraut. WYGRYZACZ, – a, *m.*, co wygryzuie co. *Wlod.*; *Cro.* izgrizitèl, izgrizavècz, der Ausnager, Ausbeißer.

WYGRYZMOLIĆ *cz. dk.*, zupełnie do końca nagryzmolić, lub też gryzmoleniem wyrobić; auskritzeln, heraus kritzeln.

WYGRZAĆ, *F.* wygrzeie *cz. dk.*, wygrzewać *ndk.*, grzeiąc ciepłoty nabawić, auswärmen; *Bh.* wyhřiti, wyhřil, wyhřegi, (*Bh.* wyhřewnoſt *calor*, wyhřewný ogrzewny). Wygrzać się, ciepłości nabywać, sich erwärmen. Nim się piasek w hucie wygrzeie, to go iuż nic nie zoſtanie od samego duchu. *Torz. ſk.* 253. Wygrzać się, zapalić się, rozpalić się, sich erhitzen, glühend werden. Znowu tróyząb Neptunow w ogniu się wygrzewał, Swe ſtrzały Febus ze krwi Pytona odgrzewał. *Bardz. Luk.* 114. Zboże w ſtodole wygrzewa się, a wapory te w górę ciągną. *Kluk. Rosl.* 3, 224.

WYGRZECZNIĆ *cz. dk.*, grzecznym uczynić, wykształcić, wykrzesać, wyczosać, wyćwiczyć w grzeczności, artig machen, civilisiren. Perykles zepsuł Ateńczyków obyczaie, chcąc ie wygrzecznić i wydoſkonalić. *Mon.* 70, 562. Myśmy ich w tém wydoſkonalili, co oko ucieszyć, namiętności nabawić, i przywary ich wygrzecznić może. *ib.* 68, 404. WYGRZECZNIEĆ *niiak. dk.*, grzecznym się ſtać, artig werden. Z czasem nieiedne młode panienki tym sposobem wygrzeczniały. *Niemc. Kr.* 2, 163.

WYGRZEŚĆ, wygrzebł, *F.* wygrzebie, wygrzebię *cz. dk.*, wygrzebać *ndk.*, wygrzebuie *Pr.*, wygrzebywać *czſtl.*; *Bh.* wyhrabati; *Sr.* 1. wurebacż, wuhrebam; *Vd.* isderkati, vunsderkati, vunsdirati, vunsderkuvati, ispraſkati, vunspraſkati; *Rs.* выгрести, выгребать; *Ec.* изгрести, изгребати; grzebiąc wydobyć, wykopać, herausscharren, hervorscharren oder kratzen, *pr. et fig. tr.* Byśmy w sobie zakrywały to święte nasienie słów świętych Pana, aby ten nieszlachetny ptak nie mógł ich ledaiako wygrześć a wybrać z niego. *Rey Pst. L.* 4. Przykładów miłości oyczyzny szukaiąc, wygrzebywać ie w ruinach Rzymu i z Greckich dzieiów zasięgać do tych czas muſieliśmy. *Mon.* 65, 176. Prawdy nigdy nie mogę wygrześć w twoich pismach. *Zebr. Zw.* 135, odkryć, wynaleźć). – §. Wygrześć się ſkąd, dokąd, wygramolić się, z trudem wydoſtać się, sich mit Mühe und Noth herauf arbeiten, hinarbeiten, emporarbeiten. Przykrą i bardzo trudną ścieszką do samego wygrzebł się iaſkiniami miaſta. *Otw. Ow.* 562.

WYGRZMIEĆ, wygrzmiało, *F.* wygrzmi *med. dok.*, wygrzmiewać *kontyn.*; *Sr.* 1 wurimam; *Vd.* isgermeti, vunsgermeti, = odegrzmieć zupełnie, nagrzmiawszy przeſtać grzmieć, ausdonnern, zu donnern aufhören. Już złorzeczenie ſtraszne nie wygrzmiewa. *Przyb. Ab.* 168. WYGRZMOCIĆ *cz. dk.*, grzmocąc wybić, wygarbować, okładać mocno, tüchtig auswalken, derb durchprügeln. Wygrzmociłeś go dobrze kiiem. *Teat.* 29, 90, doiechał go).

*WYGRZONĄĆ *cz. idntl.*, odgrzebać, odmieść, wygrześć. *Wlod.*, wygrześć, zgrzebać co kiykiem albo łopatką. *Dudz.* 70, herauskratzen, auskratzen, auswühlen.

WYGUBIĆ *cz. dk.*, wygubiać *ndk.*, sprawić że co wyginie; wygładzić, wytępić, wytracić, gänzlich verlieren machen, ausrotten, vertreiben; *Boh.* wyhubiti, ztratiti; *Vd* pokonzhati, satreti, iskonzhati; *Cro.* izgublyujem, izgubiti; *Dl.* izgubiti, izgubivam; *Bs. et Sla.* izgubiti; *Rs.* изгубить, изгублять, перегубить, истребить, истреблять; wygubienie, *Rs.* исчесновѣніе. Wygubić szczurki. *Cn. Th.* 1303, wybiiać, powybiiać). Na wtóréy woynie Punickiéy kilką potrzeb niefortunnych młodź Rzymſka wygubiona była. *Warg. Wal.* 250. Dzikie narody wzaiem się nienawidzą i wygubiaią. *Mon.* 69, 5, sie reiben sich einander auf. Rzeźnicy kładą głównią rozpaloną w pyſk wieprzowi, chcąc przez to wygubić wągry. *Wiel. Kuch.* 433. Wygubić pokrzywy. *Cn. Th.* 1303, wykorzenić. – Do wygubienia, *WYGUBNY, – a, – e, – ie, *adv.*, zu vertreiben, vertilgbar; *Rs.* истребительный. *Niewygubny, *Vd.* nepokonzhlin, unvertilgbar. WYGUBICIEL, – a, *m.*, wygładziciel, wytępiciel, wykorzeniacz; *Vd.* pokonzhar, pokonzhauz, satiravez, potiravez; *Rs.* потребитель, истребитель; *f.* истребительница wygubicielka.

WYGUMOWAĆ *cz. dok.*, gumą wytężyć, ausgummiren,

steif gummiren. Szeregowy ma rano wstawszy włosy wyczesać, wąsy wygumować. *Kaw. Nar.* 3

WYGURBIĆ *cz. dk.*, wygurbiać *ndk.*, gurbiąc wykrzywić, herausrunzeln, runzelnd heraus krümmen.

WYGUZDRAĆ się; *ob.* Guzdrać się.

WYGWARZYĆ *cz. dk.*, wygwarzać *ndk.*, gwarząc wygadać, heraus plärren, ausplärren. *Bndtk.*

WYGWIZDAĆ *cz. dk.*, wygwiznąć *idntl.*, wygwizduie *Pr.*; wygwizdywać *czstl.*, gwizdaniem wyszydzić, wyksykać, auspfeifen; *Bh.* wyhwjzdati, wypiskati; *Vd.* isshvishgati, vunshvishgati, vunpsikati, vunszvishkati, vunsesmiehati). Lud poklasków nie dopuszczał, wygwizduiąc zaraz tych, którzy klaskać zaczynali. *Gaz. Nar.* 1, 275. Źle grasz swoię rolę; zapewneby cię wygwizdano. *Teat.* 27 *c*, 41. – §. Wygwizdać iaką notę, iaką pieśń, gwizdaiąc wyrazić, heraus pfeifen, pfeifend vortragen.

*WYGWOŹDZIĆ *cz. dok.*, gwoździ wyiąć, z gwoździ uwolnić; *Ec.* изгвоздити, вынуть изъ чего гвозди, entnageln, vom Vernageln los machen; *oppos.* zagwoździć.

WYGZIĆ *cz. dk.*, gżąc wypędzić, wysmagać, wyprzeć, wykłóć, durch tolles Benehmen vertreiben, verdrängen. Ah iak też Pan wygził go za katy! *Teat.* 43 *c*, 129 *Wyb.*

WYHAFTOWAĆ *cz. dk.*, wyhaftowywać *czstl.*, wyhaftowuie *Pr.*, haftem wyszyć, haftuiąc wyrazić, aussticken, ausnähen, durch Sticken ausdrücken, vorstellen. Król Francuzki posłał Chanowi Tatarskiemu namiot, na którym żywot Chrystusa Pana był wyhaftowany, aby Chan widział wytkany żywot Chrystusa. *Gal. Alf. pr.* Kiedy wyhaftować cudnie się pokusi, Naygładsze malowanie iéy ustąpić musi. *Jabł. Tel.* 315. – *fig. tr.* Czego on się naybardziéy teraz wstydzi i żałuie, oto swoich karbów i ciosów wyhaftowanych po gębie. *Mon.* 65, 360, paragrafów, szwów cyrulickich, blizn od rąbania. – §. Nie utaiła się kość moia przed panem, gdym uczynion w tayniku, wyhaftowałem się w spodkach ziemi. *Budn. Ps.* 139, 15, gdym się uformował, wykształcił, da ich geformt, gebildet wurde.

WYHAŁASOWAĆ *cz. dok.*, hałasuiąc wyrobić, wyfukać, wygrozić, erlärmen, ertoben.

WYHANDLOWAĆ *cz. dk.*, wyhandlowuie *Pr.*, wyhandlowywać *czstl.*, handluiąc uzyskać, zarobić, wyrobić, erhandeln, durch Handel erwerben; wytargować, ztargować, abhandeln, abdingen. *Bndtk.*

WYHAROWAĆ, WYCHAROWAĆ, WYHOROWAĆ *cz. dk.*, harowaniem wycieńczyć, wysilić, durch zu große Anstrengung entkräften, schwächen. Gdy dzień człowieka pracą wycharuie, Noc go spoczynkiem lubym udaruie. *Susz. pieś.* 3 *F b. Equus nimio cursu debilitatus*, wyharowany, zemdlony koń zbytniém bieganiem. *Mącz.* – *Similiter*: Gdy wyharował głód, ustawały ręce do obrony. *Tward. W. D.* 70. *Debilitatus stupris* wyharowany. *Mącz.* Rozpustą wycharowani ślinili się gwarząc o spaleniu Rzymu. *Nag. Cyc.* 39. – §. harowaniem wyrobić, zarobić, zapracować, uzyskać, mühsam erarbeiten, erschwingen, erringen, verdienen. Lepiéy czosnek pracą nabyty chwalili, i ogórki w Egipcie i wyhorowaną cebulę, niż na puszczy mannę darowaną. *Kul. Her.* 202. I to coś wyhorował do lat dziś dziesiątka Uczyniwszy bezecnym zabierze do szczątka. *Papr. pr. B.* Z pochwałą wyhorowane uczciwe. *Ver. pr.*, zasłużony honor.

WYHASAĆ się *zaimk. dk.*, zupełnie do woli nahasać się, naskakać się, wytańcować się, sich ganz satt springen, satt und müde tanzen. Musimy koniecznie przez ten karnawał ieszcze dobrze się wyhasać. *Teat.* 21, 180.

WYHARTOWAĆ *cz. dk.*, hartuiąc wzmocnić, abhärten, *ob.* hartować.

WYHAYTOWAĆ *cz. dk.*, wypalić na popioł, ganz zu Asche aufbrennen. Sulerz niech iak naylepiéy tę materyą wyhaytuie tęgim ogniem. *Torz. sk.* 210.

WYHEBLOWAĆ, WYCHEBLOWAĆ, WYCHIBLOWAĆ *cz. dk.*, heblem wygładzić, aushobeln, verhobeln, glatt hobeln; *Slo.* wyhoblowati; *Sr.* 1 wuhibluyu; *Ross.* выскаблить, выскабливать, изстрогать, выстружить, выстрогать (cf. wystrugać). Dalem te deski wyheblować. 3 *Leop. Ezech.* 21, 10, dalem ie ku wygładzeniu. 1 *Leop.*) – §. *fig. tr.* Nie raz go tą łaską wychiblowałem. *Boh. Kom.* 1, 264, wyciosałem, wygarbowałem, durchgerben, ausgerben.

WYHECOWAĆ *cz. dk.*, hecuiąc wyostrzyć, wywecować, ausschleifen, auspoliren, auswetzen. Gdy niemasz mieczníka, sam musisz szablę wyhecować. *Petr. Pol.* 410. Zbroia z cnoty kowana, Ma być wiarą hartowana, stałością wyhecowana, Nadzieią polerowana. *Rey Zw.* 268. – *fig. tr.* W iednym kraiu pospólstwo ćwiczone, wyhecowane, w drugim grube. *Petr. Pol.* 234, wyszlifowane, wykrzesane, geschliffen, gehobelt. Pogańskiém nabożeństwem kościoły zmamione, Jch pracą naprzód wiarą oświecone, A ona wielkiéy grubości siła Wyhecowaniem szyię złomiła. *Petr. Hor.* 2, *K* 3 *b.*

WYHODOWAĆ, *ob.* Hodować.

*WYHOLOWAĆ *cz. dk.*, wydrożyć, wydłótować, z Niem. aushöhlen, wyholować, holować, dłótem lub heblem brać w głąb, wydrożyć. *Mag. Mscr.*; – *sed* cf. Holować.

WYHUKAĆ *cz. dk.*, wyhuka *F.*; wyhuknąć, wyhuknie *idntl.*, Wyhukiwać *czstl.*, huk wydać, ein Getöse von sich geben, ein Getöse erheben. Wyhukać kogo, hukiem wystraszyć, mit Getöse vertreiben. Jużeście zewsząd z łaski bożéy iako osoczeni wilcy wyhukani. *Smotr. El.* 16. – Wyhukać co na kim, wyfukać, hukaniem wymusić, wyhałasować, erschreien, mit Getöse erzwingen.

WYIĄĆ, wyiął, wyięli, *F.* wyimie, wyymie *cz. dk.*, wyimuie, wyymuie *Pr.*, wyimować, wyymować, wyimać, wyymać *ndk.*; *Boh.* wygímati, wygmu, wynál, wyńjti, wygmauti, wynjmam, wynjt; *Sr.* 1. hwon wozmu; *Vd.* vunvseti, vunjemati; *Cro.* zneti, znémlyem, iznimlyem, vaditi (cf. wadzić), *Dl.* iznet; *Rg.* izêti, izimgliem; *Rs.* вынуть, вынять, вынимать, вынимаю, вымаю, изъяти, изъемлю, исключить, исключать; *Ec.* изъяти, изъемлю, изымаю; wyiąć co skąd, ująwszy wydostać, wydobyć, wybrać, herausnehmen, ausnehmen. Narzędzia do wyimowania kuli lub czego innego z ran. *Czerw. Narz.* 13. Szczypce do wyimowania kostki wyświdrowanéy w głowie. *ib.* 16. Wybierać z wołu, u rzeźnika, wyimować wnętrzności. *Mag. Mscr.* Wyimowanie, wyięcie, wybranie, *Slo.* wynátj; *Cro.* iznetje, *Rs.* вы-емка laskowanie, żłobkowanie). Maxymin chrzesciianom podrzynać lewą nogę, a oko prawe wyimować kazał, a tak

pochramiane, i poślepione do robot odsyłał. *Sk. Dz.* 170; *ob.* wybrać oko, wybić oko, wyłupić). Podobniuteńki do niego, iakby z oka wyiął. *Boh. Kom.* 1, 73, iak wykapany, kubek w kubek). Córeczka prawie iakby ią oycu wyiął z oka. *Pot. Syl.* 264, **wie aus den Augen geschnitten, herausgeschnitten, der leibhafte Papa.** Wyiąłeś mi z gęby; właśniem to chciał mówić. *Cn. Ad.* 1278; wyymuię komu z gęby rzecz, uprzedzam go. *Cn. Th.* 1343, **einem aus dem Munde nehmen**; *Slo.* **z ust mi winal.** - Wyiąć co z xiąg, wypisać, wyciągnąć, excerpować. *Cn. Th.* 1343, **ausziehen, nehmen aus Büchern.** - Wyiąć z czego, wyzwolić z czego, **wovon befreien.** Wyięt z sidła złościwego. *Rey. Pst.* *Kkk* 6. Oyciec syna obwinionego, którego ieszcze nie wyposażył, może od sądu wyiąć, ieśli sam przysięże, iż iest niewinien. *Szczerb. Sax.* 278. Poddanych od posłuszeństwa wyiął, i od przysięgi wierności rozgrzeszył. *Sk. Dz.* 1063, uwolnił od posłuszeństwa, **er sprach sie davon frey.** Świętą podniecon chęcią, by się wyiął z świata do duchownego życia, oddalił się na puszczą. *Chodk. Kost.* 27. Aby czym prędzey miasto z boiaźni wyiął, przyczyńce śmiałości wydać sobie kazał. *Warg. Cez.* 233; aby ie uwolnić od boiaźni). - Wyiąć z czego, wyłączyć, excypować, wyexcypować, cf. wymawiać; **ausschließen.** Wyimuię co z liczby, kontraktu i t. d., nie policzam. *Cn. Th.* 1343. Nikogo apostoł nie wyimuie, osobami nie brakuie. *Wiśn.* 183. Cokolwiek na mieyscu iest wysokiem, to aby tym więtsze uszanowanie miało, godzi się z pospolitego a podłego zwyczaiu wyiąć. *Warg. Wal.* 49. Pozwany ieśli nie iest pod władzą oney zwierzchności, gdzie iest pozwan, może się wyiąć do prawa swego. *Sax. Porz.* 80. Wyięty, uwolniony, wyłączony, excypowany; *Vd.* osvojobodnjen, vunvset; *Sr.* 1. **wuwzaté, wumenwané, wumenłowné.** Kto się z pospolitey na wszystkie ludzie powinności wymawiać ma? gdy kto wyięty nie iest z rodzenia, czemu się wymawiać ma z umierania? oto się Chrystus z niego nie wymówił, a mógł się śmierci wyiąć, by był chciał. *Sk. Zyw.* 2, 405 *b.* Wyięcie w prawie, w ustawach, w umowach. *Cn. Th.* 1314, wyiątek, excepcya; *Slo.* **wynátj.** Prawo żadne nie iest tak stałe i nieodmienne, aby nie mogło mieć różnego wyięcia albo excepcyi, które może zmnieyszyć w nim dzielność i skutek. *Mon.* 76, 115. Wyiąwszy, wyłączywszy, z oprócz, chyba, **ausgenommen;** *Vd.* vunvsetnu, ne vunder, svuna; *Bs.* izvan, osvem; *Cro.* zvan, zvun, zvuna, izlòg, nèg, nego; *Dl.* ner; *Rs.* изключая, выключая. - Wyymuię sobie co, wymawiam. *Cn. Th.* 1343, waruię; **sich etwas ausbedingen;** *Bh.* **wymjniti, wyménowati** (cf. wymienić); *Vd.* vunvseti, vjetuvati, pogoduvati, vdinjati, povdinjati, vunsjemati, vunvdinjati, vunspogoduvati, vunsvetuvati, preddershati, napreisadershati, predhraniti; *Rg.* ollisciti, lihnuti; *Rs.* завѣщить.

WYJACHAĆ; *ob.* Wyiechać.

WYJADAĆ, *ob.* Wyjeść. **WYJADACZ**, - a, *m.*, wyjadaiący, **ein Aufesser, Verzehrer.** Dawnom u siebie nie miał takiego wyjadacza. *Haur. Sk.* 501. Rolnik iest karmicielem towarzystwa; każdy inny człowiek wyiadaczem. *Przestr.* 133; cf. *nos numero sumus fruges consumere nati).* - §. Darmojad, **ein unnützer Brotesser.** Na parasytów, wyjadaczów, natrętów. *Opal. Sat.* 48. Trzebaby się wyrzucić oknem wyiadaczu, Coś się to tylko spuścił na ludzką śpiżarnią, Porzuciwszy domowy dozór i staranie. *Opal. Sat.* 49, cf. patrzy, gdzie się z komina dymi, pieczeniarz). - Wyiadacz, starzec, który nie z iednego pieca chléb jadł, nie w iedney był woynie. *X Kam.*, **ein alter Eisenfresser.** Ten stary wyiadacz okropny ton przybiera. *Teat.* 286, 177 cf. ćwik; cf. zęby zjeść. -

WYIADĘ; *ob.* Wyiechać.

WYJĄDRZYĆ *cz. dk.*, wyjądrzać *ndk.*, *Slo.* **wyjádrugi;** *Sr.* 1. **wujadru** *enucleo*; iądro wyiąć, **den Kern herausnehmen.** Wyiądrzenie rozynków, gdy z nich iąderka wygniataią. *Sien. wykł.* - *tr.* wyłuszczać, **auseinandersetzen, erklären.** Z społecznego iedzenia wiernych używanie osobiste uczynili, albo bez nauki a wyiądrzania o tych rzeczach słowem bożém, łamanie chleba wzgardzili. *Gil. Pst.* 71 *b.* Nie nowotność Piotr Św. wkłada na sługi; ale to się zamyka w przykazaniu czwartym; lecz to tu iaśniéy ze strony sług też wyiądrza; gdyż przez rodzice tam nie tylko rozumieią się ociec, matka, ale też i wszelka zwierzchność, i osobliwie panowie sługom są od Boga na to postanowieni, aby ich czcili. *Gil. Pst.* 87 *b.* - §. W Chrystusie wszystkie pisma i figury wyistoczyły się i prawie wyiądrzyły. *Bial. Pst.* 124, wyrzetelniły, **sind zur Wirklichkeit gekommen.**

WYIĄKAĆ *cz. dk.*, wyiąknąć *idntl.*, wyiąkiwać *czstl.*, z iąkaniem wydawać głos, iąkaiąc wygadać, wymówić, **herausstammeln, hervorstammeln,** *Bh.* **wybreptam, wybrepcy.** Ledwiem wyiąknął czułe oświadczenie, zarumieniona gdyś na mnie spoyrzała. *Zab.* 11, 230 *Szym.* Dusza w prochu dzięki wyiąkać nie umie. *Przyb. Ab.* 65. Na iakież twoich pochwał stać mię wyiąkanie? *ib.* 11. Wszak z darów oyca Tobie (*Melpomene*) się zdarzyło, Głos mieć rzewniący, i wyiąkać smutne Zgodne z nim tony na stroioney lutni. *Hor.* 1, 117., cf. wyięknąć, wyiękać.

WYIARZMIĆ *cz. dk.*, wyiarzmiać *ndk.*, z iarzma wyzwolić, *Vd.* odjarmati, isjarmati, **entjochen, aus dem Joche ausspannen, dem Joche entnehmen, daraus befreien.** Już wół roboczy kark swóy wyiarzmia, a noc z snem się miłym zbliża, I wóz wyprzęgły z pracy pod szopę się toczy. *Zab.* 2, 316, *Hor.* 2, 73.

WYJAŚNIĆ *cz. dk.*, wyjaśniać *ndk.*, iasnym uczynić, iasnością oświecić, **aufklären, erhellen, aufhellen, ausklären, erleuchten,** *Bh.* **wyjasniti, wyswétliti,** *Slo.* **wyswátlugi;** *Sr.* 1. **wujaßnu;** *Vd.* isjasniti, vunsjasniti, gorsjasnitti; *Dl.* razasziatti; *Bs.* isbistritti; *Rs.* изъяснить, изъяснять; *Ec.* просвѣтлити, свѣтлымъ учинить, яснымъ или чистымъ сдѣлать. Wyiaśniaiący, *Rs.* изъяснительный, *pr. et fig. tr.* Dzięcielina posiła żołądek, i wzrok wyjaśnia. *Spicz.* 91. Czoło wyiaśnili z pracowitych myśli. *Hor. sat.* 164, rozweselili, wypogodzili, **aufheitern.** - Wyiaśnić się, **WYIAŚNIEĆ** *niiak. dk.*, *Rs.* вызнѣть, выяснивается, wydobyć się z ciemnoty, z pochmurności, **sich aufhellen, hell werden, licht werden.** Bóg iest który rozkazał, aby się światłość z ciemności wyiaśniła. *Rey. Pst.* C 1, wydobyła, wybiła). Wyiaśniam się *differeno. Mącz.*, wypogadzam się, **sich aufklären,** *Bh.* **wyčasyti se** (cf. wywczasować się; cf. czas, pogoda); *Vd.* resjasniti se, vedreti se, vedrjem, (cf. wietrzyć, wywietrzyć), *Cro.* biztritise, vedritisze; *Bs.* odjazitise; *Rs.* выведриться, выве-

дриваться, разведриться; *Ec.* ве́друю, ве́дрствую. Niechęci nasze przyiacielu, iuż się zakończyły; wyiaśniły się przecię nieba łaskawe dla nas. *Teat.* 51 *d*, 76, cf. słońce przed naszemi wrotami). *Jmperson.* wyiaśnia się, wypogadza się, wyciera się (niebo), es klärt sich auf, *Crn.* biſtryse; *Cro.* jasznisze, vedrisze; *Sla.* vedrise).

WYIAŚNIACZ, WYIAŚNICIEL, - a, *m.*, wyiaśniaiący co, wypogadzaiący, *Rs.* изъяснитель, der Aufheller, Aufklärer. Wyiaśniciel, wykładacz, *elucidarius. Mącz.*; *w rodz. żeńſk.* Wyiaśnicielka.

WYIĄTEK, - tku, *m.*, wyimowanie, wyięcie czego, i to co się wyimuie, das Ausnehmen, Herausnehmen, die Ausnahme, Herausnahme, das Ausgenommene, Herausgenommene, *Bh.* wýmjnka, wyemének; *ob.* *wymienka; *Slo.* wymjnka; *Sr.* 1. wuwzatžo; *Crn.* vonvsętje, vonvsętk; *Vd.* vunsvsetje, vunjemanje, vunvsetek, vunv'fetk; *Rs.* изъя́тїе, выемъ, выемка (*Rs.* выемъ przechowanie zakazanych towarów, zbiegów). Wyięcie, wyimek z czego, wyciąg, treść, etwas Ausgezognes, ein Auszug, Extract. Prawa kardynalne powinny być wyiątkiem maxym ogólnych z ułożoney iuż konſtytucyi. *Gaz. Nar.* 1, 13. – *Chym.* te iſtoty, które przez rozebranie ciał wychodzą, dzielą się na wyiątki czyli iſtoty wyłączone, *educta*, i na noworodki, czyli iſtoty nowozrodzone, *producta. Kruml.* 11. Jmieniem wyiątków (*educta*) oznaczaią się początki bliſkie, które bynaymniéy nie odmienione w tym samym kształcie, w iakim w ſkładzie ciała zoſtawały, z niego otrzymuiemy. *Kruml.* 12. – Wyiątki, wyimki z pisarzów, z pism; : wypisy, wyięte ułomki, ausgehobne Stücke aus Autoren. - §. Wyiątek, wyięcie, wyłączenie, excypowanie, excepcya, wyymowanie sobie, wymówienie sobie, zawarowanie, warunek, die Ausnahme, die Bedingung, *Bh.* wyhrada, wyraʒka (cf. wygrodzić), *Vd.* vjetik, vunvsetik, pogodba, vdinj, vdinanje, vjetuvanje, preddersbba, preddershik, sgovor; *Rg.* oliscenje, liscenje, razlicenje; *Rs.* исключе́нїе, выклю́чка. W przysiędze ich wyiątek iaki czyni, co bez krzywoprzysięſtwa ſtać się nie może. *Obr.* 65. Obiecuią się Czechowie z uſtawami kościoła Katolickiego we wszyſtkiém zgadzać, cztery tylko sobie wyiątki zachowuiąc. *Krom.* 487. Bez wyiątku. *Bndtk.* Wyiątek prawny, wyięcie w prawach, w uſtawach, w umowach. *Tr.*, *Cn. Th.* 1314.

WYIĄTRZYĆ *cz. dk.*, wyropić, iątrząc wyczyścić, auseitern, ausschwären, *Sr.* 2. hujetſchiſch.

WYJAWIACZ, - a, *m.*, co wyiawia iaką rzecz. *Wład.*, wydawca taiemnicy, der etwas offenbahrt, anzeigt, der Offenbahrer, Anzeiger, Angeber. Osobności ieſt pożytkiem, iż nie boi się wyiawiacza. *Pilch. Sen. liſt.* 69. Owo wyiawiacze donieśli. *Nag. Cyc.* 86. Całą rzecz iako się ſtała wyrozumiał; naprzód chciał wyiawiacza poścignąć,.. *Pilch. Sall.* 238. Skoro mi doniesiono, iż doktor ieſt przekupiony, miałem podeyźrzenie, iż on doktora za wyiawiacza obierze, t. i. zmyśli iaki wyſtępek trucizny. *Siem. Cyc.* 362. WYIAWIĆ *cz. dk.*, wyiawiać *ndk.*, *Bh.* wygewiti, wygewowati; *Slo.* wygewiti, *Rs.* изъявить, изъявлять; wydać co było tayném, oznaymić, donieść, rozgłosić, iawnym uczynić, offenbahren, anzeigen, kund machen, entdecken, an den Tag bringen. (*Rs.* изъявле́нїе oświadczenie, изъяви́тельный *indicatiuus*, изъяви́тельное наклоненїе *modus Jndicativus* tryb oznaymuiący). Z tym co taiemnice wyiawia, a chodzi zdradliwie, i rozdziera wargi swoie, nie wday się w towarzyſtwo. *Leop. Prov.* 20, 19. Jeſt to obrażeniem przyiaźni, to co w zaufaniu powiedziano było, publicznie wyiawiać. *Gaz. Nar.* 1, 178, cf. roznieść, roztrąbić, rozpaplać, wypaplać). Xiążę w niéy się kocha, syn móy od kamerdynera iego otrzymał wyiawienie tego sekretu. *Teat.* 39, 112, odkrycie, die Entdeckung. Wyiawiać ſkrytość, ieſt to przeciw sobie broń podawać. *Teat.* 29 *c*, 18, powierzyć się z taiemnicą, odkryć swóy sekret). Przynaymniéy wyiaw' mi Elizo, kto mnie serca twego pozbawił. *Teat.* 5 *c*, 38. Czas wszyſtko wyiawia. *Cn. Ad.* 121., odkrywa, wydaie). Już em wyiawił myśl moię względem żądania iego. *Teat.* 3 *b*, 32, iuż wynurzyłem, wyraziłem, obiawiłem, powiedziałem, oświadczyłem, odkryłem, ich habe bereits meine Gedanken eröffnet. - *Paſſiue* wyiawić się, być wydanym, wyiawionym, wyyść na iaw', bekannt werden, herauskommen; *Rs.* отрыгну́мься, отрыгнуться (cf. odrzygnąć). Mocno się za nimi obawiam, żeby się co nie wyiawiło. *Teat.* 5, 118. Nieſtetyż, iuż się wszyſtko wyiawiło. *Paſt. F.* 295. - *Recipr.* wyiawić się, iawnym się uczynić, sich offenbahren, sich sehen laſſen, sich zeigen. O Panie ty wyiawiaiąc się nam, ukazałeś się oycom naszym na puszczy. *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 29. - §. Wyiawia się komu sen, *euasit verum somnium. Cn. Th.* 1314, iści się, *Dudz.* 72, der Traum trift ein, geht in Erfüllung, wird wahr. Wyiawia się sen częſtokroć. *Cn. Ad.* 1279. Nie wszyſtko się wyiawi, co sen przed oczy ſtawi. *ib.* 721. Bał się, aby mu się kiedy on sen nie wyiawił. *Ezop.* 60. Prawisz mi pono, coć się dzisiay śniło, Chcesz-li żebyć się zaraz wyiawiło To co snem zowiesz! *Paſt. F.* 321.

WYIĄWSZY, *ob.* Wyiąć.

WYIAZD, - u, *m.*, *Bh.* wygezd, wygeti; *Vd.* vunpelihe, ispel, odnapotenje; *Ross.* вы́ѣздъ, (вы́ѣздка uiazd, ujechanie); wyiechanie, wyieżdżanie; mieysce którędy wyieżdżaią, das Ausfahren, Abfahren, die Ausfahrt, Abfahrt. Mieliśmy tam wjazd wolny; ale wyjadz niewolny. *Petr. Hor.* Wyiazd *egreſſus vel exitus equo*, *curru*, *vel naui. Cn. Th.* 1314. Wyiazd, plac do wyieżdżania, cf. wyyście, cf. drzwi, wrota. *Cn. Th.* 1314, die Ausfarth, der Ort wo man aus: und einfährt. Wyiazd abo wyyście maiący, cf. zaiezdny dom. - Wyiazd, odiazd, wyprawa w drogę, wyiezdne, die Abreise, Poczynił wyiazdy po wyspiech morſkich. *Leop. Mach.* 14, 5, exkursye morſkie). Chcesz-li ciało twe od słabości mieć wolne, toć w nim tak przemieszkiway, iakbyś był na wyieździe. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 153, zawsze gotów w drogę, iak na wsiadanym, na wyiezdnym, cf. iak w gościnie). Byliśmy przy iego wyieździe, : na wyiezdnym, bey der Abreise. WYIAZDOWY, - a, - e, od wyiazdu, Ausfarths:, Abfarths:, Abreise:, *ob.* Wyiezdny.

WYIDĘ, *ob.* Wyyść. WYIĘ, *ob.* Wyć. WYJE *ob.* Wyieść.

WYJECHAĆ, *Wyjachać; *F.* wyiedzie, wyiadę *med. dk.*, (Wyieżdżić *ndk.*) wyieżdżać *kontyn.*, *Bh.* wygeti, wygel, wygedu, wygiżděti; *Sr.* 1. wujycž; *Vd.* isjesditi, vunjesditi, sajesdit, odjesditi; *Rs.* вы́ѣхать, выѣз-

жать, изъѣздить; *Ec.* выѣждаю; ruszyć ſkąd na koniu, poiazdem, nawą, von wo aufbrechen, abfahren, wegreiten, abſegeln, abſtoßen vom Ufer. Wyieżdża pod pretextem wielkiego interesu, a słyszałem, iak mówił do ſtangreta, na komedyą! *Teat.* 22, 22. Wyieżdżam nawą, odbiiam od brzegu. *Cn. Th.* 1314. Wyieżdżać z domu, przez bramę, bramą, herausfahren, herausreiten; wyieżdżać z portu nawą, wypływać, herausfahren, (herausſchwimmen), herausſegeln. - wyieżdżać w drogę, w podróż, udać się, wybrać się w drogę, odjeżdżać, abreiſen, verreiſen, *Vd.* ishajati, vunhajati, vunpotuvati, vunpodati se, na pot podati se, sahajati, odhajati, saraishati, sazestuvati, sajesditi, (cf. zaiechać), odjesditi, vunpelatiſe, ispelatiſe). Kto w dalekie wyieżdża kraie, przynosi insze obyczaie. *Cn. Ad.* 402., cf. zwiedzić kraie). - Wyieżdżać na harc, wyieżdżać, wyieździć, = występować przeciw nieprzyiacielowi, ſcharmutziren reiten, ein Scharmützel wagen, zum Scharmützel herausrücken. Na woynach bywaią iezdni lekcy, którzy na harce i na utarczki wyieżdżaią. *Baz. hſt.* 191. - *fig.* Na harc, na plac z czym wyieżdżać; *Gall.* debuter; wyieżdżać z czym, na popis wyieżdżać, wyſtąpić, popisać się, mit etwas hervor rücken, womit angeſtiegen kommen; ſich womit ſehen laſſen, Staat machen, paradiren, groß thun, Staat machen, ſich rühmen, ſich brüſten. Każdy tam z swoią sztuką wnet na harc wyiedzie. *Paszk. Dz.* 102. Rycerze ci na harc częſto wyieżdżaią. *Teat.* 29, 132. Te gry rozmowne, żebym ia z niemi na harc wyiechał, w śmiechby się obróciły. *Gorn. Dw.* 5. - *Similiter.* Z dobrodzieyſtwy swemi zawżdy i na każdym mieyscu na plac wyieżdżał. *Gorn. Sen.* 69, chełpił się, chlubił się). Drudzy wyieżdżaią na plac z swoią umieiętnością i rozumem. *Mon.* 68, 503. Umie on się z swemi przymioty popisywać; ale trzebaby, żeby poprawił swą pychę, i nie zbyt z swoim rozumem wyieżdżał. *Zab.* 3, 245. Wyieżdża z tym, iak z łysą kobyłą na targ, = popisuie się z rzeczą iuż spowszedniałą. *Wol.* Nie wyieżdża na targ z tym, co komu czyni, a potaiemnie wedle potrzeby każdego wspomaga. *Kosz. Lor.* 114 *b*, *ib.* 49. - *aliter*: Przecię w tym tak uczciwym domu nie odważyłby mi się z proceſsem wyieżdżać, iak cygan z ślepą kobyłą na targ. *Teat.* 22 *b*, 37, zaczepić mię proceſsem, er wird mir hier doch nicht damit angeſtiegen kommen. - *Similiter*: Fałsz to ieſt, z czém na czoło wyieżdżamy, że temu, który się rad upiia, trudno powierzyć co taiemnego. *Pilch. Sen. liſt*, 2, 365. Uſtawicznie wyieżdża z swemi memoryałami, manifeſtami, allegacyami. *Teat.* 9, 24. Trudnoż było zaraz z tak otwartą wyiechać pretensyą. *ib.* 22*b*, 726. Pogańſki mędrzec z tą sentencyą wyiechać nie omieszkał, iż w zgodzie z małéy rzeczy wielkie rosną. *Rey. Pſt. kkk* 5, 6, na ſtół wyieżdżać, odzywać się, eine Sentenz auftiſchen. - §. Wyieżdżać konia, wyieździć konia, wprawiać do iazdy, uieżdżać, ein Pferd zureiten, einreiten. Wyieżdżać sanki, probować ieżdżąc, wcierać ie; *Rs.* обкатать, обкатывать, den Schlitten einfahren, überführen. Wyieżdżać wóz, poiazd, karetę nową. *Ld.* - *aliter* wyieżdżać konia, poiazd, = iazdą nadpsuć, nadwątlić; *Ross.* изъѣздить, zu Schanden reiten oder fahren. - §. Od ucha do ucha pyſk mu wyiadę. *Teat.* 31, 54, nacechuię mu gębę paragrafami, ich will ihm das Maul ſpalten. Wyzywa śmiałek drugiego, i gdy ten rękę ściągnie do broni, i iemu pyſk wyiedzie, ów śmiałek go przeprasza. *Mon.* 73, 309. Wyieżdżać kogo kiiem, wygarbować, okładać, einen durchwalken, mit dem Prügel durcharbeiten, durchgerben. Wyieździć kogo, wybić kogo, *Cn. Th.* 1314. - Wyieździć kogo, nałaiać komu. *ib.*, einen ausſchelten, derb ausmachen, heruntermachen, cf. wykłusać kogo. - §. Na siedliſka Wandalów, od Stylikona z oyczyzny wyiechałych, Słowacy się przenieśli. *Krom.* 10, wypędzonych, wybitych, wyparowanych, wypartych, wyrugowanych, verdrängt, vertrieben.

WYIĘCIE, *ob.* Wyiąć.

WYIĘCZEĆ *cz. dk.*, wyiękać *ndk.*, wyięknąć *idntl.*, iękiem wyrazić, ięk wydać; *Vd.* izjokatise, vunsjokatise, herausſeufzen, hervorſeufzen. Człowiek się zalęknie, i ledwo iakie słowo przez respekt wyięknie. *Teat.* 46 *b*, 34, cf. wyiąkać. - §., wyiękać co, ękaniem wyrobić sobie, zyſkać, zarobić, erſeufzen, erſtöhnen. Z wyiękanych natrętem iałmużn brzuchy paśli. *Nar. hſt.* 5, 433.

WYJEDNAĆ *cz. dk.*, wyjedna *F.*, wyjednywać *czstl. et kontyn.*, wyiednywać co, wyrównywać, iednakowym i równym uczynić; *Bs.* izjednaciti; *Rg.* izjednâciti *coaequare*, ausgleichen, alles zur Gleichheit bringen, einerley machen. - *§. Wyiednać niezgodnych, poiednać, Streitende ausgleichen; *Sr.* 1. wuyednam; (*Sr.* 1. wuyednité ubłagalny, *oppos.* newuyednanité, newuyednaczné nieubłagalny). - §. Wyiednać komu co, zjednać mu co, wyrobić, einem etwas bewirken, es ihm ausmachen, ihm dazu verhelfen. Mogę sobie pochlebić, że wyiednam u niego iakową pomoc na ułatwienie moich potrzeb. *Teat.* 23, 48. Więzień ieden zaklina mię, abym u pani wyiednał mu łaſkę, by mógł mówić z panią. *Teat.* 49, 60 *Bogusł.*; (*Bh.* wygednauti *redimere*, wykupić, wyzwolić). WYIEDNACZ, WYIEDNYWACZ, - a, *m.*, który co komu wyiedna, wyiednywa, der Bewirker, (*Sr.* 1. wuyednar, wuyednanik; *f.* wuyednarka, wuyednaniczza poiednacz, pogodziciel).

WYJEM, *ob.* Wyjeść.

WYJEMNY, (*Cn. Th.* 1314), WYIĘTNY, - a, - e, - ie *adv.*, do wyięcia, mogący być wyiętym, wyłączny; ausnehmbar, herausnehmbar, herauszunehmen, ausſchließbar, ausſchließlich; *Ec.* изъятеленъ, изъемленый; *Rs.* исключительный. Wyiemny, wyiętny, odjemny, ruchomy, *exemptilis*. *Cn. Th.* 1314, cf. wymyka się co). Święta ta od ſkazitelności ciała iéy w ziemi, ieſt *wyiętną. *Sak. dusz.* 101, wyiętą). Dusza iako wyższéy godności ieſt nad wszyſtkie inne formy, tak też wyiętnym sposobem zacnieyszego początku swego potrzebuie. *Sak. dusz.* 33.

WYIEŚĆ, wyiadł, wyiedli, *F.* wyje, wyjem, wyjedzą *cz. dk.*, wyjadać *ndk.*; *Boh.* wygiſti, wygedl, wygim; *Slo.* wygiſti, wigeſ't; *Sr.* 1. wuiyſcz, wuyem; *Sr.* 2. hujeſcz; *Crn.* iſjęm, iſjędam, snędam, (*ob.* śniedny); *Vd.* vunsjeſti, vunposobati (*ob.* wyżobać); *Cro.* izjedam, izjeſsti, izjedati; *Bs.* iziſti, izgriſti (wygryść); *Rg.* izjeſti, izeedam; *Rs.* выѣсть, выѣдать, изѣсть, изъѣдать, изъѣдаю; *Ec.* изъядаю; iedząc wygryść, wygłodać, wykąsać, herauseſſen, auseſſen, abeſſen, ausbeißen, aus=

nagen, ausfreſſen, *pr. et fig. tr.* Wrzody ciało wyiadaiące, t. i. wilki, abo wilkowate wrzody. *Syr.* 626; wrzody iadowite i ciało wyiadaiące. *ib.* 97, wyżeraiące). – Wyieść co, zupełnie zjeść aż do wygładzenia, gänzlich aufeſſen, bis zum Ausrotten verzehren. Drapieżnych zwierząt ſtwórca niepłodny uczynił rodzay; a tych zaś rochmannych bardzo płodny, dlatego, żeby rodzay drapieżny wyieść ich nie mógł. *Gorn. Wł. u b*, cf. wygubić, wyniszczyć, wytrawić). Wyiadaią się, abo wyiedli się wilcy, szczurkowie, *deuorarunt se inuicem, alter alterum deuorauit. Cn. Th.* 1314, ſie haben einander aufgefreſſen, aufgezehrt, ausgerottet. *fig. tr.* Biada wam Faryzeuszowie, iż wdow domy wyiadacie. *Odym. Sw. P* 3 *b*, pożeracie, trawicie, niszczycie, gubicie, wydzieracie). – §. Wyiadam kogo zkąd, *translatum a canibus vel lupis etc., quorum alter alterum morsu appetendo fugat aliquo loco. Cn. Th.* 1313, wyſtraszyć, cf. wykłócić, wygryść, einen ausbeißen, wegbeißen, wegſcheuchen. – §. Wyieść się z czego, wygryść się, wykłócić się z czego, iadowitością się wyzwolić, ſich herausbeißen, ausbeißen, losbeißen, durch Bißigkeit losmachen.

WYIĘTNY *ob.* Wyiemny. WYIĘTY *ob.* Wyiąć.

WYIEZDNY, *ob.* Wyiazdowy, drogowy, Abreiſe=. Na wyiezdnym, przy wyiezdnym, = przy wsiadaniu, przy wyieździe, bey der Abreiſe, beym Aufſitzen, zur Abreiſe. Odprowadził Bolesław Ottona do Magdeburga, udarowawszy go na wyiezdnym pięknym trzech set ludzi pocztem. *Nar. hſt.* 2, 96. Przeczuwał Filokles na swoim wyiezdnym, coby się z nim dziać mogło. *Tr. Tel.* 249.

WYIEŻDŻAĆ, WYIEŹDZIĆ, cf. *ob.* Wyiechać.

WYIEŻYĆ *cz. dk.*, wyieżać *ndk.*, ieżąc wyſtawić, kolce do góry wysunąć, *pr. et fig. tr.*, Stacheln herausrichten, aufſpreitzen, wie das Stachelthier.

*WYIĘZYCZYĆ *cz. dk.*, *Cro.* izjezichujem *elinguare*; *Cro.* izjezichen *elinguatus*; *wyięzyczony.

WYIKRZYĆ *cz. dk.*, WYIKRZAĆ *ndk.*, z ikry wyzuć, ikry pozbawić, ikrę wyiąć, den Fiſchrogen ausnehmen. *fig. tr.*, wyikrzyć kogo, wycienczyć co do sił, maiątku, lub pieniędzy, = wyſsać, wywnętrzyć, *Rs.* истощить, истощевать; (*obacz* wyiſkrzyć?) einen der Kraft berauben, ihn matt machen. Wyikrzyć kogo, ogolić z pieniędzy, podſkubać. *Włod.*, einen rupfen, ihm den Beutel fegen. Grą wyikrzeni, i ku niedoſtatkowi przywiedzeni. *Herb. Stat.* 529, wyniszczeni.

WYIMAĆ, *ob.* Wyiąć. WYIMEK, – mku, *m.*, wyiątek zkąd, ułomek z pisma wyięty, ein ausgehobnes Stück, ein Bruchſtück. Antropologiia praktyczna Kanta, czyli nauka o człowieku, ieſt to dzieło, z którego przedsiębierzemy tu czynić wyimki. *N. Pam.* 10, 59, wyciągi, Auszüge. – Wyimek z reguły, wyiątek, excepcya, eine Ausnahme von der Regel. WYIMICIEL, *ob.* Wyymiciel. WYIMOWAĆ *ob.* Wyiąć.

WYIRZEĆ; *ob.* Wyyrzeć, cf. wyglądać. WYIŚĆ, WYIŚCIE; *ob.* Wyyść.

WYIŚCIĆ, *wygiścić, *cz. dk.*, wyiſtoczyć, iſtotnie uſkutecznić, wyrzetelnić, wypełnić, wahr machen, vollführen, vollbringen, ausführen. Próżno ieſt prawa czynić, które wygiszczone albo exekwowane nie będą. *Herb. Stat.* 24. Co woiewodowie poſtanowią, to ſtaroſtowie niech wygiszczaią. *ib.* 181.

WYISKAĆ; *F.* wyiszcze *cz. dk.*, wyiſkiwać *czſtl. et kontyn.*, *Rg.* iziskivati, *dignoscere causam*, iziskivanje *indagatio*, isiskivalaz *indagator*, *causae cognitor*; *Rs.* выискать, выискивать, изыскать, изыскивать; wyszukać, выискъ wyszukiwanie, wyszukanie, herausſuchen, ausſuchen; mianowicie wyiſkać kogo z robactwa, auslauſen, Läuſe abſuchen. Papugi kochaią się w człowieku, i wyiszczą go. *Haur. Sk.* 330. – *§. Wyiſkać z czego, wydobyć, wyzwolić, wygramolić, herausnehmen, herausziehen, befreien. Z wszyſtkich tych bied Bóg na puszczy wyiſkał swe żydy. *Pot. Pocz.* 465. Tak wielką w Sycylii miłość sobie zyszcze, Że iéy i naydłuższy czas z serca nie wyiszcze. *Pot. Arg.* 742, nie wygładzi, nie wyruguie. – *§. wyiſkać się, = wyſtrzegać się, ſich hüthen, in Acht nehmen. Gdy swych dobrych myśli używamy, trzeba się nam pilno *wygiſkać, abyśmy ich tak używali, żebyśmy ani Bogu, ani żadnemu człowieku na liczbie nie zoſtali. *Rey Zw.* 103.

WYISKRZYĆ *cz. dk.*, niby iſkrami wyświecić, wyiaśnić, funkelnd erhellen, blitzen machen, ſtrahlen laſſen, ſtrahlend erleuchten, *pr. et fig. tr.*, (cf. *Rs.* искренній szczéry, uprzeymy, *Ec.* искренный *proximus, propinquus, ingenuus, germanus*, искренно *proxime, propinque, ingenue*). Samo słońce nad zwyczay, iaśnieiąc wesoło, Złotych blaſkiem promieni wyiſkrzyło czoło. *Min. ryt.* 2, 315. Posiał Bóg gwiazdami niebo, iako monarcha rozsiewa pieniądze pełnemi rękoma, lub kleynotami suto swe szaty wyiſkrza. *Zab.* 6, 128 *Min.* Wyiſkrzone niebo; gwiazdami wyiaśnione, der hell geſtirnte Himmel. Część wewnętrzna pałacu światłem wyiſkrzona. *Min. Ryt.* 1, 39. – Wyiſkrzaią się gwiazdy, podług mniemania gminnego, przeczyszczaią się, gdy świecąca materya z powietrza spada na ziemię, die Sterne ſchneutzen ſich. Wyiſkrzenie się gwiazd, das Sterneſchneutzen, Sterneſchnupfen. – *tr.* Gdyby nie z wyiſkrzoną imaginacyą szukali filozofowie szczęśliwości ludzkiéy celu, podobnoby ludzie szczęśliwymi zoſtali. *Mon.* 69, 30, z przesadzaiącą, prześrubowaną, mit einer illuminirten Einbildungskraft. – §. 2., Wyiſkrzyć, wyzuć z świetności, z siły, wyikrzyć, wycieńczyć, wysilić, des Glanzes berauben, entkräften. Stanisław święty przez cierpienia z cnot nie wyiſkrzony. *Chodk. Koſt.* 91. Osobliwie co do maiątku, pieniędzy: wyiſkrzyć kogo, = wyikrzyć kogo, = ogołocić. *Dudz.* 70, wyſkubać, in Anſehung des Vermögens, des Geldes, des Beutels, einen rupfen, zupfen, ihn um die Herrlichkeit bringen. Przez fortel komu mieszek wyiſkrzyć. *Grod. Dis.* E 4, einem den Beutel fegen. Gdyby się tanio każda rzecz kupiła, nie takbyśmy gwałtownie wyiſkrzyli wacek. *Alb. n. W.* 8. Potym w proceſſa świeckie i duchowne Dwa trybunały, iako koty łowne, Chłopa owego prędko wyiſkrzyły, Że się pieniędzy zbył i żony miłéy. *Jabł. Ez.* 212. Wyiſkrzyć się, wyczerpać się; ſich erſchöpfen. Czekał Amurat, aż się Trapezuntſki z Konſtantynopolſkim cesarzem w ſkarb wyiſkrzyli, potym poiednał ich. *Gwagn.* 706. Aza natura wyiſkrzyła się, i nie ma iuż więcéy zdolności do nadania tych wielkich dusz? *Zab.* 6, 355.

WYISTOCZYĆ *cz. dk.*, wyiścić, w iſtotę obrócić, wyrzetelnić, wirklich machen, vollführen. W Chryſtusie wszy-

ſtkie

ſtkie pisma i figury wyiſtoczyły się i prawie wyiądrzyły. *Biał. Pſt.* 124.

WYIUCHTOWAĆ *cz. dk.*, wyiuchtować ſkórę, wyprawić na iuchty. *Dudz.* 70, das Leder ausjuchten. – §. Wyiuchtować kogo, komu zadek obić. *Dudz.* 70, wygarbować kogo, wyieździć go, einen durchgerben, durchwalken.

WYIUCZYĆ *cz. dk.*, z iuków uwolnić, odpakować, den Saumſattel abpacken.

*WYIURZYĆ *cz. dk.*; parkot z siebie wypuścić; trącić lubieżnością; einen Bocksgeſtank von ſich geben, ausbockenſen; von Geilheit ſtinken. *Bndtk.* – Wyiurzyć się, wyzwolić się z iurności, ſich vom Bockenſen oder Geilheitsgeſtank befreien, ſich davon entladen.

WYIUSZYĆ *cz dk.*, iuchę wypuścić, wycisnąć, ausjauchen. Wyiuszyć się, iuchy się pozbyć, ſich der Jauche entladen. *Bndtk.*

WYKA, WYCZKA, – i, *ż.*; *Boh.* wykew, wyka; *Sr.* 1. wóka; *Sr.* 2. wejka, wojka; *Bs.* vika; *Rs.* вика, *Ger.* die Wicke, wyka pospolita zasiewa się dla koni na roli i ugorach. *Kluk. Rosl.* 3, 309. Wyka w naszym ięzyku wzięła imię od Łacinników, którzy ią *vicia* zowią, od wiązania, że się wiiąc rada chwyta i wiąże do tych rzeczy, przy których rośnie, *vicia sylveſtris. Syr.* 1238, wyka polna, *aphace*, zbożu szkodliwa. *Brzoſt. duch.* 420; cf. lędźwiec; *Bh.* wykwica; *Slo.* lednik; *Hg.* lednek; *Rs.* ледвѣць; *Bs.* kukogl (cf. kąkol), mukogl). Hiszpańſka wyka *Lathyrus*, rośnie i kwitnie w Lipcu iak groch, lecz z zapachem. *Kluk Rośl.* 1, 285; *Crn.* grahor; *Vd.* grahor, grahez, grashiza; *Cro.* grahor, grahoricza, grahorka; *Slo.* grahór). Gęsia wyka, groch wilczy, *erucum. Cn. Th.* 189, Erven; *Sr.* 1. woka; *Rs.* вика гусья, журавлинной горохъ. Wyka wonna, *Hidysarum*, Peltſchen, rośnie osobliwie między pszenicą a ięczmieniem. *Kluk. Rosl.* 2, 266. Wykę wonną i rzęśną, na Podgorzu mnieyszą zowią spieniem abo śpień, że spina zboże, którym spięciem zadusza ie. *Syr.* 768; cf. siekiernica). Chobotna wyka, *ob.* powóy wielki. *Syr.* 1271. Tyczna wyka, palnik, chrościna, z którey tyki i pale dla podpierania latorośl winnych czynią; zowią też wyką abo bobem kamiennym, od podobieńſtwa ziarna, i kamienney twardości, *anagyris*, Baumbohnen, Stinkbaum. *Syr.* 791. Wyka siewna wonna, Esparcette, sieie się na łąkach sztucznych. *Kluk Rośl.* 3, 307. Kokosza wyka, *obacz* Główki kokosze. – *Ob.* wyczny, wyczaſty; wyczyſko, wykowiny.

WYKADZIĆ *cz. dk.*; *Sr.* 1. wukadzicź, wukadźu, wukadźim; *Vd.* iskaditi, vunpokaditi, vunſkaditi, povoditi, povojati; *Ross.* выкоптить, выкапчивать (wykopcić); kadząc wywietrzyć, ausräuchern. Beczki, do których się nowe wina leią, siarką wykadzić potrzeba. *Kruml. Chym.* 551. Nie spodzieway się, aby cię z tego, ieśli cię teraz osądzono, po śmierci wydzwoniono, wykropiono albo wykadzono. *Rey Pſt. B* 63, kadzidłami wyczyściono, wyzwolono, rein räuchern. – §. Kadząc wygnać, wypędzić, wyſtraszyć, wypłoszyć, *pr. et fig. tr.*, wegräuchern, räuchernd vertreiben, verjagen, verbannen, verweiſen, *ob.* wykurzyć.

WYKAŁAĆ; *ob.* Wykłóć. WYKAŁACZYK, – a, *m.*, narzędzie u szewca do sztychów wykałania. *Mag. Mskr.*, der Stichſtecher beym Schuſter, zum Stichloch Ausſtechen.

*WYKAMIENIOWAĆ *cz. dk.*; *Sr.* 1. wukamennyn *elapido*, ausſteinen, die Steine ausleſen, wegleſen vom Acker, kamienie wybierać. *Cn. Syn.* 320. – §., wykamieniować kogo, kamieniuiąc wypędzić, wegſteinigen, mit Steinen wegjagen, *ob.* ukamieniować.

WYKAPNĄĆ, WYKANĄĆ *niiak. idntl.*; wykapać *ndk.*, kroplami wyciec, wytopnieć, heraustráufeln, herauslecken, tropfenweiſe ausſickern; *Cro.* izkapati, izkaplyem, izczejatisze, izczejamsze, (cf. wycedzić się); *Rs.* искапать; *Ec.* изкапаю. Z poniewolnych źrzenic ſtrumień łez wykanął. *Zebr. Ow.* 157, *inviti oculi lacrymis maduere coactis*). Ty będziesz *niemógł wielką chorobą na wnętrze twoie, aż z ciebie wykapią wszyſtkie trzewa twoie. *Leop.* 2 *Par.* 21, 15, wyciekną, wylecą, wypłyną. – Wykapany, wykapały, = z oka wykapał, = podobniuteneczki, iak gdyby z oka wypadł, iak z oka wyięty; wie aus den Augen geſchnitten, im höchſten Grade ähnlich. Jakby z oka matce wykapał. *Zegl. Ad.* 93, *Slo.* gakobi mu z oka wipadol, *non tam ouum ouo eſt simile.* Dali-bóg ci to wykapany Cherlewicz, iego twarz, iego mina, wszyscy się tym odrwią podobieńſtwem. *Teat.* 16, 86. Kubek w kubek, tatulo wykapały. *Teat.* 24 *c*, 32, der leibhaftige Papa. O nieba! a to Eugienia, iak wykapana, nie prawda? do kogo ten portret należy? *Teat.* 39, 227. Śliczne dziecię, Wc Pani portret wykapały. *ib.* 45 *b*, 19. Niech no ia się przypatrzę, kopiią potrzymam przy oryginale, dali-bóg ci to WcPan wykapany. *Teat.* 3, 80. Tu ten sam człowiek wykapały. *ib.* 30 *c*, 69 *ipsiſsimus.* – *§. *actiue*: wykapać co, kropląc wyrobić, wykształcić; auströpfeln, tröpfelnd darſtellen, machen, formen. *Bndtk.* WYKAPKI, *ob.* ukapki; *Rs.* вытечка.

WYKĄPAĆ *cz. dk.*, wykąpywać *czstl.*, kąpiąc wyczyścić, ausbaden, herausbaden, wegbaden; *Bh.* wykaupati; *Ross.* купать, выкупать, банить, выбанить. Wykąpać się *dk.*, *ob.* kąpać się, ſkąpać się.

WYKAPŁUNIĆ, WYKAPŁONIĆ *cz. dok.*, wykapłuniać *ndk.*, koguta wyczyścić, wytrzebić, auscapaunen, zum Capaune machen. Kogut niezupełnie wykapłóniony u nas ćwikiem się zowie. *Kluk Zw.* 2, 129. – Ogólniey: wytrzebić, wykleszczyć, wykaſtrować, wywałaszyć, entmannen, auscaſtriren, verſchneiden. Co ieſt wywnętrzono, abo wykapłuniono, tego nie ofiaruycie. *Budn. Levit.* 27, 24.

WYKAPTURZYĆ *cz. dok.*, wykapturzać *ndk.*, z kaptura wyzwolić, wywlec, wyzuć, von der Mönchskappe befreien, entledigen, entkleiden. Nie kontent iuż z kaptura, W którym niedawno wzrok na świat zachmurzył, Radby się z niego znowu wykapturzył. *Min. ryt.* 3, 327.

WYKARAĆ *cz. dk.*, karząc wytępić, wygładzić, wyrugować, ausſtrafen, wegſtrafen, durch Strafen vertilgen. Gdyby nie boſkie rządzenie, samby się naród ludzki, na się wzaiemnie niedyſkretny, bez folgi wykarał i wykąsał. *Lub. roz.* 357.

WYKARBOWAĆ *cz. dk.*, w karby wyrzynać, auskerben, Kerben ausſchneiden. Upatrzywszy kość śrzednią w rybim grzbiecie, Na iéyże kształt i oſtre żelazo odkować, J hartowne zęby w nim kazał wykarbować, J tak on sam wprzód nalazł używanie piły. *Otw. Ow.* 311. – *Anatom.* myszka wykarbowana, ząbczaſta lub piłkowata. *Krup.* 4, 66, ząbkowata, *ib.*, *serratus*, gezähnt, zähnicht.

WYKARCOWAĆ, WYKARCZOWAĆ, WYKORCZOWAĆ *cz. dk.*, karcowaniem wyrugować, cf wykorzenić, wygładzić, ausroden; *Cro.* izkërchiti; izkërchujem, zkerchújem, razkerchujem, *Bs.* raskreciti dubje, raſkrriciti; *Ross.* разработать, разработывать, cf. rozrobić). Wykarcowanie; *Cro.* izkerchenye; *Rs.* разработька, *ob.* karczowka). O wykorczowaniu gruntów. *Czack. pr.* 1, 227. Nowiny są role na nowo wykorczowane, o których niemasz wiadomości, żeby były pierwéy uprawione. *NPam.* 13, 72, *ib.* 80. Wykorczowana rola; *Rs.* кулига; (cf. kulig). Wykarcuią się chroſty, to ieſt z korzeniami wykopią. *Kluk Rosl.* 3, 287. - *fig. tr.* Mniemałem przecięż, że choć aby wtedy, Gdy to złe z serca mego wykorczuię, Wyrwę się z biedy. *Zab.* 11, 269, wyprzątnę.

WYKARMIĆ *cz. dk.*, wykarmiać *ndk.*, wykarmować *kont.*, wykarmywać *czstl.*; *Bh.* wykrmiti; *Vd.* górſkermiti, gorſpizhati, vunpizhati, vunſpizhati, ispitati, vunſpitati; *Rs.* выкормить, выкáрмливаю, взкормляю, возкормить, возкормлять взкармливать, (: wychować), karmiąc wychować, odchować, auffüttern, großfüttern; szczególniéy piersiami karmiąc, groß säugen. Germanowie tego przeſtrzegali, aby dziatki ich nie kto inny ieno matki własne pierſiami swemi wykarmiały. *Mon.* 69, 665. Wszyſtkie dzieci swe własnemi wykarmiła piersiami. *ib.* 666. O niezbożnych ludziach mówią: że ich lwica lub drapieżna beſtya wykarmiła; że taki wyſsał iad z piersi karmicielki swoiéy *ib.* 72, 277. Wykarmienie, *Rs.* выкормка; cf. odchowanie. - §. Wykarmić, wypotrzebować karmią, verfüttern, auffüttern; *Ross.* скормить, скармливать.

WYKĄSAĆ *cz. dok.*, wykęsuie *Pr. kontyn.*, wykęsywać *czstl.*; *Boh.* wykuſowati, wykauſati, wykauſnauti, wykauſnu; *Sr.* 1. wukußacj, wukußam; *Rs.* выкусать, выкусывать, изкусать, изкýсывать, kąsaniem wygryźć, wyieść, część kąsaniem wyrwać, heraus beißen, ausbeißen. - §., kąsaniem wypędzić, wyſtraszyć, wygryźć ſkąd, wegbeißen, wegscheuchen, vertreiben, *pr. et fig. tr.* Sobiesław sumnieniem złości swéy wykąsany, z oyczyzny uſtąpił. *Krom.* 142. Wykąsać się wzaiemnie, wygryźć się, wykłócić się, sich wechselseitig wegbeißen, wegzanken; *Sr.* 1. wukußuyu ßo *iurgo.* Gdyby nie boſkie rządzenie, samby sie naród ludzki, na się wzaiemnie niedyſkretny, bez folgi wykarał i wykąsał. *Lub. Roz.* 357. - §. Wykąsać się z czego lub ſkąd, kąsaniem, kłóceniem, gryzieniem wyzwolić się, sich losbeißen, herausbeißen, loszanken.

WYKASZLEĆ *cz. dk.*, wykaszlać *ndk.*, wykaszlnąć *idntl.*, wykaszliwać *czstl.*, *Boh.* wykaſſlati; *Sr.* 1. wukaschluyu, wukaschliu, wukaschlim; *Rg.* izkaſcgljatti; *Rs.* выкáшлянуть, выкáшливать, *Ec.* изкашляю, изкáшливаю, kaszlem wyrzucić, wypluć, heraushusten, hustend auswerfen, weghusten. Wykaszleć, przeſtać kaszlać, vollends aushusten. - Wykaszlać się, dosyć nakaszlać się, sich völlig aushusten. - *fig. tr.* wykaszlać się, ozdrowieć, przychodzić znowu do siebie, wychodzić z czego złego, cf. wykichać się, sich loshusten, sich befreien vom Uebel, es gänzlich los werden. Straszliwy to był wszyſtkim bóy, z którego się ieszcze i dziś wszyscy wykaszlać nie możem. *Biel. Sw.* 192. Dosyć możemy mieć na iednéy swéy Ewie, z któréy się sprawki ieszcze i dziś wszyscy wykaszlać nie możemy. *Rey Pst. Hhh* 6, cf. mam go z kaszel.

WYKATOWAĆ *cz. dk.*, wymęczyć, katuiąc wybić, wycisnąć, erfoltern, ermartern, herausmartern, *Sr.* 1. wukatuyu.

WYKAZAĆ *cz. dok.*, wykazuie *Pr. kontyn.*, wykazywać *czstl.*, (*Bh.* wykazati, wykazowati *aſsignare alicui rem*, *ob.* przekazać); *Rs.* выказать, выказивать, z pod czego dać widzieć, pokazać wysunąwszy w górę, hervorblicken laſſen, sehen laſſen, hervor zeigen. Delfinowie nad wody wykazować się mieli. *Otw. Ow.* 65. Szyie z wód wykazywały. *ib.* 446. Żartki ieleń rogami wnet warſtwy glinkowe Podważył, i wykazał gałęziſtą głowę. *Przyb. Milt.* 226. Z rzék wielkich zwykły pochodzić i na górę wykazywać dymy, z których się na powietrzu rodzą chmury. *Otw. Ow.* 34. - §. Wykazać co z czego, dowodnie wnioſkuiąc okazać, erweisen, mit Gründen und Schlüſſen beweisen. Wykazanie czego, : WYKAZ, - u, *m.*, dowodne okazanie, der Erweis, cf. wykład. - *§. Wykazać się z czego, : wyłamać się, wyiąć się, wyzwolić się, sich woraus entheben, entschwingen, sich los machen. Ci rycerze, którzy z nim pospołu Rzptéy służyli, wykazaliby się wnet z iego poruczeńſtwa; bo a ktoby chciał być pod sprawą zbrodniarza? *Gorn. Dz.* 97.

*WYKAZIĆ *cz. dk.*, ſkazą wyniszczyć, verderbend ausrotten; (*Bh.* wykaziti *hebetare).*

WYKICHNĄĆ *cz. idntl.*, wykichać *dk.*, wykichiwać *czſtl. et kontyn.*, kichaiąc wyrzucić; *Ec.* изкихаю, ausnieſen, wegnieſen. Wykichnąć, przeſtać kichać, ſkończyć kichanie, vollends ausnieſen. Wykichać się, zupełnie się nakichać do niemożności, sich ausnieſen. Wykichnąć się z czego, kichaniem wyzwolić się, sich los nieſen; ogólniéy: wyswobodzić się, cf. wykaszlać się, sich los machen, befreien. Da Bóg, że się z téy niewoli wykicha. *Pot. Syl.* 134. Mądry rychléy się wykicha z żalu. *ib.* 367.

*WYKIDAĆ *cz. dk.*, *wykidnąć, *wykinąć *idntl.*, *wykidywać *czſtl.*, wyrzucić, wymiotać, herauswerfen, auswerfen, *Cro.* zkidávam; (*Bs.* iskinnuti, : wyrwać;) *Rs.* выкинуть, выкúдывать, випрокинуть, выпрокидывать, (выкинуть, выкидывать poronić;) *Ec.* изкидáю, искидáю; (*Bh.* wykydat gnóy wyrzucić, wygnoić, wykydnauti ciecz wylać; *Rs.* выкидки wyrzutki). Gdy go z tronu fortuna wykida,.. *Chrość. Luk.* 2, 43. *Wykinąć się, *wykidać się, *Rs.* вы́кинуться, выкидыватся wymiotać się, wyrzucać się. - *§. wykinąć się, : umknąć, wymknąć się, *ob.* wychynąć, wychylić się, sich fortmachen, entweichen. Jezus wykinął się tłuszczą, bo na tém mieyscu dosyć ludu było. *Sekl. Jan.* 6, Jezus w lud uſtąpił. *ib.* Szczupak połapił robaczka na wędzie onego, i chciał nazad wykinąć, ale owe różki trudno było wyrzucić, i przegryźć powrózki. *Papr. Kol.* J 2.

WYKIEŁZNĄĆ, WYCHEŁZNĄĆ *cz. idntl.*, wychełzać, wykiełzać, wykiełznać *ndk.*, wyuzdać, okiełznanego wyzwolić, auszäumen, abzäumen, *pr. et fig. tr.* Każdy się ſtrzeże na wykiełznanym koniu siedzieć; alić daleko więcéy niebezpieczności ieſt od niepowściągliwego ięzyka. *Kosz. Lor.* 57 *b.* Rychléy możemy wierzyć koniowi wykiełznanemu, niż płonnemu słowu oſsocznika. *ib.* Nie rozważaiąc mocy boſkiéy, ale wychełznawszy a rozpuściwszy myśl, dufał w swych zaſtępiech pieszych. *Leop.* 2 *Mach:* 11, 4. Nadęta pycho, szafuy doſtatkami, siéy

marnie pieniądzami, Wychełznay cale zbytek Na iaki chcesz przybytek. *Susz. Pieś.* 3 *N* 3 *b.* - §. Wykiełznąć się, rozpuścić się, niehamownie zapędzić się, zügellos hinein ſtürmen, darauf losgehen. Kozacy i Tatarowie dziś maią się na nas wychełznąć surowie. *Białob. Odm.* 38. W drugim tym rozdziale na mnie i na moię do ziemi Ś. peregrynacyą wychełzał się *Smotr. Ex.* 6. - §. Przy rodzeniu ma baba panią w udzie uwiązać, a to dlatego, by się nie zerwała, abo nie wykiełzła. *Spicz.* 177, *ob.* wywinąć się, ſich verrenken.

WYKIEROWAĆ *cz. dk.*, kierunek nadać, die gehörige Richtung geben, hinkehren, hinleiten, auf den rechten Weg hinkehren, *pr. et fig. tr.* Od brzegu ſtérnik wykierował. *Zbil. Dr. a* 3. Dla nagle zaszłych intereſſów poiechałem do ſtolicy, ażebym tym lepiéy rzeczy wykierował. *Kras. Doś.* 41. Potrafimy my sobie zaradzić, i intereſſa wykierować pomyślnie. *Teat.* 7 *c*, 9. W intereſſach dobrze ieſt ſtarać się o wykierowanie swoiéy sprawy. *ib.* 4, 47. Byłem ci i ia w młodości moiéy niesforny trochę chłopak; lecz on mnie dopiero na iakiegoś wykierował człowieka. *ib.* 30 *b*, 36., wyformował, wymusztrował, wykształcił. - Wykierować się, za obrotem wyyść na co, durch geſchickte Wendungen wozu gelangen, etwas werden, es wozu bringen. Nie iedna udaiąc ku temu miłość, który przyobiecał ią uszczęśliwić, chciała się wykierować na żonę. *Teat.* 22, 45. Piękniebym się wykierował. *Teat.* 15, 51 cf. poprawiłbym sobie z pieca na łeb, z deszczu pod rynnę). Chcę mieć ſtaranie o tobie, abym cię iak naylepiéy wykierować mogła. *Teat.* 12 *b*, 8, cf. wyforytować, promowować.

WYKINĄĆ, *ob.* Wykidać.

WYKIPIEĆ, *wyſkipieć *niiak. dk.*, wykipiać *ndk.*, kipiąc wylać się, im Kochen überſieden, ſiedend überlaufen, auslaufen, (herauskippen, überkippen), *Bh.* wykypěti, *Sr.* 1. zawaŕam ſo; *Vd.* gorkipeti, vunkipeti, gorvreti (wywrzeć); *Rg.* izkipiti; *Cro.* izkipeti, izkiplyujém, izkipujem; *Rs.* выкипѣть, выкипать, раскипѣть; *Ec.* изкипаю. Niedosyć ieſt, chociaż kto w garnek krup nasypie, Jeśli ich nie zamiesza, pewnie mu wykipie. *Pot. Jow.* 144. Jak więcéy doleiesz, to się z garnka wyleie, i wyſkipi. *Haur. Sk.* 508. Wykipia co, *efferuescit aqua subditis ignibus. Cn. Th.* 1314. Wykipiały *efferuefactus. ib.* Wykipienie *ebullitio. ib.* - *fig. tr. actiue.*, Zarażę wszyſtkę granicę twą żabami, i wykipi rzéka żaby, i wyłażą do domu twego. *W. Ex.* 8, 3, wyleie, rozleie *żaby*, der Fluß ſoll Fröſche ausſchütten, von Fröſchen überfließen. - *Neutr.* Wykipiały pola, i narodziły się myszy. *W.* 1 *Reg.* 5, 6. - *§, Brzuch, który wre od wina, łaciniuchno wykipia na psoty. *W. Pſt. W.* 3, 255, wychynie, wyda się na psoty, na lubieżność). Cały dekret, że ten co się do buntu wyſkipał Z każdego miaſta ma być wygnany pryncypał. *Pot. Arg.* 341.

WYKISNĄĆ *niiak. idntl.*, wykisieć *dk.*, wykisać *ndk.*, *Bh.* wykyſáti; *Rs.* выкиснуть, выкисать; zburzywszy się wybieżeć z beczki, iako kiedy miód lub wino robi. *Włod.*, *efferuescere*, *sursum ferri vel effundi ob fermentum. Cn. Th.* 1315., wzburzywszy się wykipieć; herausgähren, übergähren, gährend überlaufen. - Wykisieć, zupełnie odbyć kiśnienie, völlig ausgähren. Aby dobrze wykisiało młode piwo. *Haur Sk.* 162. Wino piołynowe gdy dobrze wykiśnie, szpuntuią. *Syr.* 552. Wina drugiego gatunku, które niedobrze wykisiały, są słodkie, gęſte, lepiące się. *Krup.* 101., trzeciego gatunku, które doſkonale wykisały t. i. wyfermentowały. *ib.* Wykisany, wykisiały, wykisły, wyrobiony przez wzburzenie, ausgegohren. Piwo dobrze wyrobione lub wykisane. *Krup.* 5, 93. Piwo niewykisiałe. *Jeż. Ek. F* 3, niewyſtałe). Zoſtawuią w dzieży kawał iuż wykisiałego ciaſta, aby drugi raz rozczyniona mąka znowu mogła kisnąć; a to czynią na wsi dla niedoſtatku drożdży. *Syr.* 220., *ob.* naciaſt, kwas.

WYKITOWAĆ; *ob.* Kitować.

WYKIWNĄĆ *cz. idntl.*, wykiwać *ndk.*, kiwaniem wyruszyć, herauswackeln, durch Wackeln herausziehen. *Bndtk.*

WYKLĄĆ, WYKLNĄĆ; *F.* wyklnie, *cz. idntl.*; wyklinać *ndk.*, z klnięciem się odzywać, przeklęctwa wymówić, Verwünſchungen ausſtoßen, verwünſchen, verfluchen. Za lada przyczynę tak wyrzeka i wyklina. *Mon.* 65, 536. - §. Wyklnąć, klnięciem czyli klątwą wyłączyć, *wyobcować; *Crn.* panam; *Vd.* sprekleti, ſpreklinjati, lozhiti od verniku; *Bs.* prokleti, ſtaviti ù prokleſtvo; durch den Bannfluch aus der Geſellſchaft ausſchließen. Wyklęty *excommunicatus. Cn. Th.* 1315, *ob.* klęty). Wyklinanie, wyklęcie, *ob.* klątwa, *quanquam est discrimen, quia* wyklinanie *actus excommunicandi est*; klątwa *effectus*, *e. gr.* w klątwie ieſt. *Cn. Th.* 1316, *Bs.* prokleſtvo, cf. przeklęctwo). Synod na synod, ieden wyklina drugi odklina. *Sk. Dz.* 283. Gasząc na nie świeczki, wyklęli ie. *Sk. Dz.* 1181; (cf. Ponieważ, mówi arcybiſkup Gnieźnieńſki Jakób do Władysława II., na prawa ludzkie iako i boſkie, tak hardzie biiesz, Boga wszechmocnego mocą, *od kościoła* chrześciiańſkiego, i *od obcowania* z ludźmi cnotliwymi *odcinam* cię: *głowę twoię* i wszyſtkich pomocników, obcowników i towarszyszów twoich srogą *klątwą zakładam. Krom.* 168). - §. Wyklinać się, zaklinaiąc się wyzwolić, ſich losſchwören, durch Schwören losmachen, *Rs.* выбажить. Że z nimi wierzy, on się wyklinał. *Sk. Dz.* 144.

WYKŁAD, - u, *m.*, *Boh.* wýklad, weyklad; *Slo.* wéjklad (= *definitio*); *Crn.* reſklada, (cf. rozkład); *Vd.* islog, isloshba, vunsloshba, islaga, vunskladanje, reskladanje, reſklada, risbistrenje; *Ec.* излаганїе, изложенїе; *Rs.* выкладка, (= 2., obrachunek, 3., wyłogi). Wykład, wykładanie, wyłożenie, kładnienie czego na widoku, na przodzie wydobywszy, das Herauslegen, Auslegen, Darlegen, Hinlegen. Chleby wykładów, abo oblicznośći. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 10, 32; pokładne. 3 *Leop.*, *wykładane, *ib. Ex.* 39, 35, die Schaubrote; *Ec.* предложенїя хлѣбы. Był Pan rozkazał, aby chleby wykładów albo obliczne, z mąki białéy czynione były. *Kucz. Kat.* 2, 411. Dawid, gdy mu się ieść chciało, wszedł do domu bożego, i iadł chleby wykładów albo oblicznośći, których mu się ieść nie godziło. 1 *Leop. Math.* 12, 4, chleby pokładne. 3 *Leop.*). Stoły wykładów. 1 *Leop.* 1 *Par.* 28, 16, pokładne. 3 *Leop.*, na chleby pokładne, die Tiſche zu den Schaubroten. Dochód sędziów był w dwóch rodzaiach, ieden z grzywien, drugi z wykładów, t. i. że ſkarżący się podług swoiéy woli kładł pieniądze; ieśli niesprawiedliwie niósł żałobę, tracił złożone pienią-

dze; ieśli wygrywał, odbierał złożoną przed sądem sum-
mę, a ſtrona pozwana tyleż musiała oddać. *Czack. pr.*
2, 59, das Niederlegen oder Deponiren einer Geldsum-
me vor Gericht. - §. Wykład czego trudnego, wykłada-
nie. *Cn. Th.* 1325, wyłuszczenie, wytłumaczenie, wy-
jaśnienie, das Erklären, Erörtern, Auseinandersetzen,
Auslegen, die Erklärung, Erörterung, Auseinandersetzung,
Auslegung. Panie Boże, oznaym mnie słudze twemu
wykład i rozdział widzenia tego ſtraszliwego. *Leop.* 4
Ezdr. 12, 8, znaczenie, sens, die Bedeutung. Ten ieſt
wykład tego widzenia. *ib.* 12, 10. - Wykład rzeczy, spra-
wy, = wyſtawienie iéy, wykaz, die Darſtellung einer Sache.
Z całego tego wykładu okazuie się, iż próżną byłoby rze-
czą chcieć korzyſtać z téy łatwości, którą położenie Tur-
cyi do budowy okrętów podaie. *N Pam.* 21, 295. - Wy-
kład słów, dobywanie początku abo własności słów, *ety-
mologia. Cn. Th.* 1315, źrzódłosłów, *Kpcz.*, Wortforschung,
Wortableitung. - *§. Wykład, komentarz, der Commen-
tar. Wykładem prawa Saskiego był Burchardus z Man-
gelfeltu. *Szczerb. Sax.* 417, raczéy: wykładaczem, ko-
mentatorem. - §. Wykład na inszy ięzyk; raczéy prze-
kład, przekładanie, przełożenie, tłumaczenie, die Ueber-
setzung in eine andere Sprache, das Uebertragen, die Ue-
bertragung. - *§. 2., wykłady, wykładki, *ob.* wyłogi.
WYKŁADAĆ, *ob.* wyłożyć. WYKŁADACZ, - a, *m.*,
Bh. wykladač; *Sr.* 1. wukwadwař, wuwožnik; *Vd.* arskla-
dar, islagar; *Eç.* излагатель, сказатель., wyłożyciel,
wykładaiący co, wyiaśniacz, tłumacz czego, der Verle-
ger, der Ausleger, Auseinandersetzer, Erklärer. Wykła-
dacz snów, der Traumdeuter, *Ec.* сонїєрѣшитель,
сонносудекъ. Ieśliby powſtał między wami prorok iaki
albo wykładacz snów, nie słuchaycie rzeczy proroka one-
go albo śniarza onego. *Zrn. Pſt.* 3, 614. Wykładacz,
wyłuszczyciel; n. p. Insze uczynki człowiecze na pierw-
szém weyrzeniu nie maią téy ozdoby, i ieśli są uczciwe
albo nie, ukazyciela albo wykładacza potrzebuią. *Gorn.
Sen.* 264. Wykładacz pisma trudnego, komentator, ein
Schrifterklärer, Schriftausleger, Ausleger, Commenta-
tor. Takowe ieſt mniemanie wszyſtkich wykładaczów pi-
sma. *Bals. Niedz.* 1, 17, Jnaczéy ſtoi u innych wykła-
daczów, i w texciech. *Rey. Ap.* 75. Wykładacz na in-
ny ięzyk, przekładacz, tłumacz, der Uebersetzer. S. Ma-
rek był tłumaczem Św. Piotra; wykładacz ten był dla tych,
którzy po łacinie nie umieli. *Sk. Dz.* 32. Greckie słowo
λογος ſtary wykładacz przetłumaczył: na początku było sło-
wo. *Biał. Pſt.* 82. WYKŁADACZOWY, - a, - e, od
wykładacza, Auslegers =, Prawda wykładaczowa zjściła
się. *Leop. Gen.* 40, 22. *WYKŁADANNY, - a, - e,
od wykładania, od wykładu, pokładny, Auslage =, Hinla-
ge =, Auslege =, Hinlege =. Dawid iadł chleby wykładan-
ne, których się nie godzi ieść, tylko kapłanom. *Sekl.
Mark.* 11, kładziono tych z rozkazania Pańſkiego co So-
bota dwanaście, na ſtole do tego zgotowanym. *Sekl.
Math.* 12, chleby wykładu, pokładne, chleby obliczno-
ści, die Schaubrote. WYKŁADNIK, - a, *m.*, *Math.*,
exponens, der Exponent; wyraża wiele razy głoſka
była czynnikiem, albo wiele razy powinna być na-
pisana. *Jak. Mat.* 2, 11. Wyraża się mnogość, kła-
dąc nad cyfrą, która ieſt iéy pierwiaſtkiem, małą cyfrę,
nieco po prawéy ſtronie, wyrażaiącą, z wielu ró-

wnych czynników ieſt złożoną; mała ta cyfra nazywa się
wykładnikiem mnogości; *exponens. Łęsk.* 2, 44. Wy-
kładnikiem ſtosunku, nazywa się w arytmetycznym, róż-
nica dwóch wyrazów; w geometrycznym zaś wieloraz
wypadaiący z podzielenia naſtępnika przez poprzednika.
ib. 2, 69. To co z porównywania geometrycznego dwóch
ilości wynika, nazywamy wykładnikiem ſtosunku, *expo-
nens rationis. Geom.* 1, 157. Liczba albo litera wśrzód
ściennego znaku napisana, nazywa się wykładnikiem ścia-
ny, *exponens radicis. Uſtrz. Alg.* 2, 10. Wykładnik
ſtosunku dwóch wyrazów bliſkich, nazywa się wykładni-
kiem ciągu. *Alg. Nar.* 293. WYKŁADNICZY, - a, - e,
od wykładnika; n. p. Rachunek wykładniczy, *calculus
exponentialis*, w algebrze nazywa się ten, który się przez
wykładniki *exponentes* odprawuie. *Uſtrz. Alg.* 2, 6.
WYKŁADNY, - a, - e, - ie *adv.*, należycie dokładny,
z potrzebném wyłuszczeniem, gehörig erörtert, auseinander
gesetzt, deutlich, umſtändlich. Wykładniéy zdanie swoie
wywodzą. *Kłok. Turk.* 155. *Slo.* wikladagicni *specifica-
tiuus.* - §., wykładny, obszerny, przeſtronny, z wy-
łogami, zum Ueberklappen, Ueberschlagen, Auslegen.
Bndtk. - §. wykładny, do wyłożenia, wyjaśnienia, wy-
tłumaczenia snadny; *Ec.* толкователенъ *explicabilis*;
erklärbar, leicht auszulegen. WYKŁADNOŚĆ, - ści, *ż.*,
przymiot tego, co ieſt wykładnym, die Auslegbarkeit,
phys. et fig. tr.

WYKŁAMAĆ *cz. dk.*; *Bh.* wyklamati, kłamaniem wyrobić,
wyłgać, erlügen, mit Lügen erschwingen, erringen, er-
langen, erwerben durch Lug und Trug. Łakomiec biega
iako na śrzóbach, myśląc iakoby gdzie co załapić albo
wyłupić, albo wyszydzić, albo wylichwić, albo wykła-
mać, i zawsze myśli iakimby kształtem kogo z pieniędzy
wyzuć. *Wer. Regl.* 97. Słodki człowiekowi ieſt chléb wy-
kłamany. *Budn. Prov.* 20, 17, idem. *Zrn. Pſt.* 129 *b.*
- Rezolucye wyszukane, wykłamane. *Bals. Sw.* 342. - §.
Wykłamać, kłamaniem wyzwolić, wydobyć, los lügen.
Wykłamać się; *Ross.* отолгать, отлыгаю, отол-
гаться. Na Synodzie heretyk się wykłamał. *Sk. Dz.* 38.

WYKLAROWAĆ *cz. dk.*, klarownym uczynić, wyczyścić;
Cro. izbiſztriti, izbisztrujem; *Rg. et Bs.* izbiſtriti, rasbi-
ſtriti, cf. byſtry); klar machen, abklären. Słod mléć śrze-
dnie, a to dlatego, aby piwo nie było mętne, któreby
się potym z ciężkością wyklarować mogło. *Haur Ek.* 106.

WYKLASKAĆ *cz. dk.*, wyklaſkuie *Pr. kontyn.*, wyklaſki-
wać *czstl.*, klaſkaniem wywołać, herausklatschen, aus-
klatschen. Wyklaſkali go rękami, ięzykiem. *Tr.*, raczéy
WYKLĄSKAĆ ięzykiem, mit der Zunge klatschen, aus-
schnalzen. Wykląskać ięzykiem *linguam palato alliden-
do aliquem expellere. Cn. Th.* 1317.

WYKLĄSŁY, *ob.* Wyklęsły.

WYKLAYSTROWAĆ *cz. dk.*, klayſtruiąc wypotrzebować,
alles auskleistern, verkleistern, zupełnie naklayſtrować, po-
klayſtrować, herauskleistern.

WYKLECIĆ *cz. dk.*, zupełnie poklecić; klecąc urobić, he-
rausbasteln. - §. wypaplać, wypleść, ausplappern.

*WYKLĘ, *Tr.*, *ob.* Wiklić.

WYKLĘCIE, *ob.* Wykląć.

WYKLĘCZEĆ *med. dk.*, wyklęknąć *idntl.*, wyklękać *ndk.*,
wyklękiwać *czstl.*, klęczeniem wypełnić; zupełnie dosyć
poklęczeć; klęczeniem wyrobić; ausknieen, herausknieen.

Nie uprosisz, przynaymniéy wymierżenisz, albo wyklękasz i wymodlisz. *Opal. Sat.* 63.

WYKLEIĆ *cz. dk.*, wykleiać *ndk.*, wykleiwać *czstl.*, *Rs.* выклеить, выклеивать, zupełnie pokleić, nakleić; kleiąc wyrobić, ausſleben, ausleimen. Wykleienie, *Rs.* выклейка.

WYKLEKTAĆ, WYKLEKOTAĆ *cz. dk.*, wyklekce, wyklekoce *F.*, klekocąc wydać, wypleść, wygadać, wypaplać, ausſchwatzen. Wnetże *przyſkwrę, że i oyca zmyślnego i wiarę wyklekce, *commenta sacra fateri. Zebr. Ow.* 72. – §. Wyklektać co na kim, wymodz. *Dudz.* 70, wyłudzić, wycisnąć gadaniem, ablugſen, herausholen, abſchwatzen, abſchwindeln, ausſchwindeln. Wyklektał na mnie sukno, wycisnął, wymógł sukno na mnie, er hat mir dieſes Tuch abgedrungen. *Ern.* 6. Katulus i Piso ani przyiacielſtwem, ani prośbą, ani pieniędzmi wyklektać i wytargować tego na Cyceronie nie mogli. *Pilch. Sall.* 83.

WYKLEPAĆ *cz. dk.*, klepaniem wybić, wytrzeć, wyrobić, herausklopfen, herausklappern, klopfend oder klappernd abnutzen, oder dadurch bewirken. (*Sr.* 1. woklep, wuklep, *fasciculus excusſi straminis*, cf. oklepić). – §. Wyklepać, wypaplać, wypleść, ausplappern, ausſchwatzen.

WYKLĘSNĄĆ *niiak. idntl.*, (*opposit.* wklęsnąć), wypukłym się ſtać, wypukło się wynieść, ſich von innen heraus erheben. Wyklęsły, wypukły, bauchig erhaben, von innen heraus gerúndet (*oppos.* wklęsły). Mała moneta pieniążkami wyklęsłemi i brakteatami dawniéy zwana była. *Czack. pr.* 1, 133. WYKLĘSŁOŚĆ, - ści, *ż.*, (*oppos.* wklęsłość,) przymiot tego, co ieſt wyklęsłym, herausſtehende Bauchigkeit.

WYKLESZCZEĆ, wykleśnić *cz. dk.*, zupełnie pokleśnić, kneipend ganz auscaſtriren; *Bh.* wykleſtiti, wywałaszyć, wytrzebić.

WYKLĘTY, WYKLINAM, WYKLNĘ; *ob.* Wykląć.

*WYKLIĆ, *Tr.*, *ob.* wiklić

WYKŁOĆ, *F.* wykole *cz. dk.*, wykolnąć *idntl.*, wykałać *ndk.*; *Boh.* wyklinauti, wyklul, wypichnauti, wypichati; *Sr.* 1. wukolu, wukawam, *vulg.* wukwoju; *Vd.* ispehniti, vunſpehniti; *Bs.* iskoliti; *Rs.* выколоть, выкáлывать, изколоть, искалывать; *Ec.* изколáю n p. очи. wykłóć, kłuciem przedziurawić, ausſtechen, herausſtechen Löcher. Wykałaczyk, narzędzie u szewca do sztychów wykałania. *Mag. Mscr.* – Wykłóć co, kłóciem wybić; *Vd.* vunklati, vunvdariti, vunvdarjati, isvdariti; herausſtechen, ausſtechend, ſtechend ausnehmen, herausnehmen. Koniowi temu do żywego róg trzeba wykałać. *Pot. P.* 274. Wykałam oczy, wyłupuię, wyymuię, die Augen ausſtechen. Areopagitowie chłopca obiesili, który wróblom oczy śpilką wykałał. *Birk. Kaz. Ob. K* 4. Wykol im oczy, niech nie patrzaią. *Ryb. Ps.* 132. Hersztów buntu wykłuciem oczu ukarał. *Nar. hſt.* 2, 403. – *fig. tr.* Wykałam komu oczy, przekonywam go. *Cn. Th.* 1314, w żywe oczy mu dowodzę, einen mit Beweiſen in die Augen ſchlagen, ihn augenſcheinlich überführen. Chcesz-li wykolę tobie oczy xięgami Lutrowemi. *Twor. Wie.* 72. – *aliter* zawſtydzić okazaniem czego, einen in die Augen beſchämen. Oczy im wykolę, niech się wſtydzą. *Alb. z W.* 27. Wykol oko kirysem u szlachcica, samy Nieznane przodkom naszym świecą na nas lamy. *Pot. Pocz.* 253. Znaydziesz-li rzecz tę tak rzadką? wykol oko takim specyałem. *Pot. Arg.* 26; *lecz cf.* sol w oku). – §. wykłóć, *fig.* kłóciem wydoſtać, z biedą wydobyć, herausſtockern, mit genauer Noth heraus bekommen. Już on|oſtatni grosz z kalety wykole. *Pot. Jow.* 144. – §. Wykłóć się, kolące wydobyć się, wybić się, przebić się, *pr. et fig. tr.*, ſich hervor ſtechen, ſich durchſtechen, hervorkommen. Trudno ochocie zarzucić wędzidła, Same się z woru wykałaią szydła. *Zegl. Ad.* 27 *P. S.* Chuć twoia iako szydło wykole się z woru. *Mon.* 71, 318. – §. Wykłóć kogo ſkąd, kłóciem wypędzić, wyſtraszyć, einen wegſtechen, wegjagen, verſcheuchen, vertreiben. Abyśmy ich z ich legowiſk smoczych i gniazd ſtrusich naszemi grotami wykłóli. *Star. Pob. a* 3. Ciebie, chociaż otwarte wrota masz na pole, Tak dom lubisz, że kiiem z niego nie wykolę. *Pot. P.* 148. – 2 §., WYKLUĆ *cz dk.*, wyklwać *ndk.*, wyklu-wać *kontyn.*, dziobem wybić, wykłóć, przekłóć, mit dem Schnabel ausſtechen, auspicken, durchpicken; *Boh.* wyklubam; *Rs.* выклюнуть, выклёвывать, (*Rs.* выклевать wygryźć). Wyklwał kur kurowi oko, wydziubał. *Włod.* Kruk krukowi oka nie wykluie. *Cn. Ad.* 367, cf. ty cyt, ia cyt!) Orzeł zasię tak mu rzekł: poślem na nie kruki, Co im oczy wykluią, i zmylą ich sztuki. *Biel. S. M. a* iiij. Głębokie w wnętrznościach mych wykluwszy rany, . . *Przyb. Milt.* 105. – Wyklwać, klwaniem odegnać, wygnać, wypędzić, wyſtraszyć, mit Schnäbeln wegſcheuchen, vertreiben. Gołębie obaczywszy kawkę między sobą, wyklwały ią od siebie. *Ezop.* 88 – §. Wykluć się, kluciem wydobyć się, mianowicie o zębach, i o piſklętach, ſich durch Stechen und Picken hervorarbeiten, beſonders von den Zähnen und von den Küchelн. Wyklwanie się z iaia, wyklucie się kurczęcia z iaia. *Włod.* (Kurczę) ledwo dzień iakom z iaia wykluło się trzeci, Aż mię kania porwawszy niesie do swych dzieci. *Pot. Jow.* 95. Przy wykluwaniu się trzeba czasem kurczętom dopomódz. *Kluk Zw.* 2, 109. – *fig.* Ledwie się z szkoły wyklul, już lokaiów przyymuie. *Opal. Sat.* 150, ledwo co ze szkoły wyszedł, szkoły ſkończył). Zdrada iego na iaw się wyklu-ła. *Pilch. Sall.* 36, wybuchła, brach aus, brach hervor. Zdrada iego nie mogła się łacno wykluć. *Tr. Tel.* 317. – §. *actiue* wykluć kurczęta, wysiedzieć, wylądz, ausbrüten. Jaia z cudzych kraiów przywiezione, u nas kura wyklnie. *Rog. Doś.* 1, 123. Jaia wylęzone albo wyklute. *ib.*

WYKŁÓCIĆ *cz. dk.*, (*Vd.* isklotiti, vunſklotiti, = wytrzepać), *Vd.* vunklotiti, = wyroić); *Vd.* iſklubetuvati, odprepirati, dolſprepirati; *Rs.* выжилить, kłóceniem wyrobić, uzyſkać, herauszanken, auszanken, erzanken, abzanken. Będę kłócił póty Oronta z Dreynarem, że Erneſtowi dziedzictwo wykłócę. *Boh. Kom.* 2, 188. Na ſtryiu moim wykłócił, że mi regiment uſtąpił. *Teat.* 24, 89. – *Zaimk.* Wykłócić się, zupełnie aż do wycieńczenia nakłócić się, ſich ganz auszanken.

WYKŁOSIĆ się *zaimk dk.*, kłosić się *ndk.*, *Rs.* выколоситься; sypać się, wysypać się kłosem, n. p. żyto się kłosi, iuż się wykłosiło, = kłosów doſtaie albo doſtało. *X. Kam.*, vollkommen in die Aehren ſchieſſen, alle Aehren bekommen. Widzi, że ieszcze zbóż nie wykłoszonych żołnierz ku swemu szuka pożywieniu. *Chrośc. Luk.* 175, niedoyrzałych, niedoszłych, niedoſtałych, niedościgłych.

WYKLUC, WYKLWAC, *ob.* Wykłóć.

*WYKLUCZYĆ *cz. dk.*, wykluczać *ndk.*, wyłączyć, ausschließen, (cf. klucz); *Rs.* выключить, выключать, изключить, изключать. *Wykluczenie, *Rs.* изключенïе, выключка. Wykluczyć urzędnika, w Rossyi znaczy, złożyć go z urzędu, z wyłączeniem czyli wymazaniem z listy.

WYKŁUSAC *cz. dok.*, konia należycie zażyć kłusem, ein Pferd tüchtig austraben. – *fig. tr.* wykłusać kogo, wyjeździć go należycie, einen tüchtig durcharbeiten. Jowiniana heretyka Św. Hieronym dobrze wykłusał. *Sk. Kaz.* 652.

WYKLWAC, *ob.* wykłóć, wykluć.

WYKNĄC, wykł, wykła, wyknie *med. idntl.*, wyknąć, wyknąć do czego, wyknąć czego, = zwyczaić się do czego, wkładać się w co, przywykać czemu, nakładać się czego. *Cn. Th.* 462, (nawyknąć, przywyknąć *dk.*); sich gewöhnen, gewohnt werden, etwas zur Gewohnheit machen; *Bh.* zwyknauti, zwykl (*ob.* zwykły, *Bh.* zwyklý, zwyk, = ćwik; *Slo.* zwykati *addocere*, cf. ćwiczyć; *Sr.* 1. wuknucż, wuknul, wuknem, wuknu, huknu; *Sr.* 2. huknusch, = uczyć się; *Vd.* vuk, navuk, uk, = nauka;) – *Vd.* vadit, se navadit (cf. wada), shеguvati, vardievati; *Crn.* vadeti; *Bs.* obicjaiti (*ob.* obyczay; *Bs.* nauk *consuetudo*;) *Rg.* obicjâiti, (*Rg.* nauk, = zwyczay;) *Rs.* вывкнуть, выкать, ввыкдый, обыкнуть, обыкать, (*oppos.* odwyknąć); морѣть, наморѣть (cf. tor, torować), вводить, вваживать. Pod twéy dziwnéy pokory przykładem Wykną bezpiecznym nisko chodzić śladem. *Susz. pieśń.* 2 C 3. Wasz duch do zgody, do wierności nie wyknie, Inaczéy iak Rzym niegdyś wasz naród dziś zniknie. *Teat.* 45 *d*, 117 *Wyb.* Kto nie wyknie do cnoty, póki wiek ma młody, Nie odwyknie od niecnot, przyszedłszy do brody. *Min. ryt.* 4, 192. – *Cum Datiuo*: Uczyli się rozmow poczciwych, aby w osobności obyczaiom szpetnym nie wykli. *Biel. Sw. D* 2. – §. *Magis actiue*: wyknąć czego, = nabywać, przyswaiać, nauczać się, uczyć się czego, ćwiczyć się w czém, sich woran zu gewöhnen suchen, sich damit bekannt machen, darin üben, es ablernen von jemanden, lernen. Mnich ten zbudował sobie w Litwie budkę, a mowy ich pilnie wyknął. *Biel. hst.* 437. Gdzieby iuż z Węgry iedność Polska wzięła, iużbyście panowie Polacy chcieli obyczaiów Węgierskich wyknąć i naśladować, nami wzgardziwszy. *Biel. Sw.* 258, jemandes Sitten annehmen, cf. przeiąć). Od białych głów dzieci ięzyka rady wykną. *Biel.* 12, uczą sie, przeymuią). Olha ieździła do Konstantynopola wiary chrześciiańskiéy wyknąć. *Biel.* 37, *Gwagn.* 315. Naród nasz patrzy, niechay za twym wzorem Dzielności wyknie, i idzie twym torem. *P. Kochn. Jer.* 183. Powściągnął onego żartu, a wyknął potym skromnieyszego. *Popr. Kol. S* 2 *b.* Z młodu wyknąć trzeba cnoty, nabożeństwa, boiaźni bożéy, i wszystkiego, z młodu się tarnek ostrzy. *Ob. Birk. Kaz. K.* 3.

Pochodz. *nawyknąć*, *odwyknąć*, *przywyknąć*, *zwyknąć*, *zwykły*, *zwyczay*, *zwyczayny*, *obyczay*, *obyczayność*, *obyczaić*, *uobyczaić*, *odzwyczaić*, *przyzwyczaić*. – §. cf. *ćwiczyć*, *ćwik*. – §. *uczyć*, *nauka*.

WYKOCHAC *cz. dk.*, zupełnie pokochać, innigst lieb gewinnen. Czego niegdy Europa po swym wole doznała, Gdy go nieszczęsna na swą zgubę wykochała. *Błaż. tl. C* 2 *b.* – Wykochać się, zupełnie nakochać się aż do wycieńczenia, sich in Liebe ganz erschöpfen. Wykochaią się przed ślubem do woli, a po ślubie się nudzą. *Teat.* 29, 113. – §. Wykochać rośliny, *enutrire sata ita, ut ante conualescant ac prosiliant, quam retorrescant. Cn. Th.* 1416, wykochać posiane zboże, tak uprawić rolą, żeby wyrosło dobrze. *Wlod.*, den Wachsthum fördern, wachsen, bekleiben machen. Mieć zagrodkę, gdzieby naypierwéy kostki z śliw wykochał, aż do dwu lat, potym ie, do ogroda przesadzać. *Cresc.* 390. Wykochany, *wykochały gdzie, buyno, dobrze wyrosły, gut hervorgewachsen. Są Taskie wina, są i Marotydskie białe, Te tłustym gruntem, owe rzadkim wykochałe. *Otw. Ow.* 400, *habiles*; kochaiące się te w tłustym, owe w rzadkim gruncie). Wykochać się, urość bardzo buyno. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1416, gut heran wachsen, empor schießen, geil und üppig fortkommen. Orzechy Włoskie maią być pierwéy w grodce sadzone, aby się tam wykochały, niżby do ogroda były przesadzone. *Cresc.* 401. – §. *fig. tr.* Pustynie aż do samego Oczakowa dzikim zwierzętom bezpieczne wykochanie dawaią. *Gwagn.* 330, wychów, wypielęgnowanie, legowisko, Heckstätte. Wielką onę śmiałość w posłach ziemskich wykochali sami królowie. *Krom.* 689, *aluerunt et prouexerunt*; wypielęgnowali, wychowywali, wyforytowali, sie haben sie genährt, befördert.

WYKOCIC *cz. dk.*, o owcach; i t. d. okocić się, wydać płód, lammern, zickeln, vom Schaafvieh u. a. Idą z trzodami w nocy małemi matki wykocone. *Bardz. Tr.*, 121, okocone.

WYKOCZOWAC; *ob.* Koczować.

WYKOŁATAC *cz. dk.*, wykołace *F.*, wykołatywać *czstl. et kontyn.*; *Rs.* выколотить, выколачивать, изколотить, исколачивать; kołataniem wybić, auspochen, ausklopfen, *pr. et fig. tr.* *Explosa comoedia* wyśmiana, wykołatana. *Mącz.*, cf. wyszykana). – Kołataniem wystraszyć, wypędzić, herausklopfen, wegklopfen *Explodo* wyrzucam, wypycham precz, wyśmiewam abo wykołatam kogo. *Mącz.* *Excutere feras* zwierz z łożysk a z gniazd ich wykołatać. *Mącz.* – §. Wykołatać co na kim, wyrobić, uzyskać, erklopfen, erschwingen, erringen, erhalten, erwerben. Prosić będę, zobaczę, ieżeli co prośbami memi wykołaczę. *Hor. Sat.* 228, wyżebrzę). Więcéy wykołatać, ani wymruczeć nigdybyśmy sobie nie mogli. *Rey Pst. Z* 2. – §. Wykołatać się, z biedą wygramolić się, wyzwolić się, sich mit Mühe und Noth herausarbeiten, losmachen, durchhelfen. Wybrnąć, wykołatać się, wyplawić, wyskrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się *emergere. Macz.* Gdy się z błot wykołatał i z długów wybrnął,.. *cum tandem de paludibus emersisset. ib.*

WYKOLĘ, WYKOLNĄC, *ob.* Wykłóć.

WYKOŁYSAC, *F.* wykołysze *cz. dk.*, wykołysywać *czstl.*; kołysaniem wyruszyć, herausschaukeln, ausschaukeln.

WYKOMENDEROWAC *cz. dk.*, komendę żołnierzy wyprawić, wysłać, detaszować, *ob.* wyrządzić kogo dokąd, wegkommandiren, detachiren ein Commando, einen Theil Truppen. *Bndtk.*

WYKOMPLIMENTOWAC *cz. dk.*, z komplimentami wy-

prawić, herauscomplimentiren, wegcomplimentiren. *Bndtk.*

WYKONAĆ *cz. dk.*, wykona *F.*, wykonywać *czſtl. et kontyn.*, *1., *verb. med.* wykonać, = wyżyć do końca, dokonać, wymierzyć, ausleben, vollends endigen, verleben. Antenor wykonawszy po króleſtwie Troiańſkiém 22 *lecie, wypędzon był. *Biel. hſt.* 61. Michał Kuropalat, nie wykonawszy na cesarſtwie ledwie dwie lecie, do klasztora wſtąpił. *Stryik.* 99. Łazarz wprzód wiek wykonał, nim ono zaszło wezwanie. *Chodk. Koſt.* 31. – *Zaimk.* Już się większa część dnia wykonała. *A Kchn. W.* 244, iuż upłynęła, zeszła, iſt verfloſſen. *Abſolute* n. p. Rzekł Jezus przed śmiercią na krzyżu: wykonało się! *Sk. Kaz.* 178 *b*, ſkończyło się, (cf. zgon), es iſt vollbracht! – §. *magis actiue:* wykonać co, = WYKOŃCZYĆ co, zupełnie ukończyć, ſkończyć, *Bh.* wykonáti, wykonawati; *Slo.* wykonáwám; *Sr.* 1. dokonam, dokonacż; *Vd.* doldjati, dolvpraviti; *Rs.* совершить, совершать, gänzlich beenden. Przez sześć dni robić będziesz, i wykończysz twą robotę wszyſtkę. *Radz. Ex.* 20, 9. Wykonawszy Paweł bóy swóy, mówi: dokończyłem biegu mego; ia iuż będę zabit. *Baz. hſt.* 243. Wykonanie, *Rs.* совершéнство. – *Paſſiue.* Co gdy się wykończyło, będąc nasycony, .. *Leop. S. H. pr. ewanj.* – §. Wykonać, do ſkutku przyprowadzić, uſkutecznić, ſkutkować co, sprawić, ausführen, verrichten, vollenden, vollbringen, ausüben, vollſtrecken; *Bh.* prowozowati; *Sr.* 1. wurychtowacż, dokonacż, pjetżinu; *Vd.* izdopernashati, dopernesti, opraviti, opraulati, vunopraviti (*ob.* sprawić), vunſtoriti, spopraviti, dokonzhati, vunspelati, vundopelati; *Rs.* исправить, исправлять; *Ec.* соблюсти, соблюдать, соблюдаю. Wykonać dekret, ſkarać winnego. *Cn. Th.* 1316. Pan dobrodzieyſtwa nam przez śmierć swoię ukazał, i nas do naśladowania albo wykonywania przykazań pobudził. *Salin.* 4, 135. Siła się dziś słów iego wykonywa. *Falib. Dys. P* 2, geht in Erfüllung, *Ec.* збываетъся; (cf. zbywać). Wykonanie, sprawienie, uſkutecznienie, das Ausführen, die Ausführung, Vollendung, Vollbringung; *Sr.* 1. prudżeno; *Vd.* isdopernashilu; *Rs.* исполненïе, творенïе, (cf. tworzyć). – §. Wykonać przysięgę, złożyć przysięgę, uczynić przysięgę, einen Eid ablegen. Kto kocha oyczyznę, niech idzie za mną do kościoła, wykonać przysięgę. *Uſt. Kſt.* 1, 159. – §. Wykonać okrucieńſtwa, szaleńſtwa, wydziwiać, Grausamkeiten, Tollheiten und s. w. verüben. Dwie wielkie a nieznośne choroby, które nieulutowane okrucieńſtwa nad narodem ludzkim tych wieków wykonywaią; iedna ieſt franca, a druga kołtun. *Syxt. sk.* 306. WYKONACZ, WYKONYWACZ, – a, *m.*, WYKONAWCA, – y, *m.*, wykonywaiący co, wypełniacz, uſkuteczniacz, sprawca, der Ausführer, Vollender, Vollbringer, Vollſtrecker, Vollzieher, Ausüber; *Sr.* 1. prudżicżer; *Rg.* opravitegl, izvarscitegl; *Bs.* uzroctúk, uzrokujuchi; *Rs.* совершитель, наблюдатель; *Ec.* творецъ (cf. twórca). Do téy boſkiéy sprawy obrał Bóg Jezusa; iego chciał mieć tak wielkiéy rzeczy i obwoływaczem i wykonaczem. *Smalc* 2. Bieżmy w cierpliwości drogą, którąśmy poczęli, patrząc na wodza wiary naszéy, i wykonacza, Pana Jezusa. *Gil. Pſt.* 38. – Podły wykonywaczu rozkazów nieszczęśliwego pana! *Teat.* 1, 114. – *w rodz. żeńſk.* wykonawczyni, *Bs.* uzrocica; *Rs.* совершительница, die Vollbringerinn, Vollſtreckerinn. WYKONALNY, – a, – e, do wykonania, mogący być uſkutecznionym, ausführbar, vollſtreckbar. Mówił o rzeczach pożytecznych, i w używaniu wykonalnych. *Zab.* 15, 126. *Pir.* WYKONAWCZY, WYKONYWAWCZY, – a, – e, od wykonania, wykonywania; do wykonania służący, ausführend, vollſtreckend, *Rs.* совершительный, исполнительный. Władza wykonywawcza. *Gaz. Nar.* 1, 108 *b*. Żaden rząd bez dzielnéy władzy wykonawczéy ſtać nie może. *Gaz. Nar.* 1, 162 *b* *Konſt.* 3 *M.* – WYKONAWSTWO, – a, *n.*, władza wykonawcza, wykonywaiąca, die vollziehende Gewalt. Zburzywszy władze konſtytucyyne, pod siebie prawodawſtwo, i wykonawſtwo, i sądownictwo podgarnęli. *Uſt. K.* 2, 161.

WYKONCYPOWAĆ *cz. dk.*, wykoncypuie *F.*, koncept wyroić, wymyślić, wynaleźć, ausſpintiſiren, ausklügeln, ausdenken, ausfindig machen. Zręcznym się autor pokaże, kiedy wykoncypuie położenia delikatne, w których wpada w zatargę lub w trudność amant z osobą kochaną. *Teat.* 24, 14. *Czrtr.*

*WYKONTERFETOWAĆ, *WYKONTERFEKTOWAĆ *cz. dk.*, konterfet czego uczynić, odmalować, abconterfeien, abbilden, *pr. et fig.* Gdy uźrzała męże wymalowane na ścienie, twarzy Chaldeyſkie wykonterfetowane farbami, zapalała się na nie chciwością oczu swoich. *Leop. Ezech.* 23, 14. Żadnym sposobem wykonterfektowany nie może być bóg, który ieſt iednoſtayny bez wielkości i ilości. *Zygrov. Gon.* 387, *nullo pacto figurari poteſt*). Wykonterfetowany, odmalowany, wybity, na kształt drugiego uczyniony. *Cn. Th.* 1316. Niniwe miaſto wykonterfetowane przez Mikołaia *Chrzysztoporſkiego* R. 1572, drukiem Gotſkim in *4to.*), opisane, dargeſtellt. Jana Św. chcą heretykowie ieszcze tak w swem piśmie wykonterfetować, iak gdyby roskosznikiem był. *Biał. Poſt.* 42. Krótkiemi słowy to wykonterfetował. 1 *Leop. Hier.* 3, wyraził. 3 *Leop.*, wyſtawił, wyłożył, opisał.

WYKONYWAĆ; *ob.* Wykonać.

WYKOPAĆ, *F.* wykopie *cz. dk.*, wykopuie *Pr. kontyn.*, wykopywać *czſtl.*, *Bh.* wykopati, wykopawati; *Slo.* wykopáwám; *Sr.* 1. wukopacż, wukopam; *Crn.* skopújem; *Vd.* iskopati, vunskopati, vunkopati; *Cro.* izkopati, izkàpam, zkapam, *Hg.* kikapálom; *Bs.* iskopati; *Rg.* izkopatti; *Rs.* выкопать, выкапывать, изкопать, изкапывать, изнырять, углубить, углублять (cf. zgłębić). Wykopać dół, rów, kopaniem uczynić, wyiąć, wybić, ausgraben. *Leop. Levit.* 5. – Wykopać co skąd, kopaniem wydobyć, wydoſtać, herausgraben, woraus ausgraben. Wykarcuią się chroſty, t. i. z korzeniami wykopią. *Kluk. Rośl.* 3, 287. Złego drzewa i korzeń wykop'. *Cn. Ad.* 1334, *ob.* wykorzenić). Ciało zmarłego człowieka z grobu wykopał. *Chet. pr.* 187. Nie ſkarbcie sobie tam, kędy złodzieie Wykopywaią, i kradną pokłady. *Odym. Św. U* 2., gdzie się dobywaią). – Wykopać mur, wykopać dziurę w murze. *Cn. Th.* 1316, *Tr.*, wyłamać, ausbrechen. Wykopanie, *Rs.* выкопка. – §. Wykopać się, kopaniem wydobyć się, *tr.* wygramolić się, sich herausgraben, sich durchgraben, losmachen, durcharbeiten.

Nie troszcz się bynaymniéy, wykopaliśmy się szczęśliwie. *Teat.* 55 *d*, 44. WYKOP, - u, *m.*, dół czyli rów wykopany, ein ausgegrabnes Loch, ein Graben; wykop, rów. *Dudz.* 71. Jndzienierowie, maią okopy i wykopy iak naylepiéy wymierzać. *Archel.* 2, 42. Wozy z koszykami, workami do wykopów należącemi. *ib.* 2, 24.

WYKOPCIC *cz. dk.*, kopciem okurzyć, mit Kohlenrauch anfüllen (*Rs.* выкоптить, выкапчивать, = wykurzyć).

WYKOPYCIC się *zaimk. dk.*, wybić kopyto, o koniach, den Hornhuf verlieren, auslaufen, *Rs.* ископытить ся; ископить die Köthung.

WYKORCIC *cz. dk.*, korcąc wygnać, *pr. et fig. tr.*, herauswurmen, herausbeißen, wegtreiben. Swidrigiełło lub to płochością dowcipu swego, lub też zazdrością wykorcony, przepadł na ftronę nieprzyiaciela Witolda. *Krom.* 438. Tatarowie głodem z domu wykorceni, krainy Ruskie opadli. *Krom.* 297., wyciśnieni, gedrängt, gemüßigt fort zu gehen.

WYKORCZOWAĆ, *ob.* Wykarcować.

WYKORYGOWAĆ *cz. dk.*, zupełnie poprawić, błędy wyrugować, alle Fehler auscorrigiren. *fig. tr.* wykorygować kogo, wyrugować, wyparować, wypłoszyć, verdrängen, wegscheuchen. Zbigniew z Bolesławem do Wrocławia bieżeli, aby ztamtąd naprzód Woisława wykorygowali, którego nawet do miafta więcéy puszczać nie kazali. *Biel.* 69.

WYKORZENIĆ *cz. dk.*, wykorzeniać *ndk.*, *Bh.* wykořeniti, wykořenowati, poplaniti; *Sr.* 1. wukorenu, wurodupu; *Vd.* iskoreniti, vunskoreniti, vunskorenjati; *Crn.* pukam; *Cro.* izkoreniti, izkorenujem, razkercchújem, kèrchim, izkerchenye (*ob.* wykarcować), *Dl.* izkorenivam, korepim; *Bs.* iskorjepiti, s'korjepiti, izguliti; *Rg.* iskorjèniti, skorjèpiti, iskorjènititi; *Rs.* искоренить, искоренять, изтребить, истреблять (cf. wytrzebić); z korzeniem wykopać, wyrwać, wygładzić, wytępić, mit der Wurzel ausgraben, ausreißen, ausrotten, ausroden, entwurzeln, auswurzeln, *pr. et fig. tr.* Narzędzia do wykorzenienia polipa z nosa. *Czerw. Nag.* 18. Trudno ieft wykorzenić, co się wiekami wkorzeniło. *Gol. Wym.* 78. To się wykorzenić nie może, co wszczepił ociec niebieski. *Sk. Dz.* 819. Jako drzewo spróchniałe wykorzenion być masz, tak iż naymnieyszego znaku nie zostanie mieszkania twego. *Rey. Pfl. ccc* 6. Żydzi usilnie się ftarali, iakoby słowa nauki iego ś. do gruntu wykorzenić i potłumić mogli. *Dambr.* 490. Ucinali to, co było przeciw bogu; ale wykorzenić wszyftkiego nie mogli. *Sk. Dz.* 1169. Wszyftko ma być pospołu z nim za mały czas z gruntu wykorzeniono. *Rey. Pfl. yy* 2. Nieprzyiaciel wiary ciało w sakramencie wygładził, ofiarę wyniszczył, święte wykorzenił pofty. *Poc.* 189. Saraceni, którzy bardzo silni wszyftkim byli, wybici i wykorzenieni są z Kampanii. *Sk. Dz.* 862. Izaż nie ten, który wykorzeniał tych, którzy wzywali Jezusa? *Leop. Act.* 9, 21, zabiiał, na śmierć prześladował. WYKORZENIACZ, WYKORZENICIEL, - a, *m.*, który wykorzenia, der Auswurzeler, Ausrotter, *Rg.* izkorjenitegl, izkorjepitegl; *Cro.* razkerchitel; *Rs.* искорнитель. WYKORZENNY, - a, - e, do wykorzenienia, mogący być wykorzenionym, ausrottbar, vertilgbar. Bóg ftworzył człowieka niewykorzennego, i na obraz podobieńftwa swego ftworzył go. *Leop. Sap.* 2, 23.

*WYKOŚCIĆ *cz. dk.*, *Sr.* 1. wukoſtſam, wot koſcſi wupróznam *exoſſo*, entknochen, ausknochen, knochenlos machen. Piérwszy zjadł Jzraela, a ten oftateczny kości iego połamał. *Budn. Jer.* 50, 17, właściwie: wykościł go,,. *ib.* - §., *wykościć. *Bndtk.*, raczéy wypokościć, pokoftem wymalować, ganz ausfirnissen.

WYKOSIC *cz. dk.*, kosząc wyciąć, ausmähen, *Rs.* выкосить, выкашивать; *pr. et fig. tr.* Herezye są to chepty, pokrzywy, choć nie raz wykoszone, przecięż rosnące. *Chmiel.* 1, 1110. Chociaż wybity, o tę niebian prosi Pociechę, że miecz wszyftkich nie wykosi. *Chrośc. Luk.* 331, nie wygładzi, wytępi, wykorzeni.

WYKOŚLAWIC *cz. dk.*, koślawo wykrzywić, krummbeinig machen. Wykoślawienie nogi. *Tr.*, krumme Beine. Wykoślawiony trzewik. *Tr.*, krzywo wydeptany, ein schief ausgetretner Schuh.

WYKOT, - u, *m.*, wykocenie, to co się wykociło, *tr.*, das Aushecken, Ausbrüten, das Ausgebrütete, die Brut. Ktożby tak głupi był i zapomniały, Żeby nie wiedział na co te wykoty? *Pot. Syl.* 393.

WYKOWAĆ, *ob.* Wykuć.

WYKOWINY *plur.*, *Bh.* wykowina, słoma wyki albo wykowiny na sieczkę porznięta, wyśmienitą ieft paszą dla koni. *Kluk. Rosl.* 3, 309, Wickenstroh. WYKOWY, - a, - e, od wyki, Wicken, = *Bh.* wykowý *ob.* wyczny, wyczafty. WYKOWISKO, - a, *n.*, *ob.* wyczysko.

WYKOZEROWAĆ *cz. dk.*, kozerami wybić, dokazać, *Rs.* выкозырять, выкозыриваю, austrumpfen.

WYKPAC kogo *cz. dk.*, kpiąc wyłaiać, wyfukać, einen mit den niedrigsten Schimpfworten ausschelten. WYKPIC, *cz. dk.*, wykpiwać *czfil. et kontyn.*, wyłudzić, wydrwić, wybzdurzyć, kpiącym sposobem wydobyć, einem etwas abnarren. Wykpić się, kpiącym sposobem wykręcić się, wywikłać się, wydrwić się, wybzdurzyć się, sich losnarren, durch Possen losmachen. WYKPIGROSZ, - a, *m.*, wydrwigrosz, ein Geldauslocker. Żebym nie choruiąc mógł umrzeć, nigdybym tych wykpigroszów (doktorów) nie potrzebował. *Teat.* 1 *b*, 16.

*WYKRĄCAĆ; *ob.* Wykręcić.

WYKRACZAĆ, *ob.* Wykroczyć. - §. Wykraczać co, kraczkowato wyprężyć, ausspreitzen, herausspreitzen. Wykraczać nogi swoie; wykraczać nogi cyrkla. *Bndtk.*

WYKRACZĘ, *ob.* Wykrakać.

WYKRADAĆ, *ob.* Wykraść. WYKRADACZ, - a, *m.*, wykradaiący co, złodziey, ein Herausstehler, Ausstehler, der Stehler, der Dieb. Miłosiernymi są na wykradaczów ſkarbu pospolitego. *Pilch. Sall.* 97.

WYKRAIĘ, wykrawać, *ob.* Wykroić.

WYKRAKAĆ, *F.* wykraka *cz. ndk.*, wykraczeć *dk.*, wykraknąć, *F.* wykraknie *idntl.*, wykrakiwać *czfil.*, wykrakuie *Pr. kontyn.*; kraczący krzyk wydać, herauskrächzen, auskrächzen; *Sr.* 1. wukrakam. *pr. et fig.*, *ob.* wykrzyczeć.

WYKRAPIAĆ, *ob.* wykropić.

WYKRAŚĆ, wykradł, *F.* wykradnie *cz. idntl.*; wykradać *ndk.*, wykradywać *czfil.*, *Bh.* wykrafti; *Rs.* выкрасть, выкрá-

выкрадывать, выграбить (*ob.* wygrabić); kradziomo zabrać, wyiąć, herausstehlen, ausstehlen, *pr. et fig. tr.* Pieniądze chytry złodziey wykrada, Zdrowie choroba odbierze lada. *Zab.* 4, 7. Tu nie trzeba odkładać; czas daie, czas rzeczy wykrada. *Pot. Arg.* 78, wymyka, entwenden. Smaków tych usta zażywały Moie, gdy z iey ust miłość wykradały. *Past F.* 72, ukradkiem wysysały). – Wykraść kogo, ukradkiem porwać, uwieść, uprowadzić, heimlich entführen. Zeliią wykradziono! *sq.* Zeliia uciekła; ale iey nie wykradziono. *Teat.* 41, 162. Poźniey wykradniętą została. *Teat.* 31 *b*, 109. Nie wątpię, że się da namówić, aby ią wykraść. *ib.* 27, 3. Wszakże to z za klauzury panienki wykradaią. *ib.* 21 *b*, 61. Nie wykradłżeś WcPan panienki z klasztoru? *ib.* 29, 92. – §. Wykraść się, ukradkiem wymknąć się; sich herausstehlen, sich wegstehlen, heimlich wegmachen, wegschleichen; *Rs.* украсться, украдываюся, красться; *Ec.* украдаюся. Żony potrafią mężom się wykradać, że ich nigdy dośledzić nie zdołaią. *Teat.* 36 *c*, 78. Poczęto się iuż wykradać co żywo i uciekać z obozu. *Tward. W. D.* 2, 136. – §. *Venator*: Trąbienie bardzo potrzebne iest na przepadnionego zaiąca, albo na wykradzionego. *Ostr. Myśl.* 49, który się wykradł, wymknął, uciekł.

WYKRASIĆ *cz. dk.*, okrasą dobrze zaprawić, das gehörige Fett geben, recht fett zurichten – §. Wykrasić, okrasę wyciągnąć, tłustości pozbawić, das Fett herausziehen. – §. Wypiękrzyć, verschönern. *Bndtk.*, *Rs.* выкрасить, выкрашивать wymalować, выкраска wyfarbowanie.

WYKRĄŻYĆ *cz. dk.*, wykrążać *ndk.*, krążąc wyboczyć, herumkreisen, aus der Straße herauskreisen. – §. w krąg wyrobić, wyprężyć, wyrznąć, wytoczyć, cirkelförmig ausschneiden; herauscirkeln, in einer Cirkelscheibe herausschneiden; *Vd.* iskroglati, vunskroglati; *Boh.* wykraužiti, wykružowati, = po tokarsku wytoczyć). Łamał P. Jezus chléb rękami, nie wystrzygał nożyczkami, albo cyrkularzem wykrążał, iako oni czynią. *Gil. Kat.* 346. – *fig. tr.* Wzgardza słowem bożém, a co inszego sobie wymyśla i wykrąża podług woli swoiey. *Rey. Ap.* 71.

WYKRAWAĆ, *ob.* Wykroić. WYKRAWEK, - wku, *m.*, WYKRAWKA, - i, *ż.*, wykroiony kawał; to co wykroiono, das Ausschnitzel, Abschnitzel. *Plur.* wykrawki. *Bndtk.* WYKRAWANKA, - i, *ż.*, gatunek czapki chłopskiey, eine Art Polnischer Bauermützen. *Bndtk.*

WYKRĘCIĆ *cz. dok.*, wykręcać, *wykrącać, *wykrączać *ndk.*, *Bh.* wykrautiti; *Vd.* isfukati, vunsefukati; *Bs.* izopaciti, izkriviti (wykrzywić); *Rs.* выкрутить, выкручивать, извертѣть, извертнуть, извертывать, вывертѣть, вывертнуть, вывертывать (*ob.* wywiercieć), изсучить, kręceniem wydobyć, wydostać, herausdrehen, ausdrehen, herauswinden, auswinden. Wykręcić naboy z strzelby. *Bndtk.* Graycar służy do wykręcenia rzeczy iakiéy uwięzionéy w kanale. *Jak. Art.* 3, 323. Jesteś zdziebełkiem, co nim wicher kręci, drzewem z korzenia wykręconém, którego żaden znak nie zostanie. *Rey Pst. E e* 3. Gdybym iednemu nie był téy szpady z ręku wykręcił, byłby mnie iak muchę sprzątnął. *Teat.* 54, 41. – *fig.* Jam milczał, choćby mię zabito; a ci, patrząc na me dzieciństwo, mniemaią że wykręci każdy z nich, i wybadają co wiem. *Jabłonow. Tel.* 29, że wymacą). – Wyżąć chusty, wycisnąć, wykręcić z nich wodę, przeżąć. *X Kam.*, die Wäsche auswinden; *Bh.* wyždjmati. Skóry ku farbowaniu wypierz, a dobrze wykręć abo wyżmiy. *Sien.* 688. Koron w praniu trzeć rękami, i *wykrączać nie potrzeba. *Haur. Sk.* 354. – §. Wykręcić, przekręcić, kręcąc wykształtować, różne kształty i położenie dawać, ausdrehen, drehend gestalten, verschiedentlich formiren, verdrehen. Węzełki i wykręcanie złota, roboty może bawiące, ale mniey zdatne. *Mon.* 72, 650. Wykręcaią swe nozdrza po powietrzu zgniłém. *Przyb. Milt.* 313. Chodzi, myśli, wykręca palce, zęby zgrzyta, Sam sobie odpowiada, sam siebie się pyta. *Zabł. Fir.* 72; łamie, załamuie palce). Skakali i pląsali około posągu w różne się przeguby zwiiaiąc i wykręcaiąc. *Pilch. Sen. list.* 4, 6, szrubuiąc, układaiąc). – *fig.* Wykręcić, przekręcić słowo, sprawę, ein Wort, eine Sache verdrehen. Nazwisko wybierzmuie i wykręci, i powie, że nie tak mówiła. *Mon.* 74, 362. Co za przewrotny rozum! iak ona wszystkie słowa wykręca! *Teat.* 2 *b*, 66. Na dobrą stronę wykręca proiekt WcPana. *ib.* 35 *b*, 99, kieruie). – §. Wykręcić się z czego, wyvinąć się, wywikłać się, sich herausdrehen, sich herauswinden. Tak się im wykręcił, iak ptaszek z szpary. *Jabł. Tel.* 232, wymknął się, wyśliznął się). Chciwi na łup okrutném weselem przeięci Patrzą, myśląc, że im się z ręku nie wykręci. *Przyb. Luz.* 39. Ach nieszczęśliwy, iak się tutay z tego wykręcę! *Teat.* 56 *c*, 121. Mocnoście zamyśleni; ia znalazłem sposób, iak się daléy z tego labiryntu wykręcę. *Teat.* 7 *c*, 68. Diable się wykręcił. *ib.* 28 *b*, 8. Wykłamać; pożyczyć, nie wrócić; obiecać, nie dać; fortelem się wykręcić. *Falib. Dis. O* 3. Chciał się sianem wykręcić. *Grod. Dis. C* 4 *b*, cf. siano). On na ów czas wykręcił się sianem. *Budn. Cyc.* 21. Nie wykręcisz się sianem. *Teat.* 29, 130. – §. Wykręcać czém, *wykrącać czém, = wywiiać czém, womit Schwenkungen machen, etwas schwenken. Wykrącam pochodnią, macham. *Cn. Th.* 1316. To słowo usłyszane serce mu przebodło, Więc z wozu skacze, dwoma oszczepy wykręca, Liczne obiega szyki, do boiu zachęca. *Dmoch. Jl.* 130. – *Absolute*: wykrącam w tańcu, *saltatorium verso orbem. Cn. Th.* 1316, sich drehen, tummeln im Tanze. *Dudzinius Cnapium sequutus*, *discrimen statuit inter* wykrącam *et* wykręcam *tale*: = wykrącam n. p. na koniu, w tańcu, szablą; wykręcam zaś n. p. kiy komu z ręki, albo chustę mokrą. *Dudz.* 71. Nasypiesz koniowi owsa, potym go każesz sobie osiodłać; uzrzysz, aliści on skacze, a wykrąca pod tobą za ono dobrodzieystwo twoie. *Rey Zw.* 97.

WYKREDENSOWAĆ *cz. dk.*, kredensuiąc wyczestować, auscredenzen. *Tr.*

WYKRĘPOWAĆ *cz. dk.*, mocno na wszystkie strony skrępować, krępuiąc wykrzywić, wyprężyć, fesselnd ausrecken, ausspreitzen. *Bndtk.* – §. z więzów wyzwolić, entfesseln, den Fesseln entnehmen.

WYKRESKOWAĆ *cz. dk.*, kreskami wykreślić, wypisać, lub też przekreskiwaniem wymazać, ausstricheln, ausstreichen. WYKREŚLIĆ, *WYKRESIĆ *cz. dk.*, wykreślać *ndk.*, wyrysować, auszeichnen, abzeichnen, abreissen, mit Strichen hinzeichnen. Wykreślenie geometry-

czne, *conſtructio*; lubo tego słowa używaią na oznacze-
nie przygotowania poprzedzaiącego dowodzenie, przez
kreślenie pewnych liniy potrzebnych do dowodzenia; my
w obudwóch razach używać będziemy tego słowa. *Geom.*
1, 21. - §. Wykresić, *ob.* wykrzesić.
WYKRĘT, - u, *m.*, *plur.* Wykręty, WYKRĘTAŁY *con-*
temn., WYKRĘTKI *zdrbn.*; wykręcanie, wykręcenie
się, wybieg, wybiegi, krętarſtwa, krętu wętu, krętowi-
ny, Ausdrehen, Dreherey; Ausflucht, Ausflüchte; *Ross.*
выкрутка, уверткa, выверткa, извороть, (cf. o-
brot), извéрткa, отговòрка, посяжка, посягáтель-
ство, *plur.* кляузы. Teraz same wykręty, zdrady i
matactwa czynią ludzi bogatych. *Teat.* 46 *b*, 13. Proku-
raci z ſtronami foremnie kugluią, Onemi wykrętały, one-
mi dekrety, By miał naysprawiedliwszą, a nie miał kale-
ty, albo lisa w zanadrzu, albo wuia w prawie, przegrasz.
Paszk. Dz. 114, натяжка, *ob.* naciągnąć.). Czyniąc
wykręt dowodem, a prawność matactwem, Panoszą ſtron
obrońce surowém żebractwem. *Kras. W.* 22. Chytre po-
deyście, sposób na wykrętki w głowie, Rozumnym we-
dług mody obrotem się zowie. *Min. ryt.* 3, 336. On wy-
kręt tu mieysca nie ma, którym mówią, iż Chryſtus nie
Piotra, ale samego siebie przez opokę tę rozumiał. *Sk.*
Kaz. 572 *b.* - Wykręt, WYKRĘTNOŚĆ, - ści, *ż.*,
WYKRĘTARSTWO, - a, *n.*, obrotność wykrętarska,
Verschmitzheit, Verschlagenheit, Kniffe. Chce udawać
Francuza przez lekkomyślność, Anglika przez dziwactwo,
Włocha przez wykręt. *Kraſ. Pod.* 2, 231. Jeżeli obrot
szacownym ieſt przymiotem, nie ieſt nim przewrotność i
wykrętarſtwo. *Mon.* 73, 496. Użyli wszyſtkiego, cokol-
wiek wykręt i obłuda sposobów mieć może do zwiedzenia
umysłów. *Uſt. K.* 201. Pan zobaczy, że w wykrętarſtwie
nikt mnie nie przepisze. *Teat.* 7 *d*, 17. - §. Wykręt,
graycar, żelazo o iednym lub dwóch wąsach krętych,
osadzone na rękoieści, służące do wykręcenia rzeczy ia-
kiéy uwięzionéy w kanale. *Jak. Art.* 3, 323, *ib.* 3, 293,
der Kretzer, Kugelzieher, Flintenkretzer; *Rs.* выверткa.
- §. wykręt, mieysce do wykręcenia poiazdem; ubocze
wykręcone, ein Ort zum Umdrehen, Umlenken; eine
Umkrümmung. - §. Wykręt, - a, *m.*, = WYKRĘTACZ,
WYKRĘTARZ, WYKRĘTNIK, - a, *m.*, wykręcaiący,
przekręcaiący, człowiek wykrętny, pełen wybiegów, ein
Verdreher, Dreher, Ausdreher, Schwindler, voll Kniffe
und Drehereyen; *Rs.* отговóрщикъ, крючекъ, кру-
чокъ, крючéчникъ. Wykrętacz a wywracacz słów. *Rey*
Pſ. L l l 6, ein Wortverdreher. Niewierniki, wzgardzi-
ciele, wykretacze słowa wiernego Pańſkiego. *Rey. Ap.*
59. Jeden z tych podszczuwaczów i wykrętarzów wia-
ry, mówił mu: błądzisz, boś nie weźrżał w głębokości
morſkie, iednoś tylko wierzch wody oglądał. *Baz. hſt.*
31. Srogie ieſt prawo na owego łapacza a na wykrętnika
sprawiedliwości ludzkiéy; ano go szczekaczem zowią,
w oczy mu się kłaniaią, a z tyłu za nim pluią. *Rey Zw.*
96. Jednéy ſtronie być przychylnieyszym, niźli drugiéy,
na sędziego nie należy; ale to raczéy należy na wykrę-
tacza sprawiedliwości. *Modrz. Baz.* 349. Omylniki i wy-
krętniki prawdy Pańſkiéy. *Rey. Ap.* 13. Azaź nie ma
onych wykrętników, którzy budzą, niszczą a wywracaią
świętą sprawiedliwość! *Rey Pſ. N* 6. Wykrętacz prawny.

Baz. Modrz. 112, *ib.* 202. Któż znaydzie sprawiedli-wość maiąc do czynienia z możnymi wykrętarzami! *Kraj. Pod.* 104. Płatnieyszy u nas snadź wykrętacz z wichrowatą główką, niźli rycerſki człowiek z buławą. *Rey Zw.* 55 *b.* Mądrzy mało mówią, brzydzą się oszuſtami i wykrętarzami, szacuią sobie obrotną, nie przewrotną politykę. *Mon.* 73, 496. Każdy na swym przeſtawał, nie nabywał chciwie, Nie wyciſkał bliźniego wykrętacz fałszywie. *Zbil. Zyw. D.* Był ieden dworzanin, wielki wykrętarz. *Jabł. Tel.* 180. *Zufalcy, gwałtownicy i wykrętacze na koniec giną. *Sekl.* 18.; - *w rodz. żeńſk.* WYKRĘTARKA, - i; die Verdreherinn, Schwindlerinn, Ränkemacherinn. Stara wykrętarka. *Pot. Arg.* 449. WYKRĘTARSKI, - a, - ie, od wykrętarza, WYKRĘTNY, - a, - e, - ie *adv.*, pełen wykrętów, wybiegów, wykręcaiący, Verdreher=, voll Ausflüchte, Durchsteckereyen; verschmitzt, *Rs.* увéртливый. Zowie człowieka takiego wykrętnym albo przewrotnym, który wszyſtko wywraca, o każdym źle rozumie, a we wszyſtkiém tylko rzeczy swych przyſtrzega. *Pir. Pow.* 110. Nie trzeba tam głowy wykrętarſkiéy do niego; proſtemi słowy wſkórasz. *Teat.* 43 *c*, 136 *Wyb.* Téy ſtałości owe wykrętarſkie gadaniny pewnie sprawić nie mogą. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 56. - Radę nieprawych rozprasza, i psuie, Wykrętnych łowi, mędrków kawalkuie. *Chrość. Job.* 24, wykrętaczów.

WYKROCHMALIĆ *cz. dk.*, zupełnie nakrochmalić, krochmalem wytężyć, mit Kraftmehl (Stärke) aussteifen; *Rs.* выкрахмалить. - §. krochmal z czego wyciągnąć, das Kraftmehl woraus ausziehen.

WYKROCZYĆ *med. dk.*, wykraczać *ndk.*, *Bh.* wykročiti, wykraćowati; *Slo.* wykročugi; *Sr.* 1. wukratzam; *Vd.* iskorazhiti, vunkorazhiti, vunskorazhiti; *Rs.* преступить, cf. przeſtąpić). Wykraczam, w rzędzie nie ſtoię, uſtępuię porządku. *Cn. Th.* 1316, wyſtępuię z rzędu. *Włod.*, heraustreten, hervorschreiten, austreten aus der Reihe, aus der Linie; *pr. et fig. tr.* wykroczyć z czego, = przeſtąpić co, überschreiten. Gdy buduiesz, z miary kosztem nie wykraczay. *Budn. Cyc.* 73. Jednako grzeszy, gdy kto z miary wykracza, iako i ten, kto miary nie dochodzi; równy wyſtępek ieſt, gdzie co zbywa, iako gdzie nie doſtawa. *Kosz. Lor.* 114. Lutnia, gdy ią dobrze naſtroią, dla zgodnych dźwięków ieſt wdzięczna w uszu ludzkich; odſtroiona zaś, gdzie głosy z zgodnéy melodyi wykroczą, ieſt przykra i obraźliwa. *Zrn. Pſt.* 3, 514. - Wykroczył z zakonu wedle krewkości swoiéy. *Rey Pſt. U u* 2, przeſtąpił zakon, zgrzészył przeciw niemu). Merope nie wykroczy z ſtanu małżeńſkiego. *Bardz. Tr.* 877., nie zgrzeszy przeciw niemu). - §. Wykroczyć, uſtąpić drogi, vom Wege abkommen, abweichen. Młodzi, ieszcze nie świadomi, przewodnika potrzebuią, inaczéy nie tylko wyboczą, ale też wykroczą i zbłądzą. *Pilch. Sen. liſt.* 9. - *Maraln.* Wykroczyć, wyſtępek popełnić, zgrzeszyć, irren, fehlen, sündigen, Uebertretungen begehen. Żaden nie ieſt z tych, którzy cię Panie wyznawaią, by kiedy nie wykroczył. *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 35. Czy nie lepiéyby się to z ludzkością zgadzało, wykraczaiącym pokazać serce łaſkawe? *Pilch. Sen. Gn.* 144, *ob.* wykroczyciel, wykrotnik). Wykroczenie, wyſtępek, (*ob.* wykrok, wykrot), die Uebertretung. Zowiemy wykroczeniem wszyſtkie przedsięwzię-

sia mieszaiące spokoyność powszechną i porządek sprawiedliwości. *Mon.* 73, 531. Odrzućcie od siebie wszystkie wykroczenia wasze. 3 *Leop. Ezech.* 18, 31, *przewykroczenia. 1 *Leop.*) - §. Wykroczyć co, *ob.* Wykraczyć co. WYKROCZLIWY, (*Bndtk.*) WYKROCZNY, - a, - e, - ie *adv.*, wykraczaiący łatwo, snadny do wwiedzenia w wykroczenia, zu Uebertretungen geneigt, leicht zu verführen, *ob.* wykrotny). *Populus tenax disciplinae*, pospólstwo niewykroczne przeciwko prawom i obyczaiom. *Mącz. Moderatus* mierny, powściągliwy, niewykroczny. *ib. Regulariter* rządnie, niewykrocznie, postępnie. *ib.* WYKROCZYCIEL, *ob.* Wykrotnik.

WYKROIĆ, *F.* wykroi *cz. dk.*, wykrawać *ndk.*, *Bh.* wykrogim, wykragowati; *Sr.* 1. wukraju, wukrajem, wonkraju, wonkrajem; *Rs.* выкроить, выкраивать; kraiąc wycinać, wyrzynać, wyrzezać n. p. nożem, mit dem Messer ausschneiden, herausschneiden, *pr. et fig. tr.* Roślina ta ma liście wyszczerbione, a na końcach szczerbin i wykrawania swego ości. *Syr.* 1189, na końcach wycinków swoich, Ausschnitte; cf. wykroy, wykrawek). - §. Wykroić komu sztukę, wypłatać mu sztukę, einem einen Streich spielen. Jeśliby lubniś iaki zapalił fantazyą Klarysy, mogłbyś z nim mężowi sztuczkę iaką wykroić. *Teat.* 6, 89.

WYKROK, *ob.* Wykrot, wykroczenie.

WYKROPIĆ *cz. dk.*, wykrapiać *ndk.*; *Vd.* iskropiti, vunkropiti, vunskropiti, vunpokropiti, vunkropivati; *Boh.* wykropiti, wykropowati; kropiąc wszystko wypotrzebować; zupełnie nakropić; alles austropfeln; ganz voll tropfeln. *tr.* kiiem kogo wykropić, = wygarbować, einen durchwalken. Zamiast swego gacha, męża kiiem wykropiła. *Teat.* 10 *b*, 73. *Por. Jow.* 36. - §. Wykropić kogo z czego, kropidłem wyczyścić, kropiąc (z grzechu) oczyścić, mit Weihwasser besprißend reinigen. Nie spodziewa się, aby cię z tego, ieśli cię teraz osądzono, po śmierci wydzwoniono, wykropiono abo wykadzono. *Rey Pst. B b* 3.

WYKROT, WYKROK, - u, *m.*, wykroczenie, wystąpienie z miary, z rzędu, z drogi, przestępstwo, das Ueberschreiten, das Uebertreten, die Uebertretung. Srzodek w każdéy rzeczy iest naylepszy, a pobocznych wykrotów powinniśmy się chronić. *Petr. Pol.* 302. Od króleſtwa wykrot, zowiemy tyraństwem. *ib.* 220. Byłoby rzeczą niesłuszną żądać, aby ludzie byli odludkami; ale iak wiele wykroków zarzucić im można w powszechności. *Węg. Mar.* 4, 286. Ani się mniéy spodziewać nie mógł nędzy po wykroku piérwszy nasz rodzic. *Przyb. Milt.* 208. - §. *Oeconom.* wykrot, drzewo z korzeniem od wiatru wywrócone. *Rydel Mscr.*; ein vom Winde entwurzelter Baum.

WYKROTNIK, WYKROCZYCIEL, - a, *m.*, wykraczający, przestępca, der Ueberschreiter, Uebertreter. Praw bożych przestępce i powszechnéy natury wykrotniki. *Petr. Pol.* 2, 154. O wykroczyciele, a nie uczyciele, omamiliście dusze swoie przeklętą tego świata mamoną, obłaźniliście przyprawną maszkarą niewinne Chrystusowe oblicze. *Smotr. Lam.* 14. WYKROTNY, - a, - e, - ie, *adv.*; wykraczaiący, przestępny, überschreitend, übertretend, übertreterisch, (*ob.* wykroczny). Taki wykrotny iuż zasłużył na ukaranie. *Haur Sk.* 45. Każdego w tym wykrotnego iak naysurowiéy ukarać trzeba. *ib.* 265, przestępcę, den Uebertreter.

WYKRÓY, - oiu, *m.*, wykrawanie, co wykroiono, wycinek, der Ausschnitt, cf. wykrawek). Chłupaczek listeczków krótkich na kształt świniéy wszy, ieno szczupléyszych i suchszych, a wykroiu głębszego w labrowaniu. *Syr.* 439.

*WYKRSZYĆ, WYKRUSZYĆ *cz. dok.*, wykruszać *ndk.*, krusząc wydostać, wytrzeć, herausbröckeln, ausbröckeln, auskörnen, Körner herausreiben, überhaupt herausreiben; *Rs.* выкрошить, выкрошивать. Gdy Jezus szedł przez zboże, targali zwolennicy iego kłosie, i iedli wykruszaiąc rękami. 3 *Leop. Luc.* 6, 1, wycieraiąc rękami. 1 *Leop.*) Nasienie to młócą albo wykruszaią na płachcie. *Cresc.* 262. Nagi ięczmień iest ziarna w szupinkach swych nie twardo siedzącego, iż kiedy go wymłócaią i wykruszaią, iako pszenica krszy się z kłosu swego. *Syr.* 985. - Wykruszyć się, wysypać się, krusząc się wypadać, sich heraus bröckeln, bröckelnd herausfallen. Jęczmień, gdy doyźrzeie, łatwo się ziarno samo z szupinki wykrzy i wypadnie. *Syr.* 965. Roślina ta mnoży się z nasienia, które się z kwiecia wykruszy, gdy okwita. *Cresc* 278. Prędko wysiliło się zboże, i wykruszyło z kłosa ziarno. *Psalmod.* 17. - §. *fig. tr.* Złośników zęby wykruszywszy z gęby, Dasz znać, że mię miłuiesz. *Ryb. Ps.* 5.

WYKRZESAĆ, *WYKRZOSAĆ *cz. dk.*, wykrzesze *F.*, wykrzesywać *czstl.*, wykrzesuie, *wykrzosuie *Praes. kontyn.*, krzesząc wydobyć; *Cro.* izkreſſújem, Feuerfunken herausschlagen, Feuer anschlagen. Wykrzesać, wykuć ogień z kamienia, wytrzeć z drew. *Cn. Th.* 1317, Feuer herausbringen, hervorbringen. Ognie wykrzosuią, *excutiunt. Zebr. Ow.* 281. Ognie wykrzesywać. *Otw. Ow.* 450. Tak ogień z materyi wykrzesać możemy, Gdzie przez tarcie się dwóch ciał iskry wybiiemy. *Przyb. Milt.* 341. Dziś niebo groty z chmur siarczystych wykrzesane ciska. *Zab.* 13, 264 *Szost.* - *Fig.* Trudno ci w ten czas wykrzesać będzie czucia iskierki, Gdy ciężka we krwi flegma osiędzie twoiéy pasterki. *Zab.* 13, 425 *Zabl.*, wzniecić, erwecken, erregen, anregen, anfachen. - *fig. tr.* wykrzesać kogo, wyciosać, wyczesać, krzesząc wykształtować, wyheblować, einen bearbeiten, ausarbeiten, hobeln, bilden, schleifen, abschleifen. Chłopy, gdyby choie, chociaż to gwałtem od pługa pobrani; ale ich wykrzeszemy. *Teat.* 15, 44. Nie masz mi równego do wykrzesania młodego kawalera; umiem ia tych Jchmościów na świat wyprowadzić. *Teat.* 7 *c*, 30. Miałem iednę kochankę, tom ią tak na swoie kopyto wykrzesał, żem iéy korki u trzewików ustrzelał, a ona się nie bała. *Teat.* 14 *b*, 47, cf. przekabacić kogo). Wykrzesać się, nabrać pozoru, ukształcić się, sich bilden, sich ausbilden. J z chłopa wykrzesze się z młodu pacholek dobry, i za szlachcica czasem uchodzi. *Petr. Ek.* 93.

WYKRZTA, wychrzta, *ob.* Przechrzta.

WYKRZTUSIĆ *cz. dok.*, z krztuszeniem wydać, heraus räuspern, ausräuspern, räuspernd von sich geben, wegräuspern; *pr. et fig. tr.* Prawdziwie nader słabéy ten duszy być musi, Co iak wątły żołądek wszystko wnet wykrztusi. *Nar. Dz.* 5, 106. Zacznęż, abym co mi na sercu cięży, w lice iego wykrztusiła? *Teat.* 42 *d*, *D.* Za Stefana kniaź Moskiewski Połock stracił, wykrztusił Jnflanty. *Min.*

ryt. 2, 45, wyrwano mu z gardla Jnflanty, wyduszono ie z niego.

WYKRZYCZEĆ *cz. dk.* wykrzyknąć *idntl.*, wykrzykać *ndk.*, wykrzykuie *Pr. kontyn.*; wykrzykiwać *czstl.*; *Bh.* wykřiknauti, wykřiceti, wykřikowati, wyhlasyti, wyhlaſſowati; *Slo.* wyhlaſugi; *Vd.* vunvpiti, iskrizhati, vunkrizhati, gorvpiti, gorsavpiti, isklizati, vunklizati, oklizati, isglasiti, vunsglasiti; *Sr.* 1. wurjſchcżu; *Rs.* возкликнуть, возклицать; *Ec.* изклицаю, изглашаю; krzyk z siebie wydać, aufſchreien, einen Schrey von ſich geben. Wykrzykam iako piiany. *Cn. Th.* 1317, cf. huczę, lärmen, ſchreien, toben. Nie wykrzykay, bo wnet tam gdziebyś nie rad, będziesz, A zbroisz co, natychmiaſt piwnika pozbędziesz. *Paszk. Dz.* 102. Wykrzykuię z radości, vor Freuden aufſchreien. W ów czas ſkakać będzie chromy, iako ieleń, a ięzyk niemych wykrzykać będzie. *Gil. Kat.* 54. Masz co, zażyway milcząc, nie wykrzykay. *Cn. Ad.* 492, nie chelp' się, nie chwal się). Opłakani ludzie, którzy taką chełpą i wykrzykaniem dusze swoie tracicie. *Groi. Obr.* 246. To mi tylko pożądne ieſt, co gdy mi daie ten, co nademnie ſtanem ieſt wyższy, nie wykrzyka nademną, nie podnosi się. *Gorn. Sen.* 76. Kto przed czasem wykrzyka, gdy do rzeczy przyydzie, Szpetnie podrwiwszy częſto zoſtanie we wſtydzie. *Pot. Zac.* 27, nie tryumfuy, cf. nie mów hup, aż przeſkoczysz). - *Gramm.* znak wykrzyknienia, *signum exclamandi. Kopcz. Gr.* 5, *ob.* wykrzyknik, das Ausrufungszeichen. - §. Wykrzyczeć kogo czém, wywołać, krzykiem ogłosić, einen wozu ausrufen. Jeſt królową, za iednomyślném wybraniem całego narodu, z powszechną radością wykrzyniona. *Teat.* 57, 123. Szacunek i miłość ludu ma dziś wykrzyknąć królową. *ib.* 57, 94. - §. Wykrzyczeć co, z krzykiem wyrobić, erſchreien, mit Schreien bewirken. - §. Wykrzyczeć kogo ſkąd, krzykiem wypłoszyć, wegſchreien, mit Schreien verjagen. WYKRZYK, - u, *m.*, wykrzyknienie, das Ausſchreien, der Ausruf, Aufruf, Zuruf; *Slo.* wikřiknutí, wyhlaſſení; *Rs.* возкликновéнïе, возклицáнïе. Radosne wykrzyki. *Bndtk.* Zezwalaiący wykrzyk: zgoda! - *Gramm.* wykrzyk, WYKRZYKNIK, - a, *m.*, wykrzyknik, nazwiſko nowe, które daiemy wyrazom głośniéy się wymawiaiącym, że znaczą affekt iaki, czyli większe w duszy poruszenie, *interiectio. Kpcz. Gr.* 1, *p.* 59, die Exclamation, Ausrufung, Interjection; *Slo.* wikřikowatelka, medziſlowko, medziřečka, predhadzka, prehoditelka (*ob.* *międzyrzut), *Vd.* v'mesbeseda; *Rg.* meghjumetak; *Sla.* medjumetak; *Rs.* междомéтïе, удивительная, возклицáтельная. Na wykrzykniku, *in exclamatione*, głos się równo podnosi. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 53. - *§. Wykrzyk, - a, *m.*, WYKRZYCIEL, krzykayło, ein Schreier, Schreihals; *Ec.* изглаcитель. Woli sobie ſtan swóy a zawołanie wykrzykami, by zabiiakami grodzić, niż ludźmi godnymi a porządnymi. *Glicz. Wych. M* 8.

WYKRZYWDZIĆ *cz. dk.*, krzywdząc wycisnąć, mit Ungerechtigkeit erpreſſen. Każda dusza niech wróci, co łupiąc wyłupiła, abo co krzywdząc wykrzywdziła. *Budn. Levit.* 6, 4. WYKRZYWIĆ *cz. dk.*, wykrzywiać *ndk.*, *Sr.* 1. rozkřiwu; *Cro.* izkriviti, izkriulyujem, *Rg.* izkriviti; *Bs.* iſkriuiti, izkriviti; *Rs.* искривить, извиливаю, извилять, изковеркать, *Ec.* искривляю; zupełnie nakrzywić, krzywiąc wygiąć, krzywo wyprężyć, heraus-krümmen, ausfrümmen, krumm herausbeugen, verdrehen krumm machen. Wykrzywić trzewik. *Bndtk.*, krumm gehen, ſchief treten. Wykrzywiony, *Rs.* извилистый. Wykrzywienie *Rs.* извилина, извитïе. *Oculos torquere* wykrzywiać, wybleszczać oczy. *Mącz.*, die Augen verdrehen. Wykrzywiam albo zakrzywiam gębę. *Cn. Th.* 1317, *tr.* wykrzywia na mię gębę, *ore diſtorto mihi contemtim inſultat. Cn. Th.* 1317, er macht mir ein ſchiefes Maul. Szydzić z kogo, gębę wykrzywiać. *Cn. Ad.* 1149 - *Recipr.* wykrzywić się, mocno się krzywić, zwiać, ſich krümmen, winden, drehen. Sprowadził mu babę opętaną; ona swym wykrzywianiem się rozmaitém mocno go zaſtanawiała. *Boh. djab.* 43. Odwraca się, wykrzywia i trzęsie z zazdrości. *Przyb. Milt.* 119.

WYKSIĘŻYĆ, wyxiężyć, *cz. dk.*, z kapłaństwa wyzuć, wyświęcić, entprieſtern, entweihen. - § wyxiężyć się, wyświęcić się, odebrać święcenia na kapłaństwo. *X. Kam.*, die Prieſterweihe empfangen.

WYKSYKNĄĆ, WYKSZYKNĄĆ *cz idntl.*; wyksykać *dk.*, wyksykiwać *czstl.*; wyksykuie *Pr. kontyn.*; ksykaniem wyszydzić, *Vd.* vunpſikati, vunſzvilhkati, vunsesmiehati; auszischen. *Exsibilo* wykszykawam wyśmiewam. *Mącz.* Despekt mu wyrządzali na grach Olimpiyſkich, gdy go wykszykali, choć był zawód wygrał. *Budn. Ap.* 133. Między nowokrzczeńcy, Frankien w Polszcze, od samych nowokrzczeńców wykszykany ieſt. *Zrn. Pſ.* 3, 160. - *fig. tr.* Niewykszykany, nieokszosany, niewyczosaniec. *Cn. Th* 540, niewykrzykany, nieokrzesany, nieszczwany, nie był w biedzie. *Włod.*, nie ćwik, grundychwal, ein Ungehobelter, Unerfahrner, nicht Abgeſtoßner. - Wykszykać kogo, wyświſtać, świſtaniem, kszykaniem pozbyć, wygnać. *Włod.*, wegziſchen, fortziſchen.

WYKSZTAŁTOWAĆ, *WYSZTAŁTOWAĆ, WYKSZTAŁCIĆ *cz. dk.*, wyformować, kształtnie wyrobić, geſtalten, herausbilden, ausbilden. Woda rzeczom rosnącym pomaga ku wykształtowaniu ich figury. *Cresc.* 8, zur Geſtaltung, Bildung, Ausbildung. *Jdos* (*εἶδος*) po Grecku kształt znaczy; od tegoż *idolon* (*εἴδωλον*) wzięte, u nas równie wykszsałtowanie *formulam* znaczy. *Zygr. Gon.* 397. Piérwéy niźliś Boże wykształtował ziemię, tedyś ty ieſt Bogiem naszym. *Radz. Ps.* 90, 2. Po potopie zamyślił Jowisz odnowić ludzie takowe, J lać w wykształtowaną ziemię dusze nowe. *Otw. Ow.* 22. Glina, na któréy co wykształtnią. *Radz. Job.* 38, 14, glina, do któréy pieczęć przykładaią. *Bibl. Gd.* 1.) Naypiérwéy Tales wykształtował glob, i na tablicy miedzianéy odrysował ziemię i morze. *Mon.* 71, 566. Jeden Bóg żywy ieſt, którego Chryſtus żywym i wykształtowanym obrazem ieſt. *Farn.* 14. Kamienia wykształtowanego ani bałwana rytego ku chwaleniu ſtawiać nie będziecie. *Radz. Levit.* 26, 1. - *Moral. Jntell.* Cycero, aby się na wzór Greków wykształtował, zniósł w kupę do siebie i moc Demoſtenesa, i obfitość Platona, i przyiemność Jzokratesa. *Nag. Cyc.pr.* 11. Nabieranie wiadomości z xiąg, służy do wykształtowania obyczaiów. *Zab.* 8, 147 *didiciſſe fideliter artes, emollit mores, nec ſinit eſſe feros*). Komiſsya Edukacyi Narodowéy, tyle ieſt ſtarowna około wykształcenia dusz waszych i ciała, tyle troſkliwa, by z ręki natury wam dane, wydoskonalić dary. *Zab.* 16, 163. Do kawalerów Paryſką modą wykształtowanych nie mam szczęścia. *Mon.* 68, 34.

WYKUĆ *cz. dk.*, wykować *ndk.*, wykowywać *czstl.*, *Slo.* wykůwám; *Sr.* 1. wukowam; *Vd.* iſkovati, vunſkovati; *Cro.* izkovati, izkavam; *Rs.* выковать, выковывать; kuiąc wyrobić, wybić, wydrożyć, herausſchmieden, ausſchmieden, fertig ſchmieden, aushauen, heraushauen. Przedsię ile czas znosił, był obrany Kamień, z którego grób był wykowany. *PKchn. J.* 326, wyciosany, ein Grab wurde aus dem Steine gehauen, in den Stein gehauen. Uwinąwszy zmarłego Pana w prześcieradło czyſte, Nieśli do grobu, który od Golgoty Bliſko był w ſkale twardéy wykowany. *Odym. Sw* 2 *Kk* 3 *b*, in einem harten Felſen ausgehauen. Semiramis kazała na swym grobie wykować: kto chce wiele ſkarbów doſtać, ten kamień każ odwalić. *Rey Zw.* 48 *b*, wyciosać napis, litery wybić, aushauen eine Inſchrift in Stein. Wykowanie, wykucie, *actio, et opus*; n. p. w Betleem ieſt wyciosanie wyżłobione, albo w ſkale wykowanie, w którym wykowaniu tylko wół i osieł zmieścić się mogli. *Jer. Zbrz.* 2, 93. – *fig.* Twarz, któréy z hełmu uchyliła, Tak w Tankredowém sercu wykowała, Że nic nie myśli nigdy tylko o niéy. *PKchn. J.* 15, tak wraziła, wtłoczyła, einprägen, abdrücken. – §. Wykuć ogień, wykrzesać ogień. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1317; Feuer herausſchlagen.

WYKUDŁAĆ *cz. dk.*, wytargać za włosy, einen wacker herumzauſen, bey den Haaren herum reißen. Czasem i samego popa wykudłaią chłopi, pokrwawią, poranią. *Sak. Perſp.* 7.

WYKUGLOWAĆ *cz. dk.*, kugluiąc wyrobić, herausgaukeln, ausgaukeln, abgaukeln. Wykuglować co, wyłudzić, wymachlować. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1317, cf. wydrwić, wykpić, wyfiglować. – Wykuglować się, żartem zbyć. *Wlod.*, kugluiąc, figluiąc się wyswobodzić, ſich losgaukeln. Nie mogłem się im żadną miarą wykuglować. *JKchn. Fr.* 50.

WYKUP, – u, *m.*, WYKUPNO, – a, *n.*, wykupienie, wyzwolenie kupnem; *Slo.* wikupen'í; *Bh.* wepplata (cf. wypłata), *Vd.* rieſhilu, rieſhni denar; *Rg.* izkup; *Bs.* iſkup, odkup; *Rs.* изкупъ, выкупъ, выкупка, выкупленїе, вырyчка; das Auskaufen, Loskaufen, der Auskauf, Loskauf. W lesie kogo przy rąbaniu zaſtaną, wóz do dwora zaymuią; siekiera na wykup należy gaiowemu. *Haur Sk.* 161. Pieniądze na wykup niewolników. *Uſtrz. Kruc.* 1, 195. Dali się namowić na wykupno więźniów. *Kmit. Spit. C* 4 *b.* Z ieńców dobrowolnie bez wykupna niektórych puścili. *Biel. Sw.* 33. *b.* Tyś Panie iednorodzonego syna na śmierć wydać raczył człowiekowi nędznemu do wykupna iego. *Kanc. Gd.* 15. Pisarz o wykupno z zaſtawy może sądzić. *Tarn. Uſt.* 26. Sprawy o exemcye czyli wykupno zaſtawy. *Czack. pr.* 2, 106, *ib.* 2, 173; *Biel. Sw.* 264 *b*, §. wykup, wykupno, to co się wykupuie, das Losgekaufte, Eingelöſte. §. czém co wykupuią, wykupne pieniądze, das Löſegeld, Auskaufgeld, der Pfandſchilling. *Bndtk.*; *ob.* wyderkaf, wyderek.

WYKUPIĆ *cz. dk.*, wykupować *ndk.*, *Bh.* wykaupiti, wykupowati, wykaupim, wywaditi, (cf. wywadzić), wygednati (cf. wyiednać); *Slo.* wykaupiti; *Vd.* iskupiti, vunskupiti, odkupiti, rieshiti, vrieſhiti, noterrieshiti; *Rg.* izkûpiti; *Sla.* izkupiti; *Bs.* iskupiti; *Cro.* izkupiti, zkuplyújem, izkuplyujem, odkuplyujem, odkupiti, *Rs.* выкупить, выкупать, искупить, искупать, зыручить, выручать (cf. wyręczyć); kupnem wyzwolić, wyswobodzić, auskaufen, loskaufen. Wykupuię zaſtawę, więźnie. *Cn. Th.* 1317. Wykupienie pospolicie bywa z iakiéy niewoli a nędzy ku pociesze i ochłodzeniu, a miłéy wolności. *Zrn. Pſt.* 8, cf. wybawić). Wszyſtkie długi przodków swoich spłacił, dobra zaſtawne wykupił. *Kras. Pod.* 2, 29. Dobra zaſtawiwszy w pewnéy summie, chciał zaś wykupić. *Sax Tyt.* 82. Rzecz zaſtawna może być znowu wykupiona. *ib.*, kann ausgelöſt werden. Kuźnice, daiące trzecią miarkę ſtaroście, maią być na ſkupie, t. i. do wykupienia. *Oſ. Zel.* 18, können ſich frey kaufen. – *Prov.* Suknią zaſtawił, koszulę wykupił. *Cn. Ad.* 655, *Rys. Ad.* 75, tu się pisze, tu się maże; kościoł pokrył, dzwonicę odarł. – §. Wykupić, ze wszyſtkiem pokupić, nic nie zoſtawiwszy do kupienia, cf. zakupić, ganz aufkaufen. Drukarnia wybiie 10,000 exemplarzów iakiéy xiążki, i za lat kilka wszyſtkie wykupią. *Mon.* 67, 632, *oppos.* wyprzedać). – §. Wykupuię się, okupuię się. *Cn. Th.* 1317, złożeniem wykupna wyzwalam się, ſich loskaufen, ſich frey kaufen *propr. et tr.* Syn mnie nie słucha, nie poważa, i niczém ieszcze nie wykupił się z wdzięczności. *Teat.* 19, 68, nie wypłacił się, nie wywdzięczył. – *§. Wykupować kogo; *ob.* podkupować kogo, einen überbiethen, einen auskaufen.

WYKUPICIEL, WYKUPNIK, – a, *m. Bh.* wykupitel; *Slo.* wikupitel, wykupitel; *Bs.* iskupitegl; *Rg.* izkupitegl; *Cro.* zkupitel; *Rs.* искупитель; *Ec.* выкупитель, wykupuiący kogo lub co, wyzwalaiący, der Auskaufer, Loskaufer, Befreier. Pan Jzraela swego ieſt wykupicielem. *Ryb. Ps.* 265. Zaślepiony żyd śmie ieszcze inszego czekać wykupiciela. *Zrn. Pſt.* 3, 674 *b*, cf. wybawiciel, zbawiciel.

WYKUPNY, – a, – e, od wykupu, WYKUPOWY, Auskaufs =, Loskaufs =, Auslöſe =, Löſe =, *Ec.* искупный. Wykupne pieniądze *Ec.* полонянични деньги, Löſegeld. – §. Wykupny, do wykupienia, zum Auslöſen. cf. wyderkafowy.

WYKUROWAĆ *cz. dk.*, wyléczyć, wygoić, auscuriren. Do wykurowania chorego bardzo wiele się przykłada zadufanie chorego w doktora. *Perz. Lek.* 524.

WYKURZYĆ *cz. dk.*, wykurzać *ndk. Bh.* wykauřiti, wykuřowati; *Vd.* vunſkaditi, vunpokaditi; *Sr.* 1. wukuricż, wukuriu, wukurim; *Rs.* выкурить, выкуривать, выкоптить, выкапчивать; z kurzu czyli pełu wytrzepać, ausſtäuben, den Staub ausklopfen, herausſtäuben; *Cro.* ztepati). Wykurz tę suknią. *Tr.* – §. wykurzyć, wykadzić, kurząc czyli kadząc napełnić, ausräuchern. *Sędy, w które ma być moszcz wlewan, potrzeba piérwéy kadzidłem albo czém innem wykurzyć. *Cresc.* 341. – §. Wykurzyć ſkąd, kurząc czyli kadząc wypędzić, mit Rauch verjagen, vertreiben, wegräuchern. Natychmiaſt każe lew, ażeby wzburzyć Jamy, i ogniem z nury lisa wykurzyć. *Zab.* 12, 305. Wykurzyć komary. *Tr.*, wykurzyć gąsienice. *Bndtk.* – §. *fig. tr.* wykurzyć kogo, wyparować, wypędzić, wygnać, wyrugować, einen vertreiben, hinausſtäubern, wegſtäubern. Korybut z Czechami szkody działał w Szląſku; ale ich tam wykurzył xiąże Oleśnicki. *Biel.* 294. Szwedów hetman Czarnecki przez ciasności Zuntu wpadłszy morzem w ich pańſtwa, precz z Polſkiego gruntu wykurzył. *Min. Ryt.* 2, 52. Lubomirſki Szwedów wykurzył, Kozaków wygasił. *Pot. Jow.* 84. Mar-

notrawców, hultaiów, trzeba iak nayprędzéy wykurzyć. *Kluk Rosl.* 3, 108. Muszę go ztąd wykurzyć. *Teat.* 30, 88, wysadzić). Wykurzę ia tu ciebie zaraz. *ib.* 30 *c*, 50. Jam te płoche myśli łacno z siebie wykurzył, uciekłszy się do słowa bożego. *Baz. hſt.* 278, oddalił). - *§. Wszyſtek Jlliryk ogniem, mieczem zburzył, Naupaktę wziął, a w koło posady wykurzył. *Stryik. Tur. J.* 3, wypalił, spalił, ogniem ſtrawił, w perzynę obrócił, ausbrennen, verbrennen. - §. Wykurzyć lulkę, wypalić, wyciągnąć lulkę, austauchen eine Pfeife, ſie endigen.

*WYKUSZ, - u, *m.*, *podium* wykusz przed domem, z którego na ulicę wyglądaią. *Mącz. Maenium*, budowanie z podsieniami na słupiech ſtoiące, które iakoby wychodzi precz przed grunt a fundament prawego budowania, ganek, przedsienie, wykusz niektórzy zowią. *Mącz.*, ein Erker, ein Vorhäuschen.

WYKWASIĆ *cz. dk.*, zupełnie ukwasić; *Rs.* выквасить, выквашивать; aussäuern, ganz durchſäuern. Naywybornieyszy chléb z mąki wypytlowanéy, ktemu dobrze wykwaszonéy. *Syr.* 920. Jadaią tam chleby niewykwaszone i niedopieczone. *Pam.* 85, 1, 413, przaśne, przaśniki. WYKWAŚNIEĆ, ſkwaśnieć, *ob.* Kwaśnieć.

WYKWAKAĆ *cz. dk.*, wykwakam, wykwaczę *F.*, kwakiem wydać, ausquaken. *Bndtk.*

WYKWESTOWAĆ *cz. dk.*, kweſtuiąc wyprosić, wyżebrać, herausbringen durch die Queſte, zuſammen bringen, zuſammen betteln.

WYKWICZEĆ *cz. dk.*, wykwikać *ndk.*, kwicząc wydać, heraus quiken, ausquiken. *Bndtk.*

WYKWILIĆ *cz. dk.*, kwileniem wydać, weinerlich heraus klagen, ausweinen, ausgreinen. *Bndtk.*

WYKWINT, - u, *m.*, przesada w przebieraniu niby guſtownym, grymas zrzędny, Ziererey, überfeiner Geſchmack, Künſteley. Między zbytnią proſtotą i płochym wykwintem środek utrzymać. *Zab.* 1, 72. Guſt ſtroiu bez wykwintów trzyma się ſtarego zwyczaiu. *Teat.* 14 *c*, 16. Nie wyſtarczy życie wytwornéy pannie na wypełnienie wszyſtkich grymasów, wykwintów i kurowodów. *Mon.* 72, 65, dziwactw). Oyczyſty ięzyk z wykwintu i umyślnie sieką. *Off. Mow. pr.*, z przesady, z affektacyi. - *§. wykwinty, wybiegi, wykręty, Ausflüchte, Schwindeleien. WYKWINT, - a, *m.*, WYKWINTNIŚ, - ia, *zdrbn.*; człowiek wykwintny, w guście mniemanym przesadny, wymyślnik zrzędny, dziwaczny, einer der in Geſchmacksſachen affectirt, ein Künſtelnder, Ueberſchrobner. Jaki to Waszeć wykwintniś. *Off. Str.* 8, przebieracz, ein Mäkler. - §. Wykwint, wykrętnik, ein Schwindler. *Bndtk.* WYKWINTNOŚĆ, - ści, *ż.*, przesadność w rzeczach guſtu, Uebertreibung in Geſchmacksſachen. Wykwintność ieſt to owoc ſkrytéy wyniosłości. *Mon.* 71, 258. Wiem co wykwintność może Kupidowa. *Morszt.* 66. WYKWINTNY, - a, - e, - ie *adv.*, w mniemanym guście przesadny, affektowany, cf. na wymysł; erkünſtelt, affectirt. Nie ieſt to miły charakter, być wykwintnym człowiekiem, albo chcieć się od innych osobliwością iakąś różnić. *Mon.* 71, 258. Przeſtał być wykwintnym w ſtroiu. *Teat.* 18, 16. Kłania sie wykwintnie po kilka razy. *Teat.* 24 *c*, 67. - §. Wykwintny, wykrętny, pełen wybiegów, voll Schwindeleyen und Ausflüchte. *Bndtk.* WYKWINTOWAĆ *cz. dk.*, przesadnie przebierać, affectirt mäkeln. Wykwintować w ſtroiu. *Zabł. Roz.* 104. Dziś każdy sobie przywłaszcza prawo wykwintowania, iak w rzeczach innych, tak w szatach. *Mon.* 74, 306. - *§ Ktokolwiek pieśni umie wiązać ſkładnie, Abo padwany Ruſkie wykwintować ładnie, Niech się naymniéy nie boi cichéy niepamięci, Bo taki imię swoie wieczności poświęci. *Zimor. Siel.* 129, sztucznie, guſtownie wyśpiewywać, künſtlich, geſchmackvoll vortragen, vorſingen.

WYKWITNĄĆ *med. idntl.*, wykwitać *ndk.*, *Slo.* wykwitám; *Sr.* 1. wuktu; *Vd.* vunſzveteti, iszveteti, pozveteti, gorszveteti; *Rs.* выцвѣсти; kwiat z siebie wypuścić, hervorblühen, aufblühen. Kwiatki z koprů Włoſkiego wykwitaią. *Syr.* 101. Ty, który Włoſkiéy w równém podziwieniu i Greckiéy młodzi ieſteś, twemu imieniu Dwoiſty laur wykwita. *Uſtrz. Troi* 107. Miłość być nie może ſkryta, która w iagodach płomieniem wykwita. *Chrośc. Ow.* 239.

WYKWITOWAĆ *cz. dk.*, wykwitowywać *czstl.*, *Bh.* wykwitowati; wydaniem kwitu z rachunku uwolnić, abquittiren, losquittiren. Tę ugodę uczynili między Bogdanem a królem Polſkim, iż sobie z obu ſtron mieli więźnie wrócić, takież śrebro i inne rzeczy kościelne, szkody iedne wykwitować, drugie płacić. *Biel. Św.* 267 *b*, gegen einander aufheben. Nie można i tych od niewdzięczności wymówić, którzy chcąc iak nayprędzéy się pozbyć swoich obowiązków, ſtaraią się wzaiemnością wykwitować, i zapomnieć swego ukontentowania, którego z odebranéy łaſki doznali. *Mon.* 68, 180. - Wykwitować się, wyrachować się, wymierzyć się, wyzwolić się z długów, z rachunków, ſich losrechnen, von Prätenſionen los machen, rein abrechnen, abſchließen. Pokutą możemy się z owych wiecznych mąk wykwitować. *W. Pſt. W.* 3, 473, wyswobodzić, freymachen, loszählen. - Wykwitować, kogo z czego, wyzuć, ogołocić, cf z kwitkiem puścić, einen berauben, entblößen, kahl machen. Miſtrz Jnflantſki arcybiſkupa Ryſkiego ze wszyſtkich maiętności wykwitowawszy, do więzienia podał. *Gwagn.* 420.

WYŁABUDAĆ, *ob.* łabudać.

WYLAĆ *F.* wyleie *cz. dk.*, wylewać *ndk.*, *Bh.* wyliti, wyliti, wylegi, wyliwati; *Slo.* wylewati, wyliwati; *Sr.* 2. hulaſch; *Sr.* 1. wuhliwam; *Vd.* isliti, vunsliti, vunslijati; *Cro.* zleati, zlevati, zlévam, izleati, izlevam, izlivati, iszcziviram; *Bs.* izljetti, izljevati; *Rg.* izljêvati; *Rs.* вылить, выливать, излить, изливать *Ec.* излити, излѧти, спрꙋти (cf. ſtruga), точити, точу (*ob.* toczyć). Wylać co z dzbana, z garka, z ſklanki, leiąc wyrzucić, wypuścić, ausgießen, weggießen. Wyléy tę wodę. *Tr.* Wylewam z nawy, *sentino. Cn. Th.* 1318, łopatą czyli szuflą wyrzucam wodę z nawy, herausſchaufeln das Waſſer, ausgießen. Wylać łaſki, u flisów znaczy, przeſtawszy szybować, złożyć ie na pochody. *Mag. Mskr.*, die Stoßſtöcke abſickern laſſen. - Wylać, hoynie rozlać, ze wszyſtkiém rozlać, teichlich ausgießen, ganz vergießen, ausſchütten, *pr. et fig. tr.* Wina naykosztownieysze były hoynie wylewane na pysznych bankietach. *Zab.* 14, 16. Gdyby teraz umarł, zapewne grobu iego nie ſkropiłbym łzami; ale przecię był czas, żebym całą krew wylał za niego. *Teat.* 49 *b*, 84. Tak życzę, niech się zdraycy

bezbożnemu dzieie, Ten oſtatni głos wznoszę, nim duszę wyleię. *N Pam.* 6, 360, wyzionę, wypuszczę, ehe ich den Geiſt aufgebe. – Wylać serce, wynurzyć, otworzyć, wyrzucić co się ma na sercu, wywrzeć, ſein Herz u. ſ. w. ausſchütten. Przed Bogiem swe serca wylewali. *Groch. W.* 247. Wylewaiąc serce przed Bogiem, znać się do tego, żeś nie ieſt godzien łaſki iego, a wszyſtko puszczać na wolą iego. *Groch. W.* 232. Na znak pokory i uniżenia przed św. maieſtatem Pana serca swe wylewamy. *Zrn. Pſt.* 119. Tobie iednéy wyznało zbrodnie niesłychane serce me, tobie tylko i Bogu wylane. *Teat.* 45 *c*, 68, otwarte, ausgeſchüttet, geöffnet, offen. Wylane serce, uprzeyme i szczére. *Kraſ. Pod.* 2, 123. Co go uſtawnie dręczy, co cierpi, co czuie, Na łono przyiaciela wylać potrzebuie. *Niemc. P.P.* 39. – *Similiter.* Modlitwy uſtawiczne do Boga wylewać. *Kłok. Tur.* 174. Modły za bracią wylewała. *Birk. Dom.* 165. Koſtka do P. Maryi modlitwy i z duszą wylewał, Witanie Gabryela i w nocy opiewał. *Chod. Koſt.* 39. Modlitwy nasze przed Tobą pokornie wylewamy, w nadziei miłosierdzia Twoiego wielkiego. *Zrn. Pſt.* 102, Gebete aus dem Herzen ergießen. – Wylać na papier, wynurzyć pismem, aufs Papier hingießen, fließen laſſen. Żal surowy, żal ciężki, żal długo pamiętny, Który wszyſtek na papier gdybym wylał smętny, Lżéyby mi sercu było. *Groch. W.* 421. Ten ieſt poetą, moiém rozumieniem, Co doſkonałém rzeczy uważeniem Przenika wszyſtko; a co chce prawdziwie, Gładko, łagodnie, miękko i szczęśliwie Wymówi, albo tak ładnie wyleie, Że z czytaiących każdy się zdumieie. *Opal. poe.*, cf. ulać). *Wylity, wylany, ulany, gegoſſen, durch Guß geformt. Dwoma rzędami wylite były pukle w odlaniu morza miedzianego. *Budn.* 1 *Reg.* 7, 24. – Co do serca: wylać się, *zaimk.*, zupełnie otworzyć się, powierzyć się, ſich gänzlich ergießen, eröffnen, anvertrauen. Umysł w obfitości swoiego szczęścia wylewa się, gdzie tylko może; lecz poufałość w przeciwności nayprzyiemnieyszą ieſt, i naywięcéy zniewala. *Węg. Mar.* 45. Wylać się na co, zupełnie się oddać, rozpuścić się, ſich gänzlich dahin geben, ſich ganz ergießen, zerfließen. Wylawszy się na sprosne piiańſtwa i zbytki, tak że iako plugawe wieprze ich zbierano po karczmach i ulicach... *Tward. Wł.* 143. Czy ieszcze dziéwki żądasz? byś gdzie z nią ukryty Wylał się na rozpuſtę, lubieżnik niesyty! *Dmoch. Jl.* 38. – Wylany, całkiem oddany, rozpływaiący się w czym, gänzlich ergeben, dahin gegeben, ausgegoſſen, ausgeſchüttet, ſich ergießend, zerfließend, zerfloſſen. Trwałéy pociechy ten tylko doznaie, kto, iak ty, cały dla kraiu wylany. *Zab.* 15, 40. Tytus wylany na dobro rodzaiu ludzkiego. *Kras. hſt.* 150. Król ten karać nie ſkory, on wesprzeć wylany cały. *Karp.* 2, 77. Ktoby własnéy nie uiął potrzebie, patrząc na wylane ku swéy oyczyznie serce króla! *Koll. liſt.* 1, 76. Jeſt z rodaka król wielki, co naybardziéy słynie ztąd, że cały dla kraiu wylany iedynie. *Zab.* 10, 225. Przyiął wylaném sercem dawnego przyiaciela, z radości długo niemy. *Off. Bay.* 2. Zadaie mu osobliwszą zuchwałość, obyczaie dzikie, naturę okrutną, życie na wyſtępki i zbrodnie wylane, zgoła we wszyſtkiém rozpuſtę i rozwięzłość. *Siem. Cyc.* 42. Życie wylane na wszelką rozpuſtę. *Lach. Gaz.* 1, 436. Ty, który rozhukane hamuiesz bałwany, Wſtrzymay zapęd mych zmysłów do złego wylany! *Dmoch. Sąd.* 61, pochopny, prędki, ſkory). – Wylewam gniew. *Cn. Th.* 1318, wywieram, ſeinen Zorn ausſchütten. Racz gniew twóy srogi wylać na mnie dla niedbalſtwa mego. *Bzow. roz.* 60. – Wylać co na kogo, wysypać, hoynie go obdarzyć, über einen ausgießen, ausſchütten, reichlich ausſpenden. Na próżno fortuna nań wylewała swoie hoyne łaſki. *Zab* 14, 8. Bóg wylewa na nas swoie dary. *Ld.* Wylewanie Ducha Św., *Rs.* намѣстваіе. – Wylać się, szerzyć się, rozpuszczać się szeroko, ſich ergießen, ausbreiten, verbreiten. Daleko wylaćby się musiała mowa moia. *Syxt. ſkł.* 178. Gorzéy że pódą w czambuł Tatarowie, i na Wołyń się podobno wyleią. *Jabł. Buk.* O 4. – §. *verb. med.*, *neutr.*, wylać, wylewać; n. p. wylewa rzéka, ſtaw, morze, z brzegów, = wzbiera, powódź ieſt, ſich ergießen, überfließen, übergehen, überlaufen; *Ec.* преизлиmися, преизливаmися, струиmься. Tak bardzo wylały rzéki z brzegów, że woyſka w polu się kąpały. *Bardz. Luk.* 55. Byſtra rzéka, któréy zewsząd wysokie grobel tamy z brzegów wylewać nie dopuszczaią, ieżeli wód wyyście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem łąki, pola, wsi zabiera i ponurza. *Mon.* 71, 737. Lecą po otworzyſtych polach *zwylewane z brzegów rzéki. *Otw. Ow.* 19. Żywność Egiptu zawisła od wylania Nilu. *Wyrw. G.* 22, *Sr.* 1. wuhletzo; *Ec.* выливка, излиmіе, die Ergießung. – *fig. tr.* wylewać z brzegów, przesadzić miarę, das Maaß überſchreiten, (über die Schnur hauen. Wedle Polſkiéy mowy: po przęczkę, t. i. we wszyſtkich rzeczach miarę chować, a z brzegów tak w radości, iako w smętku nie wylewać. *Kosz. Lor.* 15. W żadnéy rzeczy nie trzeba wylewać z brzegów. *Gorn. Dw.* 136. Bardzo ci mędroszkowie z brzegów wylewaią. *Rey Zw.* 239 *b.* Rozum niedoyźrzały z brzegów rad wylewa. *Birk. Zam.* 22. W krotofilach uważać trzeba, abyśmy w czém nazbyt z brzegów nie wylewali. *Kosz. Cyc.* 65. Zbytki to, wylewasz z brzegów. *Cn. Ad.* 1313.

WYŁACNIĆ *cz. dk.*, wyłacniać *ndk.*, wylekczyć, zupełnie wyyście ułacnić, erleichtern, den Ausgang befördern. Wyłacnić sprawę, przyśpieszyć koniec sprawy. Wyłacnić ſtolec. *Bndtk.* – *Paſſiue* wyłacnić się, WYŁACNIEĆ *niiak.*, ſtać się w wyyściu łacnieyszym, ſich erleichtern, erleichtert werden.

*WYŁAĆNIEĆ, WYŁACZNIEĆ *niiak. dk.*, wygłodnieć; mocno łaknąć, ausgehungert werden, ausgehungert ſeyn, aushungern. Wyłaćniałe głód osłabia im boki. *Chrośc. Fars.* 278. Psa nie trzeba karmić, aż po pierwszém karmieniu wyłaćnieie. *Oſtror. Myśl.* 17.

WYŁĄCZYĆ, *WYŁĘCZYĆ *cz. dk.*, wyłączać *ndk.*, *Bh.* wylauċiti, wylauċim, wyluċowati, wymiſyti (*wymieszać), wyobcowati (cf. wyobcować; *Slo.* wyluċugi, wytwjrám (cf. wytwierać), *Crn.* slushèm, *Vd.* islozhiti, vunslozhiti, odlozhiti, vunſkleniti, vunsapreti; *Sr.* 1. wuzanknu (cf. zamknąć); *Rs.* отрѣшиmь, отрѣшаmь; wyłączyć, odosobnić, wyiąwszy z czego odłączyć, abſondern, ausſchließen, ausſondern, wyłączać, wywierać *excludere.* *Cn. Syn.* 344. Z prawa natury, ſkazuiącego wszyſtkich na śmierć, nikt nie ieſt wyłączony. *Pilch. Sen. liſt.* 242, wyięty, excypowany, niemand iſt davon ausgenommen, befreit, frei. Wyłączenie, wyimek, wyiątek, excepcya, nieprzypuszczanie; *Bh.* wyrazka (cf. wyrazić). – Wyłączyć z społeczności, z kościoła, *wyobcować, wykląć, wygnać, aus der Gemeinſchaft ausſchließen, in den Bann thun. Wyłą-

czać was z bożnic będą. *Sk. Kaz.* 246. Choćby kto był niesłusznie klęty, ma się dobrowolnie sam z kościoła wyłączyć. *Szczerb. Sax.* 179, oddalić, sich ausschließen, entfernen. Za apoſtaty ieſteście osądzeni, i z cerkwi bożéy wyłączeni. *Smotr. El.* 23. Szatan może klętych abo z kościoła wyłączonych trapić. *Ząbk. Mt.* 3, *Teat.* 7 *b*, 44. – Krew moię przelałem, abym cię sobie przyłączył; a ty się odemnie wyłączasz. *Biel. Pſt.* 290, oddalasz, ſtronisz odemnie, unikasz). Pozdrowienie mężom i niewiaſtom, którzy się z pogańſtwa do wiary w Pana Jezusa wyłączyli. *Salin.* 48, odſtawszy od pogańſtwa do chrześciiańſtwa przeszli. WYŁĄCZNY, – a, – e, – ie *adv.*, do wyłączenia, od wyłączenia, wyłączony, absusondern, ausnehmbar, abgesondert, ausgenommen, exclusiv; *Rs.* исключи́тельный, изключи́тельный, изключи́тельно; *oppos.* włączny, włącznie, inclusiv.

WYŁADNIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się wcale ładnym, wypięknieć, pięknie się wykształcić, sich schön ausbilden, schön werden. Aleś mi coś wyładniał, czy w drodze, czy iuż na mieyscu? *Teat.* 22 *b*, 5. Jak się masz Magdusiu? wyładniała beſtyyka! *Teat.* 19, 26.

WYŁADOWAĆ *cz. dk*, wyładowywać *czstl.*, naładowane ſkładać, wypakować, ausladen, abladen; *Vd.* isbasati, vunsbasati; *Sla.* iztovariti, (cf. towar); *Bs.* iſkarçati, iſkerçati, iſkrriçati; *Rs.* выгрузить, выгружать (cf. wygrązić); *Ec.* изъбременяю, *wybrzemienić, *ob.* brzemię); Wyładowanie, das Ausladen, Abladen; *Rs.* выгрузка, *Ec.* изъбременéнie. – *tr.* Bryła drewniana, która się nazywa przykopową kulą, przytrafia się częſto, że od uderzenia naboiu pęknie, przed czasem wyładuie, i zamiaſt nieprzyiacielowi, swoim zaszkodzi. *Jak. Art.* 2, 101, wyſtrzeli, losschießen, losgehen, dechargiren. – §. Wyładować, wysoko naładować, hoch aufladen, aufthürmen. Kiedy zdobyczy Grecy czynić będą działy, Miedzią i złotem okręt wyładuiesz cały. *Dmoch. Jl.* 232.

WYLĄDOWAĆ *cz. dk.*, wylądowywać *czstl. et kontyn.*, wysadzić na ląd, ans Land setzen; n. p. wylądować woyſko. *Bndtk.* Wylądowanie, *Vd.* doladjanje, doprodenja, h' kraju ladjanje, dohajanje s' ladjo; *ob.* przybić do lądu, przywinąć.

WYLĄDZ, wylągł, wylęgła, *F.* wylęgnie, wylęgnę, wylęgę *cz. indtl.*, wylężeć, *F.* wyléże *dk.*, wylęgać, wylągać *ndk.*, wylęgiwać, wylągiwać *czstl.*; wysiedzieć piſklęta, ausbrüten, aushecken; *Bh.* wylihnauti; *Slo.* wyláhnauti; *Sr.* 1. wulahnącj; *Vd.* na jaizah ſedeti, ploditi, valiti, svaliti, vunſklovati, vunſploditi, isploditi, *Cro.* izlechi, izleſem, izlegelſzem; *Bs.* izlécchi; *Rg.* izlèchi, izljeegam; *Rs.* высиживать птицъ, выводить (cf. wywodzić). Wylęgła kokosz kurczęta, wyprowadziła, wysiedziała. *Włod.* Wylęga ptak, kokosz, gęś. *Cn. Th.* 1318. Kury też wylęgaią gąsięta. *Haur Sk.* 124. Kokosz kiedy swoich iaiec nie wylęże, tedy niemocy swoie miewa; przetoby każda rada nasiedziała, iedno w lecie rychléy kokosz kurczęta wylęże, niżli w zimie. *Spicz.* 148. Zimorodek siedzi w gniazdzie przez siedm dni; tyle mu bowiem dni potrzeba do wylężenia dzieci. *Radz. Z. P. M.* 38. Jaia wylężone albo wyklute. *Rog. Doś.* 1, 123, *ob.* wykluć). Wylężony, wylęgły, *Cro.* izleſen, ausgebrütet, ausgeheckt. Jayca iak mogą być wylęgnione bez nasiedzenia. *Sleszk. Ed.* 557. Nie wylęże wielbłąda sowa, tylko ptaka. *Biel. B* 3, trzyma się swego rodu; cf. *Fortes creantur fortibus et bonis. Hor.* – *fig. allegor tr.* Dopiero co wyląglem z méy głowy wiersze; ale co mówię wyląglem? sam mi ie Apollo wysiedział. *Mon.* 74, 535. Naypierwszy Berengaryusz ten błąd wylągł. *W. Pſ. W.* 2, 43. – §. *Recipr.* wylądz się, wykluć się, wydobyć się z iaia, *Bs.* izlecchiſe; *Rg.* izlechiſe, ljeegamſe; *Cro.* izlechisze, izlesemſze, ausgebrütet werden, ausgeheckt werden. Wszyſtkie zwierzęta wylęgaią się w iaiu, albo ieszcze w żywocie matki zawartym, albo piérwéy od matki świątu wydanym. *Kluk Zw.* 2, 73. Tam zawsze ptacy *tążą, kędy się wylęgą. *Pot. P.* 474; Przyrodzenie zawżdy do swéy chęci ciągnie, Każdemu gniazdo milsze, w którym się wylągnie. *Stryik. Tur.* 93, rodzina naymilsza; naymiléy doma). Kruk, żółw, mysz, sarna, sobie raz przysięgły Żyć z sobą, iakby z iednéy się wylęgły Matki, czy iaia. *Jabł. Ez.* 22, iak rodzeńſtwo, iak bracia). Kiedybym tych łotrów karać nie miał, każdyby mi przysądził, żebym się z nimi z iednego iaia wylągł. *Kosz. Lor.*, cf. téyże kuźni, téyże mennicy, teyże faryny, na iedno kopyto). Gdzie góry nasiędą, tam się mysz wylęże. *Kosz. Lor.* 115, *nascitur ridiculus mus*). Będąc proſtymi żakami, kokoszą się, by kokosz sama nad swemi iaycy, z których się tylko kurczęta, a nie orłowie wylągaią. *Glicz. Wych. L* 6. Tak się żadna gadzina z ziemi nie wylęże po méy śmierci. *Bardz. Tr.* 500. Ma minę wilczą, musiał się gdzie w lesie wylądz. *Teat.* 27 *b*, 32, w lesie się urodził, *ob.* leśny człowiek). Potrzeba pokazać to legowiſko, w którym się wylągł ten błąd. *Wiśn.* 165. – §. wylężeć, wylęgać się, wylegać, *ob.* Wyleżeć. WYLĄG, – a, *m.*, co się wylęgło, płód, *Vd.* sarod, (*ob.* zaród), valitje, valiſhtvu; die Brut, das Ausgebrütete, Ausgeheckte. Ten bardzo ciekawy wyląg mego gniazda, (bazyliszek). *Zab.* 16, 150.

WYŁAGODZIĆ *cz. dk.*, łagodząc wymiękczyć, ganz sanft machen, erweichen.

WYŁAIAĆ *cz. dk.*, wyłaie *F.*, wyłaiwać *czſtl. et kontyn.*; mocno połaiać, wyłukać, wybesztać, ausschelten; *Bh.* wyhubowati, wyplisniti; *Sr.* 1. wuswaricj (cf. wyswarzyć), *Vd.* poſvariti, vunkriegati, iskriegati, popraulati, vunpopraulati (cf. poprawić), ſaſmehuvati, smirjati, vunsmirjati, shmarozati; *Rs.* выругать, выругаться (cf. nagądać się), заругать, изругать, забранить, забранивать (cf. zabronić), разбранить, разбранивать (cf. rozbronić), отбоя́рить, отбояриваю; *Ec.* воспрещаю. Wyłaianie, das Ausschelten, das Geschelte, *Rs.* напрягай, потычка (cf. potyczka). WYŁAIACZ, – a, *m.*, WYŁAICIEL, – a, *m.*, który wyłaiał kogo, der Ausschelter, *Ec.* воспрети́тель.

WYLAKSOWAĆ *cz. dk.*, laksowaniem wydać, wypuścić, auslariren, weglariren. Szczęście dla pacyenta, że był mądrzeyszy od lekarza, boby był mógł duszę wylaksować. *Perz. Lek.* 231. – Wylaksować się, zupełnie się przelaksować, wyczyścić, sich ganz auslariren.

WYŁAM, WYŁOM, – u, *m.*, otwor wyłamany, der Ausbruch, Durchbruch, die Bresche, *Vd.* vundar, vunvterganje; *Rs.* выломъ, выломка, изло́мъ. Wyłam, wybicie otwartości iakiéy w wale fortecznym, czy to podsadą prochową, czy też kulami armatnemi. *Jak. Art.* 3, 324. Zro–

Zrobienie kulami armatnemi wyłamu w murze. *Łęſk.* 56, das Breſcheſchießen. W Górnictwie: wyłam, wybiianie lub wysadzanie prochem maſſy ſkaliſtéy. *Mier. Mscr.*, das Geſprānge, das Felſenſprengen. WYŁAMAĆ, *Wyłomić *cz. dk.*, Wyłamie, *wyłomi *F.*, wyłamywać *czſtl.*, wyłamuie *Pr. kontyn.*, *Bh.* wylamati, wylamowati, wylomiti; *Slo.* wylomiti; *Sr.* 1. wuwamam; *Vd.* islomiti, vunslomiti, gorvlomiti, gorlomiti, gorslomiti; *Cro.* izlamati, izlamlyujem, izlomiti, izlámlyem, obiam, otiram; *Bs.* izlomiti, izlamati; *Rg.* izlâmati; *Rs.* выломить, выламывать. *Ec.* изломляю. Wyłamać co ſkąd, łamiąc wysadzić, wyiąć, herausbrechen, ausbrechen. Wyłamać cegłę z muru. *Tr.* Drzwi wyłamać *Teat.* 6 c, 66, die Thüre ausbrechen, aufbrechen, erbrechen, ſtürmen, ſprengen. Bliſko tego było, żeby wyłomili drzwi. *Leop. Gen.* 19, żeby ie wysadzili). - Wyłamać dom, włamać się do domu, in ein Haus einbrechen. Jeśliby złodzieia zaſtano, a on wyłamuie dom, albo się podkopuie, a tamby go raniono, tak żeby umarł; ten nie będzie winien. *Leop. Ex.* 22. Wyłamanie, wyrąbanie, *Rs.* выколка cf. wykłoć). - Wyłamać się z fortecy, z więzienia, przełamaniem wyswobodzić się, ſich aus dem Gefängniſſe ausbrechen, durchbrechen. *fig. tr.* wyłamać, wyzwolić, wyswobodzić z twardą trudnością, lub gwałtownie, wybić, mit Gewalt, gewaltſam, oder mit harter Mühe losmachen, befreyen. Trzeba miaſta wyłamać z uciążliwéy ſtaroſtów iurysdykcyi. *Gaz. Nar.* 1, 105 *b.* Wyłomili się z posłuszeńſtwa. *W. Pſt. W.* 2, 148. Jeśli bliźniego nie miłuiesz, iuż się wydzierasz a wyłamuiesz z posłuszeńſtwa Pana swoiego. *Rey Pſt.* *O o* 5. Swiat się od zbawienia, które z słuchania słowa bożego roście, wycina i wyłamuie. *Zrn. Pſt.* 87. Nigdy się nie można wyłamać z władzy mężowſkiéy. *Teat.* 38, 177. Słudzy niewolni zamienieni być mogą, dlatego, iż się z niewoli wyłomić nie mogą. *Szczerb. Sax.* 61. Kto wycierpieć nie umie, ten serca wielkiego nie ma, męſtwem, cierpieniem wyłam' się ze złego. *Jabł. Tel.* 128. - *ndk.* wyłamować się, wymawiać się, wybiiać się, ſtarać się o wyzwolenie z czego, ſich loszumachen ſuchen. Miſtrz Pruſki długo się królowi z posłuszeńſtwa wyłamował; a gdy do niego król posłał, on zwłóczył ode dnia do dnia. *Biel.* 442. - §. *Wyłamywać robotę iaką, (?) wycinać, łamaną robotę działać, wycętkować, ausgebrochene Arbeit machen. *Bndtk.* - §. Wyłamywać się, gwałtownym łamaniem rozciągać się, ſich gewaltſam renken, verrenken, verdrehen die Glieder. Udawanie niby wielkiéy choroby, i niby opętania, z kurczowatém trzęsieniem, i wyłamywaniem są pomieszane. *Perz. Lek.* 207. Przeſtańże móy bracie, tego miałkiego wyłamowania się. *Teat.* 33 *d*, 8, wykręcania się, wykrętów, wybiegów. WYŁAMACZ, - a, *m.*, który co wyłamuie, der Herausbrecher, Ausbrecher, Wegbrecher, Einbrecher; *Sr.* 1. wuwamař; *Ec.* изломитель.

WYLANIE, WYLANY; *ob.* Wylać.

WYŁAPAĆ *cz. dk.*, wyłapie *F.*, wyłapywać *czſtl. et kont.*, łapaniem wyniszczyć, wygubić, wszyſtko do iednego połapać, alles auffangen, ganz rein wegfangen.

WYLASKOWAĆ; *ob.* Laſkować.

WYŁASIĆ *cz. dk.*, łasieniem się wyłudzić, wywabić, abſchmarotzen, ausſchmarotzen.

WYLATAĆ; *ob.* Wylecieć.

WYŁATAĆ *cz. dk.*, wyłatywać *czſtl.*, wyłatuie *Pr.*; łataniem naprawić, ausflicken; *Vd.* iskrepati, vunſkerpati; *Rs.* исплатить, вычинить, вычинивать; wyłatać co czém, n. p. dziurę, suknie. *Bndtk.*, - *fig. tr.* Nie dziwuy się temu, gdy tobie podobny nowiniarz te *ladaszczyce, iako i ty teraz nieiedne wyłatał, wymyślił. *Pim. Kam.* 73, iakieś ty pokomponował, zszył). Jak gmin w swym nigdy nie ſtatkuie ſtanie, Mogłeś to z Greckich hiſtoryi wyłatać. *Chrośc. Fars.* 75, ſkombinować, pokombinować). - Wyłatać się, wygramolic się, ſich mit Mühe herausarbeiten. Amirał czuiąc, że się sam wyłata, Nie chce pomocy, i kolegą mata *Chrośc. Fars.* 410. - §. Wyłatać komu ſkórę, grzbiet, boki, = wyłoić, wygarbować, wytrzepać, einem das Fell ausflicken, ausgerben. Skórę mu wyłatam, i sam nie będzie wiedział, kto go obił. *Teat.* 53, 21. Jakżebym ci ſkórę wyłatał, gdybym nie miał względu na panią. *ib.* 17, 82. Gdy w nocy barana zarzynał, wyłatałem mu zaraz ſkórę należycie. *ib.* 30 *c*, 12. Nieraz mi nieprzyiaciel ſkórę dobrze wyłatał. *ib.* 10 *b*, 12. Boię się panu narazić, bo mi każe grzbiet wyłatać. *ib.* 54, 53. Jeżeli się zbliży, wpadaiąc raptem na niego, dobrze mu wyłatay boki. *ib.* 27, 101. WYŁATACZ, - a, *m.*, który wyłatuie, der Ausflicker, Ausbeſſerer.

WYŁAWIAĆ, *ob.* Wyłowić. WYŁAZIĆ, *ob.* wyleźć.

WYŁECHTAĆ, *F.* wyłechce *cz dk.*, wyłechtywać *czſtl. et kontyn.*, aż do zbytku połechtać; łechcąc wycisnąć, wymódz, auskitzeln, herauskitzeln; łechtaniem wypędzić, wyzwolić, wegkitzeln. - *fig. tr.* Częſtokroć im kto słabiéy cenić kogo zechce, Mocniéy wzgardzicielowi ten boki wyłechce. *Teat.* 46 *c*, 37, *ob.* wyłatać boki, grzbiet, ſkórę.

WYLÉCIĆ, WYLICIĆ, wyletnić *cz. dk.*, *wylécać, *wylicać *ndk.*, letnio wygrzać, letnim uczynić, lau wärmen, lau machen. Gdy naleiemy wody zimnéy czyſtéy w ſklankę, i poſtawimy ią do wylicenia, zobaczymy wiele małych perełek. *Torz. ſk.* 159. Gdy się woda wyliciła, zimno odſtąpiło, i ſtało się nam w tych perełkach widocznėm. *ib.*, *Zab.* 8, 322.

WYLECIEĆ, *F.*, wyleci *med. dk.*, wylatać *ndk.*, wylatuie *Pr. kontyn.*, wylatywać *czstl.*; *Boh.* wyletéti; *Slo.* wyleteť; *Sr.* 1. wuleczicź; *Vd.* isleteti, vunleteti, vunlietati; *Cro.* izleteti, izlechem, izletavam; *Bs.* izletiti, poletiti; *Rg.* izletjetti: *Rs.* вылетѣть, вылетаю, спорхнуть, wylecieć ſkąd, lataiąc wyyść, herausfliegen, ausfliegen, davonfliegen. Kto pszczoły w ulach, albo ptaki w klatkach chowa, tedy póty iego są, póki przez ulicę albo przez płot nie przelecą; co rozumieć masz, tak o tych pszczołach, które z ulów, iako i które z barci albo pasiek wylatuią; bo ſkądkolwiek wylecą, tedy kto ie pierwéy w swym ulu zamknie, iego będą. *Szczerb. Sax.* 340. Dedalus przyprawił sobie i Jkarowi ſkrzydła, i wylecieli wierzchem precz. *Biel. hſt.* 24, ſie flogen heraus und davon. - *Similiter*: Szczękła ſtrona, łuk warknął, a ſtrzała ſkrzydlata, Okrutny cios niosąca, na Greki wylata. *Dmoch. Jl.* 91, der Pfeil fliegt auf die Griechen ab. - *translate varie*: Poczekay wylecisz ty precz, wylecisz. *Teat.* 19 *b*, 29, będziesz ty mi biegał, wałęsał się, du ſollſt mir ausfliegen, dich herum treiben. - Gdybym słowo piſnął, twóy Pan wnetby ztąd wyleciał. *Teat.* 17, 82,

szybkąby miał ztąd wyprawę, er würde schnell von hier absegeln, abfahren. - Niespodzianie z tamtéy uliczki więcéy sto szabel na mnie wyleciało. Boh. Kom. 1, 39, wypadło, kam über mich hergeflogen, fiel über mich her. - Wyleciało słowo, wypsnęło się, es ist ein Wort entschlüpft. Wyleci słówko ptaszkiem, trudno się mu wrócić. Bach. Ep. 38. Ptaszkiem słówko wyleci, a iuż go nie wciągniesz. Pot. Arg. 583. Sam nie wiem, iak mi z ust to kłamstwo wyleciało. Boh. Kom. 3, 218. - Wylecieć komu z rąk, nagle wypaść, entfallen; similiter wylecieć z pamięci, n. p. wszystko mi wylatuie z pamięci w przytomności Zofii. Zab. 24, 320. Zapamiętałem, wyszło; wyleciało mi z pamięci, e memoria excidit. Mącz. - §. Dirig. sursum: wylecieć w górę, górą. Dudz. 13, z wzlecieć, auffliegen, sich schwingen, in die Höhe fliegen, pr. et fig. tr. Godzina do wylecenia dawno iuż była upłynęła; lecz P. Blanchard siedział z balonem swoim w budzie, na napełnianie onego wybudowanéy, i dopiero za godzinę przyrzekł wylecieć. Gaz. Nar. 1, 201 b, die Stunde zum Auffluge. Karz się przykładem Jkara, nie wylatuy. Opal. Sat. 31, w górę nie radzę-ć wylatać, Kiedy się szczęście imie z tobą bratać. Hor. 1, 196 JKchn., górą wylatować ięła chłopięcina, puer audaci coepit gaudere volatu. Zebr. Ow. 195. Spadnie, kto wyżéy niż trzeba wyleci. Morszt. 29. Nie wylatay gdyć skrzydła nie urosły. Cn. Ad. 725, nie wyrywaỵ się). Ogień szalony tam srożéy pali, gdzie nie wylatuie. Past. F. 15, gdzie nie wybucha, wo das Feuer nicht hervor bricht, ausbricht, in die Höhe schlägt. Cyna gdy się rozgrzeie, niby dymeczek żółty czyli waporek wylatuie! Torz. sk. 305, wyziewa). Wstyd nam cię widzieć wyrodna młodzi, Nie umie dosieść bachmata, Choć mu wąs wargą wylata. Hor. 2, 162 Nar., dobywa się, sypie się, wysypuie się, der Schnurrbart bricht hervor. W Turczech pełno iest historyi bystrego niespodziewanego wyniesienia ludzi, z ostatniéy głębokości wylatuiących na wysokie mieysca, nie tykaiąc się żadnych stopniów; a oraz nie mniéy znowu gwałtownie zrzuconych. Kłok. Tur. 56, ludzie tam na naypierwsze urzędy i dygnitarstwa wylatuią, samém tylko szczęściem. ib. 2. Szatan pogardziwszy w spólnym weselu anielskiemi chorami, na wyniosłość wydzielności pokusił się wylecieć, mówiąc: wstąpię na niebo. Smotr. El. 19. Modestus, mierny, skromny, obyczayny, cichy, który nie rad wylata. Mącz. Wylatam, chełpię się. Dudz. 22, kokoszę się. Wtod., Cn. Th. 1317, szumno występuię, wynoszę się, popisuię się). W stroiach białe głowy rade wylatuią nad stan swóy przed swaty; mieszczki biorą na siebie ubiór szlachecki, szlachcianki stróy woiewodziny. Petr. Ek. 68. Piędzią się swą mierzy, nie wylata przed swaty. Petr. Ek. 115. Zbytnie nad insze wylatywanie. Gost. Gor. 120. Ty wiesz Panie, że myśl moia górą nie wylatywała. Ryb. Ps. 265, nie górowała, nie szumiała). Jeślibyśmy na rzeczy niepodobne z rozumy naszemi wylatować mieli... Rey Pst. P 4, kusić się, pokusić się). Nie twoia rzecz tak bardzo wylatywać słowy. Prot. Jat. 30.

WYLECZYĆ cz. dk., leczeniem z choroby wyzwolić, z wyzdrowić, auscuriren, Bh. wilečiti; Bs. izljeciti, ozdraviti; Rg. izljèciti, izvidati, Dl. izlichiti; Cro. zvrachiti, zvrachújem, izvrachujem, izvrachiti; Rs. вылѣчить, вылѣчивать, излѣчить, излѣчивать, исцѣлить; исцѣлять, выпользовать, Ec. излечаю, исцѣляю, изврачевати, воздравствити, воздравствовати. Barwierzom dobrze obiecał wynagrodzić, ieśliby go wyleczyli. Papr. Gn. 1031. Do wyléczenia, mogący być wyléczonym, wyléczny, auscurirbar, heilbar, Rg. izliecciv, izvidiv; Bs. izliecivi; Cro. zvrachlyiv; Rs. излѣчимый, oppos. *niewyléczny unheilbar; Vd. neosdraulin, neszelitliu; Rs. неизлѣчимый. Żółtaczka do puchliny albo suchot się przywięzuiąca, iest nie wyléczona. Krup. 5. 765. Subst. niewyléczność, die Unheilbarkeit, Rs. неизлѣчимость. WYLECZYCIEL, - a, m., wyzdrawiacz, Cro. zvrachitel, der Auscurirer, Heiler.

WYLEGAĆ, ob. wyleżeć. WYLEGANIEC, - ńca, m., manser illegitimus, qui de scorto natus est. Farr. 628, bękart, ein Bastard, cf. wyląg. WYLĘGAĆ, Wyląngać, Wylęgnąć, Wylęgły, ob. Wylądz.

WYLEKCZYĆ cz. dk., lżeyszym uczynić, (cf. wylacnić), erleichtern, leichter machen. Kazał ich wsadzić w okręt wylekczony. Pot. Syl. 315, wyładowany, wypróżniony, ausgeleert, ausgeladen. - Posłowie biorą w senacie od kanclerza Nad spodziewanie traktat wylekczony wiecznego pokoiu. Pot. Syl. 296, ulżony, wyłagodzony, gemildert.

WYLĘKNĄĆ się, wyląkł się, F. wylęknie się zaimk. idntl., wylękać się ndk., strachem być przeniknionym, od zalęknienia od siebie wyyść, sehr erschrecken, zusammen fahren, vor Schrecken außer sich seyn. Wzięto ią zaraz, ręce iéy związano, Nie wylękła się. PKchn. Jer. 34. Począł się wylękać i *wielmi frasować. Sekl. Mar. 14, „tęskliw być abo troskać.„ ib. - Wylękniony, wylękły, strachem przeięty, sehr erschrocken. Krzyknie nań Tankred srodze wylękniony, Kiedy na nią miecz uyźrzał wyniesiony. ib. 63. Obstąpili go wszyscy; lecz żaden nie śmie pytać wylękłego. Pot. Arg. 21. Jako więc pracowity oracz wylękniony, W niepogodę piorunem srogim ogłuszony, Kiedy iuż trzaskawica i on grzmot ustawa,.. PKchn. Orl. 23. Budzi się wylękły objawieniem, lecz wkrótce przekonany oczu rozmrużeniem, Że go tylko sen ludzi marą wystawioną. Przyb. Luz. 247. Wylękniona milczy. Ustrz. Troi. 46. Biegła na dźwięk zgiełku, i uyźrzy czeladź wylęknioną na ulicy. PKchn. Orl. 1, 83. Wylęknienie, *WYLĘK, - u, m., przestrach, heftiges Erschrecken. Do iakiego strachu i wylęknienia ludzie przychodzą. Dambr. Kaz. 9. Wszyscy upor i śmiałość stracili z wylęku. Przyb. Milt. 205.

WYLENIĆ; ob. Wylinić.

WYLEPIĆ cz. dk., wylepiać ndk., lepiąc wysmarować, zupełnie polepić, herauskleben, auskleben. - §. Wylepić oczy, wytrzészczyć oczy, die Augen weit aufsperren, aufreißen. Bndtk.

WYŁEPTAĆ co, cz. dk., wyłepce F.; wyłeptywać czstl.; łeptaniem wyżrzeć, wypić, Vd. vunslopati, vunpolopati, vunpozhrepati, ausschlappern, herausschlappern. Tr. Wyłeptać, wylizać, lambendo euacuare. Cn. Th. 1319.

WYLESĆ, ob. Wyleźć. WYLETNIĆ, ob. Wylécić, wylicić.

WYLEW, - u, *m.*, **WYLEWEK**, - wku, *m.*, *Vd.* izlivalishe, islitje, vunslitje; *Crn.* lyâk; *Sla.* izlivanje; *Rs.* вліяніе, разливъ; *Ec.* пролива; wylewanie, wylanie; to co się wylewa, i mieysce gdzie się co wylewa, das Herausgießen, Ausgießen, Ergießen, der Ausguß, der Erguß. Łez wylewem kropią smutne stopy. *Hul. Ow.* 232. Bronić oyczyzny ostatnim krwi wylewem gotowi. *Ust. Konst.* 2, 191; rozlaniem). Wylew rzéki, powódź, *Rs.* поёмъ, Erguß eines Flusses, Uebertritt, Ueberschwemmung. Miasto Stężyca sytuowane nad Wisłą na samey płaszczyznie, ustawnym podlega wylewom, tak że iuż połowa domów w Wiśle pogrążoną została. *Dyar. Gr.* 118. Wylewek rzéki, stawu, ieziora. *Cn. Th.* 1318. Nogat, część albo wylewek Wisły. *Krom.* 451, odnoga, der Arm eines Flusses; *ob.* łacha). Wylew i odlew morza, *fluxus et refluxus. Hub. W.* 104, die Fluth, Meeresfluth. Na oceanie przez trzy godziny, po przeyściu xiężyca przez południk dzieie się wylew, die Fluth, przez trzy godziny po iego zachodzie odlew, Ebbe; przez trzy godziny po przeyściu iego przez południk przeciwstopniowy powtórny wylew, i przez trzy po wschodzie powtórny trwa odlew. *Hub. Mech.* 464., nadchodzenie i odchodzenie morskie, wzbieranie i opadanie morskie). Wylewki morskie *aestuarium. Cn. Th.* 1318. - §. *fig tr.* wylew, nawalny napływ czego, Zufluß, Zuströmen, Erguß, Ergießung, Ueberströmung. Straszne Tatarów i częste do Europy wylewy. *Nar. Chod.* 12. Zamiast rzucenia tamy barbarzyńskim wylewom, Xiążęta w swoich spokoynie siedzieli stolicach. *Nar. hist.* 2, 398 - Rozpostarty po prowincyach królestwa okropnych nieszczęśliwości wylew. *Karp.* 2, 121. *-aliter.* Tak szczodrobliwy królewskich łask wylew na duchowieństwo, obraził szlachtę. *Nar hist.* 4, 245., wylanie, wysypanie, ein so reichlicher Gnadenerguß. **WYLEWAĆ**, *ob.* Wylać. **WYLEWACZ**, - a, *m.*, **WYLEWCA**, - y, *m.*, który wylewa, rozlewa, der Ausgießer, Vergießer, *Ec.* изливатель. Drży umysł na klęsk tyle; na kogoż krwi bratniéy Wylewca rąk nie targnął, wiek w zbrodnie dostatni? *Hor.* 1, 159 *Nar.*; *w rodz. żeńsk.* wylewaczka krwi. *Budn. Ezech.* 23, 45. **WYLEWCZY**, - a, - e, wylewaiący snadnie, *futilis. Cn. Th.* 1318, z którego snadnie się wylewa. *Wlod.*, leicht überströmend. **WYLEWNY**, - a, - e, - ie *adv.*, od wylewu, Ausguß =, Erguß =, *Rs.* поёмный. - §. Snadny do wylania, ausgießbar. *Chodk. Kost.* 2.

WYLEŻAŁY, *ob.* Wyleżeć.

WYLEŹĆ, wylazł, wyleźli, *F.* wylézie, wylézę *med. dk.*, wyłazić *ndk.*, *Bh.* wylezti; *Sr.* 2. hulescz; *Vd.* islesti, vunlesti, vunslesti; *Rg. Bs.* izlaziti; *Cro.* izlazivam, jzplazuiem, izplaziti; *Rs.* вылѣзть, вылѣзать, излѣзть, излѣзать, выползть, выпалзывать (wypełzać) (*Rs.* вылазъ, = przełaz, *qu. v.*); *Ec.* вылажу; łażąc wyyść, *pr. et fig. tr.* z biedą wydobyć się, wygramolić się, herauskriechen, auskriechen, hervorkriechen, hervorgekrochen kommen, mit Noth langsam herauskommen. Przeciw myszom stawić łapice przy dziurach, kędyby wyłaziły. *Cresc.* 223. Wychudła od głodu liszka wemknęła się ciasną dziurą do śpiżarni; potym gdy się objadła, nie mogła zaś nazad wyleźć dla odętego brzucha. *Ezop.* 20. Łacno wleźć, trudno wyleźć. *Cn. Ad.* 223. Wymyśliłam sposób, iako *wyleziewa ze studni. *Ezop.* 53, iak my oboie wyleziemy). Niektóry tłusty teolog, gdy się nie mógł do drzwi docisnąć, chciał oknem wyleźć, ale krata nie dopuściła, a wszakże przecię wybiwszy błonę, począł wyłazić. *Baz. hist.* 59. Wylézie z tego iak może. *Teat.* 29, 87 cf. wyplączę się, wygramoli, wygrzebie się). Wylazłemu rybołowowi z swéy chałupy, Cezar żądanie swoie przekłada. *Chrość. Luk.* 156, z biedą wyciągnionemu, z wolna się wybieraiącemu, z ociąganiem się wychodzącemu). - Oczy wyłażą, na wierzch występuią, die Augen treten aus dem Kopfe hervor. - Też to są wolności, o które tak bardzo wrzeszczemy, że ledwie oczy na łeb nie wyłażą. *Pilch. Sen. Gn.* 362. Głowę miał stłuczoną, oczy wylazłe. *W. Post. W.* 3, 512. - Z głowy co nie wylézie, wyleźć nie chce, mocno tkwi w głowie, es will nicht aus dem Kopfe heraus, cf. wyleciéć z pamięci). Jeszcze ci nie wylazł z głowy Zalotnicki? *Teat.* 35, 62, Ale ten koniuszy mi z głowy nie wylézie. *Boh. Kom.* 4, 100. - §. Wyłazić o włosach, *ob.* lézą włosy, *Rs.* слинять, wypadaią włosy, die Haare gehen aus, fallen aus, *ob.* wylinić się.

WYLEŻEĆ, *F.* wyleży *med. dk.*, wylegać *ndk.*, wylegnąć *idntl.*, (cf. wylęgnąć, wylądz); *Bh.* wyležeti; *Sr.* 1. wulĺham, wuleżu, wuleżim; *Rs.* вылежать. Zboże wylega od buyności. *Pilch. Sen. list.* 298, pokłada się, kładzie się, das Getreide legt sich nieder. Tak żyta iak pszenica czasem dla zbytniego zagęszczenia grożą niebezpieczeństwem wylegania. *Kluk. Rosl.* 3, 203. Gdy len wzrostu nad grubość łodyg dóydzie, bać się potrzeba, aby albo od wiatrów połamany nie był, albo sam od siebie nie wyległ. *Przędz.* 21. Kukurudza len od wichrów i wyleżenia broni *ib.* 22. - Wyleżeć, leżeniem dóyść pewnego stopnia doyrzałości lub zepsucia z przeleżenia, ausliegen, durch Liegen erreichen einen Grad von Reife, oder Verderbniß. Wyleżałe wino, cf. wytrawne. Wyleżały towar, *ob.* zleżały. *Bndtk.* - Wyleżeć co, leżąc sobie zjednać, durch Liegen erhalten, sich zuziehen, sich etwas erliegen. - Wyleżeć sobie boki, = odleżec, przeleżeć, sich durchliegen. - §. *Recipr.* wyleżeć się, ile trzeba poleżeć, dosyć się wyciągać, dolegać sobie do wóli, dosypiać, *Crn.* islęgatise; *Rs.* вылежаться, sich gänzlich ausliegen, sattsam ausrasten, ausruhen, ausschlafen. Zwierz kiedy się nie wyśpi, nie wyleży, traci siłę. *Kluk Zyw.* 1, 155. Noc całą aż do rana tam i owdzie biegał, A dzień cały w pościeli gnuśnie się wylegał. *Pilch. Sen. list.* 4, 168; większą część nocy na deboszach trwonił, a prawie do południa się wylegał. *ib.* 2, 362. Którzy się w gnuśnym spoczynku miękko wylegaią, podobni są do nierządniczego domu, pełni zelżywości i hańby. *ib.* 3, 235. Trzeba trochę raniéy wstawać, i nie wylegać się tak iak Waść robisz. *Teat.* 8 *b*, 22. - §. Wyleżeć się z choroby, odzyskać leżeniem zdrowie, leżąc przychodzić do siebie, genesen vom Krankenlager, wieder zu sich kommen, zur Gesundheit gelangen. W powietrze morowe iedni mrą, a drudzy się wylegaią. *Gil. Post.* 269. Tak niebezpiecznie w onych ranach leżał, Że nie tuszyli, żeby się wyleżał. *PKchn. Jer.* 151. Do domu wszedł, dla wyleżenia się z ran swoich. *Mon.* 67, 358. Bolesław gdy rozumiał, że się iuż z choroby wyleżeć nie mógł, zwołał do Poznania co przednieyszych panów. *Krom.* 79. Tak ciężką choro-

bą ieſt zdięty, że go doktorowie odſtąpili, rozumieiąc, iż się z niey nie miał wyleżeć. *Birk. Dom.* 153.

WYŁGAĆ *cz. dk.*, wyłże, wyłgę *F.*, *wyłygać *ndk.*, łganiem wyrobić, wyiednać, uzyſkać, = wykłamać, **erlügen, mit Lügen erſchwindeln**, *Bh.* **wylhati, wylžeš, wylhu**; *Sr.* 1. **wułwju**; *Rs.* вылгать, вылыгаю, оболгать, оболыгаю. Któż to wie, ieżeli od niego pieniędzy wyłgać nie chce. *Teat.* 366, 77. Oto 500 talarów, które od niego wyłgałem. *ib.* 36 *b*, 88. Pochlebca prawie dobrze wyćwiczony, Jeſt panom łgarzom *ciotczony rodzony, Jako pies milczkiem gdy kąsa, nie szczeka, Także pochlebca by co wyłgał czeka, Pochlebca każdy piesek Pępowſkiego, Za tym wnet bieży, gdzieby doſtać czego. *Rey Zw.* 216*b*. - §. Wyłgać urząd, poselſtwo, = udać się za urzędnika, za posła, nie będąc nim. *Dudz.* 71, **lügenhaft vorgeben, repräſentiren.** *Ementior* wyłygam, wymyślam, co iako żywo nie było. *Mącz.* - §. wyłgać się, wykłamać się, łgarſtwem wykręcić się, **ſich loslügen**, *Rs.* оболгаться. Jak się tu wyłgać? *Teat.* 32*b*, 41.

WYLGNĄĆ WYLIPNĄĆ, *med. idntl.*, wylgiwać *czſtl.*, z lgniączki lipkiey wybrnąć, wybrodzić, wygramolić się, **von etwas Klebrigen loskommen, ſich abkleben, ſich aus dem Schlamme losarbeiten.** *Bndtk.*

WYLICHWIĆ *cz. dk.*, wylichwiać *ndok.*, lichwą wyrobić, wycisnąć, zarobić, **erwuchern, abwuchern, herauswuchern, durch Wucher erſchwingen.** Na iednych wyłudził, na drugich wylichwił. *Rys. Ad.* 191 *b*. Wylichwione pieniądze nikomu nie bywaią szczęśliwe. *Groi. Obr.* 215. Przywrócenie wydartych, wylichwionych pieniędzy. *W. Pſt. W.* 3, 267. Lichwa nie może być odpuszczona, aż się to przywróci, co się wylichwiło. *W. Pſt. Mn.* 136.

WYLICZYĆ *cz. dk.*, wyliczać *ndk.*, *Bh.* **wyčjtati, wyčiſt, (cf. wyczytać), wypočiſt, wypočitam**; *Slo.* **wičitať, wyčitugi**; *Sla.* izlichiti; *Bs.* izbroitti, pobroitti; *Rs.* исчислить, исчислять; *Ec.* изчисляю, изчитаю (cf. *Ec.* излишка, излише, излишше zbytecznie, bez liczby;) wszyſtko policzyć do iednego, **aufzählen, herzählen, herrechnen**, *pr. et fig. tr.* Ten kochany rycerz, iak z regeſtru wyliczył tych, których nazabiiał dla swego tryumfu. *Mon.* 74, 46. Co za czoło, kochanki mi swoie wyliczać! *Teat.* 21, 81. Gotowi są wyliczyć wszyſtkie gry swoie od roku, w których przegrali, a i iedney nawet nie pamiętaią, któraby dla nich była pomyślna. *Mon.* 68, 162. Wyliczyło się, = wyliczono, **man hat ausgezählt, hergezählt.** Wyliczyło się dosyć przykładów, i wiele ieszcze wyliczyćby się mogło, ſkąd iawno ieſt, że niekiedy niewolnik dać panu dobrodzieyſtwo może. *Gorn. Sen.* 195. Do wyliczenia, mogący być wyliczonym, *wyliczny (*diſtingu.* *wyleczny), **zählbar**, *Bs.* izbroivi, ſcto ſe mosge pribroitti; *niewyliczny, niezliczny, *Sla.* neizbrojen; *Ec.* неисчетный, **unzählig.** - §. Wyliczyć komu pieniądze, summę, gotowemi płacić, **eine Summe Geldes aufzählen, baar zahlen.** Idę, aby mi natychmiaſt wyliczył za wioſkę pieniądze. *Teat.* 4*b*, 136. Wyliczenie z góry *Ec.* предъисчисленіе, prenumerata, awans **die Vorausbezahlung.** -*fig. tr.* Są tak groźni, że gdy sługa wodę ciepłą nieco późniey przyniesie, trzyſta plag chudobie wyliczyć każą. *Pilch. Sen. Gn.* 234, naliczyć). - §. Wyliczyć się, wyrachować się, wyyść z *liczby, kłaść *liczbę, wykalkulować się, **Rechnung ablegen, in der Rechnung beſtehen.** Kto się wyliczy, i przed tobą, Boże, usprawiedliwi? *Sk. Kaz. prz.*

WYLICZYCIEL, - a, *m.*, który wylicza, **der Aufzähler, Herzähler.** *Enarrator* wykładacz, wyliczyciel. *Mącz.*; *w rodz. żeńſk.* Wyliczycielka.

WYLINA, - y, *ż.*, Wężowa ſkóra zwleczona. *Cn.* ; *Th.* 1238, wężowa ſkóra po wylénieniu. *Włod.*, *exuviae serpentis*, łuſka albo wylina wężowa. *Mącz.*, *Cro.* olilènye kache; **die abgelegte Haut einer Schlange.**

WYLINIĆ, WYLÉNIĆ *cz. dk.*, czynić że się lini, że piérze, włosy, ſkóra zlézą, **die Federn, oder Haare oder die Haut (Schlangenhaut) abgehen oder ausgehen machen.** Czas mu głowę wylénił. *Trȩb. S. M.* 28, z włosów ogołocił, łysiny nabawił, **die Zeit hat ihm den Kopf kahl gemacht.** Porośniesz wyléniony cny łabędziu w pióra, Tę-ć wróży radość wieszcza Helikonu góra. *Zab.* 11, 309., wypierzony, z pierza ogołocony). Jak gdy wyliniony wąż, ſtarey ſkóry zbywszy, Uwiiać się zwykł, świeżą łuſką się pokrywszy,.. *Otw. Ow.* 360. - Wylinić się, WYLINIEĆ, WYLÉNIEĆ *niiak. dk.*, *Bh.* **wylinati**; *Rs.* вылинять, вылинивать, poſtradać włosy, piérze, ſkórę (wężową), **die Haare, Federn, oder die Haut (Schlangenhaut) verlieren; ſich haaren, ſich mauſern, ſich häuten.** Wylinieć, olinieć, opaść z włosów, z piérza. *Włod.* Widać tam było ſkór wężowych moc wielką, co się wyliniały. *Biel.* 577, co się wyléniały. *Gwagn.* 629. -*fig. tr.* Poety ka teraz całe się wylénila i zmodniała. *Mon.* 73, 134, w nową sukienkę przebrała).

WYLIPNĄĆ, *ob.* wylgnąć. *WYLITY, wylany; *ob.* wylać.

WYLIZAĆ *cz. dk.*, wyliznąć *idntl.*, *wylizować, *wylizywać *czſtl. et kontyn.*; lizaniem wydobyć, wytrzeć, **herauslecken, auslecken**; *Bh.* **wylizati, wylizowati**; *Sr.* 1. **wulizu, wulizam, wulizeżu**; *Vd.* islisati, vunslizati; *Cro.* izlizati, izlisujem; *Rg.* izlizati; *Rs.* вылизать, вылизывать, вылокать, *Ec.* излизую. Tak tam trawy są smaczne, że woły i owce, gdy w pewne mieysca trafią, prawie ziemię wylizuią. *Torz. ſk.* 94. Wylizać, *lambendo euacuare*, wyłeptać. *Cn. Th.* 1319. - Wylizuie woda brzegi, podbiera. *Cn. Th.* 1319, podlizuie, podrywa; **ausſpühlen.** Ląd ten ma w sobie wiele żłobowin ciasnych, które nawałności od wiatrów miotania wylizały. *Otw. Ow.* 559. - §. *fig.* wylizać, pochlebſtwem wyłudzić, *Vd.* odlisati, odlisuvati, vunslisuvati; *Rs.* вылестить, вылещивать; **erlecken, mit Schmeicheln erhalten, erſchmeicheln.** *Veſtes a viris pellicere dicuntur mulieres*, wyświekotać, wylizać. *Mącz.* - §. Wylizuie się pies, kot, *lambendo sanat canis vulnus. Cn. Th.* 1319, **ſich heil lecken.** -*fig.* Musi iść na opatrzenie do cyrulika; i boday się wyliże. *Teat.* 30*c*, 70, wyléczy się, wygoi się, cf. wyleżéć się.

WYŁKNĄĆ, WYŁYKNĄĆ *cz. idntl.*, wyłykać *ndk.*, wycmoktać, wypić do kropli. *Włod.*, **herausſchlucken, ausſchlucken, herunterſchlucken.** Wyłknąć iaie, połknąć, do szczętu wypić. *Dudz.* 71. Wyłknąć gorzałkę, **ausſaufen.** *Ern.* 84. Oto wyłknie rzékę, a nie zadziwi się. *Leop. Job.* 40, 17, wypiie gębą swoią Jordan. *Bibl. Gd.*)

WYŁOGA, - i, *ż.*, WYŁÓŻKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; brzeg u sukni, u rękawa, wyłożony, **der Aufſchlag am Rocke, am Ermel, die Klappe**; *Bh.* **wyloh, wylozek**; *Vd.* zhe-

ſklad, preklad, gorvklad; *Rs.* выкладка́, ла́цканъ; кондырь, заворошъ (cf. zawrot). Przodki sobolowe u płaszczyka, a pod wszyſtkiém nie było nic; więc lepiéy barana pod cały kupić, niżli wyłogami tylko świat grzać, a grzbiet ziębić. *Lek. C 3 b.* Dla Węgrów pod komendą Bekiesza, R. 1578, sinego sukna wzięto 4684 łokci, i czerwonego 325. na łapki czyli wyłogi. *Czack. pr.* 218. Gwardye noszą suknią niebieſką z czerwonemi wyłogami. *Gaz. Nar.* 1, 249. Wyłóżki u rękawa. *Star. Ryc.* 44. Łokieć axamitu czarnego na wyłogi. *Teat.* 29 *c*, 76. Dla dziwackiéy mody trzeba łapek, wylotów i wyłog. *Mon.* 69, 605. - §. **wyłóg*; *ob.* wykład.

WYŁOIC *cz. dk.*, łoiem wysmarować, *Rs.* высалишь, austalgen, mit Talg ausſchmieren. - §. *fig. tr.* wyłoić komu ſkórę, wygarbować, *Rs.* кокошишь, einem das Fell ausſchmieren. Wyłoił mi ſkórę dobrze, zbił mię na miazgę. *Teat.* 30 *c*, 60. Grzbiet iéy kiiem wyłoię, aż iéy boki trzeszczeć będą. *ib.* 10 *b*, 60.

WYLOT, - u, *m.*, wylecenie, wylatanie, i mieysce wylecenia, das Herausfliegen, der Ausflug, der Ort des Ausfluges, das Ausflugloch; *Vd.* vunslet; *Rs.* вылетъ. W hucie ſklep spodni w piecu trzeba aby ku wantlochowi był wyższy, by ogień tamtędy wybuchaiący miał lepszy wylot. *Torz. ſk.* 49, otwor luftowy, Luftloch. Wylot armaty, *bouche. Łeſk.* 2, 240, uyście, wyyście, gęba, otwor, cf. oko; die Mündung der Canone. Wylot w działach, przedni okrąg koła kanałowego. *Jak. Art.* 3, 323. Na słowo komenderuiącego: „ na wylot!„ spuszczaią dno armaty ku dołowi, gdy tym czasem puszkarz wysuwa i podkłada klin dla zaſtanowienia armaty w położeniu podniesionym nad poziom. *Jak. Art.* 1, 410. - §. Wylot, to co wylatuie n. p. ze ſtrzelby, = pociſk, kula lecąca, ſtrzała lecąca, was abgeſchoſſen wird, Kugeln, Pfeile. Husarze maią swoie zasłony na wyloty nieprzyiacielſkie, tarcze. *Gil. Pſt.* 203. - §. Wylot, wyłoga, der Aufſchlag am Aermel. Z wylotami kontusiki, ſtróy niewieści. *Comp.* 705. Dla dziwackiéy mody czy fantazyi trzeba łapek, wylotów i wyłog. *Mon.* 69, 605. - §. Wylot, *teli penetratio in alteram partem*; *Poloni suam vocem fere tantum in uno modo loquendi* na wylot *usurpant. Cn. Th.* 1319, na przelot, na przeſtrzał, wſkróś, *durch durchem, z Niem. durch und durch, *Vd.* ſkus na ſkus; *Rs.* на вылетъ, насквозь; *Ec.* на вылѣтъ стрѣла или пуля прошла̀; na wylot przepadła ſtrzała *sagitta adverso corpore accepta*, *auerso erupit. Cn. Th.* 450. Na wylot ſtrzały przepadaią J śmierć z cięciwy iego posyłaią. *Paſt. F.* 233. Dziura na wylot, *Rs.* проёмъ cf. przeiąć). Na wylot przeźroczyſty *Ec.* сквози́шъ. Obaczę ia sam co on umie; ia na wylot człowieka przenikam. *Boh. Kom.* 3, 29. Znam cię na wylot. *Hul. Ow.* 172, *Boh. Kom.* 3, 212, cf. przez ſkórę. WYLOTNI, - ia, - ie, wylatuiący, wzlatuiący, auffliegbar. Wylotnia sól w chimii, mocą ognia wzgórę wylatuiąca, i osadzaiąca się na wnętrznéy powierzchni naczynia, w którym zamknięta. *Jak. Art.* 3, 324, Luftſalz - § Przelotni, na wylot idący, wſkróś przenikaiący, durch und durch fliegend, *Rs.* проемный; *Ec.* сквозный. WYLOTOWY, - a, - e, od wylotu, mieysca wylotu, uyścia, Ausflugs =, Mündungs =. Wylotowa sztuka, część armaty, poczynaiąca się od drugiego spadku, t. i. od czopowey sztuki, a kończąca się równo z wylotem. *Jak. Art.* 3, 323, oczna sztuka. *ib.* 3, 306, *Łeſk.* 2, 240. Przy samym wylocie armaty ieſt głowa, albo obręcze wylotowe, *bourlet. Jak. Art.* 1, 138, *Łeſk.* 2, 240, wylotowa obrączka *l' astragale de volée. Jak. Art.* 1, 138, die Verſtäbung.

WYŁOWIC *cz. dk.*, wyławiać *ndk.*, łowiąc wyłapać, na łowach wyłapać, herausfiſchen, ausfiſchen, herausfangen, ausfangen, ganz wegfangen, *Bh.* wylowiti; *Sr.* 1. wulowicź, wuwóyu; *Vd.* isloviti, vunsloviti, isribiti, vunsribiti, (wyrybić); *Cro.* izloviti, izlaulyam; *Dl.* izribati; *Rs.* выловишь, выла́вливашь. O wyławianiu ryb. *A. Zam.* 172. Wędką wyłowić ryby, *Rs.* вы́удишь, *wywędzić). Wyławiam sadzawki, *piscinam euacuo*, *exinanio piscibus. Cn. Th.* 1317, rein ausfiſchen. Wyławiam ptaki, ryby, *ib.* 1303. - *fig. allegor.* Panowie wnet naydą takich wyżłów, którzyby wszędzie wyłowili, którzyby podsłuchywali, którzyby nosili nowinki, zpotwarzyć, nakoniec i zabić umieli. *Gorn. Dw.* 361. - §. *tr.* wyłowić od kogo, wymachlować, wyłudzić, wykpić, wywabić, einem etwas ablocken, künſtlich abholen. Pieniądze te od tatuniów WcPańſtwa wyłowione zoſtaną. *Teat.* 36 *b*, 59.

WYŁOŻKA; *ob.* Wyłoga. WYŁOŻYC, *cz. dk.*, wyłoży *F.*; wykładać *ndk.*, *Bh.* wykladati, wykladam, wylożim; *Slo.* wykladám; *Sr.* 1. wulożicź, wulożu, wulożim, wukwaduyu; *Crn.* reſklâdam, reslagam; *Vd.* isloshiti, vunsloshiti, iſkladati, vunſkladati, islagati, vunslagati, arsloshit; *Bs.* isklaſti; *Rs.* выкласшь, выкла́дывашь, *Ec.* изложи́ши, излага́ши, излага́ю, вылага́ю. Wyłożyć co, n. p. towary, dobywszy rozłożyć, herauslegen, auslegen, auspacken, vorlegen, darlegen, hinlegen; *ob.* wyſtawić co na przeday). Swoie towary na rynku ku przedadaniu wyłożyć. *Baz. hſt.* 96. Syrus kupiec twóy iedwab' wykładał na iarmarku twoim. *Leop Ezech.* 27, 16. Szarłaty, perły i korale wykładali na iarmarkach twoich. *Radz. Ezech.* 27, 16. Wykładaią i drudzy kupcy materye swoie iedwabne. *Star. Dw.* 12. Towarów żadnych, aby się nikt we dni święta wykładać nie ważył. *Vol. Leg.* 3, 649. - W ſtarym zakonie: wyłożenie chlebów, n. p. w piérwszym przybytku był ſtół i wyłożenie chlebów, które zowią święte. 1 *Leop. Hebr.* 9, 2, położenie chlebów. 3 *Leop.*; zbudował Salomon dom imieniu Boga, i poświęcił go na wykładanie wiekuiſte chlebów poświęconych. *Leop.* 2 *Par.* 2, 4, *ob.* chleby pokładne, obliczności, przedobliczne, przekładne, *Ec.* преложенїя хлебы, Schaubrote; cf. ſtoły pokładne, ſtoły wykładów, Schautiſche. - Szufla w drukarni, na którą zycer z winkelaka wykłada pismo, dwoiaka, zycerſka i preſſerſka. *Mag. Mscr.* - Jak pospolicie chełpią się białogłowy z swych szat, i ta ięła wykładać i okazować swoie ochędożeńſtwa, szaty i insze ubiory. *Glicz. Wych. C.* 6 *b.*, cf. na popis z czém wyieżdzać, popisywać się, zur Schau auslegen. - *Jurid.* wyłożony sąd, t. i. który bywa czasów wedle prawa zamierzonych, a idzie zawzdy przez dwie niedziele. Za długim zwyczaiem przyszło, iż ten sąd zowią wyłożonym, iakoby na pewne i nieomylne czasy ułożonym a prawie zamierzonym. *Sax. Porz.* 43 *et* 44, ausgeſetztes, angeſetztes, feſtgeſetztes, niedergeſetztes Gericht, Tagesſatzung. - Wykładać rękę z szaty. *Cn. Th.* 1315, wyciągać, die Hand aus dem

Kleide herausthun, herausziehen. Tęſkność chorego, odkrywanie abo rąk wykładanie czyni. *Sak. pr.* 111, z pod kołdry, z pod przykrycia, **das Aufdecken der Hände.** Głowę ku górze iak z kuny wyłożą. *Paszk. Dz.* 128, wyciągaią, wysuwaią, **herausſtrecken.** - §. wykładać, precz odſtawiać, oddaliwszy od siebie położyć, wyſtawić, **weglegen z. B. die Kinder.** Wykładali dziatki swoie, ażeby nie były żywione; gdy Moyżesza wyłożono, wzięła go córka Faraona. *Biał. Pſt.* 106, cf. podrzucić, podrzutek). - §. Wykładać konie, woły, wyprzęgać, **das Zugvieh ausſpannen.** Nie wykładaycie ieszcze z iarzma byſtrych koni. *Dmoch. Jl.* 2, 283. Wyłoży z iarzma spoione sam woły, O pełne oracz nie dbaiąc ſtodoły. *Miaſk. ryt.* 41. Z iarzm wyłożyła smoki. *Zebr. Ow.* 214 *colla iis levavit.* - §. Wyłożyć na co, koszt łożyć, expensować, **die Koſten worauf verwenden, auslegen,** wypłacić, wyliczyć, **auszahlen.** Wszyſtkie ſtaranie i pilność wykłada i czyni na rzeczpospolitą. *Glicz. Wych. O 2 b.* Wolał, gdyby tylko był sam w niewoli umrzeć, iak wyłożyć tak wielką summę, która go w koszuli prawie zoſtawiła. *Mon.* 68, 22. Powiada, że kto mu wróci summę, którą na edukacyą Juliany wyłożył, ten ią mieć będzie. *Teat.* 5 *b*, 7, którą zaawansował, wyexpensował). Wyłożyć za kogo, pieniądze, summę, koszt, (*ob.* *wynałożyć); założyć go, zaſtąpić go, awansować za niego, **eine Summe für jemanden auslegen.** - §. Wykładać n. p. mahoniowym drzewem szafy, drzwi, posadzki, **mit verſchiedenem Holze auslegen, einlegen.** Wykładany; *Rs.* наборный (cf. nabrać) **eingelegt, ausgelegt.** Wykładana robota ſtolarſka. Wykładać suknie, obsadzić, **ein Kleid beſetzen,** garnirować, **garniren,** cf. wyłoga). - *§. Nieprzyiaciele naieżdżać na obóz nasz poczęli, wywabiaiąc na harc i wykładaiąc naszych obyczaie. *Biel.* 510, przedrzeźniaiąc, **nachſpotten, ausſpotten, mit Spott nachmachen.** - §. Wykładać co słowy, wykład sensu, znaczenia, czynić, tłumaczyć myśl, wyłuszczać, **mit Worten auslegen, erklären;** *Vd.* iſkasati, resbiſtriti, reslagati, reſkladati, isloshit, arsloshit, arsvietiti; *Rs.* толковать. Czytali w xięgach zakonu bożego wyraźnie, a wykładaiąc zmysł, objaśniali to, co czytali. *Bibl. Gd. Nehem.* 8, 8. Gadkę wyłożyć. *Teat.* 6 *c*, 80. Wszyscy mędrcowie nie mogą mi snu tego wywiązać i wyłożyć. *Leop. Dan.* 4, 15, **einen Traum deuten.** Przywiedzieni byli wszyscy mędrcowie Babilońscy, ażeby mi wywiązanie a wyłożenie onego snu powiedzieli. 1 *Leop. Dan.* 4, 3, wykład. 3 *Leop.*, **die Deutung.** Gdy nie ieſt iemu wyłożono, to ia tobie teraz wykładam. *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 12. Tak to wykładam, rozumiem. *Cn. Th.* 1315. - Wykładać co dobrze, źle, na dobrą ſtronę, na złą ſtronę tłumaczyć, **gut, ſchlecht auslegen, deuten.** Wielu ludzi zdumiewało się, i różni różnie wykładali. *Ząbk. Mt.* 293, różnie wnosili, wnioſkowali, sądzili, różnego zdania byli). - Wyłożyć co na iaki język, przetłumaczyć, **in eine Sprache überſetzen, übertragen.** Król Egipſki xięgi ſtarego zakonu dał wyłożyć z żydowſkiego języka na grecki. *Gil. Kat.* 2. Św. Hieronim wyłożył bibliią na język Słowacki. *Mącz.* - Wykłada się *Paſſive*, tłumaczy się, przekłada się, **wird erklärt, überſetzt.** Naleźliśmy Meſſyasza, który się wykłada Kryſtus. *Rey Pſt. Z z* 5. - *Zaimk.* Żem się wyłożył, że inszego fundamentu żaden założyć nie może okrom onego, który ieſt Kryſtus, iuż z grzechu wymówić się nie możecie. *Zrn. Pſt.* 3, 703, wytłumaczyłem się z tego, **ich habe mich darüber hinlänglich erklärt, genugſam ausgelaſſen.** - *aliter*: Żeby się śmierci niezbednéy wyłożył, Berło z koroną Kazimierz położył. *Pot. Jow.* 46, by iéy uyść, uniknąć, **entgehen, ausweichen.** WYŁOŻNY, - a, - e, - ie *adv.*, do wyłożenia, mogący być wyłożonym, **auslegbar.** - §. Rozmaity ieſt ten podział Aryſtotelesowy i niewyłożny. *Petr. Ek.* 50, niedołożny, niedokładny, **nicht erſchöpfend.** WYŁOŻYCIEL; *ob.* wykładacz; *Sr.* 1. **wuwożnik**; *Vd.* islagar; *Ec.* сказатель.

WYLUDNIC *cz. dk.*, ludności pozbawić, bezludnym uczynić, (*oppos.* zaludnić), **entvölkern.** Wyludnić się, WYLUDNIEC *niiak. dk.*, utracić ludność, **entvölkert werden.** Dla różnych przyczyn wyludniały pułki. *Papr. W.* 40.

WYŁUDA, - y, *ż.*, wyłudzenie, wygłaſkanie czego od kogo, **das Auslocken, Ablocken, Abſchwindeln.** Widząc Jzasław, iż Niemiecka pomoc miała tylko za cel poſtrachy dla wyłudy pieniędzy, wrócił się do Bolesława. *Nar. hſt.* 2, 424. - Wyłuda, to co wyłudza n. p. pieniądze z kieszeni, **was das Geld auslockt.** Te wyłudy drogo płacą kupcom. *Tr.* - §. *personif.* wyłuda, - y, *m. et ż.*; WYŁUDZACZ, WYŁUDZICIEL, - a, *m.* WYŁUDCA, - y, *m.*, który od kogo co wyłudza, *Rg.* izmamitegl; **der Auslocker, Ablocker, (*Ablugſer, *Auslugſer).** *Pellicator* wyłudzacz. *Mącz. Expalponides nummorum, Plaut., qui palpando et blandiendo nummos exprimit,* wyłudzacz, *aut si fingere libeat gentile nomen* WYŁUDZIŃSKI. *Cn. Th.* 1319, wyłudzigrosz, wydrwigrosz. WYŁUDZIC, *cz. dk.*, wyłudzać *ndk.*, łudzeniem wymamić, wywabić, wymachlować, wygłaſkać, wylizać; **herauslocken, auslocken, ablocken, (*ablugſen, *auslugſen),** *Bh.* **wylauditi,** *Slo.* **wylaudjm**; *Vd.* odlisati, odliſuvati, vunslisuvati, odpledrati, dolſpledrati; *Cro.* izmamiti, izmamlyujem; *Bs.* izmamiti, izmudriti; *Rg.* izmâmiti; *Rs.* вылестить, вылещивать, выманить, выманивать, щечить, щечу (*Rs.* худить, вылудить wybielić). Wyłudzić co, wygłaſkać, **etwas abſchmeicheln.** *Ern.* 26. U pewnego młodziana wyłudziwszy znaczne pieniądze, do rozpaczy go prawie przyprowadził. *Boh. Kom.* 2, 142. Spodziewamy się tak u świata marnego rychléy wyłudzić a wyfiglować potrzeb a opatrzności swoich. *Rey Pſt. O o* 5. Legat na synodzie wyłudził podatek na biſkupach i inszém duchowieńſtwie na woynę Turecką. *Stryik.* 421. Chociaż xiądz nie ukradnie, przecię co wyłudzi. *Rey Wiz.* 94. Koźlę małe do wilka, nie wyłudzisz tu nic, bo aczkolwiek wrzaſk kozi słyszę, ale ſkadłubiną wilka widzę. *Ezop.* 12, nie oszukasz, nie wſkórasz nic udawaniem). - Wyłudzić sekret, wymacać, **ein Geheimniß ablocken.** Umiem ia wkraść się w przyiaźń, i sekret wyłudzić. *Hor. Sat.* 126. Mówili Filiſtynowie do Delili: wyłudź na mężu a wywiedz się, w czém ieſt tak wielka moc iego. *Radz. Judic.* 16, 5. - Wyłudzić kogo, wywabić go, **einen herauslocken.** Jako orzeł, gdy wyłudza a wyzywa swe dziatki ku lataniu. *Leop. Deut.* 32. - §. Wyłudzić się, łudzeniem wyzwolić się, wykręcić się, **ſich losſchwindeln, durch Dreherey losmachen.** Rozumiał Faraon, iakby Jzraelici chcieli się wyłudzić ku sprawowaniu ofiar. *Radz. Ex.* 5, 8. Wyście leniwi, i dlatego się ku ofiarom wyłudzić chcecie. *ib.* 17. Po trzecim dniu

rozumiał Faraon, iż żydzi precz ciągną, a na ofiarę od niego się wyłudzili. *Biel. hſt.* 30. - Przed śmierci szpetną kosą nikt się nie wyłudzi. *Rey Wiz.* 96.

WYŁUGOWAĆ; *ob.* wyłużyć.

WYŁUP, - u, *m.*, wyłupienie, i to co wyłupiono, das Ausklauben, Auspuhlen, Ausplündern; das Ausgeklaubte, Abgeklaubte, Ausgeplünderte. - §. Wyłup, ziele, *ob.* Kania przędza, kanianka. *Syr.*, *Urzęd.* 111, Flachsſeide. We lnie znayduie się wyłup, łoboda, i inne chrośćiſka. *Haur. Sk.* 34. Wyłup tymowy, *epithymium* Thymſeide. WYŁUPEK, - pka, *m.*, wyłupionego co, etwas Ausgeſchältes, Ausgeklaubtes; mianowicie Wyłupek orzech, wyręblak, orzech wyłuszczony sam przez się. *Włod.*, orzech doyrzały, który sam wypada z czaszki. *Dudz.* 71; *Cn. Th.* 1319, *Bh.* weylupek, łuszczak, ein reifer Nuß, der von ſelbſt aus der Schaale fällt. WYŁUPIĆ, - ił; *F.* wyłupi *cz. dk.*, wyłupywać *czstl.*, wyłupuie *Pr. kontyn.*, wyłupiać, wyłupiam *ndk.*, *Bh.* wylaupiti, wylaupati, wylaupnauti; *Rs.* вылупить, вылуплять, сколупнуть, сколупывать, заколупить, заколупывать, выколупнуть, выколупать, выколупываю, *Ec.* излупляю, вылупляю, z łupin wybierać, obierać, wyłuszczać, aushülſen, ausklauben, ausſchelfen, aushülſen. Wyłupuię orzech, iądro. *Cn. Th.* 1319, wyłuszczam, wyłupuię ziarno, groch, migdał, orzech. *ib.* Z kleszczowiny włoſkiéy iądra wyłupuią i mielą, albo w oleiarni na oley wybiiaią. *Syr.* 1486. - §. wyłupić komu oczy, wyiąć mu oczy, wybić, wykłóć, einem die Augen ausſtechen. Chłopiec od Areopagitów na gardło ſkazany, iż przepiórkom oczy wyłupował. *Baz. Modrz.* 50. Żeby to było mogło być, i oczybyście byli sobie wyłupowali, a dalibyście mi ie byli. *Leop. Gal.* 4, 15. - *aliter.* Gębę otworzył i oczy wyłupił, iak głupi. *Teat.* 56 *d*, 17, wyłuszczał, wytrzeszczał, wywalił oczy, er riß die Augen auf, ſperrte die Augen auf. - §. Wyłupuię albo wyłupiam ſkrzynię, komorę. *Cn. Th.* 1319, rein ausplündern. Dom iego wyłupi. 3 *Leop. Math.* 12, 29, dom iego rumuie a łupi. 1 *Leop*). Na garbarzach R. 1610 kamienice mieszczanów Krakowſkich wyłupione. *Zygr. Pap.* 311. Naśladuy rady moiéy, wyłup kędy możesz, zedrzyy z kogo możesz, wylichw, iako możesz. *Rey Pſt. S s* 1. Łakomiec biega iako na szróbach, myśląc iakoby gdzie co załapić albo wyłupić, albo wyszydzić albo wylichwić, albo wykłamać, i zawsze myśli iakim kształtem kogo z pieniędzy wyzuć. *Wer. Rgl.* 97. Więcéy dać może, kto więcéy z nędznych a ubogich ludzi wyłupić a wyciągnąć może. *Rey Pſt. J i i* 3. Urząd sobie kupił, Żeby co dał wyborcy, na drugich wyłupił. *Klon. Jud.* 15. - §. WYŁUPAĆ *cz. dk.*, wyłupuie *Pr.*, wyłupi *F.*, łupaniem wyłamać, ausſpalten, herausſpalten, ſpaltend ausbrechen. Złodziéy do téy kamienicy dobiiał się, i drzwi wyłupował. *Teat.* 32 *b*, 73. Wyłupanie i włamanie się do domu cudzego w nocy, ieſt ieden z gwałtownieyszych kryminałów. *Oſtr. P. K.* 1, 303. *Cro.* izlupànye). - Wyłupać kogo, wybić go, wygarbować, *Bs.* izlupati, izbitti, einen ausprügeln. Choć mię kto i w pyſk uderzy i kiiem wyłupi, to sobie milczę, unikaiąc tego, żebym więcéy nie doſtał. *Boh. Kom.* 2, 107. WYŁUPICIEL, WYŁUPNIK, - a, *m.*, gwałtownik, który wyłupuie, czyli złupia miaſta, domy. *Włod.*; *Direptor*, drapieżca, wyłupnik. *Mącz.*

WYŁUPNY, - a, - e, wyłuſkny, który się łatwo daie wyłupić. *Włod.*, leicht auszuhülſen, ausklaubbar. WYŁUPUIE, *ob.* Wyłupić, wyłupać.

WYŁUSZCZYĆ *cz. dk.*, wyłuſkać *ndk.*, wyłuſkiwać *czstl.*; *wyłuſkuię, wyłuszczam *kontyn.*, wyłuszczam, wyłupuię ziarno, groch, migdał, orzech. *Cn. Th.* 1319, ausſchalen, aushülſen, ausſchelfen, *Bh.* wygádřiti (cf. iądro), *Sr.* 1. wupadřu; *Crn.* ſlushim, ſlushiti; *Vd.* isluſhiti, vunsluſhiti; (*Bs.* zagljuſctiti *decorticare aliquantulum*); *Rs.* вылущиваю, шелушить, ошелушить. Z orzechów robaczywych wyłuszczywszy iądra, schować na oley; boby ich robacy doiedli, gdyby w ſkorupach były. *Cresc.* 403. Gospodarz poſtrzegł, że mu ktoś znacznie na polu wyłuſkał ſtrączki. *Haur. Sk.* 222. - §. Wyłuszczać oczy, wytrzeszczać, die Augen aufreißen, aufſperren. Jak wryty ſtanie, wzrok wyłuszcza; o nim nigdy nie słyszał. *Zab.* 15, 75 *Nagł.* - §. *fig. tr.* wyłuszczać iaką rzecz, mowę, materyą, = wykładać, wyszczególniaiąc wyiaśniać, rozbierać, eine Sache erläutern, aus einander ſetzen, zergliedern, erörtern, *Bs.* izgovaràti, iſtumaciti, isgovoriti, izuſtiti). Wyłuszczenie albo explikacya zawisła na omówieniu kilku znaiomszemi słowy nieznaiomego wyrazu. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 50; = WYŁUSZCZKA, *definitio*, *ib.*, *Rs.* сказка, die Erklärung, Beſchreibung, Umſchreibung, Erörterung, Definition. Czułym ludziom dosyć ieſt wyłuszczyć ſtan swóy, ażeby być wspartym od nich. *Teat.* 49 *c*, *a* 2, opisać, wyſtawić, przełożyć, beſchreiben, vorſtellen, darſtellen, vorlegen. WYŁUSKNY, - a, - e, - ie *adv.*, wyłupny, który się łatwo daie wyłupić. *Włod.*, *Cn. Th.* 1319, ausſchälbar, leicht auszuhülſen. Nie wyłuſkne zboże, *ob.* twarde. *Pauera frumenta*, twardy do młócby, nie wyłuſkny. *Cn. Th.* 1165. WYŁUSZCZYCIEL, - a, *m.*, wyłuszczaiący rzecz iaką, wykładacz, der Auseinanderſetzer, Erörterer, *Bs.* izgovoritegl; *Ec.* сказатель. *w rodz. żeńſk.* wyłuszczycielka.

WYLUTROWAĆ *cz. dk.*, lutruiąc wyczyścić, ausläutern. Kiedy będzie potasz dobrze wylutrowany, t. i. że w nim nie będzie w śrzodku nic czarnego, z takiego potaszu będzie śkło czyſte. *Torz.* 219.

WYLUTOWAĆ, *ob.* lutować, litować. - WYLUZOWAĆ; *ob.* luzować, lózować.

WYŁUŻYĆ, WYŁUGOWAĆ *cz. dk.*, wyłużać *ndk.*; *Rs.* выщолочить; auslaugen. Poſtępuy z zlewaniem, aż iuż oſtatnia woda gotowana z popiołem; smaku od niego mieć nie będzie; ta praca nazywa się wyługowaniem, *elixivatio.* *Kruml.* 424, *ib.* 424, *ib.* 114. Kiedy ziemia na saletrę dobrze zakwitnie, powinna być wyłużona, dla wyciągnienia z niéy saletry. *Jak. Art.* 1, 49, *ib.* 1, 51. Ziemia pozoſtała w kadziech, nie będąc ze wszyſtkiém obrana z saletry za pierwszym razem, wyłuża się ieszcze powtórnie czyſtą wodą. *Jak. Art.* 1, 51, wird ausgelaugt. WYŁUŻYNY, *ob.* łużyny, zoła.

*WYŁYGAĆ, *ob.* wyłgać. WYŁYKAĆ, wyłyknąć; *obacz* wyłknąć.

WYŁYSIĆ *cz. dk.*, zupełnie obłysić, łysym uczynić, ganz kahl machen. Patrzą dziś cudzych żonek, żonek wyłysionych. *Kłon. Wor:* 58.?? WYŁYSIEĆ *niiak. dk.*, *Wyłysywać *czstl.*, zupełnie obłysieć, ganz kahl werden.

Dla gorącości siewby zemdlałe wyłysywały. *Krom.* 709, *squalere.*

WYŁYSZCZEĆ *med. dk.*, wyłyskać *ndk.*, wyłyskuie *Pr. kontyn.*, wyłyskiwać *czstl.*; z blaskiem się wydać, wyiskrzyć, hervorblitzen, herausstrahlen, ausstrahlen. *Bndtk.*

WYŁŻ, - u, *m.*, kamień, na którym kruszec osiadł, *Tr.*, ein Stein, woran sich Erz gesetzt hat. WYŁŻE, Wyłgę, *ob.* wyłgać. WYŁŻYGROSZ, - a, *m.*, wydrwigrosz, wyłudzacz pieniędzy, ein Geldauslocker, Geldablügner. *Zab.* 16, 148 *Nagł.*

WYMACAC *cz. dk.*, wymacywać *czstl.*; właściwie macaniem wybierać, dochodzić, ausfühlen, austasten, ertasten; *Sr.* 1. wumaßam; *Cro.* zpipávam; *Rs.* выщупанъ, выщупывать; (*Bh.* wymackati wycisкać gąbkę). Wymacał naytłustsze kury. *Tr.* - §. *translato saepius utimur*, *loco* naleść, nayduię, wynayduię, wybadać, dowiadywać się. *Cn. Th.* 1319. Wymacać, wyszukać, wszędzie szukać, trząść, przetrząść, herumsuchen, wühlen, herumstöhren. Skrzynki dobrze wymacali, a przeszukali, czyby broni nie było. *Budn. Cyc.* 96. Spiegowie iako psi śledzący przeniknęli i wymacali każdy kącik. *Bot.* 4, 58. Wymacałeś wszystek sprzęt móy, cóżeś znalazł twoiego? *W. Gen* 31, 37, *Budn. ib.* Naydzie zuchwalców siła między nimi, co nie lenią się czasem wymacać na gościńcu, masz-li co za pasem abo w kalecie. *Star. Vot. C* 2. Żołnierze nietylko nadróżne maiętności plundrowali, ale też i odległe wymacywali. *Krom.* 704, *perscrutati*, rabowali, rauben, plündern; - *Cum effectu* wymacać, wynaleść, znaleść, auffinden, finden. Tak cię skryię, zje kata, kto cię tam wymaca. *Tręb. S. M.* 116. Bezrozumny człowiek wymaca często przyczynę istotną, którey mądrzy długo postrzec nie mogą. *Kłok. Tur.* 97, wynaydzie, odkryie; entdecken. Uwziąłem się wymacać cokolwiekbym mógł z obyczaiów derwiszów. *ib.* 169. Wymacasz nie chcący prawdy na kobiecie. *Teat.* 46 *b*, 16 dóydziesz, du wirst von ihr die Wahrheit herausholen; *Rs.* разнюхать cf. wywietrzyć). Wymacać kogo, sztucznie wyexaminować, einen ausholen; *Vd.* isprashati, vprashati, sbarati, sbarkuvati; *Rs.* просить, опрашивать. Wymacanie, *Rs.* опросъ. Nie było z kandydatów nikogo, aby król w nim nie wymacał defektu iakiego. *Lub. Roz.* 192, nie postrzegł, odkrył).

WYMACEROWAĆ *cz. dk.*, w cieczy, n. p. w occie, zupełnie odmiękczyć, ganz durchweichen lassen, z. B. im Essig. Kaftan octem wymacerowany, wytrzymuie wszelkiemu żelazu. *Papr. W.* 1, 229. - *fig. tr.* trzeba tu wymacerować Jegomości. *Teat.* 4 *b*, 91, wybić, wygarbować, durchgerben, durchwalken mit dem Stocke.

WYMACHNĄĆ *cz. idntl.*, wymachać *dk.*, zamachnąwszy wyrzucić, wymiotać, wyruszyć, mit einem Schwunge auswerfen, herausschleudern; *Vd.* ismahati, vunmahati, vunsmahati; *Rs.* вымахать, вымахивать. Wymachać się, wielkiém poruszeniem wysilić się, sich durch heftige Bewegung abmatten. *Tr.*

WYMACHLOWAĆ *cz. dk.*, wyłudzić, wyfiglować, wykręcić, wydrwić, wykuglować, herausschwindeln, ausschwindeln, durch Schwindeley ablocken.

WYMĄCIC *cz. dk.*, z zamącenia wydobyć, aus dem Trüben herausholen. - §. Jak naymocniey zamącić, im höchsten Grade trübe machen. *Bndtk.*

WYMACZAC *cz. dk.*, maczaniem wypotrzebować, austunken z. B. die Brühe; *Bh.* wymácati; *Vd.* vunsmozhiti, vunpomozhiti. 2., *ob.* wymoczyć.

WYMĄCZYC *cz. dk.*, pomączone wyczyścić, vom Mehlstaube reinigen.

WYMADLAC; *ob.* wymodlić.

WYMĄDRZEC *niiak. dk.*, do naywyższego stopnia lub zbytnie zmądrzeć, überaus klug werden, zu klug werden. WYMĄDRZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zbytnia mądrość, der Vorwitz, cf. wymędrować.

WYMAGAĆ; *ob.* Wymódz.

WYMAGLOWAĆ *cz. dk.*, wymaglowywać *czstl.*; maglem zupełnie wygładzić, wyprasować, ausmangeln, herausmangeln, glatt mangeln. Płótno przepłókawszy w wodzie magluy, wilgotne naprzód, potym wysuszywszy należycie wymagluy na sucho. *Przędz.* 89. - §. *fig. tr.* Woltę zrobić, kartę zdmuchnąć, lisa ułożyć, wymaglować, nikt lepiey odemnie nie potrafi. *Teat.* 1, 30.?

WYMAGNETYZOWAĆ *cz. dk.*, magnetyzmem wyléczyć, herausmagnetisiren, ausmagnetisiren. *Bndtk.*?

WYMAIĆ *cz. dk.*, wymaiać *ndk.*, maiem, liściem zieloném wystroić, ausmayen, bemayen, belauben. *Bndtk.*

WYMAKAĆ, *ob.* wymoknąć.

WYMALOWAĆ *cz. dk.*, wymalowywać *czstl.*, w malowaniu wystawić, maluiąc wyrazić, malowania dokończyć, ausmahlen; *Vd.* ismalati, vunsmalati, obrasati, vnnobrasati; *Bs.* ispengati, ispisati; *Rs.* искрасить, искрашивать. Gdy uyźrzała męże wymalowane na ścienie, twarzy Chaldeyskie wykonterfetowane farbami, zapalała się na nie chciwością oczu swoich. *Leop. Ezech.* 23, 14. On was prawie wypisał, i waszemiż farbami do żywego wymalował. *Twor. Wie.* 83. Prorocy wypisali, a prawie iakoby na oko wymalowali sposób męki iego. *Rey Pst. L* 6. Wymaluię cię, iakiś iest, *tuis te pingam coloribus. Cn. T.* 1319, leibhaftig abmahlen. Słowy się rzecz wymaluie. *Gorn. Dw.* 285, wyraża, wystawia, wykłada). Krasny, iakby go wymalował. *Cn. Ad.* 393, iak malowany, wie gemahlt. Wymalowanie *actio*, odmalowanie, das Ausmahlen, Abmahlen; *opus* malowanie, malowidło, co odmalowano, obraz, das Gemählde. Daleko iest obraz i wymalowanie od swego oryginału. *Kłok. Tur.* 70, kopiia.

WYMAMIĆ *cz. dk.*, wykuglować; wyłudzić, wymachlować, herausäffen, herausschwindeln, abschwindeln; *Vd.* odplepdrati, dolspledrati; *Cro.* izmamiti, izmamlyujem; *Bs.* izmamiti; *Rg.* izmâmiti; *Rs.* выманить, выманивать. Niechayże sobie czynią aby z tey mammony Przyiacioły; choć i tak marnie wymamioney. *Klon. Wor.* 82. WYMAMIACZ, WYMAMICIEL, - a, *m.*, wyłudzacz, *Rg.* izmamitegl, der Ausgaukler, Abschwindler, der einem etwas abschwindelt.

WYMARCIE, WYMARŁY, *ob.* Wymrzeć.

WYMARMURZYĆ, WYMARMUROWAĆ *cz. dk.*, marmurem wykładać, na kształt marmuru wyrobić, ausmarmuriren. Gipsem wymarmurzony gabinet od stroiu. *Kras. Sat.* 81; *Ec.* измраморанъ, сдѣланный на подобїе мрамора.

WYMARSZCZYĆ *cz. dk.*, wymarszczać *ndk.*, zmarszczone wygładzić, entrunzeln, entfalten, ausrunzeln, glatt machen; *Sr.* 1. wumorschżu; *Vd.* vunsvogluvati, isvogluvati,

vati, vunsprepirati; *Ross.* расправишь, расправлять; cf. rozprawić). - §. Wymarszczyć, w zmarszczki wyginać, in Runzeln fälteln, aufrunzeln.

WYMARSZEROWAĆ, WYMASZEROWAĆ *med. dk.*, w marsz wyruszyć, wyciągnąć, ausmarschiren. WYMARZAĆ, *ob.* wymorzyć.

WYMAR-ZNĄĆ *niiak. idntl.*, wymar-zać *ndk.*, mrozem wyginąć, ustać, ausfrieren; *Bh.* wykřehnauti, wykřehati; *Rs* вымерзнуть, вымерзать, *pr. et fig tr.* Prawdziwa ona miłość oziębła, zgasła, a prawie iuż wymar-zła. *Wiśń.* 163.

WYMARZYĆ *cz. dk.*, marząc wymyślić, wyroić, uroić, austräumen, träumerisch aushecken, erträumen. Wymarzył sobie Platon Rzpltą. *Kras. list.* 110, erschwärmen.

WYMAŚCIĆ *cz. dk.*, wymaści, wymaszczę *F.*, maścią wysmarować, tłustością pomazać, aussalben; *Rs.* вымаслить, вымасливать. - §. Maść wysmarować, wypotrzebować; *Rs.* изсалить; aufsalben, salbend ausbrauchen.

WYMATAĆ *cz. dk.*, matactwem wyłudzić, wykręcić, wyłgać, (ablugsen), ausschwindeln, durch Lug und Trug ablocken. Złodzieiami są, ktorzy nieprawdziwém żebractwem pieniądze na ludziach wymataią. *Karn. Kat.* 353. Drugi nie dba, borguie, pożycza, gdzie iako może co na kim wymatać. *Dambr.* 483. Wyborgować, wymatać, a nie zapłacić. *Petr. Et.* 152. Pieniądze na nim gładkiemi słowy wymatał. *Sax. Tyt.* 95. Starał się xiążę, aby co wyłudził i wymatał na królu Zygmuncie. *Stryik.* 703. Czynią się posłańcy od wielkich panów, aby co na ludziach wymatali. *Sk. Kaz.* 461. Wymatawszy na was do czasu przymierze, tak was tylko bawi. *Jan. Oksz. A* 4 *b.* Do czegoż inszego mierzyły iego owe krzywoprzysięstwa, ktoremi on na W. K. Mości przymierza wymatał, ieno aby fortelem doszedł tego u ciebie. *Jan. Oksz. K. b.* Niepewnemu przymierzu Turczyna, i wymatanéy wierze iego, abyś nie wierzył. *ib. O* 4 *b.* Dostawszy listów wymatanych i przyczynnych od panów,.. *Klon. Wor.* 53. - §. Wymatać, *ob.* Wymotać.

WYMAWIAĆ, *ob.* Wymówić. WYMAWIACZ, *ob.* Wymówca. *WYMAWIALNY, *ob.* Wymówny.

WYMAZAĆ *cz. dk.*, wymaże *F.*, wymazuie *Pr. kontyn.*, wymazywać *czstl.*; mażąc wygluzować, wygładzić, wyrzucić, przekreślić za nieważne, wyniszczyć, auslöschen, ausstreichen, wegstreichen, vernichten, *pr. et fig. tr.*; *Bh.* wymazati, wymazowati; *Slo.* wymazati; *Sr.* 1. wumaju, wumajem, wumajam; *Vd.* isbrisati, vunsbrisati, vunpobrisati; *Cro.* izbrisati, zbrisati, zbishi, zbrisavam, izbrisujem; *Dl.* smarsivam; *Sla.* pomërsiti; *Rs.* вымазать, вымазывать, помарать, помарывать, смарать, смарывать, размарать, размарывать, чернить (*ob.* czernić), черню, исчернить; *Ec.* измазать, измазывать, измазую, изгладити, изглаждати, похериваю, почерниваю. Jeśli moia chorągiew nie będzie zupełna, przyydzie do tego, że mię z regimentu wymażą. *Boh. Kom.* 5, 211, cf. wykluczować, wyłączyć). Zdarzyło mi się widzieć w Warszawie iednego z tych Jchmości, którego dotąd z pamięci wymazać nie mogę. *Teat.* 13 *a*, 3, cf. wybić z pamięci; cf. wypaść, wylecieć z pamięci). Możeż sobie pochlebiać, żeś mnie ieszcze nie wymazała z pamięci twoiéy! *ib.* 53 *b*, 24. - Wymazanie; *Rs.* помарка. Nie do wymazania, *niewymazalny; *Slo.* newymazatedlný; *Vd.* nesbrisliv; *Ec.* неизмазный.

WYMDLIĆ *cz. dk.*, mdłym uczynić, wysilić, *Vd.* vunsmedleti, vunsmedluvati, entkräften. Gniewliwego upornego gniew a upor iego zawżdy wymdlić a wysuszyć musi. *Rey Zw.* 142.

WYMĘCZYĆ *cz. dk.*, wymęczać *ndk.*, męcząc wycisnąć, wydobyć, herausmartern, abmartern, abzwängen, herauszwängen, *pr. et fig. tr.*; *Boh.* wymučiti, wynutiti, wysaužiti; *Sr.* 1. wumucżam, wukatupu (wykatować), wuczwelupu, wumozowkupu (cf. mozolić); *Cro.* izmuchiti, zmuchiti; *Rg.* izmucciti; *Bs.* izmucciti, iskinuti (cf. wykinąć); *Ross.* вымучить, вынудить, вынуждать (wynudzić), размучить, канючить, выканючить, обезживотить, распытать, распытывать. Niektórzy złoczyńce tak są twardzi, iż na nich nic nie wymęczysz. *Sax. Porz.* 134. Na tych głupie w pychę podniosłych ludziach wymęczcie to, aby sami wyznali, że niesprawiedliwie woynę toczą. *Baz. Sk.* 140. - Wymęczyć co, wyłabudać z biedą, *Rs.* выхлопать, mit Marter, mit Angst und Mühe und Noth hervorbringen, herausbringen, zu Stande bringen. Wymęczywszy wiersz wypracowany Drukować boiaźń pracy swéy nagany. *Mon.* 70, 597. - Wymęczyć się, wysilić się męcząc, sich martern und erschöpfen, *Rs.* измучиться.

WYMĘDROWAĆ *cz. dk.*, mądrością mniemaną wykręcić, wyfiglować, wydrwić, wykpić, herausklügeln, ausklügeln, abklügeln, abschwindeln; *Vd.* ismudruvati, vunsmudruvati; *Bs.* izmudriti). Dwoie chłopiąt, na imię Obies i Gałąź, gdy myślili, iakoby mogli którego grosza nabyć, albo na kim wymędrować, zmówili się z sobą. *Glicz. Wych. H* 8, cf. Wymądrzeć.

WYMERSKAĆ *cz. dk.*; *Boh.* wymrskati *in publico virgis caedere*, (*Bh.* wymrskiti wybić n. p. oko biczem); wychłostać, ausstäupen, wegstäupen. Wszystkie szelmy z Włoch, z Hiszpanii i t. d. wygnane i wymerskane, do naszéy miléy oyczyzny, iakoby do smrodliwéy zyzy w okręcie, spłynęły się. *Weresz. Regl.* 16. Wymerskanie; *Bh.* wymrsk wychłostanie, wybicie, chłosta, das Auspeitschen.

*WYMĘŻCZYZNIĆ *cz. dk.*, *wymężczyzniać *ndk.*, mężkości pozbawić, rzezańcem uczynić, kastrować, wytrzebić, *Vd.* ismoshiti, resati, skopiti, entmannen, verschneiden. Wymężczyznienie *castratio. Gaz. Krak.* WYMĘŻNIEĆ *niiak. dok.*, mężnym się stać, wyrosnąć w mężczyznę, männlich werden, heran wachsen zum Manne.

WYMIĄĆ, WYMNĄĆ *cz. idntl.*, wyminać *ndk.*; *Bh.* wymnauti, wyminati, wymásti, wymatl, wymatu; *Cro. obs.* shmêm; *Cro.* izsmeknuti, izsmichem, osimlyen. oselszem; *Rs.* вымять, выминать, измять, изомну, изнять, изнимать, miąc wygnieść, wycisnąć, wytrzeć, herausknütteln, herausknéten, herausreiben, drücken, winden, pressen. Wymiąć chusty w praniu, *ob.* wykręcić, *Bh* wyždímati. Wyciśniony, wyżęty, wymięty *pressatus. Mącz.* Konopie w cierlicy lekko wymiąć. *Przydz.* 43. Ruth wymniąwszy sobie praźma z kłosów, iadła. *Leop. Rut.* 2, 14. Nie w-uzdasz wolu, gdy nim zboże wyminasz. *Budn.*

Deut. 25, 4, wymłócisz, wytrzesz na boisku). Zboże do chleba wyminaią, acz nie wiecznie wyminaniem wyminaią go, ani kołem wozowém taczaią, aby go zębami swemi nie pokruszył. *Budn. Jes.* 28, 28. Miedlicami i cierlicami wyminano a wycierano zboże z kłosów, taczaiąc ie po zbożu, bo tak u żydów młócono. *Budn. Jes.* 41, 15 *not.* WYMIĄDLIĆ, *ob.* wymiędlić.

WYMIANA, - y, *ż.*, wymienienie, mianowanie, wyrażenie imienia, die Benennung, das Benennen. Prosi głupia Jowisza o dar bez wymiany. *Zebr. Ow.* 63, *sine nomine munus.* Pisze o tém, bez wymiany iednak roku. *Nar. hst.* 2, 345. – §. Wymiana, WYMIANKA, - i, *ż.*, wyiątek, wyimek, excepcya, (*Bh.* wegmének *wymienka, warunek, kondycya). Proszę o to, wszakże z taką wymianką, gdy.. *Ryb. Gesl. D* 2 *b.* U Pana Boga niemasz wymianki, ieśli król, albo woiewoda. *Rey Zw.* 51 *b.* – §. Wymiana, wymienienie iednego za drugie, zamiana, der Austausch, der Tausch, Vertausch; *Vd.* ismenja, menjba, premenik; *Cro.* izmenba, premenba; *Dl.* izmina, promina, zamina; *Bs.* izmina, izmignenje; *Rs.* вымѣнъ, размѣна, размѣнъ; *Ec.* измѣна, измѣненїе (≈ 2., zdrada, cf. zmiennik).

WYMIAR, - u, *m.*, wymierzanie, rozmierzanie, wymierzenie, rozmierzenie, das Ausmessen, die Ausmessung, gleiche Vertheilung, Eintheilung, das Abtheilen, Eintheilen. Nawiększa dla prawodawcy trudność, uczynić sprawiedliwy między karą i przestępstwem wymiar. *Ostr. P. K.* 1, 135, słuszny stosunek, das rechte Verhältniß. Wymiar sprawiedliwości, skazanie słuszne, stosowne. *Ld.* – §. Wymiar, to co wymierzono. *Cn. Th.* 1320, das Zugemessene, Abgemessene, nach Maß Zugetheilte, WYMIARA, - y, *ż.*, WYMIAREK, - rku, *m.*, n. p. Może są takie stworzenia, dla których półgodziny tyli iest wymiar czasu, co dla nas lat tysiąc. *Mon.* 65, 26. – Wymiar młyński, *exactio aut pensio molaris*, pomierne. *Cn. Th.* 1320; *Wlod.*, wymiełek, die Mahlmetze, die Mehlmetze für den Müller, die Müllermetze. Jagiełło Gdańszczanom dał połowicę wymiarów i młynów Gdańskich, i na milę wszędzie grunta koło miasta. *Biel. Kr.* 262. Kazimierz Jagiełło Gdańszczanom cła, wymiary z młynów, czynsze z miasta odpuścił. *ib.* 356. – §. Wymiar, czém się co wymierza, miara mierzenia, das Maß, womit man mißt. Losu naszego nasze wymiarem są zmysły, Od nich ludzkie nieszczęścia, lub szczęścia zawisły. *Węg. List.* 7. Wymiar, albo stopień zrównania. *Sniad. Algebr.* 1, 65, der Grad. – §. *Geom.* wymiar, *dimensio. Geo. Nar.* 2, 231, die Ausdehnung. Wielkość każdego ciała ma trzy wymiary, długość, szerokość i głębokość. *Rog. Doś.* 1, 24., trzy wymiary razem zawsze znayduią się we wszystkiém, co tylko iest ciałem. *Jak. Math.* 1, 3. Każda płaszczyzna ma dwa wymiary, a temi są długość i szerokość. *Hub. Mech.* 26. WYMIARKOWAĆ *cz. dk.*, wymiarkowywać *czstl.*, pomiernym uczynić, wymierzyć stosownie do czego, należycie pomiarkować, abmessen, verhältnißmäßig einrichten. – §. Wymiarkować z kogo, z niego pomiarkować, wymacać, postrzedz, dowiedzieć się, *Vd.* vunposhlushati, dobagati, abmerken, ermessen, ausforschen, erforschen. WYMIARNY, WYMIAROWY, - a, - e, od wymiaru, od wymierzenia, do wymierzenia, wymierzony, wymierny, Abmessungs =, zum Abmessen, abgemessen, ausgemessen. Wszystkie wagi i miary będą wymiarne i cechowane. *Vol. Leg.* 2, 687 *Zyg. Aug.*

WYMIASTY, - a, - e, - o, *adv.*, wymienisty, z wymieniem, na kształt wymienia, wie das Kubeuter, dem Euter ähnlich, einen Euter habend. *Bandtk.*, cf. wymionowaty.

WYMIATAĆ, WYMIATOWAĆ, wymiotać; *ob.* Wymieść. WYMIATACZ, - a, *m.*, co miotłą wymiata, der Auskehrer, Ausfeger, *Bh.* wymétač; *Rg.* izmetalaz; *Cro.* zmetàch.

WYMIĘ, - ienia, *n.*, *Bh.* wymě, wemeno; *Sr.* 1. wumo, wumia, wuhmo; *Sr.* 2. hum'e; *Crn.* vime; (cf. *Crn.* amém *ubera praebere proli*); *Vd.* vime, vimen, vimzhek, vimzhiz (*Vg.* krava vimla, ≈ krowa nabiera wymion, staie się wymienistą); *Cro.* véme; *Bs.* vimme, ſ.ſſa, (cf. ssać, cf. cyc); *Rs.* вымя, (*Etym.* wymiąć, iąć); naczynia zbieraiące mléko, gdzie w samym końcu brzucha położone są, iak u krowy, zowią się wymiona. *Zool.* 68, das Kubeuter, das Euter, cf. cyc, cf. piersi, cf. promień). Z mlékiem do doienia Miła krówka nadstawia pełnego wymienia. *Lib. Hor.* 122. Z pełnych wymion (owce) mléka dodawacie, I wełny nam na miękkie szaty użyczacie. *Otw. Ow.* 610. Wymiona puste krowy napełniaią, Niepewnym skokiem błędliwo biegaią po miękkiey trawie rozpustne koźlęta. *Bardz. Tr.* 8. Wymię, t. i. od krowy cyce, których używaią w kuchni, kładąc w iarzynę, lub same gotuiąc i opiekaiąc. *Wiel. Kuch.* 434.

WYMIECINY *plur.*, *quisquiliae*, otrzebiny, ośmieciny, wymieciny, ogryzki. *Mącz.* Auskehricht, Kehricht (*ob.* wymieść). Wymieciny nie maią się rozrzucać w pasiece. *Kluk Zw.* 4, 251, wyrzutki, śmieci.

*WYMIECZOWAĆ *cz. dokon.*, wypolerować miecz, das Schwert fegen, poliren. Miecz wyostrzony iest i wymieczowany; aby posiekł ofiary, wyostrzon iest; aby się lśnął, wymieczowan iest. 3 *Leop. Ezech.* 21, 9, wyostrzony iest, i wypolerowany,.. aby się lśnął, wypolerowan iest. 1 *Leop.*) Miecz ten iest wyostrzony i wymieczowany, aby był w ręce tego, który zabiia. 3 *Leop. Ezech.* 21, 11.

WYMIĘDLIĆ, WYMIĄDLIĆ, *cz. dk.*; międleniem lub międlicą wytrzeć, wymiąć, ausriffeln, ausräufeln. Do wymiądlenia muszą być konopie mocno wysuszone. *Jak. Art.* 3, 219. Wymiędlone i wyczesane konopie. *Przędz.* 49.

WYMIĘKCZYĆ *cz. dk.*, wymiękczać *ndk.*, *Sr.* 1. wumechczi-żu, zupełnie przemiękczyć, ganz ausweichen, durchweichen, weich machen, *pr. et fig. tr.* Rzymianom i Grekom to nie nowina była, postronne imiona odmieniać, i na swą mowę wymiękczać i wycieńczać. *Biel. Kr.* 12. WYMIĘKNĄĆ *niiak. idntl.*, wymiękczeć *dk.*, zupełnie przemięknąć, ganz weich werden, durchweichen. *Bndtk.*

WYMIEŁEK, - łku, *m.*, wymiar młyński. *Tr.*, die Müllermetze, Mahlmetze, *Bh.* wymelek. WYMIELAĆ; *ob.* wymléć.

WYMIENIĆ *cz. dk.*, wymieniać *ndk.*, po imieniu wytykać nazywać, bey Namen nennen, benennen, hernennen; *Bh* wygmenowati, wygmenugi; *Sr.* 1. womenuyu; *Vd.* pojimenuvati). Wymienia osoby, które zna. *Teat.* 38, 193. Miasto potwarzy ięzyk twóy niechay czyni brackie łaska-

we karanie; miaſto wymienienia bliźniego, swych własnych grzechów wyznawanie. *Eraz ięz. L l 2 b.* - §. 2., wymienić, wymieniać; wymieniwać *czstl.*; iedno za drugie dać, zamienić, **austauschen, vertauschen**; *Boh.* **wyměniti, wyměnowati**; *Sr.* 1. **wumenu, wumenam**; *Vd.* smeniti, ismenjati, ismeniti, vunsmeniti, vunſzhriediti; *Cro.* izmeniti, iżmenyati, izmenyam; *Rg.* izmjêniti; *Bs.* izminiti (= 1., *vicem subire*, 2., *succedere*); *Ross.* вымѣнить, вымѣнивать (вымѣнить образъ kupić obraz Świętego); размѣнить, размѣнивать. Niemcy z Bremy miody, bydła i ſkóry leda za co u dzikich Łotwinów kupowali albo wymieniwali. *Stryik.* 248. Wymienianie, wymienienie, *ob.* wymiana. WYMIENIACZ, - a, *m.*, który co wymienia, po imieniu wytyka, mianuie, wzmiankuie, **der Benenner, Namenandeuter.** - §. zamieniacz, **der Vertauscher**; (*Slo.* **wym'enitel** *redemptor*); *Vd.* smenjavez; *Cro.* izmenitel, *f.* izmenitelicza; *Dl.* izmenilavacz; *Ec.* измѣнитель, (измѣнникъ zmiennik, zdrayca) - - WYMIENKA, - i, *ż.*; *Bh.* **wyminka, weyminka**; *Sr.* 1. **wumeneno**; wyimek, wyiątek, excepcya, warunek, **die Ausnahme, die Bedingung**; (*Bh.* **wyminiti**, wyymować, excypować, *Sr.* 1. **wumenicj**; *Bh.* **weyměnjk, weyměnićnjk**, który co sobie warował, excypował.) Powiedziała to co słyszała, a prosiła z tą wymienką, iako to wszyscy świegotliwi czynią: „ale nie powiaday tego nikomu!„ *Eraz. ięz. J 6 b.* Kato radził, aby Pompeiuszowi wszyſtka władza była policzona, z tą wymienką, aby opatrzył, żeby Rzplta żadnéy szkody przez to nie wzięła. *ib. B 6.*

WYMIENISTY, - a, - e, - o *adv.*, wymiaſty, z wymionami, wielkich wymion, **mit Kuheutern, mit großen Entern**, cf. wymienny, wymionowaty.

WYMIENITELNY, - a, - e, - ie *adv.*; do wymienienia po imieniu, wypowiedzialny, **benennbar, aussprechlich.** *Tr.*, *Subſt.* wymienitelność, możność być po imieniu wymienionym, **die Benennbarkeit.** *Tr.* WYMIENNY, - a, - e, 1., *ob.* wymienitelny. 2. zamienny, mogący być za co wymienionym, **vertauschbar**; lub też do wymiany lub zamiany służący, **Tausch=**. Wymienny ſkrypt, *Rs.* размѣнная, **ein Tauschbrief.** 3., Wymienny, od wymienia, od wymion, **Kuheuter=, Euter=**; cf. wymiaſty, wymieniſty, wymionowaty.

WYMIERAĆ; *ob.* Wymrzeć.

WYMIERNIK, - a, *m.*; *Vd.* obmernik; *Sr.* 1. **wumernik**; *metator*, wymiernik. *Mącz.*, **der Ausmesser.** WYMIERNOSĆ, - ści, *ż.*, spobność być wymierzonym, *Vd.* ismerlivoſt, domerlivoſt; **die Ausmessbarkeit, Zumessbarkeit.** WYMIERNY, - a, - e, - ie *adv.*; mogący być wymierzonym, **ausmessbar, zumessbar**; *Vd.* ismerliu, domerliu; *Sla.* izmiran; *Rs.* измѣримый; *Ec.* измѣрительный. *Algebr.* Funkcya ſkładaiąca się z ilości pierwiaſtkowych, i z ilości bez znaku, nazwiemy wymiernemi, *rationales.* *Sniad Alg.* 1, 58; gdy znaleść możemy piérwsze pierwiaſtku terminy, ale reszta zoſtanie się pod znakiem, takowe funkcye nazywamy niewymiernemi, *irrationales.* *Sniad. Alg.* 1, 59. - §. wymierny, wymiarny, wymiarowy, wymierzony, **Ausmessungs=, ausgemessen, zugemessen, abgemessen.** Wszyſtkie wagi i miary będą wymierne i wycechowane, i oddane woiewodom. *Herb. Stat.* 179; cf. *Ger.* **Eichmaß.** J ci co słody bądź wymierne, bądź folwarkowe na wywarzenie do miaſt dawaią, także czopowe maią płacić. *Vol. Leg.* 3, 56. Wymierne nocy dzień ścigaią. *Otw. Ow.* 613. WYMIERZAĆ; *ob.* wymierzyć.

WYMIER-ZIĆ, *WYMIER-ZENIĆ *cz. dk.*, mier-zionym naprzykrzeniem się wymusić, **mit überdrüßiger Zudringlichkeit abdringen.** Jnsza wyprosić, a insza wymierzić. *Fredr. Ad.* 18. Czego nie wyprosimy, tego nie wymier-zeniemy. *Goſt Gor.* 40. Nie uprosisz, przynaymniéy wymierzenisz albo wyklękasz, i wymodlisz. *Opal. Sat.* 63. WYMIER-ZNĄĆ, WYMIER-ZŁY, *ob.* obmier-zły, obmier-znąć.

WYMIERZWIĆ *cz. dk.*, mierzwą wygnoić, **recht ausdüngen.** *Bndtk.* - §. Z mierzwy wyczyścić, wychędożyć, **ausmisten, vom Krummstroh reinigen.**

WYMIERZYĆ *cz. dk.*, wymierzać *ndk.*; *Bh.* **wyměřiti, wyměřowati**; *Vd.* ismeriti, vunmeriti, vunsmeriti; *Sr.* 1. **wumeřam, wumirim, wumiriu**; *Cro.* zmirjati, zmeriti, zmerújem, zmerjam, izmeriti, izmerujem; *Hg.* megmérem; *Rg.* izmjeriti, izmjerriti, izmjerrîvati; *Bs.* izmjerriti; *Rs.* вымѣрять, вымѣривать, измѣрить, измѣрять; miarą dochodzić długości, wielkości; podług miary dzielić; **ausmessen, abmessen.** Cieśla rozciągnął prawidło i wyformował kloc piłą, wymierzył go węgielnicą i cerklem otoczył, i uczynił obraz męſki. *Leop. Jez.* 44, 13. Bolesław chcąc ozdobić Kraków, mieszczanom wyryta uſtawił, który spomykał, *zwymierzał ulice, rynek, aby to rządnie w okręgu swoim rozdzielone było. *Biel. Sw.* 198 *b*, powymierzał). Korce Gdańſkie maią być doma dla próby wymierzone. *Haur Sk.* 63. Kto ſtopień tak pewny poruszeniu wymierzył, aby wodę uczynił tak ciekłą, tak śliſką, tak wymykaiącą się? *Zab.* 6, 111 *Min.*, wyznaczył, wytknął, *Vd.* vunnameriti, **abmessen, bestimmen.** - *fig.* Uſtawicznie mięsopuſtuią, wszyſtko łokciem roſkoszy wymierzaią. *Birk. Ex. D 2 b*, podług niéy cenią, ważą, szacuią). Łupiezcą ieſt cudzego dobra, nie gorliwym fortun współbraci obrońcą, kto zyſkiem własnym, nie prawem i słusznością wymierza swoie wyroki. *Mon.* 65, 58; *Rs.* обмежевать, обмежёвывать, cf. miedza). Kara podług ciężkości przeſtępſtw nieuchronnie wymierzana dla przeſtępców, odciąga ich od złego. *Mon.* 68, 844, wyznaczona, wſkazana). Więcéy ten sędzia przykładał ſtarania do zbierania ſkarbów, iak do wymierzania sprawiedliwości. *Gaz. Nar.* 1, 284, do należytego oddawania, uczynienia sprawiedliwości, **Ausübung, Handhabung der Gerechtigkeit.** - §. Wymierzyć, wszyſtko pod miarę wziąć nic nie zoſtawiwszy, **alles ganz ausmessen, wegmessen, nichts übrig lassen.** - *fig. tr.* Jednak żeby się w myśli srogi żal nie szerzył, Nalawszy sporą czarę, duszkiem ią wymierzył. *Zab.* 1, 191 *Nar.*, *Nar. Dz.* 3, 34, spełnił, wypełnił, wychylił, **er leerte die Schaale in einem Zuge aus.** - *aliter.* Planety gdy w pewnym lat przeciągu koła swe wymierzą, znowu tędy póydą, którędy przyszły. *Oss. Sen.* 8, *cum orbes suos explicuerint*; gdy przebieżą, wybieżą zupełnie koła swe, **ganz auslaufen, durchlaufen den Kreis.** - §. Wymierzyć co z czego, z kogo, mierząc wyrobić, uzyſkać, **durch Messen erhalten, verdienen, gewinnen.** Nie wyorze-ć, ani z młyna wymierzy, iedno co z nędznych ludzi iako tako wyciągnąć a wymęczyć może. *Rey Zw.* 39 *b*, *ob.* wymiar, wymiarek, wymiełek). *Similiter*: Co

z głupszych zedrze i z mędrszych wymierzy to przecię Okazale wspaniałość prowadzi na świecie. *Hor. Sat.* 14, *ob.* wymachlować, wymędrować, wydrwić, wykuglować, abſchwindeln, abgaukeln. – Wymierzyć co na kim, wycisnąć, wymódz, etwas einem abdrängen. Chcąc co na kim wymierzyć, to pod płaszczykiem powagi, zda się być wolne i świątobliwe, chociażby i nayniesłuszniejszym działo się sposobem; tak chciał Achab na Nabocie winnicę przez fałszywą powagę wymierzyć. *Lub. Roz.* 235, *et* 236. – §. Wymierzyć kogo ſkąd, wyparować, wyrugować, einen wegdrängen, heraus balanciren, wegzwängen. Wmieszkanego w Włoſkiéy ziemi Annibala, Scypio w same bramy Kartaginy tłukąc, kiedyż tedyż wymierzył. *Fal. Fl.* 79. – §. Wymierzyć, na cel wziąć, wycelować, celować w co, hinein zielen, genau hinzielen, *Vd.* vundomeriti, vundokonzhati). Wymierzył go Goffred tak dobrze, że go zaraz trafiwszy w serce, z muru trupem zwalił. *Uſtrz. Kruc.* 1, 136. Ukwapliwy nie dobrze wymierzył, nie dotrzymał, i nie tam kędy chciał uderzył. *PKchn. Orl.* 1, 251. Natęża łuk, i w samo serce, do którego, iako mówił, wymierzał, ugadza. *Pilch. Sen. Gn.* 314. Ogień z bateryi przeciw okrętowi tak zręcznie wymierzyli, iż ten oddalić się musiał. *N. Pam.* 23, 162, kierowali). Jako potężną ręką wymierzony Bezecny Pito więcéy iuż nie żyie, leży plugawém ścierwem wyciągiony. *Tward. Daf.* 17, ugodzony, uderzony, von mächtiger Hand getroffen. Wnet ci tu raz śmiertelny móy oręż wymierzy. *Dmoch. Jl.* 322, zada, einem den Todesſtreich verſetzen. – §. *Recipr.* Wymierzyć się z czego, wyrachować się, *liczbę kłaść, usprawiedliwić się, oczyściać się, Rechenſchaft ablegen, ſich ausweiſen, ſich rechtfertigen. Komisya maiąc dziś w liczbie obowiązków, i ratunek dla wszelkiego ubóſtwa, wymierza się z tak świętego obowiązku publiczności. *Gaz. Nar.* 2, 19 *b.* Wymową piękną z rzeczy się wymierzy. *Zebr. Ow.* 176 *mandatam iuuit facundia causam.* Gdyż on rzecz swą zakończył, Katylina, iak umiał wszyſtko pokrywać, pokorną mową, że wszyſtkiego się wymierzaiąc, upraszać począł. *Pilch. Sall.* 58. Gdy się Pollio z tego chciał wymierzać, nie dopuścił mu. *Pilch. Sen. Gn.* 340. Zaczęli szemrać Faryzeuszowie, ale się im Pan wymierzył przykładem bożym. *W. Pſt. W.* 2, 245, cf. wytłumaczyć się z czego). Wymierzać się, wymawiać się, exkuzować się, ſich entſchuldigen. Prosił hospodar hetmanów, aby z Turkiem bitwę zwiedli, ale wymierzali mu się z tego, że mieysca potemu nie mieli; inszego czasu nie wymawiali mu się z tego. *Gwagn.* 129; *idem*, *Biel. Kr.* 589. Słał xiądz klechę na ryby, ten mu się wymierza Że mu nigdy nie chce wpaść żadna do więcierza. *Pot. Jow.* 114. Wymierzać się, zapierać się, läugnen, verläugnen. Piotr się przał, z tego wymierzaiąc Jako Kryſtusa nie znał, nie był uczniem iego. *Odym. Sw.* 2 *E e.* Panowie Litewscy z tego się wymierzali, że o frymarku żadnym Moſkiewſkim za Inflanty nie wiedzieli. *Biel.* 599. Pies udawał, że owcy chleba pożyczył; a ta wymierzała się, że nie brała u niego. *Min. ryt.* 4, 76. – Wymierzyć się z czego, wypłacić się, ſich wofür abfinden, es abtragen, abzahlen, erſetzen, vergelten. Wymierzać się będą wdzięcznością. *Mon.* 65, 94. Jużem większą część Oycze za swe złości pokuty w czyscu odprawił, a wierzę Że się z oſtatka twą prośbą wymierzę. *Groch. W.* 257. – *§. Krzyżacy zamki budowali, dlatego aby się królom Polſkim z poddaności wymierzyli, z którymi było trudności dosyć. *Biel. Sw.* 170, aby się wyłamali, ſich losmachen.

WYMIEŚĆ, wymiótł, wymiotła, *F.* wymiece, wymiotę, *cz. dk.*, wymiatać, wymiotać, wymietać *ndk.*, wymiatuie „ wymiotuie *Pr. kontyn.*, wymiatywać *czſt.*, -a., wyrzucić, wyciſkać, wykinąć, herauswerfen, auswerfen, wegwerfen; *Bh* wymetati, wymetám, wymecy, wyházym, wyhazugi (cf. wygodzić;) *Sr.* 1. wumetam, wumetuyu, wumieſcj, wuſchuſknu, wucziſnu; *Sr.* 2. humáſcj; *Vd.* ismetati, vunmetati, vunsmetati, vunsmezhuvati; *Cro.* izmetati, izméchem, izméchi, izhitavam, zmeszti, zmechem; *Dl.* izbaczivam; *Rg.* izmètnuti, iztisnuti, iztiſkati; *Bs.* izmetnuti, izmechjati; *Rs.* вымемашь, измемашь, измемывашь. Gdy tak nami gwałtownie się burzliwość morſka namiotała, drugiego dnia wymiatawali co mieli w okręcie; a trzeciego dnia swemi rękoma naczynia w okręcie pot zebne wymiatywali. *Leop. Act.* 27, 18. Morze będzie wymiatywać z siebie ryby. *Budn.* 4 *Ezdr.* 5, 7. – *fig.* Kacerze święta wymietuią. *W. Pst. W.* 57, wyrzucaią, ruguią, znoszą). – Wymiatać kogo, wyprzéc, wypędzać, wygnać, einen herauswerfen, vertreiben. Chryſtus począł wymietywać kupuiące i przedaiące z kościoła. *W. Pſt. W.* 2, 171. Jezus duchy gniewliwe i czarty wymiatał. *Sk. Dz.* 14. Zażeśmy w imię twoie djabłów nie wymiatali? *Leop. Math.* 7, 22. – Wymiatać komu co, wyrzucać, zarzucać, wyrzuty lub zarzuty czynić, einem etwas vorwerfen, vorrücken, vorhalten, ihm Vorwürfe machen. Wielkie cnoty w Pompeiuszu się znaydowały; i naynieprzyiaźnieysi mu samę tylko ambicyą i chęć niecierpienia sobie równego wymiatali. *Siem. Cyc.* 284. Wyſtępki mu iego na oczy wymiatał. *Sk. Dz.* 515., *ib.* 25. Nie miał sędzia żadnéy przyczyny do nas, wymiatować nam co na oczy. *Rey Pſt.* *G g* 6, *Zrn. Pſt.* 16. Czemu nie chodzicie w boiaźni boga? aby nam nie wymiatali na oczy poganie. *Leop.* 2 *Ezdr.* 5, 9. Dawał mu odpór mądrém pisaniem, i iego zdrady, fałszu i krzywoprzysięſtwa na oczy wymiataniem. *Sk. Dz.* 1033, wytykaniem, okazywaniem). Szemrze o tobie wszyſtek świat, chociaż ci cudne poſtawy okazuie, ale na ſtronie wszyscy wymietuią sobie na oczy sprosne sprawy twoie. *Rey Pſt. F f f* 5., wytykaią, krytykuią). – Człowiek wspaniały nie wymiata swych nigdy dobrodzieyſtw niewdzięcznemu. *Mon.* 70, 691, nie wymawia, zarzuca). Nic nieznośnieyszego dla uczciwego człowieka, nad osławienie i wymiatanie niesłuszne. *Mon.* 65, 576. – §. 2., Wymieść, wymiótł, wymiotła, *F.* wymiecę *dk.*, wymiatać *ndk.*, wymiatywać *czſtl.*, miotłą wyczyścić, zamiataiąc wyrzucić, ausfegen, auskehren, *Bh.* wyḿetati, wymetu; *Sr.* 1. wume'tu; *Cro.* zmezti, zméchem, zmétam, izmeszti, izmèchem, pomechem; *Vd.* vunpomeſti, vunpometati; *Bs.* izmeſti, omeſti; *Rg.* izmèſti, izmetem, izcettati; *Sla.* izmeſti; *Rs.* выместь, вымемашь. Wymiećmy izbę, a potym wczorayszą talkę dokończymy; – wymiotłszy siadaią u kołowrotków. *Teat.* 52, 5. Gołębniki maią być wymiatane i wyczyszczane od gnoiu i wszołów, które się tam lęgą. *Cresc.* 584. - - Swiatło za kometą ciągnące się, nazywaią miotłami niebieſkiemi, albo dla figury podobnéy do miotły, albo iż woyną i powie-

trzem, które ona według pospólstwa poprzedza, miasta i królestwa wymiata. *Boh. Pr.* 8, wyludnia, wyniszcza.

WYMIESZAĆ, WYMIĘSZAĆ *cz. dk.*, wymieszywać *czsll.*, zupełnie zamieszać, völlig umrühren, (*Bh.* wymissyti wyłączyć). Rozrabiać wapno gracą u mularza, t. i. wymięszać. *Mag. Mscr.* W hucie materyalista starać się powinien, aby materyały odważone iak naylepiéy wymieszywał. *Torz.* 121. Potasz funtów 29 miałko przesręgdować, dobrze wymieszać, potym w tygle rozsypać i topić. *ib.* 279., *ib.* 83.

WYMIESZKAĆ *med. dk.*, mieszkaiąc wytrwać, auswohnen, die Zeit hindurch wohnen. Zupełnym miesiąc tu wymieszkała. *PKchn. Orl.* 1, 59. Tamem rok cały, ile pomnieć mogę J połowicę wymieszkał drugiego. *PKchn. Jer.* 308. Gdyś my tam wymieszkali te dni, poszliśmy daléy. *W. Act.* 21, 5, zabawiwszy tam przez te dni). Gdyby kto po dwie *godzinie siadał w kąpieli na dzień, musiałby 25 dni przy téy wodzie mieszkać; a ieśli po 4 godziny na dzień, tedy 13 dni powinien wymieszkać. *Syxt. sk.* 254, wysiedzieć.

WYMIĘTLI mi się coś w głowie. *Bndtk.*, wyroi mi się, wywikle mi się, es wird mir schon noch einfallen; cf. mętli mi się słowo na ięzyku.

WYMIĘTY, *ob.* Wymiąć.

***WYMIEŹDZIĆ** się *zaimk. dok.*, miazgę wypuścić, den Saft ganz auslassen. Ziemia kędy naywyższa płomieniem się śmędzi, J w głąb, i w szcząt się wymieździwszy wędzi; *Zebr. Ow.* 33. *succis aret ademtis.*

WYMIGAĆ się *recipr. dk.*, wymignąć się *idntl.*, wymknąć się iak tyskawica, lotem, szybko; wyśliznąć się, *entblitzen, entwischen, entschlüpfen, wie der Blitz. Owa się nie wymizgał złéy śmierci Areus. *Zebr. Ow.* 303, *non effugit necem.* Temi ogrom Nemeyski zwinąłem barkami, tym na brzegu Tybrowym dziw się nie wymigał srogi Rakus. *Zebr. Ow.* 223.

WYMILCZEĆ *cz. dk.*, milcząc wytrwać, milczeniem wskórać, zyskać, schweigend ausharren, mit Schweigen gewinnen, erlangen. Nie zawsze tu wymoże, co siła mówi, czasem drugi więcéy wymilczy. *Zab. roz.* 103.

WYMIŁOWAĆ *cz. dk.*, miłością wyrobić, wyiednać, uskać, liebend erlangen, *erliebeln, durch Liebe erreichen, gewinnen. Miłość miłością wymiłować trzeba. *Gorn. Dw.* 296. Wyfukać, a nie wymiłować miłość chciał. *ib.* 303.

WYMINAĆ; *ob.* Wymiąć.

WYMINĄĆ *cz. idntl.*, wymiiać *ndk.*, *Vd.* vunhernjti, vunvihati, isgibati, vungibati); ominąwszy uyśdź ausweichend vorlaufen, vorreiten, zuvorkommen. Judasz wskazawszy żołnierzom Jezusa, Wszystkie w onym gminie Ubieży roty i śpieszno wyminie, A widząc pana tuż przed sobą blisko, Powitał i pocałował go. *Odym. Sw.* 2, *Cc* 3b. - §. upłynąć, wypłynąć, verfließen, verlaufen, vergehen. Już to wyminęła wtóra niedziela. *Sim. Siel.* 28.

WYMIOLE, *ob.* wymleć.

WYMIONOWATY, - a, -, e, - o *adv.*, na kształt wymienia, czyli wymion, wie Kuheuter. *Mastiodeus* cycowaty pociąg, wymionowaty. *Perz. Cyc.* 159; *ib.* 3, 67, *ob.* wymiasty, wymienisty, wymienny.

WYMIOT, - u, *m.*, wymiotanie, i to co się wymiota, wyrzuca, pomiot, wyrzut, **WYMIOTEK**, - tka, *m.*, *Bh.* wymetky śmieci; *Vd.* ismet, vůnsmet, isverg, vunsverg, *Cro.* izmet, izmetek, izvërsek, *Rs.* извметъ (*Rs.* вымешка wyloga, fałbuła, 2., obrachunek); das Herauswerfen, Auswerfen, der Auswurf. Tam gdzie się Scylla pieni w swym wymiocie;.. *Chrość. Fars.* 224, w swym wymiataniu, wzburzeniu, w wirze). Wymiot góry ognistéy, wybuch; der Auswurf eines feuerspeienden Berges. - Część piersi iéy zakrywa bawełnica, a część do wpół nagiéy wydaie się na wymiot. *Tward. Pasqu.* 6, na wykaz, na oko, zur Schau, den Augen preis gegeben. Gdy w oknie tak siedziała, o iako ich na wymiot wielu ten opadło. *ib.* 11., na widok tak wywalonych piersi). Żartu wymioty, piasek złoty. *Susz. pieśn.* 3b, wylane żarty żartobliwego dowcipu wylewy, iskry, Ergießungen scherzhaften Witzes. Multany mu Turczyn obiecywał; lubo farbowany to był wymiot, trzyma przymierze. *Leszcz. Cl.* 37, propozycya nieszczéra, hingeworfne Lockspeise. Wszystko to tylko na wymiot, wszystko to nieszczérze. *Tward. Wł.* 12, na oko, na pozór, by wabić, hingeworfen zum Schein, um anzulocken. Potężny iest róg iednorożca, u którego byk piłą, t. i. wymiotem słomą napchanym był. *Birk. Chmiel. C*, szyszka, pęcherz, igraszka, fraszka, ein hingeworfner Strohball, ein elendes Spielzeug. Wymiot, brak, odrzutki, śmieci, Auswurf, Brack, Kehrigt, Mist. Żydzi iest to motłoch narodów, i że tak rzekę wymiot całego świata. *Mon.* 73, 584. On mię na wymiot wszemu światu stawił, Przykład i baykę ludziom we mnie zjawił. *Chrość. Job.* 62. Na wymiot daie i wzgardę xiążęta, A utrapionych uwolniwszy z pęta, Na dowód mocy swoiego rzemiesła, Wysadza na ich owdowiałe krzesła. *Chrość. Job.* 47; *ob.* pomiotło; **WYMIOTŁO**, - a, *n.*, **WYMIETACZKA**, - i, *ż.*, *euerriculum.* *Cn. Th.* 769. Jeśli masz dobrego syna, cząstką twoią iest, oycze; ieśli złego, wymiotem i plugastwem natury iest. *Petr. Pol.* 62. - Wymiot, płód wyrzucony, pomiotek. *Cn. Th.* 1321, eine unzeitige Leibesfrucht. - Wymiot, Wymioty *plur.*; zrzucanie, wyrzucanie z żołądka, womitowanie, zwracanie, das Erbrechen, Wegbrechen, wenn man sich übergiebt, das Vomiren. Wymioty zbawiennemi bywaią w przeładowaniu żołądka. *Perz. Lek.* 219. Pierwszego dnia po kąpieli przypada niektórym wymiot. *Syxt. sk.* 286. Po piiaństwie wymioty, głowy ból, gorączka. *Pot. Jow.* 191. - Do dawnych grzechów się wracałem, iak pies do wymiotu. *Kchw.* 88., ob. blwociny, plwociny, das Weggespieene. **WYMIOTAĆ** *ob.* Wymieść.

***WYMISKOWAĆ** się, *ob.* Wymyszkować się.

WYMISTROWAĆ, WYMISTRZOWAĆ *cz. dk.*, misternie wyrobić, herauskünsteln, hervorkünsteln, erkünsteln, herausmeistern. Perdyx rybie pośrzednie skrzele obeyzrzawszy, Na wzór onych w żelezie twardym wyrzezawszy Zęby wieczne, naypierwszy piłę wymistrował. *Zebr. Ow.* 196, *reperit usum.* - *fig. tr.* Jeśli szatan mógł tak rychło i przy czuynych dozorcach wymistrzować, a cóż nie miał zmędrować za dalszych czasów, kiedy pasterze mniéy czuyni byli? *Gil. Pst.* 69, dokazywać, wyfiglować, wykuglować). Ktoby szedł do wieczerzy, od którego człowieka wymistrzowanéy inaczéy, i ku inszemu końcowi postanowionéy, niżeli Pan podał, ten sobie sądu pożywa i piie. *Gil. Kat.* 404, wymyślonéy misternie, zmyślonéy.

WYMKNĄC *cz. idntl.*, wymykać *ndk.*, *Bh.* wymknauti; *Vd.* ismaknit, ismekniti, vunsmekniti, isshmikati, vunsmiegat; *Rg.* izmaknutti; *Bs.* izmaknuti; *Dl.* izmaknuti, izmaknujem; *Rs.* вымчать, (*Rs.* вымыкать wyczesać len), z łatwością, gładko, smarownie, szybko wysunąć, wypsnąć, leicht, glatt, schnell herausrücken, herausschieben, ausschieben, ausrücken, hervorrücken, hervorschieben. Kiesy z kieszeni z pieniędzmi wymykał. *Boh. Kom.* 5, 121, smykał, wykradał, herausstibitzen, schnipfen. Jednego Lacedemończyka na wyiadanie i wymykanie z garca był zaprawił. *Glicz. Wych. A 3b.* Tak ci nas łowi śmierć i ztąd wymyka. *Wad. Dan.* 127, herausholen, wegholen. *Recipr.* wymknąć się; *Vd.* ismusniti, vunsmusniti, vmegnitise; *Rg.* izmaknuttise); Wymyka się co, *mobile est*, *edući vel extrahi facile potest. Cn. Th.* 1321, es läßt sich leicht herausschieben, cf. wyiemny). Wymykać się, wyślizgać się, gleiten, glitschen, leicht weichen. Woda płynie, wymyka się i ucieka. *Zab.* 6, 110 *Min.*, ustępuie). Kambyzes gdy wsiadał na koń, wymknął się mu miecz z poszew, na który spadł przykro, i zabił się sam. *Biel. Sw.* 23 *b*, *idem*, *Weresz. Regl.* 72. – Wymyka się słowo, wymknęło mi się słowo, wypsnęło, wyleciało, ein Wort ist mir entschlüpft, ἔφυγεν ὁ λογος το ἕρκος ὀδοντων. Nowe słówko z ust się iego wymknęło mimo iego woli. *Teat.* 10 *b*, 57. – Wymknąć się skąd uciekaiąc, ratuiąc się, entschlüpfen, entfliehen, entspringen, entwischen, *Bh.* wysmeknauti se, wywáznauti; *Slo.* wyhybugi se; cf. wygibać się), wzdalowati se; *Vd.* smusniti, ismusniti, vunsmusniti (cf. wymusnąć), sdergniti, isderġniti, vunsderkniti, vmegnitise, odshterkniti, se skusmekniti, se vunsmekniti, prezhslefti, (cf. wyleźć), prezhsvitise, (wywinąć się), prezhpodatise; *Bs.* izmaknutise, izmaknuti (zemknąć, umknąć); *Rs.* украсться, украдываюся, *Ec.* украдаюся (*ob.* wykraść się, cf. ukraść). *Principiis obstandum*, pamiętay te słowa, Próżno za ogon chwytać, gdy się wymknie głowa. *Stryik. Tur. E* 3. Mogę się łatwo wymknąć przez naymnieyszą dziurkę, Bom tak wysechł, że tylko kości mam a skórkę. *Tol. Saut.* 71. Dusza zabitego Achillesa z ziemi w postawie dawnéy wymknąwszy się, ukazała się w nocy. *Otw. Ow.* 526, wydobywszy się, wydostawszy się, aus der Erde hervor gekommen, heraus gekommen. Lasami trząsam, ziemi rozkazuię rykać, Górom się trząść, z grobów się duszycom wymykać, *exire. Zebr. Ow.* 166. Tać to iest duszy wolność, to iéy nieiakieś pobuianie, że się niekiedy z téy katuszy wymknie, i niebem się ochłodzi i zasili. *Pilch. Sen. list.* 2, 80. Paiuk przy drzwiach stoi, gości odwraca, udaiąc, że pan słaby; a samo paniątko tyłem się wymknął, lata iak niepyszny. *Zab.* 13, 205, uszedł, wykradł się, uciekł, umknął). Wziąwszy nogi za pas, skrytemi w tyle drzwiami wymknęliśmy się. *Mon.* 70, 67. Nie bóy się, pozwoli ci się wymknąć z aresztu. *Teat.* 13, 33. Pohasawszy iednę i drugą godzinkę, wymkniemy się z kompanii incognito. *Teat.* 24 *c*, 59, wir werden uns wegschleichen, wegmachen, aus dem Staube machen. – Wymykać się, n. p. z rąk, wykręcić się, *tr.* wyśliglować się, sich herausdrehen, herauswinden. Nie dopuszczaymy tego, aby ten czas, co go ieszcze stawa, miał się nam dłużéy z rąk wymykać. *Baz. Sk.* 350, cf. z rąk wypaść, wylecieć). Tuż naciera brytan ziaiącym pyskiem, A on mu się wymyka uchodzeniem śliskiém. *Tol. Saut.* 34. Módy pan z takich i tym podobnych okoliczności gładko się wymyka. *Teat.* 10, 78. Osiodłałem go tak, że mi się nie wymknie. *ib.* 25, 85. Taką na niego zastawię łapkę, iż mi się z niéy nie wymknie zapewne. *ib.* 14, 95. Upewniam, że ta kobieta, któraby mi się wymknęła, bardzoby zręczna być musiała. *ib.* 15, 54. – Żebyś nam się nie wymknął słowem. *Teat.* 4, 105, żebyś się nie wydał słowem, żeby się nie wymknęło, wypsnęło słowo, daß du dich nur nichts verlauten läßest. – §. Wymykać się na przód, lub wzgórę, wysunąć się, wyrywać się na przód, awansować, vorrücken, herausrücken, ausrücken. Jednym wołów bodźcem dotyka, Przecięż się ieden zawsze wymyka, A drugi zostaie. *Zab.* 14, 235. Na woynie się na przód nie wymykay, a pozad nie zostaway. *Rys. Ad.* 49. Pagórki wymykać się zdadzą. *Zebr. Ow.* 12, *colles exire videntur*; cf. wschodzić). Mnieysza część piersi (Armidy) na wierzch się wymyka, większą część kryie szata zazdrościwa. *P.Kchn. J.* 86, cf. wydaie się na wierzch, wychodzi). W każdéy rzeczy czasu czekay, a z słowem się nie wymykay. *Budn. Ap.* 74, cf. przed swatami nie wylatay.

WYMLEC, wymioł, wymieło, *F.* wymiele *cz. dk.*, wymielać *ndk.*, do końca wszystko umlec; mełciem wyrobić, ausmahlen in der Mühle. *Bh.* wymliti, wymlel, wymeli (wymlelek wymiołek, wymiar młynarski); *Sr.* 1. wumewu; *Cro* izmelyujem; *Rs.* вымолоть, измолоть.

WYMŁOCIC *cz. dk.*, wymłacać *ndk.*, młócąc wybić, wszystko zupełnie umłócić; herausdreschen, ausdreschen, *Bh.* wymlatiti; *Vd.* ismlatiti, vunsmlatiti, gorsmlatiti, gorpomlatiti; *Bs.* izmlatti, izbitti; *Cro.* izmlatiti, izmlachujem, zmlatènye, zmláten; *Rs.* вымолотить, вымолачивать, измолотить; *Ec.* измлатити. Nagi ięczmień pszenicznym zowią, iż kiedy go wymłacaią i wykruszaią ziarna nie iako ięczmień, ale iako pszenica krzy się z kłosu swego. *Syr.* 985. Brogi nigdy na ziemi leżeć nie maią, kiedy ie wymłócą. *Haur Ek.* 54. Zboże wymłócone i wychędożone daie ziarno przednie, poślednie, odjemne, plewy, trzyny, zgoniny, słomę prostą, kłosistą, mierzwiastą. *X. Kam.* Wymłóconéy słomy wiązanka, *Vd.* vish, otep, shkop). *tr.* Pioruny lataią z gradem wespół, i czego nie popalą, to wymłócą. *Birk. Chod.* 28, wybiią, wykruszą. – §. Wymłócić kogo, wyieździć kogo, wybić, wygarbować, wyczesać, okładać, einen durchdreschen, ausgerben, durchwichsen; *pr et fig. tr.* Za lada bagatelę kiymi plecy wymłócą. *Teat.* 36 *b*, 103. Kalwińskiego Markus tak wymłócił, Że stracił ludzi i okręty. *Chrośc. Fars.* – *§. Pewnie na moich ustach nie wymłóci. *Chrośc. Ow.* 188, nie wyciśnie, nie wygrozi, aus meinem Munde wird er nichts herausbringen. **WYMŁOCEK**, - cku, *m.*, (**WYMŁOCKA**, - i, *ż.*, *Bndtk.*) wymłacanie, wymłócenie; das Ausdreschen, der Ausdrusch. Oddacie ofiarę z piérwszego wymłocku. *Radz. Num.* 15, 20. Zagrodnicy, którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyią, płacą po groszy cztery. *Vol. Leg.* 2, 996 *Stef.*, *ob.* młocba) = **WYMŁOT**, - u, *m.*, wymłócone, co wymłocono, das Ausgedroschne, der Ausdrusch. Po zebraném z pola źniwie, wzięta proba z wymłotu. *Xiądz.* 184. Z piętnastoletnich rachunków wielość wydawanych kóp i wymłotu zważyć.

NPam. 14, 230. WYMŁOTNY, -a, -e, -ie *adv.*, spory w wymłot, im Ausdrusch ergiebig. Trzeci się chwali z obfitéy iarzyny, Czwarty z wymłotnéy nader oziminy. *Bratk.* O 4.

WYMŁODNIEĆ *niiak. dk.*, stać się znowu młodym, odmłodnieć zupełnie, wieder ganz jung werden. WYMŁODZIĆ, wymładzać; *ob.* odmłodzić.

WYMNIE, Wymnę, *ob.* Wymiąć.

WYMNIEYSZYĆ; *ob.* zmnieyszyć, mnieyszyć.

WYMNISZYĆ *cz. dk.*, z mnichostwa wyzwolić, (*oppos.* o-mniszyć); (ausmönchen, entmönchen), dem Mönchsthum entnehmen. Wymniszeni Krzyżacy. *Nar. Chodk.* 51 Z przyczyny wymniszenia iego powstała rewolucya. *Nar. Hjl.* 7, 39. - 2., wymniszyć, *ob.* mniszyć, czyścić, trzebić.

WYMÓC; *ob.* Wymódz. WYMOCOWAĆ *cz. dk.*, (*oppos.* przymocować; cf. wymódz); mocą wysadzić, wybić, wyłamać, mit Gewalt sprengen, ausbrechen, erbrechen. Syn iego wymocował bramy. *NPam.* 11, 242. (*Ec.* изможденїе wysilenie).

WYMOCZYĆ *cz. dk.*, wymaczać *ndk.*, (cf. wymaczać *dk.*), wymoczywać *czstl.*, *Bh.* wymočiti; *Cro.* izmochíti, izmachem; *Rs.* вымачить, вымачивать, измочить; mocząc wyczyścić, wymiękczyć, wyciągnąć co z czego, (cf. *neutr.* wymoknąć); auswässern, durchwässern, wässernd ausziehen, erweichen. Gdyby kto chciał prędko ryby słone abo mięso słone wymoczyć, przysolże tylko owéy wody, w któréy chcesz moczyć, obaczysz, że prędzéy wymokną, niżeli w prostéy saméy wodzie. *Sak. Pr.* 191. Chłopi piekąc sobie śledzie niewymaczane, ieszcze ich przysalaią. *Sak. pr.* 192. - *fig.* Trudno będzie syna dorosłego z słoności téy, t. i. zwyczaiu złego wymoczyć. *Glicz. Wych.* E 1, cf. czego się nowa skorupa napiie, tym trąci. - Wymoczenie, *Rs.* вымоиа, das Auswässern. *Medic.*, = infuzya, die Infusion. WYMOCZEK, -czka, *m.*, robaczki w cieczach drobnowidem tylko dostrzegane, zowiemy wymoczki; *animalcula iufusoria. Zool.* 87, Infusionsthierchen. WYMOCZYNY *plur.*, woda od wymoczenia; Auswässerungswasser, Wasser, worin etwas ausgewässert worden. *Tr.*

WYMODLIĆ *cz. dk.*, wymadlać *ndk.*, *Bh.* wyżadati (cf. żądać); *Vd.* ismoliti, vunsmoliti; *Bs.* izmoliti; *Rg.* izmolliti, izmaagljam, umollitise; *Rs.* вымолить; *Ec.* измолити; modląc się wyprosić, uprosić, *pr. et fig. tr.* erbeten, erbitten, erflehen. *Erogito*, wymodlać, czego na kim bez przestanku prosić. *Mącz.* Król przez wszystkie one dni w kościele przebywaiąc, pomocy boskiéy bez przestanku wymadlał. *Krom.* 524. Wymodlić co na kim, od kogo. *Bndtk.*, *Tr.* *WYMÓDLCA, -y, *m.*, *Rg.* izmollitegl; *f.* izmollitegliza, *impetrator.* *WYMODLNY, -a, -e, *Rg* izmolliv, umolliv *impetrabilis.*

WYMÓDZ, WYMÓC, wymógł, wymogli *cz. dk.*, wymoże, wymogę *F.*, wymagać *ndk.*, (cf. wymocować); (*Bh.* wymocy, wymohl, wymohu; wymahati uskutecznić, wykonać, exekwować, weymoh exekucya; *Sr.* 1. moczuyu *cogo*, moczwano *coactio*, moczuwar *coactor Sr.* 1. wumożu, wymożu wybawiam, zbawiam, wumożnik, wymożnik zbawiciel, wybawiciel; *Sr.* 2. bumoż, wumoż, wümoż wybawić, bumożnik, wumożnik, wümożnik wybawiciel; *Rs.* изможить, измождать rozbić, zdruzgotać, wysilić, wywnętrzyć). *§. Wymódz kogo, z mocy wycieńczyć, mocy pozbawić, z mocy lub siły wyzuć, wysilić, *Rs.* истомить, истомлять, entkräften, der Kraft berauben, abmärgeln. Kiedy iuż tak bardzo wymógł swego konia, że go i ruszyć nie mógł, skoczył z niego. *Pot. Arg.* 94. Pompey konia wmyógłszy, biie na ostrogi stępiałego. *Bardz. Luk.* 131. Przez morze płynący w siłach wymożeni. *Jabł. Tel.* 101. Na twoie iuż wymogłe pióra chce zgóry upaść. *Miask. ryt.* 2, 73. - *Recipr.* Pies na łańcuchu wymoże się, wysili się w onym miotaniu, w onym targaniu, iż nic ognia w nim nie zostaie. *Gorn. Dw.* 97. Wymaga się strzała, kula, *elanguit telum coniectum; vis telo impressa defecit, elanguit, lassescit teli impetus. Cn. Th.* 1319, traci swóy pęd i siłę. *Wlod.*, ist matt geworden. Wymaga się rola, wysila się, wyradza się. *Cn. Th.* 1319, *Dudz.* 71. - 2§., wymagać czego, mocno żądać, wyciskać, mit Gewalt oder Nachdruck verlangen, fordern; *Vd.* terjati, tirjati, (cf. tyrać), rosheliti.) - Kiedy kto na kim co wymaga, zda się że nieiako na wolą iego następuie, chcąc ią mieć sobie powolną. *Lub. Roz.* 330. Wymaganie czego, żądanie usilne, *Vd.* donagnenje, donagnost (cf. naglić). - Wymódz co, wycisnąć, mocą wyrobić, wymusić, cf. wyklektać, erzwingen, *Crn.* permoram; *Vd.* dosiliti, posili dobiti, dopersiliti, odsiliti, dolpresiliti; *Rs.* вынудить, вынуждать, выканючить. Potrzeba na człowieku co chce to wymaga. *Min. ryt.* 4, 149, wyciska, wymusza). Wexel ten wymógł, iakoby podarunek od powiatu. *Teat.* 4 *b*, 126. Nie dokażesz tego, ani wymożesz na mnie, abym ia dla téy trochy iuż starzałéy krwi moiéy Maryusza nieprzyiacielem oyczyzny miał osądzić. *Warg. Wal.* 105, nie przewiedziesz na mnie tego). Nie mógł na sobie wymóc, żeby przeciw senatowi miał co działać. *Warg. Cez.* 241, nie mógł na sobie przewieść). Nie mogę tego na sobie wymóc, abym cię rozumiał pożytecznym być miastu, którego doma niecnotę widzę. *Warg. Wal.* 45, nie mogę się o tym przekonać, ich kann das nicht von mir erhalten. Ten dekret iest korrupcyą wymożony. *Bals. Sw.* 2, 342, otrzymany). Nie zawsze ten wymoże, co siła mówi; czasem drugi więcéy wymilczy. *Lub. Roz.* 103, cf. wskórać, dokazać, ausrichten. Siła u mężów wymódz mogą żony. *Morszt.* 211. sie können bey ihnen viel ausrichten, vermögen viel. Wymożenie, wymuszenie, wyciśnienie; *Vd.* dosilenje, permuranje, posili doblenje, dopersilenje, das Abzwingen, Erzwingen.

WYMOKNĄĆ *niiak. idntl.*; wymakać *ndk.*, *Bh.* wymoknauti; *Rs.* вымокнуть, вымочать; zupełnie przemoknąć, mokrotą wymięknąć, utracić z twardości, iędrności, lub słoności, wymoczyć się, ganz durchweichen, durchgeweicht werden, ausgewässert werden. Konopie prędzéy wymokną w stoiącéy wodzie, a niżeli w bieżącéy. *Jak. Art.* 3, 218. Len w pękach późniéy wymaka, niż w snopkach. *Przędz.* 12. Gdy się woda w winnicy zastanowi, tedy od niéy stare macice winne wymakaią. *Cresc.* 325, wodniste się staią, wyiędrznieią). Gdyby kto chciał prędko ryby słone wymoczyć, przysólże owéy wody, w któréy chcesz moczyć; obaczysz, że prędzéy wymokną, niżeli w prostéy saméy wodzie. *Sak. pr.* 191. - §. Przędzę dać tkaczom snować, a potém gdy tkacz zetrze, dać to pomaczać, aby ślichta wymokła. *Haur Ek.* 77, aby möczeniem

wyszła, aby się wymoczyła, wypłokała; um ſie heraus zu ſpühlen. WYMOKRZYĆ *cz. dk.* mokrzem wypuścić, wyszczać, auspiſſen, ausharnen, ausuriniren. Wymokrzyć się *zaimk.*

WYMORDOWAĆ *cz. dk.*, mordem wybić, wszyſtkich pomordować, mordem wygładzić, wyrznąć, wyciąć, alle ermorden, durch Morden ausrotten. Kazał zafasować bramy mieyſkie, i wybić a wymordować lud. *Leop.* 1 *Mach.* 15, 39. Bałwochwalcy perswaduią królom, że inaczéy plagi bożéy oddalić nie mogą, aż ewangielików wyścinaią i wymorduią. *Zrn. Pſt.* 244 *b.* Wszyſtkich Turków wymordować kazał, albo oślepiwszy, ochromiwszy oszpecił. *Baz. Sk.* 81. Rozkazuie wymordować senatorów. *Nag. Cyc.* 95. - §. Wymordować, morduiąc się wyciągnąć, wybić, wywlec, wysadzić, mit ermüdender, erſchöpfender Anſtrengung herausbringen. *Bndtk.*, cf. wymocować. WYMORZYĆ *cz. dk.*, wymorzać, wymarzać *ndk.*; *Bh.* wymořiti; *Rs.* вымориmь, вымариваю, измориmь, morzeniem wygładzić, wytępić; ogólnie wygładzić, mit Hunger tödten, vor Hunger ſterben laſſen, aushungern. Wymorzyć wszyſtkich, *fame omnes conficere, enecare*; *vicinum* umorzyć. *Cn. Th.* 1321. *Similiter.* Widząc oblężony hetman, iż wody mieć ciekącéy nie mogą, nabrawszy chuſt, kazał ie maczać w ſtudzianéy wodzie, i rozwieszał z murów, pokazuiąc nieprzyiacielom, iż wodą wymorzeni być nie mogą. *Jer. Zbr.* 64, iż niedoſtatkiem wody nie będą przymuszeni do poddania się). - §. Wymorzyć, dosyć przymorzyć, morząc wysilić, mit Hunger abmatten, recht aushungern laſſen. Wymorzyć żołądek. *Bndtk.* Wymorzyć się, przemorzyć się, przemrzeć. *Cn. Th.* 1321, *et* 847, ſich recht aushungern. - §. *tr.* Wymorzyć, wysilić, osłabić, entkräften, matt machen. Groźby Achilla flegmą wymorzyłem. *Bardz. Tr.* 194. - §. Wymorzyć, wygładzić, wymordować, wybić, wytępić, tödten, cf. mor). Powietrze we trzech dniach siedmdziesięt tysiący ludzi wymorzyło. *Zab. H. T.* 189. - §. Wymorzyć żywe śrebro, das Queckſilber tödten, *Bndtk.*, *ob.* morzyć.

WYMOŚCIĆ *cz. dok.*, moſtem wysłać, pomoſtem pokryć, bebrücken. Nakazuiemy właścicielowi, aby taką drogę wysypał, wygacił, lub wcale wymościł. *A. Zamoy.* 110.

WYMOTAĆ *cz. dok.*, *wymatać *ndk.*, wymotywać *czstl.*, zamotane wyplątać, wypleść; *Sr.* 1. wumottam, wuſchmatam; *Sla.* izmotati, auswirren, Verſitztes in Ordnung bringen. Wymotać się, *tr.* wyplątać się, wywikłać się, ſich heraus winden, heraus wickeln. Udawali niewinnych, żeby się tym obyczaiem wymatać. *Sax. Poſt.* 19, cf. wygmatwać. - §. Wymotać, wszyſtko odmotać z motowidła, ganz abwickeln. *Bndtk.*

WYMOWA, - y, *ż.*, wymowność, krasomowſtwo, krasomowność, die Beredtſamkeit, Wohlredenheit; *Bh.* řečnictwj (cf. rzecznictwo), weyřečnoſt; *Sr.* 1. wuretzeno; *Crn.* ſgovornoſt, besedorezhnoſt; *Vd.* govorna viednoſt; *Cro.* izgovarjanje; *Rg.* ſlàdok gavor, ljeposlévka; *Rs.* красносло́віе, красорѣ́чіе, благорѣ́чіе, благослове́сіе, благоязы́чіе; cf. rzecz, słowo, ięzyk); *Ec.* хитрословесіе, витійство. S. Paweł nie tak się w słowiech i górnéy wymowie kochał, ale większą mądrość duchowną w sobie pokrywał. *Sk. Dz.* 40. Acz z przyrodzenia miałby wymowę, przecięż iż się onéy między ludźmi nie przyłożył używać, nie raz potknie się, uſtanie, zmyli, splecie, tak iż gdy co będzie mówił, iakoby trzy po trzy baiał. *Glicz. Wych. K* 7. - Wymowa, *objectiue*, krasomowſka sztuka, die Redekunſt. O wymowie i poezyi X. *Piramowicza*; X. Golańſkiego dzieła. Profeſsor wymowy. - §. O iako słodkie uſtom moim wymowy twoie, nad plaſtr miodowy osłodniały mi. *Sk. Kaz.* 306 *b*, wyroki twoie, które wyrzekłeś, wymówiłeś, deine Ausſprüche. - §. Wymowa, wymawianie dobre, złe, sposób którym kto słowa wymawia, pronuncyacya, die Ausſprache; *Bh.* wyřečnoſt; *Crn.* berôzhnoſt; *Vd.* vungovor, isriekanje, isvuſtanie, vunsriekanje, pravoſreknost; *Rg.* izgovor, izustjenje (cf. wysłowienie); *Rs.* вы́говоръ, рѣчь (*ob.* rzecz), произнесе́ніе, произноше́ніе. Wymawianie dobre słów, wymowa dobra. *Cn. Th.* 1320. *WYMÓWCA, - a, y, *m.*, wymowny człowiek, krasomówca, ein groſser Redner, ein beredter Mann, ein Redner; *Slo.* wimluwnik, rečnik; (*ob.* rzecznik); *Cro.* izgovoritel, izgovornik, *f.* izgovoritelicza; *Bs.* govorillaç, izgovoritegl; *Rg.* ljeposlovaz, izgovornik, izgovoritegl; *Ec.* вѣтія, произноси́тель, рѣчникъ, си́льный во глаго́ланіи (cf. *rzecznik). Agezylaus, gdy przed nim iednego chwalili, iako ieſt dziwny wymówca, że o naymnieyszéy rzeczy, umiałby słowy to rozszerzyć, tedy odpowiedział: a iabym i szewca takiego nie chwalił, któryby wielki bót na małą nogę czynił. *Eraz. ięz. E* 5, *quod fieri potest per pauca, fieri non debet per plura).* Niektórzy dawni wymówce dawali to znać ludziom, iakoby się uczyć nigdy nie mieli. *Gorn. Dw.* 39. Roſtra co z nich wymówcowie mawiali, znieśli Gottowie. *Lib. Sen.* 11. Wymyślił Cycero wymówcę, którego na świecie nie masz. *Petr. Pol.* 339, *Ciceronis orator, de oratore*). Filo, żyd zacny i wymówca wielki. *Sk. Zyw.* 259. Św. Marek, biſkup Aretuſki, wymówca wielki. *Birk. Ex. H* 4. Warro, wymówca Rzymſki. *Budn. Ap.* 80. Wielu przednieyszych filozofów i wymówców pogańſkich tam zjechało się. *Sk. Dz.* 193. Tak go wnetże wymówcą miłość uczyniła. *Otw. Ow.* 238, wymownym, ſie hat ihn zum Redner gemacht, beredt gemacht. Czemu Pan nie bogacze, nie mędrce, nie wymówce tego świata, ale nieuki ubogie sobie obrał? *W. Iſt. W.* 392, nie retorów, filozofów, literatów, sawantów wymownych. - *§. Wymowca, *wymawiacz, wymawiaiący co komu, wyrzuciciel, zarzuciciel, der Vorhalter, Vorrücker, Vorwerfer, *Vd.* ſvarnik, poſvarnik, *f.* ſvarniza, poſvàrniza, (cf. swar); *Rg.* ukoritegl, prikoritegl, *f.* vkoritegliza, prikoritegliza (cf. ukorzyć); *Rs.* попрека́тель, *f.* попрека́тельница; (cf. przeko -, poprzek). Przyiaciele moi wymowcami czynią się przeciwko mnie; wszakże oko moie wylewa łzy do boga. *Radz. Job.* 16, 20. *§. Duch Św. ieſt przepowiadaczem albo wymowcą prawdy przeciw duchom kłamliwym. *W. Poſt. W.* 404, uczycielem wymownym, obrońcą prawdy, Lehrer, Vertheidiger der Wahrheit. - *§. Wymówca, wymawiacz, który kogo wymawia, exkuzuie, der Entſchuldiger, *Ausreder; *Vd.* isgovarjavez. WYMÓWIĆ *cz. dk.*, wymawiać *ndk.*, *Bh.* wymlauwati, wymluwiti; *Slo.* wymluwiti; *Sr.* 1. wuretzu (wyrzec); *Vd.* isrezhi, srezi, isgovoriti, vunsgovoriti; *Crn.* ſgovarjam; *Cro.* zgovarjati, izgovoriti, izgovarjam; *Rg.* izgovoritti, izùſtiti, izgovarati,

rati, izrjěti, izreccem; *Rs.* вымолвить, выговорить, выговаривать, произнести, произносити. Wymawiać, mową wyrażać, wymówić, wyrzec, wyrazić, wysłowić; ausſprechen. Wymawiam dobrze, wyrażam słowa należycie, ich ſpreche gut aus. Jak mowę wypisać, tak pismo wymówić można. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 28. Wymówić każdą literę swoim właściwym tonem, a zawsze zrozumiałym i miłym. *Kpcz. Gr.* 6. W wymówieniu B, wargi obie pierwéy ſtulić, potym rozwieść musi. *Sak. pr.* 69, cf. pronuncyacya). Dziś każdy naród, nie po ſtarorzymſku, ale po swoiemu wymawia łacinę. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 73. – *Paſsiue*: Wymawia się to słowo tak, a nie iak WcPan go wymawiasz, das Wort wird ſo ausgeſprochen. Wymawia się twardo, miękko, krótko, długo, otwarto, ściśnienie. Źle wymawiać, *Ross.* чвакнуть, чвакать. Wymawianie dobre słów, wymowa dobra. *Cn. Th.* 1320, eine gute Ausſprache, gutes Ausſprechen; cf. wyrazistość). Liczbę wymówić. *Lesk.* 2, 4, słowami wyrazić, czytać liczbę, eine Zahl ausſprechen, ſie leſen. – Chciała zawołać: poſtóy, poſtóy mało; Ale nie mogła od żalu wielkiego Wymówić dobrze, i słowo musiało Wrócić się nazad do serca smutnego. *PKchn. Jer.* 407, przemówić, przerzec, wyrzec, ſie konnte vor Herzeleid kein Wort hervorbringen; *Ec.* произглаголати. Skorom to wymówił, wyrzekł, przerzekł. *Cn. Th.* 1319, kaum hatte ich das ausgeſprochen, geſagt, vorgebracht. – Wymówić, wygadać, wypleść, wypaplać, wytrąbić, wydać, ausplaudern, ausſchwatzen, ausposaunen, austrompeten. – Neſtor wprawdzie zbyt mądry, ale iuż zgrzybiały, Rad wymówił, co mogło przynieść mu pochwały, I często się wygadał. *Jabł. Tel.* 222. – *Recipr.* wymówić się, wygadać się (cf. wypsnęło mu się, wyleciało); ſich womit verreden, *verſchnappen. Kto siła mówi, ten się wymówi. *Rys. Ad.* 21. Sąsiad iego z iednem słowem nieuczciwém wymówił się; tak się obruszył na niego, iż go pięścią w szyię uderzył. *Sk. Zyw.* 317, dał się z iedném takiém słowem słyszeć, er ließ ſich ein unanſtändiges Wort entſchlüpfen. Jeżelim się wymówił, to nazad odwołuię. *Teat.* 34, 74, ieżeli mi się co wypsnęło). Dziś rano Jeymość wymówiła się przedemną, że syn iéy żeni się z panną Karoliną. *Teat.* 38, 357. – §. Wymówić, wszyſtko do końca powiedzieć, *Vd.* izgovoriti, vunsgovoriti, izmarnuvati, vunsmarnuvati, ganz ausreden, völlig ausreden, alles gänzlich ausſagen, herausſprechen, herausſagen. Jużem wymówiła Com miała mówić, więcéy nie wybadasz słowa. *Mon. ryt.* 1, 114. Wyrzucam co mam na sercu, wymawiam. *Cn. Th.* 1332, wylewam, wynurzam. *Recipr.* wymówić się, zupełnie aż do wyczerpania nagadać się; *Vd.* ſe isgovarjati; *Cro.* zgovarjatiſze, ſich ganz ausreden. Pozwól mu, niech się wymówi, póki sam chce. *Ld.* – §. Wymówić co, wypowiedzieć, należycie, dokładnie wyrazić, wytłumaczyć, wysłowić, ausſprechen, ausdrücken, beſchreiben, vortragen, *Bs.* izgovarati, izgovoriti, izustiti, istumaciti). Kto się nie przyuczył milczeć, nie zdoła też porządnie wymawiać. *Glicz. Wych. H* 6. Ten ieſt poetą moiém rozumieniem, Co doſkonałém rzeczy uważeniem Przenika wszyſtko, a co chce prawdziwie Gładko, łagodnie, miękko i szczęśliwie Wymówi, albo tak ładnie wyleie, Że z czytaiących każdy się zdumieie. *Opal. Sat.* Prawdziwego słowa nie mamy, którembyśmy wyrazić mogli świętych w chwale niebieſkiéy błogosławieńſtwo; doſtatecznie wszyſtkiéy doſkonałości szczęśliwości świętych wymowić żadném słowem nie możemy. *Karnk. Kat.* 95. Kto to może wymówić, kto wypowie? *Cn. Th.* 1319, *et* 1325. Byłem zachwycon, i słyszał niewymówione słowa, których się człowiekowi nie godzi powiadać. *Radz.* 2 *Cor.* 12, 4, niewymówne, *ob.* wymówny). – §. Wymówić co, mówieniem wyrobić, wyiścić, uſkutecznić, herausreden, durch Reden wirklich machen, bewirken, hervorbringen. Przy téy obłudzie mogło co być i prawdy; ieśli o czém ludzie mówią, czasem wymówią. *Tward. Wl.* 111. – §. Wymówić co komu z głowy, wyperswadować, einem etwas ausreden, es ihm aus dem Kopfe bringen. Niewymowiony ieſt oupor. *Rey. Pſ. H* 5, niewymowny, *ob.* wymowny. – §. Wymawiam sobie co, wyymuię. *Cn. Th.* 1320, waruię sobie, excypuię, *Vd.* preddershati, napreisadershati, predhraniti, ſich etwas ausreden, ausbedingen, vorbehalten. Wymówiony sobie, warowany, wyięty, *Rs.* условный. Kto się z pospolitéy na wszyſtkie ludzie powinności wymawiać ma? gdy kto wyięty nie ieſt z rodzenia, czemu się wymawiać ma z umierania? oto się Chryſtus z niego nie wymówił, a mógł się z śmierci wyiąć, by był chciał. *Sk. Zyw.* 2, 405 *b.* – §. Wymawiać kogo albo co, exkuzować, uniewinniać, usprawiedliwiać, entſchuldigen; *Sr.* 1. zamowam (cf. zamówić), *Crn.* sagovarjam; *Vd.* ſgovorit, isgovorit, vunſmarnovat, isgovarjati; *Cro.* izprichavati, izprichati, izprichávam, prichàm, prichati (cf. przeczyć, sprzeczać); *Dl.* ogováram, oſzvetlyavam; *Bs.* opogovoriti, odvittovati, osvitlati; *Rg.* ogovoritti, oſvjetgljati; *Ross.* оговорить, оговариваю, извинить, извинять, обезвинити, обезвиняти, выгородить, выгораживать, (cf. ogrodki). Radzi wymawiamy nasze winy. *Herbſt. Nau. b.* Ruś wszyſtkie zabobony swoie małe, wielkie, rada wymawia temi słowy: tak nasza wiara uczy; i wy też błędów waszych, na które wszyſtkie chrześciiańſtwo kracze, nie umiecie wymówić, iedno tak: tak nasza wolność każe. *Birk. Zyg.* 46. Kościół wiele błędów tych doktorów znosi, i wycieńcza, wymawia. *Zygr. Pap.* 317. Nie można i tych ludzi od niewdzięczności wymówić, którzy chcąc iak nayprędzéy pozbyć się swoich obowiązków, ſtaraią się wzaiemnością wykwitować, i zapomnieć ukontentowania, którego z odebranéy łaſki doznali. *Mon.* 68, 180. Proszę cię, miéyże mię za wymówionego. *Sek. Luk.* 13, *Leop. Luc.* 14, 18, wymów mię. *Sekl. ib.*, ich bitte dich, entſchuldige mich. Luth. Wymówić się *zaimk.*, cf. wymierzyć się; ſich entſchuldigen; *Slo.* wymluwam ſe; *Vd.* predgovarjati, ſe isgovarjati, opoſtaulati; *Cro.* zprichatiſze, zprichavatiſze, zprichávamſze; *Rs.* оговориться. Pięknie się z przypadkowego błędu wymówić, ieſt znak roſtropnego i doſkonałego w sobie umysłu. *Lub. roz.* 357. Wymawia się, choć go ieszcze nie winnią; wymawia się, zjadł cóś. *Cn. Ad.* 1280, cf. zjadł pies sadło; cf. sumienie go gryzie, ſtrofuie; sam się wydaie). – Wymawiać się z czego, wzbraniać się, ſkładać się wymówkami, ſich weigern, ſich entſchuldigen etwas zu thun, zu leiſten, anzunehmen, es abſchlagen. Prosimy cię, byś się nam z tego nie wymawiał. *Orzech. Qu.* 92. Dawał mu papież opactwo wielkie; z którego się, uniżenie podziękowawszy, wymówił. *Warg. Wal.* 231, er ſchlug es aus, be-

dankte sich dafür. Nie wymawiał się z wieczerze, Gospo-
darza zaraz słucha, Z ochotą się do niéy bierze. *Jak.*
B. 185. Bóg twórca nasz, i iakoż mu się z służby wyma-
wiać? *Sk. Kaz.* 378 *b.* Nie omieszkiwaymyż, gdy nas
wołaią, ani się na tę ucztę niebiefką wymawiaymy. *ib.*
294 *b.* Prosił hospodar hetmanów, aby z Turkiem bitwę
wiedli; ale wymierzyli mu się z tego, że mieysca po te-
mu nie mieli, inszego czasu nie wymawiali mu się z tego.
Gwagn. 129. *Biel.* 589. Nie umieć się wymówić, ieſt to
być niewolnikiem proszących. *Lub. Roz.* 327. Wielkim
ludziom umieć się wymówić naywiększa ieſt sztuka, bo
tych urazić naywiększa szkoda. *ib.* 349. Złemu trudno się
wymówić. *Rys. Ad.* 79. – §. Wymawiać komu co, wy-
rzucać, wyrzuty mu czynić, einem etwas vorrücken, vor-
halten. Dobrodzieyſtwo wymawiać, gorzéy niż odmawiać.
Cn. Ad. 177. Dać a wymawiać, złe to obyczaie, Kto tak
ma czynić, lepiéy niech nie daie. *Zegl. Ad.* 9 *z Potock.*
WYMÓWKA, - i, *ż.*, WYMÓWECZKA, - i, *ż.*,
zdrbn.; wymawiannie, exkuza, uniewinianie, usprawie-
dliwianie, die Ausrede, Entschuldigung; *Bh.* wenmluwa;
Crn. ſgovar; *Vd.* isgovor; *Cro.* zgòvor, izgovor; *Rg.*
òdgovor, opogovor, opraavdánje, oſvjetgljanje; *Rs.* о-
говорка, извинéнïе. Łacno o wymówkę, choć kto co
noc kraść chodzi. *Pot. Arg.* 340. Żadna wymówka nie
usprawiedliwi cię przedemną. *Teat.* 6, 119. Nie masz
przyczyny żadnéy ku słusznéy wymówce swéy. *Orzech.*
Qu. 92; *Slo.* płechawa wimluwa *nulla excusatio*, czcza
wymówka). Przeciwko prawdzie wymówki nie masz. *Rey*
Zw. 44. – §. Wymówka z czego, = wymawianie się z cze-
go, wzbranianie się, das Weigern, die Weigerung, Ent-
schuldigung mit Verweigern, das Ablehnen, Abschlagen;
Rs. отговорка, увертка, выкрутка (cf. wykręt). In-
sza ieſt wymówka z cudzéy prośby, a insza ieſt wymówka
z własnéy winy; obiedwie zaś maią za cel obronę własną
abo od cudzéy natarczki, abo od własnéy winy; piér-
wsza ieſt obrona woli swoiéy, druga obroną sławy swoiéy.
Lub. roz. 329. Łatwo o wymówkę, gdy kto nie chce
uczynić czego. *Teat.* 24 *b*, 74. Kiedy-ć podaią pokarm,
ma uprzedzić iakakolwiek wymoweczka, nim odbierzesz.
Eraz. Ob. F. – §., Wymówka, wymawianie komu czego,
wyrzut, zarzut, das Vorrücken, der Vorwurf, das Vor-
halten; *Vd.* ſvarilhtva, svaritje; *Rs.* выговоръ. Wskróś
Uliſsesa takie wymówki przebodły, Do mnieś, rzekł, kró-
lu, wyrzut obracasz tak podły. *Dmoch. Jl.* 101. Na wy-
mówkę tę bynaymniéy nie zasłużyłem. *Teat.* 32, 57.
Obce sromoty czynią nam pochlebne igrzyſko; swoich
wymówka pociąga gniewy i zemſtę. *Nar. hſt.* 3, 286,
wytykanie swoich). Dałeś mi raz, a ſtokroć dar ten wy-
rzuciłeś, Tak cnotę wymówkami daru zatłumiłeś. *Zegl.*
Ad. 10 *z Gawińsk. dworz.* – *§. Wymówka, wyięcie,
warunek, excepcya, das Ausgeredete, die Bedingung,
Ausnahme, *Vd* sgovor, preddershba, preddershik; *Rs.*
услóвïе. Wymówka albo *wybicie, *exceptio. Szczerb.*
Sax. 491. WYMOWNOŚĆ, - ści, *ż.*, dar wymowy,
posiadanie krasomowności, bycie wymownym, die Be-
redtſamkeit jemandes, *subjective*; das Beredtſeyn, die
Gabe der Wohlredenheit; *Bh.* wenřečnoſt, wymluwnoſt;
Slo. wimluwnoſt; *Sr.* 1. režniwoſcź; *Crn.* ſgovornoſt; *Vd.*
govorlivoſt, sgovornoſt; *Cro.* govorlivozt, zgovorlyivoſzt;
Rs. благоглагóланïе, словéсность, витïеватость;
Ec. рѣчистость, благоглагóлность. Widzisz, żeć
wymowności nie mam. 1 *Leop. Ex.* 6, 30, wolnéy mo-
wy nie mam. 3 *Leop.* Byłać też nauka, była wymowność,
były cnoty osobliwe i w pogańſkich filozofach. *Hrbſt. Odp.*
y y 2 *b.* Wielkość ta niewyrażona żadnéy wymowności
godnie językiem. *Paſt. F.* 271, niewymowna, niewypo-
wiedziana, *ob. pod* wymowny). Dziewanowa wódka wy-
mowność dawa, język wolny czyni ku wymówności.
Spicz. 100. – Niewymówność dziecińſką pierwszym wie-
kiem zwali, że od narodzenia do roku siódmego nawyka
dziecię mówić słowa wszelkiego. *Kołak. Wiek. a* 4, nie-
mówlęcy wiek, *infantia*; *Rs.* безсловéсïе, безслове-
сность Sprachloſigkeit. WYMÓWNY, - a, - e, - ie
adv., krasomowny, któremu słowa płyną, beredt, wohl-
redend, *Boh.* wymluwný, wenřečný, řečný; *Slo.* wy-
mluwný; *Sr.* 1. wuretżné, rėtżniwé; *Crn.* ſgovorliv, ſgo-
vorn; *Vd.* sgovoru, pogovorn, govorlin; *Cro.* zgovor-
lyiv, zgovorni, izgovorjen; *Dl.* ſzladorek, blagorek;
Rg. dobrogovorni, ſlad̉rèk; *Sla.* govorliiu; *Ross.* до-
броглагóливый, доброглáсный, благоглагóливый,
благоязычный, рѣчистый, вѣтïйственный, ви-
тïйственный, витïеватый, витïйскïй; *Ec.* сло-
вéсный, доообробесѣденъ, краснорѣчивъ, при-
вѣтливъ, приятенъ въ разговорахъ, многовѣ-
щáный, благовѣщанный, удобообращательный.
Józef żydowin ſtarożytności żydowſkie wymownie napi-
sał. *Sk. Dz.* 67. – *§. Wymowny, wyraźny, wyraźnie
wysłowiony, deutlich ausgeſprochen, vernehmlich. Dzie-
cię zębate, tegoż dnia, którego się urodziło, głośno i
porządnie wymownemi słowy, tak dobrze iako dorosły
mąż mówiło. *Stryik.* 301. *Wymownie, wyraźnie, *Ec.*
речевúсто, (cf. rzeczywiście), исправнымъ выгово-
ромъ рѣчей, рѣчисто. – §. *Paſsiue*: wymowny, mo-
gący być wymówionym, wypowiedzianym; wypowiedziany,
wypowiedzialny, wypowiedny, wysłowiony, wysłowny;
ausſprechbar, ausſprechlich; *Bh.* wyprawitedlný (cf. wy-
prawić, wyprawny); *Ec.* глагóльный, произносный.
Syllaba, część słowa wymowna, zbieranka. *Ursin.*, *Cn.*
Th. 1021. – *Saepiſsime cum negatione* niewymowny,
niewypowiedziany, unausſprechlich, unausſprechbar; *Slo.*
newyprawitedlný; *Vd.* neisgovorliu, neisrezhliu, nesre-
zhliu; *Ross.* неизрѣчéнный; *Ec.* неизглагóланный.
Niewymówny, którego trudno wymówić, niewysłowiony,
wieleby o tym mówić, wielki. *Cn. Th.* 541, *Włod. In-*
fandus, co nie godzi się, abo nie może być mową osią-
gniono, niewymowny. *Mącz.* Odpowiedź trudna, spo-
sób uſty ludzkiemi niewymówny. *Smotr. Lam.* 95. Łań-
cuch niewymównéy piękności. *Auszp.* 40, cf. niewyrażo-
na żadnéy wymówności godnie językiem. *Paſt. F.* 271.
Dziękuię Bogu z niewymownego daru iego. *Leop.* 2 *Cor.*
9, 15. Niewymownie się smuci. *Teat.* 8, 43, cf. nie-
słychanie). – §. Wymowny, może być wymowionym, uspra-
wiedliwionym, wymówki godzien, ma wymówkę, zu ent-
schuldigen, verzeihlich; *Slo.* wymluwitedlný, co ſe wymlu-
witi může *excusabilis.*; *Sr.* 1. zamowanité; *Rg.* ogovorni;
Sla. izgovorljiv; *Ec.* благоизвѣтный. Niewymowna,
nieobronna rzecz, *inexcusabilis. Mącz.* Prosiła go, aby
ią miał za wymowną, że nie wſtaie przed nim. *Zał. H. F.*
51, za wymówioną; prosiła o wybaczenie. – *Wymowny,
wymowkom służący, *excusatorius*, Entschuldigungs-.

Wymowne pismo, apologiia, *Sr.* 1. **zamow'enſke piſmo.** - §. Wymowny, wymawiaiący komu, wyrzucaiący, zarzucaiący, wyrzutów pełen, *Vd.* ſvaritliu, posvarliu, (cf. swar); *Rs.* попрекáтельный, попрéчный. U wdowy chleb gotowy, ale wymowny. *Glicz. Wych. Ps.* cf. gotowy, lecz niezdrowy.

WYMROZIĆ *cz. dk.*, wymrażać *ndk.*, *Rs.* изморозить, выморозить, вымораживать; mrozem przeiąć, mrozem wyciſkać, **herausfrieren laſſen, ausfrieren laſſen.** Chemik pochlebił sobie, że tego dokaże przez wymrożenie; prawda że sok cytrynowy wymrożony bierze poſtać ulepkową. *NPam.* 14, 210. Nie pragniemy zagrzewania ciał naszych pożytki świeckiemi, które gaszą a wymrażaią z serc ludzkich ogień miłości ku Panu. *Zrn. Pſt.* 3, 770, wyziębiaią. *WYMROŹKI *plur.*, *Rs.* выморозки pozoſtała treść wymrożonego napoiu.

WYMRUCZEĆ *cz. dk.*, mrucząc wyrazić, mruczeniem wyiednać sobie, wyprosić, **herausmurmeln, ausmurmeln.** Babſko swarliwe, mrukliwe, od ſtarości drżące, skoro wymruczy przez zęby spruchniałe słów kilka, chory ma ozdrowieć. *Boh. djab.* 2, 289. Więcéy wykołatać ani wymruczeć nigdybyśmy sobie nie mogli. *Rey Pſt.* 72.

WYMRZEĆ, wymarł, *F.* wymrze, wymrę, *med. dk.*, wymierać *ndk.*; *Bh.* **wymřiti, wymru**; *Sr.* 1. **wumru**; *Rs.* вымереть, вымерешь, вымирать, измереть, измерéшь, śmiercią być wygładzonym, wyginąć; **ausſterben.** Wymarli, wyzdychali, *ad unum omnes sensim mortui. Cn. Th.* 1319. Gdzie anioł dobry rozkazał ziemu, sam on dom wszyſtek do szczędu wymarł. *Podw. wr.* 44. Wymarły *Particip.*, *Rs.* вымороцный, **ausgeſtorben.** Wymarcie, - ia, *n.*, wyginienie śmiercią, **das Ausſterben.** R. 1362 w Litwie dla wymarcia przez powietrze morowe, gdy nie było komu ziemię wyrobić, głód wielki panował. *Stryik.* 405. - §. Wymrzeć głód, = wycierpieć głód wielki, być wygłodzonym, **mit Hungersnoth kämpfen, gewaltigen Hunger ausſtehen.**

WYMULIĆ *cz. dk.*, wymulać *ndk.*, muł wypłókać, wymyć, wyryć w mule, **den Schlamm ausſpühlen; mit Schlamm oder im Schlamme ausſpühlen, untergraben, wegſpühlen.** Górnicy z okien głęboko pod ziemią wymulonych, soli dobywaią. *Krom.* 261. W hucie ſtawiaiąc piec, pomierną ramę żelazną ſtawić, która się nigdy ani wymula, ani wywróci, ani ią też ogień spali. *Torz. ſk.* 113.

WYMUNDUROWAĆ *cz. dk.*, w mundur wyſtroić, **ganz ausmondiren.**

WYMUROWAĆ *cz. dk.*, wymurowywać *czstl. et kontyn.*, muruiąc wyſtawić, wywieść mury; *Bh.* **wyzditi**; *Vd.* gordati, gorposidati; **ausmauern, aufmauern.** Galerye w podkopach, podziemne przechody pod twierdzami forttecznemi, wymurowane i zaſklepione, albo też tylko wycembrowane. *Jak. Art.* 3, 292, wymurowane, cegłą wyłożone.

WYMUS, - u, *m.*, wymuszenie, wyciſkanie, wymożenie czego na kim, **das Erzwingen, Abdringen.** Wymus nowych danin. *Oſtr. P. C.* 1, 47. WYMUSIĆ *cz. dk.*, wymuszać *ndk.*, musem wymódz, wycisnąć, **abzwingen, erzwingen, abdringen, abnöthigen, herauszwängen,** *diſling. Ger.* **abmüſſigen**); *Sr.* 2. **hudraſch**; *Vd.* odsiliti, dolpresiliti, perſiliti, isſiliti (*ob.* wysilić), dosiliti; *Rs.* вынудить, вынуждать (cf. wynudzić). Ty na mnie wymusiłeś tę ſtraszliwą ofiarę. *Teat.* 50, 21. Car przyiąwszy z pokorą pokóy wymuszony Dotąd nie śmie przeſtąpić progu téy korony. *Tward. Wł.* 5. Wymuszenie, *Subſt.*; = wymus, **das Abzwingen, Erzwingen**; *aliter* wymuszenie *adverb.*, sposobem wymuszonym, **auf eine erzwungne Art, erzwungen, gezwungen.** Mądry umiera dobrowolnie i niewymuszenie. *Pilch. Sen. liſt.* 414, nie z musu, **nicht aus Zwang.** Śmiać mi się chce z tych plotek; - śmieie się wymuszenie. *Teat.* 28 *b*, 91, **ein erzwungenes Lachen**, cf. iałowy śmiech). - Niewymuszony, naturalny, bez przesady, **ungezwungen, natürlich, ungekünſtelt.** Znałaś kiedy człeka niewymuszonego w swoich poſtępkach, zabawnego przez umieiętność, ludzkiego przez tkliwość? *Zab.* 14, 296.

WYMUSNĄĆ, *F.* wymuśnie *cz. idntl.*; wymuſkać, *F.* wymuszcze *dk.*, wymuſkuie *Pr. kontyn.*; wymuſkiwać *częſtl.*, muſkaniem wygładzić, **glatt ſtreichen**, *Bs.* izmuſti). Król obróciwszy się do niego, brwi sobie wymuſkuiąc, rzekł.. *Baz. hſt.* 43. Żyd ſtarym iedwabiem nowy przeplecie, i wymusnieniem pokryie, tak że tego nie poznasz. *Grod. Dis. f.* 6. Wymuſkać ścianę, wyrównać tynkiem. *Cn. Th.* 1321, **die Wand glätten.** Wymuſkać dla ſtroiu n. p. twarz, **glatt ſtreicheln, ausglätten**, cf. wymarszczyć). To ciała ozdobą naylepszą zowiemy, Gdy sobie twarz wymuszcze paniczek łaſkawy, A magierkę z pióreczkiem sudamnie poſtawi, To iuż siedzi, wąs kręci, a oczyma ſtrzyże, Na bót sobie pogląda, oczesuie bryze. *Papr. Pr. C.* Wymusnąwszy się gładkiemi ſkrzydłami Piękny ptak, śpiewał wdzięcznym głosem. *PKchn. J.* 400. Wymusnąć się, wyſtroić się gładko, **ſich ſchniegeln, herausputzen.** Wymusnąwszy się Sylenus sędziwy, Nadobnéy w sadzie Nimfie się zaleca. *Tward. Daf.* 25. Do posługi zniewieściali Rzymianie używali wysmukłych i wymuſkanych gładyszów, ubranych na kształt niewiaſt. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 149. Ze dwu równie poczciwych ludzi kochałbyś bardziéy wymuſkanego i piżmowanego, niżeli okopconego i na spoyrzenie ſtrasznego. *ib.* 2, 101. Ten ſtaruszek młody, wyperfumowany, wymuſkany, wyſtroiony, wyfryzowany, ſtawia nogi iak z partesów, gębę sznuruie, cały w korwetach. *Teat.* 22, 25, cf. galant, gładysz). Wypiżmowany, wyfryzowany, wymuſkany, w karecie zaieżdża przed Saſki pałac. *ib.* 15, 24. Zobaczemy wkrótce, na iaki koniec ta wymuſkana wyydzie pupeczka. *ib.* 7 *c*, 7. - *tr.* Nasze dawne ogrody pełne wymuſkanéy iednakowości. *Karp.* 5, 74, wyſtrzyżonéy, wymuszonéy, **erkünſtelt, erzwungen.** Podobno Angielczykowie przepisali swoich nauczycielów; mowy ich są mniéy wymuſkane niż Francuſkie. *Zab.* 5, 272, naturalnieysze, niewymuszone, **weniger gekünſtelt.**

WYMUSTROWAĆ, WYMUSZTROWAĆ *cz. dk.*, w musztrze wydoſkonalić, wyćwiczyć, zupełnie wprawić w musztrę, **ausmuſtern, einexerziren.** Wyſtawił kompanię grenadyerów przyodzianą, uzbroioną i wymuſtrowaną. *Teat.* 14, 82.

WYMYĆ, *F.* wymyie *cz. dk.*, wymywać *ndk.*; *Bh.* **wymyti, wymyl, wymygi; rozmyti**; *Slo.* **wymygi**; *Sr.* 1. **wuméhwam**; *Vd.* vunsmiti, vunomiti, vunpomiti, vunomivati; *Rg.* izmitti; *Rs.* вымыть, вымывать, размыть, размывать; myiąc wyczyścić, wychędożyć, wywabić,

herauswaſchen, auswaſchen. Tym dycha, kto się czego z dziecińſtwa napiie, A ktoż kiedy z tablicy czernidło wymyie? *Tol. Saut.* 110, czym się nowa ſkorupa napiie, tym na ſtarość trąci). Zęby co poranek czyſtą wodą wymyway. *Eraz. Ob. a*, wypłokać, ausſpühlen. Wymyty, wypłokany, ausgewaſchen, ausgeſpühlt; *Sr.* 1. wuméhté. Wymycie, *Ec.* измовенïе. (*Bh.* wýmel, co woda wymlela; *Rs.* вымоина wymyty, wyryty dół, wybóy). - *fig.* niewymyty *moraln.* nieczyſty, ungewaſchen, unſauber, unrein. Rodzice aby dzieci swą złą sprawą, a przykłady niewymytemi do boga o niełaſkę nie przyprawiali. *Glicz. Wych. Dy. Os*{*impudens*, niewymywana, plugawa gęba. *Mącz.*, cf. niewyparzona). - §. *tr.* Ty co mną uſta wymywasz, słuchay. *Leop. Hier. pr.*, co mię szkaluiesz, potwarzysz, ſich mit einem den Mund ausſpühlen, afterreden, verläumden, ihn über die Zunge ſpringen laſſen. Wszyscy o nim mówią, wszyscy nim uſta wymywaią. *Mącz.* Czy ieſteście wy godni, abyście mieli bezecne gęby wasze imieniem cesarzowéy wymywać? *Kłok. Tur.* 22. WYMYDLIĆ *cz. dk.*, mydłem wysmarować, *Boh.* wymydliti; *Rs.* измылить, ausſeifen, mit Seife ausſchmieren. Ow wiercipiętka rozumie, że dobry ieſt dworak, kiedy wąsiki na papilotki zakręci, wyczesze, wyszwarcuie; twarz, ręce, szyię, piersi, plecy wymydli, wypucuie. *Mon.* 71, 124.

WYMYKAĆ; *ob.* Wymknąć.

WYMYSŁ, - u, *m.*, WYMYSŁEK, - słku, *m.*, *zdrbn.*, (cf. wymyślacz;) *Bohem.* wymýšlek, ſmyšlénka, ſmyšlinka; *Vd.* smishno, (*Vd.* ismiſlik, = uroienie; *Vd.* smislik, smiſlenka, = baieczka;) *Sr.* 1. wumoßleno; *Cro.* zmiszel; *Rs.* вымыселъ, вымыслѣ, выдумка, домыслѣ, домышленïе; wymyślona rzecz. *Cn. Th.* 1321, myśleniem wynaleziona, wynalazek, *sed potius in malam, quam bonam partem*; etwas Ausgedachtes, Ausgeſonnenes, Erdachtes, Erſonnenes; die Erfindung. Nuż poiazdy nasze, koń za pięćset złotych, rząd za drugie, nuż owe alcbanty, nuż owe kutasy, owe dziwne muchry, ſtrzępki, aż dziwno patrzeć na te ſtraszne wymysły świata tego. *Rey Zw.* 58. Lada wymysłek, a lada wynalazek świata tego. *Rey Pſt. H* 5. Gdy się zamagał zły zwyczay, ta obłędliwość chowana ieſt iako zakon, i za rozkazaniem okrutników, chwalone były te wymysłki. *Leop. Sap.* 14, 16, twory imaginacyi, uroienia, Erdichtungen, Träumereien. Mściłeś się nad wszyſtkiemi ich wymysłki. *Wrob. Zolt.* 231, *adinuentiones*). - Wymysłki powieść, bayka, *apologus. Mącz.* - Wymysł, wykwint, przesada, kunsztowanie, wyrafinowanie, Künſteley, Ziererey. Stroie bez wymysłów naypięknieysze. *Tr.* Jedzą mięsiwa i ryby bez wymysłu. *Tr.* - Wymysły to twoie. *Tr.*, twoie koncepta, twoie figle, sztuczki, das ſind deine Künſte, Kunſtgriffe, Stückchen, Einfälle. - Na wymysł co czynić. *Cn. Th.* 450, na przepych. *Włod.*, wykwintnie, gar künſtlich ſinnreich, übertrieben. Na wymysł ozdobnie puklami obite xięgi. *ib.*, *liber umbilicis luxuriat. Ouid.* - Kiszki wołowe i wieprzowe powinna dworka nadziewać; to wszyſtko ma czynić na wymysł, a ochędożnie bez kosztu. *Haur. Ek.* 86, przemyślnie, z uwagą, bacznie, mit Bedacht. - §. Wymysł, wymyślanie, *machinatio et solertia*, *excogitatio. Cn. Th.* 1321., cf. przemysł, Erfindungskraft, Scharfſinn, Witz. *Tr.*, *ob.* wymyślność. WYMYŚLACZ, - a, *m.*, WYMYSŁEK, - łka, *m.*, (*distingu.* wymyślnik), *Slo.* wymyſlitel; *Sr.* 1. wumoßliczeŕ; *Cro.* zmiszlitel, zmishlyavecz, izmiszlitel, *f.* zmiszlitelicza, izmiszlitelicza; *Dl.* izmislyalacz; *Rg.* izmiſcgljalaz, izmislitegl, *f.* izmislitegliza; *Rs.* изобрѣтатель, *f.* изобрѣтательница, który co wymyśla, myśleniem wynayduie, der Erdenker, Ausſinner, Erdichter, Erfinder, *plerumque in malam partem.* Grosz, ſtroiów wymyślacz. *Jag. Gr. a* 3 *b.* Prorok, albo wymyślacz snów, zabit będzie. *Leop. Deut.* 13. Zawżdy mieli być na świecie nowi wymyślacze, co na swóy rozum wszyſtko stawić mieli, przeto Pan im temi dziwnemi sprawami swemi zamieszawał wymysły ich, aby się nie tak działo, jak oni chcą. *Rey Pſt. F* 5. Owi wymysłkowie z nauczoną głową. *Rey Wiz.* 145 *b.* Nie mędrkom, nie wymyślaczom ewanieliia służy. *W. Pſt. W.* 26. Bezecni wymyślacze śmieią gwałcić tę uſtawę Pana swego, czyniąc się mędrszymi niźli on, iż do téy tak zacnéy świątości śmieią przykładać wymysły swoie, i dziwy ſtroią. *Rey. Pſt. Cc* 4. Pisma Św. się trzymaiąc, różny będziesz od Faryzeuszów, a od tych mędrków a wymyślaczów świata tego. *Rey. Pſt. Rr* 1. Bóg dopuści się burzyć złym wiatrom nad nami, t. i. wymyślaczom, burzycom a pochlebcom świata tego. *Rey Pſt. J* 5. Poduszcza czart rozmaite Herody a rozmaite fałszywe wymyślacze. *ib. E* 5, cf. nowiniarz). Wspomniy na owe czarowniki, na owe czarnoxiężniki i na owe dziwne wymyślacze świata tego. *ib. U.* 2. Bóg srodze się gniewa na wymyślacze świata tego. *Rey Ap.* 33. WYMYŚLEĆ *cz. dk.*, wymyślać *ndk.*, *wymyślawać *kontyn.*; *Bh.* wymyſliti, wymeyſſleti, wymeyſſlim, wymyſſlim; *Slo.* wymyſleti, wymýſſleti, wymýſſlim; *Sr.* 1. wumyſlicż, wumyſlu, wumýſlim, wumoßlu, zme'czelnoſczam; *Crn.* smishlam (cf. zmyślam;) *Vd.* ismiſliti, vunsmiſliti, smiſhluvati, ismiſhluvati, vunsmiſhluvati, smiſliti; *Cro.* izmiszliti, izmislyujem, izmyslyàm, zmiszliti, zmiſslyàvam; *Dl.* motrim, sznujem (cf. snuć); izmiſslitiſse; *Rg.*, *Sla.*, *Bs.* izmisliti; *Rs.* вымыслить, вымышлять, выдумать, видумывать, (*ob.* wydumać, *ob.* dumać;) придумать, примыслить, примышлять, изобрѣсти, изобрѣтать, изобрѣтенïе; myśleniem wynaleźć, myślą wydobyć, erdenken, ausdenken. Dumał a dumał nad ſkryptami, aż też się sprawdziło: kto myśli, ten i wymyśli. *Oſſol. ſtr.* 3. Zawsze u człowieka nic lepszego, ieno co on sam sobie wymyśli. *Gil. Pſt.* 169 *b.* Wymyślać mody. *Teatr* 37, 283. U poganów nawymyślali niezlicznych bałwanów. *Sekl.* 73, *ob.* nawymyślać, powymyślać). Wymyśliła ten Boſka mądrość wynalazek, t. i. pozwolić człowiekowi w tych być ſtanach, w które upaść chciał. *Pociey.* 291. - §. Wymyślić co, myślą całkiem ogarnąć, wyczerpnąć, osiągnąć, in Gedanken umfaſſen, erſchöpfen, ganz durchdenken, ausdenken. Niewymyślony, *impoſſib.*, nieosiągniony myślą, undurchdenkbar, dem Gedanken unerreichbar, nicht zu erſchöpfen durch Nachdenken. Bóg ieſt myśl nieśmiertelna, niewymyślona wysokość. *Budn. Ap.* 81. - §. wymyślić, zmyślić, udawać co nie ieſt, kłamać, łgać, roić, erdichten Lügen, Falſches, Fabeln, *in deteriorem partem.* Wymyślił tę potwarz, ten fałsz na niego.

Tr. - *Niewymyślony, prawdziwy, rzetelny, n. p. Dufanie mocne w nayiwększych przygodach mieć możemy, gdy tak z nami przebywa syn boży, nie wymyślony mistrz. *Eraz. Jęz.* 5. - Wymyślać na kogo, zadawać mu co fałszywie, szkalować go, potwarzyć, zmyślić zarzuty, łżyć go, **einem erdichtete Vorwürfe machen, ihn verläumden, beschimpfen.** - §. Wymyślać, wykwintnie przesadzać, dziwaczyć, zrzędzić, **zu sehr mäkeln, tadelsüchtig seyn, Grillen haben.** Włodarze sami, o mój boże co więc czynią, O iako z chudzinami często wymyślaią. *Opal. Sat.* 13., dokazuią, dziwaczą, wydziwiaią. WYMYŚLNIK, - a, *m.*, zbytnie brakuiący czyli przebieraiący w czym, wykwintniś, dziwak, grymasnik, zrzęda, **ein übertriebner Mäkler, Tadler, wunderlicher Heiliger.** Już nie można wiedzieć co robić dla wymyślników w iedzeniu. *Mon.* 74, 586., - *w rodz. żeńsk.* WYMYŚLNICA, - y, *ż.*, n. p. Szlachcic byłby głupi, żeby się z wymyślnicą miał żenić. *Teat.* 24 *b*, 75. WYMYŚLNOŚĆ, - ści, *ż.*, dar wymyślenia, przemyślność, przemysł, płodność w wynaydowaniu, **Erdenkungskraft, Ersinnungskraft, Erfindungsgabe, Erdichtungsgabe, *Sinnreichheit.** Olbrzymowie byli ludzie ogromnéy wielkości, i iak insi ludzie z ludzi się rodzili; poetowie iednak, aby wymyślnością swą ludzi cieszyli, powiadaią, że nie maiąc oyców, z ziemi się urodzili, że byli storęczni i wężonodzy etc. *Otw. Ow.* 12. Naród ten nie ma naszych romansów, i nie kocha się w naszéy wymyślności. *Mon.* 69, 305. Naymocnieysza do ułapienia nieostróżnych iest wymyślność abo w przyiaźni, abo w interesie, abo w łagodnych słowach, abo w pomocy nieproszonéy abo w ofertach. *Zab. roz.* 121, sztuczność, chytrość, cf. mamienie, **künstliche Verstellung.** Wymyślność Ateusza. *Mon.* 69, 13, płodność w sztuczne wybiegi). Wymyślność, przemyślność, wykwintność, przesada w przebieraniu, dziwaczność, zrzędność, **Künsteley, Mäkeley, Uebertreibung, Tadelsucht, Grillenhaftigkeit.** Przemieniała i przylepiała więcéy niż dwadzieścia razy na dzień muszki, które z rana z taką pilnością i wymyślnością przylepiła była. *Mon.* 65, 564. WYMYŚLNY, - a, - e, - ie *adv.*; płodny w wymysły, **erfindungsreich, sinnreich, erfinderisch, fruchtbar im Ausdenken, Erdenken, Erdichten, Erfinden;** *Sla.* ismisljen). Natura wymyślna we wszystkich rzeczach Pani, męża głową żonie uczyniła. *Petr. Ek.* 82., baczna, rozważna, **wohlbedächtig).** Dziwną chytrością wymyślną i kłamliwą wkradł się do łaski cesarza lekkomyślnego. *Sk. Dz.* 843. - §. wymyślny, do wymyślenia, mogący być wymyślonym, myślą odkrytym, **erdenklich, ersinnlich,** *Vd.* ismisliu, smisltliu; *oppos. Vd.* nesmisliu, nevunsmisliu, **unausdenklich).** - §. Wymyślny, wymyślony, zmyślony, **erdacht, ersonnen, erdichtet.** Powiadaią, że Piotr Św. w Rzymie być nie miał; który wymyślny fałsz Urban Riegers śmiał udać; krótko tedy niewstyd tego fałszerza pokażemy. *Birk. Post.* 112; *Zrn. Pst.* 2, 467. - §. wymyślny, wykwintny, wytworny, przebieraiący dziwacznie, **wählerisch, mäklerisch, tadelsüchtig, übertrieben delicat, (Oesterr. hackelig).** Odpowiedź, którą odebrał Alcybiades byłaby zupełnie uszczęśliwiła amanta, nie tak wymyślnego, iako on był. *Węg. Mar.* 16. Co do obiadu, niech będzie smacznie, a nie wymyślnie, dostatkiem, a nie zbytkiem. *Teat.* 48, 54, nie wykwintnie, nie na wymysł, nie na wytwor, bez przesady, **ohne Uebertreiben, Künsteln, Künsteley.** - Anioł spoczywaiącego budzi, i nie wymyślnemi potrawami, ale podpłomykiem prostym i wodą czestuie. *Pociey.* 167., nie specyałami, **nicht mit gekünstelten Speisen.** WYMYŚLONY, *ob.* Wymyślić.

WYMYWAĆ; *ob.* Wymyć.

WYMYSZKOWAĆ się, Wymiśkować się *zaimk. dk.*, wymknąć się myszą dziurką, iak myszka, wykraść się, wyśliznąć się, wykręcić się, *pr. et fig. tr.* **sich wie ein Mäuschen wegschleichen, entfliehen, entschlüpfen.** Ptaszek, który śpiewa na topoli, Gdy go więzienie ciasnéy klatki boli, Jak mu się z klatki przyydzie wymyszkować, A wzrok napasić wdzięcznemi lasami, Depce pokarmy pyszno pod nogami. *Bardz. Boe.* 65. Radby między ścianami uczynić się ścianą, Żeby się wymiśkował oną swą odmianą. *Klon. Wor.* 2. - §., wymiśkować, wymniszyć, wytrzebić. *X. Bielsk.*

*WYNACHODZIĆ; *ob.* Wynaleźć, wynaydować.

WYNAIĄĆ *cz. dk.*, wynaymować *ndk.*, w naiem wypuścić, **einem vermiethen, zur Pacht geben.** Ktoby kupił sto owiec, i wynaiąłby ich kmieciowi pod taką kondycyą, iż iakoby wybrał wszystkie pieniądze z wełny, które był wydał na owce, połowicą się owiec miał z nim dzielić ... *Chelm. pr.* 138.

WYNALAZCA, *ob.* Wynalezca. WYNALAZEK, - zku, *m.*, *WYNALESKA, - i, *ż.*, to co wynaleziono, rzecz wynaleziona, **das Erfundne, die Erfindung;** *Bh.* **nalezek, nalez, wymysłek;** *Slo.* **nález, nálezek;** *Vd.* snaidnast, isnaidenje; *Cro.* nasheztje (cf. nayście); *Sla.* iznashastje; *Rg.* iznasćjastje; *Bs.* nasćjastje, nasćjast, iznasćjastje, izmisćgljenje; *Rs.* выдумка, домысль, домышленїе (cf. wydumać, cf. domysł,) обрѣтенїе; *Ec.* обрѧща. Natura wszystkie dowcipu ludzkiego przechodzi wynalazki. *Tr.* Nazywali bogami robotę rąk ludzkich, złoto i srebro, wynaleskę rzemieślniczéy nauki. *Leop. Sap.* 13, 10. Pożytek téy ceremonii na prostym ludzkim wynalazku i zmyśleniu zawisnął. *Baz. hst.* 132 cf. wymysł). Przydane do symbolum przez Łacinników słowo *filioque*, Greczyn ma za wynalazek. *Boter.* 4, 121. Bóg według drog iego, i według *wynalazek (wynalazków) iego odda mu. *W. Osea* 12, 2., według wymysłów, konceptów iego). - *§. wynalazek, *ob.* nalazek, *Bh.* **nalez** *sententia* wyrok; znaleziony czyli wynaleziony przez sędziego, lub polubowego rozjemcę wyrok, (*ob.* naleźć, wynaleźć, naydować, wynaydować wyrok, dekret, **ein Urtheil finden, Abl.), das Befinden, das Gutbefinden, die Sentenz des Richters, Schiedsrichters.** Paweł biskup Poznański, wynalazkiem ludzi na to wysadzonych, o krzywdy z Borzywoiem rozeprzeć się chciał. *Krom.* 237, *arbitrio).* Swary, niezgody i prawne niesnaski sprawiedliwemi wynalazkami kończył. *Sk. Zyw.* 1, 22 *b.* Rycerze P. Maryi, coby poganom ziemi odjęli, aby tym odjętkiem za wynalazkiem ludzi wysadzonych, z Konradem dzielili się. *Krom.* 227, *arbitrio.* Wszakże pomiarkowano sprawę przyiacielskim wynalazkiem. *ib.* 775, *transacta res est amice...* Wynalazki, warunki, kondycye, punkta ugody, **ausgeglichene Puncte, Bedingungen, Festsetzungen.** Tak te wynalazki między Konradem a Krzyżakami stanęły. *Krom.* 727, *pacta.* Krzyżacy wynalazków na Toruńskiey

wyspie z Władysławem postanowionych pełnić nie chcieli. *Krom.* 473. Xiążę Jan zamek Oświecimski za służnemi wynalazkami poddał. *ib.* 591, *certis conditionibus.* Na tym zieździe nic znamienitego nie zbudowano, ponieważ twarde wynalazki podawali Węgrowie. *ib.* 709 *conditiones.* WYNALEŹĆ, Wynaleść, *WYNAYŚĆ, *wynaydł, wynalazł, wynaleźli, *F.* wynaydzie, wynaydę *cz. dk.*, wynaydować *kontyn.*, *wynachodzić *obsol.*, wynaydowywać *czstl.*; *Boh.* wynalezнauti, wynagiti, nalezнauti, nalezti, *Sr.* 1. pžinamakam (cf. namacać, cf. wymacać,) *Vd.* snaiti, fashet, (cf. zacząć), isnaiti, vunsnaiti, isnaiditi; *Cro.* iznayti, iznahajam, iznahajati; *Rg.* iznâchi, iznahodim, *Bs.* iznacchi, izmisliti; *Rs.* выдумать, выдумывать (cf. wydumać,) доискать, доискивать, (cf. iskać), изобрѣсти, изобрѣтать. Wynaleźć, dóyść, odkryć, wymyślić, erfinden, ausdenken; wynaydować, starać się odkryć, aufsuchen, finden wollen, erfinden, auffinden wollen, zu entdecken suchen. Przyprawiania boraksu Wenecyanie wynaleźli. *Sien.* 593. Kto co wprzód wynalazł, godzien chwały; kto za nim idzie, nie godzien nagany. *Cn. Ad.* 410. Błogo człowiekowi nayduiącemu mądrość, i człowiekowi wynachodzącemu roztropność. *Budn. Prov.* 3, 13. Pewny likwor od sławnego chemika Neumana wynaydziony. *Krup.* 5, 696, wynaleziony, *Bs.* iznaſcjaſt, izmiſcgljen). Jnszy sposób nad ten rozumem ludzkim wynaydziony być nie może. *Ex.* 36, wymyślony). Wynaleźć sobie czasu do czego. *Tr.*, wybrać, dobrać). Wynaleźć sobie żonę. *Bndtk.* Wynalezienie, wynaydowanie, cf. wynalazek, das Auffinden, Aufsuchen, Finden, Erfinden, *Vd.* isnaidenje, smisleno; *Rs.* изобрѣтáніе, изобрѣтеніе. Do wynalezienia, mogący być wynalezionym, zu erfinden; *oppos. Vd.* nenaidliu, nesnaidliu, neisnaidliu). Wynayduiący, płodny w wynalazki; cf. wymyślny; *Rs.* выдумчивый; *Subst.* выдумщикъ, выдумщица; Erfinderisch. - Lekarze ku zdrowiu Alexandra z wielką a pilną radą lekarstwa patrzali a wynaydowali. *Kosz. Lor.* 88; szukali, znaleść starali się, sie suchten auf, suchten ausfindig zu machen. - *Jurid.* Ławnicy niektórzy albo dla nienawiści, albo dla przyiaźni, gdy ich sędzia spyta, dekretu wynaydować nie chcą, wymawiaiąc się nieumieiętnością. *Szczerb. Sax.* 71, wskazać wyrok, (*ob.* wynalazek, *ob.* naleźć dekret), ein Decret aufsuchen, ausfinden, ein Decret fällen. Jeśliby kto na dekret wynaleziony nie zezwolił, a nalazłby inszy lepszy, ostatni w swéy mocy zostanie. *Szczerb. Sax.* 72. Gdzieby kto ławnikóm dekret naganił, ten ma o ławicę *żadać, aby mógł inny dekret skazać, on ma sieść na mieyscu tamtego, i inszy dekret wynaleść, który mu się według prawa zdać będzie. *Szczerb. Sax.* 201. WYNALEŹCA, WYNALAŹCA, - y, *m.*, WYNAYDZICIEL, WYNALEZICIEL, - a, *m.*, wynayduiący co, który co wynalazł, der Erfinder; *Bh.* nalezatel, nalezać, wymyslitel, smyslitel; *Slo.* nalezač; *Vd.* isnaidnik, snaidovez, *Crn.* sokup; *Cro.* znayditel, zmishlyavecz, iznayditel; *Rg.* iznaſcjalaz, iznahoditegl; *Rs.* изовѣтáтель; *Ec.* изобрѣтникъ, обрѣтатель. Wynalaźca, wynaleźca. *Dudz.* 16. Wynalezca. *Cn. Th.* 1322. Gallowie Merkuryusza nauk wynalezcą być twierdzą, dróg i ścieszek wodzem zowią. *Warg. Cez.* 138. Kupcowie ziemscy i Theman, i baiacze i wynaydziciele mądrości i rozumności. *Leop. Bar.* 3, 23. Srogi był i on miedzianego byka wynaleźca. *Warg. Wal.* 320, *Perillus*). Wynalezca wszelkiéy złości. *W.* 2 *Mach.* 7, 31. - *w rodz. żeńsk.* wynaleźca, wynalazca, - y, *ż.*, *WYNALEZCZYNA, - y, *ż.*, *Tr.*, WYNAYDZICIELKA, WYNALEZICIELKA, - i, *ż.*, która wynalazek iaki uczyniła, die Erfinderinn; *Rg.* iznaſcjaliza; *Cro.* znayditelica; *Rs.* изобрѣтательница, обрѣтательница. *Ceres* wynaydzicielka zboża. *Mącz.* Chlebodawca Ceres, bo Ceres była nietylko wynalazcą zboż, ale i dawcą ich i stworzycielką. *Otw. Ow.* 208. Pallas była wynalezcą przędziwa, mistrzynią robienia płocien, i innych materyy do odzieży ludziom należących. *Otw. Ow.* 139. Grekowie zwali Jzydę prawodawcą, iakoby pierwszą wynalazcą praw. *Otw. Ow.* 44. Ty iesteś Maryo Błogosławiona, wynalezicielko łaski bożéy. *Biał. Pst.* 258, wyiednaczka, Bewirkerinn. *WYNALESKA, *ob.* Wynalazek. WYNALEZIENIE, WYNALEZIONY, *ob.* Wynaleźć.

*WYNAŁOŻYĆ *cz. dk.*, wyłożyć na co, wyexpensować, auf etwas verwenden, ausgeben, auslegen, *Bh.* wynaložiti, wynakladam. Wynałożę na żywność ubogich wszystkę maiętność moię. *Dambr.* 788. Miéy o nim staranie; cokolwiek nad to, com ci dał, wynałożysz, ia gdy się wrócę oddam ci. *ib.* 735.

*WYNANOSIĆ *cz. dk.*, wynanosić kolorem u malarza, t. i. podług znaków lub liniy odbitych, kolorem nawodzić. *Mag. Mscr.*, Farben auftragen.

WYNARZAĆ, *ob.* Wynurzyć.

*WYNARZEKAĆ *czas dok.*, z narzekaniem wyznać, klagend gestehen, bekennen. *Obaczaycie się póki czas macie, aniżelibyście po śmierci przed sądem bożym mieli błędy swoie wynarzekać. *Gil. Pst.* 258 *b.*

WYNASZAĆ, *ob.* wynieść.

*WYNASZYWAĆ *cz. dk.*, u krawca sposób szycia sukna, brzeg z brzegiem zszywaiąc sztuczki do sukni. *Mag. Mskr.*, mit Rändern aufnähen.

*WYNĄTRZYĆ, *ob.* wywnętrzyć.

WYNAYDOWAĆ, *ob.* Wynaleźć.

WYNĘCIĆ *cz. dk.*, ponętą wywabić, wyciągnąć, wyłudzić, herauslöbern, herauslocken. *Bndtk.*

WYNĘDZIĆ, WYNĘDZNIĆ *cz. dk.*, wynędzać *ndk.*, wynędzywać *czstl.*, nędzą wycieńczyć, natyrać, znędznić zupełnie, zubożyć, *pr. et fig. tr.*, durch Elend ausmärgeln, ganz elend und kraftlos machen. Niewierni dozorcy, chlebem i wodą ią tylko zasilaią, wynędzaiąc. *Mon.* 70, 321. Skąpy ani wygody sobie uczynić, ani drugim wyświadczyć nic nie chcąc, ogołaca się z przyiacioł, a sam wynędza się. *Teat.* 49 *c*, *a* 2. Wynędziwszy wieś, plundruią w mieście sklepy. *Błaż. tł. C b.* Gdzieby on myślić miał o kobiecie, smutkiem i umartwieniem wynędznionéy.? *Teat.* 15 *c*, 6. WYNĘDZNIEĆ *niiak. dk.*, nędzą być wycieńczonym, ganz elend werden, abgemärgelt seyn. Postrzegam wynędznienie znaczne. *Xiądz.* 249; cf. mizerya, mizerny. WYNĘDZICIEL, - a, *m.*, który kogo wynędza, der einen ausmärgelt, der Abmärgeler. Cóż innego bogacze są na tym świecie, iedno wynędziciele ubogich? *W. Pst. W.* 2, 368; *w rodz. żeńsk.* wynędzicielka.

WYNEGOCYOWAĆ *cz. dk.*, negocyami wyrobić, heraus=gociren. *Bndtk.*

WYNICOWAĆ *cz. dk.*, wynicowywać *czstl. et kontyn.*, na nice wywracać, auf die linke Seite umwenden, z. B. ein Kleid, wywracać, przewracać, przekręcić, wykręcić, um=drehen, verdrehen. Wnet *szwiec bót wynicował, tak i pismo teolog, tak statut iurysta. *Pot. Zac.* 119. Naukę tę świętą, ty na swe bałamuckie kopyto wynicowawszy, rozbiłeś i przeformowałeś. *im. Kam.* 202, przerobiwszy). Prawdę wszystkę zepsował, na błędy wynicował. *Kanc. Gd.* 167, wystrychnął; *ob.* *wyszpocić, *szpocić). Prokuratorowie subtelnie a ku rzeczy swéy prawa wykładać umieią, aby prostość prawa chytrością wynicowali. *Gorn. Wl. J.*, wykręcili, przekręcili, wykrzywili, wywrócili, *wyopaczyli, *zopaczyli). Izaliby Bóg miał podwrócić sąd, a wszechmocny miałby wynicować sprawiedliwość? *Radz. Job.* 8, 3. Na piwnicę: W tym gmachu rozum szychtuią, na wywrót go wynicuią. *Rey Zw.* 237. Coż na tym iż niektórzy byli niedowiarki, a zaź niedowiarstwo ich wynicuie wiarę bożą? *Radz. Act.* 3, 3, obala). Fortuna gdy pyszno rzeczy wynicuie, J do zaburzonego morza przystosuie, Sroga o ziemię rzuca królewskie korony, A podłych zwycięzcow wysadza na trony. *Bardz. Boe.* 29. Wynicować, przekształcić, przelać, umgestalten, um=formen. Teraz soków potrzeba, by starość wynicować w kwiat młodości. *Zebr. Ow.* 167, *per quos renouata senectus in florem redeat.* Głupiego trudno wynicować. *JKchn. Ps.* 71. Głupiego któż wynicuie, Przecięż swe sobie sprawy smakuie. *Ryb. Ps.* 93, cf. gdybyś stłukł głupiego w możdzierzu, iak grucę biią, nie pomoże. *Leop. Prov.* 27, 22). – Marya Magdalena wynicowała się była, gdy piękność włosów, wonność maści, wszystko ku Panu Chrystusowi obróciła. *Hrbst. Odp. L* 6, zupełnie się przeinaczyła, przeistoczyła). – Często Hektorem chcą czynić pastuchę, Albo z wielbłąda wynicować muchę. *Pot. Syl.* 78, zredukować, zmnieyszyć go na muchę). – Wynicować kogo, wyczesać go, wzorki z niego wybierać, przeszydzać z niego, szkalować go, einen durchhecheln. Żarty uszczypliwe na wynicowanie rządu rzucaiący. *Ostr. Pr. Kr.* 2, 9. – §. Wynicować śklankę, kieliszek, gracko spełnić, duszkiem wylać, wytknąć, połknąć, wypalić, wychylić, ein Glas ausstürzen, hinunter schlucken, in einem Zuge ausleeren. Ja śklankę wynicuię za zdrowie gospodarskie. *Mat. z Pod. C* 4. Hoyże hoyże pokrzykuiesz, Każdą duszkiem wynicuiesz. *Lib. Sen.* 16. – §. Wynicować się czego, wykręcić się, wywikłać się, wyswobodzić się, sich heraus winden, entgehen. Owa się zdrad i wrogów przyszłych nie dostało przypowiedziom niebieskim wynicować zgoła. *Zebr. Ow.* 399, *nec tamen insidias venturaque vincere fata praemonitus potuere Deum.*

WYNIECIĆ; *ob.* wzniecić. ***WYNIDZIE**, **WYNIDĘ**, = wyydzie, wyydę, *ob.* Wyyść.

WYNIEŚĆ, wyniósł, wynieśli, *F.* wyniesie, wyniosę *cz. dk.*, wynosić *kontyn. et ndk.*, *wynaszać *obsol.*; *Bh.* wynosyti, wynassetí, wynesu; *Slo.* wyn'esti, wynassetí; *Sr.* 2. hunasci; *Sr.* 1. wun'sci, wunesu, znesu bore, wunoschu, wonnoschu, wonnesu, wonnoschem, wunoscham; *Crn.* snêsti, snêsem (cf. znieść); *Vd.* vunnesti, vunsnesti, vunsnashati, vunsrenashati; *Cro.* iznezti, iznasham, izneszti, iznassam, znassam; *Dl.* iznosziti, iznoszim; *Sla.* iznesti; *Bs.* iznieti, iznositti; *Rg.* izniêti, iznossitti; *Rs.* вынесть, выносить; *Ec.* изнести, износить. Wynieść co skąd, wziąwszy ztamtąd przenieść, heraustragen, austragen. Myśmy nic na ten świat nie wnieśli, bez pochyby że też nic wynieść nie możemy. *Leop.* 1 *Tim.* 6, 6, wir haben nichts in die Welt gebracht, wir werden auch nichts davon tragen; mit uns nehmen. W koszuli z ognia uciekłszy, cieszy się, że swą własność, t. i. duszę i ciało wyniósł. *Teat.* 6 *b*, 27, wyratował, schronił). Już ostatnią poduszkę na piiaństwo wyniosłeś. *Teat.* 18 *b*, 6, do karczmy, do Abraama zaniosłeś, w zastaw, = przepiłeś). Wynoszenie, wyniesienie, zaniesienie skąd dokąd, das Heraustragen, Austragen, Wegtragen, Forttragen, *Rs.* выноска. Do wyniesienia, mogący być wyniesionym, gdzie indziéy przeniesionym, *Rs.* выносный. Wyniesiony, *Rs.* изнесённый. – Za namiot przez trzy dni nie wyniósł nogi. *Jabł. Tel.* 221, nie wyszedł na krok, nie wychylił się, er ist mit keinem Schritte herausgekommen. Niewolnicom nigdzie tam niewolno iawnie nogi mizernéy wynieść. *Paszk. Dz.* 125. – Wynieść się skąd, wyyść, przenieść się, wyprowadzić się, *Slo.* st'ehugi se; *Sr.* 1. cjahnu hwon); sich wegbegeben, sich erheben, davon gehen, abziehen, ausziehen, umziehen. Wynieść się z tego życia. *Teat.* 49 *c*. *a* 2, przenieść się na tamten świat; pożegnać się z światem, rozstać się z nim). Ciszéy, życzę ci wynieść się ztąd, nim cię wyprowadzą. *Teat.* 1, 124, umykay, ustępuy). Gdy z gniewu kogo odprawuiemy, mówimy *vale*, wiedź się precz, wynoś się precz, poryway wodze. *Mącz.*, hebe dich weg von hier. Luth. Pan nadchodzi, wynieś się ztąd. *Teat.* 17, 48, uciekay! w nogi)! Proszę, wynieś się ztąd. *Teat.* 33, 75, cf. za drzwi). Tylko się nie wynieś, móy ty gagatku, to ci oczy wydrapię. *ib.* 55 *b*, 18. Mości Dobrodzieiu, lepiéyby się podobno wynieść. *ib.* 24, 165, *Czrt.* Wołać poczęli: wina! wina! a ia też wyniosłem się tym czasem. *Mon.* 71, 494, wymknąłem się, wykradłem się, ich machte mich davon, aus dem Staube. Zaraz mi się ztąd wynoś, wynoś się, mowię ci, Póki ci kiy niecnoto na grzbiet nie poleci. *Zabł. Zbb.* 94, *ob.* fora! fort)! Wynosić kogo, forować go, wyforować, einen herausschaffen, wegschaffen. Kiiem wynoszą, gdzie kogo nie proszą. *Opal. Sat.* 49. Wynosić kogo, wybić kogo, nałaiać komu. *Cn. Th.* 1323. Wynosić kogo za łeb, rwać za łeb. *ib.*, wywłóczyć). – Na rękach wynosić *propr. et tr.*, = wypchnąć za drzwi. – Wynosić umarłego. *Cn. Th.* 1323, wyprowadzić ciało, exportować. Wynoszenie umarłego, wynosiny, exportacya. – Wynosić co z domu, *tr.* powiadać obcym domowe rzeczy. *Cn. Th.* 1322, roznosić, wypaplać, wygadać, aus der Schule schwatzen, ausplaudern, (*Rs.* произнести, произносить wymowić, *Ec.* произносный *enunciatiuus*, произноситель *pronunciator*). To co się dzieie, z domu wynosić. *Eraz. Ob. Ejjj.* Żadnych taiemnic żonie wynosić z domu do *sąsiad nie potrzeba. *Petr. Ek.* 18. Takich nie chcę prosić, co lubią za próg mowy przyiacioł wynosić. *N. Pam.* 17, 254. Ja tego, co się mówiło, z tego mieysca nie wyniosę. *Gorn. Wl. G* 2 *b*. *Wyniowszy. *Rudz. Levit.* 8, 17 wyniósłszy).

Nie śmiał taiemnice wynieść, a inszym powiedzieć, boiąc się pana. *Eraz. ięz. D 2 b*, cf. rozgłosić, wytrąbić). Ta taiemnica wyniosła się między ludzi z domu naszego *ib. J 7*, od nas wyszła). To gdy się do cesarza wynosiło, postanowiono, aby... *Szczerb. Sax.* 121, gdy go doszło, gdy mu doniesiono). – §. Wynosić suknią, pochodzić suknią, **ein Kleid abtragen**, *Rs.* выносить, вынашивать; (cf. *Rs.* выносить, вынашивать unosić sokoła). Wynosi się co. *Cn. Th.* 1322, cf. wybiega). – §. *Verb. neutr.* wynosi suma. *Cn. Th.* 1322, tyle czyni, tak wielka, **die Summe beträgt so und so viel, beläuft sich so und so hoch**, *Vd.* telkoi velati). Obaczmyno, na wiele ten przeklęty regestr wynosi. *Teat.* 37, 275. Wynosi urodzay, urodzi się tu tyle. *Cn. Th.* 1322, uradza się tyle, daie ta rola tyle z takiego zasiewku. *ib.* 1197. Nie wyniesie tyle móy dochód, nie uczyni tyle, nie wyrówna, nie zrówna. *Cn. Th.* 1322, nie zniesie tego, nie wystarczy. (cf. *Bh.* **wegnoš** *quaestus*, *fructus*, *summa*; *dem.* **wegnošek** prowencik; *Vd.* vunnosek, sapopad, shuma; *Bh.* **wýnosný**, **wegnosný**, *Ger.* **einträglich**, *fructuosus*, *quaestuosus*; **wegnosnost**, *Ger.* **die Einträglichkeit**. – 2., §. wynosić, wznosić, *direct. in altius*, wzgórę podnosić, **erheben, in die Höhe erheben**, *Rg.* vznossit; *Rs.* вознести, возносить, возвысить, возвышать (wywyższyć), вознесенïе (wzniyście); Domostwa na wysokiem podmurowaniu, z kominami na dach wyniesionemi. *Xiądz.* 58, wyprowadzonemi, wywiedzionemi, wzwiedzonemi). Siódmy szyi pacierz zowie się wyniesiony. *Krup. Ost.* 108, cf. wyniosły). Kąt zawarty między liniią wystrzelenia i poziomą, nazywa się kątem wyniesienia, *angulus eleuationis*. *Lesk. Mier.* 2, 244. – Wynosić się z czym na kogo, zanosić się z góry, **womit von oben über einen herfahren**. Wywiedziony był na plac śmierci, i z mieczem kat się nań wynosił. *Tward. Wł.* 10. Lękaymy się téy żelaznéy łaski, z którą się wyniósł na nas rozgniewany Pan zawołany. *Groch. W.* 558. – Wynosić na urząd, na dostoieństwo, **einen wozu erheben, zu einer Würde u. s. w.** Podziękował ludowi za łaski, które mu wyświadczył, wynosząc go na urząd naywyższy. *Nag. Cyc.* 25. Honory w swoich wyniesieniach są pęcherzem nadętym. *Lach. Kaz.* 1, 40. – Wynosić kogo chwaląc, wielbić, uwielbiać, **einen erheben, preisen**. Jmię Pańskie ziemną wynaszaycie. *Ryb. Ps.* 59. Żołnierze pod nim spanoszywszy się, pod niebiosa go wynaszali. *Pilch. Sall.* 281. Jest iego przyiacielem, i radby go wyniósł aż do nieba, mówiąc o nim. *Gorn. Dw.* 315. Alexandra dzieła historya aż nadto wynasza. *Boh. Kom.* 5, 228. Wczoray cię panegiryk żyzny potkał od niéy, Nad oyca, i nad Achillesa wyniosła cię, nad Tesea i Herkulesa. *Jabł. Tel.* 45. – Wynosić się, wywyższyć się, wyniosłym się stać, dumnieć, pysznieć, przenosić drugich, **sich erheben, stolziren, stolz werden, hochmüthig seyn**, (cf. nosa zadrzeć, nos wyżéy gęby, **die Nase hoch tragen**; *Crn.* sdeim se, preusânem, preusęti; *Rg.* vznossitti se; *Cro.* oholimsze; *Bs.* uznositi se, oholitse, ponositi se, diciti se; *Bs.* возмѣритися, бояриться, зачваниться, *Ec.* велемудрствую, много о себѣ думаю, высокоумствую, высокомышляю, высоковыйствую, гордюся. Jeden nad drugiego się wynosi, przeważa, ciągnie. *Falib. Dis. E.* 111. Tak się wysoko w pychę wynieśli i wysadzili, że też sobie moc niebieskiego i ziemskiego panowania, przywłaszczyli. *Wiśn.* 260. Człowiek iako paw roztaczaiąc ogon, mizernéy pychy swéy, pychą się swą przeciwko panu swemu wynosi. *Zrn. Ps.* 2, 421 b. Wszelki co się wynosi, zniżon będzie, a kto się uniża, wywyższon będzie. *Sk. Kaz.* 388, *W. Luk.* 1, 11, **wer sich selbst erhebet, soll erniedrigt werden. Luth.**

WYNIKNĄC *niiak. idntl.*, wynikać *ndk.*, wszcząć się skąd na kształt ponika, powstać z niczego, wytrysnąć ponikiem, promykiem, kiełkiem, (*oppos.* wniknąć, cf. niknąć, zniknąć); **entstehen, entspringen aus einem Strahle; Wasserstrahlen, Feuerstrahlen, Keime hervorschießen**; *Bh.* **wynifnauti, wynifati** *enitere*, *elabi*, **znifnauti, znifl** *oriri*, *nasci*, *elabi* (*ob.* zniknąć); *Crn.* fniknìti, fniknem; *Vd.* nikniti, poniknuvati, = wyrość z kiełka; *Cro.* iznikunti, izniknújem, niknem *pullulare*, *Rg.* niknuti, niccem, izniknuti *pullulare*, *germinare*, *erumpere*; *Bs.* izniknuti, niknuti, niçati, proniçati *germinare*, *exire*; *Rs.* возникнуть, возникать, происте́чь, проистекать, произрости, произрастать; *Ec.* изникнуть, изникать, возницаю, прозябнуть, прозябать. Wyniknąć, wytrysnąć, **entspringen, entstehen**, *Vd.* vreti, svirati, pozhenjati, ishajati, israstiti, uerhajati, ismladatise, vunsmladikuvati, iszimati, vunszimati). Wynikły i wypierschnęły wody tak hoynie, że i lud i dobytek pili ią. *Leop. Num.* 20. Izaż nie dla ciebie wynikaią źrzódła, rzéki płyną, wiatry wieią? *Zrn. Ps.* 2, 321 b. Czystsza wynika z krynicy woda, niż z samego potoku. *Zygr. Ep.* 79. Ren ztamtąd wynika. *Warg. Cez.* 77 wycieka). Duch Boży, i z Boga, t. i. Oyca wynikaiąc *procedens*, maiący przyczynę na kształt źrzódła Boga i z niego pochodzący. *Pim. Kam.* 385. Niech się stanie! na Boskie rozkazanie wyniknęła z niczego niebieska i ziemska machina. *Bzow. roz.* 44, wystąpiła, wzeszła, wszczęła się, **entstand aus nichts**. – Wyniknąć, wybłyszczeć, zabłysnąć z pod czego, z blaskiem się wydobyć, **hervorschimmern**. Rożana zorza wynika. *Groch. W.* 45. Wstał Pan w uwielbionem ciele bóstwa swego, a wyniknął nie inaczéy iedno iako promień słoneczny z grobu swego. *Rey Ps. S* 6. Po śmierci stanie się ciało twoie iako to ciało Pana twego, które iako promień słoneczny wyniknęło z grobu swego. *ib. T* 1. Jako słońce wyniknie światłość wasza. *Rey Ps. M mm* 2. Miłością boga częstokroć tak pałał, że się płomień wewnętrzny na twarz iego wybiiał, tak że niby wynikaiące iskierki iakieś z oczu iego widywano. *Sk. Żyw.* 341 b. Śnieg biały z piersi Armidy i z szyi wynika. *PKchn. Jer.* 86, przebiia się, błyszczy, lśni się). – Wynikaią dziecięciu zęby, = przebiiaią się, kłuią się, świecą się, wyrzynaią się, **die Zähne brechen hervor, lassen sich sehen, scheinen durch, schimmern durch**. – Wyniknąć, wyrość, wypuścić kiełki, **hervorsprossen**. Pod piórem Jegomości, iak niegdyś pod stopą Perseusza, róże wynikaią. *Boh. Kom.* 4, 141. Xiężyc rządzi wszystkie rzeczy z ziemi pochodzące, sprawuiąc ich wynikanie. *Cresc.* 107. Wyrastanie, wychodzenie z ziemi, wynikanie, *emicatio siluarum*. *Cn. Th.* 1329. Galatea listeczków wierzb złotych śliczniéysza, ląk kwitleysza, wynikłéy olszyny rośleysza. *Zebr. Ow.* 341; *longa procerior alno*, od wystrzelałéy olszyny wyższa, smagley-

gleysza). - W piątym iuż roku, W rodziców oku, Przymioty rane Już pochop brały J wynikały. *Miaſk. ryt.* 2, 142, dobywały się, rozwiiały się). Tak się uczył, że czynił wyniknienia nadzieię na wielkiego człowieka. *Zab.* 11, 358, że wyydzie na wielkiego człowieka. - Dwunaſtu proroków kości, niech wynikną z mieysca swoiego. *Leop. Syr.* 49, 12, niech z martwych wſtaną, niech powſtaną, niech się poruszą). - Wyniknąć się, wymknąć się, wyśliznąć się, entſchlüpfen. Boię się, aby obracaiąc się do bzdur, nie *wyniknęły się nam potrzebne chwile. *Zabł. Roz.* 111, ieżeli nie omyłka drukarſka, zamiaſt wymknęły) - Wynika co z czego, idzie co za czém, wypada iako ſkutek, woraus erfolgen, entſpringen. To przeklęta sprawa; co teraz z tego wyniknie? *Teat.* 30 *b*, 9. Gotowem się założyć, że z tych pokłóceń nayśliczniejsza sprawka wyniknie. *ib.* 6 *c*, 38. Za powodem niedbalſtwa w posłuszeńſtwie wynikła gnuśność w ćwiczeniu, od owéy wyciekło do wypełnienia leniſtwo. *Smotr. Lam.* 10. Wynikły z czego, *Rs.* произшедшій. **WYNIK, - a, *m.*, wyniknienie ſkąd, pochód, pochodzenie, wszczątek, das Entſpringen, der Urſprung. Odkryty będzie wynik domu iego. *W. Job.* 20, 28, „ ród iego będzie nieszczęśliwy „; plemię, Stamm. WYNIKŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wypadek z czego, ſkutek, co z czego iako ſkutek wynika, wypływa, die Folge von etwas. Nierządy, które wszyſtkie na oko widome są, bodayby w ſkutkach i wynikłościach swoich nigdy nie znane były. *Mon.* 73, 406.

WYNIOSŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt wyniosłém, wyniesienie, wydatność, wysokość, *Rg.* vznoſnós; *Cro.* ponòsznoszt, *Bs.* uznoſnoſt, das Erhabenſeyn, die Erhöhung, die Höhe, (*Bh.* weynoſnoſt intratność). Wyniosłość bieguna, *elevatio poli. Hub. Wſt.* 49, die Polhöhe. - *tr.* Wiemy, iż co ieſt przed ludźmi wysokiego, to ieſt przed bogiem obrzydliwością; a wżdy się iednak na wysokie ſtolice *kaszemy, a do wyniosłości a doſtoyności tego świata ieden drugiego ubiegamy. *Zrn. Pſt.* 22. Wyniosłość ſtylu, górność, *szczytność, *Ec.* вышесловіе, Erhabenheit des Styls. - *Quoad animum*; n. p. Wyniosłość wolnemu człowiekowi potrzebna. *Przeſtr.* 91, szlachetność umysłu, Hochherzigkeit, *oppos.* podłość). *Plerumque in peiorem partem*: wyniosłość, wyniesienie się nad drugich, duma, pycha, wysokie siebie cenienie, przeniesienie drugich, *Bh.* wyſokomyſlnoſt, wyſokomyſl, hrdoſt, zpupnoſt, wyſoke o ſobě ſmeyſſlenj; *Crn.* mogozhnomislnoſt; *Vd.* isviſhnoſt, isvilhenje, viſokopoſhnoſt, prevsetnoſt, prevsetje, povsignoſt, previſhnoſt, visokosdetje; *Cro.* oholnoszt, oholia; *Bs.* uznoſnoſt, oholóſt; *Rs.* возносливость, возвышенность, заносчивость, вознѧ, спесь, выспренность, высокопарность; *Ec.* высокомудріе, высокомысліе, высокоуміе, der Hochmuth, die Hoffarth, wenn man ſich über andere erhebt. Wyniosłość bezmierna, gdy kto w swoię umieiętność dufa, iż prywatne swoie widzi mi się gotów ieſt nad zdanie nayuczeńszych z przyczyny lekkiéy upornie przekładać. *Mon.* 76, 309. Nie ieſt chwała niezbożnego prawdziwą chwałą, raczéy wyniosłością i chełpą. *Birk. Chod.* 24. Wyniosłość była zawżdy i ieſt zwyczayną przywarą dusz wielkich i wspaniałych narodów. *Mon.* 65, 138, cf. prezumpcya, zarozumiałość). WYNIOSŁY, - a, - e, wyniosłe *adv.*, wyniesiony, podniosły, wydatny, wywyższony, nad równość wychodzący, erhoben, erhaben, hoch hervorragend, *Bh.* wyſedlý (cf. wysiadły), (*Bh.* weynoſný intratny); *Vd.* viſok, povsignjen; *Cro.* zponèſſen; *Rg.* iznoſſit, vznoſſan, *Bs.* uznoſni; *Rs.* возвышенный. Wyniosłe wieże. *Teat.* 49, 50. Piorun częściéy biie na mieysca wyniosłe, niż na niſkie. *Wyrw. G.* 38, *feriunt ſummos fulmina montes. Hor.* Pagórek z równiny wyniosły. *Warg. Cez.* 41. Wyniosłe czoło. *PKchn. Orl.* 1, 171, wysokie, eine hohe, erhabne Stirne. Dlatego Pan Bóg oczy wyniosłe dał, abyś nie tylko sobie na pięty patrzył, ale iżbyś i upatrował i rozmyślał sobie przyszłe i przeminęłe rzeczy. *Rey Zw.* 153. - *Quoad animum*, n. p. szlachcic z wyniosłego ſtał się podłym. *Przeſtr.* 96, z szlachetnego, wspaniałomyślnego, wysokomyślnego, hochherzig. - *Plerumque in deterius*: wyniosły, górny, wyżéy nos niż gęba, dumny, wysoko o sobie trzymaiący, wywyższaiący się, przenoszący drugich, z góry poglądaiący, pyszny, dumny, *Bh.* wyſokomyſlný, hrdý (hardy), zpupný, wyſoce o ſobě ſmeyſſlegjcý; *Crn.* preuſętu; *Vd.* preuseten, viſokonoſhen, poviſhujezhen; *Cro.* ohòl; *Bs.* oho, ohol, oholi, uznoſni, ponoscjan; *Sla.* ponoſit, ohol; *Rs.* возносливый, заносчивый, заносчивъ, заносчиво, высоковыйный, высокопарный, спесивый, выспренмій; *Ec.* гореносный, высокомудрый, высокоумный, високопаривый, высокопарный, высокія мысли имѣющій, высокосердечный, гордый, величавый, который много о себѣ думаетъ. Pan Bóg się brzydzi wyniosłemi oczyma, t. i. pysznym człowiekiem. *Gil. Pſt.* 34. Nad temi wyniosłemi rozumy obiecuie Pan okazać możność srogości swoiéy. *Rey Pſt. Ccc* 4.

WYNIŚĆ; *ob.* Wyyść.

WYNISZCZYĆ *cz. dk.*, wyniszczać *ndk.*, niszcząc wygładzić, wygładzeniem w niwecz obrócić, wniweczyć, vernichtend ausrotten, vernichten, *Rs.* изтрыти, истрывати, изнеявствити. Harmodyusz i Aryſtogiton w Atenach tyranów wyniszczyli. *Karp.* 2, 113. Nieprzyiaciel ciało w sakramencie wygładził, ofiarę wyniszczył, święte wykorzenił poſty. *Pociey* 189. Gdym był maluſkim, myśliłem iak małuczki, a gdym się ſtał mężem, wyniszczyłem precz to co było maluczkiego. *Leop.* 1 *Kor.* 13, 11, wytępiłem, wyrugowałem, wyrzuciłem, oddaliłem, wykorzeniłem. - Wyniszczyć, wynędzić, wycieńczyć, ausmärgeln, abmärgeln, erſchöpfen. Gdy pościcie, nie bądźcie iako ludzie obłudni smutnéy twarzy; abowiemci oni wyniszczaią oblicza swoie, aby ludziom iawno było, iż to poszczą. *Sekl. Math.* 6, pochmurzaią abo *posupiaią. *ib.* Gdy też pościcie, nie bądźcie smutnymi Jak obłudnicy, bo ci wyniszczaią Ponure twarzy swe, by poszczącymi Zdali się ludziom. *Odym. Św.* 112. - W bitwie z gigantami wyniszczyłeś Apollo do czyſta Saydak pełnoſtrzały. *JKchn. Dz.* 26, wypróżniłeś, ganz ausleeren, daß nichts übrig bleibt. - §. Wyniszczyć się *zaimk.*, WYNISZCZEĆ, wyniszczał, *F.* wyniszczeie *niiak.*, w niwecz się obrócić, wniweczeć, *Ec.* изнеявствитися, ſich vernichten, ſich erſchöpfen, vergehen, ſchwinden, zu Nichts werden. Nazbyt byli zhardzieli; alić nagle wyniszczeli, iako dym niszczeie. *Ryb. Pſ.* 126. Wyniszczaią się z ſkarbców złoto i kleynoty. *Teat.* 46 *d*, 3, giną, nikną, ſie verſchwinden. - Wyniszczyć się z czego, pozba-

wić się czego, ſich einer Sache berauben, entziehen, Verzicht darauf thun. Pan się dla ciebie uniżył, z maieſtatu chwały swéy samego siebie wyniszczywszy. *Zrn. Pſt.* 21 *b.* Zbawiciel ze wszyſtkiéy się czci boſkiéy wyzuwszy i wyniszczywszy, służebniczą poſtawę nosił. *Sk. Kaz.* 182 *b.* Wyniszczenie, wynędznienie, wyzucie z dobrego bytu, gänzliches Erſchöpfen, Elend. Za ono poniżenie i wyniszczenie przyklęka Jezusowi każde kolano. *Sk. Kaz.* 149. Patrz Ojcze, na takie moie poniżenie i wyniszczenie. *Sk. Kaz.* 174. WYNISZCZYCIEL, - a, *m.*, *Rs.* истребитель, wyniszczaiący kogo, der Vernichter. Wyniszczyciele ludzi i narodów bicze. *Przyb. Milt.* 370, *w rodz. żeńſk.* wyniszczycielka, *Rs.* истребительница.

WYNITOWAĆ, *ob.* Nitować.

WYNÓCIĆ, WYNUCIĆ *cz. dk.*, notę wyśpiewać, dośpiewać, śpiewaiąc wyrazić, ausmuſiciren, ausſingen, herausſingen. Xiądz mu xięgę, którą miał, poda, by z niéy cały text wynócił. *Min. ryt.* 3, 8. - §. wyrazić, wymienić, wytykać, ausdrücken, beſtimmen, benennen. Póydę za nim, ażeby mi wynucił moie winy, i nauczył onych się chronienia. *Mon.* 70, 675.

WYNOCOWAĆ się, *zaimk. dk.*, przenocować się, dosyć wyspać się na noclegu, *Bndtk.*, dospać, wyleżeć się, genugſam ausruhen im Nachtlager.

WYNOSIĆ, wynoszę, *ob.* Wynieść. WYNOSICIEL, - a, *m.*, który wynosi co, czy rzeczy, czy sprawy, co się w domu dzieią. *Wlod.*, der Heraustrager, Austrager, *Ec.* выноситель, износитель. - §. Panie, ty obrońca a przyymiciel móy, cześć a sława i wynosiciel głowy moiéy. *Leop. Pſ.* 3, 4, wywyższyciel, podnosiciel, der Erheber, Aufrichter.

WYNUDZIĆ *cz. dk.*, wynudzać *ndk.*, nudami wymusić, wycisnąć lub wyczerpnąć, mit Langweilen erhalten, abnöthigen, erſchöpfen, (*Rs.* вынудить, вынуждать wymęczyć, wymusić). Wynudzony mnóſtwem przelotnych umizgów. *Pam. Warsz.* 4, 48 *Cztr.* WYNUKAĆ *cz. dk.*, wymódz, wymusić, abnöthigen, *Bh.* wynutiti.

WYNURZYĆ, WYNÓRZYĆ *cz. dk.*, wynurzać, *wynarzać *ndk.*; z głębi, z toni wydobyć, *pr. et fig. tr.*, aus der Tiefe, unter dem Waſſer heraus, hervorbringen, herausbringen, (*Rg.* iznoritti, *Bs.* iznorati, iznoriti, *uscir di sotto aqua*; *Rs.* вынырнуть, выныривать wybrnąć, изнурить, изнурять wysilić, ſzywnętrzyć, изнурительный wysilaiący; *Ec.* вынырняю *emergo*, изнуряю *consumo*, изнуритель *consumptor*). Bóg wynurzył ziemię z morſkich głębokości. *JKchn. Pſ.* 197, wydobył, wyſtawił). Patrz iak fiołki głowy wynarzaią Z ziemi, a na dni piękne pogłądaią. *Zim. Siel.* 339, wydobywaią, wyrażaią, wytykaią, ſie ſtecken die Köpfe aus der Erde heraus. Wynurzywszy łeb z komnaty, woła: daycie mi ieść! *Rey Zw.* 26 *b.* Wynurzać się z głębi, z toni, wydobywać się, wygramolić się, ſich heraus arbeiten, hervor arbeiten. Wybrnąć, wykołatać się, wypławić, wyſkrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się, *emergere. Mącz.* Ratuiących widziała ona nieboga tonąc, wynurzaiąc się, i nie raz przyszedł iey był powróz w ręce. *Gorn. Dw.* 282. Aby cię nie zalały a nie zatopiły te marne burzliwości tego świata, tak iżby cię potym z nich ani wynórzyć ani obaczyć nie mógł. *Rey Pſt. Gg.* 4. Łatwie w grzechy wpaść, ale z nich wybrnąć abo się wynórzyć nie łatwie. *Kosz. Lor.* 63 *b.* Wynurzyć się na wierzch, wyyść na wierzch, na widok, wyiawić się, nach oben kommen, herauf kommen, heraus kommen, an den Tag kommen. Grzech pierworodny na wierzch się przez złe sprawy i plugawe mowy wynarza i pokazuie. *Zrn. Pſt.* 223 *b.* Dla wyznawców nauki Kryſtusowéy powaga Faryzeuszów taniała, pożytki uſtawały, obłuda i błąd ich na wierzch się wynurzały, *Zrn. Pſt.* 3, 552 *b.* Fałsz zawżdy wynórzyć się musi. *Rey Pſt. Ll* 6. Wszak się moia niewinność wynurzy po mnie. *Paszk. Dz.* 42, cf. oliwa na wierzch wychodzi). - Niektóre pisma dawne wynurzaią się teraz z ſtarych xiążnic. *Sk. Dz.* 421, wydobywaią się, na widok wychodzą, kommen ans Tageslicht, erſcheinen. W tysiąc lat po narodzeniu Pańſkim, ięły się wynurzać rozmaite zabobonne nabożeńſtwa. *Teof. Zw. B* 4, pokazywać, wyiawiać). Śmiech ieſt ze wszyſtkich paſſyy naytrudnieyszy do przełamania; im bardziéy chcemy go pokryć w sobie, tym się on bardziéy iak na złość wynurza. *Zab.* 12, 187 *Dudz.* - *aliter.* Gdy się z wina wynurzą a wſtaną, nie pamiętaią co czynili. *W.* 3 *Ezdr.* 3, 23, gdy się wyśpią, gdy się z wina wytrzeźwią, wenn ſie den Rauſch ausgeſchlafen haben. - *Quoad animum*, *mentem*, *sensum interiorem*, wynurzyć uczucie, myśl, ſkrytość serca, = wylać, wydać, wyrazić, tłumaczyć, otworzyć, ſein Inneres öffnen, aufſchließen, ſeine Gefühle, Gedanken ausdrücken, ſein Herz ausſchütten. Odkryy mi twoie serduszko, wynurz swe myśli przedemną. *Teat.* 26 *d*, 7. Gniew wynurzy, co się w sercu burzy. *Cn. Ad.* 258, cf. wyrzucić). Wynurzał całą swoię czułość nad iedynakiem synem. *Stas. Num.* 1, 7. Wielka odelga ieſt, kiedy tą miłością ſtrapiony, masz przed kim ciężkość twą wynurzyć. *Gorn. Dw.* 308, einem ſein Leid klagen cf. żalić się). Za nic byt, kiedy nie ma w domu pozyſkanego szczęścia uczeſtnika, Szczęśliwszy kmiotek, ieżeli ma komu wynurzyć, co go cieszy lub dotyka. *Zab.* 13, 228. Zemną powinnabyś więcéy sercu twoiemu pozwolić wynurzenia. *Teat.* 4, 10, więcéy otwartości). Komuż swe bogowie wynurzą ſkrytości? *Bardz. Luk.* 164. Wynurzaią mu iego rozkazy. *Pilch. Sall.* 301.

WYNUŻYĆ *cz. dk.*, znużywszy wycieńczyć, wymęczyć, ausmärgeln. Charci w tak dalekim chodzie wynużeni, do psiarni nie zaydą o głodzie. *Pot. Jow.* 151; *ob.* wymordować.

*WYOBCOWAĆ *cz. dk.*, z obcowania czyli społeczeńſtwa wyłączyć, wyklnąć, aus der Geſellſchaft ausſchließen, verbannen, in den Bann thun, *ob.* *obec, *Bh.* wyobcowati, wyplauciti, *Slo.* wyobcowaný, d'edictwj zbawený wydziedziczony; *Crn.* opptujeti, opptujem; *Ec.* безчествовати, замочаю (cf. zatoczyć; cf. *Rs.* пріобщить, пріобщать wcielić, przyłączyć). Pogani wyobcowani od żywota bożego przez nieumieiętność, która w nich ieſt. 1 *Leop. Ef.* 4, 18, oddaleni. 3 *Leop.*) Przeſtępcy mogą być zabrane maiętności, a sam aby był wyobcowan od tego narodu. *Leop.* 3 *Ezdr.* 9, 4. Będzie-li na człowieku trąd wrosły w ſkórę, wyobcuie go kapłan iako trędowatego. *Leop. Levit.* 13, 11. Waszemu pospólſtwu kto tę dał moc, aby sądzili i wyobcowali kapłany? *Hrbſt. Odp. Cc* 6 *b.* Nie-

przykładnych, nieczyſtych, nierządników wyobcowali. *Zrn. Pſt.* 3, 7016.

*WYOBRANY, - a, - e; *exquisitus* subtelny, wyobrany, foremny, trafny, niepoſpolity. *Mącz.*, wyborny, ausgeſucht, vorzüglich, trefflich.

WYOBRAZIĆ *cz. dk.*, Wyobrażać *ndk.*, wyrazić iako obraz, wykształtować na obraz, na wzór, wyformować, zu einem Bilde ausformen, ausbilden, *Bh.* wyobrazyti, wyobrazowati, wytwořiti (cf. wytwor), wypodobniti, wypodobnowati; *Vd.* isobrasati, dolobrasati, poobrasati, isfurmati, podobuvati; *Cro.* obrazújem, obrazim; *Hg.* ábrázolom; *Rs.* образовáть, изобразúть, изображáть, вообразúть, воображáть; *Ec.* воображáю, вообразýю. Człowieka na podobieńſtwo swe Pan a Stworzyciel nasz wyobraził. *Glicz. Wych.* N 6 *b.* Ziemia bywszy gruba niewyobrażona, przybrała się w człowiecze kształty obrócona. *Zebr. Ow.* 4, *ſine imagine*, niekształtna, nieforemna). Wyobrażony, wykształcony, wyformowany, *Rs.* образóванный. Trafnie wyobrazić, dobrze trafić wzór kształcenia, *Ec.* ревнообразовами, cf. *rzewno). Wyobrazić się *paſſ.*, *Ec.* вообразúться, взрачúтися cf. wzrok. - Wyobrażenie, *opus*; *effectus*, to co wyobrażono, kształt, figura, = WYOBRAZ, - u, *m.*, obraz wyraźny czego, die Geſtalt, die Form, das Bild; Sadziec i rzepik, chociaż przyrodzeniem i ſkutkami są sobie nieiako równe; kształtem iednak i wyobrażeniem są sobie różne. *Syr.* 285. Czyie to ieſt wyobrażenie i napis na tym pieniądzu? *Leop. Math.* 22, 19, weſſen iſt das Bild und die Unterſchrift. Luth. - Wyobrażenie, obraz czego w czym odbity, wyrażony, wrażony, wrażenie obrazu, der Abdruck eines Bildes. Nayżywsze wyobrażenie ciebie dopóty w mém sercu zoſtanie, dopóki ruszać się będzie. *Staſ. Num.* 2, 73, obraz twóy). Ta kara słabe na przeciwnych umysłach uczyniła wyobrażenie. *Tr.*, słabe wrażenie, einen ſchwachen Eindruck. - Wyobrażenie w duszy, w myśli, obraz w niéy przez wrażenie wzniecony, idea, wyſtawienie sobie czego, die Idee, das Bild in der Seele, die Vorſtellung, der Begriff; *Bh.* widka, ſchop (cf. schopić), *Crn.* daldevk; *Vd.* spodoba; *Rs.* изображéнïе, воображéнïе, понятïе (*ob.* poięcie), доумѣнïе. Przez wyobrażenie rozumie się wszyſtko, co ieſt przedmiotem rozumu naszego, wszelka rzecz, ktorą dusza w sobie saméy widzi. *Cyank. Log.* Każde wyobrażenie nasze ſkłada rzecz i przymiot do niéy ſtosowany. *Gol. Wym.* 170. Umysłowe wyobrażenia, choćby nayzawilsze, wlewał w uczniów swoich. *Kpcz. Gr.* 3, 53. Jego godne wyobrażenia nagradzały mu za wszyſtko; i iego umysł był bardzo do kupy zebrany, *Pam.* 85, 1, 236. Wyobrazić sobie, wyſtawić sobie, imaginować sobie, *Bs.* smotriti, namisliti; *Rs.* вообразúть, воображáть, ſich etwas vorſtellen. Nie mogę sobie wyobrazić; nie mam o tym wyobrażenia. - Wyobrażenie czego, wyrażenie w oczy wpadaiące, wynurzenie, wyraz, wykład, wyſtawienie, Ausdruck, Abdruck, Darſtellung. Jako myśli są wyobrażeniem rzeczy, tak słowa są wyobrażeniem myśli. *Boh. Kom.* 400. Pisanie ieſt wyobrażenie mowy, które zoſtaie, chociaż iuż człowiek wypowiedział, iakoby wizerunkiem tego, co się rzekło. *Gorn. Dw.* 44. Prawdziwém ludzi wyobrażeniem są ich mowy i dzieła. *Zab.* 8, 153 cf. znamię, oznaka, piętno). - Wyobrażenie, *wyobraz, wzór podług którego co formuią, das Muſterbild, das Muſter. Zatym rzekł Bóg: uczyńmy człowieka na wyobrażenie nasze, według podobieńſtwa naszego, i niech panuie nad ziemią; ſtworzył tedy Bóg człowieka na wyobrażenie swoie, na wyobrażenie boże ſtworzył go. *Bibl. Gd. Gen.* 1, 26 *et* 27. Dusza człowiecza ſtała się na wyobraz boży. *Salin.* 2, 59, das Ebenbild Gottes. - §. Wyobrazić co, figurycznie znaczyć co, (*ob.* przefigurować, *przeznamionować); *Rs.* образовать, предобразовать, figürlich oder ſymboliſch vorſtellen, bedeuten. Gdy tak wiele ieſt dziwnego poczęcia i narodzenia Pańſkiego taiemnic, więc to Boſkiéy mądrości przyſtoyno było, aby przez wiele wyobrażeń i proroctw oznaymione było. *Kucz. Kat.* 86, *figur*; *edit. rec.*) *Rs.* изобразúтельный figuryczny, symboliczny). - Wyobrażać kogo, reprezentować kogo, einen repräſentiren, vorſtellen ſeine Perſon. Xiążęta na seymie częścią własnemi osobami przytomni, częścią przez posłów wyobrażeni. *Off. Mow.* 38. Izba poselſka wyobrażenie i ſkład wszechwładztwa narodowego. *Gaz. Nar.* 1, 158 *b.* WYOBRAŹNIA, - i, *ż.*, imaginacyą nazywać możem wyobraźnią. *Pir. Wym.* 6, die Einbildungskraft, das Vorſtellungsvermögen, *Crn.* mislènoſt; *Rs.* вообразúтельная сила; *Ec.* мечтáтельное. Nie możemy mieć weale wyobrażenia żadnego przedmiotu, ieśli mu nie nadamy mimowolnie i przez samę moc naszéy wyobraźni, téy lub owéy w naszym umyśle poſtaci. *N Pam.* 10, 65. *WYOBRAŻLIWY, - a, - e, wyobrażaiący, wyobrażenie daiący, wzniecaiący, bilderweckend, vorſtellunggebend Rogowa część oka dziecięcia była zmarszczona; dla czego promienie wyobraźliwe nie mogły się przecisnąć do siatki, a tak dziecię nie widziało. *Mon.* 69, 645. - *§. wyobraźliwy, wyobraźny, mogący być wyobrażonym, wyſtawionym, vorſtellungsfähig; *Ec.* образуемое, что изобразить, начертать, предcтавить вѣ живописномъ изображенïи можно. WYOBRAZICIEL, - a, *m.*, który co wyobraża; *Ec.* изобразúтель *efformator*, der Herausbilder, Ausbilder, Vorſteller.

*WY-OCCIĆ *cz. dk.*, *Bh.* wyoctjm, octem wymyć; z octu wypłókać; mit Eſſig auswaſchen; vom Eſſig ausſpühlen.

WYONACZYĆ; *ob.* Onaczyć.

*WYOPACZYĆ *cz. dk.*, na opak wywrócić, wynicować, wyszpocić, *Rg.* izopáciti; *Bs.* izopaciti, von unten nach oben umwerfen, verdrehen. Wszyſtko się wyopaczyło, ſkoro iego od rządu oddalono. *Petr. Pol.* 188, cf. wypaczyć.

WYOPAŁAĆ, WYPAŁAĆ *cz. dk.*, *Bh.* wyopalati, *Sr.* 1. wupolu, wupwowu; opałką wyczyścić, wypodsiać, durch die Futterſchwinge reinigen. Koniom po woli obroku, dobrze wyopaławszy z prochu, udzielać. *Haur Ek.* 149. Oto szatan domagał wypałać, wzmiotać was iako pszenicę. *Sekl. Luk.* 22, podsiać was. *ib.*, ſichten wie den Weizen. Luth.

WYORAĆ *cz. dk.*, wyorze *F.*; wyorywać *czstl.*, wyoruie *Pr. kontyn.*; *Slo.* wyorati; *Bh.* wyworati, wyworawati; *Sr.* 1. wuworam; *Vd.* isorati; *Crn.* zhèrtam; *Cro.* izorati, izarjam; *Rg.* izoratti; *Bs.* izorati; *Rs.* изорать, испахать, выпахать (*ob.* *pachać): oraniem wydobyć, orząc wyryć, herausackern, herauspflügen, auspflügen.

56 . .

Wyorać co z roli. *Cn. Th.* 1323. Gdy te pola późniéy dziedzic pługiem będzie przewracał, a po czasie długim Zawadzi w rolą, niechay wyorywa Podkowy, niechay szyszaków dobywa. *Paszk. Bell. B* 4. – Wyorać, oraniem, pługiem, rolnictwem zarobić, **erackern, erpflügen, mit dem Ackerbaue gewinnen.** Tysiąc złotych wyoranych z pola, Jedna źle grana ſtraci pancerola. *Mon.* 70, 598. Nie wyorze-ć, ani z młyna wymierzy, iedno co z nędznych ludzi iako tako wyciągnąć a wymęczyć może. *Rey Zw.* 39 *b.* – Wyorać, orząc lub podobnym sposobem wyryć, wybroździć, **ausackern, auspflügen, ausfurchen.** Nie proszę fortuny, aby ſkarb iaki ukazała z wyoranéy ſkiby, iak temu wieśniakowi. *Hor. Sat.* 235. O w iak różnéy figurze świat zwierze obchodzą, Są bowiem które proſto w piaſku piersią brodzą J długoſtayne czołgiem brozdy wyoruią, Są które szybkiém ſkrzydłem przez wiatr się szybuią. *Bardz. Boe.* 172. – §. Urzędnik ma pilno ſtrzedz wyorywania granic od sąsiadów. *Haur Ek.* 8; przeorywania, **wegackern.** *WYORACZ, - a, *m.*, *Sr.* 1 **wuworacj,** który wyoruie, **der Ausackerer, Wegackerer.**

WYOSTRZYC *cz. dk.*, wyoſtrzać *ndk.*, wyoſtrzywać *czstl.*; *Rs.* изострить, изощрять, wecowaniem naoſtrzyć, **ausschärfen, scharf schleifen, scharf wetzen.** Miecz wyoſtrzony ieſt i wypolerowany; aby posiekł ofiary wyoſtrzon ieſt, aby się lśnął, wypolerowany ieſt. *Leop. Ezech.* 21, 9. Wyoſtrzonego żelaza koniec. *Paſt. F.* 52. Byk rozdrażniony rogi o twarde dęby wyoſtrzywa. *PKchn. J.* 181. Sąsiedzi na się szable wyoſtrzyli. *Lib. Sen.* 11. – *fig. tr.* Tak się wyoſtrzyły teraz dowcipy na się, że bez oszukania nic się sprawić nie może. *Lub. roz.* 453, wysadziły się, wybyſtrzały, wyoſtrzały.

*WYPACHAĆ, *Rs.* выпахать, испахать; *ob.* wyorać.

*WYPACHNĄĆ, *Bh.* **wypachnauti** *exolere* wywonieć.

WYPACZYC *cz. dk.*, wypaczać *ndk.*, wykrzywić, **krumm machen.** Wypaczyć trzewiki. *Tr.* – *Bh.* **wypačiti** *emouere.* Wypaczyć się, n. p. wypacza się co, wypręża się co na bok. *Cn. Th.* 1326, wypacza się, wypręża się, wychyla się ściana. *Dudz.* 71, **die Wand wirft sich, wird krumm.** Wypaczenie, wyprężenie. *ib.*, wykrzywienie na bok, *pr. et fig.*, **das Krummwerden, das Krümmen, Abweichen von der graden Linie.** Przez bałamutną filozofią wpadamy w haniebne wypaczenia i wykręty, nawet i w prawie i sądach. *Pilch. Sen. liſt.* 367, cf. wyboczenie.

WYPAD, - u, *m.*, wypadnienie ſkąd, wtarczka, wycieczka, **ein Ausfall,** *Bh.* **weypad, wypad;** *Slo.* **wýpad, wybjhánj** wybieżenie; *Vd.* vunpad, ispad, vunnapad; *Rs.* выпадъ, вылазка (cf. wyleść). Hetman myśli o nocnym z obozu wypadzie. *Chrośc. Luk.* 131. Opanowali zamek, i z niego wypady swoie rozboynicze czynili. *Nar. hſt.* 2, 388. Czechowie wypadami Węgierſkiemi do Morawii rozgniewani. *Nar. hſt.* 2, 358. WYPADAC, *ob.* wypaść. WYPADEK, - dku, *m.*, zdarzenie z czego wypadaiące, iako ſkutek za czém idące, **der Erfolg, das sich woraus ergebende Ereigniß;** *Sr.* 1. **wukhad,** (cf. wychod); *Rs.* произшествіе. *Arith.* Odeymowanie ieſt działanie, przez które iedna liczba odciąga się od drugiéy; wypadek z tego działania nazywa się reszta albo różnica. *Jak. Mat.* 1, 19. WYPADŁY, *ob.* Wypaść.

*WYPĄDŹ ich, wypędź ich, *ob.* Wypędzić.

WYPAKOWAC *cz. dk.*, wypakowywać *czstl.*; wypakowuie *Pr. kontyn.*; wypakowane rozpakować, **auspacken, abpacken,** *Vd.* isbaſati, vunsbaſati, vunſtovorjati, iſtovorjati; *Sla.* iztovariti, (cf. towar), izvaditi (cf. zawady). – §. pełno napakować, **voll packen, dick aufpacken.** Szyia modnie iak u garłacza wypakowana. *Teat.* 14, 109.

WYPAŁ, - u, *m.*, *Rs.* выпалъ, wyſtrzał, **ein Schuß** (*Bh.* **weypal** panewka, cf. zapał). Wypał, wydanie ognia z armaty lub innego iakiegokolwiek działa. *Jak. Art.* 3, 324. Wypał, wyſtrzał. *ib.* Od moiéy artylleryi odebrał nieprzyiacielſki okręt fatalny wypał. *Pam.* 83, 335. – §. wypał słoneczny, wygorzałość, par, spieka, dopiekanie słoneczne, wysuszenie upałem, **das Ausbrennen durch die Sonne.** Kiedyśmy pyszą dobrze opatrzeni, nie trzeba się bać ani lata suchego, ani wypałów słonecznych. *Pam.* 85, 1, 276.

WYPAŁAC zboże, *ob.* wyopałać, *wypodsiać.

WYPALACZ, - a, *m.*, który domy, miaſta wypala, podpalacz, **der Brandleger, Mordbrenner.** Pewne myto poſtąpili Krzyżacy wypalaczom; miaſteczka Polſkiego spalenie grzywnami nagradzali. *Krom.* 518. – Wypalacz śrebra, złota, brantownik, **der Silber- oder Goldausbrenner;** *Rs.* выжижникъ, *f.* выжижница; *ob.* wyżegacz.

WYPALIC *cz. dk.*, wypali *F.*, wypaliwać *czstl.* wypalać *ndk.*, *Bh.* **wypaliti, wypalowati;** *Sr.* 1. **wupalicj, wupalu, wupalim;** *Vd.* gorseshgati, gornashgati, ispaliti, isgecchi; *Bs.* izgoriti, opaliti, isgecchi; (*ob.* wyżegać); *Rs.* выпалить, выпаливать; *Ec.* изпаляю; wypalić drwa, spalić, popalić, *comburere*, *exurere omnia ligna.* *Cn. Th.* 1323, **ganz aufbrennen, alles ausbrennen.** Wypalić co, ogniem wyniszczyć, wygładzić, **verbrennen, mit Feuer vernichten.** Ołtarze ich rozmieccie, słupy połamcie, lasy a gaie ich wypalcie. *Leop. Deut.* 12. Żywioły od gorącości ognia ſtopnieią, a ziemia, i te rzeczy które są na niéy, wypalone będą. *Smotr. Lam.* 160, ſtrawione będą ogniem, **werden vom Feuer verzehrt werden.** Jzraelczyki Bóg pokarał przez Nabuchodonozora, który ie wypalił, i Jeruzalem i kościoł popsował ogniem. *Gil. Kaz. A a* 6. – *Slo.* **wipálíš' mi ribníki,** ſtawy mi wypalisz; nie zrobisz mi szkody; śmieię się z twoiego odgrażania się). Wypala słońce zioła, wypieka. *Cn. Th.* 1323, **die Sonne verbrennt, trocknet aus.** Słoneczne Faeton moderuiąc cugi Wypalił wszyſtkie w koło i wysuszył smugi. *Bardz. Luk.* 27. Już wemnie wſtępuie dusza, Jak kiedy ogrodniny wypali posusza, A potém spadną miłe deszcze, co ie chłodzą. *Zab.* 9, 248 *Eyſs.* – Wypalić piec, należycie go przepalić; *Vd.* ponietiti, vunsnietiti, **ausheitzen einen Ofen.** – Wypalić cegły, wapna, piec raz, dwa. *Cn. Th.* 1323, *coquere lateres*, *calcem*, *semel*, *bis*, **brennen, ausbrennen, backen Ziegel, Kalk.** Wypalić dobrze cegłę, *excoquere bene lateres. ib.*, **die Ziegel ausbrennen, ausbacken.** Cegła żeby doſkonale była wypalona. *Aig. Ceg.* 15. Obraz kochanka z gliny sobie ulepiła i ususzyła, który gdy ociec uyrzał, wziąwszy go wypalił iako kachel. *Gil. Kaz. A a* 4 *b.* Podobieneś do garca niewypalonego, w który gdy probuiąc go zabrząkasz, nic a nic brzęku nie da. *Opal. Sat.* 73. Wypalać formy w ludwisarni; po wydobyciu wrzeciona z wzoru armatnego, wewnątrz formy napalić ogień, od którego wzór oddzieli

się od powłoki, i wszystko stwardzieie należycie do dalszego obeyścia. *Jak. Art.* 3, 324. - Wypalić drót, wygliiować, ausglühen. *Tr.* - Wypalić, za pomocą ognia wyczyścić, lub wydobyć, ausbrennen, herausbrennen. Wypalić śrebro, galony. *Tr.* Wypalone srebro, *obacz* brant). Słowa kaznodzieyskie z dusz ludskich rdzę grzechów wypaliwaią. *Birk. Sk. B* 2. Ogień na końcu świata wszystkie żywiołów zmazy wypali, J wszelką od nich szkaradość oddali. *Odym. Sw. z T.* - Wypalić w czym dziurę, z ogniem co przedziurawić, ein Loch ausbrennen. - §. Wypalić *dok.*, wypalnąć *idntl.*, wystrzelić, ognia dać, *Vd.* sestreliti, dolstreliti, abfeuern, Feuer geben, abschießen, losschießen. Wypalić, wystrzelić z rusznicy. *Cn. Th.* 1323. Gdy ianczara duszą, trzy razy na znak z działa wypalą. *Klok. Turk.* 220. Na znak zwycięstwa z działa wypalono. *Banial. M* 2 *b.* Strzeż się, być minął ten piorun, - lecz wypalił na cię, iużeś zginął. *Zab.* 12, 243. Ten bilet położył na stole, i wypalił sobie w łeb z pistoletu. *Pam.* 85, 1, 86, er schoß sich mit der Pistole vor den Kopf. Otrochęm sobie iuż w łeb nie wypalił. *Teat.* 29, 4. - *fig. tr.* Ale naprzeciw Kallisten żarliwym głosem te słowa wypali . . *Kniaz. P.* 2, 81, wynurzył, wyrzucił z serca, er ließ diese Worte überströmen. Napełniwszy kielich z wierzchem, wypalił go gładko duszkiem. *Mon.* 71, 95, einen Humpen ausstürzen, ausleeren; (*Bh.* weypalky gorzałczane pomyie).

**WYPAŁUBIC *cz. dk.*, n. p. na nią bitna Bogini wzrok wypałubiła ogromny. *Zebr. Ow.* 50, *vertit ad hanc torvi Dea bellica luminis orbem*, wywaliła wzrok; (cf. pałuba), sie schleuderte einen fürchterlichen Blick auf sie hin.

WYPAŁASZOWAC *cz. dk.*, pałaszem wybić, herausfäbeln, ausfäbeln. *Bndtk.* cf. wypłazować.

WYPALOWAC cz. *dk.*, palami wybić, mit Pfählen ausschlagen. *Bndtk.*

WYPALUSZKOWAC *cz. dk.*, paluszkuiąc wydobyć, herausfingern, ausfingern. *Bndtk.*

WYPAPLAC, WYPAPLOTAC *cz. dk.*, wypapla, wypaplocze *F.*, paplaniem wygadać, wydać sekret, ausplappern; *Bh.* wyblefnauti, wyblekowati, problefnauti, wyzwoniti (cf. wydzwonić); *Sr.* 1. wuplampnu; *Vd.* ispladrati, vunpladrati, vunspladrati; *Rs.* выболтнуть, выболтать, выбалтывать, разболтать, разбалтываю. Gdy przyszło do sęku, i do kłębu z nici, Poznano, że to ięzyk wypaplał kobiecy. *Nar. Dz.* 3, 104. Zapewne o tym komu na drodze wypaplałeś, a ten doniósł o wszystkiém moiemu panu. *Teat.* 10 *b*, 37. Dobrze! a nuż on wypaplocze? *Rsp.* a gdzie tam wypaplocze! *Teat.* 30, 6. Boię się, aby Pedancki nie wypaplotał czego. *Teat.* 24 *c*, 80.

WYPAPROSZYC, *ob.* wypatroszyć WYPARAC, *ob.* Wypróć.

WYPARADOWAC *med. dk.*, w paradzie wystąpić, herausparadiren, hervorparadiren. - §. Przestać paradować, ausparadiren. *Bndtk.*

WYPARKANIC *cz. dok.*, w parkan opatrzyć, mit einem Plankenzaum versehen. *Bndtk.*

1., WYPAROWAC, *cz. dk.*, zbić zamach nieprzyiacielski, auspariren. Wyparować kogo, wybić go z szyku, z porządku swego, cf. zbić kogo z *iednochody; einen aus der Lage bringen, aus dem Gleise bringen. Kto innych wybiie i wyparuie z kroku, ten wart zapewne, żeby był fechtmistrzem. *Pam.* 85, 1, 700. - Wyparować kogo skąd, wyrugować, wybić skąd, wypędzić, heraustreiben, verdrängen, vertreiben. Szwedskie szwadrony ztąd wyparowano. *Leszcz. Cl.* 26. Z téy przyczyny wyparowali Francuzi Anglików z całego prawie Lewantu. *Pam.* 85, 48, cf. *wymierzyć kogo.

2., WYPAROWAC *niiak. dk.*, parę t. i. wyziewy wypuścić, ausdampfen, ausdünsten, *Rs.* испариться, испариваться. Poznać można, że dostatecznie miód wyparował, kiedy iayko świeże utrzymuie się na powierzchni iego. *N.Pam.* 6, 316. Wyparowanie, wyziew, para, *Rs.* испарина, das Ausdünsten, die Ausdünstung.

WYPARSKAC, wyparszczeć *med. dk.*, z parskiem wyskoczyć, herausprasseln. Kwiat z miedzi, są to ziarnka miedziane śliczne, które z pieca wyparskaią, gdy wodą polewaią. *Urzęd.* 401. Zgorzały miechy od ognia, ołów wyparszczał. *Radz. Jer.* 6, 29. - §. Wyparskać się *zaimk.*, naparskawszy się przestać, parsku choroby się zbyć, sich vollends ausräuspern, das Räuspern verlieren, vom Schnupfen, von der Kehlsucht genesen. Plewami konopnemi owce nakurzyć w piekarni; od tego dymu słusznie się wyparskaią owce. *Haur. Ek.* 127.

WYPARSZYWIEC *niiak. dk.*, parchem wynędznieć, ganz räudig werden, von der Räude ausgemärgelt seyn. Wybyście wyparszywiałe barany od owiec odłączyli. *Smotr. Lam.* 4.

WYPARTY; *ob.* wyprzeć. WYPARUIĘ, *ob.* wyparować.

WYPARZYC *cz. dk.*, wyparzać *ndk.*, parzeniem wyczyścić, wypalić, herausbrühen, ausbrühen; *Vd.* vunspariti, ishlapiti; *Rg.* izpàriti; *Rs.* выпарить, выпаривать. Wyparzam statek, *eluo ferventi aqua vas. Cn. Th.* 1323. - *fig.* gęba wyparzona, bez delikatności, bez uczucia przystoyności, przyzwoitości, : gęba niewyparzona, niewymyta, niewypłókana, nieczysta, bezwstydna, ein loses unverschämtes unflätiges Maul; cf. wyszczekany; cf. wyszlifowany ięzyk). Pasorzytom wolno do stołu zasiadać, Co wyparzoną gębą zwykli chytrze gadać. *Tot. Saut.* 22. Gęba niewyparzona, przestworna. *Cn. Ad.* 242, *Rys. Ad.* 48. Zadawał mu gębę złośliwą niewyparzoną. *Birk. o Ex.* 8, *Oss. Dyar.* 29. Przymówek nie lękay się, któż zawrze niewyparzoną gębę? *Bach. Ep.* 66. Ty niedouku śmiesz to, co żaden pobożny chrześciianin nigdy ganić nie ważył się, swoią niewyparzoną gębą w wątpliwość i hańbę przywodzić? *Pim. Kam.* 21. Szkodzi dzieciom słychać niewyparzonéy gęby rozmów złych i sprosnych. *Petr. Ek.* 99. Z dzieciństwa nieuczciwy, zły, gamratliwy, niewyparzonych a plugawych ust począł być. *Kosz. Lor.* 10 *b.* Co iadowita ślinka do niewyparzonych ust na niepowściągliwy ich ięzyk przynosi, tym ludzi poczciwych i pobożnych lżą, sromocą, niewinność ich potwarzaią. *Smotr. Ex. pr.*, zgoła co tylko iadowita ślina do niewyparzonéy gęby ich przyniosła, na niewinne owieczki wnosili. *Smotr. Lam. pr.* Musiałbym niechybnie pożyczyć na czas ięzyka z niewyparzonéy Pana Gaduły szczęki. *Zab.* 5, 212. Za moie ucisski, Niechay niewyparzone wytrzepię ci pyski. *Teat.* 43 *c*, 152. Tak w niewyparzonych słowach, iako w niewyczosanych uczynkach szacuie i hamu-

ie słowo Boże. *Glicz. Wych. D* 6 *b*. - §. Wyparzyć, wypalić n. p. sobie plamę w sukni, wyparzyć sobie rękę ukropem. *Bndtk.*, **ausbrennen, einbrennen, einen Brandfleck machen.** - §. Wyparzyć skąd nieprzyiaciela, wykurzyć, ogniem wyrugować, **mit Feuer, mit Schießen vertreiben, verdrängen.** - §. Wyparzyć kogo kiiem, wyparzyć mu skórę kiiem, wykropić, wygarbować, **einen ausgerben.**

WYPASAĆ *cz. dk.*, wypasować *kontyn.*, pasem wygrodzić, **herausgürten, ausgürten.** *Bndtk.*

WYPAŚĆ, wypasł, *F.* wypasie *cz. dk.*, wypasać *ndk.*, wypasuie *Pr. kontyn.*, wypasywać *czstl.*, *Bh.* **wypasti**, *Sr.* 1. **wupasu**; *Rs.* вы́пасти, выпасу, вытравить, вытравлять, вытра́вливать (cf. wytrawić). Wypasam łąkę, zboże, spasam bydłem. *Cn. Th.* 1040, **abweiden, abhüthen, abfressen lassen.** O wypasaniu zboża i łąk. *A. Zam.* 172. Wypasienie, WYPAS, - u, *m.*, *Bndtk.*, z *X. Jabł.* 1,33, *ob.* spaś, **das Abhüthen, Abweiden**, *Rs.* вы́травка. Potraw lepiéy wypasać, niż żąć. *Haur. Ek.* 71. Tu dziś trawę wypasłszy, iutro indziéy skoczy. *Paszk. Dz.* 4. Wiele kraiu wypasłszy, daléy postąpili, Gdzie dobrze żyli. *Stryik. Gon. J* 3, wyiadłszy). - §. Wypaść, paszą wykarmić, wytuczyć, **fett mästen**, *pr. et fig. tr.* Gdybyś się nie wiem iak wytuczył i wypasł, nigdy przecię karmnego wołu ani siłą ani ciężarem nie przesadzisz. *Pilch. Sen. list.* 112. Parys, iak wypasły koń, długo trzymany przy żłobie, zerwawszy uwiązanie, bieży. *Dmoch. Jl.* 169. Ciała ich karmne i wypasłe, a dusze wychudzone i ociężałe są. *Pilch. Sen. list.* 3, 13. Słowy iego a naukami świętemi iego wychowani a wypasieni od niego. *Rey Pst. S s* 2, posileni, pokrzepieni nauką, wyuczeni.

WYPAŚĆ, wypaśdź, wypadł, *F.* wypadnie *med. idntl.*, wypadać *ndk.*, wypadywać *czstl.*; *Bh.* **wypadnauti, wypadati, wypadawati**; *Slo.* **wypádám**; *Sr.* 1. **wupadnu**; *Vd.* ispasti, vunpasti, spasti; *Cro.* izpaszti, izpádam: *Bs.* ispadati, ispasti, *Rs.* выпасть, выпадать, выпа́дывать, выпа́дываю; *Ec.* испасти, испада́ти; wypaść z czego lub skąd, spaść wyleciawszy, wylecieć, **herausfallen, ausfallen, entfallen.** Ochozyasz wypadł z pałacu swego oknem przez kratki, i zaniemógł. *Leop.* 4 *Reg.* 1, 2, spadł przez kratę sali swéy. *Bibl. Gd.*) Wypadły z niego wszystkie wnętrzności iego. *Rey Pst. C c c* 4, wyleciały, wysypały się). *Zwypadły oczy z głowy. *Otw. Ow.* 481; *Slo.* **gakobi mu z oka wipadol**, iak gdyby mu z oka wypadł, = wykapany *qu. v.*) Gdy ięczmień dożrzeie, łatwo się ziarno samo z szupinki wykrzy i wypadnie. *Syr.* 965. Niechay będą dwa oszczepy iednakiego hartu; przecię na tym wiele należy, ieśli iednym oszczepem ze wszystkiéy mocy strzelono, a drugi ledaiako wypadł z ręki. *Gorn. Sen.* 60. Z uderzenia stali o krzemień, wypada ogień. *Petr. Ek.* 87, wyiskrza się, **sprüzt heraus, sprühet heraus.** Zbroia tak ciężkiego razu nie wstrzymała, J dusza wielką raną wypadać musiała. *PKchn. Orl.* 1, 402, wylecieć, ulecieć, wyyść, **entfliehen**). Wypadaią zęby. *Tr.* **die Zähne fallen aus.** Włosy wypadaią, *Rs.* слиняпь лézą, wyłażą, **die Haare fallen aus**, cf. wylinieć). - Wypada członek ze stawu swego, wyskakuie, wywichnie się, **ein Glied fällt aus dem Gelenke, springt heraus, verrenkt sich.** Gdy kto rękę abo nogę wywinie, że mu z stawu swego wypadnie, tedy doktor, chcąc onę rękę abo nogę znowu w staw swóy wprawić, naciąga iéy. *Sak. Kal. D* 4 *b.* Wybicie kości, iest to wyskoczenie czyli wypadnienie kości z swego własnego mieysca. *Perz. Cyr.* 98. Gdy ręce, które świat stworzyły, Do dziur sznurami kręcąc dociągało Bezecne plemię, z mieysc swych wypadały stawy, a kości w barkach gruchotały. *Odym. Sw.* 2, *H h* 4. Wkrótce wniydzie w koley, to co z niéy wypadło. *Zab.* 15, 273, co z niéy wyszło, cf. kloba, cf. ryza). Śpiewaiąc wypada z tonu; publiczność śmiać się zaczyna. *Teat.* 53 *b*, 64, traci ton, wpada w fałszywy ton, **er fällt aus dem Tone, verliert den Ton, fällt in einen falschen Ton.** - Wypaść z łaski, utracić łaskę. *Cn. Th.* 1323 cf. wpaść w niełaskę, **aus der Gnade fallen, die Gunst verlieren, in Ungnade fallen.** Z łaski wypadł, mieysce stracił. *Kanc. Gd.* 183. Wypadnienie z łaski człowieka zostaiącego na urzędzie, naymnieysza odmiana w ministeryum sprawić może. *Teat.* 38, 262. Już wypadł z łaski a z miłosierdzia Pana swoiego. *Rey Pst. G g* 4. Naywiększa nieszczęśliwość wypaść z szczęścia. *Bardz. Boe.* 36. Kolomana Ruś otruła; a gdy nie było po nim potomka, Ruś to tam opanowała; a od tego czasu wypadli Węgrzy z Rusi. *Biel.* 215-6, odpadli od Rusi, stracili Ruś). - Wypaść z pamięci, wylecieć z pamięci, wyniknąć, być zapomnionym, wpaść w niepamięć, **aus dem Gedächtnisse fallen, dem Gedächtnisse entfallen.** Pamięć nasza słaba iest, z któréy snadniuchno to wypaść może, co w niéy trwało, ieśliżeby to często przypominano i odnawiano w niéy, co pamiętać chcemy, nie bywało. *Zrn. Pst.* 165. Czyż to podobna, żebym przez te pięć lat, miał wypaść z pamięci WPana? *Boh. Kon.* 2, 154. Co ci powiem, pomniy głęboko zachować w sercu twoiém, aby ci nigdy nie wypadło. *Teat.* 42 *d*, *B.* To co do cnoty nas budzi, iedném uchem do głowy nam wpada, a drugiém iak drzwiami wypada. *Jabł. Ez.* 82, cf. tobie z ust, iemu mimo uszy szust, cf. groch na ścianę). - Wypaść, wyśliznąć się, wymknąć się, **entfallen, entschlüpfen, entwischen.** W zapamiętaniu wypadło mu to niebaczne słowo, które tylu nieszczęść przyczyną zostało. *Stas. Num.* 1, 223. Gdy się o ludziach mówi, strzedz się należy, żeby się zbyt nie zaciekać w opisaniu; wypaść słowo może nieostróżne, które urazi. *Kras. Pod.* 2, 103. Kosowi żaden sekret, bądź prywatnych osób, bądź powszechności tyczący się, nie wypadł. *Pilch. Sen. list.* 2, 364; cf. trzymać ięzyk za zębami). - Język westchnąwszy wprzód, wypadł na tę mowę. *Otw. Ow.* 376, odezwał się tą mową, napadł na tę mowę, wynurzył się tak). - Wypadać, wyrzucać się, **herausfallen, herausstürzen.** Z lochów tych czasem i krynice wypadaią. *Otw. Ow.* 108, wybuchaią, gwałtownie wytryskuią, wyskakuią, wyciekaią, wynikaią, **heraussprudeln.** Dęcie, iaśnieysze brzmienie wydaie, gdy przez krtań trąby wąską a długą przechodząc, wypada nakoniec przestronnieyszym otworem. *Pilch. Sen. list.* 4, 7, wychodzi z mocą, **herausschallen, hervor brausen.** Dżdże z nieba wypadły, J w otworzonéy zawarły się ziemi. *Chrośc. Luk.* 103, wyłunęły, **Regengüsse stürzten vom Himmel.** Grzmienie gwałtem się wielkim rodzi między obłoki, aż gdy z piorunem wypada. *Birk. Sk. a* 4, wytrzaska, **hervordonnern, herausknallen.** - *Magis actiue*: wypadam z domu, wybiegam prędko. *Cn. Th.* 1323, **herausgestürzt kommen.** Aż pewny, z twarzy tylko znaiomy wy-

pada, Łap za rękę, iak się masz? móy śliczny! powiada. *Zab.* 10, 347 *Jżyck.* Ustępny a precz wypaday pycho! skusiłem owocu pokory tego, który iest królem nieba. *Sk. Kaz.* 177 *b*, wynieś się, wyprowadź się, weg mit dir! hebe dich weg von hier! Już grzechu wypaday, a do mnie się nie wracay! *ib.* 188 *b.* – Z drogi bożéy wypadaiącym był straszliwy i surowości pełny. *Sk. Dz.* 828, wykraczaiącym, odbiegaiącym od niéy, die von Gottes Wegen abweichen, vom rechten Wege abkommen. – Wypaść za kim, gonić za nim, einem nachstürzen, ihm nacheilen. Telemak niecierpliwy, z tłumu się wykrada, Bieży do bram, i za swym Mentorem wypada. *Jabł. Tel.* 148. Wypadać na kogo, wybiegać, wypad czynić, wyciekać, auf einen ausfallen, einen Ausfall thun, *Sla.* isterkati, zaletiti se (cf. zalecieć). Na pogaństwo się wypaść napierali. *PKchn. Orl.* 1, 421. Jak szedłem zbierać mych przyiacioł, aż tu iak wypadną blisko pięćdziesiąt szabel.. *Boh. Kom.* 1, 35, rzucą się, cisną się na mię, sie fallen über mich her. Więcéy niż pięćdziesiąt z długiemi ruśnicami wypadło do nas. *Warg. Radz.* 338. Równie zwierz obstąpiony gdy od łowców bywa, Przeciwko nim się burząc, śmiele wypadywa. *Chodk. Kost.* 33, naciera, auf einen losgehen, über einen herstürzen, über ihn herfallen. – §. *Magis neutr.* O przyczynie téy zarazy przekonano się z otworzenia bydląt z téy choroby wypadłych. *NPam.* 8, 221, odeszłych, zdechłych, wyzdychałych, gefallnes, abgegangenes Vieh. – Wypadł dekret, wypadła kondemnata. *Tr.*, zapadł dekret, das Urtheil ist gefällt, ein solches Urtheil ist ausgefallen. Wypada co z czego, wywięzuie się, idzie za czém iako wniosek, wnosi się z czego, (cf. wypadek), es ergiebt sich etwas woraus, folgt daraus. Wypada koniecznie albo się z tobą złączyć, lub cię stracić wiecznie. *Teat.* 44 *d*, 39, potrzeba). Wypada, szykuie się, rymuie się, przyzwoita, dogodno, es ist schicklich, thunlich, räthlich. Nie wypada ieszcze z tym wnioskiem się odezwać. *Ld.* W takich okolicznościach wypadało trzymać ięzyk za zębami. *ib.* *Omisso verbo* wypada: n. p. Troiańskie miasta w popioły obrócił, J teraz się bać, aby czego złego Moc nie zrobiła boska gniewliwego. *Bardz. Tr.* 574, bać się wypada, należy, trzeba). Tobie piiaku, o téy porze powracać do domu? hultaić się noc całą? *Teat.* 10 *b*, 94, czyż wypada? czyż się godzi)? – §. Wypaść, zdarzyć się, sich ereignen. Przez ten czas ta zaraza iuż po trzy razy po stronach wypadła. *Pam.* 83, 530. Wypadły, zdarzony, przypadły, *Rs.* произшедшій. Pracowitości pobudka upada, ieżeli pracuiący z swoiéy pracy wypadłego zysku nie ma pewności. *Przestr.* 217. – §. Wypadać na co, przypadać na co, wychodzić na co podobieństwem, worauf hinauskommen, z. B. auf eins hinaus kommen. Kocham pieniążki, nie słyszałem ieszcze, żeby was kto nie lubił, chyba waryat abo filozof; co na iedno wypada. *Teat.* 11 *b*, 24. Wszystkie moie przypadki wypadaią na przypadki znakomitych ludzi. *Teat.* 11 *b*, 63. – §. Wypada termin, miia, cf. przypada; der Termin verfließt, verfällt. Termin wexlu, któryś Wc Pan mi wypłacić miał, iuż przed dwiema niedzielami wypadł. *Teat.* 48, 60.

WYPASŁY, *ob.* Wypaść, wypasie. WYPASUIĘ, *ob.* Wypasać. WYPASTWIĆ się. *ob.* Pastwić się. *WYPASZCZAĆ, *ob.* Wypościć.

WYPATROSZYĆ, *WYPOTROSZYĆ, *WYPAPROSZYĆ *cz. dk.*, wypatroszać *ndk.*, wywnętrzyć, wnętrzności wyciągnąć, cf. wyprawić; *Bh.* wyfuchati; *Sr.* 1. wutuchlu, cżrowa hwon beru; *Vd.* iszhrievati, vunszhrievati; *Bs* rastrribuseiti; *Cro.* razchiniti, razchinyam; *Rs.* выпотрошить, потрошить; ausweiden, die Eingeweide herausnehmen, ausnehmen. Wypatroszyć ptaka, zaiąca. *Cn. Th.* 1323. Zaiąca bez odwłoki wypaprosz i urżniy skoki. *Morszt.* 201. Złodzieie pszczelne koło drzewa wodzą, kiszki wypatroszące. *Klon. Jud.* 12. Rusacy wysączywszy z ieńca krew, i członki taiemne wypotroszywszy, przyswędzali. *Krom.* 517, wytrzebiwszy). Trzéy byli obieszeni, potym wypatroszeni i ćwiartowani. *Baz. hst.* Ja bez pogrzebu zostanę; a ty będziesz spalony, zgnoiony, wypaproszony. *Pilch. Sen. list.* 4, 244 exenterowany.

WYPATRZEĆ *cz. dk.*, wypatrzać *ndk.*, wypatrować *kontyn.*, wypatrywać, *czstl.*; *Bh.* wypátrám oczami szukać by wynaleźć; *Crö.* zgledati (cf. wyglądać, wyyrzeć), mit den Augen suchen, spähen, erspähen, ersehen. Nie było w sadzie nikogo prócz dwu starców ukrytych i wypatruiących ią. *Leop. Dan.* 13, 16, czatuiących na nią). Skanderbeg iechał, aby wypatrzał, co się u Turków dzieie na różnych mieyscach. *Baz. Sk.* 220, rekognoskować, na wzwiady, auf Kundschaft ausreiten, recognosciren). Wysłał śpiegów, aby wypatrowali ziemię nieprzyiacielską. *Radz. Joz.* 2, 1, by ią zlustrowali, zwiedzili, wyexaminowali). Przyszli oni, aby wyśpiegowali i wypatrzyli i zjeździli ziemię twoię. *Leop.* 1 *Par.* 19, 3. Spytał śpiegów, ieśli dobrze wypatrzyli, co im ich hetman rozkazał. *Warg. Wal.* 200, czy dobrze uważali)? Szukaycie, wypatrzaycie i przeglądaycie po drogach i ulicach, ieśli znaydziecie go. *W. Pst. W.* 2, 244, śledźcie). – Gdy miał z nim iść do Sylli, zawsze go pilno zmacał i wypatrzył. *Warg. Wal.* 71, oglądał wytrząsaiąc, er sah ihn genau durch. Cudze przywary wypatruiemy, a swoie wstecz zarzucamy. *Pilch. Sen. Gn.* 244, podglądamy, podstrzegamy, wir spähen sie aus. – *fig. tr.* rozważać, roztrząsać, erwägen, untersuchen, forschen, erforschen. Pszczół naturę, życie, sprawę i robotę wypatrował. *Warg. Wal. pr.* O tém ci niechay dyskuruią, którzy się filozofiią bawiąc, takowe rzeczy wypatruią. *ib.* 287 zgłębiaią). Od rzeczy ziemskich umysł swóy odwiódł i do wypatrzenia a rozbierania wnętrznego kondycyi naszéy, i affektów w naturę wlepionych obrócił. *Warg. Wal.* 94. – Niech wypatrzy Jehowa między mną i między tobą. *Budn. Gen.* 31, 49, niech rozsądzi, er sey Richter zwischen mir und dir. Luth. – §. *Cum determinato effectu*: zoczyć, spostrzedz, uyrzeć, erblicken, wahrnehmen. Wypatrzył dziureczkami u drzwi, że iéy bryłę złota podał. *Sk. Dz.* 201. Kryli się chrześciianie po domach, a wypatrzyli ich poganie na iednem mieyscu czterdziestu dziewięciu, i poimali wszystkich. *Sk. Zw.* 2, 191, dostrzegli, wyśledzili, sie spührten sie aus, spionirten sie aus. W tym iednym wypatrzyli go nieprzyiaciele, i wnet oskarżyli do króla. *Leszcz. H. S.* 452, podstrzegli). To chcesz widzieć, co przed ludzkim wzrokiem skryć można, i tylko sam wypatrzy wzrok boży. *Mon.* 74, 468. – Wypatrzyć sobie co, niedźwiedzia w lesie, pannę za żonę, okazyą do czego. *Bndtk.*, upatrzyć, sich ausersehen. Dobrą dla córki wypatrzył partyą.

ie słowo Boże. *Glicz. Wych. D* 6 *b*. - §. Wyparzyć, wypalić n. p. sobie plamę w sukni, wyparzyć sobie rękę ukropem. *Bndtk.*, **ausbrennen, einbrennen, einen Brandfleck machen.** - §. Wyparzyć skąd nieprzyiaciela, wykurzyć, ogniem wyrugować, **mit Feuer, mit Schießen vertreiben, verdrängen.** - §. Wyparzyć kogo kiiem, wyparzyć mu skórę kiiem, wykropić, wygarbować, **einen ausgerben.**

WYPASAĆ *cz. dk.*, wypasować *kontyn.*, pasem wygrodzić, **herausgürten, ausgürten.** *Bndtk.*

WYPAŚĆ, wypasł, *F.* wypasie *cz. dk.*, wypasać *ndk.*, wypasuie *Pr. kontyn.*, wypasywać *czstl.*, *Bh.* **wypásti**, *Sr.* 1. **wupaßu**; *Rs.* вы́пасти, выпасу, вымравить, вымравлять, вымравливать (cf. wytrawić). Wypasam łąkę, zboże, spasam bydłem. *Cn. Th.* 1040, **abweiden, abhüthen, abfressen lassen.** O wypasaniu zboża i łąk. *A. Zam.* 172. Wypasienie, WYPAS, - u, *m.*, *Bndtk.*, z *X. Jabl.* 1,33, *ob.* spaś, **das Abhüthen, Abweiden**, *Rs.* вы́правка. Potraw lepiéy wypasać, niż żąć. *Haur. Ek.* 71. Tu dziś trawę wypasłszy, iutro indziéy skoczy. *Paszk. Dz.* 4. Wiele kraiu wypasłszy, daléy postąpili, Gdzie dobrze żyli. *Stryik. Gon. J* 3, wyiadłszy). - §. Wypaść, paszą wykarmić, wytuczyć, **fett mästen**, *pr. et fig. tr.* Gdybyś się nie wiem iak wytuczył i wypasł, nigdy przecię karmnego wołu ani siłą ani ciężarem nie przesadzisz. *Pilch. Sen. list.* 112. Parys, iak wypasły koń, długo trzymany przy żłobie, zerwawszy uwiązanie, bieży. *Dmoch. Jl.* 169. Ciała ich karmne i wypasłe, a dusze wychudzone i ociężałe są. *Pilch. Sen. list.* 3, 13. Słowy iego a naukami świętemi iego wychowani a wypasieni od niego. *Rey Psl. S s* 2, posileni, pokrzepieni nauką, wyuczeni.

WYPAŚĆ, wypaśdź, wypadł, *F.* wypadnie *med. idntl.*, wypadać *ndk.*, wypadywać *czstl.*; *Bh.* **wypadnauti, wypadati, wypadawati**; *Slo.* **wypádám**; *Sr.* 1. **wupadnu**; *Vd.* ispasti, vunpasti, spasti; *Cro.* izpaszti, izpádam: *Bs.* ispadati, ispasti, *Rs.* вы́пасть, выпадать, выпа́дывать, выпа́дываю; *Ec.* испасти, испада́ти; wypaść z czego lub skąd, spaść wyleciawszy, wylecieć, **herausfallen, ausfallen, entfallen.** Ochozyasz wypadł z pałacu swego oknem przez kratki, i zaniemógł. *Leop.* 4 *Reg.* 1, 2, spadł przez kratę sali swéy. *Bibl. Gd.*) Wypadły z niego wszystkie wnętrzności iego. *Rey Pst. C c c* 4, wyleciały, wysypały się). *Zwypadły oczy z głowy. *Otw. Ow.* 481; *Slo.* **gakobi mu z oka wipadol**, iak gdyby mu z oka wypadł, = wykapany *qu. v.*) Gdy ięczmień doźrzeie, łatwo się ziarno samo z szupinki wykrzy i wypadnie. *Syr.* 965. Niechay będą dwa oszczepy iednakiego hartu; przecię na tym wiele należy, ieśli iednym oszczepem ze wszystkiéy mocy strzelono, a drugi ledaiako wypadł z ręki. *Gorn. Sen.* 60. Z uderzenia stali o krzemień, wypada ogień. *Petr. Ek.* 87, wyiskrza się, **sprüßt heraus, sprühet heraus.** Zbroia tak ciężkiego razu nie wstrzymała, J dusza wielką raną wypadać musiała. *PKchn. Orl.* 1, 402, wylecieć, ulecieć, wyyść, **entfliehen**). Wypadaią zęby. *Tr.* **die Zähne fallen aus.** Włosy wypadaią, *Rs.* сли́няють ле́зь, wyłażą, **die Haare fallen aus**, cf. wylinieć). - Wypada członek ze stawu swego, wyskakuie, wywichnie się, **ein Glied fällt aus dem Gelenke, springt heraus, verrenkt sich.** Gdy kto rękę abo nogę wywinie, że mu z stawu swego wypadnie, tedy doktor, chcąc onę rękę abo nogę znowu w staw swóy wprawić, naciąga iéy. *Sak. Kal. D* 4 *b.* Wybicie kości, iest to wyskoczenie czyli wypadnienie kości z swego własnego mieysca. *Perz. Cyr.* 98. Gdy ręce, które świat stworzyły, Do daiur sznurami kręcąc dociągało Bezecne plemię, z mieysc swych wypadały stawy, a kości w barkach gruchotały. *Odym. Sw.* 2, *H h* 4. Wkrótce wniydzie w koley, to co z niéy wypadło. *Zab.* 15, 273, co z niéy wyszło, cf. kloba, cf. ryza). Śpiewaiąc wypada z tonu; publiczność śmiać się zaczyna. *Teat.* 53 *b*, 64, traci ton, wpada w fałszywy ton, **er fällt aus dem Tone, verliert den Ton, fällt in einen falschen Ton.** - Wypaść z łaski, utracić łaskę. *Cn. Th.* 1323 cf. wpaść w niełaskę, **aus der Gnade fallen, die Gunst verlieren, in Ungnade fallen.** Z łaski wypadł, mieysce stracił. *Kanc. Gd.* 183. Wypadnienie z łaski człowieka zostaiącego na urzędzie, naymnieysza odmiana w ministeryum sprawić może. *Teat.* 38, 262. Już wypadł z łaski a z miłosierdzia Pana swoiego. *Rey Psl. Gg* 4. Naywiększa nieszczęśliwość wypaść z szczęścia. *Bardz. Boe.* 36. Kolomana Ruś otruła; a gdy nie było po nim potomka, Ruś to tam opanowała; a od tego czasu wypadli Węgrzy z Rusi. *Biel.* 215. 6, odpadli od Rusi, stracili Ruś). - Wypaść z pamięci, wylecieć z pamięci, wyniknąć, być zapomnionym, wpaść w niepamięć, **aus dem Gedächtnisse fallen, dem Gedächtnisse entfallen.** Pamięć nasza słaba iest, z któréy snadniuchno to wypaść może, co w niéy trwało, ieśliżeby to często przypominano i odnawiano w niéy, co pamiętać chcemy, nie bywało. *Zrn. Psl.* 165. Czyż to podobna, żebym przez te pięć lat, miał wypaść z pamięci WPana? *Boh. Kom.* 2, 154. Co ci powiem, pomniy głęboko zachować w sercu twoiém, aby ci nigdy nie wypadło. *Teat.* 42 *d*, *B.* To co do cnoty nas budzi, iednem uchem do głowy nam wpada, a drugiém iak drzwiami wypada. *Jabl. Ez.* 82, cf. tobie z ust, iemu mimo uszy szust, cf. groch na ścianę). - Wypaść, wyśliznąć się, wymknąć się, **entfallen, entschlüpfen, entwischen.** W zapamiętaniu wypadło mu to niebaczne słowo, które tylu nieszczęść przyczyną zostało. *Stas. Num.* 1, 223. Gdy się o ludziach mówi, strzedz się należy, żeby się zbyt nie zacіekać w opisaniu; wypaść słowo może nieostróżne, które urazi. *Kras. Pod.* 2, 103. Kosowi żaden sekret, bądź prywatnych osób, bądź powszechności tyczący się, nie wypadł. *Pilch. Sen. list.* 2, 364; cf. trzymać ięzyk za zębami). - Język westchnąwszy wprzód, wypadł na tę mowę. *Otw. Ow.* 376, odezwał się tą mową, napadł na tę mowę, wynurzył się tak). - Wypadać, wyrzucać się, **herausfallen, herausstürzen.** Z lochów tych czasem i krynice wypadaią. *Otw. Ow.* 108, wybuchaią, gwałtownie wytryskuią, wyskakuią, wyciekaią, wynikaią, **heraussprudeln.** Dęcie, iaśnieysze brzmienie wydaie, gdy przez krtań trąby wąską a długą przechodząc, wypada nakoniec przestronnieyszym otworem. *Pilch. Sen. list.* 4, 7, wychodzi z mocą, **herausschallen, hervor brausen.** Dżdże z nieba wypadły, J w otworzonéy zawarły się ziemi. *Chrośc. Luk.* 103, wylunęły, **Regengüsse stürzten vom Himmel.** Grzmienie gwałtem się wielkim rodzi między obłoki, aż gdy z piorunem wypada. *Birk. Sk. a* 4, wytrzaska, **hervordonnern, herausknallen.** - *Magis actiue*: wypadam z domu, wybiegam prędko. *Cn. Th.* 1323, **herausgestürzt kommen.** Aż pewny, z twarzy tylko znaiomy wy-

pada, Łap za rękę, iak się masz? móy śliczny! powiada. *Zab.* 10, 347 *Jżyck.* Ustępuy a precz wypaday pycho! skusiłem owocu pokory tego, który iest królem nieba. *Sk. Kaz.* 177 *b*, wynieś się, wyprowadź się, weg mit dir! hebe dich weg von hier! Już grzechu wypaday, a do mnie się nie wracay! *ib.* 188 *b.* – Z drogi boźéy wypadaiącym był straszliwy i surowości pełny. *Sk. Dz.* 828, wykraczaiącym, odbiegaiącym od niéy, die von Gottes Wegen abweichen, vom rechten Wege abkommen. – Wypaść za kim, gonić za nim, einem nachstürzen, ihm nacheilen. Telemak niecierpliwy, z tłumu się wykrada, Bieży do bram, i za swym Mentorem wypada. *Jabł. Tel.* 148. Wypadać na kogo, wybiegać, wypad czynić, wyciekać, auf einen ausfallen, einen Ausfall thun, *Sla.* isterkati, zaletiti se (cf. zalecieć). Na pogaństwo się wypaść napierali. *PKchn. Orl.* 1, 421. Jak szedłem zbierać mych przyiacioł, aż tu iak wypadną blisko pięćdziesiąt szabel.. *Boh. Kom.* 1, 35, rzucą się, cisną się na mię, sie fallen über mich her. Więcéy niż pięćdziesiąt z długiemi rusnicami wypadło do nas. *Warg. Radz.* 338. Równie zwierz obstąpiony gdy od łowców bywa, Przeciwko nim się burząc, śmiele wypadywa. *Chodk. Kost.* 33, naciera, auf einen losgehen, über einen herstürzen, über ihn herfallen. – §. *Magis neutr.* O przyczynie téy zarazy przekonano się z otworzenia bydląt z téy choroby wypadłych. *NPam.* 8, 221, odeszłych, zdechłych, wyzdychałych, gefallnes, abgegangenes Vieh. – Wypadł dekret, wypadła kondemnata. *Tr.*, zapadł dekret, das Urtheil ist gefällt, ein solches Urtheil ist ausgefallen. Wypada co z czego, wywięzuie się, idzie za czém iako wniosek, wnosi się z czego, (cf. wypadek), es ergiebt sich etwas woraus, folgt daraus. Wypada koniecznie albo się z tobą złączyć, lub cię stracić wiecznie. *Teat.* 44 *d*, 39, potrzeba). Wypada, szykuie się, rymuie się, przyzwoita, dogodno, es ist schicklich, thunlich, räthlich. Nie wypada ieszcze z tym wnioskiem się odezwać. *Ld.* W takich okolicznościach wypadało trzymać język za zębami. *ib.* *Omisso verbo* wypada: n. p. Troiańskie miasta w popioły obrócił, J teraz się bać, aby czego złego Moc nie zrobiła boska gniewliwego. *Bardz. Tr.* 574, bać się wypada, należy, trzeba). Tobie piiaku, o téy porze powracać do domu? hultaić się noc całą? *Teat.* 10 *b*, 94, czyż wypada? czyż się godzi)? – §. Wypaść, zdarzyć się, sich ereignen. Przez ten czas ta zaraza iuż po trzy razy po stronach wypadła. *Pam.* 83, 530. Wypadły, zdarzony, przypadły, *Rs.* пропзшедшїй. Pracowitości pobudka upada, ieżeli pracuiący z swoiéy pracy wypadłego zysku nie ma pewności. *Przestr.* 217. – §. Wypadać na co, przypadać na co, wychodzić na co podobieństwem, worauf hinauskommen, z. B. auf eins hinaus kommen. Kocham pieniążki, nie słyszałem ieszcze, żeby was kto nie lubił, chyba waryat abo filozof; co na iedno wypada. *Teat.* 11 *b*, 24. Wszystkie moie przypadki wypadaią na przypadki znakomitych ludzi. *Teat.* 11 *b*, 63. – §. Wypada termin, miia, cf. przypada; der Termin verfließt, verfällt. Termin wexlu, któryś WcPan mi wypłacić miał, iuż przed dwiema niedzielami wypadł. *Teat.* 48, 60.

WYPASŁY, *ob.* Wypaść, wypasie. WYPASUIĘ, *ob.* Wypasać. WYPASTWIĆ się. *ob.* Pastwić się. *WYPASZCZAC, *ob.* Wypościć.

WYPATROSZYĆ, *WYPOTROSZYĆ, *WYPAPROSZYĆ *cz. dk.*, wypatroszać *ndk.*, wywnętrzyć, wnętrzności wyciągnąć, cf. wyprawić; *Bh.* wykuchati; *Sr.* 1. wutuchlu, cżrowa hwon beru; *Vd.* isshrievati, vunshrievati; *Bs* rastrribusciti; *Cro.* razchiniti, razchinyam; *Rs.* выпотрошить, потрошить; ausweiden, die Eingeweide herausnehmen, ausnehmen. Wypatroszyć ptaka, zaiąca. *Cn. Th.* 1323. Zaiąca bez odwłoki wypaprosz i urzniy skoki. *Morszt.* 201. Złodzieie pszczelne koło drzewa wodzą, kiszki wypatrosząc. *Klon. Jud.* 12. Rusacy wysączywszy z ieńca krew, i członki taiemne wypotroszywszy, przyswędzali. *Krom.* 517, wytrzebiwszy). Trzéy byli obieszeni, potym wypatroszeni i ćwiartowani. *Baz. hst.* Ja bez pogrzebu zostanę; a ty będziesz spalony, zgnoiony, wypaproszony. *Pilch. Sen. list.* 4, 244 exenterowany.

WYPATRZEĆ *cz. dk.*, wypatrzać *ndk.*, wypatrować *kontyn.*, wypatrywać, *czstl.*; *Bh.* wypátrám oczami szukać by wynaleźć; *Cro.* zgledati (cf. wyglądać, wyyrzeć), mit den Augen suchen, spähen, erspähen, ersehen. Nie było w sadzie nikogo prócz dwu starców ukrytych i wypatruiących ią. *Leop. Dan.* 13, 16, czatuiących na nią). Skanderbeg iechał, aby wypatrzał, co się u Turków dzieie na różnych mieyscach. *Baz. Sk.* 220, rekognoskować, na wzwiady, auf Kundschaft ausreiten, recognosciren). Wysłał śpiegów, aby wypatrowali ziemię nieprzyiacielską. *Radz. Joz.* 2, 1, by ią zlustrowali, zwiedzili, wyexaminowali). Przyszli oni, aby wyśpiegowali i wypatrzyli i zjeździli ziemię twoię. *Leop.* 1 *Par.* 19, 3. Spytał śpiegów, ieśli dobrze wypatrzyli, co im ich hetman rozkazał. *Warg. Wal.* 200, czy dobrze uważali)? Szukaycie, wypatrzaycie i przeglądaycie po drogach i ulicach, ieśli znaydziecie go. *W. Pst. W.* 2, 244, śledźcie). – Gdy miał z nim iść do Sylli, zawsze go pilno zmacał i wypatrzył. *Warg. Wal.* 71, oglądał wytrząsaiąc, er sah ihn genau durch. Cudze przywary wypatruiemy, a swoie wstecz zarzucamy. *Pilch. Sen. Gn.* 244, podglądamy, podstrzegamy, wir spähen sie aus. – *fig. tr.* rozważać, roztrząsać, erwägen, untersuchen, forschen, erforschen. Pszczół naturę, życie, sprawę i robotę wypatrował. *Warg. Wal. pr.* O tém ci niechay dyskuruią, którzy się filozofiią bawiąc, takowe rzeczy wypatruią. *ib.* 287 zgłębiaią). Od rzeczy ziemskich umysł swóy odwiódł i do wypatrzenia a rozbierania wnętrznego kondycyi naszéy, i affektów w naturę wlepionych obrócił. *Warg. Wal.* 94. – Niech wypatrzy Jehowa między mną i między tobą. *Budn. Gen.* 31, 49, niech rozsądzi, er sey Richter zwischen mir und dir. Luth. – §. *Cum determinato effectu*: zoczyć, spostrzedz, uyrzeć, erblicken, wahrnehmen. Wypatrzył dziureczkami u drzwi, że iéy bryłę złota podał. *Sk. Dz.* 201. Kryli się chrześciianie po domach, a wypatrzyli ich poganie na iedném mieyscu czterdziestu dziewięciu, i poimali wszystkich. *Sk. Zw.* 2, 191, dostrzegli, wyśledzili, sie spürten sie aus, spionirten sie aus. W tym iednym wypatrzyli go nieprzyiaciele, i wnet oskarżyli do króla. *Leszcz. H. S.* 452, podstrzegli). To chcesz widzieć, co przed ludzkim wzrokiem skryć można, i tylko sam wypatrzy wzrok boży. *Mon.* 74, 468. – Wypatrzyć sobie co, niedźwiedzia w lesie, pannę za żonę, okazyą do czego. *Bndtk.*, upatrzyć, sich ausersehen. Dobrą dla córki wypatrzył partyą.

Tr., wybrał, wyszukał, wynalazł. - §. Wypatrzyć oczy, patrzaniem ſtępić wzrok, ſich die Augen müde ſehen, ſtumpf ſehen. Lepiéy widzi młody z młodemi i byſtremi oczami, niźli ſtary z wypatrzonemi. *Sk. Kaz.* 549 *b.* Od częſtego wypatrywania ciekące oczy. *Mon.* 73, 689, od wysilenia ich. *WYPATROWNICA, - y, *ż.*, *specula* ganek, okno albo wykusz, z którego z domu wyglądamy, wypatrownica może być zwana. *Mącz.*, eine Ausſicht, ein Erker. WYPATRZYCIEL, - a, *m.*, który czego wypatruie, lub co wypatrzył, der Spaher, Ausſpäher, Erſpäher. Wnętrzności moich świadek ieſt Bóg, i serca mego prawdziwy wypatrzyciel, a słuchacz ięzyka mego. 1 *Leop. Sap.* 1, 6, nérek moich prawdziwy ſpieg. 3 *Leop.*, serca badaczem prawdziwym. *Bibl. Gd.*

WYPCHLIC *cz. dk.*, z pcheł wyzwolić, ausflöhen; *Vg.* isbuhati, vunsbuhuvati.

WYPCHNĄC *cz. idntl.*; wypchać *ndk.*, wypychać *kontyn.*, pchaiąc wyrzucić, wybić pchaniem, wytrącić, herausſtoßen, ſtoßend herauswerfen; (*Bh.* wypichnauti, wypichati wykłóć); *Sr.* 1. wuſtorkam, (cf. wysterknąć); *Crn.* spahniti, spahnem; *Vd.* ispahniti, s'pahniti, s'pahnem, vunpahnit; *Cro.* izpěhnujem, izpehnuti, zpehnuti, zpehnujem; *Rs* выпихнуть, выпихиваю, выпырнуть, выпѣхнуть, выпѣхивать, вытолкнуть, выталкать, выталкивать (cf. wytłuc); *Ec.* изрѣяю, (выпхать ногами, вытоптать, испрати, исперѣти wydeptać, wykopnąć). Wypychać na wodę rozkazuie nawy. *Zebr.*, *Ow.* 282 *educere.* Nie ma czego dłużéy czekać, Nim wypchną, trzeba uciekać. *Zabł. Z. Sz.* 78, nim wyrzucą za drzwi). Cóżciby też tedy za to uczynić, iedno cię precz na głowę wypchnąć? *Rey Pſ. Bb* 2. Jak przyydzie który, upominać się o pieniądze, wypchnę za drzwi. *Teat.* 22, 14, zur Thüre hinaus werfen; cf. wyganiać, wyrzucać, wypędzać). Deszcz wypchniony z gradem z pochmurza zabłysnego. *Chodk. Koſt.* 16. - *fig. tr.* Oycowie chrześciiańscy napisali pięknieysze pieśni, którémi zaraźliwe wypychali. *Sk. Dz.* 143, wyparowali, wyrugowali, ſie verdrängten ſie damit. Wypycha siostrzenicę za niego, a za mnie się sama wydaie. *Teat.* 32 *b*, 5, gwałtem ią przymusza iść za niego, wymusza to z niéy). - §. Wypychać zęby, wykłóć dłubiąc, die Zähnen ausſtöcern. *Tr.*, *Bndtk.* - §. 2., wypchać, wypychać co czém, zupełnie napychać; *Boh.* wycpati, wycpáwam; *Slo.* wycpáwám; *Vd.* vunsehatiti, nabulati; ausſtopfen. Jak ona kształtna! *Resp.* Tak ieſt, w sznurówce wypychanéy. *Teat.* 38, 201. Wypchane zwierzę; *Rs.* чучело, чучелко.

WYPĘCZNIEC *niiak. dk.*, pękato wyſtawać, mocno i wydatno napęcznieć, nabrzmieć, hoch aufſlaufen, anlaufen, anſchwellen, aufquellen. Przyszła krew w żyły, aże wypęczniały. *Sien.* 560. *Varix*, żyła wypęczniała. *Urs. Gr.* 185. *WYPĘCZYC *cz. dk.*, *wypęczać *ndk.*, robić że co wypęcznieie, aufſchwellen machen, aufquellen machen. *Bndtk.*

WYPĘDZIC *cz. dok.*, wypędzać *ndk.*, *wypądzić, *wypądzać *obsol.*; wygnać, herausjagen, heraustreiben, austreiben, wegjagen, wegtreiben, fortjagen; *Bohem.* wypuditi; *Cro.* izpujevati, izpujevam, izpuditi, pudim ván, ztirati, ztirávam, pretirati, pretiravam; *Bs.* izaghnati, iſtirrati; *Rs.* изринути, изрѣяти, выгурить, выгуривать; *pr. et. fig. tr.* Krowy na wzgórowate mieysca wypędzaią. *Wolszt.* 6. Wypądź ich od oblicza mego. *W. Jer.* 15, 1. Wypądź ich z granic niebios w głębią oſtateczną. *Przyb. Milt.* 201. Ziele to martwy płód z żywota wypądza. *Sien.* 46, abtreiben. Kuglarze mówią, że czary wypędzić umieią. *Krup.* 5, 621, odczynić, den Zauber vertreiben). Wypądź zimno, a przyłóż drewek do komina. *Lib. Hor.* 18. Rozmyślaniem słów Pańſkich we dnie i w nocy, wypędzaymy szkodliwe myśli. *Biał. Pſ.* 189, oddalaymy, wyruguymy, entfernen, verdrängen, vertreiben. WYPĘDZICIEL, - a, *m*, wyganiacz; *Cro.* ztirávecz, pretirávecz, der Austreiber, Vertreiber. *Expulsor*, wypędziciel. *Mącz.*; *w rodz. żeńſk.* wypędzicielka. *Mącz.*, die Austreiberinn, Vertreiberinn.

*WYPEDZIEC, *WYPEDZIANY, *ob.* Wypowiedzieć.

WYPĘKNĄC *niiak. idntl.*, wypękać *ndk.*, pęknieniem wyſkoczyć, herausplatzen, hervorplatzen, ausberſten. *Bndtk.* Wypękły, wypęknięty; cf. wypukły.

WYPEŁGNĄC *niiak. idntl.*, wypłonąć, płomieniem wybuchnąć, heraus auflodern. Gdzieś wyrzuconą z tych przepaści dziurą Ogień srogi wypełgnie. *Tward. Pasqu.* 81.

WYPEŁNIC *cz. dk.*, wypełniać *ndk.*, *Bh.* wyplniti, *Slo.* wyplnugi, *Sr.* 1. wupelnu; *Crn.* spolniti; *Vd.* ispouniti, vunspouniti; *Cro.* izpuniti, izpunyávam; *Rg.* iſpauniti; *Bs.* ispunniti, nadopunniti, izvrriſciti; *Rs.* выполнить, выполнять, исполнить, исполнять, wypełnić co czém, zupełnie napełnić, ganz voll füllen, ausfüllen. Wypełnić beczkę wodą, towarami. *Bndtk.* - Boki sobie wypełnić. *Jabł. Ez.* 86, wytuczyć się, wykarmić się, wypaść się, ſich dick und fett mäſten. Wypełnienie., *Sr.* 1. wupelnenſtwo *explementum*, das Ausfüllen, die Ausfüllung. - Wypełnić liczbę czego, uzupełnić, wyrównać, ausfüllen, vollſtändig machen, kompletować, completiren, vervollſtändigen, ergänzen. A tak naprzód onemu woyſku, które przeciw Baszy miał, kazał liczbę wypełnić. *Baz. Sk.* 104, kazał mu się ſkompletować. - *Theol.* Czas się wypełnił, z nadszedł czas, przyszedł czas, (die Zeit ward erfüllet, Luth.) die Zeit iſt gekommen. Czas się wypełnił, aby Panna Marya porodziła. *Żyw. Jez.* 21. Już się czasy wypełniały. *Rey Pſ. Ddd* 3. Gdy przyszło wypełnienie czasu, zesłał Bóg syna swego. *Biał. Pſ.* 71, *completio dierum*. Gdy się miesiące wypełniły, dziecię owo wyszło na świat. *Otw. Ow.* 113. - §. Wypełnić co, wykonać, uſkutecznić zupełnie, sprawić, zjścić, *Vd.* vunſpelati, vundopelati, dokonzhati, ſpelati, doſpelati, doperneſti, dopernaſhati, vollführen, vollbringen, vollziehen, vollſtrecken, erfüllen, ausführen. Wypełniam przykazanie, pełnię śluby. *Cn. Th.* 1324. Medynę będę widział, wypełnię me śluby. *Zab.* 14, 244 *Szym.* Nie będziesz krzywoprzysięgał, ale będziesz oddawał i wypełniał przysięgę twoię Panu Bogu. *Kucz. Kat.* 3, 66, będziesz ią iścił. *edit. rec.*) Powołany do czynności tych obywatelſkich, będę ie wypełniał z duszą i męſtwem. *Gaz. Nar.* 2, 184, *Rs.* изполненïе wykonanie, изполнительный wykonawczy). Wszyſtko wedle obietnic świętych twoich nad nami wypełnić raczy. *Rey Pſ. Oo* 6. Mowa tu o uiszczeniu bożych obietnic, które na ten czas wypełnienie swoie wzięły. *Salin.* 3, 71, ſie gingen in Erfüllung. Com sobie ułożył, to wypełnilem. *Kras. Pod.* 2, 235 - §. 2., wypeł-

wypełnić kielich, spełnić kielich, wypróżnić pełny kielich, wychylić, *einen vollen Becher ausleeren*. Wesołe z gośćmi wypełnia puhary. *Kul. Her.* 315. WYPEŁNIACZ, WYPEŁNICIEL, - a, *m.*, który co wypełnia, uzupełnia, uſkutecznia, wykonywacz, *der Vollfüller, Ausfüller, Vollbringer, Vollzieher, Vollſtrecker*; *Rg.* ſpunnitegl; *Vd.* dopernaſhar, doperneſnik, dokonzhavez, dokonzhar; *Rs.* исполнитель, совершитель. Jżem ia powiedział, że dworzaninowi wiele ieszcze przydać *trzeba było*, nie iuż przeto miałem ia iuż być wypełniaczem tych rzeczy. *Gorn. Dw.* 319. *Effector* czyniciel, wypełniciel. *Mącz.* Jeśli sprawiedliwość wasza nie będzie większa, *niźli* wszyſtkich miſtrzów i wypełniaczów zakonu, nie możecie wniyść do króleſtwa niebieſkiego. *Rey Pſt. Hh* 2. Bądźcie pilnymi słuchaczami, a ieszcze pilnieyszymi wypełniaczami słowa Pańſkiego. *Biał. Pſt.* 287, cf. uczyniciel, czyniciel). - Gotowem być sam kary wypełnicielem. *Teat.* 45 *b*, 82, exekutorem. - *w rodz. żeńſk.* WYPEŁNICIELKA, - i, *Rs.* исполнительница, совершительница.

WYPEŁTY; *ob.* Wypleć.

WYPEŁZNĄĆ *cz. idntl.*, wypełzać *ndk.*, wypłazić, *Bh.* wyplazyti; *Cro.* izpuzeti, izpuzújem, izplaziti, izplazújem; *Bs.* izpuznuti, izkliznuti; *Rs.* выползти, выпалзывать; pełząc się wyleźć, *herauskriechen, hervor kriechen*. - §. Wypełza nasienie z pączka. *Bndtk.*, wyſkakuie, wydobywa się, wypada, *der Saame ſpringt oder fällt aus der Hülſe heraus*. - §. *verb. med.* O kolorach, farbach, wypełznąć, zupełnie spełznąć, wyblakować; *von Farben: gänzlich verſchießen*. - *fig. tr.* wypełzła nadzieia, spełzła zupełnie, znikła, *die Hoffnung iſt verſchwunden*. *Bndtk.* *WYPEŁZNIĆ co, *cz. dk.*, czynić że co wypełza, *verſchießen machen*. *Bndtk.*

WYPERFUMOWAĆ *cz. dk.*, woniami przeiąć całkiem, *ausperfümiren*. Ten ſtaruszek młody, wyperfumowany, wymuſkany, wyſtroiony, wyfryzowany, ſtawia nogi iak z partesów. *Teat.* 22, 23. Hola móy młodziku! wyperfumowany Alexandrze! *Teat.* 47, 20.

WYPERSWADOWAĆ *cz. dk.*, z łac., perswazyą z głowy wybić, *herausperſvadiren, ausperſvadiren, wegperſvadiren, ausreden*. Tak mówię, tak chcę, i nikt mi tego nie wyperswaduie. *Teat.* 27 *b*, 9, cf. inaczéy przekonać, przeświadczyć). Xiążęciu wyperswadowali, aby tę złą o świętym opiniią złożył. *Sk. Żyw.* 2, 433 *b*. Wszak wiesz, iak my to umiemy cnoty wyperswadować, miłość wmówić, w intrygę wprowadzić. *Teat.* 22, 12, *wegdiſputiren*). Nie zyſkawszy wzaiemności, wyperswadował sobie miłość. *ib.* 22 *c*, 38, wybił ią sobie z myśli, z pamięci). Wyperswaduię sobie, choć Teresy nie doſtanę. *ib.* 28, 43, *ſich etwas aus dem Sinne ſchlagen*.

WYPERZYĆ, wyperzyć się, *ob.* Naperzyć.

WYPĘTAĆ *cz. dk.*, *Rs.* выпутать, выпутывать, z pęt wyzwolić, *entfeſſeln*.

WYPĘZLOWAĆ, WYPĘZLIKOWAĆ *cz. dk.*, pęzlem lub pęzlikiem wysmarować, wymazać, pomazać zupełnie, *auspinſeln*.

WYPIAĆ, *F.* wypieie *cz. dok.*, pieiąc wykrzyczeć, *auskrähen*, cf. wyśpiewać.

WYPIĄĆ *cz. idntl.*, wypnie, wypnę *F.*; wypinać *ndk.*, *Bh.* wypnauti, wypjnati, (*Slo.* wypjnati *diffibulare* rozpiąć); *Vd.* spahniti; *Rs.* выпятить, выпячивать, выпялить, выпяливать, z napięciem, z natężeniem wysunąć, wyprężyć, *herausſpannen, herausrecken, aufſpannend ausrücken, ausdehnen, herausdehnen*. Jak mu gniew serce rozpalił, Pochwycił broń zwyczayną, i łuk wypiął srogi. *Zebr. Ow.* 46, *tendit.*) Wypinać zadek. *Bndtk.* - Pod krzywemi biodrami wypięły się kości. *Zebr. Ow.* 214, *exſtabant*, wyſtawały, wyſtérczały, *hervorſtehen, herausſtehen*. - §. *fig. tr.* Ten do niego kompliment wypina: Łaſkawy Panie... *Zab.* 14, 252 *Szym.*, kusi się z komplimentem, wyciſka kompliment, *er preſſt ein Compliment heraus*. Sam tu małpo! ty pierwsza wypinay perorę. *Nar. Dz.* 3, 201, cf. wypalić, palnąć.

WYPIASTOWAĆ *cz. dk.*, piaſtuiąc wychować, piaſtuiąc wyrobić, cf. wypielęgnować, wypieczołować; *auspflegen, gänzlich durch Pflegen und Wartung herſtellen, groß ziehen*, *Bh.* wyp'eſtugi, *Rs.* выпѣстовать, вынянчить; cf. niańka.

WYPIĄTNOWAĆ, *ob.* wypiętnować.

WYPIĆ, *F.* wypiie *cz. dk.*, wypiiać *ndk.*, *Bh.* wypiti, wypjgeti; *Slo.* wypiti, wipiť; *Sr.* 1. wupiyu; *Sr.* 2. dohupiſch, *Vd.* iſpit, ſpiti, vunſpit, vunpopiti, vunpopivati, vunposhreti, (cf. wyźrzeć); *Cro.* jzpiti, jzpijam; *Rg.* izpitti; *Rs.* выпить, выпивать, распить, распивать, (cf. rozpić), выкушать; *Ec.* изпити, испивати, piiąc spełnić, *austrinken*. Do tego wypił, innemu oddaie. *Brath C* 4 *b.*, tu mierzy, tam uderzy). Za zdrowie króleWſkie do piérwszego senatora wypił; wypiwszy zawołał: nalewayże! *Falib. P* 3. Będziemy wypiiać zdrowie przyiaciół naszych. *Węg. Mar.* 3, 193, będziemy spełniać, *wir werden ihre Geſundheit trinken*. *Slo.* dobru wino i bez wichi wipigu dobre wino i bez wiechy wypiią, *ob.* dobremu piwu nie potrzeba wiechy; cf. cnota sama się chwali). - *fig. tr.* Pani moia wypiła iednę wieś na wodzie Spaſkiéy. *Kras. Pod.* 2, 237, przetrawiła, przemarnowała, *ſie hat ein Landgut vertrunken*. - Rolnik pracowity chleba w krwawym boiu szukaiąc, łzy wypiiał w smutnym niepokoiu. *Zab.* 13, 410, połykał łzy swoie, *hat ſeine Thränen getrunken, verſchluckt*. - §. Wróble nam proso wypiiaią. *Kniaz.* 2, 185, wydziubuią, *auspicken, ausſchnäbeln*. Szpacy mi pozjadali na trześniach iagody, Wróble proso wypiły, tę mam korzyść z tego, Że za Fillidą biegam, a nie doyrzę swego. *Sim. Siel.* 103.

WYPIEC, wypiekł, *F.* wypiecze, wypiekę *cz. dok.*, wypiekać *ndk.*, *Bh.* wypecy, wypect, wypekl, wypečeš, wypeku; *Sr.* 2. hupáz; *Vd.* ispezhi, vunſpezhi; *Cro.* izpechi, jzpekelszem, jzpechem; *Rg.* izpecchi; *Bs.* ispecchi, pecchi; *Rs.* выпечь, выпекать, испечь, ужарить; (*ob.* żarzyć), выжарить, выжаривать; wypiec chléb, ciaſto, zupełnie upiec, *Teig, Brot ausbacken*. Chléb należycie wypieczony dłużéy się utrzymuie. *Kluk Rośl.* 3, 263, *Cro.* zpéchen; *oppos.* zakaliſty). Chléb niewypieczony prędko pleśnieie. *Kluk Rośl.* 3, 263. Chléb zbytnie wypiekły. *Syr.* 920. Wypieczenie chleba, *Bd.* wypekloſt *wypiekłość. - Wypiec pieczenią, pieczyſte, *ausbraten*. Wypiec cegłę, wypalić dobrze cegłę. *Cn. Th.* 1323, *die Ziegel gut ausbacken, ausbrennen*. - *tr.* Słońce wypieka, wypala zioła. *Cn. Th.* 1323, wysusza, *ausdörren, ausbrennen*. - *fig. tr.*, wypiekać kogo, wynędzniać, wysu-

suszać, wyssać, einen ausdörren, aussaugen, ausmärgeln. Nie wspominam tutorów, których piekunami Albo wypiekunami, nie opiekunami słusznie nazwać; bo pewnie wypieką ostatek, J wysuszą dostatki dzieci pozostałych. *Opal. Sat.* 112, cf. wysmażyć. *WYPIECZĘTOWAĆ *cz. dk.*, pieczęć wycisnąć, aussiegeln, das Siegel ausdrücken, *Rs.* выпечатать, выпечатывать. WYPIECZOŁOWAĆ *cz. dk.*, pieczołowitością wychować, sorgfältig großziehen. *Bndtk.*, cf. wypiastować, wypielęgnować.

WYPIEIĘ, *ob.* Wypiać.

*WYPIEKA – i, *ż.*, wypiekanie; *ob.* wypiéc, das Ausbacken, Ausbraten, Ausdörren. *Alluſ. ridic.* być na wypiece u kogo. *Bndtk.*, pod złą zdzieraiącą opieką; *ob.* *wypiekun, nie opiekun. WYPIEKACZ, – a, *m.*, który co wypieka, der Ausbacker, Ausbrater, Ausdörrer. *Bndtk.*

WYPIĘKRZYĆ, WYPIĘKNIĆ *cz. dk.*, pięknie wystawić, wystroić, wysztafirować, verschönern, schön machen, schön darstellen, *Vd.* iszhediti, pozhediti, vunszhediti, vunslepshati, islepuvati, vunslepuvati.

*WYPIEKUN, – a, *m.*, niesprawiedliwy, małoletnich krzywdzący opiekun, ein böser Vormund, der seine Mündel aussaugt. Nie wspominam tutorów, których *piekunami Albo wypiekunami, nie opiekunami Słusznie nazwać; bo pewnie wypieką ostatek, J wysuszą dostatki dzieci pozostałych. *Opal. Sat.* 112. – *§. wypiekun; *ob.* wypiekacz.

WYPIELAĆ; *ob.* Wypléć.

WYPIELĘGNOWAĆ *cz. dk.*, pielęgnuiąc wychować, wyzdrowić kogo, cf. wypiastować, wypieczołować, einen ganz auspflegen, abwarten, bis er groß, oder gesund wird. Oni mię z łona matki wzięli na swe ręce, J wypielęgnowali me dni niemówlęce. *Dmoch. Jl.* 2, 46. Wzięłam dziecię z kołyską, wyleczyłam iego rany, wypielęgnowałam go z dzieciństwa; on mię nazywał matką, *Stas. Num.* 2, 75. Kot zjadł koguta, który był w pokoiu wypielęgnowany. *Jabł. Ez. C* 3. Serca na łonie wolności wypielęgnowane, chce przyuczyć do zasmakowania niewoli. *Węg. Mar.* 1, 50, wykształcone.

WYPIEŁKI *plur.*, zielska wypełte. *Włod.*, *Cn. Th.* 1324, Ausgejätetes, Unkraut; *ob.* wypléć.

WYPIENIAĆ *cz. dok.*, pieniactwem wyprawować, pieniąc uzyskać, erprocessiren, mit Processiren erhalten; *Cro.* izpraudavam). Ten ci to iest grzéch u nas w Polszcze naypospolitszy, wydrzeć co komu niesłusznie, wykłócić, wypieniać, wyprawować. *Mon.* 69, 1043. Znaiąc się dobrze i z prawem i z sądem, tyle dwoie wypieniał. *Off. Str.* 3.

WYPIENIĆ *cz. dk.*, wypieniać *ndk.*, z piany wyszumować; pieniąc wydać, wyrzucić, ausschäumen, herausschäumen, schäumend auswerfen. Bóg wypienia morze ode dna ostatniego. *Leszcz. Cl.* 55. – W zbiorach tych było, i co ziemia schronić mogła w łonie swém nayskrytszego, i słońce uronić z prześwietnych swych promieni, i wypienić morze z głębokości ostatnich, w iednéy to komorze wszystko widzą bogatéy. *Tward. Wl.* 149, co z morskiéy piany wydanym być mogło, co morze pieniące się wymiotać mogło). – *fig. tr.* wypienić duszę, wyzionąć, den Geist aufgeben, aushauchen. Smiertelny zarazem kaduk go popadnie, którym duszę wypienił. *Tward. Wl.* 16. O skały rozbity Wypienił duszę pospołu z ielity. *Chrośc. Luk.* 93. Raniony, tylkoż do obozu żywo przeniesiony, duszę tamże wypienił. *Tward. WD.* 103. Gdy twarz zarumienił Trunkiem dobrze, mizerną duszę swą wypienił. *Kul. Her.* 214. – §. Wypienić się, *exſpumare, deſpumare. Cn. Th.* 1324, ausschäumen; aufhören zu schäumen; – *fig. tr.*, opłonąć, udobruchać się, wieder gut werden, austoben, ausstürmen. J tak, gdym się wypienił, dopiero mi rzecze. . . *Jabł. Tel.* 213.

WYPIERAĆ, *ob.* wyprzeć; *ob.* wyprzać; *ob.* wyprać.

WYPIERDZIĆ, WYPIERDOLIĆ *cz. dk.*, piardnąc wypuścić, herausfarzen ausfarzen.

WYPIERZAĆ, *ob.* Wypierzyć.

WYPIERZCHNĄĆ *med. idntl.*, wypierzchać *ndk.*, pierzchaiąc wyskoczyć, wymknąć się, plötzlich herausspringen, herausfahren, entspringen, entschlüpfen. Na pierwszy zaraz rozruch herszt nieprzyiacielski z miasteczka wypierzchnął. *Krom.* 126, umknął). Mira wypierzchła, a ćmą i nocnym darem śmierci się umknęła. *Zebr. Ow.* 258 *fugit.*). Strach mu wypierzchał z nieulękłey skroni. *Chrośc. Luk.* 148, porzucił go strach, opuścił nagle, oddalił się szybko od niego). – Wypierzchnęła z obłoków błyskawica. *Tr.*, wyleciała). Wypierzchną wody, wytrysną, hervorspringen, hervorsprudeln. Wynikły a wypierzchnęły wody tak hoynie, że i lud i dobytek pili ią. *Leop. Num.* 20. Gdy Herkules własnemi rękami Olimp i z Ossą rozłączył na dwoie, Wypierzchły rzéki, Nereus wziął dań swoię. *Chrośc. Luk.* 184, wyciekły). – *§. Jęczmień ten, który nie ma w swym kłosie mieszków albo plew, w których się ziarno mogło zamknąć i zachować, wnet się wytrzęsie a *wypierszy, iak skoro kłos się ku ziemi pocznie zwieszać. *Cresc.* 162, wyleci, wypadnie. WYPIERZGNĄĆ, *ob.* Pierzgnąć, opierzgnąć.

WYPIERZYĆ *cz. dk.*, wypierzać *ndk.*, wypierzywać *czstl.*, pierze wyskubać, pierza pozbawić, das Gefieder ausrupfen, glatt rupfen, der Federn berauben; *pr. et fig. tr.* Żyd wyskubie nieznacznie pana lub chłopa, iak gęś wypierzoną, rwąc po piórku. *Comp.* 395. Gołębiczka lotki swoie wypierza, i szyykę wygładza. *Zab.* 12, 322 *Nar.*, wyczyszcza, wymuskuie). Pycha z ozdob anielskich wypierzyła czarty. *Pot. Zac.* 182, wyzuła). On swego szczęścia uniesiony pióry, W taki labirynt wypierzony wpada. *Pot. Syl.* 257. Zbytki wprzód, ambicya do tego obrzydła Wypierzywać oboie poczęła mu skrzydła. *Pot. Arg.* 119. – *Zaimk.* wypierzyć się, wylinić się, pierze postradać, die Federn verlieren, sich mausen, *Bh.* wypelichali. Gornolotny orzeł wypierzywszy się, iest iako gołąbię iedno porzucone od matki. *Psalm.* 23. – *fig.* Pochlebcy widząc, iż już *eclipſis* u Jmości w mieszku, z kątów się śmieiąc mówią: prędko się wypierzył, Aryańską przyiął. *Falib. E* 11, zubożał. – §. 2., wypierzyć, pierzem wysadzić, befiedern, mit Federn besetzen, ausstaffiren; *pr. et fig. tr.* Latorośl winna rozjawiwszy szeroko list swóy wypierzony, Pański stół przyozdobi wybornemi grony. *Tward. Wl.* 13. – Wypierzyć się, stać się wypiorym, dostać pierza, flick werden. Młode to piskle się wypierzyło. *Tr.*

WYPIEŚCIĆ *cz. dk.*, wypieszczać *ndk.*, pieszczenie wychować, wypiastować, mit Zärtlichkeit groß ziehen, zärtlich auferziehen. Ciebie Rzplta z młodziuchnych lat wypieściwszy, na pompę tak zacnéy godności wyniosła. *Krom.*

185. - §. pieszczotami wyrobić, uzyſkać, erzärteln, durch Zärtlichkeit erlangen. Natura w serca człeka litościwość mieści, On z wszech zwierząt dar też ma, on przyiaźń wypieści. *Zab.* 12, 175 *Nagł.* - §. wypieścić ptaki, = oswoić, obrochmanić, zahm machen. Jak ptaszęta wypieścić, iżby na ręku siadały. *Kluk Zw.* 2, 399. Kochać się w chowaniu ptasząt, wypieszczeniu ich, wyuczeniu różnego śpiewania. *ib.* 2, 394. - §. zupełnie rozpieścić, pieszczeniem znarowić, *Rs.* выхолить, избаловывать, ganz verzärteln. To wszyſtko łatwo zniesiemy, cokolwiek widzi się być nieznośno wypieszczonym i rozkoszami ſtruchlałym. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 289. Wypieszczony, delikacki, verzärtelt, delicat. Nie innych iedno melodyynie wypieszczonych słodko brzmiących głosów słuchały. *Pilch. Sen. Gn.* 367. Miłość wypieszczona. *Teat.* 44 *b*, 68. Modnie wyſtroiona, ſtara się wypieszczonemi wdziękami przymilać. *ib.* 34 *b*, *ij*, cf. wymuſkany). Babki wnuczki swe bardziey niżeli matka swe dzieci wypieszczenie kochaią. *Mon.* 65, 562, *adverb.*, zbyt pieszczenie, zbyt rzewliwie, zu zärtlich.

WYPIĘTNOWAĆ, WYPIĄTNOWAĆ, WYPIĘTNIĆ *cz. dk.*, piętno wypalić, wycisnąć, piętnem oznaczyć, wyznaczyć, *propr. et fig.*, ein Zeichen einbrennen, eindrücken, abdrücken, bebrandmarken, bezeichnen. Same z wozów poſtrącam, a wozy połamię, Na ciele zaś bolesne wypiętnuię znamię. *Dmoch. Il.* 214, wybiię, wyrażę, wrażę). Podkówką mu wypiętnił uda. *Teat.* 43 *c*, 77 *Wyb.*, wybił na nich podkowę). Jakie on nam wszyſtkim powkładać i wypiętnować miał prawa. *Siem. Cyc.* 460, narzucić, wycisnąć, aufdrücken, aufladen. - *Mathem.* Proſtopadłe wyrażą na płaszczyźnie powierzchnią, która nazywa się piętnem czyli wypiętnowaniem płaszczyzny. *Jak. Mat.* 4, 57, wypiętnowanie płaszczyzny na płaszczyźnie poziemnéy. *ib.* 3, 370, *proiectio.*

WYPIĘTROWAĆ, WYPIĘTRZYĆ *cz. dk.*, na piętra wywieść, wznieść, wybudować; zu Stockwerken aufthürmen, in die Höhe aufbauen.

WYPIIAĆ, *ob.* Wypić.

WYPILNOWAĆ *cz. dk.*, należycie dopilnować, pilnością wyrobić, dokazać, völlig abwarten, mit sorgfältigem Fleiß zu Wege bringen.

WYPIŁOWAĆ *cz. dk.*, piłą lub pilnikiem wytrzeć, przetrzeć, ausfeilen, aussägen, wegfeilen, wegsägen, *Bh.* wypilowati; *Slo.* wypilugi, *Sr.* 1. wufaplupu; *Vd.* ispiliti, vunspiliti; *Cro.* izpilyujem; *Rs.* выпилить, выпиливать. Dodano Koniecpolſkiemu, więźniowi u Turków, w pasztecie sznura iedwabnego, świdra i piłki, z czém się tak dobrze sprawił, że wypiłowawszy kratę żelazną u okna, uciekł do Polſki. *Kłok. Tur.* 109. Wypiłuy, poderzniy piłką, *exseca serra plantam. Cn. Th.* 1332. Ziele Świetlik liſteczków drobnych, a około iakoby drobniuchno wypiłowanych. *Syr.* 1334, cf. narzynać, wycinać, wyrzynać). Wypiłowanie; *Rs.* выпилка, выпиленіе.

WYPINAĆ, *ob.* Wypiąć. WYPIORĘ, wypierze, *ob.* Wyprać.

*WYPIOR, - u, *m.*, n. p. ptaki wypiorami się zowią, gdy miękkuchny puch niepierzyſtą ſkórkę okrywa. *Tot. Saut.* 92, ein flicker Vogel, ein Vögelchen, das flick wird; *ob.* pierzyć się). - §. Kamienieię z Niobą, kąta szukam w którym Mógłbym uledz słonecznych promieni wypiorem. *Pot. Pocz.* 279?

WYPIS, - u, *m.*, WYPISEK, - ſku, *m.*, wyiątek z pisma, wypisany wyimek, wyciąg, extrakt, ein Auszug aus einer Schrift, cf. treść; wypis, kopiia *Włod.*, przepis, eine Abschrift, *Bh.* weppis; *Cro.* izpiſz; *Bs.* ispis, *Rg.* iſpis; *Sla.* izvodak, (cf. wywod); *Rs.* выписъ, выписка, перечень, сокращеніе. Wynaleziony łatwieyszy sposób nabycia ięzyka łacińſkiego przez wypisy z naylepszych autorów. *Dyar. Gr.* 154, wyimki, wyiątki, ułomki, Bruchstücke, Fragmente. - Wypisek, spisek, mały spis, regieſtrzyk, auszcuk, aucuk, aucuzek, katalożyk, ein kleiner Auszug, eine kleine Rechnung. *Tr.* WYPISAĆ *cz. dk.*, wypisze, wypiszę *F.*, wypisuie *Pr.*, wypisywać *czstl.*, *Bh.* wypſati, wypiſſi, wypiſowati; *Sr.* 1. wupißacź, wupiſchu; *Slo.* wypiſugi; *Vd.* ispiſati, vunſpiſati; *Cro.* izpiſzati, izpiſſujem, izpishujem; *Bs.* ispiſati, pripiſati; *Rg.* iſpiſati, iſpiſcivati; *Rs.* выписать, выписываю (2., zapisać ſkąd), исписать, исписывать; pismem wyrazić, schriftlich ausdrücken. Jak mowę wypisać, tak pismo wymówić można. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 28. - Wypisać co, doſtatecznie opisać, vollständig beschreiben. On was prawie wypisał, i waszemiż farbami do żywego wymalował. *Twor. Wie.* 83. Prorocy wypisali, a prawie iakoby na oko wymalowali sposób męki Pańſkiéy. *Rey Pſ. L* 6. Wypisałem rozmowy Prądnickie. *Gorn. Dw. ded.* Do niegom sługę swego wysłała, J przezeń Birenowi wszyſtkom wypisała. *PKchn. Orl.* 1, 239. Wypisuię co komu, opisuię przez liſt. *Cn. Th.* 1324, donoszę opisuiąc, umständlich berichten, darstellen cf. wyſtawić). Dnia zaiſte namby nie ſtało ku wypisowaniu tego w piśmie świadectwa, które nam opowiada kościoł powszechny. *Hrbſt. Nauk. L* 3, ku wyłuszczaniu, Auseinandersetzung, *Slo.* wypiſánj *definitio*, *Rs.* выписываніе (2., zapisywanie ſkąd). Wszyſkie wolności we wszyſtich zwyczaiach, wypisaniu, punktach, członkach, *Herb. Stat.* 22, w wyszczególnieniu, w szczegółach. - *Recipr.* wypisać się, do woli doſtatecznie opisać, sich satt schreiben, zur Genüge für sich beschreiben, genug beschreiben. Prorocy nigdy się nie mogli wydziwować, ani wypisać pierwszego poczęcia Pańſkiego. *Rey Pſ. Qq* 6. Skoro będę mogła, obszerniey wypisać się nie omieszkam. *Teat.* 33, 68; cf. rozpisać się). - §. Wypisać atrament, papier, pióra, = wypotrzebować, durch Schreiben verbrauchen, verschreiben, aufschreiben, *Rs.* изписать, исписывать, cf. zapisać). Wypisać się, wyczerpać się pisaniem, sich im Schreiben erschöpfen, sich ausschreiben. - §. Wypisuię co zkąd, przepisuię; *sed* wypisuię *in iure frequentius*, wypisuię, wyymuię z xiąg pospolitych abo prawnych; przepisuię leda co *generale eſt. Cn. Th.* 1324, wyciągam, ausschreiben, ausziehen aus den Acten. Wypisać iakiego autora, lub wypisać z iakiego autora, przekopiiować, ausschreiben, abschreiben. - §. Wypisać kogo z czego, (na piśmie) wyłączyć go, wyiąć, oddalić, odciąć, einen (schriftlich) ausschließen, absondern, entfernen. Z liczby swoich ią wypisała. *Zebr. Ow.* 41, *de suo iuſſit secedere coetu.* Z dziedzictwa wypisany, wyklęty z domu. *Tręb. S. M.* 84, wydziedziczony, enterbt. Prawa tego gwałtownicy niech będą ſkazani, z króleſtwa wypisani, wywołani i imani; i sam sędzia niech takiego wywołanym uczyni przez swóy dekret, i tam zarazem niech będzie za obwołaniem wywolan i wy-

pisany ku poimaniu. *Herb. Stat.* 218. - Wypisuię się z czego, = wyrzekam się piórem. *Cn. Th.* 1324, schriftlich entsagen. - §. wypisać rękę, wprawić w pisanie, ins Schreiben einüben. Dobrze wypisana ręka. *Bndtk.* WYPISACZ, WYPISNIK, - a, *m.*, który wypisuie, der Herausschreiber, Ausschreiber, Auszieher, Abschreiber; *Rg.* ispisalaz; *Ec.* выписатель; *Rs.* сократитель cf. skróciciel. WYPISNY, WYPISOWY, - a, - e, od wypisu, Ausschreiben =, Auszugs =, Extracts =, *Rs.* выписный. Wypisne płacić. *Bndtk.*

WYPISZCZEĆ *cz. dk.*, wypisnąć *idntl.*, wypiskać *ndk.*, pisk wydawać, napiskawszy się przestać, iuż nie módz piszczeć; piskiem wyszydzić, wymódz, wyprosić, wyskomlić, aus=pfeifen, auspipen, herauspfeifen; *Bh.* wypjskati; *Vd.* vunspiskati; cf. wygwizнąć, wyświsnąć.

WYPIŻMOWAĆ *cz. dk.*, piżmem wyperfumować, mit Bi=sam ausparfümiren. Wypiżmowany, wyfryzowany, wymuskany, w karecie zaieżdża przed Saski pałac. *Teat.* 15, 24. Kawaler srodze ruchawy, niedawno z cudzych kraiów powrócił, wypiżmowany, wypudrowany, wyfryzowany, wyprostowany. *ib.* 24, 117 *Cztr.*

WYPŁACIĆ *cz. dk.*, wypłaci, wypłacę *F.*, wypłacać *ndk.*, wypłacywać *czstl.*; *Bh.* wyplatiti, wyplaceti, wyplacowa=ti; *Slo.* wyplatiti; *Vd.* izplazhati, vunplazhati, vunpoplazhati; *Cro.* zplachati, zplatiti, zplácham, izplachati, jzplatiti, jzplacham, jzplachujem; *Rs.* выплатить, выплачивать, wyliczaiąc pieniądze płacić, zapłacić, zaspokoić, auszahlen, bezahlen, abzahlen. Termin wexlu, któryś mi WcPan wypłacić miał, wypadł iuż przed dwiema niedzielami. *Teat.* 48, 60. Sama słuszność tego wyciąga, aby każdemu, co iego iest, wypłacono. *Pilch. Sen. list.* 2, 317. Wypłacam długi, długi płacę. *Cn. Th.* 1324, cf. uiszczam się, Schulden bezahlen, abzahlen, abtragen, sich abfinden. Szwiec, kiedy się na skóry zadłuży, tedy podeszwami wypłaca; bardzo mu ciężko wrócić, co się komu zadłużył. *Rey Zw.* 167 *b.* Ci którzy tu ieszcze nie wypłacili, tedy tam po śmierci na mytarstwach będąc zatrzymani, wypłacywaią. *Sak. dusz.* 138. - *fig. tr.* Ociec wedle ustawy natury, dług śmiertelności wypłacił. *Pilch. Sall.* 143, umarł). Czyż godzi się zdradę przez zdradę wypłacać? *Jabł. Tel.* 271, wetować, odpłacać, nagradzać). Uważay sam w sobie, czy wypłaciłeś wdzięczność tym wszystkim, którym winieneś. *Mon.* 64, 183, czyś oddał wdzięczność, hast du ihnen Dankbarkeit gezahlt, ih=nen mit Dankbarkeit vergolten, gelohnt? Niewypłacony, którego wypłacić trudno. *Wlod.*, niewypłatny, unaus=zahlbar, unabzahlbar. - *Zaimk.* wypłacić się, płacąc uiścić się, wyzwolić się z czego, sich loszahlen, durch Zahlung frey machen, *Rs.* расплатиться, расплачиваться, *Ec.* отдолговатися, разплатиться, долгъ заплатить. Wypłacić się z długow, - wypłacić długi. *Tr.*, sich schul=denfrey machen. Dobrodzieystwa póty są miłe, póki się z nich wypłacić można. *Nar. Tac.* 1, 288. Ten kto daie, nie ma podnosić albo wyliczać dobrodzieystwa; a ten kto bierze, ma większe uczynić niżli było pokazuiąc, iż się wypłacić nie może. *Gorn. Sen.* 17, wywiązać, wywdzięczyć, wymierzyć się wdzięcznością, wykupić się z wdzięczności). Rodzicom i nauczycielom wypłacić się dosyć nie można. *Kras. list.* 67, wynagrodzić). Abym się oyczyznie moiéy wypłacił z obowiązków, które iéy winien iestem. *Koll. list.* 1, 8, abym się iéy wywiązał, uiścił, sich mit seinen Verbindlichkeiten dem Staate abfinden. Urzędnik, co się oddala od powinności urzędu grzeszy, bo się nie wypłaca oyczyznie. *Gaz. Nar.* 2, 51. Kapitanowie wypłacili się zdradą, i uchybili danym przez siebie obietnicom. *N. Pam.* 23, 149. WYPŁACICIEL, - a, *m.*, który wypłaca; *Cro.* zplachnik; der Auszahler, Abzahler; *w rodz. żeńsk.* wypłacicielka.

WYPLĄCZE; *ob.* wyplątać.

WYPŁAKAĆ *cz. dk.*, wypłacze *F.*, wypłakiwać *czstl. et kontyn.*, *Sr.* 1. wupwakam; *Rs.* выплакать, *Ec.* выплакиваю, wypłakać co, płaczem wyrobić, uzyskać, etwas erweinen, mit Weinen erlangen. Dziecię pokarm wypłacze, wybeczy. *Mon* 70, 596. Żałował potym Ezau, ale wypłakać sobie tego nie mógł, czym naprzód wzgardził, i za nędzną potrawę przedał. *Sk. Żyw.* 244 *b.* Dla imienia Bożego prosili go, i króla na niego naprawuiąc, to na nim wypłakali, iż się ich biskupem być podiął. *Sk. Żyw.* 372. Już się do nas nie wrócisz z podziemnego kraiu, Trudno cię nam wypłakać, dobry Mikołaiu (Macieiewski). *Groch. W.* 428. Lecz i tey (córki) nie wypłaczesz, ani myślić trzeba, By się nam chciało na świat skosztowawszy nieba. *ib.* 529. Nie tuszę, byś iuż co miał wypłakać u złego Plutona. *Zbil. Lam. B.* Mnie brat u was wypłakał, *me fratris lacrymae a vobis deprecatae sunt.* *Cn. Th.* 1324. Nic od cesarza wypłakać nie może, choć mu przypomina, że go na to cesarzem uczynił. *Sk. Dz.* 841. Gdzież są bogacze, U których łatwo żebrak iałmużnę wypłacze? *Teat.* 43 *b*, 80 cf. wymodlić, wyżebrać). - Wypłakać kogo od czego, płakaniem wyzwolić, uwolnić; durch Weinen befreyen, losmachen. Ledwie go od onéy śmierci wypłakali. *Weresz. Rgl.* 36. cf. wyprosić). - §. Wypłakać oczy, płaczem nadwątlić, wysilić, die Augen aus=weinen, blind weinen, müde weinen. Póty będę płakał, aż sobie oczy wypłaczę. *Teat.* 12, 83. Jeśli też kiedy oczy wypłakane Zawarła, albo iaki kęs usnęła... *P. Kchn. J.* 150. - §. *Zaimk.* wypłakać się, napłakać się do końca, sich ausweinen, *Slo.* wyplakat sa; *Rg.* isplakkatise; *Vd.* isplakatise, vunsplakatise, vunsdretise. - §. Wypłakane czasy, opłakane, płacz wyciskaiące, płaczu godne, thrä=nenerpressende beweinungswürdige Zeiten. *Bndtk.*

*WYPLANIAĆ, *ob.* wyplonić.

WYPLANTOWAĆ *cz. dk.*, podług planty wyrobić, plan=mäßig ausarbeiten, anlegen. Ogród naydoskonaléy wyplantowanym być mieni. *Zab.* 10, 145.

WYPLĄSAĆ, WYPLĘSAĆ *cz. dk.*, wypląsze *F.*; pląsaiąc wyskoczyć, wytańcować, *Rs.* выплясать, выплясывать, gesticulirend austanzen, aushüpfen.

WYPŁASZAĆ; *ob.* wypłoszyć.

WYPŁASZCZYĆ *cz. dk.*, wypłaszczać *ndk.*, płaszcząc wyrobić, płasko wybić, wyciągnąć, *Rs.* выплощить, aus=flächen, flach ausstrecken, flach machen.

WYPŁATA, - y, *ż.*, wypłacenie, i to co się wypłaca, cf. *płat, płata, das Auszahlen, Abzahlen, Abtragen der Schuld, die Auszahlung, Abzahlung; *Bh.* wyplata, (*Bh.* weyplata wykup; auplat, auplatek nakład na co;); *Rs.* выплата, выплачиваніе. Nie był w sposobności wypłaty dłużnikom. *Nar. hist.* 4, 383, zaspokoienia ich, uiszczenia się; *insolvable*). Prosił Galba o kilka dni zwło-

ki, dla wypłaty podarków. *Nar. Tac.* 3, 31. Pobudzili ich do wypłaty tych pieniędzy. *Nar. Hſt.* 2, 342.

WYPLATAĆ; *ob.* wypleść.

WYPŁATAĆ *cz. dk.*, wypłata *F.*, wypłatywać *cztsl. et kontyn.*, płat z mięsa wyciąć, wyrznąć, wysiec, ein Fleiſchſtück aushauen, ausſchneiden, einen Streifen ausfleiſchen; *Bh.* wyplentwam (*Bs.* иcплáтити wyłatać, połatać). Wypłatać kawałek ryby. *Bndtk.* – *§. Z mięsa czyli ciała wyrznąć, wydobyć, aus dem Fleiſche herausſchneiden, herausreißen, herausnehmen. Gdzie wiąże wielki ſtaw czaszka węzłowata Poitrzelon; ſkąd gdy ſtrzałę rękoma wypłata,.. *Zebr. Ow.* 144, *dum manu tentat trahere*; wyrywa z ciała, z mięsa. – §. Wypłatać komu kilka płazów na grzbiet. *Bndtk.*, wypłazować, Fuchtelhiebe geben. Wyłatać komu grzbiet, wypłazować, wygarbować, ausfuchteln, durchfuchteln. *Bndtk.* – §. Wypłatać komu figla, sztuczki i t. d., wyrządzić, verüben, ausführen, einem einen Streich ſpielen. Komu figla wypłatać, albo ſkórę wygarbować, to tego u mnie nie kupić. *Teatr.* 51, 68. Nieszpetnego mi Jegomość dzisiay wypłatał figla. *ib.* 24 c, 83. Zoſtawił mię w ręku doktorów, dla wyśmiania mnie i wypłatania mi takiego psikusa. *ib.* 54, 63. Ten ſtary frant kryie swe córki, ale eje kata, ieśli mu sztuki nie wypłatam. *ib.* 13, 24, podeydę go, zażyię z mańki). Możebym mu iaką wypłatała niecnotę. *ib.* 18 *b*, 69. Wc Pan pięknąś mi krzywdę wypłatał. *ib.* 43 *c*, 737 *Wyb.* Nie tysiąc hiſtoryek wypłatał. *ib.* 29, 90, zbroił). Wynidźże proszę, mógłbyś mi co nie do rzeczy wypłatać, a ia się boię miłości sympatyczney. *Teat.* 6, 26.

WYPLĄTAĆ *cz. dk.*, wyplącze *F.*; wyplątywać *cztsl. et kontyn.*; zaplątane wywikłać, wypleść, wyzwolić, herauswirren, auswirren, herauswickeln, losmachen. Zwyczaynie ptak nie padnie powtórnie w te sidła, Z których iuż raz wyplątał zawikłane ſkrzydła. *Zegl. Ad.* 204, *Gościcki.* Z ręku sędziego fortelami iakiemi wyplączecie iakiego zbóycę. *Birk. Zam.* 10. – Wyplątać się, wywikłać się. *Cn. Th.* 1324. Patrzcież, iakoć mi się z tych siateczek wyplątywaią! *Smotr. Lam.* 136. Ganili Sułtanowi, że się dał Wezyrowi wyplątać; takiego ptaszka szkoda było z klatki wypuścić. *Klok. Turk.* 18. Aby się wyplątał, wyswobodził, *euoluere se turba. Cn. Th.* 1324.

WYPŁATNY, -a, -e, -ie *adv.* od wypłaty, od wypłacenia, Auszahlungs=, Zahlungs=, *Boh.* wyplatnj; maiący wypłacić, lub maiący być wypłaconym, auszuzahlen, zu zahlen verpflichtet, zahlbar. Chybaby kto za człeka, i chętny i zdatny, Na zadość uczynienie oddał się wypłatny. *Przyb. Milt.* 80, zaſtępuiący długi). – Wypłatny, mogący być wypłaconym, auszahlbar, bezahlbar. Niewypłatny, którego wypłacić trudno. *Wlod.* – *§. *actiue:* Polſka woyſku swemu dotąd naywypłatnieysza była. *Swad.* 1, 18 *Fredro*; naywdzięcznieysza, naywięcey nagrodami się wypłacaiąca, am reichlichſten vergeltend, zahlend. WYPŁATNOŚĆ, -ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt wypłatnym, die Zahlbarkeit, Auszahlbarkeit, Abzahlbarkeit. *Bndtk.*

WYPŁAW, -u, *m.*, WYPŁAWEK, -wku, *m.*, wypławienie czego, wytopienie, mieysce wypławiania, i to co się wypławiło, das Ausſchwemmen, Ausſchmelzen, Herausſchmelzen: die Ausſchmelzung, *Rs.* выплавка, выплавленïе, выплáвливанïе. Chymiści co naysubtelnieysze lutrowanie abo wypławy każą czynić w piecyku z gnoiu; bowiem w takowym cieple wilgotność subtelna ku gnoiowił bywa wywabiona. *Cresc.* 76. Wypławek, Schlich, nazwiſko razem zebranych cząſtek kruszcowych, przez roboty tłuczkowe, płuczkowe i pławiarſkie, które wprzód w pewney znaczney ilości żylniku rozpierzchnionemi były. *Mier. Mscr.* Pławniſko, równia pochyła, służąca do odłączenia wypławku kruszcowego podług iego wnętrzney dobroci. *ib.* – Wypław, wypływ, wypłyn, co ſkąd wypływa, der Ausfluß, *pr. et fig. tr.* Jasny wypławie iasney wieczyſtey iſtoty. *Przyb. Milt.* 73. – Wypław rzéki, = uyście, die Mündung, der Ausfluß. Ku *wypławiu tey rzéki. *Tr.*

WYPŁAWIĆ *cz. dk.*, wypławiać *ndk.*, pławiąc wyczyścić, wypłókać, ausſchwemmen, herausſchwemmen, rein ſchwemmen; *Bh.* wybroditi (*cf.* wybrodzić); *Bh.* wyplauti, wyplowu *enare, enauigare* wypłynąć). – *fig. tr.* wypławić się z czego, wywikłać się, ſich glücklich losmachen. Wybrnąć, wykołatać się, wypławić, wyſkrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się, *emergere. Mącz.* Wyſkrobała się, wypławiła się z ciężkich mieysc, *emersit e vadis oratio. ib.* – *§. Złą krew z niego spólnym orężem wypławcie. *Otw. Ow.* 269, wytoczcie, wycedźcie, abzapfen, auszapfen. – § wypławić kruszec, topiąc wyczyścić, wyprawić, Metall läutern, ausſchmelzen, *Rs.* выплавить, выплавливать, вымаять, вымаивать. Umowy Pańſkie, umowy czyſte iako śrebro wypławione w ogniu, wypalone z ziemi, wyczyszczone siedm kroć. *Leop. Ps.* 11, 7, *ob.* brant). Przykazanie twoie droższy szacuię nad wypławiony dobrze kruszec złoty. *Ryb. Ps.* 250. Talent śrebra wypławionego. *Budn.* 1 *Chron.* 29, 4. Naznaczył on siedm talentów śrebra wypławionego na oprawowanie ścian. *Radz.* 1 *Chron.* 29, 4. – *fig. allegor. tr.* Chryſtus tak sobie poſtąpił, aby wypławił wybrane swoie iako złoto. *W. Pst. W.* 87. Uſtał mech, w ogniu zgorzał ołów, i złości ich nie są wypławione. *W. Jer.* 6, 29, wyczyszczone, wywabione. WYPŁAWNY, -a, -e, do wypławienia, co może być wypławionym, ausſchwemmbar, läuterbar; od wypławienia, od wypławu, Ausläuterungs=, Läuterungs=. *Bndtk.*

WYPŁAZAĆ, WYPŁAZOWAĆ *cz. dk.*, płazami wybić, ausfuchteln, *cf.* wypłatać.

WYPŁAZIĆ *cz. dk.*, *Bh.* wyplazyti wypełzać, wyleźć czołgaiąc się, herauskriechen.

WYPLEĆ, wypiół, *f.* wypieła; *F.* wypiele, wypiolę, wypielę, wypelę *cz. idntl.*, *wyplewnąć *obsol. idntl.*; WYPLEWIĆ *dk.*, wypielać, wypełać, wyplewiać *ndk.*, wyplewywać, wypieliwać *cztsl.*; *Bh.* wyplſti, wyplil, wyplegi, wyplewiti; *Sr.* 1. wuplewu, wupliecź, (wupolu, wupwowu wypałam); *Vd.* ispleti, isplejem, vunſpleti, vunſplievati, vunpoplievati; *Cro.* jzpleti, jzplevam, zpuhati, izpuknuti, izpukavam, zpukávam (*cf.* wypuknąć); *Rs.* выполоть, выпалывать; *Ec.* иcплевити, изплевывати; piełąc, czyli plewiąc wyczyścić, plewidło odbyć, ausjäten, herausjäten, wegjäten, reinjäten. *Erunco* wypielam, wytargawam, wyczyszczam od zielſka. *Mącz.* Zarosłe dziczyzną pszenice wypielaią. *Kluk rośl.* 3, 202. Lucerna iak wynidzie, trzeba ią wypleć. *Pam.* 85. Dobrze wypleć kąkol ze pszenicy. *Czach. Tr. F* 2. Między pęckami sadzonemi ma być częſte chwaſtu wypełcie.

Cresc. 115, *ob.* plewidło). Jeżeli deszcz pomiernie pole ſkropi odwilżaiący, wyplewisz kąkole. *Min. Auz.* 79. Póydziemy i wyplewimy kąkol. *W. Pst. W.* 89, *Math.* 13. Z pszenicy kąkolu nasienie wypeła z gruntu. *Wad. Dan.* 112. Zboża żadnego nie siać, ieno chędogie, bo nie krzywdy włodarzowi pan czyni, gdy mu żyto zabierze, kiedy mu chwaſtu nasieie i nie wyplewi, a iego cudniey się urodzi. *Haur Ek.* 66. Pszenicę hańbią *niewyplewłe śnieci. *Kchow. fr.* 18, niewyplewione, niewypełte, niewypielone). *Allegor. moraln.* Przyszedłszy słudzy do gospodarza, rzekli mu: Panie, izażeś ty był nie dobrego nasienia nasiał na roli swoiey, gdzież się wziął kąkol? a on odpowiedział, iż nieprzyiaciel to uczynił; rzekli mu słudzy: a chcesz Panie, iż póydziemy a wypielemy to. *Zrn. Pst.* 75. Niechaycie, byście łepak wyplewiaiąc kąkol, nie wyrywali z korzeniem pospołu i pszenicy. *Leop. Math.* 13, 29, by snadź gdybyście kąkol wypełali, Wespół pszenicę z nim nie wyrywali. *Odym. Sw. A a* 3 *b*, Kąkol ten przeklęty miał od sędziego pokóy, bo się był tak wmieszał w pszenicę, że nie mógł bez wielkiey szkody być wypłewiony. *Birk. o Ex.* 3. Panie nieszczęsny kąkol zabobonów wyplewszy, raczże pszenicę świętą na roli serc naszych rozkorzenić. *Zrn. Pst.* 80 *b.* Wyplew z Jzraela twego, Cokolwiek widzisz sprosnego. *Groch. W.* 50. Wyście kąkol błędów z między pszenicy wypleli. *Smotr. Lam.* 4. Niezbożny ieſt iako ciernie w obec wypełte. *Budn.* 2 *Sam.* 23, 6, wycięte, wyrzucone). Dawne praw zaniedbanie i zaſtarzałe opuszczenie, tak prędko z Rzplt. wypléc i wykorzenić się nie mogło. *Vol. Leg.* 2, 609. Wypléc, wygubić (złe), wytracić, wygładzić, wytępić, wyniszczyć, (das Böſe) vernichten, ausrotten. Na wyplewienie heretyków wielką uczynił pilność Leon papież. *Sk. Dz.* 420. Płodny ieſt świat w wyſtępki, i póki go ſtanie, Nie wyplewi ich nigdy naysroższe karanie. *Nar. Dz.* 1, 60. Jeśli nie usłuchaią, *wyplewę on naród wypłewieniem i zatraceniem. *Leop. Jer.* 12, 17. Jakom czuł nad niemi, abym ie był *wyplewł, tak zaś będę czuł o nich, abym ie budował. 1 *Leop. Jer.* 31, 28, abym ie wyplewił. 3 *Leop.*) O iak Pan Bóg wypeł wiele familiy dla grzechów rodziców. *Dambr.* 946. Kościoł Boga i ewanieliia wypełta być nie może. *Zrn. Pst.* 79 *b.* - §. *tr.* wyplewić, wyſkubać, wyrywać pióra i t. d., ausrupfen, ausraufen. Wszyscy na tę osądzą karę nietoperza, By mu ſkrzydła wyſkubać i wyplewić z pierza. *Min. Ryt.* 4, 98 cf. wydzióbać.

WYPLECZYĆ, *WYPLECIĆ *cz. dk.*, ze ſtawu wybić, wywinąć, wykrzywić, aus dem Gelenke bringen, ausrenken, verrenken. Naywięcey zaimkowo, i o koniach się używa: n. p. wypleczyć się, spłeczyć się, o koniach, nabyć pewnego gatunku choroby; koń spleczony, wypleczony. *X. Kam. Mscr.*, *Rs.* исплечи́шься, wywinąć sobie łopatkę, ſich das Schulterbein verrenken, von den Pferden. *Wyplecenie końſkie, wywinienie. *Cn. Th.* 1324, *Rs.* выпадокъ, das Ueberköten. O wypleceniu albo wywinieniu. *Cresc.* 543. Znak wyplecenia ieſt, gdy koń nie dawa wyciągać chromey nogi. *ib.* 544. Jeśli koń wyplecony, tedy iednę plec chorą suższą ma, niż drugą. *ib.*

WYPLECIONY, *ob.* Wypleść.

WYPLEMIENIĆ *cz. dk.*, wyplemieniać *ndk.*, plemię wygładzić, wytępić, einen ganzen Stamm ausrotten, ein ganzes Geſchlecht vertilgen. *Bndtk.* (*Ec.* изплеме́нный wyrodny).

WYPLENIĆ *cz. dk.*, wypleniać *ndk.*, (cf. plon); wycinaiąc, wyrywaiąc przerzedzić, wygładzić, *Bh.* wypleniti, wyplenowati, wyplaniti, wyplanowati); durch Aushauen, Ausreißen, dünner machen, verdünnen, verringern, vertilgen, austilgen, ausrotten; *pr. et fig. tr.* Wyplenił Kazimierz W. znowu podraſtaiące łotroctwa. *Krom.* 358. Saul wyplenił i wyzabiiał czarnoxiężniki i wróżki z ziemi. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 28, 3, wytracił. 3 *Leop*). Bóg będzie wypleniał nieprzyiaciele twoie przed tobą. *Leop. Deut.* 6, 19. Więcey ieſt żab, iak bocianów, wyplenić ich niepodobna. *Teat.* 33, 29. Chcąc się podobać płci piękney, ſtara się człowiek wyplenić wady, i ſtać się grzecznym. *Teat.* 27 *c*, 27. Powinnością ieſt, wyſtępki wypleniać. *Teat.* 46 *b*, 61. Nie nasycił żeś się ieszcze temi morderſtwy, które wypleniaią części kraiu tego? *Teat.* 50, 11.

WYPLENNIĆ *cz. dk.*, wyplenniać *ndk.*, plennieyszym uczynić, (*ob.* plenić, plonić: cf. *oppos.* wypłonić); fruchtbarer, ergiebiger machen.

WYPLEŚĆ, wyplotł *cz. dk.*, wyplecie, wyplotę *F.*, wypłatać *ndk.*, wyplatywać *czstl.*, *Boh.* wyplésti, wypletl, wypletu; *Sr.* 2. hupláſcż; *Rg.* izplèſti, izpljeetam; *Bs.* izmrrisiti, raspleſti (rozpleść); *Rs.* выплесть, выплетать, испле́сть; wypleść, wyplątać, wyplecione wywikłać, rozplątać, wygmatwać *phys. et tr.* ausflechten, herausflechten, herauswirren, aufflechten, auflöſen. Niewypleciony węzeł, którego trudno rozwiązać. *Włod.*, nie do wyplecienia, unauflösbar, niewywikłany, nierozpleciony, *inexplicabilis. Cn. Th.* 542, niewyprawny. *ib.* - *Recipr.* wypleść się, wywikłać się, wyplątać się, ſich herauswickeln. Wybrnąć, wykołatać się, wypławić, wyſkrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się, *emergere. Mącz.* W trudnym a ciężkim prawie upleciony, przyszedł, aby się za iego pomocą wyplotł. *Kosz. Lor.* 98. Czasem zaydą w takie rzeczy, z których się wypleść nie mogą, aż ze śmiechem. *Gorn. Dw.* 130. Jeſt coś na świecie, kto chce pilno weyźrzeć w rzeczy, Z czego się dowcip wypleść nie może człowieczy. *JKchn. fr.* 82. - §. Wypleść koszyki z rózg; upleść, fertig flechten, flechtend machen. *Bndtk.* - §. 2, wypleść co, wygadać, wypaplać, plotki wynieść, ausplappern, ausplaudern. Żeby on nie wyplotł przed gospodarzem, żem był w tym domu. *Teat.* 10 *b*, 5. Pewno co na mnie przed nim wypleciono. *ib.* 11, 74. Wyplotła co widziała. *Nar. Tac.* 2, 405. Jak mu wyplecie, żem iey niekiedy dawała rady, mieysce ſtracić mogę. *ib.* 16 *e*, 47.

WYPLEŚNIĆ *cz. dk.*, wypleśniać *ndk.*, z pleśni wyczyścić, vom Schimmel reinigen; pleśnią ze wszyſtkiém powlec, ganz mit Schimmel überziehen. *Bndtk.* WYPLEŚNIEĆ *niiak. dk.*, pleśnią zayść, zupełnie pokrytym być pleśnią, ganz beſchimmeln, ſchimmelig werden.

WYPLESZCZEĆ *cz. dk.*, wypleszczać *ndk.*, *Rs.* выплеснуть, выпле́скивать, pleszcząc wydobyć, (cf. wypłókać), herauspantſchen, hervorpantſchen. Na koniec się przecię z wody wypleszcze. *Pot. Arg.* 152, wynurza.

WYPLEWIĆ; *ob.* Wypléc.

WYPŁOCIĆ, *ob.* wygrodzić płotem, auszäunen, abſondern, cf. wyłączyć, wygraniczyć.

WYPŁODZIĆ *cz. dk.*; płodząc wydać, erzeugen, auf die Welt geben. Każdy który wedle Pana Boga w ſtan małżeńſki

wstępuie, dlatego weń wstępuie, aby poczciwe potomstwo wypłodził. *Biał. Pst.* 196. - §. *Zaimk.* wypłodzić się, wypłonić się; *Rg.* izplodittise *sterilitate affici*, wycieńczyć się z płodności, seine Zeugungskraft, Fruchtbarkeit erschöpfen, cf. wyrodzić.

WYPŁOKAĆ, *F.* wypłocze, wypłoczę *cz. dok.*, wypłokuie *Pr. kontyn.*, wypłokiwać *czstl.*; *Bh.* wyplaknauti, wyplakowati; *Slo.* wyplakugi: *Vd.* isplakniti, vunpoplakniti, vunsplakniti; *Cro.* zepirati (wyprać, sprać); *Rg.* isplâkati; *Ross.* выполоскать, выполаскивать, выплеснуть, выплескивать (*ob.* wypleszczeć); płokąc wyczyścić, wychędożyć, wymyć, ausspühlen. Wypłokać śklankę, gębę, chusty wodą, lub w wodzie. *Bndtk.* Chorym takim nasienie kobylego szczawiu, we dżdżowéy wodzie wypłokane, iest ratunkiem. *Syr.* 1091. Wypłokać gardło, *Vd.* isgergrati, vunsgergrati, isgergozhuvati; *ob.* gargaryzmować, ausgurgeln. - §. *fig. tr.* Wypłocze ci szkatułę kochaneczka czysto. *Nar. Dz.* 3, 167, wyczyści, wypróżni, wypleni; rein ausleeren. WYPŁOCZEK, - czka, *m.*, WYPŁOCZKA, - i, *ż.* kawałek kruszcu wypłoczonego, ein ausgewaschnes Stückchen Erz, naywięcéy w liczbie mnogiéy: Wypłoczki; n. p. z wypłoczków topić śrebro. *Bndtk.*; = WYPŁOCZYNY *plur.*, *elutia, metalla quae remanent, aqua immissa sordibus.* *Cn. Th.* 1324.

WYPŁOMIENIĆ, wypłonić *cz. dk.*, wypłomieniać, wypłoniać *ndk.*, płomień wydać, płomieniem wybuchnąć, herausflammen; hervorflammen, flammend hervorbrechen. W Licyi na wielu mieyscach z ziemi ogień wybucha; wesoła zatym iest kraina, ponieważ ognie owe, nie *wypłoniaią, lecz tylko z lekka i zwolna połyskuią. *Pilch. Sen. list.* 2, 294. - Wypłomienienie działa; nasypać trochę prochu w komorę, i zapalić go, dla wypędzenia z kanału wszelkiego nieochędostwa. *Jak. Art.* 3, 324, wyczyszczenie płomieniem, to iest, ogniem, Feuerreinigung.

WYPLONDROWAĆ, WYPLUNDROWAĆ *cz. dk.*, plundruiąc wybrać, wyniszczyć, ausplündern, *Rs.* вышарить, выграбить, разграбить. Dom mi wyplondruie, z imienia mię od żony, od dzieci wyżenie. *Gorn. Dz.* 79. = 1., WYPŁONIĆ, płon wybrać; n. p. Świdrygayłło miasta Wileńskie ze wszystkiemi włościami okrutnie wypalił i wypłonił. *Stryik.* 548. Bierula Kozak Bielę w Moskwie zgromił, ziemię wypłonił *Stryik. Gon. L* 3. - Wyplundrowanie, *Sr.* 1. wyplundrowano. - 2., WYPŁONIĆ ziemię *dk.*, wypłaniać *ndk.*, wysileniem pozbawić płonności, wycieńczyć, das Erdreich ausmärgeln, unfruchtbar machen. Wypłonić ziemię, dać się wysilić polu. *Włod.*, *Cn. Th.* 1324, *Rg.* omploditti). Wypłonić ziemię, zasiewaniem ustawicznem nie urodzayną uczynić. *Dudz.* 71. *Defrugo* rolą wypłaniam. *Mącz.* Przymuszono go do osiadania gruntu, przez innych poddanych za czynsz zagonowy zasiewanego, i przez to wypłonionego. *Mon.* 67, 194. Wypłonienie, wysilenie pola, golizna. *Włod.* - *fig. tr.* Zaszłe i zachodzące w cerkwi herezye wypłonić pieczołuie. *Smotr. Ex.* 14, cf. wyplenić, wyplewić, wypléc. WYPŁONIEĆ *niiak. dk.*, utracić płonność, stać się płonnym, wysilić się co do płodności; *Rg.* izplodittise, unfruchtbar werden, die Kraft verlieren. *papr. et fig. tr.* Gdy kto pole iedno co rok każdy sieie; Prędko wypłonieie. *Tward. Wł.* 246. Nie doszła woyna dla niedostatku pasz i żywności, z częstych dżdżów i z gwałtownych wod wypłoniałéy. *Krom.* 610. Obawia się Zbigniew, aby mógł żywego oglądać Władysława, ile tak dawnoletniego, i iuż w siłach wypłoniałego. *ib.* 531. Wypłoniała siła w ciele staruszka trętwieie. *AKchn.* 128.

WYPŁOSZYĆ *cz. dk.*, wypłaszać *ndk.*, płosząc wygnać, wypędzić, herausscheuchen, wegscheuchen, vertreiben, *Bh.* wyplassiti; *Rs.* выпугнуть, выпугивать. Wypłaszam kogo zkąd, *terrore injecto vel incusso expello aliquem.* *Cn. Th.* 1324, cf. wystraszyć, wygrozić. WYPŁOSZ, - a, *m.*, miano psa gończego, Name eines Stäuberhundes: Scheuchauf.

WYPLOTĘ, *ob.* Wypleść. WYPŁOTNIEĆ, spłotnieć, *ob.* Płotnieć.

WYPŁOWIĆ *cz. dk.*, czynić, że kolor wypłowieie, fahl machen, die Farbe verschießen machen (*distingu. Bh.* wyplowu, wyplauti *enare, enauigare* wypłynąć). WYPŁOWIEĆ *niiak. dk.*, wyblaknąć, kolor utracić, spełznieć, fahl werden, verschießen. Wypłowiały kolor. *Kluk. Zw.* 2, 275. Udał się tam w sukni dawniéy szkarłatnéy, a wtedy z wypłowienia białéy. *N. Pam.* 22, 28.

WYPLUĆ, wypluł, *F.* wypluie *cz. dk.*; wyplunąć, *F.* wyplunie, wyplunę *idntl.*, wypluwać *kontyn.*; *Bh.* wypliti, wyplil, wypligi, wypliwnauti, wypliwati; *Sr.* 1. wuplunu, wupluhnu; *Vd.* vunpluniti, vunpluvati; *Rs.* выплюнуть, выплевывать, изблевывать (cf. wybluć); pluiąc wyrzucić, ausspeien, auswerfen im Speien. *Excretio salivae* kiedy ślina iest zbytnia, aby się wypluwała; iako rzecz niepożyteczna. *Kirch. An.* 50. Wyplunąc ślinę, krew, ropę; wypluwać krwią, ropą. *Bndtk.* - *tr.* Wypluń! (gdy nielubego co k to mówi). *Cn. Ad.* 1284. Bo usta, gdy gwałt taki wypluwaią Sromotny, oraz z śliną pozbywaią. *Past. F.* 143. *WYPLUNNY, - a, - e, do wyplucia, mogący być wyplutym. ausspeilich. - *§. *actiue*, n. p. krwią wyplunne piersi. *Chodk. Kost.* 83, krew wypluwaiące, blutspeiend; (*Bh.* wypliwek plwociny, wyplucie).

WYPLUGAWIĆ, splugawić, *ob.* plugawić. WYPLUNDROWAĆ, *ob.* Wyplondrować. WYPLUSKAĆ, *ob.* pluskać, cf. wypleszczéc.

WYPŁYNĄĆ, *F.* wypłynie, wypłynę *med. idntl.*, wypływać *czstl. et kontyn.*; *Bh.* wyplynauti, wyplewati, wyplauti, wyplowu (cf. wypławić); *Sr.* 1. wupleyu; *Vd.* vuntezhi, istezhi, vunstezhi, iszureti (*ob.* wyciec, cf. ciórczéć); *Cro.* jzplavati, jzplavam; *Dl.* izplivam; *Bs.* isplivati; *Rg.* âzplitti, izpuvati; *Rs.* выплыть, выплывать; wypłynąć skąd, wyciec płynąc, herausfließen, ausfließen, entströhmen, entspringen. Woda ludziom nayzdrowsza iest, która ze stoków ziemnych sama dobrowolnie wypływa. *Cresc.* 4, wydobywa się, wszczyna się, wytryskuie, wybiega). - *fig. tr.* Duch Św. od Oboyga wypływa; więc od Oboyga pochodzi. *Pociey* 428. - Wypłynąć, upłynąć, abfließen, ausrinnen, auslaufen. Jlość humoru wypłynionego w miesiączkach, u różnych kobiet różna się znayduie. *Krup.* 2, 183. - *aliter*: wypłynęło oko, wyciekło. *Cn. Th.* 1324, das Auge ist ausgelaufen, ausgeflossen, ausgeronnen. Wypłynęły oczy moie płaczem. *Ryb. Ps.* 174, cf. rozpłynąć się). - *fig.* Wypłynąłem z pamięci,

zapomniano o mnie. *Włod.*, wypadłem, wyleciałem z pamięci, wypuszczono mię z pamięci; **dem Gedächtnisse entfallen.** - *tr.* Wypływa wiele czasu, = upływa, ubiega, **es verfließt viel Zeit.** - *fig. tr.* wypływa co z czego, iako skutek albo wniosek z przyczyny, = wypada co z czego, idzie za czém, wnosi się stąd, wniośkuie się, **es fließt daraus, folgt daraus, ergiebt sich daraus**, cf. wywięzywać się, wydawać się - §. Wypłynąć z toni, z niebezpieczeństwa, **der Wassergefahr, Wassersnoth entrinnen, der Gefahr entkommen**, *Rs.* вынырѧю, *ob.* wynurzyć się, wybrnąć), выдибати, выплывать, (выдибичи, выдубичи mieysce nad Dnieprem, gdzie Bożka z rzéki wyzywano modłami: вдыдибай господарю нашъ Боже, выдибай). Na morzu się rozbił, i trafił na iakieś drzewo, po którém do wysepku iakiegoś wypłynął. *Sk. Dz.* 461. Płynąc przez morze, okręt się rozbił, na deskach •wypłyli (wypłynęli), wszystkiego zbyli. *Stryik. Gon. f.* 3. Pod czas wielkiéy nawałności obiecał Bogu, iż ieżeliby mu dał w zdrowiu wypłynąć, na iego się służbę oddać miał; wysłuchany, wszystkim zdrowie i szczęśliwe wypłynienie uprosił. *Sk. Żyw.* 290. - §. Wypłynąć na wierzch, wspłynąć, wydobyć się w górę, **herauf geschwommen kommen, emporkommen, nach oben kommen, an den Tag kommen**, *pr. et fig. tr.* Ryba, która zakusi onego ziela, zemdlawszy na wierzch wody wypłynie, a uciekać nie będzie mogła. *Spicz.* 91. Prawda musi na wierzch wypłynąć. *Teat.* 36 *b*, 114, wyiawić się. - §. *Recipr.* wypływać się, napływać się po wodzie, lub w statku, **sich ganz satt schwimmen, oder auf dem Wasser satt fahren, schiffen.** WYPŁYW, - u, *m.*, wypłynienie czego skąd, i to co wypływa, wycieka, = wyciek, *Vd.* istok, vuntok, istiek, vuntiek, **das Ausfließen, Herausfließen, der Ausfluß.** Ciała ludzkie na ból wydane dotkliwy, J na wszelkie szkodliwe natury wypływy. *Przyb. Ab.* 112, cf. wyziew, para.

WYPNĘ, *ob.* Wypiąć.

WYPOCHLEBIĆ *cz. dk.*, wypochlebiać *ndk.*, wypochlebuię *Pr. kontyn.*, pochlebstwem wyłudzić, **erschmeicheln, abschmeicheln**, *Rs.* улестить, улещàть. *Expalpo* wymacuię, wypochlebuię co na kim. *Mącz.*

WYPOCIĆ *cz. dok.*; *Vd.* vunspotiti, sapotiti, ispotiti; *Rs.* выпотить; pocąc się wyparować, **herausschwitzen, ausschwitzen, wegschwitzen, verschwitzen.** Po wielkiém upracowaniu przyszedł do piękněy a woniaiącéy łaźni, w któréy one wszystkie prace i trudy z siebie nadobnie wypocił. *Rey Zw.* 161 *b.* - *fig. tr.* Krople wypocone z ziół przez alembiki Leią mu na ranę. *Min. ryt.* 2, 294, wydestylowane, wyciągnione). Kadzidł z drzew wypoconych wiele. *Otw. Ow.* 405. - §. Racyne, ów Racyne chwalebny, rok cały wypocił nad ułożeniem swoiey Fedry. *Mon.* 76, 229, przepocił, **er hat ein ganzes Jahr hindurch darüber geschwitzt.** - §. Wypocić się *zaimk.*, należycie i zupełnie przepocić się, **sich recht ausschwitzen, durchschwitzen.** - §. *Passive*: wypocić się zkąd, wypotnieć *niiak.*, wypłynąć, wytopnieć, iak pot wyciec, **herausschwitzen, heraustraufeln**, cf. wykanąć.

WYPOCZĄĆ, *F.* wypocznie, wypocznę *med. idntl.*, wypoczywać *ndk.*, spocząć należycie, wytchnąć, odpocząć ile trzeba, *Vd.* ispozhiti, vunsposhiti, ispozhivati, vunspozhivati, **ausruhen.** Wypocząć od czego, wypocząć sobie, wypocząć w grobie. *Bndtk.* Wypoczywanie, wypocznienie, = WYPOCZYNEK, - nku, *m.*, spoczynek, odpoczynek należyty, wytchnienie, **das Ausruhen, die Ruhe zur Erholung.**

*WYPODSIAĆ *cz. dk.*, n. p. *excernere* wydzielić, wypodsiać, wyczyścić zboże. *Mącz.*, cf. wyopalać, wypalać, **aussieben, aussichten.**

*WYPODOBAĆ, cf. *Bh.* **wypodobniti, wypodobnowati**, = wyobrazić, wykształcić; cf. *przypodobywać, cf. *podoba.

WYPOGODZIĆ, *F.* wypogodzi *cz. dk.*, wypogadzać *ndk.*, pogodnym uczynić, wyjaśnić, wyklarować, pochmurność, posępność spędzić, **aufheitern, ausheitern, ausklären;** *Bh.* **wygasniti;** *Vd.* gorsbistriti, gorsvedreti, gorsvedruvati, isvedreti, vunsvedreti, vunspraviti, vedreti, vedrjem (cf. bystry; cf. wietrzyć, wywietrzyć); *Cro.* razvedriti, razvedrivam, védrim, jzoblachujem, cf. obłok), *Bs.* izbistritti; *Rg.* vedritti, razvedritti, razasjatti, razgâliti; *Rs.* прочищати; *Ec.* ведрю. Nie zawżdy niebo w chmurah wydaie się, Czasem go miła chwila wypogodzi. *Kras. Choc.* 29. Wypogodzony; *Cro.* védren; *Ec.* благоутишный. Kiedy niebo będzie wypogodzone, a przy cichém powietrzu słońce będzie świeciło, niezawodnie dobra będzie pogoda; skoro zaś kropić zacznie, deszcz niewątpliwie będzie padał. *Zab.* 13, 78. Wypogodzone niebo, *Cro.* vedrina, védro; *Ec.* благоутишïе; (cf. cisza). Wypogodzić się, wypogadza się, wyiaśnia się, wyciera się niebo; *Bh.* **wyjasniti se**; *Crn.* bistry se; *Vd.* vedretise, vesjasnitise; *Cro.* vedritisze, vedrisze; *Dl.* vedritisse; *Sla.* vedrise; *Rs.* выведриться, выведриваться, разведриться; *Ec.* ве́дрствую, ве́друю, благоути́шествую. - *fig. tr.* Wypogodzić twarz, czoło, umysł, = rozweselić, **aufheitern.** Jagodki się uśmiechaią, i twarzyczka się wypogadza. *Teat.* 10 *b*, 49. Wypogodzone twe czoło. *Teat.* 47 *c*, 105. Na wszystkie obroty Ostrego losu wypogadzam czoło, Byłem méy nigdy nie odstąpił cnoty, Jak mogę, nie iak chcę, żyię wesoło. *Karp.* 1, 81. Wysoki i wspaniały umysł zawsze iest wypogodzony, zawsze się trzyma spokoynego stanowiska swego. *Pilch. Sen. Gn.* 290. Wypogodzenie umysłu i uspokoienie serca, czyni szczęśliwym człowieka. *Zab.* 2, 235. - Wypogodź, odmień męża ostrego naturę. *Hul. Ow.* 208, ułagodź, zmiękcz, wymiękcz.

WYPOIĆ *cz. dk.*, zupełnie napoić, **völlig satt tränken;** *Rs.* выпоить, выпаивать, cf. wypić.

WYPOKUTOWAĆ *med. dk.*, dostatecznie do końca pokutować, karę odnieść; *Vd.* ispokoritise, (cf. upokorzyć), isplantati, vunspokoritise, vunsplantati, **abbüßen, ausbüßen.** Lepiéy to na tym świecie wypokutować. *Hipp.* 314. Którzy tu nie wypokutowali, przez ogień czyscowy będą zbawieni. *Herbst. Nauk. F.* 4. Day nieco wypokutować, Ostatek nam racz darować. *Groch. W.* 64. Wypokutuię za co, karzą mię. *Cn. Th.* 1325. Wypokutować, pokutę kościelną odprawić. *Cn. Th.* 1325, **Kirchenbuße thun.** - Śmierci Ezopa nie wypokutuią. *Jabł. Ez. D* 4, żadną pokutą nie nagrodzą.

WYPOLEROWAĆ *cz. dk.*, poloru nadać, poleruiąc wyczyścić, wytrzeć, **auspoliren**, *Slo.* **wypolirowati;** *propr. et fig. tr.* Zamek wszystek z stali wypolerowany, Tak że iego blask z słonecznym mógł być porównany. *P.Kchan. Orl.*

Orl. 1, 84. Tak prosto iest nasze człowieczeństwo, by niewypolerowane zwierciadło. *Glicz. Wych. H 4 b.* Przymioty lubo nam natura daie, ale są iak twardą i ciemną łuską pokryte kleynoty, póki ich edukacya nie wypoleruie. *Mon.* 65, 46. Tak sobie postąpił Jezus, aby wyprawił i wypolerował wybranych swoich iak złoto. *W. Pst. W.* 87. Kościół iuż nieiako zastarzały, a od szczerości i prostoty Apostolskiéy się wyradzaiący, przez prawdziwe ewanielii przepowiadanie, miał być odnowiony i wypolerowany. *Zrn. Pst.* 7. Synowie przełożonych aby byli dobremi naukami wypolerowani. *Kosz. Lor. pr.*, w różnych ięzykach i obyczaiach wypolerowani. *Nief.* 1, 27, wyćwiczeni). Zyskaliśmy co na wypolerowaniu i wydoskonaleniu nas. *Pam.* 83, 8. Nauk potrzeba dla wypolerowania grubości. *Petr. Pol.* 2, 117, dla okrzesania). Cnota naukami wypolerowana milsza. *Lub. Roz.* 4.

WYPOLICZKOWAĆ *cz. dk.*, policzkami wybić, **ausohrfeigen, mit Ohrfeigen wegjagen**, *Bh.* **wypohlawkowati**; cf. pogłówek.

WYPOLITYCZEĆ, WYPOLITYCZNIEĆ *niiak. dk.*, stać się politycznym, ucywilizowanym, wypolerowanym, **gesittet werden**. W Grecyi, w Egipcie, i u inszych dobrze wypolityczałych narodów, słynęły nauki. *Tr. Tel.* 153.

*WYPOŁOWIĆ *cz. dok.*, połowę z czego wybrać, wyniszczyć, przepołowić, **zur Hälfte wegnehmen, vermindern.** Fałszywi prorocy garściami swemi wypołowili dusze. *Budn. Ezech.* 13, 20. **WYPOŁUDNIONY, - a, - e, n. p. Wypołudnione słońce potężniéy grzało. *Przyb. Milt.* 152, wzniesione lub wzeszłe na południe, **zur Mittagshöhe empor gerückt.**

WYPOMNIĆ *cz. dk.*; wypominać *ndk.*, wyliczaiąc wspominać, **alles in Erinnerung bringen, herzählen, auserzählen.** Alebym nie zakończył, gdybym tego ścisku Chciał każdą wypominać prośbę po nazwisku. *Zab.* 9, 109 *Zabł.* Lecz co ia tu te lękkie wypominam rzeczy, Większe Nero ma zbrodnie na myśli, na pieczy. *Min. ryt.* 2, 290. Przysięga on, dochody wszystkie sprawiedliwie i pilnie wypominać. *Sax. Porz.* 29. - §. Wypominać, upominaiąc się wymagać, **eintreiben durch Mahnen, mahnend einkassiren.** Niedbalstwo bywa opiekunowi przyczytane, tak kiedy od dłużników długu nie wypomina, iako i kiedy pieniędzy dziecinnych w *płat nie da, mogąc to uczynić. *Szczerb. Sax.* 284. Gdyby kto rzeczy kościelne pobrał, we czwornasób to wrócić powinien, co słusznie wypomniono być może. *ib.* 217.

WYPOMPOWAĆ *cz. dk.*, wypompowywać *czstl.*, *Rs.* выкачать, выкачивать; pompuiąc wyciągnąć, wypuścić, wylać, **herauspumpen, auspumpen.** Jeden człowiek przez minutę wypompować z studni może 27 garcy. *Switk. Bud.* 344. Gdy puchlina z brzucha żadnym lekarstwom ustępować nie chce, udać się potrzeba do wytoczenia czyli wypompowania z niego wody. *Perz. Cyr.* 2, 219. - *fig. tr.* Czemuż gaduła, gdy gadać musi, na osobności nie wygada się, albo raczéy tyle słów nie wypompuie, ile zdrowie iego wyciąga! *Zab.* 6, 329.

WYPOREK, - rku, *m.*, wyprócie, i to co wypróto, **das Austrennen, Lostrennen, das Ausgetrennte.** O płataniu cesarskim, czyli o wyporku, *de sectione caesarea, embryotomia;* **vom Kaiserschnitte,** gdy dziecko z żywota matczynego żywe lub też iuż umarłe po śmierci matki, z brzucha iey rozpłatanego dobytym bywa. *Perz. Cyr.* 2, 221. - §. wyporek, -rka, *m.*, dziecię, *ob.* wyprótek. - §. Wyporki, nici wypróte z pończochy. *Mag. Mscr.*, **ausgetrennte Faden, Ausgerippeltes.**

WYPORZĄDZIĆ *cz. dk.*, wyporządzać *ndk.*, sporządziwszy czyli wygotowawszy wystawić, **fertig, gehörig zubereitet, abliefern, fertig machen.**

WYPOSAŻYĆ *cz. dk.*, wyposażać *ndk.*, w posag opatrzyć, z posagiem wyprawić, wydać, *Bh.* **wybyti, wybywati** cf. wybyć, cf. odbyć); *Vd.* isdielshati (cf. wydzielić), diel dati; **ausstatten, Ausstattung geben.** Maiętność po oycu brat móy objął, mnie spłacił, siostry wyposażył, i ma się dobrze. *Kras. Pod.* 2, 143. Uczynił fundacyą, podług któréy corocznie trzy panienki ubogie kosztem iego za mąż wydawane i wyposażone będą. *Gaz. Nar.* 1, 287. Panienki, które do chowania czystości niesposobne widziała xieni, za mąż wyposażała. *Sk. Zyw.* 2, 261. - *Impropr.* Ociec u sądu syna swego wyposażyć abo odprawić może, by mu też i naymniéy dał, gdy to ieno syn przyymuie, : na tym przestanie. *Szczerb. Sax.* 491. Ociec syna o wszelakie krzywdy obwinionego, któregoby iesscze nie odprawił ani wyposażył, może od sądu wyiąć, ieśli zań przysięże. *Szczerb. Sax.* 278, któregoby ieszcze nie wydzielił). - *fig. tr.* Są, którym ród królewski państwo wyposaża, Są, którym ślepe szczęście berło w ręce wraża. *Zab.* 8, 401, spadkiem, dziedzictwem, następstwem udziela, **erblich zutheilen.** Bóg biegiem gwiazd znaczy czasy, zimy i lata przystoynie wyposaża. *Gorn. Sen.* 574, opatruie, **versehen, versorgen.** - §. *tr.* wyposażyć kogo skąd, wyforować, wyrugować, wygnać, wypędzić, wyrzucić, **herausjagen, heraustreiben, ausstoßen, verjagen.** Z nienagła ich wyposażę z pośrzenia twego. 1 *Leop. Ex.* 23, 30, wyżonę od obliczności twéy. 3 *Leop.*) *A curia se subtrahere*, od dworu się wyposażyć. *Mącz.*, rozstać się, rozbrat czynić, **sich entfernen.** WYPOSAŻNY, - a, - e, do wyposażenia, mogący być wyposażonym, mogąca być wyposażoną, **auszustatten, ausstattlich;** od wyposażenia, **Ausstattungs -.** 2., wyposażony, **ausgestattet.** Wypędza Maurów z żyzney Algarwii łona, Z kraiu, co mu go wniosła wyposażna żona. *Przyb. Luz.* 94. - *Ellipt.* wyposażona, wyposażna, *cum dote locata. Cn. Th.* 1325, **eine Ausgestattete; die einen Brautschatz hat;** cf. Posag, posażna, posażyć.

WYPOŚCIĆ *cz. dk.*, *wypaszczać *ndk.*, zupełnie do końca dopościć, poszcząc wytrwać, **ausfasten, zu Ende durchfasten, fastend zubringen.** Szczepanowski w Piotrawinie trzy dni z kapłany wypaszcza. *Krom.* 106. - Wypość się, wytrawić się poszcząc, **sich ganz ausfasten, fastend abzehren**, *Rs.* испоститься.

WYPOTNIEĆ; *ob.* wypocić się.

*WYPOTROSZYĆ; *ob.* wypatroszyć, wypaproszyć.

WYPOTRZEBOWAĆ *cz. dok.*, potrzebowaniem wyżyć, zażywaniem strawić, *Bh.* **wypotřebowati;** *Vd.* sanuzati, sashpogati, *Rs.* издержать, издерживать (cf. wydzierżeć). *Ec.* приниждивати. Czego iedno naczynie wypotrzebuią, tedy zaraz świeżéy materyi na to mieysce włożą, aby nigdy próżne naczynia się nie naydowały. *Star. Dw.* 29. Wypotrzebować pisaniem, n. p. papier,

pióra, atrament, *Rs*, исписать, исписывать wypisać, zapisać, verſchreiben, ſchreibend verbrauchen. Nie do wypotrzebowania, *niewypotrzebowalny; *Ec.* неизвурим҄ый, неиждиваемый, неизживый.

*WYPOTWARZYĆ *cz. dk.*, *wypotwarzać *ndk.*, potwarzą wyrobić, wycisnąć, wykręcić, uzyſkać; wyklamać, durch Verläumdung erlangen, erlügen, erſchwindeln. Ktoby śmiał rzec, aby ten pan szlachetny miał wycisnąć, albo wypozywać, a Boże uchoway, wypotwarzać co na kim. *Orzech. Tarn.* 36. Połowicę tego co mam, dawam ubogim, a ieślibym co czyiego wypotwarzył, wracam tyle czworo. *Sekl. Luk.* 19, w czym kogo oszukał. *ib.* Toć kacerſka ewanieliia, gdzie co błędom ich szkodzi, wyrzucić albo wypotwarzać z ewanielii. *Sk. Kaz.* 640; *ob.* *wyszpocić.

WYPOWIEDZIEĆ *cz. dk.*, wypowie, wypowiem *F.*; wypowiadać *ndk.*, *Bohem.* wypowjdeti, wypowediti; *Slo.* wypowjdám, *Sr.* 1. wupowědam, wonpowědam, wonpowdam, wupowdam, wupowedacż; *Vd.* vunpovedeti; *Rs.* изповѣдать (= uwielbić, изповѣданїе, исповѣдыванїе uwielbienie). Wypowiedzieć do końca, wszyſtko zupełnie wyrazić, należycie wysłowić, ze wszyſtkiem wymówić, ganz herſagen, alles gehörig ausſprechen, vortragen, ausdrücken. Dziecięcą pamięć przypomnieniem słowa albo dwóch tak ratuią, iż wszyſtko, czego się nauczyło dziecię, dobrze wypowie. *Gorn. Sen.* 395. Żebyś trochę nadſtawił mi ucha, aż ci to, co z pożytkiem twym będzie, wypowiem. *Teat.* 42 *d*, *B.*, cf. wyrecytować, wyliczyć). Pociecha, gdy co boli, wypowiedzieć do woli. *Cn. Th.* 538, wynurzyć, wyrzucić z serca, das Herz ausſchütten, cf. nagadać się). Bolu niemałe ulżenie, wypowiedzenie. *Cn. Ad.* 42, co kogo boli, o tém mówić woli). - Wypowiedzieć co, dokładnie ze wszyſtkiem i należycie tak opowiedzieć, żeby całą rzecz wyſtawić, żeby materyą wyczerpnąć, doſkonale wysłowić, erſchöpfend beſchreiben, genüglich ausdrücken, gehörig und vollkommen ausdrücken. O iaka to wielka łaſka, kto ią wypowie, i wydziękować się za nię może! *Sk. Kaz.* 296 *b.* Póydę do Oyca mego niebieſkiego i do mych radości, których żaden ięzyk nigdy wypowiedzieć nie może. *Rey Pſt.* *A a a* 5. Kto może wypowiedzieć iego ſkargi? *PKchn. Orl.* 1, 217. Chwałę Boſkiéy wielebności kto wypowie doſtatecznie! *Ryb. Pſ.* 210. Tak mi się miłą wydaie, że wypowiedzieć nie mogę. *Teat.* 15, 33, wyrazić nie potrafię). - Niewypowiedziany, *contr. obsol.* *niewypedziany, - a, - e; niewypowiedzianie *adv.*, nie do wypowiedzenia, wymówienia, wysłowienia, wyrażenia, = niewymowny, niewysłowny, (cf. niesłychany), unbeſchreiblich, unausſprechlich, unausdrückbar, *Bh. et Slo.* newyprawitedlny (niewyprawny); *Rg.* neizrecceni, neizreccen, nepokaziv, (cf. wyrzec, cf. pokazać); *Rs.* неисповѣдимый; *Ec.* неизглаголанный, несказанный, неизреченный. Do cnoty niewypowiedzianą ieſt pobudką sława. *Warg. Wal.* 45. Choć taki pienięźnik, niewypowiedziany kutwa. *Teat.* 28, 137. Czuię niewypedzianą na sercu mém trwogę. *Kchow.* 88. Kochał syna niewypowiedzianie. *Auszp.* 30. Padnieſkich, dla cnoty ich doznanéy, szczęście z rąk puścić nie chciało, zawsze niewypowiedzianie zdobiło. *Warg. Wal.* 113. Bardzo ślicznie, niewypowiedzianie. *Teat.* 30 *b*, 124. - *Recipr.* wypowiedzieć się, być w ſtanie należycie opowiedzieć, genüglich ausdrücken können, im Stande ſeyn auszuſprechen, zu beſchreiben. Nie mogę się wypowiedzieć, *non poſſum satis narrare. Mącz.* O hoyności i wspaniałości duszy iego, wypowiedzieć się nie mogli. *Karp.* 1, 165, cf. nagadać się, wygadać się). Kto się o téy mądrości i dobroci boga wypowie! *Sk. Kaz.* 143 *b.* Sędziwóy gdy na seym przyiechał, nie mógł się wypowiedzieć o hardości Elżbiety i niedbalſtwie iéy. *Biel.* 228, er konnte ſich nicht ausreden, nicht ſatt reden. - §. wypowiedzieć, wymówić, do końca powiedzieć, wyrzec, ſkończyć mowę, ausreden, ausſprechen, auserzählen, endigen. Pisanie ieſt wyobrażenie mowy, które zoſtaie, chociaż już człowiek wypowiedział, iakoby wizerunkiem tego, co się rzekło. *Gorn. Dw.* 44. - §. wypowiedzieć, wynieść z domu co powiedziano, wygadać, wypaplać, rozpowiadać, roznosić, ausplaudern, ausſchwatzen, austragen, verrathen, entdecken. Co w iednym obaczy domu lub się dowie, w innym zaraz z przydatkiem wybluźni, wypowie. *Mon.* 73, 666. Rodochus był wypowiedział nieprzyiacielom taiemnice ich. *Leop.* 2 *Mach.* 13, 21. Ja tobie wypowiem taiemnicę téy to niewiaſty. *Leop. Apoc.* 17, 7, wydam, wyiawię, offenbahren. Ja-ć także wypowiem wzaiemnie wszyſtkę sprawę. *PKchn. Orl.* 1, 119. Otworzę w przypowieściach uſta moie; będę wypowiadał ſkryte rzeczy od poſtanowienia świata. *Leop. Math.* 13, 35, będę objawiał). Boga żaden nigdy nie widział; iedyny syn, który ieſt w łonie u oyca, ten wypowiedział. *Leop.* 1 *Joan.* 18. - W wypowiadaniu grzechów potrzeba wielkiéy roſtropności. *Karn. Kat.* 234, w wyliczaniu, lub wymawianiu ich komu; cf. spowiadanie, spowiedź). - *§. wypowiedzieć kogo, wywołać kogo, *wyobcować, wyklnąć kogo, cf. wygnać, bannitować, einem das Land verſagen, ihn des Landes verweiſen. Wywołać, wypowiedzieć kogo, *aqua et igni interdicere. Mącz.* Fałszerz wagi i miary ma być z ziemi wypowiedzian. *Sax. Poſt.* 38. - §. wypowiedzieć pokóy, *mir, przymierze, publicznie opowiadać woynę imieniem Rzpłtéy. *Cn. Th.* 1325, den Frieden aufkündigen, den Krieg ankündigen; wypowiedzieć przyiaźń komu. *ib.*, die Freundſchaft aufkündigen, aufſagen; wypowiedzieć panu służbę *ib.*, den Dienſt aufkündigen, aufſagen; wypowiedzieć służbę żołnierzowi, wypuścić z służby, rozpuścić woyſko, odprawić. *ib.*, *ob.* abszytować, verabſchieden. Już iawnie im wypowiedział pokóy i przymierze, mówiąc: iuż nie będzie moia wina, gdy wam wszyſtko złe czynić będę. *Sk. Zyw.* 2, 2, *Vd.* gorpovedeti, gorodpovedeti, odpovedeti, odosnaniti; *Ec.* оглаисити, оглашаюи, cf. ogłosić). Pokóy mu wypowiedział, i przymierze złamał. *Sk. Dz.* 689. Nie będziesz mógł mówić, żebym podſtępem szła z tobą, otwarcie ci woynę wypowiadam *Teat.* 1, 13, opowiadam, deklaruię, den Krieg ankündigen, *Vd.* shoud osnamiti, shoud napovedeti). Swiatu mir wypowiedziawszy Oſtréy drogi się chwyciła. *Groch. W.* 121. W sługach swoich wſtyd i przyſtoyność chce mieć nienaruszoną, a sam iéy mir wypowiada. *Pilch. Sen. Gn.* 244. Cesarz z matką przyiaźń im wypowiedział, że się sprzysięgli na ich zgubę. *Kłok. Tur.* 28. Z wyraźnego Elizy rozkazu, przychodzę tu dzisiay wszelką mu wypowiedzieć przyiaźń. *Teat.* 1, 8, cf. rozbrat czynić, roz-

bracić). Rozbrat wieczysty światu wypowiada, J sam się w dzikiéy pustyni zamyka. *Kras. Choc.* 90. Służbę wypowiedzieć. *Gall. Cyw.* 1, 128. Czeladź powinna wypowiadać służbę panom swoim według słusznego czasu. *Haur Sk.* 255. Państwo i służący wypowiadania służby może czas na dni 14 ograniczyć. *Gall. Cyw.* 1, 128, **Dienstkündigung, Aufkündigung, Aufsagung, das Dienstaufsagen.** Odstać, a wypowiedzieć służbę iemu. *Rey Pst. L l l* 1. Dalszą służbę światu wypowiada. *Otw. Ow.* 73. Wypowiedz służbę lasom i zwierzowi, Służyć miłości, niż myśliftwu zdrowiéy. *Past. F.* 7. Roczna aręda będzie miana z obu stron za niewzruszoną, ieżeli z któréy strony nie zaydzie wypowiedzenie. *Pam.* 83, 2, 63, wypowiedź, *Vd.* odpoved, (cf. odpowiedź), odosnanenje). Karze ich, i wpośrzód dobrych mieysce im wypowie. *Paszk. Dz.* 85, *ob.* *wyżéy*: wypowiedzieć kogo, wywołać). Zewsząd źle, zdrowie mi wypowiada, zmysły tępieią, choroba śmiercią grozi. *Psalmod.* 49, służbę mi wypowiada, nie służy iuż). WYPOWIEDNY, a, - e, - ie *adv.*; wypowiadający, opowiadaiący, oznaymuiący, **Aufkündigungs**=, **Ankündigungs**=, **Ansagungs**=. Każdemu wolno iechać i tam i sam z rzeczami swemi, choćby nie miał wypowiednich listów, chyba żeby w téy mierze wołał iakich osobnych listów używać. *Chelm. pr.* 10. - *§. Służby swe Bogu day wypowiedne. *Chodk. Kost.* 24? cf. odpowiedny. WYPOWIEDŹ, - i, *ż.*, rozbrat, odstanie, odpowiedź. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1325, wypowiedzenie czego komu, **die Aufkündigung, Aufsagung**, *Bh.* **weypowed**; *Slo.* **wŷpowed**; *Vd.* odpovéd, odosnanenje). Wypowiedź służby, przyiaźni.

WYPOZWAĆ *cz. dk.*, wypozywać *ndk.*, pozwami wycisnąć, wymusić, wyprawować, pieniactwem wyrobić, wyrwać, **mit gerichtlichen Ladungen verdrängen, abdringen, abprocessiren, erprocessiren.** Dziś leda dla sprosnéy a małéy krzywdeczki, nic to człowieka zabić, nic to ręce mu osiec, nic to z maiętności iego wypozwać go. *Rey Zw.* 70. Nie słyszysz, aby Abraam co komu wydarł, co komu posiadł, co na kim wypozywał; iedno żył poczciwemi dary Pańskiemi. *Rey Zw.* 193 *b.* Ktoby śmiał rzéc, aby ten pan szlachetny miał wycisnąć, albo wypozywać, a Boże uchoway, wypotwarzać co na kim. *Orzech. Tarn.* 36.

WYPOŻYCZYĆ *cz. dk.*, wypożyczać *ndk.*, wydać pożyczanym sposobem, **ausleihen, verleihen**, *Bh.* **wypůgčiti, wypůgčowati**; *Slo.* **wypůgčugi**; *Sr.* 1. **wonposčeju, wuposčeju, wuposčejim**; *Vd.* ispofoditi, vunpofoditi.

WYPRAĆ *cz. dok.*, wypierze, wypiorę *F.*, wypierać *ndk.*, piorąc wyczyścić, **auswaschen**, *Sla.* izapratti; *Rg.* isprati, ispirem; *Cro.* izeprati, izepiram, izpiram, (*Cro.* zepirati, = wypłokać); *Dl.* odapiram). Skóry ku farbowaniu wypierz, a dobrze wykręć abo wyżmiy. *Sien.* 588. - §. wyprać kogo, wybić. *Cn. Th.* 1324, wygarbować, cf. sprać, **einen durchgerben, durchwichsen.**

WYPRACOWAĆ *cz. dk.*, wypracowywać *cztl.*; wypracowuie *Pr. kontyn.*, pracuiąc wyrobić, wygotować, wystawić, wydoskonalić, wyprawić, **ausarbeiten, herausarbeiten, vollkommen fertig machen, ausfeilen**, *Slo.* **wypracugi, wydelawam**; *Bh.* **wydelati** (*ob.* wydziałać); *Sr.* 1. **wudźewam, wudźjlam**; *Crn.* sdęlujem; *Vd.* isdelati, vunsdelati, ispraulati (wyprawić); *Cro.* zdelávam; *Rs.* выдѣлать, выдѣлывать, отдѣлать, отдѣлывать, выработать, вырабатывать, отработать, отрабатывать, обработать, обрабатывать. Wszystkie rewolucye kończą się zburzeniem dzieł chwalebnych, tysiącem lat wypracowanych. *Mon.* 69, 5. Wypracowanie, wyprawa, *Rs.* обработанïе, обрабатыванïе, обработка, выработка, выдѣлка, отдѣлка. - §. wypracować sobie co, wyrobić, pracą uzyskać, zjednać sobie; **erarbeiten, durch Arbeit erlangen.** Wypracował sobie tę sposobność, tę naukę. *Tr.* - §. wypracować, pracą wycieńczyć, nadwątlić, zrobić, **durch Arbeit schwächen, erschöpfen, abnutzen.** Fabryki leśne zwykły wołów wypracować. *Torz.* 24. Nestor prawie stary; ale ieszcze widać męstwo, acz w wypracowanym człowieku. *Gol. Wym.* 468.

*WYPRAGŁY, - a, - e, spragniony, wyschły, wyprzały, **ausgedörrt, schmachtend und dürre vor Hitze**, *Bh.* **wyprahnauti** = wyschnąć, **wyprahlý** = wyschły). Ziele to rośnie w równinach suchych i wypragłych. *Syr.* 764, na ziemiach wyschłych i wypragłych. *ib.* 832, na mieyscach wypragłych, suchych. *ib.* 1236. Lekarstwo ludziom suchoty maiącym, wypragłym wnątrz z wielkiéy gorącości. *Spicz.* 135, piersiom wypragłym, wyżżonym z wnętrznéy gorącości. *ib.* 100. Lekarstwo to człowieka wyschłego i wypragłego posila. *Sien.* 141.

WYPRAKTYKOWAĆ *cz. dk.*, praktykami wyrobić, wykręcić, wydrwić, **herauspracticiren, auspracticiren, wegpracticiren, abpracticiren.** Wypraktykować co od kogo. *Bndtk.* - *Astrolog. wypraktykować, wywróżyć, **durch Zeichendeuterey herausbringen, wahrsagen, prophezeihen.** Wszystko daremnie! nie wypraktykował (czarnoxiężnik), Nie zgadły końca onéy woyny czary, Omylili go i djabli zaklęci, J w charaktery poryte pieczęci. *PKchn. J.* 85. - Wyfiglował się, wypraktykował, praktyką, wieszczbą wyszedł, *exauspicauit e vinculis. Cn. Th.* 1172.

WYPRASOWAĆ *cz. dk.*, wyprasowywać *cztl.*, prasą wycisnąć, prasuiąc wygładzić, **herauspressen, auspressen, ausbiegeln, ausplätten**; *Vd.* ispreshati, vunspreshati, vunstisniti, vunstiskuvati, isgladiti, isgladkuvati; *Rs.* вытискать, вытискивать, вытиснуть. Kładą żyto między dwie obszerne *blasze gorące, i tak z niego wyprasuią oléy. *Syr.* 919. Oleie prasowane, ażeby użyte nie szkodziły, powinny być świeżo wyprasowane. *Krup.* 5, 57. Wino iest likwor z iagod winnych wyprasowany. *ib.* 5, 98. - Wyżąć albo wyprasować wygniotki, a na rany przykładać to ziele. *Syr.* 327, wygnieść). - Przy odbiianiu albo wyprasowaniu kopersztychów, co uważać trzeba. *Haur Sk.* 375, przy wybiianiu, **beym Abdrucken.** - Wyprasować żelazkiem chustki, **ausplätten.**

WYPRASZAĆ, *ob.* wyprosić; 2., *ob.* Wyprószyć, WYPRASZCZAĆ; *ob.* wyprościć, wyprostować.

WYPRAWA, - y, *ż.*, (*Bh.* **wyprawa** *missio, expeditio, dos*; *Rs.* выправка naprawa, poprawa, usprawiedliwianie). Wyprawa, wyprawienie, wyprawianie czego, wykład, explikacya, wystawienie, wyłuszczenie, wypowiadanie; **die Erörterung, Erläuterung, Auseinandersetzung, Darstellung, Entwickelung.** Snu tego wyprawę a wyłożenie iego, powiem też przed tobą królu. *Leop. Dan.* 2, 66. Teraz iuż niewiasty nie widzisz, aleć się okazało miasto; to tego wyprawa ta iest. *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 43, tedy iest ten

wykład. *Bibl. Gd. ib.*) Xiążę Pruski o to się bardzo frasował, aby na niego Polacy iakiego domniemania złego o ten wystrzał blisko króla nie mieli; ale król obaczywszy iego słuszną wyprawę, uskromił to wszystko. *Stryik.* 751, słuszne tłumaczenie, usprawiedliwienie się, **Rechtfertigung**; cf. sprawa z czego. – §., wyprawa czego, wypracowanie, wydoskonalenie, wygotowanie; cf. rozprawa, uprawa); **das Ausarbeiten, vollkommene Bearbeiten, Vervollkommnen, Ausfeilen.** Wyprawa roboty iakiéy, lub rzeczy zrobionéy, *elaboratio*, *politura. Cn. Th.* 1325. Udał się do wyprawy ięzyka Łacińskiego, słuchaiąc dwa lata humaniora. *Wyf. Jgn.* 41. – U mularza: wyprawa ściany wapnem, tynk, tynkowanie. *Mag. Mscr.*, trynk, **das Tünchen, die Tünche, der Tünch.** Kielnia służy mularzowi do brania nią wapna, lub do narzucania nią wapna na ścianę do wyprawy. *Mag. Mscr.* Polepa mówi się tylko o lepieniu gliną; o wapnie zaś na murze mówi się wyprawa lub tynk. *ib.* – Wyprawa roli, *ob.* uprawa, **Zurichtung, Anbau des Feldes, des Ackers.** *Bndtk.* – Wyprawa skóry, wygotowanie skóry garbarskie, kuśnierskie *Bndtk.*, *Cro.* sztroy kosnyarski, **Ledergare, Gärbergare, Kürschnergare.** Dziwić się muszę temu zwyczaiowi, A wżdyć za *wypraw płacą kusznierzowi? *Bratk. H b.* Weźmyż na przykład skór wyprawę, któryż rolnik mógłby przechodzić do téy roboty? *N Pam.* 22, 97, wygarbowanie skór, **das Ausgärben.** – §. wyprawa dokąd, wyprawianie, wysyłanie, przygotowanie do drogi, do wysłania, **das Anschicken, Zubereiten zur Reise, zur Absendung;** *Ec.* предпу́тїе, пригото́вленїе или вступле́нїе въ пу́ть. Pańska wyprawa. *Klok. Turk.* 38. Pacyent do podagry: Byś chciała iechać na koniec świata, Dam ci wyprawę, iedź choć do kata. *Comp.* 388, *Rs.* отпускъ; *Ec.* отпустъ, cf. szczęśliwéy drogi!) Wyprawa posłów, *expeditio. Cn. Th.* 1325, wysłanie posłów z depeszami, **Expedition, Abfertigung, Absendung der Gesandten.** Oddał mu w ręce wszystkę wyprawę listowną do papieżów i innych panów, któréy od niego potrzebował. *Ustrz. Kruc.* 1, 15, całą expedycyą). Wyprawa woienna, expedycya woienna, **Kriegsexpedition, Kriegszug, Feldzug;** *Vd.* shoudna naprava, voiskna perprava, shoudnu napraulenje, voiskna tropa, vshoud vliezhenje, vshoudvliek, voiskuvanje, voiska; *Bs.* oprava, spravva, priprava; *Cro.* odprava, (cf. odprawa); *Rg.* oprava, odprava, (cf. oprawa). Przez xięzą służba Rzpltéy ginie? iaka służba? ieślita, którą wyprawą plebańską zowiecie, mała szkoda. *Birk. o Ex.* 28. – Wyprawa, wysłanie, wysyłka, **das Absenden, Versenden, die Versendung.** Wyprawa okrętu, towarów, listów. *Bndtk.* – Wyprawa córki, przywianek, *dotalia dona*, *super dotem aliquâ accepta. Cn. Th.* 1325, **die Ausstattung einer Tochter, noch außer der Aussteuer, dem Brautschatze oder Mahlschatze,** *Bh.* weybawa, *Crn.* bála; cf. posag, cf. oprawa). *Parapherna* wyprawa, szaty, kleynoty i insze domowe sprzęty, które przydaią posagowi. *Mącz.*, wyprawa, to iest wszystko, co posagowi bywa przydane, *parapherna. Volck.* 664 cf. gierada). Na dziewki przychodzi tylko wyprawa z czwartéy części wszystkiego imienia oyczystego. *Stat. Lit.* 78. Wyprawa syna, co się daie synowi do postanowienia iego, **die Ausstattung eines Sohnes.** *Bndtk.* A iakie rozumiecie rysztunki do tego należały, iakie wyprawy, *ochędostwa, dostatki! *Dambr. Kaz.* 3.

WYPRAWCA, *-y, m.*, WYPRAWIACZ, -a, *m.*, który co wyprawia, **der Erörterer, Auseinandersetzer, Expedient, Abfertiger, Absender**, *Cro.* odpravitel; *Bs.* opravitegl). Wszystkiego świata historyi wyprawca. 1 *Leop. Hieron.* 7, pilny historyi pisacz. 3 *Leop.*, wykładacz, autor). Powstal-liby iaki prorok, albo ktoby powiadał o sobie, żeby widział iaki sen, nie usłuchasz takowego proroka, albo wyprawcę snów. *Leop. Deut.* 13, 3, opowiadacza i wykładacza snów, **Traumerzähler, Traumdeuter.** Wyprawiacz, uprawiacz, doskonaliciel, wypracowywaiący co, **der Bearbeiter, Ausarbeiter, Ausfeiler, Verbesserer,** *polio*, *politor. Cn. Th.* – *§. wyprawca, z oprawca, *qu. v.*, *Bndtk.* – §. *apud Venator:*, wyprawca pies, toż czyni co gońca; ieno co ten wiatrem i prędzéy, to ów kopytem i leniwiéy, a zatym nie tak rączo goni. *Ostror. Myśl.* 34, **eine Art Stäubehunde, Spürhunde.** Wyprawca sarnę bada, przeiemca po niéy puści się śladem. *Kchow.* 323.

WYPRAWIC *cz. dk.*; wyprawiać *ndk.*, *wyprawować *kontyn.*; *Bh.* **wyprawiti, wyprawowati** *verbis exprimere*, *enarrare*, *exponere*, *mittere*, *ablegare*, *dotare filiam*; *Slo.* **wyprawowati** *referre*, **wyprawowanj** *relatio*; *Sr.* 1. **wuprawicį, wuprawiu, wuprajiu, wuprawim, wuprajim, wonprawiu, wonprajiu, wonprawim, wonprajim** *eloquor, dico*; *Vd.* ispravlati, ispraviti, vunodpraviti, isdelati, vunsdelati, z wygotować *expedire*: *Bs. et Rg.* opraviti (cf. oprawić); *Rs.* выправить, выправлять naprawić, poprawić, usprawiedliwić, исправить, исправлять sprawić, wykonać, uskutecznić). Wyprawić, wysłowić, wypowiedzieć, wyrazić, wymówić, **mit Worten ausdrücken, beschreiben, aussprechen, ausreden.** Temi słowy swoię rzecz do niéy wyprawiła. *Otw. Ow.* 361. Któż moc iego wszechmocności wyprawi słowy dostatecznie! *Ryb. Ps.* 210. Kto krótko pisze, iednem słowem siła wyprawia. *Hrbst. Nauk. G* 7 *b*, wyraża). Wyprawić, opisuiąc oznaymić, opowiedzieć, **verkündigen, anzeigen, einem vortragen, bekannt machen.** Wróciwszy się do króla, wyprawił a zwiastował mu onę wielmożność Symonową, i wszystko co ieno widział. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 15, 36, powiedział. 3 *Leop.*) W powieściach moich wyprawowałem wszystkie sądy ust twoich. 1 *Leop. Ps.* 118, 13, przepowiadałem. 3 *Leop.*) Na głowie tłuszcz woła, w bramach mieyskich wyprawia słowa swoie. 1 *Leop. Prov.* 1, 20, wydaie słowa swoie. 3 *Leop.*) Dzień ieden dniu drugiemu wyprawia słowo, a noc nocy naukę dawa. *Leop. Ps.* 18, 3. **ein Tag sagts dem andern, und eine Nacht thuts kund der andern. Luth.** Baczę, żeś iuż zdanie swe około sprawiedliwości wyprawił. *Gorn. Wl. R* 4, przełożył, wyłożył do końca, wystawił, **du hast deine Gedanken schon völlig vorgetragen, vorgelegt.** Wykładanie snów i wywiązanie uwikłanych rzeczy, są wynalezione w Danielu; teraz tedy niech będzie przyzwan, on wykład tego wyprawi. *Leop. Dan.* 5, 12, oznaymi, wyłoży, przełoży, wyda, wypowie, **er wird uns die Deutung vorlegen, anzeigen.** – Wyprawić, wyłożyć, wyiaśnić, wyłuszczyć, **erklären, erläutern, auflösen, auseinander setzen, erörtern.** Nie mogłem w tych xięgach wszystko tak, iakoby trzeba, wyprawić; wszakże iednak to wszystko takem wyprawował, żem w każdéy rzeczy do cnoty ukazał. *Baz. Modrz.* 542. Wyprawcie nam to pisanie wasze, t. i. rozkazał, aby każdy rzecz

swą wyłożył. *Radz. Ezdr.* 3, 13 *et* 14, wyłożcie nam te pisma. *Bibl. Gd.*) Wypraw' nam tę przypowieść. *Leop. Math.* 15, 15, *Biał. Pst.* 247. Gdy przyszła Saba do Salomona, wyprawiał iéy Salomon wszystko co mu kolwiek zadawała; i nie było nic, czegoby iéy iaśnie nie oznaymił. *Leop.* 2 *Par.* 9, 2, rozwiązał, ułatwił, auflösen eine Aufgabe. Kassyus Medicus wedle rozumu i biegu przyrodzonego to pytanie wyprawuie. *Syxt. sk.* 72. Tęm kwestyą krótko wyprawił, iż nie potrzeba więcéy. *Gliczn. Wych.* O 8, ułatwił, odprawił, zbył). Wyprawiwszy cztéry głównieysze mieysca pisma Ś., cała nauka Chrystusowa iest dostatecznie opisana. *Karnk. Kat.* 7. Odpuśćcie nam, ieślibyśmy niektorych słów dostatecznie nie wyprawili, któreśmy wykładaiąc wyrazić chcieli. *Radz. Syr.* „Wyprawienie mieysc trudnieyszych„, napis nad notami na brzegu Biblii *Radz.* - Wyprawować, rozumować, wymawiać, wygadywać, przepowiadać, rozprawiać; vortragen, einen Vortrag halten, über etwas sprechen, raisonniren. Rozumie, że tak łacna iest rzecz dobrze o wiary dogmatach wyprawować, iak nie iest rzecz trudna ladaiako kaznodzieić. *Smotr. Ap.* 96. Potym Job wyprawował ieszcze rzecz swą temi słowy... *Radz. Job.* 29, 1; wytaczał, szerzył). Pytay się ieno piérwszych narodów, a one cię nauczą; będą ktobie mówić, a z serca swego wyprawować będą swe wymowy. *Leop. Job.* 8, 10. S. Cyryll wyprawuiąc poważnie z pisma Św. o wcieleniu syna bożego, tak mówi: *Smotr. Apol.* 66. Który uwierzy, zbawion będzie, nie ktory wywodami mądremi sztuki filozofii tego świata w ewangelii wyprawuie. *Biał. Pst.* 11. Co się potym z nim stało, byłby czas niemały, By się iego postępki wyprawować miały. *Rey Wiz.* 36 *b.* - *Recipr.* wyprawić się, wytłumaczyć się, wyłożyć swoię myśl, wyrazić ią słowami, sich erklären, seine Gedanken ausdrücken. Czém się zwierzęta żywią, iak się mnożą, gdyż każdemu to iawno iest gospodarzowi, krótko się z tego wyprawię. *Cresc.* 571, krótko tego zbędę). Z *rzeczą *istą ochotnie Lyncyda wyskoczy o ludziach i zwyczaiach; z niéy gdy się wyprawi, rzecze... *Zebr. Ow.* 103 Radzi bardzo Bonzowie naukę Xawiera wiedzieć chcieli, ale wyprawić się słowy Xawier nie mógł. *Sk. Żyw.* 2, 386. Żadnéy trudności taiemnéy nie będzie, z któréy się snadnie wyprawić nie będziesz mógł. *Rey Ap.* 3, wywieść się, sich herausfinden. Tu się iuż snadnie wyprawić możesz, co to iest za opoka, na któréy ugruntował Pan kościół swóy. *Rey Pst. E e e* 4. U sądu człowiek wiele mówiąc, i naylepszą *prżą straci, gdyż i sędzia się nie wyprawi z iego mowy, i iuż tacy wiary nie maią, choć prawdę mówią. *Eraz. Cez.* F 2, nie wyplącze się, nie wywikła się). O tym się zawżdy wszyscy święci, prorocy, i inni stanowie wyprawić nie umieli. *ib. M m m* 1: cf. wypowiedzieć się do woli). Coby była za przyczyna słoności wody morskiéy, niektórzy nie mogąc się wyprawić, powiadaią, że Bóg zaraz z samą wodą stworzył słoność. *Boter.* 9. Wyprawić się, wytłumaczyć się, wywikłać się, wywieść się, usprawiedliwić się, oczyścić się, wymierzyć się, sich herauserklären, herauswinden, herauswickeln, rechtfertigen. Z tych słów, póki się nie wyprawisz, póty kłamcą zostawać będziesz. *Obr.* 59. Dziewięć miesięcy siedziawszy w ciemnicy, nie mógł mieć mieysca wyprawić się u sędziów. *Baz. Sk.* 55. Wywołańcy świadczyć nie mogą, póki się z obwinienia swego nie wyprawią. *Stat. Lit.* 200. Wyprawienie się z obwinienia, z zarzuconéy winy, spełnienie ledaiako, *effugium, euasio culpae. Cn. Th.* 1326. Wybrnąć, wykołotać się, wypławić, wyskrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się, *emergere. Mącz.* - Wyprawić się, wydobyć się, wyzwolić się, uwolnić się, sich herausarbeiten, sich losmachen, sich befreien, sich frei machen. Kto się wyprawi z iamy, zadzierży go sidło. 3 *Leop. Jez.* 24, 18, kto się wygramoli). Ledwie z uplotów srogich dał mi się wyprawić. *Zebr. Ow.* 219 *vix solui duros a corpore nexus.* Bóg, co darmo różne bierał kształty, wywinął się pachołkiem, z babskich się wyprawił łachmanów. *Zebr. Ow.* 371, *anilia demit instrumenta.* Abo zarazem odcierpieć, abo wżdy do czasu więzienie podjąć, abo iakim wżdy rękoiemstwem abo istotnościami wyprawić. *Rey Pst. T t* 4, wybawić, uwolnić, zastąpić). - *Actiue*; wyprawić, wyzwolić, uwolnić, befreien, frey machen, los machen. Koloman był cały rok pod strażą u Mścisława; a potym go ociec Andrzey z więzienia wyprawił. *Biel.* 115. Wypraw' te, co ie na śmierć wiodą, a te których ciągną na stracenie, nie ustaway wybawić. 1 *Leop. Prov.* 24, 10, wyrwiy te. 3 *Leop.*) Nie wyprawił bydła swego, gdy mu ieden zaiął. *Tarn. Ust.* 145, nie wykupił, er lösste es nicht aus. - §. Wyprawić, uczynić prawym, prostym, czystym, chędogim, gładkim, zupełnie takim, iakim trzeba, grade machen, rein machen, glatt machen, gar machen; *propr. et fig. tr.* Jeśli się rodzicom iako u swych dziatek obyczaie wypraszczać a wyprawować przyda, niechay bacznie, z lekka a nie okrutnie, ani zapamiętliwie to czynią. *Glicz. Wych. Gl.* Młodych dziatek obyczaie zaraz składnie a słusznie maią być wyprawione. *ib. K* 2, ułożone). Gdy kto rękę wywinie, tedy doktor chcąc ią znowu w staw swóy wyprawić, naciąga onéy ręki. *Sak. Kal. D* 4 *b*, wprawić, wyprostować, wieder grade hinein bringen ins Gelenk. Wy naiemnicy a nie pasterze, którzy *szpocicie naukę bożą, a nie wyprawuiecie, gdy swe kazania prawicie. *Smotr. Ex.* 7, krzywicie, nie prostuiecie). - Wyprawić, wygładzić, u mularza wytynkować, glatt machen, glätten, tünchen bey den Maurern. Wyprawić ścianę u mularza znaczy wapnem narzucić ścianę i zatrzeć, co nazywaią także tynkować. *Mag. Mskr.* - Wyprawić, wyczyścić, aussäubern, reinigen. Potrzeba tego ukazuie, aby rodzice z młodu dzieci karali, od téy rdzy, t. i. złości, pustorośli wycieh ali a wyprawiali. *Gliczn. Wych. F* 6. Wyprawić plamę. *Bndtk.*, wywabić, wyciągnąć, einen Fleck ausmachen, herausbringen, wegbringen. Panie zmiękcz w sercu naszém, co iest twardego, wypraw' co iest zarosłego. *Zrn. Pst.* 94, przerzedź, wyrzniy, wyczyść). Urzędnik ma żyto na gumnie zaraz wyprawować, a wyprawne do śpichlerza chować, aby potym nie wytrącał na podsiewiny. *Haur Ek.* 34, przesiać, wywiać, säubern, läuten, durchsieben, auswürfeln. Wyprawione, wywiane, chędogie zboże. *Cn. Th.* 1326. Wyprawić kruszec, wypławić, topiąc wyczyścić, Metalle läutern. Wielką pracę maią górnicy około wyprawienia kruszcu śrebrnego przez ogień. *Spicz.* 130. Nauki boskie są czyste, iako śrebro ogniem wyprawione.

Wrob. Zolt. 24, cf. brant śrebra). Miaskowski odpoczywa w tym tu grobie, Którego niż doprzędła wrzeciona mu Kloto, Choroba wyprawiła, iako ogień złoto. *Miaſk. ryt.* 2, 159. – Wyprawić co, wytrawić, dobrze ſtrawić, ganz verarbeiten, verdauen. Białe głowy czarnawe gorętsze będąc, dlategoż ciepłem swoiém mléko lepiéy wyprawuią. *Sak. pr.* 124, wytrawnieysze mléko daią). – *Culin.* wyprawić kurczęta, gęś, kaczkę, ryby, t. i. wnętrzności wyciągnąć, pępuszek, wątrobkę odjąć, oczyścić i wypłókać czyſtą wodą. *Wiel. Kuch.* 434, cf. sprawić wołu, cf. wypatroszyć, ausweiden, das Eingeweide ausnehmen und rein machen. – Wyprawić ſkórę, wygarbować, das Fell gar machen, ausgärben. Jaka ſtrata czasu, mieysca, materyałów, któreby nieumieiętnemu posłużyły do wyprawienia wielkiéy ſkór liczby! lecz żeby nawet i dokazał sam wyprawić ſkórę... *N. Pam.* 22, 97. Wyprawić sukno, płótno; dać mu apreturę. *Bndtk.*; dem Tuche, der Leinwand die Appretur geben. – *Generalius*: wyprawiam co, wyrabiam grzecznie, wyprawiam sztukę, *elaboro*, *e. gr. versum*, *orationem elimo. Cn. Th.* 1326, wypracowuię, poleruię, gładzę, ausarbeiten, ausfeilen, auspoliren. Ewanieliści usiłowali więcéy zstosować powieść, niźli prawą hiſtoryą wyprawić. *Leop. pr. Hier. ewan.* Nie była ta intencya, żeby tu wszyſtkie nauki były wyprawione, ale zebrane. *Karnk. Kat.* 4, *ob.* wyżéy wyprawić, wyłuszczyć, wyiaśnić). Utrzymuią, iak gdyby wyprawieńsze były xięgi Łacińſkie, niżeli Greckie. *Leopr. pr. Hier.* Ten się tu nad insze sławi, Kto rzecz swą lepiéy wyprawi. *Dar. ryt.* 2, 1. Tego nigdy nie dokaże ten, który sobie rozumu swego proſtego nauką iaką poczciwą nie wyprawił. *Glicz. Wych. J* 2 *b.* Każda rzecz wyprawiona ieſt droższa; natura chociażby naysroższa, pilnym ćwiczeniem może być uśmierzona. *Stryik. Gon. C* 3. – Wyprawować konia, ćwiczyć, uieżdżać, wyieżdżać konia, ein Pferd einreiten, ausreiten, recht ausarbeiten, einüben. To widamy i w koniach i w innych zwierzętach, iż im ie nayczęściéy ćwiczą a wyprawuią, tym też *nayosobnieysze bywaią. *Rey Zw.* 15. Jeździec rano i wieczor pilnie ćwiczy i wyprawuie konia swego, tam gdzie ma biegać zawód, aby się nie ulękł, aby się nie potknął, aby nie szwankował. *W. Pst. W.* 2, 171. – §. Wyprawić co, sprawić co, wyſtawić, wyrobić, dokazać czego, hervor bringen, darſtellen, vorſtellen, zu Wege bringen. W hafcie porządnie tak wszyſtko wyprawiła, Że i osoby wszyſtkich i mieysca trafiła. *Otw. Ow.* 219, wyraziła, ausdrücken. Malarz na tablicy osoby farbami wyprawia. *Petr. Pol.* 2, 357. Wyprawa posłów Greckich na teatrze w obecności króla Stefana wyprawiona. *N Pam.* 10, 85, reprezentowana, grana, dawana, das Stück wurde geſpielt, aufgeführt, vorgeſtellt. Coraz nowe kunszty wyprawuią. *Paszk. Dz.* 102, robią, pokazuią, dokazuią, ſie machen immer wieder neue Künſte, laſſen immer wieder neue Kunſtſtücke ſehen. Śpiewa Kalliope, a smyczkiem wyprawia. *Zbil. Dr. G* 1, dokazuie, sztucznie smyczkiem powoduie). Sztukę, miſterſtwo pokazać, wyprawić, *experimentum insignis artificii dare. Cn. Th.* 1124, ein Kunſtſtück machen, ſehen laſſen. Niechay wdzięczny słowiczek w gęſtéy topolinie Gardłkiem swém wyprawuie, niechay w oziminie skowronek mały krzyczy. *Zbil. Zyw.* *B* 2; cf. przepiorkować, trelować, wycwerkować, ſtrzępić głos). – Smocy w łomiech zakrywaią się, i dziwne węzły i kręty i powichłania ciałem swém wyprawuią. *Weresz. Regl.* 115, ſtroią, wyrabiiaią, ſie machen wunderliche Krümmungen, Verſchlängungen. Zima ſtara, dygi wyprawuiąc, stołga się łyso, lubo włos biały skazuiąc. *Zebr. Ow.* 381, dygi czyniąc, dygi ſtroiąc, ſie macht Knixe. – Wyprawić sztukę, sztuką zayść na kogo. *Włod.*, sztuki, fortelu zażyć, *poſtąpić sztuką. *Cn. Th.* 1124 *et* 1326, podeyść, zażyć z mańki, Streiche ſpielen, Kniffe ausführen. Wiesz iakie ci potym igrzyſka wyprawował, iak wiele przeciw tobie knował. *Pilch. Sen. liſt.* 321, *Mon.* 71, 115. Fortuna z ludzi gry sobie wyprawia. *Jabł. Tel.* 129, żarty ſtroi, ſie treibt ihr Spiel mit ihnen. Djabół wyprawuie wszelkich zdrad sztuki. *Odym. Sw. N n b.* – Wyprawić, sprawić, wyrządzić, urządzić żeby co było, ausrichten, veranſtalten, machen laſſen. Na oſtatek śmierć iéy opłacze, pogrzeb kosztowny wyprawi i wyrządzi. *Glicz. Wych. P* 1. Jéymość spacery, kompaniyki, baliki wyprawia, a Jegomość kontent, że może patrzeć na to, i czasem kieliszek wina od niéy wypić. *Teat.* 22 *c*, 28. – §. Wyprawić co sobie, komu, = wyrobić, wyiednać, bewirken, ausmachen, verſchaffen, erwerben. Witold umyślił piérwéy zwadzić Jagiełłę z Zygmuntem, a w tym powoli koronę sobie wyprawić. *Biel.* 235 *b.* Jakób z Sienna sobie wyprawił prawo na biſkupſtwo Krakowſkie u papieża pierwéy niż wszyscy inni. *Biel. Sw.* 245. Mendog Pruſkiemu miſtrzowi zapisał pańſtwo Litewſkie, a on mu u papieża wyprawił, iż go na króleſtwo Litewſkie przez posła pomazano. *Biel. Sw.* 197 *b.* Wyprawił Bolesław wſtydliwy u papieża przywileie, aby nowy biſkup Jatwieżom był uſtawiony. *Stryik.* 291. Peryklimenes u Neptuna sobie wyprawił był, ſtawić się w iakiéy chciał osobie, i z niéy się zaś wysnować. *Zebr. Ow.* 311. Powinnowatym urzędy wyprawuią, a cudze choć godnieysze opuszczaią. *W. Pſt. W.* 61, *ob.* galić komu, ſtręczyć). Brał cyrografy, iż iuż nic nie winien, a ktemu ieszcze i na przyszłe rzeczy wolność sobie wyprawił. *Rey Pſ. J ii* 5. – *§. Tetydę Peleus ściśnie, wyprawi żądze, i bitnego ią Achilla nabawia. *Zebr. Ow.* 275, *potitur votis*, nasyca, zaspokaia żądze, dogadza im, dopiął swego). – §. Wyprawić kogo gdzie, wygotować wysłanie iego, *ob.* wyrządzić kogo, wytowarzyć, einen expediren, ihn auf die Reiſe verſehen, ihn abſenden, wegſchicken, *Rs.* препроводить, препровождать, отрядить, отряжать. Rodzice, gdy dziatki swoie do cudzych kraiów wyprawuią, odeymuią sobie samym, żeby dogodzić chęci wydoſkonalenia potomſtwa swego. *Kras. Pod.* 2, 230. Wyprawiam się gdzie, wybieram się gdzie. *Cn. Th.* 1326, gotuię się w drogę, wyrządzam się dokąd, wyruszam, ſich wohin aufmachen, wohin aufbrechen. Dway z uczniów wyprawili się do miaſteczka Emaus zwanego. *Odym. Sw.* 2, *M m* 2. Sułtan bogaci pokoiowych swoich, aby się mieli o czém przyſtoynie wyprawić, kiedy którego potym pośle na urząd iaki. *Star. Dw.* 36. Wyprawić się na woynę, gotować expedycyą woienną, ſich zum Kriege marſchfertig machen, in den Krieg ziehen. Gdy się Konſtantyn przeciwko nieprzyiacielowi swemu wyprawował, uźrzał znak ogniſty

na kształt krzyża na niebie, z napisem: w tym zwycięstwo otrzymasz. *Zrn. Pſt.* 3, 603 *b.* Wyprawił się Matyaszek, chcąc sprobować woyny. *Mat. z Pod. a* 1. Spahowie mogą się kawaleryą powiatową nazwać, ponieważ się sami wyprawuią. *Kłok. Tur.* 218, na woynę opatruią). – *fig.* Zbawiciel nasz przed Bogiem każdą swiętą duszę ſtawi, ſkoro się z ciała wyprawi. *Groch. W.* 105, ſkoro się z niém rozłączy, rozſtanie, rozbraci, rozbrat uczyni, ſobald die Seele vom Körper ſcheidet. – Wyprawić córkę, dać córce wyprawę, der Tochter die Ausſtattung geben, die Tochter ausſtatten, *Bh.* wybyti, wybywati. – *Wyprawić syna, odprawić, wydzielić, den Sohn ausſtatten. *Bndtk.*, *Vd.* isdielſhati, diel dati. – § 2., WYPRAWOWAĆ co, *cz. dk.*, wyprawowywać *czstl. et kont.*, wyprawować co, prawowaniem doſtać. *Cn. Th.* 1326, wypienić, wypozwać, *Cro.* izpraudavam, erprozeſſiren, mit Proceß erlangen, abprozeſſiren. Tenci to ieſt grzech u nas naypospolitszy, wydrzeć co komu niesłusznie, wykłócić, wypieniać, wyprawować. *Mon.* 69, 1043.

WYPRAWNY, – a, – e, – ie *adv.*, do wyprawienia, do wyrażenia, wypowiedzenia, *Bh.* wyprawitedlný, weyprawný, mogący być wyprawionym, wyrażonym, wymówionym, wypowiedzianym, ausſprechlich, ausſprechbar, *oppos.* niewyprawny, niewypowiedziany, *Boh. et Slo.* newyprawitedlný *ineffabilis*; unausſprechlich. Wielka rzecz i niewyprawna ku mówieniu. *W. Herb.* 5, 11, o tym wieleby się miało mówić i trudnych rzeczy do wyłożenia. *Bibl. Gd.*) – Wyprawny, wyprawiony, wypracowany, wyrobiony, wygładzony, ausgearbeitet, ausgefeilt, geglättet, gehörig ausgefertigt. Rytmy niewyprawne. *Zbil. Dr. a*, niepolerowne). Wyprawnie, wytwornie, *elaborate*, *exacte*. *Cn. Th.* 1326, na wytwor). Tak ci też by zawżdy miało być mówienie wyprawne a doſkonałe. *Leop.* 2 *Mach.*, 15, 40. Jeślіżem dobrze pisał, a iako na hiſtoryą przynależy, tegom i sam chciał; a ieżeli z proſta, i niedokładnie, tedy wżdy to ieſt, com mógł uczynić. Jak wino z wodą zmieszane wdzięczną chęć czyni, tak wyprawne słowa przyiemne bywaią tym, którzy hiſtoryą czytaią. *Bibl. Gd.* 2 *Mach.* 15, 40, dobrane; cf. poprawny, poprawność). Wszyſtkie mury są gipsem wyprawne. *NPam.* 8, 138, wytynkowane, ausgetüncht, betüncht. Skóra wyprawna, *Bndtk.*, wygarbowana, ausgegorben, gar. Wyprawne sukno, płótno. *Bndtk.*, z apreturą). Wyprawny, wyprawiony, sprawiony, wyczyszczony wewnątrz, wyięty, wywnętrzony, wypatroszony, ausgeweidet, ausgenommen und innerlich gereinigt. Wkładaią owcę całą w wyprawnego wołu, W owcę zaś kokosz z iaiem, to wszyſtko pospołu całkiem pieką. *Paszk. Dz* 79. – Urzędnik ma żyto na gumnie zaraz wyprawić, a wyprawne do śpichlerza chować, aby potym nie wytrącał na podsiewiny. *Haur Sk.* 34, wyczyszczone, wywiane, chędogie, gereinigt, geſäubert, rein. – Wyprawna rola, uprawna należycie, gut beſtelltes Feld, *Slo.* wyprawný. Pola dobrze wyprawne, ogrody zasadzone, łąki buyne. *Węg. Mar.* 1, 99. Jeśli na niewyprawnéy i złéy ziemi posieiesz nasienie dobre, urodzić się ſtokłosa. *Petr. Ek.* 58. – §. Wyprawny, wprawny, wprawę w czym maiący, wprawiony, wćwiczony, eingeübt, geübt, mit Fertigkeit, Leichtigkeit. Ja nie miſtrzem, ale uczniem, i ieszcze nie wyprawnym, ale dopiero zaprawnym zeznawam się być w tém rzemieśle. *Błaż. Krom.* 786. Rzemieślnik nie do końca wyprawny. *Zebr. Zw.*, cf. dokładny). Czytali w zakonie bożym wyprawnie, i rozumieli czytanie. *Budn. Nehem.* 8, 8, czytali wyraźnie, a wykładaiąc myśl, objaśniali to, co czytali. *Bibl. Gd.*) – Wyprawne uſta, wprawne w mówienie, ćwiczone, geübter Mund, geübte Zunge, geläufige Zunge. Kto nie ma uſt wyprawnych, przynaymniéy z zakraty Może głośno zawołać na preiudykaty. *Dmoch. Szt. rym.* 81. Za pomocą abrewiacyy, mowę nawet prędką poścіgamy, a potoczyſtość dobrze wyprawnego ięzyka pisarſka dochodzi ręka. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 67. – *In vituper.* wyprawna gęba i t. d., wyparzona, niewyparzona, gadatliwa, trzepiąca, wygaduiąca, przegaduiąca, niepowściągliwa, ein ausgegerbtes Maulwerk, tüchtiges Maulleder. Język ma dobrze wyprawny, dziesięciu przegada. *Boh. Kom.* 5, 58. Muszczka w gębie dobrze wyprawna. *Teat.* 15 *c*, 17. Ja do ciebie nie gadam, bo wiem, że masz buzię wyprawną. *Teat.* 25 *c*, 9. Pedon, był to człek wyprawnéy gęby. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 202. Patron, szczekacz obrzydły z wyprawną paszczęką. *Węg. liſt.* 3. – §. Wyprawny, śpieszny w sprawach *expeditus*, *expeditiſsimus*. *Cn. Th.* 1326, sprawny, zwinny, uwinny, expedit, berührſam, geſchäftig, hurtig, leicht im Ausrichten, ſchnell. Wyprawny doktor, który lubi pośpieszać chorobę, i gdy wie, że kto ma umrzeć, to go tak prędko wyprawi, iak tylko być może. *Teat.* 34, 31. Kondel, póki miał młode zęby i wyprawne nogi; Nie wilk, lecz niedźwiedź od pszczół nie bywał mu srogi. *Pot. Jow.* 93, szybkie). Kilka par koni zmordował Wyprawnych i wiatronogich, Jakich ledwie kto miał drugich. *Groch. W.* 508. Król, aby tym łżeysze i wyprawnieysze woyſko mógł prowadzić, oręża zbyteczne kazał pozakopywać. *Krom.* 561, *quo expeditius.* – §. Wyprawny, od wyprawy w drogę, w podróż, drogowy, podróżny, Reiſe=. Karetę moię wyprawną trzeba opatrzyć, aby ze wszyſtkiém była sporządzona. *Teat.* 15 *c*, 76, meinen Reiſewagen. – Od wyprawy na woynę, Kriegs=rüſtungs=, Feldzugs=, Feld=. Woyſko lądowe Duńſkie częścią ieſt z wyprawnych żołnierzy, których chłopi ſtawić powinni, częścią z półków zaciągu cudzoziemſkiego. *Wyrw. G.* 572, cf. wybraniecki. WYPRAWNOŚĆ, – ści, *ż.*, przymiot tego co ieſt wyprawnym. – Wyprawność ięzyka, wolność ięzyka. *Cn. Th.* 1280, Geläufigkeit der Zunge. WYPRAWOWAĆ; *ob. pod*: Wyprawić.

*WYPRAŻNIAĆ; *ob.* wypróżnić.

WYPRAŻYĆ *cz. dk.*, wyprażać *ndk.*, prażeniem wyciągnąć, wysmażyć, ausprägeln, herausprägeln, ausſchmoren, herausſchmoren, *Bs.* rasprasgiti. – §. *fig. tr.* wyprażyć kogo skąd, wyparować, wykurzyć, wybić, einen mit Heißmachen (mit Kanoniren, Bombardiren, Prügeln) wegtreiben, verdrängen.

WYPREIĘ; *ob.* wyprzać.

WYPRĘŻYĆ, *WYPRĄŻYĆ, *WYPRUŻYĆ *cz. dok.*, wyprężać, *wypręgać *ndok.*, *wypręgiwać *czstl.*; *Cro.* zpruſiti, zpruſávam; *Rs.* выпрямить, выпрямлять, prężąc wyciągnąć, wygiąć, ugiąć, wypaczyć, wykrzywić, ausſpannen, herausſpannen, herausbiegen, ausbie-

gen. Wyprężam co, wychylam, wyginam. *Dudz.* 71. Sznurek wyprężony, do góry podniesiony, tęgo spuszczony. *Jak. Mat.* 1, 6. - *fig.* Początł rozkoszy nasze wyprężać i wypylać. *Pilch. Sen. list.* 4, 11. Przez nasze własne wyprężenia Łatwo do oyczystego wniesie się mieszkania. *Przyb. Milt.* 37 natężenia, usiłowania, Anstrengungen. - Wyprężam się, wypręża się co wzgórę, *fornicor. Cn. Th.* 1326. Wypręża się co na dół, ugina się. *ib.*, es beugt sich. Wypręża się co na bok, wypacza się. *ib.*, es wirft sich. Wyprężenie, wypaczenie, nachylenie, pochyłość. *ib.*, die Krümmung, wenn sich z. B. ein Bret wirft. - *§. Spytany przebrany Brutus, ktoby był, imię i panów, którym przedtym służył, Jak nieomylną istotę wyprużył. *Chróśc. Fars.* 190, może wykrzywił, wykręcił, przekręcił?

WYPRÓBOWAĆ *cz. dk.*, wypróbowywać *czstl.*, probuiąc doświadczyć, erproben, gehörig probiren, ausprüfen, erprüfen. Jak armata może być odlana z różnemi wadami, tak też do wypróbowania iéy są wymyślone różne sposoby. *Jak. Art.* 1, 192. Wyprobowany, doświadczony, *Ross.* извѣданный, erprobt, geprüft, bewährt. Niewszystkim, ale wypróbowanym wierzyć. *Zab.* 7, 244.

WYPRÓĆ, wypruć, wypról, *F.* wyporze, wypruie *cz. dk.*, wyparać, wypruwać *ndk.*, porząc wyiąć, wyrznąć, austrennen, heraustrennen, herausschneiden, aufschneiden und heraus nehmen, *Rs.* выпороть, выпарывать, испороть. Wyporki, nici wyprute z pończoch. *Mag. Mscr.*, ausgeriffelt. Dziecię w ciężkiém rodzeniu z żywota matczynego będzie wypróte. *Chełm. Pr.* 78, *ob.* wyprótek). - *fig. tr.* Czemuż ie wydziedziczać! o cudzych (królów) się starać! Jest to miłość oyczyzny z serca im wyparać. *Pot. Pocz.* 5, rugować). Niech ów piorun wyporze się z nieba. *Bardz. Tr.* 476, niech się przerznie przez chmury, mag er die Wolken durchreißen.

WYPRÓCHNIEĆ, wypruchnieć *niiak. dk.*, spruchnieniem przeyść, wygnić, spróchniałością być wydrożonym, wycienczonym, innerlich morsch werden, ausfaulen, ausstocken. Dąb wypruchniały za lada wietrzykiem chwieie się. *Kras. Oss. H* 2. Filozofiia ludzi z podziemnéy iamy, abo skalistego lochu, abo pnia w śrzedzinie wyprochniałego naprowadziła do stawienia domów. *Pilch. Sen. list.* 3, 51. Zęby, co do iednego wszystkie wypróchniały, Tylko dziąsła nikczemne i słabe zostały. *Prot. Kont.* a 3 b. Jak sobie z wypruchniałemi czyli dziurawemi zębami postępować. *Perz. Cyr.* 2, 190. WYPROCHLIZNA, - y, *ż.*, mieysce wypróchniałe, ein ausgefaultes, ausgestocktes Loch, eine morsche Höhlung. Niektóre ptaki gnieżdżą się w wypruchliznach drzew. *Zool.* 229.

WYPROMOWOWAĆ *cz. dk.*, promowuiąc w górę wynieść, wyforytować; hinauf promoviren, hinauf rücken, ausrücken. Ja podobno za Pana Uzdeczkę się wypromowuię. *Teat.* 52 c, 62.

WYPROROKOWAĆ *cz. dk.*, prorokuiąc wypowiedzieć, przepowiedzieć, ausprophezeihen, herausprophezeihen.

WYPROŚCIĆ, WYPROSTOWAĆ *cz. dok.*, wypraszczać *kontyn.*, wyprostywać *czstl.*; prosto wyciągnąć, prostym uczynić, grade ziehen, grade strecken, grade ausstrecken, grade machen (*Slo.* wyprostiti *explicare*, newyprostitedlný *inexplicabilis*, *Bh.* wyprostiti uwolnić, wyzwolić); *Rs.* выпрямить, выпрямлять, спрямить, спрямлять. Koń ten w zadzierżywaniu głowę wynosi, szyię wyprostywa wyciągaiąc. *Hipp.* 52. Kawaler srodze ruchawy, niedawno z cudzych kraiów powrócił, wypiżmowany, wypudrowany, wyfryzowany, wyprostowany. *Teat.* 24, 117 *Cztr.* Ciężkiém pętem pokrzywione kości Niezwykła wolność i radość wyprości. *Miosk. ryt.* 124. Drabiny słudzy przystawili Do krzyża, z obu stron wyprostowane, Na które Józef i Nikodem wstąpili. *Odym. Św.* 2, *Kk* 5; prosto trzymane, grade aufrecht gehalten. - *tr.* Postrzał ręką swą wyprościł szkodliwy. *Zebr. Ow.* 313, wymierzył prosto, wycelował, *direxit*, worauf grade hinzielen. - Wyprościć się na co, prosto uderzyć, worauf grade zu losschlagen, losgehen, herstürzen. Jako gdy z możnych cedrów, lub rosłych modrzewi, Z górnych się Alpów, na las nagły szturm wyprości, J z brzegu na brzeg płaskim pokładem umości. *Nar. Dz.* 5, 171, *Zab.* 12, 211. - *fig. tr. moral.* Jeśli się rodzicom iako u swych dziatek obyczaie wypraszczać a wyprawować przyda, niechay bacznie z lekka, a nieokrutnie, ani zapamiętliwie to czynią. *Glicz. Wych. G* 2, sprostować, poprawić, verbessern.

WYPROSIĆ *cz. dk.*, wypraszać *ndk.*, prośbą czyli prosząc wyrobić, wyiednać, uzyskać, uprosić, ausbitten, erbitten, mit Bitten erlangen, *Bh.* wyprosyti, wyprassowati, wyjadati (*wyżądać); *Slo.* wyprosugi; *Sr.* 1. wuproschu, (wuproschu, wuproscheru wyżebrać, wuprasсhacj, woprasсhacj wypytywać); *Vd.* isprositi, sprositi, vunsprositi, (*Vd.* isprashati, vunsprashati, = wypytywać); *Cro.* izprositi, izprassam, izprossujem, izprosizivam, zprosziti, proszim; *Rg.* izprossiti, isprositti, praascjam; *Bs.* isprositi; *Rs.* испросить, испрашивать, выпросить, выпрашивать, отпросить, отпрашивать, выканючить, канючить; (выспросить, выспрашивать wypytywać). Wypraszam co, *precibus aliquid assequor, obtineo, impetro. Cn. Th.* 1325. Wydrzeć to, nie wyprosić, wziąć od niechętnego. *Min. ryt.* 4, 163. Jnsza wyprosić, insza wymier-zić. *Fredr. Ad.* 182. Czego nie *wyprosiemy, tego nie *wymierzeniemy. *Cost. Gor.* 40. Do wyproszenia, *wyprośny, *Rg.* izprosgliv *impetrabilis*). Wypraszam kogo, *deprecor Cn. Th.* 1325, prośbą uwalniam, losbitten. Niewinnego od śmierci wypraszam. *Cn. Th.* 1325. Wyprosiła go od szubienicy. *Tr.* - Wyproś sobie, to póydę z tobą. *Tr.*, wyproś, wyrob' sobie pozwolenie). - *Obsol.* wyprosić co na kim, n. p. Wisząca nad Rzpltą zaguba gwałtem nas, królu, przycisnęła, żeśmy ten seym na tobie wyprosili. *Krom.* 624, *comitia haec a te efflagitare.* (*Boh.* weyprosa, weypros uproszony sobie kaduk; weyprossy *erogationes* *wyprosiny). - §. Wyprosić się, wypraszam się z czego, od czego. *Cn. Th.* 1325, ich bitte mich los, bemühe mich durch Bitten loszukommen, bitte mich zu befreyen. Nalazł się pewny, który wpośrzód mąk ani ięczał, ani się wypraszał. *Pilch. Sen. list.* 2, 285. Pódź ieno sam, iuż się nie wyprosisz. *Past. F.* 115, prośba iuż nie pomoże, nie wyratuie). Wyprosił się od śmierci, wyproszony wiedzie żywot, *precariam trahit animam. Tacit.*, *Cn. Th.* 1325. Lubo kto wiatrom się wyprosi; iednak wałów piasecznych zwyciężyć nie może. *Bardz. Luk.* 159, lubo wiatrom uydzie, z nich się ratuie). Gałązka w potok wpadłszy, czasem wierzchem płynie,

nie, A czasem w warcie pogrążona ginie, J znowu niby na wierzch się wyprosi. *Karp.* 1, 60, wygramoli się, wydobywa się). Wyprosić kogo fkąd, prosić żeby wyszedł, einen herausbitten; *in deterius*: wygnać, wyrugować, herausstreiben, herausjagen. Otoż że mnie w regestrze proszonych nie mieli, Wyprosili z zastołu, iednak nie wypchnęli. *Zabł. Firc.* 48; cf. kogo gdzie nie proszą, tego na kiiu wynoszą. WYPROSICIEL, - a, *m.*, który co albo kogo wyprasza. *Włod.*, *Cn. Th.* 1326, der Ausbitter, Herausbitter, Erbitter, *Rg.* isprofsitegl; (*Ec.* испроситель wypytywacz); *w rodz. żeńsk.* wyprosicielka, *Rg.* isprofsitegliza.

WYPROSIĆ się *zaimk.*, ze wszytkiém oprosić się, wydać prosięta, sich ausferkeln. Maciorka iak się wyprosi, na dziesięć dni z chlewika od prosiąt iéy nie wypuszczać. *Haur Sk.* 61.

WYPROSTAĆ *med. dk.*, wydołać, sprostać czemu zupełnie, wyrównać, einer Sache gewachsen seyn. Dał takie obowiązki, którym oni nigdy wyprostać nie mogli. *Rey Pst. U u* 2. WYPROSTOWAĆ; *ob.* wyprościć.

WYPROSZĘ; *ob.* wyprosić.

WYPRÓSZYĆ, WYPRUSZYĆ *cz. dk.*, wypruszać *ndk.*, z prochu wykurzyć, ausstäuben, *Bh.* oprassiti, wyprassiti; *Vd.* ispralhiti, vunfpralhiti.

WYPRÓTEK, - tka, *m.*, WYPOREK, - rka, *m.*, człowiek wypróty z wnętrzności matki. *Włod.*, *Cn. Th.* 1326, *caeso*, którego z żywota matczynego wypróto. *Mącz.*, ein aus Mutterleibe Herausgeschnittner. Gdyby się przydało, iżby matka rodząc umarła, potrzeba bok iéy lewy prostą raną rozpruć; i otworzyć, kędyby dziecię wyiąć, a którzy się tym obyczaiem rodzą, wyprótkami abo wyrzezańcami zowią, tak Juliusz Cezar był z matki wyrzezań. *Sien.* 463. Dzieci po śmierci matki przez rozpłatanie brzucha wydane na świat, nazywaią się wyporkami lub pogrobowcami. *Perz. Cyr.* 2, 222, *ob.* wyporek). Św. Paweł sam zowie się wyprotkiem i niegodnym apostołem. *Zrn. Pst.* 3, 680, cf. poroniątko, pomiotek, porzutek, odchodczę, niedochodek, niedonosek, cf. zaśniad.

WYPROWADZIĆ *cz. dk.*, wyprowadzać *ndk.*; *Bh.* wyprowoditi, wyprowazeti; *Bs* izprattiti; *Cro.* izprovodim, izpelyati, izpelyavam, zpelyávam; *Ross.* производить, произвесть; skąd poprowadzić, wywieść, wyciągnąć, wywlec, herausführen, ausführen, hinausführen. Ciszéy, życzę ci wynieść się ztąd, nim cię wyprowadzą. *Teat.* 1, 124, cf. wyprosić, wypchnąć, wyrzucić). Z gruntu albo z maiętności dzierżawca bywa wyprowadzany. *Chełm. pr.* 152, wyrzucany, wyrugowany). Wyprowadzony, *Ross.* выведенецъ, переведенецъ. Wyprowadzić się skąd, wynieść się, przenieść się, odmienić mieszkanie, wo ausziehen, umziehen in eine andre Wohnung, *Bh.* wystěhowati, wystěhugi, cf. wyciągnąć). Jutro zaraz z tego domu się wyprowadzam, i noga moia więcéy w nim nie postanie. *Teat.* 28, 82. Upraszam, abyś raczył bez powrotu wyprowadzić się z tego domu. *ib.* 24, 154 *Cztr.* - *Anatom.* Kanał wyprowadzaiący, *ductum excretorium*. *Krup.* 2, 69, odprowadzaiący exkrementa, der Abführungs-, Ableitungscanal. - Wyprowadzam kogo, prowadzę pocześnie. *Cn. Th.* 1326, einen abführen, ihm das Geleite geben. Wyprowadzam, prowadzę umarłego do grobu; zur Erde bestatten, die Leiche begleiten; *Bs.* sprovoditi; (*Bs.* sprovod mrrtacki, vkop *exequiae*; *Bh.* průwod; *Rg.* sprovod; *Rs.* вынось (cf. wynieść); *Bh.* průwodnj, *Rg.* sprovódni *funebris*). - §., *Variae translationes*: wyprowadzić kogo w pole, zwieść go, oszukać, einen in die Fichte führen, cf. pole). Ten nowy strzelec i prawdy chybia, i słuchaiących wyprowadza w pole. *Mon.* 68, 586. Wyprowadzić z błędu, wyplątać, einen aus dem Irrthume bringen, ziehen. Mam sobie za powinność, z błędu, w którym zostaiesz, wyprowadzić cię. *Teat.* 21, 78. Ponieważ mię posądzasz, iż znanym iestem od niego, chcę go z tego błędu wyprowadzić. *ib.* 9 *b*, 15. *Similiter*: Coż się stało? cożeś widziała? przez litość wyprowadź mię z okrutnéy boiaźni. *ib.* 50, 89, uwolniy mię z téy boiaźni). - Wyprowadzić z rozumu, z głowy, = pozbawić rozumu, um den Verstand bringen, cf. zayść w głowę). Nie dzisieyszy ia na świecie, ia ich z rozumu wyprowadzam. *Teat.* 10, 11. Piękny Szarmancki wiele panien wyprowadził z głowy. *Niemc. P. P.* 32, odurzył). - Wyprowadzić, na widok, na iaw, na przestrzeń wyprowadzić, hervorführen. Wylęgła kokosz kurczęta, wyprowadziła, wysiedziała. *Włod.*, *Rs.* выводить цыплять. Nie masz mi równego do wykrzesania młodego kawalera, umiem ia tych Jchmościów na świat wyprowadzić. *Teat.* 7 *c*, 30, wypromowować, wysorytować, wykierować, wystrychnąć, ich verstehe es, sie in die Welt einzuführen, sie in der Welt vorzuführen, aufzuführen. Dejotar dom wasz upadły i zarzucony z ciemności na światło wyprowadził. *Siem. Cyc.* 380, wyciągnął, wydobył. - Wyprowadzić plamę, wywabić, einen Fleck herausbringen. Różnemi glinkami plamy z sukień wyprowadzaią. *Kluk Kop.* 1, 338. - Wyprowadzić co z czego tworząc, robiąc, buduiąc, hervorbringen. Wyprowadza Bóg z niczego niebo i ziemię. *Zał. H. T.* 3, chcąc Bóg z niczego wyprowadzić świat,.. *ib.* 3, cf. wystawić). Wyprowadzić, wywodzić mury, gmachy, wystawić, *Vd.* gorpelati, gorpostaviti, aufführen. Nowy las, albo z nasienia, albo z młodych drzew, wyprowadzany być musi. *Mon.* 74, 721. - Linią krzyżową z punktu linii danego wyprowadzić. *Solsk. G.* 29, poprowadzić ztamtąd, wyciągnąć, wykreślić, wytoczyć, eine Linie führen, ziehen. - Rzadko bardzo charaktery w sztukach teatralnych dobrze bywaią wyprowadzane. *Teat.* 24, 50 *Cztr.*, utrzymywane, die Charactere werden selten gut durchgeführt, ausgeführt, erhalten. - Wziął przed się do rozprawy kwestyą o dobru naywyższém, i wyprowadził, że istotą naywyższego dobra poczciwość była i cnota. *Mon.* 71, 864, okazał, wywiódł, dowiódł, wywiódł, er hat dargethan, bewiesen, den Schluß gemacht. - Na żądanie ich, następuiące oględziny wyprowadziliśmy. *Perz. Cyr.* 3, 9, odbyliśmy i opisaliśmy, wir haben die Schau, Beschauung angestellt. WYPROWADZICIEL, - a, *m.*, który wyprowadza, der Herausführer, Ausführer, Begleiter; *Cro.* izprovodnik; *Bh.* průwodce konduktor). *Exagoga* wywodziciel, wyprowadziciel. *Mącz.*. - *w rodz. żeńsk.* wyprowadzicielka.

WYPRÓŻNIĆ *cz. dk.*, wypróżniać, *wyprażniać *ndk.*; *Bh.* wyprazdniti, wyprazdnowati; *Slo.* wiprázňit, wyprazdňugi; *Sr.* 1. wuprozňu, wuproznam; *Vd.* sprasniti, vunsprasniti, isprasnit; *Cro.* zprazniti, zprasnujem, izprazniti, iz-

praznújem, otiſchávam (cf. ociosać), pùlem; *Bs.* ispraзniti, oprazniti, isporauiti; *Sla.* izprázniti; *Rg.* izprâzniti; *Rs.* выпорознить, выпоражнивать, порожнить, изпразднить, испражнять, испразднять, опорозни́ть, опора́жнивать; *Ec.* изтощаю, тощу cf. wytoczyć); wypróżnić co, próżnym uczynić, wyiąwszy zkąd wszyſtko, ausleeren, leer machen. Wypraźniaycie aż do fundamentu w mieście. *Budn. Ps.* 137, 7, poburzcie aż do gruntu w nim. *Bibl. Gd.*, wyplundruycie). Wypróżnić kielichy, spełnić, wychylić, wyciągnąć, wyłyknąć, wypić, die Gläſer leeren, ausleeren. Nie pamiętasz WcPan, iż miałem szczęście tyle razy wypróżniać z WcPanem kielichy. *Teat.* 34, 20. – Wypróżnić, wytrząsnąć mieszek, wydać pieniądze, den Beutel ausleeren. Mościa Dobrodzieyko, czy razem mamy wypróżnić worki tych Jchmościów, czyli też powoli doić ie będziemy? *Teat.* 14, 90, wyszyplić). Choćby miał ſto tysięcy dukatów, za krótką nader chwilę, szkatułę do oſtatniego wypróżni szeląga. *Zab.* 13, 62. Wypróżniaiący; *Rs.* испразднительный, ausleerend. Wypróżnia się co, *paſsiue, vacescit*, leer werden, leer ſtehen; *Rs.* упраздниться, упраздняться, cf. zawakować). – **§. Wnet mieyscy puszkarze działa wypróżniali, Gromy aże ziemia drży, srogo powtarzali. *Stryik. Henr. B* 3, z dział bili, ſtrzelali, ſie löſten die Kanonen. – §. *Medic. Physic.* wypróżnić, wyciągnąć, wyprowadzić z ciała, ausleeren den Körper, ausziehen aus dem Körper. Wilgotności goiącemi lekarſtwami w czas wypróżniać. *Fur. Uw. E 2 b.* Krwi ſpuszczanie wypróżniaiące, *euacuatorium*, upuszczenie krwi, w większéy obfitości się znayduiącéy niż potrzeba. *Krup.* 5, 91, ausleerendes Blutlaſſen. Wypróżnienie, das Ausleeren, die Ausleerung. Wszelkie wypróżnienia, czy to potem, czy ſtolcami, i t. d. nic nie pomagaią, gdy się po nich natychmiaſt pacyentowi nie polepsza. *Perz. Lek.* 74. Wypróżniać się, iako zwierzęta czynią, *honestius dicitur* na ſtolec iść, ſtolec mieć; uczynić sobie czas *ambiguum eſt*; potrzebę przyrodzoną odprawować, *etiam ambiguum*, *quia duplex eſt, ut diximus*, na dwór mały, na dwór wielki. *Cn. Th.* 1326, cf. ulżyć sobie; ſich ausleeren, ſeine Nothdurft verrichten. Wypróżnianie się, odprawowanie potrzeby przyrodzonéy. *ib.*, das Verrichten der Nothdurft. WYPRÓŻNIEC *niiak. dk.*, wypróżnić się, ſtać się próżnym, wypróżnionym być, leer werden, ausgeleert ſeyn, erſchöpft ſeyn. Władysław był w pieniądze przez uſtawiczne woyny wypróżniały. *Krom.* 521, wycieńczony. WYPRÓŻNICIEL, – a, *m.*; który wypróżnia, der Ausleerer, Leermacher. Wypróżnili miaſto wypróżnicielowie. *Budn. Nah.* 2, 2, wyniszczyli ich ſkaźcy. *Bibl. Gd.*) – *Saccularius* WYPRÓŻNIMIESZEK, WYPRÓŻNIWOREK, WYPRÓŻNISKRZYNKA, złodziéy. *Mącz.*, rzezimieszek, wypróżnimieszek, wypróżniworek. *Volckm.* 831, ein Beutelfeger, Beutelſchneider; *Sr.* 1. moſchnow rubeżnik, wydrzygrosz.

WYPRUĆ, wypruty, wypruwam; *ob.* Wypróć. WYPRUSZYĆ; *ob.* Wypróſzyć. WYPRUŻYĆ; *ob.* Wyprężyć.

WYPRYNDAĆ się *zaimk. dk.*, n. p. O niczém nie myślą, tylko iakby się wypryndać w oknie, rozwalić. *Teat.* 24 c, 56?

WYPRYSNĄĆ *med. idntl.*, wypryſkać, wypryszczeć *dk.*, *wypryskawać, wypryſkuie *kontyn.*, *Bh.* wyprſknauti, wyprſkowati, wypreyſſiti ſe, wypryſkowati ſe; *Bs.* isprrisnuti; *Cro.* zpriſchitiſze, priſchimſze; *Rc.* выпрыскать, выпрыскивать, испрыскать, выбрызгать, выбрызгивать, z pryſkiem wyſkoczyć, wybiec, wytryſkać, hervusſpritzen, hervorſpritzen, ſprühen. Makowiczy sok ieſt niektóre wysączenie abo wypryszczenie z makowic. *Sien.* 116, cf. wytryſk). Zrzódła między fiołki wonne wypryſkuią. *Jabł. Tel.* 5, wytryſkuią, cf. wybryzgać). – §. Myszy koniowi z ran wybrawszy, ścisnąć mu nozdrza, aby wyprysnął. *Haur Sk.* 155, aby wyparsnął ausbrauſen mit der Naſe, ausſchnauben. Nie raz się tu na rosie wypryſkuią konie. *Klon. Wor* 20, nie raz się wyparſkuią. – §. Wypryſkać, wysprycować, wyſtrzykać, ausſpritzen. Powarzywszy ziele to z winem, wypryſkawać te mieysca ranne. *Spicz.* 12.

*WYPRZAC, wyprzeć, wyprzał, wyprzeie, *wypreie, *wypraie, wypre *med. dk.*, wyprzaiać, wyprzerać *ndk.*, z zaognienia, od wilgotnego ciepła. rozpalić się, ſich ganz erbrämſen, erhitzen, brandig werden; *Ross.* выпрѣть, выпрѣвать, выпрѣлый, перепрѣть, перепрѣвать, упрѣть, упрѣвать. Wietrzna i wierzchnia wilgotność gnoiu, trudno się ma wcielić z drzewem; ale rychléy wypre i wygorawa od słońca. *Cresc.* 75, wyparuie, wypoci się, ausſchwitzen, ausdünſten. Nasienie gdyby wyprzało od wielkości dżdżu, tedy ginie. *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 43, ieśliby było napsowane wielkością dżdżów. *Bibl. Gd.*) Rola wyprzała, *ob.* wypragła). Dziecię koło zadka wyprzało; *ob.* wyprzalina). Przychyliłby się raczéy do trefnie ukędzierzonego, niżeli do owego z wyprzałą i łysą głową. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 101, *ob.* oszemlała głowa, spleśniała.

*WYPRZĄDAĆ; *ob.* Wyprząść.

WYPRZĄC, WYPRZĄDZ, wyprzągł, wyprzęgła, *F.* wyprzęże, wyprzęgę, wyprzęgnie, wyprzęgnę *cz. dk.*, wyprzęgnąć *idntl.*, wyprzęgać, wyprzągać *ndk.*, wyprzęgiwać, wyprzągiwać *czstl.*; *Bh.* wypřahnauti; *Slo.* wipráhnuť; *Sr.* 1. wupzaham; *Vd.* isprezhi, vunſprezhi; *Cro.* razprezati (rozprzęgać); *Sla.* izprégnuti; *Rs.* выпрячь, выпрягать, отпрячь, отпрягать, wyprzęgać konie, woły, wykładać z zaprzężenia, z iarzma, ausſpannen; abſpannen vom Wagen, vom Pfluge. Nie każe z woza wyprzęgać woźników, *Bardz. Tr.* 330. *Interiungere, abiungere iumenta, ut cibo recreentur; sed abjungere et deiungere, plane soluere, ut peracto labore vesperi fieri solet; et nos habemus hanc differentiam*: wyprządz koni, t. i. na pokarm; wyprządz konie, t. i. w wieczor, abo na ſtanie długie. *Cn. Th.* 1327, die Pferde ausſpannen; die Pferde abſpannen. Już oſtatniego wołu od pługa wyprzęga. *Pot. Arg.* 634; cf. oſtatnim goni). Już wół roboczy kark swóy wyiarzmia, i wóz wyprzęgły z pracy pod szopę się toczy. *Zab.* 2, 316, od którego woły wyprzężono). Wyprząganie, czas wyprzągania wołów, *Gr.* ὁ βυλυτος, *tempus soluendi iugo boues* *Cn. Th.* 1327, das Ausſpannen, die Ausſpanne, Ausſpannezeit; *Vd.* ſpreshba, *Rs.* выпряжка. – U flisów, wyprzęgać się z szelków, wycinać się. *Mag. Mscr.*, ſich aus dem Trecktau ausſpannen. – §. *fig. tr.* wyprząga, odpoczywa od pracy, ſkłada urząd, przeſtaie. *Cn. Th.* 1327, er ſpannt aus; ſtreckt das Gewehr, legt das Amt nieder, begiebt ſich zur Ruhe. – Śmierć wyprząga człowieka z doczesnych dolegliwości.

Tr., wyzwala, uwalnia, ausspannen, befreien, losmachen. Niebo nam się zostaie, którego potęga Sprawiedliwa z tych sideł niewinność wyprzęga. *Min. ryt.* 2, 230. Z przypadków iarzma nikt się nie wyprzęże. *Zab.* 13, 297. Władysław Plwacz wyprząc się z opieki ftryia swego Laskonogiego siłował. *Krom.* 225.

WYPRZAIAĆ, *ob.* *wyprzać, wyprzeć. WYPRZALINA, - y, *ż.*, wyprzanie, mieysce wyprzałe, das Erbrämsen, eine durch erhitzte Feuchtigkeit erbrämste Stelle. Wyparzelinie dziecińskiéy od moczu, lekarstwo. *Syr. rej.* WYPRZAŁY; *ob.* *wyprzać.

WYPRZĄŚĆ, wyprząśdź *cz. dk.*, wyprzędzie, wyprzędę *F.*, wyprzędać, *wyprządać *kontyn.*; *Sr.* 2. hupschęsćż; *Cro.* izpreszti, izpredam; *Bs.* ispresti, opresti; *Rs.* испрясть, выпрясть, выпрядывать; przędąc wyciągnąć, wszystkę przędzę wyrobić, sprząść wszystko, ausspinnen, herausspinnen, auffpinnen, abspinnen, wegspinnen. Nici subtelne wyprządał wrzecionem. *Barz. Tr.* 135. Już kądziel pani dla branki gotuie, muszę wyprządać. *Bardz. Tr.* 446, *Lana et tela victum quaerere* wyprządanym się żywić. *Mącz.*, przędzą, przędzeniem. - §. *Passiue fig. tr.* Utrzymnią, że sukcesfyi kądziel w kościele Rzymskim w Janie VIII wyprzędła się dawno do szczątku. *Zygr. Ep.* 69, pasmo urwało się, ustało, skończyło się.

WYPRZĄTNĄĆ *cz. idntl.*, wyprzątać *ndk.*, sprzątaiąc wynieść, wyrumować, wypróżnić, *Bh.* wyklíditi; *Vd.* striebiti, vunstriebiti, ausräumen, herausräumen, wegräumen, ausleeren, leer machen. Dorodne lasy kuźnicą i węgli palesniem wypalaią i wyprzątaią mieysca. *Haur. Ek.* 178. Wyprzątniy te rzeczy z izby. *Tr.* - Po wyprzątnieniu gruzów mieszkanie będzie wygodnieysze. *Tr.*, Ausräumung, Wegräumung. Wyprzątać rzekę, rów. *Tr.*, wyczyścić. - Ten purgans żołądek wyprzątnie. *Tr.*, wypróżni, wyczyści). Wyprzątuiące lekarstwo. *Tr.*, czyszczące, purguiące. Wyprzątnienie żołądka purgansem. *Tr.*

WYPRZEĆ, wyprzeie; *ob.* *wyprzać.

WYPRZEĆ, wyparł, *F.* wyprze, wyprę *cz. dk.*, wypierać *ndk.*, *Ross.* выпереть, выпирать, parciem wypchnąć, wyparować, wyrzucić, wytrącić, *pr. et. fig tr.*, herausstämmen, ausstämmen, herausdrängen, ausdrängen, verdrängen, herausstoßen, ausstoßen, wegstoßen. Skały żywe i dęby z korzeniem wypieram, *moueo. Zebr. Ow.* 166, wyrywam, wyruszam). Wyparł go z izby. *Tr.* wypchnął, wyrzucił). Nie dosyć wyprzeć z brzegu na głąb nawę, Kto mety doszedł, ten ugonił sławę. *Mon.* 71, 897, cf. odbić od lądu, abstoßen vom Lande, vom Ufer. Nim wyprze nawę na głębokie morze, ieszcze do steru żeglarz niesposobny, Nie zaraz sztabą Medyteran porze, .. *Mon.* 71, 718. Na świecie naywięcéy iest kłopotu o to biedne siedlisko cudze, aby ieden drugiego z mieysca wyprzeć i wyrzucić mógł, właśnie by z powinności iakiéy. *Podw. Wr.* 38. Cesarz Turecki. posiadłszy niedawno ziemię Węgierską, i Ferdynandowe woysko wyparłszy, teraz iuż z tobą nie daléy iest, ieno o granicę. *Jan. Oksz K.* Podniósł sławę narodu, rozprzestrzeniaiąc mieczem państwo, i wypieraiąc niezgodne Teutony. *Psalmod.* 13. Żywności i innych potrzeb niedostatek, gwałtem ztąd nas wypiera. *Pilch. Sall.* 112. Kiedy zima nadchodzi, a nienagła biedzi się z latem, aż iéy lato *ustępić musi, a zima ono mieysce zastępuie dotąd, aż ie onoż lato z mieysca zasię wyprze. *Podw. Wr.* 37. Co Jber złota kopie, co Tagus wypiera, Co bogaty na piaskach Arymas uzbiera, Niech szarpią. *Bardz. Luk.* 127, na brzeg wymiata, wyrzuca, herauswerfen. Ach folguycie moiemu pafsye sercu! gwałt mi wasz wyprze duszę, ledwie żyię. *Min. ryt.* 1, 17, wymusza duszę z ciała, drängt die Seele aus dem Körper hinaus. Wyparty, wypchnięty, wyrzucony, herausgedrängt; *aliter* wyparty, do wyparcia, mogący być wypartym, *wypartny, *wypieralny, verdrängbar. Darmo się szczycisz z niewypartéy mocy. *Mon.* 71, 546, odparty, nieodparty). Wyparcie, wypieranie, *Subst. verb.*, wypchnienie, wyrzucenie, das Herausdrängen. *W gornictwie*: wyparcie żyły, Ausgehen eines Ganges, Ausstreichen des Ganges, okazanie się żyły kruszcowéy na powierzchni gorzystości, gdy ta iest nagą, lub łatwe iéy napadnięcie po odrzuceniu zwierzchnéy ziemi warstwy. *Mier. Mscr.* - *aliter* wyparcie *adverbium Particip.* wyparty; n. p. niewyparcie, z nie do wyparcia, sposobem niewypartym. - §. Wyprzeć się z czego, wybić się z pod czego, wyłamać się, wychylić się gwałtem, sich mit Gewalt losmachen. Król Duński Sywart z posłuszeństwa się Wizymierzowi wyparł, i w bitwie zginął. *Krom.* 53. - §. Wypierać, z naleganiem zapierać, zaprzeczać, abläugnen, nachdrücklich läugnen, beym Läugnen beharren. Niezliczone otrzymuiąc dobrodzieystwa, w oczy wypiera, i sam swoie szczęście własnemu przypisuie staraniu. *Mon.* 73, 752. - *Zaimk.* wyprzeć się czego, nie przyznać się, abläugnen, abstreiten, nicht eingestehen, sich von etwas durch Läugnen losmachen, losläugnen, losstreiten. Nie rozmyślnie wymówionego słowa tysiąc razy wyprzeć się gotowa iestem. *Teat.* 2, 75 *Barfs*). Jakże? chcesz wyprzeć się twego słowa! bracia, wszak wy świadkami iesteście *ib.* 55 *d*, 36.

WYPRZEDAĆ, *F.* wyprzeda, wyprzedam *cz. dk.*, wyprzedaie *Pr.*, wyprzedawać *kontyn. et ndok.*, poprzedawać wszystko; *Bs.* isprodatti, isprodavati; *Cro.* izprodati, izprodajem, alles wegverkaufen, alles nach und nach verkaufen. - *Zaimk.* wyprzedać się, sprzedawszy maiętność wynieść się, rozstać się z maiętnością przez sprzedaż, das Seinige verkaufen und sich wegbegeben, losmachen, wegziehen. Otto i Zegota siedzieli miesiąc w więzieniu Krakowskiém; że ich było tego wstyd, wyprzedali się z Krakowskiéy ziemi do Śląska, i w Opolskim xięstwie mieszkali. *Biel.* 156, wyprzedawszy maiętność w Krakowskim, wynieśli się do Śląska). Ogłoszono przez gazety, że pewien kupiec myśli wyprzedać cały swóy sklep, w celu wyniesienia się z kraiu za granicę. - Wyprzedawszy się w Polszcze, wyiechał do Francyi. - Wyprzedanie, s WYPRZEDAŻ, - y, *ż.*, porozprzedawanie, gänzliches Verkaufen, völliger Verkauf.

WYPRZĘDĘ, *ob.* Wyprząść.

WYPRZEDZIĆ *cz. dk.*, wyprzedzać *ndk.*, wyścignąwszy uprzedzić, voreilen, vorkommen, zuvorkommen, *Rs.* выпередить, выпережевать; *Ec.* впредбыти, бытъ въ переди, выпередитъ, урисміти, пересmичь, обѣжать кого. O wy dzięki, ty chwało, wznoście się do góry, J wyprzedźcie wydechy odżyłéy natury. *Przyb. Ab.* 184. Szalaput komu przypadkiem na nogę na-

nastąpi, w tańcu wyprzedzi, z tym wybić się musi. *Mon.* 73, 729. Koń ten wyprzedzaiąc przyciera drugiego. *Tr.* cf. wyminąć. – §. Wyprzedzać się, *ob.* wyścigać się, iść na wyścigi.

WYPRZĘGNĄĆ, WYPRZĘGŁY, WYPRZĘŻONY, *ob.* Wyprząc, wyprządz.

WYPRZYSIĄDZ, *F.* wyprzysięgnie, wyprzysięgnę, wyprzysięże, wyprzysięgę *cz. dk.*, WYPRZYSIĘGAĆ *ndk.*, przysięgą wyrobić, wyiednać, wycisnąć, durch Schwören erhalten, erringen, abdringen, wegdrängen. Czasem ubogiego człowieka z maiętności wyprzysięgą. *Sax. Porz.* 100. Wiele niesprawiedliwie wyprzysięgało na nich duchowieństwo, i sztucznie a chytrze od ubogich wdów a sierot dostało. *Zygr. Pap.* 309, cf. wypozwać, wypieniać, wyprawować. – §. *Zaimk.* wyprzysięgać się, przysięgą wyzwolić się, odprzysięgać się, sich losschwören, etwas abschwören. Wyprzysięgać się z wszelkiéy religii. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 69. Trzeba się wyprzysiądz na zawsze znaiomości, przez którą skryty ogień w serce się wkrada. *Zach. Kaz.* 1, 205, porzucić, rozbrat uczynić, rozbracić się.

WYPSNĄĆ się *zaimk. idntl.*, wyśliznąć się, wymknąć się, entschlüpfen, entwischen, *Rs.* выскальзнуть, выскáлзывать. Jakoś mi się wypsnęło do licha, że na Rozetę dybasz. *Teat.* 43 *c*, 149 *Wyb.*; *Vd.* ena besieda lohku vunsleti, cf. wylecieć, wypaść). Ledwiem się z podróży wypsnął, a iuż mię na większe narażasz niebezpieczeństwo. *Teat.* 13, 46, ledwiem się wywinął.

WYPSTRZYĆ *cz. dk.*, pstrym uczynić, pstro wystroić, wymalować pstro, bunt machen, bunt ausmahlen; *Ec.* вымпестрю, испещряю; *Rs.* распестрить. Wypstrzone cynkiem lampartów zwłoki. *Mon.* 71, 77.

WYPSUĆ *cz. dk.*, wypsować *ndk.*, psuiąc wyniszczyć, wygubić, ganz in den Grund verderben, vernichten. Kości wycięte abo wypsowane, nie odradzaią się znowu. *Sak. pr.* 73. Siekierą gay snadź zwyrębował, On i zapusty święte żelazem wypsował. *Otw. Ow.* 336.

WYPUCHAĆ *cz. dk.*, puchy wydać, wydychać, (*Rg.* izpûhati *detumere*, *ob.* wypuknąć); ausdampfen, schnaubend und brausend von sich geben. W Azyi wielowładnéy słoneczne konie dzień światu wypuchaiąc, pokazuią skronie. *Chodk. Kost.* 2.

WYPUCOWAĆ *cz. dk.*, wypucowywać *czstl. et kontyn.*, wytrzeć gładko, ausputzen, ausreiben, glätten. Rozumie, że iest dworak, kiedy wąsiki na papilotki zakręci, wyczesze, wyszwarcuie; twarz, ręce, szyię, piersi, plecy wymydli, wypucuie. *Mon.* 71, 124.

*WYPUCZYĆ *cz. dk.*, *Rs.* выпучить, выпучивать wypukłym uczynić, wygiąć, wyprężyć, herausbeugen, herauskrümmen; (*Cro.* izpuchem, izpukavam *euello*, *extirpo*). Większą dobrze połową na wiatr wypuczony. *Zebr. Ow.* 55, *erectus*, cf. wypuszczony, wypuścić.

WYPUDROWAĆ *cz. dk.*, pudrem wysypać, wszędzie mocno popudrować, ganz bepudern, auspudern. Z cudzych kraiów niedawno powrócił, wypiżmowany, wypudrowany, wyfryzowany, wyprostowany. *Teat.* 24, 117 *Cztr.*

WYPUKAĆ się *zaimk. dk.*, wypuknąć się *idntl.*, wypukło wydać się, wygiąć się, wyprężyć się, sich bauchigt herausbeugen; *Bh.* wypuknauti, (*ob.* wypęknąć); *Slo.* wypukáwám se; *Bs.* ispuçati se, otvoriti se, (cf. otworzyć się); *Rg.* izpûhati *detumere*; *Cro.* izpuknuti, izpuchem, izpukavam, izpukivam, zpuhati, zpukávam, *euellere*, *eruere*, *extirpare*; *Rs.* выпучить, выпучивать wypukłym uczynić, *ob.* *wypuczyć). Rozwiązanie się pępka iest to, gdy się pępek przeciwprzyrodzonym sposobem na wierzch wydyma czyli wypuka, a w iego mieysce siatka z wnętrznościami nabiega. *Perz. Cyr.* 2, 223. Pępownik pomaga przeciw wypuknieniu albo wyyściu z mieysca pępka. *Urzęd.* 242, *ob.* wypuklina.) Aż się im oczy wypukną, .. *Twor. Ok.* D 1, nabiegną, mocno napuchną). Koń prędko bieżąc wypukł się. *Ezop.* 16, wydął się, wypukliny dostał). – §. Drzewa, gdyby się iuż wypukały, wiecie, iż iuż bliskie iest lato. *Sekl. Luk.* 21, gdyby się pękały, pączki puszczały, wenn die Bäume Knospen treiben, aufplatzen; *Slo.* pučim se, pupenec wypausstégi pączek wypuszczam). – §. Na górze wysokiéy wszczepią latorośl, i wypuknie z niéy pąkowie i uczyni owoc. *Leop. Ezech.* 17, 23, wypuści gałązki. *Bibl. Gd.*, wychodzić, wywięzywać się z niéy będzie pąkowie, Knospen werden hervorplatzen.

WYPUKŁASTY, a, – e; – o *adv.*, nieco wypukły, ein wenig bauchig, etwas erhaben. Przez kapustę zieloną żebro miąższe, oble, i wypukłaste bieży. *Syr.* 1110.

WYPUKLINA, – y, *ż.*, wydęcie, wydętość, wygięcie, WYPUKŁOŚĆ, – ści, *ż.*, bauchiges Heraussteben, Bauchigkeit, runde Erhabenheit; *Rs.* выпуклость. Powierzchnia ciała naygładszego iest zawsze naieżona wielką liczbą wypukłości czyli chropowacizny, i podławiona wielą wklękłościami. *Jak. Mat.* 4, 359. Ziemię wypukłość ziewnym płynem do koła oblała. *Przyb. Milt.* 220. – *W Górnictw.* wypukłość żyły zdarza się w ten czas, gdy ta w krótkim przeciągu szeroką się staie, daléy zaś coraz szczupleyszą. *Mier. Mscr.*, Bauch des Ganges. – §. Wypuklina, kiła, Darmbruch, Bruch am Unterleibe. Wypuklina, gdy komu ielito wychodzi w kroku, *bubonocele*, *Mącz.* *Enterocele* wypuklina, gdy ielito wychodzi w moszenka. *Mącz.*

WYPUKŁY, – a, – e, – kło, *et* – kle *adv.*; *Bh.* wypuklý; *Rs.* выпуклый, wydęty, wydatny, wyniosły żłobkowato, dętowyniosły, (*oppos.* wklęsły, wpadły); bauchig, bauchrund, rund erhaben, hervorstehend, hoch heraussteheud. Ziemia iest wypukłą pod ekwatorem. *Stas. Buff.* 8. Oczy ma zbyt wypukłe. *P. Kchan. Orl.* 1, 79. Wzrostu był Ludwik Węgierski śrzedniego, oczu wypukłych. *Krom.* 389. Obraca mile swoie wypukłe niebieskie oko na oyca. *Stas. Num.* 2, 87. Król Ludwik wargi miał trochę wypukleysze. *Nar. hst.* 7, 205. – *Mechan.* Zygmunt August w cynowéy, wyrabianéy *en bas relief*, czyli wypukle rzniętéy trunie, leży. *Gaz. Nar.* 1, 262 *b.* Wypuklo-wklęsły. *Hub. Wst.* 243. Szruba wypukła, na któréy gwinty zewnątrz są. *Rog. Doś.* 2, 388, cf. wklęsła). *Math.* nazywaią się kątami wypukłemi te, które zewnątrz figury wychodzą. *Łesk.* 55, wyskakuiące, hervor springende Winkel. – §. *Medic.* wypukły, kiłowaty, z wypukliną, darmbrüchig, einen Bruch im Unterleibe habend. *Cn. Th.* 1327.

*WYPURGOWAĆ *cz. dk.*, z łac., wyczyścić, ausreinigen, rein machen. Jeśli człowiek nie wypurguie oczu umysłu swego, żyć przystoynie nie może. *Gorn. Dw. dedyk.*

WYPUŚCIĆ *cz. dk.*, wypuszczać *ndk.*; *Bh.* wypustiti, wypausstjm; *Slo.* wypausstjm; *Sr.* 1. wupuszćam, wonpuschćiu,

wypuſchcjn; *Vd.* ispuſtiti, vunſpuſtit, vunpuſtit, prezkpuſtiti, ſpuſhati, vunſpuſhati; *Cro.* izpuſztiti, izpúſcham, zpúſcham; *Bs.* ispuſtiti; *Rg.* izpúſtiti, puuſctam; *Rs.* выпустить, выпускать, испустить, испускать, wypuścić, nie bronić wyyścia, pozwolić wyyść, dać wyyść, *permiſſiue;* herauslaſſen, auslaſſen, weglaſſen, herausgehen laſſen. Maciorka iak się wyprosi, na dziesięć dni z chlewika od prosiąt nie wypuszczać *Haur Sk.* 61. Ganili mu to, że się dał Wezyrowi wyplątać, takiego ptaszka szkoda było z klatki wypuścić. *Klok. Tur.* 18. Niewinnego wypuścić, winnego ſkarać. *Cn. Ad.* 711, *Ec.* рѣшить, рѣшу; frei laſſen, aus dem Gefängniſſe laſſen, los laſſen. Na on dzień uroczyſty zwykł ſtaroſta wypuszczać ludowi wolno iednego więźnia, któregoby chcieli. *Leop. Math.* 27, 15. Zamki które Glińſki osadził, miały być wrócone, więźnie z Moſkwy i z Litwy *zwypuszczane. *Biel. Sw.* 266. – *aliter* wypuszczam kogo z niewoli, *manu mitto seruum, mancipium. Cn. Th.* 1327, wyzwalam, einen frey laſſen, ihm die Freyheit ſchenken, ihn zum Freygelaſſenen machen. – Wypuszczam z służby żołnierze, *libero, soluo sacramento milites. Cn. Th.* 1327, Soldaten des Dienſtes entlaſſen; wypuszczony z służby, wysłużony *ib.* 1328. Wiele tych ſtarych żebraków, co ich z ożrzalſtwa, opilſtwa, szaleńſtwa wszetecznego, zwyczay a ono przyrodzenie wypuścić nie chcą. *Rey Zw.* 123 *b.* Wypuszczam z oycowſkiéy władzy syna, wyswobodzam. *Cn. Th.* 1327, den Sohn der väterlichen Gewalt entlaſſen. Wypuszczenie z władzy oycowſkiéy syna, wyswobodzenie, *emancipatio. Cn. Th.* 1327. Wypuszczony, wyswobodzony z mocy oycowſkiéy, odprawiony, *emancipatus. ib.* 1328. – Wypuszczam kogo z przysięgi, *remitto alicui iusiurandum. ib.* 1327, einem den Eid erlaſſen, *resecrare,* einen des Eides erlaſſen, den Schwur aufheben. Wypuszczam cię z zaklinania, z poprzysiężenia, ktorem uczynił abo wyrzekł. *ib.* Wypuszczenie z prawa, oswobodzenie żałoby, *absolutio. Cn. Th.* 1328, Freyſprechung, Losſprechung. – §. Wypuszczać duch, powietrze, = oddychać, den Athem herauslaſſen, von ſich laſſen, ausathmen. Powiedzże mi, ſkąd masz ten dech, który w się bierzesz, i wypuszczasz? *Gorn. Sen.* 237. Powietrza tego, które w się bierzemy, nie widać, a gdy zaś oddychamy i wypuszczamy go nazad, to widać. *Sak. probl.* 97. – *aliter.* Jezus zawoławszy głosem wielkim, wypuścił ducha. *Leop. Marc.* 15, 37, oddał ducha. *Bibl. Gd.*, gab ſeinen Geiſt auf; *ob.* wydychać, wytchnąć). – 2 §., *Magis agendo, quam permittendo* wypuścić, wydać, herauslaſſen, von ſich laſſen, von ſich geben; wypuścić głos, słowa, = wydać, dać słyszeć, von ſich geben, hören laſſen. Potym łagodnie uſta otworzywszy, Wypuścił słodszą niźli miód wymowę. *PKchn. Jer.* 44, przepuścił przez uſta). Nikomu się nie modlił, ani płakał, iedno żałosny głos wypuszczał. *Sk. Dz.* 48. Pamiętny on głos z uprzeymego serca wypuścił Disma: racz wspomnieć na mnie Panie, gdy do twego króleſtwa przyydziesz. *Odym. Sw.* 2, *Ji* 2. Nie tak mu trudno było wypuszczać z worków pieniądze, iako z uſt słowa. *Gorn. Sen.* 112. *Slo Prov.* ſtud'eni, teplí weter z gebních uſt wipuſcát zimny i ciepły wiatr z iednych uſt wypuszczać; ciepło i zimno z iednéy gęby; i dmucha i chucha). Alexander cesarz wyroków na chrześcian nie wypuszczał. *Sk. Dz.* 114, nie wydał, nie promulgował, Decrete erlaſſen, ergehen laſſen, ausgeben. Cyceronowe xięgi po Polſku na świat wypuszczaiąc, od żywota iego poczniemy. *Kosz. Cyc.* 1, wydaiąc, herausgeben ein Werk, ausgehen laſſen. Radziłem się, i myśliłem, i pismo wypuściłem na świat. *Leop. Syr.* 39, 38, pomyśliwszy o tym, podałem to na piśmie. *Bibl. Gd.*) – Ziemia wypuszcza, wydaie z siebie, rodzi, die Erde bringt hervor, treibt hervor, läßt hervor wachſen, hervor ſproſſen. Bóg rzekł: niech ziemia wypuści wszelką zielinę, drzewa zaś owoc swóy według rodzaiu swego. *Gil. Pſt.* 132. Ziarno w ziemię rzucone wielki owoc wypuściło. *Sk. Dz.* 580. Pniak z wyciętego drzewa bardzo wiele wypuszcza gałęzi. *Mon.* 74, 711, treibt Aeſte, Zweige, cf. trybować). Nieiednę zawsze krasę kwiatki maią, Co się na wiosnę z ziemi wypuszczaią. *Lib. Hor.* 48; *Slo.* pučjm ſe, pupen'ec wypauſſt'egi, *ob.* wypukać się, *wypuczyć). – *Similiter:* Cesarzowa Jzabella umarła, wypuściwszy syna na świat. *Biel. hſt.* 191, *puerum enixa,* wydawszy, urodziwszy, ein Kind auf die Welt ſetzen, zur Welt gebähren. – Kobieta co ma czynić, gdy z trudnością miewa wody puszczanie, a bardzo się pracuiąc, mało wypuszcza albo nic. *Spicz.* 183, mało albo nic uryny wydaie, puszcza, urynuie, wenig Urin laſſen. – Wypuszczam żądło, *emitto aculeum. Cn. Th.* 1327, wyſtérczam żądło, den Stachel herauslaſſen, herausſtecken; cf. wysunąć, wyprężyć). Wypuszczać miechy, *reſlare folles. ib.*, den Blaſebalg los laſſen, blaſen laſſen. Wiatry z miecha *zwypuszczali. *Otw. Ow.* 565. – Wypuścić ſtrzelbę, ſtrzały, = wyſtrzelić, Geſchoß, Pfeile loslaſſen, abſchießen, abdrücken. Wziął łuk, ſtrzałę wypuścił, Galwina upadła. *Kras. Oſſ. C* 4 *b.* Las gęſtych kopiy przeciwko nam ſtanie, Chmurę ſtrzał na nas wypuszczą poganie. *PKchn. Jer.* 202. Hayducy kilka kroć ſtrzelbę wypuszczali. *Zbil. Dr. G* 2. Rozkazał hetman, aby dział z daleka nie wypuszczali. *Bzow. róż.* 37, aby z daleka nie bili z dział; die Kanonen löſen. – Wypuszczać na kogo psy, szczuć na kogo, die Hunde auf einen laſſen, los laſſen. Wypuścić więźnie na kogo, wysypać, *emittere carcerem in aliquem. Cn. Th.* 1327. Szatan gdzieby ich obłudnemi obietnicami nie mógł od wiary odwieść, tedy wszelką chytrość swoię wywrotną na takowych wypuszcza, aby ich iedno mógł ſtrącić od prawdy. *Gil. Pſt.* 178 *b*, cf. nasadzić, wysadzić). – §. wypuszczać koniowi, = cugle popuszczać, den Zügel ſchießen laſſen. Telemak swoim byſtrym i zapienionym wypuścił koniom, i w nayględsze się nieprzyiacielſkie wrywał szyki. *Tr. Tl.* 392. Widzą, że się śpieszy, bo koniowi wypuszczał, co ieno miał ſkoku. *PKchn. Orl.* 24. – §. wypuszczać komu co, wydawać do używania, einem überlaſſen. Panowie wypuszczaią grunta te ludziom pewnym i dobrze się rządzącym. *Pam.* 85, 2, 71. Dał mi pieniądze; a ia powiedziałem, że mu wypuszczę w zaſtawie wieś na przyszły Św. Jan. *Teat.* 22, 86, że mu oddam w zaſtaw). Wypuścić w arendę, w dzierżawę, zadzierżawić komu, einem zur Pacht geben, zur Pacht laſſen. – §. Wypuścić co, wyprowadzić aż do pewnego kresu, herauslaſſen, hervorlaſſen, hervorführen, reichen laſſen. Dziecię zaczynaiące chodzić, powinno mieć kołpaczek na głowie, który mocno obciśnięty na przodzie, wypuszczony ma być daléy, iak nos dziecięcia. *Mon.* 69, 1065, wysunięty na prze-

dzie, soll hervorragen, hervorstehen. Wypuścić dach, wieżę, mur. *Tr.* - Wypuścić mu suknią potrzeba, bo tyie. *Tr.*, popuścić, rozprzestrzenić, rozpuścić, nachlassen, ausweiten, weiter machen. Wypuścić czém suknią, n. p. axamitem. *Bndtk.*, das Kleid womit vorstoßen, ihm einen Vorstoß geben. WYPUST, - u, *m.*, wypuszczenie, i to co się wypuszcza, lub którędy wypuszczaią, das Herauslassen, Auslassen, der Auslaß, das Herausgelassene. Wypusty przez anioły złe, wycieczki, *immissiones per angelos malos. Birk. Chodk.* 28. Wypust, upust, spust, n. p. wypust w piecu ludwisarskim, dziura' postaci skożkowéy w przodzie pieca, którędy wypuszcza się śpiż roztopiony w formy armatne. *Jak. Art.* 3, 324, das Zapfloch, Ausflußloch im Schmelzofen. By też Pan Bóg uczynił wypusty w niebie, nie może to być. *W.* 4 *Reg.* 7, 2 *et* 19, upusty; *ib.*, by też poczynił okna w niebie. *Bibl. Gd.* - Wypust, plac wolny koło miasta, błonie, cf. wygon, ein offner Platz, Treibeplatz, Weideplatz. Dał im te miasta do mieszkania i ich wypust i dla dobytku i dla statku ich. *Budn. Joz.* 14, 4, miasta ku mieszkaniu, i z przedmieściami ich dla bydła i dla trzód ich. *Bibl. Gd.*) Te im dano miasta, i wypusty ich w około ich. *Budn. Joz.* 21, 42, przedmieścia. *Bibl. Gd.*) - §. Do téy roli iest wypust koń ieden, wóz bosy ieden, siekierka, motyka. *Acta wsi Siar. Mscr.*, z tą rolą wypuszcza się, wydaie się, das mit dem Felde zugleich Abgelassene, Uebergebene; Ablaß, Uebergabe, cf. wyprawa). - §. Wypust, WYPUSTEK, - stku, *m.*, WYPUSTKA, - i, *ż.*, co się na przód wypuszcza, der Vorsprung, *Bh.* weppustek; *Rs.* выпускъ (= obdaszek). Wypust, wypustek w budowaniu. *Ld.*, cf. altanka). Wypustki u sukni, cf. wyłogi, wykładki). Do kostek miała deliią na sobie, *Z* wypustków ręce ukazała obie. *PKchn. Jer.* 224. - §. *Hortulanor*: wypustki, wypuszczki, wilki u drzew, Schößlinge, Sprößling, Wildlinge an den Bäumen. Krzesze ogrodnik dzikie wypustki, Nie całe drzewo ucina. *Zab.* 15, 317. Wiśnie trzebiąc i obcinaiąc, trzeba im zawsze zostawić niektóre gałęzie i *wypuszczki iawnieysze. *Fors.* 23.

WYPUSTOSZYC *cz. dk.*, do gruntu spustoszyć, pustosząc wygubić; *Ec.* изпустошаю; ganz aus dem Grunde verwüsten. Nahayscy Tatarowie nie maiąc z kim w wypustoszonych swoich hordach zostać, dobrowolnie szli do Przekopskiéy hordy. *Stryik.* 706. Wiele sług chowa, którzy mu piwnice, śpiżarnie wypustoszą. *Kosz. Lor.* 72.

WYPUSTNY, - a, - e, od wypustu, WYPUSTOWY, upustny, spustny, Auslaß-, mogący być wypuszczonym, wypuszczaniu służący, WYPUSZCZALNY, wypuszczaiący, auslassbaar, auslässlich; auslassend, austreibend, hervortreibend. Korzeń wypustny, *stolonifera*, kiedy tu i owdzie snuiąc się w ziemi, łodygi i liście z siebie wypuszcza. *Botan.* 32. Kozła wypuszczalnego postawi kapłan przed panem, aby uczynił modlitwę nad nim, a wypuści go na puszczę. *W. Levit.* 16, 10, ten wyniesie wszystkie nieprawości ludzi na puszczę. *ib.* 22.

WYPYCHAC; *ob.* wypchać, wypchnąć. WYPYCHACZ, - a, *m.*, który co lub kogo wypycha, der Ausstopfer, Ausstoßer. Wypychacz ptaków, zwierząt zoologiczny; *Rs.* чучельникъ.

*WYPYLAC *cz. dk.*, n. p. począł rozkoszy nasze wypreżać i wypylać. *Pilch. Sen. list.* 4, 11.

WYPYTAC *cz. dk.*, wypytywać *czstl. et kontyn.*, wypytać się, wypytywać się *zaimk.*, *Bh.* wyptati, wyptáwati, wyptowati, *Slo.* wyptáwám; *Sr.* 1. wupotam, wupytam, wupraschacż, woprasckacż, (cf. wyprosić; *Sr.* 1. wupytsiu, wupytsem *adinuenio*, *conspicio*, *expiscor*); *Sr.* 2. hupschaschasch; *Vd.* isprashati, sprashuvati, vunsprashati, vprashati, sbarati, sbarkuvati, isbarati; vunbarati, vunsbarati, odprashati, odbarati, posbarati, presprashati; *Crn.* prashat, isprashat (cf. prosić); *Cro.* izpitavati, izpitati, zpitavam, zpitávam, izvedam (wywiaduię się); *Bs.* ispitati, izifkovati, iskuffiti, ispitovati, uprascjati; *Rg.* ispitati, ispitivati, izpitati, izpitivati; *Rs.* выпытать, выпытывать, испытать, испытывать, опросить, опрашивать, доспросить, доспрашиваю, выспросить, выспрашивать; *Ec.* отпытую, истязую, истязать, истязывать (cf. wyciągnąć). Wypytywać, wypytywać się, wypytać, pytaniami dochodzić, wywiadywać się, badać, ausfragen, ausforschen, nachforschen, zu erfragen suchen, zu erforschen suchen; wypytać się, pytaniami doyść, wybadać, dowiedzieć się, wywiedzieć się, erforschen, erfragen, durch Ausfragen herausbringen. Niechay sędzia na osobnym mieyscu każdego osobno słucha i wypytywa. *Chełm. Pr.* 38. Powiedz mi, gdy móy brat będzie mnie wypytywał o twoich sentymentach, cóż ia mu powiem? *Teat.* 38, 296, gdy mię będzie examinował). Piérwéy niźli wypytasz, nie łay nikomu, ale gdy wypytasz, karz sprawiedliwie. *Leop. Syr.* 11, 7; nie gań nic piérwéy, niż się wywiesz; wyrozumiéy piérwéy, a potym strofuy. *Bibl. Gd*). Czy się wypytał WcPana o sprawie Pana Ernesta? *Boh. Kom.* 4, 69. Wypytywaiący; *Rs.* испытательный. Nie do wypytania, *niewypytalny, *Ec.* неизпытный, niedościgły, niewywiedny, *inscrutabilis.* Wypytywanie, Wypytanie, **WYPYT, - u, *m.*, indagacya, śledztwo, examinowanie, das Ausfragen, die Indagation, *Slo.* spitowani; *Rs.* выспросъ, выспрошеніе, опросъ, распросъ. Przy sądzie i wypytaniu pierwszém, wszyscy odstąpili go. *Sk. Dz.* 42. Była rzecz pełna trudności, ostrych Pigmaliona uniknąć wypytów. *Tr. Tel.* 143, scharfe Nachforschungen. - §. *fig. tr.* Zygmunt August wszystkich dochodów czwartą część na obronę Rzpltéy dać pozwala, dlatego aby ta czwarta część trzech części tym prędzéy się wypytała. *Biel.* 556, aby dochód trzech części zapewniła, przyśpieszyła. WYPYTACZ, WYPYTYWACZ, - a, *m.*, *Rg.* izpitalaz; *Bs.* iskuffilac; *Ec.* испытникъ, изпроситель; wypytywacz, ten co się wypytywa. *Bndtk.*, *Tr.*, der Ausfrager, Ausforscher, Nachforscher, cf. indagator, examinator. *Inquisitor* wypytacz, śpieg, wywiadownik. *Mącz.*

WYPYTLOWAC *cz. dk.*, pytluiąc wyczyścić ausbeuteln, durchbeuteln, rein beuteln (in der Mühle). Chléb pszeniczny śrzedniéy mąki, nie doczysta z otrąb wypytlowanéy i wysianéy, mieyskim albo kupieckim mianuiemy. *Syr.* 936. Naywybornieyszy chléb z mąki wypytlowanéy, któremu dobrze wykwaszonéy. *ib.* 920.

WYRĄB, WYRĘB, - u, *m.*, wyrąbanie, wyrębywanie, das Aushauen, der Aushau, *Rs.* вырубъ, вырубка, выколка. Wyrąb lasów, iakim ma być porządkiem. *Haur*

Ek. 161. cf. wrąb, wręb. - Wyrąb, wyręb, WYRĄBEK, WYRĘBEK, - bku, *m.*, co wyrąbano, kawał wyrąbany, **das Ausgehauene, ein ausgehauenes Stück, Bruchstück.** Szyb dobycia ieſt głównym kopalni otworem, przez który wyciągaią się wyręby, za pomocą kołowrotów. *Mier. Mscr.* WYRĄBAĆ, *wyrąbić *cz. dk.*, wyrębować, wyrębuie *kontyn.*, *wyrąbnąć *idntl.*, wyrębowywać *czstl.*; *Slo.* **wyrubngi**; *Sr.* 1. **wurubnu, wurubam**; *Rs.* вырубить, вырубать, rąbaniem wycinać, **aushauen.** Wycinam, wyrębuię las, gay. *Cn. Th.* 1299, *et* 1329. Wyrąbię ten bór wszyſtek. *Bardz. Tr.* 508. Zapalił wszyſtko zboże, a wszyſtkie drzewa owocne i winnice kazał wyrębić. *Leop. Jud.* 2, 17. Winnicę na wzgardę Bacha wyrębował. *Otw. Ow.* 139. Siekierą gay snadź *zwyrębował, On i zapuſty święte żelazem wypsował. *ib.* 336. Jakoby w lesie drwa siekierami, wyrębowali drzwi iego iednomyślnie; siekierą i nasiekiem obalili ie. *Leop. Ps.* 73, 6, wybili, wysadzili. - *tr.* wyrębować miaſto, woyſko: w pień wyciąć, wyrznąć, **in die Pfanne hauen, nieder hauen, nieder metzeln, maſſacriren.** *Bndtk.* - *Zaimk.* wyrąbać się, wybić się, rąbiąc wyzwolić się, przebić się, **ſich durchhauen, ſich loshauen, ſich durch ſchlagen.** - §. wyrąbać siekierę, rąbaniem nadpsować, **durch Hauen abnutzen.** Wyrąbać szczerby w siekierze, w szabli, **Schatten einhauen.** *Bndtk.* - Wyrąbać co w czym, **aushauen in etwas.** - Wyrębować drzewo, obrębować, rąbaniem wyciosać, wyrobić, **behauen, bearbeiten.** Niemasz żadnego męża, któryby umiał wyrębować drzewa cedrowe, iako Sydończycy. *Leop. 3 Reg.* 5, 6.

WYRABIAĆ; *ob.* wyrobić.

WYRABOWAĆ *cz. dk.*, rabuiąc wypuſtoszyć, wybrać; *Slo.* **wyrabugi**; *Sr.* 1. **wurubicj, wurubu, woberam, wurubam,** (**wurubnik** rabuś, **wurubki, rubenſtwo** rabunek); *Vd.* vunsropati, isropati, isrobiti, vunsrobiti; *Hg.* filrabolom; **ausrauben.** Skarb od dawnego wieku nietykany, on wyrabował. *Chrość. Fars.* 11.

WYRACHOWAĆ *cz. dk.*, rachuiąc wyciągnąć liczbę, **ausrechnen,** *Bh.* **wypočiſt, wypočjtam**; (cf. poczytać, cf. poczet); *Sr.* 1. **wurachnuyu**; *Vd.* vunsrazhunati, israzhunati, ſraitat, preſtèt, vunsraitati, vunseſhteti; *Cro.* zrachunávam, izbrajam; *Rg.* izbroitti; *Bs.* izbroitti, pobroitti; *Rs.* вычислить, вычислять, исчислить, изчислять, расчислить, расчислять, исчесть. Wyrachowanie, *wyrachunek, obrachunek, *Rs.* изочтенїе, исчисленїе, **das Ausrechnen, die Ausrechnung, Berechnung.** Wyrachowany, *Bh.* **wypočtený**; *Rs.* исчисленный, изочтенный, **ausgerechnet, berechnet.** Niewyrachowany, *niewyrachowny, nie do wyrachowania, niezrachowany, **unausrechnenbar, unberechnenbar.** - §. Wyrachowałem się komu, nie zoſtałem na liczbie. *Cn. Th.* 1328, nic nie zoſtałem winien; cf. rachunki dobre). *tr.* wymierzyłem się, wyrachowałem się, *persolui rationem officii mei. Cn. Th.* 1328. WYRACHOWYWACZ, - a, *m.*, który wyrachował, **der Ausrechner, Berechner,** *Rs.* исчислитель.

WYRADLIĆ *cz. dk.*, radląc wyryć, wyorać, **ausruhren, mit dem Hakenpfluge ausackern.**

WYRADZAĆ; *ob.* wyrodzić.

WYRAFINOWAĆ *cz. dok.*, przemyślnie wynaleźć, subtelnie wymyślić, **ausrafiniren.** Namiętności w Anglikach są wyrafinowane. *N Pam.* 17, 160. Strasznie na dal swoie zabiegłe posyłamy myśli, aby na głębsze rzeczy dóyście wyrafinowane przygotować odpory. *Mon.* 68, 151. Poznałem się na tym wyrafinowanym figlu. *Teat.* 10, 84.

WYRAIAĆ; *ob.* wyroić.

WYRAIĆ *cz. dk.*, wyraiać *ndk.*, wyswatać kobietę, **an den Mann bringen, (unter die Haube bringen).** Poſtawa niegładka za mąż wyraić iéy nie mogła. *Min. ryt.* 3, 274, *Chrość. Fars.* 285, przeszkadzała iéy do małżeńſtwa. - Wyraić się, iść za mąż, **an den Mann kommen, heirathen.** Cztery rzeczy koniecznie ma mieć w sobie panna, Żeby była wſtydliwa, ſkromna i sudanna, Przytym żeby wszelakiéy przeſtrzegała cnoty, Tak się za mąż wyrai, maiąc te przymioty. *Mon.* 76, 280. Przedemną to taisz, Że się dziś za mąż wesoło wyraisz? *Paſt. F.* 99. WYRAISTY, - a, - e, do wyraienia snadny, **leicht an den Mann zu bringen.** Niewydatna, niewyraiſta córka, *quae difficiliter collocari poteſt in matrimonium. Cn. Th.* 541, *illocabilis.*

WYRASTAĆ; *ob.* wyrosnąć.

WYRATOWAĆ *cz. dk.*, ratuiąc ocalić, uratować, z niebezpieczeńſtwa wyrwać, **erretten, rettend erhalten, bewahren, der Gefahr entreiſsen,** *Vd.* vunpomagati, perpomagati; *Ec.* изручить, изручать (cf. wyręczyć). Czternaście *sąsiad swoich z gardła prawie śmierci wydarł i wyratował. *Warg. Wal.* 83. Może nas wyratuią z téy oſtatniéy toni. *Teat.* 44 *c*, 33. Nieuſtrzaszone męſtwo Sobieſkiego wyratowało kray z oſtatniéy toni. *Pam.* 83, 2, 237. Nic wyratować z dawnieyszego maiątku nie możem. *Mon.* 72, 783. Kto przy pożarze wyratowane, lub w ratunku samym kradnie rzeczy, .. *A. Zamoy.* 204.

WYRAZ, - u, *m.*; (*Bh.* **wenražek** *flos farinae*, **wyražka** *exemtio*; *Ec.* изразецъ *exemplum*); wyrażenie, wyrażanie, wyciśnienie, wybicie czego, **das Ausdrücken, der Ausdruck,** *Rs.* выраженїе. Po drugi raz ieszcze z większym wyrazem królowi swoie oświadczenia powtarza. *Stas. Num.* 1, 63, cf. przyciſk). Głos téy śpiewaczki sposobnieyszy ieſt do wyrazów ciągłych, niż do szybkich trudności. *Pam.* 83, 2, 187. Poyrzenie pełne wyrazu otwartości. *Teat.* 33 *d*, 29. Proszę przyiąć odemnie wyraz głębokiego uszanowania. *Ld.*, oświadczenie, *Vd.* nasvunanje, nasvunoſt, posvunoſt. - *§. Powtarzaią słowa, przywięzuiąc się więcéy do ich wyrazu, niżeli do ich znaczenia. *Przeſtr.* 24, do ich brzmienia, **ſie halten ſich mehr an den Laut, Ton, Ausdruck der Worte, als an ihre Bedeutung.** - §. Wszelki głos człowieczy, wyrażaiący iakiekolwiek wyobrażenie, zowie się wyrazem. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 60, **der Ausdruck, das Wort,** *Rs.* реченїе, *ob.* *rzecz, rzéc). Wszelki wyraz mowny znaczy iakieś wyobrażenie myślne. *Kpcz. Gr.* 3, 5. Wyraz kunsztowy, naukowy, *terminus technicus*, *wyrazosłów. *Perz. Cyr.* 184, **ein Kunſtwort, Kunſtausdruck.** - *Math.* Licznik i mianownik nazywaią się także powszechném imieniem dwa wyrazy ułomku. *Jak. Mat.* 1, 61. - §. Wyraz, wyobrażenie, obraz umysłowy, **der Begriff, die Vorſtellung, das Bild in der Seele.** Jeſt nam naturalna żądać, aby myśli nasze były przyodziane w słowa, bez

których ieſt trudno nam że samym mieć onych iasny wyraz i należyte poięcie. *Mon.* 69, 60. Powszechna nas wszyſtkich matka miała czyścieyszy wyraz, i obszerniéysze bóztwa poięcie. *Mon.* 76, 819. Jdealiści nazwani są od słowa Greckiego *idea*, znaczącego wyobrażenie albo wyraz osobliwie na umyśle, dlatego iż sądzą, że prócz nich żadnéy na świecie iſtoty nie masz, ale wszyſtko co widzą, co słyszą, są mary, i widoki podobne sennym. *Boh. Djab.* 28. Urodziły słowo, osobliwszy wyraz w sobie zawieraiące. *Mon.* 68, 253, osobliwsze znaczenie). - §. Wyraz, to co wyrażono, wyrażony obraz, kształt, figura, **das Bild, die Geſtalt, Figur, das Ebenbild.** Gdy piie, zayźrzany go zbłaźnił kształtu wyraz; *visae correptus imagine formae. Zebr Ow.* 67. Tak w woli rzemieślnika ieſt wyciąć z kamienia podły posąg, lub wyraz godny ludzi czczenia. *Zab.* 15, 109. Człowiek choć wyraz boży, tak niedołężny. *J. Kchn. fr.* 14, na wyobrażenie boże ſtworzony, **Gottes Ebenbild.** Olgierd Jagiełła nad wszyſtkie inne syny miłował, bo on bardziéy był oycu podobny, i iakby wyraz onego na sobie nosił. *Gwagn.* 237, cf. konterfet, **Abdruck.** Pierwszy wiek abo lata maią wyraz na sobie miesięcznéy władzy, bo w ten czas nic inszego nie czynimy, ieno rośniemy. *Podw. Wr.* 20, piątno, cechę, charakter. WYRAZIC *cz. dk.*, wyrażać *ndk.*, *wyrażować *kontyn.*; (*Bh.* **wyrazyti, wyrazeti** *elidere, excutere, erumpere, apparere; delectare, oblectare, exprimere signando*; *Slo.* **wyrazym** *elido*, **wyrazugi** *excudo*; *Sr.* 1. **wurazu**, *elido, excutio*); *Rs.* выразить, выражать, изразить, изражать. - *§. wyrazić, razami wybić, wyprzeć, wyciąć, wyparować, **herausbauen, herausſtoßen, herausdrücken.** Myśli Turnus, z któréy ſtrony Troiany wałmi zamknione Mógł wyrazić, i wyprzeć na pole przeſtrone. *AKchn. W.* 241, *excutere*). Toć ieſt ſkutek wiary Mahometa, wiernych bożych kazić, zniewolić, i z pośrzodku chrześciian wyrazić. *Stryik. Tur.* E 3; *idem. Weresz. Pob.* D 1., wygładzić, wytracić). Wichry rozpętane, z kloz swych wyrażone, wzdymaią żagle wyniesione. *Chodk. Koſt.* 10, wypchnięte, wytrącono, gwałtem wypadłe). - *fig. tr.* Ból mu te słowa wyraża. *Bndtk.*, wyciſka, wymusza, **abbringen, abnöthigen, abzwingen, erpreſſen.** - §. wyrazić co na czém, odbić, wybić na czém, wycisnąć, **etwas worauf abdrücken, abdrucken.** Pieczęć dobrze wyrazić. *Bndtk.* Osoba królewſka ieſt wyrażona na wszyſtkich monetach króleſtwa. *Gaz. Nar.* 1, 294. - Koń lotny, wytchnie w ſtayni moiéy, Aza wżdy z grzywy iego włos się tam zoſtoi, Podkowę li ſtaloną tamże on wyrazi, Wszak nogi żartkoſkrzydłéy naymniéy nie obrazi. *Miaſk. ryt.* 2, 111, wybiie, wypiątnuie, wytłucze, razami przytłucze, **abdrücken, einſchlagen, ausſchlagen, ſtumpf ſchlagen, durch Abſchlagen, Einſchlagen, Abdrücken ſtumpf machen, abſtumpfen.** - Odbiiam, obraz czynię, wyrażam. *Cn. Th.* 575, **ein Bild abdrücken, abbilden.** Wyrażam co, abo kogo ręką, robotą, maluiąc, rzeżąc, = *konterfetować. *Cn. Th.* 1329, *exprimere aliquem.* Malować obraz na iakiéy materyi, abo wyrażać. *Karnk. Kat.* 303, **abmalen, darſtellen.** Myrmicides na maluczkiém mieyscu wielkie rzeczy wyrażał. *Dambr.* 108. Kto boga sobie wyraża abo kształtuie, obrazami abo słupy rzezanemi, ten czyni przeciwko rozkazaniu iego. *Baz. hſt.* 137, bogów odlewanych nie czyń sobie. *Bibl. Gd. Ex.* 34, 17). Wyrażony, wykonterfetowany, wybity. *Cn. Th.* 1329. Wyrażanie czego, *actio, repraesentatio imaginis*; wyrażenie czego, wyrażonego co, *opus, veſtigium corporis, ungulae equi, fratris veſtigium. Cn. Th.* 1329, cf. konterfet. - Wyrażam kogo podobieńſtwem twarzy, mowy i t. d., biorę poſtać czyię, *exprimo aliquem imitando. Cn. Th.* 1319, **einen vorſtellen, ihn genau copiren, ſein ganzes Weſen ausdrücken, nachmachen**, cf. udawać; *Sr.* 1. **wobznamuwu** (cf. oznaymić, cf. znamionować). Tak go twarzą, wzroſtem, tak mową trafiła, Tak go dobrze poſtawą wszyſtką wyraziła, Że z niéy był własny Atlant ſtary. *P. Kchn. Orl.* 184. Wyrażenia kogo chęć, *przeciwianie się dobre *aemulatio virtutis. Cn. Th.* 835 *et* 1329, **das Nacheifern, die Nacheiferung.** Kusić się każdy może, wyrazi rzadki. *Cn. Ad.* 408, *imitati eum sunt multi, aequauit nemo*; wyrównać, **einem gleich kommen, ihn erreichen.** Synaczkowie moi, których zaś rodzę, ażby się wyformował a wyraził w was Chryſtus. *Leop. Gal.* 4, 19, ażby Chryſtus był wykształtowany w was). Kryſtusa synem bożym być wyznawamy, nie przysposobionym z łaſki, albo z ſtrony bożych własności wyrażowania, ale z ſtrony natury boſkiéy. *Gil. Kaz.* B b 3 *b.* - *Jurid.* prawo wyrażania, = prawo wyobrażania czyli reprezentowania kogo, **das Recht einen zu repräſentiren.** Brat i sioſtra dzieci od brata abo od sioſtry wyłączaią od brania dóbr; abowiem nie przyięto tego między pobocznemi, aby prawem, które zowią prawem wyrażania, mieli na mieysce oyca zmarłego wſtępować. *Chełm. pr.* 76. - *fig. tr.* Przywary częſtokroć poſtać cnoty wyrażaią. *Pilch. Sen. liſk.* 12, przyymuią, biorą, **ſie nehmen die Geſtalt der Tugend an.** - Balcera dworzanina po Polſku wyrazić chciałem. *Gorn. Dw. ded.*, oddać, wyſtawić, **ich wollte ihn Polniſch wieder geben, Polniſch darſtellen, genau übertragen**, cf. przełożyć. - §. Wyrażam słowa dobrze. *Cn. Th.* 1319 *et* 1329, wybiiam, **gut ausſprechen, vernehmlich ausdrücken**, *Ross.* произнести, произносить. Podniósłszy ręczny wielki palec wzgórę, Wyraża trzy kroć głosem one słowa. *Paszk. Dz.* 79, wyraźnie wysłowia, wymawia. - Wyrazić co słowami, mówiąc, pisząc, wysłowić, wymówić (cf. wytknąć); *Vd.* nasvunati, osvunati, **na** snanje dati; **etwas in Worten ausdrücken.** Prawdziwego słowa nie mamy, którémbyśmy wyrazić mogli świętych w chwale niebieſkiéy błogosławieńſtwo; pismo nazywa ie króleſtwem bożym, niebieſkim, Chryſtusowym, domem oyca, raiem nowym, i inszemi przezwiſkami, iednak doſtatecznie wszyſtkiéy doſkonałości szczęśliwości świętych wymówić żadnym słowem nie możemy. *Karnk. Kat.* 95. Szczęśliwość nie wyrażona żadnéy wymowności godnie ięzykiem. *Paſt. F.* 271, niewypowiedziana, niewyraziſta, niewymowna, **unausdrückbar, unausſprechlich**, *ob.* niewyprawny). O czym zaś mamy podeyrzenie, gdybym to zaczął wyrażać, długoby mi mówić trzeba było. *Siem. Mow.* 140, wyłuszczać, wykładać, **ausdrücken, auseinanderſetzen, vortragen, vorlegen.** Niech ozdob swoich uſtąpi tym, w których się wyrażone znayduią przymioty. *Siem. Cyc.* 156, wspomnione, wytknięte, **erwähnt, gedacht, ausgedrückt, benannt.** Niżey na podpisie wyrażony, zaświadczam, = imieniem wyrażony, imiennie podpisany,

pisany, Endes Benannter, Unterzeichneter. W tych kalendarzach wyrażaią się dni roku, i święta pewnych czasów przypadaiące. *Mon.* 68, 5, wytykaią się, kładą się, wspominaią się, wypisuią się, die Tage werden angezeigt, beſtimmt, ausgedrückt. - Wyrażam co w kontrakcie mianowicie, wymawiam sobie, *exprimo nominatim, expreſse dico. Cn. Th.* 1329, waruię sobie, warunek kładę, wyrażam, ſich beſtimmt ausbedingen (*Bh.* wyrażka wyłączenie). - *§. Królowa z królewną będąc iuż bezpieczne, wyiechały na przeiazdzkę; alisz się przeciw nim wyraził Ban Charwacki, zlękły się, bo mały poczet miały służebników. *Biel. Sw.* 131, wyruszył przeciw nim, er brach wider ſie auf.? WYRAŻNY, WYRAŹLIWY, *WYRAZISTY, - a, - e; wyraźnie, wyraźliwie, *wyraziście *adv.*, wyrażony dobrze, dosadnie, iasno, dobitnie, dosadnie, ausdrücklich, deutlich ausdrückt, oder abgedrückt, deutlich, klar, beſtimmt, *Bh.* wyſlowny, (*ob.* wysłowiony); *Vd.* ozhiten, ozhivoſten (cf. oczywiſty), saſhlihiu (cf. zasłyszeć), sazhutliu (cf. czuć); *Rs.* изразительный, выразительный, изобразительный. Tak wszyſtkie dzieło w hafcie było wyraźliwe, Żebyś rzekł, że i byk był i morze prawdziwe. *Otw. Ow.* 219. Nie ieſt milczenie, nie krzyk wyraźliwy, Szmer iakiś cichy z sobą się biiących. *P. Kchn. Jer.* 540, któryby się dał rozeznawać). Niewyraźny, *nierzetelny, nieznaczny, nieczytelny, co go nie rozeznać. *Cn. Th.* 541. Podziały mowy nie powinny być koniecznie wydatne i zbyt wyraźne. *Pir. Wym.* 149. Wszyſtkich wywodów chcą heretycy z pisma szczérego wyraziſtego. *Sk. Kaz.* 229. Prorocy dziwnie wyraziście mękę pańſką ukazuią. *ib.* 198. Trzeba żeby wyraźliwie opisano było, który uczynek ieſt kryminalny, a który cywilny. *Gorn. Wł. Q* 3. W piśmie tym tego tak wyraźliwie niemasz. *Biał. Pſt.* 12. W poślednym świadectwie wyraźliwie się twierdzi, że Chryſtus miał świat opuścić, a iść do oyca. *Smalc.* 15. Dobrowolnie i wyraźliwie odſtąpił prawa swego. *Cheł. pr.* 121, w iasnych, nieoboiętnych wyrazach). Mowa ma być *przewłoczna i wyraźliwa. *Eraz. Ob. h*, zrozumiała; *Ec.* произносный *enunciatiuus).* Wyraźnie, po sylabce. *Cn. Th.* 1329. Czytali w xięgach wyraźliwie i iaśnie ku wyrozumieniu. *W. 2 Ezdr.* 8, 8, czytali wyraźnie. *Bibl. Gd., ob.* wyprawnie). Wysłuchał Henryk z oświadczeniem politowania mowę wielce wyraźną, którą do niego patryarcha miał względem opłakanego ſtanu chrześciiańſtwa. *Uſtrz. Kruc.* 2, 81, wrażenia czyniącą, wzruszaiącą, poruszaiącą, ausdrucksvoll, voll Ausdruck, rührend. Przywitałem z naywyraźnieyszym poszanowaniem moiego paſterza. *Xiądz.* 260, z naywidocznieyszym, mit der ausgezeichnetſten Hochachtung. - *Logic.* Wyobrażenie wyraźne ieſt, gdy umysł rozpoznawa różnicę dzielącą go od wszelkiego innego wyobrażenia. *Cyank.* 77, eine deutliche Vorſtellung, cf. iasny, *oppos.* ciemny). - §. *actiue:* wyraziſty, dobitnie wyrażaiący, deutlich ausdrückend, beſtimmt, klar, deutlich. Kiedy ieſt w ięzyku naszym dawne, z ninieyszym obyczaiem zgodne i wyraziſte słowo, za cóż zaciągać ſkąd inąd? *Pir. Wym.* 227. - §. *Poſsibil.* wyraziſty, do wyrażenia snadny. *Cn. Th.* 1329, *Włod.*, ausdrückbar, möglich oder leicht auszudrücken, cf. *wyprawny). Niewyraziſty, trudny do wyrażenia, *qui nulla effigie exprimi poteſt. Cn. Th.* 541. WYRAŻNOSC, *WYRAŹLIWOSC, WYRAZISTOSC, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt wyraźnym; wydatność, iasność, dobitność, dosadność, oczywiſtość, die Ausdrücklichkeit, Deutlichkeit, Klarheit, Beſtimmtheit; *Bh.* wyſlownoſt. Farby ile możności oszczędnie i tam tylko daią się w planach, gdzie się przez to wyraźność pomnaża. *Łęsk.* 99. W dziele iakiém samėy nauki, tam wydatności, tam wyraźności wszyſtko uſtąpić powinno; w mowie zaś podziały nie powinny być koniecznie wydatne i zbyt wyraźne. *Pir. Wym.* 150. Nigdy epitetów nie używay, gdzie ani mocy, ani wyraziſtości, ani piękney poſtaci nie nadaią. *Pir. Wym.* 252. Mówcy temu obfitość dokładną i hoyność słów doſtateczną, z dosadną wyraziſtością przyznawali. *Mon.* 75, 585. Ćwiczący się do wymowy, słowa swe do słów mowcy Rzymſkiego ſtosuią podobieńſtwem, mocą, wyraźliwością. *Nag. Cyc. pr.* 15. Żaden naród nie traktował nauki obyczaiowéy z większą dosadnością, wyraziſtością i głębokością rozumu, iak Angielſki. *Zab.* 5, 272. *WYRAZOSŁÓW, - u, *m., terminus technicus. Perz. Cyr.* 184, *ob.* wyraz.

WYRĘBLA, - i, *ż.*, otwor wyrąbany, *ob.* przerębl, ein ausgehaunes Loch. WYRĘBLAK, - u, *m.*, wyrąbany kawał, ein ausgehaunes Stück. - Wyręblak, orzech, który się wyłupi łatwo. *Włod.*, wyłupek. *Cn. Th.* 1329, *nux matura ultro e calyce exsiliens. Cn. Th.* 1319, eine reife Nuß, die von ſelbſt aus der Schale fällt. WYRĘBOWAĆ, *ob.* wyrąbać. WYRĘBNY, - a, - e; - ie *adv.*; do wyrąbania, mogący być wyrąbanym, aushaubar; od wyrębu, wyrąbania, Aushau =. Wyrębne komu płacić.

WYRĘCZYĆ *cz. dk.*, wyręczać *ndk.*, ręcząc, czyli zaręczaiąc, wyzwolić, durch Bürgschaft frey machen, losbürgen; (*Bh.* wyručiti *spondere*; *Vd.* isrozhiti, sarozhiti, is rok dati, zhesrozhiti, vunsrozhiti, = wręczyć, w ręce oddać, wydać; *Cro.* izrucham, izruchiti, zrúcham *extrado, in manus consigno, trado ad manus, concredo*; *Rg.* izrûciti *liberare.*; *Bs.* izruciti, izminiti *vicem subire.*; *Rs.* выручить, выручать wykupić, wybawić; *Ec.* изручить, изручать wyratować, изручаю кого, поручѣемлю; *Gr.* ἐξεγγυάω *sponsione vel fideiuſsione e cuſtodia libero.* Siedział Korybut długi czas na zamku Wileńſkim, aż go potym Xiążę Rzezańſki u Jagiełła wyręczył i wyprosił, ślubuiąc mu od niego za pokóy. *Stryik.* 466. Syn bywa wydziedziczon, ieśliby oyca z więzienia wyręczyć nie chciał. *Szczerb. Sax.* 490. Jeśliby kto przegrał konie, i insze rzeczy, a one rzeczy wyręczyłby przez pewne rękoymie, ſkazuiemy, .. *Tarn. Ust.* 94. - §. Wyręczyć kogo, zaſtąpić go, *Vd.* nameſtiti, nameſtuvati, (cf. namieſtnik), saſtopuvati; einen vertreten, für ihn etwas thun, an ſeiner Statt. Łzy mi nie dopuszczaią z nim mówić, wyręcz mnie kochana sioſtro. *Teat.* 2, 17 *Bars.* Nic będzie kontent, że sam nie miał szczęścia przywitać WPani Dobrodzieyki, ale pozwolisz, ażebyśmy go wyręczyli. *Teat.* 48 *d*, 39. - Z żadnéy mnie nie wyręczasz roboty. *Teat.* 48, 70, nie podeymuiesz się żadnéy za mnie, nie zaſtępuiesz mnie w żadnéy, du übernimmſt nichts für mich. - *Zaim.* wyręczać się kim, zaſtępować się, ſich durch jemanden vertreten laſſen, etwas an ſeiner Statt thun laſſen. Wyręczenie kogo, zaſtępowanie, zaſtępſtwo, *Bs.* izruka *vicis*; (*Rs.* выручка wykup, wybawienie). - §. *Wyręczyć co komu, do rąk wydać, cf. wrę-

czyć, in eigene Hände abgeben, übergeben, einhändigen. *Bndtk.* WYRĘCZYCIEL, - a, *m.*, wyręczaiący kogo, der Stellvertreter, der an jemandes Statt etwas thut, *Vd.* nameftnik, (*ob.* namieftnik); cf. zaftępca, *w rodz. żeńsk.*, wyręczycielka.

WYRGNĄC, WYRNĄC *med. idntl.*, wyrynać *ndk.*, wydobyć się na wierzch, wynurzyć się, na górę wyyść, herauf kommen, nach oben kommen, oben aufschwimmen, empor brechen. Kto w tym grzechu uwiąźnie, rzadko kiedy wyrnie. *Birk. Zyg.* 56. Musi to wszyftko na wierzch wyrgnąć iak oliwa. *Zabł. Amf.* 59. Po trudach cnota wieczno żywa, Wyrgnie na wierzch iak oliwa. *Morszt.* 3. Jako kiedy ranna zorza Z rumianego wyrgnie morza. *Zab.* 10, 98 *Swiętorz.* Gdy się Kallimach z Włoch wrócić do Polfki nie chciał, wszytka ona nienawiść na wierzch wyrnęła. *Krom.* 756, *in apertum erupit.* Toż to dopiero wyrnęły, abo *radniéy utwierdzały się powieści ludzkie. *Krom.* 757. Obawiał się Władysław Herman, aby Bolesława brat Zbigniew, którego śmiała chciwość sama przez się iuż wyrynała, iakokolwiek nie usidlił. *Krom.* 119.

WYRKO, - a, *n.*, łóżko profte chłopfkie, *ob.* werek, ein Breterbettgeftell, ein elendes Bettgeftell bey den Bauern, und in den Ställen, cf. tapczan, tarczan, prycza.

WYROB, - u, *m.*, WYROBEK, - bku, *m.*, wyrabianie, wyrobienie; to co się wyrobiło, wyrobiona rzecz, das Ausarbeiten, die Ausarbeitung, Verfertigung; das Ausgearbeitete, Verfertigte. Z każdego garca piwa od wyrobku wraz z wyszynkiem, grosz miedziany czopowego. *Skrzet. P. Pol.* 1, 345. Swobody krwawym przodków naszych nam zoftawione wyrobkiem. *Tr.* - §. Wyrobek, wyrobiony zyfk, der erworbne Gewinnft, das Verdiente, Erarbeitete. Wyrobek *operae pretium. Cn. Th.* 1329; wyrobek, zasługa, zapłata za robotę. *Włod.*, cf. zarobek). Każdy się z wyrobku swoiego raduie. *Tr.* - Wyrobek, dobytek, n. p. wyrobek synowfki w dział nie wchodzi. *Tr.*, *peculium*, erworbnes, ausschließliches Eigenthum. - §. Wyrobek lasu, wykarczowane pole, Rodeacker, Rodefeld. Szachownice, czyli mieszane różnych dziedzin lasów wyrobki. *Czack. pr.* 2, 183. - §. osiąść na wyrobku; na wyrobku siedzieć. *Bndtk.* WYROBIĆ *cz. dk.*, wyrabiać *ndk.*; *Bh.* wyrobiti; *Rs.* выработать, вырабатывать, wyrobić, wypracować, wyprawić, wykształcić, ausarbeiten, herausarbeiten, gehörig bearbeiten, verarbeiten; *Cro.* izdelati, izdelavam (cf. *wydziałać). Dane mi włókna siedząc na przęślicy wyrabiać będę kształtem niewolnicy. *Chrość. Ow.* 31. Zatrudniaią ręce przez śliczną robotę, A na wyścigi hafty wyrabiaią złote. *Przyb. Luz.* 170. Wiąz służy do budowli, i na różne w gospodarftwie używania daie się snadno i pięknie wyrobić. *Mon.* 74, 751. Wyrabianie, *Rs.* выработка. Wyrabianie ſkła do téy dofkonałości tam doszło, iż dobrze wprawne oko mieć trzeba, aby niektóre sztuki rozróżnić od Angielfkich; szkoda tylko, iż niewiele tych ſkieł wyrabiaią. *N. Pam.* 13, 38. Żydzi wywożą wiele wofku żółtego, któryby mógł być bielony i wyrabiany w kraiu. *Mon.* 74, 84. Przedtym nic ludzkiego w dziczyznie nie mieli, J tylko doić, i sér wyrabiać umieli. *Jabł. Tel.* 22, sér tworzyć, Käse machen. Kompozycya ta ze trzech różnych części, t. i. gliny, gleiu surowego, i palonego złożona, daie się na kręgu ciągnąć; bo gdy się czego przesadzi, nie da się wyrabiać. *Torz. ſkł.* 69. Ciało nasze wyrabia się, i pomnaża z tych rzeczy, których pożywamy. *Pir. Pow.* 20, rozrabia się, rozrafta, unser Cörper verarbeitet sich, nährt sich, nimmt zu, wächst. Wyrobiony, wygotowany, gotowy, przyrządzony, ausgearbeitet, verfertigt, fertig. Na to siły swoie napina, aby przez naczynie swoie, na męki z dawna wyrobione, od służby Bogarodzicy sługi iéy odftraszył. *Bzow. roż. pr.* Nalazła tam włosienicę siercistą oftrą, i łańcuch żelazny, iuż iakoby wyrobiony. *Sk. Dz.* 1005, gotowiuteńki). - Wyrobione śrebro, *caelatum. Mącz.* Wyrobiona, wyprawiona rzecz dobrze, wytworna robota. *Cn. Ad.* 1285. - Wyrabiać rolą, przysposabiać rolą, uprawiać należycie, das Feld zurichten, bauen, bearbeiten. Wiele mieysc puftych osiedli, które sobie potym wyrobili, i płodnemi uczynili. *Baz. hſt.* 60, (*Rs.* выхлопать z wielką trudnością wyrobić, dokazać, cf. chłop). Pracą rąk wyrabiaią pola. *Teat.* 18 *c*, 88. Źle wyrobiona rola nic nie urodzi. *Boh. Djab.* 2, 292. Swoię oni rolą pilnie wyrabiali, nie cudzéy chciwie żądali. *Siem. Cyc.* 54. Roku 1362 w Litwie dla wymarcia przez powietrze morowe, gdy nie było komu ziemię wyrobić, głód wielki panował. *Stryik.* 405. Gdy wyrabianie roli za niesławę poczytuiesz, zaiftebyś owego Attyliusza, którego własną ręką zboże sieiącego wysłani znaleźli posłowie, za nieuczciwego osądził człowieka. *Siem. Cyc.* 52. rolnictwo, Ackerbau, Feldbau - Wyrobić ſkórę, wyprawić, wygarbować, ein Fell gar machen, ausgerben. - Wyrobić piwo, wywarzyć, Bier gar brauen. Piwo wyrobiło, lub wyrobiło się, das Bier hat ausgearbeitet, ausgegohren, cf. wyroić; *Vd.* sajeshati, sjeshati, pojeshati). Dotąd piwa nie szpuntować, póki dobrze w achtelach nie wyrobi; iak robić przeftanie, to go zaszpuntować. *Haur. Sk.* 107, piwa dotąd w beczce nie szpuntować, póki się dobrze w achtelach nie wyrobi. *Haur Ek.* 107. Piwo dobrze wyrobione lub wykisane. *Krup.* 5, 93, gut ausgegohren. Niewyrobione piwo sprawuie wiatry, parcia, kolki. *Krup.* 5, 93. Nie potrzeba psuć młodemu prezencyi, niech będzie wesoły, rzeſki; młode piwo wyrobi, uftoi się. *Bals. Niedz.* 1, 8, wyszumi się). - §. Wyrabiać czém, dokazywać czém, robić z czém co się podoba, używać podług woli, womit alles machen, was einem beliebt; nach Belieben drehen, wenden, lenken, schwenken, handhaben, handthieren. Delikatna iéy ręka umie dzielnym wyrabiać rumakiem. *Stas. Num.* 1, 61, *guider un puissant coursier*; cf. powodować czém). Francuzi pod czas opadnienia wody, wyrabiać okrętem swoim nie mogli. *N. Pam.* 23, 150. - *Similiter* wyrabiać z kim; n. p. Ja tobie zoftawiam Polfkę, warabiay z nią, co ci się podoba. *Bibl. Targ.* 15, rób' z nią co chcesz, dokazuy). *absolute* wyrabiać, dokazować, wydziwiać, wunderliches Zeug treiben oder machen. Co też on nie wyrabia! *Niemc. P. P.* 4. Co to pierwsza miłość wyrabia! *Stas. Num.* 1, 71. - *Similiter* wyrabiać dziwy, sceny, hiftorye, igrzyfka; *ob.* ftroić dziwy, unerhörte Sachen treiben, Spectakel machen. Niezgodnych kilka synów miał ociec sędziwy, Codzień wrzawy i wielkie wyrabiali dziwy. *Zab.* 16, 239. Byłem iedynak, i mnie rodzice kochali, Ale nigdy podobnych scen nie wyrabiali. *Niemc. P. P.* 34. Te wiatry wielkie hiftorye wy-

rabiaią, czasem uparte iak bies; ia gdzie indziéy chcę płynąć, a te gdzie indziéy pędzą. *Teat.* 53 *c*, 56. Jmość Pani żonka, nie pamiętaiąc na dal, gdy iéy resorów na spacer naiąć nie chcę, wielkie historye wyrabia, płacze, iak wół ryczy, i rozwodem mi grozi. *Teat.* 22 *b*, 79 *Colisz.* Gdy na złoczyńców słów rzuca pioruny, Rzekłbyś że gromy Jowisz straszne ciska, Lecz gdy na przestróy swe naciąga struny, Powiesz, Orfeusz wyrabia igrzyska. *Zab.* 12, 18 *Przyt.* - §. Wyrabiać, = wyrabiać żywność. *Cn. Th.* 1328, robotą zyskiwać, zarabiać utrzymywanie swoie, von seiner Hände Arbeit leben, seinen Unterhalt erarbeiten, verdienen, sich mit Arbeit nähren, *Bh.* nádemniciti wyrobnikiem być). Józef w Egipcie będąc pożywienie wyrabiał dla Jezusa i matki iego. *Zyw. Jez.* 52. Wyrabiaiący żywność, robotą żyiący. *Cn. Th.* 1328, *ob.* wyrobnik). Wyrobiony, robotą nabyty. *Cn. Th.* 1330. Sw. Paweł sobie i drugim chléb wyrabiał. *Sk. Dz.* 38. Oto ubogi-m, chléb sobie wyrabiam, który mi Bóg daie. *Sk. Dz.* 511. Co byli przy dostatku, dziś chléb wyrabiaią. *Groch. W.* 9. Musimy z pracą w pocie czoł naszych chléb wyrabiać. *Karnk. Kat.* 422. Nigdym nie odbierał sukcessyi, wolę mieć to, com sobie krwawą wyrobił pracą. *Teat.* 32, 39. Spoyrzyy na chłopów, którzy nie ledwo krwawym potem kawałek wyrabiaią chleba. *ib.* 29 *c*, 15. - *Wyrobić się, odrobić dług, robotą z długu się wyzwolić, abarbeiten eine Schuld, sich davon losarbeiten, herausarbeiten. Dłużnik dlatego bywa wydan do więzienia, że płacić nie ma czém, i przeto może być wsadzon do więzienia, w którym tak długo ma trwać, aże się wyrobi. *Szczerb. Sax.* 87. - Wyrobić co sobie lub komu, wyiednać, zjednać, staranności uzyskać, *Bs.* выспрящать, исходатайствовать, auswirken, verschaffen. Od śmierci mnie broni, i u króla ma dla mnie pardon wyrobić. *Teat.* 4, 94. Jestem tego ułożenia, iż wolę sam dla kogo wyrabiać, niż się sam o co starać. *Teat.* 4 *b*, 114. U dworu wiele może powaga moia, przeto ieśli będziesz chciał co tam wyrobić, do mnie się udasz, obaczysz, iak ci skutecznie usłużę. *Boh. Kom.* 2, 245, cf. wskórać). - §. Wyrabiam co, robiąc trawię, n. p. wyrobiłem wszystkę farbę, glinę, złoto, cf. wysmarować oley, maść. *Cn. Th.* 1328, aufarbeiten, verarbeiten, durch Arbeit aufbrauchen, cf. wypotrzebować). Wyrobiony, robotą wytarty, wygłodany, *exesus. Cn. Th.* 1330, abgenutzt; cf. zrobiony). Ze złości chłop pańskie bydło wniwecz obróci, bo wyrobi ie, zpracuie i wynędzi. *Haur Sk.* 252. WYROBCZY, - a, - e, od wyrobienia; wyrobiony, Ausarbeitungs=, Verarbeitungs=; verarbeitet. Lasy wielkie całą zalegaią prowincyą; równie błota dzikie i niedostępne; śmiało można wnieść, że siedmnasta część ledwo wyrobcza. *Pam.* 85, 1, 410, uprawna, wykarczowana); = WYROBKOWY, - a, - e, od wyrobku, od wyrobnictwa, wyrabiaiący pożywienie, wyrobniczy, Handarbeits=. Złupiony z maiątku, chwycić się musiałem naostatek wyrobkowego sposobu do utrzymania życia moiego. *Teat.* 49 *c*, *a* 2. WYROBNICA, - y, *ż.*, wyrabiaiąca sobie żywność, die Handarbeiterinn, Taglöhnerinn; *Bh.* nádemnice, naiemnica; *Cro.* tesakinya; *Ross.* поденщица. WYROBNICTWO, - a, *n.*, wyrabianie żywności, stan wyrobników, *Crn.* taberh; das Handarbeiten, Taglöhnern, der Taglöhnerstand, Taglöhnerey, *Bh.* nádemnictwj, naiemnictwo). Bawiłem się wyrobnictwem przez lat kilka. *Teat.* 30 *b*, 89, nádemniciti *wyrobniczyć. WYROBNICZY, - a, - e, od wyrobnika, Handarbeiter=, Taglöhner=, *Bh.* nademnický, naiemniczy; *Rs.* козаковъ (kozacki). WYROBNIK, - a, *m.*, wyrabiaiący sobie żywność dzienną pracą, der Handarbeiter, Taglöhner, *Bh.* nádemnjk naiemnik, nademnjček wyrobniczek, auplatnjk (cf. wypłatnik); *Crn.* dęlovz, (cf. działacz), deiloviz; *Vd.* najemnik, delauz, tabahar, tavarhar (cf. towarzysz, cf. towar); zipazep (cf. cepy), druvasek (cf. drużyna); *Cro.* tesak, teshak (cf. ciężki, *ciachły, ciągły); *Rs.* поденщикъ (cf. dziennik), козакъ (cf. kozak); *Ec.* мёздникъ (cf. myto), трудникъ (cf. trud, trudnić), который трудами своими пищу промышляетъ. *WYROBOSŁAW, - a, *m.*, Jmię Wyrobosława znaczy tego, który sobie sam swą dzielnością sławę wyrobił. *Stryik.* 102, der Ruhmverdiener, Ruhmerwerber. WYROBOTEK, - tku, *m.*, wyrobek, wyrobienie, wyrabianie, das Ausarbeiten, Bearbeiten, Verarbeiten, die Verarbeitung. Może być, iż się zwierz splasza wyrobotkiem towarnego drzewa; ale też i dla skąpego wyżywienia. *Pam.* 85, 1, 412, cf. robienie klepek, wanczosów *i t. d.*, cf leśne towary.

WYROCZNIA, - i, *ż.*, wyrok wyrocznicy, odpowiedź wyrocznicy, *pr. et fig.* der Orakelspruch, das Orakel. Głos powszechny ludu nayczęściéy iest wyrocznią prawdy. *Jeż. Wyr.*; cf. *vox populi*, *vox Dei*. - §. Wyrocznia, WYROCZNICA, - y, *ż.*, mieysce wyroków, das Orakel, *Sr.* 1. wotmowencza; *Rg.* odviet; *Rs.* прорицалище. Wyrocznica, gdzie Bóg wyroki dawał żydom, a czart poganom. *Wuiek*; *Cn. Th.* 1330, *Wlod.*, *potest etiam dici* odpowiednia, odpowiednia boska *etc. Cn. Th.* 1330, *Wlod.*, der göttliche Gnadenstuhl im A. T. Lichtarze złote, pięć po prawéy, a pięć po lewéy stronie przeciwko wyrocznicy z szczérego złota. *Mon.* 76, 337. WYROCZNY, - a, - e, - ie *adv.*; wyrokowy, od wyroku, od wyroczni, wyrokuiący, *Sr* 1. wotsudnicžki (cf. odsądzić); Orakel=, Schicksal=; (*Slo.* wyročnj, wyročitý *anniuersarius*, cf. uroczysty). Wyroczny porządek z prostoty prowidencyi pochodzi. *Bardz. Boe.* 136, los wyznaczony). O wielka strata w niebie iednego anioła, Co sądzić o mądrości tak wyrocznie zdoła. *Przyb. Milt.* 133, tak nieomylnie, głównie, decyduiącym głosem). Wyroczny, fatalny, nieszczęsny, n. p. Annibal Kartagińczyk, którego imię i moc wyroczne były kawalerom w Rzymie. *Przyb. Luz.* 100. Ochoczo się na okręt wyroczny skupili. *Przyb. Luz.* 135. WYROCZYĆ *cz. ndk.*, wyrokować, wyrok czyli wyrocznią wydać, wyrzec, einen Orakelspruch thun, aussprechen, einen Ausspruch thun, *Sr.* 1. wurečnu, wukazugu (cf. wykazać); *Ross.* приговоришь, приговаривать; *Ec.* произглаголити. Grono bogów do wolnéy rady zebrało się, żeby o wschodnich Judyy wyroczyli losie. *Przyb. Luz.* 6. Gdy nas fatum nie uchronnie tłoczy, A wszechmocna zwycięzcy wola tak wyroczy... *Przyb. Milt.* 41, *ib.* 31.

WYRODEK, - dka, *m.*, *substantiuum est*, *sed eo*, *loco adiectiui utimur*, *et vocem Latinam* degener *non reddimus* wyrodzony, *sed* wyrodek; *Latini contra carent*

60..

substantiuo. Cn. Th. 1330.; *Rg.* izrod, izrodaz, izrodan; (*Sr.* 2. nerod nałóg;) *Crn.* dovjàk (cf. dziwak); *Bs.* izrod; *Rs.* вырóдокъ (*Ec.* выродокъ у Словя́нъ къ злу и къ добру глаго́летьбся, *Gr. γεννάδας*); wyrodny człowiek, który od rodu swego wystąpił, rodu swego ohyda, hańba, zakała, ein aus der Art Geschlachteter, aus der Art Geschlagener, ein Abgearteter, Ausgearteter. Nic inszegoby to nie było, tylko z syna stać się wyrodkiem. *Pim. Kam.* 422. Przodków zacnych potomek często bywa wyrodek. *Cn. Ad.* 803, wielkich ludzi synowie, nogciowie, *heroum filii noxae).* Bóg przed przyyściem swoiém w ciało, zachować był raczył one wyrodki ludzi świętych, Aarona i inszych kapłanów. *Zrn. Pft.* 243 *b.* - Kuna, wyrodek sobola. *Haur Sk.* 309, eine Abart, cf. podsobol.

WYRODNY, - a, - e; - ie, *adv.*; od rodu odstępujący, ród swóy ohydzaiący, szpecący; *Bh.* prewrhly; *Crn.* dovjakast, dovjazhast; *Vd.* odrojen (*ob.* odrodny), isroden; *Rg.* izròdni, izrodan, *Ec.* изплеменный (cf. wyplemienić); ausgeartet, aus der Art geschlachtet, aus der Art geschlagen, abgeartet *pr. et fig.* Nie wydał Hamilkara syn waleczny, ani Wyrodnym od Eneia szedł krokiem Askani. *Zab.* 10, 321 *Kniaź.* Żona z obyczaiów wyrodna. *Nar. Tac.* 2, 366. WYRODZIĆ *cz. dk.*, *wyradzać *ndk.*, urodzić wyrodka, eine Abart gebähren, schlechtere Frucht geben; *Es.* произродúть, произраждать, (*Sr.* 1. wurodunu, wurořenu, *Ger.* ausroden, ausrotten wykorzenić). Czy cię matka wyrodziła z familii, niegodny wyrodku? *Bndtk.* Wyrodzić osobliwsze pączki, zioła. *ib.* Ten zbytek wyrodził drugi inszy gorszy zwyczay. *ib.* - §. *Zaimk.* wyrodzić się, stać się wyrodnym, spodlić swóy ród, aus der Art schlachten, aus der Art schlagen, abarten, ausarten; *Bh.* zwrcy se; *Vd.* odroduvatise, nesvizhatise, nesporeditise; *Rg.* izrodittise, odrodittise, (cf. odrodzić się), izraghjatise; *Bs.* izroditise; *Rs.* выродúться, выраживаться, вырождаться, выражаться, перероди́ться. Pszenica częstokroć wyradza się w żyto. *Urzęd.* 286. Od zacnych przodków swoich wyrodzili się, sprosną gnuśnością i niecnotami zmazani. *Warg. Wal.* 95. Jako się on nie wstyda swych przodków wspominać, A on iako głóg z róży dawno się wyrodził. *Rey. Wiz.* 98 *b.* Żeby się w panoszę nie wyradzali dożywotni sędziowie. *Birk. Zam.* 31. Rodzay ludzki znacznie się wyrodził na świecie. *Mon.* 69, 651. Kościoł boży iuż nieiako zastarzały a po maluchnu się od szczerości a prostoty Apostolskiéy nauki wyradzaiący, i ludzkiemi przysadami prawie pochylaiący, przez prawdziwe Ewanielii świętéy przepowiadanie, miał być odnowiony i wypolerowany. *Zarn. Pft.* 7. - §. Wyradza się drzewo, ziemia, wysila się, wymaga się. *Cn. Th.* 1330; sich durch Fruchttragen erschöpfen, immer unfruchtbarer werden, aufhören Früchte zu bringen, *ob.* wyplonić się). Wyradza się drzewo, wysila się, staie się niepłodne. *Wlod.* Wyrodzone drzewo. *Wlod.*, *ob.* wyrodziły). Długim czasem natura, wszystko się wyradza. *Potock. Pocz.* 669. Im bardziéy wnętrzności ziemi szarpią, tym iest hoynieyszą; po tylu wiekach, przez które wszystko z siebie wydała, ieszcze się iednak nie wyrodziła. *Zab.* 6, 103 *Min.* Powietrze srogo się nam stawi, ziemia się wyradza. *Wer. Regl.* 21. WYRODZIŁY, - a, - e, wyrodzony, co się wyrodził, a iuż przestał rodzić, *effetus e. gr. ager. Cn. Th.* 1330, unfruchtbar geworden, erschöpft durch Frucht bringen. Wyrodziły grunt, który przestał rodzić. *Wlod.* - §. Wyrodziły, wyrodny, który się od rodu oddalił, spodlił, aus der Art geschlagen, ausgeartet, abgeartet. Wyrodzili to oyczyzny synowie. *Tr.*

WYROIC, Wyroić się, *dk.*, przestać roić, roiem wylecieć, o pszczołach; *Boh.* wyrogiti se; *Vd.* vunklotiti (cf. wyklócić), isroiti, vunsroiti, herausschwärmen, im Schwarme herausfliegen, ausschwärmen, von den Bienen. Galery wszystkie z żeglugi się wracaią, Jak pszczoły wyroione ule opuszczaią. Buiaią wyroione pszczoły, a gdy kto w ten czas w miedź zakołace, zdumiałe powracaią, i znowu się w prace kwiatobierne wprzęgaią. *Bardz. Luk.* 157 *et* 158. - §. O napoiach wyroić, = wyrobić, ausgähren. Czas zaroienia i wyroienia muszczu zawisł od gatunku wina. *Kluk Rosl.* 3, 345. - §. Wyroić co w myśli, *ob.* uroić, roić w myśli.

WYROK, - u, *m.*, wyrzeczenie, wymówienie; i to co się wyrzekło, das Aussprechen, der Ausspruch, das Ausgesprochne, *Boh.* wyrok, wyrek, wyrčenj, wyřknutj, wyrok; *Slo.* wyrčenj, pomluwenj *edictum*, *profatum*; *Sr.* 1. wurekneno; *Crn.* sręka; *Vd.* sriek, vunsrezhenje, isrezhje; *Rg.* izreka (*Slo. et Bs.* uzrok *caussa* przyczyna, *Bs.* uzroctúk *efficiens*, uzrocića *effectrix*, cf. wzrok); *Rs. et Ec.* изречéнïе. Wyrok zwierzchności iakiéy; dekret, sąd wydany, skazany ortel, der Urtheilsspruch, Ausspruch, das Decret, die Sentenz, der Richterspruch, *Bh.* ortel, usudek (*ob.* osądzić), wepowěd (cf. wypowiedź, propowěd, oderčenj (cf. odrzec); *Slo.* nařjzenj, rozsudek (cf rozsądek); *Sr.* 1. sudne swowo (sądowe słowo), wosudženo (osądzenie), kazna (cf. kaźń); *Vd.* sodna narka, odsoja, ressoja, ressod, sodni reslozhik, sgovor, sgovarak, sodba, odsodba, odloka, vunsgovor, vunsrezhenje, povela vkasa; *Cro.*, *Dl.* odluka (cf. odłączyć); *Bs.* zarok (cf. zarzec), zapovied, (cf. zapowiedź); *Slo.* súd, odlucsak; *Ross.* приговоръ, опредѣлéнïе; *Ec.* правдослóвïе, прáвды изречéнïе (cf. prawda), праведнословïе. Przez wyrok i ortel będzie wwiedzion do miasta. *Leop. Num.* 35. Uczynił wódz obwołany wyrok, żeby korzyść miasta wszystka szła na Pana Boga. *Sk. Zyw.* 354. - *fig. tr.* Ton zuchwały, niby wyroki iakie wydaiący. *Mon.* 70, 546, decyduiący, Machtspruch, Orakelspruch, Orakel, *Vd.* ismozhen sgovor). Upewnia młody konsyliarz, wyroki daie, iakby był sędzią świata całego. *Teat.* 49 *b*, 7. Wisi to na wyroku, *adhuc sub iudice lis est*, nie udecydowana to rzecz, ieszcze nie rozstrzygniona, noch nicht entschieden, noch nicht ausgemacht. Czeski język obfitszy niż nasz być może, ale o piękność, ieszcze to niechay wisi na wyroku. *Gorn. Dw.* 46. - Dzień ten będzie wyrokiem dla mnie. *Teat.* 29, 20, stanowczym, entscheidend. Czuię ia to dobrze, co mnie za wyrok czeka. *Teat.* 5, 31., iaki los, *ob.* niżéy. - §., wyrok czemu uczynić, rozbrat, wyrzec się z czego, rozstać się z czém, porzucić co, Abschied geben, abfertigen, scheiden von etwas, den Dienst auffagen, verlassen. Kto może, niech zdrów wędruie; co do mnie, iużem iéy wyrok uczynił na zawsze. *Teat.* 20 *b*, 21. Wyrok błędom uczyniwszy, do prawdziwéy wiary Chrystusowéy przystąpiły. *Birk.*

Zom. 12. - §., Wyrok boſki, odpowiedź abo prorocka, abo pogańſkich bożków, *oraculum*. *Cn. Th.* 1330, wyrocznia, der Orakelſpruch, das Orakel; *Sr.* 1, bóżki wotmówk; *Rg.* odujèt). Idą Dodońſkie w buyny wyroſt lasy, W nich wieszcze Jowisz wydaie wyroki. *Mon.* 71, 467. Wyrok, wyrocznica, mieysce wyroków, das Orakel, der Sitz des Orakels. Za przyyściem Chryſtusa Pana wyroki uſtały. *Boh. djab.* 285. Naysławnieysze wyroki były: Delficki Trofoniusza, Apollina w Klaros, Dodoński w Epirze, i Jowisza Hammona w Libyi. *Boh. Djab.* 284. - §. Wyrok, wyroki *plur.*, fatum, przeznaczenie, los, das Fatum, das Schickſal, das Verhängniß, das Loos; *Rs.* рокъ, (cf. rok, cf. urok, cf. wrog). Wyrok ieſt, zawieszony przy rzeczach ruchomych porządek, przez który opatrzność wszyſtkie rzeczy swoim wiąże łańcuchem. *Bardz. Boec.* 136. Sposób rzeczom do rządzenia uſtanowiony, gdy się do tych rzeczy, które wzrusza i rozrządza ſtosuie, *fatum* albo wyrokiem od ſtarych ieſt nazwany. *ib.* 135. Wszyſtko z wyroków wypada iſtotnych, Nic przypadkowym nie zdarza się losem. *Kras. W. Choc.* 99. WYROKOWAC *cz. dk.*, wyroki dawać, wyrok czynić o czém, wyrzec, Ausſpruch thun, das Urtheil ausſprechen, Orakelſprüche thun, *Bh.* ortelowati, ortelugi; *Dl.* odlucſiti (*ob.* odłączyć); *Cro.* odlucham, odluchújem; *Sr.* 1. wukazupu cf. wykazać); *Ec.* праведносло́вствую, пра́ведная глаго́лю *iura dico*, *iusta dico*. WYROKOWY, - a, - e, od wyroku, wyroczny, Ausſpruchs -, Urtheilſpruchs -, Orakel -; *Sr.* 1. wośudne *fatalis*; *Cro* odluchni *decretorius*; *Rs.* приговорный; *Ec.* праведносло́вный.

WYRONDOWAĆ *cz. dk*, ronduiąc wybić, ausründen, u blacharza, blachę okrągło zgiętą wyrównać, aby zupełnie była okrągłą. *Mag. Mscr.*

WYROŃ, - ia, *m.*, zroń, koń który zronił, wyronił zęby. *Cn. Th.* 1330, *Wlod.*, koń tak ſtary, że go po zębach poznać nie można. *Dudz.* 71, ein Pferd, das die Kerznung verloren hat. WYRONIC *cz dk.*, wyroniać, wyraniać *ndk.*, (*Sr.* 1. wuronu *detero*); *Rs.* выронить, выра́нивать; *Ec.* изри́нути, wyrzucić, dać wypaść, upuścić, herauswerfen, auswerfen, entfallen laſſen, fallen laſſen. Wyronił koń zęby. *Cn Th.* 1330. Wyronił ieleń rogi. *Bndtk.* Gdy się latorośl wszczepiona przyymie, trzeba iéy dać podporę, by wiatr albo co inszego latorośli nie wyroniło. *Cresc.* 671, nie wytrąciło, nie zlózowało, nie wyruszyło). Niesprawiedliwość ziomków rząd Jndyy wyroni. *Przyb. Luz.* 304, wygubi, wygładzi). Wyronić co z ſkrzynki, z mieszka i t. d., *cum aliquid ex cista, marsupio per imprudentiam nobis excidit*. *Cn. Th.* 1330. Wolimy tysiącami złoto przegrać w karty, lub na chrapliwe wyronić ogary. *Mon.* 73, 366, wymarnować, verſchleudern, vergeuden, verſchwenden. - Wyronić z pamięci, puścić z pamięci, wygładzić, wygluzo ać z pamięci, aus dem Gedächtniſſe laſſen, ſich entfallen laſſen. Part pić będzie, gdzie Arar, Niemiec gdzie Tygr płynie, Niż z méy iego oblicze pamięci wyronię. *Nag. W.* 485. Całe iego szczęście ubezpieczone będzie, póki nie wyronicie z pamięci, że ratował oyczyznę. *Nag. Cyc.* 103. - *Paſsive* wyronić się, być wyronionym, wyrzuconym, *Ec.* изри́нутися. - §. *tr. zaimk.* W wasaéy to było w reszcie, cni królowie, dłoni, Wprawić w tryb należyty, co się z swych wyroni Często karbów. *Zab.* 12, 247, co wypadnie z karbów, z klóbów, was aus dem Gleiſe fällt, aus dem Gleiſe kommt.

WYROPIC, wyiątrzyć; *ob.* ropić.

WYROSCIC *cz. dk.*, *wyraszczać *ndk.*, czynić że co wyraſta, auswachſen machen, hervor wachſen machen oder laſſen; *Rs.* выростить, выращать, = wychować; *Ec.* изростить, изращать gałęzie pędzić). Maść na wyroszczenie ciała w ranach. *Spicz.* 239, na wypełnienie, uzupełnienie). *Rey Pst. K.* 6. Buntownikom ten kieł, na który biorą dzisia siła, Nieopatrzna króla samego miękkość wyrościła. *Pot. Arg.* 319. Wyroszczony, wyrosły, hervorgewachſen, hervorgetrieben, aufgewachſen, aufgeſchoſſen. Miaſto Nimfy trzcinę wyroszczoną ścisnął. *Otw. Ow.* 41. Twarde wołowe rogi z głowy wyroszczone. *Otw. Ow.* 486.

WYROSNĄĆ, *wyrość *niiak. idntl.*, wyraſtać *ndk.*, *Bh.* wyrůſt, wyroſtl, wyroſtati, wyroſtowati; *Slo.* wyroſtám; *Sr.* 1. wuroſtu; *Vd.* israſtiti, vunraſtiti, vunsraſtiti, vunsmladikuvati, iszimati, vunſzimati; *Cro.* zraſtújem, (cf. zrosnąć); *Dl.* nareszti (narosnąć); *Rg.* izraſtjeti, izraſtati; *Rs.* вырости, вырастать, произрости, произрастать; *Ec.* израсти, израстаю, прозябнуть, прозябать; wyraſtać z czego, rosnąc wydobyć się, herauswachſen, hervorwachſen, emporwachſen. *pr. et fig. tr.* Wyraſtanie, wychodzenie z ziemi, wynikanie, *emicatio sylvarum*. *Cn. Th.* 1329; cf. rodzenie się). Sypie czas góry, kędy był grunt płaſki, Z drobnego lasy wyraſtaią chroſtu. *Zab.* 12, 2, *Sakow.* Garncarzowi naczynie prawie iak z ręku wyrosło; poderznąwszy go sznurem, zdiął z kręgu i poſtawił. *Torz. ſk.* 66, es wuchs ihm gleichſam aus den Händen hervor. Wyraſta ziele, głąbieie, kołowacieie. *Cn. Th.* 1328, das Kraut wächſt aus, ſchießt aus. Wyraſtanie ziół, *caulis emissio*. *Cn. Th.* 1329. Wyraſta zboże, *Vd.* shitu szimi, das Getreide wächſt aus. Wyrosły, *in herbam crescens*. *Cn. Th.* 1330. Wyraſtanie ciała, *carnis excrescentia*. *Cn. Th.* 1329, *carnis superuacuae accretio*. *ib.*, wyroſt, ein Auswuchs am Cörper. - Wyraſtać, wzraſtać, podnosić się, *pr. et fig. tr.*; in die Höhe wachſen, aufwachſen, ſteigen, in die Höhe gehen. Nie ieden z podłego ſtanu w iednym momencie wyraſta, ni grzyb na wiosnę. *Klok. Turk.* 58. W milczeniu zwożą trupy, ſtos wielki wyraſta, Który gdy ogniem spłonął, wrócili do miaſta. *Dmoch. Jl.* 189. - §. Wyraſtać z szaty. *Cn. Th.* 1328, przeraſtać suknią, einem Kleide entwachſen, ein Kleid auswachſen. - Wyraſtać z lat dziecinnych, doraſtać lat, *excedere e pueris*, *ex ephebis*. *Cn. Th.* 1329, ſtać się wyroſtkiem, den Kinderjahren entwachſen. Począł wyraſtać z dziecięcia. *P. Kchn. Orl.* 1, 186. Skoro z dzieciństwa wyraſtał i rozum brał, prosił się u rodziców na puszczą na żywot puſtelniczy. *Sk. Żyw.* 2, 154. Już my z żoną wyrośli z guwernerów. *Mon.* 68, 246; *iam excesſit mihi aetas ex magiſterio tuo. Plaut.* Wyrosłem iuż z rózgi; *manum ferulae subduxi*. *Cn. Th.* 1329; ich bin der Ruthe ſchon entwachſen. WYROST, - u, *m.*, *Bh.* wyroſt, wyraſtanie, wyrośnienie, wzraſtanie, wzroſt, das Auswachſen, Aufwachſen, Aufſchießen, der Aufwuchs; (*Bh.* děti aj do wyroſtu žiwiti wychować, odchować). Idą Do-

dońskie w buyny wyrost lasy, W nich wieszcze Jowisz wydaie wyroki. *Mon.* 71, 467, Aufflug, Aufschuß. - *fig.* Im w wyższy wyrost dostoyność się dźwiga, Tym ludzkie oko prędzéy ią dościga. *Mon.* 71, 159. - Wyrost na piwie, piana wyrobiona na młodém piwie, der aufgegohrne Schaum auf jungem Bier. *Bndtk.* - §. Wyrost, WYROSTEK, - stku, *m.*, to co z czego wyrasta, ein Ausschößling, Ausgesprößling, Schößling. Wyrostek drzew, ziół, odrostek, rostek. *Cn. Th.* 1330, głąbik lub rószczka wypuszczona z drzewa, z ziela. *Wlod.*, (cf. tryb, cf. wilk); *Bh.* wegrůstek, wegstřelek, (cf. wystrzał), ssaus (cf. sos, sosik); *Slo.* prutek (cf. prętek), mlad, mladistwa (cf. młodzież, młodociany); *Vd.* israst, odrast, odrastek, israstje, poganjek, gorszіаuk, popek; *Ross.* выплавокъ (cf. wypławić); *Ec.* выростокъ, изращéніе, израслъ, изростъ, = WYROŚLINA, - y, *ż.*; n. p. same wyrostki z korzenia nie są dostateczne uczynić las tak gęstym, iakim być powinien. *Mon.* 74, 706. Sosnina i iedlina mogłyby się umarłemi drzewami nazywać; ponieważ z ich pniaków nowe nie wychodzą wyrostki. *Monit.* 74, 697. Trzmiel iest znakomite drzewo, osobliwie grubemi wyroślinami, w postać powrozów wychodzącemi od głównych korzeni. *Jak. Art.* 3, 157. - Wyrost, wyrostek, wyrośliná na ciele, naroślina, ein Auswuchs am Cörper. Zrzenicy wyrost iako tłumić. *Sien. rej.* Narośliny lub wyrostki w pochwie macieznéy wyrastaiące, wykorzenić można. *Perz. Cyr.* 2, 257. Oleiek ten wyrośliny i guzy na stawiech i członkach rozpędza. *Syr.* 122, cf. martwa kość). Oleiek ten gruczołom i wyroślinom na członkach pomocny. *ib.* 1077. Miewaią konie wyrośliny na nogach. *Lek. Koń.* 67. - §. Wyrostek, WYROSŁEK, - łka, *m.*, młodzieniaszek, młodzienik, młokos, wyrostek. *Cn. Th.* 1330, *et* 418; cf. śpiczak, cf. gołowąs; ein junger Mensch, ein Jüngling, ein Aufschößling, etwa von 12 bis 16 Jahren; *Bh.* wegrostek, ginoch (cf. iunak); *Dl.* vzreztal; *Ec.* полвóзрастный, всередовичь; (*Rs.* выростокъ wygarbowana skóra wołowa). *Adolescens*, *pubes*, wyrostek. *Chmiel.* 1, 178. Wyrostek dwunastoletni. *Teatr.* 18 *b*, 30. Syn iego wyrostek iuż dosyć nie mały, O lat piętnastu, ieśli się nie mylę. *Jak. B* 85. Chodził biskup z wyrostkiem, laną świecę przed nim niosącym, na iutrzenne pacierze. *Krom.* 521, *cum puero*, cf. pacholę). Krzyżacy pobiwszy na Zmudzi starych ludzi i małe dziatki, wyrostków, i tych co się do robot godzili, związanych do Prus wywiedli. *Stryik.* 412. Uchwycili uciekaiącego wyrostkowie żydowscy. *Zrn. Pst.* 3, 762 cf. pachołek). Lada chłopiec, lada wyrostek, miał z to serca, że one bohatyry wielkie, tłuste brodate ianczary, iako niedźwiedzie iakie zaganiał. *Birk. Chod.* 8. Przez onę ciżbę, przez miecze pozrzucane, drzewa połamane, strzelbę ustawiczną, biegł wyrostek, nowy żołnierz przez stare i bywałe żołnierze, depcąc ich ciała koniem swoim. *Gorn. Sen.* 211, *tiro*, ein junger Soldat, Recrut. - §. Zwierz iest wyrostek aż do pory swego wzrostu. *Kluk. Zw.* 1, 124, jedes junge Thier, so lange es im Wachsen ist. - *§. Osieł ieden, przywileiem iakimsiś przyrodzenia, nabył osobliwszego wzrostu, że był wyrostkiem osłem nad wszystkie rówienniki osły. *Jeż. Wyr.*, duży w wzroście. *ib.* 13, nadzwyczaynie wyrosły, hoch aufgeschossen.

WYROWEK, - wku, *m.*, rów mnieyszy wyryty, ein kleiner Graben. Radzili niektórzy, aby królowie wyrowek rzeki, obróciwszy wodę na inszą stronę, wysuszyli. *Krom.* 717 *alueum*, *ob.* koryto, łożysko, łoże, rzeczysko, Flußbett. Rzeka kałużowata, szeroko się rozlewaiąca, ktemu przemulonemi wyrowkami przez leśne zapusty przepływaiąca. *ib.* 523.

WYRÓWNAĆ, *Wyrownić *cz. dk.*, wyrównywać *czstl.*, *wyrównawać *kontyn.*; wyrowniać *ndk.*, wypełnianiem równym uczynić, wypełniaiąc wygładzić, ausebenen, ausfüllen, ausgleichen, ausglätten, ebenen, eben und glatt machen; *Bh.* wyrownati, wyrownawati; *Vd.* israunati, vunsraunati, israunuvati, vunsraunuvati; *Sr.* 1. wurunam; *Cro.* zravnati, zravnávam, izraunati, izraunávam, izraunujem, zravnavam; *Bs.* izravniti, izjednaciti, sjednaciti; *Rg.* izrâvniti, izjednâciti; *Rs.* выравнять, выравнивать, изравнять, изравнивать, разровнять, разравнивать, выверстать, выверстывать (cf. wierzch); *Ec.* изравнити. Posłał naprzód wielki lud, aby drogi wybite wyrównywali, pagórki aby rozmiatywali, i wszystkie ścieszki i przechody na prost działali. *Jer. Zbr.* 57. Przekopy choć się głębokie być zdaiy, ziemia, chróst, kamień wyrównał ie snadnie. *P. Kchn. Jer.* 283, wypełnił równo z ziemią). Same rowy nieprzyiaciele trupem wyrównywali. *Tward. W. D.* 59. - Wyrównywam grunt śrzódwagą. *Cn. Th.* 1330; libriren, nivelliren, eben messen; wyrównanie abo pomierzenie gruntu śrzódwagą, do prowadzenia wody ztąd do onąd, abo stawiania budowania prosto, *libratio*. *Cn. Th.* 1330; *Ec.* изравнéніе, равномѣрность. - Wyrównać, wygładzić, wymarszczyć, ausglätten. Sciany takie powinny być wapnem wyrównane i wytynkowane. *Switk. bud.* 25. Blizny i szramy z iakichkolwiek ran ciętych, tłuczonych, sok ten szlachci i wyrównywa. *Syr.* 186. Czoło wesołe ma być i wyrównane. *Eraz. Ob. a*, niepomarszczone, gładkie, wypogodzone. - *§. Wyrównać defekta, niedostatek, wypełnić, uzupełnić, wykompletować, wypełnić liczbę, vollzählig machen, ergänzen, ausfüllen. Koni 270 kupiono na wyrównanie konnych półków. *Warg. Wal.* 250. Odprawiwszy brak i popis, trzy zastępy wyrównał. *Warg Cez.* 128. - §. 2., wyrównać komu, dóyść go, równym być mu, dopisać go, nie ustąpić mu, nie dać mu na przód, einem gleich kommen. Wyrównać przodkom swym, dóyść przodków swych. *Cn. Th.* 1331, *ob.* nie wydadź przodków). Pawiowi nigdy nie wyrówna pierzem Sowa północna, albo prosta kura. *Wad. Dan.* 6. Piękna iest! żadna iéy tu z naszych nie wyrówna. *Teat.* 55 *d*, 12.

*WYRÓWNACZ, *WYRÓWNYWACZ, - a, *m.*, który co wyrównywa; der Gleichmacher, Ebener; *Sr.* 1. wurunanik.

WYRZĄB, - ęba, *m.*; *Rs.* вырезубъ; *ob.* karpiołosoś, der Karpfenlachs, Lachskarpfen.

WYRÓŻNIĆ *cz. dk.*, wyróżniać *ndk.*, rozróżnić, von andern unterscheiden. Wnet mu się pierwszy iego syn Eliel marzy, Wyróżnił go, choć we śnie, i z ruchu i z twarzy. *Przyb. Ab.* 136 rozpoznał.

WYROZUMIALNOŚĆ, *WYROZUMIAŁOŚĆ, *WYROZUMNOŚĆ, - ści, *ż.*, zrozumiałość, snadność być zrozumianym, wyrozumianym; iasność, wyraźność, die Verständlichkeit, Deutlichkeit, *Vd.* ozhitnost (*ob.* oczywistość), sastoplivost; *Rs.* понятность (cf. poiętność).

Wyrozumialność, wyrozumienie, gdy nas łacno kto rozumie. *Cn. Th.* 1331. Przeciwność, niewyrozumiałość, i niedokładność w prawach. *Gaz. Nar.* 2, 91, cf. ciemność, dwuwykładność. - §. *subjectiue* wyrozumiałość, wyrozumiewanie komu, rozumienie komu; rozważanie, rozwaga, uwaga, rozgarnienie, verſtändige Einſicht, Rückſicht, Verſtändigkeit, Einſicht; Billigkeit, wenn man ſich bedeuten läſſt. W wątpliwych rzeczach litościwa wyrozumiałość ma większą względność. *Czack. Pr.* 1, 283. Z tak niewinnéy niewyrozumiałości, gdybym równéy był nierozwagi, gotowa burda. *Teat.* 19 *c*, 109 cf. nieporozumienie, Mißverſtändniß. WYROZUMIALNY, WYROZUMIAŁY, WYROZUMNY, - a, - e; wyrozumialnie, wyrozumiale, wyrozumnie *adv.*, łacny nam do zrozumienia. *Cn. Th.* 1331, zrozumiały, verſtändlich, leicht zu verſtehen, *Rs.* разумѣваемый, понятный (cf. pojętny). Wyrozumnie powiadam, *planiloquus sum. Cn. Th.* 1331. Niewyrozumnie mówię, mówię zawikłanie. *Cn. Th.* 541. Niewyrozumny, którego trudno wyrozumieć, *difficilis intellectu. ib.* 541. Niejasny, niewyrozumny, *obscurus. Mącz.* Jasnemi, nietrudnemi i wyrozumnemi słowy pisać. *Sax. Porz.* 18. Jſtotne kondycye prawa, by było iasne, wyrozumialne, nietrudne i nieoboiętne, aby nie dało okazyi rozmaitych wykładów i sporów. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 167. Jeśli i*kowa rzecz na iedném mieyscu nie wyrozumna, na drugim znaydzie iéy wyrozumienie i dołożenie snadne. *Farn. pr.* Po proſtu co mówić, nie wytwornie, wyrozumnie. *Cn. Ad.* 899. Króciéy a wyrozumniéy zowiemy grzechem pierworodnym, dziedziczne ono przyrodzenia naszego z kłóby swéy wyſtąpienie. *Zrn. Pſt.* 3, 514, iaśniéy). Żaden obwiniony odpowiadać na żałobę nie powinien, którąby iego przyrodzonym ięzykiem uczyniona nie była; ale ieśliby nań ſkarżono ięzykiem iemu wyrozumnym, będzie powinien takim ięzykiem odpowiadać, któryby i aktor i sędzia rozumiał. *Szczerb. Sax.* 281. Wyrozumialne rzeczy. *Petr. Ek.* 52, poiętne, nie nad poięcie, begreiflich, möglich zu begreifen. - Wyrozumny głos, wyraźny. *Cn. Th.* 1331, niewyrozumny *inarticulatus. Cn. Th.* 541 cf. nie wymawiaiący dobrze; cf. wyprawny). Mowa wyrozumialna. *Petr. Pol.* 2, 373. - Przedanie, ieśli ma być ważne, tedy ma być z mianowaniem dóbr onych, i wyrozumnemi słowy uczynione. *Szczerb. Sax.* 330. Ma być czytanie wyraźne teſtamentu Pańſkego, i iego wykładanie wyrozumne. *Zygr. Pap.* 197, wyiaśniaiące, objaśniaiące). Wyrozumnieśmy z tych słów poznali, Żeś opętany, i masz czarta w sobie, Cośmyć dopiero przedtym zadawali. *Odym. Sw. N n* 2 *b*, iasno, dokładnie, otwarcie, niezawodnie - §. *Subjectiue*, wyrozumiały, *wyrozumniały, wyrozumiewaiący komu, rozważny, słusznemi względami się powoduiący, verſtändig, ſich bedeuten laſſend, billig, alles erwägend, nachſichtsvoll. Wielcem rada, że z tak wyrozumiałymi ludźmi mam rzecz. *Teatr.* 19 *c*, 148. Nie wyrozumny, *nescit misereri, aequi et boni expers. Cn. Th.* 522. WYROZUMIEĆ *med. dk.*; wyrozumiewać *kontyn. et ndk.*; *Bh.* wyrozuměti, wyrozumiwati; *Rs.* выразумѣть: rozumem wybaczyć, wypatrzeć, objąć, poznać, wymiarkować, rozumieć, zrozumiewać, gänzlich verſtehen, begreifen, einſehen, erſehen, erkennen, voraus abnehmen, durchſchauen. Młodych ludzi w początkach dobrze wyrozumiewać należy. *Teatr.* 3 *b*, 88. Piérwsza w tém sztuka, co zamyśla z kim traktować, aby się nie dał wyrozumieć, a umiał drugiego dociec. *Lub. roz.* 100. Nie mniemał, ażeby który z Niemców miał wyrozumieć zdradliwe rady iego. *Baz. hſt.* 86. Hetman chcąc wyrozumieć nieprzyiaciela, i wiedzieć co myśli, na harc wysłał. *Biel.* 589. Potrzeba, abyśmy tego święta przyczyny i taiemnice wybaczyli, i wyrozumieli. *Zrn. Pſt.* 247. Czuł się sam u siebie, swe urwanie a umnieyszenie uważaiąc, wyrozumiewaiąc też nie zwyciężne być żydy, uſtąpił. *Leop.* 2 *Mach.* 11, 13. Włodzimierz, iż Kiiowa wyrozumiał trudno mocą doſtać, użył fortelu. *Stryik.* 123. Na moie zapytanie, wyrozumiałem, iż założyli gmach na świątnicę. *Zab.* 2, 182, dowiedziałem się). Dowiedziałem się, wywiedział, wyrozumiał z mowy, rozmowy. *Cn. Th.* 1331. Racz wyrozumieć Panie wołanie moie. 3 *Leop. Ps.* 5, 1, wyrozumieć. 1 *Leop.*, przyymiy w uszy swe słowa moie, i wyrozumiéy doległości moie. *Bibl. Gd. ib.*, zważay, uważay, beachten. - Wyrozumiany, wyrozumny, zrozumiały, snadny do wyrozumienia, verſtändlich. Słowiańſkim naszym wyrozumianym ięzykiem, nabożeńſtwo sprawowali R. 1394. *Teof. Zw. C* 3. - Wyrozumienie, zdolność zrozumienia czego, poiętność, das Verſtehen, Begreifen, die Einſicht, Erkenntniß. Zbłądziliśmy w ciemnościach swoich, a słońce wyrozumienia naszego nigdy nam nie świeciło. *Rey Pſt. H h h* 6. Ufaiąc wyrozumieniu waszemu, snadności do poięcia. *Cn. Th.* 1331. Mieli wszelkich pism wyrozumienie, Rozumów na to dał im oświecenie. *Odym. Sw.* 2, *M m* 4 *b*. Słowo Pańſkie ieſt wyrozumieniem naszém. *Biał. Pſt.* 287, światłem naszém). - *Objectiue* wyrozumienie, to co się wyrozumiewa, sens, znaczenie, treść, der Sinn, die Bedeutung, der Jnhalt, *Ross.* выразумѣнïе. Wyrozumienie słów, mowy. *Cn. Th.* 1331. Tego liſtu to wyrozumienie było. *Leop.* 3 *Reg.* 21, 9, napisany ieſt w ten sposób. *Bibl. Gd.*) To ieſt wyrozumienie widzenia tego, któreć się ukazało. *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 40, *Bibl. Gd.* Wyrozumienie słówne, literalne, wykład słowny, abo proſty słów, *sensus literalis. Cn. Th.* 1331. Wielkie częſto spory rosną, gdy prokuratorowie słowo albo wyrozumienie wątpliwe ułapić mogą. *Sax. Porz.* 20; *Otw. Ow.* 122. - Wyrozumienie, wyrozumialność, gdy nas łacno kto rozumie. *Cn. Th.* 1331, die Verſtändlichkeit, Deutlichkeit. - Wyrozumieć z kogo, z czego, zkąd, wymiarkować, pomiarkować, wybaczyć, wybadać, wymacać, wywiedzieć się, abnehmen, erfahren, erforſchen, erſehen. Cóż tedy ztąd wyrozumiewasz? *Smotr. Lam.* 38, wnosisz, wnioſkuiesz?) Nie gań nic piérwéy, niż się wywiesz; wyrozumiéy piérwéy, a potym ſtrofuy. *Bibl. Gd. Syr.* 11, 7, piérwéy niżli wypytasz, nie łay nikomu, ale gdy wypytasz, karz sprawiedliwie. *Leop.* - §. Wyrozumieć komu, rozumieć komu, mieć słuszne względy, ſtawić się w iego położeniu, wchodzić w iego ſtan, gehörige Nachſicht haben, ſich an jemandes Stelle denken, die Umſtände gehörig berückſichtigen, beherzigen, verſtändig beurtheilen. Nie wyrozumiewa nikomu, nie rozumie nikomu, *non considerat, non expendit aliorum vires, facultatem; non aeſtimat, quantum quisque poſſit*;

aliorum debilitatem, languorem, egestatem, naturae vel morum vitia non cogitat, non agnoscit. Cn. Th. 523, ieſt niewyrozumiały, nie wyrozumny). Szczęśliwi cudzemu nieszczęściu nie wyrozumieią. *Lub. Roz.* 357. Nigdy nie wyrozumie łaknącemu syty. *Pot. Arg.* 385. Błogosławiony ieſt ten, który wyrozumiewa ubogiemu i potrzebnemu. *Hrbst. Nauk. C.* Pan każdemu, co ubogiemu bliźniemu swemu wyrozumie w potrzebach a w niedoſtatkach iego, wiecznie błogosławić obiecuie. *Rey Pst. G g g* 4. Wyrozumieć ubóſtwu panowie nasi nie umieią. *Kniaz. P.* 3, 174. Długo-li się cesarzu hetmanom zwodzić dasz, a swym i swych poddanych niebezpieczeńſtwom nie chcesz wyrozumieć? *Gwagn.* 677. Jeſteś mądry, i wyrozumiesz wszem rzeczom na świecie. *Leop.* 2 *Reg.* 14, 20, mądry, wiedząc wszyſtko, co ieſt na świecie. *Bibl. Gd.*) Wyrozumiéy Panie krewkości naszéy, a odpuść grzechy. *Birk. S. C* 3 *b.* Mamy miłość spólną między sobą zachować, ieden drugiemu powolność ſkazuiąc, utwierdzeńszy mdleyszym wyrozumiewaiąc, nie wszyſtkiego do nich widząc. *Zrn. Pſl.* 3, 699 *b.* Wyrozumiéy gorącemu wołaniu memu. *Wrob. Zolt.* 8, *intellige clamorem meum.* Obróć Panie ucho twoie ku słowom moim, a wyrozumiéy powieściom moim. *Radz. Ps.* 5, 1. – *§. Lapończyki swóy przyrodzony ięzyk maią, którema żaden nie wyrozumie, iedno sami sobie. *Gwagn.* 433; nikt go nie zrozumie, dla nikogo nie ieſt zrozumiałym, wyrozumiałnym.

WYRT; *ob.* wir. WYRUCHAĆ; *ob.* wyruszyć.

WYRUDOWAĆ *cz. dk.*, wykarczować, z Niem. **ausroden, ausreuten.** Nowo wyrudowane grunta. *Węg. Mar.* 3, 197. Panowie puszczaią w taką arendę zarosłe krzakami pola, które albo do szczętu z korzeni maią być wyrudowane, albo też tylko też na ieden zasiew wycięte. *Pam.* 83, 2, 69.

WYRUGOWAĆ *cz. dk.*, wyparować, ruguiąc oddalić, wymierzyć kogo zkąd, **einen verdrängen, vertreiben.** Wyrugować kogo zkąd, wyrzucać. *Cn. Th.* 1331, cf. wyforytować.

WYRUMOWAĆ *cz. dk.*; *Bh.* **wyrumowati, rum wymesti,** wyprzątnąć, sprzątnąć co zkąd, (*ob.* rumować); *Ger.* **wegräumen, ausräumen.** Wyrumować, wyprzątać, wypróżniać. *Cn. Th.* 1331. – *tr.* Chryſtus w kościele Salomona, Przedawców, i tych którzy kupowali, Z bydłem pospołu, biczem wyrumował. *Odym. Św. L.*, wygnał, wyrzucił, wypędził.

WYRUNĄĆ *med. idntl.*, nagle wyyśdź, wysunąć się, **herausplatzen, herausfallen, herausſtürzen.** *Zaimk.* n. p. Cały Kiiow wyrunąwszy się, drogę Bolesławowi na siedm mil zaieżdża. *Krom.* 101, wysypawszy się; (*Vd.* vunporinit *extrudere*; *Cro.* zrinuti, zrinujem *deturbo, exturbo.*)

WYRUSZYĆ *cz. dk.*, wyruszać, *wyruchać *ndk.*, *wyruchywać *czstl.*, ruszaniem wydobyć, wydoſtać, wydźwignąć, wyrwać, złozować, **durch Wackeln und Rühren herauskriegen, ausnehmen, ausreißen, losreißen, losbekommen;** *Sr.* 1. **wuhnuyn** (cf. wygiąć); (*Ec.* изрумаю *exseco, excido).* Wyruchać stendar, słup, ząb z dziąseł. *Tr.* Słoń ma zwyczay zębami wyruszać z korzeniem drzewa i krzaki. *N. Pam.* 15, 292. Stary ociec onéy, sławny niegdyś w boiu, Przychodzi, drzwi wyrusza u iego pokoiu. *Dmoch. Jl.* 243, wychyla, odchyla, odmyka, wysuwa, odsuwa). Wyruszyć kość z mieysca swego, wybić, wywinąć, **ein Glied aus dem Gelenke renken, verrenken, ausrenken.** Przyzywa lekarza, aby złamaną kość spoił, a wyruszoną na mieysce odſtawił. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 346. Dla wyruszonych ze stawów kości ſtąpić nie mogła. *Nar. Tac.* 2, 363. – Wyruszyć kogo ſkąd, wypędzić, wypłoszyć, wygnać, *Vd.* gorspoditi, gorisgnati, gorspojati, **wegtreiben, wegjagen, austreiben, heraustreiben.** Kato z senatu wyruszył onego, który w obecności córki, pocałował żonę. *Zab.* 11, 317. – *Intransit*: wyruszyć skąd, wybrać się ſkąd, **aufbrechen, sich aufmachen, wegmachen.** Póki Achilles ręką pracował zwycięſką, Nie śmiały Troiańczyki z bram wyruszyć nogą. *Dmoch. Jl.* 141; *idem zaimk.*, n. p. Król Pruſki iak się tylko wyruszy z woyſkiem w iaki kray nieprzyiacielſki, ucieka od niego czternaſta lub piętnaſta część. *Pam.* 85, 1, 123. – §. Wyrusza się ciaſto, w górę się wznosi, **der Teig geht auf, geht in die Höhe, gährt aus.** Ciaſto się dobrze wyruszyło. *Tr.* Jadanie niewyruszonego chleba, przykłada się do rozmnożenia robaków w kiszkach. *Perz. Lek.* 188. Strawy mączne i niewyruszone *ib.* 121.

WYRWA, - y, *m.*, szyderz, oszuſt, smyk. *Cn. Th.* 1331, który urywa drugich na maiątku lub sławie, **ein Abkneifer fremder Ehre, fremden Eigenthums; ein Spötter, Verläumder; ein Schnipfer, Schnipſer, Mauser.** Jeden wyrwa, mimo idąc, trącił Sokrata nogą. *Budn. Ap.* 4. Przy mnie też prawda, sława, i Minerwy sioſtry mieszkaią, na które zły wyrwa srogo woiuie. *Stryik. Gon. T* 3. Szlachectwo, które nie idzie tylko z poczciwych cnot, tak ieſt zmieszane; leda wyrwa, bean, przywłaszcza ten ſtan. *ib. D* 3; cf. urwis. WYRWAĆ *cz. dk.*, wyrwie, wyrwę *F.*, wyrywać *ndk.*; *Bh.* **wyrwati, wyrwawati, wychwatiti, wychwacowati** (*ob.* wychwycić); *Sr.* 2. **hurisch;** *Cro.* izarvam; *Vd.* iſmakniti, ſmeknit, (cf. wymknąć, zemknąć), sdrit (cf. zedrzeć); *Bs.* iskinuti (*ob.* wykinąć), izvaditi, (cf. wywadzić), izonoditi; *Rs.* исторебитъ (cf. wytrzebić); rwaniem wyciągnąć, wydobyć, **herausreißen, herausziehen, ausreißen, ausziehen.** Zioła zdarzone część z korzeniem zdrowym wyrywa, część sierpikiem ſkrawa. *Zebr. Ow.* 167. Kazał pacholku mocnemu, aby onemu koniowi mdłemu ogon utargnął; ſtaremu człowiekowi a mdłemu, aby drugiemu koniowi mocnemu takież uczynił; młody pachołek nie mógł tego dowieść, aby on *oczas utargnął razem; ſtary po iednemu włosu targaiąc, wszyſtek wyrwał, że nic nie *oſtało. *Eraz. ięz. G* 7 *b.* Gdy ząb przeciwprzyrodzonym sposobem wyraſta, i ięzyk lub wargi obraża, wyrwać go. *Perz Cyr.* 2, 191. Widziałem iakeś Wc Pan iednemu chłopu kleszczami ząb wyrywał, coś mu podobno za ieden chory trzy zdrowe razem i z dziąsłami wyrwał. *Teat.* 52 *c*, 18. – *fig. et tr.* Siedząc u ſtołu, rozmaite rozmowy z sobą mieli, każdy to i owo wyrywaiąc. *Budn. Ap. T* 2, wyrywczo, na wyrywczą, ułomkowo, **dieß und jenes anzapfend, auftischend, aufs Tapet bringend.** – §. Wyrwać, gwałtem wziąć, porwać, wydrzeć; **wegreißen, entreißen, ausreißen, mit Gewalt oder Anſtrengung nehmen, wegnehmen.** Zkądeś wyrwał téy sukmany? *Teat.* 23 *b*, 44. Kochała mię; wyrwali mi ią. *Teat.* 18, 92. – *fig.*

z *fig.* Jeſt to przyrodzone prawo, któregośmy się nie uczyli, nie przyięli, nie wyczytali, aleśmy ie z natury samey wyrwali, wyczerpnęli, wycisnęli. *Siem. Cyc.* 422. – §. Wyrywać kogo z czego, raptownie uwolnić, wyzwolić, wyiąć z złego razu, **entreißen, loßmachen, ſchnell befreien.** Dziękuię ci, żeś mię wyrwał z rąk bezbożnych. *Boh. Kom.* 2, 237. Bóg mnie ze wszyſtkich wyrwał niebezpieczeńſtw. *Teat.* 8, 23. – *Zaimk.* wyrywam się z rąk. *Cn. Th.* 1331, **ſich losreißen.** Złapałem złodzieiów, i nie mogę się od nich wyrwać. *Teat.* 32 *b*, 72, cf. złapałem Tatarzyna, a on mnie nie puszcza). – *fig.* Widzę, że kryiesz przedemną, To, co szlachetnym ogniem twe łono rozgrzywa, A co się gwałtem prawie z uſt twoich wyrywa. *Chodk. Gesn.* 239, dobywa się, wyciſka się, wypiera się, **es drängt ſich mit Gewalt heraus, es will heraus.** – *tr.* Z obozu na przeiazdzkę trochę się był wyrwał. *Warg. Radz.* 171, oderwał się, oddalił się, wypadł, wyruszył, **er hatte ſich losgeriſſen, abgemüſſigt, war aufgebrochen, hatte ſich aufgemacht zu einem Spazierritt.** Wyrywam się z domu, wypadam z domu, wybiegam prędko. *Cn. Th.* 1331 *et* 1323, **ich ſtürze aus dem Hauſe heraus, falle heraus, eile heraus, eile weg.** Wyrwał się zaiąc z krza, koń się z tego lęknął. *Rey Wiz.* 126, porwał się, wyſkoczył, wybiegł, **er ſprang heraus, ſtürzte hervor.** Alić nad liczną patrzaiących zgraią Uniesion Blanchard, oczom się wyrywa. *Kniaz. Poez.* 2, 108, szybko się wymyka, wysuwa, **er entreißt ſich dem Auge, verſchwindet ſchnell.** – Wyrwać się na kogo, porwać się ſkąd na kogo, wypaść na niego, **über einen herſtürzen.** Amurat się natychmiaſt na nas wyrwie; sami my się obaczmy; bo gdy nas wespołek zobaczy, przedsięwzięcia swego żałować będzie. *Baz. Sk.* 69. – §. Wyrywać się z czym, wymykać się z czym, *effutire aliquid, inconsiderate, inconsulte eloqui. Cn. Th.* 1331 *et* 1321, **womit herausplatzen, ſich verlauten laſſen, ſich verſchnappen,** cf. wypsnęło się, wyleciało). Jeszcze się kto wyrwie, i rzecze.. *Gorn. Sen.* 129. Znowu się Waść wyrwałeś. *Teat.* 43 *c*, 15 *Wyb.* zawsze się wyrwiesz iak Filip z Konopi, i powiesz *quid pro quo. ib.* 24 *b*, 54. Ni ztąd ni zowąd, wyrwał się, iak Filip z konopi. *Teat.* 33 *d*, 37, *ob.* Filip). *Mon.* 73, 51. Wyrwie się który z nich Jmć P. Filip iak z konopi, na Jmć P. Jakóba. *Mon.* 71, 482. – WYRWANT, – a, *m.*, **das Ziehband an den Rädern.** Żelazo to, którém się fugi okolka u koła okrywaią, mianuią wyrwantem albo cybantem, które na spodzie żelaznemi goździami mocno ściągaią. *Archel.* 3, 62. Cybanty, wyrwanty, prędzéy, prędzéy, koło się zepsuło! *Teat.* 8, 62. Woźnica ma mieć ufnale, *wyrwonty i t. d. *Haur. Sk.* 178. WYRWICZ, – a, *m.*, *WYRWICZOPEK, – pka, *m.*, *Bndtk.*, korkociąg, wyrywacz, graycarek, trybuszon, *Rs.* пробошникъ, штопоръ, **der Propfenzieher, Korkzieher.** – §. Wyrwicz, imię sławnego literata Polſkiego S. J., rówiennika X. Naruszewicza; który to oſtatni przytykaiąc do imienia pierwszego, graycarek nazwał wyrwiczem. WYRWISKO, – a, *n.*, mieysce powyrywane, lub to co ieſt wyrwanym, **das Ausgeriſſene, der Ausriß, der Bruch, ein Bruchſtück.** Wąwoz poszczerbany wyrwiſkami. *Oss. Str.* 9.

*WYRYBIĆ, *ob.* wyłowić ryby; *Vd.* isribiti, vunsribiti; *Dl.* isribati.

WYRYĆ *cz. dk.*, wyryie *F.*; *Bh.* **wyryti, wyryl, wyrygi, wyrywati;** *Slo.* **wyrýwati, wyrýwam;** *Vd.* isriti, vunsriti; *Rs.* вырыть, вырывать; *Ec.* изрыть, изрывать, изваяти; wyryć co z ziemi. *Cn. Th.* 1331, **herausgraben, ausgraben, auswühlen,** ryiąc wydobyć, n. p. świnia bulwy z ziemi wyryła. *Tr.*, *sus eruit rostro semina.* *Cn. Th.* 1331. – Wyryć co na kamieniu, rylcem wyrysować, wyrznąć, **ausgraben auf einem Stein, eingraben,** cf. wryć). Jmię Epireńſkie będzie na kamieniu wyryte i wyciosane, a na zawżdy będzie trwało. *Baz. Sk.* 492. Kielich śrebrny z herbami moiemi wyrytemi. *Warg. Radz.* 89. Wydrożył a wyrył cherubiny po ścianach. *Leop.* 2 *Par.* 3, 7. – *fig.* Cokolwiek im powiedział, w sercu iak wyryto. *Jabł. Tel.* 153; głęboko wrażone, niewygluzowane, **tief eingeprägt.** – §. Wyryć co z kamienia, z drzewa. *Cn. Th.* 1331, cf. ryię, rzezę obrazy, perły, dłubię, szniceruię. *ib.* 964, **herausgraben, fertig ſchnitzeln aus etwas.** – Wyrycie *actio*, **das Ausgraben, Eingraben, Ausſchnitzen;** *opus*, rzeźba, to co wyryto na czém lub z czego, **das Schnitzwerk.**

WYRYCHTOWAĆ *cz. dk.*, wyſtawić rychtuiąc, wykierować, wysunąć, narychtować zewnątrz, **hinaus richten, die Richtung nach außen geben, hinauskehren.** Nawa złociſta w morze wyrychtuie sztabę, *Bardz. Tr.* 260. K-niemu łuk twardy wyrychtował, *obvertit. Zebr. Ow.* 313. Na doliny się rzadko wyrychtuie ogniſty piorun. *Bardz. Tr.* 173. – *§. Przemysław naprzód dał królewſką pieczęć wyrychtować, Którą liſty główniejsze kazał pieczętować. *Popr. Gn.* 1077, wyrządzić, wyſtawić, wygotować, podług Niem. **errichten.**

WYRYCIE *ob.* Wyryć. *WYRYCIEL, – a, *m.*, który co na czém, lub z czego wyrył, **der Ausgraber;** *Bh.* **wyrywač** cf. wyrywacz.

WYRYCZEĆ *cz. dk.*, wyrykać *ndk.*, wyryknąć *idntl.*, ryk wydać; ryczeć przeſtać; **ausbrüllen, herausbrüllen;** *Sr.* 1. **wurujn, wurujem, wybučugi, hłaſné ticžm.** *tr.* Przeſtrzegam cię, mów co k-rzeczy; bo iako poczniesz drwić, wyrykam cię iako nieuka. *Twor. Wie.* 39, wykrzyczę cię, **ausſchreien, verſchreien.**

WYRYGLOWAĆ; *ob.* ryglować. WYRYIĘ; *ob.* Wyryć. WYRYNAĆ, *ob.* wyrnąć, wyrgnąć. WYRYSOWAĆ, *Bh.* **wyznamenati,** *ob.* rysować.

WYRYWAĆ, *ob.* Wyrwać. WYRYWACZ, – a, *m.*, który wyrywa, **der Herausreißer, Ausreißer,** (*Bh.* **wytrhač** wyryciel). WYRYWCZY, – a, – e; – o *adv.*, wyrywaiący, wyrywany, ułomkowy, **herausgeriſſen, abgeriſſen, in Bruchſtücken, Bruch=.** Bitwy Litwy z Rusinami były iakieś tylko wyrywcze z lasów, i czasowe rozboie. *Nar. hſt.* 4, 319, urywcze, momentalne, z napaści, wypaści, cf. wrywki). Takowym to trybem te, i tym podobne, wyrywczo, zawsze iednak i upatrzonym zyſkiem rozsądzane sprawy. *Mon.* 76, 143. WYRYWKA, – i, *ż.*, wyrywanie, wyrwanie, i to co wyrywaią lub wyrwano, **das Herausreißen, Ausreißen, das Herausgeriſſene.** Wyrywkami, wyrywczo, i tu i owdzie wyrywaiąc, wyciągaiąc, wyzywaiąc, **hier und da herausgeriſſen, herausgezogen, aufgerufen.**

WYRZĄDZIĆ *cz. dk.*, wyrządzać *ndk.*; *Bh.* **wyříditi, wyřizowati** *efficere, exequi*; *Sr.* 1. **wuredžam** *excerno*; *Rg.* izrèditi; *Rs.* изрядить, изряжать; przyrządzić zupeł-

nie, wygotować należycie, wyporządzić, wyprawić, ganz fertig machen, ausmachen, ausrichten, vollkommen verfertigen, ausfertigen; (Rs. выряжиться wystroić się, отряжать, спряжать detaszować, wyznaczyć; изрядство wyborność, изряднехонекъ dosyć ładny, porządny). Naostatek śmierć iéy opłacze, pogrzeb kosztowny wyprawi i wyrządzi. Glicz. Wych. P. 1. Bóg miłosierdzie swoie wszystkim iednako wyrządzał. Biał. Post. 219, udzielał, ertheilen. Szczęśliwy kray, gdzie tak prędko sprawiedliwość wyrządzaią iak u nas. Teat. 7 b, 47. - Wyrządzić cześć i t. d. komu, = cześć go, dawać dowody uszanowania, einem Ehre anthun, Beweise von Verehrung geben, Ehre erweisen; Rs. сослужить (cf. usłużyć). Jeśli potykam konsula, nic nie opuszczę, co do *uczciwości wyrządzenia przynależy, zsiędę z konia, zdeymę czapkę, zstąpię z drogi. Warg. Wal. 268. Nie słuchay ty heretyka, wyrządź cześć Bogu, iego matce i świętym iego. Baz. hst. 30. U Ateńczyków, ieśliby był *uczciwości przystoyney starszemu młodszy nie wyrządził, tedy go za to na gardle karano. Star. Ref. 154. Ruskie xiążęta od Tatarów zwoiowane, trybut z hołdem im i posłuszeństwo wyrządzali. Stryik. 224, oddawali, składali). - In malam partem: wyrządzam komu złość, psotę, niecnotę, sztukę. Cn. Th., dolose et nequiter se gerere aduersus aliquem, cf. łżyć, szkodzić, einem Unehre, Schimpf anthun, einem böse Streiche spielen, cf. figla wypłatać, figle stroić); zbroić, Böses verüben. Bał się Stefan, aby na lesie Wołosza, iako są zdrayce wielcy, ludziom Olbrachta złości iakiéy nie wyrządzili. Biel. Kr. 436. Na przekorę Panu wszystkie te sztuki wyrządza. Teat. 26 b, 30. Figle wyrządzać, macie sobie za rozkosz. Teat. 23 c, 28. Zrobisz mi figla iednego, ia ci dziesięć innych wyrządzę. ib. 4 b, 162. Ty to niecnoto, taką wyrządziłeś mi psotę. ib. 24 c, 120. Oy takiego wyrządzę mu psikusa, niech pamięta, co umiem. ib. 4 b, 32. Gdy okrutną niemiłość przeciw sobie Heroda obaczyli, iż im nietylko insze *lekkości wyrządzał, ale ieszcze na gardło stał, myślili mu *też źle. Glicz. Wych. G 1 b. Niewstrzymawały syn iego wyrządzał niecześć cudzym żonom. Petr. Et. 32, zelżył, gwałcił, *bezecześcił ie). Wyrządzenie, **WYRZĄD, -u, m., n. p. Skrzywdził ich wyrządem nikczemnéy wzgardy. Przyb. Milt. 207. - Tatarów hordy, po kraiu rozbiegłszy się, wyrządzaią mordy. Teat. 45 d, 83 Wyb., czynią, działaią, wykonywaią, sie verüben Mordthaten. - §., Wyrządzić kogo dokąd, wyprawić, porządnie z opatrzeniem wysłać, wohin expediren, wegschicken. Matka do cudzych ziem porządnie synów wyrządziła. Kolak. Cat. B 1. Legata wyrządził, żeby nieprzyiacielom drogę zaszedł. Warg. Cez. 118 wykomenderował. - Wyrządzić się, wyprawić się, wybrać się, sich wohin aufmachen, wohin aufbrechen. Konnym kazał się ruszać; trochę późniéy wyrządzili się i zjechali. Warg. Cez. 84. - *§. My ze złymi ludźmi biesiady stroić, uczty na nie sprawować, i ich chłopom i szkapom się wyrządzać mamy? Star. Ref. 69, dogodzić im z naszą niewygodą, stratą, szkodą.

*WYRZAWSZY, wyyrzawszy, ob. Wyyrzeć. *WYRZAZAĆ, wyrzezać, wyrzynać, ob. Wyrznąć. WY-RŻE, WY-RŻAĆ, ob. rżać.

WYRZEC, wyrzekł, F., wyrzecze, wyrzekę cz. dk., wyrzeknąć idntl.; wyrzekać ndk; Bh. wyřknauti, wyřikati; Sr. 1. wurieczacż, wureknu, wuretzu; Crn. ſrękam, Vd. isrezhi, ſrezi, isrezhi, vunsrezhi, vunrezhi, vunriekati; Cro. izrechi, izreczam; Bs. izrecchi, izrieti, izustiti; Rg. izrjeti, izreccem, izrijzati, izrecchi, igovoritti, izùstiti; Ec. изрекаю, изрицаю, произглаго́лати; (изрещи, изрекать przyrzec). Wyrzec, przerzec co, wymówić, wyrazić mową, aussprechen, aussagen, redend vorbringen. Skorom to wymówił, wyrzekł, .. Cn. Th. 1319. Niechay tego dowodzi, co śmiała wyrzec. Teat. 5, 59. Usłyszano niektóre słowa, które do Wc Panny wyrzekł. ib. 5, 120, które przemówił, które iéy powiedział). Trzeba dać z iednego ścisłą rachubę słówka próżno wyrzeklego. Kul. Her. 147, wyrzeczonego, powiedzianego, przemówionego, wymówionego). - Wyrzec, wyrokować, wyroczyć, wyrok dawać, (ein Urtheil) aussprechen; Sr. 1 wotretzu decerno.) Ztąd rzeczony iest sędzią, iż sądzi, i dekreta prawne wyrzeka. Szczerb. Sax. 407. Potym wyrzekali a skazali pospolitym przykazaniem i wyrokiem wszemu narodowi żydowskiemu . . . Leop. 2 Mach. 10, 8. - Wyrzeczenie, wymówienie, actio das Aussprechen; opus to co się wyrzeka, wyrzekło, mowa, to co się mówi, effatum. Cn. Th. 1331, das Ausgesprochene, der Ausspruch, cf. wyrok, wyrocznia). - Wyrzec co, wypowiedzieć, wysłowić, wyrazić *rzeczą t. i. mową, *wyprawić, dostatecznie mową opisać, aussprechen, ausdrücken, beschreiben, in Worten darstellen. Trudno to wypisać, trudno wyrzec słowy. Pot. Syl. 228. Wyrzeczony, *wyrzeczny, do wyrzeczenia, wypowiedziany, wypowiedny, wyprawny, wysłowny, wymowny, mogący być wyrzeczonym, wymówionym, aussprechlich, aussprechbar; Bh. wyřečený, Subst. wyřečnost; Sr. 1. wuretżné, wurekníté, rétżniwé enunciabilis, effabilis, Subst. rétżniwosci; (wurekwaté enunciatiuus); Ross. изрече́нный; opposit: *niewyrzeczny, niewypowiedziany, niewymowny, niewyprawny, niewysłowny; Vd. neisrezhliu, nesrezhliu, nerezhliu, neisgovorliu, nepovedliu, nevunstiliu (cf. wycisnąć); Rg. neizrecceni, neizreccen, nepokaxiv (cf. pokazać); Sla. neizrecsen; Rs. неизрѣченный; Ec. неизрече́нный. - §. Wyrzekać, głośno narzekać, biadać, utyskiwać, lamentować, laut klagen, Klagen ausstoßen, sich beklagen, wehklagen. Postrzegłszy stratę matka w teyże chwili, O iak żałośnie wyrzeka i kwili. Susz. pieśń. 2 E 4 b. Za iego panowania żaden nieszczęśliwy nie wyrzekał na przemoc. Stas. Num. 2, 252. Żona tu w frasunek, i iaki żal niewieści może być zmyślony, łamie ręce, wyrzeka, pełna obłudy. Tward Wł. 11. Troiany i Troianki będą wyrzekały. Dmoch. Jl. 2, 263. Lada przyczyną tak wyrzeka i wyklina. Mon. 65, 536. Pod iakim ia to wlewkiem rodził się planety, strapiony osieł, cóż to za człek, ten móy pan, wyrzekał, niestety, Niewdzięcznik bogday przepadł na piekielnym progu. Zab. 15, 176 Nagł. Demofooncie, po tobie wyrzeka Fillida twoia, że cię czeka. Chrość. Ow. 12. Nie gubmy czasu na próżnych żalach i wyrzekaniach, pomyślmy raczéy o sobie. Teat. 1 b, 76, na lamentach. - 2., §., wyrzekać się czego, zrzekać się czego, wyrzec rozbrat, wypowiedzieć komu społeczeństwo, einem entsagen, (sich etwas verreden); sich lossagen, lossprechen; Bh. zaříci se, zařekl se, zařeknu, zaříkati se (cf. zarzec); (Sr. 1. wuretżuyu so discepto,

wurěžwak *disceptator*, *f.* wuretžwarka); *Rs.* зарeчься; зарекаться. Wyrzekasz się szatana, i wszyſtkich uczynków iego, i wszyſtkiéy pychy iego? *Kucz. Katch.* 2, 366. Wyrzec się świata. *Teat.* 5, 28. Ktoby chciał za mną iść, niechay się sam siebie wyrzecze. *Sekl. Mark.* 8, niechay się sam siebie zaprze. *ib.*, er muß sich selbst verläugnen. Wyrzekam się cząſtki w raiu, ieśli to nie prawda. *Baz. hſt.* 62, nie chcę być zbawionym, cf. iak mi zbawienie miłe; cf. tak mi Panie Boże dopomóż). Takie małżeńſtwo, gdy się go miłość wyrzekła, Jeſt naywiększém nieszczęściem, ieſt obrazem piekła. *Zab.* 13, 226, gdy go miłość porzuciła, z niem się rozbratała). Wyrzekam się syna, oyca, zięcia, dziedzictwa. *Cn. Th.* 1331, *abdicant uiui patres filios, i. e. priuant omni iure filii; exhaeredant post mortem, i. e. submouent ab haereditate; abdicatus idem est exhaereditatus, non contra. Cn. Th.* 1331 *et* 1332, cf. wydziedziczyć). Gdyby kto wyrzekł się syna, iż przyſtał do króla, wielkąby krzywdę uczynił królowi. *Birk. o Ex.* 26. Taką masz litość nad tym, który się cię wyrzekał, i nie chciał znać za brata. *Boh. Kom.* 3, 305. Azaż nie masz na świecie tak ciężkich, tak złych i niezbożnych oyców, iż wyrzec się ich synom, i ludzkie i boſkie prawa dozwalaią? *Gorn. Sen.* 403. Wyrzekły, wyrzeczony syn, *abdicatus. Cn. Th.* 1332. Wyrzeczenie się czego, n. p. syna, *abdicatio filii. Cn. Th.* 1331, die Entsagung, Lossagung von etwas; *Rs.* зареканïе, зарокъ.

WYRZEDZIĆ *cz. dk.*, wycinaniem, wyciosaniem, wyczyszczeniem rzadkim uczynić, zupełnie przerzedzić, durch Ausschneiden, Reinigen, Säubern verdünnen, dünn machen, selten machen; *Sr.* 1. wuředžu wyczyszczam. WYRZEDZIEĆ, WYRZEDNIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się rzadszym, przerzedzonym, dünner, rarer werden.

WYRZEGOTAĆ, WYRZEKOTAĆ *cz. dk.*, rzekot wydać, auskrächzen, herauskrächzen; *fig. tr.* Orzeł bał się przyiąć sroki w swą drużynę, aby tego co się w domu ſtanie, na domie siedząc nie wyrzegotała. *Ezop.* 106, cf. wypaplać, wygadać, wyklekotać, wypleść, wynosić z domu, roznosić.

WYRZEKAĆ, WYRZEKNĘ; *ob.* wyrzéc. WYRZEMPOLIĆ; *ob.* rzempolić.

*WYRZETELNIĆ *cz. dk.*, rzetelność wykazać, sprawdzić, udowodnić, usprawiedliwić, realisiren, die Wirklichkeit darthun, erweisen, beweisen. Rachunki zdać i wyrzetelnić. *Gall. Cyw.* 3, 142. Długi ieszcze nie wyrzetelnione. *haud liquida. ib.* 3, 259. Które rachunki z zarządzenia za wyrzetelnione i ukończone są uważane. *ib.* 3, 152. Wyrzetelnienie opiekuna w zakwitowaniu oſtrzeżone być ma. *ib.* 1, 110.

WYRZEZAĆ, *ob.* wyrznąć. WYRZEZACZ, *ob.* wyrzynacz. WYRZEZEK, - zku, *m.*, co wyrznięto, kawał wyrznięty, etwas Ausgeschnittenes, Herausgeschnitztes, ein Abschnitzel; *Vd.* isres, vunsres, isresba, vunsresba; *Ross.* вырѣзка (= rzeźba). - §. 2. WYRZEZEK, - zka, *m.*, WYRZEZANIEC, - ńca, *m.*, którego wyrznięto, ein Herausgeschnittner, Ausgeschnittner. Matce w rodzeniu umarłéy, bok proſtą raną rozpróć i otworzyć, kędyby dziecię wyiąć; a którzy się tym obyczaiem rodzą, wyprotkami abo wyrzezańcami zowią; tak Kajus Juliusz Caésar był z matki wyrzezan. *Sien.* 463, ein aus der Mutterleibe Herausgeschnittner. - §. Wyrzezaniec, rzezaniec. *Dudz.* 71, trzebieniec, kaſtrat, ein Verschnittner. Niemęſkie wyrzezków grono. *Hor.* 1, 171 *Nar.* WYRZNĄĆ, *F.* wyrznie, wyrznę *cz. idntl.*, wyrzynać, *wyrzezać, *wyrzazać *ndk.*, *wyrzezuie *kontyn.*; *Bh.* wyřezati, wyřezowati; *Slo.* wyřezugi; *Sr.* 1. wurežu, wurězam, wurižu, wurižam, wurizam; *Vd.* isrezati, vunresati, vunsrezati, isresuvati, vunsresuvati, iſrésati, iſreshem; *Cro.* izrezati, izrezavam, zrezati, zrezávam, zrezújem; *Rg.* izrèzati; *Bs.* izrizati, obrizati (cf. oberznąć); *Rs.* вырѣзать, вырѣзывать; *Ec.* изваяти; wyrzynać co skąd lub z czego, rznięciem wydobywać, herausschneiden, ausschneiden. Gdy okrutne kłocia miała, radzono się lekarzów, którzy odpowiedzieli, że iedyna nadzieia ieſt, w wyrzezaniu kamienia. *Birk. Dom.* 110. Narzędzia do wyrzynania kamienia z macharzyny. *Czerw. Narz.* 28. Pop na żertowniku, wyrzezawszy z pośrzodku proſkury hoſtyą, kładzie na patynie. *Sak. persp.* 16. Juliusz Cezar był z matki wyrzezan. *Sien.* 463, wyrznięty, *ob.* wyrzezaniec, wyprotek. - §. Wyrzezać kogo, czynić go wyrzezańcem, rzezańcem, trzebieńcem, wytrzebić go, einen verschneiden, castriren. Publiusz Poncego wyrzezał albo otrzebił. *Warg. Wal.* 189. W niebie przyymą koronę ci trzebieńcy abo rzezańcy, którzy sami się rzezali dla króleſtwa niebieſkiego, nie ciało, lecz pożądliwości *wyrzezaiąc. *Gal. Alf.* 328. - §. Wyrznąć ludzi, wyciąć, wyścinać, cięciem zabić, pozabiiać, wygładzić, in die Pfanne hauen, niedermachen, niedermetzeln, umbringen. Wyrznąć w pień obywatelów. *Nag. Cyc.* 36. Wilk głodnym zębem oborę wyrzeże. *Zab.* 14, 264. - *tr.* Wyrznąć kogo, orznąć, okładać, wygarbować, einen durchwalken, abprügeln. Wyrznąć komu rózgą zadek, kiiem plecy. *Bndtk.* - §. Wyrźnąć co, oderznąć, abschneiden, ausschneiden. Włos żywotni Nizowi córka wyrzezuie. *Osw. Ow.* 301. - §. Wyrznąć w czym, na czym, z czego, werznąć w czym, rznięciem wyrobić, wydrożyć, wydłubać, wyryć, wyciosać, *Ec.* изваяти. Perdix rybie pośrzednie skrzele obeyźrzawszy, na wzór onych w żelezie twardym wyrzezawszy zęby wieczne, naypierwéy piłę wymiſtrzował. *Zebr. Ow.* 196, *incidit*). Macica śrzubna, ieſt to dziura wyrznięta w gwinty, w których srzuba chodzi, obracaiąc się. *Jak. Art.* 3, 301. Wyrzynaią na marmurze imię iego. *Teat.* 35, 70. Trumna pokryta zewsząd białym marmurem, hiſtorye niektóre cudownie wyrzezane reprezentuie. *Birk. Dom.* 123. Prawa u Rzymian wyrzynano na tablicach miedzianych. *Siem. Cyc.* 548 wyryto; cf. wydrukować, wycisnąć, cf. wypieczętować). Wyrznięty; *Ec.* изваянный. Wyrznienie, wyrznięcie; *Sr.* 1. wurežano; *Ec.* изваянïе; wyrznięcie, to co wyrznięto, rzeźba, das Ausgeschnittne, Ausgegrabene, Eingegrabene. - *Wyrzazał Moyżesz dwie tablice kamienne. *Budn. Ex.* 34, 4, wyciosał. *Bibl. Gd.*, fertig schnitzen, aushauen, ausschnitzen. - §. Wyrznąć, mocą wyzwolić, uwolnić, herausschneiden, mit Gewalt losmachen, losschneiden, loshauen. Radzi pismo, kogo z małżeńſkich śmierć związków *wyrzęże (wyrznie), Żeby swobodnie żyły niewiaſty i męże. *Pot. Pocz.* 637. Wyrzynać się, przerzynać się, przebić się gwałtem, otworzyć sobie przeyście, sich durchhauen, sich den Weg öffnen, durchdringen. Wyrznął

się tabor z lasa bez szkód żadnych. *Jabł. Buk. S. b*, wygramolić się, wyſkrobać się, wypleść się). Tam Dunay siedmią gąb wyrzyna się w morze. *Crość. Ow.* 186, wyrzuca się, wylewa się, wypada). – Zęby się wyrzynaią. *Chmiel.* 1, 181, kluią się, die Zähne brechen durch, ſchneiden ſich durch. Siódmego od narodzenia miesiąca, zęby się wyrzynaią z bolem częſtokroć śmierć przynoszącym. *Boh. djab.* 2, 241. Nim sześć miesięcy upłynie iagnięciu, wszyſtkie się mu zęby wyrzną. *Wolszt* 106. – §. *translat.* wyrznąć słowa, wymówić wyraźnie, wybić dosadnie, dobitnie wymówić, wyprawić, ein Wort recht genau ausſprechen, ausdrücken. Jeſt w Greckim i w Łacińſkim ięzyku cóś okrągłego, iż ięzyk bez trudności wyrzyna każde słowo. *Gorn. Dw.* 50. Nie mógł wyrznąć a wymówić Schibboleth. *Leop. Judic.* 12, rzekł Sybolet, a inaczéy nie mógł wymówić. *Bibl. Gd.*) – Wyrznąć, iak naytrafniéy wyrazić, oddać, wyſtawić, wyprawić, wyobrazić, genau ausdrücken, treffend darſtellen. Jak wyrznął, iak przymusnął, *grzecznie, *grzeczy. *Cn. Th.* 231 *et* 216, wcale tu służy. *Włod.*, bardzo trafnie, cf. jak wymalował). *Ad unguem factus* tak prawie iak ma być wymalowany, by go wyrznął. *Mącz. Describere aliquid* popisać, wymalować, wyłożyć, słowy wyrznąć co takowego. *Mącz.*, wyſtrychnąć kogo iaki ieſt, słowy wyrznąć. *ib.*; *ad normam respondere*, prawie iako ma być odpowiedzieć, by wyrznął, słusznie odpowiedzieć. *ib.* Wielkich to są przykłady panów; ty choć mniéyszym Wzorem, iednak chciéy ichże iak naylepiéy wyrznąć. *Opal. Sat.* 55. W tym piśmie się wyrznie iasno Jak było przy Kaczale zawsze chudo, ciasno. *Teat.* 43 *c*, 49 *Wyb.* Czyi ięzyk tak mowny, żeby sprawy téy cudownéy dzieło wyrznął, iak trzeba? *Kochow. roż.* 52. Trudna rzecz ieſt ieden ięzyk drugim ięzykiem doſtatecznie wyrznąć; przeto z wielką się pilnością folgowało temu, aby i prawdziwie i snadnie text Polſki on text Łacińſki wyrzynał. *Leop. Pr.*; dobitnie oddawał). – §. Wyrznąć mowę, kompliment, pieśń, śpiew, nótę, = gładko wyciąć, smarownie powiedzieć, wyśpiewać, glatt und mit Fertigkeit vortragen, herſagen, herſingen. – §. Wyrzezał się nóż, *exesus est culter crebro vel aſsiduo sciſsu. Cn. Th.* 1332, wychełtał się, wyrobił się. *Włod.*, ſich durch Schneiden abnutzen, ſtumpf ſchneiden, ſchartig ſchneiden.

WYRZUCIĆ *cz. dk.*, wyrzucać *ndk.*, wymiatać, wyciſkać, wykidać, rzucaiąc wyrugować, wyprzątnąć, wypróżnić, herauswerfen, hinauswerfen, auswerfen, wegwerfen; *Bh.* wywrcy, wywrhl, wywrhnauti, wywrhowati, wymjtati, wyhoditi (cf. wygodzić), wyhazati, wyhazowati, wyhazeti, wyhazugi; *Slo.* wywrhugi (cf. wierzch), wyhazugi; *Vd.* vunsvrezhi, iſrinit; *Cro.* zverchi, zversújem, izhititi (cf. wychwycić); izhichujem, izhitavam, zhitàvam; *Bs.* izvarcchi, izvrrichi, izmechjati; *Rs.* выбросить, выбросать, выбрасывать, выкинуть, выкидывать, выпрокинуть, выпрокидывать; *Ec.* извергнуть, извергати, извергаю, изврещи, изкидаю. Grzyby naylepiéy, gdy naywyborniéy będą przyprawione, za płot wyrzucić. *Urzęd.* 149. Próżno żałuiesz kleynotu, wyrzuciwszy go. *Pot. Arg.* 605. Pokóy jak nie ten, wyrzucili wszyſtko, co Jeymość kazała przybrać. *Teat.* 19, 23. – *tr.* Ukazuiącemu w nagrodę trzeba coś z kieszeni wyrzucić. *Mon.* 73, 766, coś niby z niechcenia dać, einem etwas aus der Taſche auswerfen, hin werfen. *Egurgitare argentum domo* wyrzucać, *vel potius* wynosić, wywłóczyć. *Cn. Th.* 1332 verſchleudern, cf. rozrzutny). – Wyrzucić co komu, rzucić przed kogo, einem vorwerfen, vor ihn hinwerfen. Lizymach, co go Alexander W. lwowi okrutnemu kazał wyrzucić, lwa srogiego udawił. *Rey Zw.* 166. – Wyrzucić kogo, wypchnąć. *Cn. Th.* 1332, einen herauswerfen, herausſtoßen. Wyrzucić kogo, wyrugować, wyforytować. *ib.*, wyparować, wyprzeć, wygnać, wypędzić, herauswerfen, herausdrängen, treiben, jagen. Wyrzuconym być, ieſt to zoſtać wygnanym z tego mieysca, które poniewolnie opuszczamy. *Pilch. Sen. list.* 419. Wyrzucać kogo z rady, z cechu. *Cn. Th.* 1332. Gdyby który rzemieślnik co przeciwko poſtanowieniu mieyſkiemu wyſtąpił, tedy ma być z cechu wyrzucon. *Szczerb. Sax.* 382. Naywięcéy ieſt kłopotu o to biedne siedliſko cudze, aby ieden drugiego z mieysca wyprzeć i wyrzucić mógł. *Podw. Wr.* 38. Jż Pana Boga czcili, wyrzucili i od maiętności wywoływali ich. *Leop.* 3 *Mach.* 3. Wielu na wygnanie wyrzucił i do klasztoru poſtrzygł. *Sk. Dz.* 757. – Wyrzucał Jezus czarta, a on był niemy; a gdy wyrzucił czarta, przemówił niemy. *Sk. Kaz.* 123, *Wu. Luc.* 11, 14, wyganiał djabła; a gdy wyszedł on djabół, .. *Bibl. Gd.*) Wyrzucić zamachnąwszy, wyciſkać, wymiotać, herausſchleudern. Narod Weſtynów żadnéy broni nie używa; on tylko z procy wyrzuca. *Stas. Num.* 2, 221, cf. wyſtrzelać; cf. pociſk). Skończył, i dzidę silnym wyrzucił ramieniem. *Dmoch. Jl.* 2, 228. – *Similiter*: n. p. Figura niezgrabna bez ułożenia, rękawy wszyſtko na ramiona wyrzuca, i szablą zawadza. *Teat.* 15 *c*, 11. – §. Wyrzucić z siebie, aus ſich herauswerfen. Uciekaiąc dziecię nie tak porodziła, iak wyrzuciła. *Sk. Dz.* 841, poroniła). Wyrzucić z żołądka, zrzucić, zwracać, wyrzygnąć, ſich erbrechen, brechen, von ſich geben die Speiſen, wegbrechen, ſpeien. Żadnéy iego potrawy ieść nie mogła, ale wszyſtko zjadłszy wyrzucała. *Sk. Zyw.* 85. Cokolwiek w się wleią, to przez womit z żółcią zmieszany, kwaśno przekąsywaiąc, wyrzucaią. *Pilch. Sen. list.* 3, 194. Womit nic innego nie ieſt, iedno wyrzucanie przez uſta tego, coby ieno w żołądku było. *Cziach. prz. W.* 3; *Boh.* wywratek. Pokarm przeięty od chorego żołądka bywa wyrzucony. *Biał. Pst.* 292. Plugawsza rzecz tych, którzy wyrzucaią przeciw bliźniemu swemu obmowy, niżeliby to wyrzucił, co iadł albo pił. *Eraz. ięz.* Y 4. – Wyrzucam co mam na sercu, wymawiam. *Cn. Th.* 1332, ſein Herz ausſchütten, cf. wylewać). Czego sam wymówić nie mógł, to przez uſta towarzysza swego Focyusza wyrzucił. *Sk. Dz.* 829. Jezus mówi: otworzę w podobieńſtwach uſta moie, wyrzucę zakryte rzeczy od założenia świata. *Sekl. Math.* 13, wyżynę albo wyrzygnę. *ib.*, wypowiem ſkryte rzeczy od założenia świata. *Bibl. Gd.*) – §. Wyrzucać co komu na oczy, *plus eſt quam* wymawiać. *Cn. Th.* 1332, wyrzuty, zarzuty komu czynić, cf. zarzucić, einem etwas vorwerfen, vorrücken, vorhalten, ihm Vorwürfe machen. *Boh.* wytenkati (cf. wytykać); *Sr.* 1. wumituju, porokuju, wutjkam; *Vd.* enemu v'ozhi vtekniti, vtikuvati, ſvariti,

postvariti (cf. swarzyć); *Cro.* jzponeſzti, jzponaſſam, korim; cf. korzyć); *Dl.* prikorivam, opogovaram; *Rg.* prikoritti, ukoritti, opogovoritti komu, ubezociti tkoga; *Bs.* prikoriti; *Rs.* корить, корю, вызвѣздить, вызвѣзживать, пѣнять (cf. pieniać), напѣть, напѣвать, (cf. napiać, naśpiewać), попрекнуть, попрекать, упрекнуть, упрекать, щунять, счунать, посчунать; *Ec.* хухнаю, (cf. chuchnąć), гаждаю. Jan Św. wyrzuca światu na oczy, że przez Chryſtusa od zginienia wyswobodzony, przecię go nie poznał. *Salin.* 2, 452. Zwyczaynym swym ſtylem JP. Cześnik mi zdradę miłości wyrzuca. *Teat.* 48 *b*, 26. -- §. Wyrzucić w górę, wzrzucić, in die Höhe werfen, aufwerfen. Blokauz ieden wyrzucił z ziemi, a chroſtem go i rożno wiszami leśnemi tak naſtrożył, że się lasem Turkom zdał przyrodzonym. *Tward.* *Wł.* 140. Podkopy czyli miny podsadzonemi prochami maią być na powietrze wyrzucone. *Jak. Art.* 3, 308, wysadzone, in die Luft sprengen. Byk w górę wyrzuca rogami, a ziemię nogami Kopiąc piasek rozmiata. *Pilch. Sen. Gn.* 111, wybiia w górę, i wymiatuie. - §. Wyrzuca się kroſta. *Cn. Th.* 1332, wykociła się, eine Blatter fährt heraus, schlägt aus. WYRZUT, - u, *m.*, *WYRZUTA, - y, *ż.*, wyrzucenie, wymiotanie, wyciſkanie, das Herauswerfen, Auswerfen, der Herauswurf, Auswurf. Niech patrzą na tchu z mych uſt wyrzutę, Na serdeczną skruchę, i duszną pokutę. *Kul. Her.* 281. Już gwałtowna nawałność okręt umiotała, wyrzut uczynili, a nazaiutrz sprzęt okrętowy wyrzucili. *W. Act.* 27, 18, naprzód towary wyrzucili, a trzeciego dnia okrętowe naczynia wyrzuciliśmy. *Bibl. Gd.*). - Wyrzut, WYRZUTEK, - tka, *m.*, to co się wyrzuca; wyrzutki, odrzutki, odrzeſki, śmieci, pomiotło, wymiotło, wymietaczka, *euerriculum. Cn. Th.* 769, *etc.*, der Auswurf, was weggeworfen wird; *Bh.* powrhel, *Sr.* 1. parob; *Crn.* ſverſhk, ſaverſhk, smetlâka, ſbirk, berkarye; *Vd.* ismet, vunsmet, isverg, vunsverg. isverſhtvu, vunsverſhtvu, vunvershnoſt; *Rs.* извергáнïе, извергъ, измéтъ, обòръ, оборытъ, дрязгъ (cf. drzazga), дрянь, отбросокъ, вывалка (cf. wywalić), выкидки (cf. wykinąć); *Ec.* выкидокъ, извергъ. Świniom się daią wyrzutki z ogrodów marchwi, buraków, liście kapuściane i t. d. *Kluk Rosl.* 3, 277. A my onych wyrokiem górnomyślnéy buty Skazani między podłe natury wyrzuty. *Zab.* 8, 351 *Koss.* - *de homine*: Wyrzut, wyrzutek, - tka, *m.*, człowiek odrzucony, pogardzony, w pomietle, ein verworfner Mensch, Auswurf. Precz mi z oczu w téy minucie Nikczemny ziemi wyrzucie. *Jak. Bay.* 59. Taką krzywdę poniosłem przez dumę Atryda, Jakbym był na ziemi naypodléyszy wyrzutek. *Dmoch. Jl.* 246. Będziesz się włóczył z kraiu do kraiu, zoſtaniesz wszyſtkich narodów wyrzutkiem. *Stas. Num.* 2, 31 - *aliter*: wyrzutek, wymiotek, porzutek, pomiotek, martwe dziecię. *Cn. Th.* 769, nie donoszony płód niedoniosek, poroniątko, eine unzeitige Geburt, eine Fehlgeburt. - *aliter*: wymiotek, porzutek, nalezionek, porzucone dziecię żywe. *Cn Th.* 782, ein weggesetztes Kind, ein Findelkind, Findling. - §. Wyrzut, kroſty wyrzucone, obsypanie kroſtami, osypka, der Ausschlag, die Blattern. Gorączki z wyrzutami, t. i. z plamami, kroſtami. *Krup.* 5, 528, *febres exanthematicae.* - §. Wyrzut, który komu czynimy, zarzut, wymowa w oczy, ein Vorwurf, den man jemanden macht, das Vorrücken, Verhalten, Verweisen; *Boh.* weytka (*ob.* wytykać), weyſtrčka, weyčitka; *Sr.* 1. wurěženo (cf. wyrzec); *Vd.* ſvaritje, ſvariſhtvu, (cf. swar); *Ross.* выговоръ, позанïо, упрекъ, попрекъ (cf. poprzek), щелчекъ, (cf. szczutek, sznupek). Wſkroś Uliſseſsa takie wymówki przebodły, Do mnież, rzekł, królu, wyrzut obracasz tak podły! *Dmoch. Jl.* 101. WYRZUTNY, - a, - e, - ie *adv.*, WYRZUCALNY, *eiectitius. Cn. Th.* 1332, co się odrzuca, albo łatwy do odrzucenia. *Włod.*, Auswurfs=, herauswerflich, auswerflich, auswerfbar; *Slo.* wyhoditedlný, co se může wuhoditi; *Rs.* извергáтельный. - Wyrzutny, WYRZUTOWY, wyrzucaiący komu, zarzutny, wymawiaiący, Vorwurfs=, vorwerfend, vorrückend; *Rs.* упрéчный, попрекáтельный, попрéчный, cf. poprzeczny). - §. Od wyrzutu choroby, od kroſty, osypki, Ausschlag=, Blattern=. Ospa i inne choroby wyrzutowe. *N. Pam.* 20, 206. *WYRZUCACZ, WYRZUCICIEL, WYRZUTNIK, - a, *m.*, który wyrzuca; który komu wyrzuty czyni, wymawiacz, der Herauswerfer, Auswerfer; der Vorwerfer, Vorrücker; *Cro.* jzponoſzitel, jzponaſſavëcz, koritel, *f.* jzponoſzitelicza; *Dl.* prikoritel, *f.* prikoritelicza; *Rg.* ukoritegl, prikoritegl; *f.* ukoritegliza, prikoritegliza. WYRZUTNIA, - i, *ż.*, *Gramm.* wyrzutnia ieſt wyrzucenie głoſki, z iakiego wyrazu, albo wyrzucenie wyrazu iakiego z mowy. *Kpcz. Gr.* 2, 23, *ellipsis*; cf. domyślnia.

WYRZYGNĄĆ *cz. idntl.*; wyrzygać *ndk.*, *Bs.* izrighnuti, uzrighnuti; *Rg.* uzrighnuti, odrighnuti, izrigati; *Cro.* zrigávam, izrigavam, izrigavati; *Rs.* изрыгнуть, изрыгать, *Ec.* вырыгаю, изрыгаю, *Gr.* ἐρεύγω, ἐρεύγνυμαι, *eruco*; rzygaiąc wyrzucić, wypluć, wybluć, zrzucić, zwrócić, oddać, von sich speien, ausbrechen, wegbrechen, ausspeien, *pr. et fig. tr.* Przebiła dzida szyię, krwi potok wyrzygnął. *Dmoch. Jl.* 1, 133. Odzyſkał dech bohatyr, na nogi się dźwignął, Otworzył oczy, z piersi krew czarną wyrzygnął. *ib.* 2, 56, cf. wykrztusić). Na świtaniu wespół ze krwią, która iuż ciec uſtawała, duszę przeklętą wyrzygnął. *Birk. Ex.* G 3 *b.* Po pierś na wiatr się wychynąwszy, nozdrzmi i gębą srogą, wod wyrzygnął siła. *Zebr. Ow.* 390. Jonasz był w brzuchu wieloryba trzy dni; trzeciéy nocy wyrzygnął go na brzeg żywego. *Gil. Kat.* 232. Charybdys porwane okręty porywa i wyrzyga. *Otw. Ow.* 542. Co kędy pochwyci, to wyrzygnie zarazem. *Tward. W. D.* 2, 262; *Pot. Syl.* 188. Strzeźcie praw moich, by was nie wyrzygnęła z siebie ziemia. *Leop. Luc.* 20, 22, aby was nie wyrzuciła ziemia. *Bibl. Gd.*) *Effundere virus* iad a gniew swóy na kogo wyrzygnąć. *Mącz.*, wylewać gniew, wyrzucić co masz na sercu, wywrzeć, wynurzyć). Boię się powtarzać bluźnierſtw, choć to z cudzéy gęby wyrzygnionych. *Mon.* 75, 374. Wyrzygnąłbyś złośliwy potwarco, byś tam ku nieczci méy i iedną kreſką co był naczytał. *Smotr. Ex.* 8, wyjeżdżałbyś z tym na plac). Jezus mówi: otworzę w podobieńſtwach uſta moie, *wyrzygnę zakryte rzeczy od założenia świata. *Sekl. Math.* 13, wyżynę albo wyrzucę. *ib.*, wypowiem. *Bibl. Gd.*, wyiawię). - Co przez tak długie lata przodkom naszym dźwigać nie ciężko było razem mamy to wyrzygać? *Pot. Arg.* 169, wyrzucić

odrzucić z obmierzieniem. WYRZYGACZ, -a, *m.*, który co wyrzyga, wyrzuca, der Wegspeier, Auswerfer; *Rg.* uzrigalaz, *f.* uzrigaliza; *Cro.* zrigávavecz; izrigavecz; *f.* izrigavicza.

WYRZYNAĆ; *ob.* Wyrznąć. WYRZYNACZ, *WYRZEZACZ, -a, *m.*, wyrzynaiący co, der Ausschneider, Ausschnitzler; *Vd.* isresavez, sresuvauz, isrezuvauz, dlietavez, dlietnik (cf. dłóto) (*Vd.* isresalu, isbodalze, dlietu, = dłóto, rylec); *Cro.* zrezavavecz. WYRZYNALNY, -a, -e, -ie *adv.*, wyrzynaniu służący, *exeisorius. Cn. Th.* 1352, Ausschneide =. Wyrzynalny, do wyrzynania, mogący być wyrzniętym, ausschneidebar. WYRZYNKI, -ów, *plur.*, *ob.* obrzynki, okrężne, wieńczyny, das Aerntefest, Schnitterfest.

*WYSAĆ, *ob.* Wyssać. *WYSACZ; *ob.* Wysysacz.

WYSĄCZYĆ *cz. dk.*, wysączać *ndk.*, sącząc wyciągnąć ciecz, czynić żeby co wysiąkło, aussickern lassen. Wysączam, osączam. *Cn. Th.* 1332 *et* 637. Wysącz dobrze śklankę, chustę. *Tr.*, cf. wykręcić, wymiąć). Wysączyć się, wysiąknąć, wsiąknąć, heraussickern. Aby się wysączyło, aby rosoł puściło, aby wyszedł sok. *Cn. Th.* 637. - §. *fig. tr.* wysączyć kielich, wychylić, wydusić, spełnić, bis auf den letzten Tropfen ausleeren, austrinken, auszechen. Trzy albo dziewięć pełnym duszkiem do dna Wysączyć, rzecz to wczesna i nieszkodna. *Hor.* 2, 130 *Min.*, cf. wysarknąć.

*WYSACZYĆ, *ob.* wysadzić, cf. osaczyć. *WYSAD, -u, *m.*, WYSADA, -y, *ż.*, WYSADKA, -i, *ż.*, wysadzenie, i to co wysadzono, das Aussetzen, Heraussetzen, Wegsetzen, (*Rs.* высадка przesadzenie roślin, высадокъ odnoga roślinna przesadzona). - Wysada, front gmachu, przednia wierzchnia strona, die Vorderseite, die Fronte eines Gebäudes u. s. w. Czoło tylko widziałem, i samę wysadę zwierzchną. *Pilch. Sen. list.* 424. - *fig. tr.* wysada, sadzenie się na co próżne, przesada, affektacya, Uebertreibung aus Eitelkeit, eitle Zier. Ten grzeszy w stylu, który o słabéy rzeczy pisząc, krasomowskich używa wysad. *Mon.* 68, 216. W tak krótkim czasie obrad publicznych, zaniechaymyż wysady długiego mówienia. *Dyar. Gr.* 344. Skoro zagrzmi twa pomsta nad niemi, J Pan i Państwo zginą w ocemgnieniu, A ich władania, ich wysady Panie, Śmiech tylko ludzki w mieście twym zostanie. *JKchn. Ps.* 106, ozdoby, przepych. - *§. Wszystkie prawa, statuta, daniny, wolności, swobody, wysady, zwyczaie, potwierdzić umyśliliśmy. *Herb. Stat.* 7; *ib.* 22, *Bh.* weysada przywiley. - §., wysadki, ogrodowiny, które się zachowaią przez zimę, aby na wiosnę posadzone wydały nasienie, n. p. marchew, burak, kalarepa. *X. Kam.* Setzpflanzen, Samenpflanzen. WYSADNY, -a, -e; -ie *adv.*; wysadzony, wysunięty, herausgesetzt, herausgerückt; (*Boh.* weysadný uprzywileiowany, *Ross.* высадный do przesadzenia w ziemi). Rumak pana szybko niesie na polu przestroném, J kurz omiata z drzewa wysadnym ogonem. *Dmoch. Jl.* 2, 303, długim ogonem). - wysadny, przesadny zbyt, affektowany, übertrieben, geziert, affectirt. Woli w ustroniu swe wygrywać trele, kędy się rozkosz niewysadna ściele. *Zab.* 16, 181 *Kniaz.*, naturalna, prosta, szczera. WYSADZIĆ *cz. dk.*, wysadzać *ndk.*; *Bh.* wysaditi, wysazowati, wysazeti; *Slo.* wysázým; *Sr.* 1. wužadźu; *Rs.* изсадити, высадить, высаживать; *Ec.* изсаждаю, z czego wyiąwszy posadzić, postawić, wystawić, wyłożyć skąd, heraussetzen, aussetzen, wegsetzen. W owym porcie wysadziwszy na ziemię wszystko woysko, przez Epireńską ziemię iechał. *Baz. Sk.* 519, wylądowawszy, z okrętów zsadziwszy, ans Land setzen, ausschiffen). Jam rozumiał, że mię przed moię kamienicę wysadzi, aż on zemną do Łazienek chce iechać. *Mon.* 71, 332, z poiazdu mię zsadzi, wypuści, dozwoli wysiąść, er wird mich aus dem Wagen absetzen, aussteigen lassen. - *tr.* Wysadziwszy wodę z łożyska i brzegów, w pół rowu wieżę zbudowali. *Sk. Dz.* 374, wyprowadziwszy, wywiodłszy, wyciągnąwszy, odprowadziwszy, das Wasser herausleiten, ableiten. - §. Wysadzić gwałtem, zsadzić siłą, wyrzucić, zrzucić, zbić, wybić, heraussetzen, herab setzen, herauswerfen, herunter werfen. Włodzimierz xięcia tego z konia kopiią wysadził. *Fund.* 39. Kopiią z siodła wysadzony. *PKchan. Orl.* 1, 137. Jabym tego grubiianina pięścią z krzesła wysadził. *Boh. Kom.* 2, 242. Wysadzić, wyrugować, wyprzeć, einen verdrängen. Miarkuię ia po mowie WcPana, iż chcesz wysadzić mię z domu tego. *Teat.* 3 *b*, 63. To stworzenie niebezpieczne trzeba ztąd wysadzić. *Teat.* 37, 147. Przysięgam, że wszystkich amantów wysadzę, i sam iéy sercem władać będę. *ib.* 5 *b*, 3, odsadzę od niéy; cf. iak kota od mléka). Jawnym gwałtem brata chciał wysadzić z państwa. *Birk. Dom.* 146. Z maistratu ratusznego mieszczany uczciwe wysadzacie, z cechów rzemieślniki ruguiecie. *Smotr. El.* 49. - Wysadzić miny, wysadzić minami, wyrzucić na powietrze; *Rs.* подорвать, подрывать, in die Luft sprengen. Jest to móy wielki nieprzyiaciel; ale iuż i na niego miny podsadziłem, i wkrótce go wysadzę. *Boh. Kom.* 1, 314. Wielu te od nas założone, i czy z bliska, czy z daleka prowadzone miny, z fortun i z życia wysadzaią obywatelów. *Mon.* 68, 320, pozbawiaią ich fortun i życia, wydzieraią im fortunę i życie). Żebyś mi się miał wdzierać w iéy serce, broń Boże! bobym cię minami od niéy wysadził. *Teat.* 22 *b*, 34 *Golisz.*, *ob.* odsadzić). - Wysadzić drzwi, wystawić drzwi, *emouere postes cardine. Cn. Th.* 1332 *et* 1336, die Thüre sprengen, *ob.* wyłamać, wybić). - Wysadzić komu oko, wybić, wyłupić, wykłóć, wyiąć, einem das Auge aus dem Kopfe herausschlagen. Mądry, gdy mu przypadek oko wysadzi, na pozostałym rad przestaie. *Pilch. Sen. list.* 55. - §. Wysadzić sąd, sędziów, komissyą, komisarzów, = wyznaczyć do odbywania posiedzeń sądowych, ein Gericht, eine Commission niedersetzen. Sędzie wysadził, którzyby miast sprawę uznawali. *Warg. Cez.* 92. Rycerze P. Maryi, coby poganom ziemi odjęli, aby tym odjątkiem za wynalazkiem ludzi wysadzonych, z Konradem dzielili się. *Krom.* 227. - §. wysadzić co czym, przesadzić wciąż, womit besetzen. Gościniec wysadzony z obu stron drzewami. *Mon.* 71, 114. Kazał pięknie wierzbami wysadzić groblę. *Teat.* 18 *b*, 50. - §. wysadzić naprzód, wysunąć, wymknąć, czynić że co na wierzch wychodzi, sterczy, herausschieben, hervorrücken, vorragen lassen. Miał na palcu pierścień z wysadzonym kamieniem, na którym wyryta była Tyberyuszowa osoba. *Gorn. Sen.* 291, cf. wypukły, wydatny, wystawny). Dom był wewnątrz cedrem oprawiony, maiąc rzezania wysadzaiące się. *W.* 3 *Reg.* 6, 18, rzezanie na kształt iabłek leśnych

i kwiecia rozkwitłego. *Bibl. Gd.*) Na bani napisz wierszyk, ledwie znać z przodku, za czasem wyſtąpią one litery, i wysadzą się tak czytelno, iako czytelniéy drukarz ich wybić nie może. *Birk. Kaz. Ob. K* 3. Malarz cieniem, farbami iasnemi, rzeczy wysadza. *Tr.* wyprawia, wyraża, wyobraża, wydatnemi czyni). Rzuca ku niemu wzrok pełen dzikości, wysadza mu się złość na czele. *Stas. Num.* 1, 218, wydobywa się, przebiia się, wyraża się). - Wysadzić się, wysunąć się na przód, wyieżdżać na czele, śpieszyć na przód, ruszać, wyruszyć się przed innymi, wyścigaiąc, zapędzaiąc się, vorrücken, hervorrücken, voreilen. Daleko od swych Argant się wysadził, Chcąc się sam potkać naprzód przed wszyſtkimi. *PKchn. Jer.* 64. Cezar tarczę od żołnierza wziął, i w pierwszym zaſtępie na czoło się wysadził. *Warg. Cez.* 50. Jak zrządził sam zapał, sporszym krokiem za nią się wysadził. *Zebr. Ow.* 18, ścignął). Gdy w bitwie Brutusowi iuż konia nie doſtawało, a ludzie Antoniusza iuż go byli pilni, wysadził się przedeń Licyniusz na takimże koniu i w takieyże zbroi, i tak go długo uwodził aż się chcąc dał na urząd poimać, aby iedno Brutus na suszy zoſtał. *Rey Zw.* 93. - Wysadzić, nadſtawić, wyſtawić, narazić, der Gefahr ausſetzen, bloß ſtellen, Preis geben. Rycerze nie lituią gardł swych, wysadzaiąc ciała swe na działa, na śpiże, na szturmy. *Rey Pſt. a.* 4. Ani się na działa, ani żadne poſtrachy nie wysadzali. *Rey Zw.* 23. Ubogi każdemu na sztych ieſt wysadzony. *Teat.* 8, 45. Drugi na szańc szczęścia i wszyſtko wysadza, ieno to iego, co na grzbiecie i na szyi zoſtanie. *Rey Zw.* 158 *b.* - *Z naganą*: wysadzić się, wynieść się, wyniosłym być, przenieść drugich, wzbić się nad drugich, ſich erheben, über andere wegſetzen. Ci biſkupi tak się wysoko w pychę wynieśli i wysadzili, że też sobie moc niebieſkiego i ziemſkiego panowania przywłaszczyli. *Wiśn.* 260. Któż co innego czyni, myśli, mowi, radzi, Tylko że nad równego sobie się wysadzi? *Pot. Pocz.* 580. Częſtokroć się ten zdradza, ſtara mówi przypowieść, kto się rad wysadza. *Pot. Zac.* 26, kto się rad popisywać, z przesadą, przesadnie, wysadnie, ruhmräthig ſich hervorthun. Nad ſtarych rozum z swym się nie wysadzay. *Kołak. Wiek. C* 1, nie wyieżdżay przed swatami, nie wylatuy, nie wyryway się). Próżno się z wiekiem złotym chlubny Grek wysadza. *Zab.* 12, 229, szczyci się chełpliwie, chełpi się, pyszni się, womit groß thun, prahlen. - Powiadaią, że nie bardzo się wysadzasz z pochwałami ku panu twoiemu. *Teat.* 26, 78, nie bardzo się sadzisz, nie silisz się, du giebſt dir damit nicht viel Mühe, ſtrengſt dich nicht ſehr an, thuſt dich nicht ſehr hervor. - §. Wysadzić kogo na iaką godność, i t. d., wynieść go, einen zu einer Würde u. ſ. w. erheben. Fortuna gdy pyszno rzeczy wynicuie, J do zaburzonego morza przyſtosuie, Sroga o ziemię rzuca królewſkie korony, A podłych zwyciężeńców wysadza na trony. *Bardz. Boe.* 29. Bóg wysadza tych na wielkie mieysca, którzy byli gardzeni u świata. *Karnk. Katch.* 357, er ſetzet die Gewaltigen vom Stuhl, und richtet die Elenden auf. Luth.) Jeymość wysadziła go na taki urząd, który mu do roku czyni 10,000 talarów *Teat.* 38, 261. Mikołay V. po śmierci Eugeniusza zgodliwém zdaniem kardynałów wysadzony był. *Krom.* 574. *suffectus erat*, obrany był papieżem). - Tu w oczy wpada nierówność, która z pod miary i ſtrychu znacznie w górę wysadza. *Pilch. Sen. liſt.* 267, wybiia, wzbiia, wynosi, w górę idzie. - *Jronic.* Chcą mię tedy na głupca wysadzić. *Teat.* 34, 68, wyſtrychnąć, wyforytować, wykierować, wypromowować. - §., wysadzić, posadzić w ziemię wszyſtko, co było do sadzenia. *X. Kam.*, alles auspflanzen, ausſetzen.

WYSĄDZIC *cz. dk.*, doſtatecznie do końca sąd odbyć, odsądzić, bis zu Ende ausſchlichten, das Gericht abhalten, aburtheilen, *Bh.* wyſauditi wygrać sprawę.

WYSANIE, *WYSANY, *ob.* wyſsać, wyſsanie, wyſsany.

WYSAPAC *cz. dk.*, sapiąc wytchnąć, ausſchnieben, ausſchnarchen. *Zaimk.* wysapać się, ſich verſchnieben. Zaraz Mości Dobrodzieiu, niech się trochę wysapię. *Teat.* 3, *a* 4, niech tchu nabiorę). - §. Jużeś się wysapał, posłuchayże mnie cierpliwie. *Teat.* 22 *b*, 105, iużeś ochłonął, udobruchał się, du haſt dich ſchon abgekühlt.

WYSĄRKNĄC *cz. idntl.*; wysarkać *ndk.*, sarkaiąc wyſsać, wychlipnąć, wyciągnąć ciecz, ausſchlürfen, *Boh.* wyſrknauti; *Sr.* 1. wuſrebnu; *Rg.* iſarkatti; *Vd.* vunſerkati, vunpoſerkati; *Rs.* выхлебнуть, выхлебать. Wysarknąć, wypić, wycmoktać. *Włod.*, iaie miękko gotowane z szeleſtem wypić. *Dudz.* 71, *sorbere*, iaie razem wyłknąć, wysarknąć. *Mącz.* - §., wysarkać, wyłaiać, ausſchimpfen, ausſchelten. *Bndtk.*

WYSCHŁOŚC, - ści, *ż.*, przymiot tego, co wyschło, lub który wysechł, cf. susza, suchość, suchoty; die Trockenheit, Ausgetrockenheit, Ausgezehrtheit, *Bh.* wyſchloſt. Ciało iego ukazano ludziom; po którego wyschłości mógł poznać każdy, iż głodem umarł. *Sk. Dz.* 885. WYSCHNĄC *niiak. idntl.*, wysychać *ndk.*, *Bh.* wyſchnauti, wyſchnu, wyſychám, wyſmahnauti (cf. wysmagły), wyprahnauti, wyprahlý (*ob.* *wypragły); *Slo.* wiſchnuť, wyſchnauti; *Sr.* 1. wuſknu, wuſuhnu; *Vd.* vunseſehniti, vunſehniti, poſehniti; *Rs.* изсохнуть, изсыхать, высохнуть, высыхать; *Ec.* изсыхаю, być wysuszonym, zupełnie poschnąć, schnąć wewnętrznie, austrocknen, ganz trocken werden. Drzewo choćby naylepszego gatunku, potrzebuie znacznego czasu do należytego wyschnięcia. *Jak. Art.* 3, 175. Niektórym ieszcze mléko macierzyńſkie w uściech nie wyschło, a panami ich poczynili. *Smotr. Lam.* 25, cf. młokos). Ziele to rośnie na mieyscach wyschłych i wypragłych. *Syr.* 832. Wyschły, *Sr.* 1. wuſknené. Skoro się dotknęła szaty Pańſkiéy, wyschnęło i uſtało źrzódło onéy krwi iéy. *W. Pſt. Mn.* 382. Prędko łez gorzkich źrzódła wysychaią. *Paſt. F.* 320, uſtaią płynąć, vertrocknen, austrocknen, zu fließen aufhören. Skarby me dla ciebie nie wyschną w potrzebie. *Teat.* 53 *d*, 22, nie uſtaną, nie wyczerpną się, będą zawsze gotowe, płynące dla ciebie). *De homine* wyschnąć, spaść z ciała, wychudnieć, chudnąć, trocknen, mager werden, dürre werden, vertrocknen, austrocknen, ſich abzehren; *Rs.* чахнуть, исчахнуть. Mogę się łatwo wymknąć przez naymnieyszą dziurkę, Bom tak wysechł, że tylko kości mam a ſkórkę. *Tol. Saut.* 71. Dobry sługa, wysechł z gryzoty, nie doiadł, nie dospał, ubiegaiąc się za całością fortuny i honoru pańſkiego. *Zab.* 13, 196. Wysechł, i oczy mu daleko w głąb zapadły. *Jabł. Tel.* 88. Wysechł ci on iak szczepa. *Zab.* 8, 97 *Tręb.*, *Cn. Ad.* 1096. Przez półtora roku żadnéy ſtrawności w żołądku nie miała, zkąd wyżółkła była, i wyschła, iako szczepa, tak że iéy iuż pra-

wie cień był. *Sien.* 529. Którzy pełni są cholery, i tak wyschli są, że iedno skóra a kości, nie radzę, aby się mieli kąpać. *Syrt. Skl.* 233. Wysechł, same go kości i skóra, i ledwie co żyie. *Teat.* 29 *c*, 8; *Rs.* чахлый, мозглый, мозглякъ, мощи. Lekarze każą ludziom suchoty cierpiącym, albo wyschłego ciała, miewać mieszkanie w chlewie, przy gnoiu; bowiem wilgoć iego przechodzi pory wyschłe, i odmiękcza ie, wiele przyczyniaiąc ciału materyi. *Cresc.* 76. Przez suchoty rozumiemy całego ciała wyschnienie, lub z ciała opadnienie. *Krup.* 5, 568, die Abzehrung, Auszehrung.

WYŚCIBIĆ *cz. dk.*, wyścibiać *ndk.*, ścibiąc wysunąć, wymknąć, wyszczynić, wychylić; herausstrecken, *Vd.* istegniti, istegnem). Wyścibić język, *Bh.* wyplazowati (cf. wypłazować). Ta uzdzieniczka nie da koniowi ani gęby rozdziewiać, ani języka wyścibiać *Hipp.* 52. Wdziałeś suknią, nie możesz z niéy wyścibić ręki. *Bardz. Tr.* 282.

WY-ŚCIE; *ob.* Wy, *cum affixo secundae personae pluralis*, *e. gr.* wy-ście to widzieli, = wy to widzieliście. WYŚCIE, wyyście, *ob.* Wyyść; cf. wychod. *WYŚCIECZKA, *ob.* wycieczka.

WYŚCIEŁAĆ; *ob.* wysłać. WYŚCIEŁKA, -i, *ż.*, (*Rs.* выстилка wyściełanie, wysłanie, 2., w karcie pięć kart iednéy maści). Wyściełka bywa w śrzodku podeszwy u trzewika damskiego. *Mag. Mskr.*, die Ausfütterung der Sohle am Frauenschuhe.

WYŚCIG, -u, *m.*, wyściganie, wyścignienie, ścignienie kogo, czego, gonienie za nim, das Nachjagen, Nachsetzen, Nacheilen, Haschen, *pr. et fig. tr.* Cudze przetrząsać czuynemi wyścigi sprawy, nigdy ci nie radzę. *Zab.* 15, 409 *Zabł.* – §., wyściganie się na koniach, *Ec.* уристанїе, бѣганїе на коняхъ въ запуски, das Wettrennen. Londyn wyścigami koni sławny. *Mon.* 74, 490. Nayznacznieyszy plac do wyścigów konnych iest w Konstantynopolu; służy on Turkom do wyścigania się końmi. *Pam.* 84, 771. Wyścigów plac, wyścigania plac, zawód, gonitwa, zawodniczy plac, die Rennbahn, *Ec.* бѣжелище, прозорище гдѣ бѣгаются, борются, ристанїе. – Wyścigiem, na wyścig, na wyścigi, w zawód, = wyścigaiąc się, uganiaiąc się, emuluiąc z sobą, um die Wette, wettrennend, wetteifernd, *pr. et fig. tr.*, *Ross.* въ гоны, въ запуски, (*Cro.* tekmènye, *Sr.* 1. porunoscżeno *aemulatio*). Z nim gruby Edomczyk w lot bieżał, a oba strachem zjęci, z bystrego Dunaiu wodami na wyścig lecieli. *Psalmod.* 72. Z drugim poyść! na wyścig. *Pot. Arg.* 167. Bieży na wyścig, przedząc i obóz i króla. *Przyb. Milt.* 28, *ob.* wysadzić się). Róbmy na wyścigi, kto prędzéy skończy. *Teat.* 52, 5. Ey żywo, wyścigiem! *ib.* 43 *c*, 166 *Wyb.* WYŚCIGNĄĆ *cz. idntl.*, wyścigać *ndk.*; *Ec.* выстизаю. Wyścigać kogo, ścigać za nim by go doścignąć, einem nachjagen, um ihn einzuholen, um ihm zuvor zu kommen; wyścigam kogo, wybiegam, *Cn Th.* 1333, wyścignąć kogo, doścignąwszy uprzedzić, einen einholen und ihm vorkommen, ihm vorjagen, ihn überjagen, ihm vorrennen, voreilen; *Ec.* уристати, перестичь, обѣжать кого, выпередить. Każdy z nią się biegiem spierał, ktoby ią wyścignął. *Otw. Ow.* 417. Irys co wiatry lekkim wyściga obrotem, Pośpiesza z Jdy bystrym do Olimpu lotem. *Dmoch. Jl.* 1, 211. Ta co później [poczęła, nie tylko pierwéy bieżącą dogoniła, ale ią też wyścigła, tak iż późnieysi stali się przednieyszymi. *Sk. Zyw.* 2, 70, prześcigła). Na koniec słodkie zanócim pienie, Które powtórzą okolne, skały; Nimfy, satyry, na wyścignienie Zbiegać się będą, by nas słuchały. *Chod. Gesn.* 8, na wyścigi, wyścigiem. – *fig. tr.* wyścignąć, uprzedzić, przeyść kogo w czym, celować, einen worin übertreffen. Przedtym żadnego trybu woiennego nie znaiący, w krótkim czasie wszystkich w téy sztuce wyścignął. *Pilch. Sall.* 288. – Wyścignąć rozumem, doścignąć, dóyść, mit dem Verstande erreichen, ergründen, fassen, begreifen. Twéy tak dziwnéy sprawy Boże, Wyścignąć rozum nie może. *Ryb. Ps.* 277. *Slo.* wyſtižitedelni *comprehensibilis*, *wyścigły, dościgły, faßlich, begreiflich, erreichbar dem Verstande; *Slo.* newyſtihloſt, nesmirnoſt *immensitas* *niewyścigłość, niedościgłość, die Unerreichbarkeit. – §. *Zaimk.*, wyścigać się z kim, wybiegać się z nim, wyganiać się z nim, iść na wyścigi, iść w zawód z nim, emulować, *pr. et fig. tr.*, mit einem um die Wette rennen, wetteifern, *Sr.* 1. porunoscżam ßo, raunuyu, (cf. równać, porównać); *Rg.* natjezatise, tjeccemse (cf. ciéc); *Cro.* tekmimse; *Rs.* соревновать, соревнованїе (cf. rzewny). Plac do wyścigania się końmi. *Pam.* 84, 771, *ob.* do wyścigów, zawodniczy plac, zawód, gonitwa). – §. Wyścigać, wyściegać, ściegami wyszywać, aussteppen, ausnähen. *Bndtk.* WYŚCIGACZ, a -, *m.*, biegacz na placu. *Cn. Th.* 1333, biegaiący z kim w zawód. *Wlod.*, ubiegaiący się z nim, *pr. et fig. tr.*, der Wettrenner, Wetteiferer, *Sr.* porunik; *Cro.* tekmècz; *Ec.* ристатель, скоротеча, гонецъ (cf. goniec), подобящийся (cf. *podobać się).

WYŚCINAĆ *cz. dk.*, ścinaiąc wygładzić, wyrznąć, wyciąć, wybić, wymordować, wytracić, mit dem Schwerte ausrotten. Bałwochwalcy radzą królom, że inaczéy plagi bożey oddalić nie mogą, aż wiernych wyścinaią i wymorduią. *Zrn. Pst.* 244 *b*. Cyrus, rozgniewany, że kapłani Baala sami zjadali ofiary przynoszone, kazał one fałeczniki wyścinać. *Rey Zw.* 202 *b*. Wyścina ie mieczem, ani się zmiłuie. *Leop. Jer.* 21, 7, pobie ie ostrzem miecza, *Bibl. Gd.*) Żołnierze Skanderbega, wyścinawszy swemi własnemi rękami Turków, miasto odebrali. *Baz. Sk.* 57. Jedni zabrani w niewolą, drudzy byli wyścinani. *Odym. Sw. N* 2 *b*.

WYSEP, WYSEPKA, *ob.* Wysyp, Wysypka. *WYSEP, *WYSEPEK, WYSEPKA, *ob.* Wyspa. WYSEPNIK, WYSEPNY, *ob.* Wyspiarz. WYSEPNY, -a, -e, od wyspy, do wyspy należący. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1333, Insel=, cf. wyspiarski. WYSEPIASTY; *ob.* Wyspiasty.

WYSZYMOWAĆ, WYSZYMIKOWAĆ, *ob.* szymować, szymikować. WYSFOR, WYSFOROWAĆ, *ob.* wysworować.

WYSIAĆ *cz. dk.*, wysieie *F.*, wysiewać *ndk.*, sieiąc wyrzucić, w ziemię sieiąc wrzucić, aussäen, *propr. et fig. tr.*, ausstreuen, (rozsiać); *Sr.* 1. wußehwam, wußehuyu; *Vd.* vunsjati, vunsievati; *Ross.* изсѣять, усѣять, усѣвать. Wysiewam czego wiele, abo tylem korcy wysiał, *tot medimnos agro ingessi. Cn. Th.* 1333; cf. wysiew.) – §. Wysiewać sitem, przesiewać, przesiewaniem wyczyścić, aussieben; *Vd.* vunsitati, vunsreshetati, isreshetati, vunsefoditi; *Rs.* высѣять, высѣвать. W hucie podsitki potrzebne do wysiewania gliny z grubego

bego piaſku. *Torz. ſk.* 104. Chléb pszeniczny z śrzedney mąki, nie do czyſta z otrąb wypytlowaney i wysianey, mieyſkim abo kupieckim mianuiemy. *Syr.* 936. Z mąki iak naylepiéy wysianey pieką dla Sułtana. *Star. Dw.* 31.

WYSIADAĆ, WYSIADYWAĆ, *ob.* Wysiedzieć, *ob.* Wysieść. *WYSIADACZ, - a, *m.*, który zkąd wysiadł lub wysiada, der Abſitzer, Abſteiger, Herausſteiger. *WYSIADKA, - i, *ż.*, *Bh.* weyſedka ławka przed domem, eine Sitzbank vor dem Hauſe.

*WYSIĄGNĄĆ, *ob.* wysięgnąć.

WYSIĄKAĆ, WYSIĘKAĆ *cz. dk.*, wysiąknąć, wysięknąć, *idntl.*; *wysiękować *ndk.*, siąknąc wyrzucić, osobliwie flegmę czyli smark z nosa, wyczyścić, wysmarknąć, ausſchnäutzen, ausſchnauben, herausſchnauben; *Vd.* isvſekniti, vunvſekniti, odſmerklati; *Dl.* vſzeknuti; *Rs.* изсякнуть, изсякаю; *Ec.* изсяцаю (cf. wysączyć). Nos wysiękować, aby nieczyſtości z głowy wychodziły. *Sien.* 169. Wezwyczaiać dzieci mamy, aby nos wysiąkały czyſto, tak gdy się kładą na noc, iako gdy wſtaią zrana. *Mon.* 70, 68. Który gwałtownie wysięka nos, wyciągnie i krew. *Leop. Prov.* 30, 33, kto bardzo nos wyciera, wyciſka krew. *Bibl. Gd.*) - *tr.* Głowa uwita oſtrym tarnem wkoło, Gęſty ſtrumień wysiąka na czoło. *Miask. ryt.* 138, wypuszcza, wylewa. - §. *Neutr.* wysiąknąć, wykanąć, sącząc się wyciec, herausſiekern; *Rs.* сочиться, высочиться, (cf. sok); (*Ec.* иссякнути, оскудѣть niszczeć).

WYSIEC, *F.* wysiecze, wysiekę *cz. dk.*, *wysieknąć, *F.* *wysieknie *idntl.*, wysiekać *ndk.*, wysiekiwać *czstl.*; *Bh.* wyſekati; *Sr.* 1. wußékam; *Sr.* 2. hußéz; *Vd.* iſſekat, vunſekati, isſekati, vunseſekati, vunſiekati; *Cro.* izſzechi, izſzékam; *Rg.* izsjecchi; *Bs.* iſsjecchi, ispriſiçati; *Slo.* izſich; *Ross.* изсѣчь, изсѣкать, высѣчь, высѣкать; siekąc wyciąć, siekierą wybić, wyrąbać, heraushauen mit der Axt, mit dem Beile, aushauen, weghauen. Rotmiſtrz wysiekał bramę. *Warg. Cez.* 183. Skarby, zboża i grunty wywrócił na nice, Pobrał miaſta i zamki, *zwysiekał winnice. *M. Biel. S. M. Bjjj b.*, powysiekał, powycinał). Wysiekanie; *Rs.* высѣчка, высѣканïе. - Wysiéc ludzi, wyciąć w pień, wyścinać, wyrzynać, niederſäbeln, niedermetzeln, niederhauen. Ludzie wszyſtkie wysiekli i na miecz puścili. *P. Kchn. Orl.* 1, 315; (*Vd.* vunsekati meſu, = bić rzeź, (szlachtować). - §. Wysiéc kogo rózgą, osiec, obić rózgą. *Włod.*, wychłoſtać, wysmagać, wymerſkać, wybiczować, wybić; *Rs.* высмегнуть; einen auspeitſchen mit Ruthen, *etc.* Związane wysiekł rózgami i powrozami. *Sk. Dz.* 333. Czeladnika swego rózgami wysiec. *Budn. Ap.* 60. - §. *Zaimk.* wysiekać się; n. p. wysiekaią się wysiekacze, *rem duelli agere.* *Cn. Th.* 1333, bić się w miecze z drugimi. *Włod.*, ſich mit einander herum hauen, auf den Hieb duelliren, cf. rąbać się). U Rzymian wyćwiczonych w sztuce szermierſkiéy na publicznych widokowych placach, po ſto, po dwieście par spuszczano, ażeby się rąbiąc zbiiali i wysiekali w oczach ludu. *Nag. Cyc. pr.* 22. Gdy komu kto przymówi, za lekkość maią spokoynie się a wedle prawa wywieść, i rozprawić; powiadaią, że członek cnoty utracił, kto się nie wysiekł, ale wywodził. *Sekl.* 21, kto się nie wybił, nie poiedynkował). Wysiekałby się drugi na kłamliwe sztychy maiąc prawdę po sobie; lecz Baranek cichy Uſt swoich nie otworzy. *Pot. Zac.* 61. - *fig. tr.* Język broń nie poślednia; językiem się wysiec. *Cn. Ad.* 321; wysiekać się, wymawiać się. *Cn. Th.* 1333, ſich mit der Zunge durchſchlagen, durcharbeiten, losmachen, vertheidigen. - Umie się wysiec, wyśliźnie się iak piſkorz. *Cn. Ad.* 1287; wykręci się sianem). - Wysiekł się piętami, nogami; gonił za sobą. *Cn. Ad.* 1286, dał drapaka, prysnął, umknął, er hat das Haſenpanier ergriffen.

WYSIEDZIEĆ, wysiedział, wysiedzieli, *F.* wysiedzi, wysiedzą *med. dk.*, wysiadać *ndk.* (cf. wysieść, wysiadać), wysiaduie *Pr. kontyn.*, wysiadywać *czstl.*; *Bh.* wyſeděti; *Rs.* высидѣть, высиживать; wytrwać w siedzeniu, posiedzieć aż do wyyścia czasu wyznaczonego, ausſitzen, ſitzend ausdauern, die beſtimmte Zeit im Sitzen aushalten; cf. dosiedzieć). Ledwiem na tym ſtołku wysiedzieć mogła, tak twardo wysłany. *Teat.* 55 *b*, 34. Sześć miesięcy wysiedziawszy w więzieniu, żywo był spalon. *Baz. hst.* 51, przesiedziawszy). Ta choroba iak powietrze szkodliwa; życzyłabym kwarantanę wysiedzieć, żebyś cudzych nie zarażał domów. *Teat.* 10, 41. Uprzędli iakieś sobie mniemanie nieforemne o wysiadaniu w wannach téy wody, iż każdy, który chce mieć poratowanie zdrowia od niéy, powinien wysiedzieć w niéy godzin pięćdziesiąt. *Syxt. ſk.* 253. - Wysiedzieć, wymieszkać czas, ausſitzen, auswohnen, abwohnen die beſtimmte Zeit. Miaſta nowo założone, któreby cztéry lata wysiedziały, maią płacić ten podatek. *Vol. Leg.* 1, 511. Po wysiedzeniu trzynaście lat, powinni będą dawać co rok z miaſta nowego podatki; bo już oni wolność swą dawno wysiedzieli. *Wer. Kij.* 26. Kiedyby człowiek wolny przyszedł za którego pana, i siadł na woli, a wysiedziawszy wolą, abo nie wysiedziawszy do końca, chciał precz iść, tedy pierwéy ma zasłużyć panu tyle, ile na woli siedział a nie robił. *Stat. Lit.* 304; kto na woli osiadł, a wysiedziawszy lata na wolność od robocizny lub czynszu naznaczone odszedł, albo nie wysiedziawszy lat uſtanowionych odszedł, powinien za wszyſtkie lata bez zapłaty wysiedziane zapłacić. *Czack. pr.* 1, 197. - Ja tu od dwóch niedziel poseſsyą wysiaduię, i za wczasu się oświadczam, iż nikogo więcéy nie dopuszczę. *Kras. Podst.* 2, 42, wytrzymuię, w zaſtawie trzymam do wybrania długu, ein Gut im Beſitz haben, bis man ſeine Schulden aus den Einkünften herausgezogen hat. - §., wysiedzieć przed kim, wysiedzieć się przed kim, = wytrwać spokoynie, ruhig ſitzen bleiben, unangefochten bleiben. Wprawdzieć moia czeladka ze wszyſtką oborą Do Derewacza uszła (przed Tatarami), i tamże pod górą W zasieczy wysiedziała przed tą burzą, ale Skoro tylko do domu powróciła w cale, Na poważ chorowała. *Zimor. Siel.* 233. Wysiedzieć się przed kim, *sed saepius additur negatio*, n. p. nie wysiedzi się nikt przed nim, t. i. nie ma pokoiu, *quieto mihi esse licet vel non licet per aliquem.* *Cn. Th.* 1333. Dziewka ładna przed żołnierzem się nigdy nie wysiedzi. *Mat. z Pod. B* 1. J to widzę przed twoim nietopyrzowym rozsądkiem w pokoiu wysiedzieć się nie mogło. *Pim. Kam.* 101. Jeśli cesarz Czechy podbiie, pewnie że ani Polſka przed orężem iego wysiedzieć się nie będzie mogła. *Krom.* 487. - Wysiedzieć się, uyść, uniknąć, entgehen, davonkommen. Trudnoż było spokoynie w takich zbytkach siedzieć, W téy rozpuście bez woyny trudnoż się wysiedzieć. *Bardz. Luk.* 5.

Przed bluźnierstwem Bóg się nie wysiedział. *PKchn. Orl.* 1, 427. - Wysiedzieć się, utrzymać się, wytrzymać, **aushalten, ausdauern, sich behaupten.** J Xiążę Roman niedługo się wysiedział na stolicy Kiiowskiey. *Stryik.* 198. J w swym domu i państwie człek się nie wysiedzi, Gdy za kim zaiątrzony nieprzyiaciel śledzi. *Jag. Wyb. C 4 b.* Nie mogą się wysiedzieć na pustyniach, nie maiąc tam co ieść, o czym żyć. *Klok. Tur.* 85. - §. Wysiedzieć co, siedzeniem wyrobić, wyiednać sobie, wskórać, **durch Sitzen erlangen, erhalten, erreichen, ausrichten, etwas ersitzen, aussitzen.** *Bndtk.* Wysiedzieć sobie spodnie, wytrzeć siedzeniem; **durch Sitzen abnutzen, durchsitzen.** *ib.* Wysiedziane krzesło, siedzeniem wytarte. *Ld.* - Wysiedzieć iaia, pisklęta, wylądz, wyprowadzić; *Vd.* svaliti, vunsklokati, vunsploditi, isploditi; *Ross.* выводить цыплятъ, насидѣть, насиживать (cf. nasiedzieć, nasiadka); **ausbrüten.** Wylęgła kokosz kurczęta, wyprowadziła, wysiedziała. *Wlod.* Przypadło, że ta sowa gniazdo wysiedziała, A raz w wieczor daleko po żér poleciała. *Jak. B.* 224; *Slo.* **sowa né wisedi sokola**, sowa nie wylęgnie sokoła; *Slo.* **sokol skrz sowu wisedéni**, sokoł przez sowę wysiedziały, wylęgły, *ingratus filius.* Kukulki od innego ptaka w obcych gniazdach wysiadywane wylęgaią się. *Zool.* 264. Wysiedziany, wylęgły; *Rs.* насиженный. Ptaszek lęgnie się z iaia przez ciepło wysiadaiącego ptaka, albo też przez ciepło obce. *Zool.* 215. Wysiadanie iay; *Rs.* насидка, насиженіе, **das Ausbrüten.** (*Rs.* высидка alembikowa wódka, przepalanka). Do wysiadania iay nie zażyie się młodszéy kokoszki nad dwuletnią. *Kluk Zw.* 2, 102. - *fig.* Dopiero co wyląglem z méy głowy wiersze; ale co mówię wyląglem! Sam mi ie Apollo wysiedział, *Mon.* 74, 535. - §. Wysiedzieć się, nasiedzieć się, aż do uprzykrzenia, zmordowania, wycieńczenia. **sich müde sitzen, matt sitzen.** Wysiedziała się kokosz, *incubatu exhausta gallina. Cn. Th.* 1333, **die Henne ist vom Brüten matt.**

WYSIĘGNĄĆ, Wysiągnąć, wysiągł, *F.* wysięgnie, wysięgnę *cz. idntl.*, wysięgać *ndk.*, wysięgiwać *czstl.*, sięgaiąc wysunąć, **herauslangen, herausrecken, ausstrecken;** *Bh.* wysahnauti; *Vd.* vunpotegniti, vunsehajati. - §. *neutr.* wysięga co, sterczy, wychodzi, **hervorragen, hervorstehen.**

WYSIEIE; *ob.* wysiać.

WYSIEKAĆ, *ob.* wysiec. WYSIEKACKI, - a, - ie, od wysiekaczów, **Klopffechter=, Fechter=;** *Rs.* бойчевый. Kunszta wysiekackie są tylko przewłoką i opóźnieniem śmierci. *Pilch. Sen. list.* 39. Wysiekacka sztuka, = WYSIEKACTWO, - a, *m.*, **Klopffechterkunst, Fechterkunst.** Uczyć wysiekactwa. *Nar. Tac.* 2, 240. WYSIEKACZ, - a, *m.*, który się wysieka z drugim, rębacz, *cf.* szermierz; **der sich mit einem herumhaut, ein Haudegen, Bramarbas;** *Sr.* 1. rubawcz; *Rg.* zátocnik, (cf. zatok), *Cro.* korda, kordás (*ob.* kord); *Rs.* боецъ (cf. bóy, cf. woiak). O wysiekaczach Rzymskich. *Nar. Tac.* 2, 240. Wysiekacze *gladiatores*, szermierze, naypodleysi byli z ludzi, i sam ostatni motłoch; w ich igrzyskach, na których się poiedynkiem, po sto, drugdy i więcéy par, okrutnie mieczami siekli, naywiększe mieli upodobanie Rzymianie, *Pilch. Sall.* 47, *Nag. Cyc. pr.* 21; **Klopffechter.** (*Bh.* wyseka, prusek aleа w lesie wyciętą; cf. zasiek).

WYSIEPNĄĆ *cz. idntl.*, wysiepać *ndk.*, wyszarpnąć, wytargnąć, wydrzeć, **herausreißen, herauszausen.** Postrzał wysiepnął z ciepłéy rany; *extrahit. Zebr. Ow.* 297. Widziałem usiłuiącego Wysiepnąć z ziemi dęba żołądziorodnego. *Otw. Ow.* 484, cf. wyruszyć). Parę z swego łba gadzin wysiepnęła, Wysiepnąwszy zaraźną ręką posunęła; *abrumpit. Zebr. Ow.* 94.

*WYSIERBNĄĆ *cz. idntl.*, n. p. zmiłuy się nademną Boże, bo mię wysierbnął człowiek. *Budn. Ps* 56, 1, *pochłanął. *ib.*, bo mię chce pochłonąć człowiek. *Bibl. Gd.*, **verschlingen, verschlucken.** *pr. et fig. tr.* Jehowa gniewem swym wysierbnie ie, i pożrze ie ogień. *Budn Ps.* 21, 8, w popędliwości swoiéy wytraci ie. *Bibl. Gd.*

WYSIEŚĆ, Wysiąść, wysiąśdź, wysiadł, wysiedli, *F.* wysiędzie, wysiądę *med. idntl.*, wysiadać *ndk.*, (cf. wysiedzieć, wysiadać), wysiaduię *Pr. kontyn.*; wysiadywać *czstl.*; zsiadaiąc wyyść z okrętu, z nawy, z poiazdu, **heraussteigen, absitzen, aussteigen aus dem Schiffe, aus dem Wagen.** Gdy iuż we zdrowiu wysiedli na ziemię napominał ich, aby Bogu dziękowali, iż ich z niebezpieczności morskiéy wybawił. *Baz. hist.* 205. Wysiadł na brzeg niepamiętnéy wody. *Groch. W.* 579, rzeki Lety, = umarł.) Wysiadł z karocy, alić ieden szlachcic klęknął przed nim. *Wys. Al.* 316. Przymusił mię, sam wysiadłszy, do wysiadania. *Mon.* 68, 240. Zaprowadź konie do téy bramy, Gdzie zawsze wysiadamy. *Teat.* 50, 19 - *transl.* Z kłów Echidneyskiéy sobaki ziele to wysiadło. *Zebr. Ow.* 173, *ortum*, wynikło, wyrosło, wszczęło się, **woher entspringen, rühren, entstehen.** - §. Wysiąść dokąd, wyyść by usieść, **sich wohin hinaussetzen** Wysiadł na galeryą. *Bndtk.*; cf. wysiadka); (*Cro.* izszelyniemsze *emigro* *wysiedlić się). - §. *tr.* wysieść, wznieść się, podnieść się, w górę iść, **sich erheben, in die Höhe gehen, aufgehen, emporgehen, hervorragen.** Gdzie tonie srogie były, góry wysiadaią. *Zebr. Ow.* 35 *existunt.* Gruczoł mieysca został, i wzrost wysiadłego pagorka ma. *Zebr. Ow.* 384 *alti montis*). Wysiadły, wydatny, wystawny, wyniosły; *Bh.* **wysedlý.**

WYSIEW, - u, *m.*, WYSIEWEK, - wku, *m.*, wysianie, wysiewanie, sieyba; i to co wysiano, **das Aussäen, die Aussaat;** *Bh.* **wysewek, nasewek;** *Vd.* vunsietva, nasietva, sietva; *Rs.* насѣвъ, посѣвъ. Wysiewek, co się wysiało. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1333. - §. Wysiewek, *plur.* WYSIEWKI, = obsiewiny, obsiewki, przesiewki, opałki, poślad. *Cn. Th.* 1333 *et* 580, to co odeszło od przesiewania. *Wlod.*, *Sr.* 1. **hußewki**, *Rs.* высѣвки, **das Ausgesichtete, Ueberkehr, ausgesichtete Spreu.** Nalać na wysiewki gliny, wrzącéy wody, przeciwko cebra wysiewek cebr ukropu, i zmieszać żeby się te grudki rozcierały. *Torz.* 170. WYSIEWAĆ; *ob.* wysiać. WYSIEWACZ, - a, *m.*, który wysiewa, *pr. et fig. tr.*, **der Aussäer, Ausstreuer;** *Ec.* сѣмяносѣятель. WYSIEWNY, - a, - e, od wysiewu, do wysiewu, mogący być wysianym, **Aussaat=, aussäebar,** *Bh.* **wysewný.**

WYSIKNĄĆ *cz. idntl.*, wysikać *ndk.*, wysikuie *Pr. kontyn.*; wysikiwać *czstl.*; wystrzyknąć, siknąc wypuścić, **herausspritzen, ausspritzen, ausstrahlen;** cf. wysiusiać, wyszczać, **auspissen.** *Bndtk.*

WYSILIĆ *cz. dk.*, wysilać *ndk.*, siły wyczerpnąć, wymdlić, **alle Kraft erschöpfen, entkräften;** *Bh.* **wysjiti, wysjigi** (cf. wyżyć);

trmaceti, trmáchym; *Cro.* izfilujem; *Vd.* ismedluvati, vunsmedluvati, vunsmedleti; *Sr.* 1. wuſhwabu (cf. osłabić); *Rs.* изможди́ть, изможда́ть (cf. wymocować), истощи́ть, истощева́ть, истоми́ть, истомля́ть, изну́рить, изнуря́ть, (cf. wynurzyć), обезси́лить, обезси́ливать, обезживо́тить, скрючи́ть, скрючива́ть (cf. skrócić); мая́ть, умая́ть (cf. maiaczyć); *Ec.* безжи́ловати, безжилю, въ безсиліе приводи́ть кого, обезсиливати, изжиля́ю, безжи́лна творю. Tak mię ze wszyſtkich zmysłów ſtarość wysiliła. *Zab.* 8, 388 *Koryt.*, wycieńczyła). Wysilaiący, *Rs.* изнури́тельный osłabiaiący, sił pozbawiaiący, siły wycieńczaiący, wyczerpuiący, wytrawiaiący, entkräftend. Wysilam się, *profundo omnes corporis vel animi vires, exhaurio vires. Cn. Th.* 1333, wytężam siły, alle Kräfte aufbieten, anſtrengen, erſchöpfen; *Vd.* vunſtraditiſe; (cf. wytrawić się), *Rs.* истомѣть, обезсилѣть. Koniowi na zawodzie, gdy mu wolno wędzidła puszczą, a iż się wysili, tedy czasem ledwie kłusem do kresu przybieży. *Rey Zw.* 54. Każda rzecz, która się wysili, upaść musi. *Gorn. Wł. D. b.*; cf. wysadzić się, przesadzić). Grzyby nie wyraſtaią tylko na drzewach ſtarych, kiedy już z dzielności swoiéy wysiliły się. *Jak. Art.* 3, 143, kiedy się już wyrodziły). Wysila się zboże, drzewo, *elaſsescit arbor nimia germinatione*, wyradza się. *Cn. Th.* 1333. Zboże wysilone nigdy plenne nie bywa. *Rey Zw.* 54, wysadne, przesadne rzeczy niedobre, *omne nimium nocet.* Wysilony; *Ec.* безжи́льный (cf. żyła), bezsilny, cf. bezkoſt.) - *fig. tr.* w taiemnicy miłości Chryſtusowéy ku nam, wysiliła się mądrość Boſka. *Zachar. Kaz.* 1, 266, wyiawiła, wykazała całą siłę czyli moc swoię). - §. Wysilić co, wymęczyć, wydusić, wymódz; *Vd.* iſsiliti, dosiliti, persiliti, herauszwängen, herausdrängen, herausmärgeln. Gdy ten szczęśliwie ſkończył, drugi na oſtatnią dobitkę tego taki wysilił argument, .. *Mon.* 71, 894. W Węgrzech wysilono okrucieńſtwo w naruszeniu prawa wyboru w małżeńſtwie i obrządkach żydowſkich. *Czack. pr.* 1, 103, wywarto, wynurzono, wysadzono całe okrucieńſtwo). - Wysilenie, *WYSIŁ, - u, *m.*, wytężenie z wyczerpnieniem wszyſtkich sił, Aufbietung und Erſchöpfung aller Kraft; *Rs.* истóма, тóмность; *Ec.* изможде́ніе. Śmiertelny chrapot brzmi w ich uszach mile, J dech konaiącego w oſtatnim wysile. *Przyb. Ab.* 247. Za oſtatniém nieszczęść wysileniem niespodziana radość naſtępuie. *Teat.* 42 *d*, 6, *ob.* przesilenie się.

WYSINIĆ *cz. dk.*; *Rs.* вы́синить, *ob.* posinić, sinić; ganz blau machen; *neutr.* wysinieć.

WYSIODŁAĆ *cz. dk.*, wysiodływać *czstl.*, wysoko osiodłać, hoch aufſatteln. *Bndtk.* - §., rozsiodłać, zdiąć siodło z konia. *X Kam.*, abſatteln.

*WYSKAĆ *cz. dk.*; *Bh.* weyſkati *ovare*, weyſkaní *clamor laetus)*; *Cro.* vichem, vikam; *Rg.* vikati, viſctiti; = krzyczeć, wołać, ſchreien. Częſte płakanie przez sen, lękanie, wyſkanie, rozgorywanie, cuchnienie z uſt, są u dzieci znakiem niemocy Św. Walentego. *Sien.* 472.

WYSKACZE, WYSKAKAĆ, *ob.* Wyſkoczyć.

WYSKARBIĆ *cz. dk.*, skarb drogi sobie wyiednać, uzyskać, ſich einen koſtbaren Schatz erwerben. Cnotami niebo sobie wyſkarbił. *Nies.* 1, 18.

WYSKARŻYĆ się *zaim. dk.*, dosyć naſkarżyć się, genüglich klagen, ſich ganz ausklagen, in Klagen erſchöpfen. Żaby na srogość bociana swego króla, nie mogą się wyſkarżyć. *Ezop.* 9.

*WYSKIPIEĆ się; *ob.* wykipieć.

WYSKLEPIĆ *cz. dk.*, wyſklepiać *ndk.*, ſklepienie wywieść, wybudować, ſklepieniem opatrzyć; *Vd.* islokati, vunslokati (cf. łąk, obłąk), auswölben, bewölben.

WYSKOCZEK, - czka, *m.*, mały wyſkok, ein kleiner Ausſprung, Vorſprung. - §. *Oeconom*: Zboże gdy młócą, przy wianiu znayduią się wyſkoczki przed przednim zbożem na boiſku; te niezdatne są do siewu dla zbytniéy buyności. *Haur. Sk.* 20, leichte Getreidekörner, die beym Würfeln zu erſt herausſpringen. WYSKOCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, wyſkakuiący, podſkakuiący, zwinny, szybki, *Sr.* 1. wuſkocżné, ſwiżné *agilis*, hüpfend, aufſpringend, behend. Pięknego ſtanu panna, wyſkoczna i zręczna. *Hor. Sat.* 34. - *aliter*: wyſkoczne z drzewa latorośli do szczętu pozrzynać trzeba. *Haur Sk.* 67, wyrosłe, wypuszczone, herausgeſchoſſen, aufgeſchoſſen. WYSKOCZNOŚĆ, - ści, *ż*, zwinność, szybkość, Behendigkeit, Gewandtheit; *Sr.* 1. wuſkocżnoſcż, ſchwiżnoſcż *agilitas.* WYSKOCZYĆ, *F.* wyſkoczy, wyſkoczę *cz. dk.*, wyſkoknąć, *F.* wyſkoknie *idntl.*; wyſkakać, *F.* wyſkacze *dk.*; *wyſkakować, *Praeſ.* wyſkakuie *kontyn.*; wyſkakiwać *czstl.*; *Bh.* wyſkočiti, wyſkakati, wyſkakowati; *Vd.* vunſkozhiti, vunſkakati, isvreti (cf. wywrzeć), ishajati, (cf. wychodzić); *Rg.* izkoccitti; *Bs.* iskakati, iskociti; *Rs.* выскочить, выскокнуть, выскакивать, выпрыгнуть, выпры́гивать, вы́прянуть; *Ec.* изскочи́ти, искаку́ю; wyſkoczyć skąd, dokąd, skokiem wyyść, herausſpringen, ausſpringen; *pr. et fig. tr.* Wyſkoczył z poiazdu, z okrętu, z okna, oknem wyſkoczył. *Ld.* Z wielkiego ſtrachu tylko nie wyſkoczy z ſkóry. *Pot. Arg.* 93, ledwie nie ginie, umrze, aus der Haut fahren. Ledwie już nie wyſkoczyła z ſkóry zarazem. *Paſt. F.* 199. Ledwo z człeka dusza nie wyſkoczy od wiatru i zimna. *Teat.* 36 *c*, 6, ledwie nie ucieknie z człeka, es möchte einem faſt die Seele ausfahren. - Wybiciem nazywamy to, gdy z iakowéy gwałtownéy przyczyny główka kości ze ſtawu swego wyſkoczy. *Perz Lek.* 303, wyleci, wypadnie, wyruszy się, wywichnie się, aus dem Gelenke herausſpringen, herausfallen. Wybicie kości ieſt to wyſkoczenie czyli wypadnienie iéy z swego własnego mieysca. *Perz. Cyr.* 1, 98, wybicie proſte, wyſkoczenie z swego ſtawu czyli z swoiéy solniczki główki iakowego piszczela. *ib.* - *Similiter*: Zachodni kościoł z granic nauki Pisma Św. wyſkoczył. *Smotr. Lam.* 198, granice przeſkoczył, przeſtąpił, z nich wykroczył, wyſtąpił, iſt aus den Gränzen herausgeſprungen, hat ſie überſprungen, überſchritten. - §. Wyſkoczyć, co siły pozwalaią ſkoczyć, aus aller Macht ſpringen. Leci iak koń tylko wyſkoczyć może. *Teat.* 32, 33, iak tylko naſtarczyć może). W tym też kareta, co ieno wyſkoczy koń, z nią umyka. *Min. ryt.* 2, 140, in vollem Sprunge. Dawid ſkakał ze wszyſtkiéy mocy przed Panem; a gdy Michol uyrzała wyſkakuiącego i tańcuiącego, .. *W.* 2 *Reg.* 6, 16, że wszyſtkiéy mocy ſkaczącego. *Bibl. Gd.* - §. Wyſkakuię od wesela, ſkaczę wesoło. *Cn. Th.* 1334 *et* 999, vor Freuden aufſpringen, hüpfen, tanzen, cf. plęsać). Jako Apollo z łez otarłszy

oczy, Wesołym plęsem z radości wyſkoczy. *Zab.* 4, 395 *Pir.* Ledwie dusza moia nie wyſkoczy z radości. *Teat.* 11, 148. Wyſkakowanie od wesela *exsultatio. Cn. Th.* 1333. Teraz się tryumfalnym wieńcem koronuymy, Wesoło po fuiarce świętéy wyſkakuymy. *Bardz. Tr.* 268. Tak Koralusiu, wyſkoczysz sobie na moim weselu. *Teat.* 21, 190, wesoł będziesz tańczył). Wyſkakać się, zupełnie do woli naſkakać się, wytańcować się, ſich müde ſpringen, müde hüpfen oder tanzen; *Bh.* wydowadeti ſe. - §. Wyſkoczyć, wſkoczyć, szybko wybiedz, nagle się pokazać, hervorſpingen, aufſpringen, ſich ſchnell zeigen. Z oczu mu szczére ſkry wyſkakowały, J po ſtaremu zwykły gniew chowaią. *PKchn. Jer.* 193, sypały mu się, wysypały się, Funken ſprühten ihm aus den Augen. Kapralowi na te słowa wyſkoczył ogień na twarz. *Oss. Str.* 1, rzucił mu się ogień na twarz, wyſtąpił, es trat ihm das Feuer ins Geſicht. Guz mi potężny wyſkoczył. *Teat.* 55 *b*, 79, wyrzucił mi się, wyſtąpił, nabiegł, nabrzmiał, es iſt mir eine Beule aufgelaufen. Studnica wody wyſkakuiącéy. *Sekl. Jan.* 4; skaczącéy abo wytryſkaiącéy. *ib.*, hervorſprudeln. Próżno wyſtrzelił Helen, praca iego marna; Jak w mieyscu, gdzie gospodarz czyści od plew ziarna, Wyſkakuią z opałki boby albo grochy, Jak ie rolnik podrzuca, i wiatr niesie płochy, Tak grot od Menelaia kirisa odſkoczył. *Dmoch. Jl.* 2, 25, odſkakuią, odbiiaią się, abſpringen, abprallen, herausſpringen. - *Geometr.* Kąt wyſkakuiący, *procurrens*, którego wierzchołek ieſt zewnątrz figury położony. *Jak. Mat.* 1, 53, *ob.* kąt wypukły. *Łęsk.* 35, ein hervorſpringender Winkel. WYSKOK, - u, *m.*, wyſkoknienie, wyſkoczenie, wyſkakiwanie; *Rs.* выскочка, выскоченïе, das Herausſpringen, Ausſpringen, Aufſpringen, der Ausſprung, Aufſprung, Hervorſprung, das Aufhüpfen. Wyſkokami do chaty rodzicielſkiéy bieży. *Przyb. Ab.* 113, wyſkakuiąc, ſkacząc). Wyſkok radości. *Teat.* 41 *b*, 144, Freudenſprung. Z takim wasze rozkazy pełnimy wyſkokiem, Jak gdyby boſkim były dla ludzi wyrokiem. *Szym. Sw. W.* 27, z radośną gotowością, z wesołym pośpiechem, mit hüpfender Fröhlichkeit. - Wyſkok wody, zdroiu, = wytryſk, wybieg, das Hervorſpringen des Waſſers, der Quelle; ein Sprudel, Schuß des Waſſers. Wychodzą zdroie na wierzch, niektóre tylko iednym wybiegiem albo wyſkokiem, drugie maiąc dwa wyſkoki. *Kluk Kop.* 1, 99. - Wyſkok myśli, dowcipu, wybryzg, wytryſk myśli, koncept, rzut, ein Schwung, Schwang, Sprung des Witzes. Strzeźmy się iego dowcipnych żartu wyſkoków dla omamienia narodu. *Mon.* 68, 1006. U dobrych pisarzów niemasz owych igraszek i wyſkoków dowcipu. *Pir. Wym.* 158, cf. wysada). *Similiter* wyſkok duszy, popędliwości, żądzy, uniesienie się, cf. zapęd; Schwung; das Hinreißen, Fortreißen; der Aufſprung. Żądza ieſt nieoddzielną od człowieka; ona ten wyſkok duszy iego daie, który ią porywa z pośrzód ciała i swym zapędem ku niebu unosi. *Mon.* 71, 877. Człowiek nigdyby się gniewem nie unosił, gdyby u siebie nie był przeświadczony, że ten popędliwości wyſkok nie ieſt słusznym. *Mon.* 71, 817. Twardouſte żądz naszych wyſkoki. *Kanc. Gd.* 300. - J ci maią być w takowym wyſkoku policzeni. *Modrz. Baz.* 296, w takowym wykroczeniu, wyſtępku, Ueberſchreitung, Vergehen, Uebertretung. - §. Wyſkok w budowaniu, wyſtawa, wypnſt, wypuſtek, wypuszczenie; wydatność, wysada, wyſtąpienie, der Vorſprung an einem Gebäude. Mur z wyskokiem albo z wypuszczeniem. *Tr.*, *Bndtk.* - §. Wyſkok, ciecza z pod prasy wyſkakuiąca; wyciſk, der Vorſprung aus der Weinpreſſe, beym Keltern, der herausſpringende, herauslaufende Saft. Pierwszy wyſkok z prasy daie wino słabe, ale przyiemne. *Kluk Rosl.* 3, 345. - Wyſkok, pierwszy ciek wódki. *X. Kam.*; *Rs.* пригoлóвокъ, подголóвокъ, przedſkok, *Bndtk.*, der Vorſprung des Brantweins. Wyſkok *spiritus. Perz. Cyr.* 2, 303, der Spiritus, Geiſt; *Bh.* ſylice; *Vd.* duſhik, shganik, shganſtvu; *Rs.* спиртъ, зелва (cf. ziele). Rozcieki solne przez deſtylowanie wychodzące, nazywaią się wyſkokami, *spiritus. Kruml. Chym.* 222. cf. wyziew). Wléymy w ſklankę wyſkoku z wina lub z wódki. *Rog. Doś.* 1, 41, Weingeiſt, Brantweingeiſt. WYSKOKOWY, - a, - e, od wyſkoku, spirytusowy, Spiritus=, Geiſt=. Tynkturami nazywamy tak wodę, iako i rozcieki wyſkokowe zafarbowane. *Kruml. Chym.* 161.

WYSKOMLIĆ, *ob.* Skomlić.

WYSKROBAĆ *cz. dk.*, wyſkrobie, wyſkrobię *F.*, wyſkrobnąć *idntl.*, wyſkrobuie *Pr. kontyn.*, wyſkrobywać *czſtl.*; ſkrobaniem wydobyć, wyryć, wyczyścić, wygładzić, wygluzować, herauskratzen, auskratzen, ausſchaben; *Boh.* wyſſkrabati, wyſſkrabowati, wyſſkrabi; *Sr.* 1. wuzkrabu; *Vd* vunſkubiti (*ob.* wyſkubać) vunſtrugati (*ob.* wyſtrugać); *Rs.* выскресть, выскребáть, выскаблить, выскáбливать. Wyſkrob mech z drzewa. *Tr.* Tok w piśmie rymotworca ma właściwy sobie, U niego kutym rydlem Kloto nie wyſkróbie Łaſk świadczonych pamięci; kiedy mówca ſkromniéy Tłomacząc się, wyraża, że ich nie zapomni. *Dmoch. Szt. R.* 15, *not.* wyraz wyięty z Argienidy „. Niewyſkrobany, nie do wyſkrobania, unauslöſchbar, unvertilglich. Żebym twoie nauki Pisał w niewyſkrobane chociaż w grobie druki. *Pot. Zac.* 103. - §. Wyſkrobać się, wygramolić się, wyguzdrać się, ſich mit Mühe herausarbeiten. Wyſkrobała się, wypławiła się z ciężkich mieysc, *emersit e vadis oratio*, wykołatała się. *Mącz.* Wybrnąć, wykołatać się, wypławić, wyſkrobać, wynurzać, wyprawić, wypleść się, *emergere. ib.* WYSKROBEK, - bku, *m.*; *Bh.* wyſſkrabek; *Rs.* поскребокъ, подскребокъ, поскребыть, поскребышекъ, co z czego wyſkrobano, etwas Herausgeſchabtes, Abgeſchabtes, ein Abſchabſel. Wyſkrobki, *ob.* Oſkrobiny. *WYSKRONĄĆ *cz. idntl.*; n. p. Urażon ciężko was wszyſtich złościami, wyſkronię iuż z przyiaźną twarzą. *Gemb. hymn.* 298, może: wyſkrobnę, t. i. wygładzę, wytracę. WYSKRZYBAĆ cz. *dk.*, ſkrzybaniem wydobyć, wyczyścić, ausſchrapen, herausſchrapen, wegſchrapen. Paſtuch obory ma wymieść i wyſkrzybać gnoie, aby od tego plugaſtwa bydło nie nudniało i nie schnęło. *Haur Ek* 178.

WYSKUBAĆ, *F.* wyſkubie, wyſkubę *cz. dk.*, wyſkubnąć, *F.* wyſkubnie, wyſkubnę *idntl.*, wyſkubuie *Pr. kontyn.*; wyſkubywać *czstl.*, ſkubiąc wyrwać, herausrupfen, ausrupfen, auszupfen; *Slo.* wyſſklaubugi; *Sr.* 1. wuſſkolbaci; *Vd.* ispipati, vunſpipati; (*Vd.* vunſkubiti, vunſtrugati, = wyſkrobać); *Rg.* izkubſti, ſkûbſti; *Bs.* iskupſti, izguliti (cf. wygolić), iskorjepiti, izcenkati (cf. cętka); *Rs.*

выдергивать (*ob.* wytargnąć), вырывать, (wyrwać); выщипать (wyszczypać). Wyſkubł ptakowi pierze. *Tr.* Przytyka ſtalowe do twarzy kleszczyki, aby z miękkuchnych iagod wzraſtaiący mech wyſkubała. *Mon.* 70, 384. — *fig. tr.* Żyd wyſkubie nieznacznie pana lub chłopa, iak gęś wypierzoną, rwąc po piórku. *Comp.* 395. — §., wyſkubać się, wyguzdrać się, zmudnie się wybierać, wyprawić, wyſtroić, ſich langweilig, ängſtlich tändelnd fertig machen, ankleiden, anputzen. Niewiaſty niżli się wyſkubą, niżli się wymuszczą, wyydzie rok. *W. Pst. W.* 2, 154, *dum moliuntur, dum comuntur, annus est. Terent.* Nim się ſtary odważy, namyśli, wyſkubie, Tym prędsze niewinnego daie mieysce zgubie. *Pot. Arg.* 367.

WYSKWARZYĆ *cz. dk.*, wyſkwarzać *ndk.*, ſkwarzeniem wydobyć, wydoſtać wyprażyć, ausprägeln, ausſkreiſchen, herausſkreiſchen. O topieniu rudy żelazney przy węglach ziemnych wyſkwarzonych. *Os. Rud.* 581. Czego się nowa ſkorupa nawarzy, Tego iuż żaden nigdy nie wyſkwarzy, Można nieco tłuſtości odebrać, Lecz przecię ona będzie przyśmierdować. *Bies. roz. B* 3. Smażone mięso się wyſkwarzy tak, że tam nie zoſtanie żadna wilgotność. *Sak. pr.* 163.

WYSKWIERCZEĆ *cz. dk.*, wyſkwierczać, wyſkwierać *ndk.*, ſkwiercząc wyiednać, wyrobić, wymęczyć, herauswimmern, auswimmern, abwimmern, durch Gewimmer abbringen. Tak długo na panów nalegaią, aż od nich wszyſtko co chcą wyſkwierczą. *Tr. Tel.* 450.

*WYŚLABIZOWAĆ, *ob.* wysylabizować.

1., WYSŁAĆ, *F.* wyśle, wyślę *cz. dk.*, wysełać, wysyłać *ndk.*; *Bh.* wyslati, wyšli, wyſylám; *Sr.* 2. hupoßlaſch; *Vd.* vunposlati, vunposhilati, prezhpoſlati, odpoſlati, saposlati, saposhilati, segnati (cf. zegnać); *Rs.* выслать, высылать; *Ec.* изсылаю, posłać ſkąd precz, wyprawić, herausſchicken, ausſchicken, wegſchicken, abſchicken, abſenden, *pr. et fig. tr.* Wysyłać kogo co moment; *Rs. vulg.* попырнуть, попыривать. Nieszczęśliwa ta godzina, którey go z Polſki wysłałem. *Teat* 35 *c*, 14, wyprawiłem; *Rs.* препроводить, препровождать. Wysłała ich na powietrze w ptaki przemieniwszy. *Otw. Ow.* 325, Wysłać kogo mimowolnie, wygnać, einen vertreiben, verweiſen des Landes; *Ec.* исселяю, засылаю; (cf. zasłać). Wyrzuceni nazywaią się wygnańcy, kiedy ich za granicę wysyłaią. *Poriéy.* 83. — §. Wysłanie *ablegatio. Cn. Th.* 1334; die Abſendung; cf. wysyłka.

2., WYSŁAĆ, *F.* wyściele, wyścielę *cz. dk.*, wyścielać *ndk.*, ścieląc wypchać, auspolſtern; *Rs.* выстлать, выстилать. Wysłał wezgłowie, krzesło, włosiem. *Tr.* Ledwiem na tym stołku wysiedzieć mogła, tak twardo ieſt wysłany. *Teat.* 55 *b*, 34. Wyścielanie, wysłanie, das Auspolſtern; *Rs.* выстилка; *ob.* wyścielka. — § *fig. tr.* wyścielać drogę gałęziami, brukiem, trupami, = wypełnić, wytorować, wyrównać, wyprawić; eine Straße gleich voll füllen, ebnen, bahnen, brücken.

WYŚLADOWAĆ; *ob.* wyśledzić. WYŚLAKOWAĆ; *ob.* Wyszlakować. WYŚLAMOWAĆ; *ob.* wyszlamować.

WYSŁANIE, WYSŁANY; *ob.* wysłać, wysyłać; *ob.* wysłać, wyścielać. WYSŁANIEC, — ńca, *m.*, którego wysyłaią albo wysłano; *Bh.* wyſlanec; *Vd.* odpoſlanik, odposhiljanik (cf. posłaniec); *Ec.* исселникъ wygnaniec), ein Abgeſchickter, Abgeſandter, Abgeordneter. Wysłani z senatu czyli magiſtratu miaſta Magdeburga, przyieżdżali z taką prawie władzą, iaką Karol Wielki i iego naſtępcy wysłańcom, zwanym *miſsi Dominici*, nadawali. *Czack. pr.* 1, 284. Wysłańcy królewscy *miſsi Dominici* ieździli na sprawy graniczne. *ib.* 2, 203. — *§. Wysłaniec, emissaryusz.

WYSŁAPAĆ; *ob.* wyszłapać.

WYSŁAWIĆ *cz. dk.*, wysławiać *ndk.*, *wysławowować, *wysławuie *kontyn.*, sławiąc uwielbiać, wynosić, wychwalić, preiſen, lobpreiſen, erheben, rühmen. Jan Sw. opowiedział żydom, że Jezus ieſt w pośrzodku ich, i wielkiemi go chwałami wysławiał. *Biał. Pst.* 49. Niebianie iednoſtaynie wielką chwałą i opiewaniem wysławiaią P. Boga. *Kucz. Kch.* 3, 304. Swięte imię kto w kącie wysławia, tedy też w kącie zoſtawa. *Rey Pst. B b b* 5. Wysławiam, sławię, wsławiam, rozsławiam, sławnym czynię. *Cn. Th.* 1334 *et* 1015. Abyśmy umieli wyznawać i wysławować dobrodzieyſtwa Pana swego. *Rey Pst. O o* 6. Ameza godność Skanderbega i u samego Mahometa wysławował. *Baz. Sk.* 358. Skanderbega xiążęta bardzo wielce wysławili, prawo swe nań włożywszy, lud swóy mu polecili. *ib.* 71. — Marne rzeczy słowy ważnemi wysławiać mógł. *Fur. Uwag. f.* 4, wywyższać, erheben, groß machen, als groß vorſtellen, herausſtreichen. Nie wysławia się z tego. *Tr.*, nie chełpi się, er prahlt nicht, thut nicht groß damit. — Żołnierz dobry cieszy się szramą, którey na woynie doſtał, i tym rycerſtwo swoie wysławia i zaleca. *Dambr.* 233, szczyci, zaszczyca, ehrenvoll beurkunden. — *§. Jezusa Chryſtusa Bóg wysławił ubłagalnikiem przez wiarę we krwi iego. *Smotr. Lam.* 166, ogłosił że sławą, chwalebnie oświadczył; ehrenvoll verkünden, bekannt machen, anpreiſen. — J tłuszcze o nim wysławiaią, iż iuż śmierć marna przed nim żadney mocy nie ma. *Rey Pst. P p* 1. — §. Wysławić, dosyć iak trzeba sławić, genug rühmen, ausrühmen. Nie mam takiego dowcipu wysławować męża tak zacnego. *Prot. Jał. a* 2. Wysławić się dosyć nie mogę, z iego łaſkawości. *Tr.*, ich kann mich nicht ſatt rühmen, nicht zur Genüge rühmen. R. 1553 umarł hetman Xiążę Konstanty Ostroski, mąż świętey pamięci, i trudno wysławioney dzielności. *Stryik.* 743, cf. niewysłowiony, niewysłowny, niewypowiedziany, niewymowny, niewyprawny. — *§. Jakoby się w tym chlubił, iakieby słowa w dziękowaniu twym wysławował! *Rey Pst. B b* 2, iakieby wyrażał, iakichby używał, welche Worte er würde hören laſſen. WYSŁAWIACZ, — a, *m.*, WYSŁAWCA, — y, *m.*, wysławiacz, co wysławia drugiego. *Włod.*, *Cn. Th.* 1334; *praedicator* wysławiacz, wychwalacz. *Mącz.*, uwielbiacz, uwielbiciel, cf. wywyższyciel, wynosiciel.

WYŚLĘCZYĆ *cz. dk.*, wyślęczać *ndk.*, ślęczeniem wyrobić, wyiednać, wynaleźć, wſkórać, herausducken, mit Ducken und Sitzen herausbringen, entdecken, erlangen. — Wyślęczyć się, ślęczeniem wymęczyć się, ſich müde und matt ducken, durch Ducken erſchöpfen. *Bndtk.*

WYŚLEDZIĆ, wyszledzić *cz. dk.*, wyśledzać, *wyśladować *ndk.*, śledząc wynaleźć, odkryć; wyszlakować, wytropić; *Bh.* wyſljditi; *Slo.* wyhledáwám (cf. wyglądać, cf. wypatrzyć); *Sr.* 1. wußlědżam; *Vd.* vunsслediti, obslo-

diti, sbarat, isprashat (*ob.* wyprosić, wypytać); *Rs.* изслѣдовать, изслѣдывать, причуять; herausspüren, ausspüren, durch Nachspüren entdecken, *pr. et fig. tr.* Wybadali skarby Ezawa, i wyśladowali taiemne rzeczy iego. *Leop. Abd.* 1, 6, wyśpiegowane są skarby iego, i wynalezione są skryte rzeczy iego. *Bibl. Gd.*) Bóg od wieczności drogę błyskawicy widział, i wypowiedział, i nagotował, i wyśladował. *Leop. Job.* 28, 26, doszedł iéy. *Bibl. Gd.* Konsul wszystkie ich przygotowania wyśladowawszy, rozstawił warty wedle potrzeby i czasu. *Pilch. Sall.* 86. Chce on taynią serca moiego wyśledzić. *Teat.* 45, 30, cf. wymacać). Staram się, iakobym mógł poiąć ścieszkę Naywyższego, i wyśladować cząstkę sądów iego. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34, dóyść. 3 *Leop.*, staram się doścignąć ścieszki iego, a wybadać się z części sądu iego. *Bibl. Gd.* – Wyśledzić się czego, n. p. Ten który był pierwszym do mądrości, doskonale iéy nie poznał, mgleyszy nie wyśladuie się iéy. 1 *Leop. Syr.* 24, 38, nie doścignie iéy. 3 *Leop.*, *id. Bibl. Gd.* – Wyśledzaiący; *Sr.* 1. wuśledniczki, wutzuchaté *sagax.* Wyśledzenie; *Rs.* изслѣдованіе, изслѣдываніе. – Niewyśledzony, *niewyśledny, nie do wyśledzenia, niewyścigły, niedościgły; *Ec.* неизслѣдимый, *inuestigabilis*, unausspürbar. Nogi téy niewiasty drogą żywota nie chodzą, ale są błędne, a niewyśledzone kroki iéy a pochody iéy. *Eraz. ięz. B b* 7. – §. Szuka ieszcze chciwy kupiec, coby mógł sobie przyswoić, wyśledza nieznane morza, i świata szranki przełamuie. *Pilch. Sen. list.* 4, 143, zwiedza, porze, przerzyna morza. WYŚLEDZICIEL, – a, *m.*, który co wyśledza, der Ausspürer.

WYŚLEPIĆ *cz. dk.*, wyślepiać *ndk.*, wyślepiać oczy aż do zaślepienia, die Augen stumpf sehen. Wyślepiać co, z wysileniem oczu przezierać, mit Anstrengung der Augen durchsehen, lesen u. s. w. Czytałem xiążkę sowizdrzałem nazwaną, którą z wielkim smakiem pospólstwo wyślepia, i w niéy znalazłem zbiór nieprzystoyności. *Mon.* 74, 636. – §., wyślepić kogo, *ob.* oślepić.

WYŚLIFOWAĆ, *ob.* Wyszlifować.

WYŚLIMACZYĆ *cz. dk.*, w ślimaka wykręcić, schneckicht herausdrehen. Fryzurę kształtownie wyślimaczyć. *Mon.* 69, 117.

WYŚLINIĆ *cz. dk.*, wyśliniać *ndk.*, ślinę wyrzucić, wypluć, Speichel auswerfen, ausspucken, ausspeien, *pr. et fig. tr.* Szczęśliwszy stokroć nad nas rzecznik wyszczekany, Co broniąc iednéy strony, obelżywe piany Na przeciwną wyślinia; bo za swoie iady Troistym zamkiem ciężkie waruie pokłady. *Zab.* 12, 167 *Zabł.*, cf. wywrzeć.

WYŚLIZNĄĆ się *zaimk. idntl.*; wyślizać się *ndk.*, *Bh.* wyklauznauti, uklauznauti; *Vd.* ismusniti, vunsmusniti (cf. wymusnąć), isderkniti, vunsderkniti, vunsderzhati, smusniti, prezhslesti, prezhsvitise, vmegnitise, odshterkniti; *Bs.* isklizuuti, ispuznuti (cf. wypełznąć); *Rs.* выскальзнуть, выскальзывать, выпятиться, (cf. pięta); śliskością swoią, zwinnością, szybkością, zręcznością się wymknąć, wykręcić się, entschlüpfen, entwischen, entfahren; *pr. et fig. tr.* Zapaśnicy oliwą smarowali ciało, aby łatwiéy ieden drugiemu z rąk się wyśliznął. *Hor. p.* 1, 44 *not.* Wyśliznie się iak piskorz. *Cn. Ad.* 1287. Z rąk się wyśliznie iako węgorz. *Jabł. Ez.* 11, cf. wykręci się sianem), Sarna łowcowi z rąk się wyślizła. *ib.* 26, uszła mu). To nawet co iuż trzymamy, z rąk się wyśliza. *Pilch. Sen. list.* 3, 298, cf. grzanka od gęby odpadnie). Łacno wpaść w sidła, ale się z nich wyśliznąć rzecz wielka. *Boh. Kom.* 1, 52, wypleść się, wyplątać się, wyleźć z nich). Z tych sideł się iego nie wyślizną kroki, Choć będzie rozum pracował stoki. *Chrośc. Job.* 65. Gdybym ią choć raz ieszcze mógł złapać, upewniam, że mi się nie potrafi z rąk moich wyśliznąć. *Teat.* 56 *c*, 119. W twoiéy iest mocy wyśliznąć się z tego wszystkiego. *Teat.* 30 *c*, 86, wybrnąć, wyskrobać się, wypławić się, wywikłać się, sich herauswinden, herausdrehen, losmachen. Ezop się konceptem wyślizał, Kiedy się korbacz na iego grzbiet zbliżał. *Jabł. Ez. B* 3. – Wyśliznąć się od czego, wyśliznąć się z czego, zręcznie się wyzwolić, uwolnić, wydrwić, sich künstlich losmachen, frey machen. Od śmierci, i pierzchliwy tchórz się nie wyśliznie. *Hor.* 1, 12 *Nar.* Chcieli się wyśliznąć z wypłacenia części Rzpltéy. *Ustrz. Kruc.* 3, 79, *ob.* wyłamać się). Ta nasza mowa nie ku temu się ściąga, żeby ludzie wyślizać się z powinności mieli, ale żeby co naybardziéy byli wdzięcznymi. *Gorn. Sen.* 132. – §. Wyśliznęło się słowo, wypsnęło się, wyleciało, wypadło, ein Wort ist einem entschlüpft, entwischt, entfahren. Wyśliznęły się Imperatorowéy te słowa. *Kur. P.* 218. – §. Wyślizgać się *zaimk. dk.*, wyślizgnąć się *idntl.*, ślizgaiąc się wysilić, naślizgać się do zmordowania, sich müde gleiten oder glitschen. – §., wyślizgać co, wyślizać co *cz. dk.*, śliskim uczynić, ganz glatt machen, schlüpfrig machen.

WYSŁOCHAĆ; *ob.* Wyszlochać.

WYSŁODNĄĆ *niiak. idntl.*; nabyć słodyczy, utracić gorycz, kwas, süß werden, die Bitterkeit oder Säure verlieren. Skórki cytrynowe wmocz w ostry ług, day im moknąć przez dziewięć dni, a odmień ług dnia piątego, a wléy miasto niego wody, aże z gorzkości wysłodną. *Sien.* 536.

WYSŁOWIĆ *cz. dk.*, wysławiać *ndk.*, (cf. wysławić, wysławiać); słownie wyrazić, wyrzec, wypowiedzieć, wyprawić, wymówić, *Bh.* wyslowiti; *Bs.* izustiti, izgovoriti, izgovarati, istumaciti, (cf. wytłumaczyć); *Rg.* izůstiti, izgovoritti, aussagen, aussprechen, ausdrücken. Usta moie nie będą mawiać nieprawości, ani ięzyk móy będzie wysławiał kłamstwa. *Leop. Job.* 27, 4, nie będzie powiadał zdrady. *Bibl. Gd.*) Mówił do niéy słowa, któreśmy wyżéy wysłowili. *Leop.* 2 *Paral.* 34, 22. Słuchaycie, a ia wysłowię wam, iako wielkie dobroci Bóg duszy moiéy uczynił? *Wrob. Zolt.* 149, cf. wysławić, cf. wystawić). Zacharyasz króciuchno wysłowił drogę Pańską i życie w świątobliwości i sprawiedliwości. *Biał. Pst.* 55, wskazał). – §. wysłowić, słowami dostatecznie czyli dokładnie wyrazić, zupełnie wypowiedzieć, opowiedzieć, opisać, wypisać należycie, vollkommen erschöpfend aussprechen, ausdrücken, beschreiben. Kto wysłowi męstwo Jehowy, kto wypowie wszystkę sławę iego? *Budn. Ps.* 106, 2, *Bibl. Gd.* Lecz co się zabawiam tém, co trudno dostatecznie wysłowić i wypisać? *Gwagn. dedyk.* Cnoty wysłowić trudno. *Zbil. Lam. B* 1. Kto to teraz dostatecznie usty wysłowić może i wypowiedzieć? *Wiśn.* 222. Moc wielkości iego kto wysłowi? *Leop. Syr.* 18, 3, ktoby

mogł wypowiedzieć sprawy iego, a któż doścignął wielmożnych spraw iego? *Bibl. Gd*). Któż to wesele niebieskie wysłowi? *Dambr.* 342; cf. prawdziwego słowa nie mamy, którémbyśmy wyrazić mogli świętych w chwale niebieskiéy błogosławieństwo; Pismo nazywa ie królestwem bożém, niebieskiém, Chrystusowém, domem oyca, raiem nowym, iednak dostatecznie wszystkiéy doskonałości szczęśliwości świętych wymówić żadném słowem nie możemy. *Karnk. Ktch.* 95). Kto obu was serdeczny żal wysłowić może? *Groch. W* 533. Litości Twoiéy nie wysłowiem Żadną wymową, anić od nas dany Może być równy tryb wdzięczności. *Odym. Św.* 2 *Ll.b.* - Wysłowiony, WYSŁOWNY, do wysłowienia, wyprawny, wymowny, wyraźny, wyrazisty do wyrażenia, do wymówienia, wypowiedziany, do wypowiedzenia, do wypisania, ausſprechlich, ausdrückbar; *Bh.* wenſlowný, wypprawitedlný, *Sr.* 1. wurečnite (wyrzeczny). Wysłowiony, co wyrazić słowami i opowiedzieć można. *Wlod.* - *Oppos.* niewysłowiony, niewysłowny; niewysłownie *adv.*, *Bh.* newýslowný, newyslowitedlný; *Slo.* newyprowitedlný; *Vd.* nesrezhliu, nevuristisliu (cf. wycisnąć); *Sla.* neizrecſen; *Rs.* неизреченный, неизглаголанный, неизглаголимый, unausſprechlich, unbeſchreiblich, unausdrücklich. Którego trudno wymówić, niewysłowiony, wieleby o tym mówić, wielki. *Cn. Th.* 541, nad wyraz). Idzie z nieba król niewysłowiony, mocny walecznik za nami. *Ryb. Ps.* 41. Dziecię nieocenione, Ani też wysłowione W Boskiéy wszechmocności. *Pieśń. Katol.* 30. Któż zaś wymówi ból niewysłowiony, Któryś ty Królu świata, prawy Boże, Cierpiał, do krzyża będąc przykowany. *Odym. Św.* 2 *Hh* 4. Ty sam patrz na niewysłowiony żal, ucisk i utrapienie moie. *Smotr. Lam.* 20. Niewysłowione okrucieństwo. *Krom.* 447. Niemal całą noc trwał z niewysłowioną słodkością i uciechą duszy swoiéy. *Wys. Al.* 385. To iest niewysłowioną miłością. *Farnov.* 67. Niewysłowiony wstyd. *Zbil. Lam. B* 2. Wstydliwości przepaść, przebieżawszy niesłychanym i niewysłownym zbytniém wszeteczeństwem swoim wszystkie wstydu i czystości inszych taiemnice, sama naostatek żadnéy części sprosnego ścierwu swego nie przepuści. *Jan. Oksz. C* 3. Pała w nich wsławienia się niewysłowna żądza. *Przyb. Luz.* 135. Niewysłownie dobry. *Przyb. Ab.* 49. Niewysłownie iest teraz dola iego błoga *Przyb. Ab.* 176. - Wysłowienie, **WYSŁOW, - u, *m.*, n. p. Z iego twarzy czerpały zdroie szczęśliwości nad wysłow. *Przyb. Milt.* 75. *Bh.* wenſlownoſt; t. i. niewysłowione, niewysłowne. (*Slo.* wiſlowutnoſt *emphasis*). - §. *Rhetoric.* wysłowienie, *elocutio. Gol. Wym.*, *Pir. Wym.* WYSŁOWICIEL, - a, *m.*, który co wysłowia, der Ausſprecher, Ausdrücker in Worten, Beſchreiber, *Rg.* izgovornik, izgovoritegl; *Bs.* izgovoritegl. - *w rodz. żeńsk.* wysłowicielka.

WYSŁUCHAĆ, *F.* wysłucha *cz. dk.*, wysłuchawać *ndk.*, wysłuchywać *czstl.*; *Bh.* wyſlechnauti, wyſlychati, wyſlyſſeti; *Vd.* vunlhlilhati, isſlſhati; *Sr.* 1. wuſlyſchacż, woſlyſchacż, wuſwuſchu; *Rs.* выслушать, выслушивать, wysłuchać kogo, słuchać wszystkiego co mówi. *Cn. Th.* 1334, słuchać z uwagą do końca, ganz ausbören, bis zu Ende ausbören, alles anhören. Wysłuchay a wyczytay przyczyny, iakowe są, co nas do odszczepieństwa prawie wycisnęły i przywiodły. *Gil. Ktch.* 4. Oni wysłuchawszy króla, odiechali. 3 *Leop. Math.* 2, 9, odsłuchawszy. 1 *Leop.* Kto pierwéy odpowiada, niźli rzeczy wysłucha, odnosi wstyd. *Radz. Prov.* 18, 13, kto odpowiada, piérwéy niż wysłucha, głupstwo to iego i zelżywość. *Bibl. Gd.*) Wysłuchay piérwéy, toż odpowiaday. *Cn. Ad.* 1287. Piérwéy obu stron wysłuchay, toż dekret rozsądnie wyday. *Cn. Ad.* 1019. Wysłuchać kogo śledząc, indaguiąc, examinuiąc, einen verhören. Bez wszego wysłuchania i sprawiedliwego wybaczenia, na to się nasadzili, aby ich wytracić. *Leop.* 3 *Mach.* 7, 4, bez wszelkiego *rozsądku i wypytania się. *Bibl. Gd.*, bez indagacyi, ohne gerichtliches Verhör. Pan opiekun raz w rok przyieżdżał, rachunków wysłuchawszy podstarościego, z pieniędzmi wracał. *Kras. Podst.* 2, 20, kazawszy mu złożyć rachunki, dać liczbę, kłaść liczbę). - Jagiełło tak nabożnie słuchawał mszy, że chociaż iuż nieprzyiaciele naieżdżali, nie chciał się ruszyć, aż piérwéy wysłuchał wszystkiéy mszy do końca. *Twor. Ok. E* 4, die Meſſe ganz ausbören. - §., wysłuchać chytrze abo taiemnie, kogo mówiącego. *Cn. Th.* 1334, *Vd.* vunposhlushati, dobogati; ausborchen. Żeby kto nie wysłuchał, opatrz dobrze wszędzie. *Bardz. Tr.* 459. Aby iaki nieprzyiaciel nie wysłuchał rady naszéy. *Cn. Th.* 1334. Drzwi i ściany częstokroć nas wysłuchaią. *Teat.* 12, 8, zdradzaią, wydaią. - §. Wysłuchać kogo proszącego, usłuchać prośby, modlitwy, zezwolić na nią, einen erbören. Gdym ia tak wołał, Bóg mnie nie wysłuchawał, ale ieszcze we dwóynasób moiéy nędzy przysparzał. *Baz. hst.* 136. Często Bóg próśb naszych nie wysłuchawa, przeto że źle prosimy. *W. Pst. W.* 2, 293. Grzesznych Bóg nie słucha; ale ieśli kto bożym chwalcą iest, tego wysłuchywa. *Leop. Joan.* 9, 31, wysłuchawa. *Bibl. Gd.*) Bóg dobrych, nie złych wysłuchywa. *Cn. Ad.* 27, cf. psi głos nie idzie do niebios). Pysznego Bóg nie wysłuchawa. *Karnk. Ktch.* 392. Nie wysłuchywa którego z nich, co go wzywaią. *Smotr. Lam.* 200. Wysłuchawał ie w ich wołaniu. *Ryb. Ps.* 225. - *§., wysłuchać, WYSŁYSZEĆ, do końca ze wszystkiém usłyszeć, wywiedzieć się, vollſtändig ausbören, vernehmen, erfahren; *Slo.* wyſlyſſim. Ani ucho wysłuchało, ani myśl może poymować, co Bóg raczył swym zgotować. *Groch. T. a Kęp.* 6. Gdy wysłyszeli faryzeuszowie przypowieści iego, pobaczyli, iż to o nich mówił. *Leop. Math.* 21, 45, usłyszawszy podobieństwa iego. *Bibl. Gd.* Gdy mię wypytali a wysłyszeli, chcieli mię wypuścić. *Leop. Act.* 28, 18, wysłuchawszy mię. *Bibl. Gd.* Dwie rzeczy od Heroda wysłyszeli ci święci królowie. *Biał. Pst.* 166. Skoro poważne poselstwo od archanioła wysłyszała N. Panna, zaraz uniżyła się za naypodleyszą sługę woli bożéy. *Bzow. roż.* 43. WYSŁUCHACZ, - a, *m.*, co wysłuchuie drugiego. *Wlod.*, *exauditor. Cn. Th.* 1334, der Ausbörer, Verhörer, Erbörer, Ausborcher, *Bh.* wyſlychač.

WYSŁUGA, - i, *ż.* (*Bh.* wenſluba, wenſlužka przysłane komu specyalne iedzenie, Beſcheideſſen); *Rs.* выслуга, co kto wysłużył, zasłużył, wysłużone, zasłużone, der Dienſtlohn, der Lohn, der Verdienſt. Sługa wysłużyć sobie wysługę powinien, ale wysługa sług iest żywność, wysłużenie iest praca, przez którą do żywności maią przychodzić. *Petr. Ek.* 109. Według roboty ma być każdego wysługa.

diti, sbarat, isprashat (*ob.* wyprosić, wypytać); *Rs.* изслѣдовать, изслѣдывать, причуяшь; herausspüren, ausspüren, durch Nachspüren entdecken, *pr. et fig. tr.* Wybadali skarby Ezawa, i wyśladowali taiemne rzeczy iego. *Leop. Abd.* 1, 6, wyśpiegowane są skarby iego, i wynalezione są skryte rzeczy iego. *Bibl. Gd.*) Bóg od wieczności drogę błyskawicy widział, i wypowiedział, i nagotował, i wyśladował. *Leop. Job.* 28, 26, doszedł iéy. *Bibl. Gd.* Konsul wszystkie ich przygotowania wyśladowawszy, rozstawił warty wedle potrzeby i czasu. *Pilch. Sall.* 86. Chce on taynią serca moiego wyśledzić. *Teat.* 45, 30, cf. wymacać). Staram się, iakobym mógł poiąć ścieszkę Naywyższego, i wyśladować cząstkę sądów iego. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34, dóyść. 3 *Leop.*, staram się doścignąć ścieszki iego, a wybadać się z części sądu iego. *Bibl. Gd.* – Wyśledzić się czego, n. p. Ten który był pierwszym do mądrości, doskonale iéy nie poznał, mgleyszy nie wyśladuie się iéy. 1 *Leop. Syr.* 24, 38, nie doścignie iéy. 3 *Leop.*, *id. Bibl. Gd.* – Wyśledzaiący; *Sr.* 1. wuzbłednicżki, wutżuchaté *sagax.* Wyśledzenie; *Rs.* изслѣдованїе, изслѣдыванїе. – Niewyśledzony, *niewyśledny, nie do wyśledzenia, niewyścigły, niedościgły; *Ec.* неизслѣдимый, *inuestigabilis*, unausspürbar. Nogi téy niewiasty drogą żywota nie chodzą, ale są błędne, a niewyśledzone kroki iéy a pochody iéy. *Eraz. ięz. B b* 7. – §. Szuka ieszcze chciwy kupiec, coby mógł sobie przyswoić, wyśledza nieznane morza, i świata szranki przełamuie. *Pilch. Sen. list.* 4, 143, zwiedza, porze, przerzyna morza. WYŚLEDZICIEL, – a, *m.*, który co wyśledza, der Ausspürer.

WYŚLEPIĆ *cz. dk.*, wyślepiać *ndk.*, wyślepiać oczy aż do zaślepienia, die Augen stumpf sehen. Wyślepiać co, z wysileniem oczu przezierać, mit Anstrengung der Augen durchsehen, lesen u. s. w. Czytałem xiążkę sowizdrzałem nazwaną, którą z wielkim smakiem pospólstwo wyślepia, i w niéy znalazłem zbiór nieprzystoyności. *Mon.* 74, 636. – §., wyślepić kogo, *ob.* oślepić.

WYŚLIFOWAĆ, *ob.* Wyszlifować.

WYŚLIMACZYĆ *cz. dk.*, w ślimaka wykręcić, schneckicht herausdrehen. Fryzurę kształtownie wyślimaczyć. *Mon.* 69, 117.

WYŚLINIĆ *cz. dk.*, wyśliniać *ndk.*, ślinę wyrzucić, wypluć, Speichel auswerfen, ausspucken, ausspeien, *pr. et fig. tr.* Szczęśliwszy stokroć nad nas rzecznik wyszczekany, Co broniąc iednéy strony, obelżywe piany Na przeciwną wyślinia; bo za swoie iady Troistym zamkiem ciężkie waruie pokłady. *Zab.* 12, 167 *Zabł.*, cf. wywrzeć.

WYŚLIZNĄĆ się *zaimk. idntl.*; wyślizać się *ndk.*, *Bh.* wyklauznauti, uklauznauti; *Vd.* ismusniti, vunsmusniti (cf. wymusnąć), isderkniti, vunsderkniti, vunsderzhati, smusniti, prezhslesti, prezhsvitise, vmegnitise, odsliterkniti; *Bs.* iskliznuti, ispuznuti (cf. wypełznąć); *Rs.* выскальзнуть, выскальзывать, выпялиться, (cf. pięta); śliskością swoią, zwinnością, szybkością, zręcznością się wymknąć, wykręcić się, entschlüpfen, entwischen, entfahren; *pr. et fig. tr.* Zapaśnicy oliwą smarowali ciało, aby łatwiéy ieden drugiemu z rąk się wyśliznął. *Hor. p.* 1, 44 *not.* Wyśliznie się iak piskorz. *Cn. Ad.* 1287. Z rąk się wyśliznie iako węgorz. *Jabł. Ez.* 11, cf. wykręci się sianem). Sarna łowcowi z rąk się wyślizła. *ib.* 26, uszła mu). To nawet co iuż trzymamy, z rąk się wyśliza. *Pilch. Sen. list.* 3, 298, cf. grzanka od gęby odpadnie). Łacno wpaść w sidła, ale się z nich wyśliznąć rzecz wielka. *Boh. Kom.* 1, 52, wypleść się, wyplątać się, wyleźć z nich). Z tych sideł się iego nie wyśliżną kroki, Choć będzie rozum pracował stoki. *Chrośc. Job.* 65. Gdybym ią choć raz ieszcze mógł złapać, upewniam, że mi się nie potrafi z rąk moich wyśliznąć. *Teat.* 56 *c*, 119. W twoiéy iest mocy wyśliznąć się z tego wszystkiego. *Teat.* 30 *c*, 86, wybrnąć, wyskrobać się, wypławić się, wywikłać się, sich herauswinden, herausdrehen, losmachen. Ezop się konceptem wyślizał, Kiedy się korbacz na iego grzbiet zbliżał. *Jabł. Ez. B* 3. – Wyśliznąć się od czego, wyśliznąć się z czego, zręcznie się wyzwolić, uwolnić, wydrwić, sich künstlich losmachen, frey machen. Od śmierci, i pierzchliwy tchórz się nie wyśliznie. *Hor.* 1, 12 *Nar.* Chcieli się wyśliznąć z wypłacenia części Rzpltéy. *Ustrz. Kruc.* 3, 79, *ob.* wyłamać się). Ta nasza mowa nie ku temu się ściąga, żeby ludzie wyślizać się z powinności mieli, ale żeby co naybardziéy byli wdzięcznymi. *Gorn. Sen.* 132. – §. Wyśliznęło się słowo, wypsnęło się, wyleciało, wypadło, ein Wort ist einem entschlüpft, entwischt, entfahren. Wyśliznęły się Imperatorowéy te słowa. *Kur. P.* 218. – §. Wyślizgać się *zaimk. dk.*, wyślizgnąć się *idntl.*, ślizgaiąc się wysilić, naślizgać się do zmordowania, sich müde gleiten oder glitschen. – §., wyślizgać co, wyślizać co *cz. dk.*, śliskim uczynić, ganz glatt machen, schlüpfrig machen.

WYSŁOCHAĆ; *ob.* Wyszlochać.

WYSŁODNĄĆ *niiak. idntl.*; nabyć słodyczy, utracić gorycz, kwas, süß werden, die Bitterkeit oder Säure verlieren. Skórki cytrynowe wmocz w ostry ług, day im moknąć przez dziewięć dni, a odmień ług dnia piątego, a wléy miasto niego wody, aże z gorzkości wysłodną. *Sien.* 536.

WYSŁOWIĆ *cz. dk.*, wysłowiać *ndk.*, (cf. wysławić, wysławiać); słownie wyrazić, wyrzec, wypowiedzieć, wyprawić, wymówić, *Bh.* wyslowiti; *Bs.* izustiti, izgovoriti, izgovarati, istumaciti, (cf. wytłumaczyć); *Rg.* izústiti, izgovoritti, aussagen, aussprechen, ausdrücken. Usta moie nie będą mawiać nieprawości, ani ięzyk móy będzie wysłowiał kłamstwa. *Leop. Job.* 27, 4, nie będzie powiadał zdrady. *Bibl. Gd.*) Mówił do niéy słowa, któreśmy wyżéy wysłowili. *Leop.* 2 *Paral.* 34, 22. Słuchaycie, a ia wysłowię wam, iako wielkie dobroci Bóg duszy moiéy uczynił? *Wrob. Zolt.* 149, cf. wysławić, cf. wystawić). Zacharyasz króciuchno wysłowił drogę Pańską i życie w świątobliwości i sprawiedliwości. *Biał. Post.* 55, wskazał). – §. wysłowić, słowami dostatecznie czyli dokładnie wyrazić, zupełnie wypowiedzieć, opowiedzieć, opisać, wypisać należycie, vollkommen erschöpfend aussprechen, ausdrücken, beschreiben. Kto wysłowi męstwo Jehowy, kto wypowie wszystkę sławę iego? *Budn. Ps.* 106, 2, *Bibl. Gd.* Lecz co się zabawiam tém, co trudno dostatecznie wysłowić i wypisać? *Gwagn. dedyk.* Cnoty wysłowić trudno. *Zbil. Lam. B* 1. Kto to teraz dostatecznie usty wysłowić może i wypowiedzieć? *Wiśn.* 222. Moc wielkości iego kto wysłowi? *Leop. Syr.* 18, 3, ktoby

mogł wypowiedzieć sprawy iego, a któż doścignął wielmożnych spraw iego? *Bibl. Gd*). Któż to wesele niebieſkie wysłowi? *Dambr.* 342; cf. prawdziwego słowa nie mamy, którémbyśmy wyrazić mogli świętych w chwale niebieſkiéy błogosławieńſtwo; Pismo nazywa ie króleſtwem bożém, niebieſkiém, Chryſtusowém, domem oyca, raiem nowym, iednak doſtatecznie wszyſtkiéy doſkonałości szczęśliwości świętych wymówić żadném słowem nie możemy. *Karnk. Ktch.* 95). Kto obu was serdeczny żal wysłowić może? *Groch. W.* 533. Litości Twoiéy nie wysłowiem Żadną wymową, anić od nas dany Może być równy tryb wdzięczności. *Odym. Sw.* 2 *Ll. b.* - Wysłowiony, WYSŁOWNY, do wysłowienia, wyprawny, wymowny, wyraźny, wyraziſty do wyrażenia, do wymówienia, wypowiedziany, do wypowiedzenia, do wypisania, außſprechlich, ausdrückbar; *Bh.* weyſlowný, wyprawitedlný, *Sr.* 1. wureknité (wyrzeczny). Wysłowiony, co wyrazić słowami i opowiedzieć można. *Wlod.* - *Oppos.* niewysłowiony, niewysłowny; niewysłownie *adv.*, *Bh.* newýſlowný, newyſlowitedlný; *Slo.* newyprowitedlný; *Vd.* nesrezhliu, nevuſtisliu (cf. wycisnąć); *Sla.* neizrecſen; *Rs.* неизрѣченный, неизглаголанный, неизглаголимый, unausſprechlich, unbeſchreiblich, unausdrücklich. Którego trudno wymówić, niewysłowiony, wieleby o tym mówić, wielki. *Cn. Th.* 541, nad wyraz). Jdzie z nieba król niewysłowiony, mocny walecznik za nami. *Ryb. Pſ.* 41. Dziecię nieocenione, Ani też wysłowione W Boſkiéy wszechmocności. *Pieśń. Katol.* 30. Któż zaś wymówi ból niewysłowiony, Któryś ty Królu świata, prawy Boże, Cierpiał, do krzyża będąc przykowany. *Odym. Sw.* 2 *Hh* 4. Ty sam patrz na niewysłowiony żal, ucisk i utrapienie moie. *Smotr. Lam.* 20. Niewysłowione okrucieńſtwo. *Krom.* 447. Niemal całą noc trwał z niewysłowioną słodkością i uciechą duszy swoiéy. *Wyſ. Al.* 385. To ieſt niewysłowioną miłością. *Farnov.* 67. Niewysłowiony wſtyd. *Zbil. Lam. B* 2. Wſtydliwości przepaść, przebieżawszy niesłychanym i niewysłownym zbytniém wszeteczeńſtwem swoim wszyſtkie wſtydu i czyſtości inszych taiemnice, sama naoſtatek żadnéy części sprosnego ścierwu swego nie przepuści. *Jan. Oksz. C* 3. Pała w nich wsławienia się niewysłowna żądza. *Przyb. Luz.* 135. Niewysłownie dobry. *Przyb. Ab.* 49. Niewysłownie ieſt teraz dola iego błoga. *Przyb. Ab.* 176. - Wysłowienie, **WYSŁOW, - u, *m.*, n. p. Z iego twarzy czerpały zdroie szczęśliwości nad wysłow. *Przyb. Milt.* 75, *Bh.* weyſlownoſt; t. i. niewysłowione, niewysłowne. (*Slo.* wiſlowutnoſt *emphasis*). - §. *Rhetoric.* wysłowienie, *elocutio. Gol. Wym.*, *Pir. Wym.* WYSŁOWICIEL, - a, *m.*, który co wysłowia, der Außſprecher, Ausdrücker in Worten, Beſchreiber, *Rg.* izgovornik, izgovoritegl; *Bs.* izgovoritegl. - *w rodz. żeńſk.* wysłowicielka.

WYSŁUCHAĆ, *F.* wysłucha *cz. dk.*, wysłuchawać *ndk.*, wysłuchywać *czstl.*; *Bh.* wyſlechnauti, wyſlychati, wyſlyſſeti; *Vd.* vunlhlilhati, isſlſnati; *Sr.* 1. wußlyſchacż, woßlyſchacż, wußwuſchu; *Rs.* выслушать, выслушивать, wysłuchać kogo, słuchać wszyſtkiego co mówi. *Cn. Th.* 1334, słuchać z uwagą do końca, ganz aushören, bis zu Ende aushören, alles anhören. Wysłuchay a wyczytay przyczyny, iakowe są, co nas do odszczepieńſtwa prawie wycisnęły i przywiodły. *Gil. Ktch.* 4. Oni wysłuchawszy króla, odjechali. 3 *Leop. Math.* 2, 9, odsłuchawszy. 1 *Leop.* Kto piérwéy odpowiada, niźli rzeczy wysłucha, odnosi wſtyd. *Radz. Prov.* 18, 13, kto odpowiada, piérwéy niż wysłucha, głupſtwo to iego i zelżywość. *Bibl. Gd.*) Wysłuchay piérwéy, toż odpowiaday. *Cn. Ad.* 1287. Piérwéy obu ſtron wysłuchay, toż dekret rozsądnie wyday. *Cn. Ad.* 1019. Wysłuchać kogo śledząc, indaguiąc, examinuiąc, einen verhören. Bez wszego wysłuchania i sprawiedliwego wybaczenia, na to się usadzili, aby ich wytracić. *Leop.* 3 *Mach.* 7, 4, bez wszelkiego *rozsądku i wypytania się. *Bibl. Gd.*, bez indagacyi, ohne gerichtliches Verhör. Pan opiekun raz w rok przyieżdżał, rachunków wysłuchawszy podſtarościego, z pieniędzmi wracał. *Kras. Podſt.* 2, 20, kazawszy mu złożyć rachunki, dać liczbę, kłaść liczbę). - Jagiełło tak nabożnie słuchawał mszy, że chociaż iuż nieprzyiaciele naieżdżali, nie chciał się ruszyć, aż piérwéy wysłuchał wszyſtkiéy mszy do końca. *Twor. Ok. E* 4, die Meſſe ganz aushören. - §., wysłuchać chytrze abo taiemnie, kogo mówiącego. *Cn. Th.* 1334, *Vd.* vunpoſhluſhati, dobogati; aushorchen. Żeby kto nie wysłuchał, opatrz dobrze wszędzie. *Bardz. Tr.* 459. Aby iaki nieprzyiaciel nie wysłuchał rady naszéy. *Cn. Th.* 1334. Drzwi i ściany częſtokroć nas wysłuchaią. *Teat.* 12, 8, zdradzaią, wydaią. - §. Wysłuchać kogo proszącego, usłuchać prośby, modlitwy, zezwolić na nią, einen erhören. Gdym ia tak wołał, Bóg mnie nie wysłuchawał, ale ieszcze we dwóynasób moiéy nędzy przysparzał. *Baz. hſt.* 136. Częſto Bóg prośb naszych nie wysłuchawa, przeto że źle prosimy. *W. Pſt. W.* 2, 293. Grzesznych Bóg nie słucha; ale ieśli kto bożym chwalcą ieſt, tego wysłuchywa. *Leop. Joan.* 9, 31, wysłuchawa. *Bibl. Gd.*) Bóg dobrych, nie złych wysłuchywa. *Cn. Ad.* 27, cf. psi głos nie idzie do niebios). Pysznego Bóg nie wysłuchawa. *Karnk. Ktch.* 392. Nie wysłuchywa którego z nich, co go wzywaią. *Smotr. Lam.* 200. Wysłuchawał ie w ich wołaniu. *Ryb. Pſ.* 225. - *§., wysłuchać, WYSŁYSZEĆ, do końca ze wszyſtkiém usłyszeć, wywiedzieć się, vollſtändig aushören, vernehmen, erfahren; *Slo.* wyſlyſſim. Ani ucho wysłuchało, ani myśl może poymować, co Bóg raczył swym zgotować. *Groch. T. a Kęp.* 6. Gdy wysłyszeli faryzeuszowie przypowieści iego, pobaczyli, iż to o nich mówił. *Leop. Math.* 21, 45, usłyszawszy podobieńſtwa iego. *Bibl. Gd.* Gdy mię wypytali a wysłyszeli, chcieli mię wypuścić. *Leop. Act.* 28, 18, wysłuchawszy mię. *Bibl. Gd.* Dwie rzeczy od Heroda wysłyszeli ci święci królowie. *Biał. Pſt.* 166. Skoro poważne poselſtwo od archanioła wysłyszała N. Panna, zaraz uniżyła się za naypodleyszą sługę woli bożéy. *Bzow. roż.* 43. WYSŁUCHACZ, - a, *m.*, co wysłuchuie drugiego. *Wlod.*, *exauditor. Cn. Th.* 1334, der Aushörer, Verhörer, Erhörer, Aushorcher, *Bh.* wyſlychač.

WYSŁUGA, - i, *ż.* (*Bh.* weyſluha, weyſlużka przysłane komu specyalne iedzenie, Beſcheideſſen); *Rs.* выслуга, co kto wysłużył, zasłużył, wysłużone, zasłużone, der Dienſtlohn, der Lohn, der Verdienſt. Sługa wysłużyć sobie wysługę powinien, ale wysługa sług ieſt żywność, wysłużenie ieſt praca, przez którą do żywności maią przychodzić. *Petr. Ek.* 109. Wedle roboty ma być każdego wysługa.

Pot. Pocz. 459, iaka praca, taka płaca). Kto się wydziela od posługi, aby też żadnéy wysługi nie miał. *Bzow. roż.* 109. Jakie takie posługi, chcą swéy wysługi. *Dwor E*3. Naylepiéy się dzieie z królem tam, gdzie wysługi tuż idą za zasługami. *Pot. Syl.* 148, cf. nagroda, nadgroda). Wysługa grzechu ieſt śmierć. *Leop. Rzym.* 6, 23, zapłata za grzech ieſt śmierć. *Bibl. Gd.* - §., wysługa, usługa komu świadczona, ein erwiesner Dienst, eine Gefälligkeit. Nigdy się trudy i wysługi nasze nie nadgrodzą. *Teat.* 4 *b*, 151. Do wszelkiéy gotów ieſt WcPana wysługi. *Tr.*, cf. odsługa, odsługowanie. WYSŁUŻYĆ *cz. dk.*, *wysługować, wysługuie *kontyn.*; wysługiwać *czstl.*, *Bh.* wysľaužiti; *Sr.* 1. wyßlužicż; *Rs.* выслужить, выслуживать, służąc zarobić, zasłużyć, wyrobić, wyiednać sobie, durch den Dienst erwerben, erdienen, verdienen, durch Dienste erhalten, erlangen. Służy drugi czas nie mały, przecię nic nie wysłuży. *Potw. Wroż.* 62. Sługa wysłużyć sobie wysługę powinien; wysługą sług ieſt żywność; wysłużenie ieſt praca, przez którą do żywności ma przychodzić. *Petr. Ek.* 109. Wysłużone, wysługa. *Cn. Th.* 1234. Tytuł Margrabi wysłużył u Honoryusza. *PKchn. Orl.* 1, 65, w nagrodę zasług wziął). Kiedy który szlachcic na panach imienie leżące wysłużył, będąc w dzierżeniu tego imienia, a potymby chciał precz, tedy mu wolno będzie odeyść ze wszyſtkiém nabyciem swoiém i nakładem. *Stat. Lit.* 89. Dla wasem zbierał i wysługował, na was robiłem, dzieciście moie, wamem ſkarbił. *Sk. Kaz.* 531. Maiąc w sercu poczciwe czucie, w ręku pałasz, Wysłużysz prawą chwałę, wielkie rzeczy zdziałasz. *Przyb. Luz.* 305. Rayſkiego dziedzictwa nikt nam wysłużyć nie mógł, iedno syn boży. *Sk. Zyw.* 190, wyrobić, wyiednać, wyſkarbić). - Jeżeli towarzysz nie wysłuży iednego munduru, t. i. lat czterech, a dymiſsyą sobie wyiedna, munduru nosić nie będzie mógł. *Kaw. Nar.* 57, wytrwaniem pewne lata służby zasłużyć). - Wysłużyć lata, wyſtać lata, służyć do końca wyznaczonego czasu, ausdienen, die Jahre aushalten. Wysłużyć lata u rzemieślnika, wyterminować, auslernen, bey den Handwerkern. *Zaimk.* wysługuie się, *inter tirones militiae, aulae, opificii etc. verſor. Cn. Th.* 1334 cf. terminuię, ieſtem w terminie, die Dienstjahre antreten, in den Dienstjahren stehen, im Dienste stehen; wysługuię się, do końca służę, *permerere, explere stipendium, ib.*, die Dienstjahre ausstehen, vollenden, überstehen. Zakazał, żeby żaden żołnierz, pókiby się nie wysłużył, w mniſki ſtan nie szedł. *Sk. Dz.* 594. - Wysłużony, WYSŁUŻNY, który do końca wysłużył, ein Ausgedienter, der seine Zeit ausgedient hat; *Bh.* wysľaužilý; *Sol.* wyslaužený. Wysłużony sługa, żołnierz, wolny od służby, *emeritus. Cn. Th.* 1334. Wysłużone w edukacyi osoby maią łaſkawe pensye. *Dyar. Gr.* 140, *ob.* emeryt, emerytura). Ten pospolicie ieſt obyczay bogów, mieścić wysłużnych na zwierzyńcu w niebie. *Zab.* 14, 171, cf. zasłużony). - Wysłużenie, wysłużone, wysługa, to co się wysłużyło, der Dienstlohn. Z rąk królewſkich cnota patrzy wysłużenia swego. *Pot. Arg.* 106, nagrody, wynagrodzenia zasług. - §. Wysłużyć się, służąc wycieńczyć się, zrobić się, sich im Dienste abmatten, entkräften, aufreiben. Zapłaciłem karetę, choć wysłużoną, tak iak gdyby była naynowsza, w nadziei, że siodlarze wząb odnowić potrafią, a lakiernicy utaić lat kilka iéy wieku. *Pam. Warsz.* 3, 532 *Cztr.*, choć używaną bardzo, wyszarzaną, abgenutzt, abgebraucht. - §. Wysługiwać się komu, czynić mu wysługi, usługi, posługi, einem Dienste leisten, Dienste erzeigen, erweisen, sich um ihn verdient machen. Sługa panu się wysługuie, więc mu za to nagroda powinna. *Mon.* 70, 647. Censorowie szacowali, ieśli kmieć albo rzemieślnik wysługowali się. *Biel. Sw.* 21, zasługowali na wynagrodzenie). W każdéy się okazyi WcPanu wysłużę. *Tr.* Wysłużyć się WcPanu ieſtem powinien, tylko że niektóre teraz mię zatrudniaią sprawy. *ib.*, cf. odsłużyć). - §. Wysługiwać się, służbą się żywić, służąc utrzymywać się, *gnarować się, służyć, być służącym, sich mit Dienen ernähren, Dienste thun, dienen. Wydziedziczę ią; niech się wysługuie iak proſta dziéwka. *Teatr.* 30 *b*, 150, niech póydzie do służby, niech służy.

WYSMAGNĄĆ *cz. idntl.*, wysmagać *ndk.*, wysmagiwać *czstl.*, wychłoſtać, wysiec rózgami, wymerſkać, einen auspeitschen, besonders mit Ruthen, ausstäupen; *Bh.* wymrſſtiti; (*Bh.* wyſmahnauti *exarescere* wysuszyć, wysmażyć, wyſmachlý *torridus*). Wysmagać kogo, siec biczem. *Cn. Th.* 1334. Wysmagany, smaganiec. *Cn. Th.* 1334 *et* 1028; cf. wyświecić kogo, wysmagać po rynku, po mieście, po ulicach. *Cn. Th.* 1337, öffentlich ausstäupen, den Staupbesen geben.

WYSMALAĆ, *ob.* Wysmolić. WYSMALCOWAĆ, *ob.* wyszmalcować, wyszmelcować.

WYSMARKNĄĆ *cz. idntl.*, wysmarkać *ndk.*; *Bh.* wyſmrkauti, wyſmrkati; *Sr.* 1 wußmarkam; *Dl.* vſzeknuti (*ob.* wysiąknąć); *Rs.* высмаркать, высмаркивать, smark wyrzucić, wytrzeć, ausrotzen.

WYSMAROWAĆ *cz. dk.*, wysmarowywać *czstl.*, wysmarowuie *Pr. kontyn.*, ze wszyſtkiém posmarować, smarowaniem wygładzić, wypełnić, herausschmieren, ausschmieren, ganz beschmieren. Mieszanina ta saletrzana wykłada się na iakie naczynie sadłem wysmarowane. *Jak. Art.* 2, 82. Rzekłbyś że wiedma, na łyse góry wzlecieć maiąca, czarowniczą się maźcią wysmarowała. *Mon.* 70, 384 - *fig.* Język sobie dzikiemi, niewłaściwemi rzeczom, a do dziś dnia między cyrulikami używanemi wysmarował słowami, i za wielkiego doktora uchodzi. *Perz. Cyr.* 2, 322; cf. liznął łaciny. - §. Wysmarować co, smaruiąc wypotrzebować, ausschmieren, verschmieren, schmierend verbrauchen. Wysmarować oléy, maźć. *Cn. Th.* 1328. Wysmaruie za grosz abo za dwa, a weźmie czasem kilka złotych od smarowidła. *Sak. Sob. A* 4 *b*.

WYSMAŻYĆ *cz. dk.*, smażeniem wyciągnąć, wysuszyć; *Bh.* wyſmažiti *Vd.* vunsvariti, ſpuſhati, vunſzvirati, ausschmoren, ausprägeln. Wysmażyć, t. i. wyciągnąć siłę i esencyą z ziół, czyli sok z owoców wycisnąć, na czyſto przecedzić. *Wiel. Kuch.* 434. Wysmażyć powidła, *ob.* powidło. Do wysmażenia potraw, potrzębe wilgotności przydać. *Sak. pr.* 159. Kości moie, iako rzecz wysmażona, uschły. *Sk. Zyw.* 2, 291 *b*, wysuszona). - *fig. et tr.* Kat na złoczyńcy wyznanie wysmaży. *Pot. Syl.* 69, smażeniem, czyli paleniem, katowaniem, wymęczy, das Geständniß durch Brennen herauszwängen. - Pierwéy musi do czyśca, a z czyśca potym dopiero wysmażywszy się do-

do nieba. *Zrn. Pst.* 211, w ogniu czyscowym wyczyśeiwszy się, durchs Fegfeuer geläutert. - *aliter*: Wysmażaią się grona winne smakowite Wysoko na pagórkach opoczyſtych. *Otw. W.* 418, dościgaią, dożrzewaią, dowarzaią się, die Trauben werden reif. - *fig. tr.* Wysmażyć co, koncept, myśl, wyraz, *=* wysadzić, wytężyć, recht herausputzen, übertreiben, auskünſteln, ausdrechſeln. Chciałbym ſkończyć przez iaką rzecz piękną, wysmażoną, któraby w sobie miała ogień i minę głębokiéy myśli. *Teat.* 20, 9. Na to tak śliczne i wysmażone kazanie, nic mu więcéy nie powiem. *ib.* 27, 26, cf. alembikować, przedeſtylować). Wysmażone wyrazy, nie twoiéy to rady, Nie chcesz nadętych myśli, ani słów przesady. *Jak. B.* 123. - Day go katu, iakże się wysmażył! *Teat.* 8 *c*, 66, iak się wysadził, wie er ſich herausgeſtrichen hat.

WYŚMIAĆ; *F.* wyśmieie *czynn. dok.*, wyśmiewać *ndok.*, wyśmiać kogo, *= zaimk.* wyśmiewać się, wyśmiać się z kogo, z pośmiechem go podeymować, z śmiechem odprawić, einen auslachen; *Boh.* wyſmati ſe, wyſmegi ſe, wyſmjwati ſe; *Sr.* 1. wußmewam, wußmeſchu, wuſmeju, wuſmejem, woßmeſchu; *Crn.* posmehujem se; *obacz* pośmiewać się; *Vd.* vunsmijat, poſmiehati, posmehovat, poſmehuvatiſe, vunſmehuvati, vunſmejatiſe, sashmehuvat, ſasmihovat, osmehuvati, (*obacz* ośmiać), ſe is kogo seſmehuvati; *Rs.* подсмѣять, подсмѣивать, осмѣять, осмѣхаю, осмѣиваю, просмѣять, насмѣяться, насмѣхаться (cf. naśmiać się), скалозубить, зубоскалить (*ob.* zęby wyszczérzać); *Ec.* просмѣхствовати, просмѣхаюся. Gdym całemu dworowi oczy chciał otworzyć, naypiérwszy mnie uczeń wyśmiał. *Mon.* 65, 91. Wyśmiewaiąc innych, spodzieway się być wyśmianym na wzaiem. *Teat.* 27, 23. Wyśmiany, wyszydzony, wyksykany; *Ec.* площадопоемъ, о комъ въ собранїяхъ народныхъ смѣются или поносительно говорятъ. Jeżeli się zemnie kto śmieie, to też i ia za to innych wyśmiewam. *Teat.* 6, 20 Jeżeli będziesz przebywać na wielkim świecie, żebyś porzuciła ten ton dogmatyczny, z którego byłabyś zapewne wyśmiana. *Teat.* 38, 178. Przyszedł nakoniec ieden z dobrze patrzaiących, Żałował i wyśmianych i wyśmiewaiących. *Kras. Bay.* 113. Stryy kochaiący, synowca w omyłce żałuie, ale go nie wyśmiewa. *Teat.* 49 *b*, 64. Ty zamiaſt litości, z piérwszych podobno ieden wyśmiewasz się z moiéy szczerości. *ib.* 54 *d*, 22, drwisz, przedrwiwasz). - Wyśmiać co, podać w pośmiewiſko, śmiesznym wyſtawić, na pośmiech wyſtawić, lächerlich machen, dem Gelächter Preis geben. Wyśmiał w pieśniach satyrycznych, co warte było wyśmiania. *Przyb. Luz.* 349. Wyśmiewanie, Wyśmianie, WYŚMIECH, - u, *m.*, das Auslachen; *Bh.* weyſmeſſek, auſméſſky, weyſméſſky; *Ross.* осмѣиванїе, осмѣянїе, скалозубство, зубоскальство; *Ec.* пресмѣянїе, подсмѣхъ, насмѣшка, ругательство cf. urąganie), поношенїе. Rzucaią klątew wyśmiechu na dawnogrzeczną sektę. *Pam. Warsz.* 4, 50 *Cztr.* Podłość cię ta przed całym światem na wyśmiech ſtawia. *Teat.* 31 *b*, 131. Te fraszki mogą nabawić kłopotem, Kogo ugodzi wyśmiech swoim grotem... *N. Pam.* 10, 105. WYŚMIEWACZ, - a, *m.*, WYŚMIEWCA, - y, *m.*, wyśmiewaiący drugich, wyśmiewaiący się z drugich, szydzący z drugich, szyderca, der Auslacher, Verlacher; *Sr.* 1. wußmewak, wußmeſchnik; (woßmechar szyderz, wußmecharſki szyderſki; *Boh.* auſméſſny urągaiący się; *Vd.* posmehovauz; *Ec.* пресмѣшникъ; *Rs.* скалозубъ, зубоскалъ. Censorowie, czyli wyraźniéy mówiąc, wyśmiewacze cnoty. *Teat.* 11 *c*, 32. Stateczność mężna poprawia częſtokroć naigrawaiącego się, i czyni wyśmiewacza naśladowcą. *Kras. Pod.* 2; *w rodz. żeńsk.* wyśmiewaczka; *Rs.* скалозубка, зубоскалка.

WYŚMIARDNĄĆ *niiak. idntl.*, wyśmierdzieć *dk.*, ze wszyſtkiém prześmiardnąć, smrodem przeyść, ganz ſtinkig werden, *pr. et impr.* Bezrozumnico, laty wyśmierdziała! *Zebr. Ow.* 128 *longa venis confecta senectus.* Głupi, który po szkodzie żałuie utraty, Który wyśmiardłe babſko bierze dla intraty. *Nar. Dz.* 3, 123. - §. Wyśmierdzieć, iuż przeſtać śmierdzieć, ausſtinken, aufhören zu ſtinken.

WYŚMIENITOŚĆ, - ści, *ż.*, wyborność, celność, wytworność, znakomitość, znakomita doſkonałość, die Treflichkeit, Vortreflichkeit; *Rs.* отмѣнность (cf. odmienność); *Ec.* благоизящество. Ogrodnicy Tureccy nie maią wcale biegłości w tych wyśmienitościach, któremi się ogrody nasze zdobią. *Kłok. Turk.* 226. W trzeciéy sali *krzemiężne te wyśmienitości Dźwięk nowy wydawały dla tych lubych gości, Witania sześciochórne potym naſtąpiły. *Chod. Kost.* 59. WYŚMIENITY, - a, - e; - to, - cie *adv.*, przewyborny, wytworny, na wytwor, celny, znakomity, łepſki, główny, *czyſty; *Crn.* shtaif, (cf. sztywny); *Rs.* отмѣнный cf. odmienny, różniący się); *Ec.* благоизящный. Właśnie w téy sukni masz minę wyśmienitą. *Teat.* 36, 37, cf. suta mina). Wyśmienicie, wybornie, arcydobrze; *Rs.* отмѣнно; *Ec.* благоже. Prawdziwie Wc Pan wyśmienicie wyglądasz. *Teat.* 23 *b*, 67. Jeſtem zdrów wyśmienicie, i apetyt mam główny. *Boh. Kom.* 4, 372. Co kumie o tym myślicie, Wszyſtko tam ieſt wyśmienicie, Wino i obiad smaczny. *Teat.* 52 *c*, 44. - Wyśmienity do czego, treflich zu etwas. Znam ia to, żeś Wc Pan wyśmienity do żartów. *Teat.* 5 *c*, 40; cf. *Ec.* благоизяществую.

WYŚMIERDZIEĆ, *obacz* Wyśmiardnąć. WYŚMIEWAĆ, WYŚMIEWACZ, WYŚMIEWCA, *ob.* wyśmiać.

WYSMOKTAĆ *cz. dk.*, wysmokcze *F.*, wysmoktuie *Pr. kontyn.*; wysmoktywać *czstl.*, smokcząc wyciągnąć, herausſchlürfen, ausſchlürfen. Na te wysiéwki nalać wody gorącéy, aby resztę wysmoktała. *Torz. śk.* 17. Cementor, gdy się do iakiéy wilgoci dorwie, z chiwością ią do siebie ciągnie i wysmoktuie. *ib.* 67, cf. wyłknąć, wyſsać.

WYSMOLIĆ *cz. dk.*, wysmalać *ndk.*, smołą wysmarować, austheeren, auspichen; *Bh.* wyſmoliti, wſmolowati; *Rs.* высмалить, высмаливать. - §., Mocno posmolić, pobrukać, zwalać, ſtark beſchmieren, beſchmutzen.

WYSMRODZIĆ *cz. dk.*, wysmradzać *ndk.*, smród wydawać, smrodem napełnić, voll ſtänkern; cf. wyśmiardnąć, wyśmierdzieć. - §. Wysmrodzić się, ulżyć wielkiéy przyrodzonéy potrzebie, *ob.* wysrać się; ſich ſeiner Nothdurft entledigen.

WYSMUKNĄĆ *cz. idntl.*, wysmukać, WYSMYKAĆ *ndk.*, wysmukuie *Pr. kontyn.*, wysmukiwać *czstl.*, smuknieniem wydobyć, wygarnąć, herausſtreifen, herausſtreichen, mit dem

Fingern herausdrücken, herausziehen; *Cro.* izſmeknuti, izſmikavam; *Vd.* vunſmiegat, isshmikati *exprimere*; *Bh.* wy=ſmeknuti *stringere gladium*, wyſmeknaut ſe *elabi*, *ob.* wymknąć, zemknąć). Samaż i iałowicom wysmyka wymiona, J flaszę przyniosłszy wina Strudzonego ogrzeie męża u komina. *Tward. Misc.* 109. Nereidy nie siadaią Pod kądzielą, ni długich nici wysmykaią. *Zebr. Ow.* 355, *vellera motis nulla trahunt digitis*). Żyto z pszenicy wysmukane, na nasienie nie służy, dla buyności tego ziarna. *Haur. Sk.* 9. – Wysmuknąć ręce, *reuocare*, *reducere manicas versus brachia vel humeros. Cn. Th.* 1334, die Arme aufſtreifen, die Aermel aufſtreifen, wyoiągnąć ręce, die Arme hervorſtrecken, ausſtrecken. Pasterka wysmuknęła ręce do doienia. *Tward. Daf.* 58. Wysmuknąwszy ręce, rzuć się każdy do pracy wezwania i powołania swego. *Dambr.* 90. Pan wysmuknął swoie święte ramię przed oczyma wszech narodów. *Radz. Jes.* 52, 10, *Bibl. Gd.*, wyciągnął). Wężośłapowie zuchwali, rąk setnie na niebo wysmukali *Zebr. Ow* 7, *manus caelo iniicere parabant*). Mléczne ku niebu wysmuknąwszy szyie K-niemu coś mówić zdaią się lilie. *Zab.* 9, 14. – Już siwy Kalchas z nożem się wysmuknie. *Pot. Syl.* 120, wysuwa się, gotuie się, rückt hervor, macht ſich parat. – §. Wysmukać, wymuſkać, wygłaſkać, wygładzić, glatt ſtreichen, glatt ſtreicheln, glätten. *Perpolio* wycieram, wychędożam, wyſtrycham, wysmukuię. *Mącz. Mangonicus*, smukierſki, co do wyſtrychnienia i wysmuknienia należy. *Mącz.* *Wyszmukuię, przyprawiam ſtare rzeczy, aby były skupnieysze, *mangonizo. Volck.* 525. Wygoliwszy a wysmuknąwszy sobie czuprynę, iuż zapomni wszyſtkiego innego. *Gorn. Dw.* 115. Niech się naybardziéy wysmuknie sowa, przecię nie dóydzie sokoła. *Fr. Ad.* 66, niech się wygładzi, wyſtroi, wysadzi, ſich herausſtreichen, herausſchniegeln, herausputzen. Wysmukly, wymuſkany, wygłaszczony, wygładzony, herausgeſchniegelt, glatt geſtrichen. Doſtanę męża według swego guſtu, nie takiego dryblasa, ale z wysmukłemi wąsikami, z czerkieſką czupryną. *Mon.* 70, 14. Wysmukany, wymuſkany, wygładzony, gładysz, galant. *Cn. Th.* 1334 *et* 1321, *et* 183. Hippodamus zdał się niektorym przywysmukleyszym, kochał się w włosach rozpuszczonych, utrafionych. *Petr. Pol.* 113. Do posługi ſtołowéy zniewieściali Rzymianie używali wysmukłych i wymuſkanych gładyszów z zwisłemi włosami, ubranych na kształt niewiaſt. *Pilch. Sen. list.* 4, 149. – Wysmukły, smagły, nie gruby, ſchlank, ſchmächtig; *Bh.* konopatý (cf. konop), lepý (cf. lepſki), táhlý (cf. *ciachly, ciągnąć), ſſtíhlý (cf. ścignąć), cziplý (cf. szczupły); *Vd.*tinek (cf. cienki), ſhibkaſt, (cf. gibki, cf. szybki), ſhibek, ſuhoten (cf. suchy), droben (cf. drobny): *Rg.* tankòvit; *Sr.* 1. cjenki, ſnadne (cf. snadny), cjenkovité, ſchwizne, cjenkuſki, ſubtilné (cf. subtelny), wahodné (cf. łagodny); *Rs.* гибкїй, тонкїй, худощавый, сухощавый. Raźne i wysmukłe chłopy lektykę noszące. *Pilch. Sen. list.* 4, 51, wzrosłe, urodziwe, duże). Ludzie *wycmukli. *Perz. Lek.* 198. W moim guście nóżka mała, śliczna, wysmukła, kończaſta. *Teat.* 56 *c*, 32, subtelna, niegruba, cf. sucha noga). WYSMUKŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt wysmukłym, die Glattheit, Schlankheit, Schmächtigkeit; *Boh.* konopatoſt, lepoſt, cziploſt; *Sr.* 1. cjenkoſcj, ſnadnoſcj; *Vd.* tinkuſt, ſhibkuſt, tinkuta, ſuhotnoſt, ſhibkuta, ſhibezhnoſt, drobnina; *Rg.* tankòvitos, tancina.

WYŚNIADAĆ; *ob.* śniadać.

WYŚNIĆ *cz. dk.*, sen sprawdzić, wyiawić, das Traumgeſicht erfüllen, den Traum verwirklichen, wahrmachen. Faraonowi woły tłuſte i chude wyśniły siedm lat żyznych, siedm lat głodnych. *Chmiel.* 1, 185. - *Zaimk.* wyśnić się komu, wyiawić się co sen oznaczał, wahr werden, in Erfüllung gehen, von Träumen. Człek swych myśli nie ieſt panem, Częściéy nam się rzecz wspaczy, niżli wyśni. *Pot. Syl.* 298. – *tr.* Straż nie to, co było, mówiła przenaięta, lecz co się xięży wyśniło. *Kanc. Gd.* 106, wymarzyło, uroiło; was ihnen geträumt hatte; was ſie erträumt hatten.

*WYŚNIECIĆ *cz. dk.*, wyrzucić, zgubić, upuścić, wyronić, fallen laſſen, fahren laſſen, wegwerfen, verlieren. Co ptak, pierząc się corok z ogona wyśnieci, To się znakiem honoru w herbach ludzkich świeci. *Pot Pocz.* 436. Wyśniecone pióra. *ib.* 702; cf. wypierzyć.

WYŚNIEDZIĆ, WYŚNIEDZIEĆ, *ob* śniedzić, śniedzieć.

WYSNUĆ, *F.* wysnuie *cz dk*, wysnować, wysnuwać *ndk.*, snuiąc wyciągnąć, wypleść, wywikłać, herausfädeln, Fadenweiſe herausziehen. Niewysnowany, nie do wysnowania, niewywikły, unauflöslich. Słſki a zwity wąż w rozmaite się kręgi zwiia i rozwiia, spląta się w one trudne i niewysnowane węzły Gordyaszowe i kręci się w prządziona rozmaite. *Weresz. Rgl.* 115. – *Zaimk.* wysnuwać się, wyprzędać się, wyplatać się, ſich herausfädeln, herausſpinnen, herauswirren, herauswickeln, *pr. et fig. tr.* Ja iedwabniczek biedny kunsztem swym ginę, sam grób sobie robię, z wątku wysnuwam się żywota, śmierć przędę do szczątku. *Min. ryt.* 3, 188. Świadkowie iednak się z kłamſtwa nie mogli wysnować, Bowiem niezgodne obu były mowy. *Odym. Sw. z Dd* 3 *b*, wywikłać, wykręcić, wypleść się, wywieść się). Peryklimenes u Neptuna sobie wyprawił był, ſtawić się w iakiéy chciał osobie, i z niéy się zaś wysnować. *Zebr. Ow.* 311, *rursusque reponere;* znowu wyyść z téy poſtaci, porzucić ią.

WYSOCE, *ob.* Wysoko. *WYSOCZA, WYSOCZYZNA, *ob.* wysokość. Z WYSOCZA, *ob.* z wysoka, *ob.* wysoko. *WYSOCZKI, *ob.* Wysoki.

WY-SOCZYĆ *cz. dk.*, sok wyciągnąć, wycisnąć, den Saft herausziehen, herausdrücken, *pr. et fig. tr.* Prowincye nowego świata wysoczyli Jezuici. *Smotr. Lam.* 191, wynędzili.

WYSOKI, - a, - ie; *WYSOCZKI, wysokuteńki, wysokuteneczki, *intensiv.*; wyższy, *wyśszy, *wyszny, - a, - e, *Comparativ.*; naywyższy, nawyższy, *nawyſszeńszy *Superlat.*; *Bh.* wyſoký, wyſſí; *Slo.* wiſoki, wyſoký, wiſſí; *Sr.* 1. woſoki, huſoki, woſchi, huſchi; *Sr.* 2. huſoki, huſchi; *Crn.* visok, vikshe; *Vd.* viſſok, viſok, viſhi; *Cro.* viſzòk, visheishi, visheji; *Dl* viſsok, viszok; *Rg.* visòk; *Bs.* visochi, viſci; *Sla.* visok; *Rs.* высокїй, вышнїй; wysoki, pewną wysokość maiący, hoch, eine gewiſſe Höhe habend. Słoń ieſt zwierz wysoki na dziewięć łokci, a szeroki na pięć. *Boter.* 235 cf. urosły, wzrosły). Człowiek wysoki pospolicie na trzy łokcie. *Zool.* 285. Ziele

podróżnik Turecki prątków, pod czas na ſtopę i na łokieć wysoczkich. *Syr.* 1163. - Wysoki, wyniosły wzgórę, nie niſki, wysokości znacznéy, hoch nicht niedrig. Nieco wysoki; *Rs.* высоковáтый, высокóнекъ. Wysoki, wysoko leżący, ſtoiący. *Cn. Th.* 1335, hoch der Lage nach, hoch gelegen. W Hiszpanii dla ścisłego położenia muszą budować domy swe wysokie, i tak nie mogąc się rozszerzyć na ziemi, posiadaią ile mogą powietrze. *Boter.* 53. Wieża wysoczka. *Leop. Jud.* 9, 51, wysokuteńka). J wieża im wyższa, tym rychléy upadnie. *Rey Zw.* 13 *b.* (*Januszowski* chce, żeby pisać *wyśszy* przez *ś*, nie przez *ż*, bo mówimy *wysoki*, nie *wyzoki. Now. Char.*) Na wysokie góry, domy, rade częſto biią gromy. *Cn. Ad.* 1287. Borys zmurował w zamku wysznym cerkiew' świętéy Sofii. *Stryik.* 233. Stoki wyszne i ſtoki niżne. *Budn. Joz.* 15, 19, źrzódła wyższe i źrzódła dolne. *Bibl. Gd.*) Fortuna ſkora Dymitrowa iako na zepchnieniu była z piętra wysokiego. *Tward. Wł.* 17, z górnego ſtopnia). - *Translate varie*, wysoki, górny, wyniosły, celny, wzniosły, przedni, przełożony, hoch, erhaben. Wiemy, iż co ieſt przed ludźmi wysokiego, to ieſt przed Bogiem obrzydliwością, a wżdy się iednak na wysokie ſtolice kaszemy, a do wyniosłości a doſtoyności tego świata ieden drugiego ubiegamy. *Zrn. Pst.* 22. Na wyższe mieysce, t. i na setnictwo miał naſtąpić. *Sk. Dz.* 141. Nad wysokiego ieſt wyższy drugi, i nad te ieszcze są drudzy zwierzchnieysi. *W. Eccl.* 5, 7. *Slo.* naposledi w posmech zawadi, kdo sa z wiſſimi néſnadi, *desinit in insaniam, qui cum superiori contendit*, na zły koniec przychodzi, kto się z wyższymi nie zgodzi). Dobroć sama z siebie cnotą ieſt wysoką. *Sie*[…]. *Cyc.* 288, eine erhabne Tugend. S. Grzegorz dla swoiéy łaſkawości i cnot, wysoką miał u ludzi wszyſtkich przyiaźń. *Sk. Zyw.* 292 *b*, uprzeymą, innige Freundschaft. Z onego świſtaka, wysoki iak widzę, zrobił się teolog. *Teat.* 21, 185, głęboki, cf. bezdenny). Domy wprawdzie niſkie, ale myśli wysokie, i samego bliſkie niosą nieba. *Tward. Wł.* 216, górne, wyniosłe, wzniosłe, erhabne Gedanken. Nad nawyższe nauki uczyłem się filozofii, abym poznał taiemnice przyrodzenia. *Sien.* 490. Nie z ięzyków wysokich, nauki pełnych, iakie są Grecki i Łaciński, ale z bogomyślności nabierał wiele. *Birk. Gł.* 19. - *Grammat.* stopień wyższy, *gradus comparatiuus*; *Slo.* zrownawagicni ſtupen'; *Sr.* 1. porunoscjate (cf. porównać); *Rs.* сравнительный. Stopień naywyższy, *Superlatiuus*, *Slo.* nadwiſ'owatliwec. - Naywyższa iſtota, naywyższa iſtność, Naywyższy, Bóg; *Ec.* самоблагаость, саможизнь, самосвѣпіь, самосущество; *Rs.* вышнїй, das höchste Wesen, der Höchste, der Allerhöchste. Zagrzmiał na niebie Pan, a Naywyższy wydał głos swóy. *Bibl. Gd. Ps.* 18, 14. Błogosławionyś i przenachwalebnieyszy i *przenawysszeńszy na wieki. *W. Dan.* 3, 54, nader wywyższony na wieki. *Bibl. Gd.*), chwalebny i naprzewysszeńszy. *W. Dan.* 3, 55, przenasławnieyszy. *Bibl. Gd.* - §. Wysoki kolor, iasny, eine hohe Farbe. *Tr.* Wysoki ton w muzyce, t. i. cienki, w notach na wyższéy linii położony. *Mag. Mscr.*, ein hoher Ton. - §. Wysokie, imię różnych miaſt w Polszcze, n. p. Wysokie, miaſteczko, dziedzictwo Jabłonowſkich, pod dożywociem z Sapiehów Xiężnéy Jabłonowſkiéy Woiewodziny Bracławſkiéy. *Kras. list.* 27, Wysokie w Lubelſkim. *Dyk. G.* 3, 202. Wysokie Litewſkie, w woiew. Brzeſkiém. *Dyk. G.* 3, 202. Namen verschiedner kleinen Städte in Polen, cf. Góra). WYSOKO, *WYSOCE *adv.*, wyżéy, (podług *Januszowskiego* *wyśszéy, *Now. Char.*) *wyższéy, *Comparat.*; naywyżéy, *nawyżéy *Superlat.*; *Bh.* wysoko, wysoce, weyš, wyš; *Slo.* wiſé; *Sr.* 1. wußoko, huschey, (wosche, = nad); *Sr.* 2. huschej; *Crn.* vishe, ſgôr, sgórej (cf. z góry); *Vd.* visoku, gori, sgorei, osgorei, tam gori, nasgor, po verhi (cf. po wierzchu), naviſhe; *Cro.* viſſe, vishe, (= więcéy, nad), zgora, od zgora; *Bs.* viſce; *Sla.* vishje, (veche, = więcéy); *Rs.* высóцѣ. Wysoko, *oppos.* niſko; *propr. et fig. tr.*, hoch, erhaben. Nie latay wysoko z rozumem swoim. *Rey Pst.* *Ccc* 3, nie wybuiay). Żeby on ieno tak wysoko mówić przeſtał. *Teat.* 30, 11, tak górno; cf. głęboko). Wysoko patrzy. *Bies. rozk. B* 2, nos wyżéy gęby; zadziera nos, chciwy wielkich, wysokich rzeczy). Gładkie patrzą wysoko. *Budn. Ap.* 51, w wielkich pretensyach). Dziewczęta tego wieku wſtydzą się brać mężów równych sobie, wszyſtkie patrzą wyżéy nad głowę. *Teat.* 54, 21. Siedzenie wyżéy kogo; *Eosc.* вышесѣдѣнїе, der Vorsitz; *Gall.* preſéance. Bóg wysoko, a przyiaciel daleko. *Rys. Ad.* 3, niebliſki, nieprędki ratunek. - Z wysoka, z *wysocza, z góry, von oben. Z iak wysoka spadliśmy, co za głęb oto ta! *Przyb. Milt.* 10, z iakiéy wysokości, iak głęboko, von welcher Höhe, wie tief sind wir gefallen. Jm kto wyżéy spadnie, tym się bardziéy stłucze. *Kosz. Lor.* 23, im niżéy, im głębiéy, im z większéy wysokości, im z wyższego szczytu). Wszelki datek dobry i dar doſkonały z wysoka ieſt, ſtępuiąc od Oyca światłości. *Salin.* 80, wszelki dar dobry z wysocza ieſt. *W. Jak.* 1, 17, z góry ieſt. *Bibl. Gd.*, z nieba). Spuścił z wysocza i pochwycił mię, wyrwał mię z wod mnogich. *Budn.* 2 *Sam.* 22, 17, posławszy z wysokości przyiął mię. *Bibl. Gd.* Znać zaraz źrzebca, że ieſt z dzielnych koni stada, Z wysoka stąpa, raźno gibkie nóżki składa. *Pilch. Sen list.* 3, 226; *Ec.* свыше. - Wyżéy wspomniony, wprzód, w poprzedzaiącym wspomniony, oben erwähnt, weiter oben erwähnt. *Wyższéy pomienione rady koronne. *Vol. Leg.* 2, 905. J trochę *wyższey tak mówi: *W. Pst. Mn.* 245. Jak drzewa maią być szczepione, iuż o tym *wyszéy dosyć wypisano. *Cresc.* 373, weiter oben, im Vorbergehenden. Nie wadzi ieszcze słowa *wyszszéy opisane ewanielii wspomnieć. *Biał. Pst.* 175. - §. Wyżéy, więcéy, bardziéy, höher, mehr, stärker. Za pomocą Boga wszechmogącego, porazili *wyszéy dziewięć tysięcy ludzi. *Leop.* 2 *Mach.* 8, 24, przez dziewięć tysięcy. *Bibl. Gd.* Zbili *wyszszéy trzech set mężów. *Leop.* 3 *Mach.* 7. - Ociec co miłuie syna *wyszszéy mnie, ten mnie nie godzien. *Leop. Math.* 10, 37, kto miłuie syna nad mię. *Bibl. Gd.* Lubią tu Polaków, może wyżéy nad wszyſtkie inne narody. *Gaz. Nar.* 1, 290 *b.* - §. Wysoce uczony, wysoko uczony, głęboko uczony, hoch gelahrt, tief gelehrt. *Titulus*: Wysoce Uczonemu; Wysoce Urodzonemu; cf. Wielce. - §. Wysoko -, *in compositis nonnullis apud nos*, *in pluribus per alias dialectos usurpatum*, *ut insequentia docent*: *WYSOKOCZOŁY, - a, - e; *Vd.* viſokozholaſt,

hochſtirnig; cf. czołak). WYSOKODASZY, - a, - e; *Ec.* высококровный; *Gr.* ὑψόροφος, hochdachig. *WYSOKODOSTOYNY, - a, - e; *Rs.* высокодостойный, wielce zasłużony, hochverdient, hochverehrt. *WYSOKODZIERŻAWNY, a, - e; *Rs.* высокодержавный, wielce potężny, hochmächtig. WYSOKOGŁOSY, - a, e; *Ec.* высокогласный, hochſtimmig. WYSOKOGŁOWY, - a, - e; *Ec.* высокоглавый, hochköpfig, hochhäuptig. *WYSOKOLETNY, WYSOKOLOTNY, - a, - e, wysokolotny, *altivolans. Cn. Th.* 1335, hochfliegend. Wysokoletna hardość, w niebie część ſtraciwszy, w piekielne niſkości przypadła. *Smotr. Lam.* 30. One wysokoletne głosy. *ib.* 178; cf. górny, wyniosły, wzniosły, wybuiaiący. *WYSOKOMÓWNOSC, - ści, *ż.*; *Rs.* высокоглаголаніе, высокорѣчіе, gorność mowy, Hochredigkeit; *adj.* *wysokomowny; *Rs.* высокоглаголивый, высокорѣчивый *wysokorzeczny, hochrederiſch, hochtrabend; *verb.* высокоглаголать chełpić się. WYSOKONOSY, - a, - e, hochnaſig. *Tr.*, cf. orlego nosa. *WYSOKOMIERCA, - y, *m.*; *Crn.* gvishokomirz, *altimetra*, der Höhemeſſer; *WYSOKOMIERSTWO, - a, *n.*; *Crn.* gvishkomirſtvu, gvishkomirnoſt *altimetria*, die Höhemeſſung. WYSOKOMYŚLNOSC, - ści, *ż.*; *Boh.* wyſokomyſlnoſt; *Slo.* wyſokomyſlnoſt, wyſokomyſlnoſt; *Vd.* isviſhnoſt, povsignoſt, previſhnoſt; *Ross.* высокомысліе, высокомѣріе, высокомѣрность; *Ec.* высокомудріе, высокомысліе, высокоуміе wyniosłość myśli; - *adject.* WYSOKOMYŚLNY, - a, - e, - ie *adv.*; *Bh.* wyſokomyſlný; *Vd.* visok, povsignjen; *Ross.* высоковыйный, высокомысленный, высокомѣрный, cf. wysoko mierzyć); *Ec.* высокомудрый, высокоумный. *In bonam et malam partem*: Giedymin człowiek wysokomyślny, poważny. *Krom.* 404 cf. wspaniałomyślny). Ludzie łakome, wysokomyślne, pyszne. *Hrbst. Odp. A a* 8, górne, dumne, harde, zuchwałe). Maią mię za hardego, wysokomyślnego. *Czach. Tr. J* 2. Wysokomyślnym być; *Rs.* высокомѣрничать, высокомѣрствовать wysoko mierzyć; *Ec.* высокомудрствую, высокомышляю. WYSOKOPIECNY, - a, - e, z piecem hutarſkim wysokim, Hochofen=. Musi się taki komin znaydować i w Krakowſkim, gdzie tyle ieſt fabryk wysokopiecnych, które się bez tego obéyść nie mogą. *Torz. sk.* 90. WYSOKOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co ieſt wysokim, cf. wyniosłość, wydatność w górę; (*oppos.* niſkość, cf. głębokość;) = **WYSOCZA, **WYSOCZYZNA, *WYŻ, WYŻA, (*Cn. Th.* 1343). *WYSZA, *WYŻSZA, (*ob.* wyżna, wyżyna), - y, *ż.*; *Boh.* wyſokoſt, wyſoſt, (cf. *Comparat.* WYŻSZOŚĆ); wýſſka, weyſſka; *Slo.* wyſokoſt; *Sr.* 1. hußokoſcź (hußoknoſcź *magistratus* zwierzchność); *Sr.* 2. huſchina; *Crn.* visokuſt; *Vd.* viſokuſt, viſha, viſsha, viſhina, viſha, reber; *Cro.* viſsina, *Dl.* visina; *Rg.* visokoſt, viſsina; *Bs.* viſina; *Rs.* высокость; *Ec.* высокая; wysokość, rozmiar w górę; die Höhe. Dom ten miał 60 łokci wzdłuż, 20 wszerz, a 30 łokci na *wyszą. *Leop.* 3 *Reg.* 6, 2, na wzwysz, *Bibl. Gd.*, *ob.* nadwzwysz). *Wyższa domu miała być na 60 *łokiet, a szerokość też na 60. *Radz. Ezdr.* 6, 3, wysokość domu. *Bibl. Gd.*) *Math.* wysokość figury ieſt linia krzyżowa od wierzchu figury do bazy spuszczona. *Solsk. Geom.* 19. Proſtopadła między dwoma bokami przeciwnemi w równoległoboku wywiedziona, nazywa się wysokością tego równoległoboku. *Jak. Math.* 1, 84. Podſtawą tróykąta ieſt bok, na którym ſtoi; wysokością zaś iego nazywa się proſtopadła. *Łęsk.* 17. - Wysokość morza, głębokość wzniesienia morza od pewnego punktu uważana i mierzona. *Sniad. G.* 230, die Meereshöhe. - Stanąwszy na piękném pagorka wysoczy, Po rozległych równinach me przenoszę oczy. *Chodk. Gesn.* 235. Czarci z tak zgubliwéy spadli wysoczyzny. *Przyb. Milt.* 15, ſtrąceni z nieba). - Pan Bóg wysokość ięzyka tak umierzył, iż ięzykiem tym mówił k-nam, któryśmy rozumieć mogli. *Eraz. ięz. K k b*, górność, wyniosłość, die Höhe, Hoheit, Erhabenheit. *WYSOKOWIERZCHNY, *WYSOKOSZCZYTNY, - a, - e; *Rs.* высоковерхій, hochwipfelig.

Pochodz. *nadwyż*, *obwyż*, *powyżéy*, *powzwyż*, *powyższyć*, **powyższoność*, **powyższenność*, *powyższyciel*, *podwyższyć*, *podwyż*, *przywyż*, **przywyższem*; *przewyższyć*, *przewyżka*, *przewyższość*; *nieprzewyższny*; *przewysoki*.

WYSOLIĆ *cz. dk.*, solą wysypać, dobrze posolić, ausſalzen; *Bh.* wyſoliti; *Rs.* высолить.

WYSONOWAĆ *cz. dk.*, na słońcu wygrzać, wywietrzyć, ausſonnen. Wódkę tę w ſklenicach dobrze nakrytych z wierzchu, na słońcu iarkiém wysonować. *Syr.* 278. Wódkę tę na iarém słońcu całe lato, dobrze w ſklenicy zatkawszy, wysonować albo wylutrować. *Syr.* 287.

WYSPA, - y, *ż.*, *WYSEP, - spu, *m.*, (cf. wysyp); *zdrbn.* wysepka, - i, *ż.*, *wysepek, - epku, *m.*, (*Etym.* sypać); wyspa ieſt część ziemi zewsząd wodą oblana. *Wyrw. G.* 11, insuła. *Biał. Pst.* 69, die Inſel (cf. *Ger.* die Schütt, *ob.* suć); *Bh.* oſtrow, oſtrowec (*ob.* oſtrow); *Slo.* oſtrow, ſigoť; *Hg.* ſziget; *Sr.* 1. inſula; *Crn.* ottok, ottozhèze (*ob.* otok); (*Crn.* ispa *profusorium*, *ob.* wysyp, 2., *cubile*, *tecta*, *ob.* izba); *Vd.* otok, prod, (*ob.* prąd), insula; *Cro.* otók, (*Cro.* otok, odtok *effluvium*, odciek); *Bs.* otok, oſtrovo; *Rg.* otok, otocich; *Sla.* otok; *Ec.* отокъ; *Rs.* островъ. Ten wielki wysep, który dziś Angliią zowią, przedtym zwany był Brytanniią. *Sk. Zyw.* 1, 361. Staroſta wyspu Cypru. *Sk. Zyw.* 63, *et* 183. Turcy R. 1463 Lezbę wysep pod władzę swoię przywiedli. *Krom.* 652. Ucisnął Rode ciężką woyną Mahomet, a ſtolicy onego wyspu dobywał. *Krom.* 741. Wysep Kreteyſki. *Gwag.* 1. Na wodzie wysepek mały. *P. Kchn. Orl.* 1, 151. Na morzu się rozbił, i na drzewie do wysepku iakiegoś wypłynął. *Sk. Dz.* 461. Przypłynął do iednéy wyspy. *Sk. Zyw.* 1, 416. Wisła częſtokroć dawne wysepki piaszczyſte roznosi, a nowe wysypuie. *Hub Wſt.* 87 cf. kępa, cf. hak). Morze czerwone ma wiele wysepek. *Boter.* 211. Rzéki te czynią tam rozmaite wysepki. *Boter.* 83. Wyspa Francuzka, *Isle de France. Wyrw. G.* 302. - *fig. tr.* Kopiec przez błoto prowadzi, wali kamienie i palami wspiera, Żeby się wysep nie rozszedł błotniſty. *Chrośc. Fars.* 253, wysyp, tama, grobla, Schütte, Damm; *ob.* Wysyp.

WYSPAĆ *med. dk.*, wysypiać *ndk.*, śpiąc wytrwać, przespać do końca, ganz ausſchlafen, durchſchlafen. Wyspał całą noc. *Bndtk.* Ocucił się Pan, iako gdy kto snem zmorzony, Wyspał wino wczoraysze, i wſtał wytrzeźwio-

ny. *J. Kchan. Ps.* 116. - Wyspał oczy, zaspał oczy. *Włod.*, *turgentes habet somno oculos. Cn. Th.* 1335, die Augen verſchlafen haben, noch voll Schlaf haben. Cóż ci to, że tak niewyspany wyglądasz? *Teat.* 22, 44. Wyglądasz mi wcale niewyspany. *ib.* 47, 1. (*Rs. vulg.* спалъ да выспалъ, = ani mu się śniło). - §. *Zaimk*, wyspać się, dospać, dogodzić sobie spaniem, wywczasować się, wyspokoić się, ſich ausſchlafen; *Bh.* wyſpati ſe, wy=ſpjm ſe; *Sło.* wyſpati ſe; *Sr.* 1. wuſpu ßo, wuſpiu, wuſpim, wußnu (cf. wyśnić się); *Sr.* 1. huſpaſch; *Vd.* vunſeſpatiſe; *Rs.* выспаться, высыпаться, выдрыхнуться (wydrzymać się). Nikt się bezpieczniéy nie wyśpi, iako ten co zdradza. *Lub. róz.* 319. Prawdziweż to, prawdziwe, Arlydo, przysłowie, Nie zawszebyś w królewſkiéy wyspać się mógł głowie. *Pot. Arg.* 68. Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz. *Zegl. Ad.* 95, iak sobie posłał, tak się wyśpi. *Teat.* 21, 33; *Slo.* gako kdo ſi poſ'ſtilá, tak ſpi. - Wyspać się po piiaństwie, wyszumieć. *Cn. Th.* 1337, ſich ausſchlafen, den Rauſch ausſchlafen. Idź, móy kochany, wyśpiy się, wyśpiy; bo widzę, nie swoię masz głowę. *Teat.* 22 *c*, 24.

WYSPACEROWAĆ się; *Rs.* выгуляться, выгуливаться, spaceruiąc sobie wygodzić, ſich recht ausſpaziren, ſatt ſpaziren.

WYSPACZAĆ *cz. ndk.*, wyspaczyć *dk.*, czynić, że się co spacza, wykrzywić, machen daß ſich etwas krumm wirft, auskrümmen; wyspaczyć trzewik, krzywo wydeptać, ſchief austreten, krumm gehen einen Schuh. Wyspaczać prawa, *ob.* *wyszpocić, wyszpaczać, wykrzywić, wykręcić, verdrehen. Prawa królu, przedłużasz, dopuszczaiąc ie prokuratorom wywracać i wyspaczać ku utracie ubogim ludziom. *Biel.* 304. Kroki pletliwe ćmią dobre rzeczy; i nieſtatek pożądliwości wyspacza zmysł by naylepszy. *Birk. Zbar. D* 5 *b*.

WYSPEROWAĆ; *ob.* wyszperować. WYŚPI się, *ob.* wyspać się.

*WYŚPIAĆ *niiak. dk.*, *wyśpieie *F.*, zupełnie dośpiać, doścignąć, doyźrzeć; ganz reif werden; *Bh.* wyſpéti, wyſpégi; *Rs.* выспѣть, выспѣвать.

WYSPIARSKI, - a, - ie, od wyspiarzów, Inſulaner =; *Cro.* otochni). Narody nadmorſkie wyspiarſkie. *Wyrw. pr.* WYSPIARZ, - a, *m.*, WYSEPNIK, a, *m.*, mieszkaniec wyspy, der Inſulaner; *Boh.* oſtrowčan; *Crn.* ottozhan; *Cro.* medyimorecz, (*miedzymorzec); *Rg.* otocjar, otocjanin; *Rs.* островитянинъ; *Ec.* островѣникъ. Rugianie, wyspiarze Słowiańscy, musieli być pod panowaniem Polſkim. *Nar. hſt.* 2, 223. I ci wyspiarze, (Anglicy), oddzieleni od reszty świata, nabyli ſtarożytnych wiadomości Rzymſkich. *Zab.* 5, 274. Przyzwolili na to wysepnicy. *Sk. Żyw.* 1, 299 *b*. - *w rodz. żeńsk.* wyspiarka; die Inſulanerinn. WYSPIASTY, - a, - e, - o *adv*, wyspy maiący *Cn. Th.* 1335; *Dudz.* 71, pełen wysp, voll Inſeln, cf. archipelag.

WYSPIĘ się; *ob.* wyspać się. WYŚPIECH, *ob.* Wyśpieszyć.

WYŚPIEGOWAĆ, wyszpiegować *cz. dok.*, wyśpiegowywać *czstl.*; wyśpiegowuie *Pr. kontyn.*; *Boh.* wyčihati, (wyczyhać) wyzwidati, wyzwěděti (cf. zwiedzić, wywiedzieć się); *Vd.* vunſposnuvati, svedeti, sveduvati, vunsveduvati, vunsgledati (cf. wyglądać), isvedeti, vunsvedeti, isvanzhati, vunsvanzhati; *Rs.* вывѣдать; śpieguiąc wywiedzieć się, odkryć, ausſpioniren. Ani się spodzieią, iak ich wyszpieguię. *Teat.* 52 *d*, 57. Wyszpiegowawszy drogi nieprzyiacielſkie, woyſko swoie sporządza. *Pilch. Sall.* 201. Przyszli, żeby nieobronność ziemi wyszpiegowali. 1 *Leop. Gen.* 42, 9, aby mdleysze mieysca w ziemi obeyźrzeli. 3 *Leop.*, aby przepatrzali mieysca nieobronne téy ziemi. *Bibl. Gd.*) Przyszli, aby wyśpiegowali, i wypatrzyli i zjeździli ziemię twoię. *Leop.* 1 *Par.* 19, 3. Wyszpieguycie a obaczcie pilnie wszyſtkie chronki iego. *Leop.* 1 *Reg.* 23, 23, wypatrzcież a obaczcie wszyſtkie te mieysca ſkryte. *Bibl. Gd.*) Potym gdy ich niektórzy mnisi wyszpiegowali, poimawszy ich wsadzono. *Baz. hſt.* 333. - *§. Wyśpieguy mię Boże, i doznaway myśli moich. *Bibl. Gd. Ps.* 139, 23, kosztuy mię. *Budn.*, doświadcz mię, erforſche mich.

WYŚPIESZYĆ *cz. dk.*, z pośpiechem wygotować, wyprawić, in Eile ausfertigen, ſchnell abfertigen, fertig machen. Zalecono deputowanym, aby całe dzieło examinu dykaſteryów wyśpieszyli, i do ſtanów przynieśli. *Gaz. Nar.* 18. Naywiększa część tłumaczeń na nasz ięzyk, błędnie i co tchu ieſt wyśpieszona. *Czrt. myśl.* 210. Wyśpieszenie, WYŚPIECH, - u, *m.*, śpieszna odprawa, wyprawa, eilfertiges Benehmen, ſchnelle Ausfertigung, Abfertigung, Eilfertigkeit wohin. Zdziwionym poſtrzedz się iego wyśpiech zdarza. *Przyb. Ab.* 213.

WYŚPIEWAĆ *czas dok.*, wyśpiewuie *Pr. kontyn.*, wyśpiewywać *czstl.*; *Sr.* 1. wuſpiewacż, wuſpěwam; *Vd.* ispeti, vunpeti, vunſpeti; *Ross.* выпѣть, выпѣвать; śpiewaiąc się odzywać, herausſingen, ſich ſingend hören laſſen. Młodyś ieszcze, wyśpiewasz sobie. *Rys. Ad.* 41. Dziewczę wesołe, zawsze w ſkokach, w wyśpiewywaniach. *Teat.* 24 *c*, 60, w trelach). Dzieci niech czasem w kupie, czasem poiedynczo wyśpiewuią. *Pir. Pow.* 82, niech głośno śpiewaią). Wyśpiewuycie Jehowie wyznawaniem. *Budn. Ps.* 147, 7, śpiewaycież Panu z chwałą. *Bibl. Gd.* - Wyśpiewać notę, wydać śpiewaniem, być w ſtanie wydać śpiewaniem, ſingend herausbringen. Ja téy noty nie wyśpiewam. *Ld.*, cf. nie wygram iéy). - Wyśpiewać, do końca prześpiewać, bis zu Ende ausſingen. - Jak on wyśpiewuie, wyśpiewywa! wycwerkuie, treluie, künſtlich ſingen. - Wyśpiewać co, opiewać, śpiewaiąc wielbić, opisać, beſingen. Dawid Chryſtusa wyśpiewywa na swéy arfie. 3 *Leop. Hier.* 7, opiewawa na swéy arfie. 1 *Leop.*) Na proſtéy nócąc piszczałce swe żale, Nasze wyśpiewa smutne czasy wcale. *Bardz. Tr.* 442. To gdy filozofiia poważnemi łagodnie i wdzięcznie wyśpiewała uſty, gdy cóś więcéy mówić chciała, przerwał iéy mowę. *Bardz. Boe.* 109. - §. Wyśpiewać co, wydać taiemnice, wyspowiadać, ausſagen, bekennen, beichten. Wzięty na tortury, wyśpiewał wszyſtkie okoliczności buntu przeciw Piotrowi uczynionego. *Steb.* 2, 388. Wszyſtko iak się co działo, wyśpiewał. *Pilch. Sall.* 79, wyznał). Zoſtaw mię z nim samego, a on mi po dawnéy znaiomości, wyśpiewa wiele ciekawych rzeczy. *Boh. Kom.* 4, 194, odkryie mi, wyiawi). Wszyſtko wyśpiewa, i milczeć nie będzie. *Kosz. Lor.* 128, rozgłosi, rozniesie). - §. *Zaimk.* wyśpiewać się; wyśpiewałem się, *canendo exhaustus*,

defessus sum. Cn. Th. 1335, ſich müde und matt ſingen, ſich ausſingen - Kapłun rychléy utyie, niż kogut, abowiem się nie wybiega ani wyśpiewa. *Sien.* 291, *Spicz.* 148, ſich auskrähen, ſich müde krähen.

WYŚPILOWAĆ, *ob.* wyszpilować.

WYSPINA, - y, *ż.*, nędzna wyspa; eine elende Inſel. WYSPISKO, - a, *n.*, szkaradna wyspa, eine häſsliche Inſel. WYSPOWY, WYSEPNY, - a, - e, od wyspy, cf. wyspiarſki, Inſel=; *Slo.* oſtrowný; *Sr.* 1. insulowé; *Cro.* otochni.

WYSPOKOIĆ się *zaimk. dk.*, wyspokaiać się *ndk.*, wywczasować się, wyspać się, ſich völlig ausruhen, ausſchlafen. *Cn. Th.* 1335. Téy nocy nie wyspokoiłem się, iak było potrzeba; *non quieui satis ex mea sententia. Cn. Th.* 1391.

WYSPOSOBIĆ; *ob.* usposobić, wygotować, wyporządzić, wyrządzić, wyprawić, völlig fertig und geſchickt machen.

WYSPOWIADAĆ *cz. dk.*, na spowiedzi zupełnie ze wszyſtkiém wyznać, wypowiedzieć, (cf. wyśpiewać), ganz ausbeichten; (*Ross.* изповѣдать przyrzec, ślubować). Wyspowiadanie przed oblicznością iego. *Wrob. Zolt.* 227 *confessio*, *ob.* spowiedź. - §. *Zaimk.* wyspowiadać się; *Dl.* izpovidatiſse, ſich ganz ausbeichten, alle ſeine Geheimniſſe bekennen. Ponieważ zgadłeś móy zamiar, muszę ci się szczerze wyspowiadać. *Teat.* 16 *c*, 28. Moia dusza nie ieſt na dobréy drodze, pozwól mi Wc Pan wprzód nie spowiadać się przynaymniéy, nim mię zabiiesz. *Teat.* 29, 97, cf. dysponować się.

WYSPRYCOWAĆ *cz. dk.*, sprycuiąc wydać, wyſtrzyknąć, wypełnić sprycowaniem; *Vd.* vunſhverkati, vunſhterkati, ausſprützen, herausſprützen.

*WYSPYRACZ, *ob.* wyszperacz.

WYSRAĆ *cz. dk.*, sraniem wypuścić, wyfaydać, ausſcheiſſen; *Bh.* wyſrati, wyſeru; *Sr.* 1. hußraſch. *Zaimk.* wysrać się, wypróżnić się, ulżyć sobie, odbyć przyrodzoną wielką potrzebę; *Rg.* izafrattiſe; *Vd.* vſratiſe, ſe ſeſrati, ſe vkidati, trebuh, zhrovu sprasniti.

WYŚREBRZYĆ *cz. dk.*, wysrebrzać *ndk.*, srebrem wyłożyć, ze wszyſtkiém pośrebrzyć, verſilbern, mit Silber auslegen; *Rs* высеребрить, разсеребрить. - Wysrebrzyć tyle a tyle śrebra, na wyśrebrzenie wypotrzebować, eine gewiſſe Menge Silber verbrauchen, verſilbern.

WYSROMAĆ, WYSROMOCIĆ, *ob.* sromocić.

WY-SSAĆ, *F.* wyſsie, wyſsę *cz. dk.*, wysysać *ndk.*; *Bh.* wyſsati, wyſsagi, wyſsu; *Sr.* 1. wucicam (cf. cyce), wuczéczam, wuczówmam; *Vd.* isſesati, vunſesati, vunpoſesati; *Cro.* czmerkati; *Bs.* ispiati, siſsati; *Rg.* izsiſſati; *Rs.* высосать, высасывать, изсосать, изсасывать; *Ec.* высысаю, изсысаю; ſsaniem wyciągnać, herausſaugen, ausſaugen. Będą iagnięta swoię cząſtkę wysysały, I dworniczki swą także będą wydaiały. *Sim. Siel.* 55. Wyymuy pierś rychło do iego uſteczek, Z któréy wysysać zwykł swóy pokarmeczek. *Groch. W.* 363. O złym człowieku mówią: że go lwica wykarmiła, że wyſsał iad z piersi karmicielki swoiéy. *Mon.* 72, 277. - *transl.* Drzewa i zieleniny biorą żywność z ziemi, wilgotność wysysaiąc dziurkami swemi. *Cresc.* 662, wyciągaiąc, wybieraiąc, w się wciągaiąc, nabieraiąc). Buyna ziemia przemokła, i w się lez nabrała, Ponikami nakoniec dolnemi wyſsała, *perbibit. Zebr. Ow.* 149. - *fig.* Celnieyszych monarchów objechawszy dwory, Wszyſtkich cnot, wszyſtkich nauk wysysał wybory. *Pot. Arg.* 103, przeymował, w się brał, nabrał). - Wysysanie, Wyſsanie, *ob.* Wyſsys). - Wyſsać co ſkąd, wycisnąć, wykręcić, wymęczyć, herausſaugen, herauspreſſen, herauswinden. Z szczérych naszych w téy xiędze słów, nigdy tego, coś tu przyłożył, aż pękniesz, nie wyſsiesz. *Obr.* 59. Wysysam co z palca, zmyślam. *Cn. Th.* 1337, *Cn. Ad.* 1288, *Dudz.* 71; ſich etwas aus dem Finger ſaugen. O Libonii latopiszce Litewscy pewnie sobie z palca tak zgoła hiſtoryi nie wyſsali. *Stryik.* 67; *Slo.* z prſta né wicical *ex aliis habet.*) - §. Wyſsać kogo, ſsaniem wycieńczyć, wynędznić, wymęczyć, wysilić, einen ausſaugen, mit Saugen entkräften, erſchöpfen. Gdy srodze piekło słońce, pragnienie po niemałéy drodze bogini przyſtało, imo to niewiniątek dwoyko ią wyſsało. *Zebr Ow.* 147 *ubera ebiberant avidi lactantia nati*). - Wyſsany, wysilony, wycieńczony, ausgeſaugt, entkräftet, erſchöpft, kraftlos. Patrzałem, iak wychodził drzwiami gach wyſsany, Ledwie tocząc bezsilny bok i drżące nogi. *Hul. Ow.* 240. Jak to Waść wyglądasz rozmamany, wyſsany, cała poſtać zbóycy! *Teat.* 1, 25; cf. niewyspany). O tym, który puhary wysusza, i same uſtoiny wysysa, mówić można, że ieſt bardzo do wina ſkłonny. *Pilch. Sen. list.* 2, 27 wychyla, wydusi, wysącza, wyciąga). - *Praecipue quoad rem pecuniariam et opes*: wyſsać kogo, do oſtatniego wyciągnąć, zubożyć; *Rs.* ограбить, einen ganz ausſaugen, arm machen, erſchöpfen. On Wac Pana co do szeląga wyſsie. *Teat.* 36, 40. Oſtatnich sposobów Turcy używaią na wyſsanie hołdownych nakładów oſtatniéy kropli subſtancyi. *Kłok. Tur.* 79. Urzędnicy, ieśli ku wyſsaniu potu, t. i. maiętności nabytych wielką pracą ubogich ludzi, na lwiéy ſkórze mało miewali, przydawali k-niéy i lisią. *Kosz. Lor.* 54 *b*. Konrad, iż go nakłady woienne nie pomału wyſsały były, wnet podatki nieznośne powkładał. *Krom.* 147. - Z maiątków marnotrawſtwem wyſsani, i zadłużeni. *Nar. hst.* 3, 44, wyzuci). - Oſtatni grosz maiątku mego wyſsałeś. *Teat.* 2, 40 *Barſs*, wycisnąłeś, wymęczyłeś. - Będziesz mi gracka, ieżeli co z niego wyſsać potrafisz. *Teat* 7, 44, wycisnąć, wymęczyć, wyłudzić, wymódz, wydrwić, wykpić, wyſiglować, wydrzeć, wykuglować; cf. wydrwigrosz, wydrzygrosz, wykpigrosz.

*WYSSZY, *WYSSZYĆ, *ob.* wyższy, wysoki, *ob.* wyższyć.

WYSTAĆ, *wyſtoieć, wyſtał, *wyſtoiał, *F.* wyſtoię *med. dk.*, wyſtaie *Pr. kontyn.*, wyſtawać *kontyn. et czstl.*; *Sr.* 1. wuſtawam, wuſtabam, wuſtam, wuſteiiu, wuſtaiem, wuſtanu, wuſtanem; *Sr.* 2. huſtoiaſch; *Vd.* vunſtati, preſtati; *Rs.* выстоять, выстаивать; ſtoiąc wytrwać, ausſtehen, ſtehend ausdauern, durchſtehen die ganze beſtimmte Zeit. Całą noc głodni i niemi wyſtać muszą. *Pilch. Sen. list.* 347. Nie wiem, czy przy nim wyſtać można, bo nawet do nas na górę zapach wina wychodzi. *Teat.* 33 *b*, 88, ſtoiąc wytrzymać, ob man neben ihm ſtehend aushalten kann, ob man bey ihm ſtehen bleiben kann. - Wyſtanie, wytrwanie; *Rs.* выстойка. Takie tygle, które długo ſtoią w suszni, pospolicie kilkana-

ście niedziel trwaią w ogniu, a te co się świeżo wezmą z roboty w piec, ledwo tydzień wyſtoią. *Torz. ſk.* 105, wytrzymaią, ſie halten kaum eine Woche aus. - Jnsza wysłużyć, insza wyſtać. *Fr. Ad.* 18, zasługi, nie czas służby zważay). - Wyſtać co, ſtaniem, wytrwaniem wyiednać, uzyſkać, mit ausdauerndem Stehen erhalten, erſtehen, erlangen, erreichen. *Wyſtoieć co, *stare usque eo, dum obtineas aliquid. Cn. Th.* 1336. Czego się iuż boisz, Lepszego pewnie czasu nie wyſtoisz do przeproszenia. *Past. F.* 330, nie doczekasz się). Nie wyſtoisz nic, *quantumuis longo tempore steteris, frustra stabis. Cn. Th.* 542. Tylko iednę rzecz daycie na sobie wyſtać, wymódz, uprosić, *exorare. Mącz.*, (*Ross.* выстоять лошадь, = wytchnąć koniom). - §. *Zaimk.* wyſtać się, ſtaniem wymęczyć się, ſich ſatt und müde ſtehen, ſtaniem psuć się, durch Stehen verderben, ſich überſtehen, abſtehen; *Rs.* изстояться. - Staniem doyźrzewać, doyźrzeć, doścignąć, reif werden, lange genug ſtehen bis zur Reife. Pod czas ospy każą i w lecie w piecu palić, aby się tém prędzéy kroſty wyſtały. *Haur Ek.* 131. Niektórym chorobom wyſtać się dać potrzeba, tak nie lécząc zléczysz. *Fr. Ad.* 34, cierpliwością zwyciężysz; kto czeka, doczeka się). Znaydzie się owoc na méy iabłoni wystały. *Nag. W.* 486, doyźrzały). Z swych się wewnątrz cząſtek niemówiątko ſkłada, Już dobrze wyſtałe na światło wypada. *Zebr. Ow.* 164, *maturus*). W wieku doyźrzałym i wyſtałym gniew żwawy i silny przewodzi. *Pilch. Sen. Gn.* 218; cf. uſtatkować się, uſtalić się, cf. *Ger.* geſetzt, geſetzter. Wyſtały rozum. *Pilch. Sen. list.* 70. Wyſtalszy rozum z męſkiemi łaty. *Zab* 13, 231 *Nar.*, cf. Verſtand kommt nicht vor Jahren, młodość płochość). Lata wyſtalsze. *Nar. Dz.* 2, 14. Odłożył tę pracę, aby dał rzeczom czas do wyſtania się. *Lub. roz* 518 do doyźrzewania, lub też do wyiaśnienia się. - O płynach, cieczach, napoiach, wyſtać się, uſtać się, wyklarować się z uſtoin, ſich klar ſtehen, klar werden durchs Stehen, ſich abklären. Woda ta iak się wyſtoi, będzie iasny kolor miała. *Comp.* 677; iak się wyklaruie). Wyſtały, klarowny, ausgeſtanden, abgeklärt, klar. Sorbet kiedy go rozpuści wodą, będzie tak rzecz klarowna, iako wino naywyſtalsze. *Star. Dw.* 30. Wina ſtare wyſtałe. *Pot. Arg.* 82 cf. wytrawne). Będzie ich czeſtował wyſtałém winem. *Radz. Jes.* 25, 6; Uczta z wina wyſtałego i czyſtego. *Bibl. Gd.*) cf. moszcz, cf. lura). Piwo ieſt zdrowe, gdy wyſtałe i dobrze uwarzone. *Haur Sk.* 162, wykisiałe, wyrobione). Niewyſtały, drożdżyſty. *Cn. Th.* 542. Nic po petercymencie, gdy wyſtałe piwo. *Jeż. Ek.* 5. Z beczki, co ieſt naywyſtalszego, to naprzód wypływa. *Pilch. Sen. list.* 4, 20. - *fig.* Wyſtały z zamętu gniewliwego umysł, począł wyſtępu żałować. *Nar. hſt.* 6, 320, przyszedłszy do siebie, opłonąwszy, udobruchawszy się). - *Subst.* WYSTAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, doyźrzałość, uſtatkowanie, die Reife, die Geſetztheit, klarowność po uſtoieniu się, die Klarheit. - 2. WYSTAĆ, wyſtaie *Pr.*, wyſtanie *F.*, wyſtawać *kontyn.*, wyſterczeć, hervorſtehen, hervorragen, ausſtehen, herausſtehen, überſtehen über etwas hinweg. Mieysca wód schodem wyſtaią. *Zebr. Ow.* 12, *crescunt loca decrescentibus undis*, wychodzą, wynoszą się, wydaią się, *ob.* wydatny, wyſtawny). Wąsy u futra od drzwi lub okien, końce wyſtałe do wmurowania. *Mag. Mskr.* - Z uſt wyſtaią twarde rogi. *Zebr. Ow* 363, *ora cornu indurata rigent.* - Owoc iabłkowy ku słońcu wyſtał. *Zebr. Ow.* 89, *aprica arbore pendentia poma*). Wyſtanie, wyſtawa, wydatność, wyſtérczenie; *Sr.* 1. hwonſtahtzo. - Z matczynéy posoki lotny pegaz z drugim wyſtał bratem. *Zebr. Ow.* 103, powſtał, wszczął się, *matris de sanguine nati*; entſpringen, entſtehen. - Wyſtawać, powſtawszy wychodzić, aufſtehen und hervor kommen. Było słońce na zgonie, gdy wyſtawszy z wody, pięknie się na swóy pokóy Nereis podała. *Zebr. Ow.* 275. Szumi nurta od pierzchnącéy wody, i rzecz dziwna, pacholik z niéy wyſtawa młody, po pas z opędzonemi rogi trzciną prawą. *Zebr. Ow.* 344. Który się poiawi mąż do téy rzéki, z niéy niechay wyſtanie półmężem, i tknąwszy wód, rozplazłym się ſtanie. *ib.* 90. - Wyſtawać z czego, wychodzić z czego, rzucić co, porzucić, fahren laſſen, verlaſſen. Troia padła, Pryam legł, Pryamowa żona Z człowieczéy nieszczęśnica poſtaci wyſtała. *Zebr. Ow.* 328 *perdidit infelix hominis poſt omnia formam*; utraciła poſtać człowieczą; wyzuła się z niéy, wyzutą z niéy była, ſie verlor die menſchliche Geſtalt. - *Magis actiue*: wyſtaię z rzemiesła, ze szkoły, z klasztoru, z bractwa, *descisco, deſero, valedico. Cn. Th.* 1335, porzucam rzemiesło i t. d. *Włod.*, cf. rozſtać się z kim, rozbratać, fahren laſſen, verlaſſen, abtreten, austreten, nicht länger bleiben; *Sr.* 1 hwon ſtopu. Któryby pan poddanych o klątwę za swóy uczynek przyprawił, tedy od tego pana wszyſtka wieś wyſtać mogła, i do inszego pana się przeprowadzić. *Star. Ref.* 140, odſtać od niego, przyſtać do innego, odſtąpić go). Wszyscy ci, którzy wyſtawszy z kościoła, do was się udali,.. *Twor. Wie.* 12, odszczepiwszy się, odpadłszy). Z urzędu wyſtał, a innemu ten urząd poruczono. *Rey Zw.* 98 *b*, złożył urząd; das Amt niederlegen). Nie przyſtoynieyby to było, wyſtać ze szkoły, nic się nie nauczywszy. *Glicz. Wych. N.* 2 *b*, żegnać szkoły, aus der Schule abdanken, ſie verlaſſen. Ze szkół abyśmy dotąd nie wyſtawali, ażbyśmy mieli iaką wiadomość nauki. *Glicz. Wych. N* 2 *b*. Którzy sobie na rzemieśle tęſknią, z którego gdy wyſtaną, dlatego iż go trochę byli zkusili, będą też partolić. *ib. N* 2 *b*. Wyſtanie, odſtanie, odſtąpienie; n. p. wyſtanie z zakonu, odſtąpienie od posłuszeńſtwa zakonnego. *Cn. Th.* 608, cf. odszczepieńſtwo, odpadnienie, das Austreten, Abfallen, der Abfall. - **§. Nil siedmioraźną odnogą wyſtaie. *Zebr. Ow.* 115, wypada, wyrzuca się, er ergießt ſich. - *§., wyſtawać, wyſtarczać, *wyſtatczać, doſtatecznym być, (cf. ſtaie, ſtanie); ausreichen, auslangen, hinlangen, zulangen. Pieniędzy nie wyſtawało, czymby żołnierzowi żołd wypłacić. *Krom.* 606, *pecunia deerat*). Na wykupienie Samboru pieniędzy nie wyſtawało. *ib.* 663, *non sufficiebant*.

WYSTĄPIĆ, *F.* wyſtąpi, wyſtąpię *med. dk.* wyſtępować *ndk.*, wyſtępowywać *czstl.*; *Bh.* wyſtaupiti, wyſtupowati, předſtaupiti; *Sr.* 1. wuſtupu, (wuſtupiu, wuſtupim, wuſtupam uſtąpić); *Vd.* vunſtopiti; *Rs.* выступить, выступать, изступить, изступать; wyszedłszy z czego lub ſkąd ſtąpić, wyyść, wysieść, heraustreten, austreten. Już kto miał iachać, w nawę swoię wſtąpił, A kto miał zoſtać, z okrętów wyſtąpił. *Groch. W.* 435. Wyſtępuię z domu, wychodzę. *Cn. Th.* 1336, aus dem

Hauſe herausgehen, heraustreten. Huniad ze dwudzieſtą tysięcy Węgrów do Bulgaryi przeciwko Turkom wyſtąpił. *Krom.* 578, *obuiam Turcis proceſſit*, wyruszył. - Wyſtąpić z służby, wyſtać, aus dem Dienſte treten. Bez wypowiedzenia, czy może sługa wyſtąpić? *Gal. Cyw.* 1, 131, porzucić służbę). *Similit.* Wyſtąp' z tego omylnego mniemania swego. *Rey Pſ. J ii* 2, porzuć go). - Wyſtąpić z klóby, z kresu, ſtanu, powinności, z rygi, kolei, wypaść z porządku, aus dem Gleiſe u. ſ. w. heraustreten. Wszyſtko iuż prawie szwankuie, Nic niemasz całego, z klóby wszyſtko wyſtępuie. *Kanc. Gd.* 267. Rzeczy wszyſtkie na niebie i na ziemi z kresu swego nie wyſtępuią, spraw swoich nie odmieniaią. *Karnk. Ktch.* 409. Ziemia, niebo, powietrze, i wszyſtkie żywioły, wyſtąpiły z swych ſtanów. *Pieśń. Kat.* 65. Z powinności szlacheckiéy wyſtępować. *Star. Ryc.* 135. Mniszka z czyſtości swéy wyſtąpiła. *Sk. Dz.* 311. Grzech piérworodny, wrodzone przyrodzenia naszego z klóby swéy wyſtąpienie albo ſkażenie. *Zrn. Pſ.* 3, 514. - §. Wyſtąpić, wykroczyć, wyſtępnym być, wyboczyć z dobréy drogi, uſtąpić od niéy, zgrzeszyć, übertreten, vom rechten Wege austreten, ſündigen, ſich der Uebertretung ſchuldig machen, *Sr.* 1. zakondzu (*ob.* zakon); *Crn.* pregrèshim se; *Vd.* sagrieſhitiſe, prelomiti; *Ec.* законопрестyпáти. J w tey powinności częſto rodzice wyſtępuiecie, folguiąc aż nazbyt dziatkom waszym. *Dambr.* 571. Wyſtąpił był ociec nasz pychą, którą Bogu równać się chciał. *Zrn. Pſ.* 21 *b.* Nie trzeba się na ludzi gniewać, gdy w czym wyſtępuią; ale raczéy ich wady naprawiać. *Budn. Ap.* 62. Gdyby który rzemieślnik co przeciwko poſtanowieniu mieyſkiemu wyſtąpił, tedy ma być z cechu wyrzucon. *Szczerb. Sax.* 382. Cokolwiek kmieć wyſtąpi, o to wóytowi swemu odpowiadać powinien. *ib.* 179, cokolwiek przewini, wann er was verbricht. Wyſtępowało się co nieco w wykonywaniu. *Sk. Dz.* 390. - 2§., wyſtępuię na widok, w pośrzodek, na plac. *Cn. Th.* 1336, wysuwam się, wysadzam się, hervortreten, heraustreten, hervorrücken, herausrücken; *pr. et fig. tr.* W tym woyſko nieprzyiacielſkie na oczy iuż wyſtąpiło. *Krom.* 602. Ozdoby które bramę ubierały, Trochę się wydawały i wyſtępowały. *PKchn. Orl.* 1, 163, wyſtérczały, wyſtały, ſie ragten hervor. Dyni napisz wierszyk iaki, ledwie znać z przodku; za czasem wyſtąpią one litery i wysadzą się tak czytelno, iako czytelniéy drukarz ich wybić nie może. *Birk. Kaz. Ob. K* 3, wydobędą się, ſie kommen zum Vorſchein). Po wszyſtkiém nawet ciele i obliczu iego, ozdoba i czyſtość wyſtępowała. *Birk. Dom.* 62, odbiiała się, leuchtete hervor. Krew' WcPanu wyſtąpiła na twarz, musisz mieć gorączkę. *Teat.* 11 *b*, 58, biie na twarz, das Blut ſteigt dir ins Geſicht. Skoro się tylko WcPanna pokażesz, ognie na pana mego wyſtępuią. *Teat.* 35 *b.*, 101, na to słowo zimny pot mi wyſtąpił po całym ciele, nogi drżały podemną. *Stas. Num.* 2, 62, Ból mu na twarz wyſtępuie. *Bardz. Tr.* 246, maluie mu się na twarzy, der Schmerz mahlt ſich auf ſeinem Geſichte. - Wyſtępować z wysadą, wysadzić się, ſich herausſtreichen, herausſchniegeln. Patrz, iak dziś wyſtąpił! *Ld.* - *§. Przyszła wiara przez łaſkę podana na to, aby w ſkutek wyſtąpiła obietnica boſka. *Zygr. Gon.* 431, aby do ſkutku przyszła, aby się uſkuteczniła, daß ſie zur Wirklichkeit werden. - § 3., wyſtąpić co, *transitiue*: ſtąpieniem, chodzeniem rozszerzyć, wydeptać, wychodzić co, austreten, ausgehen, abtragen. Wyſtąpić trzewik, bót, obuwie. *Tr.*, cf. wykrzywić, krumm treten. - (*§. Wyſtąpić suknie, wypuścić, rozpuścić. *Bndtk.*, auslaſſen, weiter machen).

WYSTARAĆ się *zaimk. dk.*, ſtarannością wyiednać, uzyſkać, wynaleść, *Bh.* wynaſnažiti ſe, wynaſnažowati ſe, wyhledawati (cf. wyglądać); *Rs.* испечáловать, durch ſorgfältiges Bemühen erhalten, ausfinden, ausfindig machen.

WYSTARCZEĆ, *WYSTATCZEĆ, *F.* wyſtarczy *med. dk.*, wyſtarczać *ndk.*, być doſtatecznym, (*ob.* wyſtawać), hinreichen, ausreichen, auslangen, auskommen, hinlänglich ſeyn; *Bh.* wyſtačiti, poſtačim, poſtačowati; *Vd.* doſti biti, sadoſtuvati, doneſti (cf. donieść); *Ec.* пробавитьсѧ, довлѣю (cf. dowolny) Liban nie wyſtatczy ku wznieceniu ognia, i zwierzęta iego nie wyſtatczą palonym ofiarom. *Radz. Jes.* 40, 16, Liban nie wyſtarczyłby ku wzniecieniu ognia, i zwierzęta iego nie wyſtarczyłyby na całopalenie. *Bibl. Gd*). Wyſtarcza, ſtaie, ſtanie, dosyć ieſt, *Crn.* ſkâſâ). Umysł móy nie wyſtarcza mi do oświadczenia moiéy wdzięczności. *Teat.* 5, 26, nie wydoływa, nie zdoływa, nie ieſt w ſtanie, nie przemaga). Człowiek na wyratowanie szczęścia swego, sam sobie wyſtarczyć nie może. *Zab.* 2, 97. To com przyiął, będę póki zdołam, utrzymywać; a ieśli nie wyſtarczę, wolę pod ciężarem urzędu upaść, aniżeli abym miał to, co mi powierzono, zdradzić. *Siem. Cyc.* 14, ieśli nie sproſtam, wenn ich nicht ausreiche, nicht aushalte, nicht gewachſen bin; *Ec.* довóлно творю̀, довлетворю̀, довлю. Już też człowiekowi ani głowy, ani czasu, ani zdrowia nie wyſtarcza na wszyſtkie intereſſa. *Teat.* 52, 27. Wyſtarczyć komu, wyrównać mu, dać mu radę, mieć dosyć siły, gewachſen ſeyn, gleich kommen, nachkommen, es aushalten. Woyſko Tatarſkie szło, któremu tamta garść nie wyſtarczyła. *Jabł. Buk. O. b.* Która może wyſtarczyć białogłowſkiéy złości? *Bardz. Tr.* 501. - Wyſtarczać z czego, wyſtarczać czym, womit auskommen, ausreichen, auslangen, langen. Dali mi na expens dwieście złotych; a z tego trzeba było wyſtarczać na ſtół, na cukry, na feierwerki, na illuminacye. *Teat.* 26 *b*, 38. - §., wyſtarczyć komu czego, doſtarczyć co dosyć, einem voll auf verſchaffen. *Bndtk.*

WYSTARZEĆ, WYSTARZEĆ się, *dk.*, zeſtarzeć się. *Włod.*, ſtarością wycieńczeć, zayść, ganz alt werden, von Alter aufgerieben werden. Suknie zrzuciwszy, pokazał schudłe i wyſtarzałe ciało. *Sk. Dz.* 767. Baba wyſtarzała. *Pot. Jow.* 57 cf. wyśmiardła). - §., wyſtarzał się z rozumu. *Cn. Ad.* 1087, wywietrzał mu rozum, przez ſtarość szwankuie na rozumie, er iſt vor Alter kindiſch geworden. Już się iego rada ni na co nie godzi; wyſtarzał się z rozumu. *Falib. Diſk.* R 5. Nasz się Meleander z rozumu wyſtarzał. *Pot. Arg.* 690. Wyſtarzałe, wywietrzałe, nieużytne słowa, *obsoleta*. *Cn. Th.* 1541. - §., wyſtarzałe wino. *Bndtk.*, wytrawne, wyſtałe, alter guter Wein.

WYSTAWA, - y, *ż.*, WYSTAWKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, wyſtawianie, wyſtawienie, i to co wyſtawiaią lub wyſtawiono, das Ausſtellen, Herausſtellen, Hervorſtellen, die

Aus-

Ausstellung, Herausstellung, Hervorstellung, Herausgebung, das Ausgestellte, Herausgestellte, Hervorgestellte, Herausgehobne, *Bh.* wepstaw, *Rs.* выставка. Zapobieżono niepotrzebnym wydatkom, wystawą trwałego gmachu. *Nar. Tac.* 2, 247, wystawieniem, wybudowaniem, Aufführung, Errichtung, Erbauung. Wystawa słowami, wykład, wyłożenie, opis, wyraz, die Darstellung in Worten. W naytkliwszych wyrazach, w naysłodszéy wystawie, Kreśliłeś mi tęsknotę z oddalenia. *Zabł. Amf.* 57. Wystawy, wyobrażenia rzeczy, *ideae materiales*. *Perz. Cyr.* 156, die Vorstellung von etwas. Gdzie idzie o życie Rzpltéy, nie dał się niebezpieczeństwa lub trudu wystawie ustraszyć. *Przyb. Milt.* 50. §. Wystawa przed domem, altanka, galerya, daszek wysunięty, wydatność jakakolwiek, ein Vorsprung an einem Gebäude, ein Erker, eine Vorlaube, ein Vordach u. s. w. Pod wystawą gmachu z tobą będę pił. *Mon.* 70, 554. Kiedy z tobą pod wystawą gmachu będę pił wino Cekubskie? *Hor.* 2, 337 *Min.* - Wystawa u sukni, wyłoga, wykładka, mianowicie futrzana, Vorstoß am Pelzwerke. *Bndtk.* - §. Wystawa, wysada, przesadna próżność, chełpliwe sadzenie się, chełpliwość, przepych, zbytek próżny, leere Uebertreibung, Eitelkeit, affectirtes Wesen, Ziererey, Tand, Ruhmsüchtigkeit, Prahlerey. Zbytki, utraty i niepotrzebne wystawy domowe. *Lek. tyt.* Jestem oboiętną na takie wystawy, Które nam obiecuią wolnieysze zabawy. *Teat.* 46 *b*, 70. Galba dbał o sławę, lecz bez wystawy. *Nar. Tac.* 3, 59. *Sumtibus quam parcissimis uti debet*, do wystawy nic, skromnych tylko i potrzebnych. *J. Off. Boh.* 2, 5. Jedna świeckie i święte w dół garnie łopata, O wystawo, o próżna pompo tego świata! *Pot. Jow.* 48. Być mu żoną, gdzieżby był rozum, wstyd, cześć, sława, Coby rzekła rodzeństwa zacna ta wystawa? *Zab.* 5, 334 *Koss.*, górność, szczytność, wyniosłość). Naylepsza równość: wystawa zła wszędzie. *Pot. Syl.* 219. - Tam widzieć było dosyć rozmaitych stroiów, ubiorów, kroiów, prawie wszyscy na wystawę. *Biel. Kr.* 477, na wytwór, na wysadę, na przepych. WYSTAWAĆ, *ob.* wystać. WYSTAWIĆ, *F.* wystawi, wystawię *cz. dk.*, wystawiać *ndk.*, wystawować, wystawuie *kontyn.*, *Bh.* wystawiti, wystawowati; *Slo.* wystawiti, wystawugi; *Sr.* 1. wonstawiam, *Sr.* 2. wustawisch, huposta-wisch; *Vd.* vunstaviti, vunpostaviti, vunpostaulati; *Rs.* выставить, выставать, выставлять; *Ec.* восмавляю; wystawić co, dobywszy postawić, wyłożyć, wydobyć, herausstellen, ausstellen, herausnehmen und hinstellen. Wystawiam co, kładę na widoku, na doręczu. *Cn. Th.* 1335. Wystawiam co na przeday *ib.* 837, *ob.* wyłożyć towary). Wystawienie na przeday, *ib.* 1336, przedaż publiczna). Beczkę miodu wystawię. *Mat. z Pod.* C3, poświęcę na poczestowanie gromady). Wystawiam co, stawię w zakład, daię w zakład, in die Wette geben, zur Wette ausstellen. U myśliwców mówi się zwierza z kniei ruszyć, wystawić, a nie wygnać. *Chmiel.* 1, 80, wyruszyć, das Wild aus dem Forste heraustreiben, herausstäubern. Wystawić drzwi, wysadzić drzwi. *Cn. Th.* 1336, die Thüre heraussprengen, herausheben. W nasyceniu i rozkoszy chleba używaią, dlatego ścisnęła ich hardość, wystawiło się od tłustości oko ich. *Zrn. Pst.* 126 *b*, wysadziło się, wystąpiło na wierzch, wydało się, wydatnym ieśt, das Auge ist aus dem Kopfe hervor getreten. Przyszedł do miasta iuż z granic żydowskich wystawionego. *Rey Pst.* Eee 2, wysuniętego, wymkniętego, oddalonego, mimo granic, za granicą leżącego, schon außer den Gränzen liegend. - Wystawić kogo na zły raz, narażać go, wydać go na sztych, einen der Gefahr ausstellen, aussetzen. *Cn. Th.* 1336. Wystawienie siebie i wszystkiego swego na szańc. *Pilch Sen. list.* 14. Wystawiać na nierząd kogo, *prostituere*. *Cn. Th.* 1336, wystawiaią mię, abo wystawiono mię na nierząd, *prosto. ib.*; wystawienie na nierząd, *prostitutio ib.* - Na słońce wystawiam, na słońcu bielę, suszę, mam, trzymam, *insolo*. *Cn. Th.* 447, *ob.* *wysonować, sonnen, der Sonne aussetzen, in die Sonne stellen; na słońce wystawianie, *insolatio*, *in sole apricatio*. *Cn. Th.* 447. - Wystawiać oczom, wystawiać na oczy, przełożyć, pokazywać; ausstellen, vorstellen, sehen lassen, den Augen darstellen *pr. et fig. tr* Wystawić Nayświętszy sakrament. *Tr.*, das Sacrament aussetzen. Wystawienie na oczy, *subjectio sub aspectum rerum quae geruntur*. *Cn. Th.* 1336. Łamanie chleba iest niciakiém przed oczy wystawianiem tego, co się z ciałem Pańskiém dziać miało. *Salin.* 6, 99, wystawianie zmysłom, Versinnlichung. Postaci misterną sztuką i robotą, Igłą i nicią wystawione złotą. *Jabł. Buk.* J 4, wyprawione, oddane, wyrażone, dargestellt, ausgedrückt. Wziąłem przed się Polskiego nowego Ezopa wystawić. *Jabł. Ez.* a 3, wydać, oddać po Polsku, wyłożyć Polskim ięzykiem). Wczoray widziałem się z Eleonorą, i wystawiłem iéy Wc Pana iak można naylepiéy. *Teat.* 14, 16, odmalowałem, opisałem, odrysowałem). Spoczyway kochany Alcybiadesie, niech miłość mnie tylko tobie we śnie wystawuie. *Węg. Mar.* 1, 39, cf. przedstawić). Wystawić sobie, imaginować sobie, wyobrazić sobie; *Cro.* namisslyam (cf. namyślić); *Rs.* возмечтать, возмнѣть. Żeby utracić złego pamięć, moia rada, Wystawić sobie słodką przyszłość i drwić z biedy. *Teat.* 43 *b*, 86, cf. tuszyć sobie). Materya ta nieskończonych potrzebuie układów, wystawień i dyssertacyy. *Gaz. Nar.* 1, 303, wyłuszczeń, Erörterungen. - Wystawić z chełpliwością, popisywać się z czym, wysadzić się z czym, wyieżdżać z czym na plac, zur Schau geben, prahlend ausstellen, womit prahlen. Sama pobiegła, a swéy nie zakryła Gładkości, ani iéy też wystawiała. *JKchn. Jer.* 32 Nie chlub się, ani się wystawiay temi nędznemi a marnemi mędrostkami twemi. *Rey Pst.* Ccc 2 Jako partacz pospolicie zwykł, w swém rzemieśle się wystawi. *Glicz. Wych.* N 3. One Babilońskie giganty, gdy chcieli wystawić imię swoie na ziemi, wnet im Pan szyki pomylił *Weresz. Rgl.* 85, chełpliwie unieśmiertelnić, wynieść). Mieszczanin, któryby wystawionych potraw półmiskowych korzennych używał, tedy dani ma dać od każdego połmiska po groszy 15. *Lek.* C 3, chełpliwie rozstawionych, wystawnych, wysadnych, zur Schau aufgestellt. *In Łonam partem*: To iest królewski własny urząd, cnotę szczodrobliwością wystawić, sprawiedliwość czynić, a nieprzyiacioł zwyciężać. *Baz. Modrz.* 86, szczycić, zaszczycać, zalecać, wywyższać, erheben, aufrichten, zieren, lohnen. Mamy przykład w setniku, który im naywięcéy się niżył; tym więcéy iest od P. Chrystusa wystawion. *Hrbst. Nauk.* G b.

– §., wyſtawić co wzgórę, poſtawić wzgórę, aufrichten, in die Höhe richten, aufſtellen, *Bh.* wztyčim, (cf. tycz ć); *Sr.* 1. ſtajwam hore; *Vd.* gorpoſtav ti, gorpoſlaulati, gorposaditi, gornapraviti, gorvpraviti, gornarediti). Łódź ma swego sprawcę, który maszt w pośrzodku wyſtawiwszy, i na nim żagle roztoczywszy, do portu ią wiedzie. *Zrn.* 1*, *l.* 72. – Wyſtawić budynek, gmach, kolumnę, = wybudować, wyprowadzić, wywieść, errichten, erbauen, aufbauen, aufrichten; *Bh.* wyſtaw'eti; *Vd.* gorpoſtaviti, gorpelati; *Rs.* возстановить, возставлять, создати, созидати, соотроить, соотроивать, сорудить, сооружать; *Ec.* зиждити, зижду. Statuę rycerſką z marmuru wyſtawić mu rozkazał, chcąc przez to w naypóźnieysze lata przesłać imię tak wielkiego męża. *Teat.* 53 *b*, 17. – *tr.* Wiedzieli dobrze, iż, w tak krótkim czasie, deputacya dzieła rządowego wyſtawić nie mogła. *Uſt. Konſt.* 1, 99, wygotować, ausfertigen, fertig machen, liefern. – *tr.*, wyſtawić regiment, wyſtawić 10000 woyſka; wyſtawić na nogi. *Bndtk.*, zebrawszy mieć w pogotowiu, fertig ſtellen, aufſtellen, zuſammen bringen, auf die Beine bringen. WYSTAWICIEL, WYSTAWIACZ, - a, *m.* WYSTAWCA, - y, *m.*, który co wyſtawia, der Herausſteller, Ausſteller, Aufſteller, Darſteller, Errichter; *Steb.* 168. Wyſtawiciel budynku, *Ec.* назидатель; *w rodz. żeńſk.* WYSTAWICIELKA, *Rs.* созидательница. WYSTAWNICZEK, - czka, *m.*, człowiek wyſtawny, wysadny, przesadny, chełpliwy, affektowany, ein Zierling, Prahlhans, *Sumtibus quam parciſſimis uti debet*, dla wyſtawy nic, ſkromnych tylko i potrzebnych; i przeto zabawniczków, wyſtawniczków, ſtrzedz się ma. *J. Oſſol. Boh.* 2, 5, cf. darmoſtóy, darmochléb, próżnoſtóy). WYSTAWNOSC, - ści, *ż.*, pokazowanie się chełpliwe, pompa. *Cn. Th.* 756, *Włod.*, *affectatio* wyſtawność, poſtawa, sadzenie się na co. *Mącz.*, wysada, wysadność, popisywanie się, wyieżdżanie z czym na popis, Prahlerey, Ruhmſucht, Großthuerey, Schautragen. Paweł do Koryntów pisze: nie przechodziłem z wyſtawnością mowy albo mądrości; bom nie chciał pokazać, abym miał co umieć, ieno Jezusa Chryſtusa. *Gil. Pſt.* 24 *b*. Można być mądrym bez wyſtawności, bez odraźki. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 332. Junacka wyſtawność. *Fr. Ad.* 44, cf. iunakierya). WYSTAWNY, - a, - e, – ie *adv.*, do wyſtawienia, mogący być wyſtawionym. *Rs.* выставный, herausſtellbar, ausſtellbar; niewyſtawny, nieruchomy, *Vd.* neisſtauliu, nevupoſtauliu. Wyſtawny, wyſtawiony, wywiedziony, wybudowany, aufgeführt, in die Höhe geführt, errichtet, erbaut. Nie mam kosztownie domu wyſtawnego, Nie mam na przepych ſtropu złoconego. *Petr. Hor.* 2, *C* 4. Wyſtawny, wysoko wywiedziony, wyniosły, wydatny, wysadny, wysoki, górny, hoch aufgeführt, emporragend, hoch, *Bh.* wyſedlý, *ob.* wysiadły). Piramidy w Memfis sławne, Aże pod niebo wyſtawne. *Lib. Sen.* 6. Chronił się on wielkich miaſt, i dworów wyſtawnych, Odległych się gór trzymał, a rol niepoſtawnych. *Otw. Ow.* 465. Jako naſtały odmienności czasów, wyſtawne zamki, kosztowne miaſta, tak też pospołu z tym naſtała sprosna pycha. *Rey Zw.* 70. – Wyſtawny, *in bonam et malam partem*, wyniosły, wysadny, górny, wysoki, okazały, hoch, erhaben, groß, prächtig. Znaki męſtwa i śmiałości, wyſtawne pamiątki wielkiéy dzielności. *PKchn. Orl.* 1, 100. Cożby ten wyſtawnego uczynił, któryby dobrodzieyſtwa nie dał, ale pożyczył! *Gorn. Sen.* 147, co znakomitego, wyſtawienia, wychwalenia godnego). Gdyby wymówca iaki syna monarchy zacnego narodzenie opisować miał, iakichby wyſtawnych słów nie używał? *Zrn. Pſt.* 21, wybornych, wytwornych, wybranych, dobranych). Niektórych pisma maią tylko na czele poważne i wyſtawne imię; w reszcie iakbyś gryzł wióry, wszyſtko czcze i martwe. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 65, wiele obiecuiące, viel verſprechend, błyszczące, mamiące, glänzend. Wyſtawne cery, iak pęcherz nadęty, ſpilka sprawi, że wiatr wyleci. *Fr. Ad.* 50. Wyſtawny, dumny, pyszny. *Włod.*, chełpliwy, próżny, popisuiący się, wyieżdżaiący na plac, na popis, eitel, ſtolz, ruhmſüchtig, prahleriſch. *Affectatus scriptor*, autor który sie na wysoką, okazałą a wyſtawną rzecz sadzi. *Mącz.*, *ob.* *okazaliſty). *Affectate* wyſtawnie, pysznie, okazale. *ib.* Wdzięk urody szukaną krasą nieprzyprawny, Powaga bez hardości, dowcip niewyſtawny. *Nar. Dz.* 1, 143. Ewanieliia przeciwko wyſtawnym rozumom i myślom świata tego. *Rey Pſt.* *Bbb.* 6. Wyſtawny *ambitiosus*, *Cn. Th.* 1336, wyſtawnie *ambitiose*. *ib.* Wyſtawnie co poczynam *affecto diligentiam in superuacuis*, *ambitiosius quid ago*. *ib.*, cf. fanfaronować, cf. iunaczyć się). Rzadki to przykład, móy przyiacielu, Co niewyſtawna hoyność na tym świecie! *Zab.* 11, 343 *Zabł.*, ſkromna, niechełpliwa). Te i inne tytuły wyſtawnéy i chwały chciwéy dogadzaiąc wspaniałości, onym przypisaliśmy. *Pilch. Sen. o łaſk.* 50. Czym dziś sławni być chcecie, temi waszemi wyſtawnemi ſtroiami, na które się sadzicie i wyciągacie! *Falib. Dis. R.* Niewyſtawny, bez przysady uſtroiony. *Włod.*, *Cn. Th.* 542.

WYSTĘKAC *cz. dk.*, wyſtęknąć *idntl.*, wyſtękiwać *czstl.* ſtękaiąc wydać, herausſtöhnen, ausſtöhnen. Głośne wyſtękiwał weſtchnienia, ściſkał ręce... *Teat.* 6, 61, – §., ſtękaiąc wyrobić, wyiednać, wyciſkać, wymódz, erſtöhnen. Wiele te dusze wyſtękały a wyłudziły na niewinnych ludziach świata tego. *Rey Pſt.* *Ee* 3.

WYSTĘP, - u, *m.*, WYSTĘPEK, - pku, *m.*, wyſtępowanie, wyſtąpienie, i to gdzie się wyſtępuie, co wyſtępuie, das Heraustreten, Hervortreten, der Hervortritt, Heraustritt, Auftritt, *Bh.* wyſtup, wyſtupek *proceſſus*, *gradus*, *podium*, *scena comoediae*; *Slo.* wýſtupek *excessus*; *Vd.* vunſtop; (*Rs.* выступка chód). Wyſtęp, wyſtępowanie z klasztora. *Bndtk.*, wychód wyyście, porzucenie, der Austritt aus dem Kloſter. Wyſtęp za granicę, z kraiu; ujazd, wyiazd, oddalenie się. *ib.*, Entfernung, Abreiſe, Wegreiſe. Wyſtęp, wyſtawa wyſtąpiona, ein Vorſprung, etwas Hervorſpringendes. Ow znakomity przeſtwor Jndyyſkiéy ziemi, naprzeciw Ceylanu wyspy na kształt klina, wyſtępem się nieiako w morſkie wody wrzyna. *Przyb. Luz.* 206, wysunięciem; cf. ięzyk, cf. przylądek). – §. *Osobliwie w moralnym znaczeniu*: *wyſtęp, wyſtępek; wyſtępeczek, - czku, *m.*, *zdrbn.*, = wykroczenie, przekroczenie, przeſtąpienie, das Uebertreten, Ueberſchreiten, die Uebertretung, das Verbrechen, *Bh.* wyſtupek, *Sr.* 1. zakondżeno, nekmanſtwo; *Crn.* pregrěha, cf. przegrzeszyć), ſkrúna (cf. krzywda); *Vd.* prelom, (cf.

przełamać) pregrefhka, prelomenje, pregrielhtvu, pregrieha, hudoba, (cf. chudoba), *Cro.* pregrefka; *Bs.* opacina, cf. opak); *Slo.* krivica; *Rs.* злодѣяніе, злодѣйство (cf. złodzieyftwo, cf. złoczyńftwo). Jednako grzeszy, gdy kto z miary wykracza, iako i ten, co miary nie dochodzi; równy wyftępek ieft, gdzie co zbywa, iako gdzie nie doftawa. *Kosz. Lor.* 114, cf. nie dosadzić, cf. przesadzić). Wyftępek dlatego nazywa się wyftępkiem, iż szkodzi ludziom. *Węg. Mar.* 3, 305. Cnota zawisła na zwyczaiu czynić według praw, a wyftępek na zwyczaiu przeciwnym. *Mon.* 75, 327, *ob.* wyftępność). Wyftępek czyli bezrząd namiętności, cale przeciwny cnocie wydaie fkutek. *Mon.* 76, 53. Każdy wyftępek wedle osoby idzie; ieśli kto z wielkich ftanów wyftępuie, tym ci też iego wyftęp ieft szkodliwszy i znacznieyszy. *Kosz. Lor.* 21 *b.* Ofkarżony dopiero winien, gdy się wyftęp iego i zły uczynek pokaże. *Sax. Pft.* 3. Za wyftęp ten ma być gardłem karan. *Stat. Lit.* 24. Wyftępek to ieft potrzeby, nie chęci iego. *Siem. Cyc.* 296, niedobrowolny). Ktoż rozumie zupełnie wszyftkie wyftępy swoie? *Wrob. Zolt.* 41, wer kann merken, wie oft er fehlet! Luth. Jehowa obiecuie zapamiętać ich złości, za czym poznać mieli wyftępy swe. *Farnow.* 83. Ociec w niebiesiech odpuści wam wyftępy wasze. *Sekl. Mark.* 11, upadki albo obłędliwości wasze. *ib.* Małych wyftępeczków nie będą karać. *Birk. Dom.* 73, cf. potknienie się, cf. ułomność, krewkość). Miafto prześladowania upadów albo wyftępów bliźniego, ięzyk twóy niechay czyni pilność a pracę, abyśmy to zleczyć mogli. *Eraz. ięz. L l* 2 *b*, *ib. P* 8 *b.* O wyftęp niedobrego wychowania dzieci fkarał Bóg Helego kapłana swego. *Biał. Pft.* 137. Krzywdy niesłychanym tym wyftępkiem uczynionéy bronić należy. *Siem. Cyc.* 4, ein unerhörtes Verbrechen, cf. zbrodnia). Na wyftępy przez szpary patrzaią. *Hor.* 2, 152 *JKchn.* Co piérwéy bywało wyftępkiem ftanu, teraz ieft ftopniem do honoru. *Teat.* 28, 51, ein Staatsverbrechen. WYSTĘPNIK, -a, *m.*, WYSTĘPCA, - y, *m.*, człowiek wyftępny, wykroczyciel, przeftępca, der Uebertreter, Verbrecher, *Vd.* prelomnik, prelomovez, kriunik (cf. *krzyw), pregriefhnik; *Ec.* порочникъ (cf. prócz); *Rs.* законупреступникъ, злодѣй (cf. złodziey, złoczyńca). Nie chcieli ich dzikim do pożarcia dawać beftyom, aby zjedzeniem tak ciężkich wyftępników większéy przeciwko ludziom nie nabyły srogości. *Siem. Cyc.* 78, *w rodz. żeńsk.*, wyftępnica, wyftępniczka, *Rs.* злодѣйка, законопреступница. WYSTĘPNOSĆ, - ści, *ż.*, WYSTĘPSTWO, - a, *n.*, przymiot tego co ieft wyftępnym, wysadnym, wyftawnym, wydatnym, wykraczaiącym, Eigenschaft dessen, was heraustritt, hervortritt, austritt, übertritt, überschreitet; *osobliwie moraln.*, *Vd.* griefhlivoft, na hudu nagnjenoft, hudobitnoft; *Rs.* злочестіе; übertretende, verbrecherische Fehlerhaftigkeit, Sündhaftigkeit. Czy można wyftępność człowieka gruntować na wytrzymałości nerwów, żył i ftawów? *Oftr. Pr. Kr.* 2, 112, argument przeciw torturom). Jako mdłość w ciele, tak wyftępność ieft nieiaka na duszy choroba. *Bardz. Boe.* 131. WYSTĘPNY, - a, - e, - ie *adv.*, wyftępuiący, wysadzaiący, wyftawny, wysadny, wydatny, herausschreitend, ausschreitend, *osobliwie moraln.*, wykraczaiący, przekraczaiący, przeftępny, fkłonny do wykroczenia, winny przeftępftwa; *Bh.* weyftupný, *Sr.* 1. nekmanftliwé; *Vd.* griefhliu (cf. grzeszny), na hudu nagnjen, hudoben, pregrielhen, hudobiten; *Rs.* злодѣйственный, злодѣйскій, (cf. złodzieyfki), законопреступный, übertretend, verbrecherisch, sündhaft. Człowiek wyftępny ieft ten, który ma przeciwny cnocie i prawu zwyczay. *Mon.* 75, 327. *Actio criminalis* wyftępna albo pokarna, dlatego tak rzeczona, iż karanie niesie onemu, który wyftąpił, gdy będzie przekonan. *Szczerb. Sax.* 11, sprawa wyftępna albo pokarna. *ib.* 5. Herod rad temu słuchał, gdy pod iego bokiem Jan, co wyftępnie działo się, objawiał. *Odym. Sw. M* 2. Smierć wyftępnie zadana. *Siem. Cyc.* 434, niesprawiedliwie. WYSTĘPOWAC, WYSTĘPUIE; *ob.* wyftąpić.

WYSTERCZYC, WYSTORCZYC *cz. dk.*, wyftérczać *ndk.*, wyfterknąć *idntl.*, wyftawić co tak żeby ftérczało, *Bh.* wyftrčiti, wyftrkati, wyftrkowati; *Vd.* gorftegniti, herausftecken, aufftecken. Stróż ratuszny w tę ftronę, gdzie ogień zobaczy, za dnia ma proporczyk wyftérczyć, a w nocy kaganiec wywiesić. *Sax. Art.* 60, wytknąć, zatknąć. - §., wyftérczyć, *tr.* wytrącić, wyłączyć, wypchnąć, herausftoßen, absondern, entfernen. Któremikolwiek umowami i sposoby sierot z dziedzictw wyftérknąć nie godzi się. *Groi. Tyt.* 35, wyzuć, entblößen). Aryanie chcą syna Bożego wyftérczyć od spraw ftworzenia. *Farn.* 149. Pod imieniem bożym zawięzuie się Ociec, Syn i Duch Św., z którego żadna osoba wyftérczona być nie ma. *ib.* 51. - §. *niiak.*, wyftérczyć, wzgórę wftać, ftércząc wyftać, in die Höhe hervorragen; *Bh.* wyftytnauti fe, wyftytati fe, wyftytowati fe, (cf. kita); *Vd.* priedfhterliti, priedmoliti. Wyftérczenie, wydatność, wysadność, wyftawność, wyftawa, wyftanie, *Sr.* 1. hwonftahtżo.

WYSTOIĘ; *ob*, wyftać.

WYSTOSOWAC *cz. dk.*, w ftos wysoko ułożyć, hoch aufftoßen, aufthürmen, einen hohen Stoß legen. Wyftosowawszy niezmierną drzew gromadę, wszyftkie one Czechy popalił. *Krom.* 527. - §., wyftosować, ftosunkowo wyrobić, verhältnißmäßig verfertigen, zuftoßen, zurichten. Perdix w żelezie zęby wyrzezawszy, naypierwszy piłę wymiftrzował; w tąż w iednym kłąbie ramion parę wyftosował. *Zebr. Ow.* 196 *nodo vinxit.*

WYSTRASZYC *cz. dk.*, wyftraszać *ndk.*, *Bh.* wyftraffiti, wyděfyti, wyděfym, ftrasząc wygnać, wypędzić, wyrugować, wypłoszyć; herausschrecken, ausschrecken, wegschrecken, wegscheuchen, aufscheuchen. Przed psami, które tylko wyftraszaią, ftrzela się lub puści się sokoł. *Kluk. Zw.* 2, 341. Włodzimierz udziałał się iedynowładcą wszyftkiéy Rusi, iednego brata zabiwszy, a drugiego wyftraszywszy. *Stryik.* 123. - §., wyftraszyć co na nim, *metu extorquere. Cn. Th.* 1336, wygrozić, ftrachem wycisnąć, wymódz, von einem etwas herausschrecken, es ihm abschrecken. Bolesław poimał Henryka, i zaniósł na zamek Lehen, aby co na nim wyftraszył. *Biel.* 158.

WYSTRAWOWAC kogo *cz. dk.*, ftrawą go utrzymać, wytrzymać na swoiéy ftrawie, einen ausköftigen, bis zu einer beftimmten Zeit beköftigen. *Tr.*

*WYSTROGA, - i, *ż.*, przeftroga, oftrzeżenie, die Warnung, *Slo.* wýftraha *cautio*). Wiele się ukazało ku wy-

ſtrodze, iako szkodliwa rzecz ieſt zły ięzyk. *Eraz. ięz.* *B* 6. *b*; cf. wyſtrzedz się.

WYSTROIĆ *cz. dk.*, wyſtraiać *ndk.*, wyſtroiwać *czstl.*; wyſtawnie czyli wysadnie uſtroić, ozdobnie ubierać, herausputzen, ausputzen, *Bh.* wyſſlechtiti (cf. szlachcić); *Vd.* islepſhati, (cf. lepszy), oblepſhati, vunslepuvati, vunslepſhati, iszhediti, pozhediti, vunszhediti, islepuvati, gornazhediti, gorſzhediti, gorslepſhati; *Rs.* вырядить (cf. wyrządzić). Tak się wyſtroiła, wyfryzowała, iak żołnierz na wachparadę. *Teat.* 15, 56. Staruszek młody, wyperfumowany, wymuſkany, wyſtroiony, wyfryzowany. *ib.* 22, 23; cf. ſtroyny. – §., wyſtroić ſtruny, zupełnie naſtroić, ganz ausſtimmen, ein Seiteninſtrument (cf. rozſtroić). Godzien samego Feba, Mężu, pienia, Cóż ci zanócę w dzień twego imienia, Jeszczem na wdzięczne nie wyſtroił tony Aonſkiéy ſtrony. *Zab.* 14, 366 *Świętorz.* – *§., wyſtroić, wyrządzić, wygotować, wyprawić co, völlig zurichten, ausrichten, fertig machen, ausfertigen (*Rs.* выстроить, выстроивать wybudować, wyſtawić budynek). Gody wyſtroił wszyſtkim sąsiadom okolicznym z weselem. *Biel. hſt.* 98. Bolesław wywiedział się o Swatosławie dobrze, wyſtroił się przeciw niemu, potkali się mocnie. *Biel. Sw.* 173. Miano na Eryka podeyrzenie, iż za iego wiadomością ludzie iego zbrodnią onę zdradliwą wyſtroili. *Krom.* 672, wykonali, verüben, ausüben, ausführen. Mówca i przy pełnéy umie oracyą wielką wyſtroić. *Petr. Et.* 181, wysadzić, wypalić, wyprawić, wyciąć, eine Rede aus dem Aermel ſchütteln. WYSTRÓY, – oiu, *m.*, wyſtroienie, i to w co wyſtroiono, das Herausputzen, der Aufputz, Anputz. (*Rs.* выстройка wybudowanie), Wyſtróy wierzchowych koni. *Pam. Warsz.* 3, 333 *Cztr.*

WYSTRUGAĆ *cz. dk.*, wyſtruga, wyſtruże *F.*, *cz. dk.*, wyſtruguie *Pr. kontyn.*, wyſtrugiwać *czstl.*, ſtruganiem wyrzynać, ausſchnitzeln, *Cro.* iztrugati, iztrugávam; *Vd.* vunſtrugati, vunſkubiti (cf. wyſkubać); *Rs.* выстружить, выстругать, изстрогать (= wyheblować). Wyſtrugać czyli odheblować deſkę u ſtolarza, wygładzić. *Mag. Mscr.*, glatt hobeln, aushobeln. Pewnie to dla niéy kiy ten wyſtrugał, co mu się wszyscy dziwili. *Karp.* 1, 30. Fuiary wyſtrugane. *Zimor.* 174. – *fig. tr.* W biegunkach kiszki nazbyt wyſtrugane i wygryzione wódka ta goi. *Syr.* 507, wytarte). Zamorſkie iabłko warzone, kiszki wyſtruguie, i wilgotność z nich wywodzi. *Syr.* 1513, wyciera, wyczyszcza, wychędaża.

WYSTRYCHNĄĆ *cz. idntl.*, wyſtrychnie *F*; wyſtrychać *ndk.*, wyſtrychuie *Pr. kontyn.*, wyſtrychywać *czstl.*; ſtrychulcem wyſtrychnąc, wygładzić, wyrównać, mit dem Streichholze gerade ſtreichen. *Bndtk.* – *tr.* wyſtrychnąć, wygładzić, wygłaſkać, wypolerować, wyglancować, glatt ſtreichen, glatt ſtreicheln, glätten, auspoliren. *Perpolio* wycieram, wychędażam, wyſtrycham, wysmukuię *Mącz. Mangonicus* smukierſki, abo co ku wyſtrychnieniu i wysmuknieniu należy. *ib.* –Wyſtrychnąć, wyſtroić, wyſtawnie, ſtroynie wysadzić, herausputzen, herausſchniegeln. Odięli poſtać poważną, uczciwą, a po arlekińſku wyſtrychnęli, nalepiwszy muszek śmiesznych. *Mon.* 70, 124. Wyſtrychnął się iak lalka. *Teat.* 22 *b*, 4. Od kiedy się wyſtrychnie w Usarſkim ubiorze... *JKchn. Dz.* 34. – Wyſtrychnąć, wykreślić, wyrysować, wykonterfetować, wymalować, wyrażać, oddawać w obrazie, wyſtawić, wydać, abzeichnen, abreißen, abmahlen, ausdrücken, darſtellen. *Pingere aliquem suis coloribus*, takim kogo wyſtrychnąć, iakim ieſt. *Mącz.*, wyſtrychnąć kogo, iaki ieſt, słowy wyrznąć, *ad normam respondere. ib.* Bałwan, obraz rozmaitemi farbami wyſtrychniony. *Budn. Sap.* 15, 4., *Radz. ib.*, *Bibl. Gd.*, wypſtrzony). – *tr. Facultatem habet in dicendo*: może się dobrze z rzeczą rozpoſtrzec, t. i. umie rzecz wywieść, wyſtrychnąć. *Mącz. Unctior loquendi consuetudo*: foremnieyszy a wyſtrychnieyszy sposób mówienia. *ib.*, ozdobnieyszy, wysadnieyszy, wyſtawnieyszy). – §., wyſtrychnąć kogo na co, wykierować, wypromowować, wyforytować, *ironice*; einen wozu herausſtreichen, herausputzen, ausſtaffiren, erheben, promoviren, ihn aus dem Regen in die Traufe führen. Na kleryki go poſtrzygł, na dudka go wyſtrychnął. *X. Kam.*, er hat ihr zum Narren gemacht, als einen Narren blos geſtellt. Poprzyieżdżali pocztą, żeby mnie na dudka wyſtrychnąć, i zjeść z nogami. *Teat.* 55 *b*, 38. Tak nas to wyſtrychnęli nasi przyiaciele, Ze wszyſtkiego nas ręką obrano niewierną. *Tręb. S. M.* 69, do tego ſtanu przywiedli, tak nam się przysłużyli, ſo haben ſie uns bedient, zugerichtet. Pięknie mię wyſtrychnęła ukochana żona. *Tręb. S. M.* 118. Mężowie na rogaczów wyſtrychnieni. *Teat.* 23 *b*, 94, zu Hahnreyen gemacht. Poydę inny przygotować fortel, żeby można i teścia i zięcia na dudków wyſtrychnąć. *ib.* 34, 54. Już też go pewno ta przyszła małżonka wyſtrychnie na bydlę rogate. *Teat.* 34 *c*, 22, rogi mu przypnie, ſie wird ihm Hörner auffetzen, ihn zum Hahnrey machen. – *Similiter*: Lis z wſtydem wymknął się z łapki bez ogona, Widząc iak poſtać iego była wyſtrychniona. *Jak. Bay.* 272, oszpecona, oszkaradzona, wie ſeine Geſtalt zugerichtet war. – §., wyſtrychnąć kogo ſkąd, wyparować, wyrugować, wyprzeć, wysadzić, odsadzić, wykurzyć, einen vertreiben, verdrängen. Nie one, ale my przez nie wyſtrychnieni. *Teat.* 43 *b*, 93. – Wyſtrychnąć się od czego, wymknąć się, wyśliznąć się, wycofnąć się, wykręcić się, wywikłać się, ſich herauswinden, drehen, wickeln. – §., wyſtrychnąć, *med.*, wzgórę wyſtrzelić, wyrosnąć, wypsnąć się, in die Höhe ſchießen, aufſchießen, aufwachſen. Wysoko wyſtrychła silna młoda palma. *Staſ. Num.* 2, 222.

WYSTRZAŁ, – u, *m.*, wyſtrzelanie, i to co wyſtrzelano, das Herausſchießen, Abfeuern, das Schießen, der Schuß, der gefallene Schuß (*Bh.* wenſtrelek wyrostek, latorośl); *Crn.* ſtrelaj, *Vd.* vunſtriel, ſtrel, ſtriel, ſtrela (cf. ſtrzała), ſtrelenje; *Sla.* udarac pushcseni, (cf. uderzenie); *Rs.* выстрѣлъ, выпалъ. Wyſtrzał, wypał. *Jak. Art.* 3, 324, cf. pociſk). WYSTRZAŁOWY, – a, – e, od wyſtrzału, Schuß = .

WYSTRZEDZ, WYSTRZEC, wyſtrzegł, *F.* wyſtrzeże, wyſtrzegę, *cz. dk.*, wyſtrzegać *ndk.*, *wyſtrzedz kogo, przeſtrzegaiąc zachować od złego, warnend behüthen, bewahren vor dem Uebel; (cf. wyſtroga, przeſtroga; *Slo.* wyſtroha *cautio*). Radbym był w Wrocławiu, abym się mógł widzieć z bratem, a wyſtrzegł go, co mu myśli Sieciech uczynić. *Biel.* 67. On na cię woła, on cię wyſtrzega. *Rey Pſ. X* 3, przeſtrzega, oſtrzega, upomina, er warnt dich. Głupia rzecz, tego się dopuścić, co może

być wyſtrzeżono, *quod cauere poſſis, ſtultum eſt committere. Mącz.*, czego uniknąć można, czemu uyść, zapobiedz można, was man verhüthen kann. Wszelkie niebezpieczności obaczone łacwiéy bywaią wyſtrzeżone, aniżeli z nieobaczenia albo we śpiączki przychodzące. *Gil. Pſt.* 92, uniknione, ſie werden leichter vermieden. Rzeczy zbytnie od tych którzy się boią Boga, maią być wyſtrzegane. *Wys. Katrz.* 212, unikane). Powinność ieſt królewſka, aby sobie niczego dobrego nie domieszczaiącego wyſtrzegał, a trzeźwości zawsze używał. *Weresz. Rgl.* 69. §. *hodie usurpatur reciproce*: wyſtrzegać się czego, chronić się czego, unikać czego, *Bh.* wyſtřjhati ſe *Slo.* wyſtřjhám ſe); ſich wovor hüthen, in Acht nehmen, es meiden, vermeiden. Wyſtrzegał się żarcików rozpuſtnych, obchodzenia się z ludźmi wietrznego. *Teat.* 6, 6. Wyſtrzegaycie się pilnie od fałszywych proroków. *W Pſt. Mn.* 310. - *aliter.* Nie wyſtrzegay się, mów przed tym przyiacielem moim. *Staſ. Num.* 2, 101, nie obawiay się, nie żenuy się, beſorge nichts, ſey unbefangen, genire dich nicht im Reden. WYSTRZEGACZ, - a, *m.*, *praecautor*, napominacz, *monitor. Mącz.*, der Warner, der Behüther vor dem Böſen.

WYSTRZELAĆ, *F.* wyſtrzela, *cz. kont.*; wyſtrzelić *F.* wyſtrzeli *dk.*, wyſtrzeliwać *czstl.*; *Bh.* wyſtřeliti, wyſtřelowati; *Slo.* wyſtřelugi; *Sr.* 1. wutzelu (cf. wycelować); *Vd.* vunſtreliti, vunseſtreliti, vunſtrielati, seſtreliti (cf. zaſtrzelić), dolſtreliti; *Rs.* выстрѣлить, выстрѣливать, изстрѣлять, отстрѣлить, отстрѣливать; ſtrzelbę puścić, wypuścić, wypalić, (herausſchießen), losſchießen, löſen (eine Kanone), abſchießen, abdrücken, losrücken, abfeuern. Wyſtrzelam działo, muszkiet. *Cn. Th.* 1336. Strzała wyſtrzelona do celu przez powietrze leci. *Gil. Pſt.* 256, ein abgedrückter Pfeil. Wyſtrzelać z łuku, wyſtrzelać z kuszy. *Cn. Th.* 1336, den Bogen abdrücken. - *fig. tr.* Żona, przyiaciel, kochanka, wszyſtko to dla mnie równo; co myślę, muszę wyſtrzelić. *Teat.* 3, 63, wypalić, wynurzyć, wyrzucić, was ich denke, das muß heraus; damit platze ich heraus. Rekwiem ci dawszy w ziemi, Z pamięci cię wyſtrzelą. *Brud. Oſt. a* 8, wypuszczą, wyrzucą, ſie laſſen dich dem Gedächtniſſe entfallen. - *tr.* Darował mu rurę śrebrną, którą dzieci wodę wyſtrzelaią. *Sk. Dz.* 1018, wyſtrzykuią, Waſſer aus einer Spritze herausſpritzen, ſtrahlen laſſen. - §. Wyſtrzelać co, ſtrzelaniem wysadzić, wyłamać, herausſchießen, durch Schießen herausſprengen, aufſchießen, aufſprengen. Wyſtrzelić drzwi, bramę. *Vd.* gorodſtreliti vrate. - §. Wyſtrzelać co, ſtrzelaniem wypotrzebować, verſchießen, alles aufſchießen, ſchießend verbrauchen. Wyſtrzelać ſtrzały, kule, bełty, *exhaurire tela. Cn. Th.* 1336. - Wyſtrzelać, ſtrzelaniem wycieńczyć, nadpsuć, wytrzeć, durch Schießen abnutzen. Zalewaią wyſtrzelane zapały, żeby na ich mieyce nowe odwiercieć. *Jak. Art.* 1, 208. Wyſtrzelany zapał ma być zalany *ib.* - §. Wyſtrzelać się z kim, : ſtrzelać się z kim aż do upadu, ſich mit einem herumſchießen. Psa oddać nie myślę; chyba że się sam pan za niego wyſtrzela ze mną. *Mon.* 73, 740. - §., *verb. med.* wyſtrzeliła broń, puściła, das Gewehr iſt losgegangen. Nie wyſtrzeliło, pſtrzyknęło; es hat verſagt. - *fig. tr.* wyſtrzelić, nagle wypaść, wyſkoczyć, herausplatzen, herausſchießen, herausſpringen. Wyſtrzelił zdróy z opoki. *Cn. Th.* 1336, wytrysł, wynikł, hervorſtrahlen, hervorſprudeln. Laſką Moyżesz uderzył, a z ſkały zdróy wyſtrzelił. *JKchn. Ps.* 113, cf. z żadnego tam kamyka J kropla iedna wody nie wyſtrzyka). Wyſtrzelić wzgórę, wzbić się, raptownie wysoko się wynieść, wyrosnąć, aufſchießen, in die Höhe ſchießen, ſchnell hoch aufwachſen. Na wierzchołku wyſtrzelałéy sosny. *Stos. Num* 2, 46; *ob.* wynikły, wyniosły, wydatny). Była na obszernéy równinie ſkała wzgórę znacznie wyſtrzelona. *Pilch. Sall.* 281. - Wyſtrzelił z domu, uciekł. *Cn. Th.* 1336, *Dudz.* 71, wymknął się, wyleciał, wypadł, er kam aus dem Hauſe herausgeſchoßen, herausgeſtürzt, er ſtürzte aus dem Hauſe hinaus. - Szatan z trzaſkiem *wyſtrzelny (wyſtrzelony) z piekła przeklęty, z ciałem się wnet zbraci. *Chodk. Kost.* 18. - Żydów zowiem wybieglcami, apoſtatami, abowiem od przymierza z Bogiem zawartego wyſtrzelili. *Birk. Gl.* 11, oddalili się, odſtrychnęli się, odſtronili, cf. odſtrzelić się.

WYSTRZĘPIC *cz. dk.*, wyſtrzępiać *ndk.*, ſtrzępiąc wyciągnąć nitki, ſtrzępozyſtym uczynić, herausfaſern, ausfaſern, faſerig und krauſe machen.

WYSTRZYDZ, WYSTRZYC, wyſtrzygł, *F.* wyſtrzygę *cz. dk.*, wyſtrzygnąć *idntl.*, wyſtrzygać *ndk.*, wyſtrzyguie *Pr. kontyn.*, wyſtrzygiwać *czstl.*; *Bh.* wyſtřihati, wyſtřihnauti, wyſtřihowati; *Rs.* выстричь, выстригать; ſtrzygąc wyciąć, wyrznąć, herausſchneiden, ausſchneiden mit der Scheere. Łamał Pan chléb rękami, nie wyſtrzygał nożyczkami, albo cyrkularzem wykrążał, iak wy czynicie. *Gil. Katch.* 346.

WYSTRZYKNĄĆ *cz. idntl.*, wyſtrzykać *ndk.*, wyſtrzykiwać *czstl.*, ſtrzykaiąc wydać, wysprycować, herausſpritzen, ausſpritzen; *Boh.* wyſtřiknauti, wyſtřikowati; *Vd.* vunſhterkati, vunſhverkati). *Verb. med.*, n. p. Z żadnego tam kamyka, J kropla iedna wody nie wyſtrzyka. *Chrośc. Luk.* 112, nie wytryſkuie; *ob.* wyſtrzelić.

WYSTUDZIC *cz. dk.*, wyſtudzać *ndk.*, czynić że co wyſtygnie, oſtudzać zupełnie, auskühlen, abkühlen, kühle machen; *Boh.* wyſtuditi; *Sr.* 1. wuſtudzicz, wuſtudzam; *Rs.* выстудить, выстужаю, выстуживаю.

WYSTUKNĄĆ *cz. idntl.*; wyſtukać *ndk.*, wyſtukuie *Pr. kontyn*, *wysztukować *Tr.*, (*ob.* wysztukować), wystukiwać *czstl.*, ſtukaniem wybić, zbić, wysadzić, dokazać, herauspochen, herausſtoßen, herausſtauchen. *Bndtk.* - *Wysztukować chuſty w praniu. *Tr.*, wyszaſtać, *Ger.* ausſtauchen die Wäſche.

WYSTURKNĄĆ; *ob.* Wyszturchnąć.

WYSTYGNĄĆ, *WYSTYDNĄĆ *niiak. idntl.*; *wyſtygać, *wyſtydać *ndk.*, zupełnie oſtygnąć, wyſtudzonym być, utracić ciepłość; cf. wyziębnąć); *Bh.* wyſtydnauti, wyſtydowati; *Slo.* wyſtydáwám; *Sr.* 1. wuſtudnu; *Rs.* выстудиться, выстынуть; *pr. et fig. tr.*, auskühlen, abkühlen, ganz kühle werden. Wody dalekie od ognia wyſtydaią. *Petr. Wod.* Stargane me siły nie dozwalaią więcéy narażać zsiwiałą mą głowę i wyſtygłą krew na niebezpieczeńſtwa. *Teatr.* 48, 23.

WYSTYRCZYĆ, WYSTYRKNĄĆ, *ob.* wyſtérczyć.

WYSUĆ, *F.* wysuie *cz. dk.*, wysypać, *propr. et fig.*, herausſchütten, ausſchütten; *Vd.* vunſuti, vunseſuti, vunpoſuti; *Rg.* izaſsûti, izaſsipgljem). Ołtarz się rozpadł,

i popioł się z niego wysuł. *Leop.* 3 *Reg.* 13, 5, wysypał się. *Bibl. Gd.*) Ordynanse z nieba, Polaków na nas iak z woru wysuły. *Jabł. Buk. Hb.* Dnia po wysuciu czwartego około kroft okazuią się kręgi czerwone. *Krup.* 5, 350, po wysypaniu, po wysypce, po wystąpieniu kroft, po wyyściu, nach dem Ausschlage, Ausbruche der Blattern. - Wysuć wysoko, nasypać, aufschütten. Nie w wałach, ani w wysutych mogiłach, Ale nadzieię kładziem w piersiach, w siłach. *Chrośc. Fars.* 274.

WYSUNĄĆ, *F.* wysunie, wysunę *cz. idntl.*, wysuwać *ndk.*; sunąc wymknąć, herausschieben, ausschieben, wegschieben; *Sr.* 1. wußuhnu, wonsuju, wonsunu, wonsuwam, wonsuham; *Sr.* 2. hußunusch; *Rs.* высунуть, высовывать; *Ec.* изсунути, изсую. Wysunąć szufladę. *Bndtk.* Nadstawek tak iest wprawiony w śpiż armatny, że się wsuwać i wysuwać może. *Jak. Art.* 3, 303, *ob.* wysuwka). Mularz z okien wysuwa belki do rusztowania. *Mag. Mskr.* Wysunęło się co, *elapsum est e sinu aliquid, e manibus. Cn. Th.* 1336, wyśliznąć się, herausgleiten. Wysuwa się z rąk iego, i przystępuie szybko do Romula. *Stas. Num.* 1, 213, wymyka się, er entwindet sich seinen Armen. - Wysunąć co, wysuć, wysypać, ausschütten. Uyźrzawszy pańftwa łożnicę młodego Rozliczne kwiecia, wieczney wiosny dary, Pełnemi zewsząd wysuną puhary. *Ustrz. Troi.* 55. Bogactwa twoie masz szczodrobliwie wydawać, lecz nie żebyś ie miał na rozpustę grzechu wysunąć. *Gil. Pst.* 282. - §. Wysunąć się, wysypać się, wyroić się, wykipieć, haufenweise herausströhmen. Co żywo z miasta się do portu wysunie. *Pot. Arg.* 213. Z miasta się wysunie gmin niezmierny ludzi, chcąc widzieć Władysława. *Tward. Wł.* 168.

WYSUSZYĆ *cz. dk.*, wysuszać *ndk.*, wysuszywać *czstl.*; susząc wilgoć wyciągnąć, czynić że co wyschnie, austrocknen, das Feuchte herausziehen; *Bh.* wysussiti, wysussowati; *Slo.* wiſuſiť, wysussiti; *Sr.* 1. wußuschu, wußuscham; *Vd.* vunposuſhiti; *Rs.* высушить, высушивать. Pop napoił albo napuścił winem hostyą w Czwartek Wielki, a wysuszywa zaś z téy wilgotności aż we Wtorek Wielkanocny. *Sak. Persp.* 18. Zwykli napawać winem poświęconym hostyą dla chorych, a potym ono wino z onéy hostyi wysuszywać we Wtorek Wielkanocny. *ib.* Wycisk fiołkowy z pod prasy wysuszywszy, tłuką miałko, bo i on proch iest téy mocy co i sok. *Sien.* 566. Wysuszanie, wysuszenie; *Ross.* высушка, das Austrocknen, Abtrocknen. Czas wysuszania kroft, lub czwarte stałanie, zaczyna się dnia iedenastego; zaczynaią zaś te krosty naypierwéy wysychać i odpadać, które naprzód zebrały. *Krup.* 5, 332, wyschnięcie, *ob.* wyschnąć, odeschnąć. - Wysuszyć upałem, upiekiem; wypiec, suszy nabawić, ausdörren. Słoneczne Faeton moderuiąc cugi, Wypalił wszystkie w koło i wysuszył smugi. *Bardz. Luk.* 27. Wysuszyć ciało, uczynić go wyschłym, abzehren, ausdörren. Gniewliwego gniew zawżdy wymdlić a wysuszyć musi. *Rey Zw.* 142. Hultaiowi z oczu źle patrzy, *Rsp.* widziałem go; wysuszony; może z szubienicy spadł. *Teat.* 21 *c*, 48. Co to za ptaszek wysuszony? (wskazuiąc na Alberta). *Teat.* 21 *c*, 37 cf. śledź, gonta, szczepa). - §. Wysuszyć piiąc, wyciągnąć do ostatniéy kropli, do dna; wytknąć, wychylić, wypełnić, spełnić, wydusić; rein auszechen, austrinken bis auf den letzten Tropfen, ausleeren. Wszystko wypiiali Bachusa wnukowie, Beczki, kufle wysuszali. *Brud. Ost. C* 3. Kufle wysuszali, pełniąc do dna przez zdrowie. *ib.* Postawił mu nad karkiem dozorcę, iżby spore puhary wysuszał. *Pilch. Sen. Gn.* 260. Drugi i dzban wysuszy, kiedy mu nie wadzi. *Zab.* 9, 323 *Jżyck.* Gładko choć małe kieliszki wysuszono, by tylko małsyk był stary. *Mon.* 68, 427. Będziemy tam mieli więcéy czasu którą butelkę starego wina wysuszyć. *Teat.* 21, 95. Flaszkę wina wysuszył. *Xiądz.* 16. Ten co nierówne w liczbie Muzy z duszy Kocha pisorym, trzykroć trzy wysuszy Kielichy. *Hor.* 2, 130 *Min.* WYSUSZYCIEL, - a, *m.*, który wysusza, der Austrockner, Ausdörrer. On wysuszyciel rzek Xerxes. *Petr. Et.* 174, *w rodz. żeńsk.* WYSUSZYCIELKA.

WYSUTY; *ob.* Wysuć.

WYSUWAC; *ob.* Wysunąć. WYSUWACZ, - *m.*, który co wysuwa, der Herausschieber, Ausschieber. WYSUWKA, - i, *ż.*, narzędzie do wysuwania, ein Schieber. Wysuwka u armat, nadstawek śpiżowy wsuwaiący się i wysuwaiący z fugi, zrobionéy na to w dnie armaty, służy do wycelowania teyże armaty. *Jak. Art.* 3, 324, *ib.* 3, 303, *ib.* 1, 197. Wysuwki u mularza, belki, które wysuwa z okien do rusztowania. *Mag. Mscr.*, Gerüstebalken, die aus den Fenstern herausgeschoben werden.

WYSWARZYĆ *cz. dk.*, (*Sr.* 1. wußwaricź wyłaiać); swarem wycisnąć, wymódz, erzanken, von einem abzanken, herauszanken, mit Gezänke abdringen. Ledwiem te pieniądze na nim wyswarzył. *Sk. Zyw.* 513 *b.* Wyswarzyć co, *rixando, iurgando aliquid obtinere, efficere, Cn. Th.* 1337. - §. Wyswarzyć się, naswarzywszy się, przestać swarzyć, sich mit einander völlig auszanken.

WYSWATAĆ *cz. dk.*, swataniem ożenić lub wydać za mąż, verheirathen helfen, ausfreien; *Rs.* высватать, высватывать, сосватать.

WYŚWIADCZYĆ *cz. dk.*, wyświadczać *ndk.*; *Bh.* wyswědčiti, wyswědčowati, wyzkusyti; *Rs.* изведати; świadectwem wykazać, dowieść, wyprobować, mit Zeugnissen belegen, darthun, beweisen, bezeugen, erweisen. Że woda Drużbacka naywięcéy ma w sobie wapna, oko wyświadcza, gdy z niego brzegi sama sobie muruie. *Petr. Wod.* 10. Bóg syna swego niebieskiemi upominki ozdobić, wyświadczyć, a prawie *ósławić raczył. *Zrn. Pst.* 44. To proroctwo sam skutek wyświadczył. *Birk. Dom.* 93, ziścił, wyiawił). Pytasz, którym kształtem wyświadczony prawdziwy Bóg? *Farn.* 42; *Rs.* изведанный. - Niewinność moię wszytek mój wiek, a szczęście woyna wyświadczy. *Warg. Cez.* 27, dowodnie zaświadczy, udowodni, beurkunden, beweisen. Ponieważ poddany on iest Heroda, iak o tym wyznanie nasze wyświadcza, niesłusznie wydany pod mój sąd od was. *Odym. Sw.* 2 *Ff*, zaświadcza, świadectwo wydaie, wyraża, wie euer Geständniß aussagt, besagt, bezeuget. - Wyświadczać siebie abo kogo, świadecznie oczyszczać, wspierać, usprawiedliwiać, udowodnić, mit Zeugnissen rechtfertigen, beurkunden, unterstützen. Wskrzeszony Piotrowin stanął na sądzie przed królem, i potym wyświadczywszy Św. biskupa, wraca się do czyśca. *Twor. Ok. C* 2. Wiarę Abraham, wyświadcza się iż miał. *Zygr. Gon.*

142. - *aliter.* wyświadczać kogo, *teſtimonium veritatis ab aliquo petere. Cn. Th.* 1337, wyzywać na świadka, ſtawić świadka, **zum Zeugen anrufen, als Zeugen anführen, aufſtellen.** Wyświadcza cygan dzieci, a wszyſtkie złodzieie. *B. Papr. C b.* - §. Wyświadczyć, z świadectwami wyiawić, świadecznie ogłosić, **mit Zeugniſſen und Beweiſen bekannt machen, als erwieſen publiciren.** Na dniu oſtatnim wszyſtkie grzechy wszyſtkim wyſtawione, wyświadczone i obwołane będą. *W. Pſt. W.* 17. - Wyświadczyć kogo z kraiu, z miaſta, wyświadczywszy wywołać z kraiu, *wyobcować, wyświecić, wygnać, **mit Publicirung der Zeugniſſe des Landes verweiſen, vertreiben.** Kat ma go wieść do pręgierza, i tam go miotłami bić, a potym wyświadczyć; a wyświadczaiąc go z miaſta, ma obwołać, że się takiemi słowy na szlachcica targnął. *Stat. Lit.* 82. - 2 §., wyświadczać co komu, świadczyć iaką łaſkę, dobrodzieyſtwo, wysługę, **einem eine Wohlthat, einen Dienſt erweiſen.** W niemałym zoſtaie błędzie ten, który chętniéy dobrodzieyſtwo bierze, niżeli wyświadcza. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 323. Skąpy ani wygody sobie uczynić, ani drugim wyświadczyć nic nie chcąc, ogołaca się z przyiacioł, a sam wynędza się. *Teat.* 49 *c*, *a* 2.

WYŚWIDROWAĆ *cz. dk.*, wyświdrowywać *czstl.*, świdrem wywiercieć, **herausbohren, ausbohren.** Świder do kul z ran wyświdrowania. *Czerw.* 13. Szczypce do wyymowania koſtki wyświdrowanéy w głowie. *ib.* 16.

WYŚWIEBODZIĆ; *ob.* wyswobodzić.

WYŚWIECIĆ, WYŚWIETLIĆ *cz. dk.*, wyświecać, wyświetlać *ndk.*, świetleyszym uczynić, wyiaśnić; *Bh.* **wyſwětliti**; *Slo.* **wyſwětlugi**; *Vd.* isſvietiti, vunſvietiti, reſviezhuvati; *Ec.* просвѣтлити, свѣтлымъ учинить, яснымъ или чистымъ сдѣлать; **ausheſſen, aufhellen, beleuchten, ausklären, aufklären,** *pr. et fig. tr.* Doyrzałe roztrząsanie dopiero wyświeca prawdę. *Gaz. Nar.* 1, 102. Prawdę świętą wyświetlay; kto prawdę zaciera, I gmatwa rzeczy ludzkie, Boga się zapiera. *Klon. Wor.* 67. Ludzie w Europie w gruntownych pismach coraz bardziéy wyświecaią tę prawdę. *Pam.* 83, 87. Ta materya w obszernych wywodach wielu pism, ieſt dobrze wyświecona. *Xiądz.* 245. Dla wyświecenia błędnego czasem w autorze zdania, dałem tam i owdzie krótkie przypiſki. *Pilch. Sen. liſt. pr.*, dla sproſtowania, sprawdzenia, objaśnienia). - Jak się rzecz wyświeci, może też być nauką dalszą dla nich. *Teatr.* 19 *c*, 111, iak się wyiawi, wyda, **wenn die Sache ans Licht kommt.** Piérwéy niż się ta rzecz wyświetliła, różnie o niéy mówili. *W. Poſt. Wiel.* 328. - Wyświecić, świetnieyszym pokazać, w iaśnieyszym świetle wyſtawić, iawno wytykać, **im hellern Lichte darſtellen, mehr Licht worauf werfen.** Przodków chwała potomkom iakoby światłem ieſt, które równie dobre i złe ich sprawy wyświeca, a w ciemności się im taić nie dopuszcza. *Pilch. Sall.* 262; *Sr.* 1. **wuſswětlam ſso** *effulgeo*). *Lychnobios* chociaż znaczy robiącego albo przedaiącego świece, tu kiedy Albinowanus ſktórę nazywa świecarzem albo lamparzem, wyrażaią albo raczéy wyświecaią człowieka przy świecach albo lampach w czasie nieprzyzwoitym bawiącego się. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 203-4, iasno wytykaią, wyśmiewaią. - §. *Verb. med.* wyświecać przed ludźmi czém, świecić się czyli popisywać się czym naganym, **womit vor den Leuten zu ſeiner Schande leuchten.** *Bndtk.* - 2 §., wyświecać komu, świecąc mu prowadzić go, **einem wo herausleuchten.** - Wyświecić kogo z miaſta, przy świecach go wypędzić, wygnać, wysmagać, wywołać, wyświadczyć, **einen ausſtäupen und der Stadt verweiſen, (ihm aus der Stadt leuchten)**; *Bs.* proghnatti, bitti biccima po ſvem gradu); wyświecić kogo, oprowadzić kogo z hańbą po ulicach. *Włod.* Kat zbrodnia wyświecaiąc z miaſta, okrutnie go siekł rózgami. *Gorn. Dw.* 154. Takowy złodziéy ma być u pręgierza sieczony, i z miaſta wyświecony. *Vol. Leg.* 5, 648. Kazał go pryſkować, nozdrza przez kata rozerznąc i z miaſta wyświecić, uwiązawszy go za obie ręce do ogona końſkiego, a kat go z zadu batogiem siecze. *Star. Dw.* 74. Miaſto miłosierdzia łaią, klną, wyświecaią, wydzwoniaią z społeczności świętéy te nędzne owieczki. *Rey Pſt. L l l* 4, wyklinaią, banizuią). Żydkowie dawno wyświecenia godni. *Star. Ref.* 99. Akademiia Paryſka heretyctwa zaraźliwego sektę z króleſtwa swego wyświeciła. *Zygr. Pap.* 232. Kapłany na wygnanie wyświecał. *Sk. Dz.* 275, ſkazał.) - *fig. tr.* Onego rurała ſtłukłszy z dworu by z miaſta opałkami, ale nie bardzo iasnemi, wyświecili. *Glicz. Wych. H* 8; biiąc wypędzili, na kiiu wynieśli. - §. Wyświecony, *s* WYŚWIECENIEC, - ńca, *m.*, cf. wygnaniec, **ein Ausgeſtäupter, aus der Stadt Verwieſener.** Wywołaniec, wyświeceniec. *Klon. Wor. ded.*, cf. szubienicznik, cf. smaganiec.

WYŚWIĘCIĆ *cz. dk.*, wyświęcać *ndk.*; *Sr.* 2. **huſswěſchiſch**, na kapłańſtwo poświęcić, **die Prieſterweihe geben, einweihen** (cf. wyxiężyć). Za usilną przyczyną moiego prowizora, byłem wyświęcony na tytuł iego kościoła. *Xiądz.* 84. Meinhard w Bremie od arcybiſkupa wyświęcony, z licznieyszymi kapłanami do Inflant powrócił. *Nar. hiſt.* 4, 150. Bertold po zeyściu Meinharda, otrzymał rząd nowego kościoła, wyświęcony także w Bremie na biſkupſtwo *ib.* 154. - *§. *opposit.* wyświęcić, wyzuć z świętości, z poświęcenia, **entweihen**; *Sr.* 1. **wotſwiacżuju, wotſwiatcżujem** *profano* (cf. odświęcić); *Vd.* odſvetiti, odſvezhuvati, vunseſvetiti; *Cro.* odſzvechujem; *Rs.* разстричь cf. rozſtrzydz, cf. wygolić z kapłańſtwa; *Ross.* разстрига, разпопъ wyxiężony; *Ec.* разпопленный, изверженный, лишенный священства, разпопа *profanatus*). - 2 §., w karty graiąc: wyświęcić n. p. kralkę, okazać ią iako święcącą się, iako kozerę, **eine Karte auftrumpfen, als Trumpf aufſchlagen.** *Bndk.* Kralka się wyświęciła.

WYŚWIEGOTAĆ, WYŚWIEKOTAĆ; *F.* - oce *cz. dk.*, świegocąc wydać, wypaplać, wygadać; *Vd.* vunſzheblati, **ausſchwatzen, ausplappern.** - §. Świegocąc wyrobić, wycisnąć, wymódz, **einem etwas abſchwatzen.** *Vestes a viris pellicere dicuntur mulieres*, wyświekotać, wylizać. *Mącz.*

WYŚWIETLIĆ; *ob.* wyświecić.

WYŚWISTAĆ, *F.* wyświszcze *cz. dk.*, wygwizdać, świſtem wyszydzić, **auspfeifen**; *Sr.* 1. **wuſsětzu**; *Vd.* isshvishgati, vunshvishgati; *Rs.* высвистать, высвистывать, освистать, освистывать. Bądź Wc Pan pewien, żeby takową komedyą wyświſtano. *Teat.* 34 *b*, *B i j.*

WYSWOBODZIĆ, *WYŚWIEBODZIĆ *cz. dk.*, wyswobodzać, wyswobadzać, *wyświebadzać, *wyswabadzać, *ndk.*, swobodnym uczynić, wyzwolić, uwolnić; *Bh.* **wy-**

ſwoboditi, wyſwobozowati, wygednati (cf. wyiednać); *Slo.* wyſwobozugi; *Hg.* megſhabaditom; *Rg.* ſloboditti; *Ross.* высвободить, высвобождать; befreyen, frey machen, los machen. *Libero* wybawiam, wyświebadzam. *Mącz.* Swiat przez Chryſtusa od zginienia ieſt wyswobodzony. *Salin.* 2, 452. Bóg nas wyświebodził. *Leop. Syr.* 50, 26. Od grzechów przewinienia ieſteśmy wyświebodzeni. *Hrbſt. Odp. P.* Wyswobodziłeś imię od ryczących. *Leop. Syr.* 51, 4, wybawiłes mię od ryku tych, którzy się byli nagotowali pożrzéc mię. *Bibl. Gd.*) Syn Boży patryarchom się pokazywał, a ich wyswabadzał. *Zrn. Pſt.* 28. Dał Pan wybawiciela ludowi Jzraelſkiemu, i był wyswobodzon z mocy króla Syryyſkiego. *Leop.* 4 *Reg.* 13, 5, i wyszli z ręki Syryczyków. *Bibl. Gd.*) Żydzi niechay zoſtaią z swym obrzezaniem; nas P. Chryſtus od niego wyswobodził. *Biał. Pſt.* 143. Komu się dobrzy aniołowie ukazuią, naprzód z boiaźni i ſtrachu go wyswobodzaią. *Biał. Pſt.* 76. Począł kościelne imiona od świeckich rąk wyswobadzać; o co wiele na się możnych panów niechęć obrócił. *Sk. Dz.* 1162, wydobywać, zdobywać). WYSWOBODZICIEL, *WYŚWIEBODZICIEL, WYSWOBODNIK, - a, *m.*, WYSWOBODZCA, WYSWOBODCA, - y, *m.*, który wyswobodza, uwalniacz, uwolniciel, wybawca, der Befreyer, Freymacher, Losmacher; *Bh. et Slo.* wyſwoboditel; *Hg.* ſzabadító; *Rg.* ſlobodnik). Wyswobodziciel, wyzwalacz. *Cn. Th.* 1337. *Liberator* wybawiciel, wyświebodziciel. *Mącz.* Witali ich, iako z nieprzyiacioł oyczyzny zwycięzców i wyswobodników. *Petr. Pol.* 60. *W rodz. żeńſk.* wyswobodzicielka, die Befreyerinn.

WYSWOROWAĆ, WYSFOROWAĆ *cz. dk.*, wysworowywać *czstl.*, u myśliwców: spuszczać psy ze swory; *Ross.* высворить, высворивать; die Hunde von der Koppel laſſen, loskoppeln, abkoppeln, entkoppeln, loslaſſen. *Canibus vincula, capuam demere*, spuścić ze smyczy, wysworować. *Chmiel.* 180. Psy wysworowywać. *Otw. Ow.* 315. Że tamta ſtrona w knieie i zwierze bogata, każe psy wysworować. *Pot. Arg.* 282, szczuć, szczuwać, polować, jagen, eine Jagd anſtellen. Wysforowanie, *WYSFOR, - u, *m.*, spuszczenie ze swory, ogólniéy: rozpuszczenie, rozpościeranie, rozpoſtarcie; das Loslaſſen von der Koppel; - das Ausbreiten, Verbreiten. Równiny zdatne do wysworu koni i bitwy iezdnéy, determinowały króla spotkać się z nieprzyiacielem. *Nar. hſt.* 5, 429, Ebnen, geſchickt Pferde und Cavallerie aufzuſtellen. - *fig. tr. moraln.* wysworować, wypuścić, rozpuścić, puścić cugle, lécce niehamownie, loslaſſen, nicht hemmen, zügellos wüthen laſſen, den Zügel ſchießen laſſen. Niegodny złośliwy ten syn wysforuie na własną matkę paszczękę. *Pot. Jow.* 146. Tak w mowie ſkwapliwie ięzyk wysworował, że zdał się nie iuż ciągiem nieprzerwanym słowa wylewać, iako raczéy tłoczyć i gmatwać. *Pilch. Sen. list.* 302. Wysworować się na kogo, niehamownie nań rzucić się, auf einen losgehen, losziehen, ſich über ihn hermachen. Hardy Haman wysforował się na Jzraelſką zgubę. *Pot. Pocz.* 149. Żal mu było, że się tak wysworował na sławę téy niewinnéy dziewki. *Pot. Arg.* 728. Pan Wartogłowſki naypiérwszy wysworowawszy się, iak gdyby na poiedynek kogo wyzywał, dość w gorących wyrazach żalił się obszernie na duchowieńſtwo. *Mon.* 73, 51. - §. aliter wysworować dyszel, wóz, konia, = na bok wykierować, herauslenken, herausbringen. *Bndtk.*, *Nar. hst.* 5, 479. - §. Wysworować się, wyzwolić się, wyplatać się, wypleść się, wymknąć się, ſich losmachen, entwinden, wegmachen. Dopadłszy iednego z tyłu, tak dobrze trafiłem, aż mu się z iednéy głowy dwie uczyniło; doſtałoby się było to samo i drugiemu, ale ten wprzódy wysworowawszy się, mocno uchodził, i uszedł. *Mon.* 74, 44 wyniosłszy się, wyśliznąwszy się, er hatte ſich davon geſchlichen. - 2 §., wysworować kogo, wyparować, wyrugować, wyprzeć, einen verdrängen. - *aliter* wysworować kogo, wyforytować, wypromowować, wykierować, wyſtrychnąć, wynosić wyżéy, einen höher befördern, avanciren. Myślimy, iakby się wysworować z urzędu na urząd. *Pilch. Sen. list.* 3, 299. WYSWORNY, - a, - e, snadny do wysworowania, loslaſſbar; wysworowany, niehamowany, losgelaſſen, entzügelt, cf. niesworny.

WYSYCHAC; *ob.* wyschnąć.

*WYSYCIC *cz. dk.*, nasycaiąc wytuczyć, do zbytku nasycić; ganz ausſättigen, völlig ſatt machen; *Bh.* wyſytiti.

WYSYLABIZOWAC, *WYSZLABIZOWAĆ *cz. dk.*, sylabuiąc wyczytać, herausbuchſtabiren. Aſtrolodzy, gdyby się i nieba ręką dotykali, iednakby i tak ieszcze nic nie wyszlabizowali, gdyż na gwiazdach nic nie napisano, *Zebr. Zw.* 169.

WYSYŁAC, *ob.* wysłać, wyślę. WYSYŁACZ, - a, *m.*, wysyłaiący, der Ausſchicker, Abſchicker, Abſender. WYSYŁKA - i, *ż.*, wysyłanie, wysłanie; *Rs.* высылка, das Herausſchicken, Ausſchicken, Ausſenden, Abſenden, die Ausſendung, Abſendung.

WYSYPAĆ, *F.* wysypie *cz. dk.*, wysypuie *Pr. kontyn.*, wysypywać *czstl.*; *Bh.* wyſypati; *Sr.* 1. woſſipu, wuſſipu, wuſſipam, wuſſipuju; *Cro.* izſzipati, izſzipavam; *Bs.* izaſipati, izaſuti; *Rg.* izasipati, izaſsipati, izaſsipgljem, izaſsûti; *Rs.* высыпать; *Ec.* изсыпати, изсыпаю; sypiąc wypuścić, upuścić, herausſchütten, ausſchütten, wysypać o rzeczach suchych, toż co wylać o cieczach. *Ld.* Jak się letnika rozerwała poła, Wysypały się z szaty zabierane zioła. *Zebr. Ow.* 117. - *tr.* Strzały z łuku wysypuie Wenery chłopiec płochy. *Bal. Sen.* 45, wyſtrzeliwa, wyrzuca). - §. Wysypać, rozsypać, rozrzucić, ausſchütten, ausſtreuen. Daleko to milsze ieſt, co kto ochotną choć mało da ręką, niżeli co kto obiema, a nie z chęcią wysypuie rękami. *Gorn. Sen.* 24 cf. rozmarnować, roztrwonić, rozrzucić, verſchleudern, vergeuden. Konsulowie z Włoch pouciekali, wszyscy konsularni, wszyſtek senat, całe Włochy wysypały się. *Siem. Cyc.* 354, w rozsypkę poszli, rozproszyli się, ſie zerſtreuten ſich. - §. Wysypuie się lud, sypie się zkąd lud, haufenweiſe herausſtröhmen, herauswimmeln; cf. wyroić się, cf. kipieć, wykipieć). Wysypał się lud iako na rzecz nową sobie. *Zab.* 12, 268 *Dudz.* Dzień naznaczony zawodom przychodzi, wysypuie się na dziw ludzi niezmierna wielkość. *Krom.* 40. Wysypuie się na dziw ludzi mnóſtwo. *A. Kchn. W.* 341. Litwa z zamku się wysypali, i przyciągaiących Krzyżaków pobili. *Stryik.* 256. - §. Wysypuią się kroſty, wyſtępuią obsypuiąc, die Blattern ſchlagen aus, fahren aus, brechen hervor. Ospę na cztery trzeba podzielić czasy, t. i. na początek, na czas wysypania się kroſt, na czas tychże zebrania, a

na

na czas wysychania. *Krup.* 5, 328. Trwa czas wysypania kroſt, trzy dni. *ib.* 329. – *Similit.* Paziowie, którym się wąsik ledwie wysypuie. *Bardz. Luk.* 180, ledwie się puszcza, wyſtępuie, dobywa się, der Schnurrbart bricht ihnen kaum hervor, kaum durch, schimmert durch. – §. Wysypać dół, rów, = sypaniem wyrównać, wypełnić, schütend ausfüllen, ausschütten, vollschütten. *Bndtk.* – §. Wysypać groblę, szańce, = wysoko usypać, hoch aufschütten, *ob.* wysuć). Wisła częſtokroć dawne wysepki piaszczyſte roznosi, a nowe wysypuie. *Hub. Wſt.* 87. WYSYP, – u, *m.*, nasep, co wysypano, usypano, WYSYPISKO, – a, *n.*, (cf. wyspa, *obſ.* *wysep), die Schütte, das Schütt, das Aufgeschüttete; *Crn.* ispa (cf. izba). Rzéki za czasem przez wysypy przy uyściach znacznie przyczyniaią lądu. *Hub. Wſt.* 86. Na żyznych wysypiſkach przy przeźroczyſtych ſtrumieniach. *Przyb. Milt.* 21. – *W Gornictw.* Wysypy Berghalde, wyrzuty ſkaliſte płonne, dobyte z wnętrza kopalni; w bliſkości hut, zowią się wysypami żużlowemi, w bliſkości płuczek płuczkowemi; dawniéy zwano ie w Polszczyznie hołdami. *Mier. Mskr.* – *Medic.* wysyp, WYSYPKA, – i, *ż.*, (cf. wysepka, wyspa; *Rs.* высыпка wysypanie); wyrzucone kroſty, wyrzut kroſt, der Ausschlag, Blatternausschlag. Dnia dziesiątego przyłączyła się z febrą, gorączką nieco mocnieyszą i kaszlem, wysypka prosowa, *exanthema miliare. N. Pam.* 20, 196. Nie miały te dzieci żadnego symptomatu gorączki, żadnego osłabienia, żadnego pozoru wysypki. *N. Pam.* 13, 69, *ib.* 68. Jeśli się mądremu zewnątrz przyplącze iaka niedogoda, tedy się ona tak ma, iako w ciele krwiſtym wysypka albo pryszczki i drobne kroſty. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 186.

WYSYPIAĆ; *ob.* Wyspać.

*WYSYS, – u, *m.*, wysysanie, wyſsanie, das Aussaugen, *pr. et fig. tr.* Na wysys krwi twéy właſnéy chowasz zbóyców płatnych. *Nar. Dz.* 3, 234, *Zab.* 16, 125 *Nar.* WYSYSAĆ, *ob.* Wyſsać. WYSYSACZ, – a, *m.*, *fellator. Mącz.*, który wysysa, der Aussauger.

*WYSZA, – y, *ż.*, *ob.* Wysokość.

WYSZACHROWAĆ *cz. dk.*, wyszachrowywać *czstl.*, szachruiąc wyrobić, wyiednać, herausschachern, ausschachern; *Rs.* выбарышничать, выбарышничивать.

*WYSZACOWAĆ *cz. dk.*, wynicować kogo, puścić przez przetak, wybrać z niego wzorki, einen durchhecheln, durchziehen, durchmustern, kritisiren. W oczy człowieka chwalą, krom oczu namówią się o nim co chcą, i wyszacuią go tak, iako się im podoba. *Dambr. Kaz.* 19.

WYSZAFOWAĆ *cz. dk.*, wyszafowywać *czstl.*; szafowaniem wydać, wyczerpnąć, wymarnować, alles ausgeben, erschöpfen, aufwenden, verwenden, vergeuden, verſplittern, verthun; wyszafować *effuse dispensando absumere. Cn. Th.* 1337. Tacy szafarze, co hoynie szafuią, prędko wyszafuią. *Falib. R* 3. Kto czeladź wielką chowa i buduie, ten by naywięcéy miał, wnet wyszafuie. *Cn. Ad.* 376. Na budowanie kościoła wiele złota i pieniędzy dała; nakoniec wszyſtkę maiętność swoię wyszafowała. *Sk. Żyw.* 239 *b.* Wyszafowane są pieniądze twoie. *Leop. Ezech.* 16, 36. Na woynę wszyſtkie pieniądze wyszafować. *Boh. Kom.* 2, 509. Ledwo wysiedzi dzieło naywięcéy półarkuszowe, a dwie libry wyszafuie na liſty, donosząc o tym, komu tylko może. *Mon.* 73, 67, wypotrzebuie, zapisuie, zabazgra, zepsuie.

WYSZALBIEROWAĆ co na kim; *cz. dk.*, wydrwić, wyłudzić, abveriren. *Ern.* 33, wymachlować co. *Cn. Th.* 1337, *per fraudem aliquid surripere alicui. Cn. Th.* 1319, abschwindeln, durch Schelmerey abjagen, cf. wykuglować, wyſilutować, wykpić). Przewodzić nad kim, wyszalbierować. *Klecz. Zd.* 67, szalbierſtwami dokazywać, Schelmſtreiche treiben. WYSZALEĆ *med. dk.*, do oſtatka poszalawszy przeſtać, wyszumieć; *Bh.* wyſſeti, wyzuřiti, wyſápati ſe (cf. wysapać *się*), wytřeſſtěti (cf. wytrzeszczeć), wyblazniti, wybaugeti, wybugniti (cf. wybuiać), wymrhati (cf. mercha); *Vd.* sefirati, vunsefirati, isjefatiſe, isdivjatiſe, (cf. wydziwiać), isfirati, isdivjoferditiſe, isgnievatiſe, vunvsganjetiſe, vunsbukati, oddiujati; *Bs.* ismahnitati; *Ross.* перестать бѣситься, оставить дурачество, перестать сердиться, усмириться, утихнуть; (cf. uśmierzyć *się*, ucichnąć); austoben, ausrasen, ausschwärmen. Z młodu wyszaleć trzeba. *Birk. Dem.* 4, niech się młode piwko wyszumi, wyrobi, wypieni). Jeſt owo przypowieść, kto z młodu nie wyszaleie, musi na ſtarość. *Gorn. Dw.* 96; Crispus meynt: wer in der Jugend ausgenarrt, sey klug bey Jahren. Logau. WYSZALIĆ *cz. dk.*, szaleńſtwami wyiednać, wyrobić, wymusić, wydusić, wymódz, wygrozić, mit Rasen und Toben abdringen. Krzyżacy na *Leszku* xiążęciu Kuiawskim powiat Michałowſki prawie *wyszalili. Biel.* 175. Wiodą go na swawolny żywot, aby rychléy na nim wyłudzili a wyszydzili albo wyszalili. *Weresz. Rgl.* 106.

WYSZAMEROWAĆ; *ob.* szamerować.

WYSZAMOTAĆ, *F.* wyszamoce *cz. dk.*, szamotaniem wycieńczyć, zmordować; *lub też* wydrzeć; durch Herausranken, Herumreißen erschöpfen; herumrankend ausreißen. *fig. tr.* Wyszamotał mię, er hat mich ausgerichtet. *Ern.* 83, wynicował.

WYSZARGAĆ; *ob.* szargać; cf. wyszarzać.

WYSZARPNĄĆ *cz. idntl.*, wyszarpać *ndk.*, wyszarpnie *Pr. kontyn.*, wyszarpywać *czstl.*, z szarpaniem wyrwać, wydrzeć, herauszaufen, herauszerren, herausreißen, ausreißen. Wyszarpnął oszczep z wnętrzności nieprzyiaciela. *Stas. Num.* 1, 149. Siekierę, rzekł, iednemu wyszarpnąwszy z ręki, Czołem mi wnet ziemi dosięgdzie. *Zebr. Ow.* 212, *rapta securi).* Góry z podwalin wyszarpuie dłonią szatan. *Przyb. Milt.* 199. Kula padła pod prawą rękę iego, i z ramienia i z boku sztukę ciała wyszarpnęła. *Birk. Chod.* 52. Były tak darſkie ręce, które te karty z xiąg wyszarpywały. *Smotr. Ap.* 83.

WYSZARZAĆ *cz. dk.*, szarzaniem wytrzeć, cf. wyszaſtać, herumreißend abnutzen, abtragen, kahl reiben. Mundur wyszarzany. *Teat.* 32, 52. Wyszarzane purpury. *Min. Auz.* 3. Wszędzie bogactw szukano, nie były do smaku Pospolite uciechy, od gminnego braku wyszarzane. *Min. Ryt.* 2, 307, używane.

WYSZASTAĆ *cz. dk.*, wyszaſtywać *czstl.*, z szaſtem wyruszyć, wybić, wypędzić, wychłoſtać, mit schallenden Hieben auspeitschen, wegklopfen, wegiagen; *pr. et fig.* Cóż ieśli fortuna sprzeczna woyſka nasze pogromi, i ztąd nas wyszaſta? *Chrośc. Fars.* 167. – Wyszaſtać, szaſtaiąc wyczyścić, wypłókać, schwenkend ausspühlen, ausschwen-

fen. Wyszaftać kieliszki z wody, aby prędzéy oschły. *Tr.* Wyszaftać bieliznę, chusty w wodzie, chustę z błota. *Tr.*, *ob.* wyftukać, *wysztukować; *Bh.* wyſſauſtati *extergere*). Po złowieniu, aby ryby dobrze w czystéy wodzie wypłókano i wyszaftano z błota, z mułu. *Haur Sk.* 147. - §. *Zaimk.* wyszaftać się, poszaftać do zbytku, aż nadto poszaftać, cf. wyszumieć, wyszaleć, recht austollen. Ze katy się promowuiemy; przyydzie do tego, że iak się wyszaftamy, będziemy łapę lizać. *Teat.* 22, 9, szaftaniem wycieńczyć się, wyczerpnąć się, sich durch tolle Wirthschaft erschöpfen. Służąc w tym woyfku djabelnieśmy się wyszastali. *ib.* 27, 6, cf. wyszarzać.

WYSZCZAĆ się, *zaimk. dk.*, ulżyć sobie z wody puszczaniem, sich auspissen, wysiusiać się; *Bh.* wyſcat ſe, wyſſtjm ſe.

WYSZCZEBIOTAĆ *cz. dk.*, wyszczebioce *F.*; szczebiotaiąc wydać, wyświegotać, wypaplać, auszwitschern, ausplappern. Ufteczka iéy każdą myśl wyszczebiotały. *Przyb. Ab.* 82.

WYSZCZEGÓLNIĆ *cz. dk.*, wyszczególniać *ndk.*, szczegółami wyłożyć, wyłuszczyć przez szczegóły, detailliren, vereinzeln, einzeln darstellen. Wyszczególnić, nowy wyraz, znaczy rzecz powszechną w szczególności wyłożyć. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 6. Jeżeli wyraz iest ogólny, lub powszechny, wyszczególniymy go, t. i. poznaymy, które szczególne wyobrażenia zamyka w sobie. *ib.* 3, 13 Wyszczególniaiący; *Slo.* wiſladagiční, twarnitliwi. Wyszczególnienie; *Rs.* подробность, испытность, сказка. Wyszczególniony, *Rs.* обстоятельный.

WYSZCZEKAĆ *cz. dk.*, wyszczekiwać *czstl.*; szczekaniem wydać; szczekaiąc wypędzić, wygrozić; herausbellen, ausbellen; *Sr.* 1. wuſcżowtam. Pies wyszczekał dziada. *Tr.* - *fig.* zausznik go z domu wyszczekał. *Tr.* Wyszczekać co na kim, szczekaniem wyrobić, *pr. et fig.* abbellen, mit Bellen abjagen. Nie wyszczekasz tego na nim. *Tr.* Wyszczekać się, naszczekawszy się uftać, szczekaniem zmordować się, sich müde bellen. J pies umilknie, kiedy się wyszczeka. *Rey Wiz.* 78. - Wyszczekany, wyszczekana gęba, cf. wyparzona, niewyparzona, belfernd, ein Belferer, ein abgedroschnes Maul, abgegerbtes Maulleder. Szczęśliwszy ftokroć nad nas rzecznik wyszczekany, Co broniąc iednéy ftrony, obelżywe piany na przeciwną wyślinia. *Zab.* 12, 167 *Zabł.*, cf. wyszlifowany ięzyk). Wyszczekana dzieweczka. *Teat.* 30 *b*, 112. Wyszczekana pokoiówka. *ib.* 14, 158.

WYSZCZEPAĆ *cz. dk.*, wyszczepywać *czstl.*; wyszczepuie *Pr. kontyn.*; szczepaniem wyrąbać, wyciąć, wyłupać, herausspalten, ausspalten, *Bs.* isçipati.

WYSZCZERBIĆ, *WYSZCZYRBIĆ *cz. dk.*, wyszczerbiać *ndk.*, szczerbiąc wyłamać, szczerbin nabawić, szczerbatym uczynić, schartig ausbrechen, voll Scharten machen. Dawno iuż śmierci, wierz mi, kosy wyszczerbiono, Żądło, którém kąsała, mocno przyłomiono. *Rey Wiz.* 106. Ziele to ma liście wyszczerbione, a na końcach szczerbin i wykrawania swego ości. *Syr.* 1189.

WYSZCZERKAĆ *cz. dk.*, wyszczerkiwać *czstl.*; szczerkaiąc wytryfkać, wyciurczeć; herausrieseln, heraussprudeln. - *tr.* Patrz iak iéy nieftateczne źrzenice biegaią, Roże z uft i purpury żywe wyszczerkaią. *Tward. Pasy.* 12, wypryfkuią, wydobywaią się gwałtem.

WYSZCZERZYĆ *cz. dk.*, wyszczérzać *ndk.*, wyszczynić, wymknąć, wysunąć, wydobyć, herausstrecken, herausrecken, hervorholen. Owies w doyźrzałości da się poznać, kiedy się z swego pokaże i wyszczerzy zawarcia. *Haur Sk.* 16, wydobywa się, wenn er hervorkommt, zum Vorschein kommt, durchbricht. - Wyszczérzyć oczy, wywalić, wytrzeszczyć, *Rs.* проглазѣть; die Augen aufreißen, weit aufsperren. Wyszczérzay ty i wytrzeszczay oczy swe, iako chcesz. *Orzech. Qu.* 43. - Wyszczerzyć ięzyk, wyszczynić, wywiesić ięzyk, die Zunge ausstrecken, *Bndtk.* - *Osobliwie zaś* - wyszczerzyć zęby, oszczerzyć zęby, oszczerzyć się, die Zähne fletschen, die Zähne blecken, Oesterr. zahnen, einen anzahnen. *Bh.* wyſſciriti zuby, wyſſcjrjm zuby, ſſtjrjm, zubiti ſe, ſſklebiti ſe; *Slo* wiſ'ceriť zubi; *Sr.* 1. zubé kaj poſ wozceŕam; *Vd.* reshati, sobe kasati; *Cro.* izczeriti zube; *Rg* zjeriti zùbe, izjeriti ú smjèhu, vaditi zùbe; *Ross.* скалить, оскалить, скалозубить, зубоскалить. Do uszu rozdarli gęby, Wyszczerzywszy na mnie zęby. *Jabł. Ez. B* 2. Wyszczerzenie zębów, *Rs.* скалозубство, зубоскальство. Wyszczerzony, **WYSZCZERNY, -a, -e, n. p. Zgrzytnęły zęby wyszczérzone. *Słonk. Pers.* 26. Z przerażaiącym rykiem i wyszczernym kielcem Lew rozjuszony wyfkoczy i goni za ftrzelcem. *Przyb. Ab.* 141. WYSZCZERZACZ, -a, *m.*, wyszczerzaiący zęby, (cf. oszczerca), der Zähnefletscher; *Rg.* zjerozubaz; *Rs.* скалозубъ, зубоскалъ, *f.* скалозубка, зубоскалка.

WYSZCZKAĆ *cz. dk.*, *ob.* wyszczyknąć.

WYSZCZUĆ *cz. dk.*, wyszczwać *ndk.*, wyszczuwać *kontyn.*; szczuiąc wyftraszyć, wygnać; *Slo.* wyſſtwáwám; *Vd.* ishufkati, vunshufkati, herausbetzen, ausbetzen, wegbetzen. Wyszczuwszy psy niedźwiedzia z iamy, łowiec ftrzelił nań oszczepem. *Ezop.* 114. Poydź mówię precz z mego domu, bo cię każę psami wyszczwać. *Boh. Kom.* 1, 439. Szczuli iak na wilka, aż go też wyszczwali. *Teat.* 43 *c*, 4 *Wyb.*, cf. wygryźć kogo fkąd). Wypchniy, wyrzuć, wyszczway psami, Wróci oknem, gdy nie drzwiami. *Jak. B.* 75.

WYSZCZUPLIĆ *cz. dk.*, uszczuplaiąc wycieńczyć, ganz aufreiben, immer kleiner und geringer machen. Przed świtem, niżeli dzień iasny wyszczuplił nocny miesiąc, iak na nowiu, .. *Morszt.* 44.

WYSZCZYKNĄĆ *cz. idntl.*, wyszczykać *ndk.*, wyszczykuie *Pr. kont.*, wyłufkać iak groch, szczykaiąc wyrywać, *X Kam.*, aushülsen, ausschälen, szczykaiąc zrywać, wybierać, cf. wyszczypnąć; *pr. et fig. tr.*, herausrupfen, herausp̈flücken, auspflücken. Wyszczykowanie kwiatów *runcatio. Mącz.* Wybieram, wyszczykuię, *excerpo. Mącz.* Prosa wyszczykane. *Haur Ek* 82. *Glabro* wyszczykam, fkubię, gładzę. *Mącz. Similiter* Przyrodzenie w n iąższéy matki wnętrznościach zawartych zbroniło ciałek dławić, i na świat z domku ie wyszczkało *Zębr. Ow.* 382 *emisit.*, wysadziło, wypuściło, wydało.

WYSZCZYNIĆ *cz. dk.*, wyszczyniać *ndk.*, wysunąć, wymknąć, wychylić z pod czego, herausstrecken, hervorstrecken, ausrecken. *Linguam in tussiendo proferre* kaszląc ięzyk wyszczyniać. *Mącz.*, wyścibić). *Exinsulare* wyszczynić. *ib.* Trzykroć z twarzą surową Neptun się zawodził ręce z wody wyszczynić. *Zebr. Ow.* 35, *exserere*). Łby z wód wyszczynaią. *ib.* 148 *proferunt*). Pan

wziąwszy osła za uszy wyszczynione z onéy swéy ſkóry, rzekł, nie omylisz mnie. *Ezop.* 36; ſtérczące).

WYSZCZYPNĄĆ *cz. idntl.*, wyszczypać, *F.* wyszczypie *dk.*, wyszczypuie *Pr. kontyn.*, szczypiąc wyrwać, herauskneipen, auskneipen, abkneipen, (cf. wyszczyknąć); *Sr.* 1. wużcžipnu; *Vd.* ismekniti, vunsmekniti, ispipati, vunpipati, vunſpipati; *Bs.* isctipati; *Rs.* выщипать, выщипывать, исщипать, сощипать, сощипывать. Dobrotliwy panie, Żeby się pisma prorockie zjściły, Sweś dał policzki na wyszczypowanie, J ciało katom, którzy cię dręczyli. *Odym. Sw.* 2, *D d* 4 *b.* Wyszczypnienie, *s* **WYSZCZYP, - u, *m.*, n. p. Ach piekło, piekło całe w moim wnątrzu gore, Wszyſtkich męczarń wyszczypy na me czucie biorę. *Przyb. Ab.* 243. Uszli tam wyszczypów mrozu i ſkwarów upału. *Przyb. Milt.* 328. - *§. Wyszczypnąć, wybrać, przebrać w czym, heraussuchen, herauswählen. Te munsztuki z nieprzebranéy liczby wszelakich munsztuków są wyszczypnione. *Hipp.* 100.

WYSZEDŁ, WYSZEDŁSZY; *ob.* wyyść.

WYSZEPTAĆ, *F.* wyszepce *cz. dk.*, wyszeptywać *czstl.*; *Sr.* 1. wuſcheptnu, szeptem wydać, wyświergotać, wypaplać, herausflüstern, ausflüstern. - §. Wyszeptać się, naszeptawszy się przeſtać, szeptaniem zmordować się, ſich ganz ausflüstern, ſich müde flüstern. - §. *Oecon.* Raki ułowione, gdy przez nieiaki czas bez wody zoſtaią, wyszepcą się, iak mówią, albo chudnieią. *Kluk Zw.* 4, 340, mdleią, ſie werden matt.

*WYSZGA; n. p. Choćbyś słodziéy i wdzięczniéy prawiła, niż każe Słodki i smaczny Wyszga, zęby twe i zmarſki Lata twoie rachuią. *Opal. Sat.* 41, czy nie imię iakiego wziętego w ów czas kaznodziei?

*WYSZKA, *WYŻKA; *ob.* wyżyna, wysokość.

WYSZKALOWAĆ *cz. dk*; *Vd.* saſmehovati, smirjati, vunsmirjati, shmarczati; *ob.* szkalować.

WYSZŁA, *ob.* Wyyść. *WYSZLABIZOWAĆ, *ob.* wysylabizować.

WYSZLAKOWAĆ, WYŚLAKOWAĆ *cz. dk.*, szlakowaniem wynaleść, odkryć; *Bh.* wyſſlakowati; *Ross.* изслѣдовать, изслѣдѣдывать, причуять. Wyślakować, wyśledzić, wynaleść. *Cn. Th.* 1334, herausspüren, ausspüren, cf. wytropić). Wyszlakowanie; *Rs.* изслѣдованïе, изслѣдыванïе. Nie wyszlakowany, którego nie wysſzlakowano, unausgeſpürt; b., niewyszlakowany, *niewyszlakowny, nie do wyszlakowania, nie do wyśledzenia, nie mogący być wyszlakowanym, unausſpürbar. Pierwiaſtkowa narodów rozmaitych pora, Mglą niewyszlakowanéy okryta ciemności. *Kras. W.* 36. - 2., wyszlakować suknie, szlakiem obszyć, Kleider mit einem Schlage, Einſchlage, Beſatze benähen. *Bndtk.*

WYSZLAMOWAĆ, WYŚLAMOWAĆ *cz dk.*, wyszlamowywać *czstl.*; z szlamu wyczyścić; *Vd.* isglenzati, vunsglenzati, herausſchlämmen, ausſchlämmen. Stawy, sadzawki wyślamować. *Haur Sk.* 31. - *fig. tr.* wypróżnić, wyczyścić, ausleeren. Drga wóz do góry ſkacząc, iak wyślamowany. *Zebr. Ow.* 32 *similis est currus inani*, wyładowany, próżny). Kto z poetów nasze nauki miłuie, Ten zaraz niechay dziesięć pełnych wyślamuie. *Lib. Hor.* 78, niech spełni, wypełni, wychyli, wyłknie, wysuszy, wydusi). Takli do grosza ſkarby i archiwa Wyszlamowszy, i oyczyſte zbiory Ważą się na lud trybut kłaść zelżywy. *Chrośc. Fars.* 389, wyplundrowawszy). Czy tylko nie zwabili Wc Pana do gry, i czy nie wyszlamowali ci kieszonki? *Teat.* 39, 227; cf wyszyplić, wyſkubać). Sułtan ten znalazł nowy sposób wyślamowania kalety Wezyrowéy. *Kłok. Tur.* 61.

WYSZŁAPAĆ, WYŚŁAPAĆ *cz. dk.*, wyszłapi *cz. dk.*, szłapiąc wydeptać, austreten; *Boh.* wyſſlapati. *Czczonka miaſto słowa, Którą nogą na prochu wyślapała krowa, Przewierzgnionego ciała godło dała smutne. *Zebr. Ow.* 22, *in puluere ducit.* §., wyszłapać konia, przełożyć mu nogę, którą zaszłapał. *X. Kam.*, dem Pferde das übergetretene Bein zurück richten.

WYSZLI; *ab.* Wyyść. WYSZLICHTOWAĆ; *ob.* szlichtować, szlichta.

WYSZLIFOWAĆ, WYŚLIFOWAĆ *cz. dk.*, szlifuiąc wygładzić, wyoſtrzyć, ausſchleifen, herausſchleifen, glatt ſchleifen; *Vd.* isbruſiti, vunsbrusiti (*ob.* *brus); *Rs.* выгра́ниваю (cf. grań) - *fig. tr.* Ty nie płytko Rzeczy bierzesz, nie z proſta, nie mszyſto, nie brzydko, Do sporu masz wyszlifowany Język, prawo na prawo sadzisz. *Zab.* 12, 127, cf. wyparzona gęba, cf. wyszczekany.

WYSZŁO; *ob.* Wyyść.

WYSZLOCHAĆ *med. dk.*, naszlochawszy się przeſtać, ausſchluchzen, zu ſchluchzen und zu weinen aufhören.

WYSZŁY; *ob.* Wyyść.

WYSZMALCOWAĆ, WYŚMALCOWAĆ, WYSZMELCOWAĆ *cz. dk.*, wytopić, wysmażyć, wypławić przez ogień, *Vd.* vunsvariti (cf. wywarzyć) ſpuſhati, vunſzvirati; *Ger.* herausſchmelzen, ausſchmelzen. Z węgierek naylepsze się wysmaży i wyszmelcuie powidło. *Haur Sk.* 76. Kiedy mączka prochowa, saletra, siarka, węgle, terpentyna i t. d. razem należycie wyszmelcuią się nad ogniem, mieszanina ta, iak zastygnie, będzie tak twarda, że ią na kawałki rąbać trzeba, i dlatego nazywa się szmelc ſkaliſty. *Jak. Art.* 2, 82. Piwo Gdańſkie dla wyszmalcowania i przysady chmielu, gorętsze nad inne. *Syr.* 946 - *fig.* Oczyszczaiące cnoty te są, przez które duſza bywa wyśmalcowana od złości, i wypalona. *Petr. Et.* 224, wyczyszczona. - §. Wyszmalcować, szmalcem dobrze zaprawić, ausſchmalzen, mit Schmalz genüglich anmachen.

WYSZMATNĄĆ *cz. idntl.*, wyszmatać *dk.*, wyszmatywać *czstl.*, szmatem kogo wybić, wychłoſtać, einen mit einem Lumpen oder Hader hauen, ihn auspeitſchen. *Bndtk.*, *tr.*, wyszmatać słowami, wyłaiać, einen ausfilzen. *Tr.*

*WYSZMUKUIĘ; *ob.* wysmuknąć.

WYSZNICEROWAĆ *cz. dk.*, po sznicerſku wyrznąć, wydłubać, herausſchnitzeln, ausſchnitzeln. *Bndtk.*

WYSZNUROWAĆ, WYSZNURKOWAĆ *cz. dk.*, z sznurowania, z sznurów, lub sznurków wyzwolić, cf. rozsznurować, herausſchnüren, ausſchnüren, aufſchnüren. *Bndtk.* - §. *aliter*: n. p. Drzewo krzywe, gdy ie porządnie wysznurkuie a wyproſtuie, wnet nadobne będzie. *Rey Zw.* 133, sznurkami do góry wyciągnie, mit Schnüren herauf binden, herauf ziehen, ausrecken.

WYSZOGROD, - a, *m.*, *Visogradia*, miaſto w Mazowszu, ſtołeczne swéy ziemi. *Dyk. G.* 3, 203, eine Stadt in Maſovien, (Hochburg); *Ec.* вышеградъ forteca. WYSZOGRODZKI, - a, - ie, od Wyszogroda, n. p. ziemia Wyszogrodzka nie ma żadnego powiatu. *Dyk. G.* 3, 203. Pan Wyszogrodzki, *s* kasztelan Wyszogrodzki, lub poseł

Wyszogrodzki.; *ob.* pan. - *§. *Subst.* Wyszogrodzki albo Horodniczy, gdzie takie urzędy są, będą mieć sobie od starostów więźnie poruczone; a gdzie wyszogrodzkich albo horodniczych niemasz, tam podstarości. *Stat. Lit.* 151, cf. burgrabia; der Burgvoigt. WYSZOGRODZANIN, - a, *m.*, obywatel z Wyszogroda; *w rodz. żeń.sk.* Wyszogrodzanka. *WYSZOKRAYCA, - y, *m.*, n. p. *Lex Julia* u Rzymian z ziemi wywołaniem Karała wyszokrayce i czci odsądzaniem. *Klon. Wor.* 17, *reos peculatus.*

WYSZOROWAĆ *cz. dk.*, szorując wytrzeć, wyczyścić, ausscheuern. Naczynie to ma być wyszorowane i wodą wymyte. *Budn. Levit.* 7, 28 - *fig.* Wyszorował mu kocielki. *Rys. Ad.* 71, wytarł mu kapitulę, zmył mu głowę, er hat ihm den Kopf gewaschen.

*WYSZPACAĆ, *WYSZPACZAĆ; *ob.* wyszpocić. *WYSZPACZKOWAĆ; *ob.* szpaczkować.

WYSZPECIĆ *cz. dk.*, zupełnie oszpecić, oszkaradzić, ganz häßlich machen; cf. wyszpocić). Wyszpecić się, *wyszpetnieć, szpetnie się wyrodzić, häßlich ausarten. Ukazawszy, w iakim porządku kray był przedtym, ukazali, w iakim go teraz zastali, i iako się od onego piérwszego daleko wyszpecił. *Bielsk.* 582.

WYSZPERLAĆ, WYSZPÉRAĆ, WYSZPYRAĆ *cz. dk.*, wyszpérować, wyszpyrować *ndk.*, grzebiąc wyszukać, wygmerać, wynaleźć, herausscharren, herauswühlen, heraussuchen, herausfinden; *Bh.* wyſſetřiti, wyſſetřowati, wyſſtárám; *Vd.* isjiſkuvati, vunsjiſkuvati). Gdy złodziéy na ustroniu worek ten wyszperle, Znalazł kanaczek złoty, na końcu dwie perle. *Pot. Arg.* 724, cf. wytrząść, przetrząść). Ziemie i kraie, insuły niewidziane, ludzie, obyczaie Amerykus wyszperał. *Leszcz. Cl.* 19, odkrył). Będą-li mogły być rozmierzone niebiosa na wyż, i *wysperowane grunta ziemi na dół? 1 *Leop. Jer.* 31, 37, wyszperowane. 1 *Leop.*, doścignione grunty ziemi na dole. *Bibl. Gd.*) Podobało się im każde nabożeństwo zrozumieć i wyszperać. *Pim. Kam.* 348, zgruntować, zgłębić). Co ciekawi Włosi przez wiele set lat w Turczech wyszperlali i opisali, to tu znaydziesz. *Star. Dw. ded.* Stanisław Orzechowski człowiek nie naganiony i pisarz prawdę wyszpyruiący. *Błaż. Krom.* 481. *Elicere arcana* wyszperować czyie taiemnice. *Mącz.*, wymacać). Wyszperować, wywiedzieć się, wyłudzić co na kim *expiscari. ib.* Wyszperać nowinki, *Rs.* разнюхать cf. niuchać). WYSZPEROWNIK, WYSZPÉRACZ, WYSZPYRACZ, - a, *m.*, szperaniem odkrywaiący, *ob.* szperlacz, ein Herausgrübler, Heraussucher. *Scrutator* wybadacz albo wybadownik, wyszperownik, wywiadownik. *Mącz.* Herberstein, człowiek wiele spraw i krain w odprawowaniu poselstw, wiadomy i pilny wyszpyracz. *Krom.* 768.

WYSZPIEGOWAĆ; *ob.* wyśpiegować.

WYSZPILOWAĆ, WYŚPILOWAĆ *cz. dk.*, wykałać, przekałać zewsząd, ganz ausspicken, voll spicken. Z tak dzielną bronią, co paskudo tobie! Méy taki przynależy stróy słusznéy osobie, Com świeżo pol *zgolemo ścierwem iadowitym Pytona gniotącego wyszpilował godnie. *Zebr. Ow.* 15, *stravimus innumeris sagittis.*

WYSZPOCIĆ *cz. dk.*, wyszpacać, *wyspaczać *ndk.*, szpetnie wykrzywić, wykrzywiaiąc oszpecić, wyszpecić; (cf. wyspaczać), wykręcić, häßlich verkrümmen, verdrehen, herauskrümmen, herausdrehen; *Cro.* iszpachiti, iszpachujem *peruertere*, jzpachiti, jzpachújem, zpachujem; *Dl.* izopachujem *deprauare* (*ob.* opak, wspak; *Cro.* spotati; *Sr.* 1. wuʒpotnyu wyszydzić, cf. *Ger.* spotten); *Cro.* zespotati, zesspotavam *subsano, explodo*). Ziele to nogom w kolanach wyszpoconym użyteczne. *Syr.* 1253. Są ciała garbate i z prostości swoiéy przyrodzonéy wyszpocone. *Petr. Pol.* 2, 328. Wyszpocić gębę, wykrzywić. *Dudz.* 71. - *fig. tr.* Gdy swém kołem obraca Fortuna igrę wyszpaca. *Dar. Lot.* 6. Aliść złośliwa Parka to wyszpoci A spodziewany tryumf w żal obróci. *Kochow.* 361, na opak wywraca). Bóg sam tego co minie nie wraca, W żad za wolą swą daléy wyszpaca. *Petr. Hor.* J 2 b (?) Wyszpocona nauka. *Krom.* 445, *praua dogmata*). Nieme pismo, iako się podoba, wyszpocić mogą, wyskrobać, wymazać. *Sk. Kaz.* 228 *b.* Naśmiewcy pismo Św. wyszpoczaią. *Karnk. Katch.* 362. Kroki pletliwe ćmią dobre rzeczy, i niestatek pożądliwości wyspacza zmysł by naylepszy. *Birk. Zbar.* D 3 *b.* Słowa postanowienia Sakramentu, iako wyszpocił i zopaczył inaczéy! *Birk. Ex.* D 3 *b.* W wyszpoconych przykładziech pisma Św. u nich nic nie znaydziesz ieno nowomyślne rozumienia tegoż pisma Św. *Białobrz. Post.* 9. Wyszpociły się iuż prawa i obyczaie. *Petr. Pol.* 2, 48. Jeden z drugim u was zgodzić się nie może, wszystkich rzeczy porządek na opak powyszpaczawszy. *Krom.* 514. Toć była potrzebnieysza wszystko w rzęę wprawić, Gdzie się nam pospolite prawo wyszpociło, Aby się to porządnie było naprawiło. *Rey Zw.* 248 *b.* - *aliter.* Żony nie ma rzezaniec, bo iuż naturę wyszpocił. *Pot. Syl.* 177, wyzuł, utracił, zmienił). Amor się w iaką chce postać wnet wyszpoci. *Morszt.* 9, *Chrośc. Luk.* 322, przemienia się, przewierzga, przeobraża, verwandeln. - *§. Wyszpaczać *verb. med.*; n. p. Koleie proste czyńcie nogom waszym, aby chromota nie wyszpaczała, lecz by raczéy była uzdrowiona. *Budn. Hebr.* 12, 13, iżby to, co iest chromego, z drogi nie ustąpiło. *Bibl. Gd.* - *§. Wyszpocić, wyszydzić. *Ger.* verspotten, ausspotten. Wytknął Arystofanesa, który napisał komedyą Chmury, aby Sokratesa wyszpocił, i maxymy iego w pośmiech obrócił. *Mon.* 68, 212. WYSZPOCICIEL, - a, *m.*, wywróciciel, który co wywraca, wyszpacza, wykrzywia, der Verdreher; *Cro.* jzpachitel; *Dl.* izopachitel, *f.* izopachitelicza *deprauator*). Przestępce słów Pańskich, a wyszpociciele nauki Chrysta Pana i Ojców Świętych. *Smotr. Ap.* 94.

WYSZPYRAĆ; *ob.* Wyszpérać.

WYSZROTOWAĆ *cz. dk.*, w szroty wyrznąć; *Vd.* vunsvotiti, vunskoliti, *Ger.* ausschroten.

WYSZRUBOWAĆ *cz. dk*, wyszrubowywać *ezstl.*, szrubuiąc wyiąć, herausschrauben, ausschrauben, *Rs.* вывинтить, вывинчивать, извинтить, извинчивать свинтить, свинчивать.

*WYSZSZY, *Cn. Th.* 1337, wyższy, *ob.* wysoki. *WYSZSZYĆ, *ob.* wyższyć, *distgu.* wy-szyć).

WYSZTAFIROWAĆ *cz. dk.*; wystroić ozdobnie, *Ger.* herausstaffiren, ausstaffiren. *pr. et fig. tr.* Co zwierz wszytek inny twarz składa ku ziemi, Człeka wysztafirował stwórca z usty wyniosłemi. *Zebr. Ow.* 3. Wiele nas takich, którzy się wysztafiruiem w mądrość, a my ladaco. *Birk. Kaz. Ob.* K 3 *b.*

*WYSZTAŁTOWAĆ, *ob.* wykształtować. WYSZTĘPLOWAĆ, *ob.* sztęplować. WYSZTUKNĄĆ, *wysztukować, *ob.* wyftuknąć.

WYSZTUKOWAĆ *cz. dk.*, wysztukowywać *czstl.*, sztukując wylatać, *Ger.* herausstückeln, anstückeln, ausflicken.

WYSZTURCHNĄĆ, Wyfturknąć *cz. idntl.*, wyfturkać *ndk.*, wyfturkuie *Pr. kontyn.*, wyfturkiwać *czstl.*, *Bh.* wyſtrčiti (cf. wyſtérczyć), wyſtrkati, wyſtrkowati; *Sr.* 1. wuſtorkam, wuſtorkacj, wuſtortzu; *Rs.* вытолкнуть, выталкать, вытаскивать, вышырнуть, fturkaiąc wypchnąć, wybość, wybić, herausstoßen mit etwas Spitzigen, ausstoßen, herausschlagen, ausschlagen; wysztурknąć, mocno posturknąć, stark herumstoßen, mit Ellenbogen, Rippenstößen u. s. w.

WYSZTURMOWAĆ *cz. dk.*, szturmem wyprzeć, wyparować, wyrugować, *Ger.* herausstürmen, wegstürmen, mit Stürmen verdrängen. *Deturbare ex stationibus*, wyftraszyć, wygnać, wyszturmować, nieprzyiaciół z ich ftanowisk. *Mącz.*

WYSZTYCHOWAĆ *cz. dk.*, sztychuiąc wyrysować, wyrznąć, wyrazić, in Kupfer oder Erz stechen, abdrucken, *Rs.* вычеканить. Żeby chwała iego tryumfu ku wieczney pamięci potrwała, Kazał dłótem na śrebrney wysztychować blasze chlubny herb. *Przyb. Luz.* 84.

WYSZUKAĆ *cz. dk.*, wyszukuie *Pr. kontyn.*, wyszukiwać *czstl.*; wynaydować, szukaiąc dochodzić, *ob.* wyszperać; heraussuchen, aussuchen, hervorsuchen, vorsuchen; *Bh.* wyhledati, wyhljdati, wehledowati (cf. wyglądać); *Vd.* isvproshat (cf. wyprosić), isjiſkuvati, vunsjiſkuvati (cf. wyiſkać), *Cro.* izizkavati; *Bs.* iziſkovati, ispitati (cf. wypytać); *Rg.* iziſkivati, protrêſati (cf. przetrząść); *Rs.* выискать, выискивать, изыскать, изыскивать. Pręcik grubszy do wyszukiwania głębokości rany pchniętéy. *Czerw.* 12. Wyszukiwanie, wyszukanie, *Rg.* iziſkivanje; *Rs.* выискъ. - Wyszukany, wyrafinowany, gwintowany, przesadny, wyſtawny, gesucht, geschraubt, übertrieben, *Cro.* iziſkàn, przewyborny). Jest to polityka, i naywyszukańsza polityka. *Teat.* 22, 24, naysubtelnieysza. *WYSZUKAWACZ, - a, *m.*, wyszukuiący; der Heraussucher, Aussucher, Hervorsucher, *Rg.* iziſkivalaz, protrêſalacz; *Bs.* iziſkalaç, *f.* iziſkalaciça.

*WYSZULEC, - lca, *m.*, raczéy *wiszulec*, *ob.* wisz, wiszar, ziele, którym pokrywaią strzechy, n. p. Krzesi ogień, liściem i ſkórkami okłada, k-czemu suche z wyszulcem z podſtrzesza prowadzi gulki, które zdrobiwszy pod kociołek sadzi. *Zebr. Ow.* 309, *multifidas faces ramaliaque arida tecto detulit*) Mieszczanie na podatku z siebie czynią wyszu lec. *Brud. Oſt.* D 11, *pabulum.*

WYSZUMIEĆ *med. dk.*, wyszumać, *ndk.*, wyszumiewać *kontyn.*; wyszaleć, odszaleć, przeſtać szumieć, austoben, zu toben aufhören. Wiek nasz iuż wyszumiał, iuż przywary młodzieńczą popędliwością zbuiałe osłabił. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 138. - §., wyszumieć z trunku, wyszumieć się *zaimk. dk.*, wyszumać się *ndk.*, wytrzeźwić się, do trzeźwości się wracać, wieder nüchtern werden, den Rausch verlieren, cf. wyspać się po piiaństwie). Silena w cichéy iamie zdybali śpiącego, Jeszcze był nie wyszumiał z wina wczorayszego. *Sim. Siel.* 24. Upił się, i musieliśmy cztery godziny czekać na niego, aby się wyszumiał. *Warg. Radz.* 56. Człowiek prędzéy się wyszuma, gdy nic od żołądka ku głowie nie póydzie. *Sak. pr.* 183. - §. O trunkach wyszumieć się, wyrobić się, wyſtać się, ausgähren, ausarbeiten, sich setzen, von Getränken, *fig. allegor.* Nie trzymay go, niech się młode piwko wyszumie. *Teat.* 31, 54. - §., wyszumieć, wyszumieć się, wyparować z głowy, wywietrzeć z głowy, aus dem Kopfe verrauchen, verdampfen, sich verfliegen. Adamie, ponczu mało, Com łyknął wyszumiało. *Knioż. Poez.* 1, 105. Chwała Bogu, iuż mi wyszumiało, i gotów ieſtem zacząć pić na nowo. *Teat.* 7 *d*, 12 *Czrt.* Gdy gniew minie, a wino się też wyszuma, tedy zasię człowiek ksobie a ku pierwszemu umysłowi przychodzi. *Eraz. ięz.* E 7 *b.* Gdy dymy nie wyszumią się żadną robotą, przychodzą niemocy mózgowe. *Sak. pr.* 185. - Wyszumienie, wyszumienie się, *WYSZUM, - u, *m.*, WYSZUMIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wytrzeźwienie, roztrzeźwienie, das Verdünsten des Rausches, das Nüchternwerden, die Nüchternheit. Strach pomógł do wyszumu, gdy na piianych napadł nieprzyiaciel. *Pot. Arg.* 644. Kapuſta czerwona piiaństwo rozpędza, i do wyszumiałości pomaga. *Syr.* - § 2., wyszumować co, *cz. dk.*, odszumować zupełnie, (cf. wypienić) z szumowin wyczyścić, ausschäumen, abschäumen.

WYSZWARCOWAĆ *cz. dk.*, szwarcem pofarbować, *Ger.* ausschwärzen, mit Schwärze herausstreichen, tüchtig beschwärzen. Rozumie, że ieſt dobry dworak, kiedy wąsiki na papilotki zakręci, wyczesze, wyszwarcuie, twarz wymydli, wypucuie. *Mon.* 71, 124.

WYSZYBOWAĆ *cz. dk.*, szybuiąc wysunąć, *Ger.* herausschieben. *Zaimk.* wyszybować się, wysunąć się, wysadzić się, wylecieć, wynieść się, wznieść się, wzbić się, herausrücken, hervorrücken, herausfliegen, sich hervor schwingen. Ryś ſkoro znowu sił nabrał, z dołu owego hyżym się wyszybował ſkokiem. *Min. Ryt.* 4, 30. W Włoſkie się kraie Dedal wyszybował. *Bardz. Tr.* 468. Wysoko się nad świat wzgórę wyszybuię. *ib.* 50.

WYSZYĆ *cz. dk.*, wyszywać *ndk.*, (*diſtingu.* wyższyć, *wyszszyć, *wyſszyć); *Bh.* wyſſiti, wyſſiwati; *Vd.* vunſhivati, isſhivati, ſhtepati, popriemati; *Cro.* naſſvavam (cf. naszyć); *Dl.* navezujem, *ob.* nawiązać); *Rs.* вышить, вышивать, исшить, изошью, высмегать, высмегивать (cf. wyściegać, wyścigać), изстрочить; przeszywać co figurami, ozdobami, ausnähen, aussteppen, cf. haftować, wyhaftować). Białogłowſkie roboty, prząść, szyć, wyszywać, haftować. *Petr. Ek.* 102. Tak prababki naszych prababek wyszywały igłą drogie materye. *N Pam.* 19, 55. Wyszywany, cf. haftowany, wyhaftowany, przetykany, ausgenäht. Wyszywanie, *Rs.* вышивка, *actio*, das Ausnähen, *opus*, to co wyszywano, das Ausgenähte. *Vd.* isſhivanje, ſhteparia, ſhteparſku delu. - Od wyszywania igła, *Vd.* ſhtepna jigla, ſhtepanza; die Steppnadel. - §., wyszyć nici, iedwab, szyciem wypotrzebować, aufnähen, vernähen, nähend aufbrauchen, verbrauchen.

WYSZYDZIĆ kogo, *cz. dk.*, wyszydzać *ndk.*, szydząc wyśmiać, einen aushöhnen, verhöhnen, verspotten, *Sr.* 1. wuſpotupu (cf. *wyszpocić); *Vd.* vunſpohtuvati, saſhpotuvati, saſramuvati (cf. srom), poſramotuvati, oponaſhati, oponaſhuvati, oſmehuvati, saſmehuvati, poſmehuvatiſe, sakiekati, pokiekati, grohotati ſe komu (cf. gróchotać), *Cro.* zeſpotavitiſe, ſpotati (*ob.* *szpocić); *Rs.* разру-

rami (cf. urągać się), издѣваться. Ja znam świat, przebaczę wszystko, ale nigdy wyszydzaiącemu. *Teat.* 49 *b*, 30. Wyszydzony publicznie, wyksykany, wygwizdany; *Ec.* площадопоемъ, о комъ въ собраніяхъ народныхъ смѣются, или поносительно говорятъ. Wyszydzenie, *Rs.* наруганіе, наругательство. – §., wyszydzić co na kim, szyderfko wyłudzić, wykpić, höhnisch und spöttisch abdringen, abzwingen. Wiodą go na swywolny żywot, aby rychléy na nim wyłudzili a wyszydzili albo wyszalili. *Weresz. Rgl.* 106. Łakomiec biega iak na szrubach, myśląc iakoby gdzie co załapić, albo wyłupić, albo wyszydzić, albo wylichwić, albo wykłamać, i zawsze myśli, iakim kształtem kogo z pieniędzy wyzuć, nie dbaiąc nic o to, ieśli to dobrém prawem, albo wilczém będzie, choć gwałtem, choć potaiemnie, choć za uproszeniem, choć żartem, choć bez żartu. *Weresz. Rgl.* 97. Król Czeski Jan iechał do Xcia Henryka, i nałożywszy z nim pięknie, wyszydził na nim Wrocław, a Kłofko mu dał, przenaiąwszy niektóre mieszczany Wrocławskie, że pana swego do tego namówili. *Bielsk.* 188. Wrocław z Xstwem Jan dziwnemi a chytremi praktykami na Henryku wyszydził. *Stryik.* 359.

*WYSZYNKA, -i, *ż.*, gatunek głowni, szabli, pałasza, (cf. szyna), eine Art Säbelklingen. Niech ci służy pałasz, nie żal mi go, widzę że się znasz na głowniach; prawdziwa wyszynka. *Teat.* 24, 155 *Cztr.* Przepadły staroświeckie dla pychy wyszynki, Nie uyrzysz na rzemiennym pałasza tymblaku. *Pot. Pocz.* 417. Raz się Niemczyk do woyska pokazał pod Wiedniem, Aż szlachcicem, aż zaraz urzędnikiem przednim, A Polak z wyszczerbaną na woynach wyszynką, Zjadłszy zęby, będzie stał za nim towarynką. *Pot. Pocz.* 17.

WYSZYNK, - u, *m.*, wyszynkowanie trunków, szynk, *Ger.* der Ausschank, Verschank, das Ausschenken der Getränke. Gdyby piwowar nie sam szynkował, ale komu inszemu piwo przedał na wyszynk... *Vol. Leg.* 3, 55. Karczmę często rewidować, aby karczmarka cudzego piwa nie brała na wyszynk. *Haur Ek.* 105. WYSZYNKOWAĆ *cz. dk.*, wyszynkowywać *czstl.*, szynkuiąc trunki powyprzedawać, *Ger.* ausschänken ein Getränk, verschänken durch den Schank, *Bh.* wyssenkowati, wyssenkugi; *Vd.* vuntabernati, vunstabernati). Karby achtelów mieć wyszynkowanych dwa, ieden przy urzędniku dla kwoty, drugi przy karczmarzu dla weryfikacyi. *Haur Ek.* 105. – *fig. tr.* Jednakowoż tak na pole ważyć, Jako i głodem ludzi wyszynkować. *Chrośc. Fars.* 266, wynędznić, wycieńczyć.

WYSZYPLEĆ *cz. dk.* wyszyplać *ndk.*, wyskubać worek, wydrwić po woli, ausrupfen, auszupfen, einem den Beutel rein ausfegen. Cygani umieią wyszyplać mieszki. *Klon. Wor.* 7.

WYSZYWAĆ, *ob.* wyszyć. WYSZYWACZ, - a, *m.*, który wyszywa. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1337, der Ausnäher, Aussteppen, cf. haftarz; *Bh.* wyssiwač; *Vd.* isshivauz, shtepar, shtepavez; *Rs.* швецъ, швалъ, (cf. *szwiec, szewc). *w rodz. żeńsk.* wyszywaczka, - i; *Wlod.*, die Ausnäherinn, Aussteppenrinn; *Vd.* isshivarza, shteparza; *Ross.* швея cf. szwaczka.

WYTABOROWAĆ *cz. dk.*, wysoko utaborować, lub z taborem się wysunąć, eine hohe Wagenburg aufschlagen, mit der Wagenburg herausrücken, vorrücken. *Bndtk.*

WYTACHLOWAĆ, *ob.* tachlować. WYTACZAĆ; *ob.* wytoczyć.

WYTAIAĆ *niiak dk.*, taianiem wyciec, heraustbauen, aufthauend herausfließen, *Rs.* вытаивать.

WYTAŃCZYĆ *cz. dk.*, wytańcować *ndk.*, wytańcowywać *czstl.*, *Rs.* выплясать, выплясывать, (cf. wypląsać), tańcuiąc dokończyć, dokazać, austanzen, zur Genüge tanzen. Niepospolicie wytańcowałeś sobie. *Gil. Pst.* 145 *b*. Wytańcować się, dogodzić sobie tańcuiąc, lub zmordować się, wycieńczyć się tańcowaniem, sich recht satt, oder müde tanzen.

WYTĄPAĆ; *ob.* wytupać.

WYTARAĆ, *ob.* wytarzać. WYTARCIE, *ob.* Wytrzeć. WYTARCZKA, - i, *ż.*, wycieczka woienna, (cf. wtarczka, utarczka), *Crn.* tarbina; ein feindlicher Ausfall. Nad morzem leżące krainy temi częstemi wytarczkami od Turków giną. *Jan. Oksz.* Q 4 *b*. Litwa ustawicznemi wytarczkami i naiazdami, Krzyżaków w Prusiech i Inflanciech trapili. *Stryik.* 329. WYTARGNĄĆ *cz. idntl.*, wytargać *ndk.*, *wytargawać *kontyn.*; wytargiwać *czstl.*, targaiąc wyciągnąć, wyszarpnąć, wyrwać, *Bh.* wytrhnauti, wytrhl, wytrhati, *Slo.* wytrháwám; *Sr.* 1. wutorhacż, wutorham, wontorham, wutorhnu, *Vd.* istergati, vunvtergati, vuntergati, vunspipati; *Cro.* ztergávam; *Dl.* sztargati; *Hg.* iztergalni; *Rg.* iztargati; *Rs.* исторгнуть, исторгать, возторгнуть, возторгать, выдернуть, выдергивать, вытормошить, вытеребить, вытеребливать (cf wytrzebić), истеребить, издергать; *Ec.* изторгаю, изтерзаю, восторгаю, возторгаю; herausreißen, herauszausen, herausraufen, ausraufen. *Erunco* wypielam, wytargawam, wyczyszczam od zielska. *Mącz.*, *Slo.* plegi, wytrháwám nać. Wytargane włosy. *Kłok. Tur.* 29. Wytargane, *Ec.* восторгъ, *auulsum*. Ubił go, i brodę mu wytargał. *Zygr. Pap.* 154. Owca pokrwawiona przecież wytargniona z gęby siwego wilka. *Otw. Ow.* 240. Z zębów nas wilkom wytargnął. *Kanc. Gd.* 161, Niech mię Pan z ręki twoiéy wytargnie. *Leop.* 1 *Rg.* 24, 16, niech mię wyswobodzi *Bibl. Gd.*) – §., wytargać kogo, do zbytku potargać, natargać, naszarpać; einen gnüglich herum zausen, herum raufen, herum reißen. Gdyby mi się teraz djabół pokazał, takbym go wytargał, wydrapał, wyczubił; . . *Teat.* 28 *b*, 15. – §., wytargnąć wzgórę, do góry wyciągnąć, aufrecken, in die Höhe ausrecken, *Vd.* goristergati, gorvtergati, gorodtergati, gorsdreti, gorodreti (*ob.* wdzierać). – *§. *Jntransitiue*: wytargnąć dokąd, wytarczkę czynić, wyciągnąć na napaść, na wtarczkę, wohin ziehen einen Einfall zu thun, wohin einfallen, ausfallen. Napominał ich, aby z nim społu nie litowali dać się w niebezpieczeństwa; zatym społu z ochotą z miasta wytargnęli. *Radz.* 2 *Mach.* 11, 8, zatym społem ochotnie z miasta wypadli. *Bibl. Gd.*) Wytargnęli na południe do Ceretu, i spalili miasto. *W.* 1 *Reg.* 30, 14, wtargnęli na południe. *Bibl. Gd.*) WYTARGACZ, - a, *m.*, który co wytargiwa lub wytargnął, der Ausraufer, *Ec.* возторгатель.

WYTARGOWAĆ *cz. dk.*, wytargowywać *czstl.*, targowaniem się urwać, wytrącić, odtargować, abhandeln, abdingen, erhandeln. Wytargowanie, co wytargowano; *Rs.* вытopжкa, das Abgedungene. - *fig. tr.* wytargować co na kim, z trudnością otrzymać, wyrobić, wymusić, mit Schwierigkeiten erhalten, erlangen, erzwingen. Katulus i Piso ani przyiacielstwem, ani prośbą, ani pieniędzmi, wyklektać i wytargować tego na Cyceronie nie mogli. *Pilch. Sall.* 83. Bronił zamku tak mężnie, że na woyska wielkie nic nie dawał, aż głód sam i kondycye słusznie podane, zamek on na nim wytargowały, że go nieprzyiacielowi oddał. *Birk. Krz. K.* 35. Pokóy niczém się wytargować zacnieyszy nie może, iako ogniami, bębny i tumulty marsowemi. *Tward. Wł.* 151, *Birk. Zbar. D* 2 *b.*

WYTARKAĆ, WYTARKOTAĆ, *ob.* Tarkać, Tarkotać.

WYTARTY; *ob.* wytrzeć.

WYTARZAĆ, WYTARAĆ *cz. dk.*, tarzaniem wywalić, waląc wytrzeć, herauswälzen, durch Herumwälzen abreiben. Z sprosnéy posoki W bród wytarzane konie ich po boku. *Tward. Misc.* 61. Siwosz wytarzał się, otrząsnął, potym sobie bryknął, wierzgnął, potym zaczął za dwóch kosić. *Zab.* 13, 274 *Trѳb.*, wywalił się do woli, er wälzte sich genüglich herum.

WYTASOWAĆ *cz. dk.*, wytasowywać *czstl.*; wysoko natasować, hoch aufthürmen. *Bndtk.*

WYTCHNĄĆ, ***WYDECHNĄĆ** *cz. idntl.*, wydychać, *wytychać *ndk.*, *Bh.* wydchnauti, wydychati; *Slo.* wydychugi; *Sr.* 1. wydychati, wudechnu, décham dwon; *Vd.* vunsdihati, vunsdohniti, vunsesapati (cf. wysapać); *Bs.* izdahnuti, izdihnuti; *Rg.* izdahnutti, izdissati (*ob.* wydyszyć); *Ec.* издхнути, издыхаю, издохнуть, умерешь, (cf. *zdechnąć, umrzeć), dech z siebie wydać, wypuścić, oddychać nazad; ausathmen, aushauchen, den Athem von sich wieder zurück geben; *Gr.* ἐμπνέω biorę w się dech, ἐκπνέω wydycham; oddycham *utrumque sonat. Cn. Th.* 596. Służą płuca do respiracyi czyli oddechu, i tak pod czas oddychania (*inspiratio*) przez powietrze się rozciągaią; pod czas wydychania (*exspiratio*) zaś znowu się ściągaią i zapadaią. *Weych. An.* 112. Naygorsze powietrze to iest, które serce w ciele ściska, tak iż wydychania wiatru nie dopuszcza. *Cresc.* 651, (*Slo.* wydychání, pára *exhalatio*, *ob.* para, wyziew). - *tr. fig.* Zwilżone pola wydychały wonie. *Przyb. Ab.* 50, wyziewały, sie dünsteten Wohlgerüche aus: *Rs.* выдохнуться, выдыхáться wywietrzeć, zwietrzeć). - - Wydychać ducha, duszę, z wypuścić ducha, wyziewać ducha, die Seele ausathmen, seinen Geist aufgeben, (aushauchen). Dokąd iéy možno patrzyć, w mię patrzy, i swoię Biedną duszę wydycha w mię i w usta moie. *Zebr. Ow.* 187, *exhalat*). Amurat z wielkiego utrapienia ducha ostatniego wydychał. *Baz. Sk.* 377. Umieraiąc Pan, Oycu ducha swego wytchnąwszy, poruczył. *Zrn. Pst.* 173 *b.* Na poły żywym ięzykiem swym klęła, Aże ostatek dusze wśrzód ogniów wytchnęła. *Otw. Ow.* 183. - 2. §., wytchnąć, wytchnąć sobie, spoczywaiąc nieco odetchnąć, dechu świeżego nabrać, pofolgować dla nabrania oddechu, siły, (Oesterr. sich verschnauben, verschnauben, verschnieben), ruhen um frischen Athem zu schöpfen, ein wenig rasten; *Vd.* vunsdehnitise, vunsdihuvatise, odpuhati, odihuvatise, odsapsti, odsapati; *Cro.* odehnutisze; *Rs.* сдохнуть, раздохнуть, сдохнуться, сдыхаеться; *Ec.* препочити, препочивати. Ten skacze, ten tańcuie, ten *wytycha w cieniu. *PKchn. Or.* 1, 164. Zwierzęta w lesiech sen odprawowały, Ptastwa po gniazdach sobie wytychały. *PKchn. Jer.* 54. Bili się tak mężnie, aż się wszyscy spracowali; zawołał ieden na odpoczywanie; wszyscy przyzwolili; a gdy sobie czoła spocierali a wytchnęli, dawszy sobie znaki, uderzyli w się nie folgując sobie. *Biel. Sw.* 232 *b.* Nie wydychaiąc wołał m. *Ryb. Ps.* 36, nieustannie). Jzrael z dawnego iuż wydycha boiu. *Ryb. Ps.* 263. Z swoiegoś męstwa sobie w pokoiu wytchnęła, J sławęś na wszystek świat głośnobrzmiącą wzięła. *Groch. W.* 542. Dotąd sobie Bolesław po woynie Węgierskiéy wydychał, dokąd się dostatecznie we wszystko przeciwko Rusi nie zabrał. *Krom.* 99. Po dużym razie wytoczonym w Wołoszech, sobie wytychamy. *Tward. Wł.* 178. Już to lat dwanaście Polska mało wytycha. *Falib. Dysk. C* 1. Tego nierządu nędznéy oyczyzny naszéy nigdy nie dokonamy; bo ieszcze pióro moie, piérwsze nierządy iey opisuiąc, nie wytchło, aliści iuż... *Falib. Dysk. B* ii. - §. Wytchnąć komu, dać komu wytchnąć, odetchnąć dać mu przyyść do oddechu, do nabrania siły, pofolgować mu, einen Athem schöpfen lassen, sich erhohlen (verschnieben) lassen, ihn wieder zu Athem kommen lassen, ihn ausrasten lassen. Czasu orania oracz ma dać wytchnąć nieco i odpocząć wołom, gdy przyydą ku uwrotowi. *Cresc.* 105. Wytchnąć koniom, *Rs.* высмоять лошадь, cf. wystać). Wszystkich Pan woła ku sobie, obciążonych grzechem, i chce im wytchnąć i odpocząć, by tylko znali brzemię niedogodności swoiéy. *Sekl.* 52. Bolesław żołnierzowi przez zimę wytchnąwszy, lata zaraz przyszłego woynę przeciw Włodorowi podniósł. *Krom.* 150, *hieme illa quieti militum data*). - Wytchnienie, odpocznienie, przestanek, (das Verschnieben), das Ausrasten, Ausruhen, *Es.* отдыхъ, отдышка, (cf. oddech), отдохновéнïе, лéжка (cf. leżeć), *Ec.* отдýшïе, прохлаждéнïе, прохлáдъ, (cf. przechłodzić), прелъгованïе, отдохновенïе нъ краткое время. Bóg dzień ku pracy, noc ku wytchnieniu i odpocznieniu człowieczemu zrządzić raczył. *Modl. Gd.* 123. Teraz iuż po nich, nie daiąc wytchnienia Bezecnym zdraycom i odpoczynienia. *Paszk. Bell. a* 3 *b.* Nie mam odpoczynku, nie mam i wytchnienia Od iego potwarzy, od iego trapienia. *JKchn. Ps.* 80. *Widchnienie. *Oczk. przy.* 6. - *§. 3., wytchnąć *niiak.*, wywietrzeć, wystygnąć, ausdünsten, ausdampfen, verdünsten, verdampfen, verrauchen, erlöschen, (*Rs.* выдохлый wywietrzały, выдохновéнïе wywietrzenie). *pr. et. fig. tr.* Miasto iakiéy ztąd lubości Bardzoby mi na potym wytchło téy miłości. *Tward. Posqu.* 92, wymierzłoby, uprzykrzyłoby się, zum Ekel werden. Wytchło mi macochy. *Pot. Syl.* 299. *Carnificinam* nazwał królestwo Batory, Tak mu wytchło tytułów i tronu Polskiego. *Opal. Sat.* 80.

WYTCHÓRZYĆ *cz. dk.*, iako tchórza wypędzić, smrodem tchórzym wypędzić, napełnić. *Bndtk.*, mit Iltiegestank vertreiben oder anfüllen; als einen feigen Hasen verscheuchen.

WYTECZ, WYTECZNIK, *ob.* wytycz, wytycznik.

WYTEMPEROWAĆ pióro, *ob.* temperować, zatemperować.

WYTĘPIĆ *cz. dk.*, wytępiać *ndk.*, ſtępić zupełnie, tępym uczynić, **ganz ſtumpf machen**, *Sr.* 1. wutupam, *obtundo*; *Rs.* вытупить, иступить. - §. *tr.* wytępić, wygładzić, wykorzenić, **ausrotten, austilgen**, *Sr.* 1. wutupám *depopulor*; *Vd.* satreti (cf. zatrzeć), pokonzhati, iſkonzhati (cf. pokończyć, wykonać); *Rs.* потребить, потреблять cf. wytrzebić); *Sr.* 1. wutupeno, *Rs.* выживаніе (cf. wyżyć), *Rs.* исчезновеніе. WYTĘPICIEL, - a, *m*, wygładziciel, **der Ausrotter, Vertilger**, *Sr.* 1. wutupenik; *Vd.* satiravez, potiravez, pokonzhar, pokonzhauz; *Rs.* потребитель. Wytępiciel nauk i uczonych. *N Pam* 18, 321; *w rodz. żeńſk.*, wytępicielka; *Sr.* 1. wutuperka; n. p. Filozofiia ſtała się wytępicielką wyſtępków. *Mon.*, 70, 123.

WYTERLIKAĆ *cz. dk.*, poterlikać do końca, wytrylować, **austrillern, heraustrillern.** *Bndtk.*

WYTERMINOWAĆ *cz. dk.*, na terminie u rzemieślnika, kupca, wysłużyć, **bey einem Handwerker oder Kaufmann auslernen, die Lehrjahre ausſtehen**, cf. wyſtać lata). - §. *tranſitiue* wyterminować chłopca, ucznia, czeladnika, wyzwolić go, wypuścić go z terminu, **einen ausgelernten Burſchen frey ſprechen.** --§. *aliter.* Łakomcy kiedy obaczą iaką młodą dziecinę, to mu czaczko ukaże, konika, sukienkę, szabelkę; to do zapisu z nim co wſkok, aż go lada czym z maiętności wyterminuie. *Falib. Diſk. F* 3, wyruguie, wyrumuie, wykwituie, **verdrängen.**

WYTĘŻYĆ *cz. dk.*, wytężać *ndk.*, silnie natężyć, **hinaussteifen, ausſtrecken**, *pr. et fig. tr.* Gdy uyrzę iuż na niego zamach wytężony, Mogę-ż nie zadrżyć, umysł nie wydać ſtrwożony? *Min. ryt.* 1, 75.

WYTKNĄĆ *cz. idntl.*; wytykać *ndk.*, *wytykawać *kontyn.*; (*Bh.* **wytykati** *obiicere*, *exprobrare*, *Bh.* **wytknauti**, *Slo.* **wytkńuém** *luxare* wywichnąć; *Sr.* 1. **wontikam** *palam ſiſto*, *Sr.* 1. **wutikam** wyrzucam, zarzucam; *Vd.* vunnaktekniti, istegniti, iſtegnem, z wyścibić, wyſtérczyć co, *Rs.* испыкать przedziurawić). - Wytknąć, wytykam co, *exsero*, *profero perticam*, *digitum foramine*, *Cn. Th.* 1340, przetknąwszy wysunąć, wyſtérczyć co, **durch und durch bis heraus ſtechen, herausſtecken, ausſtecken.** Pale wſkróś przez człowieka bito, i aż przez rozdziewne uſta wytkniono. *Pilch. Sen. liſt.* 101. - Wytykać *aliquando contrarium sonat*, *eximere*, *extrahere aliquid*; *e. gr.* wytknąć czop. *Cn. Th.* 1340, wyiąć zatknięte, **das Eingeſteckte herausnehmen, ausſtechen, ausnehmen, aufſtöpſeln, aufmachen das Zugeſteckte, Zugeſtöpſelte.** - **tr.* wytknąć członek z ſtawu, wywichnąć, wywinąć, wybić, wytrącić, **ein Glied verrenken.** Wytknięcie, wypadnienie nogi ze ſtawu. *Bndtk*; *Dykc. Med.*, *ob.* wytycz, wytyk, choroba bydlęca). - §., wytknąć, wysunąć, wymknąć, wyſtérczyć, wyſtawić, wysadzić, **hervorrücken, hervorragen laſſen, herausrecken, hervorſtecken.** Leci na oſtre miecze i wytknione piki. *Pot. Arg.* 295, **vorgehaltene Piken.** Głowę z wód Eleyſkich Alfeyka wytknęła. *Zebr. Ow.* 120, *extulit*). Była z Nimf naysławnieysza Sykulſkich Cyana, Która w pośrzód ieziora po pas się wytknęła. *ib.* 118 *gurgite quae medio summa tenus exſtitit alvo*, *ob.* wyſtać). Szybą z dołu ſkry wytyka Dno otchłani ogniſte. *Brud. Oſt. D* 7, wysypuie, **ſprüht Funken hervor.** - Wytknąć kogo, wydać, wyſtawić na sztych, na rzeź. *Cn. Ad.* 1288, narażać kogo, wysadzić go na zły raz, **einen der Gefahr blos ſtellen, der Gefahr ausſetzen.** - §., wytknąć iakie mieysce, tykami wyznaczyć, ograniczyć, **einen Ort abſtecken, ausſtecken, mit Steckpfählen auszeichnen.** Wyznaczenie i wytknięcie obozu lub pozycyi woyſka, ieſt iedną z naywaźnieyszych części woienney sztuki. *Łęſk.* 2, 237. Inżenierowie wytykanie odprawuiący. *ib.* 273. Ulice szerokie, proſto wytknięte, dobrze wybrukowane. *N. Pam.* 11, 166. *Similiter*: Łatwo tam będzie znaleźć biegłego ſternika, Co ku wschodowi drogi na morzu wytyka. *Przyb. Luz.* 16, wyznaczy, oznaczy, wſkaże). Wytykać, wyznaczyć pokazywaniem, wſkazaniem, wſkazać, wykazać, wybrać, **herausſtechen, herausheben, herauswählen, auswählen, ausheben.** Tak myśliwiec zaiąca, chcąc charty przychciwić, wytyka. *Pot. Zac.* 123, wynlasza, wypędza im na oczy szczuiąc na niego). Lubomirſki z każdey wytknie dziesiątego żołnierza kompanii, przybrawszy rotę Władysława, uderzy na pogany. *Tward. Wł.* 139, wybiera, wyznacza, **er hebt den zehnten Mann aus.** - *Szczególniey*: wytykać, *Bh* **wyt.ytati deſatky**, dziesięcinę wybrać, **auszehnden, den Zehnten erheben, beſonders den Garbenzehnten oder Kehrzehnten**, *ob.* wytycz, wytycznik, wytykownik, wytyczny). Wytykawam, dziesiętkuię, dziesiątą część od którey rzeczy odeymuię, *decimo. Mącz.* Wytykanie, dziesiątkowanie, *decimatio. ib.* Biſkup Wrocławſki poſtąpić musiał za swoie uwolnienie Bolesławowi dwa tysiące grzywien; a od tych czasów dziesięcinę pieniężną miał brać od niego, którą pierwey wytykano po wszyſtkiém biſkupſtwie. *Biel.* 149, w naturze pobierano). Gdyby wytycznik trudność czynił wytykania, wolno ieſt każdemu zwieść zboże swoie, zoſtawiwszy dziesięcinę na polu. *Oſtr. Pr. C.* 1, 297. Król droby wasze wytykać będzie. *Budn.* 1 *Sam.* 8, 17. t. i. dziesięcinę brać będzie z drobnego bydła. *ib.*, z bydła waszego dziesięcinę będzie brał. *Bibl. Gd.*) - § Wytykać na oczy wysunąć, wyſtawić, iawnie okazywać, wykazywać, *Sr.* 1. **wontikam** *palam ſiſto*, **unter die Augen ſtellen, ſichtbarlich, deutlich, handgreiflich zeigen, darthun, erweiſen**; *pluries in malam*, *quam in bonam partem.* Cudzoziemſkie herby dwóch z zakonu naszego, drukiem świata na oko wytknęli. *Niesieck.*, okazali, wsławili, wyſtawili z sławą). Wytyka ci przed oczy, co nie widzisz iaśnie. *Teat.* 46, 42, wykłada iak na dłoni, podsuwa pod oczy). Jego twarz mężna wytykała człeka nayszczęśliwszych przymiotów. *Zab.* 13, 168, wydawała, wyrażała, oznaczała, znamionowała, cechowała, **zeigen, anzeigen, darthun, charakteriſiren, bezeichnen.** Monſtrum był iego syn, pod koroną hardą, Jeszcze go cnoty oyca bardziey wytykały. *Jabł. Tel.* 25, bardziey wyświeciły, tak że zbrodnie iego tym bardziey się odbiiały, w oczy wpadały, **die Tugenden des Vaters ſtellten ihn in ein noch grelleres Licht.** Wytykam kogo, wydaię na sztych, *prodo alicuius ineptias*, *oſtendo aliquem dolo malo uti. Cn. Th.* 1340, wytknąć kogo, pokazać ludziom, sztuki odkryć. *Cn. Ad.* 1288, wyrysować, wymalować, odmalować, wyobrażać, **einen bezeichnen, darſtellen, wie er wirklich iſt, ihn ſchildern, abmahlen, in ſeiner Blöße ſehen laſſen.** Nie mianował go; ale

ale dosyć wyraźnie lubo pod pokrywką wytknął. *Kłok. Turk.* 223. Kaznodzieie często niepotrzebną żarliwością się unoszą, aż do narażenia się niektórym w szczególności osobom, i wytykania onych ledwie co nie po imieniu. *Mon.* 73, 387. Nie będę-ć ich mianował, lecz sobie odważę, Iż ich wytknę przed światem, i palcem pokażę. *Klon. Wor. pr.* Palcami kogo wytykać, mit den Fingern auf jemanden weisen, deuten, *Sr.* 1. ʒ porſtom dopokaʒuyu. Powstanę i powstawać będę na łakomce, pijaki, złoczyńce, ale palcem wytykać nikogo ani chcę, ani mam potrzeby. *Mon.* 65, 398, wymienić). Okrutnych panów po całém mieście palcami wytykaią, i nimi się brzydzą. *Pilch. Sen. list.* 63, cf. wyszydzić, wyksykać). Palcamiby mię wytykali. *Teat.* 18 c, 15. – Wytykać błędy, występki, zbrodnie, = okazać, wykazać z naganą, Fehler, Vergehungen, Verbrechen (aufstechen) aufstellen, darstellen, rügen (cf. *rugować), mit Tadel schildern, aufdecken, darthun. Satyra w ścisłéy z cnotą zostaiąc przyiaźni, Błędy ludzkie wytyka, lecz ludzi nie drażni. *Dmoch. Szt. R.* 33, cf. Satyra w szczególności nikomu nie łaie, Czołem biie osobom, gani obyczaie. *Nar.*, cf. Satyra prawdę mówi, względów się wyrzeka, Wielbi urząd, czci króla, lecz sądzi człowieka. *Kras.*) Przeto i senat rzecz, nie osobę wytknął, *rem non hominem notauit. Siem. Cyc.* 456. Wyśmiewa Cycero wszędzie dowody Erucego, wytyka iego w oskarżeniu niedbalstwo, pomnaża wielkość zbrodni oycobóystwa. *ib.* 3. Każdy się obawiał mówić za Roscyuszem, aby wytykaiąc podeyście Chryzogona, nie uraził Sylli. *Siem. Cyc.* 5. Wytyka ich zbrodnie, wyśmiewa świadectwo Kapitona. *Siem. Cyc.* 3. Mówmy z sobą zgodnie, Bydź się myślim niewinni, wytknięcie nam zbrodnie. *Teat.* 45 d, 81 *Wyb.* Nie do cichie należy poprawiać niecnoty, i występki wytykać. *Teat.* 46 b, 48, cf. iak i mi bocian świat czyścić). Nałogi nasze W Pan nieustannie w swoich nam wytykasz pismach. *Mon.* 68, 154, wyrzucasz, zarzucasz, vorrücken, vorwerfen, vorhalten, *Bh.* wytepkati *obiicere, exprobrare*, *Sr.* 1. wutikam; *Vd.* enemu v'ozhi vtekniti, vtikuvati; *Bs.* stikati ù occi, datti ú obraz *objectare*). Oto będę wytykać, że siedziałeś w kozie. *Teat.* 46 b, 85, będę ci zarzucał, zadawał). Wytyka Arystofanesa, który maxymy Sokratesa w pośmiech obrócił. *Mon.* 68, 212, gani, einen tadeln. – Wytknąć kogo w czém, nagannym go znaleźć, wykazać go występnym, einen worin sträflich finden. Orland się nigdy w nieludzkości wytknąć nie dał, i zawsze bywał wielkiéy układności. *P. Kchn. Orl.* 1, 233. Kto cię w czym kiedy wytknął, albo znalazł w błędzie Na tak częstokroć tobie zleconym urzędzie? *Groch. W.* 409. Ten nie może w *fałsie być wytkniony, Kto chce, żeby dank chwały był oddany Temu, którego poselstwo sprawuie, J nieprawość się w takim nie znayduie. *Odym. Sw. L l* 2 b. Ewangelista Jan błogosławiony Wyznał to pióra złotego wyrokiem, Świadek, w niiakim *fałsie nie wytkniony. *ib.* 2, *K k* 2, nieposzlakowany). Czart ustępować Musiał, wytkniony będąc w zdradzie swoiéy. *ib. J.* 4. Włodarzowi w szafarstwo dał wszystkich włości intraty, a ten wytkniony był w swéy niewierności. *ib.* 263. – §., wytkać, tkaiąc iako tkacz wyrobić, herausweben, ausweben; *pr. et fig. tr.* Na złotem haftowanych oponach iedwabnych Były pięknie wytkane woyny Greków dawnych. *Zbil. Dr.* 93, wyobrażone, wykonterfetowane tkaniem, eingewebt, ausgewebt, durch Weben oder Wirken dargestellt. Król posłał Chamowi namiot, na którym żywot Chrystusa był wyhaftowany, aby Cham widział wytkany żywot Chrystusa. *Gal. Alf. pr.* – Wytkać wszystkę przędzę, tkaniem wypotrzebować, alles aufweben, aufbrauchen im Weben oder Wirken. – §., wytkać, wytykać co czym, wypchać, ausstopfen, herausstopfen. *Bndtk.*

WYTLEĆ, wytlał, *F.* wytleie, *med. dk.*, tleiąc się wytrawić, tléć przestać, ausglimmen, zu glimmen aufhören. Węgle wytlały. *Tr.* – *fig.* Aby żadne sprawy sądowe nie wytlały. *Tr.*, nie spełzły, nie poszły w niepamięć, w zaniedbanie. WYTLIĆ *cz. dk.*, wygasić, auslöschen. *Tr.*, tlaniem wypalić, ausglimmen lassen, ausschwelen; wytlić węgle w mielerzu.

WYTŁOCZYĆ *cz. dk.*, wytłaczać *ndk.*, *Bh.* wytlačiti, wytlačowati; *Vd.* vunstlàzhit; *Rs.* вымолочить, *Ec.* исмлачити; tłocząc wygnieść, wycisnąć, herauspressen, herausdrücken, auspressen. Wytłaczam krew, oliwę. *Cn. Th.* 1338. Wybiiam oléy, oliwę wytłaczam. *Cn. Th.* 1303. Wytłaczanie oleiu mazistego z iąder świeżych. *Kruml. Chym.* 135 – *Prov. Slov.* taʒ'ko ʒ kamen'a oleg wytlačit, ciężko z kamienia oléy wytłoczyć, = z twardym człowiekiem trudna sprawa; cf. skamieniały, nieużyty, cf. kamień). Żal łzy wytłoczył z oczu wszystkim. *Tward. Wł.* 97. Żal ledwie nie wytłoczy duszy z iéy serca. *Odym. Sw.* 2, *H h* 4. Palladę gdy z mózgu Jowisz wytłacza, W Libickim kraiu naypiérwéy widziana. *Chrośc. Luk.* 294. – §., wytłoczyć, tłocząc wyrazić na czym, wycisnąć, odbić, worauf abdrucken, einen Abdruck machen. Listy pieczętuią na miękkim wosku, iż rychléy wytłoczy pieczęć albo herb. *Glicz. Wych. K.* 2. Wytłoczenia kamienne, Abdrücke, są to ślady iakiéy innéy rzeczy na kamieniu zostawione; naypospolitsze są wytłoczenia roślin, ryb i konchyliów. *Kluk. Kop.* 2, 114. – *Wytłoczyć, wydrukować, wybić w druku, abdrucken, drucken, abziehen in der Druckerpresse. Jan Łaski pierwszy nasze prawa rozstrzelone na kartach zgromadził społu, i wytłoczyć dał. *Biel. Sw.* 290. – §. Wytłoczyć co czym, wypchać, wo=mit ausstopfen, voll stopfen. WYTŁOCZYNY *plur.*, pozostałe po wytłoczeniu łuszczki iagod; *Bh.* winne twaſnice, taly wjna, zábog; *Crn.* tropina, paterska; *Vd.* troski, tropynje; *Cro.* tròp, tropine, dròp; *Bs.* dróp, droina od grozdja, komina; *Rg.* dròp, dropina, (cf. dròb'), breccje (cf. braha); *Ross.* избоина, cf. wybić). Wino poślednie albo z wytłoczyn polanych wodą, lura. *Cn Th.* 1264, wino naypodleysze, lura, *vinum secundarium*, którego używaią ubożsi, mocząc wytłoczyny iagod winnych, i wyciskaiąc potym w prasach. *N. Pam.* 5, 139, Tresterwein; *Bh.* pośledni, ʒadnj wjno, patěſky, (cf. pacześ); *Crn.* patoka, *Vd.* patki, potoki, potoke, pateska (*ob.* patoka); *Sr.* 1. patoki. – Wytłoczyny, z wina, oliwek wytłoczonych, gąszcz. *Włod.* WYTŁOCZYNNY, WYTŁOCZYNOWY, - a, - e, wytłoczynom służący. *Cn. Th.* 1338, *Włod.*, Trester=. Wytłoczynowe wino, z wytłoczyn. *ib.* (*Cro.* tropinyak *panis ex vinaceis acinis coctus*; wytłoczynowy chléb). WYTŁOCZY-

STY, – a, – e, *qui exprimi potest. Cn. Th.* 1338, *wytłoczny, *wytłoczony, auspreßbar.

WYTŁUC, *F.* wytłucze, wytłukę *cz. dk.*; wytłukać *ndk.*, wytłukiwać *czstl.*; *Boh.* wytlauct, wytlaucy, wytlaufl, wytlufu, wytlaufati; *Bs.* istucchi; *Rs.* истолочь, вытолкнуть, вытолкать, вытолкивать; tłukąc wybić, herausklopfen, herausschlagen, auspochen, ausschlagen. Wytłuc kogo, wybić go mocno, einen tüchtig auswalken. – §. Wytłuc się zkąd, z biedą się wygramolić, wydobyć, sich mit genauer Noth herausarbeiten, herausstümpern. Drugiego trąbka w las tak głęboko zawiedzie, że ledwie w nocy się z niego wytłucze. *Rey Zw.* 100 *b.*

WYTŁUMACZYĆ, WYTŁÓMACZYĆ *cz. dk.*, tłumacząc wyiaśnić, tłumaczeniem wyłożyć, zupełnie przełożyć; *Vd.* iskasati (cf. wykazać), resbistriti, reslagati, reskladati; *Cro.* iztolnachiti, iztolnachujem; *Dl.* iztomachiti; *Bs.* istomaciti, istumaciti, izrjeciti (cf. wyrzec), izgovarati, izgovoriti, izustiti; *Rg.* istomáciti, istomacivati; *Rs.* истолковать, истолковывать, протолковать, растолковать, растолковывать; herausdolmetschen, ausdolmetschen, herauserklären, auserklären, ausdeuten, aushellen, aufklären; zu Ende erklären, oder übersetzen. Oedip w Tebach i Gadzie Sfinxa wytłómaczył, I iak się monstrum to zabiło, obaczył. *Jabł. Tel.* 228, rozwiązał zagadki Sfinxa, er löste die Räthsel auf. Będę ieszcze miał czas do wytłumaczenia tych moich zamysłów. *Stas. Num.* 1, 58, do wyłuszczenia, lub usprawiedliwienia, erörtern, auseinander setzen, rechtfertigen. Wytłumaczenie; *Vd.* resbistrenje, reslaga, resklada (cf. rozkład, rozłożenie, rozbiór); *Rs.* сказанïе, сказыванïе cf. skazać). – *Zaimk.* wytłumaczyć się, sich gehörig erklären. Często od uczniów słyszymy: umiem ia to; ale się wytłumaczyć nie mogę. *Geom.* 1, 52, ich kann es nicht von mir geben. Jeden w drugiego dyskurs wpada, żadnemu się żaden wytłumaczyć nie da, nikt nikogo nie rozumie. *Mon.* 65, 111, cf. wywieść się, usprawiedliwić się.

*WYTŁUMACZYCIEL, – a, *m.*, wyiaśniacz, der Aufklärer, Ausdeuter; *Rg.* tomacnik, tomàcitegl; *Bs.* istomacilaç, izgovorilaç, izgovoritegl; *Rs.* истолкователь.

WYTŁUMIĆ *cz. dk.*, tłumiąc wygasić, wyniszczyć, zupełnie potłumić, durch Dämpfen auslöschen, ganz unterdrücken, ausrotten.

WYTŁUŚCIĆ *cz. dk.*, tłuszcząc wytuczyć, ganz fett machen.

WYTNĘ, wytnie; *ob.* wyciąć. WYTNIA, – i, *ż.*, w górnictwie iakikolwiek bądź gatunek otworów podziemnych. *Mierosł. Mskr.*, im Bergbaue, ein Verhau, eine Straße.

WYTOCZYĆ *cz. dk.*, wytaczać *ndk.*; (*Bh.* wytočiti *extorquere, distorquere, peruertere, cribro excernere*; *e dolio promere*; *Ec.* измощаю wypróżniam, wydrażam). Wytoczyć, tocząc wywalić, herauswälzen, herauskollern; *Rs.* выкатать, выкатывать, вытащить, вытаскивать. Wytaczam kamienie *euoluo saxa. Cn. Th.* 1338. Wytoczyć działa. *Tr.*, wyprowadzić, wywlec, wyciągnąć). *fig. et tr. varie*: Gdy mu kazano ięzyk wywiesić, on go wnet wytoczył. *Leop.* 2 *Mach.* 7, 10, gdy mu kazano ięzyk podać, zaraz go podał. *Bibl. Gd.*, wywalił go, mit aller Macht herausstecken. Temu łeb ścięty, ten wytoczył kiszki. *Jabł. Buk.* *R* 4 *b*, wysypał, wysuł, er schüttete sie mit Gewalt aus. Paiąk muchy łowi, wnętrzności swoie własne z siebie wytaczaiąc, A z nich subtelne siatki ustawnie działaiąc. *Prot. Kont.* *B* 3, wydobywaiąc, hervor hohlend mit Anstrengung. Upatrzywszy skrzydło prawe, natrą na nie, i wszystek impet swóy wytoczą. *Tward. Wł.* 79, wywrą, sie lassen ihre ganze Macht aus, stürmen darauf los, richten den stürmischen Anfall dahin. Po dużym razie wytoczonym w Wołoszech sobie *wytychamy. *Tward. Wł.* 178, wywartym, wypuszczonym, gwałtownie wydanym, ein gewaltig ausgeführter Streich. – Wytoczyć woysko, wywieść woysko, gromadnie wyprowadzić, zahlreich herausführen, herausströhmen lassen, herauswimmeln lassen, wimmelnd vorführen, herausführen. Lud stał zszykowany; potym Symeon wytoczył woysko swoie. *Leop* 1 *Mach.* 10, 81, wyciągnął z woyskiem swém. *Bibl Gd.* Z woyskiem się swoiém przeciwko nieprzyiacielowi wytoczył. *Sk. Dz.* 342, gromadnie wypadał). Polacy wytoczywszy się z lasu, potkali się z Wołochy. *Biel. Kr.* 436, licznie wypadłszy, wysypawszy się, herausströhmen, herauswimmeln. Wytoczyli się ze wszystkich zameczków okolicznych. *Leop.* 1 *Mach.* 7, 46, wypadli z wszystkich miasteczek w około. *Bibl. Gd.* Apollonius ciągnął, iakoby miał iść ku Azotowi, a potym wnet się wytoczył na pole. *Leop.* 1 *Mach.* 10, 78, wszakże wnet wyciągnął w pole. *Bibl. Gd.*). Gdy się wytoczą z miasta, poimamy ich żywo. *Leop.* 4 *Reg.* 7, 12, gdy wynidą z miasta. *Bibl. Gd.*, gdy się sypać będą z miasta). Oni trędowaci wytoczyli się, a zabieżeli mu drogę. *Rey Pst.* *N n* 5. – Wytoczyć mowę, skargę, wyłożyć, prowadzić, vortragen, vorbringen. Miey na pamięci, abyś był sprawiedliwym, i dobrze wytaczał swe zażalenia. *Węg. Mar.* 3, 326. – Od sukni do ięzyka Polskiego wytoczyła się mowa. *Mon.* 68, 36, tocząc się obróciła, wykierowała się, bis wozu ablenken, hinlenken, z. B. das Gespräch. Listy do niego słał pierwéy, niżby się do ludzi wytoczyć miały. *Sk. Dz.* 334, wyyść do wiadomości publiczney, na świat, na iaw, herauskommen, bis wohin kommen, gelangen, bekannt werden, zur Kenntniß kommen. Wytoczyło się do urzędu, *excessit res ad iudices. Cn. Th.* 1338, die Sache ist bis vors Gericht gekommen, anhängig geworden. Sędziowie, przed któremi sprawa wytoczyła się, .. *Gaz. Nar.* 1, 264, prowadziła się, broniła się, die Richter, vor denen die Sache geführt wurde, anhängig gemacht worden war. Wytacza się daléy sprawa, ieszcze nie koniec, idzie w długą, die Sache geht weiter, ist noch nicht zu Ende, zieht sich in die Länge. – *fig.* Od słowa do słowa, przychodzi do tego, że się sprawa wytoczyła na dziedziniec. *Mon.* 68, 404, wypadli z sobą na dziedziniec, wadząc się, biiąc się, poiedynkuiąc. – §. Wytoczyć na tokarni, wyrobić po tokarsku; *Bh.* wykraužiti, wykružowati (cf. wykrążyć, cf. wydrożyć), herausdrechseln, ausdrechseln. Kazać tokarzowi wytoczyć stępel z brzegiem u góry z drzewa mocnego. *Torz. sk.* 107. – *fig.* Niepodobien do siebie, iak ślicznych manier, iak przystoynego nabył ułożenia, i gdyby ieszcze kilka miesięcy, byłby się pod moią ręką doskonale wytoczył i wytarł. *Teat.* 7 *c*, 69, wygładził, wykrzesał, wyszlifował, wypolerował, wyćwiczył). – Wytoczenie tokarskie; *Rs.* вытoчка; (*Ec.* неизмощи-

мый; *Gr.* ἀκένωτος *non exinanitus*, *niewytoczny, *niewytoczyfty, niewydrożony). - §. Wytoczyć, odtoczyć, n kowala siekierę nową, u ślufierza nóż. *X. Kam.*; *Rs.* вымочишь, вымачивашь, изшочишь, исшачивашь, **herausſchleifen, ausſchleifen, abſchleifen.** - §., robaki co wytaczaią, wygryzuią, wyiadaią, wydrożaią, **die Würmer freſſen etwas aus, höhlen es aus**; *Rs.* вымочишь, вымачивашь. Serca ich wytaczaią czerwiowie, którzy w ziemi są, gdy ie same gryzą. *Leop. Bar.* 6, 19, serce ich liżą węże z ziemi. *Bibl. Gd.)* - §. O płynach, cieczach, wytoczyć, wypuścić, dać wypłynąć, wylać, rozlać, **abzapfen, herausfließen laſſen, vergießen**; *Rg.* iztocitti, utocitti; *Ross.* исшочишь, исшочашь, выцѣдишь, выцѣживашь (cf. wycedzić). Narzędzia do wytaczania wody puchlinnéy z brzucha. *Czerw. Narz.* 23. Gdy puchlina z brzucha żadnym lekarftwom uftępować nie chce, udać się potrzeba do wytoczenia czyli wypompowania z niego wody. *Perz. Cyr.* 2, 219. Narzędzia do wytoczenia zebranéy ropy z piersi. *Czerw.* 22. Wytaczam krew z bydlęcia zabitego, wypuszczam *effundo*, *effluere facio sanguinem. Cn. Th.* 1338. Płyńcie hoynym potokiem, płyńcie oczy moie, Wytaczaycie obfite łez rzęsiftych zdroie. *Zab.* 1 *b*, 180 *Nar.* Tyś mi wytoczyła łzy naypiérwsza. *Bardz. Tr.* 497, wytłoczyła, wycisnęła, **Thränen auspreſſen**). Piękna rzecz ieft, kto krew swą wytoczy za oyczyznę. *Petr. Hor.* 2, *D* 3. Krew się wylewa tych, dla których winna rzecz była krew swą wytoczyć. *Gorn. Sen.* 364. Wespół ze krwią żywot wytoczyła. *Otw. Ow.* 86, cf. wytchnąć, wyziewnąć); *Rg.* iztoccitise, iztaakamse *effluo*, = wytoczyć się, wypłynąć, wyciec. **WYTOK, - u, *m.*, wytoczenie, n. p. Do ich na nifkie granice wytoku, Z lekkiego przybrał zasłonę obłoku. *Chrośc. Job.* 141, spuszczanie się, **das Herauslaſſen, Herunterlaſſen, Herablaſſen**; (*Bs.* iftoçnik, = wszczątek; *Bh.* **wytok** *effluuium*.

WYTONĄĆ *med. idntl.*, wypłynąć z toni, wyyść z zatopienia, wybrnąć, **aus der Waſſersgefahr herausſchwimmen, ihr entgehen, dem Unterſinken entkommen**; *pr. et fig. tr.* (*Bh.* **wyton'** wypławka drzew, **die Holzſchwemme**; *Boh.* **weytonny dřjwj, co na wodě tone a k brehu weytone** wypławne drzewa). WYTOPIĆ *cz. dk.*, wytapiać *ndk.*; *Bh.* **wytopiti**, *Slo.* **wytopugi** *emergere*, wodą zalawszy wygubić, **wegſchwemmen, überſchwemmen, mit Ueberſchwemmung ausrotten, mit Waſſer vertilgen, erſäufen, ertränken.** Kaźń inszą bierze przed się, wytopić wodami Rod ludzki, i z wszech niebios zawalić go dżdżami. *Zebr. Ow.* 9. Gdzie miafto leży w równi nad iakim potokiem, Niżéy zaftawić potok, wytopi ie fkokiem. *M. Biel. S. N.* 53. - *fig.* Drugi będzie tak niedbały, że zaśpi a zapiie wszyftkie czasy swoie, a nietylko pamięć, ale i rozum czasem wytopi z siebie. *Rey Zw.* 100. - §. 2., ogniem wytopić, wypławić, wyszmelcować, **herausſchmelzen, ausſchmelzen**; (*Boh.* **wytopiti** *probe calefacere* wypalić tego piec, izbę); *Ross.* вытопить, вытапливать, истопишь, (= wypalić piec, izbę), выплавить, выплавливать, вытаять, вытаивать. Wytopienie tłuszczu zwierzęcego, *eliquatio. Kruml. Chym.* 133; *Ross.* выплавка, выплавленїе, выплавливанїе. Wytapianie do żędry, *scorificatio. Kruml. Chrym.* 531; **das Anſieden**; (*Ross.* вытопки fkrzeczki). WYTOPNIEĆ *niiak. dk.*, po ftopieniu wypłynąć, wyciéc, **geſchmolzen herausfließen, herausſchmilzen**, *pr. et fig. tr.* Kadzidła z drzewa wytopniałe. *Zebr. Ow.* 253 *sudata ligno thura*; cf. wypocić się, wypotnieć.

WYTOROWAĆ *cz. dk.*, aż do wyznaczonego mieysca utorować, **bis wohin ausbahnen.** Aż do brzegów Jndu drogę wytoruie. *Przyb. Luz.* 49.

WYTOWARZYĆ *cz. dk.*, wyprawić w drogę, wysłać na wyprawę, wyrządzić kogo, wyexpedyować, (cf. towar, cf. towarzysz), **einen wohin wegexpediren, abſenden, abfertigen**; *pr. et fig. tr.* Chłopca do wsi nazad wytowarzy. *Pot. Syl.* 264. Z Morawii, kiedy tych dwóch braci do Polfki szczęście wytowarzy, .. *Pot. Pocz.* 456. Tym czasem się Orda wytowarzy przez potaiemne ku Wołyniu łozy. *Jabł. Buk. N* 3 *b.* To nam na piśmiech zoftawili ftarzy, Póki się pycha, matka wszyftkich zbytków, Z nieba na nifki świat nie wytowarzy, Nie szukali tak swych ludzie pożytków. *Pot. Syl.* 29. Człek nieprzyiazny z pańftwa go wytowarzył. *Chrośc. Ow.* 369. Pompeiusz królów pychę nieraz z dziedzicznych granic wytowarzył. *Chrośc. Luk.* 269, wyparował, wyrugował, wyparł.

WYTRĄBIĆ *cz. dk.*, wytrębować, *wytrąbować *kontyn.*; *Bh.* **wytraubiti**; *Vd.* vunftrobiti, istrobentati, vuntrobentati; *Cro.* iztrumbetavam; *Sr.* 1. **wutrubiu, wutrubim**; trąbiąc ogłosić, otrąbić, oznaymić, **ausblaſen, austrompeten, mit Trompetenſchall bekannt machen.** Dał wytrąbić w targi po miaftach, iż ktoby córki podjął się obrony, da mu ią w małżeńftwo z posagiem. *P. Kchan. Orl.* 1, 102. Dnia tego wytrąbiono pokóy. *Pam.* 83, 2, 83. Dzień wytrąbić kazali, którego wszyscy ściągnąć się mieli. *Warg. Cez.* 5. Kiedy wzaiem się zagrzewać nie przeftali, dość ich humorowi czyni hetman, że rano przyszłemu boiowi znak trębacze wytrąbią. *Tward. Wł.* 78. Jawnym fałszem, co powiadaią na Zwingliusza, iż on wytrąbił woynę Helwecką. *Zygr. Pap.* 263, wzniecił, wzburzył, wszczął, **Krieg anblaſen, anfachen.** - §. Wytrębować, na trąbie wydać, wyrażać, wyśpiewywać, **herausblaſen, heraustrompeten, trompetend ausdrücken, vortragen, herausbringen ein Stück, eine Note.** Nie wytrąbi téy noty.. - §. Wytrąbić, uderzyć tchem w trąbę, wytrąbić z radości, z ochoty, **in die Trompete ſtoßen.** *pr. et fig.* - *Prov. non tentabis*, nie wytrąbisz. *Rys. Ad.* 50, *qui nunquam incipit*, *nunquam percipit*; *audaces fortuna iuuat*, kto się nie biie, nie pobiie, nie zwycięży). W trąby woienne wytrąbuią. *Lib. Sen.* 15, hasło woyny daią). Zdarzcie mi w głośne wytrąbić bukcyny, Niech wszyftek słyszy świat Sarmackie czyny. *Chelch. poprz. A* 2. - §. Wytrąbić psy z lasa. *Tr.*, trąbiąc z lasa wywabić do domu, **die Hunde aus dem Walde herausblaſen, zur Heimkehr zuſammen blaſen.** - §. Wytrąbić kogo fkąd, otrębuiąc wywołać, wygnać, *wyobcować, **einen bey Trompetenſchall in die Acht thun, erliren**; *pr. et fig. tr.* (cf. wyświecić, wyklnąć). Zaciągaią żołnierza, woyfka popisuią, Buduią i okręty, z morza wytrębuią i z ziemi Juliusza. *Bardz. Luk.* 9. Z Rzymu mię wytrębuią zwycięzcę Reńfkiego. *Bardz. Luk.* 2, 5. Nieszczęśliwy ia człowiek, banit wytrąbiony, Przeklęty niefortunat i grzesznik wzgardzony. *Kulig. Her.* 58. Wytrąbiono z obozów nie-

bielkich ieszcze u Jana Św. wszyltkich złych. *Birk. Chmiel. a* 2. Towarzysz taki z woylka wytrąbiony być ma. *Vol. Leg.* 3, 791. Wytrąbili mię z swego zgromadzenia. *Mon.* 71, 59. Nudny Zoil i blazgon Mewi wytrąbion z Cyteronu. *Zab.* 11, 126. O cnoty wizerunku, którą przeszłe lata z wszyltkich ziem wytrąbiły. *Bardz. Luk.* 23. Wytrąbiona nauka, wyklęta, wygwizdana, odrzucona, pogardzona.

WYTRACIĆ *cz. dk.*, wytracać *ndk.*, tracąc doszczętnie wygubić, wyniszczyć, wygładzić, wykorzenić; *Vd.* zilto sbrisat, satreti, (cf. zatrzeć, zatracić), pokonzhati, iskonzhati; (cf. lkończyć); **ausrotten, aufreiben.** Saul wytracił czarnoxiężniki. 3 *Leop.* 1 *Reg.* 28, 3, wyplenił a wyzabiiał ich. 1 *Leop.*, wygnał ich z ziemi. *Bibl. Gd.*) Na to się usadzili, aby nas wytracili, okrucieńltwem srozszym niż Tatarlkiém uniesieni. *Leop.* 3 *Mach.* 7. W iednę dob ucichał ogień, by nie wygorzały zwierzęta, a o drugiéy dobie zewsząd się rozgorywał, aby złośliwey ziemi naród wytracił. *Leo. Sap.* 16, 18, *et* 19, aby złośliwéy ziemi urodzay w niwecz obrócił. *Bibl. Gd.*) Wydał nas Pan w ręce nieprzyiaciela i wytracił. *Leop. Deut.* 1. Puszczano na okoł poltrachy, że Roman wszyltkich Lachów miał wytracić, a wiarę ich z kraiu wykorzenić. *Nar. hst.* 4, 139. WYTRACICIEL, - a, *m.*, wygubiciel, wygładziciel, wyniszczyciel, wykorzeniciel; *Vd.* satiravez, potiravez, pokonzhar, pokonzhauz, **der Ausrotter.** Wytraceni są od wytraciciela. *W. Jud.* 8, 25. Bóg kazał się wltrzymać aniołowi wytracicielowi. *Sesz. H.* 302, **Würgengel.**

WYTRĄCIĆ, *Wytręcić *cz. dk.*, wytrącać *ndk.*, trąceniem, wybić, wypchnąć, **herausstoßen, ausstoßen, herausschlagen mit Stoßen, ausschlagen;** *Bs.* iltirrati, izaghnati; *Ross.* вытолкнуть, вытолкать, вытáлкивать. Potłucz ich wszeteczne gęby, i *zwytrącay srogie zęby. *Ryb. Ps.* 109. Klin klinem wytrącić; ieśli wczoray dobrze pili, to dziś ieszcze lepiéy. *Dambr. Kaz.* 12, klin klinem wytrącić usiłuiąc, oba kliny uwiązili. *Zrn. Pst.* 3, 718 *b.* - Tak się uderzył w nogę, że palec z ltawu wytrącił. *Warg. Wal.* 13, wybił, wyruszył, wywichnął, wytknął, **ausrenken, verrenken.** - Jdźże mi ztąd, bo cię oknem każę wytrącić. *Teat.* 55 *b*, 19, wypchnąć, wyrzucić, **zum Fenster herausstoßen, herauswerfen.** - Skanderbeg państwo swoie oyczylte, wytrąciwszy z niego wszyltkie nieprzyiacioły, doltał. *Baz. Sk.* 53, wybiwszy, wygnawszy, wyparowawszy, wyparlszy, wytłukłszy, **herausschlagen, herausjagen, fortjagen.** Wytrącenie, *ob.* *wytręt. - Sroższa ta obietnica Pana, iż nas oną śmiercią wieczną *wytręcić musi od siebie. *Rey Pst. P p* 6, wyłączyć, **von sich separiren, absondern.** - §., wytrącam sobie lub komu w mycie, w płacy. *Cn. Th.* 1338, potrącić, **abziehen, einen Abzug machen von der Zahlung, von der Summe;** *Rs.* вычесть, вычитать (cf. wyczytać, cf. poczytać). Wytrącanie, wytrącenie, defalka, potrącenie; *Rs.* вычесть, **der Abzug von der Rechnung** (cf. **Abschlag**).

WYTRACZAĆ; *ob.* wytroczyć.

WYTRAKTOWAĆ *cz. dk.*, traktuiąc uzyskać, wyrobić, **mit Unterhandlungen gewinnen.** Słaby z mocnieyszym rzadko wytraktuie co. *Lub. roz.* 117.

*WYTRAPIAĆ; *ob.* wytropić.

WYTRAPIĆ *cz. dk.*, wytrapiać *ndk.*, trapiąc wynędznić, wycieńczyć, wyniszczyć, **mit Kummer aufreiben, aufzehren.** Wspomniy na Jakóba, iaka go po Benjaminie żałosna żałoba wytrapiła. *Chodk. Kost.* 51. - §. Wytrapić co na kim, trapiąc go wymęczyć, **einem etwas abdringen.** WYTRAPIENIEC, - ńca, *m.*, utrapieniec, z drugiego co wytrapiaiący, **der Ausquäler, Abquäler, Abdringer;** *w rodz. żeńsk.* wytrapienica. *Bndtk.*

WYTRATOWAĆ, WYTRETOWAĆ *cz. dk.*, tratuiąc wyniszczyć, wydeptać, wyszłapać, mianowicie o koniach; **ganz austreten, niedertreten, wie z. B. die Pferde das Getreide.**

WYTRAWIĆ *cz. dk.*, wytrawiać *ndk.*; - *§. wyieść, wypaść, spaść trawę; *Bh.* **wytrawiti;** *Ross.* стравить, стравливать, (*Rs.* вытравить, вытравлять, вытравливать spaść, wypaść; wywecować, wyecować; *Rs.* вытравка wypasienie, spasienie, ispaś), **abhüthen, abweiden, abfüttern, aufzehren, auffressen.** Skanderbeg, gdziekolwiek iakie zboże znalazł, tam puściwszy żołnierze, końmi wytrawił. *Baz. Sk.* 287. - Wytrawić, wybecować, wyieść, wygryść, **herausfressen, herausbeißen, herausätzen, herauszehren;** *Ross.* стравить, стравливать (cf. ltrawić); *Ec.* истромаю, тромлю (cf. trocha), иснурáю (cf. wynurzyć). Lekarltwa wytrawiaiące *corrosiva*, **Aetzmittel,** które każdą część ciała trawią, umarzaią i niszczą. *Perz. Cyr.* 2, 141. Z wrzodów wytrawiać przeciwprzyrodzone plugaltwo lub narolty. *Perz. Cyr.* 1, 131. Wanna humory w żyłach i pod lkórą niszczy i *wytrawuie. *Petr. Wod.* 56. - §. Wytrawić kogo, zjeść go, wycieńczyć, wyssać, wyniszczyć na maiątku, sile, wysilić, wysłabić, wynędznić, **einen auszehren, arm essen, arm machen, aussaugen, erschöpfen.** Pan kiedy przyiedzie, szkapami, pachołki wytrawi ubogiego szlachcica, *Petr. Pol.* 2, 82. Żołnierze wytrawiwszy ubogich chłopów, ieszcze z sukien obdzieraią. *Kłok. Turk.* 204. Prawie-ć mię iuż wytrawili na ziemi. *Radz. Ps.* 119, 87, bez mała mię iuż w niwecz nie obrócili. *Bibl. Gd.*) Nawiedzę ów naród w mieczu, w głodzie, w morze, aż ie wytrawię przez ręce nieprzyiacioł. *Leop. Jer.* 27, 8, dokądbym ich do końca nie wytracił ręką ich. *Bibl. Gd.*) Porażę lud ten morem i wytrawię. *Leop. Num.* 14, 11, rozproszę ich. *Bibl. Gd.*, wygubię, wykorzenię, wygładzę, wytracę, **vertilgen, ausrotten.** Wytrawić się, wycieńczyć się, wysilić się, wysłabić się, wyczerpnąć się, wywnętrzyć się; *Vd.* vunltraditise; **sich auszehren, erschöpfen, entkräften, schwächen.** Wytrawili się z doltatków. *Nag. Cyc.* 49. Poseł Francuzki szczodry między łakomymi Turkami prędko się wytrawił. *Kłok. Tur.* 109. - §. Wytrawić się, wyltać się, wyklarować się, ultać się, wyrobić się, wyszumieć, **von Getränken, sich setzen, klar werden, abklären, ausarbeiten, zu arbeiten aufhören.** Wytrawione albo WYTRAWNE wino. *Lde.*, **alter ausgestandner, ausgezehrter Wein.** - *fig. tr.* Jelt pełen mądrości wytrawiony ltarzec. *N. Pam.* 15, 374, doyźrzały, *oppos.* zielona głowa). - Iżby się gniew przeważył i wytrawił, czasu potrzeba. *Pilch. Sen. Gn.* 245, iżby opłonął, ucichł, udobruchał się). Odpowiedź ta nasza nie daie czasu wytrawiać się potwarzy. *Ust. Konst.* 1, 9, doyrzewać, wkorzenić się, **lässt die Verläumdung nicht reif**

werden, nicht einwurzeln. WYTRAWICIEL, - a, *m.*; który co wytrawia; *Rs.* изнуритель, der Auszehrer, Aufzehrer.

WYTRĘ, *ob.* wytrzeć. WYTRĘBUIĘ, *ob.* wytrąbić. WYTRELOWAĆ, *ob.* trelować.

*WYTRESKOTAĆ *cz. dk.*, wyhałasować, wykrzyczeć, herausſchreien, herausplärren. Co wywrzeszczałeś przewrotny rabuło, coś wytreſkotał, gdy naybardziéy ſkłamać chcesz, tedy się P. Bogiem świadczysz. *Smotr. Ex.* 46.

*WYTRĘT, - u, *m.*, wytrącenie, wyrzucenie, das Herausſtoßen, Ausſtoßen. Philoktesa się napisało dla wiersza, przez wytręt sylaby iednéy miaſto Philoktetesa. *Otw. Ow.* 505.

WYTRETOWAĆ; *ob.* wytratować. *WYTRĘTWIĆ, wydrętwić, *ob.* drętwić, zdrętwić.

**WYTROCZYĆ *cz. dk.*, wytraczać *ndk.*, z troków czyli więzów wyzwolić, uwolnić, wyswobodzić, von Feſſeln befreien, entfeſſeln, losmachen. Z Erebu ni wſtydliwy mocą Dyany Zdoła Hippolit wyſkoczyć, Ni Tezey dzielny, krusząc kaydany Może Piryta wytroczyć. *Hor.* 2, 245.

WYTROPIĆ *cz. dk.*, *wytrapiać *ndk.*, (*distgu.* wytrapić, wytrapiać); wyszlakować, wyśledzić, ausſpüren, die Spur aufſuchen, auffinden, herausfinden, herausſpüren; *pr. et fig. tr.* U myśliwców mówi się: wytropić zwierza, nie ślad upatrzyć. *Chmiel.* 1, 80. Król Pruſki do wytropienia ſkrytości gabinetowych używa wielu ludzi. *Pam.* 85, 1, 389. Wytrapiał nayzawilszych ścieżek dziwne toki, Po których polityka ciche ſtawia kroki. *Zab.* 12, 225. - WYTROPNY, - a, - e, do wytropienia, mogący być wytropionym, ausſpürbar. Po knieiach niewytropnych gnać sierczyſte dziki. *Nar. Dz.* 2, 84. Nosząc do chluby serce pochopne, Szukałem z nauk imienia, Puściłem w knieie myśl niewytropne Skrytego przyrodzenia. *Zab.* 13, 212 *Nar.* Miał on wszelkie przesmyki serc giętkich wytropne. *Zab.* 12, 219, wytropione, znane, wiadome sobie, odkryte.

WYTRUĆ *cz. dk.*, truiąc wygubić, trucizną wytracić, mit Gift vertilgen. Popiela II. żona, męża swego ſtryiów wytruie dwadzieścia. *Min. ryt.* 2, 10.

WYTRUNĄĆ; *ob.* trunąć.

WYTRUPIESZEĆ *niiak. dk.*, wypróchnieć, ausfaulen, ausmorſchen, morſch und hohl werden. Tam tak obszerny w pniu samym dąb znaydował się, że xiążę w nim wytrupieszałym obrócił się na koniu. *Chmiel.* 1, 640.

WYTRWAĆ *med. dk.*, trwać do pewnego kresu, bis zu einem beſtimmten Zeitpunkte ausdauern; *Bh.* ſetrwati; *Slo.* wytrwati, zatwrditi, ſtwrditi, zatwrzowati (cf. zatwierdzić, ſtwierdzić); *Sr.* 2. hutraſch; *Vd.* obſtati, oſtati, poſtati, (cf. obſtać, oſtać, poſtać), ſtanoviten biti, (cf. ſtały), poterpiti (cf. pocierpieć); *Rs.* вытморить, вымáривать. Żona moia iuż też tak bez płodu wytrwała dni swoie. *Rey Pſ. D d d* 3, tak zoſtała do końca życia, ſie blieb ſo ihr Leben lang. - Szachmat Polakom powiedział, aby Przekopſkiemu nie wierzyli, bo on bez tego nie wytrwa, aby nie miał do ziemi ich wpadać. *Gwagn.* 270, nie zoſtanie tak bez tego, nie wytrzyma, er bleibt nicht ſo, er hält es ſo nicht aus. Swatopełk prosił, aby wytrwał trochę król, obiecuiąc mu się nie długo ſtawić i z trybutem. *Gwagn.* 50, aby poczekał, er möchte ein wenig warten, Geduld haben, ſich gedulden. - Wytrwać, wytrwać w czym, wytrwałym być, nie przeſtać, nie uſtać, worin ausdauern, beharren, ausharrend ſeyn. Nie dosyć ieſt począć, ieślibyśmy do końca nie wytrwali. *Modl. Gd.* 113. Wytrwanie, WYTRWAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, die Ausdauer, das Ausdauern. Nieczynność dla niego była nieznośna, a niepodobne w żadnem przedsięwzięciu wytrwanie. *Ust. Konst.* 2, 219; *Bh.* ſetrwanliwoſt; *Rs.* выстойка (cf. wyſtać), = WYTRWANA, - éy, *ż.*, wytrwanie, wytrzymałość, n. p. Lecz wytrwana po chwili wygrała nad nadzieię. *Bardz Luk.* 80. Na wytrwaną z kim idę, *certo cum aliquo patientia. Cn. Th.* 450, kto dłużéy wytrwa, dłużéy wytrzyma, na wytrzymaną z kim iść; es mit einem auf die Ausdauer anlegen, wer länger ausdauert, aushält, mehr Geduld hat. Mocnego nieprzyiaciela zwoiuiesz, nie biiąc, lécz na wytrwaną idąc. *Fredr. Ad.* 56, cf. *Fabius Cunctator.* Radzę, żebyś z nim poszedł na wytrwaną. *Pot. Arg.* 477. Przy elekcyi senatorowie z szlachtą póydą na wytrwaną, żeby swego przewiedli. *ib.* 114. - Wytrwaiący, wytrzymuiący, wytrzymały, WYTRWAŁY, - a, - e, wytrwale *adv.*, ausdauernd, beharrlich, ausharrend; *Boh.* ſetrwanliwý. - §. Wytrwać *absolute*, *et transitiue* wytrwać co, wytrzymać, znieść, ściérpieć, aushalten, ertragen, ausſtehen. Jey oczy są dwie gwiazdy, uſta korale przechodzą, zęby iak perły, iuż dłużéy wytrwać nie mogę. *Teat.* 54 *b*, 30, nie zniosę ſkrytéy moiéy miłości, muszę ią wynurzyć, nie dam sobie rady). Nie mógł wytrwać szatan, iż człowiek lepiéy się sprawował, niżeli on. *Sk. Zyw.* 133 *b*, nie mogł tego znieść, przewieść nad sobą, wytrzymać, er konnte es nicht ertragen, es war ihm unausſtehlich, unerträglich. To mąż prawy, co umie wszyſtko i złe i dobre wytrwać. *Bielsk.* 742. Cierpliwy wszyſtko wytrwa. *Zegl. Ad.* 32. Miło mi było, z ręki Boſkiéy dobre brać, czemu z téyże ręki i złego nie mam wytrwać? *Sk. Kaz.* 223 *b*. Tak umiała wszyſtko znosić, i krzywdy od męża zadane wytrwać, iż nigdy z nim roſterków nie miała. *Sk. Zyw.* 275 *b*. Poſtanowił wszyſtko wytrwać. *Warg. Cez.* 243. Maryusz tylko się z fortuną biedził, któréy wszyſtkie natarcia, tak ciała iako i duszy mężnemi siłami wytrwał. *Warg. Wal.* 221. Chciałem złość iakokolwiek wytrwać uprzeymością, A zwyciężyć niewdzięczność swoią ſtatecznością. *JKchn. Dz.* 226. Mężni bohaterze, gorsze-ście wytrwali ze mną czasy. *Lib. Hor.* 17. Cierpiałem zimno, gorąco wytrwałem, Stałem, biegałem, pisałem, śpiewałem. *Paſt. F.* 260. Nieprzyiaciel naiazdów Rzymſkiego woyſka wytrwać nie mógł. *Sk. Dz.* 550, odeprzeć). Miſtrz Pruſki zamku dobywał; a gdy oblężeni iego mocy wytrwać nie mogli, poddali się. *Stryik.* 255. - Niewytrwany, nie do wytrwania, nie do wytrzymania, zniesienia, unüberſtehlich, unaushaltbar, unausſtehlich, unerträglich. O iako nie wytrwany ogień, o iako wieczny, a nigdy nie ugaszony. *Sk. Kaz.* 546 *b*, bez końca, wieczny, unendlich, ohne Aufhören, ohne Ende). W piekle zgrzytanie *ząb, tam wieczne ciemności, Tam niewytrwane męki, tam nie masz litości. *Groch. W.* 308. Smród niewytrwany. *Sk. Zyw.* 97 *b*. Mrozy i niewytrwane zimna. *Groch. W. a* 3. Smoleńſk niewytrwanemi wysadził pioruny. *Tward. Wl.* 5. - §. Wytrwać kogo, wytrwać komu, znieść go, ściérpieć go. *Cn. Th.* 1339 cierpliwość z kim mieć, einen er-

tragen, ihn dulden, Geduld mit ihm haben. Gniewliwego nikt nie wytrwa. *Sk. Kaz.* 638. Nie mógł mu wytrwać Eustachy téy mowy, Ale do niego wielkim pędem skoczy. *P. Kchn. Jer.* 128. Nie wytrwam ci, *s* nałaię-ć, uderzę, *vix comprimor*, *quin... Cn. Th.* 542, ich kann mich kaum halten, kaum enthalten, daß ich dir nicht... - Nie wytrwać czemu, uledz czemu, erliegen. My pod iego panowaniem okrucieństwom nie wytrwamy. *Sk. Dz.* 875. *WYTRWAY, - aia, *m.*, miano psa gończego, Name eines Jagdhundes, Haltaus. Trąba, Wytrway, Szukay, nazwiska psów. *Biel. Myśl. iiij* 6.

WYTRWONIĆ; *ob.* trwonić.

WYTRYBOWAĆ *cz. dk.*, trybuiąc wyczyścić, wydestylować, herausdestilliren, destillirend heraustreiben, abklären. Daycie ieno choremu temu żentycy ciepłéy, uyrzycie, iako mu żołądek wytrybuie. *Falib. Disk. N.* Winu temu dać się wytrybować, a do roku go chować. *Syr.* 279, wyburzyć się, wyrobić się, ausgähren, ausarbeiten.

WYTRYCH, - a, *m.*; *Crn.* vitrèh; *Vd.* vietrih, dietrih, tatinski kluzh; *Rs.* приборникъ (cf. przybrany); *Cer.* der Dietrich, Niedersächs. Dierker, Dirik, *Suec.* dyrck, dirck). Wytrych, klucz iednozęby. *Cn. Th.* 1339. Wszakże wytrychy do zamków więc kładą, Gdy chcą odemkąć, a nie maią kluczy? *Pot. Syl.* 236 Slusarz dał mi swóy wytrych, którym łatwo zamknąć i otworzyć można. *Teat.* 52 *d*, 48. Złoczyńca otwiera dom cudzy wytrychem. *Mon.* 76, 503. Udawszy się tam pod pozorem nawidzenia domu iego, do bram wytrychy przygotował. *Pilch. Sall.* 155. - *fig.* Złotem wszystkie odmykamy zamki, iest to generalny wytrych. *Teat.* 11 *b*, 32, główny klucz, Hauptschlüssel. Ty mocne winko, płodne sekretów, Masz pewny wytrych do gabinetów. *Hor.* 2, 142 *Nar.* Nie każdemu się serce człowiecze otwiera, Pewny doń maią wytrych Bachus a Wenera. *Nar. Dz.* 3, 99, przystęp, wolne wniyście). - *tr.* Z ciałem i z duszą pełni złości, pychy, Za piekielne się dostaną wytrychy. *Chrośc. Job.* 821, rygle, zamki, zapory, Riegel, Schlösser. - §. *Botan.* ziele wytrych, klucz, otwieracz, podkownik, miesiączek, powiadaią, że pęta, któremi konie na paszy bywaią spętane, odmyka swém dotknieniem, i ztąd wzięli to mniemanie o złodzieiach, iakoby go mieli używać do zamków i kłódek otwierania. *Syr.* 796, ma tę moc z żelazem antypatyczną, iż podkowy koniom oddziera, pęta otwiera żelazne i kłódki. *Chmiel.* 1, 645, Beilkraut, Meerwicken, *hedysarum equinum.* - Wytrych ziele; *ob.* Koniakówka.

WYTRYKSAĆ, wytryksać się; *ob.* tryksać, tryksnąć, tryknąć.

WYTRYKUS, WYTRYKUSZ, - a, *m.*, z łac. *vitricus*, dozorca kościelnych rzeczy. *Włod.*, *quaestor templi*, *quaestor aerarii sacri laicus vel profanus. Cn. Th.* 1339, der Kirchenvorsteher, Kirchenvater. Rozkazuie senat wszystkim wytrykuszom i podawcom wszystkich parafiy, aby te artykuły były publikowane na kazalnicach. *Baz. hst.* 52. W Trewerze było u kościoła koryto, w które ludzie kładli dziateczki, których się wstydzili rodzice; brali ie wytrykusowie, i chodzili z niemi po mieście, wzywaiąc ludzi do politowania i wychowania dziecięcia. *Sk. Zyw.* 2, 20 *b.* Żeby popi u nas ostatki Nayśw. Sakramentu wytrykuszom albo chłopiętom do pożywania dać mieli, sprośnie kłamasz. *Pim. Kam.* 95. WYTRYKUSKI, - a, - ie, od wytrykusa, Kirchenvater *s*. Za umarłe i żywe do wytrykuskiéy skrzynki pieniądze kładli. *Baz. hst.* 63. Wytrykuski urząd, *s* WYTRYKUSTWO, - a, *m.*, das Kirchenvateramt, Kirchenvorsteheramt.

WYTRYNKOWAĆ; *ob.* wytynkować. WYTRYOL; *ob.* Witryol.

WYTRYSK, - u, *m.*, wytryskanie, wytryśnienie, to co wytryskuie, i mieysce gdzie wytryskuie, cf. zdróy; *Bh.* prepsstění (cf. pryszczeć); *Rs.* источникъ (cf. stok); das Heraussprißen, Heraussprudeln, Herausspringen des Wassers, der Sprink, der Strudel, der Quell; *pr. et fig. tr.* Przyszliśmy do wanny bystre otaczaiącéy wytryski. *Niemc. Kr.* 4, 165; Tam gdzie płynnych kryształów podziemnym naciskiem, Sto źródeł pogrywa szemrzącym wytryskiem. *Nar. Dz.* 194. Przemówiła z nagłym łez wytryskiem. *Karp.* 1, 114 wylewem, wyrzuceniem się łez, mit einem Thränenerguß, Thränenströhme. Gdy żyłę otworzy, krew wytryskiem póydzie. *Perz Cyr.* 2, 11., ciurkiem, ciurcząc, strugą z szmerem, ströhmend. WYTRYSKNĄĆ, wytrysnąć *med. idntl.*; wytryskać *ndk.*, wytryskuie *Pr. kont.*; wytryskiwać *czstl.*; ciurkiem wybuchnąć, wyniknąć, wypierzchnąć, wyskoczyć, heraussprudeln, herausstrahlen, herausströhmen; *Bh.* prameniti se (cf. promień), prepsstiti se, wyprepsstiti se, (prysnąć, wyprysnąć); *Slo.* wyprisstugi se; *Sr.* 1. zurlu, zurwu (cf. ciurczeć, ciurknąć); *Crn.* sviram, isvirati, (cf. wywrzeć); *Vd.* vret, svirati; *Cro.* zvirati, zviram, gmazeti; *Dl.* ganzim; *Bs.* vrjetti, izvirati, tocitise (cf. toczyć, wytoczyć się), iztiçati, istiçati (cf. wyciec); *Rs.* проистечь, происпекать, выбрызгать, выбрызгивать; (cf. wypryskać). Uderz w opokę, aby z téy twardéy skały wytrysnęła woda. *Sk. Kaz.* 219 *b.* Anioł rószczką dotyka ziemi, i natychmiast źródło wytryska obfite. *Teat.* 37, 19. Tam zdróy żywéy wody w porach znaczonych wytryskał. *Przyb. Milt.* 109. Studnica wody wytryskaiącéy. *Sekl. Jan.* 4, wyskakuiącéy, skaczącéy. *ib.* Wśród podworza wytryskiwała czystéy i żywéy wody fontana. *Zab.* 6, 212, biła, es sprang oder spielte eine Fontaine. Z wierzchu fontany wytryskiwała woda. *N. Pam.* 6, 325. - Piersi ić się dotknął; co gdy uczynił, zaraz mléko wytrysnęło, i suknią polało. *Sk. Dz.* 569. - Trawa wytryska, wynika, wyrasta, wychodzi, das Gras sprißt hervor, wächst hervor. Słońce ledwo wytryskaiącą tam wędziło trawę, i tylko co pokazuiące się wypalało kwiaty. *Zab.* 13, 170. - §. Wytryskać z czego iako skutek, wyniknąć, wypłynąć, wypaść, woraus fließen als eine Folge, aus einer Ursache entspringen, entstehen. Z piaństwa wytryskuią wszystkie inne nałogi, oszukanie, kradzieże, niewstydność. *Mon.* 74, 120. Z lada bagateli wiele złych konsekwencyy wytryska. *Boh. Krom.* 1, 365. - 2 §., wytryskać co, *transitiue actiue*: wylać, wytoczyć, wypuścić, dać płynąć, fließen lassen, ströhmen lassen, vergießen. Gdy to powiada, ieszcze drży, łzy świeże wytryska. *Bardz. Luk.* 69.

WYTRZĄSĆ, wytrząsł, wytrzęśli, *F.* wytrzęsie, wytrząsę *cz. idntl.*, wytrząsać *ndk*; *Bh.* wytřásti, wytřásl, wytřesu, wytřásati; (*Bh.* wytraussti zgubić z worka); *Sr.* 1. wucżasć, wytrasu (cf. wyrazić); *Vd.* istresti, vuntresti, vunstresti; *Cro.* iztreszti, iztreszam; *Bs.* istrésti; *Rs.* вытрясти, вытрясать, вытрясывать, вытряхнуть;

иcтpяcтѝ, иcтpяcáти, trzęsąc wyrzucić, wybić, wypuścić, herausſchütteln, herausbeuteln, ausſchütteln. Wytrząsnąć kurzawę. *Tr.* Wytrząśniy mąkę z woru. *Tr.* Takowy ięczmień, który nie ma w swym kłosie mieszków, w którychby się ziarno mogło zachować, wnet się wytrzęsie a wypierszy. *Cresc.* 162, wnet wypadnie, wyleci, wykruszy się). Ta zima do rozmaitych chorób wiele nasienia wytrzęsie. *Furm. Uw. E* 2, wysypie, ausſtreuen, ausſchütten. Wytrząść z rękawa, aus dem Aermel ſchütteln. Nie z rękawa co wytrząsnąć, = z pracą co zrobić. *X. Biel.* Wytrząsnąć, trzęsąc wypróżnić, do czyſta wybrać, nic zgoła nie zoſtawić, rein ausſchütteln, ausleeren, nichts übrig laſſen. Snopki żołnierze tak wytrząsali, że drugi nie zoſtał i przy ſkórze chleba. *Alb. n. W.* 3. Wytrząsnąłem zanadrza moie, i mówiłem: niech tak Bóg wytrząśnie każdego, któryby zakonowi zadosyć nie uczynił, aby był wytrząśniony i wypróżnion. *Radz. Nehem.* 5, 13, *Budn. ib.*, niech tak wytrząśnie bóg każdego męża z domu iego i pracy iego, i niech tak będzie wytrząśniony i wypróżniony. *Bibl. Gd. Excutere aliquem* wytrząść kogo, wypróżnić mu mieszek. *Mącx.* Jm kto lepiéy czeſtuie, im lepiéy komory, obory, mieszki swoie wytrząsa, tym sławnieysze panię. *Sk. Kaz.* 394. Wytrząść kufle, kieliszki, butelki, = wychylić, wypróżnić do oſtatniéy kropli, wydusić, rein ausleeren, auszechen bis auf den letzten Tropfen. Wytrząsa złote kubki, wina w nie nalawszy. *Lib. Hor.* 35. Co niegdyś wytrząsał kufle i kielichy, Co Szampańſkiém, Węgierſkiém pyszne ſtoły krasił, Wiadrem potym u ſtudni pragnienie ugasił. *Kras. Sat.* 36. Jednę za drugą ſklankę wytrząsnął, a duszkiem. *Teat.* 45 *c*, 76 *Wyb.* Nałożnice ich z kościelnych ſtatków wino wytrząsały. *Wad. Dan.* 123, Błażéy wytrząsa resztę z butelki. *Teat.* 54 *b*, 18. – *fig. tr.* Bardzo snadno koniowi wytrząsać kopyty, Przodem i zadem ciſkać, póki owsa syty. *Pot. Arg.* 319, brykać, kopytami dokazywać, wierzgać, mit den Hufen herumſchlagen. – Ta świeża porażka prawie z nas wytrząsała duszę. *Baz. Sk.* 148, prawie wytrąciła duszę z nas, wyparła, wycisnęła, ſie hat uns faſt die Seele ausgedrängt. – §. Wytrząsnąć, mocno lub należycie przetrząsnąć, tüchtig herum ſchütteln, herum beuteln, herumzauſen, *pr. et fig. tr.* Wytrząśniy iedno worek; wytrząśnie; nad wszyſtkie nadzieie dwa grosza znalazł. *Birk. Dom.* 82. Tam Bóg na sąd zasiędzie, i wytrząsać wszyſtko będzie. *Pieśn. Kat.* 172, rozbierać, roztrząsać, dochodzić, unterſuchen, examiniren. Drugi raz wytrząsnął sumnienie. *Birk. Dom.* 95. – Wytrząść kogo, wybić kogo. *Cn. Th.* 1339, einen durchwalken, abprügeln. WYTRZĄSKI *plur.*, n. p. wytrząſki z snopków. *Haur Sk.* 21, co się z czego wytrzęsło, Herausſchüttlinge, Ausſchüttlinge, ausgeſchüttelte Körner, Halme, und ſ. w.; (*Bh.* weytřaſky widle drewniane).

WYTRZASNĄĆ *cz. idntl.*, wytrzaſkać *ndk.*, wytrzaſkiwać *czstl.*, z trzaſkiem wyrzucić, wybić, wymiatać, herausknallen, knallend heraus ſchleudern. Z przerwanych obłoków ogień wytrzaśniony. *Otw. Ow.* 315. – Ociec wszechmocny piorun wypuściwszy ſtłukł Olimp, Peliona z pod Oſſy wytrzasnął. *Zebr. Ow.* 6, *excuſſit*; z trzaſkiem wypędził, wypłoszył). Mądrego człowieka nadobne upominanie pożytecznieysze ieſt, niżeli owego, co wytrzaſka wszyſtko iako grom i z pamięci i z obyczaiów ludzkich. *Rey Zw.* 77 *b*, wyfuka, wygrozi). – Wytrzaſkać co na kim z trzaſkiem otrzymać, uzyſkać, wyrobić, herauslärmen. Chociaż was kazania nie zmiękczyły; ale wzdy słowem bożem to na was wytrzaſkały, żeście musieli prawdę nie chcąc wyznać. *Twor. Wie. A* 2. – *§. *Verb. med. intranſit.*, n. p. k-nieprzyiaciołom wieprz wytrzasł przyszczwany. *Zebr. Ow.* 199; *fertur*, z trzaſkiem wypada, rzuca się, ſtürzt heraus, ſtürmt heraus.

WYTRZEBIĆ *cz. dk.*, wytrzebiać *ndk.*, trzebiąc wyczyścić, wykorzenić, wygładzić, wykarczować, ausroden, durch Roden reinigen, *Bs.* iſtribiti; *Cro.* iztrebiti, iztreblyüjem *mundare*; *Es.* изтребить, истреблять, (*Ross.* вытеребить, вытеребливать, истеребить wytargnąć; потребить, потреблять puſtoszyć, wytępić). Było tam na milę bliſko gruntu zarosłego i zalanego bagnami; wytrzebiłem go i osuszyłem. *Gaz. Nar.* 1, 20 *b*. – §. Wytrzebić mężczyznę, trzebieńcem czyli rzezańcem go uczynić, wyrzezać, *Sr.* 1. wutřebam, tu muzkoſcź wurezu; *Vd.* ismoshiti, resati, kopiti, ſkopiti (cf. ſkop); (*Vd.* iszhrevati, vunszhrevati, = wywnętrzyć, wypatroszyć).

WYTRZEĆ, wytarł, *F.* wytrze, wytrę *cz. dk.*, wycierać *ndk.*, *Bh.* wytřjti, wytru, wytjrati, wydrtiti, wyſſauſtati (cf. wyszaſtać); *Sr.* 1. wutráwam, wutru; *Crn.* ſtergam (cf. zetrzeć); *Vd.* iſtreti, vunſtreti, vunsribati, gorſtreti, gorsribati; *Rg.* iſtarti; *Bs.* iſterti, iſtritti, izatrritti; *Rs.* вытереть, вытирать, истерѐть, истирать. Wytrzeć co z czego, tarciem wydobyć, wykruszyć, wyiąć, herausreiben, herausbröckeln. Gdy szedł przez zboże, targali zwolennicy iego kłosie, i iedli wycieraiąc rękami. 1 *Leop. Luk.* 6, 1, *Bibl. Gd.*, wykruszaiąc rękami. 3 *Leop.*) Z osmykanych głowek konopnych ziarno nogami wygnietuią, lub rękami wycieraią. *Przędz.* 39. – Wytarły się ryby, wyikrzyły się, wydały ikrę, die Fiſche haben ausgeleicht, ſie ſtreichen nicht mehr. Nie trzeba łowić ryb, póki ieszcze pełno ikry maią, i ieszcze się nie wytarły. *Zaw. Gosp.* – Wytrzeć, tarciem wyczyścić, czyſto obetrzeć, rein reiben, ausreiben, abreiben. Wycierać chuſty u praczek, w praniu trzeć chuſty, opieraiąc ie o dno naczynia. *Mag. Mskr.*, cf. wyszaſtać, wymiąć). *Sędy wymywać, wycierać i wysuszać. *Cresc.* 40. Trzeba zaraz takowe ſkło aż do dna z tygla w wodę wyrzucić, tygiel dobrze wyfalmować, t. i. wycierać. *Torz.* 155. Na słowo komenderuiącego: wytrzyy! dway pierwsi pomocnicy wycieraią armatę. *Jak. Art.* 1, 410. Wytrzeć trzewiki, bóty, obuwie. *Ld.* – Mydlnica ziele, gdy ie w rękach mnie puszcza z siebie iako mydło mydliny, które także wycieraią i wychędażaią szaty. *Syr.* 621. Koniczka nadobnie cudzimy, karmimy, wycieramy, guńkami przyodziewamy, ale też koniczek musi za to ſkakać, kiedy mu każą. *Rey Zw.* 95. Wytrzeć nos, die Naſe ſchnäuzen. Wytarłszy nos, plugaſtwo na ziemię zarzucaią. *Eraz. Ob. a.* Suknią nos wycieraią. *ib. a*, obcieraią). A cóż to Jchmość przyiaciele nasi, tak sobie gąbki nami wycieraią.! *Teat.* 22 *b*, 100, = *fig.* wypłókuią sobie gęby nami, = biorą nas na ięzyki, ſie ſpühlen ſich mit uns den Mund aus, führen uns immer im Munde. – Wycierać kominy, wymiataiąc sadze, albo wiechą, albo przeciągaiąc linę. *Mag. Mscr.*, den Schornſtein kehren, auskehren, fegen. Kominy

wycierać, od ognia ochraniać. *Haur Ek.* 4. Urzędnik powinien kóminy kazać z sadzy wytrzeć. *ib.* 17. Kilka razy na miesiąc trzeba ten kominek wycierać.. *N Pam.* 11, 216. - *tr.* wytrzeć komu kapitułę, zmyć komu głowę, natrzeć mu uszu, = dać mu łacinę, ſtrofować go, einem das Capitel leſen, ihn abcapiteln, ihm den Kopf waſchen, (cf. kapituła). Jakże mu wyśmienicie wytarł kapitułę. *Teat.* 52 *d*, 80. Dobrzeście uczynili, żeście mu trochę kapitułę wytarli. *ib.* 18, 101. - §., wytrzeć, wygładzić, wypolerować, *phys. et fig. tr.*, glatt reiben, abreiben. Potrzeba, aby rodzice z młodu dzieci karali, od téy rdzy, t. i. złości, puſtorośli, wycierali a wyprawiali. *Glicz. Wych. F.* 6. Niepodobien do siebie, iak ślicznych manier, iak przyſtoynego nabył ułożenia, i gdyby ieszcze kilka miesięcy był zabawił w drodze, byłby się pod moią ręką doſkonale wytoczył i wytarł. *Teat.* 7 *c*, 69. Oy musi to być bywalec, bo się dobrze między ludźmi wytarł. *Teat.* 29 *c*, 67, *ob.* wykrzesany, okrzesany). Było to przeciwko zdaniu ludzi w poſtępku i zwyczaiu woiennym dobrze wytartych. *Krom.* 456, *qui magnum usum habebant*, cf. wprawny, praktyk, ćwik). Wyniosłość ſtanów wyciera się przez to ściſkanie się wzaiemne. *Pam.* 84, 688, wygładza się, wyrównywa się, znosi się). - Wyciera się niebo, wypogadza się, wyiaśnia się. *Cn. Th.* 1299, cieńczeią i rozchodzą się chmury, zabiera się na pogodę, es klärt ſich auf, heitert ſich aus. Wiatr na pogodę wyciera się znowu, Słońce obłoki grube rozegnało. *Chrośc. Luk.* 102. - §. Wytrzeć, tarciem wygubić, wyniszczyć, ausreiben, wegreiben, durch Reiben vernichten, wegbringen. Obrazy z ścian wycierano. *Sk. Dz.* 720. Jeszcze z serca moiego wytarta nie była nienawiść. *Tr. Tel.* 284. O wſtyd mnieysza, iuż się ten dawno wytarł z czoła. *Opal. Sat.* 32. Kto będzie tak niewſtydliwy i wytartego czoła! *Birk. Dom.* 148, tak bezczelny)! - Wytrzeć, tarciem nadpsuć, nadwerężyć, ausreiben, abreiben, durch Reiben abnutzen. Wyciera się co, *attenuatur aliquid*, *e. gr. vomer ab usu tenuatur. Cn. Th.* 1299. Wycieranie się, wytarcie, wygłodanie, wyrobienie klucza, siekiery, szat, ſtatków, *detritus*, *obliteratio. Cn. Th.* 1299, *Rs.* вытирка, die Abreibung, Abnutzung, cf. wychodzenie). Suknia pochodzona, wytarta, popełzła. *Ern.* 21, *Cn. Th.* 1338. Dano mu rewerendę, która nietylko była bardzo wytarta i zdrapana, ale też od ſtarości farbę zmieniła. *Wys. Aloy.* 253. W wychełtanym i wytartym ſtroiu Zszargana w cudzym śmiele szaſta się pokoiu. *Mon.* 73, 666. Wytarto chodzę *detritum pallium geſto. Cn. Th.* 1338. Wytarto (*adverb.*) chodzący, szarek, podło ubrany. *Cn. Th.* 1338 *et* 1099, cf oszarpaniec, gołota). Zawsze łotrowſtwo orężem wsparte, prawo po sobie mieć będzie, Cnota łachmany wdzieie wytarte, a zbrodnia w krześle osiędzie. *Zab.* 13, 237 *Nar.* Łokcie się w ściſku wycieraią. *Teat.* 20 *b*, 121. Takby się był wytarł, ażby mu iuż wkrótce boki widać było. *ib.* 7 *c*, 70. Poznałam literata po wytartym boku i sukni wyszarzanéy. *ib.* 43 *b*, 12. Wytrzeć suknią, znosić suknią, schodzić, wychodzić suknią, *Rs.* истаскать. Na terlicy takem się biedak wytarł. *Teat.* 43 *c*, 58 *Wyb.* Kiedy komu wymawiamy głupſtwo lub złe poſtępki, mówimy: znać, żeś niewiele wziął plag w szkołach, że cię niedobrze bito, żeś nieczęſto pieniek wycierał. *Mon.* 73, 136. - *fig.* Choć rzecz wytarta, nowym grana sposobem, wiele bywa warta. *Kor. Hor.* 13, oklepana). Maią oni dosyć zdatności, do udania za nowe myśli wytartych, i do przywłaszczenia sobie cudzych dzieł. *Pam.* 85, 1, 1058.

WYTRZEPAĆ *cz. dk.*, wytrzepie, wytrzepię *F.*, wytrzepuie *Pr. kontyn.*; wytrzepywać *czstl.*, trzepiąc wybić, wykurzyć, wyczyścić auspochen, ausklopfen z. B. den Staub aus den Kleidern; *Vd.* vunſtlezhi, iſtliekati, vunſtliekati, isklotiti, vunsklotiti (cf. wykłócić); *Cro.* ztepati; *Rs.* вытрепать, вытрепливать, притузить. Brał się pewien do pręta, chcąc wytrzepać suknie. *Kras. Bay.* 110. - *fig.* Weźcie go, woła, i wytrzepcie drwiny Mocno i gęſto poſtronkiem od liny. *Jabł. Ez. B* 4. - *tr.* wytrzepać kogo, wychłoſtać, wybić, einen ausprügeln, *Vd.* tepſti, holiſtati, oshagati, oklati (cf. okładać). Jak porwę kiia, to ci należycie ſkórę wytrzepię. *Teat.* 7, 66. Jak ociec przyiechał, wypędził wszyſtkich, i ieszcze im ſkórę należycie wytrzepał. *ib.* 22 *c*, 65. Za moie uciſki, Niechay niewyparzone wytrzepię ci pyſki. *Teat.* 43 *c*, 152 *Wyb.* - *fig. tr. allegor.* Było tu wielu takich, co mieli i cugi, A przecię ich świętym Tak dobrze sprawiedliwość wytrzepała prętem, Że drugi do szeląga od grzesznéy mamony Wolen zoſtawszy, z niczym powrócił do domu. *Zab.* 16, 126 *Nar.* - §. Wytrzepać, wytrzepiotać, wypaplać, wyszczebiotać, ausplappern.

WYTRZĄSĘ, wytrzęsie, *ob.* Wytrząść. WYTRZĘSIKUFEL, - ſla, *m.*, łupikufel, moczymorda, moczywąs, kufel, piianica, ein Stürzebecher, Saufaus, Zechbruder. Dzieło to przypisuię wszyſtkim frantom, rzygalcom, łakomſkim, darmotrawſkim, wytrzęsikuſlom, łapisztukom. *Dzwon. Stat. a* 2.

WYTRZÉSZCZ, WYTRZYSZCZ, - a, *m.*, człowiek oczu wypukłych, oſtrych, *Włod. homo oculis acribus*, *argutis*, *eminentibus. Cn. Th.* 1339, *Gr.* ἀτενιζων, ein Glotzauge, Stierauge, Sperrauge. Miarkowałem to z ich miny, prawdziwi wytrzyszcze. *Teat.* 33 *d*, 18. WYTRZÉSZCZAK, WYTRZYSZCZAK, - a, *m.*, Oczy zaiąca, *patry, na Podlasiu wytrzyszczaki; w Krakowſkim wytrzyszczak, mak w główkach dziurawych, z których doyźrzawszy sam się na grzędy wysiewa, patroch. *X Kam.*, das Auge des Haſen, in Podlachien; im Krakauiſchen, eine Art Mohn, Schüttmohn. WYTRZESZCZEĆ, *act. et med. dk.*, trzeszcząc wydać, przeſtać trzeszczeć, herausknistern, ausknistern, zu knistern aufhören. Wytrzeszczał iuż ogień. *Bndtk.* WYTRZÉSZCZYĆ, WYTRZYSZCZYĆ *cz. dk.*, wytrzészczać, wytrzyszczać *ndk.*, oczy wytrzészczyć, wyszczérzyć, wywalić, szeróko otworzywszy wlepić, die Augen weit aufſperren, anglotzen, lotzen, ſtieren; *Bh.* wytřeſſtjm; Kto oczy wytrzészczywszy patrza, iakoby się zapomniał, zaraz z poſtawy znać łeb bardzo głupi. *Gorn. Dw.* 116. Wszyscy na nich wytrzyszczyli oczy. *Staſ. Num.* 1, 179. Na mnie rozciągnionego oczy wytrzészczali.. *Wrob. Zołt.* 49. Oczy wytrzészczą, a naydą, iedni co naśladować, drudzy czego i zayrzeć. *Wyb. Jak. a* 2 *b.* Jak ona oczy wytrzyszcza na moię sioſtrę. *Teat.* 38, 180. Zobaczycie niebawnie, iak na mnie świat oczy wytrzészczy. *Boh. Kom.* 2, 392. Nagle się rycerz porwał, blaſkiem bity Od świetnéy zbroi, w wytrzészczone oczy. *PKchn. Jer.* 405.

WYTRZEŹWIC *cz. dk.*, wytrzeźwiać *ndk.*, *Rs.* вытрезвить, вытрезвливать, do trzeźwości przywrócić, znowu trzeźwym uczynić, roztrzeźwić, otrzeźwić, **wieder nüchtern machen, den Rauſch vertreiben, wieder zu ſich bringen.** Wytrzeźwić się, = WYTRZEŹWIEC, trzeźwość odzyſkać, wyspać się po piiańſtwie, wyszumieć, roztrzeźwić się; *Vd.* ſe izpulkati, pianoſt ſeſpati; *Ec.* истрезвитися, истрезвлятися, **wieder nüchtern werden, den Rauſch verlieren, wieder zu ſich kommen,** *pr. et fig. tr.* Jak się raz upił, tak nigdy prawie nie wytrzeźwiał. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 362. J długoż tak masz być piiana, wytrzeźwże się z wina twego! *Radz.* 1 *Sam.* 1, 14, wytrzeźwiy się z wina twego. *Bibl. Gd.* Ocucił się Pan, iako gdy kto snem zmorzony Wyspał wino wczoraysze, i wſtał; wytrzeźwiony. *JKchn. Ps.* 116.

*WYTRZUNĄC *med. idntl.*, wyſkoknąć, wypierzchnąć, **herausſpringen.** Z łoża iak wściekła wytrzunąwszy, a w łoże twarz wraziwszy, rzekła... *Zebr. Ow.* 255 *exsiluit*; *ob.* trzunąć; cf. runąć.

WYTRZYMAC *med. dk.*, wytrzymuie *Pr. kontyn.*, wytrzymywać *czstl.*; potrzymać do wyznaczonéy pory, trzymać do końca iak potrzeba, trzymaiąc wytrwać, **aushalten, haltend ausdauern, bis zur beſtimmten Zeit halten.** Ażeby nie spudłować, nabiwszy ſtrzelbę, wziąć na cel dobrze, wytrzymać dobrze, i ſtrzelić dobrze. *Boh. Kom.* 5, 15, spokoynie utrzymać, nie drżącą ręką). - Wytrzymać maiętność, wydzierżeć, trzymać w dzierżeniu do czasu, **im Beſitz halten, im Beſitz haben, bis zur beſtimmten Zeit aushalten** Wytrzymać maiętność, *uti, frui poſſeſſione commodatoris vel creditoris tam diu, donec fructus percepti, creditae pecuniae aequentur. Cn. Th.* 1339. Wytrzymanie maiętności. *ib.*, **das Aushalten eines in Beſitz genommenen Eigenthums, bis man zu dem Seinigen gekommen iſt** - §., wytrzymać kogo, trzymać go na słowie, nie pośpieszać w zaczętéy z nim rzeczy, nie kończyć z nim, **einen hinhalten, ihn weilen.** Lecz iuż kończ, niespokoyną nie wytrzymuy dłużéy Myśl moię, którą dyſkurs zawieszony nuży. *Min. Ryt.* 1, 106. - §., wytrzymać, wytrwać, nie uſtać, potrwać do czasu, *Sla.* obſtajati (cf. obſtać); **aushalten, ausdauern.** Lód na rzéce wytrzyma do nowego roku. *Bndtk.* Belka ta ieszcze wytrzyma. *ib.* - Wytrzymać natarcie, ſtos. *Cn. Th.* 1339, znieść, nie ulédz, **etwas aushalten, ertragen, nicht erliegen.** Trzeba być żelaznym, żeby to wszyſtko wytrzymać. *Teat.* 11 *b*, 63. Flotta ta wytrzymawszy ogień przez dwie godziny, cofnęła się. *Pam.* 83, 2, 114. - Poczęła Litwa pierzchać, gdy pola daléy nie mogli wytrzymać; Konſtanty krzyknie na Polaków o ratunek. *Biel. Sw.* 271, nie mogli dłużéy trwać w bitwie, **ſie konnten das Feld nicht länger halten, nicht länger aushalten in der Feldſchlacht.** Cięższa rzecz wytrzymać pomyślność, niżeli szczęście. *Kras. Doś.* 238, znieść należycie, sprawować się w niéy należycie, **das Glück iſt ſchwerer zu ertragen, als das Unglück.** - *Cum Datiuo*: wytrzymać komu, utrzymać się przeciwko komu, obſtać, oprzeć się, **einem widerſtehen, ihm Widerſtand leiſten, ſeinen Angriff aushalten, abhalten, ertragen.** Niemcy nie mogąc dłużéy Polakom i Węgrom wytrzymać, pierzchaią. *Krom.* 99. Nie mogąc wytrzymać impetowi iazdy naszéy, nieprzyiaciel mieszać się począł. *Nar. Chodk.* 101 - 2. Zgoda chrześciiańſka potędze bisurmanów wytrzymać może. *Psalmod.* 65. Rzymianin i Annibalowi we Włoszech wytrzymywał, i do Sycylii woyſka wysyłał. *Fal. Fl.* 73. Polak od pola nazwan, iuż nie trzeba zamków, Bo każdemu piersiami wytrzymamy sami. *Star. Vot.* C4 *b.* Wytrzymany, którego wytrzymano, **ausgehalten**; *b.*, *poſſibil.* wytrzymany, *wytrzymalny, do wytrzymania, mogący być wytrzymanym, **aushaltbar, erträglich.** Tęgi to był raz, i niewytrzymany, Brzmi wielki oszczep; rycerz się nie boi, J śmiele tarczą zasłoniony ſtoi. *PKchn. Jer.* 296. Na wytrzymaną, na wytrwaną, = kto dłużéy wytrzyma, wytrwa, zniesie, **es aufs Aushalten, Ausdauern ankommen laſſen; wer es länger aushält.** Kiedyby przyszło na wytrzymaną, pewna rzecz, iż Angliia byłaby dłużéy w ſtanie prowadzenia woyny. *Pam.* 83, 2, 232. Mógłby dokazać, iż przez wytrzymaną, Z nim, iakie zechce, kondycye ſtaną. *Chrośc. Fars.* 591. - Wytrzymuiący, = WYTRZYMAŁY, - a, - e; - le *adv.*, wytrwały na ciosy, **aushaltend, ausdauernd.** Wytrzymałą śmiertelnym duszę nieba dały. *Dmoch. Jl.* 2, 323. Jednak ſtale Orosman wszyſtko znosi wytrzymale. *Teat.* 44 *b*, 66. Wytrzymywanie, WYTRZYMAŁOSC, - ści, *ż.*, wytrwałość, **das Aushalten, Ausdauern, die Beharrlichkeit, Ausdauer.** - §. *Wytrzymać, wſtrzymać, **zurückhalten, enthalten.** Którzy łechtania nie cierpią, wytrzymać się od śmiechu nie mogą. *Zab.* 12, 289 *Dudz.*, ieżeli nie omyłka druku.?

WYTUCZYC *cz. dk.*, tuczeniem wypaść, wykarmić tuczno, *Vd.* ispitati, vunspitati, **dick mäſten, feiſt mäſten**; Zwydrzałbym większemi doſtatkami obłożony, i iako szkapa zbytnim wytuczony obrokiem, wierzgałbym przeciw zakonowi. *Psalmod.* 11. Wołki ięczmieniem dobrze wytuczyć. *Syr.* 969. Gdybyś się nie wiem iak wytuczył i wypasł, nigdy karmnego wołu, ani siłą, ani ciężarem nie przesadzisz. *Pilch. Sen. liſt.* 112. Oni się wytuczyli z wszyſtkich pierwszych ofiar ludu. *Radz.* 1 *Sam.* 2, 29, utuczyli się. *Bibl. Gd.* Dobrocią wytuczeni pańſką. *Swad.* 1, 270.

WYTUPAC, *WYTĄPAC (*Bndtk.*) *cz. dk.*, wytupywać *czstl.*, wytupnąć *idntl.*; tupaniem wydeptać, wybić, wymusić, wygnać, **mit Fußeſtampfen heraustreten, austreten, herausſchlagen, herausjagen.** Wytupać kogo, *pedibus subsellia percutiendo expellere. Cn. Th.* 1317, *ob.* wyksykać.

WYTWARZAC; *ob.* wytworzyć. WYTWOR, - u, *m.*, WYTWORNOSC, *WYDWORNOSC, - ści, *ż.*, wytwarzanie się. *Cn. Th.* 1339, zbytnia pilność w robieniu czego. *Włod.*, wyſtawność, wysadność, przesadność, przesada, przesadzanie; *minus in bonam, quam malam partem*, chęć popisywania się, celowania sztuką, guſtem, **wähleriſches Mäkeln, Ausſuchen, Künſteln; Künſteley, Ziererey, Glanzſucht, Geſchmacksſucht, Prachtſucht, Kunſtſucht.** Wytworność ieſt uczniem pychy. *Zab.* 5, 128, cf. przepych). Wytworność czasem tak się daleko zapuszcza, że mężczyzna przez guſt zepsowany przywłaszcza sobie wdzięki, i układy przeymuie niewieście. *Mon.* 70, 731, cf. zniewieściałość). Proſtota i niewydworność ſtarych Rzymian, wſtrzymięźliwości ich była pewnym znakiem. *Warg. Wal.* 42. Był Bolesław Chrobry w ubiorach i ſto-

le bez zbytku i wytworu uczciwy i okazały. *Nar. hſt.* 2, 202. Niech powiedzą, na uzdach, na ſtołkach, co czyni złoto, co na odzieniu tak wielka wydworność? *Zygr. Pap.* 243. Nie wielka w Turczech wydworność w domów budowaniu. *Paszk. Dz.* 121. Niechay gdzie indziéy ambit sobie szumi, Sztuka i wytwor niech naturę tłumi... *Zab.* 16, 184 *Kniaź.*) Przywłzialiśmy, że tak rzekę, wytworność złemu. *Mon.* 65, 182. Prawda mówi bez wytworności. *Pilch. Sen. liſt.* 378. Abyście mię, choć nie tą wydwornością słów, których rzecz potrzebuie, trochę iednak obszerniéy przekładaiącego, pilnie słuchać raczyli. *Jan. Lig.-A* 4. Złe kopiie dobrych oryginałów, zbytnią wytwornością przesadzaią. *Mon.* 65, 147. Owe ucinki ciemne do zrozumienia, owa wytworność w dobieraniu słów próżnych, u wielu dziś są w modzie i w szacunku. *Mon.* 67, 609 – §. Na wytwor, na schwał, na przepych, wybornie, wysadnie, ausgesucht, vortreflich, künstlich. O Oycze czasów w których żyiem rzędzie, Ten człowiek z twych rąk na wytwor lepiony, upadł. *Zab.* 8, 277 *Jakub.*, *ob.* na wytworzoną z kim idę). WYTWORNY, *WYDWORNY, - a, - e; - ie *adv.*, na wytwor zrobiony lub robiący, przemyślny, wyborny, wyborowy, wysadny, wykwintny, wyſtawny, wyszukiwany, kunsztowny, na popis, przesadny, *rarius in bonam, quam in malam partem*: recht ausgesucht, ausſuchend, ſinnreich, kunſtreich, künſtlich, künſtelnd, wählerisch, affectirt in Geſchmack und Pracht, ziererisch. Był bardzo w aſtronomii uczony, w geometryi wydworny. *Sk. Dz.* 901, wyśmienity, przemyślny, znakomity, celny). Wydworni miſtrzowie powiadaią, że ziela tego dwoiakie ieſt przyrodzenie. *Syr.* 419, główni). Nie we wszyſtkich naukach może być iednako wydworny i subtelny wywód rzeczy; w nauce moralnéy musimy poſtępować dowodami pospolitemi, nie wydwornemi i subtelnie wymyślonemi. *Petr. Et.* 6. Ewangeliia nie w wydwornéy mowie, ani w gładkich słowach, ale w doſkonałéy cnocie zależy. *W. Post. W.* 21. Styl przywydwornieyszy. *Petr. Pot.* 127. Dworſtwa, wydworne powieści, *apophtegmata. Dwor.* a 1. Wymawia się, iż ten liſt niewydwornie, ale po proſtu pisany. *Baz. hſt.* 30. Witam z ſtrachem, niewydwornie, Z uczciwością i pokornie. *Kchw. roż.* 86. To wszyſtko, co ieſt rzeczywiſtém, nie potrzebuie być wytwornym; to zaś wszyſtko, co ieſt wytwornym, nie ieſt rzeczywiſtym. *Mon.* 70, 731. Naród nasz nietylko że ieſt pracowitym, ale też nie ieſt w pożyciu wytwornym. *Pam.* 83, 612. Maść ta proſta daleko lepsza ieſt, niżli naszych łaziebników wydworne owe zielone, czerwone, żołte mazidła. *Syr.* 278. Do grzechu pomaga wydworny ſtroyny ubiór białogłowſki. *Karnk. Kat.* 348. Jż wielką była rozkosznicą, ſtroie i twarzy przybierania nie tylko wydworne, ale i wymyślne miała, proſtą się wodą nie umywała, iedno rosą zbieraną. *Sk. Dz.* 892. Zbytni ſtróy i wydworne ubieranie, nie różne ieſt od zmyślnych komedyy. *Petr. Et.* 8. Jako smaczny głodnemu chléb, nigdy ſto potraw wydwornych smakować tak rozkosznikom nie będą. *Sk. Kaz.* 138 *b.* Głód ſtanie za kuchmiſtrza; t. i. potrawy mniéy smaczne i mniéy wytwornie warzone, głodnemu żołądkowi przypadaią do guſtu. *Pilch. Sen. liſt.* 128. WYTWORNIŚ, - sia, *m.*, na wytwor robiący,

wytwarzaiący się, wykwintniś, wysadny, wyſtawny, ein Affectirer, ein wählerischer Geschmacksüchtler, ein Zierling; *w rodz. żeńſk.* WYTWORNISIA, - i, *ż.*, n. p. Pocieszna iedna wytwornisia zbliżyła się ku mnie... *Mon.* 70, 233. WYTWORZYĆ (*ob.* tworzyć, twór), *WYDWORZYĆ (*ob.* dwór, dworſki, dworſtwo), *cz. dk.*, wytwarzać, *wydwarzać *ndk.*, *Bh.* wytwařiti *effingere*, (*Sr.* 1. wutwaricź wybudować); tworząc wydać, wyſtawić, wykształtować, schaffend darſtellen, hervorbringen, herausbilden, *pr. et fig. tr.* Siemię wszelakie wytwarza członki albo latorośle i gałązki rzeczy wyraſtaiącéy. *Cresc.* 107, płodzi, wydaie z siebie, wypuszcza, cf. wyrodzić). Moc wytworzenia albo kształtu czynienia wszelakiego siemienia. *Cresc.* 106, płodzenia z siebie, wypłodzenia, wypuszczania). Wszelka rzecz miękka natychmiaſt w się przyymuie każde wytworzenie i odmianę. *Cresc.* 4, wrażenie, wyrażenie). – *tr.* Gwałtownêm wykładaniem pisma Św., wykrętów przewrotnych wytwarzać nie mamy. *W Poſt. W.* 250, wyroić, wyroiwszy utworzyć, wynaleźć, wyprząść, erfinden, erschaffen, hervorbringen. W damie zoſtaiąc nad cnotami i śmiercią Sokratesa, ten wiersz wytworzyłem. *Mon.* 71, 180, utworzyłem z siebie.) Będziesz wytwarzać Bogu słodkomówne hymny. *Zimor. Siel.* 172, wyśpiewywać). Skowronek na wiosnę wzgórę wzlataiąc, rozliczne śpiewania wytwarza. *Sien.* 297, z *Spicz.* 151, cf. wytrélować). Sroka człowiecze słowa wytwarza, gdy ie często słucha. *Spicz.* 152, wymawia, wyraża). Ręka malarza Nayżywszemi farbami dowcipnie wytwarza Sprawy wszelkie. *Przyb. Luz.* 245, wyraża, wyobraża, wyſtawia, oddaie, wyrysuie, wykonterfetuie, darſtellen, vorſtellen, abbilden. – § 2., wytwarzać, wydwarzać, na wytwor robić, wytworno czynić, wysadzić, przesadzić, wykunsztować, herauskünſteln, übertreiben, gesucht herausputzen, herausſtaffiren. Wchodzi z rzeczą swą w dziwne labirynty; słow nowych i wydwarzonych nasadza, oracyą od Adama począwszy rozwlecze. *Gorn. Dw.* 386. *Ochędoſtwo mierzione nazbyt wydwarzane, nie przyſtoi mężczyznie. *Kosz. Cyc.* 85. – Skład i poſtawa tych ludzi, którzy się sami tak szpecą i wytwarzaią, ieſt obrzydła i okropna na samo spoyrzenie. *Pilch. Sen. Gn.* 110, naturę swoię przesadzaią, zmieniaią, z przyrodzenia ludzkiego wyzuwaią, ſich umschaffen, ihre Natur ausziehen, die Menschheit verläugnen. – Wytwarzam się z czym, wytwornie czynię co, *faſtidiosius aliquid facio. Cn. Th.* 1339, nadto co wytwornie robię. *Włod.*, sadzę się z czym, wysadzam, ſich künſtelnd hervorthun, künſteln, gesucht seyn, affectiren. Nie wytwarzać się, nie sadzić się w mowie lub sprawach. *Włod.*, *Cn. Th.* 542; cf. po proſtu). Św. Jeronim nie chciał się z Łaciną w tłomaczeniu biblii wydwarzać. *Sk. Dz.* 118. *Przyſtałość i tego wyciąga, aby człowiek tak z mową, iako i z sprawami naymniéy się nie wydwarzał; iedno niedbale iakoś a *rzekomo wszyſtko czynił. *Gorn. Dw.* 38. Pokazałby się pewnie być człekiem wielkiego rozumu, gdyby się w mowie swéy tak bardzo nie wydwarzał. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 71, cf. kwiatkami sadzić, wyszukiwanym być, wymuszonym; wenn er ſich in seiner (Rede) Sprache nicht so zieren möchte. – Na wytworzoną z kim idę; = przesadzam się. *Dudz.* 47, na wytwor, wyścigaiąc się na wykwinty, einander zu überkünſteln suchen. – Wy-

twarzanie się, wytwor, wytworność, *minuta subtilitas*: *Cn. Th.* 1339, wytwarzanie się, wydwarzanie się, wydwarzanie, wykwintność, wykwinty, wysadność, wystawność, gesuchtes affectirtes Wesen, Ziererey, Affectation. Nic obrzydliwszego nad wydwarzanie się i wysadzanie, czyli chełpliwy i wydęty sposób mówienia. *Pilch. Sen. list.* 4, 71. Jeśli bez wydwarzania się, płynie komu gładka z natury wymowa, w ten czas niech rzecz ozdobnie wyprowadzi, ale tak iżby raczéy rzecz, niżeli siebie wystawił. *ib.* 2, 228. Nie na wydwarzaniu słownym, moc i istota filozofii, ale w rzeczy. *ib.* 1, 121. Strzedz się wydwarzania, mieć wdzięczność w tym wszystkiém co pocznie, mieć dobre baczenie. *Gorn. Dw.* 228. Śmiech pobudza wydwarzanie nad miarę, co białogłowy zowią przekwinty. *Gorn. Dw.* 152.

WYTYCZ, (WYTÉCZ, *Cn. Th.* 1338), - y, *ż.*, wytykanie, mianowicie dziesięciny wytycznéy, i sama dziesięcina wytyczna; das Ausheben des Garbenzehenden; der Garbenzehend, Mandelzehend, Zugzehend (*Bh.* weytka, weyčitka zarzut, wyrzut, *ob.* wytknięcie błędów). Kopa, gdy stanie w polu przy dobréy liczbie i układaniu, xiędzu dać wcześnie znać dla wytyczy i prędkiego do gumna zwozu. *Haur Ek.* 3. - *fig. tr.* Buntownik pół tryumfu, pół wygranéy liczy, Że w twoich przyiacielach dokazał wytyczy. *Pot. Arg.* 155, przebrakowania. - §., wytycz, wytécz; wytyk, - u, *m.*, choroba nóżna koni, psów, bydła, (*ob.* wytknąć nogę), der Spath, der Fußkrampf bey Pferden, Jagdhunden, u. s. w. Wytécz. psia choroba. *Ostror. Myśl.* 26. Na wytycz koniu dawać tego lekarstwa, póki będzie chromał. *Haur Sk.* 472. Zankiel bydłu na starcie klębu, na splecenie, na wytyki, i inne choroby bydlęce, iest ratunkiem. *Syr.* 249. WYTYCZNIK, (WYTÉCZNIK, *Cn. Th.* 1338), WYTYKACZ, WYTYKOWNIK, - a, *m.*, wytykaiący dziesięcinę, der Auszehender, der Zehender, Zehendgänger. Wytykownik, urzędownik, który dziesięcinę wytyka; *decumanus. Mącz.*, dziesięcinnik). Gdyby wytycznik trudność czynił wytykania, wolno iest każdemu zwieść zboże swoie, zostawiwszy dziesięcinę na polu. *Ostr. Cyw.* 1, 297. WYTYCZNY, WYTÉCZNY, - a, - e, od wytyczy, od wytykania dziesięciny, Garbenzehend =, Kehrzehend =. Wytyczna dziesięcina. *Ostr. Cyw.* 1, 294. Z królewskich dóbr dziesięcina wytyczna. *Skrzet. Pol.* 2, 31, wytéczna dziesięcina. *Papr. Kl.* 178, = WYTYCZNA, - éy, *ż.*, = WYTYCZNE, - ego, *n.*, wytycz, der Garbenzehend. Szlachcic myślił, iak śpichrze ładować, u lądu, Xiądz iakby o wytyczną ziemianina pieniać. *Zabł. Zbb. pr.* Śmieie się pleban, kontent z dziesięciny, Codzień odbiera nowiny pocieszne, Codzień rachuie wytyczne i meszne. *Kras. Mon.* 99. - §. *fig. tr.* J Deliia, iak koléy przypadnie wytyczna, Na noc nieśmiertelności póydzie z swym dniem życia. *Zab.* 15, 338, wytknięta, wyznaczona, wymierzona, abgesteckt, ausgezeichnet, bestimmt. WYTYKAC, *ob.* wytknąć.

WYTYNKOWAC, *WYTRYNKOWAC *cz. dk.*, tynkuiąc wygładzić, tynkiem wyrównać, vertünchen, mit Tünch verstreichen, glatt übertünchen. Ściany takowe powinny być wapnem wyrównane i wytynkowane. *Switk. bud.* 25. - *fig tr.* Jeymość iakoś zmalowana, iak czarownica, wytrynkowana iak mur, wystroiona iak lalka Gdańska. *Teat.* 22, 22.

WYUCZYC *cz. dk.*, wyuczać *ndk.*, *Bh.* wyučiti, wyučowati, wynaučjm; *Sr.* 1. wuhutżu, wohutżuyu; *Vd.* izvuzhiti, vunsvuzhiti; *Rs.* изучить, изучать, выучить, выучивать; zupełnie nauczyć kogo, einen ganz auslehren, seinen Unterricht vollenden. Duchu Święty, raczysz nas wyuczyć tego, czego Pan nasz Jezus nauczał. *Modl. Gd.* 8, cf. douczyć). Jan Święty tak wiele miast wyuczył. *Zygr. Pap.* 269. Wyucza nas Pan nad dobytki ziemskie, i nad ptaki niebieskie wyćwicza nas. *Leop. Job.* 35, 11, wyucza nas nad bydlęta ziemskie, i nad ptastwo niebieskie czyni nas mędrszymi. *Bibl. Gd.*) Trzeba było, by przypadek różny, i nieszczęsny wyuczył to, com nie chciał wierzyć. *Jabł. Tel.* 130, by dokładnie nauczył). Nie uczył Św. Woyciech cudze maiętności trawić; nie tak on wyuczył Bolesława, który wyzwolił maiętności duchowne od ciężarów i szarpania wszelkiego. *Twor. Ok.* T3. - §. *Zaimk.* wyuczyć się, zupełnie ze wszystkiem nauczyć się, ganz auslernen, vollständig erlernen; *Slo.* wyučiti se; *Sr.* 1. wuhuknu. Żaden nie może się nauki téy wyuczyć. *Glicz. Wych.* N 2. Te-ć są owoce onéy nauki, któréyśmy się wyuczyli. *Baz. hst.* 50. Wyznawać cię będę, gdy się wyuczę sądów sprawiedliwości twéy. *Budn. Ps.* 119, 7, gdy się nauczę praw twoich. *Bibl. Gd.* - Wyuczenie; *Rs.* выучка, вышколенïе. Wyuczony. *Bh.* wyučenec, *Rs.* вышколенный (cf. wyterminowany, wyzwolony).

WYUZDAC *cz. dk.*, uzdę odjąć, rozuzdać, z uzdy wyzwolić, cf. wychełznać; *Rg.* oduzdatti, *Ec.* изуздаю; aufzäumen, entzäumen, loszäumen; *pr. et fig. tr.* Zbytek, pompa, rozpusta, wyuzdały konie. *Falib. Disk.* X 2. - Wyuzdać się, puścić się niehamownie, *Rs.* свободиться (cf. swobodzić); *Ec.* безуздитися; zügellos drüber her stürmen. Od rokoszu wyuzdaliśmy się na wszelką swawolę, łupiestwo. *Star. Ryc.* 20. Nie za rozkazem Hana wpadli Tatarowie, Lecz wyuzdali się prywatną swawolą. *Tward. W D.* 223. On się niedawno na wszezłe wyuzdał, i zbrodniami swemi rozsławił. *Pilch. Sall.* 145. Dąb od wichrów żadnych niepożyty, dotąd w gruncie swym stoi, póki do podkopów Albo siekier nie przyydzie wyuzdanych chłopów. *Tward. Wł.* 92. Na lewéy stronie łotr na Pana śmiało z bluźnierskiemi się wyuzdał słowami. *Odym. Św.* 2 *Ji. b.* - Wyuzdany, wychełznany, rozpuszczony, zügellos, *Rs.* необузданный. Nie wiemy, co czynimy, gdy się koła rozbieżą, a wolność wyuzdana w swawolą a szaleństwo póydzie, *Birk. S. K. C.* Na wszystkie namiętności wyuzdany. *Przestr.* 89. Trzymay ten zbłąkany wyuzdany ięzyk twóy na wodzy. *Past. F.* 215. WYUZDANOSC, - ści, *ż.*, rozpuszczenie się, rozpusta niehamowna; *Rs.* необузданность, вольничанïе, die Zügellosigkeit, Unbändigkeit.

WYWABIC *cz. dk.*, wywabiać *ndk.*, *Bh.* wywabiti; *Slo.* wywábjm; *Sr.* 1 wuwabicż, wohnwabicż; *Cro.* izvablyujem; wabiąc wyprowadzić, wywieśdź, wyciągnąć, wynęcić, *pr et fig.* herauslocken. Lutra chciano kłamstwem ułowić wywabionego przysięgą Karola V. na seym w Wormacyi. *Zygr. Pap.* 314. - *§ Wywabiam, wywoływam kogo dokąd, do kogo, wołam zkąd kogo. *Cn. Th.* 1342, heraus=

rufen. Wywabianie, wywołanie, wywoływanie. *ib.* Wywabić na poiedynek, *Sr.* 1. wuwabicż, wohnwabicż, *Slo.* wywabugi; wyzwać, einen herausfordern. Nie zawsze ten mężny bywa, kto kogo wywabia, zwłaszcza gdy nie potrzeba; pospolicie taki czasu potrzeby gęby uchyla. *Ezop.* 53. Wywabiał z woyfka nieprzyiacielskiego, ktoby się chciał bić z nim o tę prawdę iego. *Rey. Pfl. O* 1. Królik ieden Niemiecki wywabił Lecha na rękę, chcąc czynić z nim sam a sam, a Lech zabił go w poiedynku. *Biel.* 20, *ob.* ręka). - §. wywabić co na kim, wyłudzić. *Bndtk.*, von einem etwas herauslocken, ihm etwas ablocken. - §., wywabić plamę, = wyciągnąć, wybrać plamę z czego, einen Fleck ausmachen, ausbringen, wegbringen; *Rs.* сгонять, сгонять, (cf. zegnać); вывесть (cf. wywieść). Z rzadka się pierwsza plama nałogów wywabi, Zdziczałego iastrzębia któż na berło zwabi? *Zab.* 14, 25 *Nagl.*, cf. czego się nowa skorupa napiła, tym na starość trąci). - *fig. tr.* Jak zgniliznę z kości trudno wywabić, tak zazdrość z serca trudno wyprowadzić. *Lach. Kaz.* 1, 281. WYWABIACZ, - a, *m.*, co wywabia drugich. *Włod.*, wab' *Cn. Th.* 1340, der Herauslocker, Auslocker; *w rodz.* żeńsk. WYWABIACZKA, - i, die Herauslockerinn. Wywabiaczka *elecebra. Cn. Th.* 1219. WYWABNY, - a, - e, - ie *adv.*, do wywabienia, zum Herauslocken; wywabna plama, którą można wywabić, wybrać, wyciągnąć, herausbringbar. - *§. Jestem uwięzionym w twych sidłach niewywabnych. *Chod. Koſt.* 31, niewydzierzgnionych, z których się wyzwolić nie można, niewywikłanych, unbefreybar.

WYWĄCHAĆ *cz. dk.*, węchem wyczerpnąwszy wyciągnąć, *Vd.* isvohati, vunsvohati, herausriechen, herausschnuppern, *pr. et fig. tr.* Dziś z cudzego pieniądze worka wywąchaią cyganki farbowane. *Klon. Wor.* 7, zwąchawszy wysmykaią.

WYWACHLOWAĆ; *ob.* wachlować.

WYWADZIĆ *cz. dk.*, wykłócić, zwadą wycisnąć, cf. wywaśnić; herauszanken, erzanken, abzanken; (*Bh.* wywaditi wykupić; *Bs.* izvaditi, = wyrwać; *Sla.* izvaditi, = wywikłać, wypakować). - *Zaimk.* wywadzić się, nawadziwszy się ustać, wykłócić się, sich satt und müde zanken; *Bh.* wywaditi se.

*WYWAGA, - i, *ż.*, wyważanie, wyważenie, i to co wyważono; das Auswägen, Auswiegen, Ausgewogne. *Bndtk. X. Jabl.* 3. (*Rs.* вывѣска gwicht który się dokłada do uzupełnienia wagi).

WYWAŁASZYĆ *cz. dk.*, wytrzebić na wałacha, wyrznąć, zu einem Wallach machen, verschneiden; *euiscerare* wywałaszyć. *Mącz.*

WYWAŁĘSAĆ się, *ob.* wałęsać się.

WYWALIĆ *cz. dk.*, wywalać *ndk.*, *Bh.* wywaliti, wywalowati (2., wygnieść, wywałkować); *Sr.* 1 wuwahlu; *Rg.* izvàgljati; *Rs.* вывалить, вываливать, выкатать, выкатывать; (*Rs.* вывалка wyrzut); waląc wyrzucić, wytoczyć, herauswälzen, herauskollern. Naprzód ten sam kamień wywalić potrzeba. *Teat.* 55 *e*, 40. - Wywalić, wydobywszy potoczyć, wyrzucić, losreißen und wegwälzen, umstürzen. Ow kamień wielki z góry wywalony bez rąk. *Karnk. Kat.* 34. Powódź podrywaiąc góry, z iedney tę tablicę wywaliła. *Podw. Wr.* 51. Jeśli szczep więdnie zielony, Czego doczeka karcz wywalony? *Miaſk. ryt.* 68. Wiatr popędliwy nawet i wysokie wieże i twardo szczepione dęby wywala. *Bzow. roż.* 95. - Wywalić brzuch, język, piersi, oczy, niezgrabnie wysadzić, wysunąć, hervorwälzen, ungeschickt oder tölpelhaft herausrecken, hervorstrecken. Ow co brzuch wywaliwszy, siedzi za oponami chłop iako malowany; iako tłusty karw', iuż nie wie o sobie, tylko czeka, iak młody gawron gębę roziewiwszy, rychło-li mu co w nię wetkaią. *Rey Zw.* 159 *b.* Dopiero gdy go koń kopytem zawadził, ocucił się iunak, wywalił na niego potężne iak wół oczy. *Oſſ. Str.* 2, cf. wzrok wypałubić). Wywalone wargi. *Tr.*, grube, wypukłe, aufgeworfne Lippen. - Wywalić się, nawalnie wydobyć się, *Vd.* vunsdretiſe; sich herausdrängen, herausarbeiten. Z iaia wywalić się. *Haur Ek.* 134. Ledwo się z iaia wywali, a iuż kortezyy, zalotów, taneczków namilsze panie matki uczą. *Falib. Diſk. L* 3; et ist kaum aus dem Eye hervorgekrochen, cf. młokos, cf. ieszcze mu mléko na ustach nie wyschło). - Wywalić się, gromadnie się wysypać, wytoczyć, herausströhmen, haufenweise herausstürmen. Wywalili się z portów. *Zebr. Ow.* 282 *exierant*). - *Paſſiue.* Gdy *iuris* sprawa na stole się wywali, trzeba djabelnego obrotu *Teat.* 43 *c*, 17, *Wyb.*, gdy się wytacza, gdy przyydzie na stół, wenn der Rechtsstreit vorkommt, vorgenommen, vorgetragen wird. - §. Wywalić kogo, = wygarbować, wybić tęgo, einen tüchtig ausgerben, ausprügeln. Wybić, wywalić, opalać poddanego smolno kiiem. *Ern.* 21. WYWALINY *plur.*, wywalone ułomy, ausgewälzte Bruchstücke, Herausgewälztes, Herabgewälztes. Ciasne między przykremi skałami i górzystemi wywalinami drożyska. *Krom.* 760. WYWAŁKOWAĆ, *ob.* wałkować.

WYWAPNIĆ *cz. dk.*, wapnem wyrzucić, wyrównać, (cf. wytynkować), mit Kalk auswerfen, gleich bewerfen. *Bndtk.*

WYWAPOROWAĆ *cz. dk.*, wyziewy wyciągnąć, wypuścić, (cf. wyparować), wywietrzyć, ausdünsten lassen, abdünsten. Z popiołów dębowych ciągnęli ługi, które potym wywaporowawszy od wody, mieli popiół delikatny. *Torz. sk.* 218.

WYWAR, - u, *m.*, wywarzenie, i to co wywarzono lub z czego wywarzono, wywarzyny, das Aussieden, Abſieden; das Spülig, z. B. Branntweinspülig. Wywary z gorzelni ryną sprowadzać trzeba do wołowni. *Switk. bud.* 282. Odesłano woły na wywar. *Torz. sk.* 26. (*Bs.* izvar, = studnia).

WYWARCHOLIĆ; *ob.* warcholić. WYWARCIE; *ob.* Wywrzeć. WYWARCZYĆ; *ob.* warczyć.

WYWAROWAĆ się *zaimk. dk.*, wystrzedz się, waruiąc uniknąć, uwarować się, *Bh.* wywarowati se *euitare*, vermeiden, entgehen; (*Slo.* wywarowáni *effugium*).

WYWARTAĆ; *ob.* wartać. WYWARTOWAĆ; *ob.* wartować. - *§. Wywartować kogo, wyśpiegować, ausspioniren. Kreuza, człowiek wartny, wywartował Hrehora nieiakiego metropolity. *Obr.* 53? WYWARTY, *ob.* wywrzeć.

WYWARZYĆ *cz. dk.*, wywarzać *ndk.*, *Bh.* wywařiti, wywařowati; *Slo.* wywarugi; *Sr.* 1. wuwaricż, wuwaru; *Vd.* vunsvariti, vunsvarjati, iskuhati, vunkuhati, vun-

ſkuhati, ſpuſhati, vunſzvirati; *Rs.* вывариmь, вывариваmь; *Ec.* извари́mи, изваряmи; warząc wyciągnąć, wygotować, herausſieden, ausſieden, auskochen. Jeden gatunek soli z wody surowicy na miałką białą sól na zbitych panwiach żelaznych wywarzaią *Haur Ek.* 178. Wywarz mięso na rosół; garniec wody na połowę, na kwartę. *Tr.* Wywarzam co dobrze, *deferuefacio. Cn. Th.* 1340. Wywarzane rzeczy, dekokt. *Cn.* 1339; *Rg.* marak; *Cro.* varenicza, okuha, ein Decoct. WYWARZYNY *plur.*, co wywarzono, lub z czego wywarzono, Ausgeſiedetes, Ausſud, Abſud, Spülig; *Rs.* вы́варка, извáра, извáрки. Tyle wieprzów mieć w karmniku, ile ich według odbycia browaru na słodach i wywarzynach ukarmić może browarnik. *Haur Ek.* 111. Swinie w zimie młotem paszą, wywarzynami, otrębami. *Haur Sk.* 61. W koryto młóto, wywarzyny albo pomyie leią. *Haur Ek.* 132. Bydło, które się zeszpeci, aby ie ługiem albo wywarzynami myto. *Haur. Ek.* 123.

WYWAŚNIC; *ob.* waśnić; cf. wywadzić.

WYWAŻYC *cz. dk.*, wyważać *ndk.*, (*Bh. et Slo.* wywažiti, wywažugi *exhaurire, exantlare*; *Slo.* newywažitedlný *inexhauſtus)*; *Vd.* isvagati, vunvagati, vunsvagati; *Rs.* извѣсиmь, извѣшиваmь, przeważaniem wydźwignąć, wysunąć, wyciągnąć, wyrwać, herauswägen, mit Ueberwägen herausheben, herauswippen, ſchwebend wegheben; wyważyć ciężar, kamień, *molem aliquam librando vectibus in altum eleuare*; *ponderibus deorsum vectem prementibus saxum vecti incumbens emolior. Cn. Th.* 1340. Pompeius w okręt wszedłszy, kazał kotwice wyważać, wołaiąc, abyśmy się puścili a płynęli. *Kosx. Lor.* 157 *b*, wyciągnąć, wyiąć, wydobyć, die Anker lichten. Wiatr łamał lasy, pokładał drzewa bardzo wielkie, z korzeniami ie wyważaiąc. *Boter.* 5, 93, wyrywaiąc, wywalaiąc). Bóg z nieporządnych ciemności, Wyważył ziemię ku górze, Zegnawszy z niéy wody w morze. *Groch. W.* 48, wyniósł, wzniósł, wywiesił, wysoko zawiesił). Ciało Św. Woyciecha, Arcybiſkup ſtaraniem swém z pieczar ciemnych, gdzie długo po splondrowaniu od Czechów miaſta, leżało, wyważywszy, na widok wyſtawił. *Krom.* 152. *Prov.* Co dziś łatwo wyrwać możesz, iutro siłą nie wyważysz. *Fredr. Ad.* 33, cf. łyka drżęć, kiedy się dadzą; cf. żelazo kuć rozpalone). – *fig. et tr.* wydźwignąć, wydobyć, wyratować, wyzwolić, herausheben, hervorheben, hervorziehen, heraushelfen, aufhelfen, befreien, erretten; *Vd.* vunpomagati, perpomagati; *Ec.* изручи́mь, изручàmь, (cf. wyręczyć). Obiecał mu, że go rychło wyważy z tego podziemnego lochu. *Pot. Arg.* 62. Tuszy że zwłoką oną z więzienia wyważy konfidentów. *Pot. Arg.* 236, *Chrośc. Luk.* 2, 58. Sława z grobów wyważa bohaterów czyny. *Leszcz. Cl.* 9. Trudno było wyważyć z rąk Plutonowych Prozerpinę. *Otw. Ow.* 206. Którzyż to z bogów, którzyby wyważyli ziemię tę z ręki moiéy? *Leop.* 4 *Reg.* 18, 35; którzyby wyrwali ziemię tę z ręki moiéy? *Bibl. Gd.*) Joas wyważył a dobył miaſt z rąk Benadada. *Leop.* 4 *Reg.* 13, 25, odebrał miaſta z ręki Benadada, które był wziął. *Bibl. Gd.*) Nie odmawiał Krzyżakom umowy Władysław, spodziewaiąc się inszym wynalazkiem, a nie woyną, Pomorzany wydarte od Krzyżaków wyważyć. *Krom.* 320 *recuperare*). Z klątwy nas lutościwie raczył wyważyć. *Kanc. Gd.* 101. – §. 2., *intellig.* wyważać, rozważywszy wnosić, wnioſkować, wynosić, einen Schluß woraus ziehen, daraus ſchließen, folgern. Z tych tedy wyważam racyy, że król spokoyny, a w woienném dziele nie biegły, ieſt królem niedoſkonałym. *Tr. Tel.* 96. Z wszyſtkiego wyważam, że zdraycę tego trzeba będzie posłać Adraſtowi. *ib.* 389.

WYWCZASOWAC *med. dk.*, spoczynkiem wygodnym czyli wczesnym pozbyć, ausruhend überſtehen, verwinden. Snem trudy wywczasować. *Haur Sk.* 521. – Wywczasować się *zaimk.*, wypocząć wygodnie, wyspać się, völlig ausruhen, bequem ausſchlafen; (*Bh.* wyčaſitiſe wyiaśnić się, wypogodzić się). Kazał mu król póyść do domu wywczasować się, póki go do obozu nie odeśle. *Zał. H. T.* 178. A téy nocy, wywczasowałażeś się Wc Pani przynaymniéy? *Teat.* 9 *c*, 18. Po niedługiém zaśnieniu niedobrze ieszcze wywczasowany przebudził się. *Teat.* 2, 123 *Barſs*, noch nicht recht ausgeruht, ausgeſchlafen.

WYWDZIĘCZYC *cz. dk.*, wywdzięczać *ndk.*, odwdzięczyć zupełnie, mit Dankbarkeit aufwägen, vollkommne Dankbarkeit erweiſen. *Zaimk.* wywdzięczyć się, wymierzyć się wdzięcznością, wypłacić się, wykupić się z wdzięcności, ſich dankbar abfinden.

WYWECOWAC *cz. dk.*, wecuiąc wygładzić, wyoſtrzyć, wyszlifować, wytoczyć; *Ger.* herauswetzen, auswetzen; *Boh.* wybrauſyti; *Slo.* wybrauſým (*ob.* brus); *Sr.* 1. wuwotžu; *Vd.* isbrusiti, vunsbrusiti; *Bs.* сmочиmь, сmачиваmь; cf. ſtoczyć, toczyć.

WYWĘDROWAC, wyyść na wędrówkę; *ob.* Wędrować.

WYWĘDZIC *cz. dk.*, wędząc wysuszyć *pr. et. tr.* wysuszyć, wynędzić, *Rs.* вывялиmь (cf. wywiędnąć); (im Rauche) ganz austrocknen, ausdörren, abzehren, auszehren. Nie osiągłby korony, więcby człeka nędził, Głodem, mieczem; a miaſta, wsie, ogniem wywędził. *Błaż. tl. a* 4 *b.* Wielka ich część w tym mieście wymarła; tylko się z nich ośm tysięcy wywędzonych do kraiu wróciło. *Przestr.* 75. Od smutku iakby wywędzony, A tchu oſtatniego niemal przywiedziony. *Kul. Her.* 4. – (*§. 2, *wywędzić, wędą wyłowić, *Rs.* вы́удиmь, ausangeln).

WYWERBOWAC; *ob.* werbować.

WYWETOWAC *cz. dk.*, wetuiąc wynagrodzić, völlig gut machen, erſetzen, vergüten. Piotr przez to troiakie, iż Pana miłuie, wyznanie, wywetował ono troiakie zaprzenie. *Zrn. Pſt.* 3, 540.

WYWĘSZYC *cz. dk.*, węchem wyszlakować, ausſchnuppern, ausſpüren.

WYWĘŻSZYC, zwęższyć; *ob.* *węższyć, węzyć.

WYWIAC *cz. dk.*, wywionąć, *F.* wywienie, wywionę *idntl.*; wywiewać *ndk.*, *Bh.* wywati, wywal, wywégi; *Vd.* isveti, vunsveti; *Cro.* izvejati, izvejavam; *Rs.* вывѣваmь; *Ec.* извѣяmи, извѣ́яю; wywiać co ſkąd, *efflare, euentilare. Cn. Th.* 1341, wianiem wygnać, wydmuchnąć, herauswehen, auswehen. Wywiéy kurzawę, dym z izby. *Tr.* Przechodzenie się prędkie bliſko ognia, wywieie dym na pokóy. *N. Pam* 11, 214. Cóżeście wnieśli do domu, iam to wywionął. *Leop. Agg.* 1, 9, ia rozdmuchywam. *Bibl. Gd.*) Żywot myśliwy tęſkliwe wiatrem wywieie humory. *Tward. Daf.* 7, wywietrzy, weglüften, auslüften, wegblaſen. – §. Wywiewać zboże, powiewać, wiać zboże,

das Getreide würfeln, cf. opałać, wannen, schwingen). Z grubszego ochędożywszy zboże, przystępuie się do wywiewania; biorąc zboża zgarnionego szuflę, wyrzuca się w górę przeciwko wiatru. *Kluk rosl.* 3, 233. Zboże, aby było piękne, przez sita, arfę albo młynek chędogo wywiać. *Haur Ek.* 171. Kto młóci, niech się strzeże w przypołudnie spania, W południe zbite zboże lepsze do wywiania. *Sim. Siel.* 30. Kiedy młockowie plewy z wywiania na folwark wynoszą, to się w nich i dobre ziarko częstokroć znayduie, ieszcze nie wywiane. *Haur Sk.* 19, wianiem wypadłe, wyłączone). Niezmieszany pokarm będą ieść, iako on, który na gumnie wywiany bywa. *Leop. Jes.* 30, 25, pastwę czystą ieść będą, która opałką i łopatą wywiana bywa. *Bibl. Gd.*, herausgewürfelt, rein gewürfelt. *Allegor.* Poślę do Babilonu przewiewacze, i wywieią go, a poburzą i skażą ziemię iego. *Leop. Jer.* 51, 2; przewiewać go będą, i wypróżnią ziemię iego. *Bibl. Gd.*)

*WYWIAD, -u, *m.*, WYWIADY, WYWIADKI *plur.*, wywiadywanie się, dochodzenie, staranie by się wywiedzieć, by odkryć, wyśledzić, śledztwo, das Ausforschen, Nachforschen, die Nachforschung, Untersuchung. Ci maią moc i prawo surowym wywiadem Dochodzić, po co wszedłeś w to mieysce tak śmiało. *Przyb. Milt.* 132. Z niego trzeba czynić przezorne wywiady. *Teat.* 44 *b*, 58, indagacyą). Oczekiwania daremne smutkiem nabawią; próżne wywiady do rozpaczy przywodzą. *Węg. Mar.* 284. Kazałeś mi Wc Pan czynić wywiady. *Teat.* 1 *c*, 32, wywiadywać się, Erkundigungen einziehen, Kundschaft einholen. On nie zbyt dawno przez wąch i wywiady mnogie Wziął w tym domu siedlisko nad zwyczay chędogie. *Zab.* 9, 273, przez śpiegostwo, wyśpiegowywanie). Posyła na wywiady, chcąc być iak nayprędzey informowaną. *Mon.* 72, 409, cf. wzwiady; sie schickt auf Kundschaft aus. Chodkiewicz dla pewnieyszey wiadomości, wysłał na wywiadki rotmistrzów. *Nar. Chodk.* 2, 382, cf. dla ięzyka).

WYWIADAĆ się, WYWIADOWAĆ się, WYWIADYWAĆ się, *ob.* Wywiedzieć się. WYWIADOWNIK, -a, m., który się wywiaduie, śledziciel, szlakownik, der Ausforscher, Nachforscher, Kundschafter; *Bh.* wyzwědač, wyzwědač; *Cro.* izvedavecz, zvedavecz; *Dl.* izvidar, zvidar; *Rs.* вывѣдывальщикъ, вывѣдыватель, *f.* вывѣдывательница. *Scrutator* wybadacz abo wybadownik, wyszperownik, wywiadownik. *Mącz. Speculator* przepatrownik, wywiadownik, oględownik. *ib. Jnquisitor* wypytacz, śpieg, wywiadownik. *ib. Explorator* wywiadownik, podsłuchacz, śpieg. *ib.*

WYWIĄDNĄĆ; *ob.* wywiędnąć.

WYWIANOWAĆ *cz. dk.*, wiano wykupić, *Bndtk.*, den Mahlschatz auskaufen. Wywianować się *zaim.*, z wiana się wykupić, sich vom Mahlschatze loskaufen. Jeżeli żona póydzie za drugiego męża, a dzieci pierwszego zechcą ią z trzeciey części imion męskich wywianować, tedy maią wszystkę summę, iak w liście opisano będzie, zapłacić. *Stat. Lit.* 226.

WYWIĄZAĆ, *WYWIĘZAĆ *cz. dk.*, wywiąże *F.*, wywięzuie *Pr. kontyn.*, wywięzywać *czstl.*; *Sr.* 1. wuwěsu; *Rs.* вывязать, вывязывать, вывозжать, вываживать; związane rozwinąwszy wyiąć, herausbinden, aufbinden und herausnehmen, herauswickeln. Ow szablę, zawóy wywięzuie z troku, Ten się w kiereyce chwali i kołczanie. *Jabł. Buk.* S 2 *b*. Wywiązany, *Sr.* 1. wuwajané; b., do wywiązania, *wywiązalny, (*ob.* wywięzły, niewywięzły), auflösbar. – *fig. tr.* Cna w koło senatorskie siebie, nikomu niewidoma, w lot Wenus wmięszała, J cesarza z swoiego członków wywiązała. *Zebr. Ow.* 400, *eripuit membris*, wyzuła, zwlekła, sie entnahm ihn der Glieder. – Kwiatek dopiero się z pąkowia wywiązał, a iuż usycha. *Tr. Tel.* 267, rozwiiał się, wydobył, wywikłał, sich aus der Knospe entwickeln, entfalten; *Ec.* ввемся капустна вiяже się w głowy). – *fig.* Wywięzuie się co z czego, = wynosi się, wnosi się, wnioskuie się, es wird daraus gefolgert, es ergiebt sich daraus, wypada, wydaie się; *Ec.* ввемся что. – Wywiązać z czego, wyplątać, wywikłać, wydobyć, wyzwolić, uwolnić, entbinden, losbinden, losmachen, befreien. Tak się wywiążesz z związku tak przykrego. *Past. F.* 159. Proszą, abyś W. K. Mość wżdy kiedykolwiek mógł się *wywięzać z tych sideł przymierza tego, którem na zgubę Waszey K. M. Turczyn uwikłał. *Jan. Oksz. Q.* 4. Szczęśliwy stróżu, coś na takie więźnie trafił, którzy cię z więzienia djabelskiego wywiązali. *Sk. Zyw.* 439. Niebo cię nam zesłało, dla wywiązania nas z tego zawikłania. *Teat.* 17 *b*, 21. Wywiązać. *fig.*, wyplątać, wywikłać, wyłuszczyć, wyjaśnić, auflösen, auseinander setzen, erklären, auslegen. Słyszałem że możesz trudne a skryte rzeczy wyłożyć, a węzłowate wywięzać. 1 *Leop. Dan.* 5, 16, rozwięzać. 3 *Leop.*, co iest niepoiętego wykładać, a co iest trudnego rozwięzować. *Bibl. Gd.*) Wszyscy mędrkowie nie mogą mi tego snu wywiązać a wyłożyć. *Leop. Dan.* 5, 15, nie mogli wykładu tey rzeczy oznaymić. *Bibl. Gd.*) Wykładanie snów, i okazowanie taiemnic, i wywiązanie uwikłanych rzeczy, są w Danielu nalezione. *Leop. Dan.* 5, 12, objawienie gadek i rozwiązanie rzeczy trudnych. *Bibl. Gd.*, die Auflösung verwickelter schwerer Aufgaben; cf. wyprawić, cf. wyprawa). Przywiedzieni byli mędrcowie, ażeby mi wywiązanie a wykład onego snu powiedzieli. 1 *Leop. Dan.* 4, 3, wyłożenie mego snu. 3 *Leop.* – *§. Jurid.* wywiązać, *oppos.* wwiązać kogo w maiętność; austradiren. Jeśliby się nieprawne skazanie pokazało, tedy ukrzywdzonemu ma być wywiązanie dano, i *imienie odsądzone przywrócone. *Stat. Lit.* 160. – §. Wywiązać się z obowiązków, z wdzięczności, sich abfinden, sich entledigen, Genüge leisten. Wywiązać się z obowiązków oyczyznie. *Jeż. Wyr.* Wdzięczność publiczna powinna ten dzień poświęcić, wywięzuiąc się temu, który przygotował ludzi do tolerancyi. *Gaz. Nar.* 1, 202. – Ale się wywiążę... *Teat.* 19, 68 oddam, odwetuię, zapłacę. WYWIĄZIĆ, *ob.* Wywięzić. WYWIĄZNĄĆ, *ob.* Wywięznąć. WYWIĆ, *F.* wywiie *cz. dk.*, wywinąć *idntl.*, wywiiać *ndk.*; *Bh.* wywinauti; *Sr.* 1. wuwihvu; *Vd.* isviti, vunsviti, vunsvjiati; *Cro.* izviam, izchesznuti, izcheßznujem, izmaknujem, izmeknujem *Rg.* izvinuti, izviâti; *Bs.* iscesnuti; *Sla.* izmotati (cf. wymotać), izvaditi (cf. wywadzić); *Ross.* вывить, вывивать, извить, извивать; *Ec.* извиваю; zwinięte rozwinąwszy wyiąć, herauswinden, auswinden, loswinden, loswickeln. Wywiiam co z płatka, *euoluo*

tegumentis aliquid. Cn. Th. 1341. Wywinął pierścień z płatką. *Tr.* Wywinienie, wywinięcie; *Ross.* вы́вивка. Wywinął się z płaszcza, którym trzymała, i uciekł. 1 *Leop. Gen.* 39, 18, odbieżał płaszcza. 3 *Leop.*, zoſtawił szatę swą u mnie. *Bibl. Gd.*) Z zdradliwych sideł śmierci się wywinęła. *Zbil. Lam. B* 1, wywiązała, wymknęła, wyślizła). Wywinąć się, wypleść się, wykręcić się, wywikłać się, wymotać się, *fig. tr.*, ſich herauswinden, herauswickeln, herausdrehen. Nie masz niebogo, nie masz inszéy nitki, Z tak trudnego się labiryntu wywić. *Pot. Syl.* 69. Kogo się nieszczęście imie, nie łacno mu się wywinie. *Cn. Ad.* 352, *Rys. Ad* 24. Umknąć, uciec, wywinąć się. *Cn. Ad.* 1203. Bożek, co darmo różne bierał kształty, wywinął się pachołkiem, z babſkich się wyprawił łachmanów. *Zebr. Ow.* 371 *in iuuenem rediit*). Od kresów nieuchronnych nikt się nie wywinie, Czy kto ma serce krzywe, czyli cnotą słyuie. *Zab.* 13, 237 *Nar.* Wątpię, żebym się z téy robotki z całym grzbietem wywinął. *Teat.* 7 *c*, 68. Nie, nie wywiniesz mi się hultaiu. *Teat.* 17 *b*, 57. Ja nic nie chcę, żebym się tylko z duszą ztąd iak tak wywiła. *Teat.* 43 *c*, 115 *Wyb.* - Wywinąć się zkąd, wysnować się, wiiąc się wyniknąć, wydobyć się, okazać się, wyrosnąć, ſich woraus entwickeln, entfalten, erwachſen, entſpringen, entſtehen. Dziś po tak krętéy z labiryntu nici kłębek się naszéy pociechy wywiia. *Pót. Syl.* 433. Zawsze się kłębek po nici wywinie. *Pot. Arg.* 699. Plemię się trzecie miedziane wywiło. *Zebr. Ow.* 5, *succeſsit*, wylęgło). Namaścić ciało tym oleykiem, ſkóra zgrubieie, włosy powſtaną, ogon wywinie się, palce w kopyta zbiegą się, uszy podniosą się, człowiek się ſtanie osłem. *Boh. djab.* 149. Wsrzód poważnéy siwizny, w pół wierzchu głównego, włos się był wywił. *Zebr. Ow.* 188, *inhaerebat*). Chory doznawa wielkich przykrości, póki się nie wywinie kołtun. *Pam.* 85, 1, 879, bis der Weichſelzopf hervorbricht, herauswächſt, ausbricht. Kołtun wywił mu się z brody. *Pot. Jow.* 187. Baby na wywicie kołtuna daią rozmaite zielſka *Comp.* 391. - §. Wywiiać, zwiiać, zwiiaiąc wyciągnąć, abwinden, abwickeln, *pr. et fig.*, n. p. Wszyſtko iak z kłębka wywinę, i całą przyczynę złych kroków syna Wc Pana powiem. *Teat.* 78, 52. - §. Wywinąć, rozwinąć, zwinięte rozpuścić, wywikłać, aufwickeln, auseinander wickeln. Już wywiiano chorągwie. *Tr.* - §. Wywinąć członek z ſtawu, WYWICHNĄĆ, zwichnąć, wytknąć, wybić; *Boh.* wywinauti, wytknauti, wymknauti, wymrſſiti; *Slo.* wytkýnám; *Sr.* 1. wuwihnu; *Crn.* ſvineti, ſviném; *Vd.* s'vyt, isvyt, is glida premiknit, svineti, isgeniti, sviti, kuſt vunvrezhi, ismekniti, isvrezhi; *Cro.* zvinuti, zvíjam, izvinujem, izvinuti, izviam, navinujem; *Dl.* razglabam; *Bs.* uvinuti koje uddo, navinuti uddo, izcjoſſiti; *Ross.* вы́вихнуть, вывихать, вывихивать, свихну́ть, извихивать. Gdy kto rękę abo nogę wywinie, że mu z ſtawu swego wypadnie, tedy doktor, chcąc onę rękę abo nogę znowu w ſtaw swóy wprawić, naciąga iéy. *Sak. Kal. D* 4 *b*. Nie g[illegible]ałt czyni lekarz, gdy pacyentowi swemu wywinioną z ſtawu rękę z niemałym iego bolem naciąga. *Smotr. Nap.* 60. Wybicie nie zupełne kości czyli naderwanie lub wywichnienie, gdy wybite iabłko wyſkoczy z swéy solniczki, na iéy brzegu ſtanie i utrzyma się. *Perz. Cyr.* 99. Skoczek nogę wywinął, i ieszcze chroma, nie można go brać pod siodło. *Teat.* 19 *b*, 67. Narzędzia do naciągania nóg lub rąk zwichnionych. *Czerw.* 37. O wypleceniu albo wywinieniu. *Cresc.* 543. Wywichnienie nogi końſkiéy, *Rs.* выпадокъ, (cf. wypadek); das Ueberköthen; (*Rs.* извихтіе wykrzywienie). Kogo się nieszczęście imie, ten i nos ucieraiąc, palec wywinie. *Cn. Th.* 352, *Rys. Ad.* 24. To wszyſtko w swéy przyrodzonéy klóbie ſtanąć nie może, póki ie nieszczęsna schisma z ſtawu wywiia i na mieyscu swém ſtanąć nie dopuszcza. *Smotr. Ex.* 11. Aż ia wszyſtkie siły zwarłszy, zwichnę go w krzyżach.. *Jabl. Tel.* 66, przełamię go w krzyżach). - *Similiter*: Tymokrat go wtedy puinałem uderzył; wywinął mu się puinał, uderzył go płazem. *Jabl. Tel.* 183, wykręcił mu się, przekręcił się, der Dolch entwand ſich ſeiner Hand, drehte ſich um. - §., Wywiiać co, wywiiać czém, zamachnąwszy wybiiać, womit herumfuchteln, herumflackern, herumfackeln, herumſchleudern. Szablą wywinął na powietrzu. *Off. Str.* 2. Już ich ogniſte miecze rzucaiąc poſtrachy, Koliſte na powietrzu wywiiały machy. *Przyb. Milt.* 186. Ukrwawioną pochodnią matka męża mego Wywiiała, będąca wzroku groźliwego. *Bardz. Tr.* 569. Tuż przy samym nosie, iak mi wzięli wywiiać.. *Teat.* 43 *c*, 156 *Wyb.*, machać szablami, kiiami). - Wywiiać, wywiiać się, idąc, tańcuiąc, zwinnie obracać się, dokazywać, wyſkakiwać, *Rg.* izviati, ſich herumtummeln, herumflankiren, herumſpringen, ſich drehen und wenden. Chłopię złe, zapalczywe, koło mnie wywiia, J co raz mi na drodze zaſtępuie. *Gaw. Siel.* 383. Tak wartki, iż na końcu śpilki angleza wywiiać potrafi. *Teat.* 28 *b*, 9. Wywiia się w tańcu; er ſchwingt ſich. *Tr.* Tańcuiąc mówi do niego: a Pan nie wywinie? *Teat.* 43 *c*, 66 *Wyb.* Milo po zabiciu Klodyusza zwykłemi iuż krokami wywiiać się musi, aby honor swóy mógł ochronić. *Siem. Cyc.* 464. Musiano ważyć zdania, a z niemi się zręcznie tu i owdzie wywiiać. *Nar. Tac.* 3, 97. Cóż za okropność w zdradnym wywiia się toku! *Teat.* 46 *d*, 40, wytacza się, toczy się, wali się, wywala się).- Nie śmieiąc za siebie nawet się obeyźrzeć, w bok wywinął kominka. *Off. Bay.* 1, wybił kominka, wymknął się). Nie ieden panicz długów narobiwszy, kominka prawnego wywinął. *Teat.* 22, 37, użył wykrętu, wykręcił się sianem). Tym trochę się zmięszał; wywinął natychmiaſt kominka, i ſkoczył do preiudykatów. *Off. Str.* 3, użył wybiegu, konceptu; poskoczył do głowy po rozum). - Wywiia na koniu. *Tr.*, toczy koniem, er tummelt das Pferd, tummelt ſich mit dem Pferde herum. - Rzéka się przez żyzne wywiia pola. *Tr.*, wężykiem płynie, wiie się płynąc, ſich ſchlängeln; *Rs.* извивистый wężykowaty). WYWICHLIĆ, WYWICHŁAĆ; *ob.* wywikłać. WYWICHNĄĆ, wywinąć, *ob. pod*: wywić.

WYWIE; *ob.* wywiedzieć.

WYWIĘDNĄĆ *med. idntl.*, zupełnie powiędnąć, wyschnąć, durchaus welk werden, verwelken, *Rs.* вывялиться, вывяливаться; *Slo.* wywadnauti. Wywiędła twarz farbę ſtraci. *Hul. Ow.* 131. W wywiędłych członkach zgrzybiałéy ſtarości Zimną podżega chciwość do miłości. *Paſt. F.* 7. Ramię twoie suchością wywiędnie; a oko twoie ciemnością wielką zasłonione będzie. *Rey Pſ. Xx* 5.

WYWIEDZENIE się, *ob.* wywiedzieć się. WYWIEDZIE, wywiodę; *ob.* wywieść, wywieśdź.

WYWIEDZIEĆ się *zaimk. dk.*, *wywiadać się, *wywiadować się, *wywiedować się, wywiaduie się *kontyn.*, wywiadywać się *czstl.*, wywiadywać się czego, ſtaranie łożyć by się dowiedzieć gruntownie, dochodzić, wypytywać się, wymacać kogo, przetrząsać go; ausʒuforſchen ſuchen, ausforſchen; wywiedzieć się *effectiue*, dowiedzieć się zupełnie, zgruntować, zgłębić, erforſchen, alles gründlich erfahren, auf den Grund kommen, *Bh.* wyzwjdati, wyzw'edeti, wyſſetřiti, wyſſetrowati, wyſſetřugi; *Vd.* issveduvati, posveduvati, sveduvati, vunsveduvati, vunſposnuvati, posveduvatiſe, posnanjatiſe, svedeti, issvedeti, vunsvedeti, isvanzhati, vunsvanzhati, vunsgledati, vunſposnati; *Cro.* izvedeti, izvedam, zvédam, zeznávam (cf. zeznać), jspitati, jzpitavam; *Dl.* opraſam (cf. *prosić); *Rg.* izvidjeti; *Rs.* извѣдать, извѣдывать, развѣдать, развѣдывать, перевѣдаться, перевѣдываю́ѣ. Począł się wywiadować o sprawach waszych, i ieszcze myśli waszych badać się będzie. *Dambr.* 246. Daléy spowiednik na grzesznym iak nayroſtropniéy wybadywać się powinien, i inszych grzechów iako nayprzyſtoyniéy pytać się i wywiadywać, aby spowiedź doſkonała była. *Pim. Kam.* 40. Niechay się piérwéy tego dobrze *wywieduią, a potym niechay wierzą. *W. Pſ. W.* 3, 85. Ezdras na to był sposobił serce swoie, aby się wywiadał zakonu Pańſkiego. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 7, 10, aby się wywiadował. 3 *Leop.*, aby szukał zakonu. *Bibl. Gd.*, aby się o nim wywiedział, aby go wynalazł, odkrył). Proroctwa się wywiadać ślemy Febowego. *AKchm. W.* 34. Jeſtem śpieg, odpowiedział Diogen Filipowi, abowiemem tu przyszedł wywiadować się, ieśliżebyś tak sobie niemądrze poczynał, iak o tobie słuch ieſt. *Eraz. ięz. J 3 b.* Wywiaduiący się, *ob.* wywiadownik). Jeśliże ieſt rząd dobry między poddanymi, wdawszy się z kim nieznacznie w rozmowy, wywiaduią się sami. *Star. Dw.* 52. Powſtawaią o tym *gadania i poswarki, w których się spieraiąc wywiaduią, coby lepszego było. *Glicz. Wych. G 4 b.* Z pilnością się wywiedzieli albo inkwirowali, i prawdziwie osądzili. *Smotr. Lam.* 184. To wywiadowanie albo examen za słuszną rzecz uznał. *ib.* 184, indagacyą, śledztwo, *Rs.* извѣданïе, Unterſuchung; cf. wywiad, wywiady, wywiadki, wzwiady). *Omiſſo pronomine reciproco*: Uliſſes, gdy się wrócił z swego długiego ieżdżenia, choć go pytano, a wywiadowano na nim rozmaitemi *obyczaymi, ktoby był, iednak nie powiedział. *Eraz. ięz. L 6 b.* - §., wywiedzieć się, *cum effectu*: Wszakżem ci się zupełnie otworzył, iużeś się o familii moiéy wywiedział, o dobrach, które na mnie spadaią, i t. d. *Teat.* 48 *d*, 12. Gdy iuż według takowego pytania, sędzia wywie się, i sprawę będzie znał, .. *Sax. Poſt.* 18. Nie gań nic piérwéy, niż się wywiesz, wyrozumiéy piérwéy, a potym ſtrofuy. *Bibl. Gd. Syr.* 11, 7; piérwéy niżli wypytasz, nie łay nikomu; ale gdy wypytasz, karz sprawiedliwie. *Leop.*) - *Omiſſo pronomine recipr.* Żwawy, radby wiele rzeczy wywiedział, dowiedział się; a żaden z nim mówić nie chciał, bo mu żaden nie wierzy. *Eraz. ięz. F.* 4.

WYWIEDZIENIE, *ob.* wywieść, wywieśdź. WYWIEDZINY, *ob.* wywiady, wywiadki, cf. wzwiady. WYWIEDZIONY, *ob.* wywieść, wywieśdź. WYWIEIĘ, *ob.* wywiać. WYWIEKOWAĆ, *ob.* przewiekować, przeżyć, wyżyć. WYWIELBIĆ, *ob.* uwielbić, wychwalić.

WYWIELGA, WYWILGA, - i, *ż.*, WILGA, boguwola, ptak. *Włod.*, *Cn. Th* 1340, *Bh.* ʒlatohláwek (cf. złotoglowek); *Sr.* 1. knadʒ; *Crn.* kobilar; *Cro.* vuga, ſuna, gringlin; *Sla.* vugga; *Bs.* vuga, ſgjugna, sgjutovoglka (cf. żołtaczek); *Rs.* иволга, дубоно́ска. Wywielga, wilga, *oriolus galbula*, wielkości kosa, cała żółta, na zimę odlatuie. *Zool.* 263, der Goldfink; *turdus nitens*, ptak tak piękny, że o piérwszeńſtwo mógłby iść z innemi, zowie się też drozd zielonek. *Kluk Zw.* 2, 286.

WYWIEM się; *ob.* wywiedzieć się. WYWIEŃCZYĆ, *ob.* uwieńczyć, wieńczyć. WYWIERAĆ, *ob.* wywrzeć.

WYWIERCIEĆ *cz. dk.*, wywierci *F.*; wywiercać *ndk.*, wywiertywać *czstl.*; *Bh.* wywrtati; *Sr.* 1. wuwarcʒu; *Vd.* isvertati, vunsvertati, *Cro.* zvertávam, izvertavam, izdubzti (cf. wydłubać); *Hg.* kefúrom; *Bs.* izreſcetati, isprobadati; *Rs.* извертѣть, изверчивать, извертнуть, изве́ртываю, вывертѣть, вывертнуть, вывертывать (= wykręcić), изверли́ть, высве́рлить, высверливать, выве́рчивать; *Ec.* вывертѣть; = świdrem wydrożyć, wyświdrzyć, herausbohren, ausbohren. Wyborować dziurę w mosiędzu, żelazie, t. i. wywiercieć. *Mag. Mscr.*, *ob.* borować, berować). Wywierć dziurę w desce. *Tr.* Wywiercone trociny, *ob.* wywiortki). Wywiertywać. *Kąck. Pas.* 13. Wywiercenie armatne; *Ross.* сверли́на wydrożenie przez wiercenie. (*Rs.* вы́вертка wykręt, wybieg; graycar ſtrzelbowy; *Ec.* вы́вертка wiewiórka). - §., wywiercieć się, wykręcić się, wyśliznąć się, wywinąć się, wymknąć się, uyść, ſich herausdrehen, herauswickeln, entſchlupfen, entwiſchen, entgehen, entkommen. Wszyſtkich noc iedna czeka, nikt się nie wywierci, Każdy musi wędrować w ciemną drogę śmierci. *Mon.* 69, 450, *idem*, *Hor.* 1, 127 *Min.* Śmierci żaden się nie wywierci. *Ryſ. Ad.* 63. Komu Bóg ieszcze nie obiecał śmierci, By dobrze ſkonał, z grobu się wywierci. *JKchn. Dz.* 100, komu Bóg ieszcze nie obiecał śmierci, ten i z grobu się snadniuchno wywierci. *Cn. Ad.* 351. J z grobu się samego wywierca, komu śmierć nie była naznaczona. *Pot. Arg.* 654. Niewinny przez samę śmierć szczęściu się wywierci. *Bardz. Tr.* 391. Choć kaźń tu minie, to się z niéy po śmierci Człek nie wywierci. *Hor.* 2, 96 *Kniaź.* WYWIERCIPIĘTKOWAĆ; *ob.* wiercipiętkować.

*WYWIERSZYĆ, *WYWIERZCHYĆ *med. dk.*, wyrównać aż do wierzchu, wysokością doyść, gleiche Höhe erreichen, gleich kommen. Wyznam na koniec, że szczupłość mych wierszy, Ogrom twéy chwały nigdy nie *wywierszy. *Mon.* 74, 39. nie dosięgnie.

WYWIERZGNĄĆ *cz. idntl.*; wywierzgać *ndk.*, wywierzgiwać *czstl.*, wierzgaiąc wybić, wyrzucić, hinten ausſchlagend, mit den Hinterfüßen, herauswerfen, ausſchlagen, herausſchlagen; wierzgaiąc wyſkoczyć, hüpfend ausſchlagen. *Bndtk.*

WYWIEŚĆ, wywieśdź, wywiódł, wywiedli, *F.* wywiedzie, wywiodę cz. *dk.*, wywodzić, *wywadzać, (*diſtgu.* wywadzić), *kontyn.*, *Bh.* wywesti, wywedl, wywedu, wywadeti; *Slo.* wywéſti; *Sr.* 1. wuwedu, wuwojam; *Sr.* 2. huwaſci;

wáſcę; *Cro.* izvadivam, izprovodim; *Bs.* izveſti, izvoditi, (*Bs.* izvaditi, = wyciągnąć), *Rg.* izvèſti, izvoditti, vàditi, vodim; *Ross.* вывесть, выводить, вывожду̀, вывожу̀, выва́живаю, изве́сть, изводи́ть, производѝть, произвѐсть; *Ec.* извести́, изводити, извожду̀; wywieść kogo ſkąd, wiodąc prowadzić, wyprowadzić, herausführen, hinausführen, ausführen, hervorführen, vorführen. Wywodzę na plac. *Cn. Th.* 1342. Dzień się biały rodzi, Już słońce na świat woźniki wywodzi. *Bardz. Tr.* 7. Wywiedziony, wyprowadzony ſkąd, *Rs.* вы́веденецъ, переведенецъ. Wywodzę woyſko. *Cn. Th.* 1342. Ci mężowie i ze złéy toni ludzie wielką wymową swą *wywadzali. *Gorn. Dw.* 240. - *Figur.* Chcę, żeby z uſt twoich sam to usłyszał, i żeby się wywiodł z błędu. *Teat.* 27 *b*, 66, żeby wyszedł z błędu, daß er aus dem Irrthume geführt werde, daß er aus seinem Irrthume herauskomme. - Wywieść kogo z rozumu, pozbawić go rozumu, odurzyć go, zmącić go, pobałamucić go, omamić go, einen vom Verſtande bringen. Wszak wiesz co mówił, iako cię wywodził z rozumu. *Pot. Syl.* 63. Mahomet umyślił Skanderbega chytremi fortelami oszukać, a zdradą swoią Turecką z rozumu wywieść. *Baz. Sk.* 526, zbłaźnić). Wywieść kogo w pole, wieść za nos, oszukać, einen in die Fichte führen, bey der Nase herum führen, berücken. Za nos kogo wodzić, w pole wywodzić. *Cn. Ad.* 1299. Nie trzeba nas tu błaźnić i wywodzić w pole. *Pot. Arg.* 81. Kobiety, choć się nie uczą w szkole, Przecię wywiodą w pole. *Lekarſt.* C3 *b*. Wywiódłbym ich w pole tak, żeby im nigdy do domu trafić nie było podobna. *Teat.* 36 *b*, 26. Tak ią w pole wywiedziemy, że nie będzie wiedziała, ſkąd rodem. *Teat.* 1 *c*, 36. Złe uczynki swe umieią pięknemi słowy zdobić, a tak nieiednego w pole wywieść. *Kosz. Lor.* 55. Nie ciebie to w pole wywieść. *Teat.* 33 *d*, 90. - Zmyślił, że nie umie odpowiedzieć, żeby wyczerpnął zdanie przeciwnika, i wywiódł go daléy w pole. *Kłok. Turk.* 166, żeby go wyciągnął w dalszą mowę, żeby go daléy wywabił, wymacał, ihn noch mehr auszuholen, auszuhorchen, auszuforschen, ihn noch tiefer hinein zu führen, (ins Gespräch). - *tr.* Wywieść co nie było, wyprowadzić z niczego, ſtworzyć, czynić że co wyniknie, wytworzyć, hervorführen, hervorbringen, erschaffen, erzeugen, zeugen. Chcąc Bóg z niczego *wyprowadzić* świat, od tego zaczął, że *wywiódł* materyą nieułożoną. *Zał. H. T.* 3. To bóſtwo, które wszyſtko z niczego wywiodło, Tak człeka utrzymuie, iak i muchę podłą. *Zab.* 13, 240 *Nar.*, *idem*: *Nar. Dz.* 2, 200. Aniołowie ſtworzycielami żadnéy rzeczy być nie mogą, iż ſtworzenie ieſt wywiedzenie rzeczy z niczego, t. i. bez żadnéy *przedłożonéy materyi. *Sak. dusz.* 47. Naród żydowſki Bóg manną karmił, dla niego z ſkały suchéy wody wywodził. *Zrn. Pſt.* 3, 526. Niechay wywiedzie ziemia dusze żywiące w *narodzie swym. 1 *Leop. Gen.* 1, 24, niech zrodzi. 3 *Leop.*, niech wyda ziemia. *Bibl. Gd.*, niech spłodzi). Z przyrodzenia ieſt każdemu żywemu ſtworzeniu przyzwoite, że ma chciwość ku wywiedzeniu płodu. *Kosz Cyc.* 31, ku spłodzeniu, *cupiditas procreandi prolem*, Kinder zu zeugen. Wywiodę ia sam plemię narodu ludzkiego Niepodobne pierwszemu, z początku dziwnego. *Otw. Ow.* 17, wyſtawię). *Similiter*: Dobry z dobrego ſkarbu serca wywodzi rzeczy dobre; a zły ze złego ſkarbu wywodzi złe rzeczy. *Radz. Math.* 12, 35, wynosi. *Bibl. Gd.*, wydobywa, bringt hervor. - Wywieść, wyciągnąć iako z rodu, z początku, wyprowadzić pasmem, herleiten, ableiten. Władysław z Jagiełłów ród oycowſki wywodzi. *Tward. Wł.* 4. Ślęzaków Kureusz śmie wywodzić z rayſkich ogrodów poetów zmyślonych. *Stryik.* 69. - Wywieść kurczęta, wyprowadzić kurczęta wysiedziawszy ie, *Ross.* выводить цыплятъ, die ausgeheckte Brut vorführen. Strach o dziecinę cierpi, iak ptak, kiedy dzieci wywodząc, na dół z gniazda wysokiego leci. *Zebr. Ow.* 195, *producens*). Wywodzą się ptacy; *cum visi sunt adulti pulli avium paululum egredi nidis et circumvolare, tum expertas vires, libero caelo, suaeque ipsorum fiduciae permittunt. Cn. Th.* 1342, piſklęta zaczynaią z gniazda wylatywać, ſkrzydełka probuiąc w locie, die jungen Vögel fangen an dem Neſte zu entfliegen; cf. gniazdosz, gałęźnik). - *Transtulit eleganter auctor Cantici:* Swita, Mierzcha, *dicens*; wywiodły się ſtare lata, *abierunt ceu pulli volucrum e nidis. Cn. Th.* 1342; Wywiodły się lata dawne, zmarły czasy złote, sławne, Dziś naſtały ołowniane, Nasze szczęście malowane. *Pieśn. Kat.* 168, uleciały, upłynęły, minęły, wytoczyły się, die Jahre sind entflohen. *Simil.* Wywiodły się ſtaremu lata. *Kołak. W. C* 1, odżył swoie). - Wywodzi się białogłowa, położnica odwiedza kościoł pierwszy raz po połogu, die Sechswöchnerinn hält ihren Kirchengang. Jeſt zwyczay kościelny, iż się białogłowy po *rodzaiu z dziateczkami wywodzą, idąc do kościoła, aby Bogu za *rodzay dziękowały. *Sk. Kaz.* 524 *b*. Biała głowa brzemienna z dóbr wyrzucona być nie ma, nie tylko przed zlężeniem, ale i po zlężeniu, póki do kościoła nie póydzie, albo się nie wywiedzie. *Szczerb. Sax.* 28, *ob.* wywodziny). - Wywodzę świadki, ſtawiam świadki, wyświadczam się, Zeugen aufſtellen, aufführen. *Cn. Th.* 1342. Wywiedzenie świadków, *Rs.* сводъ. Wywodzić się z czego, oczyszczać się, sprawować się z czego, usprawiedliwić się, wytłumaczyć się, uniewinnić się, sich rechtfertigen (cf. *Rs.* вывесть plamę wywabić), reinigen, seine Unschuld darthun. Są słuszne sposoby, któremi ludzie z wyſtępków sobie zadanych wywodzić się, abo oczyszczać maią. *Baz. Modrz.* 243. Niewinności swéy przysięgą wywodzić nie mogą. *Szczerb. Sax.* 18. Przysięgą się z tego wywiódł, iż nie dla téy przyczyny pogardza opieką. *Chelm. pr.* 94. Niechay iako chce z tego się wywodzi, Winien, i godzien, aby był karany. *P Kchn. J.* 120. Trudno się iednak z tego wywieść usiłuie. *Otw. Ow.* 502. Niechay nam ci panuią, co się z królów rodzą, Cnotą, męſtwem, rozumem ludziom się wywodzą. *Pot Arg.* 108, wykazuią takimi być, dowodzą swóy ród, sich dadurch als solche darthun, bewähren. Gdy komu kto przymówi, za lekkość maią spokoynie się a wedle prawa wywieść i rozprawić; powiadaią, iż członek cnoty utracił, kto się nie wysiekł, ale wywodził. *Sekl.* 21, wytoczyć sprawę do sądu, prawować się, seine Sache vor Gericht ausmachen, vor dem Gericht führen, ausführen. - Wywodzić, dowodnie wykazać, dowodzić, dowodami okazać, (*Slo-* dowoditi *deducere*); erweisen, mit Beweisen darthun, etwas gründlich durchführen; *Rg.* izvoditti, ſvoditti, vàditi,

zaglâviti, *concludere).* Umiem rzecz wywodzić, i mówić o rzeczach głęboko. *Bach. Epikt.* 60. Któż winnieyszym, czyli ten, co przeſtaie kochać, czy ten, który przeſtaie podobać się, ta rzecz nie ieſt, ani będzie prędko wywiedziona. *Węg. Mar.* 1, 132, wyłuszczona dowodnie, zgłębiona, zgruntowana, wyważona). - Wywodzić co, wytoczyć, wyprowadzić, ciągle odbywać, odprawiać, nach einander veranſtalten, abhalten, aufführen, abwarten. Maiąc wzgląd na tak częſte komiſſye, które podkomorzy z niemałym swoim kosztem wywodził, a to bez ſkutku, oſtatnią iuż w tym interesſie ſkładamy. *Vol. Leg.* 5, 592. - Zaczyna przed swoiemi sąsiadkami wszyſtkie reie wywodzić. *Mon.* 71, 111, wyprowadzać, wytaczać reie, den Reigen anführen. - W téy sztuce Wenus na muszli morſkiéy siedząc wyiachała, trzymaiąc Parysa związanego łańcuchem; co wywiedli Jan i Piotr Myszkowscy. *Gwagn.* 183, grali tę rolę, udawali, okazali, ſie führten dieſe Rolle auf, führten ſie aus, exequirten ſie. - Wywodzić co, rozwodzić, wytaczać, wywiiać, ciągle wydawać, nach einander hören laſſen, z. B. abſingen, abtrillern. Głośne słowiki z topoli swoie wywodzą trele. *Zab.* 13, 6, *Swiętorz.*; Słowiki w koło téy wody wywodzą wycwerki. *Tol. Saut.* 125. - Wywodzić się z czém, obszernie się rozwodzić, weitläuftig erörtern, weitläuftig werden. Zawikłanym z swoich myśli wywodzą się ſtylem. *Mon.* 64, 717. - *Math.* wywodzić liniią, wyprowadzić, wyciągnąć, eine Linie führen, ziehen, aufſetzen. Proſtopadła między dwoma bokami przeciwnemi w równoległoboku wywiedziona, nazywa się wysokością tego równoległoboku. *Jak. Mat.* 1, 99. - Wywieść mury, wieże, kominy, wyprowadzić, wybudować, wyſtawić, *Vd.* gorpelati, gorpoſtaviti; ein Gebäude u. ſ. w. aufführen, aufbauen, in die Höhe hinauf führen, hinausführen. Pozbyliście klasztoru budownika swego, który on zapocząwszy murem z gruntu wywiódł. *Groch. W.* 427. Które miaſta wywiódł a poſtawił, napisane są wszyſtkie. *Leop.* 3 *Reg.* 22, 39, które pobudował. *Bibl. Gd).* Wywiodłem siedm ołtarzów. *Leop. Num.* 23. Spędziwszy z pola roty, wegnał ie za mury, Wnet wieże ku szturmowi wywodzi do góry. *Bardz. Luk.* 29. Kominy murowane, wywiedzione znacznie nad dach, dymowi nie daią się rozpościerać. *Kras. Podſt.* 1, 95, wyprowadzone). Podkopy, miny, ganki i galerye podziemne, wywiedzione pod wałami fortecznemi. *Jak. Art.* 3, 308, prowadzone).

WYWIESIĆ, *F.* wywiesi, wywieszę *cz. dk.*, wywieszać *ndk.*, zewnątrz czego zawiesić co, heraushängen. Flotta na znak radości, którą w ów dzień miała, Różnobarwne chorągwie zewsząd wywieszała. *Przyb. Luz.* 56. Naſtawiwszy świeczek, a wywiesiwszy chorągiewkę, całą noc za bębnem biegaią. *Zrn. Pſt.* 2, 467. Biała firanka oknem wywieszona, którą wiatr wachluie. *Teat.* 32 *b*, 67, wisząca za oknem). Znak wywieszony, *Rs.* вывѣска. Stróż ratuszowy w tę ſtronę, gdzie ogień zobaczy, za dnia ma proporczyk wyſtérczyć, a w nocy kaganiec wywiesić. *Sax. Art.* 60. W ręce, którą z łożka wywieszał, iabłko srebrne miewał, Alexander Wielki, iż kiedy zasypiać chciał, ono mu iabłko z ręki na miednicę wypadało, tak że się zawżdy od dźwięku onego ocucić ze snu musiał. *Kosz. Lor.* 23 *b*, wyſtérczał, wysuwał, wyciągał). - Wywiesić ięzyk, wyścibić, wyſterczyć, *Bs.* isplaziti jezik; die Zunge ausſtrecken, herausſtrecken, (heraushängen). Gdy mu kazano ięzyk wywiesić, on go wnet wytoczył. *Leop.* 2 *Mach.* 7, 10, gdy mu kazano ięzyk podać, zaraz go podał. *Bibl. Gd).* Pies wściekły, uszy i ogon opuściwszy, ięzyk wywiesiwszy, biega. *Comp.* 119. - Naśmiewać się z kogo, ięzyk wywiesiwszy. *Eraz. Dw. a.* - §., wywieszam się zkąd, *immineo ex superiori parte. Cn. Th.* 1341, (cf. wywisnąć), ſich ganz herauslegen (aus dem Fenſter), ſich heraushängen. Ludzie się z ciekawości z okien wywieszali. *Tr.* Gospodynie z muru nagiemi piersiami wywieszaiąc się, i ręce rozciągnąwszy, Rzymiany poprzysięgały. *Warg. Cez.* 182, cf. wywalić się.

WYWIESZCZYĆ *cz. dk.*, wywieszczać *ndk.*, zupełnie ze wszyſtkiém obwieszczyć, wyiawić, wyłuszczyć, völlig bekannt machen, andeuten, vollſtändig auserzählen. Niech ci iuż tę hiſtoryą do końca wywieszczę. *Pot. Arg.* 423. §., wywieszczyć, *ob.* wywróżyć, ausprophezeihen, wahrſagen, ausdeuten.

WYWIETRZALEC, - lca, *m.*, Kobaldblume, siatkokrusz kobaltowy, który długo na wilgotném mieyscu leżąc, czerwienieie albo żółcieie. *Kluk Kop.* 2, 248. WYWIETRZEC *niiak. dk.*, wywietrzać, *wywietrać *ndk.*, wyparować, parowaniem moc utracić, zwietrzeć, niknąć, auswittern, verwittern; *Bh.* wywětrati, wyćichnauti (cf. cuchnąć), wypachnauti (cf. pachnąć); *Vd.* isvetreti, isvetretiſe, isduhati, vunsdiſhati, vunsdehniti (cf. wydychać, wydyszeć), iskaditiſe, (cf. wykadzić), vunſkaditiſe, prekaditiſe, ishlapiti, vunsnevunjatiſe, vunsvedretiſe; *Cro.* zvetrújem, szlápem; *Rg.* vjètriti, izvjetriti; *Bs.* vitriti, izvitriti, ludovati; *Rs.* вывѣтриваться, выдохнуться, выдыхаться, изпариться, изпариваться, изстоятъся (cf. wyſtać się); *Ec.* извѣтрѣваю; *phys. et fig. tr.* Wino, które na wierzchu *sądu, iako bliżéy wiatru, mdleysze bywa, abowiem *wywietra. *Cresc.* 345. Wywietrzałe wino, waniek, zwietrzałki, *Cro.* zevrelicza, *Maritim.* maſſa, ſchaaler Wein. Wywietrzały, *Ec.* извѣтрѣлый, выдохлый, ausgewittert, verwittert, ſchaal. Wywietrzenie, zwietrzenie, zwietrzałość, *wywietrzałość, das Verwittern, Auswittern, Schaalwerden, die Schaalheit, *Rs.* выдохновéніе, выстой. - Złośnicy iako łóy tłuſtéy ofiary zniszczeią, A z dymem zaraz precz wywietrzeią. *Ryb. Ps.* 66, *ob.* z wiatrem, z dymem póyść). Jeszcze ci nie wywietrzało to szaleńſtwo z głowy, które nas niespokoyności nabawia? *Teat.* 10 *b*, 58, nie wyszumiało). Już też myślę zaniechać owéy pani i nie Myślę o niéy, cale mi z serca wywietrzała. *Opal. sat.* 9. O to cię proszę, racz moie chęci Nie w wywietrzałey chować pamięci, Nie bądź tyranką, pamiętay tego Który cię kocha, kochayże iego. *Tward. Dafn.* 85, choway go w żywéy pamięci). W sławnéy Polszcze męſtwo wywietrzało. *Rak. Pob. Biij*, cf. spełznąć). Stary, zapamiętliwy, wywietrzał mu rozum, wywietrzała pamięć. *Cn. Ad.* 1100, *ob.* wyſtarzał się z rozumu). Wywietrzałe słowa, wyſtarzałe, nieużytne, *obsoleta. Cn. Th.* 1341 WYWIETRZYĆ *cz. dk.*, wywietrzać *ndk.*, wietrząc wyczyścić, zupełnie przewietrzyć, auslüften, auswittern, *Bh.* wywětrowati, wywětrugi, wýwětřim; *Vd.* vunsesrakati, iskaditi, vunpokaditi, vunſkaditi, (*Vd.* isvedreti, vunsvedreti, s wypogo-

dzić, wyiaśnić); *Cro.* izvetriti, izvetrivam, hlapeti, hlapem; *Ross.* вывѣтривать, извѣтривать, извѣтрить, вывѣтриваю. - *§.*, wywietrzałym uczynić, auswittern machen, schaal machen.

WYWIETSZEĆ, WYWIETSZYĆ, *ob.* wywiotszeć, wywiotszyć.

WYWIEW, - u, *m.*, wywiewanie, wywianie, das Herauswehen, Auswehen. Wywiew, WYWIEWA, - y, *ż.*, WYWIEWKA, - i, *ż*, zwiewa, zawiewa, gromada n. p. śniegu, piasku, na kupę wywiana, ein zusammen gewehter Haufe, z. B. eine Schneewehe, ein Schneeberg, Sandberg. - *§.*, wywiewki od wywianego zboża, *Bh. et Slo.* wy w'egky *quisquiliae*, *Rs.* вывѣвки plewy, ausgewürfelte Spreu. WYWIEWAĆ, *ob.* Wywiać. WYWIEWACZ, - a, *m.*, który co wywiewa, *ob.* przewiewacz, der Ausweher, Auswürfler.

WYWIEŹĆ, wywiózł, wywieźli; *F.* wywiezie, wywiozę *cz. dk*, wywozić *ndk. et kontyn.*; *Bh.* wy wezti, wywážeti; *Slo.* wiwážat; *Vd.* isvositi, vunvositi; *Cro.* izveszti, izvasam; *Rs.* вывезти, вывозить, извозить; *Ec.* извощичаю (cf. zwoszczyk); wozem lub nawą wyprowadzić, zu Wasser oder zur Achse ausführen, zu Wagen ausführen. Wywozić z państwa towary. *Tr.* Wywożenie, *ob.* wywóz. - Wywozić z transetu.

WYWIĘZIĆ *cz. dk.*, z więźnienia wyzwolić, wyratować, *pr. et fig. tr.*, einen Stecken gebliebenen heraushelfen; einen befreien. O duszo moia, kto cię z téy okropnéy wywięzi katuszy! *Węg. Mar.* 1. 212. - Wywięzić się, WYWIĘZNĄĆ, WYWIĄZNĄĆ, wyyść z więźnienia, ze złéy toni wyzwolić się, wydobyć się, wyplątać się, wygramolić się, sich losmachen, loskommen, frey kommen; *Bh.* wywáznauti. Alić powtórnie w smutne zagnany pustynie, Sam nie wie, kędy dąży, iak się ztąd wywięzi. *Nar. Dz.* 2, 71, wywikła). - *§.*, niewywięzły, z czego niepodobna wywięznąć, woraus es unmöglich ist loszukommen. Ey żebyście uięci w niewywięzłe sieci, Nie poszli na łup Grekom, wy i wasze dzieci. *Dmoch. Jl.* 130, cf. niewywikłany.

WYWIEZIENIE, WYWIEZIONY; *ob.* wywieźć. WYWIĘZUIĘ, WYWIĘZOWAĆ, WYWIĘZYWAĆ; *ob.* Wywiązać.

•WYWIEŻYSTY, - a, - e, n. p. *abrupta oratio*, rozstrzelana mowa, która nie wywieżysta albo nie •więzbita iest, gdzie się iedno nie dzierży drugiego. *Mącz.*, może: niewywięzista, niezwięzła.

WYWIIAĆ; *ob.* Wywić, wywinąć. WYWIIACZ, - a, *m.*, wywiiaiący, co wywiia, der Herauswinder, Auswinder, Ausdreher, Dreher, Verdreher; *pr. et. fig. tr.* Ow stary wywiiacz. *Tręb. S. M.* 122, ćwik, wyiadacz, wykręt. Opętany z WcPana wywiiacz. *Teat.* 36*c*, 63. Waść Panie wywiiacz, odpowiesz mi za wszystko. *ib.* 30*c*, 76.

WYWIKŁAĆ, WYWICHŁAĆ *cz. dk.*, wywikle, wywiklę *F.*, zwikłane rozwikłać, rozwić, rozpleść; *Sla.* izvaditi; *Vd.* isklonzhati, vunsklonzhati, *Ger.* herauswickeln, auswickeln, herauswinden, *pr. et fig. tr.* Wywikłać się chcąc, bardziéy się uwikłał. *Cn. Ad.* 1289. Wielekroć co poczekanie mogło wywikłać, to upor tego co ciągnął, zerwał. *Gorn. Sen.* 570. Tak iak do sieci nie póydzie nagnana, Gdy z niéy uciecze łani wywikłana, Tak ów, który raz w łykach ciężkich będzie, Na serce mężne iuż się nie zdobędzie. *Lib. Hor.* 68. Dusza moia wywichłała się iako ptak z sieci świata tego. *Sk. Kaz.* 507. Jaropełk od Olhowiców poimany, z więzienia się wywikławszy, uciekł do Kiiowa. *Stryik.* 186, wymknąwszy się, wyślizgnąwszy). On świat rząd weźmie, od oyca z buntów wywikłany. *Nag. W.* 497, uwolniony, uciszony). Matkom długo się rodzeniem pracuiącym, dla nie wywikłania płodu z swych odzieżek i łożyska, sok ten iest ratunkiem. *Syr.* 185, dla nie wydobycia się, nie uwolnienia, nie wyyścia). - *§. Possibil.* wywikłany, którego może wywikłać, rozplecisty, *extricabilis*. *Cn. Th.* 1341, auflösbar, auflöslich. W niewywikłanych trudnościach zbawienie bogu przyznawam. *Ryb. Ps.* 7. Ten, który w wieczną onę światłość okiem rozumu swego patrzyć chce, miasto przeyźrzenia olśnie, i w błędy niewywikłane zaydzie. *Dambr.* 255.

WYWIŁ, wywiła, wywinąć, *ob.* Wywić.

WYWINDOWAĆ *cz. dk.*, winduiąc wydobyć, wydźwignąć, *Ger.* herauswinden, mit der Winde herausheben, herausziehen, *pr. et fig. tr. varie*: Z dyamentu łańcuchy Cerbera dopadłszy, wywindował Herkules. *Zebr. Ow.* 173. *abstraxit*, wywlókł). Orfeusz dźwiękiem lutni zabawiwszy Persefonę, Utraconą z grobu wywindował żonę. *Tward. Misc.* 149, wydobył, wyzwolił, wyprowadził). Ceres wywindować córkę naważyła. *Zebr. Ow.* 121, *educere*). Abym go z ruiny mógł wywindować. *Wad. Dan.* 178, wyratować.

WYWINDYKOWAĆ *cz. dk.*, windykuiąc wyzwolić, uwolnić, frey machen, losmachen, von Schulden, Verbindlichkeiten, Lasten.

WYWINIĆ *cz. dk.*, wywiniać *ndk.*, z winy uwolnić, uniewinić, usprawiedliwić, von der Schuld oder dem Verbrechen frey machen, unschuldig erklären. Tacyt sam chrześciian z podpału Rzymu wywinia. *Nar. Tac.* 2, 346. Wywiniony, uniewiniony, usprawiedliwiony, unschuldig erklärt. (2., WYWINIONY, wywinięty, wywinienie, wywichnienie, *ob.* Wywić, wywinąć).

WYWIODĘ, wywiódł, wywiodły, *ob.* wywieść, wywieśdź.

WYWIONĄĆ, *ob.* wywiać.

WYWIORTKI *plur.*, wywiercone trociny, Herausgebohrtes, herausgebohrte Spáne. Wywiortki w ludwisarni, trociny śpiżowe, wypadaiące za świdrem z kanału armatnego. *Jak. Art.* 3, 324.

WYWIOSNOWAĆ *med. dk.*, przewiosnować, wiosnę wytrzymać, ausfrühlingen, den Frühling durchbringen.

WYWIOTSZEĆ, wywietszeć *niiak. dk.*, zupełnie zwiotszeć, wiotchym się stać, ganz veralten, morsch und mürbe werden. WYWIOTSZYĆ, wywietszyć *cz. dk.*, wywiotszać, wywietszać *ndk.*, ze wszystkiém uczynić wiotchym, ganz morsch und mürbe machen. *Bndtk.*

WYWIOZĘ, *ob.* wywieźć.

WYWISNĄĆ *med. idntl.*, wywisać *ndk.*, zewnątrz czego zwisnąć, obwisnąć, von außen herabhängen, hinunterhängen. *Bndtk.*, cf. wywiesić, wywiesić się.

WYWITY, wywinięty; *ob.* wywić, wywinąć.

WYWLEC, wywlókł, wywlekli *cz. dk.*, wywlecze, wywleką, wywlokę *F.*, wywlekać *ndk.*, wywlóczyć *kontyn.*, wywlaczać. *Cn. Th.* 1342) *czstl.*; *Bh.* wywlict, wywlicy, wywlekl, wywlikmauti, wywlikowati, wywleciti, wywlaco-

68 . .

wati, wyſwlikam; *Sr.* 1. wulocżicż, wuſłékam; *Sr.* 2. hużlaż; *Vd.* vunvlezhi, vunſazhiti, prezhulezhi, *Cro.* izulechi, izulachim, *Rg.* izvûchi, izvukùjem; *Rs.* вывлечь, вывлекать, выволакивать, изволочить, вымащить, вытаскивать; *Ec.* извлещи, извлечь, извлекаю, излицаю; *Gr.* ἐξέλκω; wywlec, wlekąc wyciągnąć, wywalić, wytoczyć, wytargnąć, wydobyć, herausſchleppen, ſchleppend herausziehen. Naſtąpiwszy nań gwałtem, wywlekli go z klasztoru na ulicę. *Birk. Dom.* 66. J posłużnicę Za łeb wywłóczył pod czas na ulicę. *Jabł. Ez.* 211. – Wywłóczyć wszyſtko z domu, wynosić, aus dem Hauſe ſchleppen, wegſchleppen, verſchleppen, verthun. Gdy się mąż za małżonką chodzić do arędy nauczy, Wszyſtko z domu wywleką, aż bieda dokuczy. *Comp.* 396. Wszyſtko z domu na gorzałkę wywłóczysz. *Teat.* 18 *b*, 5. – Wywłóczyć ięzyk, wywalić ięzyk, wytoczyć, wywiesić, die Zunge ausſtrecken. *Tr.* Wywlec złoczyńcy ięzyk. *Tr.*, wyiąć, wydrzeć. – Wywlec kogo, ze wszyſtkiém zewlec, obnażyć, wyzuć, ganz ausziehen, entblößen, kahl machen. Władysław Polſkę wywlokł, i pozoſtawiał wiele zamków na woynę Turecką. *Biel.* 337; *Ec.* изблачитися rozbierać się, zewlec się, *oppos.* oblec, oblóczyć). – Do wywleczenia, *wywłóczny; *Ec.* извлачителенъ *extractorius.* – §., Wywłóczyć broną, wybranować, herauseggen, auseggen; *Boh.* wywlaciti; *Sr.* 1. wulocżicż. – §. *Zaimk.* wywłóczyć się, z biedą wygramolić się, *pr. et fig. tr.*, ſich mit Mühe und Noth herausmachen; nawłóczywszy się przeſtać włóczyć się, aufhören ſich herum zu ſtoßen, ſich herum zu treiben. WYWŁOK, - u, *m.*, wywleczenie i to co wywleczono. das Herausſchleppen, das Herausgeſchleppte, *Vd.* izvliek, vunvliek, vunsvliek. WYWŁOKA, - i, *m. et ż.*, szkapſko, koń wyieżdżony, ein abgemärgeltes Pferd. Zabrawszy pod siebie lepsze konie, wywłoki nam zoſtawili. *N. Pam.* 20, 152.

WYWNĘTRZYĆ, *WYWNĄTRZYĆ *cz. dk.*, wywnętrzać *ndk.*, wnętrzności wyiąć, wydobyć, wypatroszyć, wyprawić n. p. kurczęta, ryby; ausweiden, die Eingeweide herausnehmen, auswirken; *Bh.* wykuchati, kuchati, kuchawáti, (cf. kucharz, cf. gotować); *Sr.* 1. wutuchlu, czrowa hwon beru; *Vd.* iszhrevati, vunſzhrevati, iszhrievati, vunſzhrievati; cf. trzewa); *Cro.* razchiniti, razchinyam (cf. rozczynić); *Ec.* извнутряю, потрошу; *Rs.* выпотрошить, потрошить. Wywnętrz tę rybę, a serce iéy i żółć i wątrobę schoway. *Leop. Tob.* 6, 5, rozpłatay tę rybę, a wyiąwszy serce, żółć i wątrobę schoway. *Bibl. Gd.*) Gdy znacznych ludzi ciała, z przyczyny balsamowania rozbieranemi bywaią, nie rozbieraniem, ale raczéy wywnętrzaniém nazywać się powinno; *exenteratio. Perz. Cyr.* 3, 3. Krzyżacy xiążęcia Pruſkiego poimawszy, rozpróli mu brzuch, i kiszkę iednę do drzewa przywiązawszy, tak go długo wodzili w koło, aż się wszyſtkie ielita obwiły i wywnątrzyły. *Stryik.* 250, wysnowały, wywiły, wytoczyły. – *fig. tr.* wywnętrzyć, wydobyć aż do wewnątrz, aus dem Innerſten herausholen. Brzuch Grecyi pełen sprzętu, J syt miedzi żołądek, Rzym wywnętrzył aż do szczętu. *Bald. Sen.* 15, Grecyą kwitnącą, We złoto obfituiącą, Wywnętrzył Rzym. *Lib. Sen.* 7. Wywnętrzyć kogo, wyczerpnąć, wysilić, wynędznić, einen ganz auszehren; *Bs.* изнурить, изнурять (cf. nurzyć), изможить, измождать (cf. wymódz). Wywnętrzyć się, wysilić się, wyczerpnąć się, *Vd.* vunſtraditiſe, ſich erſchöpfen. Wywnętrza się naród z nayokazalszemi ofiarami. *Koll. Liſt.* 2, 34. – Wywnętrzyć, wypróżnić, ausleeren. Izaliż groby prędkie nie onym, którzy wywnętrzaią kubki! *Biał. Pst.* 199, spełniaią, wypełniaią, wychylaią, wyduszaią. – Wywnętrzyć, z siebie wydać, aus dem Innern herausgeben, von ſich geben. Pieczary się krtusząc wilgocią, na bliſkie niziny Dla ulgi wywnętrzaią krzyształ srebrnopłynny. *Zab.* 9, 112 *Zabł.* – Umysłowo: wywnętrzyć, wynurzyć, wylać serce, czucia, myśli, ausſchütten ſein Innerſtes, ſein Herz, ſeine Empfindungen, Geſinnungen, offenbahren. Nieſtety! iuż wywnętrzyć czułość moię muszę. *Przyb. Ab.* 18. Przez pokorne ukłony wywnętrzali czucie. *Przyb. Milt.* 345. Odkryy mi tę taiemnicę, wywnętrz ze wszyſtkiém ſkrytość serca twego. *Teat.* 45 *b*, 47, wyiaw'). Wywnętrzyć dla kogo duszę. *Teat.* 45, 34. Tak wywnętrza się Numa, a młoda i żywa dusza iego cała się otwiera miłości. *Stas. Num.* 1, 69, *il s' explique*). Z czynnością niespracowaną i wywnętrzoną miłością dobry paſterz trzodę piaſtował. *Nies.* 1, 165, uprzeymą, serdeczną, rzewną). – W téy taiemnicy wywnętrzyła się wszechmocność boſka. *Zach. Kaz.* 2, 66, wyiawiła się, wykazała się. WYWNĘTRZACZ, WYWNĘTRZYCIEL, - a, *m.*, który wywnętrza, wyymuie, wydobywa, wypróżnia, der Ausweider, Ausnehmer, Ausleerer. Nikomu większa biada, iedno wywnętrzaczom pełnych, i piianicom. *Biał. Pſt.* 199, cf. wytrzęsikufel, wydmidzban.

WYWÓD, - u, *m.*, wywodzenie, wywiedzienie, das Herausführen, Hinausführen, die Ausführung, Hinausführung; *Boh.* wywod, průwod (z kondukt); *Slo.* průwod; (*Cro.* izvadek; *Sla.* izvodak, z wypis, wyciąg, extrakt); *Ec.* изводъ, изводство; *Rs.* изведеніе, (*Rs.* изводъ zguba, произведеніе produkt; выводъ przesadzenie chłopa; wniosek, konkluzya; wywabienie plamy; сводъ ſtawienie świadków; ſklepienie), wyprowadzenie kogo ſkąd dokąd, n. p. Xięgi wywodu, *Exodus. Kucz. Katch.* 3, 219. Sarmatowie woynami Hunſkiemi, oraz uſtawicznemi zbroynego ludu do Rzymſkich za Dunaiem prowincyy wywodami, przerzadzeni. *Nar. hſt.* 2, 323. Mówiliżem ci o moim z ciémności wywodzie? *Przyb. Milt.* 330, wyyściu). – §., Wywod położnicy, WYWODZINY *plur.*, der Kirchgang einer Sechswöchnerinn; *Bh.* auswod. Wywódzinami gardzić nie maią nowe małżonki, przy których prawie toż bywa, co przy wwodzeniu do kościoła *sześćniedziałek. *Hrbſt. Nauk.* Z 6 *b*. Wywodziny żon naszych. *Hrbſt. Nauk.* X 4 *b*. W dzień przeznaczony do wywodu arcyxiężny, trzymaiąc na ręku nowonarodzoną xiężniczkę, niesiona była w krześle, a u drzwi kościelnych spotkana od kardynała i prałatów, którzy ią zaprowadzili do wielkiego ołtarza. *Gaz. Nar.* 2, 62. – §. Wywodziny, przenosiny. *Klon. Wor.* 68, das Umziehen, Ausziehen, in eine andre Wohnung. – §. Wywod, wyprowadzenie czego ſkąd, wyciągnienie, das Ableiten, Herleiten, die Ableitung, Herleitung. Latopiszcze Litewscy hiſtoryą i wywód narodu swego od Palemona poczynaią. *Stryik.* 66. – §. Wywód, wyprowadzenie dowodne, wspieranie dowodami, wyłuszczenie dowo-

dami wspierane, *Rs.* произвòдство, das Erweisen, Beweisführen, gründliches Auseinandersetzen, die Beweisführung; dowód wykazuiący, der Erweis, dargestellte Beweis. Sędzia ma sądzić według obudwu stron wywodów. *Sax. Porz.* 103. Ku dowiedzeniu tego, nieiakie konsekwencye albo wywody czynią, z których tego, co mówią, dowieść usiłuią. *Salin.* 4, 328. Prawdzie długich wywodów nie potrzeba. *JKchn. Dz.* 71. Kacerze wiary moiéy ze mnie wywody swemi filozofskiemi nie wystraszą. *Sk. Kaz.* 136. *b.* Już uymuię się tego chętliwie, od czego przed tym dla ludzkich wywodów odwracałem się *brzydliwie. *Wys. Zyw.* 58, cf. dla ludzkich ięzyków). WYWODNY, - a, - e; - ie *adv.*, do wywiedzienia, mogący być wywiedzionym, herausführbar, ableitbar; (*Bh.* wywedlivý do ułkutecznienia, průwodný konduktowy; *Ross.* производный pochodny, pochodzący, изведённый wywiedziony; выводная pismo dziedzica, pozwalaiące chłopiance iść za wolnego, выводное płaca od tego pisma). - §. Wywodny, wywiedziony dowodnie, okazany gruntownie, dowodny, gruntowny, dokładny, gründlich erwiesen, bewiesen, erörtert, auseinander gesetzt, gründlich, vollständig. Wywodny obyczay pisania, którym nauczamy słuchacze, okazuiemy a wywodzimy rzecz naszę, *demonstratiuum. Mącz.* Przedtym, niżli wielka wymowa albo wywodne pisma poczęły być, w krótkich słowach wiele rzeczy zawięzywało się a zamykało. *Eraz. ięz. B* 2 *b.* Kto przedsięwziął wywodnie uczyć, nic nie powinien opuścić. *Petr. Pol.* 220. Kłamstwa tego kacerza w piśmie tym wywodnie się zbiiaią. *Sk. Dz.* 834. Wywodnie w siedmiudziesiąt dwóch Mahometańskich sektach szperać, byłaby rzecz przykra. *Kłok. Turk.* 158. WYWODZĘ, wywodzić, *ob.* wywieść, wywieśdź. WYWODZICIEL, - a, *m.*, który co wywodzi, wyprowadza, der Herausführer; *Bh.* průwodce; *Cro.* izprovodnik; *Ec.* изводитель *Exagoga* wywodziciel, wyprowadziciel. *Mącz.* - *Actor tragicus* sprawca, wywodziciel tragiedyi. *Mącz.*, Aufführer, Ausführer. - *W rodz. żeńsk.* wywodzicielka.

WYWOIOWAĆ *cz. dk.*, woiowaniem wycisnąć, wymęczyć, wymódz, durch Krieg abzwingen, abstreiten, erstreiten, erkriegen; *Sr.* 1. wuwojuju, wujtrétuju; *Vd.* isbojuvati, vunsmezhuvati; *pr. et fig. tr.*, *Bndtk.*, cf. wygrozić, wystraszyć.

WYWOŁAĆ, *F.* wywoła, wywołam *cz. dk.*, wywołuie *Pr. kontyn.*; wywoływać *czstl.*, *Bh* wywolati, wywolawati, prowolati, prowolawati; *Slo.* wywolávám; *Sr.* 1. wuwózwam, hwon wowam; *Vd.* gorfklizati, gortirjati, gorftirjati; *Rs.* выкликнуть, выкликáть, выкликивать; *Ec.* изывáти (*ob.* wyzywać), изглашаю (cf. ogłosić). - *§., Wołaniem się odezwać, aufrufen, ausrufen. Przyszedłszy do króla, wywołał na iednego służebnego, aby króla zarznął. *Glicz. Wych. G* 2. *Scelus aperire*, wywołać na kogo iego niecnoty albo złość. *Mącz.*, ogłosić, rozgłosić, ausrufen, laut bekannt machen. Stało się wywołanie od cesarza Augusta, aby popisano wszystkich ludzi. *Zyw. Jez.* 21, ogłoszenie, Bekanntmachung. Sprawił wielkie a wywołane gody. *Rey. Post. R r* 5, głośne, sławne, berühmt. (*Sr.* 1. wuwowano, wuwowanczko pogłoska, wieść). - §. Wywołać co, wołaniem wyrobić, uzyskać, wyiednać, mit Rufen erlangen, erhalten, erwerben, bewirken. Sprawiedliwość, którey uprosić nie mogła, wywołała. *Warg. Wal.* 195, wykrzyczała). Wołali nad chorym bałwochwalcy, wzywaiąc Dyany, Jowisza; ale nic nie wywołali, a chory iako drewno leżał. *Sk. Zyw.* 2, 66 *b.* Woynę xiążąt z Karolem V., papież wywołał wprzód z cesarzem, nie xiążęta. *Zygr. Pap.* 261. - §. Wywoływam kogo dokąd, do kogo, wołam zkąd kogo, *wywabiam. *Cn. Th.* 1342, einen herausrufen, hinausrufen. Wywołasz wilka z lasa. *Cn. Th.* 1289, *Rys. Ad.* 70, nie budź licha, kiedy licho śpi; day złemu pokóy, nie zaczepiay). *Dwor. F.* Nie potrzeba-ć sobie graiąc nieszczęścia przyzywać, a wilka z lasa wywoływać; samoć się nieszczęście nas pospolicie rado dzierży. *Kosz. Lor.* 122. Zapalczywość wilka z lasa wywoływa, gniew i poswarki pobudza. *ib.* 122. - Wywoływam kogo na rękę, wyzywam. *Cn. Th.* 1342, *Włod.*, na poiedynek, *ob.* *wywabić, einen (zum Zweykampf) herausfodern, einen fodern. - Wywoływać duchy, wyzywać duchy, Geister citiren. Wywoływanie z tamtego świata dusz, albo nekromancyą, nie mamy za sztukę, ale za obłudę i kłamstwo. *Boh. djab.* 3, 64. Chwalą się, że mocą téy dzielności mogą wywołać i przynęcić dobrych, a przymusić i powiązać złych duchów. *Boh. djab.* 2, 231. - §. Wywołać do wyższego sądu, ruszyć wyżéy, apellować, appelliren, abrufen zu einer höheren Instanz, sich abberufen. Postanowił Kazimirz W., ażeby na potym żadne wywołania do Magdeburga nie szły; ale aby w kraiu kończyły się wszystkie sprawy. *Skrzet. P. P.* 2, 98. - §. Wywoływam, odwoływam sądy, roki, trybunał, iarmark, *edicere iustitium. Cn. Th.* 1342, odroczyć, die Suspension ausrufen, öffentlich suspendiren. Sądów wywołanie, zawieszenie prawa, *iustitium. Cn. Th.* 974; Gerichtsstillstand. - §. Wywoływać pieniądze, ogłosić że nieużytne, wytrębować ie, das Geld verrufen, öffentlich außer Curs erklären. W Toruniu wywołali orty Szląskie. *Gost. Gor.* 59. Wywołany pieniądz, *Crn.* preklizan denàr. - §. Wywołać kogo z ziemi, z kraiu, miasta, (cf. wygnać, wyświecić, skazać na wygnanie), banitować go, einen öffentlich in die Acht erklären, des Landes verweisen. Wywołanie mnieysze, gdy kogo tak wywołaią, że w każdym prawie poiman, i zatrzyman być może, ale gardła nie straci; wywołanie większe iest, gdy kogo tak wywołaią, że gdziekolwiek poiman będzie, gardło traci. *Szczerb. Sax.* 92; *Crn.* preklizanje). Wyrzucali ich od maiętności, wywoływali niektórych. *Leop.* 3 *Mach.* 3. Na dziesięć lat był z oyczyzny wywołany. *Pilch. Sall.* 36. Od wywołania wyzwolony, na biskupstwo przywrócony był. *Sk. Dz.* 243. WYWOŁANIEC, - ńca, *m.*, człowiek z ziemi wywołany, wygnaniec, banit, ein in die Acht Erklärter, ein Geächteter, Verwiesener; *Boh.* wypowědenec; *Sr.* 1. wupołazané. Wywołaniec, wyświeceniec. *Klon. Wor. ded.* W sieni Sulli głowy bandytów abo wywołańców zniesione widział. *Warg. Wal.* 71. Bywszy sam wywołańcem, potym wywołanie na drugich skazował. *Warg. Wal.* 222. - *W rodz. żeńsk.* wywołanka, die Geächtete. WYWOŁAŃCZY, - a, - e, od wywołańca, Geächteten =, Acht =, Verbannungs =. *WYWOŁAWACZ, WYWOŁYWACZ, - a, *m.* co wywołuie, der Aufrufer,

Herausrufer, Ausfoderer; *Boh.* wywolawač; *Cro.* prezivach (cf. przezywacz); *Ec.* изглаѕитель (cf. ogłosiciel); *Rs.* бирючъ. *Praeco* woźny, wywoławacz ustaw królewskich. *Mącz.* Wywoływacz, podwoyski, woźny. *Ern.* 83.
*WYWOLNIC *cz. dk.*, *§. wyzwolić, uwolnić, frey machen. - §. Wylécić, wolno ciepłym uczynić; lau machen; *niiak.* wywolnieć, stać się wolno ciepłym, lau werden. *Bndtk.*
WYWOSKOWAC, WYWOSZCZYĆ *cz. dk.*, woskiem powlec, potrzeć, auswichsen, bewichsen, mit Wachs auftragen; *Rs.* вывощить, вывáщивать. Przez igłę przeciągnąć nitkę wywoskowaną. *Perz. Cyr.* 2, 22.
WYWÓZ, - u, *m.*, WYWÓZKA, - i, *ż.*, *Bh.* wýwoz; *Vd.* isvoshnja, vunvozhnja; *Rs.* вы́возъ, вы́возка; *Ec.* извóзъ; wywożenie, wywiezienie, wyprowadzenie wozem, nawą, die Ausfuhr, das Ausführen. Wywóz rzeczy zbywaiących nad potrzebę, wielkim dla kraiu iest zyskiem. *Wyrw. G.* 404. Ważna rzecz, aby w lesie drogi do wywózki dobre były. *Kluk Rośl.* 2, 141. - §. *Fortific.* wywóz, = fosa, rów. *Tr.*, ein Graben in der Kriegsbaukunst. WYWOŻĘ, *ob.* wywieźć. WYWOZICIEL, - a, *m.*, który wywozi co, *Wlod.*, der Herausführer, Ausführer; *Ec.* извóзникъ, извóщикъ, (cf. zwoszczyk), вывозáтай. WYWOŻNY, - a, - e, do wywiezienia, mogący być wywiezionym, ausführbar zur Achse, zu Wasser. Wywoźny, = WYWOZOWY, - a, - e, od wywozu, transportowy, Ausfuhr=, Transport=; *Rs.* извóзный. (*Rs.* вывозный przywoźny, zagraniczny n. p. towar). Handlem kwitnące narody nietylko wywozowego poboru nie biorą; ale nawet nagrody za wywóz produktów kraiowych naznaczaią. *Dyar. Gr.* 308. Handel przewozowy, *commerce passif*, wywozowy *actif. Pam.* 83, 62.
WYWRACAC; *ob.* wywrócić. *WYWRACACZ; *ob.* Wywróciciel. WYWRĘ; *ob.* Wywrzeć.
WYWROCIC *cz. dk.*, wywróci, wywrócę *F.*, *zwywracać *obsol.*; wywracać *ndk. et kontyn.*; *Bh.* wywratiti, wywraceti, wywracowati, zwratiti, zwracowati (cf. zwrócić), wyklopiti (cf. wyklepać); (*Slo.* wywracugi *egurgito*, zwracam, zrzucam); *Sr.* 1. wubroczicz; *Cro.* zvernuti, zvràcham, izràcham, zverchi, zversújem (cf. wierzch); *Bs.* izvrateti, svernuti, svrrinuti; *Rg.* izvrâtiti, izvracchjati; *Ross.* выворотить, вывора́чивать, извopomumь, извора́чивать; *Ec.* извращи́ти, извращати, низврати́ти; wywrócić co, przewrócić zupełnie, do góry nogami, spód na wierzch, umwerfen. Dwa dni właśnie przed śmiercią solniczkę wywrócił. *Mon.* 65, 125. Przestrzegam: żeby się solniczka u stołu nie wywróciła, żeby w Poniedziałek z domu nie wyieżdżać, żeby zaiąc drogi nie przeszedł. *Mon.* 73, 182. Wywrócić się, upaść, potoczyć się, umfallen; *Vd.* se prekuzniti, okul pokuznitise, okulpasti). Pan nasz przedaweów z kościoła biczem wyrumował, Bankierzóm zaś, co tam handlowali, Stoły *zwywracał, i porozsypował pieniądze. *Odym. Sw. L*, powywracał, nacheinander umwerfen, herumwerfen, umstoßen, umschmeißen. - Woźnica, lecąc w czwał, tylko co za wieś wyiechał, chybił mostu, i w błoto wywrócił. *Kras. Podst.* 2, 14, przewrócił z poiazdem, der Kutscher hat umgeworfen, umgeschmissen. - Smutni z śmierci królewskiéy Piliyczykowie, z bronią wywróconą ciężkim idą krokiem. *Jabł. Tel.* 291, przewróconą kolbami do góry, mit umgekehrten Gewehr, die Kolben nach oben. Wywracam, na drugą stronę obracam. *Cn. Th.* 1343, umwenden, wenden, umkehren, auf die andre Seite; *Rs.* выворотить кафтанъ przenicować suknią). Wywracać pełną. *Cn. Th.* 1343, wychylić, ein volles Glas ausstürzen, umstürzen, nach dem man es ausgeleert hat. - Wywracać co z gruntu, obalać, wyniszczyć, wygładzić, wykorzenić, aus dem Grunde herausreißen und umwerfen, mit der Wurzel ausreißen, vernichten, über den Haufen werfen. Drzewo z korzeniem od wiatru wywrócone, wykrot. *Ryd. Mskr.*, *ob.* wywrót). Cygan, Wołoszyn wpada, i prędki Tatarzyn, Jak szarańcza pustosząc, z gruntu wywracaiąc Liche wioseczki nasze, a w nich lud ścinaiąc. *Star. Vot. a* 3 *b.* Niegodne pałace iego ogniem mściwym *zwywracałem. *Otw. Ow.* 16. Wywracam na nice, na ręby, *fig. tr.*, zupełnie wyniszczyć, völlig über den Haufen werfen, ganz vernichten, *Bh.* na lic obratiti. Skarby, zboża i grunty, wywrócił na nice Pobrał miasta i zamki, *zwysiekał winnice. *Biel. S. M. Biij b.* Zawrzeć Świętych przyczynie chciał gęby, J zasługi ich wywrócić na ręby. *Miask. ryt.* 2, 104, znieść ze wszystkiém). - Wywracać porządek, opak przewracać, wywracać. *Cn. Th.* 1343, umwerfen, herumwerfen, verkehren, die Ordnung stöhren. - Wywracać, wykręcać, wykrzywiać, verdrehen, verzerren. Wywracam oczy, gębę. *Cn. Th.* 1343. Pies wściekły, ięzyk wywiesiwszy biega, piany z ust toczy, oczy wywraca. *Comp.* 119. Ow krzyczy, a ten śpiewa, ów wywraca oczy, Ten chrapiąc brzydką ślinę i *piianę toczy. *Miask. ryt.* 2, 185. - *Moraln.* wywracać, wykręcać, wykrzywiać, *wyszpacać, verdreben. Wykrętny albo przewrotny człowiek wszystko wywraca, o każdym źle rozumie, a we wszystkiém tylko rzeczy swych przystrzega. *Rey Pst. T* 4. Słowa Pawłowe wywracasz, i ciągniesz ie złośliwie ku rzeczy swéy. *Baz. hst.* 271. Wspak sobie a wedle myśli swoiéy wywracaią sprawy i nauki moie. *Rey Pst. Ll l* 1. Toż Socyn inacz wywraca, a Apostoł się temu przeciwi. *Salin.* 4, 363. Heretycy fałszywe nowe wykłady podmiataią, pismo Święte wywracaią, i szpocą. *Sk. Dz.* 118. Jzali Bóg wywraca sąd, albo wszechmogący odmienia to, co iest sprawiedliwego? *Gil. Kath.* 50. - Zapalili się pożądliwością Susanny, i wywrócili rozum swóy. *W. Dan.* 13, 8, *Bibl. Gd.*, wywrócić im się mózg, pomieszał im się, sie verloren den Verstand, wurden irre, confus. - §. Wywracać koziołki, Burzelbäume machen oder schießen. Jakie ten skoczek koziołki wywraca? *Zab.* 12, 92 *Nagł.* WYWROCICIEL, *WYWRACACZ, WYWROTNIK, - a, *m.*, *WYWROĆCA, - y, *m.*, który co wywraca, obala, przewraca, wykręca, wykrzywia; *Rg.* izvartitegl; der Umkehrer, Umwerfer, Umdreher, Herumkehrer, Verdreher. Alexander W., wywróciciel i zburzyciel monarchii Perskiéy. *Stryik.* 18, obalacz). Fałszerz a wywrоćca prawdy. *Rey Ap.* 58, *ob.* *szpociciel). Wykrętarz a wywracacz słów. *Rey Pst. Ll l* 6. Fałszerze a wywracacze nieomylnéy prawdy Pańskiéy. *Rey Ap.* 13. Kiiówby nie stało, gdybyśmy wszystkie wywrotniki słów pisma zabiiać mieli. *Rey Ap.* 18. Szatan iest nieprzyiaciel człowieczy, stary matacz, wywrotnik chytry i zdrayca. *Gil. Kaz. B b* 2 *b*, cf. przewrotnik, przewrotny. WYWROT, - u, *m.*, *WYWROTEK, - tku, *m.*, wywrócenie, i to co wywró-

rono, das Herumkehren, Umkehren, Umwenden, Umwerfen, Umdrehen, Verdrehen; das Umgekehrte, Umgeworfne; der Umwurf, *Rs.* извopóтъ, вы́воротъ, (: 2, 'odtrącenie); *Bh.* wýwrot, drzewo z korzeniem od wiatru wywrócone, wykrot. *Ryd. Mscr.* Pies wraca się do wywrotku swego. *Budn. Prov.* 26, 11, do zwrócenia swego. *Bibl. Gd.*, do wyrzutu, wymiotu, zrzutu swego, *Bh.* wýwrat, wýwratek. - Wywrotem, wywracaiąc, obalaiąc, posmykiem, umstürzend. Wywrotem ulżą sobie ciężaru; byleś, gdy ciężar masz wywrócić, podkładał. *Solsk. Arch.* 18. - Wywrót, wykręt, wybieg, Verdrehung, Drehung. Wykręty i opaczne wywroty pisma Św. *W. Post. W.* 342. Ludzkich wywrotów nie naśladuię, To usty mówię, co w sercu czuię. *JKchn. Ps.* 19, chytrości ludzkich. *Karp.* 5, 37). - Na wywrot, na drugą stronę, na nice, na opak, *Rs.* наизворотъ, вывopoтъ; *Ec.* нá ницъ, на ничь, нá вы́воротъ, auf die verkehrte Seite, auf die linke Seite, verkehrt, *pr. et fig. tr.* Magistrat, gdy miał kogo z obywatelów potępić, zwlekał z siebie szatę, i onę na wywrot, t. i. lepszą stronę wśrzodek, a podleyszą na wierzch obracaiąc, wdziewał, na znak żalu. *Pilch. Sen. Gn.* 154. Oka w pończosze przybierać, zebrać, na wywrót robić, spuścić, zgubić. *Mag. Mscr.* W piwnicy rozumu szychtuią, Na wywrót go wynicuią. *Rey Zw.* 237. WYWROTNY, - a, - e; - ie, - o *adv.*; *Ec.* извратный; *Ross.* вы́воротный, łatwy do wywrócenia, łatwo wywracaiący, leicht umzuwerfen. Bryczka wywrotna, która prędko wywraca. - §. *actiue* wywracaiący, przewracaiący, umwerfend, umkehrend, verkehrend, verdrehend, dreherisch. *Moraln.* Radzili, abyśmy się z dobrymi przyiaźnili, a wywrotnych chronili. *Gil. Kaz. C c* 6 *b.*, przewrotnych, wykrętnych, chytrych). Szatan wszelką chytrość swoię wywrotną na wiernych wypuszcza, aby ich mógł strącić od prawdy. *Gil. Pst.* 178 *b.* - §. Wywrotny, wywrócony, na wywrót, na opak, verkehrt, verdreht; *Rs.* вывopoтный przenicowany). *Quidditates*, *entitates*, słowa wywrotno Łacińskie. *Fred. Ad.*, przekręcone, zepsute. WYWROTNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest wywrotnym; die Umwendbarkeit, die Verkehrtheit.

WYWRÓŻYĆ *cz. dk.*, wywróżać *ndk.*; *Rs.* вывopaжить, вывopaживать, wróżąc uiścić, herausprophezeyhen, herauswahrsagen, so wahrsagen daß es zutrift, wirklich in Erfüllung geht. Jeśli weźmę piszczałki, te lamenty graią, Jeśli bębny, te smutne echo wydawaią, Ach boię się, by czego te nie wywróżyły znaki. *Ustrz. Troi.* 33, *Ustrz. Klaud.* 51. Nic temu niebo złego nie *wywruży, Kto szczérze Panu i oyczyznie służy. *Zab.* 11, 31 *Nar.* Wywróżać ztąd na przyszłość wielkie bohatyry. *N. Pam.* 16, 117.

WYWRZASKAĆ, WYWRZASKNĄĆ; *ob.* wywrzeszczeć.

WYWRZEĆ, wywrzał, *F.* wywre, wywrze, wywrę *med. dk.*, wywierać *ndk. Bh.* wywříti, wywřel, wywřu *decoqui*; *Sr.* 1. wurwu, hwon rwu *ebullio*; *Crn.* isvirati, svíram; *Vd.* isvreti, v'ret, svirati, *scaturire*; *Vd.* gorvreti, gorkipeti, vunkipeti, : wykipieć; *Cro.* izvirati, zvirati, zviram *scatere*; *Bs.* izvirati, vrjetti, tocitise, : wytryskać, *Bs.* izavritti *consumi feruore*; *Ec.* извѣряю, изкипáю wykipieć, изврѣнïе, изврѧ wykipienie). Wywiera mięso, *decoquitur*, *excoquitur*, *forma Passiua ex* wywarzam. *Cn. Th.* 1341, aussieden, auskochen, ausgesotten seyn. Wywiera co warzeniem, szumowinami odchodzi, *vi caloris eiicitur*. *Cn. Th.* 1341, wywietrzeć warzeniem, wyparować, auskochen, ausdünsten durch Kochen, verdünsten im Kochen. Staw ten miodek na węgle, a gdy pocznie wzwierać, włożyć cztéry funty róży, a tak długo warzyć, aż on sok wywre. *Cresc.* 496. *Juchę wyżętą z tych ziół dopóty warzyć, aż wszystka *wodnatość oney *iuchy wywrze. *Syr.* 258. - *fig. tr.* Nauczyciel, który wywiera w wierze, przywiedzie swego ucznia swą naszczepioną nauką o szkodę duszy. *Glicz. Wych. L* 5, który stygnie, ostudza się w wierze). Nauczyciel, który wywiera w wierze, tak iak sam do piekła się dostanie, tą drogą też i ucznia poprowadzi. *ib. L* 5 *b.* - *Transitiu.* Wywierać, wrzeiąc wydawać, wypuszczać, heraussieden lassen, heraussprudeln. Na wierzchu wieży na kształt stoga iest czapka wydana, piecyk niezgasłe ognie pod spodem wywiera. *Tol. Saut.* 114. Ze wszystkich twierdz oraz wywrą silne armaty. *Tward. Wł.* 159. - 2., WYWRZEĆ, wywarł, wywarty, wywarcie; *F.* wywre, wywrze, wywrę *czyn. dokon.*, wywierać *ndk.*, z zawarcia czyli zamknięcia wypuszczać, herauslassen, auslassen, loslassen; *pr. et fig. tr. varie.* Psów z smyczy wywieraią. *Zebr. Ow.* 199, *vincula adimunt canibus*). Skoro psy zebrawszy na smycz zawiążą, nie maią począć wywierać, aż doieżdżacz ku temu mieyscu się ruszy, gdzie psi póyść maią. *Ostror. Myśl.* 51. Trzeba się uczyć, iako ze psy w drogę iechać, iak ie wywierać, iak im na polu trąbić. *ib.* 48, cf. zwierać). Niedźwiedzie nań wywrzeć kazał. *Sk. Dz.* 541. Wywartym przytarłszy koniem, chorążego obala. *Krom.* 464 *adacto equo*, rozpuszczonym, rozpędzonym). Wywrzyy całego piekła potęgę na ułomnego człowieka. *Pociey.* 388. Wielowładny Pirrusie, na co woysko zbierasz, Pytał ktoś, na co lud wywierasz? *Ryb. Gęśl. B* 3 *b*, wytaczasz, wywalasz, wyprowadzasz gromadnie). Aż złe wrogi na ciebie swoie wywrą siły, Które ci i oyczyznie upadkiem groziły. *Zab.* 13, 267 *Szost.*, *Dmoch. Il.* 2, 123, wywalą, wytoczą, wypuszczą nawalnie). Wywarł kły iadowity tygrys na idące po sobie ogary. *Psalmod.* 90. Złość swoię wywierać na nas będzie. *Teat.* 6, 77. Wywieram co na kogo, wyrzucam co mam na sercu. *Cn. Th.* 1341, wylewam gniew, cf. wychłonąć; seinen Zorn auf einen ausschäumen; *Bs.* iziiditise, izjadatise, cf. iad). P. Burke ułożył sobie iad swóy na rewolucyą Francuzką wywierać. *Gaz. Nar.* 1, 177 *b.* Głucha będzie na prośby twoie, gniew swóy wywrze na ciebie. *Teat.* 54, 55. Nie chciey wywierać na niego zapalczywości swoiéy. *Teat.* 3 *c*, 48. Nieprzyiaciel móy bez winy na mnie wywiera, chcąc na mnie wylać iad swóy. *Ryb. Ps.* 43. Pochlebnicy na drugich potwarz wywrą, aby sobie sami łaskę iednali. *Kosz. Lor.* 42 *b.* Tyleż ieszcze nademną, o naysroższy z braci, wywierać prawa będziesz? *Zab.* 15, 13 *Kniaź.*, wyroić, rozciągnąć). Usta szalonych wywieraią głupstwo. 3 *Leop. Prov.* 15, 2, wybluzgocą. 1 *Leop.*) W gaiu lub słowik mutety wywiera, Lub trelnym czyżyk organkiem przybiera. *Zab.* 9, 17, wywodzi, wyśpiewuie. - Wywierać się, wytaczać się, wywalić się, nawalnie wydobywać się. mit Gewalt hervorbrechen. Ze stawu wszystka wywarłszy się woda, runie

strasznie. *Tward. Wł.* 94. Pismo Sw. powiada, iż z północy wywrze się wszystko złe. *Zrn. Pst.* 3, 16. Zawsze prawdziwa miłość się wywiera Bardziey, gdy się cokolwiek opiera. *Leszcz. H. T.* 42. – Nie chcę się tu wywierać na to. *Syxt. sk.* 178 *explicare*, rozwodzić się, umständlich einlassen. – – §. 2, wywierać kogo, *excludere. Cn. Syn.* 344, *Sr.* 1. wuzanknu; wywieram kogo, nie przypuszczam, zamykam przed kim. *Cn. Th.* 1341; wywarcie, nieprzypuszczenie *exclusio. Cn. Th. (oppos.* zawarcie); einen ausschließen, vor ihm zuschließen, ihn nicht herein lassen; *pr. et fig. tr.* Wywrze człeka potrzeba, a co w kącie siedział Poda go sławie, a świat będzie o nim wiedział, Ani się tam zdarzyło w kącie Orfeowi długo ukryć. *Sim. Siel.* 95, *Exam.* 40. Wywrzyy, możesz-li, ognie z myśli swéy niebogo! *Zebr. Ow.* 160, *excute*, wybiy, wyganiay.

WYWRZEDZIĆ *cz. dk.*, wrzodami wysypać, mit Schwären oder Geschwüren beschütten; WYWRZEDZIEĆ, wywrzednieć *niiak.*, obsypanym być wrzodami, mit Schwüren oder Geschwären beschüttet seyn.

WYWRZESZCZEĆ *cz. dk.*, wywrzeszczać *ndk.*, wywrzasknąć *idntl.*, wrzeszcząc wywołać, wykrzyczeć wrzaskliwie, herausschreien, ausschreien, aufschreien, ausplärren. Co wywrzęszczałeś, przewrotny rabuła, coś wytreskotał, to wszystko kłamstwo. *Smotr. Ex.* 46. – Wywrzeszczeć co na kim, wrzaskiem otrzymać, erschreien, mit Schreien erhalten. – Wywrzeszczeć się, *zaimk.*, wrzeszcząc wysilić się, sich ausschreien. Dziecię się wywrzeszczało. *Tr.*

WYWYŻSZYC *cz. dk.*, wywyższy, wywyższę *F.*; wywyższać *ndk.*; *Bohem.* wywyssiti, wywyssowati; *Slo.* wywyssowati, wywýssiti, wywyssugi; *Vd.* svilhuvati, sgospodashati; *Cro.* izvisziti, izvishujem, izvissujem, uzvisśújem, zvisśávam; *Dl.* uzvissujem; *Rs.* возвысить, возвышать; wynieść w górę, podnieść wysoko, wywieśdź w górę wysoko, hoch erheben, erhöhen. Wywyższył mur. *Tr.*, wywiódł go wyżéy, höher aufführen; – *fig. tr. varie.* Pan zacnie Abrahama wywyższył. *Radz. Genes.* 24, 35, rozmnożył, zbogacił. *ib.*, ubłogosławił go bardzo, iż stał się możnym. *Bibl. Gd.*) Nie ten szczęśliwy, co iest wywyższony, J w pożądanéy buia obfitości. *Kras. Mysz.* 51. Móy katechizm był narodowi Ruskiemu pożyteczny, mnie ani z osoby méy, ani z dostoieństwa mego naymniéy nie wywyższał. *Smotr. Ex.* 8, nie wypromowował, höher befördern, promoviren, avanciren. Zapłata twoia będzie zapewne wywyższeniem. *Teat.* 30, 90, promocyą, awansem, Beförderung, Avansement. Wszelki, *co się wynosi, zniżon* będzie; a kto się *uniża, wywyższony* będzie. *Sk. Kaz.* 388, *Luc.* 18, 14, wszelki *wywyższaiący* się, zniżon będzie, a *zniżaiący* się, *wywyższon. Budn. Luc.* 18, 14, wer sich selbst erhöhet, der soll erniedrigt werden. Luth. Co nad insze narody maią ci pogańcy, którzy tak rogi wywyższaią? *Stryik. Tur. G* 3, rogi podnoszą, rogami potrząsaią, głowę groźnie podnoszą, wynoszą się dumno a groźno nad innych). Ja mam umysł, który mię wywyższa nad dusze podłe. *Teatr.* 5, 7, wyższym czyni, drüber weg erheben. Umysł wywyższony nad swą śmiertelność. *Past. F.* 60; *Slo.* wywyssený; *Rs.* возвышенный; (*Sla.* vzvishen, = wysoce szanowny). Wywyższenie, cf. wyniosłość; *Slo.* wywyssenost *wywyższość; *Cro.* zvisśenoszt *excelsitas*; *Rs.* возвышенность. – §. *Chem.* Praca, przez którą tęgie ciała pędzimy w górę, nazywa się wywyższaniem, *sublimatio*; ciało przez wywyższanie wypędzone w górę, ieżeli iest proszkowate i rzadkie, imię ma kwiatu, *flores. Kruml. Chym.* 373, die chemische Sublimation, cf. ulotnienie). Trzeci stopień gorąca ogniowego iest stopień wywyższaiący, *gradus sublimatorius. ib.* 31. – §. Wywyższyć, wysoko wystawić, uwielbiać, hoch erheben, erheben, lobpreisen. Św. Jan tak wywyższył stan Chrystusa, iż się położył niegodnym być, *rozwięzać naymnieyszego rzemyka u trzewika iego. *Rey Pst. B* 6. – Ty iesteś Bóg móy, będę cię wywyższał, a będę się wyznawał imieniu twoiemu. *Leop. Jes.* 25; Jehowo, wywyższę cię, wyznawać będę imię twoie. *Budn. Jes.* 25, 1, wywyższać cię będę i wysławiać imię twoie. *Bibl. Gd.*; Wywyższać cię będę, Boże królu móy, i będę *dobrosławił imieniu twemu wiecznie. *Leop. Pst.* 144, 1. Błogosławcie Pana, chwalcie go, i wywyższaycie na wieki. *Leop. Dan.* 3, 66, *Wuiek. ib.* Chwalę i wywyższam i wysławiam króla niebieskiego. *Bibl. Gd. Dan.* 4, 37.

*WYWYŻSZACZ, WYWYŻSZYCIEL, – a, *m.*, który wywyższa, wynosiciel, podnosiciel, wznosiciel, der Erhöher, Erheber. Jehowa sława moia, wywyższyciel głowy moiéy. *Budn. Ps.* 3, ty iesteś chwałą moią, wywyższaiącym głowę moię. *Bibl. Gd.* Bóg wywyższacz móy, i ucieczka moia. *W.* 2 *Reg.* 22, 3, Bóg powyższenie moie. *Bibl. Gd.*)

*WYYMICIEL, WYIMICIEL, - a, *m.*, który wyymuie, der Herausnehmer, Ausnehmer; *Ec.* изимáтель; *Rs.* вынимáтель; (*Rs.* вымщикъ przechowywacz). WYYMOWAĆ. WYYMUIĘ *ob.* Wyiąć.

WYYRZEĆ, WYIRZEĆ, *WYŻRZYĆ *cz. dk.*, wyyrzy, wyyrzę *F.*, wyzierać *ndk.*, wyglądać skąd, wzrok zewnątrz obrócić, heraussehen, hinaussehen, *Bh.* wykaukam, wykukugi; *Rg.* viriti; *Cro* zgledati; *Rs.* выглянуть, выглядывать, высматрѣть, высмáтривать. Otworzywszy Noe dach Korabia, wyźrzał i oglądał, iż osechł był wierzch ziemi. 3 *Leop. Gen.* 8, 13, wyglądnął i uźrzał. 1 *Leop.*, zdiął przykrycie Korabia a uźrzał. *Bibl. Gd.*) Wyyrzawszy król oknem uyrzał, że żartuie Jzaam z Rebeką. *Leop. Gen.* 26, 8, wyglądał oknem i uyrzał. *Bibl. Gd.*) Przyszli wilcy chorego osła nawidzieć, pytali się syna, iakby się miał? on wyźrzawszy oknem, rzekł: lepiéy niż wy chcecie. *Ezop.* 120. Wyirzę moim oknem i wołać z całéy siły będę. *Teat.* 24 *b*, 77. Wyirzeli stróżowie, a ono moc porażonych i uciekaiących. *W.* 1 *Reg.* 14, 16, obaczyła straż. *Bibl. Gd.*). *Wyźrzał Bóg, iż się wszelkie ciało odstrzeliło było od drogi swoiéy. 3 *Leop. Gen.* 6, 12, uźrzał Bóg. 1 *Leop.*; weyrzał Bóg na ziemię, a oto popsowana była. *Bibl. Gd.*) – *Prov.* Trzeba za nim wyirzeć. *Cn. Ad.* 361., patrzeć czy czego nie wziął, bo mu przylipa do palców, złodziéy). – §. Wyzierać czego, wyglądać żądaiąc, entgegen sehen, hoffen. Wesoło wyziera przyszłych dóbr niebieskich. *Birk. Kr. K.* 29. – §. *Verb. med*, wyzierać, wyglądać, cerę mieć dobrą, złą, zdrową, chorą, aussehen; gut, schlecht aussehen. Dobrze wyzierasz, musisz być zdrowszym.

WYYŚĆ, Wyyśdź, wyiść, *wyniść *med. dk.*, wyszedł, wyszła, wyszli, wyszły *Praeter.*; wyydzie, wyidzie, *wynidzie, *wyndzie, wyydę, wyidę *F.*; wychodzi *ndk.*, wycha-

*wychadzać *cʒstl.*; *Bh.* wygiti, wyſſel, wygdu, wychoditi, wycházeti; *Slo.* wigiſ't, wygiti, wychoditi, wycházeti, wichádzat'; *Sr.* 1. wuindu, wuindʒem, wonhdu, wonhdʒem, hdu hwon, wunidu hwon; *Sr.* 2. huhiſch, huiſch; *Vd.* vunjiti, vun'jeti, vunpriti, vungrem, vunhoditi, ishoditi; *Cro.* iziti, izishel, izidi, izhajam, zhajam, odhajam; *Dl.* izhodim; *Rg.* iziti, izâchi, izlazim, izhoditti; *Bs.* iziti, izhoditi; *Sla.* izichi; *Ross.* вы́тти, вы́шелъ, выходить, выхожу, выха́живать, изойти, изошелъ, изше́лъ, изхожу́, изхо́дить; *Ec.* изы́ти, изы́ду, изходи́ти, изхожду, изше́ствую. Wychodzić ſkąd gdzie, idąc udać się skąd dokąd, herausgehen, hinausgehen, ausgehen. Jeszcze mi paploczesz, wyidź mi ztąd! *Teat.* 25 *c*, 95, wynieś się, wyprowadź się, won!) Przyydzie zima, Uchoway Boże, żeby mały Tomcio miał wyiść na dwór. *Mon.* 71, 106, wychylić się z izby, z ciepłego pokoiu, na powietrze, na wiatr, cf. by go wiatr nie zawionął, aus der Stube an die Luft gehen. Na dwór wyniść, *exire foras*, t. i. zdomu. *Cn. Th.* 442, *aliter*: na dwór wyniść, t. i na potrzebę, na przechód iść. *ib.*, auf die Nothdurft gehen, hinausgehen ſeine Nothdurft zu verrichten, *ob.* na wielki dwór, na mały dwór). Jużci żeby czasem nie miało się wyiść z domu, to się wyidzie; ale nie tak się długo bawię, iak ona powiadała, i nie tak częſto wychodzę. *Teat.* 16 *c*, 71, cf. przeyść się, ausgehen, wohin gehen; z. B. daß man (ich) nicht bisweilen ausgehen ſollte, das geſchieht wohl; aber ich bleibe nicht ſo lange aus, gehe auch nicht ſo oft aus. Wychodzenie z domu, das Ausgehen. Rzadki w wychodzeniu albo do wychodzenia cesarz, *vel* rzadkie było wychodzenie iego, rzadko wychodził z domu, *rarus egreſsu Coesar. Cn. Th.* 1298. Wychodzonego grać nótę wychodu, pieśń wychodzin, (cf. wsiadanego). Ausgangslied, Muſik beym Ausgange. Już królewnę prowadzą, iuż i goście wſtaią, Wychodzonego wszyſtkim muzykowie graią. *Ban. E b.* Wyyść z morza, wyyść na ląd, wysiąść, wylądować, aus der See gehen, ans Land gehen, auslanden, ausſteigen aufs Land. Attyla poszedł morzem do ziemi Charwackiey, tam wyszedł z morza, i wziął przez moc ziemię tę całą. *Stryik.* 37. Wyyść pod żagle, wypłynąć, zu Schiffe gehen, mit dem Schiffe auslaufen. Czekali tylko na pierwszy wiatr do wyiścia pod żagle. *Pam.* 83, 448. Z powodu wyiścia pod żagle flotty Breſteńſkiey, w liczbie 25, zatrzymała się eſkadra Angielſka. *N. Pam.* 13, 123. – *fig. tr.* Nigdy żadne daremne a próżne słowo nie wyszło z świętych uſt iego. *Rey Pst. N n n* 6, nie dało się słyszeć, es gieng nicht aus ſeinem Munde, kam nicht aus ſeinen Munde, kam nicht über ſeine Lippen. Co w sercu ieſt, do uſt też wychodzi. *Sk. Zyw.* 3, 329, dobywa się, es dringt in den Mund. – Wyyść z czego, wydobyć się z czego, uwolnić się, porzucić co, herausgehen, herauskommen, verlaſſen. Wisi nieieden w szkołach przez lat kilka; wychodzi z nich, ten tylko pożytek odniósłszy, że urósł iak drąg, a nic nie umie. *Mon.* 74, 109. rozſtaie się z szkołą, żegna szkoły, er verläſſt die Schule. Opiekun, że na przyszły rok wyiść miały dzieci z opieki, ſtraszne miał do nich pretensye za prace i zabiegi. *Kras. Pod.* 2, 20, przyyść do lat, ſkończyć małoletność). Ci Jchmość wyszedłszy na wolność, i objąwszy dobra swoie, nie myślą o naukach. *Mon.* 67, 438. Chłopiec niby to obrotny, z chłopca wyszedłszy, żyie i umiera z reputacyą ſtarego szalbierza. *Zab.* 11, 75, wyrósłszy, den Knabenjahren entwachſen. – Wyyść z czego złego, wybrnąć, wybawić się, davon kommen, loskommen. Wyszedł z niemocy, bez pomocy lekarza. *Min. Auz.* 16 Dzieci te łatwo z ospy wychodziły. *Perz. Lek.* 317. Krwi puszczanie było mu bardzo pożyteczne, tak iż z oney ciężkiey niemocy rychło wyszedł. *Spicz.* 190. Chwałaż Bogu, żeśmy na sucho wyszli. *Teat.* 33 *b*, 76, żeśmy szczęśliwie wybrnęli). Boleſta, z którego naprawy brat biſkupa Płockiego zabił, koniecznie chciał z tego wyniść, przeto iż sam przy tym nie był, a nie on, ale brat zabił. *Biel.* 99, oczyścić się, uniewinnić się, usprawiedliwić się, wyplątać się). Kray zdarł, kradł go bez wſtrętu, a wyszedł iak święty. *Kras. W.* 20. – Wychodzić rozſtaiąc się, rozſtawać się, auf und davon gehen. Gdy prawie dusza dla boleści wychodziła, a śmierć iuż nadchodziła, nazwała imię syna swego Bennoni. *Leop. Gen.* 35, gdy matka umierała, konała z bolów). Alfons król Hiszp. z ciała wyszedł tego roku. *Sk. Dz.* 721, rozſtał się z ciałem, umarł, ſkończył, preniósł się do wieczności). Wprzód wynidę z ludzi, Niżeli czas taką wdzięczność z mych piersi wyſtudzi. *Pot. Arg.* 122, pierwey umrę). – Wyyśc z głowy, z rozumu, z pamięci, = zayść w głowę, utracić rozum, pamięć, von Sinnen kommen, vom Verſtande kommen. Nie raz chłoſta szalonych powściągnęła; rozumiem tu owych szalonych, którzy cierpią nieiakieś pomieszanie na rozumie, nie zaś owych, którzy cale z rozumu wyszli. *Pilch. Sen. list.* 3, 155. Jż był w tryumfie iako ieniec prowadzony, z głowy wyszedł, wkrótce potym w więzieniu dokonał. *Pilch. Sall.* 315. Piianego krótszo szaleńſtwo ieſt, ale nie ieſt mnieysze, niżeli u tego, który z głowy wyszedł. *Pilch. Sen. list.* 2, 366. Z pamięci wyszła ona okropna władza samemu maieſtatowi ſtraszna. *Koll. list.* 2, 36, ſtała się zapamiętałą). – *aliter* wyyść z pamięci, z głowy, = wypaść, wylecieć z pamięci, aus dem Sinne, aus dem Gedächtniſſe kommen, entfallen. Zapamiętałem, wyszło, wyleciało mi z pamięci, *e memoria excidit. Mącz.* Francya mi i wszyſtkie rzeczy z głowy wyszły. *P. Kchn. Orl.* 1, 155. Co było z serc ludzkich i pamięci przez grzech wyszło, Bóg przykazaniem ponowił. *Karnk. Katch.* 291. – Wyyść z mody, przeſtać być w modzie, aus der Mode kommen. Wyszła z mody poczciwość, chytrością świat żyie. *Kras. W.* 65. Już nikt nie kocha, iak kochano wprzody, Czas wszyſtko psuie, odmienia i trawi, Sama amantów dziś odmiana bawi, Wcale ſtateczna miłość wyszła z mody. *Zab.* 14, 382. – Wychodzić na plac, wyſtąpić, herauskommen, hervorgehen, herausgehen. Niechay z tobą tysiąc *iezdy *wyndzie. *P. Kchn. Jer.* 138. Wyzywałem go po kilka razy; ale podły tchórz nie chciał wychodzić. *Mon.* 74, 45, nie chciał się ſtawić, er wollte nicht herauskommen, ſich nicht ſtellen. Stracisz honor, nie wychodząc na poiedynek. *ib.* 67, 413. Gdy naſtaie źniwo, aby wszyscy według powinności wychodzili, kmiecie, zagrodnicy, chałupnicy. *Haur Ek.* 52. Ule dobrze opatrzyć; aby pszczoły pożytkowe nie wychodziły, przetakiem rzadkim na około założyć. *Haur Ek.* 138, by nie wylatywały, ulatywały, daß ſie nicht davon gehen, davon fliegen. – Wyyść na świat, na iaw; n. p. wy-

chodzą xięgi, wyszła xięga. *Cn. Th.* 1305, wydanym być na świat, herauskommen von Büchern, ausgegeben werden. Teraz wyszło znowu nowe prawo. *Pam.* 83, 2, 56, *Rs.* состояться. – Wychodzi co z czego, ukazuie się, widać go, widać co. *Cn. Th.* 1305, wydaie się, es kommt hervor, scheint hervor; cf. wystércza). Wychodzi dach, wybiega dach, rola, tram, wydaie się. *Cn. Th.* 1305, *et* 1302, es springt hervor, cf. wystać). Poczynił kwiaty rozmaite, iakoby się wydaiące z ściany a wychodzące. *Leop.* 3 *Reg.* 6, 29, cf. wypukłe). Poczynił w domu rycia i rzezania wydaiące się a wyszłe. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 6, 18, wydaiące się na wierzch. 3 *Leop.*) Jest na wielkiém ustroniu mieysce, które boki Wyszłemi uczyniła wyspa port szeroki. *A.Kchn. W.* 6, wyniosłemi, występnemi). Jelitne wychodzenie zadkiem. *Sien. rej.*, wystérczenie). Cokolwiek z pośrzodka bliższych rzeczy nad strych wychodzi, To na tym mieyscu gdzie wychodzi, wielkim iest. *Pilch. Sen. list.* 325. – Wychodzić na wierzch, wydobywać się, wypływać, emporkommen, hervorkommen, heraufkommen. Wychodzi oliwa na wierzch. *Teat.* 29 *c*, 74. Już też wszystko, iak oliwa wyidzie na górę. *ib.* 7 *c*, 60, odkryie się, wyiawi się, an den Tag kommen. Jm gniew nie rychléy więc na wierzch wychodzi, Na ten czas bardziéy szerzy się, i szkodzi. *Past. F.* 285, im później wybucha). – Nie wiem, czy przy nim wystać można; bo nawet do nas na górę zapach wina wychodzi *Teat.* 33 *b*, 88, dolatuie, der Geruch kommt bis zu uns herauf, dringt bis zu uns herauf. – Wyyść z granic, z klóbów, z ryzy, przeyść granice, przestąpić, wystąpić, überschreiten, herausgehen, herauskommen, übertreten, austreten. – Wychodzi z granic prawdy myśl płodna poety. *Hul. Ow.* 250. Boi się, by dla gniewu, miary karania nie wyszedł. *Warg. Wal.* 114. Mnie się zdaie, iż za czasów moich wszystko z kluby iuż wychodziło. *Zab.* 6, 354. – Wyyść gwałtem, otworzyć sobie drogę, przeyście, = wyłamać się, sich durchbrechen, herausdringen, herausgehen. Wyyście, Wyiście, – ia, *n.*, *actio*, wychodzenie, wychód; *locus exeundi*, mieysce którędy wychodzą; das Herausgehen, Ausgehen; der Ausgang (*oppos.* wniyście, weyście); *Boh.* wygiti; *Slo.* wygiti, wýchod; *Sr.* 1. wukhadź; *Vd.* vunjitje; *Cro.* iztok, izhòd; *Rs.* истеченіе. Bystra rzéka, któréy zewsząd wysokie grobel tamy z brzegów wylewać nie dopuszczaią, ieżeli wód wyiście wezbraniem sobie uczyni, nie uhamowanym pędem łąki, pola, wsi zabiera i ponurza. *Mon.* 71, 737, otwór, wyłom, wylew). – §. Wychodzę przeciw komu, ku komu, zachodzę w drogę komu, wyieżdżam przeciwko komu. *Cn. Th.* 1305, cf. zayść einem entgegen gehen. Mieli między sobą to poufałe postanowienie, że ieden przeciwko drugiemu nie miał wychodzić nigdy. *Lub. roz.* 54. Rzekł Pan do Aarona, wynidź przeciw bratu twoiemu; szedł tedy Aaron na puszczą i zaszedł Moyżeszowi na górze Pańskiéy z radością. *Biel. hst.* 29. Gdy wyszedł z nawy, konsulowie, urzędy wszystkie, wszystek senat, pospólstwo Rzymskie przeciwko niemu wyszły. *Warg. Wal.* 305. – §. Okna i t. d. wychodzą w którą stronę, dane są w tę stronę, obrócone są, die Fenster u. s. w. gehen wohin hinaus. Okna iego pokoiu wychodzą na ogród. *Teat.* 52, 68. W oknach wychodzących na korytarz, pokazuie się kilka kobiet, *ib.* 52 *d*, 68. W tym narożnym pokoiu, który wychodzi na rynek. *ib.* 33, 33, okna ma na rynek). – §. Wyyść skąd, iako ze swego źrzódła, = wszcząć się, wszczynać się, pochodzić skąd, wyniknąć, wywieść się, woher entspringen, entstehen, herkommen. Nic z tego nie niszczeie, co się z oczu zmyka, i do wszystkorodnéy natury, z któréy wyszło, i znowu wkrótce wyniść ma, skrytym nurtem powraca. *Pilch. Sen. list.* 288. Pismo Św. tego słówka: wyniść od kogo, za urodzić się z kogo *zażywa. *Salin.* 2, 248. Samo wyyście Chrystusa od Oyca z nieba, nie dowodzi natury Boskiéy w tymże Chrystusie; gdyż i sami apostołowie wychodzą od tegoż Oyca na świat z nieba. *ib.* 2, 93. Trudno, aby to do końca dobrego przyszło, co ze złego początku wyszło. *Grodw. Dis.* S 4 *b*. – *Arithm.* Wychodzący, liczba, która *rośnie albo z przydawania albo z multyplikowania. *Solsk. Geo.* 3, 80, die herausgekommene Zahl, die Summe, das Facit. – §. Wyyść na co, obrócić się na co, w co, skończyć się na czym, mieć koniec czyli skutek dobry, zły, worauf hinauslaufen, hinauskommen, ein gutes oder schlechtes Ende haben, gut oder schlecht ausfallen, enden. Bądź cierpliwa, wszystko ci to na dobre wyidzie. *Teat.* 29, 119. Nie będziesz tego żałował, zobaczysz, że ci to na dobre wyidzie. *ib.* 8, 104. Aplikował się w szkołach, i na dobre mu wyszło. *Kras. Pod.* 2, 145. Ja człowiek ieden tylko do rady; kto do mnie się udał, zawsze mu na dobre wyszło. *Teat.* 23, 128. Pewnie te przygody twoie, Wynidą wszystkie na pociechę twoię. *Rey. Pst.* X *x* 1. Mądremu każda rzecz dobrze wychodzi. *Gorn. Sen.* 310. Cnotliwemu nigdy cnota na złe nie wyszła. *Rey Zw*, 46. Gdy postrzeżesz, iż łagodność na złe wychodzi, uday się do ukarania. *Kras. Pod.* 2, 206. Zawżdy na wielkie pomsty wychodziło okrucieństwo. *Rey Pst.* *yy* 4. Nie zapieram tego, żem prędkością nadrobił; ale to może wyidzie na nasze lepsze. *Teat.* 10, 85. Patrzcie, na co mi móy żart wyszedł. *Sk. Żyw.* 84; iakie iego skutki). Na co nam wychodzi przymierze zdradne, i na co się godzi, domyślić się nie trudno. *Paszk. Dz.* 37; na co nam się zda, przyda, na co służyć będzie). Nie chce inaczéy iedno że mu żywo przyidzie w ręce, i tak rozumie, że mu to wynidzie. *P. Kchn. Orl.* 1, 248, że mu się uda, że mu się zdarzy). – Wyyść na swoie, = nie szkodować, auf das Seinige kommen, gut herauskommen, keinen Schaden oder Verlust haben. Nie bóy się Wc Pan, wyydę ia na swoie. *Mon.* 67, 4. Niech wiedzą, iż choć podstęp dobrych uciemięża, Wyydzie cnota na swoie, i wieki zwycięża. *Kras. W.* 35. – Na iedno wychodzi, = za iedno stoi, równo toż samo, es kömmt auf eins hinaus. Jegomość ze znacznym zyskiem z swéy podróży powróci, a Pan w iego niebytności nie mało potraci; wziąwszy to pod kredkę, na iedno wyidzie, iakoby w domu był siedział. *Teat.* 7 *c*, 23. Prawda; ale to na toż samo wychodzi. *Boh. Kom.* 1, 311, *idem per diuersa*, cf. nie kiy, ale pałka; nie biały chléb, ale bułka). *Omisso verbo*: Na iedno to dla człowieka, Czy w śrzodku swoiego *wieka, Czyli pełen lat umiera, Obom śmierć wszystko zabiera. *Karp.* 7, 5. – Wychodzi człowiek na co, kieruie się na co, promowuie się, staie się czym, etwas werden, zu etwas gelangen, sich wozu durcharbeiten. Mógł on wyniść na człowieka cnotliwego. *Pilch. Sen. list.* 3, 269. Widzę na

filozofa wychodzisz. *Teat.* 19 *b*, 35; cf. pochodzić na co). Zobaczymy wkrótce na iaki koniec ta wymuſkana wyydzie pupeczka. *Teat.* 7 *c*, 7, na iąki koniec przyydzie, iak ſkończy, czém będzie, iak się wykieruie). – §., *finiendo*: wychodzić, przeſtawać chodzić, wypłynąć, upłynąć, przeſtawać daléy się ciągnąć, mieć się ku końcowi, zu Ende gehen, ausgehen, auslaufen, verlaufen, verfließen. Język ieszcze się ruszał, ale coraz słabiéy, na kształt perpendykułu w zegarze z nakręcenia wychodzącego. *Mon.* 68, 286. Wyszedł rok. *Cn. Th.* 1298, upłynął). Wygnania mego wyńdą lata, kiedy się z ciałem duch móy rozdwoi. *Susz. pieśń.* 2 *T* 4, ſkończą się, koniec wezmą, upłyną). – Po otrzymaném zwycięſtwie on naywięcéy w Rzymie przebywał, i prawie codziennie na rynku z uſt innych nie wychodził. *Siem. Cyc.* 20, nie przeſtawali o nim mówić). – §. Wychodzi tyle, wyszło tak wiele na to. *Cn. Th.* 1298, wypotrzebowano, wydano, łożono, es iſt ſo und ſo viel aufgegangen, darauf gegangen, ausgegeben oder verwandt, verzehrt, worden. Na zjeździe Łuckim na każdy dzień wychodziło siedm set beczek miodu, okrom wina i piwa; wołów i iałowic siedm set. *Stryik.* 529. – §. Wychodzić co, chodzeniem wytrwać, wytrzymać, die beſtimmte Zeit bis zu Ende hindurch gehen, ausdauern, überſtehen, cf. wyſtać). (*Bh.* wychodit ſe nachodzić się do zmordowania). Jak ſkoro doyrzały brzuch swe czasy wychodził, Z nasienia ſkrzydlatego Bożka się urodził Awtolik. *Zebr. Ow.* 277. Krzywouſty, gdy iuż wychodził po oycu żałobę, namówili go panowie, aby się ożenił. *Biel.* 70, *Krom.* 347, *ob.* żałoba). – §. Wychodzić suknią, obuwie, *a.* chodzeniem czyli noszeniem rozprzeſtrzeniać, rozchodzić, durch Tragen ein Kleidungsſtück ausweiten; *b.*, nadpsuć, wytrzeć, abnutzen; *Rs.* исшаскáмь. Wychodził się zamek, wybiegał się zamek u drzwi. *Cn. Th.* 1305, *et* 1302. Wychodzenie, wytarcie. *Cn. Th.* 1299, das Abnutzen, Abtragen. Wychodzony *subtritus*. *Cn. Th.* 1298, wyszarzany.

WYZ, – a, *m.*, *accipenser huso*, gatunek iesiotra, ale większy, kilka cetnarów ważący; poławia się w Dunaiu, w Woldze, Donie, kilka cetnarów waży. Z ikry wyża robią kawiar; z pęcherza, ſkóry i trzewów gotowanych robią klèy, karukiem *ichtyocolla* zwany. *Zool.* 193; der Hauſen, ein Fiſch; *Bh.* wyzyna (*ob.* wyzina); *Slo.* wyza, wizina; *Hg.* viza, wyſahal; *Crn.* viſèna; *Vd.* visa, visovina; *Cro.* viza, vizovina, biza, moruna; *Bs.* viz, moruna; *Sla.* moruna; *Rs.* бѣлуга, крáсная рыба; *Turc.* uſun). Wyz czyli świnia wodna poławia się w Woldze i Dunaiu. *Pam.* 83, 516. Pewny gatunek wyzów *Ross.* шипъ. Wyz od sześciu do ośmiu piędzi, *Rs.* санкóвая бѣлуга. Pluſk wyza *Rs.* мѣшáлка.

*WYŻ, *WYŻA, *Cn. Th.* 1343, *ob.* Wysokość.

*WYZABIIAĆ *cz. dk.*, zabiianiem wygładzić, wybić, wymordować, wytępić, wyplenić, wykorzenić, pozabiiać do szczętu, wyrznąć, wyciąć, ausmorden, mordend ausrotten, vertilgen. Namówił Swiętopełk Pruſsaków, aby Niemce i Polaki wszyſtkie, dzień ieden na to poſtanowiwszy, wyzabiiali. *Krom.* 251. Nieprzyiaciele ſkazani wszyscy na wyzabiianie. *Chrośc. Luk.* 2, 10. Saul wyplenił a wyzabiiał czarnoxiężniki i wróżki z ziemi. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 28, 3, wytracił. 3 *Leop.*, wygnał wieszczki z ziemi. *Bibl. Gd.*) Wyzabiiała rolosprawne cielce. *Zebr. Ow.* 120, *ruricolas boves leto dedit.*) Wszyscy ludzie są bracią, a iednak się wzaiemnie wyzabiiaią. *Tr. Tel.* 329. Gotowi pełnić naymnieysze Sułtana ſkinienie, choćby rozkazał całemu woyſku moſt na rzéce z głów usłać, albo się ieden z drugim wyzabiiać dla saméy iego krotofili. *Kłok. Tur.* 10.

WYŻĄĆ, *F.* wyżnie, wyżnę *cz. idntl.*, wyżynać *ndk.*, wszyſtko kosząc wyciąć, wykosić, *Bh.* wyžiti, wyžal, wyžnu, wyžinati; *ro.* izſinyam, *Ec.* выжинáю; ausmähen, abärnten, vollends wegmähen, abmähen. Gdy będziecie zboża żąć, tedy ich do końca wyżynać nie będziecie; ale zoſtawicie nieco ubogim. *Radz.* 3. *w.* 19, 9, nie będziesz do końca pola twego wyżynał. *Bibl. Gd.*) Kmieć ma poſtanowiony wymiar orania, liczbę wyżęcia, wymłocenia kop zboża. *Mon.* 68, 290, (*Bh.* auzinek kośba, cf. wyżynki, wyrzynki). Naród ludzki w samym swoim kwiecie wyżęty, zakwitnie na nowo. *Staſ. Buff. Ll.* Przywiodę na cię złe, i wyżnę potomſtwo twoie, i wybiię wszyſtkich. *Leop.* 3 *Reg.* 21, 21, odeymę i wytracę. *Bibl. Gd.*)

WYŻĄĆ, WYŻYNĄĆ, *WYŻMIĄĆ, *WYŻDŻMĄĆ, *WYŻDŻĄĆ *cz. idntl.*, wyżymać, *wyżdżymać *ndk.*, *Bh.* wyždimati; *Vd.* vunshashet, vunsesheti, vunseshemati, vunsmiegat, isshmikati; *Bs.* izasgeti, iſtiſctiti, oſgéti, osgimati; *Rs.* выжать, выжимать, (*Rs.* выжимки wyciśnione łuszczki iagodowe, *ob.* wyżymki); *Ec.* изжимáю, изгнѣтáю, wyżąć chuſty, wycisnąć, wykręcić z nich wodę, przeżąć. *X Kam.*, auswinden, ausſchmiegen das Waſſer aus der Wäſche. Chuſta ta powinna być wyżęta. *Kąck. Paſ.* 25. Chuſty maczać, wyżymać. *Kąck. Paſ.* 25. Płótno wprzód zmoczone wyżęte. *Przędz.* 89. Skóry ku farbowaniu wypierz, a dobrze wykręć abo wyżmiy. *Sien.* 588. Położył Gedeon runo wełny, po małéy chwili wyżął wiadro wody z niego, a ziemia była sucha. *Rey Zw.* 205 *b.* *Ogólniéy* wyżąć, wycisnąć, wygnieść wodę, ciecz, płyn, sok, ausdrücken, etwas Flüſſiges. *Exprimo* wyciſkam, wyżymam. *Mącz.* Chuſtkę umaczać w occie, a zasię ocet wyżąć. *Sien.* 483. Bogini wodna z źrzódła głowę wydźwignąwszy, I ręką zielonawe warkocze wyżąwszy, Rzekła... *Otw. Ow.* 208. W suche gąbki wody nabierał, a gdy iuż pełne wody były, to ią z nich zasię wyżymał i wyciſkał. *Kosz. Lor.* 89 *b.* Wszyſtkie suchoty swoie tak bardzo zmoczy, żeby mu z piiańſtwa mógł gębę wyżąć w suchy Piątek, iako i w mięsopuſtny Czwartek. *Pim. Kam.* 302, cf. moczymorda, moczywąs). Szczęści się złośliwym, a dlatego lud obraca się tam, a wody im pełno wyżymaią. *Radz. Pſ.* 73, 10, wody im się iuż wierzchem leią. *Bibl. Gd.*, obfituią, opływaią do zbytku). – Wyżąć sok, wycisnąć, wygnieść, wytłoczyć, den Saft ausdrücken, auspreſſen, auskeltern. Wyciśniony albo wyżęty sok z czego, *retrimentum.* *Mącz.* Sok albo wodniſtość z tego ziela wyżęta, trawi dziwe mięso. *Syr* 119, sok z ruty wyżęty albo wyprasowany. *ib.* 1432. Z dzięgielnicy sok wyżąć, a wygniotki w garniec włożyć. *ib.* 104. Przywrotnik ziele posiekać, wyżąć albo wyprasować, wygniotki na rany przykładać. *ib.* 327. Weź soku wyżętego z rożyczki Panny Maryi, warz z cukrem, a będzie syrop pomocny suchotnym. *ib.* 84. Weź ieżyn ia-

god uźrzałych, wyźmiy z nich wodę, przyléy wina, piy, posila serce i żołądek. *ib.* 482. *Juchę wyżętą z tych ziół dopóty warzyć, aż wszyftka wodnatość onéy *iuchy wywrze. *Syr.* 258. – Od drzewa odcięte gałęzie, a od słońca z czerftwości wyźmięte i oschłe. *Kul. Her.* 267, wyzute z czerftwości, wysuszone, **ausgedörrt, ausgezehrt.** – *fig. tr. varie*: Śpik im z kości wysysa, krew z ciała wyżyma. *Klon. Wor. pr.* Prawe dzieci zwyczaynie szarpaią, wyżymaią pasierbięta. *ib.* 61. Ktoby ścisnął te ftroie i szaty twoie, wyżdżąłby z nich krew niewinnie utrapionych ludzi. *W Pft. W.* 2, 62. Długoż ten żołnierz plondrować wźdy będzie, J z karków wolnych Polfka go nie zbędzie, Czyli aż wyżdźmie krew z ubogich fkóry? *Miaſk. ryt.* 2, 72. Próżnuiący iedzą chléb wymęczony i krwawym potem nabyty, ale nie ich rękami, ani ich potem, lecz cudzym, owszem z cudzéy krwi wyżętym. *Zrn. Pft.* 2, 329 *b.* Stacyami nieznośnie uciążliwemi nas niewymównie wyżdżymasz. *Krom.* 625, *vehementer exhauris*, wycieńczasz, wyczerpasz). – Oracz zadumiony nad pługiem swym wzdycha ciężko nim zapieraiąc o niezmierne kości, Ziemio, ziemio, ach ktoby wyżdżął twe wnętrzności. *Tward. Wł.* 143, wydobył). Wyżął go z arcybifkupftwa. *Papr. Kl.* 183, może wyżonął, = wygnał?) – Rut szła po polu, zbierała, wyżdżymała kłosie a iadła. *Biel. hft.* 53, wydłubała, wytarła). – Jezus mówi: otworzę w podobieńftwach ufta moie, *wyżynę zakryte rzeczy od założenia świata. *Sekl. Math.* 13, wyrzucę abo wyrzygnę. *ib.*, wyiawię). – *§., wyżąć fkąd iaki sens, iaki wywód, wykręcić, wykrętnie wywieść, wyszpocić, wywić, wywikłać, wymatać, **herausdrehen, herauswinden, durch Verdrehung herausbringen,** n. p. Oni kręcą gwałtownie słowa apoftolfkie, chcąc z nich wyżąć rozumienie obłędliwe swoie, *Zrn. Pft.* 3, 62. Nie z pisma, ale z Św. Auguftyna chcą wyżąć swoie dowody, iako z opoki oléy. *Zrn. Pft.* 3, 139. Jeśli w słowiech Pańfkich swoię wymyśloną naukę wyżąć możecie? do błędu przyydziecie zawiedzieni. *Zrn. Pft.* 3, 137. Jeśli wasze dowody, które z pisma wyżąć chcecie o tey nauce, są prawdziwe, tedyć doktorowie oni przed tysiącem lat będący, źle nauczali. *ib.* 3, 43. Tego u nas nie otrzymasz, ani tego wyźmiesz z téy hiftoryi, do któréy się odzywasz. *ib.* 3, 79. Mówi tu o odszczepieńcach, naukę swoię z słów apoftolfkich wyżymaiących. *ib.* 3, 69 *b.*

WYŻĄDLIĆ *cz. dk.*, żądło wyiąć, pozbawić żądła, wysilić, moc odjąć, **entstacheln, des Stachels berauben, entkräften, unschädlich machen,** *pr. et fig. tr.* Cóż pomoże pszczołce, iż żądło swe iadowite w ciało swego nieprzyiaciela wpuści, iedno iż wyżądliwszy się, śmierć połknąć musi? *Zrn. Pft.* 35. Już nasz niebiefki Dawid tego smoka (śmierć) wyżądlił; coż się tedy wyżądlonego nieprzyiaciela boisz? czemu przed tym smokiem., któremu żądło wyięto uciekasz? przecz się tyrana porażonego lękasz? *ib.* 185. Pan śmiercią swą śmierć naszę zwątlił i wyżądlił. *ib.* 3, 600 *b.* Gryźcie się dziś sami w sobie, ty ftary wężu szatanie i ty śmierci wieczna; abowiem fkąd grzech moc i władzą brał, ztąd iuż przez Kryftusa uftał; a tak będąc przedtym łupieżcami, i złupionemi i odartemiście się i wyżądlonymi zftali. *ib.* 40 *b.* Sprzeciwić się Panu żadną miarą nie możecie; bo iście przeciwko takiemu mocarzowi walcząc, wysilić się i wyżądlić musicie. *ib.* 35.

WYŻALIĆ *cz. dk.*, do należytego kresu czyli *ftopnia* pożałować, żałuiąc dogodzić wymiarowi czucia, ftraty, **genug beklagen, ausklagen, zur Genüge bedauern, bejammern, ausjammern.** Wyżałowawszy żony, szedł do tych, co owce ftrzygą. *Leop. Gen.* 38, 12, gdy umarła żona, pocieszywszy się, gdy minęło wiele dni, szedł... *Bibl. Gd.*, fkończywszy żałobę). J rodu bofkiego że ieft, nie wyżałuię, kiedy córka ma póydzie w kray piekielny. *Uftrz. Troi.* 30. Tegobym był nigdy nie wyżałował. *Paft. F.* 227. Nierozsądnéy oszczędności wyżałować nie potrafimy. *Kott. lift.* 1, 82, żałowaniem powetować, cf. fkąpy dwa razy traci). W ftrasznym przypadku nie wyżałowana. *Paft. F.* 202, nie do wyżałowania, *niewyżałowna). – *Zaimk.* wyżałować się; n. p. Kacerftwa iako popsowały Flandryą, iak Francyą niszczą i burzą, a kto się wyżałuie, i nad takiemi szkody napłacze? *Sk. Kaz.* 318 *b.* Jż się to dzieie w króleftwie wiedzącego wszyftko Boga, nikt się doftatecznie wydziwić, ani wyżalić nie może. *Bardz. Boe.* 110.

WYŻARZYĆ *cz. dk.*, wypiéc, wyżegać, wypalić żarem, **ausbrennen, ausglühen, ausbacken, ausheitzen.** *Rs.* выжарить, выжаривать, (*diftgu.* вышарить wyplundrować.)

WYZBIERAĆ *cz. dk.*, zbieraiąc wyymować, wyymuiąc zbierać, **herauslesen, auffammeln, heraussammeln.** Bóg anioły swe święte posyła na posługi wiernych swoich, iżby i kamyki wyzbierali na drogach chodzenia ich, aby się z nieobaczka nie obrazili w nogę swoię. *Rey Zw.* 69. Pośle syn człowieczy anioły swoie, a ci wyzbieraią z króleftwa iego wszyftkie zgorszenia, i wyrzucą ie do pieca ognifte-go. 1 *Leop. Math.* 13, 41, zbiorą. *Bibl. Gd.*, wypielą) Nasienie iedno upadło przy drodze, a podeptane ieft, i ptacy powietrzni wyzbierali ie! 1 *Leop. Luk.* 8, 5, *idem*. *Białobrz Poft.* 285, pozobali ie. *Bibl. Gd.*, wyzobali, wyiedli).

WYZBROIĆ *cz. dk.*, ze zbroi wyzuć, (cf. rozbroić); **entwaffnen,** *pr. et fig. tr.* Żywot pobożny człowieka, Gdy będzie wyzbroion z wieka,.. *Kmit. Tr. B. 6*, wyzuty, pozbawiony.

WYZDRADZIĆ *cz. dk.*, wyzdradzać *ndk.*, zdradliwie wymachlować, wydrwić, **verrätherisch abzwicken, betrügerisch abschwindeln, abdringen.** Miafto drugich wspomagania, ludzi mizernych pot iedzą wyzdradzany obłudnością. *Sekl.* 45. Zacheusz wyłożył przed Panem wyftępki swe, powiadaiąc: com iedno na kimkolwiek wyfałszował a wyzdradził, niechaybym czworako nagrodził. *Zrn. Pft.* 2, 468.

WYZDROWIEĆ *niiak. dk.*, *Rs.* выздоравѣть, выздоравливать, odzyfkać zupełne zdrowie, wyyść zupełnie z choroby, (cf. wydobrzeć) **wieder genesen, wieder ganz gesund werden.** Pytaycie się proroka, ieśli wyzdrowieię z téy niemocy? *Budn.* 2 *Reg.* 1, 2, ieżeli powftanę z téy choroby? *Bibl. Gd.*) Zaszczepiłem mu ospę krowią na wsi; gdy wyzdrowiał, odesłano go na pensyą. *N Pam.* 4, 32. Nie będzie poświęconych rzeczy pożywał, dokądby nie wyzdrowiał. *Leop. Levit.* 22. Po wyzdrowieniu, żałobnik ftronę przeciwną znowu pozwać ma. *Stat. Lit.* 287.

- §. WYZDROWIĆ kogo, *cz. dk.*, *Sr.* 1. wuſtrowam; *ob.* uzdrowić.

WYZDYCHAĆ *niiak. dk.*, zdychaiąc wypaść, wymrzeć, odeyść pomorkiem, ausſtrepiren, wegkrepiren, ausſterben. Wespół z ludźmi bydło wyzdychało. *Groch. W.* 558. Mieszkania, gdzie są pluſkwy, bursztynem nakurzyć, od którego doszczętu ten nieſtatek wyzdychać musi. *Haur Ek.* 113.

WYŻDŻĄĆ, WYŻDŻĘ, WYŻDŻYMAĆ; *ob.* wyżąć, wyżymać.

WYŻEBRAĆ *cz. dk.*, wyżebrze, wyżebrzę *F.*; żebraniem uzyſkać, żebrząc wyprosić, uprosić, cf. wymodlić; *Bh.* wyžebrati; *Slo.* wyžebru; *Sr.* 1. wuproschu, wuproscheru; *Vd.* isshebrati, isberazhati, odberazhiti, vunsberazhuvati, bogajime sprositi, cf. przebóg prosić), ispetlati; *Rs.* нищенскимъ образомъ выпросить; erbetteln, bettelnd erflehen, erbitten, *pr. et fig. tr.* Chodziłem od domu do domu dla wyżebrania kawałka chleba. *Zab.* 3, 180, za proszonym chlebem, za iałmużną). Wyżebrany chléb w nędzy pożywać. *Hor. Sat.* 153, *Sr.* 1. wuproscherene. Bogacz po śmierci już nie wyżebrze iednéy kropli wody. *W. Pſt. W.* 2, 72. Odszczepieńcy uproszony i wyżebrany pokóy mieli, od katolików. *Weresz. Regl.* 25, *precaire.*

WYŻEDZ. *WYŻŻEĆ, WYŻEGNĄĆ, *WYŻGNĄĆ, WYŻOGNĄĆ, WYŻŻONĄĆ *cz. idntl.*, wyżegać, wyżogać *ndk.*, wypalić, ausbrennen. *Vd.* isshgati, vunshgati, isshagati, gorseshgati, gornashgati; *Cro.* izzeſgati, izzeſiſem; *Dl.* izaſgati; *Bs.* isgecchi, ispaliti, izgoriti, opaliti; *Rs.* выжечь, выжигать, изжигать. Wraż snopek suchych rózg pod kocieł, a iuż zżarzony wnet wyżega ſtosy z ogniem wypuszczonym, Lecz z prędka nagle ſtaie sam się wyniszczonym. *Chodk. Koſt.* 34, *ib.* 14. Gdy Amurat miał *szurzego w więzieniu, prosiła żona za bratem o łaſkę; bo słyszała, iż mu oczy kazał wyżżec, aby mu tego nie czynił. *Biel. Sw.* 119*b*. Przywrzała złość, lub ogniem ią wyżegać muszą. Swa zapłata za każdą poſtępuie duszą. *Zygr. Pap.* 141, wyczyścić, cf. czyściec). Trzeba, żeby ogień boskiéy miłości w nas wyżegł a wypalił grzechy nasze. *W. Pſt. W.* 252, wyciſkaiąc a wyżegaiąc z rany onę ropę. *ib.* 3, 177. Odſtępuiąc od wiary, pilnuią duchów zwodzących, których sumnienie piątnem ieſt wyżżone. *Zrn. Pſt.* a2*b*, znaczone, cechowane, ſtęplowane, wypiątnowane). Częſte tego ziela używanie tak bardzo wyżega i wysmaża krew, że trąd za tym przychodzi. *Syr.* 28, wysusza). Fiołkowa wódka na suchoty, piersiom wyprągłym, wyżżonym z wnętrznéy gorącości, pomaga. *Spicz.* 100. Piwa takie żołądek obrażaią, krew gęſtą i wyżgłą czynią. *Syr.* 949. Myśli m lankoliczne pochodzą ze krwi czarnéy a z flegmy wyżgłéy. *Syr.* 691. Srebro czyſte, wyżżone siedmiorako. *Budn. Ps.* 12, 6, śrebro wypławione, siedmkroć przelewne. *Bibl. Gd.*, *Rs.* выжиганъ brant srebra lub złota. WYŻEGACZ, - a, *m.*, wypalacz, der Ausbrenner; *Rs.* выжижникъ, *f.* выжижница, wypalaiący srebro, złoto, brantownik

WYŻEGLOWAĆ *intransit ndk.*, żegluiąc wypłynąć, *Ger.* herausſegeln, ausſegeln. *Sr.* 1. wuſzowmicżeru; *Vd.* isladjati, vunsladjati, *ob.* łodź.

WYŻEGNAĆ, *ob.* żegnać.

WYŻEŁ, - żła, *m.*, WYŻEŁEK, - łka, *m.*, *zdrbn.*, *Bh.* wyžle, wyželenec, ſlídník, (*ob.* śledny pies, cf. śledziciel), *Sr.* 1. ßliedník; *Crn.* vishla, visla, vohôn, (*ob.* węchorz, cf. węch); *Vd.* slednik, ſledni pefs, vohon, ovohni, savohlivi pefs; *Cro.* vishil, viſel, vifely, vizlich; *Hg.* visla; *Rg.* vixle, vixal, vixglich; *Bs.* viſgjal, viſgèl, pas ſtraſgnik; (*Sla.* vixle, = mucyk damſki); *Rs.* выжлецъ, выжликъ, ищая собака, ищейная, ищея, ищейка (cf. iszczéć, *iſkać); *Ec.* выжлокъ; der Spürhund. Psi, którzyby zaiąca śladem a węchem wynaydowali, są wyżłowie. *Cresc.* 636. Wyżeł nayduie, ogar goni. *Gorn. Dw.* 197. Wyżły ciekawe w chroſty zapuszczaią J w trawy, którzy ptaſtwo wypędzaią. *PKchn. Orl.* 1, 178. *Chmiel.* 1, 80. - Z'echły tu wyżeł leży; ba i żywy legał, Jeżeli kiedy ptaki na polu poſtrzegał. *Pot. Jow.* 93, raczéy, legawy pies, der Hühnerhund, Vorſtehhund. - §. *tr. de homine* śpieg, podsłuchywacz, wypatrzyciel, ein Spion, Spürhund, Auflaurer. Wziął puinał w tę rękę; dosyć to, że ono wzięcie iego obaczył Maro nieiaki, tamtych czasów przedni między wyżły takowemi wyżeł. *Corn. Sen.* 191. - *w rodz. żeńſk.* wyżlica, wyżliczka, die Spürhündinn. WYŻLĘ, - ęcia, *n.*, WYŻLĄTKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; szczenię wyżłowe das Junge der Spürhunde. (*Rg.* vixglich; *Rs.* выжлятникъ psiarz, mianowicie od wyżłow).

*WYŻENĄĆ, *WYŻENIĘ, *Wyżonąć, *wyżonę, *WYŻENNY, *ob.* wygnać.

WYŻERAĆ; *ob.* wyżrzéć. WYŻERACZ, - a, *m.*, który wyżera, wyjadacz, der Ausfreſſer, Auffreſſer, Aufzehrer. Przychodzi w ten dom xiążę wyżeracz niemały, Co wie Apicyusza na palcach rozdziały. *Zab.* 15, 93. WYŻEROWAĆ; *ob.* żerować.

WYŻĘTY; *ob.* wyżąć, wyżynać; *ob.* wyżąć, wyżdżąć, wyżymać, wyżdżymać.

**WYZEW, - zwu, *m.*, wyzywanie, wyzwanie, das Herausfordern, die Ausforderung, *Bh.* pobídka (cf. pobudka); *Vd.* gorſkliz; *Rg.* pozóv, (cf. pozew); *Bs.* zataç, zatiçanje (cf. zaciek); *Rs.* вызовъ. Wszyscy powtórnéy woyny wydaią głoszenie, Nagły wyzew uderzył w niebieſkie ſklepienie. *Przyb. Milt.* 28.

WYŻEY, *ob.* Wysoko, Wysoki. *WYŻGNĄĆ, *WYŻGŁY; *ob.* wyżegnąć. WYZIAIĘ, WYZIAIAŁ, *ob.* wyziewnąć.

*WYZIARNIĆ *cz. dk.*, ziarna wyiąć, auskörnen, herauskörnen, *Vd.* vunseſerniti). Wyziarniony, *Slo.* wyzrněný, *egranatus.*

WYZIĘBIĆ *cz. dk.*, wyſtudzić, wychłodzić, auskühlen, *pr. et fig.* Nic dla niego w mém sercu czucia nie wyzięhi. *Dmoch. Jl.* 2, 274. WYZIĘBNĄĆ *niiak. idntl.*, zupełnie wyſtygnąć, oziębnąć, ganz auskühlen, kühl werden, *Rs.* вызябнуть (*Bh.* wyzebnauti wychudnąć, wyzáblý wychudły, wyzáblost *macies.*)

WYZIEIE, WYZIENIE, *ob.* Wyziewnąć. WYZIERAĆ; *ob.* wyyrzeć.

WYZIEW, - u, *m.*, wyziewanie, i to co się wyziewa, wyparowanie, para, oddech, wapor, powietrze z ciała wychodzące, (*wietrunek. *Biel. hſt.* 26); die Ausdünſtung, *Slo.* pára, wydychání (cf. wydychać); *Crn.* vefdûh; *Vd.* ſparjenje, ſpariza, vunſparienje, vunsehlapenje, hlap, ſlap, ſparniza; *Cro.* zpárjavicsa, ſzópa, ſzúmpor; *Bs.*

duſcjak, cjaddine, (cf. czad), vappa, parra, koja izhodi iz zemglje; *Rs.* испарина. Woda w wyziewy przez ciepło obrócona. *Scheidt. Elektr.* 93. Jak ciepło, tak i elektryczność nadaie mocy odpychania cząſtkom wody, z téy przyczyny nietylko ciepło, lecz i materya elektryczna ułatwia podnoszenie się wyziewów. *ib.* 157. Wyziewy z wyschłych wód. *Nar. Dz.* 3, 188. Dla powietrza i wyziewów rzeczy wyżéy się wydaią, niż są położone. *Hub. Wſt.* 55. Mgły i wyziewy, rzadsze i szarawsze, Co teraz z gór lub z iezior zatęchłych wſtaiecie... *Przyb. Milt.* 147. Wieczna karmia go tuczy, a słońce ogrzewa, Z morſkich zasię wyziewów napóy zwykły miewa. *Zab.* 15, 155 *Kniaź.* – Samem sobie obrzydliwy; oddech móy ieſt śmierci wyziewem. *Węg. Mar.* 1, 212. WYZIEWNĄC, WYZIONĄC, *WYZIENĄC, *WYZINĄC *med. idntl.*, wyziaiać, wyziać, wyziaię *ndk.*, wyziewać *kontyn.*, parę wypuścić, wydychać, wychłonąć, *Rg.* dimmovati *exhalare*, aushauchen, ausdünſten, transpiriren; *pr. et fig. tr.* Meliſſa zdrowe wyziawszy swe soki, Wonie iéy pod same wznoszą się obłoki. *Tom. roln.* 71. Cóż dziwnego, że pola téy górnéy krainy Wyziewaią czyſtégo elixyru płyny! *Przyb. Milt.* 93. Zewsząd rannych kadzideł wyziały się pary. *ib.* 265. Ambrozyową z siebie noc wyziały chmury. *ib.* 164. Zwierzęta spracowane po gaiach sen ſwóy wyziewaią. *Kul. Her.* 3. Poganie napadnieni od naszych, gdy oni pod namioty twardy sen wyziewali. *Tward. Wł.* 135, twardego snu używali, twardo spali, chrapali). – Straszliwy Wezuwyusz aże pod obłoki Z okropnością wyzionął ogniſte potoki. *Teat.* 46 *d*, 10, wybuchnął, wyrzucił], wymiotał, Feuerſtröhme auswerfen, ausſpeien. Nienawiść choć czasem wyzieie iakie ſkrycie iady, To dlatego, że twemi iść nie może ślady. *Zab.* 16, 209 *Szoſt.*, wywrzeć iad, *Bs.* izjiditiſe, izjadatiſe). W każdym wieku czytamy przykłady wściekłéy zaiadłości złych ludzi, wyzionionéy przeciwko niewinnym. *Mon.* 71, 177. – Zgromadziwszy ſtarszych, niewdzięczność im dobrodzieyſtw wyzionie. *Chrośc. Farſ.* 368, wyrzuca, wymiata, zarzuca, wymawia, wytyka, wynurza). – Wyzionąć duszę, ducha, wypienić duszę, wydychać, wytchnąć duszę, den Geiſt aushauchen, ausathmen, aufgeben, *Bh.* wyzywnauti *animam efflare*. – Wyzionąć sekret, taiemnicę wypaplać, wygadać, wypleść, roznieść, ausplappern, ausſchwatzen, (transpiriren laſſen). Nie mogę nic zamilczeć, wyzionę, wypopowiem wnet, *plenus rimarum. Mącz.* Rzecz niebezpieczna, wiedzieć taiemnice ludzi wielkich, z których, ieślibyś co wyzinął, to twoia głowa siadła. *Kosz. Lor.* 100. Wnet się między ludzi rozniesie, cokolwiek pan przemówi, dlaczego bardzoby się o to ſtarać miał, aby nie ladaczego, iako mówią, wyzinął. *ib.* 16 *b.* Póty milczy, póki nie ma pogody wyzienąć, *occaſionem effutiendi. Mącz.* WYZIEWNY, -a, -e, do wyziewania, mogący być wyziewionym, aushauchbar, = WYZIEWOWY, od wyziewów, parowy, Ausdünſtungs=; *Crn.* dihanſke; *Vd.* hlapen, sparliu, hlapoviten.

WYZIMOWAC *med. dk.* wytrzymać przez zimę, zupełnie przezimować; *Vd.* vunsesimiti, auswintern, durchwintern. Nikt nie ma prawa więcéy bydła paść, iak ile on zebraną z gruntu swego paszą wyzimować może. *Gall. Cyw.* 2, 129.

WYZINA, -y, *ż.*, mięso wyza ryby, Hauſenfleiſch; *Bh.* wyzyna; *Slo.* wizina; *Hg.* visa; *Crn.* wiſena; *Vd.* visa, visovina; *Cro.* viza, vizovina; *Rs.* бѣлýжина, шиповина. Wyzina służy za pokarm. *Zool.* 193. Wyzina słona *Rs.* пазланка. Dawał Wołoſki woiewoda królowi na każdy rok dwieście wozów wyziny. *Biel.* 310. – *Wyzina ieſt to rodzay ryby, *haniebnie wielkiéy, w Dunaiu się mnożącéy. *Krom.* 541, wyz, der Hauſen.

*WYZINA, *WYŻYNA, *WYŻKA; *ob.* wyżyna. WYZIONĄC, *ob.* wyziewnąć. WYZŁACAC; *ob.* wyzłocić.

WYŻLĄTKO, WYŻLĘ, WYŻLICA; *ob. pod* Wyżeł. WYŹLIN, -a, *m.*, WYŹLINA, -y, *ż.* (*Syr.* 594); bydlęcy pyſk bez mięsa. *Cn. Th.* 1343, *Dudz.* 72, die ausgefleiſchte Schnautze eines Hundes oder andern Thiers. Wyźlina ſtarym onym Polakom znaczyła pyſk psi albo cielęcéy główki, z mięsa obranéy, który tylko z chrząſtków a z kości złożony ieſt. *Syr.* 594, cf. *łeb). – §. *Milites catellis donauit. Liv.* 39, *catelli sunt fibulae vel ornamenta ad canini capitis effigiem effi cta, quales in gladiorum capulis, et in caligis veterum Romanorum circa genua conspiciuntur*, wyźlinami właśnie nazowiesz. *Cn. Th.* 462, Hundeköpfchen, Zierrathen auf den Säbelgriffen, oder Beinſchienen der Römer, cf. nakolanki. – §. *Botan.* Wyźlin, *antirrhinum*, z licznego tego rodzaiu roślin wiadome u nas są gatunki te: poziemny, mnieyszy, Lnica, większy, cielęca głowa. *Kluk Dykc.* 1, 42, wyźlin ziele rzeczone ieſt od podobieńſtwa które ma do wyźliny, t. i. do pyſka cielęcego abo psiego z mięsa obranego. *Syr.* 594, Löwenmaul; *Bh.* Hledjk, *Crn.* jeſizhnek, esmilka; *Rs.* жабрéй, льнянка.

WYŻŁOBIC *cz. dk.*, wyżłobiać *ndk.*, wyżłobkować, wyżłobować *kontyn.*, żłobiąc wydrożyć, na kształt żłobu wyrobić, w żłobki wyrzynać, *Sr.* 1. wužwobam, wuiwobu, *Rs.* выпазить, выпáживать, aushöhlen wie eine Krippe, Rinne, *pr. et fig. tr.* W Betleem ieſt wyciosanie wyżłobione, albo w ſkale wykowanie, w którym wykowaniu tylko wół i osieł mieścić się mogli. *Jer. Zbrz.* 2, 93. Tu chędogie naczynia sama natura wyżłobi. *Przyb. Milt.* 153. Na bramach dobytego miaſta mieczem wyżłobia tryumfalne wieńce i napisy. *Nar. Dz.* 1, 3, wyciosuie, wyrysuie). Wyżłobiony, *Sr.* 1. wužwobené, *alucatus*; wužwobiczné *imbricatim* w żłoby, w żłobki; cf. laſkowany.

WYZŁOCIC *cz. dok.*, wyzłacać *ndk.*, wciąż pozłocić, złotem wyłożyć, übergolden, ganz mit Gold überziehen, auslegen, *Rs.* вызолотить. Wyzłacany liſtami złotemi; *Rs.* сусáльный.

WYŻŁOPAC *cz. dk.*, żłopaniem wypróżnić, wyciągnąć, wypić, wysuszyć, *pr. et fig. tr.*, herausſchlampern, ausleeren, auszechen, ausſtechen z. B. eine Buteille. Ach zginęłam, połowęś wyżłopał piiaku. *Teat.* 42 *d*, *d.* Co za piiaki, iuż więcéy iak trzydzieści butelek wyżłopali. *ib.* 3 *d*, 6.

WYŻMIĄC, wyżmę, *ob.* wyżąć, wyżymać.

WYZNAC *cz. dk.*, wyzna *F.*, wyznaie *Praeſ.*; wyznawać *ndk. et kontyn.*, *Bh.* wyznati; *Slo.* wyznáwám; *Sr.* 1. wuznawam, wukazuyuſo (cf. wykazać); *Sr.* 2. poſnaſch, (cf. poznać); *Vd.* ſposnati, sposnuvati, obſtati (cf. obſtać); *Cro.* valyuvati; (*Rs.* вызнать, вызнавать, = wywiadywać się, wypytywać się, ſtarać się by poznać), = wyrazić wyznanio,

ťznanie, bekennen, gestehen, eingestehen, ein Geständniß aussagen. To co w sercu czuią, aby to usty szczérze wyznawali. *Wiśn.* 251. Pierwsza część pokuty, wyznać grzech swóy prawdziwie. *Pot. Arg.* 492. Wyznawanie, wyznanie, das Bekennen, das Bekenntniß, *Bh.* wyznaní, *Slo.* wyznání; *Sr.* 1. wuznatžo; *Sr.* 2. posnasche; *Vd.* sposnanje, sposnuvanje, obstojezhnost; *Cro.* valuvanye; *Hg.* vallás; *Ec.* вызнаванїе, исповѣданїе (cf. spowiadanie, spowiedź). Grzechu wyznanie, iest iego zgładzenie. *Cn. Ad.* 277. Wyznanie iest odpowiedź pozwanego zezwalaiąca na żałobę powodu. *Sax. Porz.* 93. To wyznanie pokorne przyymuię za nagrodę moiéy urazy. *Boh. Kom.* 4, 407. Wyznać się, przyznać się do winy, wyznać winę, sich schuldig bekennen, eingestehen. Dowiaduiąc się ieden od drugiego przyczyny tego, wyznali się sobie o żądliwość swoię. *Leop. Dan.* 13, 14, wyznał ieden drugiemu pożądliwość swoię. *Bibl. Gd.*) Nie maią w téy sprawie uznawać, aż któryby się *o iaki uczynek wyznał, t. i. sam się zeznał. *Herb. Stat.* 27, aż się do uczynku przyzna). - Wyznać, szczérze podać, aufrichtig angeben. Podług ostatniego wyznania dochodów, na milę kwadratową wynosi tylko 600 złotych podatku. *Przeſtr.* 184, Angabe der Einkünfte. Wyszedł dekret od Augusta, aby był szacowan okrąg ziemi żydowskiéy, a tak wszyscy szli, aby się wyznali, każdy do miasta swoiego. *Zrn. Pst.* 19b. Szedł Józef do Betleem, aby się wyznał i z Maryą poślubioną żoną. *ib.*, cf. popisać, popis). - §. Wyznać, uznać, anerkennen. Nikt nie ma bez listu wyznania pożyczać więcéy dziesięciu kop groszy. *Stat. Lit.* 271. Waniek musiał się Czechom poddać, i wyznać Jana króla Czeskiego za pana. *Biel.* 181. - Wyznać, ze czcią uznać, czcić, szanować, mit Verehrung anerkennen, bekennen und verehren. Kto mię wyznał przed ludźmi, wyznam go przed anioły; kto zaś zapiera się mnie, zaprzę się go przed bogiem. *Budn. Luc.* 12, 9, *Bibl. Gd.* Każdy kto przy syna, nie ma i oyca; kto wyznawa syna, ten i oyca ma. *Leop.* 1 *Jan.* 2, 23. Wyznawać z uwielbieniem, bekennen und preisen. Ciebie będę, Boże prawy, całym sercem wyznawał. *JKchn. Ps.* 10. Abyśmy umieli wyznawać i wysławować dobrodzieystwo Pana naszego. *Rey Pst. Oo* 6. - *Cum Datiuo*: Wyznawaycie Panu, i wzywaycie imienia iego. *W. Ps.* 104, 1. Wyznawaycie Panu, że dobry iest. *Leop. Ps.* 106, 1, przyznawaycie mu uwielbiaiąc). Wyznawaycie Jehowie, bo dobry. *Budn. Ps.* 118, 1. Niech wyznaią Panu miłosierdzia iego. *Leop. Ps.* 106, 15. - *Recipr.* Patrzcież, co z nami uczynił, a z boiaźnią i ze drżeniem wyznawaycie się iemu. *Leop. Tob.* 13, 6, wyznawaycie go całemi usty swemi, a dobrorzeczcie Panu mocnemu, i wywyższaycie króla wieków. *Bibl. Gd.* Dobra rzecz iest wyznawać się Panu, a chwałę czynić imieniu twemu Naywyższy. *Leop. Ps.* 91, 1, wysławiać pana, a śpiewać imieniowi Twemu. *Bibl. Gd.*) - Wyznawać wiarę, religiią, trzymać się iéy, żyć podług niéy, oddać się iéy, eine Religion oder Confession bekennen, sich daran halten. Dowiadowali sie wiary chrześciańskiéy, pytaiąc go, któréyby się trzymał, lub którąby wyznawał. *Baz. hst.* 144. Wyznanie wiary, das Glaubensbekenntniß; *Vd.* vernu sposnanje, sposnuvanje te vere; *Rs.* изповѣденїе, исповѣдыванїе (cf. wyspowiadać). Wiary wyznanie iest powinne i dobrowolne pod krzyż, by i na śmierć dla prawdy zbawiennéy poddanie. *Wiśń.* 244. Wyznanie wiary Atanazego świętego, starodawne hasło w woysku kościoła powszechnego, które do tego czasu śpiewa tenże kościoł na każdéy prymie niedzielnéy, napisane przed dwunastą set lat: *Quicunque vult saluus esse. Groch. W.* 21; cf. skład Apostolski). Wyznanie publiczne, konfessya; n. p. Chrześciianie wyznania Rzymskokatolickiego, Greckiego, Ewanielicko-Augszpurskiego, Reformowanego; cf. obrządek). Lud wyznania Moyżeszowego, = starozakonny. - Wyznanie zakonne czyli zakonnicze, przyięcie reguły zakonnéy, der Profeß, die Annahme einer Ordensregel, reguła takowa, die Ordensregel, n. p. Zakonnicy wyznania świętego Franciszka. *Tr.* - *§. 2, Lwie szczenię wyznawa się pazurem. *Pot. Jow.* 83, daie się poznać, rozeznać, *zakazuie się, *ex ungue leonem*, ist kenntlich, läßt sich erkennen. - WYZNACZYC *cz. dk.*, wyznaczać *ndk.*, *wyznaczywać *czstl.*, wytykaiąc oznacsyć, znacząc czyli znakami pewnemi wytykać, bestimmt auszeichnen, mit Zeichen auslesen, aussondern. Wyznaczył sobie konie do kupienia. *Tr.* Przypadek ten wyznaczył nam stateczných. *Pot. Arg.* 279, dał nam poznać, rozróżnił, wytknął). - Wyznaczyć, wyrazić, wyobrazić, ausdrücken, bezeichnen, vorstellen. W tym uśnienie iakieś iego było wszem widziane, Oczy żywego raczéy w on czas wyznaczały, Jakby urząd swóy ieszcze żywo sprawowały. *Chodk. Kost.* 56. Dwie rzeczy pismo św. przez te słowa pomienione w ludu Jzraelskim wyznacza. *Salin.* 60, iawnie oznacza, wytyka). Swięty chléb, t. i. świątość, która prawdziwie wyznaczywa Chrystusowe ciało, zowie się ciałem Chrystusowém. *Zygr. Pap.* 220 *repraesentat*, wyobraża, *wyznamionuie, wyraża). - §. Wyznaczyć co na iaką rzecz, wyłącznie przeznaczyć, bestimmen, aussetzen; *Bh.* wyłazati, wyłazowati (*ob.* wykazać), určiti; *Vd.* vunnameriti, vusnaminuvati (*ob.* *wyznamionować); *Bs.* odfuditi, odrediti, naminiti na sctogod; *Rs.* опрядить, спряжать, нарядить, наряжать (cf. narządzić). Móy synu, weź fortunę, a nam wyznacz pensyykę, żebyśmy mogli chwalić boga spokoynie i przystoynie żyć według stanu naszego. *Teat.* 19, 84. Wyznaczenie, *Vd.* vunsasnanie; *Rs.* нарядъ. Wyznaczony, *Rs.* опредѣленный, нарядный. Król Jmść wyznaczył mu ten urząd; lub wyznaczył go na ten urząd. *Tr.*, cf. nominować, mianować, cf. nominacya. - §. Wyznaczyć wszystkie chustki, koszule; = poznaczyć wszystkie, wyszyć znaki na wszystkich. *Bndtk.*, *wyznakować, alle Wäsche fertig zeichnen. WYZNACZYCIEL, - a, *m.*, który wyznacza, der Auszeichner, Bestimmer; *w rodz. żeń∫k.* wyznaczycielka. *WYZNAMIONOWAC *cz. dk.*, znamionuiąc wyrazić, wyfigurować; *Boh.* wyznamenati; *Vd.* vunsnaminuvati, mit Zeichen ausdrücken, andeuten, bezeichnen. W chlebie ciało Pańskie wyznamionowane mamy. *Zrn. Pst.* 49. Ceremoniie starego zakonu dla ćwiczenia wiary, i rzeczy przyszłych wyznamionowania były dane. *ib.* 224. WYZNAWACZ, - a, *m.*, WYZNAWCA, - y, *ż.*, który wyznawa, wyznaie, wyznał; *Bh.* wyznáwač; *Slo.* wiznawač; *Sr.* 1. wuznawaŕ; *Vd.* sposnauz, sposnuvauz, obstojezh, der Bekenner. Wyznawacz, a wierny chrześciianin. *W. Pst. W.* 3, 461. Ewanieliia o wiernych wy-

znawaczach słowa bożego. *Rey Pſ. Mmm* 3. Pan niebo obiecuie każdemu wiernemu prorokowi swoiemu, a wyznawaczowi prawdziwemu świętych słów iego. *Rey Pſ. J i* 5. Szatan walczy przeciw każdemu wyznawaczowi prawdy. *Rey Ap.* 92. – Wyznawca, *confeſsor, qui ore duntaxat, proba vita et factis, non vero etiam sanguine, et morte sua, Christi doctrinam comprobat. Cn. Th.* 1343; cf. męczennik.

WYŹNIK, -a, *m.*, we grze, pewna karta ſtarsza od niżnika, **der Ober, Obermann in der Karte**; *Bh.* **ſwrchnjk**, (*ob.* zwierzchnik). Walety, damy, wypędziły niżników i wyżników. *Kras. Podst.* 1, 189, *Vd.* viſhnik, viſhi mosh, premoshnik, *z* zwierzchnik.

WYZOBAĆ *cz. dk.*, dziobem wyieść, **herausſchnabeln, mit dem Schnabel herausfreſſen, ausfreſſen, aufeſſen**, *Bh.* **wyzobati, wyzobt**; *Vd.* vunposobati, vunsjeſti; *Rg.* izobatti; *Bs.* izobati, pozobati). Nasienie, które wedle drogi padnie, ptacy wyzobią. *Sk. Kaz.* 98. Część nasiewu mysz i ptak wyzobi, część zgniie. *Haur Sk.* 11. Jeśli nie pilnuiesz, toć ptaki nasienie wniwecz i do szczętu wyzobaią. *ib.* 134. Ziarna przez ptaki z roli wyzobane. *W. Pst. W.* 122.

WYŻOGNĄĆ; *ob.* Wyżegnąć.

WYŻÓŁCIĆ *cz. dk.*, zupełnie żółtym uczynić, *Rs.* выжелтить. WYŻÓŁCIEĆ *niiak. dk.*. WYŻÓŁKNĄĆ *indtl.*, zupełnie żółtym się ſtać, **ganz gelb werden**. Przez półtora roku żadnéy ſtrawności w żołądku nie miała; ztąd wyżółkła była, i wyschła iak szczepa. *Sien.* 529.

*WYZOLIĆ *cz. dk.*, wygotować w ługu, w zole, *X. Kam.* **ausſieden**, (cf. *Ger.* **ſohlen**). Nim się świeże nici we dwoie, troie, i t. d. ſkręcaią, pierwéy, iako nazywaią, wyzolą się. *Kluk Rosl.* 3, 329.

WYŻONAĆ, wyżenie, *ob.* Wygnać.

WYZONOWAĆ *cz. dk.*, na słońcu wygrzać, *Ger.* **ausſonnen**. Wódkę dzięglową, przelutrowawszy, na słońcu gorącém przez długi czas wyzonować, albo przeprażyć. *Syr.* 93.

*WYŻRZEĆ, *ob.* wyyźrzeć, wyzierać.

WYŻRZEĆ, wyżarł, *F.*, wyżrze, wyżrzę *cz. dk.*, wyżerać *ndk.*, żrząc wyieść; *Sr.* 1. **wużracż**; *Sr.* 2. **hużraſch**; *Vd.* vunposhreti; *Rs.* выжрать, **ausfreſſen, herausfreſſen, auffreſſen**. Przykazał Pan szarańczy wyżrzeć, co było na ziemi. *Leop.* 2 *Paral.* 7, 13, aby pożarła ziemię. *Bibl. Gd.*) – *fig. tr.* Dziewięć dobrze nabytych groszy dziesiąty źle nabyty wyżrze, i w rdzę owe obróci grosze. *Haur Ek.* 178.

*WYŻRZEĆ *niiak. dk.*, wyżrzewać *ndk.*, zupełnie dożrzeć, dożrzałym się ſtać; *Bh.* **wyzrati, wyzral, wyzragi**; *Rs.* вызрѣть, вызрѣвать, **völlig reif werden**, doścignąć.

WYŻSZOŚĆ, NAYWYŻSZOŚĆ, -ści, *ż.*, (*ob.* Wysokość); wyższy lub naywyższy ſtopień wysokości, *pr. et fig. tr.*, **die gröſʒre, die allergröſʒte Höhe, Erhabenheit, Hoheit**; *Cro.* viſsina; *Rg.* uzvijſcenos; *Rg.* предпочтѣніе. Wyższość doſtoieńſtw obowiązki dwoi. *Zab.* 13, 13 *Zabł.*, im wyższy urząd, tym ważnieysze obowiązki). Krakowianie ozdobieni naywyższością panuiącego w swoiéy ziemi, przywłaszczyli sobie prawo zrzucania xiążąt i elekcyi. *Nar. hſt.* 4, 100, cf. maieſtat). Naywyższość urzędu Prymacyalnego pod czas bezkrólewia. *Vol. Leg.* 7, 103. Kto prawéy naywyższości winną łamie wiarę, Ciężką prędzéy lub późniéy uczuć musi karę. *N. Pam.* 22, 111. – Kardynałowie maią tytuł; Waszéy Naywyższości. *Kraj. Pod.* 113. WYŻSZY, *ob.* Wysoki. *WYŻSZYĆ *cz. dk.*, podwyższać, wyższym uczynić, *Bh.* **wepſſiti**; *Crn.* viksham; *Vd.* sviſhati, poviſhati, naviſhati; *Ec.* вышу; *pr. et fig. tr.* Język swóy miłowali, wyższyli, bronili, obcemu językowi potłumiać go, nie dopuszczali. *Spicz.* 247.

WYZUĆ *cz. dk.*, wyzuie *F.*, wyzuwać *ndk.*, *Boh.* **zauwati, zzugi**; *Slo.* **wyzauti**; *Sr.* 1. **wużuwam**; *Crn.* ieſûti, seſûjem, seſûvam, iſſuti; *Vd.* sesuti, issuti, ſasut, vunsesuti; *Cro.* zezuti, zezuvam, izzuti, izzuvam; *Bs.* izutti; *Rg.* izutti, zuuvam; *Sla.* izuti; *Ec.* иззути, изуваю, иззувати; zewlec obuwie, trzewiki, pończochy i t. d., *sed cum proprie loquimur, zzuwam dicimus potius, quam* wyzuwam. *Cn. Th.* 1344, **ausziehen Schuhwerk, Fuſswerk, Schuhe, Strümpfe.** – *fig. tr.* wyzuć wſtyd, ludzkość, *z* zewlec, złożyć, **ausziehen, die Schaam, die Menſchlichkeit, z ablegen.** Wyzuć wszelką ludzkość. *Tr.* Bardzo tam rozwolniało posłuszeńſtwo, że go prawie wcale wyzuli. *ib.* W domowych woynach, kiedy się przyrodzenie z nayściśleyszych krwi i obywatelſtwa praw raz wyżuwa, iuż nayzapalczywszéy wściekłości poſtać bierze. *Nar hſt.* 4, 107; kiedy ie z siebie złoży, **wenn es ihnen entſagt.** Wyzucie duszy czyſtéy z rozkosznego czucia, nie ieſtże to naywiększą karą? *Teat.* 38, 287. Wyzuć się sam z siebie, *z* zrzéc się namiętności krewkości. *Tr.*, **ſich ſelbſt verläugnen.** – Wyzuć się z czego, wyzwolić się, wypleść się, wymknąć się, uwolnić, **ſich einer Laſt entziehen, ſich befreien, ſich losmachen.** Namówiono go, aby się z przykréy kurateli wyzuł, i sam rządził. *Nar. hſt.* 4, 192. – §. Wyzuć kogo z czego, ogołocić go, pozbawić go, (cf. zdzierać); **einen berauben, entblöſsen, (ausziehen).** Łakomiec myśli, iakoby gdzie co załapić, albo wyłupić, albo wyszydzić, wylichwić, wykłamać, i zawsze myśli, iakim kształtem kogo z pieniędzy wyzuć, nie dbaiąc nic o to, iéśli to dobrém prawem albo wilczém będzie. *Weresz. Regl.* 97. Przysięgą fałszywą sąsiad sąsiada wyzuie ze wszyſtkiéy maiętności. *Gorn. Wl. K* 4 *b.* Witold *braty rodzone i ſtryieczne z ich oyczyſtych udziałów złupił i wyzuł. *Stryik.* 307. Widzę się być ze wszyſtkiego wyzutym, ogołoconym, zgubionym. *Teat.* 49, 38 *Bogusł.* *Wyzuity, nie jezuity. *Smotr. Lam.* 77, *lusus verborum*, wyzuwacze, wyzuwaiący drugich). I chocbym był przez hańbę z pożycia wyzuty, Nie dość za moie zbrodnie wielkie téy pokuty. *Kul. Her.* 19, z społeczności ludzkiéy wyłączonym, lub życia pozbawionym). – *Recipr.* wyzuć się, pozbawić się, ogołocić się, **ſich berauben, ſich entblöſsen, einer Sache entſagen.** Z wszyſtkiéy oyczyſtéy wyzuć się pretensyi. *Tward. Wł.* 66. Już z tego domu Wc Pan wyzułeś się, gdyś go mnie uſtąpił. *Boh. Kom.* 3, 77. Owi filozofowie dla dobrowolnego wyzucia się z dóbr doczesnych, byli w podziwieniu u ſtarożytności. *Lach. Kaz.* 1, 22. Chcesz się wyzuć z władzy. *Teat.* 38, 244. Krwią przeciwnika swoię uspokoiwszy nienawiść, chętnie się z własnéy oyczyzny wyzuie. *Siem. Cyc.* 508, z niéy się oddali, z nią rozſtanie, sam się z niéy wywoła. WYZUWACZ, -a, *m.*, który wyzuwa, pozbawiacz, **der Ausziehen, Entblöſser, Berauber**, cf. zdzieracz. *WYZUWALNIA, *ob.* szuwalnia.

WYŻUĆ *cz. dk.*, wyżuwać *ndk.*, *WYŻUCHLIĆ, *WYŻUCHLAĆ, żuiąc wygnieść, wygryźć, wyieść, **auskäuen, mit den Kinnladen ausdrücken.**

WY-

WYZWAĆ *cz. dk.*, wyzwie, *wyzowie *F.*; wyzywać *ndk. et kontyn.*, *Bh.* wyzwati, wyzwal, wyzůwi, wybjdnauti, wybizým; *Sr.* 1. wabim, wabiu (*ob.* wabić, wywabić), wabu prédk, wówam predk, prédkopowówam (wywołuię); *Vd.* istirjati, vuntirjati, vunpoklizhati; *Cro.* zezvati, zezávam, izezvati, izezavam, izzezávam; *Dl.* izzazivam, izezivam; *Bs.* zatecchi, zatiçati; *Rg.* izazvatti, pozvatti na màc, (cf. pozwać), zijvgljam; *Rs.* вызвать, вызывать; *Ec.* иззываши; wezwać do wyyścia, wywołać, *wywabić, herausrufen, anfforbern herauszukommen, herauslocken. Szatan żeby iego rzemiesła nie poznano, was tą fałszywą wieczerzą zabawia; to masz, na coć wyzywał. *Tworz. W.* 13, zapraszał). Wyzwać kogo do siebie. *Tr.*, wezwać go, einen zu sich fordern, berufen. Wyzywanie do siebie. *Cn. Th.* 1345 *euocatio*, *ob.* *Wyzew). Wyzywam na zakład. *ib.*, załóżmy się, o co idzie)! - Ledwo z głodu nieborak po bankietach dyszy, Nie masz czém w domu z kąta biednéy wyzwać myszy. *Nar. Dz.* 3, 55. - *§. Kto kogo wyzowie z powiatu, okrom naszéy i urzędowéy rzeczy, taki przepada winy czternaście grzywien. *Tarn. Ust.* 45, wywoła, wyświeci, wyżenie, wypędzi, vertreiben, verjagen, verweisen des Landes. - §., wyzywać kogo, wymyślaiąc na niego wygadywać, szkalować go, iątrzyć, do pomsty lub złości pobudzić, auf einen losziehen, ihn schimpfen, reitzen, in Harnisch bringen. Łacno wyzywać nieprzytomnego. *Cn. Ad.* 413. - §., wyzywać kogo na rękę, na poiedynek, w szranki, * wywabić, einen zum Zweykampf herausfordern, einen fordern. Wyzywałem go po kilka razy na poiedynek, ale podły tchórz nie chciał wychodzić. *Mon.* 74, 45. Stracę mieysce w chorągwi, ieśli się nie będę stawił wyzywaiącemu. *ib.* 67, 413. Zelżywszy go ostatniemi słowy, wyzwał go na poiedynek. *Pam.* 84, 703. Ah co tam? iak mię pozwie, to ia go wyzwę. *Teat.* 22 *b*, 37. Jmię kłamstwa zawsze u Polaków w nienawiści było, i mieli ie sobie za godne na rękę wyzwania, godne szranków i znacznéy pomsty. *Weresz. Rgl.* 119, cf. zadać komn łeż). Kogo na rękę wyzową, gdy iuż w szranki wniydzie, dekretu ganić albo apellować nie może. *Szczerb. Sax.* 73. W szranki wyzwać, iest gdy ieden drugiego prawnie wyzwie na rękę ku okazaniu sprawiedliwości, maiąc nadzieię, że mu tym Bóg szkodę iego nagrodzi. *Szczerb. Sax.* 438. Jeden drugiego na rękę albo w szranki wyzwać nie może, ieśli mu nie będzie równy w rodzaiu. *ib.* 76. Jeśliby niedołężny prawego opiekuna mieć nie mógł, gdy go w szranki wyzową, tedy to może zań uczynić każdy, który się tego będzie chciał podjąć. *ib.* 3. Trzeba, aby rany wielkie były, żeby o nie w szranki wyzwać mogł. *ib.* 350. - *Recipr.* wyzywać się, einander herausfordern; *Ross. obs.* трави́ться, (*ob.* trawić). Wyzywaią się na parę ostrych rożenków. *Teat.* 30 *b*, 5. Niecierpliwi iednem słówkiem urażeni, zaraz się wyzywaią na szpady, pistolety i t. d. *Boh. Kom.* 2, 107.

WYZWALACZ, WYZWOLCA; *ob.* wyzwoliciel. **WYZWOLIC** *cz. dk.*, wyzwalać *ndk.*, uwolnić z czego, wyswobodzić, wybawić, befreien, frey machen, los machen, *Bh.* wybyt, wybywati (cf. wybyć), wyhostiti (cf. gościć), wyprostiti (cf. wyprostować, cf. prosty), wygednati, (cf. wyiednać); (*Bh.* wywoliti, wywolowati wybrać, cf. wolić, cf. wola); *Sr.* 1. wumožu (cf. wymódz); (*Sr.* 1. wuzwohlam obieram, wybieram); *Vd.* isvelizhat (cf. wieliczyć); (*Vd.* isvolit, *Crn.* ſvoliti, ſvolem *eligere*; *Rs.* изволить, изволяти obrać, wybrać, uchwalić); *Ec.* рѣшить, рѣшу̀, изрѣши́ти. Wyzwalam kogo z niewoli, z więzienia. *Cn. Th.* 1344. Wenetów dwóch set, chrześciiańskich więźniów dwanaście tysięcy wyzwolili. *Bzow. roz.* 38. Wyzwolenie kogo z mocy cudzéy, wybawienie albo wybawianie *Cn. Th.* 1344, = *WYZWOLINY *plur.*, wszyscy dziękuią Bogu za łaskę wyzwolin od nieszczęścia. *Przyb. Luz.* 161; (*Sr.* 1. wuzwohleno wybór). Włoska się ziemia od Longobardów wyzwoliła. *Sk. Dz.* 445. Jan Alexander pilnością lekarzów z niemocy wyzwolony, do Lublina na seym przyiechał. *Stryik.* 677, *idem Bielsk.* 449, wyratowany z choroby, wyzdrowiony). Co biorąc zostałeś dłużnym, to oddaiąc, wiarę swą wyzwol. *Gorn. Sen.* 363, wywiąż z obowiązku, oczyść). - U flisów: wyzwolić linkę; gdy holuią, a linka się gdzie zaczepi, tę odłożyć. *Mag. Mscr.*, bey den Bootsknechten, das hängen gebliebne Treckseil losmachen. - §. Wyzwalam kogo od czego, wyymuię. *Cn. Th.* 1344, einen befreien, lossagen, excipiren, ihn von Ertragung einer Last ausnehmen. - *§. Wierzynek prosił wszystkich na cześć do siebie w dom, wyzwoliwszy to sobie, aby według swéy woli gości sadzał za stół. *Biel. Sw.* 219 *b*, wyrobiwszy sobie pozwolenie, wyiednawszy, obwarowawszy sobie, pod kondycyą, nachdem er es sich ausgemacht, bedungen, erbeten hatte. - §., wyzwalam z niewoli, wypuszczam z niewoli, daruię wolnością, frey lassen, frey machen, die Freyheit schenken. Wyzwolenie z niewoli abo wypuszczenie raczéy, darowanie wolności niewolnikowi *manumissio*. *Cn. Th.* 1344, die Freylassung, *Bh.* wýhost. Wyzwolony, wolnością darowany, = WYZWOLENIEC, - eńca, *m.*, *Bh.* swobodnik (cf. swobodnik); *Slo.* wyhosstený, oswobozený (oswobodzony); *Vd.* oprostnik, oprosten, *Rg.* oprosctènik; *Ross.* отпу́щенникъ, (*Sr.* 1. wuzwohlnik obieracz). Wyzwoleniec, co z niewolnika kupnego wolnością iest darowany. *Włod.* Wyzwoleńcy, po łac. *liberti*, był to stan ludzi wyzwolonych z niewolniczéy kondycyi. *Nag. Cyc. pr.* 22. - *w rodz. żeńsk.* WYZWOLENKA, - i, *ż.*, *Rs.* отпу́щенница, die Freygelassene. Wyzwolenka ta często nadobnym ciałem służalców dworskich obdzielała. *Nar. Tac.* 2, 380. Wyzwoleńców syn, *libertinus*. *Cn. Th.* 1344, *Sr.* 1. swóbodźecžné, = *WYZWOLEŃCZYK, *Bndtk.*, eines Freygelassenen Sohn. Wyzwoleniu służący, *WYZWOLEŃCZY, od wyzwoleńca, Freylassungs=, Freyheits=, Freygelassenen=, *Rs.* отпускный. List wyzwoleńczy, *Rs.* отпу́скная. - §. *Similiter*: wyzwolić wyterminowanego, wypuścić z ukończonego terminu, einen Lehrling freysprechen. Opłatne wyzwolenia w każdéy sztuce, w każdym rzemieśle, są talentów przeszkodą. *Stas. Zam.* 11. Wyzwolony czeladnik, towarzysz rzemieślniczy, wyterminowany, Wyzwoleniec, ein Ausgelernter, Losgesprochener, *Bh.* wyučenec (cf. wyuczony). - *Wyzwoleniec. *Stas. Zam.* 11, *artium liberalium magister*, cf. *licentiatus*). - Nauki wyzwolone, wolnościami nadane, uprzywileiowane. *Cn. Th.* 1344, zwłaszcza do obyczaiów chwalebnych i przyiemnego z ludźmi *pospolitowania służące, *liberales artes*, *ingenuae artes*, *studia*

liberalia. ib. 482, swobodne. *Kosz. Lor.* 2 *b*, nadobne sztuki i nauki, die freien oder schönen Künste und Wissenschaften; *Rs.* словесности, словесныя науки (cf. słowny). Rzymianie zwali te nauki wyzwolone, których się uczciwi i przyftoynie urodzeni, nie cale z gruntu i dokładnie uczyli, ale miernie a bardziey po wierzchu przebiegali; między wyzwolonemi zaś kładli grammatykę i sztukę krasomoftwa, rymopisarftwa, hiftoryi, arytmetykę, geometryą, muzykę, malarftwo i sztukę zapaśniczą. *Pilch. Sen. lifl.* 2, 2. Wyzwolone nauki, przegrawki to są i pierwiaftki, nie zaś dzieła; zowią się zaś wyzwolonemi, bo godne są wolnego człowieka. *ib.* 2, 3. Wyzwolone nauki w szkołach publicznych dawane były. *Mon.* 74, 108, mowa tu o naukach wyzwolonych, iako ie nazywaią, albo *humaniora. Mon.* 73, 562. Wielu chce, by w oyczyznie wzroft brały nauki, J żeby w niey kwitnęły wyzwolone sztuki. *Zab.* 7, 154 *Węg.* Nauki wyzwolone trudne, głębokie, prywatne, szkolne, *interiores*, *altiores*. *Cn. Th.* 482. Po Prokopie bifkupie Krakowfkim naftąpił Jan Mufkata, miftrz w naukach wyzwolonych. *Bielfk.* 170. R. 1401 Jagiełło akademiią Krakowfką fundował, przyzwawszy do niey doktorów i miftrzów wszyftkich nauk wyzwolonych z Pragi. *Stryik.* 482. WYZWOLICIEL, WYZWALACZ, - a, *m.*, *WYZWOLCA, - y, *m.*, wyzwalaiący kogo, der Befreier, Freymacher, Freylasser, Freysprecher, *Sr.* 1. wumožnik (*Sr.* 1. wuzwohlnik wybieracz, obieracz); *Cro.* isvelizhar, fvelizhar). Wyzwalacz, *vindex alienae libertatis*; *vicinum* wyswobodziciel. *Cn. Th.* 1344, *Włod.*, cf. wybawiciel). Niewdzięcznego serca człowiek opuści wyzwoliciela swego. *Leop. Syr.* 29, 21, tego, który go wybawił. *Bibl. Gd.*) Wyzwolco nasz od nowych królów panowania! *Przyb. Milt.* 191.

WYZWOROWAĆ; *ob.* wysworować.

WYŻYĆ *med. dk.*, wyżywać *ndk.*, *Rs.* изжить, изживаю, żyiąc wytrwać, przeżyć do wykonanego kresu; ganz ausleben, durchleben bis zu Ende, *Ec.* иждиваю, изждиваю (2., trawić, wydać); (*Rs.* выжить, выживать nabyć, mieszkać, wygnać, выживанïе wytępienie; *Bh.* wyžiti, wyžigi wyfsać, wysilić, wycieńczyć). Obumiera Bolesław, wyżywszy lat wieku swego ośm a pięćdziesiąt. *Krom* 80. Jeśliby usłuchali i zakon zachowywali, wyżyią zupełnie dni swoich w dobrém, i lat swoich w sławie. *Leop. Job.* 36, 11, dokończą dni swoich w dobrém, a lat swych w rozkoszach. *Bibl. Gd.*) Jużci dosyć na tym, żeśmy on *przedeszły czas wyżyli według woli pogańfkiey. *Leop.* 1 *Petr.* 4, 3, żeśmy przeszłego czasu żywota popełniali lubości poganów. *Bibl. Gd.*) Nad wszelkie nierządnice swóy wiek sromotniey wyżył. *Warg. Wal.* 97. Zemną lube lata w zgodzie wyżywała. *Zebr. Ow.* 184, *concorditer exigit annos). Wiekn* iefkończony, abyś wyżywał. *ib.* 47 *aevis omnibus ut maneas).* NB. *Legas attente, quae observat sub hoc verbo Cnapius*: wyżyć *sine origine* (i. e. sine Praesenti), *non enim dicimus wyżyiam*, (*sed in exemplis praecedentibus et in sequentibus habes* wyżywam), *nam a żyię ducitur, non a* zowię *ut* wyzywam; *rarum est verbum*; *ut*: wyżyłem u kogo święta, mięsopusty, *hilare apud ipsum traduxi Bachanalia, feftos dies iucunde apud illum epulando transegi. Cn. Th.* 1345; verleben, zubringen im Genusse, genießen. Wyżywaią dobrych dni, a w mgnieniu oka do *piekłów zftępuią. *Leop. Job.* 21, 13, trawią w dobrém dni swoie. *Bibl. Gd.*) Bezpieczne narody, lub żołdata uie znały, wyżywały gody. *Zebr. Ow.* 4, *peragebant otia).* Radował się zwycięftwu, hoynie udarował Tam żeby gody wyżyć, bardzo usiłował. *Kraj. Chym. B.* 3. Wyżyłeś gody, cierp' teraz głody. *Cn. Ad.* 1310. Świętochnę co przedaieysi z Czechów Wratysławowi odprowadziwszy, wesele bardzo ozdobne wyżyli. *Krom.* 98. Wyżywano hoynie wesele, zwodzono tańce, i t. d. *Krom.* 411, *indultum eft conuiuis*). Płakał Glaukus miłosny, ani chciał wesela z Cyrcą wyżyć. *Zebr. Ow.* 349, *fugit connubia*). - Wyżyć co złego, wytrzymać, wytrwać, wycierpieć, erdulden, erleiden, überstehen. Wiele niewczasów wyżyli. *Zebr. Ow.* 160, *perpeffi sunt.* - §. *tranfitiue*: wyżyć co, zażywaniem spotrzebować, aufbrauchen, ausbrauchen, verbrauchen, *Ec.* прииждивами. Wyżył-ci wszyftkie lekarftwa, ale mu nic nie pomogło. *Perz. Lek.* 391. Jeden tabakierki nie dał, a drugi tabakę wyżył. *Teat.* 21, 115, *Rs.* вынюхать, вынюхивать *wyniuchać, den Tabak verschnupfen, aufschnupfen. Nie do wyżycia, *niewyżytny *niespotrzebowalny, *Ec.* неиждиваемый, неисживный, неизнуримый *qui expendi nequit.* (*Ec.* иждивительный kosztowny; иждивенно, иждивительно, иждивно kosztownie).

*WYŻYGOT, *WYZYGOT, - a, *m.*, niby wyższy Got, zachodni Got, Wisigothe, Westgothe, *Trotz* a za nim *Bandtke* utrzymuią, że imię to fkładane iest z słowiańfko-Polfkiego: Wyższy Got; iak Oftrogot od Oftrowa.

WYŻYŁOWAĆ *cz. dk.*, żyły wyymować, z żył wyzuć, ausädern, die Adern, Strunke, Ribben ausnehmen, ausribben ein Kraut. Wyżyłuy mięso. *Tr.* Ziele to wyżyłować trzeba. *Tr.* Wyżyłowana tabaka. *ib.* z którey wyięto łodygi.

WYŻYMAĆ; *ob.* Wyżąć, wyżmiąć, wyżymać, wyżdżymać. WYŻYMKI *plur.*; *Rs.* выжимки, sok wyżęty, wyciśniony, wytłoczony, *z* wytłoczyny, ausgepreßter Saft, Ausgepreßtes. Nie iedne tylko z róż wyżymki piie, Zasila ludzkość, i w balsamach myie Rany ludu. *Zab.* 3, 235.

*WYŻYNA, *Wyzina, (*difsgu.* wyzina od wyza ryby), - y, *ż.*, *WYŻKA, *WYŻSZKA, *WYSZKA, - i, *ż.*, mieysce wyższe, wyżéy leżące, wzgórek, górka, pagórek; *Bh.* wegssina, wegssta; *Sr.* 2 huschina; *Vd.* vifhina, vifha, navifha, reber, (cf. żebro); *Cro.* vifsina; *Dl.* visina; *Rg.* vifsina; *Bs.* visina, uzbrriddiça; *Rs.* вышина, вышка, (: obserwatoryum, gwiazdarnia, ftrażnica); вышомà (*ob.* wysocza, wysoczyna, wysokość), die Höhe, Erhöhung, Anhöhe. Jako rozkaz mieli, na pobliższe wyżyny uszli. *Pilch Sall.* 212, *Ec.* высокая). Kampaniia ta ma się odprawiać w kraiu napełnionym znacznemi *wyzinami. *Jak. Art.* 2, 469. Orzech podoba sobie w dolinach, położonych między *wyzinami. *ib.* 3, 158. - *Szczególniey.* wyżyna, wyszka, górka ofiar bałwochwalfkich, eine Höhe, Anhöhe zu den heidnischen Opfern. Popsuię wyżyny wasze, i bałwany połamię. *W. Levit.* 16, 29 *not.* „bałwochwalcy na wysokich mieyscach ofiarowali, Łac. *excelsa*, my ie zowiemy wyżyny„ *ib.*, wygubię po górach kaplice wasze. *Bibl. Gd. ib.*) Nabudowali sobie wyszek i kaplic i gaiów na wszelakim pagórku. *Budn.* 1 *Reg.* 14, 23, pobudowali sobie wyżyny i słupy i gaie na każdym pagórku wysokim

i pod każdym drzewem zielonym. *Bibl. Gd.*) Szedł Samuel na wyszkę ieść. *Budn.* 1 *Sam.* 9, 13, na górę. *Bibl. Gd.*) - *§. Geogr.* wyżyna, wyższe mieysce nadmorskie pod Gdańskiém; Wyżyna zowie się klin ziemi oblaney morzem Baltyckiém w Woj. Pomorskiém, na którym stoi miasto Hela i 8 wsi, a który formuie Pautzkerwik. *Dykc. G.* 3, 203, die Höhe bey Danzig.

WYŻYNKI *plur.*, wyżęcie (*ob.* wyżąć, wyżynać), wyrzynki, wieńczyny, okrężyny, okrężne, das Abmähen, Abärnten, das Schnitterfest; *Bh.* aužinek (użęcie), *Ross.* прижинъ.

*WYŻYWAC, *ob.* wyżyć.

WYZYWAĆ, WYZYWANIE, *ob.* wyzwać, *wyzew. WYZYWACZ, - a, *m.*, wywoływacz. *Cn. Th.* 1344, *Włod.*, wyzywaiący kogo, *wywabiciel, der Herausrufer, Herausforderer, Forderer; *Cro.* zezovitel; *Rg.* pozóvnik, pozivalaz (cf. pozywacz); *Bs.* zatiçalaç, zatoçnik. WYZYWALNY, - a, - e, - ie *adv.*, od wyzywania, mogący być wyzwanym, do wyzwania, Ausforderungs=, *prouocatorius. Cn. Th.* 1345, *Cn. Syn.* 729, *Sr.* 1. přédžiwaberski.

WYŻYWIĆ *cz. dk.*, wyżywiać *ndk.*, *Bh.* wyživiti; *Vd.* poddershati, vundershati, spoddershati; *Cro* odhraniti, odhranujem; żywiąc utrzymywać ernähren, unterhalten, Nahrung und Unterhalt geben; zu ernähren im Stande seyn. Wyżywienie, das Ernähren, Unterhalten, der Unterhalt, die Nahrung, *Vd.* vundershba, vundershanje, spoddershik; *Rs.* прокормъ (cf. pokarm). Z tego ogródka mam swe wyżywienie, J z tego bydła moie dobre mienie. *P. Kochan. Jer.* 168. Maiąc dziatki wyżywienie, Macie wielkie dobre mienie. *M. J. Kchn. Dz.* 301. WYŻYWICIEL, - a, *m.*, *Tr.*, wyżywiaiący, daiący wyżywienie, der Ernährer, Erhalter, Unterhalter; *w rodz. żeńsk.* wyżywicielka, die Ernährerinn.

W Z.

WZ - , WS - , *praepositio inseparabilis*, *adiungit verbis et nominibus notionem directionis sursum euectae e. gr.* wznieść, wzrastać, wzrost, wzgórę; *Bh. et Slo.* wz - ; *Ec.* воз - , *Rs.* воз - , вз - , вс - , n. p. wzdychać воздыхаю, wspomagać вспомогать, wzbudzić *Rs.* возбудить. Gdzie przed niektóremi spółgłoskami *z* brzmi iak *s*, piszemy zamiast *wz* - , *ws* - , n. p. wschod, wschodzić, wskrzesać, wsokopać, wspomnieć. Dla zmiękczenia wymowy wsunięte mamy *e* wpośrzód *wz*, w słowie wezbrać; *similiter*: *wezgłowie*, *Rs.* возглавїе. W Windyyskim dyalekcie odpowiada Polskiemu *wz* - , gor - , gors - (cf. wzgórę), n. p., *Vd.* gorsrusziti, = wzruszyć, *Vd.* gorskopati, = wskopać. W Sławońskim *uz* - , iest *inseparabilis et separabilis*, n. p. *Sla.* uz vodu, = wzwodę; *oppos. Sla.* niz vodu (cf. *niz). - *§.* 2., *significat celeritatem*, *vehementiam*, *impetum*, *e. gr.* wzbić lud, wsi, miasta; wzbiegały się konie, wezbrać, wezbranie. *NB. saepissime* wy - , = wz - , e. gr. wynieść, = wznieść; wywyższyć, = *wzwyższyć; wyrosnąć, = wzrosnąć.

WŻĄC *cz. dk.*, wżymać *ndk.*; *Ross.* вожму, вжимать wgnieść żęciem, eindrücken durch Ritzen, einritzen. Wżymanie, wżęcie, *Rs.* вжимка, вжиманїе.

W-ZAD, WZAD *adverbialiter*; pozad, w tył, im Rücken, hinter sich, rückwärts, (Tyrol: arschlings; *ob.* zad, zadek). Tak zawodnika widzim leniwszego Gdy wprzód iednego, wzad niema drugiego. *PKchn. J.* 125. Przecz smutną w zadeć obróciła twarz i oko? *Bardz. Tr.* 501. - *§.* Wzad, nazad, zurück. Letniey wody się napił, i przez womit wodę wzad czystą wyłożył. *Jabł. Ez. a* 4. Przetoż tak długo w Cyprze się bawię, mniemaiąc, że stratę wzad wyprawię. *Zimor. Siel.* 324. Jowisz tę samę, którą ziemię wędzi, Zimę wzad pędzi. *Hor.* 1, 236 *Koryt.*, *summovet*, odpędza). NB. *obserues nostrum* wzad *respondere Latinorum* re - , = *retro*, *in compositis*, e. gr. wzad idę, ustępuię, *retro eo*, *refluo*, *remano*; wzad nachylam *resupino*; wzad obracam *retorqueo*, wzad obrotny *reciprocus. Cn. Th.* 1345.

WZAIEM *adverbial*: (*Etym.* zaiąć, wziąć, iąć); *§; wzaiem daię, biorę; na oddanie inszém takiém; bo na oddanie tegoż, iest pożyczkiem biorę, *mutuo. Cn. Th.* 1345, das Leihen, Darlehn einer in derselben Art abzugebenden erborgten Sache; *Cro* zájem, *Bs.* zajam; *Rg* zâjam; *Rs.* заёмъ, *Ec.* заемное, = pożyczka). Wzaiem daię, pożyczam komu czego do strawienia, a do oddania inszém, *mutuum do*, (*distgu. commodo*). *Cn. Th.* 812, *Cro.* zaimati, zaimlyem; *Bs.* datti ù zajam, zajati, zajmati; *Rg.* zaimati; *Rs.* занять, занимать, *Ec.* заимствую, заимодавствую, взаимъ даю, въ долгъ, взаймы, заимобразно, заёмно; dawanie wzaiem, pożyczanie do oddania inszém; *Cro.* uzaymenye; *Ec.* взаимъ дая̏нїе, заимодавство; daiący wzaiem, pożyczalnik rzeczy do oddania inszém, *Rg.* zâjmitegl, zâjamaz; *Cro.* zajèmnik; *Ec.* взаимодавецъ. Dany wzaiem, *Ec.* заёмный, взаёмный pożyczalny. Wzaiem biorę, pożyczam czego u kogo, do oddania inszém, *mutuum sumo. Cn. Th.* 812, *Bs.* zajmati, uzeti ù zajem; *Ross.* взаимствовать; *Ec.* заимствую, заёмлю; branie wzaiem, *Ec.* заимство, въ долгъ бра̏нїе; biorący wzaiem, *Ec.* заёмникъ, заимщикъ, должникъ dłużnik. - *§.* 2., wzaiem, na wzaiem, wzaiemnie, na odwet, stosownie odpowiadaiąc iedno drugiemu, cf. *społecznie, wechselseitig; *Bh.* obapolné (*ob.* obopolnie); *Cro.* zájem, uzájem; *Rg.* zâjam, na izmjenu; *Bs.* na izminice (cf. na wymianę); *Sla.* na isti náčin; *Rs.* взаемъ, взаимъ, взаимы. Wzaiem się kobyłki cieszą. *Cn. Ad.* 1290. iedna drugą). Wolą być przez czcicielów roie otaczane, Niż szczérze kochać, i być na wzaiem kochane. *Niemc. P. P.* 41. Tedy naylepiey wet za wet oddaiem, Gdy franta sztucznie podchodzimy wzaiem. *Zab.* 16, 69. Życzę ci dobrego zdrowia! *Rsp.* na wzaiem! wzaiemnie, gleichfalls! auch so viel! eben so viel!

WZAIEMIC się, UWZAIEMNIAC się *recipr. ndk.*, uwzaiemnić się *dk.*, wzaiemnym się okazać, wzaiemnością odpowiedzieć, erwiedern, wechselseitig abgeben, entsprechen. Uchoway Boże, żeby przed chudym pacholkiem miał zdiąć kapelusz, chyba uwzaiemniaiąc się, trochę go na głowie ruszy. *Mon.* 73, 577. Uwzaiemnić się w przychylności, iest to różnić się od zwierząt, i pełnić te słowa święte: kochaycie się wzaiemnie. *Mon* 73, 331. Niech iak chce twóy przeszły przyiaciel gniewa się na ciebie, ty nie uwzaiemniay mu się, owszem to zawsze oświadczay, że

70 . .

go równie iak przedtym kochasz. *Mon.* 74, 450. Jeżliby mu się kiedy przytrafił policzek, uwzaiemnić się nie chciałby zapewne, żeby większéy do pomnożenia nie dał okazyi. *ib.* 69, 78. WZAIEMNOSC, - ści, *ż.*, uwzaiemnianie się, odpowiadanie stosowne drugiéy stronie, odwet, die Wechselseitigkeit, Erwiederung; *Cro.* izmenba, izmenènye; *Rg.* izmjena, zamjena; *Bs.* izmina, izmignenje, izminiça; *Rs.* взаимность. Nie można tych od niewdzięczności wymówić, którzy chcąc iak nayprędzéy pozbyć się swoich obowiązków, staraią się wzaiemnością wykwitować, i zapomnieć swego ukontentowania, którego z odebranéy łaski doznali. *Mon.* 68, 180, oddawaniem dobrodzieystw, oddarowywaniem). Lubo król wyłączył z liczby nieprzyiacioł xiążąt Mazowieckich, ufaiąc im iako Polakom, nie doznał od nich wzaiemności. *Nar. hst.* 5, 415, nie odpowiadali zaufaniu). Maią wzaiemność tę nauki z tronem, Że daią krolóm wieczność, ci uczonym Opiekę. *Zab.* 8, 30 *Skrzet.*, *reciprocité*; cf. odwrotność, na odwrot). Przyiaźń wszystkich nas ze wszystkiemi wzaiemności ogniwem spaia. *Pilch. Sen. list.* 363. Wszak się tak dzieie na świecie, Że skarby rządzą sercami, Ale wierz mi, w kobiecie Wzaiemności patrzę saméy. *Zab.* 15, 80, wzaiemnéy uprzeymości, Erwiederung der Liebe, Gegenliebe. Ten iest szczęśliwy, kto nie znał miłości, Lub co w kochaniu doznał wzaiemności. *Zab.* 12, 367 *Szost.*, miłosnik, który wzaiemność w osobie ukochanéy znalazł. *ib.* 6, 360. Pewny kawaler w młodym wieku tak mocno i z wzaiemnością ukochał sobie damę, że to był prawdziwie rzadki przykład czystéy miłości. *Mon.* 73, 653. Żadnaby przeciwność ciebie mi odebrać nie potrafiła, gdyby niewzaiemność twoia ku mnie nie była na przeszkodzie. *Teat.* 27 c, 77, oboiętność, Gleichgültigkeit, Kälte. WZAIEMNY, - a, - e; - ie *adv.*, *ZAIEMNY, *Bh.* proměnný, odměnný, střídni, obapolný (obopolny), *Sr.* 1. znapjecja, towadźe, veden druhoho, vena druhu; *Vd.* med sobo, eden drugemu, eden drugega; *Cro.* záymen, povrachni, izmenczè, mitikcze; *Hg.* ismét, megiut; *Rg.* zamjenit, pavraatni, zavraatni; *Bs.* iziminiçe; *Rs.* взаимный, взаимственный, возвратный; stosownie odpowiadaiący drugiemu w oświadczaniu, w świadczeniu, w skłonności, w uczynkach, wechselseitig, erwiedernd, gegenseitig, beyderseitig. Wet za wet, darmo nic; ty ludzi obmawiasz, a ludzie ciebie wzaiemnie. *Zab.* 13, 63, na wzaiem, gleichfalls. Wzaiemna nienawiść, *Ross.* усобица. Krzywdy raczéy dobrodzieystwem, niżeli zaiemną nienawiścią oddać, daleko iest ozdobnieysza. *Warg. Wal.* 119. Wzaiemna przysługa, odsługa, *Rs.* отслуга. Ku *zaiemnéy miłości pobudzić nas maią te przyczyny. *Zrn. Post.* 253 *b*, cf. *społeczny, spólny). Kochaycie się wzaiemnie, boście wszyscy bracia. *Zab.* 1, 115. Kamillo, widząc twoię postać tak przyiemną, Sądziłem się niegodnym mieć ciebie wzaiemną. *Szym. Sw. W.* 48, być od ciebie kochanym wzaiemnie, unwürdig deiner wechselseitigen Liebe. Wzaiemny *reciprocus. Alg. Nar.*, cf. odwrotny). - *§. Wzaiemne karanie, *poena talionis. Szczerb. Sax.* 239, kara odwetu, die Vergeltungsstrafe.

NA WZAMIAN, *ob.* zamian.

*WZARAN *adv.*, z rana, früh Morgens. Nie dowiedzieli się tego aż wzaran. *Leop.* 1 *Mach.* 11, 29, aż rano. *Bibl. Gd.*)

*WŻARZYC *cz. dk.*, żarem zapalić, wzniecić, entflammen, entzünden, anfachen; *pr. et fig. tr.* Dary swemi wżarzył w iéy sercu płomień miłości. *A. Kchn. W.* 25. Nowa rzecz natrąciwszy się, powtóre szaleństwo Swidrygayllona wżarzyła. *Krom.* 511. Temi słowy zawziętość wżarzy się Turnowa. *A. Kchn. W.* 316. Potym się woyna królowi nad mniemanie z Krzyżakami wżarzyła. *Krom.* 490, *exarsit*.

*WZASPÓŁ *adv.*, spólnie, złącznie, razem, mit einander, gemeinschaftlich, zugleich. Woyna Tarentyńska wszystkę Włoską ziemię i z Pirrusem, iednem iakiem zawaleniem wzaspół zagarnęła. *Fal. Fl.* 37.

*WZBAC się *zaimk. dk.*, wzboi się *F.*, powziąć boiaźń, obawę, von Furcht befallen werden. Może przyyść taki czas, iż się wzboisz, a będziesz pomocy żądał od tych, któreś tak lekce poważał. *Ezop.* 8. Już się tam nikt nie wzboi żadnéy inkwizycyi względem wiary swoiéy. *Tward. W. D.* 2, 28Z, nie lęknie się, nie obawia się.

*WZBACZYC *cz. dk.*, *wzbaczać *ndk.*, baczeniu, to iest uwadze podać, przypomnieć, ins Andenken bringen, gedenken, wieder errinnern. Dzieła wzbacza swém widziane okiem. *Zebr. Ow.* 290 *reminiscitur*). Tam bogini pokłon wyrządzaią, J iak to bywa, dzieie dawnieysze wzbaczaią. *ib.* 146, *enarrant*). Wrogi wzbaczaią domowe. *ib.* 96, *prima retractant fata domus*). Król Odryski z panną lub rozprowadzony skwarzy się, iéy wzbaczaiąc twarz, ręce, ukłony. *ib.* 152 *repetens*, przedrzeźniaiąc). Wzbaczy o Meonskiéy Arachny skaraniu. *ib.* 127, *animum intendit).* Zawsze sobie owéy dumnéy i groźnéy wzbaczę miny, która sama śmierć na twarzy wymazać nie mogła. *Tr. Tel.* 37, przypominam ią sobie, widzę przed sobą). Źli wzbaczą swoię przegraną. *Kanc. Gd.* 126, zobaczą, doznaią, cf. wzwiedzieć.

WZBESTWIC się *zaimk. dk.*, stać się srogim, wziąć na kieł, puścić się na sprawy nierozumnym stworzeniom właściwe. *Włod.*, bestialisch werden, zur Bestie, zum Viehe werden, wüthend, geil werden, wzbiesić się. - *§. *activ.* wzbestwić kogo, rozbestwić, *Ec.* воззвѣрити, учинить суровымъ, безчеловѣчнымъ

WZBIC *cz. dk.*, wzbiiać *ndk.*; *Vd.* gorvdariti, gorvpraviti; *Rs.* взбить, взбивать, biiąc w górę wpędzić, in die Höhe treiben, podnieść wysoko, empor schwingen, *pr. et fig. tr.* Wzbiwszy pod same nieba rozpostarte skrzydła, Z góry patrząc widzimy treści i prawidła. *Kras. W.* 9, *Vd.* gorpomahniti, smahati, gorsmahati, gormahati, gorpovsiguiti; *Ec.* восперяю, *Gr.* ἀναπτερόω. Myśli tylko, iakby wzbić swą władzę do góry kominem. *Pot. Syl.* 259, wywieść wzgórę, wyprowadzić wysoko, wywyższyć). - Wzbić się, wznieść się, podnieść się wysoko, wzrosnąć, wywyższyć się, póyść raptownie wzgórę, wystrzelić, emporschießen, aufschießen, sich empor schwingen, *pr. et fig. tr.*, (*Ross.* взвиться, взвиваться, возперять; *Ec.* возкрилиться, воспаряю, wzlecieć). Dąb w niebo się wzbiia. *Dar. Lot.* 2, 6. Las ieszcze nie wzbity. *Torz. sk.* 19, nie wzrosły). Już się i zboże do góry wzbiło, J ledwie nie kłos chce wydać. *Karp.* 1, 7, wydobyło się wzgórę, wzrosło). Co nie może wyżéy wzbiiać się, musi koniecznie na dół upadać. *Oss. Sen.* 75. Serce wspa-

niało do góry się wzbiia, Gardzi gnuśnym ospalcem, rówiennika miia. *Pot. Arg.* 102. Jako rzecz ſtraszna, prawie opłakana, Patrzcie, kiedy chłop wzbiia się na pana. *Białob. Odm.* 10, cf. sowa kiedy zjaſtrzębieie, wyżéy lata od sokoła). Trudno państwo wzbić się może nad zwyczayną mierněy fortuny powagę, i głowę wynieść między sławne świata monarchiie, póki go więzy prawa ściſkaią. *Kłok. Tur.* 8. Wzbić się, wzbogacić się. *Cn. Th.* 1346. - §. Wzbiiam lud, wzbić wsi, miaſta, poddane, *concire. Cn. Th.* 1346 raptownie do kupy ściągnąć, zbić, zebrać gromadnie, licznie, a śpieszno, ſchleunig zuſammen ziehen, verſammeln, zuſammen rufen, zuſammen ſtoßen laſſen. Za tą nowiną o wtargnieniu Moſkwy, król Litwę wzbił, i aby nieprzyiacielowi drogę zayść mogli, rozkazał. *Bielſk.* 519. Gdy Litwa wtargnęła, obesłał Leszko Sandomirſką szlachtę, aby się do niego wzbiwszy, i chłopi iako na gwałt zarazem zjechali. *Stryik.* 319. - Wzbić lud, zbuntować. *Dudz.* 72.

WZBIEDZ, wzbiec, *F.* wzbieży *med. dk.*, szybko wzgórę ruszyć, iść w górę, hinauf laufen, in die Höhe laufen, aufſchießen, *Rs.* взбѣжать, взбѣгать, взбѣгивать. Ziarno, które padło w ciernie, gdy wzbiegło ku górze, ciernie zadusiło ie. *Sekl. Mark.* 4, gdy się wzbiło, gdy wzrosło, *wzeszło szybko). - §. Wzbiegały się konie, *equi per auia rapiunt currum. Cn. Th.* 1345, die Pferde gehen mit einem durch, nehmen reiß aus; cf. unosić, unieść, nieść.

WZBIERAĆ; *ob.* Wezbrać. WZBIÓR, - u, *m.*, wzbieranie, wezbranie, wezbranie się, wzbieranie wód, powódź, das Wachſen oder Steigen des Waſſers, die Waſſerfluth. Wiatrom też daremnie ſtarsi ten wzbiór Nilu przyznaią, Które swóy foremnie czas maią. *Bardz. Luk.* 182. Przy wzbiorze rzéki Amur zrobiła się długa na kilkadziesiąt mil wyspa. *Stas. Buff.* 264. Patrzą czasu na morze, aż wzbiór morſki przyydzie, Potym ląd osuszywszy z refluxem odéydzie,.. *Bardz. Luk.* 63; wzbieranie i opadnienie morza, *fluxus et refluxus. Wyrw. G.* 15, wzbieranie i opadanie morſkie, morſkie burzenie, przychodzenie i odchodzenie, podnoszenie i opadanie. *Cn. Th.* 1346, *et* 424, Fluth und Ebbe.

WZBIESIĆ się *zaimk. dk.*, (cf. bies), *idem fere* zbeſtwić się (*ob.* wzbeſtwić się), oszaleć albo szalenie się na co porwać, udać się na swą wolą. *Cn. Th.* 1346, *Włod.*, toll und raſend werden, (den T.... im Leibe haben); losſtürmen, loswüthen, cf. wściec się).

WZBIIAĆ; *ob.* wzbić.

WZBOGACIĆ *cz. dk.*, wzbogacać *ndk.*, w bogactwa wzbić, bogatym uczynić, bereichern, reich machen. Swoich kmiotków poddanych bardzo pieścił i wzbogacał, a przeto hardymi uczynił. *Mon.* 67, 646, cf. wspanoszyć) - Zachęcamy was do pisania po Polſku, abyśmy nasz ięzyk wzbogacili i wydoſkonalili. *Mon.* 64, 640. Miaſto wielkie, w którém się wzbogacili wszyscy, którzy okręty na morzu maią. *Radz. Apoc.* 18, 19, zbogatnieli. *Bibl. Gd.*) Regulus miaſt był dwieście wziął, a przedsię się nic sam nie wzbogacił. *Kosz. Lor.* 150 *b.* Mowią, że Waść się wzbogacacie, gdy tym czasem Bewerley się wyniszcza. *Teat.* 2, 28 *Barſs.*; = WZBOGACIEĆ *niiak. dk.*, wzbogatnieć, ſtać się bogatym, reich werden. Pod Attylą Hunowie wbogacieli. *Sk. Dz.* 422. Pan ubogim był, abyście wy iego ubóſtwem wzbogacieli. *Sk. Kaz.* 413.

WZBOLEĆ *med. dk.*, przeiętym być bolem, Schmerz empfinden, von Schmerz durchdrungen werden. Na takie zdarzenie wzbolała. *Zebr. Ow.* 141; *doluit.*

WZBOŚĆ *cz. dk.*, wzbodzie *F.*, bodąc wzbić, wzgórę bość, mit etwas Spitzigen (mit Hörnern) in die Höhe ſtoßen, heraufſtoßen, *Vd.* gorsboſti, gornaboſti.

*WZBRAĆ. 1 *Leop. Rut.* 1, 6, *ob.* Wezbrać.

WZBRONIĆ *cz. dk.*, wzbraniać, *zbraniać *ndk.*, trudność czynić, zbronić, zbraniać, zabraniaiąc wſtrzymać; przeszkodzić, verweigern, hindern, zurückhalten; *Crn.* vbraniti *impedire*; *Sr.* 1. zawobaram; *Vd.* vbranenje, sadershik *impedimentum*; *Rs.* возбранить, возбраню, возбранять, побранить, побранивать; (возбранéнïе przeszkoda, побранка sprzeczka), возпретить, возпрещать. - Wzbraniaiący, *WZBRANIACZ, - a, *m.*, *Ec.* возбранитель, (*ob.* zabraniacz). WZBRONIĆ się *zaimk. dk.*, wzbraniać się *ndk.*, ociągać się w przyymowaniu, w podeymowaniu się, *wzdragać się, wzdrygać się, ſich weigern, *Bh.* zdráhati ſe, zdráhám ſe. Uważay, ażebyś się wzbraniaiąc wziąć pieniędzy, nie zrobił Jegomości przykrości. *Boh. Kom.* 4, 88. *Detrectator* *zbraniacz, który się czego zbrania. *Mącz.* WZBRONNY, - a, - e; - o *adv.*, wzbraniaiący, wzbraniaiący się, weigernd, verweigernd, mit Schwierigkeit. Na-ć teſtament, przeczytay go; wzbronny długo Nazyka, weźmie czytać cicho. *Zab.* 12, 99 *Jżyck.* Z moiéy ſtrony niewzbronno; ale czy będzie tylko przyſtało dla Wc Pani? *Teat.* 21, 125, nie masz trudności żadnéy.

*WZBRZEŻE, *ob.* wybrzeże.

WZBUDOWAĆ *cz. dk.*, *wzbudowywać *czstl.*, *a., buduiąc wzgórę wywieść, in die Höhe aufbauen, *Bh.* wzdělati, wzdělawati (cf. *wzdziać). b., *ascetic.* wzbudować kogo cnotliwym życiem, przykładem, *wzlepszać kogo, einen erbauen.

WZBUDZIĆ *cz. dk.*, wzbudzać *ndk.*, *Bh.* wzbuditi, wzbuzowati; *Slo.* wzbúdiť, wzbuzugi; *Sr.* 1. wubudzam, zbudzam; *Crn.* ſdègâm gori; *Vd.* gorsbuditi, gorsbujati, sbujati, sbuditi, gorpoſerzhiti, naſerzhiti; *Cro.* zbuditi, zbudyavam; *Rg.* vzbûditi; *Dl.* vzbucſiti; *Rs.* возбудить, возбуждать; (*Ec.* предвозбуждáю *praeexcito*); (cf. obudzić); wzbudzić umarłego, wzbudzić z martwych, = wſkrzesić, einen Todten erwecken. Wniydź do żony brata twego, a *zeym się z nią, abyś wzbudził potomka bratu swemu. 3 *Leop. Gen.* 38, 8, abyś spłodził plemię bratu. 1 *Leop.*, wzbudź nasienie bratu twemu. *Bibl. Gd.*, ihm einen Nachkommen zu erwecken. Oto ia wzbudzę takiego paſterza na ziemi, który nie będzie nawiedzał opuściałego, to co ieſt rozproszono, zgromadzać nie będzie. *Rey Pſ.* X *x* 5, uſtanowię, wyſtawię, dam, poſtanowię). - Będąc ranny *wołanie *wzbudził. *Szczerb. Sax.* 350, pochóp dał do wołania, do krzyku, er veranlaſſte, oder erregte ein Rufen, ein Geſchrey. - Wzbudzić w sercu, w umyśle, wzniecić, im Gemüthe erwecken, erregen, aufregen, anfachen. Nauka bez przykładu cnoty, nie wzbudzi chęci naśladowania. *Bals Niedz* 1, 200, nie wzbuduie, nie zachęci, nie *wzlepsza). Klementyna tak wspaniały ma umysł, że w każdym wzbudza uszanowanie. *Teat.* 5,

9. Chodkiewicz z trzecią częścią ludzi przyieżdża do obozu, czém we wszystkich wzbudzi myśli lepsze i serca. *Tward. Wł.* 114, dodaie dobrey myśli, podnosi, pokrzepia, wzmaga serce). – Wzbudzić, wzniecić, podbudzić, wzburzyć, zjątrzyć, erregen, anfachen, aufbringen, in Harnisch jagen. Który gwałtownie wysięka nos, wyciągnie krew; tak kto wzbudza gniewy, przywodzi niezgody. *Leop. Prov.* 30, 33. Z iaką wam tedy usilnością przystoi, własną krzywdą wzbudzonym, państwa waszego bronić powagi? *Siem. Cyc.* 201. Wzbudzaiący, *Rs.* возбудительный, *Ec.* поощрительный. Wszystek świat wzbudzony nań biie. *Kul. Her.* 37. Wzbudził na xiążęcia powtórnie poddanych, z większą niżeli dawniéy zawziętością. *Nar. hst.* 5, 192. – Wzbudzić, pochóp dać do zrobienia, wystawienia czego, zachęcić, wzniecić, etwas veranlassen, hervorbringen, erwecken, aufregen. Jak Pollio Marona, Mecenas Flakkusa, Jak Messala swą łaską wzruszył Tybulusa, Tak też wiersz mój wzbudziła Panie miłościwy Twoia dzielność. *Stryik. Henr. a.* – **§. Wzbudzić, wzbudować, wywieść, wyprowadzić, wystawić, wybudować, errichten, aufführen, aufbauen. Wzbudzisz ściany marmurowe, Filary jaspisowe, Zawiesisz podniebienia Z Indyyskiego kamienia. *Susz. pieśń.* 3 N 4. Nie bez łzy ukanienia patrzał na kościół od siebie wzbudzony, Jakoż miał być nie długoż w popiół obrócony. *Tward. W. D.* 16. Żeby weseléy twoie kości miło Odpoczywały, z fiołków mogiłę Wzbudzę nad niemi; ażeby mogiła Nie więdła, codzień będzie łzy me piła. *Zimor. Siel.* 197. WZBUDZICIEL, – a, *m.*, wzbudzaiący, der Erwecker, Erreger; *Sr.* 1. zbudźicżeř; *Vd.* gorsbudnik, gorsbujavez; *Rs.* возбудитель. Karbo trybun, Grachańskich przeciwko oyczyznie rozruchów, świeżo zatłumionych i umorzonych mocny wzbudziciel, i powstaiących nowych herszt przedni. *Warg. Wal.* 191. On iest rozsiewcą i wzbudzicielem tego kacerstwa. *Zygr. Pap.* 106, cf. wskrzesiciel). *w rodz. żeńsk.* Wzbudzicielka.

WZBUIAĆ się *zaimk. dk.*, buyno się wznieść, wzbiiaiąc się buiać, sich üppig empor schwingen *propr. et fig. tr.* Pszczoły się po powietrzu wzbuiały. *Cresc.* 601. Na onym xiążęciu świata tego, które się tak było wzbuiało a tak było rozszerzyło po wszystkiéy ziemi skrzydła swe . . *Rey Pst.* N 5.

WZBURZYĆ *cz. dk.*, wzburzać *ndk.*, *Boh.* zbauřiti; (*Bs.* uzburtiti zvjeri *excitare et agitare feras*); *Vd.* gorsvertuvati, gorsbudovati, napuntariti, na punt gorsprauliati; *Rs.* волновать, взволновать, возкрамольствовать, возкрамольствую; *Ec.* смятати, смятаю (cf. zmącić); podburzywszy zamącić, in Gährung bringen, Gähren machen, in Wallung bringen, wallen machen; *pr. et fig tr.* Morze wiatry wzburzyły. *Tr.* Rzéka wzburzona deszczami, Nabiegi iego zatrzymuie. *Otw. Ow.* 104. W niczém nie zostawię śladu, dom cały wzburzę w méy złości. *Teat.* 52 *d*, 46, cf. do góry nogami przewrócę). To obywatelów wzburzyło. *Tr.*, zjątrzyło, wzbudziło. – Wzburzyć się *zaimk.*, *Bh.* zewřiti (cf. wrzeć), zbynauti; *Vd.* gorkipeti, gorvreti; *Rs.* бродить, збродить, (cf. brodzić), gähren, wallen, in Gährung seyn. Wody się wzburzyły. *Tr.* Kiedy się wino wzburzy, wszystko na wierzch wynurzy. *Cn. Ad* 845, piiany nic nie zatai; *in vino veritas*). Trtęć wzburzona, *argentum vivum sublimatum. Sleszk. Ped.* 423; cf. ulotnione). Wzburzenie się, wzburzenie, fermentowanie, fermentacya, das Gähren, die Gährung; *Bh.* zewření; *Vd.* jeshanje, kip, kipenje (cf. ieżyć, kipieć, wskipieć); *Rs.* брожéніе, бродьба, бродня. Wzburzenie, *effervescence*, następuie zawsze przy nagłém przeysciu ciała stałego lub płynu w kształt rozparowy. *Mier. Mscr.* Muszą koniecznie rzeczy rozliczne i niezgodne sprawić wzburzenie, a przełknione rozpierać i źle się strawić. *Pilch. Sen. list.* 3, 192, cf. robota piwa, cf. robi piwo). – §. Wzburza się umysł, lud, = iątrzy się, cf. buntować się, powstawać; *Ec.* взкрамолиться, мятéжствую, мя́ту, cf. mącić). Niesłusznie się na mię wzburzył. *Tr.*, oburzył). Wszystkie się wzburzyły państwa. *Tr.*, alle Staaten waren in Gährung. WZBURZYCIEL, – a, *m.*, który wzburza, podburza, cf. wzbudziciel; der Aufreger, Aufwiegler, *Vd.* gorsboduvauz, gorsvertuvauz). Im droższa iest krew ludzka, tym wzburzyciel i sprawca niesłusznéy woyny iest winnieyszy. *Zab.* 1 *b*, 142 *Alb.*; *w rodz. żeńsk.* wzburzycielka.

*WZBYT *adv.*, nazbyt, zbyt, zbytecznie, nur zu sehr. Wzbyt mi dziwno, żeś tu ani wzmienił Herkulesowéy sławy. *Zebr. Ow.* 311.

WZCHOD, WZCHODOWY, *ob.* wschod. WZCHODZIĆ, wschodzić, *ob.* wzeyść, wzniyść.

WZDĄĆ, wzdął, wzdęli, wzdęcie *cz. indtl.*, wezdmie, wezdmą *F.*, wzdymać *ndk.*; *Bh.* zdauti, zdul, zdugi; *Vd.* gorpihati, gorsmahati; *Rs.* вздуть, вздувать, вздуваю, воздуваю; wzgórę nadąć, wysoko poddąć, rozdąć, in die Höhe aufblasen, herausblasen, aufschwellen machen, anschwellen, aufblähen; *pr. et fig. tr.* Wzdymaią na przemiany swe piersi i płaszczą. *Dmoch. Jl.* 2, 181. Westchnieniem wzdymaiąc piersi oddychała. *Mon.* 69, 57. Piersi krew wzdyma z mlékiem pomieszana. *Min. Fars.* 27, podnosi). Od nieiakiego czasu czuię, że cała mi się pierś wzdyma. *Teat.* 20 *b*, 25 wznosi się). Serce mi wzdyma ta sroga ohyda, Taką szkodę poniosłem przez dumę Atryda. *Dmoch. Jl.* 246. Oceanu wody z pienistym szumem pędzą żagiel wzdęty. *Kras. Oss. a* 2, nadęty, rozdęty). Ty, gdyć się zbytnim szczęściem wezdmą nagle, Spuść w ten czas żagle. *Mon.* 68, 881. Wnet się wznosić ima Na kształt bańki, co wiatrem na wodzie się wzdyma. *Otw. Ow.* 425. Gdy liście to przyłożysz na gołe ciało, tedy po godzinie pęcherze się wezdmą. *Sien.* 154, wznoszą się, powstaią, wychodzą, wschodzą, występuią, es fahren Bläschen heraus, treten hervor, schwellen an. Wzdyma co brzuch, żywot, nadyma, rozdyma, aufblähen, mit Blähungen anfüllen, auftreiben in die Höhe. Zarazy wietrzne czyli wzdęcie brzucha. *Wolszt.* 19, = WZDĘTOŚĆ, – ści, *ż.*, Aufblähung des Leibes. Żywot iéy się wzdyma. *W. Gen.* 38, 24, brzemienna iest. *Bibl. Gd.*, sie ist schwanger, ciężarna, w ciąży). Sól z oliwą rozpędza guziczki, i każde wzdęcie bolące, gdy nią będziesz pomazować. *Spicz.* 133, ociekłość, Geschwulst. W téy chorobie oczy się na wierzch wezdmą i wydadzą. *Syr.* 711; puchną, napuchną, die Augen schwellen an. Wzdętym oczom chusteczkę w różanéy wodzie maczaną przykładać. *Syr.* 711, napuchłym, opuchłym; cf. wypukły). – Wody się wzdymały. *P. Kchn. Orl.* 308, wezbra-

ły, wzburzyły się, die Gewässer schwellten an, waren angeschwollen, angelaufen. Wzdęły się Jordanowe wody wzgórę, iakoby góra. 3 *Leop. Joz.* 3, 16, wzniosły się wody. 1 *Leop.*, zastanowiły się wody płynące z gór, a stanęły w iedney kupie. *Bibl. Gd.*) Zuchwały sternik nie dbał na Auster nasrożony, który Sycyliyskie wzdyma i pieni morze. *Pilch. Sen. list.* 103. Tak nagłym deszczem wzdęta rzéka bieży, Pnie się na tamtę, która pod nią leży. *Białob. Odm.* 49, wezbrana). Nil wzdęty polewa pola i ogrody. *Zab.* 10, 15; Nil gwałtownemi wodami wzdęty, szczęśliwy Egipt zatapia. *ib.* 12, 312 *Nar.* Wzdymanie się morza, bieg morza z szelestem do brzegów płynącego i zalewaiącego ląd i porty. *Sniad. jeo.* 229, *Boter.* 14, die Brandung. - *aliter:* Pożar strefy gorącéy ze wszech stron się wzdymał, Lecz on i pod parzącém sklepieniem wytrzymał. *Przyb. Milt.* 16, wybuchał, herausbrechen, hervorbrechen in Flammen. - §. *moraln.* wzdymać się, odymać się, nadymać się, napuszyć się, pysznić się, sich aufblasen, aufblähen, sich blähen, stolz und dick thun, aufgeblasen seyn. Pychą nie inaczéy wzdymał się, tylko iak szumne bałwany morskie. *Zach. Kaz.* 1, 346.

WZDAĆ, Wzdadź, wzdał, *F.* wzda, wzdam *cz. dk.*, wzdaie *Pr.*, wzdawać *ndk.*, *et kontyn.*, od siebie oddawać zdaiąc, składaiąc, przenosząc na drugiego, powzdawać, von sich auf einen andern übertragen, ihm übergeben, überliefern, abliefern, tradiren; *Boh.* wzdati, wzdawati, zdáti (*ob.* zdać; *Bh.* wzdawek rezygnacya); *Slo.* odewzdáwam (cf. oddać; *Vd.* gordati, gornadati, gordajati, gorperdati). Wzdawam maiętność, kupno, daię urzędownie, z warunkiem spuszczam, *trado. Cn. Th.* 1346, powzdaię. *ib.* 808, cf. wwiązać). Kupiec powiedział, żemci ia kupił dom; ale mi ieszcze nie iest wzdany, i ta szkoda bez mey winy się stała przedtym, niżem wzdania doszedł. *Szczerb. Sax.* 331. Wzdanie, powzdanie, oddanie rzeczy prawne albo kontraktowe. *Cn. Th.* 1346 *et* 808. *Slo.* odewzdání, (*Bs.* vzdança, uffança *fiducia*, uzdanj *spes*, uzdan *fidus*). Sądowni maią tego doyźrzeć, kto przed nimi wzdawa albo zapisuie. *Tarn. Ust.* 25. Gdy kto przedał imienie, aleby go ieszcze nie wzdał, i dzierżenia nie dał, .. *Sax. Art.* 13. Gdy kto imienie wzdawa, albo że ie komu dekretem przysądzaią.. *Sax. Art.* 13. - *§. Wzdawać chwałę, cześć; oddawać, składać, Verehrung zollen, die Ehre geben. Chwałę Panu na wieki wzdaymy. *Gęb. Hymn.* 335. Day Boże, byśmy tych dóbr godnie używali, Tobie chwałę zdawali. *Ryb. Gęśl. B* 4 *b.* Aniołowie wzdawaią cześć i chwałę Bogu. *Biał. Post.* 79, aniołowie Bogu wiecznemu chwałę wzdawaią *Zrn. Pst.* 23. Bogu i oycu naszemu się upodobało, abyśmy iemu wielce dziękowali, a wieczną chwałę wzdawali, modląc mu się zawżdy. *Baz. hst.* 128. Wszyscy ieśteście nabożnymi, Panu Bogu się modlicie, iemu chwały wzdawacie. *Baz. Sk.* 652. W sercach waszych Panu zawżdy dzięki wzdawaiąc za wszystkie rzeczy. *Wer. Rgl.* 79. Jakoż tego Pana nie chwalić, iakoż iemu chwały i dziękczynienia nie wzdawać? *Zrn. Pst.* 253 *b*, Dank zollen. O wzywaniu świętych, abo wzdawaniu chwały im po ich śmierci. *Baz. hst.* 137. Stworzeniu, nie Bogu, wzdawaią chwałę. *ib.* 48. Kamienia rzezanego nie będziecie mieć, abyście mu chwałę wzdawali. *Leop. Levit.* 26, 1, abyście mu się kłaniali. *Bibl. Gd.*) - §. Wzdawać kogo, wzdano kogo za niestanie, *Cn. Th.* 1346, skazać *in contumaciam*, einen contumaciren. Wzdawanie czyli kontumacya. *A. Zam.* 2, 93. W woiewództwach niektórych trzy dni przywoływaią, a na czwartym dopiero wzdawaią. *Vol. Leg.* 2, 1624, *Zygm.* III. Naydzie i takiego, co na żaden pozew nie stanie, i dopuści się wzdawać. *Gorn. Wl. L* 2 *b.* Za czwartém pozywaniem aktor nie stawiącego się ma wzdać w zysku, i mocą tego zysku otrzymać dekret sądowy. *Vol. Leg.* 3, 80 cf. zysk, cf. przezysk). Wzdać kogo o co, za co, wydać dekret przeciw komu. *Dudz.* 72, einen verurtheilen - *§. *fig. tr.* Już dzień wesoły znacząc, nocne chwile wzdawa iutrzenka. *Zebr. Ow.* 188, *fugat noctis tempora*, spłasza, ruguie, wypiera, spędza, zgania, den Tag vertreibt die finstre Nacht. - *§. *wzdać na kogo, *wzdać się na kogo, = zdać, spuścić, *Bs.* uzdattise *fido*, *confido.*

*WZDALIĆ *cz. dk.*, oddalić, entfernen. Wzdalony ieśtem od domu twego. *Ryb. Ps.* 78. Słusznie mię wzdaliłeś od twego oblicza Panie. *Gemb. hymn.* 326.

WZDAM, *ob.* wzdać, wzdadź.

*WŻDAM *adv.*, wżdy, z tém wszystkiém, przecię, atoli, *Sr.* 1. doch *utique*; dennoch, gleichwohl. W lekarskiéy nauce naywięcéy się mistrzów obiera, a wżdam i do tych czasów do doskonałości swéy nie doszła. *Hipp.* 101. Choć wymowy nie mam w sobie, Niech nie milczę wżdam o tobie. *Pieśń. katol.* 101, *tamen.*) Lub lata dojęły człowieka i rzeczym *gwałt *przebaczył w piérwszym znanych wieku, Pomnię wżdam z większego. *Zebr. Ow.* 299, *tamen*). Usłyszawszy to Job zapłakał, Wżdam dziękował Boże Tobie. *Pieśn Kat.* 151 *tamen.*) Snadźby wżdy znośnieysza rzecz była acz zła, *wżdambych była płacząc milczała. *Leop. Hester.* 7, 4. Przypatrzcie się krukom, ani sieią, ani żną, a wżdam ie Bóg żywi. *Leop. Luc.* 12, 24, a wżdy ie Bóg żywi. *Bibl. Gd.*) - §. Wżdam, iużci, freylich, ja wohl. Wżdam potrzeba, aby temu, co uczy, słuszna zapłata była. *Glicz. Wych. M* 3 *b.* Wżdam ia nie mogłem o tym nie mieć wiadomości, Że są nieprzyiacielem człeku nieprawości. *Kul. Her.* 37. Czas wszystkiego przysparza; iedno wżdam ku niemu trzeba stałości i przetrwania. *Glicz. Wych. N* 1 *b.* Około tego wżdam tak rozumiał Arystyp, iżci się żaden z nauk nie stawa niewolnikiem. *ib. M* 3 *b.* Tylko że wżdam mniey czasu podobno im było. *Groch. W.* 174. - §. Wżdam, tylko, iedno, pod warunkiem, iedynie, blos, allein, nur, unter der Bedingung. Rzekł Farao, ia was wypuszczę, abyście ofiarowali Bogu na puszczy; ale wżdam abyście daléy nie odchodzili. *Leop. Ex.* 8, 28, wszakże daleko nie odchodźcie. *Bibl. Gd.*) - §. Wżdam, wżdam kiedy, nakoniec przecię, endlich, endlich einmal. Czemu tak długo kurczysz możną rękę swoię? Podnieś wżdam kiedy wzgórę, podnieś prawą twoię! *J. Kchn. Ps.* 108. Panie pókiż wżdam swéy sprawiedliwości Używać będziesz? karząc moie złości? *Kanc. Gd.* 288. Sara dozwoliła Abramowi rzecz mieć z dziewką Hagar, aby z niéy mógł był wżdam potomka dostać, gdy go sama niemogła mieć. *Glicz. Wych. B* 2 *b.*

WZDARLI, wzdarłszy, *ob.* wezdrzeć, wzdzierać.

WZDAWAĆ, *ob.* wzdać. WZDĘCIE, WZDĘTY, WZDĘTOSĆ, *ob.* wzdąć.

WZDJĄĆ, wzdjął, *F.* wzdeymie *cz. idntl.*, wzdeymować, *wzeymować *ndk. et kontyn.*, podniósłszy w górę zdjąć,

in die Höhe abheben, wegheben. Wzdjęli kamień, gdzie umarły był położony. *Sekl. Jan.* 11. - §., Wzdjąć kogo, przejąć, zjąć, przeniknąć, przeyść, przeszyć, *fig.*, einen im Innersten ganz ergreifen, durchdringen. Tym większą wzdięty ciekawością, gdym na niego nalegał,.. *Teat.* 41, 11. Tak ią często ciężka żałość, głód i boleść *wzeymowała, iż też onym okrutnikom łaiąc i złorzecząc, przeciw sobie ich pobudzała. *Wiśn.* 285. - §., Wzdeymuie się za nim, uymuię się za kim. *Włod.*, uymuię się za co, za kogo, wzdeymuię się; wszczynam się za co. *Cn. Th.* 1212, przyczyniam się, sich jemandes annehmen. *Dimicare pro altero* wszczynać, wzeymować się za kim. *Mącz.* Któż się za mną wzdeymuie przeciwko złośnikom? *Radz. Ps.* 94, 16, któżby się zastawił za mną, ktoby się uiął o mnie? *Bibl. Gd.*) Gdy kto zgreszy przeciw bliźniemu, tedy go z kim sędzia porównać może; ale ieśli kto wystąpi przeciw panu, kto się za nim wzdeymuie? *Radz.* 1 *Sam.* 2, 25, któż się za nim uymie? *Bibl. Gd.*) Instygowali u prawa, abo się *wzdyimowali za czyię niewinność. *Gorn. Dw.* 240. O tę fałszywą naukę się wzdeymuią. *Zrn. Pst.* 61 *b.*

WZDŁUŻ, *WZDŁUSZ, wdłuż, na dłuż, w długość; *Bh.* wzdčli (cf. wzdalić); *Sla.* uzdúx; in die Länge. Przysionek 50 łokci wzdłusz, a 30 wszerz. *W.* 3 *Reg.* 7, 6, w dłuż. *Bibl. Gd.*) Obiecał mu, iż miał wolą iego uczynić, iednak rzecz szła wzdłuż. *Wys. Alo.* 331, odwlekła się, zog sich in die Länge. Abym wzdłuż nie szedł, cokolwiek on u boga mógł, to wszystko na bliźniego włożyć usiłował. *Birk. Dom.* 72, krótko mówiąc, nie rozwodząc się dłużéy. WZDŁUŻNI, - ia, - ie, wzdłuż idący, cf. podłużny, in die Länge, nach der Länge gehend, laufend, sich erstreckend. Zapadlina wzdłużnia dolna. *Perz. Cyr.* 39. *WZDŁUŻ *cz. dk.*, wzdłużać *ndk.*, podłużyć, przedłużyć, verlängern. Tu mi wzdłużasz żywota Pozbawiwszy kłopota. *Gemb. hymn.* 323.

*WZDOBYĆ *cz. dk.*, *wzdobywać *ndk. et kontyn.*; wydobyć, zdobywszy sobie nabyć, erobern und für sich nehmen. Rzymianie chleba i małżonek gwałtem wzdobywać musieli. *Fab. Fl. pr.*, porwać). Kazał Mindok synowcom ciągnąć na Ruś, mówiąc im: który z was co wzdobędzie sobie na Rusi, to niechay trzyma za udział. *Stryik.* 276, zwoiuie, zawoiuie). Wzdobywszy kraiu Sarmackiego, iednemu w *szafunk wiérny wszystko dali, By stałéy trwali. *Stryik. Gon. D* 2. Piast wielmożnie panował, krain swych wzdobył, i cudze zhołdował. *ib. K.* 3. Gdy nauki iego będziecie strzedz, szczęśliwie granic swych wzdobędziecie. *ib. T.* 2. Brutus, miłośnik Rzeczy pospolitéy, Oyczyznie sławy wzdobył znamienitéy. *ib. J* 2. Spełnić nie może mdły człowiek wszystkich cnot, choćby przetrwał Nestorow wiek, Wżdy nie iuż ustać, lecz tym więcéy robić, By ich mogł wzdobyć. *Stryik. Gon. C* 3.

WZDRAGAĆ się *zaimk. ndk.*, wzdragnąć się *idntl.*, *Bh.* zdráhati se, zdráhám se; wzbraniać się, cf. wzdręgać się; sich weigern, nicht dran wollen. A choćbyś się i wzdragał, to może za laty Niechętnemu natrętne miłość przyśle swaty. *Zab.* 9, 337 *Zabł.* Do tego nawet konsul sam pomaga, J niszczyć ustaw naymniéy się nie wzdraga. *Chrośc. Fars.* 149, *Chrośc. Luk.* 259.

WZDRAPAĆ. *cz. dk.*, wzdrapnąć *idntl.*, wzdrapywać *czstl.* drapiąc wzrywać, podrapać, szarpiąc wzruszyć; *Crn.* dèrgniti, dèrgnem; *Vd.* gorsprafkati, aufkratzen, wund kratzen, aufritzen. Wzdrapać ciało. *Tr.* Opętanego wzdarło djabelstwo i wzdrapało. *Sekl. Luk.* 9. - §. Wzdrapać sukno. *Tr.*, kutnerować, drapaniem barwę podnosić, das Tuch aufkratzen. - §., *Zaimk.* wzdrapać się, z trudnością łazić wzgórę, *Vd.* lasiti, plasiti, gmasiti, gorpostuvati, in die Höhe klettern, hinauf klettern. Musiał dla bezpieczeństwa wzdrapać się na drzewo. *N. Pam.* 12, 306.

WZDRAPACZ, - a, *m.*, który co wzdrapa, podrapa, der Aufkratzer, cf. kutneruiący). - §. Wzdrapacz, który się wzdrapa wzgórę, der Kletterer, *Vd.* lasnik, plasovez, plasnik.

WZDRAŻAĆ, *ob.* wzdrożyć.

WZDRAŹNIĆ *cz. dk.*, rozdraźnić, jątrząc wzbudzić, aufreitzen, in Harnisch bringen, erbittern. Harde Amurata poselstwo wszystkich serca srogą żarliwością wzdraźniło. *Krom.* 549, *animos vehementer accendit.*

*WZDRĘDA, - y, *ż.*, wstręt, wzdryganie się czém, Abscheu, Widerwillen. Piérwsze rozróżnienie w Rzymie ze wzdrędy pożyczalników urosło. *Falib. Fl.* 47, *Chodk. Kost.* 30. *WZDRĘDNY, - a, - e, wstręt czyniący, oburzaiący, Abscheu erregend. Wzdrędną uciążliwość królewską i srogie panowanie Tarkwiniusza, naród Rzymski niedługo cierpiał. *Fal. Fl.* 14. Wzdrędne panowanie Superba. *ib.* 15.

*WZDRĘG, - a, *m.*, *WZDRĘKA, (*Bibl. Myśl. F iij*); WZDRĘNKA, - i, *ż.*, ryba, *rutilus*, *rubellus Gesnero*, *ab aliis redditur* płocica. *Cn. Th.* 1346, wzdrenka, płoica, ryba. *Włod.*, das Rothauge, die Rothplöze, die Plöze. Ryby wzdręg i klenioch są *podoby iednakiéy iako płocica. *Spicz.* 156.

*WZDROBIĆ *cz. dk.*, rozdrobić, wdrobić w co, zerbröckeln, einbröckeln, aufbröckeln. Z chleba ięczmiennego, gdy okruszyny wzdrobisz, wsyp do likworu, z którego mieć chcesz ocet. *Haur Ek.* 102.

*WZDROK, *ob.* Wzrok.

*WZDROŻYĆ *cz. dk.*, wzdrażać *ndk.*, droższym uczynić, poddrożyć, wzbić cenę, podnieść, podwyższyć, vertheuern, theurer machen, den Preis erhöhen. Urząd niech postanowi cenę żywności, żeby przekupniowie zboża nie wzdrażali. *Baz. Modrz.* 130. Lichwiarz ten iuż więcéy się nie *kaie, i owszem się wzdraża. *Klon. Wor.* 76, droży się, więcéy ieszcze wymaga procentu, lichwy, niż dawniéy.

WZDRYGAĆ się, wzdrygnąć się; *ob.* wezdrgnąć się. WZDRYGI *plur.*, wzdryganie się, zdryganie się; Schauer, Abscheu, Schauder, Grauen. Cóż znaczą te niezwykłe wzdrygi, te morzyska, Te czucia, którym nadać nie można nazwiska? *Przyb. Ab.* 184.

*WZDRZEMAĆ się, WZDRZYMAĆ się *zaimk. dk.*, wzdjętym być drzymaniem, morzonym od snu, drzymiąc usypiać, in Schlummer gerathen, vom Schlummer befallen werden. Wzdrzémały się wszystkie i posnęły. *Budn. Math.* 25, 5, zdrzémały się. *Bibl. Gd.*)

*WZDWOIĆ *cz. dk.*, podwoić, *Ec.* воздвояю, verdoppeln.

*WŻDY *adv.*, *wżdam, przecięż, z tém wszystkiém, atoli, doch, jedoch, dennoch, gleichwohl; *Bh.* wždyť, dyť *utique* (*Bh.* wždy, wždycky, dycky zawżdy, zawsze; *Slo.* wždi, wždicki, wždy, wždycky *semper*); *Sr.* 1. dèci *utique*, dóa;

Vd.

Vd. vunder; *Cro.* dèy, bàrem; *Rs.* дѣ, бӥть, бѣшь, убо. Co tych ludzi na świecie iest, ktorzy tego niegodni, żeby im świeciło słońce, a wżdy słońce na każdy dzień wschodzi. *Gorn. Sen.* 8. Spełnić nie może mdły człowiek wszystkich cnot, wżdy nie iuż ustać; lecz tym więcéy robić, By ich mógł wzdobyć. *Stryik. Gon. C* 3. Ten hoynie rzeczami szafuie, a wżdy mu przybywa; a drugi skąpi, a wżdy ubożeie. *Radz. Prov.* 11, 24, *Bibl. Gd.*) Woda śnieżna bardzo martwi korzeń *drzewia, a chociażby się też potym od słońca zagrzała, wżdy ona pierwsza zawada iéy zimnem uczyniona, trudno iuż ma być oddalona. *Cresc.* 85. Człowiek o człowieku, dla téy saméy przyczyny, że wżdy człowiek iest, radzić iest winien. *Mon.* 70, 494. – *Pleonastice:* wżdy iednak, = iednak, iednakowoż; n. p. Moc która się w starym a prawie wyrobionym ciele Amuratowym zostawała, dodawała mu wżdy iednak dobrego serca. *Baz. Sk.* 227. Wiemy, iż co iest przed ludźmi wysokiego, to iest przed bogiem obrzydliwością, wżdy się iednak na wysokie stolice *kaszemy. *Zrn. Pst.* 22. Niewiasty takie, ieśli odeyście płodu nie będzie, wżdy iednak trudne maią porodzenie. *Spicz.* 182. Cierpiałem ci wżdy iednak wiele rzeczy dosyć długo. *Baz. Sk.* 121. - §. *Tempor.* wżdy, wżdy kiedy, = na koniec, przecię, endlich doch, doch endlich, doch einmal, doch; *Sr.* 1. něhdé pacż, tohj pacż. Już Panu wżdy kiedy uwierzmy, a wołaiącego usłuchaymy. *Zrn. Pst.* 3, 573. Czas iuż, żeby wżdy kiedy co wielkiego Swiat widział po mnie, i co przeważnego. *P. Kchn. J.* 289. Do tych uszu, które są pochlebstwem napełnione, niechay też wżdy kiedy prawdziwe wniydzie słowo. *Gorn. Sen.* 474. Pana Boga proszą, abyś W. K. Mość wżdy kiedykolwiek mógł się wywięzać z tych sideł przymierza tego. *Jan. Oksz. Q* 4. Rozumiał biskup, że Bolesław iawnym narzekaniem ludzi miał się wżdy upamiętać. *Krom.* 107. Dla Boga, czemuż się wżdy nie czuiemy, czemu wżdy łaski Pańskiéy przesypiamy? *Podw. Wr.* 60. - §. Wżdy, przynaymniéy, choć, tylko, iedno, aby, wenigstens, nur, allein. Panie Boże day, aby to zawżdy, a ieśli nie może być zawżdy, tedy aby wżdy często było z pożytkiem ludzkim. *Baz. Modrz.* 46. Kto często mierzy, wżdy kiedy uderzy. *Cn. Ad.* 376. Nie trzeba tak z kim postępować, iżby wstyd do końca stracił; lepiéy że go wżdy ieszcze co przy nim zostanie. *Gorn. Sen.* 567. Chcieli go albo zabić, albo wżdy dostać iakokolwiek do ręku. *Papr. Kl.* 99. Odpędziwszy, albo wżdy przynaymniéy uskromiwszy choroby. *Oczk. Przy.* 294. Ogród wszelki żąda wolnego powietrza, albo które się wżdy nieiako ku mierności skłania. *Cresc.* 198. Co patryarsze za pracę posłać, żeby wżdy nie z gołemi rękoma do niego przyyść. *Sak. Sob. B* 3 *b.* Snadźby wżdy znośnieysza rzecz była, acz zła, wżdambym była płacząc milczała. *Leop. Hest.* 7, 4. To iest staranie naylepsze, które też wżdy czasem iaką krotofilą bywa przesadzone. *Rey Zw.* 15 *b.* Dziecko drżąc na mdłych czaszeczkach z wagą się stawiło, wątłuchne czym wżdy kolwiek żyłkom pomagaiąc. *Zebr. Ow.* 382. Tu wżdy iuż na tym świecie iako tako odcierpieć, abo wżdy do czasu więzienie podjąć, albo się iakim wżdy rękoiemstwem wyprawić. *Rey Pst. Tt* 4. Ogień popalił wszystkie pastuchy, iedno żem się ia wżdy wymknął, abym ci to zwiastował. *Leop. Job.* 16, uszedłem tylko ia sam. *Bibl. Gd.*) - §. Wżdy, zgoła, ze wszystiém, überhaupt. Któż wżdy z każdéy strony Uszczęśliwiony? *Hor.* 1, 277 *Koryt.* Bóstwo samo z siebie nigdy z żadném stworzeniem nie mówiło, ieno zawżdy przez iaki instrument, albo przez anioła, albo przez proroka, albo wżdy przez iaki pośrzodek do tego godny. *Rey Ap.* 4. Ja pewny, że przyzwolisz, nie pierwsza to proba, Na to wszystko cokolwiek wżdy mi się podoba. *Min. ryt.* 2, 174. - §. *Consequ.* wżdy, wszak, wszakże, iużci, ja, jedoch, ja wohl, ja freylich. Zmiłuy się Panie, zmiłuy, wżdymci twoiém dziełem. *Kchow.* 83, ich bin ja dein Werk. By-ć był Bóg oycem waszym, wżdybyście mię miłowali. *Leop. Jan.* 8, 42; tedybyście mię miłowali. *Bibl. Gd.*) By wiedział gospodarz, o któréyby godzinie złodziéy miał przyyść, wżdyćby czuł.. *Leop. Math.* 24, 43, wżdyby czuł. *Bibl. Gd.*) Przebóg cóż czynisz, na myśl dawne wiodąc żale, Wżdyć się to sama we łzach swych pogrążasz cale. *Min. ryt.* 1, 79. - §. Wżdyby, azaliby, azaliś, możeby, vielleicht daß,.. By się nadętości panów dobry przyiaciel sprzeciwił, wżdyby do uznania siebie przychodzili. *Sk. Kaz.* 19 *b.*

WZDYBAĆ *cz. dk.*, przydybać, zdybać, einen ertappen. Przecięż cię wzdybałem. *Teat.* 52 *d*, 122, uchwyciłem, złapałem.

WZDYCHAĆ, WZDYCHANIE; *ob.* westchnąć, westchnienie. WZDYCHACZ, - a, *m.*, *WZDYSZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*, wzdychaiący, einer der seufzt, ein Seufzer, Seufzer; *Rs.* воздыхатель. Kobietki od wzdychaczów nie zwykły uciekać. *Teat.* 46 *b*, 56. Nieraz powiedziałam Pani zdanie moie o téy liczbie wzdychaczów, którzy ią obsiadaią. *ib.* 29 *b*, 38. Teraz gdy wspomni na one wzdychacze, Gorzko zapłacze. *Kniaz. Poez.* 1, 131. – August Wirgilego wzdyszkiem zwał, że często zwykł wzdychać zamyśliwszy się o swych wierszach. *Petr. Hor.*, cf. skarga, cf. płaczek. *WZDYCHALNIA, - i, *ż.*, *WZDYCHALNICA, - y, *ż.*, mieysce, gdzie wzdychaią, ein Seufzerort, Seufzerplatz, z. B. eine Seufzerallee. (*Ec.* воздыхальница, гора въ Кіевѣ, на ней св. Андрей крестъ водрузилъ въ прознаменованіе имѣющей возсіяти тамо вѣрѣ Христовой).

WZDYMAĆ; *ob.* wzdąć.

WZDZIAĆ *cz. dk.*, wdziewać *ndk.*, wetknąć, włożyć, wdziać na co, wsadzić, aufstecken, anstecken, anlegen, aufsetzen (cf. *Bh.* wzdělati, wzdělawati wzbudować; *Rs.* воздѣть, воздѣвать podnieść). Krew się z obu stron niezbrodzona leie, Kiedy ieden drugiego na kopiią wzdzieie. *Tward. Wł.* 235; wziąć na pikę). Kapicę na szyię wzdział, a powrozem się opasał. *Rey Pst. Jii* 5. Farao złoty łańcuch Jozefowi na szyię wzdział. *Biel. hst.* 17. Zawiesiłem kolstki ku okrasie oblicza iéy, i zaponki wzdziałem na ręce iéy. 1 *Leop. Genes.* 24, 48, manelle wzdziałem na ręce iéy. 3 *Leop.*, włożyłem. *Bibl. Gd.* WZDZIEWALNY, - a, - e, wtykalny na drewno, *indutilis, qui indui seu praefigi potest. Cn. Th.* 1346, aufsteckbar, ansteckbar, anlegbar.

WZDZIERAĆ; *ob.* wezdrzeć. WZDZIERACZ, - a, *m.*, WZDZIERCA, - y, *m.*, wdzieraiący co, der Aufreißer, in die Höhe Reißer.

WZDZIERŻEĆ, *F.* wzdzierży *cz. dk.*, wſtrzymać, wściągnąć, powściągnąć, zurückhalten; *Bh.* pozdrzeti, pozdrzugowati, zdrzet, zdrzowati, (*Boh.* zdřeliwoſit wſtrzemięźliwość); *Sr.* 1. zdzerzuyu; *Crn.* ſderlhim; *Vd.* vsdershati, sdershim, oddershim, gordershati, oddershati, noterdershati; (*Vd.* noterdershba, noterdershanje, oddershnoſt, oddershba, oddershanje, gordershba, vsadershnoſt, notersadershnoſt, = wſtrzymywanie, wſtrzymywanie się, wſtrzemięźliwość; *Vd.* notersadershau, vsadershau; = *wſtrzymały, wſtrzemięźliwy; *Cro.* uzdersán *retentus*), *Dl.* vzdarxati; (*Dl.* vzdarxanye, = wſtrzemięźliwość); *Bs.* uzdarſgjatti, uzdrriſgjati, uſteghnuti; *Rg.* úzdarxati, uzdarxatti; (*Rg.* uzdarnoſt, = wſtrzemięźliwość; *Rg.* vzdarxni, = wſtrzemięźliwy, *wzdzierzny); *Rs.* воздержать, воздерживать, удéржатъ, удерживать; (*Rs.* удéржка, = wſtrzymywanie; *distgu.* uderzyć; *Rs.* воздéржникъ *asceta*; *Ec.* неодержи́мый niewſtrzymalny, *niewzdzierzny *incoërcibilis*). Uliſses, gdy się wrócił z swego długiego ieżdżenia, choć go pytano, a wywiadowano na nim, rozmaitemi obyczaiami, ktoby był? tedy iednak się wzdzierżał, iż zarazem nie powiedział, ktoby był. *Eraz. ięz. L* 6 *b.*

WZDZIEWAĆ; *ob.* wzdziać.

WZDŹWIGNĄĆ *cz. idntl.*, wzdźwigać *ndk.*, wzgórę podźwignąć, wznieść dźwigaiąc, in die Höhe heben, aufheben; *Boh.* zdwihnauti, zdwjhati (zdwihacý moſt wzwod, wzwodny moſt); pozdwjhnauti, pozdwihowati; *Vd.* vsdignit, vsdiguvati, gorvsigniti, gorvsignuvati, gorposvigniti; *Rg.* vzdighnuti, vzdighnîvati, vzdvighnivati; *Bs.* uzdighnuti, uzdvighnuti; *Rs.* воздвигнуть, воздвигать, воздвизаю; *Ec.* воздви́гнути, воздвизаю. Gdy się będziecie kłaść, wzdźwigną przybytek Pańſki. *Leop. Num.* 1. ***WZDŹWIGACZ**, - a, *m*, *Ec.* воздвизáтель wznosiciel, der Aufheber, Erheber.

***WŻEGNĄĆ** *cz. idntl.*, wżegać *ndk.* wpalić, einbrennen; *Vd.* vushgati, vushgém, notershgati; *Cro.* usiſem, uſgalſzem; *Ec.* вжигáть. ***WŻEGACZ**, - a, *m.*, zapalacz, wpalacz, *Ec.* вжигáтель, der Einbrenner.

***WZEGNAĆ** *cz. dk.*; *Vd.* gorgnati, gorgoniti; *Ross.* взогнать, взгонять, goniąc spłoszyć, aufjagen, aufſtöbern. Trzoda wezgżona. *Tward. W. D.* 2, 193. **WŻENIE**; *ob.* wegnać.

WZEMKNĄĆ *cz. idntl.*, wzmykać *ndk.*, wzgórę pomknąć, in die Höhe hinaufſchieben. *Repere in altitudinem* mknąć się, wzmykać się wzgórę *Mącz.*

WZERWAĆ *cz. dk.*, wzrywać *ndk.*, (*distingu.* wzrywać, wzryć); w górę porywać, aufreißen, in die Höhe zerren. Koń od częſtego wzrywania wzwyczaia się na wſtecz uſtępować. *Cresc.* 522. Po piaſku trzeba drabować źrzebca, niekiedy wściągaiąc i wzrywaiąc. *ib.*

WŻERAĆ; *ob.* weżrzeć.

***WZERZNĄĆ** *cz. idntl.*, wzrzynać *ndk.*; *Vd.* gorresati, gorsresati, gornaresati, gornareshuvati; *Rs.* взрѣзать, взрѣзывать; wzgórę przerznąć, in die Höhe aufſchneiden. *Chod. Kost.* 54.

WZEYŚĆ, ***WZNIYŚĆ**, wszedł, *wszczedł, wzeszło *med. dk.*, wzeydzie, *wzniydzie *F.*, wzchodzić, wschodzić *ndk.*; *Boh.* wzgiti, wzeſſel, wzegdu, wzchazeti; *Sr.* 1. zendhu, zendhziem, zthadzam, zthadzeno, zendzeno, nazthadzuyu, hdu hore, zendu hore, horehdu, horedziem, hore hiczo; *Sr.* 2. ſezhiſch, ſchoiziſch; *Vd.* gorjiti; *Cro.* uziti, uzhajam, zhajam; *Dl.* vzayti; *Rg.* vzîti, vzhoditti; *Sla.* uzíchi; *Bs.* uziti, uzajti, uzicchi, uzacchi, uzaſcjaſtje, ushoditi; *Rs.* взойтѝ, восходи́ть, возхожду̀, возхожу̀, всхожу̀, (возшествїе wzniesienie, возтóкъ wschod, *Ec.* взытїе *ascensus*, *Ec.* предвосхожду́ *prius ascendo*; *Gr.* προαναβαίνω; = wzgórę iść, in die Höhe gehen, herauf gehen, aufgehen. Przyszedł Pan z góry Syna, a z Seir *wszczedł nam. *Leop. Deut.* 33, 2, poiawił się nam z Seiiru. *Bibl. Gd.*) Słońce wschodzi, wſtaie. *Cn. Th.* 1292, *Sr.* 1. ßlonzo ſtadza, *oppos.* zachodzi, zapada; cf. wschod, zachód, *zapad). Już było słońce wzeszło. *Papr. Kl.* 26, *J. Kchan.* Słońce *weszczło. *Sekl. Math.* 13. Słońce tak na dobre, iako na złe wschodzi. *Prot. Jał.* 10. Co tych ludzi na świecie, którzy tego nie godni, żeby im świeciło słońce, a wżdy słońce na każdy dzień wschodzi. *Gorn. Sen.* 8. Gdy wzéydzie słońce, zbieżą się do iaſkiń swych. *Wrob. Zołt.* 211. Dziś mrok padł, iutro dzień wzniydzie biały. *Jabł. Buk. O* 3. Wzniydzie iako słońce sprawiedliwość twoia. *Rey Pst. S s* 1, świetną będzie). Mieszkaiącym w krainie cienia śmierci, światłość wzeszła. *Leop. Jes.* 9, 2, światłość świecić będzie. *Bibl. Gd.*) Wschodzi gwiazda. *Cn. Th.* 1292. - *fig.* Alexander W. fortunę, gdy mu wschodziła, ſkromnie znosił; na oſtatek potym wielkości iéy objąć nie mógł. *Warg. Kurc.* 32, *orientem fortunam moderate tulit*; wszczynaiącą się, das aufgehende, entſtehende Glück. - Wschodzi powietrze, woyna i t. d., wszczyna się. *Włod.*, ſich erheben, entſtehen, anheben, anfangen. Roku Pańſki (1613), czemuś tak wszczedł posępno? *Birk. Zam.* 17, zacząłeś się smutno). - §. W szczególności o roślinach: wschodzi zboże, ziele. *Cn. Th.* 1292, die Gewächſe gehen auf, der Saamen geht auf, *ob.* wzniknąć). Rośliny wschodzą z nasienia. *Kluk Rosl.* 1, 10. Jako sieie, tak mu też wschodzi. *Rey Wiz.* 164 *b.* Nie wszyſtko, co wsiano, wzeydzie czasu swego. *Budn.* 4 *Ezdr.* 8, 41. Nie zawsze to wzniydzie, co zasieiesz. *Cn. Ad.* 732. Ziarna, które wsiał na mieysca ſkaliſte, wnet *weszczły, dlatego że nie miały głębokości ziemi. *Sekl. Math.* 13. Szczęście ludzi niezbożnych prędko upada, iako kwiat za kosą, który rano bardzo cudnie wszczedł. *Birk. Zam.* 21. Deszcz urodzayną uczynił wzeszłą trawę. *Budn. Job.* 38, 27, która była wzeszła). Bób zaoruią, choć będzie podrosły, choćby też dopiero wszczedł, a tym gnoią ziemię. *Cresc.* 83. Ledwo z nasienia dąb wzniydzie rosły, Goruie nad inne krzaki. *Nar. Dz.* 1, 41. U WcPana pięknie pszenica wschodzi. *Teat.* 26 *b*, 66. Kobiety tam wschodzą, gdzie ich nie posieią. *Teat.* 33 *d*, 16. - *Prov.* Jedno wschodzi, drugie schodzi. *Cn. Ad.* 317, iedno goruie, drugie upada; ieden na świat, drugi w dół.

***WZGADZAĆ** się *zaimk. dk.*, zgadać się o czém. *Włod.*, *Cn. Th.* 1346, rozmówić o czym, worüber ins Geſpräch kommen, in ein Geſpräch gerathen. Wszyſtkie granice puſte, a Tatarzyn bierze, Kiedy się wy naylepiéy wzgadacie o wierze. *J. Kchn. Dz.* 154.

***WZGODZIĆ** *cz. dk.*, *wzgadzać *ndk.*, wgodzić, ugodzić kogo do czego, za ugodą wkupić, hinein verdingen, eindingen. Wzgodziłem go u traktyera w ſtół. *Bndtk.*, ugodziłem dla niego ſtół.

WZGARDA, - y, *ż.*, pogarda, wzgardzenie, *Vd.* sanizhuvanje, samezhuvanje; *Sr.* 1. zadſpeno; *Rs.* понócъ; die Verachtung. Tak była pyszna, i tak pełna wzgardy, że w samey sobie tylko się kochała. *P. Kchn. Jer.* 408. Zapomnienie, opuszczenie, wzgarda, są nieszczęśliwych udziałem. *Węg. Mar.* 1, 203. Wzgardą wzgardzić naylepiey. *Cn. Ad.* 1291, cf. sposób na dumnego, nie dbać o niego). Xiążę ten ſtarał się o królewnę, a wzgardę odniósł. *Gorn. Dz.* 151, wzgardzono nim, odmówiono mu, er wurde verächtlich abgewiesen. Wgarda świata, opuszczenie świata, tęſkliwość, ckliwość żywota. *Cn. Th.* 1347. Wzgardy godny. *Cn. Th.* 1347, *Sr.* 1. zadſpenité, *pogardny, verachtungswürdig. WGARDZIĆ *cz. dok.*, wzgardzać *ndok.*, gardzić, pogardzić, nie ważyć sobie; *Bh.* pohrdati; *Vd.* sanizhuvati (cf. za nic), sanemardershati, samezhuvati; *Cro.* odduriti (cf. odurzyć); (*Rg.* izgarditti, pogarditti *alicui conuitium dicere*); *Rs.* уничижить, уничижать; *Ec.* презорствовати; verachten. Gdy kto inne wzgardzi, też sam wzgardzon będzie. *Rey Wiz.* 188 *b.* Zginęłaby wspaniałość, gdyby tym wszyſtkim iak pobierkami nie wzgardziła, o co się gmin, iak o rzecz naywiększą ubiia. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 210. Bogacz bliźnim swoim utrapionym wzgardził, tak że i odrobin z ſtołu iego nie doſtało się ubogiemu. *Wiśn.* 384. Uczynili sobie kapłanów z naywzgardzeńszych ludzi. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 32, z nayposlednieyszych. 3 *Leop.*) Nie ieſt prorok wzgardzieńszy a bezeczci, iedno w oyczyznie swoiéy. *Leop. Math.* 13, 58. *WZGARDZACZ, WZGARDZICIEL, - a, *m.*, *WZGARDCA, *WZGARDŹCA, - y, *m.*, gardziciel, wzgardzaiący kim lub czém; *Vd.* sanizhuvauz, samezhuvauz; *Ross.* презиратель, презритель, *f.* презрительница; der Verächter. Wzgardzacz słów a napominania Pańſkiego. *Rey Ap.* 58. Niewdzięczność wzgardzicielów wiernych posług. *Czachr. Tr. J* 3. Pirytous, wzgardziciel wielki zmyślonych bogów. *Otw. Ow.* 330. Wzgardzca bogów. *Zebr. Ow.* 340, *ib.* 70. Niewierniki, wzgardziciele, wykrętacze słowa Pańſkiego. *Rey Ap.* 59. Onoż wzgardźca naszéy płci. *Otw. Ow.* 427. Wzgardca. *ib.* 358; *w rodz. żeńſk.* WZGARDZICIELKA, n. p. wzgardzicielka świata znikomego. *Groch. W.* 322, die Verächterinn. WZGARDLIWY, WZGARDNY, - a, - e; wzgardliwie, wzgardnie, wzgardzenie, wzgardzono *adv.*, *Bh.* pohrdaný, pohrdnutý; *Vd.* sanizhliu, samezhliu, *Rs.* презорливый, уничижительный; *Ec.* презорливый, презирательный, презрительный, (cf. przeyrzeć, przezierać); a., *active*: pogardzaiący, gardzący, w pogardzie maiący, verächtlich, verachtend. Tak będę ią dręczył; wzgardliwą sobie naſtroię minę; obaczemy; kto kogo zwycięży. *Teat.* 52 *d*, 93. Świętokrayſtwo, i podeptanie wzgardne świętych darów Pańſkich. *Zrn. Pst.* 129. Wzgardzenie go traktuie. *Pot. Zac.* 66; Wzgardzenie, wzgardliwie *contemtim. Cn. Th.* 1347, z pogardą).. Wzgardliwy. *Dmoch. Szt. R.* 79. - b., *paſsiue.* w pogardzie miany, z pogardą traktowany, verachtet, verächtlich. Nad ten ſtan nic wzgardliwszego i podleyszego u ludzi być nie może. *Kucz. Katech.* 2, 604. Szedł po ulicach obłożony rzeczami naypodleyszemi i naywzgardnieyszemi. *Wys. Loy.* 89. To dziwna, że chcąc być za króla mian, tak wzgardnie, tak wedle świata sprośnie, w miaſto wjechać raczył. *Zrn. Pst.* 2, tak w króleſtwie Chryſtusa, wszyſtko ubogo a wzgardzono i rozumowi przeciwno naydziesz. *ib.* 47 *b*, podło, niſko, nie pańſko). WZGARDLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, poſtępowanie wzgardzaiące, wzgardliwe, z pogardą drugich, verächtliche Behandlung, Verächtlichkeit. Wzgardliwość iego ku mnie do naywyższego rozciąga się ſtopnia. *Teat.* 23, 51. Z boiaźni, nie ze wzgardliwości, tych sakramentów św. nie używa. *Sekl.* 59.

WZGŁĄBSZ, *ob.* zgłąbsz.

WZGLĄD, - ędu, *m.*, *WZGLĘDA, - y, *ż.*, *§. wzgląd, względnienie, spoyźrzenie, wéyźrzenie, *Ross.* взглядъ, взглядыванїе, das Aufblicken, Hinblicken, Aufſchauen, der Hinblick. Stworzyciel nasz, gdy wszyſtkie rzeczy na świecie mocą a względem swym posprawiał, zaraz i odzieniem iedne obdarzył. *Glicz. Wych. G* 1. - §., wzgląd, oglądanie się na kogo, na iego okoliczności, die Rückſicht; *Bh.* ohled, ohled, zření (źrzenie, obeyźrzenie); *Vd.* sadgled; *Cro.* fonânye; *Rg.* obzir, obsir, ozir, opaz, ópaza; cf. opatrzyć; *Rg.* jzghled, vghled, : wzor, przykład). U Wc Pana maxymy w naypierwszym są względzie, Co u mnie to pieniądze. (*Niemc. P. P.* 88, masz ie nayglówniéy w oku, oglądasz się naywięcéy na nie). - Wzgląd, poważanie, Rückſicht, Achtung. Przeciw niemu nikt nie wznieci woyny, Wzgląd powszechny na godność czyni mir spokoyny. *Zab.* 15, 161 *Kniaź.* Aby się pokazać ludźmi naywybornieyszego wychowania, zaniedbywaią wszyſtkich znaków przyſtoyności i należyte osobom względy depcą. *Mon.* 65, 149. Pisać trzeba do wyższych z uszanowaniem, do równych ze względem, do niższych z uprzeymością. *Kras. Podst.* 2, 111, an Höhere mit Verehrung, Hochachtung, an Seines Gleichen mit Achtung, Artigkeit (grzeczność), an Niedere mit Wohlwollen. - §. Wzgląd, względy, wzgląd łaſkawy, uleganie, spuszczanie z surowości, Rückſicht, Nachſicht, Gelindigkeit. Śmierć na nikogo względu nie ma. *Teat.* 5 *b*, 26, nikomu nie przepuszcza). Wolno co chcąc zemną czynić, ale życzę mieć wzgląd. *Boh. Kom.* 4, 85. Trzeba matko, byś miała na swą córkę *względę. *Teat.* 46, 39. - §. Wzgląd, przychylność, życzliwość, łaſka, fawor, Gunſt, Gewogenheit, Begünſtigung Mamy tych, od których odbieramy, mamy tych, którym czynić powinniśmy względy. *Mon.* 67, 95. Kogo Palmira ma w względzie, Ten innéy kochać nie będzie. *Rzewusk. Mscr.*, na kogo ona łaſkawa). Zawszem iéy się ſtarał przypodobać, a gdybym mógł pozyſkać u niéy względy. *Teat.* 22 *c*, 49, cf. wzaiemność, *Rs.* взглянеться podobać się). Czy powinszować Wc Panu względów u téy bogini? *Teat.* 8 *c*, 50, czy łaſkawa na Wc Pana). W reszcie, ieżeli iaką umysłu wspaniałość pokazać chciano, cokolwiek oświadczyć względu, za cóż natychmiaſt trzy folwarki tyle dochodu czyniące, oddano Kapitonowi? *Siem. Cyc.* 122, *honoris aliquid haberi*). - §., Wzgląd, parcyalność, ſtronnictwo, zaſtronnictwo, Rückſicht, Partheylichkeit. O zdradliwy bożku świata, względzie ludzki! *Lach. Kaz.* 1, 392. - §. Wzgląd, względność, ſtosunek, pomierność iednego z drugiém; *Rs.* касательность, das Verhältniß, die Proportion. Naypotrzebnieysza rzecz dla prawodawcy, dociekanie zachodzących między wyſtępkiem i karą względów.

Ost. Pr. Kr. 1, 135. – *Math.* proporcya czyli wzaiemny i równy iednych ilkości do drugich wzgląd, inny ieſt arytmetyczny, a inny geometryczny. *Uſtrz. Alg.* 160. – Względem, porównaniem, *comparate*, *ad rationem*. *Cn. Th.* 1347, verhältnißmäßig, rückſichtlich, in Vergleich. Pobłogosławił Bóg pracy iego, i mało się tego kacerſtwa po kraiu warta, względem iako tego wiele było, gdy na państwo naſtąpił. *Birk. Zyg.* 15, w proporcyi, w porównaniu). – *Aliter* względem, przez wzgląd, wzglądaiąc, oglądaiąc się, *Bh.* wżhledeni, prohledagice k temu; *Sla.* videchi (cf. przez widok), rückſichtlich, aus Rückſicht. Względem złych czasów, patrząc na złe czasy. *Cn. Th.* 1347. Sprawy ubogich ludzi względem miłości chrześciiańſkiéy darmo powinien odprawować. *Chelm. Pr.* 72. Zmordowanych Turków Tatarowie na koniach swych względem miłosierdzia przynosili. *Bibl.* 579, przez miłosierdzie, z miłosierdzia, aus Barmherzigkeit. Względem fortuny swoiéy zoſtał bisurmanem. *Uſtrz. Kruc.* 1, 193, dla, z przyczyny, z powodu, wegen, aus Rückſicht, aus Urſache. – Względem czego, co się tycze, was anbelangt, in Betreff. Nasz świat przechodzi nowy, boć my mamy coś nad tamten względem nieba, a niektórzy z naszych względem ziemi. *Boter.* 268. Nie zapomniyże iść do mego szewca względem owych bótów umówionych. *Teat.* 36 *c*, 11, w interesie). – §., na względy, na oględziny, na obeyźrzenie, na wypatrzenie; (cf. na wywiadki, na wzwiady); zu Beſehen, in Augenſchein zu nehmen. Posłał młodzian młodziana do wdowy na względy. *Pot. Jow.* 2, 6. Wiedzieli, że śpieg przyiechał na względy. *Pot. Arg.* 707. Wyprawił Noe kruka z korabia na względy, ieśli wody opadły. *Pot. Pocz.* 145, dla zobaczenia, wywiedzenia się). WZGLĄDNĄĆ, względnąć, *cz. indtl.*, wzglądać, względać *ndk.*; *Slo.* wzhlednut; *Vd.* gorpomeshati, gorsameshati; *Cro.* ſouamſze; *Ross.* взглядывать; poglądać wzgórę, aufſchauen, aufblicken, aufſehen, in die Höhe ſehen. Wzglądam, poglądam wzgórę, *suspicio coelum*. *Cn. Th.* 1347; wzglądanie wzgórę, *suspectus e. gr. turris. ib.* – *tr. fig.* Uczyniliście iezioro, a nie wzglądnęliście do onego, który ten ſtaw był uczynił. 1 *Leop. Jez.* 22, 10, nie weyźrzeliście. 3 *Leop.*, nie oglądaliście się na tego, co go sprawił. *Bibl. Gd.*) Uſtały oczy moie od wzglądania do boga mego. *Budn. Ps.* 69, 3, uſtały oczy moie, gdym oczekawał Boga moiego. *Bibl. Gd.* – *§. Wzglądać, oglądać, poglądać, oglądać się, obeyźrzeć się, patrzać, anſehen, auſchauen, hinſehen, beſehen, ſich umſehen, aufſchauen, ſchauen, ſehen. Daléy nie wzglądaiąc, oko wſtargla. *Zebr. Ow.* 50 *visaque oculos avertit*). Stanę zdumiały, po ſtronach wzglądaiąc. *Tward. Daf.* 78. Wszyscy po sobie wzglądaią, Zmarszczywszy nosy i swe kwaśne czoła, Na zbawiciela zębami zgrzytaią. *Odym. Sw.* 2 *Ff.* – Wzglądać z góry, herabſehen, herabſchauen. Sędzia z górnéy ſtolicy gniewném wzgląda okiem. *Przyb. Ab.* 54. – Wzglądać na co, patrzyć na co, spoglądać, auf etwas hinſehen. Barbarzyńcy wzglądaią z uśmiechem pogardy, Na ów związek chrześciian tak słaby a hardy. *Przyb. Luz.* 98. Oczy płaczą, łzami twarz ſkrapiaią, Które na Polſkę łaſkawie wzglądaią. *Kochow. roż.* 108; wzglądać, łaſkawie spoyrzeć, względnie, życzliwie zapatrywać się, łaſkawy wzgląd mieć, theilnehmend anſchauen, Rückſicht nehmen, berückſichtigen. Już od tego czasu miłosierniejszém okiem na nas Bóg wzglądać będzie. *Kochow.* 460. Niechay tylko wzgląda na nas Pan nasz, a z weselem będziemy mu służyć. *Leop. Gen.* 47, 25, niechay znaydziemy łaſkę w oczach Pana naszego. *Bibl. Gd.*) – Boże obacz hardość ich, a wzglądniy na pokorę naszę, i racz weyźrzeć na oblicze świętych twoich. *Leop. Jud.* 6, 15, zmiłuy się nad uniżeniem narodu naszego, a weyźrzyy na twarz tych, którzy są tobie poświęceni *Bibl. Gd.*) Względniy na pokorę serca mego. *Czach. Tr. B* 2. Na serce, nie na dary Pan Bóg bardziéy wzgląda. *Kochow.* 279, cf. *Ross.* взглянешься podobać się.) – *aliter* wzglądać na co, oko czyli baczność mieć, ein Auge worauf haben, aufmerkſam ſeyn. Na to zwierzchność względać ma. *Goſtk. Gor.* 120. – §. Względać w co, wzierać w co, weyźrzeć w co, wchodzić w co, worein ein Einſehen haben, einſehen, unterſuchen. Wzglądniymy w rzeczy, bez których człowiek obeyść się nie może. *Zabł. Roz.* 11. Wzglądam w rzetelne źrzódło, z którego na społeczność iſtotne wypływaią doſtatki. *Mon.* 67, 117. – §. Wzglądać, oglądać się z obawą, obawiać się, beſorgte Rückſicht nehmen, beſorgen, befürchten. Panowie Polscy wzglądaiąc, aby bezkrólewie iakim gorszym od woyny Ruſkiey przypadkiem Rzpltéy nie utrapiło, Władysławowi króleſtwo ofiaruią. *Krom.* 110, *veriti ne...* WZGLĘDNOSĆ, - ści, *ż.*, mienie łaſkawego względu, przychylność, życzliwość, das Rückſichtnehmen, die Rückſicht, die Begünſtigung, Gunſt, Gewogenheit, Geneigtheit. Cokolwiek mi w ninieyszym czasie wyświadczysz dobrego, zaręczam iż nie bez powinnéy względności za twe zoſtanę przysługi. *Teat.* 32 *c*, 29. Wszyſtka względność moia, przyiaźń i miłość nie wzruszyła ciebie. *ib.* 30 *b*, 133. Cnota się ſkłania z większą względnością ku owym, które w ciężkim i trudnym zoſtaią razie. *Pilch. Sen. list.* 2, 102. Miałem honor liczyć się w poczcie względnością Pańſką obdarzonych. *Dyar. Gr.* 235. Względność na osoby, parcyalność, ſtronnictwo, *Rs.* лицепріятіе cf. lice). W wątpliwych rzeczach litościwa wyrozumiałość ma większą względność. *Czach. Pr.* 283. Jaka względność, iaki rozsądek! *Teat.* 30 *b*, 97 delikatność, Zartgefühl. – Względność tonów w muzyce. *Hub. Mech.* 147, ſtosowność, zgodność, *zgłośność, harmonia. WZGLĘDNY, - a, - e; - ie *adv.*, wzgląd maiący, wzglądaiący, Rückſicht nehmend, Rückſicht habend, zurückſehend, bedacht auf etwas. Acz na swe często zazdrość pożytki niewzględna, Jdzie gdzie ią na ubocz wiedzie duma błędna... *Zab.* 12, 246. Względny na osoby, parcyalny, ſtronny; *Ec.* лицепріемный; *Rs.* лицепріятный, *Subst. Ec.* лицепріемникъ cf. ſtronnik. – §. Względny, w względzie t. i. w ſtosunku zoſtaiący, ſtosowny, ſtosunkowy, pomierny, rückſichtlich, verhältnißmäßig, proportionirt, *Slo.* ohleditliwi (cf. oglądaiący się). Wyobrażenia nasze o wielkościach są tylko względnemi iedne do drugich. *Geom.* 1, 3, *relatiuae*). Wyobrażenia wielkości i małości, rozległości i szczupłości, są wyobrażenia względne, t. i. nabyte albo z porównania rzeczy z sobą, albo z władzą czucia. *Śniad. Jer.* 2. Wyraz względny, nie znaczy ani rzeczy, ani rzeczywiſtego przymiotu; ale to co w porównaniu dwóch rzeczy myśl nasza

upatruie, n. p. długi. *Kpcz. Gr.* 3, 5. - *Phys.* ciężkość bezwzględna, *grauitas absoluta*, ciężkość względna *relatiua. Hub. Mech.* 439.

WZGNIEWAC się, *zaimk. dk.*, wzruszyć się gniewem, aufgebracht werden vor Zorn, sich ärgern. Wzgniewał się. *W. Luc.* 15, 28, rozgniewał się. *Bibl. Gd.*, cf. obruszyć się.

WZGÓRĘ *adv.*, kierunkiem w górę, in die Höhe, aufwärts; *Bh.* wyhuru, zhůru; *Sr.* 1. hore; *Vd.* nasgor, gor, gori, k'verhu, po verhi (na wierzch); navifhe (cf. na wzwyż), gorſem, ſemgori, gorſe, ſem na sgor; *Rg.* vzgóri; *Bs.* uzgór). Skowronek wzgórę wzlataiąc rozliczne śpiewania wytwarza, a ku dołu iako kamień zlata. *Spicz.* 151, *Sien.* 297. Zemną wszyscy Pana, zemną wysławiaycie, Jmię iego święte wzgórę wynaszaycie. *JKchn. Pſ.* 44, pod niebiosa uwielbiaycie, Himmelan). Przewrócił się sam od razu swoiego wzgórę nogami. *Orzech. Qu.* 188, do góry nogami, das Unterſte zu Obers. Na tym mieyscu wielki więzożołd zrosł się, iuż nieco ugięty, iuż wzgórę wyniosły, dokąd samo przyrodzenie wszyſtkiego, co iedno roście, dąży. *Pilch. Sall.* 283. Drzewo to rozkoszne, kwiatów ozdobą, liścia przykryciem, owoców doſtatkiem opiękrzone, bieży wzgórę. *Birk. Ex. E* 4, wzbiia się, wyſtrzela, wyraſta). Oblicześ mu (człowiekowi) wspaniale wzgórę uformował, Duchaś dał, coby ſtwórcę rozumem poymował. *Kochow.* 85, aufrecht. Mury ſtolicy wzgórę idące, Ulice złotem lśniące. *Groch. W.* 122, wywiedzione, wysadzane, wyſtawne.) Do dziedzictwa piérwsza bliſkość ieſt na dół idących, iako są syn, córka, *wnęk, *descendentium*, potym wzgórę idących *ascendentium*, iako są ociec, matka, dziad; trzeci są poboczni, *collaterales*, iako brat, sioſtra. *Szczerb. Sax.* 125, die aufſteigende Linie. - Wody wzdęły się wzgórę, iak góra. 3 *Leop. Joz.* 3, 16, wzniosły się. 1 *Leop.*, zaſtanowiły się i ſtanęły w iednéy kupie. *Bibl. Gd.*, ſie thürmten ſich in die Höhe, wie ein Berg. Baran niżéy piiąc, wilkowi wody wzgórę nie mógł mącić. *Ezop.* 1, ku źrzódłu, gegen den Strohm hinauf, ſtrohm aufwärts, nach oben. Do złego, iako z góry i po wodzie, a do dobrego, iako wzgórę i przeciw wodzie idziemy. *Sk. Kaz.* 77, wzwodę, gegen den Strohm. - *§. Wzgórę co ieſt, *quietis*, = *supra*, *sursum*. *Cn. Th.* 1347, na górze, oben, in der Höhe. Wzgórę ieſt Pan. *Rey Pſ. c* 1, w niebie). Bóg ty, na niebie wzgórę, i na ziemi niſko. *Leop. Joz.* 2, 11, *Bibl. Gd.*; *Radz. Deut.* 4, 39; Pan ieſt Bogiem na niebie wysoko. *Bibl. Gd.*) Staraycie się o *rzeczach, które są wzgórę, nie które są na ziemi. *Rey Pſ. T* 2. Nie udziałasz sobie podobieńſtwa wszyſtkich tych rzeczy, które są na niebie wzgórę, i które na ziemi są niſko. *Leop. Deut.* 5, 8, *Bibl. Gd.*. WZGÓREK, - rka, *m.*, górka, pagorek, wyniosłość ziemi pomierna; cf. wzgórze; *Bh.* přjwrſſj; *Crn.* grizh, rębr, klanz; *Vd.* goriza, gorazhina, hriber, hrib, reber, brieg, homez, berda; *Cro.* berechina, berdo; *Rg.* vzbàrdiza, bàrdo, pobàrdiza; *Rs.* взгорокъ, взгорочекъ, холмъ; *Ec.* холмикъ, пригорокъ, бугорокъ; der Anberg, die Anhöhe, (Oeſt. das Bergel), der Hügel. Wzgórek ten tak z wolna podnosi się, że trudu naymnieyszego nie czuię, iakem na górę wſtąpił. *Karp.* 3, 137. Na wzgórku opoczyſtym obficie mech rośnie papuży. *Zab.* 14, 48 *Eyſs.* Wzgórek wyſtawiony nawałnościom, wichrom, *Rs.* юрь. *WZGÓRNY, - a, - e, wzgórę będący, na górze leżący, górny, in der Höhe befindlich, oben, hoch, erhaben. Wzgórne szpunty z okien ruszane. *Gęb. hymn.* 302, niebieſkie). Wzgórny gmach. *Sekl. Luk.* 22, wieczernik abo siedzenie. *ib.*, cf. świetlica); *ib. Marc.* 14. Bogu i Serafinowie służą wzgórni. *Kanc. Gd.* 44. WZGÓROWATY, WZGÓRKOWATY, - a, - e, - o *adv.*, wzgórki maiący, pochodziſty, pagórkowaty, *Bh.* wzhurnohauty; *Vd.* hribern, hribraſt, briegaſt; *Dl.* vzbardovito; hüglich, bergich. Krowy na wzgórkowate mieysca wypędzaią. *Wolszt.* 6.

WZGORSZYĆ *cz. dk.*, wzgorszać *ndk.*; (*oppos.* wzlepszać, wzbudować moralnie), zgorszeniem zarazić, ein Aergerniß geben, ärgern; ärger, böſer, ſchlechter machen. Oni iawnie grzeszą i wzgarszaią drugie. *Biał. Poſt.* 254. Jeśli cię oko twoie wzgarsza, wyrwiy ie, a odrzuć od siebie. *ib.* 144. Prowadźmy duchowni dobre życie, aby ci wzgorszeniem naszym nie brzydzili się świątobliwości kościoła. *Bals. Niedz.* 1, 445; *Bzow. Roz.* 21. Hardą chciwością wzgorszony. *Krom.* 536, *deprauatus.*

WZGÓRZE, - a, *m.*, ciąg ziemi wzgórkowatéy, eine Anhöhe, ein Abhang, Hochland. Wzgórza są te, których wysokość względem równego kraiu ieſt wprawdzie znaczną, lecz przytym tak płaſką i tak łagodnie wzniżaiącą się spadziſtość maią, że z armatami ciężkiemi i z woyſkiem bez trudności wſtąpić na nie można. *Łęſk. Mier.* 80. Małe i wązkie wzgórza w znacznym paśmie rozciągaiące się, *rideaux* zwane, powinny być na woiennéy karcie wyrażone. *ib.* 79.

*WZGROMADZIC *cz. dk.*, *Ec.* возгромаждаю; *ob.* nagromadzić na kupę.

WZGRZAĆ, *F.* wzgrzeie *cz. dk.*, wzgrzewać *ndk.*, *Vd.* segreti, gorsegreti, gorſtopliti, gorsvrezhiti; *Rs.* взогрѣть, взогрѣвать, возгрѣваю, взогрѣваю, grzeiąc przeiąć, ciepłem przeniknąć, aufwärmen, wärmend erhitzen, aufregen, *phys. et fig. tr.* Meleager i z nim *witezowie grzeczni chucią sławy wzgrzali się. *Zebr. Ow.* 197, *et una lecta manus iuuenum coiere cupidine laudis.*

WZGRZEŚĆ *cz. dk.*, wzgrzebie *F.*, wzgrzebać *ndk.* wzgrzebnąć *idntl.*, grzebiąc wzruszyć, cf. wzdrapać, aufſcharren, ſcharrend aufkratzen; *Vd.* gorsderkati, gorsdirati, gorſpraſkati, gorpopraſkati; *Ec.* возгрести, разрыть, rozryć, wzryć.

WZIĄĆ, *WZIĄŚĆ, *WZIĄŹĆ; we wszyſtkich znaczeniach swoich masz pod słowem *brać*; wyiąwszy w znaczeniu *zaczęcia*, *rozpoczęcia*, anheben, anfangen, *Rg.* vzêti govoritti *incipere loqui* wziąć gadać, mówić; cf. iąć; n. p. Jak się wziął popisywać z swemi doſtatkami, iak wziął szumić. *Teat.* 28, 121. Ale obroćno się zadem! Aż tu zaraz pełno huku, Jak się wezmą wszyscy śmiać do rozpuku. *Zab.* 13, 281 *Tręb.* (cf. *Ec.* яхъ, t. i. я поималъ, взялъ; яхомъ, мы = поимали; яша, = взяли, поимали). - §., wziąć się, uwziąć się, zawziętym być, ſich (mit Erbitterung) worüber hermachen. Kilku niegodnych Polaków wziąwszy się na zniszczenie oyczyzny, nieprzyiacioł do kraiu wprowadzili. *Gaz. Nar.* 2, 259. WZIĄTEK, - tku, *m.*, wzięcie, i to co się bierze, co się wzięło, przyięło, zyſk, dar; das Nehmen, das Genommene,

der Gewinn, das Geschenk; *Bh.* wzatky; *Rs.* взятки podarunki, *Ec.* мздоимáніе. Wybrano z kościołow innych naczynia święcone, ale z Krakowskiéy dyecezyi nic naymniéy wziąć nie można, gdyż biskup naymnieyszego wziątku dopuścić nie chciał. *Krom.* 608, cf. zabor, Wegnahme. Popi nietylko chorym, ale i zdrowym ten sakrament odprawuią, a to dla nieszczęsnéy mamony i wziątku. *Pim. Kam.* 195, dla zysku, daru, *accipe*, akcydencyi). Więc że rozdaią w samym Rzymie zboże, Każdy dla wziątku do miasta się trudzi. *Chrośc. Fars.* 5, żeby wziąć czyli dostać zboża). Nikt wziątkiem nie gardzi. *Zegl. Ad.* 178. Przyiaźń ich tam, gdzie wziątek. *Fr. Ad.* 19. Nie wielu, którym nad wziątek milsza cnota i sprawiedliwość. *Pilch. Sall.* 46. To co mu sumnienie kazało, bez wziątku żadnego uczynił. *Star. Zad. D.* bez interesu). Officyalista, któryby dla wziątku w rzeczach lub pieniędzach przyiętego, nakręcał świadectwa, niezdolny na zawsze do wszystkich urzędów ogłasza się. *Ostr. P. Kr.* 1, 171, przekupiony, przedarowany, *przenaięty). Nie leda gatunek dobrodzieystwa, którego i datek i wziątek równie iest pożyteczny. *Pilch. Sen. list.* 285, świadczyć i doświadczyć dobrodzieystwa). Cokolwiek wydasz, zlicz a zważ; a datek każdy i wziątek napisz. *Leop. Syr.* 42, 7, co dasz abo weźmiesz, wszystko napisz. *Bibl. Gd.*, Ausgabe, und Einnahme. Regestra wziątku i wydatku. *Warg. Wal.* 100, dochodu, i rozchodu, percepty i expensy, Einnahme- und Ausgabe-Bücher.

WZIĄTRZYĆ *cz. dk.*, wziątrzać *ndk.*, rozjątrzeniem wzburzyć, wzgorszyć, erbittern, aufbringen, in Harnisch jagen. Xiążęta Ruskie, aby Bolesława tym bardziéy wziątrzyli, zięcia Halickiego wygnali. *Gwagn.* 45, więcéy niż potrzeba, zapalczywości i nienawiści swoiéy wziątrzaiąc. *Krom.* 186, wzniecaiąc, anfachen.

WZJAWIĆ *cz. dk.*, wzjawiać *ndk.*, wydatnie wyjawić, wykazać, sichtbarlich offenbaren, *Ec.* возобьявити. Francuzi Henryka obranego króla witali, wszystkich Sarmatów, kniemu chęć szczérą wzjawiali. *Stryik. Henr.* a 3, wynosili, wznosili, wywyższali, uwielbiali). Pan obrok duszom naszym sprawił, I słowem go swém wzjawił. *Kanc. Gd.* 116, objawił). Obyczaie królewskie wnet się w nim wzjawiły. *Papr. Gn.* 7. Takowych się panów wieków naszych wzjawiło, którzy żadnéy zasługi Rzpltéy. . *Papr. Kl.* 2.

WZJAZD, - u, *m.*, iazda wzgórę, cf. wjazd, *Vd.* gorvoslenje, gorpelanje, die Auffarth. WZJECHAĆ, *Wzjachać *med. dk.*, wzjedzie, wzjadę *F.*, wzjeżdżać *kontyn.*, *Vd.* gorpelati se; *Rs.* взъѣхать, взъѣзжать; wzgórę iechać, auffahren, in die Höhe fahren, hinauffahren.

WZIĘCIE, - ia, *n.*, *Cro.* uzetje, *Dl.* vazetje etc., obacz Brać, wziąć. - §., wzięcie, opiniia, mniemanie, zdanie przyięte, eine angenommene Meynung. Powszechne wzięcie ludzi iest, że złoto i śrebro czynią bogatymi. *Kluk. Kop.* 1, 58. - §., wzięcie, wziętość, *akceptacya, znaczenie, waga, walor, kredyt, die Beliebtheit, das Ansehen, die Achtung. Wzięcie języka Francuzkiego u nas tak poszło, iak i Greckiego u Łacinników; poszło zaś z pism znamienitych, z których iak z źrzódeł czerpano. *Kras. list.* 2, 54. *WZIĘNA, - wzięła; n. p. Gdy to czytam, dziwno mi, zkądże ci się *wzięna Obfita, co u mnie często sucha, wena? *Min. ryt.* 3, 342, *ob.* brać, wziąć.

WZIERAĆ; *ob.* weyźrzeć. WZIERACZ, - a, *m.*, wglądacz, który wziera, der Einseher, der in etwas die Einsicht hat, der Hineinschauer, *Rg.* virìtegl; *Rs.* взирáтель.

WZIĘTOŚĆ, - ści, *ż.*, sposób w którym co się bierze, używa, die Art wie etwas genommen, angenommen gebraucht wird. Jawna iest ta rzecz, skoro tylko należycie poznana będzie wziętość tego słowa *mówić*. *Zab.* 6, 318, znaczenie). §., wziętość, wzięcie, akceptacya, szacunek, waga, walor, kredyt, znaczenie dla zamiłowania w którym co zostaie, (cf. zachowanie, zachowałość); die Beliebtheit, das Beliebtseyn, Angenehmseyn, die Achtung mit Liebe. Wpływ iest pierwszym z stopniów prowadzących do wziętości i znaczenia; kto się dał poznać przez niepospolitą zdatność i przymioty, przez ważne usługi, w rządzie osobliwie wolnym, pomiędzy ziomkami nabywa wziętości. *Pam. Warsz.* 7, 22 *Niemc.* Żaden prorok nie iest w sławie i wziętości w oyczyznie swoiéy. *Zał. Test.* 401. On w niepamiętnym zagrzebaną prochu Lutnią wydobył Słowieńską z pod ławy, Oyczystych rymów zapleśniałą w lochu Wziętość do piérwszéy przyprowadził chwały. *Zab.* 12, 17 *Przył.* WZIĘTY, - a, - e, *Particip. verbi* wziąć, *ob.* brać; *Slo.* wzati. - §., wzięty, wziętość czyli akceptacyą maiący, kochany i szanowany, cf. zachowały, zachowany, zaciąga za sobą); *Crn.* usheзh; *Bs.* primgljen, pristupan, (cf. przyiemny, cf. przystępny); beliebt, angenehm, geschätzt, geachtet mit Liebe, und Beyfall. Krakus ze wszystkich cnot doskonałości wszystkim prawie był przyiemny, i u wszystkich wzięty. *Krom.* 34. X. Skarga, iak iedno kazać począł, wzięty był bardzo w powiatach onych Ruskich. *Birk. Sk. C.* Na wielkich urzędach bywał, i był człowiekiem wziętym. *Gorn. Sen.* 191. Człowiek wzięty, cokolwiek pocznie, chociaż czasem będzie tak w czas dobrze, iednak ludzie za na wybor chwalne ono rozumieć będą. *Gorn. Dw.* 63. Basza ten nad insze był wzięty u Sułtana. *Tward. Wł.* 132. On w więzieniu, iak to być może! człowiek tak wzięty u dworu! *Boh. Kom.* 4, 98. - *Slo. Prov.* wząctni, gako swin'a w židowskim dome, *inuisus).* - Wzięte ięzyki są te, które się nietylko w kraiach swoich zażywaią; ale daléy rozchodzą, iak Francuzki w Europie, Arabski w wschodnich kraiach. *Kluk Zw.* 1, 59, (cf. brany, brańszy; n. p. z takiego słodu lepsze i brańsze bywa piwo. *Haur. Ek.* 195; z iarego żyta gorzałka bywa brańsza. *Haur Ek.* 36).

WZJEŻYĆ *cz. dk.*, wzjeżać *ndk.*, wzgórę naieżyć, in die Höhe auffsträuben; *Rs.* взъерошить, взъерóшивать. Ach żeby mąż móy płocho popędliwy Nie tknął wzjeżonéy tego to lwa grzywy. *Hor.* 2, 13 *Kniaź.* Gdy obecny duch się w oczach snował, włosy mi wzjeżył, myśl z strachem zdeymował. *Chrośc. Job.* 21. Często im łby wzjeżaią szrony mrozowate. *Paszk. Dz.* 15. Przebóg co słyszę, powietrze świszczy, Wzjeżone włosy powstaią. *Kniaź. P.* 1, 134. Siwizną się wzjeżył głowy iéy wierzch. *Otw. Ow.* 410. By się naymniéy na drzewie wzjeżyły Powiewne listki, By naymniéy ruszyły Jaszczurki krzakiem, sarneczka się zlęknie. *J. Kchn. Dz.* 214. - *fig. tr.* Niech się, iako chce, nieszczęście wzjeży, Łódź moia przecię swym pędem bieży. *Zab.* 9, 102, niech się sro-

ży, wzburzy). Jak komu sam mierzysz, tak ci też odmierzą, A ten wszytek zysk będzie, iżeć grzbieta wzjeżą. *Papr. Koł. N.* 3 *b*, wygarbuią, wyłoią, poranią, pobróżdżą).

*WZJGRAĆ się *zaimk. dk.*, *wzjgrawać się *ndk.*, rozjgrać się, *Ec.* взыграваюся, sich in Spielen und Tändeln einlassen. Szedł za niewiastą, iakoby baranek, wzjgrawający się, który nie wie, że go do powroza ciągną. *Leop. Prov.* 7, 21. W tym *xiężycu z paniami się dobrze wzjgrawać. *Spicz.* 196, *idem. Sien.* 427. Wzjgrawa mi się, wzjgranie się, *Ec.* взыгранie *lusus*, *lasciuia*, *ob.* igra, igrać.

*WZKAZ, *ob.* Wskaz. WZKAZAĆ, *ob.* Wskazać.

WZLAĆ *cz. dk.*, wzlewać *ndk.*, w górę wylać, in die Höhe ausgießen, *Rs.* взлить, взливать, возлїять, возливать. Wzlewa rzeka, morze, wylewa. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1347, wzbiera, rozlewa, übergießen, überströhmen, przelać.

WZŁAMAĆ *cz. dk.*, wzłamywać *ndk.*, w górę połamać, *Rs.* взламываю, взламывать, взломить, in die Höhe hinaufbrechen, ausbrechen.

WZLATAĆ, WZLATYWAĆ, *ob.* wzlecieć.

WZŁAWIAĆ, *ob.* wzłowić.

WZŁAZIĆ, *ob.* Wzleźć. WZŁAZICIEL, - a, *m.*, który wzgórę łazi, wyłazi, der Aufkletterer, *Rg.* vzlázitegl, *scandens.*

WZLECIEĆ *cz. dk.*, wzlatać *ndk.*, wzlatywać *czstl.*, w górę wylecieć, wzbić się lataiąc; *Sr.* 1. ßlecžicž, ßlietowacž (cf. zlecieć); *Crn.* ferflâm; *Vd.* ferzhati, ferkati, okul lietati, gorleteti, gorsleteti, gorlietati; *Rg.* vzletjetti; *Rs.* взлетѣть, взлетать, взвиться, взвиваться, вспорхнуть, вспорхивать, вознерять, (cf. pióro); *Ec.* воспаряю, (cf. rozczepierzyć), воскрилиться (cf. skrzydło), auffliegen, hinauffliegen, aufflattern, sich hinauf schwingen. Sęp rad siada na wysokich drzewach, bo mu z ziemi bardzo trudno wzlecieć dla ciężkości ciała. *Spicz.* 152. Gdy się już orzeł starzeie, tedy co nawyżéy pod obłoki wzlata, a gorącością słoneczną sobie oczy wyczyszcza. *Sien.* 291. Skowronek na wiosnę wzgórę wzlataiąc, rozliczne śpiewanie wytwarza. *Sien.* 297. Młodziuchne pisklęta dzierlatki, około matki to skaczą, to wzlatywaią. *Teat.* 53 *d*, 17, podlatuią). Widma, na łyse góry wzlecieć maiąca, czarowniczą się maścią wysmarowała. *Mon.* 70, 384. – *fig. tr.* Bogacz upadł do piekła, a Łazarz aż do nieba wzleciał. *W. Pst. W.* 2, 58. Pyszny pragnie wzlecieć nad wszystkie ludzie. *Petr. Ek.* 118, wzbić się, wynieść się, wznieść się). Rzeczy wyższe upadaią, J grzebią się głęboko, Zaś upadłe powstawaią, J wzlatuią wysoko. *Bald. Sen.* 68. Boię się ia o te groby, które do nieba chcą wzlatać. *Hrbst. Nauk.* E 3. – Wzlecenie, *ob.* wzlot.

*WZLEGNĄĆ *med. idntl.*, polegnąć wspieraiąc się, sich worauf legen, lehnen, stützen; *Rs.* возлежать, возлегать. Ona występuie z puszczy, wzległszy na miłego swego. *Budn. Cant.* 8, 5, podparłszy się miłego swego. *Bibl. Gd.*

WZLEPSZYĆ *cz. dk.*, wzlepszać *ndk.*, polepszyć, podnieść do lepszego stanu, verbessernd erheben, verbessern, (*oppos.* wzgorszyć). Wzlepszam maiętność, polepszam, poprawiam, *melioro. Cn. Th.* 1347 *et* 763. Wzlepszenie maiętności, *melioratio*, *in meliorem statum reductio. Cn. Th.* 1347. – *Moral.* wzlepszam kogo, buduię, wzbuduię, *facio aliquem amplexari virtutem*, *proficere in virtute. Cn. Th.* 1247. Postaray się, abyś łaskawości boskiéy na swoie wzlepszenie użył. *Sk. Żyw.* 2, 424 *b*, na poprawę). Wzlepszenie, zbudowanie, budowanie kogo, danie dobrego przykładu komu. *Cn. Th.* 1347 *et* 1408, *oppos.* zgorszenie, wzgorszenie.

WZLEŹĆ, *E.* wzlezie, wzlazę *cz. dk.*, wzłazić *ndk.*, łażąc wspiąć się, wzdrapać się, hinauf klettern; *Vd.* gorslesti, gorlesti; *Rg.* uzláziti, *Bs.* uzlaziti, uziti; *Rs.* взлазить, возлѣзть, взлѣзть, взлѣзать, возлѣзать, громоздиться, взгромоздиться, вскарабкаться, карабкаться.

WZLOT, - u, *m.*, wzlatanie, wzlecenie, das Auffliegen, Aufflattern, der Aufflug. Orszak bożąt zaczęli czynić do koła macierzyńskiego czoła Jgraszki, wzloty, przegony. *Kniaź. P.* 5, 31. Na wzlot bieży na wysokie góry. *Bzow. róż.* 47.

*WZŁOWIĆ *cz. dk.*, *wzławiać *ndk.*, łowiąc wzruszyć zwierza, wspłoszyć, auf der Jagd aufstäubern. Pies postronny, gdy psy słyszy abo przeymuiąc i wzławiaiąc zaiąca abo goniąc, nie idzie do nich, abo kiedy iego psy usłyszą wzławiaiąc abo goniąc, i przyydą do niego, zaraz porzuci zaiąca i póydzie do nich precz. *Ostr. Myśl.* 40. Pies wzławia ku zaiącowi. *Tr.* Cicho ten pies wzławia. *Tr.*, cf. załawiać.

*WZŁOŻYĆ *cz. dk.*, *wzkładać *ndk.*, w górę nałożyć; *Sr.* 1. horepoložu; *Rs.* возложить, возлагать, hoch auflegen, aufthürmen.

WZMĄCIĆ *cz. dk.*, w górę pomącić, wzburzyć, von unten hinauf aufrühren. WZMĄCICIEL, - a, *m.*, cf. wzburzyciel, *Rs.* возмутитель, der Aufrührer, Umrührer von Grund aus; *w rodz. żeńsk.* возмутительница, wzmącicielka, die Umrührerinn, Aufrührerinn.

WZMACNIAĆ; *ob.* wzmocnić. WZMAGAĆ; *ob.* Wzmódz, Wzmóc.

WZMIANKA, - i, *ż.*, *WZMIENKA, *WZMINKA, *ZMINKA, *ZMIENKA, *Bh.* zminka; *Slo.* zmjnka; *Sr.* 1. zpomnětžo, wopomnetžo; *Vd.* spomenik, spomenenje; *Cro.* zpomenek, spomènek (cf. wspominek); *Rg.* spómena; *Bs.* spomena; *Rs.* воспоминанїе, поминъ; *Ec.* подпоминанїе, воспоминанїе, напоминанїе (cf. napomnienie); wspomnienie czego, die Erwähnung, das Erwähnen, Gedenken, Erinnern, Berühren. Wzmianka czego; *mentio alicuius rei. Cn. Th.* 1347. Nie rozumiéyże tu przez wzminkę cesarską, iżby to tylko sama osoba cesarska na tym zależała. *Rey Post.* U u 2. Wzmiankę czynię, wspominam, dotykam krótko. *Cn. Th.* 1347, wzmiankuię, Erwähnung thun, erwähnen. Bez przestanku zminkę o was czynię zawżdy w modlitwach moich. *Leop. Rzym.* 1, 9; *Ec.* творити память. O tym Św. Paweł czyni zminkę w rozdziale drugim. *Biel. hst.* 143. O posagu wniesionym żadnéy wzmienki nie czyni. *Szczerb. Sax.* 312. – WZMIANKOWAĆ *cz. kont.*, WZMIENIĆ *dk.*, wzmieniać *ndk.*, wzmiankę czynić, wspominać, dotykać; *Bh.* zminiti se, zminowati se; *Bs.* spomenuti; *Rg.* spomènuti, spomegnivati; *Ross.* вспамятовать; erwähnen, Erwähnung thun. Cóż to za sposób cieszenia, klęski wzmiankować zastarzałe? *Oss. Sen.* 3, *obliterata mala reuocare*).

Wzbyt im dziwno, żeć tu ani wzmienił Herkulesowéy sławy. *Zebr. Ow.* 311. Nie było rzeczą rzadką widzieć kobiety w woyskach Maurów, często o tym wzmieniaią historycy Portugalscy. *Przyb. Luz.* 354.

WZMIĄSZEĆ *niiak. dk.*, wzmięsz iść, zgrubieć, **dick werden.** Wzmiąszało serce tego ludu. *Sekl. Math.* 13, roztyło się. *ib.*

WZMIATAĆ; *ob.* Wzmiotać.

WZMIERZNĄĆ *niiak. idntl.*, bardzo obmierznąć, **sehr ekelhaft, abscheulich werden.** *Trafili sobie zięcia bogatego; ale im prędko wzmierznie, zechcą zaś drugiego. *Papr. Kol. N* 2. Jedna pani, i sławna Francuzka królowa, O któréy sława wzmierzła dziś słynie takowa, .. *Papr. Kol. G.* **WZMIERZIĆ** *cz. dk.*, obmierzić mocno, obrzydzić, ochydzić, **verekeln, zum Ekel machen.** Niech sobie wzmierzi Marsa surowego, Niechay się imie biesiad i podwiki. *P. Kchn. Jer.* 84. Weź mi co prędzéy za grzech popełniony Żywot, i bogu i ludziom wzmierziony. *P. Kchn. Jer.* 320. Mowiłbym więcéy, gdyby mi nie szło o wzmierzienie. *J. Kchn. Dz.* 38.

WZMIĘSZ *adv.*, w mięsz, w miąż, w grubość, **in die Dicke.** Naczynie to było wzmięsz na dłoń. *Budn.* 2 *Chron.* 4, 5, było miąższe na dłoni. *Bibl. Gd.*) Słupy miały wzmięsz półtora stopy. *Warg. Cez.* 81. Słup wzwyż na ośmnaście łokci, a wzmięsz na dwanaście. *Radz.* 1 *Reg.* 7, 15, w okrąg. *Bibl. Gd.*) Wzmięsz grubieć, *obacz* wzmiąszeć.

WZMIESZAĆ *cz. dk.*, od dołu do góry pomieszać, wzruszyć, **von unten auf mischen, ummischen, umrühren,** *Vd.* gorsmiešhati, gorsmigati.

WZMIOTAĆ, WZMIATAĆ *cz. dk.*, wzrzucić, **in die Höhe werfen, aufwerfen;** *Vd.* gormetati, gorvrezhi, gormezhuvati; *Rs.* взметнуть, взметать, вмётывать, возвергнуть, возвергáть, взкинуть, взкидывать; *Ec.* возметáти, возмести. Szatan pożądał wypałać albo wzmiotać was, iak pszenicę. *Sekl. Luk.* 22, podsiać. *ib.* (*Rs.* взметчивый porywczy, взмётчивость porywczość).

WZMNOŻYĆ *cz. dk.*, w górę namnożyć, **hoch anhäufen,** *Bs.* uzmnosgiti; (*Bs.* uzmnosgitise, rosti, = wzrosnąć).

WZMOCNIĆ *cz. dk.*, wzmacniać *ndk.*, w moc podnieść, mocy przysporzyć, pokrzepić, **stark machen, stärken, befestigen, mächtig machen.** Będzie zamiarem wszystkich kroków moich, aby naród był wzmocniony. *Gaz. Nar.* 2, 339 *b*, *St. Aug.* Wzmocnił się w górną u cesarza powagę. *Sk. Dz.* 311. Smutna oyczyznie grozi przyszłość, ieżeli dzisieysza edukacya wzmocnionych nie wykorzeni przesądów. *Zab.* 16, 165. **WZMÓDZ, WZMÓC,** wzmogł, *F.* wzmoże, wzmogę *med. dk.*, wzmagać *ndk.*, być w stanie, wydołać, zdołać, przemodz, mieć *z to siły, mocy, *Rs.* возмочь, возмогáть, **vermögen, können, im Stande seyn.** Padnąć w podziemności pierwéybym musiał, niżbym dostatnie to mógł słowy swemi objawić; iednak ile wzmóc mogę, nieco krótko powiem. *Chodk. Kost.* 80. Wzmagać się, wydoływać, zdoływać, od biedy utrzymać się, **sich kaum erhalten, kümmerlich fortkommen.** W sadach czasem iedna gałąź rośnie na drzewie pięknie i czerstwo, a drugie wzmagaią się bardzo mizernie. *Jak. Art.* 3, 134. Wzmożenie, bycie w stanie, wydołanie, zdołanie, *Rs.* возмóжность, **das im Stande seyn, das Vermögen, Können, die hinreichende Kraft.** – *transit.* wzmóc co, = dokazać czego, zrobić, uskutecznić, wskórać, **ausrichten, bewerkstelligen.** Wzmógł to swoią udatnością, swoią powagą. *Tr.* – §. Wzmagać, = wzmagać się, = przywracać do mocy, siły, zdrowia, przychodzić do siebie, odzyskać utraconą moc, siły, zdrowie, **wieder zu Kräften kommen, sich erholen, genesen.** Wzmagam, poprawuie mi się, polepsza mi się, przychodzę ku zdrowiu, *conualesco. Cn. Th.* 1347. Podług słowa Pańskiego wzmógł po lekku, i przyszedł aż do zupełnego zdrowia. *Wys. Kat.* 350. W niecnocie był tak zastarzały, iako ów chory, co mu suchoty wzmóc iuż nie dopuszczaią. *Gorn. Dw.* 399. Człowiek się z niemocy wzmaga. *Sien.* 411. A polepszyłoż się choremu? a wzmógł się chory? *Ern.* 110. Człowiek zdrowy, abo ten, który z niemocy wzmaga, ... *Spicz.* 208. Starzy niedogodni są, na kształt chorych i wzmagaiących się. *Pilch. Sen. Gn.* 219, rekonwalescentów). Modlitwa człowieka z choroby wzmogłego. *Kanc. Gd.* 317. Iż go baczyli być na poły chorym, kazali mu u stołu wzmagaiących z chorob siadać. *Wys. Al.* 275. Wzmaganie, *recuperatio virium*, **conualescentia.* *Cn. Th.* 1348, **die Wiedergenesung, Erhohlung,** pokrzepienie, *pr. et fig. tr.* Złośnik, co tępił nędznego, Dziwuie się dziś zacności i wzmożeniu iego. *Paszk. Dz.* 115. Padnie słaby, i leży; wzmoże sie wspaniały; Rozpacz podział nikczemnych. *Kras. Sat.* 17. – §. Wzmagać się, usiłować usilnie podług przemożenia z całéy mocy się starać, pracować, **sich mit aller Kraft anstrengen, streben, bemühen, ringen, trachten, hinarbeiten.** Idźże iuż, idź Walery, ia się będę wzmagać, Żeby oyca twoiego po cichu przebłagać. *Tręb. S. M.* 116. Piérwsza droga prykra wzbyt, nią ledwie iak trzeba wzmagaią świeże konie, *enituntur. Zebr. Ow.* 29. – §., Wzmóc kogo, wzmocnić go, mocnieyszym uczynić, postawić go na nogach, **einen mächtiger machen, einem aufhelfen.** Wieleby mówić można o sposobach, iak nasz handel wzmódz i rozprzestrzenić. *Kras. Pod.* 2, 165, podnieść), Rzéka ta, idąc daléy, bierze w się wiele wód, które ią wzmagaią. *Boter* 255, powiększaią). Gdzie ziemia nie iest wilgocią dostarczaiącą wzmożona, nędzne drzewa wydaie. *N. Pam.* 5, 162, posilona, pokrzepiona, użyźniona). *Obsol. cum Datiuo*: n. p. Proszę, wzmoż miłości moiéy, *faueas oramus amanti. Zebr. Ow.* 50, bądź przychylnym; **sey geneigt, gewogen, günstig.** – §. *Zaimk.* wzmódz się, wzbić się w moc, wygórować, górę wziąć, **mächtig werden, an Macht zunehmen, oben drauf seyn, die Oberhand bekommen;** *Bh.* **zmocy se, zmohl se, zmohu se;** *Bs.* jacitise). Tak się Turcy iuż dziś wzmogli, że wiecznym upadkiem chrześciianom grozić śmieią. *Baz. Sk.* 68. Ku wieczorowi powstał wiatr duży, który się wzmagał gwałtowniéy. *Warg. Radz.* 329. Za kilka dni choroba wzmaga się; iuż nadchodzi ostatnia chorego godzina. *Stas. Num.* 1, 198. Gdy się nienawiść wzmoże, w wściekłość się zamienia. *Pilch. Sen. łask.* 44. Płacz i żałość się wzmaga. *P. Kchn. Orl.* 1, 241.

WZMOTAĆ *cz. dk.*, w górę namotać, *Vd.* gornamotati, **in die Höhe hinauf haspeln, winden.**

WZMYKAĆ się; *ob.* wzemknąć się.

*WZNA-

•WZNACAĆ się, n. p. Pszczoły trądowi łeb urwawszy, na dół go zrzucaią, Nad łasym, nierobotnym trądem się wznacaią. *Klon. Wor.* 45. ??

WZNACZNY, - a, - e, wznak czyli na wznak leżący; *Sr.* 1. znaczné (cf. znaczny); *Ec.* вознaчный, восклóнный, auf dem Rücken liegend, rücklings. *Cubitus supinus* leżenie wznaczne. *Mącz.* WZNACZYĆ *cz. dk.*, wznaczać *ndk.*, po wierzchu naznaczyć, oznaczyć, bezeichnen, anzeichnen. Wznacza się długość promienia koła, na osobnym liniiale, który przykłada się do linii. *Jak. Art.* 1, 287. Żeby narysować łoże do armat ciężkich, wznacza się na tarcicy długość całego łoża. *ib.* 1, 285, wyrzyna się.

WZNAK, na WZNAK *adv.*, grzbietem na dół, na grzbiecie, na grzbiet, na pacierze, rücklings, rückwärts, auf den Rücken; *Bh.* znak (cf. znak); *Sr.* 1. ſnak; *Crn.* nak, njak, is njak, ſnag, ſnak, ritneſku (cf. rzyć); *Vd.* snak, nasad (cf. nazad), odsad, (cf. zad), sa ſebo (cf. za sobą); *Hg.* nyak; *Cro.* znág, na herbet; *Rg.* nâſe, na uznàcize, na uznák; *Bs.* uznaciçe, na uznaciçe; *Rs.* навзничь; *Ec.* вознáкъ, взнáкъ, на взнáкъ, нáвзникъ, на взничь (cf. *Ger.* Genick; cf. *Ital.* nuca). Spadł Heli na wznak z ſtolka swego, a złamał szyię. *Radz.* 1 *Sam.* 4, 18, *Bibl. Gd.*, er fiel rücklings, *Rg.* pasti nâſe). Przelękli się morderze, wznak padli, raczkiem z kościoła uciekli. *Warg. Wal.* 30. Na wznak przewracam, *Ec.* восклоняю. Wznak kogo ciągnę, przewracam. *Cn. Th.* 1347. Ziemiopłazy łuſkawego grzbietu, gdy ie na wznak przewrócisz, póty się w różne przeguby ſkręcaią, aż siebie na mieysce odſtawią. *Pilch. Sen. list.* 4, 177. Wznak leżę. *Cn. Th.* 1348; *Bs.* niciçe łesgjatti; *Rs.* лежать на спинѣ; *Ec.* взницаю, возклоняюся. Na wznak leżący. *Cn. Th.* 1347. *supinus*; na poły wznak, *semisupinus. ib.* Wznak spanie ciężkie i niezdrowe. *Haur Sk.* 520, na grzbiecie, auf dem Rücken. - §. Wznaki, = w znaki, *ob.* znak.

WZNAWIAĆ, *ob.* wznowić. WZNAWIACZ, - a, *m.*, który co wznawia, odnawiacz, der Verneuerer, Erneuerer. Wznawiacz nowych opiniy przeciw religii Katolickiéy. *Czack. pr.* 1, 315. Niektórzy wznawiacze nowych opiniy w szesnaſtym wieku. *N. Pam.* 12, 333, nowatorowie). Zwykła w wznawiaczach opiniy nienawiść *Czack. P.* 2, 209.

WZNĘCIĆ *cz. dk.*, ponętą wzbudzić, mit Lockspeise aufreizen, *pr. et fig.* Bogaty za pokrzywdzenie uboższego, aby się nie wznęcił uciſkać ubogich ludzi. *Goſt. Gor.* 121.

WZNIECIĆ *cz. dk.*, wzniecać *ndk.*, niecąc zapalić, anfachen ein Feuer, anflammen, *Vd.* gorsnietiti (*Vd.* sanietthit, resnietiti, notersnietiti, = zapalić w piecu; *Crn.* unęti se, = zapalić się); *Cro.* obnetújem, obnetilszem); *pr. et fig. tr.* Salomon wzniecaiąc zażogi po świętych ſkrytościach wnętrznomodlnych, tak żarzył, iż... *Chodk. Kost.* 38. Unikay wszelkich okazyy, któreby miłość twoię wzniecać mogły. *Teat.* 5, 33. Wzniecić się, zapalić się, zaiąć się ogniem, sich entzünden, *pr. et. fig. tr.* Co się prędko wznieciło, to nie długo świeciło. *Stryik.* 396; Co się rychło wznieci, nie długo się świeci. *Cn. Ad.* 102, *Pot. Jow.* 204. - §. Wzniecam, wszczynam woynę. *Cn. Th.* 1348, der Krieg anfachen. - *Aliter*: Lepiéy wie oyciec, co pożytek wznieci, Niżeli dzieci. *Kras. list.* 2, 94, co pożytek przyniesie, was Nutzen bringt.

Volum. VI.

WZNIEŚĆ, wzniosł, wznieśli, *F.* wzniesie, wzniosę *cz. dk.*, wznosić *ndk.*, *wznaszać *kontyn. et czstl.*; wzgórę podnieść, w górę wynieść, aufheben, in die Höhe heben, aufrichten, (*Bh.* wzneſti, wznaſſeti *deferre alicuius nomen* donieść kogo, wznaſſet ſe, = unosić się); *Sr.* 1. hozreneſu; *Vd.* gorneſti, gornoſiti, gorperneſti, gernaneſti, gornanositi; *Cro.* znaſſam (cf. znosić, znieść); *Rg.* vznjêti, vznoſſitti, uznoſſitti; *Rs.* вознести, возносить (= 2., potwarzyć; взнóсъ potwarz, взнóсный potwarny, вознести, возносить uwielbić), воздѣть, воздѣвать (cf. wzdziać); *Ec.* взвышáю (*ob.* wzwyższyć, wywyższyć); *pr. et fig. tr.* Nam gdyby trafiło się upaść, Chrystus ratunkiem maieſtatu swego nas wznasza. *Herbst. Lek.* J 4, podnosi). Wzniosła do nieba piękne, lecz łzami oblane oczy. *Zab.* 10, 165. Tak mówiąc, oczy w niebo i serce wznosiła, A za swoie winności Bogu się modliła. *Kmit. Tr.* A 4. Przed każdém dziełem oczy w niebo wznosić, Prawego zwyczay święty chrześciiańſtwa. *Kras. W. Ch.* 27, Boga wzywać, na Boga się oglądać, do niego wzdychać). Cała publiczność, trzymaiąc ręce w górę wzniesione, wykonała przysięgę na konſtytucyą. *Gaz. Nar.* 1, 149, wyciągnione, hielt die Arme in die Höhe ausgestreckt. Wzniesiony, wzniosły; *Slo.* wzneſſený; *Rs.* возводительный (*ob.* wzwieść, wywieść). Sosna spodkiem wzniosła, a wierzchem kosmata. *Otw. Ow.* 393 wystrzelała, wzrosła, hoch aufgeschossen. Wznoszenie, wzniesienie; a., *actio*, das in die Höhe Heben, Aufheben, Erheben; b., *effectus* wzniesienie, = *WZNIOSŁOŚĆ, wyniesienie, wyniosłość, wzgórze, wzgórek, die Erhöhung, die Höhe, Anhöhe. Wzniesienia ziemi znayduią się tak w niſkich okolicach, iako też u spodu gór i na płaszczyznach między niemi. *Leſk. Mier.* 79. Wzniesienie, wzniyście, wzrośnienie; *Ross.* возшéствіе, das Aufschießen, Aufwachsen. Piwa za każdym wzniesieniem zboża podnosić i zniżać, a tak piwa brać, coby szkoda nie była. *Haur Ek.* 89. - Wznosić się, iść w górę, in die Höhe gehen. Dawniéy iako ludzie długo żyli; a dziś ledwo się ku górze wzniesie, alić iuż po nim. *Falib. Dis.* R 3, ledwo co się od ziemi podnosi, podraſta, *wznika, wschodzi). Wznosić się w górę, wzbiiać się, unaszać się; *Bh.* wznaſſet ſe; *Sr.* 1. ſe ſnaſcż; *Rs.* парить, возпарить (cf. para); *Ec.* вокрыляюся (cf. ſkrzydło), возсыламися (cf. wysilić się); sich aufschwingen, in die Höhe schwingen. O wy dzięki, ty chwało, wznoście się do góry, J wyprzedźcie oddechy odżyłéy natury. *Przyb. Ab.* 184. Wzniosły się pod obłoki ſtraszliwe bałwany. *Groch. W.* 12. Wznosi się woda, wzdyma się, wzbiera das Wasser ſteigt, schwillt an, läuft an. Wznosiły się wody Jordanu wzgórę, iakoby góra. 1 *Leop. Joz.* 3, 16, wzdęły się. 3 *Leop.*, zaſtanowiły się wody płynące z gór, i ſtanęły w iednéy kupie. *Bibl. Gd.*) - *Quoad exaltationem animi*: wznosić, wynosić w górę, wywyższyć, erheben, *Rs.* вознести, возносить. Zacne umysły z nayniższego ſtanu wznoszą się. *Oss. Nar.* 77, wzbiiaią się, ſie schwingen ſich empor. - Wznosić przesadnie, z dumą, pychą, wyniosłością, erheben (mit Stolz, Hochmuth, Uebermuth). W uporze żądza zbyt zacięta Chcąc wznieść człeka nad człeka, zniża pod bydlęta. *Kras. W.* 32. Mizerny prochu, co się wznaszasz? *Hrbst. Nauk.* d 8 b; *Bs.* uznosittise, oholitſe *superbire*, *Bs.* uznoſni,

oboli *superbus* wyniosły, dumny, pyszny, nadęty; *Bs.* uznosnost, oholost *superbia* wyniosłość, nadętość, pycha, duma, cf. zadzierać nos, cf. nos wyżéy gęby; cf. przenosić, przezierać drugich; *Rg.* vznossitos, *titulus Eminentiae*, *Excellentiae*). Wnet się wznosić ima, Na kształt bańki, co wiatrem na wodzie się wzdyma. *Otw. Ow.* 425. Natura nasza szumne i nieutarte rogi krnąbrnego nieposłuszeństwa przeciw tobie wznosiła. *Bzow. roż.* 42, krnąbrnie powstawała, sich gegen jemanden trotzig erheben, auftreten. – *§. Wznosić woynę, walkę, bunt, = wszczynać, anheben, anfangen. Dobry pan nie ma nigdy woyny wznosić. *Kosz. Lor.* 144 *b.* O co nam idzie, i z kim wznieśliśmy walkę, trzebaby się obaczyć. *Hrbst. Lek.* J 3. Rzuca się Romul na Leona, i wznosi się niezmierny zabóy. *Stas. Num.* 1, 150, wszczyna się, wzmaga się.

WZNIKNĄĆ *med. idntl.*, wznikać *ndk.*, w górę wynikać, wyniknąwszy wzeyść; wydobyć się, wyrość, hervorkeimen, emporkeimen, herrvorwachsen, entwachsen, erwachsen, hervorkommen, aufgehen, *pr. et fig. tr.*; *Vd.* ponikuuvatise; *Rs.* возникнуть, возникать; *Ec.* возникаю. Z ziarnek na wiosnę znowu insze zioła wznikaią. *Petr. Pol.* 9. Ziarna, które padły na skaliska, wnet wznikły, iż ziemi nie miały. *Budn. Math.* 12, 5, nasienie wnet weszło. *Bibl. Gd.*, wzeszło). Badali się oycowie święci o wykorzenieniu błędów nowo wzniklych. *Smotr. Lam.* 43. Ozyasz groził kapłanom, i natychmiast wzniknął trąd na czele iego, tuż przed kapłany przy ołtarzu. 1 *Leop.* 2 *Paral.* 26, 19, trąd wystąpił na czoło iego. *Bibl. Gd.*). Wzniknęła w ciemnościach onych gęstych gwiazda iasna słowa Bożego. *Zen. Pst.* 44 *b*, wzeszła). Przenayświętsze ciało Pańskie naruszenia nie uznało; ale wznikło dnia trzeciego. *Kanc. Gd.* 104, zmartwych wstało, z grobu wyszło, wzeszło.). Plebeiuszowie dla niskiéy kondycyi swoiéy wzniknąć i wynurzyć się nie mogą. *Wer. Rgl.* 17, wzbić się, w górę iść, sich empor schwingen. – Żadne woyny za Abiasza nie wzniknęły, że mu Bóg pokóy dawał. *Leop.* 2 *Par.* 14, 6, nie powstała przeciw niemu woyna. *Bibl. Gd.*, nie wszczęła się, nie wybuchnęła, es erhob sich kein Krieg wider ihn.

WZNIŻ *adv.*, poniżéy (cf. wzwyż); unterhalb, unter, unten. Buia Muza wzniż i wyżéy słońca. *Kniaź. P.* 2, 124.

WZNIŻAĆ *cz. ndk.*, wznizyć *dk.*, spuścić niżéy czyli na dół, allmählig herablassen. Wzgórza maią wysokość tak płaską i tak łagodnie wzniżaiącą się spadzistość, że z armatami i z woyskiem bez trudności wstąpić na nie można. *Lesk. Mier.* 80.

WZNOSIĆ, WZNOSZENIE, *ob.* Wznieść. WZNOSICIEL, – a, *m.*, który wznosi, podnosiciel wzgórę, *Ec.* возносишель, воздвизашель; der Emporträger, Emporbringer, Heraufträger; *w rodz. żeńsk.* wznosicielka.

WZNOWIĆ *cz. dk.*, wznawiać *ndk.*, na nowo wzbudzić, wskrzesać, odnowić, ponowić, von neuem erwecken, wieder herstellen, erneuern, verneuen. Wątrobę wznowioną sęp obżarty chudzi. *Bardz. Tr.* 241, odrastaiącą). Masz ze mnie Panie chwalcę, żeś uzdrowił Mnie, i żywot wznowił. *Gęb. hymn.* 323. Woyny wznawiaią wzburzone narody. *Siem. Cyc.* 220. Pod apellacyą nie ma być nic wznawiano, i o żadną rzecz iuż sędzia daléy postępować nie może. *Szczerb. Sax.* 13, nic nowego wszczęto). Seymik Kolski i Korcyński wznawiamy. *Vol. Leg.* 3, 16. My los iakikolwiek mężnie ponieść gotowiśmy, wznawiaiąc wierność Saguntu, statek Tyryyczyków. *Oss. Mow.* 6, w nowym przykładzie wystawiaiąc). Tyś sam szczep królów, którzy Polską ziemię Łakomym z garła pohańcom wydarli, Wznowże ich pamięć, choć dawno pomarli. *Miask. ryt.* 3 *b*, odśwież). Wznowienie, = *Wznowie, – ia, *m*, *Chod. Kost.* 84, odnowienie, odświeżenie, die Erneuerung.

WŻONĘ, wżenie; *ob.* wegnać.

WZOR, – u, *m.*, (*Rs.* взорb poyrzenie; *Etym.* wzierać, wzeyrzeć, *źrzeć); wzór na szacie tkany, szyty, floryzowanie, cynowatość. *Cn. Th.* 1348, ein Muster zum Nähen, Sticken, Wirken; Musterwerk, gesticktes, genähtes, gewirktes Blumenwerk; das Muster in einem Zeuche; *Rs.* узорb, узорчикb. Wzór na szacie, wyszywanie w kwiaty. *Wlod.* Opisuie Owidyusz, iak Arachne wprowadzała na forszstat swóy, który robiła w krosnach, wzory, o cudzołóstwach bogów pogańskich. *Otw. Ow.* 220. Europę bykową postawą zwiedzioną, ten wzór Arachne wyrobiła dziełem tkackim, na forsztacie swoim. *ib.* 220, obraz tkany, wystawienie, wyrażenie, obraz, cf. wizerunek, Vorstellung, Darstellung, Bild durch Weben, Wirken. – Im większy wzór w adamaszku i w aksamicie, tym więcéy do niego iedwabiu wychodzi, i natkańszy adamaszek. Bywa adamaszek w mały wzór, lżéyszy niż arkusz papieru. *Gost. Gor.* 115, wątek, Einschlag, Eintrag. – *fig.* Święty Boże władogromy, Co niebieskie iasne domy Zdobisz wzorem gwiazd rozlicznym. *Groch. W.* 48, haftem, Stickerey, Gesticke. – §., wzór, forma, model, *modelusz, *modła, prawidło, foza, kształt podług którego rzecz iaką wyrabiaią, wizerunek, die Form, das Modell, Muster; *Sr.* 1. proba (cf. proba), wopokazno (cf. pokazanie); *Rg.* jzghléd, vghled (cf. wzgląd); *Vd.* predobras, predklad, predfurm, predpoduba, predsasnamik, predsasnaminuvanje, priedpotega, predpoteglei; *Rs.* образb, образецb, (cf. obraz), выкройка (cf. wykroy). Wzór w ludwisarni, działo wyrobione z gliny, ze wszelkiemi proporcyami, na którym potym robi się forma do lania. *Jak. Art.* 3, 324. Tak potrzebny iest wzór rzemieślnikom, iako gnyp, dłubaczka, piła, bez których nic począć nie może. *Pilch. Sen. list.* 2, 78. Perdix rybie pośrzednie skrzele obeyzrzawszy, na wzór onych w żelezie twardym wyrzezawszy Zęby wieczne, naypierwszy piłę wymistrzował. *Zebr. Ow.* 196. Wzór w budowaniu, rys, abrys, der Bauriß, Abriß, Riß, cf. plan, planta). Eudoxya na karcie wzór posłała kościoła, iako budować on nowy mieli. *Sk. Dz.* 354. Wzory rysuiący, *Rs.* узорщикb, der Musterzeichner, *f.* узорщица. – *Moraln.* wzór, przykład do naśladowania, das Muster zur Nachahmung, das Beyspiel, Vorbild, Exempel. Pokażcie się wzorem dobrych uczynków. *Baz. hst.* 243. Panna Lucya iest wzorem aplikacyi. *Teat.* 37, 168. Jak dzieła królów, wodzów, iak opiewać woyny, Homer na to w swym rymie wzór podał przystoyny. *Kor. Hor.* 6. Aryst ów sławny autor, ów pisarz do wzoru. *N Pam.* 16, 115, wzorowy, klassyczny, do naśladowania). Pierwszą Racyna probą była Tebaida, w guście Kornelego pisana; lecz czuiąc się na siłach, przestał naśladować, i stał się wzo-

rem. *Teat.* 24, 55 *Czrtr.* Biſkupa Macieiowſkiego dworzanie, wzór z niego iednego uſtawicznie brali, iako brał z onych pięciu panien Zeuxis malarz kształt piękności. *Gorn. Dw.* 3, ideal, das Ideal). X. Skarga, wizerunek kaznodzieyſki, z którego wzór więc radzi brali ci, których Bóg na katedry powoływał. *Birk. Sk. E* 3. Z panów insi wzór biorą. *Kras. Podst.* 2, 213, cf. iaki pan taki kram; iaki opat, takie mnichy). - Niech nie bierze dwornego ubioru, Nikt tu nie będzie z niéy wybierał wzoru. *Petr. Hor.* 2, *B* 3, *ob.* wzorki wybierać, krytykować, przeszydzać, Härchen abpflücken, ſplitterrichten, critiſiren. - *§. Braknie mi pewno na wdzięcznym kolorze, Dość że kopiia przypomni o wzorze. *Szym. Sw. W.* 22, o oryginale, Urbild, Urſchrift.

2., **WZOR, - u, *m.*, wzoranie, grunt wzorany, das Aufackern, aufgeackertes Land, Ackerland. Mnie moia włość uboga w oyczyſtym ugorze Bawi, gdzie pług nad Szląſkiem górzyſty wzor orze. *Miaſk. rytm.* 2, 110. Jutro z rannym wyiechawszy świtem, Potrząśniesz naprzód wolnieyszy wzor żytem. *Miaſk. Ryt.* 2, 178. WZ-ORAĆ *cz. dk.* wz-orywać *ndk. et czstl.*, orząc wzrywać, wzruszać, aufackern; *Vd.* gorsorati, gorpoorati; *Bs.* uzorati; *Rs.* взорáть, орю̀, вспахать, вспахивать, *(ob.* pachać); *Ec.* возорати. *Molitio* wzoranie, wzdzieranie ról. *Mącz.*

WZOREK, - rku, *m.*, mały wzór, ein Muſterchen, kleines Muſter. Z niewiaſtami czasem i kądziołki prządali, albo wzorki szyli. *Rey Zw.* 23, haftowali, wyszywali, przetykaną robotę robili, ausnähen Muſter, Muſterkärtchen. - *§. Wzorek, kształt, sposób, foza, maniera, ſtosunek, pomiar, die Art, die Weiſe, das Verhältniß, der Maßſtab. Tymarowie mogą się tylko że w drobnieyszy wzorek, przyrównać do owych, co ich Rzymianie u siebie zwali dekumami. *Kłok. Tur.* 206 na mnieszą ſtopę). - *§. Wzorek, mały przykład, przykładzik, ein Beyſpielchen, Exempelchen, Muſterchen, Vorbildchen. Z ceremoniy pogańſkich wzorki wybrali, i od pogan te swoie dzisieysze ceremoniie wzięli. *Zrn. Pst.* 2, 294. *Simia* naśladownik, który naśladuie kogo w czém, wzorki z kogo wybiera a onych naśladuie, w przypowieści bywa mówiono. *Mącz.* - §. Wzorki wybierać, drobno krytykować, Härchen abpflücken, ſplitterrichten. Wzorki z drugich wybiera, *censorem agit. Cn. Ad.* 1291. Na wieczerzą cię proszę, nie na to, abyś zemnie wzorki wybierał; *ad coenam, non ad notam te inuito. Mącz.* Wzorki zbieraiąc, krytykuiąc bez względu, nicuiąc każdego, oburzyłeś na siebie sąsiadów i przyiaciół. *Teat.* 27, 22. Że też Wc Pan że wszyſtkiego szukasz zbierać wzorki? *ib.* 2 *b*, 109. Wzorki zbierać ieden z drugiego, i potym z przydatkiem ieszcze roznosić ie po mieście, to zabawą u nas. *Teat.* 22, 103. Czasem żartuię, wzorki wybieraiąc z niego. *ib.* 23, 51. - Wiersze moie u ciebie niech nie będą wzorkiem. *Burl. C* 2, pośmiewiſkiem, szyderſtwem, Hohn, Spott, Schmach. WZORNY, WZORZYSTY, - a, - e, - o *adv.*; (*Rg.* vzórit; *Bs.* uzorit *politus, elegans*; *Rg.* vzóritos *elegantia*; *Ec.* взорный, открытый, всѣмъ видимый, ничѣмъ не заслоненъ, n. p. взорное мѣсто, лобное мѣсто, widoczny, na widoku); wzorzyſty, wyszywany, tkany w kwiaty, w cynki, cynowaty. *Włod.*, *Rs.* узорчáтый, gemodelt, geblümt, mit Figuren. (*Ec.* благовзóрный *dulcher aspectu).* Żartkonogie rumaki, okryte dywdykiem Wzorzyſtym i szkarłatem; przod zaś napierśnikiem Szczerozłotym połyſka. *Pilch. Sen. list.* 2, 426. - Wzorzyſta szata, szachowaném tkaniem wzorzyſta. *Cn. Th.* 1348, szachowana właśnie, ale i to wzór. *ib.*, pſtra, mit Figuren, bunt. Jakób uczynił Józefowi suknią wzorzyſtą. *W. Gen.* 37, 3, rozmaitych nici i farb. *ib.*, sprawił mu suknią rozmaitych farb. *Bibl. Gd.*, szachowaną. 1 *Leop.*, przetykaną. 3 *Leop.*, sztukowaną. *Budn.*) Szaty pſtre, sukienki wzorzyſte. *Fal. Fl.* 11. - *transl.* Łąka kwiatami wzorzyſta. *Min. ryt.* 3, 263, upſtrzona). Roźnokrasy tak iemu, iak sobie Wzorzyſtym kwiatem wieniec przeplatała. *Zab.* 5, 405 *Nar.*, pſtrym). Wzorny kwiat sieie Chlorys radosna. *Hor.* 2, 246 *Kniaź.* Droga kręta, którąśmy szli, była tak wzorzyſta, iak tęcza farb różnych na niebie. *Mon.* 69, 506. - Wszyſtko kwieciſto, wszyſtko wzorzyſto, wszędzie pełno harmonii, a gruntu niemasz. *Pir. Wymow.* 318. WZORKOWAĆ, WZOROWAĆ, WZORZYĆ *cz. ndk.*, wzorami przyozdabiać, pſtrzyć, piękrzyć, *pr. et fig. tr.*, mit Muſtern auszieren, ſchmücken, bunt machen, verſchönern. Kwiatami wzorzy suknie swoie. *Teat.* 49 *b*, 7. Kiedy więc Bogowie siędą, coraz to inszy zwykli cień wzorkować. *Wad. Dan.* 63. Oyczyznę, dom, i sam się w nową sławę wzorzy. *Pot. Arg.* 70. WZOROWY, - a, - e, od wzoru, na wzór służący, Muſter =, *Rs.* образцóвый. Szkoła wzorowa. Pisarze wzorowi, = klaſsyczni.

*WZOWIE, *WZOWĘ; *ob.* wezwać.

*WZRĄB, - ębu, *m.*, *ob.* zrąb. - §. Pudło karety, der Kutſchkaſten. Zapłaciłem karetę, choć wysłużoną, tak iak gdyby była naynowszą, w nadziei, że siodlarze wzrąb odnowić potrafią, a lakiernicy utaić lat kilka iéy wieku. *Pam. Wars.* 23, 332 *Czrtr.*

WZWRACAĆ; *ob.* wzwrócić.

*WZRASTAĆ; *ob.* wzrosnąć. *WZRASZCZAĆ, *ob.* wzrościć.

*WZRAZ, - u, *m.*, wzrażanie, odbiianie, odbitka, das Abprellen, Zurückprellen. Promień słoneczy od wzrazu zwierciadlnego odſtrzela wſteczny. *Zebr. Ow.* 89, *opposita speculi imagine refertur).* - *§. Wzraz, kształt, figura, forma, obraz, wyobrażenie, die Geſtalt, Form, Darſtellung. Będziesz miał przed oczyma wzraz ciała człowieczego, od którego z członków póydą liniie z wyrzezaniem pisanéy liczby. *Spicz.* 191. - Na wzraz, na kształt, na sposób, podobno do, nach Art, wie, ähnlich zu. Kamienie te miały wyrycia na wzraz pieczęci na każde imię pokoleń. *Budn. Ex.* 39, 14, tak iako rzeżą pieczęci. *Bibl. Gd.*) Gwoździk leśny ma kwiat pospolicie biały drobny, na wzraz pełnych. *Urzęd.* 52. Z nawozu zmiękczenia wychadza na wierzch wilgota na wzraz potu. *Cresc.* 79. Sieć na ryby, którą sakiem zowią, bywa na wzraz namiotu, z przodku szeroka, a na końcu wązka. *Cresc.* 644. Z wilgoty ziemnéy lipkość się tam nieiaka ſtawa, na wzraz flegmy człowieczéy albo zwierzęcia którego. *Cresc.* 58. Obraz aby się tak *przyrównawał, na wzraz onego, na czyie podobieńſtwo uczynion, iako zwierciadła ukazuią oblicze albo *podobę każdego. *Eraz. ięz. O.*, *Cresc.* 58. Zoſtawić kray latorośli ze ſkórą na wzraz tylca nożowego. *Cresc.* 126. Z ziela tego wyraſta nasienie czarne a po-

długowate na wzraz Włoskiego kopru. *Spicz.* 48. Uryna bywa też i zielona, na wzraz kapusty. *ib.* 206. *WZRAŻYĆ *cz. dk.*, *wzrażać *ndk.*, odrażać, odbiiać, zurückprellen machen, abschlagen, zurückschlagen. Bywa tam ciepła dostatek od wzrażania promieni słonecznych. *Cresc.* 135. - §., wstrzymać, odrażać, powściągnąć postęp, zurückhalten, abhalten, hemmen. Las liściem iak zasłoną iaką wzraża słońca; *submovit Phoebeos ignes. Zebr. Ow.* 117. Strzał parę z saydaku dobył, lub różności wielkiéy, owa pomaga, ta wzraża miłości. *Zebr. Ow.* 16, *fugat.*) Jabłka ciskiem wzrażona zgania bieżącego i zmiia. *ib.* 264 *pomi iactu remorata).* Rodząca siła, która z ziemi wychodzi na wierzch, zasię wzraża w nią od śniegu, gdy na niéy leży. *Cresc.* 134.

*WZRĘCZ *adv.*, *ob.* wręcz, w ręcz.

WZRODZIĆ *cz. dk.*, w górę wydać, wyrodzić, wypłodzić, odrodzić, von neuen hervorzeugen, hervorbringen, erzeugen. Wiele wzrodzi się, co iuż ustało, ustanie, co dziś iest w modzie, skoro zechce używanie. *Mon.* 73, 33 *multa renouantur (verba).*

WZROK, *WEZROK, *WZDROK, - u, *m. (Etym* weźrzeć, weyrzeć, *źrzeć), władza widzenia, zmysł widzenia, widzenie, die Sehkraft, das Sehen, der Gesichtssinn, das Gesicht; *Bh. et Slo.* zrak; *Bs.* vid, gled, (*ob.* glądać); *Rs.* зракъ, зрѣнїе; (cf. *Crn. obsol.* frák, = powietrze; *Sla.* zràk *aër*; *Sla.* uzrok *causa*; *Dl.* vzrok *causa*; *Bs.* uzrok, prirok *causa*, *origo*, *caput*, uzroktúk *efficiens*, uzrocięa *effectrix*, *Bs.* zrák, zrakka, zdrak, = promień (*ob.* niżéy: wzrokowe promienie; cf. zdróy); *Rg.* uzròk, prilika, = przyczyna, początek, pozór; *Rg.* vzrokovatti *causam esse*; *Rg.* zràk, zrakka, = promień, *Rg.* zracich, = promyk, *Rg.* zraacni *radiatus*; *Rs.* зорочекъ, зрачокъ źrzenica; *Ec.* зракъ, зрачикъ obraz, obrazek, врачитися wyobrazić się; узрокъ, вина, причина przyczyna; *Turc.* iśràk *fulgor*, *splendor*, *ortus solis*, cf. zorza). Już nie stawa i wzroku Memu biednemu oku. *Ryb. Ps.* 9. Czy wzrok straciłeś? *Teat.* 36 *b*, 79. Jegomość widzę nietylko słuchu, ale i wzroku słabego. *Teat.* 3 *b*, 85, słabych oczu). Wzdroku otworzystego. *Sekl.* 30. Dobry wzrok. *Cn. Th.* 1244. Wzrok ostry. *Cn. Th.* 1348, *Rs.* зоркость. Ostrego, bystrego wzroku czyli oka, *Rs.* зоркїй, зоркъ. Nie widomi wzdrok biorą od Jezusa. *Sekl. Luk.* 7, ślepi wzdrok biorą. *ib. Math.* 11, Jezus wielu niewidomych wzdrok darował. *ib. Luk.* 7; przywrócić wzrok, *Ec.* воочесити. Duchowne niemocy przypadać pod wzrok nie mogą. *Zrn. Pst.* 63 *b*, pod oko, pod oczy, pod zmysły). - Wzrok, użycie wzroku, wzieranie, weyrzenie, spoyrzenie, patrzanie, widzenie, das Brauchen des Gesichts, das Sehen, Schauen, Hinsehen, Blicken, der Blick. Kto nieiako trochę małym a przysłonionym wzrokiem chce słońce widzieć, nieiako w nie weyrzeć może; ale kto wszystkim a bystrym wzrokiem śmiele na nie patrzyć usiłuie, zaślepionym być musi. *Zrn. Pst.* 2, 268. Ukazuią go sobie ludzie; albo tak rozumie, chociaż wzrok iest i na kogo innego, i mowa o kim inszym, że to o nim wszystko. *Gorn. Sen.* 170. Bieży do rudla, szypra ścisła i wzrok wszystek daie na brzeg bliski. *Jabl. Tel.* 124, wytrzeszcza oczy). Na nią bogini bitna wzrok wypałubiła ogromny. *Zebr. Ow.* 50, *vertit ad hunc torvi dea bellica luminis orbem).* Ukrwawioną pochodnią matka męża mego wywiiała, będąca wzroku groźliwego. *Bardz. Tr.* 569, oczu groźnych, miny, twarzy groźnéy). Teraz iak bazyliszek po wzroku morduiesz. *Bzow. roż.* 77, *ob.* przez wzrokowe promienie, durch den Blick, Blickstrahl. Człowiek złego wzroku, złego oka, urok czyniącego, *Ec.* злозрителъ, cf. zayrzyć). - Mentor przez wzrok poziera na niego spokoyny. *Jabl. Tel.* 136, po oku, mit ruhigem Seitenblick sieht er nach ihm hin. - Na wzrok, na oko, na pozór, dem Blicke nach, dem Auge nach, dem Scheine nach. Są niektóre iadowite rzeczy, które na *wezrok są różne . . . *Eraz. ięz. P.* 5. - Na wzrok, na wzraz, na kształt, in Gestalt, nach Art, wie. Dwie niewieście miały skrzydła na wzrok skrzydeł u kani. *Leop. Zachar.* 5, 9, iako skrzydła bociane. *Bibl. Gd.*) - §. Wzrok, wzgląd (łaskawy, przychylny), (günstiges) Auge, (wohlwollende) Rücksicht, (günstiger) Blick. Wzrok na niego obrócili, i obrali go panem. *Tr.* WZROKOWY, - a, - e, od wzroku, = oczny, od widzenia, Gesichts =, Augen =. W któréy części oka wzrok się formuie, czy w żyłkach optycznych albo wzrokowych? czy w wilgoci kryształowéy, czy też w siatkowéy błonce? *Mon.* 76, 319. Bazyliszek przez promienie wzrokowe iad z siebie wypuszcza. *Sak. pr.* 33 bazyliszek po wzroku morduie. *Bzow. roż.* 77.)

WZROŚCIĆ *cz. dk.*, wzroszczać *ndk.*, *Rs.* возрастить, возращать, czynić że co wzrasta, aufwachsen machen, aufkeimen machen, aufgehen lassen. Ja nasadziłem, Apollos pokropił, ale Bóg wzrościł; a tak ani sadzący iest czym, ani pokrapiaiący, ale wzraszczaiący Bóg. *Budn.* 1. *Cor.* 3, 6, Bóg wzrost dał, a tak ani ten co szczepił iest czym, ani ten co polewa; ale Bóg, co wzrost dawa. *Bibl. Gd.*) Synowie nasi byli iako szczepy wzroszczone w młodości ich. *Budn. Ps.* 144, 12, iako szczepy rosłące w młodości swoiéy. *Bibl. Gd.*) Wzroszczę róg Dawidowi. *Budn. Ps.* 132, 17, sprawię, że zakwitnie róg Dawidow. *Bibl. Gd.*) WZROSNĄĆ, *contr.* *wzrość *med. idntl.*, wzrastać *ndk.*; *Bh.* wzrůsti, wzrostl; *Vd.* gorsrastiti, gorrastiti; *Rg.* vzrastjeti; *Bs.* uzrasti, narasti, uzmnosgitise, (wzmożyć się); *Rs.* произрости, произростать; *Ec.* возрастаю, w górę wyrosnąć, wzniknąć, rosnąc w górę iść, wzrostu nabierać, aufwachsen, in die Höhe wachsen, empor wachsen; *pr. et fig. tr.* Z iednéy kostki rzadko albo nigdy nie *wzroście (wzrośnie) palma, a wyroście-li (wyrośnie-li), tedy nie wskura, albo zaginie. *Cresc.* 441. Wśrzód starań rodzicielskich, wzrośliśmy. *Pilch. Sen. list.* 2, 46. Wzrastaiący; *Rs.* возрастный. Wzrosły, urosły, *Bs.* uzrastao; *Rs.* взрослый, взрослїй. To Wc Panny dzieciństwo nie dozwala rozumowi wzrastać. *Teat.* 38, 158, rozwiiać się, kształtować się). Jak mi iest miło widzieć, że na twe staranie Początek swóy nauki biorą i wzrastanie. *Węg. list.* 1, wzrost, postęp, Wachsthum; *Ross.* взрослость, *wzrosłość, die Erwachsenheit. - *Math.* Jeżeli terminy tym się bardziéy powiększaią, im się daléy ciągną, nazywaią się wzrastaiącemi *divergentes. Sniad. Alg.* 1, 109, cf. postępuiące, wachsende, steigende. §. *tr.* Zawierucha ztąd wzrosła. *Tr.*, wyrosła, wynikła, wszczęła się, woher erwachsen, entstehen. WZROST, - u, *m.*, WZROŚCIK, - a, *m.*; *zdrbn.*; *Bh.* zrůst, *G.* zrostu; *Slo.* zrůst; (*Vd.* roistvu, rojenje, = rodzenie); *Rg.* vzras, vzrast, uzrasta; *Rs.* возрастанїе, возрастѣнїе, wzrastanie,

wzrośnienie, das Wachsen, das Wachsthum, der Wuchs. Oto orzę i sieię, a Bóg deszcz puści i da wzrost pracy moiéy. *Sk. Kaz.* 380. Doyrzałość iest granicą wzrostu. *Zool.* 36, przestanie rosnąć). Wielu chce, by w oyczyznie wzrost brały nauki, I żeby w niéy kwitnęły wyzwolone sztuki. *Zab.* 7, 154 *Węg.*, postęp, górę, żeby górowały, w górę szły). – §., wzrost, miara wzrostu, któréy kto dorósł, cf. statura, uroda, postać, wysokość, wielkość, *Sr.* 1. žiwotna žrostnosćž; *Bs.* stas, visinna cjovjeka; *Rs.* возрастъ, (:2., wiek czyy); der Wuchs, die Größe, die Höhe, die Statur, Gestalt. Był on na wzroście mały. *Rey Pst. Nnn* 2. Wzrościk niemowlątka. *Kanc. Gd.* 49 Bylem go uyrzał, tak wzrostu średniego Ma być człowieczek, gruby i pękaty. *Past. F.* 292. Wzrost niezwyczayny. *Cn. Th.* 1348, nadzwyczayny, cf. olbrzymi, *Rs.* нарожденїе (cf. narost), мамерость. Nie wspina się na stopach, ani chodzi na palcach, obyczaiem tych, którzy fałszywy wzrost sobie przyczyniaią. *Pilch. Sen. list.* 4, 56. Ktoż może przydać do wzrostu swego łokieć ieden? *Sk. Kaz.* 373, *Math.* 6 wer kann seiner Größe eine Elle zusetzen! Luth. – Według wzrostu iest suknia, a małemu, rosłego pachołka szata nie służy. *Sk. Zyw.* 1, 22. WZROSTOWY, - a, - e, od wzrostu, Wuchs=, Wachsthums=, *Rs.* возрастный.

•WZROZUMIEĆ, n. p. Racz wzrozumieć Panie wołanie moie. 1 *Leop. Ps.* 5, 1, wyrozumieć. (*qu. v.*) 3 *Leop.*

•WZRUSZTOWAĆ się *zaimk. dk.*, za pomocą rusztowania wzdrapać się, wleźć, *Rs.* взгромоздиться, vermittelst Gerüsten hinauf steigen.

WZRUSZYĆ *cz. dk.*, wzruszać *ndk.*, •wzruszawać *kontyn.* •wzruszywać *czstl.*; wzgórę poruszyć, *Vd.* gorsrushiti, srushiti, sgibati (cf. zgibać), *Rs.* возколебать, взколебать (cf. kolebać); nach oben zu aufrühren, in Bewegung setzen, aufregen, aufstöhren, *pr. et fig. tr.* Wzruszam czego, poruszam. *Cn. Th.* 1348. Neptunie, coberłem tróyzębném. Wzruszasz ziemię, i morzem zarządzasz niezgłębném. *Dmoch. Jl.* 190, wstrząsasz, erschüttern, beben machen. Rozumieią, że wzruszenie abo trzęsienie ziemi dzieie się od wiatrów, w zawaliska podziemne wbiegłych, które drogi ku wierzchowi nie maiąc, gwałtem wielkim ziemię przerywaią. *Otw. Ow.* 250, Erdbeben. Siła zmiany i wzruszenie xiężyca, *vis variationis et evectio lunae. Hub. Mech.* 475. – Wzruszyć ziemię, wskopać, die Erde aufrühren, auflockern. Wzruszanie ziemi koło drzew, okopywanie drzew. *Cn. Th.* 621. Sadzą chmiel w ziemi •puchlnéy, a dobrze wzruszonéy. *Cresc.* 246. Ziemia pod wino ma być wzruszona częstém przeoraniem albo wskopowaniem. *ib.* 301. – Wzruszać, poruszać, naruszać, obalać, umwälzen, umstürzen, *pr. et fig. tr.* Bulgarowie Cesarza Konstantynopolskiego, wzruszywszy mu przymierze, porazili. *Stryik.* 90, zerwawszy przymierze, złamawszy). Wzruszać się, obalać się, chwiać się, *Cro.* vrusšujemsze *corruo*, wanken, hinstürzen, umstürzen Nasi Rusakom nie źle odpierali, wszakże potym ustąpili nazad, i przetoż wzruszył się był wszystek lewy róg. *Bielsk.* 104, słabiał, zmieszał się). Niewzruszony, nie do wzruszenia, nie do obalenia, naruszenia, (*Cro.* urušlyiv *ruinosus*); *Vd* neskušen, nestresen (niewstrzęsły); *Rs.* непоколебимый. Biią bałwany o niewzruszone skały. *Chodk. Kost.* 14, cf. wryty). Bogów wyroki są nieodzowne i niewzruszone. *Pilch Sen list.* 2, 266, cf. zawity). Kto się stara o niewzruszone ukontentowanie, gotuie się do nieba. *Zab.* 13, 74. Roczna arenda będzie miana z obu stron za niewzruszoną, ieżeli z któréy strony nie zaydzie wypowiedzenie. *Pam.* 83, 2, 63. •*Niewzruszoność*, niepodobność być wzruszonym, wstrzęśnionym, die Unerschütterlichkeit; *Rs.* непоколебимость. – Wzruszyć zwierza, zaiąca, = wyruszyć z legowiska, aufstöbern, aufstäubern. – *Tr.* Wzruszyć ptaki, *ob.* sploszyć. – Wzruszyć się, wyruszyć, ruszyć z mieysca, powstawać, zrywać się, sich in Bewegung setzen, aufbrechen, aufstehen, losgehen. Potym się wzruszą gwałtowne i częste dżdże od południa. *Radz.* 4 *Ezdr.* 15, 37, spadną gwałtowne dżdże. *Bibl. Gd.*) – Wzrusza się ciecza, płyn, = robi, fermentuie, wzburza się, wre; in Gährung kommen, gähren, arbeiten. Gdy bulki powietrzne w znacznéy mnogości podnosić się zaczynaią, cząstki płynu wzruszaią się, co się nazywa wrzeniem. *Hub. Mech.* 269. – Głos wzruszyć, głosu dobywać, die Stimme erschallen lassen. Faunus też zrozumiawszy, że mu dali uszy, Tak pieśniami dawnemi głos chrapliwy wzruszy. *Zimor.* 204. – Wzrusza co żołądek, zwracanie czyli zrzucanie, womit sprawia, pobudza, Erbrechen verursachen, innerlich aufrühren. Wzruszaią wymioty dla iedzenia, iedzą dla wymiotów. *Off. Sen.* 14, *vomunt ut edant*). Rzodkiew na czczo iedzona wszystkie karmie na nię przyłożone wzrusza. *Cresc.* 241. – Wzruszyć, podburzyć, wzburzyć, podbudzić, niespokoyność sprawić, buntować, wszcząć bunt, Unruhe stiften, aufwiegeln. Ustawy nowe ktoby czynił, i ktoby burzki wzruszał, głowę traci. *Szczerb. Sax.* 177. Wołali żydzi na Pana: zakazuie on czynszu dawać cesarzowi, wzruszawa lud, począwszy od Galilei aż tu. *Zrn. Pst. a* 6. Wzruszenie, poruszenie, niespokoyność, burza, bunt, powstawanie, Bewegung, Unruhe, Aufruhr, Aufstand. Tyle wzruszeń, związków, konfederacyy, mogły sprawić to mniemanie, iż niemasz burzliwszego i niespokoynieyszego od Polaków narodu. *Ust. K.* 2, 132. – Wzruszyć, pobudzić, zachęcić, erregen, wecken, anreizen, aufmuntern. Jak Pollio Marona, Mecenas Flakkusa, Jak Mezala swą łaską wzruszył Tybulusa, Tak też wiersz móy wzbudziła panie miłościwy Twoia dzielność. *Stryik. Henr. A.* – Wzruszać zmysły, umysł, serce, = poruszać, poruszenie sprawić, die Sinne, das Gemüth, das Herz rühren, *Cro.* kretam, krechem; *Rs.* подвижити, воздвигнути, подвизати. Wzruszenie, *Vd.* ozhutenje, obzhutje, srushenje, sgibanje, das Rühren, die Rührung. Czucie iest rozkosz albo ukontentowanie, boleść albo przykrość od wzruszenia zmysłów pochodząca. *Boh. djab.* 30. Urząd rozumiał, że w owym wieszczku iakie boskie wzruszenie było. *Sk. Dz.* 48, cf. natchnienie, Begeisterung. Wzruszenie umysłu, natychmiast po wyrządzonéy krzywdzie w nas powstaie. *Pilch. Sen. Gn.* 179. Wzruszać się, oburzać się, powstawać, sich erbittern, in Wallung kommen, in Harnisch gerathen. Wzruszał się w nim duch iego, gdy widział miasto poddane bałwochwalstwu. *Radz. Act.* 17, 16, poruszał się w nim duch iego. *Bibl. Gd.*) Nie wzruszay się przeciw bliźniemu leda o krzywdę. *Radz. Syr.* 10, 6, *Bibl. Gd.*) Znaku gonitwy z pilnością czeka-

iącym Boiaźń serce radosne kołacąc wzruszywa. *A. Kchn. W.* 119. Wzruszam kogo, wzruszam afekt w kim, płacz i t. d., wzruszam się sam. *Cn. Th.* 1348, **rühren, Rührung hervorbringen.** Chcesz żal we mnie pobudzić, wzrusz go wprzód sam w sobie, W ten czas żywiéy uczuię to co przykro tobie. *Koryt. Hor.* 7. Wzruszaiący, czuły, *Ross.* умилительный. Wzruszmyż Jezusa prośbami. *Groch. W.* 39. Wzruszanie, poruszenie umysłu. *Cn. Th.* 780, **die Gemüthsbewegung.** Wzruszenie, litość, poruszenie. *Cn. Th.* 1348, **die Rührung, das Mitleid.** Miłosierdzie iest serdeczne nad nędzą i mizeryą ludzką użalenie i wzruszenie. *Dambr.* 345. WZRUSZYCIEL, - a, *m.*, który wzrusza, porusza, **der Heraufrührer, Umrührer, Aufrührer.** Buntownicy i wzruszyciele prawa pospolitego. *Stat. Lit.* 152, **Störer der öffentlichen Ruhe.** Panowie Polscy prosili o wyrok na Kniazia Dymitra Sanguszkowica, iako na wzruszyciela pospolitego pokoiu. *Stryik.* 752, cf. wichrzyciel, burzyciel). Brzydzili się iego nową nauką, zowiąc go buntownikiem i wzruszycielem pokoiu pospolitego. *Baz. hst. pr.* 1, *N Pam.* 13, 79, - *w rodz. żeńsk.* wzburzycielka, **die Aufrührerinn, Ruhestörerinn.**

WZRYĆ *cz. dk.*, wzrywać *ndk.*, wzgórę poryć, wzruszyć, wskopać, **in die Höhe aufwühlen, aufgraben,** *Vd.* gorsriti; *Rs.* взрыть, взрывать, взрою, возрываю. O pożytkach orania abo wzrywania ziemi. *Cresc.* 87. Z czwora rodzaiu ziemi dwóy tylko sprawiali, orząc albo wzrywaiąc albo *kopaiąc, iako pole osiewne i odłogowe. *ib.* 90. Są ziemie takie, które nie oraniem, ale wzrywaniem lepiéy sprawować, a to te, które tłustość swą w głębi maią, gdzie lemiesz pługowy dosiąc nie może; takowéy musi dobywać rydlem na to sprawionym, któryby mógł głębiéy w ziemię wchodzić, niż żelaza pługowe, a odspodek na wierzch wywracać. *Cresc.* 89. Cebula potrzebuie ziemi *puchlnéy a tłustéy, i też dobrze wzrytéy. *ib.* 208; ćwikła potrzebuie ziemi tłustéy dobrze wzrytéy, aby się tym lepiéy kochała. *ib.* 224. Wzrycie, wzrywanie, *actio*, **das Aufwühlen, Aufgraben;** *b.*, grunt wzryty, **das Ausgewühlte, Ausgegrabne.** Borak naylepiéy siać między inszém zielem, na nowym wzryciu. *Cresc.* 262. - II., wzrywać n. p. konia; *ob.* wzerwać.

*WZRZĘDA, - y, *ż.*, zrzędność, przesada, **übertriebne Mäkeley, Uebertreibung, Künsteley.** Zatymem poznał piérwsze swoie błędy, J śmiałem się sam z onéy swoiéy wzrzędy. *PKchn. Jer.* 367. Trzymaiąc zwierciadło, nie przestała Przeglądania się, i zwyczaynéy wzrzędy. *ib.* 403. WZRZĘDNY, - a, - e, zbytnie troskliwy, **übertrieben sorgfältig, peinlich,** (cf. zrzędny). Gdzie pokoy niepewny, albo woyna potrzebna, tam drogi łacnieyszéy do woyny szukać, iest rzeczą człowieka wzrzędnego. *Jan. Lig. H.* WZRZĘDZAĆ się, *zaimk. ndk.*, dokazywać, burmistrzować, **herrisch wirthschaften, den Meister spielen, launisch verfahren.** Nowym kształtem nieszczęście się wzrzędza. *Mon.* 70, 596.

*WZRZEZAĆ, wrzynać, *ob.* werznąć.

WZRZUCIĆ *cz. dk.*, wzrzucać *ndk.*, wzrzucam, rzucam w górę. *Włod.*, wzmiatać, **in die Höhe werfen, aufwerfen, empor werfen;** *Vd.* gormetati, gorvrezhi, gormezhuvati; *Rs.* возвергнуть, возвергать, (*wzwierzgać), взметнуть, взметать, взмётывать, вскинуть, вскидывать; *Ec.* возметати, возмести. Młody rumak, piérwszy raz głos trąby słysząc, dzielny wzrzuca łeb w górę. *Stas. Num.* 1, 88.

WZRZYGNĄĆ *cz. idntl.*, wzrzygać *ndk.*, wyrzygać w górę, **aufrülpsen, hervorrülpsen,** *Bs.* uzrigati, uzrighivati.

WZRZYNAĆ, *ob.* wzerznąć.

WZSIEC *cz. dk.*, wzsiekać *ndk.*, do góry rozsiec, *Vd.* gorsekati, gornasekati, **in die Höhe aufhauen.**

*WZSŁUPIĆ; *Ec.* возстолпити, na słupie zawiesić.

*WZTECZ; *ob.* wstecz. *WZTYCZYĆ, *Bh.* wztyčjm, natknąwszy wystawić, wystérczyć, **aufstellen, aufrichten.**

*WZSUĆ, *WZSYPAĆ *cz. dk.*, w górę nasypać, **hoch aufschütten;** *Vd.* gorsuti, gornasuti, gorposuti, nasuti, gornasipati.

*WZSZCZEPAĆ *cz. dk.*, w górę naszczepać, *Vd.* gorsziepiti, **nach oben aufspalten.**

WZSZUMIEĆ *med. dk.*, *Rs.* возшумѣть, wzgórę zaszumieć, **empor brausen, schäumen, toben.**

WZTARGNĄĆ, *cz. idntl.*, wztargać *ndk.*, w górę potargnąć, wzerwać, **nach oben hinauf zausen, zerren, ziehen,** *Vd.* gorstergati, gorvtergati, gorodtergati, gorsdreti, gorodreti.

WZUĆ *cz. dk.*, wzuwać *ndk.*, włożyć na siebie mianowicie obuwie, pończochy, rękawiczki, **Geschuhe, Strümpfe, Handschuhe anziehen.** Wzuy mi ten trzewik. *Tr.* Wzuć sobie trzewiki, pończochy. *Tr.* (*oppos.* zzuć). - *tr.* w ogólności, włożyć na siebie, wziąć na siebie, **anziehen, anlegen, über sich nehmen, auf sich nehmen.** Zstępuię z nieba, i Bóg ziemię przeglądam, kształt wzuwszy człowieczy. *Zebr. Ow.* 8. Niech hańbę wzuie ten, kto fałsz na mnie wlecze. *JKchn. Ps.* 167.

WŻUĆ *cz. dk.*, wżuwać *ndk.*, żuiąc wgryźć, **einkauen;** *Vd.* notershvakati.

WZUPAĆ *med. ndk.*, wyraz malarski; n. p. kolor wzupa w drzewo lub płótno, t. i. iż w tém mieyscu kolor nie pokrywa, bo zbyt wsiąka. *Mag. Mscr.*, **die Farbe sickert ein, zieht zu sehr ein, verliert sich im Holze, in der Leinwand, beym Mahlen.**

WZWALIĆ *cz. dk.*, wzwalać *ndk.*, w górę powalić, **aufwälzen, hoch aufthürmen, empor wälzen,** *Bs.* uzvaliti, povaliti; *Ross.* взвалить, взваливать, вскатить, вскатывать. Gdy na lisa głód przychodzi, tedy się żdechłym uczyni, i wzwaliwszy się leży, gębę otworzywszy a ozor wywiesiwszy. *Spicz.* 144.

WZWARZYĆ *cz. dk.*, wzwarzać *ndk.*, *Vd.* gorskuhati, gorpokuhati; *Rs* взварить, взваривать, возваряю; warząc w górę wpędzić, **aufkochen, aufsieden lassen.** Wzwarzam, *feruefacio. Cn. Th.* 1348, *Dasyp. U 2 b.* Smołę z sadłem włóż w garniec, a tak mieszaiąc wzwarz, aże się wspieni ku kipieniu. *Cresc.* 33. Wino mocne wilgotności ciała zagrzewaiąc wzwarza i wzburza. *Cresc.* 369. Bóg wzwarza iako garniec morze. *Budn. Job.* 41, 22, czyni, że wre głębokość iako garniec. *Bibl. Gd.*; cf. wzwierać, wezwrzeć). Wzwarzenie, *Rs.* взварка, взваренie. (*Rs.* взварецъ, зварецъ piwo grzane).

WZWAŚNIĆ się *zaimk. dk.*, waśnią wzburzyć się, unosić się, **zankend losgehen, losstürmen.** Pragną zguby kościoła, który spotwarzyli, i na który się tak bardzo wzwaśnili. *Sk. Kaz.* 145.

WZWIAC *cz. dk.*, wzwiewać *ndk.*, wieiąc wzdąć, aufwehen, in die Höhe wehen, empor wehen, aufblasen, *Vd.* gorpihati, 'gorsmahati; *Rs.* возвѣвамь. Pył i piasek wiatr wzwiewa i miece. *Pilch. Sall.* 209. Wzwiewał wiatr lekki włosów. *Zebr. Ow.* 100, *leuis aura capillos mouerat*). *Zebr. Ow.* 18 *vibrabat.* Wzwiewanie, wzwianie, *ob.* Wzwiewek.

WZWIADY *plur.*; wywiady, wywiadki, wywiad, wywiadywanie, wywiedzenie się, Kundschaft, Erkundigung. Na wzwiady posłać, iachać, *sciscitatum. Cn. Th.* 450, *Bh.* wyzwěd; (*Bh* wyzwědac špieg, *ob.* wywiadownik, wyzwěděti, wyzwidati wyśpiegować, *ob.* wywiedzieć się, cf. wzwiedzieć). Zbiegów, i innych, których miał pogotowiu, wysłał na wzwiady, gdzieby też Jugurta przebywał. *Pilch. Sall.* 211, cf. iechał, aby wypatrzał, co się u nich dzieie. *Baz. Sk.* 220.) Teraz w to powietrze na wsi siedząc, posłałem sługę do Krakowa na wzwiady, coby się wżdy z powietrzem działo. *Podw. Wr.* 4. WZWIASTOWAĆ; *ob.* zwiastować.

WZWIATR *adv.*, *Sr.* 1. pod wětsch', przeciw wiatru. *Wlod.*, gegen den Wind. Na wzwiatr, t. i. przeciw wiatru n. p. iść, iechać. *Wlod.*

WZWIC *cz. dk.*, wzwinąć *idntl.*, wzwiiać *ndk.*, w górę nawinąć, powinąć, hinauf in die Höhe wickeln, winden, *Vd.* gornaviti, gorsaviti, gornavijati, gorviti, gorsviti.

WZWIEDZIEĆ *med. dk.*, wzwie, wzwiem *F.*; dowiedzieć się, spostrzec, inne werden, gewahr werden, *Bh.* zwěděti, zwjm (cf. zwiedzieć; *Bh.* zwjdati dochodzić; wyzwěděti, wyzwjdati wyśpiegować, *ob.* wywiedzieć się); *Sr.* 1. zw'em, *Vd.* svedeti, saftopiti; *Rs.* свѣдамь, (*Ec.* свѣдѣти, свѣмь; *s* znać). Straw' ich w gniewie, a wzwiedzą, że Bóg panuie. *Budn. Ps.* 59, 13, niech poznaią. *Bibl. Gd.*, niech doświadczą). Że Pan przemógł szatana, anieli wzwiedzieli. *Kanc. Gd.* 185, powzięli wiadomość). - *Nayczęściéy z negacyą* ani; n. p. Ani sam wzwie, iako niewidomie, a iako niewiadomie przypadnie mu wszystko. *Rey Ps. Ggg* 6. Ani wzwiesz sam, iako się tobie wszystko poszczęści, i rozmnoży wedle myśli twéy. *ib. Aaa* 6. Ani sam wzwiesz, skąd ci to przypadnie. *ib. Xx* 1, nie wiedzieć skąd). Ani sami wzwiedzą, kiedy a gdzie maią wpaść w paszczękę onemu wilkowi, który zawżdy ustawicznie nad nimi chodzi, iakoby ie pożrzeć mógł. *Rey Ps. Hh* 6. Mieczem ustawicznie grozi, a tuż go dzierży nad głową twoią, że ani wzwiesz, rychło-li go spuścić ma. *Rey Ap.* 25. Kiedy się naylepiéy o przymierzu fortuny ubezpieczysz, alić ona iako Tatarzyn tuż wnet za posłem woysko wyprawi, ani wzwiesz, z któréy cię strony chluśnie. *Rey Zw.* 153. Rybeczka około wędki igra, alić po chwili chyt na brzeg, ani się sama obaczy co się iéy stało; takież ptaszek pod siecią albo na lepie ani wzwie, kiedy uwiąźnie. *Rey Zw.* 72 *b*. Maiętność twoia, ani wzwiesz, ani obaczysz, iako z ciebie złupiona będzie. *Rey Ap.* 36. Przyydzie na cię złe, ani wzwiesz, skąd się weźmie. *Leop. Jes.* 47, 11 nie wzwiesz, gdy przyydzie na cię. *Radz. ib.*, przyydzie na cię złe, którego wyyścia nie wiesz; przyydzie na cię nagłe spustoszenie, nim wzwiesz. *Bibl. Gd. ib.*) Czuymyż się, bo nie wzwiemy, gdy nas zagubi. *Chryszt. Nin. C.*, *W Ps. W.* 164. Naylepiéy, kiedy się bracia dzielą cicho, bez kłopotów, iż wóyt o tym nie wzwie. *Sax. Porz.* 130. Czytaią podróży, by wzwiedzieli wszystek świat, gdzie sami nie byli. *Rey. Zw.* 5 *b*, by poznali; cf. zwiedzać kraie.)

WZWIERAĆ, *ob.* Wezwrzeć.

WZWIERZGNĄĆ *cz. idntl.*, wzwierzgać *ndk.*, wierzgaiąc w górę wybiiać, in die Höhe von hinten ausschlagen; *Rs.* возвергнуть, возвергáмь wzrzucić.

WZWIEŚĆ, Wzwieśdź, wzwiódł, wzwiedli, *F.* wzwiedzie, wzwiodę *cz. dk.*, wzwodzić *ndk.*, *Bh.* zdwihnauti, zdwihati, *Rg.* uzvèsti, uzvoditti; *Rs.* взвéсть, взводи́ть, взвожу́, возвесть, возвожду, возвожу́; podwodzić wzgórę, wyciągnąć do góry, in die Höhe aufziehen. Co żywo do bram bieży, mosty wzwodzi, A król sam wszystkich z pilnością obchodzi. *PKchn. Jer.* 58. Wzwodzenie, wzwiedzenie, wzwod, das Aufziehen in die Höhe. Wzwodzony most, *ob.* wzwod, wzwodny most, die Zugbrücke, Fallbrücke. - §., wzwieść upadłego, podnieść, wzdźwignąć, (einen Gefallenen) aufrichten, *pr. et fig. tr.* Aramant, widząc, że brat iego miły Już był na ziemi, tak srodze raniony, Chciał go wzwieść, ale próżne prace były, Bo i sam na nim poległ obalony. *PKchn. Jer.* 231. Wzwiedźcie starca tego. *ib.* 500. Osła upadłego wzwiódł. *Sekl.* 22. Tak dobrze ielenia strzałą swą wygodził, Że się na swoie nogi więcéy iuż nie wzwodził. *Otw. Ow.* 395. Bóg nas po tym upadku wzwiódł i wydźwignął. *W. Ps. W.* 3, 26. Wzwodzi ciche Jehowa, tłumi niezbożniki aż do ziemi. *Budn. Ps.* 147, 6, pokorne podnosi, a niepobożne aż ku ziemi uniża. *Bibl. Gd.*) Chléb ten w sakramencie posila słabych, potwierdza podróżnych, wzwodzi upadłych. *W. Ps. W.* 221. Choruie-li kto, modlitwą wiary Pan zachowa niemocnego i wzwiedzie go. *Fund.* 87. Podpiera Jehowa wszystkie padaiące, a wzwodzi wszystkie nachylone. *Budn. Ps.* 145, 14, zatrzymawa upadaiące, a podnosi obalone. *Bibl. Gd.*) Ratuy mię od nieprzyiacioł, od powstaiących na mnie wzwiedz mię. *Budn. Ps.* 59, 1, wyrwiy mię od nieprzyiacioł, a od powstaiących przeciwko mnie, uczyń mię bezpiecznym. *Bibl. Gd.*, zasłoń mię). - Wzwieść, wywieść wyprowadzić, wystawić, hervorführen, hervorbringen. Jehowa wzwodzi z prochu niedostatecznego, z gnoiu podeymuie ubogiego. *Budn.* 1 *Sam.* 2, 8, wzbudza z prochu ubogiego, a z gnoiu podnosi żebraka. *Bibl. Gd.*) Rozruszcie kościół ten, a we trzech dniach wzwiodę go. *Budn. Joan.* 2, 20, wystawię go. *Bibl. Gd.*) Z brukowych ziem nie wzwodzą nieba Daru możnéy Cerery. *Gaw. Siel.* 356. - *§. Wzwiódłszy namiot swóy Abram, przeniósł się. 1 *Leop. Gen.* 13, 18, zebrawszy. 3 *Leop.*, ruszywszy się z namiotem. *Bibl. Gd.*, er brach sein Zelt ab, cf. zwinąć namiot.)

WZWIEWAĆ; *ob.* Wzwiać. **WZWIEWEK**, - wku, *m.*, wzwiewanie, wzwianie, das Aufwehen. Wzwiewkiem łaskawym dziewięć dni szedł. *Zebr. Ow.* 354, *flatu secundo*, cf. powiewny wiatr, cf. powiatr.

WZWLEKAĆ; *ob.* wezwlec.

WZWOD, - u, *m.*, wzwiedzenie, wzwodzenie, das Aufziehen, Hinaufziehen, Aufheben in die Höhe. - §. Wzwod, = WZWODNI most, wzwodzony most, die Zugbrücke, Fallbrücke; *Bh.* zdwihacý most; *Vd.* visezhen must, (cf. wisieć, wiszący); (*Ross.* взводъ возводъ, wzwodzenie;

a, взводъ kaprалſtwo; *Ec.* возводъ *reductio*). Na Podlasiu dziś ieszcze oracze łańcuchy od wzwodów mostowych, i zawiasy od bram wykopywaią. *Stryik.* 325. W śrzodku ieſt zamek, na który po wzwodzie Wchodzą, kiedy kto przyydzie ku tey ſtronie. *PKchn. Jer.* 269. Moſt wzwodni, *Gwagn.* 368. Brama naywarownieysza przy dużym swym wzwodzie wartę ma liczną. *Twad. Wl.* 111. - *fig.* Jeślić drogę zamknięto, podnieś wzwody świata. *Bardz. Tr.* 15, poruszay, wzburzay wszyſtko). - *§. Medic.* wzwód, podniesienie się członka mezkiego, ſtérczenie, die Steife des männlichen Gliedes. Rzepa wzwod otrokom pobudza, a niewiaſtom *zbeſtwiłość. *Cresc.* 196. Moc nasienia lnianego mężom czyni wzwód. *ib.* 189. Kuczmerka wzwód mężom czyni, a ku psocie zapala. *ib.* 239. Warzony por pobudza wzwód a żądzę cielesną. *ib.* 215. Niewzwod, nieſterczenie, Schlaffheit. Ktoby miał chorobę płynącą z członka męzkiego, tym zielem szaftanowisz płynienie, bo niewzwod czyni. *Spicz.* 24. Woda taka czyni niewzwod, i nasienie męzczyznie wysusza. *ib.* 20.

WZWODĘ *adv.*, przeciw wodzie. *Wlod.*, wzgórę, (*oppos.* po wodzie, z góry); gegen den Strohm, ſtrohmaufwärts; *Sr.* 2. pod wohdu; *Rg.* vzvoddu; *Sla.* uz vodu). Na wzwodę, przeciw wodzie n. p. płynąć. *Wlod.*, *Cn. Th.* 450.

WZWRÓCIĆ *cz. dk.*, wzwracać *ndk.*, do góry obrócić, wywrócić, nach oben hinkehren; *Ec.* возвращаю. Wzwrócenie *Ec.* возвращеніе, возвратъ, WZWROT, - u, *m.*, powrót, das Umkehren, die Umkehr. Szła na wzwroty od wzgorku Liceyſkiego. *Zebr. Ow.* 23. Nie zoſtawa już wzwrot mym żaglom. *Otw. Ow.* 377, zwrot, zwrocić.

WZWYCZAIĆ, Wezwyczaić, *cz. dk.*, wzwyczaiać, wezwyczaiać *ndk.*, *Crn.* rẹſvadeti; *Bs.* uobicjaiti, ſtaviti u obicjaj koju ſtvar; *Rg.* vobícjaiti; *Rs.* намориить, намаривать, (*obacz* tor, torować); w zwyczay wciągnąć, czynić że przywykną, nawykną, = wprawić, nakładać kogo w co, wetrzeć, einen einüben, gewöhnen, eingewöhnen. Powoli trzeba ludzi wezwyczaiać do tego. *Papr. W.* 1, 4. Wezwyczaiony, *Cro.* zvúchen, cf. przywykły). W lekarſtwa wezwyczaionym większa doza nie szkodzi, u niewezwyczaionych często złe ſkutki sprawuie. *Krup.* 5, 238. Oba do niebezpieczeńſtw z dawna wzwyczaieni. *Przyb. Luz.* 135, z niemi oswoieni, do nich przywykli). Ręce moie przywykną do pracy; serce już ieſt wezwyczaione do cierpliwości. *Węg. Mar.* 145. Większa część ludzi wzwyczaiona do bezprawia, utraciła czucie iego. *Przestr.* 92. Ja nie biorę na zaſtaw, anim wzwyczaiony Brząkać złotem na banki i na faraony. *Nar. Dz.* 3, 46. Wzwyczaiony, w zwyczay poszły, w zwyczay obrócony, zwyczayny, (cf. oklepany), zur Gewohnheit geworden. Wzwyczaiona przedaż szarż w woyſku mięszała w awansach dobry porządek. *Dyar. Gr.* 432. Wzwyczaiło się, w zwyczay poszło, w zwyczay weszło, w zwyczay się obróciło, es iſt zur Gewohnheit geworden. Day Boże, aby w radach kraiowych nie toż właśnie wzwyczaiło się, iż to tylko przemaga, co świegotliwym i wrzaſkliwym ludziom upodobało się. *Krom.* 690, *utinam non usu veniret*). Wzwyczaienie, zwyczay, wprawa, das Einüben, Gewöhnen. W tey rzeczy wprawa i wzwyczaienie naywięcey może. *Pir. Pow.* 155. Tak to czyni wzwyczaienie, Że co nam ſtraszne ſtworzenie Lub osobliwsze się zdaie, Poufałe z czasem ſtaie. *Jak. B.* 131; *A. Kchn. W.* 257, oswoienie). Bóy się i kochay Boga, służ bliźniemu, To ieſt iſtotą, reszta wzwyczaienie. *Zab.* 14, 246 *Szym.* - *Zaimk.* wzwyczaić się, wciągnąć się w co, wkładać się, wcierać się, ſich einüben, eingewöhnen, gewöhnen. Cnota, do którey się z młodu wzwyczaił, ſtaie się iakoby przyrodzoną człowiekowi. *Mon.* 70, 754. Korsykanie tak się do sztuki ſtrzelania wezwyczaili, iż się ſtali nayzręcznieyszymi ſtrzelcami w Europie. *N. Pam.* 4, 42. Już dawno na podobne patrzę przykłady, a wezwyczaić się do nich nie mogę. *Teat.* 1 *c*, 65, oswoić się z niemi). Nie mógł chodzić w zbroi, dla niewezwyczaienia się tego. *Zał. H. T.* 156, że nie był zwyczaynym w niéy chodzić).

WZWYSZ, *WZWYSZĄ *adv.*, na wyż, na w-zwyż. *Cn. Th.* 450, na wysokość, in die Höhe. Lichtarze dwa, na chłopa wzwysz śrebrne. *Wargock. Waler.* 306. Podſtawek na trzy łokcie wzwysz. *Wuiek* 3 *Reg.* 7, 27, *Bibl. Gd.*) Ołtarz był wzwysz na trzy łokcie. *Radz. Ezech.* 41, 22. Na trzy łokcie wzwyż przez trzy lata podróść. *Cn. Th.* 540, *in tria cubita triennio adolescere*). Na mieyscu chłodnym, gdzie słońce nie dochodzi, drzewo wzwyszą rośnie, a nie na miąższość, aby się pień rozraſtał. *Cresc.* 56, w górę). - *§. Przez wzwysz, = zbyt, nazbyt, *przezlisz, gar zu, zu, zu sehr. Gniew Pańſki wzruszył się na lud, i poraził go porażką przez wzwysz wielką. *Leop. Num.* 4, 33, plagą bardzo wielką. *Bibl. Gd.*)

*WZWYŻSZYĆ *cz. dk.*, wywyższyć w górę, podwyższyć wysoko; *Rg.* vzvisiti; *Bs.* uzvisiti, uzdvighnuti (wzdźwignąć); *Cro.* uzviſsújem; *Ec.* взвышаю, hoch erheben, erhöhen. Pan się dlatego zniżył, by sługi wzwyższył. *Kanc. Gd.* 45. WZWYŻSZYCIEL, - a, *m.*, *Ec.* возвыситель, podwyższyciel, wynosiciel, der Erhöher, Erheber; *w rodz. żeńſk.* wzwyższycielka.

WŻYMAĆ, *ob.* wżąć.

WZYWAĆ, *ob.* Wezwać. WZYWACZ, - a, *m.*, który wzywa, der Aufforderer, Aufrufer; (*Rs.* звáтель, = zaprosiciel). *Vocator* wzywacz, ten który wzywa. *Mącz.*

X.

X alfabetu Łacińſkiego litera 20*ta*; Polſkiego 23*cia*. W Polſkim języku niekiedy za *x* używa się *ks*, n. p. xiądz, ksiądz. *Kras. Zb.* 2, 583. X mało używamy; rychléy miaſto niego piszemy *ks*; wszakże mało nie lepiéy pisać xiądz, xieni, axamit przez *x*. *J. Kchan.* - *Januszowſki i Gornicki* są za *ks*. *Now. Char.* X *litera Poloni recte scribentes, non utuntur; sed* k *litera omnia expediunt; quare, ibi quaere, quae alii ab* x *inchoant. Cn. Th.* 1349.

1349. Żeby nie przerwać ciągu słów pod literą *ź*, zaczynaiące się od *x*, tamże pod literami *ks* umieszczono: Xiądz, Xiążę, Xieni, Xięga, Xiążka *etc.*, *ob.* ksiądz, ksieni, księga, książka. - *§.* 2., X. *abbrev.*, = Xiądz, na p., X. biſkup. - W. X. Mość, = Wasza Xięca lub Xiążęca Mość. - Xżę, = Xiążę. - W. Xstwo Lit., = Wielkie Xięstwo Litewskie.

Y.

Y litera Grecka; w alfabecie i Łacińſkim i Polſkim przodkuie oſtatniéy literze Z. W Polſkim ięzyku częściey zażyta; a częſtokroć *i* małe Łacinników zaſtępuie. *Kras. Zb.* 2, 585, n. p. retoryka, *rhethorica*, gramatyka *grammatica* i t. d. - Y nie ieſt dwoie *ii*, iako w szkołach źle zwać uczą, ale ypsylon Greckie. *J. Kchn.* - *Januszowski* czyni tę uwagę, że używanie iéy potrzebne ieſt tam, gdzie słowo tępo idzie, n. p. gruby lud, a grubi ludzie; potym do ſkładania dyftongu *móy*, moi, *twóy*, twoi. *Now. Char.* Po literach tak nazwanych twardych naſtąpić zawsze musi *y*, n. p. po literze *r*, *rz*, rym, Rzym i t. d. - W liczbie mnogiéy czasu przeszłego toż *y* cechą ieſt rodzaiu żeńſkiego i niiakiego, *i* zaś, rodzaiu męſkiego, n. p. czytały, czytali. - §. Y *litera nullam dictionem Polonicam inchoat*; *neque vero recte coniunctionem Latinam* et *aliqui hac litera reddunt. Vidi antiquum typographum*, *qui in tractatu de orthographia Polonica*, *semper* i *simplex coniunctionis* et *loco ponit*; *idem facit Stoinius in Grammatica Polonica*, *Cracouiae* 1568 *edita*; *item Cochanouius*, *et alii. Cn. Th.* 1349. - Y spoynik; *ob. i* spoynik.

Z.

Z oſtatnia litera alfabetów Greckiego, Łacińſkiego, Polſkiego, i t. d. Dzieli się w Polſkim z rozmaitego brzmienia na trzy: z, ź, ż. *Kras. Zb.* 2, 585. *Jan Kochanowſki* pisze: *z* ieſt troie; piérwsze proſte, n. p. zamek, (dieß wird gelesen wie das Deutsche ſ); drugie z kréſką na wierzchu *ź*; n. p. mroźno; trzecię z kréſką przez pół *Z* (co zwyczaynie *ż* piszą) n. p. żywy. *Januszowski* utrzymuie, że używaiąc Niemieckich liter, trzecie *z* inaczéy znaczyć nie można iedno punktem u góry, t. i. *ż*. *Now. Char.* Nad *z*, gdy się wymawia z przyciſkiem, pisze się kropka, nazwana przyciſk, tak: *ż*, n. p. nóż. *Kpcz. Gr.* 2; *p.* 242; nie trzeba pisać przyciſku nad *z* po *c*, *s*, iak dawni próżno pisali, n. p. cżas, roſkosż; ponieważ ten przycisk nie brzmi w wymawianiu; toż rozumieć o *z* po *r* położonym, n. p. grzać, drzeć; chyba że przyciſk brzmi w wymawianiu, n. p. rżać, dzierżyć, ſkarżyć. *ib.* 263. Alfabet Cerkiewny i Roſsyyſki tak ieſt szczęśliwy, że nie tylko na wyrażenie *ż* ma osobną literę ж, lecz i na ſkładane nasze *cz*, *sz*, *szcz* ma ч, ш, щ. Dla braku litery ж w Raguzańſkim dyalekcie wyrażaią *ż* przez *x*, w Windyyſkim przez *sh*, n. p. żaba, *Rag.* xaba, *Vind.* shaba. W naynowszéy ortografii naszéy wytrącaią ze ſkładanych *szcz*, pierwsze lub oſtatnie *z*, pisząc: *sczypce* zamiaſt *szczypce*; w *Polsce* zamiaſt w *Polszcze*.

Z, ze, *praepositio*: Przyimek *z* lub *ze* (*z* dodaném *e* dla złagodzenia wymowy zbiegaiących się po nim spółgłosek, n. p. *ze mnie*, *ze mną*); rządzi przypadkiem drugim (*Genitiv*), na pytanie ſkąd, n. p. z Warszawy, ze Lwowa; rządzi piérwszym (*Nominativ.*), - (NB. w żadnym ięzyku żadna prepozycya nie rządzi przypadkiem piérwszym, bo to ieſt *casus absolutus*), lub czwartym (*Accusativ.*), gdy znaczy iedno co dosyć lub bliſko, n. p. ieſt tam z tysiąc koni, mieć z gębę chleba; rządzi szóſtym (*Instrument.* - *vel potius Social.*), gdy znaczy złączenie, n. p. ze mną, z tobą *Kpcz. Gr.* 3, 55. - NB. Już pod literą *s*, tudzież w prawidłach etymologii przed piérwszym tomem umieszczonych, zaſtanawiałem czytelnika nad pomieszaniem przyimku *z* z literą *s* w naszym dyalekcie nieodwetowanie zaszłym. W naypóźnieyszych czasach tę okoliczność daléy ieszcze posunięto, gdy nie tylko w słowach z temi przyimkami w iedno ſkładanych (o czém ieszcze będzie niżéy pod *z*, *praep. inseparabilis*), lecz nawet gdzie przyimek ten oddzielnie się pisze, kładą dziś *z* lub *s* bez względu na znaczenie *cum* lub *ex*, iedynie podług ucha; i tak piszą: *s* pierwszą klaſsą, *s* pierwszéy klaſsy, ponieważ litera *p* naſtępuie, przed którą *z* prawie iak *s* brzmi; zaś: z matką, z matki; że tu wyraźnie *z* brzmi wcale różne od *s*. Przed wprowadzeniem téy nowości, wcale nie pisano *s*, gdzie wyraża przyimek odrębny, lecz zawsze *z*, czy to w znaczeniu *cum*, czy w znaczeniu *ex*. Dawnieysi pisarze używaią *s*, wyrażaiąc Łacińſkie *cum*; lecz częſtokroć też tam, gdzie powinni byli kłaść *z*, gdy znaczy *ex*. W innych dyalektach Słowiańſkich różnica między *ſ* a ʒ, *s* a *iz*, съ, co a изъ, ieſt widoczna. W przykładach z pisarzów Polſkich na rozmaite znaczenia tego zaimku, zachowuie się ortografiia, iaka w nich się znayduie. - - I., Z, z, *regens Genitiu.*; *Boh. et Slo.* ʒ, ʒe; *Sr.* 1. ʒ, ſ; *Sr.* 2. ſ, ſe, ſew, won, wón (*ob.* won!) *Crn.* is, s', se; *Vd.* is, iz, is vun; *Cro.* iz, z, van; *Rg.* iz; *Bs.* iz, sa; *Sla.* iz, cicha; *Rs.* изъ; *Pers* ez, zi; *Ger.* aus. Z *praepositio separabilis regens Genitiuum respondet praepositioni inseparabili* wy -, *e. gr.*, z domu wyszedł, z worka wyiął, z okna wygląda. W Bosnieńſkim etc. dyalekcie *inseparabilis* wy -, wyraża się przez *iz* -, n. p.

wybrać, *Bs.* izabratti. – *Z* w znaczeniu kierunku mieyscowego w proft sprzeciwia się, równie iak *wy*–, przyimkowi *w*, n. p. Z domu wyszedł; *w* dom wszedł; *zewnątrz*, *wewnątrz*, *zewnętrzny*, *wewnętrzny*. – *Loci*; *exeundo*: n. p. z domu. *Cn. Th.* 1350, aus dem Hause. Jędzo piekielna, won mi z domu! ani mi się więcéy pokazuy na oczy! *Teat.* 52 *d*, 15, fort, precz ztąd). Won mi bieda z méy chaty, na zawsze cię się pozbędę. *ib.* 54 *b*, 11. Posłowie Mofkiewscy przyiacioły Glińskiego z żonami i wszyftkim *narodem, płaczących i lamentuiących, bo się im *z oyczyfléy Litwy* nie chciało, do Mofkwy pobrali. *Stryik.* 698, z Litwy wyyść, Litwę porzucić, opuścić, sie wollten nicht aus dem vaterländischen Lithauen heraus, wollten es nicht verlassen. *Remouendo*: z oczu. *Cn. Th.* 1351. Co z oczu, to i z myśli. *Teat.* 21, 84, kommst du mir aus den Augen, kommst mir aus dem Sinn. *Cum insequentibus aliis praepositonibus*: z za, z pod, *e. gr.* Wszakże to z za klauzury panienki wykradaią. *Teat.* 21 *b*, 61, hinter der Klosterclausur heraus; *ob.* za). Z za karety gdzie ftawał, przesiadł się w karetę, w mundur barwę zamienił. *Kras. Sat.* 95, z lokaia na pana się wyftrychnął). Dobądź się z pod wód Neptunie, i doday pomocy. *Bardz. Tr.* 540, wychodź, komm aus dem Wasser hervor. Z pod koni wyrzuci się gnóy co dzień; z pod wołów dwa razy w tydzień. *Kluk. Zw.* 1, 153. Z pod ławy, *ob.* ława). *Z pośród*, *ob.* Pośrzod. Z pomiędzy, *ob.* Pomiędzy. – *Directionis ab extero.* Z dworu, cf. zewnątrz. *Cn. Th.* 1350. Należli oślę uwiązane z dworu u drzwi. *Sekl. Marc.* 11, zwnątrz. *ib.*, von außen her.) – *Directionis in genere*, *z unde*; n. p. Ja póydę go szukać; a ty zamkniy się tu na haczyk z izby. *Teat.* 14 *d*, 10, od izby, z téy tu ftrony). Z téy ftrony, z tę ftronę, z tę ftronę leżący; *ex hac parte. Cn. Th.* 1352, *Dudz.* 16, ztąd, von der Seite; dieſſeits. Z drugiéy ftrony. *Cn. Th.* 1350, *Cro.* z-ove ztrane; von jener Seite; jenseits; z tamtąd, z onąd). Z prawéy ftrony. *ib.* 1352. Z obu ftron, na obu ftronach. *ib.* 1351. Z wiatru ftanąć, po wietrze. *Cn. Th.* 1353, zkąd wiatr). Z tyłu, *a tergo. ib.* 1352. Tak ieft na wszyftko baczny, iżbyś rzekł, że on nie tylko z przodu, lecz i z tyłu głowy ma oczy. *Teat.* 42 *d*, *D*, nicht blos von vorn, sondern auch von hinten am Kopfe hat er Augen. Z dołu, ze dna. *Cn. Th.* 1349, od samego dołu, ode dna). Z ziemi. *Cn. Th.* 1353. Z gruntu, *funditus. Cn. Th.* 1350, von Grund aus. Wszyftko ma być z gruntu wykorzeniono. *Rey Pf. Y y* 2. Z boku. *Cn. Th.* 1349, von der Seite, seitwärts. Kalipso z oka pozierała na Mentora. *Jabł. Tel.* 9, zezuiąc, ubocznie patrząc, mit einem Seitenblicke, seitswärts hinschielend, hinblickend betrachtete sie ihn. O o! iak się uśmiecha do mnie, nie spoglądąy z oczka filutko, nic tym nie zrobisz. *Teat.* 29, 84, nie zyzuy, nie ftrzelay oczami, liebäugle nicht). Z bliſka. *Cn. Th.* 1349, aus der Nähe, von der Nähe. Z daleka, z dala iść, patrzyć. *ib.* Z daleka rzecz prowadzę. *ib.*, od początku sięgam). Z drogi, n. p. z drogi nie będzie. *Cn. Th.* 1350, vom Wege ab; außer dem Wege, nicht im Wege, cf. wyboczyć). Z drogi! z drogi! iaki taki, bo idzie Jaśnie Oświecony. *Teat.* 55 *b*, 14; *Zab.* 4, 345. Kiedy zacznę krzyczeć z drogi! Dzwonnik ftraciłby słuch drogi. *Teat.* 52 *c*, 48; aus dem Wege! auf die Seite! na bok! uſtąp' się, usuń się, umykay; cf. niżey *temporis*: z drogi). Z wielu mieysc. *Cn. Ad.* 1353, von vielen Orten her; ze trzech mieysc. *ib.* 1350. O ziołach wszyftkich ani z osobna ani w obec, tylko o niektórych z tego mieysca będzie się mówiło. *Syr.* 1302, tu na tém mieyscu, hier in dieser Stelle, von hier aus. Ja z mieysca mego wnoszę, żeby tego pozbyć się ciężaru. *Zab.* 13, 281 *Tręb.*, ile mnie się tyczy, co do mnie, mego zdania, ich meines Orts, ich für mein Theil). Z wierzchu, z góry. *Cn. Th.* 1350, von oben, von oben herab. Z góry mówi, nie z niſka, nie z dołu, nie z ziemi, ale z góry, t. i. z nieba, z wysoka, nie mówi z ziemi. *Wiśn.* 195. Z nieba, *coelitus*, od Boga. *Cn. Th.* 1351. Z kazalnicy, z katedry mówić. *Cn. Th.* 1350. Chciał poieżdżać z konia; lecz niech on mnie z kozła wozi. *Teat.* 43 *c*, 59 *Wyb.*, nicht vom Pferde, sondern vom Kutschbocke aus, den Wagen führen, kutschiren. Z karty czytać. *Cn. Th.* 1350, vom Blatte ablesen, *oppos.* z pamięci powiedzieć). – *Respectu, ratione habita*; n. p. z téy miary. *Cn. Th.* 1352 *eatenus*, z tego względu, ile się tego tyczy, in der Rücksicht, aus der Rücksicht. Z każdéy miary. *Cn. Th.* 1350, in aller Rücksicht. Z inszéy miary, z inszych miar, *alioqui*, *alias*; z inszych miar, abo w inszych rzeczach ieft nic dobrego, a to dobrze sprawił. *Cn. Th.* 1350. Z rzeczy, *ex re. Cn. Th.* 1352, tak wypada, (*oppos.* od rzeczy, nie do rzeczy), der Sache gemäß, wesentlich. Nie sądź z téy próbki o całéy Warszawie. *Teat.* 19 *c*, 60, z powodu téy probki, na fundamencie iéy, wnosząc z niéy, aus diesem Pröbchen, von diesem Pröbchen, mach nicht den Schluß auf ganz Warschau. – *Materiae*, *e qua*; n. p. z czego co uczynić. *Cn. Th.* 1449, etwas woraus verfertigen, machen; z żelaza, ze złota, z adamaszku. *ib.* 1353. Z naszych łoiów i potaszów Niemcy nam mydło przedaią; z naszych przędziw płótna. *Torz.* 194. Słodu w miedziane garce na wódkę nabić, z wódki znowu na proftą, z proftéy iuż na dobrą przepalić. *Haur Ek.* 110. Nie będzie z téy rzy mąka, *ob.* reż; z nie będzie z tego nic, *Vd.* nizh ne bo is nja, daraus wird nichts. Wątpię żeby co z tego było. *Teat.* 12, 190, żeby to do ſkutku przyszło, ich zweifle, daß was draus wird. – Żyć z czego, wovon leben. Z czegoż my żyć bedziemy? iam goły! *Teat.* 30 *b*, 85, zkąd weźmiemy potrzeby życia?) Nie ma z czego żyć. *Teat.* 36 *b*, 38, gołota, ubogi, żebrak). – *Eximendo*: Ruth wymniąwszy sobie prażma *s kłosów, iadła. *Leop. Ruth* 2, 14. Z łuku ftrzelać, z armaty, z piſtoletów, z ruśnicy, z procy, z wiatrówki, *vide suis in locis.* – *Impertiendo*: Z twego, z swego day. *Cn. Th.* 1352, gieb von dem Deinem. Mam z łaſki bożéy zkąd, abo z czego. *Cn. Th.* 1351, cf. łaſka). Ze ftołu komu posłać co. *Cn. Th.* 1352, ze swego iadła, z swoiéy ftrawy, von seinem Tische, von seiner Tafel, von seinem Essen jemanden etwas schicken. Z ſkarbu dać co, *publice redimere. Cn. Th.* 1352. Jozue nie miał tego sam z siebie, ale od Pana Boga. *Birk. Zam.* 4. Z powieści; znam go z powieści, słyszałem o nim, wiem iak go zowią. *Cn. Th.* 1352 *et* 1442. – Z serca, z całego serca, od serca, serdecznie, von Herzen, von ganzen Herzen. *Originis*: Z serca *ex animo. Cn. Th.* 1352. Z serca idzie miłość, ztąd mówią, z serca się w nim kocha. *Sak. pr.* 117. Płaczą nie z serca, i pewnie zmyślaią. *P. Kchn.*

Orl. 1, 20. Z sercam na to pozwoliła. *Teat.* 48 *b*, 8 całym sercem). Przyiął mię z wszelką ludzkością, i pewny byłem, że z serca pochodziła. *Kras. Pot.* 2, 11, że była serdeczna, szczéra, uprzeyma). - *Emetiendo*, *exhauriendo*: z wszystkich sił. *Ld.*, aus allen Kräften. Z całego serca. *Teat.* 17 *b*, 38. Ucieszyłem się z całego serca. *Mon.* 64, 714. Z duszy, = chętnie, rad. *Cn. Th.* 1350. Z duszy i serca uwielbiam ten czyn. *Gaz. Nar.* 1, 196. Z duszy całéy kontentem. *Teat.* 48 *b*, 4. Z duszy serca to uczynię. *Ld.* - *Geniturae*: z kogo się urodził, *unde*. *Cn. Th.* 1350; von wem stammend, woher abstammend. Uważ krew' drogą, która cię zaszczyca, Z iakiego oyca, z iakiéy iesteś matki, Jaki cię wychow przed światem zaleca. *Kniaz. P.* 1, 26. Zadał Car Batoremu, iż nie iest król z królów. *Bielsk.* 719. Pan z panów, *ob.* pan). NB. zakończenie - *ski*, - *cki*, mieysce zastępuie przedimku *z*, w imionach: n. p. z Ossolina, = Ossoliński; z Potoka, = Potocki. Przy imionach żon, z wskazuie dom rodzicielski, n. p. JW. z Xiążąt Czartoryskich Zamoyska; JW. z Xiążąt Lubomirskich Potocka; JW. z Bielińskich Worcellowa. - Dobre ze złego często bywa. *Cn. Ad.* 168, wynika, urośnie, urodzi się; cf. złego oyca dobry syn; złéy matki dobra córka). Z oyca to mam, z rodziców, z rodu. *Cn. Th.* 1351, wrodzone). Z przyrodzenia. *Cn. Th.* 1352. Z pierwszéy żony ma wielkiego drągala syna. *Teat.* 36 *c*, 29, von der ersten Frau. Kiedy u flaszy dno przezroczyste obaczył, w izbie nic krom dwóch świec z iednéy, grzmotnął flaszę o ziemię. *Ossol. Str.*, zamiast iednéy widział dwie świece, aus einem Lichte wurden zwey in den Augen des Betrunknen. Dla iednéy swoiey buty, wiele grzechów ieden z drugiego popełniaią. *Star. Ref.* 10, ieden w drugi, ieden tuż po drugim, tak że ieden niby rodzi drugi, eine Sünde in die andre, gleich nach der andern. Jż nie było gdzie pisać, pisaliśmy w téy izbie nędznéy, z któréy pokóy królewski był. *Gorn. Dz.* 32, która zastąpiła pokóy królewski, mieysce iego trzymała, wyręczyła go, eine elende Stube, die das königliche Gemach vertrat, ausmachte, vorstellte. - *Similiter*: straszny z niego gaduła. *Teat.* 55 *b*, 8, wzór gadułów, całkiem oddany gadulstwu, er ist das Muster der Schwätzer. Jakiż z ciebie Panie gorączka! *Teatr* 43 *c*, 14 *Wyb.*, was du für ein Hitzkopf bist! Mąż z niego poczciwy wielce i rzetelny. *Teat.* 42 *d*, *B*. Pan z ciebie nieoszacowany, hoyny i t. d. *Zabł. Zbb.* 3. Gdy do lat dwunastu przyszła, pokazała się z niéy panna wielce piękney i rzadkiéy urody. *Sk. Zyw.* 2, 49. Dobra z niey dziewczyna, Lecz prawdę mówiąc, zawsze wolałbym mieć syna. *Niemc. P. P.* 25; an ihr ist ein gutes Mädchen; sie ist ein g. M. Myślę ią wydać za mąż, wszak z niéy dziewczyna właśnie na wydaniu. *Teat.* 23, 71. Przystoyny z niego chłopak. *Teatr* 54 *c*, *Bij*. Można mówić: traktyer doskonały z niego, J nieprzyiaciel téy mu nie uymie zalety. *Zabł. Z. S.* 21. Alexander podpomogłszy Konstantyna Jwanowica, miał z niego hetmana godnego. *Stryik.* 654, er hatte an ihm einen würdigen Feldherrn. - *Metamorph.* Z niewolnika wyzwoleniec. *Cn. Th.* 1351, aus einem Sclaven wurde er ein Freygelassner. W tym iednym być od ciebie chciałbym upewniony, Jeżeli mi pozwolisz z córki swoiéy, żony. *Min. ryt.* 2, 174, żeby się córka twoia stała moią żoną, daß aus deiner Tochter meine Frau würde. - *Pertinendo*, *e. gr.* Ona, co z niéy było, zrobiła. *Przyb. Milt.* 253, ile od niéy zależało, ile mogła, was sie betraf, was von ihr abhieng. Nie zaniedbam, co zemnie. *Teat.* 46, 39. Królował Łokietek 12 lat, i dosyć z siebie czynił zawżdy. *Biel.* 187, er leistete, so viel an ihm war, (was auf ihn ankam), genug. Ja z siebie czynię, co mogę, ale uporu męża nie przeprę. *Teat.* 26 *c*, 9, ich für mein Theil, so viel an mir ist, thue alles. Jam uczynił, co że mnie było, teraz WcPan dokonay. *Boh. Kom.* 1, 89, ile mogłem). Jam do téy doby, Z moiéy osoby, Wszystko czyniła, Bym ci ulżyła Przykre wyroki. *Zab.* 14, 207, ich für meine Person, co do moiey osoby). Zawarł się na zamku Sędziwóy, i czynił z siebie dosyć; ale że nie miał z kim co począć, trudno się było oprzeć. *Biel.* 203. Nauczał ie, i karał, ile z niego było. *Sk. Zyw.* 2, 407 *b*. Teraz z osoby swéy W. K. Mości proszę, iako sługa i wierna rada, a potym ze wszystkim do nóg W. K. Mści przypadniemy. *Gorn. Dz.* 124, ich für meine Person bitte jetzt Ew. K. Maj. Tego, co z powinności, z urzędu, i ze stanu umieć powinni, nie znaią, a o tym, co do nich nie należy, rezonuią. *Teat.* 19 *c*, 60, Pflicht=, Amts=, und Standeshalber; von Amtswegen. Z urzędu, od Rzpltéy, imieniem Rzpltéy; *cum imperio esse*. *Cn. Th.* 1353, urzędownie). Arcybiskup upominał z urzędu swego Władysława II, aby się tak srogo z bracią nie obchodził; ale go król śmiechem odprawił; przeto arcybiskup mówił: w imię boga wszechmogącego, ia z urzędu swego zaklinam cię, .. *Biel.* 92. Xiąże, z swoiéy królewskiéy abo xiążęcéy mocy. *Chełm. Pr.* 141, *Vd.* is svoje oblasti, kraft seiner königlichen Gewalt. - *Modi*, *quo quid fit*, *agitur*: Z trefunku, = trefunkiem. *Cn. Th.* 1352, aus Zufall, zufälliger Weise, zufällig. Z przygody, trefunkiem, przypadkiem. *Cn. Th.* 1352 *et* 1153; z trefunku przypadły, trefunkowy. *Cn. Th.* 1153. Z nieobaczka, *improuiso*. *Cn. Th* 1351. Z nagła, nagle. *Cn. Th.* 1351; z nagła, nierozmyślnie. *ib.* 459, urplötzlich. Z nienacka, po mału. *ib.* 1351, nach gerade. Z lekka, po mału. *ib.* 1351, lekko, po lekku, po woli, wolno. *ib.* 767. Co z większa dać dzieciom początki ięzyka. *Mon.* 67, 527, same naygłównieysze początki, nur aus dem Gröbsten, blos die Hauptrisse. Trawy iest wiele gatunków, o których wszystkich ani z osobna, ani w obec, tylko o niektórych tu będzie się mówiło. *Syr.* 1302, oddzielnie, odrębnie wyszczególniaiąc, rozbieraiąc). Z łaski. *Cn. Th.* 1351, = darmo, nie za płacę; aus Gnaden. Kto służy z łaski, temu miłosierdziem płacą. *Rys. Ad.* 26, kto służy z łaski, ma mieszek płaski. *ib.* 25. Z rejestru, *ex praescripto*; z rejestru stąpać, buczno, *vel* obyczaynie, przystoynie; z rejestru służyć, skąpo, to co musisz czynić. *Cn. Th.* 1352, *ob.* rejestr, z tablatury). Z reguł się własnego ięzyka nauczali. *Mon.* 67, 733, podług reguł, nach den Regeln. Z pełna, spełna iest wszystko. *Cn. Th.* 1351, *ob.* pełno, spełna). Nie z xiążek dawniéy działano, A gdy nie nazbyt szperano, Co dobre miano w zalecie, J lepiey było na świecie. *Kras. list.* 2, 50, nie uczenie, nie po sawantsku, nie podług xiążek). Z Włoska, z Niemiecka mówi, zakrawa Włoskiego abo Włoszczyzny, cf. pachnie Włochem. *Cn. Th.* 1353, zarywa Włoskiego, Niemieckiego, trąci Włochem, Niemcem, der Italiäner, der

Deutsche verräth sich in seiner Aussprache, (schlägt ihn in den Nacken), scheint hervor, schimmert durch. Jest ona z głupia frant; proftaczką się czyniąc, i acz nie podaie po sobie, rozumie to wszyftko, co się w pośrzodku święci. *Mon.* 75, 671. – *Causae*: Nie zemnie przyczyna Boże, uymy twoiéy chwały, moie rzeczy bardzo ścisłe. *Alb. n. W.* 18, ia nie winien; nicht an mir liegt die Schuld). Panie tu teraz powietrze, z którego wielu ludzi umiera. *Gaz. Nar.* 1, 284, die Pest, woran viele Leute sterben. Z frasunku oszalał, z bolu, z gniewu, z piiańftwa, z rozpusty zabił. *Cn. Th.* 1350, aus Kummer, vor Kummer u. s. w. Z zazdrości, z gniewu, ze złości. *ib.* 1353. Z piiańftwa co uczynić. *ib.* 1351, aus Trunkenheit, im trunknen Muthe. Widziałem piianicę ku pośmiewifku przechodzących, mikusia i inne salty po ulicy z piiańftwa odprawuiącego. *Mon.* 71, 268. Pan z żalu i niecierpliwości ftrzelca na śmierć zbił. *Mon.* 73, 740. Drzyy się za łeb, gryź ze złości, chcę żebyś pękł z zazdrości. *Teat.* 56 c, 42. Może żem się z prędkości pomylił. *Zabł. Roz.* 7, przez prędkość, aus Geschwindigkeit, in der Geschwindigkeit. Z rozpusty, *per lasciuiam*. *Cn. Th.* 1352, przez rozpuftę, aus Muthwillen, Leichtfertigkeit. Tylko z ftrachu wodę piią, ale z uciechy ftarego węgrzyna pociągnąć godzi się. *Teat.* 22 *b*, 106, vor Schrecken, vor Freuden. Z uczynności. *Cn. Th.* 1352 przez uczynność, aus Gefälligkeit. Z posłuszeńftwa co czynić; z miłości co czynić. *Cn. Th.* 1352. Z musu, po niewoli, nierad. *Cn. Th.* 1351. – *Impedimenti*: Nie domawia słów ze łkania. *Stas. Num.* 1, 137, vor Schluchzen. Dodaie uśpionéy sen wdzięku twarzy, a dla odrzuconéy z gorąca szaty, od piersi i szyi alabaftrowéy blask na około biie. *Ustrz. Troi.* 50, z przyczyny gorąca, dla gorąca, vor Hitze, der Hitze wegen, der Hitze halber. Z, = dla, wegen; co do, względnie, we względzie, in Ansehung, in Betracht, co się tycze, was anbelangt. Rok 1362 z przykréy drogości, z ciężkiego głodu Polakom i inszym narodom pamiętny. *Krom.* 262. Może żona prosić o rozwód z niemocy lub oziębłości męża. *Kłok. Tur.* 188. Zginął mu wyżeł, bardzo ulubiony z cnoty. *Mon.* 73, 740. Nikt nie kupuie konia upodobanego z maści, ale z cnoty. *Klecz. Zd.* 100. Podobała mu się kolaska z letkiego noszenia. *Krasicki Doś.* 84. Wszyftko pozwolić ieftem ci gotowy, Boś mi się z tańca swego spodobała. *Odym. Sw. D d.* Jan Grabia z Tarnowa do cnot swych przyłączył i to, iż go z słodkiéy powieści iego każdemu miło słuchać. *Gorn. Dw.* 9 *b.* Ludzie żadnego, ani z urodzenia, ani z zasług, ani z umieiętności nie maiący zalecenia, na naypierwsze urzędy wylatuią. *Kłok. Tur* 2, ze ftrony urodzenia i t. d.) Ma żonę piękną z układności, miłą z obyczaiów, godną z urodzenia. *Mon.* 69, 689. Zamoyfki exkanclerz, prawdziwy z cnot obywatelskich Rzymianin. *Zab.* 16, 172. Sławny z przymiotów duszy, kształtny z ułożenia ciała, znakomity z fortuny i doftoieńftw. *Mon.* 69, 76. Szacuię cnoty człowieka z iego użyteczności ludziom. *Stas. Num.* 2, 167. Nieśli na ono święte mieysce troiaką ofiarę: z duszy posłuszeńftwo, z ciała utrudzenie, z maiętności bydło. *Sk. Kaz.* 41. Powaga religii nie z czasu, ale z boga ma być szacowana. *Zygr. Gon. A* 4 *b.* – Dziękuię Bogu *z niewymownego daru iego. *Leop.* 2 *Cor.* 9, 15, za niewypowiedziany dar iego. *Bibl. Gd.*, für. Pocieszali Martę i Maryą *z onego umarłego brata ich. *Rey Pst. O o o* 1, co do ftraty brata). Daie nam czas Bóg, abyśmy się uznali *z upadków naszych. *Rey Ap.* 31, abyśmy po poznaniu powftali z nich). Dworzanie iego, co chcieli brali gwałtem; wolno im było wszyftko; sprawiedliwości żadnéy *z nich nie było. *Biel.* 100, względem nich, co do nich). – *Adimendo*: n. p. Z nóg się upiiać. *Dwor. J.* 4, tak żeby nie módz ftać na nogach, den Gebrauch der Füße versaufen. Tu ścigaią, uciekaią, owdzie zabiiaią, ani uciekać, ani się ratować; iuż się na nogi wspieraią, iuż się z nóg zwalaią. *Pilch. Sall.* 297, sie fallen über ihre eignen Füße. Musiałbym być z mózgu szalonym. *Jerz. Ossol. Boh.* 76; mózgu pozbawionym i szalonym, im Gehirne nicht richtig. – *Obligando*: Gospodarz zmówiwszy parobków z grosza dziennego, Żeby w winnicy iego od zarania Robili aż do zaścia słonecznego, Posłał ich tam. *Odym. Sw. G. b*, er behandelte sie für einen Tagegroschen, um einen Groschen Tagelohn. Nie czynię-ć krzywdy, zażeś nie z grosza zmówił się zemną! *Biał. Pst.* 270. Rozrachuię wiele przychodzi na sługę, który z myta służy. *Leop. Levit.* 25. Z ftrawy robiący; z ftrawy robić. *Cn. Th.* 1352, za iedzenie, za iadło, za ftrawę). Boiarowie putni z gruntu woynę służyli. *Czack. pr.* 1, 306, za oddany sobie grunt, aus Grundpflichtigkeit. O żadną rzecz kłopotu więcéy nie bywało, iako o to biedne siedlisko cudze, aby ieden drugiego z mieysca wyprzeć mógł, właśnie by z powinności iakiéy. *Podw. Wr.* 38, przez powinność, gleichsam aus Pflicht, aus Schuldigkeit. – *Finiendo*: z roboty idzie. *Cn. Th.* 1352, er kommt von der Arbeit. – *Temporis exeuntis vel inchoantis*: Z zimy, *exeunte hyeme*, *statim finita hyeme*. *Cn. Th* 1353, zu Ausgang des Winters, cf. na zeyściu, na schodzie zimy). W nocy z Poniedziałku na Wtorek. *Gaz. Nar.* 1, 241, in der Nacht vom Montage auf den Dienstag. Z drogi zaraz, abo przyiechawszy, z woza zsiadłszy. *Cn. Th.* 1350, gleich von der Reise. Z gościny. *Cn. Th.* 1350. Z południa, po południu zaraz. *Cn. Th.* 1351 cf. odwieczor). Z rana. *Cn. Th.* 1352 von früh an, in der Frühe gleich. Dzieci aby nos wysiąkały czyfto, tak gdy się kładą na noc, iako gdy wftaią z rana. *Mon.* 70, 68. Z młodu, od młodości. *Cn. Th.* 1351, von Jugend an, von Jugend auf. Z młodu wyknąć trzeba cnoty, z młodu się tarnek oftrzy, z młodu oftrością się swoią zaraz zakazuie. *Birk. Kaz. Ob. K* 3. Naymilszy mu kray, w którym się zrodził, i gdzie z dziecka chodził. *Mon.* 71, 461., od dziecińftwa, dzieckiem będąc, von Kind auf. Z razu, *ab initio*. *Cn. Th.* 1352. Z przodku, *primo*. *Cn. Th.* 1352. (Z przodku poczynać, od początku prowadzić, *ob.* przodek). Z dawna *Cn. Th.* 1349, od dawna, od dawnych czasów). – *Numeri partitiui*: Z domowych ieden. *Cn. Th.* 1350, einer von den Hausgenossen, aus ihrer Zahl. Z nich ieft, iednegoż ftanu, tegoż ftanu, kondycyi, kompan; tego rzemiosła. *Cn. Th.* 1351 *et* 242, einer aus ihrem Mittel, z ich grona). Kto się *semną puści z *waiu ku Saulowi do obozu? *Leop.* 1 *Reg.* 26, 6, z was dwóch). Jeden z was, waszyniec; ieden z nas, naszyniec, *qu. v.*) Nie wielu było takich, którzy boleść znieść mogli; bądźmy z niewielu. *Pilch. Sen. list.* 4, 247, należmyż do liczby tych niewielu). – – II., z, *regens Accusatiuum*:

a., *directionis localis*: Z tę ſtronę, z téy ſtrony. *Dudz.* 16, z tę ſtronę, z téy ſtrony, z tę ſtronę leżący, *ex hac parte. Cn. Th.* 1352, wzdłuż téy ſtrony, von dieſer Seite nach der Länge hin, längs dieſer Seite, dieſſeitig nach der Länge. Z onę ſtronę rzéki, góry, ieſt; leży za rzéką, za górą. *Cn. Th.* 1351; z onę ſtronę wsi, za wsią. *ib.* Woyſka Rzymſkie ſtanęły, z iednę ſtronę Oktawiego, z drugą Brutusa. *Warg. Wal.* 19. – §. b., *numeri vel mensurae incertae comparatiuae*: cf. koło, około, ungefähr, etwa, *plus minus*, mehr oder weniger. Mam z wóz, z korzec tego i t. d. *Cn. Th.* 1352. Mam z wóz siana, z wiertel pszenicy, z funt pieprzu. *Cn. Th.* 387, iakoby, niemal, bez mała, około). Przyszła do domu, ano pełen przykadek mąki, i pełna ona bania oleiu, w któréy go pierwéy z łyżkę nie było. *Rey Pſt. O* 3, nawet i łyżki zpełna go nie było). Podrżemać po południu trochę nie szkodzi z półgodziny. *Sien.* 480, etwa eine halbe Stunde. Z raz, z dziesięć razy, z rok. *Cn. Th.* 1352. – §. c., z, = przynaymniéy, choć, wenigſtens, zum wenigſten. Niech z raz tych pociech przed śmiercią zażyię. *Paſt. F.* 104, choć raz). Niech będzie z ieden kącik od tych burd bezpieczny. *Bardz. Luk.* 43. – §. d., *quantitatis adaequatae, sufficientis*; = dosyć, odpowiadaiąc, wyrównywaiąc, wydoływaiąc, zdoływaiąc, genug, hinlänglich, entſprechend, erforderlich, ausreichend; *Rs.* co, cb. Z potrzebę, = ile potrzeba, według potrzeby, dem Bedürfniß entſprechend, ſo viel nöthig iſt. Pełno tam dzikiego zwierza, nie iedno z potrzebę, ale i do uciechy wielkiéy. *Jan. Pos. A* 3. Z domową potrzebę doſtatek wielki ma. *Jan. Pos. A 2 b*, w proporcyi, w pomiar domowéy potrzeby). Daycie z potrzebę wszyſtkiego. *Alb. n. W.* 5. Posłał im król złota, co rozumiał z potrzebę. *Papr. Kl.* 357, ile rozumiał być potrzebném). Zoſtawiwszy w mieście z potrzebę ludzi zbroynych, z resztą wyciągnął. *Nar. hst.* 2, 411. W tey fortecy było ieszcze ludzi do obrony z potrzebę. *Star. Ref.* 21, od potrzeby). Mam z się ſtrawy, żywności, mam z potrzebę swą. *Cn. Th.* 386, für mich genug, hinlänglich, ausreichend. Z gębę, = ile gębie trzeba, ſo viel der Mund braucht, ſattſam. Nie zayrzę ziemſkim bożkom doczesnego nieba, Bylebym był spokoynym, a miał z gębę chleba. *Zab.* 2, 396 *Nar.* Mam z gębę chleba, doſtaie mi. *Cn. Th* 386, zſtaie, doſtatek ieſt). Mam z to pieniędzy, ieſt mię z to, zſtanie mię na to, przemogę, *sum soluendo. Cn Th.* 387, ich habe dazu hinlängliches Vermögen, bin dem gewachſen. Mam z to siły, zdołam, *Cn. Th.* 387. Rzymianie i sił, i serca a śmiałości z to maią. *Warg. Cez.* 80. Ganić się należy niedbałość tych, którzy w Polszcze, maiąc z to władzy i rozumu, nowym naukom nie zabiegali. *Biał. Pst.* 49, będąc w ſtanie co do władzy i rozumu; *Vd.* oblaſti imeti). Czy rozumiesz, żem mały, bym nie miał z cię mocy? *Papr. Kol S 4 b.* Mam zeń albo z niego siły, zdołam mu. *Cn. Th.* 386. Miał mocy z niego. *Papr. Kol. U* 3, wydołał mu, er war ihm gewachſen. Otrzymawszy zwycięſtwo, chwalił swoie bogi, Że mu dali z to męſtwa na taki dziw srogi. *Kraj. Chym. B 2 b.* Lada wyroſtek miał z to serca że one bohatery wielkie, iako niedźwiedzie zaganiał. *Birk. Chod.* 8. Nie mam z to czoła, Ganić to, co ieſt dobre samo przez się zgoła. *Otw. Ow.* 512. Mam z cię rozumu, albo: mam cię z rozumu, *satis tibi sapio. Cn. Th.* 386; nie oszukasz mnie, mam rozumu dosyć, którym ci się oprę. *Włod.*, *Cn. Th.* 512. Mam ia z się baczenia, J ty o sobie nie bądź tego rozumienia By mię mędrszą uczynić przeſtroga twa miała, Gdyżem i ia rozumu ieszcze nie ſtradała. *Otw. Ow.* 216, mam dosyć dla siebie rozumu, ich habe für mich Verſtand genug. Mam kogo z moc, nie uſtąpi mi, ma równe siły, albo większe. *Włod.*, silny mi ieſt. *Cn. Th.* 385, z całéy siły z kim czynić muszę, ich habe mit ihm voll auf zu thun. Mam z się roboty. *Cn. Th.* 386, cały zaięty, ich habe für mich genug, voll auf, dosyć mam roboty. *Włod.* Mam go z kaszel, mam z nim co czynić, mam co od niego cierpieć, silny mi ieſt. *Cn. Th.* 384; *Rey Pst. L l* 4, cf. zgaga, ich habe daran zu kauen, zu nagen, möchte dabey die Schwindſucht kriegen. Ma Przekopſkiego z kaszel, i Nahayſkich, Szwed go też trapi. *Stryik. Gon. T.* 3. Miał nas z kaszel. *P. Kchn. Jer.* 79. – *Superando*: Z, = nad, więcéy niż, über, mehr. Nie miałyby iednak sił z mię były bez chyby konie, kiedyby się oś nie złamała. *Otw. Ow.* 633, byłbym im dał radę, nie byłyby mnie uniosły). Ma rozum z zwierza człowiek, ma moc i zwierz z człeka. *Pot. Jow.* 71, celuie, przechodzi, zwycięża rozumem, mocą). – *Cum verbo* być, *e. gr.* z co być, z kogo być, z to ieſtem, ieſt mię z to, *Bh.* z koho byti, z to gſem, z to byti, równać, wyrównać, wydołać, zdołać, w ſtanie odpowiadaiącym, dosyć mocnym być, gewachſen ſeyn, vermögen, im Stande ſeyn. Każdy ma się sam oszacować i swą piędzią zmierzyć, z co go być może, a z co nie może. *Gorn. Sen.* 82, *quid humeri valeant, quid ferre recusent*). Nasi byliby mogli snadnie dobyć zamku, bo było ich z nie, gdyż było ich do sześciu dziesiąt tysięcy. *Biel.* 365. Przy Hellesponcie, gdy się złączym z swemi, będzie nas z Turka. *Biel.* 333. Nie ieſt nas z to, żebyśmy Tatarom abo Turkom odpór dać mogli. *Gorn. Wł. S 4 b.* Widząc Alexander, iż go nie było z to, woynę z Jwanem zacząć, wyprawił do niego posły. *Biel.* 432. Natury człowieczéy nie ieſt z to, aby ſkończone doſkonałości w się wziąć mogła. *Gorn. Dw.* 9. Oyczyznie niech służą, inni ręką, zwłaszcza których ieſt z to, zdrowiem i krwią swą; ia piórem. *Biel. pr.* Jeſt go z to, że się nauczyć może. *Gorn. Dw.* 213. – – III., Z, *cum instrumentali, vel potius Sociali*; *nam casus sextus, quando inseruit exprimendo instrumento, quo quid fit vel agitur, opus non habet praepositione* z, *e. gr.* piszę piórem, biię rózgą; *quando vero aſſociationem significat, carere haud potest iſta praepositione, e. gr.* poszedł z piórem, uciekł z rózgą; *Bh.* ſ, *obsol.* ſau; *Morav.* ſu; *Slo.* ſ, ſe, s; *Sr.* 1. ſ, ſe, z; *Sr.* 2. ſe, ſ, ſew; *Crn.* s', is; *Vd.* s', se; *Cro.* z; *Dl.* ſza; *Bs.* sa; *Sla.* s'; *Rg.* s', sa, ùz; *Rs. et Ec.* co, cb; cf. *Gr.* συν.) *Comitando*: mit, in Begleitung. Kto się *semną puści z *waiu ku Saulowi do obozu? *Leop.* 1 *Reg.* 26, 6, zemną; *Vd.* s' mano; *Bs.* samnom; *disting.* za mną). Z małą liczbą, z niewielą. *Cn. Th.* 1351. Od kościoła do kościoła z proceſsyą chodzimy. *Hrbst. Nauk. O b.* – *Adsistendo*: Byli to Moyżesz i Heliasz, widzeni *snim w wielmożności. *Leop. Luc.* 9, 30; *Vd.* s' niem). Poszedłszy na puſtynią, sam z sobą tylko mieszkał. *Sk. Żyw.* 180, sam ieden, samuteńki). – *Portando*: Z sobą mam. *Cn. Th.* 1352,

przy sobie, ich habe es mit mir, bey mir). Ten z ruśznicą, ten z trąbą, ów z torbą, ten z pałką, Z pieczenią, z chlebem, z sérem, z piernikiem, z gorzałką, Zgoła piękny był wyiazd. *Kras. hist.* 192. Cesarz posłał do Polſki z tym: iż ieśli zasię nie przyimiecie Władysława na krolewſtwo, woiować was będę mieczem i ogniem. *Bielſk.* 96, z tym oświadczeniem). – *Adiungendo*: Z żelazem włócznia, ſtrzała; *oppos.* goła, bez grotu. *Cn. Th.* 1353. Z mięsem co warzonego, z miodem, z octem. *ib.* 1351. *Coniungendo*, *aſsociando*: Małżeńſtwa też ieno *s cnotliwą aby nie ſtaczał syn twóy. *Glicz. Wych. B* 1 *b.* Bez Hanety nie ieſtem szczęśliwy, Bez niéy rzecz żadna nie ma podniety, Z nią szczęście pewne, do pókim żywy. *Zab.* 14, 365. A tak teraz daymy sobie ręce z temi ludzmi, i uczyńmy sobie *s nimi pokóy. *Leop.* 1 *Mach.* 6, 58. Wniydź do żony brata twego, a zeym się *s nią, abyś spłodził plemię bratu twemu. *Leop. Gen.* 38, 8. Poſtanowili a zięli *s nimi przyiacielſtwo i towarzyſtwo. *Leop.* 1 *Mach.* 8, 17. Posłali nas, abyśmy *s wami poſtanowili przyiacielſtwo i pokóy, a żebyśmy się spisali *s wami, żeśmy towarzyszmi waszemi. *Leop.* 1 *Mach.* 8, 20. Trzymam z kim. *Cn. Th.* 1350, z tobą, *ib.* 1352, *Vd.* s' tabo). *Coniuncti auxilii*: Jak raz powiedziałem, że król z narodem, naród z królem, tak do śmierci powtarzać będę. *Gaz. Nar.* 1, 146 *Stan. Aug.* Kto nie ieſt zemną, przeciwko mnie ieſt. *W. Math.* 12, 30. Z kim Bóg, ten biie. *Rys. Ad.* 80, cf. za kim być). Z Bogiem weź, idź, *:* w dobry czas. *Cn. Th.* 1108, w szczęśliwą godzinę). Z Bogiem, z Panem Bogiem, *Cro.* z-bogom!) Jdź z Bogiem. *Teat.* 54 *c*, *A* 2, niech cię Bóg prowadzi). Zbywaiąc kogo i z uszczypkiem: idź z Bogiem, *:* byway zdrów; niech cię Bóg ma w swoiéy opiece, opatrz Boże, do ubogiego zbywaiąc go, nie dawszy mu nic, n. p. Z Bogiem, babko, monety nie mam. *Teat.* 24, 100 *Cztr.* Ja nic nikomu nie daię; z Panem Bogiem! *ib.*, *Rs.* богъ даемъ, богъ подаемъ. Niech sobie iedzie z Panem Bogiem, iuż mi go teraz nie trzeba. *Boh. Kom.* 1, 362, szczęśliwéy drogi mu życzę). Z Bogiem sądź, przedaway, czyń, *:* podług Boga, sumnienia. *Cn. Th.* 1349 *et* 89, pobożnie. *ib.* 1136. – *Relationis*: Jak wy z Panem Bogiem, tak też Pan Bóg z wami. *Opal. Sat.* 68, iak względem niego, tak on względem was). Mieczysław prosił Fryderyka o pomoc; ale próżno było; bo miał cesarz z sobą co czynić. *Biel.* 102, względem siebie, koło siebie). – *Modi*, *rationis*: Z ceremoniiami. *Cn. Th.* 1349. Z prośbą, *precario. ib.* 1352. Z łaſką, *ib.* 1351. Z ochroną zdrowia. *ib.* 1351. Z przygotowaniem; *praeparato. ib.* 1352. Z odpuszczeniem, za łaſką, uczciwie mówiąc, ale mi odpuść. *ib.* 1351. Zdawała się być dla mnie przedtym z sercem dość łaſkawym. *Mon.* 68, 38, serca dosyć łaſkawego). Z chęcią ma wszyſtkich. *Cn. Th.* 1349, ma wszyſtkich sobie przychylnych). Z wielką chęcią, z chęcią to uczynię, *:* chętnie, bardzo chętnie, rad. *Ld.* Z gołemi rękami. *Cn. Th.* 1350. Z trzaſkiem, *pertumultuarie. Cn. Th.* 1352, *ob.* trzaſk). Z licem, *ob.* lice). Z przewłoką, ciągnąc. *Cn. Th.* 1352, odwlekaiąc). Z wierzchem, z czubem, *ob.* wierzch, czub). Z korzeniem wyrwać. *Cn. Th.* 1350, *radicitus. ob.* wykorzenić). Z tą kondycyą. *Cn. Th.* 1342, z tym warunkiem, *:* pod tą kondycyą, pod tym warunkiem). – *Effectus*: Widzę ten odjazd być ze złém W. K. Mści, przeto odradzam, ile mogę. *Gorn. Dz.* 121. Jeśli się ruszymy ztąd, nie będzie to z dobrą sławą naszą. *Biel.* 96. Ma nad tobą rządy dziewka podła; dobrze iéy z tym, bo w pierze przy tobie porosła. *Mon.* 70, 175 Na rozdanie urzędów niezdolnym, potrzeba sarknąć; bo oyczyznie z tym źle. *Mon.* 69, 378 – Gdy się brzemię pokazało, pyta ociec córkę: z kim to masz? *Sk. Żyw.* 129, kto cię płodu nabawił? z kogo go masz?). *Vicissitud.* gadać z kim, rozmawiać z kim, bić się z kim, całować się z kim, uściskać się z kim, kłócić się z kim i t. d. – *Temporis*: Z mrokiem, zmierzchem, mrokiem. *Cn. Th.* 1351, przy zaczęciu się mroku). Z świtem. *Cn. Th.* 1352. Mądrość za doświadczeniem a z laty przychodzi. *P. Kchn. Jer.* 37, w naſtępſtwie lat, Verſtand kommt nicht vor Jahren, kommt mit den Jahren. – *Exception.* Z tym wszyſtkiém, pomimo, bey dem allen, deſſen ohngeachtet. Słabość iego nie miała nic niebezpiecznego; z tym wszyſtkiém musiał kilka dni zoſtać w łóżku. *Gaz. Nar.* 1, 28. – – IV., z–, ze–, *praepositio inseparabilis*, *praefixa verbis compositis.* W ſkładanych zupełnie zapomniano u nas od dawnych czasów względu na różnicę znaczenia między *z* a *s* zachodzącą, (o któréy wyżéy, tudzież pod literą *s*, i w prawidłach etymologii przed pierwszym tomem umieszczonych, mowa była); a iedynie radząc się ucha, tam gdzie *z* dla naſtępnéy spółgłoſki brzmi iak *s*, pisano *s*. *Knapski* iuż oſtrzega: *Multa verba*, *quae a z aliqui inchoant*, *in litera s posita inuenies*, *praesertim ante* c, k, p, t etc. *Cn. Th.* 1349. Przyimek *z*, w złożonych tylko wyrazach, gdzie brzmi *s*, to ieſt, kiedy naſtępuią spółgłoſki *c*, *f*, *h*, *k*, *p*, *s*, *t*, piszemy przez *s*, n. p. *ścieśnić*, shardzieć, ſkończyć, spanoszyć, ssunąć, ſtąd, ſtępić. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 263, *Dudz.* 14. Uległem i ia temu zwyczaiowi, bobym musiał, chcąc sproſtować rzecz, wiele słów ſkładanych na części rozerwać, i ſtosownie do znaczenia *z* *:* *cum*, *z*, *:* *ex*, rozerwane części na różnych dwóch mieyscach umieścić, n. p. spędzić *compellere*, zpędzić z góry *depellere*, sciec, *Slo.* ſtékati, ſpo'u ſecy *confluere*, zciec *Slo.* ztékati, dolu'tecy *defluere*. Przysłówki *zkąd*, *ztąd*, gdy w nich *z* oczywiście znaczy *ex*, i w wymawianiu nawet nie ze wszyſtkiem brzmi iak *s*, (przynaymniéy może być łagodniéy od *s* wymówionym), zoſtawiłem pod literą *z* na swoich mieyscach. – Nadaie zaś *z*, pomącone z *s*, słowom ſkładanym znaczenia: a., połączenia, n. p. zbić do kupy, zuſammen ſchlagen, dicht an einander anſchlagen, zszyć, sszyć, *Vd.* skupshyvati, zuſammennähen; b., kierunku na dół, n. p. zegnać z góry, zpędzić, herab jagen, herunter treiben, zlecieć, zleźć, złazić, zwieść, zwodzić, cf. *Lat.* se – *e. gr. seducere.* c., zupełnego dokończenia rzeczy, n. p. zjeść, ganz aufeſſen, spotrzebować, *:* wypotrzebować, ganz aufbrauchen; zmazać, ganz ausſtreichen; d., ruchu z mieysca, n. p. spłoszyć, aufſcheuchen, zbiedz überlaufen, weglaufen; e., zupełnego dokończenia czynu, n. p. zgwałcić, die Gewaltthat vollbringen, sparzyć, vollends abbrühen. – NB. Dawni pisarze ſkładanym słowom niedokonanym przydali z początku ieszcze *z* dla uzupełnienia czasu czynu, do czego teraz naywięcéy używamy przyimku po–, n. p. Nie-

godne pałace iego ogniem mściwym *zwywracałem. *Otw. Ow.* 16, powywracałem). Grunty wywrócił na nice, Pobrał miafta i zamki, zwysiekał winnice. *Biel. S. N. Biij b.* Zuciekali w oney dobie. *Groch. W.* 504. Niecierpliwe karki pługiem zuymowali. *Zebr. Ow.* 167. Umyślić chodzić do szkoły zuczyć się. *Wys. Loy.* 31. Przez Chryftusa piekła zupadały. *Groch. W.* 74. Stoią żydzi przed wroty w kirysy zubierani. *Kochow. róż.* 28. Gdy go po brzęku poznamy, Przed iego chytrością zawsze zuciekamy. *Papr. Kol. P b.* Potłucz ich wszeteczne gęby, I zwytrącay srogie zęby. *Ryb. Pf.* 109. Więźniów wszyftkich kazał zwypuszczać. *Biel. Sw.* 266. Zftaie mi czasu, siły, doftaie mi. *Cn. Th.* 1453. Zftaie mię na co, zdołam. *ib.* Zftanie tu, nie zftanie. *ib.*

- -Ż, *encliticum*, *apud veteres* - sz; *=* - że *enclit.*; „*Jn fine etiam dictionum multi loco* sz *scribunt* ż, *ut* gdyż *loco* gdysz. „ *Cn. Th.* 1349. - Sz, *vel* - ż *additum dictionibus integris*, *interrogandi vim habet*: e. gr. któż? *Cn. Th.* 1095, cf. - ś, n. p. ktoś, ktosiś, *incertitudinis*, *dubitationis).* A któż to tam wiedzieć może! *Teat.* 54, 81. A któż się tak z ludźmi obchodzi? *ib.* 31 *c*, 15. Także się zemną obchodzisz? *Cn. Th.* 1415. Coż, *ob.* co. - b., przycifk nalegania: nuż, nuże, nużeż n. p. Daley Kumie, nuże daley. *Teat.* 35 *c*, 42. Rzekli: nużeż zbuduymy sobie wieżę. *Bibl. Gd. Gen.* 11, 4, nu zbuduiemy sobie wieżę. *Budn*; *ob.* nu). *Nusz *aliqui scribunt* nuż. *Cn. Th.* 1094. - Mianowicie - *że*, - *ż*, przyroftkiem ieft trybu rozkazuiącego, n. p. ruszayże się. *Cn. Th.* 1414. Póydźmyż. *Ld. Aliquando loco* - *ż*, - sz *ponitur ut* *idzisz, *podzisz *pro* póydźże, *et in plurali* chodźciesz *pro* chodźcież. *Cn. Th.* 1414. - c., *affirmandi*: iakoż, *=* iako też w samey iftocie, wie auch in der That. Obiecał iż wkrótce nazad przyydzie; iakoż niedługo bawiąc powrócił. *Kras. Pod.* 2, 238. Trudnoż było spokoynie w takich zbytkach siedzieć, W tey rozpuście bez woyny trudnoż się wysiedzieć. *Bardz. Luk.* 5.- *d*, *accurate determinandi*: tyleż, tamże, *qu. v.* Dopierożem zginął, *nunc enimvero occidi. Cn. Th.* 1415. - Dopieroż, coż dopiero, tem bardziey, um so mehr, vollends. Ani zamiar tey xiążki, dopieroż granice tego rozdziału, rozwodzić się z tą materyą pozwalaią. *Skrzet. P. P.* 2, 192 cf. dopieroć). - e., *Demonftr.* Samże *ipsemet. Cn. Th.* 1415. Uciekałże. *ib.*, tęgo uciekał.

Z., *abbrev.*, n. p. Zebrzydowfkiemu Doktor Petrycy Z. D. Z. *=* zdrowia dobrego życzy. *Petr. Pol.* 335, cf. *Lat.* S. P. D. *= Salutem plurimam dicit).*

Z A.

ZA; *praepositio*, *separabilis*, *regit Genitiuum*, *Accusatiuum*, *Jnftrumentalem*; *secundum varias*, *quas habet significationes*; *Bh. et Slo.* za, *Sr.* 1. za, sa, zabdé (cf. zad); *Sr.* 2. sa, saw; *Crn.* sa; *Vd.* sa, sa, sadi, sadai, od sada, sa tu, na meftu; *Cro.* za, zá tó, za tem, (cf. *Cro.* závnuk, zadnyi vnuk, szin pravnuka, *=* praprawnuk; *Cro.* zabàba, *Dl.* sababa, *=* praprababka; *Dl.* sadid, *Bs.* zadid, *=* prapradziad); *Rg.* zà, za; *Bs.* za *poft*, *pro*, *vice*, (*Bs.* samnòm, *=* zemną); *Sla.* za; *Ross.* за, cf. *Gr.* ζα.)

- §. I., Za, *cum Genit.*, *= temporis durantis*, während, bey, unter, zur Zeit. Wieczney prawda pamięci są pisarze godni, Lecz cóż sława po śmierci, gdy za życia głodni? *Kras. W.* 26. Za żywota ginę, *viuens vidensque pereo. Cn. Th.* 1355, bey lebendigen Leibe. Za pogody, *dum sudum eft. Cn. Th.* 1354, póki pogoda). Za ciepła orz, za ciepła siey, zima leniwa Rolnikowi do robot niesposobna bywa. *Otw. W.* 387. Zimie za dobrey drogi, drwa wozić trzeba. *Petr. Ek.* 14. Za lata, *durante aeftate*; *lecie (w lecie) *aliud eft. Cn. Th.* 1354. Za dnia, *durante die. Cn. Th.* 1353. Za czasu, *tempeftiue*, *tempori. ib.* 1353, w swoim czasie, swego należytego czasu, o swoim czasie, cf. za wczasu). Jeft dobrych gospodarzów zdanie, ftarać się za chleba o chléb. *Teat.* 22 *b*, 80, póki ieszcze ftanie chleba, myślić o przyszłości). Za szczęścia, *temporibus secundis. Cn. Th.* 1355, pókić szczęście służy; w szczęściu.) Za ftarych wieków, nie było większey pobudki do męftwa, iak imię oyczyzny. *Star. Ryc.* 56. Za oyców naszych. *Cn. Th.* 1353, zu unserer Väter Zeiten. Za moich czasów działano Tak, iak się działać przyftało; Za moich czasów gadano Jak się gadać należało. *Kras. lift.* 123. Nie za nas się to poczęło, nie za nas ma uftać. *Cn. Ad.* 1095, dawna to rzecz i trwała, nie z nami się wszczęła, nie z nami zaginie). Za Alexandra. *Cn. Th.* 1353. Za króla Jana; za panowania króla Jana; *regnante rege Joanne. Lde.* Za moiey pamięci, za naszego wieku. *Cn. Th.* 1354, zu meiner Zeit; ich gedenke es noch, kann mich dessen erinnern. Za pamięci, *ab recenti memoria. Cn. Th.* 1354, za świeżey pamięci, za świeża, frischen Andenkens, noch im frischen Gedächtniß. Za świeża, *recenti re. Cn. Th.* 1354. Jeśli młodego Wacława iego słudzy zabili, czyli też naprawieni od cesarza zabóycy, wiedzieć tego i za świeża nie możono. *Krom.* 312, cf. na świeżym uczynku, na gorącym uczynku) - II., za, *regens Accusatiuum*: - *temporis praeterlabentis* (*ut za cum Genitiuo*, *temporis durantis*; za *cum Jnftrumentali*, *temporis iam praecedentis*); in einer gewissen Zeit, in, innerhalb, im Verlauf, während einer gewissen Zeit, bis zu Ende; nach. Za dzień co zrobić; *=* przez dzień. *Cn. Th.* 1353, *diftingu.* za dzień komu robić, odrabiać, *qu. v. infra).* To ieft rzecz bardzo trudna, za dzień mil połtorafta ubiedz. *Boh. Kom.* 3, 199. Za kilka dni, po kilku dni. *Cn. Th.* 1354 *et* 718. Za rok. *ib.* 1355. Daię ci głowę, że i za rok nie będziesz miał tego honoru, abyś był zwycięzcą. *Teat.* 52 *d*, 26. Za moment powracam. *Teat.* 24 *c*, 99, w momencie, po chwilce). Wieleś uczynił za tak małe czasy. *PKchn. Jer.* 46, w tak krótkim czasie). Wszyftko ma być pospołu z nim za mały czas z gruntu wykorzenione. *Rey Pf.* yy 2, wkrótce). - Za, *loci aversi*, *a tergo*, *retro*, *pone*, *Vd.* sa, sadi, sadai, (cf. zad); *cum motus in locum exprimitur*, *regit za Accusatiuum*, *e. gr.* za górę, za rzékę iechać; *cum vero quies in loco*, *Jnftrumentalem*: za gorą, za rzéką leży miafto); hinter, hinter etwas hin, über-hinaus; weg-hinaus, drüber weg. Słońce aczkolwiek pod czas zaydzie wzrokowi naszemu, albo za góry, albo za lasy, albo za chmury, a wszakże zasię piękniey się wyiaśnia. *Wer. Regl.* 116. Za krzak się schowaymy, i co mówić będzie, słuchaymy. *Teat.* 52 *d*, 121. Dla swoich zyfków na świecie, Poszedł za wody i lasy. *Karp.* 4, 15. Za

świat uciekać. *Cn. Th.* 1353, *ob.* świat). Sroka pſtra wszędzie, choćby i za morze poleciała. *Pilch. Sen liſt.* 3, 339. Tak powinien tego zamku pilnować, że za bramę nigdzie wyniść nie może. *Star. Dw.* 3, **hinter die Thüre, vor die Thüre hinausgehen, vor das Thor gehen.** Grzyby naylepiey, gdy naywyborniéy będą przyprawione, za płot wyrzucić. *Urzęd.* 149, przez płot, **hinter den Zaun, über den Zaun hinaus werfen.** Jak przyydzie się upominać o pieniądze, wypchnę go za drzwi. *Teat.* 22, 54, **zur Thüre hinaus werfen, hinausſtoßen.** Niby na oko przymilała się WcPanu; a iak prędko za drzwi wyszedłeś, drwiła sobie z niego. *Teat.* 29, 30, **wie du nur hinter der Thüre warſt, zur Thüre hinaus warſt.** W oczy pochlebſtwem wabicie, Za oczy łżycie, szydzicie. *Zab.* 11, 105, **hinter den Augen, hinter dem Rücken, hinterrücks.** Wszyſtkę tę apoſtolſką naukę za się zarzuciwszy, nogami podeptali. *Smotr. Lam.* 14, w tył, *Rs.* вспять, w zad, (cf. nazad), **hinter ſich**; cf. zasię, zaś). Pierścionek wpuścił był za bót. *Warg. Radz.* 349, w bót, **hinter den Stiefel hinein, in den Stiefel hinein.** *Praecedentibus* za *aliis praepositionibus.* Z gośćmi się był umówił, iż po za ogród zaieżdżali, a ztamtąd wchodzili do sali. *Kras. Podſt.* 2, 239, tylną bramą, **ſie fuhren hinter dem Garten vor, bey der Hinterthüre.** Z przyiaciołmi swemi przeſtaiesz w oczy pięknie, a szydzisz z nich po za oczy. *Teat.* 25, 36, w tyle ich, w nieprzytomności ich). Może ie z za kołnierza wydobywszy, na papier pokładał. *Teat.* 29 *c*, 70, **hinter dem Kragen heraus, hervor.** Wyięła potym z za gorsetu portret. *Niemc. Kr.* 4, 115. Wszakże to z za klauzury panienki wykradaią. *Teat.* 21 *b*, 61, *Genitiuus hic regitur a prima praepositione* z). Niemcy z za Renu przyszli. *Warg. Cez.* 151. Niech zaſtępuie mu uciec z po za drzewa. *Jabł. Tel.* 288, *obserues tres praepositiones:* z, po, za). – *Excedendo limites, fines, modum*, **drüber weg, über.** Za kolana woda, nad kolana, *superans genua. Cn. Th.* 1354. Za kolana we krwi brodzą. *Kmit. Spit.* C 4, po nad kolana). Śrzodkiem każda cnota iść powinna, ſkoro bowiem za granicę swéy drogi wyboczy, zaraz przeſtanie być cnotą. *Mon.* 67, 50. Już sobie aż nadto pozwalamy, daleko za granicę wolność naszę rozciągaiąc. *ib.* 73, 392. Zabiiam koniowi za żywe. *Cn. Th.* 1358, głębiéy rogu aż w żyły, w ciało, **über den Huf hinaus, bis ins Fleiſch, vernageln**; *fig.* zabiiam komu za żywe. *Cn. Th.* 1358, trafię mu w sedno, doſkwieram, dokuczam). – Za, = nadto, zanadto, = zbyt, *Sla.* ſalvim, (ze wszem); **zu ſehr, zu, zu viel, zu ſtark u. ſ. w.** Przyiemna ieſt i piękna, ale za blada trochę. *Teat.* 1 *c*, 23. W gwałtownych czasach bywa zapał za daleko posunięty. *N Pam.* 3, 327. Za daleko ten idzie, kto idzie żartami. *Zabł. Amf.* 52, zapędza się, zabrnie). Nikt nie miał za wiele, nikt za mało, bo się zgodnie wszyſtkiém dzielili. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 77. Byłoby za rano dzień piérwszego poznania, zrobić dniem wesela. *Teat.* 43 *b*, 59. Zdało się im to z początku za dziwno, przyzwyczaili się pomału. *Kras. Pod.* 2, 57. *Cum Comparatiuo, et Superlatiuo.* Galateo, słodszaś mi nad ziołka Hybłowe, Za łabędzia pięknieysza i kwiaty bluszczowe. *Nag. W.* 512. Chociaż wszyscy ludzie do iednego gatunku należą, przecięż iedni za drugich są szpetnieysi. *Wyrw. G.* 175, nad drugich szpetnieysi, od drugich szpetnieysi, **häßlicher als die andern.** Borandyanie twarz maią daleko czarnieyszą za Lapponczyków. *Wyrw. Geogr.* 175. W oſtatni grzech, za wszyſtkie nayſtraszliwszy i naycięższy, Bóg upaść mu nie dał. *Skarg. Zyw.* 108 *b*, **unter allen, vor allen die ſchrecklichſte, ſchwerſte Sünde.** O smutku, o żalu! któż za mnie nieszczęśliwszy? *Teat.* 42 *d*, 4. A któż bieglеyszym ieſt za tego, który ze szkoły pod czas naycięższéy woyny do oycowſkiego obozu się udał? *Siem. Cyc.* 222. Abalmanzor otrzymuie godność, wyższą za tę, którą mnie obdarzyłeś. *Zab.* 2, 49. Albo to syn WcPana lepszy za mego? *Boh. Kom.* 1, 265. – Za katy, za djabły, = gorzéy niż, celuiąc ich, (cf. ze katy); **noch ärger als der Henker, der T., ganz verteufelt, verhenkert, henkeriſch.** Za katy twe mniemanie ieſt błędne. *Teat.* 30 *d*, 7, kaducznie). Potrafię ia iemu usłużyć, bo ieſtem za katy serca śmiałego. *Boh. Kom.* 2, 418. Uderzenia w głowę, są za djabły niebezpieczne. *ib.* 30 *c*, 91, djabelnie). *Concludendi matrimonii, coniugii:* iść za kogo, iść za mąż, wydać za kogo, wydać za mąż, wyraić za kogo, (o niewiaſtach; o mężczyznach: żenić się, pożenić kogo; cf. być za kim, ona ieſt za kasztelanem, *qu. v. infra*); **einen Mann nehmen, heirathen (vom Frauenzimmer), eine Tochter, ein Frauenzimmer verheirathen, an den Mann bringen, (unter die Haube bringen).** Iść za mąż, ſtan odmienić. *Teat.* 2 *b*, 4. Ludwisia za mąż idzie, a z Eraſtem co będzie? *Teat.* 7 *d*, 6 *Czart.* Zofiio, tyżeś to za mąż poszła! *Zab.* 14, 349. Widział uchybione swe ſkutki przez za mąż póyście królowéy. *Niemc. Kr.* 2, 43, **durch die Heirath, Verheirathung der Königinn.** Właśnie też ona za ciebie póydzie; piękny mi specyał. *Teat.* 15, 24. Za mąż chcę iść, *nupturio. Cn. Th.* 1354. Grzeczny z niego chłopiec, i coż? chcesz iść za niego? *Teat.* 17 *b*, 8, chcesz go mieć za męża, **willſt du ihn heirathen, willſt du ihn haben, willſt du ihn?** *Omiſſo verbo* iść, n. p. Prosił Bogdan o królewnę, ale ona nie chciała zań. *Biel.* 449, za niego *scilic.* iść, *Crn.* ſajn, **ſie wollte ihn nicht.** Za kogo chcesz Anusiu? pyta ociec. Ow się Naybardziéy mi podobał, co ma czarny wąsik; Dobrze dam cię za niego, kiedyć się podobał. *Opal. Sat.* 36. Myślę ią wydać za mąż, wszak z niéy dziewczyna właśnie na wydaniu. *Teat.* 23, 71. Za niego chętnie mą córkę wydam. *Boh. Kom.* 4, 118, chętnie mu ią dam za żonę). Cztery rzeczy koniecznie ma mieć w sobie panna, Żeby była wſtydliwa, ſkromna i sudanna, Przytym, żeby wszelakiéy przeſtrzegała cnoty, Tak się za mąż wyrai, maiąc te przymioty. *Mon.* 76, 280 cf. wyswatać się, wyswatać). Przymusza ią za mąż, przeciw iéy życzeniu. *Teat.* 43 *c*, 117 *Wyb.*, *ſcil.*, iść). Wypycha sieſtrzenicę za niego, a za mnie się sama wydaie. *Teat.* 32 *b*, 5. *Jronice* o mężczyznach: n. p. Żony mężów z więzienia wypuściły, same na ich mieyscu zoſtały; godne były te białegłowy, aby mężowie szli za nie i służyli im. *Warg. Wal.* 157, cf. pod pantoflem być; cf. kądziel prząść, cf. w spodnicy chodzić). – *Impingendi, inuncandi, capiendi:* Naczynia za ucha na kołku powieszone. *Staſ. Num.* 2, 91, **am Ohre aufgehenkt.** Wilka, liszkę za głowę, zaiąca za ſkoki zadnie wtroczyć. *Chmiel.* 1, 80, **an den Hinterläuften anſchnüren.** Za nogi wiszę, *per pedes. Cn. Th.* 1354. Za nogi kogo wlec, ciągnąć. *Cn. Th* 1354. Ciągnę kogo za co. *ib.* 76. Włóczę albo wlokę kogo za nogi, za rękę. *Cn. Th.* 1272.

Wiara chrześciiańſka ludzi do dobrych uczynków iak za rękę prowadzi. *Klok. Tur.* 122, führt ſie gleichſam bey der Hand, an der Hand dazu hin. Za nos kogo wodzić, szydzić z niego. *Cn. Th.* 1354, einen bey der Naſe herumführen. Głupcze, czemu się daiesz za nos wodzić, i przeſtaiesz z tą łotrynią obrzydliwą? *Lib. Sen.* 12. Za kaletę wodzić. *Cn. Th.* 1354, oszukiwać w pieniądzach. *ib.* 1277. einen am Beutel ziehen, ihm den Beutel fegen, *ob.* ſkubać kogo). Porwać za szyię, szarpać, dusić. *Cn. Th.* 76, einen an den Hals, an den Kopf bekommen, faſſen. Za ogon uiąć, za ogon trzymać, *tr.*, = słabo. *Cn. Th.* 1354 *et* 1023. Wolę się za głowę, niż za ogon iąć. *Stryik.* 489. Trudno uiąć za ogon, gdy się umknie głowa. *Paszk. Dz.* 47. Nie ciągniy psa za ogon, bo cię ukąsi. *Jabl. Ez.* 89. Dwie sroki za ieden ogon złapać, *ob.* sroka, *ob.* ieden). On pies, co się idąc do ciebie łasi, gdy się nie obaczysz, alić on za nogę cap! *Rey Zw.* 83. Za wymówieniem od komenderuiącego: *za drągi*! wszyscy puszkarze schylaią się, biorą drągi, i podnoszą ie razem. *Jak. Art.* 1, 409. Przywidzialſki bierze się za czapkę, ale iéy nie zdeymuie. *Teat.* 35, 64, er greift (ſich) an die Mütze, nimmt ſie aber nicht ab. Za pasy chodzić, za łby, za włosy. *Cn. Th.* 1354, *ob.* pas, *ob.* chodzić). *Defensionis, auxilii*, für, zur Erhaltung, Rettung, zum Beſten. Nie było większéy pobudki do męſtwa, ieno kiedy hetman zawołał na żołnierze swoie, iż za oyczyznę woyna. *Star. Ryc.* 56, dla oyczyzny, za obronę iéy). My za oyczyznę, za wolność, za życia nasze walczymy. *Zab.* 13, 300. *Emolumenti, utilitatis, commodi*, für, zum Nutzen, zum Heile, zum Beſten. Za cię Boga prosić będziemy. *Sk. Zyw.* 2, 38. Bóg chrześciianina wysłucha, nie tylko kiedy się sam za siebie, ale też kiedy i za kogo innego modli; bo modlić się samemu za siebie, ieſt rzecz przyrodzona, ale za drugiego się modlić, z łaſki Bożéy mamy. *Kucz. Kat.* 3, 292. Częściéy się modliwał za żywych, niż za umarłych. *Birk. Dom.* 151, cf. za niemi się modlił. *Falib. Diſ.* S2; *ob.* pod *Inſtrumental*). Za zdrowie czyie pić, *prze zdrowie. *Cn. Th.* 1355 *et* 831, życząc zdrowia, jemandes Geſundheit trinken. Piię *prze zdrowie, albo przez zdrowie, albo za zdrowie czyie. *Cn. Th.* 696; cf. na zdrowie, kichaiącemu). Dziś wypić ieden kieliszek za gospodarſkie zdrowie, a drugi na podziękowanie tak wielkiéy łaſki, to iuż dosyć, a o nieuſtaiącéy, iak przedtym, ani iuż pomyślić można. *Mon.* 71, 514, ein Spitzglas auf die Geſundheit der Gaſtgebenden. Wlewa on do kieliszyſka całą butelkę, i przepiia do mnie za zdrowie gospodarſkie. *Mon.* 68, 84. – *Cauſsae*: za, = dla, z przyczyny, wegen. Kto się za ubóſtwo wſtyda, źle czynić musi się nie wſtydać, drudzy się i swéy kondycyi i powołania wſtydaią. *Lek. A* 2. Nie lękay się, ani się nie wſtyday za upadek swóy. *Rey Pſ. L l l* 5. *Cro.* zá, za tó, *Crn.* ſazhésvolo; *propter.*) – *Locum tenentis*: Obrany ieſt zgodnie od wszyſtkich za paſterza naywyższego kościoła. *Sk. Zyw.* 224, na paſterza, erwählt zum Hohenprieſter. Prosił, aby iego przyiaźnią nie gardziła, a za małżonkę iemu być chciała. *Sk. Zyw.* 47, żeby małżonką iego być chciała, żeby zań iść chciała, ſie möchte ſeine Gemahlinn werden wollen. *Relationis reciprocae*: Będę im za Boga, a ci będą mi za lud. *Budn. Hebr.* 8, 10, będę bogiem ich, a oni będą ludem moim. *Bibl. Gd.*, ich werde ihr Gott ſeyn, und ſie werden mein Volk ſeyn. Luth.) Ja mu będę za oyca, a on mi będzie za syna. *Leop.* 2 *Reg.* 7, 13, *Bibl. Gd.*, *Sk. Zyw.* 2, 38. Racz mi być Panie za Boga obrońcę mego. *Wrob.* 163 *eſto mihi in Deum protectorem*). Umieraiąc polecił syna bratu swoiemu, prosząc go pilnie, żeby mu był za oyca. *Sk. Zyw.* 304. Jezus uyźrzawszy matkę i ucznia, którego miłował, tuż ſtoiącego przy krzyżu, rzekł matce swoiéy: niewiaſto, oto syn twóy; potym uczniowi: oto matka twoia; od téy godziny wziął ią zwolennik za swoię matkę. *Leop. Joan.* 19, 27, wziął ią do siebie. *Bibl. Gd.*, iako swoię matkę ią traktował). Obiecał mu, że wszędzie dokądkolwiek póydzie, będzie mu za towarzysza. *Zał. hſt. T.* 48, towarzyszyć mu będzie, iako towarzysz nie opuści). Niech mię sobie ma za niewolnika, albo za własnego, *me ſibi habeto, et ego me illi mancupio dabo. Cn. Th.* 387. Życzę mieć ią sobie za żonę. *Teat.* 21, 6, ich wünſche ſie mir zur Frau zu haben. Za iednego z kim żyć, = iedna dusza w dwóch ciałach, iak naypoufaléy, w nayściśleyszéy zażyłości, mit einem ein Herz und eine Seele ſeyn. Jakiego kto sobie przyiaciela obrał, z kim za iednego żyie, taki i sam być musi. *Pilch. Sen. Gn.* 294; *idem*: *Gorn. Dw.* 117. Za panie bracie; *ob.* Brat). *Aeſtum*: Alexandra filozofa Krassus tak ukochał, że go w radach gabinetowych miał prawie iak za brata. *Mon.* 70, 281, w trudach woiennych miał go iak za pomocnika, a w naukach iak za miſtrza. *ib.* 70, 282, er hatte an ihm gleichſam einen Gehülfen, einen Lehrmeiſter. Nie tak ią za pannę służącą maią, iak za przyiaciołkę. *Teat.* 10 c, 36, uważaią, traktuią ią iak przyiaciołkę, ſie betrachten, behandeln ſie wie eine Freundinn. Mieć kogo za co, = poczytywać go za co, einen wofür halten, achten, anſehen. Jeśliż będzie Bóg zemną, i ſtrzedz mię będzie na téy drodze, a wrócę się w pokoiu do domu oyca mego, tedy będzie mi Pan za Boga. *Bibl. Gd. Gen.* 28, 21, *Leop. ib.*, będę go miał za Boga). Wszyscy mieli Jana za prawego proroka. *Cn. Th.* 385. Mam go za mądrego, za przyiaciela, za umarłego. *Cn. Th.* 384, rozumiem go być nim). Miałem cię za umarłego, *eras mihi mortuus. Cn. Th.* 386, ich hielt dich für todt. Za umarłego, za zabitego wzięty. *Cn. Th.* 1355, *ob.* brać, wziąć). Za błazna mieć. *Cn. Th.* 385, iak błazna traktować, einen für einen Narren halten, zum Narren halten, zum Beſten haben. Mam go za pysznego, łakomego, uczonego. *Cn. Th.* 385. Mam kogo zacz, ważę sobie kogo. *Cn. Th.* 585. Maią mię zacz, mam u nich mieysce, powagę, zachowanie. *ib.* 386. Ma się za tego, owego, za takiego. *Cn. Th.* 386, udaie się za kogo, za co, czyni się czym, pokazuie po sobie, zmyśla. *ib.* 1179. Mam to za cud, za dobrodzieyſtwo, za krzywdę, za zyſk; poczytuię to za despekt. *Cn. Th.* 386. Za dziw to miano. *ib.* 1353. Za wygraną mam. *ib.*, za ſtraconą mam. *ib.* Za iedno mam to wszyſtko. *ib.* 1354. Za wielką rzecz. *ib.* 1355, ważę to sobie. *ib.* 384, ich halte das für was Großes. Mam to za fraszkę, gardzę. *Cn. Th.* 386, ſtoi to u mnie za fraszkę, za szyszkę). Wszyſtko to za wielkie pośmiewiſko u niego. *Rey Pſ. A a a* 6. U niego są za pośmiech a za żart te wszyſtkie wymysły świata tego. *ib.*, za chychy). Za nic sobie ważę, = gardzę. *Cn. Th.* 1354.

Za nic są w oczach tam nieprzyiaciele, Gdzie sam w obozie rządca kraiu bawi. *Kras. W. Ch.* 13. Kochamy, czego prawa bronią; za nic co się godzi. *Bardz. Tr.* 453, za nic nie mamy, nie szacuiemy, nie poważamy). Mam za to, mniemam, trzymam, rozumiem, zda mi się. *Cn. Th.* 386, *et* 420; ich halte dafür, erachte, meyne. Acz te rzeczy, któreś do czynienia naznaczył, są ważne, ale przecię tak za to miéy, iż gdzie pan sam przytomny, wszyſtko lepiéy się odbywa. *Gorn. Dw.* 384, tak rozumiéy, bądź przekonanym). Za pewną biorę, kładę za pewną. *Cn. Th.* 1354 *et* 278, ich nehme als gewiß an, für gewiß an). Mam to za pewną, = wiem pewnie. *ib.* 384, ich habe das als eine gewisse Sache, weiß es für gewiß. Za złe mam co, markotno mi. *Cn. Th.* 1355, ich nehme etwas übel. Za złe komu mam, nie kontentem z kogo, nie miło mi nań. *Cn. Th.* 1355, ich bin wegen etwas auf jemanden ungehalten. Za dobre mieć komu co, za dobre przyiąć, *ratum habere*; za dobre mienie *ratihabitio. Cn. Th.* 1353 *et* 386, approbować, genehmigen, genehm halten. – Była za podeyrzaną iéy cnota u ludzi. *Sk. Zyw.* 175 *b*, miano ią za podeyrzaną, sie galt für verdächtig. *Valoris*: Bogowie wasi za nic nie są, bo sami sobie pomódz nie mogą. *Sk. Zyw.* 48. Kiedy nieszczęście wyydzie ze swych granic, J sztuka za nic. *Zab.* 13, 139. Bankiety z roſkoszami, wesela i gody, Muzyka ſkoczna, tańce i wszyſtkie wygody, Za nic u mnie. *Kul. Her.* 211. Za nic praca i pot czoła, Byle tylko myśl wesoła. *Kniaź. P.* 3, 192. Stoi to za to. *Cn. Th.* 400, równéy wagi, wartości; *aequivalens*). Mam za swe; ma za swe. *Cn. Th.* 386, nagroda zasłużona). Uściſkam cię też za wszyſtkie czasy. *Teat.* 15, 13, wetuiąc wszyſtek czas nie widzenia się). Za trzech zrobi, za dziesięciu zje. *Cn. Th.* 1355, tyle co, tyle ile). *Proportionis*: Za iednego mądrego ſto głupich na świecie. *Kras. W.* 51, rachuiąc na iednego przypada ſto; für einen Gescheuten zählt man in der Welt hundert Thoren, auf einem G. kommen hundert Th. Złoto za iednego szczęśliwego dziesięciu nieszczęśliwych czyni. *Kras. Doś.* 215. *Commutationis*: za, miaſto, zamiaſt, *Vd.* sa tu, na meſtu, für, statt. Omyłka się ſtała, bierzemy iedno za drugie. *Teat.* 10 *b*, 74, eins für das andere nehmen. Wszyſtkie rzeczy były tam zmyślone, białe za czarne udał, żółte za czerwone. *PKchn. Orl.* 1, 89. *Vices alterius gerendo*: zaſtępuiąc drugiego, za niego, zamiaſt niego, für jemanden, statt jemandes, an jemandes Statt, an jemandes Stelle, ihn vertretend. Nie będą zabici oycowie za syny, ani synowie za oyce, ale każdy sam za swóy grzech umrze. *Leop. Deut.* 24, 16. Nie ma nikt ni za kogo cierpieć, tylko każdy sam za się; każdy sam za swóy wyſtępek karan być ma. *Stat. Lit.* 20. Wiem ia, co ſtatut opiewa: oyciec za syna, brat za brata odpowiadać nie powinni. *Teat.* 13 *c*, *B.* Pismo Św. mówi, iż Chryſtus umarł za nas; utrzymuią, iż to słówko za nas, nie miało znaczyć miaſto nas, ale dla nas; lecz to nie może być pozwolono; abowiem za nas, ieſt miaſto nas. *Salin.* 4, 229. Ten za kogo umiera, który go przez śmierć swoię żywego zachowuie. *Smalc.* 79. Gdy niedołężnego w szranki wyzową, tedy to może zań (za niego) uczynić każdy, który się tego będzie chciał imieniem iego podiąć. *Szczerb. Sax.* 3. Za kogo co czynić, cierpieć, zapłacić, miaſto kogo. *Cn. Th.* 1354 *et* 400. Za cię będę robił *Cn. Th.* 1353. Za się każdy, z osobna. *Cn. Th.* 1355. *Quo titulo*: za dzień robić komu. *Cn. Th.* 1353, odrabiać dzień pańszczyzny, den Frohntag abarbeiten. Posłał mu za upominek iaſtrzębia. *Sk. Dz.* 712, upominkiem, w upominku, darowizną, za dar; zum Andenken, zum Geschenk. Za karanie komu co naznaczyć, rozkazać, = ſkarać kogo na czym za co, penować; za pokutę co przyiąć, czynić, d. ć komu; n. p. otłukuią więźniowie za pokutę, miaſto inszego karania. *Cn. Th.* 1354, zur Strafe, als Strafe. Obiecuiemy za siebie i za potomki nasze, wszyſtkie powiaty téy ziemi nienaruszenie zachować. *Vol. Leg.* 2, 761, imieniem naszym i naszych potomków, für uns und unsre Nachkommen, in unserem und ihrem Namen. Paweł wierszów nakupił i za swoie czyta, Bo coś kupił, właścizną mieć to przyzwoita. *Min. ryt.* 3, 85, iako swoie iakoby własnéy swoiéy pracy). *Emendo*, *vendendo*, *permutando etc.* W trzynaſtym wieku kupiono wieś Rogoźnie za dwa woły, za sześć łokci brunatnego sukna, i za kilka ſkórek lisich; wieś Czyrzyc za ſto grzywien srebra; wieś Krzyszkowice za dwadzieścia grzywien srebra i za dwie suknie. *Nies.* 1, 169. Powiedz mi, ieśliście tylko za to rolą przedali? *Leop. Act.* 5, 8, ieśliście za tyle tę rolą przedali? *Bibl. Gd.*) Za tyle, za to, *tanti. Cn. Th.* 1355. Za tyleż *tantidem. ib.* Za co to? *quanti? ib.* 1353. Alboż to za to doſtałeś? *Rſp.* iużci nie za co. *Teat.* 21, 102. Za przewóz dać, od przewozu zapłacić; Moſtowe dać; Dałbym wszyſtko za to. *Cn. Th.* 1353. Przedawszy za co za to, wszyſtkom rozproszyła. *PKchn. Orl.* 1, 243, za byle co, za bezcen, na półdarmo, für den ersten besten Preis. Za co za to, za cokolwiek dać pieniądze. *Cn. Th.* 1353, za byle fraszkę, für das erste das beste. Ezau prawo pierworodne za potrawkę, iak dziecię iakie głupie za iabłko wieś przedał. *Sk. Zyw.* 244 *b*. Za swoie, za twoie, z twego, z swego day, za swoie kup, buduy. *Cn. Th.* 1352. Za gotowe (*ſc.* pieniądze), *numerato. Cn. Th.* 1353. Piękne za nadobne; to za to. *Zegl. Ad.* 193, czapka za biret, darmo nic, Wurst wider Wurst. Żywot za żywot, oko za oko, ząb za ząb, ręka za rękę, noga za nogę. *Leop. Deut.* 1, 21 *poena talionis*, *ius talionis*). Za głowę pieniądze albo karanie, *pretium pro capite. Cn. Th.* 1353, cf. główszczyzna). -- §. Co za, co-za; = iaki, iaka, iakie, was für ein, was für eine, etc., *interrogationis directae et indirectae*. Co to za ieden? *Teat.* 54 *c*, *dij*, co za iaki, kto to)? Cóż to za ieden ieſt, ten Jegomość? *ib.* 53 *b*, 56. Począł się ten pilnie badać, coby za urząd iego był, co za imię i profeſſya? *Birk. Dom.* 28. Cóż wy to tam za kota mi niesiecie? kumie! *Rſp.* zwyczaynie, waszego maćka. *Teat.* 14 *d*, 56. Wiedzieć chcemy, co za poſtać koni była, co za wozu. *Uſtrz. Troi.* 38. Byłem ciekawy słyszeć, coby ich za rozmowa była. *Mon.* 73, 273. Chciał wiedzieć, •iakieby ich było w téy mierze *za zdanie. *AKchn. W.* 62, co za zdanie, albo: iakie zdanie). Co za służba boża była w Grecyi, aż to za ſtrachem a wſtydem człowiek musi czytać. *Biel. Sw.* 16. *Exclamando*, *admirando*: Co za mina, uroda, co za wdzięk ſkromności, co za wielkość przymiotów w nim! *Jabł. Tel.* 83, was für eine, welch eine! Cóż to byli tam za mężowie, którzy polegli! u wszyſtkich razy w pier-

siach. *Fal. Fl.* 41. Coż to za nieoszacowany ten Raynal! *Kras. Pod.* 2, 216. Com ia za proſtak, próżno głowę sobie trudzę. *Falib. diſk. R* 2. Co to za uparty! on widzę nie wierzy, aż zobaczy. *Teat.* 27 *b*, 90. Co za niegodziwy, co za przeklęty, co za niecny chłopiec! *Teat.* 24 *c*, 32. Patrzay go, co to za bezczelność! *ib.* 25, 119. Co to za kłopot, co za bieda nieuſtanna, Tutay ciągną rodzice, tu kocha się panna. *Niemc. P. P.* 51. Co to za czasy, teraz wszyscy tylko pieniędzy patrzą. *Teat.* 15, 23. — — III. Za, *cum casu Inſtrumentali*: - *temporis praeteriti effectus, consequens*: nach Verlauf, nach der Zeit, nach. Ludzie z przodku gorąco pochwycą rzecz dobrą, ale za czasem dalszym częſto przechodzą do oziębłości. *Gil. Pſt.* 53, in der Folge der Zeit. Za czasem, *temporis progreſſu. Cn. Th.* 1353. Za laty, *progrediente aetate. Cn. Th.* 1354, in der Folge der Jahre, mit den Jahren, nach Jahren. Tullus Hoſtyliusz za Numą Pompiliuszem naſtał. *Fal. Fl.* 6, po nim naſtępuiąc, naſtępnie po nim, auf ihn folgend, nach ihm kam er zur Regierung. Za kim mówię, po kim mówię, *poſterior dico. Cn. Th.* 1354 *et* 718, po ſkończonym iego mówieniu, ich ſpreche nach einem, nachdem er geendigt hat; *alias significationes phrasis* za kim mówię *infra habebis*). Za nim, zanim, = tak długo aż, póki nie, ſo lange als nicht, nicht eher als bis, *e. gr.* Za nim innego doſtanę, będę go cierpiała. *Teat.* 17, 47, za czém, niż, zaczém, zaczém niż. *Sequendo praeeuntem*: pośledź, nach, hinten nach, nachfolgend, hinter einem her. Za kim idący, lecący, płynący. *Cn. Th.* 1354. Wszyscy za wodzem idąc, z gościńca zſtępuią. *Groch. W. A* 2. Jmaycie tarcze, za mną moie dzieci! *Kraſ. Oſſ. D* 4 *b*, mir nach! Hetmańſka *dziéwka, gdy iéy oyca zabito, krzyknęła na ludzi którzy iuż byli poczęli uciekać: za mną, kto cnotę miłuie; ſkoczyła na mury, za nią wszyscy, iako wodą linął. *Rey Zw.* 86. Za mną, mili rycerze, za mną, równie z wami Bić się będę, równie się podzielim łupami. *Zab.* 8, 353 *Koſſ.* (*Bs.* samnom *mecum*, zemną). Rzymianie! kto miłuie oyczyznę, za mną! *Warg. Wal.* 79. - Ludzie szli za i przed trumną. *Gaz. Nar.* 2, 18; ſie gingen hinter und vor dem Sarge. Włóczę nogi za sobą. *Cn. Th.* 1272, die Füße hinter ſich her ſchleppen, cf. włogawy). Noga za nogą, = powoli, wlekąc się). *Obediendo*: Gdzie głowa chodzi za nogami, a nie nogi za głową, rząd tam płochy być musi. *Smotr. Ap.* 47, podległy powinien słuchać zwierzchnika, die Füße müßen dem Kopfe folgen; Untergebne dem Vorgeſetzten. Iść za radą czyią, za iego zdaniem. *Cn. Th.* 1354. słuchać rady czyiéy, jemandes Rathe folgen, ſeinen Rath befolgen. Po kim albo za kim co mówić, mowę drugiego powtarzać, *praeeuntis mihi verba excipio. Cn. Th.* 718, dem Vorſagenden nachſprechen. Xiądz głośno powinien mówić, a drudzy po cichu za nim. *Star. Dw.* 59, er ſpricht laut vor, und ſie ſollen ihm ſtille nachſprechen. Mów za mną każde słowo, które ci powiem. *Teat.* 10 *b*, 32, ſprich mir jedes Wort nach, das ich dir vorſage. Jak dzieci za panią matką pacierz, powiem za Asmodym ciekawą tę hiſtoryykę. *Oſſ. Str.* 1. Nic nie umie, chyba za panią matką pacierz zmówić. *Mon.* 71, 107, umie pacierz z mamką. *Cn. Ad.* 1372, nie bez pomocy). Pan synek pacierz za panem oycem powtarza. *Teat.* 28, 58, odgłos oycowſki, własnego zdania nie ma, ein Nachbeter. - *Directionis in persequendo*: Za samemi rozrywkami, iak dziecię za motylem uganiaią się. *Teat.* 19 *c*, 21, den Zerſtreuungen, wie Kinder den Schmetterlingen nachjagen. Za miodem lecą muchy, za ścierwem biegą wilcy, a za ziarnem wloką się mrówki. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 248. *Conniuendo*: Puścić okręt za falą nie wadzi. *Bardz. Tr.* 247, ulegać, uſtępować, der Fluth folgen, ihr nachgeben. Żagle za wiatrem się wzdymaią. *Bardz. Tr.* 244 *oppos.* przeciw). *Deſiderando*: Białegłowy owdowiałe popłakiwały za mężami swymi. *Tward. Wł* 259, tęſkniąc po nich, za nimi, ſie weinten ihren Männern nach, beweinten den Verluſt ihrer Männer. *Fauendo, auxiliando*: für jemanden, zu ſeinem Beſten, zu ſeinen Vortheil, zu ſeinen Gunſten, ihm günſtig. Za kim mówię, z iego ſtrony. *Cn. Th.* 1354. Za mną to, mnie służy, pomaga. *Cn. Th.* 1354. Jeſtem za tym, trzymam się tego, sprzyiam temu, utrzymuię to, ich bin dafür, halte es damit. W obliczu całéy publiczności zeznaię, iż ieſtem za tą konſtytucyą. *Gaz. Nar.* 1, 155 *b*, *Stan. Aug.* Jednak się nieprzyiaciel na swéy dumie sparzy, Bo kiedy Pan Bóg za kim, ktoż przeciwny będzie? *Paszk. Dz.* 56. Za kim Bóg, za tym ludzie; acz téż czasem to bywa: za kim ludzie, za tym Bóg. *Biel.* 674, *vox populi, vox Dei*). Wszyscy są za mną, dziś zapewne ſkończy się całe umartwienie moie. *Teat.* 53, 6, sprzyiaią mi, życzą mi dobrze, życzliwi mi są). *Consequendo, insequendo, sequelae*; Pospolicie to iedno za drugim chodzi, za zbytki łakomſtwo, za łakomſtwem a bogactwem pycha, za pychą wzgardzenie a zwada, *więc ubóſtwo, tuż zasię znowu spomógłszy się zbytki, a za zbytki znowu łakomſtwo. *Rey Zw.* 68 *b*, cf. koley, koleyno). Dziś się ślub bierze i małżeńſtwo się dopełnia, iedno idzie za drugim. *Teat.* 20 *b*, 40, wypada iedno z drugiego). *Effectus consequentis*; = w ſkutku, in Folge, zu Folge, als Folge. Szacunek osób póydzie teraz znowu za pożytkiem, a nagroda za cnotą i pracą. *Nar. hiſt.* 2, 339. Litwini piérwéy niewolnicy Ruscy, panom swoim za porządną sprawą swoią, i przeważną a zgodliwą dzielnością panowali. *Stryik* 228, w ſkutku tego, przez to). Za sprawą czyią. *Cn. Th.* 1355. Póki ieszcze on Neſtor i Scypio z Zamościa trwa, póty ieszcze bezpieczni ſtoimy za iego radą i męſtwem. *Petr. Pol.* 165. Za radą czyią, za zdaniem. *Cn. Th.* 1354. Za dozwoleniem twoiém, za rozkazaniem. *ib.* 1353. Za pogodą, za powodem, *occaſione data, fortuna oblata. ib.* 1354. Za łaſką, z odpuszczeniem, uczciwie mówiąc, ale mi odpuść, bez naruszenia. *Cn. Th.* 1354, *ib.* 1351, mit Erlaubniß zu ſagen. Mądrość za doświadczeniem a z laty przychodzi. *PKchn. Jer.* 37. *Logicae consecutionis*: to za tym nie idzie, to z tego nie wypada, nie wywięzuie się, das folgt nicht daraus. Za tym, a za tym, za czém, zaczém; więc; *consequenter*, folglich; *Vd.* satu, taku, poſlednu, nahajozhnu, tai; *Rs.* слѣдуя, слѣдсшвашельно, слѣдсшвенно. *Adnectendo*: Zalotnicy piérwéy się pytaią, co ociec za *dziewką da, niżeli o cnotę. *Petr. Ek.* 72, co z nią da, iaki posag ma naſtąpić, was er der Tochter mit giebt, was für eine Mitgift erfolgt. *Coniugii, matrimonii*: być za kim, o kobietach, n. p. Ona ieſt za Panem Staroścjiž, ieſt iego żoną, poszła za niego, ſie iſt an den und den verheirathet. Masz W. K. Mość

pomocniki z tego powinowactwa z ftrony Królowéy Jey Mość Bony, którą Wasza Królewfka Mość za sobą mieć racżysz. *Jan. Oksz. Q 4 b*, za małżonkę, die Ew. K. Majestät zur Gemahlinn zu haben geruhen. Franciszek chciał mieć za synem swoim szlachciankę Florentfką. *Gorn. Dz.* 27, za małżonkę syna swego, er wollte zur Gemahlinn für seinen Sohn eine Adlige aus Florenz. – *Difficultatis superandae*; mit, mit Noth, Schwierigkeit. Ten młodzieniec za ciężkością się do ludzi uda, a ieśliby między niemi był, tedy zawsze woła: mile doma, u dworu dwornie a doma wybornie; ku domowi mu myśl przychodzi. *Glicz. Wych. K 6 b.* Za niewolą, po niewoli, pomimowolnie, z musu. *Cn. Th.* 1354 *et* 771. Co za służba boża była w Grecyi, aż to za ftrachem a wftydem człowiek musi czytać. *Biel. Sw.* 16, przezwyciężaiąc ftrach i wftyd, cf. ze ftrachem, ze wftydem). – §. Za *quietis in loco auerso, abscondito*; (*motus ad locum auersum desiderat* za *cum Accusatiuo*, poiechał za rzékę, *qu. v. supra*); hinter, auf die Frage wo? wo gelegen? Za górą, za rzéką, za morzem, z z onę ftronę rzéki, góry ieft, leży za rzéką, za górą; za wsią, z onę ftronę wsi. *Cn. Th.* 1351, *Ec.* обонпóлъ. Hibernianie są bezpieczni za błoty, za ieziory i za lasami. *Botr.* 2, 87. Za piecem siedzieć, abo fkryć się za piec. *Cn. Th.* 1354 *et* 1355. Za oponą, za obiciem ftoię. *Cn. Th.* 1354. Za oknem, za ścianą słuchał; za szkołą się uczył. *Cn. Ad.* 1299. Za fkórą. *Cn. Th.* 1355. Pospólftwo biedne, by za fkórą albo pod sercem wziąć, z wielkim fkwierkiem swym fkładać się a dawać musi. *Kosz. Lor.* 127, z pod fkóry). Za uchem, *ob.* ucho. W domu srogi, za domem łafkawy. *Pilch. Sen. Gn.* 304, außer dem Hause. Kiedy się to w iego domu ftało, wieczerzał za dworem u pewnego xiędza. *Stebel.* 109, nie u siebie, w gościnie, er speiste außer dem Hause, Oeftert. er speiste aus. Emigranci dziś iuż nie są więcéy w ftanie bawienia za oyczyzną. *Gaz. Nar.* 1, 35, za swoim kraiem, za granicą, außer dem Vaterlande, auswärts, im Auslande. Rozumieią, że za ich powiatem abo ziemią, świat defkami ieft zabity. *Teat.* 19 *c*, 50; daß hinter ihrer Provinz die Welt mit Bretern vernagelt sey. Za pasem co mieć, *proprio sensu, in procinctu*, na widoku, przed sobą, blifko, przed oczami; *tr.* pobliżu, tuż, w gębie. *Cn. Th.* 1354 *et* 35, etwas hinter dem Gurte stecken haben; cf. na doręczu, vorräthig haben, cf. zapas), – Wychodzi drzwiami, które ma za swoim kluczem. *Teat.* 33, 41, pod swoim kluczem, pod swoim zamknięciem, unter seinem Verschluß. – IV. za, za-ż, *coniunctio*, = aza. *Cn. Th.* 1355, zaby, azaby, izaliby, *Possibil. dubiae*, (*ob.* zaś), vielleicht, etwa. Złorzecz ludowi temu, zabym go iako mógł porazić. *W Num.* 22, 6, owa snadź go będę mógł porazić. *Bibl. Gd.*) Biada tobie, który drapieżysz, cóż za i sam nie będziesz odart? *Leop. Jes.* 33, 1, będziesz też złupiony. *Bibl. Gd*). Nachwytam wody, zaby się wszyscy napili. *Leop. Gen.* 24, 19, aż się napiią. *Bibl. Gd.*, ile potrzeba i ile wyftarczy). *Interrogat.* Zabyście ze 30 złotych obiecali? *Alb. n. W.* 14. Gdzie ieft brat twoy? Kain odpowiedział: zażem ia ftrożem brata moiego? *Leop. Genes.* 4, 9, izalim ia ftrożem brata? *Bibl. Gd.*) Wszakżeś mu odmówiła przyftęp, zaż to mało wzgardy? *Min. ryt.* 1, 125. Rzućmy się do nóg obie, zaż się ułagodzi. *ib.* 1, 95, może, kto wie czy się nie ułagodzi)? Wiele mi ich rzecze, onego to dnia: Panie, Panie *zażechmy przez imię twoie nie prorokowali? *Sekl. Math.* 7, czyśmy nie prorokowali, haben wir denn nicht in d. N. geweissagt? – – V. za –, *praeposit. inseparabilis*, fkładanym z nią słowom czasownikom, rzeczownikom, przymiotnikom dodaie ze znaczeń zaimkowi *za* właściwych, kilka znacznieyszych, w względzie czasu, mieysca, fkutku i t. d. – a., *temporis inchoandi*: zaspieway, zadzwoń, beginne zu singen, zu spielen. Knapfki tłumaczy przez łacińfkie *semel*, n. p. zabłaznować, zażartować *iocum mouere semel, iocari semel vel modicum. Talia sunt illa*: zagrać, zaśpiewać, zabość konia, zakrzyknąć. *Cn. Th.* 1358. Zaryczeć, zaryczał, zaryczy *etc.* wół abo lew *dare mugitum semel, immugire* ryczeć *autem eft rugire absolute siue semel, siue saepius*; *sic* zatrąbić, zagrać, zaśpiewać, zadzwonić, zawołać, *unum actum significant. Dicimus etiam* ryknąć, *quod idem eft cum* zaryczeć, *sic* szczeknąć, zaszczekać, zabeczeć, beknąć, zabeknąć, *sed* kichnąć *tantum, non* zakichnąć, *fternuere semel. Latini nihil horum habent*; *obserua idiotismum, et copiam ac proprietatem noftrae linguae. Cn. Th.* 1390, cf. *Ger.* rufe einmal, spiele einmal, singe einmal, klingle einmal u. s. w. – b., *loci auersi*, (cf. *Lat. trans*), *occulti*: zarzécze, zalesie, zabłonie, zamoście, zawodzie, zawiśle, zagórze, zaftole, zapiecek, *carent Latini talibus, ideo periphrasi utendum: locus trans siluam, trans pontem, trans paludes, Viftulam, retro fornacem, retro mensam. Cn. Th.* 1391. Zagraniczny ausserländisch, zamorfki überseeisch, überseeisch; zapas Verwahrung, Vorrath; zakryć, zachować, verbergen, verwahren; defkami zabić, mit Bretern verschlagen, verwahren; zamurować, zamknąć, zatkać. – c., wftrzymywanie przez przeciwny kierunkowi kierunek: zabiegać, n. p. zafkoczyć. – d., znaczny zapęd czynności: tief hinein, vorwärts; zabrnął, zabłądził, zabłąkał się, zadłużył się, zaczytał się, zamyślił się, er vertiefte sich in Irrthümern, Schulden, in Lesen, in Gedanken, im Schreiben. – e., fkutek z wykonania, Erfolg der Handlung: zarobić erwerben, verdienen, zarobek, der Verdienst, das Erwerben; zasłużyć, zasługa. – f., działanie na drugiego: zaklinać beschwören, zamawiać bestellen, zapisać co fkąd, woher verschreiben. g., spotrzebowanie czegoś, verbrauchen, aufbrauchen: zapisał lub zabazgrał tyle papieru, er hat so viel Papier verschrieben, verschmiert, verbraucht zaieździł konie, er hat die Pferde zu Schanden gefahren oder geritten.

Pochod. *zad, zadek, zadni, zadowy, zaś, zasię.*

ZAA –, w tym fkładaniu znayduią się tylko niektóre cudzoziemfkie wyrazy, n. p. ZAADMINISTROWAĆ *cz. dk.*, wziąć w administracyą, in Administration nehmen. *Bndtk.* ZAALPEYSKI, – a, – ie, jenseits der Alpen. Galliia inna była Zaalpeyfka, którą teraz Francyą zowiemy, inna zaś Przedalpeyfka czyli Włochy północne. *Siem. Cyc.* 235. Zaalpeyfka Francya. *Warg. Cez.* 154. ZAAMBARASSOWAĆ *cz. dk.*, ambarasu nabawić, zatrudnić, in Verlegenheit setzen. Mówi z miną zaambarafsowaną. *Teatr* 36 *c*, 91. ZAAWANSOWAĆ *cz. dk.*, z góry zadać, założyć, voraus zahlen. Zaawansowane pieniądze. *Gaz. Nar.* 1, 355 *b*.

ZĄB, – ęba, – ębu, *m.*, *Bh. et Slo* zub; *Sr.* 1. zub, sub; *Sr.* 2. sub; *Crn.* sôb (cf. zob', zobać, cf. dziob); *Vd.* zob, sobje; *Cro.* zúb; *Rg.* zsub; *Bs.* zúb; *Sla.* zúb; *Rs.* зубъ; der Zahn.

Zęby są kości korzeniami swoiemi w dziąsłowych komorkach szczęki rzędem osadzone. *Zool.* 23; kości twarde, pospolicie trzydzieści i dwa, w każdéy czeluści ustnéy. *Kirch. Oft.* 103; naytwardsze ciała naszego kości, w dołkach obu szczęk, iak kliny umocowane; każdy ząb zwykliśmy dzielić na koronę i korzeń. *Wey. An.* 35. Zęby są przednie, (*Vd.* predſobje, predsobilhe, priedni sobi, Vorderzähne, śmieszki. *Dyk. Med.* 2, 682), trzonowe, Müllerzähne, Backenzähne, (*Vd.* kotnik, *Cro.* kozhnik), i psie, Hundszähne, Winkelzähne, Spitzzähne. *Kluk Zw.* 1, 46. Zęby dzielić się należy na cztery gatunki, zęby przednie siekaczami *incisores*, drugie za niemi kłami *canini*, trzecie trzonowemi *molares*, a czwarte zębami mądrości *dentes sapientiae* ponazywane. *Perz. Cyr.* 30. Przy zębach przednich są dwa zęby kły rzeczone; te które są w czeluści zowią się kły psie, w wyższéy kły oczne, wierzch ich kończasty, korzeń od przednich grubszy. *Kirch. Ost.* 103. Zębów trzonowych ieſt dziesięć; wyższa ich część ieſt czworograniaſta, maią trzy lub cztery korzenie. *ib.* 103. Zęby mądrości, są to dwa z trzonowych oſtatnie, które się dopiero puszczaią w trzydzieſtym roku. *ib.* – Zęby puszczam *dentio. Cn. Th.* 1416, zahnen, Zähne bekommen. O puszczaniu się zębów dzieciom. *Comp.* 440, *Ec.* зубоиспусканїе, kłócie się zębów, das Zahnen. Emilek miał nieco większą gorączkę, z przyczyny zębów, które się przerzynać zaczęły. *N. Pam.* 20, 200, die Zähne brachen durch. Gdy się dziecku zęby kluć nie chcą, co robić. *Perz. Cyr.* 2, 192. Mléczny ząb, *Vd.* mliezhnik, ein Milchzahn. Mléczne zęby, młodociane, piérwsze, które w siódmym roku wypadaią. *Krup. Ost.* 1, 79. Piérwsze ośm zębów, które w przodku pyſka iagniętom przez dziąsła się przerzynaią, nazywaią się mléczne albo iagnięce zęby. *Wolszt.* 106. Człowiekowi zęby poczynaią padać około siedm lat. *Sak. Pr.* 74, sie fangen an auszufallen. Zęby rwać, wyrywać, *Vd.* sobe tergati, die Zähne ausreißen. Gdy się dziecku zęby chwieią, powyrywać ie potrzeba, by nowe pod niemi będące, krzywo nie wyraſtały. *Perz. Cyr.* 2, 191. Widziałem, iakoś iednemu chłopu kleszczami ząb wyrywał, coś mu podobno za ieden chory trzy zdrowe razem i z dziąsłami wyrwał. *Teat.* 52 c, 18. Uſta iéy korale przechodzą, zęby iak perły, a piersi bielsze od mléka. *Teat.* 54 b, 30. Spróchniały ząb, *Bh.* kotlawý. Zęby co do iednego wszyſtkie wypróchniały, Tylko dziąsła nikczemne i słabe zoſtały. *Prot. Kont. a* 3 *b.* Wybić komu zęby. *Cn. Th.* 1416., *ob.* wybić). Gdy mu się upomina tego, co pożyczył, Będzie prędko zęby swe od kamienia liczył. *Papr. Kot. U* 2, zły dłużnik zęby mu wybiie). Zęby wypychać, wykałać, *ob.* wypychać, wykałać, cf. zębodłub, dłuboząb, piórko czyli śpilka do zębów, zębacz). Wilczy ząb, ząb wilka, der Zahn eines Wolfs, ein Wolfszahn. Wilcze zęby w śrebro oprawne dzieciom daią, gdy się im z trudnością ząbki kluią. *Haur Sk.* 311, gdy się dziecku zęby kluć nie chcą, daią mu wilczy ząb do grzyzienia. *Perz. Cyr.* 2, 192, *aliter* wilczy ząb zwykł podle trzonowych zębów koniowi wyraſtać, ięzyk obraża i wiele przeszkadza. *Lek.* 23, *Hipp.* 108, ein Wolfszahn bey den Pferden, der sie im Fressen hindert. Psie zęby u konia, kiedy niektóre trzonowe zęby wyraſtaią z tego abo owego boku, nad zwykłe z drugiemi porównanie oſtrzeią, abo niby drugie iakie zęby na wierzchu wypuszczaią, zatym ięzyk końſki obrażaią. *Hipp.* 108, Hundszähne bey den Pferden. Dwa zęby wierzchnie i dwa spodnie, które konie naypierwéy zmiataią, roſtrucharze zowią piérwsza trawa, abo piérwszéy trawy. *Cresc.* 514, pierwsza pasza, die ersten Graszähne, erstes Futter. Plama na zębach końſkich, dołek, *ob.* bób. Konia poznać po *zębiech. *Alb. n. W.* 16. Koniowi darowanemu nie patrz w zęby. *Zygr. Gon.* 274, einem geschenkten Gaul, muß man nicht sehen ins Maul; *Slo.* darowanemu kon'owi ne třeba do zub hleděť, co dał, to dał, byle dał, insza kupno, insza dar). Spadku czekaiąc, pogląda na onego, po kim się czego *nadziewa, w zęby mu iako źrzebcowi zaglądaiąc, ieśli iuż zronił, albo ieśli ie przyiadł, lata mu liczy, powiada, iż to iuż nie młody pater, czasby mu przed Moyżesza. *Rey Zw.* 160 *b.* Śmierć nie brakuie, w zęby nie patrzy. *Cn. Ad.* 1065, śmierć nie patrzy w zęby. *Rys. Ad.* 61, nie ma względu na wiek). *Slo.* má smrť medzi zubami, smrť mu pri dweráćh ſtogi, ma śmierć między zębami, śmierć tuż ſtoi, cf. śmierć połknąć). Trzeba piérwéy pilno w zęby patrzeć, niż komu dobrodzieyſtwo uczynić. *Rey Zw.* 97 *b*, przypatrywać mu się, uważać go, na oko wziąć, einen ins Auge fassen, ihm ins Gesicht sehen, ihn examiniren. Obawiam się, Kasiniu, by ci nie chciał móy paniſko zayrzeć czasem w zęby. *Teat.* 43 *b*, 77, pocałować cię, umizgać się do ciebie, dich küssen, caressiren). Zębami świecić, rozumie że grzeczy, Uśmiechać się każdemu ma pilno na pieczy. *Bach. Ep.* 39, cf. śmieszki, zęby). Kilka słów wymuszonych przez zęby odpowiedział. *Mon.* 68, 35, *Slo.* preſ zubi neco mluwit, półgębkiem, durch die Zähne murmeln. Zęby na kogo wyszczerzać, wytrzeszczać, oszczerzyć zęby, oszczerzyć się, die Zähne fletschen, blecken; *Bh.* zubiti se, ſſklebiti se, ſſtjřim, wyſtjřim zuby, Oeſterr. einen anzahnen; *Slo.* wiſcerit zubi, *ob.* wyszczérzyć; n. p. Do uszu rozdarli gęby, Wyszczerzywszy na mnie zęby. *Ryb. Ps.* 62. Zgrzytnął zęby wyszczerzone. *Słonk. Pers.* 26. W piekle będzie płacz i zgrzytanie *ząb, (zębów). *Leop. Math.* 13, 50, *Groch. W.* 308, płacz i zgrzytanie zębów. *Bibl. Gd.*, da wird seyn Heulen und Zähnklappen. W niespokoyności śmierci co moment się lęka, Pierś mu biie gwałtownie, a ząb o ząb szczęka. *Dmoch. Jl.* 2, 13, ein Zahn klappt an den andern. Szczękać, klepać, dzwonić zębami *Cro.* czokotati zubmi; *Dl.* czokochati zubmi, mit den Zähnen klappern. Zęby klepie, zmyśliwszy zimnicę. *Zab.* 2, 232 *Nar.* Pan dziś cudzy ieść będziesz obiad, ale ia iuż trzeci dzień zębami dzwonię, a Pan o ſtrawnym ani myślisz. *Teat.* 22 *b*, 38 głód mrę, vor Hunger mit den Zähnen klappern. Spiż z dzwonów naszych dziś (za Kościuszki) się ſtała bronią, Ci co pieczenie iedli, (=pieczeniarze królewscy), niech zębami dzwonią. *X. Albertr.* – Sciąć zęby, ścisnąć zęby mocno, die Zähne zusammen beißen. Z gniewu zęby ścina. *Pot. Syl.* 327. Sciąwszy gniewem zęby.. *Pot. Zac.* 100; *Ec.* зубами или зубно, *Gr.* ὀδὰξ *dentes comprimendo.* Uſt czyli zębów do kupy zcięcie. *Perz. Cyr.* 2, 189. Czego krzywego, gdy kto z prędka, a iakoby ścinaiąc zęby, a nie z lekka naprasza, rychléy snadź złomi, niż naprości. *Glicz. Wych. G.* 1. Szwank ślepy wziąwszy, zęby ścięła. *Zebr. Ow.*

146, *duplicata vulnere coeco est.* Zęby ściął, = umarł. *Tr.*, **er hat ins Gras gebissen.** Scinać zębami, zkosić, zjadać, wyiadać, wygryzać, **mit den Zähnen wegmähen, abfressen das Gras.** Rano, nim trzoda się w pole oddali, w koło chałupy, rosą okrytą ścina trawkę. *Weg. Mar.* 1, 277. *Quoad esum*: Kto dał zęby, da i chléb. *Cn. Ad.* 377. Wdowa bogata, niech będzie ftara iak świat, troszczyć się nie trzeba; łatwiéy się ieft bez zębów obeyść, niż bez chleba. *Teat.* 43. *b*, 22. Pospolicie bywa, kiedy naywięcéy chleba narobimy, aliści zębów nie będzie. *Rey Zw.* 65 *b*, cf. koniowi owsa, kiedy idzie do psa). Zęby zjeść, zęby zadrzeć, długiém używaniem nadwątlić, **die Zähne durch langen Gebrauch abnutzen, abstumpfen.** Zęby na tym zjadł, = cf. ftary wyiadacz, ćwik; (*oppos.* iuż ia miałem na sobie mundur, kiedyś Wc Pan ieszcze koszulkę w zębach nosił. *Teat.* 47, 25, gdy ieszcze byłeś dzieckiem, smarkaczem). Nie ieden młody sukcefsor zadrze zęby, nim ftary antecefsor z nóg się zwali. *Teat.* 18 *b*, 36 zgrzybieie). Czekam na moię szkapę, póki przetrze zęby. *Teat.* 16, 78, póki sobie nie podje, nie popasie, **ich warte auf mein Pferd, bis es etwas verbissen hat, gefressen hat.** *Slo.* **ne ma čo pod zubi klaſ't,** nie ma co pod zęby kłaść, nie ma co w gębę kłaść, nie ma co ieść, **er hat nichts in den Mund zu stecken, nichts zu essen.** Drogość wielka, iednym zębem chléb trzeba ieść. *Cn. Ad.* 211, **man muß jetzt schmale Bißchen essen.** Na ząb mu to nie padnie, mało to nań. *Cn. Th.* 450, *Dudz.* 46, *Wlod.*, na ząb to mi nie padnie; = nie utyię tym. *Cn. Ad.* 546, to ledwie na ieden ząb, wróbel się tym nie naje; **das ist kaum auf einen Zahn, sehr wenig.** Nie twych to zębów kostka. *Cn. Ad.* 683, cf. do wody z gębą, dobra Matyaszowi płotka, **der Bissen ist zu kostbar für dich.** Szkodaby, żeby ten smaczny kąsek na czyie insze przyszedł zęby. *Teat.* 13, 22, żeby się komu innemu miał dostać, **einem andern zu Theil werden.** Zaoſtrzyć zęby, zaoſtrzyć apetyt, **Apetit zu etwas bekommen, so daß die Zähne wässern; die Zähne worauf wetzen;** cf. ślinka, ſkoma, ſkomina, ołkoma, ołkomina, cf. *Slo.* **ma dluhé zubi na to.** Zaoſtrzyli zęby na móy maiątek. *Teat.* 49, 39 *Bogusł.* Ach niecnoto! na cudzą pszenicę zębyś zaoſtrzył. *ib.* 27, 111. Ale daruy, kaducznie na nią zęby oſtrzę; *Rsp* z kochania? czy przeciwnie? *Teatr* 42 *c*, 10, cf. zawziąć się, zawziętym być). *Quoad morsum*, *rapacitatem*, *furorem*: Daiesz mu paszczęki smocze za truny, aby w drapieżnych *zębiech (zębach) był zmelony. *Tward. Daf.* 5. Wilk głodnym zębem oborę wyrzeże. *Zab.* 14, 264. Na ząb gryzącego wziętym robaka. *Kul. Her.* 59. W tym pismie chciał ukazać wilczy swój ząb. *Exam.* 16, zaiadłość, zawziętość, groźliwą złość). Pismo to zapalczywe, nie piórem, ale zębem wilczym ieſt pisane. *Zebr. Zw.* 91, nie atramentem, lecz żółcią). Ważył się też królowi psie ukazać zęby. *Zebr. Ow.* 322, *incessere dictis proteruis*)· Mnie sierotą krzcząc, oycowſki psi ząb ukazała. *Zebr. Ow.* 143, *exhibuit linguam scelerata paternam).* Sosny, topole i dęby, Te ſtare borów dzieci, co na wiatry zęby Ukazuią. *Jabl. Tel.* 237, co się wiatrom śmiało ſtawiaią, im się sprzeciwiaią). *Mordicus tenere* zębami trzymać, o sciętą szyię nie chcieć puścić. *Mącz.* (*Nous repetons sans cesse le nom d'un Cinegire, qui ayant perdu les bras en saisissant une barque Persane, l'arretoit encore vainement avec les dents, et nous nous bornerions à blamer le nom de notre compatriote (le Chevalier de Belle-Jlle), qui est mort en arrachant ainsi les palissades des retranchemens ennemis au combat d' Exiles, quand il ne pouvoit plus les saisir de ses mains blessées. Voltaire Elog.* 5, 267). Rękoma obiema i zębami radby się dodrapać do tego, czego żąda. *Mon.* 71, 316, *Slo.* **rukami i nohami, nechtami** (paznokciami) **i zubami.** *Certare cum aliquo pugnaciter*, swarzyć się z kim do *ząb, (do zęba, do *zębu). *Mącz.* Mieć z kim swaru do *ząb, *magna rixa. ib.*, **sich mit einem herum beißen,** cf. gryźć się, ujadać się). Jezus milczy na żywe kłamſtwa i iawne potwarze, A ia o żywą prawdę do *zębu się swarzę. *Pot. Zac.* 90. O tę rzecz aż do *ząb zaſtawia się. *Zygr. Ep.* 24. Zaraz iéy gniewno, ząb za ząb uiada się i gryzie. *Mon.* 73, 112. W bronieniu Amarylli ząb za ząb zacięty, Miał też dla niéy karb duży od berdysza wz ęty. *Zab.* 9, 235 *Eyss.* Umawiali się ząb za ząb. *Oss. Str.* 3, zawzięcie). *Slo.* **ma nan' ho zubi** *est illi infensus. Slo.* **tugem ti zubi** *expressio irae nugatoria.* – *Quad sermonem, linguam*: Wszędy mię złośliwym zębem szarpią i spotwarzaią. *Pilch. Sall.* 263. Żadnéy tak ſkromnéy szczęśliwości nie masz, któraby zębu złośliwego uſtrzedz się mogła. *Warg. Wal.* 142. Jeſt to rzecz ſtraszna widzieć, z iaką wykiełznaną śmiałością iedni z drugiemi pod czas na zęby się biorą. *Mon* 69, 48, wadzą się, kłócą się; lżą, spotwarzaią, szkaluią). Zębów umarli nie maią, *mortui non mordent. Birkow. Zbar. B* 3 *b*, nie odgryzuią się, nie odpowiadaią, nie bronią się). Musimy się chwalić, boście nas na zęby wzięli. *Teatr* 26 *c*, 96, spotwarzyliście nas, uwłóczyliście nas). Dobiesza królowa rada do posług swych używała; przetoż ludzie wzięli to sobie byli na ząb. *Biel.* 91, źle o tym gadali, posądzali ich). Jeśli urzędniki weźmiecie na zęby, tedyć otrą czoła, a iawnie bez wſtydu wszyſtko złe broić będą. *Jer. Zbrz.* 7. Na ząb mię sobie wszyscy wzięli. *Cn. Ad.* 547, wszyscy na mię kraczą, sarkaią, ogaduią mię). Na ząb go wzięli, mówią o nim wszyscy, noszą go. *Cn Th.* 450 *et* 432, podaią go sobie; **er ist in der Leute Mäuler gekommen.** Bywa to między ludźmi, że kogo wezmą na zęby, to wyżéy czasem wyniosą niż trzeba. *Boh. Kom.* 1, 243, *fama crescit eundo*). – Gdyby cię kto chciał niebacznie *brać *za ząb, prawdy nie lubiąc, niech wprzód uzna swóy błąd. *Stryik. Gon. G.* 2, krytykować, wzorki z ciebie wybierać, na przetak brać). – Miéy ięzyk za zęby. *Cn. Ad.* 489, umiéy milczeć, *Slo.* **gazik za zubami mat,** *Sla.* jezik za zube, ftisni zube; **die Zunge im Zaune halten, schweigen können;** cf. *Gr.* ὅρκος ὀδόντων. Ale móy Panie, ięzyk za zębami, proszę. *Teat.* 30, 14 o sekret proszę). Dobrze zgoła powiedział Sokrat umęczony, że łatwiéy w gębie trzymać węgiel rozpalony, Niż ięzyk za zębami, tak mu srodze piecze. *Nar. Dz.* 3, 100. Gdyby nie ieden miał ięzyk za zęby Pewnieby nie miał wyciętéy gęby. *Jabl. Ez.* 156 – II. §., zęby słoniowe z Jndyi przynoszą. *Leop.* 3 *Reg.* 10, 22, kości słoniowe. *Bibl. Gd.*, ***Elephantenzähne, Elfenbein.*** – III., Ząb, rzecz na kształt zęba zrobiona; **etwas, das wie ein Zahn gemacht ist;** *Ross.* зубецъ, зубчикъ cf. ząbek). Perdix rybie pośrzednie ſkrzele obeyrzawszy, na wzór onych w żelezie twardym

wyrzezawszy Zęby wieczne, naypierwszy piłę wymiſtrzował. *Zebr. Ow.* 196, Upatrzywszy kość środnią w rybim grzbiecie, Na iéyże kształt i oſtre żelazo odkować J hartowne zęby w nim kazał wykarbować, J tak on sam wprzód nalazł używanie piły. *Otw. Ow.* 311, die Zähne einer Säge, einer Feile; *Ross.* назубокъ; *Rg.* zubaccja, *Cro.* zubàche, zubczi, = raszpla, cf. zębacy). Zęby u zegarmiſtrzów, to co palce u młynarzów. *Solſk. Arch.* 1, die Zähne an den Uhrrädern. Arachne czołnkiem wątek w środek zapuszczony, Chyżemi palcy miece, z téy i owéy ſtrony, Zbiiaiąc materyą zębami twardemi, Na tę sprawę do gęſtéy płochy wprawionemi. *Otw. Ow.* 217, *not.* „u nas tego naczynia zębatego niemasz, ale w Turczech, zkąd była Arachne, do robienia materyi, tych zębów używaią;„ die Zähne am Weberkamme. Wątek w oſtrym czołniku środkiem samym lata, palców dziełem, a tego między poſtawami płocha wkarbowanemi potrąca zębami. *Zebr. Ow.* 128. (*Vd.* sobizhi, sobzi, sobizhje, = koronki damſkie). Żeby dokumenta nie mogły być sfałszowane, w między ſtronach, gdzie były słowa iakie nabożne zapisane, wyrzynano w zęby, aby w przypadku potrzeby ieden exemplarz z drugim był ſtosowany, ieden exemplarz czasem był na kilka części tak rozrzynany; i to nazywało się *diplomata dentitata* lub *identitata. Czack. pr.* 1, 71, im Papier Zähne ausschneiden, es verzähnen, ząbkować, *Vd.* sasobiti, sasobizhati, osobizhati, saresati). Ząb u klucza. *Cn. Th.* 1355, broda u klucza, der Schlüsselbart, Schlüsselzahn. Ząb się złamał w grzebieniu moim tarogowym. *Mon.* 67, 283, Zahn im Kamme. Zęby powyłamywane, szczerbiny, szczerbatość, Zahnlücken. *Bndkt.* - Ząb, orzechołom, dziadek, *Tr.*, ein Nußknacker. - §. *Herald.* Zęby, *herb*, trzy wilcze zęby pod koroną i hełmem. *Tr.*, ein gewisses Wappen. - §. *Botan.* Zęby babie, *Dentaria*, Zahnkraut, ziele, rośnie w ciemnych lasach, korzeń ma iak gdyby z wielu zębów złożony. *Kluk Rosl.* 2, 267. Wilczy ząb, ziele, świni mlécz, mniszek, papawa, popia główka, mnisza główka, psi mlécz, świni pyſk, *radiki, Pfaffenblatt, Saurüssel *Syr.* 1154, Wolfszahn.

Pochodz. *ząbek, ząbeczek, zębina, ząbſko, zębal, zębacz, ząbkować, zębny, zębaty, zębacieć, zębownik, zębowy; ząbr, ząbry, ząbrze.*

ŻABA, -y, *ż.* (Żabka, żabeczka *zdrbn.*, *qu. v.*), *Bh. et Slo.* žaba; *Sr.* 1. *et* 2. žaba; *Crn.* ſhâba, ſhabèza; *Vd.* shaba; *Cro.* ſaba; *Dl.* ſhaba; *Rg.* xabba; *Bs.* sgjabba; *Slav.* xabba; *Ross.* жаба, лягушка, лягушечка (cf. ląg, lęg, łąka); *Ec.* нетопырь, жаба (cf. nietoperz), *Hebr.* צב *zab*); der Frosch. Żaba pospolita szarawa, płaſka, żyie na ziemi i w wodzie; żywi się z robactwa, ztąd ogrodom użyteczna. *Zool.* 205, cf. drzewianka, drzewczyk, brunatek). Żaba drzewna, zielona, mała, *Vd.* liſtna shaba, *obacz* żabka, der Laubfrosch. Żaba dżdżowa *diopetes. Cn. Th.* 1355. Żaba rogata *natrix*; żaba kroſtawa *rubeta. Sleſk. Ped.* 425. Żaba rogata czub na głowie miewa, a w tym kamień roście, co go żabim kamieniem zowią; die Steinkröte. *Sien. wykł.* Żaba ziemna, kroſtawa, wielka *bufo. Cn. Th.* 1355, ropucha, die Kröte. J żaby i ropuchy iednymże imieniem żab nazywamy; przecież różnica bardzo ieſt wielka; ropuchy są większe, obrzydliwsze i zawsze parszywe. *Kluk Zw.* 3, 65. Angielſki trank od czubatéy abo parchowatéy żaby ukąsionym pomocny. *Syr.* 825, od ziemnéy a parchatéy żaby. *ib.* 228, *ib.* 550. Kmin kramny przeciwko trucizmie zadanéy z żaby nieméy albo parszywéy albo ziemnéy ieſt ratunkiem. *ib.* 430. - §. Żaby dukaią, ſkrzeczą, rzegocą. *Dudz.* 21, die Frösche quaken, coaxen; *Bh.* křehotám, křehotam; *Vd.* reglam; *Cro.* regéchem, regetati; *Rs.* квакнуть, квакать. Kiedy żaby z rana ſkrzeczą, będzie deszcz. *Kluk Rosl.* 3, 90, *ob.* ſkrzeczeć). Wyrzucono go, iak żabę z wierszy. *Rys. Ad.* 75. Nadymała się żaba, chcąc się wołowi porównać. *Ezop.* 14, cf. *Ger.* er brüſtet ſich, wie ein Froſch im Mondſcheine. Nie zje żaba wołu, lubo nań gębę rozziewi. *Fr. Ad.* 21. Koniowi nogę kuią, a żaba też swoiéy nadſtawia. *Rys. Ad.* 26, *optat ephippia bos piger. Cn. Ad.* 231, na człowieka nikczemnego, a dopominaiącego się zaszczytów, albo na puszącego się na wzór panów. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 92, *Rg.* podighnu xabba noggu, da je podkuju). Więcéy ieſt żab, iak bocianów, wyplenić ich niepodobna. *Teat.* 33, 29, cf. czyż ia bocian, świat czyścić?) Na iednéy łące, ſtara to przypowieść, Wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735, każdy swego patrzy, pilnuie). - *§., *de homine:* żaba, *apud Latinos etiam ranunculus. Cn. Th.* 1355, ein aufgeblasenes Menschchen, cf. ropucha, pęcherz, *hominem paruum, praesertim tumidum sonat. Cn. Th.* 627. W liczbie mnogiéy, żabowie. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 6 *tab.* - *Prov. Slo.* ne proſil ſa čert babe, ani ga takeg žabe, *non es, quem rogare velim.* - §. *Oeconom.* Żaby, na których się drzwi w proſtych domach lub wrota obracaią, bywaią dębowe. *Kluk Rosl.* 2, 168, der Frosch, der Ansatz an den Thürangeln gemeiner Thorflügel, Bauernhäusern. - Żabki, klamerki żelazne do spaiania balów w ſtatkach wodnych. *X. Kam.*, *ob.* żabka; kleine eiserne Klammern. - §. *Medic.* Żaba pod ięzykiem, *ranula linguae*, nabrzmienie czyli nabiegnienie ięzyka spodem około krwawych żyłek, żabiemi zwanych. *Perz. Cyr.* 2, 195, der Frosch, eine Geschwulst des Häutchens unter der Zunge; *Bh.* žába w hrdle, žáſſrt. Żaba, nabrzmiałość pod ięzykiem, wyrażaiąca kształt żaby, przydaie się nayczęściéy dzieciom, lecz i podeszłym pospolita, lubo rzadziéy. *Comp.* 525. Afty, *aphthae*, kroſty ięzyk osypujące, okrągławe, żabą okoconą od pospólſtwa nazwane. *Krup.* 5, 670. - Żaba, choroba końſka, wyroſtki pod ięzykiem czernieiące. *Kluk Zw.* 1, 199, der Frosch, eine Geschwulst unter der Zunge der Pferde, des Rindviehes u. s. w. Gdyby bydłu rogatemu żaba urosła pod ięzykiem, żelazem ogniſtym palić mu ią potrzeba. *Końſk. Lek.* 2, 4. - *aliter:* żaba, choroba końſka, parch, świerzb. *Hipp.* 120, die Reude bey den Pferden. Mucha, albo żaba, parch na koniu; mieysce takie rozpalonym żelazem z nienagła przypalić trzeba. *ib.* 46, zolzy.

Pochodz. *żabka, żabeczka, żabi, żabnik, żabiniec, żabieniec, żabinek.*

ZABABRAĆ, *F.* zababrze *cz. dk.*, zapaſkudzić, zanieczyścić, verunfläthigen, verunreinigen. Jeden, niż głos zabrał, Piérwéy połowę karty łaciną zababrał. *Tręb. S. M.* 123.

*ZABAĆ się, *F.* zaboi się *zaimk. dk.*, zacząć się bać, powziąć boiaźń, obawę, zalęknąć się, ſich zu fürchten anfangen, in Furcht gerathen, *Sr.* 1. ſaboiacž. Toż dopiero z przykładu i klęſki téy cudzéy, Po wszyſtkiéy Ukrainie

zabali się drudzy. *Tward. W. D.* 15. Spiesznie tam zabieży z znaczną flottą swoią, Że się i zdziwią wszyscy i zaboią. *Chrośc. Fars.* 421. Lepiey-li że się co moment zaboię? *Chrośc. Luk.* 2, 91. Zabaliście się słów iego u-czonych, J ztąd się znacie być przezwyciężonych. *Chrośc. Job.* 121.

ZABACZYĆ *cz. dk.*, zabaczać *ndk*, zabaczywać *częſtl.*, (*Włod.*), puszczać z baczenia, z baczności; zapamiętać, zapomnieć, aus der Acht lassen, sich entfallen lassen, vergessen; *Crn.* ſàbem, poſabem; *Vd.* ſabit, oſabit, poſabit; *Bs.* zabitti; *Cro.* zabiti, pozabiti, pozablyujem, zpozabitiſze (cf. *zabyć, *distgu.* zabić); *Ross.* забыть, забывать; *Ec.* забываю. Pomniy, a nie zabaczay tego. *Leop. Deut.* 9, 7; pamiętay, a nie zapominay. *Bibl. Gd.*) Jakiéy to ieſt dobroci Pan, zabaczywszy krzywdy swéy, zabaczywszy niewdzięczności téy, którą iemu naród ludzki, zapomniawszy rozlicznego dobrodzieyſtwa iego, zawżdy okazuie. *Rey Pst. Bb* 2, cf. wybaczyć). Zabacz mych grzechów. *J. Kchn. Ps.* 33. Senat mu miał wszyſtkiego zabaczyć, i własność iego przywrócić. *Pilch. Sall.* 223. Ptolomeus, zabaczywszy dobrodzieyſtwa Pompeiusza, kazał go zabić. *Stryik.* 73. Leżysz świecie niewdzięczny, iużeś mię zabaczył. *Bardz. Tr.* 500. Nie zaraz Marsa i boiu zabaczy. *Wad. Dan.* 61. J ſtrzał, i łuku, który zawiesiła była, na tamtymże to samym mieyscu zabaczyła. *Otw. Ow.* 76. Kiedy z tobą obcuię zabaczam o czasie. *Przyb. Milt.* 123. Zabaczony, *Rs.* забвенный. Zabaczaiący, *Ec.* забвиливъ. Zabaczenie, *Rs.* забвéнïе, забытïе. - *§. Zabaczyło się komu, = przyszło mu do głowy, zachciało mu się. *Włod.*, es ist ihm in den Kopf gekommen, in den Sinn gekommen, ist ihm eingefallen, er hat den Einfall bekommen; cf. zabażyć). Rzeczy te, które wedle swego zabaczenia Raz mnie szczęście, raz temu da, krom uważenia. *J. Kchn. Dz.* 26, według widzi mi się, ubrdania, uroienia, kaprysu; nach Laune; = **ZABACZ, - y, *ż.*, uroienie, Grille, Hirngespinst. Zatopiona w miłym widowiſku, iuż się o insze zabaczy nie pyta. *Zab.* 13, 357 *Drużb.*, czy nie raczy: zabawy?

*ZABADAĆ; *ob.* Zabość.

ZABADAĆ się *zaimk. dk.*, badaiąc zapędzić się, sich ins Nachforschen vertiefen.

ZABAJAĆ *cz. dk.*, zacząć baiać, anfangen zu fabeln, zu schwatzen. - §., zabaiać czas, godzinę, = baiąc przepędzić, die Zeit verfabeln, verschwatzen.

*ZABAKAĆ *cz. dk.*, zawołać, wezwać, aufrufen, auffordern. *Cn. Th.* 895. Zabakałem sługi mego, nic mi nie odpowiedział. 1 *Leop. Job.* 19, 16, zawołałem sługi mego. 3 *Leop.*; wołam-li na sługę mego, nie ozywa mi się. *Bibl. Gd*). Rozkazał mu Elizeusz, aby iéy przyzwał; któréy gdy zabakano, a ſtanęła przede drzwiami, rzekł do niéy... 1 *Leop.* 4 *Reg.* 4, 15, gdy ią zawołano. 3 *Leop.*) Ktoż wzbudził od wschodu słońca sprawiedliwego, zabakał go, aby szedł za nim? *Leop. Jez.* 41, 2; kto wezwał go? *Bibl. Gd.*) Ręka moia rozmierzyła niebiosa; ia ich zabakam, a ſtaną pospołu. *Leop. Jes.* 48, 13, zawołałem ich, i zaraz ſtanęły. *Bibl. Gd.*)

ZABĄKNĄĆ *cz. idntl.*, zabąkać *ndk.*, zacząć bąkać, *pr. et fig. tr.*, *Rs.* зажужжать; anheben zu brüllen wie die Rohrdommel, sumsen, lossumsen. Nigdy głos oyca niebieſkiego nad tymi nie był słychany; bąk podobno iaki czarny w ucho im zabąkał. *Hrbſt. Odp. Aa*, szatan zaszeptał.

*ZĄBAL; *ob.* ząbal.

ZABAŁAMUCIĆ *cz. dk.*, bałamucąc zagmatwać, zaplątać, durch Schwindeleyen verfitzen, verwickeln; cf. *Bs.* zabuſciti, zabuniti pamet *oculos mentis perstringere*, cf. zamydlić oczy.

ZABARYŁOWAĆ *cz. dk.*, w baryłki zapakować, in Fäßchen einpacken. Ziarnka prochu ciepło zabarylowane, zlepiaią się do kupy. *Jak. Art.* 1, 76.

*ZABARZYĆ, *ob.* zabażyć.

ZABATOGOWAĆ, ZABATOŻKOWAĆ *cz. dk.*, batogami lub batożkami zabić, zu Tode prügeln, zu Schanden schlagen, *ob.* batog.

ZABAWA, - y, *ż.*, ZABAWKA, ZABAWECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; (*Bh.* zabawa, zaſtawka odwłoka, zawod; *Cro.* zàbava *afflictatio*, *vexatio*, 2, *remora*, 3, *tentamen*; *Dl.* zabava, *Rg.* zabava, zaprjeka *impedimentum*; *Rg.* zabava *exercitatio*; *Bs.* zabava *occupatio*; *Sla.* zabava, = ćwiczenie; *Ross.* забава zabawa, ukontentowanie, *Ec.* забава, *Gr.* ἀσχολία, *Ec.* забавленïе przeszkoda, odwłoka, zawod). Zabawa, bawienie, wſtrzymywanie kogo w poſtępie czyli pośpiechu czynności, = trudnienie, i to co kogo trudni, wſtrzymuie, bawi, = zawada, zawod, przeszkoda, Aufenthalt, Hinderniß, was einen aufhält, weilt, das Weilen, Verweilen wobey. Ludzkie wszyſtkie roboty podległe są zabawom i zawadom. *Dyar. Gr.* 360. Stanął Osman, iak Xerxes przeciw Leonidasowi, i miał przez miesiąc zabawkę z garſtką ludzi. *Birg. Zyg.* 29, miał z nimi co czynić, miał do czynienia.) Zabawa, zatrudnienie, i to co zatrudnia, praca, robota, die Beschäftigung, Verweilung; *Slo.* zaneprázdnění; *Vd.* opraviljanje, opravilnoſt). Aby się nie nalazł nikt w pańſtwie próżnuiący, tak chłop iak szlachcic, lecz zabawę maiący. *Star. Vot. E* 6. Xięża musieli pilnować katechizmu, i inszych zabaw, które należą do nawracania i ćwiczenia ludzi. *Boter.* 4, 172. Wielkiéy bardzo zabawki około wykładu téy przypowieści nie trzeba. *Biał. Pst.* 247. Około dzieła swego zabawna troſkliwość ma w saméy zabawie osobliwsze ukontentowanie. *Pilch. Sen. liſt.* 57. Można naprowadzić młodego do poznania i pokochania zabawy pożytecznéy, którą pracą nazywamy. *Xiądz.* 221. Karał go o niektóre na próżnych i świeckich rzeczach zabawy. *Sk. Żyw.* 2, 325. Zabawę przyſtoynieyszą nad mniéy ważną chwałę. *Gaw. Siel.* 364. Łowy, kompania, karty, piiatyka, cała ich zabawa. *Mon.* 68, 238, niczém innem się nie trudnią, tym iedynie zaięci.) Zabawa miła, przyiemna, którą czas miło się ſkraca, Zeitvertreib, Unterhaltung; *oppos.* nudy). Nasze zabawy służą nam do zabawy. *Mon.* 69, 176. Przy zabawie z rozmów iego odbierałem naukę. *Kras. Podſt.* 2, 9. Zabawy przyiemne i pożyteczne (tytuł dzieła), zawieraią w sobie i prozą i wierszem dzieła wybrane w różnych materyach, tak oryginalne, iako też i tłumaczone. *Kras. hiſt.* 51, cf. próżnowanie niepróżnuiące *Kochowſkiego*; *otium non otiosum*. Zabawy dziecinne, igraszki, gry, Kinder Zeitvertreib, Kinderspiele. Po zabawach iego można poznać dziecię. *W. Prov.* 20, 11. Zabawy, zabawki, zabaweczki, któremi dzieci się bawią, lalki, i t. d., Spielzeug für die Kinder, *Bh.* tiſ-ſerky.

tertz. - §. Zabawa herb, tarcza na tarczy, a ta wzdłuż przedzielona, z lewéy szachownica, z prawéy samo pole błękitne; na hełmie pięć piór ftrusich. Kurop. 3, 57, ein gewiſſes Wappen. ZABAWCA, - y, m., (Cro. zabavicza illusor, vexator; Rg. zabavitegl exercitator, f. zabavitegliza); bawiący się na czym więcéy niż trzeba, lub gdzie nie trzeba, (distingu. zabawniczek); der Weiler, Verweiler, Zauderer, Verzögerer. Venatorum: pies zabawca, zabawia się zwyczaynie w paszy; a tam nie mogąc zgadnąć, którędy z niéy zaiąc wylazł, odéyść go nie chce i wrzeszczy wszyftko na iednym mieyscu. Ostror. Myśl. 41; ein Jagdhund, der ſich beym Aufſpüren verweilt, ohne die Spur zu verfolgen. - fig. tr. Nie wszyftkoć są zabawce na *tropiech; dosyć ieft zacnych a poczciwych ludzi na świecie, którzy się uniosłemi a zaplotłemi rzeczami nic nie bawią. Rey Zw. 100 b. Człowiek próżny, omylny, a zabawca świata tego, wierzy-ć, iż ieft Bóg, a cóż potym, kiedy szczeréy i serdecznéy miłości nie ma ku niemu? Rey Ap. 29, zaięty całkiem światowością, zatopiony w niéy, iéy oddany). *ZABAWEM, zwyczayniey z negacyą *NIEZABAWEM adv., niebawnie, bez odwłoki, za chwilę, tuż natychmiaft, nieodwłocznie, Rs. немéдлѣнно, ungeſäumt, flugs, ohne Verweilen. Niezabawem powrócą, czekaymyż na nich. Teat. 24 c, 3. Powrócę niezabawem. Teat. 26, 73. Niezabawem po długich sporach ruszyliśmy się do dworu blifkiego. Mon. 69, 1040. Biedny ftarowina podweselił sobie niezabawem. Teat. 33 d, 72 prędko, wkrótce, bald, ſchnell. ZABAWIĆ cz. dk., zabawiać ndk., (Bh. zabawiti zamieszkać, wftrzymać, zatrzymać; Bs. zabavgljati retinere, occupare; Bs. zabaviti, zabraniti vetare, interdicere zabronić; Crn. zabavlam, = zakłócić, pokłócić; Cro. zabávlyam, blatero, inquieto, vexo, 2., moror; Cro. zabavlyen occupatus, remoratus, Rg. zabăviti, zabavgljati exercere, carpere, criticare, detinere; Rg. zabavitiſe, zabavgljatise negotiis distinere, Rg. izbaviti otiosum reddere, disoccupare, cf. wybawić, zbawić; Sla. zabavlyati exercere, Sla. zabavljatiſe orúxjem, priucsávatiſe, = bronią się ćwiczyć, exercytować; Ec. забавáти zatrzymać, wftrzymać, przeszkodzić, 2., забавáти, заговариватъ, заколдовыватъ oczarować, zarzec; Ec. забавляюся, Gr. ἐνασχολῶμαι; Ec. пробавитъ, пробавлятъ kontynuować co; Rs. забавитъ, забавлятъ ukontentować, zabawić przyiemnie, uweselić). Zabawiać kogo, bawić kogo zatrzymuiąc, einen aufhalten, weilen, nicht ſobald fortlaſſen; Sr. 1. zabſju, zabljm ſe. Echo była przedtym Nimfa bardzo mowna, i samę Junonę długiemi słowy ku iéy szkodzie zabawiała; zaczym rozgniewana Bogini mowę iéy odjęła, a tylko oftatnie słowa dała iéy wymawiać. Otw. Ow. 118. Proszę, posłuchay, nie zabawię. Teat. 26 c, 57, krótko powiem, prędko rzecz odbędę). - Hippolita męczennika, przybyłego do Rzymu, iako uczonego przy sobie zabawił. Sk. Dz. 115, zatrzymał czas nieiaki, er behielt ihn eine Zeit lang bey ſich. Zabawiać się gdzie, zoftawać czas nieiaki, ſich wo verweilen, einige Zeit bleiben. Po kilku dniach zabawiania się naszego, wracaliśmy się do domów naszych. Kras. Pod. 2, 138, nach einem Aufenthalt von einigen Tagen. Zabawiałem się w domu Pana Podftolego, a przy zabawie z rozmów iego, odbierałem naukę. Kras. Pod. 2, 9. Na modlitwie się przez noc zabawiła. Auszp. 40. -

Verb. Med. zabawić gdzie, bawić gdzie, zoftawać nieiaki czas, wo weilen, bleiben, verziehen (cf. *mieszkać, omieszkać, zamieszkać). Niewiafta taka nie długo zabawi w kościele, iakby ią kto wołał, bieży pilno do szynku. Comp. 395, niezabawem; cf. mieyscа nie zagrzeie, nie posiedzi, nie poftoi długo, nie wytrwa). - Zabawić kogo, zatrudnić; Vd. opravlijati, obdjanjati; Rs. упражнятъ, einen beſchäftigen. Gdy się kto czym zabawia, nie ma czasu tęfknić. Mon. 70, 763. Zabawiony, *zabawny occupatus. Cn. Th. 1356. Zabawionym, ieftem zabawiony, mam co robić, nie *łacno mi, nie śpieię. Cn. Th. 1356, ich bin beſchäftigt. - Zabawiam kogo ucieszníe, zabawiam się czym ucieszníe, oblecto. Cn. Th. 1356, amüſiren, verweilen, weilen, kurzweilen, die Zeit vertreiben, Ec. пробавитъся, Rs. забавитъ, забавлятъ, oppos. nudzić.) Kto mię teraz zabawiać, i kto cieszyć będzie? Zbil. Lam. a 3. Pozwolił mi kilka momentów zabawienia się z nim. Teat. 9, 4. - *§., Nauczyciel, który *wywiera w wierze, tak iako sam do piekła się doftanie, tą drogą też dyscypuła swego zabawi. Glicz. Wych. L 5, zaplącze, zagmatwa, zarazi, oppos. wybawić, zbawić, zbawca. ZABAWKOWY, - a, - e, od zabawek n. p. dziecinnych, Zeitvertreibs=, Spielzeugs=. Nie każda rzecz zabawkowa, t. i. przeznaczona w intencyi do zabawki, ieft zabawną. Czart. Myśl. 223. ZABAWNICZEK, - czka, ZABAWNIS, - ia, m., bawiący czyli zabawiaiący kogo ucieszníe, cf. krotochwilny, Rs. забавникъ, ein Zeitvertreiber; (Cro. zabavicza, = kłotnik, plotka, illusor, vexator; Rg. zabavitegl exercitator). Sumptibus quam parciſſimis uti debet, do wyftawy nic, kosztów fkromnych tylko i potrzebnych; i przeto zabawniczków, wyftawniczków ftrzedz się ma. Jerzy Oſſol. Boh. 2; - w rodz. żeńsk. ZABAWNISIA, kobieta ucieszníe zabawna, eine Zeitvertreiberinn, (Rg. zabavitegliza exercitatrix). ZABAWNOŚĆ, - ści, ż., ucieszność zabawy, ucieszne zabawienie, przymiot tego, co ieft ucieszníe zabawnym, zeitvertreibende Annehmlichkeit, Unterhaltung, (Crn. ſabavlivoſt, = kłótliwość). Trzeba młodym pozwalać uczciwéy konwersacyi i zabawności. Mon. 73, 649. Poszedłem ku trzeciemu kątowi, chcąc tam znaleść miłą zabawność. ib. 71, 542; oppos. nudność. ZABAWNY, - a, - e; - ie adv., *§., zatrudniaiący, zadaiący wiele do czynienia, beſchäftigend, viel zu ſchaffen machend. Zabawny czas ieft, gdy pilniéy orać, siać, kopać. Petr. Ek. 14. Dni zabawne, robotne, dies negotiosi. Cn. Th. 1356. - Już Prusaków prawie do oftateczneý nędzy przywiodła tak długo zabawna woyna. Krom. 664, tam diuturnum bellum, tak długo bawiąca, ciągnąca się, wlekąca się, trwaiąca, lange dauernd, langwierig. - Zabawny, zabawiony, zaięty, zatrudniony, beſchäftigt; (Cro. zabavlyen occupatus, remoratus; Ec. забáвный. Ludzie, choć naywięcéy zabawni, powinni pokazować, iakoby nic nie robili. Lub. roz. 55. Około dzieła swego zabawna troſkliwość ma w saméy zabawie osobliwsze ukontentowanie. Pilch. Sen. liſt. 57. Mężczyzny tam są zabawni z okrętów windować, do fklepów obszernych swe towary chować, przedawać, i rachunki zbierać. Jabł. Tel. 34. Powinien Mahometan pięć razy modlitwy swoie mówić przez dzień; a ieśli zabawny, tedy przynaymniéy rano i wieczor; a ktoby bardzo zatrudniony był, przynaymniéy raz powinien się modlić. Star. Dw. 61. Ażeby się mogli udać

za polityków wiele myślących i mogących, ustawicznie są zabawni, zakłóceni, zainteressowani. *Mon.* 72, 294. – §., zabawny, uciesznie miło bawiący; *Rs.* забавный; unterhaltend, zeitvertreibend, *oppos.* nudny). W powiadaniu wielce był zabawny, i miło go było słuchać. *Kras. Pod.* 2, 62. Jesteś wesoł, zabawny, w żarciki obfity, Lubią cię, bo to zawsze zabawi kobiety. *Zabł. Firc.* 24. Znałaś kiedy tego człeka, niewymuszonego w swoich postępkach, zabawnego przez umieiętność, ludzkiego przez tkliwość. *Zab.* 14, 296. Ten Mecenas, oprócz biegłości w swéy sztuce, ma być także bardzo zabawnym. *Teat.* 9, 25. Nie każda rzecz zabawkowa iest zabawną. *Czrt. myśl.* 223. W Warszawie tego maią za zabawnego, który coś dowcipnego z uszczerbkiem slawy bliznich powie. *Teat.* 15 *c*, 5. – *In deteriorem partem*: zabawny, ucieszny, śmieszny, osobliwszy, dziwaczny, närrisch, lächerlich, wunderlich, sonderbar, seltsam, *artig, *attlich. Tak zabawnego półgłówka ieszczem nie widział. *Teat.* 53, 42. A toby wcale rzecz zabawna była. *ib.* 52 *d*, 48.

ZABAZGRAĆ *cz. dk.*, zabazgrze *F.*, bazgraniną zapisać, voll schmieren, voll kritzeln. Autor kart (do gry), téy zabazgranéy xiążki, uczynił się nieśmiertelnym. *Kraj. Pod.* 50.

*ZABAŻYĆ, (*ZABARZYĆ *Bndtk.*; *Tr.*), *cz. dk.*, zażądać, pożądać, gelüsten, begehren, (*Bh.* bažiti po někom, = tęsknić; cf. nabażyć się, cf. *Rs.* выбажить przysięgą osięgnąć, wykląć, выбажиться przysięgać się, kląć, cf. bożyć się). Myśl się z swemi żądzami wątpliwemi przecza, Co zabaży, to znowu nie chce wola człecza. *Min. ryt.* 3, 109. Wszystko im było wolno i godziło się, cokolwiek zabażyły i chciały. *Mon.* 76, 807. Kto się waży zażywać zabażonych rzeczy w chorobie, sam sobie szkodzi. *Sak. pr.* 199. – *Zaimk.* zabażyć się komu, zachcieć się komu, einen gelüsten. Zabażyło mi się, zamarzyło mi się, zachciało się. *Dudz.* 72, es ist mir ein Lüstchen, ein Appetitchen angekommen. Wolno tam czynić, co ieno komu się zabaży, i co komu ślinka do ust przyniesie. *Wer. Rgl.* 25. Niektórzy chorzy przychodzą do zdrowia, gdy zakuszaią pokarmów, których się im zabaży w niemocy. *Sak. pr.* 198. Kiedy iéy się czego zabaży, tedy iéy potrzeba dodać. *Syxt. sk.* 402. Młodéy żenie leda czego się zabaży. *Pot. Syl.* 25. Niewiasta do tego, co się iéy zabaży miłego, zawsze się pnie. *Petr. Ek.* 67. Panom się lada co zabaży. *Pot. Syl.* 259, *Pot. Arg.* 143. Nie godzi się wziętego urzędu, kiedy się zabaży, porzucić. *Petr. Pol.* 183, *Pot. Poez.* 483, kiedy kaprys przyydzie, podług kaprysu). Chcą, aby im wszystko wolno było i czynić i mówić, co się zabaży. *Gorn. Dw.* 130, co im na myśl przyydzie).

ZĄBCZASTY, – a, – e; – o *adv.*, na kształt ząbków, z ząbkami, ząbkowany, wie Zähnchen, mit kleinen Zähnen, gezahnt. – *Anat.* myszka wykarbowana ząbczasta lub piłkowata, *serratus posticus. Krup.* 4, 66.

ZABĘBNIĆ *cz. dk.*, zabębniać *ndk.*, zacząć bębnić, lostrommeln, zu trommeln anfangen, (*Bs.* zabubati, zabosti, *infigere*, cf. zabóść).

ZABECZEĆ *cz. dk.*, zabeknąć *idntl.*, zacząć beczeć, losblöken, anheben zu blöken, aufblöken. Zabeczeć, = beknąć, zabeknąć. *Cn. Th.* 1390, *ob.* za –, *praep. insep.*) Jagnię z całéy siły wrzeszcząc zabeknie. *Zab.* 15, 57. Owieczki zabekły. *Przyb. Ab.* 57. – *fig. tr.* Oy zabeczy on na mię; = popamięta mię. *Bntk.*

ŻABECZKA; *ob.* żabka, żaba.

ZĄBEK, – bka, *m.*, ZĄBECZEK, – czka, *m.*, *zdrbn.*, mały ząb, ein Zähnchen, kleiner Zahn; *Rg.* zubicchi, = ząbki, *Ec.* зубокъ; *Rs.* зубокъ, зубочекъ, (*Rs.* зубецъ, зубчикъ ząb w iakim narzędziu, w grzebieniu). Dzieciom ząbki zwykły się puszczać ósmego od urodzenia miesiąca. *Comp.* 445. (*Rs.* класть денги на зубокъ dawny zwyczay kładzienia, odwiedzaiąc położnicę, pieniędzy pod poduszkę. Зубокъ позолотить, посеребрить, piastunce podarunek robić z okoliczności wyklucia się pierwszego ząbka). Muszą słabsze i subtelnieysze ząbki twardszym ustępować. *Sak. pr.* 75, cf. mleczne zęby). – *tr.* Taśma u smuklerza rozmaita, iako to, w wemik, futrowana, w bugler, w wężyk, w oczka, w ząbki. *Mag. Mscr.*, cf. *Vd.* sobizhi, sobze, sobizhje, = koronki damskie). – Przy wieczku téy silni iest umocniona sprężynka, zaczepiaiąca się w ząbeczkach pręta. *Jak. Art.* 1, 80. – *Archit.* Na przystroienie gzemsów wymyślili ząbki. *Rog. Bud.* 39. – §. Ząbek, – bka, *m.*, białozęby, miano psa, *Aglaodos. Cn. Th.* 693, Weißzahn, Name eines Hundes.

ZABEZPIECZYĆ, ZABESPIECZYĆ *cz. dk.*, zabezpieczać *ndk.*, bezpiecznym uczynić, bezpieczeństwo zapewnić, zawarować, sicher machen, sicher stellen, versichern, sichern; *Cro.* zaszegurati; *Rs.* обезопасить, обезпечить, обезпечивать, обеззаботить, обеззаботивать. W niczym siebie nie zabespieczam, na wszystko iestem gotow. *Pilch. Sen. list.* 2, 12, nie iestem bezpiecznym, nie spuszczam się na bezpieczeństwo, nie mam się za bezpiecznego, ich halte mich nicht für sicher, bin nicht sorglos, in sorgloser Sicherheit. – O zabóystwa zapłaty, ten lud zabezpiecza Pod przysięgą, że oddał, a tamten zaprzecza. *Dmoch. Jl.* 2, 182, zapewnia, utrzymuie, versichert, behauptet als sicher und gewiß. Zabezpieczony, *Vd.* sagrishan, sasegurjan. Zabezpieczaiący, *Rs.* увѣрительный, удостовѣрительный, cf. uwierzyć). Zabezpieczenie; *Cro.* zasseguranye, *Ross.* удостовѣреніе, die Sicherstellung, Versicherung. Już mam o tobie nadzieię; ale nie zabezpieczenia. *Pilch. Sen. list.* 121.

ŻABI, – ia, – ie, od żaby, od żab, Frosch =; *Boh.* žabí; *Cro.* sabij; *Bs.* sgjabni; *Rs.* жабій, лягушечій. Żabi krzek, od ikrzenia, (*aliud est* skrzek od skrzeczenia. *Cn. Th.* 1356), Froschlaich. Wyrzucony z téy świątyni żabi *skrzek bałamutni Mahometa. *Psalmod.* 89, żabi krzek). (*Rg.* xabokrek; *Bs.* sgjabokrek, = żabinek iaskier). Żabi kamień *borax*, der Krötenstein. *Sien.* 327, *Rs.* жабикъ. Żaba rogata czub na głowie miewa, a w tym kamień rośćie, co go żabim kamieniem zowią. *Sien. wykł.*, cf. żabinek kamień). Żabia kostka, *apocynum Plin.*, *ossiculum in sinistro latere ranae, quod in aquam deiectum, feruere eam facit*; *quod vero est in sinistro latere, ferventem aquam refrigerat. Cn. Th.* 1356, Froschbein. Żyły podięzykowe, albo żabie wypuszczaią z siebie małe odnóżki do gruczołków migdałowych, do ięzyczka, do myszek początku gardziela idące *venae raninae. Krup.* 3, 63, pod spodem ięzyka krwawe żyłki żabiemi zwane. *Perz. Cyr.* 2, 195, Froschadern – *Botan.* Wodny opich niektórzy żabim zowią, bowiem przy wodzie rośćie, gdzie

się żaby chowaią. *Cresc.* 275, Waſſereppich. Żabie gronka, *herniaria*, Bruchkraut, niewielkie ziołko, niſkie, krzewiſte, na ruptury bywa zażywane. *Kluk rośl.* 2, 266, sporysz trzeci. *Sleszk. Ped.* 425; *Bh.* žabinec (cf. żabiniec, żabinek), rdeſno. Żabie gronka, *Ambrosia elatior*, gatunek bożybytu, rośnie na ugorach. *Kluk Dyk.* 1, 29, die erhabne Götterſpeiſe, ein Sommergewächs. Żabi kwiat, ziele, *ob.* Papawa. Żabie kosmy, ziele, *ob.* Żorawie noſki. Żabi ściek, *hydrocharis*, rodzay rośliny, maiący kwiaty białe pachnące; rośnie dziko. *Kluk Dyk.* 2, 45, Froſchbiß.

ZABIADAĆ *cz. dk.*, zacząć biadać, narzekać, zu wehklagen beginnen, losjammern, in Wehklagen ausbrechen. Nie ieden tam na oyca, na matkę zabiada. *Paszk. Dz.* 37. Wierz mi, nad kim pocznie mścić się, iż zabiada. *ib.* 116. Duch zabiada na wieki ubogi. *Wad. Dan.* 170.

ZABIĆ *cz. dk.*, zabiiać *ndk.*, wbić co za czym, hinter etwas hinein ſchlagen; *Slo* zabjgam *intercipio*; *Cro.* zabijam, zabiti *incutio*; zabienye; *Rg.* zabitti *infligere*; *Bs.* zabitti, zaboſti *figere*, *immittere*; *Rs.* забить, забивать. Zabić sobie cierń za ſkórę, za paznokieć. *Ld.* Przeciw zabiciu za ſkórę trzaſką, tarniem albo gwoździem, albo przeciw zaſtrzałom, plaſtrzyk ten przyłożyć, a wnet wyciągnie. *Urzęd.* 35. Cieniem idąc, w nogę się zabiła. *Otw. Ow.* 412, uderzyła się w nogę, potknęła się, uraziła się). Zabiiam koniowi za żywe. *Cn. Th.* 1358, *ib.* 1355, ein Pferd vernageln, mit dem Nagel auf das Leben, auf den Nerven kommen. Zabicie żyły ieſt rzecz szkodliwa; bo nietylko chromota nieuleczona z tego bywa, ale też i wszyſtka noga schnie. *Hipp.* 126, *idem: Końſk. Lek.* 57. Zabicie za żywe, zagwożdżenie, zakłócie, das Vernageln eines Pferdes, pochodzi z niebacznego albo z kwapliwego kowania, *Hipp.* 127. - *fig.* zabiiam komu za żywe. *Cn. Th.* 1358. *Dudz.* 72, *dictum hoc ductum ab equis, quorum ungulis faber soleas suppingens, clauum ad vivum adegit. Cn. Ad.* 1293, doſkwierać mu, dokuczać, dopiekać, w sadno mu trafić, urazić bolesno, einen ſchmerzhaft beleidigen, ihm empfindlich zuſetzen, das empfindlichſte Fleckchen treffen. - *aliter fig.* zabić komu klin w głowę (cf. klin), wsadzić mu ſkrupuł w głowę, trudności, wątpliwości go nabawić, jemanden einen Floh ins Ohr ſetzen, einen Keil durch den Kopf jagen. Trudną kweſtyą zabił im klin w głowę. *Wad. Dan.* 39. Djabelny im Jeymość zabiia klin w głowę z tym Szykanowiczem. *Teat.* 16, 43. - Zabiiać co, zatykać, zapychać, zamykać biiąc, verſchlagen, verkeilen, vernageln, verſtopfen, vermachen, zuſchlagen, zumachen; *Bh.* ukljniti, zakliniti; *Vd.* sabiti, sabijati; *Ross* забить, забивать. Nawiertanie drzewa oliwnego ma bydź aż do drdzenia, i zabite dębowemi lub sosnowemi czopy. *Cresc.* 438. Zabić armatę, działo, zagwoździć, *Vd.* shreblati, sabijati, eine Kanone vernageln. Odgwoździć armatę, ieſt to wydobyć z zapału armaty gwoźdź zabity dla uczynienia iéy nieużyteczną. *Jak. Art.* 3, 305. Zabić drzwi, okna, Thüren, Fenſter vernageln, verſchlagen, vermachen. Zabiiam oponą, kobiercem drzwi, dziurę, *obtendo aulaea ianuae. Cn. Th.* 1358, verhängen, verſchlagen. Okna zabite były dlatego, aby ludzie obaczywszy światłość do cerkwi się nie cisnęli. *Pim. Kam.* 91. Zaraz każę zabić to okno. *Teat.* 20, 44. Zabić deſkami, mit Bretern verſchlagen, vermachen; *Rs.* забить, забивать (cf. *Rs.* забиться ukryć się; *Rg.* zabit *locus remotus*, mjesto puſctoſceno; *sed* cf. *zabyć, *zabywać). Rozumieią, że za ich powiatem lub ziemią świat deſkami ieſt zabity. *Teat.* 19 *c*, 50, koniec świata, ziemi). Zabić beczki, faſki, napełniwszy, napakowawszy ie, Tonnen, Fäſſer verſchlagen, *Bh.* bednjti, bednjm, zabedniti, zabednowati (cf. bednarz). Zabić co w beczki, włożywszy, wpakowawszy beczki zabić, cf. fasować, in Tonnen einfaſſen, einſchlagen, einpacken und verſchlagen. Gdy dworka przędzę odbierze, w beczki ią zabić powinna i odesłać. *Haur Ek.* 77. Kamyczki borasowe, gdy maią do indąd wieźć, zaprawnią ie z szmalcem, i to w *tunki albo w beczułki zabiiaią wespół, a boraſsowém ciaſtem zowią. *Sien.* 594. - Zabić co czym, zakłócić, zamieszać biiąc, kłócąc, cf. zaczynić, zaprawić; etwas womit einſchlagen, ſchlagend, umrührend, vermiſchen. Mléko iaiem zabite. *Haur Sk.* 513. Zabić na gorzałkę. *Tr.* - §. *zabić kogo, zadać mu raz, zaciąć go, einem einen Hieb geben, ihn hauen, ihm einen Schlag verſetzen; *Rs.* забить, забивать, (*Rs.* забивка zabiiatyka, забїячество warchołſtwo, забїячить warcholić). Przychodzi Walek do dworu na ſkargę, że go Wawrzek zabił, że go rznął przez głowę. *Ld.*; Zabiiać kogo, mocno wybiiać, tęgo bić raz w raz, einen zu Tode prügeln, anhaltend prügeln, derb ausprügeln. Żonę zabiiał. *Jabł. Ez.* 211. - *Powietrzem, paraliżem zabity, = ruszony, naruszony, vom Schlage getroffen, vom Schlage gerührt. *Paralyticus* ochromiony, powietrzem zabity. *Mącz.* Paraliżu, to iest, zabicia powietrzem léczenie. *Sien. rej.* Szałwiia na członek powietrzem, iak mówią, zabity przykładana, bardzo pomaga. *Cresc.* 255. - §., Zabić, = zabić na śmierć, = zamordować, pozbawić życia biciem, pociſkiem, ſtrzelaniem i t. d., todt ſchlagen, erſchlagen, tödten, todt ſtechen, todt ſchießen u. ſ. w.; *Bh.* zabiti, zabigi, zabigeti, zabjgim; *Slo.* zabiti, zabjgám, uſmrcugi (*uśmiercić); *Sr.* 2. ſabiſch; *Sr.* 1. ſabicz, zabiyu, zkonczuyu (cf ſkończyć), ſkonzowacz; *Vd.* v'bit (cf. ubić), pobit (cf. pobić), vbijati, vmoriti (cf. umorzyć), pomoriti, uſmertiti, vmerlatiti, pomerlatiti, vmoruvati, pomorjati; *Crn.* usmertiti; *Cro.* umoriti, umárjam, vumarjam, vmoriti, zkonchati, zkoncham; *Bs.* ubitti, umoritti; *Rg.* zabitti, umoritti, umorivati; *Ec.* избити, избивати, убїйствую; *Rs.* умертвить, умерщвлять (cf. umartwić, cf. umarły); *vulg.* уходить, ухожу (cf. uchodzić, uyść). Na śmierć kogo zabić. *Vol. Leg.* 7, 600 *Stan. Aug.* Lepiéy być pobitym, niż zabitym. *Teat.* 31, 86. Nie *zarazem męczennikiem ten ieſt, któremu gardło wezmą; lecz ci podobni są męczennikom, którzy dlatego zabiiani i mordowani bywaią, dlaczego męczennicy pozabiiani byli. *Zrn. Pſt.* 244 *b.* Każe zabić, zabiią, zetną, spalą, ſtruią. *Paszk. Dz.* 49. Kto długo zabiia, nakoniec sam zginie. *Teat.* 15, 35, cf. nosił wilk, nosił, póki iego nie poniesiono). Szukaią WcPana po wszyſtkich ſtronach na zabicie. *Teat.* 36 *b*, 97, by go zabić, sprzątnąć, na zaboy). Tam się wczoray o ciebie kłócić, bić i zabiiać miano. *Teat.* 30 *b*, 25. Jam milczał; choćby mię zabito, nie podałem po sobie. *Jabł. Tel.* 29. Za pana swego da się zabić. *Jabł. Tel.* 72. Nie brzydzą się ludzkiéy krwi, nie inaczéy, by wo-

łowa być miała, wylewać, ci którzy człowieka zabić nie mówią zabić, ale uśpić, pożrzeć, pozobać, iako mak posiec. *Kosz. Lor.* 145 *b.* Spać iak zabity, iak zarznięty, schlafen wie eine Ratze, fest schlafen cf. letarg, cf. *śpik). Spisz iak zabity. *Bz.* Oy co śpię to śpię na wszystkie cztery boki. *Teat.* 8 *b*, 17. Spał iak zabity, w cieniu rozciągniony. *Past. F.* 88. Biy zabiy! *ob. pod* bić). - *Jurando*: Oto ciało P. Boga mego biorę, ieślim co winien, niech mię po wzięciu tego sakramentu P. Bóg osądzi i naglą śmiercią zabiie. *Sk. Dz.* 1066, cf. niech nie zdrów wyydę). *Przeklinaiąc*: By cię sto piorunów zabiło, przeklęty kłamco! *Birk. Gl. K.* 44. Ten oszust, boday go marnie zabito! *Teat.* 30 *c*, 71. Boday był zabit, kto mię tu źle wspomina. *Opal. Sat.* 157, bodayby przepadł, zginął, skapał). Nie o to-ć mówię, boday cię zabito. *Mat. z Pod. B* 3, do kata, do kaduka, zum Henker! Bodayże go zabito! *Pot. Jow.* 114. Pytam, boday cię zabito, ktoż mu da żonę ze stu tysięcy, kiedyście mu iuż wszystko przepili! *Falib. Dis. L* 3. - Zabita śmierć, którą kto drugiego traci. *Cn. Th.* 1358, zabicie, zaboystwo, Todtschlag, Mord, Ermordung. Cezar zabitą śmiercią zginął. *Petr. Pol.* 188. Zabitą śmiercią zszedł Hippolit. *Otw. Ow.* 632. Karól król Neapolitański za sprawą królowéy Węgierskiéy Helżbiety, o zabitą śmierć przyszedł. *Krom.* 392, *interfectus est).* Zabitą śmierć zasłużył, zasłużył gardło, zasłużył ściętą śmierć. *Włod.* Skarano ich zabitą śmiercią, = na gardle. *Cn. Th.* 1358. Zabitą śmierć! *exclamat.*, n. p. Zabitą śmierć, nie takbyś ty się miał, gdybyś co umiał. *Gorn. Dw.* 213, do kaduka, do kata, zum Henker! - Zabiiać bydło, bić bydło, bić rzeź; *Bh.* zabiti; *Vd.* saklati (cf. zakłóć), sadaviti (cf. zadawić); *Rs.* закалáю, schlachten, abschlachten. - *Theolog.* Więcéy się trzeba bać tego, co może zabić ciało i duszę, niżli co tylko samo ciało zabić może. *Rey Ap.* 2, więcéy Boga, niż ludzi). Jest i w ewanieliiach litera, która zabiia, ieśli według litery trzymać się będziecie, nie będziecie mieli żywota w sobie, litera ona zabiia. *Zygr. Gon.* 235, gubi, zgubi, der Buchstabe tödtet. - *fig. tr.* Więcéy ludzi rozkosz zabiia, niż morze lub woyna gubi. *Mon.* 76, 7, wycieńcza, niszczy, wyniszcza). Co się zabiiasz tym postem kwiecie młodości, czemu tę urodę anielską tracisz? *Sk. Kaz.* 113 *b*, męczysz się, morzysz się, umartwiasz, martwisz się). Samson, on woiownik tak mężny, dla trochy wody, któréy mieć nie mogł, umierał; a którego woyska porazić nie mogły, matuczki go niedostatek zabiiał. *Sk. Zyw.* 2, 2 *b*, śmierci zbliżał, brachte ihn dem Tode nahe. Powoli oni siły nabyli, które wały morskie w nich zabiły. *Jabł. Tel.* 102, umorzyły, sie hatten in ihnen alle Kraft ertödtet. Zabiłeś mię, zjadłeś mię. *Cn. Ad.* 1293, wielkąś mi szkodę uczynił. *Cn. Th.* 1358, zniszczyłeś mię, du hast mich todt gemacht, total ruinirt. Każde iego słowo zabiia mię; ale pokrywamy te wzruszenia. *Teat.* 54, 91, cf. nie mogę tego słuchać, nie mogę na to patrzeć; przykro mi, ledwiem żyw, to śmierci mi się równa, dobrzem żyw na to, dobrzem żyw, to słysząc, widząc; to człowiek słysząc, umiera na poły; radbym się pod ziemią głęboko widział). - §., w karty graiąc: zabić, beym Kartenspiele, stechen, schlagen. Zabił tuza kozerą. *Tr.* - §. Zabić czas, *Gall.* tuer le tems, *ob.* truć czas, die Zeit tödten. Dzieło to czytać niektórzy zechcą za romans, żeby czas iak mówią zabić. *Xiądz.* 277. Lud, o swoie niedbały, cudzych spraw ciekawy, Co dla zabicia czasu, chce tylko zabawy. *Węg. list.* 3. - §. Zabity Niemiec, Włoch, Francuz, Anglik, = całą gębą, lub też uparty do zabicia aż przy swoiéy narodowości, lub stronności narodowéy, ein ganzer D., J., Fr. u. s. w. (*Rs.* забишь кого biiąc go zahukać, przytępić, głupawym uczynić).

ŻABIĘ, - ięcia, *n.*, *Bh.* žábě, ŻABIĄTKO, - a, *n.*, *zdrbn.*, młoda żabka, płód żabi, ein junges Fröschchen, das Junge der Frösche, (cf. żabi krzek). Z zdeptanych żabiąt, wołu uszło racicy iedno. *Zab.* 9, 79 *Jżyck.*

ZABIEDZ, zabiegnąć, *F.* zabiegnie, zabiegnę, *med. idntl.*, zabieżeć, *F.* zabieży *ndk.*, zabiegać *kontyn.*, zabiegiwać *czstl.*, *Bh.* zaběhnauti; *Sr.* 1. sabiežacž, zabjžu, zabjžim, zabjham; *Cro.* zachúvam, zakratiti, zakrachújem, (cf. zakroczyć); *Rs.* забѣжать, забѣгать, предупредить, предупреждать, предускорить, предускорять, воспятить, воспящать. Zabiedz gdzie, biegnąc zapędzić się, zalecieć, zapłynąć, zaiechać, tief hinein laufen, im Lauf tief eindringen, vordringen, bis wohin laufen, eilen, dringen. Zabiegam gdzie daleko *procurro longius*, *deferor cursu aliquò*, *defert me cursus aliquò*. *Cn Th.* 1356, *pr. et fig. tr.* Tatarzyn daleko w Polskę zabiegł. *Tr.* Szum rzéki tak po wszystkich stronach się rozlega, Aż głos daléy niż w kraie sąsiedzkie zabiega. *Otw. Ow.* 33. Wieśniacy mało nie zewsząd i z bydłem do miast zabiegali. *Baz. Sk.* 74, uciekli, schronili się, *ob.* zabieg, ucieczka dokąd). Wszyscy się puścili ku Wenecyi, gdzie on ich miał czekać, zabieżawszy trochę do Hiszpanii. *Wyś. Jgn.* 48. Do wysp Filipińskich iakoby na przechadzkę zabiegiwali. *Birk. Sk. B* 3 *b.* Ten co wiele z ich oyczyzny wygania, sam też w obcéy ziemi zginął, zabieżawszy do Lacedemonów, iakoby tam miał mieć mieysce bezpieczne. *Leop.* 2 *Mach.* 5, 9, gdy się do Lacedomonczyków dostał. *Bibl. Gd*). Zagray pierwszy odezwał się, za nim inni psi; zabiegałem sam, i na oczy moie widziałem potężnego dzika. *Teat.* 19 *b*, 72, doieżdżałem, ich eilte an den Ort hin. - Zabiegam się, zawodzę się, zapuszczam się do skoku, *ex procursu capio impetum*. *Cn. Th.* 1356 *et* 1401-2, den Ansprung machen, den Ansatz nehmen zum Laufen, Rennen, Springen. Zabieżał się nań, co mógł, naywiększym pędem. *Leop. Dan* 8, 7, natarł nań. *Bibl. Gd.*) *Similiter.* R 1185 woyna Ruska, i zaraz z niéy wzniecona Węgierska, Kazimierza zabiegła. *Krom.* 195, zaskoczyła go, der Krieg kam ihm über den Hals. - Zabiegać się, rozbiegać się, zapędzić się niewstrzymanie, ins Laufen unaufhaltsam hinein gerathen. Tu się koła tak były zabiegły, Że nie Awentyn Rzymski porównany Mógł być do naszéy i szkodliwszéy rany. *Miask. ryt.* 2, 59. - *fig.* To się iuż zabieżało, że iuż prawie bez wstydu ludzie nic na przyrodzoną uczciwość nie baczą. *Herb. Stat.* 491, zabrnęło daleko, posunęło się wysoko, górę wzięło, wygórowało; es ist schon so weit damit gekommen; *ob.* zabiegłość obyczaiów). Cudzołostwa teraz bardzo się zabieżały, że nikogo o to nie karzą. *Sax. Art.* 31, zagęściły się, sind häufig geworden, cf. in Umlauf kommen, geläufig werden). Pozwy potwarne bardzo się zabieżały. *Herb. Stat.* 492. Zabiegły, daleko zapędzony,

daleki, odległy, weit entfernt, entlegen. Na rozlaney szeroko morz płynnych przestrzeni Za wschodem gdzieś zabiegłym, ostrów się zieleni. *Zab.* 15, 154 *Kniaź.* Ogarnąwszy wielkiemi ziemny krąg ramiony, Sprzągłeś z Mexykiem śniadym zabiegłe Japony. *Zab.* 12, 227. Zabiegły, daleko się zapędzaiący, daleki, fern, weit, sich weit erstreckend, weit hinauslaufend. Rzéka naprzód wązkim strużka ścieśniona korytkiem Zabiegłe łąki hoynym darule pożytkiem. *Zab.* 9, 112 *Zabł.* Nie tego patrzymy, co iest, ale straszznie na dal swoie zabiegłe posyłamy myśli, aby na głębsze rzeczy dóyście wyrafinowane przygotować odpory. *Mon.* 68, 151, vorrennend, vorspringend, voreilend. – Zabiegam koło czego, *studeo alicui rei*, *circumcurro*. *Cn. Th.* 1356, troskliwie, starannie, pilnie chodzę koło czego, skrzątam się, kręcę się, uwiiam się, sich tummelnd mühen, geschäftig besorgen, ämsig zu Werke gehen. Doma siedząc, pracuie, robi, zabiega, aby miał swe pochowanie z żonką, z dziatkami. *Falib. Dis. R.* Zabiegły, co umie zabiegać, nabywać, *peritus acquirendi*. *Cn. Th.* 1357, cf. przemyślny, przezorny, industriös, werkthätig, betriebsam; cf. zabiegłość). Ścisnąłem serdecznie tak zabiegłego i życzliwego plenipotenta. *Kras. Doś.* 73, cf. dzielny). Zabiegać czego, o co, czemu, = starać się o co pilnie, chwytać się czego, sich ämsig worum bemühen, eifrig darnach trachten, deshalb laufen und rennen. Zabiegamy, łapamy u tego nędznego świata podpomożenia swego. *Rey Post.* Ggg 3. On nie myśli ni o czym, ieno żeby się we wszystkiém podobał, pilnuie, zabiega, ulata, z naszczerbieniem zdrowia i z niebezpieczeństwem żywota. *Gorn. Dw.* 287. Po śmierci Seleuka Jason chutliwie zabiegał o kapłaństwo naywyższe. *Leop.* 2 *Mach.* 4, 7, domagał się naywyższego kapłaństwa. *Bibl. Gd.*) Dostoieństwa zabiegam; *ambio*. *Cn. Th.* 141, dostoieństwa zabieganie *ambitio*. *ib.* Dostoieństwa porządnie zabiegaiący, *candidatus*. *ib.*; dostoieństwa zabiegaiących stan, *candidatorium munus*. *ib.*; dostoieństwa nieporządnie zabiegaiący, *ambitiosus*, *ambitor*. *ib.* Prawo Cezar wydał, aby przekonany o zabieganie i zakupowanie dostoieństwa iakiego, był surowo karany. *Pilch. Sall.* 55. Zabieganie, chwytanie, staranie, dostoieństwa zabieganie, zabieżenie. *Cn. Th.* 1357, *ob.* zabieg, zabiegi). Póki u kogo czego zabiegamy, szanuiemy; dostawszy, mało oń dbamy. *Cn. Ad.* 886. Zabiegam komu, zabiegam łaski, przyiaźni, naskakuię, zalecam się, *capto gratiam*. *Cn. Th.* 1356, liżę się komu, *Wlod.*, *ob.* ulatywać komu, sich um jemandes Gunst bewerben, ihm schmeicheln, sich bey ihm einzuschmeicheln suchen. Dowmant Witoldowi nie zabiegał, ani na iego dwór uczęszczał. *Stryik.* 307. Ja łaski nie zabiegam u pana wielkiego. *Lib. Hor.* 55. *Cum Dativo*: Król Węgierski łasce xiążąt Niemieckich zabiegał. *Krom.* 444, *gratiam aucupabatur*). Ledwie kto iest, któryby łasce bożéy przystoynym podziękowaniem zabiegiwał. *Birk. Dom.* 114. O iakożby to była wielka pociecha twoia a radość twoia, a iakobyś dziwnie zabiegał ia zasługiwał to xiążęciu onemu. *Rey Post.* D 1. – §. Zabiegam komu, wychodzę komu w drogę. *Cn. Th.* 1356, wychodzę przeciw komu, ku komu, zachodzę w drogę komu, wyieżdżam przeciw komu. *Cn. Th.* 1305, einem entgegen gehen, entgegen kommen. Myszka wieyska, wdzięczna pańskich odwiedzin i pełna pokory, Zabiegła wielkiéy gości na weyściu swéy nory. *Hor. Sat.* 242. Dziesięć mężów trędowatych zabieżało Jezusowi, i podnieśli głos swóy do niego. *Sekl. Luc.* 17, zabieżeli mu. *W. Post. W.* 2, 212. Zabieżenie komu w drogę, zaście, wyyście przeciw komu. *Cn. Th.* 1357, das Entgegengehen, Entgegenkommen. Powiedziano o Nabuchodonozorze, piekło zagniewało się na zabieżenie przyyścia iego. *Zygr. Gen.* 429, *in occursum*). Zabiedz komu drogę, zabiegłszy mu zastąpić drogę, entgegen gehend den Weg versetzen. Wszyscy mi zabiegaią drogę, ściskaią mię, kłaniaią mi się. *Teat.* 54 *b*, 44. Słudzy królowi, który powracał od Jezusa, zabiegli drogę, i powiedzieli mu: syn twóy żyie! *Sekl. Jan.* 4. – Zabiegać by wstrzymać, by odeprzeć, = zaskakować, zagradzać, entgegen gehen um aufzuhalten, abzuwenden, sich widersetzen. Nie póydziesz przez moię ziemię, abo więc woiennie a zbroyno ci zabieżę. 3 *Leop. Num.* 20, 18, zbroyno się z tobą potkam. 1 *Leop.*) Turczynowi iuż bliskiemu, abyś zabieżał, niepewnemu przymierzu iego abyś nie wierzył. *Jan. Oksz.* O 4 *b*. Zważ iakich warci są łask poddani twoi, Ci za ciebie każdemu zabiegną losowi. *Przyb. Luz.* 326, wystawiaią się na zły raz). Zabiedz komu od czego, zaskoczyć mu od czego, zaskoczyć mu od spasi. *Cn. Th.* 1392, zagrodzić mu, einem den Weg wozu versperren, ihn davon abschneiden. Zabiegł mu od spasi, *commeatu illum interclusit*. *Cn. Ad.* 1293. Alexandra, gdy był przysiągł, iż nie miał uczynić, o coby go Anaximen prosił, użył go ten tak, że prosił, aby oyczyznę iego Lampsak zburzył; król obaczywszy, że mu od prosa zabieżono, cofnął woysko. *Budn. Ap.* 69. Zabieżenie komu od czego, zaskoczenie, *praeoccupatio*, *anticipatio*. *Cn. Th.* 1357, cf. odcięcie, przecięcie, das Vorkommen, Abschneiden der Communication, das Voreilen, Vorbeugen. Zabiegam złemu, niebezpieczeństwu, szkodzie. *Cn. Th.* 1556; zapobiegać, zuvorkommen, vorbeugen. Przygodzie, któréy radą zabieżeć możesz, zabiegay. *Pilch. Sen.* 3, 252. Początkowi zabiegay, bo późne lekarstwo nie tak pożyteczne. *Rey Zw.* 80, *principiis obsta*). Zabiegayże początkom w czas. *Rey Zw.* 134. Każdéy chorobie w czas zabiegay, bo późne lekarstwo niedobre bywa. *Rey Zw.* 73 *b*. Darmoby lekarstw chcieli, gdy puchliny w sobie Mieć będą, zabiegayże niż przyydzie chorobie. *Słonk. Pers.* 24. Zabiegaiący; *Rs.* предохранительный cf. ochronny). Zabiegaiące lekarstwo, prezerwa, prezerwatywa, *Rs.* предохраненіе. Zabiegay ile możności temu nieszczęściu, którym Bogowie Sycyliią karzą. *Boh. Kom.* 2, 518. Złodziey tu będzie pewnie na gałęzi; a mógłby początkom snadnie zabieżeć, by chciał, a to naysnadnieysza zabieżenie nie kraść. *Rey Zw.* 134.

ZABIEG, – u, *m.*, zabieganie, zabieganie się, zapędzenie się dokąd, das Vorlaufen, Tiefhineinlaufen, Vordringen, Hineindringen, wtarczka, wycieczka, napad, zagon, das Hineinstreifen in ein Land, die Streiferey. Dał mi Bóg odpoczynienie zewsząd, i niemasz przeciwnika, ani zabiegu złego. *W.* 3 *Reg.* 5, 4. Nie przywożą nigdy upominków z Algieru do Stambułu, aby nie miało być między nimi kilka dzieci, wziętych na zabiegach morskich. *Kłok. Tur.* 32, exkursye morskie). Wybór dam Saraiowych przychodzi z zabiegów morskich i lądowych, i z tak daleka te panie przywożą, iak daleko okręty Mahometańskie zapadać albo Tatarskie wycieczki zaymować mogą. *Kłok. Tur.*

47. - Zabieg uciekaiącego, uciekanie daleko zapędzone, ucieczka aż dokąd, schronienie, das Hinflüchten, das Flüchten bis wohin, die Flucht. Była trwoga po Polszcze taka, że ludzie wszędzie uciekali, choć już Tatarów nie widzieli; aż i do Krakowa był zabieg wielki. *Gwagn.* 158, *idem. Bielſk.* 663. Wasze miaſteczka niszczeią, w zabiegach, trwogach, nie masz gdzie przed Tatary maiętności, żony, dziatek zachować. *Gorn. Wl. Sb.* Prusowie zamek Grodek osadzili, aby tam zabieg mieli czasu potrzeby. *Biel.* 56, Zuflucht, Zufluchtsort. Staroſta Wiślicki zdradliwie rozkazał, aby wszyscy Polacy na bezpieczne mieysce do Wiślicy z ſkarbami i z dobytkami zabiegi czynili. *Stryik.* 190, żeby się tam schraniali, sie sollten dahin ihre Zuflucht nehmen, *ob.* zabiegać ze wsi do miaſta). - §. Zabieg do czego, koło czego, zabieganie koło czego, pilne chodzenie koło czego, ſtaranie, krzątanie się, uwiianie, das Hinterherseyn, eifrige Bemühen, Streben, Bestreben, Tummeln. Poſtawiono ten posąg, i iako do nowego upominku zewsząd zabiegi naſtąpiły. *Birk. Dom.* 101. - *fig. tr.* Ma zabieg w głowie, ma swoie zabiegi. *Bndtk.*, zabiegłym ieſt, obrotny, ma obroty, er hat Betriebsamkeit, Industrie, weiß Mittel und Wege, kann sich rathen, helfen; *ob.* zabiegłość. - §. Zabieg czemu, zabieganie czyli zabieżenie czemu, zapobieżenie, zaradzenie, przerwa, das Vorbeugen, Vorkommen; *Sr.* 1. zarádženo. Ztąd temu złemu na upad iego zabieg uczynić, zkąd ono powſtało. *Smotr. Nap.* 10. ZABIEGAC; *ob.* zabiedz. ZABIEGACZ, - a, *m*, zabiegacz czego, który czego usilnie szuka, żąda. *Włod.*, der hinter etwas her ist, der Bemüher, Bestreber, Streber, *Consector* zabiegacz. *Mącz.* Zabiegacz dziedzictwa po kim, łapacz, *captator. Cn. Th.* 161, der Erbschleicher. Zabiegacz doſtoieńſtwa, *ob.* zabiegaiący doſtoieńſtwa, *pod:* zabiedz. - *w rodz. żeńſk.* ZABIEGACZKA, - i; *consectrix. Mącz.*, *occursatrix. Cn. Th.* 568. ZABIEGŁEC, - glca, *m.*, który dokąd zabiegł, zabieg uczynił, uciekł, schronił się, = zbieg, der Flüchtling. Zawiedzie cię Pan między naród nieznaiomy, i będziesz zabieglec. 3 *Leop. Deut.* 28, 37, będziesz ſtradnym. 1 *Leop.*, będziesz ich dziwowiſkiem. *Bibl. Gd.*, cf. przychodzień, przybysz.) ZABIEGŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt zabiegłym, przemyślność, obrotność, die Industrie, Betriebsamkeit, Gewandtheit, Verschlagenheit. - *§. Za Zygmunta nie mogło przyyść do exekucyi, dla takiéy zabiegłości obyczaiów, i nakażenia czasów. *Vol. Leg.* 2, 609, dla tak daleko zabiegłego zepsucia obyczaiów, wegen des hohen Grades des Sittenverderbnisses; cf. oudzołóſtwa się zabieżały, pozwy potwarne bardzo się zabieżały, *ob. pod:* zabiedz. ZABIEGŁY, ZABIEGNĄĆ, *ob. pod:* Zabiedz.

ZABIELIC *cz. dk.*, zabielać *ndk.*, zabieliwać *czstl.*, *Bh.* zabiliti; *Sr.* 1. zabélam, *Crn.* sawęliti, sawęlem, reswęliti, resvęlem, *Vd.* zabieliti, obieliti; (*Cro.* razbelyújem, = rozpalam co); *Cro.* zabelújem; *Bs.* zabiliti, zabiglivati; *Rs.* забѣлить, забѣливать; biało zafarbować, białym kolorem powlec, zakryć, beweißen, verweißen, weiß übertünchen. Zabielić plamę w murze. *Bndtk.* Zabielić plamę w rondlu. *Bndtk.*, cyną zakryć, verzinnen, mit Zinn verweißen, vermachen. Zabielić się, *zaimk.*, ZABIELEĆ *niiak.*, nabrać białości, weiß werden, *Sr.* 1. zabélam so. Morza w ten czas się zabieliwaią, kiedy naprzód wiatry powſtaią. *Otw. Ow.* 453, zaczynaią się bielić, biało pienić). Jak się za pierwszym wiatrem flaga zabieliwa... *AKchn. W.* 199, *fluctus albescere coepit*, cf. zabrudzić). Gdy się morze flagami zabielać ku nocy jęło, a dymać Eurus wichrzyſty co z mocy, Szyper krzyczy, regi opuszczaycie na dół. *Zebr. Ow.* 283. - Wolność powietrza przyśpiesza zabielenie ziemi, zgromadzonéy na wyciągnienie z niéy saletry. *Jak. Art.* 1, 48, zakwitnienie saletrą, das Weißwerden vom Salpeteransatz. - §. Człowiek nie pewny, czy mu dzień iutrzeyszy zabieli. *Pot. Jow.* 66, zabłyśnie, zaświta, zaświeci (cf. biały dzień), ob ihm der morgende Tag leuchten wird. - §. *Culin.* zabielić potrawę, biało zaprawić śmietaną, białkiem, ein Gericht weiß machen mit Sahn, mit Ey; *Rs.* забѣлить, забѣливать, *Vd.* sabieliti, obieliti, pozinkati, *Crn.* saweliti, sawęlem *condire dapes.* Boćwiny z śmiotaną i żółtkami zabielonéy i ocukrowanéy *trunek dobry wypić. *Czia. prz. D* 1. Zabielony, *Vd.* sabielen). Zabielenie, *Vd.* sabiel, sabielenje, *Crn.* sawęla *condimentum*; *Rs.* забѣлка *zabiałka.

ŻABIENIEC; *ob.* żabiniec. ZABIERAC; *ob.* zabrać. ZABIERACZ, *ob.* Zaborca. ŻABIEŻEC; *ob.* Zabiedz.

ZABIIACZ, ZABIIAK, a, *m.*, ZABILCA, ZABIYCA, -y, *m.*, zabóyca który kogo zabił, który ludzi zabiia, mężobóyca, morderca, der Todtschläger, Mörder, *Bh.* zabigák; *Sla.* uboica; *Crn.* nauratnèk; *Sr.* 1. skonczuwar (*Rs.* забіяка warchoł, rębacz). A toć ieſt ten morderz a ten zabiiacz twóy. *Rey Pſ. Jii* 4. Św. Szczepan swoim zabiiaczom darował. *Sk. Dz.* 296. Mieli ich za nieprzyiaciele i za swe morderze a zabiiaki. *Leop.* 2 *Mach.* 4, 16. Ktoby kogo czymkolwiek uderzył, ażby umarł, mężobóycą ieſt, a taki zabiiacz ma umrzeć. *Radz. Num.* 35, 18. Pan się Kainowi zabiiaczowi, i potym inszym morderzom sędzią powszechnym być opowiada. *Wiśn.* 321. Szatan łotr a zabiiacz dusz ludzkich. *Zrn. Pſ.* 216. Do miaſta ucieczki uciekał zabiyca, który zabił kogo nieumyślnie. *Budn. Joz.* 20, 3; mężobóyca. *Bibl. Gd.*) Oni zabilcy czatowali nań. *Baz. hſt.* 87. Zabiiacz ku wytraceniu rodu ludzkiego. *Leop. Jez.* 54, 16, puſtoszyciel. *Bibl. Gd.*) Zabiiakom oyców albo matek. *W. Pſ. W.* 3, 166, den Vatermördern und Muttermördern. Zabiiacz, zabiiak, który z naymu zabiia; *sicarius. Cn. Th.* 1357. Smierci nie uydziesz wnetże nieboraku Z mych rąk, o mężny niewiaſt zabiiaku. *P Kchn. Jer.* 489. - Zabiiak, rębacz, iunak, ein Haudegen, Eisenfresser. Woli się osadzić wykrzykami, by zabiiakami, niż ludźmi godnymi a porządnymi. *Glicz. Wych. M* 8. - *§. Strzała iego tak iako męża mocnego zabiiaka, próżno się nie wróci. *Leop. Jer.* 50, 9, mocarza. *Bibl. Gd.*, bohatéra. - *w rodz. żeńſk.* ZABIIACZKA, - i; *Sr.* 2. skonczuwarka, która zabiia ludzi, die Mörderinn. Przeklęta Jezabel, ona proroków SS. zabiiaczka. *Birk. Sk. E.* ZABIIARNIA, - i, *ż.*, mieysce gdzie ludzi zabiiaią, die Mördergrube, ein Mordort, Mordloch. Prowadzą go do onéy zabiiarni, kędy go pop z nożem czeka. *Pot. Arg.* 658. *ZABILSTWO, ZABIYSTWO, - a, *m.*, zabóyſtwo, morderſtwo, der Todtschlag, der Mord, *Sr.* 1. skonczwano. Wszczęły się trwogi zabilſtwa, że w czterech miesiącach zabito ludzi około 30. *Baz. hſt.* 344. Przyczyna zabilſtwa była, że Kain widział uczynki swe złe, a brata swego dobre; przeto zawiścią wzruszony, zabił Abla. *Baz. hſt.* 50

Zabiyſtwo *caedes*. *Urſ. Gr.* 162. ZABIIATYKA, - i, *ż.*, kłótnia z biciem, cf. biy zabiy, Raufhändel, Schlägerey; *Rs.* забіячество, забивка, (*Rs.* забіячить warcholić, kłócić). - §. Niechże go kaci wezmą z iego miodem, taka zabiiatyka. *Teat.* 8 *c*, 54, zabóyſtwo, trucizna, ludzi nim zabiia, sein Meth ist wahres Gift.

ŻABINIEC, ŻABIENIEC, - ńca, *m.*, mieysce gdzie się żaby lęgną, *Crn.* ſhabnèza, *Cro.* ſabokrechina, die Froschlake. Bocian tak sobie kroczy nad żabieńcem, Jak nad zwierzyńcem. *Klon. Fl. E* 4 *b.* Skrzek żabieńca chropawy. *Dar. Lot.* 5. Owych za ſtołem, iednych na się sapy, Drugich głowę spuściwszy, by w żabieńcu chrapy, kto roztrzeźwi. *Miaſk. ryt.* 2, 187. - §. Żabiniec albo ŻABINEK, drogi kamień *batrachites*. *Plin.*, *lapis colore ranae ſimilis*. *Cn. Th.* 1358, der Froschstein, ein Edelstein an Farbe den Fröschen gleich, cf. żabi kamień). - §. *Botan.* żabinek ziele, *ob.* iaſkier, żabie gronka, *Bh.* žabinec, rdesno, *Rg.* xabokrek; *Bs.* sgjabokrek trava; *Rs.* жабинецъ. - Żabieniec *alisma*, rodzay rośliny, którego u nas dwa gatunki się znayduią, babka wodna i mały. *Kluk. Dyk.* 1, 20, Froschkraut.

ZABIOR, *ob.* Zabor. - *§., zabior, - a, *m.*, małe dziecko, mały koniczek, *Tr.*, ein kleines Kind, kleines Pferdchen; może ztąd że się niby zabiera dopiero na człowieka, na konia.

ŻABIŚCIEK, *ob.* żabi ściek. ZABITY, *ob.* Zabić. ZABIYCA, *ob.* Zabiiacz. ZABIYSTWO, *ob.* *zabilſtwo.

ŻABKA, - i, *ż*, ŻABECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, mała żaba, ein Fröschchen, *Bh.* žabka, žabička; *Sr.* 2. žabka; *Vd.* shabiza; *Bs.* sgjabbiça; *Rg.* xabbiza, *Cro.* ſabicza, *Ec.* жабица. Wyszła mała żabeczka z wody. *Ezop.* 29. Żabka iadalna, *rana esculenta*, zielona z żółtemi nóżkami, część iéy zadnia służy na pokarm. *Zool.* 205, *Vd.* liſtna shaba, der Laubfrosch. - §., w szkucie: żabki, zowią się blaszki z dwoma końcami, któremi się zbiiaią ławy. *Mag. Mscr.* Bankenbleche.

ZĄBKOWAĆ *cz. ndk.*, ząbkować, wyząbkować *dk.*, w ząbki wyrzynać, *Rs.* зубрить, вызубрить, bezahnen, Zähne ausschneiden, auszacken, zackig machen. Teſtament Kazimierza wielkiego uchylony przecięto; lecz to przecięcie nie ieſt sposobem ząbkowania, *dentitatio*. *Czack. pr.* 71. Ząbkowanie, *actio*, *Rs.* зубреніе, das Auszacken; *opus*: ząbkowanie, to co wyząbkowano, = ZĄBKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, *Tr.* Auszackung, *Rs.* зубчики; *Slo.* ſſtřebina (cf. szczerbina), nařezání zubkowaté. Wtóry ślaz ieſt liścia drobno ząbkowanego. *Syr.* 1101. Ziele sierpik ma liście długie wąſkie, zewsząd około kraiów drobno i oſtro ząbkowane iako sierp. *Syr.* 1139. ZĄBKOWATY, - a, - e; - o *adv.*, w ząbki; na kształt ząbków maiący; *Bh.* zubnatý; *Rs.* зубчатый, gezähnelt, gezackt, mit Zähnchen, ząbkowaty, narzynany, karbowany. *Włod.*, zębaty. *Cn. Th.* 1358 *et* 1415. *Serratus poſticus*, myszka ząbkowata lub wykarbowana. *Krup.* 4, 66. Ząbkowato schodziſty, iako w głowiéy kości szwy, w rybich zębach, *imbricatus*. *Cn. Th.* 1358. *Serratim*, *inſtar serrae ſtruere* ząbkowato. *Cn. Th.* 1358, *pectinatim*.

ŻABKOWY, - a, - e, od żabek, cf. żabi, Fröschchen =, Frosch =. Żyły żabkowe pod ięzykiem, *venae raninae*. *Perz. Cyr.* 1, 116, żabie żyły.

ZABŁĄD, - ędu, *m.*, *ZABŁĄDŹ, - ędzi, *ż.*, *Vd.* sablod, sahod, sablodba, sahodba, sablojenje, sahoditje (cf. zachód, zayście); *Rg.* zàblud; *Rs.* заблужденіе, zabłądzenie, zabłąkanie, das Verirren, die Verirrung, der Irrweg, Irrthum. Dokąd cię po głuchym tym lesie, Ludziom rzadko bywałym, zabłąd ślepy niesie? *Tward. Paſq.* 58. Wiatr go naymocniéy ſkręca w uboczne zabłędy. *Przyb. Milt.* 276. Po ukrwawionych drogach kroczyły zabłądem. *ib.* 189, błądząc, błąkaiąc się, herum irrend). *Moraln.* Radzą mu, żeby się w swoiéy poprawić zabłędzi. *Pot. Arg.* 689, cf. obłąkanie.

ZABLADNĄĆ *niiak. idntl.*, ſtać się bladym, bleich werden, erbleichen, erblassen, *Sr.* 1. zablednu. Z onéy nadobnéy twarzy wnet się ſtanie sprosna, sroga, zadęta, zabladła, że ſtraszno na nią patrzyć. *Wer. |Regl.* 126.

ZABŁĄDZIĆ *med. dk.*, w błąd się zapuścić, błędnie zayść, sich verirren; *Bh.* zablauditi, poblauditi (pobłądzić); *Slo.* zablaudjm; *Sr.* 1. zabudźiam, zabudźiu; *Crn.* ſahàjam (cf. zachodzić, zayść); *Vd.* ſablođiti, ublođiti, ſajti, sajiti, sahajati, smotitiſe (cf. zamotać); *Cro.* zablugyújem; *Dl.* zabluditi; *Rg.* zablúditi; *Bs.* zabluditi, zacchi, zahoditi, privaritiſe; *Rs.* заблуждать, заблуждаю, сшибиться. Zabłądzić *deerrare*, *aberrare*. *Cn. Th.* 1358. Do cnotliwych rzadko szczęście zabłądzi. *Tr.* ZABŁĄKAĆ się *zaimk. dk.*, zapuścić się w błąkanie, irrend wohin gerathen, sich irrend herum treiben, wohin verschlagen werden, *Rs.* заблудиться, заблуждаться, запутаться, (cf. zaplątać się). Zabłąkał się okręt do tego portu. *Tr.* Zabłąkał się od mieszkania, od prawdy. *ib.*, zboczył, wyboczył mylnie, oddalił się). Bydło zabłąkane. *Tr.*, błąkaiąc się dokąd zaszłe, verirrtes, verlaufenes Vieh. Sprawiedliwa karać surowo rozpuſtników młodych, czy też oni zabłąkani będą, czy też tego samego kraiu. *Mon.* 74, 485, przybłąkani, obcy, przybysze, zagraniczni). On w swoiéy głębokiéy myśli zabłąkany. *Tr.*, zatopiony, zanurzony, vertieft in Gedanken; cf. obłąkany.

ZABŁAZNOWAĆ *cz. dk.*, zacząć błaznować, żartować, = zażartować, zu tändeln beginnen, anfangen zu scherzen, zu tölpeln, Possen zu treiben; *Rs.* заколобродить.

ZABŁOCIĆ *cz. dk.*, błotem zarzucić, zaszargać, zabryzgać, mit Straßenkoth bewerfen, beschmutzen, *Ec.* загрязняю (cf zagrząznąć). ZABŁOCIE, - ia, *n.*, mieysce za błotem, ein Ort oder Land hinter Morästen. *Tr.* ZABŁOCKI, imię własne znakomitéy familii w Polszcze. - *Prov.* Wykórać iak Zabłocki na mydle, *ob.* Mydło; cf. Szufnarowſki, Turſki. ZABŁOTOW, - a, *m.*, miaſto w Pokuciu, nad Prutem. *Dyk. G.* 3, 207, der Name eines Städtchens am Pruth.

ZABLUĆ *cz. dk.*, bluiąc zaplugawić, zabrukać, bespeien im Brechen, bespuken, *Rs.* заблевать, заблевываю.

ZABŁYSNĄĆ *niiak. idntl.*, zabłyszczeć *dk. Bh.* zablesknauti se; *Sr.* 1. zaboſkam, zaboſkju ſo; *Cro.* zableſchújem; *Bs.* zabliſctiti. (*Bs.* zabliſctiti occi komu, *abbagljare la viſta*, *Bs.* zabliſctiti ſo occi *caecutio*); *Rs.* засверкать; zacząć błyszczeć, blaſk rzucić, zu blitzen anfangen. Zabłysnęło, grzmieć będzie. *Tr.* Zabłysła szpada w ręku iego. *Przyb. Luz.* 118. - *tr.* Kiedyś zabłyśnie dzień dla nas świętny, Gdy swéy sromoty rycerz pamiętny, W krwi nieprzyiacioł zmywać się będzie. *Karp.* 2, 145; zaświta,

zaświeci, zabieli się, wann wird der Tag heranglänzen, heranbrechen. Zabłysnęła nauka, cnota, łaſka iego. *Tr.*, hervorſchimmern. - Przyiaznym na mię zabłysnął promieniem. *Tr.*, rzucił na mię życzliwém okiem, er warf mit einen gnädigen Blick zu. **ZABŁYSNY, - a, - e, n. p. Na wiosnę deszcz wypchniony z gradem z *pochmurza zabłysnego, do ziemi ſiołki nachyla. *Chodk. Koſt.* 16, które zabłysnęło.

ZABOBON, - u, *m.*, Zabobony *plur.*, (cf. bobo, cf. baba); *powiara, wiara w rzeczy nie godziwe do wierzenia, wiara w gusła, czary i t. d., Aberglaube; wszyſtko, w co zabobonnie wierzą, abergläubisches Zeug; *Bh.* pow'era, pow'erky, pobonek, pobon'ky; *Sr.* 1. pziwera; *Crn* ſavira, ſupervira, navèra, babja-vèra; *Vd.* falſhvjera, krivovjera, prevera, babja vera, navèra; *Cro.* babje veruvanye; *Hg.* babona, (*Hg.* babona, babonaſagh, = czary); *Rg.* ucîtanje, krivoſctovanje; *Bs.* забобо́нъ, забобо́нщина; *Ec.* забобо́ны, притво́рная вѣра. Zabobonom wierzyć, zabobonnym być. *Cn. Th.* 1358; *Rg.* ucîtati; *Rs.* суевѣрить, суевѣрничать. Zabobony albo zabobonami opatrzyć, obwarować przeciw złym przypadkom, iako poganie czynili, a teraz głupie baby, *expiare. Cn. Th.* 1358. Pogańſkie, żydowſkie zabobony. *Tr.* - §., zabobon w kącie u nich ſtoi. *Tr.*, bożek, bożyszcze zabobonne. *Tr.* ein Abgötze, Götze, Abgott; cf. talisman, amulet, cf. gusła. ZABOBONNICA, - y, *ż.*, kobieta zabobonna, eine Abergläubige, ein abergläubisches Weib, *Rs.* изувѣрка, суевѣрка. Guslarki i zabobonnice, niemówlętom impreſſye zdrowiu i rozumowi szkodliwe wzniecaią. *Mon.* 72, 424. ZABOBONNIK, - a, *m.*, człowiek zabobonny, zabobonom wierzący, w gusła, czary i t. d. wierzący, ein Abergläubiger, *Bh.* pobon'kař; *Rg.* ucîtalaz; *Rs.* изувѣръ, суевѣръ. Zabobonnik fałszywą napoiony cnotą, Nie dba o zyſki ziemſkie, nic nie waży złoto, Ale gdy w niebo patrzy, zabiia na ziemi. *Dmoch. Szt. R.* 74. ZABOBONNOSC, - ści, *ż.*, *ZABOBOŃSTWO, - a, *n.*, wierzenie zabobonom, ſkłonność do zabobonu, die Abergläubigkeit, der Aberglaube; *Bh.* pow'erčiwoſt; *Sr.* 1. pziboiſtwo, *Rg.* krivoſctovanje (*krzywo-czczenie); *Rs.* изувѣрство, суевѣрство, суевѣрствïе, суевѣрность. Zabobonność, pominąwszy to, co religiia przykazuie, zaſtanawia się nad tym, co płochość mniey baczna wymyśliła. *Kras. liſt.* 70. Zkąd przychodzi wszelki błąd a zabobońſtwo w nabożeńſtwie albo i bałwochwalſtwo. *Gil. Kaz. A a* 3. Zabobońſtwo biczowników wnet karaniem zawściągniono. *Krom.* 353. ZABOBONNY, - a, - e, - ie *adv.*; *ZABOBOŃSKI, - a, - ie, od zabobonów, w zabobony wierzący, wiarliwy, Aberglauben =, abergläubig, *Bh.* pow'erný, pow'erec'ný, pow'er'čiwý; *Sr.* 1. pziw'eriwé; *Crn.* preverſne; *Vd.* prevern, prasnovern, babjovern; *Hg.* babonás; *Rg.* ucijtan (cf. uczcić); *Rs.* забобонный, суевѣрный. Zabobonnym być, zabobonom wierzyć. *Cn. Th.* 1358. Pismo prorockie nie o płaczu niewieścim a zabobońſkim ieſt wypisane, ale o płaczu pokutuiących wybranych bożych. *Zrn. Pſt.* 3, 753 *b.* - **§. Ganges Jndom zabobonny. *Bardz. Luk.* 177, od nich zababonnie czczony, abergläubig verehrt.

ZABODĘ, zabodł, *ob.* zabość.

ZABOGACIĆ *cz. dk.*, zacząć zbogacać, anfangen zu bereichern. Płodem się ludzkim świat puſty w ten czas zabogacił. *Kanc. Gd.* 269.

ZABOI się, Zaboię się, *ob.* Zabać się. ZABOIEM, *ob.* Zaboy.

ZABOLEC *med. dk.*, zaboli *F.*, zabolewać *dk.*, *Sr.* 1. zabolam; *Cro.* zaboleti, zabolyújem; *Bs.* zaboliti, pocet boliti; *Rg.* zaboljetti; (*Rs.* заболѣть, = zachorować); zaboleć kogo, zacząć boleć, anfangen wehe zu thun, zu ſchmerzen anfangen. Miernie zażywać kuchni, piwnicy i łóżka, To nie zaboli ani głowa, ani palec, ani nóżka. *Haur Sk.* 522, nie będziesz miał bolu głowy, chiragry, podagry). Nie może cię tak nędzny członek ciała twoiego zaboleć, aby się głowa twoia zafrasować nie miała. *Rey Pſt. X x* 6. Upewniam, że o to głowa nieboszczyków, co to pisali, bynaymniey nie zaboli. *Mon.* 75, 707, *Slo.* ne zaboli ho hlawa *geniales dies habet*). §. Zaboleć, ból uczuć, Schmerz empfinden, ſchmerzlich fühlen. Day, abym z twéy matko miłości, zapłakał i zabolał. *Pieśń Kat.* 73. Zabolał na to Jowisz, ſtrasznym gniewem spłonął. *Dmoch. Jl.* 2, 195. Zabolał oyciec bogów nad rycerza losem, Spoyrzał oſtro na żonę, i groźnym rzekł głosem... *ib.* 2, 63. Ku Ganimedowi był miłością zabolał król bogów. *Zebr. Ow.* 248, *amore arſit*, zapalił się miłością aż do boleści). - *§., zaboleć, zachorować, erkranken. Dał mu w napoiu nieſtrawiony trunek, którym ciężko zabolał. *Tward. Wł.* 11. - *fig. tr.* Gdy miłość zaboli, tylko śmierć uleczy. *Jag. Wyb. C* 3 *b.* Każdy kto z zabolałym umysłem a z niedobrze poſtanowionym przyrodzeniem gdzie przyiedzie, już ci mu też nic ani po malarzu, ani po haftarzu. *Rey. Zw.* 20 *b.*

ZABOR, ZABIOR, - u, *m.*, zabieranie, zabranie i to co zabrano, das Wegnehmen, die Wegnahme mit Gewalt; das mit Gewalt Weggenommene, (*Rs.* заборъ zagroda, płot). Łupieżca, który mię ci przedał, nie mógł ci innego prawa dać nademną, tylko to, które sam miał, to ieſt prawo zaboru i gwałtu. *Węg. Mar.* 1, 64. Te zabiory wzaiemne na pograniczu życie tam niebezpieczne czynią. *Vol. Leg.* 3, 181. Nie mógł patrzeć bez czułości i rozrzewnienia na zabor ubogiey ruchomoſtki. *Xiądz.* 131; cf. zagrabienie, grabież, zaięcie). Nowy obywatel ſtarych długów gromadzkich płacić nie powinien, ani o ſtare zabiory ma być imowan. *Szczerb. Sax.* 84. Zabory Polſki. *Vol. Leg.* 8, 123, zabranie kraiów do Polſki należących, cf. zakordonowanie). ZABORCA, - y, *m.*, zabieracz gwałtowny, ein gewaltſamer Wegnehmer, Entreißer. Pomogli Polakom więźniowie, którzy porwawszy pęta, bili pogańſtwo; same psy w zdobyczy wzięte szarpały swoich zaborców. *Nar. hſt.* 5, 178. ZABOROWY, - a, - e, od zaboru, do zaboru należący, gewaltſame Wegnahme betreffend. Dawne Hercberga zaborowe widoki. *Uſt. K.* 2, 180, tyczące się zaboru czyli zabrania kraiów Polſkich; (*Rs.* заборный, od zagrody, płotowy).

ZABOSC, zabośdź *cz. dk.*, zabodnąć *idntl.*, zabadać *ndk.*, *Bh.* zabůſti, zabodnauti, zabodati, (*Bh.* zawodati, zabodati czwałować, zábod, záwod czwał); *Sr.* 1. ſaboſcż; *Vd.* saboſti; *Cro.* zabádam, zabolszem; *Bs.* zaboſti, zabadati, zabitti, zabubati; *Rg.* zaboſti, zabâdati; *Rs.* запырять; zakłóć, hineinſtechen, etwas Spitziges hineinſtoßen. Wyciągnąć tarń albo oſtrość z członka zabodzionego. *Cresc.* 553.

553. *Allegor.* Zabodźcie się ieno w serce, a poczuiecie boleść. *Smotr. El.* 15. – Zabość konia, zewrzeć oſtrogami, dem Pferde die Spornen geben, es anſpornen. Nie wadzi pod czas konia rączego zabość. *Glicz. Wych. A* 4. Żrzebce, gdyby się tak, iak pan chce, wzbraniały czynić, pod czas one zabadaią i zacinaią. *ib. J.* 8 *b.* Począł koniem toczyć, i oſtrogami go zabadać. *Kosz. Lor.* 18 *b.* Zabadał prawie rączo, za dziesięć dni 120 mil uiechał. *Papr. Gn.* 1165, *ob. wyżéy Bh.* zabodati, zawodati czwałać). – §., zabość kogo, bodąc zabić, na śmierć zakłóć, einen todt ſtoßen, todt ſtechen. Kopiiąby go ona zabodła. *PKchn. Orl.* 20. Syna albo córkę ktoby zabodł, tenże wyrok na siebie będzie nosił. *Leop. Ex.* 21, 31, ktoby ubodł. *Bibl. Gd.*

ŻABOTKA, – i, *ż.*, gors, bryze podszyyne u koszuli, *Gall.* jabot, der Buſenſtreif. Żabotki i mankiety. *Xiądz.* 19.

ZABOY, – oiu, *m.*, ZABOYSTWO, – a; *n.*, **ZABÓYNIA, – i, *ż.*, zabicie, *zabiyſtwo, *zabilſtwo, mężobóyſtwo, der Todtſchlag, Mord, die Mordthat, das Ermorden, Morden, *Bh.* wražda (cf. wrazić, cf. wróg), (*Bh.* žábog wytłoczyny oliwne); *Slo.* wražda, mord; *Crn.* reſwoj (cf. rozboy); *Vd.* vboi, vmor, vmorja, vmorjenje, vmorſtvu, ludomorſtvu, vbitje, vbijanje, vſmertenje, vmerlatenje, mord, rasboi; *Cro.* ludomorztvu, ubòy; *Bs.* ubojſtuo; *Rs.* убійство, смертоубійство, смертоносіе (*Rs.* убой bicie bydła, rzeź). Zabóyſtwo ieſt zamachem na życie człowieka uczynionem. *Oſtr. Pr. Kr.* 1, 25. Rozbóy od zabóyſtwa rożni się; tamten końcem zyſkania maiątku zabitego, nayczęściéy w lasach lub po drogach dzieie się; zabóy zaś powszechniéy, z przypadku, z zemſty, zwady popełnia się. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 354. Zaboiem zgwałcić, uszkaradzić co, *funeſtare aras humanis hoſtiis. Cn. Th.* 1358. Zabóy oyca, oycobóyſtwo, oycomorderſtwo. *Cn. Th.* 654, matki, matkoboyſtwo. *ib.* 398, brata, bratobóyſtwo. *ib.* Zabóyſtwo siebie samego, *ob.* samobóyſtwo, der Selbſtmord. Zabóy płodu, albo dziecięcia maluczkiego, *infanticidium. Cn. Th.* 1358, der Kindermord. Lekarza o zabóy nie pozywaią. *Cn. Ad.* 432', wolno im chorych zabić, byle podług reguł). Zginął Sycheusz, gdy go na pokłady Brat martwym trupem ściele, maiąc z zaboyni korzyść przez fortele. *Chrośc Ow.* 93. Nie chwalim, rzekną, w prawdzie téy zaboyni (Cezara), Żebyśmy iednak mogli żyć spokoyni, Porzućcie kłótnie, scyſſye, rozſtrzygi. *Chrośc. Fars.* 16. – §. Na zabóy, na gwałt, gwałtownie, cf. na przebóy, cf. biy zabiy, auf Tod und Leben, mit aller Gewalt, gewaltſam. Patronowie darmo czoło pocąc, wrzeszczą na zabóy głowy. *Teat.* 20 *b*, 139. Móy Pan na zabóy się kocha w twoiéy pannie Julianie. *Teat.* 24, 105 *Cztr.* Kochałem się na zabóy. *ib.* 29, 92. ZABÓYCA, – y, *m.*, *ZABÓYNIK (*Haur. Sk.* 201,) – a, *m.*, zabiiacz, zabiiak, zabiyca, morderca, mężobóyca, der Todtſchläger, Mörder; *Bh.* zabiják, wrah (cf. wróg), wražedlnik (cf. wrazić); (*Bh.* zabognjk oleynik, wybiiacz oleiu); *Slo.* wrah, wražedlnjk, mordař; *Crn.* uwojnik, (ubiyca), reſwojnek (cf. rozboynik; *Vd.* vbijavuz, vbijenik, bojnik, vmorez, vmorjavez, resboinik, hoſtnik, (cf. *lat.* hoſtis; cf. gość), ludomorecz, merdra; *Cro.* uboicza, vmoritel (cf. umorzyciel); *Bs.* ubojça, *Sla.* uboica, zasidács; *Rh.* uboiza; *Rs.* избиватель; смертоубійца, умертвитель; *Ec.* убійца, убыватель, закалатель (cf. zakłóć), убійца. Zabóyca oyca, matki, brata, sioſtry, syna, *ob.* oycobóyca, matkobóyca, sioſtrobóyca, synobóyca. Zabóyca siebie samego, samobóyca, der Selbſtmörder. – *w rodz. żeńſk.* Zaboyczyni, – i, która zabiła, die Mörderinn, Todtſchlägerinn, *Bh.* wražedlnice; *Rg.* ubojniza. ZABÓYCZY, – a, – e, od zaboiu, morderczy, Mord=, Todtſchlag, mörderiſch; *Bh.* wrahowſký, wražedlný, wražedlnický, *Vd.* resboinſki, ludomorſki, vbiiarſki, *Rg.* ubojni; *Rs.* бойчевый, убійственный. On od śmierci swoiego przyiaciela broni, Lecz sam ginie zabóyczém Hektora żelazem. *Dmoch Jl.* 2, 155. Peneley się z odważnym potyka Likonem, I zabóyczą wzaiemnie chybili się dzidą. *ib.* 2, 108. ZABOYNIA, ZABOYSTWO, *ob.* zabóy. *ZABOYNICA, – y, *ż.*, *publica expreſſura cerae, in vulgari* zaboynica. *Dub.* 13, wybiianie, wyciſkanie pieczęci, das Abdrücken eines Siegels, die Beſiegelung.

*ZĄBR, – u, *m.*, ZĄBRY, ZĄBRZE *plur.*; (Etym. ząb; *sed* cf. cąbr, *Ger.* Ziemer, Zämmer). Ząbrze nazywaią, kiedy koniom około zębów trzonowych naraſta iaka ſkorupa mięsiſta chropowata, okrywaiąca zębów połowicę i dziąsła wszyſtkie. *Hipp.* 107, ząbrze. *Rey Wiz.* 72, zajedź, ein Auswuchs an den Zähnen der Pferde. Kiedy koń melankolik, i kiedy kląſka, zwykli na to konowale ząbry koniu puszczadłem otwierać. *Haur Ek.* 159; W dzień Św. Szczepana wszelkie konie sprawuią, krwi upuścić, suchoty i ząbry zdiąć, zęby wychędożyć. *Haur Ek.* 178.

ZABRAĆ, *F.* zabierze, zabiorę *cz. dk.*, (cf. zawziąć); zabierać *ndk.*, *Bh.* zebrati, zebral, zberu (*ob.* zebrać); *Sr.* 1. prezberu (cf. precz), ſobuberu, ſebracż; *Rs.* забрать, забирать; wziąwszy ſkąd z sobą wziąć, porwać z sobą, mit ſich wegnehmen, wegraffen, mit fort reißen. Zabierać hultaiów do roboty. *Teat.* 21 *c*, 42. Zabrać kogo z sobą, wziąć go z sobą w drogę; n. p. nie mogłem go zabrać, bom iuż mieysca w poieździe nie miał. *Lde*, ich konnte ihn nicht mit nehmen, *zaimk.* nie mogąc się z nim zabrać, zabrałem się z ſtryiaszkiem. *Lde*, ich ſetzte mich mit dem Onkel auf. Zabrać manatki i umykać. *Teat.* 24, 164 *Cztr.*, *ob. niżéy* zabrać się). Zabrać komu co albo wszyſtko, zagrabić, pobrać do ſkarbu, na pana, na króla, ſkonfiszkować. *Cn. Th.* 1357 *et* 1366, *Vd.* isarati, vunsarati, einem ſeine Habſeeligkeiten wegnehmen, confisciren, ihn pfänden, auspfänden. Zabranie do ſkarbu, konfiszkowanie. *Cn. Th.* 1358, konfiſkata). Zabrać kogo w niewolą, *zaplenić, gefangen fortführen, *Rs.* заполонить. Jedni zabrani w niewolą, drudzy byli wyścinani. *Odym. Sw. N* 2 *b.* – Polſka leży między dwoma wielkiemi morzami, do których płynie sześć rzék wielkich, zabrawszy w się przeszło 140 mnieyszych. *Pam.* 83, 475, przyiąwszy w się, zabrawszy z sobą po wpadnieniu do nich, nachdem ſie in ſich aufgenommen haben. – Zabiera rzéka pola, łąki i t. d., zalewa rzéka pola, łąki, miaſta zabiera. *Cn. Th.* 1357 *et* 1375, der Fluß überſchwemmt, reißt mit ſich fort, verwüſtet, verheert. Byſtra rzéka, ieżeli wód wyyście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem łąki, pola, wsi zabiera i ponurza. *Mon.* 71, 737. – §. Zabrać czas, zabrać czasu, (cf. brać czas), Zeit wegnehmen, Zeit verderben, Zeit rauben; (cf. zabić czas, cf. truć czas). Nie przyſtoi na ſkonfederowane ſtany, zabierać sobie drogi

czas takiemi małościami. *Koll. list.* 2, 17. Po wieczerzy, nie chcąc zabierać czasu gospodarstwu, udałem się wcześnie do stancyi na spoczynek. *Kras. Pod.* 2, 50, naprzykrzyć się dłużéy, ich wollte ihnen nicht länger beschwerlich fallen. – §. Zabrać głos, zacząć mowę, zacząć mówić, przemówić, das Wort nehmen, anheben zu sprechen, seine Stimme erheben. Poseł Bracławski, zabrawszy głos, w te słowa mówił. *Dyar. Gr.* 341. Piérwszy raz głos móy zabieraiąc w téy tu izbie, zaczynam go od powinnego JW Marszałkowi uszanowania. *Dyar. Gr.* 404. Proszę mi nie przeszkadzać, ia głos zabieram. *Teat.* 29, 102. – §. Zabrać gust, ochotę, = zacząć smakować w czém, zasmakować, ochotę mieć do czego, Geschmack woran finden, Lust wozu bekommen. Od Kazimierza W. dopiero Polacy zaczęli gust zabierać do murów. *Nar. hst.* 6, 360. Z dziecinnych lat wielką ku naukom ochotę zabrałem. *Mon.* 67, 631. - §. Zabrać z kim znaiomość, zaznaiomić się z kim, mit einem Bekanntschaft machen; zabrać z kim przyiaźń, = zaprzyiaźnić się z kim, mit einem Freundschaft machen, Freundschaft schließen, cf. zawrzeć, zjąć). Trzeba mi koniecznie z nim zabrać znaiomość. *Teat.* 27 *b*, 27. Miałem honor poznać się z nim i przyiaźń zabrać. *ib.* 10 *b*, 35. Czemu raczéy przyiaźni z nami nie zabierasz, ale z tymi się bratasz, którzy są nasi nieprzyiaciele? *Sk. Zyw.* 103. Nim kto zabierze z kim przyiaźń, powinien się długo namyślać; ale zabrawszy, powinien otworzyście z przyiacielem postępować. *Pilch. Sen. list.* 11. Dziś widzę potrzebę, abyście zabrały z sobą ścisłą przyiaźń. *Teat.* 57, 88, abyście się związały węzłem przyiaźni). – §. Zabierać się do czego, wziąć się do czego, przystąpić do czego, sich wozu aufmachen, anschicken, wozu schreiten. Pokłócili się z sobą, i zabieraią się do potyczki. *Boh. Kom.* 2, 367. Jeśli się osieł do oślicy nie chce zabierać, obiią mu boki należycie, od tego się w nim ogień rozżarza. *Kluk Zw.* 1, 190. – *Impersom.* zabiera się na co, zanosi się na co, es läßt sich wozu an, es bereitet sich, schickt sich an. Zabiera się na grzmoty. *Teat.* 57, 206. Mówił mi ktoś, że się dziś u niego zabiera na wielki bal z muzyką. *Teat.* 24 *c*, 65. Czy się nie zabiera na nowy bal, nie słychać o iakim pikniku? *Zabł. Z. S.* 20. – §. Zabierać się zkąd dokąd, wybierać się z swoiemi rzeczami, cf. wyprawić się, von wo aufbrechen, sich aufmachen, abziehen. Rycerka po kilku godzinach spoczynku, zabiera się od nas. *Stas. Num.* 2. 51. – §., zabierać się w co, nabrać czego na siebie, w sobie, woran zunehmen. Oraz w ciało i w nabiał zabierać się krowie niepodobna. *Haur Sk.* 55.

ZABRAKNĄĆ *med. idntl.*, zabrakować *dk.*, zacząć brakować, nie wystarczyć, anfangen zu mangeln, nicht hinlangen, nicht ausreichen. W drodze zabrakło mu pieniędzy. *Lde.*, pieniądze mu zabrakły, es ging ihm das Geld aus, es fing ihm an zu mangeln. (Zabrakować co, w brak zarzucić, *Rs.* забраковать, забраковывать, in den Brack werfen, ausschließen).

ZABRANIAĆ; *ob.* zabronić. ZABRANIACZ, *ob.* zabroniciel. ZABRANIE, ZABRANY; *ob.* Zabrać.

ZABRATAĆ się *zaimk. dk.*, zabrać braterstwo, zacząć się bratać, pobratać, sich zu verbrüdern anfangen, *pr. et fig.* Wszystek się był lud prawie ze złością zabratał. *Wad. Dan.* 174.

ZABRNĄĆ *med. idntl.*, brnąc zayść, zapuścić się, zapędzić, *pr. et fig. tr.*, tief hinein waten, hinein pantschen, hinein gerathen, sich vertiefen; (*Cro.* zagazújem *vadum ingredior*, cf. gać, cf. jaz). Zabrnąć daleko w wodę, *longius progredi vado, vel vadando. Cn. Th.* 1358. Zabrnąć na ryby. *ib.* Zabrnąłeś daleko, dziś wybrnąć nie możesz. *Bibl. Targ.* 14. Zabrnąłem w długi po uszy, bez sposobu ratowania się. *Teat.* 1, 16. W prawo zabrnął z sąsiadami swymi. *Rak. Pob. a iij*; zaplątał się, zawikłał, zamotał). Biedny Cyklopie, zawrót cię dotyka, Kędyż twóy rozum? zabrnął oczywiście. *Kniaź Poez.* 3, 242, zagrązł, zawiązł, uwiązł). Tak zabrnął, że mu niepodobna życie odmienić. *Pilch. Sen. lask.* 46, zepsuł się tak, że, *eo usque corruptionis prouectus est. Cn. Th.* 1358; *ob.* zabieżały się obyczaie, *pod* zabiedz). Gaday, praw, wrzeszcz, póki chcesz, wszystko to darmo; twoia pani zabrnęła daleko. *Teat.* 1, 10, zbyt sobie pozwoliła, sie hat es zu weit getrieben, zu arg gemacht. Zabrnąć w złość. *Cn. Th.* 1358, cf. unieść się złością). *Prov.* Nie zabrnie daleko, głęboko, = nie głęboki rozum. *Cn. Ad.* 720, nie wymyśli nic nowego.

ZABRODZIĆ *cz. dk.*, w bród się zapuścić, in die Farthe hinein waten, *Rs.* забрести, забродить zayść. ZABRODZIEŃ, – brodnia, *m.*, n. p. Bywaią też sieci na ryby, które zabrodniami albo watami zowią, nie bardzo długie, których końce do dwóch lask przywięzuią, za które rybitwi trzymaiąc, po wodzie brodzą. *Cresc.* 644, Watenetze, Waten, Watten, Zugnetze.

ZABRONA, - y, *ż.*, zabranianie, zabronienie, zakaz, das Verwehren, Verbieten, das Verbot; *Vd.* prepovedenje, prepoviedanje; *Rs.* запрещéнïе, запрéть (cf. zaprzeczenie) (*Rs.* забрáнïе, забрáло zagroda). Jadwiga, żona Kazimierza W., od oyca swego krom wszelakiéy zabrony do domu wzięta. *Krom.* 359. J trzech dni nawet nie dano czasu, a w takich zabronach seymowi dnia nawet nie naznaczono. *Chrośc. Fars.* 164. ZABRONIĆ *cz. dk.*, zabraniać *ndk.*; *Bh.* zabraniti, zabranjm, zabranowati; *Sr.* 1. zawobaram; *Crn.* prepovęm, prepovdújem (cf. przepowiedzieć, cf. zapowiedzieć); *Vd.* vbraniti (cf. wzbraniać), prebraniti, odbraniti, prepovedeti, prepoviedati, obraniti, (cf. obronić), dovariti, obvariti, dovaruvati, obvaruvati (cf. obwarować), preobariti, savaruvati (cf. zawarować); *Cro.* zabranyújem; *Rg.* zabrâniti; *Bs.* zabraniti, zabaviti, (cf. zabawić); *Rs.* возбранить, возбранять, побранить, побранивать, возпретить, возпрещать, запретить, запрещать (cf. zaprzeczyć); (*Rs.* забранить, забранивать = cf. bramować), wyłaiać, wyfukać, забраниться pokłócić się); *Ec.* забраняти, возбраняти, восхлащаю, завѣщаваю, завѣщаю, (cf. zawieścić), прети́ть, прещу (cf. przeczyć), призапрети́ти, призапрещати; = broniąc nie zezwolić, zakazać, nie dopuścić, verwehren, verweigern, untersagen, verbieten. Zabraniam czego komu, nie dopuszczam, nie przypuszczam, nie daię. *Cn. Th.* 1355 *et* 519, *et* 498, bronię komu czego). Wyyść nie śmiem, kiedy Jeymość Dobrodzieyka zabrania. *Teat.* 56 *d.* 16. Zabronić mowy ludziom. *ib.* 42 *d*, *B*; nakazać milczenie, cf. zatkać im gęby). Moneta bywa odmieniona abo zabroniona. *Chełm. pr.* 141, zakazana, cf. wywołana). Zabroniony, *zabronny; *Sla.* zabranjen; *Rs.* запрещéнный, запрéтный; (*Ec.* зáбранный zagrodzony). Za-

wsze woda choremu zabroniona słodsza. *Hul. Ow.* 206 *ruimus in vetitum.* ZABRONICIEL, ZABRANIACZ, - a, *m.*, *ZABROŃCA, - y, *m.*, zabraniaiący, który zabrania, zakazuie, der Verwehrer, Untersager, Verbieter, Verweigerer; *Vd.* prepovednik, prepoviedavez (cf. przepowiednik); (*Vd.* sabranik, sarinjavez, = obrońca); *Rg.* zabrànitegl; *Ec.* возбранитель, заповѣдатель; *w rodz. żeńsk.*, zabronicielka, die Verwehrerinn, Verweigerinn, Verbieterinn. ZABRONNY, - a, - e, - ie, *adv.*, do zabronienia, mogący być zabronionym, verwehrbar, zu verwehren, verweiglich, untersagbar. Lizybona wzięta szturmem, ftaie się zwycięzców niezabronnym plonem. *Przyb. Luz.* 85. - *§., zabronny, zabroniony, zakazany, *Rs.* запрещенный, verboten, verwehrt, untersagt. Zabronna niewiadomość w tych bywa, którym panowie bronią uczyć się. *Petr. Gt.* 200. *§ *active* zabronny, zabraniaiący, verwehrend, verbietend.

ZABRONOWAĆ *cz. dk.*, broną zawlec, bronuiąc zakryć, vereggen; *Sr.* 1. ſałocżicż, *Vd.* vlazhiti, polazhiti, noterpolazhiti; *Rs.* заборонить, забораниваать. Jak naydrobniey zabronować rolą należy, aby się bryły rozbiły, *Przędz.* 102. Jęczmień i owies w pozdłuż i w poprzecz zabronuią się. *Kluk Rosl.* 3, 194.

ZABROŻDZIC *cz. dk.*, brózdy porobić, brózdami zawlec, verfurchen, *Sr.* 1. zabrozdżam. ZABROZDZICIEL, - a, *m.*, der Verfurcher, *Sr.* 1. zabrozdżeř.

ZABRUDZIC *cz. dk.*, *ZABRUKAĆ, ZABRUCZYĆ, zabrudzać *ndk.* zabrudziwać *czstl.*, brudem zanieczyścić, zasmolić, beschmutzen, schmutzig machen; mit Schmutz bedecken; *Bh.* zaſpiniti, *Rs.* загадить, засусалить, измарать, измарывать; *pr. et fig. tr.* Ustawicznie zbiera i tasuie karty, tak że są zabrudzone. *N. Pam.* 2, 166. Nosił zawoy z grubéy płachty tak zabrukany, że iuż nie można było w nim rozeznać koloru. *N. Pam.* 3, 273. U gnuśnego, i niedbałego, musiałaby się i chustka zabrukać. *Pim. Kam.* 99. Na czele Romula z pod *zabruczonych marszczów wyglądało utrapienie. *Stas. Num.* 2, 7. Zabrudzeni w nędzy i mizeryi. *W. Job.* 30, 3. Jako zabrukał w gniewie swym Pan córkę Syońską. *Budn. Tr.* 2, 1, zaćmił. *Bibl. Gd.*) Morze okropną falą czarny wiatr zabrudzi. *Hor.* 1, 32 *Nar.*, cf. zabielić). Baran taki niech iagniąt pstrociną swą nie zabrudzywa. *Otw. W.* 430. Gdy kto ma na skwierk drugich serce zastalone, Stan w nim widzi gangreną członki zabrudzone. *Zab.* 9, 114 *Zabł.*, zarażone, zapaskudzone, zaplugawione). Coż ia poczne mizerny grzesznik utroskany, Który iestem na duszy wielkością grzechów zabrukany. *Kul. Her.* 42. Gdyby nas występki do ubóstwa przywiodły, moglibyśmy się tego wstydzić; ale że to losem nieszczęśliwym się dzieie, nie ma coby nam czoło zabrudzić mogło. *Teat.* 49 *c*, *a* 2, zachmurzyć.

ZABRUKOWAĆ *cz. dk.*, brukiem zakryć bepflastern, besteinbrücken, mit Steinpflaster belegen, *Bh.* zadlážiti; *Rs.* замостить, замащивать *zamościć.

ZABRUNATNIC *cz. dk.*, brunatno zafarbować, bräunen, bräunlich anlaufen lassen.

ZABRYZGNĄC *cz. idntl.*, zabryzgać *dk.*, bryzgaiąc zabrudzić, zaszargać, spritzend beschmutzen, schmutzig bespritzen, anspritzen, mit Gassenkoth; *Rs.* забрызнуть, забрызгать, забрызгивать, запрыскать, запрыскивать; *Ec.* загрязняю (cf. zagrąznąć). Wyszedłszy na ulice dusić się trzeba od kurzawy, lub zabryzgać się błotem. *N Pam.* 10, 49, zabłocić.

ZĄBRY, ZĄBRZE, *ob.* Ząbr.

ZABRZĄKNĄC *cz. idntl.*, zabrząkać, zabrzdąkać *ndk.*, zacząć brząkać, brzęk wydawać, wywabić głos brzęczący, *Rs.* затюкать, losklimpern, zu klimpern anheben. Podobieneś do garca niewypalonego, w który gdy probuiąc go zabrząkasz, nic a nie dźwięku nie da. *Opal. Sat.* 73, gdy dla brzęku zastukniesz, uderzysz w niego.

ZĄBRZE, ZĄBRY, *ob.* Ząbr.

ZABRZECHAĆ, ZABRZECHTAĆ, ZABRZECHOTAĆ, zaszczekać, *ob.* brzechać.

ZABRZEG, - u, *m.*, ZABRZEŻE, - a, *m.*, mieysce za brzegiem, der Platz hinter dem jenseitigen Ufer. W przykrych zabrzegach zakradłszy się wiele Moskwy pieszéy, wozy przeprawuiące się w tyle ogarnęła. *Tward. Wł.* 45. ZABRZEŻNY, - a, - e, od zabrzeża, z tam téy strony rzéki, *Rs.* забережный, vom jenseitigen Ufer, jenseitig. ZABRZEŻYSTY, - a, - e; - o *adv.*, brzegów wysokich, przykrych, steil uferig, hochuferig. Rzéka ta wąska wprawdzie, iedno że zabrzeżysta bardzo i głęboka. *Bielsk.* 701. Puścili się wszyscy w pław przez rzékę Styr, głęboką i zabrzeżystą. *Gwagn.* 250, *idem Bielsk.* 295. Zabrzeżysty Dunay. *Bardz. Tr.* 100. Nilu, płyniesz z kraiu południego zabrzeżysto. *Bardz. Luk.* 183. Tam rzéka Marsyasz zabrzeżysta płynie. *Bardz. Luk.* 40.

ZABRZMIEĆ *med. dk.*, zacząć brzmieć, głos rozlegaiący się z siebie wydawać, erschallen, schmetternd ertönen; *Sr.* 1. zabramtżu, zazencżiu; *pr. et fig. tr.* Zawias ruchem drzwi zabrzmiały. *Hul. Ow.* 32, zaskrzypiły). Bóg wysłuchywa modlitwy nasze z daleka, to iest, nim zabrzmią. *Pociey* 363, nim się odezwą, ehe sie laut werden. Woyny Tureckiéy pogróżka po wszystkiéy ziemi naszey zabrzmiała. *Klok. Tur. pr.*, zagruchnęła). Niechay kochana, wybrana wśrzód wiela, W twych pieśniach wdzięcznych nam zabrzmi Bragela. *Kras. Oss. B* 3 *b.* - Kto usłyszy, zabrzmi mu w obu uszach iego. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 3, 11, zadzwonią mu obie uszy. *Budn.*, es wird ihm in beyden Ohren klingen, die Ohren werden ihm gällen, - §. *activ.* zabrzmieć w co, brzmienie wydadź, schallen machen, tönen lassen. Niechay Orfeusz zabrzmi w strony swoie, By melodyyne były wiersze moie. *Auszp.* 9. Uderzcie w huczne kotły, zabrzmieycie w waltornie, W krzykliwe trąby, surmy, a gładko i sfornie. *Nar. Dz.* 1, 125.

2., ZABRZMIEĆ *niiak. dk.*, zabrzmiewać *ndk.*, nabrzmiałością zayść, verschwellen. Zabrzmiała mu cała twarz. *Bndtk.*

ŻABSKO, - a, *n.*, brzydka żaba, ein häßlicher Frosch; *Rg.* xabetina.

ZĄBSKO, - a, *n.*, brzydki ząb, ein häßlicher Zahn, *Rs.* зубишко, зубище.

ZABUCHNĄĆ *cz. idntl.*, zabuchać *ndk.*, buchaiąc zbić, zabić, zjeść, puffend zuschlagen, zu Tode puffen, essend in sich hineinpuffen. *Bndtk.*

*ZABUD, *ob.* Niezabud; *ob.* Zabyć.

ZABUDOWAĆ *cz. dk.*, zabudowywać *czstl.*, buduiąc zaiąć, budynkami zasadzić, *Bh.* zastawěti, (cf. zastawić), *Sr.* 1. zatwarżu (cf. zatworzyć); *Vd.* sasidati, sazimprati; *Bs.*

zazidati; *Rs.* застроить, застроивать, (cf. zaſtroić); прирубить, прирубать (cf. przyrąbać), пригородить, пригораживать (cf. przygrodzić), заселить, заселять; (cf. zasiedlić); verbauen, mit Gebäuden beſetzen, anfüllen. Zabudować grunt, budowaniem zapróżnić. *Cn. Th.* 1359. Jam rabuś, mówił tam ktoś do pogromcy świata, Że pod memi żaglami pływa iedna bata, A tyś bohatyr żadnym niezrównany czasem, Żeś pływaiącym morze zabudował lasem. *Nar. Dz.* 3, 126. Zabudowanie, = budynki; *Rs.* прирубка, Gebäude. Obeszliśmy wszyſtkie gospodarſkie zabudowania. *Xiądz* 261. – Zabudować się, wzmódz się w budynki, an Gebäuden reich werden, viel Gebäude bekommen. Za Wacława zabudowało się w mury miaſto Krakow. *Nar. hſt.* 5, 279. – §., zabudować, budowaniem zasłonić verbauen, bauend verdecken. Zabudować okna sąsiadowi. *Cn. Th.* 1359, światło mu odjąć budowaniem.

ZABUIAĆ, ZABUIAĆ się *med. dk.*, buiaiąc zapędzić się, üppig ſchwelgend, taumelnd, hinter etwas hin gerathen. *Bndtk.*

ZABURCZEĆ, ZABURDAĆ *cz. dk.*, burcząc zahukać, mit Schelten betäuben. *Bndtk.*

ZABURTOWAĆ *cz. dk.*, burtuiąc założyć, zawiązać, anſchnüren, feſt anknüpfen. Na hys, gdy wiatr dobry ku górze, aby do góry żagiel i za warkocz i za traref ciągnęli i one zaburtowali i zahalzowali podług potrzeby. *Haur Ek.* 174.

*ZABURZKA, - i, *ż.*, zaburzenie, burza, zamieszanie burzliwe, Gewitter, Sturm, Unruhe, Verwirrung. Czasu wieczornego, alić oto zaburzka, a rano tedy się nie oſtoią. *Leop. Jeſ.* 17, 14, czasu wieczornego naſtąpi trwoga. *Bibl. Gd.*) Ubożuchna zaburzką znędzona bez wszelakiéy pociechy. *Leop. Jeſ.* 54, 11, wichrem rozmiotana. *Bibl. Gd.*) Z bezpiecznym a wesołym sumnieniem ſtać będziesz, ani przeszłych ani przyszłych zaburzek, ani żadnych niebezpieczności świata się boiąc. *Rey Ap.* 3. ZABURZLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, do zaburzenia snadny, leicht in Verwirrung zu bringen. Rozpuſtna rzecz ieſt wino, a zaburzliwe piiaństwo. 3 *Leop. Prov.* 20, 1; trwożliwe. 1 *Leop.*; wino czyni pośmiewcę, a napóy mocny *zwaycę. *Bibl. Gd.*) *actiue* zaburzliwy, wichrowaty, burzliwy, prędki do burdy, niespokoyny, aufrühreriſch, zankſüchtig, unruhig. ZABURZYĆ *cz. dk.*, zaburzać, *ndk.*, burzą poruszyć, wzburzyć, zamącić, zawichrzyć, *pr. et fig. tr.*, ſtürmiſch machen, Ungewitter erregen, mit Sturm überziehen, in Wallung, Unruhe, Verwirrung bringen. Mogłam gromy ſtanowić, morzem zaburzyła Bez wiatrów, i znowum ie z burzy uciszyła. *Bardz. Tr.* 458. Zaburzenie, zawichrzenie, burza wszyſtko zamącaiąca, szturm, wicher, *pr. et fig. tr.*, Ungewitter, Sturm, Wallung, Verwirrung. Gdy się Krzyżacy do zamku przybliżali, takie się zaburzenie w powietrzu ſtało, iż ieden drugiego przed kurzawą ani widzieć, ani przed grzmotem słyszeć mógł. *Stryik.* 262. Po smętku wesele, a po wielkim zaburzeniu *rado iasno bywa. *Rey Pſt. S.* 6.

*ZABYĆ *med. dk.*, *Zabywać *ndk.*, zbyć z pamięci, puścić w niepamięć, zapamiętać, *zabaczyć, zapomnieć, vergeſſen, dem Gedächtniſſe entlaſſen, aus der Acht laſſen; *Sr.* 1. zabywam, zabydu (zabetjo *obliuio*, zabeté *obliuiosus*); *Crn.* poſabiti, poſabem, *obs.* ſabem; *Vd.* ſabit, oſabit i poſabit, sabiti, posabiti, osabiti, sapomniti; (*Vd.* sablenje, posablenoſt, osablenoſt, sablivoſt, osablivoſt, posablivoſt, = zapamiętliwość; *Vd.* sabliu, osabliu, posabliu, = zapamiętliwy); *Cro.* zabiti, pozabiti, pozablyujem, zpozabitise; (*Cro.* zabenye, zablenye, pozablenye *obliuio*; *Cro.* zablyiv, pozablyiv *obliuiosus*; *Bs.* zabitti, zaboravitiſe; (*Bs.* zabitje *obliuio*, *Bs.* zabitivvi *obliuiosus*); *Rg.* zabijtje, zabijt *obliuio* (*Rg.* zabit *locus remotus*, mjeſto puſctoſcno; *sed* cf. zabić); *Rs.* забыть, забывать, забытïе, забвенïе, забвенный (*Rs.* забывчивый zapomniały); *Ec.* забываю, забвенïе; (забвенно *obliuiose*, забытливъ zapamiętały, zapominaiący.) – Zabywać, słowo Ruſkie. *Dudz.* 32. Zabawie się i robotom iego przypatruie, Gdzie pomylił, gdzie czego zabył, pokazuie. *Uſtrz. Tr.* 133. – Zabywać, wybiiać sobie z pamięci, z myśli, cf. pozbyć; ſich aus dem Sinne ſchlagen. Frasunku lubo snem swobodnym, Lubo będę zabywał śpiewaniem łagodnym. *Sim. Siel.* 15. Pieśniami i winnym trunkiem Zabyway złego z frasunkiem. *Hor.* 2, 345 *Min.*, *malum vino levato).* Wczoray czekaiąc na twe objetnice, I zabywaiąc nieiako tęsknice, Napisałem ci rym ten. *JKchn. Fr.* 45. Wdzięczne twoie multanki, Kiedy grasz, Wędą, w lesie zabywaiąc Hanki... *JKchn Fr.* 42. Polſka żyznością przedziwną dobréy myśli nam dodaie, tym samym frasunku zabywa. *Jan. Pos. A* 3. Frasunków głównych grą zabywał. *Zebr. Ow.* 48. Myśli ślepéy zabywanie. *Zebr. Ow.* 94. Hippokrates nocne pragnienie zabywać snem każe. *Petr. Wod.* 30, cf. zbywać, zbyć; cf. *Rs.* забыть drzymanie, lekki sen). – *§. *Oeconom.*, n. p. Gdy się bydło zabywa, zadawać mu na to drzewa cisowego naſkrobawszy w chlebie. *Haur Sk.* 58?

ZABYSTRZYĆ *cz. dk.*, byſtrym uczynić, zaoſtrzyć, byſtrość pomnożyć, aufſchärfen, verſchärfen, ſcharf machen, *pr. et fig. tr.* Wspaniały orle, ktoć zabyſtrzył oko, Żeś ieden weyrzał w to słońce głęboko? *Miaſk. ryt.* 45.

ZABYT, - u, *m.*, zabycie, zapamiętanie, zapomnienie, das Vergeſſen, aus dem Sinne Laſſen, *Rs.* забытïе, забвенïе; (*Rs.* забыть, drzymanie, sen lekki). Przeszłości zabyt. *Węg. Mar.* 1, 250, cf. niezabud, *niezabyt). ZABYTEK, - tku, *m.*, pozoſtałego co z byłych rzeczy, ein Ueberbleibſel aus der Vergangenheit, z. B. aus dem Alterthume. Pieśń S. Woyciecha naydawnieyszym ieſt poezyi w ięzyku Polſkim zabytkiem. *Wag. hſt.* 15. Włochy więcéy doſtarczaią zabytków ſtarożytnych, iak cała Europa, a im więcéy onych odkopuią, tym więcéy się umieiętność rozszerza. *Zab.* 5, 283. Niechay między żołnierzy rozda swóy zabytek. *Dmoch. Jl.* 2, 174, resztę maiątku.

ZABZDURZYĆ *cz. dk*, zacząć bzdurzyć, bzdurząc zamącić, zamydlić, anfangen zu faſeln; befaſeln, beſchwindeln.

ZABZDZIC *med. dk.*, zacząć bzdzić, bzdzinami zanieczyścić, losfiſten, zu fiſten anfangen; befiſten, verfiſten.

ZAĆ, *ob.* Zacz.

ŻĄĆ, żął, żęli, żnie, *cz. ndk.*, zżąć *dk.*, żynać *kontyn.*, (*ob.* pożąć, pożynać); *Bh.* žjti, žal, žnu; *Slo.* žať, žnem; *Sr.* 2. žneſch, žniſch, žoſch, (cf. *Ger.* Sichel, Ndrd. ſekel, *Angl.* fickle, *Suec.* fikel, *Lat.* secula, cf. sieć; – cf. *Ger.* Senſe, *Auſtr.* Senyſe, Ndrſchſ. Seiße, Seged, Seeb,

Seiđ; *Salic. leg.* Seiße, *Isl.* sigdur, *Anglſ. et Angl.* fithe; (*Sr.* 1. žencz, znenſke m'eßaczstwo, = Sierpień); *Crn.* ſhęti, ſhęl, ſhajnem; *Vd.* shéti, shél, shájnem, shenjem (cf. siano); *Cro.* ſeti, ſenjem, ſènyem; *Bs.* sgetti, sggnetti; *Rg.* xetti, xgnetti; *Sla.* xeti; *Rs.* жáть, жну; zrzynać zboże sierpem, źniwo odbywać, ſicheln, mit der Sichel ſchneiden, (cf. kosić), ärnten. W Egipcie poczynaią żąć w Kwietniu, i pożynaią niż się ſkończy May. *Boter* 215. Po żęciu kłosia, lekką ściernń palaią. *Otw. Ow.* 29. Gdy pomoce żynaią za dzień i za pomoc, po dwoygu wychodzą. *Haur Ek.* 72. Bardzo wiele ieſt tego, coby żąć, ale żeńców a robotników mało. *Leop. Math.* 9, 37, źniwa dosyć, ale żeńców mało. *§ Leop.*, źniwo-ć w prawdzie wielkie, ale robotników mało. *Bibl. Gd.*) Rola ta ma ięczmień na żęciu. *Leop.* 2 *Reg.* 14, 30, doſtały do żęcia, *Ec.* пожинаемъ, котораго жнуть или жать можно, *pożenny). – Trzeba dobrze zasiać, kto chce żąć dobrze. *Gorn. Wl. J* 3 *b.* Kto ſkąpo sieie, będzie też żął ſkąpo. *Sk. Kaz.* 598. *Bibl. Gd.* 2 *Cor.* 9, 6. Każdy będzie ſkąpie żął, kto ſkąpie rozsiewa, Lecz który hoynie sieie, hoyne źniwo miewa. *Prot. Jał.* 7, *Cro.* kakbus ſzejal, tak bus ſel, *Slo.* co ſi naſegeſ, to żať budeš; kdo ň'e ſege, ten ň'e wege.

Pochodz. *dożąć*, *dożynać*, *nażąć*, *obżąć*, *obżynać*, *obżynki*, *pożąć*, *pożynać*, *zażąć*, *wyżynki*, *żeniec*, *zniwiarz*, *źniwo.*

2., ŻĄĆ, żmie, żmę *cz. dk.*, żymać *ndk.*, *Ross.* жáть, жáлъ, жму, нажáть, нажимáть, miąć, cisnąć, gnieść, tłoczyć, drücken, preſſen, winden. Słowa boże, ſz kolą w oczy heretyka, przeto ie dziwnie żmie i kręci, ale próżno. *Zrn. Pſt.* 3, 79 *b.*

Pochodz. *wyżymać*, *wyżąć*, *wyżęty*, *wyżmięty*, *wyżmiąć*, *wyżdżmąć*, *wyżdżąć*, *zażąć*, *zażymać*, *zżąć*, *zżymać.*

ZACAPIĆ, *ZACZAPIĆ *cz. dk.*, capiąc zachwycić, (*obacz* cap!) *Rs.* зацáпать, erhaſchen, erwiſchen, an ſich raffen. Żerdziami haczyſtemi zaczapia. *Brud. Oſt. D* 5, *in-uncat.*) Który swoiego nadtracił, wnet spokoynego znaydzie, wilczém prawem obwinuie, aby iedno zaczapić. *Gil. Pst.* 28 *b.* Ci piętnaście set koni Moſkwie porazili, I woiewodę tegoż woyſka zaczapili. *J. Kchn. Dz.* 295. Wyciąga po worek rękę, Orgon go umyka, Oy żeby to złotko zacapić. *Teat.* 55 *b*, 9. Szlachcic pszenicę wszyſtkę przedał, iam zaś te pieniądze zacapił, i ieszcze mi swoich pożyczył. *Teat.* 22, 86. Parę milioników dobrze ieſt zacapić, Przynaymniéy długi człeka nie będą iuż trapić. *Niemc. P. P.* 32. Zacapiłem mu te pieśni, gdy się do Amaryllidy kwapił. *Nag. W.* 521.

ZACĘBROWAĆ, **ZACEMBROWAĆ** *cz. dk.*, cembruiąc zaprawić, verzimmern, mit Zimmerwerk vermachen.

ZACENIĆ, *Zaczynić *vulg.*, (*diſtg.* zaczynić) *cz. dk.*, cenę czego zapowiedzieć; *Bs.* zacjeniti; *Rg.* zazjèniti, einen Preis anſagen, anſchlagen um einen gewiſſen Preis, einen gewiſſen Preis fordern. Może cokolwiek uſtąpić z tego, co zaceniła. *Mon.* 68, 976. Drogo zaceniono te nędzne a marne wyſtępki nasze. *Rey Pſt. T t* 4 otaxowano, oszacowano). Żonę poczciwą nazywa Pan okrasą domu męża swoiego, powiadaiąc, iż nie zaceniona nigdy zapłata iéy. *Rey Pſt. G g* 3, nieoszacowana, unſchätzbar.

ZACERKLOWAĆ, *ob.* zacyrklować. **ZACEROWAĆ**, *ob.* zacyrować.

ZACHACHMĘCIĆ *cz. dk.*, w chachmęt wprawić, zamącić, zamieszać, verwirren, in Wirrwarr bringen.

ZACHACIE, - ia, *n.*, mieysce za chatą, za chatami, der Platz hinter einer Hütte. Kilka set ich z łuki się zakradaiąc, po zachaciu nadbiegali, ſtrzelaiąc, a potym się za chaty albo chałupy uſtępowali. *Papr. Kl.* 352.

*ZACHAŁEM, *ZAHAŁEM *adv.*, ogółem, hurtem, ryczałtem, bez różnicy, alles zuſammen, überhaupt, eins ins andere, durch einander. Godzieneś ty ogniu, nie podłe warsztaty, Ale nayiaśnieysze palić majeſtaty, Godzieneś przednie trony, Berło, iabłka, korony, Swoim zapałem Topić zahałem. *Zimor. Siel.* 349. Nie przepuścił Tatarzyn białéy płci, ani dziatkom małym, Niby w lesie gęſtym drwa siekł wszyſtkich zachałem. *Zimor. Siel.* 240.

ZACHAMOWAĆ, *ob.* zahamować. **ZACHAŃBIĆ**, *ob.* zahańbić.

ZACHAPNĄĆ *cz. idntl.*, zachapać *ndk.*, zachwycić, zacapić, *Rs.* захáпать, захапывать, *Ec.* захапляю, похищáю, erſchnappen, erwiſchen, ergreifen.

ZACHARYASZ, - a, *m*, imię własne; Zacharyasz prorok w tenże żył czas, iako Aggeusz. *Zat. Test.* 321, Zacharias.

ZACHCIEĆ *med. dk.*, zachciewać, *zachciwać, *zachcywać, *kontyn.*; *Sr.* 1. ſachzječ; *Rs.* захотѣть, возхотѣть; *Ec.* восхотѣти; zażądać, pożądać, zacząć chcieć, życzyć, gelüſten, ein Lüſtchen bekommen; zu wollen, zu wünſchen, zu begehren anfangen. Jzasław zachciał dziedzictwa Wyszesława, i kazał go do więzienia wsadzić, ażby mu swego zrzekł się dziedzictwa. *Steb.* 60. Przeklęte te karty, iuż nigdy grać nie będę. *Resp.* Dobrze, wrócisz się iutro znowu. *A.* Nie, upewniam! *Resp.* Zachciałeś, iam się iuż zgrał do szeląga. *Teatr.* 39, 220, chciałbyś, du möchteſt wohl; du wollteſt wohl! Jak ona mogła wniyść do izby, kiedym ia i drzwi i okna dobrze pozamykał. *Resp.* Zachciałeś! ona drwi i z zamku twego i z twoich okienic. *Teat.* 28 *b*, 7, tak rozumiałeś, mniemałeś, spodziewałeś się, chciałeś żebyć się udało). Jeśliby posłuchać nie zachcywali, . . *Krom.* 472, nie chcieli, ieśliby im się ubrdało być nieposłusznymi). – §. *Zaimk.* zachcieć się, zachciewać się, *Bh.* zachtíti ſe, zachtělo ſe, zachce ſe; zachciało sie komu czego, napadła kogo żądza. *Cn. Th.* 1359, es wandelt einen an, kommt einem die Luſt an, es wandelt einen die Luſt an, es gelüſtet einen. Powiedział mu chory, iż mu się iuż ieść zachciewa. *Rey Zw.* 26 *b*, że mu apetyt przychodzi; cf. załaknąć, cf. zapragnąć). Czy ci się szczęśliwości aniołów zachciewa? zachcieli być bogami, i z nieba zlecieli. *Przyb. Ab.* 24. Zachciało się wilkowi pląsać, śpiewać. *Cn. Ad.* 685, właśnie mu też do twarzy). Częſtokroć także zachciewa się pokoiów modnie umeblowanych; te n. p. meble, są dosyć piękne, ale nie maią guſtu, bo nie są z Paryża. *Teat.* 7 *d*, 21 *Cztr.* Dziewczynie w młodym wieku, wiele się rzeczy zachciewa. *Teat.* 15, 40. Zapomniawszy o moiéy randze, zachciwa się Waści być ważonym na iednéy szali zemną. *Teat.* 1, 88. Jak się ſtało, Że ci się młodéy dziewki ſtaremu zachciało? *Teat.* 43 *c*, 109 *Wyb.* Zachcenie, Zachciewanie, Zachciewanie się, zażądanie, pożądanie, pożądliwość, upodobanie, cf. apetycik, ślinka, oſkoma,

oskominka; *Sla.* zaklivanje, das Belieben, Gelüsten, Begehren, das Lüstchen. Stół zastawiony podług zachcenia. *Węg. Mar.* 3, 105. Brzemiennéy zachciewania uśmierzyć. *Sien. rej.* Choroba kołtunów sprawuie niedogodność, zachciewanie się i bałwanowatość. *Petr. Lek.* 12. Cukier na koryandrze brzemiennym paniom zachciewania rzeczy do iedzenia niesposobnych odeymuie. *Syr.* 455.

*ZACHCYK, - a, *m.*, n. p. Przędzy od zachcyków.. *Jnstr. Cel. hit.* - ?

ZACHĘCIĆ *cz. dk.*, zachęcać *ndk.*, chęć do czego w kim wzbudzić, dodawać chęci, przywiązania, ochoty, anreizen, aufmuntern, Lust wozu machen, anregen; *Crn.* dégám; *Vd.* sbershiti, naganjati (cf. nagnać), perganjati (przygnać), napelati, naoistrugati, naserzhiti, poserzhiti, gorposerzhiti (cf. serca dodawać), vjunazhiti (cf. iunaczyć); *Ross.* заохотить, заохачивать, бодрить, ободрить, ободрять, поострить, поощрять (poostrzyć, zaostrzyć), нукать, нукну (cf. nukać). Zachęcić kogo sobie albo do czego, *inescare. Cn. Th.* 1359. Zachęcić kogo sobie, przywiązać go do siebie, zjednać go sobie, jemanden für sich einnehmen, gewinnen. Aby gołębie zatrzymać, i przy domu zachęcić, potrzeba im gołębniki budować. *Haur Ekon.* 135 cf. zanęcić). Zachęcenie, *ob.* zachęt. ZACHĘCICIEL, - a, *m.*, ZACHĘCICIELKA, - i, *ż.*, który lub która zachęca, zachęcający, zachęcaiąca, der Aufmunterer, die Aufmunterinn, der Anreitzer, die Anreitzerinn, der Aufreger, die Aufregerinn, *Ross.* ободритель, ободрительный, поощрительный, поощритель, поощрительница; *Ec.* подвизатель.

ZACHECHOTAĆ, *ob.* zachychotać.

*ZACHĘDOŻYĆ *cz. dk.*, w *ochędostwo t. i. w ozdobność zaopatrzyć, przyozdobić, zaozdobić, zakrasić, przypiękrzyć, wystroić, zierlich ausstatten, ausschmücken. Musiał sobie sprawić a dziwnie ubogacić a zachędożyć maiestat bostwa swego. *Rey Pst. Ccc* 6. Bądźmy ustawicznie gotowi, zachędożywszy Panu wiarą a stałością swoią myśli i serca nasze. *Rey Pst. D d* 6. - §. Zachędożyć, zaczyścić, rein putzen, verputzen, verbürsten, *Bndtk.* Szczotką plamę zachędożyć.

ZACHEŁBAC, ZACHEŁPIĆ, ZACHEŁSCIĆ; *ob. primitiva.*

ZACHEŁZNĄĆ, ZAHEŁZNĄĆ, ZAKIEŁZNĄĆ *cz. idnt.*, zachełznać, zachełzać *ndk.*, *Slov.* zazuhadlugi, kiełznem zawściągnąć, zahamować, wstrzymywać, *pr. et fig tr.*, den Zaum anlegen, anziehen, zäumen, bändigen, zurückhalten. Ucichną wiatry zahełznane w szczękę. *Chrośc. Job.* 143. Zuchwali ludzie maią być zachełznani, aby nie wierzgali. *Petr. Pol.* 2, 135. Oszustowi temu usta zachełznać. *Pot. Arg.* 243. *Jmpossib.* Niezachełznany nieprzyiaciel. *Pot. Syl.* 291, niepodobny do zachełznania, niehamowny, nicht zu bändigen, unbezähmbar.

ZACHERLAĆ *med. dk.*, zaczynać cherlać, zapadać na zdrowiu, zu kränkeln anfangen.

ZACHĘT, - u, *m.*, ZACHĘTA, - y, *ż.*; ZACHĘTKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, zachęcanie, zachęcenie i to co zachęca, czym zachęcaią; *Bh.* zabod (cf. zabość, *ob.* bodziec); *Vd.* naganja, perganja, napelanje, die Aufmunterung, Aufmunterung, Anreitzung. Bez żadnych pobudek i zachętów, każdy do zachowania i ocalenia siebie dąży. *Pilch. Sen. list.* 287. Jle mam zachętu Z piękności twoiéy, tyleć pewnie czyni Twarz ta odrazy i wstrętu. *Kniaź. P.* 3, 239. W głębokim milczkiem kaczki ieziorze pływaią, Gdy swéy zachęty, samca gdy swego nie maią. *Gaw. Siel.* 384. Przyymuie sternika, który tak mu był potrzebny, z miłą twarzą, i zachęt czyni mu pochlebny. *Przyb. Luz.* 28. Nowe im zachęty wystawia przed oczy. *Dmoch. Jl.* 3, 308. Wnet na iego starania i pilne zachęty, Ukazał liczne zyski grunt długo nie tknięty. *Zab.* 12, 250. Król swym zachętem w kray światło wprowadza. *Zab.* 12, 13 *Szost.* Rzymianie ćwiczyli się i ćwiczą w naukach, znayduiąc wsparcia i zachęty od światłych panuiących. *N. Pam.* 4, 64. Szlachetne umysły z chwalebnych czynów biorą zachęt do naśladowania. *Pilch. Sen. list.* 296. Dziedzictwo iest naylicznieyszy zachęt do pracy. *Przestr.* 80. Naród nie maiąc ani zachętu do cnoty, ani powściągu od swywoli, otworzył smutne w okropnéy anarchii widowisko. *Nar. hst.* 2, 277. Żywość dowcipu, miłość honoru, były mu do znacznych postępków w naukach zachętem i pobudką. *Nar. Chodk.* 6.

ZACHŁADZAĆ, *ob.* zachłodzić.

ZACHŁAPIĆ, ZACHŁAĆ *cz. dk.*, chłapaniem zachwycić, zażłopać, erschlappern, erschlampern, schlampernd einschlucken. Cokolwiek zachłapił, zaraz całkiem połyka. *Pilch. Sen. list.* 2, 188.

ZACHLASTAĆ *cz. dk.*, chlastaiąc zabryzgać, zaszargać, cf. zachlusnąć, in den Koth schlagend bespritzen, beschmieren, beschlumpern. Ogon nasz, mówi liszka, próżno się po prochu szasta, Albo się w błocie zachlasta, Więc ia z mieysca mego wnoszę, Żeby tego pozbyć się ciężaru. *Zab.* 13, 281 *Tręb.*

ŻACHLIWY, - a, - e, n. p. Żachliwéy niedołężności broni się pozorem. *Cztr. Myśl.* 243; cf. *Ger.* zaghaft. ?

ZACHŁODZIĆ *cz. dk.*, zachładzać *ndk.*, *Rs.* захолодить, захолаживать, chłodu nabawić, zacząć chłodzić etwas kühle machen, abkühlen. Wielbłądy na mieyscach wody nie maiących, wodą w sobie będącą zachładzaią się. *Chmiel.* 1, 587.

ZACHŁOSTNĄĆ *cz. idntl.*, zachłostać *dk.*, chłostą zaciąć, einen Schmiß versetzen, zacząć chłostać, Schmisse zu geben anfangen, *Rs.* захлестнуть, захлыснуть.

ZACHLUSNĄĆ, ZACHLUSTNĄĆ *cz idntl.*, chlustem zabryzgać, zaplusnąć, ins Nasse mit Geräusch schlagend bespritzen, naß machen, *Rs.* захлюстать.

ZACHŁYSTNĄĆ się, ZACHŁYSNĄĆ się *zaimk. idntl.*, chłysnieniem zakrztusić się, *Rs.* захлебнуться, захлебываться, sich verschlucken. Chcąc śmiech zapić, podsunął śklenicę pod usta, ale się zachłysnął. *Ofs. Str.* 3. Anakreon rozynkowym iąderkiem zachłysnął się tak, że go ani połknąć, ani wyrzucić nie mógł; zatym się nim udawił. *Warg. Wal.* 338.

ZACHMIELIĆ *cz. dk.*, zaprawić chmielem, mit Hopfen anmachen; zapić, osobliwie piwem chmielnym, versaufen. Zachmielił swóy rozum.

ZACHMURZE, - a, *n.*, mieysce za chmurą, der Ort hinter der Regenwolke. Słońce się wygarnęło z zachmurza, i bez wszelkich przysad świecić ięło. *Zebr. Ow.* 372, *oppositas evicit nubes*, t. i. z za chmury, hinter der Wolke hervor; n. p. Słońce z zachmury zapada. *Kniaz. P.* 1,

132. ZACHMURZYC, *ZACHMARZYC *cz. dk.*, zachmurzać, *zachmurać, *zachmarzać *ndk.*, chmurą zakryć, pochmurzyć, cf. zaobłoczyć; mit Wolken beziehen, verfinstern, verdecken, *Rs.* принахмурить, принахмуривать; *pr. et fig. tr.* Dzień ten był z wiatrów dżdżowych zachmurzony, i w smutnéy się pokazał postawie. *Bardz. Luk.* 7. Suchy wiatr z zachmuraniem. *Sien.* 434. Zachmurza się, = niebo się zachmurza, zacimia się, es überzieht sich, der Himmel überzieht sich, bewölkt sich, umwölkt sich, (*oppos.* wypogadza się, wyciera się); *Ross.* замолаживаеть, замолодило. Gdy się tam i sam kręcił Achab, alić wnet niebo się ciemno zachmurzyło, i obłok i burza od wiatru przyszła, i spadł deszcz bardzo wielki. *Leop.* 3 *Reg.* 18, 45; niebiosa obłokami i wiatrem się zaćmiły. *Bibl. Gd.*) Gdy niebo się zachmura, iż się gradu albo iakiego srogiego gromu nadziewamy, toż dopiero się wiercimy. *Rey Pst. B* 6. Cóż czoło zachmurzasz? *Teat.* 43 c, 70 zasępiasz, posępiasz, *ob.* posępny, pochmurny). Niekontent iuż z kaptura W którym niedawno wzrok na świat zachmurzył, Radby się z niego znowu wykapturzył. *Min. Ryt.* 3, 327. Szatani nie rządzą iasnym i ozdobnym światem, to iest dobrymi i pobożnymi ludźmi, lecz ciemnymi i zachmurzonymi. *Kucz. Kath.* 3, 406. W pośród południa, w samo gorąco Zachmarzasz często miłość świecącą. *Zab.* 14, 372. Zawżdy patrzay na znaki i na zachmuranie w sercu twoiém. *Rey Pst. T t* 1. Iż się zachmurza bardzo grzech twóy około Pana, iście się pewnéy trzaskawicy a pewnego gradu *nadzieway koło siebie. *Rey Pst. S s* 6, zagęścił się, zgęstwiał). Na chrześciian nie było nigdy cięższego prześladowania iak za Dyoklecyana; dni się dziwnéy nędzy zachmurzyły. *Sk. Dz.* 159. Nigdy on się na niepoiętnych nie gniewa, ni zachmarza. *Jabł. Tel.* 279, czoła nie marszczy, posępnie nie patrzy.

ZACHÓD, - u, *m.*, (*Slo.* záchod *secessus*, *cloaca*, przechod, retyrada, potrzeba, prewet; *Bh.* záchód *idem*; *Vd.* sahod, dolhod, sahajanie, = zeyście na dół; *Vd.* sahodba, sahoditje, sahod, = zayście w głowę, obłąkanie; *Vd.* sahod, sralishe, sralniza, = przechód; *Cro.* zahòd *ambitus*, *circumitio*, *occasus*; *Cro.* zahod, = błędokręt, *Vd.* sahodlivi vert *labirynt*; *Bs.* zahod, mjesto potribno; *Rg.* zàhod *error*, *Rg.* zahod, zahodjenje *ambages*; *Rs.* захо́дъ retyrada, prewet, przechod). Zachód koło czego, zachodzenie koło czego, zabieg, krzątanie się, uwiianie, krzątanina, zabieranie się czynne, staranność, das Geschäftigseyn, die Geschäftigkeit, das Tummeln, geschäftige Sorgfalt, Emsigkeit, Hinterherseyn, Betreiben, Veranstalten; Anstalten, Zubereitungen, Präparatorien. Wielkiemi zachodami wielkość swoię kupić musiał Sobieski. *Karp.* 4, 38. Jego Kr. M. w tych iako we wszystkich zachodach i staraniach swoich, obiecuie sobie doznawać serc wdzięcznych. *Dyar. Gr.* 42. Zachód i praca nagradzaią się. *N. Pam.* 17, 212. Daremnie się mężu biedzisz, Nigdy żony nie wyśledzisz, Czatuy, dybay, strzeż, podglądaj, Ślubów, przysiąg po niéy żąday, Daremna w tym twoia zmuda, Wszystek się zachód nie uda. *Mon.* 14, 126. Rzepa i rzodkiew małego zachodu wymagaią. *N. Pam.* 14, 175. Tracąc podobania się nadzieię, zaniedbał zachodów w tym razie potrzebnych. *Węg. Mar.* 3, 50. U Turków obawialiby się złupieni być panowie nagłą śmiercią z dostatków, gdyby mieli zachód iaki uczynić na zostawienie onych potomkom. *Klok. Tur.* 201. Wszystkie ostróżności próżnym są zachodem. *Teat.* 52 *d*, 8, usiłowaniem, Bemühen, Bemühung. Cały dom iego krząta się około zachodu weselnego. *Teat.* 24 *c*, 5, Hochzeitspräparatorien. Trzebać tu pono wprzód zacząć od skrzyni, Zachód być taki bez kosztu nie może. *Kniaź. P.* 2, 162, przedsięwzięcie, przygotowanie, Unternehmen, Anstalt, Veranstaltung. W kuchni zachody tym czasem, Pieczyste śpieszą z frykasem. *Jak. B.* 251. - Jednym zachodem, iednym zawodem, iednym zamachem, iednym razem, mit einem Zuge, mit einem Hiebe, mit einem Male, zugleich, auf einen Hieb. Lepiéy odbyć za iednym zachodem. *Teat.* 27 *c*, 87. Potwarca iednym i tymże zachodem, troiakim osobom szkodzi, spotwarzonych krzywdzi, słuchaczów oszukawa, sumienie swe obraża. *Veryf. pr.* 3. - §., zachód słońca, gwiazd, = zachodzenie, zayście, zapadanie, zapad, *Boh. et Slo.* západ; *Sr.* 1. zachad, zachadżeno swónza; *Crn.* sahod; *Vd.* sonzhni sahod, saton, (cf. zatonąć), sapad, sahajanje sonza; *Cro.* zahòd szuncza, zapad; *Rg.* zàhod, zapàd; *Bs.* zapad, suncjanni zàhod; *Sla.* zàhad; *Rs.* захожде́ніе, западъ, зака́тъ; der Untergang eines Gestirns, z. B. der Sonne, der Sonnenuntergang. Już słońce na zachodzie, iuż iuż wóz swóy zamacza w Hesperyyskim brodzie. *Tward. Wl.* 184. Zapadłe słońce albo zachod słoneczny. *Cn. Th.* 1359. O wschodzie słońca na świat się wydało, A przed zachodem życia postradało. *Bardz. Tr.* 381. Po zachodzie słońca, *Cro.* po zahodu. - *fig. tr.* Nigdy wiara Św. zaginąć nie może, choć rozmaite iéy bywaią zachody i weścia. *Zygr. Ep.* 72 zaćmienia). Jakiż wyroku okrutny, życiu moiemu okropny zachód przeznaczasz! *Teat.* 51 *d*, 120, koniec, zgon). - §. 3., Zachód słońca, mieysce świata, gdzie słońce zachodzi albo zapada. *Cn. Th.* 1359, der Westen, der Abend, die westliche Weltgegend. Jak błyskawica wychodzi od wschodu słońca, a ukaże się aż na zachodzie, takież też będzie przyyście syna człowieczego. *Rey Pst. X x* 3. Nagłe zachodu uspokoienie się, wdawanie się za Turkami Francyi, ociąganie się Austryi, czyni Jmperatorowéy boiaźń zapalenia generalnéy w Europie woyny. *Pam.* 83, 2, 72, uspokoienie zachodniéy Europy, zachodnich państw Europeyskich, im Westen, im westlichen Europa, in den westlichen Staaten von Europa. ZACHODNI, - ia, - ie, ZACHODNY, - a, - e, *Dudz.* 16, ZACHODOWY, - a, - e, od zachodu; od strony świata, gdzie słońce zachodzi, Abend =, Niedergangs =, West =, westlich; *Boh.* západní; *Slo.* západni; *Sr.* 1. zachadżwaté, (*Sr.* 1. sachodny, *Sr.* 2. sachadne, sachodne zaszły, przeszły, (*Vd.* sahodlivi vert, = błędokręt); *Cro.* zapadni; *Bs.* zapadgni; *Rg.* zapàdni; *Rsos.* западный. Dacyi część zachodowa iest ziemią Siedmiogrodzką. *Krom.* 360. Tetys syna w sekretnych obmyła oceanu zakrętach, tam gdzie przy zachodniéy wpadaiącego słońca ciepleie pochodni. *Ustrz. Troi.* 113. Wiatr zachodni płynie po płaszczyznie pionowéy do południka od zachodu. *Sniad. Jeo.* 348, = *ZACHODNIK, - a, *m.*, der Westwind, Abendwind; *Cro.* zapadnyak, veter; *Bs.* zapadgnàk, (*Bs.* zahodnik, stramputnik *devius* cf. zachoży, zabieglec, *Bs.* zachodiscte, stramputiça *trames*); *Rg.* za-

padgnak (*Rg.* zahodník *deuius*); *Rs.* западный вѣтръ. Wiatrów dziedziny i imiona: *Eurus* *schodzień (wschodzień); *zephyrus* zachodnik, *boreas* srzodnoceń, *auſter* *połdzieniec. *Zebr. Ow.* 3. Z Sykanii ięzyków ieden Pachinos k wiatrom ieſt południowym; ku zachodnikom się zaś podał nieſtatecznym Lilibeon; Pelorus ku wozom gwiazdecznym, Nigdy nie zſtępuiącym do morza żadnego, Wzrok swóy obrócił, przeciw wiatru północnego. *Otw. Ow.* 542. *ZACHODŹCA, *ZACHODCA, *ZACHOYCA, - y, *m.*, (cf. władca, *włayca), zaſtępuiący kogo, zaſtępca, der Stellvertreter, der Vertreter. Już masz pewnego zachodźcę za wyſtępki swoie; upewnili cię w tym prorocy święci, iż on na się wziął wszyſtko przewini nie twoie. *Rey Pſ.* S4. Mamy zachoycę Pana Jezusa, on ieſt dosyć uczynieniem zakonu bożego za nas. *Gil. Pſ.* 30. Zachoyca, zaſtępca, iściec. *Sax. rej.*, *Pam. Warsz.* 8, 250, cf. zachoży. ZACHODZISTY, - a, - e, - o *ad v.*, zachodzący daleko, weit hinein gehend. Zachodziſta suknia u krawca, szeroka, gdy ieden bok na drugi zachodzi. *Mag. Mſkr.*, *ob.* założyſty; ein weiter Rock, der ſich weit über einander ſchlagen läſſt. (*Ec.* незаходимый nieprzyſtępny, niedoſtępny. ZACHODZIĆ, ZACHODZĘ, *ob.* zayść.

*ZACHOPIĆ *cz. dk.*, n. p. Jak którą która goniła, zachopił palce u nóg, i sztychem w ziemi ie zatopił. *Zebr. Ow.* 269, *traxit*, cf. zachapać.

ZACHORĄGIEWNY, - a, - e, za chorągwią będący, hinter der Fahne befindlich. Żołnierze zachorągiewni, *postsignani. Papr. W.* 1, 231.

ZACHOROWAĆ *med. dk.*, *zaniemódz, zacząć chorować, zasłabnąć, wpaść w chorobę, anfangen krank zu werden, erkranken, krank werden; *Bh.* zchurawěti (cf. zchorzeć), znemocněti; *Crn.* ſbolęti, ſbolim (cf. zboleć, zaboleć); *Vd.* sboleti, obouniti, boun gratati, sbolim; *Cro.* obetefati, obeteſujem, obnemaſem, obnemogelſzem; *Rs.* захворать, заболѣть, занемочь, занемогу. Prędzéy zachorować, niżli ozdrowieć możemy. *Sk. Zyw.* 1, 3. A gdybyś żony nie miał, a zachorował, co z tobą będzie się działo, kto ciebie dopatrzy! *Teat.* 19 *c*, 67, ZACHORZEĆ *niiak. dk.*, zacząć chorzeć, in eine ſchwere langwierige Krankheit verfallen, recht krank werden, ſchwer erkranken; *Sr.* 1. zkhoru (cf. rozchorować się). Wpaść w niemoc, zachorzeć, *cadere in morbum. Mącz.* Olbracht wziął z Bogdanem przymierze, bo też był zachorzał, częścią z frasunku, częścią z prace. *Bielsk.* 436. Bolał móy ociec na móy odjazd niespodziewany, i wielce ſtroſkany zachorzał z żalu. *Paſt. F.* 78. Znowu zachorzawszy, co daléy to gorzéy się miał. *Bielſk.* 450. Zachorzał na podagrę. *Wys. Al.* 117. Smiertelnie zachorzały. *Groch. W.* 54. Bardzo zachorzał, i tak z rady doktorów umyślił iechać do cieplic. *Wys. Al.* 45. Gdy do Kassynu przyiechał, tam zachorzał, i od Św. Benedykta uléczony był. *Sk. Dz.* 1077. Który tam iednokolwiek zachorzeie, Że zatym będzie zbawion, ma pewną nadzieię. *Paszk. Dz.* 92. Teraz żeby iedno kto na cokolwiek zachorzał, natychmiaſt goścem albo kołtunem one bole chrzczą. *Syxt. Sk.* 407. Lekarz naytroſkliwiéy ſtarać się zwykł o bardzo zachorzałego pacyenta swego. *Zrn. Pſ.* 3, 520. Choremu zdrowi dobrą radę daią, Zachorzawszy iéy sami nie trzymaią. *Cn. Th.* 65, *et* 411. Zachorzałemu sercu wszyſtko się gorzko widzi. *Rey Zw.* 87, niespokoynemu, utrapionemu, zgryzionemu).

*ZACHOW, - u, *m.*, zachowywanie, zachowanie, ochronienie, das Aufbewahren, Erhalten, die Erhaltung, Rettung, *Sr.* 1. zakhow. Otton Celsa żołnierſkiemu okrucieńſtwu umknął, szukaiąc sławy z zachowu zacnego człowieka. *Nar. Tac.* 3, 81 cf. ratunek). ZACHOWAĆ, *F.* zachowa *cz. dk.*; zachowywać *cztl.*, zachowuie *Pr.*; *Bh.* zachowati, zachowawati; *Sr.* 1. zakhówam, zachowam, ſachowacz, wobwarnupu; *Sr.* 2. hobchowaſch; *Vd.* hraniti, (cf. chronić), ohraniti, sahraniti, gorhraniti, obdershati, dovariti, obvariti, obvaruvati, (cf. obwarować), dovaruvati, obraniti, preobariti, savaruvati (cf. zawarować); *Cro.* zachuvati, zachúvam, obchuvati, zachuvanye; *Bs.* sacjuvati, ucjuvati, sahraniti, spaſiti; *Sla.* ſacsuvati; *Ross.* хранить, сохранить, сохранять, хранѐніе, уберечь, уберегать, зберечь, зберегать, збереженіе, оберечь, оберегать, блюсти, блюду, прочить, упрочить; *Ec.* блюсти, блюду, осуществовати; zachowywać co od złego, od szkody i t. d., chronić od złego; zachować co od złego, od szkody, ochronić (vor Schaden u. ſ. w.) bewahren, behüthen; (unbeſchädigt, unverſehrt) erhalten. Wódka ta ſkórę na twarzy od wiatru i od wszelkiego urazu *zachowawa. *Sien.* 290. Bóg Noego od potopu zachował. *Wiśn.* 239. Zachowuię co, albo kogo zdrowo, zbawiam, wybawiam od zguby. *Cn. Th.* 1360. Zachowanie, całość. *Cn. Th.* 1360, ocalenie). Zachowany cało, zdrowo, *ſospes. ib.* Bóg mię zachował *śmierci. *Groch. W.* 7, od śmierci). Boże mię zachoway kłamſtwa. *Teat.* 30 *b*, 145. Ja się mam z tobą żenić? od powietrza, głodu, ognia i żony zachoway mnie Panie! *Teat.* 55 *b*, 76, behüthe uns lieber Herre Gott, z litanii). Zachoway Boże, uchoway Boże, broń Boże, Gott bewahre, Gott behüthe; bewahre Gott, behüthe Gott! da ſey Gott für!, *Bs.* ſacjuvaj bog, uklanio bog). U Rzymian białegłowy długi czas, Boże zachoway, iedno iednéy szaty zażywały. *Falib. Dis. M* 3. Wszyſtkie wytrzymać męki ieſtem gotów, Tylko zachoway Tantala *suchotów. *Zab.* 9, 38 *Zabł.*, Boże zachoway, broń Boże!) Zachować życie, ratować życie, das Leben erhalten, retten. Ja nie pragnę, iak tylko dla ciebie iego zachować. *Teat.* 51 *d*, 12. Samém zachowaniem życia twego mogę przedłużyć moie. *ib.* 73, 11. Staie się nieposłusznym oycu, ale to dla zachowania mu życia. *ib.* 51 *d*, 13. Zachowanie, ochrona, *Vd.* obvarjenje, varſtvu, obvarſtvu, ohranenje, obvarihtvu). Wieniec z napisem dla obywatelów zachowanych. *Pilch. Sen. laſk.* 84. *ob ciues seruatos.* - Zachować, utrzymać bez szkody, w dobrym ſtanie, bez uszczerbku, erhalten, in gutem Stande unterhalten, nicht Schaden nehmen laſſen. Każdy człowiek ieſt ſtworzon, którego ty Panie żywisz i zachowywasz. *Kanc. Gd.* 152. - Bóg, ażeby iego sporządzenie było wieczne, dał rzeczom ſtworzonym sprawce zachowuiące, iako ieſt niebo pełne gwiazd, słońce, powietrze i t. d. *Boter.* 3. Nie wątpimy, iż ziemię naszę P. Bóg, iak po te czasy, tak do końca, będzie zachowywał i fortunił. *Zrn. Pſ.* 3, 792. Trzeźwość zdrowie zachowuie. *Goſt. Gor.* 121. Tę samę radę daię i iuż ozdrowiałemu, ieżeli zdrowie zachować zechce. *Pilch. Sen. Gn.* 123. Kto wie, co psuie zdrowie, łacno się domyśli, co zachowa. *Goſt. Gor.* 121. Ogień

zacho-

zachowuie się długo w popiele. *Mon.* 70, 687, *konserwuie się). Z barwinku dziewki wieńce sobie wiią, dla długo *zachowałéy i uſtawiczney zielonośći. *Syr.* 318, dla długo się utrzymuiącéy, konserwuiącéy, długo trwałéy zieloności). - Zachować, nie wypuścić, nie puszczać, nie wydać, **erhalten, behalten, nicht heraus laſſen, nicht weglaſſen, nicht weggeben.** Takowy ięczmień, który nie ma w swym kłosie mieszków albo plew, w którychby się ziarno mogło zamknąć i zachować, wnet się wytrzęsie. *Cresc.* 162. Trzeba ten sekret w milczeniu zachować. *Niemc. Kr.* 1, 62, nie wygadać, nie wydać). Co ci powiem, pomniy głęboko zachować w sercu twoiém, aby ci nigdy nie wypadło. *Teat.* 42 *d, B., maneat alta mente repostum;* **bewahre es tief in deinem Herzen.** - Pismo Sw. gani Manaseſsa, że sny zachowywał, wierzył im i wykładał ie. *Biał. Pſt.* 121, że ie pamiętał, w pamięci rozważał, miał na baczeniu, **daß er auf Träume achtete.** - Zachować liczbę, w ten czas mówimy, kiedy iéy podle drugiéy oraz nie piszemy; ale ią albo w pamięci zachowuiemy, albo na ſtronie osobno wypisuiemy, abyśmy ią do drugiéy naſtępuiącéy przydawali. *Solſk. G.* 3, 80, **eine Zahl im Sinne behalten.** - Zachować, oszczędzić, nie wydać, schować na przyszłość, **verwahren, ſparen, erſparen.** Ani wiedzą, co to grosz zachować. *Birk. Kaz. Ob.* 2 *b.* Zachowanie, oszczędzenie, **das Bewahren, Sparen,** b., schowanie, mieysce schowania, zachowania, **die Verwahrung, das Verwahrniß;** *Vd.* hranva, sahranva, ohranſtvu). Kazimierz Jagiełło umieraiąc, w osobliwym taiemnym zachowaniu sto tysięcy złotych czerwonych ukazał, które między syny rozdzielił. *Stryik.* 641. - Zachowuię co na potym, odkładam na potym, chowam się z czym na potym, **ſich etwas vorbehalten.** *Cn. Th.* 1360. Co iuż dawno należało uczynić, pewne wſtrzymuią mię przyczyny, ażebym się ieszcze z tym zachował. *Nag. Cyc.* 6, zatrzymał, wſtrzymał, **noch damit einhalten.** - Zachowuię wiarę, słowo, = trzymam komu słowo, wiarę, umowę chowam. *Cn. Th.* 1360 *et* 1162, **Treue und Glauben halten, ſein Wort halten.** Wiary dotrzymać i zachować powinien, a ieżeliby nie dotrzymał, ma być za człowieka niedobréy wiary albo kłamliwego poczytany. *Kucz. Kat.* 2, 645. - Zachowuię co, trzymam się czego w poſtępowaniu, idę za tym, obserwuię iako prawidło, nie odſtępuię, nie wyſtępuię przeciwnie, pełnię co w sprawowaniu się swoim, wykonywam, przyſtrzegam czego, sprawuię się podług czego, **halten, beobachten, erfüllen, ausüben, obſerviren, ausführen.** Wszyſtkie prawa moie zachowywaycie, a sprawuycie się podług nich. *Radz. Levit.* 20, 22, ſtrzeźcie wszyſtkich uſtaw moich, a czyńcie ie. *Bibl. Gd.*) Zachowanie, przyſtrzeganie. *Cn. Th.* 1360. Nayłepsze prawa pożytecznemi narodowi ſtać się nie mogą, tylko przez cnotliwe ich zachowanie. *Dyar. Gr.* 557. Faryzeuszowie rzekli: ten człowiek nie ieſt od Boga, gdyż Soboty nie zachowywa. *Sekl. Jan.* 9. Gdy zachowasz na wszém ſtateczną pomiarę w sobie, nic to tobie wszyſtko szkodzić nie będzie. *Rey Zw.* 26. Wolę ia tych słupów nabudować około siebie, co wiecznie trwać będą, t. i. ieden z cnoty, drugi z sprawiedliwości, trzeci z dobroci a z miłosierdzia, czwarty abym to każdemu zachował, co czyie ieſt. *Rey Zw.* 50. - Zachowuie się to, zwyczay taki iest. *Cn. Th.* 1360, zwyczay taki ieſt, tak się zachowa. *ib.* 1459, **das iſt im Gebrauche, iſt gebräuchlich, üblich, iſt Herkommens, wird beobachtet, beybehalten.** *Zachowanie, = zwyczay, **Herkommen, Gebrauch.** Xiążę dobywszy miecza, przyrzeka ludu pospolitemu prawa i wszyſtkie *zachowania trzymać. *Biel. Sw.* *D* 4 *b.* - §., Zachowuię się dobrze, uczciwie, = sprawuię się dobrze. *Cn. Th.* 1360, **ſich verhalten, betragen, aufführen,** *Crn.* ſaderſhâti, ſaderſhem, ſaderſhânje, (cf. zadzierżeć); *Vd.* sadershatiſe, sadershnoſt, sadershba, sadershek, dobrudjati; *Cro.* ponashatiſze; *Rs.* поведенiе sprawowanie się, zachowywanie się, cf. powodzenie), **die Aufführung.** Zachowuię się przed kim ſkromnie, sprawuię ſkromnie. *Włod.* Położę tu, coby się tyczyło zachowania, którymby obyczaiem a ſtrychem miałby się mieć przeciwko ludziom. *Glicz. Wych.* *N* 5. - Zachować się w czym, ſtale, ſtatecznie się trzymać w poſtępowaniu, trwać w czym, **ſich ſtandhaft halten, beharren, ausharren wobey.** Dobrém a poczciwém mamy się zdobić, szlachcić, a w nim się zachować. *Rey. Zw.* 93 *b.* Wezyr powiedział, że ia na to ieſtem, abym się Mahometowi w iego woli zachował. *Baz. Sk.* 371. *Zachowały* w czym, w cnocie, w dobrém sprawowaniu się, = trwały, wytrwały, doświadczony, **ausdauernd, beharrlich, erprobt, bewährt.** Doſtoieńſtw nikomu iedno dobrze zasłużonemu i w słowie chwalebnie zachowałemu będziemy dawali. *Herb. Stat.* 587. Dowód po umarłéy ręce przedtym bywał 72 świadkami; ale dziś ſtanął na siedmiu mężach w prawie dobrze zachowałych. *Szczerb. Sax.* 108, prawnie nieſkażonych, prawych, słusznych). Dowód siedm świadków dobrze zachowałych. *ib.* 80. - *Zachowały*, = wychowany, wykształcony, **erzogen, gebildet.** Wolę ia wierzyć xiędzu święconemu, niż tobie chłopu proſtemu, do tego nie wiedzieć ſkąd i iako urodzonemu i zachowałemu. *Zygr. Pap.* 301. W dobrém ćwiczeniu zachowany młodzieniec. *Tr.* Dobre zachowanie, wychowanie, dziecięcia. *Tr.* - §. Zachować sobie kogo, obowiązać, *obstringere sibi aliquem. Mącz.*, zjednać go sobie, **ſich jemanden gewinnen, ihn ſich verbindlich machen, an ſich attachiren** (menażować kogo, ochraniać, **einen menagiren, ſchonen**). Każdego sobie zachoway, a nie drażniy nikogo. *Budn. Ap.* 73. Zachować się komu, osięgnać łaſkę, *acquirere gratiam et beneuolentiam. Mącz.*, służyć i zachować się komu, *colere et obseruare aliquem. ib.*, **einem zu gefallen ſuchen.** Bóg rozmaicie swoie ćwiczy, a iak mu się zachowuiem, takie powodzenie daie. *Sk. Dz.* 536. Zachowuię się czym komu, przysługuię się. *Cn. Th.* 1360, przymilam się). Bardzo się radzi owym zachowuiemy, którzy nam co dobrego uczynili. *Kosz. Cyc.* 28. Basza chcąc się temu nowemu królowi zachować i przysłużyć, powiedział mu, gdzie ieſt syn iego. *Baz. Sk.* 340. Wszyſtko na tym zawisło, aby się białéy głowie wszelką rzeczą zachował a przylubił. *Gorn. Dw.* 301. Szachmat pod ſtrażą chowan był od Litwy, aby się tym zachowali nieprzyiacielowi iego Ecygierowi. *Stryik.* 589. Xiążę Konrad prośbą uſtawiczną Ryxy pobudzony, woyſko na Polſkę zesłał, które iednak rychło odeszło; co snadź czynił Konrad, że nie pragnąc sam woyny z Polakami, żądaniu tylko królowéy iakokolwiek się chciał zachować. *Krom.* 87, *utcunque satisfacere*, dogodzić, **genügen, willfahren, zu Gefallen thun.** Nie baczę Panie Dersniaku, abyś się W. M. tą powieścią

Panu Koście zachował. *Gorn. Dw.* 305, żebyś go nią sobie zobowiązał). To na pieczy mieć będziem, żebyśmy chcąc się zachować komu, nie posyłali mu takich rzeczy, któreby niedostatki iego na oczy wyrzucać miały. *Gorn. Sen.* 36. Nie uczynił tego, żeby się mnie zachował, ale żeby dogodzić swéy dumie, szukaiąc sławy w tym, żeby go za wielmożnego miano. *Gorn. Sen.* 25. Gdybyśmy chcieli rzecznika z nauczycielem zrównać, naydziem, iż daleko więcéy miałby się każdy ociec zachować nauczycielowi, niż któremu mowcy. *Glicz. Wych. N* 4, wywdzięczać się, sich erkenntlich zeigen, dankbar seyn. Ja nad twym grobem płaczę; bo iż ci nie mogę Jnaczéy się zachować, daię-ć co przemogę. *Groch. W.* 422. Nie źle mi się w tym zachował, niczego dla mnie nie żałował. *Gorn. Sen.* 404. Patrzay pilno, komu się zachować masz. *Ezop.* 18. – U starych ktoby się temu źle zachować miał, z kim chléb iadł, tego za zdraycę, a występek za zdradę mieli. *Star. Ref.* 79, ktoby się źle względem niego sprawował, źle z nim się obchodził, źle go traktował, wer sich gegen den schlecht verhielt, betrug, aufführte. Kto się komu cudzym nie zachowa, swoim nigdy. *Rys. Ad.* 28, kto go cudzym maiątkiem nie wspiera, cf. z cudzéy skóry szerzéy rzemień kraiać; na cudzym chlebie łacniéy hoynym być; łacnie cudzym szafować). Już był w młodości swoiéy woli nawrzał, W starości się nikomu zachować nie umiał. *Papr. Kol. O*, nie dogodził nikomu, przykrzył się wszystkim, nie umiał się obchodzić z ludźmi, nie ulegać, ustąpić). *Zachowały* komu, z zasług wziętość maiący, dobrze zasłużony i wzięty, dla doświadczonego dobrego zachowania się przyiemny, wegen erprobter Verdienste geschätzt, beliebt, angesehen, accreditirt. Korneli miał pacholę schorzałe, Z życzliwych usług sobie zachowałe, A od lekarzów iuż prawie zwątpione. *Odym. Sw. X.* 2. Nie czciłoby mnie to panowanie, abym brata przeciw sobie dobrze zachowałego zdradzić miał. *Krom.* 182, einen um mich so wohl verdienten theuern Bruder. Herod był cesarzom zachowały. *Sk. Dz.* 2, 13. Naywiększą otworzystość a hoyność powinniśmy tym okazywać, którzy nam nayprzychylnieysi i nayzachowalsi są. *Kosz. Cyc.* 29. Przyiaciele, nie tylko krwią *powinni, ale i zachowali. *Gorn. Sen.* 34. Poczciwość wyrządzay krewnym, a zaś zachowałym szczérze *przyiay. *Glicz. Jsocr. J i* 3. Zachowały, zachowany, w wielkiéy łasce, *gratiosus, gratiosissimus alicui. Cn. Th.* 1360, cf. zaciąga za sobą). – Zachowanie, **Zachowałość*, wziętość, kredyt, znaczenie, akceptacya, Beliebtheit, Beliebtseyn, Ansehen, Liebe, Credit. U Sekwanów dla zachowania, przyiaźni i szczodrobliwości, siła mógł. *Warg. Cez.* 7. W wielkiéy u niego zostaie zachowałości. *Tr.* Jednego maiętnością, drugiego wiarą, trzeciego zachowaniem. które masz, wspomagay. *Gorn. Sen.* 13. Pan *czysty, ludzki, hoyny, nie pyszny, zachowanie ma wielkie, ludzie się przy nim bawią. *Star. Ref.* 151 zaciąga za sobą). Dobre zachowanie lepsze niż gotowe pieniądze. *Rys. Ad.* 11, kredyt stoi za kapitał.) – Acz też tam i kufel i żołędny tuz wielkie zachowanie mieli, ale gdy zachowasz na wszem pomiarę w sobie, nic to tobie szkodzić nie będzie. *Rey Zw.* 26 *b*, są tam w akceptacyi, w używaniu). – Zachowanie z kim, zażyłość, przestawanie, obcowanie, Umgang mit jemanden. Mam dobre zachowanie z znacznieyszymi. *Teat.* 35, 150. Mieli z sobą zachowanie, które się przez bileciki utrzymywało. *ib.* 7 *b*, 39. Zachowanie *hospitium. Cn. Th.* 1360, przyiacielstwo gościnne, zachowanie w gościnie. *ib.* 873, Gastfreundschaft. ZACHOWCA, ZACHOWAWCA, -y, *m.*, ZACHOWYWACIEL, -a, *m.*; *Bh.* zachowatel; *Sr.* 1. zakhowar, zakhowadnik, khowarzer; *Vd.* hranjak, obvaruvauz, varih; *Bs.* sahranitegl, spassitegl; *Ross.* сохранитель, зберегатель; *Ec.* снабдѣтель, содержитель, который блюдетъ или хранитъ что; zachowuiący, utrzymuiący, der Erhalter, Bewahrer. Bóg iest żywota naszego wódz, sprawca i zachowca. *Bial. Pst.* 86. Jehowa iest zachowawca wszystkich ludzi. *Farn.* 39. Niepoięta iest łaska zachowcy natury *Przyb. Ab.* 62. Przed twórcą i zachowcą zginam me kolana. *ib.* 11. Bog stworzyciel, zachowywaciel i rządca świata tego. *W. Pst. W.* 217. Krystus zachowywaciel. *Rey Pst. Q* 4; cf. zbawiciel). Z wielu ziół bywa misterstwem alchimeyskiem elixir, to iest zachowywaciel żywota i zdrowia. *Syr.* 175; *Kosz. Lor.* 36. – §. Zachowywaciel czego, przystrzegacz czego, der Beobachter, Erfüller. Zachowywaciele tego dekretu Wszechmogącego łaska niech broni. *Zygr. Pap.* 4. Zachowywaciele zakonu mieli wstąpić na górę Syon. *Rey. Pst. b*, 3. – *w rodz. żeńsk.* ZACHOWYWACIELKA, -i; *Sr.* 1 khowarjerka; *Bs.* sahraniteglica; *Ross.* сохранительница; die Erhalterinn. Początek mądrości iest boiaźń boska, która iest naybezpiecznieysza zachowywacielka państwa każdego. *Kosz. Lor.* 171. Litwa nie iednego przedtym narodu, według odmienności czasów, *zachowawycielką była. *Stryik.* 51, karmicielka, Ernährerinn. – Zachowywacielka zakonu, przepisów prawa, = przystrzegaiąca ich, die Beobachterinn. ZACHOWAWCZY, -a, -e, *ZACHOWCZY, zachowuiący; *Ross.* набдящій; *Ec.* снабдѣтельный, содержительный, содержный, который сохраняетъ, соблюдаетъ что; Erhaltungs =. (*Boh.* list zachowacý gleyt). Mowa Garata, członka instytutu narodowego i senatu zachowczego. *N. Pam.* 4, 81, *le senat conservateur.*

*ZACHOYCA, *obacz* Zachodźca, Zachodca. *ZACHOŻY, -a, -e, pochoży, zachoży iedno znaczy, to iest człeka, co zaszedł do mieysca iakiego, co osiadł w nim, lubo się w nim nie rodził. *Czrtr. Mscr.*, cf. przybysz, przychodzień, ein Ankömmling, cf. *Bs.* zahodnik, strampútnik, *Rg.* zahodnik *deuius.*

ZACHRACHNĄĆ *czyn. idntl.*, zacząć chrachać, aufräuspern, anfangen sich zu räuspern.

ZACHRAPNĄĆ *cz. idntl.*, zacząć chrapać, losschnarchen, zu schnarchen anfangen, *Rs.* захрапѣть.

ZACHROBOTAĆ, *Zachrabotać *cz. dk.*, chrobot czynić, zacząć chrobotać, aufrasseln, zu rasseln anfangen. Cokolwiek się też o uszy utrąciło, by się chociaż naymniéy co zachrobotało, wszyscy mniemali, żeby Sebelliasz ich iechał. *Baz. Sk.* 394. – §. Zachrobotać co, kogo, = chrobocąc zagłuszyć, zamęczyć, verrasseln, mit Gerassel betäuben, verletzen.

ZACHROMAĆ *med. dk.*, zacząć chromać, napadać na nogę, zu hinken anfangen, *Rs.* захромать.

ZACHRONIĆ *cz. dk.*, chroniąc zakryć, schronić co dokąd, wohin bergen, retten, verwahren (cf. zachować); *Vd.* sa-

hraniti, ohraniti, obdershati, saobvariti, savaruvati; *Rg.* ſahrâniti *in tuto ponere.* - Zachronienie, zachrona, *obacz* schronienie, uchrona; mieysce uchrony, ucieczka; **das wohin Verbergen, Verwahren; der Verwahrſam, der Zufluchtsort.**

ZACHRUPNĄĆ *med. idntl.*, zachrupieć *dk.*, zacząć chrupieć, **losknorpeln, losknacken, loskraspeln; anfangen zu knorpeln u. ſ. w.** *propr. et fig. tr.* Pierwszego pędu powicher między Padem i Tycinem, gwałtownem zaraz gruchnieniem zachrupiał. *Fal. Fl.* 67, cf. zagrzmieć, zahuczeć, zagruchnąć.

ZACHRZĘSCIEĆ *niiak. dokon.*, zachrzęsnąć *idntl.*; zacząć chrzęſt wydawać, **losraſſeln, zu raſſeln anheben.** Gdym znowu rzekł: przybądź naymilsza! zachrzęsło Liście pod krzem, i krzakiem samym coś zatrzęsło. *Otw. Ow.* 295. Zatrzęsła łbem Meduza, aż na nim węże zachrzęściały. *Otw. Ow.* 163.

ZACHUCHNĄĆ *cz. idntl.*, zachuchać *dk.*, zacząć chuchać; chuchem zapuścić, **loshauchen, anhauchen, verhauchen.**

ZACHUCHRAĆ *cz. dk.*, chuchraniem zagmatwać, zamotać, **verwirren.** *Bndtk.*

ZACHUCZYĆ, ZACHUKAĆ, *ob.* Zahuczyć, *ob.* Zahukać.

ZACHUDZIĆ *czyn. dk.*, zachudzać *ndk.*, chudym uczynić, **mager machen.** Bydła nie zachudzać, osobliwie koło adwentu; bo na ten czas zachudziwszy, mały na lato czyni pożytek. *Haur. Ek.* 120. Kto zachudzi świnie, nie uſtrzeże się tego, aby prosiąt zjadać nie miały; lepiéy ich chować mniéy a tłuſto, a niż wiele a chudo. *Haur Ek.* 30. ZACHUDNĄĆ *niiak. idntl.*; zachudzieć *dk.*, **anfangen mager zu werden, ſchwinden,** *Rs.* зачахнуть; cf. zaschnąć.

ZACHUSTAĆ; *ob.* chuſtać.

ZACHWALIĆ *cz. dk.*, zachwalać *ndk.*, chwaląc zalecać, **anrühmen, anpreiſen, rühmend empfehlen, erheben;** *Bs.* zahvaliti; *Vd.* popriedhvaliti, popreihvaliti, preipohvaliti; *Ross.* захвалить, возхвалить, возхвалять, cf. wychwalić; (*Crn.* ſahvaliti *gratias agere*, ſahvâla *gratiarum actio*; *Vd.* sahvaliti, hvalo vedeti, hvalo dati, perhvaliti; = zawdzięczyć, *Vd.* sahvalitiſe, = dziękować, podziękować, wdzięczność mieć, *Vd.* ſahvala *gratitudo, gratia*; *Cro.* zahvaliti, zahválim *gratias agere*, zahvalen *gratus* wdzięczny; zahvàlni *eucharisticus*, zahvàlnoſzt *gratus animus*; *Rg.* zahvâliti, zahvalivati *gratias agere*; *Sla.* zafálan *gratus* wdzięczny. ZACHWALACZ, - a, *m.*, *ZACHWALCA, - y, *m.*, który co zachwala, chwaląc zaleca, **der Anrühmer, Anpreiſer** (*Rg.* zahvalitegl *gratiarum actor*; *f.* zahvalitegliza).

ZACHWARSZCZEĆ *cz dk.*, zacząć chwarszczeć, cf. zachrzęścić, **losraſſeln, losknarren.**

ZACHWAŚCIĆ *cz. dk.*, chwaſtem zagęścić, zagwaździć, zapełnić, **mit Unkraut verwachſen machen, verwildern laſſen.** Aby paździerza, gdy konopie miądlą, w oborę nie miotali; bo się z tego zielſko, które wilkiem zowią, rodzi, i zachwaści pole. *Haur Ek.* 19. Gdy się bardzo zachwaszczą ogrody, tedy konopiami zasiać, tym gęſty chwaſt wyplenić może sposobem. *ib.* 41. Także i w prosie bywaią różne i gęſte zachwaszczenia. *Haur Sk.* 34, zarosłe chwaſty, **Unkrautdickig.** ZACHWASTNĄĆ *czyn. idntl.*, zachwaſtać *dk.*, zaszaſtać, szaſtaiąc zarzucić, zamieść, zabryzgać, **hinſchleudern, ſchleudernd oder werfend beſpritzen, beflecken, beſchädigen.** *Bndtk.*

*ZACHWAT; *ob.* zachwyt.

ZACHWIAĆ *cz. dk.*, zachwiewać *ndk.*, poruszaniem zachylić, **wanken machen, ſchwanken machen, erſchüttern,** *Bs.* zalehejati, zakretati (cf. zakręcić); *Rs.* зашамамь. Sięgnął Huz do ſkrzyni Bożéy i zatrzymał ią, bo ią byli zachwiali bycy. *Budn.* 2 *Sam.* 6, 6, zadzierżał ią, bo woły były wyſtąpiły z drogi. *Bibl. Gd.*) W tym co się godzi, prędkie ieſt zachwianie do tego, co się nie godzi. *Sk. Zyw.* 2, 313 *b*, prędkie przechylenie, **das Hinüberſchwanken, Umſchlagen auf die böſe Seite.** Chcąc się zachwianemi tłuc ramiony, wściorki poszły w powietrze sroczki. *Zebr. Ow.* 126, *per brachia mota levatae aëre pendebant*, zamachnąwszy ſkrzydłami, **mit geſchwenkten Flügeln.** - *Zaimk.* zachwiać się, zacząć się chwiać, ſtać się chwieiącym, **wanken, ſchwanken, zu wanken oder zu ſchwanken anfangen, erbeben, erzittern,** *pr. et fig. tr.*, *Rs.* зашамамься. Wiatr gdy powieie, na kształt morſkich bałwanów pole się zachwieie z zbożem niepomierzoném. *Tward. Wł.* 200. Wielki ſtatek po sobie pokazał, a nigdy się iako trzcina żadnym wiatrem nie zachwiał. *Sk. Kaz.* 14 *b.* - Niezachwiany, nie do zachwiania, nieporuszony, **nicht zitternd, nicht erzitternd, unerſchütterlich, nicht wankend, nicht wankelbar.** Wsiędą na koń, i biorą w niezachwiane dłonie oſtre dzidy. *Przyb. Luz.* 119. Naytwardsze przygody z mężną i niezachwianą dźwiga ſtatecznością. *Off. Sen.* 3, *immobili constantia.* Winniśmy niezachwianą wierność królom. *Teat.* 45 *d*, 8 *Wyb.*

ZACHWISTNĄĆ, *zachwichnąć *cz. idntl.*, zachwiszczyć *dk.*, zacząć chwiszczyć, **einen pfeifenden Ton von ſich geben, wie der Wind, die Peitſche in der Luft.** *Zachwichnąć czym, n. p. Gdyby się konik potknął, trzeba go kawecanem dzierżeć, zaciąwszy z lekkuchna raz, abo tylko zachwichnąwszy palcatem. *Hipp.* 40, zamachnąwszy, zachlaſtnąwszy na powietrzu, **mit der Reitgerte in die Luft klatſchen, daß es pfeift.**

ZACHWOSTAĆ *cz. dk.*, zachwoſtnąć *idntl.*, zaciąć chwoſtem, **mit dem Schwanze losſchlagen;** ogólnie: zaciąć, = zacząć bić, **losſchlagen, anfangen zu ſchlagen.**

ZACHWYCIĆ, *ZACHWACIĆ *cz. dk.*, zachwycać, *zachwatać *ndk.*, zachwytywać *czstl.*; *Boh.* **zachytiti** *deprehendere, arripere,* **zachwatiti** *abripere, auferre*; *Rg.* zahittiti; *Vd.* gorshaſati, gornabaſati, gorsagrabiti; cf. zagrabić; *Bs.* zdrrippiti, popaſti; (cf. zdrapać, cf. popaść); *Ross.* захватить, захватывать, возхитить, возхищать, захапать, захапывать (*ob.* zachapić, zacapić); *Ec.* захапляю, похищаю, chwytaiąc załapić, zarwać, znagła uchwycić, **ergreifen, erhaſchen, (erwiſchen), zu faſſen kriegen, anpacken, zu packen kriegen.** Za włosy, za brodę, gdzie kto mógł zachwycić, targali go. *Sk. Zyw.* 192. Wyciągnąwszy rękę, zachwycił go, a od potopu zachował. *Wiśn.* 239. Skoro go *zachwaci a doſtanie . . 1 *Leop. Num.* 35, 19, zachwyci. 3 *Leop.*, gdziekolwiek się z nim potka, zabiie go. *Bibl. Gd.*) Dyomed nieszczęsnych przychodniów zdradziecko zachwycał, J ich mięsem domowe poczwary nasycał. *Przyb. Luz.* 53. Nieprzyiaciel wiele plonu zachwycił. *Tr.*, porwał, z sobą uniósł, wywiózł). Ryb tak wiele zachwycili, że ich nie mogli wyciągnąć. *Odym. Sw.* 2 *N n* 2, nachwycili, nałapali, nałowili, zaięli siecią). Nuż gdy biſkup umarł, wjeżdżała szlachta w maiętności, kto czego zachwycił, to iego było. *Biel.* 103,

co porwał, posiadł, zabrał, zagrabił, zaiął uprzedziwszy drugich). Zachwycił Szwed miaſto. *Tr.*, prędkim napadem wziął, er hat die Stadt überrumpelt. Zachwycenie miaſta przez nieprzyiaciela, die Ueberrumpelung einer Stadt. *Tr.*, – *fig.* Zachwycić kogo powabami, mową, pochlebſtwem, = opanować zmysły iego, einen bezaubern, entzücken, ſich ſeiner bemeiſtern. Temi go zachwyciła pochlebſtwy. *Tr.* Zachwycaiący, *Rs.* возхитительный, плѣнительный. – §., Zachwycić, *minus voluntarie*, *quasi paſsiue*: Zachwyciła nowy bezecna białogłowa płod kazirodny. *Otw. Ow.* 412, zaſtąpiła, poczęła płód, ſie wurde ſchwanger, ſie faſſte die Leibesfrucht, empfing die Befruchtung. Zachwycić ognia, *Bs.* uſiknuti ogagn, = od ognia być zachwyconym, *pr. et fig.* Feuer faſſen, von Feuer ergriffen werden. Skoro ią zobaczył, Zachwycił zaraz ognia, iako chwyta Płomienia słoma bliſko położona. *P. Kchn. Jer.* 87. Między niezliczonemi błędami ieſt wychowana, żadnego iednak błędu nie zachwyciła. *Birk. Zyg.* 43, nie ſkaziła się żadnym, nie zaraziła się). Zachwycić powietrza, (morowego), zarazić się powietrzem, ſich anſtecken, angeſteckt werden von der Peſt. Gdyby człowiek zachwycił powietrza. *Sien.* 487. Gdy kto powietrza zachwyci, lekarſtwo. *Sleszk. Ped.* 160. Jako zachwyconego powietrza pozbyć, póki serca nie zarazi. *Sleszk. Ped.* 160, wciągnionego, w się wziętego, połknionego, eingeſaugt, eingeſchluckt. – Dziwactwo iego pokazuie, że on coś musiał dzikiego zachwycić. *Zab.* 12, 272, zarywa waryacyi, pomieszania). – Zachwycenie, *ecstasis*. *Cn. Th.* 1360, *ob.* zachwyt, *zachwat; *Crn.* ſamaknenje; *Vd.* odmeknenje, odſebepritje, sameknenje; *Rs.* возсхищéнïе, die Extaſe, das Außerſich ſeyn, von Sinnen ſeyn, das Entzücken. – W zachwycenie zmysłów wpadł z konwulsyami i słabością całego ciała. *Krup.* 5, 378. Wpaść w zachwycenie; *Crn.* ſamâknem se; *Vd.* odmekniti, odſebepriti, samekniti, zaneſti, saszukniti, rezukniti (cf. zżymać się). W zachwyceniu zoſtaiąc, tak był od zmysłów oddalony, iż na naywiększy grzmot się nie porywał. *Sk. Zyw.* 416. We śnie zmysły zewnętrzne są zamknięte a umysł tylko rzeczy objawione poznaie; na iawie zaś lubo zmysły zewnętrzne są otwarte, umysł iednak tak ieſt zanurzony w rozważaniu rzeczy objawionych, iż nie uważa na wzruszenia, które się dzieią w zmysłach zewnętrznych, i to ieſt co nazywamy zachwyceniem. *Boh. prz. d. d.* 32. Przypadło na Piotra zachwycenie *rozumu, i uyrzał niebo otworzone. *Leop. Act.* 10, 11, przypadło nań zachwycenie. *Bibl. Gd.)* Byłem iak w zachwyceniu, opływałem w ukontentowaniu. *Teat.* 36 *c*, 8. Zachwycenie cierpi, zachwycony ieſt. *Cn. Th.* 1360; *Rs.* возхищéнный. Wiem człowieka, który był zachwycon aż do trzeciego nieba. *Leop.* 2 *Cor.* 12, 2. Św. Paweł do nieba zachwycony był. *Smalc.* 16. – Zachwycony w taiemnicach pańſkich. *Rey. Pſ. Kkk* 5, zanurzony, vertieft. – *Medic.* Przez zachwycenie, *catalepsis*, rozumiemy owę chorobę, w którey przeſtaią wszyſtkie ruchy muszkularne, pamięć ginie, ciało w owém położeniu pozoſtaie, w którym było przed napadnieniem. *Krup.* 5. 641. Zachwyceniem ruszony, kadukiem. *Dudz.* 72. ZACHWYT, – u, *m.*, zachwytanie, zachwycenie, porwanie, zarwanie, *Rs.* возторгъ; das Aufgreifen, Hinreißen. Bodayby był przez wietrzne zachwyty zatrzymany na morzu. *Pot. Arg.* 746. Wisi w lekkim powietrza zachwycie. *ib.* 466. = §. Zachwyt, zachwycenie, odeyście od zmysłów, die Entzückung, das Entzücken, die Extaſe. Przez cały ten czas leżał iak w zachwycie. *Pot. Arg.* 584. Sen mię, czy iaki zachwyt, czy mami obłuda? *Ib.* 734. Lepsza u Boga szczérość i proſtota, Niż te nie swoich umysłów zachwyty. *Kniaź. P.* 1, 262. W zachwycie panegirycznego entuzyazmu, rozsiewa ſtaroświeckie pochwały czasem z uymą prawdy. *Cztr. Myśl.* 43, w paroxyzmie). O iak miło umieć roztropnie użyć, nie będąc w zachwycie, wszyſtkich dni i momentów ſkładaiących życie. *Glaiz. Pier.* 13, nie unosząc się). – §. Zachwyt, ZACHWAT, *Boh.* zachwat, letarg, śpiączka, *śpik, feſter Schlaf, Todesſchlaf, Schlafſucht. Szubet, głębokie spanie nad przyrodzenie, zachwat. *Sien.* Zachwat ieſt sen tak ciężki, że człek za martwe leży, zachwyceniem drudzy zowią, niektórzy gutą; zaś są ci, co paraliżem wielkim nazywaią, a to nie źle; bo w téy chorobie wszyſtkie ſtawy zmieraią, i żyły wszyſtkie upadną; przeto ieſt taki sen śmiertelny. *Sien. wykł.* ZACHWYTACZ, ZACHWYCICIEL, – a, *m.*, *Rs* возхититель, zachwycaiący co, der Aufgreifer, Aufraffer; *w rodz. żeńſk.* zachwycicielka.

ZACHYCHOTAĆ, ZACHECHOTAĆ *med. dk.*, *Rs.* захохотать, zacząć chychotać, lub chychocąc zagłuszyć, loskichern, zu kichern anheben, verkichern.

ZACHYLIĆ *cz. dk.*, zachylać *ndk.*, zachynąć *idntl.*, nieco nachylić, etwas herab beugen, anbeugen, hinunter beugen, ſenken. Brzegi maią być u tego naczynia zachylane, żeby się bokami nie lało. *Torz. śk.* 164. Są użytki, są frukty, ciężarem właściwym rózgi zachylaiące. *Zebr. Ow.* 377 *deducentia*). Pod deszcz, słońcami tęcza zaſtrzelona Niebo długie malować zwykła zachylona. *Zebr. Ow.* 128, zakrzywiona). (*Rs.* захилѣлый słaby, nadchylony). Tysiącmi ieſt samołowek na człowieka bogatego zasadzono, iż się w nich unieść a zachynąć musi. *Rey Pſ. yy* 2, zatopić się, zalgnąć, ſtecken bleiben). Głową Neptun ſkinął, i przyzwalaiąc, wodą swą wszyſtką zachynął. *Zebr. Ow.* 207 *concuſſit undas*, poruszył wody, er bewegte die Gewäſſer, *sed cf. quae habes sub verbo*: chynąć). W zachyniony wiatr zawadziwszy pióry, W oczemgnieniu Parnaſkiéy wierzch oſkoczył góry. *Zebr. Ow.* 16, *eliso aëre*). Swoie miſtrz (Dedal) na ſkrzydł parze, uſtanowił ciało, J na powietrzu zawisł, zachynąwszy śmiało. *Zebr. Ow.* 194, *mota pependit in aura*; zaszybowawszy, zapuściwszy się; zamachnąwszy ſkrzydłami.

ZACIĄĆ, *Zatnąć, zaciął, zacięli, *F.* zatnie, zatnę *cz. idntl.*, zacinać *ndk.*, *Bh.* zatiti, zaťal, zatnu, zatinati; cięcie zadać, *Rs* захлестнуть, захлыстнуть (zachłoſtnąć), anhauen, anpeitſchen, einen Hieb verſetzen. Weź bicz i zatniy konie; zaciął, a b yka idzie. *Jak. B.* 222. Konia duższego częściéy zacinaią. *Cn. Ad.* 355. Jednym wędzidła przybierać, a tamtych zacinać. *Pot. Arg.* 321, iednych wſtrzymywać, drugich napędzać). Gdyby się konik potknął, trzeba go kawecanem dzierżeć, zaciąwszy z lekkuchna raz, albo tylko zachwichnąwszy palcatem. *Hipp.* 40. Zrzebce, gdyby się też swawolnie chciały miotać, pod czas one zabadaią, i zacinaią. *Glicz. Wych.* J 8 *b.* Każdy na osła do bicza się bierze J smagło zatnie. *Zab.* 14, 279. – Zacinać, bić, uderzyć, ſchlagen, hauen.

Zacinać wiosłami wód nie przestawali. *Otw. Ow.* 132. Nikę natarlszy kretą, zatniy nią na desce po ciesielsku. *Sol. G.* 2, 23, odbiiay, **abschlagen, abdrücken, die Kreideschnur, abknippen, abknipsen, abschnellern.** Zaciąć, uderzeniem ranę zadać, poranić, **aufhauen, mit einem Hiebe verwunden.** Zacinam żyłę, puszczam krew. *Cn. Th.* 1361, **die Ader lassen, Blut lassen, die Ader öffnen, aufhauen.** Zaciął się kto sam siekierą, nie ma na kogo skarżyć. *Gorn. Sen.* 346. (skaléczył się). Gdy łuk spuściła, zacięła go pod ucho i grzbiet zrysowała. *Zebr. Ow.* 200, *fixa sub aure*). Gdy z trafunku maciory niewinne Krzywym siekaczem ostro zacinaią Gibki krzew, z siebie sok obfity toczy, I w koło ziemię łzami swemi moczy. *Odym. Sw. D 2 b.* Zacinać zębami, zacinać zęby, = zatopić zęby w czym, **mit den Zähnen einhauen,** (cf. ściąć zęby). *Bndtk.* Zaciąć, ujeść, zakąsać, ukąsać, zakłóć, **einen Stich versetzen, mit einem Stiche verletzen, wund stechen.** Zakryty w trawie wąż bieżącéy nogi żądłem zaciął. *Zebr. Ow.* 292 *adunco dente pedem stringit.* Miętka pomaga przeciw bestyom, które żądłami zacinaią. *Urzęd.* 288. Chciał zerwać z krzaku raz Kupido ręką Różę, co świeżą wzrok nęciła wdzięką, W tym pszczoła wzleci, żądłem delikatnie W palec go zatnie. *Min. ryt.* 3, 58. – *fig.* Czyż iuż nieszczęśliwy ten na zawsze, kogo raz dolegliwość zatnie, J dlatego ma brać środki przed się ostatnie? *Zab.* 14, 152, cf. dokuczyć, doskwierać, dopiéc). – *tr.* zaciąć, zaostrzyć *fig.*, zabość, wzbudzić, **anspornen, aufschärfen, anreitzen, aufreitzen.** Zatniesz-li rozumu, a będziesz się chciała udać dobrze, nie bierz leda chłopa sobie. *Zebr. Ow.* 368, *si sapies*). – W przemiany, to rzuca gniew, to się w weń zacina. *Zebr. Ow.* 203, *resuscitat*). Zaciąć kamień, głaz, drzewo na figurę, posąg, = zaciosać, **anfangen auszuhauen, hauend bearbeiten, ausarbeiten.** Zacięcie, zarys, rys, zaciosanie z pierwszego pustu, **der erste Riß, Grundzug.** Żeby była piękna z marmuru osoba, na piérwszych zaraz założy zacięciach i okrzesywaniu. *Nag. Cyc. pr.* 7. To dziecię ma takie zacięcie cielęce profilu twarzy, iak i nasz bakałarz. *Teat.* 29 *b*, 127, takie rysy, lineamenta, **Kalbsrisse, Kalbszüge, Schaafszüge, Schaafsphysionomie.** – Zaciąć co, żwawo odbyć, sprawić, zwinnie wykonać, **rasch betreiben, eifrigst üben, sich hastig drüber hermachen.** Karty zacinaią. *Mon.* 71, 114. Pamiętaią ludzie, iakeś w karteczki zacinał. *Boh. Kom.* 1, 114. Nie masz iuż lutnistki, po któréybyś w tany pohasał, i hołubca zaciął iak nalany. *Zab.* 8, 330 *Jżyck.* – §., Zacinać na co, *verb. med.*, zakrawać żwawo na co, zarywać potężnie na co, **sich eifrigst wozu formiren, bilden, sich einer Gewohnheit, einer Unart ergeben.** Zacina panicz trochę na szulera. *Zabł. Firc.* 12. – §. Zacinać się, zawadzić o co, zahaczyć się, **hacken bleiben, sitzen bleiben, nicht weiter können, stocken.** U flisów zacinać się znaczy zadziergać szelki do czopa linki, gdy maią holować. *Mag. Mscr.*, **die Treckschnüre ans Trecktau fest binden; sich ans Trecktau anspannen.** Ostrzę iuż miecz, iuż mierzę w kark miłego syna, Lecz cóś ręka drętwieie, w machu się zacina. *Zab.* 9, 263 *Koss.*, zadzierża się, zatrzymuie się, wstrzymuie się mimowolnie, **der Arm erstarrt, stockt im vollen Hiebe.** Fortuna w iego się zacięła połowicy zapędów, i znowu poczęła naszych nieść pod obłoki. *Tward. Wł.* 27. Zacinać, tłumić, zatłumiać, **dämpfen, niederdrücken, unterdrücken.** Gdy zacięty w sobie duch rozwalniaią, słyszę buchania i ciężkie oddechy. *Pilch. Sen. list.* 2, 2. Stałość umysłu w śrzód męczarni umie w sobie przytłumić i zaciąć ięki. *Pilch. Sen. list.* 2, 103. – Zacinać się w mowie, *haerere, haesitare. Cn. Th.* 1361, **im Reden stocken, stockern, stecken bleiben, sitzen bleiben;** *vicinum* zaiąkać się. *ib.*, **stottern.** Gdy się mówiący wśrzód dyskursu swoiego zatnie, słuchaczów tak to obchodzi, iż każdyby rad dopomódz mu i dodać potrzebnéy śmiałości. *Mon.* 72, 261. Kuryon krasomówca zaciąwszy się w mowie, przed senatem o to oskarżył adwersarza swego. *Boh. djab.* 2, 219. Zawsze się mówiąc o tym zacinał, Bo go do pomsty serce podwodziło. *Pot. Syl.* 171. Mędrzec często się zaciął, iakoby iąkała, Chociaż go myśl szczęśliwa właśnie w język żgała. *Zab.* 14, 55 *Nagł.* Tylko ten może godnie imię nosić Poety, który uczyniwszy dosyć Temu, com wspomniał, pisze tak udatnie, Że się w żadnym słowku ani zatnie. *Opal. Poe.* – §. Zaciąć się, uwziąć się, usadzić się, nie ustąpić na krok, uprzeć się, **hartnäckig bestehen worauf, nicht ablassen, nicht nachgeben, steif und fest beharren.** Uparł się, chce swe przewieść; zaciął się, ociątny. *Cn. Ad.* 1205. Nie zbłagany, upornie w swym gniewie się zaciął, Gardzi czcią wszystkich Greków, szacunkiem przyiacioł. *Dmoch. Jl.* 245. Jechać ztąd, się zaciął. *Dmoch. Jl.* 2, 332. U kurfirstów obyczay tayny, Że ich głos siódmy równa zwyczayny, Gdy w elektorskiéy po trzech komorze Zatną się pod czas w twardym uporze. *Miask. ryt.* 2, 27. Nikt ci nie wydrze sławy, choćby się i zaciął. *Przyb. Luz.* 304. Zacięty, *ocięty, uparty, **störrig, halsstarrig, hartnäckig.** W bronieniu Amarylli ząb za ząb zacięty, Miał też dla niéy karb duży od berdysza wzięty. *Zab.* 9, 235 *Eyss.* Zacięty i zatwardziały umysł maią w chciwości zemsty. *Kucz. Katch.* 3, 138. Duch zaciętéy złości żydów, okazuie się w świętych xięgach. *Czack. pr.* 99. Zobaczę, ieżeli zacięte w prześladowaniu mnie losy będą śmiały aż na łonie twoim mię ścigać. *Teat.* 49, 54, *Zab.* 13, 367 *Drużb.* Jeżeli zacięty w milczeniu swoiém, nic nam wyiawić nie zechce. *Teat.* 49, 80. Zacięci demokraci. *Gaz. Nar.* 1, 330, cf. zawzięci, zagorzali, zaiadli). Różniący się w religii, zacięcie (*adverb.*) przy wywołanéy obstawali sekcie. *Teat.* 49, 18, upornie, uporczywie). Zacięcie, -ia, *n.*, ZACIĘTOŚĆ, -ści, *ż.*, upor, uporczywość, zawziętość, **die Halsstarrigkeit, die Störrigkeit.** Jak straszna rzecz iest serc ludzkich zacięcie. *Teat.* 44, 68. Darami złagodził Achilla zacięcie. *Dmoch. Jl.* 2, 328. – §. *De equis*: zacina się koń, zasadza się, zacinaiący się koń, zacięty koń, zasadzaiący się, **das Pferd ist störrig, stätig; ein stätiges Pferd.** Zacinaiący się koń, zastanawiaiący się. *Wlod.*, *negans stimulis equus. Cn. Th.* 1361. Zacięty koń, który wprzód postąpić, albo na którążkolwiek rękę zaciąwszy się powrócić żadną miarą nie chce. *Hipp.* 52. Drugi koń, choćby go biiąc zabił, iak się zatnie, ani dźwignie, ani się ruszy. *Haur Sk.* 50. *Contumaces boues*, woły, które się zastawiaią, zacinaią, a nie dbaią nic na bicie, ocięte, krnąbrne. *Mącz.* Zacinanie się końskie, zaciętość, *Rs.* зартаченїе.

ZACIĄG, - u, *m.*, zaciąganie, zaciągnienie z mieysca na mieysce. *Dudz.* 72, **das Anziehen, Heranziehen, Herbey-**

ziehen, der Heranzug. Cieśle do snadnieyszego zaciągu, drzewo siekierą ulżywaią. *Tr.*, *Dudz.* 72. - Na zaciąg, flisowſki wyraz, kiedy przeciw wodzie nazad wracaią. *X. Kam.* cf. na trel, cf. holować, das Trecken gegen den Strohm. Zaciąg czym, pociąg, der Zug, Hinzug, das Hinziehen womit. Zboże wszelakie, które Bóg z ziemi daie, za piérwszym abo za drugim pługa zaciągiem, z doſtatkiem wielkim człowiek wywodzi. *Jan. Pos. A 2 b*, mit einem oder zwey Zügen mit dem Pfluge. - Zaciąg, pańszczyzna wieśniaków, n. p. zaciąg na Pańſkim odprawować. *Dudz.* 72, dzień pańszczyzny z bydlęciem. *Włod.*, *opera diurna iumento praeſtari solita hero a colonis. Cn. Th.* 1360; ein Frohnſpannetagewerk. Wolałbym doma zaciąg robić, niż przy Wc Panu służyć. *Teat.* 32 *b*, 34, chłopem być, orać, kopać, ich wollte lieber Bauernarbeit verrichten, als... - Zaciąg, ciągnienie się pasmem, pasmo, rząd, łańcuch, ciąg, die ſich ziehende Reihe; der Faden, - *fig.* die Kette. Niemasz folgi, ni wytchnienia W zaciągu mego trapienia. *Kanc. Gd.* 290. - Zaciąg, zawłoka u bydła, to co u ludzi bielmo, łuszczka, katarakta. *X Kam.*, die Staarhaut auf den Augen der Thiere, der Staar bey den Pferden, beym Rindvieh. - Zaciąg dokąd, zabieranie się dokąd, wybieranie się, wyprawienie się, wyprawa, der Zug wohin, das Aufbrechen, die Expedition, das Hinziehen. Krakus do Krowackiéy ziemi zaciąg był uczynił. *Krom.* 35, *expeditionem*. Zaciąg warty, zaciągnienie warty. *Bndtk.*, das Aufziehen der Wache, das auf die Wache Ziehen, der Aufzug. - Zaciąg woyſka, werbunek, ztąd zaciągowe, zaciężne woyſka, zaciążnik, zaciężnik. *Dudz.* 72, das Werben, die Werbung von Recruten (das Herbeyziehen), die Aushebung, das Ausheben, *Rs.* солдáтчина (cf. żołnierka). Nowe czynisz zaciągi pod nowe sztandary, By się nowym zasilił hufcem żołnierz ſtary. *Zab.* 12, 110. Wypada nowe woyſko na naſtępuiącą kompaniią zaciągać, a że zaciąg ieſt trudny, rzadko przeto nowo zaciążni przed Czerwcem się zbiorą. *N. Pam.* 21, 291. Ktoby był bezpieczen od zaciągu, kiedy nawet kobiety idą na rekrut? *Teat.* 24 *c*, 98. **Zaciąż*, = zaciąg, n. p. Nasz Pan, nie iak biſkup, lecz iak xiążę, Woyſko chowa, i czyni *zaciąże. *Jabł. Ez.* 183, może dla kadencyi). Woyſko tak Polſkiego iako i cudzoziemſkiego zaciągu. *Vol. Leg.* 4, 768, *autoramentu). - Zaciąg o co, zabieg, ſtaranie, usiłowanie, zachodzenie koło czego, czynienie kroków, das Bemühen, Beſtreben, Schritte etwas zu erlangen. Czemu się zemną bez pożytku ścierasz, J iéy się, wiedząc o nią móy zaciąg, napierasz? *PKchn. Orl.* 1, 116. Wiesz to, iako rad służę królewnie, i iakom iuż uczynił zaciągi u pana, prosząc aby mi była w małżeńſtwo oddana. *PKchn. Orl.* 1, 116. Zaciąg, *inceptum magnum*, *coeptum audax. Cn. Th.* 1360, robota zaczęta wielka. *Włod.*, impreza, ein (großes) Unternehmen, Unterfangen; zamysł, przedsięwzięcie. *Dudz.* 72. Zaciąg to wielki, ale daremny. *Tr.*, *Dudz.* 72. We wszyſtkich na ziemi zaciągach, oſtatniego z nieba wyroku oczekiwać musimy. *Swad.* 2, 20. - Zaciągi z kim, zayścia, zatargi, Händel, Streitigkeiten. Konrad tego roku umarł, z Matyldą się piérwéy poiednawszy, z którą miał niektóre zaciągi. *Sk. Dz.* 1093. Kędyż zaciągi i zayścia między ludźmi wielkimi poiednane były bez niego? *Birk. S. K. C* 3. Po co, o matko, mnie się nań porywać, J tak w nierówne wdać się z nim *zacięgi? *Tward. Daf.* 29. Kiedy oycowie z tego świata odchodzą, i dziatek w porządnéy opiece nie zoſtawuią, zaczym ie w kłopociech, trudnościach, długach, zaciągach prawnych zoſtawuią. *Falib. Diſ. R.* A tych nędz, bied, utyſków, niepokoiów i prawnych zaciągów ze szkodą dóbr naszych cierpiemy. *Smotr. Ap.* 132. ZACIĄGACZ, - a, *m.*, który zaciąga, der Anzieher, Heranzieher, Herbeyzieher. Zaciągacz długów, zadłużaiący się, ein Schuldenmacher. Zaciągacz woyſka, werbownik, *Vd.* nashounirjavez, shovnirſki ſvat; ein Werber. ZACIĄGNĄC *cz. idntl.*, zaciągać *ndk.*, zaciągiwać *czstl.*, *Bh.* zatáhnauti, zatahowati; *Sr.* 1. zacźahnu, zacźaham; *Crn.* ſatęgniti; *Cro.* zatéſem, zategnyen; *Rs.* затянуть, затягивать (*Rs.* затягаться wleźć w proces, zaprawować się, затазать ciągnąc tu i tam zmordować, 2., wyłaiać; *Ec.* затязáтися, запутаться, затянуться zapętać się, zaplątać się). Zaciągnąć, ciągnąc zawlec aż dokąd, bis wohin anziehen, herbey ziehen, hinziehen, aufziehen, heranziehen. Zaciągam balkę, rynnę, *attollo*, *suſtollo*, *attraho funibus*, *machinis*, *trabem. Cn. Th.* 1360. - *tr.* Zaciągam kogo dokąd, na co, *traho aliquem ad me sollicite et ſtudiose*, *allicio et traho promiſſis. Cn. Th.* 1360, anlocken, anreitzen, herbey ziehen. Fedra pasierba swego Hippolita usiłowała namową swoią zaciągnąć do niegodnéy miłości. *Otw. Ow.* 631. Knował to to, to owo, aby bracią abo do niecnoty iakiéy zaciągnął, abo na ciele, lub na duszy zmęczył. *Birk. Dom.* 91. Zaciąga za sobą wiele, = zachowały. *Cn. Th.* 1360, zachowany, wzięty, wziętość maiący, zachowanie wielkie maiący, er zieht viele an ſich, viele nach ſich, iſt allgemein beliebt. Oprócz religii bisurmańſkiéy, nie miał co w nim ganić, i zaciągał za sobą serce iego, iako magnes żelazo. *Birk. Zbar. D* 2. Polacy leda kogo do przyiaźni swoiéy zaciągaią. *Star. Ref.* 82, przyciągaią, przyymuią, przypuszczaią, ſie nehmen jeden ohne Unterſchied in ihre Freundſchaft auf. - Zaciągać kogo, *condicere aliquem ad aliquod negotium. Cn. Th.* 1361., zamówić go, obowiązać go, jemanden zu einem Geſchäfte, zu einer Verbindlichkeit, zu einer Unternehmung herbey ziehen. Zaciągnąć woyſko, żołnierzy, rekrutów, werbować, *Vd.* v'shoudjanati (cf. żołd), nashounirjati (cf. żołnierz); Soldaten ausheben, werben, recrutiren. Wypada nowe woyſko na naſtępuiącą kampaniią zaciągać; a że zaciąg ieſt trudny, rzadko przeto nowo zaciążni przed Czerwcem się zbiorą. *N. Pam.* 21, 291. Zaciągać się do woyſka, przyſtać do woyſka, *Sla.* ubirmati-se, unter das Militair gehen, ſich anwerben laſſen. - Zaciągnąć długów, zadłużać się, obciążać się długami, Schulden machen, ſich Schulden auflaſten, aufbürden, ſich eine Schuldenlaſt zuziehen, ſich damit beſchweren. Mówią o iednym sąsiedzie naszym, że u djabła na duszę zaciąga, a innym na lichwę pożycza. *Off. Str.* 8. - Zaciągnienie kapitału, die Aufnahme eines Capitals. *Tr.* Zaciągał długi na maiętność swoię. *Tr.* Zaciągnąć pieniędzy, Gelder aufnehmen. Na dziedziczne dobra zaciągnione powypłacał długi. *Tr.* *Zaciągnąć rady czyiéy, zasięgnąć rady, jemandes guten Rath einholen, ihn zu Rathe ziehen. Więc rady iak ſkoro zaciągnie, zaraz przedsięwzięcie wykonał.

Suſs. pieśn. L 2 b. - Zaciągnąć co na siebie, ściągnąć na siebie, sich etwas zuziehen. Przez to gniew boſki na całe zaciągaią pańſtwo. *Tr.* Zaciągniona pomſta boſka na miaſto. *Tr.* - §. Zaciągnąć dokąd komu, ciągnąć przeciwko komu dokąd, zayść mu, zabiedz mu, zaſkoczyć mu, einem entgegen ziehen. Zabrawszy się z woyſkiem, zaciągnął im na puszczy. *Radz. Num.* 21, 23, zebrawszy lud swóy, wyciągnął przeciw Jzraelowi na puszczą. *Bibl. Gd.*) Zaciągnąć komu drogę, ciągnąc zagrodzić, zaſtąpić, przeciąć, hinziehend den Weg versperren. Z wszyſtkiém woyſkiem zaciągnął im drogę, aby się z nimi potykał. *Radz. Num.* 21, 33, wyciągnął przeciw nim, aby z nimi ſtoczył bitwę. *Bibl. Gd.*) *Absolute*: zaciąga warta (cf. zachodzi), die Wache zieht auf. Zaciągać na wartę, auf die Wache ziehen, aufziehen. Zaciągać na pańszczyznę; wychodzić na pańszczyznę; *ob.* zaciąg). - Zaciągnąć co, ciągnąc przycisnąć, zuziehen, fest anziehen. Zaciągniy prasę, i zaciągnioną tak długo trzymay, póki oléy scieka w naczynie podſtawione. *Kruml. Chy.* 135. - Zaciągnąć, ciągnąc czyli ściągaiąc zadusić, ziehend zuschnüren. Włożywszy w zadzierzg kark, spuścił się, i zaciągnął gardzieł, śmierci chciwy. *Otw. Ow.* 595. Cesarz Turecki sznurem zaciągniony przez buntownika, praktyk swych przybolał. *Tward. Wł.* 144. - Zaciągnąć, zawiązać, anknüpfen; fest knüpfen, zuknüpfen, *pr. et fig.* Zaciągnąłeś związki, nie bardzo twoim ziomkom przyiazne. *Stas. Num.* 1, 224, wszedłeś w związki). Dlatego się zaciągaią przyiaźni, aby wzaiemną uczynnością wszyſtkich się utrzymywał pożytek. *Siem. Cyc.* 126, *comparantur amicitiae*). Zaciągnąć kogo w co, wciągnąć w co, wplątać, wpędzić, zawiklić, einen worein verwickeln, mit hinein ziehen. Obieraiąc opiekuna, uważać trzeba, aby w nieprzyiaźń ludzką zaciągniony nie był. *Falib. R* 2. W daremne się zaciągnął kłótnie. *Tr.*, *ob.* zaciągi, = zatargi). Zaciągać się, ciągnąc zapędzić się, zapracować się, zrobić się, ziehend sich bis wohin durcharbeiten, hindringen mit Mühe und Noth, sich abarbeiten, matt und müde hingelangen. W potopie, ten się dorwał pagórka, w krzywym czołnie drugi Wiosłem napycha, kędy zaciągał się z pługi. *Zebr. Ow.* 10, gdzie się dawniéy pługiem spracował. cf. zaciąg wieśniaków.) Chrapi mu w gardle, iako naręcznéy szkapie, kiedy się ku górze zaciągnie. *Rey Zw.* 61 *b.* - Żądzę cielesną, gdy się w bieg zaciągnie, Munsztuk rozumu rzadko utrzyma i wściągnie. *PKchn. Orl.* 1, 297, gdy się zapędzi, rozpędzi, gdy się koła rozbiegną, wenn sie so recht in den Zug kommt, recht hinein geräth. - Zaciągnąwszy się w tak daleki wiek, miaſto pokoiu, którego każdy baczny sobie życzy, na niepokóy się zdobywać, nierozum to. *Falib. O.*, zaszedłszy do podeszłego wieku, nachdem man zu einem so hohen Alter gelangt ist. - *Jmperson.* zaciąga się na co, zanosi się na co długiego, ciągłego, zabiera się na ciągły czas, es läßt sich oder schickt sich zu etwas langwierigen an. Zaciąga się na deszcz, = zanosi się na długi, ciągły, deszcz. *Bndtk.* Zaciąga się na woynę, = zanosi się na długą, ciągłą woynę. - §. Zaciągnąć co czym, ciągnąc zakryć, pociągnąć co czym, powlec, womit beziehen, bedecken, verdecken, überziehen. Maźć ta lepsza, niż łaziebników naszych wydworne zielone, czerwone mazidła, którémi ludzie w dłuż zaciągaią. *Syr.* 278, zasmarowuią, smaruią, beschmieren, besalben. Mgła spadaiąc na zboże, ziarna niszczyła i rdzą zaciągała łąki. *Xiądz* 141, powlekła, zakryła). Jch rozmowa podobna ieſt do słońca mgłą zaciągnionego. *Xiądz* 220, mgłą zaszłego, zakrytego, zasłonionego, zacimionego, mit Nebel überzogen, bedeckt, verdeckt, verhüllt. Miłością własną maiąc zaciągnione oczy, przypadek chyba nagły zerwać może tę zasłonę. *Teat.* 19 *c*, 112, zaślepione, zamydlone, zaprószone; cf. zaciąg, zawłoka oczu). ZACIĄGOWY, - a, - e, od zaciągu, do zaciągu należący, Hinzugs=, Anzugs=, Herbeyzugs=, ZACIĄŻNY, ZACIĘŻNY, werbunkowy, Recrutirungs=. On nie byłby powinien się na bisurmańſkie podeyźrzenie pod ten zaciągowy czas oglądać. *Veryſ. pr.* 17, pod czas rekrutowania). - Zaciągowy żołnierz, zaciążny, zaciężny, = ZACIĄŻNIK, ZACIĘŻNIK, - a, *m.*, zawerbowany, zaciągniony żołnierz, rekrut, ein Angeworbener, ein Recrut. Wypada nowe woyſko na naſtępuiącą kampaniią zaciągać, a że zaciąg ieſt trudny, rzadko przeto nowo zaciążni przed Czerwcem się zbierą. *N Pam.* 21, 291. Miał on sług i piechoty aż nazbyt, do tego zaciężników gromadę. *Opal. Sat.* 52, żołnierzy, mianowicie żołdowych, Miethsoldaten. Z Grecyi ſtawią mu zaciężnika. *Chrośc. Fars.* 229. *ZACIĄŻE, *ob.* Zaciąg. ZACIĄŻYĆ, *ob.* zaciężyć.

*ZACICH, *ob.* Zacisze. ZACICHNĄĆ *med. idntl.*, zacząć uciszać się, zaciszeć, anfangen stille zu werden, *Rs.* затихнуть, затихать, cf. *act.* zaciszyć.

ZACIEC, *F.* zaciecze, zacieknie *med. dk.*, zacieknąć *idntl.*, zaciekać *ndk.*, *Sr.* 1. zaczeknu, zaczekuyu; *Vd.* satezhi, sazuriti, satiekati; *Cro.* zatechem, (*Bs.* zatecchi *deprehendere*, *offendere imparatum*, 2, zatecchi, zatiçati, = wyzywać); *Rs.* затечь, затекать. Zacieka gdzie (woda, deszcz), zapada ciekąc woda, = ciecze, es leckt ein, regnet ein, *Slo.* wpršeti, napršeti, nadšstiti *impluere*, přepršeti *perpluere*, *Vd.* vdishuvati, noterdishuvati). Zacieka, przecieka woda. *Dudz.* 72. Zacieka za filar, *ſtillat retro columnam. Cn. Th.* 1361. Budynków częſto doglądać, i wcześnie poprawiać, aby nie zaciekało. *Haur Ek.* 4. - §. Zaciekaią oczy *suffunduntur oculi. Cn. Th.* 1361; die Augen laufen (mit Blut) an; *Sr.* 1. zaczekuyu *intumeo*. Oczy mu zaciekły od uderzenia, t. i. krwią nabiegły. *Dudz.* 72. Krwią oczy panu zaciekaią, Że daléy patrzeć nie może, uſtaią mdłe siły, członki wszyſtkie się targaią. *Odym. Sw.* 2, *Hh* 2. Zaciekłe czerwono, abo zapalone oczy. *Cn. Th.* 1361, roth angelaufen, entzündet. Pręgi krwią zaciekłe z osieczenia rózgami abo biczem, plaſtr ten rozpędza i goi. *Syr.* 424. - Tu iednak oko zaciecze, Wzdychanie z serca mi wlecze. *Dar. lot* 4, gorzko zapłacze, z płaczu nabrzmieie, das Auge schwillt an vom Weinen. - *Zaciekać komu oczy, zacimiać oczy, die Augen anlaufen machen. O nieszczęśliwa zazdrości, ni nacz baczenia nie maiąca złości, to i ty mądrym oczy zaciekać umiesz! *Obr.* 22. - §. Zacieram się, zawodzę się, zapuszczam się do ſkoku. *Cn. Th.* 1361 *et* 1401, den Ansatz zum Laufen nehmen, den Ansprung nehmen, ansetzen. - *§., zaciec komu, zabiec mu, zaſkoczyć mu, *Vd.* satezhi, sadeti, sadjati, sariniti, einem vorrennen, einem den Weg verrennen. - §. Zaciec, zaciec się, zabiec daleko, zapędzić się, zapuścić się dokąd; *Rg.* zateechiſe, zatjezzatiſe, zatjezatſe, zatjeççemſe; *Bs.* zatrricjatiſe; *Cro.* zaderkávam; bis wohin

hinter laufen, rennen, [hinſtürzen, hinſchießen, in den Schuß, ins Laufen, ins Rennen hinein kommen, hinein gerathen, cf. rozbiec się, rozpędzić się). Zaciekam, biegę daleko, n. p. pies za zaiącem daleko zaciekł. *Dudz.* 72. Brytani naprzód zaciekali. *Czach. Tr. E.* 1. Chart się zaciekł. *Chmiel.* 1, 80. Ogarowie kwilą, w głębokie zaciekłszy się cienie. *Tward. Daf.* 7. Myśliwy zaciecze się na łów w lasy. *Bardz. Tr.* 123. Nie siecz koni, ale mocno léc w ręce dzierż swoiéy, same się zaciekaią. *Zebr. Ow.* 31, *sponte sua properant.* Dawno radby pozbył smyczy, i *zacieka się szyią. *Zebr. Ow.* 185, *collo morantia vincula tendit*, szyią nadrabia usilnie, gwałtownie, targa się, er reißt heftig mit dem Halſe am Leitriemen. - *fig.* Zaciekać się, zapuszczać się, zagłębiać się myślą, ſich wo: rein vertiefen, in Gedanken tief eingehen, eindringen. Linneusz zaciekłszy się nayglębiéy w taiemnice przyrodzenia, dociekł płci w kwiatach. *Botan.* 4. Porwie się w myślach zaciekły Dafnis nad same Wisły spuszcza się wody. *Zab.* 16, 350, zatopiony w myślach). - §. Zaciec się z paſſyi, z namiętności, unieść się, odeyść od siebie, (cf. wściec się), od przytomności, = zapomnieć się spuściwszy cugle gwałtowności, uwziąć się, zawziąć się; ſich hinreißen laſſen, ſich vergeſſen, außer ſich kommen, der Leidenſchaft den Zü: gel ſchießen laſſen. Takeśmy się oboie w dysputy zaciekli, żeśmy rozum ſtracili. *Węg. Mar.* 1, 181. Na zagładę iego zapalczywie się zaciekł. *Nar. Tac.* 2, 439. Gdy się o ludziach mówi, ſtrzedz się należy, żeby się zbyt nie zaciekać w opisaniu; wypaść słowo może nieoſtróżne, które urazi. *Kras. Pod.* 2, 103. Zaciekły, uniesiony, zawzięty außer ſich, aufgebracht, ergrimmt. Jak lwy wygłodniałe, lub zaciekłe byki, Jego żołnierze kruszą nawinięte szyki. *Przyb. Luz.* 301. Na te słowa z Minerwą Juno gryzły wargi, W obu piersiach przeciwko Troi złość zaciekła, Siedziały bliſko siebie, Pallas nic nie rzekła. *Teat. Jl.* 87. Odpowiada mu tonem nieco zaciekłym. *Dmoch.* 28 *b*, 122, zagniewanym, markotnym, uniesionym niechęcią). Achill paſtwi się zaciekle (*adverb.*) nad Hektora trupem. *Dmoch. Jl.* 2, 325, z zaciekłością, zawziętością, erbittert. - Ta to ieſt cała korzyść ich pracy zaciekłéy. *Xiądz* 263, zawziętéy, zapalczywéy, gorliwéy, zaciętéy, upartéy, ihrer hartnäckigen, eifrigen Ar: beit. ZACIECZ, - y, *ż.*, zalew, das Ergießen, die Er: gießung, der Austritt des Waſſers. Zaciecz morſka. *Tr.* Poznałem ia co wiatry, co morſkie umieią zacieczy. *Pot. Arg.* 629. - *fig.* Ma żałość w zacieczy świeżusieneczko. *Zebr. Ow.* 331, *in cursu meus dolor eſt.* ZACIECZCA, - y, *m.*, pies zaciekaiący się w polowaniu, ein weit nach: ſetzender Jagdhund. Popądzca, ieśli zacieczca, potrzeba aby miał głos przynaymniéy średni. *Oſtror. Myśl.* 30. Zacieczca Dromak, Tygrys i z Stymachem Wywarł kły z ſtrachem. *Kchow.* 323. - (ZACIĘGI; *obacz* Zaciąg. -) ZACIEK, - u, *m.*, zaciekanie się, zaſkok, zawodzenie się, *Vd.* satok, pretezhenje; *Cro.* zaderchànye, (cf. zapęd, zagon), der Anlauf, Anſatz, Anſprung. W zacieku hufce za się uderzyły. *Tr.* Z zacieku, zaciekiem ſkoczyć. *ib.* Wątpliwym zaciekiem to wspak to wciąż pływa. *Zebr. Ow.* 193, *ambiguo lapsu*). *§. Zaciek, zgłębianie czego, *recherche*; n. p. Zakus nad zaciekami wszechnicy Krakowſkiéy. *Dmoch.* ZACIEKŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zaciekanie się, uniesienie się bez pamięci, przytomności, zapędzenie się, zapuszczenie bez miary i granicy, zawziętość, ungeſtü: mes Vordringen, Ungeſtüm, Wuth, Losſtürmen. Daléy ſtraszliwe bóſtwo ku nam się pomyka, Na głowie iego zjadłych wężów mnoſtwo syka, Po ogniu, który swemi ſkrzyły ięzykami, Poznaliśmy Zaciekłość ſtoiącą przed nami. *Szym. S. W.* 54. W każdéy wiary wyznaniu, zaciekłość w nienawiści inaczéy wierzących, przynosi ſkutki okropne. *Czack. pr.* 96. ZACIEKŁY, ZACIEKNĄĆ, *ob.* Zaciec.

ZACIEMEK, - mku, *m.*, mieysce zaciemnione, cf. zaciemnie; ein finſtrer Ort. Numa w zaciemku swoiéy chaty oka zamrużyć nie może. *Staſ. Num.* 2, 173 *au fond de sa cabane.* ZACIEMNIĆ *cz. dk.*, zaciemniać *ndk.*, ciemnotą napełnić, cf. zaćmić, zacimiać; finſter machen, verfin: ſtern, (*oppos.* wyiaśnić, zaiaśnić). Gościniec żałobnym cisem zaciemniony. *Otw. Ow.* 159, *Crn.* satemne, cf. zacienić). Wyie, pada zaciemnion, i rękami chwyta Z ciała srogiém żelazem wypchnięte ielita. *Dmoch. Jl.* 2, 227, zaślepion, zalśnion, wzroku pozbawion, erblindet, cf. ciemny, = ślepy). ZACIEMNIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się ciemnym, finſter werden. Bóg raczy Duchem Sw. swoim objaśnić te zaciemniałe a obłędne myśli i serca nasze. *Rey Pſ. Bb* 1.

ZACIEŃCZYĆ *cz. dk.*, zacieńczać *ndk.*, cienko zaſtrugać, nieco scieńczyć, cienko zarobić, nach unten zu verdünnen, etwas dünner machen.

ZACIENIĆ *cz. dk.*, zacieniać *ndk.*, cieniem zaciemnić, zasłonić, verſchatten, überſchatten, (cf. zaciemnić, zaćmić, zacimiać); *Bh.* zaſtěnowati, zaſtjniti; *Sr.* 1. zaſenu, wobſenu, zatitam; *Vd.* safienzhati; *Rs.* затѣнить, затѣнивать, застѣнить, засѣнять; *pr. et fig.* Życzy mu żeby do saméy śmierci głowy swobodnéy takim kłopotem sobie nie zacienił. *Pot. Syl.* 166, nie zaciężył, nie zafrasował). - Moc Naywyższego cię zacieni. *Tr.*, zasłoni, *zaszczyci, obroni; *Rg.* zasjenniti *protegere.* ZACIENIE, - ia, *n.*, mieysce zacienione, ein Schattenort, Ort im Schatten. Zmiękczy umysł łoże i nocne zacienia. *Hul. Ow.* 65, cf. zaciemek.

*ZACIER, - u, *m.*, zacieranie, *ob.* zatrzeć. 2.; *ob.* przycier, przycierek. ZACIERAĆ, *ob.* Zatrzeć. ZACIERACZ, - a, *m.*, który co zaciera lub zatarł, der Vertreiber, *Vd.* satiravez, potiravez, = zagładziciel, zatraciciel; *Cro.* zatiravecz, zatornik *deletor.* ZACIERKA, - i, *ż.*, deszczułka mała z rękoieścią, którą mularz zaciera ścianę wyprawną, ſuffit lub gzyms. *Mag. Mscr.*, das Reibebret, Glatt: bret der Maurer. Urównaią się ściany zacierkami, kształt ławeczek maiącemi, czyli ławeczkami mularſkiemi. *X Kam.* ZACIERKI, - ów, *plur.*, z polewką zatarta mąka, Ha: derſuppe. ZACIERNICA, *ob.* przycier, przycierek. ZACIERNY, - a, - e, do zacierania lub zatarcia, od zacierania, mogący być zatartym, Einrühr:, Einſchlags:, ein: zurühren, einzuſchlagen, eingerührt, einrührbar.

ZACIERPIEĆ, *ZACIRPIEĆ *med. dk.*, cierpiąc znieść, lei: dend ertragen, erdulden. Tego, ktory ieſt hardy, nie zacierpię. *Radz. Pſ.* 101, 5, nie będę mógł cierpieć. *Bibl. Gd.*) Pan tego nie mógł zacirpieć, aby tego obwołać i opowiedzieć nie miał. *Rey Pſ. Ff* 4. Nie mogło tego zacirpieć

cirpieć święte boſtwo iego. *ib. Ll3.* Tego i na ów czas zacirpieć nie mogli. *ib. Rr 2.*

ZACIESAĆ, ZACIOSAĆ *cz. dk.*; zaciesie, zaciosę *F.*, zaciosywać, *kontyn.*, zaciosuię *Pr.*, *Rs.* затесать, ciosąc zaciąć, zarąbać, ciosami zarobić, zakończyć, anzimmern, anhauen mit der Zimmerart, zuzimmern, zuhauen, zuſpitzen. Zaciosać kol, *exacuere vallos. Cn. Th.* 1361.

ZACIEŚNIĆ *cz. dk.*, zacieśniać *ndk.*, nieco ściesnić, ciasnym uczynić, etwas beengen, enge machen, zuſammen engen, verengen, *Bh.* zatjſniti; *Vd.* satesnuvati; *Rs.* затѣснить, затѣснять. Dech mi gwałtem zacieśniony słów ucinki wypycha. *Brud. Oſt. B2.* Wódka ruciana piersiom zacieśnionym i chrzypiącym bardzo użyteczną. *Syr.* 544. Słodkie granaty odmiękczaią piersi; ale kwaśne zacieśniaią i ochrapienie czynią. *Spicz.* 122. Wielkich dusz zwyczayny tryb nie zacieśnia, nad reguły podnieść się mogą. *Mon.* 65, 391.

ZACIĘTY, ZACIĘTOŚĆ, *ob.* Zaciąć.

ZACIĘŻNIK, ZACIĘŻNY, *ob.* Zaciążnik, Zaciążny, zaciągowy.

ZACIĘŻYĆ *cz. dk.*, zaciężać *ndk.*, nieco przyciężyć, zacząć ciężyć, ein wenig belaſten, ſchwerer machen. - Zaciężyć komu, ZACIĘŻEĆ *niiak. dk.*, zacząć być ciężarem, anfangen ſchwer und läſtig zu werden, zur Laſt fallen.

ZACIMIAĆ; *ob.* zaćmić. *ZACIMIACZ, - a, *m.*, który zacimia, der Verfinſterer. *Tenebrio* łotr, łgarz, zacimiacz prawdy. *Mącz.* ZACINAĆ; *ob.* zaciąć. ZACIOSUIĘ; *ob.* zaciesać.

ZACISNĄĆ *cz. idntl.*; zaciſkać *ndk.*, - a., zagnieść, ściſkaiąc zgnieść, zatkać, zuſammen drücken, verdrücken, drückend vermachen, zudrücken; *Crn.* ſatisneti; *Rg.* zatiſnuti, zatiſkati; *Bs.* zatjeſnuti, zatvoriti; *Rs.* затискать. Z któréyby żyły krew płynęła, zaciśniy ręką, iżby się krew zatkała. *Spicz.* 129. One wilgoci wchodzą w dziureczki głowy, które napełniaią i zaciſkaią, ztąd przychodzi Św. Walentego niemoc. *Spicz.* 8. Gdyby się prog macicy wrzodem zacisnął i *zatchnął, żadnéy śliſkości nie maiąc, nie godzi się o wypędzeniu płodu pomyślić. *ib.* 184. Głupi, gdy milczeć będzie, uydzie za mądrego, a gdy zaciśnie swe wargi za rozumnego. *Mon.* 70, 696, gdy ſtuli, zamknie, zawrze). Tak na on czas zaciśniono uſta kuglarzowi onemu, aby milczał. *Farnov. pr.* - §. b., zacisnąć, zarzucić, zamiotać, bis wohin werfen, hinter etwas hinwerfen, wegwerfen; *Sr.* 1. cziſkam prédk, metam préd. Oddzielił się trochę, iakoby kamieniem zacisnął, a poklęknąwszy modlił się. *Zrn. Pſt.* 167, na rzut kamienia, einen Steinwurf weit. Drzewo od siebie precz zacisnął, a dobytą od boku szablą błysnął. *PKchn. Orl.* 1, 249. Snieg zaciſka wierzch ziemi, aby ona nie wypuściła z siebie pary zebranéy. *Cresc.* 134, padaiąc zarzuca, zakrywa). Strach przed nim i pod nim, a oba drżeniem zaciſka boki. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 37, zatłacza). Już się uſtraszyć musi on ſtary zwodnik twóy, który z daleka zaciſkał te uszy twoie. *Rey Pſt. Mm* 4, zagłuszał.

*ZACISZ, - y, *ż.*, ZACISZE, - a, *n.*, *ZACICH, - u, *m.*, ZACISZEK, - szka, *m.*, *zdrbn.*; mieysce zaciszone, spokoyne, ciche uſtronie, *Rs.* затишь, ein Ruhewinkel, ſtiller ruhiger Ort; (*Crn.* satishje, = zarośl, krzak, *Ec.* затишїе, отишїе, пристанище port). Wsi ukochana, lube zacisze, kto twe opowie wygody! *Zab.* 14, 3 *Swięt.* Gdybym przynaymniéy w tym zaciszu znaleść mogła spokoyność; lecz wszędzie troſki sięgaią mię biedną. *Teat.* 54, 62. Przechodzę się lub czytam, lub też piszę, iak mi się w zaciszku podoba. *Mon.* 73, 604. Zakon Benedyktynow w swoim zaciszu klasztornym, utrzymywał nauki. *Jez. Wyr.* Przywrócił kilkoletnie zarzuconą, po zacichach tylko cnotliwych ubłąkaną sprawiedliwość. *Zab.* 10, 266 *Lemp.* Wielu grube przywary i wyſtępki, że potemu sił nie maią, w zaciszku siedzą. *Pilch. Sen. liſt.* 319, w ukryciu, im Verborgnen, im Stillen. Zaiąc użala się, iż liszka zawsze nań czuwa i godzi z zaciszka. *Zab.* 15, 312 *Rzew.*, z kąta cichaczem). Kot spoyrzał raz w nocy pod szafą z zaciszka, Alić drobniuchna z dziury wyleciała myszka. *Zab.* 5, 236, zaczaiwszy się cicho). - Gdy takowa ziemia pełna ieſt pyłu, dobra rzecz byłaby, żeby płokanka była w zaciszu. *Torz. sk.* 222, w bezpiecznym od wiatru mieyscu). - Oto ieſt czas rozkoszny, chłodny, wszędy zacisz. *Przyb. Milt.* 142, wszędzie cisza, spokoyność, Ruhe, Stille. ZACISZNY, - a, - e, od zacisza, zaciszony, spokoyny, ruhig, ſtille, ungeſtört. W zaciszne odległego gaiu wszedłem ſtrony. *Szym. Sw. W.* 33. ZACISZYĆ *cz. dk.*, zaciszać *ndk.*, cichym uczynić, ſtille machen, *Vd.* satiſhati, cf. uciszyć.

ZACKLIĆ się komu *zaimk. idntl.*, zacząć mu być ckliwo, anfangen übel zu werden. Zackliło mu się, es wurde ihm übel, oder ſchlimm. ZACKNĄĆ się komu, *zaimk. idntl.*, zacząć być tęſkno, anfangen einem ängſtlich zu werden. *Bndtk.*.

*ZAĆMA, - y, *ż.*, zaćmienie, zaciemnienie, ciemnota, die Verfinſterung, die Finſterniß. Słoneczna zaćma. *Chodk. Koſt.* 13., *ib.* 67. W zaćmie nie wie, gdzieby gnał, lub w któréy był ſtronie. *Zebr. Ow.* 34, *picea caligine tectus.* ZAĆMIĆ *cz. dk.*, *zaćmiać, zacimiać *ndk.*, zaćmiewać *kontyn.*, *Bh.* zatmjti, zatmjm, zatmjwám, zatemniti, zatemnowati; *Slo.* zatemnugi; *Sr.* 1. zaczemnu, zaczemnoſcżam; *Vd.* zaſienzhati; *Crn.* merknit, merknèm (cf. mierzchnąć); *Rg.* zaſjeniti, obsjenniti, potamnjatti, pomarcjatti; (*Bs.* zasjenati, privariti, dat razumiti jednu ſtvar za drugu *ingannare*, *circumvenire*, = zamydlić oczy, omamić); *Bs.* zajaziti, uciniti pomarklo; *Rs.* затмить, затмѣвать, застѣнить, застѣнять; zaćmić, zaciemnić, zacienić, ciemnym uczynić, ciemnoty nabawić, światła pozbawić, finſter machen, verfinſtern, verdunkeln, Schatten machen, des Lichts berauben, *pr. et fig. tr. varie*: Las był ciemny, siekierą od wieków nie tkniony, Dla niezmiernéy gęſtwiny okropnie zaćmiony. *Bardz. Luk.* 44. Cis, cyprys i iodły do zaćmienia *godne, Czarny las buyno rodzi. *Bardz. Tr.* 323, zdatne do zaćmiwania, zacienienia). Zacimiam się, *Sr.* 1. zaczm'ewam ſo. Od dymu w gęſtéy chmurze zaćmił się sprosny dzień. *Bardz. Tr.* 182, zakrył się, verfinſterte ſich, verhüllte ſich. Słońce częſto zaćmione i czarno zoſtaie. *Prot. Kont. C2.* Słońce się zacimia czasem i bladnieie, iż krąg miesięczny, który ieſt na niższym niebie, podchodzi pod słońce. *Otw. Ow.* 150, die Sonne verfinſtert ſich. Zaćmił się miesiąc, czemuż? bo ziemia nań padła, J broni mu słonecznéy światłości zwierciadła. *Pot. Pocz.* 67. Zaćmienie, = zaćmienie słońca, zaćmienie xiężyca albo miesiąca, = zaćmienie sło-

neczne, xiężycowe albo miesięczne, die Finsterniß, Sonnenfinsterniß, Mondfinsterniß; *Bh.* zatmeni, zatmělost; *Slo.* zatmeni; (*Slo* zatmilka, zatmitelka, zatmelka, ugmozatmilka *eclipsis grammatica*); *Crn.* merknenje (*ob.* mierzchnienie); *Vd.* merknenje, merknutje, ſonzhnu merzhanje, ſunzhna temnota, mieſenzovu merknenje, mieſenzhnu merzhanje, mieſenzhnu otemnenje; *Cro.* merchanye, potemnenye ſzuncza ali meszecza; *Rg.* pòmarka, potamnjenje, pomarcjanje; *Sla.* pomèrcsanje; *Rs.* затмѣнїе. Zaćmienie słońca ieſt, gdy xiężyc niemal proſto w iedney prawie pod słońcem linii znayduie się, między słońcem i ziemią. *Boh. pr.* 18. *p.* Zaćmienie słońca całkowite, cząſtkowe. *Hub. Wſt.* 326; zaćmienie obrączkowe, gdy brzegi słoneczne w około wyſtępuią za brzegi xiężyca. *Sniad. Jeo.* 207, zaćmienie cząſtkowe, gdy xiężyc w czasie pełni nie ieſt na samey linii węzłowey. *ib.* 207. Zaćmienie xiężyca środkowe albo całkowite, i częściowe. *Hub. Wſt.* 322, *Wyrw. G.* 56. – *fig. tr.* Zaćmienie w kieszeni, *eclipſis*, brak, niedoſtatek, (cf. eclipsis figura, kiedy w mieszku dziura. *Bratk. B* 2 *b.*), puſtki w worku, Geldmangel, leerer Beutel. Pankiem się to pisze, a w kieszeni zaćmienie. *Teat.* 43 c, 133, *Wyb.* Niech nigdy nie panuie ſtraszliwe zaćmienie Jak w ſkarbie narodowym, tak w możnych kieszeni. *Zab.* 16, 405. – Zaćmić, *fig. tr.*, odjąć iasność, światłość, światło, świetność, blaſk, verfinstern, verdunkeln; Licht, Klarheit, Helle, Glanz rauben. Chwała Boża mieszka w tych na świecie duchownych niebiesiech, które się pod czas zaćmiewaią. *Hrbſt. Nau.* c 7. Prawda ludziom zaćmiona była. *Sk. Dz.* 2. Zaćmienie myśli. *Cn. Th.* 1361. Ewanieliia przeciwko zaćmieniu a niedbałości wiary świętey. *Rey Pſt. Lll* 2. O myśli ludzkie, iakoście zaćmione ślepotą, iako nocą otoczone. *Paſt. F.* 305, zaślepione). Jeſt-ci w tobie, królu, wiele cnot; ale są też i przysady, któremi się wszyſtka cnot onych iasność zaćmiwa. *Krom.* 531, ihr Glanz wird dadurch verdunkelt. Cokolwiek prawdy boſkiey w nauce filozofów zdało się być, i w samym zakonie Moyżeszowym było, to tu tak maleie, tak się zacimia, że za cień tylko i za samę niedoſkonałość względem przykazań Jezusowych słusznie poczytano być ma. *Smalc.* 30; tak traci z blaſku, z świetności). Bóg cześć i chwałę swoię chce mieć tak iasną, całą i nienaruszoną, żeby iey przy ſtworzeniu iego nic, a przy nim wszyſtka zupełnie a niezaćmienie (*adverb.*) zoſtała. *Zrn. Pſt.* 3, 501 *b*, bez zaćmienia, w całym świetle). – – Zaćmić, zaćmić oczy, zaślepić wzrok, pozbawić należytego widzenia, *pr. et fig.*, die Augen blenden, verblenden. Swiatło zbyteczne zaćmiwa. *Paſt. F.* 300. Dopiero co od Leonory idę; piękność iey tak mię zaćmiła, iż i teraz ieszcze doſkonale przeyrzeć nie mogę. *Teat.* 9 *b*, 66. Kto częſto pożywa soczewicy, zaćmiwa wzrok, i ciężkość czyni żołądkowi. *Spicz.* 48. Bóg zaćmia oczy złoczyńcom, wszyſtkie ich sztuki przeciwko nim samym obracaią się. *Teat.* 5, 116. Grzech oczy twoie, abyś rzeczy niebieſkich obaczyć nie mógł, zaćmił i zamotał, że siedzisz ciemnościami grzechu a ślepego rozsądku zamotany i ogarniony *Zrn. Pſt.* 98 *b.* Paſterzom chce oczy zaćmić czart, iako przez te czasy zaćmiał dosyć długo. *Zygr. Gon. A* 4, cf. zamydlić). Zacimiaią się oczy, zaślepiaią się, zachodzą ślepotą, ciemnotą, die Augen werden dunkel, verlieren das Gesicht, erblinden. Oczy iego poczynały się zaćmiać, że nie mógł doyrzeć. *Budn.* 1 *Sam.* 3, 2, oczy iego już się były poczęły zacimiać. *Bibl. Gd.*) Starzał się, i zaćmiły się oczy iego, tak że widzieć nie mógł. 3 *Leop. Gen.* 27, 1, *Bibl. Gd.*, zaszły bielmem. 1 *Leop.*) Oblicze moie spuchnęło mi od płaczu, a oczy moie zaćmiły się. 3 *Leop. Job.* 16, 17, poszły bielmem. 1 *Leop.*, na powiekach moich ieſt cień śmierci. *Bibl. Gd.*) Dziewanowa wódka ięzyk wolny czyni ku wymowności, oczy zaćmiaiące się wyiaśnia, łzy sciera z błyſkawością. *Spicz.* 100. Będziesz ślepym! a tak wnet przypadło nań zaćmienie i ciemności. *Radz. Act.* 13, 11, przypadła nań chmura i ciemność. *Bibl. Gd.*, ślepota, olśnienie). – – Zacimiam komu, ciemność mu czynię, cień mu czynię, zacieniam mu, zasłaniam komu, einem finster machen, ihm das Licht nehmen, ihm Schatten machen. *Wlod.* Ciemność nie zaćmia Tobie Boże, a noc iako dzień świecić będzie. *Budn. Pſ.* 139, 12 *Wuiek. ib.*, i ciemności nic nie zakryią przed tobą. *Bibl. Gd.*) Wybudowaniem domu wysoko sąsiedzkie okna zaćmić. *Chełm. pr.* 60, zabudować, die Fenster verbauen, ihnen das Licht nehmen. O nie zacimianiu okien sąsiedzkich. *Chełm. pr.* 60.

ZACNY, – a, – e; – ie *adv.*, wielkiey ceny, cenny, wiele wartaiący, wielce godny, szacowny, szanowny, czcigodny; *Bh.* wzácný, wzáctný; *Sr.* 1. tzeſtné, zdacżné, wobtzatwaté; *Vd.* zhaſtliu, poſhten, zhaſten; *Rs.* изящный, изящно; schätzbar, von hohem Werthe, achtungswürdig, trefflich. U Pana zawżdy ieſt płatnieysze a zacnieysze serce wierne, niżli wszyſtkie ofiary świata tego. *Rey Pſt. Jii* 2, w większey cenie). Urząd kapłańſki ieſt za poſtanowieniem bożym; przetoż takowy urząd ma być zacnie ważon. *Gil. Pſt.* 313 *b*, w wielkiey cenie albo czci miany). J po dziś sławna a zacna pamięć iego. *Rey Pſt. Hhh* 5, czczona, szanowana, verehrt, in Ehren gehalten, ehrwürdig. Mahomet u swych poddanych zacne imię miał, i był u nich w wielkiey wadze. *Baz. Sk.* 626. Wszędzie ieſt zacne święte imię twoie. *JKchn. Pſ.* 9, po całym świecie słynie imię twoie. *Karp.* 5, 16). Kardynał Hozyusz zacney nauki człowiek. *Orzech. Ow.* 33, znakomitey, znaczney, wielkiey nauki, von schätzbarer, bedeutender, großer, vorzüglicher Gelehrsamkeit. Nayzacnieysza pieśń Salomonowa. *Radz. Cant.*, *canticum canticorum*, pieśń nad pieśniami, pieśń nayprzednieysza z pieśni Salomonowych. *Bibl. Gd.*, das hohe Lied Salomons, das Lied der Lieder. Gdy w widoki zacne spaler uchylaią, osoby się więc ſtroią. *Zebr. Ow.* 57, *ubi tolluntur feſtis aulaea theatris*, pod czas uroczyſtych widoków, bey feyerlichen Schauspielen. – Z tego oyca naród był na świecie świetny, możny, zacny, miaſta wielkie i zacne zbudowali. *Wiśn.* 127, znaczny, znakomity, znamienity, ansehnlich, bedeutend, beträchtlich. Lepiey być zacnym, niż przodki tylko zacne mieć. *Cn. Ad.* 436, lepiey być zacnym, niż znacznym. *Zegl. Ad.* 129, lepiey szczycić się zasługami, niż przodkami). Zacny mąż, *Ec.* мужедоблѧственникъ; *Gr.* ἀνδραγαθηστης, ein Ehrenmann. Zacnym ieſtem, *Ec.* мужедоблѧствую *Gr.* ἀνδραγαθέω. Za każdym, którego ſtracili katowie, mówili Anaſtazemu: tak tobie będzie, co króla słuchać, a zacnym u niego być nie chcesz. *Sk. Zyw.* 52 *b.*, w znaczeniu, w wadze, w cenie u niego być, wziętym mu być, bey ihm in Ansehen

seyn, in Ansehen stehen. - Zacny, *zacnorodny, pański, vornehm, edel, *Vd.* gosſpodſhni, jimeniten, isverſten; *Ec.* сановитый, человѣкъ знатнаго чина, господинъ, боляринъ, вельможа. Zacnorodny, parentelat. *Klecz. Zd.* 74, familiiant, *Vd.* jimenitnik). Zacnieyszy podleyszemu gdy świadczy grzeczność iaką, spodziewać się trzeba, że iaki zyſk swóy w tym upatruie. *Teat.* 8, 58. - *Titulus*: Nayzacnieyszy i nayuczciwszy i wszech poczciwszy, naygodnieyszy niegdy Pan Fryderyk Kardynał brat nasz. *Herb. Stat.* 16. ZACNOŚĆ, - ści, *ż.*, cenność, ważność, czcigodność, szacowność, szanowność, (*Bh.* wzacnost *raritas, auctoritas, dignitas*, cf. wziętość); *Sr.* 1. tzeſtznoſcz; *Vd.* zhaſtitoſt, poſhtenoſt, zhaſtlivoſt; *Rs.* изящество, изящность; hoher Werth, Schätzbarkeit, Achtbarkeit, Wichtigkeit, Trefflichkeit, Ehrwürdigkeit, Würde, Ansehen. Swéy nie swych przodków, trzyma się zacności. *PKchn. Jer.* 109, *Ec.* мужедоблество, *Gr.* ἀνδρογαθία, *virilis ſtrenuitas*). Nie maiąc nikogo, któryby z nim szedł na sztych, iako z obrońcą i oycem oyczyzny, zacnemu z dawna oycu swemu daleko więcéy przyczynił zacności. *Gorn. Sen.* 212. Łączą się wszyscy z tymi, przy których zwycięſtwie wewnątrz zacność, zewnątrz zaś powaga utrzymać się może. *Siem. Cyc.* 152. Zacność, szlachetność, Edles; edles Wesen, Benehmen, Edelmuth, Edelsinn. Cokolwiek piszesz, masz się wyſtrzegać podłości, Styl gdyby nayprościeyszy, ma swoie zacności. *Zab.* 16, 103, cf. cóżkolwiek piszesz, chroń się pisać ſtylem podłym, Wszyſtkich ſtylów piękności szlachetność ieſt źrzódłem. *Dmoch. Szt. R.* 10.) - Zacność rodowa, pańſkość, vornehme Ankunft, Vornehmigkeit, hohe Geburt. Ci których sama godność na kościelne doſtoieńſtwa wyniosła, chociaż byli niſkich domów, naywięcéy kościołowi pomogli; dobra rzecz, gdy się to oboie znaydzie i godność i zacność; ale do kościoła bożego możny pan a zły kapłan zarazą ieſt. *Sk. Zyw.* 2, 123 *b.* ZACNIEĆ *niiak. ndk.*, ſtać się zacnym, zacnieyszym, nabierać zacności, trefflich werden. Przez wyższość twoich świateł moia dusza zacnieie, i w usiłach dzielniéy się porusza. *Przyb. Ab.* 14.

ZACOFNĄĆ *cz. idntl.*, zacofać *ndk.*, zacofywać *czstl.*, nieco w zad cofnąć, ein wenig zurück ziehen. Ona na to krok zacofnie, a szkarłat lica śnieg zrumieni. *Zab.* 15, 32 *Kniaź.* Nie ten ieſt twóy obyczay Katylino, ażeby cię rozum zacofnął od szaleńſtwa. *Nag. Cyc.* 22, wſtrzymał, zahamował.

*ZACPAĆ *cz. dk.*, *Bh.* zacpati, zacpawam, zacpám, zatkać, zapchać, zamulić, verstopfen. Pęcherz mułem piaszczyſtym zaćpany, nasienie ziela tego otwiera. *Syr.* 166. Żyły zaćpane grubemi wilgotnościami, otwiera i wychędaża oſtryż warzony w wodzie. *ib.* 27. Zaćpanie śledziony i wątroby, ziele to otwiera. *ib.* 642.

ZACUCHNĄĆ *niiak. idntl.*, zacząć cuchnąć, ZACUCHNĄĆ się *zaimk.*, zaśmiardnąć, zu stinken anfangen, stinkig werden. Farby te, żeby się nie zacuchły, przymieszać do nich różanéy wódki. *Haur Sk.* 369. - §. Zacuchnęło co komu, zaleciało go, einen anwittern, seinen Geruch anregen. Psy, kiedy im zacuchnie parza, cisną się do kuchni. *Pot. Arg.* 695.

ZACUCIĆ *czyn dok*, zaniecić, wzniecić, erregen, anregen. Tak między obegnańce mor się prędko rzuci, Zdychać będą od smrodu, który go zacuci. *M Bielſk. S. N.* 133.

ZACUDOWAĆ *cz. dk.*, osobliwszym sposobem cudnie aż do zadziwienia zrobić co, zakuglować, zamayſtrować, wunderlich vermachen, verarbeiten, vergaukeln; (*Vd.* ſazhudit *admirari*, *Bs.* zacjudditiſe, cjudditiſe, *ob.* zadumieć się.)

ZACUGOWAĆ *cz. dk.*, zadziergnąć, zawiązać, z Niem. zuziehen, verziehen, verschlingen, verschlängeln. Dwie kluby o dwóch kołkach zawleczonych liną, albo iak mówią, zacugowanych. *Sol. Arch.* 27.

ZACUKROWAĆ *cz. dk.*, cukrem zaprawić, mit Zucker anmachen, *Vd.* sazukrati.

ZAĆWICZYĆ *cz. dk.*, chłoſtą ćwicząc zabić, zachłoſtać, zu Schanden peitschen, zu Tode peitschen. Syna swego na śmierć zaćwiczyć kazał. *Pilch. Sen. liſt.* 50.

ZAĆWIEKOWAĆ *cz. dk.*, ćwiekami zabić, goździami lub czym podobnym zaprawić; *Vd.* sazvekati; verzwicken, mit Zwecken verschlagen, vernageln. U mularza: szabrować, zaszabrować, szabrami, t. i. kawałkami drobnemi cegły lub dachówki, szpary w murze zaćwiekować. *Mag. Mscr.*

ZAĆWIERKAĆ *cz. dk.*, zacząć ćwierczeć, loszwitschern, zu zirpen anfangen, *Rs.* зачиркать.

ZACYRKLOWAĆ *cz. dk.*, cyrklem zakreślić, abcirkeln, mit dem Cirkel abreißen.

ZACYROWAĆ *cz. dk.*, cyruiąc zaprawić, verstopfen, zustopfen ein Loch im Strumpfe; *Rs.* заштопать, заштопывать Zacyrowanie, *Rs.* заштопка.

ZACZ, ZAC, = za co, wofür, *Sr.* 2. saz, sazo, sazga. Przedał rolą, a uczynił krzywdę na tym, zacz przedał. *Leop. Act.* 5, 2. - Ni zacz, nie wiedzieć dlaczego lub za co, bez przyczyny, man weiß nicht warum, ohne Ursache. Ni *przecz ni zacz wzdychania ſtroione. *Zebr. Ow.* 234, *nec cauſſa suſpiria mota patenti.* Opłakiwał tych, którzy w onéy bitwie padli ni przecz ni zacz. *Birk. Zyg.* 32; mir nichts, dir nichts. - Mieć kogo zacz, mieć go za co, cenić go, szacować, mieć go w wadze, einen für etwas halten, ihn schätzen, werth halten. *Duco*, *puto* rozumiem zacz, mniemam zacz, *habeo* mam zacz, *ſum* ieſtem zacz. *Urſ. Gr.* 357. Mam kogo zacz, ważę sobie kogo. *Cn. Th.* 385. Maią mię zacz, mam u nich mieysce, powagę, zachowanie. *Cn. Th.* 386. Wiedząc sługa, iż go pan ma sobie zacz, panu wnet równym się czyni. *Petr. Ek.* 106. Wzgardzony był, aniśmy go mieli zacz. *W. Jes.* 53, 3, myśmy go nizacz nie mieli. *Bibl. Gd.*) Szlachectwo onych czasów sobie poważano i zacz miano. *Falib. Diſ. F* 3. - §. Co zacz, co za ieden, was für einer. Przyſtąpno ta bliſko, Powiedz mi, coś zacz? niech twe usłyszę nazwiſko? *Min. Ryt.* 1, 311. Przyſtąpcie do mnie bliżéy, co zacz wy ieſteście? *Teat.* 46 *b*, 42. Coście wy zacz, i ſkąd idziecie? *Radz. Jos.* 9, 8. Jezusa znam, i Pawła świadom ieſtem, a wy coście zacz? *Sk. Zyw.* 440 *b.* Wy naylepiéy wiecie, co zacz ieſtem, bom od saméy młodości w obecności waszéy zoſtawał. *Pilch. Sall.* 329. Nie ważył sobie łekce iego rady, znaiąc go dobrze, co był zać. *Off. Str.* 5. Jezusa pragnął widzieć, coby zacz był, ale nie mógł przed tłuszczą, bo był mały. *Sekl. Luc.* 19. Co zacz ta góra, ieſt-li iakie weyście na nią, opa-

trzyli. *Warg. Cez.* 14. Czemu ty nam figę ukazuiesz; Czy tego, cośmy zacz są, ty o nas nie czuiesz? *Papr. Kol. T 2 b*, iakiéy godności, wagi, iakiego znaczenia?) *N. Pam.* 17, 363.

ZACZĄĆ, zaczął, zaczęły, zaczęli *cz. idntl.*, zaczynać *ndk.*; *Bh.* zaċiti, zaċal, zaċnu, zaċinati (*Etym. Bh.* ċati, ċiti, *ob.* *cząć); *Slo.* záċínati; *Crn.* ſazhet, ſazhnêm, ſazhęjnam, *obs.* zhnem, *Vd.* zazhéti, sazhnem, sazhel, sazhenjati, poзheti, (*Vd.* ſazhet, ſnaiti, = znaleźć, wynaleźć), jemem (cf. imać, iąć się); *Sr.* 2. ſachopiſch, chopiſch, cf. chopić); *Cro.* zacheti, zachel, zachiniti, zachinyam, zachimlyem, naczinyati, nachinyam, pocheti, pochimlyem, pricheti, prichimlyem, (cf. *Lat.* principium); *Bs.* zaceti, zacjati; *Rg.* zacêti; *Rs.* зачáть, зачинать, начáть, начинать, (*Ec.* зачинаю, чиноположаю urządzam). Zaczynać, początek czynić; zacząć; począć; rozpoczynać, anfangen, anheben, den Anfang machen, cf. wziąć robić, wziąć pracować, krzyczeć i t. d.) Zaczniy, pół ieſt roboty zacząć; niech ci zbędzie połowa, zaczniy znowu, a tak koniec będzie. *Min. Auz.* 18, *Min. Ryt.* 3, 100, cf. początek dobry, połowica roboty; naytrudniéy się ochynąć). Zacząwszy, nie ſkończyć. *Cn. Th.* 1362. Dobrze zaczyna dzień, kto od nieba zaczyna. *Teat.* 54 *d*, 60, od Boga poczynay, *a Jove ſit principium*). Skopałem dwie grzędy, i właśnie zaczynałem trzecią, kiedy Pan zakołatał. *Teat.* 24 *c*, 21, zabierałem się do trzeciéy, brałem się do niéy). Zaczęcie czego, zaczynanie, poczynanie. *Cn. Th.* 1362, das Anfangen. Zaczęcie, początek, zaczątek, zaczynek, der Anfang. Zaczęty, *Rs.* зачатый. Do zaczęcia, maiący być zaczętym, *Slo.* zaċátecný, co ſe ma zaċjti *ordiundus*, anzuheben, anzufangen. Który co zaczął, wszczął, = autor czego, der Anheber, Urheber, *Vd.* sazhetik, sazhetnik, sazhenjavez; *Cro.* zachétnik, (*Crn.* ſazhętnèk, = herszt); *Rg.* zaceetnik, zacêtnik *inſtitutor*; *Rs.* зачинщикъ, начинщикъ, начинатель. Zaczynaiący, początkowy, dopiero początkami się bawiący, *Bh.* zaċateċnjk; *Vd.* sazhevnik, novak, noviz (cf. nowicyusz), ein Anfänger, Neuling. Zacząć co, początek dać czemu, założyć co, zakładać, anfangen, anlegen, einſetzen, errichten. Czy rozumiesz, żeby króleſtwa, pańſtwa, miaſta, wsi, iakoby zaczynać, ſtawić, osadzać miano, nie dokładaiąc się rzemieślników? *Glicz. Wych. G* 6. – Zacząć co, n. p. butelkę, beczkę, sér, chléb, = począć, nacząć, anfangen, eine Bouteille, ein Faß, ein Brot u. ſ. w. anzapfen, anſchneiden u. ſ. w. Ta butelka zaczęta, weź i napiy się wina. *Teat.* 52 *c*, 34. – §, zacząć się w żywocie, począć się w żywocie, empfangen werden in Mutterleibe, *Dl.* zacſetye, = poczęcie w żywocie, die Empfängniß. Człowiek z człowieka zacząć i narodzić się miał. *Rey Pſ. Z z* 5. Elżbieta iuż była zaczęła w żywocie swoim Jana Św. *ib. Eee* 5. Człowieczeńſtwo święte z bóſtwa zaczęte. *ib. Ee e* 5. – §. Zaczynać z kim, zadzierać, w zatargi iść, koty drzeć, mit einem (Händel) anfangen, anbinden, einen Streit anheben. Zaczynam z kim *absolute*, *vel* zwadę *etc.*, *incepto cum aliquo*. *Cn. Th.* 1362. Z szlachtą zaczynać, niech P. Bóg broni. *Teat.* 33 *b*, 19. – – *§., zaczynać, zaśpiewać, wyśpiewywać, anheben zu ſingen, anſtimmen. Zaczynam drugim śpiewać, grać *etc.*, *incino*, *praecino*. *Cn. Th.* 1362. Zaczynanie pieśni, intonowanie, *praecentio*, *incentio*. *ib.*; *Rg.* zacînati *cantare*, dozacinati *ceſſare canere*, zacinka *canticum*; *Bs.* zacinati, popivati, pjevati, spjevati, spitti *canere*; *Bs.* zacinka, pjeſsan *cantilena*; *Bs.* zacinalaç, spjevalaç *cantor*, *f.* zacinaliça, spjevaliça). Tańcuiąc i goduiąc wesołe sobie piosnki zaczynali. *Leop.* 3 *Mach.* 6. Zaczynaycie Panu na bębniech, śpiewaycie Panu na cymbałech. *Leop. Jud.* 16, 1, zaczniycie Boga chwalić na bębniech *Bibl. Gd.*) *Zaczynanie, *zaczyn, śpiew, pieśń, ein Geſang. Małżeńſtwa abyś nie ſtaczał, iedno z cnotliwą i z dobrego domu, i o któréyby żadnych rymów nie tworzono, zaczynania nie opiewano, abo powieści pleciono. *Glicz. Wych. B* 1. O któréy, zaczyny takie, pieśni świętych brzmiały. *Chodk. Koſt.* 59.

ZACZAIĆ, *cz. dk.*, dla czatowania zakryć, ſkrycie schować, auf die Lauer verbergen, verſtecken; zaczaić się, zakraść się dla czaienia, czatowania, ſich wo auf die Lauer verſtecken, *Vd.* prednasiedati, predkramlati, priedſtrezhi, naſtreguvati). Móy pan zaczaił się w owczarni. *Teat.* 30 *c*, 59. Zaczaieni na zasadzkach żołnierze, wpadli nań nagle i zabili go. *Nar. hſt.* 3, 194. Stanął z swoimi rycerz przeſtrzeżony, W tym się pokazał hufiec zaczaiony, A co się byli zakradli Puścili razem okrzyk powtorzony, Razem do niego przypadli. *Kraſ. Oſſ. D 2 b.*

*ZACZAPIĆ, *ob.* zacapić, cf. zaczepić.

ZACZAROWAĆ *cz. dk.*, zaczarowywać *czstl.*; czarami zarzec, oczarować, behexen, bezaubern, *Vd.* sazoprati, pozoprati; *Bs.* zacarati, zatraviti; *Rg.* zacjârati; *Rs.* зачаровать, заколдовать. Czy ią od dnia wczorayszego kto zaczarował? *Teat.* 24 *c*, 61. Pałac zaczarowany. *ib.* 53 *d*, 78. Ktoś konia tego zaczarował. *Boh. djab.* 2, 295.

ZACZĄTEK, – tku, *m.*, ZACZYNEK, – nku, *m.*, zaczęcie, początek, wszczątek, der Anfang, Urſprung; *Bh. et Slo.* zaċatek, *Crn.* ſazhętk, ſazhetik; *Vd.* sazhetik, sazhetje, ishod, isvir; *Cro.* zachétek, zachetje, zachèt; *Rg.* zacêtak, (= *foetus*); *Rs.* зачáтie, зачинъ, начинъ; (*Ec.* зачáло, начало; (*Ec.* зачáло rozdział biblii, ewanielii, *pericope*). – *Principium* początek, zaczynek. *Perz. Cyr.* 177. Tu bez początku początek bierze swóy zaczątek. *Kanc. Gd.* 49, *Vd.* ſazhet, ſazetik yſet *oriri*). My też na zaczątku nocy Żądamy Twoiéy Panie pomocy. *Kanc. Gd.* 341. Małoby uczyniło pożytku, począć żyć w dobréy wierze, gdzieby w tym zaczątku człowiek miał uſtać, a odmieńcem być. *Gil. Pſ.* 208 *b*. Narody niektóre z piérwszymi przodkami swymi abo do Bogów fałszywych odwoływaią się, abo od potopu świata zaczątek swóy wywodzą. *Krom.* 3. Po zaczątku nowego roku. *ib.* 475. – Piérwéy niżli nieprzyiaciel zaczątku swego dokonał, nasi na niego uderzyli. *ib.* 547, zamiaru, zamysłu, planu.

ZACZAYNY, – a, – e; – ie *adv.*, od zaczaienia, Lauer =, Schlupf =. Wiedział przeſkoki, i zaczayne znaki Kuczmeńſkie i Wołoſkie, ba i czarne szlaki. *Paszk. Dz.* 19.

ŻACZĘ, – ęcia, *n.*, ŻACZEK, – czka, *m.*, *zdrbn. rzczwn.* żak; ein Schülerchen, Studentchen, abecadlarz, ein Abcſchütz, *Bh.* żaċek. Żaczkom bakałarze daią kołacze, ażeby się chętniéy uczyli czytać. *Zab.* 5, 213 *Chol.* Żaczek z inſimy ſkazany na pieniek. *Zab.* 11, 405. Zosiu, wielkiś przebieglec, mądryś szkoły żaczek, J Kupidaś z tabliczką w naukę posłała. *Burl. B* 4. Nasi mili proſtacy z seymu

tak się do domu wracaią, iako źaczęta źwykły się wracać z komedyi, nic innego nie pomniąc, iedno to: *valete, plaudite, acta iam eſt fabula. Orzech. Qu.* 20. Dzieci i źaczęta, wołaiąc i hucząc za nim, utłukli go. *Zygr. Pap.* 153. Coż to, mamże to samo czynić, co źaczęta i chłopięta? *Pilch. Sen. liſt.* 279. Żaczekby cię naſtraszył z nadętym pęcherzem. *Teat.* 51, 9. Wiedzie one źaczki swoie, iednego zą drugim, iako w uzdzienicy do targu. *Rey Pſt. Kkk* 3.

ZACZECHRAĆ, ZACZOCHRAĆ, ZACZUCHRAĆ *cz. dk.*, czochraiąc zakudlić, verzausen, zerzausen.

ZACZĘCIE *ob.* Zacząć.

ZACZEKAĆ *med. dk.*, nieco poczekać, *Vd.* sazhakati, ein wenig verziehen, warten. Zaczekay choć momencik. *Boh. Kom.* 1, 289. Zaczekać chciéy na mnie, nadeydę niebawem. *Teat.* 32 *c*, 42.

ZACZEPIĆ *czyn dok.*, zaczepiać *ndk.*, czepiąc zachwycić, zatrzymać, zahaczyć, zawadzić, anhäkeln, anhaken, anhacken, fest halten, anhalten; *Vd.* vhaklati, notersahaklati, notersakvakati, saknupiti, vknupiti, sahaftlati, vhaftlati, (*Vd.* sazhepati, zatoczyć, przetoczyć płyn; (*Sr.* 1. zaczepu, zaczepem zabić); *Cro.* zakapcham, zacze̓pam, uczeplyujem; *Hg.* békaptsolom; *Ross.* зацепи́ть, зацѣплять, сцѣпить, сцѣпля́ть. Palce w młynach prochowych są słupeczki, przechodzące pionowo przez oś walca, na obie ſtrony równo wyſtępuiące, które zaczepiaiąc o bródki tłuków, podrywaią one do góry. *Jak. Art.* 3, 307, sie greifen ein. Zaczepić się, *Ross.* уцѣпиться, уцѣпляться, cf. uczepić się). - §. Zaczepić kogo, napaſtować kogo, napaść na kogo, *Ross.* насту́пи́ть, насту́пать (cf. naſtąpić), einen angreifen. - Zaczepić, zadraźnić, zacząć z kim zwadę, spór, mit einem anbinden. Kto mnie zaczepia, ten życia niepewny, Przepłacisz drogo nieroſtropną śmiałość. *Kras. Oss. G.* 3. Nie zaczepiay, cf. nie budź licha, nie wywołuy wilka z lasu). - Zaczepić kogo mową, zagadnąć kogo, zacząć z nim rozmowę, einen anreden (anzapfen). Spotkali się pod wieczor; zaczepił ią i o to i o owo; odpowiadała mu i na to, o co się nie pytał. *Oss. Str.* 3. Ładna panna wyszła z tego domu; on ią zaczepił; ona się zlękła. *Teat.* 30, 27. Bałem się iéy zaczepić. *ib.* 36 *c*, 14. Nad to się długo przed nim taiemy; ia go muszę zaczepić. *ib.* 6, 74. - Zaczepienie, *ZACZEP, - u, *m.*, ZACZEPKA, - i, *ż.*, ZACZEPEK, - pku, *m.*, das Anhaken, Anhäckeln; das Angreifen, der Angriff, *Rs.* зацѣпка, зацѣпле́ніе, оца́пка, (*Ross.* цѣпка szykana), сцѣпка, (сцѣпъ, klamra), на́ступъ, наступле́ніе. Nie daie zaczepki nikomu; zawsze ma się tylko odpornie. *Teatr* 21, 168. Nie miał woiować, pókiby mu *zaczypkiem iakim słusznéy okazyi nie dano. *Kłok. Tur.* 242. Maur niespodziewanym był zdumiany zaczepem. *Przyb. Luz.* 83. Twego nie doświadczenia iawnym są dowodem Przeszłe złe powodzenia, i pierwsze zaczepy. *Przyb. Milt.* 134. ZACZEPCA, - y, *m.*, ZACZEPNIK, - a, *m.*, zaczepiaiący kogo, napaſtnik, der Angreifer, der mit einem anbindet, der Händelanfänger, (Händelmacher). Sąd życzył, żeby cię zeznania świadków były usprawiedliwiły; ale wszyſtkie iednomyślnie twierdzą, żeś był zaczepcą. *Teat.* 13, 129. W zwadzie zaczepnik podpada karze zą skłócenie pokoiu społeczności, z nagrodą szkód uczynionych. *Oſtr. Pr. Kr.* 1, 25. Zaczepców odpor, aby wpędzić Portugalców w sidło, miał być słaby. *Przyb. Luz.* 25. ZACZEPNY, - a, - e; - ie *adv.*, zaczepiaiącym sposobem, napaſtuiący; Angriffs-, angreifend, offensiv-; *Ross.* наступа́тельный, (*Rs.* сцѣпный klamruiący). Czyż może być potrzeba woyny zaczepnéy? *Koll. Liſt.* 2, 22. Odmienił cały plan, i działać zaczepnie umyślił. *N. Pam.* 25, 150, obraźliwie, nie obronnie. *Mon.* 69, 651. Może zaczepnie iakie potencye Moſkwie woynę wydadzą. *Gaz. Nar.* 1, 134 *c*. Przymierze odporne i zaczepne, Defensiv-, und Offensiv-Allianz.

ZACZERNIĆ *cz. dk.*, zaczerniać *ndk.*, czarno zafarbować, czarno powlec, beschwärzen, schwarz beziehen; *Bh.* zacerniti, zacernowati; *Slo.* zacerniti; *Vd.* sazherniti; *Ross.* зачернить, зачернивать. Szczęście grube paklaki w świetne mieni togi, Zaczernia szkarłat dymem wieyskiéy sadzy. *Zab.* 12, 121 *Nar.*, cf. zabrukać, zabrudzić. ZACZERNIEĆ *niiak. dk.*, zacząć czernieć, schwarz werden, schwarz anlaufen. *Bndtk.*

ZACZERPNĄĆ *cz. idntl.*, zaczerpać *ndk.*, czerpaniem zasiągnąć, doſtać, *Rs.* зачерпнуть, woher schöpfen, erlangen, erhalten. W tobie rozkosz, przyiemność, powab zaczerpały Potróyne przyrodzenia ziemſkiego rozdziały. *N. Pam.* 14, 234.

ZACZERSTWIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się czerſtwym, rasch werden. O chlebie, ſtwardnąć, vom Brote: räsch werden. Kiedy pop proſkurę rzeże, tedy łupa się, łamie, czasem też bywa zaczerſtwiała, że się z niéy kropki sypią. *Sak. Persp.* 12, *Rs.* зачерствѣлый.

ZACZERWIĆ *cz. dk.*, czerwiu nabawić, robaczyſtym uczynić, wurmig machen, wurmſtichig machen. ZACZERWIĆ się *zaimk.*, ſtać się czerwiwym, robaczywym, voll Würmer seyn, wurmſtichig werden, Würmerbrut bekommen. Gdy się w kapuſtach liście na gąsienice zaczerwią, zrywać i do szczętu ie spalić. *Haur Sk.* 74. - *fig.* Pszczółka, iako się iéy téy zaczerwi niecnoty, To ona i śrzód lata przeſtanie roboty. *Rey Wiz.* 80 *b*, gdy się zagnieździ, zanęci, zachwyci). ZACZERW', - iu, *m.*, zaczerwienie, ſtanie się czerwiwym, zalęganie się na robactwo, das Wurmigwerden; die Wurmbrut, Insectenbrut. Tego pilnie przeſtrzegać, ieśliby się który plaſtr w zaczerwiu znalazł na dziatki, aby takiego z ula nie ruszano plaſtru. *Haur Ek.* 137.

ZACZERWIENIĆ *cz. dk.*, zaczerwieniać *ndk.*, czerwono zafarbować, czerwono powlec, röthen, beröthen, roth färben; *Bh.* začerwenati; *Sr.* 1. zaczerwenu; *Sr.* 2. zaserwónisch; *Cro.* zacherlenújem; *Bs.* zaçergljeniti; *Rg.* zacargljenitti; *Rs.* закраснить. Życie moie nie może ocenić dosyć krwi, którą ta ręka ieſt zaczerwieniona. *Teat.* 50, 107. Zaczerwienić się, ZACZERWIENIEĆ *niiak.*, ſtać się czerwonym, zafarbować się czerwono, roth werden, erröthen; *Bh.* zacerwenati se, zarditi se (cf. zardzewieć); *Sr.* 2. se zaserwónisch; *Rs.* закраснѣть, зардѣть. - *fig.* Piekłem raki, zaczerwieniała mi się twarz od wſtydu. *Cn. Th.* 1298, cf. zarumienić się). Zaczerwieniały, zarumieniały, *Vd.* od sramote erdezh, saparjen, oparjen, sakuhan. ZACZERWIENIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, czerwoność z zaczerwienienia, das Erröthen, die Röthe; *Bh.* zardělost; *Vd.* erdeshnoſt, erjavisa; *Cro.* zacherlenye; *Rs.* за-

peso. Ziele to na ciało przyłożone wypala aż do zaczerwieniałości. *Syr.* 477.

ZACZESAĆ *cz. dk.*, zaczesywać *czstl.*, zacząć czesać, czesząc zakryć włosami, zu kämmen anfangen, verkämmen, glatt kämmen; *Bg.* zacefcgljatti; *Rs.* зачесать, зачесывать. Zaczesanie, *Rs.* зачёсь, зачось, зачёска.

ZACZĘTY, *obacz* Zacząć. ZACZKAĆ, Zaszczkać, *obacz* szczkać. ZACZMERAĆ, ZACZMYRAĆ, *ob.* czmerać.

ZACZOCHAĆ się *zaimk. dk.*, zacząć się czochać, czechać, = zaskrobać się, sich zu kratzen und zu reiben anfangen, sich im Kopfe klauben, kratzen. Gdy się w głowę nie ieden zaczocha, Mówi: iak to źle łaska Pańska kocha. *Mon.* 71, 225. ZACZOCHRAĆ, *ob.* zaczechrać.

ZACZOŁGAĆ się *zaimk. dk.*, czołgaiąc się zayść dokąd lub za co, bis hinter etwas hinkriechen.

ZACZOPOWAĆ *cz. dk.*, czop zapuścić, czopami spoić, verzapfen, einzapfen, mit Zapfen verbinden.

ZACZUBIĆ *cz. dk.*, w czub wystroić, mit einem Schopfe auf dem Kopfe verzieren. Twarzyczka zaczubiona w tej wdowie gałgany, które w Hiszpanii niewiele blasku dodaią. *Niemc. Kr.* 1, 60.

*ZACZUĆ *cz. dk.*; *Cro.* zachújem *inaudio*, zachúvam, zachuvati *asseruo, conseruo*; *Sla.* sacsuvati; *Bs.* sacjuvati, ucjuvati *custodire, seruare*, (*Bs.* zacjuvaj bog, uklonio bog, = zachoway Boże!) (*Vd.* zazhutliu, saslhiifhliu, = wyraźny); *Rs.* зачуять, zasłyszeć, zu hören bekommen. Byli heretycy, którzy powiadali, że z nieba ciało Chrystus przyniósł; i ci nurkowie podobne ich zaczuli nauki. *Biał. Post.* 7.

ZACZYM, ZACZEM, *ob.* za, *ob.* co ZACZYNAĆ, *ob.* Zacząć; Zaczynek, *ob.* zaczątek.

ZACZYNIĆ *cz. dk.*, zaczyniać *ndk.*, zaczyniwać *czstl.*; *§. zaczynić co komu, uczynić mu wprzód, wyrządzić mu, an jemanden zu erst eine Handlung verüben, etwas gegen jemanden thun, verüben, ausüben. Tam poważywszy na słusznéy wadze, coś mu zaczynił, sowicie to wszystko odczyni. *Bzow. roż.* 70. - *§. Zaczynić, zadziałać, zarobić, zagrodzić, załatać, vermachen; *Sr.* 1. zatzinu *obstruo*; *Vd.* sadjati; Rs. зачинить, зачинивать. *Interseptum iter*, zagrodzona, przekopana, zaczyniona droga. *Mącz.*, *Rs.* задѣланный. Okna kratkami zaczynione; *reticulatae. Mącz.* Zaczynienie, zagrodzenie, zagroda; das Vermachen, die Vermachung, Versperrung; *Ross.* зачинка, задѣланіе; (*Ec.* зачиненіе, чиноположеніе urządzenie, ustawa). - §., zaczynić co czém, zaprawić czém, przyprawić, rozczynić, zakorzenić, womit anmachen, einmachen, einrühren, würzen; *Sr.* 1. zatzinam, zelu (cf. ziele); *Vd.* sazhinjati; (*Vd.* sazhimba, shlahtnu korenje, kramenia = korzenie kramne); *Cro.* zachiniti, zachinyam *condire*, zachinba *condimentum*, zachinszki *aromatarius*, zachinitel *conditor*; *Rg.* zacinitti, zacignati *condire*, zacinalacz, zacinitegl *conditor*; *Bs.* zaciniti *condire*, zacignenje *condimentum*, *Bs.* zacinivvo, scto se mosge zaciniti *condititius*; *Sla.* zácsin, = korzenie, *Sla.* zácsinijar, = korzennik, kupiec korzenny); *Rs.* натворить, (cf. natworzyć). Chléb w dzieży zaczyniony. *W. Post. W.* 3, 175; rozczyniony, eingerührter Brotteig. Rozczynianie czego wodą, zaczynianie, *subactus. Cn. Th.* 941, das Einrühren, die Einrührung. Mąka zaczyniona, *Rs.* сырой. Mamy się stać nowym kwasem, i nowym zaczynieniem. *W. Post. W.* 324, wymiataycie kwas stary, abyście byli nowym zaczynieniem. *Sk. Kaz.* 74 *b*, azaż nie wiecież, iż trocha kwasu wszystkie zaczynienie zakwasza? wyczyścież tedy stary kwas, abyście byli nowym zaczynieniem, iako przaśnymi iesteście. *Bibl. Gd.* 1 *Cor.* 5, 6-7. Kosz chlebów przaśnych, oliwą zaczynionych. *W. Num.* 6, 15, oliwą namazanych. *Bibl. Gd.*) Przypowieść ewanielii, o niewieście zaczyniaiącéy kwasem mąkę. *Bals. Niedz.* 1, 102. Wziąć żemli ośrodki, abo saméy mąki pszeniczney, a z miodem albo z winomiodem zaczynić. *Syr.* 931. Z tego ziołka sok wycisnąwszy, Zmięszał z nasieniem owym koszyczkowym, Potym z cytwarem zaczyniwszy zdrowym, tak maść uczynił. *Past. F.* 317. - II., *zaczynić, *ob.* zacenić.

ZACZYNSZOWAĆ *cz. dk.*, puścić na opłatę, na czynsz. *Oss. Wyr.*, *Vd.* saſhtibrati, savezhuvati, sadaziati, sakasniti, dokasniti, zinsbar machen, zinspflichtig machen, auf Zins setzen. Chcąc zaczynszować poddaństwo, należałoby każdemu poddanemu porachować z gruntu należące powinności, na którym on siedząc, powinienby ie opłacić. *Mon.* 67, 202. Gdyby poddani byli zaczynszowani, iuż do zarobienia gruntu musieliby dziedzice naymować. *ib.* 203. Zaczynszowanie poddanych podlega trudnościom. *ib.* 201.

ŻACZYSKO, - a, *n.*, *contemn.* brzydki żak, ein häßlicher Schüler, ein Schulfuchs. Prawo Polskie widziemy, iako błaho skacze, Gdy żaczysko leda co przed urzędem gdacze. *M. Biel. S. n.* 23.

ZACZYTAĆ się *zaimk. dk.*, *Rs.* зачитаться, zapuścić się w czytanie, utonąć w czytaniu, sich ins Lesen vertiefen. Nie czynić gwałtu zbytniego przyrodzeniu; bo więc widamy drugie, iż się tak *zacztą (zaczytaią) albo zamyślą, że i od pamięci odchodzą a omdlewaią. *Rey. Zw.* 12. Zdawała się głęboko zaczytaną w xiążce, która na iéy kolanach leżała. *Sias. Num.* 2, 85. (*Rs.* зачитать zacząć czytać, cf. зачесть, зачитать zaliczyć, obrachować.

ZAD, - u, *m.*, tył, tylna część czego, der Hintertheil, (*Boh.* záda *dorsum*, zadu *retro*, zad, na zad, na zadek, = w tył; *Sr.* 1. za, (*ob.* za), zabdé *post*, sade, sadv *deorsum*; *Crn.* sâd, sadej *retro*, *Crn.* odsâd, odsadej, = tylem, *Crn.* sadnezh, = na koniec, na pośledz; *Vd.* sad, sadei, sadi, odsadei, od sada *pone*, *Vd.* sadisraven, sadizu, sad, sadi, terdusadi, = pośledz, *Vd.* od sadja, od sadi, od sada, od sadeshkego, = z tyłu, *Vd.* sadi, od sadei, = w tyle; *Vd.* posadjatise, sasaduvatise, = cofać się, *Vd.* sadjiti, nasaihoditi, = nazad iść, *Vd.* sadhodezh, = idący nazad, cofaiący się, *Vd.* to sadi, tamsadi, = w tył, *Vd.* nasad, nasai, snak, odsad, sa sebo, = w tył, za sobą; *Cro.* záda, odzada, zaja *retro*, *Cro.* zadnyích *ultimo*; *Rg.* zád *retro*, nazádak *detrimentum*; *Bs.* zád, od zád *retro*; *Rs.* задъ tylna część, зады *retro*, созади, сзади z tyłu; задомъ nazad, tyłem; назадъ nazad, назади w tyle, na koniec, pośledz; *Ec.* задъглавы, затылокъ zatyłek, *Ec.* зади, созади z tyłu; cf. *Hebr.* zadh *latus*; *Arab.* zadad *declinauit ad latus*). U armaty to co między zapałem iest i gałką, mianuie się zad albo tył. *Archel.* 3, 59, zadnia część, zadnia

ſztuka, der Hintertheil, das Hinterſtück. – Na zad, (*diſtin.* nazad), po zad, w zad, = na tył, nach Hinten. Abyś iako niećwiczony rycerz, téy zbroi opak na się nie wkładał, przedni *plach na zad, a zadni na przód. *Rey Pſ. a* 5. Uprosiła się królewna u rodziców na przeiadżkę, którzy wiele sług z nią posłali, na przód i na zad. *Sk. Zyw.* 2, 422. Konie maią być na przód kowane, a na zad bose. *Szczerb. Sax.* 70. Koń ma być trochę wyższy na zad, niż z przodku, iakoby ieleń. *Cresc.* 524. Na *zadź dwora wrota poſtawione. *Cresc.* 24. Rozſtawia po zad siebie przewodniki, aby za nim prowadzili hetmana. *Stas. Num.* 1, 170; *Rs.* вспя́шь. Kamienie z ziemi wzięte, w zad przez głowy ciſkali. *Otw. Ow.* 23, cf. wznak). – *aliter.* w zad, = nazad, odzyſkuiąc, zurück, wieder zurück, z. B. bekommen, erhalten. Zawarł dziewkę moię, i abym iéy w zad doſtał, ſtraciłem nadzieię. *P. Kchn. Orl.* 1, 43. – Na zadzie, po zadzie, = w tyle, im Rücken, rückwärts, zurück (bleibend). Bolesław nie mogąc Czechów dogonić, po zadzie wlokące się ludzie pobił. *Krom.* 98. Każdy fortunę kładzie W przody, cnotę po zadzie. *Kchow.* 61. Niczym na zadzie nie zoſtałem od bardzo wielkich apoſtołów, choć też nic ieſtem. *Budn.* 2 *Cor.* 12, 14; nie byłem podleyszym, niżeli oni bardzo wielcy apoſtołowie. *Bibl. Gd.*, nie uſtąpiłem im). Nie było takich rzemiósł dawniéy, iakich się dziś namnożyło, nie było czapników, szwaczek; ſkąd panowie rzemieślnicy z swą fantazyą na zadzie mogą *oſtać. *Glicz. Wych. H* 3, uſtąpić, uledz, spuścić z tonu). Z zadu, = z tyłu, von hinten. Kazano go z miaſta wyświecić, a kat go z zadu batogiem siecze. *Star. Dw.* 74. – §. *Zad, zadek, rzyć, der Hintere. *Podex* pośladek, zadek, zad, dupa. *Perz. Cyr.* 177. Wszyſtko co wchodzi w uſta, w brzuch idzie, i w zadu się zoſtaie. *Sekl. Math.* 15, w zad bywa wyrzucono, abo przez wychod przyrodzony odrzucono bywa. *ib.* Wilk, że kozę opuścił, bardzo się frasował, A iż tego co nalazł zaraz w zad nie schował. *Papr. Koł. T* 2. Skoro który do niego wybieżał na harc, on obróciwszy koniem nazad, podniosł tylko zadu a suknie odsłonił, a zwarłszy konia oſtrogami, do swoich uſkakował. *Papr. Kl.* 100.

Pochodz. *ob. pod* za.

ZADAĆ, zadadź *cz. dk.*, zada, zadam *F.*, zadaie *Pr.*; zadawać *ndk.*; *Bh.* zawdati, zawdám, (*Bh.* zadati, zadáwam *diminuere*); *Sr.* 1 zawdam, zawdawam; *Ross.* зада́ть, задавать. Zadawać komu co, dać mu na rękę, zadatek dać, einem etwas auf die Hand geben, Handgeld geben, (Oeſterr. Darangeld geben, daran geben). Zadaię naiemnikowi, słudze, furmanowi, kupcowi, *arrabonis nomine aliquid dare. Cn. Th.* 1362, *Dudz.* 72, cf. Świętoiańſki grosz). Kontrakt takowy niech będzie utwierdzony, albo zadaniem Świętoiańſkiego albo litkupem. *Chełm.* 107. – §. Zadaię komu na ramię, *onus humeris tollentem, suscipientem adjuvo. Cn. Th.* 1362, einem eine Laſt auf die Schultern geben, ihm heben helfen, ihm die Laſt aufgeben. – *Simil.* Był tam bukowy szaflik za ucho zadany na gwoźdź. *Zebr. Ow.* 209, *clavo suspensus*, zawieszony, zaczepiony, aufgehenkt. – §. Zadawać komu pracę, trudność, kweſtyą i t. d., einem eine Arbeit u. ſ. w. aufgeben, auflegen; *Cro.* zavdati, zavdájem). Nie żal mi pracy, którą sobie zadaię. *Teat.* 6, 104, któréy się podéymuię, die ich übernehme, der ich mich unterziehe, die ich mir auflege, die ich mir gebe, die ich mir mache. Młodyś, a wielką sobie pracę zadaiesz, zemdlisz bardzo siły twoie. *Sk. Zyw.* 93 *b*, du ladeſt dir eine große Arbeit auf. Byle tylko przyszedł do nas, zadamy mu kawałek pracy. *Teat.* 15, 28, wir wollen ihm ein Stückchen Arbeit geben, was zu thun geben, zu thun machen, zu ſchaffen machen. Nie zadaway mi pracy. *Sekl. Luc.* 11, nie przykrzyy mi się. *ib.*, nie naprzykrzayże mi się, mache mir nicht zu ſchaffen, mach mir keinen Verdruß, werde mir nicht läſtig, falle mir nicht zur Laſt. Zadaię komu trudność, kłopot, frasunek, *exhibeo alicui moleſtiam. Cn. Th.* 1362, einem zu ſchaffen machen, einem Kummer machen. Zadaię komu kweſtyą. *ib.*, einem eine Frage aufgeben, aufzulöſen geben, ihm vorlegen. Zadam wam trzy kweſtye, które kto z was zgadnie? *Jabł. Tel.* 68. Zadany do rozwiązania, *Rs.* вопро́сный. Wyprawiał Salomon królowéy Saba wszyſtko co mu kolwiek zadawała. *Leop.* 2 *Par.* 9, 2, odpowiedział na wszyſtkie iéy słowa. *Bibl. Gd.*) Zadawać komu zagadkę, *Rs.* загада́ть, зага́дывать, (cf. zagadnąć). Drugą trudnieyszą a niepodobnieyszą gadkę mu zadał. *Rey Poſt.* Dłuższego czasu trzeba na rozwiązanie pytania, niżeli na zadanie onego. *Pilch. Sen. liſt.* 362. Zadanie, die Aufgabe, *Vd.* prepirnu baranje, saganka, prepirſki vprashik; *Rs.* зада́ча. *Math.* Zadanie n. p. piérwsze, drugie ... *Łęſk. Mier.* 12. – Zadaią sobie trębacze, = przetrębuią się, *certant tubicines. Cn. Th.* 1363, idą o lepszą, o prym, o wygraną, o pierwszeńſtwo, wyścigaią się, popisuią się ieden nad drugiego, ſie wetteifern, wers beſſer macht, beſſer bläſt. – §. Zadaię komu ranę, ranię kogo, tnę. *Cn. Th.* 910, eine Hiebwunde, eine Stichwunde verſetzen, einen Hieb geben, einen Stich geben (cf. *zabić, zaćwiczyć, zaciąć). Obliczną ranę zadać. *ib.* Zadaie nieuléczne biednym ludziom sztychy, J żywot i ſtan onych ukazuiąc lichy. *Zab.* 6, 145 *Min.* Jedni powiadali, że go nie znali, drudzy mu uszczypki zadali. *Korsz. Lor.* 96, uszczypnęli przytykami, ſie ſtichelten auf ihn. Oy żeby tak które moie dziecię Umieć miało logikę, zadałbym ia iemu! *Niemc. P. P.*; *Teat.* 9 *c*, 36, dałbym mu, poczułby, miałby odemnie, ich wollte ihm geben, ich wollte es führen, es würde bey mir ſchön ankommen. Nie pomnisz, że przez to całéy familii wieczną zadasz plamę. *Teat.* 9 *c*, 36, zrobisz iéy plamę, ściągniesz na nią plamę, du bringſt über ſie einen ewigen Schandfleck. Kilka ciosów ięzycznych zadał mu w wierszach swoich. *Mon.* 68, 213. – Zadaię sobie śmierć, zabiiam się *Cn. Th.* 1363, ſich den Tod geben, ſich tödten, umbringen. – Zadaię sobie chorobę, = zmyślam chorobę. *Cn. Th.* 1363, pokazuię po sobie chorobę, ſich eine Krankheit geben, ſich krank machen, krank ſtellen. – §. Zadaię komu co sromotnego, abo za rzecz sromotną. *Cn. Th.* 1362, zarzucam, wyrzucam, wymawiam, einem vorwerfen, vorrücken, zum Vorwurf machen, *Vd.* isgovarjati, prutigovarjati, prutiſtaviti, prutiriekati). Zadanie komu czego, zadawanie, zarzucanie, pomówka, zarzut. *Cn. Th.* 1363, das Vorrücken, Vorwerfen, die Vorrückung, der Vorwurf. Nie trzeba nikomu zadawać kradzieży, bo to grzywnami pachnie. *Teat.* 14, 159. Persowie Turkom zadaią, iż oni sobie zmyślili teſtament Mahometa. *Star. Dz.* 56. W to-

raznieyszéy dobie Wyrozumnieśmy z twoich słów poznali, Żeś opętany, i masz czartą w sobie, Cośmyć dopiero przed tym zadawali. *Odymal. Swiat. N n 2 b.* Ponieważ słowem to tylko nam zadał, dosyć ieſt słowem iednem przeczyć. *Siem. Cyc.* 92. Od matki komu zadawać, bękartem go nazywać. *Dudz.* 48, *Rs.* бранить кого по матерны, einem die Mutter vorwerfen; uneheliche Geburt vorrücken, *ob.* matka). Gdyby kto komu złe słowa zadał, i ſkazanoby, aby to nagrodził,.. *Szczerb. Sax.* 266. – Może iednak kto zadać, iż nie ieſt dosyć mieć tylko opatrzenie na żywność, lecz że.. *Nag. Fil.* 38, zarzucić, zarzut czynić, einwenden, eine Einwendung machen, einen Einwurf machen. – §. Zadaię truciznę i t. d. komu, truię kogo. *Cn. Th.* 1363, einen vergiften, mit Gift vergeben, einen vergeben; *Boh.* zawdati, zawdám dać pić, dać zażyć; *Crn.* ſaudati, ſaudám; *Vd.* sadati, savdati). Hannibal, iż nie mógł uyść ręku Rzymian, zadał sobie iad. *Biel. Sw.* 54, otruł się, ſtruł się). Zadanie komu rzeczy iakowéy, czy to rzadkiéy, czy to gęſtéy, dosyć że szkodliwéy, która pacyentowi rozum pomiesza, ciało pokrzywi, lub go z tego świata zgubi, nie ma się brać za czary, ale za truciznę słabszą lub mocnieyszą, przez którą owego to nieszczęście spotkać może. *Perz. Lek.* 212, Vergiftung, Vergiften, Vergeben. – Zadać choremu proszek w ciepłym trunku. *Tr.*, das Pulver eingeben. Zadać na sen. *Tr.*, ein Schlafpulver eingeben. Zadać na purgacyą. *Tr.* Zadać enemę. *ib.*, ein Clyſtier ſetzen, Clyſtier geben. – Trunek miłości, pódź za mną, zadanie miłości, *philtrum. Volkm.* 702, podarek zaletny, miłośniczy podarek. *Dasyp. X x 1 b*, ein Liebestrank, Liebestränkchen. – §. Zadaię piwu, *fermento cereuisiam recens coctam, quod fieri quidem apud nos fecibus solet. Cn. Th.* 1362, dem Biere die Hefen geben. Zadać piwu, żeby robiło, młodę, podmłodę, drożdże zadawać. *X. Kam.*, *Rs.* молодить, подмолодить, młodzić piwo). Młodzie, robota, drożdże zwierzchnie, n. p. zadać młodzia, roboty, t. i. drożdży piwu. *X. Kam.* Piwo, gdy przechłodnie, drożdży mu zadaią. *Syr.* 945. Piwowa esſencya, iako zwolnieie, że nie zbyt gorąca i nie zbyt zimna, zadawać piwu wtedy drożdży; bo gdyby na gorące zadał, byłoby piwo obrzazgowate, gdyby zaś na przeziębłe, uczyniłoby szkody całemu warowi. *Haur Ek.* 106. – Izraelici nie mogli zadać onemu ciaſtu, gdy im przytyſkowali Egiptczykowie, aby wyszli. *Leop. Ex.* 12, nie mogli zakwasić ciaſta, ſie konnten den Teig nicht einſäuern; wziął lud ciaſta swe, pierwéy, niż zakisiały. *Bibl. Gd.*) – §. Zadaię kogo precz, zasyłam. *Cn. Th.* 1362, einen weggeben, wegthun, wegſchicken. Ociec syna do szkoły ma zadać, a doma go nie dzierżeć. *Glicz. Wych. L 2 b*, zasłać, oddać, in die Schule abgeben, auf Schulen ſchicken, in die Schule geben. – §. Zadawać karty, we grze, ausſpielen, anſpielen eine Karte. Kto zadał? *Tr.* Zaday. *ib.*, *Rs.* заздáться. – *aliter* na bilarze dziesięć mu zadał. *Bndtk.*, liczył mu z góry za zrobione, auf dem Billiard, einem zehn u. ſ. w. vorgeben.

ZADĄC, zadął, zadęli, zadęty, *cz. idntl.*, zadmie, zadmę *F.*, zadymać *ndk.*; *Sr.* 1. zaduju, zaduhnu, zadujem; *Rs.* задýть, задувáть, dęciem zawiać, zadmuchnąć, verwehen, verblaſen, zublaſen, verſtöbern. Gdy xiężyc na powietrzu zadęty, znak niepogody. *Haur Sk.* 101, zachmurzony, zadymką zakryty). – *fig. tr.* Z onéy łagodnéy twarzy wnet się ſtanie sprośna, sroga, zadęta, zabladła, że ſtraszno na nią patrzyć. *Wer. Rgl.* 126. – §. Zadąć inſtrument dęty, zadąć na takim inſtrumencie, zu blaſen anfangen, losblaſen. Jeden ſtrych maią wszyſtkie wioliny, iedno zadęcie inſtrumenta wszyſtkie, tak iż słysząc około czterdzieſtu graiących, myślałem, że ieden tylko nadzwyczaynie mocny inſtrument. *Pam.* 85, 1, 868; ein Losblaſen, Anblaſen, einen Stoß, einen Choc, hörend, cf. zagrać). – *fig. tr.* Zadąć na coś sowę, = spuścić z tonu, smutnie się odezwać, spuścić z kwinty na bas, den Ton fallen laſſen, traurig antworten, die Flügel hängen laſſen, cf. zwiesić ſkrzydła). Zadęli na to sowę posłowie. *Pot. Syl.* 248. Słysząc to, zwiesił nosa, i niedarmo zadął sowę. *Pot. Arg.* 266. Zadęli na to nieprzyiaciele sowę, gdy infanterye nasze z wozami wyszły, Zważcież fortunę rzeką hetmanową, Co chciał, to iego dopięły zamysły. *Jabl. Buk. S 2.*

ŻĄDAC, *ŻĘDAC *med. ndk.*; *Bh.* žádati, žiadati, chutnati (cf. chuć), weleti, welim (cf. wola), (*Bh.* wyžadati *impetrare precibus*); *Slo.* žádám; *Sr.* 1. žadacž, žadam, žadoſcžam, žadoſcžu (*ob.* żądość), wintžuju (cf. winszować); *Crn.* ſhelęti, ſhelim, tirjam, potirjem; *Vd.* sheliti, sheluvati, shelet, (*Vd.* shöjat, shein bit *sitire*), tirjati, terjati, pegèrat, pogerati, profiti, fordati, fordrati (cf. foldrować); *Cro.* ſeléti, ſèlem, ſelelſzem, ſèlechi, hochu (cf. chcę), potrebuvati (cf. *potrzebować po kim), (*Cro.* ſejati, ſegyam, ſejam *sitire*); *Dl.* xuditi, xeliti, (*Dl.* ſednim *sitio*); *Hg.* ohaitom (cf. ochota, chuć); *Bs.* sgjuditi, posgjuditi, sgefiti, (*Bs* sgeghjati *sitire*, cf. żegać); *Rg.* xûditi, xeljetti, xûdjeti, xeliegtti, (*Rg.* xednjetti, xednitti *sitire*, xednitti, oxednitti tkoga *sitim afferre*), mâriti (cf. marzyć), iskatti, iſctem (cf *iſkać, = szukać); *Sla.* xeliti (cf. życzyć); *Rs.* желáть, жадничать, возжелáть, похотѣть, восхотѣть, требовать, требую, потребую, потребовать, изтребовать, вытребовать, спросить, спрашивать (cf. sprosić); *Ec.* вожделѣти, похотѣть, пожелать, возжелѣти, похотствую, рачу, рачительствую (cf. raczyć); (cf. *Hebr.* zadah *quaesiuit studio*, cf. *Gr.* ζητεῖν; cf. *Ger.* Sud, ſieden, ſehnen, Sucht). – §. Żądać czego, tęſkliwie wyglądać czego, ſehnſuchtsvoll begehren, verlangen, ſich wonach ſehnen. Jako ieleń żąda do ſtudnic wod, tak żąda dusza moia ku tobie Boże. *Leop. Ps.* 41, 1, iak ieleń krzyczy do ſtrumienia wód, tak dusza moia woła do ciebie. *Bibl. Gd.*) Wiary świętéy usilnie *żędać i pragnąć ma. *Wiśn.* 229. Gdzie go nie było, wszędzie go żądano. *Teatr* 31 *b*, 14. Żądam bardzo czego, pragnę. *Cn. Th.* 1363; *Ec.* прежелáю. Bardzo żądany, *przeżądany, *Ec.* прежелáнный. Nie mierzą się swą piędzią, ſtanów nie patrzaią, Mienia, ſtroiów poſtronnych Polacy żądaią. *Bach. Ep.* 42. Nie będziesz pożądać żony bliźniego twego, ani *żędać będziesz domu iego. *Budn. Deut.* 5, 21. Czego bardzo żądamy tego się spodziewamy. *Cn. Ad.* 125. Żądanie, das Verlangen; *Vd.* shelenje, tirjanje, proſhnja, poshelitje, shela, shelnoſt; *Rs.* желанїе, вожделѣнїе, изволéнїе; *Ec.* рачéнїе, рачительство, пожадáнїе, желáнїе, пожелáнїе. Cnota wiedzie panienkę do żądania męża.

męża. *Teat.* 3 *d*, 8. Żądaiący, cf. żądny; *Rg.* xuditegl, poxudisegl, *f.* xuditegliza; *Ross.* желатель, *f.* желательница; *Ec.* жадатель, желатель, требователь, рачительный, рачитель, *f.* рачительница. Żądany, *Rs.* желанный; *Ec.* требованный, требуемый. Iey służyć życiem, ieſt mi nayżądańsza chluba. *Przyb. Luz.* 74, cf. naypożądańszy). – §. Żądam słowy, mówię aby mi dano, każę sobie dać. *Cn. Th.* 1363, fordern, verlangen, haben wollen, *Vd.* fodrati, tirjati, terjati). Żądaiący, *Vd.* fodrauz, tirjavez, der Foderer. Spytay się, iak wiele on żąda za tego konia? *Ld.*, iak wiele chce za niego, iak wysoko go ceni, trzyma?) Dziwuię się Panowie moi, że mnie] na śmierć żądacie. *Baz. hſt.* 51, że żądacie moiéy śmierci, że chcecie moiéy śmierci). Na wielki to umysł należy, uczynić dobrodzieyſtwo, a za nie nie *żędać dziękowania. *Biał. Pſt.* 220. Żądać czego od kogo, *Vd.* odsheleti, odterjati). – §. Żądam czego po kim, wyciągam co na kim. *Cn. Th.* 1363, wymagam po kim, von einem begehren, fordern, daß er etwas thue. Żądanie czego po kim, *Vd.* donagnenje, donagnoſt. – *§. Żądać, prosić, osobliwie z naleganiem, usilnie; suplikować, (inſtändigſt), bitten, begehren. Mówił Pan: żąday mię o co chcesz, a dam ci. *Leop.* 3 *Reg.* 3, 6, proś czego chcesz, a dam ci. *Bibl. Gd.*) Powiedział król panience, żąday mię, o cobyś chciała, a dam ci. *Sekl. Mark.* 6. Żąday ocz, a uczynię tobie. *Budn.* 2 *Reg.* 2, 9. Bóg wysłuchał, o com żądał. *Radz. Psalm.* 61, 6, wysłuchał żądości moie. *Bibl. Gd.*) Żądam was o iednę rzecz, daycie mi każdy po nausznicy. *Budn.* 1 *Judic.* 8, 24, będę was prosił o iednę rzecz. *Bibl. Gd.*) To ieſt, o co cię żądam Panie, i o co proszę. *Leop.* 3 *Ezdr.* 4, 46. Józef przyszedſzy do Piłata, żądał o ciało Jezusowe. *Sekl. Luc.* 23. Ten, który rzecznika potrzebuie, ma oń żądać sędziego temi słowy: Panie Sędzio, *sprzyiay mi Waszmość człowieka, któryby u sądu rzecz moię sprawił. *Szczerb. Sax.* 380. Aby nas zachować raczył od wszego złego, o to Jezusa Kryſtusa pokornemi modlitwami naszemi zawżdy żądaymy. *Zrn. Pſt.* 3, 545 *b*, cf. błagać o co). Przed czasem żądałem o mądrość, i aż do śmierci będę iéy szukał. *Leop. Syr.* 51, 19, prosiłem. *Bibl. Gd.*) Henryk nie trudnym się Polakom, o co go żądali, ſtawił. *Krom.* 89. Xiążę Ruſki uciekł do Władysława, żądaiąc go o pomoc przeciw Swatopełkowi. *Biel.* 63. Panowie Litewscy Kazimierza usilnie o to żądali, aby z nimi sam obecnie mieszkał w Litwie. *Stryik.* 611. Posłał do Czarów, żądaiąc ich o pomoc przeciw Krzyżakom. *Biel.* 372. Posłowie, którzy przyiechali, u oyca mię synowi żądali. *P. Kchn. Orl.* 1, 234, prosili o mnie dla syna, ſie hielten um mich für den Sohn an. – *§. Żądać, pytać się, fragen, anfragen, zu wiſſen verlangen. Rozmowę zaczynaiąc, żądał, co się też ſtało? *Warg. Gez.* 28, chciał wiedzieć, pragnął wiedzieć). – *§. żądać komu czego, życzyć mu czego, einem etwas wünſchen. Nie żąday złego nikomu, byś tego nie doznał w domu. *Rys. Ad.* 46. – *§. Żądać czego, potrzebować czego, mieć potrzebę czego, bedürfen, nöthig haben, verlangen, erfordern, *Vd.* tirjati, dotirjati). Domowe ſliwki krainy żądaią mierney, wszakoż i w zimnéy zetrwaią. *Cresc.* 389.

Pochodz. *żądność*, *żądno*, *żądny*, *żądalny*, *żądość*, *żądliwy*, *żądliwość*, *żądza*, *nażądać się*, *pożądać*, *pożądliwość*, *pożądliwy*; *zażądać.*

ZADAIĘ, ZADAM, ZADANIE; *obacz* Zadać.

ŻĄDAM, ŻĄDANIE; *ob.* żądać.

ŻĄDALNY, - a, - e, żądaiący, verlangend, fordernd, begehrend, nalegaiący, dringend. Na powtarzane żądalne noty naszéy ſtrony, zachodzi od dworu Berlińſkiego odpowiedź mało znaczna. *Dyar. Gr.* 73.

ZADARCIE, ZADARTY; *ob.* zadrzeć.

ZADATEK, - tku, *m.*; *Bh.* záwdawek; *Slo.* záwdawek, záloh, cf. załoga); *Hg.* zálog); *Sr.* 1. zawdabwk, zawdawk, zawdacźi; *Sr.* 2. nawdawk; *Vd.* sadauk, sadaja, nadai, nadauk, nadaja, nadenar, ara, predplazha, vuvera; *Crn.* primshena; *Cro.* zadàvek; *Sla.* kapara; *Dl.* ramna; *Bs.* raunna, kaparra, kapara, rauna, raona; *Rg.* zàdavak, zapogod; *Rs.* задатокъ, (cf. *Rs.* задача zadanie; szczęście). Zadatek, zadanie komu pieniędzy na rękę, zadat a z góry część pieniędzy, das Handgeld, Oeſterr. das Drangeld, die Drangabe, cf. Świętoiańſki grosz). Gdy zadatek który parobek weźmie, iuż ten do służby téy przyſtać musi. *Haur Sk.* 255. Tak nazwany zadatek za naiem, iako część przyszłéy płacy poczytany ieſt. *Gall. Cyw.* 1, 124. Zadatek małżeńſki, der Mahlſchatz. *Tr.* – *fig. tr.* zadatek, zaſtaw, pierwiaſtek, zawziątek, początek, Pfand, Unterpfand, Anfang, Erſtling, Urſprung. Zoſtawił nam Pan znamienitą pamiątkę zbawienia naszego, a iakoby nieiaki zadatek albo zaſtawę tych objetnic, które mamy w ewanielii. *Baz. hſt.* 198. Niechże mi się choć ścisnąć cię godzi, na zadatek przyszłéy pieszczoty. *Teat.* 14, 83. Do zupełnéy szczęśliwości téy pary, nic nie brakło, tylko słodkiego ich miłości zadatku. *Stas. Num.* 1, 15, Pfand der Liebe, Unterpfand, cf. konsolacya). Wszyſtko się z czasu odmieni koleią, Mamy zadatki, cieszmy się nadzieią. *Zab.* 12, 16 *Szoſt.*, początki, pierwiaſtki). Turcy przeciwną wcale Rzymianom drogą do iednegoż celu przychodzą, i równe pożytki z odmiennego zadatku odbieraią. *Kłok. Tur.* 84, z odmiennego zakroiu, początkowego trybu poſtępowania, z odmiennego wzięcia się do rzeczy). Do tych chorob bierze dziecię zadatek i przygotowanie, od rodziców. *Tr.*, zawziątek, dyspozycyą, Anlage, Stoff zur Krankheit. ZADATKOWAĆ *cz. ndk.*, dawać zadatek, Handgeld geben, auf die Hand geben, Drangeld geben, drangeben. *Tr.*, ZADATKOWY, - a, - e, od zadatku, *Bh.* záwdawnj; *Rs.* задаточный, Handgeld=, Drangeld=, (*Rs.* задачливый (= szczęśliwy), = ZADATNY, od zadania, zadawania, komu n. p. trucizny, zum Vergeben (z. B. mit Gift), Eingeben einer Arzeney). Przyprawy zadatne, których używaią niektórzy, nie mogą woli duszy ſkłonić. *Mon.* 76, 521, cf. zadanie miłości *philtrum*). ZADATNIK, - a, *m.*, daiący zadatek na rękę, der auf die Hand giebt, der Handgeldgeber, Drangeber, *Ross.* задатчикъ. ZADAWACZ, - a, *m.*, ZADAWCA, - y, *m.*, który komu co zadaie, der Vorgeber, Vorrücker, Vorwerfer; Verſetzer einer Wunde, eines Stiches, Hiebes; Vergeber mit Gift, Giftmiſcher. (*Ec.* задатель *argumentator.*) Rany zadawca. *Zebr. Ow.* 109, *vulneris auctor*). Zadawacz iadu ma być spalon. *Sax. Porz.* 141. ZADAWAĆ, ZADAWAM; *ob.* zadać.

ZADAWIĆ *cz. dk.*, *Bh.* zadáwiti; *Sr.* 1. zadawu; *Cro.* fadavlam; *Vd.* sadaviti, zagerzhiti (zagardlować); *Cro.* zadaviti, zadavlyujem; *Bs.* zadaviti, udaviti, zadufciti, (zadusić); *Rg.* zadâviti, zadavglivati; *Rs.* задавить, задавливать, dawieniem zadusić, dawiąc duszy i życia pozbawić, zadłabić, zadławić, udusić, erwürgen, erdrosseln. Związali go za ręce i za nogi, a potym go zadawili i zabili. *Baz. hst.* 20. Rychło umarł, abo iako drudzy mówią, zadawiony ieſt. *Sk. Dz.* 865. Judasz poszedłszy, zadawił się. *Radz. Math.* 27, 5, odszedłszy, obiesił się. *Bibl. Gd.*) - *fig.* Przyszłego nowego roku, nie wszyscy doczekamy; nieiednego z nas śmierć zadawi. *Dambr.* 60, setnie, sprzątnie. ZADAWICIEL, - a, *m.*, który zadawia, zadusiciel, der Erwürger, Erdrossler; *Rg.* zadavitegl; *Cro.* zadavitel; *w rodz. żeńſk.* Zadawicielka; *Cro.* zadavitelicza. *ZADAWKA, - i, *ż.* zadawienie, zaduszenie, uduszenie, das Würgen, Erwürgen; *Ec.* задавка; (*Rg.* zâdaviza, zâdufcniza *angina*, zadâvnize *tonsillae.*) - (2., ZADAWKA, - i, *ż.*, zadawanie, zadanie n. p. kart we grze, das Ausspielen in der Karte, die Vorhand. Ktoż ma zadawkę? któż ieſt na zadawce? *Bndtk.*)

ZADAWNIĆ *cz. dk.*, dawnością zakorzenić, zagruntować, durch Alterthum einwurzeln lassen, fest begründen. Zadawniony, dawnością zakorzeniony, durch Alterthum begründet, befestigt, eingewurzelt. Nie chciałbym z nim zrywać przyiaźni, od lat dwudziestu zadawnionéy. *Teat.* 39, 106. Gdzie przepisanych nie ma uſtaw, zadawnionych się trzymaią zwyczaiów. *A. Zam. ded.* - §., zadawnić, dawnością usunąć, mocy pozbawić, verjähren machen; *Crn.* ſajâram). Gdyby im wolno było, by długie obroty Czasów nie zadawniły hańby i sromoty. *Zab.* 5, 395. ZADAWNIEĆ *niiak. dk.*, dawnością z mocy utracić; *Boh.* zletněti (cf. lata); *Vd.* polietiti, polietuvati, salietuvati, verjähren. Pokóy wraca zadawniały, i rozkosz nam zoſtaie. *Teat.* 55 *d*, 47, którego śmy dawno nie mieli, dawno wyglądali, dawno żądali, pragnęli). Zadawnienie, *ZADAWNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Tr.*, dawność, preſkrypcya, *Bh.* zletnění; *Vd.* polietenje, polietuvanje; die Verjährung. *ZADAWNY, zadawniony, zadawniały; *obacz* Dawny.

ZADĄŻYĆ; *ob.* zdążyć dokąd; *ob.* dążyć.

*ZADĘBIĆ *cz. dk.* (cf. zadybić), ugodziwszy czyli uderzywszy zabić, todt schlagen, todt schleudern, erschlagen, erlegen. Zadebion Scypis, na złe siły wielkiéy. *Zebr. Ow.* 174 *occidit*.

ZADĘBIĆ *cz. dk.*, korą dębową zaprawić, mit Gärberlohe anmachen. *Bndtk.*

*ZADECHNĄĆ *niiak. idntl.*, *zadychać *ndk.*, zamrzeć, zacząć *zdychać, prawie *zdechnąć, sterben wollen, ersterben, absterben, die Lebensgeister verlieren. Kochał przecię, i tak się upornie tym morzył, Jż samę, by nie zadechł, dziewoię potrwożył. *Zab.* 5, 332 *Koss.* - §., zadychać się, *ob.* zadyszyć się, *ob.* zatchnąć.

ZADECZNY, - a, - e, w zad idący, zadny, (*diſtigu.* zadkowy); poślední; Hinter-, hinten nach, nachfolgend. Zwyczay położenia dziecka po urodzeniu na ziemi, i podniesienia przez oyca, znaczył wolą rodziców przeznaczenia spadków dziecięciu, nazywaiąc ie zadecaną połowicą, t. i. naſtępcami. *Czach. pr.* 2, 51. - ZADEK, = dka, *m.*; ZADECZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*; *Bh.* zadek, zadček, řit, zadule; *Slo.* zadek, rit, obrítné líce, sedění (siedzenie); *Hg.* segg; *Vd.* sadniza, sadnjiza, rit; *Cro.* zadnyicza, rit, guzicza, (cf. guz); *Rg.* zadgniae, zadnize, zadniza, guzizza; *Sla.* guzica, ſtraxnjica, (cf. *ſtraźnica*); *Sr.* 1. poslebk, ricż, (*Sr.* 1. hwowne zadk *occiput* zatyłek); *Rs.* задница, *vulg.* жопа, жопка (*Ross.* задокъ, задникa zadnia czyli tylna część, zatyłek; задки zatyłek trzewika); *podex* pośladek, zadek, zad, dupa, *pemp. *Perz. Cyr.* 177, zadnica, zasobnica, der Hintere, der Arsch, cf. rzyć, odbyt, sraka, panewka, chałupa, indermach, sepet, cymbał, ſtara pani, ſtaruszka). - *§. *Tr.* Przodek nie wiem, iaki był, lecz potomka prawie Mogłby właśnie zadkiem zwać na każdéy rozprawie. *Rey Wiz.* 97.

ŻADEŁKO; *ob.* Żądło.

ŻADEN, *ŻADNY, (*diſtgu.* żadny, = szpetny), - dna - dne; *Bohem.* žádný, - á, - é, *obsol.* nižádný; *Slo.* žaden, žádní *nullus*, *neuter*; *Sr.* 1. žaden, nikaiki; *Sr.* 2. žaden, (*Sr.* 2. žadne nigdy); *Crn.* nehzhe; *Vd.* needen, obeni, odniri, obeden; *Hg.* fenki; *Rg.* niedan; *Sal.* niedan, niedna, niedno; *Rs.* никій, никійже, никакій, нималый, ani ieden, ani iedna, ani iedno; nikt, nic, kein, keiner, keine, keines. *Latius patet* nikt *quam* żaden; *nam* nikt *excludit universe omnes et omnia*, *ut*: nikt tam nie był, *sc. nec homo*, *nec animal etc.*, żaden *certum genus excludit*, *cum addito subſtantiuo*, *vel expresso*, *vel subaudito*: żaden człowiek ani pies tam nie był, żadna krowa, żadne bydlę, chłopię. *Cn. Th.* 547. Polacy mówią żaden, to ieſt, nikt. *Urs. Gr.* 45. Żywy człowiek tam nie był, t. i. żaden. *Cn. Th.* 547, żadna żywa dusza). Żaden ze dwu, ani ten, ani ów, *Vd. et Crn.* nobêdn, nobên *neuter* (*Vd. et Crn.* obedn *uter*, *Vd. et Crn.* edn *unus*). *Żadny szlachcic nie ma być iman, niż będzie prawem zwyciężon. *Herb. Stat.* 240 *et* 241. *Żadny rozum ludzki tego nie doścignie. *W. Pſ. W.* 2, 2. Gdyby Bóg nie zoſtał był człowiekiem, nie byłby zbawion *żadny człowiek. *Biał. Pſ.* 219. Czuiesz też przymiotek iaki w sobie, iako człowiek, gdyż *żadny człowiek bez tego być nie może. *Rey Żw.* 79 *b*. *Żadny nie ieſt, ktoby z nim o tych rzeczach mówić chciał, bo mu *żadny nie wierzy. *Eraz. ięz. F.* 4. Prawdę rzekłszy, któż z nas bez żadnego grzechu? *Zab.* 1, 44 bez wszelkiego grzechu, ohne alle Sünde. Żadne oko nie widziało, żadne ucho nie słyszało. *M. J. Kchn. Dz.* 300. Przez głuche mieysca i drog żadnych nie maiące. *Otw. Ow.* 177. NB. *nescio unde venerit* Trotzio *observatio*, *adjectiuum* Żaden *carere Plurali*, *cuius apud nos quidem usus eſt frequentissimus*; e. gr. żadnych długów nie mam; żadnych nieprzyiaciół nie znam i t. d. - Żadnym sposobem, żadną miarą, auf keine Art und Weise; *Cro.* nikak; *Rs.* никакъ; *Ec.* никако, отнюдь; cf. bynaymniey). Córka moia żadną miarą nie chce iść za niego. *Boh. Kom.* 4, 84. Emiliusz, bogactwy Rzym nasyciwszy, z żadnéy miary przecię domu swego nie ubogacił. *Warg. Wal.* 124, bynaymniéy, wcale nie) - §., Żaden, nie ważny, za żaden uważany, ungültig, unwichtig, nichtig, nichts bedeutend. Wszelka obietnica i ugoda wymuszona, ieſt żadna sama przez się. *Mon.* 76, 32. Przywileie od Henryka Xięcia Szląſkiego wydane, są za żadne

uważane. *Czack. pr.* 180. - *§. Żadna płeć, = nijaka. *Tr. genus neutrum.*

*ZADEM; *ob.* *Zadma. ZADEMEK, ZADÉMKA; *ob.* zadymka.

ZADEPTAĆ *cz. dk.*, zadeptywać *czſtl.*, depcąc zatrzeć, vertreten, austreten, tretend niederdrücken; *Sr.* 1. zatepcu, zatepzcem, zateptam; *Rs.* затоптать, затаптывать.

*ZADEREWISTY, - a, - e; n. p. Pełno tam bunczuków, i Tauryckańskich bachmatów, i koni zaderewiſtych. *Jabł. Buk.* J 4 *b*. Prędką ręką puść ſtrzałę z napiętéy cięciwy, tylko nie lekką ſtrzałkę z zaderewiſtego proszę łuku, z którego ieszcze na żadnego nie ſtrzelałeś. *Bardz. Tr.* 162. cf. zadra.

ZADĘTY, *ob.* zadąć.

ZADKOWY, - a, - e, od zadka, pośladkowy, cf. zadny, Hinter =, Poder =, Arsch =, *Bh.* zadkowý.

ZADŁABIĆ, ZADŁAWIĆ *cz. dk.*, *zadłabać, zadławiać *ndk.*, dławiąc, ściſkaiąc, gniotąc udawić, zadusić, erwürgen, erdrosseln, zu Tode würgen. Panowie Litewscy poczęli przemyślać, iakoby mogli Zygmunta, iako tyrana, zadłabać i zatracić. *Stryik.* 559. A bezbożny, niecny drabie, Precz z oczu, bo cię zadłabię! *Zabł. Z. S.* 52. Gdy Lentula spuszczono, ci którzy na to ukaz mieli, powrozem go zadłabili. *Pilch. Sall.* 107. Lew na wytkniętą Maura wpadłszy dzidę Przebity, łowca zadłabił iak gnidę. *Chrośc. Luk.* 21. Zadłabił nieznaiomego, Sprosny tył podaiącego. *Groch. W.* 502. Gdyby to było prawdą, wiem, iakbym się sprawił, Własnemibym Elżbietę rękami zadławił. *Tręb. S. M.* 119. Poczekay, zadławię go iak psa, byle tylko wyszedł do sieni. *Teat.* 16, 67. Na śmierć ciebie zadławię. *Teat.* 52 *c*, 11. Niegodna, aby dla niéy mucha biedna zadławiona była. *Birk. Ex. D.* Jedno drugie zadławia, i pożera krwawie. *Przyb. Milt.* 329. Mamy się czuć, aby nas śmierć nieoſtróżnych a niegotowych nie zadławiła. *Kosz. Lor.* 183. Owaby Rzpltą tak schorzałą, snadnie było zadłabić, gdyby się kto był śmiele o to pokusił. *Kosz. Cyc.* A 4 *b*.

ŻĄDŁASTY, ŻĄDLISTY, - a, - e, - o *adv.*; z żądłem, żądło maiący, stachelig, mit einem Stachel; *Cro.* falchaſzt; *Rs.* жальный; cf. żądłowaty) Chrząszcz żądłaſty. *Leop. Jer.* 51, 27; chrząszcz naieżony. *Bibl. Gd.*) - §., śpiczaſty, spitzig. Oſtrzeysze i żądliſtsze, niż w oście ciernie. *Pot. Pocz.* 396. Sztychem żądliſtym paſtwią się nad niewinnym sercem. *Pot. Zac.* 65. Ktokolwiek się dla świata z iego ſtwórcą wadzi, Ten do serca żądliſtą ſtrzałę sobie wsadzi. *Pot. Pocz.* 576. - (ŻĄDLIWOŚĆ, ŻĄDLIWY, *ob.* żądność, żądny. *ŻADLIWOŚĆ, *ŻADLIWY, *ob.* Zadność, Zadny. -) ŻĄDŁO, - a, *n.*, ŻĄDEŁKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Boh.* žahadlo, ziahadlo, žihadlo, (cf. żgać, żegadło); *Slo.* žihadlo; *Sr.* 2. žahadwo; *Crn.* ſhélu, oſtnu, (cf. oścień), *Vd.* shela, sheva, sevu; *Cro.* ſalecz; *Dl.* shaocze, xaviza; *Bs.* sgjauça, sgvallo (cf. żwać), seiglj-ak, (cf. szydło), obád, cf. owad); *Rg.* xaoze, xvallo, oſtàn (cf. oścień), ubòd (cf. ubośdź) *Rs.* жало; *Ec.* стрекало (cf. ſtrzyknąć); oścień, którym owad kole, der Stachel der Bienen u. s. w. Pszczoły do obrony i kolenia maią na końcu w tyle żądło bardzo cienkie, którym koląc, iad kropelkami w ranę wpuszczaią. *Kluk Zw.* 4, 172. Żądłem kłóć; *Rs.* жалить, ужалить, жильнуть, ujeść. ukąsić, ugryźć). Kłócie żądłem, *Rs.* ужалъ, жаленїе. Nie darmo ci mężowie w herbie pszczoły maią, Bo iako miod cnotliwi, tak zli żądła znaią. *Pot. Arg.* 76. Niechay cię miodopłynny smak nie zwodzi zgoła, Żądłem rani, choć słodki miód nam daie pszczoła. *Zab.* 10, 199. Co za zyſk z rozkoszy, która prędko odbiega, żal i ból na umyśle, iako osa żądło zoſtawuiąc. *Psalmod.* 8. Cóż pomoże pszczołce, iż żądło swe iadowite w ciało swego nieprzyiaciela wpuści, iedno iż wyżądliwszy się, śmierć połknąć musi? *Zrn. Pſt.* 55. Wypuścić żądło. *Cn. Th.* 1364. Małych komorzych nosów żądełka na kąsanie puściły się. *Sk. Dz.* 213. Język wężowy, który my żądłem nazywamy, iad w sobie ma. *Sak. Pr.* 80. Zakryty w trawie wąż bieżącéy nogi żądłem zaciął. *Zebr. Ow* 292, *adunco dente pedem stringit*). Miętka czerwona bardzo pomaga przeciw beſtyom, które żądłami zacinaią. *Urzęd.* 288. Naſtąpiwszy nogą, żądło wyymie wężowi; iego gniewy nic szkodzić nie mogą. *Tward. Wł.* 258. Już nasz niebieſki Dawid tego smoka wyżądlił; czemu tedy przed tym smokiem, któremu żądło wyięto, uciekasz? przecz się tyrana porażonego lękasz? *Zrn. Pſt.* 185. Gdzie teraz żądło twoie, o marne piekło? *Rey Pſt. Fff* 1. Potwarcom żądło z ięzykiem tak wyiął, że się do tego czasu na inny zdobyć nie mogli. *Zygr. Pap.* 376. Oczy iéy łaſki oraz i żądła ſtrzelały szkodliwe. *Tward. Pasq.* 6, ponęty, waby, pokusy). Dopuściłem, iż mię świat swemi bódł żądłami. *Kul. Her.* 251, swemi pokusami). ŻĄDŁOWATY, - a, - e, - o *adv.*, na kształt żądła, z żądłem, żądliſty, żądłaſty, stachelicht, wie ein Stachel, mit Stacheln, stachelig. Saydaczek kładzie na się i modnie i kształtnie Kupidynek; wéy! żądłowate z niego roie wylatuią. *Tol. Saut.* 17, pszczoły.

ZADŁUBAĆ *cz. dk.*, dłubiąc zaczynić, zaprawić, zarobić, verpuhlen, mit Puhlen vermachen; (*Bs.* zadubſti, ſtavit pod zemglju *sepelire*: *Ross.* задолбить zadrożyć, wydrożyć).

ZADŁUŻYĆ *cz. dk.*, zadłużać *ndk.*, długami obciążyć, mit Schulden belasten, verschulden; *Boh.* zadlužiti, zadlužim, prodlužiti, přidlužim; *Slo.* zadlužugi; *Vd.* sadoushit (*Vd.* sadoushiti, savesati, = obowiązać); *Cro.* zadusiti, zadúſam (2., obowiązać); *Rg.* zadùxiti; *Bs.* zaduſgiti, uduſgiti; *Rs.* задолжать; (*Ec.* задолжаю, продолжаю przedłużam, przewlekam). Zadłużyć swoie dobra. *Gal. Cyw.* 2, 192. Na cudzoziemſkie ſtroie się spożyczaią albo dobra zadłużaią. *Gil. Pſt.* 240. Zadłużyć się *zaimk.*, *Bh.* wdlužim ſe; *Vd.* sadoushitiſe, obdoushitiſe, ſe doushnega ſtoriti, sich verschulden. Nie zadłużać się, ze swego się obchodzić. *Teat.* 48, 44. *Szwiec, kiedy się na ſkóry zadłuży, tedy podeszwami wypłaca; iuż żadnéy nadziei w wielkim zarobku nie ma, tylko się lichwaniną żywi, i lichwy płaci, a bardzo mu ciężko wrócić, co się komu zadłużył. *Rey Zw.* 167 *b*. Zadłużył się po uszy, utonął w długach; *Slo.* ge zadluženi až po uſi. Zadłużony, *Boh.* zadlužilý, zawadný, (cf. zawada), *Slo.* zadlužilý.

*ZADMA, - y, *ż.*, *ZADEM, - dmu, *m.*, (cf. zadymka), zawiew, zadmuchnienie, zadęcie, das Loswehen, Losblasen, Anblasen, Anwehen. Przyprawiony żagiel zadma wiatrów pędziła. *Przyb. Luz.* 140. J przez gęſtwiny zadmem nawałnym przedrze się niepoſkromna wściekłość Borea-

sza. *ib.* 10. ZADMUCHNĄĆ *cz. idntl.*, zadmuchać *ndk.*; *zadmuchować *kont.*, zadmuchywać *czstl.*; *Rs.* задуть, задувать, zadąć, zacząć dmuchać, dmuchaniem zawiać, zapędzić, losblasen, loswehen, anblasen, verblasen, verwehen, ausblasen, auswehen. Na ostatek boginie w tém mieyscu stawały, Gdzie wiatry w Portugalskie żagle zadmuchały. *Przyb. Luz.* 41, wo die Winde in die Segel bliesen oder stießen, die Segel schwellten, aufbliesen. – Oczy takie prochem z téy żywicy zadmuchywać. *Syr.* 224, w oczy proch wdmuchać, das Pulver in die Augen blasen, die Augen mit dem Staube anblasen, beblasen. Nasienie czarnuchy utraconą wonność przywraca, utłukłszy proch w nos zadmuchować. *Syr.* 460, das Pulver in die Nase hinein blasen. Jako śmiesz figurami starego testamentu allegować, wszakeś ie zadmuchnął precz. *Twor. Wie.* 73, odrzuciłeś, obaliłeś, du hast sie ja weggeblasen, umgeblasen. Leią krew chrześciianie z sobą do umoru, Zadmuchnął djaboł świecę; bo on łupy bierze. *Pot. Pocz.* 628, zagasił dmuchem, das Licht ausblasen. Lampę, którą nam w ręce nasze dał P. Krystus, trzeba ustawicznie kryć przed czartem, aby iéy nam nie zadmuchnął. *Hrbst. Lek. G. b.*

ZADNI, - ia, - ie, Zadny, - a, - e, (cf. *zaydowy), tylny, z tyłu będący, hinter; *Bh.* zadnj; *Slo.* zadni; *Sr.* 1. zahdné; *Crn.* sadn, sadn, (= ostatni; *Crn.* sadnezh, = na ostatek); *Vd.* sadnji, odsadnji, sleni, posledni; *Cro.* zádnyi; *Rg.* zàdgni; *Bs.* zadgni; *Rs.* задный. Zawsze się trzeba na zadnie koła obzierać. *Pot. Syl.* 244, auf die Hinterräder sehen, *Slo.* ohladag sa na zadné kolesa. Nie oglądał się na zadnie koła. *Chrośc. Fars.* 255. (*Cro.* zadnyi vnuk, závnuk, szin prevnuka *abnepos* prapravnuk). Zadnia straż, tylna straż; *Vd.* sadnja truma, sadihodlhina. – * §., od zadka, Hintern = . *Nates* półdupki, zadne policzki. *Perz. Cyr.* 170. ZADNICA, - y, *ż.*, zadek, zad, zasobnica, der Hintere; *Bh.* zadnice (zatyłek), zadek, zadecek; *Crn.* sadnéza; *Vd.* sadniza, sadnjiza, rit, (rzyć), *Cro.* zadnyicza; *Rg.* zadgnize, zadnize, zadnicize; *Bs.* zadnięe, strana tjela na koju se sidi, zadnicięe; *Rs.* задница. Kto ma chciwość ku stolcom, a nie może ich mieć, warz rutę w oliwie, a tak gołą zadnicą masz siedzieć na tym zielu ciepło godzinę. *Sien.* 147. Sadownik, iak postrzegł chłopca na drzewie, szrotem go w zadnicę postrzelił. *Haur Sk.* 460. Raki wzrok w głowie, nie w zadnicy maią. *Bies. roz. D* 4.

ZADNIEPRSKI, - a, - ie, za Dnieprem będący, jenseit des Dnieper. Xiążęta zadnieprscy. *Nar. hst.* 2, 415.

*ZADNY, ŻADNY, *zadna, *żadna, *zadne, *żadne, *ŻADLIWY, *ŻADNIUCHNY *intensiv.*: *żadnie *adv.*, szpetny, brzydki, häßlich, (cf. *Sr.* 2. se zadasch *żadzić się, brzydzić się). Żadny, to iest nie cudny. *Urs. Gr.* 45. Żadny, szpetny. *Cn. Th.* 1364, *Dudz* 73. *Turpiculus* przyszpetnieyszy, albo też *szpetniuchny, żadniuchny. *Mącz.* Sowy są ptacy zadnéy postawy. *Cresc.* 624. Osły, póki młode, póty cudne, a co daléy to zadnieysze. *Sien.* 272. O koniu żadnym, ale prędkim, z którego drugie się śmiały, iakoby niegodnego ku wybieganiu. *Ezop.* 129. Była ta panna tak żadna, że iéy nikt nie chciał. *Papr. Kl.* 10. Cudne białogłowy powściągliwsze są, nie zadne. *Gorn. Dw.* 413. We wszystkich zwierzętach, co zadne, to i złe, a co piękne to i dobre. *ib.* 440. Co gładkiego, to gładkiego, a co żadnego, to żadnego; co szpetnego, to i złego; a co cudnego, to też dobrego; im gorsze koła, tym bardziéy skrzypią. *Glicz. Wych. P* 8 *b.* O cudnych drzewach i o żadnych. *Ezop.* 102. Człowiek i zadny i nikczemny. *Gorn. Sen.* 304. Malarz obraz boży bardzo srogi czynił, Chcąc, by się tego zemścić, że go żadnym stworzył, Ustawnie się w sercu swym o to gniewał, morzył. *Papr. Kol. R* 3. Francy natrudniesze a nażadliwsze léczenie. *Eraz. ięz. A.* – Zadnie, źle, szpetnie mówić, robić i t. d. *Włod.* Zowią go zadnie; szpetnie się zowie. *Włod.* Niezadnie, nieszpetnie, nieźle. *Włod.* Niezadny, nieszpetny, niezły. *Włod.* Nieżadny *non inelegans*, nieżadnie *non ineleganter*. *Cn. Th.* 542. List ten Filipa, który do Alexandra pisał, niezadny. *Warg. Wal.* 238, *plus sonat* piękny. *Cn. Th.* 542. – *ŻADNOŚĆ, *ŻADLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, szpetność, brzydkość, die Häßlichkeit. Nie kazał pan *żadnego drzewa przy nadobnym chować, Mówiąc, że bardzo szpeci to drzewo mierzione, Tego drugiego piękne gałęzie zielone; Godnaby rzecz, aby ie wycięto od niego, Bo się pewnie poszpeci tą żadnością iego. *Papr. Kol. G* 4 *b.* Franca, cokolwiek w innych niemocach iest szkodliwego, wszystko z sobą *przyniesie*; żadliwość, ciężką boleść, przymietność, natrudnieysze i nażadliwsze léczenie. *Eraz. ięz. A.*, obrzydliwość, obmierzłość). – – II., ŻADNY, *ob.* Żaden, - dna, - dne.

ŻĄDNY, *ŻĄDZIEN, ŻĄDLIWY, ŻĄDOŚCIWY, - a, - e, żądnie, żądno, żądliwie, żądościwie *adv.*; *Bh.* žáden, žádostiwý; *Slo.* žádostiwý, žadostiwi; *Sr.* 1. žadacžné, žadenski, žadoscžné, (*Sr.* 1. žadoscžam, žadam żądam); *Crn.* shêln, hlępn; *Vd.* shelen, poshelen, tert, shein, shejo terpezh (= pragnący); *Cro.* selen, selno, hotliu, (cf. chutliw, ochoczy, chciwy); (*Cro.* sêjen; *Dl.* sedan *sitiens*); (*Bs.* shedan *sitiens*); *Bs.* sgjudni, posgjudni, sgeglian, sgidan, zagaotno, lakomo; (*Bs.* sgedan *sitiens*); *Rg.* xedan, xeedan, xeeudni, xegljan, (*Rg.* xedan *sitiens*); *Sla.* xédan; *Ec. et Rs.* жадный; a., żądaiący, pożądaiący, pragnący czego, chciwy czego, begehrend, dürstend wornach, begierig, gierig. Jak ty krwi żądliwy. *Obr.* 49, blutgierig. Rahel żądościwa była onych iagod, i rzekła: day mi tych iagod. *Biel. Hst.* 15. Nie iestem żądną iego serca, gdyż nie dbam o nie. *Teat.* 32, 80. Szczęście nie omyliło żadnéy żądliwéy onego młodzieńca chuci. *Bax. Sk.* Zawsze sąsiadom chlebem i pieniędzmi moiemi służąc, dotąd przecię niczego żądny nie byłem. *Karp.* 1, 66. Szczęśliwy, kto nad wszystkiem, co obaczył, rozmyślał, on w czasie nie będzie żądny téy obfitości, którą pełnemi ustami wymowa rozdawać zwykła. *Karp.* 2, 21. Chociaż go już nie widzę, widzieć go się chciało, J żądne go me oko po łące szukało. *Karp.* 3, 18. Żądościwym sercem wołaią, żebyś tu z nami zawsze raczył być. *Kanc. Gd.* 31. Gorące a żądościwe wołania oyców Św. do skutku przywiódł Pan wjazdem swoim do Jeruzalem. *Damb. Kaz.* 7. Pan gdy z zmarłych wstał, gorące a żądościwe oyców Św. wołania i prośby do skutku przywiódł. *ib.* Kazimierz z klasztora wzięty, był koronowan na królestwo Polskie od wszech żądościwie. *Biel. Sw.* 171. Masz co chcesz, na swą stronę coć żądno obieray. *Zebr. Ow.* 276, czego życzysz, wolisz, coć się żywnie podoba, *ad libitum*). Nie żądno mi nic, nie chce mi się niczego. *Cn. Th.* 542. *Włod.*

- §. 2., żądny, pożądany, upragniony, godny żądania; przyiemny, *Rg.* xegliv; *Bs.* sgeglivi, doftojan da fe sgjudi *optabilis*; wünſchenswerth, erwünſcht, angenehm, lieb, werth. *Optabilis* pożądany, żądliwy, godny *winszowania (życzenia). *Mącz.* Nauki Pana są żądliwe nad złoto a słodsze nad miód, t. i. nad wszyſtkie rzeczy żądne na świecie; przykazania iego maią być człowieku żądliwsze nade wszyſtkie bogactwa. *Wrob. Zolt.* 41 *desiderabilia super aurum et dulciora super mel*). Jako żądliwe są wszyſtkie sprawy Pana. *Leop. Syr.* 42, 23, o iakoż wszyſtkie sprawy iego są pożądane. *Bibl. Gd ib.* 42, 25). Społeczne z Panem dziedzictwo ma nam każdy czas być żądne. *Hrbſt. Nau. d* 3. Teraz sami siebie opuszczacie, i czas ten żądny, od Boga z nieba do zachowania wolności waszych zesłany, mimo się puszczacie. *Jan. Oksz. B* 3 *b.* Boras ma wonią żądliwą. *Sien.* 593. Gdy z piękněy szyi boginią poznała, Z żądnych piersi i oczu rażących płomieniem, Przelękła się niezmiernie, i mówi ze drżeniem. *Dmoch. Jl.* 82. Nie żądny, którego niemasz dlaczego żądać. *Włod.*, *inoptabilis. Cn. Th.* 541, nieprzyiemny, przykry, zadny, brzydki, szpetny, unangenehm, widerlich, häſslich. Jaſtrząb nam nieżądzien, że zawżdy walczy; także i wilcy nam nieżądni, że bydło uſtawicznie morduią. *Kosz. Lor.* 137. Jm przewrotnieyszy a chytrzeyszy człowiek, tym ci bywa nieżądniéyszy, mierznieyszy. *Kosz. Cyc.* 126. Narodzie nieżądny! *Budn. Zeph.* 2, 1, narodzie przemierzły. *Bibl. Gd.*) ŻĄDNOŚĆ, ŻĄDOŚĆ, ŻĄDLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, ŻĄDOBA, - y, *ż.*, *Boh.* žadoſt, žiádoſt, žadoſtiwoſt; *Slo.* žádoſt; *Sr.* 1. žadosćž, žadanſtwo, žadoſcžniwoſcž; *Vd.* shelnoſt, poshelenje, tertnoſt; *Dl.* xelya; *Rs.* жадность; żądanie, pożądanie, pożądliwość, (cf. żądza), pragnienie czego, chciwość, chuć, das Begehren, die Begierde, die Gier, das Verlangen, das Dürſten wornach. Święte chęci i żądliwości. *W. Pſ. W.* 3, 379. Samuel z inszymi Panu wiernymi oddawał swoie żądości. *Ryb. Ps.* 194. Zawżdy ieſt wysłuchana żądość serca każdego. *Rey. Pſ. Fff* 5. Uczynisz tym dosyć moiéy żądości. *Gorn. Dw.* 17. Folguiąc w tym żądości W. K. Mości, ... *Vol. Leg.* 2, 1093 *R.* 1587. Padaią siewby moſtem, w żałość się obraca Żądość oracka, w niwecz długoroczna praca. *Zebr. Ow.* 9, pożądana nadzieia rolnika). Rozumie ludzki, srogiemi ciemnościami uwikłany, iako szeroko ślepe twoie żądości a prośby rozciągasz. *Warg. Wal.* 235. O zaślepieni, co w bogactw chciwości Utopiliście swe wszyſtkie żądności. *Paſt. F.* 119, *Slo.* žádoſt na uzbé briat, żądze w cuglach trzymać). Coż albowiem w waszym memoryale było, ieno żądoby takie, które szczéra mammona dyktowała. *Birk. Ex. B* 3. Natarczywe żądoby traktatów i pokoiu. *Birk. Podz.* 16. Słońce sprawiedliwości nie pierwéy zapadało, aż żądoby swéy kreſki wszyſtkie przebiegło. *Birg. Krz. K.* 26. W żadnéy się rzeczy nie kochaią, aż do końca żądob swoich. *Birk Krz. K.* 25. Żądości iego, że się chciał poddać, Antoniusz bynaymniéy nie zganił. *Warg. Cez.* 239. Tobie Dafno, ta twoia piękność, tym czym być chcesz, broni, A od żądości twoich uroda twa ſtroni. *Otw. Ow.* 28, od tego czego żądasz, pragniesz, od miłości, kochania). Ucaciwe serce rychléy zezwala na miłośnikową prośbę za dobrowolną żądością, aniżeli za musem. *Gil. Pſ.* 91, z chęci, z własnéy ſkłonności). Zbytnie żądliwości. *Cresc.* 100, żądze, chuci). Poznał zmysłów żądliwości, sprzeciwiaiące się duchowi. *Kucz. Katch.* 3, 535, pożądliwości, *edit. recent*). Dowiaduiąc się ieden od drugiego przyczyny przyyścia na to mieysce, wyznali się sobie o żądliwość swoię. *Leop. Dan.* 13, 14, wyznał ieden drugiemu pożądliwość swoię. *Bibl. Gd*). Każdy kuszon bywa, oderwany będąc żądzą swą od dobrego, przyłudzony do złego; a potym żądliwość, gdy iuż pocznie, rodzi grzech. *Leop. Jak.* 1, 14; od pożądliwości pociągniony i przynęcony; - zaczym pożądliwość począwszy, rodzi grzech. *Bibl. Gd.*) Czyſtą duszę zachował od wszelakiéy żądości. *W. Pſ. W.* 68, od cielesności).

*ZADODRAP, - a, *m.*, *Anatom.*, *musculi aniscalptores* zadodrapy. *Perz. Cyr.* 160, Hinternkratzer.

ZADOIĆ *cz. dk.*, zadoiwać *kontyn. et czſtl.*; zacząć doić, lub za wiele doiąc zaszkodzić, nieco przedoić, zu melken anfangen, losmelken, vermelken; (*Crn.* fadojim *lac prodigere*, *Bs.* zadojiti, nadojiti, datti fifsu *lactare*).

*ZADOKOZ, - a, *m.*, *necydalis*, rodzay chrząszczów, maiących pokrywy mnieysze od ſkrzydeł. *Kluk Zw.* 4, 61; Halbkäfer.

ZADOŁKOWAĆ, ZADOŁOWAĆ *cz. dk.*, zadołkowywać, zadołowywać *kontyn. et czstl.*, u ogrodników, w dołki zakopać drzewa, krzewiny, rośliny, nim się na swoich mieyscach posadzą, bey den Gärtnern, Gewächse einſtweilen vergraben, mit der Wurzel in die Erde legen, bis man ſie ordentlich ſetzen kann.

ZADOPŁYW, - u *m.*, *notonecta*, rodzay owadu, sposobnego do wſtecznego pływania na wodzie. *Kluk. Zw.* 4, 75, Rückenſchwimmer, Bootwanze, Waſſerwanze, Waſſerbiene.

ZADORA, (zatora *Tr.*, *Bndtk.*) *herb.*; lwia głowa szara kosmata w polu błękitnym; z paszczęki pięć płomieni wypada; nad hełmem takaż głowa. Jnaczéy płomieńczyk. *Kurop.* 3, 57, ein gewiſſes Wappen. *Etym.* zadrzeć, cf. zadra.

ZADOŚĆ, ZADOSYĆ, n. p. zadosyć komu uczynić; *Crn.* sadoſti; *Cro.* zadószta, (*Cro.* zadoſztáſzem *sufficio*); *Bs.* zadoſta, podpunno; *Rg.* zadoſta, *ob.* dosyć, ile dosyć, genug, genüglich, hinlänglich. Mieć zadosyć, = przeſtawać, kontentować się, być kontent, genug haben, zufrieden ſeyn. Jak do tych czas nie był kontent, tak i potym nie miał więcéy zadosyć. *Uſtrz. Kruc.* 90. Mienie za dosyć, ukontentowanie, przeſtawanie na czém, nie żądanie więcey, *Vd.* sadoſtnoſt, dovol, dovolnoſt, sadovolnoſt, *ZADOWOLNOŚĆ, *Cro.* zadovòlnoſzt, zadovolſchina, *Rg.* zadovooglnos, die Zufriedenheit. Maiący zadosyć, *zadowolny, kontent; *Vd.* sadovolen, dovolen, sadoſten, doſten; *Cro.* zadovólyen; *Bs.* zadovoglno, zufrieden, vergnügt. Czynić zadosyć, ukontentować; *Rg.* zadovogliti; *Cro.* zadovolyújem, einen vergnügen. Czyniący zadosyć, kontentuiący kogo; *Cro.* zadovolitel, *f.* zadovolitelicza.

ZADRA, - y, *ż.*, ZADZIOR, - u, *m.*, drzazga mała, niezupełnie oddarta żelaza, drzewa, ein ſich abſplitterndes Schieferchen. W sztuce, w któréy się wierci zapał, ieżeli się iaki dołek albo zadra pokaże, odrzuca się na ſtronę. *Jak. Art.* 1, 170. Ledaiakie żelazo poznaie się, kiedy małrysy albo zadry poprzeczne. *ib.* 3, 191. Na szynie żelaza znaydowały się zadry poprzecznie. *ib.* 3, 190; cf. zadrzeć, zadarcie.

ZADRAPAĆ cz. dk., zadrapnąć indtl., zadrapywać czſtl., Bh. zadrbati, nieco podrapać, zadrasnąć, zu kratzen anfangen, ein wenig ankratzen, aufkratzen Nie prę, że mi zwierzchnéy ſkórki nie zadrapywa z lekka ciernie. Tol. Saut. 113. Raz tylko ieden twarz odmienił, i to króciuchno go smutek i z lekka zadrapnął. Warg. Wal. 226. Zadrapać się, zadrasnąć się pazurem. Włod. Zadrapiesz się w głowę, zaſkrobiesz się, zafrasuiesz się, uymiesz się za głowę. Cn. Th. 1364, du wirſt dich im Kopfe kratzen. Rural zadrapawszy się w włosy, szedł sobie przed arcybiſkupi dwór, i podle wrot ſtanął. Glicz. Wych. H. 8. Zadrapnienie. Cn. Th. 1364, das im Kopfe Kratzen; **Zadrap, n. p. zadumne zadrapy. Chodk. Koſt. 34.

ZADRASNĄĆ cz. indtl., nieco podrasnąć; Ross. царапнуть, царапать, anritzen, aufritzen. Gdy chce różany uszczknąć kwiatuszek, Zadraśnie pulchny cierniem paluszek. Zab. 8, 358 Kniaź. Podpinałem łańcuszek moiemu koniowi, on targnął głową, i kruczkiem od wędzidła zadrasnął mię. Teat. 20 b, 65. Zadraśnienie; Rs. царапина.

ZADRAŻNIĆ cz. dk., nieco podrażnić, ein wenig aufbringen, reitzen, entrüſten; Bs. zadirati, potiççati.

ZADRĘ; ob. zadrzeć.

ZADRĘCZYĆ cz. dk., dręcząc zabić, zamęczyć, zakatować, zu Tode quälen.

ZADREPTAĆ, F. zadrepce cz. dk., drepcąc zadeptać, vertrippeln, trippelnd vertreten, austreten, austrippeln.

ZADRĘTWIEĆ, *Zatrętwieć niiak. dk., zacząć drętwieć, Sr. 1. zaproſtnu; Cro. zadrevenújem; zu ſtarren anfangen, erſtarren. Dusza w nich zatrętwiała, t. i. uſtała. Wrob. 253. - actiue zatrętwić kogo, czynić kogo zadrętwiałym, ſtarr machen, ſteif machen. Trzymać ciało długo w martwym ſtanie bez czynności, nie ieſtże to zadrętwić członki iego? Mon. 67, 158.

ZADREWNIĆ, ZADRZEWIĆ cz. dk., drzewami zamaić, zagaić, zaleśnić, w drzewa zapuścić, mit Bäumen beholzen, bepflanzen. Sposób pożyteczny do zadrewnienia w lasach, ieſt przenoszenie ziemi z pod drzew, w któréy się znayduią nasiona odpadłe. Kluk Rośl. 2, 111. ZADREWNIEĆ niiak., zarosnąć w drzewa, zaleśnieć, mit Bäumen bewachſen.

ZADRGNĄĆ, zadrygnąć med. idntl.; zadrygać ndk., nieco się wzdrygnąć; Vd. saſtaklati, sazhepezhi, sazepetati; Ross. задрягать, ein wenig zucken, ſich verzucken. Cała kompaniia, gdy wydobyto iſkrę z butelki naelektryzowanéy, okazała w tymże samym czasie niespodzianie zadrgnienie, i każdy z nich równe uderzenie uczuł. Scheidt. elektr. 14.

ZADROBIĆ cz. dk.; Bh. zadrobiti, zadrobjm; drobnym uczynić, drobiąc zapuścić gdzie; klein machen, klein bröckeln, einbröckeln. Patrzże na owe winarze, iako chodzą, iak kokoszki z zadrobionemi twarzyczkami. Rey Zw. 7. ZADROBNIEĆ niiak. dk., zadrobniewać ndk., zacząć drobnieć, maleć, kleiner werden. Bydlnik aby zawsze w oborze był porządny dla bydła, żeby nie zadrobniało. Haur Ek. 79. J naywiększe ziarna z czasem zadrobniewały. Otw. W. 383. Łokietek osoby chociaż zadrobniałéy, Ale w męſtwie i dobréy cnocie doſkonały. Papr. Gn. 1149.

ZADROŻYĆ, *ZADRĄŻYĆ cz. dk., zacząć wydrożać, anfangen auszuhölen; Rs. задолбить (cf. zadłubać). (*ZADROŻEĆ, Rs. задорожиться, zbyt drogim się ſtać w cenie, zu theuer werden).

ZADRUKOWAĆ cz. dk., zadrukowywać kontyn. et czſtl.; drukiem zapełnić, verdrucken, zum Drucke verbrauchen. Już zadrukowano wszyſtek papier.

ZADRUZGOTAĆ cz. dok., druzgocąc zniszczyć, rozbić, zerſchmettern, zerſchlagen.

ZADRWIĆ cz. dk., zadrwiwać kontyn. et czstl.; drwiąc zaciąć kogo, oszukać, zwieść kogo, zawód mu czynić, cf. zakpić z kogo, cf. zadworować, Rs. зацыкать; einen äffen, foppen, zum Beſten haben. Jakże zemnie zadrwiono; iużem nikogo za ogrodem nie zaſtał. Teat. 31 b, 38. No i cóż Mospanie rotmiſtrzu mężny, zadrwiono z nas. ib. 17 b, 57. Przyydzie iednak do tego, że ia z Waszeci zadrwię. ib. 30 b, 129. Jakby to z niego zadrwić? Boh. Kom. 1, 287.

ZADRZEĆ, zadarł, F. zadrze, zadrę, cz. dk., zadzierać ndk., (Sr. 1. zadzerem ßo kłócę się, zadzerak kłótnik, zadzeracżné infeſtus; Cro. zadiram nad kim irrito, ſtimulo, zadira voda deſtruit, convellit; Bs. zadirati irritare; Rs. задорить poduszczyć, iątrzyć; задо́рѣ gniew, zapał, задорщикѣ kłótnik; задорливый kłótliwy, придирка zatargi; Ec. задорѣ, задре́нїе zaiątrzenie); zadzierać, nieco od początku naddzierać, etwas anreißen, ein wenig einreißen, Rs. задра́ть, задирать (Bh. zadera, odděrek zadzierk u paznogcia, cf. zadora, zadra). Kto to płótno zadarł? Tr. - Zadarta rana, ob. zadzierk). Pieniek maiący być szczepiony przepiłuy, nie zupełnie przecięż, aby w kącikach kory nigdy nie zadzierać, Kluk Rośl. 1, 106, aby wychodząca piłka zadziorów w korze nie uczyniła. ib. 1, 99. - fig. tr., zadrzeć co, nadwątlić, nadpsuć, naruszyć, nadwerężyć, abnutzen, abſtumpfen, abbrauchen, ruiniren, verderben. Nie ieden młody sukceſſor zadrze zęby, nim ſtary antecesſor z nóg się zwali. Teat. 18 b, 36, zje zęby). Zrobię ciebie potym ekonomem, iak tatulo nogi zadrze. Teat. 19, 57, wenn er die Füße abgelaufen haben wird. Siedząc na mrówce iakby na ogromnym słoniu, Spadł Fauſtulus, i zadarł swe nogi na błoniu. Min. ryt. 3, 102, nadbił, nadtłukł). Sąsiada tak grzmotnął pięścią, że aż nogi zadarł. Teat. 13 c, B, że aż koziołka przewrócił). - Zadziera się co, n. p. deſka, laſka, tram; aſſulas facit trabs. Cn. Th. 1364, ſich ſplittern, Splitter reißen. Zadarła się deſka, aſſulis horret. ib. Zadziera się w ciosaniu, w heblowaniu, negat asciae aſſer. ib. - fig. Na świecie, pókiśmy żywi, żyć mamy, aby się nic nie zadzierało. Kosz. Cyc. 93, żeby wszyſtko gładko szło, żeby nigdzie nie zawadzić, zahaczyć, nirgends hängen bleiben, anſtoßen, anhacken. - §. Zadzieram w śpiewaniu, w graniu, diſſono. Cn. Th. 1364, nie zgadzam się, diſſoniren, nicht harmoniren, falſch tönen. Chociaż się co na inſtrumentach i piszczałkach bardzo mało zadziera, i między sobą się nie zgadza, kto się na tym rozumie, wnet obaczy. Budn. Cyc. 76, na ſtrunach lub piszczałkach, gdy się tam co bardzo mało zadziera, rozumieiący się na tym, pozna. Kosz. Cyc. 93. Zadzieraiący w śpiewaniu, źle brzmiący w muzyce, absonus, diſſonus. Cn. Th. 1364. Klarowny głos, który pies wydaie bez zadzierania, chrapliwy, którym zadziera. Oſtror. Myśl. 44. - Zadzierać na co, zarywać na co, zarywać czego, in etwas hinein reißen, hinein brechen, etwas davon abbrechen, abreißen. - §. Zadzierać z kim,

krążynać z kim koty drzeć, 'za pasy iść, **mit einem anbinden**. Jeśli z nim zadrzesz, zaczniesz, abo w szranki wstąpisz, *ſi tu cum illo inceptas. Cn. Th.* 1364. Zadzierać z nimi i zwady szukać nie życzy. *Pot. Arg.* 167. Myśli szlachcic co czynić, ieśli z panem zadrze, Umrze, niż końca dóydzie. *Pot. Jow.* 109. Niech nie zadzieraią z doktorem, i niech lekce nie ważą gniewu iego. *Teat.* 24 *c*, 104. Z nim czemuś to my zadzierali w kuty? *Błaż. tl. B* 4. Do tego ich turnieiu niepotrzebnego przywiedli, że z Rzymiany zadarli. *Warg. Cez.* 44. Wszyſtkich w pasowaniu się przemocował, co się z nim zadrzeć ważyli. *Tr. Tel.* 86. Gdy papież z cesarzem bardzo byli na wnętrzną woynę między sobą zadarli, Herman Salcen to wszyſtko uspokoił. *Stryik.* 247. – §., zadrzeć, wezdrzeć, zaszarpnąwszy w górę wściągnąć, **aufreißen in die Höhe, herauf reißen**, *Rs.* вздёрнуть, вздёргивать. Głowa do góry zadarta. *Staſ. Num.* 1, 54. U wiewiórki w tym herbie ogon w górę zadarty. *Nieſ.* 1, 10. Wiewiórka w prawą ſtronę herbu bieży, ogon na grzbiet zadarłszy. *Nieſ.* 1, 8. Koń ten piękny ogon rzęsiſty zadarł aż na krzyże. *Pot. Pocz.* 145. Nos zadarty, końcem w górę idący, **eine aufwärts gebogne Nase, Stutznase**, *Rs.* вздёрнутый. U Afrykańczyka nos bywa zadarty. *Zool.* 287. Zadartego nosa, *Rs.* курносый. Zadzierać głowy, karku, nosa, z dumy, pychy, wyniosłości, **den Kopf, das Genick, die Nase aufwerfen, in die Höhe werfen aus Hochmuth**. Raz i drugi w sufit plunąwszy, z zadartą głową tę zaczyna mowę. *Mon.* 68, 204. Panie Michale, dobrzyście byli, Pókiście w miernym ſtanie swym żyli, Skoroście głowy zadarli wyżéy Z ſtopnia rozumu spadliście niżey. *Mon.* 74, 570. Coż zuchwalszego nad człowieka, gdy mu iako ze smyczy szczęście łaſki zmyka, saméy Junonie nie uſtąpi prymu, zadarłszy karku, przeciw niebu bryka. *Mon.* 71, 346. Pamiętay na twóy ſtan, a wyżéy niż ci przyſtoi, nosa nie zadzieray. *Boh. Kom.* 2, 438. Dmuchay sobie poważnie, zadrzyy nosa w górę, oh wnet z Wc Pana będzie walny konsyliarz. *Teat.* 36 *c*, 15. Tak do góry zadarł ci się nosek, iż ledwie raczyłeś spoyrzeć na biednego brata. *Teat.* 11, 13. Nos nad głowę zadzieraią. *ib.* 24 *b*, 36, cf. nos wyżéy gęby). Tak to za zwyczay bywa tym dobrodzieykom, które to nosa zadzieraią do góry. *ib.* 54, 31, *ib.* 53 *c*, 51.

ZADRŻEĆ, zadrżał, *F.* zadrży, zadrżę *med. dk.*, *Sr.* 1. **zarżu, zarżem, zacżepetam, zatżepotam**; *Cro.* zaderſchújem; *Rs.* задрожать, затрепетать (cf. trzpiotać); zacząć drżeć, ſtrząść się ze ſtrachu, **erzittern, erbeben, zu zittern anfangen**. Lękł się, aż ſtanął wszyſtek na poły zemdlały, Zadrżał wszytek by ryba, włosy na nim wſtały. *Rey Wiz.* 82 *b*. Zbladł, i nagłym mu ſtrachem kolana zadrżały. *Otw. Ow.* 61. Nayżwawszemu żołnierzowi, za danym hasłem do bitwy, nieco łytka zadrżała. *Pilch. Sen.* 181. Na liſtek z drzewa, do oſtatniéy żyłki Zadrży ten, komu ſkryte mole wadzą. *Pot. Syl.* 72, cf. na złodzieiu czapka gore). Kiedy zatknięte na wierzchu galery Zadrżą bandery. *Bardz. Tr.* 87. Jedliny długim wozów szeregiem, aż do zadrżenia ulic, prowadzono. *Pilch. Sen. liſt.* 5, 52.

ZADRZEWIĆ; *ob.* zadrewnić.

ZADRZYMAĆ, *ZADRZEMAĆ *med. dk.*, drzymiąc usnąć, zacząć drzymać, **einschlummern**, drzymiąc zaspać, **verschlummern**, *Vd.* sadriemati, saspievati; *Bs.* zadrimati, zaspatti; *Rg.* zadrjêmati; *Cro.* zadremlyújem, zadremanye; *Rs.* задремать. Pozwól, niech w krześle trochę zadrzymię. *Teat.* 18, 10. Nie *zadrzymie ani zaśnie ſtróż Jzraela. *Budn. Pſ.* 121, 4, nie drzemie ani śpi. *Bibl. Gd.*) Trudno się czasem w długim nie uſtyrknąć rymie, Nawet i dobry Homer częſtokroć zadrzymie. *Dmoch. Szt. R.* 94, *interdum bonus dormitat Homerus.*

ZADUCH, - u, *m.*, *Crn.* saduha; *Rg.* zádaha; (*Cro.* duha; *Vd.* dah, = zapach). Zaduch *aër incluſus ac proinde impurus et corruptus. Cn. Th.* 1364, **verschlossne unreine Luft, Luftfäule, Stickluft**. Płótna w zaduchu nie chować. *Haur Ek.* 57. Ogień pod ziemią nie ieſt bardzo gorący; iakoby owo kiedy co tleie, i w zaduchu ieſt. *Syxt. ſkł.* 189. – Zaduch, wyziew, para, **Ausdünstung**. Gdy wieszczków tym przypieramy, czemu w Delfach odpowiedzi boſkich iuż nie masz? powiadaią, że ſtarością moc onego mieysca wywietrzała, w którém zaduchem owéy ziemi Pytya wzburzona, odpowiedzi czyniła. *Sk. Dz.* 4. – *§., zaduch, duszność, dychawica, **Engbrüstigkeit, Keichen, Dampf**, *Bh.* **zaduch, zadussina**; *Bs.* zaduha nemocch; *Ec.* задышка, одышка. Omanowa wódka na zaduch i na ciężkość piersi ieſt dobra. *Spicz.* 102.

ZADUDAĆ *cz. dk.*, zacząć dudać, **losdudeln**; *Rs.* задудить zapiszczeć.

ZADUFAĆ; cf. zaufać.

ZADUM, - u, *m.*, zadumienie, zdumienie, **das Staunen, Erstaunen (Verblüffen); **tiefe Gedanken, Vertiefen, Tiefsinn**. Ty Panie mgły rozrzedzasz, w tępym objaśniasz zadumie, Twóy rozum zmienić podziw w myśl wysoką umie. *Przyb. Ab* 14. Długo ſtałem w zadumie, pełen trwogi świętéy. *ib.* 62. Łączył z czułą miłością tęſkny zadum w twarzy. *ib.* 143; *Przyb. Milt.* 235 *et* 245 *et* 284. Chodzi w zadumach, niby uczony, Chociaż Tersyty bratek rodzony. *Zab.* 9, 346 *Zabł.* - §. *Zaduma, - y, *ż.*, Zaduma ieſt krwi ociężałość, melancholiią Grecy zowią. *Sien. Wykł.*, *Rs.* задумчивость (cf. zadurzenie, cf. smutnodur), **Melancholie**. Zaduma iak ma być wygnana,.. *Sien. rej.* Zaduma mózg psuie. *ib.* – ZADUMAĆ *cz. dk.*, zacząć dumać, *Rs.* задумать, задумывать, **den Gedanken nachhängen, in Gedanken gerathen**. Zadumać się, oddać się zamyśleniu, zapędzić się w dumanie, w myślenie, **sich in Gedanken vertiefen**. Nie przyſtoi przy ſtole tak się zadumać, iakoby wszyſtka myśl była na misie. *Eraz. Ob. Eiij.* Co usłyszawszy matka, tak się zadumała, Że się wszyſtka kamienną właściwie być zdała. *Otw. Ow.* 204. Zadumany, Zadumały, Zadumiały, *ob.* Zadumieć. – §., zadumać, zaśpiewać lub zagrać dumę, dumkę, **einen melancholischen Gesang anstimmen**. ZADUMIEĆ, *F.* zadumie *cz. dk.*, zadumać *ndk.*, zadumiewać *kontyn.*, w dumanie wprowadzić, dumania nabawić, głęboko zaſtanowić, zadziwić aż do zapominania o wszyſtkiém, całą myśl zachwycić, *Bs.* zabudaliti; **in tiefe Gedanken versetzen, staunen machen, (verblüfft machen)**. Woiennych czynów opisy szacownemi się ſtaią, kiedy zadumiewaią wielkością swoią. *Zab.* 9, 259, mocno zadziwiaią). – §., zadumieć się, uchwyconym być od zadziwienia, **staunen, erstaunen, (verblüffen)**, *Cro.* zabudalitiſze, zabúdalimſze; *Rg.* zablinutiſe, zabuſ-

citiſe, inebivatiſe, cjuditiſe). Wzruszył się cały Tartar, ięk wypuścił ostry, ſtękały rozkwilone wężowłose siostry, Zadumiał się i zamilkł morąg tróypaszczęki, Wſtrzymało bieg narzędzie Jxyona męki. *N Pam.* 4, 99. Zadumienie, *ob.* zadum, zaduma, **das Staunen**, *Bh.* **užeſt**; *Rs.* изумлéнïе. Trzym godziny bez zmysłów w zadumieniu siedział. *Zab.* 14, 221 *Szoſt.* Mówiąc w zadumieniu, powinno się mówić: o Jezu! a to co u djabła! *Mon.* 74, 359. - Zadumiany, zadumiały, zadumały, zadumany, *zadumny; *Cro.* zazáblyen, *Dl.* zablenu; *Rs.* задумчивый. Jdzie z tryumfem Pan w niebo niesłychanym, Dziw i ſtrach niosąc duchom zadumianym. *Susz. pieśn.* 2, *F3 b.* Na te słowa każdy odszedł zadumały. *Chodk. Koſt.* 66. Zadumane w głowę zadrapy. *Chodk. Koſt.* 34. Zaduma, gdy mózg psuie, czyni człowieka zadumałego. *Sien. rej.* Zaduma ieſt krwi ociężałość, melancholiia; a ci, co się im tak psuie, są ludzie zadumani, troſkliwi, przychodzą o rozum, gdy pomocy niemasz. *Sien. wykł.*, melankoliczni, **melancholiſch**. Wino hipokras ieſt pożyteczne zadumiałym. *Sien.* 626. Kto tak nieludzki, kto tak zadumały, Żeby do śmiechu dzieciąteczka tego Nie przymieszał też i śmiechu swoiego? *Groch. W.* 354, kto taki melankolik?

ZADUNAYSKI, - a, - ie, za Dunaiem będący; **jenſeits der Donau befindlich**. Słowacy z krain Zadunayſkich poszli, a podbiwszy Jllirykow, sami na ich mieyscach osiedli. *Krom.* 9. Bulgarowie i inni Słowianie Zadunayscy od Focyusza się zarazili. *Nar. hſt.* 7, 43. Feldmarszałek Roſſyyſki za kilka pomyślnych z Turków zwycięſtw Zadunayſkim był nazwany. *Steb.* 2, 451.

ZADURZYĆ *cz. dk.*, nieco odurzyć, **dumm machen, betäuben**. Para ta właśnie iak wino surowe, Napełni cieplem i zadurzy głowę. *Kniaź P.* 2, 129. ZADURZEĆ *niiak. dk.*, **betäubt ſeyn**. Posępne i zadurzałe chłopy nasze, mało czują, i mało myślą. *Przestr.* 211. - Wolna elekcya, słodkie zadurzenie narodów. *Jez. Wyr.*, **ſüße Betäubung, Rauſch, Berauſchung**.

ZADUSIĆ *cz. dk.*, zaduszać *ndk.*, dusząc życia pozbawić, udusić, zadławić, **erſticken, erwürgen**, *Bh.* **zadusyti, zardauſyti**, *Slo.* **zadusugi, zaſſkrcugi**, *Sr.* 1. **zaduſchu**; *Crn.* sadushim; *Vd.* saduſhiti, oduſhiti, sagerzhiti, sadergniti, saderguvati, (cf. zadziergnąć); *Bs.* zaduſciti, zadaviti, udaviti; *Rg.* zadûſciti; *Cro.* zaduſſiti, zaduſsújem, zadushiti, zadushujem, zaguchújem, (cf. zagłuszyć), zagnavlyam, zagnaviti, zagutenye; *Rs.* задушить. Mikołaia papieża zadusili. *Sk. Dz.* 826. Zadusić się, zatchnąć, *Bh.* **zalknauti ſe**, (cf. załyknąć się), *Rs.* дохнуть, дохну; cf. dechnąć, zadechnąć). - *fig. tr.* Płomień od zaduszenia gaśnie, gdy go zamkniesz w ciasnym iakim naczyniu. *Birk. Chod.* 24. Jż w dziecięciu przyrodzone ciepło bardzo słabe ieſt, potrzeba żeby się nie zaduszało pokarmy grubemi, iako więc mały ogień kupą drew prędko się zadusi. *Petr. Ek.* 94. Focyusz wyklęcie siebie wyklęciem papieża chciał zadusić. *Sk.Dz.* 826, cf. zatrzeć). Starania wieku tego zaduszaią słowo. *Budn. Marc.* 4, 19 zagłuszaią, *Ld.*, pieczołowatości świata tego zaduszaią słowo. *Bibl. Gd.*) - Zaduszać, sprawiać duszność, **engbrüſtig machen, Engbrüſtigkeit verurſachen**. Korzeń ciemierzycy żuchany zadusza i zadawia. *Syr.* 1464. Sok ten dany ku piciu zadusza piersi człowiekowi tak bardzo aż do śmierci. *Spicz.* 132. Ziele to zaduszenie odeymuie. *Spicz.* 90, duszność, zaduszność). Zaczynam czuć zaduszenie w piersiach. *Teat.* 57, 163. ZADUSICIEL, - a, *m.*, który zadusza, *Cro.* zaduſsitel **der Erſticker**. *ZADUSZKI *plur.*, *zgrubiale*, zamiaſt zaduszny dzień, **aller Seelenfeſt**; piiatyka za dusze, *cf.* ſtypa, piianie duszkiem, duszenie kuſla n. p. zaduszki pić, wypiiać; może zabytek pogańſki. *Bndtk.* *ZADUSZNOŚĆ, - ści, *ż.*, *Crn.* ſadushnoſt; *Rg.* zâduſcniza, zâdaviza *angina*; *Rg.* zaduſcnize, *Cro.* zaduſsnicze *tonſillae*); duszność, zaduszenie piersi, dychawica, dychawiczność, **Engbrüſtigkeit, Keuchen, Beklommenheit der Bruſt, des Athems**. Ziele to zaduszenie, które bywa od iedzenia, bydłu odeymuie, a to, gdy się soku iego napiie, będzie wracało, a tak odéydzie ta zaduszność. *Spicz.* 90. - §., zatkanie, zgęſtwienie, **Verſtopfung, Verdickung**. Wino w sercu krew czyści od wszelkiéy zagniłości albo zaduszności. *Cresc.* 370. Maią się wiarować pożywania porów, którzy maniią cierpią, albo zaduszność albo zatkanie mózgu. *Cresc.* 215. *ZADUSZNY, *ZADUSZLIWY, ZADUSISTY, - a, - e, pełen zaduchu, **voll dicker Luft, dumpfig, voll Dunſt**. Ziemia rodzayna nie ma być w nizinach zaćmionych ani zadusznych. *Cresc.* 138. Reż i na tłuſtéy się roli rodzi, ale chce mieć pole ku słońcu odkryte, a nie zaduſiſte, albo nie ciemne między lasy. *Cresc.* 161. - §., zaduszność cierpiący, dychawiczny, *Bh.* **zaduſſný**; *Crn.* sadushliv, **engbrüſtig, keuchend, dampfig, den Dampf habend**. Niewiaſta ta, aby była siły dobréy, oddychania mocnego, nie zaduszliwego. *Spicz.* 175, *idem*, *Sien.* 445. Koń gdy ma nos bardzo tępy a zawiesiſty, bywa zaduſiſty, bowiem przeſtworno oddychać nie może. *Cresc.* 526 - §., zaduszny, od duszy, od dusz, **Seelen**:, (*Bh.* **zádušní** kościelny, duchowny, **zádušſí** *fundus eccleſiaſticus*, *legatum*; *Cro.* zaduſtvo, dobro delo za duſſu uchinyeno, 2., iałmużna; *Bs.* zaduſgbina, dobro djello ucigneno za duſcju, 2., almuſtvo, limoſina; *Rs.* задушевный serdeczny, z duszy, z całéy duszy). Dzień zaduszny, **der Aller Seelen Tag, das Aller Seelen Feſt**, *Bh.* **duſſičeř**, *Slo.* **den' wſech wernich duſſi**, *Sr.* 1. **djen wſchitkich duſchow**. W dzień zaduszny modlimy się za umarłe, których P. Chryſtus precz nie odrzucił. *Hrbſt. Nauk.* *R 6 b.* Zaduszny dzień wymyślił Odilo Kluniacki opat, ku utwierdzeniu czyśca, a poſtanowił to święto Jan XIX. *Teof. Zw.* *B 3.* Dzień zaduszny wprowadzony ieſt R. 998; ukazanie się duszy, było okazyą uſtanowienia dnia zadusznego. *Boh. djab.* 3, 211. Obiad zaduszny, abo ſtypa. *Krom.* 373, **Leicheneſſen**. Zaduszna msza, *Vd.* pietna meſha sa duſhe, meſhnu opravilu sa pomerte, meſhna, *Rs.* поминки, (cf. pomnieć); wspominanie umarłych, panachid. *Sowit.* 79, **die Seelenmeſſe**. Zaduszna msza dwadzieścia dni po zeyściu nieboszczyka, *Rs.* полусорочины. Umrze, wnet poślą dzwonić, potym psałterz, więc wiliie, salve śpiewać, z krzyżem prowadzić, potym zaduszne msze, ofiary, kondukty czynić, ubóſtwu kap dać, ſtypę uczynić, łaźnie na ubogie sprawować. *Gil. Pſt.* 212 *b*, Zygmunt margrabia, zaduszny obrządek Ludwikowi Węgierſkiemu zmarłemu, znamienicie odprawił. *Krom.* 391. - Pozwolili na to, aby Polixema była zabita na ofiarę zaduszną. *Otw. Ow.* 527, pogrzebową.

ZADWOREM, za dworem, *ob.* Dwor. ZADWORSKI, - a, - ie, ZADWORNY, - a, - e, za dworem będący, **hinter dem**

dem Hofe, Herrenhofe befindlich. Plac zadworſki, *ZADWORZE, - a, n., Rs задворье. (Rs. задворный, mieszkaiący za dworem pańſkim, obowiązany do domowych robot, maiący pańſkie bydło i zagrodę; cf. zagrodnik). - §., zadworny, od dworu zewnątrz będący, zewnętrzny, außen, von Außen, Außen :. Zadworna obrona, Tr., ein Außenwerk. - §. Polit. Zadworny, n. p. zadworne sądy, za dworem Królewſkim idące, ob. aſſesſorſkie, królewſkie, Hof :, Oberhof :, z. B. Königliches Oberhofgericht. Kanclerſkie sądy maią nazwiſko zadwornych, że się na dworze królewſkim odprawiać zwykły. Skrzet. P.P. 2, 344, ob. nadworny, n. p. nadworny *rok). Juryzdykcya królewſka, seymowa i zadworna. Vol. Leg. 3, 67. O *pozwiech zadworſkich: Pozwy za dworem naszym nie maią być dawane, tylko w rzeczach w ſtatucie opisanych. Vol. Leg. 2, 1463, Zygm. III. - ZADWOROWAĆ z kogo cz. dk., dwornie zadrwić, künſtlich (höfiſch, höflich) zum Beſten haben, berücken, anführen. Dziś kto kogo kształtnie oszuka, iakoby naytrefniey zadworował. Fred. Prov. 69.

ZADYBAĆ cz. dk., zadybnąć idntl.; dybiąc napaść, ertappen, erwiſchen. Od naszych orda zadybana, Nie mogła uwieść obłowu swoiego. Jabl. Buk. D. 4.

ZADYCHAĆ; ob. zadechnąć. - §., zadychać się, ob. zatchnąć się, zadyszyć się.

ZADYCHTOWAĆ cz. dk., dychtowaniem zawrzeć, zatkać, verdichten, dicht zumachen. Zadychtować kłakami okręt, calfatern, verkalfatern. Bndtk.; Rs. законопатить *zakonopić.

ZADYGNĄĆ czyn idntl., zadygać ndk., zacząć dygi; dygami zayść; zu kniren anfangen; bis wohin kniren. Bndtk.

ZADYKTOWAĆ cz. dk., dyktuiąc zapowiedzieć, zadać, hindictiren, vordictiren. Bndtk.

ZADYLOWAĆ cz. dk., dylami zagrodzić, zadziałać, zasłonić, mit Dielen vermachen, verdecken, verdielen. Hetman ludzi swoich zadylował. Papr. Kl. 98, zakrył.

ZADYMAĆ; ob. zadąć. ZADYMKA, ZADÉMKA, - y, ż., ZADYMEK, ZADÉMEK, - mku, m., (Bndtk., cf. zadma, zadem); gęſty drobny śnieg lub deszcz z wiatrem, Schneegeſtöber, Regenſtaub, Staubregen mit Wind, cf. kurzawa, zamieć, szaruga, chera, zawierucha, miecilica, zawiew. Bh. metelice, záwěg, chumelice, práſſenice, (Sr. 2. wiwowiſna szron); Bs. mechjava; Rg. mecchjava, mecchjaviza; Rs. метелица, метель, кутерма, вьюга. adj. вьюжливый. ZADYMIĆ cz. dk., dymem napełnić, mit Rauch anfüllen: Bs. et Rg. zadimmiti; Rs. задымить, воздымить; Ec. задымляю. Londyn zadymiony ieſt kopciem węgli ziemnych. Mon. 69, 707, zakopcony, Cro. zadimen.

ZADYNDAĆ cz. dk., zacząć dyndać, anfangen zu baumeln, losbaumeln.

ZADYSPUTOWAĆ cz. dk., dysputuiąc zaprzeczać, lub zacierać, verdisputiren, wegdisputiren; Rs. заспорить.

ZADYSZYĆ się zaimk. dk., zadyszać się ndk., zatchnąć się, zadychać się, ſtracić zwyczayny wolny oddech; keichen, außer Athem kommen, (Rs. задыхать zacząć oddychać). Otoż i móy pan; a iam się aż zadyszył, szukaiąc go. Teat. 22 c, 79. Braciszka na koniec znalazłem; ażem się zadyszał, lataiąc za nim. Teat. 3, 23. Jdzie też sioſtra moia; ale iak się zadyszała! ib. 30 b, 47. Rychło się słaba zadyszy kobietka, Gdy za nią w pogoń bieży miłość letka. Nar. Dz. 2, 182. Zadyszony, zadyszany, zadyszały (cf. ziaiący), keichend, außer Athem. Człek wpada zadyszany. Teat. 29 b, 112. Psy zadyszałe ięzyki wywłóczą. Jak. B. 187. Morze groźnemi wzdęte wiatrami Zadyszonemi robi piersiami. Nar. Dz. 1, 114.

ŻĄDZA, - y, ż., żądość, siła przyrodzona w człeku i w bydlętach, dobra z siebie sama, appetitio. Cn. Th. 1364, możność żądania; das Begehrungsvermögen; aliud est żądanie, siue actus potentiae. Cn. Th. 1364. - §., żądza, żądanie, pragnienie, chcenie, chęć, chuć, in bonam et malam partem: das Begehren, die Begierde, das Verlangen, die Gier; Bh. žádoſt, žádoſtiwoſt; Slo. žádoſt; Crn. ſhêle, hotenje, hlepênje, (Crn. ſheja sitis); Vd. helje, shela, shelenje, shelnoſt, naſladnoſt; (Vd. sheja, shöja, shejanje sitis, Vd. shejo imeti, shein biti sitim habere); Cro. ſelya, ſeylya, ſelenye; (Cro. ſeja sitis); Bs. ſgeglia, posgiuda, sgjughjenje, pohtjenſtvo (cf. pochoć), hlipnoſt, hlipanje (cf. chlipać); (Bs. sgedia sitis); Rg. póxuda, (cf. pożądanie), xeglja, nagloxéglnos, nâgloſt, (cf. nagłość), pohotjenſto; (Rg. xeghja sitis); Rs. вожделѣнiе; (Rs. et Ec. жажда sitis); Ec. рачéнїе, рачительство, (cf. raczyć). Żądza ieſt nieoddzielną od człowieka, ona ten wyſkok duszy iego daie, który ią porywa z pośrzód ciała, i swym zapędem ku niebu unosi. Mon. 71. 877, cf. unoszenie się, cf. namiętność, paſsya.) Rozumiał, iż do tego czasu dla Boga nic ieszcze nie uczynił, i przeto iako mąż dobréy żądzy, na wielkie się ieszcze rzeczy dla Chryſtusa brał. Sk. Żyw. 2, 208. Jeſtże co, coby się zrównać mogło z porywczą żądz żywością? Mon. 71, 875. Cnota handle prowadzi, i nasyca *rżądze Człecze, nie tak dalece w złoto i pieniądze, Lecz szczęśliwością. Pot. Jow. 17. Tamtym czego nie maią, ſkępcu i to co ma Nie doſtaie, i morzy *rządza go łakoma. Pot. Jow. 25. Każdego żądza pali, każdy ogień czuie, Rybięcia choć i w wodzie, swóy płomień doymuie. Gaw. Siel. 384, żądza cielesna, miłość, die fleiſchliche Begierde, ſinnliche Begierde. Żądze hamować trzeba. Cn. Ad. 1295, Slo žádoſt' na uzdě držat. Twardouſte żądz naszych wyſkoki. Kanc. Cd. 300. Wszyſtko chociaż fałszywe, za prawdę osądzę, Za cóż nie mam pochlebnie me upieścić *rządze? Hul. Ow. 152. Każdy kuszon bywa, oderwany będąc żądzą swą od dobrego, przyłudzony do złego; a potym żądliwość gdy iuż pocznie, rodzi grzech. Leop. Jak. 1, 14. Zła żądza, chciwość. Cn. Th. 1364.

*ZADŹDŻYĆ się zaimk. dk., zabierać się na deszcz, recht ins Regen hinein kommen. Płótna bieląc ſtrzedz, aby na dżdżu nie legały, i kiedy się zadżdży, bo im szkodzi. Zaw. G. Gdy niepogody i nieba zadżdżenie odmienią powietrze,.. Otw. W. 392, caeli mobilis humor). Zadżdżone obłoki. Nar. Dz. 2, 69, dżdżyſte.

ZADŹGNĄĆ czyn idntl., zadźgać dk., dźgaiąc zaciąć, anhauen, einen Hieb verſetzen, einen Stoß geben.

ZADZIAĆ, zadział, zadzieie cz. dk., zadziewać ndk., wdziać co na siebie, włożyć na siebie, odziać się w co, etwas auf ſich ziehen, über ſich nehmen, ſich anziehen, anlegen. Zadziać bót, rękaw, pończochę. Bndtk. Cóż znaczy, żeś tak nagle żałobę zadział? Teat. 3, 31; Ec задѣваю impono humeris aliquid, aggrauo; Crn. ſadijati, ſadijall, ſadęnem, ſadegâm, ſadęvam imponere, prodigere; Vd. sadjati, sadelati, z zagrodzić, zadziałać, zarobić, zacero-

wać; podziać gdzie; *Sr.* 1. zadjewam *obstruo*; *Cro.* zadetiſze, zadevatiſze *impingere*, *allidere*; *Boss.* zadittí ighlou *figere acu*, *suspendere*, *affigere*, *implicare*., = zadziać na iglę, nitkę, = nawdziać. *X. Kam.*, auffädeln. - §., zadziać co gdzie, schować gdzie, za czém, zakryć, ukryć, wohinter verſtecken, verbergen, hinthun. Zadziać się, podziać się nie wiedzieć dokąd, zawieruszyć się, wohin gerathen, ſich wohin verlieren, verirren, *Rs.* зacунyтьcя, зacoвывaтьcя, (cf. zasunąć). Gdzież się zadziała ſkromność żołnierſka? *Nar. Tac.* 1, 47, *Bndtk.* Gdzież się zadzieię przed gniewem twoim? *Bndtk.*, gdzież się podzieię, zakryię, schowam, schronię?) - §., zadziać dziurę, otwór, = zarobić, zagrodzić, zapleść, zacérować, zatkać, zumachen, vermachen, verſtopfen; *Sr.* 1. zadjewk; *Cro.* zadev *retinaculum*). *Araneae exigua vestibula praepandunt* zasłaniaią siatkami, zadziewaią, roztaczaią siatki. *Cn. Th.* 1392.

*ZADZIAD, - a, *m.*, *Cro.* zadëd, cheterti ded *tritavus*, *atavus*; *Dl.* sadid; *Bs.* zadìd, = prapradziad, der Urgroßvater. (*Dl.* ſababa, = praprababa).

*ZADZIAŁ, - u, *m.*, zadziałanie, zadziaływanie komu, czynienie mu, świadczenie, uczynek względem niego, poſtępek, die Behandlung, das Verfahren gegen den andern. Oddał im to Pan Bóg wet za wet, według ich zadziału. *Veryf. pr.* 66. - §., zadział, udział komu dany, (cf. zadatek, zawziątek), der Antheil, der jemanden gewordne Theil. Część dobra niewiaſta dobra, zadział dobry ieſt tym, którzy się boią Boga. *Leop. Syr.* 16, 3, żona dobra ieſt dział dobry; w dziale boiących się Pana dana będzie. *Bibl. Gd.*) ZADZIAŁAĆ, *ZADZIEŁAĆ *cz. dk.*, zadziaływać, *zadzieliwać *kont. et czstl.*; *Bh.* zadělati, zadělawati *obsepire*, *sepire*, *claudere* zagrodzić, zaczepić, zawrzeć, zadziać, vermachen, zumachen; *Sr.* 1. zadjewam *obstruo*; *Vd.* sadelati, sadjati, ſadellam; (*Vd.* sadelat, = zapracować verarbeiten; *Cro.* zadelávam, zadelati *reparo*, *resarcio*, *obstruo*, *obsepio*, *intercludo*; *Rs.* задѣлaнie zagroda, задѣлaнный zagrodzony, zaparty, zawarty). Zadziałać, działaiąc na co zakrawać, worauf hinarbeiten. Na woynę ani zadziaływamy, ani zadziaływać myślimy. *Krom.* 171 *occasionem dare*, Gelegenheit geben. Wynaleźć takiego nieszczęścia nie można, na iakie ich zbrodnie zadziaływaią. *Pilch. Sen. Gn.* 156. - §., zadziałać co, działaniem, uczynkiem, poſtępowaniem zasłużyć na co, załawiać na co, durch ſein Verfahren verdienen, verwirken. Pewni są tego ludzie, iż W. Kr. Mość Dymitra ſkarzesz; lecz tego nie wiedzą, naydzie-li się kaźń taka, iaką uczynek iego szkaradny zadziałał? *Gorn. Dz.* 63. Zbawiciel nasz nie tylko cierpiał, co my cierpieć mieli, iakoby to sam zadziełał; ale też i wszelką sromotę naszę podjął. *Sekl.* 28. - §., zadziałać co, uczynić co (złego), zbroić co, etwas (Böſes) verüben. Jeśliby Krzyżacy co zadziałali, tedy obiecał cesarz uczynić sprawiedliwość z nimi Jagiełłowi. *Biel.* 281. - §., zadziałać komu, uczynić komu, świadczyć komu, wyrządzić komu, *in utramque partem*, *in bonam et malam*, cf. zachowywać się komu, sprawować się, einem erweiſen, thun, anthun, gegen ihn üben, ausüben, verüben. Ubogi temu, kto mu łaſki zadziałał, ieſt wdzięczen. *Kosz. Cyc.* 150. Żaden człowiek dobrodzieyſtw i łaſki Bogu nie zadzieliwa. *Sekl.* 103. Nie prawny się z człowiekiem próżno, ieśli nie zadziałał tobie źle, *Budn. Prov.* 3, 30, ieśliżeć nic złego nie wyrządził. *Bibl. Gd.*) Odpuść im, źle zadziaływali tobie. *Budn. Gen.* 50, 17, odpuść grzech ich, żeć złość wyrządzili. *Bibl. Gd.*) Sieciech wylicza i szerzy, coby Zbigniew oycu naymilszemu, co bratu szlachetnemu, coby naoſtatek oyczyznie zadziałał. *Krom.* 133. - §., *remuner.* zadziałać komu, co nam uczynił, świadczył, òdwetować mu, nagrodzić, odsłużyć, odwdzięczyć, erwiedern, vergelten, lohnen. Łaſki twe czymże mam zadziaływać? *Groch. W.* 385. Jako mamy zadziaływać tym, którzy kiedy dla nas co dobrego uczynili? *Kosz. Cyc.* 28. Jm są większe dobrodzieyſtwa, tym ie zadziałać trudniéy; a które są nader wielkie, te ani być nagrodzone mogą. *Gorn. Sen.* 164. Kto wdzięcznym być ma, ten ſkoro dobrodzieyſtwo weźmie, o zadziaływaniu myśli. *Gorn. Sen.* 110. - §., zadziałać ciaſto, zaczynić, rozczynić, zaprawić, den Teig einmachen, einrühren, anmachen, anſäuern, *Bh.* zadělati, zadělawati *subigere*. Trzy miary mąki białéy zadziałay, a naczyń podpłomyków. *Leop. Gen.* 18, 6, rozczyń. *Bibl. Gd.*) Popiekli z ciaſta zadziałanego placki przasne. *Bibl. Gd.* 12, 39. Zadziałanie, zadziaływanie ciaſta *actio*, das Einmachen des Teigs; *opus* zadziałane czyli rozczynione ciaſto, eingemachter Teig. Trochę kwasu wszyſtko zadziałanie zakwasza. *Radz.* 1 *Cor.* 5, 6, trocha kwasu wszyſtko zaczynienie zakwasza. *Bibl. Gd.*, trocha kwasu wszyſtko zadziałanie kwaśnym uczyni. *Zrn. Pſl.* 2, 363 *b*. Żebyśmy ſtary kwas z siebie wyrzuciwszy, nowym się zadziałaniem ſtali. *Zrn. Pſl.* 41 *b*. Wyczyszczaycie ſtary kwas, abyście byli nowém zadziałaniem. *Karnk. Kath.* 168.

*ŻADZIĆ się *zaimk. ndk.*, (*ob.* żadny, = brzydki, szpetny); brzydzić się; Abſcheu haben, ſich ekeln, Grauen haben; *Sr.* 1. ße ʒadaſch. Gdy kto przykre lekarſtwo bierze, tedy potym i on słoiek uyrzawszy, z którego ono lekarſtwo pił, tedy się żadzi a brzydzi. *Eraz. jęz.* N 4 *b*. Niczym się zgoła nie zbrzydził, nie żadził. *Chrośc. Fars.* 322. Każdy się naród cudzoziemcem żadzi, Na rządach widząc swoiéy go oyczyzny. *Pot. Syl.* 160. Jeśli się snadź Greczynem nie żadzisz? *Chrośc. Ow.* 160. Pochlébcą się iak wężem, iak padalcem żadzić. *Pot. Arg.* 518. Oto iuż swemi niecnoty się żadzi, Do miłosierdzia wnet go doprowadzi. *Chrośc. Job.* 125. Żadzi się swym przeszłym ſtanem. *Pot. Syl.* 94. On radą matki swoiéy się nie żadzi, Chętnie uczyni, co mu tylko radzi. *Chrośc. Fars.* 68 *et* 156, nie pogardza, nie wzgardza, nie gardzi). Poczuwał on dobrze, że się nie żadzili Poliarch z Argienidąsobą, choć taili. *Pot. Arg.* 750, lubili się, kochali się wzaiemnie; cf. śmierdzi co komu, *oppos.* pachnie cokomu.

ZADZICZEĆ *niiak. dk.*, zacząć dziczeć, *Rs.* задичитьcя, wild werden, verwildern. Jam nie *dziw, nie zwierz zadziczały. *Zebr. Ow.* 345, *fera bellua*.

*ZADZIECKOWAĆ, *ob.* *dzieckować.

ZADZIEDZICZYĆ *cz. dk.*, w dziedzictwie doſtać, dziedzictwem czyli spadkiem nabyć, erblich erhalten, als Erbeigenthum bekommen, ererben. Zadziedziczony, Zadziedziczały, = dziedzictwem, spadkiem, puścizną doſtany, ererbt, angeſtammt. Wspiera zadziedziczałą popularnością sławę domu swoiego. *Kras. Doś.* 25. Wrodzona chęć na kształt zadziedziczałego nałogu wykorzenić się zupełnie nie da. *Mon.* 72, 644.

ZADZIEIE, *ob.* zadziać.

ZADZIER, ZADZIOR, - u, ZADZIEREK, ZADZIERK, - rku, *m.*, zadarcie, zadzieranie, i to co zadarto, das Anreißen, Aufreißen, der Anriß, Aufriß, Einriß, (*Rs.* задирка zatargi, zadzieranie z kim). Przy obcinaniu gałęzi ſtrzedz się trzeba zadziorów, i iak naygładziéy obcinać. *Kluk Rosl.* 2, 156. Pieniek, maiący być szczepiony, przepiłuy, nie zupełnie przecięż, aby wychodząca piłka zadziorów w korze nie uczyniła. *ib.* 1, 99, aby w kącikach kory nigdy nie zadzierać. *ib.* 106. – Zadzier, Zadzierk u palca, zagniotek, zanokieć; der Niednagel am Finger; *Bh.* zadéra, oddérek; *Rs.* заусеница (cf. zanokcica); *Sr.* 1. zadzerancza. Sposób na zarznięcie, na zakłócie i na zadzierki. *Haur Sk.* 398. ZADZIERAĆ; *ob.* zadrzeć. ZADZIERACZ, - a, *m.*, który co zadziera, który z kim zadziera, der Anreißer, Einreißer; der Anbinder mit jemanden; *Rs.* задирщикъ poduszczyciel; *f.* задирщица. ZADZIERG, ZADZIERZG, - u, *m.*, węzeł trudny do rozwiązania. *Włod.*; kluczka; *insolubilis nexus. Cn. Th.* 1365, cf. ein geschürzter Knoten, eine feste Verknüpfung, eine schwer zu lösende Schlinge, Masche; *Crn.* ſadèrga, pêkla; *Vd.* sadergniza, sadersniza, vesilu, progla, saders, (cf. zadzierżeć); *Cro.* zadèrſka, zanka (cf. zankiel), zvezilo, (cf. związek); *Bs.* zaveſgjaj, uzao (cf. węzeł); *Sla.* zànka; *Rs.* захлёстка, удáва, удáвка, (cf. udawić); *Ec.* прýгло (cf. prężyć). Bywaią też sidła na mnieysze ptaki, uczyniwszy z zadzierzgiem powrozek z końſkiego włosia, który rozepniesz, wbiwszy dwa kołeczki we zbożu na zagonie. *Cresc.* 632. Mamka do wiszącéy Cynirowéy córki porwawszy się, zadziergi przerzyna, i pilno od szyi Poodciągane węzły palcami rozprawia. *Otw. Ow.* 408. U wierzchu oczapu powróz rozprawował, Z którego sobie sidło na szyię gotował, Potym włożywszy w zadzierzg kark, spuścił się, i zaciągnął gardziel, śmierci chciwy, J zawiesił wśrzód odrzwia ciężar nieszczęśliwy. *Otw. Ow.* 596. Śmierć sobie bez żadnego braku W zadzierzgu albo obierasz na haku. *Chrośc. Ow.* 377, śmierć powrozowa, wisienie, obiesienie). Zadziergiem *insolubiliter. Cn. Th.* 1365, zadziergiem, tak mocno, aby nie można rozwiązać. *Włod.*, nierozwiązanie, unauflösbar. – *fig. tr.* Tu chytry smok, nabrzmiały iadem niezliczonym, Sprosnym sine zadziergi zawiia ogonem. *Nar. Dz.* 1, 56, kłęby). Piorun wydarty z *zadziergi gromotnego gromu, padem błyſknym świdrzenie krętliwe sprawiwszy, sam się niszczy. *Chok. Koſt.* 34, z zapory, z zagrody.) ZADZIERGNĄĆ, *ZADZIRGNĄĆ, ZADZIERZGNĄĆ *cz. indtl.*, zadziergać, zadzierzgać *ndk.*, zadziergiwać *czstl.*; *Bh.* zadrhnauti (*Bh.* drhnauti targnąć); *Crn.* ſadergniti, ſadergnen, peklâm; *Vd.* sadergniti, saderguvati, sadersniti, ſadargnem; *Cro.* zadergnati, zadergnújem; *Rs.* захлестнуть, захлыснуть (cf. zachłysnąć), zadzierg zaciągnąć, związać, zciągnąć, den geschürzten Knoten zuziehen, fest zubinden. Zadzierzgam, wiążę tak, aby trudno rozwiązać. *Włod.*, zuknöteln, zuknüpfen. Każdy guzik ma swoię pętelkę, co go zadziergnie. *Swad.* 1, 208, zapnie, zuknöpfen; *Vd.* sadershniza, hopzha, sapeniza, ſhnola, = haftka, zaponka). U flisów zacinać się znaczy zadziergać szelki do czopa linki, gdy maią holować. *Mag. Mscr.*, zawiązać, przywiązać zadziergiem, na zadzierg, mit Knoten anknüpfen, fest anknüpfen. Piękność przywoła gacha, młodość go umota, Złoto zadzierga węzły ślubne, zmacnia cnota. *Teat.* 43 *b* 29 zawięzuie, anknüpfen, anbinden, festknüpfen. Dziś póydziem do ołtarza, niezerwane zadzierzgnąć węzły. *Teat.* 49, 56 *Bogusł.* – Zadziergnąć gardło przy wieszaniu, die Gurgel zuschnüren, erdrosseln; *Crn.* ſagovtim; *Vd.* sadulhiti (*obacz* zadusić), sagerzhiti (cf. zagardłować), sagoutiti, sagutiti, sadaviti (zadawić); *Ec.* впрyгляю (cf. wprężyć, cf. wprzęgać). Obieszono złodzieia, kat nieumieiętny źle go zadzirgnął, że żyw został. *Dwor. H* 3. Czy złamać, czyli mam zadziergnąć szyię? *Morszt.* 213. Ci głodem, gdy ich nie znaleźli słudzy, Owi zginęli ſtryczkiem zadzierzgnieni. *Chrośc. Fars.* 171. Zadziergniony, *Ec.* впрyгляемый. Zadziergnąć się, obiesić się, powiesić się, sich aufhenken, sich erhenken. Dopiąć dzieła nie mogąc, iuż była z rozpaczy zadziergła się powrozem. *Tward. Pasq.* 14. Abo go z dziesiątka rozſtrzelaią, abo się sam zadziergnąć musi. *Falib. Dis. E* 111. *ZADZIERŻAWAĆ, *ob.* Zadzierżeć. ZADZIERŻAWIĆ *cz. dk.*, zadzierżawiać *ndk.*, w dzierżawę wypuścić; w dzierżawę wziąć; zaarendować; verpachten, in Pacht geben; in Pacht nehmen, pachten. Opiekun, dóbr sierocinſkich na siebie trzymać nie ma; lecz ie więcéy daiącemu zadzierżawi. *A. Zam.* 60. W Szampanii znayduie się wiele ziem zadzierżawionych za trzecią część produktu. *N. Pam.* 22, 76. ZADZIERŻEĆ *cz. dk.*, zadzierżać *ndk.*, *zadzierżawać *kontyn.*, *zadzierżawam, *zadzierżuię, *Pr.* *zadzierżywać *cztsl.*, = zatrzymać, zatrzymywać, aufhalten, zurückhalten, abhalten, beybehalten; *Sr.* 1. zadzerzu, zderzu, zadzerzuvu, dzerzu hoře, ſadzerzacz, (zadzerzadwo *retinaculum*, zadzerzeno *mos*); *Crn.* ſaderſhâti, ſaderſhim, ſaderſhujem, (2., sprawować się, zachować się; *Crn.* ſaderſhânje, = sprawowanie się, zachowanie się; *Crn.* ſaderſhânje, ſaderſhba, ſaderſhk, = przeszkoda, zawód, *Crn.* ſaderſhliv, = przeszkodny, (2., obyczaiowy, obyczayny); *Vd.* ſadershat, sadershati, ſadersàt, sáddershati, obdershati, vdershati; (*Vd.* sadershuvatiſe, muditiſe, = ociągać się, mieszkać z czym, nie śpieszyć, *Vd.* sadershati, satihuvati, = zasadzić się na kogo, zasadzki ſtroić, *Vd.* saddershba, saſeda, = zasadzka, *Vd.* saddershezhen, ſkrivezhen, ſkriunodershen, = zasadzkowy, *Vd.* sadershik, = przeszkoda, *Vd.* sadershniza, shnura, = sznur, cf. zadzierg; *Vd.* sadershati, = zachowywać się, sprawować się; *Vd.* sadershnoſt, sadershba, sadershik, = zachowanie się, sprawowanie się; *Vd.* prausadershnoſt, lepudershnoſt, = obyczayność; *Vd.* sadershliu, sadershanſki, prausadershen, mirnodershen, = obyczayny, cf. wſtrzemięźliwy, *wſtrzymięźliwy, od wſtrzymywania); *Cro.* zadersávam, zaderſati, zaderſanye; *Hg.* meg tartóztatom; *Bs.* zadarſgjatti, zadrriſgjatti; *Rg.* zadarxatti; *Sla.* zaderxati; *Rs.* задержáть, задерживать; (*Rs.* задéржка koszt, nakład, wydatek na utrzymywanie). – Zadzierżeć, zatrzymać, utrzymać, od upadku zachować, aufhalten, erhalten, nicht fallen lassen. Sięgnął Oza do ſkrzyni bożéy i zadzierżał ią, bo ią byli zachwiali bycy. *Bibl. Gd.* 2 *Sam.* 6, 6, zatrzymał ią. *Budn.*) Zadzierżywa Pan wszyſtkie upadłe, a podnosi wszyſtkie powalone. *Radz. Ps.* 145, 14, zatrzymawa upadaiące. *Bibl. Gd.*) – Zadzierżeć, zachować, ochronić, zachronić, nie dać zginąć, bronić od ſtraty, zguby, zginienia, erhalten, bewahren. Pa-

na swego, gdy umrzeć chciał, oszukaniem w *żywocie zadzierżał. *Gorn. Sen.* 185. Kietler ku bezpiecznemu i trwalszemu zadzierżeniu ziemi Jnflantskiéy do korony, uczyniony w Wilnie iest xiążęciem Kurlandskim. *Gorn. Dz.* 143, dla lepszego przywiązania do korony). Zadzierżaiący, zachowuiący, *Ec.* содержишельный, содержный, который сохраняешь, соблюдаешь что. – Zadzierżeć, wstrzymać, nie puścić daléy, zahamować, zurückhalten, aufhalten. Koń, który się daie z trudnością zadzierżywać, abo żadną miarą cofać się nazad nie chce.. *Hipp.* 51. Zastanów w bystrym biegu konie Febie, J zadzierż wzgórę złoty wóz na niebie. *Miask. ryt.* 2, 89. Lecz przecię Turcy tém swém gotowaniém nie zachowali ani zadzierżeli onego naiazdu Skanderbegowego. *Baz. Sk.* 224. Kto się wygramoli z iamy, zadzierży go sidło. *Leop. Jez.* 24, 18, poimany będzie sidłem. *Bibl. Gd.)* Morze brzeg gromi, narzekaiąc, że czyni przykrości mu wiele, Brzeg mu wnet odpowiedział, dla swego posłuszeństwa ia wiele pracuię, Że cię rzecz tak burzliwą mocnie zadzierżuię. *Papr. Kot. B* 3 *b.* Snieg i lód tak moc ogniową zadzierżywały, że się nie roztapiały. *Budn. Sap.* 16, 22, śnieg i lód znosił ogień, i nie roztapiał się. *Bibl. Gd.)* Muszę Pana trochę zadzierżeć, i o nieco spytać. *Gorn. Dw.* 34. Co zadzierżawasz, który zostać nie chce, *quid moraris abeuntem?* *Mącz.* Prosił, aby się zadzierżeli z exekucyą dekretu. *Warg. Cez. pr. f* 1. Długom milczał, a taiłem się, i zadzierżawałem się. *Radz. Jez.* 42, 14, wstrzymywałem się. *Bibl. Gd.)* Wspomniawszy na wasze lenistwo i niedbalstwo, ledwo mogę łzy w oczach swych zadzierżeć. *Biel.* 57. Urynę zadzierżeć zdrowiu szkodliwa rzecz iest. *Eraz. Ob. B.*, den Urin verhalten. Na kolana się wsparłszy, odetchnienie w sobie gwałtem zadzierżał. *Warg. Wal.* 537. – Staraią się by człowieka *pospolitego w skromności zadzierżeli. *Warg. Cez.* 140, utrzymali, w szrankach trzymali, in Schranken halten, im Zaume halten. – *Theolog.* zadzierżeć komu grzechy, = nie odpuścić, nie darować, nie rozgrzeszyć kogo, einem die Sünden behalten, sie ihm nicht vergeben, ihn davon nicht absolviren, nicht lossprechen, nicht entsündigen. Dał Chrystus apostołom moc, aby odpuszczali i zadzierżali grzechy. *W. Pst. W.* 229. Duch Święty przez apostołów odpuszcza i zadzierżywa grzechy. *W. Pst. W.* 355. Komu odpuścicie grzechy, będą mu odpuszczone; a komu ie zadzierżycie, będą im zadzierżane. *Rey Pst. Eee* 11, którym grzechy zadzierżycie, będą zadzierżane. *W. Pst. W.* 319. ZADZIERŻYCIEL, *ZADZIERŻYWACZ, - a, *m.*, który zadzierża, zatrzymuie, wstrzymuie, der Aufhalter; *Vd.* sadershavez. *Morator*, zamieszkacz, zadzierżywacz. *Mącz. Ec.* содержишель, который блюдешь или хранишь что, zachowywacz, der Bewahrer, Erhalter.

*ZADZIESIĘCINIC *cz. dk.*, w dziesięcinę puścić, verzehnten, *Vd.* sadesetuvati, sadesetiti.

ZADZIOBAC *cz. dk.*, dzióbem zakłóć, anschnäbeln, anpicken, verpicken, zerpicken.

ZADZIOR; *ob.* zadzier.

ZADZIURAWIC *cz. dk.*, zacząć dziurawić, nieco podziurawić, zapełnić dziurami, anfangen zu durchlöchern, löchrig machen, cf. zatoczyć.

ZADZIW, - u, *m.*, zadziwienie, zadumienie się, dziwowanie się, *Vd.* sazhuda, sazhudenje, sazhudovanje (cf. cudować się; (*Ross.* удивле́нїе, die Verwunderung, das Verwundern, Staunen. Niech cię to, rzekł Filemon, zadziwem nie słupi, Świat za zwyczay nieludzki, niewdzięczny i głupi. *Zab.* 9, 18 *Zabł.* ZADZIWACZYC *med. dk.*, zacząć dziwaczyć, dziwactwa stroić, wunderliches Zeug beginnen. Wkrótce zadziwaczy Akwilon niespokoyny; zostawi las goły. *Karp.* 3, 49. ZADZIWIC *cz. dk.*, zadziwiać *ndk.*, zadziwować *kontyn.*, dziwem napełniać, zastanawiać, zadumiewać, zdumiewać *kogo*, einen in Verwunderung setzen, in Erstaunen versetzen, staunen machen, verwundern; *Ross.* удиви́ть, удивля́ть. Jliada bardziey zadziwia, Odyssea więcéy naucza. *Gol. Wym.* 470. Zadziwiaiący, *Vd.* zhudliu, vseuzhen, savsetliu, (cf. zawziąć), prevzhudliu, osupnjen. - Zadziwić się *zuimk.*; *Bh.* podiwiti se; *Vd.* sazhudit, sazhuditise, savsetise (cf. zawziąć się), puzhuditise; *Cro.* zachuditise: *Bs.* zacjudditise, cjudditise; *Ross* задиви́ться, раздиви́ться, удивиться, удивля́ться; być wziętym zadziwem; sich verwundern, sich wundern, staunen. Zadziwił się mąż prostaczek nad iéy roztropnością, i poszedł za iéy radą. *Mon.* 68, 24. Zadziwował się, że nie iest, ktoby w drogę zaszedł. 3 *Leop. Jez.* 59, 16, zatroskał się. 1 *Leop.*, zdumiał się. *Bibl. Gd.*) Zadziwiony; *Sla.* zascudjen; *Ec.* почужде́нъ, удивленъ. - *Cum Datiuo*: Swiat cały zadziwił się w nim téy moderacyi. *Mon.* 71, 885, *admiratus est*, *adm rował to w nim umiarkowanie, bewunderte seine Mäßigung. Czemuż się tu piérwéy zadziwować, czego piérwéy płakać i żałować? *W. Pst. Mn.* 10.

ZADŹWIĘCZYC *cz. dk.*, zacząć dźwięczyć, dźwięk wydawać, cf. zadzwonić, lostönen, antönen, ertönen; *Sr.* 1. zazencziu, zabrzmieć; *Rs.* зазвенѣть.

ZADŹWIGNĄC *cz. idntl.*, dźwigaiąc zatrzymać, utrzymać, eine fallende Last aufhalten, hebend erhalten, aufrecht halten, nicht sinken lassen. Zatrzymawa Bóg wszystkie upadaiące, i zadźwignie wszystkie polegle. *Gil. Kaz. A a* 2 *b*, podniesie). Takowego Cycero zaleca, który to może upadłego podnieść a zadźwignąć, i ieszcze pomnożyć, i że to takowy podobny bardzo Bogu. *Gil. Pst.* 27, (*Rs.* задвинуть, задвигать zasunąć.)

ZADZWONIC *cz. dk.*, *Bh.* zazwoniti; *Cro.* zazvoniti, zazványam, zazvenchujem; *Rg.* zazvonitti; *Ross.* зазвонить, зазванивать, зазвенѣть; zacząć dzwonić, w dzwon bić, lub też dzwonkiem zabrzęczeć, losläuten, losklingeln, zu läuten oder zu klingeln anfangen. Już na kazanie zadzwoniono. *Tr.*, man hat schon in die Predigt geläutet. We wszystkie dzwony, wszystkiemi dzwonami zadzwoniono. *Bndtk.* Zadzwonienie, *Rs.* зазвонъ. Zadzwonić komu do grobu, einem zu Grabe läuten. Iużby naszéy wolności zadzwonić ku pogrzebowi mogli, gdyby szlachcica było wolno poimać. *Gorn. Dw. D* 3. Nie długo ten król szlacheckiéy wolności zadzwoni. *Pet. Arg.* 159, pochowa ią, umorzy ią, er wird ihr zu Grabe läuten, sie zu Grabe tragen. - Zadzwonić dzwonkiem, dzwoneczkiem, losklingeln, losschellen, anschellen. Mnie tu umyślnie przysłano, aby WcPana wprowadzić, iak Pan zadzwoni. *Teat.* 22, 29. - *fig. tr.* zadzwonić czym, zabrząkać czym, womit klingeln, klimpern, klappern, klirren. Ledwiem co zadzwonił złotkiem, tysiąc do mnie hurmem żonek. *Zab.*

13, 29 *Gawdz.* - Zadzwonić w co, zabrząkać w co, **klimpernd anschlagen, anschlagend, spielend, klimpern.** Tu się w ustronnéy dolinie uchronisz Parnych upałów, tu w lutnią zadzwonisz Nucąc, iak Cyrce z Penelopą obie W iednéy Ulissa kochały osobie. *Hor.* 1, 93 *Min.*, (*Rs.* звонный trzpiot, gawęda, gaduła). - *§.*, *verb. med.* zadzwonić, zadźwięczyć, dźwięk wydawać, **ertönen, erklingen.** Sążenistym ciął mieczem, miecz głośnie zadzwonił. *Zebr. Ow.* 111, *sonuit tinnitibus ensis acutis.*) Oktawiemu strzała w pierś zadzwoni *Chrośc. Fars.* 436. - Zadzwonią komu uszy, **die Ohren erklingen.** Przywiodę takie złe na Judę, że ktokolwiek usłyszy, zadzwonią obie uszy iego. *W.* 4 *Reg.* 21, 12, zabrzmi mu w obu uszach iego. *Bibl. Gd.*, **es werden ihm beyde Ohren klingen; es wird ihm in beyden Ohren klingen (gällen).** Uderzy go w twarz, że mu żałośnie uszy obiedwie zadzwonią. *Pot. Zac.* 50. - Szwed gdy o Czarnieckim około się dowie Elbląga, bardzo to zadźwoni mu w głowie. *Tward. W. D.* 2, 215, zaszumi mu w głowie, zafrasuie go, zakłopoce, **es wird ihm sehr im Kopfe herum gehen;** cf. pies za uchem wyie, kot za uchem wrzaśnie.

ZAELBIAŃSKI, - a, - ie, za Elbą będący, **jenseitig der Elbe.** Woyna z zaelbiańskiemi Niemcami. *Nar. Hst.* 2, 213.

ZAFAŁDOWAĆ *cz. dk.*, fałdami zakryć, zaiąć, **mit Falten verdecken, zusammen ziehen, verfalten, zusammen falten,** cf zamarszczyć.

ZAFAŁSZOWAĆ *cz dk* fałszowaniem zakryć, zaiąć, **fälschend verdecken, zudecken, zufälschen.**

ZAFANTOWAĆ *cz. dk.*, w zastaw dać, zastawić, iako zastaw zadłużyć, **verpfänden, verschulden.** Dobra swe ruchome i nieruchome zafantował. *Szczerb. Sax.* 461. Gdyby kto dobra w długu zafantowawszy innemu przedał, na kim tu wierzyciel długu swego dochodzić ma? *ib.* 275. Jeśliby ieden drugiemu dobra swe w zgubne imie zafantował, tym sposobem, ieśliby ich na pewny czas nie wykupił, aby mu ie wolno było przedać, ma być pozwan na trzy sądy. *ib.* 133. Koń abo bydlę zafantowane, gdyby zdechło bez winy wierzycielowéy, pieniądze, w których mu bydlę było zafantowane, traci. *ib.* 41. Osobę pewną zafantowaną zamorzył okrutnie. *Zebr. Ow.* 8, *obsidem*, zastawnika, zakładnika, **Geißel.**

ZAFARBOWAĆ *cz. dk*, *Bh.* **zabarwowati** (zabarwić); *Rs.* закраситъ, закрашиватъ (cf. zakrasić), farbą zakryć, nieco pofarbować, **befärben, anfärben, coloriren.** Tynktury są wody i rozcieki wyskokowe istotami wyciągnionemi zafarbowane ... *Kruml. Chym.* 161. Sfinga zafarbowała krwią paszczę, kościami ziemię ubieliła. *Bardz. Tr.* 350. Murzyn słońcem zafarbowany. *J. Kchn. Ps* 97, zaczerniony, zaczerniały, **schwarz gefärbt, geschwärzt.** Usta zafarbował srom nagły poniewolne. *Zebr. Ow.* 128, *notavit*, zaczerwienił, zarumienił, **roth färben, röthen,** cf raki piec). Bladawego trochę zafarbował lica. *Ban. D.* - *fig. tr.* Swierzbiące uszy ich na zafarbowane słówka tylko są otworzone. *W. Pst. W.* 5, 189, cf. w bawełnę zawinione, iedwabne słówka.

ZAFASOWAĆ *cz. dk.*, fasuiąc zaiąć, zachwycić, *Niem.* **anfassen, fest fassen, fest anmachen.** Czasem ięzyk dziecięcia tak iest zafasowany spodem skóreczką, którą zowią sznurkiem, że nie może nim swobodnie obrócić. *Mon.* 69, 1003, zarosły, przyrosły, przymocowany, uwiązany, **angeschnürt.** Zafasować konia, przykrócić cugla koniowi, aby łeb dobrze trzymał, kark zataczał. *X. Kam.*, **das Reitpferd kurz fassen, fest fassen, den Zügel fest anziehen, um ihm den Hals zu krümmen.** Konie ulecowawszy, dobrze zafasuie. *Bardz. Tr.* 168. - *fig. allegor.* Boiaźń moie trzymała dotąd kochanie iak gdyby zafasowane; twoie opieranie się przymusza go iż galopuie; a ieżeli tak dłużéy będzie, nie ręczę, żeby na kieł nie wzięło. *Teatr* 52 *c*, 49. - *tr.* Rozkazał król zbudować miasto i zafasować *brony mieyskie. *Leop.* 1 *Mach.* 15, 39, opatrzyć bramami. *Bibl. Gd.*, **mit Thören einfassen,** zagrodzić, ogrodzić.

ZAFASTRZYGOWAĆ *cz. dk.*, zacząć fastrzygować, zaiąć fastrzygowaniem, **mit dem Anschlagfaden anheften, zunähen, anschlagen mit falschen Stichen, vernähen.**

ZAFAYDAĆ *cz. dk.*, faydaniem zawalać, **beklecken, verklecken, besudeln.**

ZAFAYTAĆ *cz. dk*, fayt zarzucić, zamiotać, **hinschlenkern, hinschleidern.**

ZAFIGLOWAĆ *cz. dk.*, figluiąc zaiąć, zakryć, zarzucić, **mit Possen verbringen.**

ZAFOLOWAĆ *cz. dk.*, foluiąc zarobić, zakryć, zawalkować, **verwalken.** - *§.*, zabrukać, zawalać. *X. Kam.*, **mit Schmutz bedecken.**

ZAFORSZTOWAĆ *cz. dk.*, forsztowaniem zakryć, zaiąć, **mit Forstwänden vermachen.**

ZAFORYTOWAĆ *cz. dk.*, kogo, co; forytuiąc ieździć przed kim, **einem vorreiten als Vorreiter** (cf. foryś).

ZAFRASOWAĆ *cz dk.*, frasunku nabawić, zatroskać, zgryzotą napełnić, **einen (fressenden) nagenden Kummer machen.** Turków był Skanderbek dziwnie zafrasował. *Baz. Sk.* 279. Żeś nas zafrasował, niech cię dziś Bóg z pośrzodka nas wypchnie. *Leop. Jez.* 7, żeś nas potrwożył. *Bibl. Gd.*) Wielka żałość serca ludzkie z śmierci Władysława Jagiełłowica zafrasowała. *Stryik.* 579. Zafrasowaliście mię, a przywiedliście mię w nienawiść. *Leop. Gen.* 34. Myśli moie, na pościeli moiéy, a widzenia głowy moiéy zafrasowały mię. *Leop. Dan.* 4, 2, zatrwożyły mię. *Bibl. Gd.*) Nie może cię tak nędzny członek ciała twoiego zaboleć, aby się głowa twoia zafrasować nie miała. *Rey Pst. x x* 6. Bydlę odryczawszy raz bolu albo smętku swego, trawką a ziołkami się cieszy; ale zafrasowany człowiek iuż ani rozumu, ani zdrowia spełna nie ma, i cnoty po trosze uszczérbić musi. *Rey Zw.* 155 *b*, zagryziony, zgryziony, zmartwiony.) Chodzi z zafrasowaną twarzą i myślą swoią. *Rey Pst. L l l* 1.

ZAFRĘZLOWAĆ *cz. dk.*, fręzlami zakryć, zaiąć, **befränzeln, mit Fränzeln bedecken.**

ZAFRYMARCZYĆ *cz. dk.*, frymarcząc zamienić, **vertauschen, in den Tausch geben.** Jż król Czeski Jan dosyć trudności używał z Węgry i ze swymi, na ostatku chciał ie zafrymarczyć na woiewództwo Rzymskie z Ludwikiem królem Rzymskim. *Biel. Sw.* 150

ZAFRYZOWAĆ *cz. dk.*, fryzuiąc zaczesać, zakędzierzyć; zacząć fryzować; **anfangen zu frisiren, auffrisiren, eine Frisur fertig machen, aufkräuseln.** Kazał się zafryzować. *Teat.* 22 *b*, 4. Włos martwy raz zafryzowany, niemaiąc znikąd odwilżenia, długo bardzo w sobie fryzurę utrzymuie. *Perz. Lek.* 16.

ZAFUGOWAĆ *cz. dk.*, fugami zaiąć, spoić, verfugen, mit Fugen vermachen, verbinden.
ZAFUKNĄĆ, *cz. idntl.*, zafukać *dk.*, fukiem zagłuszyć, zahukać, zakrzyczeć, mit tobenden Schelten betäuben, *Crn.* sarefhâti, cf. zariać). Ociec mię nienawidzi, i chce mię zafukać. *Teat.* 46, 63.
ZAFUTROWAĆ *cz. dk.*, futruiąc, czyli futryną zaiąć, zagrodzić, zawrzeć, mit Ausfütterungen zumachen, ausfüttern.
ZAGABNĄĆ *cz. idntl.*, zagabać *dk.*, zaczepić, zachwycić, zarwać, anpacken, anzapfen, angreifen, ergreifen, erwischen. Nie ocieray się o ciernie, bo albo zagabnie albo urazi. *Fr. Ad.* 99. My więcéy nie umiemy nic, iako zagabnąć iaką niepoważną materyą, iaka się w sprawach zbawiennych zachowywać zwykła. *Smotr. Ap.* 88. Nowemi szturmami me pańſtwo zagabnie. *Przyb. Milt.* 68, napaſtuie, napada). Nieprzyiaciel mocno poſtanowił miaſto to iak naysurowiéy zagabnąć. *Kur. P.* 113, dokuczyć mu, doiąć mu, ihm zusetzen. Aza ten, który zagabnął, większą sławę otrzyma, niżeli ten, kogo zagabniono? *Baz. Modrz.* 242. Nad wolą oycowſką syn to uczynił, zagabniony od hetmana. *Papr. W.* 2, 117, ſkuszony, dazu gereizt, bewogen.
*ZAGACHOWAĆ, *ZAGASZKOWAĆ, *cz. dk.*, gamractwem, gachoſtwem przemarnować, verbuhlen, mit Buhlerey verbringen.
ZAGACIĆ *cz. dk.*, gaciami zagrodzić, zadziałać, zapełnić, verfaschiniren, mit Faschinen zumachen; *Cro.* zagátiti; *Bs.* zagatiti, zajaziti (cf. jaz); *Rs.* загатить, загачивать, (*Bs.* zagatje, zajazenje, gát *agger.*)
ZAGADAĆ *cz. dk.*, zagadnąć *idntl.*, zagadywać *czstl.*, zagaduie *Pr.*, zaczepić kogo mową, przegadać, przemówić do niego z góry, einen anreden, redend anzapfen, ihn zur Rede stellen; *Rg.* zagovoritti; *Bs.* zagovarati, *zabavgljati (cf. zabawić). Gdyby Jeymość o co zagadnęła Pana, życzę mówić z nią szczerze, otwarcie, bez fałszu. *Teat.* 43*b*, 85. Weſtchnęła od synowéy zagadniona. *Zebr. Ow.* 227, *affata.*) Chciałem więcéy mówić, alić ten sam, który mię był zagadnął w téy mierze, krzyknie na mię: ah Wc Pan ieſteś heretyk. *Mon.* 73, 273. Zagadnienie do kogo, *ZAGAD, - u, *m.*, przemówienie, przemowa, die Anrede. Matka z takim się do niego obróci zagadem. *Przyb. Milt.* 324. - §. Zagadać co, gadaniem zatrzeć, zakryć, zagłuszyć, mit Reden wegbringen, verreden, wegreden, redend übertäuben, zum Schweigen bringen. Nie maiąc na to co odpowiedzieć, inszą rozmową dyskurs zaczęty zagadnie. *Min. ryt.* 4, 270. Zagaduie, (przerywa mowę drugiemu). *Teat.* 43*c*, 89 *Wyb.* Ale patrzcie na tego trutnia, sługa pana ma zagadywać. *Teat.* 24*c*, 18. Mówił mi wiele, oświadczał serdeczności; alem go zagadła, żeby mnie do roku czekał. *Teat.* 22*b*, 94. Pompiliusz chcąc Antyocha do razu zagadnąć, aby mu się nie śmiał wymówić, naprzód witaiącemu ręki dać nie chciał. *Lub. roz.* 349. - Zagadnąć, zadać komu gadaniem, mową, trudność do rozwiązania, einem etwas aufzulösen geben, ihm eine Aufgabe vorlegen. Długą podróżą wycieńczeni, i niepomiarkowaną żywności ceną zagadnieni. *Karp.* 1, 68, zaambarasowani, zatrudnieni, ścieśnieni, zaklopoceni, in Verlegenheit gebracht, Zagadnienie, zadanie, zarzut, Einwand, Vorwurf. Nie miałem co odpowiedzieć na takie zagadnienie. *Kras. Doś.* 52. - *Math.* zagadnienie, *problema. Geom.* 1, 21, Problem, Aufgabe. Każde zagadnienie, które może być rozwiązane wielorakiemi sposobami, iednakże tak, że nie można być pewnym tego sposobu, który właśnie daie materyą do zagadnienia, nazywa się zagadnienie nieokreślone. *Jak. Mat.* 2, 97. Gdy się warunkom dosyć ſtanie, będzie zagadnienie ułatwione, *problema solutum. Uſtrz. Alg.* 51. Przydatek niektórych zagadnień artyleryczynch. *Jak. Mat.* 1, 305. - *W szczególn.* zagadnąć, zadać zagadkę, zadać gadkę (*Rey Pſt.*), ein Räthsel aufgeben, *Rs.* загадать, загадывать, (*Cro.* zagányam *enodo aenigma* zgaduię; *Rg.* gàtati *diuinare*, gatka *diuinatio*, gàtaz, gàtalaz *diuinator*; *Ec.* гадатеλствую *aenigmatice loquor*, гадательный, гадателнѣ enigmatyczny, enigmatycznie). Zagadnę wam teraz gadkę, ieśli *gadaiąc zgadniecie mi ią. *Budn.* 1 *Jud.* 14, 12, zadam wam gadkę, a ieśli ią zgadniecie... *Bibl. Gd*) Jakoś tę gadkę sam zagadał, tak ią odgaday; wszak to nad zwyczay szkolny samemu zagadywać i odgadywać. *Baz. hſt.* 71. Zagadanie, zagadka, das Räthsel. Uſty do uſt mówić z nim będę, a nie w zagadaniach, ani przez podobieńſtwa. *Budn. Num.* 12, 8, nie w widzeniu, ani w zagadaniu, ani w podobieńſtwach. *Bibl. Gd.*, nie przez allegorye, nie przez *przypowieści. - §., zagadać się, zamówić się. *Cn. Th.* 1365, zapędzić się w gadanie, w mówienie, w rozmowę, cf. rozgadać się, *Rs.* заговариться, закаλякаться, завякаться, забалакиваться. Długom się z tobą zagadała, muszę iść. *Teat.* 43*b*, 77. Jam się zagadała, a ieszcze mam poczię pisać. *Teat.* 10, 87. Zagadałam się z tobą, a czas płynie iak woda. *ib.* 33*d*, 19. O interesie swoim zagadałem się, a o Pańſkim ani dudu. *ib.* 29*c*, 7. ZAGADKA, - i, *ż.*, zadanie, i to co się zadaie komu do rozwiązania, do zgadywania, z gadka, *pr. et fig.*, die Aufgabe, das aufgegebne Räthsel, das Räthsel, *Bh.* pohádka; *Sr.* 1. wudawanczko, wudawano, *Sr.* 2. godalo, goblo, gobane, (cf. godlo); *Crn.* ugànka; *Vd.* vauka, vganka, vgenvauka, gunitva, v'ganitva, sagauka, razl; *Cro.* zagànka, gànka, gonotka, gonetka; *Dl.* zagoda, gotka, gonitka, pritich (cf. przytyk); *Rg.* gatka, gonetka; *Rs.* загадка, задача, *Ec.* гананїе, гаданїе, притча, загадка. Powſtanie umarłych tak ieſt trudna ludzkiemu rozumowi zagadka, że iéy i anielſki odgadnąć i rozwiązać nie może. *Pociey.* 114. - Otworzę uſta moie w podobieńſtwie, mówić będę zagadki od początku. *Budn. Ps.* 78, 2, będę opowiadał przypowiaſtki ſtarodawne. *Bibl. Gd.*, przypowieści, allegorye). - Nayrzetelnieyszą powiem prawdę, bez zagadki. *Zab.* 16, 390, bez ogródki, bez allegoryi, proſto, iawnie. *ZAGADLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, enigmatyczny, zagadkę zawieraiący, na kształt zagadki, räthselhaft; *Vd.* vgaukliu, voukoviten; *Rg.* gonétni. (*Rg.* gonetnik *aenigmatiſta*, *Rs.* загадчикъ umieiący wiele zagadek, *f.* загадчица.
ZAGADZAĆ; *ob.* zagodzić. ZAGAIAĆ, *ob.* zagoić.
ZAGAIĆ *cz. dk.*, na kształt gaiu drzewami zakryć, zadrzewić, zaleśnić, zamaić, mit Bäumen bewachsen lassen. *pr. et fig. tr.* Dla braku ludzi dopuszczono takowym polom zagaienia, i dlatego tam sama puſtynia. *Haur Sk.* 55. cf. zadrzewić.) Gdy wasze serca płacz oblewa, w kwiaty cnot

będą rozkrzewione, J w owoc, iako żyzne drzewa zagaione. *Kul. Her.* 210. Zagaienie, *ZAGAY, - iu, *m.*, mieysce zagaione, zamaione, zadrzewione, **ein mit Bäumen dicht bewachsner Ort.** Plamka, którą ci teraz na ziemi fkazuię, ieft raiém, Ogrodem znacanym, cieniów wysokich zagaiem. *Przyb. Milt.* 98. - §., zagaić sąd, seym, mowę i t. d., otworzyć, zacząć, **eröffnen, anfangen, anheben, beginnen.** Oczekawamy, iż Pan ma sąd zagaić, a nasze wyftępki na nim rozeznawać. *Biel. hſt.* 155, **Gericht hegen,** *ob.* gaić). Sędzia bywa na sądzie swym, kiedy na mieyscu swym sądowym siedzi, co my zagaionym sądem zowiemy. *Szczerb. Sax.* 396, *ob.* zagayny sąd). Seym zagaić. *Teat.* 45 *d*, 56 *Wyb.* Marszałek seymowy zagaia proiekt ordynacyi dla sądów trybunalfkich. *Gaz. Nar.* 2, 140. Bitwę zagaili. *Pilch. Sal.* 52. ZAGAISKO, - a, *n.*, grunt zagaiony, drzewami, krzakami zarosły, zarośl, **mit Bäumen und Gesträuch wild verwachsner Boden, Reit, Riet.** O gdyby pola były uprawione, te zagaifka uprzątnione! *Zab.* 1 *b*, 138 *Alb.* W lasach, gaiach, krzewinach, zarosłych chroftach, kopią z korzenia takowe zagaifka na rolą motykami. *Haur Sk.* 28, cf. karczować, karczowifko.

ZAGALIC, *cz. dk.*, gaiąc komu podbić piłkę, **einem den Ball zuschlagen oder einschenken.** (*Slo.* **zahálim** *ferior*, **zahálčiwý** *feriatus*; *Rg.* zagalliti mifcize *bracchia nudare*).

ZAGAŁUSZYC, *ob.* zagłuszyć.

ZAGANIAC; *ob.* zagnać. ZAGANIACZ, - a, *m.*, który zagania, **der Hintreiber, Wegjager, Eintreiber,** *Sr.* 1. **zahanik** *profligator*, *Rs.* загóнщикъ. (*z 2.*, *maroдeur*). ZAGANKA, - i, *ż.*, n. p. Tak śpiewa Dafnis pędząc owce do zaganki. *Tot. Saut.* 128. ? może do hurtów, do kupy, *Rs.* загонка zagnanie, spędzenie.

ZAGAR, - u, *m.*, zagorzelizna, zagorzałość od węgli, **das Erkranken vom Kohlendampfe, der Dunstschwindel.** Zagar z węgli kamiennych może być przyczyną apoplexyi. *Perz. Cyr.* 3, 33. Zagar z węgli tamuie wolny oddech, a ztąd krążenie krwi przez płuca. *ib.*

ZAGARBACIC *cz. dk.*, garbato zakrzywić, **buckelig beugen.** ZAGARBIC *cz. dk.*, w garb zachylić, **in einen Buckel beugen.**

ZAGARBOWAC *cz. dk.*, garbuiąc zaprawić, zadziałać, **vergerben.**

ZAGARDLIC, ZAGARLIC *cz. dk.*, zagardłować *ndk.*, gardło zaciągnąć, zadziergnąć, zadawić, zadusić, **die Kehle zuschnüren, strangulieren,** *Vd.* sagerzhiti, sadaviti, sadergniti, sadergnvati, sadufhiti; *Crn.* fagovtim, *Cro.* zagerlújem, zadavlyujem (*z*, obimlyem, *z* obeymuię, zagarnywam, *Bs.* zagarliti, zaghrrilliti, zagherliti *amplecti*, *Bs.* zagargljenik *complectens*; *Rs. vulg.* загорланить gardłem otwartym zawołać.) Obieś się nie zagardlił od powroza, i drgał nogami. *Dwor. K.* Gdy ptak będzie karmi sięgał, sidło na się obali, a tak chcąc wzlecieć, zagardli się. *Cresc.* 632. Niech cię nieprzyiaciele w moich zagardłuią oczach, ieślibyś kiedy cnoty odftąpił. *Tr. Tel.* 41. Im się bardziéy w sercu okrutne rozgości podeyźrzenie, tym też więcéy do zagardlenia trzeba będzie ofiar. *Tr. Tel.* 387, do zabicia, do zarznięcia, do rzezi). - §., zagardłować co, gardłuiąc, t. i. z niebezpieczeńftwem życia zarobić, **halsbrecherisch verdienen.** Co on z pracą mężnie zagardłował, Toś ty niecnoto wszyftko przemarnował. *Stryik. Gon. h* 2. - §., zagardłować, u góry zwężyć, ścieśnić na kształt szyi, **oben zusammen engen, wie einen Hals.** Od tego punktu zwężaią rury część, a ten punkt zowią zagardlenie. *Os. Rud.* 77. Trąba u psa nie ma być zagarlona, między oczyma przeftrona długa. *Oftror. Myśl.* 7.

ZAGARNĄC *cz. idntl.*; zagarniać *ndk.*, zagarnywać *czstl.*, *zagarnuie *Pr. kontyn.*, zagarniać co, wiele rzeczy razem prędko porwać. *Cn. Th.* 1365, **an sich raffen, zusammen raffen,** *Bh.* **zahrnauti, zahrnu,** (*Crn.* fagerniti *velare*, *contegere*, *Vd.* sagerniti, fagernit, *z* zakryć, *Vd.* sagernilu, obgernilu, okrilje, obpafs, *z* opasanie, fartuch, szorc); *Vd.* fapopafti, potipati; *Cro.* zagerlújem (cf. zagardlić); (*Cro.* zagrínyam, zagernuti *contegere*, zagernyen *contectus*, zagernènye *velatio*, *integumentum*); *Rg.* zagarnutti; *Bs.* zagarliti, zaghrrilliti, zagherliti *complecti*, *amplecti*, zagargljenik *complectens*; (*Bs.* zaogarnuti, zaoghrrinati *cooperio*, zaghrrinuti, pokritti, zakopati *contegere*, *sepelire*, cf. zagrześć). - Kto siła oraz zagarnąć chce, nic nie dotrzyma. *Fr. Ad.* 57. cf. kto wiele obeymuie, mało ścifka) Zapuściwszy sieć, zagarnęli yb mnóftwo, i rwała się sieć. *W. Luc.* 5, 5; **sie beschlossen eine große Menge Fische, umfassten mit dem Netze, fingen, erhaschten, rafften zusammen.** Trzy sta mieszczan wyzabiiał, a onych wszyftkie dobra zagarnywał. *Krom.* 739, zagrabił, zabrał, zajął, zachwycił, **an sich raffen, an sich reißen, sich gewaltsam zueignen.** Czas, który ci marnie schodził, zagarniy i zachoway. *Pilch. Sen. lift.* 1, ochraniay, oszczędzay, **halte sie zu Rathe; spare sie.** Cnota nic próżno nie zoftawuie, całą zagarnywa duszę. *Pilch. Sen. lift.* 2, 219, ogarnywa, obeymuie, porywa, zapełnia, **sie nimmt die ganze Seele ein, rafft sie ganz zu sich hin.** Filozofiia wątłe pocifki przeftronnym zagarnywa łonem. *Pilch. Sen. lift.* 413, zakrywa, mieści w swoim łonie). - Brona ziemią zagarnia posiane nasiona. *Kluk Rośl.* 3, 194, zakrywa, pokrywa, zagrzebuie, **bedecken, verscharren.**

ZAGASIC *cz. dk.*, zagaszać *ndk.*, zagaszywać *czstl.*, *Sr.* 1. **zahaschuyu**; *Rg. et Bs.* zagasiti; *Rs.* загасúть, загáмать, загашать, загашивать; gasząc zatłumić, żeby się nie paliło, nie świeciło, **auslöschen.** Ja zagaszę świecę, i cicho z nią mówić będę. *Teat.* 15, 97. Póydźcie, zagaście ognie. *Teat.* 18 *c*, 94. Wodą płomień do niego się zbliżaiący polewaiąc zagaszywała. *Pim. Kam.* 93. Jako woda ogień zagasza, tak też iałmużna zagasza grzechy. *W. Pſt. W.* 2, 160. - *fig. et tr.* Przez wiarę mamy on ogień pokusy zagaszać. *ib.* 2, 36. Piiańftwo wszyftkie światłości duszy i siłę rozumną zagasza. *Cresc.* 570. Sami oni ducha zagaszaią. *W. Pſt. W.* 151. Prawda słowa bożego ciemnościami bywa zagaszona abo zasłoniona. *Baz. hſt.* 224. Kąkol *fałesznych wymysłów ludzkich szeroko rozszerza lifty swoie, a wiele zagasza a zatłumia tego nasienia wiernego Pańfkiego. *Rey Pſt. J* 7, zatłacza, zadusza, czyni go zaniklym). - Swiatłością wielką mnieyszą zagasiły. *Birk. Dom.* 135, przyciemniły, **verfinstern, verdunkeln.** ZAGASICIEL, - a, *m.*, który zagasza, wygasza, *Bs. et Rg.* zagasitegl, **der Auslöscher.** *Extinctor* ugasiciel, zagasiciel, uspokoiciel. *Mącz.*, *w rodz. żeńſk.* zagasicielka, **die Auslöscherinn.** ZAGASISTY, - a, - e, do zagaszenia,

mogący być zagaszonym, verlöschbar, verlöschlich; cf. ugasisty). Niezagasisty; *Ross.* неугасаемый, неугасимый. ZAGASNĄĆ *niiak. idntl.*, zacząć gasnąć, ugasnąć, pogasnąć, *pr. et fig. tr.*, *Vd.* savgasniti, pogasnitise; *Rs.* загаснуть, загасать, замухнуть, замухаю (cf. zatęchnąć); przestać się palić, świecić, erlöschen, auslöschen. Słońce zagasło w Hesperyi. *Tward. Wł.* 159.
*ZAGASZCZAĆ; *ob.* zagościć. *ZAGĄSZCZAĆ; *ob.* zagęścić. *ZAGASZKOWAĆ; *ob.* zagachować.
ZAGAWĘDZIĆ *cz. dk.*, gawędząc zagadać, losschwatzen, verschwatzen, verplappern mit langweiligem Geschwätze.
*ŻAGAWICA, ŻAGAWKA; *ob.* żegawka.
ZAGAYNY, - a, - e, do zagaienia, maiący być zagaionym, otworzonym, zaczętym, zu eröffnen, anzuheben, anzufangen, zu hegen (von Gerichtsbarkeiten). Przed sądem woytowskim zagaynym, albo burmistrzowskim. *Dub.* 199.
ZAGDAKAĆ *cz. dk.*, zagdacze *F.*, zacząć gdakać; gdacząc przepędzić, *pr. et fig. tr.*, losgackern, vergackern, *Ross.* закудахтамать.
ZAGDERAĆ, ZAGDYRAĆ *cz. dk.*, zacząć gderać, zu murren anfangen, unwillig brummen. Czemużeś taki owaki, zagderał Jegomość, nie wypytał się o drogę? *Off. Str.* 7.
ZAGĘBOWAĆ statek *cz. dk.*, za gębę uchwycić, zawiązać, das Flußschiff am Schnabel festmachen, anschnabeln. Flisy, gdy na cyplu zbyt bystra woda, to dla warunku statek u sztaby zagębuią. *Haur Ek.* 174.
ZAGĘDNĄĆ *cz. idntl.*, zagędnie, zagędzie. *F.*, *Vd.* sagoditi, goditi; *Rs.* загудить, zacząć gędzić; zagrać, aufspielen, losspielen. Jeśli publika zginie, prywata skakać musi, iako iéy zagędą. *Rey Zw.* 188. Panie miły zima bliśko, Bardzo wiotszeie nam sukniśko, Jeśli barana nie będzie, Pewnie ząb o ząb zagędzie. *Rey Zw.* 234 *b*, zadzwoni, zaklapnie). Czytaycie raczéy statut, pożyteczniey będzie, Głośniéy wam niż bibliia w imieniu zagędzie. *M Bibl. S. M. B.* Tam czasem tylko leśni satyrowie zagędzą. *Tward. Pasqu.* 34. Komu się nasza sprawa podobać nie będzie, Niechayże gdzie chce idzie, i sobie zagędzie. *M Biel. S. N* 11.
ZAGĘGNĄĆ *cz. idntl.*, zagęgać *ndk.*, zacząć gęgać; gęganiem zagłuszyć, losgackern, losschnattern, wie eine Gans; vergackern, verschnattern, *Rs.* закрякать, cf. zakrakać.
ZAGĘŚCIĆ, *ZAGĘSTNIĆ, *ZAGĘSTWIĆ *cz. dk.*, zagęszczać, *zagąszczać, *zagęstwiać *ndk.*, *zagęszczywać *czstl.*, uczynić gęstym, gęścieyszym, o gęstość przyprawić, rzadkości pozbawić, *Bh.* zahustiti; *Sr.* 1. zahustiu, zahustzam; *Crn.* sagostêm; *Vd.* sagoshati, sagostiti; *Cro.* zagusćhujen; verdicken, dick machen, dicker machen, verdichten, dichter machen, *pr. et fig. tr.* Gałązki między szczepami, którekolwiek tam krzywo chropawo wyrosłą, maią być obsiekane, aby prożno drzewa nie zagąszczały. *Cresc.* 375. Persowie strzałami tak w potrzebie zagęszczaią powietrze, że i słońca nie widać. *Warg. Wal.* 104, zacimiaią, napełniaią, verdicken, verfinstern, dicht anfüllen. Gdy się niebo temi chmurami zagęści, wisi burza nad nami. *Pot. Arg.* 318, gęsto napełnia, sich dick anfüllen, sich verdicken. Niezliczone tłumy zagęściły bramy. *Pot. Arg.* 266, gęsto natłoczyły, nacisnęły, zacisnęły, zapchały, zatkały, dicht voll stopfen, anhäufen, voll füllen. Święty Jan naywięcéy miłością ku Bogu i bliźniemu pismo swoie zagęścił. *Sk. Kaz.* 496 *b*, napełnił, zapełnił, (cf. zapchać, zatkać), anfüllen, voll füllen; Tudzież wyświadczeniem bóztwa Chrystusa ewangeliią wszędzie zagęszcza. *ib.* 497. Ludzie maiący melancholiią, mówią wiele, zagąszczaiąc rzeczami, tak iż żadnéy rzeczy ku końcu nie powiadaią. *Sien.* 366, zagmatwaiąc, dick unter einander propfen, stopfen. Zagęścił kray osadnikami, gęsto osadził. *Cn. Th.* 1364, załudnił gęsto, dicht anfüllen, stark bevölkern, besetzen. Kłamliwą monetę zagęszczywaiąc Ślężacy, o wielką Polaki szkodę przywodzili. *Krom.* 545, zamnażaiąc, pomnażaiąc; gęsto w kurs puszczaiąc, zalewaiąc nią kray, mit falschem Gelde überschwemmen. - Zagęścić się, stać się *gęstym, t. i. częstym (*ob.* *gęsty, = częsty), mnożyć się, rozmnażać się, pomnażać się, sich häufen, vermehren, vervielfältigen. Nie wiem, co u licha, tak się teraz kradzieże zagęściły! *Teat.* 7, 100. Tak się teraz memoryały zagęściły, iż przez nie czasem o bagatelne fraszki naprzykrzaią się dworowi. *Boh. Kom.* 2, 312. Pychy i podłości przywary, zagęszczeniem się swoićm iuż prawie są pospolite, i w rodackiéy chodzące sukience, niby obywatelską okazuią postać. *Mon.* 65, 188. Już się to zagęściło, iż się ludzie targaią na kościoły. *Vol. Leg.* 3, 281, iuż w zwyczay, w nałóg, w praktykę poszło. ZAGĘŚCIEĆ, ZAGĘSTNIEĆ, *ZAGĘSTWIEĆ *niiak. dk.*, zagęstnąć *idntl.*, stać się gęstym, utracić rzadkość, dick oder dicht werden, sich verdicken, verdichten; *Sr.* 1. zahustnu, (*Sr.* 1. zahustnosć; *zagestwiałość; *Bs.* zagusćitile *anhelare*, cf. zadyszyć się); *Ross.* загустѣть, загустѣвать.
ZAGIĄĆ, zagiął, *F.* zagnie, zagnę *czyn idntl.*, zaginać *ndk.*, gięciem zachylić, zakrzywić, anbeugen, umbeugen, umfalten, umlegen; *Rh.* zahnuti, zahybati, (zagibać, zagibnąć, *ob.* gibać, gibnąć); *Sla.* sagnuti; *Rg.* saghnutti; *Bs.* saghnuti, zaghnuti; (*Cro.* zagnaviti, zagnavlyam *suffoco, opprimo*); *Ross.* загнуть, загибать. Szóstą kołdrę we dwoie zagniesz. *Leop. Ex.* 26. Zagięcie, zaginanie, *replicatio. Cn. Th.* 1365, *actio et opus*, *Bh.* záhyb; *Rs.* загибка, загибь, fałd, das Anbeugen, Einbeugen, der Anbug, Einbug, die Falte. Może iedna siódemka zagięta stracilaby to wszystko, co chcesz na damie zarobić. *Tear.* 15, 25, angebeugt, eingeschlagen, eingekniffen, im Pharaospiele. Zagięta łodyga, *incurvata*, gdy wierzchołek zwisły, do pnia iest zachylony. *Jundz.* 2, 12. Noże na kształt sierpów zagięte, *cultri falcati. Czerw.* 30, sichelförmig gebogen, gekrümmt.
*ZAGIE, Zaje, *ob.* zajeść.
ŻAGIEL, - gla, - glu, *m.*, płachta okrętowa, nawowa; z Niem. das Segel, *Angl.* sail, (cf. *Lat.* sagum); *Bh.* plachta korabowa, platno lodné, wětrnjk korabowý; *Sr.* 1. tzowmiska pwachta; *Crn.* jadru, adra (cf. *Germ.* Hader); *Vd.* jadru, jadre, adra, jadrovje, barkouski vetralou, veslu, (cf wiosło, cf. wieźć); *Cro.* jadro, jadrenicza, faslon, (cf. zasłona), fastor; *Rg.* jèdro; *Bs.* jedro, jidro; *Rs.* парусъ, парусокъ (cf. parć; *Rs.* шегла, щегла, *Ec.* щеглà, щогла, = maszt); *Ec.* вѣтрило (cf. wietrznik, wiatr). Żagiel iest płótno zszywane, które pod czas hyzu flisy na statku podnoszą. *Mag. Mscr.* Żagle są płachty płócienne, pod któremi okręty zwykły wiatrem biegać; które zaś kiedy nawałności następuią, zbieraią, dlatego aby wiatry mocy

cy nad okrętem nie miały. *Otw. Ow.* 228. cf. w prawą plackty nagalił. *Zebr. Ow.* 75, *dextra lintea dedit.*) - Reia rozpostartym żaglem, z płótna urobionym, w który gdy się zawrą wiatry, pędzą statek same swoią mocą tam gdziekolwiek stérnik okrętu rudlem nakieruie. *Otw. Ow.* 452. Do rei potym żagiel przyprawiono, który w płóci-ne wiatr przeymuie łono. *Klon. Fl. E* 1. Do rei żagiel iest rabandami przywiązany. *Mag. Mscr.* Wynalazkiem człowieka są nawy, którémi rzéki i morza przebywamy, napiąwszy dla pędu wiatrów żagle, a z tyłu przydawszy stér. *Pilch. Sen. list.* 3, 65. Łodź ma swego sprawcę, który maszt na pośrzodku wystawiwszy, i na nim mocnie żagle roztoczywszy, szczęśliwemi wiatry prostą drogą do portu wjedzie. *Zrn. Pst.* 72. Żagiel pełnosznóry. *Otw. Ow.* 452. Podniósłszy żagle, wiatrem sporym iechaliśmy. *Warg. Radz.* 30, die Segel aufspannen, ausspannen. Stéruy, ruszay z mieysca nagle, Wiatrom co nas wzywaią wszystkie opuść żagle. *Przyb. Luz.* 54, lass alle Segel wehen, spann alle Segel auf. Wiatr powstał, my pod żaglem z portu odwiiali. *Przyb. Luz.* 145, wir gingen unter Segel. Francuzi czekali tylko na piérwszy wiatr do wyyścia pod żagle. *Pam.* 83, 448, do wypłynienia, um unter Segel zu gehen. Z powodu wyyścia pod żagle flotty Bresteńskiéy, wstrzymali się Anglicy. *N. Pam.* 13, 123, wypłynienia, wegen des Auslaufens der Brester Flotte. J tak się zobopolnie z królem uściskawszy Ruszamy w pełne żagle, rzewnie napłakawszy. *Jabl. Tel.* 80, mit vollen Segeln. Wiać w żagle, *Rs.* парусить. Wiatr w pełne żagle przy okręcie wieie. *Bardz. Tr.* 577. Wichry rozpętane, z klóz swych wyruszone, wydymaią żagle; wyniesione. *Chodk. Kost.* 10. Co po morzu żegluią, czasem połowicą żaglu pławią się, bo gdyby wszystek rozwinęli, rychléyby tam byli, gdzie nie chcą, niżeli kędy chcą. *Otw. Ow.* 377. Gdyć się zbytnym szczęściem wezdmą nagle Spuść w ten czas żagle. *Mon.* 68, 881, *turgida comprime vela).* Gdy wicher abo szarga, strychować potrzeba, t. i. żagiel spuścić. *Haur Ek.* 174, den Segel streichen. Marynarze, kiedy się im okręt rozbiia, tedy się każdy miece do żaglu, każdyby chciał być widzian ieden przed drugim u żaglu. *Rey Pst. Ggg* 6. Żagiel średni, *Bs.* jedro sredgne, trechje; żagiel mały, *Bs.* jedro malo, trinchet (z Włosk). Nam się żagle porwały. *Brud. Ost. a* 3, ucięła się robota. - §., *metonym.* żagiel, nawa czyli okręt z żaglem, Segel, Segler, Schiff. Cała ich flotta, prócz tych okrętów, 300 żaglów wynosiła. *N. Pam.* 23, 149. - §., żagiel albo płachta wielka, dla deszczu abo słońca nakrycie. *Cn. Th.* 1365, ein leinwandnes Regendach, Sonnendach, eine Marquise.

Pochodz. *żaglik*, *żaglolotny*, *żaglisty*, *żeglować*, *żegluga*, *żeglarz*, *żeglarski*, *zeglarstwo*, *żeglowny*, *dożeglować*, *nażeglować się*, *nadżeglować*, *pożeglować*, *podżeglować*, *przeżeglować*, *przyżeglować*, *rozżeglować się*, *wyżeglować*, *zażeglować*.

ZAGIĘTY, Zagięcie, *ob.* zagiąć.

ŻAGIEW', - gwi, *ż.*, (cf. *żegać)*, *fungus aridus arboris.* *Cn. Th.* 1365, der Feuerschwamm. *Jgniarii*, żagiew', rodzay grzybów. *Urzęd.* 149. Gębki albo żagwie na dębach, sosnach, bukach, brzozach, ale naylepsza i mocy wybornieyszéy w lekarstwach, modrzewowa. *Urzęd.* 14. - Ogólniéy: żagiew', rzecz do zapalenia, próchno, chubka i t. d. *Wlod.*, podżoga, podpał, zapał, podnieta, der Zunder, Feuerzunder, *Bh.* traud (cf. trąd); *Sr.* 1. žaha; *Crn.* zundr, nejtilu, (cf. nęcić); *Vd.* zunter, zunia; *Bs.* traúd, sikaglina; *Rg.* trúd, siekalina, siezivo, *Sla.* kerpa; *Rs.* трут. Ogień nie może bydź podżegan bez żagwi. *Syxt. sk.* 162. Długo się ogień w żagwi, długo tai w pruchnie, Dopadłszy potym swego żywiołu, wybuchnie. *Pot. Arg.* 601. W żagwi skry chować. *Oczk. prz.* 8, przytłumić tylko pożar). Słońce wieczną z siebie światłość toczy, Bez obcéy żagwi, bez cudzéy pomocy. *Susz. pieśn.* 5, *O.* 3, bez strawy, karmi ogniowéy, bez posiłku, dodatku). *Allegor. fig. tr.* Przyrodzona miłości żagiew', gorącością komplexyi i młodości rozżarzona, z niedostatku przynależytéy materyi, rzuca swóy zapał gdzie tylko cień iakiéy piękności obaczy. *Kłok. Tur.* 40. Chcieć się sprzeciwić Tureckiéy pysze gorącą odpowiedzią, iest to skrzesać ogień; znosić ich dumę, bardzo układną postawą, iest dodać żagwi zaiętemu iuż płomieniowi. *ib.* 113. Żagwie w ludzkiéy naturze ukryte, są źrzódłem namiętności. *Susz. pieśń.* 3, *S* 2 *b.* Żagiew' do wszeteczeństwa, wino. *Petr. Pol.* 2, 197, żagiew' do wszeteczeństwa piiaństwo. *Gost. Gor.* 129. Żagwią iest próżnowanie do grzechu. *Ząbk. Ml.* 139. Próżnowanie strawą iest wszelakich złości, Namiętności złéy żagwią, mamką nieczystości. *Kul. Her.* 149. Swięci, wygnawszy od siebie żagiew' zazdrości, błogosławieństwa swego obfitości wszystkim chcą użyczyć. *Birk. Dom.* 116.

ZAGINAĆ, ZAGINANIE; *ob.* Zagiąć, zagięcie.

ZAGINĄĆ *med. idntl.*, *Bh. et Slo.* zahynauti, *Sr.* 1. zahinu *Cro.* zaginuti, zaginújem); = zagubie podpaść; być zagubionym; przepaść, verloren gehen, sich verlieren, ausgehen, vergehen, umkommen. Miéy ufność w opatrzności, ta człowiekowi z głodu zaginąć nie da. *Teat.* 49 *c*, *a* 2, vor Hunger vergehen, umkommen. Przeklęty pośle, bodayś na morzu zaginął, Bodayeś do Epiru nigdy nie zawinął. *Morzt.* 356. Zagińcie marnie Parki, co kosą ścinacie, J cokolwiek pięknego ma świat, odbieracie. *Zab.* 10, 193, bodayeście przepadły, skapały!) Zaginiony, zagubiony, zgubiony, zgładzony, verloren. Ten naród iest bezrządny i zaginiony, którego oczu nie rażą publiczne wykroczenia. *Staś. Num.* 1, 225. *Res deplorata*, zaginęła, gdzie iuż więcéy żaden płacz nie pomoże. *Mącz.* - Niezaginiony, zaginieniu czyli zagubie niepodległy, niezagubny, cf. nieskazisty, nieskazitelny, unverlierbar. Życie takie po śmierci nagrodzone będzie, nigdy nie zaginioną chwałą. *Petr. Ek.* 26, wieczną, wiecznie trwałą, wiekuistą.

ZAGIPSOWAĆ *cz. dk.*, gipsem zakryć, zawlec, zatynkować, vergypsen. *Bndtk.*

ZAGŁABIAĆ; *ob.* zagłobić.

*ZAGLĄD, zaglądanie, zayrzanie; *ob.* zayrzeć.

ZAGŁADA, - y, *ż*, zagładzenie, zgładzenie, wyniszczenie, wniweczenie, zaguba, zaginienie, das Vernichten, die Vernichtung. Woyny domowe, i całkowite prawie społeczeństw zagłady. *N Pam.* 20, 185. Dosyć godziny, momentu, na zmieszanie i zagładę państw obszernych. *Pilch. Sen. list.* 3, 88. Chrześciianie się na własną zacięli zagładę, sami siebie ustawicznemi woynami niszcząc. *Nar.*

Chod. 2, 282. Widząc swoich Achiwów zagładę, Zatém na walną zgromadzili się radę. *Dmoch. Jl.* 5. Na moię zagladę. *Chrość. Roz.* 8, *Chrość. Ow.* 155. Zagłada burzyciela Rzpltéy. *Nag. Cyc.* 111. Maur obłudnik posłuszen tuszył sobie cicho, Już tu naydzie zagładę Portugalſkie licho. *Przyb. Luz.* 29. – Przysięgą ſtwierdzono obietnicę wieczney dawnych uraz zagłady. *Nar. hſt.* 2, 108, puszczenia w niepamięć, wygładzenia ich z pamięci, wieczney ich niepamięci, ewiges Vergessen, ewige Vergessenheit. – (ZAGLĄDAC; *ob.* zayrzeć). – ZAGŁADZIC *cz. dk.*, zagładzać *ndk.*, *Bh.* zahladiti; *Slo.* zahladiti *antiquare*; *Sr.* 1. zawadżam *deplano* (*diſtgu.* zawadzić); *Rg.* zagladiti vlasi *capillos diſtinguere*; *Rs.* заглáдить, заглáживать, заглаждáю; gładko zarównać, wyrównać. ausglätten, glatt ebnen, verglätten, glatt putzen, glatt streichen. Zagładzić zmarszczki. *Tr.* – Zagładzić, zgładzić, wygładzić, wygubić, zagubić, wytępić, ausrotten, vernichten. Zagladziwszy wszyſtkich tych, których rozumieią sobie na *przekazie być, sami pańſtwo opanowali. *Kosz. Lor.* 56. Amurat był bardzo smętny, iż nieprzyiaciela do końca nie zagładził. *Baz. Sk.* 257, nie poraził, nie zniszczył). Wszyſtkie ich okrutne woyſko, Jowisz spuszczonemi z obłoków piorunami, zagładził na ziemi. *Lib. Hor.* 66. Giniemy, iuż nas wyroki zagładzą, Nadzieie żadne ratunku nie dadzą. *Zab.* 13, 135 *Har.* – Zagładzić z pamięci, wypuścić z pamięci, oddać niepamięci, aus dem Gedächtnisse, aus dem Andenken vertilgen. Niezagładzony, nie do zapomnienia, niezapamiętny; *Rs.* незаглáдимый, незаглáдимь, *niezagładny). Poległ xiąże Henryk, zoſtawiwszy w kraiu niezagładzoną pamięć haniebnéy klęſki. *Nar. hſt.* 4, 80.

ZAGLANCOWAC *cz. dk.*, glancuiąc zatrzeć, zagładzić, überglänzen, verglänzen, glänzend ausmachen, gleichmachen.

ZAGŁASKAC *cz. dk.*, zagłaszcze *F.*, zagłaſkiwać *czstl.*, zagłaſkuie *Pr.*, głaszczeniem wygładzić, zarównać, *Rs.* заласкать, залащивать; glatt streicheln. Nie bez przyczyny, Nie zagłaſkałeś sobie zjeżonéy czupryny. *Rey Wiz.* 159. – *fig. tr.* Przyszedłem na rozrywkę, żeby się oczy ludzką posoką przerażone, zagłaſkały. *Pilch. Sen. liſt.* 39, uspokoiły, zaspokoiły, załagodziły, besänftigen, beruhigen.

ZAGŁĘBIC *cz. dk.*, zagłębiać *ndk.*, głęboko zapuścić, tief hinein lassen, vertiefen, *Vd.* zaglobozhiti, sglobozhiti, sabresniti; *Rg.* zadùbſti (cf. zadłubać); *Ec.* въ глубляю. Zagłębienie, *Vd.* zaglobozhenje, sglobozhitje, sgloboknoſt, sahamanje). Zagłębić się *zaimk.*, *Vd.* ſe saglobozhiti, ſe sahamati; *Rg.* zadùbſtiſe ù mifao; *zagłębić się myśląc, w myśli się zapędzić, sich worein vertiefen, in Gedanken. Spytay się ludzi, którzy się nad tym od niemałego zagłębiaią czasu. *Koll. liſt.* 1, 68.

ZAGLEGOTAC, ZAKLEKOTAC, *ob.* glegotać, klekotać.

ŻAGLIK, - a, *m.*, ryba morſka, *nautilus*, *nauplius Plin.*, *piscis dictus a ſimilitudine, quam habet cum naui velifera*; *neritae*, *ex concharum genere*, *nauigant*, *concauam ſibi partem praebentes*, *alteram conuexam aurae praebentes*. *Cn. Th.* 1365; der Segelfisch, die Segelmuschel, der Segler. ŻAGLISTY, - a, - e, - o *adv.*, z żaglami, pełen żaglów, mit Segeln, voll Segel, Segel=. Żagliſta nawa. *Cn. Th.* 1365. Żagliſty bieg, pod żaglem, *velificus cursus*. *Cn. Th.* 1365, *cf.* żaglonośny; żaglolotny.

ZAGLIOWAC, ZAGLIIOWAC *cz. dk.*, zacząć gliiować, rozpalać, rozpaliwszy zachylić, zakrzywić, anfangen glühend zu machen, ausglühen, im Glühen anbeugen, krumm beugen.

ZAGŁOBIC *cz. dk.*, zagłabiać *ndk.*, zagłobić, zaklinić, *Dudz.* 73, *Cn. Th.* 1365, zanitować, verkeulen, vernieten; (*Rg.* zaglâviti, zaglavglivati *concludere*, zaglava *concluſio*; *Rg.* zaglavak, = klin; *Bs.* zaglaviti, ſvrriſciti *cacuminare* zakończyć; *Cro.* zaglavlyújem, zaglavlyam *capite suo*, *finio*, *cuneo*), cf. głowa). *Fibulare* wespołek spoić, zlutować, zagłobić. *Mącz.*; *Figo*, utykam, zaglabiam, zatwierdzam. *Mącz.* Szpony te nie maią czopów, tylko ich końce wpuszczaią się w płaszczyznę wnętrzną ściany bez zagłobienia. *Jak. Art.* 2, 302. Z ciężkiego żalu klinem łacnoćby ciało swe w grobie zagłobić. *Pot. Syl.* 62, zagwoździć, zamknąć, zawrzeć, zabić). Znowu pod Tapsem co z drugimi robi. Jak Scypiona z Petreiuszem gniecie, Jako w Utyce Katona zagłobi... *Chrośc. Fars* 13, zamknąwszy do samobóyſtwa przywodzi. ZAGŁOBA, (*Zagroba. *Tr.*), *herb*, podkowa w polu błękitnym, barkiem do góry; przez nią szabla idzie; nad koroną orle skrzydło, ſtrzałą przeszyte. *Kurop.* 3, 58, ein gewisses Wappen.

ZAGŁODAC *cz. dk.*, zacząć głodać t. i. gryźć, zagryzać, obgryzać, zu beißen anfangen. ZAGŁODNIEC *niiak. dk.*, zacząć głód mrzeć, głodem zamrzeć; anfangen hungrig zu werden; von Hunger schwach, elend werden. Zagłodniałe i wychudłe bydło z rykiem po polu tuła się, szukaiąc żywności. *Staſ. Num.* 1, 51. ZAGŁODZIC *cz. dk.*, głodem zamęczyć, mit Hunger quälen, schwächen. Suchoty przydaią się koniowi z długiego zagłodzenia, gdy niewiele iadaiąc, częſto a wiele pracuie. *Cresc.* 537.

ŻAGLOLOTNY, - a, - e, - ie *adv.*, *velivolus*, lecący pod żaglem, żaglisty, segelfliegend, mit vollem Segel. Żaglolotny okręt. *Zbil. Dr. C* 2., *Tward. Wł.* 175. Okrętu żaglolotnego żeglarz napchnął. *Zebr. Ow.* 396 *veliferam navem*). On to właśnie tak czyni, iako ów co morze W żaglolotnym okręcie w daleki kray porze. *Zbil. a* 4. Morza żaglolotne. *A Kchn. W.* 9. ŻAGLONOŚNY, - a, - e, segeltragend, *velifer*. Pomyślnym od brzegu powiewem Uniesiona łódź płynie żaglonośnym drzewem Gładko bieg swóy kieruiąc. *Zab.* 6, 376 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 117.

ZAGŁOWEK, - wka, *m.*, poduszka pod głowę, cf. wezgłowie, ein Hauptkissen, Kopfkissen. *Ceruical* zagłowek. *Urs. Gr.* 137, zagłowek, poduszka ZAGŁOWCZANA. *Mącz.* Trunny tyle przybyło, że i zagłowek włożyć w nią mogli *Sk. Dz.* 665.

ŻAGLOWY, - a, - e, od żaglu, *Crn.* adréne; *Ross.* парусный, Segel=. Żaglowy drąg, *Slo.* jeglo, *antenna*. *Cn. Th.* 1365, *ob.*; reia). Żaglowe płótno, parć, *Vd.* jaderni pert, jadrovina, *Rs.* парусина, парусинка, равендукъ, Ravenstuch. Żaglowy rzemieśnik, *żaglownik, co żagle robi, *Rs.* парусникъ.

ZAGŁUCHNAĆ *niiak. idntl.*, być zagłuszonym, nieco ogłuchnąć, zacząć utracać słuch, etwas betäubt werden, taub werden; *Rg.* zaglûhnuti). Uszy ich zagłuchną. *Budn. Mich.*

7, 16; uszy ich ogłuszeią. *Bibl. Gd.*) Zagłuchły, *Rs.* заглохлый.

ZAGŁUPIC *cz. dk.*, głupim uczynić, na głupca wyſtrychnąć, **einen dumm machen, als dumm darſtellen.** Nie zagłupił-li Bóg mądrości świata tego? *Budn.* 1 *Cor.* 1, 21.

ZAGŁUSZYC, *ZAGAŁUSZYC *cz. dk.*, zagłuszać *ndk.*, głuchym kogo uczynić, słuchu pozbawić, uczynić że ogłuchnie, **einen taub machen, des Gehörs berauben, ihn betäuben, übertäuben**; *Cro.* zagluſliti, sagluſhiti, zagluiſújem, zaglushujem, (*Cro.* zaguchújem, = zaduszam, zatłumiam); *Rg.* zaglûſciti, zagluſcivati; *Bs.* zagluſcjati, razbiat glavu rjecima; *Rs.* заглушиmь, заглушаmь, *pr. et tr.* Lubią oni zabawy zagłuszaiące. *Teat.* 30 *b* 29, hałasuiące, wrzaſkliwe, **betäubende Vergnügungen.** Szatan począł zaślepiać i zagłuszać onego człowieka niewinnego. *Rey Pſt. M m* 3. Zagłusza mię opowiadaniem dzieł sławnych. *Teat.* 6, 100, zakrzykuie). Trafiło mi się w izbach seymowych i trybunalſkich bywać zagłuszonym. *Mon.* 65, 111. Plotkami go swemi zagłuszali. *Baz. hſt.* 28. Jak on przyydzie, z góry na niego obiedwie, zakrzyczcie go, zahałasuycie, zagłuszcie. *Teat.* 16 *c*, 102. Świegotliwi ludzie, nie mówią, ale uszy zagłuszaią, zanieprażniaią ludzi, rzekczą, szczekaią. *Eraz. ięz. D* 5, 6 *b*. Okropnym krzykiem góry zagłuszył i lasy. *Pot. Arg.* 259. - Zagłuszyć, zadurzyć, odurzyć, przytomności i zmysłów pozbawić, **betäuben, der Geiſtesgegenwart berauben, der Sinne berauben.** Trunek ten ma moc natychmiaſt zagłuszyć człowieka, iak trucizna, i sprawić sen na półgodziny. *Teat.* 52 *e*, 17. Zażyway, czego król Mitrydates zażył, Byś zaś czego nie połknął niezdrowego, acz ci kiedyby się nie powiódł taki kąsek, snadnie O zdradę noeną, i tych, co cię *zagałuszą. *Opal. Sat.* 46, zaduszą, zadławią). - Zagłuszyć rośliny, zatłumiać ie gęſtwą, **Pflanzen im Wachsthume erſticken.** Wybuiałe drzewo Cmi krzaki i zagłusza, coby owoc niosły. *Kraſ. W.* 59. Fiołek albo maieran, chociay pięknie pachnie, nic nie ieſt, kiedy go pokrzywy zagłuszą. *Rey Zw.* 148 *b*. - *fig. tr.* Sławę ich męczeńſką zagłuszał, iakoby ich o grzechy zabiiano. *Sk. Dz.* 251. Ty Panie mą niewinność objaw zagłuszoną. *Paszk. Dz.* 42, pognębioną, zpotwarzoną). Stało się przez żydów w Roku 1598 u Tarnowa iakieś okrucieńſtwo, ale zagłuszyli złotem. *Syr.* 1339, zaciszyli, uciszyli, zatarli. ZAGŁUSZYCIEL, - a, *m.*, który zagłusza, **der Betäuber, Erſticker,** *Rg.* zagluſcitegl, *w rodz. żeńſk.* zagłuszycielka.

ZAGLUZOWAC, ZAGLOZOWAC *cz. dk.*, gluzuiąc zamazać, wymazać, zagładzić, wytępić, **ausſtreichen, ausradiren, wegmachen, wegbringen, ausrotten, vertilgen.**

ZAGMATWAC, ZAMATWAC *cz. dk.*, gmatwaniem pomieszać, w kupę iedno w drugie wgnieść, wcisnąć, wrzucić **unter einander zuſammen kneten, in eins zuſammen drücken, vermiſchen, verwirren,** *pr. et fig. tr.*, *Sr.* 1. **zaſchmatam.** Nie z tych to matek urodzona dziatwa Morze to ścierwy Punſkiemi zagmatwa, Lub Hannibala przeszyie popłochem. *Hor.* 2, 71 *Nar.*, zatyka, zapycha, zapełnia, **voll ſtopfen, anſtopfen.** Jedno po drugiém robi, ani się to zagmatwa, bo wszyſtko porządkiem czyni. *Jabł. Tel.* 326, nie zaplącze się, nie zamota się, nie zamiesza się, **es verfitzt ſich nicht, verwirrt ſich nicht.** Myśli ciemne zagmatwane i nieporządne. *Gol. Wym.* 219. Tę sprawkę tak zamatwali, że mi aż łeb trzesczał. *Teat.* 43 *c*, 8 *Wyb.* - Symbolum Św. Atanazego w xięźnicy Rzymſkiéy zagmatwane długo było. *Sk. Dz.* 215, zarzucone, zawieruszone, **verlegt, unter andre Sachen vermiſcht, verloren.**

ZAGMERAC *cz. dk.*, gmerząc poruszyć, zawieruszyć, **verkrabbeln, zukrabbeln.**

ZAGNĄBIC; *ob.* zagnębić.

ZAGNAC, *zażonąć *cz. idntl.*, *F.* zagna, zażenie, zagoni; zagonić *dk.*, zaganiać, *zażeniać *ndk.*; *Bh.* **zahnati, zahnal, zahaněti, zaženu**; *Slo.* **zahánjm**; *Sr.* 1. **ſahnacž, zahanam, zacžeru**; *Sr.* 2. **zagnaſch**; *Vd.* sagnat, sagnati, saganjati, sagoniti, zatirati (*Vd.* to ſvoie sapraviti, sagnati, = zatracić, zamarnować maiątek); *Cro.* zagányam; *Bs.* saghnatti; *Rg.* zaghnatti; *Rs.* загнаmь, загоняmь, загани-ваmь. Zagnać, zagonić, zaganiać, zapędzić gnaniem, goniением, **bis wohin jagen, treiben, bis hinter etwas hin treiben, jagen.** Zaganiam bydło gdzie, *pello procul, vel trans fluuium, ultra sylvas pecus. Cn. Th.* 1365. Lada chłopię, lada wyroſtek miał z to serca, że one bohatyry wielkie, tłuſte, brodate ianczary, iako niedźwiedzie iakie zaganiał. *Birk. Chod.* 8, odganiał, odpędzał, pędził przed sobą, **ſie trieben ſie weg, trieben ſie vor ſich hin.** Przy gniazdach kokosz ielenim rogiem kurzyć; bo iego wonia węże i inne robactwo precz zagania. *Cresc.* 582, odgania, odpędza, odpłasza, wſtrzymuie, **treibt ſie weg, vertreibt ſie.** Co cię zagnało w nasze ſtanowiſko? *PKchn. Jer.* 87, co cię zapędziło, przypędziło, **was hat dich bis zu uns hergetrieben?** Osła sierotczynego zaganiali, i brali w zaſtawie wołu wdowinego. *Leop. Job.* 24, 3, osła sierotek zaymuią. *Bibl. Gd.*, ſpędzą zaiętego do siebie, **ſie treiben ihn zu ſich fort, treiben ihn ein.** O piianicy mówią, iż idąc kaczki zagania. *Dwor D* 4, tacza się, **der Betrunkne torkelt; treibt die Enten ein.** Z ciemnych szelin i krzewiſtéy łozy Zażenia w kupę rozbłąkane kozy. *Zab.* 9, 17, spędza, **er treibt ſie zuſammen.** Zagnanie, zagonienie, **das Hintreiben, Hinjagen, Vertreiben, Verjagen, Wegtreiben, Wegjagen, Eintreiben, Einjagen,** *Rs.* загонъ, загонка (cf. zagon). Zagnanie, wygnanie, wygnańſtwo, imańſtwo, jaſſyr, *Vd.* sagnanje, sagon; **die Wegtreibung, Wegführung, Gefangenſchaft, das Exil.** Słyszeli, iż ci, co przyszli z zagnania, budowali kościoł. *Radz. Ezdr.* 4, 1, lud, który przyszedł z poimania. *Bibl. Gd.*, z niewoli Babilońſkiéy). - Zagnać kogo do czego, zapędzić, przypędzić, zachęcić usilnie, **wozu antreiben.** Pieszczone panięta do żadnéy się rzeczy nie przygadzaią, tyią iako wieprzowie w domu, na woynę ich nie zażeniesz. *Birk. o Ex* 30. Samo nas przyrodzenie do tego zagania, abyśmy się ſtarali być pożytecznymi. *Pilch. Sen. liſt.* 34. - §. Zagonić się, zapędzić się za kim, zapuścić się goniąc, pędząc, = zaciec się, zabiec się, *Crn.* sagajnam se; **nachrennen, nachſetzen, im Nachſetzen zu weit rennen, ſich nachſetzend zu weit entfernen, verlaufen, vertiefen.** Zagonili się za nimi, aż do Gideona. *Budn. Jud.* 20, 45, gonili ich aż do Gideon. *Bibl. Gd.*) Trafiło się iednemu z Hunnów zagonić się za ieleniem przez rzékę Wołhę. *Biel. Sw.* 122. Zagonił się dzik, chcąc nosem obierać wiszącą. *Zebr. Ow.* 193 *ibat.*) Różnemi mieyscy poszedł nieprzyiaciel; gdy się za iednym zażeniesz, z tyłu cię drugi oſkoczy. *Krom.* 204, *insequi.*) Stać o co, zagonić się bez wſtydu, około białey głowy zabiegać, *procari. Mącz.* Zagoniony,

zapędzony, zapędem uniesiony, im Nachsetzen begriffen, nachsetzend, sich im Nachjagen vertiefend, zu weit jagend. Ogar pądowy, dobry, doświadczony. Poszedł w góry, za wielkim zwierzem zagoniony. *Pot. Arg.* 282. Natarczywie cesarski hufiec zagoniony, na gęste natrze roty, mieczem sobie ściele drogę. *Bardz. Luk.* 122. Pers porażony Rozsypką w góry uchodził i w lasy; Poszedł wciąż za nim Tankred zagoniony. *PKchn. Jer.* 14.

ZAGNAIAC, *ob.* Zagnoić. ZAGNĘ, *ob.* zagiąć.

ZAGNĘBIC, *ZAGNĄBIC *cz. dk.*, gnębiąc zatłoczyć, tief unterdrücken, hinunter drücken *pr. et fig. tr.* ZAGNĘBICIEL, *ob.* pognębiciel.

ZAGNIATAC; *ob.* zagnieść.

ZAGNIC *med. dk.*, zagnić się *zaimk.*, zagniiać, zagniwać *ndk.*, zgnilizną zayść, anfaulen, in Fäulniß übergehen, (cf. *activ.* zagnoić); *Vd.* sagnit; *Bs.* saghnitti; *Rg* saghgnjetti; *Rs.* загнить, загнивать. W pierwszym gnoyniku gnóy nowy zagniiał i dostawał dobrze. *Cresc.* 81. Dźbła lniane maią być w wodzie moczone tak długo, aże się zagniią, iżby włókna od drzenia odewstały. *Cresc.* 189. Te rzeczy nayrychléy zwykły się zagnić, które są bardzo wilgotne. *Syxt. sk.* 145. Oleiu wszelakiego i oliwy chowanie, aby się nie zagniły i nie kaziły. *Sleszk. Ped.* 275, *Sien.* 577. Wino mogłoby się przez długie chowanie zagnić, i muchy i motyle zarodzić. *Smotr. Lam.* 189. Ryby się prędko w żołądku psuią i zagniwaią. *Sak. pr.* 150. Rzadko mąż bywa trzeźwy, zawżdy się popiią, Wstaną ku południowi, oczy im zagniią. *M Biel. S. N.* 21. Zagniły, *Rg.* saghgnie, n. p. Naylepszy iest pokarm drzewom muł z kału albo z błot, w miernéy wilgotności zagniły. *Cresc.* 660. Zagnicie, Zagniłość, das Anfaulen, angehende Fäulniß. Sadziec ziele świerzb i inne krosty zagnicia spądza. *Syr.* 282.

ZAGNIESC, zagniotł, zagnietli, *F.* zagniecie, zagniotę *cz. dk.*, zagniatać, zagniotać *ndk.*, gniotąc zaprawić, zaczynić, zatłoczyć, zadusić, verkneten, einkneten, zusammenkneten, zusammendrücken, erdrücken, *Bh.* zamačkati, *Cro.* zagnyetújem). Dziesiąta część mąki pszennéy zagniatanéy. 3 *Leop. Ex.* 29, 40, dziesiąta część zemły polanéy oleiem tłuczonym. 1 *Leop.*, zmieszanéy z oliwą wytłoczoną. *Bibl. Gd.*) Wziąć téy gliny dwie części i gleiu trzecią część, to czystą wodą zagnieść, i zrobić kukiełkę. *Torsz. sk.* 86. Zagniecienie, *Rs.* замѣсъ, замѣска cf. zamieszać). - Wszystkie nieszczęścia razem na mnie się zwaliły; boię się żeby mnie nie zagniotły. *Teat.* 3 *b*, 65, zatłoczyły.

ZAGNIEWAC *cz. dk.*, gniew wzbudzić, cf. rozgniewać, zum Zorn aufbringen, ärgerlich machen. Ta odpowiedź Kromwella zagniewała Zofią. *Zab.* 14, 350 *Hen.* Zagniewać się, oburzyć się, aufgebracht werden, in Zorn gerathen, *Ec* приразгнѣватися. Fortuna na lud zagniewała się potężny. *Bardz. Luc.* 2, 22. Powiedziano o Nabuchodonozorze, piekło zagniewało się na zabieżenie przyyścia iego. *Zygr. Gon.* 429. Zagniewany, oburzony, aufgebracht, ärgerlich, zornig.

ZAGNIEŻDZIC *cz. dk.*, zagnieżdżać *ndk.*, gniazdo założyć, *pr. et fig. tr.*, einnisten, zagnieździć się *zaimk.*, sich einnisten.

*ZAGNIIAC, *ob.* zagnić. ZAGNIŁEK, - łku, *m.*, ZAGNIŁKA, - i, *ż.*, cokolwiek zagniłego, rzecz zagniła; Faules, Verfaultes, *plur.* zagniłki, verfaultes Zeug. ZAGNIŁOSC, - ści, *ż.*, zayście zgnilizną, das Anfaulen, die Fäulniß; *Rs.* гнилость. Obleczone iest ciało moie zagniłością i smrodliwym prochem. *Leop. Job.* 7, 5, obleczone iest ciało moie w robaki i w plugastwo z prochu. *Bibl. Gd.*) Kościoł który piérwéy wonnemi prochy, maściami i kadzeniem pachnął, iako teraz zagniłością ścierwu i szpetną wonią z trupów a ze krwi rannych napełniony iest! *Jer. Zbr.* 182. Naciast iest ciasto z mąki ciepłą wodą zaczynionéy, zagniłością zakwaszone. *Syr.* 998. Te materye, z których wody bywaią pomieszane, tak daleko są od zagniłości i zaśmierdzenia, iako niebo od ziemi. *Syxt. sk.* 145. Choroba ta bywa z zapsowania i z zagniłości pokarmów, która zagniłość dla słabości ciepła przyrodzonego w starych ludziach być musi. *Sak. pr.* 75. W ciele dziecęcym wrzedzenice pochodzą z zagniłości wilgoci. *Spicz.* 8. Wino zagniie się w ciele, a z onéy zagniłości bywaią niemocy *Urzęd.* 456. Wino wonne w sercu krew czyści od wszelkiey zagniłości abo zaduszności. *Cresc.* 370. W północnych krainach z zagniłości krwi często bywaią gorączki. *Petr. Et.* 87. ZAGNIŁY, zagnile, ZAGNIWAC, *ob.* zagnić.

*ZAGNIOTAC, Zagniotę, *ob.* zagnieść. ZAGNIOTEK, - tku, *m.*, cokolwiek zagniecionego, etwas Zusammengeknetetes. Zagniotek u palca, zadzierk, zanokieć, der Nietnagel am Finger.

ZAGNOIC *cz. dk.*, zagnoiać *ndk.*, gnoiem zapełnić, zaplugawić, zamierzwić, bemisten, mit Mist anfüllen, verunflätigen, *pr. et fig. tr.*, *Cn. Th.* 1365. - Zagnoić, zgnić że co zagniie, z w gnóy obrócić, faulen machen, in Fäulniß übergehen lassen. Zagnoić się, zagnić, in Fäulniß übergehen. Drzewa okładaią liściem i wytłoczonemi gronami, aby one rzeczy zagnoiwszy się, więcéy dodawały drzewu wilgoty ku obfitszemu obrodzeniu. *Cresc.* 59. Zagnoić ranę, zaropić, eitern machen. Zagnoić się, zaropić się, eitern, in Eiterung übergehen, *Bh.* zahnogiti se, zagitřiti se, cf zaiątrzyć się.

ZAGNUSNIC *cz. dk.*, zagnuśniać *ndk.*, gnuśnym uczynić, träge machen. Niedbalstwo i nieochędostwo rozum zagnuśniaią. *Mącz.* Okrzepła dzielność a pokóy zaspany, Głaskał niesforne i zagnuśniał stany. *Kniaź. Poez.* 1, 209. ZAGNUSNIEC *niiak. dk.*, stać się gnuśnym, faul und träge werden.

ZAGODNY, - a, - e; - ie *adv.*, zagadzaiący, zagodzony, dogadzaiący, dogodny, odpowiadaiący, vergleichend, ausgleichend, zuträglich, ersprießlich, entsprechend. W próżny żołądek nie ostre, lecz chłodne wpuszczać potrzeba rzeczy, i trunki zagodne. *Hor. Sat.* 217. ZAGODZIC *cz. dk.*, zagadzać *ndk.*, załatwić sprzeczność, pogodzić przeciwieństwo, zajednać, ausgleichen, die Widersprüche heben, alles gut machen, (*Slo.* zahazugi *proiicio*, cf. ugodzić). Spory łagodnym sposobem zagodzić można. *Gal. Cyw.* 1, 53. Mnie się zdaie, że lepiéyby iakim innym sposobem zagodzić tę sprawę. *Teat.* 29, 124. My zamilczeniem tych imion, kłótnią tę zagadzamy. *Kpcz. Ukl.* 149. Mam urazę do Wc Pana, poiedynkiem niezagodzoną. *Teat.* 21, 177, która się nie da zagodzić przez poiedynek, unausgleichbar. - Wzaiemnie sobie co dać, uczynić albo zaniechać, zowie

się zagodzeniem. *Gal. Cyw.* 3, 244, wechselseitige Ausgleichung.

ZAGOIC *cz. dk.*, zagaiać *ndk.*, (*distgu.* zagaić, zagaiać); goiąc ranę zamknąć, wyléczyć, eine Wunde zuheilen; *Bh.* zahogiti; *Vd.* sazeliti, obzeliti, dozeliti, (cf. ocalić, cf. cały); *Rs.* заживишь, заживлять (cf. zażyć); *pr. et fig. tr.* Ranę tak długo otworem utrzymywać, aż się od spodu zagaiać zacznie. *Perz. Cyr.* 86, *Rs.* заживаемъ. Nayszkodliwszemi bywaią goiące plastry, które rany i wrzody iako nayprędzéy zagaiaią. *Perz. Lek.* 307. Nie dopuszczać się ranie z wierzchu zagaiać, bo otok, nie miawszy którędy odchodzić, wewnątrzby ściekać musiał. *Perz. Cyr.* 86. Ja ć zagoię bliznę twoię, a z ran twoich wygoię cię. *Leop. Jer.* 30, 17, ja-ć zdrowie przywrócę. *Bibl. Gd.*) Proszek ten rany zagaia. *Spicz.* 8. Zagoienie, *Rs.* заживаніе (cf. zażywanie); *Ec.* заращеніе, заживленіе (cf. zarościć). Zagoi czas tę ranę, która ią dziś boli. *Teat.* 46, 8. Jego słowa podwoią me męczarnie; przychodzi przeszyć me serce, i źle zagoioną otworzyć ranę. *Teat.* 50, 57. – Nie zagoiony, *niezagoisty, nie do zagoienia, unheilbar. To są śmiertelne te razy a srogie rany iego, a nigdy niezagaione ani uléczone żadnym wymyślonem lekarstwem świata tego. *Rey Pst. Jii* 4.

ZAGOLIC *cz. dk.*, goląc zaciągnąć, verrasiren, verbalbiren, *Rs.* забрипь, забривать. §., zagolić; zagolnąć *idntl.*, zamachnąć, einen Hieb versetzen.

ZAGON, - u, *m.*, Zagonek, - nku, *m.*, *zdrbn.*, na roli zagon, to co po ogrodach grzęda, pewna liczba skib i brózd, od drugich większą brózdą oddzielona; das Ackerbeet, Feldbeet; *Bh.* záhon, zahonec, záhoncek; *Sr.* 2. sagon; (*Sr.* 2. gonj; *Sr.* 1. hone *iugerum* staianie, staie (cf. wygon); *Sr.* 1. po honach *iugeratim*); *Sr.* 1. wożrieck (cf. wzryć, wyryć); *Vd.* greda, (grzęda; *Vd.* sagon, sagnanje, zagnanie, wygnanie, wypędzenie, zapędzenie; *Cro.* pogòn, uratnik *limes decumanus in agris*, *vineis*, *cardo*, *obacz* uwroć); *Sla.* slog, flog (cf. słóy, cf. złożyć); (*Rs.* загонъ zagnanie; zapęd, zawód, tyle ile w iednym zawodzie ubiec może; oddzielna rola; загонщикъ zaganiacz, marudarz *marodeur*; *Rs.* изгонъ wpadnienie, napaść, wtarczka; *Ec.* загонъ или борозда). Sadzić po zagonie albo po skibach. *Cn. Th.* 1366. Długie w lechę układał zagony, A potym bryły rozbiiał przez brony. *Chrośc. Job.* 154. Zagony albo *gruby *drugdzie grzędami zowią. *Cresc.* 302. Na kilku zagonach, zwyczaynie, iak szlachcic Podlaski. *Teat.* 1 b, 39, nie wielki dziedzic). Na iednym zagonie siedzą. *Cn. Ad.* 1296, cf. trzy o iednym oszczepie). Zagonem, zagonami, grzędami, *Ross.* погрядно, rzędami, beetweise, in Beeten. - *Synecd.* zagon, rola, pole uprawne, Ackerfeld, Acker, Feld. Miły zagon oyczysty, lub pracą nabyty, Miłe proste poszycie, i dom nie nakryty. *Bach. Ep.* 64, cf. szlachcic na zagrodzie, równa się wojewodzie). Czy to w niepłodnym piasku posiać myślisz żyto, próżno pracuią woły, i pług orze, Bo się w zagony nie obróci morze. *Chrośc. Ow.* 64, cf. próżno orać morskie brzegi). - *§., zagon na szachownicy. *Tr.*, szereg, eine Reihe Felder auf dem Schachbrete. - *§., *Milit.* zagon, wtarczka, zabieg, zapęd, zapad, wycieczka, partya żołnierzy na wtarczkę idących, Streifparthey, Streifzug, Streiferey; *Bh.* sstráff; *Rg.* ròbgna, *vulg.* robia (cf. *rob, *rab). *Verba multiplicia in re bellica apud nostrates reperiuntur, metaphorice nuncupata, quale est* zagon, *quod nomen sulcum agri, et etiam alam Tatarici equitatus notat. Joan. Zamoscius ap. Orzelium in histor. Jnterr.* 6. – Zagon *transfertur ad rem militarem, ut* zagony rozpuścili Tatarzy, zagonem iść. *Cn. Th.* 1366, lecz uważaiąc źrzódło słowa zagon, od zagonienia, zagnania, gonienia, i wzgląd maiąc na znaczenia tegoż słowa w Windyyskim i Rossyyskim dyalekcie, utrzymaćby można, że znaczenie zagonu iako wtarczki, wpadu, napaści, iest pierwszym, iako grzędy rolnéy przenośnym, na kształt uwroci od wracania, staia od staiania). Krzyżacy w zagony puścili tysiąc ośmset reyterów, którzy wiele Litwy pobiwszy, z wielkim się po onem wrócili. *Stryik.* 256. Bisurmanin w zagon rozpuszcza psy swe zaiuszone, Często̊m zwycięstwem maiąc opoione. *Rak. Pob. Biij.* Tatarowie Ruskie ziemie woiowali, przeciw którym Jan Laszcz z rycerstwem zebranym wyprawił się prędko; zagon pierwéy, a potym kosz ich poraził. *Biel. Sw.* 246. Drapieżne zagony Tatarów często gromiono. *Stryik. Gon. X* 3. Tatarskie kupy pustoszące kraie, w dawnych autorach nazywane zagonami, które rozpuszczali Tatarowie w czambuł. *Czrtr. Myśl* 100. Niektórzy nasi rotmistrze w zagony ieżdżąc, wiele wsi spalili i korzyści wywiedli. *Biel Sw.* 266. My zaś w ich kray, kiedy chcem, zagony puszczamy, J plon z ich pomieszkania zawsze sprowadzamy. *Jabł Tel.* 141. – *Jmpr. tr.* zagon, zawod woienny, wyprawa woienna, expedycya, Kriegsexpedition. Numa ku końcowi zagonu iuż ma doświadczenie starego żołnierza. *Stas. Num.* 1, 101. – Zagony, turnieie woienne, bitwy, Kriegsgetümmel, Schlacht, Kampf, Krieg. Z tobą woienne zaczyna zagony. *Bardz. Tr.* 30. Jdzie iak szalony Oto do mnie z pięściami zawodzi zagony. *ib.* 401. – Zagon za kim, pogoń, das Nachsetzen, die Nachsetzer. W głębokie lasy ucieka nocą, Gdzie go zagony prędkie nie zoczą. *Miask. ryt.* 89. – *fig. tr.* Za moiéy rozwiozłości puszczone zagony, Wstydzę się, będąc winny, będąc osądzony. *Tręb. S. N.* 106, za puszczone iéy lece, cugle, za iéy niehamowane zapędy. *ZAGONCZY, - a, e, zapędowy, wtargaiący, napaściwy, Streifzugs=, Streif=. Nigdy się w ich nieustannéy walce nic nie kończy, ani się naydzie przerwa ich wrzawy zagoncéy. *Przyb. Milt* 200.

ZAGONISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen zagonów, z zagonami, voll Ackerbeete. Zagonisty grunt, zagony maiący, *hortus in quo olera seruntur sulcatim. Cn. Th.* 1366. ZAGONOWY, - a, - e, od zagonu, Ackerbeet=, Beet=. Przymuszony był do osiadania gruntu, przez innych poddanych za czynsz zagonowy zasiewanego, a przez to wyplonionego. *Mon.* 67, 194. Zagonowe owoce, mianowicie pory, cebule, czosnki. *Haur Sk.* 74, w zagonie, w gruncie chowane.

ZAGÓRNY, - a, - e, za górą czyli za górami będący; *Bh.* zahornj; *Sr.* 1. zehorny; *Rg.* zagorski, *Subst.* zagoraz, zagoranin, *f.* zagorkigna, zagorka; *Rs.* загорный; *transmontanus. Cn. Th.* 1366, übergebirgisch, hintergebirgisch, ultramontanisch. Zagórnym kościołom katolickim z Rzymu papież dary posyłał. *Sk. Dz.* 1111. Kraina zagórna, *ob.* zagórze.

ZAGORSZYC *cz. dk.*, pogorszyć; *Vd.* sagrenkuvati; verschlimmern, weit ärger machen.

ZAGORYWAĆ; *ob.* zagorzeć. **ZAGORZALEC**, - lca, *m.*, człowiek zagorzały, zapalony, zapaleniec, zbytni gorliwiec, ein Flammenkopf, Brausekopf, Hitzkopf, Loderkopf. Widziano także zagorzalców, którzy uwzięli się gwałcić wszystkie prawidła przystoyności. *N. Pam.* 3, 62. **ZAGORZAŁOŚĆ**, - ści, *ż.*, zapalczywość, Hitzköpfigkeit, Erhitzung, *ob.* zagorzenie, zagorzelina. **ZAGORZAŁY**, *ob.* Zagorzeć.

ZAGÓRZE, - a, *n.*, kraina za górą, die Gegend hinter dem Gebirge, jenseit des Gebirges oder Berges; *Slo.* záhorí; *Rg.* zagórje; *Rs.* загорье. Za zagorzem ścieszkami skrytemi Skradłszy się, górę nad nami objęli. *Jabł. Buk.* S 4. Z zagórza ich więcéy ieszcze przybyło. *Kmit. Spit. Czb.* - *Górnict.*, gorzystość tylna albo zagórze, Hintergebirge, część wspaczna gór pośrzednich, zacząwszy od naywyższego górzystości szczytu, aż do przypieraiących równin. *Mier. Mscr.*

ZAGORZEĆ, zagorzał, zagore *med. dk.*, zagorywać, *zagorewać *ndk.*; *Boh.* zahořeti, zahořim; *Sr.* 1. zahořam, zahořam ßo, zapalam ßo; *Crn.* ſagoręti, ſagorẹl, ſagorim; *Rg.* zagorjetti; *Rs.* загорѣть, запылать, возгорѣться; *Ec.* возгорѣтися, загорѣться, вспыхнуть; zagorzeć, zagorzeć się, zapalić się, zaiętym być od ognia, sich entzünden, anbrennen, in Feuer oder Flammen gerathen, zu brennen anfangen; (cf. *activ.* zagrzać). Gdy się z komina izba stołowa zagorzała, *flagrante triclinio ex conceptu camini. Cn. Th.* 1366. Jak się więc próżna kłosia słoma zagoréwa, Jak się więc od łuczywa pasieka zatléwa, Tak Bóg w promienie zabrnął. *Zebr. Ow.* 16. Czasem tak mu się serce od tych płomieni niebieskich zagorywało, iż dla zbytniego bicia zdało się, że chciało precz z ciała wyskoczyć. *Wys. Aloy.* 235. Zagorzało się gdzie, *concepit flammam aliquid. Cn. Th.* 1366, zaięło się ogniem, zaiął się ogień, wybuchnął, es ist Feuer ausgekommen, ausgebrochen. W kraiu tym, gdy się zagore, tedy nie dzwonią, ale się sąsiedzi zwoływaią ku ratowaniu. *Baz. hst.* 58. Zagorzenie się domu, miasta, zapał, zapalenie, *sed loco huius vocis* ogień *fere usurpatur. Cn. Th.* 1366, cf. pożar, das ins Feuer Gerathen, die Feuersbrunst. Zagorzały, zapalony, *pr. et fig. tr.*, angezündet, angebrannt, erhitzt, entbrannt. W nocy baba latała, iak kot zagorzały. *Zab.* 13, 279 *Tręb.*, *Pot. Arg.* 742, iak kot, którego leżącego na ognisku węgle poparzyły, ogień skórę zachwycił, cf. iak pies oparzony). Z rana w bekieszkach, w czapeczkach i z rękawkami, iak zagorzali latacie za nowinkami. *Gaz. Nar.* 1, 16 *b*, zapalenie, szalenie). Zagorzałe pały, u tych kobiet nic więcéy w głowie, tylko tararaszki. *Teat.* 33 *d*, 19 szalone pałki, cf. zagorzalec). - §., zagorywam od słońca, *de homine*; *exuri in sole. Cn. Th.* 1366, vom Sonnenstiche leiden, vom Sonnenbrande schwach werden. Zagorzały człowiek *solatus*, *sole correptus*, *solato laborans. Cn. Th.* 1366. Zagorzenie na słońcu człeka, *siriasis. ib.*, Betäubung von der Sonnenhitze, der Sonnenstich, Sonnenschuß, (Sonnenkoller), das Blattschießen. - §. Zagorzeć od węgla, *Bh.* zahořeti *a prunis vel vapore carbonario nauseam accipere*, vom Kohlendampfe, Ofendunste, betäubt werden. Zagorzał od węgla, od zagorzenia umarł, zadusił się. *Cn. Th.* 1366. Zagorzały, *Rs.* угорѣлый. Apoplexya staie się częstokroć z zagorzenia, z leżenia, gdzie węgle nie dobrze wypalone były rozżarzone. *Krup.* 5, 630, *ob.* zagar). Życia niebezpieczeństwa, iako to piorun, zagorzenie, fetor i t. d. *Pam.* 83, *pr.* 345. - §., Zagorywa drzewo od słońca, więdnie, schnie. *Cn. Th.* 1366, cf. zwarzyć się, Gewächse werden von der Sonne verbrannt, ausgebrannt, ausgedörrt, verzehrt. Zagorzałe drewno, ziele, *retorrida arbor. Cn. Th.* 1366, cf. zapęziałe, zamilkłe, zaliszałe). Pan zawiesza obłoki na powietrzu, ku zasłonie od słońca gorącego, i ku odwilżeniu zboża zagorzałego. *Zrn. Pst.* 2, 321 *b*. Zagorzałe zboża deszcz ożywia snadnie. *Pieśń. Kat.* 157. **ZAGORZEL**, - i, *ż.*, **ZAGORZELINA**, **ZAGORZELIZNA**, - y, *ż.*, zagorzenie mianowicie od pieca, węgla, swądu, Dunstbetäubung, Krankheit vom Dunste; *obacz* zagar.) (*Sr.* 2. ſagorenischcżo, pschepalenischcżo wypalona golizna w polu). Na zagorzeliznę lekarstwo; ten przypadek przychodzi od pieców przepalenia, z swądu; z zimna przyszedłszy do zbytniego zapalenia gotowa głowy zaraza. *Haur Sk.* 383. - §. Zagorzałość, zapał, zapalczywość; Erhitzung, Feuereifer, Entbrennung. Ot złość, nie chciała korzystać i siedzieć, Pożywać dary nieba, już nie wiedzieć, Jak tę zagorzel o upor niewinić. *Zab.* 12, 403 *Koss.*

ZAGORZKNĄĆ *niiak. idntl.*, zachwycić gorzkości czyli goryczy, stać się gorzkim, bitter werden; *Sr.* 1. zahořknu. (*Vd.* sashouzati, = zażółcić, czynić gorzkim, zaprawić goryczą).

ZAGOŚCIĆ *cz. dk.*, zagościać *ndk.*, zagoszczać *kontyn.*, gościa gdzie postawić, posadzić, umieścić, einen Gast wohin beherbergen, unterbringen. Zagościć kogo u kogo. *Bndtk.* - Zagościć się do kogo, gościem zawitać, wstępować, als Gast einsprechen, einkehren; *Rs.* загоститься, загащиваться, запироваться. Gdzieś się już zagościła? *Groch. W.* 217. - *fig.* Zagościł się był grzech do Dawida króla. *Birk. Zyg.* 24. Te myśli boday nigdy do serca mego nie zaglądały, ani zagościały, *ib.* 24. - Zagościć, zagościć się, gościem mieszkać, als Gast wohnen, sich als Gast aufhalten. Każdy człowiek, któryby zagościł między synami ludu Jzraelskiego. 3 *Leop. Levit.* 17, 10, któryby *obywał. 1 *Leop.*, którzyby z przychodniów gościami byli między synami Jzraelskiemi. *Bibl. Gd.*) Lech herb orła u swoich Sarmatów już dobrze zagoszczony zastał. *Nies.* 1, 5, zagnieżdżony, wprowadzony, wzwyczaiony, eingeführt, üblich, angenommen, gewöhnlich. - Zagościć się, *diu esse peregre. Cn. Th.* 1366, w gościnie zabawić się, in der Fremde ausbleiben, das Ausbleiben verlängern. Gdy cesarz Fryderyk dłużéy w nadolnych Niemcach zagaszczał się, posłowie aż ku świętom Wielkanocnym *nawrócili się. *Krom.* 708, *diutius commorante*). Zagoszczenie, zagoszczenie się, *Gr.* ἡ ξενιτεια *absentia a patria*, cf. gościna). Prawo na przywrócenie maiętności, po zagoszczeniu zwątpionym. *Tr.*, nach langem Wegbleiben, Ausbleiben, so daß Zweifel über Tod und Leben des Ausbleibenden entstanden. **ZAGOSZCZ**, - a, *m.*, starostwo w powiecie Wiślickim. *Dyk. G.* 3, 207, eine Starostey.

ZAGOSPODAROWAĆ *cz. dk.*, gospodaruiąc zarządzić, urządzić, poprawić, doskonalić, gut bewirthschaften. Kray zagospodarowany. *Czack. pr.* 1, 225. Zagospodarować się *zaimk.*, zasadzić się w gospodarskie porządki,

ſich ordentlich einwirthſchaften, wirthſchaftlich einrichten, cf. *Bh.* přihoſpodařiti *diligentia acquirere.*

ZAGOTOWAĆ *cz. dk.*, zagotowywać *czstl.*, zagotowuie *Pr. kontyn.*, *a., przygotować, przyrządzić, *Rs.* заготовить, заготовлять, anſchicken, zubereiten. b., gotuiąc czyli warząc dać zawréc, aufkochen, aufkochen laſſen, einkochen laſſen; *Rs.* застряпать.

ZAGRAB, - u, *m.*, ſtolica Kroacyi. *Dyk. G.*3, 207; *Boh.* Zagrab; *Cro.* Sogrob, Roſhlin; die Stadt Agram in Croatien. ZAGRABIĆ *cz. dk.*, zagrabiać *ndk.*, zagrabować *kontyn.*, *Sr.* 1. zarabuyu; *Vd.* sagrabiti; *Cro.* zagrablyújem, zgrabiti, zgrablyujem; *Rs.* загрáбить; grabiąc zachwycić, hinrechen, hinwegrechen, mit dem Rechen hinraffen. *Ogólniéy*: zagrabić, załapić, zarwać, zachwycić, hinraffen, fortraffen. Nasłał na mię porwańców swoich na gospodę, chcąc i mnie i konie i rydwan ze wszyſtkiém zagrabić; ażem pomocą szlachty onych nasłańców wypędził. *Sak. persp. pr. B* 3. Słowaki z gruntów Rzymſkich rzecz niezliczoną ieńców z sobą zagrabiwszy, do domów się swych wrócili. *Krom.* 8. Wiem, żeć żal, iż sam nie możesz nic zagrabić, porwać, pazurów włożyć. *Cn. Th.* 1366. Obtacza dom wartą, zagrabia pod swoię moc ſkarb publiczny. *Przest.* 103. - Zagrabić, pobrać do ſkarbu, konfiszkować. *Cn. Th.* 1366, confisciren, zabrać na ſkarb). - Zagrabić bydło. *Tr.*, zaiąć, das Vieh pfänden. - §., Zagrabuie koń przedniemi nogami, = nie dobrze ich podnosi. *Tr.*, das Pferd hebt die Vorderfüſſe nicht genug. ZAGRABICIEL, - a, *m.*, który co zagrabia, der Wegrecher, Wegraffer, Pfänder, *Vd.* rublenik, salogajemauz.

ZAGRAĆ, *F.* zagra, zagram *cz. dk.*, zagrawać *ndk.*, *Bh.* zahrati, zahrawati; *Sr.* 2. ſagraſch; *Sr.* 1. ſaracz; (*Crn.* ſajegrám, = przegrać); *Vd* gorjigrati, gorpojigrati, sagoditi, goditi (cf. *zagędnić); *Rs.* заиграть, заигрывать, (cf. zaigrać, cf. naigrać, naygrawać), загудить погудить; zacząć grać, wziąć grać muzycznie, anfangen zu ſpielen, losſpielen, aufſpielen muſicaliſch. Zagrać w piszczałkę. *Cn. Th.* 1366. Uciąć tańca, z góry zagrać, żwawo odgrać. *X. Kam.* Szli przy trąb i klarnetów zagraniu marsowym. *Przyb. Milt.* 23. - *tr.* zagraią oraz armaty i działa, kazał bydź hetman wszyſtkim pod muszkietem. *Jabl. Buk. J* 3, zahuczą, zaryczą; ſie fangen an zu ſpielen, zu knallen, zu brüllen. - Pies gończy zagrał, = zaszczeknął, der Jagdhund ſchlug an, cf. zagray. - §. *fig. et tr.* Jak ci zagra, musisz ſkakać. *Burl. U* 3, musisz uczynić co zechce). Jako nam kolwiek zagraią, tak my iuż ſkakać mamy? *J. Kchn. Dz.* 72. Zagrał mu *caſtigans. Rys. Ad.* 78, zaśpiewał mu). Gdybym tylko generała nie uraził, z inszegobym im zagrał tonu. *Teat.* 13, 61, zaśpiewałbym im inaczéy; dałbym im). Zagrać komu, zadać komu trudność, kłopot, frasunek. *Cn. Th.* 1366, einem einen Floh ins Ohr ſetzen - Nie są to tchórze, i nikomu sobie na nosie zagrać nie dadzą. *Teatr.* 53, 5, igrać po nosie, ſie laſſen ſich von keinem auf der Naſe ſpielen. - §., Zagrać kartę, *ob.* zadać kartę, ausſpielen. - §., zagrać się, zapędzić się w granie lub grę, ſich ins Spielen oder ins Spiel vertiefen.

ZAGRACOWAĆ *cz. dk.*, zagracowywać *czstl.*, zagracowuie *Pr. kontyn.*, zacząć gracować; gracuiąc zakryć, mit der Gärtnerkratze zu kratzen anfangen, loskratzen; verkratzen.

ZAGRADZAĆ, *ob.* zagrodzić. ZAGRAM, *ob.* zagrać. ZAGRAMIAĆ, *ob.* zagromić. ZAGRAMOLIĆ, *ob.* gramolić.

ZAGRANICZE, - a, *n.*, *Cn. Th.* 1366; *ZAGRANICA, - y, *ż.*, mieysce za granicami kraiu, das Ausland, die Fremde; *Sr.* 2. zuſba cf. cudzy). Złe ſkutki bywaią wysyłania dzieci za granicę. Podróże za granicę w wieku doſkonałym tylko, mogą być pożytecznemi; bo tak każdy z zagranicy potrzebnemi zbogacony wiadomościami powróci. *Karp.* 7, 14-17; *Sr.* 1. ſcuſbe, ſzuſbe. - Mieysce na zagraniczu, tuż przy granicy, na pograniczu, ein Gränzort, ein Ort gleich hinter unſrer Gränze. ZAGRANICZNIK, - a, *m.*, ZAGRANICZEK, - czka, *m.*, za granicą mieszkaiący, człowiek z zagranicy, ein Gränznachbar, der hinter unſerer Gränze wohnt; ein Ausländer, ein Fremder (cf. cudzoziemiec). Ludzie swawolni woiewództwa Podolſkiego, przeieżdżaiąc granicę, zagranicznikom gwałty czynią. *Vol. Leg.* 2, 1283. Ludzi przybyłych, tak obcych iako i sąsiedzkich zagraniczników przyymować do pańſtwa naszego nie będziem, aż za wiadomością panów rad. *Stat. Lit.* 55. Cudzoziemce i zagraniczki W. X. Litewſkiego temi iedynemi prawy maią być sądzeni. *Stat. Lit.* 1. ZAGRANICZNY, - a, - e, - ie *adv.*, za granicą będący, lub z zagranicy, hinter der Gränze, über der Gränze, gränznachbarlich; cudzoziemſki, fremd, ausländiſch; *Cro.* zvánſzki, *Ross.* заграничный. Zagraniczny towar, przywoźny, niekraiowy, niedomowy; *Rs.* вывозный. ZAGRANICZYĆ *cz. dk.*, zagraniczać *ndk.*, granicę zakreślić, die Gränze abſtecken, abgränzen, begränzen. Ty zagraniczysz ludowi około góry, rzekąc: ſtrzeżcie się przyſtępować ku górze. *Budn. Ex.* 19, 12, zamierzysz granicę ludowi w około. *Bibl. Gd.*) Zagraniczaią się powiaty téy ziemi morzem wielkim. *Leop. Joz.* 16, 3, kończą się u morza. *Bibl. Gd.*) Dni nasze terminem śmiertelności są zagraniczone. *Teat.* 4 *b*, 166. Nauka nie ieſt iednym dniem zagraniczona, ale się zawsze trzeba uczyć. *Baz. hſt.* 142.

ZAGRAWAĆ, *ob.* Zagrać ZAGRAY, - aia, *m.*, miano psa gończego; der Name ſeines Jagdhundes, Spürhundes. Sarnę mu pod bokiem zagray ſaworyt oszczeka. *Kniaź. P.* 3, 120.

ZAGRAŻAĆ, *ob.* zagrozić.

ZAGRĄZIĆ, ZAGRĘZIĆ, ZAGRĄŻYĆ, ZAGRĘŻYĆ *cz. dk.*, zagrążać *ndk.*, czynić że co zagrąźnie, zanurzyć, pogrążyć; *Slo.* zahrużugi; (*Rs.* загрузить, загружать przeładować, загрузка, загруженïе przeładowanie, загрéзить zaroić fantazuiąc, загрезиться, przez sen gadać); *Ec.* загружáю; in die Fluth verſenken, im Waſſer untergehen laſſen. Przewraca się rumak w nurcie, a rycerkę wir zakręca i w moich oczach zagrąża. *Stas. Num.* 2, 50. Ztąp z drogi, choćbyś po pas w błocie się zagrąził. *Paszk. Dz.* 50. Piérwéy ziemia się zagrąży w głębokiém morzu, niż kościoł powszechny wygładzony będzie. *Bzow. roż.* 9. Wmocz proch w ocet, tak iakoby się zagręził. *Sien.* 610. - *fig. tr.* Wyſtępki możnością prawa bywaiąc zagrążone. *Budn. Cyc.* 96 wſtrzymymane. ZAGRĄZNĄĆ, ZAGRĘZNĄĆ, ZAGRZĘZNĄĆ *niiak. idntl.*, zawiąznąć, uwiąznąć, ſtecken bleiben; (*Rs.* загрязниться zawalać się, zakalać się; *Ec.* загрязáю *inhaereo, inuoluor luto*, загрязнѧю *luto afficio.*) Wyrwiy mię z błota, abym w nim nie zagręznął. *Radz. Ps.* 69, 15, abym nie był pogrążony. *Bibl. Gd.*) Dla zwolniałéy błockiem ziemi, zagrzęzłe działa ciągnąć się raźno nie mogły. *Nar. Chodk.* 151. Zagrzęzłe w bagnach z bydlętami

działa, postąpić daléy nie mogły. *ib.* 236. Zagręznienie czego w ciele, iako ma być dobyto bez naczynia. *Sien.* 392. Zagręznienie czego w ciele zapchnieniem. *Sien. rej.*, utkwienie). - *fig.* Ty odludku w ponurych gdzieś myślach zagręzły, Żadnemi się ze światem nie chcesz łączyć węzły. *Zab.* 2, 275 *Nar.*; *Nar. Dz.* 2, 108. ZAGRĄŻYCIEL, - a, *m.*, który zagrąża, zanurza, der Unterſenker, Untertaucher; *Ec.* загрузи́тель; *w rodz. żeńſk.* zagrążycielka.

ZAGRĘPLOWAĆ *cz. dk.*, gręplowaniem zakryć, zakędzierzyć, verkrämpeln, zukrämpeln.

ZAGRODA *herb.*, *ob.* zagłoba.

ZAGRODA, - y, *ż.*, ZAGRODKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, (*Bh.* zahrada, zahrádka, *hortus* ogród, ogrodek, cf. zahróbec rabata ogrodowa; *Slo.* zahrada; *Hg.* kert, = ogród; *Sr.* 1 zahroda, ſahroda, zahrodka ogród; *Crn.* ſagrâja, = forteca, twierdza, grod; *Vd.* sagrad, predgrad, sagraja, sagraditje, = przegroda, ogrodzenie; *Vd.* ſagrajenie, plut, = płot, grodza; *diſtgu. Vd.* shagrodnia, = zakryſtyańſtwo; *Cro.* zagràda, = ogrodzenie; *Rg.* ſagradda, ſagrada, zgraddá, graaghja, zgraaghja *aedificium*; *Rg.* zagradje, = przedmieście; *Rs.* загорода ogrodzenie, загоро́дка, загоро́дочка przegroda, przegródka, загородье zamieście, plac za miaſtem, изгоро́да grodza, płot; *Ec.* загра́да *sepimentum*). Zagroda, grodź, grodza, ogrodzenie. *Cn. Th.* 209, zagrodzenie, ogrodzenie, mieysce zagrodzone, die Verzäunung, Abzäunung, Vermachung, ein vermachter Ort; *Rs.* забо́ръ, забо́рецъ, забо́рникъ, забрало, забранїе (cf. zabrać, cf. obora) задѣланїе (cf. zadziałać); забойка, (cf. zabić); *Ec.* забра́ло. Solon miaſta nazywał zagrodą nędzną uciſków a niedoſtatków ludzkich. *Kosz. Lor.* 14 *b*; *ib.* 181. Za panowania Numy żaden nieprzyiaciel na zagrodzie Rzymu nie poſtał. *Stas. Num.* 2, 252, w zagraniczeniu, w obrębie, *in territorio*). Wilk żwawy, od owiec nie odeydzie wprzody, aż porwie co z zagrody, albo oſtrym pociſkiem sam nie polegnie. *Dmoch. Jl.* 325, z hurtów, z owczarni, z obory). Zagrody, przegrody w ſpichrzu, są to owe mieysca tarcicami ocembrowane, każde osobno na sypanie innego gatunku zboża. *Kluk Rośl.* 3, 237, Abtheilungen, cf. sąsieki w gumnach). - §., zagroda, *conditio aut fundus coloni tenuioris*, *manu operam hero praestantis. Cn. Th.* 1367, die Bauerngärtnerey, die Mayerey eines Hinterſaßen, Beyſaßen. Na zagrodzie siedzi. *Cn. Th.* 1367, zagrodnikiem ieſt). Powiadaią, że szlachcic na zagrodzie, równa się woiewodzie. *Kur. P.* 8, *Zegl. Ad.* 250, cf. przy głodzie, przykrzy się woiewodzie, a przy chlebie, chce mi się i ciebie). - *§., zagroda, zagrodzenie czemu, zabieżenie, zapobieżenie, das Vorbauen, Vorbeugen, die Vorbeugung *Tr.* - *§., zagroda za szkodę, nagroda, nagrodzenie szkody uczynionéy; der Schadenerſaß. *Tr.* ZAGRODNICZKA, - i, *ż.*, żona zagrodnika, lub też na zagrodzie siedząca, die Beyſaßinn, Hinterſaßinn, (*Bh.* zahradnice ogrodniczka). Byś była naypodleyszą zagrodniczką,.. *Orzech. Tarn.* 99. ZAGRODNICZY, - a, - e, ZAGRODNICKI, - a, - ie, od zagrodnika, Hinterſaßen =, Beyſaßen =, (*Bh.* zahradnický ogrodniczy). Cesarz i król każdy nie inaczéy się rodzi, iedno iako i zagrodniczy syn. *Wer. regl.* 87, zagrodniczy ſtan, = ZAGRODNICTWO, - a, *n.*, die Beyſaßenwirthſchaft, der Stand eines Hinterſaßen, Beyſaßen; (*Boh.* zahradnictwj ogrodnictwo). ZAGRODNIK, - a, *m.*, zagrodniczek, - czka, *m.*, *zdrbn.*; (*Bh* zahradnjk; *Sr.* 1. zahrodnik, zarodnik, ogrodnik; *Rg.* zagradaz, = przedmieścianin, (*Vd.* shagradnik, = zakrystyan); Zagrodnik, *colonus qui corpore suo, non iumento, operam domino fundi, quem occupat, praeſtat*; *minus fundi habet, quam ii, qui iumentorum auxilio laborant*; ogrodnik *alicubi idem qui* chałupnik. *Cn. Th.* 1367, cf. ogroduik; *Sr.* 1. zarodnik *cui praeter casam hortus cum pauxillo agri eſt*; (cf. *Ross.* задворный, *ob.* zadworny); der Hinterſaß, Hinterſättler, Beyſaß, an einigen Orten Gärtner genannt. Adlg. Rolnicy nasi iedni maią znaczne gospodarſtwo, iako to szołtysi, okupnicy, kmiecie; drudzy maią połową mnieysze, iako to półrolnicy czyli zagrodnicy. *Switk. bud.* 441, *Haur Sk.* 43. Zagrodnicy, którzy na *ogrodziech tylko siedzą, a robią panom swym, płacą po dwa grosza; zagrodnicy, którzy ku zagrodom role maią, po cztery grosze; zagrodnicy co domki maią i ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiekolwiek obeście maią, po sześć groszy. *Vol. Leg.* 2, 663 *Zygm. Aug.*; *ib.* 3, 51. - U Boga taki król iako i zagrodnik. *Rey Pst. M m m* 1, wszyscy równi.) - *§., Wysp zagrodnicy. *Przyb. Luz.* 16, osadnicy, wyspiarze, Coloniſten, Inſulaner. ZAGRODNY, - a, - e, od zagrody, ziemiańſki, Landbauer =, Beyſaſſen =, Hinterſaßen =; (*Bh. et. Slo.* zahradnj, = ogrodowy; *Sr.* 1. zahrodné; *Rs.* загородный zamieyſki, za miaſtem czyli grodem będący). Pokłon tobie rolnictwo, i zagrodna ſtrzecho! Wy-ście teraz Polaków iedyną pociechą. *Tom. roln.* 100. - §., Zagrodny, do zagrodzenia, zagraniczenia, określenia, begränzbar, einſchränkbar. Cóż kiedy być może godnieyſze wzgardzenia, Jak niczém nie zagrodna władza źle czynienia? *Przyb. Luz.* 305. ZAGRODZIĆ *cz. dk.*, zagradzać *ndk*; *Bh.* zahraditi, zahrazowati, uhraziti; *Slo.* zahradzowat; *Sr.* 1. zahrodzam, zahrodzu, zahrodzijm, zahrodzene; *Vd.* sagraditi, sagrajati, samejati (cf. miedza, cf. między), saſhrangati, (cf. szranki), notersagradati, notersagrajati, ſaplotit, saplotuvati, (cf. zapłocić, zapleść), notersapletiti, ſaſekat (cf. zasieki), sareſhetuvati (cf. rzeszoto), samreshati, samreshuvati, (*ob.* *mrzeźna), sajesiti, sajeishiti, objesiti, sajeshuvati (*ob.* jaz;) *Cro.* zagragyújem, zadelávam, zadèlati (cf. zadziałać, zadziać); *Bs.* sagraditi, zgraditi, zagraditi; *Rg.* zagrâditi; *Rs.* загради́ть, заграждать, загородить, загораживать, (*Rs.* пригороди́ть, пригора́живать przybudować, zabudować). Zagrodzić, grodzą zawarować, zamknąć, zakreślić, zagraniczyć, zadziałać, zadziać, zaczynić, przegrodą oddzielić, abzäunen, abtheilen. *Interseptum iter* zagrodzona, przekopana, zaczyniona droga. *Mącz.*, ein geſperrter, verſperrter Weg; *Ross.* задѣланный; *Ec.* забранный (cf. zabrany). Zagrodzić drogę, *Bh.* zaſtrčiti; *pr. et fig. tr.* Tę nędzną a błędną drogę ich, którą się biorą do Pana swego, ieszcze gdzie ieno możecie tedy ią im zagradzacie a zarębuiecie, a srogiemi pniakami zakładacie. *Rey Pst. H h* 6. Skanderbeg zagrodził woyſku Tureckiemu drogę. *Baz. Sk.* 182, cf. przeciąć). Pakta owe niezłomne Solimanowi drogę zagrodziły. *Tward. Wł.* 57. Te przyczyny zagradzaią im do prawdy przyſtęp. *Falib. diſk. O.* Jeśli wam wolno czynić, to co się nie godzi, A mnie opisać zbytek

kto drogę zagrodzi? *Łączn. Zw.* 35 kto zabroni)? Próżno chcącemu do dobrego drogę zagrodzić. *Jag. Wyb. A* 3. - Rozumiał biſkup, że Bolesław iawnym narzekaniem ludzi, od nabożeńſtwa zagrodzonych, miał się wżdy upamiętać. *Krom.* 107, klątwą nabożeńſtwa pozbawionych, der Andachtsübungen beraubt. - §. Zagrodzono prawem, zabieżono. *Cn. Th.* 1366, geſetzlich vorbeugen, ſichern, caviren. Zagrodzono tę rzecz prawem, *cautum eſt legibus. Mącz.*, zawarowano. - *§., zagrodzić szkodę, nagrodzić, den Schaden erſetzen. *Bndtk.*, vergüten. ZAGRODZICIEL, - a, *m.*, który zagradza, der Abzäuner; *Bs.* ſagradillaç, *aedificator*, założyciel, zakładacz miaſta, der Erbauer, Anleger, Stifter, = *ZAGRODCA, - y, *m.*, n. p. Luza czy Lizus był ieden z piérwszych zagrodców Luzytanii. *Przyb. Luz.* 75.

*ZAGROMADZIĆ *cz. dk.*, do zbytku nagromadzić, überhäuſen, zu viel anhäufen. *Tr.*

ZAGROMIĆ *cz. dk.*, zagromiać, zagramiać *ndk.*, niby gromem uderzyć, przeszyć, gleichſam niederdonnern, niederſchmettern, cf. zahukać, zafukać). Chce dokończyć; Romulus iednym wzrokiem zagramia go; ſtrach ucina mu słów resztę. *Staſ. Num.* 2, 158.

ZAGROZIĆ *cz. dk.*, zagrażać *ndk.*, grożąc zaſtraszyć, pogrozić; *Bh.* zahrozyti; *Cro.* zagráſamſze; *Bs.* zaprititi, prititi (cf. zaprzeczyć); *Rs.* загрозить, dräuen, bedrohen, mit Drohungen ſchrecken. Chociaż nam mieczem zagrażał, Czego z hańbą narodu pragnął, nie dokazał. *Teat.* 45 *d*, 64 *Wyb.* Musiał Ociec Św. do tego przyſtąpić, czym mu iuż był zagroził. *Sk. Dz.* 1062. Bóg przeklęctwem zagroził, gdy rzekł, przeklęty wszelki, któryby nie zoſtawał w zakonie. *Salin.* 4, 178.

*ZAGRUBIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się grubym, zu grob, zu dick werden, (*Rs.* загрубнуть, загрубѣть zatwardnieć).

ZAGRUCHAĆ, ZAGRUCHOTAĆ *cz. dk.*, zagruchnąć, zagruchotnąć *idntl.*; zacząć gruchotać, anfangen zu gurren; *Rs.* заворковать; gruchotaniem zazwać, zawabić, gurrend herbeylocken. Twóy samczyk wabi dobrze; każ mu ie zagruchać. *Teat.* 12, 89. - Zagruchotać kogo, gruchotaniem zagłuszyć, gurrend übertäuben *pr. et tr.*, (*Rs.* загрохотать głośno się rozśmiać). - *fig. tr.* zagruchnąć, zagruchotnąć kiiem, biciem, plagami, palnąć, einen tüchtigen Hieb verſetzen; biiąc zamęczyć, zu Schanden ſchlagen.

ZAGRUNTOWAĆ *cz. dk.*, zagruntowywać *czstl.*, zagruntowuie *Pr. kontyn.*, grunt założyć, begründen, den Grund legen. *Jurid.* Zagruntowanie sprawy ieſt główney rzeczy gruntowne wtoczenie przed sąd od obudwu ſtron, przez żałobę i odpowiedź; *litis conteſtatio. Sax. Porz.* 81.

*ZAGRYTNĄĆ, *zagrytać, *ob.* Zagrzytnąć.

ZAGRYŹĆ *cz. dk.*, zagryznąć *idntl.*, zagryzać *ndk.*, zagryzuie *Pr. kontyn.*; *Bs.* zagriſti, zagrizati, ujiſti (*ob.* ujeść); *Rg.* zagriſti, zagrijzam, *Cro.* zagrizújem; *Rs.* загрызть, загрызаю; zacząć gryźć, ugryzać, zęby w co zapuszczać, hinein beiſſen, anbeiſſen; zakąsać, kąsaniem, gryzieniem zajeść, zamęczyć, zu Schanden beiſſen, todt beiſſen. Oliwki mocz, dokąd się mięsiwość od koſtek nie puści, gdy w nie zagryzuiesz. *Sien.* 608. Wilcze przyrodzenie, co potka, toby rad kąsał, a zagryznąwszy iednę owcę, porzuci, a wnet drugiéy szuka abo goni, aby ią także zagryznął, chociay mu iuż tego nie trzeba. *Rey Zw.* 77 *b*. Pies ten

często po iednéy owcy zagryzał. *Ezop.* 125. - §. *fig. tr.* zagryźć kogo, = zgryzotą, frasunkiem zamęczyć, durch freſſenden Gram das Leben verkürzen. Zagryzli synowie oyca. Zagryzł się nieszczęśliwy nauczyciel.

ZAGRYZMOLIĆ, *ZAKRYZMOLIĆ *cz. dk.*, gryzmoląc zapisać, zapełnić, *zanieprożnić, verkritzeln, verſchmieren.

ZAGRZAĆ, *F.* zagrzeie *cz. dk.*, zagrzewać *ndk.*, *Bh.* zahřjti, zahřel, zahřegi, zahřjwati, *Slo.* zahřjwam; *Sr.* 1. zařewam, zahřewam, zahřegu, zatěpam; *Crn.* segręti; *Vd.* sagreti, ſigreti, sgreti, ogreti; *Bs.* ſagriati, zgriati; *Ec.* загрѣваю; zacząć grzać, odegrzać iadło, potrawę, etwas aufwärmen, ein wenig am Feuer aufwärmen laſſen. Zagrzéy tę potrawę. *Tr.* - §., zagrzać, ocieplić, anfangen zu wärmen, erwärmen, *pr. et fig. tr.* Pszczoły maią być ſtawiane na mieyscu miernym, gdzieby lecie był chłód, a zimie słońce zagrzewało. *Cresc.* 592. Zagrzać się, ocieplić się, warm werden, ſich erwärmen. Chociażby się też śnieżna woda potym od słońca zagrzała, wżdy iednak pierwsza zawada iéy zimnem uczyniona, trudna iuż ma być oddalona. *Cresc.* 85. Ubodzy ſkupiwszy się rano, zagrzewali się na słońcu. *Sk. Zyw.* 66. Myśl moia, obietnicą WcPana, iako słonecznym zagrzana promieniem. *Boh. Kom.* 4, 161. Nie zagrzeie się ſkrzepły od zimnego. *Mon.* 71, 794. Bocian gdy się zſtarzeie, zaraz dziecię iego Wziąwszy oyca do gniazda, żywi, iak onego On żywił w młodych leciech, zagrzewa piersiami. *Papr. Koł. R b.* Nie pragniemy zagrzewania ciał naszych pożytki kościelnemi, które gaszą a wymrażaią z serc ludzkich ogień miłości ku Bogu. *Zrn. Pſt.* 3, 770, wygod cielesnych). Zagrzany, zgrzany, rozegrzany, erhitzt. Wyſtrzegać się zawsze trzeba poić zbyt zagrzane bydlęta. *Kluk. Zw.* 1, 154. - Zagrzać się, zacząć z gorąca przeć, rozpalić się, uprzeć, rozeprzeć, ſich erbrämſen, erhitzen, entzünden. Dozorca ſkładu, przędziwa często probować powinien, włożywszy wśrzód pęków rękę, czy się nie zagrzało. *Przędz.* 48. - §., mieysca nie zagrzewa, nie długo gdzie bawi, nieſtateczny, pędziwiatr; tu ieſt, tu go niemasz; wszędybył, er wird nirgends warm, bleibt nirgends lange; *Cro.* nigderdugo *circumcellio.* Biegun, wszędybył, mieysca nie zagrzeie. *Cn. Ad.* 24, *Rys. Ad.* 48. Wszędzie go pełno, a nigdzie mieysca nie zagrzeie. *Teat.* 21, 156; *Falib. Diſ. a* 2. Nie zwykła długo mieysca fortuna zagrzewać. *Pot. Arg.* 679; Nigdy długo fortuna mieysca nie zagrzeie, Zawsze w obrotach, zawsze mieni swe koleie. *Min. ryt.* 3, 104, nieſtateczna, odmienna, kuliſta). Nieposłuszny żołnierz nie zagrzał mieysca w obozie iego, ſkarany był prędko. *Birk. Chod.* 14, niedługo był cierpianym). Żadna przygoda mieysca nie zagrzała W domu mym; lecz fortuna dobra w nim mieszkała. *Zim. Siel.* 259, niedługo gościła. - §., Zagrzać, zapalić cielesnie, żądzą, erhitzen. W onym zagrzaniu, które bywa przy *zjęciu, patrzyły owce na one pſtre pręty, i rodziły potym iagnięta srokate i pſtre. *Leop. Gen.* 30. - Zagrzać trunkiem gorącym, winem, mit Getränken, mit Wein erhitzen. Kiedy owo sobie mózgu przy kuflu zagrzeiemy, to nam w ten czas rozumu i bezpieczeńſtwa doſtawa. *Falib. Diſ. a* 111. Zagrzawszy dobrze każdy mózgu sobie, wzywali bogów swoich do pomocy. *Wad. Dan.* 115. Gdy się trunkiem zagrzeie głowa, W ten czas naylepiéy płyną słowa. *Cn. Ad.* 232, *Zegl. Ad.* 169, cf.

si plus bibifsem, melius dixifsem. Jerz. Off.) Okrywał głowę wieńcem, zagrzaną od wina. *Lib. Hor.* 17. Dobrze w czubkach zagrzani, wracaią do miasta. *Zab.* 16, 152. - Zagrzewać, zapalać, zachęcać, gorliwością napełniać, **erhitzen, anfeuern** Tą mową każdego Zagrzał serce do odwag, co przed słowy temi W świetne gwiazdy patrzały oczyma zmokłemi Od łez. *Bardz. Luk.* 65. Z oney przemowy, Którą prowadził poważnemi słowy, Zagrzał oycowfkie i przytomnych czoła. *Miafk. ryt.* 2, 124. Kogo chwała i bliſkie niebezpieczeńſtwo nie zapalaią, próżno tego słowy zagrzewać. *Pilch. Sall.* 111. Jak się rychło zagrzeie, tak rychło wyſtudzi pospólſtwo. *Pot. Arg.* 116. Wszyſtkich miłość i żądza podobania się zagrzewa *Węg. Mar.* 1, 175. Chęć podobania się Lucyndzie zagrzewa mię do pracy, miłość słodzi mi iéy tęſknotę. *Teat.* 3 *c*, 8. Tu w nich duch zagrzany Do wiary się w nich poniekąd pobudzi. *Odym. Sw.* 2, *L l* 4. Złotéy wolności zagrzany miłością. *Hul. Ow.* 257.

ZAGRZEBAĆ, ZAGRZEBNY; *ob.* zagrześć.

ZAGRZECHOTAĆ, ZAGRZEGOTAĆ *cz.*|*dk.*, zacząć grzechotać; grzechocąc zagłuszyć, zapędzić; **losklappern, anfangen mit der Klapper zu schnarren, verklappern, wegklappern.**

ZAGRZEIE; *ob.* zagrzać.

ZAGRZEŚĆ, *F.* zagrzebie *cz. dk.*, zagrzebnąć *idntl.*; zagrzebać *ndk.*, zagrzebuie *Pr. kontyn.*, zagrzebywać *czstl.*; grzebiąc zakryć, zakopać, **verſcharren, verkratzen in der Erde, vergraben,** *pr. et fig. tr.*; *Bh.* **zahrabati,** (**záhrobec** rabata ogrodowa); *Sr.* 1. **ſariebacž, zahrebuyu, zahrébwam;** *Vd.* saderkati, saderſkati (*Vd.* sagernit *cooperire* cf. zagarnąć; *Vd.* sagreb, *Crn.* ſagréb, *s* szaniec). *Cro.* zagrèbszti; (*Cro.* zagernuti, zagrinyam *contego* cf. zagarnąć); *Bs.* zagrebſti, zakopati, zaghrrinuti, zadubſti, ſtavit pod zemglju *sepelire*; *Rs.* загрéсть, загребать. Wilk czego nie zje, zagrzebie. *Rey Wiz.* 191. By zaś łakome wróble ziarn tych nie zjadały, Wraz ie otrok patykiem zagrzebuie mały. *Zab.* 10, *Koff.* Zagrzebiony ogień w popiele, zachowany. *Cn. Th.* 1367. Przemarzłego w śnieg zagrzebać z sukniami, aż się sam rozgrzeie. *Perz. Lek.* 285. Żółw na zimę zagrzeba się w piaſku. *Zab.* 12, 206. Bydlęta zagrzebywały się w gnóy aż po szyię. *Wolszt.* 24. Sędziowie ſkazali, aby była żywo do ziemi zagrzebiona. *Baz. hſt.* 53. Kiedy umrze, niemasz ceremoniy żadnych, ieno ią w wieczor zaniosą do grobu i zagrzebią. *Star. Dw.* 52, chowaią, pochowaią, **begraben,** cf. **beerdigen).** *fig. tr. varie*: On w niepamiętnym zagrzebaną prochu Lutnią wydobył Słowiańſką z pod ławy, Oyczyſtych rymów zapleśniałą w lochu Wziętość do piérwszéy przyprowadził chwały. *Zab.* 12, 17 *Przyl.* Jak wiele znakomitych czynów w ciemnościach ieſt zagrzebanych! *Off. Sen.* 27. W wiecznym to zagrześć milczeniu, ażeby nie przyszło do wiadomości ludzkiéy. *Pilch. Sall.* 31, cf. umorzyć). Tę woynę samo oczekiwanie Pompeiusza umniéyszyło, przybycie zaś ze wszyſtkiém uśmierzyło i zagrzebło. *Siem. Cyc.* 228, zatłumiło, zamorzyło, umorzyło, ukończyło). Zagrzebać się w domu, zamknąć się w domu, **ſich zu Hauſe vergraben, einkerkern, einſchließen, ſich begraben.** Kontenci z wewnętrznéy niewinnego sumnienia aprobacyi, zagrzebali się w domu. *Mon.* 65, 62. Zagrzebanie się w domu ieſt czasem ſkutkiem uwagi, czasem melancholii, nayczęściéy okoliczności. Wiele się w swoich domach zagrzebało nie bez przyczyny. *Kraſ. liſt.* 119. Jakże się w młodym wieku zagrześć z kobietami; raczéy się udać na ćwiczenie. *Węg. Mar.* 1, 119 - W nauce zagrzebał się cały. *Jabł. Ez. D* 2, zatopił się, zanurzył się, **ſich ins Studiren vertiefen.** Filozof żyw ieszcze xiąg swoich mogiłą przywalony zoſtaie, zagrzebiony w myślach swoich, od ludzi ucieka. *Zab.* 8, 161, zagłębiony. *ZAGRZEBNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zagrzebania, mogący być zagrzebanym, **verſcharrbar, vergrabbar.** (*Rs.* загребáльный grobowy, pogrzebowy). *§. zagrzebany, z kopany, **verſcharrt, vergraben.** Tam w lochach gdzie zagrzebnych kruszców się dobywa, Nieboracy zapomnieć słońca przymuszeni. *Zab.* 16, 374.

ZAGRZESZYĆ *cz. dk.*, zacząć grzeszyć, grzesząc zawinić, **zu ſündigen anfangen, durch Sündigen verwirken;** *Bs.* sagrjeſciti.

ZAGRZEWAĆ, *ob.* zagrzać. ZAGRZEWACZ, - a, *m.*, który zagrzewa, zachęca, pobudza, **der Erwärmer, Anfeuerer.** Zagrzewacz ochoty. *Kniaź. P.* 2, 168. *W rodzaiu żeńſk.* ZAGRZEWACZKA, ZAGRZEWACIELKA, - i, *ż.*, n. p. Szukaycie królowi dziewice, że mu będzie zagrzewacielką, a spać będzie w łonie iego, że będzie ciepło królowi. *Budn.* 1 *Reg.* 1, 2, żeby go zagrzewała. *Bibl. Gd.*) ZAGRZEWADŁO, - a, *n.*, *Slo.* **zahřiwadlo,** **ohniſſtatko,** fejerka, łożogrzéy, szkandela; *Rs.* грѣлка; **eine Kohlenpfanne, ein Bettwärmer.**

ZAGRZĘZNĄĆ, *ob.* zagrząznąć, zagręznąć.

ZAGRZMIEĆ *med. dk.*, zagrzmiewać *ndk.*, zacząć grzmieć, odezwać się grzmieniem, **losdonnern, anfangen zu donnern, aufdonnern;** *Sr.* 1. **zarimam;** *Cro.* zagermeti, zagermújem; *Rg.* zagarmjetti; *Bs.* zaghrrimitti; *Rs.* загремѣть, возгремѣть. *Impers.* Zagrzmiało *intonuit. Cn. Th.* 1367, **es hat gedonnert, der Donner hat ſich hören laſſen.** - §., *fig. tr.* Raz ſtrasznym zagrzmi hukiem trąb dziesięć tysięcy, Potém głuche milczenie, nic nie słychać więcéy. *Dmoch. Sąd* 64, zahuczało, odezwało się). - *transitiue.* W hucznieyszym Bachus trąby zagrzmiał tonie. *Hul. Ow.* 258, zadął). Zagrzmiymy, poſtrach przy szczęku oręży, Tam gdzie nas który z mocarzów ciemięży. *Zab.* 12, 177 *Nagl.* ZAGRZMOTNĄĆ *cz. idntl.*, zagrzmotać *dk.*, z grzmotem czyli grzmocąc zarwać, zawalić, zabić, **bis wohinter hin donnern, donnernd hinſchleudern,** *Sr.* 1. **zarimotam.**

*ZAGRZYTNĄĆ, ZAZGRZYTNĄĆ *czen idntl.*, *zagrzytać, zazgrzytać *ndk.*, zacząć zgrzytać, zgrzytaniem zetrzeć, **anfangen zu knirſchen; verknirſchen, zerknirſchen.**

ZAGUBA, - y, *ż.*, zagubienie, zatrata, potracenie, zagłada, **das Verderben, das Ausrotten, die Ausrottung, das Vernichten;** *Bh.* **zahuba;** *Dl.* pogibil). Oglądał ono spuſtoszenie a zagubę, którą uczynił nieprzyiaciel. *Leop.* 1 *Mach.* 7, 8, te wszyſtkie szkody, które uczynił. *Bibl. Gd.*). Po zagubie Rzymſkiego państwa, moc prawa Rzymſkiego rozciągnęła się. *Zab.* 4, 69 *Nar.* O satyrowéy zagubie *napowiódł; *exitium reminiscitur. Zebr. Ow.* 149. ZAGUBCA, - y, *m.*, ZAGUBICIEL, - a, *m.*, który co zagubia, zatraca, utraciciel, wygładziciel, **der Verderber, Vernichter, Vertilger, Ausrotter;** *Bh.* **zahubce.**

Zdrayca, buntownik, zagubca ludzi. *Sax. Poſt.* 41. Jego, krwi zagubcą brata swego znano. *Papr. Gn.* 1091. Pan Bóg dopomógł, że się mogli oprzeć tyranom pogańſkim, i oddać wet za wet zagubcom chrześciiańſkim. *Stryik. Tur. f.* 3; *idem. Weretz. Pob. E* 1 *b.* Nie będziecie szemrać, iako niektórzy szemrali, i poginęli od zagubiciela. *Biał. Pſt.* 293, *Leop.* 1 *Cor.* 10, 10, poginęli od tego, który wytraca. *Bibl. Gd.*, od anioła zatraciciela, vom Würgengel. - Ci którzy odnawiaią ſtawy ſtare a nowe czynią, są zagubce wielu ludzi. *Sien.* 478, wielu ludzi na śmierć narażaią. ZAGUBIĆ *cz. dk.*, zagubiać *ndk.*, *Bh.* zahubiti; *Cro.* zagubiti, zagublyújem; = zadziać gdzie, zawieruszywszy zgubić, etwas wohin verlegen, verlieren; zatracić, zatłumić, zagładzić, wniweczyć, vernichten, verderben, ausrotten, vertilgen. Szumną wieżę Sewerową czas zagubił. *Lib. Sen.* 9. Ażebyście nie zagubili pamięci na konsulostwo i posługi moie. *Nag. Cyc.* 103. - Zagubiony, ZAGUBNY, - a, - e, zatracony, zagładzony, verloren, vertilgt. Kwitnące niekiedy króleſtwo Czeſkie odszczepieńſtwa na zagubne imię prowadzą. *Krom* 513, na zgubne imię, na zgubę, na ſtratę). - §., Zagubionym być mogący, do zagubienia, verlierbar, vertilgbar; *Bh.* zahubný. Próżniactwa i zayzdrości płód nie zagubiony, Potwarz rozciąga swoię moc na wszyſtkie ſtrony. *Węg. liſt.* 16. - §., zagubny, *activ.*, *ob.* zgubny.

ZAGUMIENNY, - a, - e, za gumnami będący; *Rs.* загуме́нный, hinter den Scheunen befindlich. Plac zagumienny; *Rs.* загуменье

ZAGUMOWAĆ *cz. dk.*, zacząć gumować; gumuiąc zaiąć, anfangen zu gummiren; vergummiren.

ZAGURBIĆ *cz. dk.*, zagurbiać *ndk.*, gurbiąc zakrzywić, zachylić, verkrümmen, in Buckel und Falten krümmen.

ZAGURTOWAĆ *cz. dk.*, gurtami zaiąć, zapiąć, zugürten, vergürten.

ZAGUZDRAĆ *med. dk.*, guzdraiąc się zamieszkać, odwlekać, vertändeln, verzaubern, mit tändelnden Zaudern versäumen. ZAGUZDROWACIĆ *cz. dk.*, guzdrowatym uczynić, zaczochrać, verzausen. *Bndtk.*

*ZAGUZIKOWAĆ *cz. dk.*, na guziki zapiąć. *Tr.*, zuknöpfen.

ZAGWARZYĆ *cz. dk.* zacząć gwar czynić; gwarząc zagłuszyć; losschnattern, loslärmen; verschnattern, überschnattern.

ZAGWAŻDŻAĆ, ZAGWAZDAĆ *cz. dk.*, zasmolić, zabrukać, zawalać, beschmieren, beschmutzen. Kornet ſtrasznie zagwazdany, gaza nie nowa, tylko prana. *Teat.* 22 *c*, 52. - 2., ZAGWAŻDŻAĆ; *ob.* zagwoździć.

ZAGWIAZDZIĆ *czyn. dok.*, gwiazdami zasadzić, obsadzić gwiazdami, beſtirnen, mit Sternen besetzen. *Bndtk.*

*ZAGWINDOWAĆ. *ob.* zawindować. - §., zagwindować, ZAGWINTOWAĆ *cz. dk.*, gwintami zawrzeć, mit Gewinden zumachen, vermachen.

*ŻAGWISTY, - a, - e, - o *adv.*, pełen żagwi, zapaliſty, erhitzend, hitzig, feurig. *Rhecn* Litewſki albo Moſkiewſki, korzeń ieſt żagwiſty. *Urzęd.* 263. ?

ZAGWIZNĄĆ, ZAGWIZDNĄĆ *czyn idntl.*; zagwizdać, zagwiżdżać *dk.*, zacząć gwizdać, zaświsnąć, lospfeifen, zu pfeifen anfangen; verpfeifen, überpfeifen; *Cro.* zazvichati, zazviſchávam; *Dl.* zazvizdavam; *Bs.* zazvizdati, zvjeznuti; *Rg.* zazvixdati; *Rs.* возсвистать.

ZAGWOŹDZIĆ *cz. dk.*, zagwożdżać, zagważdżać *ndk.*, gwoździem zabić, zabiianiem gwoździa zatkać, zapchać, zaklinić, vernageln; *Crn.* ſagojſdim; *Vd.* sagoisdati, sakovati, (cf. zakuć), sabiti, sabijati, sashreblati, saavekati (zaćwiekować), shreblati; *Cro.* zagvásgyam, (*Cro.* zagvózda *cuneus*, zagvózdicza *dem.*); *Rs.* загвоздить, загвазживать. Zagwoździć armatę lub moździerz, ieſt wbić gwóźdź ſtalowy nasiekany, abo też kamyki małe w zapał czyli panewkę. *Papr. W.* 1, 271, *Archel.* 2, 83, zabić zapał armaty gwoździem ſtalowym kwadrowatym, dla uczynienia iéy na iaki czas niesposobną do użycia. *Jak. Art.* 3, 324; eine Kanone vernageln; *oppos.* odgwoździć). Zagwoździenie; *Rs.* загвоздка. - Zagwoździć konia, kuiąc naruszyć gwoździem do żywego, ein Pferd vernageln; *Cro.* zakávam konya *ungulas equinas clauo ulcero.* O zagwoździeniu albo zakłóciu do żywego. *Comp. Med.* Zabicie za żywe, zagwoździenie, zakłócie, pochodzi z niebacznego albo z kwapliwego kowania. *Hipp.* 127. Gdy się koń zagwoździ, wybierać trzeba po ufnale róg prawie dobrze, i otworzyć aż do żywego. *Kończ. Lek.* 59. - *fig. tr.* Otóż nowym klinem zagwoździłeś mię, nie wiem, iak się tu będziesz wymykać. *Teat.* 27, 87, klin mi zadał, zajechał mię, trudność mi zadał, w ciasny kąt zaparł.

ZAGZIĆ *cz. dk.*, zacząć gzić kogo, podbudzić, załechtać, zachęcić, zapalić, zabość, anſpornen, anfeuern, anreizen, antreiben. Zagziła Nerona żądza przebić cieśninę ziemną Koryntſką. *Nar. Tac.* 2, 436. Słyszcie! czy mię pożar zagził rymopłody! *Hor.* 2, 44 *Kniaź.*, *an me ludit insania*; zachwycił.

ZAHACZYĆ, zachaczyć *cz. dk.*, zahaczać, zachaczać *ndk.*, na haku czyli haczyku zapiąć, zadzierżeć, zatrzymać, anhäkeln, anhaken, *pr. et tr.*. *Rs.* задѣть, задѣвать (cf. zadziać), прикрючить, прикрючивать, (cf. kruczek). Przebieraiąc okulary, iedne po drugich zachaczał sobie na nosie. *Pot. Jow.* 139, zasadził, włożył, er setzte eine Brille nach der andern auf die Nase auf. Zahaczony, *Rs.* задѣтый. - *fig. tr.* Zahaczył się interes, trafił na iaką trudność, zawiesił się, die Sache iſt ins Stocken gekommen, cf. zawadzić o co.

ZAHAFTOWAĆ, *ZAHAWTOWAĆ *cz. dk.*, haftem zaszyć, zuheften, verheften, *pr. et fig. tr.* Prosi barwierza, żeby zahawtował ranę. *W. Pſt. W.* 213. Pan zawiąże, zahawtuie i wszyſtkiemi potrzebami oprawi te marne rany tego nędznego a tak zranionego sumnienia twego. *Rey Pſt. Fff* 5. *Fibulis tigna coniuncta*, balki obręczami zbite, zahaftowane i zatwierdzone. *Mącz.*

ZAHAKOWAĆ *czyn dk.*, zacząć hakować, = zaradlić, mit dem Hakenpfluge losackern, verackern.

ZAHAŁASOWAĆ, *cz. dk.*, hałasuiąc zagłuszyć, überlärmen, verlärmen, übertäuben. Jak przyydzie, z góry na niego obiedwie, zakrzyczcie go, zahałasuycie, zagłuszcie. *Teat.* 16 *c*, 102.

ZAHALZOWAĆ *cz. dk.*, zapiąć linę (cf. *Ger.* die Halse, Ablg.), verhalsen, das Schiffseil feſtbinden. Na hysz, gdy wiatr dobry ku górze, aby fliſi do góry żagiel i za warkocz, i za traref ciągnęli, i one zaburtowali i zahalzowali według potrzeby. *Haur Ek.* 174.

ZAHAMOWAĆ *cz. dk.*, zahamowywać *czſtl.*, zahamowuie *Pr. kontyn.*; hamulcem czyli hamuiąc zadzierżeć, zatrzymać, mit der Hemmkette sperren, hemmen, aufhalten, anhalten. Zahamować wóz, koło; *Crn.* ſaveram, (cf. za-

wrzeć); *Vd.* savreti, savirati, sapreti (cf. zaprzeć). - *tr.* wſtrzymywać, zatamować, hemmen, zurückhalten, aufhalten. Przecię Turcy tym swoim gotowaniem nie zahamowali ani zadzierżeli onego naiazdu Skanderbegowego. *Baz. Sk.* 224. Samiście nie weszli do nieba, i tych którzy chcieli wchodzić zahamowaliście. *Zygr. Gon.* 34. - *§. zahamować kogo, przytrzymać, zaaresztować, einen anhalten, arretiren. Brata twego zahamowaliśmy dla srebra, które był zoſtał królowi na rachunku; a tak przyśliy teraz srebra ſto grzywien i dwu synów iego za zaſtępce, by wypuszczony nie uciekł od nas. *Leop.* 1 *Mach.* 13, 15, zatrzymaliśmy. *Bibl. Gd.*) Przyszła wieść, iż Dymitr zabit, a Zborowſkiego w Czechach zahamowano tam, gdzie Dymitra zabił. *Gorn. Dz.* 103. - *§. Przysięgli arcybiſkup Ryſki z Kietlerem; którą przysięgę im dawał X. kanclerz z wielką ceremoniią i *zachamowaniem doſtoieńſtw maieſtatu królewſkiego. *Gorn. Dz.* 143, zatrzymywaniem, zachowywaniem, Beybehaltung, Beobachtung.

ZAHAŃBIĆ *cz. dk.*, zahańbiać *ndk.*; *Bh.* zahanbiti; *Sr.* 1. zahanbuyu; zawſtydzić, beſchämen, zu Schanden machen. Teraz nas nie baczysz, oblicza nasze *zachańbiaiąc. *Ryb. Ps.* 82.

ZAHANDLOWAĆ *cz. dk.*, handluiąc zatargować, im Handeln bedingen, behandeln, verhandeln. *Tr.*

ZAHAPAĆ; *ob.* zachapać.

ZAHARCOWAĆ *cz. dk.*, zacząć harcować; harcowaniem zamęczyć; anfangen zu ſcharmützeln, durch Scharmützeln zu Grunde richten.

ZAHAROWAĆ, ZAHOROWAĆ *med. dk.*, zapracować ciężko (*ob.* haru!), erarbeiten, ſchwer verdienen, (erbüßeln). Trzeba teraz koniecznie dobrze zasłużonemu, i tak długo zaharowanych zasług swoich oczekiwaiącemu żołnierzowi wypłacić się. *Vol.* 5, 228.

ZAHARTOWAĆ *cz. dk.*, zahartowywać *czſtl.*, zahartowuie *Pr. kontyn.*, hartem zatwierdzić, abhärten, die Härtung geben. Stal zahartowana, t. i. po rozpaleniu w zimną wodę wrzucona. *Rog. Doś.* 1, 228. - *fig. tr.*; *Rs.* ожесточить, ожесточать; hartownym, mocnym, wytrwałym uczynić, einen abhärten. Lud wieyſki zahartowane do nayciężſzéy pracy ma członki. *Papr. W.* 1, 3. Zahartowan Ulisses na wszelkie zdarzenia. *Dmochow. Jl.* 247, twardy, nieczuły, oboiętny, cf. ſkamieniały.

ZAHASAĆ *cz. dk.*, zacząć hasać; hasowaniem zaiąć, anfangen zu ſpringen, Sätze zu machen; vorſpringen, bis hinter etwas hinſpringen; verſpringen.

ZAHEBANOWAĆ *cz. dk.*. hebanem zakryć, mit Ebenholz vermachen. *Bndtk.*

ZAHEBLOWAĆ *cz. dk.*; zaheblowywać *czſtl.*, zaheblowuie *Pr. kontyn.*, zacząć heblować; hebluiąc zatrzeć, zaciosać, zagładzić, loshobeln, anfangen zu hobeln, verhobeln; *Rs.* заскоблить (cf. zaſkubać), застрогать, заструживать (cf. zaſtrugać).

ZAHEŁZNĄĆ; *ob.* zachełznąć.

ZAHERSZTOWAĆ *cz. dk.*, iako herszt opanować, zaiąć, als Rädelsführer beherrſchen, ſich unterwerfen, zacząć być hersztem, iako herszt panować, anfangen den Rädelsführer zu machen.

ZAHODOWAĆ *cz. dk.*, zahodowywać *czſtl.*, zahodowuie *Pr. kontyn.*, zacząć hodować, karmić, chować; zakarmić; zachować; anfangen zu füttern, zu pflegen, groß zu ziehen; verfüttern, verpflegen.

ZAHOŁDOWAĆ *cz. dk.*, zahołdowywać *czſtl.*, zahołdowuie *Pr. kontyn.*, hołdowniczym uczynić, tributar machen, zur Huldigung zwingen. Zje głodny żniwo dumnego, i zbiór hoyny, Jego samego zahołduie zbroyny. *Chrośc. Job.* 23, podbiie.

ZAHOROWAĆ; *ob.* zaharować.

ZAHUCZEĆ *med. et act. dokon.*, zahukać *ndk.*, zahuknąć *idntl.*, huk wydać, hucząc się odezwać, dumpf erſchallen, brüllend ertönen, losbrüllen, losſchreien, losjuchzen; *Rs.* аукнуть, аукать, зааукать. Srogim głosem zawołał Polifem, od którego wody, morze, i wszyſtkie bliſkie *zachuczały brody. *A. Kchn. W.* 84. Wszyſtkie lasy rykiem bydła zahuczały. *Bardz. Tr.* 473, wiedertönen, wiederhallen, wiederheulen, wiederbrüllen. Z dział murowych dziś *zachuczy rumor. *Tward. Wł.* 207, erbrüllen, erkrachen. Wszyscy się na nich oburzyli; są to filozofowie, zahuknął ktoryś. *Przeſtr.* 38, z hukiem wrzasnął, krzyknął, brüllte, ſchrie, kreiſchte. - §., Zahukać kogo, hukiem zadurzyć, zagłuszyć, zakrzyczeć, zafukać, einen mit Schreien betäuben, überſchreien, durch Toben und Schreien zaghaft und blöde machen. Wyidzie on z proteſtacyą, z przyczyny, że go zahukać chciano. *Leszcz. Gł.* 75. Jeſt boiaźliwym, zmuszonym, nie śmieiącym nic z siebie pomyślić, nie mogącym rozpościerać swóy rozum, słowem, ieſt zahukanym. *Mon.* 69, 248. Zahukany byłem nie w jednym posiedzeniu. *ib.* 65, 111.

ZAHULAĆ *med. dk.*, zacząć hulać, anfangen zu ſchwärmen, zu tollen, liederlich zu leben. (*Ross.* загуливать zacząć spacerować, 2., upiiać się). ZAHULTAIĆ *cz. dk.*, uczynić hultaiem, liederlich machen. Zahultaić się, ſtać się hultaiem, zapędzić się w hultayſtwo, liederlich werden, ſich der Liederlichkeit ergeben.

ZAHUPAĆ; *ob.* hupać. ZAHUSTAĆ, zachuśtać, *ob.* chuſtać.

ZAJĄC, - a, *m.*, (Zaiączek *zdrbn.*, *qu. v.*); *Boh.* zagic, zagiček; *Slo.* zagic, zagác, zagiček, zagáček; *Sr.* 1. zajaz, zayacż, zayeczk; *Sr.* 2. huchaz, huchazk (cf. uchacz); *Crn.* ſajz, ſajzhèk; *Vd.* ſez, sez, saiz, sezhik, sezhei, ſaizhek; *Cro.* zajècz, zaychecz; *Dl.* zécz; *Bs.* zeç, zaeç, zecicch, zecjaç; (*Bs.* ſajaç, zmaicch, drokunicch, = smoczek); *Rg.* zéy, zecich, zécjaz; *Sla.* zèc, zecsich; *Rs. Ec.* заяцъ, *vulg.* заецъ, зайчёнокъ, зайчикъ (cf. *Arab.* hazaz; *Hol.* haeſe); *Ger.* (Setzhaſe, Satzhaſe), der Haſe, das Häschen. Zaiąc pospolity, *lepus*, grzbiet ma szary, pod brzuchem biały, uszy czarne, w końcu białe. *Zool.* 337. Zaiąc u myśliwych wacho. *Skrbk. Mscr.* Siwy zaiąc *Rs.* русакъ cf. rusy). Zaiąc karłowaty, *Rs.* чекалька; ziemny бабакъ; kamienny, *alpinus*, пищуха, еврашка, *adj.* пищухинъ, еврашкинъ. Pewny gatunek zaiąców, *Rs.* цвѣтецъ (cf. kwieciſty, kwiat). Pełen zaiąców n. p. las, sad, zwierzyniec, *Rs.* заячистъ; *ob.* zaięcznik). Skromny zaiąc, = tłuſty. *Mag. Mskr.*, *ob.* ſkrom, ſkromny). Lekkiego zaiąca myśliwi zowią wątrobą. *Klon. Fl. E* 2. Oczy zaiąca, patry, na Podlasiu wytrzyszczaki. *Skrbk. Mscr.*, *X. Kam.*, (*sed* cf. wytrzyszczak, patroch). Ogon zaiąca, *ob.* osmyk; sierć, turzyca; nogi, skoki; uszy, słuchy). Zaiąc kwili. *Dudz.* 21. Zaiąc wrzeszczy. *Ban. J* 2 *b*, *Chmiel.* 1, 86, *Bh.* křeſſtěti, křeſtim, křeſſtiwam; wrzaſk zaiąca; *Bh.* křek. Ciekaią się zaiące, *Crn.* merſiti sè; ciekanie się zaiąców,

Crn. mersćnje). Myśliwi mówią: zaiąca uszczwać, ugonić, nie złapać. *Chmiel.* 1, 80. Kota na myszy, na zaiąca charta. *Mon.* 65, 195, każde ma swoie przeznaczenie). Kto dwu zaiąców goni, żadnego nie uchwyci. *Cn. Ad.* 378 cf. dwom panom razem służyć trudno). *Slo.* mnoho chrtow, zagaće ſmrť, wiele chartów zaiąca śmierć). Ty pomniy zawsze, bo należy na tym, Że na zaiące z szwagrem, na lwa z bratem. *Pot. Syl.* 35; w niebezpieczeńſtwie brat ratuie; cf. krew nie woda). Daleko kusy zaiąca. *Zygr. Papr.* 365, *ob.* kusy). Umizga się by ogrodny zaiąc. *Rys. Ad.* 69, myśli o ucieczce, o drapaku). Przed zaiącem żaby uciekaią *Amf. Zabl.* 18., trafił tchórz na większego tchórza). Tak mało serca ma, iże zaiąc go na czasy W iaſkinie puſte i głuche zaſtraszy. *Paſt. F.* 193; *Vd.* sezhjoſt, bojezhnoſt, = tchorzoſtwo; *Cro.* zayczoſzerchen, = zaięczego serca, tchorzchliwy). Przed Kupidynem, i Mars sam zaiącem. *Anakr.* 48, ulęgnie, spaszuie). Prawieś zaiąc do boiu, zlękniesz się pęcherza. *Bies. B* 4. Jeden zamorszczyk ſtu lądowych goni, serca w onych bohaterach nie pytay, zaiąc zaległ w ciemne ich mózgi. *Birk. Gl. K.* 2, tchórzoſtwo ich opanowało). Pocałował nóżki. *Cn. Ad.* 761, *Ruſsi dicunt* zayko łapki lizet, gdy utéczét, = zaiąc łapki liże, gdy uciecze, *gratias agit pedibus, quod saluus euaserit*). Woli gnuśny w kufel naglądać, niżliby się czym pożytecznym parać miał; kufel nie zaiąc, wierz mi, iż cię doczeka, aż z przeiazdzki przyiedziesz. *Rey Zw.* 113, nie ucieknie ci). Jak zaiąc bębna, tak rad tego słucha. *Cn. Ad.* 295, *Twor. Ok. D* 1, ſtroni od tego, ucieka). *Slo.* na zagáće z bubni chodit na zaiące z bębnami chodzić; ptaki spłoszyć). Zaiąc przez drogę przebieżał; zaiąc w drodze, nieszczęście. *Cn. Ad.* 1296; gdy iadą w drogę, a zaiąc przebieży drogę, za nieszczęśliwą wróżkę poczytuią. *Petr. Hor.* 2, *H* 4; *Mon.* 73; 182 cf. solniczka, cf. Poniedziałek); *quare maiores in ominibus itinerum a lupo transeunte bonum euentum significari, a lepore verum malum perhibent? quia uti viri fortes sic faceti fuere; quis enim non mallet lupum transcurrere, quam adoriri se, leporem autem consistere et capi melius eſset, ut obsonium suppeteret. Joach. Camerar. decur.* 5, *pr.* 9, *Cn. Th.* 1367. – Zaiące iada. *Tr.*, piękną ma płeć, twarz). Zaiąc pod czarną iuchą. *Tr.*, drób zaięczy czarno gotowany, Hasenklee, Hasenſchwarz. – §., Zaiąc morſki, *Ross.* морской заецъ, бѣлїокъ, пиногоръ *cyclopterus*, Seehaſe, Waſſerhaſe, podobny ieſt ku zaiącowi ziemnemu głową i uszyma tylko. *Sien.* 321, ozada. *Syr.* 825. Wodne babki pomocne są temu, któ ryby był okarmion iadem morſkiego zaiąca. *Sien.* 68. – §., *Aſtron.* Pod nogami iasnego Oryona zaiąc We dnie i w nocy bieży nie odpoczywaiąc. *J. Kchn. Dz.* 13, ein Sternbild, der Haſe.

Pochodz. *zaiączek*, *zaięczy*, *zaięczyca*, *zaięczyna*, *zaięczysko*.

ZAJĄC, zajął, zajęli *cz. idntl.*, zaymie, zaymę *F.*, zaymować *kontyn.*, zaimać, zaymać, *ndk.*, ujàwszy zabrać, zachwycić, mit ſich fortnehmen, ergreifen; *Bh.* zagiti, zagmauti, zagal, zagmu, zagimam, *capere*, *pignorari*; zageti ieńctwo, zágem zajem, imanie, imańſtwo; zagatý *captus*); *Slo.* zaugimám; *Crn.* ſajęti, ſajmem, ſaięmam *haurire*; *Vd.* sajéti, sajel, sájmem, sajemati, shrepati, = czerpać *haurire*, *Vd.* sajeshuvati, = zaaresztować; *Cro.* zavjeti, zavimlyem (cf. zawziąć; *Cro.* zajeti, zaimlyem *haurire*, *Cro.* zaimlyem, zaimati *commodare*, *mutuare*, *ob.* wzaiem); *Rg.* zaimitti, zajmitti, zajatti *abigere*, (*Rg.* zaimati, = pożyczyć, wzaiem dać; *Bs.* zajati, zaymati); *Rs.* занять, занимать, = zaiąć, zaymować (= 2., pożyczyć); *Ec.* заѧ́ть, заéмлю). Zaymuię kogo, co, bydło, gęsi. *Cn. Th.* 1402, zachwyciwszy porywam, odpędzam, uprowadzam, ergreifen und wegtreiben, wegnehmen, mit fort nehmen. *Uciekaywa (*Dual.*), by nas nie zajęto w niewolą. *Ezop.* 101. Nie ma-li koni, wołki mu zaymuie. *Birk. o Ex.* 28, *ob.* zagrabić, *zadzieckować, *dzieckować, *ciążać, als Pfand wegnehmen, pfänden; *Vd.* rubiti, salog vzeti, fentati, saloguvati (cf. załoga, zakład), sajezhuvati, saperpreti; *Bh.* zagiti, zagmauti, zagimam. Objazdy lasów częſto czynić, a kogo przy rąbaniu zaſtaną, wóz do dworu zaymuią; siekiera na wykup należy gaiowemu. *Haur Ek.* 161. Bydło gdyby kto w cudze zboże puścił, a bydłoby zajęte albo zafantowane było, powinien pan szkodę według uznania chłopów oney wsi zapłacić. *Szczerb. Sax.* 40. – *Jron.* Ugrozisz mi, uczynisz mi; zaymiesz mi kaczki na błocie. *Cn. Ad.* 1199. – Zająć, objąwszy zabrać, zagarnąć, umfaſſen und wegtragen, im Stande ſeyn fortzubringen. Nie ile chcesz, ale ile zaiąć możesz czerpay. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 2, cf. kto wiele obeymuie albo zaymuie, mało ściſka). – Zająć plac, mieysce, zabrać, zapełnić, einen Platz einnehmen, anfüllen, ausfüllen. Nie ieſt tam zwyczaiem, aby dworscy panowie w budowaniu królewſkim mieszkali, zaymuie go całkiem król z królową. *N. Pam.* 9, 260. Wszyſtkie okna i ulice zaięte były tłumem przypatruiących się. *Gaz. Nar.* 1, 179 *b.* Jako maluczki to plac ieſt, który tych drzew korzeń, i tego korzenia oſtatnie cieniuchne pręciki, zaięły. *Gorn. Sen.* 201. Jm pilniéy wpatruię się w ciebie, tym więcéy zaymuiesz placu w sercu moim. *Teat.* 11 *b*, 48, tym przeſtronniéy panuiesz). Płat namazawszy szeroki maścią, żeby zaiął aż ku kolanu z iednéy ſtrony, a z drugiéy do kopyta samego, ciepło okładay. *Haur Ek.* 157, żeby zakrył, zaszedł, dosiągł, daß er bis dahin reicht. – Pozwolić ſtawek zająć, byle tylko gruntu nie podtapiał. *Torz. sk.* 104, wykopać, w głąbsz kopać, tiefer graben, vertiefen, tiefer nehmen. – Zająć co, kogo, wziąć sobie, opanować sobie, przywłaszczyć sobie, für ſich nehmen, einnehmen, ſich aneignen, ſich zueignen. *Jus occupationis*, czyli prawo zajęcia, w piérwszéy epoce społeczeńſtwa ludzi, dawało prawo do posiadania. *Czack. pr.* 2, 157, *ib.* 2, 155, cf. kto piérwszy, ten lépszy). Króla sen śmierci rowien trzymał, i tenże pokoiową ſtraż wszyſtkę zaimał. *Zebr. Ow.* 170 *habebat*, opanował, dzierżał, der Schlaf hatte ſich ihrer bemächtigt, hielt ſie umſchlungen. – Zaymować kogo, zatrudniać go całkiem, zabrać wszyſtkie iego siły, myśli, einen ganz ausſchließlich beſchäftigen, ganz einnehmen. Całkiem ieſt zajęty intereſsem sioſtry swoiéy. *Gaz. Nar.* 1, 265, zatopiony w nim, zanurzony, cały w nim, ganz vertieft, ausſchließlich beſchäftigt. Czułą myślą zajęci, coraz idąc daléy, Z wolnaśmy się w nieznane ſtrony zabłąkali. *Szym. Sw. W.* 53. Lada fraszka i cacka całych ich zaymuie. *Teat.* 19 *c*, 16. Wyrazić nie można, iak ten czas słodko strawiłem; nade wszyſtko bez

tego naprzykrzonego zaymowania się wszyftkiém, i myślenia o interefsach. *Teat.* 19 *b*, 4, bez kłopotu, mozołu, zakłócenia głowy, bez zatrudnienia). Słyszałem, żeś się zajął iuż poznawaniem interefsów moich. *Teat.* 19 *b*, 12, żeś iuż zaczął się trudnić tym, iuż wziąłeś się do tego, sich einem Geschäfte unterziehen, sich damit befassen. Zajęty ieftem, zatrudniony, zabawiony, nie śpieię, ich bin beschäftigt, bin nicht frey. - Zaymować, całkiem przeniknąć, zapełnić, ganz durchdringen, erfüllen. Twa dobroć zawsze będzie zaymować mą duszę. *Dmoch. Jl.* 2, 202. Na czczo, nim wam zaymie głowy dym z mocnych trunków. *Hor. Sat.* 158, nim głowy odurzy, ehe der Dunst den Kopf einnimmt, benebelt. - Zająć się, zacząć się, wziąć początek, począć, wszcząć się, anfangen, anheben, beginnen, seinen Anfang nehmen. Zajęła się granica syna Neptalim od Helef aż do Lekim. 1 *Leop. Joz.* 19, 33, poczęła się. 3 *Leop.*, była granica ich Helef do Lekim, i kończy się u Jordanu. *Bibl. Gd.*, ciągnie się). - Zająć się, zawziąć się, zawiązać się, zalęgać się, anfangen Wurzel zu fassen, sich einwurzeln, festen Fuß fassen, festen Boden fassen, *pr. et fig. tr.* Co się na prawdzie wspiera, co się, iż tak rzekę, z samego gruntu zaymuie, z czasem buyniéy wzrasta. *Pilch. Sen. łask.* 7. Z Akcyusza puszczony Ród się w obfitsze gałęzie zaymował. *P. Kchan. Jer.* 441, rozrastał). Wprzód niż się grobla zaymie, .. *Torz. sk.* 10, nim się zawiąże, wzmocni). W oboygu iednakowe się złości *zaziępny. *Bardz. Tr.* 283, zaięły się, zalęgły, zagnieździły się, zakorzeniły się, trieben Wurzeln. Kiedy się wino na kwas zaymie.. *Haur Ek.* 100, kwasu zachwyci, na kwas zanosi, kwaśnieć poczyna, kwasem trąci, wenn der Wein anfängt Säure zu bekommen, sauer zu werden. - Zająć się ogniem, zagorzeć, zachwyconym być od ognia, zapalić się, vom Feuer ergriffen werden, sich entzünden, anbrennen, *pr. et fig. tr.*, *Bh.* žnjti se, žnal se, žegmu se; *Crn.* unętise, unámen (cf. wzniecić się; *Crn.* unamliv, = zapalny); *Vd.* vnetise, pervnetise, vnememse, vnematise; *Ross.* вэпылáть, возпылáть. Zaymuie się ogień, drwa się zajęły, proch, knot i t. d. *Cn. Th.* 1403 *vicinum* zagorzało się gdzie. *ib.* Gdy się ogień zaymie, zrazu gasić trzeba. *Opal. Sat.* 61. Gdyby się u kogo w nocy zajęło, czegoby gospodarz naypierwéy postrzegł, a nie wołałby na *ratunk, tedy ma być w ogień wrzucon. *Szczerb. Sax.* 299. Chcieć się sprzeciwić Tureckiéy pysze gorącą odpowiedzią, ieft to skrzesać ogień; znosić ich dumę bardzo układną postawą, ieft dodać żagwi zajętemu iuż płomieniowi. *Klok. Tur.* 113. Gdy ty z pochodnią igrasz rozpaloną Przeciwko wiatrom sprzecznym obróconą; Jm się ta więcéy przeciwi, zaymuie Płomienia więcéy, a sama się psuie. *Past. F.* 66, zachwyca, sie fasst immer mehr Feuer. To-ć się Wc Pan pod ów czas w Paryżu znaydował, Gdy rewolucya, gdy się ów zapał zaymował? *Niemc. P. P.* 46; gdy się zatlił, zapalił, da sich das Feuer zu entzünden anfing. Niech przepadną odemnie te zapały miłości, które przygaszaią i znowu się zaymuią, nie zostawuiąc mi momentu spokoyności. *Węg. Mar.* 1, 143. Miłość w młodych z początku bardzo się zaymuie, potym prędko ustaie, nierada wiekuie, osobliwie wszeteczna, iak płomień paździerzy. *Bardz. Tr.* 542. Chowana z nim w tym domu, w latach mych dziecinnych Miłość się przy zabawach zajęła niewinnych. *Niemc. P. P.* 26, wzniecila się). Przestańże żartować; boś iuż gniew we mnie zaięła. *Węg. Mar.* 3, 58, wzbudziła, wznieciła, zjątrzyła, den Aerger erregen, anregen, anfachen). - Gdy się w kim zaymuie gorzałka. *Haur Sk.* 421, gdy się zapali, wenn sich der Branntwein in einem entzündet. - §., zaymuię kogo po grzbiecie, uderzam. *Cn. Th.* 1403, cf. zajeżdżać kogo przez grzbiet, *ob.* zaciąć, cf. zachwycić; *ob.* wzbierać, wezbrać; einem einen Streich, einen Hieb versetzen, einen Riß geben, mit einem Hiebe oder mit Hieben erreichen, treffen. On koni biczem po bokach zaymuie, A na wschód słońca dyszel swóy kieruie. *P. Kchan. Jer.* 443. Jego tak mocno zajął Sułtan w ciemię, Że starzec wznak padł nieborak o ziemię. *P. Kchn. Jer.* 500. Konia zajął po bokach ostrogami. *P. Kchn. Orl.* 1, 288 zwarł). Konia zaymuiąc ostrogą, z niesłychanym trudem w dolinę przybywa. *ib.* 1, 201.

ZAJACHAĆ, *ob.* zajechać.

*ZAIĄCOWY, *obacz* zaięczy. ZAJĄCZEK, - czka, *m.*, *zdrbn. rzczwn.* zaiąc (*ubi habes dialectos*); das Häschen, ein kleiner Hase. A dokądże po sobie położywszy uszy Tak uciekasz, zaiączku, choć cię nikt nie ruszy? *Pot. Pocz.* 502. Zaiączki pierzchliwe. *Ban. J.* 2. J zaiączek w ten czas śmiały, kiedy lew w klatce. *Boh. Kom.* 4, 262. - §. *hist. natur.* Zaiączek, *boletus ramosus*, gatunek hubki, rośnie w lasach; można go zażywać. *Kluk Dyk.* 1, 76; eine Art eßbaren Löcherschwamms. - §., Zaiączek, imię własne familii w Polszcze; n. p. General Dywizyi Zaiączek; Eigenname einer Familie.

ZAJADAĆ, *ob.* Zajeść. ZAJADACZ, - a, *m.*, który zajada, ein wackrer Esser, der drauf los ißt, przejadacz, der Veresser, Verfresser, Vernascher; *Vd.* sajeduvauz, sagerluvauz. *W rodz. żeńsk.* ZAJADACZKA, - i.

ZAJADĘ; *ob.* Zajechać.

ZAJADKI, *ob.* zajady. ZAJADŁOSĆ, ZAJADLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, zażartość, wściekła zawziętość, Ergrimmtheit, Jngrimm, Wuth; *Bh.* žássti (cf. zayście); *Vd.* divjoferditnost, ferditnost(*ob.* sierdzistość), fourashnost, jesa (cf. ięzda), jesodershezhnost; *Rg.* jedovitos, ijèd (*ob.* iadowitość, iad); *Ec.* яроєть, (cf. iary). W każdym wieku nieprzeliczone czytamy przykłady wściekłéy zaiadłości złych ludzi, wyzionionéy przeciwko niewinnym. *Mon.* 71, 177.

ZAJADLIWY, ZAJADŁY, - a, - e, zaiadliwie, zajadle *adv.*, zażarty, wściekle zawzięty, ergrimmt, ingrimmig, wüthend, bißig; *Vd.* divjoferden, divjoferditen, sloben, preferdit, fourashen, jesodershezhen; *Rg.* jedovit, razjeedjen; *Ec.* яростный, (cf. żarliwy). W tym kraiu pełno wężów i zaiadliwych gadzin. *Zab.* 9, 222, iadowito kąsaiących, giftig beißend. Zajadliwych w wnętrznościach szczeniąt nosi plemię. *Hul. Ow.* 247. Jakie to tak wielkie okrucieństwo, iaka tak dzika i zajadła natura! *Siem. Cyc.* 164 *immanis*). Trwali w duchu zajadłego okrucieństwa. *Czack. pr.* 1, 96. Każdy się prosząc miłosierdzia *boży, Lecz u zajadłych prośby nie wskóraią. *Chrośc. Luk.* 2, 40. Już siebie nie poznaię, tak ieftem zajadły. *Teat.* 5, 74; *ob.* zajeść się. ZAJADY, ZAJADKI, ZAJEDKI, - ów, *plur.*, rzeczy zajedzone, Angebissenes; (*Rs.* заѣдки wety, konfitury). Resztki z zjedzonych potraw w kątach ust pozostałe, i nieczystość, zaplugawienie ztąd pochodzą-

ce. Bndtk., Restchen vom Essen in den Mundwinkeln, und die daraus entstandne Unreinigkeit, cf. zajedź.
ZAJĄKAC się *zaimk. dk.*, zająknąć się *idntl.*; zająkiwać się, zajękiwać się *czstl.*, zająkuie się *Pr. kontyn.*, (*disting.* zajęknąć, zajękać); w mówieniu słowa przerywając syllaby powtórzyć, stottern, cf. momotać, bełkotać, blekotać; *Bh.* zagikati se; *Sr.* 1. še fajekafch; *Rg.* jezketi, zajezkivati, *Bs.* zajeçkivati, tepati; *Ross.* заикнуться, заикаться; *Ec.* заякаюся. Ludwik *Balbus* nazwany, bo się zaiąkał. *Sk. Dz.* 842. J głuchy, i zaiąka się. *Teat.* 38, 264. Jeśli mówisz z tym, co się zająka, zająkać się nauczysz. *Eraz. ięz. B b* 2. Języki momotliwe, zająkuiące. *Rey Post. G gg* 2, zajakliwe). Pyszny ieśli co mówi, to iuż z onym przekęsowaniem słowek, z onym rzkomo zaiąkowaniem, aby tak rozumiano, iż z rozmysłem mówi. *Rey Zw.* 53. Jakże gładko mówiłem, anim się zająknął. *Teat.* 14, 49, anim się zaciął, ich habe gar nicht gestottert, gestockt im Sprechen. – *tr.* Słowik po gaiu lataiąc płacze, Gil się zająka, wróbel skacze. *Zab.* 10, 207 *Zabł.*, przerywaiąc śpiewa, singt stotternd, stockend, unterbrochen, abgebrochen. ZAJĄKAŁA, – y, *m.*, iąkała, iąkacz, cf. momot, bełkot, klekot; ein Stotterer; *Rg.* jezkalo, zajezkivalaz; *Boss.* zajeçkivavaç, tepac; *Ross.* заика. *Traulus* zająkała, który się zaiąka, nie może prędko wymawiać. *Mącz. Traulus* *zajękacz. *Spicz.* 247, *sed* cf. zajęknąć. ZAJĄKLIWY, *ZAJĄKAWY, – a, – e, – liwie *adv.*; zaiąkaiący się, z zaiąkaniem, cf. momotliwy; *Bh.* zagikawý; *Rs.* заикливый; *Ec.* заякливый, stotternd. Zająkliwy momoce, bełkoce. *Dudz.* 21. Słowa zaiąkliwe roni. *Ustrz. Troi.* 133. Słowa zająkawe. *Klon. Wor.* 3. ZAJĄKLIWOŚĆ, – ści, *ż.*, wada zająkania się w mówieniu, das Stottern; *Bh.* zagikawost.
*ZAJAŁOWIEĆ *niiak. dk.*, stać się iałowym, unfruchtbar werden; *Rs.* заяловѣть przestać się cielić, przestać rodzić.
ZAJARZMIĆ *cz. dk.*, iarzmieniem zaiąć, bejochen, mit dem Joche bedrücken; *Rg.* zajarmiti; cf. podjarzmić, objarzmić.
ZAJARZYĆ *med. dk.*, jaro zaświecić, zaświtnąć, recht hell leuchten, hervorschimmern. Dopiero słońce zajarzy miluchno, Już ci się chmury skupią, i wichry zadmuchną. *Przyb. Ab.* 188.
ZAJAŚNIEĆ *niiak. dk.*, iasno zaświecić, zaświtnąć, hell hervorleuchten, strahlend hervorbrechen, hervorstrahlen; *Sr.* 1. zaswětlam so, zaswětlu so. To słońce, co iutro przyświecać będzie dla wszystkich, nie zajaśnieie iuż dla mnie. *Niemc. Kr.* 4, 142. Zajaśniał dzień on pożądany, Dzień trzeci, w którym zbawiciel świata wstał pod świt różany z martwych. *Odym. Sw.* 2, *L l* 2. Nowe światło zajaśniało nad horyzontem kraiu naszego. *Gaz. Nar.* 1, 177 *b*, zjawiło się). Dla was pociecha, literackie duchy, Zajaśniał świateł wódz na Polskim tronie. *Zab.* 12, 14. Zajaśnieli nauką prawdy wszyscy doskonaléy. *Odym. Sw.* 2, *O o* 2. – *§. *activ.* zajaśnić *dk.*, zajaśniać *ndk.*, zacząć wyjaśniać, anfangen aufzuhellen.
ZAJĄTRZYĆ *cz. dk.*, zajątrzać *ndk.*, zajątrywać *czstl.*, zaropić; do iątrzenia się przyprowadzić, eitern machen. Zaiątrzyć się, zaropić się, zagnoić się, in Eiter übergehen, zu eitern anfangen; *Boh.* zagitřiti se, zahnogiti se; *Sr.* 1. zajetžu so, zajebnu so. – *fig. tr.* zajątrzyć, zjątrzyć, zapalić się gniewem, nienawiścią, oburzyć, aufbringen, erbittern, reitzen. Podaię wszystko pod uznanie braci, nie chcąc nic rzeczy zajątrywać. *Vol. Leg.* 2, 1073. Zajątrzyć się, nienawiścią się zapalić. *Cn. Th.* 1368. Zajątrzenie, nienawiść, gniew. *ib.* Wy-ście przyczyną, nie zajątrzenia naszego, bo się iątrzyć nie umiemy, ale rzewliwości po P. Bogu i po świętéy prawdzie iego, którąśmy mieć powinni. *Smotr. El.* 16.
ZAJAZD, – u, *m.*, zajeżdżanie, zajechanie, das Hinfahren, Hinreiten; (*Bh.* zágezd, zájezdel *circuitus* Umweg). W orszaku wielkim do Krakowa na pogrzeb xiążęcia Kazimierza zebrawszy się, za onymże zajazdem elekcyą odprawuią. *Krom.* 201, cf. zjazd). – §., zajazd, mieysce gdzie zajeżdżaią, mieysce zaiazdu, die Vorfarth, wo man vorfährt; dom zajezdny, die Einkehr mit Pferd und Wagen, das Einkehrhaus; *Vd.* gosthtarja, litulh, kerzhma, (cf. karczma); *Rs.* станъ (cf. stanąć gospodą, stać gospodą, cf. stancya); *Ec.* витальище, витальница, виталня (cf. witać), всеприемница, гостинница, постоялый домъ. – §. Zajazd, najazd, napaść zajeżdżających, das Einreiten, der Einritt in ein fremdes Gut, das Einlager, *Lat. med. intrada*, ieżeli w skutku prawa *obstagium*, das Leistungsrecht. W Polszcze (i w innych kraiach, za feudalizmu), był zwyczay, kiedy komu dobra przysądzono, nie kazano, aby przekonana strona one oddała, lecz pozwolono temu, komu należały, aby sobie sam one odebrał, nie dawszy mu na to sposobu; co się pospolicie zajazdem zwało. *Mon.* 74, 53; Lecz i gwałtowne różnych dóbr szlacheckich działy się zajazdy. *Vol. Leg.* 5, 753. Zajazdów nigdzie iuż takich nie ma, iako to przedtym bywało, kiedy ieden na drugiego armował się, przyiaciół zbierał, na dwory i na dobra napadał, palił, rabował, zabiiał, dwie strony z sobą sił probowały; przez co szlachcie wiążącéy się do stron i pożytek był wielki i exercytacya woienna. *Mon.* 73, 141, iest czego żałować!!!) Z dobrą sławą pana swoiego, zajazdy czyniąc, płużyli, a dzielnością swą każdemu nieprzyiacielowi koronnemu blaskiem w oczach byli *Wer. Regl.* 54. ZAJAZDOWY, – a, – e, od zajazdu, Hinfarths :, Einfarths :, Einritts :; cf. zajezdny.
*ZAIĆ się *zaimk. dk.*; n. p. Nie mógł się zaić nędzny Kaim, gdy mu zgasła ta wdzięczna światłość prawdy w sercu iego. *Rey Pst. L l l* 4.?
ZAJECHAĆ, *ZAJACHAĆ, zajechał, *zajachał, *F.* zajedzie, zajadę *med. dk.*, zajeżdżać *ndk.*, *kontyn.*, *zajeżdżywać *czstl.*; *Bh.* zageti, zagel, zagedu, zagjžděti; *Vd.* sahajati, sajesditi, *Cro.* zajahújem; *Rs.* заѣхать, заѣзжать, заѣжжать, заѣзжаю; *Ec.* заѣждяю; iazdą, wozem, poiazdem, nawą, konno zapuścić się, zapędzić się, zabiedz, tief hinein fahren, reiten, schiffen. Nie masz męża w domu, zaiachał w daleką drogę. *Leop. Prov.* 7, 18, *jachał w drogę daleką, er ist auf eine weite Reise gegangen, weit verreist, weit weggereist. Kupcy prawi po kupią i za morze zaieżdżaią. *Glicz. Wych. M* 6. Zajeżdżam gdzie daleko, *prouehor equo, naui longius. Cn. Th.* 1368. Zajechały, zapędzony, zabieżały, weit hin gedrungen, vorgedrungen. Na téy woynie nie po mału dzielność sześciu set Polaków, z Kapistranem hetmanem zajechałych, osławiła się. *Krom.* 613, *Capistranum secutorum).* – §. Zajeżdżać przed dom, przed bramą i t.

d., vorfahren. Wypiżmowany, wyfryzowany, wymuſkany, w karecie zajeżdża przed Saſki pałac. *Teat.* 15, 24. Z gośćmi się był umówił, iż po za ogród zajeżdżali, a ztamtąd wchodzili do sali. *Kras. Pod.* 2, 239. Słychać, że kareta zajeżdża. *Teat.* 38, 88. Mości Dobrodzieju, kareta zajechała. *Teat.* 4, 5, der Wagen iſt vorgefahren. - Zajeżdżać do kogo, do karczmy, do zajazdu czyli zajezdnego domu, (mit Pferde und Wagen) einkehren; *Vd.* v' goſhtarjo jiti, vgoſhtaritiſe, navernitiſe). Kto do mnie zajeżdża na nocleg, musi tak zapłacić, iak gdyby cały tydzień ſtał na Krakowſkiém przedmieściu. *Teat.* 28 *b*, 6. Serce Wc Pana widzę, ieſt iak auſterya, kto chce to zajedzie, popasie i ieszcze prędzéy wyieżdża. *Teat.* 55 *b*, 37. Mieysca dla niego nie ma, bo iuż zaiachali konni. *Pot. Arg.* 352. Zaiachali konni. *Rys. Ad.* 80. - §., Zajeżdżam komu, *obuius ſio curru, equo, naui alicui. Cn. Th.* 1368, einem entgegen fahren, reiten. Zajeżdżam komu, zjeżdżam się z kim w cieśni. *Cn. Th.* 1367, einem in den Weg fahren, ihm in den Weg kommen. Tam trzeba zajachać, tam nieprzyiacielowi drogę zaſtąpić. *Jan. Pos. B* 4 *b. Cro.* zajahújem, zaſzedam *insideor*). Hamuią wozy i konie, aby nikt drogi nie zaieżdżał. *Star. Dw.* 41, den Weg verfahren, iadąc zaſtępował, verſetzen. Turcy, chcąc ieszcze doświadczyć swego szczęścia, zebrawszy się ich wielu, zajechali Skanderbegowi, ale Skanderbeg ich łacno zwyciężył. *Baz. Sk.* 32, wyjeżdżali, wyciągnęli naprzeciw, zogen gegen ihn aus, zogen ihm entgegen. - Zajeżdżam komu do moſtu, do promu, do bramy, *praeuenio aliquem ad pontem ect. properantem. Cn. Th.* 1368, einem vorfahren, ihm voreilen, ihm zuvorkommen, *obacz* uprzedzić kogo do czego). - §., Zajeżdżać dobra czyie, zajazd czyli najazd na dobra iego czynię, jemanden die Güter einreiten, ſie gewaltſam überziehen und wegnehmen. W czasie z tego może być prawo, i fortunę zajadą. *Teat.* 19 *b*, 68. Zwyciężywszy Sylla Maryusza, wszyſtkich przeciwnych szlachcie częścią zabiiać, częścią dobra zajeżdżać kazał. *Siem. Cyc.* 5. Wymógł, iż dobra Roscyusza na ſkarb zajachano, i Chryzogonowi przedano. *ib.* 1. - §., zajeżdżać, zajechać biiąc, uderzaiąc, zająć kogo po grzbiecie, zaciąć, einem einen Hieb verſetzen. Pewnym iutrà dochodem pochlebia swéy biedzie, Aż tu śmierć nagle kosą iak w kłos weń zaiedzie. *Zab.* 16, 377. Dźwigaiących się, szabla zajechała. *Zebr. Ow.* 107, *surgentibus obstitit ensis.* - *fig. tr.* Pan Jan, iakiegoś tu ślósarza syn, zajechał iéy w głowę. *Teat.* 52 *c*, 6, zaiął iéy głowę, wlazł iéy w głowę, w serce, opanował ią, er hat ihr den Kopf eingenommen, iſt ihr in den Kopf gefahren. Co ci znowu zajechało w głowę? co ci wlazło czyli przyszło w głowę, co ci się ubrdało? was iſt dir in den Kopf gefahren? - §., Zajeżdżać, ZAJEŹDZIĆ konia, karetę, pojazd, = ieżdżąc nadwątlić, nadwerężyć, nadpsuć, zu nichte fahren oder reiten, zu Schanden fahren oder reiten, zu Grunde richten; *Rs.* заѣздить, заѣзживать. Już nam kilka karet potłukli, konie zaieździli. *Teat.* 22, 36.

ZAJĘCIE, *ob.* Zająć. ZAJĘCZEĆ, *ob.* Zajęknąć.

ZAJĘCZY, - a, - e, od zaiąca, Hasen=; *Bh.* zagecj, zagicj; *Slo.* zagačí; *Sr.* 1. zayeczij; *Vd.* sezhni; *Cro.* zaychi; *Rg. et Bs.* zecij; *Rs.* заячей. Futra zaięcze naywięcéy używane w fabrykach kapeluszów. *Zool.* 337. Serzyſko zajęcze z octem pomaga przeciw wielkiéy niemocy. *Sien.* 286. Zajęcza sierć, *ob.* turzyca; zaięcze oczy, *ob.* patry; uszy, *ob.* słuchy; nogi, *ob.* ſkoki; zajęcze sadło, *ob.* ſkrom, cf. ſkromny zając; zaięczy ogon, *ob.* osmyk; *Slo. Prov.* pánſka láſka nakrátce, gako zagáči chwoſt; trwa páná láſka, gako zagačí chwoſt, kratko, cf. iaſka pańſka na pſtrym koniu ieździ). Zaięcze serce, tchórzoſtwo, Hasenherz, Hasenherzigkeit, Feigherzigkeit; *Vd.* sezhoſt, bojezhnoſt; (*Cro.* zayczoſzerczen, = boiaźliwy, tchórzliwy). Zajęczego ieſt serca niewola, i piérwéy ci ona ucieka, a niżli ią swoboda spłosza. *Orzech. Qu.* 128. Boiaźliwy, tchórz, zaięczego serca człowiek. *Cn. Ad.* 38, ein feiger Hase, ein Feigherziger. Junacy bywaią serca zaięczego. *Auszp.* 23. Nieprzyiacioły swoie serca zaięczego ſtraszy. *Jan. Lig. B.* Mało ci sławy ztąd wynika, Że masz wemnie z zaięczém sercem przeciwnika. *Zabł. Amf.* 23. Lud nikczemny, serca zaięczego. *Alb. n. W.* 6. Zwycięſtwo nie zawsze pochodziło z zaięczego serca przeciwnéy ſtrony. *Gorn. Dw.* 348. W którym kiedy Spartaku zaięcze serce matka widziała, abo się nie znała kniemu, albo go ręką swą własną zabiła. *Gorn. Dw.* 263. O mizerna głowo, o serce zaięcze. *Teat.* 29, 82. Jeleń chocia ma rogi, lecz umysł zaięczy. *Rey Wiz.* 35. Woiewodzie Krakowſkiemu, który z bitwy uciekł, posłał Krzywouſty kożuch zaięczy, iż prędki na uciękanie, iako zaiąc. *Biel.* 87, cf. kądziel). - Przysiągłbym, że cię zaięcze poty przechodzą, tylko ci o punkt honoru idzie. *Teat.* 27, 105, łytki ci drżą, der Angſtſchweiß bricht dir aus. - Kto ſtąd spadnie, długo ięczy, Bowiem to ſkok nie zaięczy. *Rey Zw.* 246 *b*, *oppos. salto mortale*). - §. *Medic.* Zaięcza warga, *labium leporinum*, gdy się dziecko na świat z wargą niby rozciętą urodzi. *Perz. Cyr.* 2, 186, die Hasenſcharte. - §., *Botan.* Szczawik czyli kapuſta zaięcza; *trifolium acetosum. Krup.* 5, 162, *acetosella. Urzęd.* 9; *Rs.* заячей щавель, кислица, (cf. kisnąć), Sauerklee, Herzklee; (*Rs.* заячья капуста, скрипунъ, трава, = rozchodnik, wronie masło). Zaięcza nóżka, owieczki, *leporinus pes, lagopus. Urzęd.* 186, *Rs.* заячьи лапки, Hasenklee, Hasenpfötchen. Zaięczy chłodek, *hieracium minus*, Hasenſtrauch, niektórzy zowią to ziele domkiem zaiącowym, a drudzy chłodkiem zaiącowym albo zaięcze ziele. *Sien.* 129. Zaięczy żyr, gatunek przenętu, *prenanthes muralis. Kluk Dyk.* 2, 229, Mauerhasenſtrauch. Zaięcze uszko, *Bupleurum*, rodzay rośliny, maiący kwiaty w okołkach. *Kluk Dyk.* 1, 89, Durchwachs, Hasenöhrchen. - §., Zaięczy sad, zwierzyniec, = ZAIĘCZNIK, - a, *m.*, *leporarium. Urs. Gr.* 125; *Sr.* 1. zayeczijna (cf. zaięczyna); *Cro.* zaycharnicza, zaychiſche, (cf. заичистъ pełen zaiąców); ein Hasengarten, Hasenwäldchen. ZAIĘCZYCA, - y, *ż.*, samica zaięcza, *Rs.* зайчиха; die Häſinn. Zaięczyca kotna; zaięczyca okociła się. *Dudz.* 21. ZAIĘCZYNA, - y, *ż.*; *Bh.* zagečina; *Slo.* zagačina; *Rs.* заячина, зайчина, mięso zaięcze, Hasenfleiſch. Przysposobić świeżéy zaięczyny. *Jeż. Ek. D* 4. - *§., Futro zaięcze; *Rs.* заичина, зайчина; Hasenbalg, Hasenfell. Zaięczyn ſto. *Jnſtr. C. L.* - §., Zaięczyna, zaiąc mizerny, biedny, ein elender Hase. ZAJĘCZYSKO, - a, *n.*, zaiąc przerosły, zbyt wielki, szpetny, ein abſcheulicher großer Hase. *Cn. Th.* 1260.

ZAJE-

ZAJEDKI; *ob.* zajadki.

ZAJEDNAĆ *cz. dk.*, zajednywać *czstl.*, zagodzić, **vergleichen, ausgleichen, abthun einen Streit.** Król Ferdynand i król Janusz włożywszy się w to, zajednali tę woynę. *Biel.* 524. Śmierć moia, u sądu oczyma świecić, dopieroż o basarunki nigdym się nie zgadzał, anim za iawne zbrodnie nie zaiednywał wieży. *Psalmod.* 11. ZAIEDNĄ, ZAJEDNO, *ob.* Jeden.

ZAJĘDRNIĆ, ZAJĘDRZNIĆ *cz. dk.*, jędrnym uczynić, zarzeźwić, **frisch machen, auffrischen.**

ZAJĘDURZYĆ, ZAJĘDYCZYĆ; *ob.* zaindyczyć.

ZAJEDŹ, -i, *ż.*, bolączka w pysku końskim, cf. zębry, **eine schmerzhafte Blatter im Maule des Pferdes;** *ob.* zajady, zajadki). Koniom w pysku zaiedzie wyrzynać trzeba. *Kluk Rośl.* 3, 115. Na zaiedzie, kiedy dziąsła nabrzmiewaią, i zęby okrywaią, wytrą się octem i solą. *ib.* 1, 199.

ZAJĘKNĄĆ *med. idntl.*, zajęczeć *dk.*, zajękać *ndk.*, zajękiwać *czstl.*, zacząć iękać, ięk wydawać, z iękiem się odzywać, **aufseufzen, aufstöhnen;** *Rs.* заохать, захныкать, завопить, *pr. et fig. tr.* Padł na ziemię, śmiertelnym obalony grotem, A zbroia na nim zaiękła łoskotem. *Dmoch. Jl.* 1, 112. Tak więc żywot ocalił przed śmiertelnym ciosem, Tknięty nim puklerz, ostrym zaięczał odgłosem. *ib.* 2, 18. ZAJĘKACZ, -a, *m.*, który zaięknął, **der Aufseufzer, Stöhner.** - *§. *ob.* zaiąkała który się zaiękiwa.

ZAJEM, zajesz, zaje, zajedzą; *ob.* zajeść.

ZAIEM, - aymu, *m.*, zaymowanie, zagrabienie, i to co zajęto, zagrabiono, **die Wegnahme, das Wegnehmen, das Weggenommene;** *Bh.* **zágem.** Kmieć i z swoiey szkody nie ma bydła u siebie z zaymu zamykać, iedno do dworu gnać. *Haur Ek.* 12, zaięte, zagrabione, *zafantowane, **gepfändet.** - *tr.* Adam zemdlał, oczy powieką zmrużywszy, Przez zajem wszystkich duchów swych nayprzenikliwszy. *Przyb. Milt.* 360, przez zachwyt, zachwycenie, **Entzückung.** - W ZAIEM dać, wziąć, *ob.* wzaiem. *ZAIEMNY, *ob.* wzaiemny. - *§. Zaiemny, = zaięty, *ob.* zaiąć); n. p. Trzy dni we mgle ciemney J trzy nocy, okrom gwiazd, w pogodzie zajemney Błądziliśmy po morzu. *A. Kchn. W.* 67, zaiętey chmurami, zakrytey.

ZAJEŚĆ, - jadł, - jedli; *F.* zaje, zajem, zajedzą *cz. dk.*, zajadać *ndk.*, *Bh.* **zagjsti, zagedl, zagim, zagjdam;** *Vd.* sajesti; *Cro.* zajesti, zajédam; *Rs.* заѣсть, заѣдать; *Ec.* заядаю, заѣдаю. Zajadł go wilk, źmiia i t. d., ukąszeniem, kąsaniem zabił, abo ukąsił śmiertelnie. *Cn. Th.* 1367, zagryźć, **anessen, anbeissen, anfressen, einen tödtlichen Biß versetzen, todt beißen.** Sroga iaszczurka dziecię ono zaraziła i zajadła. *Sk. Żyw.* 2, 66. Na tego węża miedzianego, gdy poźrzeli ci, których wąż zajadł, stawali się zdrowymi. 1 *Leop. Num.* 21, 9, gdy kogo wąż ukąsił, a poizrzał na węża miedzianego, żyw został. *Bibl. Gd.*; ranny. 3 *Leop.*) Aby się też skryli w głębokość morską, rozkażę wężowi, a tam ich zaje. *Leop. Amo.* 9, 3, przykażę wężowi, aby ich i ztamtąd wykąsał. *Bibl. Gd.*) Bydlę od zwierza zajedzone. *W. Ex.* 22, 13, rozszarpane. *Bibl. Gd.*) Tłustości bydlęcia zdechłego albo od zwierzęcia iakiego zajedzonego, ieść się nie godzi. *Radz. Levit.* 7, 24. Łóy zdechliny abo zwierzęcia, które zwierz zajadł, będziecie mieć na rozmaite potrzeby. *Leop. Levit.* 7, rozszarpanego. *Bibl. Gd.*) Zajedzonego nie nosiłem do ciebie. *Budn. Gen.* 31, 39, rozszarpanego zwiersa nie przyniosłem ci. *Bibl. Gd.*) Srogie zwierze mnie zajedzą, i do swych iam sztukami powloką. *P. Kchn. Orl.* 1, 267. Pies ten owce pana swego żajadał. *Kosz. Lor.* 56 *b.* - §., Zajadłeś pieniądze, strawne, = przejadłeś. *Wlod.*, iedząc wypotrzebowałeś, **aufzehren, verzehren.** Zajadłeś dług, odjadłeś; tak też: zapiłeś. *Dudz.* 73, *edendo, bibendo, exhausisti debitum. Cn. Th.* 1367; **du hast die Schuld abgegessen.** - §. Zajadać smaczno, pałaszować n. p. pieczenią; **recht schmackhaft essen, recht darauf los essen.** Ażem się zmordował roznosząc tyle ciasta, tyle lodów; dzieci szczére skaczą i zaiadaią. *Teat.* 39, 52. - §., Zajeść się, wpaść w zajadłość, zażrzeć się, zawziąć się, **sich erbittern, erboßen, wüthig werden,** (*Bs.* izjiditise, izjadatise *euomere virus acerbitatis).* Poszli do broni, i tak się byli zajedli, żeśmy ich ledwie rozwadzili. *Warg. Radz.* 180. Za afront lud zajadł się i zawziął cały. *Jabł. Ez. D* 3. - Tak pracowicie swóy udawał dyskurs, z tak łatwym młynkowaniem języka, i żarliwym w dyskursie zajadaniem, żem w całéy rozmowie nie uchwycił słowa. *Mon.* 68, 721, z taką zażartością, zawziętością, zajadłością.

ZAJĘTY; *ob.* Zająć.

ZAJEZDNY, - a, - e, zajazdowy, od zajazdu, **Anfarths =, Vorfarths =, Einkehr =,** (*Rs.* заѣзжій podróżny). Zajezdny dom, zajazd maiący, z bramą dla zajazdu poiazdów, **ein Haus mit einer Einfarth.** Zajezdny dom, zajazd, oberża, austerya, dokąd zajeżdżać można, **ein Einkehrhaus für Pferde und Wagen;** *Ross.* постоялый дворъ; *Ec.* всепрїимлище, стоялой дворъ, витаалище, виталница, витальня. Domy zajezdne, gościnne, szynkowne. *S. Grodz.* 2, 80. ZAJEŻDŻAĆ, ZAJEŻDZIĆ; *ob.* zaiechać.

ZAJEZIERZE, - a, *n.*, mieysce za ieziorem; *Rs.* заозерье, **der Platz hinter dem See.** ZAJEZIERNY, - a, - e; - ie *adv.*, za ieziorem będący, **hinter dem See befindlich;** *Rs.* заозерный.

ZAJEŻYĆ *cz. dk.*, zajeżać *ndk.*, zacząć ieżyć, najeżać, **in die Höhe aufspreitzen, aufbörsten, aufsträuben.** Zajeżyć się, *Rs.* заежиться, **sich börsten.**

*ZAJGRAĆ *cz. dk.*, zacząć igrać, **anfangen tändelnd zu spielen, zu tändeln,** (*Ross.* заиграть, заигрывать, = zagrać). - *fig. tr.*, n. p. Bretysław wtargnął do Szląska; wszakże to ieszcze uczynił był piérwéy, niż Zbigniewa óciec w łaskę przyiął, rozumieiąc, że Władysławowi miał co więcéy zaigrać Zbigniew. *Bielsk.* 68, zagrać mu, zadać trudności.

ZAIMAĆ; *ob.* Zająć. ZAIMACZ, *ob.* zaymacz. ZAIMEK, - mku, *m.*, *grammat.* nazwisko niedawne, *pronomen*, wzięte od przednieyszéy własności, która się w téy części mowy znayduie, że się kładzie za imię. *Kpcz. Gr.* 1, *p.* 59, *Tr.*, **das Fürwort**, *ZAIMIĘ, - ienia, *n.*, słowo szkolne, *pronomen. Wlod.*; *Slo.* **zámena,** *(distingu.* zamiana), **zámeno, zámenéc, mistomenéc, mestomenec, mistoméno, mestoméno;** *Cro.* namęstna besęda, (cf. namiestnik), perdevk; *Vd.* namiestna beseda; *Rg.* zaimme; *Rs. et Ec.* мѣстоимѣнїе. *ZAIMIENNOŚĆ, - ści, *ż.*, słowo szkolne, *Gr.* ἀντονομασία. *Wlod.* ZAIMKOWY, - a, - e, od zaimku, **Fürworts =.** Słowo zaimkowe, *reciprocum. Kpcz. Gr.*

ZAINDYCZYĆ się, *Zajędyczyć się, *Zajędurzyć się: zaimk. dk., na kształt indyka napuszyć się, zaiątrzyć się, ſich wie ein Truthahn entrüſten, blähen, erboßen; Boh. za-tohautiti ſe, cf. kokoszyć się). Podług rozmaitego wzruszenia, indyk ſkórę mięsiſtą na głowie i podgardlu nadyma; w ten czas ta ſkóra znacznie krwią nabiega i koralową wydaie czerwoność; co nazywamy zaindyczeniem się; przy tym naſtrosza pierze, ogon roztacza, i gołgocze. Zool. 238. – fig. tr. Gniewem zajędyczony cały ſtanął w płomieniu, podobny krzakowi goreiącemu. Off. Str. 3, zajuszony, zapalony, zapłoniony). Nadął się, iak półtora nieszczęścia, spoyrzał na mnie marsem, z miną iakąś dziką zaindyczoną. Teat. 21, 151.

ZAINTERESSOWAĆ cz. dk., uczynić kogo do czego interessowanym, einen wofür intereſſirt machen, ihn wofür einnehmen, ſein Intereſſe erwecken. Chciał nas autor więcéy do losu téy osoby zainteresować. N. Pam. 14, 255. – §., Zainteressować, interessami zatrudnić, zająć, beſchäftigen, mit Geſchäften beladen. Ażeby się mogli udać za polityków wiele myślących i mogących, uſtawicznie są zabawni, zakłóceni, zainteresowani. Mon. 72, 294 affairés.

ZAIŚCIE; ob. Zaiſte. ZAISKAĆ; ob. iſkać.

ZAISKRZYĆ, ZASKRZYĆ cz. dk., zaiſkrzywać kontyn. et czstl., uczynić iſkrzącym, funkeln machen. Gdy dzień Febus iął zaiſkrzywać, on wnet ocucony śpiesznym krokiem poszedł. Chodk. Koſt. 63. – §., Zacząć się iſkrzyć, zu funkeln anfangen, hervorfunkeln. Noc była; i na niebie pogodnym promieniem Xiężyc świecił, między gwiazd mnieyszych zaiſkrzeniem. Hor. 2, 347 Min. Temu zaſkrzył na tronie wróg nielutościwy, Choć się mężnie sprzeciwiał, zawsze nieszczęśliwy. Zab. 15, 296.

ZAISTE, ZAIŚCIE adv., zaprawdę. Cn. Th. 1368, für wahr, gewiß, wahrhaftig; Slo. zagiſte; (Bh. zagiſte enim, 2., enimvero); Sr. 1. zawéſtże, wéſtże, zawérno, ſawierni, wéru, woprawżi, dte, obsol. cżwoda, acż rowda; Sr. 2. ſawéſcże, ſawérne; Crn. ſaneslivu, ſarės, rės; Vd. ſareſnizhno, ſareſs, rieſen, sareſnizo; Cro. doiſzto, do iſztine, zaiſzto, zaizto; Rg. zaiſtoe, doiſto, iſtinom, ù iſtinu; Bs. zaiſto, bez ſcjale, na vjerru; Sla. doiſtu, iſtinito; Rs. истинно, ей, ей; Ec. истинно, поистиннѣ, сущо. ZAISTNY, - a, - e; - ie adv., iſtnie prawdziwy i pewny, Slo. iſtinit, (ob. iſtny, iſty); wahrhaftig wahr, gewiß; Subſt. ZAISTNOŚĆ, - ści, ż, iſtotna prawda i pewność, die Wahrhaftigkeit, Gewiſſheit.

ZAJURZYĆ cz. dk., iurnym uczynić, iurności nabawić, pr. et fig. tr., geil machen, üppig machen. Częſto bardziéy ſtaruch się zajurzy, niż młody. Pot. Syl. 319, zapala się iurnością, wird von Geilheit ergriffen. Komu się to zeydzie trząsać głową, roztrząsać włosy? koniom zajurzonym, ięndzom piekielnym, iaszczurkami miaſto włosów potrząsaiącym. Eraz. Ob. B.

ZAJUSZYĆ cz. dk., zajuszać ndk., iuchą, posoką, krwią zamazać, pomazać, mit Jauche, mit Blut und Eiter beſchmieren. Z zajuszonego oto iuż tułuba Twemu Alcydzie odradza się zguba. Susz. pieśń. 2 E. – §., Zaiuszyć, zakosztowaną krwią zaiątrzyć, rozbeſtwić, blutdürſtig machen, pr. et fig. tr., blutgierig machen, wüthend machen, aufbringen. Zajuszam psa, ptaka, praebeo guſtum sanguinis, inesco sanguine venaticam auem vel canem. Cn. Th. 1368. Zajuszam psa, wprawiam do krwi zwierząt. Włod. Ogłaſkane zwierzęta, byle się napiły choć naymniéy krwi, wraca się im dzikość wrodzona, Skusiwszy krwi pragnie iéy paszcza zajuszona. Bardz. Luk. 58. Psy zajuszone wynoszą z kniei trąby ukrwawione. Bardz. Tr. 123. Antyoch krwią morwy iagody zajuszał słonie swoie przeciwko żydom. Birk. Chod. 5. Zgładź go, ukrzyżuy, wrzeszczeli żydzi, Jak zajuszeni lwi koło obłowu. Odym. Sw. 2, G g 2. Był mężem znacznym, na krwi nieprzyiacielſkiéy dobrze zajuszonym. Papr. Kl. 409, dobrze zaprawionym). Gniewem zajuszony. Auszp. 31, zajadły, pełen zajadłości, zażarty), – Zajuszyć się, zaprawić się na krew, zajeść się, być zażartym, blutgierig werden, wüthend werden. Tyranowie, gdy się raz dobrze na krwi chrześciiańſkiéy zajuszą, syci iéy dotąd być nie mogą, ażby się iéy dobrze napili. Zrn. Pſt. 125 b. Tyran wszyſtkich śrzodków rusza, A im trudnieyszą Wirginiią baczy, Bardziéy się beſtwi, bardziéy się zajusza. Zab. 15, 241. Kiedy się iuż który mężny człowiek w bitwie zajuszy, tedy się sam uhamować nie może. Baz. Sk. 191. Zajuszywszy się, do miaſta chciwiéy szturmowali. Warg. Cez. 153. Nieprzyiaciel, gdyby dobył tego miaſta, zajuszywszy się, ciągnąłby daléy. Baz. Sk. 207. Potymby się młodź mogła zajuszyć, żeby Tatarów i w hordzie szukali. Falib. Dyſk. X. Gdy się kto z dobrego złym ſtanie, niejakiemi pewnemi ſtopniami złości do tego zajuszaiąc się idzie. Zrn. Pſt. 3, 536; zaprawuiąc się.

*ZAJUTRO, ZAJUTRZE, ZAJUTRZ, - a, m., ZAJUTRZEK, - trzka, *ZAJUTREK, - trka, m., nazajutrze, dzień nazajutrzeyszy, dzień nazajutrz, der morgende Tag, der folgende Tag, der folgende Morgen, (Slo. zagutro pozitri, pozaitra, pozaitri poiutrze; Crn. ſajtru, = rano, Crn. ſajtrén, = ranny; Crn. ſajtreniza, = śniadanie; Vd. saiterniza, = śniadanie; Ec. заутренникъ, завтракъ śniadanie, заутренною śniadam). Złożcie to do kupy aż do zajutra. Budn. 2 Reg. 10, 8, aż do poranku. Bibl. Gd.) Bolesław Wratysławowi czas na rozmowę do zajutrka odłożył; a on téyże nocy uciekł. Biel. Kr. 55. Czekali zaiutrka. Papr. Kl. 96. Przełożyć sprawy do zajutrzka. Tarn. Uſt. 17. Bierzcie tyle, aby nic nie zoſtało do zajutrzka, i coby zoſtało nazbyt spalcie. Biel. hſt. 30. ZAJUTRZEYSZY, - a, - e, nazaiutrzeyszy, jutrzeyszy, folgenden Tages, folgenden Morgens. Wſtał lud na wszyſtek dzień on, i na wszyſtek dzień zajutrzeyszy, i zbierali przepiórki. Budn. Num. 11, 32, i nazajutrz przez wszyſtek dzień. Bibl. Gd). ZAJUTRZYĆ cz. dk., na jutro odłożyć, procraſtinare. Bndtk., auf Morgen verſchieben; cf. dojutrek.

*ZAIŻRZEĆ, ob. Zayźrzeć.

ŻAK, - a, m., ŻACZEK, - czka, m., zdrbn., ſtudent, uczący się w szkołach, poczynaiący się uczyć, der Schüler, Student, ein Schulkind, Schulknabe, Schuljunge; Bh. žak, ſſolár, ſſoláf, ſſolnik, obacz szkolnik); (Bh. zakowna szkoła); Slo. žak; Sr. 1. ſchuler; Crn. ſholar; Vd. ſhular, navuzhennik, joger; Cro. diák, djiak, diache ſtudiosus ut logices, physices; Cro. diak pêrve ſkole parviſta, diak druge ſkole principiſta, diak tretje ſkole grammatiſta; Cro. diachki literarius, diachki, latinſzki, Łaciński; Cro. diachtvo ſtudium literarium, latinitas);

Dl. uchyenik, ſzkulár; *Hg.* deák; (*Hg.* deákúl, = łacińſki; (*Bs.* diak, ſgjakan, koji ſluſgi miſſu *clericus*, 2., ſkulat, skular, ucenik *discipulus*; *Sla.* dják, = dyakon, dziekan; 2., dják, = żak); *Rs.* школьникъ. Kto żakiem w szkole nieposłusznym, potym w Rzpltéy mieszczaninem zuchwałym. *Petr. Pol.* 49, iaki uczeń, taki obywatel). Bóg gdy chce, uczyni doktora i z żaka. *Wad. Dan.* 94, u Boga niema nic niepodobnego). Nie z każdego żaka bywa xiądz. *Rys. Ad.* 44, *Kchow. fr.* 47, *Cn. Ad.* 734, może tu w znaczeniu *djaka, kleryka: nie z każdego kleryka bywa xiądz). Ani żak, ani dworak: *neque ad chorum, neque ad forum. Cn. Ad.* 6, *Zegl. Ad.* 4, *Slo.* an'i żák, an'i dworák; cf. ani do rady, ani do zwady). Nie Turcy, wybiliby to z Krakowa żacy. *Alb. z W.* 30, taki niedołęga ten żołnierz, że nań nie trzeba Turków, dosyć nasadzić ſtudentów Krakowſkich). Przy nim w szrankach, każdy prawie żakiem. *Hor.* 2, 76 *Nar.*, dziecięciem, abecedarzem, nie rycerzem). Nie umieć nic, to będziesz u ludzi proſtakiem, Zaś nad xięgami olśniy, nazową cię żakiem. *Stryik. Gon.* 72, pedantem szkolnym, Pedant, Schulfuchs. - *§. Był żakiem uczonym, umieiącym pisać i dworzaninem dobrym *Dwor. H* 2, literatem, sawantem, ein Gelehrter, Studirter. - II., żak, źle za czerp, kaszerz. *Dudz.* 31; *sed cf.* sak; eine Art Fischernetze. Nadano pewnemu gatunkowi sieci nazwiſko żaki, iako widzimy w iednym nadaniu swobod młynarzowi 1355 R., od Matyasza biſkupa Kujawſkiego, może żaki szkolne te sieci wymyślili. *Czack. Mscr.* Szczególnieysze żaków dawano imię małemu rodzaiowi siatki rybnéy w Kujawach. *Czack. pr.* 2, 263. Żak, sieć na kształt małego niewodu robiona, maiąca dwa ſkrzydła i niby matnią. *Kluk Zw.* 3, 246. Żaki rybne. *ib.* 2, 380. -) III., *ŻAK, - u, *m.!*, (cf. *Gall.* ſac, ſaccage), = plundrunek, plundrowanie, das Plündern, die Plünderung. Ciurowie i hałaſtra opuszczone namioty i szopy wnet żakuią, a nawet iakieś ich poszalą tak furye, że obóz w tym żaku zapalą. *Tward. Wł.* 83. Tatarzyn widząc naszych uciekaiących, porwie się do żaku. *Tward. W. D.* 33.) --

Pochodz. *żaczek, żaczę, żakowſki, żakowſtwo, żakować, żakuła.*

ZAKACHLOWAĆ *cz. dk.*, kachlami czyli kaflami zasadzić, verkacheln, mit Kacheln zumachen. *Bndtk.*

ZAKĄCIE, *ob.* zakątek, zakąt.

ZAKADZIĆ *cz. dk.*, zakadzać *ndk.*, zacząć kadzić, kadząc zapełnić wonią, *Bh.* zakaditi, zakadjm; *Sr.* 1. zakadżam; *Cro.* zakagyújem; zu räuchern anfangen, losräuchern, räuchernd anfüllen. *ZAKADZACZ, - a, *m.*, *suffitor. Mącz.*, ZAKADZICIEL, - a, *m.*, der Räucherer; *w rodz. żeńſk.* zakadzicielka.

ZAKĄKOLIĆ *cz. dk.*, kąkolem zakryć, zająć, verlolchen, mit Lolch bedecken; *niiak.* zakąkoleć, zarosnąć kąkolem, mit Lolch verwachsen; cf. zachwaścić, zachwaścieć.

ZAKAŁ, - u, *m.*, ZAKAŁA, - y, *ż.*, kał w bryłę ſkleiony, zusammengebackner Straßenkoth, Kothklumpen, (Fladen, Unflath). - §., Zakał w chlebie, niekisiałość ciaſta, nierośnienie, *vitium panis ex feruenti aquae affusione in subactione. Cn. Th.* 1368, unausgebackner Teig im Brote, klebriger Teig; *Rs.* закáлъ, закáлина, закáлка (= 1., hartowanie; *Rs.* закалить, закаливать zahartować; nie dobrze wypiéc). - §., Zaległe plugaſtwo, zaplugawienie, nieczyſtość, sitzengebliebne Unreinigkeit. Lekarſtwo to kamień w męcherzu kruszy, lipkości i zakały z niego wypędza. *Spicz.* 96. - *fig. tr. moraln.* W Sambii ieszcze pogańſtwa ſtarego zakał do gruntu się z proſtych ludzi nie wykorzenił. *Stryik.* 144; ieſt ieszcze tego pogańſkiego zakału w Kurlandyi. *Gwag.* 354. - Zakał, zarod, zawiązek, zawziątek czego niedobrego, Keim des Bösen; zakał grzechu, i w usprawiedliwionych, to ieſt, *concupiscentia*, zoſtaie. *Sk. Kaz.* 348 *b.* Przyczyna, że syn boży tak ciężką mękę cierpiał, nie inna była, tylko dziedziczny zakał pierwszych rodziców naszych. *Kucz. Kat.* 104, grzech przyrodzony, die Erbsünde. W rozumie mieszka grzech, t. i. zakał grzechowy. *Kucz. Kat.* 3, 337. Trzeba zakałę śmiertelną bez odwłoki obmyć łzami pokutnemi. *Bals. Niedz.* 1, 158; cf. kwas, cf. zaczynienie, zadzianie). Kto w swym sercu zakał nosi, Taki pana próżno prosi. *J. Kchn. P. P.* 94, kto nie ieſt czyſtego serca). Te słowa zawiści i nienawiści zakał i zapałę dodawały. *Leop. Gen.* 37, 8, ztąd go mieli w więtszéy ieszcze nienawiści. *Bibl. Gd.*) - Zakał, gniew, nienawiść. *Cn. Th.* 1368, chrap, kwas, wark, zawiść, Aerger, Groll, Haß. - Zakał, przywara, wada, ein (moralischer) Fehler. Żaden się w młodym Bolesławie nie znaydował zakał. *Krom.* 64. Uśmierz się Achillesie, iaki zakał szpetny, Gdyby był niezbłagany umysł tak szlachetny. *Dmoch. Jl.* 240. Jeśli się w takim rządzie pokaże zakała, To pewnie nie zbyteczna, ale bardzo mała. *Jabł. Tel.* 314. Niechże na dobrych obyczaiach schodzi, Zakał ten cnemu urodzeniu szkodzi. *Hor.* 2, 227 *Kniaź.* Obywatel bez zakały. *Kras. Pod.* 2, 65, bez plamy, bez noty, nieposzlakowany). Bez zakału sprawiedliwość. *Nies.* 1, 30, czyſta, bez plamy, bez noty, bez zarzutu). - Zakał, plama hańbiąca, hańba, wſtyd, ein Flecken, Schandflecken, eine Schande. Okrucieńſtwa synu móy, zaćmiły nam sławę, Wielki na imię nasze zaciągnęły zakał. *Teat.* 44, 6. Téy dziewczynie tak podłéy miałbyś ślubować; co za hańba, co za zakał dla całéy familii. *Teat.* 54, 28. Zakał imieniu. *ib.* 4 *b*, 72. Panuiący nazywaią małżeńſtwo swoich dzieci z szlacheckiemi dziećmi, zakałą i sromotą swoiéy familii. *Przeſtr.* 286. Człowiek dobrze urodzony, a nierozsądny i głupi, zakałą ieſt krwi swoiéy. *Kras. Pod.* 2, 210. Wolę się pozbyć takiéy żony, która mi niesie zakałę. *Teat.* 10 *b*, 59. Na cały kray zakała, że w narodzie, w którym wszyscy prawem wchodzenia w rządy zaszczycamy się, naymniéy iednak sposobnych do rządzenia liczymy. *Mon.* 74, 521. Bez sprawiedliwości i bez prawdy, siła Zawsze czczą i nikczemną będzie, ieſt, i była; Niewarta tylko wzgardy, hańby i zakały. *Przyb. Milt.* 188. - *§., Mnie gdy ta, co ieſt w tkance, uymie, i pozwoli Nacieckać się z sobą, i wzaiem poswywoli, Nie puści, ni z zakałą, ni z troſką, by gładszy Gach do niéy nie miał wrębu, albo ktoś bogatszy. *Zab.* 13, 130, z zachmurzeniem, zasmuceniem, Betrübniß, trüber Kummer, finſtre Beſorgniß. ZAKALAĆ *cz. dk.*, zabrukać, zabrudzić, zawalać, beschmutzen, bekothen; *Bh.* zakaleti; *Cro.* zakalyam; (*Rs.* закалить, закаливáть zahartować; 2., niedobrze wypiéc). - 2., ZAKALIĆ *czyn dok.*, zakaliſtym uczynić, mit klebrigem Teige anfüllen, nicht

recht ausbacken lassen; *Bh.* zakaliti *reddere turbidum* zamącić. ZAKALEC, - lca, *m.*, ciasto niewypieczone, kawał zakalisty, ein unausgebacknes Stück Teig. Chléb nieczysty z zakalcem. *Hor. Sat.* 87. Z świeżego ziarna byłby chléb iako kamień z zakalcem. *Haur Sk.* 18. Zakalec ciężży w żołądku, trudny iest do strawienia. *Pir. Pow.* 72. ZAKALISTY, - a, - e; - o *adv.*; pełen zakalców, niewypieczony, voll klebrigen Teiges, nicht ausgebacken; *Ross.* закалистый, (закалённый hartowny). Chléb niedopieczony, zakalisty, bywa przyczyną wielu chorobom. *Syr.* 921. Rozumieią, im bardziéy chléb zakalisty, tym pożywniéyszy. *Pir. Pow.* 71. Z porosłych zbóż będą chleby zakaliste. *Haur Sk.* 18. Już też nic gorszego, nad to ciasto nic zakalistszego. *Jabł. Ez. B* 4. - *Substant.* ZAKALISTOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest zakalistym, niewypieczoność, die Unausgebackenheit, Klebrigkeit des Teiges.

ZAKAMIAŁOŚĆ, ZAKAMIENIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zatwardzenie niby kamień, zatwardziałość, die Versteinerung, Verhärtung, *phys et tr. moraln.*, *Rs.* окаменелость, ожесточеніе. Jeśli na moie słowa nie mogła zakamiałość twoię Zmiękczyć, wnet będzie całe pokruszona, Od Mirtylowéy prośby zwyciężona. *Past. F.* 106. Gdy człowiek widzi błąd swóy, iednakże z niego wynijść nie chce, to zowią zakamiałością. *Sk. Żyw.* 359. ZAKAMIEĆ, ZAKAMIENIEĆ *niiak. dk.*, stać się kamieniem, zatwardzieć, zu Stein werden, steinhart werden, verhärten, sich verhärten, verstocken, *phys. et fig. tr. moral.*, *Ec.* остраснтожестошчитися. *Obduruit ad verbera*, zakamiał na bicie, t. i. iuż nic nie dba na bicie. *Mącz.*, iuż nieczuły). Zakamiało serce Faraonowe. *Leop. Exod.* 8. Prorok mówi, że zaślepiła żydów złość ich, i zakamiało serce ich. *Biał. Pst.* 185. Zakamiałszy niż marmury. *Brud. Ost. D b*, twardszy). Przypatrzcie mizernéy się cerze Człowieka tego, ludzie zakamiali, Otom przywiódł wam na poły martwego, Nie masz w nim członka od bicia wolnego. *Odym. Sw. z Gg* 2. Grzesznicy zakamieli. *W. Pst. W.* 309. Miece się w każdą stronę zbóyca zakamiały, Trzymaiąc w ręku mściwych saydak pełno strzały. *Zab.* 6, 157 *Min.* Od lat czterdziestu lichwiarz zakamiały, zdarłszy dziedzica, w tym folwarku siedział. *Kras. Mysz.* 58. Z zakamiałą nienawiścią prześladuią i hańbią go. *Wys. S. Kat.* 490, z zastarzałą, zawziętą, zaciętą, ociętną). ZAKAMIENIĆ, ZAKAMIĆ *cz. dk.*, w kamień zamienić, zakrzemienić, zaskalić, zatwardzić, versteinern, verhärten. ZAKAMIENOWAĆ, ZAKAMIONOWAĆ *cz. dk.*, kamionuiąc zabić, zu Tode steinigen, mit Steinen todt werfen; *ob.* kamionować.

ZAKANĄĆ; *ob.* zakapnąć.

ZAKANCELOWAĆ *cz. dk.*, kanceluiąc wymazać, przekréślić, ausstreichen, mit Strichen auslöschen, cassiren in einer Schrift.

ZAKANCEROWAĆ *cz. dk.*, zarazić kancerem czyli rakiem, mit dem Krebse anstecken.

ZAKAPNĄĆ, ZAKANĄĆ *niiak. idntl.*, zakapać *dk.*, kapiąc aż za co zapaść, in Tropfen bis hinter etwas hinfallen, hintropfen; *Vd.* sakapati, sakapluvati; *Rs.* закапать. - §. *actiue*: zakapnąć *idntl.*, zakropić, verträpfeln, betröpfeln. Przykazałem żonie rannego przy nim siedzącéy, by w zakapywaniu ran i naparzaniu onych tu silną i pilną była. *Perz. Cyr.* 3, 210.

ZAKĄPAĆ *cz. dk.*, zakąpie *F.*, kąpiąc zanurzyć, verbaden, badend versenken.

ZAKAPTURZYĆ *cz. dk.*, zakapturzać *ndk.*, kapturem zakryć, verkappen, mit der Kappe verdecken, verhüllen; *oppos.* odkapturzyć). Zakapturzyć sokoła. *Bndtk.* - §., w kaptur mniszy ubrać, w habit ubrać, die Mönchscaptur anlegen, zum Mönche machen. Zakapturzony mnich. *Mon.* 69, 808. Gdy człowiek poniewolnie zostanie zakapturzonym, zapewne takie przyniewolenie, i w nim życie, piekłu równać się może. *Mon.* 70, 742, *ob.* omniszyć.

ZAKARBOWAĆ *czyn. dok.*, karbuiąc zarzynać, zakreślić, verkerben, einkerben, *Vd.* respozhine sadelati). Naród Francuski zakarbował na odwiecznéy kresie południa naszéy ziemi, pierwiastkową iedność łokcia, korca, morgu i funta wszystkich narodów. *N. Pam.* 12, 358, naznaczył, zasadził.

ZAKARCZOWAĆ, *ZAKARPOWAĆ *cz. dk.*, zacząć karczować; karczuiąc zająć; anfangen zu roden, verroden.

ZAKAROWAĆ *cz. dk.*, karuiąc zawieźć, verkarren. - Zakarować, zaprocować armatę, postawić ogon na przodkarze, i umocować iedno z drugiém, łańcuchem do podróży. *Jak. Art.* 3, 325, die Canone aufprotzen, sie auf den Protzwagen heben. Do przednich kar daią się koła niższe od tylnych, ażeby armata zakarowana leżała na swoiém łożu poziemnie, a zatym mniéy wzruszała się za podskoczeniem koła na iakiéy zawadzie. *Jak. Art.* 1, 279.

ZAKARMIĆ *cz. dk.*, zacząć karmić, karmiąc zatuczyć; anfangen zu füttern, verfüttern, dick füttern und mästen; *Ross.* закормить, закармливать. - §., karmią zabić, zu Tode füttern, durch Futter tödten, zu Schanden füttern. Kazimierz W. umorzył głodem, czyli zakarmił sianem i wodą za różne rozboie Maćka Borkowicza, woiewodę Poznańskiego. *Czack. pr.* 1, 58.

ZAKARTOWAĆ *cz. dk.*. karty zamieszać; kartuiąc zatrzeć, zaryć; einkarten, einmischen, verkarten, vermischen; *Vd.* sakvartati.

ZAKASAĆ *cz. dk.*, zakasze *F.*, zakasywać *czstl.*, zakasuie *Pr. kontyn.*, *Rs.* засучить, засучивать, założyć wyżéy rękawy, fartuch, poły sukni, aufschürzen, aufstreifen. Chwali usta, ręce, i palce, Ramiona i łokcie daléy zakasane, niżli do połowicy. *Otw. Ow.* 29. Ręce twe zakasane. *Sim. Siel.* 81. Po całym domu kręci się zakasana. *Hor.* 2, 328. Czapka na bakier, zakasane poły, Rąbie po karczmach i okna i stoły. *Kniaź. P.* 3, 116. Zna się z żelazem, dwie ode łba krysy Ciągnie po pysku; poły iak zakasze Zaraz mu wszystkie ustąpią pałasze. *ib.* 2, 206. - §., Zakasać się, z usilnością zabrać się do czego, sich mit Eifer woran machen cf. *Lat. accingere se ad opus).* Jeżeli ieszcze nie przyzwoity czas rodzenia przypada, powściągnąć się od wszelkiego zakasywania się, i usiłowania, a tym bardziéy od wszelkich wypędzaiących lekarstw wypada. *Perz. Cyr.* 2, 258.

ZAKĄSIĆ *cz. dk.*, zakąsać *ndk.*; *Bh.* zakausnauti; *Slo.* zakausati; *Sr.* 1. sakusacž, zakusam; *Rs.* закусить, закусывать, закупать закупивать; (cf. zakusić); ukąszeniem zaciąć, zagryźć, zajeźć, ujeźć, anbeißen, einen

Biß versetzen, zakąsić, ukąsić z wolna, trochę. Włod. Węże te, skoro kogo zakąsiły, natychmiast umarł. W. Pst. W. 3, 208. Zakąszenie ryby, ięcie się wędy, nęty, Rs. клёвъ, das Anbeißen, der Anbiß. - Zakąsać, zagryźć na śmierć, todt beißen, zu Tode beißen. - Zakąsić czym, n. p. smak rozynkami. Bndtk., verbeißen, nachbeißen, cf. zapić. ZAKĄSKA, - i, ż., co się po czym zakąsa, ein Nachbiß, Anbiß, etwas zu Verbeißen, nachzubeißen; Rs. закуска, (закуски wety; cf zakus). Służono mu likworami, i zakąską z konfitur. Xiądz. 64. Każdy wypił kieliszek, Jeymość Dobrodzieyka Toruńskiego w zakąskę przyniosła piernika. Węg. Org. 20, Teatr 16, 97. Czekali niestrawnéy po przysmakach zakąski. Nar. Tac. 2, 376, trucizny.

ZAKASSOWAĆ czyn dok., kasuiąc znieść, durch Cassation aufheben, tr. zaćmić kogo, einen verdunkeln.

ZAKASZĘ; ob. zakasać.

ZAKASZLAĆ cz. dk., zakaszlnąć idntl., zacząć kaszlać, los= husten, aufhusten, zu husten anfangen; Rs. закашлять; Sr. 1. zakaschliu, zakaschlim. Zaimk. zakaszlać się, być napadnionym od kaszlu, vom Husten befallen werden, in den Husten verfallen, Rs. раскашляться. Ani się zakaszlesz, kiedy co wykręcasz. Teat. 36 c, 79; cf. zakrztusić się) - §., Zakaszlać co, kogo, = kaszlem zagłuszyć, zatrzeć, napełnić, verhusten, überhusten.

ZAKASZUBIĆ się, zaimk. dk.; (cf. Kaszuby), osieść sobie na wsi, na partykularzu, w zakątku; sich wo in einem Erdwinkelchen ansäßig machen, niederlassen. J oracz i rzemieślnik, każdyby to lubił, Jako się raz w swéy budzie zawarł, zakaszubił, Na świecie nic nikomu nie dać. Pot. Arg. 637.

ZAKATARZYĆ cz. dk., katarem zarazić, mit Catharr anstecken. Zakatarzony, katarem napadnięty, enrumé, Slo. natławý, kdoż nátchu trpí; Hg. náthás; Bs. hropottvaç, hropotiv, nazebo.

ZAKĄT, - u, - a; m., ZAKĄCIE, - ia, n.; ZAKĄTEK, - tka, m., zdrbn., kąt skryty, ustronny, ein versteckter Winkel; Vd. sakotek, skrivalishe, skrivauniza, sakotje; Cro. zakútek, Rs. закутъ. Poszedłem do kasy, stoiącéy w okrutnym zakątku. Zab. 13, 192. Trzeba go podsłuchać, schrońmy się w zakątek izby. Teat. 11, 112. Kręci się, przycisk się do zakątków sali. Teat. 21, 117. Taiemnego zakątka szukał. Nar. Tac. 2, 468. W zakąciu ukryty. X. Kam. - fig. Już iéy podobno nie są taiemnemi i nayskrytsze serca mego zakątki. Teat. 30 d, 17, tayniki, kryiówki, fałdy serca, die verborgensten Falten meines Herzens. - tr. zakąt, ustronie, ubocze, partykularz, zacisze; Rg. zaklon, zaklonischte, skròviscte, zataja, skroov; Rs. захолустье, Erdwinkel, Wohnwinkel. Miłosierdzie iego z tegoż zakącia, w którym ia zostaię zagrzebanym, wielu wydobyło. Oss. Sen. 45 angulus.). Ow niedawno całe niepoczesnego i zapadłego zakątka pan, powracaiąc przez swóy świat, smuci się, że okrąg ziemi nie iest większy. Pilch. Sen. list. 4, 144, Alexander Macedończyk). Wolę w tym zakątku być obywatelem cierpiącym, niżeli być razem gwałcicielem prawa. Teat. 48 b, 28. Panie niebios i ziemi, ukryy przed chciwym okiem tyrana zakąt ten spokoyny. ib. 50 b, 4. Bez pociech żadnéy nie znaydziesz życia osnowy, Ma świat rozrywki, ciszą ma zakąt domowy. Zab. 15, 172. Jle się godzi dumać w prywatnym zakątku, Gdy królewskie rozmyślam dzieła od początku,.. Zab. 10, 230 Apes. - Człowiek w wszechrodnéy ziemi chowa się zakątku. Przyb. Milt. 153, na bryłeczce ziemi. ZAKĄTNY, - a, - e; - ie adv., w kącie, na ustroniu ukryty, ustronny, uboczny; Cro. zakútni; im Winkel verborgen, abgelegen, einsam. Skrytości serca ludzkiego tak są zakątne i niedocieczone, że.. Mon. 76, 404. Mędrcy zakątni przywłaszczaią sobie imię filozofów. Zab. 6, 292.

ZAKATY, za katy; ob. kat. ZAKATOWAĆ cz. dk., po katowsku zamęczyć, zu Tode martern.

ZAKAWĘCZEĆ; ob. kawęczeć.

ZAKAZ, - u, m., (Boh. zakázka obstalowanie, zamówienie roboty; Rs. заказъ, = 1., zakaz, 2., obstalowanie). - *§. Zakaz, *zakazywanie się, zalecanie się, zaloty, umizgi, die Empfehlung seiner selbst, das sich Anschmiegen, Gunstbewerben, Anschmeicheln, Cokettiren. Ta co chłopa uyrzała, choć-ci nieładnego, To się sama w zakazy miała więc do niego. Gaw. Siel. 370. - *§., Zakaz, zlecenie, (cf. nakaz), danie znać, zapowiedanie, zapowiedzenie, zapowiedź, oznaymienie; Auftrag, Befehl, Anzeige. Ktoby śmiał inszéy miary używać, takowy urząd nasz mieyski przez zakaz krom pozwu, a panowie przez pozew Grodzki, będąc przyciągnieni przed sąd Grodzki, usprawiedliwić się maią. Stat. Lit. 99. Odpowiednik ma być stawion przez zakaz od nas hospodara przed prawem. ib. 27. Nie usprawiedliwszy się przed zakazem abo i po zakazie urzędownym. ib. 12. Ktoby przez zakaz nie usprawiedliwszy się ujechał, abo więzienia podjąć nie chciał.. ib. Jeśliby kto był w gorącym uczynku poyman, abo za zakazem urzędowym w prawo się wdawszy, prawnym dowodem przekonan. ib. - §., Hodie zakaz interdictum, zabronienie, (oppos. nakaz, rozkaz); das Verboth; Bh. et Slo. zápowěd, (cf. zapowiedź); Sr. 1. zakazna; Sr. 2. zakasn; Crn. prepovd, (cf. przepowiedź), preklizanje, shpanènga; Vd. prepoved, prepovedba, prepovedenje, prepoviedanje; Cro. prepoved; Rg. záprjeka (cf. zaprzeczeć); Rs. заказъ, запрещéнïе, запрéтъ. ZAKAZAĆ cz. dk., zakazywać czstl., zakazuie Pr., (Ross. заказать, заказывать obstalować, zamówić, 2., zakazać). - *§., zakazać, zalecić, zlecić, anempfehlen, auftragen, cf. nakazać; cf. Lat. interdicere, quod erat praetorum, et significabat proprie et praecipue vetare, sed aliquando edicere, interdicto uti, vel agere. Cn. Th. 1389). Zakazał na przewozie, aby mu przewoźnicy znać dawali, kiedyby kto z panną iechał. Papr. Kl. 9. Woźnemu od zakazywania na rokach ku prawu, grosz. Stat. Lit. 128, od zapowiedzenia, oznaymienia, Anzeige, Bekanntmachung; ob. *zakaz. - §., we grze w karty zakazać, n. p. Zakazał na flus, na trzy króle, na trzy tuze. Tr., im Kartenspiel: angeben, bieten; cf. kazać na co). - *§., zakazać się, popisać się, zalecić się, sich hervorthun, auszeichnen, sehen lassen, empfehlen, Gunst, Beyfall erwerben, erhalten; (Bh. zakazat se se obligare). Wszędzie się z swoią dzielnością zakazał. Nies. 1, 9. Baworowski na dworze królewskim, gdy się licznie i z pochwałą wszystkich zakazał, w nadgrodę zasług swoich wziął pisarstwo polne. ib. 1, 53, popisał się, er that sich hervor, zeichnete

sich aus. Z cery żywéy i sukcefsów nie zdał się być nieszczęśliwy, ani właśnie niegodny, tak się zakazawszy. *Tward. Wl.* 30. Siłam ia dokazał mym *ściem, ty zaś, żebyś się fortunie zakazał z całem woyſkiem potrzeba, na morze cię wyprawię. *Bardz. Luk.* 83. Z młodu wyknąć trzeba cnoty, z młodu się tarnek oſtrzy, z młodu oſtrością się swoią zaraz zakazuie. *Birk. Kaz. Ob. K* 3, daie się poznać, daie się w znaki, daie zadatek przyszłości). Skitowie tym się przed Alexandrem W. zakazywali, że bez przysięgi, bez pisma, bez wszelkich wymysłów ludzkich, słowa dotrzymywali. *Klecz. Zd.* 23, popisywali, zaszczycali, szczycili). Żwawy żąda ludziom być tém przyiemny, i tém się chce zakazać, a ono się przez to czyni u wszyſtkich mier-zionym. *Eraz. ięz. F* 4. Zakazowała się sroka orłowi, prosząc aby ią przyiął w przyiaźń między swą drużynę. *Ezop.* 106. Nie naybardziéy tych smakuy sobie, którzyć się ſkorą zakazuią z razu życzliwością. *Fr. Ad.* 67. Tak oni przy paſterce swéy rozpościerali Pieśni wzaiemne, tak się iéy zakazywali. *Gaw. Siel.* 388. A ci byli, którzy ią równie miłowali, J którzy się z chęciami iéy zakazowali. *ib.* 382. Znosiła cierpliwie wszelkie nagabania, od tych natrętów, którzy się z miłością ku niéy zakazywali. *Mon.* 69, 693. Ja gdy się z swą miłością zakazuię szczérze, Okrutnica się dąsa, nie dufa méy wierze. *Min. Ryt.* 1, 115. W tym miesiącu możesz żonę poiąć, odzienie nowe day przykrawywać, włosy ſtrzydz, panienkom się zakazować, a z niemi rozmawiać. *Spicz.* 199, *idem. Sien.* 433. - §., zakazać, zabronić, (*oppos.* nakazać, rozkazać), untersagen, verbieten; *Bh.* zakazati, zakazowati, zapowidati, zapowéditi (cf. zapowiedzieć); *Slo.* zapowidam; *Sr.* 1. zakazuju; *Sr.* 2. sakasasch; *Crn.* prepovdûjem, prepovęm; *Vd.* prepovedat, ſapovedat, prepoviedati, prepovedeti; *Cro.* prepovedati, prepovédam (cf. przepowiedzieć); *Bs.* zabraniti, zabaviti (cf. zabawić); *Rs.* запретить, запрещать, (cf. zaprzeczyć), возбранить, возбранять (cf. wzbraniać), возпретить, возпрещать; *Ec.* претить, прещу; *Ec.* завѣщаваю, завѣщаю (cf. zawieścić). Groźno zakazać; *Ec.* призапретити, призапрещати. Zakazano srodze pod przeklęſtwem albo klątwą, pod gardłem. *Cn. Th.* 1369. Paweł Św. nie zakazował małżeńſtwa wolnym ludziom, a wszakże pożytków nie przebaczył czyſtości. *Biał. Pſt.* 195. Jeśli ta poczciwość (cześć) żydom ieſt *zakazana*, nam **zapowiedziana* być nie ma. *Leop.* 3 *Mach.* 1, 12, ieśli oni pozbawieni téy czci, ia iednak, powiada, nie muszę. *Bibl. Gd.*) Kto nie zakazuie grzechu, gdy może, sam grzech popełnia. *Jabł. Ez.* 152. Bardziéy te rzeczy smakuią, których bardziéy zakazuią. *Cn. Ad.* 11, *nitimur in vetitum*). Zakazuy żałości, płakać zakaż narodom, poſkrom płaczu swego. *Bardz. Luk.* 126. Radbym to czynił, ale boię się Pańſkiego zakazania. *W. Pſt. W.* 3, 118, zakazu). Zakazuiący, *Cro.* prepovedni; *Rs.* заповѣдный, запретительный; *Ec.* претительный, прещательный. Zakazany, *zakazny, zabroniony, untersagt, verboten. Co tu robisz w tym domu, w czasie zakazanym? *Teat.* 20, 133. Nie boią się zażyć zakazanego prawem ślubu. *Bardz. Luk.* 140. - *Zakażany, do zakazania, mogący być zakazanym, zakazowi podległy, untersagbar, verbietbar. ZAKAZACZ, ZAKAZYWACZ, - a, *m.*, który zakazuie der Verbieter; *Sr.* 1. zakaznik; *Vd.* prepovednik, prepoviedavez; *Cro.* prepovedàvecz; *Rs.* закащикъ; *Ec.* завѣщатель, запретитель. Zakazywacz. *Przyb. Milt.* 287.

ZAKAZIĆ *czyn. dokon.*, ſkazą zarazić, *zapsuć, ſkazić, naruszyć, psuć, anfangen zu verderben, verunreinigen, anſtecken, schwächen, versehren. Brain, t. i. zakażenie uſtek dzieciom. *Syr.* 314, Verunreinigung, Anſteckung, Fäulniß, cf. zagnicie). Ziele to léczy wątrobę zakażoną. *Urzęd.* 135. Jak uléczyć bolączkę zakażoną. *Wer. Regl.* 24. Woda takowa zakażonemu przyrodzeniu bardzo ieſt pożyteczna *Cresc.* 12. Chłopiątka, łotrowie z początku, nie inaczéy by rdzą iaką zapsowane i zakażone są. *Glicz. Wych. F* 6. Nierządnemi rozkoszami zepsowanym a zakażonym będąc, pierwsze lata na igrze a na tańcach ſtrawił. *Kosz. Lor.* 77. Ciało nasze z przyrodzenia tak ieſt zakażone, że się dusza nim brzydzi, iż w wielu rzeczach sobie ie przeciwne być baczy. *Rey Pſt.* C 4. Pożądliwość natury naszéy zakażonéy. *W. Pſt. W.* 96. Nie odrzucisz od siebie takiego człowieka, który wlewa do ciebie kacerſtwo, czym się ſkazisz, zakazisz i zginiesz. *Eraz. ięz. Bb* 5 *b*.

*ZAKCIEĆ; *Sr.* 1. zakcjewam, zaktjewam; *ob.* *kcieć; = zakwitnąć. *ZAKCHNĄĆ; *ob.* Zatknąć.

ZAKĘTNAROWAĆ *cz. dk.*, kętnarami założyć, mit Lagerbäumen verlegen.

ŻAKI, ZAKI, *ob.* żak, zak.

*ZAKICHNĄĆ *med. idntl.*, zakichać *dk.*, z kichaniem się odezwać, zacząć kichać, aufniesen, losniesen. *Dicimus* kichnąć *tantum*, *non* zakichnąć *ſternuere semel. Cn. Th.* 1390, *ob.* za -, *praep insep.* - §., zakichać co, kogo, kichaniem pominąć, zaiąć, zagłuszyć, verniesen.

ZAKIDAĆ; *ob.* zakinąć.

ZAKIEŁEK; *ob.* kieł, kiełek. ZAKIEŁZNĄĆ; *ob.* zachełznąć.

ZAKIEROWAĆ *cz. dk.*, kieruiąc nachylić, wohin kehren, lenken, beugen. Nawa się zakieruie, a przykro na wały Pochyliła się bokiem. *A. Kchn. W.* 5.

ŻAKIETEK, - tka, *m.*, *zdrbn.*, z Franc. Jaquet, Jaque, = Jakóbek, Kuba, der kleine Jakob, Jacque. Niechże karyolkę założą; Żakietek ma ſtać w tyle. *Teat.* 19 *b*, 67.

ZAKIKUTAĆ *med. dk.*, zachramać, zakuleć, bis wohin hinken; zacząć kikutać, zu hinken anfangen.

ZAKINĄĆ *cz. idntl.*, zakidać *ndk.*, *Rs.* закинуть, закидывать zarzucić, zamieść, zamiotać, hinter etwas hinwerfen. - §., zakinąć, ZAKIWNĄĆ *cz. idntl.*, zacząć kiwać, ſkinieniem znak dawać, anfangen zu winken, einen Wink geben, *Sr.* 1. zakiwam *innuo.* Pulsy nie uderzaią, szyia się nie chynie, Noga na krok nie ſtąpi, ręka nie zakinie. *Zebr. Ow.* 146, *nec bracchia reddunt geſtus.*

ZAKIPIEĆ *med. dk.*, zacząć kipieć, anfangen (im Kochen) über zu laufen, über zu kochen; *Cro.* zakipeti, zakiplyújem, zakipujem *efferuesco*; *Rs.* закипѣть, закипаю.

ZAKIRZYĆ *cz. dk.*, kirem zasłonić, *tr.* zaczernić, zaciemnić, zachmurzyć, schwarz verschleiern; verfinſtern, verdunkeln, trüben, trübe überziehen. Niebo się zakirzyło, gdy wiatry leciały. *Przyb. Luz.* 183. Kto rad na swoim dobytku przeſtawa, Ani go niebo troszczy zakirzone Ani okropna flag morſkich poſtawa. *Hor.* 2, 5 *Kniaź.*

ZAKIS, - u, *m.*, zakiśnienie, lub to co zakiszono, rzecz zakisła, zakisłego co, das Einsäuern, die Einsäuerung, das Eingesäuerte, *Sr.* 1. zakiß, cześtowé kwas, *ob.* naciasta.
ZAKISIĆ *cz. dk.*, zakisać *ndk.*, kiśnieniem zakwasić, einsäuern. *Tr.* ZAKISIEĆ *niiak. dk.*, zakisnąć *idntl.*. zacząć kisnąć, zakwasnąć, gähren säuern, sauer werden, *Bh.* zakysati; *Sr.* 1. zakißnyu; *Rs.* закиснуть, закисаю, позакиснуть.
ZAKITOWAĆ *cz. dk.*, kitem zakleić, zawrzéć, verkütten, zukütten. Narzucić przez tę dziurę wiele smrodliwych ogniów, a potym zaszpuntuie się i zakituie się na urząd. *Jak. Art.* 2, 431.
ZAKLĄĆ, Zaklnąć, zakląt, zaklęli *cz. idntl.*, zaklnie, zaklną *F.*, zaklinać *ndk.*, *Bh.* zaklíti, zaklel, zaklegi, zaklinati; *Slo.* zaklinám; *Sr.* 1. zaklu, tamam; *Crn.* saratim, (cf. rota), sagovarjam; *Vd.* sakleti, saklinjati, sarotiti, obrotiti, sasheliti, savoshiti; *Cro.* zakleti, zaklinyam; *Dl.* zaklynati; *Rg.* zaklêti, zaklignati, zaklinatti; *Bs.* zakleti; *Rs.* заклясть, заклинать; *Ec.* запрещати cf. zaprzecéć), преумоляю; zaklinać kogo złorzeczeństwem, pod przeklęctwem obwięzywać. *Cn. Th.* 1370, zaprzysięgać, einen (bey allem was Heilig ist) beschwören. Prosić, przymuszać, zaklinać na przyiaźń, miłość, na Boga. *Mon.* 73, 141, *ob.* iak mię kochasz, iak Boga kochasz). Gdy mu się niechce, nie zaśpiewa, choćby go kto na wszystkie przyiaźni obowiązki zaklinał. *Zab.* 13, 61. Jeymość zaklęła mnie, żebym Wc Pana nie odstępował. *Teat.* 2, 124, *Barff.* Prosi, zaklina na miłość swoię, na miłość duszy, na miłość naywyższego Boga. *Off. Str.* 3. Kiedy proste panuią obyczaie, kiedy matka dzieci swoie na piersi zaklina... *Dmoch. Szt. R.* 84. - Zaklinać się, zapewniać pod klątwą, pod przysięgą, = zaprzysięgać się, sich verschwören, hoch und theuer schwören; *Vd.* sarotitise, saperfezhi; *Cro.* zakletilze, zaklinyam; *Rg.* zakleetise, zaklinatise; *Rs.* заклятися, заклинаться, поклястися. Wezyr się zaklinał przez imię stworzyciela nieba i ziemi, przez xięgi Mahometa i przez dusze przodków swoich. *Klok. Tur.* 120. Zawsze się na swoię poczciwość zaklina. *Karp.* 4, 37, *ob.* iakem poczciwy). Niech mię djabli wezmą, ieżeli nie prawda, możesz temu wierzyć, kiedym się tak zaklął. *Teat.* 10*b*, 39. Ten, który się naybardziéy zaklina, przysięga, naywiększy iest oszust, zwodziciel, odrwisz. *Teat.* 15, 63. - Zaklinanie, zaklęcie, zaklinanie się, zaprzysiężenie, przysięga, *klątwa, das Beschwören, das Verschwören, die Beschwörung, der Schwur, das Hoch und Theuer Schwören, *Sr.* 1. zakletšo; *Vd.* sarotenje, saperfeshenje, saperfega; *Cro.* zaklinanye; *Bs.* zakletva, rotta (*ob.* rota), prisegja, priseghnutje, okletva, rotenje; *Rg.* zakleetva, rotta, kleetva, prifega, prifexa; *Ec.* запрещенïе. Łatwo się Juno skłania do iego życzenia, Zaraz bogi piekielne, Tytany wymienia, Świadcząc się, że dotrzyma obietnicy święcie, Tak uroczyste ona zrobiła zaklęcie. *Dmoch. Jl.* 2, 49. Zaklęcie było straszne, uwierzyłem mu. *Kras. Pod.* 2, 12. U człowieka uczciwego więcéy ważą te słowa: tak albo nie, niżeli wszystkie zaklęcia. *Teat.* 39, 10. - §., zaklinać czarta, den Teufel beschweren, bannen, erorcisciren, *Vd.* hudizha sarotiti, sarotuvati; *Sr.* 1. dyabwa hwon honu. Exorcyzm zaklinaniem zowiemy; ale właśnie wykłada się poprzysiężeniem; poprzysięga bowiem i zaklina kapłan dusznego nieprzyiaciela w imię Oyca, Syna i Ducha Św., aby z onego stworzenia bożego, które ma być chrzczone, wyszedł i odstąpił. *Hrbst. Nauk.* T 2. Byli u żydów zaklinacze czartów, którzy modlitwami i zaklinaniem djabły z ciał ludzkich wyganiali. *Sk. Kaz.* 127. Czarownik swemi zaklina słowy pewnemi. *Ryb. Ps.* 109, czaruie, cf. zarzec). Zaklinać węża. *Cn. Th.* 1370. Zaklinać ogień. *ib.* (*Rg.* zaklétva *carmen magicum*). - Caluchną drogę milczał, iak zaklęty djabeł. *Teat.* 11*b*, 60. Wiem, że milczały, bom ich iak wężów zaklęła na sekret. *ib.* 25, 115. Cóż u djabła stoisz Wc Pan, iak zaklęty. *Teat.* 36*b*, 23, wie fest gebannt. - *tr.* Ja widząc, iż złodziey *effugia iuris* szuka, przypomniałem sobie dawną zaklętą sztukę; téy skoro zażyłem, zaraz go chlust w łeb, iak w kapustę. *Boh. Kom.* 1, 360, nie używaną, zapomnianą, zaniedbaną. - *§., zaklinać kogo, wyklinać, klątwą *wyobcować, od społeczeństwa odcinać, einen in den Bann thun, aus der Gesellschaft bannen. Gdyby kto stawił świadki zaklęte, a strona przeciwna naganiłaby ie tym, iż są w klątwie, takowemu ma być dano na insze świadki; a ieśliby ich nie mógł mieć, ten co ie klnie, ma im klątwę podnieść. *Tarn. hst.* 90. Zaklęci, wyrzuceni klątwą z społeczności kościoła. *Karnk. Kat.* 70. Zaklętemu powodowi nie dopuszcza się żadna sprawa przed sądem. *Sax. Porz.* 25.
ZAKŁAD, - u, *m.*, (*Bh.* zaklad *fundamentum*, 2., *pignus*, *hypotheca*; 3., *sponsio*; *Slo.* zaklad *fundamentum*, *pignus*; *Sr.* 1. zaklad *pignus* zastaw; *Crn.* fakláda *fundamentum* 2., *provisio*; *Vd.* saklad, faklada, saklada, podsalog, podsadan, sadan, sastava *pignus* zastaw, *Vd.* faklada, saklada, saloshba, salog, = prowiant, zapas, *Vd.* saklad, faklàda, saloga, = skarb *thesaurus*; *Cro.* základ, zalog; *Hg.* zálog, zalogh, zalogositás *pignus*, *pignoratio*; *Bs.* zaklada, ozakladhjenje *sponsio*, *Bs.* zaklad, zaloga *pignus*, *Bs.* zaklad, poſtàva *depositum*; *Rg.* zâklad, zâlogh, oklâd; *Sla.* zàlog *pignus*; *Rs.* закладъ, залогъ *pignus* 2., закладъ *sponsio*, закладка *fundamentum*; *Ec.* покладежъ, покладъ, *vulg.* поклажа, закладъ *depositum*, залогъ zamysł 2., *pignus*). - §., zakład, zakładanie, założenie budowy, i t. d., i to co się zakłada; tudzież fundament, grunt; das Gründen, Begründen, Anlegen, die Grundlegung, die Grundlage, Anlage, Errichtung; das Fundament. Nowych miast zakłady, po wygaśnieniu dawnych, zjawiaią się. *Off. Sen.* 9, *noua urbium fundamenta iaciuntur*). Zakłady budowy twoiéy niemało mieysca zaięły. *Pilch. Sen. list.* 254. Zakład budowania, rys. *Tr.*, der Grundriß. - Młodź się w cnotach pomnaża, nauki tych słyną Co do waszego zewsząd zakładu tak płyną. *Chodk. Kost.* 81, do waszego instytutu, do waszéy instytucyi). - *Fortif.* zakład wału, = niższa część wału, der Unterwall. *Tr.* - §., zakład, założenie czym, zasłonienie, das Vorhalten, Darüberhalten. W tę grę bić się potrzeba, pod tarczy zakładem. *Jabl. Tel.* 66, założywszy przed sobą, nad sobą tarczę, zasłoniwszy się tarczą). Przez zakład ciąć, przez broń, którą się drugi zasłaniał, über ein vorgehaltnes Gewehr hauen. *Tr.* - §., zakład, składanie zastawu dla pewności, i to co się w zakładzie czyli zastawie składa, zaręka; das Niederlegen eines Unterpfandes, das Unterpfand, das Pfand. Zakład, zakła-

danie się z kim, *actio*; *sponsio*. *Cn. Th.* 1369, zakład, to co kładą ci, co się zakładaią, *pignus*. *ib.* *Vadium* albo zakład bierze się za wszelką summę przez poręcznika zapisaną, która czasem pewną liczbą określa się, czasem tyle drugie, ile wartość rzeczy iakiéy wynosi; zakład albo *vadium* sądowe proſte, albo ſtarościńſkie, waży zł. 192. *Oſtr. Pr. Kr.* 2, 267, cf. kaucya). Skazuią sędziowie troiakie zakłady tym, co wyganiaią z przysądzonych imion. *Baz. Modrz.* 387. Zakład prawny, pokład, pieniądze od prawuiących się złożone u sędziego. *Włod.*; *vadium vocant iurisperiti vulgares, sed ea vox Latina non eſt; tu dices: multam, quam comminatur iudex ei, qui condemnatus bona sua ab altero occupare, non sineret.* *Cn. Th.* 1369, Vadium, Succumbenzgeld. Zakład jednaczy, *compromiſſum, pecunia a partibus promiſſa ni pareant arbitris.* *Cn. Th.* 1369. Zakład wygrać, zakład przegrać, zakład na kogo włożyć. *ib.* - Zakład dla wiary, zakładnik. *Cn. Th.* 1369, Pfand, Unterpfand, Geiſel. Człowiek dany w zakładzie, zakładnik, zaſtawnik, dany w zaſtawie. *Cn. Th.* 1370. - Zakład wierzycielowi za pożyczkę, zaſtaw, fant, das Pfand, Unterpfand, für geliehenes Geld. Rzecz, którą się dłużnik wierzycielowi w długu broni, gdy czym innym płacić nie ma, fant, zowią też zakładem. *Sax. porz.* 70. - *fig. tr.* Prawo, *habeas corpus*, zakład i hasło wolności Angielſkiéy. *Oſtr. Pr. Kr.* 2, 314, zasada, zadatek, grunt, fundament, podpora, filar, Grundſtütze, Grundpfeiler. Dam ci w zakład honor móy i wiarę. *Teat.* 48 *b*, 44, zapewniam cię na honor i wiarę, ich gebe ſie dir zum Pfande, Unterpfande, zur Verſicherung. Zakład moiéy ſtateczności, w twych oczach i w twym kochaniu. *Teat.* 52 *c*, 32, pewność, zaręczenie, Bürgſchaft. Cóż mówić o zakładzie nieoszacowanym miłości związku. *Zab.* 13, 224 *Drużb*, Pfand der Liebe, Liebespfand Tu rękę podaie nędznemu, i dodaie mu serca takowym swym zakładem. *AKchn. W.* 82, zapewnieniem, zaręczeniem. - Zakład, zakładanie się o co, że rzecz iaka tak ieſt abo będzie, a nie inaczéy; i to, o co się tak zakładaią, *Crn.* vâdla, *Vd.* ſtava, ſtaulenje, (cf. ſtawka), *Rs.* закладъ, битье объ закладъ, das Wetten, die Wette. Gdy ſtrona iedna utrzymuie, druga przeczy, w ten czas powſtaie zakład. *Gall. Cyw.* 3, 160. O zakładbym poszedł, że ieſt niewinny. *Teat.* 49, 84 *Bogusł.*, ich wollte wetten, eine Wette eingehen, założyłbym się, cf. o co). O zakładbym poszedł, że od narzekania zacznie. *Teat.* 27 *c*, 76. Ja poszedłbym o zakład, z całym prześwietnym zgromadzeniem Jchmościów naszych. *Mon.* 68, 93. Gdyby mu mniéy wierną była, o zakładbym poszedł, żeby ią więcéy szacował: *Teat.* 52 *d*, 28, was gilts? traun)! Przeszłego tygodnia trzy zakłady przegrałem. *Teat.* 6 *c*, 59. Wnet się założyli, przy wielu ludzi zacnych zakład zoſtawili. *Papr. Kol. F.* 3 *b*. - *§., Za nie wiecież, iż ci którzy w zawód biegaią, wszyscy bieżą, ale ieden bierze zakład? *Leop.* 1 *Cor.* 9, 24, nagrodę, dank, einer erhält den Preis. - §. Podjęcie wyrzuconego naręczaka ſtało za oświadczenie, iż rycerz podeymuiący go, gotowym ieſt do utrzymywania zbroyno zdania przeciwnego, i że przyymuie wyzwanie na rękę, ſkoro wyrzucony zakład bitwy, tak to nazywano w owych czasach, podniósł. *Czrtr. Myśl.* 198, der hingeworfene Fehdehandſchuh. ZAKŁADAC, zakładam, *ob.* założyć. ZAKŁADACZ, ZAŁOŻYCIEL, - a, *m.*, *Bh.* zakladatel; *Vd.* vſtanovitnik, vterdnik, uſtanuvauz, vſtaulavez, (cf. uſtanowiciel, uſtawca), ſhtiſtar; (*Crn.* taloſhnékar; *Vd.* saloshnik, saloshnikar, = koszt czyli nakład łożący; (*Cro.* zakladitel *publicanus, manceps*); *Rs.* заводчикъ (cf. zawod), основатель, (cf. osnowa), (*Rs.* закладчикъ zaſtawnik), *Rs.* заложникъ, *Ec.* заставникъ, въ залогъ данный, заложникъ, закладень, *Bs.* zaloſgen, zaſtavgljen, *obses*, zakładnik); *Ec.* зиждитель; zakładacz budowania, fundator. *Cn. Th.* 1369, der Begründer, Errichter, Erbauer, Anleger, Stifter. Piérwszy zakładacz miaſta. *Petr. Hor.* 2, *D* 4 *b*. Zakładacze piérwszego kamienia téy budowy. *Chodk. Koſt.* 42. Spieszę na tamten świat, cieszyć się z Osirysem, Minosem, Likurgiem, Solonem, wszyſtkimi tymi prawotwórcami i państw zakładaczami. *Zab.* 16, 138. Romul, założyciel Rzymu. *Nar. Tac.* 1, 277. Cycero ociec i zakładacz Rzymſkiego krasomówſtwa. *Pilch. Sen. liſt.* 308. - §., zakładacz ognia, zapalacz. *Cn. Th.* 1369, podpalacz, der Brandleger, Brandſtifter, Mordbrenner. - §., zakładacz żołnierſki, załoga. *Włod.*, zoſtaiący załogą gdzie, der Garniſonſoldat, Schutzſoldat. - *W rodz. żeńſk.* ZAKŁADACZKA, ZAŁOŻYCIELKA, - i; *Bh.* zakladatelkyn'e; *Vd.* vſtanovitniza, vſtaulaviza, vterdniza, ſhtiſtarza; *Rs* заводчица, основательница, die Begründerinn, Gründerinn, Stifterinn, *ob.* założycielka. ZAKŁADKA, - i, *ż.*, zwitka, fałd zakładany, eine Falte die ſich gelegt hat, die ſich wo eingeſchlagen hat. Półsetek płótna mocno rozpiąć potrzeba, aby iak nayrówniéy wysechł; bo gdyby się na nim pozoſtały garby, w czasie maglowania zwitki czyli zakładki porobićby się musiały. *Przędz.* 91. ZAKŁADNIA, - i, *ż.*, u rybaka, otwór w łodzie, którędy się sieć zaciąga. *Mag. Mscr.*, die Netzwuhne, Eiswuhne, um das Fiſchernetz durchzulaſſen; cf. przerębl. ZAKŁADNIK, - a, *m.*, człowiek dany w zakładzie, w zaſtawie, zaſtawnik, ein Geiſel, ein als Geiſel oder Unterpfand gegebener, *Sr.* 1. zaſtahwencz; *Crn.* osôb (cf. osoba, osobny), *Vd.* saſtavlen, saſtaulenik, saporoka, (cf. poręka), *Bs.* zaloſgen, zaſtavgljen, (*Cro.* zakladitel *publicanus, manceps*); *Jll. barb.* tutíu; *Rs.* заложникъ, аманатъ; *Ec.* заставникъ, въ залогъ данный, заложникъ, закладенъ. Zakładniki dać; zakładniki wziąć. *Cn. Th.* 1370. Zakładnikiem się ſtawam, w zakładzie ieſtem. *ib.* - §., zakładnik, co się z drugim zakłada o co. *Cn. Th.* 1370., *Włod.*, der Wetter, *Crn.* vadlav. - *W rodz. żeń.* zakładniczka; *Sr.* 1. zaſtahwniczza; *Vd.* saſtavleniza, die Geiſel, die Wetterinn. ZAKŁADNY, ZAKŁADOWY, - a, - e, od zakładu, fundacyyny, Grundlage=, Stiftungs=, Errichtungs=; *Bh.* zakládnj fundamentalny, główny, *Vd.* sakladni, = ſkarbowy; *Bs.* zaloſgen, zaſtavgljen, *Rs.* закладный zaſtawny, закладная zaſtawny liſt, *Ec.* залогствованный zaſtawny; *Cro.* zakladnicze poſtelyne *spondae*). Na nicby się przydały takowe wydatki, gdybyśmy o zakładowym nie pomyślili funduszu. *Koll. liſt.* 1, 67, *Cro.* zalosni, *ob.* założyć). Delegacya będzie miała obowiązek wynaleźć fundusze na potrzeby zakładowe woyſka i na inwalidów. *ib.* 1, 181. - Jeſt mi zakładną nadziei miarą ſtateczna związku w was wola. *Zab.* 8, 39 *Nar.*, zakładem, zadatkiem, Pfand, Unterpfand.

*ZA

*ZAKLĄKNĄC, *ob.* zaklęknąć.

ZAKLAMROWAC *cz. dk.*, zaklamrowywać, *czstl.*, klamrami zająć, verklammern.

ZAKLAPNĄC *med. idntl.*, żaklapać *ndk.*, zacząć klapać, zu klappen anfangen, klapaniem zamknąć, *Ross.* захлóпнуть, (захлопать, = zaklaſkać), zuklappen; *ob.* zatrzasnąć. - *verb. neutr.* zaklapnąć gdzie, zapaść z odgłosem, hinklappſen, hinplumpſen. - §., zaklapać się, klapaniem zawalać się, ſich beſchlumpern. Ubiegałem się iak żyd, w błociem się zaklapał. *Zabł. Firc.* 73.

ZAKLASKAC, *F.* zaklaszcze, zakleszcze *cz. dk.*, zacząć klaſkać, losklatſchen, aufklatſchen, zu klatſchen anfangen, *Rg.* zakljêſctiti; *Rs.* захлопать). W ręce z radości zakleszczę. *Kniaz. P.* 1, 68. - §., *verb. neutr.* zaklasnąć gdzie, z klaſkiem zapaść, hinklatſchen, hinfallen.

ZAKLĄSNĄC *cz. idntl.*, zakląsać *dk.*, zacząć kląsać, losſchnalzen, aufſchnalzen, anfangen zu ſchnalzen. - *verb. neutr.* zakląsnąć, *ob.* zaklęsnąć.

ZAKLAYSTROWAC *cz. dk.*, klayſtrem zakleić, *Vd.* sazazati; verkleiſtern, zukleiſtern.

ZAKLECIC *cz. dk.*, klecąc zawrzeć, zubaſteln, verbaſteln, gliną zarzucić, mit Lehm zuwerfen, verwerfen.

ZAKLĘCIE, *ob.* zakląć, zaklęty. ZAKLĘCZEC; *ob.* zaklęknąć.

ZAKLEIC *cz. dk.*, zakleiać *ndk.*, kléiem zarobić, verkleimen, *Vd.* sakeljati; *Rs.* заклеить, заклéивать; *Ec.* заклеяю. Zakleienie, *Rs.* заклейка.

ZAKLĘKNĄC, *ZAKLĄKNĄC *niiak. idntl.*; wklęsło wpadać, zaklęsnąć, zaleźć, einſinken, ſich einbeugen. W nizinach i zaklękłych polach. aby bróżdżono i wodomcze według spadku wody dla wymoknienia zboża czyniono. *Haur Ek.* 19. Oczy precz, w licznych kości gruchocie zmięszanym wspak poszedł nos, i zakląkł w podniebienia polu. *Zebr. Ow.* 301, *medio infixus palato*). Zwłoki niecierpliwa, w drzewie zakląknęła, i lice za ſkórę wcisnęła. *Zebr. Ow.* 259, *ſubsedit*). - Z wierzchu na zaklęknienie pieca cegielnego. *Haur Ek.* 7, na wklęsłości, beym Einbuge. - §., zaklęknąć, zaklęczeć, paść na kolana, poklęknąć, wohin niederknieen.

ZAKLEKOTAĆ, zaglegotać; *ob.* Klekotać. ZAKLEKTAC; *ob.* klektać.

ZAKLEPAC *cz. dk.*, klepaniem zagładzić, zuklopfen, zuklatſchen, zuhämmern, verhämmern, *Bh.* zaklepati; *Sr.* 1. zaklepacz, ſaklepacz zakołatać, *Crn.* ſaklępam, ſaklęnem, = zamknąć; *Crn.* ſaklêp, *Vd.* saklep, = zawora Schlußhaken; *Rs.* заклепать, заклéпывать zanitować, заклепа zanitowanie, nit; захлóпнуть zatrzasnąć, захлопать zaklaſkać.

ZAKLĘSNĄC, zakląsnąć, *niiak. idntl.*; zacząć wklęsać, wklęśle zapaść, zaklęknąć, ſich einſenken, einfallen, einbeugen, einwärts verbeugen. U młodych dzieci, czaszka będąc ieszcze miękką, łatwo się za upadnieniem lub uderzeniem zaklęsnąć może, na kształt cynowego naczynia. *Perz. Cyr.* 2, 16. Zaklęśnienie, ZAKLĘSNINA, -y, *ż.*, ZAKLĘSŁOSC, -ści, *ż.*, wklęśnienie, wklęsłość, die Einſenkung, Einbiegung, Vertiefung, Höhlung, der Einbug. O zaklęśnieniu czaszki. *Perz. Cyr.* 16. Zaklęśnienie czyli spłaszczenie. *ib.* 90. *Scapha* czołen czyli zaklęśnina ucha. *Perz. Cyr.* 180. Kość czelna ma w sobie pięć pociągów i dwie zaklęśniny, *superficiem concavam et conuexam. Perz. Cyr.* 27. Żadnéy zaklęśniny ani rany na głowie iego widać nie było. *ib.* 83. Wymiar zaklęsłości ziemi naszéy pod biegunami. *N Pam.* 12, 359.

ZAKLESZCZĘ; *ob.* zaklaſkać. ZAKLĘTY; *ob.* Zakląć. ZAKLĘZOWAC, *ob.* klęzować.

ZAKLINAC; *ob.* zakląć. ZAKLINACZ, -a, *m.*, *ZAKLINACIEL, -a, *m.*, który zaklina, der Beſchwörer; *Bh.* zaklinač; *Crn.* rotnik, cf. rota; *Cro.* zaklinyàvecz; *Bs.* zaklinalaç, ratnik; *Rg.* zaklignalaz; *Ross.* заклинатель, запретитель, zaklinacz czarta, czarów, wężów, der Teufelsbanner, Schlangenbanner; *Ec.* бѣсоизгнáтель, обаянникъ, заклинатель. Byli u żydów zaklinacze czartów, którzy modlitwami i zaklinaniem djabły z ciał ludzkich wyganiali. *Sk. Kaz.* 127. Manaſſes miewał przy sobie zaklinacze. *Leop.* 2 *Par.* 33, 6, czarnoxiężniki i guslarze. *Bibl. Gd.* Nabiegło się wielu wieszczków, czarowników, wróżków, zaklinaczów i innych abrodniów. *Sk. Dz.* 250. Zawoła) no wieszczki, i czarowniki, i zaklinaciele. *Budn. Ezech.* 2, 2. Zmiia nie słucha głosu zaklinaczów. *Budn. Pſ.* 58, 5. Kto się zlituie nad zaklinaczem, którego wąż ujadł, = nad wszyſtkimi tymi, którzy się przybliżaią ku gadzinom okrutnym? *Leop. Syr.* 12, 13. - §., *Eccles.* zaklinacz, *exorciſta*, ſtopień duchowny, der Exorciſt. Na wszyſtkie *ordines* kleryckie, iako niepoświęconego laika go ordynował, czyniąc go zaklinaczem, świeconoszcą, poddiakonem. *Fund.* 74. Męczeńſtwo Św. Piotra exorciſty abo zaklinacza. *Sk. Zyw.* 356. - *w rodz. żeńſk.* ZAKLINACZKA, -i, die Beſchwörerinn, *Bh.* zaklinačka. *ZAKLINEK, -nku, *m.*, zaklęcie, przysięga, das Verſchwören, Hoch und Theuer Schwören, die Betheurung, der Schwur. Niech podług przeſtrogi boſkiego nauczyciela, będzie mowa nasza czyſta od zaklinków i formuł, kiedy co twierdzimy lub przeczemy. *Mon.* 73, 350.

ZAKLINIĆ, *cz. dk.*, zakliniać *ndk.*, klinem zabić, zagłobić, zukeilen, verkeilen, *Bh.* zakliniti, zaklináti, uklinití, *Sr.* 1. zaklinu; *Crn.* gojſdim, (cf. gwoźdź, zagwoździć; *Vd.* sakliniti, sakilati, sakelati; *Rs.* заклинить, заклинивать, *Ec.* заклиняю. Zaklinić abo zbić goźdźmi mocno. *Cn. Th.* 1371, *Cn. Syn.* 253. Gdzie latorośl będzie wszczepiona w pniak nie równy, tedy ona gałązka tak ma być zakliniona, aby z obudwu ſtron ſkóra zoſtała. *Cresc.* 126.

ZAKLNĄC, zaklnę, zaklnie; *ob.* zakląć.

ZAKŁÓC, zakłół, *F.* zakolę *cz. dk.*, zakołnąć *idntl.*, zakoliwać *czstl.*, kłóciem zranić, mit einem Stich verletzen, einen Stich verſetzen, wund ſtechen, *Sr.* 1. ſakłocz, zakłocz, (*vulg.* zakwocz), ſakalacz, zakolu (*vulg.* zakwoju), zakalam (zakawam); *Sr.* 2. ſakloiſch, ſaklojſch; (*Vd.* saklati, sadaviti, = zarznąć, bić bydlę, *Cro.* zaklati, zakolem); *Bs.* zaklatti, priklatti; *Rg.* zaklatti, zakogljem; *Rs.* заколить, закалывать; *Ec.* заклáть, закалать, закаляю, = zarznąć bydlę, заклáтель, закалáтель, мясникъ rzeźnik, 2., zabóyca). Paluszek sobie z przypadku igłą zakłóć. *Boh. Kom.* 2, 52. Przeklina Hyblę i kwiaty one, kędy paluszek zakłół pieszczony. *Zab.* 8, 359 *Koſs.* Jgły się zakłóła kończykiem *Pilch. Sen. Gn.* 303. Zakłół się w nogę. *Cn. Th.* 1371. Nierychły rybitw mądry, aż sie zakłówszy. *Cziach. prz.* 91, po szkodzie mądry). Zakłócie, der Stich, *Vd.* peh, (cf. piknąć), vbod, sabod (cf. bość,

zabość), buz, pehnenje; *Crn.* zaklanye; *Rs.* укоѧъ, (cf. sztych). - §., zakłóć konia do żywego, zakłócie; *ob.* zagwoździć, zagwoździenie konia; *Cro.* zakúvam konia *ungulas equinas clavo ulcero*; (cf. zakuć). Zakłóć kogo dzidami, pikami, zu Tode stechen, spießen, todt stechen. - §., zakłóć wieprza, wołu, prosię, i iuszkę spuścić na ocet. *Wiel. Kuch.* 434, zarznąć, todt stechen, abstechen.

ZAKŁÓCIC *cz. dk.*, zakłócać *ndk.*, *Rs.* закутитъ, закуѵу́, kłócąc, biiąc zamieszać, umrühren, aufrühren, einschlagen womit. Mléko to w garncu warzą, iak przechłodnie zwarzone w beczkę wleią i kiiem zakłócą. *Haur Ek.* 97. - §. *fig. tr.* zmieszać spokoyność, uniespokaiać, beunruhigen, unruhig machen. Cóżeś uczynił dla uwolnienia miłości moiéy od umartwienia, które ią zakłóca? *Teat.* 36 *b*, 89. Nic się nie lękay, nie zakłócę ia twego życia. *ib.* 38, 189. Zakłócony swym nocnym widokiem, długo przyyść do siebie nie może. *Staſ. Num.* 1, 50, *tout agité*, zatrwożony). Oczęta Zosi, oczęta żywe Umieią czułość serca *zakłucić. *Kniaź. P.* 1, 37, niespokoyności nabawić). Gdy piszę, swywolnym gadaniem myśl mi zakłóca. *Teat.* 6, 120, przerywa, przeszkadzami). Jesteśmy myślą zakłóceni, iakby oświadczyć wdzięczność naszę. *Mon.* 70, 703, ambarasowani, wir sind verlegen, in Verlegenheit. W straszným iestem zakłóceniu, wielkie mi się nieszczęście stało. *Teat.* 14, 78, w wielkim ambarasie, kłopocie). Ażeby się mogli udać za polityków wiele myślących, ustawicznie są zabawni, zakłóceni, zainteresowani. *Mon.* 72, 294; zatrudnieni, zakłopotanił, äußerst beschäftigt und deshalb in Verlegenheit. Idę od mego pana, okrutnie gospodarstwem zakłóconego. *Teat.* 6 *b*, 40, zajętego, ganz mit der Wirthschaft beschäftigt, voll Wirthschaftssorgen. Już od dawnego czasu, dla zakłócenia gospodarskiego, nie miałem szczęścia nadgłosić się do WcPana. *Mon.* 70, 243, dla zatrudnienia kłopotliwego, (cf. zakręt), wegen Wirthschaftssorgen und Geschäfte. - Zakłócić, kłótnią zapełnić, mit Zank und Streit anfüllen, Zank erregen. Boże, przywróć pokóy zakłóconéy ziemi. *Staſ. Buff. L.* Słucham pilnie, o czém też panowie w tak zakłóconym czasie będą rezonować? *Zab.* 13, 209. Jzali w tak zakłóconym czasie należało mądremu mieszać się w turnieie oyczyste? *Pilch. Sen. liſt.* 106, w tak zawichrzonym niespokoynym czasie, in einer so unruhigen Zeit. ZAKŁOCICIEL, ZAKŁOTNIK, - a, *m.*, który zakłóca, der Unruhemacher, Unruhestifter; *w rodz. żeńſk.* zakłócicielka.

ZAKŁOPOTAĆ, *cz. ndk.*, zakłopocić *dk.*, kłopotu nabawić, Sorgen und Kummer machen, in Verlegenheit bringen; zakłopotać się *zaimk.*, w kłopocie być, *Rs.* захлопотаться, in Verlegenheit seyn, sich Sorgen und Kummer machen. Zakłopocą się. *Radz. Jeſ.* 19, 10, zawstydzą się. *Bibl. Gd.*) Zakłopotałem się od głosu nieprzyiaciela mego. *Wrob. Zolt.* 128, *conturbatus sum a voce inimici*). Szaleniescie się zakłopocili obadway o iednę bagatelkę. *Teat.* 36 *b*, 26.

*ZAKŁOSIC się *zaimk. dk.*, zawiązać się w kłosy, in Aehren schießen, *Rs.* заколоситься, заколашиваться.

ZAKLOSOWAĆ *cz. dk.*, zadzierzgnąć, zawiązać, anbinden, anknoten, anschnüren. Drugi koniec łańcucha zaklosuy albo obwiąż około drąga prostego. *Solſk. Arch.* 19, załóż.

ZAKŁOTY, *ob.* zakłóć. ZAKLUC *cz. dk.*, zaklwać *ndk.*, dziobem zakłóć, anpicken mit dem Schnabel; *Rs.* заклевать. - *tr.* zakłóć, zabość, zabić, todt picken, todt stechen. Widząc węża pod borem, chcą go zagubić, chcą go zaklwać w skoki. *Pot. Syl.* 248. O iakżebyśmy wielkiéy rzeczy dokazali, Kiedybyśmy tu chłopa iednego zaklwali. *Pot. Arg.* 500.

*ZAKLUCZYĆ *cz. dk.*, *Sr.* 1 zaklutjam *infringo*, *Cro.* zaklyuchújem *inunco*, *infibulo*.) Przeniesie nas do nieba, skoro trąba anielska zakluczy. *Pot. Pocz.* 115.. ?

ZAKŁUSAĆ *cz. dk.*, zakłusować *ndk.*, zacząć kłusem ieździć, zu traben anfangen; *Bh.* zaklusati.

ZAKMOTRZYĆ kogo z kim *cz. dk.*, kmotrostwem połączyć, pokumać, in Gevatterschaft bringen. *Bndtk.*

ZAKNEBLOWAĆ *cz. dk.*, na kluczkę zawiązać, zadzierzgnąć, zuknebeln, verknebeln. Przeciągnąwszy igłą nitkę przez koniec żyły, onę obwinąwszy zawiązać, albo taśmą po wierzchu ścisnąwszy zakneblować. *Perz. Cyr.* 2, 11.

ZAKOCHAĆ *cz. niedok.*, zakochać *kogo w kim, *Bndtk.*, czynić że kto kogo pokocha, w nim się zakocha, einen in jemanden verliebt machen. - §., zakochać kogo, pokochać kogo, jemanden lieb gewinnen; *Rg.* obljúbiti, zagljûbiti, z zalubić. - §., zakochać się w kim, *zaimk.*, zająć się miłością ku niemu, sich in einen verlieben; *Bh.* zamilowat se; (zamilować), *Sr.* 1 zalubuyu; *Vd.* se salubiti, salubiti se, sasiatise; *Cro.* zalyubitise; *Rg.* zagljûbitise; *Rs* влюбляться, влюбляюсь, влюбливаюсь. Że cię kocha, rozumiem przez to, iż się w tobie zakochał, mówiąc po Polsku, że wzdycha do ciebie, że ty iesteś celem sekretnym iego miłości. *Teat.* 17, 131. Zakochany, *zakochały, (cf. rozkochany), verliebt, *Bh.* zamilowanec, *Vd.* salublenik, sasiauz; *Slo.* zaljubljen; *Rs.* влюблённый, влюбчивый. Zakochana, *Crn.* salublénka). Tysiąc razy bardziéy zakochany, niżelim był wprzody. *Niemc. Kr.* 3, 155. Zmiłuy się nad gorąco zakochałym w tobie. *Otw. Ow.* 592. Zakochanie, cf. miłość, die Liebe, das Verliebtseyn, die Verliebtheit, *Rs.* влюбчивость. Ślepe zakochanie żywota nimi rządziło. *Tward. Wł.* 82. Każdego swe zakochanie zwodzi. *Dar. lot.* 20.

ZAKOCZOWAĆ *cz. dk.*, koczuiąc gdzie zawitać, nomadisirend wohin ziehen; *Rs.* закочевать.

ZAKOŁ, - u, *m.*, zakolenie, kolący się tok, bieg w koło, die Rundung, Krümmung in die Runde, *Rs.* закоулокъ, (*Rs.* заколъ gatunek jazów: n. p. Gdzie na rzekach z dawna był obyczay zabiiania jazów, zakołów abo siedź... *Stat. Lit.* 298, ein Pfahlwerk im Wasser um Fische zu fangen; *ob.* koł.) Tu haniebny wąż krętym zakołem się toczy. *Otw. Wirg.* 385, straszną swoią krąży szyię wielkim zakołem. *Otw. Ow.* 52. Misterny zakoł tęczy. *Nar. Dz.* 1, 34. Wioska zakołem morskim oblana. *Nar. Tac.* 2, 219, *flexo mari alluitur.* Długim zakołem oboczywszy, z tyłu na naszych uderzą. *Krom.* 492. Na zakoł uboczny wszystek hurmem puścił się, żeby na naszych z boku uderzył. *ib.* 452, zakoliwszy). Rozkazuie Bolesław Skarbimierzowi, aby on z częścią woyska, zakoł uczyniwszy, z tyłu na Pomorzan uderzył. *ib.* 141. Ten to sztucznemi frant czasem zakoły Z swywolnych czyni Nimf widok wesoły. *Zab.* 16, 323. - *§., *Polanów dwo-

iaka, wielkiéy Polſki i maléy, *zakola. *Chodk. Koſt.* 3, dziedzina, kraina.

ZAKOŁATAC *cz. dk.*, zacząć kołatać, zu klopfen anfangen, losklopfen, anklopfen; *Bh.* zaklepati, *Sr.* 1. ſaklepacż (*ob.* zaklepać); *Rs.* заколотить, заколачивать. Gdy mu się spać zachce, a sługa niechcąc co obali, abo czym zakołace, abo pies pod oknem zaszczeknie, to iuż słudze kiiem. *Rey Zw.* 80*b.* – *fig. tr.* zakołatać do kogo, do serca czyiego, zapukać, kusić się, otworzyć sobie wſtęp do niego, bey jemanden anklopfen, einen Versuch wagen. – §., zakołatać co, kołataniem nadpsuć, nadwątlić, zu Schanden klopfen. Zakołatać się, kołataiąc zapędzić się, mit vielen Stößen, mit Mühe und Noth wohin gerathen. Zakołatawszy się tak daleko, powrócili nic nie wſkórawszy. *Papr. Kl.* 163.

ZAKOLĘ; 1., *ob.* zakłóć; 2., *ob.* zakolić. **ZAKOLEBAC**; *ob.* zakołysać.

ZAKOLIC *cz. dk.*, zakołować *kontyn.*, uczynić zakoł, zaokrąglić, okrąg uczynić, w koło zabiedz, herum cirkeln, umründen, umkreisen, in einen Kreis krümen. Zakoliwszy koły przeſtronnemi z Rugierem koń ſkrzydlaty, spuszczał się na ziemi. *PKchn. Orl.* 1, 146. Na iednéy ſtronie cyrku, zakolonéy w półkręże, była wielka brama. *Nar. Tac.* 2, 238. Zakoliła się potym ta granica od północy ku Hannatom. *Radz. Joz.* 19, 14, kołem idzie. *Bibl Gd.*) Miaſto to ma bardzo piękne golfo abo morze z zakoleniem i z odnogami. *Boter.* 62. Gdy niezmierne zakoli Pożar żniwo, nie maiąc ludzi ku obronie, Wszyſtko nieratowane bez ratunku spłonie. *Tward. W. D.* 15, w koło zagarnia.

ZAKOLNĄC; *ob.* zakłóć.

ZAKOŁOWROCIC się *zaimk. dk.*, o koniach: doſtać zawrotu, cf. zaciąć się, den Koller bekommen. Zakołowrocony koń, ein kolleriges Pferd. Zakołowrocenie końſkie, der Koller. *Tr.*

ZAKOŁYSAĆ, ZAKOLEBAC *cz. dk.*, zacząć kołysać, kolebać; kołysząc poruszyć, losschaukeln, *Bh.* zakolibati; *Vd.* sasibati; *Ross.* заколебать, заколыхать, закачать, закатить. Niechay iako chce wierny się zakołysze, nigdy upaść nie może. *Rey Pſ.* F1, cf. zachwiać się; zu schwanken anfangen.

ZAKOMORKA, - i, *ż.*, zakątna komorka, ein Hinterkämmerchen, verborgnes Kämmerchen. *Camerae oculi*, zakomorki oczu, okotwory. *Perz. Cyr.* 147, cf. dołki). *Zakamarki w ciele. *Weych. An.* 63.

ZAKON, - u, *m.*, *Bh. et Slo.* zakon *lex*; *teſtamentum vetus et nouum*; *Crn.* ſakon, *Vd.* ſakon, sakon, ſakonſki ſtan *matrimonium*, *coniugium*, *Cro.* zákon *consuetudo*, *mos*, *lex*, *ius*, *conſtitutio*, *Cro.* zakon, hiſni zakon, ſenitba, *Hg.* házaſság *matrimonium*; *Rg.* zâkon *lex*, *decretum*, *Rg.* zâkon Moiſeſſov, uvjèt; *Bs.* zakon, vjerra *fides*, 2., naredba kragljeva etc., *lex*, *decretum*, *Sla.* zákon *lex*, *teſtam. v. et n.*; *Rs.* законъ *lex*, *religio*, *fides*, *vulg.* поконъ *mos*, *consuetudo*; *Graecobarb* ζάκανον; *etym.* koniec, konać, kończyć; cf. quoad signific. *Ger.* Religion *apud* Adlg; cf. *apud Durich.* 1, 310, *quae habet e legibus Jarosl. Vlad.*: „ *Novgorod divisa fuit in quinque partes maiores*, *quae nomine finium* końców *appellabantur*; *in quolibet fine ordinati erant viri periti* iudiciorum, *appellatione Slavonica* των κονωβ *comprehensorum*„. – *§., zakon, prawo, uſtawa, przepis prawa, das Gesetz, die Gesetzesvorschrift. Kto dał ten zakon albo przykazanie? *Gil. Kat.* 73, cf. zakonodawca). A to ieszcze naygorsza, iż to dawno słynie, Jż kto *żyw bez zakonu, bez zakonu ginie. *Rey Wiz.* 59*b*, kto bezprawnie żyie, bezprawnie ginie). Potrzeba, zakonu nie ma. *Sk. Zyw.* 2, 26, *Cro.* potrebocha ne ma zakona, Noth hat kein Gesetz, *ob.* potrzeba łamie prawo). W synowſkim swéy matki zoſtaie zakonie, nie chce się z posłuszeńſtwa wyłamać. *Pot. Arg.* 745, pod|prawem synowſkim). – *Zakon, prawo, prawny warunek, gesetzliche Bedingung. Pókiby Leszek lat nie dopędził, Helenie pańſtwem zawiadywać każą, tym zakonem, aby ta bez rady dozorców iego nic naymniéy nie czyniła. *Krom.* 202, *hac lege.*) Pozwolił synod Bazyleyſki Czechom sakramentu pod osobą chleba i wina używania; tym iednak zakonem, aby i pod iedną osobą używaniu świątości nagany nie czynili. *Krom.* 540. – §., zakon *leges diuinas haec vox ſignificat*, *quale vocabulum Latini non habent*; *nam lex vox communis eſt*, *a noſtris redditur* uſtawa, prawo, zakon. *Cn. Th.* 1371, göttliches Gesetz, das göttliche Gesetz, göttliche Gesetzgebung. Zakon, religiia, *objectiue*, wiara, wyznanie, Religion, Glaube, Glaubensbekenntniß. Cóż to za religiia, to ieſt, co za zakon? *Leop. Ex.* 12, 26. Włodzimierz widząc różność rozmaitych wiar i zakonów, nie chciał zgoła na żadną pozwolić. *Stryik.* 127. Apoſtata, ten, co z zakonu do zakonu przeſtępuie. *Eraz. ięz.* O 7. Znamienite ſtaranie o ludziach, nowy zakon w Polszcze przyymuiących, Metodyusz i Cyryllus biſkupi podeymowali. *Krom.* 47 *religionem novam*). – Jonatas i Onkelos, talmudziści bardzo ſtarzy żydowscy, którzy przed bożym narodzeniem zakon boży wykładali. *Orzech. Qu.* 85, słowo boże, pismo święte das Wort Gottes, die heilige Schrift. Zakon albo xięgi żydowſkie. *Sk. Dz.* 57, zakon Moiżeszowy, das alte Testament; *Rg.* uvjèt (cf. wiece), *Rs.* завѣтъ, *Rs.* ветхозакóнïе (cf. ſtarozakonny, ſtarozakonnik, *Rs.* ветхозаконный, ветхозавѣтный, cf. wiotchy.) Moiżesz, uſtawca zakonu ſtarego, J z nim prorocy, mężowie wybrani, Chryſtusa światu obwieszczali, J o nim różne proroctwa wydali. *Odym Sw.* 2 G 3. Faryzeuszowie, usłyszawszy, iż zamknął uſta Jezus Saduceuszom, w iedno się zebrali, i spytał go ieden z nich *zakonu doktor*, które ieſt przykazanie wielkie w zakonie? *Sekl. Math.* 22, *not.*„ byli to iacy są dziś kollegiaci.„ *ib.*, *zakonnik, w piśmie uczony. *Budn.*, ein Schriftgelehrter, (cf. teolog, *bogomówca). Nowy zakon, *lex evangelica a Chriſto lata. Cn. Th.* 1371, der neue Bund, das neue Testament; cf. przymierze). – Zakon, religiia, *subjectiue*, świątobliwość, sumienność, Religion, Religiösität, Heiligkeit. W sercach naszych Bóg chce patrzeć zakonu i wszyſtkich ceremoniy iego. *Rey Pſ.* Nnn 2. Gdy kto w przyiacielſtwie o to prosi, co nie ieſt poczciwo, tam więcéy ważyć mamy boiaźń boſką, zakon, niźli takie przyiacielſtwo. *Kosz. Cyc.* 191. Jeſt-li tu kto, ktoryby ten zakon przysięgi, nayświątobliwszy węzeł społeczności, lekce poważał, z takim nie będę przeſtawał. *Krom.* 396, *religionem iurisiurandi.* – Zakon, obowiązek prawny, moralny, eine gesetzliche, moralische Verpflichtung. Niewiaſta, która ieſt za

84..

mężem, póki mąż żyw, obwiązana ieſt zakonowi, ale gdy umrze mąż iéy, iuż ieſt rozwiązana od zakonu męża. *Leop. Rom.* 7, 2, cf. ślub; *ob.* zakonnica, w Kraińſk., = małżonki). Niewiaſta przywiązana ieſt zakonowi tak długo, iako mąż iéy żyw; a ieśliby umarł mąż iéy, wyzwolona ieſt od zakonu. *Leop.* 1 *Cor.* 7, 39. - Zakon, prawny ſtan, prawny zawód, prawne powołanie życia, geſetzlicher Stand, Beruf, Lebensart. Jeſt zakon wdowi, małżeńſki i panieńſki, a każdy ieſt w opiece pańſkiéy, kto go poczciwie wedle woli pańſkiéy używa. *Rey Pſt. H* 6. Zakon, zawołanie, abo iak dziś mówią, profeſſya dworzanina, niech będzie rycerſkie rzemiesło. *Gorn. Dw.* 23. - §. *Monach*: zakon, zakonny *żywot, zakonniczy ſtan, zakonnicze czyli mnisze, klasztorne życie; zakonna, zakonnicza czyli mnisza reguła, ein geiſtlicher Orden, Mönchsorden, Kloſterorden; Ordensregel, Mönchsregel, Kloſterregel; Mönchsleben, Kloſterleben, Mönchsſtand; *Bh.* řehola (reguła); *Vd.* orden, miniski ſtan, red, (cf. rzęd, rząd), redſtvu; *Cro.* réd, naredba, (cf. narządzenie, urządzenie); *Rg.* réd; *Bs.* red; *Rs.* монажеская жизнь. Zakon, zakonny *żywot, *religiosa vita. Cn. Th.* 1371. Wſtępować do zakonu, do klasztoru, habit wziąć, kaptur wziąć, *Ec.* взаконеватися. Zakon Św. Franciszka. *Cn. Th.* 1371, cf. reguła. -- ZAKOŃCZYĆ *cz. dk.*, zakończać *ndk.*; 1., kończato uczynić, am Ende zuſpitzen, ſcharf zuſpitzen; *Slo.* zakončiti, zawrſſiti (cf. wierzch); *Bh.* ſſpičatiti, uſſpičatiti (cf. śpica); *Sr.* 1. zaſpicżuyu; *Vd.* shpizit, oshpizit; *Cro.* zaspichújem; *Rg.* zakúciti; *Ross.* колкитъ, острымъ сдѣлать, завострыть. Zakończam, zaoſtrzam. *Dudz.* 73. Zakończać, śpiczaſto czynić, *faſtigiare. Mącz.* Zakończać, zaoſtrzać *cacuminare. ib.* Zakończony *cacuminatus. ib.* Nie używaią Turcy oſtro zakończonéy broni. *N Pam.* 21, 288. Ręce rozciągnione ryią gwoździe zakończone tyrańſtwem niesłychaném. *Kchw. róż.* 18, śpiczaſte). Zakończanie, zakończenie, *exacutio*, cf. zarznienie kliniaſte. *Cn. Th.* 1371; das Zuſpitzen, *Slo.* zakončitenj. - §., zakończyć, koniec czemu położyć, ukończyć, ſkończyć, do końca zaprowadzić, załatwić, beendigen, *Sr.* 1. zamezuyu (cf. miedza), kónċz tżinu; *Cro.* zaglavlyújem, zaglavlyam (cf. zagłobić), *Rg.* zaglâviti (cf. głowa), *Bs.* zaglaviti, ſvrriſciti (cf. wierzch). U nas interes zakończa śklenica. *Teat.* 43 c, 160 *Wyb.*, cf. zagodzić, zamknąć, zawrzeć). Nie widziałem nigdy, aby sprawiedliwego Bóg opuścił, abo złośnik dobrze zakończyć miał. *Psalmod.* 39, dobry koniec wziąć, gut endigen, ein gutes Ende nehmen. Zakończenie czego, koniec, die Beendigung, das Ende. Zakończenie słowa, koniec iego; *Slo.* končina, končowina, poſlednoſt (cf. pośledni); *Bh.* zawěrek (cf. zawrzeć); *Vd.* konzhnoſt, krajoſt, nakrajoſt, is'hod (cf. wychodzenie, wychod). Zakończenie mowy, zamknięcie, konkluzya, *Ec.* присловїе (cf. przysłowie), заключенїе, окончанїе какой рѣчи.

*ZAKONKLUDOWAĆ *cz. dk.*, konkluzyą położyć, koniec położyć, zakończyć, zamknąć, zawrzeć, beendigen, abſchließen. Dotarłem intereſsu, i iuż rzecz cała ieſt zakonkludowana. *Boh. Kom.* 4, 328.

ZAKONNICA, - y, *ż.*, ZAKONNICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, niewiaſta w zakonie klasztornym żyiąca, mniszka, die Kloſterfrau, Ordensſchweſter, Nonne; *Bh.* zakonnice, klaſſternice (cf. klasztor), geptiſſka (cf. opacicha; (*Vd.* sakoniza, sakonska shena, porozhena shena, drusha, = ślubna żona, małżonka, cf. *quae habes sub nomine* zakon: „niewiaſta, która ieſt za mężem, póki mąż żyw, obwiązana ieſt zakonowi; ale gdy umrze mąż iey, iuż ieſt rozwiązana od zakonu męża. *Leop. Rom.* 7, 2, *etc.*); *Cro.* dumna (cf. dumać, duma), koludricza, *vulg.* opaticza; *Hg.* opátza, *Rg.* redovniça, dúmna, dúmniza, koludriza; *Rs.* инокина, старица (cf ſtarka); *Ec.* инокиня. Zakonniczka trzeciego zakonu Franciszka Swiętego. *Wys. Kat.* 455, Franciſzkanka, cf. Bernardynki, Benedyktynki, Sakramentki, Wizytki, Norbertanki, Brygitki i t. d., cf. Panny). Namówił zakonniczki one, żeby się takowych rozmów i okazyy wiarowały. *Wyſ. Jgn.* 32. Zakonników i zakonniczek nie dochodzi częſtokroć ich prowent. *Goſt. Gor.* 21. ZAKONNICTWO, - a, *n.*, ſtan zakonniczy, = mnichoſtwo, Ordensſtand, Mönchsſtand, Kloſterſtand; *Rg.* redovnictvo; (*Cro.* redovnichtvo *sacerdotium*); *Rs.* чернечество, (cf. czerniec). ZAKONNICZY, - a, - e; - o *adv.*; od zakonnictwa, od zakonnika, od zakonnicy, Ordens=, Mönchs=, Kloſter=, Nonnen=, *Bh.* zákonſký; *Cro.* redovnichki, redovni; *Rg.* redovnijcki, dúmanski, kalùghjerski; *Rs.* чернеческїй. Kazanie o zakonniczym ſtanie. *W. Pſt. W.* 3, 413, *ob.* zakonny). Nie chciał trzymać xiąg w komorze, których mu nie było częſto potrzeba, rozumieiąc, iż to nie ieſt rzecz zakonnicza dla tego, który ieſt miłośnikiem ubóſtwa. *Wys. Aloy.* 264. Tam i w pobliſkich mieyscach ieſt ieszcze wiele klasztorów zakonniczych. *Boter* 163. Wolno mu było *żyć* i zakonniczo i świecko. *Smotr. Elen.* 49, po zakonnemu, po klasztornemu. ZAKONNIK, - a, *m.*, (*Bh.* zakonnjk w zakonie, t. i. w piśmie Św. uczony; *Rg.* zâkognak *iuris peritus* prawnik; *Vd.* sakonik, sakonſki mosh, porozheni mozh, = małżonek, 2., prawu podległy). - *§., zakonnik, w zakonie, t. i. w prawie, mianowicie bożym uczony i biegły, ein Schriftgelehrter. Zakonnik niektóry wſtał kusząc Jezusa. *Budn. Luc.* 10, 25, t. i. w piśmie uczony. *ib.* Faryzeusz, t. i. zakonnik. *Rey Poſt. F f f* 6. - §., zakonnik, żyiący w klasztornym zakonie, mnich, ein Ordensbruder, Kloſterbruder, Mönch; *Bh.* zakonnjk, klaſſternjk, řeholnjk; *Slo.* reholnjk, mnjch; *Vd.* ſtanſki deleshnik, redni tovarſh; *Cro.* redovnik; *Rg.* redovnik, kalùghjer; *Bs. et Sla.* redovnik; *Rs.* чернецъ, (cf. czerniec); *Ec.* инокъ, что инокъ долженъ вести жизнь свою отъ мїрскаго поведенїя. Zakonnikami zowiemy tych braci, co się obowiązali ślubem troiakim, czyſtości, ubóſtwa dobrowolnego, i posłuszeńſtwa. *Birk. K. M. C.* ZAKONNY, a, - e; - ie *adv.*; (*Bh.* zakonnj od prawa, prawny; *Slo.* zakonſkí, pozakonſkí, poprawowſkí prawny; *Crn. et Vd.* ſakonski, sakonſki, = małżeńſki, ślubny; *Cro.* zakonſzki, = prawny; *Bs.* zakoniti *iuridicus*, *legitimus*; *Rg.* zakoniti *legalis*; *Rs.* законный, законно, законнѣ prawny). - *§. Zakonny, podług prawa, prawny, mianowicie co do prawa bożego, geſetzlich, nach dem Geſetze beſonders Gottes. Zakonnie poſtanowiony epiſkop. *Veryſ.* 15; *Ec.* благозаконно. Jeśli kto męczony bywa, a nie zakonnie, to ieſt, nie dla prawdy bożéy, koronowany nie bywa. *Smotr. Ap.* 90. Jako zakonnie żył, tak też zakonnie żywot swóy ſkończył. *Orzech. Tarn.* 106. Nie nazbyt uczciwie i zakonnie leżał. *Birk. Dom.* 100. Miał iednego w klasztorze swym brata dowcipnego, ale

bardzo niespokoynego, rozpustnego i niezakonnego. *Sk. Zyw.* 235. On w dzień wolny mięsa ieść nie chciał, na tym zakonny był; a w tych rzeczach, które zależały ku prawdziwéy doskonałości był niezakonny. *Eraz. ięz. Gg*, cf. sumienny, skrupulatny). Dobry iest zakon, iesliby go kto zakonnie a sprawnie używał. *Leop.* 1 *Tym.* 1, 8, *Budn. id.*, ieśliby go kto przystoynie używał. *Bibl. Gd.*) - §., zakonny, od starego zakonu; *Rs.* уветный, alttestamentlich (*ob.* starozakonny). Jedna iest ofiara błagaiąca, Chrystus na krzyżu; onych zakonnych wiele iest. *Zygr. Gon.* 284, *legis*) - *§., zakonny, biegły w zakonie, w prawie bożym, rechtserfahren, besonders im göttlichen Gesetze gelehrt. J myśmy na świat nie wyszli z obory, Wartuiem pisma, czytamy doktory, Nad przodków twoich iesteśmy biegleysi, J w starodawnym prawie zakonnieysi. *Chrośc. Job.* 55; *Rg.* zakognék *iuris consultus*). - §., zakonny, zakonniczy, od zakonu klasztornego, mniszy; *Bh.* řeholnj; *Vd.* starski, redni, Ordens-, Kloster-, Mönchs-. O życiu zakonnym. *Wuiek Syr.* Zakonne ustawy, zakonne abo zakonnicze obyczaie. *Cn. Th.* 1371. Dziś córka twoia wyznać ma zakonne śluby. *Teat.* 46, 6; cf. *Ec.* взаконе́нъ, по закону обязанъ). Gdyby to był twóy syn, śmiałżebyś go opasywać, z przymusem iego woli, tą zakonną wstęgą? *Teat.* 46, 53, przymusić do habitu, do kaptura). Tak *zakonni*, iako i inni, a osobliwie niektóre zakonniczki, pragnęły, aby nauki iéy słuchać mogły. *Wys. St. K.* 342, zakonnicy). ZAKONNOŚĆ, - ści, *ż.*, zachowywanie się podług zakonu, mianowicie bożego, Gesetzlichkeit, Verhalten nach dem (göttlichen) Gesetz. Co były za uczynki Abrahamowe? była naprzód zakonność wielka, przez którą przyiacielem się Bogu stał. *Orzech. Tarn.* 32. *ZAKONOCHROŃCA, - y, *m.*; *Ec.* законохрани́тель; *Gr.* νομοφυλαξ, *prawochrońca, Gesetzwächter. ZAKONODAWCA, *ZAKONUDAWCA, - y, *m.*, *idem quod* prawodawca; *sed fere Deo, Christo et Mosi tantum* zakonodawca *tribuimus. Cn. Th.* 1371, der (göttliche) Gesetzgeber; *vero non solum in dialectis, etiam in libris Polonicis antiquioribus habet latiorem significationem, et usurpatur in genere pro* prawodawca, der Gesetzgeber; *Bh.* zakonodárce; *Crn.* sapovdnik, sapovednik (cf. zapowiednik); *Cro.* zakonitel; *Rg.* zakonitegl, *f.* zâkonitegliza; *Bs.* zakonitegl, koji cini zakon; *Rs.* законода́вецъ, законодатель, законополо́жникъ, законополо́жи́тель, *f.* законода́тельница; (законода́тельскій prawodawczy, законода́тельство prawodawstwo, законода́тельствовать mieć władzę prawodawczą; *Ec.* законополага́ти, законоположу́, = uchwalić, urządzić; благозаконïе, *Gr.* ἐυνομία *recta legum constitutio*, благозако́нствую, благозако́ню, *Gr.* ἐυνομέω *bonas leges fero*, благозако́нюся, *Gr.* ἐυνομεομαι *bonis legibus regor*). Zakonodawca Moyżesz, na ziemię rzucaiąc oblicze swoie, zwyczayną odprawuie modlitwę. *Pociey* 13. Pan zakonudawcą naszym, Pan królem naszym. *Leop. Jes.* 33, 22, Pan zakonodawca nasz. *Bibl. Gd.*) Postaw Panie nad nimi zakonudawcę. 3 *Leop. Ps.* 9, 21, wydawcę zakonu. 1 *Leop.* Błogosławieństwa da zakonudawca. 3 *Leop. Ps.* 83, 8, sprawca zakonu. 1 *Leop.*) Zakonodawcy Izraelscy, żydzi i faryzeuszowie! *Pim. Kam.* 249. Który zakonodawca tak mocne prawa postawił, iak Jezus? *Sk. Kaz.* 75 *b.* Rozmaite Greckie miasta prawa swoie różne i zakonodawce różne miały. *Sk. Kaz.* 258. Niech piérwsze staranie zakonodawcy będzie, aby w postanowieniu praw nic nie odstępował od rozumu. *Baz. Modrz.* 280. - Święci zakonodawcy, fundatorowie starych zakonów, oycowie dawnych klasztorów. *Opal. Sat.* 159; Ordensstifter. *ZAKONONACZELNIK, - a, *m.*; *Ec.* закононачáлникъ głowa zakonu, Gesetzeshaupt; *Ec.* закононачáлïе, *Gr.* νομαρχία. ZAKONOKAŻCA, - y, *m.*, prawokażca, *legirupa. Cn. Th.* 1371 *et* 819, der Gesetzbrecher; zakonoborca, zakonołomca. *Bndtk.*, *Tr.* - - (*ZAKONOPCZYĆ *cz. dk.*, *Rs.* законопа́тить, законопачивать, konopiami okręty dychtować, calfatern; *Rs.* законопа́ченïе, законопа́чиванïе *le calfatage*, das Calfatern). - - *ZAKONOPIS, - a, *m.*, *Ec.* законописецъ, prawopis, der Gesetzschreiber. *ZAKONOPRAWIDLNIK, - a, *m.*, *Ec.* законоправильникъ, законоправильникъ *nomocanon.* *ZAKONOPRZESTĘPCA, - y, *m.*; *Ross.* законопреступникъ, *f.* законопресту́пница, przestępuiący zakon, przestępca zakonu, der Gesetzübertreter. Zakonoprzestępca, zakonu bożego do naymnieyszéy kréski nie zachowuie i nie wypełnia. *Smotr. Ap.* 155. ZAKONOPRZESTĘPNY, - a, - e; - ie *adv.*, gesetzübertretend, *Rs.* законопресту́пный. Słowo zakonoprzestępne włożyli na mię, Panie nie opuszczay mnie. *Pim. Kam.* 241, bluźnierskie). Być zakonoprzestępnym, *Ec.* законопреступáти, законопреступáю, законопресту́пствую; *Sr.* 1. zakomdźu. ZAKONOPRZESTĘPSTWO, - a, *n.*, przestąpienie zakonu, die Gesetzübertretung; *Sr.* 1. zakomdźeno; *Ec.* законопреступле́нïе; *ob.* bezzakoństwo). ZAKONOŚWIETNY, - a, - e; - ie *adv.*, świetny przez zakon, przez zakonność, durch Gesetzlichkeit erlaucht, berühmt. Stanisław Kostka zakonoświetny. *Chodk. Kost.* 8. *ZAKONOUCZYCIEL, - a, *m.*, *Ec.* законоучи́тель, *Gr.* νομοδιδασκαλος. *Durich.* 1, 201, der Gesetzlehrer, Rechtslehrer, cf. zakonnik.

ZAKOP, - u, *m.*; *Bh.* zakop, zakopy; *Rs.* закóпъ szaniec, cf. okop, eine Verschanzung. Zakopy, przykopy pod fortecę, złożone z gzygzaków i równoległych, już rozszerzone i zgłębione do należytych wymiarów, i zgoła ze wszystkiém zakończone. *Jak. Art.* 3, 325, Laufgraben. ZAKOPAĆ *cz. dk.*, zakopuie *Pr.*, zakopywać *cztsl.*; kopiąc zakryć, zagrześć, schować, vergraben; *Bh.* zakopati, zakopawati; *Slo.* zakopawám; *Sr.* 1. zakopacź, zakopam; *Crn.* sakopâvam; *Vd.* sakopati, vkopati, sakopuvati; *Cro.* zakopati, zakápam; *Rg.* zakopatti, (*Rg.* zakopatti, vkopatti, pokopati, zaklopiti ù grob; *Bs.* zakopati, ukopati, zagrebsti, zaghrrinuti (zagrześć, zagarnąć), stavit ù zemglju, stavit pod zemglju, zadubsti *sepelire*); *Rs.* закопа̀ть, закапывать, закопа́нïе, закóпка; *obs.* слонить, слоню (cf. zasłonić); *Ec.* закóпываю; *propr. et fig. tr.* *Jndzie wespołek z umarłemi ciały, wiele kamieni drogich i pierścieni zakopywaią. *Kosz. Lor.* 186. Nauki iego z nim iako zakopany skarb zginęły. *Sk. Zyw.* 295 *b.* Zakopywał piękne swoie talenta. *Teat.* 18 *b*, 25. Jak to nieboraku, chcesz się dać żywo zakopać? *ib.* 22, 92, du willst dich lebendig begraben lassen? Tam w téy gawiedzi, byś się w ziemi zakopał, ledwie się wysiedzi. *Rey Wiz.* 163, byś się pod ziemię skrył). W Niemczech sypia chłop, zako-

pawszy się w pierzynach. *Pam.* 84, 698, wlazłszy po uszy w pierzyny). - §., ZAKOPNĄĆ *cz. idntl.*, *obacz* kopnąć.

ZAKOPCIĆ *cz. dk.*, kopciem zająć, zakryć; *Ross.* закоптить, закапчивать, mit Rauch bedecken, beschmauchen. ZAKOPCIEĆ *niiak. dk.*, kopciem zayść, mit Rauch überzogen werden, beräuchert werden; *Rs.* закоптѣть, позакоптѣть.

ZAKORCIĆ; *ob.* korcić.

ZAKORDONOWAĆ *cz. dk.*, w kordon zająć, in den Cordon einschließen, besetzen, einnehmen. Cały niemal Białoruſki kray R. 1772 zakordonowała Rossya. *Steb.* 2, 449. Po zakordonowaniu kraiu zoſtawione nam są tylko reszty. *Vol. Leg.* 8, 640.

ZAKORZENIĆ *cz. dk.*, w korzeń zapuścić, einwurzeln lassen, in die Wurzel schießen lassen. *Zaimk.* zakorzenić się, zarosnąć w korzeń (cf. wkorzenić); *Sr.* 1. *zakorenam so*; *Rs* закоренѣть. Zakorzeniło się co, *radicatum est aliquid multis fibris. Plin.*, *Cn. Th.* 1371. Zakorzenienie się; *Ross.* закоренѣлость *zakorzeniałość, *une coutume inveterée.* - *§. Zakorzenić, zaprawić korzeniami; *Vd.* sakoreniti, sakramerniti, salhtupati, sazhimbrati, anwürzen, einwürzen, mit Gewürze anmachen. *Conditus* okraszony, zakorzeniony. *Mącz.*

ZAKOŚCIĆ *cz dk.*, w kość zamienić, zatwardzić, kością powlec, verknochen, verbeinern, verhärten, mit Knochen bedecken. Zakościć pokoſtem, powlec, befirnissen. ZAKOŚCIEĆ, ZAKOSTNIEĆ *niiak.*, kością zayść, zatwardnieć, sich verknochen, verhärten, steif werden; *Rs.* закоснѣть, закосненѣть; *Rs.* закостенѣлый, закоснѣлый *endurci*, zatwardziały. *ZAKOSTNY, - a, - e; - ie *adv.*, za kością będący (cf. załkórny), unter oder hinter dem Knochen befindlich; *Rs.* подкостный.

ZAKOSIĆ *cz. dk.*, zacząć kosić; kosząc zająć; losmähen, zu mähen anheben; mit wegmähen; *Rs.* закосить, закашивать.

ZAKOSZTOWAĆ; *ob.* kosztować, ſkosztować.

ZAKOWAĆ, Zakowany; *ob.* zakuć.

*ŻAKOWAĆ *cz. dk.*, plundrować, rabować; rauben, plündern. Ciurowie i hałaſtra opuszczone namioty i szopy wnet żakuią, a nawet iakieś ich poszalą tak furye, że obóz w tym żaku zapalą. *Tward. Wł.* 83. cf. żak.

ZAKOWKA, - i, *ż.*, sztyfcik na końcu zenkla u sznurówki, *Tr.*, der Stift am Schnürsenkel, (cf. wkówka); *Rs.* заковка zanitowanie.

ŻAKOWSKI, - a, - ie, do żaka należący, *Włod.*, *Cn. Th.* 1371; *Bh.* žakowſký; *Cro.* diazhki; *Vd.* bukouski, latinski (cf. Łaciński), Schüler=, *ob.* ſtudentſki. ŻAKOWSTWO, - a, *n.*, sprawowanie się iak żak, poſtępowanie żakowſkie, niedoſkonałość żakowſka; pedanterya, szkolnictwo; Schülerhaftigkeit, Pedanterey, Schulfüchserey; (*Cro.* diaachtvo, *Hg.* diák ſzoe, : Łacina). - §., żakowſtwo, : żaki, Schüler, Schulkinder, (Schulfüchse), *Bh.* žakowſtwo.

ZAKPIĆ z kogo *cz. dk.*, zakpiewać *ndk.*, grubo zadrwić, einen foppen, äffen, (cf. na kpa wyſtrychnąć); *Rs.* зацыкать.

ZAKRACIĆ *cz. dk.*, zakracać *ndk.*, kratami zagrodzić, vergittern, mit Gitterwerk abschränken, abtheilen, *Boh.* zamřežowati; *Slo.* zamřežugi, (*ob.* *mrzeża); *Sr.* 1. zaleßeczuyu (cf. liſica); *Crn.* ſamréſhim, ſamreſhujem; *Vd.* sareſhetuvati (cf. rzeszoto), samreshati, samreshuvati; (*Bs.* zakratiti, zapriciti *prohibere*, *impedire*, cf. zakrata). 2., ZAKRACAĆ; *ob.* zakrócić. ZAKRĄCIĆ, *ob.* zakręcić. ZAKRACZAĆ, *ob.* zakroczyć. *ZAKRAD, ZAKRADAĆ; *ob.* zakraść. ZAKRAIĘ; *ob.* zakroić.

ZAKRAKNĄĆ *cz. idntl.*, zakrakać *ndk.*, zacząć krakać, losträchzen, anfangen zu krächzen, (*Rs.* закрякать zagęgać). Kruk zakraknął. *Paszk. Dz.* 21.

ZAKRAPIAĆ; *ob.* zakropić.

ZAKRAŚĆ się, *zaimk. idntl.*; zakradać się *ndk.*, zakradywać się *czstl.*; ukradkiem się wemknąć, wleźć, sich hineinstehlen, einschleichen, *Rs.* закрасться, закрадываться. Zakradam się, *furtim irrepo aliquò*, *vel delitesco, quanquam animum furandi fere adsonat. Cn. Th.* 1371, *propr. et fig. tr.* Bezwſtydnie w oczach moich śmiał zakraść się za ciebie. *Teat.* 10 *b*, 45. Taynolubſki zakradłszy się za Angielę, do niey mówi. *ib.* 10 *b*, 45. Komu się miłość raz w serce zakradnie, Jako iey pozbyć, naymędrszy nie zgadnie. *Auszp.* 69. Mam, mówi Ogierowicz, sprosny wrzód, który mi się zakradł pod kopyto. *Zab.* 13, 277 *Tręb.*, wlazł mi tam, niewiedzieć zkąd się wziął). - Kot zakrada się na myszy. *Zool.* 313, zaczaia się, czatuie, legt sich auf die Lauer. - Zakradanie się, zakradnienie się, *ZAKRADY, das Einschleichen. Żeby tu złe nie weszło przez iakie zakrady. *Przyb. Milt.* 121.

ZAKRASIĆ *cz. dk.*, krasą zaprawić, nieco okrasić, zasłodzić, *pr. et fig. tr.*, schmackhafter machen, den Geschmack geben, anmachen, versüßen, verlieblichen, verschönern, (*Ross.* закрасить, закрашивать zafarbować, закраснѣть zaczerwienieć). Przeſtałem na tym, żem tobie nieiako przyprawił i zakrasił to, co nasi o tym powiadaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 382.

ZAKRATA, - y, *ż.*, więzienie, ciemnica. *Sax. rej.*, *Pam. Warsz.* 7, 55, *X. Szaniaw.*, cf. szatława, grzymka, izdebka), *Rs.* завворъ; ein Gittergefängniß, ein Gefängniß; das Kämmerchen, Stübchen für einen Arrestanten. - §., zakrata, *zakracie, mieysce za kratą, (*ob.* zakracić), n. p. Kto nie ma uſt wyprawnych, przynaymniey z zakraty Może głośno zawołać na prejudykaty. *Dmoch. Szt. R.* 81., z zagrody sędziowſkiey; t. i. może być wożnym.

ZAKRAWAĆ; *ob.* zakroić. ZAKRAWACZ, - a, *m.*, który zakrawa, der Zuschneider; *Rs.* закройщикъ. ZAKRAWEK, - wku, *m.*, ZAKRAWKA, - i, *ż.*, zakroiony kawał, ein zugeschnittnes Stück; zakrawanie, zakroienie, zarznięcie, ein Einschnittsel. *Bndtk.* ZAKRAYNY, - a, - e; - ie *adv.*, od zakraiania, Zuschnitts=, mogący być zakroionym, zuschnittbar. - *Math.* *zakrayny otok, *zakrotok, zewnętrzna peryferya. *Tr.*, die auswendige Peripherie.

ZAKRĄŻYĆ *cz. dk.*, zakrążać *ndk.*, zaokrąglić, w krąg czyli w koło zatoczyć, im Bogen herum bewegen, herum kreiseln, abründen; *Cro.* zakrusújem; (*Rs.* закружить głowę zawrócić; закруженіе zawrót głowy). Dusza nieprzyiaciół twoich będzie zakrążona, iakoby w pędzeniu i zatoczeniu procy. *Leop.* 1 *Reg.* 25, 29, duszę nieprzyiaciół twoich Bóg iak z procy wyrzuci. *Bibl. Gd.*)

ZAKRĘCIĆ *cz. dk.*, zakręcać, *zakrącać *ndk.*, zakręcywać *czstl.*; kręcąc zatoczyć, **drehend schwingen, herum drehen**; *Vd.* saukati; *Cro.* zakrenuti, zakrenyújem, zafzufkávam; *Rg.* zakrênuti, zakrêtati; *Bs.* zakrenuti, zavernuti, zavrrinuti, zafukati, zafukivati, (zakretati, zalelujati *quatefacere*); *Rs.* закрутить, закручивать, завертѣть, завёрчивать (cf. zawiercieć), завертывать, завернуть, засучить. Porwał dziecię z matczynego łona, i zakręciwszy kilkakroć nim, iako procą, Rozbił o twardy kamień nieme ufta mocą. *Otw. Ow.* 164. Zakręciwszy ią w ręku, cifnął ią na ziemię. *Dmoch. Jl.* 2, 195. Zakręcił się, iak szalony wybiegł. *Teat.* 21, 111. Zakręciły mu się łzy w oczach, i tak z płaczem towarzysza pożegnał. *Off Bay.* 2, zatoczyły mu się, **die Thränen dreheten sich in seinen Augen herum, traten ihm in die Augen.** – Zakręcić włosy, krętemi ie czynić, **die Haare aufdrehen, aufwickeln.** Nie znali oni Włoskiego wąsów żelazem prasowania, albo zakręcywania, albo przyftrzyżenia. *Pim. Kam.* 68. Rozumie on, że ieft dobry dworak, kiedy wąsiki na papilotki zakręci, wyczesze, wyszwarcuie. *Mon.* 71, 124. – *fig.* Kochanek moie zaftępował mieysce, chciała ona mi nos zakręcić. *Teat.* 11 *c*, 7, **sie wollte mir eine Nase drehen.** A bodayże im się iuż głowa zakręciła. *Mon* 73, 181, zawróciła, bodayby zawrotu doftali, **daß ihnen der Kopf drehend, schwindelig würde.** Nawet na pawimentach pięknych, iak na niecnotę, podkowkami zakręcania czynią i kulasy kryzmolą. *Haur Ek.* 12. zakręty, kręte kresy, rysy, **runde, gedrehte Risse, Ritzen im Fußboden von den Hufeisen.** – §., zakręcić się koło czego, pilnie chodzić, krzątać się, uwiiać się, **sich emsig bemühen, sich drehen und winden um etwas zu erreichen.** Krzyżacy usilném ftaraniem o pokóy i rozeym zakręcywać się poczęli. *Krom.* 528. – §., zakręcić, kręcąc zamknąć, zaszrubować, **zudrehen, zuschrauben.** – §., zakręcić, kręceniem zakrzywić, przekręcić, *prop. et fig. tr.* Żem chciał być wiernym tłumaczem, nie tylko sens ale słowa wyrażaiąc, musiała się poniekąd czasem Polszczyzna zakręcić do własności obcego ięzyka. *Kłok. Tur. prz.*, nakręcić, naciągnąć). Na wybiegi prawne mam plenipotenta, potrafi on odkręcić, gdybyś mi chciał w czym zakręcić. *Teat.* 19 *b*, 58, zawikłać, **Schwindeleyen, Drehereyen machen.** – §., zakręcam szyię, nakręcam szyię. *Włod.*, *Cn. Th.* 1371, **den Hals abdrehen, umdrehen.** Ofiarował w kościele gołębięta, szyię zakręciwszy, I krew z otwartych gardłek wycedziwszy. *Odym. Sw. G* 3.

ZAKREDENCOWAĆ *cz. dok.*, kredencuiąc podać, **vercredenzen.**

ZAKREDZIĆ *cz. dk.*, kredą zapełnić, **bekreiden, voll Kreide machen**, *Rs.* замѣлить.

ZAKRĘPOWAĆ *cz. dk.*, krępuiąc zawrzeć, zająć, **zukrämpen, zuknebeln.**

ZAKRERAĆ; *ob.* krerać.

ZAKRES, – u, *m.*, kresa naznaczona, zarznięta, wybita, wcięta, **eine eingeschnittene, eingehaune Linie, Kerbe.** Bolesław II, wjeżdżaiąc do Kiiowa, uderzył mieczem o bramę złotą, odnawiaiąc zatarte na niéy ftarożytnością szabli pradziadowfkiéy zakresy. *Nar. hft.* 2, 430. – §., wyznaczony kres, karb, na znak wymiaru; ograniczenie, **die bezeichnete Gränze, Linie.** Chwalim Likurgi, wielbimy Solony, Lecz w przepisanych przez nie praw zakresie Rzadko kto ftoi, gwałt nie ukrócony W bok i narody i króleftwa niesie. *Zab.* 12, 5 *Sak.*, *ob.* w ryzie, w klóbie ftać). Prawieby znowu sprzeczne między się żywioły Zerwały dawny zakres, krusząc kluby ftalne. *Zab.* 15, 7 *Kniaź.* Rzućmy okiem, iaki zakres życia dwóch małżonków uftanowiły prawidła natury, i czy taki zakres naznaczony koniecznym ieft do wychowania dzieci? *Czack. pr.* 2, 27, ciąg, długość, **Dauer, Länge.** O pełny cierni życia ludzkiego zakresie, niebezpieczeńftwa zawsze odradzaiące się. *Przyb. Luz.* 30, pasmo). – Zakres ziemi, dyftrykt, powiat, **ein District, bestimmter Erdstrich**; *Ross.* полоса, полоска, полосочка, (cf. płosa). Podprefekt, w zakresie de la Boulogne. *N. Pam.* 30, *arrondissement*). Arcybifkupi zaftąpieni będą przez nayftarszego bifkupa z zakresu metropolitańfkiego. *N. Pam.* 21, 304; z archidyecezyi.

ZAKREŚLIĆ, *ZAKRYŚLIĆ, *ZAKRESIĆ, *ZAKRZESIĆ *cz. dk.*, zakreślać, *zakresać, *zakrzesać *ndk.*, zakreszam co, *proprie*, zarzynam, naznaczam póki urznąć, uciąć, *praecido. Cn. Th.* 1371, zakarbować, karbem czyli kresem lub kresą naznaczyć, zamierzyć, **ankerben, einkerben, anzeichnen den Punkt, die Gränze, die Linie bestimmen**; *Sr.* 1. **zamezuyu** (cf. miedza), **koncz tjinu**; *Vd.* sarifati, porifati; *Bs.* zasiecchi, odsiecchi, odrediti; *Rs.* зачертить, зачерчивать. – *fig. tr.* *zakreszam co, okreszam co, naznaczam czas. *Cn. Th.* 1472, zakreszam mieysce i t. d. *Włod.*, **Zeit, Gränze, Länge bestimmen.** *Dies praefixa* zakreszony czas. *Mącz.* Było to piérwéy do pewnych lat zakrzeszono, aby mężczyzna do piętnaftu lat, a biała głowa do dwunaftu nie byli powinni u prawa odpowiedzieć. *Herb. Stat.* 287; zamierzone, wymierzone). Zakryśliliście wy czas zmiłowaniu bożemu, a na wolą swą złożyliście mu dzień. 1 *Leop. Judit.* 8, 12, zamierzyliście. 3 *Leop.*, wy nie kładźcie kresu radom P. Boga naszego. *Bibl Gd.*) Bóg w wyrokach mądrości swoiéy zakreślił czas świetności i sławy téy albo owéy nacyi. *Mon.* 65, 237. Obrzydzeniu grzechu żadnéy miary zakreszać nie należy. *Kucz. Kat.* 520, wyznaczać. *edit. rec.*) Kiedy się dobry koniec zakrzesi, dobrze też wszyftkie rzeczy powiodą się. *Kucz. Kat.* 2, 604, ustanowi. *edit. rec.*) – §., zakreśl lunetę, cyrkuł. *Tr.*, opisz, określ, **abzirkeln, abzeichnen**, odrysować figurę, **abreißen.** – §., zakreślić, zamazać kresą, **ausstreichen, mit einem Strich cassiren.** Zakreślił to słowo. *Tr.*

ZAKRĘT, – u, *m.*, *ZAKRĘTA, – y, *ż.*, ZAKRĘTKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*; zakrzywienie, zatoczenie, zatok, zawrót, i to co się zakrzywia, zakręca, zatacza, zawraca, **die Herumdrehung, Drehung, Beugung, der Bug, Schnörkel, Wirbel**, krętość, rzecz kręta. *Włod.*; *Slo.* **flukawý obchod, wír, zákrut**; *Vd.* valei, kouzhe, flemek, valilu (cf. walić). Smok przeklęty Brzydkie z kłębów swych wydawał zakręty. *Odym. Sw.* 2 *R.* Zakręt na wrzecionie. *Hul. Ow.* 50. Dym iak chmura gęfta wysokim pod niebiosa wzbijał się zakrętem. *Tr. Tel.* 334, krętemi kłębami, **in wirbelnden Knäueln.** Z gładkiemi wespół dziewczęty Taneczne łamać zakręty. *Anakr.* 60, obroty, koła, pląsy, **Drehungen, Schwingungen im Tanze.** Zrzebiec niechay sposobioną nogą zakręty czyni tą i ową ftroną. *Otw. Wirg.* 428, koła, **Kreise.** Tam gdzie zakręty gnu-

śnemi Mincyus błądzi. *Otw. W.* 420, wężykiem, wężykowato, sich schlängelnd. Brnie w zakręt, choćby utonąć w wodzie. *Zab.* 14, 258 *Szost.* Onych fałszywych cudotworców pożarł wir albo zakręt wód. *Birk. Dom.* 18, Wasserwirbel, Strudel. Chciałbyś pewnego wodza z zakrętu tego, żebyś iak nicią znaczoną drogą szedł niepokręconą. *Dar. Lot.* 8, z tego błędokrętu, labiryntu, aus dem Irrgarten, Labirynt. Na wolnieysze powietrze miłosne ptaszęta leciały, tylko krucy w te biegli *zakręta. *Jabł. Tel.* 245, w te kręcone wniki, sidła, in die gedrehten Schlingen, Netze. Zakręt prawny. *Kłok. Tur.* 53, wykręt, wybieg, eine juristische Dreherey, Ausflucht. Gdy w wieku szesnastym wziełaś habit święty, Żadnéy dotąd w swym sercu nie czułaś zakręty. *Teat.* 46, 17, żadnéy taiemnéy pokusy do zwrotu, geheime Versuchung, sich wieder heraus zu drehen. – Zakręt, ucieczka z zwrotem, Flucht, Entfliehen durch Umkehren. Obawiał się zdrady, któréy ubiec prędkim zakrętem spodziewał się. *Pilch. Sall.* 246. – Zakręt koło czego, kręcenie się, krzątanie się, zakłócone zatrudnienie, zakłócenie, zachód, zabieg, Getümmle, Gedrehe, Tummeln, verlegene Geschäftigkeit. Nie będzie żadnego w porządku zamieszania, żadnych zakrętów, ieżeli położysz każdą rzecz na swoim mieyscu. *Zab.* 16, 19. Usługuiący maiąc wiele zakrętu, nie mogą wszystkim wystarczyć. *Mon.* 71, 92. Więc wiek męski szczęściu zdolny; Ale żona, ale dzieci, Zakręt domowy i rolny, Od sług, od sąsiad, od kmieci. *Kras. List.* 165, ambaras, kłopot, mozoł.) Większy pożytek z mego wczasu, niżli z innych zakrętu i zabiegów, dla Rzpltéy wynika. *Pilch. Sall.* 123. Pożytecznieysze mądrego siedzenie abo próżnowanie, niżli głupiego zakręt abo robota. *Pilch. Sen. list.* 46. – §., Zakręty na sukni, esy wyszywane. *Włod.*, cf. zakręcania, geschnörkelte Figuren, Ausgenehtes. – §., Rurka większa z zakrętką do nadymania wnętrzności przy rozczłonkowaniu trupa. *Czerw.* 38, *cum epistomio*; z nakrywką do zakręcania, mit einem Drehdeckel, Schraubendeckel. – §., Zakręt głowy, zakręcenie się głowy lub w głowie, *ob.* zawrot, der Schwindel. – §., Zakręt uszny, zakręt w uchu, der innere krumme Gang im Ohre. Zakręt w uchu na kształt morskiéy konchy. *Tr.* Zakręt uszny iest dziwny do słuchu. *ib.* ZAKRĘTKIEM ciąć. *Tr.*, zakręciwszy szablą, pałaszem, w koło, ein Rad mit dem Säbel schlagen und zuhauen. *Tr.* ZAKRĘTNY, – a, – e; – ie *adv.*, pełen zakrętów, voll Drehungen, Bügungen. Wir zakrętny. *Hor.* 1, 310 *Nar.* Zaszedł Alexander, gdzie płynie zakrętny Meander. *Mon.* 71, 896, cf. wężykowaty, wiiący się.) Wisła żarliwym nurtem swoie zapławy zakrętne Wszem w uszach zaszumiewa, pędząc wody mętne. *Chodk. Kost.* 3. Rzymianie urobili rury miedziane bardzo długie a zakrętne. *Syxt. śk.* 173, *tortuosos*). Sposób wyciągnienia armaty na zamierzone mieysce, z drogi ciasnéy, zakrętnéy i załamuiącéy się niby w kolano. *Jak. Art.* 3, 72, krzywéy, zakrzywionéy, kolistéy). Zakrętne ulice. *Zab.* 12, 103. Zakrętny labirynt. *Swad.* 1, 40, *Hier. Lub.*, błędokrętny). – *fig. tr.* Zakrętne mówienia sposoby. *Mon.* 69, 63, wykrętne, podstępne, chytre, dreherisch, voll Dreherey, hinterlistig, arglistig. Zakrętne odpowiedzi prawników. *Otw. Ow.* 291. Unikay ile możesz od ustronnéy i zakrętnéy filozofii. *Pilch. Sen. list* 369, zawrotnéy, głowę zawracaiącéy, schwindelig. ZAKRĘTNOSC, – ści, *ż.*, przymiot tego, co iest zakrętnym, die Gedrehtheit, Verdrehtheit, Dreherey, Verdrehung.

ZAKROCHMALIC *cz. dk.*, krochmalem zaprawić, verkraftmehlen, mit Kraftmehl anmachen, stärken.

ZAKROCIC *cz. dk.*, zakracać *ndk.*, *ob.* krócić, skrócić, skracać.

ZAKROCZYC *cz. dk.*, zakraczać *ndk.*, krocząc zayść, aż za co wkroczyć, wstąpić, bis wohin vorschreiten, vorrücken, *Cro.* zakratiti, zakrachújem, : zabiedz; *Rg.* zakràtiti, zakrachijvam *impedire*). Zakroczyć co, zająć co, zastąpić co, einnehmen, besetzen. Notus pióry wypada mokremi, Twarz oczapiwszy straszną ćmami smolanemi, Czoło mgły zakroczyły. *Zebr. Ow.* 9 *obsident*). Burzliwe morskie fale staną w placu swoim cale, J by ziemi nie topiły, Granicę im zakroczyły. *Bardz. Boë.* 58. Niżéy Warszawskiego mostu Gołędzinowskich ostrow będzie-ć w oczy, Wisłę-ć zakroczy. *Klon. Fl. F* 1. – *Absolut.* zakroczyć, zayść, zastąpić, zdarzyć sie w ciągu czego i wstrzymać dalsze kroki, inzwischen erfolgen, sich ereignen, dazwischen kommen, dazwischen treten. Sam gotów był stawić się czołem swoiém przeciwko Osmanowi, by traktaty nie były zakroczyły. *Birk. Zyg.* 51. Radby był samego wprowadził do obozu; śmierć zakroczyła. *Birk. Krz. K.* 3. Jedna zakraczała przeszkoda. *Krom.* 46, *unus obstabat scrupulus*, stand im Wege, stellte sich in den Weg. Zakroczyć, przeszkodzić, verhindern. Jż prośba Władysława u papieża wyiednana być nie mogła, to zakroczyło, że prawo woyny krzyża Św. iuż przeciwko Neapolitańskiemu królowi sam papież obwołał. *Krom.* 469, *obstitit*). Rady Polaków, aby do skutku nie przyszły, Krzyżacy wszelkiém staraniem umyślili. *Krom.* 323. Zdrowiem przeciwném zakroczony, podołać rozkazaniu nie mógł. *Krom.* 506, *praepeditus*, cf. zaskoczony). Na brzegu morskim stanęli, iakoby daléy przyrodzenie samo im zakroczyło. *Fal. Fl.* 125, broniło, verwehren, hindern. Wy-ście się też do ofiar dawnych powracali Druidowie, których wam woyny zakroczyły. *Bardz. Luk.* 12, wzbroniły, nie dopuściły, nie pozwoliły, verhindern, nicht gestatten. Wszelkiéy nadziei zakroczy nieszczęście moie. *Pot. Syl.* 350, nie dozwala, lässt keine Hoffnung zu, keine Hoffnung übrig. – Złemu trzeba iak nayprędzéy zakroczyć. *Pot. Arg.* 585, zabiedz, zapobiegać, vorbauen, vorbeugen.

ZAKROIC *cz. dk.*, zakrawać *ndk.*, *Ross.* закроить, закраивать; zacząć kraiać, kraiąc zarzynać, zarzezać, anfangen zu schneiden, losschneiden. – zakroić, kraiąc zasięguąć, bis wohin schneiden, schneidend erreichen. Skarby wszystkie podziemne głębiéy, niż pług zakroić może. *Szczerb. Sax.* 410. Zakrawać pewnym sposobem, podług pewnéy miary kraiać, zuschneiden. Zakroić szaty, sukno do szaty. *Tr.* – §., zakrawać na co, zmierzać do czego, zamierzać sobie, *Vd.* obmeriti, obkonzhati, dokrajiti, nakonzhati, worauf hin zielen, etwas beabsichtigen. Zakroił na otrzymanie tego urzędu, na substancyą twoię. *Tr.* – *fig.* Zakrawać na co, zarywać na co, zanosić się na co, sich wozu anschicken, anlassen, es werden wollen. Dobre-ć to było dziecię, coś mi zakrawa teraz na hultaia. *Kniaź. P.* 2, 209. Zakrawa na pana; *ob. niżey* zakrawa Pańskiego. *Tr.* Zakrawa się na co, : zanosi się na co, es lässt sich dazu A

zu an. *Tr.* - *aliter.* Rzecze mi nauczyciel nieiaki: wieleś zakroił na dziecięcia, tego u nas ani ſtarzy nie wiedzą. *Mon.* 69, 249, wiele dokazałeś, zamierzyłeś, zciąłeś, du haſt viel geleiſtet, umfaſt, begriffen. - §., zakrawam cudzego, sąsiedzkiego, uymuię. *Cn. Th.* 1371, zarywam, przywłaszczam sobie, für ſich dem andern abſchneiden, abnehmen, ſich zumeſſen, zueignen. - *fig. tr.* Wołochowie Ruſkiéy też i Słowiańſkiéy mowy zakrawaią. *Krom.* 360, zarywaią, zbliżaią się do niéy, ſie nähern ſich ihr, kommen ihr nahe. Zakrawa Włoſkiego abo Włoszczyzny, z Włoſka mówi, pachnie Włochem. *Cn. Th.* 1353, trąci Włochem, der Italiener guckt bey ihm durch, man hört den Italiener. Zakrawam Włocha, żyda, naśladuię, pochodzę na Włocha, żyda. *Dudz.* 73. Weyże tego mędrelki, iako dworzańſkiego zakrawa. *Alb. z W.* 17, małpuie, nachäffen. Zakrawać Pańſkiego, zakrawać na pana. *Tr.*, einen großen Herrn ſpielen wollen. Boſkiéy natury zakrawa, Jednym bierze, drugim dawa. *Ryſ. Ad.* 4. Nie oycowſkiegoś zakroił, nie po oycowſkuś poſtąpił. *Włod.*, *Cn. Th.* 515, nie podobieńſtwo do oycowſkiego poſtępowania.

*ZAKRÓLOWAĆ *cz. dk.*, zacząć królować, panować, anfangen als König zu regieren. Alleluja, iż zakrólował Pan Bóg nasz. *Budn. Apoc.* 19, 6, *not.* „iż królować począł, abo króleſtwo przyiął.“ *ib.*, iż ujął króleſtwo. *Bibl. Gd.*)

ZAKROPIĆ *cz. dk.*, zakrapiać *ndk.*, *Bh.* zakropiti; *Rs.* закрапать, закрапывать; zacząć kropić, pokrapiać, nakrapiać, anſprengen, beſprengen, zu ſpritzen anfangen; zakropić co, kroplami zarzucić, betröpfeln, beſpritzen, beſprengen. Zakropić mąkę, węgle wodą. *Tr.* Niewiaſty zakrapiaią szmalcem, aby czyniły placki. *W. Jer.* 7, 18, rozczyniaią ciaſto. *Bibl. Gd.*) - *fig.* Biedna, ia podnieść i oka nie mogę Smiele na ciebie, bo gdy na niebogę Spoyrzysz, wſtyd zaraz zakrapia mi lice. *Min. Ryt.* 2, 102, zarumienia, zaczerwienia mi lice, färbt mir die Wangen. Zakrapiany kolorem iakim, nakrapiany, geſprenkelt. - Zakrapiam ziemię, rolą, = adspergo sitienti agro, (*nam in hac materia utplurimum usus est*), medicam aquam. *Cn. Th* 1371; zawilżyć, odwilżyć, beſprengen, anſprengen, anfeuchten. Zakrop rosą niebieſką pragnące kraie. *Kanc. Gd.* 314. Zakrop, co widzisz zeschłego. *ib.* 138. - Zakrapiam się, kogo, czym, *aspergo mihi vel alteri sitienti modicum vinum etc. Cn. Th.* 1371, ochłodzić, den Durſt löſchen, erfriſchen, erquicken, abkühlen (mit einem Schlucke). Trochę się Bachusowym sokiem zakropić dla odwilżenia pamięci. *Mon.* 70, 759. Byłbym się tym czasem poszedł zakropić, bo zimno djabelnie. *Teat.* 52 *c*, 38, byłbym się napił czego zagrzewaiącego, wódki, gorzałki). Ani kropli araku, ani wódki na porankowych zakrapianiach się, nie godziło się wypiiać bezemnie. *Pam. Warsz.* 3, 339 *Cztr.* - §. Zakrapiać kogo czym, *translato sensu, e. gr. refrigerare teſtem, i. e. perturbare. Cn. Th.* 1371; *reprehensus, conuictus fractusque discesſit*, zakropiony, abo iak zmyty. *ib.*, einen zu Schanden machen, gänzlich niederbringen.

ZAKROSTAWIĆ *cz. dk.*, zasypać kroſtami, mit Blattern bedecken, beſchütten.

ZAKRÓY, -oiu, *m*, zakroienie, zakrawanie, zarzynanie, zarzezanie, i to co się zakrawa, i sposób którym się zakrawa, das Anſchneiden, Hineinſchneiden, der Anſchnitt, Zuſchnitt. Dopiero w nie po trzykroć zapuścili pługi, A ile razy zakróy dokończaią długi,.. *Dmoch. Jl.* 184, zaoraną brózdę). - §., zakróy, drzewo u sochy, po którym się ziemia sosnikiem podniesiona, posuwa. *Kluk Rośl.* 3, 118, die Breter der Pflugmeſſer beym Hackenpfluge; cf odkładnica, cf. króy). - §., zakróy, zamiar, zamysł, das Abſehen, die Abſicht, Veranſtaltung zu einem Zwecke. Nie udał się zakróy tych ſtronników psucia w szczególnych projektach prawideł konſtytucyi. *Uſt. Konſt.* 2, 18.

*ZAKRTUNIĆ, ZAKRTUSIĆ, ZAKRZTUSIĆ *cz. dk.*, *Bh.* zaſſkrtiti, zaſſkrtjm; *Slo.* zaſſkreugi; krztusząc zadawić, von innen erſticken, erwürgen, den Athem verſetzen. Kaszel ten go kiedy zakrztusi. *Ld.* - Zakrztusić się, męczyć się zatkaniem krtani, ſich verſchlucken, ſich würgen, ſich die Luftröhre verſtopfen.

ZAKRUKAĆ, zakrakać; *ob.* krakać.

ZAKRULIĆ, n. p. Przeciw niemu Geranos wysoki wyſkoczy, Czub poſtawi, piór wzniesie, a zakruli oczy. *Kmit. Spit. B* 3 *b*.? cf. krolić.

ZAKRUPIĆ, ZAKRUPIEĆ; *ob.* krupić, ſkrupić, ſkrupieć.

ZAKRUSZYĆ *cz. dk.*, zakruszać *ndk.*, *zakrszyć *obsol*, zacząć kruszyć, krusząc zapuścić, krusząc zapełnić; zu bröckeln anfangen; wohin einbröckeln, verbröckeln, voll bröckeln, vollkrümeln.

ZAKRWAWIĆ *cz. dk.*, zakrwawiać *ndk.*, krwią zafarbować, zakryć (cf. zajuszyć), bebluten, mit Blut färben, bedecken, krwią zapełnić, mit Blut füllen, krwawym uczynić; blutig machen. O pomſtę Boga prosi, oczy zakrwawiwszy. *Paszk. Dz.* 115. Zakrwawiwszy oczy po sobie patrzą. *Eraz. Ob. B.* - *fig.* zaczerwienić, zarumienić, röthen, roth färben. Przyiemna róża zakrwawiła natychmiaſt iey czoło. *Zab.* 11, 95 *Pias.* To słysząc niebożątko wſtydem się zakrwawi, J choć niechętna ręki do tańca nadſtawi. *Nar. Dz.* 3, 33, *Zab.* 1, 190 *Nar.* - §. *tr.* zakrwawić, na krew zaprawić, zajuszyć, zajątrzyć, rozjątrzyć, blutgierig machen, blutdürſtig machen, in Wuth bringen, wüthend machen, aufbringen. Lew siedzi trochę, póki dobrze się nie zakrwawi, Wzbudziwszy gniew ogonem, dłużéy się nie bawi. *Bardz. Luk.* 6. Siłą i potęgą krzywdy się bardziey zakrwawiały, niż dochodziły prawa. *Mon.* 73, 680. Nie po mału mi serce zakrwawili. *Paszk. Dz.* 71. Jnsi ſtanowie nie byli tak zakrwawionego serca przeciw Panu, iak namieſtnicy Aaronowi. *Zrn. Pſ.* 95 *b*. Dawmont maiąc zakrwawione serce przeciw Troydenowi, że będąc naymłodszym, mieysce iego zasiadł, ſtara się wszelkim obyczaiem, iakoby go z świata zgładził. *Biel.* 128. O iaka liga, iak fala sroga, Na cię oyczyzna powſtała droga, Czymeś ich oczy tak zakrwawiła, Czym te Harpyie na się wzburzyła? *Tward. Misc.* 4. - Zakrwawić, krwawo zasmucić, aż się serce kraie, krwawą żałością napełnić, bis aufs Blut kränken, betrüben. Niemoce nasze i zakrwawione myśli a serca nasze, i wszyſtkie smutki nasze, będą nam na pociechę obrócone. *Rey Pſ. Xx* 2. Nieszczęścia moie zakrwawiały me serce. *Teat.* 49, 79. *Boguſł.* Jak wielu ięzyk szczebietliwy na sławie zgubił, i iak wielu serca zakrwawił. *Mon.* 70, 589.

ZAKRYĆ *czyn. dk.*, zakrywać *ndk.*, *Boh.* zakryti, zakrywam, ſkryti, zaſtrčiti, zaklopiti; *Sr.* 1. zakrewam; *Crn.* sagerniti (cf. zagarnąć); *Vd.* sakrit, sakrivati, ſkriti,

ſkrivati, ſagernit; *Cro.* zakriti, zakrívam, zagernuti, zagrinyam; *Hg.* takarom; *Dl.* ſzakriti; *Rg.* ſakritti, ſakrijvam; *Bs.* sakritti, skritti, pokritti, zaklatiti, saogarnuti, zaoghrrinuti, zaghrrinuti, zamaknuti (cf. zamknąć), *Slo.* sakriti; *Ross.* закрыть, закрывать, закутать, закутывать; *Ec.* смѣжити, сжимать, закрывать; nakryciem zasłonić, widokowi zbronić, zatulić, bedecken, verdecken. Czasem ią odkrywała, czasem zakrywała szatą. *PKchn. Orl.* 1, 415. Zakrywasz twarz chustką; zmierzłoż ci iuż spoyrzeć na mnie! *Teat.* 29 c, 62. W dzieciach to widamy, chociay tenże, co z nimi igrał, twarz na nie zakryie, albo iaką poſtraszną ukaże, tedy wnet przed nim uciekaią. *Rey Zw.* 78 b. Zakryć się połką od sukni, *Rs.* запахнуться. – Zakryć się gdzie, schować się gdzie ſkrycie, ſich verſtecken, verbergen. Jako smocy w łomiech zakrywaią się, tak człowiek kłamliwy iako ślepowron, światłości ścierpieć nie może. *Wer. Rgl.* 115. – *fig. tr.* zakryć, zataić, utaić, verdecken, verbergen, verheimlichen, verſtecken. Nie ufaymy, że cicho zdrada wieniec wiie, Szydło się, iak mówią, w miechu nie zakryie. *Błaż. tl. B* 2. Nie może się zakryć miasto na górze osadzone. *Sk. Zyw.* 2, 282, w oczy wpada). Ani zakryty być może ogień w zanadrzu. *Wyſ. Kat.* 354. Rzeczy, których oko nie widziało, ucho nie słyszało, nie mogą być wybranym zakryte albo tayne i niewiadome. *Salin.* 3, 72, będą im iawne.) Zakrył taiemnice swoie od mądrych a od roztropnych, a objawił ie maluczkim. *Rey Pſ. Ccc* 1. Zakryty, *Cro.* zagérnyen). Zakrywaiący, *Sr.* 1. zakrewné. O nie zatai-ć się nic zakrytego przed tą wielebną światłością. *Rey Pſ. Ll l* 4. Niemasz nic tak zakrytego, coby się nie odkryło na potym *ib. Ll l* 3, nic nie ieſt zakrytego, coby odkryto być nie miało. *Sekl. Luk.* 12, coby nie wyszło na wierzch, iak oliwa). – Zakrycie, zakryto *adv.*, zakrytym czyli ſkrytym, lub taynym sposobem, potaiemnie, taynie, tayno; verdeckt, verſteckt, verborgen, heimlich. Oczy człowiecze, siedząc zakrycie, iako na zasadzce żołnierze, i oſtrém weyźrzeniem ſtrzelaiąc, rychléy uczarować mogą, niż która baba zioły. *Gorn. Dw.* 298. Woda wzgórę na obłoki zakryto wſtępuie, na dół iawnie padnie. *Zebr. Zw.* 2. Jż to pierwéy iakoś zakrycie powiadał, tu iuż iawnie dawa znać, kto miał być téy rzeczy sprawcą. *Rey Pſ. C* 4. – Zakrycie, – ia, *n.*, zakrywanie *activ.*, zasłonienie, zataienie, das Verdecken, Bedecken, Verbergen; *opus*, to czym zakrywaią, zasłona, cf. pokrywka, nakrywka, zakrywka; die Decke, Bedeckung; Verdeckung, *Sr.* 1. zakrétjo, zakréw; *Vd.* sakritje, obkrivanje, sagernilu; *Cro.* zakrov, zagernènye; *Rs. Ec.* закровъ. Ludzie tam naguczko bez wszego zgoła zakrycia chodzą. *Warg. Radz.* 43. – Zakrycie, mieysce oponami zabite, *poſtscenium opertum. Cn. Th.* 1372, ein verdeckter Ort, cf. taynik. – §., *tr.* zakrywać się czym, zasłaniać się czym, ſkładać się czym, wymawiać się, ſich womit decken, ſchützen, entſchuldigen. Ten, który się chorobą zakrywa, na drugich rokach ma przysiąc, iako prawdziwie niemocen był. *Stat. Lit.* 140. – Zakrycie, pozór, płaszczyk, Schein, Deckmantel, Vorwand. Jarosław Kiiow pod Włodzimierzem ubieżał i opanował, pod zakryciem spokoynego wjechania. *Stryik.* 151. cl. zakrytość.

ZAKRYSTYA, – yi, *ż.*, z łac. *sacrarium*, *locus in quo res sacrae seruantur. Cn. Th.* 1372, izba przy kościele do schowania aparatów i innych kościelnych świętych rzeczy, die Sacriſtey; *Bh.* zakriſſta; *Slo.* ſakriſtiga; *Hg.* ſekrestye; *Sla.* ſakriſtia; *Sr.* 1. ſwatanczа; *Vd.* sbagrad, shagreda; *Rg.* svetoshranna, *Rs.* духовница, ризница, cf. гуза); *Ec.* священнохранилище. Na woynę biorą śrebro z zakryſtyi. *Birk. o Ex.* 31, kościelne śrebro). – §. Nie czytaiąc takich ksiąg, do zakryſtyi odsyłać będą. *Mon.* 76, 301, dobre dla zakryſtyanów, organiſtów, klechów, gut für die Sacriſtey, für den Küſter. Do zakryſtyi Wc Pan z takiemi sentymentami. *Boh. Kom.* 1, 137, cf. do ſpitala). Od takich, którzy zwykli wprowadzać mowy z zakryſtyi wzięte, iak od węża uciekay. *ib.* 1, 105, cf. koncept z kantyczek, z kalendarza. ZAKRYSTYAN, – a, *m.*, kościelny, der Sacriſtan, Kirchendiener, Küſter, Glöckner, *Bh.* zakriſſtan; *Sr.* 1. ſakriſtan, khéterař, czerkwiné zaſtogicżer; *Sla.* sakrishtan; *Vd.* shagradnik, shagredar, meshnar, cf. mszarz; msza), möshnar, zirkounik, (cf. cerkiew), zirkouni varih; *Crn.* męlhnar; *Rg.* ſvetoſtánik, ſvetopómnik; *Rs.* церковникъ, церковнослужитель, ризничей, кутейникъ, понамарь; *Ec.* ризохранитель, понамарь (*Gr.* παραμονάρ); церковнослужитель, церковникъ, свѣщевжигатель, кандиловжигатель, священохранитель (*Gr.* ἱεροφύλαξ). Kościelny wytrykusz, zakryſtyan niektórzy mówią, *aedituus. Mącz.*) ZAKRYSTYAŃCZYK, – a, *m.*, chłopiec do posługi w sakryſtyi, der Sacriſteyjunge. ZAKRYSTYANKA, – i, *ż.*, trudniąca się zakryſtyą w klasztorach panieńſkich, die Sacriſtanerinn in Nonnenklöſtern; *Rs.* понамариха, понамарица. ZAKRYSTYANOWA, – éy, *ż.*, żona zakryſtyana, die Frau des Sacriſtan, Küſterfrau, Glöcknerfrau. ZAKRYSTYAŃSKI, – a, – ie od zakryſtyana, Sacriſtan =, Küſter =, Glöckner =, *Rs.* церковничій, понамарскій. Zakryſtyańſkie pomieszkanie, *Crn.* meſhnya; zakryſtyańſki urząd *Vd.* meshnaria, shagradnia.

ZAKRYTOŚĆ, – ści, *ż.*, nieodkrytość, nieotwartość, nieiawność, nieiasność, niewidoczność, tayność, die Verdecktheit, Verſtecktheit, Verborgenheit; *Sr.* 1. zakrétoſcż; *Vd.* sakriunoſt, ſkriunoſt, ſkriuſhina, sapertajenoſt). Poſtawa zakrytość serca okazuie. A trudno twarzą zakryć, co serce sprawuie. *Rey Wiz.* 170 b. Jnne mowią, a inne rozumieią, a siła ludzi temi zakrytościami swemi na co chcą i iako chcą, przywodzą. *Rey Zw.* 84 b, cf. obłudność, obłuda). Duch Św. pod zakrytościami zawsze mówił. *Rey Ap.* 3, cf. allegorya, figura, przypowieść). Dziwne sprawy Sw. Janowi pod zakrytościami a figurami iakiemi okazywały się; i ludziom proſtym zdało się, iakoby iakie *fabuły i iakie przypowieści były. *Rey Ap.* 3. ZAKRYTY; *ob.* zakryć. ZAKRYWAĆ; *ob.* zakryć. ZAKRYWACZ, – a, *m.*, który co zakrywa, der Verdecker, Verberger, *Vd.* ſkrivez, sakrivauz – *ZAKRYWKA, – i, *ż.*, pokrywka, nakrywka, der Deckel, die Stürze.

*ZAKRYZMOLIĆ; *ob.* zagryzmolić.

ZAKRZĄKNĄĆ *cz. idntl.*, zakrząkać *ndk.*, *Rs.* захрюкать, zacząć krząkać, krząkaniem zagłuszyć; losgrunzen, vergrunzen, übergrunzen.

ZAKRZĄTNĄĆ *cz. idntl.*, zakrzątać *ndk.*, zatrudnić kogo pilnemi interesſami, einen herum tummeln machen, ihn

mit vielen und eiligen Dingen beschäftigen. ZAKRZĄTNĄĆ się *zaimk.*, zakręcić się czynnie, uwiiać się, sich geschäftig herum tummeln, cf. przykładać chęci, przypilnować. *Cn. Th.* 1372, *ob.* zakręt.

ZAKRZECZEĆ *cz. dk.*, zacząć krzeczeć, anfangen zu krächzen wie eine Elster. Sroczko, z dobrąś nowiną do nas przyleciała, Bodayeś i u *sąsiad także zakrzeczała. *Sim. Siel.* 76, cf. zakrzyczeć.

ZAKRZEMIENIĆ *cz. dk.*, zakrzemieniać *ndk.*, zakamienić, w krzemień zamienić, zatwardzić, versteinern, zu einem Kieselsteine verhärten. Trzeba żeby serce zakrzemienił, Ten coby się na twe poyrzenie nie zmienił. *Pot. Arg.* 378.

ZAKRZEPIĆ *czyn dk.*, zakrzepiać *ndk.*, nieco pokrzepić, ein wenig stärken, anfrischen; (*Rs.* закрѣпить potwierdzić, закрѣпка potwierdzenie, zatwierdzenie).

ZAKRZESAĆ, ZAKRZOSAĆ, *cz. dk.*, zakrzesywać *czstl.*, zacząć krzesać, wskrzesać ognia, anfangen Feuer anzuschlagen, *Sr.* 1. zakscheßu, zakscheßem. - §., zaciosać drzewo, kamienie, anfangen zu behauen.

*ZAKRZESIĆ, *ZAKRZEŚLIĆ; *ob.* zakreślić.

ZAKRZĘT, - u, *m.*, zakrzątanie się, zatrudnienie, zakręt koło-czego, das Herumtummeln, emsige Bestreben, die Emsigkeit. Mnie marchew', rzepa, groch, pasternak zdrowy, Co bez trudności ma zakrzęt domowy. *Petr. Hor.* E 4 *b*.

ZAKRZEW, - u, *m.*, ZAKRZEWIE, - ia, *n.*, zakrzewienie, i to co się zakrzewia, co się zakorzenia, co zarasta, = zarośl, das Anpflanzen, die Anpflanzung, Pflanzung; Gewächse, Gebüsche, Anwuchs, Aufwuchs, Anflug. Ptaszęta w zakrzewiu z gałęzi na gałąź wzlatuią. *Staf. Num.* 2, 84; cf. gąszcz, gęstwa). Już w sercu iego cnoty nasienie był potłumił niecnoty zakrzew. *ib.* 94. ZAKRZEWIĆ *cz. dk.*, zakrzewiać *ndk.*, zakorzenić, zamnożyć, anpflanzen, wachsen machen, mehren, *pr. et fig. tr.* Zakrzewić winnicę. *Tr.* Zakrzewił w tym państwie wiarę chrześciiańską. *ib.* ZAKRZEWIEC *niiak. dk.*, zarosnąć w krzew, in ein Gebüsch verwachsen, dick verwachsen, aufwachsen, sich mehren.

ZAKRZOSAĆ, Zakrzosuię, *ob.* zakrzesać.

ZAKRZYCZEĆ *cz. dk.*, zakrzyknąć *idntl.*, zakrzykuie, *Pr. kontyn.*, zakrzykiwać *czstl.*, *Bh.* zakřiknauti, zakřikowati; *Sr.* 1. zarjschcżu, zarischcżim; *Cro.* zakriknujem; *Bs.* zakricjati, pocet kricjati; *Rs.* закричать, воскрикнуть, воскричать, вскрикнуть, вскричать, загорланить, загаркать; zacząć krzyczeć, losschreien, aufschreien, zu schreien anfangen. Zakrzyknąwszy padł. *W. Pst. W.* 3, 3, er that einen Schrey. - *transit.* W tém trąba miedziana głos straszliwy zakrzyczy. *A. Kchn. W.* 256, zahuczy, daie z hukiem słyszeć, heraus schreien, von sich geben, hören lassen, tönen lassen. - §., zakrzyczeć kogo, krzykiem zagłuszyć, einen überschreien. Mówił urzędnik do ludu, nakazuiąc milczenie, ale był zakrzyczony. *Gaz. Nar.* 1, 275. Jak przyydzie, z góry na niego obiedwie, zakrzyczcie go, zahalasuycie, zagłuszcie. *Teat.* 16 *c*, 102. Darmo wołało pospólstwo, chcąc przeciwną stronę zakrzyczeć. *Zab.* 3, 75.

ZAKRZYWDZIĆ komu co, *cz. dk.*, krzywdząc go zawinić mu się, sich gegen jemanden ein Unrecht zu Schulden kommen lassen, sich gegen ihn vergehen, versündigen. Przyiechał od cesarza biskup do Jagiełła, prosząc, aby Krzyżaków woyną nie prześladował; bo ieśliby oni co królowi zakrzywdzili, aby sobie z nich dochodził sprawiedliwości u *stolca cesarskiego. *Stryik.* 522. ZAKRZYWIĆ *cz. dk.*, zakrzywiać *ndk.*, *Rg.* zakriviti, *Vd.* sakriviti, saskruzhiti; *Ec.* закривляю; *Rs.* закрючить, закрючивать, крючить; krzywiąc nachylić, schylić, zachylić, zagiąć, herum krümmen, nieder krümmen, auf krümmen, beugen. Zakrzywiam na dół *recuruo*; zakrzywiam ku górze *resimum facio. Cn. Th.* 1372. Zakrzywiony na dół, *aduncus e. gr. nasus. ib.*, zakrzywiony ku górze *resimus. ib.* Troskliwa matulka synaczkowi zawsze łzy utarła, któremu i pedagog nie powinien był palca zakrzywić. *Pilch. Sen. Gn.* 225; *ob.* palec). Nie lubię tych, co mi owo zakrzywiwszy główkę chodzą, iakoby z Panem Bogiem dziś gadali. *Opal. Sat.* 47, spuściwszy głowę, sie lassen den Kopf hängen. Gęba się dobrze nie zakrzywi od śmiechu. *Rey Zw.* 26 *b*, ledwie się nie wykrzywi, zadziera, der Mund möchte krumm werden. Wartogłów powiada, że ia gębę nań zakrzywiam, kiedy ia chustką sobie wąsy ocieram. *Pilch. Sen. Gn.* 234, że na niego wykrzywiam gębę, daß ich ihm ein schiefes Maul mache; *ob.* gęba.

ZAKRZYŻOWAĆ; *ob.* ukrzyżować, krzyżować.

ZAKSYKNĄĆ, ZAKSZYKNĄĆ *cz idntl.*, *Rs.* зашипѣть, ksyk wydać, loszischen, aufzischen, ein Zischen von sich geben. Łeb modry smok wywalił, i zakszyknął sprośnie. *Zebr. Ow.* 55, *horrenda sibila misit*); zakszyknął ięzor wyszczyniwszy. *ib.* 393 *dedit vibrata sibila lingua*). Zakszyknę na nie, i zgromadzę ię. *Leop. Zach.* 10, 8; zaświsnę na nie. *Bibl. Gd.*

ZAKUĆ, *F.* zakuie *cz. dk.*, zakować *ndk.*; *Sr.* 1. zakowam; *Vd.* sakovati, sabiti, sashrebláti; *Cro.* zakávam konya *ungulas equinas clauo ulcero*, zagwożdżam konia, zabiiam za żywe, *ob.* zakłóć; *Rg.* zakovatti; *Bs.* zakovati, stavit ú okove; *Rs.* заковать, заковывать zanitować, заковка zanitowanie, закованный zanitowany). Zakuć, kuiąc mocno, zbić, tęgo zewrzeć, zuschmieden, fest zuschlagen, vermachen, *pr. et fig. tr.* Ziemia iak stal zakowana. *Kanc. Gd.* 312. Niebo iak miedź zakowane ogniem słonecznym zagony pozapiekało. *Modl. Gd.* 79. Snem żelaznym oczy zakute. *Zab.* 13, 239 *Nar.*, zasklepione. - §., zakuć co czym, przykuciem zasadzić, nasadzić, etwas vorschmieden, vorn anschmieden, ansetzen an der Spitze. Oszczep zakowany grotem. *Otw. Ow.* 287. Lud zamorski ostro zakowanemi grozi nam dzidami. *Tward. Wł.* 109, *ib.* 103. Żelazem zakowane rogi. *Zebr. Ow.* 163, *praefixa cornua ferro.* Oni na mury nie bez wszelkiéy trwogi, Niosą żelazem zakowane rogi. *P. Kchn. Jer.* 284, *ob.* murowy baran.

ZAKUDLIĆ *cz. dk.*, na kształt kudel zakłócić, zaczochrać, verzausen, verwirren.

ZAKUKLAĆ *cz. dk.*, zakudłać, zaszarpać za włosy, zadrapać, anfangen zu zausen, herum zu reißen; *Bh.* zakuklíti *obnubere vultum.*

ZAKUKNĄĆ *cz. idntl.*, zakukać *ndk.*, zacząć kukać, losguckucken, anfangen zu rufen wie der Guckguck.

ŻAKUŁA, - y, *m.*, klecha. *Dudz.* 73, bakalarz, ein Schulfuchs, elender Schulmeister. *Tr.* - §. *Botan.* ziele żakuła;

herba vel scopa studiosorum, studentskie ziele, od żaków rzeczone, iż sok iego ciało ich zapługawione wychędaża z krost, z świerzbin, bo tym bywaią pospolicie molestowani. *Syr.* 597; Studentenblume, Sammtblume.

ZAKULAC *cz. dk.*, kulaniem zarzucić, *Bndtk.*, bis wohin kollern, kugeln; *Bh.* zakuliti, zakuljm; *prouoluere.*

ZAKULEĆ *niiak. dk.*, zakuleie *F.*, zacząć kulać, chromać, zu hinken anfangen. *Bndtk.*

ZAKULBACZYĆ *cz. dk.*, za kulbaką zapakować, hinter dem Sattel aufpacken.

ZAKUMAC *cz. dk.*, zakmotrzyć, kumostwem, kmotroctwem zawiązać, Gevatterschaft anknüpfen.

ZAKUNDLIĆ, ZAKUNDLEC; *ob.* kundlić, kundleć, skundlić, skundleć.

ZAKUP, - u, *m.*; (*Bh.* zákup *emphyteusis*); *Rs.* закупка, zakupovanie, zakupienie, i to co się zakupuie, das Aufkaufen, der Aufkauf. (*Rs.* закупъ, закупный человѣкъ, który się na pewną liczbę lat w niewolą zaprzedał). Obywatele skarżą się na zakupy cukru i kawy; ale takowych zakupów bronić nie można bez naruszenia wolności handlu. *Gaz. Nar.* 2, 76. Monopolia formowały się same przez różne zakupy i towarzystwa. *Czack. pr.* 1, 325. - §., zakup, zakupne, myto wprzód dane na co naiętemu. *Cn. Th.* 1373, pieniądze dane wprzód naiemnikowi. *Wlod.*, vorausgezahlter Miethslohn, Vorauszahlung, Handgeld, Ob. Drangeld, Drangabe, cf. zadatek). Zakup żołnierzowi, rekrutowi. Werbegeld. *Tr.* ZAKUPCZYĆ; *obacz* kupczyć. ZAKUPIĆ *cz. dk.*, zakupować *ndk.*; *Bohem.* zakupowati (= wkupować się); *Cro.* zakuplyávam; *Boss.* zakupiti; *Rg.* zakûpiti, zakupivati; *Ross.* закупить, закупать, откупить, откупать (cf. odkupić); zakupić wszystko uprzedzaiąc drugich, nic im nie zostawuiąc, alles aufkaufen, vorkaufen. Zakupuią czasem wszystko, żeby potym mogli przedać iak chcą. *Sax. Tyt.* 189. - §., zakupem, zaliczeniem, sobie zapewnić, zamówić, durch Vorauszahlung für sich versichern, bestellen. Zakupiony, naięty na co. *Cn. Th.* 1373, gemiethet, bestellt. Rodzice za duszę syna na każdy rok pewnych dni mszą zakupowali. *Sk. Zyw.* 67 *b.* Każdy z nich myśli swemu umarłemu służyć, świeczki stawiać, iemu msze zakupować. *Sekl.* 73, fundować msze). - Zakupowanie abo zakupienie dóbr *pospolitych, ceł, gór kruszcowych, młynów, = naiem. *Cn. Th.* 1373 *et* 461, *redemptio vectigalium*, dzierżawienie, zadzierżawienie, zaarendowanie, dzierżawa, arenda, das Pachten, in Pacht Nehmen durch Geldvorschuß. - Zakupić, za złożonym zakupem w zastaw wziąć, nach erlegten Vorschuß in Pfandbesitz nehmen (cf. kupno niedoskonałe). Jeśliby kto drugiemu imienie w sumie pieniędzy zastawił, tedy ten co zakupił i w dzierżeniu będzie, służbę ziemską z tego zastępować ma. *Stat. Lit.* 41. Gdyby kto piérwéy niż do ziemi nieprzyiacielskiéy uciecze, *przedał* albo *zaprzedał* komu iakie imienie, tedy ten co *kupi* albo *zakupi*, okaże-li na to listy urzędowe, takowe imienie *kupione* wiecznością, i *zakupione* do oddania iemu summy pieniężnéy, dzierżeć z pokoiem ma. *ib.* 8. - §., zakupić kogo, przekupić, *przedarować, *przenaymować, einen erkaufen, bestechen. Zakupowanie sędziów, przedarowanie. *Cn. Th.* 1373. Zakupił pieniędzmi i podarunkami Sasów, nie mogąc przeciągnąć do swoiéy strony Brandeburczyków. *Nar. hist.* 154. Zakupiony, przedarowany. *Cn. Th.* 1373, przekupiony, *przenaięty, kupny. ZAKUPICIEL, ZAKUPNIK, - a, *m.*, ZAKUPIEŃ, - pnia, *m.*, (*Bh.* zakupnjk *emphyteuta*); *Rg.* zakûpaz, zakupitegl; *Cro.* zakupitel; *Rs.* закупщикъ, перекупщикъ; zakupuiący wszystko przed drugim, der Aufkäufer, Verkäufer; przekupień, samokupiec. *Wlod.* Zakupień *manceps. Urs. Gr.* 177. Handlowanie zakupniów dlatego iest sprosne, iż kupuią towary, żeby ie przedali bynaymniéy ich nie polepszywszy. *Baz. Modrz.* 133. Zakupnik albo zakupień łakomy zboża. *Cn. Th.* 1373. - Zakupnik dóbr *pospolitych. *Cn. Th.* 1373, naymacz, arendarz, dzierżawca, der Pächter, Staatsgüterpächter. *Wlod.* - §., zakupnik, co sędziów dla kogo przekupuie. *Wlod.*, zakupnik sędziów urzędnych, *przedarownik *durum est. Cn. Th.* 837 *et* 1373; der Erkaufer, Bestecher. *w rodz. żeńsk.* zakupicielka, *Rg.* zakupitegliza. ZAKUPIEŃSTWO, - a, *n.*, ZAKUPNOSC, - ści, *ż.*, stan zakupu, możność zakupienia, zamówienia, zapewnienia za zakupem, Sicherung durch Vorauszahlung, Ankäuflichkeit. Mamy całe prowincye, gdzie rolnik za kontraktem posiada ziemię, nabywa iéy przez zakupieństwo, i umówiony czynsz opłaca. *Koll. list.* 2, 49, cf. czynszownik). - (ZAKUPLOWAC, *Vd.* vkupsvesuvati, sakumplati, vkupvaditi, svajati, sasdrushiti, *ob.* kuplować, cf. kuplerować). - - ZAKUPNY, - a, - e; - ie *adv.*; *Bh.* zakupný; *Ross.* закупный, do zakupienia, mogący być zakupionym, auffaufbar, aufkäuflich, aufzukaufen, (*Rs.* закупный человѣкъ, закупъ który się na pewną liczbę lat w niewolą zaprzedał). Królowie po Herodzie uczynili urząd biskupi zakupny. *Zrn. Post.* 3, 755 *b*, przedayny, kupny, verkäuflich. Miłość teraz w małżeństwie nawet po ślubie zakupna. *Teat.* 9 *b*, 53. Zakupny sędzia, przekupny, przedayny, daiący się przekupić, *przedarować, *przenaiąć, bestechlig. - Zakupne prawo, *ius feudale*, gdy rycerskiemu człowiekowi za woienną służbę bywa dane imienie, tak aby własność została przy pierwszym własnym panie, a on za używanie uczynił iaką posługę panu. *Sax. Porz.* 4, Lehnrecht, *ob.* lenność, mańsztwo). *Emphyteusis* abo dobra zakupne. *Szczerb. Sax.* 128, emphyteutische Güter. W królewszczyznach włościanie naywięcéy maią gruntów zakupnych. *X. Kam.*, cf. czynszowy). - §., Zakupne, - ego, *n.*, *Subst.*, zakup, myto wprzód dane na co naiętemu. *Cn. Th.* 1373, vorausgezahlter Miethslohn, cf. Zadatek. ZAKUPOWAC, ZAKUPUIĘ, *ob.* zakupić.

ZAKURZYC *cz. dk.*, zakurzać *ndk.*; *Bh.* zakauřiti; *Sr.* 1. zakuriu, zakurim; (*Vd.* sakuriti, vkuriti, = zapalić w piecu); *Ross.* закурить, возкурить; kurz czyli kurzawę wzniecić, kurzem zakryć, zapełnić, zaprószyć, Staub erregen, Staub machen, bestäuben, verstäuben. W ziemię nogą uderzył i zakurzył, a potym rzekł: tedy z sobą woiować przestaną, gdy się iedno z nich w taki proch obróci. *Warg. Wal.* 322. - §. *fig.* Zamąciwszy, zakurzywszy, umknął. *Cn. Ad.* 1299, zawichrzywszy, zaburzywszy, Verwirrung anrichten, anzetteln, Confusion machen. Zakurzyć się, zawichrzyć się, wzburzyć się, unruhig werden, toben, brausen. Ledwo rzekł, gdy się z ciemnych obłoków zachmurzy Zewsząd, a niepogoda nad zwyczay zakurzy. *A. Kchn. W.* 138. - §., Zakurzyć, zadymić, dymem zapuścić, anfangen zu rauchen, Rauch von sich ge-

ben, beräuchen, beräuchern. Nie czuię wonności tytuniu, który Sułtan Turecki ciągnie; niechby zaś pod nos zakurzył, wnet uczułbym. *Boh. djab.* 39. – Zakurzyć lulkę, zapalić kurząc, die Tabackspfeife anrauchen, anzünden, anbrennen, losrauchen. – Zakurzyć się, zakopcić się, mit Rauch bedeckt werden, beräuchert werden. Świat się zakurzył dymem i popiołem, Po wiofkach ogień i miasteczkach bryka. *Jabł. Buk. Q.* Zakurzyć się, zaiąć się, sich entzünden, entflammen, anzünden, anbrennen, *pr. et fig. tr.* Ztamtąd się zakurzyła nieszczęśliwa teraźnieysza schisma, i podziśdzień z niemałą szkodą płomienieie. *Smotr. Ap.* 166. Jak znowu się, broń Boże, woyna zakurzy! *Teat.* 21, 185. – §., Zakurzyć, zasmrodzić, einen Gestank von sich geben, stänkern. Smrodzie, zakurzyłeś mi czosnkiem, zaleciał mię od ciebie czosnek. *Cn. Th.* 1374. Zakurzyć komu pod nos. *Tr.* Złość na się niebo, ziemię i Boga oburzy, Złemu i z ludzi podłych pod nosem zakurzy. *Bach. Ep.* 29, każdy nim pogardza.

*ZAKUS, – u, *m.*, zakuszenie, zasmakowanie, skosztowanie, i to co się kosztuie, das Schmecken, Kosten, Versuchen, das was man kostet, ein Bissen; (*Ross.* закуска zakąska, закуски wety). – *§., zakus, proba, doświadczanie, *essay*, ein Versuch, eine Probe; *Vd.* skusf, skusha; *Bh.* zkusska, zkausska, zkaussenj, zkusseni (*Bh.* zkausebna probiernia). *Zakus nad *zaciekami *wszechnicy Krakowskiéy, *Dmoch.* Znany był w starożytności Azyatyckiéy zakus sposobu znakowania mowy. *Przyb. Pis.* 10. ZAKUSIĆ *cz. dk.*, zakuszać *ndk.*, (*Bs.* zakusnuti koga *cochleari inserere cibum in os*, zakusnutise *cochleari inducere sibi cibum in os*; *Rs.* закусить, закусывать zakąsać, закушать, закушивать, przekąsić, zakąsić). – *§., zajeść, zjeść, anessen, aufessen, aufspeisen, verzehren, genießen. Niektórzy chorzy przychodzą do zdrowia, gdy zakuszaią pokarmów, których się im *zabaży w niemocy. *Sak. pr.* 198. Gdy mu się, chce ieść, iabłka zakusi leśnego. *Bardz. Tr.* 144. – §., zakusić czego, skosztować, zasmakować, zakosztować, ein wenig schmecken, kosten; *pr. et fig. tr.* Można-li to rzecz, abym nie skosztował kielicha mnie natoczonego, wyléy go precz, niech go nie zakuszę. *Bzow. roż.* 21. Nie godziło się temu, który daru bożego zakusił, taić i ukrywać prawdy bożéy. *Baz. hst.* 103. Ten który raz w serce swoie zakusił słodkiego Boga, odstąpić go nie może. *Bzow. roż.*, 59. Żebyś mógł téy słodkości chrześciiańskiéy zakusić, trzeba ci serdecznego nabożeństwa. *W. Pst. W.* 217. Razem cię zakusił, a tym więcéy łaknę. *Zyw. Jez.* 30. Żona Popiela wtórego zakusiwszy raz smaku w panowaniu, wszelką władzę sobie przywłaszczała. *Krom.* 46. Zakusił; zasmakowało mu, nie odpędzi go dziesięcią kiiów. *Cn. Ad.* 1297; cf. zasmakować w czém, Geschmack finden, Geschmack gewinnen. – §., zakusić iakiéy nauki, liznąć iéy, ein wenig kosten, einen kleinen Anfang machen. Nic nie masz gorszego nad tych, którzy gdy ledwo abecadła zakusili, fałszywe o sobie mniemanie w umieniu wzięli. *Glicz. Wych. L* 6. Prędko z rzemiesła wystaną, a dlatego, iż go trochę byli zakusili, będą partolić, będą partaczami. *ib. N.* 2 *b.*

ZAKUTNEROWAĆ *cz. dk.*, kutneruiąc zakryć, zająć, zarobić, verkrämpeln, verkräuspeln, verknieftreichen.

ZAKUTWIĆ; *ob.* kutwić. ZAKWAKAĆ; *ob.* Kwakać.

ZAKWAS, – u, *m.*, *Rs.* закваса, заквáска; zakwaszenie; to co zakwaszono; to czym zakwaszaią, naciast; das Einsäuern; das Eingesäuerte; der Sauerteig, das Einsäurungsmittel. Znać piwo po zakwasie. *Rys. Ad.* 79, po occie, po zakwaśniałości). Zakwasu przydać. *Tr.*, kwasu, naciastu, *Sr.* 1. zakiß, czestowe kwas. – *fig. moral.* zakwas Faryzeyski. *Tr.*, zaród zepsucia. ZAKWASIĆ *cz. dk.*, zakwaszać *ndk.*, *zakwasuie *Pr. kontyn.*; *Bh.* zakwasyti, zakwassowati; *Sr.* 1. zakißuyu (zakisać); *Sr.* 2. rosmeßisch, rosmeschisch (cf. rozmieszać); *Cro.* zakvasújem; *Bs.* zakisseliti, zagresciti, rozgljutiti; *Ross.* заквасить, заквашивать; kwasem zaprawić, zarobić naciastem, zadziałać, einsäuern, sauer machen. Kwas albo naciast iest ciasto z iakiéykolwiek mąki, ciepłą wodą zaczynionéy, zagniłością zakwaszone. *Syr.* 998. Trocha kwasu wszystko zadziałanie zakwasza. *Radz. Gal.* 5, 9; *Radz.* 1 *Cor.* 5, 6, *Sk. Dz.* 179, trocha mało kwasu zakwasuie wszystko zadziałanie przasne. *Gil. Pst.* 75, kawałek kwaśnego ciasta zakwasza i porusza wielką ciasta massę; ieden zły sługa może popsuć wszystkich kamratów. *Zab.* 16, 9; trocha kwasu wszystko zadziałanie kwaśnym uczyni, trochą *truciny wino nayrozkosznieysze zepsuie i w iad obróci. *Zrn. Pst.* 2, 363 *b*, cf. iedna parszywa owca). – Zakwasić się, ZAKWAŚNIEC *niiak.*, przeyść kwasem, durchsauern, sauer werden. Zepsutym słodem zakwaszaią się nawet i kadzie. *Switk. Bud.* 268. – §. *fig. tr. varie*: Nayczęściéy smutek z nadzieią chodzi, Co ten zakwasi, to ta osłodzi. *Karp.* 4, 65, żółcią, goryczą zaprawi). Serce moie było zakwaszone, a gryzły mię wnętrzności moie. *Radz. Ps.* 73, 21, zgorzkło serce moie. *Bibl. Gd.*) Przypadek ten serce mu zakwasił. *Pot. Arg.* 264. Narzekania i wymówki zakwaszaią tylko nasze rozmowy. *Węg. Mar.* 3, 166, niesmaku nabawiaią). Zakwaśnieć, zakwasić się, *moraln.*, *Bh.* zasmussiti se *obscurari*, zasmussilost posępność, kwaśna twarz). Lepiey w kartuzy wleźć, abo się obiesić, a razem odcierpieć, niźli nędznego a zakwaśniałego żywota długo używać. *Rey Zw.* 87 *b*, gorzkiego, goryczą zaprawnego.) – *Aliter.* Niech się po was świat oczyści, Psot tak wielą zakwaszon. *Brud. Ost. C.* 8; zaplugawiony, verunreinigt. – §., Nie uszedł ci dymów tych, zakwasiły mu oczy, der Rauch biß ihm in die Augen. – §., zakwasić skóry, zaprawić kwasami, cf. wyprawić, Häute in die Gare legen. *Bndtk.* – §., zakwasić żelazo, w wodzie hartować, Eisen härten, im Wasser abhärten. Tam pewny człek wyśmienicie żelazne zakwasza towary, z tego warsztatu życzyłem sobie bułatu. *Pot. Arg.* 14.

ZAKWEFIĆ *cz. dk.*, kwefem zasłonić, zakryć, mit der Florkappe verschleiern, verhängen. Zakwefiony; *Vd.* pazhalaten, paizholanast, pezhast; *Cro.* popechen). Dama iakaś zakwefiona chce mówić z panem. *Teat.* 23 *b*, 77.

ZAKWIKNĄĆ *cz. idntl.*, zakwiczeć *dk.*, zakwikać *ndk.*, z kwikiem się odezwać, aufkwieken, loskwieken; kwikiem zagłuszyć, verkwieken, überkwieken.

ZAKWILIĆ *czyn. dok.*, zacząć kwilić, kwiląc odezwać się, Klagetöne ausstoßen, seufzen, rührend klagen; *Sr.* 1. zazkiwlu (*distg.*; *Sr.* 1. zakwilerski *moratorius*, zakwilicżer *morator*, zakwileno omieszkanie, cf. chwila). Dziś ptaki

ocknęły się wcześniéy, By zakwiliły wdzięczne porankowe pieśni. *Przyb. Ab.* 8, zanóciły, zaśpiewały, anstimmen, lossingen.

ZAKWITNĄĆ *med. idntl.*, zakwitać *ndk.*, zacząć kwitnąć, kwiat wypuszczać, wydawać, anfangen zu blühen, aufblühen, Blüthe bekommen; *Slo.* zakwitám; *Sr.* 1. zaktżéwam, zakcżewam (*obacz* *zakcieć, *koieć); *Vd.* sazveteti, *Rs.* зацвѣсти. Drzew śliczne zakwitanie. *Kanc. Gd.* 111. Plundrownik grunty przebiega, a siewbę zakwitłą wytłacza. *Krom.* 670. – §. *fig. tr. varie*: płużyć, dobry byt zyskać, obfitować, aufblühen, sich wohl befinden, Ueberfluß haben, zu Kräften kommen. Pompey Cylików uieżdżił na morzu; J w tryumfalnym zakwitał podworzu. *Chrośc. Luk.* 274. Własność to szczęścia, znika i znowu zakwitnie. *Teat.* 42 *c*, 62. Wróćmy się do starey wiary i do starych obyczaiów, a znowu zakwitniemy wprędce, i będziemy prawymi rycerzami. *Star. Ryc.* 17. Jedność święta była w ten czas, kiedy się naród Ruski ochrzcił, i świętymi zakwitł. *Smotr. Ex.* 5 świętych z swego łona wydawał). Dowcip był w obu wielki z chęcią do roboty, J wszelkie w nich chwalebne zakwitały cnoty. *Zab.* 16, 82. Nasz kray niedługo mógłby w żelazne manufaktury zakwitnąć. *Pam.* 83, 368. Serce zakwita z radości. *Groch. W.* 364. Trzeci to stopień, trzecia kapituła Oycem cię i panem wita, Czém z ochoty serce iéy zakwita. *Tward. Misc.* 75, podnosi się, wznosi się, opływa.

ZAKWITOWAĆ *cz. dk.*, kwituiąc załatwić, völlig quittiren, abquittiren.

ZAKWOKAĆ *cz. dk.*, zacząć kwokać, aufglucksen, losglucksen, zu glucken anfangen.

ŻAL, - u, *m.*, żałowanie, żałość, ból serca, umysłu, Leid, Herzeleid, wehmüthiger Schmerz, Wehmuth, Betrübniß; *Bh.* žel, lito (*ob.* lito, luto, litość); *Slo.* žalost; *Sr.* 1. žal, žel; *Sr.* 2. žalowanie; *Crn.* shal, shala, shov; *Vd.* shau, shalost; (*Vd.* sheliti, = tęsknić, pragnąć, żądać); *Cro.* sal, (*Cro.* jal, = zawiść, nienawiść, zazdrość); *Sla.* xao; *Bs.* sgjao, (*Bs.* zao, zal, zlocest, = zły); (*distingu. Rg.* xâl, xâla, xâlo *litus maritimum, glarea*); *Rs.* жáль; (cf. *Gr.* ζάλη *tempestas, aerumna*, ἀσχάλλω *moereo*; cf. *Ger.* Sahl *apud* Adlg.); *Ec.* озлоблéнїе. Z żalem tego używam. *Wer. Regl.* 25, *ob.* użyć). Wielki żal. *Bardz. Tr.* 219. Ale móy żal nad żale. *Jabl. Tel.* 24, większy nad miarę). Bolał móy oyciec na móy odjazd niespodziewany, i wielce strosskany zachorzał z żalu. *Past. F.* 78. Z żalem porzuciłem dom, w którym tak mile zabawiłem się. *Kras. Pod.* 2, 9, z trudnością, ciężkością serca). Kto wie, możem się na tém oszukiwał, Że za mną szczéry żal miała. *Karp.* 1, 41, tęsknotę; *Vd.* shelezhnost, posheliunost, Sehnsucht. Pohańbione świątości; pobożne świątynie W łotrowskie obrócono, żalu nasz, iaskinie. *Zim. Siel.* 230, o boleści, zgryzoto, bolu, frasunku)! Żalu kogo nabawić, *Rs.* озлобить, озлоблять. – Żal straty, kosztu, przykre uczucie z poniesionéy straty, z łożonego kosztu, Bedauern der Kosten, oder eines Verlustes, Leid. Nie żal wędy i glisty, nie żal złotéy sieci, Gdy się w matni na brzegu złoty łosoś świeci. *Klon. Jud.* 13; *ob.* odżałować na co). J owca się broni, bo każdemu swego żal. *Glicz. Wych. D* 1. Czego komu nie trzeba, tego mu nie żal. *Rey. Wiz.* 105, nie dba, nie stoi o stratę tego). Nie żal robić, gdy iest dla czego. *Cn. Ad.* 721, iaka płaca, taka praca). – Żal uczynku, żałowanie postępowania swego, sprawowania się, zachowywania się, = kaianie się, cf. skrucha; die Reue, Reue und Leid, das Bedauern; *Bh.* žel a lítost; *Crn.* kèsanje, grevènga; *Vd.* kesanye, grivanje, grivinga, rivouga; *Cro.* kajanye; *Dl.* kayba; *Bs.* kajanje; *Rg.* kaiba, pokajanje, boléšt; *Rs.* повúнная, повинность (cf. powinność). Żadnéy innéy żałości, czy to z śmierci przyiaciół, czy dzieci, czy zkąd inąd pochodzących kłopotów i frasunków, skruchą nie zowiemy, ieno żal z utracenia łaski bożéy. *Karn. Kat.* 220. Pokazanie żalu wewnętrznego zewnętrznym znakiem, iest pokutą. *ib.* 207. – Żal, użalenie, litość, politowanie, Leid, Mitleid, Erbarmen; *Rs.* сожалѣнїе, умилéнїе (zmiłowanie). Sama ziemia z tego stanowiska, tak mi się mała widziała, iż mi żal było państwa naszego, którego potęga ledwo punkciku gwiazdy doszła. *Zab.* 2, 23 *Alb.*, litość mię wzięła). Żalu godny; *Rs.* окаянный, (cf. Żal się Boże! Boże się zlituy, zmiłuy, *Vd.* Bogu se vsmili, Gott erbarme sich! daß sich Gott erbarme!, *ob.* żalić się). – Żal mi iest, żal mi, = żałuię, we wszystkich poprzedzaiących znaczeniach, litości i t. d.: *Bh.* žiali se mi, ti, mu; *Sr.* 1. vo žel, mi je žal; *Crn.* shal mi je, shov mi je, dę meni shal, gręva me; *Vd.* shau biti, boleti, grivati, shau mi je, boli me, shalujem se; se mi smili; tebi ne bo shau, te ne bo glava boleva; *Cro.* sal mi je, kajamsze (*ob.* kaiać się); *Dl.* bolime; *Bs.* sgjao bitti, mrrisko biti (cf. mierzić), kajatise; *Rg.* kajatise, pokajatise, es thut mir leid, ist mir leid, ich bedaure. – §., żal głośny, wyrażony, *w liczb. mn.* żale, = narzekanie, Klage, wehmüthige Klage. Nie gubmy czasu na próżnych żalach i wyrzekaniach; pomyślmy raczéy o sobie! *Teat.* 1 *b*, 76. Żona tu w frasunek, i iaki żal niewieści może być zmyślony, łamie ręce, wyrzeka, pełna obłudy. *Tward. Wł.* 11. – §., żal do kogo, żal na kogo, uczucie żałosne z odniesionéy krzywdy, das Gefühl einer zugefügten Kränkung, Klage, daß man gekränkt worden, Kränkung durch jemanden; (*Vd.* shalenje, reshalenje, = uraza; *Vd.* shaliti, oshaliti, = krzywdzić). Nie pokazuy mu, że masz żal iaki do niego; bo to straszny paliwoda. *Teat.* 21, 87 cf. chrapka, wątróbka, serduszko). Mam słuszny żal do W. M. Pana. *Mon.* 68, 988. Popsuć cały interes! prawdziwie mam żal do pana. *ib.* 12, 27. Żal mam na Saula i na dom iego. *Leop.* 2 *Reg.* 21, 4. Nie znaleźlibyśmy teraz człowieka, którýby nie miał iakiego na fortunę żalu. *Mon.* 68, 41, cf. skarga, zażalenie, żałoba. – *§., Bogowie karanie odwłaczać zwykli ludziom, aby potém za odmianą pociech żal większy odnieśli. *Warg. Cez.* 10, dolegliwość, dokuczanie, karanie, um so empfindlicheren Schmerz.

Pochodz., (cf. *zły*); *żalić, zażalić, zażalenie*; *wyżalić się*; *żałować, odżałować, pożałować*; *żałoba, żałobnik, żałobny*; *żałość, żałosny, żałościwy, żałobliwy*.

ZALAĆ *cz. dk.*, zaleie *F.*, zalewać *ndk.*; *Bh.* zaliti, zalíti, zalegi, zaliwati; *Crn.* salyvam; *Vd.* saliti, salijati; *Cro.* zalévam; *Bs. et Rg.* zalitti, zaljevati; *Rs.* залúть, заливáть; zalać ogień, laniem zagasić, mit Gießen auslöschen, (vergießen). Da P. Bóg dziś ten ogień oyczyzny naszéy krwią nieprzyiacielską zaleiem. *Bielsk.* 185. – §., zalać, laniem zakryć, zagarnąć, zająć, übergießen, ver-

gießen, gießend bedecken, begießen. Kiedy dobyte z ciemnych lochów głazy Silnemi trzeba kować i obrabiać młoty, Zaleią robotnika czoło krwawe poty. *Zab.* 14, 186 *Sak.* Zalać łzami, mit Thränen begießen. Oczy łzami zalane. *Węg. Mar.* 1, 146; pływaiące we łzach, in Thränen ſchwimmend. Prawda, że ieſtem łzami zalany. *Teat.* 51 *d*, 72 zapłakany). O tym gdy myślę, zalewam się łzami. *Groch. W.* 364. Nie ieden ociec teraz potaiemnie zalewa się łzami. *Teat.* 18, 13. Żebrzem, niech cię nasze łzy zmiękczą i zalania. *ib.* 45 *d*, 51 *Wyb.*, Thränenerguß. - *Similiter*: zalać wſtydem, zaczerwienić, zarumienić, powlec rumieńcem wſtydu, mit Schaamröthe übergießen, überſchütten. Wſtydem zalani, od drzwi świątnicy odſtąpili. *Zab.* 2, 202 *Alb.* Czyſta panienka na te nieczyſte słowa, wſtydem się zalawszy, a oczy spuściwszy, rzekła ... *Sk. Żyw.* 2, 292. Wſtydem się zalewam. *Teat.* 46 *c*, 106. Przyydzie czas, że się wſtydem zaleiesz przed całym światem. *ib.* 10 *b*, 68. Jakim ia się w ten czas wſtydem zalałem, widząc, że mię przytomni mogą sądzić przyiacielem tego grubianina. *Boh. Kom.* 2, 242. - §. Zalewa rzéka, łąki, pola, miaſta zabiera. *Cn. Th.* 1375, powodzią zalewać, zatapiać, überſchwemmen; *Cro.* poplavlyújem (cf. pławić); *Vd.* obvoduvati, okulpovoduvati, savoduvati, satopiti, saoplavati, saprati, ssſuti, povoduvati, prevoduvati, pretopiti, preplavati, resvoduvati). Nil co rok w Maiu i Czerwcu cały Egipt zalewa. *Kluk Kop.* 1, 88. Gdy ſtaw wielki powodzią nabrzmieie, Pola, łąki, ogrody przyległe zaleie. *Tward. Wł.* 179. Aby cię nie zalały a nie zatopiły te marne burzliwości tego świata, tak iżbyś się potym z nich wynurzyć nie mógł. *Rey Pſt. Gg* 4. Zalewa się człowiek tonący *suffocatus eſt aliquis aqua. Cn. Th.* 1375, im Waſſer erſticken. Srogie mię wody morſkie ponurzaią, Gdy mówię, ſale uſta zalewaią. *Bardz. Tr.* 549, zapychaią, zatykaią, zapieraią). Zalewa się nawa, łodź, = tonie, das Schiff ſchöpft Waſſer, ſinkt voll Waſſer unter, wird vom Waſſer verſenkt, verſchlungen. Przyszła nawalność na iezioro, i zalewali się, i byli w niebezpieczeńſtwie. *W. Luc.* 8, 23, *Budn. ib.*, łodź się napełniała, tak iż w niebezpieczeńſtwie byli. *Bibl. Gd.*, das Boot ſchöpfte Waſſer, die Fluthen ſchlugen hinein. - §., zalewać głowę, łeb, gardziel, rozum, zalać się trunkiem, den Verſtand erſäufen, verſaufen, ſich von Sinnen ſaufen, in das Getränke ohne Maaß hinein gießen. Zalawszy sobie głowę, sposobnieyszy do oświadczenia swego affekciku. *Mon.* 73, 592, cf zakrapiać, podchmielić). Ot głowa zalana, idź spać, przykro cię słuchać. *Teat.* 43 *b*, 33. Kulig, ta zabawa ieszcze od Popiela, Ma za cel, by każdemu zalała gardziela. *Teat.* 43 *c*, 57 *Wyb.* To ieſt nie co innego, tylko ten piianica Zalał rozum, i głowę ma rażoną szałem. *Zabł. Amf.* 47. Wszak iawnie w każdym widać, kiedy łeb zaleie, Jeśli lepiéy niż dzikie zwierzę nie szaleie. *Rey Wiz.* 30. Zalani winem, zbytnią tuczą obetkani. *Nag. Cyc.* 39. Piiany, gdy się kto nad miarę winem zaleie, aż do zapamiętania. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 360. - *Aliter*: Gębę mu zalano, = czeſtowaniem go sobie uiął, że milczy. *Cn. Ad.* 242, cf. ślinogorz gardło zasiadł, man hat ihn tractirt, geſchmiert, ihm das Maul geſtopft mit Tractiren. - §., zalać komu za ſkórę, = źle go poczeſtować, obedrzeć go, puścić go z kwitkiem, okpić go, zaleźć mu za ſkórę, dokuczyć mu, doſkwierać, dopiekać, einen übervortheilen, ihn übers Ohr hauen, ihm zuſetzen, ihm warm machen, ihm bis aufs Fell kommen. Ubolewam, że takiego masz oyca, zalał on i mnie za ſkórę. *Teat.* 35 *c*, 44. Synowiec móy w ten czas mi nawet przysługę oświadczył, kiedym mu naybardziéy zalał za ſkórę, oddalaiąc go od dziedzictwa. *Boh. Kom.* 2, 234. - §., zalewać roztopionym kruszcem, smołą, verſchmelzen, zuſchmelzen, zugießen, ſchmelzend verſtopfen, zumachen. Smoła do zalewania. *Botr.* 234. Zalewaią wyſtrzelane zapały armat, żeby na ich mieysce nowe odwiercieć. *Jak. Art.* 1, 208. Wyſtrzelany wypał ma być zalany. *ib.* 1, 208. - §., zalać słód, *Bndtk.*, w wodzie rozmiękczyć, das Malz einwäſſern; *ob.* zaléwka. - §., zalewaią parchy całą głowę komu. *Bndtk.*, wilgotno zaymuią, zlewaią się na całéy głowie, zuſammenfließend bedecken. Głowa parchem zalana, lub zlana. - §., w zimie ſtróże zwykli mieć latarnie dla dozoru na oborze bydła, aby się złym położeniem, ile cielne krowy, nie zalały. *Haur Sk.* 20, żeby w mokrzu nie leżały, daß ſie nicht im naſſen Unrathe liegen. - §., Zalewa się papier, abo na papierze litera, pismo, *diffundit chorta bibula atramentum vel literas, atramentum in charta bibula diffunditur*, cf. przebiia papier. *Cn. Th.* 1375, das Papier läuft, die Schrift fließt auf ihm zuſammen, fährt zuſammen.

ZAŁĄCZYC *cz. dk.*, za czym dołączyć, przyłączyć, hinten anhängen, mit beylegen, anfügen; *Vd.* perdjati, perſtaviti, nadoſtaviti; *Rs.* включить, включать. Załączenie, przyłączenie, annex; *Vd.* perloshba, doloshba, perklada, perklad, vklenik, noterſklenenje, Beylage, Anſchluß, Einſchluß.

ZALĄDZ, zaląga, zalęgło, *F.* zalęże, zalęgnie *cz. idntl.*, zalęgać *ndk.*, (cf. zaledz, zalegnąć, zalegać, zależeć), zaród w iaiu, w nasieniu do wylęgnienia doprowadzić, ausbrüten, Brut hervorbringen, *pr. et fig. tr.* Ciepło pożyteczne i miłe zalęga każde nasiono życia. *Stas. Buff.* 39. Zalęgnienie robactwa. *Xiądz.* 75, das Würmerbrüten, Würmerhecken, die Würmerbrut. - §. Zalęgać się, zaiąć się w zaród, roić się, mnożyć się, ausgeheckt werden, ſich aushecken, ausbrüten, hecken, niſten. Zalęgać się robactwem, przeyść w robaki, zakrytym być zarodem robaków, in Würmer übergehen, voll Maden werden. Którzy zoſtawili manny do poranku, ięło się zalęgać *chrobactwem, i pogniło. *W. Exod.* 16 *b*, 21, obróciło się w robaki. *Bibl. Gd.*, es wurde voll Maden. Na słomie śpi ſknera ośmdziesiątletni, a w ſkrzyniach zalęga paſtwą molów butwieiąc bławat. *Zab.* 9, 64 *Jżyck.* - Zalęga się iaie, zalęgło się iaie, *animatum eſt. Cn. Th.* 1374, das Ey iſt bebrütet, das Küchlein fängt an, leben. Zalęgłe iaie *pullescens ouum. ib.* ein Brütey. Jaie zalęgłe, zaparek, *oppos.* niezalęgłe iaie, *silens ouum. Cn. Th.* 229, ein Taubey. ZALĄG, - ęgu, *m.*, zaląnienie płodu, zarodu, (*ob.* zalążek), das Bebrüten, Hervorbrüten, Hecken. Zalęgi zepsucia drzewa działaią. *Fors.* 28, cf. zalęże).

ZAŁAGODZIC *cz. dk.*, łagodnością zagodzić, załatwić, in Sanftmuth beylegen, in Güte abmachen. To co dziś załagodzonym, toż samo iutro odnowi. *Teat.* 10 *b*, 102.

ZALAKIEROWAC *cz. dk.*, lakieruiąc zagładzić, zakryć, verlakiren, überlakiren.

ZAŁAKNĄC *med. idntl.*, łaknąc zażądać, zapragnąć, hungrig begehren, Appetit worauf haben. Wszystkiego tam dostaniesz, co na myśl przyydzie, czego chęć załaknie. *Kniaź. Poez.* 2, 87.

ZAŁAKOMIC; *Bndtk.*, *ob.* rozłakomić.

ZAŁAMAC, *ZAŁOMIC *cz. dk.*, załamywać *czstl.*; załamuie *Pr. kontyn.*; *Bs.* zalomiti; *Rs.* заломить, заламывать; łamiąc zaginać, zakrzywiać, anbrechen, ankrümmen, anbeugen. Załamiony, zgięty iakoby sklep, *conuexus. Mącz. Carinatus* wydłubany a tak skrzywiony iak łodź, załomiony, zgięty, *ib.* Sposób wyciągnienia armaty z drogi ciasnéy, zakrętnéy, i załamuiącéy się niby w kolano. *Jak. Art.* 3, 72, zakręcaiącéy się, obracaiącéy się). Załamanie, załamywanie *actio*, zaginanie, das Anbeugen, Ankrümmen; *opus*, n. p. Załamanie drogi. *Ld.*, załamanie wyskoku, *resultus. Chmiel.* 1, 78, *ob.* załamek załomek, *ZAŁAM. *Przyb. Ab.* 64, *ob.* załom). Ucho iest część powierzchowna słuchu, maiąc w sobie rozmaite załamania, *anfractus*, żeby grzmot albo dźwięk potężny do uszu przychodzący, piérwéy się nieco w tych zawałach zabawił. *Sak. Pr.* 58. - §., załamować ręce, *verba sonant, conserere manus lugentium modo*; *sed sententia aliam phrasin postulat, apud Latinos usitatam ex more ipsorum: plangere pectora manu, quod sonat:* bić się w piersi, *quod apud nos vix usurpatur in luctu profano et communi. Cn. Th.* 1373. Załamuie ręce nad nieszczęśliwością oyczyzny. *Karp.* 4, 33. Zaczęła płakać, i załamywać ręce. *Teat.* 24 *c*, 38. W srogiéy boleści ręce załamał nad głową, Ale Kainie, Kainie! wołał ieszcze za nim. *Przyb.* 28; die Hände über dem Kopfe zusammen schlagen, cf. ująć się za głowę, rwać włosy, rwać się za włosy, narzekać, biadować). - §., załamować konia krygami, munsztukiem, = krócić konia, ein Pferd mit dem Brechzaume bändigen. Uczy się drugi, iak konia munsztukiem załamić, iak mu go przyprawić. *Rey Zw.* 14, cf. iak konia ujeżdżać). Kto się cnotą a rozumem sprawuie, snadnie wszystko iako krygiem twardym w sobie załomić może. *Rey Zw.* 68, zwyciężyć, hamować, skrócić, bezähmen, hemmen, bändigen. Załamuy w sobie twardym wędzidłem wszystkie pożądliwości cielesne, boć to iest silny nieprzyiaciel poczciwéy sławie twoiey. *Rey* Zw. 36. - §. załamuie się na rzéce, na ledzie, *subsidit glacies sub pedibus meis, dum ambulo frangitur, dirumpitur. Cn. Th.* 1374, das Eis bricht unter mir, bricht durch, börstet. Dom, lód, most się załamał, *Tr.*, przełamał, zapadł się, ist durch gebrochen, eingebrochen, zusammen gebrochen. Załamać się na moście, na lodzie, mieć pod sobą most lub lód załamany, auf der Brücke, auf dem Eise einbrechen, durchfallen, durchsinken. Uciekli na ieziora, ale że ieszcze lód był cienki, załomili się, i potonęli. *Biel.* 371. Nie ieden kupiec zapłaciwszy mostowe, załamał się na moście. *Kras. Podst.* 1, 279. Załomawszy się dnia iednego z mostem na bagnisku, posłałem po konie do bliższéy wsi. *Kras. Doś.* 272. ZAŁAMEK; *ob.* załomek, załom.

ZALAMOWAC *cz. dk.*, lamami zaszyć, obszyć, mit Lahnen besetzen, benähen, *Bndtk.*

ZAŁAPIC *cz. dk.*, zachwycić, zagrabić, porwać uchwyciwszy, zająć, erfassen, erhaschen, erwischen, ergreifen. *Włod.*, *Dudz.* 13, *Cn. Th.* 1374. Co wilk załapi, próżno wydzierać. *Cn. Ad.* 106. Smok on po polu kogo mógł szerokiem Gdzie nie załapił, to zaraził wzrokiem. *Tward. Daf.* 4. Turcy, co wiedli woynę z Wenetami, wielką część ubogich pielgrzymow załapili, a w niewolą żałosną pobrali. *Teof. Zw. D.* 4. Kto iedno z Piskaryi albo do Piskaryi iachał, każdego załapili. *Warg. Radz.* 338. Przyciągnęli byli, aby Skanderbega obskoczyć, a między się załapić mogli. *Baz. Sk.* 581. Kiiowianie poczęli Polakow, z Bolesławem u siebie na leżach będących, zabiiać, gdzie ieno którego załapić mogli. *Stryik.* 155. W nocy śpiących załapili. *Paszk. Dz.* 121. Złośliwi bywaią załapieni w radach, które umyślili. *Leop. Ps.* 9, 2 *b*. Gdy się nie spodzieiemy, a ieszcze żyć chcemy, tak z tego świata załapieni, iako też i przed stolicę Pańską postawieni będziemy; tam po tym załapieniu, czasu pokuty poprawienia rzeczy swych nie naydziemy. *Zrn. Pst.* 3, 740. Niech załapi lichwiarz wszystkę maiętność iego, a niech rozszarpią obcy pracę iego. *Bibl. Gd. Ps.* 107, 11, niech *szperuie. *Leop.*) Łakomiec biega iako na szrubach, myśląc iakoby gdzie co załapić, albo wyłupić, albo wyszydzić, albo wylichwić, albo wykłamać. *Wer. Regl.* 97. Gdy Orfeusz w piekle zagrał, w ten czas Tantalus załapił kęs wody. *JKchn. Dz.* 274.

ZAŁAS, - a, *m.*, miano psa gończego. *Ryd. Mscr.*, Name eines Stäuberhundes, *ob.* zaleźć.

ZALATAC, zalatuie; *ob.* zalecieć.

ZAŁATAC *cz. dk*, załatywać *czstl.*, załatuie *Pr. kontyn.*; łatą zaszyć, zakryć, zaiąć, zuflicken, verflicken, mit einem Flick zudecken, zumachen; *Sr.* 1. saplataċ (cf. płatać); *Bs.* zakarpiti, zakrripiti, okrippiti; *Rs.* заплатить, зачинить, зачинивать (cf. zaczynić); *Ec.* заплачиваю. Darmo sypie, kto w miechu nie załata dziury. *Pot. Arg.* 634. Jużci tak muszę tym dziurę załatać. *Papr. Kol. L* 2 *b*, cf. zatkać). Oni robotnicy załatali a zaprawiali rozpadliny w ścianach. *Leop.* 2 *Par.* 24, 13. - *fig. tr.* Ciszéy! mówię, bo ci gębę pięścią załatam. *Teat.* 10 *b*, 28, zatkam, zapchnę. - Załatanie *actio et opus*, = ZAŁATA, ZAŁAWTA, - y, *ż.*, zaprawa łataniem, i łata zaszyta, das Ausflicken, Ausgeflickte, der Flick, *Bh.* zaplata (*distg.* zaplata); *Vd.* saplata; *Crn.* saplàta; *Cro.* zakerpanye; *Bs.* zakarpa, prikerpa, krippa; *Rs.* заплата, заплатка, зачинка; *Ec.* плать, лоскуть, заплата. *Załasta, *załawta barwierska, plastr ranę ściągaiący, ein Heftpflaster bey den Wundärzten. Maść ta daleko lepiéy spoi i zgoi rany, aniżli inne plastry i załasty barwierskie. *Syr.* 994. Barwierz mu pół gęby załawty zaprawił. *Gorn. Dw.* 206. Pępawa ziele rany wielkie haftuie, spaia i léczy, lepiéy daleko, aniżeli, łaziebnice albo barwierskie załawty i dratwy, bez uprzykrzenia rannego, i bez bolu. *Syr.* 313.

ZALATUIE; *ob.* zalecieć.

ZAŁATWIC *cz. dk.*, załatwiać *ndk.* łatwieyszym uczynić, ulżyć, Erleichterung verschaffen, erleichtern. - §., załatwić interes, rzecz, sprawunek, = ułatwiwszy zakończyć, zagodzić, dotrzeć, dobić, eine Sache beendigen, zur Endschaft brin-

bringen. Już pożegnam panią, bo potrzeba ten interes załatwić. *Teat.* 15 *c*, 54.

ZAŁAWIAĆ; *ob.* załowić. ZAŁAWTA, *ob.* załata, załatać. ZAŁAZIĆ; *ob.* zaleźć.

ZALĄŻEK, - żka, *m.*, *zdrbn. rzeczwn.* ząląg, zalęgły zaród, (cf. zalęże) Brut, Fötus; *pr. et fig. tr.* Gniazdo dla kury za piecem nie dobre, że nierówne ciepło pieca wielu zaparstków, t. i. martwych zalążkow, być może przyczyną. *Kluk. Zw.* 2, 110, *Haur Sk.* 119. Kury, wyniośliszy zalążki iay zawartych, nowe iuż urosnąć nie mogą. *Kluk Zw.* 2, 99. (Na obrazie) z niezgrabnych zalążków kształtna postać składnie Zmysłem i chęciami władnie. *Nar. Dz.* 1, 26, rysów, zarysów, początków.

ZALAZŁY, *ob.* zaleźć. ŻALE; *ob.* żal. ŻALĘ się; *ob.* żalić się.

ZAŁEB, - łba, *m.*, miano charta. *Ryd. Mscr.*, Name eines Windhundes. - §. Załeb, ZAŁEBEK, - bku, *m.*, ZAŁEBKI *plur.*, chodzenie za łby, porywanie za łeb, za włosy, biiatyka, bitwa, zatargi, zaciągi, Kopfzausen, Kopfraufen, Rauferey, Schlägerey, *Bh.* lom, (cf. *łamać się z kim), pranice (cf. *prać, = bić); *Vd.* pipanje, boi, ardria, ralhka, prepir, pipenga, karka; *Rs.* волосянка, волосяночка, (cf. włosy), драка (cf. drzeć). Między nieprzyiacioł uciekaiąc, mieli zawsze turnieie i załby gotowe. *Tward. Wł.* 41. W załebku prywatnym, kto guz na sobie odniesie, ten go w zysku swego poiedynku sam i nosi. *Smotr. Ex.* 27. Polacy o zadanie nieprawdy, nie załebkiem tylko, też i żelazem czynić zwykli. *Krom.* 23. Sławny po wszystkich karczmach niezrównany męstwem, I nie iednym z chłopami w załebki zwycięstwem. *Węg Org.* 9. Kuflów co dla uciechy ludzie swoiéy maią, Trakowie do załebków piiąc zażywaią. *Lib. Hor.* 32. Tumulty czyste w izbach sądowych czynią i załebki gęste. *Star. Vot. E* 4 *b.* Chłopcy bezpiecznie z Kupidem stroili to bitwy Żartowne, to załebki, to chybkie gonitwy. *Zim. Zie.* 223.

ZALECAC, ZALECALNY, ZALECANKA, *ob.* zalecić.

ZAŁECHTAĆ, *F.* załechce *cz. dk.*, załechtywać *czstl.*, załechtuie *Pr.*, zacząć łechtać; łechtaniem nadwerężyć, zaszkodzić, *Rs.* защекотать; anfangen zu kitzeln; verkitzeln, zu Schanden kitzeln.

ZALĘCIĆ, zaletnić *cz. dk.*, letnim uczynić, nieco zlécić, zletnić, ein wenig lau machen, verschlagen lassen, wärmen.

ZALECIĆ *cz. dk.*, zalecać *ndk.*, zalety wystawiaiąc polecić, zarekomendować, zjednać łaskę komu, zachwalić, *Bh.* poraučeti (cf. poruczyć), *Dl.* preporucsiti; *Cro.* preporucham, preporuchiti; *Rs.* рекомендовать, одобрять; anempfehlen, empfehlen, anpreisen, anrühmen. W zalecaniu potrzeba, aby ci, których zalecaią, takowymi byli, za iakowe ie być zalecaią. *Gil. Pst.* 164. Patrz z pilnością, iakiego zalecasz człowieka, byś się wstydu za cudze winy nie nabawił; mylim się, mniéy godnego czasem zalecaiąc. *Mon.* 75, 310. Zalecay ostrożnie każdego, wiedząc człeka być odmiennego. *Cn. Ad.* 1297. Nie osoba, by też była nayświętsza, prawdę, ale prawda osobę, by też była naywzgardzeńsza, zaleca. *Zrn. Pst.* 132 *b.* Ewangelista Św. Annę zaleca, naprzód od familii i domu iéy, ktemu od darów bożych, nadto ieszcze od stateczności stanu iéy. *Zrn. Pst.* 35. Chrystus Jana Św. od stateczności zalecał. *Biel. Pst.* 39, zaleca Pan Jana Św. od skromności żywota iego wielkiéy. *Zrn. Pst.* 12 *b.* Tobie, uważny czytelniku, nie zalecam, ale polecam skończoną robotę moię. *Błaż. Kr.* 786, nie tak zachwalam, iak się z nią wpraszam). Palestyna, ziemia wychwalona, gdy sam Bóg onę dla wielkiéy obfitości i urodzaiów, często w piśmie Św. chwalił i zalecał. *Jer. Zbr.* 2, 7. Jmem go iéy więcéy zalecała, tym bardziéy nim, ganiąc go przedemną, gardziła. *PKchn. Orl.* 1, 113. Życzy sobie tego mieysca, i mnie prosił, abym go zalecił. *Boh. Kom.* 4, 117. Jakem posłyszał, że mi innego zięcia zaleca, wołałem nic nie mówić. *ib.* 4, 128, cf. stręczyć, nastręczać). Prosta iest mowa prawdy, nie potrzebuie wielkich *zalotów i wywodów, sama się zaleca i okazuie każdemu. *Gil. Pst.* 99 *b*, cnota sama się chwali, cf. dobremu piwu nie potrzeba wiechy). Białogłowa milcząca, zaleceńszą i milszą bywa ludziom. *Petr. Ek.* 102, wziętszą, ma większą zaletę, ist mehr empfohlen, hat mehr Beyfall. Zalecanie, zalecenie, *actio*, zarekomendowanie, zachwalanie, das Anempfehlen, Empfehlen, Anpreisen; zalecenie, *ZALECANKA, *ZALECANKI, *ZALECINY, *opus*, *effectus*, die Empfehlung; i to co kogo zaleca, zaleta, zalety, alles was einem zur Empfehlung dient, was ihn empfiehlt. Zalecenia godny, *commendabilis*. *Cn. Th.* 1374, empfehlungswürdig. Jan Św. powinien być u nas wielkiego zalecenia. *Biał. Pst.* 39, wielkiéy zalety, wziętości, czci, wielbienia). Wziąwszy zalecenie od króla do Klemensa VII, wyiechał do Rzymu. *Steb.* 2, 166, *ob.* niżéy: zalecalny list). Oszlachcaiąc swe życie cnotliwemi i sprawiedliwemi uczynki, u wszech ludzi miłość i zalecenie mieli. *Leop.* 3 *Macch.* 3. Ludzie w Niemczech trafią łacno to wszystko co obaczą, maią wielkie zalecenie w rzemiosłach, suknach, płótnach. *Botr.* 80, sławę, chwałę). Jakiéy się kary boisz głupcze za te czyny, Którémić sława daie wieczne zaleciny. *Bardz. Luk.* 148. Poseł Tatarski nie miał w swéy legacyi, iedno zalecanki. *Gorn. Dw.* 153, komplimenta). Dobry chrześciianin, bliźniemu woli usługować, a ku niemu miłość oświadczać uczynnością, a niżeli długiemi obietnicami i zalecankami go bawić. *Gil. Pst.* 100, offertami, komplimentami, ceremoniiami). Kto sobie dawa piosnki śpiewać, zalecanki stroić, ten bywa odwiedziony od weselenia się w Krystusie Panu. *Gil. Pst.* 12, pochlebstwa). Zalecaiący, *ZALECALNY, rekomendacyyny, *Cro.* preporuchni; *Rs.* препоручительный; Empfehlungs =, empfehlend. Odesłano mi list zalecalny osoby moiéy, kiedym iechał do Jeruzalem. *Warg. Radz.* 354, zaletny list. *Cn. Th.* 1375; *Vd.* perporozhnu pismu, *Ec.* проѣзжая грамматa, ein Empfehlungsschreiben. Dany mu był paszport, także i list zalecalny do wszystkich stanów chrześciiańskich. *Warg. Radz. pr.* Wiadomo Wc Panu, że list zalecaiący od kogokolwiek bądź, nie powinien wpływać do tego interessu. *Teat.* 39, 770. - Zalecić, zaszczycić; szczycić; zaszczyt czynić, zaszczyt przynosić, zdobić, empfehlen, ehren, zieren, Ehre machen, Ehre bringen. Żołnierz dobry cieszy się szramą, któréy na woynie dostał, i tym rycerstwo swoie wysławia i zaleca. *Dambr.* 233. Uważ krew drogą, która cię zaszczyca, Z iakiego oyca, z iakiéy iesteś matki, Jaki cię wychów przed światem *zalica. *Kniaz P.* 1, 26. Z

drzewa, które dobre iabłka rodzi, ziemia, która ono drzewo uchowa, zalecenie ma. *Sk. Żyw.* 1, 13, zaletę, zaszczyt, Empfehlung, Lob, Ehre, Ruhm, Preis, Zierde. – Zalecać się, chwalić się, przechwalać się, chełpić się, sich selbst rühmen, loben, preisen; prahlen. Podłego to serca zwyczay, zalecać siebie samego, i to sobie przypisywać, do czego się nie poczuwa. *Boh. Kom.* 4, 267. – Zalecam się, popisuię się. *Cn. Th.* 1374, cf. zakazuię się, sich auszeichnen, sich hervorthun. *Similiter*: białegłowy zbytkami się zalecą do ludzi. *Gost. Gor.* 150, szukaią zalety u ludzi, staraią się podobać, cf. kokietować. – §., zalecać się białéygłowie, *honeste*, małżeństwa żądać. *Cn. Th.* 1374, starać się o nią, cf. zalotować, einer die Cour machen, um sie freien. Zygmunt August rychło po pogrzebie małżonki piérwszéy Elżbiety, począł się swatać i zalecać Barbarze Radziwiłłównie. *Stryik.* 747. Dziś się zaleca ten, a drugi żeni. *Jabł. Buk. P* 4 *b*. Co się radzi zalecaią, nie radzi się ożeniaią. *Rys. Ad.* 8, *Sr.* 1. lubtjju cf. lubuię, cf. cholewy smalić, cf. służyć damie; cf. umizgać się). Gospodarz miał *dziewkę, tylko iedno dziecię, Diabół iéy się zaleca, ociec nie od tego, Matka iéy przygłaskuie, podle niego sadza, Jak własnemu synowi na wszystkiém ugadza. *Papr. Kol. N* 2. Zalecanie przed małżeństwem, zaloty, zalety, zmawianie panny, *officia procorum. Cn. Th.* 1374, ZALECANEK, – nku, *m.*, ZALECANKA, – i, *ż.*; *plur.* ZALECANKI, das Freien um eine, das Cour Machen, (cf. fryiowanie, fryierstwo). Nie bronił im miłości i inszych zalecanek wszetecznych. *Petr. Pol.* 90, *ob.* gamractwo, Buhlerey. Ty z takową zalecanką Na folwarek, Do kucharek. *Kniaź. Poez.* 3, 215, z takiém oświadczeniem miłości, z takim umizgiem, mit einer solchen Liebeserklärung. Dość tych zalecanek Mości Panie. *Teat.* 18 *b*, 43. Więcey sobie każdy iedno słówko skłonne, ieden naymnieyszy znak ludzkości takowéy białogłowy waży, niż naywiętsze *zaleczanki, nayznaczniey-szy pokaz łaski drugiéy. *Gorn. Dw.* 231, deklaracye miłości, umizgi. – §., Zalecić komu, zadać mu zlecenie, zlecić mu, einem einen Auftrag geben, ihm auftragen, ihm empfehlen, anempfehlen. Jegomość mnie zalecił, abym Wc Panu powiedział wyraźnie, że chce, żebyś ten dokument pilnie roztrząsnął. *Teat.* 39, 28. My król wraz z stanami zalecamy wszystkim magistratom, aby.. *Bndtk.* – *aliter*, zalecamy nasze królewskie pozdrowienie. *Bndtk.*, zasyłamy, oświadczamy, entbiethen unsern Gruß. ZALECICIEL, – a, *m.*, *ZALECACZ, który zaleca kogo drugiemu. *Włod.*, *Cn. Th.* 1374, der Empfehler, Anempfehler, *Cro.* preporuchitel). W zalecaniu potrzeba, aby ci których zalecaią, takowymi byli, za iakowe ie być zalecaią, by tak uczynności z miłości nie oddali z sromotą *zalecaczowi swoiemu, gdzieby się inakszymi być okazali. *Gil. Post.* 164. – *w rodz. żeńsk.* ZALECICIELKA, – i, *ż.*, polecicielka, *commendatrix*, *Mącz.*, die Empfehlerinn, *Cro.* preporuchitelicza.

ZALECIEĆ, zaleciał, zalecieli, *F.* zaleci, zalecę *cz. dk.*, zalatać *ndk.*, zalatywać *czstl.*, *zalatować, zalatuie *kontyn.*; *Bh.* zaletěti; *Sr.* 1 salecźicź; *Crn.* falejtâvam; *Vd.* saleteti; (*Cro.* zaletávamfze; *Bs.* zaletetifse, *cum impetu inuolo*; *Sla.* zaletitise, isterkati, = wyciec, wycieczkę czynić, wybiedz); *Rg.* zaletjetti; *Rs.* залетѣть, залетать, zalatam gdzie, *volando procul prouehor. Cn. Th.* 1374, latając się zapuścić, bis wohin wegfliegen, weit wegfliegen. Sępowie do smrodliwych trupów zalatywaią. *Birk. Chod.* 20. Sokoł z wielkiéy popędliwości tak daleko za ptakiem zalata, że się *więc do pana nie wraca. *Cresc.* 619, unosi się). Krogulec, gdy mu się tęskniło u pana, chcąc *zasię wolność mieć, zaleciał od niego. *Ezop.* 89, odleciał, wyleciał, poleciał daleko) – *fig.* Rozproszeni po ziemi aż tu zalatuią. J w ostatniéy rozsypce tu próżni wędruią. *Przyb. Milt.* 88, aż tu się chronią, zaciekaią). Turcy iak nienasyceni iastrzębowie na obłów, ustawicznie po chrześciiańskich zaletuią krainach. *Tr.*, zapędzaią się, zabiegaią, zaciekaią, bis wohin herumstreifen. Kula aż tu zaleciała. *Ld.*, sie ist bis hierher geflogen gekommen. – §., zalecieć, lataniem ubiedz, wyprzedzić, überfliegen, im Fliegen übertreffen, zuvorkommen. Drugi nad księgami rzkomo przepieruie, Chce sokoły zalecieć, więc rozum szychtuie. *Rey Wiz.* 90, wyżey się wzbić). Puszcza ptaka, który Rubikona rączego zalatuie z góry. *P. Kchn. Orl.* 1, 197. – §., zalecieć kogo, lotem zastąpić mu, einem in den Weg fliegen, ihm entgegen geflogen kommen. Ptastwa gęste w koło Zalatuią go, to w bok, to w czoło. *P. Kchn. Jer.* 429. – §., zalecieć na kogo, lotem natrafić, napaść, auf einen hinfliegen, hintreffen, *pr. et fig. tr.* Choć na cię ledwo promyczek zalata, Wiem żeć me szczęście zawisnym nie zrobi. *Zab.* 12, 119 *Nar.* – Zalecieć kogo, o powietrzu, trafić kogo, zawiać go, einen treffen, anwehen. Wszyscyby raczéy gardła dali, niżeliby pana im wdzięcznego miał z iakiéy strony i zły proch zalecieć. *Rey Zw.* 46, *idem. Weresz. Regl.* 57. – Zalata mię co, wonia, smród, głos. *Cn. Th.* 1374, zawiewa mię, daie mi się czuć, słyszeć, weht mich an, läßt sich spüren. Kwiatek piękny mała rzecz, choć stoi z daleka, Nie widać go, a wonność zaleci człowieka. *Rey Wiz.* 112 *b*. Trucizna była tak iadowita, że kogo naymniéy zaleciała, umarł. *Bielsk.* 415. Zaleciało lekarstwo Tyberyuszowe Kaligulę; *oboluit Tiberius antidotum. Cn. Th.* 1374. Zaleciał mię od ciebie czosnek, zakurzyłeś mi czosnkiem. *ib.* Zalata od niego, = pachnie, wydaie wonność, er riecht, duftet, giebt einen Geruch. Poczciwy człowiek staraćby się miał, aby co naypięknieysze perfumy od niego zalatały cnot a poczciwych spraw iego. *Rey Żyw.* 91 *b*. Ano co daléy tym ci pięknieysze wonności a rozkoszy zalataią od niego. *Rey Post.* G g 4 – *aliter*: zalata mię, abo zaleciało mię coś o samowładztwie, *est nonnullus odor dictaturae. Cn Th.* 1028, doło mi się słyszeć, doszło mnie, es ist mir zu Ohren gekommen. Zalata go ten zamysł. *Tr.*, dochodzi go, er bekommt Wind davon.

ZALECINY, Zalecanki, *ob.* zalecić.

*ZAŁĘCZNY; n. p. Owcarze, osepni, pachtowie, załęczni... *Vol. Leg.* 3, 557, *falenczni. *Vol. Leg.* 3, 589, faleczni. *ib.* 2, 989, może załęczni, od załączenia swoich owiec do pańskich, cf. *Ger.* Mengeschäfer, *ob.* pańskowi.

ZALĘCZYĆ *cz. dkon.*, zalekować, zaleczać *ndk.*, lécząc zagoić, zuheilen, zucuriren. Zaleczywszy ranę, zostaie blizna na znak rany. *Zygr. Gon.* 430. – Zaleczyć, zalekować kogo na śmierć, zu Tode curiren. *Bndtk.*

ZALEDWIE *adv.*, ledwie, z trudnością. *Cn. Th.* 354, **kaum, mit Noth, mit Mühe.** Krakus długo wzbraniał się xięſtwa; wszakże prośbami i przynaleganiem a miłością oyczyzny zniewolony, zaledwie opiekę Rzpltéy przyymuie. *Krom.* 35, *tandem.*

ZALEDZ, ZALEGNĄĆ, zaległ, *F.* zalegnie, zalęże, zalegnę, zalęgę, *med. idntl.*; zalegać *ndk.*, (cf. zalądz, zalęgać); *Bh.* **zalehnauti, zalezim** *per ſomnium opprimere*, **zalehnauti** *obſtrui*, **zalehlý** *obſtructus*; *Crn.* ſalęgam *recondo*; *Rs.* залéчь, залегать, слечься, слегаться, завалятся; zaledz co, kładąc się leżeć zaſtąpić co do mieysca, zająć, **ſich hinlegend ausfüllen, einnehmen, bedecken.** Już Podola żyzne niwy Chmielnicki hordy zalegał, Już głos matek przeraźliwy w smutnych się ſkałach rozlegał. *Niemc. P.P.* 132. Zalédz, zawalić, **voll füllen, ausfüllen durch Hinfallen, Hinſtürzen.** Tysiącem trupa zalegli ulice. *Przeſtr.* 47. Tak na śmierć Trojanie, iak i Grecy biegli, J pole zmieszanemi trupami zalegli. *Dmoch. Jl.* 108. Trudno wątpić, że taka Jowisza ieſt wola, By Grecy sprośnie trupem te zalegli pola. *ib.* 2, 41. - *aliter* zalegać pole, = zalegać się, zależeć się, próżno mieysce zaſtąpić, leżąc gnuśnieć, zasiedzieć się, **auf der Bärenhaut liegen, faullenzen.** Myśl iego była, ieszcze choć i na ſtarość, nie zalegać pola, otrzeć się o mury Konſtantynopola. *Groch. W.* 542. My maiąc takich nieprzyiaciół, pola nie zalegaymy, przyuczaymy się do zbroi na woynę z nimi. *Sk. Kaz.* 77 *b.* - - Zaledz mary, zaledz w grobie, = poledz, umrzéć, **auf die Bahre kommen, aufgebahrt werden, ins Grab zu liegen kommen, ſich auf die Bahre legen, ſich ins Grab legen, ſterben, abſcheiden.** Cokolwiek nie ieſt ciałem, nie zalęże mary. *Zab.* 9, 39 *Zabł.* Abraham umarł, i zalegli w grobie Prorocy, co tu niegdy żyiąc trwali. *Odym. Sw. Nn* 2 *b.* Uſtąp na ſtronę prywato przeklęta, A w nieszczęśliwym zaląż piérwéy grobie, Niż... *Archel. ded.* - Zaledz czyie mary, czyią głowę, = zaſtąpić iego śmierć, umrzeć za niego, umrzeć przed nim, uprzedzaiąc go, **ſtatt jemandes ſterben, ſeine Bahre einnehmen.** Niechay ia twoie mary śmiertelne zalęgę, Niżli się z tobą tak prędko rozprzęgę. *Zimor.* 155. Dla czegom twéy nie zaległ głowy nieszczęśliwy? *Zbil. Lam. a* 3. - §. Ogólniéy: zaledz, zaſtąpić mieysce, zaiąć, zasiedzieć, zatkać, zahamować, przeiąć mieysce, drogę, być na przeszkodzie, **den Platz einnehmen, vorliegen, im Wege liegen, den Weg verſperren, verſtopfen.** Gdyby matka rodząc umarła, potrzeba iéy bok lewy otworzyć, bo prawy bok nie ieſt tak *godny ani tak wolny, dla zalężenia wątroby, kędyby dziecię wyiąć. *Sien.* 463. Uszom ta woda pomaga, gdy w nich ropa, oſtrupienie, zalężenie abo głuchość z pełności iakiéy się nayduie. *Syxt. ſk.* 224, *ſordium oppletio*). Alpów szlak zaległy nieprzebyte góry. *Bardz. Luk.* 32, zamknęły). Droga, lasów gęſtością, gór wysokich przykrością i wąwozów ciasnością zaległa i zawalona. *Stryik.* 651. Było tam żywności dosyć, ale naszym zalegli od niéy Węgrzy, i nie dopuszczali żywności wieść do nich. *Biel.* 416, cf. zaſkoczyć komu od czego, *Ec.* залещи, залегаю zasadzam się w zasadzce; cf. *zazoga). - Tęſkność całą głowę mi zaległa. *Karp.* 1, 42, zajęła, **hat mir den ganzen Kopf eingenommen.** - §., Zaledz, nie przeſtać leżeć, zoſtać na mieyscu, zoſtać nazad, **liegen bleiben, zurück bleiben, ausbleiben, rückſtändig bleiben.** Komiſſya ma się ſtarać o odebranie wszelkich zaległych podatków. *Gaz. Nar.* 1, 193, *ob.* zaległość). Zaledz, leżeniem zbyt długiem zepsuciu podpaść, zależeć się, **ſich verliegen, durch Liegen alt und ſchadſchaft werden.** Zaległy towar, = zależały, *Rs.* залежь, заваль. ZALEGŁOSC, - ści, *ż.*, to co się zaległo, zależało, rzecz zaległa, **das Liegengebliebne, Sitzengebliebene.** Ziele to sapkę i zaległości w głowie, co inni rymą zowią, léczy. *Syr.* 402, cf. zatkanie, zapchanie; cf. wozgrza, wozgrzywość). - Zaległość, zaległa należytość, summa, **eine rückſtändige Summe, ein Rückſtand, Remanent.** - Zaległość towaru, uszkodzenie z długiego leżenia **das ſich Verliegen, die Schadhaftigkeit von zu langem Liegen.** ZALĘGNĄĆ, ZALĘGŁY; *ob.* Zaladz.

ZALEIĘ; *ob.* zalać.

ZALĘKNĄĆ się *zaimk. idntl.*, zacząć się lękać, przeſtraszyć się, **von Schrecken befallen werden, erſchrecken, von Furcht befallen werden.** Jak się zalęknę, to mi słów do exkuzy braknie. *Teat.* 6 *b*, 7. Takem się zaląkł, że nie wiem, co mu powiedzieć. *ib.* 9 *b*, 18. Zalękniony, zalękły, **erſchrocken.** Żadnéy zalękłéy poſtaci nie daią, Lecz swobodnemi poczną mówić słowy. *Chrość. Fars.* 9, *Zebr. Ow.* 41. Zalękły, zalękniony, ZALĘKLIWY, podlegaiący zalęknieniu, **ſchreckſam, furchtſam.** Strach zalękliwy. *Zebr. Ow.* 295, *conſternatus timor*). Ten, którego niezmieszanym, niezalęknionym zowiemy, mało i rzadko się kiedy zmiesza i zatrwoży, nie zaś nigdy. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 384. Zalęknienie, *ZALĘK, - u, *m.*, n. p. Cycero sam o sobie twierdzi, iż mu się i razu nie zdarzyło, aby mówiąc publicznie z razu iakowego zalęknienia nie uczuł. *Mon.* 72, 262. Telemak mężny bez zalęku. *Jabł. Tel.* 286.

ZALEKOWAĆ; *ob.* zaléczyć.

ZALENIĆ się *zaimk. dk.*, zalenieć *niiak.*, *Rs.* залѣниться, ſtać się leniwym, zależałym, zgnuśniałym, **faul und träge werden.** *Deſes* zaleniały. *Urs. Gr.* 162. Zawsze chce więcéy, co ma, lekko ceni, Lub wierzga w szczęściu, albo się zaleni. *Zab.* 14, 100 *Nar.*

ZALEPIĆ *cz. dk.*, zalepiać *ndk.*, *Bh.* **zalepiti, zalepowati**; *Vd.* ſakapat, ſaſmolit; *Rg.* zaljepiti, zaljepglivati; *Ross.* залѣпить, залѣплять; *Ec.* залепляю; lepiąc zatkać, zapchać, zakleić, zaklayſtrować, **verkleben, zukleben, bekleben, verſtopfen.** Zalepiam co *claudo foramen, rimam argilla, luto, glutino, cera. Cn. Th.* 1374. Zalepianie, zalepienie, *Rs.* залѣпка *zalepka. - §. zalepić co gdzie, lepiąc przykleić, **wohin anleimen, ankleben.** Strzyżenie włosów przy chrzcie, i zalepianie ich w woſk. *Sak. Persp.* 2. ZALEPA, - y, *ż.*, rzecz do zalepiania służąca, **womit man verklebt.** - Zalepa w piecu hucianym, babka, zawora otworu, **der Schlußſtein beym Schürloche im hohen Ofen.** *Bndtk.* ZALEPIACZ, ZALEPICIEL, - a, *m.*, ten co zalepia, **der Verkleber, Ankleber.**

ZAŁEPKI, załebki; *ob.* załeb, załebka. - ZAŁEPTAĆ, *ob.* łeptać, chłeptać.

ZALESIE, - ia, *n.*, *locus trans sylvam. Cn. Th.* 1374, *et* 1391, mieysce za lasem. *Włod.*, **Ort oder Gegend hinter dem Walde.** ZALEŚNIĆ *cz. dk.*, zagaić w las, w las zapuścić, zadrewnić, zadrzewić **waldig machen**; ZALEŚNIEĆ *niiak.*, ſtać się lasem, **waldig werden.** ZALEŚNY, - a, - o, za lasem będący, **hinter dem Walde befindlich.** ZA-

LESZCZYKI, - yk, *plur.*, miasto w Pokuciu nad Niestrem. *Dyk. G.* 3, 207, Name einer Stadt; *adj.* ZALESZCZYKOWSKI, - a, - ie, od Zaleszczyk.

*ZAŁESZNY, - a, - e, - ie, *adv.*, łgarski, kłamliwy, lügenhaft. Anioł, który wystąpił przez podniesienie pychy swoiéy, był wnet wytrącon z onego mieysca świętego, które w sobie nic niewiernego a załesznego zadzierżeć nie mogło. *Rey Pst. J* 7. *sed* cf. *fałeszny, = fałszywy.

ZALETA, *ZALOTA, - a, *m.*, *ZALOT, - u, *m.*, (*distgu.* zalot, *od* zalecieć); Zaletka, Zalotka, - i, *ż.*, *zdrbn.*; zalecanie, zalecenie, zachwalenie, zaszczycenie; i to co kogo zaleca, zaszczyca; das Empfehlen, die Empfehlung; das Empfehlende, das jemand für sich hat; *Vd.* perporozhenie; *Bs.* priporuka). Zaleta, *zalota, *zalot, zalecanie, zachwalenie, das Anempfehlen, Empfehlen, die Empfehlung, das Anpreisen. Prosta iest mowa prawdy, nie potrzebuie wielkich *zalotów i wywodów, sama się zaleca i okazuie każdemu. *Gil. Pst.* 99 *b.* Piłata *zaloty nic pożytku, którego szukał, nie uczyniły. *Zrn. Pst.* 3, 780. Zalety niedoyrzałego wieku z występku i niezbożności szukać zaczął. *Siem. Cyc.* 344. - §., to co kogo zaleca, przymiot zaletny, chwalebny, ozdoba, zaszczyt, zasługa, talent, etwas Empfehlendes, Ehrebringendes, Ehre, Zierde, Verdienst, Meriten, Talente. Chęci pisarza nayczystsze były, i do téy iedney przyznaie się zalety. *Niemc. P. P. pr.* Co w niższych iest podłością, to w wyższych zaletą, Przewinienie zasługą, nałóg etykietą. *Zabl. Amf.* 7. Moliera początkowe komedye nie maią téy zalety, na którą późnieysze zasłużyły. *Teat.* 34 *b*, *f i j*, téy wartości, klassyczności, wzorowości). Czytałem WPana komedyyki; przynaię im wielką zaletę; są w nich niektóre nie złe kawałki. *Teat.* 34 *b*, *B i j*, że w nich wiele bardzo dobrego, zaletnego, chwały godnego). Domek miluchny, faierwerki kosztowne, kucharz dobry, winko stare i wyśmienite, wszystko to osobistéy mnie zalety nie dodaie. *Teat.* 5 *c*, 17, wartości, godności, zacności, persönlichen Werth, Würde. Skromność ta przyczynia WPana zalety. *Teat.* 3 *b*, 39. Powszechnieysza iest we płci niewieściéy ta wada, Wychowanie ich z zalet pozornych się składa. *Niemc. P. P.* 19, z blikter, błyskot, powierzchownych talentów, z powierzchowności, scheinbare Talente, empfehlendes Aeußere, glänzende Außenseite. - Zaleta, zaszczyt, ozdoba, Ehre, Ruhm, Zierde. Pompeiuszowa głowa, z któréy Rzym swoie miał *zaloty. *Chrośc. Luk.* 269. Czas ostry zimnemi lody Florę pozbawił z swoiéy zalety. *Zab.* 14, 356. - Zaleta, szacunek, uszanowanie, poważanie, cześć, Werthschätzung, Verehrung, Hochschätzung. Nie z xiążek dawniéy działano, Co dobre miano w zalecie, J lepiéy było na świecie. *Kras. list.* 2, 50. Ma żonę piękną z układności, miłą z obyczaiów, godną z urodzenia, kochaiącą swego męża, pilnuiącą gospodarstwa, dobrą matkę, dobrą przyiaciołkę, maiącą u wszystkich zaletę. *Mon.* 68, 689. Pomierne i pospolite rzeczy często fortuna wydaie, wybornym zaś samą rzadkością iedna zaletę i szacunek. *Pilch. Sen. list.* 319. Tłumaczenie Jliady przez Dmochowskiego, przez wierność i piękność zasługuie na zaletę. *Gaz. Nar.* 1, 226. - - *Zła zaleta, zła sława, niedobre imię, kein guter Ruf, ein übler Ruf. Pod te dobrodzieystwa officyaliści, maiący złą zaletę, nie podchodzą. *Gaz. Nar.* 1, 347 *b.* - §., zaleta, zalota, zalecenie się, przypochlebianie, das Bestreben sich zu empfehlen, einzuschmeicheln, das Einschmeicheln. Wzywał Waszą K. M. to na krzciny, to na wesele, to inszemi wszystkiemi zaloty dochodził od W. K. M. nam nieszczęsnego przymierza swego. *Jan. Oksz. K* 2 *b.* Wolę ciebie, co idziesz z Panem Bogiem szczerze, nie temi zalotkami. *Opal. Sat.* 47, ceremoniiami, cf. ceremiernictwo). Płochy pasterz wieńczył dziewczynę z zalotką. *Przyb. Ab.* 138, z umizgiem miłosnym, liebelnd, liebäugelnd, caressirend. Deszcz złoty przepadł przez dachy na zalot dziewczęcy. *Zab.* 16, 314, dla umizgania się z dziewką). - Zaloty, *zalety, zalecanie przed małżeństwem, zmawianie panny. *Cn. Th.* 1374, das Courmachen, die Cour, das Freien um eine. Zaloty, umizgi, karessy miłośne, Liebeln, Liebeley, Liebschaft. Oczyma, uszyma, myślą, zaloty stroić. *Gorn. Dw.* 407. Młodzież téy tylko chwyta się nauki, Jak inszych uprzedzać w zaloty Z młodu zaraz, inszéy nie zna cnoty. *Hor.* 2, 60. Nie zabłądziłem ia tu na zaloty, Alem się uczyć, matko, przyszedł, cnoty. *Morszt.* 13. Zaloty głosem, sianie w deszcz, zwada popiianu, rzadko z pożytkiem. *Rys. Ad* 82; miłość do ucha szepce, cf. szepty miłosne). Szpetne zaloty staremu. *Pot. Jow.* 90. Woiewoda obwiniony był przed królem o taiemne około żony iego zaloty. *Nar. hst.* 6, 283. Choć go plagi nieraz duże u moiéy żony w pociemku potkały, Przecię się wraca w zaloty zuchwały. *Jabl. Ez.* 50. Ona się maszkarnica ciesząc z swéy roboty, Mówi: toć mu się pewnie obrzydzą zaloty. *Ban. G b.* Te częstokroć nieuki, Jż powiem w śmieciach domu powyrosłe *betki, Na ayżek, na pieski, na podłe zaletki, Stracą wszystko. *Teat.* 43 *c*, 14 *Wyb.*, *ob.* fryierstwo, *ob.* gamractwo, Buhlerey, Buhlschaft. *ZALETNICA, ZALOTNICA, - y, *ż.*, ZALOTNICKA, - iéy, *ż.*, kobieta zalotna, przylepna, = przylepka, kokietka, umizgalska, eine Cokette. Damy w téy stolicy są zalotnice, kartownice, próżniaczki, stroynisie, zbytnickie. *Mon.* 71, 609. O zalotnicka, o umizgalska, wykierowałażeś mię nieszpetnie! *Zabl. Dz.* 96. Zalotnica, co dąży z sercami do boiu. *Jak. B.* 246. *ZALETNIK, ZALOTNIK, - a, *m.*; Zalotniczek, - czka, *m.*, *zdrbn.*, zaletnik względem małżeństwa. *Cn. Th.* 1374 *procus*, ein Freyer, *Vd.* snubazh, ke eno snubi); zalecający się białéy głowie, *honeste*, małżeństwa żądaiący. *ib.* Zalotnik, sielanka. *Zimor.* 185. Zalotnik, staraiący się o żonę. *Haur Sk.* 239. - *Zaletnik nieuczciwy, fryierz, nierządnik. *Cn. Th.* 1374, gamrat, gach. *ib.* 181, *Sr.* 1. lubk, lubcz (cf. luby); *Vd.* lubei vesuvauz: *Rs.* волокита (*ob.* włokita; cf. włóczyć się z niewiastą). Żaczek bez chęci do nauk, iest by zaletnik bez pieniędzy. *Fur. Uw. f.* 2 *b.* Zaletnik musi mieszek mieć otwarty. *Cn. Ad.* 1298. Był i skąpy, zaletnik łakomy. *Warg. Wal.* 69. *ZALETNOŚĆ, ZALOTNOŚĆ, ZALOTLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, ZALOTNICTWO, - a, *n.*, skłonność do zalot oddawanie się zalotom, fryierstwo, gamractwo, gachostwo, umizganie się, Freyerey, Liebeley, Buhlerey, Galanterie. Pospolita rzecz, iż mieszaią imię grzeczności z nazwiskiem galanteryi czyli zalotliwości. *Mon.* 76, 423. Rzadko widzieć piękną duszę w pięknem ciele, nierozgarnienie, zalotliwość, a czasem i rozpusta, z gładkością

towarzyszą. Zab. 5, 69. Zalotnictwa i opilstwa pilnują; na czym młody wiek stracili, na tym też starość marnie przepędzaią. Pilch. Sall. 269. Jeszcze to dzięie wieków miłych ku wspomnieniu, Gdzie zalotność i męstwo chęć sławy łączyła. Niemc. Kr. 1, pr. Wcale to iest niepiękny dla tych zaszczyt, którzy zalotność i sławę za cel maią. Teat. 13, 3. Jch to zalotność i zdrada miła, Tysiąc iéy hołdów czyniła. Kniaz. P. 3, 128. ZALETNY, -a, -e; -ie adv., pełen zalet, godny zalety, zalecania, zachwalania, empfehlungswürdig; Sr. 1. poručžjenitē. Mąż ten, zaletny dzieł wielkich model. Zab. 13, 411. Kobieta dla saméy tylko piękności zaletna. Nar. Tac. 2, 366. Ciebie o Xiążę, nie sam ród zaletny nad gmin unosi. Zab. 11, 59. Sława zaś ze krwią wiecznym ujęta łańcuchem, Niech twe sprawy zaletne zacnym toczy ruchem. Zab. 9, 9 Świętorz. - §., zaletny, zalecalny, zalecaiący, zachwalaiacy, zaletę daiący, Empfehlungs=; Cro. preporúchni; Ross. препору́чительный. Zaletny list. Cn. Th. 1375. Sam się zalecam; bo czy potrzebuię listów zaletnych do was? W. 2 Cor. 3, 1; Bibl Gd.) - §., *zaletny, ZALOTNY, ZALOTNICZY, ZALETNICZY, ZALOTLIWY, od zalet czyli raczéy zalot miłosnych, Freyer=, Liebhaber=, Liebeley=. Podarek zaletny, miłośniczy podarek. Dasyp. Xx 1 b, podarek zaletny białéy głowie albo mężczyznie, philtrum. Cn. Th. 733, cf. oględzinny podarek, ein Liebesgeschenk; = zaletne, -ego, n., Subst., ib. - Zalotny i t. d., = umizgalski, przylepny; Rs. волоки́тный; (fryierski, gamracki, gachowski), galant, verliebt, coquettisch, buhlerisch; (Rs. залетный, залетѣлый zaleciały, 2., chytry, przebiegły). Kokietki, są to zalotne kobietki, czyli umizgalskie. Mon. 76, 417 ob. przylepki). Nieszczęśliwy, kto poiął zalotną żonę Pot. Arg. 245. Wszak Mars zawsze z Wenerą w lidze dożywotnéy, Rzadko się rodzi mężny, żeby nie zalotny. Pot. Arg. 265. Szpetny żołnierz zgrzybiały, i starzec zalotny. Hul. Ow. 62; szpetne zaloty staremu). Jest trochę zalotny; ale to ustanie iak będzie miał żonę. Teat. 31 c, 52. Jeszczem nie oddał hołdu miłości, nie byłem ieszcze dotąd zalotny. Zab. 11, 395 Zabł, nie umizgałem się). Potępił rozum zalotnicze płony. Zebr. Ow. 260, nimios iuuenum damnarat amores.) Nie mogłażbym być uwiadomiona o życiu twoim zalotnym? Niemc. Kr. 4, 255, o amorach, miłostkach, umizgach twoich?) Brzmi dwór chlubnéy Bogini zaletniczym kołem, Każdy swóy ukłon niesie, każdy biie czołem. Zab. 15, 17 Kniaź. Śmiały się łąki, kwiaty, lasy, doły, wały, Przy pieniu skocznym Dafny zalotnie igrały. Zab. 8, 307 Nar. - Zęby zalotliwe. Teat. 23, 32, piękne, powabne). *ZALETOWAĆ, ZALOTOWAĆ czyn ndk., zalotnym być, oddawać się zalotnictwu, umizgać się, (fryiować, gachować, gamratować), caressiren, liebeln, buhlen. Męski wiek radzi, zalotuie młody, Dzieci się bawią fraszkami. Kniaź. P. 1, 73; obacz zalecać się. ZALEW, -u, m., ZALEWA, -y, ż., ZALEWEK, -wku, m., ZALEWKA, -i, ż., zalewanie, zalanie, das Uebergießen, Vergießen, Ueberschwemmen, Verschwemmen; Bs. naplov (cf. napławić, cf. napływ); Rs. зали́вка; Ec. зали́ва. Nie utyskuią na wiosenne rzék szumnych zalewy, Ni możnych wiatrów północne zawiewy. Zab. 16, 66. Komissya o zalewek pól i dóbr szlacheckich polami królewskiemi. Vol. Leg. 3, 47; cf. wylew). Zalewy, inondations; robią się zatrzymaną wodą tamami, dla zabronienia przystępu nieprzyiacielowi. Lęsk. 2, 233, cf. zatopić). - *§., Wszakżeś bogom lała zalewkę, i przynosiłaś obiatę. Budn. Jes. 57, 6, not. „przez zalewkę rozumiey wino, którym ofiary polewano, gdy ie palono„; = wylewałaś ofiarę mokrą. Bibl. Gd., Trankopfer ausgießen, cf. libacya). Palił całopalenie i obiatę, i zalewał zalewkę swoię. Budn. 2 Reg. 16, 3; et Ps. 16, 4. - §., zalewka ięczmienia i t. d., w gorzelniach, browarach; das Einwässern. Wprzód z miarkę ięczmienia tego czy się zda na słód, sprobować, aniżeli oraz na odwagę korcem na zalewkę odmierzyć. Haur Sk. 18, na małym sprobować; lepsza szkodka, niż szkoda). Z iarego żyta lepsza i bańsza bywa gorzałka, trzecią albo czwartą część do tego na *zaliwkę dodawszy owsa. Haur Ek. 109. - §. Zalewek, zalanie czego kruszcem roztopionym i t. d., i to co tak zalano, das Zugießen, Vergießen, Zuschmelzen, Verschmelzen, Verkitten, die Verschmelzung, Verschweißung, das Verschmolzene, Verschweißte. Doświadczenie pokazało, że zalewek wystrzelanego zapału, nie łączy się doskonale z śpiżem armaty, tak iż go moc prochu częstokroć w górę wysadza. Jak. Art. 1, 209. - Zalew, zalewek, mieysce zalane, zatopione, lub do zalania, ein überschwemmter Ort, Platz, oder ein anzuschwemmender, mit Wasser anzufüllender Platz; Rs. зало́й. Trzeba ci wiedzieć, iak głęboki i szeroki być może zalewek w stawie, który budować myślisz. Stroyn. Staw. B 3 b. - Haff czyli odnoga morska, w którą wpada Niemen, nazywa się dotąd zalewem Kurońskim. Nar. Hst. 5, 63, wbrzeże, zatoka, Ross. зали́въ, ein Meerbusen. ZALEWAĆ; ob. Zalać. ZALEWACZ, -a, m., który zalewa, der Uebergießer, Hingießer, Ausgießer, Ueberschwemmer, cf. zatopiciel; w rodz. żeńsk. zalewaczka, i. ZALEWNY, -a, -e; od zalewania, Ausguß=, Hinguß=, Ueberguß=, Rs. заливный od zalewania czyli zagaszenia ognia). Zalewna izba, gdzie słód zalewaią, die Gießstube zum Einweichen des Malzes. Bndtk. - §., zalewny, zalewom podległy, zalany, zatopiony, Ueberschwemmungen ausgesetzt, überschwemmbar, überschwemmt. Mokrych, błotnistych i zalewnych pastwisk wypada się obawiać. Wolszt. 16.

ZALEŻAŁKA, ZALEŻAŁY, ob. zależeć.

ZAŁĘŻE, -a, n., łąg, zalęgłe mieysce, niedriger Sumpfboden. Zaskoczony w załężu padołowym od nieprzyiacioł. Falib. Fl. 37.

ZALEŹĆ, zalazł, F. zalezie, zaleźę cz. dk., załazić ndk.; Crn. zalesti, salęsam, (Crn. salęsa insidiae zasadzki); Vd. salesti, zalasiti, samusniti, saplasiti, sapusiti; Cro. zalezújem; Bs. zalisti, uljesti u nutra; Rs. залѣзть, залѣзать; łażąc zayść, bis wohinter hinkriechen; pr. et fig. tr. Chociażbym gdzie mizerna zalazła, cóż .. Chrość. Ow. 135. - Czy można tak niemiłosiernie zaleźć komu za kołnierz? Teat. 3, 99, doskwierać mu, dopiekać, cf. zalać za skórę, einem zusetzen, ihm auf die Haut kommen, ihm warm machen, ihm einheitzen - §., Zalazłe ciemne drzewne iaskinie. Kluk Rosl. 2, 126, w ziemię zalazłe, zapadłe, zaklęsłe, in die Erde hinein gesunken, versunken, versenkt. - §. Zalazł rów, dół, przykop, oppleta est sensim fossa arena a ventis ingesta; fossa labentibus subinde in imum marginibus plano exaequata est; fossa conuallis, succrescentibus perpetuo herbis et fru-

ticibus, tandem expleta et complanata est. Cn. Th. 1374, rów zarósł, zapełnił się, zasypał się, zachwaścił się, zamulił się, der Graben u. s. w. ist nach und nach verschlammt, verschüttet, verwachsen, mit Unrath bedeckt, angefüllt worden. Z boiaźni attaków nieprzyiacielskich, trzymaią zawsze Tunetańczykowie kanał i staw zalazły błotem. *N. Pam.* 13, 18. Bruk ziemią zalazły. *Przestr.* 251.

ZALEŻEĆ, *F.* zależy *med. dk.*, zalegać *ndk.*; *Sr.* 1. załeżu, załeżim *corrumpor, obsolesco*; *Rs.* залечь, залегать (cf. zaledz, zalegać; cf. zalądz, zalęgać), leżąc opuścić, utracić, liegend, faullenzend verlieren, vorbey lassen, sich entgehen lassen, verliegen, verfaullenzen, (verbärenhäutern). Po wyieździe Ryxy z Polski, Jarosław xiążę Ruski, nie chciał tego pogodnego czasu próżno zależeć, i wyprawił się na Polskę. *Stryik.* 160, cf. zaspać gruszki w popiele; cf. zalegać pole, *sub verbo* zaledz). - §., zależeć się *zaimk.*; *Bs.* zalecchise, zalesgjattise; *Rg.* zalexattise; *Cro.* zalesùjemsa; *Bs.* залежатися, leżąc słabieć, durch Liegen immer schwächer werden, sich verliegen. *Graui morbo implicitus*, ciężką chorobą ogarniony, albo zależał się w ciężkiey chorobie. *Mącz.* Król Władysław, gdy był w Przysowie, aby się nie zalegał w chorobie, iechał do lasa, aby słowika słyszał, i słuchał go do północy i przeziąbł. *Biel. Sw.* 237. - Zależeć się, psuć się leżeniem, durch langes Liegen verderben, mürbe werden, morsch werden, anfaulen. Zależały (cf. zaległy, *pod* zaledz); *Rs.* залежалый, заваляный. Wyborny chléb z mąki nowéy żytnéy niezależałéy niestęchłego zboża. *Syr.* 929. Zależała rzecz, = ZALEŻAŁKA, - i, *ż.*, *Bndtk.*, (cf. zaległość), *Rs.* залежь, завалъ, etwas Verlegenes, verlegene Waare. - §. Zależeć się, zalegać się, = gnuśnieć od leżenia, od próżnowania, von Liegen und Bärenhäutern faul und träge werden, ein Bärenhäuter werden. Żądał Władysław Krzyżaków o pomoc na Turka; ale iuż się byli Krzyżacy w domu zależeli, i na rozkoszy i zbytki wszelkie udali; przetoż im ciężko było iechać. *Biel.* 330. Nie dał się im zalegać w próżnowaniu. *Star. Dz.* 40. Żeby się wszyscy nie zalegali doma, powinni co rok przy szlachcie na Św. Woyciech przed swoim się woiewodą popisować, a na Św. Marcin wychodzić na pole, a drudzy schodzić. *Star. Pob. C.* Już rok minął, iakośmy zależawszy się nieprzyiaciela nie widzieli. *Baz. Sk.* 349. Naród ten, który się zależał w długim pokoiu, miał następnie dwóch królów woiennych. *N. Pam.* 11, 169. Wszystko długiém zależeniem nikczemne i zniewieściałe. *Stryik.* 635. Zależały, *ob diuturnum situm et quietem iners, segnis. Cn. Th.* 1375, durch Bärenhäutern, faul und träge geworden. - Ludzie ci, ze złéy konstytucyi, gdy ciała ich są otyłe, zależałe i nikczemne, mało też mogą w obronie miast. *Boter.* 99, ociężałe, leybowate, schwerfällig, unbeholfen. - §. Zależy albo zalega co na kim, na czym, = zawisło, zasadza się; *Bh.* záležeti, záležj; *Slo.* záležj néčo na ném; *Rs.* состоять, состою, (cf. ostać, zostać); *Ec.* залежитъ сїе на мнѣ; worauf beruhen, sich gründen, fußen, darauf ankommen, davon abhängen. Ani na téy mowie nadzieia nasza zalega, ani na usilności tych, którzy cię za Ligaryuszem błagaią. *Siem. Cyc.* 328. Nie na słowach zalega wiara, ale na rzeczy. *Smotr. Ap.* 116. - Zależeć w czym; n. p. Nie w chlebie tylko twoim, a nie w pracy twéy zależy rozmnożenie twoie. *Rey Pst. A a a* 6. - *Zależeć ku czemu, = należeć, wozu gehören. On mięsa ieść nie chciał, na tym zakonny był, a w tych rzeczach, które zależały ku prawdziwéy doskonałości, był niezakonny. *Eraz. ięz. Gg.* - *Zależeć na kogo, przyzwoitością, powinnością być czyią, jemanden zukommen, zugehören, zustehen, jemandes Pflicht seyn. Nauka Pana Krystusowa bardzo na przełożonego zależy. *Kosz. Lor.* 10.

ZALGNĄĆ, ZALNĄĆ *med. idntl.*, zalgiwać *czstl. et kontyn.*, zalipnąć, zalepić się, sich zukleben, kleberig zumachen. Rano wstawszy, drze oczy, ono mu zalnęły. *Rey Wiz.* 31. A cóż kiedy nam za grzech tak oczy zalnęły, Że się nie obaczymy, ażbyśmy zginęli. *Rey Zw.* 248.

*ZALI *adv.*, azali? iza? izali?; *Boh.* zdali; *Dl.* ako; (cf. *Lat.* si, *Jtal.* se); czy? *interrog.*, *cum negatione*: n. p. Która niewiasta, maiąc dziesięć groszy, iesliby stračiła ieden, zali nie zapala świecy, i nie umiata domu? *Sk. Kaz.* 295, *Luc.* 15, steckt sie denn nicht ein Licht an, fegt sie denn nicht das Haus aus? Zalim też panie przez imię twoie wiela cud nie czynili? *Sekl. Math.* 7, haben wir denn nicht in deinem Namen viele Wunder gethan? - *Sine negatione*: Zaliście go widzieli? *W. Cant.* 3, 3, widzieliżeście go? *Bibl. Gd.*, habt ihr ihn denn wohl gesehen? Gdyżem tedy tego chciał, coż zalim zelżywości iakiéy w tym użył? *Leop.* 2 *Cor.* 1, 17; o tym tedy myśląc, izalim co lekkomyślnie uczynił? *Bibl. Gd.*

ŻALIĆ *cz. ndk.*, żalem napełniać, wehmüthig machen, mit Wehmuth erfüllen; (*Cro.* žalem, = urażam, obrażam; *Vd.* shalit, arshalit *affligere, molestiis afficere, contristare*, shaliti, oshaliti, nadlugati, = ukrzywdzić). Ach Pani, zatrzymay się, cóż to iest? izali Nie będę mogła wiedzieć, co ci serce żali? *Min. Ryt.* 1, 217. - §., żalić się, *zaimk.*, litować się, zmiłować się, sich erbarmen, Mitleiden haben, mitleiden. Cudzych się nieszczęść żali, kto swych dozna. *Teat.* 44 *b*, 28, *haud ignara mali, miseris succurrere disco)*. Tyś moie łzy ocierał, tyś ięków się żalił. *Dmoch. Jl.* 2, 202. - Żal się Boże, *Bh.* žel! lito!, *Vd.* Bogu se vsmili! Gott erbarme sich! daß sich Gott erbarme! leyder! Widzi, żal się Boże, iż woysko trawę iedząc z głodu, z bydłem trzyma. *Bardz. Luk.* 93. - *aliter*: Żal się Boże, że nam co dobrego z nieba spada, ponieważ takiego kleynotu poszanować nie umiemy. *Birk. Zam.* 20, szkoda, es ist Schade, Jammerschade. - §., żalić się na kogo, na co, utyskiwać, uboléwać, worüber wimmern, klagen, jammern, sich beschweren; *Rg.* xaliti, tùxitise, (cf. *tążyć); *Vd.* potoshitise, pertoshitise, poteshati, obtishati, obnadlugati). Jak to na świecie bywa pospolicie, Każdy się żali na to biedne życie. *Kniaź. P.* 3, 75, cf. stękać, narzekać.

ZALICHTOWAĆ; *ob.* lichtować, podlichtować.

ZALICZYĆ *cz. dk.*, zaliczać *ndk.*, mylnie naliczyć, verzählen, verrechnen, falsch zählen, *Tr.*, *Vd.* sarazhunati, saraitati. - Zaliczyć się *zaimk.*, omylić się w liczeniu, sich verrechnen, verzählen. - §., zaliczyć pieniądze, wyliczyć z góry, Geld aufzählen, vorauszahlen, vorausgeben, vorschießen (cf. zakupić). Anglicy panom Moskiewskim rokiem na niektóre towary zaliczać zwykli pieniądze. *Wyrw.* 290.

ZALIMITOWAĆ; *ob.* Limitować. ZALINĄĆ; *ob.* zalunąć.

ZALINIEĆ; *ob.* linieć.

ZALINIIOWAC *cz. dk.*, liniiami zakryć, zakreślić, **verliniren, zuliniren**, cf. *Rs.* зачалить, зачаливать szpagat wyciągnąć w proftéy linii.

ZALIPNĄĆ *niiak. idntl.*, zalepić się, lipko przylgnąć, zalgnąć, **sich wohin ankleben, anbacken, anpicken, sich zukleben.** ZALIPNIEC *niiak. dk.*, zacząć ftawać się lipkim, lipkości nabrać, **anfangen klebrig zu werden.**

ZALIŚCIC *cz. dk.*, liściem zamaić, zakryć, **mit Blätter bedecken, beblättern, belauben**; zaliścieć *niiak.*, liściem się zakryć, liściem zarosnąć, **blätterig werden, belauben.** ZALIŚCIE, - ia, *n.*, mieysce za liściem, **ein Ort hinter dem Laube.** Śpieszno do twoich ogrodeczków idzie, Gdzie w krzu róży patrzająć z za liści, widzi, ... *Zab.* 16, 524, z zaliścia. (*Rg.* zaliftak, zaftirâc, zaftiraccja *mammillare* założka).

ZALISZEC *niiak. dk.*, ftać się lichym, zanikczemnieć, zanędznieć, zmizernieć, **elend werden, nicht fortkommen, nicht bekleiben, verbutten.** *Stirpesco* przy pniu zoftawam, nie rozraftam się, zapęzieię, zaliszeię, bez owocu bywam, nie rodzę. *Mącz.* Zboże dwoiakie na iednym dziale roli zasiane, iedno drugie wysusza, iż zaliszeie albo zamilknie. *Cresc.* 110. Dwoie zboża na iednym dziale roli zasiane, iednako ciągnie ku sobie żywność z roli, tedy oboiemu nie doftanie, a tak gdy iedno drugiemu czyni przenagabanie rodzaynośći, tedy też oboie zaliszeie. *Cresc.* 111. Po roku cielęta kleśnić; bo ieśli rychléy, tedy będą zaliszałe a nie wielkie. *Sien.* 275.

ZALITOWAĆ się; *ob.* zalutować. ZALITOWAĆ się; *ob.* zlitować się, litować się.

*ZALIWY, - a, - e; n. p. Włos iéy bursztynowy; kiedy dosięgło słońce więc iéy głowy, Zaymował się płomieniem, przez ciche pioruny Niecąc reperkufsyę i zaliwe łuny Po pokoiach. *Tward. Pasqu.* 6, cf. zalewny, zalać.

ZALIZNĄĆ *cz. idntl.*, zalizać *ndk.*, zalizuie *Pr. kontyn.*, zalizywać *czftl.* liżąc zagładzić, zarównać, **verlecken, zulecken**; *Rs.* зализывать, зализку lizaniem zagoić rany, зализанный lizaniem zagoiony; *Crn.* falifan dnâr, s pieniądz wytarty, zatarty.

ZAŁKNĄĆ; *ob* załyknąć. ZALNĄĆ; *ob.* zalgnąć.

ŻAŁOBA, - y *ż.*, *§.*, żałość, żal; cf. smutek, smutność; *Vd.* shaloft, **die Traurigkeit, die Trauer, Wehmuth, Betrübniß.** Zbytniéy w tym smutku zaniechay żałoby. *Pot. Syl.* 60. Niewieścia żałoba tylko u pogrzebu. *Rys. Ad.* 46. - *Żałoba, ceremonia po śmierci przyiaciela abo powinnego *luctus, dolor qui vultu, aspectu, habitu proditur. Cn. Th.* 1375; **Trauerceremonie, Trauer, Grabestrauer.** - Żałoba, ubior żałobny, odzienie żałobne, **Trauerkleidung, Trauer; (Obb. die Klage)**; *Boh.* **smutek, oděw smutný, smutkowé, pohřebnj šaty**; *Cro.* chernina, (cf. czerń); *Bs.* odichja çrrina, karot; *Rs.* траур, веретище, вретище (cf. wór); *Ec.* вретище, дерюга, веретье, власяница, печальное платье. Żałobę nosić, wziąć, w żałobie chodzić; żałobę złożyć. *Cn. Th.* 1375. Gdybyśmy dlatego w żałobach chodzili, iakoby lepiéy tu żyć, niźli się do nieba przenieść, żałobnego odzienia nigdyby nie dopuszczał kościoł. *Herbft. Nauk.* 28. Płaczą go tu ftarzy i płaczą młodzi, Dwór wszyftek zasmucony w żałobie chodzi. *Kmit. Tr. C* 2, *Bh.* **w smutku choditi, smutek nosyti**; cf. Najady z Dryadami chodziły po tobie W parcie, włos rozczochrany puściwszy po sobie. *Zebr. Ow.* 269, *ob.* part). Po królu Zygmuncie wszyftka Korona w żałobie przez rok chodziła, i nawet sromotą to było, na ulicę bez czarnéy sukni i proftemu człeku wyyść, w ten czas na pannach nie uyrzał wieńca; ani grania i muzyki nie słyszał. *Biel.* 532. Po Zygmuncie I. cały naród obchodził żałobę. *Jeż. Wyr.* Miafto weselnego szkarłatu, w grubą uftroiła się żałobę. *Bardz Tr. pr.*, *Bs.* porusgitife). Trudno aby Polfka żałoby nie brała na pogrzeb iego. *Birk. Zbor. a* 2 *b.* Bolesław Krzywoufty, gdy iuż wychodził po oycu żałobę, namówiony był od panów radnych, aby się ożenił. *Biel.* 70, *Krom.* 347. Kazimierz W. roczną żałobę po rodzicielce swéy wychodziwszy, do poięcia drugiéy żony myśl przykłada. *Krom.* 347. Wróciwszy się Kazimierz z Rusi, umyślił się żenić, zwłaszcza że też iuż był żałobę wychodził. *Biel.* 191. Gdyby mąż nie uczyniwszy zapisu żenie umarł, a po iego śmierci chcieliby ią potomkowie iego wygnać z imienia, po wyyściu żałoby, t. i. po trzydzieftym dniu .. *Szczerb. Sax.* 465 - *fig.* Żołnierze ci żałobę pańftwu twemu kraią. *Lib. Hor.* 24 smutek, zgubę mu gotuią). - *tr.* Zawsze chodzi pół świata w żałobie. *Susz. Pieśn.* 3 *E* 4 *b*, ieft zaćmiona, nie oświecona od słońca. - §. 2., żałoba, zażalenie, fkarga, żalenie się, zafkarżanie, **die Klage, das sich Beklagen, die Anklage, das Verklagen**; *Bohem. et Slo.* **žaloba, žaloba**; *Vd.* toshba, toshenje, (cf. *tążyć), poteshava, poteshba, teshava, tefhkuft; *Rg.* tuuxba; *Rs.* жалоба; *Ec.* рѣчь cf. rzecz). Bolesław uczynił żałobę przed senatory na brata Zbigniewa. *Biel.* 73. Co za żałobę przynosicie na tego człowieka? *Leop. Joan.* 18, 29, iakąż fkargę przynosicie? *Bibl. Gd.*) Żałoba, lift żałobny, żałobnica, suplikacya. *Cn. Th.* 1375 **die Klageschrift, die Klage.** Żałoba albo zafkarżenie powinno być iasne i dokładne. *Oftr. Pr. Kr.* 2, 77. Kiedy kto przyydzie, chcąc na drugiego żałobę kłaść, przez prokuratora swego, pyta na prawie, iakoby miał potrzebę swą odprawić, ... *Szczerb. Sax.* 109. Żaden obwiniony odpowiadać na żałobę nie powinien, którąby iego ięzykiem uczyniona nie była; lecz ieśliby nań fkarżono ięzykiem iemu wyrozumnym, będzie powinien takim ięzykiem odpowiadać, któryby aktor i sędzia rozumiał. *Szczerb. Sax.* 281. *ŻAŁOBIĆ *cz. ndk.*, żalu nabawić, zasmucić, **betrüben, wehmüthig machen**; *Sr.* 1. **žalobisch** fkomlić). Niech ci płacz ślicznych oczu nie żałobi. *Morszt.* 67. ŻAŁOBISTY, *ob.* żałobny. ŻAŁOBLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, żałosny, z żalem, pełen żalu, godny żalu; *Ross.* сожалѣтельный; **kläglich, erbärmlich, bejammernswürdig.** Przyszedł nam żałobliwy czas, widzim którego Nad sobą Tatarzyna pohańca srogiego. *Stryik.* 715. - Żałobliwy, żalący się, narzekaiący, **klagend, kläglich, wehmüthig seufzend, flehend.** Niewiafta Kananeyfka żałobliwie na pana woła. *W. Pft. W.* 106. - §., ftrona żałobliwa. *Stat. Lit.* 8., fkarżąca, zafkarżaiąca, **Kläger, Anklager.** Połowica winy na ftronę żałobliwą iść ma. *Vol. Leg.* 3, 183. ŻAŁOBNICA, - y, *ż.*, żałuiąca ftraty, zoftaiąca w żałobie, w smutku, **die Trauernde, eine in der Trauer**; *Vd.* shaluvauka, toshniza, plakaviza). Dryades głuche i leśny zwierz dziki Za żałobnice póydą-ć i prefiki. *Tward. Daf.* 59; narze-

kalnice, płaczki, Trauerweiber, Klageweiber.) Wspaniała iakaś żałobnica osierociała daie mu koronę. *Susz. Pieśn.* 374. - §., żałobnica, oskarżycielka, *Bh.* žalobnice, *Rs.* жалобщица, die Klägerinn. - §., żałobnica, żałobny list, żałoba, suplikacya. *Cn. Th.* 1375; *Rs.* жалобница, die Klageschrift, die Klage. Podał mi żałobnice swoie, z płaczem wołaiąc obrażonym. *Sk. Dz.* 434. On iuż sobie tryumfować będzie, maiąc na cię gotową kauzę a gotową żałobnicę. *Rey Pst. T t* 5. ŻAŁOBNIK, - a, *m.*, żałuiący straty, w żałobie po kim zostaiący, der Trauernde, Leidtragende, einer in der Trauer, *Ec.* вpeмещникъ, хоторыи носишь вретище. - §., żałobnik, oskarżyciel, zaskarżyciel, autor, powód, der Kläger, Ankläger, *Bh.* žalobnjk; *Slo.* žalobnjk; *Vd.* shaluvauz, toshnik, satoshnik, natoshnik, plakavez; *Cro.* tusbènik, tusitel; *Rs.* жалобникъ, жалобщикъ. *Stat. Lit.* 138. Odpowiedziałem żałobnikom iego, ieśliby co przeciw niemu mieli, aby przed tobą mówili. *Budn. Act.* 23, 29, opowiedziałem tym, co nań skarzyli... *Bibl. Gd.* Jako wiele żałobników, a iako wiele osoczników stoi przed maiestatem pana twego, skarżąc na cię ustawicznie. *Rey Pst. K k* 2. Gdyby sługa był przyporęczonym od żałobnika, a uciekł, tedy pan wszystkie szkody zapłaci. *Czack. pr.* 2, 132. ŻAŁOBNY, *ŻAŁOBISTY, - a, - e, - ie *et* - o *adv.*; od żałoby, żalu, żałobliwy, pełen żalu, Trauer=, betrübt, voll Trauer und Betrübniß; *Vd.* sgrivan, griuni, ogrivan, (cf. gryźć); *Rs.* сожалѣтельный. Lepiéy iść do domu żałobnego, niż do domu godownego. *Leop. Ecc.* 7, 3, lepiéy iść do domu żałoby, niż do domu biesiady. *Bibl. Gd.*, Trauerhaus, cf. pogrzebny, pogrzebowy). Żałobny, co do ubioru, Trauer=, Trauerkleid=, (Pest. Klage=); *Bh.* smutečný, smutkowý, (*ob.* smutny); *Sr.* 1. žarwanski, žarwacžne; *Rs.* траурный. Jest-że potrzebna rzecz, żałobne na pogrzeb odzienie? *Herbst. Nauk. E* 8. Smierć nas żałobistym naodzieie worem. *Zab.* 9, 42 *Zabł.*, cf. parć). Żałobno, w żałobie. *Cn. Th.* 1375. - §., żałobny, skarżący, oskarżaiący, zażalaiący, Klage=; *Vd.* toshitliu, satoshliu, obtoshliu; *Rg.* tuuxni, tuxben; *Rs.* жалобный, обвинительный. Strona żałobna. *Stat. Lit.* 8, powodowa, cf. bolące strona). Żałobny list, *ob.* żałobnica. (*Slo.* žalowatliwi, žalowatliwec *Accusatiuus casus Grammat.*)

ZAŁOGA, - i, *ż.*, (*Bh.* zaloha *insidiae*; w záloze býti *paratum esse*; *Slo.* zaloh, zaklad, zástawek, *Hg.* zálog, zalogh, zalag *pignus*, *arrha*, *arrhabo*, *Hg.* zalogositás *pigneratio*, *Hg.* zalogetuni, = zastawiać; *Crn.* salôga *thesaurus*, *Crn.* falolhnishe, faloshniza, = magazyn; *Vd.* salog, sadau, saklad, sastava, = zastaw; *Vd.* saleg vseti, saloguvati, = zagrabić, zafantować, zająć; *Vd.* salog, saloshba, saklada, = nakład, koszt; *Vd.* saloga, saklad, = skarb; *Vd.* saloshenje, saklada, profiant, = zapas; *Vd.* saloshnishe, saloshniza, = skład zapasów, magazyn; *Cro.* zálog, zaklad *pignus*; *Rg.* zálogh, základ *pignus*; *Bs.* zalog, zaloga, zaklad *pignus*; *Bs.* zaklada *sponsio*; *Bs.* zalogaj *bolus*; *Sla.* zàlog *pignus*; *Rs.* залóга drewno lub kamień którym się wniyście zakłada; *Rs.* закла́дка założenie, fundament, zasada; *Rs.* залóгъ zastaw; *Ec.* залóгъ zamysł, 2., zastaw; *Ec.* залегаю, залещи zasadzić się w zasadzce, cf. zaledz). - Załoga, założenie, zakładanie, i to co się zakłada, założy, lub czym co zakładaią, założą; das Anlegen, Hinlegen, Vorlegen, Verlegen, die Anlage, Hinlage, Vorlage, Vorlegung, der Verlag. Załoga, ZAŁÓŻKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, zakład, zakładka, u sukni, u odzienia iakiegokolwiek, brzeg zakładany, die überg=legte Klappe, das Uebergeschlagene, der Ueberschlag, Einschlag, Aufschlag (cf. obłoga, obłóżka). *Obstragulum* zapinanie albo załoga, iak u botów niewieścich bywa. *Mącz.* Załoga barankami podszyta. *Bndtk.* - Załoga *mammillare. Volckm.* 521, kształcik. *Dasyp. H h* 4, załoga, załóżka *pectorale. Cn. Th.* 1376, *Urs. Gr.* 134; *Sr.* 1. zonsti lecz; *Cro.* zapònecz (cf. zapona); *Rg.* zalistak, zastiràc, zastiraccja, *Bs.* zalesticch, kojim se pokrivaju prrissi al sisse, Brustlatz, Wämmschen, Brusttuch, Brustfleck. Chodził zawsze z iedną załóżką z sukna, dla okrycia żołądka, który dla srogości zimna i przez nagość iego, bardzo mu się był nadwątlił. *Wys. Jgn.* 30. Dobra bardzo z skórki baraniéy *załużka, którąby piersi i żołądek otuliła; tę na koszulę pod żupan przywiązać. *Haur Sk.* 519. *Fascia pectoralis*, załoga. *Mącz.*; *fasciola* załóżka. Kładzie rycerz przed się zszywaną z różnych pstrocin załóżkę, ale to daremna zamszowych piersi zasłona *Mon.* 70, 382. - §., *Fortif.* załoga, przedpiersień, przedpiersiek, przywałek, parapet, die Brustwehre. *Tr.* - §., załoga, zawada, przeszkoda, przecięcie drogi, was im Wege steht, im Wege liegt, das Hinderniß, die Unterbrechung, Versperrung. *Valuula* w kiszce, załóżka albo zapora, która nic nie dopuszcza nazad. *Kirch. An.* 23. Miętkim wysłane puchem dwie załóżki, które sercu na zasłonę siedzicie. *Zab.* 15, 207, piersi, cf. przedsiewzięcia). Wielkie nas ziemi wód rozprzęgły załogi. *Pot. Arg.* 521 cf. przestrzeń, obszar.) - §., załoga, garnizon, warunek, die Garnison, die Besatzung, *Bh.* posádka; *Vd.* strashobranishtvu, shounirji sa strasho inu obranvo grada, gradska strashba, sadershni perpomozhni, safadni shounirji). Załoga Turecka w Brailowie uczyniła niespodzianą wycieczkę. *Gaz. Nar.* 1, 91 *b*. - Załoga komu dla bezpieczeństwa dana, eine Salvegarde, Schutzwache. Posłowi temu źleby się działo, gdyby nie dostał załogi w dwór swóy; albowiem się pospólstwo srodze wzruszyło. *Tr.* - Załoga, *żołnierz dla załogi komu dany, ein Salvegarden=Soldat, Schutzsoldat; zakładacz żołnierski. *Cn. Th.* 1369. - §., załoga na kogo, zasadzka, der Hinterhalt. Gdy przyciągnął Saul aż do miasta Amalek, zasadził załogę u strumienia. *Leop.* 1 *Reg.* 15, 6, założył zasadzkę). Zasadźcie się na załodze za miastem 1 *Leop. Joz.* 8, 4, na zdradzie. 3 *Leop.*, patrzaycie, byście uczynili zasadzkę za miastem. *Bibl. Gd.*) Zasadzili na Abimelecha załogi po wierzchu gór. 1 *Leop. Jud.* 9, 25, *zasadki. 3 *Leop.*, zasadzili się nań na wierzchu gór, a rozbiiali każdego, który iedno szedł tamtą drogą. *Bibl. Gd.*) Uczyń zasadzenie a załogę za miastem. 1 *Leop. Joz.* 8. Jeroboam z tyłu zasadzał załogi. 1 *Leop.* 2 *Par.* 13, 13, obwiódł zasadzkę, aby na nich przypadli z tyłu; i byli iedni w oczy Judzie; a drudzy na zasadzce z tyłu ich. *Bibl. Gd.*) - *fig.* załoga, zasadzka, sidło, zdrada, dół, dołek, łapka, podstęp, Falle, Schlinge, Hinterlist. Układy tayne o załogi tu są, o Ochozyaszu, 1 *Leop.* 4 *Reg.* 9, 23, zdrada. *Bibl. Gd.*) Gdy mi powiedziano o zdradliwych załogach, które nań byli nastałowa-

lowali, posłałem go do ciebie. *Leop. Act.* 23, 30. Pan nie będzie karał głodem duszy sprawiedliwego; a załogi bezbożnych wywróci. 1 *Leop. Prov.* 10, 3, zdrady. 3 *Leop.*, maiętność niezbożników rozproszy. *Bibl. Gd.*, tu można wziąć w znaczeniu zapasów, iakie słowo załoga ma w Windyyſkim i Kraińſkim dyalekcie). Amon iakiemiś niesłychanemi chytrościami żądał od nas, aby ci byli pobici, o tym myśląc, aby ich pobiwszy, snadniey załogi czynił naszey opuściałości. *Leop. Eſt.* 16, 14. Ci co czynią załogi na króleſtwo ich, zaginą dla swéy złości. *ib.* 16, 23, którzy nam są na zdradzie. *Bibl. Gd.*) Prorok tu o tych mówi, którzy załogi czynili przeciwko królestwu chryſtusowemu. *Leop Pſ.* 2. - §., załoga ezego, ſkład, ſkładowe mieysce, Stapelniederlage, Hauptniederlage, (Oeſt. Verſchleiß). To miaſto ieſt załogą towarów w tym kraiu będących. *Tr.* - §., załoga, założone koszta, nakłady, wydatki, Koſtenauslage, Unkoſten, Auslagen, Verlag. Nie masz gospodarſtwa, z któregoby korzyſtać można było bez znacznych załog i nakładów. *Przędz.* 59. - Załoga chłopu od pana, (cf. zapomoga), die Unterſtützung eines ſich anſiedelnden Bauern durch die Grundherrſchaft, der Vorſchuß. Chłopi dworſką maią załogę, którą ieżeli zmitrężeie, dwory odnawiać muszą. *Skrzet. P. P.* 2, 174, *A Zam.* 89. Co chłopom dwór da na załogę i osadę, to ma być w inwentarzu. *Haur Sk.* 43. Gospodarze powinni panu o załogę robić, za co im pan pola udzielić może. *Haur Ek.* 28. - *§., załoga, *zakład, = zaſtaw *qu. v.*

ZAŁOIC *cz. dk.*, łoiem zaprawić, zasmarować, betalgen, vertalgen, *Rs.* засалить, засаливать *zasadlić.

ZAŁOM, *ZAŁAM, - u, *m.*, ZAŁOMEK, ZAŁAMEK, - mku, *m.*, załamanie, i to co się załamuie lub gdzie się załamuie, das Anbrechen, Anbeugen, der Anbruch, Anbug, der Durchbruch. Człowiek rządny kręte fortuny załomy proſtuie. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 250, kołowania, zakręty, Drehungen, Dredereyen, Krümmungen. W załomkach brzegu rzéki, utwierdziwszy laſki, uſtaw ſtolik mierniczy w mieyscu miernie odległym od lasek na brzegu rzéki utwierdzonych. *Zab. Jeo.* 100, gdzie się brzeg załamuie, zakręca, zawraca, bey den Beugungen, Buchten des Ufers. Załamek, ozdoba architektoniczna, mała wypukłość załamana w linią krzywą, opasuiąca iaką powierzchnią; załamki bywaią różne podług rożności załamaney linii, ſkąd też biorą nazwiſka, iako to: załamek wypukłowklękły, wklękłowypukły, wklękły dwułuczny, wklękły iednołuczny. *Jak. Art.* 3, 325, architectoniſche Beugungen, Schnörkel. - Przyrzekłeś dać pomoc tonącym, dokądże teraz krętemi załomami wybaczasz? *Pilch. Sen. liſt.* 365, zabiegami, zaciekami, wybiegami, Krümmungen, krumme Wege, Ausflüchte. Twóyże to pyszczek, czyli kiernozi, Krzywym załomkiem co ludziom grozi? *Kchw.* 162, zacięciem, mit einem krummen Hiebe, Seitenhiebe, cf. świni raz). - Niepodobna, aby działa na murze tak ſtały, żeby ich nieprzyiaciel nie widział; chyba żeby głęboko wpuszczone w kasematach, t. i. w załamkach basztowych ſtały. *Archel.* 2, 69, w zakątach, Einbüge, Winkel. - Na ieziorach niedobrze lodem ukrzepionych, ſtracił znaczną część ludzi załomem lodów pogrążonych. *Nar. hſt.* 2, 174, załamaniem się, durch den Durchbruch, Einbruch des Eiſes. ZAŁOMIC, ZAŁOMIONY, *ob.* załamać. ZAŁOMISKO, - a,

m., załamane urwiſko, zawalony ułom, zawaliſko, Bruchſtück, Bruch. Bory te przez swoie od wieków załomiſka, nawet zwierzętóm nie wygodne. *Przeſtr.* 128, cf. wiatrołomy. ZAŁOMISTY, - a, - e; - o *adv.*, załomiony, pełen załomów, zakrętów, voll Anbrüche, Beugungen, Büge. Ziele babka ma liście załomiſte i wykrawane. *Syr.* 1130. ZAŁOMNOSC, - ści, *ż.*, ſtan tego, co się załamuie, zapada, = zagrażanie załamaniem się, die Zerbrechlichkeit, die Hinfälligkeit, das Einbrechen, Einſtürzen. Młyny te z groblami także z załomnościami budowania, w ruinę przyszły. *Vol. Leg.* 3, 298. ZAŁOMNY, - a, - e, - ie, *et* - o *adv.*, grożący załamaniem się, das Einbrechen, Einſtürzen drohend. Lod załomny; moſt załomny. Dom załomny. ZAŁOMOTAC; *ob.* łomotać.

ŻAŁOMSZE *plur.*, exekwiie. *Wlod.*, die Exequien, die Todtenfeier, Trauermeſſe. Ludzie za żywota o zbawieniu nic pewnego nie maiąc, wątpliwości swoiey po śmierci iawne znaki zoſtawiali, a zwłaszcza owe trycezymy, zołtarze, żałomsze, które dlatego za żywota fundowali, iż się ieszcze po śmierci czyszca lękali. *Zrn. Pſt.* 198. Żałomsze, t. i. msze żałobne, śpiewaią w pierwszy Poniedziałek po święciech P. Maryi. *Bzow. roż.* 106. By się wszyscy zeszli na te żałomsze. *ib.* 122.

ŻAŁOSC, - ści, *ż.*, ŻAŁOTA, - y, *ż.*, uczucie żalu, die Wehmuth, die Wehmüthigkeit, der Seelenſchmerz, der Herzenskummer, die Herzenstraurigkeit, das Herzeleid, das Leidweſen, die Betrübniß; *Bh.* žaloſt, žármutek, trudnoſt, (cf. trudność), hor, hoře (cf. *gore, gorzéy), chauloſtiwoſt; *Slo.* žaloſt, želeni, litoſt; *Sr.* 1. žaloſcź, žawoſcź, želnoſcź; *Crn.* ſhaloſt; *Vd.* shaloſt, shalovanje, shaluvanje, arshalanje, riva, skerb, shaloſtnina, shelezhnoſt, posheliunoſt, britkuſt, (cf. brzydkość), objokanje, (cf. iękać); *Cro.* ſalozt; *Rg.* xàloſt, peccjal, (of piecza); *Bs.* sgjaloſt, ſgjeloſt, túga, zlavoglja, (cf. zła wola), zlota (cf. złość); *Sla.* xallòſt; (*Rs.* жалость miłosierdzie); *Ec.* желѣдба, жалость, озлобленїе. Boleść abo żałość ieſt towarzyszem pokuty. *Karn. Kat.* 220, *ob.* żal za grzechy). Wielka miłość czyni wielką żałość. *Sk. Zyw.* 2, 372, cf. żal ſtraty). *Vd. Prov.* shaloſt koſti lomi, = żałość kości łamie, = wycieńcza, wysila, wynędznia). W tym pieniu prorok wypisuie swą żałotę, którą ma z ludzi, nie maiących względu na śmierć. *Wrob. Zolt.* 168. ŻAŁOSNY, *ŻAŁOSCIEN, *ŻAŁOSLIWY, *ŻAŁOSCIWY, - a, - e; - ie, *et* - o *adv.*, *Bh.* žaloſtiwý, chauloſtiwý; *Slo.* žaloſtiwý; *Sr.* 1. žawoſcźné, želnoſcźiwné; *Crn.* ſhaloſtn; *Vd.* shaloſten, shaluſtn, shaloviten, arshalen, shalujezhni, skerben, tutaſt, riun, rivern, nevoljen, nadlushen, riunaſt, teshaun, shelezhen, posheliun, pohlepliu; *Cro.* ſaloſzten; *Hg.* gyászos; *Rg.* xàloſtan, xalloſtan, xaloſtiv, xaloſni, xaliv; *Sla.* xaloſtan, xalloſtan; *Bs.* sgjaloſtan, tusgjar, zlovogljan, zlotan, jadovan, jadan, (cf. iad, iadowity, zajadły); *Rs.* жалостливый, жалостный, жалкїй, слезный (cf. łzawy, cf. łza); сожалѣтельный, грустный, грустливый; *Ec.* огорчительный, благоумиленный. Żałosny, żałość w sercu maiący, cf. smętny, smutny, voll Herzeleid, betrübt, bekümmert, wehmüthig. Żałościwa powoli się na mokre łzy sama rozpływa. *Otw. Ow.* 635. Dochodzę iuż wszyſtkiego, wiem o coś żałosny. *Teat.* 45 c, 13. Po bitwie Choynickiey, bę-

dąc Kazimierz żałościen, że go porażono, myślił iakoby Krzyżakom to oddać. *Stryik.* 607. Baczyłem ia to, żeć król żałościwym z tego był. *Orzech. Qu.* 23. Raduie się lud, gdy panuią sprawiedliwi; ale gdy złośnicy panuią, żałościwym ieſt lud. *Radz. Prov.* 29, 2, gdy panuie bezbożnik, wzdycha lud. *Bibl. Gd.*) - Żałosny, żałość wydaiący, okazuiący, **Herzeleid oder Betrübniß anzeigend; betrübt, traurig, wehmüthig, klagend, Klage =, Trauer =.** Żałośnie śpiewam; żałośnie śpiewaiący. *Cn. Th.* 1376. Tren żałosno smutny. *Bardz. Tr.* 180. Żałosna pieśń. *Cn. Th.* 1376, cf. tren, lament; cf. duma). Lamentów ich żałościwych miaſto boiaźliwe słuchało. *Warg. Wal.* 316. Wisła szum dawała załośliwy. *Zbil. Dr. a* 3. - Żałosna twarz, poſtać, ubiór, żałość w patrzącym wzbudzaiący. *Cn. Th.* 1376, **wehmüthig, Wehmuth bringend, erweckend.** Strach, smętek, boiaźń, trwoga żałościwa Co raz to więtsza wszędzie się szerzyła. *P Kchn. Jer.* 248. Żałosny, żałość przynoszący, **traurig, Trauer bringend, verursachend.** Abyśmy Panu mocno wierzyli, tedy się nam wszyſtkie *smętki a żałościwe przygody nasze w radość a wielkie pociechy zawżdy obracać muszą. *Rey Pſ. Uu* 4. Nie lękay się nic, nic się nie ſtanie żałościwego tobie. *ib. X x* 1. - Żałosny, = żałości, użalenia, płaczu godny. *Cn. Th.* 1376. **beklagenswerth, kläglich, bedauernswürdig,** opłakany; *Vd.* shalujezhliu, shaloſtliu, oplazhliu, toshbe inu jokanja vrjeden, obshalujezhliu.

*ZALOT, - u, *m.*, zalecenie, załatanie; *Rs.* залетъ, **das Hinfliegen, Wegfliegen, der Hinflug, Wegflug ins Weite.** Głos iego był piorunowy, A zalot nieprawie zdrowy. *J. Kchn. Fr.* 80, uniesienie się, **der Aufschwung;** ieżeli nie od zalatania oddechu niezdrowego? - §., Z długimby zalotem ten liſt przepisywać przyszło, krótko powiem o tym. *Chodk. Koſt.* 41, z długim zabiegiem, kurowodem, **große Weitläuftigkeit.** Długie krzywdy z długimby wspominać zalotem, Ale celnieyszą sprawę powiem krótko o tém. *A. Kchn. W.* 13. ZALOTA, ZALOTY, ZALOTNIK, ZALOTNY, ZALOTOWAĆ; *ob.* Zaleta, Zaletny i t. d.

ŻAŁOTA; *ob.* załość. ŻAŁOWAĆ, - ał, - uie *med. kontyn.*; (*Bh.* **žalowati** ſkarżyć, zaſkarżać, **žaloſtiti** *dolere*, **želeti** *deflere, poenitere*; *Slo.* **žalowati, žalugi** *accuso*, **žalowatliwi, žalowatliwec** *Accusatiuus*; **želim** *misereor*; *Sr.* 1. **žawoſcžu** *lamentor*; *Sr.* 2. **žalowaſch, žaloſcžiſch, žalowanė**; (*Sr.* 2. **žałobiſch** ſkomlić); *Crn.* ſhalujem, (*Crn.* ſhaliti *offendere*); *Vd.* shalovat, shaluvati, shalújem, klaguvati, = narzekać; *Vd.* shaluvati, = smucić się, troszczyć się; *Vd.* shalujem ſe, shau mi je, boli me, = ubolewać; *Vd.* obshaliti koga, = zasmucić; *Vd.* shalit, arshalit *affligere*, obshaluvati, obshaloſtiti, = żałować kogo; *Cro.* ſaluvati, ſàlujem *defleo*, ſàloſztim *affligo*, ſàloſztimſze *tristor*, ſàlujemſze *doleo*; *Bs.* sgjaliti, plakati, nariçati, sgjaliti koga, = żałować; ſgjaloſtiti *sollicitare*, sgjaloſtitiſe *moerere*, sgjaloſtivgljen, napaſtovan *vexatus*); *Rg.* xaliti tkoga, xalovati, = żałować; (*Rg.* xaliti, xalitiſe *dolere*, *Rg.* xaloſtiti, oxaloſtiti, raxaliti *affligere*); *Sla.* xaliti, (cf. żalić); *Rs.* жалѣть о комъ żałować kogo, сжалиться, сожалѣть zlitować się, жаловаться ſkarżyć się, narzekać; жаловать łaſką obdarzyć, świadczyć; nawiedzić; жалованїе obdarzenie łaſką, obdarowanie; pensya, nagroda, żołd, gaża; жалованный darowany, łaſką obdarzony; pensyą maiący, нажаловать hoynie obdarzyć, нажаловаться ſkarżyć się, narzekać, пережаловать poawansować kogo; *Ec.* жалую, жалованїе даю *stipendium praebeo, remuneror*, жалованїе или кормъ рабомъ *stipendium, praemium*, жалованный *stipendiarius*, пожалованъ *donatus aliqua re, factus per gratiam alicuius*; *cf. Hbr.* חלה chalah *aegrotare; ingemiscere, conqueri*). Żałuię kogo, czego, żałosny ieſtem z czego. *Cn. Th.* 1376, żal mieć z ſtraty, z utracenia **betrauern, bedauern, sich leid seyn lassen, einen Verlust;** *Bh.* **bykati, litugi** (*ob.* litować); *Cro.* miluvati (*ob.* miłować); *Rs.* посѣтовать; *Ec.* поболѣти, потужить, сожалѣть, сраспятися, сраспинатися (cf. rozpiąć, *rozpięcie). Żałował Dawid syna swego Ammona przez wiele dni. *Leop.* 2 *Reg.* 13, 37, *Bibl. Gd.* Litowali a żałowali go przez wiele dni, mówiąc: ech także oto upadł mocarz, który wyswobodzał lud Jzraelſki? *Leop.* 1 *Mach.* 9, 20, płakali nad nim, i żałowali go z wielkim narzekaniem, a żałobę odprawuiąc przez wiele dni, mowili: ach iakoś poległ mężny wybawiciel Jzraelſki. *Bibl. Gd. ib.*) Co kto bardzo miłuie, bardzo tego, gdy ginie, żałuie. *Sk. Zyw.* 2, 372. Próżno żałuiesz kleynotu, wyrzuciwszy go. *Pot. Arg* 605, cf. po szkodzie mądry; poźny żal po szkodzie). Nie wielka szkoda, nie masz czego żałować. *Cn. Ad.* 703. Ktoż tego żałuie, czego mu nie trzeba? *Rey Wiz.* 105. - Żałować kogo z litości, dzielić smutek z iego szkody, **einen bedauern, ihn beklagen.** Żałować raczéy głupich należy, a nie bić. *Pot. Zac.* 98, litować ich, litować się nad nimi, litość mieć z nimi, **Mitleiden mit ihnen haben.** *Zaimk.* *żałować się nad kim, litować się, użalić; n. p. Patrz, iak Jezus nad tém miaſtem płacze, iak się żałuie nad pewnym upadkiem iego. *W. Pſ. W.* 2, 164. - Żałować uczynku, poſtępku, mowy, **bereuen.** Byś iako tego nie żałował! *Cn. Ad.* 53, nie racz się śpieszyć, bo zobaczysz, będziesz żałował, a po niewczasie. *Teat.* 26, 70. Coś uczynił dobrego, nie żałuy nigdy tego. *Cn. Ad.* 100. Nie będziem wszyscy żałowali, J ia że radzę, i wy żeście mnie słuchali. *Star. Vot. D.* Ucz się zawczasu Teosiu miły, Jak trzeba czynić, by nie żałować. *Zab.* 14, 259 *Szoſt.* Częściéy żałuiemy mowy, niż milczenia. *Kraſ. liſt.* 99. - Żałować za grzech, kaiać się, **Reue und Leid empfinden, die Sünden bereuen.** *Sr.* 1. **káčž, žarupu;** *Crn.* kèsâm se, xâm se, pokarim se, (cf. pokorzyć się), *Vd.* rivat, grivat, ogrivati, pogrivati, pokuro ſtoriti; *Cro.* kajatiſze; *Sla.* pokajatiſe; *Ross.* взкаяться, каяться, покаяться. Żałuiący za grzech *Crn.* xâu, kesan; *Sla.* pokajljiv, **reuevoll, reuig.** Żałowanie za grzech, *Cro.* kajanye, *ob.* żal, ſkrucha). Kto za grzech nie żałuie, myśli go powtórzyć. *Pot. Pocz.* 579. Przez wszyſtek czas żywota swego nie *przyſtępuiemy (do kommunii), ani za grzech swóy żałuiemy. *Podw. Sion. M b.* Żałuię za to, jak nikt bardziéy. *Teat.* 36 *b*, 58, cf. pokutować). - §., żałować czego, oszczędzać, ochraniać, ſkępić, **etwas schonen, abknappen, abdarben, sich leid thun lassen es dran zu setzen, damit nicht herausrücken wollen, filzen, geizen, knausern.** Nędznieyszemu nie żałuy nigdy chleba swego. *Rey. Wiz.* 191, udzielay). Jabym mu worka nie żałował, byleby go zamiaſt pieniędzy przyiąć raczył. *Teat.* 32 *b*, 112.

Zgotuy mi polewki winnéy, tylko nie żałuy cynamonu. *Teat.* 11 *b*, 65, spare den Zimmt nicht. Ale też nie żałuiesz bicza, móy kumie! *Teat.* 52 *c*, 48, często, tęgo biiesz; co biiesz, to biiesz). Nie żałuy ręko czoła, biy w piersi, i z głowy Targay włosy, *prze ciężki móy żal i surowy. *Groch. W.* 418. Na nauki nie żałuy. *Opal. Sat.* 5. Nie żałuy na człowieka godnego, coby miał słuszną swoię powagę i respekt u syna. *ib.* 5. Nie żałuymy, gdzie trzeba. *ib* 90. Oracz nie żałuie swego zboża rzucać w ziemię, gdzie zginie, wiedząc, że mu się wróci. *Sk. Zyw.* 1, 193 *b*, nie waha się, nie obawia się ftraty, cf. odżałować na co). Mnich ieden, na którąś Świętą każąc, rzecze: Nie żałuycie téy pannie uszu, bo ia gęby żałować iéy nię będę; - kształtne przychęcenie! *Opal. Sat* 165. Lubię sobie wygodzić, napić się, gdy ieft, i nie żałować gębie. *Mon.* 71, 475, cf. *oppos.* odjąć sobie od gęby). Żałować sobie, *Ec.* омищемимься, sich etwas abdarben. Łakomy i sobie żałuie. *Cn. Ad.* 426. Łakomy chleba sobie żałuie. *Star. Ref.* 95. Mądry, co w porę oszczędzaiąc nie żałuie sobie. *Zab.* 15, 169. - Żałować się, nie chcieć się narażać, poświęcić; ochraniać się, sich schonen, sich nicht anstrengen, nicht aufopfern wollen. Nie żałowali się, i na onę ieszcze drogę iechali do Rzymu. *Sk. Dz.* 1014. Więcéy ieft takich, którzy się i na śmierć nie żałuią, niż coby kęs bolu wytrwać mogli. *Warg. Cez.* 201. To ieft pewny znak łafki bożéy w nas, gdy do posług się bliźniego i pomocy wszelkiéy nie żałuiemy. *Sk. Zyw.* 2, 4. Dla chwały niebezpieczeńftwo podeymuiecie, a dla Boga żałuiecie się. *Sk. Zyw.* 1, 32. - Nie żałować umrzeć dla Rzpltéy, *mortem capere ob Rempublicam. Mącz.* - §., żałować na kogo, żałować się na kogo, fkarżyć się, ufkarżać się, żalić się, zażalenie zanosić, sich über einen beklagen, beschweren, gegen ihn klagbar einkommen. Jeśli w nim ieft co zdrożnego, niech żałuią nań. *Budn. Act.* 25, 5, ieśli ieft iaka wina w tym mężu, niechże nań fkarżą. *Bibl. Gd.*) Rzekł przed zborem cesarz Konftancyusz: ia sam na Atanazyusza żałuię. *Sk. Dz.* 231. Ten co w téy rzeczy żałuie, ma to piérwéy iawnie pismem pokazać, ieśli to, o co żałuie, kiedy w domu iego było. *Stat. Lit.* 262. Powód, gdy iuż ma żałować, pilnie ma rozmyślać, aby sprawiedliwą rzecz zaczynał. *Sax. Porz.* 25. Obżałowany powinien prawdę zeznać, co żałuiącemu winien. *ib.* Jeśliby kogo raniono, a ówby nie ftanął, na któregoby przy bytności iego żałować chciał, tedy.. *Szczerb. Sax.* 350. Żałuię się na kogo przed kim; *conqueror. Cn. Th.* 1376 *et* 1202, ufkarżam się, ftyfkuię, żałuię się na tego, co mi niepraw przed nimże, *expoftulo. Cn. Th.* 1202, *ob.* żalić się). Żałowanie się, ufkarżanie się, na kogo przed nimże, *expoftulatio. Cn. Th.* 1376. Żałuię się na kogo u prawa, obwiniam kogo u sądu o co, fkarżę na kogo u sądu, *deploro. Cn. Th.* 1376 *et* 582. Nazaiutrz żałował się tego Jakub na Labana, iż mu podrzuconą żonę dał, a nie tę, o którą była zmowa. *Biel. hft.* 15. Juliusz żałował się tego na radę, prosząc ich, aby. *Biel. Sw.* 36 *b*. Chcąc się o swe krzywdy żałować, do pana się uciekli. *Kosz. Lor.* 54 *b*. Na bifkupy żydowfkie, którzy Pana na tak haniebną śmierć niewinnie wydali, żałuiesz, a ty go sam tylekroć na pohańbienie zdawasz, ilekroć świętą naukę iego od siebie odpychasz. *Zrn. Pft.* 173. Powiadaycie, aby się *żadny nie żałował nań o żadną rzecz, ażeby go też żaden o żadną rzecz nie gabał. *Leop.* 1 *Mach.* 10, 63, aby nań nikt nie fkarżył o żadną rzecz. *Bibl. Gd.*

ZAŁOWIĆ *cz. dk.*, załawiać *ndk.*, *Rs.* залови́ть; załawiać na ryby i t. p., sieci wyftawiać, sieciami na ryby czatować, die Netze auswerfen, einzufischen suchen, Fische und dergleichen zu fangen trachten. Załowić, *cum effectu*, łowiąc zająć, einfangen, einfischen, zusammen fischen. - §. *fig. tr.* załawiać na kogo, dybać na kogo, czyhać, czatować, sidła nań ftawić, jemanden auflauern, ihm Fallen stellen, Schlingen legen. Herodyas *czuhała i załawiała na Św. Jana, i chciałaby go była zabić, ale nie mogła. *Leop. Marc.* 6, 20, czyhała i załawiała nań. *W. Pft. W.* 3, 357, czyhała nań. *Bibl. Gd.*) Załawia, fkarży na mnie, że czuie u mnie. *Cn. Ad.* 330. Gonię na co, załawiam, *in malam partem fere sumitur*, *ut* goni na zwadę, łowi na guz, zadziera. *Cn. Th.* 1374 *et* 201, załawia, goni na guz, na złe. *Cn. Ad.* 1119, na nieszczęście, na biedę. *Dudz.* 73, wornach ringen, trachten, streben, (nach Hader, Zank, Schlägerey, Schläge und dergleichen). Dawno iuż na to załawia. *Chrośc. Fars.* 58, zakrawa). Radą a trudnościami mało się zabawia, Na zwady niepotrzebnie nigdy nie załawia. *Rey Wiz.* 55 *b*, zwady nie szuka, er sucht nie Händel. Jeż, żółw', żaba zeszli się na iednę gromadę, Przyszedłszy bazyliszek, załawiał na zwadę. *Papr. Kot.* U 3. Podobno załawiasz na zwadę, aby się wczorajsze wspomniało. *Gorn. Dw.* 236. Przyszła rzéka do morza, ięła mu przymawiać, Jakby się z nim zwadziła, poczęła załawiać, Mówiąc: *Papr. Kot. C* 2. Byli między rycerftwem dway panowie bardzo fkrzętni, i na niepokoy wielki załawiali. *Papr. Kl.* 615.

ZAŁOŻKA, ZAŁOSZKA, *ZAŁUSKA; *ob.* załoga. *ZAŁOŻNICA, - y, *ż.*, nałożnica, die Beyschläferinn; *Bh.* sauložnice; *Sr.* 1. pschilożnica, pžilehawka; *Crn.* polegniza, polegshena; *Vd.* perleshauka, perleshniza, srauna shena, sravenshena, perspanjiza, (cf. przespałka), hotniza, poftelna tovarfhiza, sravenspanka; *Cro.* prilosnicza, hotnicza; *Rs.* наложница; *Ec.* подложница, меньшица, меньшая жена, ненастоящая. Brzescy tłumacze biblii naypierwsi poczęli używać słowa założnica *concubina. Budn. Bibl. pr.* Własne żony bywały poymowane z osobliwemi ceremoniiami, a synowie ich zoftawali dziedzicmi; ale założnice bywały poymowane oprócz ceremonii, i dzieci ich nie dziedziczyły. *Radz.* 2 *Sam.* 5, 13 *not.* Wmówiono w niego, iż mu się godzi żonę opuścić, a poiąć założnicę. *Zygr. Pap.* 347. Nie ma żony, lecz miafto żony założnicę ma. *ib.* 347. Kalifto, założnica Jowisza, Arkasa syna urodziła. *Otw. Ow.* 78; *ib.* 407. *ZAŁOŻNICTWO, - a, *n.*, konkubinat, *Bh.* sauložnictwi, *Sr.* 1. zlehano (cf. zlegać); *Cro.* hotinfztvo (cf. chuć, ochota). ZAŁOŻNICZY, - a, - e, od założnicy, Beyschläferinn=, *Rs.* налóжничій, налóжническій. Dawniéy u nas założnicze dzieci od wszelkiéy prerogatywy szlacheckiéy oddalano. *Papr. W.* 2, 161, *ob.* bękart). ZAŁOŻNIK, - a, *m.*, *Bh.* sauložnjk; *Sr.* 1. pžilehawcz, zlehawcz; *Cro.* hotnik *concubinus*; *Vd.* perlegauz, perleshauz, perleshenik, sravenfpanik, poftelni tovarfh, fpalni tovarfh, der Beyschläfer. Ona szalała po założnikach swoich. *Budn. Ezech.* 23, 20, pałała miłością przeciwko nierządnikom ich. *Bibl.*

Gd.) ZAŁOŻYĆ *cz. dk.*, zakładać *ndk.*, *Bh.* založiti, zakladati; *Sr.* 1. saložicż, založu, založim; *Crn.* falofhim *ignoto loco reponere*; *prouidere*; *Crn* falęgam *recondo*; *Vd.* saloshiti, sakladati, = zawieruszyć, *Vd.* shaloshit, sakladat, = w zapasy opatrzyć, zaprowiantować; *Vd.* salogurati, salog vseti, = zająć, zagrabić, zafantować; *Cro.* zalofiti, zalásem, zalàgam *pignorare*, *Hg.* zalogeteeni; *Rg.* zaloxitti, zaloxivati *oppignorare*; *Bs.* zalofgiti, datti ù zaklad, ù zalogu *pignorare*, *Bs.* zaloígiti, zalagati, datti zalogaj *imboccare*; *Rs.* заложить, залагать, закласть, закладывать. Założyć, kłaść co za czym, hinter etwas hinlegen, wohinter legen, hinter etwas anlegen, anmachen. Założyć rękę, nogę, drąg. *Bndtk.* Na znak zgody zakłada rękę swoię za rękę Leona. *Stas. Num.* 2, 245. – Zakładać kawałek sukni, brzeg sukni, suknią; założywszy, zachyliwszy zaszyć; ein Stück am Rocke einschlagen, einnähen. Dlatego śmierci wołał, aby mu snop drew na ramię założyła. *Kosz. Lor.* 184 *b*. Założyć postronek na szyię złodzieiowi *Tr.*, den Strick am Halse anlegen, anmachen. Zakładać iarzmo na szyię. *Tr.* Zakładać koniowi munsztuk. *ib.*, cf. zachełzać). Józef kazał założyć konie w swóy wóz. *Leop. Gen.* 46, zaprządz, die Pferde an den Wagen anlegen, anspannen, einspannen. Konie do karety założyć. *Teat.* 15 *c*, 29. Niech założą czym prędzéy do moiéy kolaski. *Teat.* 54 *d*, 50. Niechże karyolkę założą. *ib.* 19 *b*, 67, t. i. niech konie do niéy założą, niech ią zaprzęgaią, niech do niéy zaprzęgaią). Zakładać ręce. *Cn. Th.* 1369, iednę przez drugą kłaść, die Arme über einander legen oder schlagen. Turcy kształtną postawę rozmaitą pod czas modlitwy biorą, zakładaią ręce, chylaią się, czołem biią. *Kłok. Tur.* 192, cf. składać ręce). Myśli na krzyż nogi założywszy. *Teat.* 35 *b*, 139. Niech każdy się strzeże nóg na krzyż założyć, zlęknie się bowiem djabół i prysnie. *Off. Str.* 1. Towarzysze pobitych dla żalu wielkiego zdumiawszy się, siedzieli kolana na kolana zakładaiąc. *Sk. Zyw.* 2, 2. Założywszy ręce siedzieć, *manibus compressis sedere*; *proprie* ścisnąwszy ręce. *Cn. Th.* 1369. Jak ludzki naród byłby szczęśliwy, gdyby była Ewa z założonemi rękami po raiu chodziła, i nie wyciągała ich po owoc zakazany. *Mon.* 65, 98. Zbiera się chmura, a myż będziemy z założonemi rękami czekać? *Gaz. Nar.* 1, 398 *b*, *St. Aug.*, w próżnowaniu). Ręce w tył zakładać. *Eraz. Ob. B.*, die Arme (auf dem Rücken) hinter sich zusammen schlagen. Zakładam ręce zasię, *reiicio ad tergum manus*. *Cn. Th.* 1369. – Zakładać sidła, sieci i t. p., zastawić, Fallen legen, Fallen, Schlingen, Netze aufstellen. Założyć, zastawić sidła na ptaki. *Tr.* Jeśli iaka nadzieia wziątku w sercu dobroczynnego siedzi, ieśli łowiec iest, a tym sposobem sieci zakłada, tedy u mnie nie iest dobroczynnym. *Gor. Sen.* 275. – Zakładać sobie, zamierzać sobie, zakładać cel sobie, zakładać za cel sobie, beabsichtigen, sich ein Ziel stecken oder setzen. Z ieńców się hetman naywyższy dobada, Gdzie nieprzyiaciel zmierza i zakłada. *Jabl. Buk.* D 4. Ociec niech się stara, by synowi stan iaki a wezwanie zamierzył a założył. *Glicz. Wyth.* O 1. Jedna święta prywata, ta dziś nayopłatnieysza u nas, a na tę-śmy wszystkie rady swe założyli. *Rey Zw.* 188. Nie ieden sobie na dal szczęsny los zakłada, Cóż gdy nie on, ale Bóg skutkiem chęci włada. *Zab.* 13, 263 *Szost.* Wstydziłbym się, gdybym iak podły spraw moich zamiar był sobie założył. *Teat.* 4, 120. Zakłada sobie wielkie nadzieie o swoiey wychowance. *Teat.* 37, 88. – Zakładać co czym, zapełniać, zapychać, zapierać, voll legen, voll stopfen, verlegen, vermachen. Podołek i koszyk zakłada kwiatkami. *Zebr. Ow.* 117 *implet.*) Zoczyłem przesmyk, i kazałem założyć na nowo. *Teat.* 6 *c*, 51. Tę nędzną drogę, którą się oni cisną do domu swego, ieszcze gdzie ieno możecie tedy ią im zagradzacie a zarębuiecie a srogiemi pniaki zakładacie. *Rey Pst.* *Hh* 6. Założył, zastawił drzwi stołkami. *Tr.* Ule, aby pszczoły nie wychodziły, przetakiem około założyć. *Haur Ek.* 138, obłożyć, obsłonić, verlegen, verhängen. Zakonem tym, iako maścią goiącą zakładali te mdłości nędzne krewkiego człowieczeństwa twego. *Rey Pst.* *Nn* 3, zasmarowali, zakryli, beschmieren, bedecken, verschmieren. Wymknąwszy się z pokoiu, wrzeciądzem założy zuchwalców. *Pot. Jow.* 115, zulegen, zusperren, zuschließen, einsperren. Założyć, zasłonić, zakryć, schützen, etwas vorhalten, und so decken, bedecken, beschirmen. Przystawiony anioł, niech w niebezpieczeństwie mocnym puklerzem piersi iego zakłada. *Psalmod.* 63, *szczycić, *zaszczycić). Założył się szablą, tarczą. *Tr.* Któż się założy mocnéy ręce iego, Albo uchroni do kąta skrytego? *Wad. Dan.* 110. Statut o nieimaniu szlachcica, iako iest dobry, tak też iest i zły nie pomału; bo się nim wszyscy zuchwalcy zakładaią. *Gorn. Wt.* D 2, bronią, zasłaniaią). Założyć co, założyć się czym, wymówić się, złożyć się, sich womit entschuldigen, etwas vorschützen, vorwenden. Układł się Ammon, i założył się niemocą. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 13, 6, zmyślił niemoc. 3 *Leop.*, zmyślaiąc sobie chorobę. *Bibl. Gd.*) Połóż się na łożu swym, a załóż się niemocą, 1 *Leop.* 2 *Reg.* 13, 5, *zamyśl sobie niemoc. 3 *Leop.*, uczyń się chorym. *Bibl. Gd.*) Sam słabe założywszy zdrowie, wyprawił brata. *Pot. Arg.* 184. Nie dadzą tam dylacyi, ani pro maiori, Ani się tam założy kartką, iż był chory. *Paszk. Dz.* 115. Rozmaitemi zakładaiąc się przyczynami, nawet i zdrowiem, zwlaczał słuchać poselstwa. *Budn. Ap.* 135. – Zakładać psami na zaiąca, puścić się w pogoń za nim. *Skrbk. Mscr.*, zastępować mu od ucieczki, (cf. przekładać za zaiącem); dem Wilde den Weg sperren, die Hunde zur Vorlage legen, das Wild von weiten besetzen, einschließen mit Jagdhunden. W zakładaniu myśliwiec pamiętać ma, żeby psów nie bałamucił szczwaniem niepotrzebném. *Ostr. Myśl.* 52. Pies umilknąwszy, cicho zaiąca zakładał. *ib.* 9, cf. osoczyć, obskoczyć). Psy założyły koło upadłego zaiąca. *Tr.* Pies małym kołkiem założył i ruszył zaiąca. *ib.* – Zakładać na kogo karę, obkładać go karą, mit einer Strafe belegen, eine Strafe verhängen. Karania kiiowe i pieniężne na występnych, prawami zakładał. *Sk. Dz.* 188, wyznaczył, skazał, bestimmen, festsetzen. Ponieważ na prawa ludzkie i boskie tak hardzie biiesz, od kościoła chrześciiańskiego odcinam cię; głowę twoię i wszystkich pomocników twoich srogą klątwą zakładam. *Krom.* 168, mit dem Banne belegen, in den Bann thun. – Zakładać ogień, podkładać, Feuer anlegen, Brand legen. Ogień na różnych mieyscach w mieście założyli. *Tr.* Jam-ci przyszedł ogień spuszczać i zakładać na świat. *W. Pst.* *W.* 236. – Zakładać między co, wkładać, wsuwać, dazwischen legen,

hinein schieben. *Si alia pars interponet, alias założy coadiutores citati... Vol. Leg.* 1, 328. - Założyć pieniądze, wyłożyć dla kogo, zaſtąpić go wypłaceniem, für einen Geld auslegen, ihm vorstrecken, für ihn zahlen, *Vd.* ſe saloshiti, sa koga ſtati, = zaręczyć za kogo). Widząc, że nie możemy tego wydoſtarczyć, założył za nas te pieniądze, i prowizyi od nich nie żądaiąc. *Teat.* 30, 31. Otaxowałem cały móy maiątek, ach wiele ieszcze nie doſtaie, abym ci zapłaciła tyle, ile założyłeś. *Węg. Mar.* 1, 145, cf. pożyczyć komu, borgować, w zaiem dać). - Zakładać ubogiego, zapomagać, wspierać, dem Armen aushelfen, ihm vorstrecken, ihn unterstützen. Nie ſkurczysz ręki twoiey, ale otworzysz ią ubogiemu, a założysz go czym, iako widzisz, czego potrzebuie. 1 *Leop. Deut.* 15, 9, dasz mu w zaiem. 3 *Leop.*, ochotnie pożyczysz mu, ile będzie potrzebował, i czegoby mu niedoſtawało. *Bibl. Gd.*) Nie chcesz brata twego ubogiego tym założyć, czego u ciebie żąda. 1 *Leop Deut.* 15, cf. ratować kogo czym). Ratuiesz ty bliźniego, założysz ubogiego, i mniemasz, aby cię P. Bóg miał opuścić? *Hrbſt. Nau. C b.* Długi wszyſtkie poddanym odpuścił, których hoyną prawie ręką czasu drogości zakładał. *Star. Zad. D 2 b.* Papież ten, będąc miłosiernym, ubogie ludzie zakładał żywnością. *Biel. Sw.* 74 *b.* Kmieć, który nie zasieie, iuż wiary nie godzien, a we zły głód, pan go nie założy, ani mu co zborguie. *Haur Ek.* 27. Dzierżawca mało ubogiego założy, a arendarz pogotowiu. *Falib. Diſk. N 2, ob.* załoga, zakład na poddanych). Kto mnie w méy potrzebie założy? *Alb. n. W.* 18. Ubogiemu trudno naleźć, ktoby go w potrzebie iego założył. *Sax. Tyt* 86. Niemiłosierny nie chce pieniędzmi założyć potrzebę bliźniego. *W. Pſt. Mn.* 317. Ubogiego Pan w przypadku założył, J iako ſtado owiec rozmnożył. *JKchn. Pſ.* 164. Judyta, małżonka Władysława Hermana, niewiasta nabożna, bogoboyna, iałmużny dawała, ludzie ubogie zakładała, co miała, wszyſtko przebóg rozdała. *Biel.* 65. Wszyscy ludzie zakładali ręce ich naczyniem śrebrnym, złotym *Leop.* 1 *Ezdr.* 1, 6, wspomagali ich naczyniem śr. i zł. *Bibl. Gd.*) Ci co byli około nich zakładali ie wszyſtkiém, iako to złotem, śrebrem i dobytki. 1 *Leop.* 3 *Ezdr.* 2, 9, wspomagali ich wszyſtkiemi potrzebami. *Bibl. Gd.*) Składaią się z złośnikami na lichwy, na zdrady, i pieniędzmi swemi one zakładaią. *W. Pſt. Mn.* 502. - Założyć iakie twierdzenie, iaką materyą, przełożyć zasadnie, przedsiewziąć iéy dowodzenie, einen Satz vorlegen, aufstellen, zum Gegenstand der Untersuchung machen. O czém propozycyą swoię Socyn założył, tego mu też dowodzić trzeba. *Salin.* 4, 131. Założenie mowy. *Nag. Fil.* 6, *thema*, propozycya, das Thema, der Gegenstand der Abhandlung, der Satz, Hauptsatz, *Slo.* polożenka *poſitio grammatica*; *Vd.* ſtava, ſtavek, saglavek, poſtava (cf. poſtawa); *Cro.* zâglavak *poſitio*, *Cro.* zaglavka *theſis*, *propoſitio*, cf. głowa, główna rzecz). Mowę tę Cycerona można rozwiązać na dwoie założenia. *Nag. Cyc. pr.* Słyszysz to z założenia tych świętych słów Pańſkich. *Rey Pſt. K k* 4, cf. text). - Zakładać co w czym, zasadzać, worauf setzen, bauen, steifen. W szczęściu oyczyzny, i szczęście i chlubę moię zakładam. *Niemc. P. P.* Szczęście wszyſtko w życiu przywatném zakłada. *Jabł. Tel.* 75, gruntuie). Założyć, uſtanowić, poſtanowić, fest setzen. Do trzech lat między nimi był pokóy założon. *Biel. Sw.* 239 *b.* Święto Jerzego Św. może być odprawowane, osobliwie gdzie założenie iego ieſt. *Pim. Kam.* 333, uſtanowienie, Einführung, Einrichtung. Skanderbeg zjechawszy się z innymi xiążęty do miaſteczka tego, oblicznie założył w onym mieyscu seym. *Baz. Sk.* 58, złożył seym, otworzył, zagaił, er eröffnete einen Reichstag, setzte einen Reichstag nieder. - Zakładać obóz, rozbiiać namioty, ein Lager aufschlagen (anlegen). Obóz zakładać, i szańce czynić kazał. *Warg. Cez.* 32. Zakładać koleium, warsztat, *inſtituere. Cn. Th.* 1369, zafundować, gründen, anlegen. Zakładam budowanie, grunt kładę, zaczynam budować. *Cn. Th.* 1369, den Grund legen, gründen, begründen, anlegen, bauen, errichten, *Sr.* 2. twarisch, tworisch (cf. tworzyć); *Crn.* vklâdam; *Rs.* основáмъ, основывамъ; (cf. osnowa); *Ec.* зиждити, зижду. Zakładanie, założenie, fundowanie. *Cn. Th.* 1370. Zakładanie kościoła. *ib.* Miaſto Alba, Julowe założenie. *Fal. Fl.* 1. Równy sławą Romulusowi Brutus, gdyż tamten Rzym miaſto zbudował, a ten wolność Rzymſką założył. *Warg. Wal.* 181. Grunt dobry założy, Kto się boiaźni bożéy i cnocie przyłoży. *Groch. W.* 552. Jnszego fundamentu żaden założyć nie może, okrom onego, który ieſt Chryſtus. *Zrn. Pſt.* 3, 703. Ameryka w ten czas z kwapliwością przyymie nasze obyczaie, wiara głęboko swe założy fundamenta. *Teat.* 50, 16. - Założyć się, zakładać się o co, = iść o zakład; *Slo.* zakládam se; *Crn.* vâdlam; *Vd.* ſe vadlati, ſe'zvadljati, savetasi, saſtaviti, sabobizati, poſtavit ſa vadlo; *Rg.* okladitiſe, *Bs.* ozakladitiſe, okladitiſe; *Rs.* закладовашь, прозаклaдoвaшь; *Ec.* закладываюся; wetten, eine Wette anstellen. Wnet się założyli, Przy wielu ludzi zacnych zakład zoſtawili. *Papr. Kol. F* 3 *b.* Ci co o szkapy się zakładaią, tedy powiadaią: *puśćwa (*Dual.*) o nie; śmierć zaś iście nie o czapkę puszcza, ani o suknią, ale o ludzie, co się raduią, iż im czas prędko zbiega, a w tym się nie baczą, iako o złe szkapy. *Rey Zw.* 159 *b.* Ja gotów ieſtem o ſto czerwonych złotych założyć się, iż tego roku na Węgrzech nic nie będzie. *Teat.* 7 *d*, 4 *Cztr.* Założmy się, ia o pieniądz, ty o ſto portugałów, t. i. niech ia tracę pieniądz, ty ſto portugałów. *Cn. Th.* 1370. Założę się o gardło moie, że z tego nic nie będzie. *Teat.* 7 *c*, 47. Gotówbym się o to założyć. *ib.* 47, 12, cf. o co? *elliptice.* - ZAŁOŻYCIEL, Założycielka; *ob.* Zakładacz.

ZALSKNĄĆ, ZALSNĄĆ, ZAŚKLNĄĆ, ZASZKLNĄĆ *niiak. idntl.*, zalsknić się, zaśklnić się, zaszklnić się *zaimk.*, = zabłysnąć; *Slo.* zaſtkwegi ſe, zaſtkwjm ſe *adfulgere*, *Rg.* zaklittiſe *scintillare*; aufblitzen, aufglänzen. Mignęło się co w oczach; zalśnąć go ledwie; *Gr.* παραφαινεται. *Cn. Th.* 848; cf. ledwie go zoczyć). Wzniósł oko zalśnione do góry. *Przyb. Ab.* 62. Kiedy się firmament gwiazdami zaszklni, na ten czas tym większe ieſt zasilenie rozpoſtartéy imaginacyi. *Mon.* 72, 445. - §., zalśnąć, olsnąć, oślepnąć, *ob.* zaślepnąć, erblinden, verblindet werden. Żydzi, co inszym narodzenie Kryſtusa obwieszczać mieli, tu oto tak bardzo zasnęli, owszem zalśnęli, że ie insi, którzy u nich zą odszczepieńców byli miani, budzić muszą. *Zrn. Pſt.* 44 *b.* Zalsnąć miłością. *Pot. Syl.* 4, *Krom.* 671. Zalſknąwszy gniewem, bieży ku potkaniu.

Pot. Syl. 151. Teraz słysząc niezmierne obietnice znowu, Do końca z tak wielkiego zalsnęła obłowu. *Pot. Arg.* 351.

*ZALUBIC *med. dk.*, polubić, zamiłować, liebgewinnen; *Bh.* zalibiti *adamare*; *adoptare*; zalibenj upodobanie, zalibit se upodobać się; *Sr.* 1. zalubuwu zakochać się; *Crn.* ſalublénka, = zakochana; *Vd.* salubitiſe, sąsiatiſe, = zakochać się; *Vd.* saluba, sałublenje, = zakochanie; *Vd.* saluble-njk, sasiauz, = zakochany; *Cro.* zalyublyújem, = zakocham, pokocham; zalyubitifze, = zakochać się; *Cro.* zalyubitel *amator*; *Rg.* zagljûbiti *adamare*; *Rg.* zagljûbitiſe, = zakochać się; *Sla.* załjubjen, = zakochany.

ZALUDNIC *cz. dk.*, zaludniać *ndk.*, ludnością zapełnić, ludnym lub ludnieyszym uczynić, bevölkern, volkreich oder volkreicher machen; *Vd.* poludſtvati, obluditi; *Rs.* ународить (cf. *narod), насели́ть, населя́ть, засели́ть, заселять (cf. sieło, ſiedlić) - (*Rg.* zaludnos *desidia*, zaludni, = próżniacki).

ZAŁUDZIC *czyn. dk.*, załudzać *ndk.*, łudząc zaprowadzić, zaciągnąć, przyłudzić aż dokąd, bis wohin locken, verleiten.

ZAŁUGOWAĆ, ZAŁUŻYC, *cz. dk.*, ługiem zaprawić, verlaugen, mit Lauge verarbeiten; *Rg.* zalûxiti; *Bs.* zaluſgiti, zapepeliti, obluſgiti.

ŻAŁUIĘ; *ob.* żałować.

ZALUNĄC *cz. idntl.*, lunąc zalać, strömend bis wohin gießen, hinströhmen, ausströhmen, ausgießen.

ZAŁUPAĆ *cz. dk.*, załupnąć *idntl.*, zacząć łupać, anspalten, verspalten. ZAŁUPIC *cz. dk.*, łupiąc zarwać, zerwać, anreißen, anfangen abzureißen, abzuklauben; *Rs.* залупить, залупать. ZAŁUPEK, - pka, *m.*, ZAŁUPKA, - i, *ż.*, prasny kołpak, *paraphimosis*, niemoc członka męſkiego, gdy obrzezek czyli przedſkórek aż pod żołędzią czyli główką zesznurowanym i obciśnionym zoſtaie. *Perz. Cyr.* 1, 176; *ib.* 2, 242; *Perz. Lek.* 2, 7 *et* 18; cf. ſtuleyka.

ZAŁUSZCZYĆ *cz. dk.*, załuſkać, załuszczać *ndk.*, łuszcząc oderwać, anschälen, anklauben, anfangen auszuhülsen; *Bs.* zagljuſctiti *decorticare aliquantulum*.

ZALUTOWAĆ *cz. dk.*, lutuiąc zamknąć, verlöthen, zulöthen; *Vd.* savariti, savarjati, zazviráti, savotiti; *Rs.* залудить, запаять, запаивать. Wygniotki te w garniec włożyć, i dobrze zalutować. *Syr.* 104. (*ZALUTOWAĆ się, *ZALITOWAĆ się; *ob.* litować się, *lutować się).

ŻALUZYA, - yi, *ż*, z franc., gatunek zawiści, Eifersucht; *Crn.* ſijalu; *Cro.* lyubomornoſzt; *Rg.* gljubomornos, gljubomor, gljuboſumgna; *Rs.* ревни́вость (cf. rzewliwość); *Ec.* ревнообра́зїе. U dawnych Polaków mąż o cnotę swoiéy małżonki troſkliwy nazywał się zawisnym; a ta troſkliwość miała imię zawiści; teraz pomieniona troſkliwość daleko gładziéy nazywa się żaluzyą. *Mon.* 68, 255. Tak piękna osóbka mogłaby w moiéy żonie wzruszyć żaluzyą. *Teat.* 36 *c*, 21. Mieć żaluzyą; *Ross.* ревнова́ть, ревную cf rzewny). Pełen żaluzyi, zawisny, zazdrosny; *Rg.* gljubomorni, gljuboſumgniv, gljubomornik. - §., Żaluzya, ŻALUZA, - y, *ż.*, w oknie gatunek kraciaſtéy zasłony, die Jalousie im Fenster; *Rg.* râzmrexje). Są tam i okna z żaluzyami. *N. Pam.* 20, 165. Zamiaſt okien były tylko żaluzye. *N. Pam.* 13, 57. Patrzy przez żaluzy, wołaiąc: czy mam wyłamać żaluzę? *Teat.* 13, 83.

ZAŁYKNĄĆ, ZAŁKNĄĆ *czyn. idntl.*, zachwyciwszy połknąć, herunterschlucken, verschlucken. Załyknąć się, załknąć się; *Bh.* zalknauti se, łykaiąc zakrztusić się, sich verschlucken. Weſtchnąwszy, chce rzec, ale iéy niesporo, Każdém się słowem załknie, każdém dawi. *Pot. Syl.* 40.

*ZALŻBANTY, ſtróy białogłowſki. *Sax. Tyt.* 7, czy nie alszbanty, halszbanty?

*ZAMACAĆ; *ob.* macać, pomacać. ZAMĄCAĆ, zamącanie, zamącenie; *ob.* zamącić.

ZAMACH, - u, *m.*, zamachnienie, zapęd do bicia, do uderzenia, das Ausholen zum Schlagen, zum Hauen; *Vd.* mah, mahanje; *Cro.* zàmah, mah; *Rg.* zamah, zamaha, mah; *Rs.* за́махъ; (*Rs.* зама́шки fortele). Zatrzymać się w zamachu. *Tr.* Barczyſtym zamachem i naymężnieyszego uſtraszyć mógł. *Nies.* 1, 56. Ciężki zamach cieśli powiększa ciężka siekiera. *Dmoch. Jl.* 69, cios, uderzenie, der Hieb, (der Hau). Patrz, iak ięczą, iak zimnym wſkróś przeięci ſtrachem, Nielitościwym biią swe piersi zamachem. *Dmoch. Sąd.* 65. W swoich rozmowach za iednym zamachem po ſto głów ścinaią. *Mon.* 71, 293, mit einem Hiebe. Ginąć tamte nie mogą, aż i tu iednymże wzruszone zamachem upadną. *Siem. Cyc.* 209, iednym uderzeniem, zapędem, gwałtem, gewaltsamer Stoß, Anlauf. Nie odrzucę zamachu, ſtanę bez obrony, Uszanowania godzien, kto walczy z twéy ſtrony. *N. Pam.* 5, 217, ſtawię się złemu razowi). - Zamach, gwałtowny do złego zapęd, ein gewaltsames Unternehmen. Zamach to na wolność Rzpltey. *Tr.* Okrutny zamach woyny. *Węg. Mar.* 1, 91. Zamach na życie królewſkie. ZAMACHNĄĆ *cz. idntl.*, zapędzić się ręką do uderzenia, ausholen zum Schlagen; *Boss.* zamahnuti, zamahivati *elevare manum ad percutiendum*; *Rg.* zamâhnuti, zamahivati, zamahgnivati; *Cro.* zamahnuti, zamahújem; *Rs.* замахнуться, замахиваться, (замахать ſkrzydła wzbiiać). Gdzie zręczna iego zamachnie prawica, Pękaią tarcze, i włócznie i miecze. *Kniaź. P.* 2, 22. Dla mieysca szczupłości nie mógł zamachnąć oszczepem. *Stas. Num.* 1, 180.

ZAMACHLOWAĆ; *ob.* machlować.

ZAMĄCIĆ *cz. dk.*, zamącać *ndk.*, zamącywać *czstl.*, mącąc zamieszać, mętnym uczynić, durch Aufrühren trüben, trüben, umrühren; *Bh.* zakaliti (cf. zakalić, zakał, kał); *Sr.* 1. zamucżam, zamutżam; *Bs.* zamutiti, mútiti, ſmutiti (cf. smucić, zasmucić), zameſti (cf. zamieść, cf. zamieszać); *Rg.* zamûtiti, pomûtiti, izmutiti, ſmutiti, mûtiti; *Ross.* замутить, баламу́тить, взбаламу́тить, (cf. bałamucić), припутать, припутывать. Zamącić napóy. *Tr.* - *Slo. Prov.* takim sa robi, gakobi ani wodi zamutit ne wedél, iak gdyby wody zamącić nie umiał; = niewiniątko). Z dwudzieſtu dział burzących ſtrzelania, powietrze się zamąciło. *Tward. Wł.* 138, wzruszyło, wzburzyło, die Luft erschütterte, gerieth in Bewegung. - *fig. tr. varie.* Podpić sobie, albo przynaymniéy głowę gorzałką zamącić. *Kłok. Tur.* 177, odurzyć, zająć, podchmielić, den Kopf benebeln, berauschen. Piła tak wiele wina, że nim sobie nieraz głowę zamąciła. *Pam.* 85, 1, 746. Pycha niech twoiéy głowy nie zamąca, Bo takich na łeb własne głupſtwo ſtrąca. *Zab.* 13, 344 *Drużb.* Jeſt zwie-

ßziony, a że winien zamącił sobie głowę. *Pilch. Sen. last.* 103, nabił sobie tym głowę, er hat sich's in den Kopf gesetzt. Jużem iéy myśl trwożliwą niespokoynością zamącił. *Teat.* 2, 26 *Barss.* Wielką siłą w łeb Polux Rebryxa *zamęcił. *Ustrz. Troi.* 115, uderzeniem głowę mu zawrócił, tak że mu się w głowie zamąciło). Wkrótce on odmieni rzeczy stan, i radość smutkiem zamąci. *ib.* 42 *d*, *a*, zaćmi). Dobywszy oręża, szyki iéy zamącił. *Zebr. Ow.* 356, *pauidam deterruit*, *ob.* pomylić lub zmylić komu szyki, zbić go z *iednochody, z pochopni; pomieszać koncepta, einem das Concept verrücken. Zamącić, *fig.* zakłócić, in Verwirrung bringen. Naród domowemi spiski zamącony. *Hor.* 2, 62 *Kniaź.*, cf. *zamutek). W radach własnych zamąceni. *Nar. Tac.* 2, 260. Zamąciwszy umknął. *Cn. Th.* 1299, pokłóciwszy). - *§. zamącić kim, n. p. Gdy opętany Jezusa uyrzał, natychmiast *im (nim) duch zamącił, i rzucił go na ziemię. 3 *Leop. Marc.* 9, 20, 1 *Leop. id.*, duch go rozdarł. *Bibl. Gd.*, djabół go miotał. ZAMĄCICIEL, - a, *m.*, który zamąca, der Umrührer, Trübemacher; *Sr.* 1. zamucżer; *w rodz. żeńskim* zamącicielka; *Sr.* 1. zamucżerka.

ZAMACZAC; *ob* zamoczyć.

ZAMĄCZYC *cz. dk.*, mąką zaprawić, mit Mehl anmachen, *Bs.* zamuciti.

ZAMĄDRZEC *niiak. dk.*, stać się za mądrym, überklug werden. Zamądrzały, cf. zarozumiały, zamniemany.

ZAMAGAC; *ob.* zamódz.

ZAMAGAZYNOWAC *cz. dk.*, w magazynie umieścić, einmagasinen, ins Magazin legen. Już znaczna część drzewa ścięta, i zamagazynowana. *Gaz. Nar.* 1, 204 *b.*

ZAMAGLOWAC *cz. dk.*, magluiąc zagładzić, vermangeln, glatt mangeln; *Rs.* закатать, закатывать.

ZAMAGNETOWAC, ZAMAGNETYZOWAC *cz. dk.*, magnesem zaprawić, magnetycznym uczynić, magnetisch machen, vermagnetisiren.

ZAMAKAC; *ob.* zamoknąć.

ZAMALOWAC *cz. dk.*, zamalowywać *czstl.*; malowaniem zakryć, bemalen, vermalen. Siwe włosy maluiesz; lecz ci się nie zdarzy Zamalować starości, ni zmarszczek na twarzy. *Min. Auz.* 91. - §., zamalować co, *inducere nouum colorem picturae. Cn. Th.* 1377, odmalować, odświeżyć, von neuem aufmalen, auffrischen. - §. Zamalować cały arkusz papieru, = zabazgrać, voll malen; voll schmieren. - *tr.*, Owego w kark poraził, tak zamalowany przewrócił się na ziemię. *Zebr. Ow.* 108, zakrwawiony, krwią zakryty, mit Blut bemalt. - *§. Bóg swéy wszechmocności kresu żadnego nie zamalował. *Warg. Radz.* 140, nie naznaczył, nie zarysował, nie zakreślił, zagrodził, vormalen, vorzeichnen.

ZAMAMIC *cz. dk.*, mamiąc zabałamucić, durch gaukelnde Lockungen verführen, irre machen, verwirren; *Cro.* zamamiti, zamamlyújem *deturbo de mente*; *Rg.* zamâmiti *amore capere*, *subornare*, zamamitegl *seductor*; (cf. omamić); *Rs.* заманить, заманивать zawabić, zanęcić, заманка zanęt.

ZAMAMOTAC; *ob.* mamotać, momotać.

ZAMAR, - u, *m.*, n. p. Czasem klacz końska albo oślica z bykiem stadnikiem, lub przeciwnie rzadko krowa z ogierem spuszczaią się; ztąd wypadaią zamary, we Włoszech *Gimeri*, Bif, Baf, zwane; głowę i ogon maią wołowe, reszta końska. *Kluk. Zw.* 1, 191, Rindpferde, Mischlinge von Rindern und Pferden.

ZAMARKOTAC; *ob.* markotać.

ZAMARŁ, ZAMARŁY; *ob.* zamrzeć.

ZAMARMUROWAC *cz. dk.*, zamarmurowywać *czstl.*, zakryć marmurem lub marmoryzuiąc, vermarmoriren, vermarmorisiren.

ZAMARNIEC *niiak. dk.*; marnie zaginąć, elendiglich vergehen, schwinden, umkommen. ZAMARNOWAC *cz. dk.*, marnie zatracić, marnuiąc zatrwonić, elend durchbringen, vergeuden, verschleudern, versplittern; *Bh.* zassantroczjm; *Cro.* sastentam, satentâm; *Rs.* заморить; cf. zamotać.

ZAMARTWIC *cz. dk.*, uczynić martwym, zadrętwić, cf. zamorzyć, erstarren machen. ZAMARTWIEC *niiak.*, zatrętwieć, erstarren. Dotknął go duch ręką zamartwiałą; Zimno natychmiast wskróś go przéymowało. *Kras. Ost.* *B b* 4. - *Rs.* замертво na pół umarły.

ZAMARSZCZYC *cz. dk.*, zamarszczać *ndk.*, uczynić zmarszczonym, zmarszczkami zakryć, berunzeln, mit Runzeln bedecken; *Sr.* 1. zamorżciu; *Rg.* zamarsitti; *Bs.* zamrrisiti (zamrrisiti pismo *deliterare*); *Rs.* заморщить. *Corrugo* wespołek zamarszczam. *Mącz.* Tryona twarz swą zamarszczyła. *Otw. Ow.* 160, cf. kozła postawić, marsa postawić na czele). Nie zamarszczywszy skroni ani czoła, Prawéy mądrości nauczę cię zgoła. *Chrośc. Job.* 127. Zamarszczył się na niego, i nie dał mu nic mówić. *Biel. Kr.* 676. Niech każdy da, iak chce, nie z zamarszczenia abo z przymuszenia. *W.* 2 *Cor.* 9, 7; nie z zamarszczeniem, ani z przymuszenia. *Bibl. Gd.*, ochoczo). ZAMARSZCZKI, *plur.*, zamarszczenie, markotność. das Gerunzele, das Runzeln der Stirne. Niczyie przegróżki i zamarszczki niechętne ustraszyć mnie nie mogą. *Krom.* 521; *Rg.* zamarsceenos *implicatio*; zamarsitegl *trico*; *f.* zamarsitegliza. ZAMARSZCZEC *niiak. dk.*, w zmarszczki zayść, in Runzeln verschrumpfen; *Bh.* zakrnéti; *Rs.* заморщиться, заскорбнуть.

ZAMARZAC; *ob.* zamorzyć.

ZAMAR-ZNĄC *niiak. idntl.*; zamar-zać *ndk.*, zacząć marznąć, mar-znięciem się ściągnąć, zufrieren; *Bohem.* zamrznauti, zamrzati; *Sr.* 1. zamerznu, (nezamerznité *ingelabilis*); *Vd.* samersniti, smersniti; *Cro.* zamerzávamíze; *Bs.* zaleditise, sleditise, smrriznutise; *Ross.* замерзнуть, замерзать, заколәть. Woda ciekąca *zimie zamar-zała. *Cresc.* 17. Zamar-zła rzéka, stanęła, stoi. *Ld.* Zamar-zły, zamar-znięty; *Cro.* zamérsnyen). Zamar-znienie; *Cro.* zamersnènye. - *fig.* Szabla mu zamar-zła, = nieporywczy do szabli, zniesie wszystko, tchórz; der Säbel ist ihm an die Scheide angefroren. W potrzebie mu, iak żywo, szabla nie zamar-znie. *Mat. z Pod. B* 3. - §. W hucie żelaznéy: Jeżeli w zaprawie bardzo wiele materyi stężeie, to wyrażaią słowami: w piecu zamar-zło. *Os. Zel.* 88. Kiedy się na żelazu stopionym pokazuią kawały stopione, wcześnie wydobywać ie trzeba; boby cała massa stężała, czyli mówiąc ięzykiem kuźniaków: w piecu zamar-złoby. *Os. Rud.* 93, in der Eisenhütte: der Ofen ist eingefroren, die Eisenmasse ist im Ofen steif geworden.

ZAMARZYC *cz. dk.*, zaroić, uroić, erschwärmen, schwärmend erdenken; *nayczęściéy*: zamarzyło się komu co, = przy-

śniło mu się, przywidziało mu się, ubrdało mu się, **einem in den Kopf kommen, ihm einfallen.** Młodemu cokolwiek się w głowie zamarzy, czy złego czy dobrego, trzeba żeby wnet było. *Boh. Kom.* 5, 5. Nie wiem, zkądże mu się zamarzyło, tak niesłychane nigdy bayki napisać. *Nar. hst.* 3, 172.

ZAMAŚCIĆ *cz. dk.*, zamaszczać *ndk.*, *Bh.* **zamastiti**; *Rg.* zamâstiti; *Rs.* замáслить, замáсливать, maścią lub tłustością zasmarować, **verfalben, verschmieren.** Naymnieyszy otwor, coby widzieć pszczoły był zdatnym, Zamaszczą zaraz pilnie tym wołkiem brunatnym, Co się zasklepem zowie. *Tom. roln.* 69.

ZAMASKOWAĆ *cz. dk.*, zamaskowywać *czstlt.*, maską zakryć, **vermaskiren**; *Vd.* salhemati, sakrinkati, preobrasati, nalizuvati, oblhemati, sapintati.

ZAMASZNY, ZAMASZYSTY, - a, - e; - yśto *adv.*, z tęgim zamachem, silny, mocny, tęgo uderzaiący, **stark ausholend, stark ausgeholt, tüchtig zuschlagend, kräftig, nachdrucksvoll,** (*Ross.* замáшистый skory do bicia, żwawy, śmiały, zuchwały). Zamasznym grozi światu ciosem. *Hor.* 1, 160. Zamasznym kuć młotem. *ib.* 2, 33 *Kniaź.* I twoich ciosów, ciosów zamaszystych Doznał nie ieden na polach oyczystych. *Kras Oss. B* 2. Na drugą wyszedł stronę pocisk zamaszysty. *Dmoch. Jl.* 2, 227. Śmierć zamaszysta, snuiąc się po ziemi, Liczne napełnia gnatami kośnice. *Zab.* 11, 23 *Koss.* A nuż mnie pobiie? bo silny i zamaszysty; otoż piękna satysfakcya! *Mon.* 68, 191. bitny). - *tr.* Zamaszysty, potężny, duży, gruby, ciężki, **gewaltig groß, stark, dick, schwer.** Rządca pulpitu Xiądz Kantor Balista Pyta, gdzie ona xięga zamaszysta? *Pulp.* 9. Na tak zamaszyste drwinki, Szeląg skruszałéy minki, Mówi... *Zab.* 16, 160 *Nagł.* - Kłania się zamaszysto. *Teat.* 36 *c*, 104, niezgrabnie, **plump.** - §., surdut, płaszcz, zamaszysty, z kolisty, przestronny, kolisty, do obwinięcia się, **gut über zu schlagen, zusammen zu schlagen.** ZAMASZYSTOŚĆ, - ści, *ż.*, tęgość w uderzeniu, uderzenie z wielkim zamachem, **tüchtiges Ausholen, gewaltiger Schlag, Stoß, Gewaltsamkeit.** Czynił on to z taką zamaszystością, że cała sztuka marmuru w drobne części była strzaskana. *N.Pam.* 24, 324.

ZAMATAĆ; *ob.* zamotać.

*ZAMATORZAŁY, *ZAMOTRZAŁY, - a, - e; *Rs.* заматорѣлый, zatwardziały, **verhärtet.** Schisma cerkiew każdą i płodu pozbawia i pokarmu, czyni żywot iéy zamatorzały, a piersi zaschłe, że ni rodzić nie może, ni karmić. *Smotr. Ex.* 12. Twéy to schismatyckiéy zamotrzałéy matki własność iest, wyrodki cerkiewne przyymować, i tym pod obronę się podawać. *ib.* 20. *ZAMATORZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, *Rs.* заматорѣлость zatwardziałość, **die Verhärtung.**

ZAMATWAĆ; *ob.* zagmatwać. ZAMAWIAĆ; *ob.* zamówić.

ZAMAZAĆ *czyn. dok.*; zamazuie *Pr. kontyn.*, zamazywać *czstl.*; *Bh.* **zamazati, zamazi;** *Slo.* **zamazugi;** *Sr.* 1. **zamaʒu, zamaʒem, zamaʒam, zamaʒuyu;** *Vd.* samashit, samasati, obmazati, premasati; *Cro.* zamasati, zamasújem; *Bs.* zamazati, omazati; *Ross.* замазать, замазывать, умазать, умазывать. Zamazać co czym, mażąc zatkać, zakryć, zasmarować, cf. zamaścić, **verschmieren, beschmieren.** Zamazuię statek dziurawy, drzewo obcięte. *Cn. Th.* 1377. Sam ule z młodéy plotłem łozy, sam szczeliny na zimę zamazywałem. *Sir. Qu.* 7. Zamazanie,

Rs. замáзка. Zamazanie, obmazanie, zalepienie płonki, drzewa, *litura. Cn. Th.* 1377, **das Verschmieren.** - §., zamazać pismo, zmazać. *Włod.*, **Geschriebenes auslöschen, ausstreichen;** *Vd.* pismu sabrilhuvati, sbrilhuvati, samasati; *Rs.* размарать, размарывать. Zamazuię pismo, *przekreszam. *Cn. Th.* 1377, kanceluię. *ib.* 845, przekreślam). Zamazanie pisania, *litura versus. ib.* Zamazanie pisania, plama na piśmie, żyd. *Włod.*, **ein Klecks.** - §., zamazał cały arkusz papieru, zabazgrał, zamalował, **verschmieren, verpinseln, verkritzeln einen Bogen Papier u. s. w.** ZAMAZGAĆ *cz. dk.*, mazganiem zapełnić, zapaskudzić, zaplugawić, **versudeln, ganz besudeln.**

ZAMCZYNA, - y, *ż.*, ZAMCZYNKA, - i, *ż.*, *zdrbn. rzczwn.* zamek, z biedny; słaby, zamek, czy to u drzwi, czy też budowanie, grodek, warownia; **ein elendes armseliges, schwaches Schlößchen, an der Thüre; oder ein elendes Burgschlößchen, eine schwache Burg, ein kleines nicht festes Schlößchen.** W lada zamczynie kasztelan. *Nar. hst.* 7, 74. Już teraz tam, gdzie był Babilon, iest mała zamczyna. *Jer. Zbr.* 2, 109. ZAMCZYSKO, - a, *n.*, brzydki niekształtny zamek, w iednym i drugim znaczeniu, **ein häßliches Schloß, in beyden Bedeutungen;** *Bh.* **zamčisko;** *Ross.* замчище. ZAMCZYSTY, - a, - e; - o *adv.*, z zamkiem u drzwi, zamykaiący się, **mit einem Schlosse an der Thüre, verschließbar, zum Zuschließen.** Na dole u wazonu ma być dwoie zamczystych drzwiczek. *S. Grodz.* 2, 26. Kielichy w pudełeczku drewnianym iakim przystoynym zamczystym chowaią. *Pim. Kam.* 54. Urzędnik powinien strzedz, by każdy gmach zamczysty był, by gość, lub też kto inny, gdy przyiedzie, czysto zastać mógł. *Haur Ek.* 17, zamknięty na zamek). Dwór na noc ma być zawsze zamczysty, gdyż się różnie w nocy dzieie. *ib.* 16. Człowiekowi potrzebne mieszkanie opatrzone, wszędzie zamczyste, żeby był bezpieczen od szkód *Petr. Ek.* 48, *Star. Dw.* 33. Zamknął się w mieście zamczystym *bramami i zaworami. *Radz.* 1 *Sam.* 23, 7, zawarł się wszedłszy do miasta, w którym są bramy i zamki. *Bibl Gd.*, do miasta warownego, **eine feste, befestigte, verschlossene Stadt.** - Kray zamczysty. *Tr.*, pełen zamków, twierdz, warowni, z warowny, **mit Schlössern, Burgen, Vesten versehen.**

ZAMDLIĆ kogo *med. dk.*, zacząć mdło robić czyli mdlić, **einem übel werden.** Skoro pacyenta gorąco przeydzie, lub go zamdli, natychmiast rękę mu związać należy. *Perz. Lek.* 224.

ZAMĘĆ, *ob.* zamęt. Zamęcić, *ob.* zamącić.

ZAMECZEK, - czka, *m.*, *zdbrn. rzczwn.* Zamek, *Bh.* **zámček;** *Rs.* замочекъ; bądź u drzwi, bądź małe warowne budowanie, **ein Schlößchen, Thürschlößchen; ein kleines Schloß, eine kleine Burg;** *Vd.* gradez, gradizh; *ob.* grodek, grod. *ZAMECZNIK, *ZAMKARZ, - a, *m.*, rzemieślnik od zamków, ślósarz, **der Schlosser;** *Bh.* **zámečnjk,** (**zámečnice** ślósarka, **zámečnický** ślósarski, **zámečnictwj** ślósarstwo; *Crn.* kluzhanzar, (cf. klucznik; *Vd.* kluzhenizhar, plahar, plehar (cf. blacharz); *Bs.* kgljucjar; *Rs.* замочникъ. Zamecznicy i inni rzemieślnicy. *Dub.* 283. ZAMECZNY; *ob.* zamkowy.

ZAMĘCZYĆ *cz. dk.*; *Ross.* замучить, męcząc zagładzić, zakatować, **zu Tode martern.** Nie mało było u nas czarownic i czarowników, o iak wiele ich spalono, iak wiele zamęczono. *Mon.* 68, 266. Nigdzie despotyzm nie zamę-

męczył ani więcéy ani okrutniéy szlachty, iak we Francyi. *Przestr.* 286. Miecz zamęczył wszyſtko, co przed nim schronić się nie mogło. *Stas. Num.* 1, 208, cf. zarznąć, wyrznąć, dorznąć). Kto tę chorobę na ſtarość doſtał, tedy tego wkrótce zamęczyła. *Perz. Lek.* 149. – Zamęczyć się, **ſich zu Tode martern**, *Rs.* замáяться, cf. zmordować się.

*ZAMĘDRKOWAĆ, *ZAMĘDROWAĆ *med. dk.*, zacząć mędrkować, mędrkiem być, *Ross.* заумничать, **zu klügeln anfangen.**

ZAMEK, - mku, *m.*, (zameczek, zamczyna, żamczynka, zamczyſko, *ob. na swoich mieyscach*; *Etym.* mknąć); *Bh.* **zámek**; *Sr.* 1. **zank, ſank**; *Sr.* 2. **ſamk**; *Crn.* kluzhanza, kluzhaniza, (cf. klucz), ſapira (cf. zapora; *Crn.* ſamék *peſſulus* zaſuwka); *Vd.* kluzhanza, klucheniza, saklepenza, saklep, durni plah, pleh (cf. blacha) (*Vd.* samek, satik, = zasuwka); *Cro.* klyuchenicza, záklop, zátvor (cf. zatwor); *Dl.* brava, zaklop; *Rg.* kgljucjaniza, bràv, zâklop; *Bs.* kgljucjaniça, bravva, zatvor, katanaç, katancicch; *Sla.* brava; *Rs.* замòкъ. Zamek u drzwi, u ſkrzyni; (cf. kłódka), **das Schloß, Thürſchloß, Schrankſchloß.** Części, z których się zamek do drzwi ſkłada są: rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna. *Teat.* 6 c, 58. Zamki Francuzkie do drzwi podwóynych, są bardzo piękne z blachami mosiężnemi. *Boh. Kom.* 3, 169. Zapewne się czegoś boi; bo drzwi na zamek zamknęła. *Teat.* 54, 52 na klucz). Zamkami, zaporami zamykasz twe wczasy. *Bach. Ep.* 42. Zamek ślepy abo ſkryty. *Cn. Th* 1377. Poczciwemu człowiekowi za żywota ani ślepych zamków, ani psa na łańcuchu, nie trzeba; bo iuż ſtróżem u niego cnota. *Rey Zw.* 135 *b*, cnota puklerz; *integer vitae etc.*) – *fig.* Puściły zamki, nity, = (od ſtrachu) popuścił, nie mógł ſtrzymać uryny albo miąższego. *Cn. Th.* 776. **die Büchſen ſind geplatzt, er hats ſtreichen laſſen, hat einen fahren laſſen, hat nicht länger halten können.** – §., zamek u ſtrzelby, u fuzyi, **das Flintenſchloß, Schloß am Schießgewehre**; *Vd.* zelin (cf. cel); *Sla.* gvozdie (cf. gwóźdź). Rura z zamkiem. *Tr.* – §., zamek w pumpie; **die Klappe in der Pumpe.** Animela, zamek do pumpy. *Tr.* – §. Na szkucie, zamek w ſtępce, w którym pięta od masztu ieſt osadzona. *Mag. Mscr.*, **das Maſtbaumſchloß, worin der Maſtbaum feſt ſteht.** – §. 2., zamek, budowanie dla obrony *Cn. Th.* 1377, grod, warowny pałac, **das Schloß, Wohnſchloß, die Burg, das Palais**; *Bh.* **zámek, hrad, twrze** (cf. twierdza); *Slo.* **zámek, hrad**; *Vd.* grad; *Cro.* grad; *Dl.* grad; graad; *Hg.* vár, vaar (cf. warownia); *Bs.* kula (*diſtgu.* kula); *Rs.* зáмокъ. Wasil założył zamek, któremu imię dał swoie Bazylow grod. *Biel. hſt.* 430. Pruſki miſtrz, rozłożywszy po *zamcech (po zamkach) ludzie swe, trapił nasze gdzie mógł. *Biel.* 273; po *zamcech leżeli. *ib.* 374. Plac pod zamkiem, podzamcze. *Krom.* 369. Zamki na lodzie, na powietrzu, na piaſku, Hiszpańſkie, = niepewne, nietrwałe rzeczy; **Schlöſſer in der Luft.** Zamek na ledzie buduie, J w nich się wszyſtek funduie. *Dar. lot.* 4, 26. Gdybym ci więcéy miała objecować, Chciałabym na powietrzu zamki budować. *Paſt. F.* 144. Naywiększą część życia człowiek traci na układaniu proiektów, a nabudowawszy bez końca zamków Hiszpańſkich, zaledwie, i to na schyłku dni swoich, przyydzie do poſseſsyi biednéy chaty, gdzieby mógł spocząć. *Mon.* 70, 181; po uroionych projektach.

ZAMELANCHOLIZOWAĆ *cz. dk.*, melancholiią zapełnić, **mit Melancholie anfüllen.** Na ręce wspiera głowę zamelancholizowana. *Teeat.* 36 c, 69, melancholiczna.

*ZAMELĘ, ZAMIELĘ, *ob.* zamléc. ZAMĘŚCIE; *ob.* zamężcie.

ZAMESZ, *ZAMSZ, - meszu, - mszu, *m.*, (*ZAMSZA, - y, *ż.*, źle zamiaſt zamesz. *Dudz.* 29); *Boh.* **zamiš, gircha,** (*ob.* ircha); *Sr.* 1. **harwana koża**; *Crn.* samęjsh, erhovna; *Bs.* kamuça, koſgiça; *Ross.* замша, зáмшица, лосúна (cf. łoś), *Ger.* **Sämiſch, ſämiſch Leder,** (*Gall.* chamois, chamoiſeur; *Ital.* camoſcja, cf. *Ger.* **ſeim**; *ob.* **Adeig.**; *ob.* ciemiec, cyniec, ciemcowy, cymcowy, cimcowy). Zamesz, ſkóra miętka; teraz podobno mówią zamszowa ſkórka. *Włod.* Skóra na zamsz wyprawna. *Os. Fiz.* 2, 205, cf. *lesz). Kozłowego zamſzu. *Inſtr. C. L.* Zamszu kozłowego i baraniego. *ib.* ZAMESZNICTWO, - a, *n.*, garbarſtwo zamszowe, **die Sämiſchgärberey.** *Tr.* ZAMESZNIK, - a, *m.*, garbarz od zamszu, **der Sämiſchgärber,** zamesznik, który wyprawuie zamsze. *Włod.*; *Sr.* 1. **harwaŕ**; *Rs.* замшенникъ. ZAMESZNY; *ob.* zamszowy (cf. zamsik, zamścik).

ZAMĘT, - u, *m.*, *ZAMĘĆ, - i, *ż.*, *ZAMĘTEK, - tku, *m.*; *Bh.* **zaplawa,** (cf. zapławić) **okalek** (cf. kał); *Rs.* возмущенїе, замяшїе, замяшня, сумяшица; *Ec.* мятéжъ, мятежносшъ, мятéженїе, чмýта; zamącenie, **das Aufrühren, Umrühren, Trüben.** Zamęt, to co ieſt zamąconym, kał, **das Aufgerührte, das Trübe; trübes aufgerührtes Waſſer.** Węgorze w zamęcie łowią. *Cn. Ad.* 1227, w odmęcie dobrze ryby łowić; z zakłócenia, zawichrzenia korzyſtać). Zamęt pierwotny, chaos. *N. Pam.* 18, 283, **das Chaos.** – *fig. tr. varie*: zamieszanie, zakłócenie, zaburzenie, *ob.* *zamutek; **Verwirrung, Wirrwarr, Unruhe, Gährung.** Nowy zamęt głowy. *Teat.* 43 c, 139 *Wyb.*, cf zawrót, zakręt). Wyſtały z zamętu gniewliwego umysł, począł poſtępku żałować. *Nar. hſt.* 6, 320, cf. uniesienie się, zapęd). Zamętkiem przemożony, smutny, rozgniewany. *Klon. Wor.* 68. Wszyſtkie duszy kochanka siły nie formowały tylko ieden zamęt ogniów, których miłość ieſt celem. *Węg. Mar.* 1, 109. Lękaiąc się z iednéy ſtrony, a z drugiéy się nadzieią karmiąc, z tych zamęci pożytek odnoszą. *Jan. Lig. F* 3 *b.* Wszyſtkich między sobą powadził, aby w zamęcie korzyſtał. *Nar. hſt.* 7, 184. Prawa nasze nie wolne były od dobrowolnego zamętu. *Xiądz.* 179. Sposób elekcyi téy u nas ieſt pełen zamętu. *ib.* 179. Francya była obrazem prawdziwego zamętu; zniknęło zamieszanie; naſtępuie porządek. *Gaz. Nar.* 1, 99.

ZAMĘTLIĆ; *ob.* zamiętlić.

ZAMĘŻCIE, ZAMĘŚCIE, - ia, *n.*, *Ross.* замýжство; iście za mąż; lub bycie za mężem; **das Nehmen eines Mannes, die Verheirathung an einen Mann; die Ehe mit einem Manne.** Panny w panieńſtwie tęſknią do zamęścia. *Mon.* 69, 804. To Pani moię trzymasz ſtronę u Henryki, i radzisz iéy zamężcie? *Teat.* 11 c, 3, t. i. żeby za mnie poszła). W tak młodym wieku wyrzekasz się zamężcia! *Węg. Mar.* 1, 19. Panna Karolina iuż właśnie ieſt w latach zamęścia. *Teat.* 12, 21, cf. na wydaniu, **heirathsreif, mannbar.** Różność religii nie kładzie iuż przeszkody

w zamęźciach. *N. Pam.* 10, 55. ZAMĘŻNY, - a, - e; - źe *adv.*, za mężem będący, an einen Mann verheirathet, n. p. ſtan zamężny, = małżeńſki względem kobiety; cf. żonaty, względem mężczyzny). Zamężna, *sc.* kobieta, = za mężem będąca, eine Verheirathete, Verehelichte, die einen Mann hat; *Cro.* zamusna; *Rs.* замужная. Mieczysław ſtary uciekł do zięciów, albowiem miał córek ośm, które wszyſtkie były zamężne; dał był iednę Sobiesławowi królowi Czeſkiemu, drugą Xiążęciu Saſkiemu i t. d. *Biel.* 102. Jeſtem za męża naturą nie zdrową Panną mężatą i zamężną wdową. *Morszt.* 47. - *§.*, zamężna panna, domężna, godna za mąż, na wydaniu, *viripotens*, eine mannbare Jungfer. ZAMĘŻYĆ się *zaimk.*, iść za mąż, wydać się za mąż, einen Mann nehmen, heirathen, ſich verheirathen. Jeżeli znaydzie się w naszéy wsi więcéy kobiet, niżeli się zamężyć może, wolimy aby w niepłodności zniszczały, niżeli aby do drugiéy wsi za mąż poszły. *Przeſtr.* 227.

ZAMGLIĆ *cz. dk.*, mgłą zakryć, zaćmić, vernebeln, mit Nebel bedecken, verdunkeln *pr. et fig. tr.* Już się przetarło niebo ćmą zamglone, Złamały karki wydmuchy szalone. *Nar. Dz.* 1, 114. Puszczać krew przeciw zamgleniu i boleści oczu. *Sien.* 419. Ćmą tęgą ich umysłów zamglone są oczy. *N. Pam.* 22, 110.

ZAMIĄĆ *cz. idntl.*, *zaminać *ndk.*, zagnieść miąc, verdrücken, verkneteln, verknitteln; *Vd.* smezhkati, samezhkati; *Rs.* замять, заминать.

ZAMIAŁCZYĆ; *ob.* zamiaucayć.

ZAMIANA, - y, *ż.*, *ZAMIAN, - u, *m.*, *ZAMIANEK, - nku, *m.*, mienianie się, i to co mieniaią; danie iednego za drugie; rzecz iedna za drugą dana i wzięta; das Tauſchen, Vertauſchen; der Tauſch, Vertauſch; (*Bh.* zaminka, zamyſl *praetextus* udawanie); *Bh.* ſména (*ob.* zmiana), ména, proména, freymark, (*ob.* frymark); *Vd.* premenik, menjba, barantia, ismenja (cf. wymiana; *Bs.* izmina, izmignenje; (*Rg.* zamjena, = wzaiemność); *Ross.* мѣна, обмѣна, обмѣнъ, размѣна, размѣнъ, заверстка, (замѣна, замѣнъ nagroda, powetowanie); *Ec.* измѣна, измѣненїе (= 2., zmienność, zdrada). Serce za serce daię rad z zamiany. *Teat.* 54 *d*, 61. Zamiana ieſt kontrakt, którym rzecz własna zlewa się na drugiego, z obowiązkiem dania podobnéy w tymże rodzaiu, wadze lub liczbie, z przelaniem zupełnego własności rzeczy zamienionéy między właścicielami prawa. *Oſtr. Pr. C* 1, 242, Tauſchcontract. Sposób zamiany, *methodus substitutionis*. *Alg. Nar.* 120. - Zamiana słów, mowa niewłasna. *Cn. Th.* 1377 *ob.* zamiennia; *metaphora*; zamianą, zamiankiem, *metaphorice*. *ib.* - *§.*, w zamian, na zamian; *Rg.* ù zámjenu, (cf. na wzaiem), odwetuiąc, iedno za drugie, Tauſchweiſe, austauſchend, eins fürs andre. Miłość chodzi na zamian, nigdy nadaremnie. *Jabł. Tel.* 110. Przytaczaią ludzkie sprawy, sądzą, ganią, złorzeczą, drudzy na *wzamian chwalą. *Mon.* 70, 664. ZAMIANNY, - a, - e, od zamiany, Tauſch=, Wechſel=. Karta zamianna ieſt pismo, za którego oddaniem oddawca odbiera pieniądze w tymże piśmie wyrażone od korrespondenta, do którego to pismo daie. *Uſtrz. Alg.* 299; wexle, *lettres de change*, Wechſelbriefe, Wechſel. (*Rg.* zamjeniv *permutabilis*, zamjenit *reciprocus*; cf. wzaiemny).

ZAMIAR, - u, *m.*, *ZAMIARA, - y, *ż.*, zamierzanie, zamierzenie, zagraniczenie, zakreślenie, zakres, wyznaczona miara; das Abmeſſen, die Abmeſſung, Begränzung, das geſteckte Ziel, die gemeſſne Gränze; (*Bh.* zaměrka naczynie; *Crn.* ſamiru *signaculum*; ſamira, = fałszywa miara, 2., niełaſka; *Bs.* zameràk, bigljegh *signaculum*; *Rg.* zamjerak, zigl, = cel; *Rg.* zâmjera *conspectus*, *objectum*, *vultus*, *visus*). Już się to do pożądanéy nie wprowadzi pory, co raz wyszło z słuszności granic zamiaru. *Tr.* Na zamiar, nad zamiar, = zbyt, nazbyt, nadwzwysz, nadmiarz. *Cn. Th.* 455 *et* 456 *et* 487, über die Maße, übermäßig. Dobrych uczynków nie może ieden drugiemu udzielić, bo tego wszyſtkiego żaden nierzkąc na zamiar, ale i doſtatku nie ma. *Sekl. Luk.* 119. Na zamiar ieſt tego u mnie J w ſtogach zioła ſtoią po gumnie. *Miaſk. ryt.* 2, 116. O przykra nad zamiar nowino! *Zab.* 12, 164. - *Zamiara, zamierzona czyli naznaczona dzienna praca, die abgemeſſene Tagesarbeit. *Tr.* - *§.*, zamiar, co sobie kto zamierza, zakłada, = cel, widok, zamysł, das Abſehen, die Abſicht, der Zweck; *Vd.* namieuenje (cf. namienić), namienik, namerik, nakonz, namiena, nagled, konz, navidba, navidenje, predſtavik, priedvsetie, (przedsięwzięcie), predpoſtava, priedpoſtavik; *Cro.* namenènye; *Rg.* zamjera, zamjerak, zamjerka; *Ross.* намѣренїе, предмѣтъ (cf. przedmiot). Zamiar kary ieſt zapobieżenie podobnym wyſtępkom. *Oſtr. Pr. Kr.* 1, 28. Oświadczyłem iéy zamiar ożenienia się z nią. *Teat.* 7, 88. Zły zamiar; *Rs.* злонамѣренїе, злосовѣтїе. *ZAMIARKOWAĆ, *ob.* miarkować, pomiarkować; (*Crn.* ſamirkujem *attendere*. 2., *adnotare*. *ZAMIARNOSC, - ści, *ż.*, n. p. Kiedy to uſtawiczne tu i tam wahanie nie morduie go, więc owa zamiarność w naturze nie będzie dla niego daremną. *N. Pam.* 20, 194? ZAMIAROWY, - a, - e, od zamiaru, Ziel=, Gränzen=, Abſicht=, Zweck=.

ZAMIAST, *ZAMIASTO *praepos. Genit.*, na mieysce czego, zaſtępuiąc co, = za, *ob.* *miaſto czego; *Crn.* namęſt; *Vd.* nameſti; *Cro.* mezto, na mezto; *Rg.* za mjeſcte; ſtatt, anſtatt. Nie ma smaku w potrawach, a w dzieciach pociechy, Strach i ból od nich czuie zamiaſto uciechy. *Jabł. Tel.* 31.

*ZAMIAT, *ob.* zamiot. ZAMIATAĆ; *ob.* zamieść. ZAMIATACZ, - a, *m.*, który zamiata miotłą, der Ausfeger, Wegfeger; *Vd.* pometavez, pomietar, *f.* pomietarza; *Ec.* помеmаmель. ZAMIATALNY, - a, - e; - ie, *adv.*, do zamiatania, od zamiatania, ausfehrbar, fehrbar, Fehr=. W górnictwie: pławniſko zamiatalne, der Kehrheerd. *Mier. Mscr.*, *ob.* pławniſko.

ZAMIAUKNĄĆ *cz. idntl.*, zamiauczeć, *zamiałczeć *dk.*, odezwać się miaucząc, zacząć miauczeć, aufmiauen, anfangen zu miauen. Kot nadąwszy się, zamiauknie swym głosikiem drogim, Tu myszy, iak piorunem poſtrzelone srogim, Lecą w gruzy. *Zab.* 9, 279.

ZAMIEĆ, - i, *ż.*, *ZAMIOT, - u, *m.*, *ZAMIOTA, - y, *ż.*, *Ross.* заметь; zamiotanie, zarzucanie, zawierucha, zadymka, szaruga, chera, *wiiadł, burza, zamieszanie, zakłócenie; *pr. et fig. tr.* Hinwerfen, Hingewerfe, Durcheinandergewerfe, Getöſe, Sturm, Unruhe, Ungewitter. Morſka nawałność, wściekłe zamieci szalonych wichrów na brzeg go wyrzuciły. *Pot. Arg.* 82. *Piorunne zamieci,

Zebr. Ow. 247 *victricia fulmina*). Silnym pędem leci, iak łodź w haniebnéy wiatrów północnych zamieci. *Zebr. Ow.* 53. Więc cię żadne nie poruszą Te tak wielu zamieci? Wierę chaty upaść muszą Gdy nawet i Rzym leci! *Bald. Sen.* 57, ruiny, upadki). Niezgoda iest przyczyną dziesieyszéy zamieci. *Pot. Arg.* 12. Sam nie mógł się oprzeć zamieci sprzysiężników. *Chrośc. Fars.* 70. Nie pięknie na godności świeci, Kto do niéy drogą przedarł się wyboczną Przez chytre matactw nieściglych zamieci, Minąwszy pięknych dzieł ścieszkę potoczną. *Zab.* 12, 3 *Sak.* – *fig. tr.* Wszelki zamiot i zakaz świata miał ten święty w pomietlisku. *Chodk. Kośl.* 39. Ceremoniie te zmyślone prawie zamiotem a nizacz sobie mam. *Baz. hſt.* 250. – Zamieć śniegów, piasków, n. p. wiatr zamieci sypie, *eiectat niuem, arenam ventus; syrtis niualis potest dici, nam syrtis non in mari solum est, cum fluctus arenam et limum saxaque in cumulum conuoluunt, sed et in terra, cum idem venti faciunt. Cn. Th.* 1378; Syrtis czyli zamieci nie tylko rozumie się o mieyscach owych morza, na których woda się krętem wiie, (*ob.* wir), i piasek, ił, kamienie wymiata; ale też i o mieyscach ziemi, gdyż na nich toż wiatry czynią; ztąd wielkie zamieci są piasków osobliwie w Afryce. *Pilch. Sall.* 153 *et* 154, **Windwehen, Sandwehen, Schneewehen;** *Bohem.* **zamět, záwěg;** *Vd.* sumed, sumet, sumedje, sanat, sneshni sasip (*ob.* zasép, zaspa); *Crn.* lamęd; (*Bs.* mechjava; *Rg.* mecchjaviza; *Rs.* метéлица, метéль miecielica); *Rs.* заметы, сумéть, сугробъ; *Ec.* омумъ. Zamieć, piasek lub śnieg od wiatrów na kupę zgromadzony. *Wlod.* Za nim bezpieczni od wiatrów żołnierze Ziemskiéy się żadnéy nie boią zamioty (w Afryce na piaskach). *Chrośc. Luk.* 298. Zamieć piasku. *Stas. Buff.* 246, *banc de sable*, cf. hak. Śnieg chociaż po mału, ba i drobny leci, A przecię wielkie czyni *zaspy i zamieci. *Kchow. Fr.* 136. ZAMIECĘ, *ob.* zamieść. ZAMIECINY *plur.*, co zamieciono, śmieci zamiecione, **das Ausgekehrte, Kehrig.**

ZAMIĘDLIĆ, *ob.* międlić.

ZAMIĘKCZYĆ *cz. dk.*, miękkim uczynić, **erweichen, weich machen.** ZAMIĘKNĄĆ *niiak. idntl.*, stać się miękkim, **weich werden.** Strzelayże! **W.** Panewka mi zamiękła. *Teat.* 51 c, 12, zamokła, zawilgła, **naß werden, feucht werden.**

ZAMIELĘ; *ob.* zamleć.

ZAMIENIĆ *cz. dk.*, zamieniać *ndk*, wziąć lub dać iednę rzecz za drugą, iść w zamian, mieniać, **vertauschen, austauschen,** *ob.* sztychować, na sztych dać, wziąć); *Boh.* **frehmarciti,** (*ob.* frymarczyć); *Vd.* samenjati, vmenjati, notermeniti, notermenjati (*Vd.* samieniti, mieniti, domieniti, = mniemać, domyślić się); *Cro.* zameniti, zaményam, zamenyujem; *Dl.* zaminiti; *Rg.* zamiêniti; *Rs.* мѣнять, намѣнять, намѣнивать, обмѣнять, обмѣнивать, смѣнить, смѣнять, смѣнивать (cf. zmienić), измѣнить, измѣнять (2., zdradzić; cf. zmiennik), заверстать, заверстывать, (замѣнить, замѣнивать nagrodzić, powetować). Zamieniać sowie się rzecz iednę za inną wzaiemnie sobie obiecać i ustąpić. *Gall. Cyw.* 3, 67. W pierwiastkach rzeczy na rzeczy zamieniano. *Mon.* 69, 230. Zamienić konia na towary. *Tr.* – §., zamień gniew w łaskę. *Tr.*, przemień, zmień, **verwandeln.** – §., zamieniać słowa, *transferre. Cn. Th.* 1378. Zamienione słowa, niewłasne, *translata, translatitia, figurata verba. ib.*, **verblümte, figürliche Wörter.** ZAMIENIACZ, - a, *m.*, który co zamienia, odmieniacz, **der Austauscher, Tauscher, Auswechsler, Wechsler,** *Vd.* meinarz; *Ec.* замѣнникъ; *Rs.* мѣновщикъ. (*ZAMIENIEĆ; *ob.* zaniemieć). – *ZAMIENNIK, - a, *m.*, *ob.* zmiennik, zdrayca. *Tr.* – *§., Rzecz, którą kto miał, zamiennik nie potrzebował, albo taniéy niżeli ważyła szacował. *Dow.* a b, *ob.* zamieniacz, wymieniacz, przemieniacz. ZAMIENNIA, - i, *ż.*, *Grammat.*, zamienienie głoski na głoskę w iednym wyrazie, albo zamienienie w mowie wyrazu iednego na drugi. *Kopcz. Gr.* 2, 25, *enallage.* ZAMIENNY, - a, - e; - ie *adv.*, od zamienienia, do zamienienia; *Rg.* zamjeniv; (*Rg.* zamjenit *reciprocus*; *ob.* wzaiemny); **Tausch=, tauschbar, zu vertauschen;** *Ross.* мѣновный, смѣнный, cf. zmienny). Zamienny towar; *Rs.* смѣнъ. ZAMIENNOSĆ, - ści, *ż.*, podleganie zamianie, **die Vertauschbarkeit.**

ZAMIERAĆ; *ob.* zamrzeć. ZAMIERZAĆ; *ob.* zamierzyć.

ZAMIERZCH, *ZAMIERZK, - u, *m.*, mierzch, zamierzchnienie, mierzkanie, mrok zapadaiący; **die einbrechende Dämmerung, Abenddämmerung.** Nie spuszczay się w zamierzchy wieczorne. *Przyb. Milt.* 147. Bili się od wschodu słońca aż ku nocy; Attylow lud począł uciekać, a Gotowie ich gonili aż do zamierzku. *Bibl. Sw.* 123. – §., zamierzch w oczu, choroba oczu, gdy wzrok znacznie ciemnieie. *Wlod.*, gdy się komu mierzcha w oczach. *Cn. Th.* 1378, **der Augenschwindel, wenn es einem vor den Augen schwarz wird,** *scotoma.* ZAMIERZCHNĄĆ, *ZAMIERZKNĄĆ *niiak. idntl.*; zacząć się mierzchać, zapaść mrokiem, *Vd.* samerkniti; *Cro.* zamerknújem; *Rg.* smarknutise *farsi notte*; **zu dämmern anfangen.** Już zamierzchło. *Ld.*, iuż mrok zapadł. – §., zamierzchło mi w oczach, ciemno mi stanęło. *Dudz.* 73, **mir ist vor den Augen finster geworden.** Oczy ślepych z ciemności a zamierzknienia przeyrzą. *Radz. Jes.* 29, 18, z mroku i z ciemności oczy ślepych patrzać będą. *Bibl. Gd.*, *ob.* zamierzch oczu). – §., zamierzchnąć, zaćmić się, być zacimionym, zakrytym, *pr. et fig. tr.*, **sich verfinstern, verfinstert werden, im Dunkeln seyn, verborgen seyn.** Mędrcy w Atenach, gdy to obaczyli Smutni powietrza zewszą̨d zamierzchnienie, Bardzo w swych myślach potrwożeni byli. *Odym. Sw.* 2 *J i* 4, zaćmienie słońca, **Sonnenfinsterniß.** W zupełnym słonecznym zaćmieniu świat zamierzchnie, i rzeczy utraci przyrodzone obrazy. *Tward. Wł.* 190. Niech ci błogosławią nieba, i nie zamierzknione Gwiazdy świecą rodzone. *Tward. Misc.* 9, nie do zaćmienia, nigdy nie wygasłe, **unverfinstert, nicht zu verfinstern, nie erlöschend, unauslöschbar.** Wynurzyły się nakoniec, w głębokiém dotąd milczeniu zamierzchłe okrutnéy myśli zamiary. *Nar. hſt.* 2, 108, zataione, zakryte). Służę oyczyznie miléy, a iéy sprawom sławnym Nie dopuszczę zamierzknąć w ciemnym wieku dawnym. *J. Kchn. Dz.* 200, póyść w niepamięć, być zakrytemi, zagrzebanemi); Bo ieśli u kogo, u Muz to iest w mocy, Nie dopuścić zamierzchnąć cnocie w ciemnéy nocy. *Groch. W.* 532. Semianowi umrzeć nie dadzą sielanki, Nie dopuszczą zamierzchnąć i mnie roxolanki. *Zimor. Siel.* 130. – §. Zamierzchnąć gdzie, *opprimi nocte. Cn. Th.* 1378

zapadniętym być nocą, *Rg.* zamàrknuti, omarknuti *trova-rsi nel far della notte in qualche luogo*, von der Nacht überfallen werden. Zamierzchnąłem, noc mię zapadła. *Wlod.* Zamierzkniony w drodze. *Groch. W.* 31; *Ec.* завечерявшійся, которого ночь застигла. Jerzy Ossoliński, gdy iuż był od kilku mil od Frankfurtu, zamierzkł w puszczy Spisartskiéy. *J. Off. Boh.* 22. Tu w tym lesie zabłądziłam i zamierzchłam; nie wiem, gdzie się obrócić, drogi nie nayduię. *Sk. Zyw.* 2, 166 *b.* Skoro się zmierzkło, kołace kobieta do iego chałupki, wołaiąc: zmiłuy się, otom tu na pustyni zamierzchła. *ib.* 1, 123.

ZAMIERZĘ, ZAMIERZENIE, *ZAMIERZONOŚĆ, *ob.* zamierzyć. *ZAMIERZK, *ZAMIERZKNĄĆ, *ob.* zamierzch, zamierzchnąć. *ZAMIER-ZNĄĆ, *Boh.* zamrzeti, *obacz* mier-znąć.

ZAMIERZWIĆ *cz. dk.*, mierzwą zapełnić, *tr.* zapaskudzić, zaplugawić, zamącić, zanieczyścić, zamieszać, zakłócić, mit Wirrstroh anfüllen; verunreinigen, verwirren. Jaka tam sprawiedliwość, kiedy serce sędziego łakomstwem zamierzwione będzie? *W. Pft. W.* 293, *ib.* 2, 182. J w tym szatan nie mało był zamierzwił i napsował obłędliwemi naukami. *W. Pft. W.* 142, cf. zakąkolić). Naukę tę fałszywą, z wielkim sakramentu zelżeniem, i szczerości starożytnéy iego zamierzwieniem do kościoła bożego wprowadzili. *Zrn. Pft.* 154 *b.*

ZAMIERZYĆ *cz. dk.*, zamierzać *ndk.*, *Bh.* zaměřiti, zaměřowati; (*Crn.* samireti, samirem *offensam incurrere*, 2., *ex aequo non mensurare*); *Dl.* zamiriti; (*Bs.* zamiriti, upaziti *notare*, *obseruare*, *animadvertere*; *Bs.* zamjeran, cjudnovat *admirabilis*, *mirandus*, 2., dostojan da se zamjerri *notabilis*, *notatione dignus*; zamiernost, cjuddo *admiratio*; *Rg.* zamjèriti, zarcjatti *notare*, *obseruare*, zamieriv *notabilis*, zamjerni *splendidus*); *Rs.* намѣрять, намѣриваю; *Ec.* намѣряю, намѣреніе, (cf. namierzyć); miarą zakreślić, wyznaczyć, wymierzyć, wytknąć miarę, granice, zagraniczyć, określić, abmessen, abgränzen; Maß, Gränze, Ziel bestimmen, begränzen. Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby stał, zamierzyć raczył. *Zrn. Pft.* 3, 583. Zamierzasz nędznemu człowiekowi kres, ilekroć odpuszczać ma bliźniemu swemu, a sobieś go zamierzyć nie raczył, opowiadaiąc nam miłosierdzie boskie swoie bez końca. *Rey. Pft. T t* 3. Bóg stwarzaiąc świat, ziemię odział trawą i ziołami, Od któréy potym wody odłączywszy Zamierzonemi ujął ie brzegami, Zkąd iuż każda rzecz własną postać brała J wnależytym siadle zostawała. *Odym. Sw.* 2, *Q* 3 *b.* Sam Melchisedech nie śmiałby Panu Chrystusowi zamierzać, aby cudów nie czynił w chlebie bez wina, a ty widzę zamierzasz. *Tworz. Wie.* 23. Nie zamierzony, nie określony, nie zakreślony; 2., *possibilit.* zamierzony, = do zamierzenia, określenia, mogący być określonym, *praesertim cum negatione* niezamierzony, nieokreślny, unbegränzbar, unbeschränkbar, unbegränzt, unbeschränkt. Twóy rozsądek każe mi mieć w tobie ufność niezamierzoną. *Teat.* 37, 206, bez granic). Bóg ani wiekiem *okreszony, Ani w swéy mocy zamierzony. *J. Kchn. Ps.* 127. - *Substant.* NIEZAMIERZONOŚĆ, nieograniczoność, die Unbegränztheit, Unbeschränktheit. Panna Marya wyniesiona iest aż do uczestnictwa bóztwa przez nieiaką niezamierzoność doskonałości łask, iakowego żadne stworzenie nigdy nie dostąpiło. *Zrn. Pft.* 3, 166. - Zamierzać czas, = naznaczać czas, die Zeit bestimmen. Zamierzyliście wy czas zmiłowaniu bożemu, a na wolą swą złożyliście mu dzień. 3 *Leop. Jud.* 8, 13, zakreśliliście czas. 1 *Leop.*, nie kładźcie kresu radom Pana Boga. *Bibl. Gd.*) Święcenie niedzieli duchowne nie na iednym dniu zamierza się, ale przez wszystek czas żywota naszego. *Gil. Kat.* 104. Ledwie do iednéy godziny nie ma zamierzonego czasu swoiego. *Rey Pft. G g g* 5. Nazaiutrz na godzinę zamierzoną postawiono ich przed sąd. *Baz. hft.* 219. Było zamierzenie, póki który urząd kto dzierżeć miał. *Eraz. ięz. H* 3, wymiar czasu). Czasy niezamierzone. *Ryb. Ps.* 108, nieokreślone, wieczne). - Zamierzyć, przeznaczyć, bestimmen. Co komu zamierzył twórca wszystkich rzeczy, Niezdoła tego rozum odmienić człowieczy. *Nar. Dz.* 3, 62. Ociec każdy by synowi swemu stan iaki a wezwanie zamierzył a założył. *Glicz. Wych. O* 1. Bóg człowieka chciał mieć na cnotę; na co się snadź mieć nie będzie, ieśli za noworosłych lat fundamentu iakiego ku temu sobie nie zamierzy a nie założy. *ib. E* 6. - §., zamierzyć co, założyć za cel, zamyślić, beabsichtigen, *Vd.* nameriti, namerjati, naviditi, namieniti, nagledati, nakonzhati, obmeriti, obkonzhati, dokrajiti; *Rs.* намѣриться, вознамѣриться, смышлять, смышляю (cf. zmyślić, zamyślić). Nie zamierzay rzeczy niepodobnych. *Jabl. Ez.* 137. Zamierzył sobie ten urząd. *Tr.* Złe zamierzaiący, zły zamiar maiący, *Rs.* злонамѣренный. - §., zamierzać się na kogo, = godzić na kogo, zamach na niego czynić, gegen einen ausholen, auf ihn losschlagen wollen. Zamierzywszy się, nie uderzyli. *Cn. Th.* 1378 *ab ictu se retraxere*). Pospolicie mówią: łżeysze zamierzenie, niż uderzenie. *Stryik. pr.* Nigdy się darmo mieczem nie zamierzy, Ledwie go spuści, wielkie widać rany. *P Kchn. Jer.* 228. Trzy kroć oręż Kormaka o tarcz mą uderzył, Trzykroć i iam się żwawo na niego zamierzył. *Kras. Off. E* 2 *b.* Więc teraz Mos Panie, przystąpmy do rzeczy! zamierza się szpadą. *Teat.* 34 *c*, 98. - § 2., zamierzyć, w mierzeniu pomylić się, źle pomierzyć, im Messen sich irren, vermessen. Zamierzył łokieć ieden. Zamierzył korzec ieden. Zamierzył kilka funtów; raczéy: zaważył.

ZAMIEŚĆ, zamiótł, zamietli, *F.* zamiecie, zamiotę *cz. dk.*, zamiatać, *zamietać *ndk.*, *zamietuie, zamiatuie *Tr.*, zamiatywać, zamiotywać *czstl.*, *Bh.* zamesti, zametati, *Slo.* zamitám; *Crn.* samêsti, samêdem *niue cooperire*, *ob.* zamieć; *Vd.* sametati; *Cro.* zamecchi, sametati, zaméchem; *Rg.* zamêsti, zameetam *implicare*; *Bs.* zamêsti, kokoti snigom *obruere niuibus*, zamesti, smesti, smetati *confundere*; *Rs.* заместь, замести, заметать, заметнуть, заметывать, закинуть, закидывать, засорить, засаривать, зашвырнуть, зашвыривать. Zarzucić, zacisnąć, zakidać, bis hinter etwas hinwerfen, vorwerfen, *Sr.* 1. mětam prěd, cžisstam prědk. Kości albo i insze rzeczy ostatki pod stół zamiatać. *Eraz. Ob. E i i j.* Zamietuią sieci swoie na nas fałszywych nauk swoich. *Rey Pft. G g* 5, *Rs.* заметный неводъ niewód w poprzek rzeki zastawiony). - Zamiatywać nogą, nogą wyrzucać, mit dem Fuße hinauswerfen, herauswerfen, den Fuß schleudern. Koń, gdzieby nogą *zamiotował, ośrzodki z chleba rzano-

ge mu na nogę przykładać. *Syr.* 926. - Zamiotać ziemię, wyrzucać do góry, die Erde aufwerfen, aufrühren, in die Höhe schleudern, bewegen, berühren. Ematyą on szybkim miia biegiem J konnych Traków góry, wiecznym kryte śniegiem, A nigdzie lekką ftopą ziemi nie zamiata, Wnet na morze z Atosu wyniosłego zlata. *Dmoch. Jl.* 2, 47. - Zamieść co, odrzucić, wegwerfen. *pr. et fig. tr.* Matka gdy widzi dzieciątko swoie plugawościami posmrodzone, dzieciątka dla smrodu nie zamietuie, ale smród on ociera i omywa. *Zrn. Pʃt.* 3, 668 *b.* Burzyciela wiary powszechnéy potępiamy, zamiatamy, depcemy. *Baz. hʃt* 31. Pan Bóg nie opuszcza nas, ani zamiata. *Leop.* 3 *Reg.* 8, 57, nie odrzuca. *Bibl. Gd.*) Panowie radzili Skanderbegowi, aby nie do końca zamiatał te kondycye od Turków podane. *Baz. Sk.* 386. Bogactwa oni dzisiay w takiéy cenie maią, Że gwoli temu wszyſtko insze zamiataią. *JKchn. Dz.* 104, cf. pomiotło). - Zamiatać czym, = pogardzić czym, wegwerfend behandeln, verachten. Gdy Plato, Aryſtoteles są w cechu dworzan, nie baczę, czemuby kto zamiatać miał tym tytułem. *Gorn. Dw.* 399. - Zamiatać dół, rów, zarzucać, zapełniać rzucaniem ziemi, kamieni i t. d., voll werfen, zuwerfen, verwerfen einen Graben u. ſ. w.; *Bh.* zametati, zametám, zamecy. Wszyſtkie ſtudnie na ten czas zamiotali i zasypali ziemią. *Leop. Gen.* 26. Każdą rolą co lepszą kamieńmi zamiotali. *Leop.* 4 *Reg.* 3, 24, na każde pole wyborne rzucił każdy kamień swóy, i zarzucili ie. *Bibl. Gd.*) Król Litewſki kazał pod zamkiem w przekop zamkowy słomę, siano i drwa smolne nosić; ale w tym zamiotywaniu wału, wiele Litwy pobito. *Stryik.* 267. - Zamiatać co czym, zakryć, pokryć, zasłonić, bedecken, zudecken, beschönigen, bemänteln. Marność swoię nierządnym grzechem Lotowym *zamietaią, a zasłaniaią. *Kosz. Lor.* 63, w płaszczyk ubieraią, barwią). - Zamiatać kogo czym, fałszywie go zaſkarżyć, fałszywemi zarzutami obwinić, einen mit falschen Klagen und Vorwürfen behelligen, Falschheiten auf ihn schieben. Ci, którzy inszych sedycyami zamietuią, sami na woynę potrębuią, i ludzie naprzeciwko zwierzchności pobudzaią. *Zrn. Pʃt.* 3 *A* 2. Obłudnicy maszkarę paſterſką na się biorąc, a na wierne i naukę ich zmazą kacerſką zamietuiąc, niewinne winni, poſtawni szczyre zabiiali. *Zrn. Pʃt.* 3, 700, *ib.* 209. Połapawszy one sługi iego, potwarzami ie zamietuiąc, pobili. *Rey Pʃt. Rr* 6. Zamietuią nas tym, że cudów nie czynimy; ale to niechay wiedzą, że ich naymniéy nie potrzebuiemy. *Zrn. Pʃt.* 14. - Zamiatać komu czym oczy, = zarzucić mu w żywe oczy, einem ins Gesicht vorwerfen. Owoż są ci, którymiście zamiatali mi oczy. *Leop. Jud.* 8. Bardzo ią służąca frasowała, zamiataiąc iéy tym oczy, że Pan zamknął żywot iéy. *Leop.* 1 *Reg.* 1, 6, drażniła ią bardzo, aby ią tylko rozgniewała. *Bibl. Gd.*) Temi słowy zamiatała mu oczy urągaiąc. *Leop. Tob.* 2, 23. Będzie-li mieszkał między wami cudzoziemiec, nie zamiataycie mu tym oczu. *Leop. Levit.* 19, 33, nie czyńcie mu krzywdy. *Bibl. Gd.*) Zamiatać komu co, zarzucać, wyrzucać, zadawać, zarzuty czynić, vorwerfen, vorrücken, Vorwürfe machen. Naso do kardynałów rzecz czynił, zamiatuiąc im na oczy, że oni heretykowi folgowali. *Baz. hʃt.* 12. Nic nie odpowiadasz na te rzeczy, które ci zamiataią? *Leop. Mar.* 14, 60, co ci przeciwko tobie świadczą? *Bibl. Gd.*) - § 2., zamiatać miotłą, umiatać, wegkehren, wegfegen, auskehren, auffegen, rein fegen. *Cn. Th.* 1378, *Bh.* zameſti, zametl, zamętu; *Ec.* пометаю. Chłopiec ma izbę zamiatać; uſtąp'cie z izby, byście się nie przykurzyli. *Star. Zad. E.* Tym czasem tu poprzątaycie, i niech zamieciono będzie pięknie. *Teat.* 15 *c*, 9. Ogonem pokóy zamiata. *NPam.* 13, 121. Proch po ziemi się wlekąc za tobą zamiata. *Toł. Saut.* 80. Wierzch zielony uczonego Parnaſſu sioſtr powiewnoszata Drużyna ſkocznym tańcem do ſkładu zamiata. *Zab.* 6, 372 *Nar.* Pod czas tak niſko mnie złożono, Jże mną prawie śmieci zamiatano. *Paʃt. F.* 260, cf. w pomietle być). - *fig.* Wiek ludzi rodzi, moment ie zamiata, By się na ſkroni próżny laur zielenił. *Nar. Dz.* 2, 75, sprząta, ſkosi, wegkehren, wehmähen, wegräumen, cf. zdmuchnąć.)

*ZAMIEŚCIE, - ścia; *n.*, *zagrodzie, mieysce za miaſtem, (*oppos.* przedmieście); *Rs.* загородье, der Raum hinter der Stadt, die Hinterstadt. *adj.* zamieyski, *Rs.* загородный, *oppos.* przedmieyſkj.

ZAMIĘSIC *cz. dk.*, ciaſto rozczynić. *Cn. Th.* 408, den Teig einmachen, cf. zamieszać, zamięszać; *Rs.* замѣсъ, замѣска zagniecenie ciaſta; cf. zamieszka. *ZAMIĘSICIEL, - a, *m.*, *perturbator. Cn. Th.* 1223, zamąciciel, der Durcheinanderwirrer, Verwirrer, cf. zamieszacz). Bezbożnych wartogłowów i zamięsicielów, którzy domowemi turnieiami Rzpltą zwaśnili i ſkłócili, słusznie pokarano. *Pilch. Sall.* 93. ZAMIESZAĆ, *Zámięszać *cz. dk.*, *zamieszawać *kontyn.*, zamieszywać *czstl.*, mieszaniem poruszyć, zamącić, zakłócić, ummischen, umrühren, vermischen, aufrühren; *Sr.* 1. zamucżam, zamułam, *Vd.* samieſhati, permieſhati, vhupsmieſhati, vsmiesiti, vmieſsdati, *Cro.* zameſsati; *Rg.* ſamjêſciati, ſamjeſcijvam, zamjêſiti, mjêſiti, umjêſiti, *Bs.* zameſti, izmutiti, ſmutiti, smeſti, smetati, *Rs.* замѣсить, замѣшивать, замѣшать. Ode dna zamieszać, *turbare ab imo aliquid. Cn. Th.* 407. Zamięszay to warzęchą. *Tr.* Od wydanych z wszyſtkich dział ſtrzałów zdało się z płomieni gorzeć niebo, i w grubym zamieszane dymie rozſtępować powietrze. *Tward. Wł.* 129. Duch nasz o swéy oyczyznie zapomniały, a w téy lepiance ciała zamięszały. *Susz. Pieśn.* 3 *D* 2 *b*, zatopiony, zagrąźniony, zagręzły). - *fig. tr.* Zamieszanego znak rozumu, gdy dobrego obierać nie umie. *Psalmod.* 98, pomieszanego, verwirrt. Nowym wymyślaczom, co na swóy rozum wszyſtko ſtawią, Pan temi dziwnemi sprawami swemi zamieszawał wymysły ich, aby się nie tak działo, iak oni chcą. *Rey Pʃt. F* 5, pomylił im szyki). - Zamieszanie, zamieszka, zakłócenie, Verwirrung, Unruhe; *Cro.* zameſsànye; *Bs.* ſmuchjenje; *Rs.* возмущéнïе, замѣшáтельство. By się snadź zamieszanie nie ſtało w ludziech. 3 *Leop. Marc.* 14, 2, rozruch. 1 *Leop.*, *Bibl. Gd.*) ZAMIESZACZ, - a, *m.*, który zamiesza, der Ummischer, Umrührer, Vermischer, Aufrührer, *Sr.* 1. zamucżer (cf. zamąciciel), *Vd.* mieſhavez, smieſhar. *Turbator* zamieszacz, zwayca. *Mącz.*, *ob.* zamięsiciel; *w rodz. żeńſk.* ZAMIESZACZKA, - i, *Sr.* 1. zamucżerka. - Zamieszaczka *trulla. Cn. Th.* 1225, eine Rührkelle, kopyść. *ZAMIESZAŁY, - a, - e; - le *adv.*, zamieszany, zakłócony, zamącony, umgemischt, aufgerührt, verwirrt. *Turbide* zamieszale, nierządnie. *Mącz.*, zamieszanie *adv.*, burzliwie, pomieszanie. *Cn. Th.* 1378. - -

1., ZAMIESZKA, ZAMIĘSZKA, - i, ż., zamięszanie, zakłócenie, zamącenie, zamęt, Vermischung, Umrührung, Aufrührung, Verwirrung, Unruhe, Bh. ſpletka (cf spleść); Vd. smota, smieshnava; Cro. zmútnya; Dl. zmetnya, ſzmetnya; Bs. smechja, smuchja, Rs. сумятица, разстройна (cf. rozſtroić); Ec. мятежъ, мятежность, мятежение. Rzymſkie bałwochwalſtwo Św. Piotr nazwał Babilonem, bo tam wielkie były i próżne bogów i szatanów zamieszki. Sk. Dz. 31, mieszaniny). Ktoby w nocy iaką zamieszkę uczynił, ma być na gardle karan. Tarn. Uſt. 276, cf. burda). Zamieszki i *burzki czyniącego, na gardło szukano. Wiſn. 245. Usłyszawszy głos krzyku onego, spytał się, cóż to ieſt za huk téy zamieszki? Radz. 1 Sam. 4, 14, cóż to za głos rozruchu tego? Bibl. Gd.) Czechowie dla siebie z *zamieszków (z zamieszek) Polſkich szukali korzyści. Nar. hſt. 5, 49; Uſt. Konſt. 2, 196. Co za zamieszka cnot i wſtępków, ieśli każdy może sobie o nich tworzyć wyobrażenia podług woli? Cyank. Log. 140, zaplątanie, zagmatwanie, Verwirrung, Vermischung. Obraziłem cię Boże, i sam sobie ciężki ſtałem się z grzechu i z moiéy zamięszki. Chrośc. Job. 52. W nasby powſtała radość z iego prac zamieszki, Gdyby się to przez krzywe udać mogło ścieszki. Przyb. Milt. 48, z zamieszania mu szyku w pracach.

2., ZAMIESZKA, - i, ż., zamieszkanie, omieszka. Włod., mieszkanina, omieszkanie, zmuda. Cn. Th. 627, Rs. проrулъ, Zögerung, Zaudern, Gezaudere, Gezögere, Verzögerung; Bh. zabawa (cf. zabawa). Zamieszki, które go potykały, te mu *przekazały. Biel. Sw. 104 b. ZAMIESZKAĆ med. dk., *zamieszkawać kontyn., zamieszkiwać czstl., zamieszkawać czego abo na co, omieszkać czego. Cn. Th. 1378 et 627, ociągać się do czego, ociągać się z czym, zaudern, zögern, verzögern, säumen; Vd. famudit, samuditi, vmuditi, sakeſniti, saſhtentati; Cro. ſakaſnyti, faſhtentati; Rs. замѣшкать, замедлиться, закоснѣть, Ec. замешкаю, коснію, замеляю, небрещи, небрегу. Karanie podwoyſkiego, gdy do sądu zamieszka. Szczerb. Sax. 176, gdy się spóźni). Gdy podwoyſki sędziemu winę przepadnie w tym, iżby mu do sądu zamieszkał, tedy ma być karan małdrem króleWſkim. Szczerb. Sax. 303. Ty żadnemu nie zamieszkasz na wspomożenie iego. Rey Pſt. Uu 6. Bóg nigdy wiernym swym nie zamieszkał na wspomożenie ich. ib. y. 1. Zamieszkać na obiad. Cn. Th. 627. - §., zamieszkać czego, zaniedbać, vernachläßigen, versäumen. Jeśliby sam nauk zamieszkawał, uyźrzy w szkołach inszych, którzy się uczą dobrze, ieśliby snadź zayrzał, iż go insi przechodzą, weźmie z tego pobudkę, że się też w naukę wda i onych pilen będzie. Glicz. Wych. K. 6. - §. Zamieszkawam komu, mieszkam komu, bawię kogo długo, zabawiam go długo. Cn. Th. 1378, Włod., omieszkanie komu czynię, Bh. zabawiti; Rs. замедлить, einen versäumen, ihn aufhalten, ihm die nöthige Zeit rauben. Zamieszkać sobie, opuścić czas, porę, sich versäumen. Wszyſtko póydzie wniwecz, co niewinnie pozwani użyli niewczasu, dom opuścili, zamieszkali sobie, i do wielkiéy szkody przyszli. Gorn. Wt. M 4 b. - §., II., zamieszkać dom, kray, bewohnen, Vd. obſtanuvati en krai, ſtanuvati, prebivati v'enem kraiu; Rs. населить, зажиться, обжить, обживать. Bądź zamieszkałych iuż u nas, bądź przychodnich tylko do nas zagranicznych wszelkiego ſtanu ludzi. Mon. 65, 333, ansäßig, wohnhaft, eingewohnt, ob. wmieszkały). Tak się rzecz ma z nami, iako z zamieszkałemi z dawna w domu iakim. Pilch. Sen. liſt. 2, 153. Nie całe ieszcze pozbyłem zamieszkałego smutku. Bardz. Boe. 100, zakorzenionego. *ZAMIESZKAWACZ, - a, m., ceſſator leniwiec. Mącz., zadzierżywacz morator. ib., ein Zauderer, Zögerer. ZAMIESZKANIEC, - ńca, m., który gdzie osiadł, zamieszkał, ein Bewohner. Na co Tomickiéy zamieszkaniec roli To ześle dzieło z Getyckiéy niewoli? Zab. 14, 401. ZAMIESZKAWAŁOŚĆ, - ści, ż., opieszałość, Zaudern, Saumseligkeit. Od zamieszkawałości twéy oczyść się. Leop. Syr. 7, 34.

ZAMIESZYWAĆ; ob. zamieszać.

ZAMIĘTLIC, zamętlić cz. dk., zamącić, zamieszać, verworren machen, verwirren. Zamętlić głowę; zamiętlić co w pamięci. Bndtk.

ZAMIGAĆ, ZAMIGOTAĆ med. dk., migaiąc się zaświecić, aufblinzen, auffunkeln. Purpura mi się w oczach zamigoce. Chrośc. Ow. 60.

ZAMILCZEĆ med. dk., zamilczać ndk., *zamilczawać kontyn., zamilczywać czstl., Bh zamlciti, ſmlčeti; Sr. 1. zamilcżżu; Vd. ſamouzhat, samouzhati, samuzhati; Cro. zamuknújem; Rs. замолчать, умолчать, умолчеваю, смолчать, смалчивать. Zamilczeć, nie odezwać się, zachować milczenie, schweigen, nicht sprechen, nichts sagen, nicht antworten. Kazimierz chciał mieć potomkiem po sobie na króleſtwie Ludwika, Polacy niektórzy na to przyzwalali, a drudzy zamilczawali. Biel. 190; zamilczywać. Hipp. 5. Nie milcz mi żadnéy godziny, bo ieślibyś mi zamilczał, byłbym przyrównan tym, którzy wſtępuią w głębokość. Wrob. Zolt. 61, t. i. nie zatulay uszu twych od modlitwy moiéy ib. Zamilczały człowiek. Zab. 15, 283, milczący, nie odzywaiący się, schweigend, sich nicht meldend; Vd. samouzhaſt, samouzhliu, mouzhaſt, mouzhliu. - Zamilczeć czego, nie wydać, utaić co, etwas verschweigen, bey sich behalten. Zamilczywać, co iawne za sobą szkody ciągnie. Grod. Diſ. a 2 b. Czyń, ale roztropnie, a okoliczność tę zamilczeć należy. Teat. 49 b, 12. Gdyby się u kogo w nocy zajęło, czegoby gospodarz naypierwéy poſtrzegł, a zamilczałby tego, i nie wołałby na ratunek, tedy ma być w on ogień wrzucon. Szczerb. Sax. 299. Nie źle czasem zamilczeć, co człowieka boli. JKchn. Dz. 226. - Zamilczeć czego, opuścić w mowie. Cn. Th. 1378, ominąć, verschweigen, übergehen. Nie zamilczywa cnoty. KKchn. Orl. 1, 177. - O mnie zawsze lud Rzymſki, zawsze wszyſtkie narody mówić będą, i żadna dawność nie zamilczy. Siem. Cyc. 564, nie zapomni, nie przeſtanie wspominać. (Slo. zamlčatka reticentia grammatica, Slo. mlčaliwi reticendus *zamilczalny). ZAMILKNĄĆ niiak. idntl., umilknąć, zaniemieć, oniemieć, ſtumm werden, verſtummen, schweigen; Bs. zamuknuti, umuknuti (zamuknóſt raucitas); Rg. zamúknuti; (Rg. izmuknútje, zamukloſt, muklina raucedo, zamukli, muukli, izmuukli raucus); Cro. zamuknujem; Rs. замолкнуть. Nikt mu się sprzeciwić nie może, a każdy zamilknąć a oślnąć musi. Rey Pſt. Bbb 5. Wzruszył się cały Tartar, ięk wypuścił oſtry, Stękały rozkwilone wężowłose sioſtry, Zadumiał się i zamilkł morąg tróypaszczęki, Wſtrzymało

bieg narzędzie Jxyona męki. *N Pam.* 4, 99. Zamilknął wszytek lud Chananeyſki, wyginęli wszyscy. 1 *Leop. Hier.* 7, umilkł. 3 *Leop.*) Wielkie rzeczy zamilknieniem naylepiéy się mówią. *Fredr. Ad.* 3, milczenie niedoſtatek wyrazów zaſtępuie). - §., zamilknąć, zapęzieć, zaliszeć, ſtać się nędznym, zanędznieć, zamizernieć, **nicht fortkommen, verbutten, elend und ſchwach werden.** Zapęziały *de animalibus*, zamilkły *de plantis*, *quae iuſtam ſtaturam creſcendo non attigerunt.* *Cn. Th.* 1384. Zboże dwoiakie na iednym dziale roli zasiane, iedno drugie wysusza, iże zaliszeie albo zamilknie. *Cresc* 110. Zamilkłe drzewo, karłowate drzewo. *Włod.* Bez słońca i rosy niedowarzone i zamilkłe kłosy, Na wszyſtkie okoliczne narody i kraie głód łakomy przyniosły. *Tward. Wł.* 185. Plaſter ten dobry ieſt na zamilknienie i cierpienie żył suchych. *Spicz.* 43, na uśpienie, zdrętwienie, **Erſtarrung, Einſchlafen.** Plaſter dobry na zamilknienie i cierpienie żył *piętych. *Sien.* 182. Zamilkłemu uchu, Nie ſtawało daléy słuchu. *Kanc. Gd.* 319, ogłuchłemu, **taub geworden, betäubt.** Apoplexye, niemoce, w których człowiek nagle upadnie i zamilknie. *Urzęd.* 280, zamrze, siły utraci, **die Kräfte verlieren, hinſchwinden.**

ZAMIŁOWAĆ *cz. dk.*, miłość powziąć, pokochać, polubić, zachwycić miłość, **lieb gewinnen, von der Liebe wozu ergriffen werden;** *Bh. et Slo.* **zamilowati.** Każdy kto zamiłował, ochotszy ieſt ku wszyſtkiemu, śmielszy, żywszy, niż ten, kogo miłość nie dotknęła. *Gorn. Dw.* 227. Ani-ć się przytrafiło, abyś zamiłował, J nie spał całéy nocy, i zalot pilnował? *Sim. Siel.* 28. Pana Jezusa tak zamiłowała, że mu w lat siedmiu czyſtość poślubiła. *Auszp.* 25. Dni nasze ty sam ucz nas rachować, Mądrości day nam swéy zamiłować. *Ryb. Ps.* 180. Gdy kto cnotę, iedyne dobro człowieka, zamiłuie, pewnie nie będzie potrzebował upominacza, któryby za każdą razą mówił i oſtrzegał. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 139. - Zamiłować się czego, rozmiłować się czego, rozkochać się w czym, **ſich worein verlieben,** *Bh.* **zamilowat ſe.** Kto się czego zamiłuie, choć podłe, drogo szacuie. *Cn. Ad.* 379. (*Bh.* **zamilowanec** rozkochany.)

*ZAMINAĆ; *ob.* zamiąć.

ZAMINIIOWAĆ *cz. dk.*, miniią zafarbować, zakryć, zagładzić, **mit Mennig vermalen.** (*Rs.* заминка glinka wydeptana.

ZAMIOT *ob.* zamieć. ZAMIOTAĆ; *ob.* zamieść. *ZAMIRZYĆ; *ob.* zaśmierzyć. ZAMISTRZOWAĆ, *ob.* miſtrzować, zmiſtrzować. ZAMITRĘŻYĆ; *ob.* mitrężyć, zmitrężyć. ZAMIZEROWAĆ; *ob.* mizerować, zmizerować.

*ZAMKARZ, *Tr.*, *ob.* zamecznik, ślósarz; cf. zamkownik).

ZAMKNĄĆ, zamknął, zamknęła, zamknęli, *F.* zamknie, zamknę *cz. idntl.*, zamykać *ndk.*, *Bh.* **zamknauti, zamkl, zamknu, zamykati, zawirati** (zawrzeć, zawierać); *Slo.* **zamikam;** *Sr.* 1. **zankam** (*Sr.* 1. **wotzanknu** odmykam, otwieram, otworzę, *Sr.* 1. **wuzanknu** *excludo* wywieram, wyłączam, wyobcuię); *Crn.* ſakleniti, ſaklęnem, ſaklępam, (cf. zaklepać), ſklęniti, ſklęném, ſklępam; *Vd.* ſaklenit, sakleniti, saklenjati, okleniti, sapreti, sapirati (cf. zaprzeć), ſkleniti, dolſkleniti, ſklenem; *Cro.* zaklenuti, zaklenújem, zaklépleyem, zatváram (cf. zatworzyć, *oppos.* otworzyć); (*Cro.* zameknújemsze *retraho me ex conspectu*, *ob.* mknąć, wymknąć, cf. niżéy zamknąć się); *Dl.* zatvoriti; *Bs.* zaklenuti, zaklopitti, zaklucjatti, zaskacjatti, zatvoriti; (*Bs.* zamaknuti, ſakritti *abscondere, occultare*); *Rg.* zatvoritti; żaklopitti; zakgljucjatti; (*Rg.* zamaknutti *abdere*); *Rs.* замкнуть, замыкать, заключить, заключать, включить, включать, притворить, притворять, сомкну́ть, смыкать (cf. zemknąć). NB. pierwiaſtkowego znaczenia słowa *zamknąć*, od *mknięcia*, pomknięcia aż za pewną kresę, zasunięcia, zakrycia, ślady tylko w dyalekcie Kroatſkim i Bośnieńſkim, (*ob.* wyżéy), a u nas w przenośnym znaczeniu zakrycia, schowania (*ob.* niżéy), zachowały się; powszechnie zaś teraz u nas znaczy toż co *zawrzeć*, (*oppoſit.* odewrzeć, otworzyć, odemknąć); nie zoſtawić otwarto, **zuſchließen.** Drzwi tylko przymknąć, a nie zamknąć każe. *Teat.* 24 *c*, 11. Zapewne się czegoś boi, bo drzwi na zamek zamknęła. *Teat.* 54, 52. Zamyka na kłódkę. *Teat.* 17 *b*, 47. Zamkami, zaporami, zamykasz twe wczasy. *Bach. Ep.* 42. Jeden mówi zamkniy, drugi otwórz. *Cn. Ad.* 307, sprzeczności; cf. ieden sasa, drugi do lasa). Cożby po drzwiach było, kiedyby ich pewnych czasów zamykać i odmykać nie potrzeba? *Pim. Kam.* 141. Wniydź teraz do domu, zamknąwszy drzwi o sobie i o *syniech. *Radz.* 2 *Reg.* 4, 4, wszedłszy zamkniy drzwi za sobą i za synami twymi. *Bibl. Gd.*, **ſchließe hinter dir und deinen Söhnen die Thüre zu.** Zamkniony, zamknięty, **zugemacht, zugeſchloſſen, verſchloſſen.** Kiedy drzwi zaſtanie zamknięte, to się dziurką od klucza wciśnie. *Teat.* 28 *b*, 7. Ciemnicęśmy znaleźli zamknioną; ale otworzywszy, nikogośmy nie naleźli. *Leop. Act.* 5, 23, więzienie-ć znaleźliśmy zamknione. *Bibl. Gd.*) Drzwi były zamknione. *W. Pſt. W.* 346. - Zamykam przed kim, nie przypuszczam kogo gdzie. *Cn. Th.* 519, **vor einem zuſchließen, ihn nicht zulaſſen.** Zamknął drzwi przed bratem. *Teat.* 18, 55. Zamknąć się przed kim. *Cn. Th.* 1380. Trzeba przed nim zamykać, z złodziéy, nie można mu wierzyć, cf. trzeba za nim wyyrzeć, cf. bierze, gdzie nie położył, przylgnie mu do palców). Zamykać co, w zamknięciu albo pod kluczem, za kluczem chować, *Vd.* v'klenit; **etwas verſchließen, einſchließen, im Verſchluß halten, verwahren.** Wypiie dziedzic ſtem kłotek zamknione Nad cię godnieyszy, wina zoſtawione. *Lib. Hor.* 52, za ſtem kłotek schowane) Zamknąć kogo gdzie, trzymać zamkniętego, **einen einſchließen, einſperren.** Ukradł trzy części kapitału, czwartą dał w iałmużny, Zamkniymy go na haczyk, bo i nas okradnie. *Kras. W.* 41. Nieſtety mogliby cię za mniemane winy Zamknąć przed wysłuchaniem rzetelnéy przyczyny. *Tręb. S. M.* 116, cf. wsadzić, cf. więzić). Krwi chciwych wodzów w turmach ciasnych zamykaią. *Bardz. Tr.* 39. *Zamykam razem*, *Ec.* созаключа́ю. O na moię duszę, zamknąć ich muszę. *Teat.* 52 *d*, 71. Twoia matka wszędzie cię z sobą bierze, a moia zamyka mię iak niewolnicę iaką. *Teat.* 30 *b*, 26. Chcę ią zamknąć na zawsze w klasztorze. *Teat.* 15, 96. Zamykać się, nie dać przyſtępu do siebie, nie wychodzić, nie wychylić się z domu, cf. zagrzebać się, zakopać się, **ſich zuſchließen, ſich verſchließen, ſich einſchließen,** *Ross.* замуравиться. Zamknął się kto sam w gmachu, nie ma z kim czynić o więzienie. *Gorn. Sen.* 346. Takie z sobą zamknięci mądre mowy mieli. *Jabł. Tel.* 42, sam na sam, o zamkniętych drzwiach). Zamknienie kogo, czego, zawarcie *effectus actionis claudendi*, *inclusio.* *Cn. Th.* 1379, **das Verſchließen, Einſchließen, die Einſchließung, das Eingeſchloſſenſeyn.** Zamknienie rzeczy niepotrzebnych. *Tr.* - Zam-

knienie, zawarcie, mieysce zamknione. *Cn. Th.* 1378, **der Verschluß, verschlossene Ort**, *Bh.* **zawjrka, zawéreł**; *Slo.* **záwjrka**; *Crn.* saklèp; *Vd.* saklep, sklep, (cf. sklep), sklenik, sklenenje, sklenitva, sklenishe, sapir, sapira, (cf. zaparcie, zapora), sapirstvu; *Cro.* zátvor; *Rs.* затворъ. W zamknięciu moim to zostaie. *Tr.* W zamknieniu co chować. *ib.* Król się z tym mężem w zamknieniu często rozmawiał. *Petr. Ek. ded.*, w zamkniętym gabinecie, *cf. conclaue*). Zamknienie, to czym zawieraią, zamek, *sed* zamknienie *latius patet; et non dicitur* przybić zamknienie, *sed* przybić zamek. *Cn. Th.* 1379, **der Verschluß, alles was zum Verschließen dient; der Beschluß, Schlösser, Riegel u. s. w.** Zamki, kłódki, zasuwki i insze zamknienia. *Tr.* – § *tr. varie*; zamknąć, zawrzeć, założyć, zaprzeć, **fest zumachen, zuschließen, zulegen, zustopfen, vermachen.** W chemii wywyższanie czynione należytym przygotowaniem naczyń, które przystępu powietrza do istoty maiącey być wywyższoną całkiem zabraniaią, nazywa się zamkniętym, *sublimatio clausa*. *Kruml.* 374. Na słowo komenderuiącego: zamkniy panewkę! panewka dwoma podłożonemi palcami zamyka się. *Kaw.* 239, **die Pfanne am Schießgewehre schließen, zumachen.** U flisów: zamknąć linkę, nadawszy linkę, onęż na cwintnalu u sztymbelka okręcić i przywiązać. *Mag. Mscr.*, **das Trecktau anschließen, anbinden.** Takowy ięczmień, który nie ma w swym kłosie mieszków albo plew, w którychby się ziarno mogło zamknąć i zachować, wnet się wytrzęsie. *Cresc.* 162, **sich einschließen, verwahren.** Od dawności iuż może w grobie zamknięty. *Teat.* 49, 59, schowany, pochowany, **im Grabe verschlossen, verwahrt.** Gdy usłyszeli, że była zamurowana dziura muru, a żeśmy poczynali co było obalono muru zamykać, rozgniewali się bardzo. *Leop.* 2 *Ezdr.* 4, 7, iż się poczęły rozerwania murów zawierać. *Bibl. Gd.*, zakładać, zadziałać, zapierać, zatykać, **zulegen, zumauern, zumachen, vermachen.** Ser po obiedzie ieść, wszystkie potrawy zamyka. *Sak. pr.* 149, zatłacza, **zudrücken, niederdrücken.** – Zamknąć komu, zagrodzić, **versperren, verschließen.** Bóg z nas chce mieć sługi, i do tego dostoieństwa nikomu nie zamyka. *Sk. Kaz.* 492, t. i. drogi, przystępu nie zamyka). Kupcom naszym niewolno było daléy po towary ieżdżać iedno do Wrocławia; było tego zamknienia cztery lata. *Biel. Sw.* 269, zatamowanie, zahamowanie, **Sperre, Handelssperre.** Od kupców pytać się, ieśli dobrze, że *in particulari* zamykaią ziemie! *Gosł. Gor.* 85, zagraniczaią, zakreślaią). Niestetyż! iuż gorzey być bogiem, i furta śmierci *zamkła (zamknięta) okrutnych ciężkości naszych pociąga gwałtem na wieków wieczności. *Zebr. Ow.* 22, *praeclusa ianua leti*; zagrodzona). – W szachach, w damie, n. p. zamknąć damę, warcab. *Tr.*, **einen Damenstein besetzen, festsetzen.** Zamknąć młynek, **die Mühle zuziehen im Mühlchenspiele.** – Zamknąć oczy, powieki, *varie*, **die Augen zuschließen, schließen, zumachen.** Chciałem spać, lecz wrzawa nieustaiąca na ulicy, nie dała mi oczu zamknąć. *Kras. Doś.* 101, zamrużyć oczy do snu, = usnąć, **der Lärm ließ mich kein Auge zumachen.** Zamknąć na wszystko oczy, i pozwolić iéy ieszcze tracić na gachów. *Teat.* 15, 59, oczy zamrużyć na wszystko, przez szpary patrzeć, ślepym być na wszystko, **zu allem die Augen zumachen, durch die Finger sehen, nicht sehen wollen, blind seyn.** Oczy zamknąć, skonać, umrzeć, **die Augen zuschließen, verscheiden, sterben.** Snem człowiek wyuczony zamykać powieki, Sposobi się zamknąć ie w czasie i na wieki. *Zab.* 11, 185. Może być ich gorycze w ten moment słodnieią, Kiedy oczy zamknięte więcéy łez nie leią. *Teat.* 46, 10. Zamykać komu oczy przy śmierci. *Cn. Th.* 1380, **einem die Augen zudrücken.** Jam się spodziewał, żeś ty miał ostatnie duchy moie zebrać, że zamkniesz oczy me. *Jabł. Tel.* 238. – Zamykać komu gębę, usta, = zatykać, zapychać, nie dać mu mowić, **einem (das Maul) den Mund stopfen, zustopfen, verschließen.** Faryzeuszowie usłyszawszy, iż zamknął usta Jezus Saduceuszom... *Sekl. Math.* 22, 34, że zawarł usta Saduceuszom. *Bibl. Gd.*, przyprowadził ich do milczenia). Przestał o téy materyi mówić, iak gdyby mu gębę zamknął. *Teat.* 15 *c*, 56. Czyliż można ludziom gębę zamknąć, aby drugim sławy nie szarpali? *ib.* 15 *c*, 5. Zamknąłeś mi iuż gębę na zawsze, i możesz być pewnym o swoim sekrecie. *ib.* 55 *b* 13, obowiązałeś mię do wiecznego milczenia, cf. śrebrogorz, ślinogorz mu gardło zaległ). Zamkniy na zawsze usta, utop' wszystko w tém srogiém milczeniu. *Teat.* 49, 109, milcz na zawsze). Powiadam ci hultaiu: zamkniy gębę! *Teat.* 12, 38, stul gębę, **halt dein Maul.** – Zamknąć mowę, utracić mowę, n. p. umieraiąc, **die Sprache verlieren.** Jeśliby kto kogo w głowę ranił, z któréyby rany mowę zamknął, chociażby się i wygoił, aleby iuż potym mówić nie mógł, tedy temu ma główczyznę zapłacić. *Stat. Lit.* 339. Przyszła wiadomość o zwycięstwie; acz iuż był król umieraiący mowę zamknął, wszakże ręce składaiąc Bogu dziękował. *Biel.* 452. Nalazł go iuż prawie konaiącego i z mową zamknioną. *Sk. Zyw.* 42. Zamknąć *żywot, zamknąć życie, zamknąć, = skończyć, skonać, **(sein Leben) endigen, beschließen.** Powrozem *żywot zamknął. *Sk. Dz.* 855. Kazimierz z umysłem spokoynym dnia 28go Listopada 1058 R. ostateczny dzień żywota zamknął. *Krom.* 95. Pan ten dla ran, które tam w tym tańcu Tatarskim odniósł, trzeciego dnia zamknął. *Falib. Dis. B* 11. – Zamknąć, koniec położyć, zakończyć, ukończyć, *Vd.* dokonzhati, skleniti, **ein Ende machen, endigen, beendigen, schließen, abschließen.** Pytaniem tém i odpowiadaniem nie chcąc się dłużéy bawić, tak rzecz tę zamykam. *Gorn. Sen.* 376. Zamykaiąc ten paragraf, tak mówię... *Gosł. Gor.* 64. Tu iuż przemowę moię zamknę. *Krom. Błaż. pr.* Com zawżdy nauczał, tym i umieraiąc zamykam. *Sk. Kaz.* 12. Zamknienie listu, kazania, xiąg, sprawy iakiéy, *clausula*, *peroratio*. *Cn. Th.* 1379; **der Beschluß, der Schluß, die Schlußrede, das Ende**, *Sr.* 1. **wobzanknenо rescź, wobzanknité swowo**; *Ec.* присловїе (cf. przysłowie), заключенїе, окончанїе какой рѣчи. Zamknienie tego kazania. *W. Psl. W.* 314. Zamknienie tych wszystkich xiąg. *Baz. Modrz.* 541. Do łaskawego czytelnika zamknienie. *Gwagn.* 713, cf. *Ger.* **Nachschrift**). Zamknienie xięgi, rozsądnemu czytelnikowi należące. *Krom. Błaż.* 786. – Zamknienie xiąg ziemskich i t. d., koniec *leżenia ich, **das Zuschließen, Verschließen der Gerichtsbücher, Protocolle.** Umarł, a iesszcze nie dosyć gruntownie maiętności kupionéy obwarował był sobie prawem pospolitym, dla ustawicznych woien i xiąg zamknięcia. *Krom.* 106, *iustitium*, zawieszenie, zalimitowanie sądowe, **Gerichtsstillstand, Justitium.** – §.

zam-

zamknąć co n. p. w sobie, zawrzeć, zająć, objąć, (in ſich) mit einſchließen, (in ſich) ſchließen, umfaſſen, enthalten, begreifen, *pr. et fig. tr.* Wiek, ſto lat w sobie zamyka. *Salin.* 2, 244. Świat, choć tak ciasny, tak przecię w sobie wielu zawiera i zmieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykaią się sposobnie i bez ciasnoty morza i ziemia i wyspy i lądy. *Boter.* a 2. Każda wielkość, zamykaiąca inszą w sobie, ieſt większą od zamkniętéy. *Solſk. Geo.* 27. Zamknęli wielką obfitość ryb, tak iż się i sieci rwały, i inszych aby im pomogli, wołali. *Zrn. Pſt.* 2, 529, objęli siecią, połowili razem, od razu). Przedtym niźli wielka wymowa albo wywodne pisma poczęły być, w krótkich *słowiech wiele rzeczy zawięzowało się a zamykało. *Eraz. ięz. B 2 b.* Te wszyſtkie rzeczy, które wyżéy szeroko a bardzo długo są wypisane, zamknął nieiaką krótkością. *Cresc.* 650, zbił do kupy, ſkrócił). To słowo zamyka w sobie wszyſtko. *Teat.* 54 *b*, 46. Kronika Duysburga zamyka w sobie wielkie, częſte, a gwałtowne i uſtawiczne woyny Krzyżaków z Litwą. *Stryik.* 245. Wandali pod Słowakami się zamykaią. *Sk. Dz.* 878. X. Duryewſki, w iednego domu Koſtków pamiątce, i swoię zamknął. *Nies. pr.* Z miłości ku Kamilli szczęście me wynika, Jw niéy się cała życia mego treść zamyka. *Szym. S. W.* 46. Uważaycie, mówi Bolesław do rycerzów, że ta bitwa zwierzchność, ta zdrowie, ta i wolność oyczyzny naszéy w sobie zamknęła. *Krom.* 157, wszyſtko od niéy zawisło). Wszyſtkie łaſki WcPana Dobrodzieia zamknęły się w uſtąpieniu Hortensyi. *Teat.* 7, 94, tym uwieńczone zoſtały). Widzę, co się w tym zamyka, Królowa moich oczu nieznośnych unika. *Teat.* 45 *c*, 17, co się w tym kryie, tai, co w tym ieſt). - §., zamykać co wywodem, *inferować, konkludować. *Cn. Th.* 1380, *Włod.*, wnosić, wniosko wać, einen Schluß woraus ziehen, woraus folgern, ſchließen, abnehmen, den Schluß machen. Przeciwnicy nic z tych słów do przedsięwzięcia swego zamykać nie mogą. *Salin.* 64. J apoſtołowie cuda czynili, a że się przecię ztąd nie zamyka, żeby oni byli naszemi zbawicielmi. *Smalc.* 60. Przeciwnicy tož ztąd i o samym Chryſtusie mogliby zamykać. *Salin.* 4, 124. Ztąd znowu to się zamyka, że zwierzchowne panowanie na niebie i na ziemi samo przez się, nie może ſtanowić prawdziwego Boga. *ib.* 1, 22. Z przeszłéy mowy to się zamyka, iż mądremu darować się może, chociaż iego wszyſtko ieſt. *Gorn. Sen.* 524, to wypada, wynika, wywodzi się, wywięzuie się, wynosi się, wnosi się, wnioſkuie się). Z powieści téy nikt nic pewnego zamykać nie mógł. *Sk. Dz.* 391. Zamykam z części po piąty kroć, konkluzyą pierwszéy demonſtracyi, gotów ią będąc z cała zamknąć. *Zygr. Pap.* 25. Ponieważ nie ieſt ta twoia racya powszechna, próżno też z niéy masz to zamykać, coś zamknął. *Zygr. Pap.* 183, wyciągnąć, wyprowadzić, wywieść). Zamyka się być prawdziwy dowód wtoréy propozycyi. *ib.* 50, *ib.* 69. Zamknienie dowodu, abo dowodem czego, *conclusio. Cn. Th.* 1379, die Schlußfolgerung, wniosek, wyniosek, wypadek, wyniesienie, wnioſkowanie. - §., zamknąć co, uſtanowić, poſtanowić, uchwalić, uchwały czynić, einen Beſchluß machen, beſchließen, feſtſetzen, verordnen. Za spólną radą i za mocą niniejszego seymu zamknęliśmy, poſtanowili i poſtanawiamy, iż... *Vol. Leg.* 2, 654. Za radą panów króleſtwą naszego, takeśmy tę rzecz zamknęli, determinowali i ſkazali. *Herb. Stat.* 127. Niniejszy dekret, w przerzeczonych rzeczach uczyniony, miany i zamkniony, niezgwałcenie zachowan być ma. *Herb. Stat.* 128. Na koniec iuż tę radę zamknęli, żeby go poimali. *W. Pſt. W.* 257. Na seymie tak ieſt iednoſtaynie poſtanowiono i zamkniono, a to ſtoiąc przy uſtawach i zamknieniu innych seymów. *Herb. Stat.* 79. Gdyby wszyſtek świat zamknął zgodnie przeciw papieżowi, zda im się, iżby na zdaniu papieſkim potrzeba przeſtać. *Zygr. Gon.* 32, *si totus mundus sententiaret*). Gdzieby był czyściec, o téy kweſtyi nic kościoł nie zamknął. *Zygr. Pap.* 140, *nihil definiuit*). Umyślił Olbracht wygnać Stefana z Wołoch, iako byli w Lewoczy między sobą królowie oba bracia cicho zamknęli. *Biel. Kr.* 434 uradzili). Niemcy na seymie, posłyszawszy, że ich Zygmunt nasz uprzedził, woynie téy, którą iuż byli zamknęli, dali pokóy. *Biel.* 119. Władysław, Olbracht z bracią swoią Zygmuntem i Fryderykiem poradziwszy się względem Turka, zamknęli to sami między sobą, tak iakoby o tym nikt nie wiedział, a puścili głos, iż nic nie poſtanowili. *Biel. Kr.* 433. - Zamknąć pokóy, zawrzeć pokóy, zrobić pokóy, den Frieden abſchließen, Frieden machen. Xiążęta Ruſkie uczyniwszy zjazd w Lubieczu, zamknęli pokóy między sobą. *Stryik.* 174. Ludwik, Słowaków poraziwszy, pokóy z nimi, za pewnemi uſtawami zamknął. *Krom.* 50. Krew się lać przeſtała, pokóy zamkniony z wielką sławą i granic rozszerzeniem. *Tward. Wł.* 262. **ZAMKOCHWYT, - a, *m.*, chwytacz cudzych zamków, grodów, miaſt, cf. pańſtwochwyt, der Burgräuber, Schloßräuber. Nie wiecie zamkochwytowie, Kto król prawy w mądrych słowie? *Ryb. Gęśl.* C 3. ZAMKOWNIK, - a, *m.*, u miecznika, do roztwarzania dziur po drylu. *Mag. Mscr.*, beym Schwertfeger, der Nachbohrer; cf. zamkarz, zamecznik, ślósarz). ZAMKOWY, - a, - e, od zamku, Schloß=, Schlößer=, *Bh.* zámecký; *Rs.* замочный. Zamkowy, do zamków należący *clauſtrarius. Cn. Th.* 1379, Schloß=, Schlößer=, Thürſchloß=, u. ſ. w. - Zamkowy, do zamku dla obrony zbudowanego należący, *arcenſis*, *caſtrenſis. Cn. Th.* 1379, Schloß=, Burg=. Cóż oni zamkowi nad wieśnymi maią? około wrót a w każdych drzwiach chłop z włócznią ſtoi, By go nie ubieżano nieborak się boi. *Rey Wiz.* 54, w zamkach, grodach mieszkaiący, in Schlöſſern oder Burgen wohnend, Schloßbewohner. Zamkowy urząd. *Birk. Gł. K.* 25, cf. kasztelaniia, das Burgamt, Schloßamt. Zamkowy, - ego, *m.*, *Subſt.*, : dozorca zamkowy, grodowy, der Schloßaufſeher, Schloßhauptmann und ſ. w., *Crn.* groshinar, groshinovz *caſtellanus*, *ob.* horodniczy.

ZAMLEC, zamleł, zamieł, zamell, zamleli, zamielli, zamelli, *F.* zamiele, zamielę *cz. dk.*, zamliwać *ndk.*, zacząć mléć, wszyſtko pomléć, zu mahlen anfangen, in der Mühle alles vermahlen, *Rg.* famljetti, famglivati.

ZAMLECZYĆ *cz. dk.*, mlékiem zapuścić, w mléko czyli mlécz zamienić, vermilchen. Już zboża zamléczone Pęczniejąc odymaią sobą źdźbła zielone. *Otw. W.* 388, *lactentia*, (*Rg.* zámlaz, úrda, *caseus secundus*, *Jtal.* ricotta.)

ZAMŁOCIĆ *cz. dk.*, zamłacać *ndk.*, zacząć młócić, młócąc zarobić, wszyſtko pomłócić, *Rs.* замолотить, замолачивать, anfangen zu dreſchen, losdreſchen, aufdre-

schen; - *fig. tr.* - Zamłócić kogo, zabić go kiymi, pałkami, einen todt dreschen, todt prügeln, todt schlagen, *Cro.* zamlatújem *interficio barbare*, *Bs.* zamlatiti, udrjetti (uderzyć) *percutere*, *Bs.* zamlatnića, udaraç:, uderzenie, plaga *percussio*, *alapa*; *Rg.* zamlâtiti, zamlativati *depalmare*.

ZAMŁODNĄĆ *niiak. idntl.*, zamłodnieć, zamłodzieć *dk.*, stać się młodym, zacząć odmłodniewać, *Bs.* zamladetse, omladitse, sich verjüngen. Dziecka przez wyroki Kalliroi zamłodną, nie wdzierką, nie woyną. *Zebr Ow.* 230.

*ZAMNIEMAĆ *med. dk.*, zarozumieć, mieć zarozumiałość, t. i. uprzedzenie zbytnie o swoim rozumie, zdaniu, mniemaniu, von sich eingenommen seyn, eine zu hohe Meinung haben. Zaburzona była oyczyzna dla pieczęci pokoiowéy królewskiéy, zbytnim a mało potrzebnym niektórych zamniemaniem. *Warg. Wal.* 43, *ob.* zarozumiałość.

ZAMNOŻYĆ *cz. dk.*, zamnażać *ndk.*, *zamnożywać *czstl.*, założyć sobie rozmnożenie czego, cf. zarodzić; *Crn.* farédim (cf. zarządzić), den Grund zur Vermehrung, Fortpflanzung legen, = mehren, vermehren, fortpflanzen. Zamnażam co, *instituo seminarium*, *vel plantarium*, *vel vivarium vel equitium. Cn. Th.* 1379. Kiedy kto bydło chowa i zamnaża... *Petr Pol.* 39. Dzień ten szczęśliwy wino zamnożywać. *Otw. W.* 386. Zamnaża się, zamnożyło się co gdzie, *creuere multae generosae plantae*; *auctum est multa sobole uiuarium*, *plantarium*, *seminarium*; *semina in uberem et copiosum fetum euasere. Cn. Th.* 1379, es hat sich vermehrt, fortgepflanzt, hat zugenommen. - *fig. et tr.* Skarb potaiemnie dla opanowania wszystkiéy Grecyi zamnażał. *Warg. Wal.* 209, pomnażał, cf. powiększyć, przysporzyć). One wdzięczne rozmowy i one biesiady, Z których się i rozumy zamnażaią rady. *Rey Wiz.* 66, w których się rozum, dowcip zaostrza, ćwiczy, kształci.) - *§., Nape zamnożona z wilka. *Zebr. Ow.* 61, *lupo concepta.* ZAMNOŻYSTY, -a, -e; -o *adv.*, licznie zamnożony, liczny, stark vermehrt, zahlreich Pismo Kromerowe nie przyszpeci podobno, ieśli nie przyozdobi, zamnożystéy biblioteki W. K. Mości. *Krom. Błaż. ded.*, cf. zamożny, zamożysty.

ZAMNĘ, *ob.* zamiąć. *ZAMNIE, = za mnie, *ob.* za, *ob.* ja, mnie.

ZAMÓC; *ob.* Zamódz. *ZAMOCNIĆ *cz. dk.*, zamocniać *ndk.*, mocnym uczynić, fest machen. *Duro* czynię twardym, zamocniam. *Mącz.*

ZAMOCZYĆ *cz. dk.*, zamaczać *ndk.*, *zamoczuie *Pr. kontyn.*; *Bh.* zamočiti, zamačeti, zamačjm; *Slo.* zamáčjm; *Rg.* zamocitti, zamaakam; *Rs.* замочить, замачивать; czynić że co zamoknie, mokroty nabawić, mokrym uczynić, zalać, naß machen, nässen, netzen, benetzen. Łzy z oczu zamoczyły ustka. *Groch. W.* 347. Coraz to nieboga łzami się zamoczy. *ib.* 2, *Przyb. Luz.* 57. Często gardła zamoczuią. *Sak. pr.* 99; cf. zakrapiaią). - Zamoczyć nogi na deszczu, na wilgoci, w błocie, sich die Füße vernetzen. Zamoczyć, w wodę i t. d. wrazić, włożyć, ins Nasse hinein stecken. Oskarżony musiał albo żelazo czerwono rozpalone w ręku nosić, albo w ukrop wrzący rękę po łokieć zamoczyć. *Szczerb. Sax.* 17. Rozpalone żelazo wyiąwszy kowal kleszczami, topi w wodzie, to zatym pryska zamoczone i popiskuie w mokrzy ciepłéy zagrążone. *Zebr. Ow.* 302. - *fig.* Zamoczone we łzach gorzkich rymy moie. *Groch. W.* 532, zalane łzami.

ZAMODLIĆ się *zaimk. dk.*, zagłębić się modląc, sich ins Beten vertiefen; (*Rs.* замолвить instancyą czynić, przyczynić się za kim.)

ZAMODRZEĆ *niiak dk.*, stać się modrym, zayść modrością, blau werden; *Bs.* zamodritti *livescere.* Nie posiada się w swoiém szaleństwie, iskrzą iéy się oczy, drgaią zamodrzałe wargi. *Staf. Num.* 2, 242, cf. zasinieć.

ZAMÓDZ, zamóc, zamogł, *F.* zamoże, zamogę *cz. dk.*, zamagać *ndk.*, (*Crn.* samórem, *Sr.* 1. zamoju *possum*, *valeo*); do zamożności przyprowadzić, z możnym uczynić, zapomagać, wspomagać, wspierać, *Vd.* posamoshiti, pobogatiti, mächtig machen, unterstützen, aufhelfen. Królowa drugim synem Władysławem zamogła króla Kazimierza. *Krom.* 93. Król wielu, których zn cznieysza iaka przysługa w potrzebie zdobiła, w bogate upominki zamaga. *Krom* 464. Oycowie żarli swe dzieci, i brat nie zamagał brata. *Wad. Dan.* 67, nie ratował, nie zakładał, cf. założyć, załoga). Zamagać się, wzmagać się, przychodzić do mocy, do siły, do znaczenia, wzbijać się, górę brać, Kraft und Stärke bekommen, zunehmen, stark werden, die Oberhand gewinnen. Zamagam się, przychodzę do pieniędzy, do powagi. *Włod.* Skarb się był w pieniądze zamógł. *Warg. Wal.* 206. Wzbieray boków syna, póki młod, i póki się w moc nie zamoże; bobyś go potym rad karał, ale nie będziesz mógł. *Zrn. Pst.* 53 *b.* Zamógł się głód w mieście. *W.* 4 *Reg.* 25, 3, był wielki głod w mieście. *Bibl. Gd.*) Zamogła się choroba, wzmogła się choroba. *Włod.*, *Cn. Th.* 1376. Potym za niemałym czasem, gdy się zamagał zły zwyczay, ta obłędliwość iako zakon chowana iest. *Leop. Sap.* 14, 16, wzmógłszy się niezbożny zwyczay, przestrzegany był, iako zakon nieiaki. *Bibl. Gd.*) - Zamożenie, zapomożenie, wspomożenie, pomoc, wsparcie, das Aufhelfen, die Aufhülfe, die Unterstützung. Składka na zamożenie od pożaru. *Bndtk.* Dać komu na zamożenie w gospodarstwie. *ib.* - §. Zamożenie, zamaganie się, przyyście do zamożności, byt zamożny, zamożność, das Emporkommen, der Flor, *Vd.* samoshenje, samoshtvu, samorenje; *Sr.* 1. samoj. Ktoby do siebie przyrównał Rzymskie i Tureckie państwo, znaydzie ich początki i zamożenie całe różne. *Klok. Tur.* 84, wzrost, wzmaganie się, wzbiianie się, wygórowanie.

ZAMOKNĄĆ *niiak. idntl.*; zamakać *ndk.*, zayść mokrotą, być zamoczonym, naß werden, durchnetzt werden, eingenetzt werden, *Rs.* замокнуть. Nogi mu zamokły.

**ZAMOR, - u, *m.*, zamorzenie, mór wielki, głód morzący, wilczy głod, psi głód, Heißhunger, tödtender Hunger, Wolfshunger. Wilk wściekły i z iadu i z głodu, lub iednako broi, z iadu gorszy; abowiem by kąska nie stoi, aby krwią głód i zamor zraziła bestya. *Zebr. Ow.* 279, *diram famem.* ZAMORCA, - y, *m.*, *Sr.* 1. zamordowar, *f.* zamordowarka; który kogo zamordował, morderca, zabóyca, der Ermorder, Mörder, Todtschläger. *Staf. Num.* 1, 206. - (ZAMORCZYK; *ob.* Zamorszczyk. - ZAMORDOWAĆ *cz. dk.*, morduiąc zabić, zamęczyć, zakatować, marternd ermorden, grausam umbringen, mordend tödten, *Bh.* zamordowati; *Bs.* umoritti, ubitti (cf. umorzyć, ubić); *Rs.* умертвить, умерщвлять, убити, избивать, уходить, ухожу (cf. uchodzić, cf. ugodzić). Zamordować, zabić okrutnie. *Cn. Th.* 1379. Baranka od zjadłych psów wprzód pokąsanego Kiymi zabiła i zamordowała zgraia

pasterzów. *Odym. Sw.* 2 *Gg* 3 *b.* Krew zamordowanego, woła o pomstę do Boga. *Sak. pr.* 103. Filomela dziecię zamordowawszy, z niego bankiet na Tereusa stroi. *Zebr. Ow.* 157. Jeśli zabóyca się przyzna, że zamordował. *Sax. Post.* 16. Zamordowane ciało. *ib.* Przysięga, którą uczynił o zamordowanie, o które iest obwiniony, iest sprawiedliwa. *Szczerb. Sax.* 338, o morderstwo, o zabóystwo). Zamordowaniem od miecza umierali. *W. Post. W.* 377. Uciekay, bo cię zamorduię. *Teat.* 5 *b*, 63, zabiię, ich bringe dich um. – *fig. tr.* niepożytek piiaństwa, zamordowanie zdrowia. *Biał. Post.* 198, zguba, zniszczenie, wyniszczenie zdrowia, Vernichtung der Gesundheit. – Zamordował konie, zmordowaniem zniszczył, zabił, durch zu großes Abmatten tödten. Zamordować się, zmordowaniem, zbytnim wysilaniem zabić się, zamęczyć się, *Rs.* замаяться.

ZAMORSKI, - a, - ie, za morzem będący, jenseit des Meeres, überś Meer, übermeerisch, *Bh.* zámořský, (*Crn.* samarske, z murzyński); *Rg.* prikomorski; *Rs.* заморскій. Zamorski, co za morzem iest, *transmarinus. Mącz.* Farba zamorska *ultramarinum. Krumł. Chy.* 71. ZAMORSZCZYK, ZAMORCZYK, ZAMORZANIN, - a, *m.*, człowiek za morzem od nas będący, lub z zamorza do nas przybyły; *Rg.* prikomòraz; (*Crn.* samurz, z murzyn, *f.* samurkena z murzynka). Modlimy się z Polskim chlebem Angielczykom i zamorszczykom. *Klon. Fl. C* 4. Zamorczyk głodny. *Stryik. Gon. M.* Bez urodzaiów naszych nie obeydą się zamorczycy. *Gost. Gor.* 14, zamorczykowie. *Birk. Zam.* 6. Już wiedzą zamorszczykowie i bisurmańcy, żeś poległ. *Birk. Chod.* 18. Poczuią Madyanitowie, Turcy, Tatarowie, Moskwa, zamorzanie, żeście im w głowę nieprzyiaciołami. *Birk. Chod. a* 2. Jeden zamorszczyk stu takich lądowych goni. *Birk. Gl. K.* 2. Zamorczycy i cudzoziemcy. *Vol. Leg.* 2, 1270. ZAMORSZCZYZNA, - y, *ż.*, wszystko co iest zamorskiém, lub z za morza do nas przychodzi, alles Uebermeerische, Ueberseeische, was jenseit des Meeres ist, oder überś Meer zu uns kommt. Dębinie, sośninie i t. p. w lasach pierwsze należy się mieysce; po tych dopiero owym zamorszczyznom. *Kluk. Rosl.* 2, 70, exotycznym, zamorskim roślinom, drzewom). – Zamorszczyzna wiatr z za morza wieiący, cf. pomorszczyzna, pomorka, Wind von der See her, vom Meere her, Seewind, Regenwind. Gdy się na północy gęsto chmury burzą, iak zamorszczyzna porusza się i zbyt wieie, walnego spodziewać się deszczu. *Haur Sk.* 102. ZAMORZE, - a, *n.*, kray za morzem, das Land jenseits des Meers, *Bh.* zámoří; *Rs.* заморье; (*Sla.* zamòrje, *Rg.* zamorje, z golf, zatoka, wbrzeże). Gotowie z zamorza północnego do nas przyszli. *Biel. Kr.* 16. Prussowie starzy byli z Litwą iednego narodu z zamorza, potomkowie Gotów. *Biel. Sw.* 169. Szwedzi wypadliście z zamorza waszego, i wpadliście na włości Katolickie. *Birk. Ex.* 46. Niewątpliwą iest rzeczą, że Angliia z zamorza całe swe ciągnie dostatki. *N Pam.* 2, 378, z kraiów od siebie morzem oddzielonych, przez morze, morski handel.

ZAMORZYĆ *cz. dk.*, zamorzać, zamarzać *ndk.*, *Bh.* zamořiti; *Sr.* 1. zamoŕu; *Crn.* samorim; *Rs.* заморить, заморивать; morząc zamęczyć, vor Hunger sterben lassen, mit Hunger tödten, kraftlos machen, umbringen, *pr. et fig. tr.* Władze duszy podlegaią tymże samym zamorzeniom, co i fizyczne, skoro ich nic nie posila. *Pam. Warsz.* 5, 157, das Aushungern, die Abmattung vor Hunger, der Hungerstod. Zamorzyć, zamordować, zabić, grausam umbringen, zu Tode martern, morden, tödten. Jakby zbrodnia z ciałem skończyć oraz miały, w wodę zamorzonego podeszłą pchnął z skały. *Zebr. Ow.* 329 *exanimem*). Zapomniały i daru niegodzien zbożnego, kto swego z pługu prosto wywiódłszy krzywego, zamorzył pracowniczka. *Zebr. Ow.* 379, zarznął wołu). – §. zamorzyć żywe srebro, *ob.* umorzyć.

ZAMOSC, - ścia, *m.*, miasto w Bełskim, obwarowane na kształt fortecy, z akademiią fundowaną od Jana Zamoyskiego, Kancl. i Hetm. W. K., R. 1589. *Dyk. G.* 3, 208, die Stadt Zamosc. Że wioska Tomasza herbu Jelitczyków, w którey mieszkał, była mostem oddzielona od sąsiedzkich, przetoż nazwano ią Zamościem, a iego Zamoyskim od wioski, zwyczaiem pod ten czas pospolitym, mianować zaczęto. *Boh. J. Zam.* 11. ZAMOŚCIE, - ia, *n.*, *locus trans pontem. Cn. Th.* 1391, cf. zarzecze, zalesie, zabłocie, zawiśle, zawodzie), ein Ort hinter der Brücke. (*Rs.* замостить, замащивать zabrukować). ZAMOSZCZANIN, - a, *m.*, obywatel z Zamościa, czyli Zamoyski; einer aus Zamosc. Płaczcie poddani pana, (J. Zamoyskiego), płaczcie Zamoszczanie, Płaczcie szerokie włości, dokąd wam iez stanie. *Groch. W.* 544.

ZAMOTAC *cz. dk.*, zamotawać *kontyn.*, zamotywać *czstl.*; *Bh.* zamásti, zamatl, zamatu, zamotati, *Sr.* 1. zaschmotam, zamucżam (cf. zamącić), zamulam (cf. zamulić); (*Sr.* 1. zamottam *necto*), *Vd.* samotati, saplesti, (cf. zapleść), savesuvati (cf. zawiązać); *Cro.* zamotavati, zamotávam; *Bs.* zamotati, zaviti, iplesti, *Rg.* zamotatti, (*Rg.* zámotaj *fasciculus*); *Sla.* zamotati; *Rs.* замотать, заматывать (na motowidło nawinąć; замотать zamarnować, замотаться trwonić; замотыга trwoniciel). Zamotać, zawikłać, uwikłać, verwickeln, verwirren, verstricken. *Jlligo* wwięzuię, zamotuię, zawikławam. *Mącz.*, cf. zapleść, zaplątać, zagmatwać *pr. et fig. tr.*, *Rs.* путать (cf. pętać). Wierzę, nieszczęście iakie to zrządziło, które złey wróżki iędza zaskrzeczała, Co i takiego drogę przestąpiło, Abo więc końce wiedma zamotała. *Tward. Daf.* 30. Małpy się w położonych bótach same zamotuią. *Rey Wiz.* 47 *b.* Grzech oczy twoie, abyś rzeczy niebieskich obaczyć nie mógł, zaćmił i zamotał, i siedzisz ciemnościami grzechu zamotany i ogarniony na drodze, która cię wiedzie na zatracenie. *Zrn. Post.* 98 *b.* Jakie to iest ciężkie przewinienie nasze, w którym się tu po wszystkie czasy żywotów naszych zawżdy upleść a zamotać musimy. *Rey Post. T t* 4; *Vd.* sabloditi, vbloditi, (cf. błądzić), sajiti, sahajati, (cf. zayść), smotitise; *Rg.* zamotattise; *Ec.* запутаться, запутаться, затянуться. Zamotanie, *Bh.* spletka; *Crn.* sspręda; *Rs.* путань. Jak się z iego zamotania wywikła, kiedy w nim samym gorsze zamieszanie przemaga? *Pilch. Sen. Gn.* 130. Wszystkiemi rzeczami zamieszać, zamotać, *mare coelo miscere. Mącz.* Bóg rozum Heroda zamotał, że wespół zaraz do Betleem z mędrcami nie iechał. *Zrn. Post.* 47, *Bs.* zabusciti, zabuniti pamet, zasjenuti, privariti, dat razumiti jednu stvar za drugu.

*ZAMOTRZAŁY; *ob.* *zamatorzały.

ZAMOWA, - y, *ż.*, ZAMÓWKA, - i, *ż. zdrbn.*, zamawianie, zamówienie, obstalowanie, i to co zamówiono, obstalowano; *Bh.* zámluwa (2., *sponsalia*); *Vd.* navkasa, napostava, napovedba; (*Cro.* zagovor; *Dl.* zavet *votum*, *sponsio*); *Rs.* запродажа (zaprzeday, cf. zakupno); das Bestellen, die Bestellung, das Bestellte (Oesterr. anfriemen, das Angefriemte). - §., zamowa, zamówka, zamawianie się z kim, umawianie się z kim, sprzeczka, spieranie się, spor, cf. dysputa, *gadanie się, (Oesterr. das Wörteln), der Wortwechsel, wenn man sich mit Worten überwirft. Uczciwa, w poswarkach i zamówkach, choćiaż z naywiększymi nieprzyiacioły, powagę zachować. *Budn. Cyc.* 72. Słuszna iest w poswarkach albo zamówkach precz gniew opuszczać. *Kosz. Cyc.* 89. Zamowę, poswarek z kochaną osobą, miewaią za rzecz przyiemną. *Gorn. Dw.* 10. Oni frasunek, zamowę, woynę z panią za rzecz *osobną a bardzo miłą miewali. *ib.* 401. W karczmie nietrudno o zamowy, kłótnie, mieszaniny. *Haur Sk.* 157. Żeby żaden nie śmiał na ulicach żadnych zwad i zamowek czynić. *Vol. Leg.* 5, 645. Z zamowy do bitwy przychodzi. *Gorn. Dw.* 29. Tatarzy choć swarów nie maią, ni żadnych zamów, co spólników tylko zoczą, iuż na się nacieraią. *Alb. z W.* 26, cf. wyzywanie na poiedynek. - *§., zamówka, udawanie, pretext, Vorwand, Ausrede. *Prophasis*, *praetextus*, zamówka, wymówka. *Mącz.* Podobno to tylko zamówką było, żeby się widzieć z tobą. *Teat.* 26*b*, 71. ZAMÓWIC *cz. dk.*, zamawiać *ndk.*, *Bh.* zamlauwati, zamluwiti; zamówić kogo, mówiąc zagłuszyć, wpadłszy w mowę nie dać skończyć, zakrzyczeć, redend betäuben, nicht zum Worte kommen lassen. Sąd ma się odprawić w cichości, aby ieden drugiego nie zamówił i nie bałuszył. *Haur. Sk.* 263. - Zamówić co, mówiąc zagładzić, zatrzeć, cf. wymówić, etwas mit Reden beschönigen, ausreden, zum Besten kehren, entschuldigen, *Sr.* 1. zamowam *purgo*, *excuso*, zamowenite *excusabilis*, zamowenske pismo obrona słówna). Pańskie błędy każdy zamawia; ubogiego cnoty rzadko kto widzi. *Fredr. Ad.* 2. Uczynili to słudzy Milona, mówię, nie zamawiaiąc winy, ale iak się rzecz stała, ani z rozkazu, ani za wiadomością, ani w przytomności pana swoiego. *Siem. Cyc.* 454, *non deriuandi criminis causa*). - Zamówić komu, nie dać mu do słowa przyyść, einem im Reden zuvorkommen, ihn zum Schweigen bringen, ihn nicht zum Worte kommen lassen. Idzie tylko o to, żebym zamówił za tobą oycu. *Teat.* 15, 23. Muszę mu zamówić. *Teat.* 31*b*, 47. - Zamawiać, wczyniać się za kim, *personam alicuius dicendo tueri. Mącz.*, przyczyniać się mową, instancyą ustną zanosić, Fürsprache thun, für einen sprechen; cf. *Cro.* zagovárjam *aduocatum ago*). - Zamawiać, mówiąc udawać, wymówkę stroić, vorschützen, vorwenden, vorgeben. *Praetexo* zamawiam, inszą daię przyczynę, taię, nakrywam. *Mącz.* *Praetexere causam aliquam* zamówić inszą przyczynę. *ib.* Pokóy iéy widzę iest otwarty, póydę śmiało, i zamówię się niby iż ciebie szukam. *Teat.* 53, 38, będę udawał, będę się wymawiał). - §., zamówić się, omylić się mówiąc, powiedzieć iedno za drugie, sich versprechen, sich im Sprechen irren, etwas anders sagen, als man wollte. *Bndtk.* - §., zamówić się, zapędzić się w mówienie, ins Reden kommen, ins Reden gerathen; *Rs.* заговариться, заякаться, закалякаться, забалакиваться. *Delabi in aliquem sermonem*, udać się, zamówić się w co, z iedney rzeczy ku drugiéy przyyść, *Mącz.* Z obfitéy boleści i żałości moiéy zamówiłam się tak długo. *Radz.* 1 *Sam.* 1, 16, z wielkiego frasunku mówiłam aż dotąd. *Bibl. Gd.*) - Zamowić się z kim, sprzeczać się z kim, sprzecznie umawiać się z kim, mit einem wörteln, einen Wortwechsel haben. Gdy się kto z kim zamówi, aby do iakich nie przyszło rozterków karczmarz ma zabiegać. *Haur Sk.* 156. Jwan, biskup Krakowski, o piérwsze mieysce w synodzie, z Wawrzyńcem biskupem Wrocławskim zamówił się. *Krom.* 237, *in contentionem venit*). Zamawianie się, zamawianie, zamowa, sprzeczanie się słówne, sprzeczka, spor, das Wörteln, der Wortstreit, Wortwechsel. Przyrzekamy sobie pokóy i miłość braterską, aby wszelakie waśni, zamawiania, odpowiedzi, bunty, mieysca nie miały. *Vol. Leg.* 2, 1052. Gdy niektórzy Zygmuntowéy strony bronili, rady do poswarków i zamawiania przyszły. *Krom.* 391, *ad contentionem et altercationem*. - §., zamówić chorobę, broń, z zarzec, oczarować mówieniem, *Vd.* sarozhit, besprechen, mit Worten bezaubern. Przez wzywanie djabłów chcą zamawiać choroby. *Boh. djab.* 2, 285. W baieczne gusła pełna wiary, Na węgle dmucha, szepce i zamawia czary. *Tom. roln.* 66, wzywa duchów.) Kozak ten umiał każdą strzelbę zamówić, że mu szkodzić nie mogła. *Papr. Kl.* 109. - §., zamawiać kogo do czego. *Cn. Th.* 1377, einen wozu bestellen; *Bh.* smluwiti. *Rs.* заказать, заказывать (cf. zakazać), приговорить, приговаривать, запродать, запродавать (cf. zaprzedać). Pisarz iest zamówiony do napisania intercyzy. *Teat.* 38, 229, obstalowany, *Rs.* запроданный. Jestem zamówiony, dałem słowo, iestem obligowany, ich bin versprochen, man hat von mir das Versprechen, (cf. *Cro.* zagovárjamsze; *Dl.* zavitujem *voueo*, *deuoueo*). Jeszcze na galeryi iuż była zamówiona w taniec. *Teat.* 39, 52. Ja się założę, że Panna Ameliia przynaymniéy na trzy kontredanse zamówiona iest, kiedy Wc Pan tu. *Teat.* 39, 33. Do wielu dam przychodził prosić ich w taniec; a odbierał zawsze tę odpowiedź; iestem zamówiona. *Gaz. Nar.* 1, 104. Zamawiam się do kogo, obiecuię, przyrzekam się, daię przyrzeczenie, że będę, sich zu einem versprechen, *Rs* помолвить. Zamawiam się do kogo, zapraszam się do kogo, przymawiam się na ucztę do kogo. *Cn. Th.* 1386, sich (selbst) bey jemanden einladen. Zamawiam co u kogo *paciscor vel profiteor me aliquid apud aliquem empturum*, *vel de aliquo conducturum*, *Cn. Th.* 1377, cf. obstalować, *Vd.* navkasati, napostaviti, napovediti, etwas bey einem bestellen. *tr.* Głos móy potym powtórzę, i tym celem kontynuacyą iego u P. Marszałka seymowego zamawiam sobie. *Gaz. Nar.* 1, 394, waruię sobie, zapowiadam sobie, sich zum voraus ausbedingen, vorbehalten, ansagen, ausbitten, bestellen.

ZAMOYSKI, - a, - ie, od Zamościa, Zamoscer. Akademiia Zamoyska; Ordynacya Zamoyska. *Dyk. G.* 3, 208. Zamoyski, imię własne familii iednéy z nayznakomitszych w Polszcze; n. p. nieśmiertelnéy pamięci Jan Zamoyski, Kanclerz i Hetman W. K, *ob.* Zamość.

ZAMOŻENIE, *ob.* zamódz. ZAMOŻNOSC, - ści, *ż.*, byt zamożny, moc, możność, mocność, potęga, siła, zna-

nienie, kwitnący ftan, zamożenie, **Macht, Ansehen, Flor,** *Bh.* **zamożnosti;** *Sr.* 1. **zamožnoscj, mocznoscj, zamožitoscj;** *Crn.* famôlhnoft; *Vd.* samoshnoft, mogozhnoft, smoshnoft, mozhnuft, oblaft, muzh; *Cro.* zmofnofzt). W kraiu nielad zamożność rządową w niwecz obrócił. *Uft. K.* 2, 74. ZAMOŻNY, - a, - e; - ie *adv.*, ZAMOŻYSTY, - a, - e; - sto *et* - ście *adv.*, *Bh.* **zamožný;** *Sr.* 1. **zamožné, zamožité;** *Vd.* samoshen, mogozhen, samorezh; *Cro.* zmôfen); znakomitéy mocy, przemagaiący, potężny, potęgę maiący, **mächtig, stark, ansehnlich.** Wierzy Car, iż tak zamożyftych trwog iego fata godne. *Bardz. Luk.* 87. Bogaty w parentele, zamożyfty w spezy. *Pot. Arg.* 354. Zamożyfty co do maiątku, maiętny, bogaty, **sehr vermögend, wohlhabend, reich.** Lud zawsze hołduie bogatym i zamożyftym. *Petr. Pol.* 138. Pan ma nakazać, by synowie zwłaszcza oyców zamożyftych, maiątku nie trawili. *Haur. Ek.* 27. Na zamożyftszych kaduki wypraiwuiemy, aby się okupowali. *Star. Ryc.* 43. Te dwa miafta zamożyfte i zbogacone po spuftoszeniu sąsiedzkich. *Boter.* 120. Kędy był zamożyfty monafterz, naiechał czerńce, i potopił ich. *Falib. Dis. S* 2. Którež tak zamożyfte bogactwa, iak wierny towarzysz? *Psalmod.* 86, tak dzielne, fkuteczne.

ZAMROCZYĆ *cz. dk.*, zamraczać *ndk.*, czynić że się zamierzcha, zamierzch ściągnąć, mrokiem zawlec, powlec, zacimić; *Bh.* **zamračiti;** *Sr.* 1. **zamrótžu;** *Cro.* zamrachújem; **verdämmern, verfinstern, verdunkeln.** Chmura słońce zamroczyła. *Dudz.* 73. Jeden czas niebo cieniem okropnym zamroczy, Drugi iasnym promieniem z nagła wypogodzi. *Zab.* 14, 152. Zamroczyć cieniem, zacienić, zamaić gęsto i ciemno, **dicht belauben, verfinstern, verschatten.** Wnet się ogrodek ciemnością zamroczył. *Kniaź. P.* 2, 123. Gay się na końcu łąki mirtowy poczyna, Tam kochankowie wdzięcznym zamroczeni cieniem, Miłosne smutki szczérym głaszczą wynurzeniem. *Szym. Sw. W.* 5, zakryci cieniem, zacienieni, zasłonieni). Straszącym tym boginkom przy lesie lub zdroiu, gdzie zamroczony dziwuie się wieśniak. *Przyb. Milt.* 32, zamierzchniony, zapadły mrokiem, mierzchem, **von der Dämmerung überfallen.** Śniegi lub deszcze wicher miota w *zamroczne (w zamroczone) ftrony. *Przyb. Milt.* 51, w zachmurzone, chmurami zagęszczone). - Zamroczyć głowę, rozum, = odurzyć, zamglić, **den Kopf, den Verstand benebeln, verfinstern.** Bachus, gdy wlézie do głowy, wnet zaćmi oczy, rozum odeymie, całe zamroczy. *Comp.* 386. Winem są zamroczeni nowém. *Przyb. Milt.* 294. Mówią: dobry trunek na frasunek; lecz kto ieft czuły, i widzi się być pokrzywdzonym, wśród naywiększego zamroczenia swego mózgu, swą krzywdę sobie i ucifk przypomni. *Perz. Lek.* 261. W piciu prędzéy się człek zarazi, zamroczy i otruie, niż w iedzeniu. *Sak. pr.* 174. O próżności, co głowy swoim zamraczasz dymem! *Zab.* 16, 196. - *Similiter:* Legat od Krzyżaków złotym kielichem podnaięty i *zamruczony, w sprawiedliwości żalsnął. *Krom.* 671, omamiony; cf. srebrogorsz). Powftał, ale ftrach wielki rycerza zamroczył, Kiedy tak blizko siebie groźny pocifk zoczył. *Dmoch. Jl.* 2, 222, pozbawił wzroku, przytomności, przejął go, zafkoczył go, **blendete ihn, brachte ihn außer sich;** cf. ftrach ma wielkie oczy). Zamroczyć, zagasić życie, pozbawić życia, **das Lebenslicht auslöschen.** Gnuśny zamróz krwi rzefkiéy biegły ciąg zafkoczy, A sen wiecznym zamierzchem świ啊tła me zamroczy. *Zab.* 13, 242 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 201. Oto mię sen grobowy na wieki zamroczy. *Chod. Gesn.* 235. Lincego Pollux przebił; padł tąmże na Kaftorze, śmierć go zamroczyła. *Sim. Siel.* 44. ZAMROK, - u, *m.*, ZAMROCZE, - a, *n.*, ZAMROKA, - i, *ż.*, zamierzch, mrok zapadaiący, *Rg.* fumrak, pridmrak; **die einbrechende Dämmerung,** zaćmienie, zacimienie, zacienienie, **das Verfinstern, Verschatten, die Finsterniß, Dunkelheit, der Schatten;** *phys. et fig. tr.* Słońca blafk przyiemny, Gdy rozżenie zamrok ciemny. *Koch. roż.* 51. Nikodem z Chrystem panem po zamroczu Nie lenił swych nie zmrużać dla mów błogich oczu. *Chodk. Koft.* 52, w ciemnéy nocy). Bory te ponure w okropnym swoim zamroczu. *Przeftr.* 128, w swoim cieniu, zaciemieniu). Wchodzi pod zasępne obłączyftych gałęzi zamroki. *Stas. Num.* 1, 64. Lice iéy, wylanych łez tokiem poznaczone, lśkną się ieszcze z pod zamroki, co ie zacimia. *Stas. Num.* 2, 14, z pod posępności, pochmurności, zachmurzenia). Jam się nie zmieszał, chociem w téy żmysłów zamroce Myślił, czy do piérwszego ftann się nie wrócę. *Przyb. Milt.* 245, w tym zamieszaniu, odurzeniu zmysłów.

ZAMROWIĆ się *zaimk. dk.*, na kształt mrówia zaludnić się, licznym się ftać, **sich wie Ameisen häufen, zahlreich werden, volkreich werden.** Tak lud ten zamrowił się gęsto. *Przyb. Milt.* 321.

ZAMRÓZ, - ozu, *m.*, *Bh.* **zámraz;** (*Rs.* заморозы pierwszy mróz); zamrażanie, zamrożenie, początek mrożenia, mrozu, **das Anfrieren, der Anfang des Gefrierens, Anfang des Frostes oder der Fröste.** W czasie zamrozów iesiennych i pluty, gdy się zbliżały dni siwego Grudnia, Wschód mgłą i chmurnym pomrokiem osuty. *Zab.* 15, 64. W zimie świnie nie pierwéy się pasą, aże szron opadnie, i zamróz ominie. *Cresc.* 566. - Zamróz, odmrożenie, **der Frost in einem Gliede, z. B. Frostbeule, erfrorne Stelle;** *Slo.* **omrzlina, zmrzle masso na nohach;** *Ross.* ознóба, ззнóба (cf. zaziębić). Rzepa z sadłem gęsim zamróz abo zaziębłość z nóg wycina. *Syr.* 1043. Jaia gdy zmarzną, a do wody ie zimnéy włożysz, tedy z nich zamróz wyciągnie, aż lód pokaże się na wodzie. *Haur. Sk.* 394. Zamróz, mróz z ciał wychodzący, n. p. z murów. X. *Bielfk.*, **angesetzter Frost.** - *tr.* Kiedy ów zamróz po iéy białym ciele Szedł, wycifkaiąc zimny znóy na czele. *Kniaź. Poez.* 1, 229, zimno śmiertelne, **die Todeskälte, das Erstarren.** Gnuśny zamróz krwi rzefkiéy biegły ciąg zafkoczy, A sen wiecznym zamierzchem świątła me zamroczy. *Nar. Dz.* 2, 201, *Zab.* 13, 242 *Nar.* ZAMROZIĆ *cz. dk.*, zamrażać *ndk.*; *Bs.* zaleditti, fmrriznuti; *Rs.* заморозить, замораживать, ззнобить, (cf. zaziębić), mrozem zaiąć, mrozem ścisnąć, czynić że zamarznie; **zufrieren machen, erfrieren machen, mit Frost bedecken, durchdringen.** Zamrażam co, *sino aliquid gelu occupari, penetrari*; *in glaciem verto*, *gelu concrescere facio. Cn. Th.* 1379. Jedne wiatry wodę dla zimna iako kamień zamrażaią, a drugie ie wianiem swym ku roztoku rozpuszczaią. *Zrn. Pft.* 2, 267 *b.* Zima idzie w dom w saméy nurcie iafkini zamkniony, Słońcu, wiatru nie doszły, smutny, zamrożony, W ogień ogołociały, z ćmy wiecznéy

slepiony. *Zebr. Ow.* 50, *ignavi plenisima frigoris.* - Zamrozić nogi, ręce i t. d., *ob.* odmrozić, sich die Füße u. s. w. erfrieren. - §., zamrozić co umyślnie, sztuką, gefrieren lassen, einfrieren lassen. Zamrozić ryby. *Tr.*, suszyć na mrozie). Soli używaią cukiernicy dla zamrożenia latem śmietany, likworów i cukrów. *Boh. Progn.* 258, *ob.* lody). - §., w hucie: zamrozić piec, = zaſtudzić, den Hüttenofen kalt werden laſſen. Z czyszczeniem pieca iak nayprędzéy ma się krzątać, bo inaczéy piec zamrozi. *Torz. ſk.* 111. Mayſtrowie, że im źle nabierać ſkła, kamyki podkładać muszą, a ztąd i piec zamrożą, i tygle się psuią. *Torz. ſk.* 106. Jak w ów czas nagradzać zamrożenie pieca? *ib.* 110.

ZAMRUKNĄĆ *cz. idntl.*, zamruczeć *dk.*, zamrukać *ndk.*, zamrukawać *kontyn.*, zamrukuie *Pr.*, zamrukiwać *czstl.*, z mrukiem się odezwać; mrucząc zagłuszyć; *Rs.* заропшать, забрюзжать, зажужжать, заворчать cf. zawarknąć), losmurren, losbrummen; brummend oder knurrend betäuben. Będzie krzyk wielki u Egipcyanów, a u Izraelitów nie zamruknie pies. *W. Exod.* 11, 7, nie ruszy ięzykiem swym ani pies. *Bibl. Gd.*). Morze zamrukane. *Bardz. Luk.* 85.

ZAMRUGNĄĆ *cz. idntl.*, zamrugać *ndk.*, zamrugiwać *czſtl.*, zamignąć, auf einen mit den Augen blinzeln, ihm mit Augenblinzeln zuwinken; *Rs.* защуриться. ZAMRUŻYĆ *cz. dk.*, zamrużać *ndk.*; *Bh.* zamhauřiti, zamhuřowati; *Slo.* oči zamrušit; *Cro.* zaſmerújem, ſmèrim, ſmim; *Bs.* zaſgmiriti, zatvoriti occi; *Rs.* щурить, защурить; (cf. szczur); powieką oko zakryć, zamżyć oczy; *Boh.* zamžim oči; *Rs.* сомжить, смежить; das Auge mit dem Augendeckel zudrücken, zublinzen. Strzelcy, gdy do czego zmierzaią, iedno oko zamrużaią. *Sak. Pr.* 27. Zamrużam oczy często, mrugam często oczyma nad wolą, blaſkooki ieſtem. *Cn. Th.* 435 cf. mrużek, blinzeldugig seyn. - *fig. tr.* oczy na co zamrużyć, przez szpary patrzeć, ślepym być na co, nie chcieć widzieć, przeoczyć, die Augen wobey zumachen, nicht sehen wollen, durch die Finger sehen, übersehen. Zamrużyli oczy swe, aby oczyma nie widzieli. *Radz. Act.* 28, 27, *Bibl. Gd.* Rzplta każda potrzebuie takich ſtróżów, którzyby ieden na drugiego mieysce naſtępuiąc, oka nigdy nie zamrużali. *Gorn. Wl. T* 2 *b*, nigdy nie zasypiali, oka nie zamykali, nie spuszczali nic z oka). Niegodziwa, patrzać na swoie wyſtępki zamrużoną źrenicą, a na cudze byſtro rozdzierać oczy. *Zab.* 13, 65.

ZAMRZEĆ, zamarł, *F.* zamrze, zamrę *med. dk.*, zamierać *ndk.*, (*Bh.* zamříti, zamřel, zaru *macerescere*); *Sr.* 1. zamru; (*Sr.* 1. zamřetžo, wumretžo śmierć); (*Cro.* zamértev *semimortuus*); (*Rs.* замереть, замирать zdrętwieć bez przytomności). Zamrzeć, z braku posiłku upadać, nędznieć, słabieć, vor Hunger kraftlos werden, absterben, (cf. *activ.* zamorzyć). Żołądek od głodu zamarł; wszyſtkie też członki zemdlały. *Ezop.* 18. Posypiesz znowu ziarnka onym ieszcze nieprawie zamarłym owieczkom Pańſkim. *Rey Ap.* 36. Płód w żywocie matki częſtokroć słusznéy żywności nie maiąc, zamiera. *Sien.* 457, *Spicz.* 181. Aleś pogodnym deszczem swóy grunt polubiony Napoił, i ochłodził zamarłe zagony. *J. Kchn. Ps.* 95, wyschłe, ausgetrocknet, ausgedörrt). Snem zmorzonego sobą natchnie, żyły czcze zamarłe sprawi. *Zebr. Ow.* 214, *in vacuis spargit ieiunia venis*). Zamrzeć głód, głód cierpiąc słabieć, vor Hungerleiden hinsterben, hinschmachten. Gdy zamarł głód puſty żołądek, członki wycieńczone poczęły słabieć. *Min. Ryt.* 4, 92. Uchudł, wycieńczał i zamarł żołądek. *Kniaz. P.* 3, 66. - §., zamrzeć, zayść śmiercią, dahin scheiden, abscheiden, absterben, verscheiden. Błogosławieni są, którzy w Panu Bogu zamieraią. *Hrbſt. Haur E* 5. Niech ieno moia matuleńka zamrze, to zobaczymy. *Teat.* 30 *b*, 26. Gdy snadź zamrę wzdy upraszam o to, Scytyyſkie piaſki niech kości nie gniotą, Niech indziéy legnę. *Zab.* 14, 387. Dusza nie ginie, nie zamiera, w grobie nie zoſtaie. *Sk. Kaz.* 208.

*ZAMS, - u, *m.*, n. p. Herkules zamsy łomie podziemnego Awernu. *Pot. Pocz.* 122 cf. gzemsy, cf. zamki.

*ZAMŚCIK, *ZAMSIK, - a, *m.*, mieszczanek, *z pogardą*, (może od słowa: zamek; cf. cham, chamczyk, = chłop): verächtlich: ein Städterchen, ein Kleinstädter. Zawsze z mieszczki zamścika, zawsze z kmiotki gbura, A szlachcica z szlachcianki chiała mieć natura. *Pot. Jow.* 197. Dziś żal się Boże, Ieda Szot i zamsik z miaſta, Kto się tylko nie leni, mchem orlim poraſta. *Pot. Pocz.* 15. Boże uchoway, senator to? a to proſty zamsik! *Stor. Ref.* 144.

*ZAMSZ, *ZAMSZA; *ob.* Zamesz. ZAMSZOWY, - a, - e, zameszny, z zamszu, Sämisch, von Sämischleder, cf. leszowy, ierszany); *Rs.* замшаный, лосиный; *pr. et fig. tr.* Może teraz posagi nazwać zamszowemi, Rozciągną się iako chcą, potym się to ſkurczy. *Opal. Sat.* 25. Kładzie przed się zszywaną z różnych pſtrocin załóżkę; ale to daremna zamszowych piersi zasłona. *Mon.* 70, 382, pieszczonych, miękkich, pulchnych piersi.

ZAMSZYĆ *cz. dk.*, mchem zakryć, zatkać, mszyſtym uczynić, vermoosen, mit Moos bedecken, bestopfen, verstopfen, *Rs.* замшить. ZAMSZYSTY, - a, - e, w mech zarosły, bemooſt; *fig. tr.* Człowiecze! z grzechów twych obmier-zły Bogu, Długo cnot próżen, w zbrodnie zamszyſty. *Kchw.* 136, opływaiący, obfituiący, bogaty, pełen zbrodni.

ZAMTUZ, *ZANTUZ, *SANTUZ, - a, *m.*, zantuz, kurewſki dom, *lupanar. Mącz*, *ganeum* próżny dom, zantuz. *Urs. Gr.* 132, dom nierządny. *ib.* 147, santuz, nierządny dom. *Dasyp. H h* 1 *b*, zantuz. *Volck.* 506, *Ger.* das Schandhaus, Hurenhaus; *Bh.* hampeys; *Sr.* 1. kurwarna (kurwiarnia, kurewnia); *Vd.* kurbarska hisha, kurbarniza, kurbariſhe; *Rg.* bludniſćte, bludnoſtanisćte; *Rs.* блудилище; *Ec.* блудокорчемница. W Rzymie bardzo sławny zantuz zbudował, gdzie Rzymſkie myrchy na każdy tydzień daninę płacą kurwiogospodarzowi. *Zygr. Pap.* 288. Ruſiian znaczy nierządnika, który zamtuz chowa, czyli nierządowi innych nasługuie. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 239. Zamtuzy pełne na przeday pochopnych do roziurzenia towarów. *Nar. Tac.* 2, 234. Karczma i zamtuz wyniszczyły mieszek. *Jabł. Ez.* 121, *Rey Zw.* 220 *b*. Co się tam złota rozeszło Raz na piiatyki, drugi raz na zamtuzy i złą kompanią. *Opal. Sat.* 3. Chodzi do zamtuzów, i na mieysca sromotnego niewſtydu. *Kłok. Tur.* 150. Po wszetecznych zantuzach chodzi i po szynkach. *Pot. Zac.* 168, *Pot. Syl.* 386. Wiadom świſtak dobrze, gdzie Wielopole, Gdzie iaki zamtuz na Krzywym Kole. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* ZAMTUZKI, *ZANTUZKI, - a, - ie, od zamtuza, Hurenhaus=; *Sr.* 1. kurwarnowé, kurwaniczki. Zan-

tuzki, co ku nierządnemu domu należy, *lupanaris. Mącz.*; *Volck.* 506. Zamtuzki nierządnik; *Bh.* Hampeysnik, ZAMTUŹNIK, ein Hurenhäusler.

ZAMUDZIC *cz. dk.*, zmudzeniem zamieszkać, nudnie zabawić, zatrzymać, zaniedbać, langweilig verziehen, versäumen, vertändeln; *Crn.* samudim (*Crn.* samuda, = zmuda); *Vd.* samuditi, obmuditi; *Cro.* zamuditi; *Rs.* замедлить *Ec.* замеляю, замешкаю, коснѣю. Nic nie omieszkał, ani nie zamudził. *Wad. Dan.* 269. Dwa kroć się zewrą, że im dzień zamudzi Utarczka owa, i w długą noc wciągnie. *Chrośc. Fars.* 422.

ZAMUŁ, - u, *m.*; *Slo.* zamulina, kal; *Sr.* 1. zamulak; nieczystość zamulaiąca, szlam, angesetzter Unrath, Schlamm. Zamuł czyli ziemia na rudzie będąca. *Os. Rud.* 43. Kopr ogrodny mocz z grubych zamułów z pęcherza wywodzi. *Syr.* 423. ZAMULIC *cz. dk.*, zamulać *ndk.*, kałem zakryć, zatkać, zaszlamować; *Sr.* 1. zamulam; (*Sr.* 1. zamulam, zamuczam *perturbo*, zamulené, zamulicżné *perplexus*); *Vd.* saglenzati, sazeklati, saberſati, saſhlemati (zaszlamować), saslinjati (zaślinić); *Rs.* засоришь; *Ec.* сминяма; verschlämmen, mit Unrath bedecken, verstopfen. Bydła nie puszczać na zamulone od deszczów pastwiska. *Haur Ek.* 122. Jeśliby woda rurami pędzona, była nieczysta, i rury zamulała, trzeba pomyślić o filtrowaniu. *Switk. bud.* 412. Też same źródła, co ie czas zamulił błotem, Wypadły z swych poników czystszym wód polotem. *Zab.* 12, 249. Zamulenie stawu pochodzi z wielkiéy suszy. *Haur Sk.* 145. - Zamulić żołądek i t. d., verschleimen. Zatkanie, zamulenie w ciele żył. *Cn. Th.* 1396. Z niezdrowych pokarmów pochodzi zamulenie żołądka. *Haur Sk.* 212; *Sla.* balle). Zamulenie wątroby iest zbyteczne napełnienie, rozepchanie materyą flegmistą. *Krup.* 5, 744, Leberverstopfung. Częstokroć są zamulenia, acz ieszcze nie zastarzałe, które febry téy są pobudkami. *Krup.* 5, 417. - §., *fig. tr.* W Hibernii, w którey starowieczny i kwitnący kościoł boży zamulony i prawie upadły był, tego roku powstał i odnawiać się na pierwszy swóy wzór począł. *Sk. Dz.* 1117, zarzucony, zniszczony). Były sekty, którémi się prawdziwa nauka zamulała. *Sk. Dz.* 3, zamąciła, zanieczyściła, zakąkoliła, zachwaściła). Zazdrością serce swe zamulił. *Gorn. Sen.* 562, skaził, zaraził). - *§. Muzykanci, zamulcie tego Czerkaskiego, co wiecie. *Teat.* 8, 74, ?, walcie, zagraycie, rzniycie, tniycie, aufstreichen, losstreichen, lossiedeln, auffiedeln. ZAMULISKO, - a, *n.*, mieysce zamulone, ein verschlämmter Ort. Przy rzékach pastwiska pod czas powodzi pilnie przestrzegać maią, aby wszelkiego bydła na ten czas nie puszczano na zamuliska, chyba że deszcz ie spłócze. *Haur Ek.* 122; *Haur Sk.* 145.

ZAMUROWAC *cz. dk.*, zamurowywać *czstl.*, murem zaiąć, zakryć, zasłonić, zamknąć, vermauern, zumauern; *Bh.* zazditi, zazdiwati; *Vd.* sasidati, obsidati; *Cro.* zazidati, zazidávam; *Rg.* zazidati; *Bs.* zazidati; *Ec.* заздать, заздаю. Ciało iéy, złożywszy w sklepiku iednym, weyście do niego zamurowano; w kilka lat odmurowano sklep, a ciało znaleziono przy samym weyściu bez palców u ręki. *Boh. djab.* 2, 135. Gdy usłyszeli, że była zamurowana dziura muru Jerozolimskiego, a żeśmy poczynali, co było obalono muru zamykać, rozgniewali się nieprzyiaciele. *Leop.* 2 *Ezdr.* 4, 7, że przybywało wzdłuż murów Jeruzalemskich, a iż się poczęły rozerwania murów zawierać. *Bibl. Gd.*). ZAMUROWY, - a, - e, nie w murze. *Cn. Th.* 1379; za murem stoiący. *Włod.*, ZAMURNY, *Bndtk.*, z tamtéy strony muru będący, hinter der Mauer, jenseits der Mauer befindlich. ZAMURZE, - a, *n.* cf. podmurze, przymurze, *Cn. Th.* 1379 *et* 740, *oppos.* przedmurze; der Ort außer der Mauer, jenseits der Mauer, *pomoerium.*

ZAMURZYC; *ob.* murzyć, pomurzyć.

ZAMUSNĄC *czyn. idntl.*, zamuskać *ndk.*, zamuskuie *Pr. kontyn.*; zamuskiwać *czstl.*, muszcząc pogładzić, zagładzić, glatt streicheln, (*Vd.* samusniti, saleſti, = zaleźć). Zaniecha grać, a spania przytwierdzać poskoczy, Mżące czarowną laską zamuskuiąc oczy. *Zebr. Ow.* 24 *permulcens).* - §., gładko zasmarować, glatt verstreichen, verschmieren. Ule te maią być gliną zamuskane. *Kąck. Pas.* 5. Ku zimie spodni zatwor ula zamuszcz. *ib.* 35. Pszczoły się ubiegaią, drobne skałuby w domach swych zamuskiwać woskiem. *Otw. W.* 455, *linunt.* ZAMUSZCZKI *plur.*, muszczki, muszki do piękrzenia twarzy, Schminkpflästerchen. Żony w domu żadnéy się rzeczy nie tkną, iedno tylko około stroiu, około ubiorów, około zamuszczków chodzą. *Petr. Ek.* 69.

*ZAMUTEK, - tku, *m.*, zamącenie, zakłócenie, zakłopotanie, zasmucenie, Verwirrung, Unruhe, Betrübniß. Wino borakowe tym iest użyteczne, którzy są krwi obciężałéy, serca chorego, abowiem *wiłość a zamutek oddalaią. *Sien.* 623. Opowiedział im niektóre znaki strachów i onych przyszłych zamutków, które na ten czas na wszystkie wierne przyyść miały. *Rey Pſ. X x* 3. Rodzice przez zuchwalstwo dzieci swych przychodzą ku zamutkom. *Glicz. Wych. F* 7 *b.*

ZAMYCIC *cz. dk.*, zamycać *ndk.*, zaclić, myto zapłacić, Oesterr. vermauthen; verzollen; *Vd.* samutati, muto dati, sadaziati; (*Bs.* zamititi, datti mitô; *Cro.* zamititi, zamitûjem *corrumpere pecunia.*

ZAMYDLIC *cz. dk.*, zamydlać *ndk.*, *Rs.* замылить, *замыливать, mydląc zatrzeć, mydłem zamusnąć, beseifen, einseifen (*Rs.* замыть, змывать, zacząć myć, *suſſb.* замывка). - Zamydlam komu oczy, *translato fere utimur, licet et proprius sensus sit verus et bonus.* *Cn. Th.* 1379, cf. tumany puścić. einem Staub in die Augen streuen, ihm Blendwerk vormachen; *Bs.* zablisctiti occi komu (cf. zabłyszczeć); *Rs.* заманить, заманивать, cf. mamić). *Palatinus Podoliae inter nuntios esse dicebat, qui caeteris oculos smygmate oblinirent, f. coecutire facerent. Responsum, si aliquis smygmate oculos suos obduceret, haud procul Viſtulam praeterfluere, inde nullo negotio oculos ablui poſse. Est vero id apud Polonos apophtegma, a casu Sigismundo regnante desumptum; quo duo veterani aulici homines Cracoviae, tertii tyrunculi oculos, extrusis in platea e domo chirurgicis peluibus, lavandi capitis caufsa venientis, inter abluendum smygmate adeo oblinifsent, ut hunc caecutientem, detracta de collo torque, e domo protinus protruderent, pelues subito absconderent, habitumque continuo mutarent. Jste vero diluto smygmate, veluti homo novitius, neque aulicos illos, neque locum noscens, torquem veteranorum dolo amisit*; *unde ea*

smygmatis obliteratio in proverbium abiit. Orzelsk. hist. interregn. l. 5 *med.* Zamydlone są oczy ich, aby nie widzieli. *W. Jes.* 44, 18, zaślepił oczy ich. *Bibl. Gd.*) O tym żadnego dowodu nie maią, tylko tak prostym ludziom oczy zamydlaią. *Gil. Kat.* 356. Zamydlił ludziom oczy wysoką rodowitością, wielką fortuną; co tylko mówi o tym, kłamie ze wszystkiém. *Teat.* 11 *b*, 10. Jakieś złośliwą sztuką oczy mi zamydlił. *Teat.* 44, 48; *ib.* 9, 71. Zamydlono mu oczy. *Rys. Ad.* 79, *Pot. Zac.* 7. Już nie smyślay, żadne mnie sztuki nie usidlą, Przezornych Ulissessa oczu nie zamydlą. *Min. ryt.* 1, 81. Wierzono, że ziemię Wołoską podbić pomyśliwaiąc, król dla zamydlenia oczu Stefanowi, o Tureckiéy woynie posłuch puścił. *Krom.* 757. Celem ułudzenia i zamydlenia oczu Polakom. *Kur. Pet.* 336. - §., zamydlić co, zręcznie zatrzeć, na bok uchylić, **geschickt aus dem Wege bringen, auf die Seite schaffen.** Mądrze zrobiłem, żem zamydlił tę iéy intencyą, którą wcale nie chce mi się wykonać. *Teatr* 26 *d*, 18.

ZAMYKAĆ; *ob.* zamknąć. ZAMYKACZ, - a, *m.*, który zamyka, **der Zuschließer, Zumacher,** *Vd.* saklenovez, sapiravez, sapervez, *f.* zapirarza, sapervka. ZAMYKALNY, - a, - e; - ie *adv.*; do zamykania, **zuschließbar,** *Vd.* saklenitliu, sklenitliu, sklenliu.

ZAMYLIĆ *cz. dk.*, zamylać *ndk.*, *Sr.* 1. **zamohliu, zamohlim, zmohliu, zmohlim;** zamylam komu *obturbo aliquem numerantem, computantem, recitantem. Cn. Th.* 1380, **irre machen, Verirrung veranlassen.** *Perplexari* rzecz iaką zamotać, zamylić. *Mącz.*, Lew, gdy go łowcy śledzą, tedy ogonem stopy swe zamiata, dla zamylenia oślady. *Sien* 289, *Spicz.* 145, żeby ślad mylny uczynić, **um die Spur irrig zu machen.** - Nie zamylay mi Wc Pan (w xiążce), **verschlagen, verblättern Sie mir nicht die Stelle im Buche.**

ZAMYSŁ, - u, *m.*, co kto zamyśla, sobie zamierza, zakłada w myśli, zamiar, **das Vorhaben, die Absicht, der Zweck, der vorgesetzte Gedanke, der Vorsatz;** (*Bh.* **zamysl, zámínka** *praetextus*, **zumyslnost, zaumyslnost** umyślność, **zaumyslný, zumyslný** naumyślny, umyślny, **zaumysla, zumysla** naumyślnie, umyślnie); (*Bh.* **umjnénj;** *Sr.* 1. **zamoß; (ze zamoßom** umyślnie); *Crn.* namęn; *Vd.* namienenje, namiena, namienik, namerik, nakonz (cf. koniec), navidenje, navidba, nagled, predvsetje (cf. przedsięwzięcie), predpostava, priedjemanje, priedpostavik, predstavik; *Cro.* nakanenye, namenènye; *Ross.* замысель, намѣренїе (cf. *Rs.* замысловатый bystry, dowcipny, zmyslny, замысловатость dowcipność); *Ec.* залогъ, cf. załoga). Twierdzi, iż innych przeciw tobie nie był zamysłów, iakich że był sam wyznaie. *Siem. Cyc.* 296. Zły zamysł; *Rs. Ec.* злоумышленїе, злопомышленїе, злонамѣренїе, злосовѣтїе. - Zamysł, zamysły, = zamyślenie się, zatopienie się w myślach, zadumanie, **Vertiefung in Gedanken, tiefes Nachdenken.** Zofia usiadłszy nad ciekącą wodą, w tak wielkim zostawała zamyśle, że nie postrzegła tego, iak przy boku iéy stanął Klerwil. *Zab.* 14, 315. ZAMYŚLIĆ *med. dk.*, zamyślać *ndk.*, *zamyślawać *kontyn.*, zamyśliwać *czstl.*, powziąć myśl iaką, zamiar iaki, **gedenken, einen Gedanken fassen, einen Vorsatz fassen, im Sinne haben, sich vornehmen;** *Bh.* **zamyslti, uminiti, dobl.ti, doblám;** *Sr.* 1. **zamoslu, zamyslu, zamyslim;** *Cro.* namenujem, nakanújem; *Rs.* замыслить, замышлять, смыслить, смышляю (cf. zmyślić). Reginko, szczérze i ia zamyśliwałem ożenić się z tobą. *Teat.* 52, 22. Człek zamyśla, bóg rozrządza. *Kchw. Fr.* 19, **der Mensch denkt, Gott lenkt.** Zamyśliwać. *Chrośc. Luk.* 2, 12. Zamyśla zdradę na niego. *Tr.*, przedsiębierze). Zamyślać komu dobrze, **einem wohl wollen,** życzyć mu dobrze, chcieć mu dobrze, *oppos.* zamyślać komu źle, **einem übel wollen.** *Tr.*, *Rs.* злоумышлять. - *§. Zamyślam czego innego, *praetexo. Cn. Th.* 1380, zmyślam udawaiąc, **vorgeben, vorschützen, erdichten, verstellen.** Połóż się na łożu twym, a zamyśl sobie niemoc. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 13, 5, załóż się niemocą. 1 *Leop.*, uczyń się chorym. *Bibl. Gd.*) - §., zamyślić się, zastanawiać się myślą, **nachdenken, reflectiren.** Wprzód się zamyśl, a potym działay. *Stas. Num.* 1, 41. - Zamyślić się, zapuścić się w myśli, zapędzić się, zagłębić się, **sich in Gedanken vertiefen;** *Crn.* famislem se; *Cro.* zamisslyamfze; *Rg.* zamislitise; *Bs.* zamislitise; *Rs.* задумать, задумывать (cf. zadumać). Spokoyne prowadząc życie, zamyślałem się nie raz nad uciskami, które naród nasz trapiły. *Mon.* 74, 114. Zamyślić się nieco; *Rs.* призадуматься. Przypatruiąc się téy dziwnéy sprawie, co daléy to więcéy o tym zamyślawać musimy. *Rey Zw.* 1 *b*. Ja się nie zamyślam, i lubię rozmawiać. *Teat.* 37, 46, nie bywam zamyślony, zatopiony w myślach; *Rg.* missaon; *Rs.* задумчивый melancholiczny). Człowiek zamyślony, ponury, odeszły od siebie, chodzi śpiesznym krokiem po izbie, sam do siebie gada, w koło stoiących nie widzi. *Mon.* 65, 163. Nie czynić gwałtu zbytniego w przyrodzeniu; bo widamy drugich, iż się tak *zacztą (zaczytaią) albo zamyślą, że i od pamięci odchodzą a omdlewaią. *Rey Zw.* 12. Mieczysław II dla żony był od wszystkich opuszczon; a ztąd zamyśliwszy się, wpadł w szaleństwo. *Bielsk.* 48, **er wurde nachdenkend, tiefsinnig.** Gdy wyobrażenia, które mamy w rozumie, w nim pływaią bez wszelkiéy baczności umysłu, zowiemy to zamyśleniem się. *Cyank. Log.* 38, **das sich Vergessen, Vertiefen in Gedanken, die Tiefsinnigkeit.**

*ZAMŻYĆ oczy, *ob.* zamrużyć oczy. ZAŃ, = za niego; *ob.* za; *ob.* on, ona, ono.

ZANADRZE, - a, *n.*, *plur.* zanadra; *G.* - dr; zanadrze, o iedném mówiąc, zanadra o więcéy niż iednym, = łono sukni, część sukni przed piersiami, cf. pazucha. *Włod.*, *Dudz.* 47, zapazucha, *vestis laxitas, praesertim ante pectus supra cincturam, apta rebus occultandis. Cn. Th.* 1380, mieysce za nadrem, *ob.* nadro; *Bh.* **zan'adrí, n'ádra, nadárka;** *Slo.* **zádhrenj (nádra, luno lono);** *Crn.* nederje; *Vd.* niederje, napersje, narozhje, krielu; *Cro.* nádra; *Dl.* nidro; *Bs.* zapreghgnaccja; *Ec.* нанѣдрникъ, **der Busen des Kleides, der weite offne Theil um die Brust herum.** Wrócił ręce swoie w zanadra swoie, i wyiął ią z zanadrza. *Budn. Ex.* 4, 7. Włóż teraz rękę twoię w *zanadrza (zanadra) twoie; i włożył rękę swoię w *zanadrza swoie. *Bibl. Gd. ib.* Umarł ów żebrak, i doniesion iest od aniołów w zanadrze Abrahamowe. *Sekl. Luk.* 16, w nadro albo na łono Abrahamowe. *ib.* Choćby człek w zanadrzu u fortuny siedział, Niemasz takiego, żeby o bie-

dzie nie wiedział. *Pot. Poez.* 540, wenn er dem Glücke im Schooße sitzt, ein Schooßkind des Glücks ist. J zanadrzu nie wierz; albowiem co tam włożysz, snadno wypadnie. *Eraz. Jęz. K.* Kozacy chcieli go karać według zwyczaiu swego, opasawszy mocno, piasku w zanadra nasypać, a w wodę wrzucić. *Papr. Kl.* 106. Jakże się nie upalić, ogień w zanadrzu maiąc? *Rys. Ad.* 18. Kto może w zanadrzu ogień nosić, a od niego się nie spalić? *Sk. Dz.* 343. Węże na szyie swe prawie w zanadrach swoich chowacie. *Orzech. Qu.* 74; *Slo.* hada za nadrami (w pazuſſe) chowat; węża w zanadrzu chowasz abo pielęgnuiesz, *serpentem nutris, foues*; powszechna Greków i Łacinników, a teraz wszystkich prawie narodów przypowieść, która podobno urosła z zdarzenia wieśniaka, który na poły zmar-złego węża w zanadrzu ogrzał i ożywił, a ten ożywiciela swego iadowitym ukąszeniem zabił. *Pilch. Sen. Gn.* 340. ZANADRZANY, - a, - e; w zanadrach leżący. *Cn. Th.* 1380, *Włod.*; *Ec.* внѣдрный, im Rockbusen befindlich; - *Verb. Ec.* внѣдряю, *Gr.* ἐγκολπίζω *in sinum colligo, in sinus constringo.* ZANADRZYSTY, - a, - e; - o *adv.*, zanadra szerokie maiący. *Cn. Th.* 1380, weitbusig, einen weiten Busen habend, (*Sr.* 1. nadrowite *mammosus* odnkały, piersisty); *Cro.* zaviat (cf. zawić); *Ec.* нѣдристый (*oppos.* безнѣдрный; *Gr.* ἄκολπος.)

ZANARZAĆ; *ob.* zanurzyć.

ZANĘCIĆ *cz. dk.*, zanęcać *ndk.*, nęcąc zachęcić, anlocken, anreitzen, *pr. et fig. tr.* Zdartemi łupy, na krew ludzką zanęcał rozbestwione kupy. *Zab.* 15, 296 *Świętorz.*, *ob.* zanęta.

ZANĘDZNIĆ *cz. dk.*, zanędzniać *ndk.*, nędznym uczynić, nędznego stanu nabawić, zabiedzić, elend machen; *niiak.* ZANĘDZNIEĆ, stać się nędznym, zabiednieć, zamizernieć, elend werden. Zwierzęta z młodu zanędznione, nigdy potym należycie nie wyrastaią. *Kluk Zw.* 1, 12. Bydlę, które z młodu zanędzniało, nigdy k-czemu dobremu nie przyydzie. *Hipp.* 11, *ob.* zaliszeć, zapęzieć.

ZANĘKAĆ *czyn. dk.*, nękaniem zamęczyć, zu Tode quälen.

ZANĘTA, - y, *ż.*, zanęcanie, zanęcenie, czym kogo zanęcaią, ponęta, nęta, das Anlocken, Anreitzen, die Lockspeise, das Lockmittel, *pr. et fig. tr.* Jaka to dla uczonych pochlebna i mocna do pracy zanęta. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 9, *ob.* zachęt.

ZANICOWAĆ *cz. dk.*, nicuiąc zarobić, zadziałać, zaszyć, zusteppen, zumachen auf der umgekehrten Seite.

ZANIECHAĆ *cz. dk.*, *zaniechawać *kontyn.*, zaniechywać *czstl.*, zaprzestawać, dać czemu pokóy; *Boh.* zanechati, zanechawati; *Slo.* zanechawám; (*Slo.* zanechawatelka *permissio grammat.*); *Sr.* 1. zanecham, zakomdżu, zastahnu (cf. zastać); *Vd.* odnehati; unterlassen, bleiben lassen, seyn lassen, zufrieden lassen. Z prawa pochodzą prawidła, które człowiekowi w iego czynieniu i zaniechaniu za skazówkę służyć powinny. *Gal. Cyw.* 1, 2. Zaniechanie powinności czyni na świecie wiele złego. *Lach. Kaz.* 1, 68, niepełnienie, niewykonanie, Unterlassung der Pflicht. Abyś przez gnuśność nie zaniechywał nic takiego, cobyś z uczciwością i pożytkiem uczynić miał. *Kosz. Lor.* 95 *b*, nie opuścił, nie zaniedbał czynić). Pan Bóg zaraz po grzechu, prorockiemi powieściami, śmierci syna swego nie zaniechał oznaymiać. *Kucz. Kat.* 96, nie zaniedbał. *edit. recent*). Nie zaniecham do niego napisać. *Tr.*, ich werde nicht unterlassen, pewno, nieuchybnie, niezawodnie to uczynię). Nie ustaway w czynieniu dobrodzieystwa, czyń coś powinien; a co dobremu człowiekowi przystoi wykonywać, nie zaniechyway. *Gorn. Sen.* 14. Nie zaniechyway łaski, która iest w tobie. *Pim. Kam.* 153, nie zagrzebuy, nie zakopuy talentów wrodzonych). Miłość swoię ku niemu ustawicznym do niego listów pisaniem oświadczali, i teraz nie zaniechywaią. *Warg. Wal.* 229, nie przestaią). Zaniechay picia, wina. *Tr.*, porzuć, day pokóy, laß fahren, stehe ab. Zaniechay złego tego zamysłu. *Tr.*, z wybiiay go sobie z głowy, odstąp od niego). Czytania xiąg nie zaniechywam, ponieważ sądzę ie być wielce potrzebne. *Pilch. Sen. list.* 2, 374, nie zarzucam, nie zaniedbywam, nicht unterlassen, nicht vernachläſſigen. Zaniechać kogo, dać mu pokóy, nie przeszkadzać mu, nie czynić mu trudności, einen zufrieden lassen, in Frieden lassen, ihn nicht stöhren, nicht hindern. Czemużeś mnie nie zaniechał, aleś mię kazał wskrzesić? 3 *Leop.* 1 *Reg.* 28, 15, czemuś mnie nie *niechał w pokoiu? 1 *Leop.*, *przecz mi nie dasz pokoiu, wzbudzaiąc mię? *Bibl. Gd.*) Zaniechaycie dziatek, ani im zabraniaycie przychodzić do mnie. *Radz. Math.* 19, 14. - *Zaniechay, patrzaymy, ieśli przyydzie Eliasz. *Radz. Math.* 27, 49, poczekay, uważay, zważay, halt! laß sehen ob Elias komme. *Luth.*

ZANIECIĆ *cz. dk.*, zaniecać *ndk.*, zacząć wzniecać; zapalić, anzünden, anschüren, anfachen, *pr. et fig. tr.*, *Bh.* zanjtiti, zanćcugi; *Cro.* zanetújem; (*Vd.* saniethit, z zapalić w piecu, podpalić, napalić). Gniewem ku nim ciężkim zaniecony. *Gęb. Hym.* 299 wzburzony, zajątrzony.

*ZANIECZCIĆ *cz. dk.*, nieczci nabawić, sprofanować, verunehren; *Sr.* 1. zanetżestżu *inhonesto.*

ZANIECZYŚCIĆ *cz. dk.*, zanieczyściać *ndk.*, nieczystością zapełnić, zaplugawić, nieczystym uczynić, verunreinigen; *Bh.* zanečistiti; *Sr.* 1. zanetżestżu, zaneschwarnu. Flegma czystą krew zanieczyścia. *Spicz. pr.* To lekarstwo pomaga na oczy tym, którzy maią oczy bardzo zanieczyścione a zamulone. *Spicz.* 100.

ZANIEDBAĆ *med. dk.*, zaniedbawać *kontyn.*, zaniedbuie *Pr.*, zaniedbywać *czstl.*; *Boh.* zanedbati, zanedbawati; *Slo.* zanedbáwám; *Sr.* 1. zakomdżu, zkomdżu; *Vd.* sanemarati, zamudit, neoskerbeti; *Cro.* zamugyújem, zamuditi, mudím, (*ob.* zmudzić), zapuschati (cf. zapuścić), fakasnyty, fashtentati; *Ross.* запустить, запускать, промигнуть, (cf. przemignąć), просѣвать (cf. przeziewnąć); *Ec.* пренемогати, пренеберегати, пренебрещи, небрещи, неберегу, вознебрещи, неувашать, нерадительствую; zaniedbać czego, niedbale zbyć, nie z należytą pilnością chodzić koło czego, vernachläſſigen, nachläſſig treiben. Za niedbalstwem pasterzów zarosła i zaplugawiła się rola boża; ci oracze tego zaniedbawaią, co iest P. Jezusa Chrystusa. *Bial. Pst.* 250. Biada wam pasterze, którzyście tylko sami siebie paśli, a trzody moie zaniedbawaliście. *ib.* Naydzie dosyć takich pasterzów, którzy sami siebie pasą, a trzody pańskiéy zaniedbawaią. *ib* Biada, którzy cytry, piszczałki, wina po biesiadach pilnuią, a służby pańskiéy zaniedbywaią. *Podw. Sion.* Q 4. Dla świeckich zabaw zaniedbawaią bozkich rzeczy. *W. Pst. Mn.* 282. Aby się pokazać dworakami i ludźmi naywybornieyszego wychowania, zaniedbywaią wszystkich zna-

ków przystoyności, i należyte osobom względy depcą. *Mon.* 65, 149, nie dbaią o nie, odrzucaią, pogardzaią, sie vernachlässigen sie, halten nichts darauf, verwerfen sie, verachten. Zaniedbuie się, = opuszcza się, niedbałym się staie, er fängt an nachlässig zu werden, lässt in der Sorgsamkeit nach. Przyymowała kochanka swego w ubiorze niby zaniedbanym. *Węg. Mar.* 1, 128, w negliżu, im Negligee. Zaniedbanie czego, niepełnienie, opuszczenie, niepilnowanie, das Vernachlässigen, die Vernachlässigung; *Vd.* sanemaranje, samudenje, sanemarnost; *Cro.* zapuscanye; *Ross.* прогу́лъ, беззнарядїе. W prywatnych naymnieyszych rzeczach o samo zaniedbanie zlecenia, iako o wystęрek do sądu zapozywaią, dlatego iż choćby to zaniedbanie słuszne było, nie ten iednak, któremu powierzono, ale który powierzył, zaniedbać może. *Siem. Cyc.* 128, *ob.* zaniechanie, zaniechać, Unterlassung, unterlassen. – Zaniedbać kogo, nie stać o niego, upośledzić go, einen vernachlässigen, nicht achten, hintan setzen. Struś zaniedbawa dzieci swych, iakoby nie swoich. *Budn. Job.* 39, 19, zatwardza się przeciw dzieciom swoim, iakoby nie były iego. *Bibl. Gd.*) – Germewil tym był pilnieyszy w czynieniu swoiéy przysługi, im widział bardziéy *zaniedbywaiących innych przyiacioł *o Zofii. *Zab.* 14, 336, dla niedbalstwa zapominaiących). – Kato mówi: iż czytać a nie rozumieć, iest się zaniedbywać. *Szczerb. Sax.* 69, nie doskonalić się, nie korzystać z nauki). – Zaniedbać czego, niedbale opuścić, zaspać, przespać, versäumen, aus der Acht lassen, verschlafen. *Cn. Th.* 1381. *ZANIEDBALEC, *ob.* niedbalec; *Vd.* sanemarnik, obnemarnik; *Ec.* пренебрега́тель, *f.* пренебрега́тельница. *ZANIEDBAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, *ZANIEDBALSTWO, - a, *n.*, *ob.* niedbałość, niedbalstwo, die Vernachlässigung, Nachlässigkeit. ZANIEDBAŁY, *ob.* niedbały.

ZANIEMIEĆ *cz. dk.*, zaniemiać *ndk.*, niemym uczynić, mowy pozbawić, stumm machen. Radość mię zaniemia. *Teat.* 48, 139. Jehowa zaniemił nas. *Budn. Jer.* 8, 14, uskromił nas. *ib.* ZANIEMIEĆ, *ZAMIENIEĆ, ZANIEMOWIĆ *niiak. dk.*, stać się niemym, mowę stracić, umilknąć, die Sprache verlieren, stumm werden, verstummen; *Vd.* sanemeti, obnemeti, obnemuvati, obmutastiti, mutast gratati; *Cro.* zanemújem; *Bs.* zanjemiti, oniemiti; *pr. et. fig. tr.* Dzieci, maiące w sobie wiele robaków, gadać nie rychło zaczynaią, albo zaniemówią na iakowy czas. *Perz. Lek.* 189. Ci którzy opatrzności Boga nad ludźmi nie wierzą, muszą się tu zawstydzić i zaniemówić. *Mon.* 71, 844. Mowę zawarł zaniemiały. *Kanc. Gd.* 319. Owi mędrcowie tę mieli nadzieię, Że na tę gadkę Ezop *zamienieie. *Jabł. Ez. D.* Jakby do muru Fortuna gadała, Tak na nią patrzy panna *zamieniała. *Jabł. Ez.* 208. Bodaybyś zaniemiał; *Rs.* типунъ тебѣ на языкъ, cf. pypeć). – Bez par miłosne ptaszki iakby zaniemiały. *Zab.* 8, 302 *Nar.*, zaprzestały śpiewać.

*ZANIEMÓDZ, *zaniemóc, zaniemogł; *F.* zaniemoże, zaniemogę *niiak. dk.*, zaniemagać *ndk.*, wpaść w niemoc, zachorować; *Bh.* znemocněti; *Cro.* obnemasem, obnemogelszem; *Rs.* занемочь, занемогу̀; krank werden, erkranken. Ochozyasz wypadł z pałacu swego oknem przez kratki, i zaniemógł. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 1, 2, rozniemógł się. *Bibl. Gd.*) Powiedziano mu, iż zaniemógł ociec iego. 3 *Leop. Gen.* 48, 1, iż się rozniemógł. 1 *Leop.*, oto ociec twóy zachorzał. *Bibl. Gd.*) Stało się potym, że zaniemógł on syn iego gospodyni. *Leop.* 3 *Reg.* 17, 17, że się rozniemógł. *Bibl. Gd.*) Przyiechawszy ciężko zaniemógł, naprzód zemdlał, a potym zdięty iest apoplexyą. *Sk. Żyw.* 2, 433 *b.* Zostawił mię tu pan móy, bom zaniemógł dziś trzeci dzień. *Budn.* 1 *Sam.* 30, 13, żem się rozniemógł. *Bibl. Gd.*)

ZANIEMÓWIĆ; *ob.* zaniemieć.

ZANIEPOKOIĆ; *ob.* uniepokoić, beunruhigen; *Rs.* замормошить.

ZANIEPRÓŻNIĆ *cz. dk.*, zanieprażniać *ndk.*, nie zostawić próżnym, *ob.* zaprożnić; zaprzątać, zapełnić, zatrudnić, anfüllen, nicht leer lassen, nicht müssig lassen, beschäftigen; *Bh.* zaneprázdniti, zaneprázdnowati *occupare*; *Slo.* zaneprazdnugi *aggrauo*, zaneprazdnený *occupatio*). Swiegotarz, gdy człowieka napadnie, iedno uszy zanieprażnia blegocąc. *Eraz. ięz. E b.* Swiegotliwym nie przywłaszczaią, żeby mówili, ale że uszy zagłuszaią, zanieprażniaią ludzi, rzekczą, szczekaią. *ib. D* 5 *b*; wszystkich uszy napełniaią i niepotrzebném mówieniem zanieprażniaią. *ib. J.* 4 *b.* Miał co czynić, a był zanieprożnion sprawami. *Eraz. ięz. L* 2 *b*, zaięty.

ZANIERYCHŁO *adv.*, za nierychło, za późno, zu spät. Już podobno zanierychło daię ci radę. *Teat.* 9 *b*, 35; *ob.* za.

ZANIEŚĆ, zaniósł, zaniosła, zanieśli, zaniosły, *F.* zaniesie, zaniosę *cz. dk.*, zanosić, zanoszę *ndk.*, *zanaszać *czstl.*; *Boh.* zanésti, zanesl, zanássetí; *Sr.* 2. sanasci; *Sr.* 1. sanescj, zaněsu, zaneschu, zanesem, zanoschem; (*Crn.* sanêsti, sanesem, sanasham *indulgere*, 2., *confidere*, *Crn.* persanâsham, = przez szpary komu patrzę; *Crn.* saneslivu *certo, indubitato*); *Vd.* sanesti, sanositi; (*Vd.* sanesti *remittere, indulgere*; *Vd.* se sanesti, se sanashati *confidere*, = zaufać; *Vd.* sanashliu, savupliu, = ufny; *Vd.* sanashlivost, savuplivost, = zaufanie); *Cro.* zaneizti, zanássam; (*Cro.* zaneztisze, zanasham, = spuścić się, zdać się na kogo); *Rg.* zanjêti, zanossim; *Bs.* sanesti, zaniti *rapere*; *Ross.* занéсть, заноси́ть, занашивать; zanieść, aż dokąd donieść, *pr. et fig. tr.*, zawieźć, zaprowadzić, bis wohin hintragen, hinbringen, hinführen. Kiedy umrze, nie ma ceremoniy żadnych, ieno go w wieczór zaniosą do grobu i zagrzebią. *Star. Dw.* 52. W taystrę kładzie chléb, sér, sól, i co do żywności sobie zanieść może. *Warg. Radz.* 337. Idź, gdzie nogi zaniosą. *Lib. Hor.* 121, gdziekolwiek, i iak daleko nogi starczyć mogą, geh, wo dich die Füße hintragen, hinzutragen vermögen. Na wszystkie dybie okrutna śmierć z kosą; Nogi, skrzydła żadnego od niéy nie zaniosą. *Papr. Kol. A. b*, nie zachronią, nie uchronią, schronienia nie dadzą, nie uniosą, sie führen zu keinem Zufluchtsorte, entführen nicht, helfen nicht entschlüpfen, entgehen, durchzukommen, wegzukommen. Wiatry go tu zaniosły, gdy błądził po świecie. *Jabł. Tel.* 147, zapędziły, die Winde haben ihn hierher gebracht, hierher geführt, hierher getrieben, verschlagen. Zaniósł ich pogodny wiatr pod Hiszpańskie brzegi. *Paszk. Dz.* 39, doprowadził szczęśliwie, hat sie glücklich hingebracht, hingeführt. - §, zanosić do kogo prośbę, skargę, protestacyą, = podawać, einreichen, vorbringen, vortragen eine Bitte,

Klage u. s. w. Zaniósł protestacyą do sądu. *Tr.* - §., zanosić się na co, zapuszczać się na co, *zawodzić się, zamierzać się, mieć się do czego, brać się, zabierać się, wozu schreiten, sich wozu anschicken. Kolanem na ziemię padłszy, będąc głodną, Zanosiła się czerpać i pić wodę chłodną. *Otw. Ow.* 231. Na niepodobną rzecz się zanosić, głupstwo iest. *Petr. Et.* 389; kusić się). Zanosić się na kogo ręką, zamierzać się. *Cn. Th.* 1381, zamachać, podnosić rękę na kogo, auf einen losgehen, gegen ihn ausholen. Zanosić się z pociskiem *vibro telum. Cn. Th.* 1381. Zanosić się na co, unosić się, zapędzić się, zabiec, zabrnąć, drauf losgehen, immer tiefer hinein dringen. Piotr Apostoł, bacząc wielkie zaniesienie w rozpustnościach swego czasu, srogo ie w tym karze a strofuie. *Gil. Pfl.* 16, zapędy, zabiegi, uniesienia się, wykroczenia). Rzecz zaniosła na wiele słów, *oratio circumscripta longo anfractu verborum. Macz.*, zapędzona w słowa. - *Impersonn.* zanosi się, abo zaniosło się na co, ma się do czego, zabiera się na co, es schickt sich wozu an, läßt sich wozu an. Część proroctwa iuż się poniekąd wypełniła, a poniekąd też do drugich rzeczy się zanosi. *Podw. Wroz.* 53. Zanosi się na deszcz. *Tr.* Zanosi się na straszną woynę, cf. za chmurza się). Gospodarz ten, maiąc bliskie dobra maiętności młodego panicza, czuwał na nią, widząc na co się marnotrawcy zanosiło. *Kras. Podst.* 2, 44. na iaki koniec przyydzie, wie es mit ihm kommen wird, was aus ihm werden wird. Na chorobę gdy się komu zanosi, bywaią nudności. *Haur Sk.* 424, wenn einem eine Krankheit ankommt. - § Część obrazowa do tego się zanosi, które go w obrazie czcimy. *Birk. Gł. K.* 78, do tego się odnosi, ściąga się, referuie się, redukuie się.

ZANIKNĄC *niiak. idntl.*; zanikać *ndk.*, za czym zniknąć; zacząć znikać, wohin verschwinden, hin schwinden, schwinden, vergehen. Gwiazdy iutrzenka zmyka gromadą, sama nawet na niebie zanika. *Zebr. Ow.* 30, *exit.*) - Krowa Jo do ludzkiego kształtu się wraca; Ucieka i sierć z ciała, i rogi niszczeią, Wracaią się i ręce dawne i ramiona, I kopyto zanikłe na pół rozdwoione Na pięć bywa paznogci różnych wyrobione. *Otw. Ow.* 43. - O zbożu: zaniknąć, zaliszeć, zanędznieć, zapęzieć, schwinden, vergehen, ausgehen, kraftlos werden, verbotten. Nasienie zanikłe. *Przędz.* 4. Owse gdy będą od suszy i od szreżog zanikłe, iaki im dać ratunek. *Haur Sk.* 16.

ZANIM *adv.*, nim, póki nie, bis, so lange als. Zanim innego dostanę, będę go cierpiała. *Teat.* 17, 47.

ZANIOSĘ; *ob.* zanieść.

ZANISZCZYC *cz. dk.*, zaniszczać *ndk.*, zniszczenia nabawić, do zniszczenia przyprowadzić, wniweczyć, vernichten, verderben. Gdzie czart baczy te stopy Chrystusa a wierną naukę iego, wszędzie ią zaciera, wszędy ią zaniszcza. *Rey Pfl. E* 5, zagładza, zatraca). Stara się czart, aby co rychléy tłumił a zaniszczał oną szczerą prawdę w wiernym. *Rey Pfl. L* 5. ZANISZCZEĆ *niiak. dk.*, w niwecz póyść, zniweczeć, vernichtet werden, zu Grunde gehen. Ciało zaniszczałe. *Zebr. Ow.* 51, *macies in corpore toto*). Wzrok iéy skamiał, ciepła zaniszczała krew z gruntu zbladłszy w ciele. *ib.* 371, *calidus e corpore sanguis inducto pallore fugit.*

ZANITOWAC *cz. dk.*, zanitowywać *czstl.*, nituiąc zabić, zagwoździć, vernieten; *Crn.* okkovâti, okkújem (cf. okuć); *Vd.* sakovati (cf. zakuć), saklopiti, sabiti, salhenzati; *Cro.* zaklyuchújem, zaglavlyújem, zaglavlyam; *Rg.* zaglâviti; *Rs.* заковать, заковывать, заклепать, заклёпывать, склепать, склепывать (cf. zaklepać, sklepać). Gwoździe z drugiego końca zanitować. *Solfk. Arch.* 84. Zanitowanie, *Rs.* заковка; zanitowany, закованный.

ZANKIEL, - kla, *m.*, ZENKIEL, zaponka, *Ger.* der Senkel, Schnürsenkel; *Crn.* sanka *pedica, ligatura*; *Cro.* zanka *tenus, fibula, pedica*, zanchicza *tendicula, laqueus*; *Rg.* zánciza *pedica*; *Bs.* zanciça *laqueus, pedica*; *Sla.* zanka). Zanklem swą szatę wfkasywała. *Otw. Ow.* 75. Kapę mu zankiel zapina drogi. *Zab.* 12, 26. Płaszcz znamienitym zanklem na sobie opięła. *Zebr. Ow.* 198 *fibula mordebat vestem*). Zanklem szatę spinała. *Zebr. Ow.* 40 *fibula*). Pas szeroki z zanklem złotym. *Sim. Siel.* 31. Złotogłowową szatę złotym zanklem spięła. *A. Kchn. W.* 92. - §. 2., *Botan.* Polacy nie maiąc imienia własnego dać *zanklowi* zielu, od Łacinników pożyczyliśmy trochę odmieniwszy *sanicula* i nazwali *zankiel*; także też Niemcy i inne narody Sanickel zowią; oprócz żebyśmy go chcieli od skutków iego nazwać rannikiem abo zielem rannym. *Syr.* 251. Zankiel, *sanicula*, Sanickel, rośnie po ciemnych lasach; główeczki iego szat się chwytaią. *Kluk Rosl.* 2, 267; *Krup.* 5, 158. ZANKLARZ, ZENKLARZ, - a, *m.*, co zankle, zenkle, zapony robi, der Senkelmacher. *Tr.*

ZANÓCIC, ZANUCIĆ *cz. dk.*, zacząć nócić, zaśpiewać, lossingen, anstimmen. Godzien samego Feba mężu pienia, Cóż ci zanócę w dzień twego imienia, Jeszczem na wdzięczne nie wystroił tony Aonskiéy strony. *Zab.* 14, 366 *Swiętorz.* W téy skale rozkoszney Dyony Zanućmy pionskę pieszczonemi tony. *Hor.* 1, 188. Los nas obu dziś czyni równemi, Zanócmyż sobie tony rzewnemi. *Zab.* 14, 227 *Szosf.*

ZANOCNICA, - y, *ż.*, *phalaena*; są to te motyle, które tylko w nocy lataią. *Kluk Zw.* 4, 95; cf. ćma; Nachtfalter. ZANOCOWAC *med. dk.*, na noc przybyć, na nocleg stanąć, *Rs.* заночевать, auf die Nacht einkehren, nächtigen. Henryk II., przeieżdżaiąc przez wieś pewną, iakowymsiś przypadkiem zanocował w domu szlachcica. *Zab.* 11, 358.

ZANOKCICA, - y, *ż.*, *Bh.* přjmět (cf. *przymiot); *Crn.* sanohtèza; *Vd.* sanohtniza; *Sr.* 1. zadźeronca (*ob.* zadzier, zadzierk); *Cro.* zanohtniza, zanohticza, *Cro.* zanohtnichafzt *reduviosus*); *Rg.* zanòktiza, nokojeghja; *Bs.* zanohtiça; *Rs.* ногтоѣда, ногтоѣдица, заусеница; *Ec.* заногтница, ногтоядица; rozpadlina przy paznogciu, das Nagelgeschwür, der Fingerwurm. Rozpadliny przy palcach zanokcice zowią. *Urzęd.* 319, zanokcica, *panaritium*, nabrzmienie końców palca zbyt bolesne, pałaiące i zaognione, z zatrzymanéy w krążeniu ciekłości pochodzące. *Perz. Cyr.* 127; *ib.* 2, 282, pałaiące nabrzmienie ze zbierania się otoku, na którymkolwiek mieyscu palca robiące się, nazywamy zanokcicą. *Perz. Lek.* 286. Zanokcica, dzikie mięso, które w paznogciach rośnie. *Sleszk. Ped.* 223. - *Prov.* Zanokcicę léczy, a noga złamana. *Cn. Ad.* 826, bawi się drobnostką, gdzie o ca-

łość idzie) - *§., Tlułam się w piersi, i z łez mokre łkce Drapały w sztuki ostre zanokcice. *Chrośc. Ow.* 60, paznokcie, pazury, Nägel, Krallen an den Fingern. - §., *Mineral.* Biało kizy u nas nazywaią zanokcicami. *Kluk Kop.* 1, 190, weiße Kiselsteine. Podobne są kwarcowi nasze zanokcice, przecięż nie maią w sobie tyle rys, i ſtłuczone większą wewnątrz zdaią się mieć rzadkość. *Kluk Kop.* 2, 98. - §., *Botan.* Zanokcica, *asplenium ruta muraria*, gatunek śledzionki, rośnie na starych murach i opokach. *Kluk Dyk.* 1, 59, Rautenstreiffarre. ZANOKIEĆ, - kcia, *ob.* zadziork u palca, zagniotek.

ZANÓRZYĆ; *ob.* zanurzyć.

*ZANOSNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zaniesienia; *Ec.* заносный *deportatiuus*, hintragbar, wegtragbar. ZANOSZĘ; *ob.* zanieść.

ZANOTOWAĆ *cz. dk.*, zanotowywać *czstl.*, notuiąc zapisać, anmerken, annotiren; *Bh.* zaznamenati (cf. znamionować). Wieleś mil ujechała? *Rz.* mam zanotowane w moim dzienniku; poczekaycie, zaraz wam powiem. *Teat.* 58, 46. Znayduię stary kalendarz, i w nim różne zanotowania. *ib.* 42 *c*, 3, annotacye, notatki, konotatki). To piękny morał; zanotuię go w pugilaresie. *ib.* 27 *c*, 45.

ZANOWIEC ziele, *ob.* Janowiec. ZANTUZ, ZANTUSKI; *ob.* Zamtuz. ZANUCIĆ; *ob.* Zanócić.

ZANUDZIĆ *cz. dk.*, zanudzać *ndk.*, nudząc zamorzyć, mit Langerweile tödten. Czemuś tu prędzey nie przybył na pomoc? wszak to mię Bartek mało nie zanudził? *Kniaź. Poez.* 3, 221.

ZANURZYĆ, ZANÓRZYĆ *cz. dk.*, zanurzać *ndk.*, nurząc zatopić, ponurzyć, zagrążyć, pogrążyć; *Bs.* zanoriti; *Rg.* zanoritti, zanorijvam; untertauchen, im Wasser versenken, vertiefen. Łodyga zanurzona, *demersus c.*, iest pod powierzchnią wody zanurzona. *Jundz.* 2, 13. Jan odpowiedział Faryzeuszom: ia zanarzam w wodzie. *Sekl. Jan.* 1, pogrążam w wodzie, chrzczę wodą. *ib.*, *ob.* Jan ponurzyciel, t. i. chrzciciel, cf. ponurznik, nurek, nowochrzczeniec; ponurzeński, nowochrzczeński). Niech mnie nie zanarza nawalność wody, ani mnie pożera głębokość. *Leop. Ps.* 68, 16. Gdy Piotr począł się zanarzać, zawołał: Panie ratuy; tedy Jezus wyciągnąwszy rękę ujął go. 1 *Leop. Math.* 14, 30, gdy począł tonąć. 3 *Leop.*; *Bibl. Gd.*) Dostatecznie miód wyparował, kiedy iayko świeże utrzymuie się na powierzchni iego, zanurzywszy się w nim tylko do połowy. *N. Pam.* 6, 316. Napełnili łodzi rybami, tak że się aż zanarzali. *Radz. Luc.* 5, 7, aż się zanurzały. *Bibl. Gd.*) Z zadu część łodzi piérwéy się zanarza. *Ezop.* 66. Ta łódka, w którąm wstąpił, nigdy się zatrząsnąć, nigdy się zanórzyć a nigdy się ochynąć nie może. *Rey Pst. Gg* 2. Słysząc żaby tentent, wskakowały w wodę i zanarzały się. *Ezop.* 73, pod wodę schowały się). - *fig. tr.* W nierządzie i letargu naród zanurzony Raz we dwa lata seymem bywał przebudzony. *Niemc. P. P.* 14, zatopiony, versunken, vertieft. Młodzieńców nie zabawiaią czytaniem biblii, lecz do pogańskich marnych ziąg odwodzą i zanarzaią. *Teof. Zw. E* 2. Zanurzony w myślach nie spostrzegłem się, aż ludzie znać dali, żeśmy stanęli. *Xiądz.* 17, zagłębiony, zagrzebany, zakopany w myślach, głęboko zamyślony.

ZAOBŁATOWAĆ *cz. dk.*, zaoblatowywać *czstl.*, zanieść do oblaty, podać do obłatowania; einregistriren lassen, oblatiren, präsentiren zum Einschreiben in die Acten. Projekt takowy w xięgach grodzkich zaoblatowawszy... *Vol. Leg.* 7, 478.

ZAOBŁOCZYĆ *cz. dk.*, obłokiem zawlec, zakryć (*cf.* zachmurzyć), mit Wolken beziehen, bewölken. Gdy zaobłoczę obłokiem nad ziemią, tedy się ukaże łuk na obłoku. *Budn. Genes.* 9, 14, gdy wzbudzę ciemny obłok nad ziemią. *Bibl. Gd.*)

ZAOBOZOWAĆ *med. dk.*, zaciągnąć do obozu, ins Lager ziehen, ein Lager beziehen, aufschlagen. Dwa woyska zaobozowawszy... *Przyb. Milt.* 313.

ZAOCHOCIĆ *cz. dk.*, ochoty dodawać, zachęcić; *Rs.* заохотить, заохочивать, anfeuern, anspornen, anfrischen, Lust wozu machen.

ZAOCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, nie w oczach, nie na widoku będący, nie w oczy, za oczami, w nieprzytomności; *Vd.* sa herbtam (cf. za grzbietem), sa sadjam, (cf. zad); *Cro.* nanazochni, (*Cro. Subst.* nenazochnoszt *absentia*; *oppos.* zachnószt *praesentia*, zochen *praesens*, *confrontatus*); *Rs.* заочный, заочно; nicht in die Augen, hinter Rücke, in Abwesenheit. Zaocznie czy przytomnie ustawnie się lubić. *Zab.* 14, 150. Nieszlachetna w oczy kogo chwalić, a zaocznie obmawiać. *Budn. Ap.* 11, *Budn. Cyc.* 71. Gdyby szlachcic szlachcicowi przymówkę iaką uczynił w oczy i zaocznie. *Stat. Lit.* 84. Szkalował go zaocznie. *Budn. Ap.* 109. Slubujem, nikogo nie karać na zaoczne powiadania. *Stat. Lit.* 2. Zaoczni świadkowie z pogłoski o rzeczach zeznaią. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 172, niewidze na własne oczy, Zeugen von Hören sagen, nicht Augenzeugen. - Proces *in contumatiam*, w Litwie na upad albo zaocanym zwany, gdy powołany do sądu nie stawia się. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 147.

ZAODRZAŃSKI, - a, - ie, za Odrą będący, leżący, mieszkaiący, ienseits der Oder. Kraie zaodrzańskie. *Nar. hst.* 2, 91. Mieczysław przynaymniéy z zaodrzańskich dzierżaw był nieiako xiążęciem rzeszy. *Czack. pr.* 1, 317. Za Bolesława Chrobrego była cała Słowiańszczyzna zaodrzańska aż do Elby hołdownicza koronie Polskiéy. *Nar. hst.* 2, 228. ZAODRZANIEC, - ńca, *m.*, mieszkaniec za Odrą, t. i., z tamtéy strony Odry, der Bewohner des jenseitigen Oder-Ufers. Polacy zawsze prawo mieli do Zaodrzańców. *Nar. hst.* 2, 235. Słyszał o buncie zaodrzańców. *Nar. hst.* 2, 217.

ZAOGNIĆ *cz. dk.*, zaogniać *ndk.*; *Sr.* 1. zażehlu, zażehelam; *Ec.* воогняю, ogniem zapełnić, zażarzyć, zapalić, zażegać, mit Feuer anfüllen, entzünden, anzünden, inflammiren. Od błyskawicy prędko wszczętéy, cały biegun zdał się zaogniony. *Przyb. Luz.* 192. Zapalnik w bombie osadzony, ażeby łatwo zachwycił podany sobie ogień, trzeba zaognić. *Jak. Art.* 2, 80 *amorcer*, zapalistym uczynić, feuerfangend machen. *Chirurg.* zaognić ranę i t. d., zainflamować, inflammiren, entzünden. Mocnym ściśnieniem złamaną nogę zaognisz, bolu piekielnego ognia i śmierci pacyenta nabawisz. *Perz. Cyr.* 94. Zaognienie, zapalenie, *inflammatio. Perz. Cyr.* 156; *Crn.* unetje; *Vd.* ushganiza, sgorezhiza, legar, mesotrovniza; *Cro.* pront (cf. brant); *Bs.* rosgiaę, poganaę; *Rg.* pogànaz, ròxaz, natek, otek.

(cf. otok, ociéc); *Rs.* прѣлъ (cf. prać, przeć, pra, za-przałość), die Entzündung, Inflammation. Zaognieniem nazywamy zatkanie w iakowym mieyscu ciała krążenia krwi lub soków ciekłych, w ciele ludzkiém będących, przez co nabiega to mieysce, twardnieie, zaognia się i czerwienieie, pali, lśni się, z czego ból, pukanie, rwanie, lub kłócie uczuć się daie. *Perz. Cyr.* 114. Zaognić się; *Sr.* 1. zazehelam so; *Rs.* подопрѣть, подопрѣвать. Zaogniony; *Rs.* подопрѣлый, прѣлый. Zaognieniu ran śmiertelnych iak zapobiegać. *Perz. Cyr.* 73.

ZAOKRĄGLIĆ, ZAOKRĘGLIĆ *cz. dk.*, zaokrąglać *ndk.*; zaokrągłym uczynić, okrągło zatoczyć; *Rg.* zaoblitti (*ob.* obły), abründen, rund machen, *pr. et fig. tr.* Zaokrąglić słup. *Switk. bud.* 393. Koń kark zaokrągla, załamuie, zatacza, = fasuie się. *X. Kam.* Dobre penzle, trochę zwilgocone, powinny się kończasto zaokręglić; po nagięciu natychmiast znowu się wyprostować, po umoczeniu zaś w wodzie, żeby się same śpiczasto zaokrągliły. *Łęsk. Miern.* 105. We Francyi wychodzi ludności na iednę włókę dziesięć ludzi, i zostaie ułomek; dla zaokrąglenia kładniemy na każdą włokę dziesięć ludzi. *Czack. pr.* 1, 225, żeby liczbę uczynić okrągłą, równą, die Zahl abzuründen, auszugleichen, voll zu machen. Niech część moia WcPana zaokręgli dobę, Wiem, żeś dobra ulubił, ia kocham osobę. *Tręb. S. M.* 130, niech ią uzupełni, dokompletuie, cf. *Gall.* arrondir, arrondissement.

ZAOPATRZYĆ *cz. dk.*, zaopatruie *Pr. kontyn.*; zaopatrywać *czstl.*, = opatrzyć kogo w zapasy, einen mit Vorrath versorgen, einen womit versehen; (*Bh.* zaopatřiti zapatrzyć się). Dziecię nieprawego łoża ma prawo dopominania się u swych rodziców o stosowne do ich maiątku utrzymanie, wychowanie i zaopatrzenie. *Gall. Cyw.* 1, 65.

ZAORAĆ *cz. dk.*, zaorze *F.*, zaoruie *Pr. kontyn.*, zaorywać *czstl.*; *Boh.* zaworati, zaworawati; *Sr.* 1. saworacż, zaworupu; *Vd.* saorati; *Rs.* запахать; (*ob.* *pachać), zaorać, zacząć orać, lospflügen, losackern, zu pflügen anfangen. Zaorać rolą, *et* zaorać *absolute*, *finire arationem.* *Cn. Th.* 1381, z-orać, fertigackern, beackern, bepflügen. Cesarz Chiński, po uczynionéy ofierze, zaorywa kilka zagonów. *N. Pam.* 18, 309. Co Kuryusz i Kamill przedtym zaorali, mało teraz, przyczyniać placów trzeba daléy. *Bardz. Tr.* 5, uprawiali). Zaoranie, *Rs.* запашка. - Zaorać drogę, = oraniem zagubić. *Cn. Th.* 1381, verackern, verpflügen, wegackern. - Zaorać nasienie, nawóz, gnóy, poorać, pod-orać, unterackern, einackern, verackern. Gdzie ma być len rozsiewan, piérwéy nasieią bobu, potym go zaoruią, choć będzie podrosły, choć by też dopiero *wszedł, a tym bardzo gnoią ziemię. *Cresc.* 83. Nawozy przy drugiém oraniu zaoruią się w ziemię. *Kluk Rosl.* 3, 159.

ZAOSTRZYĆ *cz. dk*, zaostrzać *ndk.*; *Sr.* 1. zaperoscżam; *Vd.* gorsoistriti; *Rg.* zaosctritti; *Cro.* zaostrújem; *Rs.* заострить, завастривать, заостриваю, завастриваю; zaostrzać, ostro zakończać, ostrokończatym czynić, scharf zuspitzen, scharf spitzen. Zaostrzać, ostrzyć, wecować, ślifować ostro, odtoczyć, aufschärfen, schärfen, scharf machen. Zaostrzyć nóż, brzytwę, koniec u szpady. *Tr.*, - Zaostrzyć apetyt, zaostrzyć zęby na co, den Appetit schärfen, reitzen. Zaostrzali sobie sérem gardło do picia. *Tr.* Zaostrzyć czym apetyt. *ib.* - *fig.* Zaostrzyli zęby na móy maiątek. *Teat.* 49, 39 *Bogusł.* Ach niecnoto, na cudzą pszenicę zębyś zaostrzył. *ib.* 27, 111. - *aliter:* Żeby cały Paryż na mnie swe zęby zaostrzył, to się go nie zlęknę. *Boh. Kom.* 4, 81, żeby mię wziął na zęby, na ięzyki, na przetaki, żeby mię miał nicować, einen durchhecheln. Tak na to zaostrzyli ięzyki swe, aby ludzi serca niewinnego zwiedli od pana swego. *Rey Ps. X x* 5, usadzili się mową). Niech się wstecz obrócą ci, którzy szukaią duszy moiéy, i zaostrzaią na mnie niewstydliwe ięzyki. *Smotr. Lam.* 20, bezczelnie mię spotwarzaią, unverschämt verleumden, mit spitziger Zunge durchhecheln. - Zaostrzyć karę, prawo, = ostrzéy karać, ostrzéy nakazać, die Strafe, das Gesetz schärfen. *Tr.* - Zaostrzyć kogo na kogo, n. p. zaostrzył pospólstwo na niego. *Tr.*, zaiątrzyć, erbittern, aufbringen, spanen. - Zaostrzyć ciekawość, wzbudzić, die Neugierde reitzen. W pismach zaostrzyć ciekawość czytelnika. *Mon.* 72, 34. - Zaostrzyć, zachęcić, zagrzewać, anreitzen, anfeuern, aufregen, aufmuntern. Synów do dzieł rycerskich, do cnot wielkich zaostrzał. *Birk. Chodk.* 39. Na obronę ich kościoła i papieża bardzo zaostrzył. *Sk. Dz.* 1102. Aby się zaostrzały serca a myśli nasze w téy stateczności naszey. *Rey Ps. yy* 1, by się zahartowały. ZAOSTRZE, - a, *n.*, koniec zaostrzony, *Rs.* заостровъ, das zugeschärfte Ende. Jak bateryą przeciw zaostrzu baszta sporządzić. *Archel.* 2, 76.

ZAPACH, - u, *m.*, wonia czego czuć się daiąca, der Geruch einer Sache; *Bh.* wuně; *Crn.* dishanje, (cf. dyszeć); *Vd.* duh, (cf. duch, dech, tchnąć), dishik, dishanje; *Cro.* duha, dehnenye; *Sla.* duh; *Rs.* запахъ (cf. пахýнъ, кадúлъ kadzidło); *Ec.* воня, вóнь. Zapach pochodzi z cząstek, które się ustawicznie odrywaią od ciała wonnego. *Rog. Doś.* 1, 112. Zapach roślin tężéy słyszeć się daie czasu chłodno wilgotnego, iako po rosie w wieczor albo rano. *Kluk Rośl.* 1, 201. Kapłani zapalali kadzidło, zioła pachniące na wonny Bogu zapach. *Opis. Jer.* 41, Wohlgeruch. Pełen zapachu, = zapaszny, zapaszysty). Nie dobry zapach, *ob.* fetor, odor, smród. - *§., zapach, powonianie, zmysł woniania, der Geruchssinn, der Geruch, das Riechen. Nasienie to z oliwą zaczynić wodnisto, i co narzedziéy na utracenie zapachu puszczać w nos. *Syr.* 460. - (*ZAPACHAĆ, zaorać, *ob.* *pachać). - ZAPACHNĄĆ *med. idntl.*, zapach z siebie wydać, zapachem zalecieć, einen Geruch von sich geben, riechend anwehen, Geruch verbreiten (*Bh.* zapachati *foetere*); *Bs.* zapahnuti, zapahivati; *Rg.* zapahivati, pàhati; *Rs.* запахнуть. Nazaiutrz miłe słońce budziło świat wcześniéy, zewsząd zapachła świeżość. *Przyb. Ab.* 99, czuć się dała). Jako cynamon wydałam wonność, a zapachnęłam wdzięcznie iako mirra. *Budn. Sap.* 24, 16. ZAPACHOWY, - a, - e, od zapachu, Geruchs-. Zapachowym go wieniem maieran tam owiewa. *A. Kchn. W.* 26.

*ZAPACZNY; *ob.* zopaczny.

ZAPAD, - u, *m.*, zapadanie, zapadanie się, zapadnięcie, i mieysce gdzie co zapada, gdzie się zapada; *Crn.* sapâd; *Vd.* sapad, nasaipad, sadpadenje, das Hinfallen, Hinterfallen, Hinunterstürzen, Einstürzen, der Einsturz, ein eingestürztes Loch. Było tam pogorzelisko od Tatarów spalone; tam nasi wysiadali; ale iż o *dolech i zapadach nie wiedzieli,

ięli do piwnic wpadać. *Gwagn.* 285, *ob.* zapadlina, zapadlisko - *§., zapad słońca, zachód słońca, zachodzenie lub zayście słońca, i mieysce gdzie słońce zachodzi czyli *zapada, das Untergehen oder der Untergang der Sonne, der Sonnenuntergang, der Untergang, der West, der Abend am Himmel; *Bh. et Slo.* západ; *Vd.* sonzhni sakod, saton, (cf. zatonąć), sapad; *Cro.* západ szuncheni; *Rg.* zapád; *Bs.* zapad, suncjanni záhod, ftrana, na koju sunçe zahodi; *Rs.* западъ. Słońce w morze swóy zapad kieruie. *Bardz. Boë.* 5; cf. zaniknąć). Nie schybi słońce nigdy swym zapadem, Xiężyc niezmiennie świeci licem bladem. *Kanc. Gd.* 339. Mieysce szczepienia aby było ku wschodowi słońca; lepiéy to, niż ku zapadu albo ku północy. *Cresc.* 157. - (*ZAPĄD; *ob.* Zapęd). - ZAPADAĆ; *ob.* zapaśdź, zapaść. - (ZAPADANIN, - a, *m.*, mieszkaniec tamtéy strony Padu, t. i. rzéki *Po*; ein Transpadaner, *f.* ZAPADANKA, - i; - *adj.* ZAPADAŃSKI, - a, - ie.) - ZAPADKA, - i, *ż.*, rzecz za co zapadaiąca, drewienko w łapaczce, klamka u drzwi, eine Sache die hinter etwas hinfällt, abschnappt; *Sr.* 1. zapadka, = zasuwka; *Cro.* zapadavicza *obex*; *Rs.* западня łapaczka) Zapadka iest kołek deszczułkę w łapce wspieraiący. *Tr.*, ein Stellhölzchen, Stellpflöckchen in einer Falle. Kazał łaźnie zbudować z zapadkami, aby ludzie niespodzianie zapadali. *Tr.*, Fallthüren. Zapadki żelazne do drzwi przybite. *Tr.*, Fallklinken an der Thüre. Zaporki, zasuwki, zapadki żelazne, do drzwi przybite. *Cn. Th.* 1386. - *Anatom.* Kiszka czcza po śmierci próżnieysza bywa, niżeli insze cienkie kiszki; na końcu iéy w mnieyszéy liczbie znayduią się zatyczki lub zapadki. *Krup.* 2, 39, *ualuulae*, zatkanki, zasuwki, zastawki, Klappen. ZAPADŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co iest zapadłym, die Eingefallenheit, n. p. zapadłość oczu; *Rs.* впалость. ZAPADLINA, - y, *ż.*, ZAPADLISKO, - a, *n.*, mieysce zapadłe, rzecz zapadła, zapadnienie, rysa, szczelina, ein eingesunkner, eingefallner Ort, etwas Eingefallenes, Eingestürztes, Eingesunknes, ein Riß, eine Spalte vom Einsinken, Einfallen. Tysiączne porozrywane wzbrzeża dowodzą, iak wielkie tu działy się ziemi zapadliny. *Stas. Buff.* 160. Zapadlina wzdłużna górna i dolna. *Perz. Cyr.* 39. ZAPADNI, - ia, - ie, ZAPADOWY, - a, - e, od zapadu, zachodu, = zachodni, zachodowy, Sonnenuntergangs:, West:, Abend:; *Bh. et Slo.* západnj, západni; *Cro.* zapádni; *Bs.* zapadgni; *Rs.* западный, (= 2., zasadzkowy). Zapadnia ftrona nieba. *Smotr. Lam.* 48. Zapadni wiatr; *Cro.* zapadni veter, zapadnyak; *Rg.* zapadnik, zapadgnak; *Bs.* zapadgnák, der Westwind, Abendwind. ZAPADZISTY, - a, - e; - o *adv.*; *Crn.* sapadliv; *Vd.* sapadliu, nasaipadliu *recidiuus*; zapadaiący się, grożący zapadnieniem, einfallbar, einsturzbar, den Einsturz drohend. Zapadzistych i płaskich sklepień ftrzedz się ma architekt. *Chmiel.* 1, 230; *Subst.* zapadzistość, die Einstürzbarkeit.

ZAPAKOWAĆ *cz. dk.*, zapakowywać *czstl.*, zapakowuię *Pr. kontyn.*, pakuiąc mieścić, założyć rzeczami, włożyć z innemi rzeczami, hinein packen, einpacken, verpacken. Dzieł Krasickiego nie kazałem zapakować w sepet, chcąc ie zawsze mieć przed oczyma. *Xiądz.* 7. *De personis*: zapakowano nas iednego prawie na drugim na dnie okrętu. *Zab.* 3, 183, zatłoczono, natłoczono, wtłoczono. - *fig. tr.* wpakować do więzienia, wrzucić, wsadzić do więzienia, ins Gefängniß u. s. w. einpacken, einsetzen, hinein schmeißen, werfen, einstecken. Mego pana zaraz po wyieździe do kozy zapakowano; teraz na mnie sekwens. *Teat.* 22, 131. Dłużnika nie będącego w ftanie wexlu opłacić, do prochowni zapakować można. *ib.* 7 *c*, 20. Wkrótce się też pozbędę tego obiesia; przyrzeczono mi iuż, między cztery mury go zapakować. *Teat.* 55 *c*, 12. Ledwo nie oszalał; mało brakowało, żeby go do czubków zapakować. *ib.* 25 *c*, 30. Jeżeli nie póydziesz za niego, na wieki cię do klasztoru zapakuię. *ib.* 25 *c*, 15, zamknę cię, wtrącę). Jeśli żonę bez sądu gdzie zapakuię, ma krewnych, upomną się o to. *ib.* 15, 55.

ZAPAKTOWAĆ *czyn. dk.*, zapaktowywać *czstl.*, zaarędować, zadzierżawić, *Ger.* verpachten.

ZAPAŁ, - u, *m.*, zapalanie, zapalenie, i to czym co zapalaią; *Ec.* палѣжъ, запаленїе, пожаръ (cf. pożar), das Anzünden, Entzünden, Anstecken; die Feuermaterie, womit man ansteckt, anzündet, in Brand steckt. Zgorzenie się domu, miasta, zapał, zapalenie; *sed loco huius vocis* ogień *fere usurpatur. Cn. Th.* 1366, *ob. pod słowem* zapalić). Cały dom gorzał; iego tylko komorka od zapału i od woni dymowéy była wolna. *Birk. Dom.* 104, od zajęcia się ogniem, od ognia, od pożaru). Zapał, materya do zapalenia. *Cn. Th.* 1381. Siarczyste zapały. *Tr.*, Schwefelbränder. Zapał woienny, ftrzała ognista, podpał woienny. *Cn. Th.* 1381, kula ognista, Brandpfeile, Brandkugeln. - *fig. tr.* Zapał, zapalona namiętność, żarliwość, zapalona miłość, Feuer, Hitze, Entzündung, entflammter Eifer, Feuereifer, entflammte, entbrannte Liebe, Inbrunst; *Vd.* serzovrezhnost; *Rs* зарь, задоръ. Odkryłem przed nią twe zapały życzliwe. *Past. F.* 65, twe ognie miłosne, Liebesfeuer. - Zapał, *zapała, - y, *ż.*, podnieta, żagiew, Zu der Anregung, Anflammung. Te powieści, zawiści i nienawiści zakał i zapałę dodawały. *Leop. Gen.* 37, 8, ztąd go mieli w większéy ieszcze nienawiści. *Bibl. Gd.*) Fryderyk cesarz powód i zapała wszystkiego kościelnego rozerwania, mocny, chytry i hardy. *Sk. Dz.* 1159. - Zapał rany, zaognienie, zapalenie, inflammacya, die Entzündung einer Wunde. - *§., zapał, ofiara zapału, ofiara zapalona, całopalenie, żarzyzna, żertwa, das Brandopfer; *Boh.* zápal. Lud zapały czyni na górach wysokich. *Leop.* 4 *Reg.* 12, 3, ofiarował i kadził na wyżynach. *Bibl. Gd.*) Postawił ołtarz złoty, i palił na nim zapał zioł wonnych. *Leop. Exod.* 40. Anioł się ukazał w kościele Zacharyaszowi, gdy ofiarę zapału wedle urzędu kapłańskiego swego ofiarował. *Biał. Post.* 61. Fałszywy kapłan porwawszy kadzidlnik, chciał Bogu zapał ofiarować. *W. Post. W.* 3, 208. Tryumfalnicy Rzymscy w Kapitolium wjeżdżali, gdzie bogom dawali dzięki, gdzie zapał hoyny ku ofierze sprawny działali. *Chodk. Kost.* 62. - §., zapał, folga pod kamień drogi przeźroczysty. *Cn. Th.* 178, die Folie unter einem Edelsteine. - §., zapał broni, ftrzelby, armaty, das Zündloch; (*Bh.* wepal, = panewka), *Bh.* dirka u panwičky, wýpalnj; *Sla.* falja; *Rs.* запра́въ, затравка, (*Rs.* запалъ komora u armaty). Dziurka na zadzie armaty, zowie się zapał. *Archel.* 3, 59. Zapał, maleńka otwartość, przechodząca do komory naboiowéy, którędy podaie się ogień naboiowi. *Jak. Art.* 3, 325. Zapał iest wydrożenie w śpiżu, zro-

biona blisko dna, którym zapala się proch w kanale. *Lefk.* 2, 240. ZAPALAĆ, *ob.* zapalić. ZAPALACZ, - a, *m.*, zakładacz ognia. *Cn. Th.* 1381, co ogień złośliwie podkłada. *Wlod.*, podpalacz, der Brandleger, Brandstifter, Feueranleger, Mordbrenner; *Sr.* 1. zapalnik; *Ec.* запалитель, возпалитель, огнезапалитель, вжигатель. Zapalacze domów, gumien, miast, zgoła wszelkich zabudowań, maią być spaleni. *Czack. pr.* 2, 126. Nero był Rzymu zapalaczem. *Sk. Dz.* 48. - *tr.* On to był téy woyny domowéy zapalaczem. *Tr.*, podżegaczem, Anfacher, Anzünder, Anflammer, Anhetzer. - (ZAPAŁASZOWAĆ; *ob.* pałaszować). - *ZAPALCZYSTY, ZAPALCZYWY, *ZAPALCZAWY, *ZAPALICZLIWY, ZAPALISTY, - a, - e; - ie *adv.*, łatwy do zapalenia, prędko się zapalaiący, zapalny, leicht anzündbar, Feuer fangend; *Bh.* pálivý, palčivý; *Slo.* skoro ohen lapá; *Ross.* запальчивый; *Ec.* опальчивъ. Zapalisty *inflammable. Stas. Buff.* Wyszedłszy ogień od Pana, spalił na ołtarzu ofiary zapaliste i tłustości. *Radz. Lev.* 9, 24, ofiarę całopalenia. *Bibl. Gd.*, *ob.* zapał, Brandopfer. - *Act.* zapalisty, i t. d., = zapalaiący, n. p. Zasadził tam kusze, strzelbę iaką i zapalczyste strzały. *Leop.* 1 *Mach.* 6, 51, strzelbę ku strzelaniu ogniem. *Bibl. Gd.*, ogień wznieciaiące, zapalaiące, zapalnicze, = zapały, Feuerpfeile, Brandpfeile. Chciwość panowania, Cezara i Pompeiusza zapalistemi na zgubę oyczyzny podnietami uzbroiła. *Fal. Fl.* 155, zapał, pożogę wznieciaiącemi, brandstiftend. - *fig. tr.* zapalony, pełen zapału, ognia, = ognisty, żarliwy, gorliwy, entflammt, erhitzt, feurig, eifrig; *Vd.* ferzovrezhen). Święci ludzie z chuci onéy zapalistéy ku P. Bogu, pogardzali światem. *Biał. Pst.* 10. Módl się, póki ducha zapalczywego w sobie i serce goraiące czuiesz. *Zrn. Pst.* 65 *b.* Szalone chcenie, żądze zapalczywe. *Past. F.* 300. Zapalczywy na zaloty. *Dwor. C* 2. Poczęła go ieszcze zapaliczliwiéy miłować. *Papr. Kl.* 9, z tym większym ogniem, zapałem, um so feuriger, inbrünstiger, hitziger. - Osobliwie co do gniewu, zapalczywy, = popędliwy; *Ross.* sapelajozhen, pohuishliu, pohuishoun; *Ec.* опальчивъ, яростивъ, гнѣвливъ, ярь (iary); hitzig, aufbrausend, jäh, jähzornig. Zapaliczliwy lew. *Papr. Gn.* 1095. Zapalczywy iestem, zapalam się wnet, rozpalam się, gniewam się. *Cn. Th.* 1382. W młodości był gorący i zapalczywy, i poczynał wiele, na co się mu potym patrzeć nie chciało. *Pilch. Sen. list.* 39. Koloman był okrutny a zapalczysty. *Biel. Sw.* 128 *b.* Pochlebnicy pana ku pysze przywodzą, i iako wiatr rozdyma i pobudza ogień, *zapalczawym czynią. *Kosz. Lor.* 43 *b.* Miał Witold starą waśń i zapalisty gniew na Włodzimierza i Korybuta, iż przeszkadzali mu do W. Xięstwa Litewskiego. *Stryik.* 467. - *§., Pszenica, gdy iest farby zapalistéy, tedy iuż dożrzeie. *Haur Sk.* 14, ognistéy, ogniowéy, Feuerfarbe, *ob.* zapala się zboże. ZAPALCZYWOŚĆ, - ści, *ż.*, prędkość do zapalenia się, popędliwość, porywczość gniewliwa; *Bh.* pálivost, palčivost; *Vd.* ferzovrezhnost; *Rs.* запальчивость; *Ec.* опальство, ярость отъ гнѣва происходящая, вспыльчивость, Entzündbarkeit, Entflammbarkeit, Jähzornigkeit. Rozgniewała się przeciwko mnie zapalczywość iego. 3 *Leop. Job.* 19, 11 pierzchliwość iego. 1 *Leop.*, zapalił się na mnie gniew iego. *Bibl. Gd.* Teodozyus, gdy się gniewać począł, cztery i dwadzieścia Greckich liter porządnie mówił, aby ona zapalczywość za małym pomknieniem czasu była oplonęła a osłabiała. *Kosz. Lor.* 140 *b.* Gdy zapalczywości *zboźć rozumem nie może, tak z sobą rokuie daimosilna Medea. *Zebr. Ow.* 160. Zapalczywość wszelka nierozsądna iest; gdy się bowiem zagania za nieprzyiacielem, własnych często kroć odbiega pożytków. *Pilch. Sen. Gn.* 138. Zapalczywość, kiedy się roznieci, Na wszystkie względy i ślepa i głucha, Zkąd ma unikać, tam na zgubę leci, Że Boga nawet samego nie słucha. *Karp.* 4, 44. ZAPALENIEC, - ńca, *m.*, człowiek zapalony, zagorzały, zagorzalec, ein Hitzkopf, Brausekopf. ZAPALIĆ *cz dk.*, zapalać *ndk.*; *Boh.* zapáliti, zapalowati; *Slo.* zapaľugi; *Sr.* 1. zapalim, zapalam; *Sr.* 2. sapalisch; *Vd.* ogneniti (*ob.* zaognić), naognjati, vshgati, vushgati (*ob.* zażegać); *Cro.* zapalyújem; *Bs.* zapaliti, upaliti (*ob.* upalić, wpalić), usgecchi, plannuti, priplanuti (*ob.* płonąć, zapłonąć, cf. płomień); *Rg.* piriti, upiriti (*ob.* perzyna); *Rs.* запалить, запаливать, возпалить, возпаливать, зажечь, зажигать, возжечь, возжигать; *Ec.* запаляю, воогняю, вжигаю, наджечь, надожгу, наджигать; zapalić, zażec, dać ogniowi zachwycić, anzünden, anbrennen, anstecken. Z iednéy świeczki sto tysięcy ich zapalić możesz, a piérwszéy nic nie ubędzie. *Sk. Kaz.* 522. Stróż nocny na wszystkich krzyczy: ostróżnie z ogniem, a sam w gębie z zapaloną lulką po mieście chodzi. *Mon.* 68, 208, mit der brennenden Tabakspfeife. Bieży, iak gdyby pod nim kto zapalił prochy. *Pot. Zac.* 74; *Rs.* затравить. Gumno zapalił piorun. *Mon.* 65, 125. Niech mię piorun iasny zapali, ieżeli... *Teat.* 16 *b*, 16, niech mię zatrzaśnie, zabiie). Zapalić się, zachwycić ognia, zachwyconym być od ognia, zaiąć się, zagorzeć, anbrennen, in Brand gerathen, Feuer fangen, sich entzünden, entflammen; *Bh.* zniti se, znal se, zegmu se; *Slo.* zapaľugi se; *Crn.* unęti se, vnâmem; *Vd.* vnetise, vnemem, vnematise, pervnetise; *Sr.* 1. zapalam so, zahořam so, zapiczuju so; *Rs.* запылать, вспылать, возпылать; *Ec.* возгорѣтися, загорѣться, вспыхнуть. Gdy się iuż siać godzi, nie odrywać się od siewu, chyba żeby się zapaliło, w ten czas bieżeć gasić. *Haur. Ek.* 66, żeby się ogień gdzie zaiął, wybuchnął, gdyby się gdzie zagorzało, wenn wo Feuer auskommen sollte. Zagorzenie się domu, miasta, zapał, zapalenie; *sed loco huius vocis* ogień *fere usurpatur. Cn. Th.* 1366, ausgekommnes Feuer, zapalenie *aliud est. Cn. Th.* 1366 *et* 1382, podpalenie, Brandstiftung. - W piecu zapalić. *Teat.* 22 *b*, 4, napalić, podpalić, einheitzen; *Bh.* topiti, přitopiti, přitopowati, (cf. topić), *Vd.* netersnietiti, resnietititi, fanietiti, (cf. niecić, zaniecić, wzniecić, roznieció), sakuriti, vkuriti (cf. kurzyć, zakurzyć); *Cro.* pritáplyam; *Rs.* топить, затопить. - *Culinar.* zapalić mąką iarzyny lub sos, t. i. szczubek mąki z masłem zrumienić, i tą zapalić czyli zaprawić. *Wiel. Kuch.* 434, mit Mehl einbrennen, mit gebrannten Mehl anrichten; *Bh.* zapražiti (cf. zaprażyć). Od zapalonéy z małmazyą, niech płacą poboru złoty ieden. *Lek. C* 2 *b.* Zapalona polewka, eingebrannte Suppe, *Bh.* zapražka. - *Medic.* zapalić ranę, i t. d., zaognić, inflammiren, entzünden, erhitzen. Gorączki zapalaiące, które z większą gorącością,

z zamulenia naczyń pochodzącą, złączone są. *Krup.* 5, 315. Zapalenie, zaognienie, *inflammatio. Perz. Cyr.* 156; *Bh.* zapalenina; *Slo.* zapáleni, oheň; *Cro.* nasganye; *Rs.* воспаленїе, die Entzündung. Zapala się wrzód. *Cn. Th.* 1382. Zapalenie ciała z wrzodem abo z puchliną. *ib.* Zapalenie nerek, *nephritis. Krup.* 5, 326, zapalenie wątroby, *hepatitis. ib.* 5, 325, zapalenie śledziony, *lienitis. ib.*, zapalenie płuc. *ib.* 321, zapalenie serca, *carditis. ib.* 322, zapalenie żołądka, *gastritis. ib.* - §., zboże się zapala, staie się farby zapalistéy, płowieie, das Getreide wird feuerfärbig, bleichgelb. Czas żęcia pszenicy po tym poznać, gdy się iuż pospolicie zboże zapala i bieleie. *Cresc.* 155. - §. *fig. tr. varie*: n. p. Zapala się zorza, obłok, *rubescit. Cn. Th.* 1382, czerwienieie, zarumienia się, die Morgenröthe, die Wolke röthet sich. Zapalić wstydem, zarumienić, zaczerwienić, mit Schaamröthe bedecken. Jiekroć rumiany wstyd ci twarz zapali, Gdy kto śliczny zbiór włosów z przytomnych pochwali... *Hul. Ow.* 90. Zapalona wstydem twarz swą zasłoniła. *Węg. Mar.* 1, 42. Wpół god wina im nie dostało, za co się pewnie zapalać i wstydzić nie pomału musieli. *Zrn. Pst.* 57 *b*, cf. zapérzyć się). Lepiéy przez mały czas przed iednym człowiekiem zapalać się, niż się potym wstydać na wieki. *W. Pst. W.* 177, cf. zalać się wstydem, cf. raki piéc). Zapalam się, *vehementer erubesco, inflammor cum rubore. Cn. Th.* 1382 vor Schaam glühen, zapłonąć się). - - Zapalić głowę, zbytnie zagrzać aż do uniesienia, den Kopf erhitzen, entflammen. Tym sobie Osman tak zapala głowę, J tak szalenie myśl swoię natęża, Że więcéy nie spał przez całą noc owę. *Zab.* 14, 252 *Szym.* Zapalona głowo, pódź do stu katów, z swoim waryatem Seneką. *Teat.* 24, *c*, 34, *obacz* zapaleniec, zagorzalec, cf. paliwoda, świszczypała, szumiłeb). Łeb mu się zapala, Nie trzeba go w złość wprawiać; zaczniymy rzecz zdala. *Zabł. Zbb.* 98. Zapalam się, rozpalam się, gniewam się, gorę; *Vd.* svrezhitise, resvrezhitise, vrezhosheliti, sich ereifern, erhitzen, entflammen. Gdy kto zapaliwszy się z prędka tak bardzo, iż się zapomni, zabiie kogo ... *Zygr. Pap.* 128 zajątrzywszy się, uniósłszy się furyą, passyą, namiętnością). Z onéy pogodnéy twarzy wnet stanie się sprosna, sroga, zadęta, zabladła, że straszno na nią patrzeć, a zaż się one zapalone oczy we łbie wiercieć nie będą iako u szalonego? *Wer. Rgl.* 126. Zapalenie oczu, pałanie, *ardor oculorum, flagrantia oculorum. Cn. Th.* 1382. - Zapalić cieleśnie, zajurzyć, (zur Geilheit) entflammen, erhitzen. Zapala często czart ciała nasze, nieci w nas ogień pożądliwości. *Dambr.* 152. Gdy uyrzała męże wymalowane na ścienie, twarzy Chaldeyskie wykonterfetowane farbami, zapalała się na nie chciwością oczu swoich. 1 *Leop. Ezech.* 23, 14, pałała miłością ku nim. *Bibl. Gd.* - Zapalić do czego, zagrzać, gorąco zachęcić, pobudzić, anfeuern, anflammen. Kogo chwała i bliskie niebezpieczeństwo nie zapalaią, próżno tego słowy zagrzewać. *Pilch. Sall.* 111. Widok oręża zapala odwagę rycerza walecznego. *Teat.* 11, *b*, 17. Duchem Sw. będzie zapalone to nędzne serce twoie. *Rey Pst. Bbb* 4, zagrzane, ogrzane, ożywione. ZAPALICZKA, - czki, *ż.*, *ferula*, roślina Perska, sok z korzenia ususzony przedaią pod imieniem czartowskiego łayna. *Kluk Dyk.* 2, 4, sagapenski kopr. *Cn. Th.* 1382; *Cro.* firgla; Ruthenkraut, Gartenkraut, Bergwurz; zapaliczką dlatego nasi nazwali, że ma kłącze iako drzewo twarde, a do zapalenia bardzo pochopne, którego w niektórych stronach, dla skąpości drew do palenia używaią. *Syr.* 182, w chlebie go upiéc, do Wenusa pobudzi oboią płeć. *ib.* 180, *eius usus erat olim in scholis feriendis manibus discipulorum. Cn. Th.* 1382. ZAPALICZKOWY, - a, - e, od zapaliczki, Ruthenkraut-. *Cn. Th.* 1382. - (ZAPALISADOWAĆ *cz. dk.*, palisadami zagrodzić; *Vd.* sapalisatirati, sakolishati, sahlodjati, verpallisadiren. -) ZAPALNICZEK, - czka, *m.*, przepalniczek, brantka, rurka blaszana albo trzcinowa. *Jak. Art.* 3, 311 *et* 325, das Zündröhrchen, Brandröhrchen. ZAPALNICZY, - a, - e, od zapalenia, do zapalenia służący, Zünd-, Brand-. Knotki zapalnicze, ze lnu, konopi, a naylepiéy z bawełny, skręcone, kładą się w saletrzaną wodę, przymieszawszy do niéy mączki prochowéy. *Jak. Art.* 1, 429; *Ross.* палйтельная свѣчà, Brandlichter, Brandtochte; służą do podania prędkiego ognia materyom zapalnym. *Jak. Art.* 3, 296. Jeden gatunek zapalniczych knotków nazywa się zapalnicze przędziwo. *ib.* 1, 436. Kiszka zapalnicza, woreczek długi, wązki, napełniony strzeleckim prochem, prowadzi się w rynience smołą wylanéy od komory zasadzonéy w podkopach, aż na to mieysce, gdzie ią podkopnik bezpiecznie zapalić może. *Jak. Art.* 3, 295. ZAPALNIK, - a, *m.*, brant, rurka drewniana, a czasem papierowa, nabita zaprawą prochową, zakitowana w bombie, przy pomocy którego zapala się proch zawarty w wnętrznym wydrożeniu bomby. *Jak. Art.* 3, 325, die Brandröhre, der Brander. ZAPALNY, - a, - e; - ie *adv.*; *Bh.* zápalný; *Crn.* unamliv; *Rs.* запальный, воспалйтельный, зажигáтельный, od zapalenia, do zapalenia służący, łatwy do zapalenia, zapalisty, Brand-, brennbar, leicht anzuzünden. Niektóre ciała, iako to drwa, łóy, siarka, od wielkiego gorąca zapalaią się; nazywaią ie tedy zapalnemi. *Hub. Wst.* 370. Skalisty szmelc, zaprawa złożona z pewnych materyy zapalnych. *Jak. Art.* 3, 319. Pycha wszelkiego złego matką, ztąd łuk, ztąd muszkiet, ztąd działo zapalne. *Pot. Syl.* 29. - Ofiara zapalna. *Leop. Num.* 6, 11, *ob.* zapalista, = zapał, całopalenie, Brandopfer. Król ubrał się w kapłańskie odzienie, czynił zapalne ofiary, nie będąc xiędzem. *Biel. hst.* 88. ZAPALONY; *ob.* zapalić. - (ZAPAŁOWAĆ *czyn. dk.*, palami zagrodzić; *Vd.* sakoliti, sakoljati, sastebrati, verpfählen, mit Pfählen vermachen. Upusty i ogrodki gęsto zapalować trzeba. *Tr.*) - ZAPAŁOWY, - a, - e, od zapału u strzelby, u armaty, Zündloch-; *Ross.* затравный, затравочный. Pole zapałowe w armacie, mieysce zawarte między dennemi obręczami a komorową obrączką. *Jak. Art.* 3, 309; *Rs.* казённая часть. Zapałowa obrączka u armaty, *l' astragale de lumière. ib.* 1, 138.

ZAPAMIĘTAĆ *med. dk.*, *zapamiętawać *kontyn.*; zapamiętywać *czstl.*, wypuścić z pamięci, zapomnieć, zabaczyć; *Crn.* obpametuvam; *Vd.* osabit, posabit (*ob.* *zabyć, *zabywać); *Cro.* zabiti, zpozabitisze, pozabiti, pozablyujem, *Ross.* запамятовать запамятываю, забыть, забывать; *Ec.* запáмятствую, забывáю; vergessen. Ta woda może pomódz, gdy kto zwątloną pamięć ma, iż prędko

dko zapamiętywa. *Szyt. ſkl.* 223. Zapamiętałem, = wyszło, wyleciało mi z pamięci, *e memoria excidit. Mącz.* Nie zapamiętaway dobrodzieyſtw boſkich. *Bial. Pſt.* 221, bądź ich pamiętnym). Młodzi dobrodzieyſtw zapamiętywaią. *Cn. Ad.* 509. Podczaszy ów nie wspomniał potym na Józefa, ale go owszem zgoła zapamiętał. *Radz. Gen.* 40, 23, zapomniał go. *Bibl. Gd.*) Zapamiętali wziąć chleba. *W. Math.* 16, 5., *Bibl. Gd.* Bóg nie zapamięta swoiéy obietnicy. *Leop. Deut.* 4, 31., *W. ib.*, nie zapomni na przymierze. *Bibl. Gd.*) Jehowa obiecuie zapamiętać ich złości, zaczym poznać mieli wyſtępy swe. *Farnov.* 83, puścić mimo się, darować, oddać niepamięci). Zapamiętanie, zapamiętanie czego, zapomnienie, *zabaczenie, niepamięć czego, das Vergessen, die Vergessenheit; *Rs.* забвенïе; *Ec.* забвéнïе, запамятованïе. Zapamiętanie, córka niedbalſtwa; o co nie dbamy, zapamiętamy. *Cn. Ad.* 1300. Zapamiętanie obrazy, krzywdy, = amneſtya. *Cn. Th.* 1382. Zapamiętania godny, *obliviscendus. Cn. Th.* 1382, cf. niepamiętny). Zapamiętany, zapomniony. *Wlod.*, *Rs.* забвенный, vergessen. Niezapamiętany, niezapomny, nie do zapamiętania, nie do zapomnienia, zawsze w pamięci; *Rs.* незагладимый, незагладимь, (cf. zagladzić) unvergeßlich. Niezapamiętany Zamoyſki. *Petr Hor.* 2, M 4. - §., zapamiętać, = zasięgnąć pamięcią, mit dem Gedächtnisse erreichen, sich erinnern von alten Zeiten her, *Cro.* zapametiti, zapametújem, *Dl.* zapamtivam *memoria capio, recordor*; *Bs* zapametiti, zapantiti, *tenere memoria, recordari*; *Rg.* zapametovati, zapamtiti *memoriae mandare, edificere*. Powiada Fabiusz, że nasi oycowie zapamiętali w Rzymie iedno pacholę olbrzymiego wzroſtu. *Off. Sen.* 75, *viderunt*). §., *zaimk.* zapamiętać się, zapomnieć się, odeyść od pamięci, od przytomności, odeyść od siebie, sich vergessen, die Geistesgegenwart verlieren, von Sinnen kommen, außer sich seyn. O złoty ieden zapamiętałby się podobno, i wpadłby w rozpacz, dumaiąc na swym umyśle, cóżby to za nakład miał być, silećby to, długomci ia na to robił. *Glicz. Wych. M.* 2 *b.* Z apoplexyi, gdy kto z nagła zęby iuż zetnie, a zapamięta się, nagła śmierć pochodzi. *Spicz.* 193. Zapamiętaiącym się nad przyrodzenie, co letargiem zowią, proch z tego ziela ieſt pomocnym. *Syr.* 28. Zapamiętywanie się, odchodzenie od siebie. *Cn. Th.* 1383, zapamiętanie się, zapomnienie, odeście od siebie, *actum perfectum et perpetuum sonat. Cn. Th.* 1382, zapamiętanie, ZAPAMIĘTAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, *Crn.* poſablivoſt, die Geistesabwesenheit, gänzliches Vergessen, Unbesonnenheit, Bewußtlosigkeit. Gdy się kto nad miarę winem zaleie, aż do zapamiętania. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 360. Niemocy oſtre te ſą: zarażenie powietrza, w piersiach wrzód, wielka niemoc i zapamiętanie z upadu. *Spicz.* 181. Szła radość iego aż do zapamiętania. *Niemc. Kr.* 2, 21, nie posiadał się z radości). Głupiutka, aż do zapamiętania mię kocha. *Teat.* 17 *b*, 31. Co za zapamiętałość, coraz brniesz daléy! *ib.* 7, 73. Jak można przychodzić do téy zapamiętałości, ażeby oddawać cześć prawie boſką równemu sobie ſtworzeniu? *Mon.* 74, 240. - Zapamiętywaiący się, *qui facile a se discedit. Cn. Th.* 1383, sich leicht vergessend. - ZAPAMIĘTAŁY, - a, - e; - le *adv.*, odeszły od siebie, außer sich, unbewußt, bewußtlos, pflichtvergessen, unbesonnen; *Cro.* záblyiv). Zapamiętale dzieci rodziców się wſtydzą, Wadzą się przyiaciele, bracia nienawidzą. *Kraſ. Sat.* 14. Serce moie ieſt zawsze czyſte i niewinne; ieſtem tylko zapamiętały. *Teat.* 39, 295. Nieśmiertelność chcąc sobie zjednać, zapamiętałych prawie do tego pośrzodków użyli. *Warg. Wal.* 301, szalonych, rasend, toll. Ziele to pomocne przeciw ukąszeniu węźów, gadów, także *zapamiętałych beſtyy, iako psa, kotki. *Urzęd.* 19, wściekłych, toll, wüthend. Bogaty ten obywatel, bardzo myśliwy, lecz zapamiętały heretyk. *N. Pam.* 16, 15, zabity, arcyheretyk, ein Erzketzer. Zapamiętale, aż do zapamiętania się, bis zum Unsinne, bis zur Raserey, rasend. Zakochał się zapamiętale w iednéy kobiecie. *Gaz. Nar.* 1, 217; *Niemc. Kr.* 1, 194, *Teat.* 36 *b* 26. Dziedzicem zoſtawił młodzika, nietylko zapamiętale, ale i szalenie zbytniego. *Warg. Wal.* 312. - Zapamiętały człowiek, = ZAPAMIĘTALEC, - lca, *m.*, ein sinnloser, bewußtloser, unbesonnener, pflichtvergessener Mensch. Był czas, kiedy cię wytykano palcem, Żeś był trzpiotem, oszuſtem, zapamiętalcem. *Zabł. Zab.* 10. Szalenie w ſkokach ten zapamiętalec pośladek wypina. *Zab.* 15, 178 *Nagl.* ZAPAMIĘTLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, który łatwo zapomina. *Wlod.*, prędko zapominaiący, ſkory do zapamiętania czyli do zapomnienia, leicht vergessend, vergeßlich; *Vd.* sabliu, osabliu, posabliu; *Ec.* забымливь, забвéнню. Słuchacz zapamiętliwy słowa bożego. *Radz. Jac.* 1, 25, *W ib.*, być się nie ſtał zapamiętliwym słuchaczem, ale czynicielem słowa bożego. 1 *Leop.*; *Bibl. Gd.* Stary, zapamiętliwy. *Cn. Ad.* 1100. Niewiaſta na złe pamiętna, na dobre zapamiętliwa. *Cn. Ad.* 693. - Bezmierne a zapamiętliwe karanie więcéy gorszy niż pomaga. *Glicz. Wych. G* 1, aż do zapamiętania się, bez granic, unbesonnen, gränzenlos. Jeśli się rodzicom iako u swych dziatek obyczaie wypraszczać a wyprawować przyda, niechay bacznie, z lekka, a nie okrutnie, ani zapamiętliwie to czynią. *ib.*, z rozwagą, rozsądnie. - *Subſt.* ZAPAMIĘTLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, *Vd.* sablivoſt, osablivoſt, die Vergeßlichkeit. ZAPAMIĘTNE; *ob.* Pamiętne sędziemu. ZAPAMIĘTYWAĆ; *ob.* zapamiętać.

*ZAPAR, - u, *m.*, para zkąd wychodząca, wyziew, ein aufsteigender Dunst; (*Bh.* zápara słód wodą i drożdżami zaparzony; *Crn.* ſapar, = para od potraw; *Crn.* ſapárza, = parność, par). Kałuże i błota zaparem się wzdęły. *Zebr. Ow.* 14, *aeſtu*). Ziemię gęſtą ćmą niebo ogarnęło, J leniwe zapary chmurami ścisnęło. *ib.* 177, *ignavos aeſtus.* ZAPARAĆ; *ob.* parać, parować.

ZAPARAĆ, zaporze; *ob.* zapróć. ZAPARCIE; *ob.* zaprzeć.

ZAPARCIEĆ *niiak. dk.*, parcieniem zaginąć, von feuchter Wärme umkommen, eingehen, ausgehen, nicht bekleiben, ersticken, (cf. zapartek). Roie iedne wychodzą, drugie zaparcieią i oſtaną w woszczynach. *Kąck. Paſ.* 34.

ZAPARKANIĆ *cz. dk.*, parkanem zagrodzić, *Vd.* saplankati, cf. zapłocić; *pr. et fig. tr.* mit einem Plankenzaune versehen, verzäunen. Będą umieli oni bronić tobie tych tam węzin sobie poruczonych, by też i ciały swemi mieli ie zaparkanić. *Gorn. Sen.* 467, zawarować, zawrzeć, zamknąć.

ZAPAROWAĆ, zaparać, *med. dk*, *ob.* parać, parować parą wychodzić, bis wohin ausdünsten.

ZAPAROWAĆ kogo *cz. dk.*, paruiąc kogo zapędzić, *ob.* wyparować.

ZAPARSKAC *cz. dk.*, żaparſknąć, zaparsnąć *idntl.*, parſkaniem zagłuszyć, zaplugawić, mit Brauſen der Naſe betäuben, oder beſprudeln.

***ZAPARSTEK, ZAPARTEK**, -*ſtka, -tka *m.*, (cf. zaparcieć); iaie zalęgłe. *Dudz.* 73, *Cn. Th.* 1383 *et* 229; ein ſchon bebrütetes abgeſtorbnes Ey; *Sr.* 1. zaportk, nezpwodne yeyo; *Cro.* slàpertek, slepertek; *Dl.* chmuchyak; (*Rg.* zapàrtak *nanus*); *Rg.* povarxak *ouum ultimo procreatum*); *Ross.* насѣдъ (cf. nasieść), нароcmъ (cf. naroſt), жировыя яица, голытъ; (*Rs. Ec.* зáпортокъ, скорлупа яичная ſkorupa iaieczna). Jayca się też pod kokoszami nasadzonemi psuią, co my zaparſtkami zowiemy. *Cresc.* 581. cf. zaparzyſko, zaśniad). Zaparſtki, iaia, które się nie wylęgły. *Haur Ek.* 134. Gniazdo dla kury za piecem nie dobre, że nierówne ciepło pieca, wielu zaparſtków t. i. martwych zalążków, być może przyczyną. *Kluk. Zw.* 2, 110, *Haur Sk.* 119. Ninacz się nie godzi kura, która zapartki miaſto kurcząt rodzi. *Pot. Pocz.* 336.

ZAPARSZYC, ZAPARSZYWIĆ, *ob.* oparszyć.

ZAPARTACZYĆ, ZAPARTOLIĆ *cz. dk.*, partactwem popsuć, zniweczyć, verpfuſchen, verderben.

ZAPARTNICA, -y, *ż.*, ziele, *Lunaria minor, paronochia*, miesiącznik, niewiaſtom zbytnie upławy miesiąców poſtanawia. *Urzęd.* 180, Mondkraut. **ZAPARTY**; *ob.* zaprzeć.

ZAPARZYC *cz. dok.*, zaparzać *ndk.*, parząc zagrzać, bebrühen, ausbrühen, einbrühen; *Bh.* zapařiti; *Crn.* ſapareti, ſapàrem; *Cro.* zapariti, zaparújem *elixo*, *vas feruente vino ſ. aqua imbuo*; *Bs.* zapariti, zaparriti, zgriati *calefacere*; *Bs.* zaparliti, ſalgecci *comburere*; *Rs.* запарить, запаривать. Zaparzam co, *nimio fotu excalefacio. Cn. Th.* 1383, zu ſehr erhitzen. Z zaziębienia albo z zaparzenia gdzie w gorącu, katar pochodzi. *Haur Sk.* 421. - Zaparzać członek iaki chory. *Tr.*, = naparzać, parzyć rękę, nogę. *Cn. Th.* 671, *et* 468, ein krankes Glied bähen. - Zaparzać psom, parzę dla psów zalać, das Hundefutter einbrühen, die Schlampe, das Geſchlampe brühen. Na dworze wiele psów, bo dla nich tam zaparzaią. *Dwor. a* 1.

ZAPARZYSKO, *ob.* zaśniad, cf. zaparſtek, zapartek.

ZAPAS, - u, (cf. za pasem co mieć *in procinctu habere*, przed sobą, na widoku, przed oczyma, pobliżu, tudzież, w gębie. *Cn. Th.* 1354 *et* 35; ztąd: za pasem, = tuż, ganz nahe, n. p. Ach widzę dobrze, śmierć moia iuż za pasem. *Teat.* 55 *d*, 31). = opatrzone na doręDziu będące potrzeby, der Vorrath, *Bh.* ſorot, ſorota, zaloha, (cf. załoga), zaſoba (cf. zasob); *Crn.* ſaklâda (cf. zakład), ſalęga, (*Crn.* zapâs *balteus, ob.* zapaſka); *Vd.* ſaklada, saloshenje, perprava, (cf. przyprawa), pernaredba, perpraulìſutvu, pernareǔſtvu, jeſtvina, jedni salog, hrana, hranje, (cf. ochronić); *Cro.* fontig; *Rs.* запасъ, запáсецъ, припасъ (*Rs.* припасной домъ, запáсная magazyn; *Rs.* запáсчикъ liwrant). Zapasu trzeba za czasu. *Dwor G* 4. Zbiór swóy na pijańſtwo obraca, nie czyniąc sobie z niego zapasu. *Mon.* 68, 311. Chować co **pro* *zapas = na przyszło opatrzenie. - - II., zapas, zapasy, chodzenie w zapasy, *Bh.* zápas *luctatio*, *Rs.* подвигъ (cf. podźwignąć); = mocowanie się, biedzenie, walczenie, Ringen, Kämpfen, Streiten; der Kampf, Streit, *pr. et fig. tr.*, (*Vd.* napaſha = napaść). - Za pasy chodzę iako zapasnik, *luctor. Cn. Th.* 1383, den Fauſtkampf beginnen, ringen, *zapasniczyć; *Bh.* zapaſyti, *Bs* borittiſe, rrivattiſe, (cf. rwać się); *Ec.* страдальчествую, прзнствую; cf. *Ec.* призна), подвизáюся, *ob.* pasować się, mocować się, biedzić się, łamać się z kim). Rzucili bronie, w zapasy się rwali, A gdy się ściśle za barki imali, Chwieią wzaiem, miotaią się w ſtronę. *Kras. Off. F* 2 *b.* Jeſt na co patrzyć, gdy zapasy chodzi Czci chciwe męſtwo z gorącą miłością. *P Kchn. Jer.* 36. Z niewiaſtą po Wałaſku zapasy chodzić. *Spicz.* 143, mieć sprawę cielesną). Układ o dziesięciny ieſt ważną epoką w dzieiach zapasów duchownych z świeckiemi. *N Pam.* 13, 78 walki, kłótni, sprzeczki). Skończyły się tu zapasy w Paryżu pamiętną sceną w Sierpniu 1792 R.; Ludwik XVI naprzód tron, a potym i życie utracił. *N Pam.* 6, 262.

ZAPASĆ, zapaśdź, zapadł, *F.* zapadnie, zapadnę *med. idntl.* zapadać *ndk.*, *Bh.* zapadnauti, zapadati; *Slo.* zapadám; *Sr.* 1. zapanucz, zapadnu; *Crn.* ſapâſti, ſapadem; *Cro.* zapádam; *Bs.* zapaſti, upaſti; *Rg.* zapáſti, zapàdati; *Rs.* запáсть, западать; spadłszy, upadłszy *zalecieć gdzie, *pr. et fig. tr. varie*: bis hinter etwas hinfallen, darein fallen; einfallen; hinfallen, hineinfallen. Zapadam, *vel* zapadam się, zapadło się miaſto, zawaliło się, przepadło ziemię co, abo kto, rozſtąpiła się z nim ziemia. *Cn. Th.* 1381, einfallen, einſtürzen, zuſammen fallen, einſinken, verſinken. Trzęsieniem ziemi za Tyberyusza trzynaście miaſt w Azyi zapadło się. *Karp.* 4, 113. Niniwe się zapadło, tak że śladu mało Albo nic nie znać, i trudno zgadnąć kędy ſtało. *Min. Ryt.* 1, 297. Cięższa im będzie w dzień sądny, niżli onym miaſtom zapadłym, a siarką i ogniem spalonym. *Hrbſt. Nau. l.* 5. Gotowem wſkroś ziemi zapaść, ieśli o tym wiem. *Kniaz. Poe.* 3, 130, niech mię żywego ziemia pochłonie). - Zapadł gdzieś, *incertum eſt, ubi ſit*, nie wiedzieć gdzie się podział. *Cn. Th.* 1381, er iſt verſchwunden, wie in die Erde verſunken. Zapadł gdzieś, ni słychu, ni widu. *Cn. Ad.* 1390. - *Zapaść w co, nagle przeyść w co, przewierzgnąć się w co, szybko się przemienić w co, ſich worein ſchnell verwandeln. W kształt pierwszy zapada, i ſtawa się czym była. *Zebr. Ow.* 25, *vultus capit illa priores*). Głowa w liſt zapadła. *ib.* 228, *frondes caput omne tenebant*). Zapaść w głąb, tief einfallen. Wysechł, i oczy mu daleko w głąb zapadły. *Jabl. Tel.* 88. Zapadłych oczu, *Rs.* впáлый. Zapadłych boków, *Rs.* полобокїй. - Zapadać, zapadać w chorobę, zapadać na zdrowiu (cf. *Gall.* tomber malade), = napadniętym być od choroby, zachorzeć, zaniemoc, słabnąć na zdrowiu, in Krankheit verfallen, krank werden. Człowiek z nagła przeſtraszony, albo niebezpiecznie zapada, albo nagle umiera. *Boh. djab.* 2, 108. Król niebezpiecznie na zdrowiu zapadł. *Niemc. Kr.* 2, 17. W krótkim czasie zapadł Dorwal niebezpiecznie na zdrowiu. *Zab.* 14, 321. Nieco na zdrowiu zapadł. *Gaz. Nar.* 1, 59 *b.* Zapadł w chorobę. *Zab.* 11, 250. Zapadł kto w ciężką chorobę, i dopiero rozpamiętywa słodycze zdrowia. *Karp.* 4, 84. Zapadł na zgniłą gorączkę. *Gaz. Nar.* 1, 345. Niedawnemi czasy począł na puchlinę zapadać. *Mon.* 68, 78. Nie wiem czyli przez cały ten czas więcéy kiedy zasłabiał nad dwa razy, raz podobno na podagrę był zapadł, a drugi raz na iakąś cudzoziemſką choróbkę. *Mon.* 69, 81. - Zapadać w czym, n. p. Gruba powſtaie, i dzień świątu kradnie chmura, Cała w ciemnym pomroku zapada natura. *Dmoch. Sąd.*

17, zakryta leży, die ganze Natur versinkt in düstern Dunkel. - Zapaść czym, = zakryć się czym, zakrytym być czym, womit befallen, bedeckt werden. Król na iednym mieyscu wielkie niepogody cierpiąc, śniegiem wielkim zapadł. *Kosz. Lor.* 137 *b.* Jako się cerkwie Chrystusowe w niwecz obróciły, i prochem niepamięci zapadły! *Smotr. Lam.* 80. Oczy iego będą wkrótce powieką zapadłe. *Kul. Her.* 301, zamknięte, *ob.* oczy zamknąć, = umrzeć). Klamka zapadła, *pr.*, zamknięto drzwi, die Klinke ist in den Thürhaken eingefallen, die Thüre ist zu, ist geschlossen, - *fig. tr.* Darmo! zapadła klamka.. *Teat.* 18 *b*, 69, iuż za późno, iuż po wszystkiém, iuż droga zaparta). Zapadła nędznym klamka. *Bardz. Luk.* 157. Gdzie twa prawica otworzy Nie zawrze żaden, i zaś niesporzey Odwieść drzwi, gdzie twóy zamek zapadnie. *Miask. ryt.* 2, gdzie ty zamkniesz, zawrzesz, wo dein Schloß zufällt, zuschließt. - Zapaść, zayść, zabiedz między iednem a drugiem, zaskoczyć, zagrodzić, dazwischen fallen, vorspringen, dazwischen einrücken. Ponieważ kray Herników tu klinem zapadał, wysyła król posły z prośbą o przeyście. *Staś. Num.* 1, 100. - Zapaść, zayść, przyyść do skutku, ogłoszonym być, wyyść publicznie, ergehen, erfolgen, vorfallen, zu Stande kommen, publicirt werden. Będą zawsze zrobione dwa oryginały każdego zapadłego prawa. *Gaz. Nar.* 1, 294. Napisał papież do króla list z okoliczności zapadłey na dniu 3go Maia konstytucyi. *Gaz. Nar.* 1, 215 *b.* - Zapaść płodem, nagle zayść płodem, zastąpić, zachwycić płód, mit einem male schwanger werden. Gdy ten owoc która białogłowa trawi, a ktemu się z mężczyzną żartecakiem zabawi, zaraz płodem zapadnie. *Papr. Kol F* 4. - Zapada słońce i t. d, zachodzi, *Cro* zapàdam, zahajam; die Sonne u. s. w. geht unter. Z trzodą, z wschodzącym wychodzi słońcem w pole, a nazad z zapadaiącym przeięta zimnem powraca. *Węg. Mar.* 1, 279, *ob.* zapad słońca). Jak słodki zapadaiące słońce wydaie oblask! *ib.* 1, 274. U iednego narodu słońce zapada w tym momencie, kiedy iuż u drugiego wschodzi. *Zab.* 16, 138. Nie zapadaiący, bez zachodu, *inocciduus. Cn. Th.* 542, (*Crn.* (apadliv, *Vd.* sapadliu, sapadni *recidiuus*, *caducus*, cf. zapadni). - Noc zapada, die Nacht bricht ein. Już noc zapada, potrzeba się wrócić do palacu. *Teat.* 37, 246. Noc mię zapadła, zamierzchnąłem. *Wlod.*, die Nacht hat mich überfallen. *Simil.* By było morze cię zapadło, za tobąbym był poszedł. *Zebr. Ow.* 12, *si te pontus haberet*) §., *active*; zapadać gdzie, zabiegać aż dokąd, zapędzać się, bis wohin tief hinein rennen, sich vertiefen, hinein fallen, hinein streifen. Wybor dam Saraiowych przychodzi z zabiegów morskich i lądowych, i z tak daleka te panie przywożą, iak daleko okręty mahometańskie zapadać albo Tatarskie wycieczki zaymować mogą. *Klok. Tur.* 47. Przez Ren statki od Bazylei zapadać mogą do Roterdamu i Amsterdamu. *Wyrw. G.* 211. Co czynić? czy powrócić na królewskie grody, Czy w las zapaść? *Zebr. Ow.* 60, *an latere sylvis*? - ZAPAŚĆ, - ści, *ż.*, zapadanie, zapadnienie, zapadnienie się, zapadnięcie, das Hinfallen, Hinstürzen, Einstürzen, Einsinken. Bogowie czasem ruinowali miasta całe i ziemie zapaścią straszliwą. *Tward. Pasq.* 112. Wszystko będzie nocą, zapaścią, zawaleniem, potępieniem i ćmą wieczną. *Podw. Wr.* 49.

ZAPAŚĆ, *ob.* paść, spasać, anfangen zu füttern, abfüttern.

ZAPASIĆ się *cz. dk.*, zapaszać się *ndk*, w zapas się opatrzyć, *Bh.* zasobiti se; *Vd.* saloshit, sakladat (cf. założyć), saprosiantirati, safermatuvati, safrontàti; *Rs.* запасти, запасать, напасти, напасать, припасать, sich mit Vorrath versorgen, verproviantiren. Zapasił się na wino dla gościa. *Petr. Hor. D* 2 *b.* Chcę zapasić się, abym miał z czego żyć na przyszłość. *Pilch. Sen. list.* 129. Nie ieden skarł iuż życie, kiedy się iescze zapaszał i zgromadzał na przeciąg dalszego życia. *Pilch. Sen. list.* 341. ZAPASKA, - i, *ż.*, fartuch, cf. zapasnica; *Crn.* fapâs, Schürze, Schürzchen. Umiał on corok wiązać w dzień piątnic Paraszkę, Dawszy iedwabiem wyszyć rąbkową zapaskę, *Zimor. Siel.* 225. - §. Zapaski, zapaśnicza nauka abo ćwiczenie, zapaśnictwo. *Cn. Th.* 1383, *Rs.* подвигъ (cf. podźwignąć); das Ringen, Klopffechten. Daleko ztąd rozboynicy, daleko wysiekacze, I w zapaskach ludzie dzicy Hoyni krwi rozlewacze. *Bald. Sen.* 87. Miasto zapasków abo biedzenia zapasniczego to mamy; *pro exercitu palaestrico et gymnastico hoc habemus. Cn. Th.* 1383. Zapasków mieysce, *arena*, *palaestra*. *Cn. Th.* 1383, *Sr.* 1. bedźenćja; *Ec.* прizнище (= 1., mieysce obchodu pogrzebowego), der Kampfplatz, Klopffechterplatz. - *fig. tr.* zapaski, zapasy, walka, zatby, Streit, Kampf. W pomieszaniu i zapaskach duchowney mocy ze świecką. *Nar. hist.* 2, 444.

ZAPASKUDZIĆ *cz. dk.*, paskuctwem zapełnić, zanieczyścić, zaplugawić, *Rs.* запакостить, засквернить, засусдлить, загадить, измарать, измарывать, verunreinigen, mit Unrath anfüllen, verstopfen, voll machen. Rana przez zaniedbanie zapaskudzoną była, i ropy dobrey z siebie nie wydała. *Perz. Cyr.* 77. Zapaskudzenie żołądka i kiszek poznawszy, daie się lekarstwo laxuiące. *Krup.* 5, 372, zamulenie). Rolnik wyrywa wcześnie drobne z pszenicy kąkole, Nie czekaiąc, aż całe zapaskudzą pole. *Mon.* 75, 675, cf. zachwaścić, zakąkolić.

ZAPAŚNICA, - y, *ż.*, *Rs.* подвижница, w zapasy idąca, die Kämpferinn, Ringerinn. - §., zapaśnica, szorc, fartuch rzemieślniczy, das Schurzfell, Schürztuch. *Tr.* ZAPAŚNICTWO, *ZAPASTNICTWO, - a, *n.*, chodzenie za pasy, zapaśnicza nauka, zapaśnicze ćwiczenie; *Ec.* страдалчество, die Ringerey, Ringekunst, Kampffechterkunst. W muzyce, szermierstwie, *zapastnictwie, takiey doszedłem biegłości, na jaką się tylko umysł ludzki przy pilnym staraniu dobyć może. *Zab.* 6, 19. Jan Zamoyski wyzwał na poiedynek Karola xiążęcia Sudermanii; lecz ten nie chciał wyyść na plac z nierównym co do urodzenia przeciwnikiem; Zamoyski zaczynał się starać u papieża o tytuł xiążęcia, aby mógł się zbliżyć do zapasnictwa z Karolem. *Czack. pr.* 2, 77, do poiedynkowania się).

ZAPAŚNICZY, - a, - e, od zapaśnika czyli zapaśnictwa, Ringe =, Kampffechter =, *Bh.* zapasnj zapaśny (*distgu.* zapasny, od zapasu); *Sr.* 1. bedźencźki; *Rs.* борецкій; *Ec.* борбный, страдалчественный. Zapaśniczy, do zapaśnictwa należący. *Wlod.* Zapaśnicza maść, maść zapaśników, *ceroma. Cn. Th.* 1383, *et* 392. Zapaśniczy upominek, *aëthlon. Cn. Th.* 1383 cf. dank). Sędzia zapaśniczy, zapaśników, zapasów, der Kampfrichter; *Ec.* подвигоположникъ, (*epithet.* zbawiciela), упражнитель,

признопо́ложникъ, подвигоначальникъ, страстоположникъ. - Zapaśnicze zdrowie. *Teat.* 33 *d*, 41, mocne, tęgie, cf. zdrów iak koń, iak wół). - Zapaśnicze *adv.*, *palaestrice. Cn. Th.* 1383, sposobem zapaśników. *Wlod.* *ZAPAŚNICZYĆ; *ob.* iść w zapasy. ZAPAŚNIK, - a, *m.*, mocownik, zapaśniczy mistrz abo uczeń. *Cn. Th.* 1383, który się na widokach z drugim mocuie. *Wlod.*, der Kämpfer, Ringer, Klopffechter, *Bh.* zápasnjk; *Sr.* 1. bedźicżeř, bedżencż; *Vd.* metavz, pipavez, pardegauz; *Cro.* boritel; *Dl.* boracz, borenik; *Bs.* boráç, boritegl (cf. burzyciel); *Rg.* zatocnik (cf. zatoczyć); *Rs* борецъ, подвижникъ; *Ec.* бо́рбникъ, бо́рецъ, страдалецъ, при́зникъ. ZAPASNY, ZAPASOWY, - a, - e, od zapasu, zaopatrzony, Vorraths-, vorräthig, *Vd.* pernareden, *ob.* przyrządzony), perpraulen, (cf. przyprawny), gotou, (*ob.* gotowy), predrozhen, (*ob.* pod ręką, na dorędziu); *Rs.* запасный, запасчивый, напасе́нный, припасе́нный; (*Ec.* запасные дары poświęcone na liturgii hostye dla roznoszenia chorym, cf. wiiatyk). Witold Niemieckie woysko uprzedzaiąc, żywność zapasną, którą były Krzyżacy w lesiech i w pustyniach na swoie zwracanie zostawili i zachowali, ubiegł i pobrał. *Stryik.* 423. Konieczna potrzeba tego wyciąga, żeby drzewo zapasowe złożone było na otwartym powietrzu. *Jak. Art.* 3, 171. Częstokroć bywa potrzebny korpus zapasowy, *corps de reserve*, *Jak. Art.* 2, 467 cf. odwodowy, odwod, cf. zasobny). - Gdy przyszedł rok nieurodzayny, nie dał się uczuć niedostatek zapasnym w przeszłoroczne krescencye. *Kras. Doś.* 148, zaopatrzonym, zaprowiantowanym). Jesień iabłkorodna, w rozmaite użytki zapasna i płodna. *Tol. Saut.* 78, zapas daiąca). - §., zapaśny, *ob.* zapaśniczy. ZAPASOWAĆ *cz. ndk.*, zapasać *dk.*, (*distgu.* zapasać, zapaść); pasem zająć, eingürten, vergürten, (cf. zagurtować): Indyą czarną Ganges zapasuie. *Zebr. Ow.* 79, *cingitur India Gange*).

*ZAPASZNY, *ob.* zapaszysty.

ZAPASZOWAĆ *cz. dk.*, we grze; wstrzymuiąc się nie iść z drugim w grę, nie zapuścić się do gry, im Kartenspiele: passen, pass ansagen. Graiąc w karty, kto nie wie, kiedy się gry podjąć, a kiedy zapaszować, może sie między graczów nie puszczać. *Lub. roz.* 108. - §., zapaszować, zamieszkać paszowaniem, verpassen. Zapaszował trzy króle. *Tr.* - §., zapaszować, spaszować, póyść z kwitkiem, leer ausgehen, leer abziehen. Wenus przyrzekłszy Parysowi żonę podobną sobie, Wygra, a owe zapaszuią obie. *Pot. Jow.* 153.

ZAPASZYSTY, ZAPASZNY, - a, - e; - o *adv.* pełen zapachów, cf. wonny, duftend, voll Geruch, stark riechend. Zapaszne wonie. *Hor.* 2, 193 *Kniaź.* Ofiary bogini będziem kurzyć wonią zapaszystą. *Pot. Arg.* 299. Dotąd tu kwitnęły zapaszyste kwiaty. *Pot. Pocz.* 530. Bobek zapaszysty. *Pot. Arg.* 377. Tak my cienie przynaymniéy ziednoczywszy czyste Będziem z sobą Elizy mieszkać zapaszyste. *Pot. Arg.* 47. Niech wdzięczna dusza mirry zapaszyste kadzi, Za to że iéy z innemi twory śmierć nie gładzi. *Zab.* 9, 48 *Zabl.*

ZAPATRZEĆ *cz. dk.*, zapatrywać *czstl.*, *zapatrzać *ndk.*, zapatruie *Pr. kontyn.*; patrzaniem zasiągnąć, spostrzedz, mit beobachtendem Blicke wahrnehmen, gewahr werden. Wielkie w tym pierścionku podobieństwo do moiego zapatruię. *Teat.* 4 *b*, 51. - §., *zaimk.* zapatrzeć się, zapatrywać się, *Bh.* zaopatřiti (cf. zaopatrzyć); *Crn.* satelébam se; *Vd.* sagledatise (cf. zaglądać), satelebatise, sahamatise, samolitise, sasiatise; *Cro.* zagledatisze, buveti; *Rg.* zapàzitise, vpoznattise; *Ross.* засмотрѣться, засматриваться; wzrok w czym zatopić, oczy w co wlepić; seinen Blick worein versenken, die Augen worauf heften. Rozkosz iego w zapatrywaniu się we mnie. *Teat.* 41 *c*, 314, *Rs.* засмотрь. Zapatrzyć się na wzór, na cel, auf ein Muster, auf ein gestecktes Ziel den Blick heften. Daiemy wam sprawę, iako zapatrzenie się na ten szlachetny cel kierowało naszemi robotami. *Zab.* 14, 190. Wszyscy się na obyczaie twoie iak na wzór starożytnéy cnoty zapatruią. *Off. Sen.* 55. Świeccy zapatruiąc się na przewodnictwo duchownych, stawali się gorszymi. *Nar. hst.* 4, 110. Gdy wszyscy się na niego iednego zapatruią, on ieden wszystkiém rządzi. *Siem. Cyc.* 26. Ku niemu sie wszystkich ludzi zapatrzania ciągnęły. *Sim. Siel.* 66 - Zapatrzeć się chciwie, z pożądliwością, mit Gelüste betrachten, sich gelüsten lassen, mit gierigen Augen ansehen. Nie zapatrzay się na panienkę, abyś się nie uwiódł za iéy pięknym ubiorem. *Radz. Syr.* 9, 5, *Bibl. Gd.*; Nie zapatrzay się na cudzą piękność. *Radz. Syr.* 9, 8, odwróć oko od niewiasty piękněy, a nie przypatruy się krasie cudzéy. *Bibl. Gd.*) Królewic iednego czasu zapatrzył się przy biesiedzie na żonę ochmistrza. *Biel. Sw.* 130. Niechay się ia ninacz cudzego nigdy nie zapatrzam. *JKchn. Dz.* 77. - Zapatrzyć się w ciąży, zostaiąc w brzemiennym stanie, sich versehen in der Schwangerschaft. Kładł Jakób rózgi przed oczy owiec, aby zapatrzaiąc się na nie poczynały. *Leop. Gen.* 30. Owce piiąc wodę, zapatrzyły się na one pstre laski, i rodziły pstre iagnięta. *Biel. hst.* 15.

ZAPATYNOWAĆ *cz. dk.*, n. p. z ziela tego robią olejek, warząc listki z winem dobrze zapatynowawszy. *Urzęd.* 172, zakitowawszy, zamknąwszy, zalutowawszy, verkütten, vermachen, verlöthen.? może: zapacynować, (*ob.* pacyna); zalepić gliną. *X. Kam.*

ZAPAZUCHA, z zapazuchy, *ob.* Pazucha, zanadrze; n. p. Na młocków oko miéy, aby z boiska w bótach, w zapazuchach, zboża nie wynosili. *Haur Sk.* 20, hinter dem Hemde, Camisole auf der Brust.

ZAPCHNĄĆ *cz. idntl.*, zapchać *dk.*, zapychać *kontyn.*, pchaniem zatkać, voll stopfen, verstopfen, voll stoßen, fest einstoßen; *Bh.* zacpati, zacpawati, ucpati, ucpawati; *Cro.* zabertvújem; *Bs.* zataknuti, zapusciti, (cf. zapuszyć), zadusciti (cf. zadusić); *Ross.* запихнуть, запихивать, запятить, запячивать. Na dorędziu czasem gdy nie miano knebla, kazał nędznych kraiać szaty, i suknem usta zapychać. *Pilch. Sen. Gn.* 329. Pieniądze moie nie iednę zapchały dziurę. *Teat.* 33 *b*, 16 cf. załatać). Córkami dorodnemi zapychaią klasztory. *Mon.* 69, 593, zapełniaią, vollpfropfen. - *Anatom.* Arterya zapychaiąca, *obturatoria*, idzie przez dziurę podługowatą, szerzy się w myszkach zapychaiących, t. i. w obracaczach i w nakryciach powszechnych. *Krup.* 3, 42, *Vd.* saprejozhen sateknezhen, sapirezhen, stisnezhen). - §. 2., zapchnąć, zakolnąć, zajeść, zagryźć, zakąsić, *Vd.* sapehniti, einen Stich versetzen, anstechen. Pchła od pchania rzeczona; bo gdy ukąsi, iakoby igłą zapchnął. *Sien.* 280. Lepiéy iednéy pszczoły zapchnienie ścierpieć, niźli wielu nieprzyiaciół

na siebie pobudzić. *Ezop.* 111. R. 1285 nowe *chrobactwo w Prusiech powstało, maiąc ogony iako u raka; kogokolwiek zapchnęło, umarł do trzeciego dnia. *Biel.* 164. Zapchnąwszy się osieł tarniem w nogę, chramał. *Ezop.* 57, zakłówszy się). Zagręźnienie czego w ciele zapchnieniem. *Sien. rej.* Prosił głupi chłop Boga, aby mu się zboże bez ości rodziło, aby się żnarze nie zapychali w ręce. *Ezop.* 99. *ZAPECH, - pchu, *m.*, zapchnienie, zakłócie, i pozostała z zakłócia drzazga i t. d., das Hineingestochne, der eingestochene Splitter u. s. w. Zapchnienie a uwiąźnienie nie stawa się w samym tylko gardle, ale też po innych członkach, z których zapchy tym sposobem maią być dobywane... *Sien.* 520. Zapchem *infixa* rzekaią, gdy trzaska, kość, żelazo, abo co innego w ciele uwiąźnie a zagrąźnie, a naostatek strzała albo kulka. *Sien. wykł.*

ZAPĘD, *ZAPĄD, - ędu; *m.*, zapędzenie się, zabieg, zaskok, zamach z uniesieniem się, gwałtowne zaniesienie się na co, das Hintreiben, Hinschießen, der Trieb, Schuß wohin, der Lauf, Anlauf, Ansatz, Ansprung, Schwung; gewaltsames Beginnen; *Bh.* rozbjĵka (cf. rozbiedz); *Cro.* biek, napor). Zapąd nieba gwiazdecznego porywa z sobą wszystkie gwiazdy wiecznie wprawione w niebo. *Otw. Ow.* 56. Dokąd ach dokąd zapęd was szalonych goni, Na kogo płytkiéy dobywacie broni? *Hor.* 2, 335. Ani lwów, ani wilków srogi zapęd bierze, Chyba się rzucać na przeciwne zwierze. *ib.* 336. Smiać się muszę z tych zapędów; lecz to zwyczaiem iego w każdéy rzeczy w ostateczność wpadać. *Teat.* 27, 164. Żądza iest nieoddzielną od człowieka; ona ten wyskok duszy iego daie, który ią porywa z pośrzód ciała, i swym zapędem ku niebu unosi. *Mon.* 71, 877. Ztąd pochodziły one cnoty zapędy, duszę Katona przenikaiące. *Zab.* 7, 368. ZAPĘDLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, z zapędem, gwałtowny, mit starken Triebe, Schwunge; gewaltsam, stark, kräftig. Żądze nayzapędliwsze są głód i pragnienie. *Mon.* 69, 155. Rozkosz i nędza są wrzecionem, na którym nasze passye wspieraią się i kręcą ustawicznie, raz zapędliwie, z wolna drugi raz. *Mon.* 69, 151. ZAPĘDZIC *cz. dk.*, zapędzać *ndk.*, zaganiać, *Bh.* zapuditi, zapuzowati; *Vd.* sapoditi; *Rs.* стремить, стремлю, bis wohin treiben, tief hinein treiben, jagen, *pr. et fig. tr.* Już słońce dopiekać poczyna, pomóż mi Antku zapędzić owieczki do lasku. *Teat.* 54 c, *Bij.* Woysko nieprzyiacielskie aż do gór zapędził. *Tr.*, zaparował). Burza i gwałtowność wiatrów na te nas zapędziła brzegi. *ib.* 50 b, 25, hat uns in diese Küste verschlagen. Miłość go do tego zapędziła. *Tr.* Zapędzać do roboty, naglić, przynukać, einen zur Arbeit antreiben. Trzeba i mnie żyć inaczéy, kiedy mnie do pługa zapędzaią. *Boh. Kom.* 3, 307. - §., *zaimk.*, zapędzić się, zapuszczać się, pędem się puścić daleko, weit hinrennen, *Crn.* sagajnam se; *Bs.* zabucjatise, zatrricjatise; *pr. et fig. tr.* Hasło trębacze wydadzą, aby się uniesieni nie zapędzali pod nieprzyiaciół. *Tward Wł.* 78. Daleko się zapędziłeś; daléy się zapędził, niźli mu należało. *Tr.* Każdy autor za swemi zapędził się myślami, nie wiedząc, dokąd go miały doprowadzić. *Zab.* 1, 53. Zapędzony, uniesiony, fortgerissen, hingerissen von Leidenschaft. Gorszy cały naród krnąbrne nieposłuszeństwo dwoch zapędzonych arystokratów. *Gaz. Nar.* 2, 50 b. - Zapędzać się, zabiegać, zamach czynić, einen Ansatz thun, einen Ansprung machen, heftig beginnen. Zapędzać się do biegu, do skoku. *Tr.* Zapędził się do biegu, do skoku. *ib.* Poznawałam to po nim, że chciał coś więcéy mówić, iak zwykł pospolicie, zapędzał się, znowu zastanawiał, zaczynał i nazad się cofał. *Teat.* 22 b, 91. Częstom się myślą zapędzał cieszyć cię. *Off. Sen.* 2, *impetum cepi*, wzięła mię myśl, ochota; es ergriff mich der Gedanke.

ZAPEŁNIC *cz. dk.*, zapełniać *ndk.*, napełniaiąc zaiąć ze wszystkiém, ganz ausfüllen, voll füllen; *Vd.* vpouniti; *Sr.* 1. zapjelnu. Mieysce, które ciało iakie zapełnia, nazywa się objętością ciała. *Sniad. Jeo.* 22.

ZAPEŁZNĄC *cz. idntl.*, zapełzać *ndk.*, aż gdzie pełzaniem zayść, zaleźć, bis wohin kriechen, hinter etwas hinkriechen, *Rs.* заползть, заползывать. - §., o kolorach, farbach: zapełznąć *niiak. idntl.*, nieco spełznąć, zablakować, verbleichen, verschießen, von Farben. ZAPEŁZNIC *cz. dk.*, zapełzniać *ndk.*, czynić, że kolor spełznie, die Farbe verbleichen machen, die Farbe ausziehen.

ZAPERZYC, *ZAPYRZYC *cz. dk.*, perzem zapuścić, zachwaścić, zakąkolić, mit Quecken oder Unkraut verwachsen lassen. Kto zaperzył, zaniedbał swéy na świecie niwy, Kiedy będą żyto brać insi, on pokrzywy. *Pot. Pocz.* 360. Pozostałe korzenie w roli z wyki powinny się w czerstwości utrzymywać, a zatym rola, iak tu mówią, powinna się zaperzyć. *Pam.* 85, 1, 73, zarosnąć, bewachsen mit Kraut, Unkraut; (*Rg.* piriti, upiriti *ignem accendere*, *ob.* perzyna). - §., Zaperzyć się, wziąć twarz niewesołą, pochmurną, abo gniewliwą twarz postawić, postawić kozła, zamarszczyć się, uprząść postawę. *Cn. Th.* 1384, *Dudz.* 73, ein finsteres Gesicht machen, ein saures Gesicht schneiden, unwillig die Stirne runzeln. Gniewaią się, dmą się a zaperzywszy się łaią. *Glicz. Wych. E* 4. A w tym Salmina odemknąwszy *dzwierzy Nadeszła; tu się Beralda zaperzy, Bo nader była z tego niekontenta, Że im tak słodkie przerwała momenta. *Min. ryt.* 2, 124. Zaperzony, zagniewany, aufgebracht, ärgerlich. Zaperzony ledwo się wstrzymuie. *Tward. W. D.* 63. Raz blada, sina, drugi raz iako Tyada, kiedy ią zacina Pod zapusty Eumenis ciężko *zapierzona. *Tward. Pasq.* 54., zapérzona, zapuszona). Jadem i złością zaperzony. *Zab.* 3, 372. Płacz wytrzymywa trochę zaperzona. *Susz. pieśń.* 3, *j b.* Z miną zapérzoną przychodzi. *Teat.* 19, 111. Na ostatek chociaż mu nikt nie odpowiedział, on iednak zapyrzony iak gadał, tak gadał. *Niemc. P. Pos.* 2. Próżne gadanie rodzay zapyrzony Toczył we wszystkie strony. *ib.* 125. - Zapérzyć się, zapłonąć się, zapalić się wstydem, zaczerwienić, zarumienić, *Bh.* zapeýřiti se, *erubescere*, feuerroth werden, erröthen vor Schaam. Od wstydu się zapérzyć. *Eraz. Ob. a.* Jak się ze wstydu nie ieden zapérzy, Patrzaiąc na cię i swoie niecnoty! *Jabł. Buk. L* 4 *b.* Ciężko się zaperzy, srogotą i niewstydem swoim pokonana. *Tward. Pasq.* 123.

ZAPĘTAC *cz. dk.*, w pęta zawiązać, zamotać, zaplątać, in Fesseln legen, verwickeln, verschlingen, *pr. et fig. tr.*, *Rs.* запутать, запутывать. Zapętać się, *Ec.* замязатися, запутаться, затянуться. (*Rs.* запутчикъ łowiec zapędzaiący krzykiem zwierzę do sieci.)

ZAPEWNE, *ZAPEWNIE *adv.*, zaiste, zaprawdę, pewna, pewno, gewiß, sicher, *Vd.* saterdnu; *Cro.* ſzegurno; *Ross.* увѣрительно, знать, (cf. znać). ZAPEWNIC *cz. dk.*, zapewniać *ndk.*, pewnym uczynić, versichern, sicher machen, gewiß machen; *Bh.* zpewniti *munire*); *Vd.* sarefnizhati, saterditi (cf. zatwierdzić), poterditi, safeguvati, poriesneiihati; *Cro.* zaſzegurati (cf. zabezpieczyć) *Rs.* обезопасить, обезпечить, обезпечивать, удостовѣрить, увѣрить, (cf. uwierzyć), увѣрять; *Ec.* извѣствовати. Zapis tego liſtu tak był niepodobny do mego prawdziwego napisu, iż go nie czytaiąc oddać chciałem; ale hrabia zapewnił mię, iż liſt ten był do mnie. *Gaz. Nar.* 2, 12. Zapewnienie, die Versicherung, Zusicherung, Sicherſtellung, (*Bh.* zpewněnj *munitio*); *Rs.* увѣренїе, удостовѣренїе, извѣствованїе. Zapewniony, *Vd.* sagvilhan, safegurjan). Zapewniaiący, *zapewniciel, *Vd.* sarefnizhar, saterdnik (zatwierdziciel); *Rs.* увѣрительный; удостовѣрительный. Zapewnić się, *zaimk.*, sich versichern, sich vergewiſſern, *Rs.* увѣриться, свѣриться, свѣряться, (cf. zwierzyć się); *Ec.* извѣствоватися.

ZAPĘZIAŁY, - a, - e, *de animalibus*, zamilkły *de plantis*, *quae iuſtam ſtaturam creſcendo non attigerunt*. *Cn. Th.* 1384, *Slo.* zakrpelý; o zwierzętach mówiąc: karłowaty. *Włod.*, klein geblieben, verbuttet, zwergartig. Mały, guz, karzeł, zapęziały. *Cn. Ad.* 476. - §. *sed inuenitur etiam uſitatum de plantis*, *e. gr.* ZAPĘZIEC *niiak. dk.*, *ſtirpesco* przy pniu zoſtawam, nie rozraſtam się, zapęzieię, zaliszeię, bez owocu bywam, nie rodzę. *Mącz.* Na ziemi twardéy abo chudéy bywa drzewo zapęziałe a chropawe. *Cresc.* 386, drzewo zagorzałe. *Cn. Th.* 1384, cf. zaliszałe). Ku szczepieniu obierać latorośle, na którychby się okazowało pąkowie miąższe, a nie drobne abo zapęziałe. *Cresc.* 122.

ZAPĘZLOWAĆ, ZAPĘZLIKOWAĆ *cz. dk.*, pęzlem lub pęzlikiem zamalować, verpinſeln, bepinſeln.

ZAPIAC *cz. dk.*, zapieie, *zapoie *F.*, zapiewać *ndk.*, pieiąc odezwać się, *Bh.* zakokrhati; *Vd.* sapeti, sapojem; losträhen, anfangen zu krähen, ſich krähend hören laſſen. Zapieią *kurzy, dzień nadchodzący witaiąc. *Jabł. Buk.* M 4 *b*. Piérwey niźli kur zapoie, trzykroć się mnie zaprzysz. *Leop. Math.* 26, 34, piérwéy niż kur zapieie. *Bibl. Gd.*, niż kur dwakroć zapoie. *W. Pſt. Mn.* 165. Kur zapiał. *Leop. Marc.* 14, 68. - *§., zapiać, *ob.* zaśpiewać.

ZAPIĄC, *F.* zapnie, zapnę *cz. idntl.*, zapinać *ndk.*, założyć na guzik, na pętlice, na haftkę, śpilkę, zuknöpfen, zuheften, zuſtecken, zumachen, *Bh.* zapnauti, zapal, zapinati, upnauti; *Slo.* zapať, zapn'em; *Sr.* 1. zapinam; *Crn.* ſapęti, ſapęl, ſapnem, ſapejnam; *Vd.* ſapniti, se sapehnizo pertiſniti, ſpehniti, ſklopiti, ſprimiti; *Cro.* zàpet, zapinyam, zakopchiti, zakapchújem, zkopchiti, kopchim, kapchim, ſzkup-ſzpinyam; *Hg.* kaptſolom, békaptſolom; *Rg.* zapêti, zapignati, zapignem, zapetgljatti; *Sla.* ſapéti; *Bs.* sapeti, ſapeti, speti, zapetgljatti; *Rs.* застегнуть, застегивать (*cf.* zawściągnąć, cf. ściegno); (*Rs.* запнуть, запять, запинать nogę komu podbić, przeszkodzić mu, cf. pięta; запнуться, запинаться potknąć się, utykać, запинательный przeszkodny; запятки ſtopień w tyle karety; *Ec.* запинанїе, запнѣнїе przeszkoda, zahaczenie, zawód). Dla gorąca zapinałem się i odpinałem. *N. Pam.* 11, 144, ich knöpfte mich zu und auf; oder: auf und zu. Opony te będziesz zapinał na haczki. *Leop. Ex.* 28. Zapinaiąca się szata, haftki maiąca. *Cn. Th.* 1384. - Wchodzi szambelan, zapięty serwetą. *Teat.* 53 *d*, 81, maiąc zapiętą na sobie serwetę, mitangeſteckter, vorgeſteckter Servïette.

ZAPIASKOWAĆ, ZAPIASZCZYC *cz. dk.*, piaſkiem zapełnić, zakryć, piaszczyſtym uczynić, verſanden; *Vd.* sapieſkati, s'pieſkam saſuti.

ŻAPIĆ *cz. dk.*, zapiiać *ndk.*, *Bh.* zapiti, zapigi, zapigeti; *Vd.* sapiti, saberlati; *Rs.* запить, запивать, закуликать; zapić, piiąc zatrwonić, vertrinken, auftrinken, aufzechen, verzechen, aufſaufen. Zapił tak wiele, napił tak wiele, t. i. tyle winien za napóy. *Włod.*, *Cn. Th.* 1384. - §., zapić rozum, czas, troſki, maiątek i t. d., piiąc zamorzyć, vertrinken, verzechen, verſaufen. Wolisz spać, abo winem troſki zapić. *Hor. Sat.* 253, zalać). Tak niedbały, że zaśpi a zapiie wszyſtkie czasy swoie, a nie tylko pamięć, ale i rozum czasem wytopi z siebie. *Rey Zw.* 100. Zapił rozum. *Cn. Th.* 1384, przytępił rozum piiaństwem, er hat ſeinen Verſtand verſoffen. - Zapiymy tę sprawę. *Teat.* 43 *c*, 100 *Wyb.*, zakończmy ią butelką, wir wollen die Sache beym Glaſe abmachen. Chcąc śmiech zapić, podsunął śklenicę pod uſta; ale się zachłysnął. *Off. Str.* 3, piciem zadusić, er wollte das Lachen vertrinken, mit Trinken vertuſchen. - Zapiiać co, smakować sobie w piciu czego, ſich ein Getränk ſchmecken laſſen, cf. zaiadać). Winkośmy łepſkie zapiiali. *Teat.* 32, 32. Zapiiać, zapiiać sobie, pić podług upodobania, gemüthlich trinken, zechen, nach Belieben trinken. Chłopi po wetach zapiiać poczęli. *Jabł. Ez.* 104. Zapiiali sobie ſtrzelce na lepszą ochotę. *Pam.* 85, 1, 1045 łykali sobie). Gdym cię szukał, abyś iadł zemną pospołu. Rzekł mi ktoś, żeś zapiiał tam wczora. *Mon.* 74, 678. - Zapiiam się *ebrietati aſſueſco*. *Cn. Th.* 1384, oddaię się piiaństwu, piię, rozpiiam się, ſich dem Trunke ergeben, trinken, ſaufen. Polſka się zapiiała, gdy Auguſt piiakiem. *Zab.* 16, 75 *Nagł.* Kratynus tak się zapiiał, że materac ſkórzany, na którym sypiał, często się od wilgoci iego pocił. *Mon.* 73, 706. - Zapiły, zapity, opiły, napity, betrunken. Zapity murgrabia nie wyszumi się do iutra. *Teat.* 33 *d*, 72. Dziecię uczyć, ieſt iakoby zapiłego człowieka, gdy go piwo albo wino rozeydzie a rozmarzy, trzeźwić. *Glicz. Wych.* J. 5 *b*. Dziecię nie inaczéy by człowiek piiany, w nim się rozum tak mięsza, iakoby w człowieku zapitym. *Glicz. Wych.* J 6.

ZAPIEC, zapiekł, *F.* zapiecze, zapiekę *cz. dk.*, zapiekać, *ndk.*, *Bh.* zapecy, zapekl; *Cro.* zapéchem; *Rg.* zapecchi; *Bs.* zapecchi, pripecchi, ſtavit pecchi, *applicare ad ignem, ponere ad aſſandum*; *Rs.* запечь, запекать; *zapiekać komu włosy na papiloty; przypiekać. *Bndtk.*, einem die Haare mit dem Brenneiſen einbrennen, kräuſeln, aufdrehen, *Sr.* 1. zapěczjene *inaſſatus*. - *fig.* Zapiekać komu, doſkwierać mu, einem warm machen, ihm zuſetzen, ihm die Hölle heiß machen. Za igraszkę sobie maią, do żywego zapiekać chłopom. *Teat.* 8, 9. Znaydzie się ktoś inszy, który djabelnie Wc Panu zapiecze. *ib* 1, *A* 44. - §., zapiekać co, piecząc zatwardzać, gorącem mocno ściągać, durch Hitze hart machen, verhärten. *Eduro* zapiekam, *wielmi zatwar-

dzam. *Mącz.* Niebo iako miedź zakowane, ogniem słonecznym zagony pozapiekało. *Modl. Gd.* 79. Zapieczenie i wyschnienie ziemi, gdyż ona ziemia przedtym pulchna była, a w piasek się przemienia. *Cresc.* 65. Gdyby się takowy materyał sypał w tygle, glinaby się w kamień zapiekła, i mógłby tygiel trwać długo bez szkody. *Torz. sk.* 72, zakamiałaby). Tygle, gdy w piecu śklarskim postoią dni dwa, i w kamień zapieką, daleko się staią mnieyszemi. *ib.* 62. Zapiekły, *Slo.* zápekli. Kapelusz obwisł, wytarty, zapiekły kurzawą. *Zab.* 12, 76, stwardniały od kurzawy, przeięty nią, verhärtet oder steif vom Staube. - Zapiéc *żywot, żołądek, = zatwardzić, den Leib verhärten, den Stuhl verhärten. Gruszki cierpkie a przykwaśne żołądek potwierdzaią i zapiekaią. *Cresc.* 389, *oppos.* rozwolnić). Wiatry wysuszaiące pory zamykaią, żywot ściągaią i zapiekaią, a moc trawności większą czynią. *Cresc.* 6. Na zapieczenie abo zatwardzenie żołądka lekarstwo. *Sleszk. Ped.* 138, zapieczenie w żywocie, stolec trudny. *Cn. Th.* 1384, harter Stuhl, Hartleibigkeit, Verstopfung, Verhärtung; zapieczenie *constipatio. Spicz.* 247, *ob.* skwarny, skwarna). Żywot zapiekły abo zatwardziały. *Sien.* 374. Zatwardzenie albo zapieczenie exkrementów pochodzi z wielkiéy gorącości wątroby. *Comp.* 213. - Zapiéc się, cierpiéc zapieczenie w żywocie, miéć stolec trudny, an Verstopfung leiden, verstopft seyn. Czopek z mydła zrobiony mocno wyciąga nieczystości z żywota, a zwłaszcza gdy się kto bardzo zapiecze. *Spicz.* 111, czopek [z soli z miodem czyni stolce wybornie, gdy [się kto zapiecze. *ib.* 133. - Gdy się koń zapiecze. *Hipp.* 130, wann sich das Pferd verfängt, verschlägt, das Herzgespann bekömmt. Zapieczenie się gnoiu prędko konia zgubić może. *Kluk Zw.* 1, 198. Piguły z rzepiku zapieczeniu końskiemu, gdy pochodować abo gnoiu puszczać nie może, są pomocne. *Syr.* 277, Pillen gegen das Herzgespann, gegen das Verfangen, Verschlagen der Pferde. - Krew' się zapiekła, krew' się spiekła, das Blut ist geronnen, in Stockung gerathen, stockt. Tu siność, i naprzeciw serca krew' zapiekła. *Hul. Ow.* 213. - Zapiekła się rana, *Ec.* запеклася рана; *crustam duxit vulnus. Cn. Th.* 1384, zastrupiła się, zaskorupiła się, zaskwarzyła się, zasklepiła się, die Wunde ist verharscht. Sposób, żeby się rana rychléy zapiec mogła. *Hipp.* 27. Rozpalonym żelazem zaskwarzyć albo zapiéc rany albo apertury koniowi. *Cresc.* 530; dem Pferde die Wunde verharschen, bebrennen. ZAPIECEK, - cka, *m.*, mieysce za piecem; *Rs.* запечекъ, der Platz hinter dem Ofen, *Sächs.* die Hölle. *Cn. Th.* 1384 *et* 1391. Z zapiecka wyskoczył. *Tr.*, z za pieca, hinter dem Ofen hervor. (ZAPIĘCIE, *ob.* zapiąć). - ZAPIECNY, - a, - e, za piecem będący, hinter dem Ofen befindlich, *Rs.* запечный. ZAPIECNIK, ZAPIECOLEG, - a, *m.*, który za piecem lega, leżuch, legart, legawiec, domak, domator, ein Ofenhocker, Bärenhäuter. Teraz to się zda rzecz dziwna zapiecolegom, iż Rzymianie z Palemonem do Żmudzi przyżeglowali. *Stryik.* 71. Zapiecnik (miano kota) na tę podróż się zatrwożył. *Kniaź P.* 2, 119. ZAPIECZENIE, *ob.* Zapiéc. ZAPIECZĘTOWAĆ *cz. dk.*, zapieczętowywać *czstl.*, zapieczętowuie *Pr. kontyn.*; *Bh. et Slo* zapečetiti; *Vd.* sapezhatati, sapezhati, sapezhierati, sapezhirati, sasnaminuvati (cf. znamionować), spezhatati; *Crn.* sapezhatiti; *Cro.* zapechatiti, zapechati chujem; *Hg.* megpetséleni; *Bs.* zapecjatiti; *Rg.* zapecjatiti, żapecjattiti; *Sla.* zapecsatiti; *Rs.* запечатать, запечатывать, опечатать, опечатывать; *Ec.* запечатлѣть, запечатлѣвать, запечатлѣваю, запечатываю; pieczęcią zamknąć; zawrzeć, zatwierdzić, zusiegeln, versiegeln, besiegeln. List zapieczętować. *Lde.*; *oppos.* odpieczętować, rozpieczętować). Kiedy kto umiera, tedy sąd obowiązany w przytomności dwoch świadków zapieczętowanie pozostałego maiątku urzędownie przedsięwziąć, t. i. tak nazwaną sądową obsygillacyą uczynić. *Gall. Cyw.* 2, 269, die gerichtliche Versiegelung. Orchan zapieczętował traktat z Raguzanami obyczaiem tamtego wieku, t. i. rękę własną umoczywszy wszystkę w inkauście, położył na papier. *Kłok. Tur.* 81, zatwierdził, besiegelte, bestätigte. - *fig. tr.* zatwierdzić, zakończyć, besiegeln, bekräftigen, befestigen, beenden, beschließen. Z tą garścią, albo mi Turcyą zwoiować, Albo sławę i przeszłe te zapieczętować Krwią zwycięstwa. *Tward. Wł.* 60. Tomasz Kantuaryeński, kościelną wolność i naukę krwią zapieczętował. *Birk. Dom.* 1. Krystusową naukę Indziom podawał, którą gotów był śmiercią swą potwierdzić i zapieczętować. *Baz. hst.* 105. Jatwieżowie wolności swoie i oyczyzny swobodę zarazem śmiercią mężną, mężni mężowie, zapieczętowali. *Stryik.* 291. Świętą śmiercią żywot święty zapieczętował. *Sk. Żyw.* 226 *b.* Fabiusz dygnitarstwa wszystkie z wielką sławą przeszedłszy, i censurą ie poważną a ozdobną zapieczętowawszy, syna wątpliwéy [czystości zabił. *Warg. Wal.* 189. - (ZAPIEIĘ, *ob.* zapiać). - ZAPIEKAC, *ob.* zapiéc. ZAPIEKACZ, - a, *m.*, który drugiemu zapieka, dokwieracz, der einem warm macht. *Bndtk.* ZAPIEKANKA, - i, *ż.*, n. p. Sól warzoną czasem w beczki bez żadnéy formy składaią, a ta zowie się zapiekanka. *Nar. hst.* 4, 289, gemeines Kochsalz. - §. dokwieranie, dopiekanie, dokuczanie, das Heißmachen, Zusetzen, Quälen, Placken. ZAPIEKŁOSC, - ści, *ż.*. ZAPIEKLINA, - y, *ż.*, zapieczenie krwi, żywota, Verharschung, Verstockung, Verhärtung, Verstopfung; (*Bh.* zapečka na pół upieczona gruszka, śliwka i t. d., *Cro.* zápek, pripek, = rdza w zbożu). Lekarstwo to daiąc pić dzieciom, żywot z zapiekliny miękczy. *Sien.* 279; *ob.* skwarna. ZAPIEKŁY; *ob.* zapiéc.

ZAPIĘKNIĆ, ZAPIĘKRZYĆ *cz. dk.*, zapiękniać, zapiękrzać *ndk.*, zakrasić, zabarwić, pięknie zagładzić, verschönern, schön bedecken, bemänteln.

ZAPIELAĆ; *ob.* zapléć.

ZAPIELGRZYMOWAĆ *cz. dk.*, pielgrzymuiąc zayść, zawędrować, als Pilger bis wohin wandern, bis wohin wallfahrten.

ZAPIENIĆ *cz. dk.*, zapieniać *ndk.*, pianą zapełnić, pienistym uczynić; *Rg.* żapjenniti; beschäumen, verschäumen, voll schäumen, schaumig machen. *pr. et fig. tr.* Zwraca się dzik, pysk otwiera, kły ostre zapienia. *Dmoch. Jl.* 2, 217. Zapienić się, ZAPIENIEĆ, *Rs.* запѣниться, запѣниваться, schäumen, voll Schaum seyn; zapieniony, = zapieniały, n. p. Psów mnóstwem dziki zapienione Pędzi w parkany zewsząd obstawione. *Mon.* 70, 803. Szedł Swaran, iako potok zapieniały, Co góry wzrusza, rwie drzewa i skały. *Kras. Oss.* C 3, pienisty, pieniący się). - *tr.* Grunta mię-

ſtu przyległe posoką zapienię, A szkarłatną powodzią by- ſtry Tybr zrumienię. *Zab.* 8, 354 *Koſſ.*, zaleię, zaczerwienię). - *aliter*. Lecz się to wszyſtko, gdy zechcesz odmieni, Skoro twa flotta w morzu mym zapieni. *Chrośc. Ow.* 19, bałwany wzruszy, ſobald deine Flotte mein Meer ſchäumen macht. - *§. Rolnik dobrze zapienia Co mu Bóg da z wiecznego swego opatrzenia. *Klon. Wor.* 77., pieniąc się, pocąc się, znoiąc się zarabia, mit ſchäumenden Schweiſſe verdienen, erarbeiten, erbüffeln. - (II., zapieniać *dk.*, *ob.* pieniać, prawować.)

ZAPIEPRZYC *cz. dk.*, zapieprzać *ndk.*, pieprzem zaprawić, mit Pfeffer anmachen, *Bs.* zapapriti; *Dl.* zapaprivam; *Cro.* żaperprújem.

ZAPIERAC, *ob.* Zaprzeć; 2, zapruć; 3., zaprzać, *zaprzaiać. ZAPIERACZ, - a, *m.*, zapieraiący co, zaporą zamykaiący, zawieraiący, der Verrammler, Zuſtämmer, Vermacher, Verſperrer, *Vd.* sapervez, sapiravez, saklenovez, *f.* sapirarza, sapervka. - §. 2., zapieracz, który się zapiera czego, *inficiator*. *Cn. Th.* 1384, *Wlod.*, der Läugner, Verläugner, Abläugner, *Sr.* 1. prewitzer, *Crn.* tajivz; *Vd.* tainik, *f.* tainiza, (cf. taynik, taiciel), satainik, vtajovez, *f.* satainiza; sanikavez; *Cro.* taynik, taitel, zatajnik, zataitel, *f.* tajnicza, taitelicza, zatajnicza, zataitelicza; *Rg.* njékavaz; *Bs.* nikavaç, zatajnik; *Ross.* отрицáтель. Zapieracz Boga, *Bh.* zaprzaboh ateusz, bezbożnik. ZAPIERADŁO, - a, *n.*, wszyſtko co do zapierania drzwi służy, zapora, ein Vorlegebaum, und alles was zum Verrammeln, Verſperren dient, ein Sperrbaum, ein Riegel, eine Sperrſtange, *Sr.* 1. zapieradwo, zapiradwo hamulec.

ZAPIERDNĄC, zapiardnąć, zapiardł *cz. idntl.*, zapierdzieć *ndk.*, *crepitum reddere* popuścić wiatru, zapierdzieć. *Mącz.*, ſtreichen laſſen, fiſten, voll fiſten.

ZAPIERZCHNĄC; *ob.* Pierzchnąć. ZAPIERZGNĄC; *ob.* Pierzgnąć.

ZAPIERZYC *cz. dk.*, zapierzać *ndk.*, piérzem zapełnić, voll Federn machen, befedern. Zapierzyłeś móy kapelusz, *Tr.* - §., piórami osadzić, befiedern, mit Federn beſetzen. Lotem ſtrzały zapierzacie, A nas o śmierć przyprawiacie. *Jakub. B.* 54, lotnemi piórami ſtrzały osadzacie). - *Herald.* zapierzyć herb hełmami. *Tr.* - *§., zapierzony, = zapyrzony, zapérzony, *ob.* zapérzyć się. - §., zapierzyć ścianę, przepierzyć, przepierzenie dać, eine leichte Scheidewand ziehen. Po drugiéy ſtronie drzwi, między podeszwą i ścianami, ma także komorka być zapierzona. *Torz. śk.* 16. Zapierzenie *cratitius paries*. *Cn. Th.* 1384, eine Gatterwand, Fachwand, leichte Scheidewand, Vergitterung, Abſcheuerung.

ZAPIESCIC *cz. dk.*, zapieszczać *ndk.*, pieszcząc zepsuć, verzärteln, mit Zärteln verderben, *Vd.* sazartlati, srahliti, samehkati, smehkati.

ZAPIĘTNOWAC, ZAPIĄTNOWAC *cz. dk.*, piątnem zażec, bebrandmarken, *Rs.* запятнать, запятнывать.

ZAPIĘTRZYC, ZAPIĘTROWAC; *ob.* Piętrzyć.

ZAPIĘTY; *ob.* zapiąć. Po ZAPIĘTĘ, = po za piętę, n. p. Przewiązka tych sandałów między palcami i po za pięty przechodzi. *N. Pam.* 21, 270; *ob.* Pięta.

ZAPIIAC; *ob.* Zapić. ZAPIIATYKA, - i, *ż.*, zapiianie, das Gezeche, *Bs.* зацóй; *ob.* piiatyka.

ZAPIKNĄC *cz. idntl.*, zakłóć, zapchnąć, hineinpicken, hineinſtechen, verſtechen, verpiken, *Cro.* zapikávam.

ZAPIŁOWAC *cz. dk.*, piłą lub pilnikiem zatrzeć; *Cro.* zapilkavam; *Rs.* запилúть, запиливать, verſägen, verfeilen.

ZAPIŁY; *ob.* zapić.

ZAPILSNIC, ZAPILŻNIC *cz. dk.*, pilśnią zakryć, verfilzen, mit Filz zudecken.

ZAPINAC, zapinanie, *ob.* zapiąć. ZAPINACZ, - a, *m.*, który zapina, der Zuknöpfer, Zuhaker, Zuſtecher; *w rodz. żeńſk.* Zapinaczka; 2., zapinaczka, zapinka, zapinadło, *ob.* zapona, zaponka.

ZAPIORĘ; *ob.* zaprać. ZAPIPIC; *ob.* pipić.

ZAPIS, - u, *m.*; *Bs.* zapis, upſani; *Sr.* 1. zapiſmo; (= spis; rejeſtr); *Rs.* zâpis; *Bs.* zapis, nadpis *inscriptio*; *Rs.* зáпись, (*Ross.* запúска, запúсочка notatka, записки dziennik, pamiętnik); zapisywanie, zapisanie, das Aufſchreiben, Einſchreiben, Verſchreiben, Verzeichnen, Eintragen; zapis, pismo którym się drugiemu co zapisuie, die Verſchreibung. Zeznaię tym zapisem moim. *Tr.*, własnéy ręki zapisem. *ib.*, cf. podpis). Zapis na dług, cyrograf, oblig, Schuldverſchreibung; *Ec.* заéмная зáпись, кабалà: Pożyczył mu śrebra pod zapisem albo na oblig. *Sk. Żyw.* 2, 333, *ob.* liſt zapisny). Jeden drugiemu więcéy na słowo wierzył, a niż na zapis; a ieśli przyszło do zapisu, patrzayże wiele go w ſtarych aktach; kilka wierszów naydziesz; a dziś będzie arkusz, a przecię się nań zapłaty przeczekasz. *Falib. Dis. O.* 2. Dłużnik, który pewne summy pieniędzy podług swoiéy chirografy albo *urzędowéy *zapisy winien ... *Groi. Obr.* 187. - Zapis sądowy, Grodzki, Ziemſki, n. p. uczynić zapis na 100,000 złot. dla żony. *Bndtk.*, gerichtliche Verſchreibung. Zapisem Grodzkim ten kontrakt spisany. *Tr.* - Zapis, zapisanie się przeciw komu. *Cn. Th.* 1384, proteſtacya). Zapis, zapisanie, zapisowanie czego w xięgi publiczne. *Cn. Th.* 1384, oblatowanie, wwiedzenie, wciągnienie, die Einregiſtrirung, Einziehung in die Acten. - Zapis, zapisywanie kogo do xięgi, do liſty, wpis, das Einſchreiben. Zapis uczniów, maiących uczęszczać na nauki publiczne. Czas zapisu. Xięga zapisu. - Zapis w metrykę kościelną. *Tr.* - Zapis teſtamentowy, legat, odkaz, das Verſchreiben, das Vermachen, die Verſchreibung, das Legat; *Vd.* savdielſtvu, sadielſhanje; *Rs.* ряда (cf. rozrządzenie), завѣщанïе. Kiedy komu część dziedzictwa, nie taka, któraby się do całego spadku ściągała, lecz tylko iaka rzecz z dziedzictwa, summa albo prawo będzie odkazane, zowie się legatem czyli zapisem. *Gall. Cyw.* 2, 151. - Zapis, zapisanie gospody, napis na domie gospodę komu ukazaiący. *Cn. Th.* 1384, die Quartierverſchreibung, das Quartierbillet. - Zapis liſtu, *podpis liſtu, raczéy napis liſtu, = adreſs, die Aufſchrift, Addreſſe eines Briefes. Zapis tego liſtu, lubo się w nim chrzesne moie imiona znayduią, tak był niepodobny do mego prawdziwego zapisu, iż liſt ten, nie czytaiąc, oddać chciałem; ale hrabia zapewnił mię, iż liſt ten był do mnie. *Gaz. Nar.* 2, 12.

ZAPISAC, *F.* zapisze *cz. dk.*, zapisywać *czstl.*, *zapisować *kontyn.*, zapisuie *Pr. kontyn.*, *Bh.* zapſati, zapiſſi, zapiſowati, upſati, upiſſi; *Sr.* 1. ſapiſsacż, zapiſchu; *Vd.* sapiſati, vpiſati, dopiſati, saſhribati; *Cro.* zapiſzati, zapiszávam, zapiſzavati; *Rg.* zapiſati; *Bs.* zapiſati; *Rs.* записать, записывать. Zapisać co gdzie, pisząc zanotować, wciągnąć pismem,

smem, einschreiben, schriftlich anmerken, eintragen. Wziął przed się te rzeczy tylko pisać, które są dowodem zapisanym wzmocnione. *Wys. Al.* 466, piśmiennym, na piśmie, schriftliche Beweise. Rytmy Petrarka podały potomności pamięć piękności Laury, którą w nich zapisał. *Teat.* 24, 45 *Cztr.*, piśmiennie uwiecznił, schriftlich verewigen. - Zapisać kogo, wciągnąć kogo w spis, w listę, wpisać go, einen wozu einschreiben, aufschreiben, eintragen in die Liste, ins Protocoll. Pewny stolarz wziął od ubogich rodziców syna, dla nauczenia swego rzemiosła, i zapisał go sobie podług zwyczaju na lat pięć za chłopca. *Mon.* 68, 142. Zapisać co do rachunku, zapisać w rachunki, = wciągnąć w rachunek, in die Rechnung eintragen. Zapisuję w księgi, = wwodzę co w księgi prawne. *Cn. Th.* 1384 *et* 1301, oblatuję, in die Acten eintragen, einregistriren. - §. zapisać co komu, na piśmie przeznaczyć co komu, einem etwas verschreiben, schriftlich bestimmen, vorschreiben, ausschreiben. Zapisuję komu gospodę. *Cn. Th.* 1384, Quartier ausschreiben, anweisen. Naznaczono nas a zapisano gospodę na czelech naszych. *Rey Pst. Uu* 4. Radby był samego Sułtana wprowadził do naszego obozu; śmierć zakończyła, który mu nowe obozy, nowe stanowiska między anioły i rycerstwem onem wysokiem niebieskiem zapisała. *Birk. Krz. K.* 3. - Zapisać lekarstwo, receptę, = przepisać komu; einem ein Recept, eine Arzeney verschreiben, verordnen. Doktor choremu takie lekarstwo, taką receptę zapisał. *Tr.* - Zapisać komu opiekuna, na piśmie wyznaczyć, schriftlich ein n Vormund ernennen, anordnen, bestimmen. Każdy opiekun tak zapisany, iako i przyrodzony inwentarze dóbr sierot ma poczynić. *Vol. Leg.* 2, 693 - Zapisuję posag, wiano. *Cn. Th.* 1385, zapisem moim zapewniam, stwierdzam, *Vd:* sapismati, s' pismam saprzhati, poterditi, verschreiben, schriftlich versichern. Zapisuję co komu, *causo alicui pecuniam, summam. Cn. Th.* 1385. Zapisuię się komu, = na piśmie się obowięzuię, sich schriftlich verpflichten, sich verschreiben. Zapisuię się żenie na maiętność, *dotem in fundo colloco Cn. Th.* 1385. Zapisuię się na czym, *obligo mea bona scripto cuipiam ib.* Zapisuię się z duszą n. p. złemu duchowi, *Crn.* perdúsham se, sich dem Bösen verschreiben, mit Leib und Seele. Zapisywano się krwią djabłom, a djabeł wszelkie wygody za to przez czas czynił, duszę iednak zapisaną po śmierci porwał. *Czack. Pr.* 2, 94. - Zapisać co komu testamentem, w testamencie; *Vd.* sadielshati, savdeliti, salhafati; *Rs.* завѣщать, einem im Testamente verschreiben, vermachen. Zapisuię co na testamencie, odkazuię, leguię. *Cn. Th.* 1385. Zapisuię co komu u kogo. *ib.* Zapisany, legowany, odkazany, *Rs.* завѣщанный. - Zapisuię się przeciw komu, na piśmie protestuię się, schriftlich gegen jemanden protestiren. Zapisanie się przeciw komu. *Cn. Th.* 1384, protestowanie się, protestacya. - §., zapisać co do kogo, zaadresować, podpisać, schriftlich an einen addressiren, an ihn überschreiben, die Aufschrift an ihn richten. Zofia odebrała pak ieden, który był do niéy zapisany. *Zab.* 14, 331. - §., zapisać co zkąd, pismem sprowadzić, etwas woher verschreiben, kommen lassen; *Vd:* persapisati, perdopisati, skus pisme poklizati; *Rs.* выписать, выписываю, (cf. wypisać). Zapisz te towary z Lipska. *Tr.* Zapisał guwernera dla dzieci z Paryża. *Bndtk.*, - §., zapisać, pisząc zapełnić, wypotrzebować, voll schreiben, aufschreiben, verschreiben, verbrauchen im Schreiben; *Rs.* исписать, исписывать, написать, написываю (cf. napisać). Zapisać całą stronę, cały arkusz czym. *Bndtk.* Zapisał już tę librę papieru. *Ld.*, cf. zabazgrać). - §., zapisać się, zatopić się, zapuścić się w pisanie, sich ins Schreiben vertiefen. - (ZAPISKAĆ, ZAPISNĄĆ; *ob.* zapiszczeć.) - ZAPISNY, ZAPISOWY, - a, - e, od zapisu, zapisany, zapisywaniu służący, Einschreibe =, Einschreibungs =, Verschreibungs =; *Bh.* zapisný; *Ross.* записный. Ktoby chciał zapis sprawować, ma na siebie dawać list zapisny pod pieczęcią swą. *Stat. Lit.* 257, *Bh.* zapisný list, *ob.* zapis, oblig, cyrograf). Kto pieniądze swe odbierze, ma drugiemu list zapisny wrócić. *ib.* 258. Ten, któremu część maiątku po zmarłym, zapisem iego odkazaną została, zowie się legataryuszem albo dziedzicem zapisowym. *Gall. Cyw.* 2, 151. Dobra zapisowe. *Nar. hst.* 6, 234, na których się kto zapisał, na których co zapisano; cf. ewikcya). - Zapisne, - ego, *Subst.*, *n.*, płaca od zapisu, Einschreibegeld, Verschreibegeld, Einschreibegebühren, Verschreibungsgebühren. Uciążliwe wyciąganie myt i zapisnego. *Vol. Leg.* 4, 15. ZAPISYWAĆ; *ob.* zapisać. ZAPISYWACZ, - a, *m.*, który zapisuie, der Einschreiber, Verschreiber; *Boh.* zapisnjk; *Vd.* sapisar, sapisavez.

ZAPISZCZEĆ *cz. dk*, zapisnąć *idntl.*, zapiskać *ndk.*, zacząć piskać, zacząć gwizdać *ndk.*, anfangen zu pipen, zu pfeifen; *Rs.* запикать, задудить. Przywiodę złe rzeczy na Jeruzalem, iż ktokolwiek usłyszy, zapiszczy mu w obu uszu. *Leop.* 4 *Reg.* 21, 12, *Radz. Jer.* 19, 3, zabrzmi mu w obu uszach iego. *Bibl. Gd.*, zadzwoni mu w uszach, es wird ihm in beyden Ohren gällen, die Ohren werden ihm klingen.

ZAPIŻMOWAĆ *cz. dk.*, piżmem zaprawić, wonią piżmową przeiąć, zaparfumować, mit Bisam wohlriechend machen, durchduften, parfümiren. W zapiżmowanéy skrzynce, co iedno z niéy wyymiesz, każda rzecz piżmem wonia. *Sk. Kaz.* 85. - *fig.* Dusza nasza zaczynić się ma, opuszyć i zapiżmować Chrystusem. *Sk. Kaz.* 85.

ZAPŁACIĆ *cz. dk.*, *zapłacać, płacić *ndk.*; *Bh.* zaplatiti; *Sr.* 1. zapwatžu; *Rs.* заплатить, расплатить, расплачивать; *Ec.* заплачиваю; płacąc zaspokoić, uiścić, bezahlen, abzahlen, Schulden abtragen. Mówimy, żeśmy dług zapłacili, chociaż wziąwszy my *mincą, zapłaciliśmy talarami abo czerwonemi. *Gorn. Sen.* 406. Bydło gdyby kto w cudze zboże puścił, i szkodaby była dowiedziona, powinien ią pan według uznania chłopów onéy wsi zapłacić. *Szczerb. Sax.* 40, pieniędzmi wynagrodzić, den Schaden bezahlen, mit Geld ersetzen, gut machen, entschädigen. Zapłacenie czyli zapłata rany, bicia, *ob.* bassarunk). - Kredytorowie dobra iego wszystkie przedali, i sobie zapłacili. *Warg. Wal.* 221, swoie pretensye zaspokoili, sie haben sich bezahlt gemacht. - Bóg zapłać! Panie Boże zapłać!; *Rs.* спасибо, Bóg wynagrodź, Boże odday, Gott bezahls! vergelts Gott! Nie mam co inszego dać twéy Pańskiéy osobie, Okrom dwu słów: Bóg zapłać! *Groch. W.* 603. Wszystkie wysługi uspokaiał, przez: Bóg zapłać! *Ossol. Str.* 4. Wprzód trzeba dać, niż Bóg zapłać słuchać. *Pot. P.* 220. Za Bóg zapłać nie wiele kupisz. *Zegl. Ad.*

57, *Cn. Ad.* 17, darmo nic, brząkać tu trzeba; bez pieniędzy na targ, bez soli do domù). Jaki pomaga Bóg, taki Bóg zapłać, = iakie pozdrowienie, takie podziękowanie. *Mącz.*; *Slo.* **gaki pomahabóh, taki bohay zdraw.** Bóg wam zapłać za wasze dobre serce. *Teat.* 54 *c*, *A* 2, cf. niech wam Bóg za to da wszyſtko dobre. *ib.* 54, *C d* 2. Szkapa ta nie ſtoi za Bóg zapłać. *Rak. Pob. B* 2; = i pomaga Bóg nie dałbym za nią. *Bielaw. B* 2 *b*, i darmobym iéy nie chciał). Bóg zapłać, nie złe i to. *Teatr.* 24 *c*, 91, lepiéy rydz, niż nic). Bóg zapłać, day ieszcze! *Cn. Ad.* 29, cf. kto wziąwszy pilno dziękuie, Ten się znowu wziąć gotuie). - *Aliter fig. tr. varie*: nagrodzić, odwetować, **bezahlen, lohnen, erwiedern, vergelten, versetzen.** Grzechem grzech ieſt zapłacony. *Bardz. Tr.* 344. Moią laſką zapłacę tym hultaiom za serenadę. *Teat.* 13, 63. Nic dobrego ieden, urągał się z ubogiego, który mu też tém zapłacił: nie ubogiego, ale złoczyńcę wieszaią. *Budn. Ap.* 36, cf. odgryźć się). Już ci *na to zapłacono, iż to ieſt szczéra potwarz twoia. *Pim. Kam.* 152, odpowiedziano, na odwet wſkazano). Zapłacę ci to, zapłacisz mi to, zapłacisz mi za to, będziesz miał odemnie; nie daruię-ć; *Slo.* **zaplatím ti to.**

ZAPŁACZĘ; *ob.* zapłakać.

*ZAPLĄDZ się *zaimk. idntl.*; n. p. Jże się nieco bożków było zaplągło u Jakóba przez Rachel z Syryi od Labana, wszakże wszyſtkie one bożki Jakób zakopał pod dębem. *Gil. Kaz. A a* 5. ?

ZAPŁADZAC; *ob.* zapłodzić.

ZAPŁAKAC *med. dk.*, zapłacze *F.*, zapłakiwać *czstl.*; zapłakuie *Pr. kontyn.*; *Boh.* **zaplakati, zaplači;** *Slo.* **zaplakáwám;** *Rg.* záplakkati; *Ross.* заплакать, восплáкать, прослезиться, возрыдать, зарыдать, заревти; zacząć płakać, łzy toczyć, **zu weinen anfangen, losweinen, in Thränen ausbrechen.** Wolno zapłakać, ale nie kwilić się i lamentować. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 54. Pompeiusz, uchodząc z bitwy, nie weſtchnął, nie zapłakał. *Bardz. Luk.* 126, łzy nie kanął). Płaczę ia, wkrótce i ty zapłaczesz. *Teat.* 18, 130. Zapłacz żono miła, Zapłacz, wiernegoś męża utraciła. *Kras. Off. D* 4. Zapłacz wprzód, a zapłaczę i ia nad twą biedą, Lecz wiem, że słowa z serca nadęte nie idą. *Dmoch. Szt. R.* 55, *si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. Hor.* - *§., zapłakać kogo, = opłakać; **einen beweinen.** Użalenia godny, kamieńby go zapłakał. *Cn. An.* 1222. Nie iednego człowieka tak bardzo kobiety popsuią, że go ledwie kamień nie zapłacze. *Haur Sk.* 450. - §., zapłakać oczy, **die Augen verweinen.** Zapłakane ociera powieki. *Wad. Dan.* 53. Zapłakany; *Cro.* zaplákan *lacrimabundus*, **verweint.**

ZAPŁANIAC; *ob.* zapłonąć, zapłonić.

ZAPLĄSAC, ZAPLĘSAC *czyn. dok.*, zapląsze *F.*, zacząć pląsać, pląsy ſtroić, **gaukelnd zu tanzen anfangen;** *Ross.* заплясать, возплясáть, возплясáнïе.

ZAPLASKNĄC *niiak. idntl.*, zapłaszczeć *dk.*, płaſko zatęchnąć, zaklęsnąć, **flach oder platt werden, einfallen.** On roztył, a drudzy *prze zapłaſkłe boki zaledwie się ruszyć mogą. *Smotr. Ex.* 6. ZAPŁASZCZYC *cz. dk.*, płaſkim uczynić, **platt machen, flach machen.**

ZAPŁASZAC; *ob.* zapłoszyć.

ZAPŁATA, - y, *ż.*, ZAPŁATKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; *Bh.* **záplata, oplátka,** (cf. opłata), **auplat, auplatek;** *Sr.* 1. **sda, zda, zdepiczka;** *Vd.* mesda; *Rg.* zapłàchja, plâta, plâchja (*ob.* płat, płaca); *Slo.* **mzda** (cf. myto); *Bs.* zaplata, dar koji ſe daje onim, koji dobiu tarcjuchji *brabium)*; *Rs.* заплáта, заплачéнïе, выплáта, выплáчиванïе (*ob.* wypłata), расплáта, расплачéнïе, сасплáчиванïе, оплата, оплаченïе, раздѣлка (cf. rozdział, rozdzielić), могорéцъ, могорычъ; *Ec.* оброкъ (*cf.* *obrok); zapłata, zapłacenie, i to czym płacą, **das Auszahlen, die Auszahlung, das Bezahlen, die Zahlung.** *Late patet haec vox*: zapłata za kupią, płaca; zapłata za robotę, myto, *Sr.* 1. **dzelna zda,** *Vd.* delaunn plazhilu, mesda, **Lohn, Arbeitslohn**; zapłata za złe, karanie, **Lohn, Strafe;** zapłata za dobre, podarek, upominek, **Lohn, Belohnung.** *Cn. Th.* 1385, cf. nagroda, wynagrodzenie). Zapłata dzienna. *Cn. Th.* 1385, **Tagelohn.** Naiemnicza zapłata. *ib.* Zapłata od roboty rzemieślnikowi. *ib.*, **Macherlohn, Arbeitslohn.** Boday to w takiéy służbie trawić lata, Gdzie pewna zasług nie chybia zapłata. *Zab.* 14, 96 *Nar.* Jaka robota, taka zapłata. *Brath. O* 2, iaka praca, taka płaca). Jeśli dobra robota, dobra i zapłata. *Hrbst. Nau. II* 8. Własną swoię zapłatę ma każda robota, Jnszą zawżdy ſtateczność, a inszą niecnota. *Rey W iz.* 107. - W zapłacie wziąć co, *in solutum accipere. Cn. Th.* 1219, **in Zahlung, an Zahlung, ſtatt Zahlung annehmen, bekommen.** W zapłacie dać, przyiąć, wziąć towary. *Tr.* - *aliter* w zapłacie, w nadgrodzie, **als Lohn, zum Lohne.** Obietnice iakieś bezſkuteczne ma w zyſku i zapłacie. *Non.* 70, 650. (*Sr.* 1. **zapwatzenité** *solubilis* płatny).

ZAPLATAC; *ob.* zapleść, zaplotę. *ZAPŁATAC; *ob.* załatać.

ZAPLĄTAC *cz. dk.*, zaplącze *F.*, plącząc zawikłać, zamącić, *pr. et fig. tr.*, **verfitzen, verwirren, verwickeln;** *Rs.* запутать, запутывать. Zaplątą nogi wino, piwo, szata, *tentat vinum greſsus*; *impedit fluxa vestis pedes. Cn. Th.* 1385. Zaplątą się komu ięzyk. *Cn. Th.* 1385. Język mu się tak bardzo zaplątał, że żadnego nie mógł wymówić słowa. *Tr. Tel.* 455, szedł mu ięzyk iak w pantoflach, iak na trepkach, młynkował ięzykiem, **er lallte kaum**; (*Rs.* запутáться zabłąkać się; запутовáться ſtać się oszuſtem.

ZAPŁAW, - u, *m.*, zapławianie, i to co się dokąd zapławia, wodą spuszcza, **das Hinflößen, das Hingeflößte,** (*Bh.* **zaplawa,** = zamęt). Wisła żarliwym nurtem swoie zapławy zakrętne Wszem w uszach zaszumiewa, pędząc wody mętne. *Chodk. Kost.* 3. ZAPŁAWIC *cz. dk.*, zapławiać *ndk.*, pławiąc zapuścić, **bis wohinter herabflößen.** Zapławiały nas fale. *Przyb. Milt.* 313.

ZAPŁAZAC, Zapłazać się, zapełzać się, zaleźć aż gdzie, **bis wohinter kriechen,** *Vd.* saplasiti, saleſti, sapusiti.

ZAPLEC, *F.* zapielę *cz. dk.*, zapielać *ndk.*, zacząć pleć; piełąc zająć; **anfangen zu jäten; verjäten;** *Rs.* заполóть, запалывать.

ZAPLECIE, zaplotę; *ob.* zapleść.

ZAPLECZE, - a, *n.*, mieysce za plecami, *Rs.* заплéчье; **ein Ort hinter den Schultern.** ZAPLECZNIK, - a, *m.*, który komu ieſt za plecami, z tyłu po kim idący, **der Hintermann,** n. p. Zaplecznik swego poprzednika ani na włos

nie ma przeſtępować. *Kaw. Nar.* 232, naśledník, poślednik; (*Crn.* saplęzhnek, = lokay, *pedisſequus*). ZAPLECZYĆ *cz. dk.*, za plecy włożyć. *Bndtk.*, hinter die Schultern legen, hinterrücks legen; cf. wypleczyć, spleczyć.

ZAPLEMIENIĆ *czyn. dk.*, zaplemieniać *ndk.*, plemieniem zaludnić, mit mancherley Geschlechtern bevölkern. W pewnéy zbyt szczupléy krainie zaplemienionéy ludu dziwnego odnogą. *Zab.* 15, 201 *Nagł.*

*ZAPLENIĆ *cz. dk.*, gwałtem zabrać, wyrabować, wegrauben, räuberisch wegnehmen, wegführen in die Gefangenschaft; *Bs.* zaplieniti; *Rg.* zapljêniti, opljeniti, (*Rg.* pljen *praeda; ob.* plon); *Rs.* заполонить. Spali domy wasze, i zapleni ie. *Budn. Jer.* 43, 12, t. i. zabierze wszyſtkie maiętności. *ib.*, pobierze ich do więzienia. *Bibl. Gd.*) Obie też *żenie (*Dual.*, = żony) Dawidowe zaplenione. *Budn.* 1 *Sam.* 30, 5, obie żony Dawidowe były wzięte w niewolą. *Bibl. Gd.*) W worze chodził Jzaiasz dla zaplenienia dziesięciorga pokolenia Jzraelſkiego. *Budn. Jes.* 20, 2. Synowie zaplenienia. *Budn. Ezdr.* 6, 19, ci co przyszli z niewoli. *Bibl. Gd.*) Dzień ten, którego Jzraelici byli się wrócili z zaplenienia. *Budn. Ezdr.* 6, 21, z niewoli *Bibl. Gd.*, cf. jaſsyr. *ZAPLENIACZ, *ZAPLENICIEL, - a, *m.*, który w niewolą zabiera, rabownik, zabieracz gwałtowny, der Ausrauber, Wegnehmer, Gefangennehmer; *Rg.* zapljenitegl, pljenitegl *praedator.*

ZAPLENIĆ. ZAPŁONIĆ (*distgu.* zapłonić, zapłonąć) *cz. dk.*, zapleniać *ndk.*, plennym uczynić, zamnożyć, zagęścić, *pr. et fig. tr.*, reichlich vermehren. W xiążkach się błędy omyłkami drukarſkiemi zapleniaią. *Zebr. Zw.* 101, zagęszczaią się). *Condensa arboribus prata* zapłonione łąki drzewem abo chroſty. *Mącz.*

ZAPLEŚĆ, zaplotł. zapletła, *F.* zaplecie, zaplotę *cz. dk.*, zaplatać. *zapletać *ndk.*, *zapletawać *kontyn.*; *Bh.* zaplesti, zapletl, zapletati; *Sr.* 1. zapletuyu; *Vd.* saplesti, saplendrati, savezuvati (*obacz* zawiązać); *Cro.* zaplélhem, zaplétam, zapletenye; *Rg.* zaplèſti, zapljetam, zaplottiti (zapłocić); *Bs.* zapléſti, zaditti (*ob.* zadziać); *Rs.* заплесть, заплетать; plotąc zagrodzić, zamknąć, zarobić, verflechten, mit Flechtwerk vermachen, verzäunen. Zaplatam, zapleść chroſtem, prąciem, *obtexo frondibus. Cn. Th.* 1385. - §., zapleść co w co, plotąc zawinąć, zamotać, verflechten, einflechten, verschlängen. *Jmplector* zapletawam, zamotawam, zawikławam. *Mącz. Jmplexus* zamotany, zapleciony. *ib.* W miléy iaſkini, do kogo wſtąg mnoſtwem Warkocz zaplatasz, proſta ochędóſtwem? *Zab.* 15, 401 *Koryt.* Poſtrzegł Cesarz w krzewinie zapletłe warkocze. *Zab.* 13, 355 *Drużb.*, zawięzłe, stecken gebliebene, hacken gebliebene, verflochtene, verfitzte Zöpfe. Zapletanie, zapłociny, zaplotki, Haarflechten, geflochtene Zöpfe. Kobiety aby się z ſkromnością ubierały, nie z zapletaniem albo z złotem. *Budn.* 1 *Tym.* 2, 9, nie z trafionemi włosami. *Bibl. Gd.*, nie z fryzurami, z kędziorami). - §. *fig. tr.* zawikłać, zaplątać, zagmatwać, zamotać, zaplątać, zamącić, verfitzen, verstricken, verwickeln, verwirren. Myśl swą zaplecie sprawami nikczemnego świata tego. *Rey Pſt. G g g* 3. Już to czart zaplecie a uwikle myśl człowieka takiego. *ib. C c c* 3. Jeśli się tu zapleciesz za żywota swego, a nie znaydziesz tu miłosierdzia u pana swego, iuż tam nie wyżebrzesz nic na wspomożenie sobie. *ib. K k* 4. Dosyć ieſt zacnych ludzi na świecie, którzy się uniosłemi a zaplotłemi rzeczami nic nie bawią. *Rey Zw.* 100 *b.* Wasi tak tu rzecz zapletaią, iż czasem nie rozumiesz, czego chcą. *Hrbst. Odp. E e* 5 *b.*

ZAPLEŚNIĆ *cz. dk.*, zapleśniać *ndk.*, pleśnią zakryć, beschimmeln, mit Schimmel beziehen, bedecken. ZAPLEŚNIEĆ *niiak. dk.*, zayść pleśnią, beschimmelt werden, sich mit Schimmel beziehen, beschimmeln; *Vd.* saplesniti; *Rs.* заплѣснѣть, заплѣснѣлый; *pr. et fig. tr.* Co ieśli uczynicie, tedy ziemię Węgierſką, iuż od dawnych czasów puſtkami zapleśniałą, do pierwszéy ozdoby przywrócicie. *Jan. Pos. D b.* On w niepamiętnym zagrzebaną prochu Lutnią wydobył Słowiańſką z pod ławy, Oyczyſtych rymów zapleśniałą w lochu Wziętość do pierwszéy przyprowadził chwały. *Zab.* 12, 17 *Przyt.* Powieści ich nayprzybornieysze tego są gatunku, iż ie daleko wdzięczniéy w zapleśniałych kalendarzach przeczytać można. *Zab.* 6, 325. Słowa zapleśniałe z ſtarożytnéy wydobyte Polszczyzny. *Mon.* 68, 678, z używania wyszłe, zaſtarzałe). W pismach Wc Pana znayduię częſto słowa zapleśniałe. *Mon.* 67, 678.

ZAPLESZCZEĆ *cz. dk.*, zacząć pleszczeć, plaſkiem uderzyć w cieklizne, zapluſkać; *Rs.* заплескать, заплескивать, anfangen zu plätschern, zu plantschen. - §., zaklasnąć, zu klatschen anfangen. Palmira w rączki zapleszcze *Karp.* 1, 10.

ZAPLEWIĆ *cz. dk.*, zaplewiać *ndk.*, plewami zapełnić, *pr. et fig. tr.*, zamierzwić, zachwaścić, zakąkolić, zanieczyścić, mit Spreu vollmachen, mit Unrath anfüllen, verunreinigen. Do tego gdy się potym przyłożył drugi *siewiec Philalet, a po nim trzeci Ortholog, swoiemi błędami i herezyami rolą Pańſką bardziéy ieszcze zaplewili; i tak się tania ſtała, że i spoyrzeć na nią, bo iuż nie mal wpół zkąkolała, nikt nie zechce. *Smotr. Ap.* 60.

ZAPŁOCIĆ *cz. dk.*, płotem zapleść, zagrodzić, verzäunen, mit einem geflochtenen Zaune befriedigen (cf. zaparkanić); *Vd.* saplotit, saplotuvati, sagradit, safekat (cf. zasieka, cf. sąsiek); *Rg.* zaplottiti. *ZAPŁOCICIEL, - a, *m.*, który zaplata, zagrodziciel płotem, der Verflechter, Verzäuner; *Bs.* zapletillaç, koji zamrriſciva, ſmetillaç, *trico.* ZAPŁOCIE, - ia, *n.*, mieysce za płotem, *Rs.* замытье, der Ort hinter dem Zaune. Chmiel częſtokroć po zapłociu sam przez się dobrowolnie się krzewi. *Haur Sk.* 77. Wypatrzył go z zapłocia sąsiad iego. *Pot. Jow.* 2, 13, hinter dem Zaune hervor. ZAPŁOCINY; *ob.* zaplotki.

ZAPŁOCZĘ; *ob.* zapłokać.

ZAPŁODZIĆ, ZAPŁODNIĆ *cz. dk.*, zapładzać *ndk.*, *Sr.* 1. zapladowuyu; płodu nabawić, płodnym uczynić, zażyznić, schwängern, befruchten, fruchtbar machen. Słońce ſtworzone, aby zapłodziło żniwa. *Stas. Num.* 2, 94. Ziarno roślinne i iaie zwierzęce, zapładzaią się, kiełków lub zarodków doſtaią, rozwiiaią się lub ożywiaią. *N. Pam.* 1, 22. Kmieć wam pracownym radłem morg zapładza. *Nar. Dz.* 2, 75, uprawia. ZAPŁOD, ZAPŁODEK; *ob.* zarod, zarodek. ZAPŁODZICIEL, - a, *m.*, który zapładza, der Schwängerer, Befruchter; *w rodz. żenſk.* zapłodzicielka.

ZAPŁÓKAĆ *cz. dk.* zapłócze *F.*, zapłókiwać *czstl.*, zapłokuie *Pr. kontyn.*, zacząć płókać; płokaniem odmienić, naprawić, oczyścić; anfangen zu spühlen, wegspühlen, verspühlen. Zapłókać zły smak w gębie.

•ZAPŁOMIENIĆ, ZAPŁONIĆ *czyn. dk.*, płomieniem zająć, zakryć; *Sr.* 1. zapwomu; *Rs.* возпламенить, возпламенéнïе, entflammen; *pr. et fig. tr.* A to na co, spytałam go zapłoniona. *Węg. Mar.* 2, 188, zarumieniona, zaczerwieniona, cała w ogniu. ZAPŁONĄĆ się *zaimk. idntl.*, zaczerwienić się, zapalić się rumiano, *Rg.* zaplannuti; sich röthen, sich entflammen. Tylko poranne zorze się zapłoną, woysko wszystko w odkryte wyprowadzi pole, i bitwę ofiaruie. *Tward. Wł.* 128. - Zapłonąć się, zarumienić się, zapalić się wstydem, zalać się wstydem, zaczerwienić się, zapérzyć się, raki piéc, feuerroth werden, schaamroth werden, erröthen, glühen vor Schaamröthe. Na to się on zapłonął, iako gdy kto białem Szarłat iasnorumiany pokropi nabiałem. *Zimor. Siel.* 167. Człowiek uczciwy, gdy ma o co prosić, zapłonąć się musi. *Gorn. Sen.* 51. Gdy co szkaradnego usłyszał, wnet się iako nayuczciwsza panna zapłonął, iakoby policzek iaki odniósł. *Sk. Żyw.* 317. Wszystko mię zdradza; niech kto imię iego wspomni Zapłonienie na twarzy postrzegą przytomni; Lecz czegoż się mam płonić? publiczny szacunek Upoważnia móy wybor i słodzi frasunek. *Niemc. P. P.* 46; wstyd rumiany, rumieńce. - (ZAPŁONIĆ; *ob.* zaplenić).

ZAPŁOSZYĆ *cz. dk.*, zapłaszać *ndk.*, płosząc zapędzić, wypłoszywszy zagnać, spłoszywszy zastraszyć; wegscheuchen, verjagen, ganz scheu machen. Zapłoszonéy owieczki nie zaganiacie, a zginionéy nie szukacie. *Budn. Ezech.* 34, 4, zapłoszonego nie przywodzicie, ani zgubionego nie szukacie. *Bibl. Gd.*)

ZAPLOT, - u, *m.*, zaplecenie, das Verflechten, Einflechten. Wąż tych zębem, owych długim zaplotem zawiia, Tchem drugich, drugich iadem śmiertelnym zabiia. *Zebr. Ow.* 55, *longis complexibus.* - Zapłot, ZAPŁOTEK, - tku, *m.*, ZAPŁOTKA, - i, *ż.*; zapłotki, ZAPŁOCINY *plur.*, zaplecionego co, etwas Verflochtenes, Eingeflochtenes, Zusammengeflochtenes, *Rg.* zapletka, pletenizza, plètka (*obacz* płotka), *cosa intrecciata insieme*; *Cro.* zapletki *tricae*, plotki; *Rs.* заплóть tama). Włos mu w zapłotach spływał pod kwiecistym wieńcem. *Przyb. Milt.* 94, w warkoczach, in Flechten, in Zöpfen. Miasto złotych zapłocin, i złotogłowowéy Szaty, ona chodziła w skórze tygrysowéy. *A. Kchn. W.* 323 *crinale aurum*, *ob.* zapletanie, *pod* zapleść, cf. pleć, plecionka). Cory Rossyyskie, iego rowiennice, Przepasawszy swe nabiodrki w bylice, Superfinowe z głów zdiąwszy zapłotki, Kiedy czas przyszedł zwyczaynéy sobotki, Miasto muzyki żałośnie dumały. *Zimor. Siel.* 194. - *§., zapłotki, zaplecone zagrody, płoty, Einzäunungen, Verzäunungen, Zäune. Ziele to rośnie na murach, rozwalinach, i też na zapłotkach. *Syr.* 685. Wynidź na drogi i na zapłotki, a przymuś ich wnyść. *Leop. Luc.* 14, 23, na drogi i między opłotki. *Bibl. Gd.*) ZAPLOTĘ; *ob.* zapleść.

*ZAPŁOTNIEĆ *niiak. dok.*, zabledniеć iak płótno, bleich werden wie Leinwand, erbleichen, erblassen.

ZAPŁOWIĆ *czyn. dok.*, płowym uczynić, płowo zapuścić, fahl machen. ZAPŁOWIEĆ *niiak. dk.*, stać się płowym, zablakować, fahl werden, die Farbe verlieren, verschießen; cf. wypłowieć.

ZAPLUĆ, *F.* zapluie *cz. dk.*, zaplunąć, *F.* zaplunie *idntl.* zaplwać *ndk.*, zapluwać *kontyn.*, pluiąc zaplugawić, zanieczyścić, zapełnić, bis hinter etwas hin spucken oder speien, voll spucken, verspucken; *Bh.* zapliti, zaplil, zaplígi, zaplíwati; *Vd.* sapluvati, opluvati; *Rg.* zapgljunuti; *Rs.* заплевáть, заплéвывать; cf. zaplusnąć.

ZAPLUGAWIĆ *cz. dk.*, zaplugawiać *ndk.*, plugastwem zapełnić, zabrukać, zawalać, zanieczyścić, zapaskudzić; *Sr.* 1. zaneredźu, zanepéłnu, zaneschwarnu; *Sla.* zamerljati; *Ross.* загáдить, запачкать; zaplugawić co, *inficere aliquid sordibus*, *opplere*. *Cn. Th.* 1385, mit Unrath anfüllen, verunreinigen, verunflätbigen, *pr. et fig. tr.* Żołądek zaplugawiony *wilgotami zimnemi a niestrawnemi. *Cresc.* 236, zamulony, verschleimt, verschlämmt. Ciała maią albo napełnione, albo złemi wilgotnościami zaplugawione. *Syxt. śk.* 1. Lekarstwo na brain albo zaplugawienie ięzyczka. *Syr.* 1371. Wszystko smok ten zagarnie, a chociaż nie strawi, To przynaymniéy obmierzłą paszczę zaplugawi. *Zab.* 6, 158 *Min.*, zajuszy). Tym świętym winem przenaydroższéy krwi swoiéy Pan ustawicznie przemywa te smrodliwe a zaplugawione rany twoie. *Rey Pst. Nn* 2. Uchędażaymy mu te nędzne a zaplugawione przybytki swoie. *ib. Nnn* 5. Leniwi rolą zaplugawiaią, iż się pokrzywy i chwasty na niéy rozkrzewią. *Sk. Kaz.* 87; zachwaszczaią, zakąkolą). Za niedbalstwem przełożonych zarosła i zaplugawiła się rola boża. *Biał. Pst.* 250. Bardzo się zaplugawiła chwała boża. *Rey Pst. O* 1. Patrz, iak się cały narod ludzki zaplugawił! *Rey Wiz.* 70, cf. skazić się, zarazić się.

ZAPLUNĄĆ, *ob.* Zapluć. ZAPLUSKNĄĆ, ZAPLUSNĄĆ *cz. idntl.*, zapluskać, zapluszczyć, *F.* zapluszcze *dk.*, zapluskiwać *czstl.*, zapluskuie *Pr. kontyn.*, *zapluskawać *kontyn. obsol.*, pluszcząc czyli pleszcząc zawalać, zaplugawić, zarzucić, zabrukać, zabryzgać, *Rs.* заплескать, заплéскивать, plätschernd bewerfen, bespritzen, beklecken, verklecken, verkleistern. Zapluskać co, *luto diluto*, *vel argilla diluta coniecta aut sparsa aliquid oblinire*, *claudere*. *Cn. Th.* 1385. Zapluśnienie wapnem. *Tr.* Zapluśnienie błotem. *Ld.* - Zaplusnąć komu oczy, zamydlić, obmamić go, zaślepić go, zaprószać mu oczy; einem die Augen blenden. Żaden oczu mi nie zapluśnie iakimkolwiek datkiem. *Nag. Fil.* 212. Nikt mu oka chciwością, nikt boiaźnią nie zapluśnie. *Lub. roz.* 208. Oczy zapluszczyć. *Teat.* 16, 54. - *aliter* zaplusnąć komu oczy, *inferre alicui probrum vel calumniam*. *Cn. Th.* 1385, zadać komu co sromotnego, einem etwas Schändliches in die Augen vorwerfen, ihm beschämende Vorwürfe machen. Chcieli, abym zgrzeszył, żeby mieli złą rzecz, którąby mi zapluskawali oczy. *Leop.* 2 *Ezdr.* 6, 13, żeby mi to u nich było na złe imię, czymby mi urągali. *Bibl. Gd.*) 1 *Leop.* 3 *Mach.* 7. Sam nawet JP. Michał miałby mu czym oko zaplusnąć. *Mon.* 71, 485. Nie masz mu czym oczu zaplusnąć, nie masz mu co zadać. *Cn. Ad.* 615. ZAPLWAĆ; *ob.* zapluć.

ZAPŁYNĄĆ *med. idntl.*, zapływać *ndk.*, płynąc lub pływaiąc zayść aż dokąd, bis wohinter hinfließen, schwimmen, schiffen, bis dahin geflossen, geschwommen kommen; *Rg.* zaplivati; *Rs.* заплыть, заплывáть. Rzek siła Dunay w siebie bierze, I tak nie sam do morza zapływa czarnego, W prawą Tyber wypada z wierzchu schodzistego i t. d. *Bardz. Luk.* 27. - *fig. tr.* Gdy Dawid bardzo *swowolał, a iuż był bardzo zapłynął w szczęściu swoiém, wziął Uryaszowi żonę. *Rey Zw.* 204 *b*, gdy aż nadto

opływał w szczęściu, lub głęboko zabrnął, zagrząznął, tief hinein gerathen. - §. Oczy krwią zapłynione. *Karp.* 1, 186; zaciekłe, mit Blut unterlaufen. ZAPŁYW, - u, *m.*, zapłynienie, zapływanie, das Bisshinterfließen, Einfließen, der Einfluß bis wohin (*ob.* wpływ). Bóg wszędybytny pełni boſkiemi zapływy Lądy, morza, powietrze, i wszelki ród żywy. *Przyb. Milt.* 357.

ZAPNĘ, zapnie, *ob.* Zapiąć.

ZAPOBIEDZ, zapobiegł, *F.* zapobiegnie, zapobieży *czyn. dk.*; *Vd.* predvjemati, prevjeti, predsavjeti, predosvojiti, predoſkerbeti, pretriebiti, savaruvati, dovariti, obvariti, obvaruvati, dovaruvati (cf. warować, obwarować, zawarować), preobariti, predvaruvati, priedpovarnati, sadognati, odbraniti (cf. zagnać, odegnać, odbronić); *Ec.* предѣбѣдствую, предѣбѣдствованїе; zabiegać złemu, nie dopuścić złemu, zaſkoczyć mu, (dem Uebel) vorbeugen, vorbauen. Sprawiedliwość ta, która zapobiega zbrodniom, szacowniéyszą ieſt od tey, która ie poſkramia. *Ostr. Pr. Kr.* 2, 1. *ZAPOBIEŻNY, - a, - e, któremu zapobiedz można, vorbeuglich, verhüthbar. *Oppos.* niezapobieżny, *Vd.* neodsheuliu, neodbranliu, nepreshenitliu.

ZAPOCIĆ *cz. dk.*, potem zakryć, beſchwitzen, mit Schweiß bedecken; *Vd.* sapotiti, vunſpotiti). Około potężnéy fortecy zapocić czoło dobrze było potrzeba. *Tward. Wł.* 25. - Zapocić się, = pot wypuścić, zacząć się pocić, in Schweiß gerathen, zu schwitzen anfangen; *Rs.* запотѣть, (zapotnieć). Nie będą kołacze bez zapocenia, fatygi i prace. *Jabł. Ez.* 11, bez prace nie będą kołacze. - §., zapocić się, o oknach, szybach, *Rs.* запотѣть.

ZAPOCZĄĆ *cz. idntl.*, zapoczął, zapoczęli *Praeter.*, zapocznie, zapocznę *F.*; zapoczynać *ndk.*, początek czynić, zacząć, rozpocząć, (*Rs.* започивать odpoczywać, spać); anfangen, anheben, beginnen. Skąd móy rym zapocznę, gdzie mu środek uczynię, gdzie kończąc odpocznę! *Groch. W.* 272. Lecz, gościu, rzecze daléy, zapoczniéy od źrzódła, Powiedz nam, iak się chytrość Greczynom powiodła? *N. Pam.* 3. 542, zasięgniy). Kamienie oſtrości i twardości zapoczęły zbywać, A miękczeć, a powoli poſtaci porywać. *Zebr. Ow.* 14 Aby który nie mniemał, wiarę w Pana Jezusa być nowotną, któréyby dopiero mieli Kryſtus, apoſtołowie i Jan Sw. uczyć a zapocząć; ale że ieſt ſtarodawną, Św. Piotr tego dowodzi. *Gil. Pst.* 79 *b.* *ZAPOCZYNACZ, - a, *m.*, który co zapoczyna, der Beginner, Anheber, Anfänger, Urheber.

ZAPODZIAĆ *czyn. dk.*, zapodzieie *F.*, zapodziewać *ndk.*, zadziać co gdzie, zawieruszyć, wohin verlegen, nicht finden können. Zapodziać się, zawieruszyć się, sich wohin verlieren, wohin gerathen, nicht zu finden seyn; *Rs* засунуться, засовываться (cf. zasunąć). Posłałem go z biletem, i gdzieś się zapodział. *Teat.* 10, 26, nie widać go, przepadł, nie wraca.

ZAPOIĆ *cz. dk.*; zapoiwać *czstl.*; *Bh.* zapogiti; *Ross.* запоить; zacząć poić; poiąc zalać; anfangen zu tränken; vertränken, zu sehr tränken, einen besäufen, (cf. zapić). Nie kupiłeś mi wonnéy trzciny, a tukiem ofiar twoich nie zapoiłeś mnie. 1 *Leop. Jer.* 43, 24, nie napoiłeś mnie. 3 *Leop.*, aniś mnie tłuſtością ofiar twoich opoił. *Bibl. Gd.*) ZAPOICIEL, - a, *m.*, który kogo zapoił, der Tränker, Vertränker, Besäufer; *w rodz. żeńſk.* zapoicielka.

*ZAPOIĘ, *zapoie, zapieię; *ob.* zapiać.

*ZAPOKOYNY, - a, - e; n. p. Ołtarz mi uczynicie i ofiarować na nim będziecie całopalenia i *zapokoyne wasze. *W. Exod.* 20, 24, które za pokóy i za zdrowie ofiaruie. *ib.*, spokoyne ofiary twoie. *Bibl. Gd.*, stille Opfer, Friedensopfer, Ruheopfer.

ZAPOLE, - a, *n.*, mieysce za polem; *Rs.* запóлье, der Ort hinter dem Felde; (*Bh.* zápolí *ambages*, *circuitus*). Zapole, obszar polny, eine Strecke Feldes, weitläuftige Felder, Gefilde. Miléy z większego brać zboże zapola. *Zab.* 8, 320 *Jżyck.*) Ja po mym oycu, choć w zapolu cienko, W Bogu nadzieia, że wezmę gumienko. *Kochow.* 63. W obszernych zapolach, gdzie drzewa niema. *Kluk Rosl.* 2, 90 cf. niwa, równina.) ZAPOLNICA, - y, *ż.*, przegrodzenie na plewy i t. d., eine Abscheurung, ein Verschlag für die Spreu u. s. w. - §., = sąsiek, die Bansen in der Scheuer. ZAPOLNY, - a, - e, za polem się znayduiący, *Ross.* запóльный, hinter den Feldern befindlich. - §.. na zapolach się znayduiący, auf großen Feldstrecken befindlich. Ptaki zapolne trzymaią się albo roli, albo łąk. *Kluk Zw.* 2, 241.

ZAPOŁOCIE, - ia, *n.*, mieysce za rzeczką Połotą, ein Ort jenseits des Flüſschens Polota. Posada tego miaſta na ów czas była z téy ſtrony rzéczki Połoty, gdzie dopiero połocie nazywa się. *Stebel.* 1, 146.

ZAPOLOWAĆ *cz. dk.*, zacząć polować, poluiąc zamęczyć, zaniszczyć, anfangen zu jagen; mit der Jagd zu Grunde richten.

*ZAPOŁUCZ, - a, *m.*, przędza czerwona Turecka. *Tr.*, rothes Türkisches Garn, cf. włóczka.

ZAPOMAGAĆ; *ob.* Zapomódz.

ZAPOMNIEĆ, zapomniał, zapomniały, zapomnieli, *F.* zapomnie, *zapomionie, zapomnę *med. dk.*, zapominać, *zapomniewać, *ndk.*, wypuścić z pamięci, zapamiętać, nie pomnie, *zabaczyć, *zabyć, vergessen; *Bh.* zapomenauti, zapomenut, zapominati; *Sr.* 1. ſapomnicz, zabéwam, zabédu; *Crn.* ſapomniti, poſabiti, poſabem, *obs.* ſabèm; *Vd.* sapomniti, sabiti, posabiti, osabiti; *Cro.* zabiti, zábim, pozabiti, pozablyújem, zpozabitiſze; *Dl.* zaboravlyám; *Bs.* zabitti, zaboravitiſe; *Rg.* zaboràviti; *Sla.* zaboraviti; *Rs.* запомнить, запамятовать, запамятывáю, забыть, забывáть; *Ec.* запáмятствую, забывáю. *Cum infinitiuo*: zapomnieć co zrobić, wziąć, dać, vergessen zu machen, zu geben, zu nehmen. Na śmierć zapomniałem iéy spytać, gdzie mieszka. *Teat.* 43 *b*, 23 nie przyszło mi na myśl, ich habe nicht daran gedacht, es ist mir nicht eingefallen, ich habe es in den Tod vergessen. Nie zapominaycie nigdy, od kogo tak wielkie odebraliście dobro. *Gaz. Nar.* 1, 300 *b*, pamiętaycie zawsze, nie wypuszczaycie z pamięci, bądźcie zawsze pamiętnymi, pomnymi, vergeſst nie, seyd oder bleibt immer eingedenk. Pomnę dawne obelgi i dawne niewoli, Czyli łatwo zapomnieć, gdy co kogo boli? *Gawiń. Siel.* 392, cf. złe długo się pamięta.) Zapomnieć, zapomnieć czego, nie pamiętać, nie wspomnieć, nie przypomnieć, vergessen, nicht gedenken, aus dem Gedächtniſse laſſen, aus der Acht laſſen. Dobrodzieyſtwo wziąwszy, pomniy, dawszy zapomniy. *Cn. Ad.* 182. Ta łaska ieſt naylepiéy wyświadczona, któréy daiący nie wspomina, a biorący nie zapomina. *Mon.* 58,

184. Zapominaiący łaſki *Ec.* благозабыт́ливый. Patrzayże, iakiéy to ieſt dobroci Pan, zabaczywszy krzywdy swéy, zabaczywszy niewdzięczności téy, którą iemu naród ludzki, zapomniawszy rozlicznego dobrodzieyſtwa iego, zawżdy okazuie... *Rey Pſ. Bb* 2. Zapominaiący, łatwo zapamiętaiący, zapamiętliwy, **leicht vergeſſend, vergeſslich**; *Sr.* 1. **zabété**; *Cro.* záblyiv, pozablyiv; *Vd.* sabliu, osabliu, posabliu; *Dl.* nepantechi; *Bs.* zabitivvi, zaborauglivvi, zaboravglivvi; *Ec.* забыт́ливъ. Zapomnieć o czym, n. p. Wszyſtko iuż wybrano, co ma być, do drogi, i o butelce się nie zapomniało. *Kras. Pod.* 2, 116, i o niéy pamiętano, **auch die hat man nicht vergeſſen, auch an die hat man gedacht.** - Nie zapomnieć czego, pamiętać co, mieć w pamięci, **nicht vergeſſen, immer gedenken.** J tu nas późny wiek nie *zapomionie, J tąm doſtąpiem wiecznego dziedzictwa. *P. Kchn. Jer.* 201. Tak ſtraszny i tak poiedynek srogi, Zoſtał pamiętny u oboiéy ſtrony, Nie bez wielkiéy go wspominaią trwogi, J nie tak rychło będzie zapomniony. *P. Kchn. Jer.* 147; *Rs.* забве́нный, *zabyty). - Zapomnieć kogo, nie pamiętać o nim, **jemanden vergeſſen, ſeiner nicht eingedenk ſeyn.** Bóg człeka nędznego, dla grzechu wygnanego, iako go nie zapomniał, nie wzgardził, do końca nie opuścił! *Wiśń* 380. Kto łaſkaw, nie zapominay, kto nie łaſkaw, nie *spominay. *Rys. Ad.* 24, niech mię ma w łaſkawéy pamięci). Oyczyznę miłuie, że i syna zapomina. *Birk. Zam.* 35, odżałował, poświęcił, **vergeſſen, aufopfern, dahin geben, dran ſetzen.** Zapomnienie, = *ZAPOMIN, - u, *m.*, n. p. Widział zapomin cnoty, nieszczęśliwych wzgardę, wszędy uciſk i tyrańſtwo. *Przyb. Luz.* 272, cnotę zapomnioną, zaniedbaną, upośledzoną poświęconą, **vergeſſen, hintenan geſetzt.** - Zapomnieć smutku, zgryzoty, wybić sobie z głowy, z pamięci, **vergeſſen, ſich aus dem Sinne ſchlagen.** Helena, gdy była w smutku, kładła ziele to w wino; a piiąc *zapomniewała smutku. *Urzęd.* 125, cf. dobry trunek na frasunek). Ja umiem krzywdy swe zapominać; ale braterſkiéy miłości, choćbym chciał zapomnieć, nie potrafię. *Boh. Kom.* 3, 305, puścić w niepamięć, darować, **vergeſſen, ſchenken angethanes Unrecht.** Wszelkiemi mię sposobami przegryzał, do śmierci mu tego nie zapomnę. *Teat.* 53 *c*, 50 popamiętam mu to póki życia, **ich werde ihm das mein Leben lang gedenken.** Zapomnienie krzywdy i t. d., zapamiętanie, wypuszczenie z pamięci, darowanie, amneſtya, **das Vergeſſen des Geſchehnen, das Verzeihen, die Amneſtie;** *Sr.* 1. **zabetžo;** *Vd.* sablenje, posablenoſt, osablenoſt; *Cro.* zabènye, zablenye; *Dl.* zaboravlenye; *Bs.* zabitje, zaboravgljenje; *Rg.* zabijtje, zabijt; *Rs.* забыт́їе, забве́нїе; *Ec.* запа́мятованїе, забве́нїе. Trazybul konſtytucyą wniósł takową, aby rzeczy przeszłych więcéy nigdy nikt nie wspominał, i to zapomnienie a nie wspominanie, od Ateńczyków *amniſtyą nazwane. *Warg. Wal.* 116. - Zapomnieć czego się uczono, *Rs.* разучиться, (cf. od-uczyć się), **verlernen, vergeſſen.** *Tr.* Zapomnieć języka Francuzkiego, t. i. po części, utracić wprawę, biegłość w nim; zapomnieć język Francuzki, t. i. całkiem. *Bndtk.* - Zapomnieć na co, na wszyſtko, ani myślić o czym, żadnego względu nie mieć, **alles vergeſſen, aus der Acht laſſen,** (**Oeſterr. auf alles vergeſſen**). Sylwiia i Licydas poznawszy się, przeſtaiąc na sobie, zapomnieli na resztę ludzi, i chcieli też od nich być zapomnianymi. *Zab.* 13, 170 - §., zapomnieć się, zapominać się, ſtracić uwagę, przytomność, odéyść od siebie, nie być sobie przytomnym, **ſich vergeſſen, die Beſinnung verlieren, außer ſich ſeyn.** W szczęściu ludzie się zapominaią. *Rys. Ad.* 72. Niesłychana mądrości, którać i przy ſkończeniu oſtatniém żywota, zapomnieć się nie mogła. *Warg. Wal.* 236. Zapominam się na to wszyſtko, i sam nie wiem, gdzie ieſtem. *Teat* 24 *c*, 63. Mały kłopot i lekki, co trzeba to mówi, Ale kiedy przyydzie żal wielki człowiekowi, Już takiemu nietylko mowy nie doſtawa, Lecz się wszyſtek zapomni, wszyſtek kamienieie, Gdy utraci rodzice, albo dobrodzieie i t d. *Groch. W. a* 3. Zapomniony, ZAPOMNIAŁY, zapamiętały, od siebie odeszły; *Boh.* **zapomélý**; *Vd.* posabliu, sabish, osabliu; *Rs.* забывчивый, cf. zadumany, zdumiony, zadurzony; **außer ſich, ohne Beſinnen, beſinnungslos, ſinnlos.** Zenewał smutny i zapomniony odchodzi. *Teat.* 49 *b*, 70. Nad domu twego zwaliſkiem Czemu ſtoisz zapomniony? J zdaiesz się być przyciſkiem Ciężkiego losu schylony? *Karp.* 4, 490. Siadam zapomniały Na zielonuchny pagóreczek mały. *Zab.* 14, 128. Zapomniały, przeparty swém wewn trznym świadectwem, niespodzianie mowę utracił. *Nag. Cyc.* 65. Gniew go tak zapomniałym w samym sobie uczynił, że mu zaraz własną szablą głowę uciął. *Uſtrz. Kruc.* 2, 114. Sen zapomniały, to ieſt, spanie twarde. *Sien. rej.*, letarg, *śpik *subet, *obacz niżéy* zapomnienie). Lekarſtwo na ukąszenie zapomniałego psa i każdéy innéy beſtyi. *Urzęd.* 18, szalonego. wściekłego **von einem tollen Hunde.** - Zapomnienie, ZAPOMNIAŁOSC, - ści, *ż.*, odeyście od przytomności, **das Außer ſich ſeyn, die Sinnloſigkeit, Bewuſtloſigkeit;** *Vd.* sablivoſt osablivoſt, posablivoſt; *Cro.* pozabenye; *Rs.* забывчивость. Dziś twa zapomniałość głucha Głosu moiego nie słucha. *Zab.* 16, 74 *Węg.* J dotąd w srogiém zapomnieniu leży Choć ią trą. trzeźwią pierwsi doktorowie. *Pot. Syl.* 327; cf. omdlałość, zemdlałość). Niemoc, którą zowią zapomnienie. przeciwna ieſt szaleńſtwu; bo kto szaleie, trudno go uśpić, a tego zaś obudzić trudno; przygadza się z obrażenia tyłu głowy, gdzie ieſt mieysce pamięci; człowiek nic nie baczy, a śpi twardo iak umarły. *Sien.* 351; *ob. wyżéy* zapomniały). - §. Niezapomniały, NIEZAPOMNY, niezapamiętany, nie do zapomnienia, nie mogący być zapomnionym, *Rs.* незабве́нный, **unvergeſslich.** Niezapomny, który ieſt w pamięci. *Włod.* Nieboszczyk ociec nasz, nam nigdy niezapomniały. *Bielsk.* 604.

ZAPOMODZ, zapomógł, *F.* zapomoże, zapomogę *cz. dk.*, zapomagać *ndk.*; *Vd.* noterpomagati; (*Ec.* запомогáти, удовляти, довольствовати zadosyć uczynić, dogodzić, ukontentować); zapomagam kogo, *inopem rebus neceſſariis sufficienter instruo, ex inopia ad copiam aliquem perduco, proveho aliquem ad opes. Cn. Th.* 1385, podpomódz, wesprzeć, wspomódz, **einen unterſtützen, einem aufhelfen, ihn in die Höhe bringen;** cf. na nogi poſtawić). Peryllus Alexandra prosił, by posagiem zapomógł iakim córkę iego. *Prot. Jał.* 28 ratował, opatrzył). Nie rychło dał, a dzień za dzień odkładaiąc iednak zapomógł. *Kosz. Lor.* 114 *b*. Stworzyciel nasz chce to mieć, aby ieden drugiego na dobre zapomagał. *Glicz. Wych. A* 2 *b*, do dobrego dopomagał).

Wc Pan byłeś potrzebuiącym, on Wc Pana zapomógł. *Teat.* 2, 67 *Bars.*, **er hat dir aus der Noth geholfen.** – *Zaimk.* Zapomagam się, *victum sufficientem habere incipio, ex inopia ad copiam emergo, gradum facio. Cn. Th.* 1385 wspomódz się, przyyść do siebie, do maiątku, do lepszego bytu, **sich aufhelfen, sich erhohlen, emporkommen, zum Wohlstande gelangen.** Dłużnik się obowiązał, iako chce wierzycielowi swemu płacić, aby się iedno zapomógł. *Szczerb. Sax.* 87, (skoroby był w stanie). Hospodarowie nie zapomagaią się sposobami przystoynemi, albo przynaymniéy kształtnemi, ale prostym i grubym zdzierstwem; iak się spodziewać można po ludziach podłego rodu, gdy ich fortuna ślepo wyniesie. *Klok. Turk.* 78, bogacą się, panoszą się, **sie bereichern sich.** Człowiek gospodarny ustawicznie pracuie, aby co miał, a to zbieraiąc mało do wielkiego, trochę do większego, aż zbierze, a zapomoże się w kupie, w sprzęt iaki dobry. *Glicz. Wych. M* 8 *b*, zbogaci się, opatrzy się. ZAPOMOGA, - i, *ż.*; ZAPOMOŻKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; zapomaganie, zapomożenie, wspomożenie, i to co się daie lub czyni dla zapomożenia, **das Aushelfen, Aufhelfen, die Aufhülfe, Aushülfe, die Unterstützung.** Biegłość w rachunkach dała mu zapomogi, ile przed kilką laty i o parę tynfów było u niego trudno. *Mon.* 73, 44; zarobku, zysku, wsparcia). Zapomoga chłopom, załoga; cf. do dworu z worem przychodzić. ZAPOMOŻYCIEL, - a, *m.*, który zapomaga, **der Aufhelfer, Aushelfer, Unterstützer,** wspomożyciel; - *w rodz. żeńsk.*, ZAPOMOŻYCIELKA, - i; n. p. Była ta pani wielka zapomożycielka wielu ubogich panienek. *Papr. Kl.* 397.

ZAPOMROCZYĆ *czyn. dok.*, pomroką zakryć, zamroczyć, zamierzchać, zacimić, **verdämmern, verdüstern, verdunkeln, verfinstern,** *pr. et fig. tr.* Z równym swóy codzień bieg kona weselem, Bądź mu iutro Feb iasnym rydwanem zatoczy, Bądź chmurnym niebo Jowisz kirem zapomroczy. *Hor.* 2, 195 *Kniaź.*

ZAPONA, - y, *ż.*, ZAPONKA, - i, *ż.*, rzecz do zapinania służąca, haft, hafcik, guz, guzik, guziczek, szpilka od zapinania; lub też i to, co się do czego, lub u czego zapina; **was zum Zuknöpfen, Zuhäfteln, Zustecken dient, ein Häftchen, ein Haft, ein Knopf, Knöpfchen, eine Zustecknadel, eine Spange, alles was vorgesteckt, angesteckt, angehängt wird;** *Bh.* **zápona, zapinadlo, spinadlo, halje** *fibula*; *Crn.* sapon, sapejnâlu, sapejnek, sapûnek, *s* špilka; *Vd.* sapehniza, sadershniza, saklepouniza, safadiza, *s* špilka, haftka; *Cro.* zapinyacha, pripinyacha, *s* špilka; *Cro.* zapònecz *fascia pectoralis, mammillare*, *s* załóżka); *Bs.* zapinac, petglja (*obacz* pętlica), ombretta, afsgjula, kovce; *Rs.* запо́на, застежка, (запо́нка, запоно́чка guzik u koszuli). Oblókł mię w szatę złotem przetykaną, i niezliczonemi łańcuszki i zaponkami przystroił mię. *W. Pst. W.* 3, 134. Każę odebrać od nich te wymyślne ubiory ich, te perły, te pstre bramki, te bryżyki, te zaponki, te zwierciadłka, te rozliczne wonności ich. *Rey Pst. Fff* 2. Kładzie perły na palce, na szyię łańcuszki, Wiesza na pierś zaponki, na uszy zauszki. *Zebr. Ow.* 251. By przydana była przyiemność głowie twoiéy, i zaponka złota szyi twoiéy. 1 *Leop. Prov.* 1, 8, łańcuch. 3 *Leop.*, łańcuch kosztowny. *Bibl. Gd.*) Cesarz Grecki Bazyli kazał oddać Włodzimierzowi za upominek, zaponę wielką złotą, na któréy był wyryty sąd ostateczny. *Stryik.* 128, może: agrafę). Zaponka, guzik przy kapeluszu. *Włod.* Upominki w złocie, kamieniach drogich, i zaponach mu posłał. *Sk. Dz.* 812. Wziąłem koronę, która na głowie iego była, i zaponę, która na ramieniu iego. *Budn.* 2 *Sam.* 1, 10, zawieszenie, które było na ramieniu iego. *Bibl. Gd.*, cf. naramiennik, cf. manela). Poznay, czyy to pierścień, czyia zaponka, czyia laska? 1 *Leop. Gen.* 38, 25, czyia nauszka? 3 *Leop.*, chustka. *Bibl. Gd.*) Stawy biódr twoich iako zaponki, które zrobione są ręką rzemieślniczą. *Leop. Cant.* 7, 1, opasanie biódr twoich, iako zawieszenia ręką dobrego rzemieślnika urobione. *Bibl. Gd.*) Jagody lica twego iako u sinogarlicy, szyia iako zaponki. *Leop. Cant.* 1, 10, iagody lica twego klenotami są ozdobione, a szyia twoia łańcuchami. *Bibl. Gd.*) – Zapona, zapięta opona, zasłona, kortyna, **ein Vorhängetuch, ein Vorhang, eine Cortine;** *Ec.* запо́на (cf. opona; *Ross.* за̀понь, запонецъ szorc). Skoro przyszło do akcyi, na teatrze zapony albo zasłony one zniknęły. *Jag. Wyb. a* 3 *b.*

ZAPOPIELIĆ *czyn. dk.*; popiołem zakryć; lub też zacząć spopielać, w popiół obracać, **veraschen, mit Asche bedecken, in Asche verwandeln,** *Bs.* zapepeliti, zalusgiti (załużyć), *cinere inficere.*

ZAPOR, - u, *m.*, ZAPORA, - y, *ż.*, ZAPOREK, - rka, *m.*, ZAPORKA, - i, *ż. zdrbn.*; wszystko co służy do zaparcia, zawarcia czego; zawora, zatwor; **alles was zum Verrammeln oder Vorlegen dient, ein Vorlegebaum, ein Riegel;** *Boh.* **zawora, zawořka,** (*ob.* zawrzeć); *Slo.* **záwora;** *Sr.* 1. **zadźewk,** (cf. zadziać), **řehel** (rygiel), **zapadka,** (*ob.* zapadka); *Crn.* sapira, sarinèk; *Vd.* sapir, sapier, sapira, sapirstvu, sapora, savar, durni predtisk, satik, satikaunik, sateknik (cf. zatykać), sapuh, (cf. zapchnąć), rigl, sasunka, (*obacz* zasuwka), sapadenza, šhpera (cf. szperować), saklopni tram; (*Vd.* sapernza, jesni sapir, vodni sapir, *s* szluza; *Vd.* ozhesni sapertik, pokritik, trepaviza, *s* powieka); *Cro.* zádev, pripirachr zavor; (*Cro.* zápor *clausura, seclusorium*; *Cro.* zapo. redovnichki, klosier, *s* klasztor; *Cro.* zapornicza, zatvor, nicza *repagulum*, 2., slóza *cataracta*, *ob.* zaporoże; *Cro.* zapornicza, *s* hamulec); *Hg.* závor; *Rg.* zapor *fulcrum*; *Rg.* zâpòr, zaporniza, zavrâtniza, vrâtniza, zaprjeka priprika, zaprjeciza, priprjeka, prîpricje, pripricisce (cf. przyprzeć), krakûn, rozmazin; *Bs.* zapora, zaporiça, zaporniça, krakun, romazin, zavor od vrata, zavoragn, skacjatur, cimse vrata zatuora; *Sla.* kljûcsanica (cf. klucznica), mandala; *Rs.* запо́ръ, запо́рка, запи́рка, заве́ртыка, замво́ръ; *Ec.* заво́ра, захло́пка, щеколда, засовъ, запоръ, заклепъ, запирка. Zapora, zawora, są też zaporki, zasuwki, zapadki żelazne, do drzwi przybite, *repagulum, obex, pessulus. Cn. Th.* 1386. Zamkami, zaporami zamykasz twe wczasy. *Bach. Ep.* 42. Bramy na wściąż otwarte bezbronnie, Co za troistym wprzód zaporem stały. *Hor.* 2, 50 *Kniaź.* Cóż mi stém zapor warowane chory, Co kraty wasze, o Westalskie cory? *Tward. Daf.* 40. Często złodziéy znaydzie się, gdy zapora słaba. *Zabł. Z. S.* 33, gdy zamek słaby). Maku, dosyć w domu zaporka upilnuie. *Tward. Pasq.* 53, niekosztownych rzeczy lada zamczyna zawaruie). Bóg po-

łożył drągi i zapory, Ażeby przy nich morza swoie miały wspory. *Chrośc. Job.* 147. - *fig.* Wſtyd uſtał, wſtyd, oſtatnia niecnoty zapora, Złość zaraźna w swym źrzodle, a w ſkutkach zbyt spora, Przeiſtoczyła dawny grunt uſtaw poczciwych. *Kras. Sat.* 15, tama, hamulec). - Zaporka, *valuula*, w wodociągach, za dmuchaniem w rurkę, sama się otwiera, a od naciſkania powietrza tam wpuszczonego, znowu zamyka. *Rog. Doś.* 2, 444, **die Klappe in der Pumpenröhre.** Są niektóre sikawki z zaporkami. *Tr.* - Zaporka, drewno do rozpierania bitego bydlęcia, **das Sperrholz, Spannholz, um damit ein geschlachtetes Thier aus einander zu sperren.** Rozpiąć wieprza zaporkami. *Tr.* - *Fortif.* Zapory, zawady, są grube pale o dziesięć ſtop bite ieden od drugiego, powiązane poprzeczną balką; służą za tamę do zatrzymania chcących wedrzeć się gwałtem *Papr. W.* 1, 485; **Wehrpfähle, Schutzpfähle, Schanzenpfähle, oder Pflöcke.** - §. Utyka w rysach ſkały dziryt; po téy słabéy zaporze drapie się w górę. *Stas. Num.* 1, 170, cf. podpora, **Stütze.**

ZAPORĘ; *ob.* zapróć, zapruć.

ZAPOROŻE, ZAPROŻE, - a, *n.*, kray za *progami Dnieprſkiemi, **das Land jenseits der Wasserfälle des Dnieprs, das Land der Saporoger Cosaken;** *Rs.* запорожье, сѣча, сѣчь (*ob.* Sicz), (*Rs.* подпорожье mieysce pod iakim progiem, t. i. spadem wody); *Cro.* zapornicza; *Dl.* zaſztavek *cataracta*). Gdyby Kozak bez paszportu chodził na Zaporoże, na gardle ma być karan. *Vol. Leg.* 3 928. Chcąc tu uyść szarpaniny, nie iedenby może Złotą wolność za grube oddał Zaporoże. *Zab.* 16, 224 *Nar.*, cf. Beſkid). Już to oſtatnia, gdy do Zaporoża do Kozaków żebrać rady poślemy; ieszcze oſtatnieysza, gdy do Krymu. *Birk. Zyg.* 31. - §. *fig. tr.* Bóg nam twe zdrowie z śmierci zaporoża wrócił. *Pot. Syl* 420; z gardła śmierci, **aus dem Rachen des Todes.** Nie wrócimy go z zaproża śmierci *Pot. Arg.* 362, cf. klamka zapadła). *ZAPOROH, ZAPOROG, - a, *m.*, ZAPOROŻEC, - żca, *m.*, ZAPOROŻANIN, - a, *m.*, ZAPOROWCZYK, - a, *m.*, Kozak Zaporozki, **ein Saporoger Kosak.** *Zaporohi, *quasi ultra gradus; quod sint ultra Borysthenis scopulorum gradus, nominantur. Pias. Chron.* 43. Kozacy Dnieprowi na wschód od Nizu, raz się Nizowcami, raz Zaporożcami, od kamiennych *porohów (*ob.* *próg) rzeki tamtéy zowią. *Tward. Wł.* 61. Swywolny Zaporożec, potargawszy obowiązki poddańſtwa, z Krymſkim pogańſtwem naſtąpili na nas. *Psalmod.* 40. Działa burzące, i armatę wszelką wywiodł na Kozaki, na Zaporożany. *Paszk. Chor. a* 4. ZAPOROSKI, ZAPOROZKI, ZAPOROWSKI, - a, - ie, od Zaporoża lub Zaporożców, **Saporogisch, Saporoger=.** Jedni z Kozaków Dońſkimi się od rzéki Donu, drudzy Zaporozkimi lub Nizowemi zowią. *Nar. Chodk.* 2, 285. Zaporoſkich Kozaków gniazdo ieſt wyspa na Dnieprze Tomakówka, trudna nader do przyſtępu. Tam się poczynaią owe srogie katarakty, kędy siląca się wielkim ogromem przez ſkały przeległe woda, spadaiąc na dół, i znowu się na wierzch nieiako wdzieraiąc, dała imię *porohom, iakoby kamiennym ſtopniom, bieg rzéki równy trzynaſtą zawadami tamuiącym. *Nar. Chodk.* 2, 285; Wylicza ie Samuel Hektor Szymanowſki, w wierszu pod tytułem: Mars Sauromacki n. k. 85: 1., Kodak; 2., Surski; 3., Lochanny; 4., Tuwalzany; 5., Kniechynia; 6., Nienasytec; 7., Dzwoniec; 8., Woronichow; 9., Woronic Zabory; 10., Budyło; 11., Liniec; 12., Liczny; 13., Wolny. - Wspomina o tych porohach. *Konst. Porphyrogen. de adm. imp.* Zborowſki był od Nizowych Kozaków, którzy się Tatarſkimi mołoycy zowią, deklarowan za hetmana. *Papr. Kl.* 103. Posiłki nam od mołoyców Zaporowſkich obiecuie. *Birk. Ex. Cl*2. O Zaporoſkich coś baią, Że ci iunacy dziewięć duszy maią. *Paszk. Chor. a* 2 *b.*

ZAPORZĘ; *ob.* zapróć. ZAPORZYSKO, - a, *n.*, zaśniat drudzy zaporzyſkiem miânuią. *Syr.* 529; *ib.* 212, **eine verdorbne Leibesfrucht;** cf. zaparſtek.

ZAPOŚCIĆ *cz. dk.*; *Bs.* zapoſtiti, pocet poſtiti; *Rg.* zapoſtiti. *Ec.* загавливаюся, zacząć pościć, **zu fasten anfangen.** *Menińsk.* 1, 36. *ZAPOSTY; *Meniński. ib.*; *obacz* Zapuſty.

ZAPOSILIĆ; *ob.* posilić; cf. zamódz, wzmódz.

ZAPOSTEMOWAĆ *niiak. dk.*, n. p. Mieysce od złomania kości nie zapoſtemowało. *Syr.* 994, nie zawrzedziało, **schwärig werden;** *ob.* zaiątrzyć się, zaropić się.

ZAPOTNIEĆ *niiak. dk.*, zacząć potnieć, zapocić się, **anfangen schwitzig zu werden, zu schwitzen anfangen;** *Rs.* запотѣть.

ZAPOTRZEBOWAĆ *cz. dk.*, zacząć potrzebować, zażywać, **zu brauchen anfangen, anfangen zu bedürfen;** *Vd.* saſhpogati, sanuzati; - potrzebuiąc, zażywaiąc, używaiąc zaniszczyć, **aufbrauchen**, *ob.* wypotrzebować, spotrzebować.

ZAPOWIADAĆ; *ob.* zapowiedzieć. ZAPOWIADACZ, - a, *m.*, ZAPOWIEDNIK, - a, *m.*, który co zapowiada, ogłasza, oznaymuie, lub też i nakazuie, zakazuie, **der Ansager, Ankündiger, Anbefehler, der Untersager, Verbieter;** *Crn.* ſapovdnik, zapovednik, = prawodawca, rozkazodawca; *Vd.* sapovednik, sapovedavez, = rozkazuiący; *f.* sapovedniza; (*Vd.* prepovednik, prepoviedavez, = zakazuiący, zabraniacz; cf. przepowiednik); *Cro.* zapovednik, *iuſſor, mandator*, *f.* zapovédavka, (prepodàvecz *prohibitor*); *Rg.* zapovjeditegl, zapovjêdalaz, zapovjednik, *Sla.* zapoviednik; *Ec.* заповѣдатель przykazuiący. ZAPOWIEDNY, - a, - e; - ie *adv.*, (*Vd.* sapovedezhen, *Rs.* заповѣдательный rozkazuiący, nakazuiący); do zapowiedzenia, ogłoszenia, oznaymienia, **anzuzeigend, anzusagend, anzukündigend, zu verkündigend.** *Conceptiuus*, którego zapowiadaią, *e. gr. conceptiuae feriae, quae quotannis a magiſtratibus concipiebantur, i. e. certis verbis indicebantur. Cn. Th.* 1386. - Zapowiedny, = zapowiadaiący, ogłaszaiący, oznaymuiący, **ansagend, ankündigend**; zakazuiący, wſtrzymuiący, **untersagend;** *Cro.* prepovedni *interdictorius*, *Rs.* заповѣдный, zakazany). Liſty zapowiedne, od słowa zapowiadam, które znaczy niemal to samo, co wſtrzymuię. *Czack. pr.* 1, 192. Liſtów naszych zapowiednych, na przedłużenie sprawiedliwości, iakokolwiek powściągaiąc albo zatrzymywaiąc one, od tych czasów do wszelakich sądów dawać nie będziemy; a gdyby i wydawane były komu, tedy wszelakie urzędy sądowe, takich liſtów zapowiednych, ku krzywdzie iednéy ſtrony otrzymanych, nie powinny przyymować. *Stat. Lit.* 22; liſty królewſkie sprawiedliwość hamuiące za *nikczemne być maią

ią. *Herb. Stat.*, Inhibitionsschreiben, Inhibitorien. ZAPOWIEDŹ, - i, *ż.*, zapowiadanie, zapowiedzenie, i to co zapowiadaią, ogłaszaią, oznaymuią, *Vd.* napoved, napoviedanje, nariekanje, nasnanenje, das Ankündigen, die Ankündigung, Ansagung, die Ansage. Złączony Angielczyk z Ottomanem zapowiada Francuzkiemu naczelnikowi, że iest brańcem woiennym z całém swém woyskiem. Francuzi! mówi naczelnik, ogłaszaiąc tę zapowiedź żołnierzom, na takie zuchwalstwo zwycięstwami odpowiecie. *N. Pam.* 4, 87. Zapowiedź święta, postu, *indictio festi. Cn. Th.* 1386. - Zapowiedź małżeństwa, das Aufbieten, Aufgebot eines Chepaars, *Bh.* ohláška; *Slo.* ohláška; *Vd.* gorskliz, gornapoved; *Sla.* navishtenje; *Rg.* napovjedanie, navisctenje; *Ec.* оглашéніе. Powiadasz, że zapowiedzi i ogłoszenia w cerkwi nie masz, kto z kim w małżeństwo ma wstępować. *Pim. Kam.* 166. Publiczne z ambony zapowiedzi. *Xiądz* 229. Zapowiedzi zależą na ogłoszeniu nastąpić maiącego małżeństwa, z wyrażeniem imienia i przezwiska, tudzież stanu, mieysca pomieszkania oboyga zaręczonych. To ogłoszenie przez trzy dni niedzielne lub świąteczne, pod czas zwykłego zgromadzenia się na nabożeństwo do kościoła, nastąpić powinno. *Gall. Cyw.* 1, 36. - Uczynił mi zapowiedź do poiedynku. *Tr.*, wyzwę, wyzwanie, z wyzwał mię, Herausforderung zum Zweykampf. - Zapowiedź, objawiony rozkaz, nakaz, der angekündigte Befehl, die Verordnung; *Crn.* sapovd, napovd *mandatum*, *Vd.* sapùved, sapoved, vkasa, vkasanje, sapovedenje; *Cro.* zapòved; *Rg.* zapovjed, *Bs.* zapovjed, naredba, (cf. narządzić, cf. urządzenie), zarok, (cf. zarzec, cf. wyrok); *Sla* zapovid; *Rs.* заповѣдь. Przyszedłszy do króla, zaczęli mówić o zapowiedzi. 1 *Leop. Dan* 6, 12, o wyroku królewskim. *Bibl. Gd.*) Przydał Bóg przykazanie i zapowiedź swą, ieśli będziesz przykazania strzegł, zachowa cię. *Leop. Syr.* 15, 15. Strzeż ustaw boga twego i zapowiedzi iego. *Budn. Deut.* 4, 40, przykazań, które ia dziś rozkazuię tobie. *Bibl. Gd.) Cro.* deszet zapovedi bosje, z dziesięcioro przykazania Bożego. - §., zapowiedź, zapowiedzenie czego komu, zakazanie, zakaz, das Untersagen, die Untersagung, das Versagen, das Verbot, *Bh. et Slo.* zápowěd, *vetitum*; *Crn.* prepovd, (cf. przepowiedzenie); *Vd.* prepoved, prepovedba, prepovedenje, prepoviedanje; *Cro.* prepoved, *Rs.* отказáніе (cf. odkazanie). Wszystkie miasto klątwą i zapowiedzią obrzędów kościelnych spętane było. *Krom.* 612. Oskoczyli kardynała, iż musiał rozgrzeszyć zapowiedź. *Biel. Sw.* 147, znieść klątwę. - §., zapowiedź, mieysce w lesie, gdzie wrąb zakazany, ein Theil des Waldes, wo der Holzschlag untersagt ist. Las ten podzielony iest na trzy zapowiedzi. *Bndtk.* - Sądowa zapowiedź na rzeczy czyie. *Tr.*, areszt, przyaresztowanie, gerichtlicher Arrest, Beschlag auf jemandes Sachen. *ZAPOWIEDZIEĆ *cz. dk.*, zapowie, zapowiem *cz. dk.*, zapowiadać *ndk.*, obwołać, ogłosić, oznaymić, ansagen, ankündigen, verkündigen, bekannt machen; *Crn.* napovędati, napovem, napovęduvati; *Vd.* napovedeti, napoviedati, nasnaniti, sapoviedati, napoviedati; *Cro.* prezapovedavam *praemando*; *Rs.* заповѣдать, заповѣдывать; *Ec.* огласити, оглашáти, заповѣдати, заповѣдую. Oświadczył aktor, że z rozkazu zwierzchności inna sztuka mieysce zapowiedzianéy zastąpi. *Gaz. Nar.* 1, 275. Już kogut głosem swoim przeraźliwym Północną światu porę zapowiedział. *Kras. Mysz.* 46. Złączony Angielczyk z Ottomanem zapowiada naczelnikowi Francuzkiemu, że iest brańcem woiennym z całém swém woyskiem. *N Pam.* 4, 87. Zapowiadam ci, iż cię śmierć nieochybna czeka, ieżeli nie odmienisz twoich niegodziwych postępkow. *Teat.* 55 *d*, 31, - zwiastuię ci, przestrzegam, ostrzegam). - Zapowiadać małżeństwo, czynić zapowiedź małżeństwa, ein Chepaar aufbieten, abkündigen, *Sr.* 1. pśipowedacź cf. przypowiedzieć); *Ec.* оглаcити, оглашати, (*Ec.* оглашéнный 1., katechumen, 2., zapowiedzią małżeńską ogłoszony). Zapowiedziawszy stadło małżeńskie trzy kroć w dni święte, aby iakiéy zawady nie było... *Hrbst. Nauk.* Y8. - Zapowiedzieć komu poiedynek, z wyzwać go, einem den Zweykampfankündigen, ihn herausfordern, ihn fordern. *Tr.* Zapowiedzieć komu woynę, wypowiedzieć, *Rc.* огласити, оглашáти, den Krieg ankündigen. *Tr.* - §., zapowiedzieć co komu, nakazać, rozkazać, przykazać, einem anbefehlen, *Crn.* sapovędati, sapovdajem, napovędàti, napovem, napovęduvati; *Vd.* sapovedeti, sapoviedati, vkasati, navkasati, porozhit, saporozhit (cf. poruczyć); *Cro.* zapovedati, zapovèdam, zapovedalszem; *Bs.* zapovjediti, zapoviditi, narediti; *Rg.* zapoviditi, zapovidjeti; *Sla.* zapoviditi; *Rs.* заповѣдать, заповѣдывать; *Ec.* заповѣдати, заповѣдую, завелѣвати, повелѣти, завѣщевать. Sofoniasz zapowiada płacz obywatelom Pile. 1 *Leop. Hieron.* 7, nakazuie im biadanie. 3 *Leop.*) *Cro. Prov.* zapoveday doma, *ubi *paueris impera*, rozkazuy u siebie, w swoim domu. - §., zapowiedzieć, zakazać, zabronić, untersagen, verbieten; *Bh.* zapowjdati, zapowěditi, *Slo.* zapowjdám, zapowjdati, *Interdicere*; *Sr.* 1. zapowiedam, zapoiedam, zapowem *denego, abnuo*, zapowedam so *recuso*; *Crn.* prepovdùjem, prepovem (cf. przepowiedzieć); *Vd.* sapovedat, prepovedat, prepovedeti, prepoviedati, *Cro.* prepovédam; *Rs.* заповѣдать, заповѣдывать; *Ec.* заповѣдати, заповѣдую; Likurg zapowiedział złota i śrebra w mieście używać. *Biel. Sw. Db.* Pytagoras pokładał, ludzkie dusze pospołu z ciałem umierać; ale mu to było zapowiedziano powiadać. *Biel. Sw* 27 *b*. Ognie, znak wtargnienia nieprzyiacielskiego, przez Cezara zapowiedziane i zakazane. *Warg. Cez.* 214. Jeśli tu *poczciwość żydom iest zakazana, dlaczego iemu zapowiedziana być nie ma? *Leop.* 3 *Mach.* 1, 12. Listy zapowiedne nazwane są od słowa zapowiadam, które znaczy niemal to samo, co wstrzymuię. *Czack. pr.* 1, 192. Spasi, szkód pilnować, a w czas zapowiedzieć łąki i zboża, aby szkoda nie była. *Haur. Ek.* 70. Juno rozgniewała się na Latonę, i zapowiedziała iéy wszystkę ziemię. *Biel. hst.* 20. Roku 1197 przyiechał legat z Rzymu do Polski, zapowiadaiąc kapłanom żon i kucharek. *Biel.* 110. Skoro się wieść o zabiciu Stanisława biskupa do Rzymu doniosła, Grzegorz VII po wszystkiéy koronie Polskiéy obrzędy zapowiada. *Krom.* 108, klątwę rzuci na Polskę). Stanisław biskup, gdy królowi zapowiadał świątości kościelne, szedł na Skałkę do Św. Michała. *Biel. Sw.* 174. - §. Zapowiedzieć kogo, przyaresztować, einen aretiren, mit Arest belegen. Wolno iest w domu cudzym przez woźnego takich ludzi przyporęczyć czyli zapowiedzieć. *Czack. pr.* 2, 222. Za

posłaniem urzędowym zapowiadać ſtronę, iżby mieysca sądów nie odjeżdżała. *Czack. pr.* 2, 80. Zapowiedziano rzeczy iego. *Tr.*, położono na nich areszt.

ZAPOWIETRZYĆ *cz. dz.*, zapowietrzać *ndk.*, powietrzem morowym zarazić, *Vd.* nakugati, okugati; *Bs.* okusgiti, otravati (cf. otruć), **verpeſten, mit der Peſt anſtecken**, *pr. et fig tr.* Nie trzeba cudzoziemſkiego ludu w oyczyznę wprowadzić, bo nas zapowietrzą. *Star. W. B. b.* Czasem do fortec trupy i ścierwy rzucano dla zapowietrzenia. *Papr. W.* 1, 305. Nie mało sług przy nim pomarło za zapowietrzeniem. *Papr. Kl.* 37, *Vd.* nakuganje, okuganje). Przez tych szermierzów zapowietrzyły się akademiie, zaraziły iadem kollegia, w których popalono xięgi doktorów. *Boter.* 4, 48, zaraziły się, ſkaziły się.

ZAPOZEW, Zapozwy; n. p. potrzeba do wyższego sędziego apellować, żeby była propozycya przez zapozew do wiadomości przywiedziona. *Sowit.* 49. Niesłusznie nas swemi mandatami i swemi zapozwy turbuią. *Veryf.* 41, *ob.* pozew, *ob.* zapozwać

ZAPOZNAĆ *cz. dk.*, zapoznawać *ndk.*, zaznaiomić kogo z kim, **jemanden mit einem bekannt machen**; *Ec.* подружити (*ob.* drużyna); cf. zaprzyiaźnić.

ZAPOŹNIĆ *cz. dk.*, zapóźniać *ndk.*, za późno wygotować, wydać, **verſpäten**. Zapóźnić się, *Cro.* zakesznújemsze). Zapóźnić się do wieczora, *Ec.* завечерявшійся, котораго ночь застигла, *ob.* zamierzchnąć.

ZAPOZWAĆ *cz. dk.*, zapozwie, zapozwę *F.*, zapozywać *ndk.*, pozwem wezwać; *Bh.* ſročjm (cf. zrok), *Vd.* priedklizati, priedpoklizati, priedtirjati, v'ſodbo klizati, **vor Gericht citiren, vorladen**; cf. przypozwać, **mitcitiren**.

ZAPOŻYCZYĆ *cz. dk.*, zapożyczać *ndk.*, *Bh.* **zapůgciti, zapůgčjm**, pożyczaią: długi zaciągnąć, **Anleihen machen, borgen, leihen**. Przy rzeczach znikomych, t. i., które się podług miary, wagi albo liczby daią i oddaią, słowo to danie (wzaiem) wyraża się przez użyczyć; wzięcie zaś przez słowo zapożyczyć. *Gall. pr.* 3, 37. Zapożyczyć się, zadłużyć się, **viel aufborgen, ſich verſchulden**.

ZAPRAĆ *cz. dk.*, zapierze, zapiorę *F.*, zapierać *ndk.*; (*diſtgu.* zaprzeć, zapierać); zacząć prać; praniem spotrzebować; **anfangen zu waſchen, verwaſchen**; *Bh.* **zaprati**; *Vd.* saprati, oprati.

ZAPRACOWAĆ *cz. dk.*, zapracowywać *czstl.*; pracą zarobić, **erarbeiten, mit Arbeit verdienen**; *Bh.* **wydělati, wydělawati** (cf. wydziałać), *Vd.* sadelati (cf. zadziałać), perdelati, perdobiulati, perdeluvati; *Rs.* заработать, заработывать. Grosz w krwawym czoła pocie zapracowany. *Gaz. Nar.* 1, 18. W lat kilka za swóy krwawo zapracowany grosz, aręduie włoſkę. *Zab.* 13, 195. Gorzko też ta nagroda zapracowana. *Teat.* 16 *b*, 52. Ociec twóy znał cię iednym naſtępcą wszyſtkich swoich zapracowanych maiątków. *ib.* 16 *b*, 25. Sławy szukay w zapracowanéy fortunce. *ib.* 15 *c*, 98. Nieludzkość ieſt bronić komu użycia zapracowanéy własności swoiéy. *Kraſ. Pod.* 2, 226. Słodki wasz, (pszczoły), pokarm, dla nas pożądany, Wam ieszcze słodszy, bo zapracowany. *Kraſ. W.* 83. - Zapracować się, *zaimk.*, zapuścić się w pracę, **ſich tief hinein arbeiten, ſich in die Arbeit vertiefen**, *Rs.* заработаться, задѣлаться. Korzyść ta godna naywiększego zapracowania. *Mon.* 65, 120, naywiększego trudu, cf. spracować się.

ZAPRAGNĄĆ *med. idntl.*, zacząć pragnąć, *pr. et fig. tr.*; zachcieć, zażądać; **anfangen zu dürſten, zu verlangen, zu begehren; ein Verlangen wornach bekommen**.

ZAPRAKTYKOWAĆ, *ob.* praktykować. ZAPRASOWAĆ; *ob.* prasować. ZAPRASZAĆ, *ob.* zaprosić; *ob.* zaprószyć.

ZAPRAWA, - y, *ż.*, zaprawianie potrawy, i to czym ią zaprawiaią; przyprawa. *Cn. Th.* 1386, **die Anrichtung, Zurichtung, Fettmachung, Würzung eines Gerichts**; *Bh.* **auprawa** (cf. uprawa); *Crn.* ſawęla, ſabęla (*cf. zabielenie*); *Vd.* saprava, = marnowanie); *Cro.* zprava, szpráva, (cf. sprawa), zachinba, (cf. zaczynić); *Bs.* zacignenje; *Ross.* заправка, заправливанїе, снадобье; *Ec.* смаки (cf. smak), здоба (cf. zdobić), смачность. Zaprawa, przyprawa potraw, to czym zaprawiaią, przyprawiaią. *Cn. Th.* 883. Sól ieſt piérwszą okrasą i zaprawą wszelkich potraw. *Haur Sk.* 503. Naywiększy fundament każdéy potrawy na dobréy zaprawie, i w tym doſkonałość kucharza umieiętnego pokazuie się; zatym masz tu rozdział o sosach i zaprawach. *Wiel. Kuch.* 434, **Sauce, Tunke, Brühe, Ueberguß**. Mieszkańców tych pokarm podpłomyki, zaprawy mleko świeże abo kisłe, rozkoszy ich oliwa. *Boter* 198. Częſto bywa droższa zaprawa niż ryba. *Lab.* 15, 335, cf. *oppos* ważywszy na ryby, na pieprz nie ważyć). Zaprawa dobra, rzecz sama zła. *Fredr. Ad.* 6, cf. nie wszyſtko złoto, co się świeci z góry). Zaprawa winna, **der Einſchlag beym Weine**, *Vd.* duſhik). - *fig.* Żart zaprawą ieſt, i że tak rzekę, przysmakiem posiedzenia. *Kraſ. Pod.* 2, 104, **Scherz iſt die Würze der Geſellſchaft**. - §. zaprawa człowieka do czego, zaprawianie się, ćwiczenie, proba dla wprawy, **das Einüben, die Uebung, der Verſuch, der Anfang**. Jako się do łuku ułożyć, konia zażyć wężykiem, twoie piérwsze były zaprawy. *Leszcz. Cl.* 90, piérwsze ćwiczenia). Henryk podrósłszy na woienną się wyprawę gotował, i pierwszą zaprawę na krew uczynić chciał na arcybiſkupie Kolońſkim. *Sk. Dz.* 1045. Piérwsza zaprawa ta, Przemysła do spraw walecznych iuszyła. *Krom.* 279, *rudimenta militiae*). Piérwsza zaprawa z wyprawną biegłością porównywać się nie może. *Błaż. Kr.* 786. - *§., zaprawa, naprawa do czego, n. p. z iego zaprawy to uczynił. *Tr.*, z iego nabechtania, poduszczenia, **auf ſein Anſtiften, Anregen**. - §., zaprawa pieca w hucie, zaprawienie do topienia, **die Vorrichtung des Schmelzofens**. Dać, zrobić zaprawę. *Bndtk.*; to co zaprawiono w piecu, **die Zurichtung im Schmelzofen**. Zaprawa idzie; zaprawa zamar-zła. *Bndtk.* - Zaprawa, mieysce zaprawy w piecu, **der Tümpel, Friſchtümpel**. Zaprawa, mieysce w piecu nayniższe, w które żelazo z rudy wytopione spływa. *Oſ. Zel.* 88. Część, gdzie w piecu materyały ſtopione zgromadzaią się, zowią zaprawą. Dawanie téy zaprawy, z kamieni, które uſtawiaią bez piaſku, bez wapna, mayſtrowie maią za naywiększą umieiętność. *Oſ. Rud.* 95. W piecu na kamieniu spodnim ſtawiaią inne trzy tegoż gatunku, t. i. takie, które ogień wytrzymuią; owemi kamieniami otaczaią ze trzech ſtron mieysce podługowate, **die Stelle**, to mieysce zowią zaprawą. *ib.* 232. - *§., zaprawa, zaprawka, czym się co zaprawia, t. i. zakłada, zatyka, załatuie, **ein Vorſteck, womit etwas zugemacht wird, vorgeſteckt wird**. Odeymie Pan córkom Sy-

ońſkim bieretki, podwiązeczki, przedniczki i zaprawki. *Radz. Jeſ.* 3, 20, zatyczki. *Bibl. Gd.*, cf. założka, zakładka. – (ZAPRAWDĘ, = za prawdę, = zaiście, zapewne, führwahr, wahrlich. Zaprawdę powiadam wam, iż ieden z was ma mię wydać. *Leop. Math.* 36, 21, *Bibl. Gd.*) Zaprawdę albo pod przysięgą, ieśli się nie poprawicie, nie osiągniecie żywota wiecznego. *Glicz. Wych. D.* 7. – §., zaprawdę, wprawdzie, und zwar, zwar. Mężnieś się powinna léczeniu podawać; narzekania zaprawdę i krzyki na ſtronę odrzuć. *Oſſol. Sen.* 4, *quidem.*) – ZAPRAWIĆ *cz. dk.*, zaprawiać *ndk.*, *zaprawować *kontyn.*; – (*Bh.* zaprawiti blub, zaprawowati *aes alienum soluere*; *Crn.* sapraveti, zapravlati; *Vd.* sapraviti, = przemarnować, zatracić); – Zaprawić potrawę, przyprawić, Speisen anrichten, zurichten, ihnen die Würze und den Geschmack, oder die Zuthat geben, sie abwürzen, *Sr.* 1. zelu, (cf. ziele), zazinam, (cf. zaczynić); *Crn.* weliti, ſawęlem, (cf. zabielić); *Vd.* napraviti jedbe (cf. naprawić), naslediti (cf. słodzić), sazhinjati; *Cro.* zachiniti, zachinyam; *Rg* zacinitti; *Bs.* zaciniti; *Rs.* намворить, умаслить, умасливать (cf. maślić), заморить, cf. zamorzyć). Zaprawić czyli zapalić mąką iarzyny lub sos. *Wiel. Kuch.* 434. Zaprawić oleiem, *Cro.* zaolyújem). Włosy i chuſtki perfumami zaprawuią. *Boh. Kom.* 5, 386. Zaprawić co pieprzem, octem i oliwą. *Bndtk.* Likworem tym można dociec, ieżeli wino, albo inne rzeczy, ołowianemi przygotowaniami są zaprawione. *Krup.* 5, 696. – Zaprawić piec w hucie, dać mu zaprawę, den Schmelzofen in der Eisenhütte zurichten. *Bndtk.* – *Zaprawić pole, rolą, = uprawić, den Acker zurichten, beſtellen. Co dąbrow, co zielonych pagorkow, Co pol pługiem zaprawionych? *Miaſk. ryt.* 2, 109, zaoranych). – Zaprawić guſt czyy do czego, zaprawić kogo do czego, żeby w tym smakował, einem wozu Geschmack beybringen. Ogłasza romansik swoiéy roboty, czyta go po woli, aby guſt do niego zaprawił. *Węg. Mar.* 3, 22, cf. guſt zaoſtrzyć). Ludzie do zacnych spraw nagrodą i uszanowaniem niech będą zaprawowani. *Budn. Ap.* 132, nęceni, zachęceni, aufmuntern, reizen. Co sam kochał ociec, do tego i mnie zaprawił. *Mon.* 67, 630. Czechowie przyłączeniem Szląſka do dzierżaw swoich świeżo zaprawieni, opanować wszyſtkę Polſkę spodziewali się. *Krom.* 327, zachęceni, zasmakowawszy w tym). Zaprawić kogo w co, wuczyć, przyuczyć, przyzwyczaić, woran gewöhnen, worein einüben. Dziecię zaprawić w pokarmów iedzenie. *Cn. Th.* 1386. Rzymianie dzieci swoie do tego wszyſtkiego zaprawiali, co tylko pod czas woyny przydatne im być mogło. *Karp.* 7, 94, przyuczyli, w tym ćwiczyli, nakładali ich w tym, sie übten sie in allem dem. Orzeł młode orlęta na barkach ſkrzydeł swych z gniazda znosząc, do latania zaprawować zwykł. *Falib. Diſ a* 2, powoli wprawować, wciągać, allmählig zum Fliegen abrichten. Zaprawiać psa na myśliwſtwo, do myśliwſtwa. *Tr.*, zaprawiać sokoła. *Bndtk.* – Zaprawiwszy się Zygmunt w Prusakach, wtargnął do Juflant. *Gwagn.* 252, pierwszą zaprawę, probę odbywszy, nachdem er den erſten Versuch gemacht hatte. Woiewoda Wołoſki zaprawiwszy się pod Bukowiną na Polakach, wtargnął do Rusi. *ib.* 265, cf. wprawić się). – Przykład dobry, do zaprawiania w obyczaie wiele może. *Cn. Th.* 1386, do nabywania obyczaiów). Obyczaie z młodu dobrze zaprawione. *Min. ryt.* 2, 76, dobrze ułożone, kształcone, wohl gebildete Sitten. Za młodu zaprawować potrzeba. *Zegl. Ad.* 284, kształtować, układać, bilden, formiren. Nie tak ia ieſtem zaprawiony, abym ludzi miał zdradzić. *Krom.* 396, nie ieſtem tak uczony, nie w to włożony, nie w tym ćwiczony.) Ociec nie powściągnie ani przygrozi, ale ieszcze na to zaprawi, z czego przyydzie złość albo psota dziecięcia. *Glicz. Wych. D.* 8 *b*, narowi). Zaprawiony w nauki, wychowany na naukach, *innutritus disciplinis. Cn. Th.* 1386. Wiek swóy piérwszy zdobnie tam zaprawowali w naukach, a za młodu k nim poprzywykali. *Chodk. Koſt. ep.*, ćwiczyli). Do woiennych dzieł wiek swóy zaprawuiąc młody, Pokazał swéy odwagi nad Renem dowody. *Min. ryt.* 2, 58. – §., zaprawiać dziurę, zadziać, zarobić, zatkać, ein Loch zumachen, vermachen; *Rs.* зачинить, зачинивать. Co Turcy wybili muru we dnie, to oni w nocy ziemią, chroſtem i kamieńmi zaprawowali. *Baz. Sk.* 49. Oni robotnicy załatali a zaprawiali rozpadliny w ścianach. *Leop.* 2 *Par.* 24, 13, robili robotnicy, a brało naprawę ono dzieło przez nich. *Bibl. Gd*). Pieniądze wydane były na rzemieślniki, co zaprawiaią, gdzie się co obaliło. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 22, 9. Okno gdy kto uczyni do sąsiedzkiego domu bez prawa, ma to zasię swym kosztem zaprawić. *Sax. Art.* 42, gdyby okno wykował albo wyrąbał, powinien to zasię swym kosztem zaprawić, tak iako przedtym było. *Szczerb. Sax.* 36. Wierzchu u kościoła zaprawić i zalepić nie możono. *Sk. Dz.* 18. Grobli, izbic, dla szkody, aby pilnowali, i wcześnie zaprawiali. *Haur Ek.* 142, *Rs.* заправить, заправлять naprawić, zreparować, ausbessern, repariren. Pretoż potrzebna ieſt rzecz fortece zaprawiać, i nowych kiedy mieysce po temu naſtawiać. *Star. Vot. D.* – *§. Zaprawił go na niego = naprawił go na niego. *Tr.*, nabechtał, nasadził, einen wozu anſtiften, anhetzen. – (II. zaprawować, *ob.* prawować, pieniać, zapieniać.) – ZAPRAWICIEL, ZAPRAWIACZ, – a, *m.*, który co zaprawia; który zaprawia potrawy, der Zurichter, Anrichter der Speiſen, *Cro.* zachinitel, *Rg.* zacinalaz, zacinitegl; (*Crn.* ſapravlivz, *Vd.* ſapraulavaz, sapraulavez, sapraular, = marnownik, rozrzutnik). Zaprawiacz, przyprawiacz *conditor. Cn. Th* 883. – Zaprawiacz, który dziurę, otwór, zaprawia, = zatykacz, der Zumacher, Vermacher. Starcy byli zaprawiaczami dziur okrętów twoich. *Budn. Ezech.* 27, 9, oprawiali rozpadliny twoie. *Bibl. Gd*) ZAPRAWKA; *ob.* Zaprawa. ZAPRAWNY, – a – e; – ie *adv*, do zaprawienia, do naprawienia, ausbesserlich, was noch ausgebessert werden kann. – Zaprawny, zaprawiony, o potrawach, winach, angerichtet, zugerichtet, gewürzt, *Bh.* auprawný (cf. uprawny); *Cro.* zachinszki; *Bs.* zacinivvo, ſcto ſe mosge zaciniti; *Ross.* стройный (cf. ſtroyny), морёный. Wina zaprawne. *Comp.* 294, zaprawę maiące). – §., zaprawny w co, zaprawiony w co, maiący w czym zaprawę bez doſtateczney ieszcze wprawy, wozu angeleitet, noch nicht völlig geübt, erſt auf der Probe. Ja nie miſtrzem ale uczniem; i ieszcze nie wyprawnym, ale dopiero zaprawnym, zeznawam się być w tym rzemieśle. *Błaż. Krom.* 786. Wilkowi chowanemu zęby wytrąciwszy, Uczyń w polu poszczuwszy bezzębą gonitwę, Niech zaprawną psi mło-

dzi maią z źwierzem bitwę. *Biel. Myśl. C b*, dla żaprawy, dla wprawiania czyli zaprawiania się, zur Uebung, um sich abzurichten. ZAPRAWNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co ieſt zaprawnym; die Zurichtbarkeit, die Zurichtung; das Ueben; einige Uebung und Fertigkeit.

ZAPRAŻYĆ *cz. dk.*, zaprażać *ndk.*, zacząć prażyć; prażeniem zasuszyć; anfangen zu prägeln, einprägeln, verprägeln, (*Bh.* zapraziti zapalić, zaprawić polewkę, zaprážka zaprawna polewka; *Bs.* zapraſgiti *uſtulare*). *pr. et fig. tr.* Piersi mamkom, którémi dziatki karmią, zaprażone, t. i. gdzieby im mléko ginęło i przysychało, otręby pszeniczne z winem przykładane użyteczne. *Syr.* 956, przyłożone ciepło na cyce niewieście, gdy zapraży, odmiękczaią iéy i mnożą mléko. *Cresc.* 157; eintrocknen, austrocknen, von der Milch in der Mutter Brust, sich verhärten, stocken, *ob.* zaprzenie mléka, pod słowem: zaprzeć.

ZAPRĘ; *ob.* zaprzeć; 2., zaprząć.

ZAPRÓĆ, zapruć, *cz. dk.*, zaporze *F.*, zaparać, zapruwać *ndk.*, zacząć pruć; aż za co popruć, rozpruć, *pr. et fig. tr.*, zu trennen anfangen; bis wohin auftrennen, zertrennen.

ZAPROCOWAĆ armatę; *ob.* zakarować armatę; poſtawić ogon na przodkarze, i umocować iedno z drugim łańcuchem do podróży. *Jak. Art.* 3, 325, *Germ.* aufprotzen die Kanone.

ZAPROSIĆ *cz. dk.*, zapraszać *ndk.*, prosząc dokąd wzywać, wohin bitten, einladen; *Sr.* 1. zaproscham, pſeproschuju (cf. przeprosić); *Vd.* povabiti, vabiti, navabiti, notervabiti (cf. *wabić), v'goſtje poklizat, notervadati, navadati; (*Vd.* saproſiti, *s* przeprosić); *Rs.* зазвать, зазывать (cf. zazwać), пригласить, приглашать (cf. głosić, zgłosić); (*Rs.* запросить, запрашивать przecenić, przesadzić w cenieniu, żądaniu, pytaniu). Kilka razy w rok sprawował bankiet, na który zapraszał przyiaciół swoich. *Zab.* 11, 254. Zaprosiłem sąsiadów moich na objad; musisz i WcPan dopomódz nam kompanii. *Mon.* 68, 74. Sybaryci maiąc mieć u siebie gości, rokiem ich piérwéy zapraszali, aby czas im wyſtarczył na wynalezienie sposobów przyięcia ich. *Zab.* 6, 360. Zapraszam do gospody, ofiaruię gospodę u siebie, *inuito tecto*. *Cn. Th.* 1386. Zapraszaiący; *Rs.* пригласительный, зазывный, созывательный. Niezaproszony, *Rs.* незванный *niezwany). - *Zaimk.* zapraszam się do kogo, przymawiam się na ucztę do kogo. *Cn. Th.* 1386, zamawiam się, sich (selbst) zu einem einladen. - *fig. tr.* Wyperswadował był sobie, że naywyższe honory i nayintratnieysze ſtaroſtwa, same się będą do niego zapraszały. *Mon.* 68, 648, wpraszały; że mu się kłaniać będzie dwór o przyięcie ich łaſkawe, daß sie ihm von selbst werden angetragen, angeboten werden, daß man ihn viel bitten wird, sie anzunehmen. ZAPROSICIEL, - a, *m.*, który zaprasza; *Vd.* povablovez, vadavez, notervablovez; *Ec.* зватай, *Rs.* созыватель, der Einlader; *w rodz. żeńſk.* zaprosicielka, - i, *ż.*, die Einladerinn, *Rs.* созывательница. ZAPROSINY, - in, *plur.*, zapraszanie, zaproszenie, prośba z wezwaniem dokąd, die Einladung; *Cro.* pozvanye, (cf. pozwać, pozew); *Rs.* зовъ, зазывъ, пригласительный. (*Rs.* запросъ przesadzenie ceny, 2., zapytanie). Te zaprosiny anioł w tych słowach przerywa. *Przyb. Milt.* 156.

ZAPROSZYĆ, ZAPRUSZYĆ *cz. dk.*, zapraszać, zaprószać, zaprusząć, *ndk.*, prochem lub proszkiem zasypać; bestauben, verstreuen, bestreuen mit Staub, verstauben, *Bh.* zapraſſiti; *Bs.* zaprasciti; *Cro.* zapraſújem; *Dl.* zapraſſivam; *Rs.* запорошить, запорашивать, запылить, *ob.* pył). Zaprószę łaynem oblicza wasze. *Budn. Mich.* 2, 3, zarzucę, zaplugawię). Zaproszyć oczy, (cf. zamydlić), *vox Polonica ad puluerem, qui frequentius in oculum incidit, alludit*. *Cn. Th.* 1386, Staub in die Augen streuen, *phys. et fig tr.* Niemasz czymby oko zaprószył. *Cn. Ad.* 614, zgoła nic). Honor ieſt podobien do oka źrzenicy, która naymnieyszego zaproszenia cierpieć nie może. *Mon.* 70, 693, *Sr.* 1. poprószniwoscj). Wzięty ieſt za iednacza i pośrzednika człowiek niezaprószonego oka. *Pilch. Sall.* 310, iasno, byſtro widzący, cf. zaplusnąc komu oczy; (*Sr.* 1. zaproschene ukurzony). - Zaprószyć głowę, den Kopf verwirren, berauschen, düselig machen. Wierz mi, maiąc głowę winem zaproszoną, Bałem się, żebym nie pobroił głupiéw iakich. *Zabł. Amf.* 65.

ZAPROWADZIĆ *cz. dk.*; zaprowadzać *ndk.*, aż dokąd poprowadzić, *Cro.* zapelyávam; bis wohin führen, geleiten, bringen, hingeleiten, hinführen, hinbringen. Ślepy ślepego daleko nie zaprowadzi. *Nar. hſt.* 6, 8. Idź prędko, gdzie cię zaprowadzą oczy. *Lib. Hor.* 74, proſto w świat). Ewangeliſta pisze o pobożnéy dedukcyi abo zaprowadzeniu dziecięcia Jezusa do Jeruzalem. *Dambr.* 77. - *fig. tr.* Dobrym porządkiem i nagrodą daléy zaprowadzi człowieka. *Jabł. Tel.* 37, więcéy go zachęcisz, du bringst ihn weiter. - Zaprowadzić co, początkowo wprowadzić co, urządzić, w zwyczay wprowadzić, etwas einführen, einrichten, aufbringen, zur Mode machen. Zaprowadzić szkoły, gdzie ich dawniéy nie było. *Ld.* Przywary pospolicie ieden zaprowadza; wraz naśladuią inni, i iedni drugim, iakby z rąk do rąk podaią. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 82. - Jeden przez okulary z nót śpiewaiąc, niezgodnym zaprowadził głosem, bo mucha mu się notą być zdawała. *Zab.* 12, 274 *Dudz.*, zaintonował, zanucił, er stimmte einen falschen Ton an. ZAPROWADZICIEL, - a, *m.*, który zaprowadza, der Hinführer, Hinleiter, Hinbegleiter, *Cro.* zapelyávecz). Poślę mu zaprowadziciela, i zaprowadzą go. *Budn. Jer.* 48, 12, poślę nań tych, którzy wtargnienia czynią, a poimaią go. *Bibl. Gd.*) Zaprowadziciel, cf. przewodnik. - §., Zaprowadziciel czego, który co początkowo gdzie wprowadza, der Einführer, Aufbringer einer neuen Sache. Zna go iuż powszechność, iako zaprowadziciela opery kraiowéy. *Teat.* 20 b. *pr.*; - *w rodz. żeńſk.* zaprowadzicielka, die Hinführerinn, Einführerinn.

ZAPROWIANTOWAĆ; *ob.* zapasić, zaopatrzyć w zapas.

ZAPROŻE; *ob.* Zaporoże, mieysce za progiem, za progami.

ZAPRÓŻNIĆ *cz. dk.*, zapróżniać *ndk.*, cf. zaniepróżnić; zaiąć mieysce osobliwie próżno, niepożytecznie; zapełnić, zaſtąpić, zaprzątnąć niepotrzebnie, na próżno, na przeszkodę, den Platz einnehmen, anfüllen, vollfüllen, besonders unnützer Weise, unnöthig, zum Schaden, zum Hinderniß. Nie trzeba żeby *świerzopka była zbytnie tłuſta, bowiem dla zbytniéy tłustości, która wnątrz zapróżnia, zarodek nie może się rozraſtać. *Cresc.* 516. Rola głąbiem

bobowym i korzeniem zaprózniona, nie może być tak dobrze uorana, iako rola goła albo próżna. *Cresc.* 169. Woda zbiegaiąc na to zrobionemi brózdy z wierzchu, oraniu mieysca nie zapróżni. *Cresc.* 106. Ul pusty, a nie zapróżniony. *Cresc.* 606, próżny, czysty). – *fig. tr.* zapróżnić kogo, zapróżnić głowę, zaiąć osobliwie próżnościami, zatrudnić fraszkami, (mit Tändeleien) beschäftigen, einnehmen. Komu Bóg dał bogactwa, moc także dał, aby iadł z nich; nie będzie pamiętał dni żywota swego, przeto iż Bóg zapróżnił rozkoszami iego. *Leop. Eccl.* 5, 18, Bóg mu życzy wesela serca iego. *Bibl. Gd.*) Zazdrość zapróżnia głowę. *Jabł. Tel.* 311. Bzdurami się zapróżniać. *Jabł. Roz.* 104.

ZAPRUĆ, ZAPRUWAĆ; *ob.* zapróć. ZAPRUCIAĆ, ZAPRYCIAĆ; *ob.* pryciać.

ZAPRYSKNĄĆ, ZAPRYSNĄĆ *cz. idntl.*; zapryskać *ndk.*, zapryskiwać *czstl.*; prysnąc zaskoczyć, zatrysnąć, bis wohin springen, sprudeln, spritzen. Zapryskać co, zabryzgać, besprudeln, bespritzen; *Rs.* запрыскать, запрыскивать. ZAPRYSZCZYĆ *cz. dk.*, pryszczelami zakryć, mit Hautblasen bedecken; *ob.* Pryszczyć.

*ZAPRZA, - y, *ż.*, zapieranie się czego, zaprzeczenie, wypieranie się czego, das Ableugnen, die Ableugnung. Turcy posła naszego na lesie zabili; co rozumiem na zaprzą uczyniono, i na łotrostwo zagnano. *Bielsk. Kr.* 734.

ZAPRZAĆ, *zaprzeć (*distgu.* zaprzeć, zapierać, zaparł), zaprzał, zaprzaiał, *F.* zaprza, zapre, zaprze *dk.*, zaprzaiać, zapierać *ndk.*, zacząć przeć, przaiać, od gorąca się psuć, sich zu erbrämsen anfangen, vor erhitzter Feuchtigkeit verderben, *Rs.* под прѣть, подопрѣвать, подопрѣлый; (*Rs.* запрѣть zapocić się, zapotnieć). Zboże, gdy mokro zbiorą, potym w gumnie w snopiu zapre i zapali się. *Haur Sk.* 6. Kiedy u końców ziarn znaki czerwone, takowe zboże w stodole zaprzało było. *ib.* 15. Zboża na gumnie zapreią z niewysuszenia na polu. *ib.* 18. Len aby nie był mocno ściśniony, gdyż przez ciepło naturalne zaprzałyby się łodygi. *Przędz.* 22. Urzędnik ma zgoniny i plewy w suszy chować, i doyźrzeć, coby nie zaprzały. *Haur Ek.* 34. – Potrawa zaprzała a ślifka, daleko by lepsza a smacznieysza była, kiedyby ią z polewanego garnka ciepło na półmisek wyłożył. *Rey Zw.* 58 *b*, zakrzepła, skrzepła, geronnen. Pszeniczna mąka od zaprzenia mleka u niewiast bardzo pomaga. *Cresc.* 157, od zaprażenia, od zaprzałości, gegen das Gerinnen, Stocken der Muttermilch.

ZAPRZĄDZ, ZAPRZĄC, zaprzągł, zaprzęgli *cz. dk.*, zaprzęgnie, zaprzęże, zaprzęgę *F.*, zaprzęgać, zaprzągać *ndk.*, zaprzęgiwać *czstl.*, *Bh* zapřahnauti, zapřahati, zapřahl, zapřahnu; *Sr.* 1. sapźahacź, zapźahnyu, zapźaham, pźaham; *Vd.* naprezhi, vprezhi, zhvetiriti, priedvprezhi, priedvpregati, priednaprezhi; *Cro.* naprezati, naprefem; *Bs.* zapreghnuti; *Sla.* vprègnuti, uprègnuti; *Rs.* запрячь, запрягать, упрячь, упрягать, założyć w zaprząg, włożyć do dyszla, anspannen, vorspannen, einspannen. Każ konie do kolaski zaprząc, i niech iedzie po komornika. *Teat.* 15 *c*, 8. Każ tym czasem zaprządz konie do karety, ia w moment powrócę. *ib.* 52 *d*, 114. Pakuią poiazd, i konie są zaprzężone. *ib.* 41 *c*, 332. Ale lepiey do wioski uciekać, Zaprzęgaycie! nie ma tu czego w mieście czekać. *Zba.* 11, 189. – Zaprządz poiazd, wóz, karetę i t. d., einen Wagen anspannen. Macieiu! czy zaprężona kareta? *Teat.* 22, 22. Nowy kocz lakierowany zaprzęgli. *ib.* 48 *b*, 14. – Wstańcie o wiatry Erynu burzliwe, J wy, co gromy niesiecie strasaliwe, Cmami zaprzęgłe siarczyste obłoki. *Kras. Oss. A* 3, niby to ciągnione, wiezione ćmami). – §. Zaprzągam się w co *accingo me operi. Cn. Th.* 1387, *munus aliquod serio et constanter aggredior. ib.*, etwas Schweres und Anhaltendes unternehmen, sich dazu gleichsam einspannen. W nową i ciężką robotę zaprządz się umyślił. *Sk. Dz.* 719, zaiąć się, uiąć). Do pracy téy zaprządz się nie śmie. *Karp.* 3, 22. – *§. Smok, który pod Polem obległ zamrożonym, Z zimna wprzód oblenialy a prożen srogości Rozeprzał, i w iad nowy zaprzągł z gorącości. *Zebr. Ow.* 32? ZAPRZĄG, ZAPRZĘG, - u, *m.*, ZAPRZĄGA, ZAPRZĘGA, - i, *ż.*, ZAPRZĄŻ, - ęży, *ż.*, zaprzężenie, sposób zaprzęgania; to co zaprzężono, czym zaprzęgaią, das Anspannen, Einspannen, das Gespann das Geschirr zum Anspannen; *Bh.* zápřež; *Vd.* zhvetir predvpręg, predvpresha; (*Cro.* zaprega, : popręg); *Ross.* запряжка. Trzeba dobierać koni innych do siodła, innych do zaprzęgu. *Pam.* 85, 1, 207. Xant i Bali w zaprzędze są dwa bystre konie. *Dmoch. Jl.* 2, 100. Chłopcy ci podrzyźniaiąc oyców głos i tony, Poganiaią biczykiem zaprząg unużony. *Tom. roln.* 42. Zaprząg dobry, zaprząg zły. *Bndtk.*

ZAPRZAŁEK ziele; *ob.* Przytulija. ZAPRZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zaprzanie, przymiot tego, co zaprzało, das Erbrämsen, die Erbrämsung. ZAPRZAŁY, *ob.* zaprzać, *zaprzaiać. ZAPRZANIEC, - ńca, *m.*, który się czego zaparł lub zapiera, zaprzecza, der Verleugner. - Jesteś zaprzańcem odkupiciela swego. *Zygr. Pap.* 72. Turczyn z nich zaprzańce uczynił Chrystusowe. *Birk. Kant.* a 3 *b*, renegatów). Stali się zaprzańcami wiary. *Birk. Dom.* 6.

ZAPRZĄŚĆ, zaprządł, zaprzędli; *F.* zaprzędzie, zaprzędę *cz. dk.*, zaprzędać *ndk.*, zacząć prząść; przędzeniem zakryć; anfangen zu spinnen; verspinnen, bespinnen, einspinnen; *Bh.* zapřadati, zapředu, zapředl, zapřísti; *Cro.* zapregati, zapregel, zaprezi, zaprefujem; *Rs.* запрясть. Czas zaprzędzionego iedwabnika w orzech albo kokon, pilnie uważać należy. *Przędz.* 71.

ZAPRZĄTNĄĆ. *cz. idntl.*, zaprzątać *ndk.*, zaprzątywać *czstl.*, zapróżnić, zaniepróżnić, zapełnić czym zawadzaiącym, womit voll räumen, anfüllen, den Platz nehmen, in den Weg legen. Zaprzątam co, *coangusto locum impedimentis. Cn. Th.* 1387, *phys. et fig. tr.* Głogiem zaprzątnione ścieszki. *Zab.* 8, 152. Kiedy kobietka widzi w mężu oboiętność ku sobie, zaraz rozumie, że inna miłość zaprzątnęła mu serce. *Teat.* 52 *d*, 90, zaięła, posiadła, das Herz einnehmen. Zaprzątnąć, zatrudnić, zająć, beschäftigen, *pr. et fig.* Kiedy piękna Temira była zaprzątniętą, Wyrządzaiąc w kościele cześć bogini świętą W zaciszne odległego gaiu wszedłem strony. *Szym. Sw. W.* 33. Zaprzątnąć ludzi każdy umie, zabawić rzadko kto potrafi. *Zab.* 1, *pr.* Lubo ten dyskurs osobliwszego był gatunku, mało go co uważał, daleko interessowańszy zaprzątał go objekt. *Węg. Mar.* 3, 8, zatrudnił, zaiął). Ona iedna całą myśl moię zaprzątnęła. *Teat.* 18, 25. Miłość mię zaprzątа całego. *ib.* 46 *d*, 8. – Zaprzątać, zamącić, zakłó-

cić, zakłopotać, verwirrt machen, verwirren. Tysiąc niepewności myśl zaprzątaią. *Teat.* 9, 56. Nigdym sobie frasunkiem nie zaprzątał głowy. *Zab.* 8, 385 *Kor.* Nigdy niepodobnemi rzeczami głowy sobie nie zaprzątam. *Teat.* 9 *b*, 35. Teklusia sobie WcPanem głowę zaprząta. *ib.* 3 *b*, 12, nabiia). - §., zaprzątnąć co gdzie, sprzątaiąc zawieruszyć, zapodziać, verräumen, verkramen, verlegen; *Vd.* satriebiti, sapopraviti, sakramati, sametati (cf. zamieść), saramati; *Rs.* запрятать, запрятывать. Zaprzątnąć się, zamieszać się, pomieszać się, wpaść w nieporządek, w nieład, in Unordnung gerathen. Choć pisarzowi temu ſtół się zaprzątnie często; nie zaprzątnie mu się głowa bynaymniéy. *Lub. Roz.* 55.

1., ZAPRZEC; *ob.* zaprzać, *zaprzaiać.

2., ZAPRZEC, zaparł, *F.* zaprze, zaprę *cz. dk.*; zapierać *ndk.*; zaporą, zaporką zamknąć, zawrzeć, zuſtämmen, verrammeln, verriegeln, mit etwas Vorgeſteckten verſchließen, zumachen; *Bh.* zaſtrčiti; *Crn.* ſaprẹti, ſaperl, ſaprêm; *Vd.* sapreti, sapreit, sapérl, saprém, sapirati, savreti, sadjati, saklepuvati, satekniti, satikati, vrate saſuniti, sakvakati; *Rg.* zaprjèti vrâta, zatvoriti (*Rg.* zaprjèti, zapirem *siſtere*), zakrakunatti, zaromazinatti. *Cro.* zapíram, zápert, zakvachújem, zakvachiti, zabertvújem, verûſim; *Dl.* zatvaram, zatvoren; *Bs.* zaporiti, zapriti, zapriciti, zaprriti, zapirati; *Rs.* запереть, запирать. Zapieram drzwi, *obdo peſſulum oſtio*; *vicinum* zamykam. *Cn. Th.* 1384, zawieram. *ib.* 1379, *ib.* 1399. Zapieranie drzwi, zaparcie, zaprzenie, *obfirmatio quae vecte fit. Cn. Th.* 1384, das Verrammeln, Verſperren, Verriegeln, Zuſperren mit dem Vorlegebaum, Riegel u. ſ. w. Krówkę pilno pasiemy, doma iéy sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy; krówka też garniec masła za onę sieczkę szynkować musi. *Rey Zw.* 95, zamykamy, verſchließen, einſchließen; *Vd.* v'klenit, notersapreti, einſchließen, einſperren. Cesarza Karola mieszczanie Pizańscy, prosiwszy go na cześć, w ratuszu zaparli; ledwo się od ich gwałtu za mężną obroną Czechów wybiegł. *Stryik.* 394. Bodayby cię zaparto, chcesz, abym tyranem zoſtał? *Opal. Sat.* 118, bodayby cię zamknięto, wsadzono, do czubków oddano, daß man dich einſperre, einſchließe, feſt ſetze, einſtecke. - Zaprzeć, zatrzymać, wſtrzymać, zahamować, *phys. et fig. tr.*, verſchließen, hemmen, zurückhalten. Wzdycham, i duch mi w piersiach się zapiera. *Teat.* 45 *b*, 58. Co rodzącéy czynić, ieśli dziecię tak głowy wielkiéy, iż się głowa zapiera, a nie może rychło wyyść. *Spicz.* 176. Zaparcie żywota, zatkanie, *Crn.* ſapertje, ſapèrza, cf. zapieczenie; die Verſtopfung des Leibes; (*Crn.* ſapértk, = zaparſtek). Zaparte sposoby i myśl do szukania pożytku. *Mik. Obſ.* 23, wſtrzymane, zabronione, odcięte; die Mittel ſind verwehrt, benommen, gehemmt. - Zaprzeć kogo w co, = weprzeć, wparować, einen wohinein drängen, einzwängen. Jugurtę Metelliusz w tak ciasny kąt zaparł, iż całą swą nadzieię w ucieczce pokładać musiał. *Pilch Sall.* 213. - Zaprzeć czym, podeprzeć, wesprzeć, unterſtämmen, unterſtützen. Wrażony na hak okręt próżno w gruncie piaszczyſtym zapiera drągami, aby go uwolnił. *Tward. Wl.* 47. Zaparłszy się oszczepem, na wprzęgłe w wóz krwawy konie Gradiw śmiały wpadł. *Zebr. Ow.* 373, *innixus haſtae).* Zaprzeć się na czym, uparcie się czego trzymać, ſich worauf ſtützen, ſteifen, feſt woran halten. Łatwo będziemy mogli odpowiedzieć onym ſtarym filozofom, którzy się na swych dowodach bardzo zaparli. *Syxt. ſk.* 13. - Zaprzeć się komu, przeciwko komu, *Sr.* 1. zperam ßo, zaperam ßo *refragor*, uparcie się ſtawić, przeciwić, powſtawać, widerſtrauben, widerſtehen, aufſtehen gegen jemanden. Zapierali się przeciwko niemu ci, którzy byli z obrzezania, mówiąc.. *Leop. Act.* 11, 2, spierali się z nim. *Bibl. Gd.*) Jeśli to miaſto i mury iego pobuduią się, nietylko że nie będą dani płacić, ale się i na królów obórzą, a zaprą się im. *Leop.* 3 *Ezdr.* 2, 19, królom się sprzeciwią. *Bibl. Gd.*) - §., Zapierać czego, zaparł, *zaprzał czego, = zaprzeć się czego, zaparł się, zaprzał się; przeć czego, nie przyznać, zaprzeczać, cf. wyprzeć się, wypierać się; läugnen, abläugnen. *Bh.* zapřiti, zapřel, zapřjm, zapjram, popjram (cf. poprzeć), upřjti (cf. uprzeć); *Slo.* zapjrám, tagjm (cf. taić); *Sr.* 1. zapru, pru, zapreč, preč; *Crn.* tajim; *Vd.* tajiti, vtajiti, nikati, nekati, satajiti, sanikati, odpóueti (cf. odpowiedzieć); *Cro.* taiti, taim, *Dl.* zatayati; *Bs.* zapſcitti, pſcitti, tajati, zatajati, zaklatiti, recchi dą ne; *Sla.* zatájati, zanikati (cf. zaniknąć); *Ross.* запереться. Wyznał prawdę, ani nie zaprzał. *Rey Pſt.* *Aaa* 3. Jan wyznał, a nie zaprzał, a wyznał: żem ia nie Chryſtus. *Sk. Kaz.* 15. Zaprzałem iuż tak wiele razy, i teraz toż mówię, że tu niemasz mandatu. *Tworz. W ie.* 78. Zapieram komu czego, *abnego, infitior. Cn. Th.* 1384, einem etwas abläugnen. Trzeba się nam będzie wszyſtkiego zaprzeć, ani słowa się nieprzyznaway. *Teat.* 30 *b*, 11. Oszuście, pewnie się tego zaprzesz, coś mówił? *Teat.* 5 *b*, 20. Zaprzeć się iasnéy rzeczy trudno. *Cn. Ad.* 1301. Zapieranie się, zaprzenie się, przenie się, zaprzenie, przenie, = zaprzeczenie, das Läugnen, Abläugnen, die Verneinung, *Bh.* zap'erka, *Sr.* 1. preno, pretjo; *Cro.* zatâjenye, zatâjanje; *Crn.* tajba; *Rs.* запирательство. Nie przymnażay wyſtępku przez zapieranie się. *Teat.* 5, 89. - Zaprzeć się kogo, zaprzeć kogo, nie przyznać się do kogo, nie chcieć go uznać, poznać, einen verläugnen, *Rs.* отпереться (cf. odpierać, odeprzeć), отречься, (cf. odrzec, zrzec), отмягиваться. Piotr się zaprzał Jezusa, mówiąc: ani go znam, ani wiem, co mówisz. *Leop. Marc.* 14, 67 Piotr przez to troiakie, iż Pana miłuie, wyznanie, wywetował ono troiakie zaprzenie. *Zrn. Pſt.* 3, 540. Kto mię wyznał przed ludźmi, wyznam go przed anioły; kto zaś zapiera się mnie, zaprzę się go przed Bogiem. *Budn.* 12, 9, ktoby mnie się zaprzał, zaprę się go. *Bibl. Gd*; Kto się mnie zaprzy przed ludźmi, zaprę się go i ia przed oycem moim. *Leop. Math.* 10, 33. Adam zaprzał się był Boga, gdy więcéy wierzył wężowi, niźli słowu Bożemu. *Wrob. Zołt.* 25. - Zaprzeć siebie, zaprzeć się siebie, zaprzeć się wszyſtkiego, zrzec się, ſich ſelbſt verläugnen, ſich entſagen, allem entſagen. Jeżeli kto chce za mną iść, niech samego siebie zaprzy, a weźmie krzyż swóy. *Pociey* 137, *abneget semetipsum*, niech się samego siebie zaprzy. *ib.* 139, ktoby chciał za mną iść, niechay się sam siebie zaprzy. *Sekl. Math.* 8, wyrzecze. *ib.* Zaprzawszy i wyrzekłszy się wszyſtkiego, naśladowali go. *W. Pſt. W.* 3, 420. Abraham na wysokie się posłuszeńſtwo i zaprzenie woli swéy i umartwienie miłości swéy wyniósł. *Sk. Zyw.* 202 *b*. ZAPRZECZYC *cz. dk.*, zaprzeczać *ndk.*; sprzecznem uczynić czyie żądanie, prawo, na-

łeżytość, = zadysputować, zapierać komu czego, einem etwas strittig oder streitig machen, bestreiten, ableugnen; *Vd.* oprepirati, naprepirati, odtajiti, vtajiti; (*Cro.* zaprechujem, = przeszkadzam; *Cro.* zaprechenye, zaprèchka, = przeszkoda; *Rg.* zaprjèciti, zaprecjujem *impedire*, *transvertere*; *Rg.* zàprjeka, zaprjeciza, = zapora, przeszkoda; *Bs.* zapriciti, = zaprzeć na zaporę, przeszkodzić, *impedire*, *prohibere*, *obstare*, *Bs.* zapricịça *impedimentum*; *Bs.* zapritíti, pritíti, = zagrozić); *Rs.* заспоришь, оспоришь, оспориващь, *ob.* spor); (*Rs.* запрешишь, запрещашь zakazać, запрещённый, запрещный zakazany, zabroniony, запрещёніе, запрѣшь zakaz, zabronienie; *Ec.* запрещаши 1., zakląć, 2., zaprzeczeć; запрещеніе 1., zaklęcie 2., запрѣніе, отрицаніе, запирашельсшво zaprzenie; призапрешиши, призапрещаши groźno zakazać, zabronić); *Ec.* отборсшвовати, отпирашься, отрицашься. O zabóyftwa zapłatę, ten lud zabezpiecza Pod przysięgą, że oddał, a tamten zaprzecza. *Dmoch. Jl.* 2, 182. W tym wieku wszystko iest zaprzeczanym. *Gaz. Nar.* 1, 177, o wszystko się spieraią, dysputuią).

ZAPRZECZNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zaprzeczenia, mogący być zaprzeczonym, bestreitbar, strittig; *Sr.* 1. prezaczne, *Vd.* vtailiu, odtailiu; *Rs.* оспоримый, отрицашельный (*Rs.* запретишельный zakazuiący); *Ec.* пришельный; на ссору видано, или во спорѣ состоящій, прерѣкаемый, коему прошиворѣчашь. *Oppos.* niezaprzeczny, niezaprzeczony, *Vd.* netailiu, nevtajitliu, neprepirlu, neprepirliu, neskuſhliu; *Rs.* неоспоримый, безсловно. Prawo powftania przeciw przywłaszczonemu rządowi, niezaprzecznie zawsze zoftaie przy narodzie. *Ust. Konst.* 2, 160. *Subst.* niezaprzeczność, - ści, *ż.*, die Unbestreitbarkeit, *Ross.* неоспоримость.

ZAPRZECZYCIEL, - a, *m.*, który co zaprzecza, cf. zapieracz, der Bestreiter, *Rs.* состязашельный; (*Rs* запрешишель zaklinacz, *Ec.* запрешишель zakazuiący). *w rodz. żeńsk.* zaprzeczycielka, die Bestreiterinn.

ZAPRZEDAĆ, *F.* zaprzeda, zaprzedam *cz. dk.*, zaprzedawać *czstl.*, zaprzedaie *Pr. kont.*, *Bh.* zaprędati; *Vd.* sapriedati. - *§., nie zupełnie przedać, przedać z zwrotem, nakształt zaftawy, (*oppos.* zakupić), nicht eigentlich verkaufen, mit Bedingungen überlassen, auf einige Zeit ablassen; *Rs.* запродашь, запродавашь: 1., zamówić, 2., w dalekie ftrony odprzedać; запродажа zamowa; *Rs.* запроданный zamówiony). Gdyby kto pierwéy, niż do nieprzyiacielſkiéy ziemi ucieceze, *przedał* albo *zaprzedał* komu iakie imienie, abo ludzie, abo ziemię, tedy ten, kto *kupi* abo *zakupi*, okaże-li na to listy słuszne urzędowe, dzierżeć z pokoiem ma. *Stat. Lit.* 7-8. Ktoby iaką rzecz *zaprzedał* na rok: Jeśliby kto komu *zaftawił* rzecz na rok... *ib.* 271. - §, zaprzedać na wieki. *Bndtk.*, an wszystkiém zupełnie, gänzlich völlig für alle Ewigkeit verkaufen - §. Zaprzedawam się abo kogo, *idiotismus est*, *et de hominibus tantum usurpatur*, *qui se vendunt hostibus*, *vel alium aliquem abducendum in remotas regiones*. *Cn. Th.* 1387, einen Menschen oder sich selbst (weit weg) verkaufen. Djabłu się zaprzedał, i czarować się nauczył. *Teat.* 24, 107, cf. zapisać się. ZAPRZEDANIEC, - ńca, *m.*, który był dokąd zaprzedanym, ein wohin Verkaufter. On zaprzedaniec Józef przedsię zoftał wielkim a możnym człowiekiem. *Rey Pst.* Oo 1.

ZAPRZĘDĘ; *ob.* zaprząść.

ZAPRZEDNIK, - a, *m.*, który poprzedza, rey wodzi, der Vormann, Vorarbeiter, Vorschnitter. Kto chce prędko żniwo odprawić, niechże upatrzy zaprzednika albo przewodnika, za którymby drudzy pociągali żniwiarze. *Haur Ek.* 52, *ob.* postawnik; *ob.* przednica.

ZAPRZĘG, ZAPRZĘGA; *ob.* zaprząg. ZAPRZĘGAĆ; *ob.* zaprząc. ZAPRĘGACZ, - a, *m.*, który zaprzęga, do wozu zakłada, der Anspanner, Einspanner. Loś śmieie się z zgrai mieyſkiéy, głosu zaprzęgacza nie słucha. *Budn. Job* 39, 10, na głos tego, co go goni, nic nie dba. *Bibl. Gd*).

ZAPRZĘGŁY; *ob.* zaprząc.

ZAPRZENIE; *ob.* zaprzeć.

ZAPRZESTAĆ, *F.* zaprzeftanie *med. dk.*, zaprzeftawać *kontyn.*, zaprzeftaie *Pr.*, zacząć przeftawać, poprzeftać, zaniechać, unterlassen, aufhören, seyn lassen. Zaprzeftał na czas dalszych nieprzyiaźni. *Nar. hst.* 4, 137. Wczoray twoiego słuchałem pienia, Nóciłaś siedząc przy owym ftoku, Który dąb rosły mile ocienia, Łaiałem wody, że na głos taki Nie zaprzeftały swego mruczenia. *Chod. Gesn.* 5.

ZAPRZESZŁY, - a, - e; dawno przeszły czyli upłyniony, längst vergangen, *Vd.* dovunu pretezhenu. - *Gramm.* czas zaprzeszły, *Plusquamperfectum*. - W roku zaprzeszłym. *Nar. hst.* 6, 332, w poprzedzaiącym przeszły, dwa lata temu.

ZAPRZĘŻA, *ob.* Zaprząg. ZAPRZĘŻONY; *ob.* zaprząc.

ZAPRZYIAŹNIĆ *cz. dk.*, zaprzyiaźniać *ndk.*, przyiaźnią za wiązać, mit Freundschaft verbinden, Freundschaft knüpfen; - *Rs.* подружишь. Zaprzyiaźnić kogo z kim. - Zaprzyiaźnić się, *Rs.* подружишься.

ZAPRZYSIĄDZ, ZAPRZYSIĘGNĄĆ *cz. idntl.*, zaprzysięże, zaprzysięgnie, zaprzysięgę *F.*, zaprzysięgać *ndk.*, przysięgą zatwierdzić, zapewnić, *Bh.* ſpřiſahám; *Sr.* 1. wobpřiſaham; *Vd.* saperſezhi, zuschwören, eidlich versichern. Uczynił iéy taką obietnicę, zaprzysiągłszy ią, iż ocz mię prosić będziesz, iż ci nic nie odmówię. *Rey Pst.* Hhh 6; pod przysięgą ią zapewniwszy). Zaprzysięgnąć się komu, pod przysięgą obowiązać się komu, sich einem eidlich verbinden.

ZAPSNĄĆ *cz. idntl.*, aż za co popsnąć, posunąć, bis wohinter rücken, schieben. Zapsnąć się *zaimk.*, bis wohinter rutschen.

ZAPSTRZYĆ *cz. dk.*, pftro zakryć, zamalować, bunt bemachen, bunt bemalen, (*bebunten). Gdy się gmach, choćby naywiększy, gęftemi ornamenty obłoży i zapftrzy, natychmiaft drobnieie podzielona na części wspaniałość. *Mon.* 72, 472.

*ZAPSUĆ *cz. dk.*, *zapsować *ndk.*, *zapsowywać *czstl.*, zakazić, zepsucim zarazić, zacząć kazić, psuć, den Grund zur Verderbniß legen, mit Verderbniß anstecken, zu verderben anfangen. Zepsować co, *vitio imbuere aliquid*. *Cn. Th.* 1387. Zapsowany, *veteri vitio imbutus*, *pridem vitiatus*. *ib.* Ludzie zapsowanéy komplexyi. *Petr. Et.* 64. Ludzie zapsowani melankoliią abo cholerą, w tych się często rzeczach kochaią, od których drudzy uciekaią. *ib.* Woda nogą zamącona, i zdróy zapsowany. *W. Prov.* 25, 26, zdróy zapsowany. *Bibl. Gd.*) Rzeczy rdzą zapsowane i zakażone. *Glicz. Wych. F.* 6. Nie dopuszczayże światu marnemu zapsowywać a załumiać w tobie tych członków twoich. *Rey Pst. Mm* 4. - *Zaimk.* zapsuć się, ſkazić się, n. p. Kiedy się ciało zapsuie, co pospolicie bywa *dzi-

wym mięsem, póki ono złe trwa, dobre żadną miarą rość i goić się nie może. *Zrn. Pſt.* 3, 748. O rozmaitym wyprawianiu szat, gdy się iaką tłuſtością zapsuią. *Sien.* 568. Choroby bywaią z zapsowania i z zagniłości pokarmów. *Sak. pr.* 75. Sok ten dobry na zapsowanie warg i na zapsowanie dziąseł. *Sien.* 63.

ZAPUCHNĄC *niiak. idntl.*, puchnąc zayść, **bis wohin aufschwellen, verschwellen**; *Vd.* sabuhniti, satezhi, otezhi, otiekati (*ob.* ocieknąć); *Crn.* ſabuhniti; *Sr.* 1. **zapuchnu**. Twarz zapuchłą. Oczy zapuchłe. *Crn.* ſabuhliv.

ZAPUDROWAĆ *cz. dk.*, zacząć pudrować; pudruiąc zakryć, pudrem zakryć; *Rs.* запу́дрить, **anfangen zu pudern; bepudern, verpudern.**

ZAPUKAC *cz. dk.*, pukaniem zaſtukać, **anpochen, anklopfen.** Zapukał do drzwi. *Mon.* 68, 313. Zapukać do niéy, ażeby tu wyszła na moment. *Teat.* 53, 9. – *fig. tr.*, zapukać do kogo, z daleka się zapytać, **bey einem anklopfen, von weiten anfragen.**

ZAPUST, - u, *m.*, gay zapuszczony, las zapuszczony, t. i. nie rąbany, nie tknięty, zagaiſko, = zaroślina, zarośl, *Rs.* поросшникъ; **ein dicht aufgeschossner, nicht ausgebauener Wald; Hayn; Dickig.** Siekierą gay zwyrębował, On i zapuſty święte żelazem wypsował. *Otw. Ow.* 336, *ib.* 109 Poszła w zapuſt zaciemniony, i w gay lasem okryty. *ib.* 254. Zapuſtów i paſtwiſk zielonych pilnował. *ib.* 91. Do bra noc lube kraie, przyiemne równiny, Wszyſtkie te krzaki wasze, i wszyſtkie chróściny, Wszyſtkie mię znały dobrze zapuſty i bory. *Zimor. Siel.* 189. Kościoł ten drzewy swemi wysokiemi zapuſt zasłaniał. *Otw. Ow.* 602. Rzéka przemulonemi wyrówkami przez leśne zapuſty przepływaiąca. *Krom.* 523. Gęſtwia z cienkiego tu wydana chruſtu, Tam kęs młodego niby to zapuſtu. *Zab.* 9, 143 *Skrzet.* Pełnoptasze zapuſty. *Otw. Wirg.* 414. - II., zapuſt; ZAPUSTY *plur.*, mięsopuſt, *si vocem expendas, proprie sonat carnis priuium; si vero rem, quae illo triduo geritur consideres, dicas ethnicorum Bacchanalia.* *Cn. Th.* 406, oſtatki, **Faſtnacht, Faſtnachten, Obd. Fasching**; *zapoſty. *Meniń.* 1, 36, *Bh.* **maſopuſt**; *Sr.* 2. **ſapuſt**; *Crn.* puſt, puſte dnęvi (cf. puſte dni); *Vd.* puſt, puſtni dni, puſtna nuzh; *Sla.* poklade; *Rs.* карнавалъ, сырная недѣля, (cf. sérna niedziela), мáсленица (cf. maślnica). Jeśli nie w zapuſty, to w poſt przynaymniéy. *Mon.* 76, 149, kiedyś tedyś). Wſtaią, czy siedzą, iam u nich w uſtach, J nucą o mnie, iak o zapuſtach. *Chrośc. Job.* 195, ia ieſtem ich piosnką, szydem. ZAPUŚCIC *cz. dk.*; zapuszczać *ndk.*, puścić aż za co, aż dokąd, **bis wohinter lassen, bis wohinein lassen**; (*Vd.* ſapuſtit *deserere, devaſtare, intermittere*; *Cro.* zapuſchati, zapúſcham, = zaniedbać; *Bs.* zapuſtiti, oſtaviti *derelinquere*, propuſtiti *intermittere*; *Rs.* запустить, запускать *negligere*). Zapuścić, puścić aż za co, **bis wohinter lassen**, wpuścić w co aż dokąd, **bis wohin hineinlassen.** Wyżły ciekawo w chroſty zapuszczaią, J w trawę, którzy ptaſtwo wypędzaią. *PKchn. Orl.* 1, 178, daią im się zapędzić; zaszczuwuią ich w chroſty i trawy). Tatarzy w głąb kraiu sąsiedzkiego hordy zapuszczaią. *Tr.*, cf. zagony; cf. zabiedz; cf. *Rs.* въ запуски na wyścigi). W Moſkwie zapuszczaią się ſtrzelcy z psami w głąb puszczy. *N Pam.* 10, 52, zapędzaią się, zaganiaią się, **sie vertiefen sich, jagen tief in den Wald hinein.** Zapuść to głęboko w wodę. *Tr.*, zanurz, zatop). Zapuść słup w ziemię. *Tr.*, wsadź, zasadź, wkopuy, **eingraben, einlassen in die Erde.** Okręty z okrętami wiązane prowadzi J zapuszcza *uwady, spina łańcuchami. *Bardz. Luk.* 33, spuszcza wodą, daie im zapłynąć). - Zapuszczenie warſty, wyparcie iéy ku wierzchowi górzyſtości boczne lub środkowe. *Mier. Mscr.*, **das Einschießen des Flötzes.** Zapuścić belkę, = zaczopować, wpuścić w drugą czopem, **einen Balken verzapfen.** *Tr.* Zapuść hak w kamieniu ołowiem. *Tr.*, zaléy, zakituy, zamocuy, wpuściwszy, **hineinfügen und verkütten, mit Bley vergießen, verschmelzen.** – Zapuścić ogień, założyć ogień i dać mu się szerzyć, **Feuer wo hinein lassen, es anlegen und sich verbreiten lassen.** Jeżeli chcesz zasiać nieużywaną rolą, zapuszczay ogień, aby przeszkodził rosnąć drzewkom iałowcowym. *N. Pam.* 44. - Zapuścić, założyć, zapuszczać, zakładać, kłaść za fundament, puścić w dno, w grunt, **in den Boden, in den Grund hinein lassen, zum Grunde legen, die Grundlage machen.** Niepodobna do naśladowania owa pajęcza tkaczownia; iak wiele to pracy, nici porządnie rozciągać? iedne na proſt zapuszczone miaſto gruntu, drugie z gęſta w rzadkawe krążki i oczka plecione *Pilch. Sen. liſt.* 5, 186. – Zapuścić w ziemię, w zboże, w wodę, z pracą spuścić głęboko, **tief hinein lassen, hinein arbeiten, hinein drücken, hinein werfen.** Głębiéy zapuszczać lemiesze i kroie. *Hor. Sat.* 235. Zapuść sierp twóy, a żniy, boć iuż przyszła godzina, aby żęto. 1 *Leop. Apoc.* 14, 15, spuść sierp twóy i żniy. 3 *Leop.*, *ob.* zawadzić sierpem w doſtałe zboże, *supponere falcem maturis.* *Cn. Th.* 1442. Zapuścił sierp swóy na ziemię, i pożęta ieſt ziemia. *Bibl. Gd.* *Ap.* 14. Gdy się owoc pokazał, człowiek natychmiaſt sierp zapuszcza, iż iuż żniwo przyszło. *Sekl. Mark.* 4, posyła. *ib. not.* - Zapuścić sieć, wyrzucić sieć w wodę, zarzucić, **das Netz auswerfen, in das Wasser lassen.** Przez całą noc nic nie ułowiłem; lecz na słowo twe zapuszczę sieć. *W. Luc.* 5, 5; *Bibl. Gd.*, *Zal. Test.* 402. Chociaż sieci różnie zapuszczali Onéy nocy, ryb nic nie ułowili. *Odym. Sw.* 2 *Nn* 2. – *fig.* Głębiéy swóy rozum, swóy dowcip zapuszczay. *Tr.*, zatapiay, zanurzay, zagłębiay się). Zapuścił wszyſtkie swoie myśli na to. *Tr.*, łożył, obrócił, **dran wenden, verwenden, anlegen.** – Zapuszczam się na co, na kogo, zanoszę się, *impetum faciendi aliquid capio.* *Cn. Th.* 1387, **ich mache mich woran, worüber, über etwas oder über einen her**; cf. *meditatiua, quae Grammatici vocant, ut scripturio, nupturio, dormiturio. ib.*, cf. zamyślić co zrobić). Zapuścił się do téy pracy, na tę pracę. *Tr.*, cf. zaprżądz się). Do ciebiem się zapuścił, *ad te ibam.* *Cn. Th. ib.*, wybrałem się, **ich habe mich zu dir aufgemacht.** Zapuścił się do Włoch, za morze. *Tr.*, Zapuszczam się do ſkoku, = zawodzę się. *Cn. Th.* 1387, **ich mache oder nehme den Ansatz, den Ansprung, den Anlauf.** Zapuszczanie się, zapuszczenie się na co, *impetus.* *Cn. Th.* 1387, *ob.* zapęd, zamach). – Zapuścić, dać rosnąć, nie przeszkodzić rośnieniu, nie wyciąć, nie uciąć, **wachsen lassen.** Las sobie albo gay zapuścić albo zasadzić. *Cresc.* 487. Zapuścić włosy, brodę; *Rg.* zapûſtiti; *Ec.* бросити, отращивать волосы; (cf. odrościć). Zapuszczam brodę, którąm przedtym golił, abom iéy nie miał, *promitto barbam.* *Cn. Th.*

Th. 1587. Turcy głowy golą, a brody zapuszczaią. *Warg. Radz.* 174. Dwanaście go senatorów prowadziło, sześć z ogolonemi brodami, a sześć z zapuszczonemi. *Sk. Dz.* 908. Zakazali xiężom z zapuszczoną brodą chodzić, żeby ią podrzynaiąc dali znak, że o tę ozdobę nie dbaią. *Sk. Dz.* 343. Nazarei włosów nie golili, ale zapuszczali. *Gal. Alſ.* 135. Dla pokazania większéy ku mieszczanom Krakowſkim przychylności, Leszek głowę obyczaiem Niemieckim zapuścił, i odzienia narodu tego używać począł. *Nar. hſt.* 5, 194. - Zapuścić co czym, zakryć, zasłonić, womit bedecken. Błonia zapuszczona drzewiną. *Zebr. Ow.* 20. Stanął zbawiciel, twarz swą zapuszczaiąc Wſtydem rumianym, na ciała swoiego Nagość sromotną smutno pogladaiąc. *Odym. Sw.* 2, *Ff* 4. Spotkałem śliczne dwie boginie zapuszczone kweſem. *Teat.* 6 *b*, 20. Zapuszczona twarz, zasłoniona. *Sk. Dz.* 59, verdeckt, verhängt. Zapuszczenie, zasłonienie, zasłona, opona, kortyna, der Vorhang. Uczynisz zapuszczenie przede drzwi namiotu. *Budn. Ex.* 26, 36; uczynisz zasłonę do drzwi przybytku. *Bibl. Gd.)* - *§., zapuścić, *zapościć *far il carnevale. Menin.* 1, 36, zapuſtować, mięsopuſt zakończyć by poſt zacząć, die Faſtnachten endigen um das Faſten anzufangen. Zapuszczam *carnispriuium ordior, carnibus valedico, carnibus ultimum Bacchanalibus vescor, ultimam coenam Bacchanalibus facio, hilaria finio. Cn. Th.* 1387. Przez cały rok zapuszczaią, a nigdy nie *paszczaią. *W. Pſt. W.* 57. Polacy ſtarym zwyczaiem idąc, zaraz od ſtarozapuſtnéy Niedzieli poſt przedwielkanocny zaczynali; Innocenty IV zaś pozwolił, aby wzorem, w innych kraiach zagęszczonym, dopiero od dnia Popielca zapuszczali. *Nies.* 1, 77. Ten tydzień pierwszy poſtu wielkiego w monaſterach zakonnicy tak obserwuią, że w Niedzielę zapuściwszy, Poniedziałek i Wtorek nic nie iedząc poszczą. *Pim. Kam.* 322. - *§., W pogańſtwie białogłowy, które z przyrodzenia na płód zapuszczały, były w zgardzeniu. *Glicz. Wych. C* 5, niepłodne, płodu nie donoszące. ZAPUSTEK, - ſtku, *m.*, co zapuszczono, każda rzecz zapuszczona. *Bndtk.*, etwas Hingelaſſenes, Hinuntergelaſſenes, Eingelaſſenes, Vorgelaſſenes, Vorgehängtes. Drzewo młodociane w lesie na odroſt zoſtawione. *Tr.*, Laßreis, Laßholz im Walde. Zapuſtki, pomnieysze zapuſty leśne, zarośl, gąszcz, junges Dickig, Strauchwerk im Walde. ZAPUSTNIK, - a *m.*, zapuſty czyli mięsopuſt obchodzący, mięsopuſtnik, ein Faſtnächtler, Faſtnachtſchwärmer, (*Bs.* zapuſctenik, koji oſtavglja *desertor); w rodz. żenſk.* zapuſtnica, zapuſtniczka. ZAPUSTNY, - a, - e, od zapuſtów; mięsopuſtny, Faſtnachts =, *Rg.* pokladni (cf. pokładny); *Rs.* сыропустный. Tydzień zapuſtny, *Ross.* сыропустная недѣля. Niedzielę zapuſtną pięćdziesiątnicą zowiemy. *Sk. Kaz.* 101. - Wszelką pompę, nadętość, wspaniałość rozpuſtną Oddala, i przez cały rok chwilę zapuſtną. *Jabl. Tel.* 71, wesołą, biesiadną, godową. *ZAPUSTOSZEĆ, *Rs.* запустѣть, запустѣвать; *ob.* puſtoszeć. ZAPUSTOWAĆ *cz. ndk.*; mięsopuſtować, zapuſty czyli mięsopuſty obchodzić, rozgardyas ſtroić, godować, biesiadować, Faſtnacht halten, ſchwärmen, banketiren, *Rs.* зарѣзвиться, (cf. rzeźwy). Przemysław, gdy z swém rycerſtwem w dzień Sw. Doroty zapuſtuie wesoło, zabity bezbożnie, zginął od Brandeburſkich margrabiów w Rogoźnie. *Min. ryt.* 2, 28. ZAPUSTY, *obacz* Zapuſt. ZAPUSZCZAŃSKI, ZAPUSZCZYŃSKI, - a, - ie, za puszczą będąc, hinter groſſen Waldungen und Wildniſſen gelegen (cf. zaleszczyńſki). Kray bliſki lasów Litwa nazywa zapuszczyńſkim kraiem. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 108. Zapuszczańſki trakt, część woiewództwa Trockiego, od Niemna ku Zuwintom ciągnąca się. *Dykc. G.* 3, 209, = ZAPUSZCZE, - a, *n.*, kraina za puszczą; cf. Zalesie.

*ZAPUSZYĆ *cz. dk.*, (*Bs.* zapuſciti, = zapchnąć, zadusić, *Bs.* zapihatiſe *anhelare*); n. p. Wszyſtkie sprawy nasze niech miłością twoią zaprawione i zapuszone zoſtaną. *Sk. Kaz.* 85 *b*, zapełnione, natchnione, voll anfüllen, mit Luft, mit Blaſen; cf. ożywić, beleben.

ZAPYCHAĆ; *ob.* zapchać, zapchnąć.

ZAPYLIĆ *cz. dk.*; *Rs.* запылить, pyłem zakryć, zapełnić; = zapruszyć, voll ſtäuben, beſtäuben. Pokóy ſtaroświecki zapylony. *Nar. Dz.* 2.

ZAPYRZYĆ; *ob.* zapérzyć.

ZAPYSZNIĆ *cz. dk.*, pysznym uczynić, ſtolz machen; ZAPYSZNIEĆ *niiak. dk.*, wzbić się w pychę, ſtolz werden. Kray tak zapyszniały, że w nim wszyſtko miłościwi panowie, by ieno kęs bobru do zawoyka przyszył, a knafel u szyi zawiesił. *Rey Zw.* 17.

ZAPYTAĆ, ZAPYTAĆ się *cz. dk.*, zapytuie *Pr. kontyn.*; zapytywać *czstl.*, zadać pytanie, pytaiąc dowiadywać się, anfragen, Fragen thun, Fragen aufwerfen, fragen, nachfragen; *Bh.* otázati ſe, otázowati ſe; *Sr.* 2. hopſchaſchaſch; *Vd.* vpraſhati (cf. wprosić), napraſhati, pobarati; *Bs.* zapitati; *Ross.* вопросить, вопрошать, спросить, спрашивать, (*Ross.* запытать zamęczyć na torturach (*ob.* *pytki). Zapytay sług twych; tedyć to powiedzą. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 25, 7, spytay sług twoich. *Bibl. Gd.*) Twoia rzecz w ten czas się odzywać, kiedy ia się ciebie zapytam. *Teatr.* 32 *b*, 117. Zbytnie się zapytywać; *Bs.* zaſnititi; *Rs.* запросить, запрашивать, (cf. zaprosić). Sądownie się zapytać, śledzić; *Ross.* справить, справлять, (cf. sprawić). Stawiony przed sąd więzień, zapytany nayprzód bywa o imię. *Ostr. Pr. Kr.* 2, 106. Zapytuiący się; *Slo.* opitowatliwi (*ob.* *opyt), dotazowatliwi; *Rs.* вопросительный. Zapytanie, zapytanie się, pytanie, das Anfragen, Fragen, die Frage, Anfrage; *Bh.* otázka; *Slo.* opiwatelka, dotazowatelka, (cf. dociągnąć); *Crn.* poproshk (cf. poprosić); *Vd.* vpraſhik, pobarik; *Rs.* вопросъ, запросъ, спросъ, справка, (cf. sprawka); (*Ec.* вопросецъ kweſtyyka). Jakie zapytanie, taka odpowiedź, *ob.* pytanie, *ob.* odpowiedź. - *Grammat.* znak zapytania; *Slo.* rozmiſ'lelka,)cf. rozmyślić); *Rs.* вопросительная, das Fragezeichen. *ZAPYTYWACZ, - a, *m.*, który się zapytuie, der Anfrager, Befrager, Frager; *Ec.* вопроситель.

ŻAR, - u, *m.*, żarzenie się, żarzewie, węgle żarzyſte, rozpalone, das Glühen, die Gluth; glühende Kohlen, Gluth; (*Boh.* žhář podpalacz; žhařſtwj podpalenie; *Slo.* žáři *September* Wrzesień; *Sr.* 2. žarow miaſto Sorau w Luzacyi; cf. *Crn.* ſharji, = promień; *Crn.* zrèti, zrêm, = prażyć, cf. żrzeć; *Vd.* shar, shark, = promień; *Vd.* ſharrishe, = pogorzeliſko, *Vd.* sherjau, = iſkra; *Cro.* ſár, ſarkoſzt, = *aestus*, gorącość, 2., *Cro.* ſar, = siarka; *Cro.*

sarka *aestuatio*; *Rg.* xârkos *calor*, xarki *calidus*; *Bs.* sgerava *carbones accensi*, sgjarkóſt, = gorącość); *Ross.* жаръ, жара́, (жаръ птица *struthio casuarius*, зáри gniew, zapalczywość, жаркїй gorący, жаро́вня feierka; *Ec.* жаръ, жеrъ, зной, пекъ, горячесть, жарко, горячо gorąco; cf. юрю̀ iątrzę, gniewam, cf żarzę), (cf. *Turc.* kor, = zarzewie). Żelazko kładzie się w żar czyli rozpalone węgle. *Perz. Cyr.* 2, 138. Naczynie z żarem i z kadzeniem wonnym wszędzie noszono. *Hor. Sat.* 81. Podpłomyki pieczone pod żarem. *Boter.* 198. Gdy się ogień zacznie dusić w piecu hucianym, niezawodny znak, że w piecu wiele się iuż żaru napaliło. *Torz. ſk.* 110. Powinien sulerz glutlochem żar wszyſtek z pieca po kątach wiszący wygarnąć, naprzód szuflą pryſk od luftlochów powybiera i do popielni zaniesie; a natychmiaſt świeżego żaru po luftlochach z środka pieca nagarnie. *Torz. ſk.* 110, cf. pryſk). Żar zgasły ożył, *extincta flamma reuixit. Zebr. Ow.* 162. Stąpaiąc na żar nogą obnażoną, który się tai w zdradliwym popiele. *Hor.* 1, 182 *et* 184 *Nar.* Wrzący żar z góry Etny buchaiąc, wali się na dół z grzmotem. *Stas. Num.* 1, 144. - *fig. et tr.* Do żaru przydasz ognia, wody dodasz wodzie. *Hul. Ow.* 194; dolewasz oleiu do ognia). Tchnący iadem, wszędzie domowéy woyny żar sieie. *Teat.* 45 *d*, 11 *Wyb.*, podnietę rzuca). - Sam żar z swego wozu słońce sieie. *Hor.* 1, 109, upał). Kiedy trwał Ludwik wielki w miłości ofiarach, Pałac i dwór z świątynią Cytery był w żarach. *Zab.* 15, 75 *Nagł.*, rozżarzony, rozpalony, pałaiący miłością. *ŻARA, *Bndtk.*, z *Stryik.* 543, *żarza, *ob.* zorza północna.

Pochod. po słowie: żrzeć.

ZARĄB, - ębu, *m.*, zarąbanie, i to co zarąbano, das Zuhacken, Verhauen, ein Verhau; *Bh.* zaruba wrąb w co; *Rs.* зарубъ, зарубень, зару̀бина, зарубка, nacięcie, narznięcie; (по́рубъ więzienie). Zarąb, obrąbienie, *Vd.* sarob, die Einfassung. Zarąb, ZARĘBA, - y, *ż.*, zasiek, n. p. Zołkievius congregatum Bialae Moscorum exercitum diſsipans, reliquias in *zarembam, (munimentum sic vocant ex arboribus terraque in modum fortalitii ſtructum), pepulit. *Waſsemberg Vladisl.* 30. - 2., Zaręba, *herb*, lew czarny, w polu brunatnym, wyſkakuie z za muru. *Kurop.* 3, 58; ein gewiſſes Wappen. Zaręba, imię własne familii w Polszcze, der Eigenname einer Polniſchen Familie. ZARĄBIC *cz. dk.*, zarąbać *ndk.*, zarębować *kontyn.*, zarąbywać *czstl.*; zacząć rąbać; rąbiąc zaciosać, anfangen zu hacken, zu hauen, loshacken; ſpitzig zuhacken, zuhauen; *Sr.* 1. ſarubacz, zarubam; *Cro.* zarublyújem; *Bs.* zarubiti koje drrivo *aequare sciſsuram ligni*; *Bs.* zarûbiti *extremitatem terminare*; *Vd.* sarobiti, = obrąbić); *Ross.* зарубить, зарубать; rąbaniem znamionować, einhauen, einhacken. Zwykle zarąbywano na drzewach znaki; z spaleniem drzewa nikły znaki graniczne. *Czack. pr.* 2, 190. - Rąbiąc rozłożyć, rozrąbać do iakiego używania, einhauen, zuhauen, zerſtücken, zerlegen. Zarąbać wołu, n. p. Jedni do kuchni zarąbione woły, Ci niosą sarnę i ielenia w poły. *Miaſk. ryt.* 2, 119. Zarębuię na obiad, zarębuię dla gości. *Cn. Th.* 1389. Szkoda zarębować, co się nie ma gotować. *Cn. Ad.* 1140. Dla twoich pachołków zarębuiesz i nalewasz. *Star. Ref.* 83, dla nich biesiady ſtroisz). Nie zarąbiono tu na cię. *Cn. Th.* 1389, nie proszony gość). - Zarąbać co, wyrąbać, rąbaniem zniszczyć, zgładzić, zu Schanden hacken, mit Hacken und Hauen vernichten. Xiążęta Litewscy Koryatowice, Kamieniec i insze zamki Podolſkie zarąbili, a do W. X. L. przyłączyli. *Stryik.* 584. Zarąbać kogo szablą, = rąbiąc zabić, zu Tode hacken. *Bndtk.* - §., zarąbić, zarębować suknią, rąbkiem osadzić, obrąbić, bebrämen, beſäumen. - §., zarąbać drogę, zrąbaném drzewem zagrodzić, zasiekę uczynić, einen Verhack oder Verhau machen, den Weg verhacken, verhauen, verſperren, verlegen mit gefällten Bäumen. Krzyżacy zasiedli wszyſtkie drogi, lasy zarąbili, Tak nasi iako w klatce ogrodzeni byli. *Stryik.* 614. *Wałaszy drogi zarębowali, iż trudne przebycie było. *Biel. Sw.* 254. Polacy zarąbili uciekaiącemu nieprzyiacielowi drogę. *Stebelſk.* 2, 316. Tę błędną drogę, którą się oni cisną do oyczyzny swéy, iescze gdzie ieno możecie tedy ią im zagradzacie a zarębuiecie, a srogiemi pniaki zakładacie fałszywych i obłędliwych nauk waszych. *Rey Pst. H h* 6. - *§., Jezuici sami na Antychryſta zarębuią, nie ewanielicy. *Zrn. Pſt.* 3, 20 *b*, zarywaią na niego, zakrawaią.?

ZARABIAC; *ob.* zarobić.

ZARACHOWAC *cz. dk.*, rachuiąc zamylić, mylnie porachować, verrechnen, verzählen, im Rechnen und Zählen einen Fehler machen. *Zaimk.* zarachować się, pomylić się w rachunku, ſich verrechnen, ſich verzählen.

ZARADA, - y, *ż.*, zaradzanie, zaradzenie, sposób i śrzodek zaradzania, zabiegania, das Rathſchaffen, Abhelfen, Vorbeugen, die Abhülfe, getroffne Anſtalt; *Sr.* 1. zaradzeno *remedium.* Bez wszelkiéy przyszłym rokoszu zamachom zarady, seym się zakończył. *Nar. Chodk.* 202. - (ZARADLIC, ZARADŁOWAC; *ob.* radlić). - - ZARADNOSC, - ści, *ż.*, sposobność w zaradzeniu, zabieganiu, die Fertigkeit im Rathſchaffen, Thätigkeit im Treffen der Anſtalten, die Betriebſamkeit. Zaradność kupiecka godna poszanowania za te wygody, które społeczności przynosi. *Archel. ded.*, cf. przemysł, przemyślność. ZARADNY, - a, - e; - ie *adv.*, zaradzaiący, zabiegaiący, Rath ſchaffend, vorbeugend, (cf. przemyślny, opatrzny, przezorny). Za co w zaradnych mrowek wchodzić ślady, Kiedy szczęśliwsze są teraz motyle? *Mon.* 65, 191. Trzeba na nowych schadzkach rozſtrzygnąć zaradnie, Cokolwiek wątpliwego pod zdanie wypadnie. *Przyb. Milt.* 165. Dość mądrzy, dość zbroyni zaradnie. *ib.* 41. - §. *Paſsiue*: zaradny, zapobieżny, czemu zaradzić można, do zaradzenia, vorbeuglich, abhelfbar; *Sr.* 1. nezaradzenité *irremediabilis*; unvorbeugbar. - (ZARADOWAC się, *zaimk. dk.*, powziąć radość, zacząć radować się, ſich zu freuen anfangen, ſich erfreuen; *Rs.* зарáдоваться). - - (ZARADZAC; *ob.* zarodzić). - - ZARADZIC *cz. dk.*, zaradzać *ndk.*; *Sr.* 1. ſaradzicz, zaradzam; ſkuteczną radą zabiegać, radą wspomagać, Rath ſchaffen, mit gutem Rathe abhelfen, vorbeugen, unterſtützen. Od ciebie zawisło zaradzać o moim uszczęśliwieniu. *Zab.* 14, 340. Dwom trzodom ieden paſterz nie zaradzi. *Nar. hst.* 7, 10, rady nie da). Nie troszcz się o nas, potrafimy my sobie zaradzić, i interesa nasze wykierować pomyślnie. *Teat.* 75 *c.* Maiąc fortece, z wielorakich przyczyn kraiowi od nie-

przyiaciela zaradzam. *Leszcz. Gł.* 116; *Glicz. Wych. K* 4. Kto czego przez plenipotencyuszów dokazać nie mógł, moiéy matki zaradzeniem zyſkał. *Teat.* 32 *c*, 32, zaradą, zabiegami, pomocą, radą ſkuteczną.

ZARAIAĆ; *ob.* zaroić. *ZARAIĆ, zaraiać; *ob.* naraić.

*ZARAŃ, - ia, *m.*, ZARANIE, - ia, *n.*, ZARANEK, - nku, *m.*, zaranie, poranek. *Cn. Th.* 1387 *et* 776; **der frühe Morgen, die Frühe, der Morgen, die Morgenfrühe**; (*Rs.* зapáнѣe za wczasu, rychło). W zarań i w wieczor na pacierze dzwonią. *Herbſt. Nau. h.*, rano, **in der Frühe, früh**). Nie dowiedzieli się tego aż w zarań. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 12, 29, nie dowiedzieli się aż rano. *Bibl. Gd.*, nazaiutrz rano, **den andern Morgen früh, in der Frühe**. Gdy wiatry wschodowe w zarań naſtawaią, pewne znamię ieſt mierności czasu. *Cresc.* 7. Od zarania do wieczórnego zmierzkania. *Groch. W.* 42. W winnicy iego od zarania Robili aż do zaścia słonecznego. *Odym. Sw.* 2 *G b.* Od *wzarania aż ku południu. *Cresc.* 617. Gospodarz wyszedł z zarania naymować robotników. *Budn. Math.* 20, 1; wyszedł bardzo rano. *Bibl. Gd.*) Oni bramy otwierali co zaranek. *Budn.* 1 *Chron.* 9, 27, na każdy poranek. *Bibl. Gd.*) Do wieczora od zaranku o nim mówiła. *Pot. Arg.* 739. Czynicie złe rzeczy w łożnicach waszych za światła *iutrzennego, t. i. z zaranku. 1 *Leop. Mich.* 2, 1, na świtaniu rano. *Bibl. Gd.*) Każdego dnia z sześciu, było iedno zaranie i świtanie. *Salin.* 2, 227, *Mat. z Pod. B* 2. Pod czas zarania Zorza rumiana Znak na wszyſtkie ſtrony Wydawać zwykła swym światłem. *Odym. Sw. M.* Piękna pogoda była, przyiemne zaranie. *Paszk. Dz.* 28. Człowiek iak sen na zaraniu dymem się rozchwieie. *Zab.* 9, 45 *Zabł.* Już móy zaranek minął, me południe zbiegło. *Kul. Her.* 291. *ZARANIĆ; *Bs.* zaraniti, uraniti; *Cro.* zaranújem, *anteluco*, *surgo diluculo*; *ob.* *poranić, poranić się. ZARANNY, *ZARANKOWY, - a, - e, porankowy, ranny, **früh-, Morgen-**. Na brzegu o zarannéy chwili ſtanął. *Odym. Sw.* 2 *N n* 2. Zaranna rosa. *W. Pst. Mn.* 566. Bóg każe spaść dżdżowi zarankowemu i wieczornemu. *Leop. Joel* 2, 23, deszcz wczesny. *Bibl. Gd.*)

ZARASTAĆ; *ob.* zarosnąć.

ZARATOWAĆ *cz. dk.*, ratując zabiedz, wesprzeć, **zu Hülfe eilen, unterſtützen**. Władysława Kazimierz dziesięcią tysięcy czerwonych złotych na użytek codzienny zaratować musiał. *Krom.* 707, *subuenire*. Zaratowanie, *Zaratunek, *ob.* Poratunek.

ZARAZ, *Zarazem *adv. temp.*, natychmiaſt, wraz, wnet, ſkoro, prędko po czém, *tudzież, *tuż, téy chwili, tego momentu, **gleich, ſogleich, bald, alsbald**; *Boh.* **pogeďnau**, (cf. w iednem), **honem** (cf. gonić); *Slo.* **porád**, (cf. rzęd), **zaraſ**; *Sr.* 1. **něhdě, naměſtcze, ſeſi, burſy, ſmołom, tucźi** (cf. rączy); *Crn.* prezej, prezkaj, kuj, obrât, na obrât (cf. obrót), natęgâma (cf. naciągnąć), jidoma, ſdâje, ſdajzi; *Vd.* ſdaizi, prezei, rozhnu (cf. na dorędziu), kmalu, jadernu, s'korei, hittru, kaker bi vſekau, raunu shlakama, per tei prizhi; *Cro.* taki, udily, eſkericze, idom, (cf. idąc); *Bs.* tudje, (tudzież), tutako, on cjas, udiglje; *Rg.* barzo, (cf. *barzy, cf. bardzo), udigl, oncjas, tutakó; *Sla.* ſadataki; *Rs.* pasoмѣ (cf. razem), зapaзѣ, сѣ pаzy, (cf. z razu), нácкopo, сей часѣ, абie. Zaraz bez odwłoki wychodzili z wielkiém żarciem i furyą. *Wys. Jgn.* 138. Niecierpliwi, iednem słówkiem urażeni zaraz się wyzywaią na szpady, piſtolety. *Boh. Kom.* 2, 107. Zarazem natychmiaſt odszedł od niéy. *Radz. Ż. P. P.* 48. *Star*; *Ref.* 20. Nie zarazem szedł do domu iego. *Rey Pſ. Uu* 5, wzbraniaiąc się). Nie frasuy się, i nie zaraz płacz tak rzewno. *Jag. Wyb. C* 3 *b.* Nigdy wdzięcznym nie będziesz, ieśli zaraz nie będziesz. *Gorn. Sen.* 233. Jak są większe łaſki zaraz dane, Tak mnieyszéy ceny, kiedy przetrzymane. *Chrośc. Fars.* 72, *bis dat*, *qui cito dat; nil dat*, *qui munera tardat*). Proſto z drogi, z nawy, zaraz, do mnie przyszedł; *e naui recta ad me venit. Cn. Th.* 1388. Zaraz z młodu chłopca ſkromić trzeba. *Tr.* Zaraz od tego czasu. *Tr.* Zaraz po mnie, za mną, *temporis vel loci*; **gleich nach mir, gleich hinter mir**. Zaraz po tym. *Cn. Th.* 1388. Zaraz ſkoro. *ib.*, *pleonastice*, *ob.* ſkoro. - Zaraz, od razu, do razu, iednym razem, **gleich, ſogleich, mit einem male, auf einmal**. Nie zaraz Krakow zbudowano. *Cn. Ad.* 728, nie w iednym roku). J naylepsze lekarſtwo nie zaraz ſkutek swóy czyni. *Sk. Zyw.* 2, 426 *b.* Morſki piasek nie rychło wysycha; przeto nie razem masz iego sypać do murowania w wapno, ale pod czasem. *Cresc.* 35. Do sprosności pogańſkiéy ludzie nie zarażem, ale po maluczku a po kąſku poſtępkiem czasu przyszli. *Zrn. Pst.* 3, 536. - Nie zarazem męczennikiem ten ieſt, któremu gardło wezmą, lecz ci którzy zabiiani bywaią, dla czego męczennicy pozabiiani byli. *Zrn. Pst.* 244 *b*, tym samym iuż, *ipso facto*). - *§., zaraz, *zarazem, *zarazą, = razem, w iednym czasie, złącznie, spólnie, **zugleich, auf einmal, zu gleicher Zeit, gemeinſchaftlich**, *Rs.* pазoм. Alexander Cesarz Chryſtusowi cześć boſką oddawał, bogom też zaraz pogańſkim służył. *Sk. Dz.* 113. Mniemaią, że mogą zaraz i czartu i Bogu służyć. *Sk. Kaz* 377. Jednego czasu po wszyſtkich mieyscach była zaraz bitwa. *Warg. Cez.* 207. Gdy o mnie będziesz z nim mówił, zarazą mów i o Angielice. *Teat.* 23, 43, za iedną razą, *ob.* raz). Krzywouſty słysząc o przygotowaniu Ruſkich xiążąt na siebie, zatrwożył sobą bardzo, zwłaszcza iż w ten czas z Czechami i Węgrami zaraz miał woynę. *Stryik.* 188. Jatwieżowie wolności swoie i oyczyzny swobodę zarazem śmiercią mężną, mężni mężowie, zapieczętowali. *Stryik.* 291.

ZARAZA, - y, *ż.*, *Zarazka, - i, *ż.*, *zdrbn.*; wszyſtko co zaraża, choroba zarażaiąca; *Ross.* зapaзa, **etwas Anſteckendes, eine anſteckende Krankheit, Seuche**; *Ross.* язва; *Ec.* язя. Zaraza *contagium*. *Perz. Lek.* 53, cf. *przymiot, przymiotna choroba). Gdy iakowa choroba, z powszechnéy przyczyny pochodząca, wielu ludzi w iakowéy okolicy napąda, tedy ią nazywamy zarazą. *Perz. Lek.* 53, cf. epidemiia); zaraza łożna. *Perz. Lek.* 93, zarazy, czyli łożnice. *ib.* 88, *ob.* łożnica, choroba łożna). Zaraza, *przymiot, franca. *Wer. Regl.* 23, **die Luſtſeuche, Venusſeuche**. Zaraza morowa, powietrzna, = mor, powietrze, morowe powietrze; *Bs.* otrov, (cf. otruć); *Ross.* чума (*ob.* ciuma); *Ec.* maeмвópство; **die Peſt**. Pod ten czas zaraza morowa tysiące ludzi w tém mieście sprzątała. *N. Pam.* 4, 117. O powietrzu, zarazach i o pomorkach na ludzi. *Perz. Lek.* 250. Gdyby to wiedziały, ſtrzegłyby się iak morowéy zarazy pierwszych kro-

ków podeyrzanéy przyiaźni. *Mon.* 68, 19. - Zaraza na bydło, die Viehseuche. Na owce zła zaraza padła. *Bardz. Tr.* 552. - Zaraza na zboże, na drzewa, rośliny, der Brand im Getreide, in Gewächsen; cf. zagorzenie). Niekiedy zaraza pada na pewne leguminy i rozmaite ziół gatunki, których używaniem ludzie w biegunki wpadaią. *Krup.* 5, 718. - *fig. tr. moraln.* Syreny swe powaby w zarazę i głos obróciły, którym wiosła i lotne hamuią okręty. *Ustrz. Troi.* 38. Strzeż się, zaraza wyſtępku goni za tobą, i piękne, któreś miał obyczaie, w nie obróci. *Teat.* 49 *b*, 37. Pan dlatego tu przyyść raczył, aby wszyſtkie sprawy, i te chytre zarazki czarta sprośnego potłoczył a potłumił. *Rey Pst. M m* 3. - §., *de homine*; zaraza, człowiek niebezpieczny, obyczaie każący. *Lde.*, cf. *Lat.* labes. *Cn. Th.* 1388. - §. *Botan.* zaraza, *orobanche*, rodzay roślin. *Kluk Dyk.* 2, 157, zowiemy to ziele ſkazą, zarazą, wilkiem, że inne zioła bliſko siebie będące, zaraża, kazi, i iako wilk w niwecz obraca. *Syr.* 1232; *Sr.* 1. sedwak; *ob.* zielony wilk, Erdenwürger, Erbsenwürger, Sommerwurzel. ZARAZEM; *ob.* Zaraz. ZARAZIC *cz. dk.*, zarażać *ndk.*, zarazy nabawić, mit einer Krankheit anstecken; *Slo.* nakazugi (cf. ſkazić); *Cro.* nateplyem; *Ross.* заразить, заражать; *Ec.* тлетворствую; (*Bh.* zarazyti, zaraženi *inpingere*, *infigere*, *inhibere*, *perturbare*; *ob.* wrazić, zrazić; *Sr.* 1. zarazju, zazajem *percutio*, *mortem infligo verberibus*, zaraženi zabóy; *Cro.* zarasújem, zaraziti *ferro necare*). Niektóre z chorób bydlęcych są zarażaiące. *Wolszt. bydl.* 20, zaraźliwe, sind ansteckend. Ta choroba, iak powietrze szkodliwa; życzyłabym kwarantanę wysiedzieć, żebyś cudzych nie zarażał domów. *Teat.* 10, 41. Zarazić powietrzem morowém, zapowietrzyć, *Bs.* okusgiti, otrovati (cf. otruć). Bodayby powietrze zaraziło tego psa pogańſkiego. *Mon.* 68, 516. Zarażony, zapowietrzony, *Cro.* zatèpen). Jak się uſtrzedz powietrza zarażonego, to ieſt, morowego. *Sien.* 475, verpestete Luft, Pestluft. Zarazić powietrze, die Luft verpesten. *Venenat coelum vis mortifera Auerni*, zaraża powietrze. *Cn. Th.* 1388. - Zarazić się, sich anstecken, angesteckt werden. Zarażali się od siebie, ieden służąc drugiemu. *Cn. Th.* 1388. Zarazić się trądem, *Ec.* проказитися, заражаться проказою. - Zarazić się czym, zachorzeć z czego, woran krank werden. Zarażaią się cielne krowy paſtwą niezwyczayną, = chorzeią od paſtwy niezwyczaynéy. *Cn. Th.* 1388. Roślina ta zaraża się smrodem, = szkodzi iéy smród. *Cn. Th.* 1388, *ob.* zwietrzyć się). Zarażenie drzew, ziół, *ob.* zagorzenie ziół. - Paraliż, ślak, *powietrze zaraża kogo, narusza kogo, es rührt einen der Schlag, er wird vom Schlage getroffen. Sługa móy leży w domu paraliżem zarażony. *Biał. Pſt.* 210, powietrzem zarażony. *ib.* 523, vom Schlage gerührt. Paraliżem abo ślakiem zarażony, paralityk. *Cn. Th.* 670. Alexander, gdy zbytnie zgrzany w rzékę wſkoczył, tudzież go paraliż zaraził. *Warg. Wal.* 107. Widzimy w tych, którzy są powietrzém abo paraliżem zarażeni, że więc razem rękę i nogę i mowę im odeymuie. *Sak. pr.* 83. O paraliżu czyli zarażeniu na członkach, *de paralysi*. *Perz. Lek.* 151. Przeciw zarażeniu wszelkich członków, iak pospolicie mówią, od powietrza, lekarſtwo, które się przykłada na członek chory. *Cresc.* 242. - §., *fig. tr. et moraln.*, = ſkazić, anstecken, verderben, verunreinigen. Będę się ſtarał w moich pismach o czyſtą i nie zarażoną obcemi słowy Polszczyznę. *Mon.* 679. Ta iego radość ieſt nieczyſtą, zaraża ią iakieś ſtraszliwe przeczucie. *Stas. Num.* 1, 226, miesza, kłóci, zakłóca). Język niespokoyny więcéy może zarazić ludzi niewinnych, niźli ręka niespokoyna. *Rey. Pst.* yy 4. Piekielnemi iady wybiera się Megera serca ludzkie zarażać. *Ustr. Troi.* 43. Kto podle sąsiada chromego mieszka, i sam chromać się nauczy; tak to bywa, ieden od drugiego się zaraża. *Falib. Dis. P* 2, cf. z kim kto przeſtaie, takim sam się ſtaie). ZARAZICIEL, - a, *m.*, który zaraża, *pr. et fig. tr. moraln.*, *Rs.* заразитель, der Anstecker, Verpester, Verderber. Zaraziciel dusz ludzkich. *Sk. Zyw.* 261, *ob.* ſkaziciel, ſkaźca; *w rodzaiu żeńſk.* zarazicielka. ZARAZISTOSC, ZARAŹLIWOSC, - ści, *ż.*, *Rs.* заразительность, прилипчивость, cf. przylipnąć); przymiot tego, co drugich zaraża, ansteckende Eigenschaft, das Ansteckende. - *fig.* Błogosławiony, kto na drodze grzesznych nie ſtał, i na ſtolicy zaraźliwości nie siedział. *W. Pst.* 1, 1, na ſtolcu zaraźliwym. 3 *Leop.*; na ſtolicy naśmiewców. *Bibl. Gd.*) ZARAŹLIWY, ZARAZISTY, ZARAŹNY, - a, - e; - ie *adv.*; zarażaiący, zarazą grożący, ansteckend; *Slo.* nakazytedlný; *Vd.* kugen, kushen; *Sla.* otrovan; *Rg.* kùxni; *Rs.* заразительный, прилипчивый (cf. *przymiotny), мл҃творный; *pr. et fig. tr. moraln.* Grutinius napisał w Polſkim ięzyku wydane dzieło *Przymiot czyli o chorobie zaraźliwéy. *Czack. pr.* 2, 41. Powietrze w tém mieście ieſt wilgotne i zarazisto, bo ziemia błotniſta. *Boter* 52; zaraźliwolotna ziem własność. *Perz. Luk.* 3, zaraźliwe wyziewy wydaiących). Parę z swego łba gadzin wysiepnęła, wysiepnąwszy zaraźną ręką posunęła. *Zebr. Ow.* 94, *pestifera*). Wſtyd uſtał, wſtyd, oſtatnia niecnoty zapora, Złość, zaraźna w swém źrzodle, a w ſkutkach zbyt spora, Przeiſtoczyła dawny grunt uſtaw poczciwych. *Kas. Sat.* 15. Pańſki przykład ſtrasznie zaraźliwy. *Teat.* 7, 26, iaki opat, takie mnichy; iaki pan, taki kram). Błogosławiony to mąż, który na ſtolcu zaraźliwym nie siedział. 3 *Leop. Pst.* 1, 1, na ſtolicy pośmiewców. 1 *Leop.*, na ſtolicy zaraźliwości. *Wuiek*, na ſtolicy naśmiewców. *Bibl. Gd.*) Ludzie zaraźliwi króleſtwo oyców moich posiedli. *Radz.* 1 *Mach.* 16, 3, mężowie niezbożni. *Bibl. Gd.*) - Znaleźliśmy tego człowieka zaraźliwego, i wzruszaiącego niesnaſki między żydy. *Radz. Act.* 24, 5, *Wuiek. idem.*) Oycowie chrześciiańscy napisali pięknieysze pieśni, któremi zaraźliwe wypychali. *Sk. Dz.* 143.

ŻARCIE; *ob.* żrzeć. ŻARCIK, *ob.* żart.

ZA-RDZEWIC *cz. dk.*, za-rdzewiać *ndk.*, rdzą zapuścić, rdzą ſkazić, *zapsuć, cf. zaśniedzić; berosten, mit Rost bedecken, rostig machen. Za-rdzewiam co, rdzę czynię. *Cn. Th.* 1389. Za-rdzewić się, ZA-RDZEWIEC *niiak. dk.*, rdzą zayść, zaśniedzieć, rostig werden, mit Rost bezogen werden, berosten; *Boh.* zazrzawěti; (cf. zardjti se zaczerwienić się); *Vd.* saerjaviti, saerjoveti; *Rs.* заржавѣть (cf. зардѣть zaczerwienieć, сарево zaczerwienienie. Za-rdzewiały; *Slo.* zarzawelý; *Hg.* réz-rosdás; *Rs.* заржавѣлый. Takowy przykaz raczéy onym latom ſtaroświeckim zardzewiałym przynależy. *Warg. Wal.* 65,

spleśniałym, zgrzybiałym. - Nie zardzewiaiący, = NIEZARDZEWNY, - a, - e; - ie; *adv.*, unverroſtbar. Niezardzewnie miecz w tym domu chowano. *Biel. Myśl. a b.*, nie próżnował nigdy, był zawsze w robocie. ZA-RDZEWIAŁOSC, - ści, *ż.*, zayście rdzą, das Veroſten, Veroſten, *pr. et fig. tr.*, (*Boh.* zardéloſt *rubor* rumieniec twarzy). Odłożywszy na ſtronę wszelką gnuśność, i prawie za-rdzewiałość umysłu. *Wer. Regl.* 156.

ZARĘBA; *ob.* Zarąb. ZARĘBACZ, - a, *m.*, który zarębuie, der Loshacker, Zuhacker, der drauf los hackt oder haut, ein Raufer, Schläger. Wół ten w herbie szlachcica znaczy, a nie zarębacza. *Pot. Pocz.* 253. Mało miał spokoyny szlachcic; a przecię więcéy, niż drudzy szarpacze, ſtacyonarze i pobereżnicy, i oni zarębacze. *Birk. Kr. Kaw.* 38, cf. rębacz, iunak. ZARĘBLA; *ob.* Przerębla. ZARĘBUIĘ; *ob.* zarąbać, zarąbić.

ZARĘCZAC; *ob.* zaręczyć. ZARĘCZNIK, - a, *m.*, rękoymia. *Włod.*, *Cn. Th.* 1399 *et* 916, zakładnik, który za kogo zaręcza, der Bürge, der zum Unterpfande gegeben, die Geißel; *Vd.* saporozhnik, saprizhavez, saprizhuvaûz; (*Vd.* sarozhnik, = naſtręczyciel); *Cro.* porùk; *Dl.* jamacz (cf. imaniec); *Rg.* jamaz, portùk; *Ec.* поручникъ *f.* поручница, порука, (cf. porucznik, cf. poręka; *Ross.* заручи́тель podpisuiący, ſtwierdzaiący podpisem). Zaręczam się kim, rękoimią albo zaręczniki daię, *satisdo. Cn. Th.* 916. Pokóy, dawszy mu nayprzebrańsze zaręczniki, umocnił. *Sk. Dz.* 384. Rękoimią abo zaręczniki od kogo biorę; *satis accipio. Cn. Th.* 916. Rękoymi abo zaręczników danie komu, *satisdatio*; rękoimi abo zaręczników od kogo przyięcie, *satisacceptio. ib.* Rękoimi abo zaręcznika maiętności, dobra, *praedia. ib.* ZARĘCZYC *cz. dk.*, zaręczać *ndk.*, ręczyć za zaſtąpienie drugiego, podjąć się rękoimi czyli rękoiemſtwa, für einen bürgen, gut ſtehen, gut ſagen; *Bh.* pogiſtiti, pogiſſtowati (cf. iścić, *iſty, zaiście); wyručiti (cf. wyręczyć); (*Bh.* zaručiti, zaručowati *vadari* żądać od przeciwnika zaręczników); *Vd.* saporozhiti, saporokuvati, saprizhati, saprizhuvati, (cf. zaprzeczyć), sa koga ſtati, (ſtać za kogo), ſe saloshiti, (założyć się, zakładać się, dać zakład); (*Vd.* sarozhiti, isrozhiti, = wręczyć, do rąk oddać, naraić, naſtręczyć, uſkutecznić); *Cro.* zaporúcham, porukujèmſze, zarucham, rukuvatiſze, rukujemſze (2., zarucham, rukuvatiſe, rukujemſze *salutare se porrectione manus*); *Rg.* jàmcitiſe, ujamcitiſe, uporùcitiſe; *Rs.* поручиться за кого, (*Rs.* заручить, заручать własną ręką popisać). Zaręczam kogo, ręczę za kogo. *Włod.*, abo za co; przyrzekam za kogo. *Cn. Th.* 913. Zaręczam za kogo na ſto tysięcy złotych. *Bndtk.* Jéy piękność powinna za wierność zaręczyć. *Teat.* 48 *b*, 10. Zaręczam, że to będzie tak. *Bndtk.*, zapewniam pod zakładem, zakładam się). - *Zaimk.* zaręczam się, rękoimią daię. *Włod.*, *Cn. Th.* 1289. Zaręczam się kim, rękoimią abo zaręczniki daię, *satisdo alicui. Cn. Th.* 916, Bürgen für ſich ſtellen, Bürgſchaft geben. - Zaręczony, *vadatus*, *vadimonio obſtrictus. Cn. Th.* 1389 (*Rs.* заручный własną ręką podpisany). Zaręczenie, die Bürgſchaft, das Bürgen; *Bh.* zaručenj; *Vd.* saporozhenje, saprizhanje; *Cro.* oporùka, oporuchényе; *Bs.* zaklada, (cf. zakład); *Ec.* поручéнїе, пору́ки; (*Rs.* заручéнїе własnoręczny podpis). Zaręczenie; *promiſsum a vade factum*, *fideiuſsio*, *vasarium. Cn. Th.* 914. Zaręczenie, ZARĘCZE, - a, *n.*, (cf. zaręka); co dla zaręczenia, zapewnienia, zabezpieczenia dano, uczyniono, cf. zakład, zaſtaw, die geſchehene, gegebne Bürgſchaft, das Unterpfand, die Verſicherung. Noś te włosy zawsze przy sobie, serce czułe potrzebuie miłości zaręcza. *Stas. Num.* 1, 35. - §., zaręczyć, zaręczać, ZARĘKOWAC córkę i t. d. komu za żonę, = zrękować, zmówić za kogo, poślubić, obiecać, jemanden eine verloben; *Crn.* ſarozhim; *Vd.* sarozhiti; *Cro.* zaruchiti, zarúcham, perſztenújem, (cf. pierścionek); *Bs.* zaruciti, vjerriti, virriti, (cf. wierzyć), vjerrovati, priſtenovati, obechjatti za ſgenu; *Rg.* zarùciti, rukovatti, vjerriti; *Ross.* просватать, обручѝть, обручàть (cf. obrączka). Dziewka zarękowana. *Budn. Deut.* 22, 25, dzieweczka poślubiona. *Bibl. Gd.*; *Cro.* zaruchnicza, vernìcza; *Sla.* zarucſnica; *Bs.* zarucniça, vjereniça, vireniça; *Rs.* просватанная, обру́чница. Zaręczony, zrękowany; *Vd.* sarozhnik, ſvat; (*ob.* swat); *Cro.* zaruchen, zaruchnik, vernik (cf. wierniś); *Sla.* zarúcſen, zárucsnik; *Bs.* virenik, vjerenik, zarucnik; *Rs.* сосватанный, сговоренный, обру́чникъ. Córki Sułtana pospolicie zarękuią w czwartym albo w piątym roku. *Kłok. Tur.* 49. Chryſtus oddawszy iéy pierścień, sobie ią był zaręczył. *Birk. Dom.* 31, cf. zaślubić). Zaręczyć się z kim, zaręczyć się komu, zrękować się; *Bs.* zarucitſe, vjerritiſe; ſich mit jemanden verloben. Zaręczanie, akt zaręczenia, ZARĘCZYNY *plur.*, zrękowiny, zmówiny, das Verloben, die Verlobung, das Verlöbniß; *Bh* zámluwa; *Vd.* sarozhenje, sarok, sarodle (cf. zawieść), likof, (cf. litkup), ſaroke, obluba, porozhenje, poroka (cf. poręka), vkupdanje; *Crn.* ſarôki (*ob.* zaręka); *Slo.* oddáwki, (cf. oddawać), oddawani, prſt'enſowani, zaſlubeni (*ob.* zaślubienie), prepigáni, (cf. przepiąć; *Cro.* zaruki; *Sla.* zarúcsènje; *Bs.* zarucenje, vjerenje, virenje; *Rs.* сговоръ, обручéнїе. Ślub zaręczyny poprzedzaią, przez który dwie osoby przyrzekaią sobie żyć w związku małżeńſtwa. *A. Zam.* 49. Zaręczyny, czyli poprzedzaiące przyrzeczenie małżeńſtwa. *Gal. Cyw.* 1, 26. Świaszczennik przy zaręczynach z modlitwami i odmianą pierścieni, pilny czyni *opyt. *Pim. Kam.* 166. ZARĘCZYNNY; *ob.* zrękowinny. ZARĘCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zaręki należący, od zaręki, rękoiemny, Bürgſchafts=, Vadiums=, Unterpfands=. Summa zaręczna, z zaręki wynikaiąca. *Czack. Pr.* 2, 103. - Zaręczne liſty, cf. zapowiedne, Inhibitionsſchreiben. Gdyby kto od dóbr był odsądzony przez panuiącego, a wygrywaiącéy ſtrony nie puszczał do posiadania dóbr odsądzonych, panuiący da zaręczne liſty. *Czack. Pr.* 1, 192. Zaręczne liſty były obwieszczenia, nakaz i zagrożenie ſtrony, aby oświadczonego lub zagrożonego gwałtu nie czyniła. *Czack. Pr.* 1, 192. Kiedy pomoc woyſkowa czyni wwiązanie, albo dóbr odebranie, zaręczne liſty od urzędu są niepotrzebne. *Czack. Pr.* 2, 103. - §., zaręczny, we grze, za ręką będący, die Hinterhand (im Kartenſpiele) betreffend. ZARĘKA, - i, *ż.*, zaręczenie, *zaręcze, co w zaręczeniu złożono, zakład, zaſtaw, die Bürgſchaft, das Vadium, das Unterpfand. Był Jadwidze piérwszy oblubieniec xiążę Rakuſki na myśli, ktemu zakład albo zaręka dwieście tysięcy złotych; wszakże i za tę zarękę posłowie Litewscy przyrzekali, iż to miał Jagiełło zapłacić. *Stryik.*

439. Ktoby na kim co prawem przezyſkał, tedy ma być mu dane wwiązanie, a z urzędu zaręka będzie położona; iżeliby zaś wwiązania bronił, tedy ma zaręke zapłacić, a ten komu co przysądzono, ma powtórnie odebrać, i w summie zaręczney powtórne otrzymać wwiązanie; summa zaś z zaręki wynikaiąca, nie ma być większa, iak summa o którą rzecz idzie. *Czack. Pr.* 2, 103 z *Stat. Lit.*) Podobało się naszym prawnikom wszelkie zakłady czyli *vadia* mieć za nieważne od panowania Władysława IV, w woiew. od Litwy do Korony przyłączonych; lecz i tu bywały tradycye czyli wwiązania w summach zaręką urzędową poſtanowionych. *ib.* W ſtatucie drugim pozwolono czynić zakład; połowa zaręki iść miała na ſtronę, a połowa na panuiącego; a gdyby kto nie miał czém zapłacić, odrabiać ma. *Czack. Pr.* 1, 193. - §., zaręka, polecenie, rekomendacya, zaleta, die Empfehlung, Recommandation. *Bndtk.* - §., zaręka we grze, poślednia koléy; die Hinterhand im Kartenſpiele. *Bndtk.*, cf. dobitka. ZARĘKAWIE, - ia, *n.*, ZARĘKAWEK, - wka, *m.*, zarękawie, *manicae non aſsutae vesti*, *manicae quae separari possunt a veste*. *Cn. Th.* 1389, Vorſteckärmel, Ueberzugärmel, Aermeldecken; *Rs.* нарукавники; *Ec.* наракавицы, нарукавницы. Saydaczni Rzymscy na lewéy ręce zarękawie żelazne nosili. *Papr. W.* 1, 24; *Brachiale* *zarękawie, upominki, które na ręku *naszaią. *Mącz.*, cf. manele; *Rs.* зарукавье.) Pisuiąc w suscepcie kamlatowe rękawy dobrze wytarte, osłaniał iednak zgrzebnemi zarękawkami. *Off. Str.* 4. ZARĘKOWAC; *ob.* zaręczyć, zrękować.

ZAREKRUTOWAC *cz. dk.*, na rekruta zaciągnąć, recrutiren, Recruten einziehen, ausheben. Zarekrutować się, zaciągnąć się za rekruta do woyſka, als Recrut eintreten, ſich zum Recruten ſtellen. Jaś się zarekrutował, przyſtał do regimentu. *Teat.* 24 *c*, 95.

ZARENIANIN, - a, *m.*, mieszkaniec Zareńſki, ein Bewohner des jenſeitigen Rheinufers. Niemce Zareniany. *Warg. Cez.* 93. ZAREŃSKI, - a, - ie, od tamtéy ſtrony Renu, vom jenſeitigen Rheinufer.

ŻARKI; *ob.* żarliwy. *ŻARŁAWY, - a, - e; - ie *adv.*; żarłoczny, obżarty, pożeraiący, gefräßig., n. p. Żarława zima, chleborodne lato. *Ryb. Gęśl. C* 4. ŻARLIWIEC, - wca, *m.*, gorliwiec, żarliwy, gorący, gorliwy człowiek, ein Eiferer. Wielki on dusz żarliwiec upominał ich. *Birk. Dom.* 6, żarliwy, gorliwy o zbawienie dusz. ŻARLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, żarłoctwo, obżarſtwo. *Cn. Th.* 1389, *Dudz.* 25, die Gefräßigkeit, Freſſucht. 2., żarliwość, *ŻARZLIWOSC, od żaru, od żarzenia, gorącość, gorliwość, *Ec.* яросшь; Eifer, Feuereifer, Hitze, Eifrigkeit. Stan rycerſki przy niepomiarkowanéy wolności, udaie popędliwość za żarliwość o dobro pospolite, a upor za nieporuszony ſtatek. *Leszcz. Gł.* 59. Insza żarliwość ku dobréy sprawie, insza gorącość albo popędliwość. *Fredr. Ad.* 15. Ogląday żarliwość moię o Pana. *W.* 4 *Reg.* 10, 16, *not.* zapalczywość. *ib.*, przypatrz się gorliwości moiéy za pana. *Bibl. Gd.*) Zalecaią żarliwość przeciw królom Mikołaia papieża. *Sk. Dz.* 831. Swięci, zapaleni miłością bożą, maiąc onę żarliwość, którą *zelum* po łacinie zowiem, gniewali się o krzywdę bożą. *Sk. Żyw.* 2, 414. Wyszedł z miaſta Matatyasz, wołaiąc głośno, żeby wszyscy ci, którzy iakąkolwiek żarliwość maią prawa boſkiego, poszli za nim. *Zał. Test.* 337. Patrz iak żarliwość trochę zbytnia fałszywą zoſtać, i łacno nas zaślepić może. *Ustrz. Kruc.* 2, 166, cf. fanatyzm). Ucho żarliwości słucha wszyſtkiego. *W. Sap.* 1, 10, ucho gorliwe. *Bibl. Gd.*) Kaznodzieie częſto się niepotrzebną żarliwością unoszą, aż do narażenia się niektórym w szczególności osobom, i wytykania ich ledwie co nie po imieniu. *Mon.* 73, 387.

ŻARLIWY, - a, - e; - ie *adv.*; ŻARKI, *Comp.* żarczeyszy, = żarłoczny, obżarty, pożeraiący, gefräßig, freßſüchtig, verſchlingend, *pr. et fig. tr.* Litwa w ciemnéy nocy w Wisłę wjechali; ale chybiwszy brodu, wiele ich na żarliwych wirach poginęło. *Stryik.* 398. Trzykroć bałwan on okręt w około zakrąża, Zarazem żarliwy nurt w sobie go zagrąża. *A. Kchn. W.* 5. Chciwość tym będzie żarczéysza, im większych rzeczy nadzieią rozłakniona będzie. *Pilch. Sen. list.* 2, 388. - §., 2, żarliwy, *a pleno*, = gorący. *Cn. Th.* 1389, żarki (cf. żartki), = palący się, pełen żaru, zapalony, *tr.* gorliwy, zażarty, (cf. żarny); *Ec.* ярый, ярь, яросшивый (cf. iary); hitzig, eifrig, feurig, voll Feuereifer. Skąd-li się zajął, ſkąd ogień ten we mnie Nad Sycyliyſkie żarliwszy kominy. *Tward. Daf.* 49, gorętszy, zapaliſtszy). Łakomſtwo tym żarczeysze i gorętze ieſt, im w większym bogactwie ieſt położone. *Gorn. Sen.* 113. Tym żarczeyszym zapalam się gniewem, kiedy widzę, iak czas marnie trwonią. *Pilch. Sen. list.* 373. Żarliwy kaznodzieia. *Mon.* 76, 810. Ludzie w tym kraiu są bardzo żarliwi o wolność swoię. *Boter.* 97. Katolik czuły, pobożny, żarliwy. *Smotr. Nap.* 1. Z iednéy ſtrony żarliwym gniewem dla obrazy wielkiéy, z drugiéy zaś żarliwym żalem dla złości szatańſkiéy pobudzony. *Bzow. roż.* 63. Król ciężko żarliwy zwołał o tym radę. *Tward. W. D.* 2, 110, frasobliwy, zgryziony, sfrasowany, tief gekränkt, voll (freſſenden) nagenden Kummer.

ŻARŁOCTWO, - a, *n.*. ŻARŁOCZNOSC, - ści, *ż.*, obżarłość, zbytnia chuć żarcia, die Gefräßigkeit, Freßſucht; *Bh.* žrewoſt, žrautſtwj, lakotnoſt (cf. łakoci, łakać, cf. łakomy); *Sr.* 1. žežrawoſcź, žežrawcžtwo; *Vd.* shertnoſt, oshertnoſt, posheruhnoſt, preshertnoſt, grosnojedezhnoſt, shertje, shertlivoſt, poshreſnoſt, posherlivoſt, poshreſhuvanje, dragogoſtuvanje, vampanje, jeduvanie, velkojedſtvu; *Cro.* oſerlyivoſzt; *Bs.* prosgdrriloſt, prosgjarloſt, prosgdorſtvo; *Rg.* proxdarloſt, proxdarlós, proxdarſtvo, ſcderanie; *Ross.* прожорливость, чревообьяденіе; *Ec.* чревоб҃сіе, чревонеистовство, гортанобѣсіе. Z dwóch szczeniąt od iednéy matki iedno w żarłoctwo a w zbytek ćwiczył, a drugie na pole a na myśliſtwo wprawił. *Kosz. Lor.* 10 *b*. Rośli w ciała i w żarłoczność. *Chmiel.* 1, 610. Nienasycona żarłoczność ieſt nayszanownieyszym bożyszczem iego. *Kur. P.* 12. ŻARŁOCZKA, - i, *ż.*, kobieta żarłok, żarłoczna; *Rg.* proxdarliza, xderaliza; *Ross.* ѣдунья. *Estrix* obżarta niewiaſta, żarłoczka. *Mącz.* ŻARŁOCZNY, ŻARŁOCZY, - a, - e; - ie *adv.*, lubiący żreć, obżarty, gefräßig, freßſüchtig; *Boh.* žrawý, lakotný (cf. łakotny); *Sr.* 1. žežrawé; *Slo.* žrawý; *Vd.* sherten, osherten, poshreſhen, shertliu, poshreſhen, posherliu, trebuſhen, posheruhen, presherten, grosnojedezhen, ſinogolten; *Rs.* прожорливый, чревонеистовъ, чревоненасытный. Żarło-

-czny pies. *Haur. Sk.* 56. Gołąb' płochopióry, iastrząb' żarłoczny. *Zab.* 13, 237 *Nar.* Tygrysy, lwy i iastrzębie żarłocznego rodzaiu. *Węg. Mar.* 1, 245. Opycha się on nad miarę, i żarłocznie ładuie swóy kałdun rozdęty. *Pilch. Sen. list.* 347. Niedźwiedź w kałdun swóy skryie mię żarłoczy. *Chrośc. Ow.* 134. Skoro owce wilcze oko krwawe zoczy, Zaraz chce pożrzeć ich ksieniec żarłoczy. *Zab.* 15, 413. Czas żarłoczny. *Zab.* 16, 132, wszystkożerny). Chciwość żarłocznego sąsiada na cudzéy zgubie gruntuie swoię potęgę. *Kur. P.* 11. ŻARŁOK, – a, *m.*, obżerca, oddany brzuchowi, lubiący żrzeć, ein Gefräßiger, Freßsüchtiger, ein Fresser; *Bh.* žrač, žraut, hlton; *Slo.* žrač; *Sr.* 1. žracžk, wožrawcž; *Sr.* 2. žraž; (žrejž piiak); *Crn.* shertnik; *Vd.* shertnik, poshreshnik, trebuhnik, poshiruh, posherliuz, poshirauez, pupeshpapesh, shertovez, oshertnik, preshertnik, velikujedez, oshertuvauz, dragoshtuvauz, nesitnik, nigdarsit, saprauluvuz; *Cro.* oserlyivecz, poserlivecz, ferecz; *Hg.* pazárlo; *Bs.* sgerallaç, sgdaraç, prosgdor, prosgdoraç, sgderallo; *Rg.* xderaz, xderalaz, proxdòr, proxdoraz, proxdàr, proxdàrlaz, xdèro, proxdro; *Rs.* прожора, чревоoбьядникъ, бдунъ (cf. iadacz, cf. жерлò uyście armatnó); *Ec.* адца, гортанобѣсникъ, пищникъ, который есть охотникъ, прожорливъ. Żarłok, strawca. *Volckm.* 483. Żarłok żyie, żeby iadł, i w szczére się sadło obrócił. *Pot Jow.* 67. Ziele to żarłokóm, którzy nad przyrodzenie zbytnie iedzą, pomocne. *Syr.* 205. Żarłokiem być, oddawać się obżarstwu; *Sr.* 1. žwožžu; *Ross.* прожрать; *Ec.* чревонеистовствовати, чревонеистовствую. *fig. tr.* Ten ich iedyny sukcessor marnotrawny, żarłok substancyi, zasłużył na imię iawnego szulera. *Mon.* 65, 356, przeżarł, przetrwonił substancyą; Verfresser, Durchbringer. – Żarłok krwi, ein Blutdürstiger. Okrutniki, łupieżce, krwi ludzkiéy żarłoki. *Sk. Kaz.* 430. Królowie często złym ludziom i krwi żarłokom, tyrańskiego i łakomego serca wilkom, dożywocia zapisali. *ib.* 506 *b.* Ów srogi krwi żarłok swoimże drabom musi być nieznośnym ciężarem. *Pilch. Sen. łask.* 45. Żarłok państw Turczyn, wszystkie siły na pochłonienie ostatka ruszył Europy. *Psalmod.* 86. – §. *Hist. Natur.* żarłok, *squalus*, rodzay ryb morskich, tak żarłoczny, że nawet odzieże i żaglów kawałki z okrętów wyrzucane połyka. *Zool.* 195, der Hay, Hayfisch; cf. pies morski, tracz. ŻARNA, *G.* żarn, *plur.*, młynki ręczne. *Solsk. Arch.* 97; ręczne młyny w domach nazywaią żarnami. *Kluk Rosl.* 3, 260. Żarna są młyny, w których kamienie siła ludzka porusza. *Os. Fiz.* 350, die Handmühle; *Bh.* žernow kamień młyński, žernowice gdzie łamią kamienie młyńskie); *Boh.* samotjžnů, rucnj mlegn; *Sr.* 1. rucžné moncžžik; *Cro.* ferna, fervne; (*Rg.* xarn, *s* młyn); *Rg.* xàrvan, xarvni, xarni *mola manuaria*; *Bs.* sgrrivan, sgjarvan, sgervna, kojafe rukom vrriti; (*Ross.* жерновъ kamień młyński); *Ross.* жерновъ. Żarna do mielenia w domach maią krosna sonowe, dębowe, brzozowe. *Kluk Rosl.* 2, 168. Żarn rękciieść, *molile*, *molucrum*. *Cn. Th.* 1389, *Rs.* меленъ, mlon, ŻARNOWKA, – i, *ż.*, Rydel *Mscr.* Weźmiy żarna, a mel mąkę. *Bibl. Gd. Jes.* 47, 2, *Radz. id.*, weźmiy *żarno. 1 *Leop.*, *ziarno. 3 *Leop*, *obacz* ziarno). – Dobrze kiedy będzie przy hucie *żarn czyli młynek marmurowy. *Torz. sk.* 285.

– Lepieyby takiemu, aby żarna ośle na szyi iego zawieszono. *Budn. Math.* 18, 6, aby zawieszony był kamień młyński na szyi iego. *Bibl. Gd.*, *ob.* żarnowy kamień). – *§. Żarna, mieysce u starych Rzymian, gdzie mełto abo tłuczono ziarna, i pieczono chléb zaraz, *pistrina*. *Cn. Th.* 1389, cf. stępa, tarka, prasa. ŻARNKARZ, – a, *m.*, *pinsor*, stępkarz, żarnkarz abo krupiarz, który iagły abo krupy czyni, w stępach stłuka, i w żarnach miele. *Mącz.*, der Stampfer, Mehlmaler, Handmühlenarbeiter. **ŻARNOLIZOCHA, mysz w Batrachom., *Gr.* λειχομύλη. *Przyb.* ŻARNOWIEC; – ca, *m.*, rodzay rośliny, *Spartium. Kluk Dyk.* 3, 93; Pfrieme, witeczki. *Cn. Th.* 1389 cf. Janowiec. ŻARNOWCOWY, – a, – e, od żarnowca. *Cn. Th.* 1389, Pfriemen=, cf. Janowcowy. ŻARNOWIECKIE iezioro. *Ład. Hst. Nat.* 59, ŻARNOWIEC, lub ZERNOWIEC, miasto w woiew. Pomorsk.; drugie w powiecie Xięskim. *Dykc. Geogr.* 3, 209, Zarnow miasto w Sandomierskiém. *ib.* ŻARNOWY, – a, – e, od żarn, cf. młyński, Handmühlen=, Mühlen=, Mühl=; *Rg.* xàrvni). Nie maią brać w zastawie kamienia żarnowego. *Budn. Deut.* 24, 6., zwierzchniego i spodniego kamienia młyńskiego. *Bibl. Gd.*); *Bh.* žernow; *Rg.* xarvagni kammi; *Bs.* sgeruan, sgiaruan, sgrriuan, kammi za mlitti; *Rs.* жерновъ, = młyński kamień; *adj.* жерновный. Żarnowy, do żarn należący po Rzymsku, *pistrinensis*; po naszemu młyński abo piekarski. *Cn. Th.* 1389.

ŻARNY, – a, – e, żarzący, palący, gorący, brennend, heiß. Słońce w południu żarnemi ogniami przeraża. *Przyb. Luz.* 248; cf. żarliwy.

ZAROBEK, – bku, *m.*, co kto sobie zarabia, zysk z roboty, wyrobek, der Verdienst, der Gewinn durch die Arbeit; *Bh.* wydělek (cf. wydziałać, wydzielić, wydział; *Crn.* saslush (cf. zasługa); (*Sr.* 2. zaroba potrawa); *Cro.* najem, (cf. najem); *Bs.* pribitak, (cf. przybytek), dobit, (cf. dobytek); *Rs.* задѣлка, задѣлъ, зажитое (cf. zażyć), *Ec.* приобрѣща, польза, плодъ, (cf. płód), корысть; (cf. korzyść). Ci którzy robotuią, bez przyczyny robią, bo pożytki a zarobki ich cudzoziemcy pożną. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 46, prożno robią, gdyż urodzaie ich cudzoziemcy pożną. *Bibl. Gd.*) – Zarobek, sposób zarabiania, praca z zarobkiem, der Gewerb, das Gewerbe, *Vd.* dobiulanje, dobitje, barantanje, perdelstvu, dobizhkuvanje). – Zarobek na czym, zysk na czym, der Gewinn, der Gewinnst. Korneliusz Scypio odniósł w zarobku, Zwycięzcy Kartaginy napis na nagrobku. *Mon.* 70, 555, w nagrodzie, zum Lohne, zur Belohnung. – *tr.* zarobek, zasługa, das (erworbene) Verdienst, (Merit). Nie ten iestem, abym cudzych zarobków chwałę przed kim porywał. *Błaż. Krom.* 786, cf. zaleta). Wszystkie te nasze zarobki, iakli to nam odpłacasz? *Krom.* 625, *merita*). Jeśli królu zarobki oboyga narodu na wagę puścisz, obaczysz, że dobroć twoię niesprawiedliwie ku Litwie obracasz. *Krom.* 624 *merita*). Jm więcéy iest przestępnych zarobków naszych, tym będzie *pozornieysza dobrotliwość twoia. *ib.* 459, przestępstw na karę zasługuiących, strafwürdige Verbrechen. ZAROBIĆ *cz. dk.*, zarabiać *ndk.*, robotą zyskać, zapracować zysk, verdienen, mit Arbeit gewinnen, (erarbeiten), erwerben; *Bh.* wydělati, wydělawati (cf. wydzielić, wydziałać), zpracžugi (cf. spracować; *Vd.* perdelati,

perdevat, perdobiulati, perdeluvati, perdobiti, sadobiti, perdobiulati, perpraviti; (*distingu.* *Rg.* zarobitti tkoga, *Bs.* zarobiti, uciniti fuiggna, *captiuum facere, abducere in captiuitatem*; *ob.* *rob, *rab); *Rs.* заработать, зарабатывать, задѣлать, прибыточествовати, нажить, наживать, нажиться, наживаться. Pracą rąk swoich zarabiała na pożywienie swoie. *Radz. Z. P. M.* 28, mit ihrer Hände Arbeit verdiente sie, oder erwarb sie sich, gewann sie, ihren Unterhalt. Dobra gospodyni może sobie zarobić na słuszne *wychowanie. *Klok. Tur.* 188, kann sich ihr gehöriges Auskommen verdienen. Co zarobili oycowie, dzieci tracą. *Kras. Pod.* 2, 237. Co zarobi, to strawi. *Cn. Ad.* 107, nic nie zbiera, nie odkłada z swego zarobku; cały zarobek czyli wyrobek zjada). *Transfertur ab opificibus ad mercatores.* *Cn. Th.* 1387, zarabiać, = zyskiwać; zarobić, = zyskać, na czém, woran oder wobey gewinnen. Jm kto więcéy zarobił, tym bardziéy na zarobek chciwym iest. *Kras. Podst.* 2, 226. – §., zarobić co, zarobić na co, zasłużyć co, zasłużyć na co, etwas verdienen, sich dessen würdig machen, dessen werth seyn. Tu macocha spoczywa, a teraz uznaie, Że iako kto zarabia, tak mu się oddaie, A iako zła, niebaczna na pasierby była, Tak ią iéy własna matka ziemia przycisnęła. *Siel. bezim.* 410 cf. załawiać na co). Złoczyńca ten wszystkie kary zarobił. *Pot. Arg.* 91. Zarabiam na łaskę, *colligo gratiam ex aliquo labore.* *Cn. Th.* 1387, sich Gunst erwerben. Zarobić na niełaskę, *effundere gratiam collectam, colligere inuidiam. ib.*, sich Ungnade zuziehen. Cnotami zarabiał sobie na sławę na świecie. *Star. Zad. B.* 3. Pogrom, którym porażony był od Chodkiewicza Karol xiążę Sudermański, więcéy zarobił u obcych ludzi na dziwy, niż na wiarę. *Birk. Chod.* 3, więcéy znalazł zadziwienia, zdumienia, niż wiary, fand mehr Bewunderung, als Glauben. Zarobiłeś sobie na imię człowieka biegłego w naukach. *Mon.* 67, 654. Jeszcze mu się to nie przepiekło, a iuż na nowe zarabia. *Rys. Ad.* 19, załawia, cf. goni na guz, er macht wieder neue Streiche, fängt neuen Unfug, Spectakel an. Zarabiam na zwadę. *Cn. Th.* 1387, Händel suchen, nach Streit und Händel trachten, ringen. – §., zarabiać co, zarabiać co czym, = robiąc zaprawiać, uprawiać, przyrządzać, zurichten, zubereiten, anrichten, einrichten, bereiten. Gdyby poddani byli zaczynszowani, iuż do zarobienia gruntu musieliby dziedzice naymować. *Mon.* 68, 203, do uprawy, zur Bestellung des Feldes. Do zarabiania zboża czy to na gorzałkę, czy na inny iaki likwor, potrzeba powietrza i ciepła. *Switk. bud.* 281, do zabiiania, das Getreide zum Branntweinbrennen einschlagen, einrühren. Chrystus pomazał ślepemu oczy błotem śliną zarobionym. *Odym. Sw. Nn* 4, zamieszanym, eingerührt, umgerührt, gemischt. Zarób ciasto iaiem. *Tr.* – Jak się piwo dobrze zarobi, = iak piwo dobrze zarobi, = iak zacznie należycie robić, iak wyrobi, iak się wyburzy, wenn das Getränk recht arbeitet, in die gehörige Gährung kommt. *Bndtk.*, *ob.* zaroić. – §., zarobić co, robiąc zakryć, zakończyć, zamknąć, zawrzeć, = zadziać, zadziałać, zumachen, (arbeitend) verschließen, beendigen. Zarobić dziurę, otwor, rozpadliny, cf. zamurować. – §., zarobić się, zapracować się, zapędzić się w robienie, zagłębić się, zapuścić się, sich in die Arbeit vertiefen, *Rs.* заработаться. Oh! iakżo się zarobiła; ani spoyrzy na mnie. *Kniaź. Poez.* 3, 189. ZAROBNIK, -a, *m.*, który zarabia, der Verdiener, Gewinner, Erwerber; cf. wyrobnik. ZAROBNY, -a, -e; -ie *adv.*, mogący być zarobionym, do zarobienia, zu verdienen, erwerbbar; od zarobku, ZAROBKOWY, Verdienst =, Erwerb =; zarobiony, verdient, erworben, *Rs.* задѣланный, задѣльный, зажитый (cf. zażyty). Zarobne pole, zarobione, uprawione, uprawne, angebautes, zugerichtetes Feld, Saatfeld. Włoki były zarobne pole; łany zaś do zarobienia były przeznaczone. *Czack. pr.* 1, 225. Sarmat ów żył urywkiem nie zarobną włoką, Nie nabiałem, lecz końską tuczony posoką. *Zab.* 9, 240 *Eyss.* – §., zarobny, zarobek przynoszący, zyskowny, gewinnbringend. Żeglarz płynie do Jndyi po towar zarobny. *Mon.* 71, 218.

ZARÓD, -odu, *m.*, ZARODEK, -dku, *m.*; zawiązek rodu czyli płodu; *Rs.* зародъ, зародокъ, зародышъ, зародышекъ, der Fruchtkeim, der Keim der künftigen Frucht, der erste Ansatz, (*Bh.* zaroda *conceptio*, *ob.* poięcie, poiąć); (*Vd.* sarod, valitje, valilhtvu, = wyląg, wylęgnienie, zalążek; *Vd.* sarod, rodovina, *Crn.* sarod, = plemię). Po złączeniu się samca z samicą, zarodki w samicy iuż od natury usposobione, biorą upłodnienie. *Zool.* 76, *ouula*, Saameneier, Fruchteier. Ziarno roślinne i iaie zwierzęce zapładzaią się, kiełków lub zarodków dostaią, rozwiiaią się lub ożywiaią. *N Pam.* 1, 22. Niepodobna ludziom odkryć zarodów odradzaiących własność. *Zab.* 11, 273. Nie trzeba aby świerzopka była zbytnie tłusta; bowiem dla zbytniéy tłustości, którą wnątrz zapróżnia, zarodek nie może się rozrastać, aby się członki iego dostatecznie rozszerzały. *Cresc.* 516, cf. embryo). Był ten dzień, gdyśmy w matkach bywali, i sami Nadzieią tylko ludzi wprzód a zarodami. *Otw. Ow.* 614. Która pierwsza to wniosła psuć płodu zarody, Warta by ią był zniszczył iéy przemysł okrutny. *Hul. Ow.* 156. – *fig. et tr.* zaród, zapłód, zawiązek, wszczątek, źrzódło, Keim, Quelle, Ursprung, Anfang. Tam na zarodach świątów, co być maią, Wieczność zasiada z czasem na przemianę, Jedne z nich prędzéy wykłócia czekaią, Jnsze za tysiąc wieków spodziewane. *Karp.* 2, 80. Wszystkie cnót miał zarody, równie iak wszystkie wdzięki posiadał. *Węg. Mar.* 1, 206. Cieszą się rodzice, widząc w dziecięciu szczęśliwy zaród talentów. *N Pam.* 13, 90. Nieokreślona żebraków tolerancya, iest zarodkiem i szkołą nayspróśnieyszych po większéy części kryminałów. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 342. Próżniactwo płodnym iest nieonot zarodkiem. *Nar. hst.* 5, 433. – *aliter.* Młodzież iest zarodem obywatelów. *Skrzet. P. P.* 2, 244, przypłodkiem, neuer Zuwachs, Zuschuß, Pflanzschule, cf. płonnik, szczepnik). Szlachta Polska iest elektorką królów, matką i zarodem senatu. *Skrzet. P. P.* 1, 190, *N. Pam.* 18, 393. – §. *Botan.* Zarodek, *germen*, dolna ogromnieysza część słupka, która nasiona w sobie zawiera, i z czasem w owoc się obraca. *Bot.* 111, der Saamenknopf. ZARODNY, -a, -e, zarod zamykaiący, Keim =, Frucht =, befruchtend, *Slo.* zarodný *genitalis.* ZARODZIC *cz. dk.*, zaradzać *ndk.*; (*distingu.* zaradzać, zaradzić); *Rs.* зародить, зараждать; zarod zapłodzić, płód wydać, den Keim befruchten, Frucht bringen, hervorbringen, geben; *pr. et fig. tr.* Jak ziemia wypuszcza zarodek swóy, iako też ogród nasienie swe zaradza,

dza, tak Jehowa zarodzi sprawiedliwość przed wszemi narody. *Budn. Jes.* 61, 11., iak ziemia wydawa płód swóy, a iak ogród nasienie swoie wywodzi, tak pan wywiedzie sprawiedliwość przed wszystkiemi narody. *Bibl. Gd.*; cf. zamnożyć). Wino takie mogłoby się przez długie chowanie zagnić, i muchy i motyle zarodzić. *Smotr. Lam.* 189, zrodzić, wyłądz, erzeugen, hervorbringen. Bez Boga, czyżby ma chatka stała tak bezpieczna, Albo *koszary tyle zaradzały mleczna? *Zab.* 1, 99 *Nar.*, wydawały, möchten sie so viel Milch geben? - Tobie sady moie zaradzały. *Simon. Siel.* 15, dla ciebie obradzały, urodzaynemi były, für dich trugen sie Früchte. - *Zaimk.* zarodzić się, zaród wziąć, zalęgnąć się, hervorkeimen, erzeugt werden; *Bh.* zaroditi, zarozowati se; *Rs.* зародиться, зарождаться. Czy nie widzisz, gdy mięso z ciepła się zasmrodzi, Leżąc chwilę, iak się w nim robactwo zarodzi? *Zebr. Ow.* 586, *in parua animalia vertitur*). - *fig.* W umysłach ludzi ta żądza zarodziła się, że nic więcey nie rozkoszuie, iedno pieniądze mieć. *Glicz. Wych. M* 5, uroiło się).

ZAROIC *cz. dk.*, zaraiać *ndk.*, roiem zapłodnić, mit einem ganzen Schwarm befruchten; *tr.* zaroić, zaburzyć wzburzyć, czynić fermentacyą; gähren machen, zur Gährung bringen. W piwo świeżo ugotowane doda się dobrych świeżych drożdży do zaroienia. *Kluk Rosl.* 3, 271. - *fig.* Trzeba pilnie ognia strzedz, gdy się na bankietach wino w głowie zaroi. *Haur Ek.* 12, gdy się w głowie zaburzy, wenn der Wein im Kopfe gährt, spukt, in den Kopf steigt. Wiele dali zaprawdę bogowie, komu myśliwe dali przyrodzenie, Ciężka Minerwa zaroi się w głowie, Aż ią swym wiatrem Eolus wyżenie. *Tward. D. f.* 6.

ZARONIC *cz. dk.*, *Rs.* заронить, заранивать opuścić, zarzucić, zapodziać, zawieruszyć, fallen lassen, wegwerfen, verwerfen, verlegen. *Zaimk.* Zaroniło się co, *oblitescit aliquid Cn. Th.* 1389, zawieruszyło się co, zaniedbało się co. *Włod.* Gdzie się nam rycerze oni, co w tak wielkiey sławie żyli, zaronili? *Papr. Gn.* 1048, gdzie się zapodziali, wo sind sie hingerathen?

ZAROPIC *cz. dk.*, czynić że co ropi się, zaiątrzyć, eitern machen; ropą zakryć, zapełnić, beeitern, vereitern, mit Eiter bedecken, anfüllen. *Zaimk.* zaropić się, zaiątrzyć się, in Eiter übergehen, zu eitern anfangen, *Bh.* zagitřiti se, zahnogiti se (zagnoić się). Zaropienie rany. *Haur Sk.* 440. Febra z zaropienia i z wrzodów, płuców i wątroby. *Krup.* 5, 553.

**ŻAROPOŚWIETNY, - a, - e; - ie *adv.*, od zorzy północney oświecony, hell vom Nordschein. *Stryik.* 543, *Bndtk.*

*ZAROSC, *ob.* zarosnąć. ZAROSCIC *cz. dk.*, zaraszczać, *zaroszczać *ndk.*; *Cro.* zarafchújem; *Rs.* зарорстить, заращать; czynić że co zarasta, dać zarosnąć do kupy, bewachsen lassen, verwachsen oder zusammenwachsen lassen. Pypeć u kur, iest skórka biała, koniec ich ięzyka zaraszczaiąca. *Cresc.* 583. Sok ten rany zamyka, rozpukliny zaraszcza. *Cresc.* 215. Nayszkodliwsza rana da się zarościć. *Pot. Syl.* 26, zagoić, cf. zasklepić). Zaroszczenie rany, zagoienie; *Ec.* заращеніе, заживленіе. - Za swoie im oddamy, miasto ich zarościmy chwastem. *Pot. Syl.* 247, zachwaścimy. - §., *tr.* zarościć ciasto, słód, = zaprawić, zarobić, Teig, Malz anmachen. *Bndtk.* Zarościło się ciasto, = wzburzyło się, ist in Gährung gerathen. *ib.* - §. *fig. tr.* zarościć pretensye, nadzieie, założyć sobie bez fundamentu, zaroić sobie; *ob.* rościć, sich etwas erträumen, Prätensionen ohne Grund machen, wunderliche Hoffnungen hegen. ZAROSIC *cz. dk.*, rosą zakropić, *Rg.* zarossiti, zarossitti, bethauen, mit Thau besprengen; - *fig. tr.* Ściągnęła rękę, oczy zarosiła; Rzekł: czemu płaczesz? Agandeko miła! *Kras. Oss. E.* 3. ZAROSL, - i, *ż.*, *ZAROSŁ, - u, *m.*, zarośle, zarosły *plur.*, Zarośle, - a, *n.*, Zarośla *plur.*, ZAROSLINA, - y, *ż.*, zarosły, zaroślina, zarosłe mieysce. *Cn. Th.* 1389, zapust, zagaiłko, gąszcz, gęstwa, verwachsenes Gebüsch, Dickig, *Bh.* zarostlina, (*ob.* porost), myto; (*distgu.* myto); *Crn.* germâda, germadishe, gêrm, (cf. gromada), fatishje (cf. zacisze); *Vd.* saraft; *Ross.* поростникъ, глушь, (cf. głuszyć), мальникъ, заросль, ляда, лядина, лядинка (*ob.* lada); *Ec.* заросляна, заросаое мѣсто, лядина, поле заросле. Gęsta zarośl łodź moię od oczu wszystkich zasłoniła. *Kras. Doś.* 188. Przez ciernistka i zarośle się przedarł. *Nar. Tac.* 2, 471. Wszakże coż mi po wszystkiem, gdy mną pomiataią, Gdy w puste zarośliny błędną zapędzaią? *Zab.* 6, 175 *Min.* Tu gay Jowiszow, tam zarosla Dyany. *AKchn. W.* 84. - *tr.* Brwi *zarosł całe czoło mu obsiada. *Kniaź. Poez.* 3, 259, krzewiste brwi, ein Gebüsch von Augenbraunen, buschigte Augenbraunen. Struchlałego hetmana siwe zarośliny twarz okryły. *Bardz. Luk.* 132, włosy siwo zarosłe). - *§. Rusza car woysko, pokryte świeżą zarośliną. *Bardz. Luk.* 91, świeżo uciętemi gałęziami, mit frischen Baumästen, Laubästen. - *§., zaroślina paznogciów, palców. *Tr.*, mięso zarosłe, skóra zarosła, zrosła, eine Fleischverwachsung, Hautverwachsung. ZAROSŁOSC, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest zarosniętym, lub co zarosło, die Verwachsung, das Verwachsen seyn. - Precz ztąd z kozłą zarosłością. *Wad. Dan.* 247, z koźlą brodą). ZAROSNĄC, *zarość, *F.* zarośnie, *zaroście, zarosnę, *zarostę *med. idntl.*, zarastać *ndk.*, zarastywać *czstl.*, *Bh.* zarůst, zarostl, *Sr.* 1. zarostu; *Vd.* sarostiti; *Cro.* zarafchújem; *Rg.* zarâstjeti, *Bs.* zarasti; *Rs.* заростить, зарастать; zarosnąć, zarośliną się zakryć, obrosnąć, leśnieć, zachwaścieć, verwachsen, bewachsen, mit Gesträuchen bedeckt werden, verwachsen seyn, bewachsen seyn; *Rs.* ладенѣть, оляденѣть, оляденевати, оляденеваю, хвастомъ зарозти. W Włoskiey ziemi dawno nikt rolą się nie bawił, lasem pola zarosły. *Bardz. Luk.* 2. Las tramami zarosły. *Zebr. Ow.* 199, *frequens trabibus*). Chocbyś miał naylepsze z przyrodzenia dary, Jeśliś nie pilny, w głuche zarosną wiszary. *Hor. Sat.* 33, wyrosną, wyrodzą się). - Kato ani ogolił choć zarosłey brody, Ni w postaci surowey okazał swiebody. *Bardz. Luk.* 26, rozrosłey, zapuszczoney, krzewistey brody, ein buschiger Bart, *ob.* zarosłość, zarośliną). Zarastać, = zarastać włosem, dostać włosów bądź na głowie, bądź na brodzie, obrosnąć włosami, mit Haaren bewachsen, Haare bekommen. Którzy nierychło zarastaią, maią zalecenie, gdyż ztąd wzrostu i sił pomnożenie, utwierdzenie i zmocnienie pochodzi. *Warg. Cez.* 139. Był Bolesław Chrobry wzrostu miernego, twarzy przystoyney, zarastał czarno, gęsto i kędzierzawo. *Nar. hst.* 2, 202. Na brodzie czarno zarastał. *Teat.* 12, 51, dostał czarney brody). Młody człowiek, lat około trzydzieści, czarno zarosł.

Warg. Radz. 166, czarnych włosów). Zarosły rzadko, *cui rari pili in mento. Cn. Th.* 1390, mit dünnen (nicht dichten, nicht starken) Barte. Zaraſtam, *Crn.* bradim se, bradujem, = brodacieię; einen Bart bekommen. Zaraſta młodzieniec, *pubescit. Cn. Th* 1387, der Jüngling bekommt einen Bart, wird bärtig, männlich, mannbar, = er reift. Jeszcze był ten niewolnik młody, a nie zarosł. *Warg. Wal.* 213, bez brody, bez wąsów). Gdy Popiel Wtóry zaraſtywać począł, napominania ſtryiów swych odrzucał. *Krom.* 45, gdy doraſtał, gdy z dzieciństwa wyraſtał). Latom tym, w których człowiek zaraſtać poczyna, a sobie sam panuie, ieśli dobre słowa nie pomagaią, ieśli hamować zbytków nie mogą, tedy moc a gwałt przyſtąpić musi. *Gorn. Sen.* 448. Herkules, gdy zaraſtać począł, uyźrzał dwie *drodze przed sobą, cnoty i rozkoszy. *Kosz. Cyc.* 77. Patrz na dzieciucha, iak w siedm lat zęby roni, w drugich zaraſta, potym mężnieie, i po tych ſtopniach idąc, do punktu naznaczonego ciągnie. *Pſalmod.* 77. Zarosły, mchem obrosły *lanuginosus, puber. Cn. Th.* 1390, mit einem Milchbart, *ob.* śpiczak; pod wąsem, wąs mu się sypie). Po pogrzebie Popiela, syn iego ieszcze na ten czas nie zarosły, na xięſtwie osiadł. *Krom.* 45, nie dorosły, z dzieciństwa nie wyrosły). Zaraſtaiący młodzieniec, *pubens. Cn. Th.* 1387. Zaraſtanie młodzieńſkie *pubertas. Cn. Th.* 1389, *Crn.* bradinſtvu, das Heranreifen, das reifende Jünglingsalter. Czas wzroſtu dzieli się na wiek dziecinny, młodzieńczy i zaraſtaiący. *Mon.* 69, 625. Uſtanowił Korneli papież, aby przed zaraſtaniem, to ieſt, przed czternaſtym rokiem, przysięgi od dzieci nie wyciągano. *Kucz. Kat.* 3, 63. Bolesław wſtydliwy, do lat zaraſtywania przychodząc, z opieki Konradowéy, wydrzeć się iuż *namagał. *Krom.* 234. - §. Zaraſta rana w ciele, w drzewie cięcie i t. d. *Cn. Th.* 1387, zraſta do kupy i zaſklepia się, zakrywa się ſkórą, die Wunde verwächst, wächst zu, *Bs.* priraſti, zaraſti ranna). Zaraſtanie mięsem rany, *cum supercrescit caro. Cn. Th.* 1387, cf. *actiuum* zarościć.

*ŻAROTA, - y, *ż.*, żarliwość, gorliwość, zażartość, Feuereifer, hitziger Eifer. Xiążę ten, z żaroty wielkiéy mścił się krzywdy bożéy. *Wrob.* 251.

ZARÓWNAC *cz. dk.*, zarównywać *czstl.*, równym, gładkim uczynić, pogładzić, gleich machen, glätten, *Bh.* zarownati, zarownawati; *Sr.* 1. zarunam, zarunuyu; *Rs.* заравнять, заравнивать, закатать, закатывать. Jeden ścianę budował, a drudzy ią zarównywali wapnem nieczynioném. *Radz. Ezech.* 13, 10, tynkowali ią. *Bibl. Gd.*, wyprawiali, wyprawę dawali). - §., zarównać co, kogo, czym, w czym, = doyść go, doyść czego, dosięgnąć równo, gleich kommen, erreichen. Nie możemy nigdy zarównać żadnemi powinnościami swoiemi takiego dobrodzieyſtwa twego. *Rey Pſ. Tt* 4, wyrównać mu zasługą, wartością, zupełnie na to zasłużyć). - *Verb. med.* Zarównać z czym, wyrównać czemu, być mu równym, być z nim w *równi, na równéy z nim wadze, einem gleich kommen, ihn aufwiegen. Objecał-ci Pan takie rozkoszy i takie bogactwa, z któremi żadne rozkosze świata tego nigdy zarównać nie mogą. *Rey Pſ. D* 1. - §., zarównać, równo t. i ściśle nagrodzić, ganz genau nach Verdienst belohnen, vergüten. Tak iak obiecał, zapłacić ia zarównać raczył, każdemu wedle miarki iego. *Rey Pſ. Gg* 6. ZARÓWNO *adv.*, wcale równo, bez różnicy, ganz gleich, ohne Unterschied. Blada śmierć nogą zarówno kołace W ubogich chaty, i królów pałace. *Hor.* 1, 28 *Min.* U śmierci zarówno wielki iako mały. *Rey Wiz.* 105 *b.* Póydzie senator zarówno przez ulicę z Ormianinem; czego nie uczyni z ubogim mieszczaninem. *Petr. Et.* 297. *ZARÓWNY, - a, - e, równy ze wszyſtkiém, bez różnicy, ganz gleich gemacht, gleich Eingetheilt, abgemessen. Zarówna wszyſtkim część daie się. *Zygr. Gon.* 267.

ZAROZUMIAŁOSC, - ści, *ż.*, zamniemanie o sobie, zbytnie rozumienie o sobie, uprzedzenie o sobie, przecenienie siebie, prezumpcya, *Gall.* preſomption; hohe Einbildung von sich, von seinem Verstande, = Dünkel, Eigendünkel. W rzędzie powodów, które w pospolitém życiu zdaniami kieruią, czasem urażona miłość własna, lub zbytnia zarozumiałość biorą przewagę. *Korresp. Warsz.* 1811, 1553 *Łuszczewſki.* ZAROZUMIAŁY, - a, - e, pełen prezumpcyi, voll Eigendünkel, = eingebildet, einbilderisch. Zarozumiale *adv.*, z prezumpcyą.

*ŻARSTWA, - y *ż.*, dziarſtwo, drząſtwo, piasek gruby, Kies, Gries, grober Sand. Do téy iazdy obieray ziemi iak naytwardszéy i naysuższéy, w któréyby iednak żarſtwy i kamyczków drobnych się nie znaydowało. *Hipp.* 55.

ŻART, *ŻERT, - u, *m.*, ŻARCIK, - u, *m.*, ŻARTECZEK, - czku, *m.*, *POŻARTEK; Żarciki, ŻARTULE, ŻARTULENKI *plur.*; *Bh.* žert, ſſprým; *Slo.* žert; *Sr.* 2. žort, *Sr.* 2. žort, žortžik; *Jtal.* ſcherzo, *Ger.* Scherz; - *Crn.* shâla; *Vd.* shalo, ſhola, sherz, pojigra, ſhpaſs, ſhpaſanje, pojigranje, (cf. poigrać); *Cro.* ſála, ſálnicza (cf. *Lat.* ſal), ſhala, ſhalenye, (cf. szaleć), s'ala, s'aliczo, (cf. *Cro.* ſálecz, *Dl.* shaocze, = żądło); *Cro. barb.* maſkara, (cf. maszkara); *Dl.* ſala; *Hg.* tréfa, tréfátska, (cf. trefny, trefniś); *Rg.* ſcjâla, tamaſcja, ſcpota; *Bs.* ſcjala, igra (cf. igra); *Rs.* шутка, шуточка (cf. szczutek, sznupek), глумъ; *Ec.* шутка, шутство, игралище, глумленіе; żart, słowo żartowne, wyraz żartobliwy, mowa żartowna, der Scherz, ein scherzhaftes Wort, scherzhafte Ausdrücke, scherzhafte Rede. Żarty trzeba, żeby nie bolały, nie śmierdziały, nie szkodziły. *Dwor a* 1, *Sr.* 1. žorté, *Ec.* глумы, шутки, смѣхъ, игры. Żartów tak ſkąpo używać iak soli. *Zab.* 7, 217 *Koſſ.* Bez tego być nie mogło, aby w takich poważnych rozmowach, czasem i pożartków pomiernych nie było. *Rey Zw.* 15 *b.* Żart uczciwy, łagodny, *urbanitas et humaniſſimus sermo. Cn. Th.* 1390, cf. facecye). Żarteczki się go trzymaią. *Teat.* 1, 47, zawsze w swoich żarcikach. *ib.* 43 *c*, 10. Z Syrenami żart, zemną dyſkurs prowadziła. *Uſtrz. Troi.* 35. Pani cała w żartulach. *Zabł. Firc.* 23, w *żarciech. *W. Pſ. W.* 345, w żartach). Żart broń ieſt częſto zdradna i szkodliwa, Ale też czasem i iéy trzeba użyć. *Kraſ. Ant.* 74, cf. śmiech, wyśmianie, wyśmiewanie). Nie zawżdy żart tylko żartem, naydzie w nim połowę prawdy. *Gawiń. Siel.* 372, cf. *ridendo dicere verum).* Auguſt, iako sam bardzo rad z inszych szydził, a *bezpiecznie żartów używał, tak też gdy go kto *bezpiecznie żartem abo sznypką iaką *dworſkie dojechał, bardzo rad wycierpiał. *Kosz. Lor.* 177 *b.* Żart uszczypliwy, sznypka, szyderſtwo. *Cn. Th.* 1390. Wolne żarty Pańſkie. *Teat.* 30, 59, wolno panu ze sługą swoim

żartować). Moia panno te żarteczki wcale są niewczesne. *Teat.* 24, 181. Staruszek podochocony, zaczyna przebąkiwać, żarcikami pluskać. *Zab.* 13, 199. Żart nieuczciwy, *iocus scurrilis. Cn. Th.* 1390. Lubieżnemu podobaią się nieforemne żarciki. *Zab.* 12, 268 *Dudz.* Jakoż to żywomyślne polubią dzieweczki, Gdy im się wyrażaią lechliwe żarteczki. *Zab.* 14, 30 *Nagl.* Żartów albo przez się tłustych, albo przez wielorakie tłumaczenie, nie używa nigdy. *Mon.* 70, 39. – Żart, żartowanie bądź mową, bądź inaczéy, Scherz, Scherzen, (Spaß, Spaßen). To są nayforemnieysze żarty, które człowieka z przodku nakarmią strachu, a potym wszystko się w śmiech a krotofilę obróci. *Gorn. Dw.* 203. Niebezpieczne są z panuiącemi żarty. *Nar. hist.* 3, 286. Żart pański stoi za gniew, i w gniew się obraca. *Sim. Siel.* 109. Winnym sposobie, wolno, przyymę żart z ochotą, Ale żartu z honorem nie ma, ani z cnotą. *Zabł. Amf.* 52. Który nic za żart nie przyymuie, nie człowiekiem, ale zwierzęciem się urodził. *Zab.* 12, 272 *Dudz.* Długom to brał w żarty, ale dochodziłem nakoniec, że to po prawdzie mówiono. *Mon.* 70, 247. Żart to, mówisz, ale bliźniego i żartem nie godzi się urażać! *Zab.* 12, 269 *Dudz.* Dziękuię za takie żarty! *Boh. Kom.* 4, 336. Lecz to żartulenki! *Teat.* 43 *c*, 130. Rozumieią, że to można z takimi ludźmi, iak my, żartulenkami sobie postępować. *ib.* 28, 46. Nie żartami to zbyć, biy się koniecznie! *Boh. Kom.* 1, 356. Tak to, z początku żartulenki, potym przychodzi do czułego przywiązania. *Teat.* 5 *c*, 44. Żart żart, przyday c będzie czart. *Sobies.* Od żartów do prawdy. *Cn. Ad.* 771. Chłopięta, igrzysko sobie uczyniwszy, i na dwie *kupie, iednę Polską, drugą Moskiewską się rozdzieliwszy, tak się z sobą mężnie spotykały, aż też z żartu wyszło. *Gwagn.* 281, idem. *Bielsk.* 472, do prawdy, serio się bili). Jużci to nie żart, nie są wieści płonne, Już wiążą, biią i piesze i konne. *Paszk. Bell. a* 3 *b*, nie chychy, nie fraszka.) On widząc, że nie żarty zemną, w nogi. *Boh. Kom.* 1, 361, nie przelewki). Nie żarty to są, idzie tu o honor, i o grzywny wielkie. *Teat.* 52 *d*, 30. Prawdę, gdy mu się mówi, zaraz w żart obraca. *Teat.* 46, 86. Za żart sobie życie ludzkie mieli. *Jabł. Tel.* 254. U niego są za pośmiech i za żart te wszystkie wymysły świata tego. *Rey. Post. A a a* 6, za igraszkę). Żart ona sobie z ciebie uczyniła. *Past. F.* 228. Żart sobie z ludzi szczęście robi srogi. *Zab.* 12, 121 *Nar.* Srogie nieba! o ten-li z światem żart stroicie, Że monarchę dopiero, sługą urobicie! *Tward. Wł.* 21. On żarciki stroi, chwali moie psy, a nie odpowiada na żądania pieniędzy. *Mon.* 68, 189. Złe wzwyczaienie się stroienia żartów w rzeczach świętych. *Mon.* 76, 333. Żarty trząść z *pobożenia, *irridere pia vota. Żebr. Ow.* 8, naśmiewać się, naygrawać się). – Bez żartu, żart na bok, żart na stronę, do prawdy, serio, ohne Scherz, im Ernste, *Rs.* нешутя, *Ec.* нешуткою. Bez żartu, po prawdzie, bez *kunsztu, do prawdy, *serio. Cn. Th.* 25, cf. bez obłazu). – Żartem, na żart, żartuiąc, im Scherz, zum Scherz; *Sr.* 2. l' jortoju; *Vd.* shalem, na smieh, na shimf, pojigrazhnu; *Cro.* salno, falcze; *Bs.* zaigru, zasejalu; *Rs.* глумительно; *Ec.* глумительнѣ, глумно. Łakomiec myśli, iakoby gdzie co załapić, choć gwałtem, choć potaiemnie, choć żartem, choć bez żartu, *Weresz. Rgl.* 37. I żartem ci to może, i żartem człek zgrzeszyć. *Pot. Jow.* 231. Tak kto miłość choć żartem skosztuie, Od żartu ciężką niewolę przyymuie. *Past. F.* 76. Gdy owoc tego ziela białogłowa trawi, a ktemu się z mężczyzną żarteczkiem zabawi, zaraz płodem zapadnie. *Papr. Kot. F.* 4. Serce mi biie, i drżę cały, zakochałem się widzę nie żartem. *Teat.* 55 *b*, 29. Zdał się im, iakoby żartem mówił. 3 *Leop.* 19, 14, iakoby *kunsztem mówił. 1 *Leop.*, iakoby żartował. *Bibl. Gd.*) Chciał z nim krotofilić, przymawiaiąc iakoby na to *żertem, że iego matka musiała oyca cesarza znać. *Eraz. Jęz. E e* 7. Pytał się go na *żert, ieśliże matka iego chodziła na pałac cesarski? *ib. J.* Sprobujmy na żart dzisiay z sobą zwady. *Past. F.* 70. Król oświadcza, że na ustawę 3go Maia przysiągł nie na żart, ale żeby całości iéy pilnował. *Gaz. Nar.* 1, 174. Prosił, żeby mu to odpuszczono, gdy to był na żart uczynił. *Haur Sk.* 453 przez żart, dla żartu). – Nie do żartu mi. *Tr.*, nie chce mi się żartować, nie chce mi się śmiać, es ist mir nicht spaßhaft, nicht lächerlich.

Pochodz. *żartować*, *nażartować się*, *przeżartować*, *pożartować*, *pożartek*, *zażartować*, *żartobliwy*, *żartowny*, *żartobliwość*, *żartomowny*, *żartownik*, *żartowniś*, *żartownisia*, *żartowniczka*.

ŻARTKI, *ZARDKI, *HARTKI, – a, – ie; – o *adv.*, rzeski, chyży, żwawy, szybki, prędki, rwący, cf. żarki, żarliwy; reißend schnell, behende, flink, hurtig, schnell und leicht; *Cro.* gyrgyeren; *Dl.* lák, lagehon, (cf. lekki). *Pernix* żartki. *Urs. Gr.* 186, *propr. et fig. tr.* Koń tak był żartki, że takiego biegu Wiatry nie miały, i takiego skoku. *PKchn. Jer.* 245. Toczy się skrzydło; wódz sam przed wszystkiemi Żartkim zda koniem nie tykać się ziemi. *Tward. Misc.* 66. Upor żartkich koni, gdzie chce tam porywa. *Otw. Ow.* 64. Z hartkimi końmi Faeton poskoczy. *Kolak. Wiek. a* 4 (cf. chart). Koń się zemną bardzo hartko porwał. *Czach. Tr. C* 3. Nigdy człowiek tak żartko biegać nie może, iako ieleń. *Zabł. roz.* 9. Żartko i prawie rycersko na koniach poskoczyli. *Warg. Cez. pr. d* 3. Żartkiemi przeskoki iuż w pierwszym stawa szyku, iuż osłabionych posiłkuie. *Pilch. Sall.* 117. Żartkiem ciałem śpieszy na lotny wóz Faeton. *Otw. Ow.* 55. Zda się, że niebo kuty z nieułomnéy stali Z strasznym grzmotem na ciebie żartki piorun wali. *Zab.* 7, 150 *Węg.* Słońce żartko promienie swoie na ziemię wypuszcza. *Bzow. roż.* 61. Jugurta był do bitwy żartki. *Pilch. Sall.* 128 Cycero w młodych swych leciech żartkiego był dowcipu. *Kosz. Cyc. a. b*, bystrego, prędko poymuiącego, przenikliwego). Ludzie trefni, żardcy na każdą stronę, wedle każdego obyczaiu, sposobni bywaią, każdemu trafić w rym. *Petr. Et.* 280. **ŻARTKOLOTNY, – a, – e; – ie *adv.*, rzesko lecący, schnellfliegend. Żartkolotne strzały. *Otw. W.* 421, *Kras. Oss. C* 4 *b*. Czasie, co na obłoki wsiadłszy żartkolotne Porywasz śmiertelnego życia dni niewrotne! *Nar. Dz.* 1, 47. ŻARTKOMÓWNOŚĆ, – ści, ż., prędkomówność, wyrywanie się prędkie z mówieniem, das Schnellreden. Żartkomówność, ani sama sobą włada, ani też wyrządza filozofii przyzwoitéy uczciwości. *Pilch. Sen. list.* 305, cf. świerzbiący ięzyk; *sed* cf. żartomówność). ŻARTKONOGI, – a, – ie, szybkonogi, prędkonogi, lotny w nogach, (cf. żartkoskrzydły); schnellfüßig. Koń

żartkonogi. *Przyb. Luz.* 177. Żartkonogie konie. *JKchn. Dz.* 292. Żartkonogie rumaki, okryte dywdykiem Wzorzyſtym i szkarłatem. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 426. ŻARTKOŚC, *ŻARDKOŚC, - ści, *ż.*, rześkość, szybkość, chyżość, prędkość, hinreißende Schnelligkeit, leichte Geschwindigkeit, Flinkheit, Hurtigkeit, *Cro.* gyegyernòszt). Konieby te żartkością w ogniu nie spłonęły, J po zbożu biegaiąc onego nie tknęły. *Tward. Misc.* 163. On przeszedłby Fabiów sercem doświadczonych, On żartkością po kłosach bieżałby nietknionych. *ib.* 23. W ſtadach wielka rozmaitość ieſt *żardkości, cudności, leniſtwa. *Petr. Etyk.* 295. Żartkość ma z siebie dosyć szacunku; nie potrzebuie zgoła ku swéy zalecie porównywania z tymi, którzy ledwie pełzaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 585. - (II., żartkość, = żartobliwość, żartowność). **ŻARTKOSKRZYDŁY, - a, - e, ſkrzydeł żartkich, (*ob.* ſkrzydłonogi, żartkonogi), schnellflügelig. Żartkoſkrzydły koń. *Miaſk. ryt.* 2, 111.

ŻARTOBLIWOŚC, ŻARTOWLIWOŚC, ŻARTOWNOSC, *ŻARTKOSC, - ści, *ż.*, (*diſtgu.* żartkość, szybkość); chęć żartowania, sposób żartowania, die Scherzhaftigkeit, (Spaßhaftigkeit); *Vd.* ſhalnoſt, ſhalavītnoſt, ſhpaſikoſt, pojigrazhnoſt; *Cro.* ſálnicza; *Rs.* шутливость, смѣхотворство, скоморошество. Żartowność, snadność do żartów, przyiemność w *żarciech. *Włod.* Jak prawa żartobliwość, wszyſtkich śmiesząc, zwyczaynie od śmiechu się sama wſtrzymuie, tak nieprawa żartobliwość sama się zawsze śmieie, nie śmiesząc nikogo. *Teat.* 24, 72 *Czrtr.* Aryſtofanesa żartkość urągliwa, była talentem iemu wrodzonym. *Teat.* 24, 23 *Czrtr.* ŻARTOBLIWY, *ŻARTOWLIWY, ŻARTOWNY, - a, - e; - ie *adv.*; *Bh.* žertowný, ſſprymowný; *Slo.* žartowný; *Sr.* 1. žertowné; *Vd.* ſhalen, ſhalaviten, ſmieſhen (cf. śmieszny), ſhpaſiken, pojigrazhen, sherzaſt, preshern; *Cro.* ſálen, ſálno, s'álen; *Dl.* ſalyiv; *Hg.* trefaas, tréfás, (*ob.* trefny; *Bs.* ſcjalivi; *Rg.* ſcjagliv, ſcpotni (cf. szpotawy, szpocić), tamaſcni, *Sla.* ſhaljiv; *Ross.* шутливый, шуточный, шутовскій, блажливый (cf. błaźnić, błazeńſki), смѣхотворный (śmiechotworny), скоморѣшный, скоморошескій; *Ec.* скомрашескій, глумителнѣ, глумно. Żartowny, trefny, *kunsztowny, śmieszny. *Cn. Th.* 1390, scherzhaft, scherzend, (spaßhaft.). Mowy wesołe, żartowliwe. *Petr. Pol.* 419. Nad zwyczay iadł i pił, i niektóre żartowne rozmowy czynił. *Sk. Dz.* 501. Uszczypliwie żartowny; *Sr.* 1. wotrohžortowné. Nieżartowny, = a., niekunsztowny, niekrotofilny, nieucieszny, nieśmieszny; - b., bez żartu czyniony, prawdziwy, *serius*, ernſthaft. *Cn. Th.* 543. Nieżartowny człowiek, nieucieszny. *Cn. Ad.* 729, cf. zabawny). Żartowne są sztuki, które do uweselenia oczu i uszu dążą. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 15. *ŻARTOGŁUPSKI, - a, - ie, głupie żartobliwy, einfältig scherzend. Naydobitnieyszych używałem dowodów na poprawę pośmiewców; nie poprawiło to iednak panów naszych żartogłupſkich. *Mon.* 70, 97. *ŻARTOMOWNOSC, - ści, *ż.*, żartobliwy mówienia sposób, Scherzrede, scherzhafter Ausdruck, Scherzwort, Scherzhaftigkeit in Worten. Żartomowność, żartowność, snadność do żartów, abo przyjemność w *żarcieoh; *urbanitas facetosa. Cn. Th.* 1390. Lychnobios, przełożyłem świecarz, lamparz; Knapſki tłumaczy: nocą co robiący; lecz tak nie ma w Polſkim ta-

kowego wdzięku i téy żartomówności. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 203 - 204. Dziś zuchwała żartomowność, bardziéy niżeli inna, chodząc po uſtach ludzkich szerzy się. *Pilch. Sen. Gn.* 339. ŻARTOWAC, *ŻERTOWAC *cz. intransit. ndk.*, *żartowywać *czstl.*, ſtroić żarty, scherzen, *Bh.* žertowati; *Slo.* žertugi, ſſprymugi; *Sr.* 1. žortuyu, žortowacž; *Sr.* 2. žortowaſch, (*Jtal.* ſcherzare, cjarlare); *Ger.* scherzen, cf. *Ger.* *ſcheeren); *Crn.* ſhaliti (cf. szalić), shâlam; *Vd.* sherzatiſe, ſherzat, pasherzati, ſe shalit, shalit, ſhalati, pojigratiſe, (*ob.* poigrać), radati, raduvati (cf. radować), pardegatiſe, ſpaſat; (*Cro.* shertat *fallere*); *Cro.* ſalimſze, ſálim drugoga *vexo*, ſhalitiſze, hinczatisze, noruvatisze; *Cro. barb.* maskaritiſe, (cf. maſkować się); *Dl.* ſaliti; *Hg.* trefalni, tréfálódóm (cf. trefnować); *Bs.* ſcjalitiſe, maſkaritiſe; *Rg.* ſcialitiſe, tamaſciti, prorugovatiſe (cf. urągać się); *Sla.* ſhalitiſe, shallitiſe; *Ross.* шутить, шучу, разшалиться, разшутиться, глумить, гуморить, балясничать, прелюдиться надъ кѣмъ, скоморошитъ; *Ec.* шпилманити, глуми дѣяти, шутить. Nie trzeba z tym żartować, co śmierdzi, co szkodzi, i co boli. *Rys. Ad.* 46. Z głupim źle żartować. *JKchn. frg.* 3. Musi on wiedzieć, kto u nas teraz panem, nie potrafi on z nim żartować. *Teat.* 54 *c*, *dji.* Z wielkiemi panami nie trzeba żartować, *Cro.* z- velikum gozpodumsze né shaliti). Nie żartowaliby Turcy; możeby przyszło się zbisurmanić dla uniknienia kary. *Teat.* 55 *e*, 34, nie braliby w żarty, nie braliby za żart). Abimelech uźrzał, że żartuie Jzaak z Rebeką żoną swoią. 3 *Leop. Gen.* 26, 8, że *kunsztuie. 1 *Leop.*, że się z nią umizgał). Przyznaię ci się, że ia kocham. *B.* żartuiesz! *A.*, ná poczciwość, że kocham! *Teat.* 25, 56, udaiesz? czy do prawdy?) Żartuiesz sobie. *Teat.* 29, 96, bawisz się żartami, ieſteś w żartach, żarty ſtroisz, du treibſt Scherz, Spaß. - Żartować z kogo, żart sobie z niego ſtroić lub czynić, cf. szydzić z kogo, śmiać się z kogo, wyśmiewać kogo, drwić z kogo, przedrwiwać kogo, über einen scherzen, ſich über einen luſtig machen. Ty widzę żartuiesz ze mnie, pogańſki synu! *Boh. Kom.* 1, 53. Nie miał żadnego przyiaciela, iż z każdego rad częſto żartował, i dlatego mawiano o nim, że dla żartu gotów był ſtracić naywiększego przyiaciela. *Zab.* 12, 270 *Dudz.* Z hetmana siedzącego na wozie i tryumfuiącego, *żartuiaiąc, pod czas go i szczypiąc, oburzył wszyſtkich. *Warg. Wal.* 59. ŻARTOWNIK, - a, *m.*; ŻARTOWNIS, - ia, *m.*, ŻARTOWNICZEK, - czka, *m. zdrbn.*; człowiek żartobliwy, żarty ſtroiący, krotofilnik, ucieszník, ein Scherzer, Spaßmacher, *Bh.* žertownjk; *Slo.* žertýř, kunſſtýř (cf. kunsztownik, *kunsztuiący); *Vd.* ſhalez, shalik, pojigrauz, norzhak, veſeljak, (weseliś), poun norza; *Cro.* ſálecz, s'alecz, ſhalecz, maſkargyia; *Hg.* tréfalódó, (cf. trefniś); *Rg.* ſcjalaz, ſcjaglivaz, ſcjalivaz, ſcpotnik, podrúgavaz (cf. urągacz); *Bs.* ſcjalaç, ſcpotalaç; *Rs.* шутникъ, шутъ, глумникъ, блазень, (cf. błazeń), затѣйникъ (cf. zacieszyć), потѣшникъ, (cf. pocieszyciel), скоморохъ, (*ob.* ſkomoroch); *vulg.* прелюдъ; *Ec.* глумителъ, глумникъ, глумецъ, глумословецъ, кощунъ, шпиманъ, балагуръ, кощунникъ, скомрахъ. Żartownik. *Cn. Ad.* 1303. Naygorszy rodzay żartownisiów ieſt tych, którzy w posiedzeniu nieprzytomnych czernią. *Zab.* 5, 249, *Bienk.*)

Mowa tu o tych niezgrabnych żartownisiach. *N. Pam.* 14, 260. Za Dyoklecyana był w Rzymie błazen i żartownik, który naywiększe śmiechy czynił z chrześciian. *Sk. Żyw.* 2, 109, *ob.* szyderca, śmieszek). — *w rodz. żeńsk.* ŻARTOWNICA, - y; ŻARTOWNICZKA, ŻARTOWNISIA, - i, *Rs.* шутница, шутиха, затѣйница; die Scherzmacherinn, Scherztreiberinn, Spaßmacherinn, Spaßtreiberinn. Żartownice dla konceptu gotowe uszkodzić. *Mon.* 72, 424. Co się tycze żartowniczek, nowiniarek, ftatyftek, baieczniczek, i innych tego rodzaiu oratorek, w tych ponieważ i mężczyzny nieuftępuią białéy płci, przetoż nic o nich nie powiem. *Mon.* 68, 284. ŻARTOWY, - a, - e, od żartu, Scherz:, *Sr.* 1. żortowe; cf. żartowny, żartobliwy.

*ŻARTWA, *ob.* żertwa.

ZARUCHAĆ *cz. kontyn.*, zaruszyć *ndk.*, *Rs.* зашоровать; ruchaniem zachwiać, durch Hin = und Herrühren wackelnd machen. *Bndtk.*

ZARUDZIĆ *cz. dk.*, rusym uczynić na kształt rudy, zabrunatnić, bräunen, braun roth machen, (cf. zarydzić); *Bh.* zardjti se *erubescere* zarumienić się, zardělost *rubor*). Twarzy i czoła mile zarudzone potem żyznym. *Tward. Wł.* 149. Wulkan zarudzi się potem Szyszaki kuiąc i zbroie. *Tward. Misc.* 6. Tam kiedy iadłem i napoiem syci Marsowe czoła z ochoty zarudzą.. *Chroś. Fars.* 395.

ZARUGOWAĆ; *ob.* rugować aż za co, aż dokąd.

ZARUMIENIĆ *cz. dk.*, *zarumianić, rumianym uczynić, rumieńcem zakryć, zaczerwienić, rumiano zafarbować; beröthen, röthen, mit Röthe bedecken; *Rg.* zarumenitti; *Bs.* zarumeniti; *Rs.* зарумянить. Ufarbowawszy szaty swe, wszyftkie chorągwie zarumienili. *Birk. Dom.* 119. Gdy twarz zarumienił trunkiem dobrze, mizerną swą duszę wypienił. *Kul. Her.* 214. Już zarumieniony i spotniały pod ciężarem ięczy. *Sk. Żyw.* 242 *b.* — *Zaimk.* zarumienić się, sich röthen, *Bh* zardjti se, *ob.* zarudzić się; *Rg.* zarumenittise; *Rs.* зарумяниться. Morze się z krwi pobitych zarumieniło. *Sk. Dz.* 656. Po Stefanie było bezkrólewie bardzo niebezpieczne; i krwią szlachecką i poftronną zarumienione. *Birk. S. K. C* 2 *b.* Twarz mu się mleczna krwią zarumieni. *Zab.* 8. 387 *Kniaź.* Zarumienić się ze wftydu, raki piec, płonąć wftydem, pałać wftydem, erröthen vor Schaam. Zwykł i umyślnie powieść iaką wtoczyć, aby go widzieli zarumienionego. *Wyf. Al.* 357, *Vd.* od framote erdezh, ssparjen, (cf. zaparzyć), oparjen (oparzyć), sakuhan (cf. zagotować). Fabian przywiedziony przed senat za świadka, nie pomału się zarumienił. *Pilch. Sen. lift.* 75.

ZARUMOWAĆ *cz. dk.*, rumuiąc zadziać, zawieruszyć, zaprzątać, verräumen. *Bndtk.*

ZARUNĄĆ *med. idntl.*, runąc zapaść, bis hinter etwas hinstürzen; *Bs.* zariunuti *trudere.*

ZARUSOWACIEC *niiak. dk.*, zacząć rusowacieć, ftawać się rusowatym, anfangen fuchsroth zu werden. *Bndtk.*

ZARUSZYĆ; *ob.* zaruchać.

*ZARWA, - y, *ż.*, zarywanie, zarwanie, i to co zarwano, das Wegreißen, Wegraffen, das Weggerissene, Weggeraffte. Zarwa od rzéki, ziemi kawał od wody zarwany. ein vom Wasser weggerissenes Stück Erdreich. *ZARWAC *cz. dk.*, zarwie, zarwę *F.*, zarywać *kontyn.*; (*Cro.* zarivávam *protrudo*, *impello*). *Rs.* зарвать; zachwyciwszy, załapiwszy porwać, erwischen und fortnehmen, fortreißen, wegreissen, reißend mit sich fortnehmen. Kto co może zarwać, = komu się co doftanie, bierz. *Cn. Ad.* 374. Co zarwał, iuż nie wróci. *Tward. W. D.* 2, 240. Jak pieniądze zarwę, będę drwił z całego świata. *Teat.* 25 *c*, 76, uchwycę, ułapię). On to tylko pisał, co mógł gdzie zarwać. *Mon.* 69, 212, wypisuiąc ukraść, połatać). Jegomość ieft Fizyk, nawet zarwał kawał logiki. *Teat.* 19 *e*, 51, na prędce liznął, połknął, haftig einschlucken, (cf. zarzynać czego, zakrawać czego). — Zarwać czego, zachwycić siana za pogody, *idiotismus eft late patens*: *raptim colligere* (*imminente pluvia*) *fenum*, *arripere ex incendio bonam partem*; *apprehendere labentia poma flumine*; *obiter fructum ex aliqua re percipere. Cn. Th.* 1390, *et* 1391, glücklich wegschaffen, fortraffen, in der Eile wegbekommen, mit fortbringen. Siarka żywa na pochodnią wmufkana płomienia zarywa. *Otw. Ow.* 119, chciwie porywa, przyciąga, der Schwefel ergreift gierig die Flamme. *Magis paffiue*: zarywać czego, = zachwyconym, zarwanym być od czego, wovon ergriffen werden. Płomieniftéy zarywa miłości. *Zebr. Ow.* 160, *concipit*). Turcy nayczęściéy zarywaią powietrza od karawan do Mekki. *Karp.* 4, 116, zarażaią się nią). Z chęci małżeńftwa, o kęs co tylko nie zarwał szaleńftwa. *Zab.* 16, 337, ledwie nie wpadł w szaleńftwo, ledwie co nie oszalał). — Zarywać czego, zbliżać się do czego, ftykać się z czym, sich woran nähern, annähern, daran hart angränzen. Zbytnia powolność głupftwa po części zarywa. *Min. ryt.* 4, 134. Z wielu mieysc wnosić można, że Tacyt zarywał trochę nauki Epikura. *Nar. Tac.* 2, 228. Zarywać czego, zarywać na co, = zakrawać na co, zmierzać do czego, worauf hinarbeiten. — Zarywać czego, = wrywać się w co, wpadać w co, część czego zaiąć, einen Theil wovon mit wegnehmen. Gdybyśmy się spóźnili z wyiechaniem, zarwalibyśmy nocy, i uczynilibyśmy przykrość sobie. *Kras. Pod.* 2, 115, *ob.* zamierzchnąć). — §., zarwać kogo, *proprie*, *trahere capillos alicuius semel Cn. Th.* 1390, einen an den Kopf bekommen, ihn anpacken, zausen; *pr. et fig. tr.* Z tego cię boku ucieszni e zarwie, z którego mu się sam chętnie pozwolisz. *Mon.* 69, 45. Pomówię ia sam z sobą, zarwę się ia za ucho, i zgromię sam siebie. *Gorn. Sen.* 343, pociągnę się za ucho, ich werde mich am Ohre ziehen, zausen. Wyszedłszy z téy rzéki fteruiem okręty, tak żeby od nich został brzeg znacznie umknięty, Bośmy się zarwanymi być od zadmów bali, Co nagle wftały z golfu bogatéy Sofali. *Przyb. Luz.* 164, porwanymi). Czekam tylko pory, żebym tego fknerę nieużytego należycie zarwać mogła. *Teat.* 55 *e*, 17, einen dabey kriegen, übers Ohr hauen. — §., zarwał się moft, dom. *Tr.*, załamał się, zawalił się, einbrechen, zusammen brechen, zusammen stürzen. *ZARWAN, Arwan, *ZARWON, - a, - e; - o, *ob.* porwan! niech będzie porwany, zarwany, nie dbam oń. *Cn. Th.* 1390 *et* 780, der Geckguck hohle, der Henker hohle... Kto mię lurą czeftuie, zarwan zléy chorobie. *Min. ryt.* 4, 197, niech go zła choroba napadnie)! Zarwon złéy chorobie Xiążę. *Mon.* 71, 96. Ma-ć się co upodobać W tak przemierzłéy osobie, Ba choćbyś miał świnie fkrobać, Zarwona złéy chorobie. *Bald.*

Sen. 61. Zarwona taka małpa, tak brzydka niewiasta. *Dudz.* 75. Zarwone nie wiem, komu takie szczęście niezazdrosne. *Dudz.* 73, *Biel. Myśl. E.*

ZARYBEK, - bku, *m.*, narybek, płód rybi, der Fischsatz, der Satz, die junge Fischbrut, *Bh.* nasada, potěr. Żaby zarybkom w stawach szkodliwe. *Kluk Zw.* 3, 17. Powinien być osobny staw, w którymby przesadzony zarybek rósł wygodnie i swobodnie. *Kluk. Zw.* 3, 194. ZARYBIĆ *cz. dk.*, zarybiać *ndk.*, narybić, rybim płodem zapełnić, zarybkiem osadzić, mit Fischbrut besamen. Kiedy się iuż stawy zarybiać, t. i. rybami zasadzać się maią. *Kluk Zw.* 3, 211. Kanał może być zarybiony. *Kluk Rosl.* 2, 102. Ogrody przy zarybionych sadzawkach. *Xiądz.* 74. Kaczki po stawach ikry i młode rybki zjadaiąc, szkodzą zarybieniu. *Kluk Zw.* 2, 165.

ZARYĆ, *F.* zaryie *cz. dk.*, zarywać *ndk.*, (*distgu.* zarywać, zarwać), ryiąc zachwycić, zakopać, ryiąc zakryć, bis hinter etwas hin wühlen, graben; verwühlen, vergraben, *Vd.* sariti, sarijati, saberliti; *Rs.* зарыть, зарывать.

ZARYCHTOWAĆ *cz. dk.*, rychtuiąc zamierzać, zacelować, hinrichten, hinzielen. Zarychtować armatę. *Bndtk.*

ZARYCZEĆ *cz. dk.*, zaryknąć *idntl.*, *Bh.* zařwati, (cf. za-rwać); *Sr.* 1. zaruju, zarujam, zahrunu; *Cro.* záruchati, zarúchujem; *Bs.* zarevati; *Rs.* зарычать, зареветь, замычать; odezwać się z rykiem, losbrüllen, aufbrüllen, ein Brüllen erheben. Zaryczeć, zaryczał, zaryczy *etc.*, n. p. wół, lew, *dare mugitum semel*, *immugire semel*; ryczeć *autem est rugire absolute, siue semel, siue saepius*; *dicimus etiam* ryknąć, *quod idem est cum* zaryczeć. *Cn. Th.* 1390, *ob.* za-, *praepos. insepar.*) Lew w Nemeyskiéy puszczy zaryknął, iak się dostał w ręce Alcydowe. *Bardz. Tr.* 12. Lew zaryknie, któż się nie zlęknie? *W. Amos* 3, 8, lew ryczy, któżby się nie bał? *Bibl. Gd.*) - *fig.* Wściekli żołnierze rzygaiąc naboie zarykli z łoskotem. *Przyb. Milt.* 196. - §., zaryczeć kogo, co, = rycząc zagłuszyć, überbrüllen, mit Brüllen betäuben.

ZARYDZIĆ *cz. dk.*, rydzym uczynić, (cf. zarudzić), zaczerwienić, zarumienić, beröthen, röthen. Starzec pięknym rumieńcem zarydzony. *Leszcz. Cl.* 49. Jakże? iuż mię poznałeś? co za wielkie oczy, Zarydził się iak Sylen; a wzrok gdyby smoczy. *Zabl. Amf.* 82.

ZARYGLOWAĆ *cz. dk.*, na rygiel zamknąć, zawrzeć, zaprzeć, zasunąć, verriegeln, zuriegeln, *Bs.* zakrakunati, zatvoriti romazinom; *Vd.* obtekniti, sateckniti, satikuvati, sadjati se satiko, saniniti (cf. zatkać).

ZARYNEK, - nku, *m.*, plac za rynkiem, der Platz hinter dem Markte. Po równym gonili się zarynku. *Karp.* 1, 57, cf. lat. *circus.*

ZARYPNĄĆ, zarypać; *ob.* rypać.

ZARYS, - u, *m.*, rys zakreślaiący, der Abriß, Riß; cf. proba, cf. *zakus). Zarys twarzy, = rysy twarzy, cf. kontur, (cf. profil, die Gesichtszüge. Widzę w zarysach iego twarzy, że bardzo wielkie ma o sobie rozumienie. *Teat.* 28 *b*, 90. ZARYSOWAĆ *cz. dk.*, rysami zakreślić, rysami oznaczyć; *Vd.* sarisati, porisati; mit Rissen abzeichnen, abreißen, skizziren. Sama tę myśl zarysowała. *N. Pam.* 14, 265.

ZARYWAĆ, *ob.* 1, zarwać; 2., zaryć.

*ŻARZ, - u, *m.*, żar, żarzewie, rozpalony ogień, Glut, Hitze. Nieboraku Maciaszku ległeś tu kucharzu, Żeś przecię łotr był, pewnie nie uydziesz od żarzu, Jednak żeś swe tu warząc przednie palił ciało, W czyścu w zad nawachluią-ć gorąca nie mało. *Gaw. Siel.* 400. *ZARZA; *ob.* zorza.

ZA-RŻAĆ *cz. dk.*, odezwać się z r-żaniem, loswiehern, zu wiehern anfangen, *Bh.* zařehtám, (*Bh.* zařwati, *Sr.* 1. zaruju, zarujam zaryczeć); *Vd.* sahersati; *Rs.* заржать. Ustawili tak: czyi koń naypierwéy zarża na placu ustawionym, ten będzie królem; koń Daryusza, poczuwszy ono mieysce, gdzie był dniem wprzód spuszczon z klaczą, zar-żał naypierwéy. *Biel. Sw.* 24. Zgodzili się na rżenie koństkie, czyi koń naprzód za-rży, ten niech będzie królem. *Petr. Pol.* 459. Koń iego dzielny, trąbę usłyszawszy, za-rża przeraźliwie. *Tward. W. D.* 2, 142, *Zebr. Ow.* 47, (cf. *Bh.* září = Wrzesień, proto je gelenj toho czasu poczinagi ržiti).

ZARZĄDZIĆ *cz. dk.*, zarządzać *ndk.*, *Crn.* farédim, (*Vd.* sarediti, = pomnożyć), *Cro.* odregyujem, odrediti; *Hg.* elrendelő, elrendelem); rząd czego utrzymywać, ster czego trzymać, władać czém, (*Ec.* зарядъ ugoda), etwas verwalten, leiten, regieren. Neptunie, co berłem troyzębnem wzruszasz ziemię, i morzem zarządzasz niezgłębném. *Dmoch. Jl.* 190. Faworyty słabością iego zarządzały. *Przyb. Luz.* 93, rządziły, kierowały, panowały nad nią, władały nią). ZARZĄDZICIEL, - a, *m.*, który czém zarządza, włada, = władzca; der Verwalter, Regierer. Dzielne zarządzicielów kraiu naszego usiłowania ku uskutecznieniu dobra powszechnego. *Gaz. Nar.* 1, 141.

ZA-RŻĘ, *ob.* za-rżać. ŻARZĘ; *ob.* żarzyć.

ZARZEC, zarzekł, *F.* zarzecze, zarzeknie, zarzekę, zarzeknę *cz. dk. et idntl.*; zarzekać *ndk.*, zakląć, klęciem zaczarować, urzec, (cf. urok); verwünschen, besprechen, bezaubern mit Verwünschungen, *Rg.* zariknuti, zarikati, (*Rg.* zarecchi, prirecchi, = prorokować; *Crn.* sarékbati, = zafukać; *Vd.* sarezhi, = odmówić; *Vd.* farozhit, = zamówić, *Vd.* farozhenje, = uchwała, ustawa, cf. wyrok; *Bs.* zarok, zapovied *mandatum*; *Sr.* 1. sarjeczacz przemówić, zaczepić kogo); *Sr.* 1. zaretzu urzekam, zaretzeno urok, zaretznik *incantator*; *Ec.* зарѣкаю, зарицаю odmawiam, odrzucam); *Ec.* забавяти, заговаривать, заколдовывать. Czarownica zarzekła cały dom. *Bndtk.* - Zarzekać się, = zaklinać się, kląć się, sich verschwören. Nuż się przeklinać, zarzekać, tak dalece, iż do płaczu pobudził. *Teat.* 25 *c*, 104 - Zarzekać się czego, odrzekać się, wyrzekać się, zrzekać się, pod klęciem, einem (mit Schwüren) entsagen, ihm abschwören; *Bh.* zařicy se, zařekl se, zařeknu se, zařikati se; *Crn.* sarękam sê; (*Vd.* sarezhise, sariekatise, *Cro.* zarechemsze, *Rg.* zarecchise; *Bs.* zarecchise, recchi nehote, utecchi rjec *labi lingua*, = przemówić się, źle wymówić się); *Rs.* зарекся, зарекаться. Odrzekam się czego, zarzekam. *Cn. Th.* 606. Zarzeczenie się, *Rs.* зарекáнїе, зарокъ. Małżeństwa się zarzekli duchowni i mniszy. *Szczerb. Sax.* 222, sie haben dem Ehestande entsagt. Na piśmie się patryarchostwa zarzekł. *Sk. Dz.* 810, zrzekł się go, er hat ihm entsagt. Już go słyszałem nie raz, że się grać zarzeka. *Teat.* 39, 196. Błąd móy poznawam, i gry zarzekam się wcale. *Teat.* 1, 25. Cho-

ciaż się na chrzcie szatana i spraw iego zarzekamy, prze-się iako się tychże gusł szatańskich trzymamy! *Podw. Wr.* 6. Obroń nas Panie grzechów, którycheśmy się przed tobą zarzekli. *Sk. Kaz.* 202 *b*. Wszystkiego bowiem zarzekać się godzi Cokolwiek od boskiey służby odwodzi. *Odym. Sw.* 2, *B* 3. – Zarzekam się słowa, które ci dałem. *Teat.* 36 *b*, 129, cofam słowo dane, ich nehme mein gegebnes Wort zurück. – Niczego się cierpieć nie zarzekam. *Chrośc. Ow.* 402, nie wzbraniam, gotów iestem wszystko cierpieć, ich weigere mich nicht alles nur mögliche zu ertragen. – Zarzec się kogo, cf. zaprzec się kogo, einen verläugnen, ihm entsagen, ihm abschwören. Julian iawnie się Chrystusa i Boga zarzekł. *Sk. Dz.* 248. Bić go kazał tak długo, ażby się Chrystusa zarzekł. *Sk. Zyw* 51 *b*. Radził Jezus uczniom, aby się sami siebie zarzekali, to iest, aby chuci swoich świeckich i woli swoiéy wrodzonéy odstępowali. *Sk. Zyw.* 2, 94. – §., zarzekać co komu, = zapowiadać, przepowiadać, vorher ankündigen, vorhersagen, prophezeihen. On niech nam rozkazuie, a my ci zarzekamy zwycięstwo. *Staf. Num.* 1, 91, *nous te repondrons de la victoire*, zaręczamy, odpowiadamy za zwycięstwo, verbürgen, versichern.

ZARZECKI, *ob.* Zarzeczny. ZARZECZANIN, – a, *m.*, mieszkaniec za rzéką, ein Bewohner des jenseitigen Ufers. Panowali nad wszemi zarzeczany. *Budn. Ezdr.* 4, 20, nad wszystkiém co iest za rzéką. *Bibl. Gd.*) ZARZECZE, – a, *n.* kray za rzeką, (*ob.* za - *praep. insepar.*); *Bh.* zařečj; *Rs.* зарѣчье, das jenseitige Ufer, ein Land jenseits des Flusses. Zarzecze, domy za rzéką. *Dudz.* 73. Była myśl królewska wyprowadzić nieprzyiaciela z owego zarzecza w równe pole do bitwy. *Nar.* 3, 189, *Lub. roz.* 556. Po zarzeczu równiny były zakończone górami. *Zabł. Roz.* 47. Z zarzecza Murzyńskiéy ziemi, ztamtąd aż poniosą mi dary. *Leop. Sofon.* 3, 10, z za rzeki. 3 *Leop.*) Z zarzecza na tę stronę Renu przenieść się musieli. *Warg. Cez.* 75. Miał wolą strzelbę Turecką mieszać z zarzecza. *Birk. Chod.* 35. ZARZECZNY, – a, – e, ZARZECKI, – a, – ie, z tamtéy strony rzéki; *Ross.* зарѣчный, jenseitig, von jener Seite des Flusses. Tatanay xiążę ziemicy zarzecznéy. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 5, 6, xiążę zarzecki. *Budn. ib.*, starosta za rzéką. *Bibl. Gd.*

ZARZEGOTAĆ, *Rs.* застрекотать; *ob.* rzegotać. ZARZEKAĆ; *ob.* Zarzéc.

ZARZĘPOLIĆ, n. p. zarzępoli na skrzypcach. *Teat.* 24, 119 *Cztr.*, *ob.* rzępolić.

ŻARZEW', – i, ż., ŻARZEWIE, *ŻARZOWIE, *ŻARZYWIE, – ia, *n.*; *ŻARZYWO, – a, *n.* Ta żarzew, to żarzewie; = węgle żarzyste z popiołem. *Włod.*, żarzewie, węgle żywe, żarzyste z popiołem, abo w popiele. *Cn. Th.* 1391, *ob.* żar; Gluth, glühende Kohlen in der Asche, glühende Asche, Niederf. Ammern, Aemmern; *Crn.* sherjavza, oglje; (*Crn.* sharji, = promień); *Vd.* sheriaviza, shivu vogle, shivovogle (*Vd.* sherjau, jifkra, = iskra; *Vd.* sherjauka, = doł ognisty, *Vd.* sharrishe, = pogorzelisko); *Cro.* ſerjavka, (*Cro.* ſerjavnik *pyracenum* faierka); *Bs.* sgerava; *Rg.* xerava, xivâgl, *barbar.* vâtro; *Ec.* жера́мокъ, пепелъ горячей въ печи. (*Rs.* жаро́вня faierka). Wiele potraw w ron llu gotować trzeba na żarzewiu czyli w węglach żarzonych. *Wiel. Kuch.* 435. Żarzewiem piekę, abo w żarzowiu, *cinere ferventi torreo*. *Cn. Th.* 1391. Chléb pieczony między *żarzowiem. *Radz.* 1 *Reg.* 19, 6, chléb na węglu upieczony. *Bibl. Gd.*, *ob.* podpłomyk, podpłomienny chléb, podpopielny, wychopień.) Peryllus na wolnym żarzewiu spalony Pokazał, iak miał ryczeć wół wynaleziony. *Tol. Saut.* 67. Oskarżony ofiaruie się, albo dotknąć się rozpalonego żelaza, albo po *żarzywiu chodzić, na dowód swéy niewinności. *Ostr. Pr. Kr.* 2, 141. Heroiny czystości, które chodzą po żarzywie, i żyią wpośród ogniów bez obrazy. *Mon.* 68, 17, w samych płomieniach, w samym ogniu). Fenix zwykł swą starość w niszczącym żarzewiu odmładzać, on się chutnie w zalotnym zagrzebał popiele, Maiąc zasię ztąd wyniść w przekształconém ciele. *Zab.* 15, 158 *Kniaź.* Dusze ich do piekła spadały, iako węgle czarne na żarzewie wieczne nieugaszone. *Birk. Podz.* 6. Żal mi Haliny, ile że iéy serce W większéy tego chwyciło żarzywa iskierce. *Zab.* 11, 389 *Zabł.*, ognia miłości goreiącéy.

ZARZEWNIĆ *cz. dk.*, rzewliwość w kim wzruszyć, einen innerlich bewegen, tief rühren. Jezus zarzewniwszy się sam w sobie, przyszedł do grobu. 1 *Leop. Joan.* 11, 38, rozrzewniwszy się sam w sobie. *Bibl. Gd.*, rozczulony, innerlich gerührt, bewegt. Rozjadł się, wzgardą zarzewniony. *Zebr. Ow.* 346, *irritatus*, zajątrzony.

ŻARZEWNY, – a, – e, żarzący, żarzysty, rozpalaiący, Gluth gebend. Ogień, któremu ubywa żarzewnéy karmi, sam przez się osiada. *Pilch. Sen. list.* 261. *ŻARZLIWOŚĆ; *ob.* żarliwość.

*ZARZĘŻEĆ, n. p. Gdy Jezus uyrzał Marty, a ona płacze, *zarzężał duchem i zatrwożył samego siebie. *Sekl. Jan.* 11, westchnął. *ib.*

ZARZNĄĆ *cz. idntl.*, zarznie, zarznę *F.*; zarzezać, *F.* zarzeże *dk.*, zarzynać, *zarzezać *ndk.*, *zarzezuię *Pr. kontyn.*; *Bh.* zařezati, zařezowati; *Slo.* zařezugi; *Sr.* 1. zarěju, zariju, zarjijem, zarijam; *Vd.* saresati, sareshuvati; *Cro.* zarazti, zarasújem, zarezati, zarezújem; *Bs.* zarizati; *Rg.* zarezati; *Ross.* зарѣзать, зарѣзывать. Zarzezam człowieka, owcę, *a* zarzezuię, zarznąć *a* zarzynam, *scisso gutture mactare*; zarzezać *dirum et foedum quid olet*, zarznąć, *non ita*, *ut* żarznąć kura, gęś. *Cn. Th.* 1391, die Kehle abschneiden; abschlachten; *sed insequentia exempla demonstrant*, *veteres scriptores distinctionem Cnapii neglexisse*, *et fere semper verbo zarzezać usos esse*, *ut hodierni fere semper verbo* zarznąć *utuntur*. Wprowadź gościa w dom, i zarzeź co, a nagotuy. *Budn. Genes.* 43, 16, zabiy bydlę i nagotuy. *Bibl. Gd.*) Sług Bożych iak owce na zarzezanie ustawicznie wiedziono. *Sk. Dz.* 68, na rzeź). Samych to nieprzyiacioł poruszyło serca, Że zarznął tego męża przebrzydły morderca. *Dmoch. Sąd.* 37. Królu! przestań zarzynać ludzi. *Stas. Num.* 1, 219. Jego szaleństwo gubi go, i na śmierć zarzyna. *Teat.* 17, 41, śmierci nabawia, o śmierć go przyprawia, zabiia go). Spałem iako zarzezany. *J. Kchn. fr.* 13, śpi, iakoby go zarznął. *Pot. Jow.* 2, 59; żołdactwo drogą zmordowane, winem opiłe, śpi iak zarznięte. *Stas. Num.* 2, 233, śpi człek iak zarzezany. *Groch. W.* 353, śpią iakoby zarznięci. *Jabł. Tel.* 335. Tak tkliwa iestem, że nie mogę patrzeć bez płaczu na to, kiedy kurczę zarzynaią. *Teat.* 27, 53. W rzeczach pospolitych obywatele dla dowodu swoiéy wolności zarzynaią się wspólnie. *Stas. Num.* 2, 81, zabiiaią się, wy-

rzynaią się, sie schlachten einander ab, bringen einander um. - Zarzezać się, zarzynać się, siebie samego; = poderznąć sobie gardło, sich die Kehle abschneiden; *ob.* niżéy: zarzynam się w palec). - Zarzezać, zarznąć drewno, zastrugać ostro. *Wlod.*, zarzezam drewno, *a* zarzynam *vel* zarzezuię, *acuere scindendo, vel cultro exacuere paxillum. Cn. Th.* 1391, spitzig zuschneiden. Zarzezać, zarznąć pióro, temperować, zatemperować. *Wlod.*, Federn schneiden. Starożytni nie maiąc ieszcze inkaustu ani piór zarzynanych iak teraz, nie na papierze piórem, lecz żelaznym stylem na ołowianych lub drewnianych, woskiem naprowadzonych tabliczkach pisywali. *Mon.* 73, 206. - Zarznąć, rznięciem nieco zaiąć, ein wenig anschneiden, einschneiden. Zarznąwszy płasko pod skórę nożykiem, lub zadrapawszy igłą w rękę lub w nogę dziecię, napuść dobrą ropą ospową mieysce narznięte lub zadrapane. *Perz. Cyr.* 2, 126. Zarzynam się w palec, *vulnero digitum, scindo digitum. Cn. Th.* 1391; cf. zakłóć, skaleczyć). Zarzynanie, zarznięcie *actio et opus*, das Abkehlen, Abschlachten; Anschneiden, Anspalten; *Vd.* saresa, (*Vd.* saresek v' pereti, = zarznięcie pióra, die Spalte in der Feder); *Cro.* zarez *incisum, accentus, comma*; *Rg.* zarezak, zárezaj *incisura leuis*; (*Rg.* zareznik, zarezniza, zarezna xivina *insectum*; *Bs* zariznića, rizak, zarizak *comma*; (*Sr.* 1. zarezwarna, = szlachtuz, rzeźniczy warsztat; *Rs.* зарѣзъ. Zarzynaiący, *zarzezacz, ZARZYNACZ, - a, *m.*, *Vd.* saresar, saresavez, = trzebiciel). - Koło u wozu zarzyna ziemię, = wrzyna się, wpada głęboko, das Rad schneidet tief ein; koło się zarzyna, wpada, zapada się w ziemi grząskiéy, w błocie, = zatapia się, das Rad sinkt ein, kann nicht weiter. Zadnie koło mi się zarznęło. *Torz. sk.* 5. - Zarzynam czego, zakrawam cudzego, sąsiedzkiego, nymuię czego. *Cn. Th.* 1391 *et* 1371, zawadzam o co, woran hart anstreifen, es mit abstreifen, ein Stück davon mit sich wegnehmen. Zarzynać brzegu, ocierać się o brzeg, *perstringere. Cn. Th.* 1391. Dobrześ pługiem nie zarznął abo nie zawadził o bramę. *ib.* 1391. Pallas każe po ścięciu Meduzy Perseuszowi, by kraiów buynych nie zarzynał, nie szkodził ludziom. *Bardz. Luk.* 167, by się o nie nie ocierał, do nich nie zbliżał). - *tr.* zarzynam czego, zakrawam n. p. pańskiego, Włoskiego. *Cn. Th.* 1391 *et* 1371, wonach schmecken, riechen, den Anstrich wovon haben. Zarzynam pańskie, coś po pańsku zaczynam postępować. *Wlod.*, den großen Herrn machen wollen. Zarzynam po Włosku, z Włoska gadam. *Wlod.*, den Italiäner verrathen. Pachnie Włochem, politykiem, filozofem, zakrawa Włoskiego, pomazał sobie gębę Włoszczyzną. *Cn. Th.* 657; cf. zarwać, zarywać czego, den Italiäner, den Staatsmann, den Philosophen machen wollen. - §., zarznąć w strony, w instrument muzyczny, = zaciąć, zagrać, cf. uderzyć w strony, zadzwonić, zabrząkać; losspielen, aufspielen. Zarznął w słodkobrzmiące strony. *Zebr. Ow.* 245, *fila sonantia movit*). Zarznął uczenie w strony. *Zebr. Ow.* 272, *stamina docto pollice sollicitat*). Przyyść rozkaże muzyce i stanąć przy stole, Gdzie wnet samże Apollo w niebieskie wiiole zarznie z swemi chłopięty. *Tward. Misc.* 159. We wszystkie muzyki zarznięto, Jak na weselu, albo w wielkie święto. *Wad. Dan.* 70. Zarzniyno lepiéy co weselszym smykiem, *Hor.* 1, 186 *Nar.* - *Venator.*, n. p. Pies ten zaiąca goniąc, często gębą zarzyna. *Ostror. Myśl.* 8. 77

*ŻARZOWIE; *ob.* żarzewie.

ZARZUCIĆ *cz. dk.*, zarzucać *ndk.*, zamiotać, zamieść, zacískać, zacisnąć, verwerfen, hinwerfen, hinter etwas hinwerfen, wegwerfen; *Boh.* zawrcy, zawrhl, zawrhowati, zamjtati, zahazowati, zahazeti, zaházym (cf. zagodzić, ugodzić); *Slo.* zawrhugi, zamjtám; *Vd.* savrezhi, savrizh, saurezh, odvrezhi, saluzhati; *Sr.* 1. cżisstam prédk, metam préd; *Cro.* zahititi, zahichújem, zahitavam, (cf. zachwycić); *Bs.* zavrrichi, zametnuti, zamèsti; *Rs.* забро́сить, забра́сывать, забра́сыва́нїе, заки́нуть, заки́дывать, (*ob.* zakidać), зашвырнуть, зашвыривать, ушвырну́ть. Zarzucam co, *abiicio, proiicio aliquid procul. Cn. Th.* 1391, wegwerfen, weit wegwerfen, von sich werfen; *Bh.* odwrcy; *Dl.* odvarchi). Zarzucony, *Bh.* zawrženy. Moyżesz rozgniewawszy się bardzo, zarzucił z rąk one tablice a stłukł ie. *Radz. Exod.* 32, 19, porzucił z ręku swoich tablice. *Bibl. Gd.*) Król Władysław, w podnoszenie Bożego Ciała, cokolwiek około siebie nalazł blisko, zmiął to i zwinął, oplunąwszy zarucił, mówiąc, iż rozumiem się być nikczemnym prochem i wzgardzonym przed oblicznością Bożą, iako ten wiechtek, który zarzucam odemnie. *Biel. Sw.* 237 *b.* Wytarlszy nos, plugastwo na ziemię zarzucaią. *Eraz. Ob. a.* Nie zarzuciłeś za płot tego. *Gorn. Sen.* 434, odrzucić z pogardą, verächtlich wegwerfen, verschmähen, *Vd.* savrezhi, samezhuvati, sanizhuvati, sashmagati). Słowa żywota wiecznego w tył zarzucili, o zbawienie albo potępienie nic nie dbali. *Wiśń.* 129. Onych czasów nie radzi ludzie zarzucali, gdy co dawano. *Bielsk.* 545. Dejotar król dom wasz upadły i zarzucony z ciemności na światło wyprowadził. *Siem. Cyc.* 380. Grzechby był tak go zostawić zarzuconego. *Teat.* 55, 32, w pomietle, w pogardzie). - Zarzucić co, porzucić, zaniechać, dać pokóy czemu, wegwerfen, verwerfen, fahren lassen, entsagen (cf. zarzec się). Nigdy nie miał szczerego przedsięwzięcia zarzucenia kart. *Teat.* 48, 19. - Zarzucić co, aż trudno znaleść, zawieruszyć, zaprzątnąć, verwerfen, verlegen, verkramen, verräumen, so daß man nicht leicht wieder findet, *Rs.* замера́ть, *ob.* zatyrać). - Zarzucić sieci, wędę, kotwicę, = zapuścić, Netze, Angeln, Anker auswerfen. Zarzucam sieć, *iacio in aquam rete piscandi gratia. Cn. Th.* 1391. Na twe słowo ieszcze zarzućmy sieć. *Leop. Luc.* 5, 6, na słowo twoie zapuszczę sieć. *Bibl. Gd.*) Wędkę zarzucił. *Mon.* 72, 104. Rybitw wędę zarzucił w morskie głębokości, Aby sobie dostał ryb nędznik ku żywności. *Papr. Kol. J.* 2. Na rzéce Rangoun kotwice zarzucił. *N. Pam.* 23, 144. - *fig.* Żeby P. Oront Wc Panu sprzyiał, i chciał szczérze mu zapisać swe dobra, powinienby za Wc Pana w takiéy okoliczności choć słówko zarzucić. *Boh. Kom.* 2, 207, założyć, zaawansować, ein Wort für iemanden fallen lassen. - Zarzucić na siebie, szybko wziąć na siebie, zarzucić się czym, prędko zakryć się czym, über sich werfen, auf sich werfen, um sich werfen, schnell anziehen, *Bs.* zavrricchise cimgod, stavit scto na ramme *imponere humeris*). Wstałem, zarzuciłem na siebie kołdrę; bo to tylko iedno miałem odzienie. *N. Pam.* 2, 151. Jak się heroiny tych utarczek rogówkami zarzucaią. *Mon.* 65, 302. Myślić i starać się, co na grzbiet zarzucić. *Pilch. Sen. list.* 2, 59, opatrzyć się w szaty, w garderobę, przyyść do garderoby, (cf. pierze), sich bemühen, etwas auf den Leib zu bekommen, Kleider zu bekommen,

men, cf. porosnąć w pierze). - Zarzucić na co, za co, w tył, auf etwas hinwerfen, hinter etwas hinwerfen, nach hinten werfen. Zarzuciwszy suknią na ramiona, a rękawy wiszące na ziemię opuściwszy, chodzić, ieſt obyczay rozpasanych knapów. *Eraz. Ob. B.* Cudze przywary wypatruiemy, a swoie wſtecz zarzucamy. *Pilch. Sen. Gn.* 244. - Ściany w słupy zarzucane. *Torz. śk.* 13, robione z balów z czopami w lochy słupów wpuszczanemi, dla różnicy od ścian w węgiel wiązanych. *Xiądz Kamiński*, durchbrochene Säulenwände. - Zarzucić co czym, rzucaiąc zapełnić, zakryć, womit bewerfen, voll werfen; *Bh.* zaříjtiti, nadhazowati; *Ross.* засоримь, засаривамь, захламомимь. Zarzucać dół, rów, zamiotać, *obruere foſsam coniectis lapidibus, opplere fossam coniecta humo. Cn. Th.* 1391, vollwerfen, zuwerfen, verwerfen. Wielcy literaci, którzy xięgami swemi świat prawie zarzucili, więcéy osobnością niż kompaniią bawili się. *Zab.* 12, 263 *Dudz.* Chęć zbyteczna wydawania xiąg szkodliwa ieſt naukom przez zarzucenie świata xięgami. *Zab.* 7, 102 *Nar.* Zarzuceni ieſteśmy mnóſtwem xiąg. *Kras. hiſt.* 97, zalani, wir sind damit überschwemmt. Gdziekolwiek się obrócę, w które póydę ſtrony, Wszędzie nudnemi rymy ieſtem zarzucony. *Węg. list.* 22. Zaarendowanie mennic kray złemi pieniędzmi zarzuciło. *Skrzet. P. P.* 1, 79, zalało, zatopiło, zapełniło, hat das Land mit schlechten Gelde überschwemmt. - Zarzucić kogo czym, zakryć, zatłoczyć, bewerfen, zudecken, bedecken. Ja bez pogrzebu zoſtanę, a ty będziesz kamieniem zarzucony, pod którym zwiędnieiesz i zniszczeiesz. *Pilch. Sen. list.* 4, 244. Zarzucam czym kogo, *obtrudo aliquid alicui; de rebus ingratis usurpatur, et quae apud nos relinquuntur oneri nobis futurae. Cn. Th.* 1391, einem etwas aufbürden, es ihm auf den Hals bürden. Poddanych twoich szanuy; robociznami, podatkami i winami pieniężnemi nie zarzucay. *Star. Ref.* 142, *ob.* obciążyć, przeładować, uciemiężyć, ucifkać, belasten, bedrücken, beladen, überladen. - §., zarzucić komu czym oczy, zarzucić mu co w oczy, zarzucić mu, zarzuty mu czynić, wyrzucić mu, wymówić, wytknąć mu, einem vorwerfen, vorrücken, vorhalten, ihm Vorwürfe machen; *Bh.* wytepkati; *Sr.* 1. wutjkam; *Cro.* cyati, cyam, zyam; *Vd.* enemu v' ozhi vtekniti, vtikuvati, v' ozhiſſe vtikovat, priedmetat, oponashat, ſponashat, ſvariti, poſvariti (cf. swarzyć), isgovarjati, prutigovarjati, prutiſtaviti, prutiriekati; *Cro.* jzponefzti, jzponaſſam, zpochitávam (cf. poczytać), kórim (cf. korzyć, pokorzyć); *Dl.* prikorivam, opogovaram; *Rg.* prikoritti, ukoritti, opogovoritti komu, ubezociti tkoga; *Bs.* koritti, pokoritti, prikoriti, pokarati (cf. pokarać); *Bs.* opogovarati, prigovarati; *Rs.* корить, корю, попрекнуть, попрекать, (cf. poprzek; *przeko), упрекнуть, упрекать, порещи, пореку, порицать, опорочить, опорочивать, щунять, счунять, посчунать, пѣнять (cf. pieniać), напѣть, напѣвать, *vulg.* зазирать, зазрѣть (cf. zaźrzeć); *Ec.* зазрѣти, осудить, пересудить (cf. osądzić), хухнаю (cf. chuchnąć), гаждаю. Nikt mi tym zaiſte oczu zarzucić nie może, nikt dobrym sumnieniem rzéc o mnie tego nie może. *Smotr. Lam. pr.* Zarzucam co komu, zadaię co sromotnego, abo za rzecz sromotną, wyrzucam na oczy. *Cn. Th.* 1391 *et* 1362-3. Tyś nie rozumiał, żebyć to miano kiedy za rzecz sromotną zarzućić, *s* tyś nie rozumiał, żebyć to tak miało być zarzutno, *tu hoc tibi criminosum fore nunquam putasti. Cn. Th.* 1391. Nie ma mu tego żaden za winę, abo iak wadę iaką, albo iak rzecz zelżywą zarzucać, *mihi non videtur in hunc id criminosum eſse debere. ib.* - Zarzucić komu co, zarzucić kogo czym, zadać mu objekcyą, trudność, einen Einwand machen, einwenden. Córka Wc Pana zarzucić może, iż nad to przyśpieszasz rzeczy. *Teat.* 7, 27. Jeśliby mię kto tym zarzucił, iż wszyſtko to, co ty dla oyca uczynisz, by też naywiększe było, tedy przecię mnieysze ieſt, niżli dobrodzieyſtwo od niego odebrane, tedy .. *Gorn. Sen.* 203, cf. zagadnąć kogo. ZARZUCICIEL, - a, *m.*, który komu co zarzuca, wyrzuca; wymawiacz, der Vorwerfer, der einem Vorwürfe macht; *Vd.* ſvarnik, poſvarnik; *Cro.* koritel, jzponoſzitel, izponaſsavëcz; *Dl.* prikoritel; *Bs.* koritegl; *Rg.* ukoritegl, prikoritegl; *Rs.* укоритель, попрекатель; *w rodz. żeńſk.* zarzucicielka; *Vd.* ſvarniza, poſvarniza; *Cro.* jzponoſzitelicza; *Dl.* prikoritelicza; *Rg.* ukoritegliza, prikoritegliza; *Rs.* укорительница, попрекательница. ZARZUT, - u, *m.*, *ZARZUTA, - y, *ż.*, *ZARZUCKA, - i, *ż.*, *zdrbn*; zarzucanie, zarzucenie, zamiatanie, das Hinwerfen, Wegwerfen, Bewerfen, Ueberwerfen, Verwerfen, Zuwerfen; *Boh.* předwrženj, namjtka; *Slo.* nawrhánj, nadhazowánj. Po części uyśćby mogła ta zarzuta pieniędzmi zagranicznemi. *Dow. a* 2, zalanie, zalew, *fig. tr.*, Ueberschwemmung mit ausländischer Münze. - Jak tułacze się w zarzucie błąkaią, w prześladowaniu, w utrapieniu ś. apoſtołowie. *Leszcz. H. T.* 43, w pogardzie, w pomietle, in der Verachtung, Verworfenheit. - Względy prywatne, owa to zarzuta umysłów szlachetnych, ręce im wiązały. *Nar. hst.* 5, 274, ſkaza, przywara, wada, nagana, Fehler, Gebrechen, Vorwurf. - Zarzut, zadana objekcya, zadana trudność, zadanie, der Vorwurf, der Einwand; *Crn.* odpôrna (cf. odpor); *Vd.* notermet, prutigovor, prutiſtava, isgovor). Zaſtali rodzice Jezusa w kościele między doktorami, im zarzuty czyniącego i słuchaiącego odpowiadaiących. *Zał. Test.* 388. To zarzuta piérwsza. *Petr. Ek.* 125. Taka tedy zarzucka, aby się nikczemną być pokazała farbiczką, tedy potrzeba tu iuż dowieść tych rzeczy. *Zygr. Ep.* 16. Przed zaczęciem seymu powinny być oddawane na piśmie zarzuty przeciwko posłom. *Skrzet. P. P.* 1, 257 cf rugi). - Zarzut komu czego, zadanie komu czego, i co mu zarzucaią, wyrzucaią, zadaią, wyrzut, der Vorwurf, das Vorrücken, Vorwerfen; *Bh.* wejtka, wejstrčka, wejčitka, (cf. wyczytać); *Vd.* ſvariſhtvu, ſvaritje; *Ross.* выговоръ, запенянїе, напѣванїе, наречение, нареканїе (cf. narzekanie), щелчёкъ, попрёкъ, упрекъ, пакость (cf. pakość); *vulg.* попырка; *Ec.* зарѣнїе. Nie zasłużyłem na zarzuty wasze. *Teat.* 8, 97. Daruy mi te zarzuty, którem ci czynił. *ib.* 8, 106. ZARZUTEŁNOSC, ZARZUTNOSC, - ści, *ż.*, łatwość bycia zarzuconym, Hinwerflichkeit, Verwerflichkeit, Vorwerflichkeit. *Tr.* ZARZUTELNY, ZARZUTNY, - a, - e; - ie, - o *adv.*, snadny do zarzucenia, zamiotania, hinwerflich, vorwerflich. Zarzutne to bardzo są rzeczy *Tr.*, zagubne, łatwo się zawieruszaiące, leicht verlohren gehend. Zarzutne xiążki, ſkrypta, drobne, prędko ginące. *Tr.* - Za-

rzutny, wart zarzucenia, odrzucenia; zu verwerfen, zu verachten, *Vd.* savershliu, odvershliu, sanizhliu, savrezhliu). Ziemſkie rzeczy są zarzutne, niebieſkie nie zarzutne. *Tr.* – Zarzutny, zasługujący na wyrzuty, = naganny, verweislich, tadelhaft, tadelnswerth, Vorwürfe verdienend; *Vd.* ſvaritliu, poſvarliu; *Bs.* pokariv; *Ross.* упрёчный, попрекательный, попречный, cf. poprzeczny). Zarzutny, zarzucania godny, snadny do zarzucania, *criminosus*. *Cn. Th.* 1391. Zarzutny to uczynek. *Tr.* Tyś nie rozumiał, żebyć to tak miało być zarzutno, = żebyć to miano kiedy za rzecz sromotną zarzucić, *tu hoc tibi criminosum fore nunquam putaſti*. *Cn. Th.* 1391. Niezarzutne rzeczy. *J. Kchn. Dz.* 47. J to zaś zarzutna. *Chodk. Kost.* 89. ZARZUTKI, - ów, *plur.*, zawieruszone, zaprzątnione rzeczy, drobiazgi, verworfene, verlegte Sachen. *Tr.* W zarzutki to poszło. *Tr.*, niepamięci oddano. ZARZUTLIWY, - a, - e; - ie *adv.* ſkłonny do czynienia zarzutów, cf. zrzędny, tadelſüchtig, vorwerferig; *Subſt.* zarzutliwość.

ZA-RŻY; *ob.* Za-rżać.

ŻARZYC *cz. ndk.*, rozżarzać ogień, węgle, glühen machen, Kohlen ſchüren, Feuer anſchüren, die Gluth unterhalten; *Bs.* sgjariti, zgriati (cf. zgrzać); *Cro.* ſàrim, zaſarujem; *Sr.* 2. zaglisch (cf. zgliszcze); *Rs.* жарить, (ужарить upiéc; жаренïе pieczenie, жареный, жареной pieczony, жареное pieczyſte; *Ec.* прягу, жарю prażę). Między węgły ścian, ogniem zatleione, sukna uwoszczone z inszemi ogień żarzącemi przyprawami i knotami wtykaią. *Veryf. pr.* 41. - *Zaimk.* żarzyć się, palić się, tleć pod żarem, glühen, brennen, glimmen; *Sr.* 1. zehelu ßo, zehelicz ßo. Gdy w luftlochach żadnych nie widać głowien dotlejących, tylko żywe węgle żarzące się, te znaki są dowodem, że piec huciany ieſt dobry. *Torz. ſk.* 115. Znać prędko i po twarzy, Jaki się w kim ogień żarzy. *Jag. Wyb. C* 4 *b*, co się wewnątrz świeci). - §., *fig. tr.* żarzyć, zapalić, zagrzać; *Ec.* ïарю, anfeuern, entzünden; żarzyć się *zaimk.*, iątrzyć się, oſtrzyć się *phys. et fig. tr.*, heftiger werden. Trzeba, aby hałasom i frasunkom domowym uchodził, żeby trafił ugasić, uśmierzyć, a nie żarzyć. *Glicz. Wych. P.* 3. Jeszcze go i sama religiia żarzyła. *Tward. Wl.* 61. Wzniecaiąc zażogi po świętych ſkrytościach wnętrznomodlnych, tak żarzył, iż ... *Chodk. Kost.* 38. Miłość ieſt, która myślą rządzi, serce parzy, Słodko w młodych się rodzi, a zbytkiem się żarzy W prożnowaniu, gdy szczęście według myśli służy. *Bardz. Tr.* 560 (*Rs.* зариться pożądać czego). Tak mówiącemu żarzyły się oczy miłością i męſtwem. *Stas. Num.* 1, 169, pałały, zapaliły mu się, iſkrzyły się). Piękney Dyony oczy, chociaż były gniewem żarzone, z wdzięków nic nie utraciły. *Przyb. Luz.* 40. Żarzyć gniew, zapalczywość, = iątrzyć, poduszczać, den Zorn reitzen, anſchüren, entflammen. Jako pochodnie na wiatr wyniesione, Gniew się w Giernandzie żarzy zapalczywy. *J Kchn. Jer.* 111, (*Rs.* яриться, ярюсь wściec się z gniewu). - Zarżyć się, iątrzyć się, srożyć się, oſtrzeć, ſich entzünden, heftiger werden, ſchmerzhafter werden. Żarzy się wrzód, *uiuescit hulcus*, *regliscit dolor*. *Cn. Th.* 1391. Jął się modlić, kiedy się naybardziéy bole żarzyły. *Wys. Jgn.* 161, wann die Schmerzen am brennendſten waren. Wedle komplexyi iad zarazy bardziéy albo mniéy się żarzy. *Oczk. prz.* 5, srożeie). - §., żarzyć, rozpalić rumiano, czerwienić, rumienić, rozpalić, röthen, glühend roth machen; żarzyć się, *Rg.* zaxàritiſe, zazargljenittiſe, zargljenittiſe *erubescere*. Zabity iego sieſtrzeniec, któremu wdzięczny dopiero żarzyła rumieniec wiosna piérwsza na twarzy. *Tward. Wl.* 127, cf. zorza). Włos się nad złoto samo przyiemnieyszy żarzy. *Ustrz. Troi.* 114. - Dziecię, od którego twarzy Przyszłych dzielności blaſk się iakiś żarzy. *Groch. W.* 598, iſkrzy się, świeci się, biie w oczy, glänzen, ſchimmern, ſtrahlen, funkeln, leuchten. - Z tych dwóch był ieden ſtarszy, drugi młodszy twarzą, W nim liniie Uliseſsa podobieńſtwo żarzą. *Jabl. Tel.* 3, wznieciaią, przypominaią, odżywiaią. ŻARZYCZKA, - i, ż., ziele, *caryophyllata*, *Mathiol.*, *Ursin.*, *Cn. Th.* 1391, Benedictenwurz. (ZA-RZYGNĄC, *Bs.* zarighivati; *ob.* rzygać - ZARZYNAC; *obacz* zarznąć). - ŻARZYSTY, - a, - e; - o *adv.*, pełen żaru czyli żarzewia, żarzący, cf. żarki, żarliwy); voll Gluth, glühend; *Boh.* řežawý; *Sr.* 1. zehliwé; *pr. et fig. tr.* Węgle żarzyſte. *Past F.* 279. Piekącego w żarzyſtym popiele rzepę Kurcyusza zaſtali posłowie Samnitów. *N. Pam.* 6, 321. Węgle kamienne, gdy się żarzyſto palić maią, bardzo obfitego potrzebuią powietrza, nieuſtannie ie poruszaiącego. *Kruml. Chym.* 26. Nie bierzcie prędko ognia żarzyſtego w tę kadzielnicę. *Past. F.* 284. Ukryty gniew, choć się wypogodzi czołem, Chowa żarzyſte ognie pod zdradnym popiołem. *Morszt.* 129, tli się). Chuci się ieszcze nie lęgły żarzyſte, Uciechy były cnotliwe i czyſte. *Zab.* 5, 243 *Min.*, zapalone, rozpalone). *Subst.* ŻARZYSTOSC, - ści, ż., żar, żarzenie się, zapał, *Cro.* ſàrkoſzt, cf. żarki); das Glühen, Glimmen, die Gluth. *ŻARZYWIE, *ŻARZYWO; *ob.* żarzewie. ŻARZYZNA, - y, ż., żertwa, (*Cro.* ſàrtva *consecratio*), całopalenie, zapalona ofiara, zapał, das Brandopfer. Wotywki na ołtarzach zawieszaią, żarzyznę obiecuią. *Bals. Sw.* 1, 106.

ZAS, *ZASIĘ, *ZASZ *adv.*, *Bh.* zas, zaſe *rursus*, *denuo*, *contra*, *viciſsim*; *Slo.* zaſ, ſaſe, zaſek *iterum*, za ſe *contra*; *Sr.* 1. zas, zaße, ſaßo *rursus*, znowoho znowu, ſaßo nazad, zas tzinu powtarzam; *Sr.* 2. ſaß, ſaßej, naſpet, ſaſpet, woſpet, pak tahs znowu; *Crn.* saj, = przynaymniéy; *Vd.* ſaj, ſaiſhe, = przecięż, atoli; *Cro. maritim.* zàch *quia*; *Ec.* за ся *pro se*). Zaś, *zasię, = nazad, (= za się; cf. za sobą), zurück; *locale*; n. p. Wychudła od głodu liszka, wemknęła się ciasną dziurą do śpiżarni; potym gdy się objadła, nie mogła zaś nazad wyleźć dla odętego brzucha. *Ezop.* 20. Szczygieł wyleciawszy z klatki, zaś do niéy nie chciał. *Ezop.* 112, wrócić do niéy). Pieniądze, któreśmy wam dali za zboże, zasięśmy do domu z wormi przynieśli. *Biel. hst.* 17, za powrotem do domu w worach znaleźliśmy). - §, zasię! *exclam.*, ruszay ztąd! precz ztąd! wroć się! uciekay! *Sr.* 2 ſaßobu; zwyczaynie wypędzaiąc psa; iak na kota woła się wypędzaiąc: psik!) - Z gniewem rzecze psu: a zasię! *Jabl. Fz.* 68. - §., zaś, *zasię, znowu, nazad, z odebraniem, wieder zurück, zurücknehmend. Witold ziemię Żmudzką, którą był Krzyżakom poſtąpił, zaś opanował. *Gwagn.* 387. Skała się iéy otworzyła, i przeyście iéy dawszy, zaś się iako była, zamknęła. *Sk. Zyw.* 2, 393. Krogulec, gdy mu się ſtęſkniło u pana, który go dla przypiórek chował, chcąc zasię wolność mieć, zaleciał od niego. *Ezop.* 89. Podał

katom ięzyk i ręce, mówiąc: dla praw bożych gardzę niemi, nadzieię maiąc, iż ie od Boga zasię mieć będę. *Sk. Żyw.* 2, 436 *b*, odbiorę, odzyskam nazad). Ja kładę duszę moię, abym ią zasię wziął. 1 *Leop. Joa.* 10, 17, *Bibl. Gd. id.*; ia kładę duszę moię, abym ią zasię wziął, i mam moc położyć ią, a mam też moc zasię wziąć ią. *Kucz. Kat.* 123, znowu. *edit. recent.*) – *Denuo* zaś, znowu, drugi raz. *Mącz. Rursus* zaś, niektórzy piszą *zasię, ale to wątpliwe mówienie się być widzi, iakoby rzekł za się, n. p. czyń to nie za mię, ale za się. *Mącz.*, znowu, na nowo; *Slo.* pak, *ob.* pak; *Ec.* пакн; *Rs.* опять. Dawno umorzone błędy Oryginesa zaś ożyły. *Sk. Dz.* 518. Puśćim się kęs, i zaś w się uderzymy mocą. *Zebr. Ow.* 218, *rursum ad bella coimus*). Gdy gniew minie, a wino się też *wyszuma, tedy zasię człowiek k sobie a ku pierwszemu zmysłowi przychodzi. *Eraz. ięz. E.* 7 *b*. Nie mówi przyiacielowi: idź teraz, przyydźże zaś, a iutro-ć dam, mogąc terazże dać. *Leop. Prov.* 3, 29, idź, a wróć się. *Bibl. Gd.*, wróć się kiedy indziéy, komm ein ander mal wieder. Sami siebie bardzo się obawiać powinniśmy, *zaś byśmy od zbawiennéy nie odeszli drogi. *Kucz. Kat.* 3, 336, abyśmy potwornie.. *edit. recent*). – Zasię, na opak, przeciwnie, na odwrót, umgekehrt. Gdy się zmiesza koń z oślicą, albo zasię, tedy też inszy rodzay z tego pochodzi. *Cresc.* 64, albo osieł z klaczą). – Zasię, owszem, raczéy, im Gegentheil, vielmehr, *au contraire*. Ani złość złością ma być oddawana, ale zasię ma być zwyciężona w dobroci. *Kucz. Kat.* 3, 205, raczéy. *edit. recent*). Gdy dziecię przyszło do oyca skarżyć na onego, który go dla występku iakiego skarał, zaś mu ieszcze ociec przydał i poprawił. *Glicz. Wych. E.* 7. – Zaś, zatym, w skutku czego, zu Folge dessen, darauf. Jak żołnierz zwierza bijąc wprzód się zaprawuie na krwi zwierzęcéy, zaś lud okrutnie morduie. *Bach. Ep.* 15. – *Nescio quid animo meo aegre est*; *postea hac nocte non quieui satis ex mea sententia*, zaś téy nocy, abo téy nocy lepak, nie wyspokoiłém się iako było potrzeba. *Cn. Th.* 1391, co bądź to bądź, przynaymniéy téy nocy, dem sey wie ihm wolle, wenigstens diese Nacht … – Zaś, *e contrario*, *autem*; *Vd.* sad (cf. zad), naspet, ampak, napruti, pruti temu, topruti, temu pruti (cf. przeciw, naprzeciw); *Cro.* ali pak (*obacz* *lepak*); *Sla.* pacse, protivnim náciinom; *Ec.* же (cf. że), hingegen, dagegen, aber, hingegen aber, dagegen aber. Ty bogaty, ia zaś ubogi. *Tr.* On zaś na to rzekł. *Tr.* – *Interrogat.* *zaś, *zasz, zaż, = azali, czy? *Lat.* num?; n. p. Jzaż to nie iasne słowa były? zasz tu iaka wątpliwość, zasz tu iaka trudność? *Zrn. Pst.* 96 *b*, *ob.* za, zaż *interrogat.*) – *Dubitand.*, *Admirand.*, zaś! iak to! czy sposób! wie! ists möglich! Ależ ta grobla bardzo krótka! Ję. krotka zaś! wszak ci to iéy będzie z pół mili. *Teat.* 8, 50. Jak to zaś? *Teat.* 34 *c*, 95. Ja, Mościa Dobrodzieyko, ia zaś! *Teat.* 30 *b*, 55. Ja zaś! Ję. a iuści nie kto. *ib.* 14 *d*, 16. Da-li Bóg ci to on i Pan Major idzie! Ję. Pan Major zaś! *ib.* 52, 32. Miał to być iakiś garbarz. Ję. garbarz zaś! *Teat.* 22 *b*, 48. Co zaś! co za rozpacz, skądże to? *ib.* 30 *d*, 23. Jeszczem też takich skutków nie widywał wina! Zaś wstawszy od biesiady swych przyiacioł grona Smucić się, i tak stękać, iak kiedy kto kona? *Zab. Zbb.* 4, cf. kto widział?, to niesły-chana, nie widziana, [nie praktykowana rzecz, nie poięta). – Zaś, iakoś przecię, gleichwohl einiger maßen. Pochlebiał tak kształtnie, że co nie lubili Pochwał, to ze słów iego kontenci zaś byli. *Jabł. Tel.* 224.

*ZASACKA, *ob.* zasadzka. *ZASACZYĆ, *ob.* osaczyć, *cf.* zasadzić. ZASĄCZYĆ, sącząc zapuścić, *ob.* sączyć.

*ZASAD, – u, *m.*, (*Tr.*) ZASADA, – y, *ż.*, zasadzanie, zasadzenie, i to co zasadzono, założono, das Hinsetzen, Ansetzen, Niedersetzen, Anlegen; (*Vd.* safaja, saditje, = sadzenie; *Vd.* safada, safaditje, safajenje, = przesadzenie roślin; *Vd.* drevesnu safadishe, = szkoła ogrodowa, szczepnik; *Vd.* safadishe, vsadilhe, = wstawa; *Vd.* safadiza, = zaponka, śpilka; *Cro.* zásad *plantaria*, *surculus*; *Rs.* засадъ nabrzmiałość wewnętrzna u zwierząt). Tarent, Lacedemończyków zasada. *Fal. Fl.* 57, osada, założenie, od nich założona koloniia, Pflanzstadt, Colonie. – Zasada, na czém się co zasadza lub zasadzoném iest, istota, fundament, grunt; *Cro.* ukláda (cf. układ); *Ross.* закладка (cf. zakładka), основаніе (cf. osnowa); Grund, Grundwesen, Grundlage, Grundsatz. Gorzałka i alkohol są zasadą wszelkich likworów słodkich, które nic innego nie są, tylko alkohol abo gorzałka, zaprawiona cukrem albo woniami. *N. Pam.* 6, 307. Żadna nauka, rozmyślaniem się bawiąca, nie iest bez swych ustaw, które Grecy wyrokami zowią, a nam niech się godzi nazwać ustawami, prawidłami, pierwszemi zasadami; *decreta*, *scita*, *placita*, *axiomata*, *enunciata*, *effata*, Cycero zowie ie *dogmata*. *Pilch. Sen. list.* 3, 186. Zasada, *principium*, przyczyna powoduiąca, a oraz i koniec spraw ludzkich. *Pam.* 84, 361. – *Geom.* zasad, *sinus*. *Tr.* *ZASADKA; *ob.* zasadzka. – *ZASADLIĆ, zaprawić sadłem, *Rs.* засалить, засаливать, mit Schmeer fett machen. – ZASADNIK, ZASADZICIEL, – a, *m.*, *ZASADCA, ZASADZCA, – y, *m.*, zasadzaiący co, zakładaiący, zakładacz, założyciel, der Hinsetzer, Ansetzer, Anpflanzer, Anleger, Stifter; *Vd.* safadnik, safajavez, vsajavez, vsajar; *Cro.* zafzaditel *insitor*, *implantator*). Romulus zasadziciel miasta Rzymu; *creator*. *Mącz.* Pierwszy on i miasta i państwa zasadzca Romulus. *Fal. Fl.* 1. – §. Zasadnik, zasadzca, który się na kogo zasadza, ein Nachsteller, Auflaurer, der sich in den Hinterhalt legt; *Sr.* 1. błecżnik, (cf. *glądać); *Vd.* safednik, safeduvauz, nazhakuvauz; *Rg.* zasjednik, zasjedalaz, podjamnik (cf. iamnik, iama); *Cro.* zafzèdnik; *f.* zafzednicza; (*Sla.* zafidács, = zabóyca pokątny); *Rs.* ловитель (cf. łowić); *Ec.* навѣтникъ. Na życie iego zasadników gotował. *Pilch. Sall.* 179. Gotowymi byli na miecze zasadników i zdrayców zań się rzucić. *Pilch. Sen. łask.* 14. Nic nie miéymy, coby nam zasadnik i łupieżca z znaczną swą korzyścią wydrzeć mógł. *Pilch. Sen. list.* 104. – *Venator*: pies zasadzca: ieśli który pies szkodliwy, to ten, co się zasadza; bo i obłów bierze myśliwcowi, zaiąca zjadając, i uciechę. *Ostror. Myśl.* 36. ZASADNY, – a, – e; – ie *adv.*, do zasadzenia, mogący być zasadzonym, hinsetzbar, anlegbar; zasadzony na czém, na zasadzie założony, = gruntowny, fundamentalny; fest begründet, gründlich. Zaczną się wieki toczyć ku nieskończoności, Zasadne na pokoiu, prawdzie i miłości. *Przyb. Milt.* 400. Uczył-żeś się czego w téy materyi, że tak zasadnie mówisz. *Teat.* 28 *b*, 34. To

zasadne maxymy zdaniem prawodawców kierować powinny! *Gaz. Nar.* 1, 114, zasadowe, za zasadę służące, Grundſätze. - §., zasadny, ZASADLIWY, od zasadzki, pełen zasadzek, chytrości, zdrady, nachſtelleriſch, verfänglich; *Sr.* 1. hlecżniwé; *Vd.* saſedni; *Rg.* zasjedni; *Cro.* zaſzedlyiv; *Rs.* засадный, западный (cf. zapaść); *Ec.* навѣтный. *Jnsidiosus* zdradliwy, zasadliwy. *Mącz.* - *ZASADOWIC; *ob.* sadowić, usadowić. - (ZASĄDOWY, - a, - e, za sądem się dzieiący, odbywaiący się mimo sądu, außergerichtlich. Szczególne pełnomocnictwa można na sądowe albo zasądowe podzielić. *Gall Cyw.* 3, 50. *ZASĄDZIC, *Rs.* засудить; *ob.* sądzić, osądzić). - - ZASADZIC *cz. dk.*, zasadzać *ndk.*; *Bh.* zaſaditi, zaſazowati; *Sr.* 1. zaſadźam; *Crn.* ſasâjam, (*Crn.* ſasajaniza, = roślina, cf. rozsad); *Vd.* saſaditi, saſajati, vſaditi, vſajati; *Cro.* zaſzaditi, zaſzágyam, zaſzagyujem; *Rs.* засадить, засажать, засаживать; zasadzić planty, rośliny, posadzić, zasadzić na pewném mieyscu, wo einſetzen, pflanzen, einſtecken. Zasadzić ziemię czyli ogród plantami, osadzić, beſetzen, bepflanzen, beſtecken. Zasadzam pole winem, okrywam, nasadzam wina. *Cn. Th.* 1392. Pola dobrze wyprawne, ogrody zasadzone, łąki buyne. *Węg. Mar.* 1, 99. - Zasadzać gdzie kogo lub co, sadowić, osadzać, zaprowadzać do siędzenia, osiędzenia, dać siedzieć, ſitzen machen, ſitzen laſſen, einen Sitz anweiſen, hinſetzen, niederſetzen. Zasadzonym być na piérwszém miéyscu u ſtołu. *Pam.* 84, 1065. Rozum podług nich nic innego nie ieſt, iedno cząſtka ducha bożego, w ciało ludzkie zasadzona. *Pilch. Sen. list.* 2, 93. - Zasadzić gęsi, wieprze, = zamknąć do chlewu, trzymać w zamknięciu siedzące, Gänſe, Schweine u. ſ. w. im Stalle halten, einſetzen, anſetzen. Gęsi naylepiéy, gdy się każda z osobna zasadzi. *Kluk Rośl.* 3, 278. Otręby po spytlowanéy mące można dawać zasadzonym wieprzom. *ib.* 3, 276. - Zasadzić mieysce kim *dare vicarium*. *Cn. Th.* 1392, eine Stelle mit jemanden (einſtweilig) beſetzen. Zasadzenie na czyiém mieyscu, *substitutio*, *surrogatio*. *Cn. Th.* 1392, cf. zaſtąpienie). - Zasadzono komiſsyą, sądy. *Tr.*, wyznaczono, eine Commiſſion niederſetzen. - Zasadzić gdzie woyſko, zasadzić co woyſkiem, osadzić, Soldaten wohin legen, einen Ort beſetzen. Kępa ona fortecą iego była; tam woyſko był swoie zasadził, tam swoie obrońce i draby położył. *Birk. Ex. D* 4 *b*, mianowicie na zdradzie, w zasadzce położyć, zasadzić, zasadzkę ſtroić, verſteckt hinlegen, in den Hinterhalt legen. Annibal bacząc mieysce ku *zdradzie *słusznieysze, niż ku czemu inszemu, w nocy ie swoimi zasadził. *Kosz. Lor.* 154. Gdy przyciągnął Saul do miaſta Amalek, zasadził *załogi u ſtrumienia. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 15, 6, *obacz* *załoga). Zasadzili na Abimelecha załogi po wierzchu gór. 1 *Leop. Jud.* 9, 25, *zasadki. 3 *Leop.*, zasadzili się nań na wierzchu gór, a rozbiiali każdego, który iedno szedł tamtą drogą. *Bibl. Gd.*, zaczaili się, ſie legten ſich in den Hinterhalt; *Vd.* saſiedati, saſeduvati (cf. zasieść), ſkriuſhnu zhakati, salesuvati (cf. zaleźć); *Crn.* ſalęſti, ſalęſam; *Rg.* zasjeſti, zasjedati; *Sr.* 1. hlaku; *Ec.* залещи, залегаю, (cf. zaledz, zalegać), навѣтую, кóзнствую. Zasadzili mu się na gardło kryiomko w Jeruzalem. 1 *Leop.* 2 *Par.* 25, 27, zasadzili nań zasadzki. 3 *Leop.*, uczyniono przeciwko niému sprzysiężenie w Jeruzalem. *Bibl. Gd.*) Uczyń zasadzenie a *załogę za miaſtem. 1 *Leop. Joz.* 8, połoź zasadzkę, połóź woyſko w zasadzce). Myślą zasadzić nań, aby go zabili na drodze. 1 *Leop. Act.* 25, 3, myślą uczynić zasadzkę, aby go zabili na drodze. *Bibl. Gd.*, nasadzić zabóyców, zasadzić, zaczaić morderców). Ktoby Litwę woiować chciał, ten nie więtszego kłopotu z nieprzyiacielem pierzchliwym i zasadzonym, iako z trudnością przeiazdów zażyie. *Krom.* 328, z nieprzyiacielem uciekaiącym, rozpraszaiącym się, a zasadzaiącym się, zasadzki ſtroiącym, zaczaiaiącym się, mit einem Feinde, der ſich zerſtreut und im Hinterhalte lauert. - Pies zasadzca szkodliwy, bo on się zasadza, i obłów bierze myślicowi, zaiąca zjadaiąc, i uciechę. *Ostror. myśl.* 36, zaczai się, ſkrycie czai się, er verſteckt ſich lauernd. Są szaleni, którzy czynami swemi zwierzęta naśladuią, iak wilcy się zasadzaią, wyią i t. d. *Krup.* 5, 623. - Zasadzić co czym, zakryć, ſkrycie zaprawić, womit von oben beſetzen, verſetzen, bedecken; zasadzić co pod czym, zakryć pód czym, worunter verbergen, verſtecken, dahinter ſetzen, legen. Nie każdy ieſt przyiacielem, co się łaſkawie ſtawia; pospolicie pod miodem iad zasadzaią. *Ezop.* 32. - Zasadzić na kogo łapki, sidła, wędy, = zaſtawić, Fallen, Netze, auf einen aufſtellen, Angeln nach ihm auswerfen, *Ross.* проискать, проискивать; cf. iſkać). Jakże wiele w tym życiu na człowieka biednego zasadzek! nie można mieć iakiéy fortunki, na którąby albo ludzie albo djabli nie zasadzali łapek. *Teat.* 7 *c*, 57. Zasadziłaś widzę szkaradne sidła na mię. *Teat.* 4. 99. Wędęm przy domu moim dla ryb zasadził. *Ząbk. Mł.* 347, cf. zapuścić, zarzucić). - Zasadzić pług, lemiesz, zapuścić w ziemię, den Pflug anſetzen, tief eindrücken. Głębiéy pług zasadził, aż o ſkarb niezliczony lemieszem zawadził. *Hor. Sat.* 235. - Zasadzić co czym, osadzić co czym, nasadzić co na czym, etwas womit beſetzen, beſtecken, etwas worauf aufſetzen. Z łuków ſtrzelaią na się, ſtrzałki kością rybią zasadzaią, takież rohatyny. *Biel. Sw.* 24 *b*. - Zasadzić co, = zaſtanowić, wſtrzymać, żeby co zsiadło, osiadło, zum Sitzen bringen; machen, daß ſich was ſetzt, = aufhalten, ſtehen machen. Wody, które z wierzchu spadaią a cieką, w iednéy kupie się zasadzą a zaſtawią. 1 *Leop. Joz.* 3, 13, *zszpaczą. 3 *Leop.*, woda płynąca z góry, ſtanie w iednéy kupie. *Bibl. Gd.*) Stado ſtrwożonych gęsi orzeł wielki zasadzi, po upaści których gromi snadnie. *Tward. Wł.* 240. To proroctwo dziwne, tak przez powagę słów, iako i rzecz samę, która każdego na sobie zasadzić musi. *Podw. Wr.* 49. - Zasadza się koń, zacina się, das Pferd iſt ſtätig, will nicht von der Stelle. Kto konia przedaie, powinien za to ślubować, iako się nie zasadza, iako nie ieſt ślepy, nie ukradziony i t. d. *Szczerb. Sax.* 780. Gdy chciał na koniu w ſkok i w zawód, to mu się zasadził. *P. Kchn. Orl.* 1, 31. - *Pąkowie się zasadzi. *Cresc.* 58, zawięzuie się, die Knoſpe ſetzt an. - Zasadzać co na czém, fundować, gruntować, zakładać, budować, worauf ſetzen, gründen, bauen, *pr. et fig. tr.*; *Vd* vſtebrati, vnogati, nanogati (noga); *Ross.* основать, основывать, основáнный; (cf. osnowa). Szalony budowanie swe na piaſku, ſkałę wzgardziwszy, zasadził. *Gil. Pst.* 98. Tomasz Św. na rozumie się swym zasadził, i rozumem swoim, to co

było przeciwko rozumowi sądził i miarkował. *Zrn. Pst.* 5, 521. Nie powierzać maiątku ludziom bez doświadczenia, a przeto zbytnie na zdaniu swoiém zasadzonym. *Kras. Pod.* 2, 34, upartym, zaciętym, uporczywym). Przywiązanie twoie na zmysłach tylko zasadzone. *Teat.* 49 *b*, 56, oparte). Wolność zasadza się na tym, iż każdy może czynić wszystko, co nie szkodzi drugiemu. *Gaz. Nar.* 1, 198 *b*. ZASADZKA, - i, *ż.*, *zasacka, *zasadka; zaczaianie się na kogo zdradzieckie, zasadzanie się na kogo, cf. *zdrada, *załoga, das Auflauern, der Hinterhalt; *Bh.* záloha, léčka; *Sr.* 1. hlešžijćja, hlecžjeno; *Crn.* nastâva, (cf. nastawić), falęsa, (cf. zależć); *Vd.* saseda, sasedba, safiedanje, salesuvanje; *Cro.* zaszeda, busia; *Bs.* zasjeda, zafida, busia; *Rg.* zaljeda, podstupiza, (cf. podstęp); *Rs.* засада, западе́нїе, закрове́нїе, ловительство; *Ec.* засѣда́нїе, ко́знь; *propr. et fig. tr.* Zasadzki podróżne albo zastępowania na *dobrowolnéy drodze, także gwałty i naścia domowe, burgrabia sądzi. *Szczerb. Sax.* 163. Zasadzili na Abimelecha zasadki po wierzchu gór. 1 *Leop. Jud.* 9, 25, zasadzili *załogi. 1 *Leop.*, zasadzili się nań na wierzchu gór, a rozbiiali każdego, który iedno szedł tamtą drogą. *Bibl. Gd.*) Ruszycie się z zasadki swéy i weźmiecie miasto. *Radz. Joz.* 8, 7, tedy wstaniecie z zasadzki, i wyprzecie ostatek ludu z miasta. *Bibl. Gd.*). Zasadki. *P. Kchn. Jer.* 22 *et* 423. Uczyńże zasadzkę na miasto z tyłu iego. *Bibl. Gd. Joz.* 8, 2, uczyń zasadzenie a załogę za miastem. 1 *Leop.*) Zasadzić nań zasadzki. 3 *Leop.* 2 *Paral.* 25, 27, zasadzili mu się na gardło kryiomko. 1 *Leop.*, uczyniono przeciwko niemu sprzysiężenie. *Bibl. Gd.*) Uprzedzam zasadzkę, *Ec.* преднавѣтую, *insidias anticipo*, *Gr.* προεπιβουλεύω.

ZASALAC; *ob.* zasolić.

ZASAPAC *med. dk.*, zacząć sapać, odezwać się sapaniem; *Ross.* засапѣть, засопѣть, losschnaufen, aufschnaufen. Zasapać się, sapiąc zadychać się, sich verschnaufen. Zasapany, zadyszony, schnaufend, keichend. Całym zasapany i zmordowany. *Teat.* 24 *c*; 39. Aż mi żal było nieboraka, iak zasapany przybiegł do nas. *Teat.* 22 *b*, 121. Lekarze zmordowani i zasapani niechay nie wchodzą do pacyentów zapowietrzonych. *Perz. Lek.* 252. - Z gniewu zasapany, vor Zorn schnaubend. Niczego słuchać nie chce, klucze rzucił, i zasapany wyszedł. *Teat.* 19 *b*, 30. - §. Chłopiec gamoń i zasapany. *Teat.* 20, *pr.* 7

*ZASĄPIC; *ob.* zasępić ZASARKNĄĆ; *ob.* sarknąć.

ZASCHNĄC *niiak. idntl.*, zasychać *ndk.*; *Bh.* zaschnauti; *Sr.* 1. zaschnu so; *Vd.* sasehniti, sasushitise, vsehniti, presehniti, posehniti; *Rs.* засо́хнуть, засыха́ть, засо́хлый, зачахнуть; zacząć zsychać; z góry poschnąć; rozeschnąć; schnąc zatwardnąć; anfangen zu trocknen, auftrocknen, von oben trocken werden, eintrocknen, zusammen trocknen, vertrocknen. Zaschnęły lub zaschły beczki. *Tr.* Schisma cerkiew płodu pozbawia i pokarmu, czyni żywot iéy *zamatorzały a piersi zaschłe, że ni rodzić nie może, ni karmić. *Smotr. Ex.* 12. Łyknijmy sobie ieszcze po iednym kieliszku, bo mi iuż gardło zaschło. *Mon.* 73, 582. Zaschły kiy, laske; *duratus siccitate. Cn. Th.* 1392. My się nigdy nie uciekamy do Boga, aż się kometa ukaże, abo niebo zaschnie, iż nam przygorewaią żywności nasze. *Rey Pst. S s* 6, gdy susza wielka). Zaschnienie, ZASCHŁOSC, - ści, *ż.*, das Eintrocknen, die Dürre, cf. susza). Nie dopuścili, aby panu czego ku ochłodzie kto podał, a onéy zaschłości ust ulżył. *Sk. Kaz.* 178, onemu gorącemu pragnieniu, dem brennenden Durste.

ZASCIANKI; *ob.* zaścienie. *ZASCIE, Zayście; *ob.* zayść.

ZASCIĄGNĄC, *Zaściągnąć *cz. idntl.*, zawściągnąć, ściągnąć, ściągnąwszy zatrzymać, zapiąć; zusammen ziehen zuziehen; *Rs.* застегнуть, застегивать; (*Sr.* 1. zastahnu, zanechám zaniecham). Pas złotym zanklem zaściągniony. *A. Kchn. W.* 126.

ZASCIELAC; *ob.* zasłać, zaściele.

ZASCIENIE, - nia, *n.*, ZASCIANKI *plur.*, *Rs.* застѣ́нїе, miéysce za ścianą, der Platz hinter der Wand. Wsiadła na osła, i iechała po zaścieniu góry. *Budn.* 1 *Sam.* 25, 20; zjeżdżała głębią góry. *Bibl. Gd.*) Uciekaiąc wpadł w iakieś zaścianki, i tam się zataił; ale ieden, widząc gdzie wpadł, ukazał żołnierzom ono mieysce między ścianami. *Sk. Zyw.* 42.

ZASCIGNĄC *cz. indtl.*, zaścigać *ndk.*, doścignąwszy zastać, spotkać, zdybać, zachwycić, einholen und aufgreifen; *Bh.* zastihnauti; *Cro.* zafztignuti, zafztigújem; *Ross.* застичь, застигнуть. Noc kogo zaścigła, zapadła, = zamierzchł, *Ec.* завечеря́вшїйся, котораго нощь застигла.

*ZASĘ, zasę; *ob.* zassać. ZASEDNIC; *ob.* sednić, osednić.

ZASĘDZIEC, zaszędzieć *niiak. dk.*, sędziwością zayść, ftać się sędziwym, grau werden, *ergrauen. Bez względu na me zasędziałe lata. *Morszt.* 27, cf. zasiwieć.

ZASEN, zaśnięcie; *ob.* zasnąć.

ZASEP, *ZASYP, - spu, *m.*, ZASPA, - y, *ż.*, zasypywanie, zasypanie, i to co czym zasypano, lub czym co zasypano, co zasypało kogo lub co; (cf. *wysep, wyspa; cf. nasep); das Hinschütten, Verschütten; das Verschüttete; die Schütte; *Bh.* zásyp; *Crn.* fasip, fashap, fagreb, *vallum*, *agger*; *Vd.* sasip, safip, nafip, fep, fhutina, (cf. suć), = grobla; *Rs.* засыпь gruba zasypana, за́сна iagły, gruca). Skła w hucie razem nie sypać, ale po trochu, lecz iak się piérwszy zasyp ustoi, to drugi wsypać. *Torz. ſk.* 205. - Zasep wiatru, śniegu, piasku, = zamieć, zawiew, wydma, wydmisko, Windwehe, Schneewehe, Sandwehe. Na brzegu był zasep piasku. *Przyb. Luz.* 129, cf. hak). Ziemia tam zaspami śnieżnemi i lody okryta. *Otw. Wirg.* 434, Lavine. Śnieg chociaż po mału, ba i drobny leci, A przecię wielkie czyni *zafspy i zamieci. *Kchow. Fr.* 136. Przyszły na Turków wielkie śniegi, iż zewsząd zaspami ogarnieni, ani daléy ciągnąć, ani się wrócić nie mogli. *Stryik.* 655. Często tam ginie nieieden pielgrzym zasuty piaskami, J pogrzebiony wielkiemi zaspami. *P. Kcan. Jer.* 419. Tak wśród stepów, tak wśród zaspów, J Kaukazów i Hydaspów, Pewien, i że świat pokona, Wiódł tryumfy bożek grona. *Kras. list.* 2, 130. - *§. Okręgu zaspę Jupiter wszystkiego widząc, dżdże zraził. *Zebr. Ow.* 11, *liquidis stagnare paludibus orbem videt*; zalanie, potop, powódź, Ueberschwemmung.

ZASĘPIC, *Zasąpić *cz. dk.*, posępnym, pochmurnym uczynić, verdüstern, düster machen. Mgły zasępiły pogodne niebo. *Tr.* - *fig.* Wszystkie życia moiego zasępiłem chwile. *Teat.* 46 *d*, 25, zaćmiłem, lub smutkiem posępnym zapełniłem). - *tr.* osobliwie o twarzy, o czele, = zasępić twarz, zasępić czoło, = zasępić się, zmarszczyć się, za-

pérzyć się, cf. kozła poſtawić, *Rs.* насупиться, примуманиться, (cf. tuman); *Bh.* zaſmuſſiti ſe, (cf. zasmucić się); ein finſtres Geſicht machen, die Stirne runzeln. Nie wesoły, ponury, zasępił się. *Cn. Ad.* 691. Dopiero mało co wesołéy udzieliwszy pogody, wnet zasąpione wyſtawia czoło. *Bardz. Tr. pr.* Jakiż wzrok ponury, czoło w marszczki zasępił. *Teat.* 45, 33. Faryzeuszowie, kiedy pościli, tedy marszczyli i *zasąpili oblicza swoie, a okazowali kwaśne twarze swoie. *W. Pſ. W.* 2, 117. Naydzie wiele takich rodziców srogich i *dziwnych, którzy leda o co z wielką a zasępioną furyą, by więc chcieli ściąć a zarázem zjeść, dzieciom swym łaią. *Glicz. Wych. G* 2 *b.* Podobnieyszy do posągu iakiego siedział zasępiony. *Karp.* 4, 103, cf. osowiały, cf. sęp, cf. sowa). Wolał aby młodzieniec raczéy był nieco zasępiony i ſtały, aniżeli zawsze rozweselony i *płochorzutki. *Pilch. Sen list.* 283. Nie z czego się inszego króleſtwo nasze rozszerzyło, iedno z wiernéy a nie zasępionéy uprzeymości królewſkiéy. *Wer. Regl.* 42, otwartéy, szczéréy). Zasępienie się, *ZASĘP, - u, *m.*, ponurość, pochmurność, die Düſterheit, Finſterheit der Mine, des Geſichts; *Bh.* zaſmuſſiloſt. Siedział w zasępie głębokim. *Przyb. Milt.* 248. Zkądże ten zasęp? *Przyb. Ab.* 19. ZASĘPLIWY, ZASĘPISTY, ZASĘPNY, - a, - e; - ie *adv.*, zasępiony, ponury, pochmurny, zaćmiony, düſter, verdüſtert, finſter, ſauer. Pochmurny, zasępiſty, niewesołéy twarzy *vultuosus. Mącz.* By rodzice nie zapalonym gniewem dzieci swych doglądali, ale aby bacznie, i nie bez przyczyny ſtrofowali, maiąc w tém nieiaką dyſkrecyą, coby było tak w czas abo w miarę, a nie nazbyt, ani bardzo zasępliwie. *Glicz. Wych. G* 1, surowo, srogo). - §. Zasępne obłączyſtych gałęzi zamroki. *Stas. Num.* 1, 64, ciemne, cieniſte, zasępiaiące.

ZASIAĆ *cz. dk.*, zasieie *F.*, zasiewać *ndk.*; *Bh.* zaſyti, zaſel, zaſegi; *Slo.* zaſat; *Sr.* 1. zaßéhwam; *Rs.* засѣять, засѣвать; zasiać rolą, posiać; zasiać, siewbę odbyć, zakończyć; beſäen; ausſäen; das Säen beendigen; *pr. et fig. tr.* Przymuszony był do osiadania gruntu, przez innych poddanych za czynsz zagonowy zasiewanego, i przez to wypłonionego. *Mon.* 67, 194. Zboże zasiane, *obacz* zasiew, zasiewek. - Co zasieie człowiek, to też będzie żął. *Leop. Gal.* 6, 7, iak zasieiesz, tak będziesz żął. *Cn. Ad.* 293, iak sobie zasieiesz, tak doma zażyiesz. *Haur Sk.* 13, trzeba dobrze zasiać, kto chce żąć dobrze. *Gorn. Wł. J* 3 *b.* Gdy nie zasieiem za dobréy chwili, Przez całą zimę będziem pościli. *Nar. Dz.* 2, 186. - *tr.* Synale, byle im się tylko wąs zasiał pod nosem, rozumieią zaraz, że oycowie tylko dla nich żyć powinni. *Teat.* 4, 33, ſkoro im się wąs sypie; ſobald der Schnurrbart durchbricht, durchſchimmert.

ZASIĄC, zasiądz; *ob.* zasiągnąć, zasięgnąć. *ZASIADA, *zasiedzenie; *ob.* zasiedzieć. ZASIADAĆ; *ob.* zasiąść, zasieść; *ob.* zasiedzieć. ZASIADACZ, - a, *m.*, który gdzie zasiada, lub siedzi; *Cro.* nadſzedecz; *Rs.* засѣдатель (= aſseſsor, засѣдателевъ, засѣдательскій aſseſsorſki). (*Bs.* zasidalaç, *insidiator* zasadnik, zasadzca, 2., *obseſsor*, obleżeniec; *Sla.* zaſidacs, = zabóyca taiemny); - der Daſitzer, Sitzer, Beſitzer. Te licznym zasiadaczem obciążone ławy, Nie przyczyniwszy dobra, przyczyniły wrzawy. *N. Pam.* 22, 110. ZASIADŁOŚĆ, - ści, *ż.*, osiadłość, posiadłość, co kto posiada nieruchomego i gdzie, die Anſäßigkeit, das Angeſeſſenſeyn. Sąd chcąc wyznaczyć opiekuna, ma mieć uwagę na ſtan, zdolność, maiątek, i na zasiadłość opiekuna. *Gall. Cyw.* 1, 81. ZASIADŁY; *ob.* zasiąść. ZASIADYWAĆ; *ob.* zasiąść; *ob.* zasiedzieć.

ZASIĄGNĄĆ, zasięgnąć, zasiądz, zasiąc, zasięgnął, zasiągł *cz. idntl.*; zasięgnie, zasięże, zasięgnę, zasięże *F.*; zasięgać *ndk.*; *Rg.* zaſêghnuti; *Bs.* zaſeghnuti, *stecchi*; *Vd.* saſezhi, (*Vd.* saſezhi ſe, ſe satezhi, = zachwycić czego); siągnąć aż za co, bis wohin nach etwas reichen, langen. Zasięgniy za zwierciadło po szczotkę. *Tr.* - Zasięgać czego ſkąd, ſtarać się doſtać, = doſtawać, nabywać, woher zu erhalten ſuchen, zu erlangen ſuchen, ſich darum bemühen, zasięgnąć, doſtać, nabyć, erlangen, erhalten. Zasiężenia pszczoł, lubo kupnym sposobem, w zimie czas naylepszy. *Haur Ek.* 137; nabywania). Doſkonałe pańſtwa poznanie zasięga się w różnych podróżkach po nim. *Kłok. Tur.* 183. Powinien dłużnik zaręczyć się wierzycielom, iż pewnie na naznaczony czas swoich pieniędzy maią zasiąc. *Chełm. pr.* 141, otrzymać, odebrać, erhalten, bekommen. Chcesz zasiągnąć odemnie rady. *Teat.* 41, 43, powziąć, Rath einholen, Rath einziehen. Chciałbym zasiągnąć od Wc Pana rady w pewnym interesie. *ib.* 44 *c*, 47. Od téy Greczynki lepszego trzeba zasięgnąć oświecenia. *ib.* 46 *c*, 17; von ihr muß man beſſern Aufſchluß zu erhalten ſuchen. - *Minus actiue*: zasiągać aż gdzie, kogo, czego, = zayść aż dokąd, rozciągnąć się, ſich bis wohin erſtrecken, bis wohin reichen, langen. Auzychi w Afryce są mieszkańcy wielkich krain, bo zasiągaią od rzéki Zaire aż do puſtyń Nubii. *Boter* 243. Zasięgam kogo życiem, znaiomością, powinowactwem, *aequalis sum tempore*; *affinis sum alicui. Cn. Th.* 1392, cf. ſtykać się z kim; mit einem zuſammen treffen, in gleichem Zeitalter, durch gemachte Bekanntſchaft, durch Verwandtſchaft. - Nie poprawisz go, ieſt to szpak; przy swoiéy minie spokoynéy daleko zasięga. *Teat.* 39, 63, cicha woda brzegi podrywa). Zasięgnienie, *ZASIĘG, - u, *m.*, das Hinreichen, Hinlangen, Trachten, Streben (*Vd.* saſega, = zachwycenie czego). Aby mógł rozum ludzki przez myśli zasięgi Ogarnąć bogom równą wysokość potęgi... *Przyb. Milt.* 185.

ZASIĄKNĄĆ, Zasięknąć, *niiak. idntl.*, aż za co wsiąknąć; bis wohinter ſickern, einſickern.

ZASIANIE, ZASIANY; *ob.* Zasiać. ZASIARCZYĆ, ZASIARKOWAĆ; *ob.* siarkować.

ZASIĄŚĆ, zasieść, zasiadł; *F.* zasiędzie, zasiędę, zasiądę *med. idntl.*, zasiadać *ndk.*, zasiadywać *czstl.*; *Bh.* zaſednauti, zaſedati; *Crn.* ſasęſti, ſasędem; *Vd.* saſeſti, saſeduvati; (*Vd.* saſiedati, saſeduvati; *Cro.* zaſzédam; *Rg.* zasjeſti; *Bs.* zaſiſti, zasjeſti, zasjedati *insidiari* zasadzić się; *Bs.* zasjeſti grád, podsjeſt *obsidere*); *Rg.* zasjeſti, zasjedam; *Rs.* засѣсть, засѣдать. Zasiadać gdzie, siąść, siedzenie zaiąć, siedząc się mieścić, ſich niederſetzen, niederlaſſen, Platz nehmen. Zasiądźcie Wc Panowie! konsyliarze zasiadaią. *Teat.* 9 *c*, 76. Kazał Argolſkim wodzom zasieść na tym prawie Wśród obozu, i dekret uczynić w tey sprawie. *Otw. Ow.* 497, er ließ ſie zu Gericht ſitzen; cf. *actiue*: zasadzić komiſsyą, sąd, prawo). On zasiada w tym sądzie, do któregom pozwany. *Teat.* 52 *d*, 31,

er sitzt mit in dem Gerichte. Zasiadanie, zasiędzenie, za-siedzenie, *ZASIADA, - y, ż., posiedzenie, sessya, die Sitzung; Crn. sasęd, sęja; Vd. sesed, vkupsed, sodna seja, seja, sedenje, sedetje; Rs. засѣданіе, присудствіе. W imię Pańskie sessyą concilii abo zasiędzenie uczynili biskupi. Sk. Dz. 740. Na ostatniém zasiedzeniu koncylium był cesarz. ib. 673. Postanowiło się to na pierwszém zasiedzeniu w radę. Gorn. Dz. 116. Z prostaki była iego naymilsza zasiada, Prosty ubior naymilszy, od prostaków rada. Chodk. Kost. 12. - Zasiadać mieysce, zaymować, zastępować, zapełniać, einen Platz besetzen, einnehmen, ausfüllen; Ec. засѣдаю мѣсто. Próg zasiadła. Zebr. Ow. 62, in limine sedit. Cygani tam kąt ieden osobny sami zasiedli. Star. Dw. 9, cf. osieść). Ptaki iayka zasiadaią. Tr., nasiadaią, siadaią na nich, siedzą na nich, die Vögel brüten, sitzen auf den Eiern. Zasiadły, osiadły, niewędrowny, niezależny, nieporuszony... bergelassen, ansässig. Jest piękne pole, żadném nie zarosłe drzewem, Nie mal na śrzodku góry zasiadłe wesoło, Któréy kończyny lasy obtaczaią w koło. Otw. Ow. 134, położone, gelegen, belegen, liegend. - Zasieść krzesło senatorskie, dostoieństwo, godność, i t. d., otrzymać, objąć, Sitz und Stimme, eine Würde, ein Amt erhalten. Jan Karol Chodkiewicz z takich dziadów i pradziadów urodzony, z których rzadki był, którýby abo buławy hetmańskiéy nie nosił, abo *stołka senatorskiego nie zasiadał. Birk. Chodk. 2, którýby senatorem nie był, mieysca w senacie nie zaymował). - Impediendo: zasieść, zaledz, położyć się gdzie hamuiąc, wstrzymuiąc, przeszkadzaiąc, sich wohin setzen, legen, vorsetzen, vorlegen, um abzuhalten, zurück zu halten. Horacy Kokles zasiadł im tam z przyiazdu, iakoby w końcu mostu. Warg. Wal. 73. Zasiadł był Leonid na wszystkę Azyą tylko ze trzemasty swoich u Termopil. Warg. Wal. 85, cf. zasadzić się). Zasiadł mu gębę wrzód, ślinogorz, śrebrógorz, zaległ, zatkał; gadać nie może; ob. wrzód, ślinogorz, śrebrogorz). - Zasieść drogi, gościńce, zasadziwszy się napadać, napastować, rozbiiać, uniepokaiać, die Landstraße beunruhigen. Szafraniec, zbiwszy gwardyą wielką zbrodniarzów, z zamku swego drogi pospolite zasiadał. Krom. 741 infestabat). - Zasiąść na kogo, zasadzić się na kogo, czatować na kogo, einem nachstellen, ihm auflauern. Gdy kto na kogo zasiądzie, aby go zabił, lub obdarł, a byłby zabitym, odbiera karę sprawiedliwą. Czack. pr. 2, 126. - Zasiąść kogo, osiąść kogo, natrzeć na niego, wziąć go na przetaki, dofkwierać mu, dokuczać, einem zu Leibe gehen, ihm zusetzen, ihm warm machen. Jeśli go zasiędą, kręcić a wiercić się będzie, radby co nayrychléy uszedł. Glicz. Wych. K 6 b. - Zasieść kogo, zastąpić kogo, einen vertreten, seine Stelle einnehmen. On się za nas wydał, a w tych mękach nas na czas zasiadł, któreśmy mieli wiecznie cierpieć. Rey Pst. R 2. - Zasiadam komu mieysce, locum alicuius inuado, occupo, praeripio alicui locum. Cn. Th. 1392, jemanden seine Stelle nehmen, cf. podsieść kogo). - Zasiadać na czym, faldów nad czym przysiadać, siedzieć nad czym dulcząc, myśląc, pracuiąc, sich zu einer Arbeit hinsetzen, sich woran machen, darüber sitzen, ausdauernd dabey bleiben. Snadno się téy prawdy domacą, kto na tym che zasieść. Tr. - tr. Swiat śmiechy sobie stroi, zasiadaiąc na piiaństwie, na kostkach, i na innych igrach abo zabawach niepotrzebnych. Baz. hst. 115. - Neutr. zasiadać na czym, zasądzać się na czym, zawisnąć, zalegać, gruntować się, fundować się, sich worauf gründen, darauf beruhen. Uczy tu, na czym wola ludzka zasiadła. Petr. Et. 192.

ZASIATKOWAĆ cz. dk., siatką zaiąć, zakryć, mit einem Netzchen beziehen, bedecken, bestricken, ob. siatkować.

ZASIDLIĆ cz. dk., sidłem zamotać, zawikłać, zapleść, in eine Schlinge verstricken, Vd. samreshit; Cro. zamresújem.

ZASIĘ; ob. Zaś.

ZASIEC, zasieknąć, zasiekł cz. idntl., zasiecze, zasiekę, zasieknie, zasieknę F., zasiekać ndk., zasiekiwać czstl.; zasiekuie Pr. kontyn.; zasiec, zacząć siec, siekąc zaciąć, losbacken, zu hacken anfangen; Bh. zasekati; Vd. sasekati, sasekuvati; Rg. zasjecchi, zarizati (incido, 2., praescribo, praefinio); Rs. засѣчь, засѣкать. Zasiec aż dokąd, bis wohin hacken. Zasiec kogo, siekąc zabić, todt hacken, zu Tode hauen. - Zasiekać siekankę czym, womit zusammen hacken, in eins einhacken. Bndtk. - §., zasiec las, zarąbać, z lasu lub w lesie zasiek uczynić, verhacken, verhauen, einen Verhau machen, Vd. sasekat, sagradit (zagrodzić), saplotit, (zapleść), sabrunati (cf. zabronić), sabranishati). Nieprzyiaciel zasiekł lasy wszędzie i przekopy pokopał. Tward. W. D. 10. Od nieprzyiaciela wszystkie pasy zastąpione, i zasieczone lasy. Tward. Wł. 255. Blokauzy obwarował, i lasy zasiekł ich około. ib. 222. *ZASIECZ; ob. zasiek, zasieka. ZASIECZNY, - a, - e, zasieczony, do zasieczenia; od zasieku, zasiekiem obwarowany; eingehackt, verhackt, verhauen; mit einem Verhau; Rs. засѣчный.

ZASIEDZIEĆ med. dk., zasiadać ndk., (cf. zasiąść, zasieść, zasiadać); Crn. sasedęti; Vd. sasedeti, saseduvati; Ross. отсидѣть, отсиживаю; długiem siedzeniem zaswoić, zatrzymać, durch langes Sitzen oder Besitzen behaupten, erhalten. Dziedzica lennego, gdyby kto po śmierci swéy nie zostawił, tedy dziedzic dóbr iego ziemskich weźmie czynsze, albo dobra na lennie zasiedziane i zasłużone. Szczerb. Sax. 214. Jeżeli prawo zadawnione mocą ustawy na kogo drugiego zlane zostało, zowie się prawo zasiedziane; sposób ten nabycia zowie się właściwie zasiedzenie. Gall. Cyw. 3, 269. Nałóg tylą wiekami zasiedziały i utwierdzony. Karp. 2, 53, Urs. Gr. 162, zagnieżdżony, Vd. saseden; Rs. сидѣлый. - Kura zasiedziała iaie. Bndtk., nasiaduiąc zapłodniła, wysiedziała, Eier anbrüten, beleben. - Zasiedzieć co, siedząc zatrzymać, wstrzymać, sitzend verhalten. Wiatry zasiedzieć. Bndtk. - §., Zaimk. zasiedzieć się; zasiedziałem się, zasiadam się, sedendo longius tempus produxi. Cn. Th. 1392, za długo siedzieć, przydłuższym siedzeniem zaszkodzić sobie, przykrzyć sobie, sich vorsitzen; Rs. засидѣться, засиживаться, разсидѣться, разсиживаться. Wyrzucasz mi, że od tak dawna zasiedziałem się na wsi, i Warszawy nie odwiedzam. Gaz. Nar. 1, 20. Otwórz drzwiczki, a puść mię na wolne powietrze, Niechay się zasiedziały choć trocha przewietrzę. Tol. Saut. 71.

ZASIĘGNĄĆ; ob. zasiąc. ZASIEIĘ; ob. zasiać.

ZASIEK, - u, m., ZASIEKA, - i, ż., *ZASIECZ, - y, ż.; Bh. zasek, pasek, (cf. pasieka), (Bh. wýsek, průsek

allea w lesie); *Crn.* fapręga (cf. zaprzęg; *Crn. et Vd.* saſeka, *s* siekanina, siekanka); *Vd.* saſek, saſiek, saprega, ſiekanu, ſiekanje; (*Cro.* ſaſeka, *Rs.* засѣкъ sąsiek w ſtodole); *Rs.* засѣка. Zasiek, zarąbanie, zarąb, der Verhau. Zasieka, zarąbanie woyſka drzewem wdłuż spuszczoném, służy zamiaſt okopów. *Papr. W.* 1, 485. Zasieki są to na krzyż iedne na drugich ułożone drzewa, które ile możności wierzchołki swe i korony na przeciw nieprzyiacielowi obrócone maią; nayczęściéy otaczaią się niemi lasy poiedynczo lub podwóynie. *Łęſk.* 96; do zewnętrznéy krawędzi rowu przywlóczą się pnie, z gałęziami w pole obróconemi, czyli robi się zasieka. *ib.* 2, 226. Moia czeladka pod górą w zasieczy wysiedziała przed burzą Tatarſką. *Zimor. Siel.* 233. — *tr.* Cóż sławnieyszego nad Rzym miały wieki, Znały go panem Hercyńſkie zasieki. *Mon.* 71, 470, lasy, bory. — §. Drzewa na których zasieki, czyli znaki są czynione. *Czack. pr.* 2, 180, wręby, zaciosy, *s* zaciosane, zasieczone znaki, eingehauene Zeichen. ZASIEKAĆ; *ob.* Zasiec.

ZASIĘKNĄĆ; *ob.* zasiąknąć. ZASIEPAĆ; *ob.* siepać; cf. zasiec. ZASIEŚĆ, *ob.* Zasiąść.

ZASIEW, - u, *m.*, ZASIEWEK, - wku, *m.*, zasiewanie, zasianie, i to co zasiano; *Rs.* засѣвъ; das Ausſäen, Besäen; die Ausſaat, die Saat. Zasiew, zasiewek, zboże zasiane. *Cn. Th.* 1392. Przeszłego roku ani się nam nawet zasiew nie wrócił. *Teat.* 8, 31. Nil, ieśliby nie weżbrał, wszyſtek zasiewek w Egipcie ginie. *Boter.* 251. — Zasiew, czas siania, die Saatzeit. *Bndtk.* — §., *fig. tr.* zasiew, zaród, zawiązek, zapłodek, der Saame, der Keim. Natura w każdym pierwszy położyła zakład i zasiew cnoty. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 7. Trudno wierzyć, aby się ieszcze w dzieciństwie Nerona iaki zasiewek i zawiązek okrucieństwa przyszłego na wierzch nie przebiiał. *Pilch. Sen. łaſk.* 2. Pierwszą zaraz podżogę i ponętę do gniewu precz odrzucać, i samym nawet zasiewkom iego naymniéy wzroſtu nie dozwalać. *Pilch. Sen. łaſk.* 129. Kwitnęły szkoły i akademiie, kapłanów i biſkupów zasiewki. *Krom.* 648, *ſeminarium*, cf. szczepnica, szczepnik, cf. rozsad). ZASIEWACZ, - a, *m.*, ZASIEWCA, - y, *m.*, który zasiewa; der Ausſäer, Säer, Säemann. Zasiewacz powinien miarkować się, ieśli gęściéy lub rzadziéy siać powinien. *Brzost. duch.* 357. ZASIEWNY, - a, - e; - ie *adv.*, od zasiewu, do zasiewu lub zasiania, Ausſaat, *s* Saat *s*, zasiany, beſäet. W obszernych dziedzictwach nie samo tylko widzieć żyzne i zasiewne pola. *Nar. hst.* 2. Tobie zasiewny łan zboże wywodzi, Tobie drzewo liście rodzi. *Anakr.* 35.

ZASIĘŻE, zasięgnę; *ob.* zasiąc, zasiągnąć. ZASIĘŻNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zasięgnienia, mogący być zasięgnionym, erreichbar. Szwadrony zasiężne Pociſki na mnie rzucaią potężne. *Anakr.* 21; czy nie *actiue* zasięgaiące.

ZASIKNĄĆ *cz. idntl.*, zasikać *ndk.*, sikawką zapuścić, zasprycować, bis wohin ſpritzen, anſpritzen, einſpritzen, voll ſpritzen. O zasikaniach czyli płókaniach, *de iniectionibus. Perz. Cyr.* 2, 136. — §., zasiknąć, grzecznie, zamiaſt zaszczać, zasiusiać, anpiſſen, bepiſſen, vollpiſſen.

ZASIŁEK, - łku, *m.*, zasilanie, zasilenie, i to czym kogo zasilaią, lub czym kto się zasila, das Stärken, die Stärkung, Verſtärkung, Unterſtützung, die Labung, das Labſal. Wyprawił na zasiłek fortecy ſto kilkadziesiąt ludzi. *Nar. hst.* 5, 348, na pomoc). Woyſko potrzebuie zasiłku pieniężnego. *Gaz. Nar.* 2, 181, wsparcia, zapomogi). W okropnym tym głodzie, kilka matek bez zasiłku i sposobu wynalezienia go sobie, własne dzieci pożarły. *Nar. hst.* 5, 347; bez posiłku, bez pokarmu, bez iadła. ZASILIĆ *cz. dk.*, zasilać *ndk.*, nieco posilić, dodać siły, pomagać, wspierać, die Kraft etwas ſtärken, verſtärken, laben, erquicken, unterſtützen, helfen. Daiąc pieniądze więźniowi, rzekła: weź to, niechay ta pomoc zasili cię w tym ſtanie. *Teat.* 49, 62 *Boguſł.* Niewierni dozorcy, chlebem i wodą ią tylko zasilaiąc, wynędzaią. *Mon.* 70, 321; cf. krzepić, pokrzepić). Samemi się tylko konjekturami pasie, samym się domysłem zasila. *ib.* 72, 724, ratuie). ZASIŁKOWY, - a, - e, od zasiłku, Stärke *s*, Hülfs *s*, Labungs *s*, cf. posiłkowy. ZASILNY, - a, - e, zasilaiący, od zasilenia, ſtärkend, labend. — §., zasilny, *s* za silny, za nadto silny, zbyt silny, zu kräftig, zu ſtark, überſtark.

ZASINIĆ *cz. dk.*, sinością zakryć, sino zafarbować; *Ross.* засинить, braun und blau machen, blutrünſtig machen. ZASINIEĆ, *ZASNIEĆ *niiak. dk.*, zayść sino, braun und blau werden, *Cro.* zamodrújemſze, cf. modry). Miała lubieżnym kąsaniem szyię zasiniałą. *Hul. Ow.* 60. Gwiazdy płoche, ćmią zaśniałe chmury. *Zebr. Ow.* 257 *tegunt nigrae latitantia sidera nubes*; *sed cf.* zaćmieć, zacimieć). Zasinienie, ZASINIAŁOŚĆ, *ZAŚNIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zaszła siność, das Blauwerden, Blutrünſtigſeyn. Zasiniałość z razów iakich tłuczonych. *Syr.* 440. Na zaśniałości z razu iakiego, póki są świeże, proszek ten zagrzewany a częſto na siność przykładany, ieſt pewne lekarſtwo. *Cresc.* 221. Ziele to zaśniałości z razów tłuczonych gładzi. *Syr.* 184. Zaśniałości na ciele z naſkoczenia krwi za ſkórę, sok ten rozpędza. *Syr.* 185.

*ZASIODŁAĆ *cz. dk.*, siodłem zaiąć, zakryć, verſatteln, mit dem Sattel verdecken; *ob.* siodłać, osiodłać.

ZASIPŁOŚĆ, - ści, *ż.*; *Cro.* zaſzoplénye, ſziplenye, ſzíp, ſzipután ye *asthma*, *anhelatio*, das Keichen; dychawiczność, dychawica, die Engbrüſtigkeit. Nasienie kopru Włoſkiego zasipłości i oniemieniu dobre. *Syr.* 392. *ZASIPNĄĆ *niiak. idntl.*, *ZASIPNIEĆ *dk.*, nabyć zasipłości, *s* dychawiczniéć, keichend und engbrüſtig werden; *Cro.* zaſzoplyújemſze *anhelo*, *anxie halo*; *ob.* sipnąć; cf. siposz.

ZASIWIĆ *cz. dk.*, siwizną zaiąć, zakryć, mit grauem Haare bedecken, begrauen, grau machen. ZASIWIEĆ *niiak. dk.*, zayść siwizną, cf. zasędzieć, grau werden, graues Haar bekommen.

ZASKAKIWAĆ, ZASKAKUIE; *ob.* zaſkoczyć.

ZASKALIĆ *cz. dk.*, zakamić, zakrzemienić, zatwardzić iak ſkałę, felſenhart machen, verſteinern, verhärten. Zaſkal serce, ażeby się na naywolnieyszy nie rozpłynęło oleiek. *Teat.* 16 *b*, 14.

ZASKARBIĆ *czyn. dk.*, zaiednać sobie co drogiego, niby ſkarb, uzyſkać, ſich etwas höchſt Schätzbares erwerben. Od pierwszéy znaiomości, wszelkich sposobów używałem, zaſkarbić sobie łaſkę W. Páńſtwa Dobrodzieyſtwa. *Teat.* 22 *b*, *iii.*

ZASKARŻYĆ *cz. dk.*, zaſkarżać *ndk.*, zanieść ſkargę, *żałobę, zażalenie na kogo, oſkarzyć go, einen anklagen, verklagen. Zaſkarżenie, zażalenie, *żałoba, oſkarżenie, ſkarga, das Anklagen, die Anklage, die Klage.

ZASKLEP, - u, *m.*, zaſklepienie, i to czym co zaſklepiaią, lub w czym co zaſklepiono, das Zuwölben, Verwölben, Verkellern; die Verwölbung, Bewölbung W tamtym tedy zaſklepiu ciało to błogosławione miało swoie poczenie. *Chodk. Koſt.* 65. – Zaſklep gąsienic, zaprzędzenie, die Verſpinnung, das Einſpinnen der Raupen. Gąsienice motylów nie przędą sobie zaſklepu; ale ſkórka powierzchnia, która się od ich ciała odłącza, służy im za zaſklep. *Zool.* 138. Galas ieſt naroſtek na liściu dębowym, służący za zaſklep liszkom galasownika. *Zool.* 130. – Zaſklep pszczół, wąza, wiąza, ſkorzyk, pierzga, ulicznik, przedmieście, grube dzienie koło dziur ulowych, *Sr.* 1. ptzolacze twar; *Cro.* szetje; der Vorſtoß der Bienen, das Vorgewächs, Stopfwachs, Beth. Na wygładzenie wewnątrz ulu, zażywaią pszczoły zaſklepu, materyi do woſku nieco podobnéy, ale ciągléyszéy i lipkiéy, którą zbieraią na drzewach topolowych, wierzbowych i t. d. *Kluk Zw.* 4, 196. Naymnieyszy otwór, coby widzieć pszczoły był zdatnym, Zamaszczą zaraz pilnie tym woſkiem brunatnym, Co się zaſklepem zowie. *Tom. roln.* 69. **ZASKLEPIĆ** *cz. dk.*, Zaſklepiać *ndk.*, ſklepieniem, lub sposobem do ſklepienia podobnym zakryć, zaiąć, zamknąć, zawrzeć zuwölben, verwölben, überwölben, verkellern, *pr. et fig. tr. varie*; *Sr.* 1. zawelbuwu; *Rg.* zaklopitti; (*Rg.* zaklopitti ù grob, zakopatti, pokopatti, vkopatti, = pochować umarłego). Zaſklepienie tryumfowe. *Sk. Dz.* 57 *arcus*, ein Triumpfbogen. Kardynał Fryderyk głowę Stanisława Św., w blachę złotą zaſklepić kazał. *Krom.* 774; okryć, powlec, obłożyć, oprawić, in ein goldnes Blech einſchließen, einfaſſen, damit bedecken, überziehen. Zaſklepić tort. *Wiel. Kuch.* 434, ciaſtem obwinąć, okryć, die Torte zuwölben, mit Teig einſchließen. Zaſklepić cukrem, vercandiren. *Bndtk.* Zaſklepić ranę, zaſkorupić, zaſkwarzyć, zapiéc; die Wunde benarben, beharſchen. – Grubsze części pozoſtałe ſkleiaią się, twardnieią, i zaſklepiaią gąsienicę. *Boh. Pr.* 2, 253, daią iéy zaſklep, zamykaią ią, obkładaią, ſie kellern die Raupe ein, verkellern ſie, verwölben ſie, ſpinnen ſie ein. Zaſklepienie, zaſklep, n. p. Zaſklepienie u iednych gąsienic bywa wełniſte, u drugich iedwabne, włosiſte, woſkowe. *Zool.* 99. – Zaſklepić, zamknąć mocno, szczelnie, *pr. et fig.*, dicht zumachen, feſt zuſchließen. Muſtafa zaſklepion w swym pałacu ziewa. *Zab.* 15, 77. Wszyſtkie swoie rozkosze znayduiąc w zakonie, Tam chciała żądze serca zaſklepić dozgonnie. *Teat.* 46, 4. W tym też Haneczka na wonnéy błoni Ulęże ciałkiem, ptaſtwo ucicha, Sen wzrok zaſklepia, Zefirek dzwoni. *Zab.* 10, 207 *Zabł.* – Zaſklepić, zatwardzić, zaſkalić, zakrzemienić, zakamić, verhärten, verſteinern, *phys. et fig. tr.* Po deszczach wielkie gorąco tak ziemię zaſklepi i ſklei, że ziarno kieł puścić nie będzie mogło. *Haur Sk.* 10. Tak ſkamieniali twardziéy swe serca zaſklepią, J ślepi wzrok swóy ieszcze pochmurniéy oślepią. *Przyb. Milt.* 80. Tych złość zaślepia, Tych zyſk zaſklepia, Tych sława łudzi, Tych zazdrość budzi. *Kras. W.* 76. – §. Zaſklepić się tarczami, tarczami na kształt ſklepienia zetkanemi zakryć się (cf. *zaszczycić się), ſich mit den Schildern, wie mit einem Gewölbe (*teſtudo*) bedecken, die Schilder dicht an einander über die Köpfe halten. Żołnierze Bolesława zaſklepiwszy się, iako to ſtarzy zwali, to ieſt, tarcze włożywszy na głowy, podeszli pod ścianę zamku. *Biel.* 154. Tarczami zaſklepiwszy się żołnierze, pod same ściany zamku podchodzą. *Krom.* 266. Półki się obracaią i tarczy zaſklepią. *Pot. Arg.* 292, nad głowami ſtykaią). Część nieprzyiacioł zaſklepiona tarczami, przebywszy rowy, iuż samego zamku sięgała. *Nar. hſt.* 5, 36. **ZASKLEPISTOŚĆ**, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt zaſklepionym, das Verwölbtſeyn, die Wölbung. Zaſklepiſtość *conuexitas*. *Mącz.*

ZASKLIĆ *cz. dk.*, śkłem zaſklepić, zająć, zakryć, beglaſen, verglaſen; *Vd.* saſteklati, obglashati. **ZASKLNIĆ** się, **ZASKLNĄĆ**; *ob.* zalśknąć.

ZASKOCZYĆ *cz. dk.*, *zaſkakować, zaſkakuie *kontyn.*, zaſkakiwać *czstl.*, *Bh.* zaſkočiti; *Rg.* zaſkocciti, zaskaacem; *Cro.* zaszkochiti, zaszkakújem; *Rs.* заскакать, заскакивать, заскочу, запрыгать; zaſkoczyć, poſkoczyć aż za co, bis hinter etwas hinſpringen. – Zaſkakiwać koło czego, uwiiać się, zabiegać, zabiegi czynić, zachodzić koło czego, godzić na co, ſich um etwas tummeln, ſich darum drehen, darnach ſtreben, trachten. Zabiega, zachodzi, zaſkakuie koło czego. *Cn. Ad.* 1292. – Zaſkakować około kogo, zabiegać nadſkakuiąc, pochlebiaiąc, = zabiegać łaſki, zalecać się, mit Schmeicheleien um einen herum ſeyn, ihm ſpeichellecken. Pochlebnicy około króla zaſkakowali. *Rey Zw.* 50; *idem. Weresz. Rgl.* 110. – Zaſkakuię komu, *proprie, cum impetu et ſaltu alicui occurro*, einem entgegen ſpringen, entgegen eilen; *saepe autem eſt idem quod* ubiegam kogo do czego, zagradzam, zabiegam. *Cn. Th.* 1392, einem zuvorkommen, ihm den Weg verſperren, den Weg abſchneiden. Zaſkakuię komu od spasi, = zabiegam, zachodzę, nie dopuszczam; n. p. Zaſkoczono mu od spasi. *Rys. Ad.* 77, *Jabl. Buk.* J 3 *b*, *ob.* spaś). Zaſkoczyć czemu, zapobiedz, vorbeugen. Zaſkoczmy złemu. *Teat.* 42 *c*, 60. Wielcy temu zaſtąpić a zaſkoczyć mogą. *Glicz. Wych.* E 7 *b*. Widzi niebezpieczeńſtwo, ale mu zaſkoczyć nie może. *Tr. Tel.* 319, zaradzić, abhelfen. – §., zaſkoczyć kogo, nagle przypaść na kogo, napaść nań wſtrzymuiąc, hamuiąc dalsze kroki, einem ſchleunigſt zuſtoßen, ihn überfallen, ihm begegnen, ihn treffen, zurückhalten. Naypierwsza trudność zaſkoczyła króla u rzéki, która nabrzmiała niepodobne ukazywała przeyście. *Nar. hſt.* 2, 406. Pilny zaſkoczył mię interes. *Teat.* 33, 63. **ZASKOK**, - u, *m.*, zaſkoczenie, das Hinterſpringen, Entgegenſpringen, der Vorſprung; *Rs.* наскокъ. – §., zaſkok, - a, *m.*, miano charta. *Rydel Mscr.*, der Name eines Windhundes.

ZASKOLIĆ, *ZASZKOLIĆ, ZASKOMLIĆ, ZASKULIĆ *cz. dk.*, odezwać się ſkomleniem, aufwinſeln, loswinſeln, ein Gewinſel erheben. Uſtąp, rzekł Kalmar, miłośniku wczasu, Jdź, a wśród nizin spokoynych i lasu, Gdzie głucho zawsze, i zwierz nie zaſkomli, Trwożne uganiay łanie w puszczach Kromli. *Kraſ. Oſſ.* A 3. Przyydzie czas uciesze *gwuli Że głośny ogar zaſkuli. *Morszt.* 201, cf. zaſkowyczyć, zaszczekać). Gdy duma, psi go zayźrzą, a naprzód szalony Melampus z Jchnobatem na znak zaszkolili. *Zebr. Ow.* 60, *latratu ſigna dedere.*

ZASKÓRNI, ZASKÓRNY, *ZASKURNY, - a, - e; - ie *adv.*, za ſkórą będący, unter der Haut befindlich; unterhäutig; *Bh.* zákožnj (*ob.* *koża); *Slo.* zakožný; *Sr.* 1. podłojowné; *Rs.* закóжный (cf. *Rs.* зажора, зажсрина woda podśnieżna); *Ec.* подкожный. Zaſkórny *subcutaneus. Mącz.* Lekarſtwo ludziom świerzb na sobie maiącym, i iakiekolwiek kroſty, liszaie i insze zaſkórne chcroby. *Sien.* 250. Mïewaią konie zołzy albo zaſkornie brodawki. *Cresc.* 528. Puchlina bywa zaſkurna, piersiowa, głowy, brzucha lub całego ciała. *Perz. Cyr.* 5. Gdyby kto komu na wodę zaſkurną, t. i. na puchlinę, lekarſtwo dał.., *Kosz. Cyc.* 220. Owa powodź zaſkórnia. *Petr. Hor.* 2, *A2b*, o|wodnéy puchlinie). Wzdęty wodą zaſkórnią umiera w puchlinie. *Min. ryt.* 3, 366. Zbigniewa woda zaſkórna abo kamień umorzył. *Krom.* 753, zatrzymana uryna). - §., zaſkorny, pod korą będący, unter der Rinde, hinter der Rinde. Pomona sierpem krzywym częścią wilków zrzyna, pręt częścią szpuntuie w króy zaſkorny, i płodu podsyca cudzego. *Zebr. Ow.* 367, *fiſsa cortice virgam inserit*, szczepi za korę). Tu płyną same żelazem nietykane zaſkórnie balsamy. *Pot. Arg.* 210, z pod kory). §., w ziemi zaſkórnia woda, (cf. denna), Oberwaſſer. Kopiąc ſtudnią, trafiąc na zdróy, trzeba się upewnić, czy też prawdziwy, czyli woda nie ieſt tylko iak zowią, zaſkórną. *Kluk Kop.* 1, 127. [W ſtudniach, nie są to prawdziwe zdroie, ale tylko żyły, albo iak niektórzy dobrze wyrażaią, zaſkórnia woda. *Switk. bud.* 328. *Oſ. Rud.* 41. Zaſkórnia woda, która z boku wypływa. *Oſ. Zel.* 88. **ZASKÓRNICA**, - y, *ż.*, guz zaſkórny, *Crn.* podkoſhnëk, eine Beule unter der Haut. **ZASKÓRNIK**, - a, *m.*, robak zaſkórny, *comedo. Dykc. Med.*, *Bndtk.*, ein Wurm hinter der Haut, ein Miteſſer. **ZASKORUPIĆ** *cz dk.*, ſkorupą zakryć, zaſklepić, zawlec, powlec, verſchalen, mit einer Schale oder Rinde verdecken, beziehen. Zaſkorupić się, **ZASKORUPIEĆ**, zayść ſkorupą, zaſklepić się, mit einer Schale oder Rinde bedeckt werden, *Rs.* подерпнуть. Nie widziała innych objektów, gdy iéy te zaſkorupiała błonka musiała zasłaniać. *Mon.* 72, 429, bielmem zaszła). Zaſkorupiałe zaſtarzałe rany. *Perz. Cyr.* 2, 99, zaſklepione, zaſkwarzone, zapieczone, zaſtrupiałe, verharſchte Wunden. Po karku mu pełno krwi zaſkorupiałéy. *Karp.* 7, 37, ſtężałéy, zwarzonéy, geronnenes Blut. - Nieprzyiaciel, gdy w Lilibeum się zaſkorupił, nie mogliśmy zwieść go do poswaru. *Chrość Fars.* 429, gdy się tam zaſklepił, zamknął, obwarował, ſich wo feſt einſchließen. **ZASKÓRZE, *ZASKURZE**, - a, *n.*, mieysce za ſkórą, der Ort hinter der Haut. Zaſkórze, co między ciałem a ſkórą ieſt, *intercus. Mącz.* Woda ta ze wnątrza nie wyciąga złych wilgotności, ale te tylko, które po zaſkurzu zoſtaią. *Syxt. śk.* 406. Lekarſtwo to wodę z zaſkurza w puchlinie wywodzi. *Urzęd.* 76, zaſkórną wodę). Łuſki z zatwardziałego zaſkórza ſtrzelaią. *Zebr. Ow.* 97, *durata cutis*). - Słodkie oleie drzewa te z zaſkórza lały. *Pot. Arg.* 57, z pod kory, hinter der Rinde hervor. **ZASKÓRZYC, ZASKURZYĆ** *cz. dk.*, przeſkrobać, zawinić, zgrzeszyć, zasłużyć na ſkórę, zasłużyć w ſkórę, Züchtigung verdienen, fehlen, ſündigen, verbrechen, ſich vergehen. Prosiłem odpuszczenia, znałem żem zaſkurzył. *Zebr. Ow.* 184, *peccaſſe fatebar.*

ZASKOWERAĆ, ZASKOWYCZYĆ *cz. dk.*, odezwać się ſkowycząc, cf. zaſkomlić, ein Gewinſel erheben, winſelnd heulen. Będzie krzyk wielki po ziemi Egiptſkiéy, a u Jzraelitów ani pies zaſkowyczy. *Leop. Ex.* 11, 7, ani ruszy ięzykiem swym. *Bibl. Gd.*) Tu liszka upuszczonéy żałuiąc zdobyczy, Smutnym głosem zaſkomli czyli zaſkowyczy. *Min. Ryt.* 4, 97; cf. zawyć.

ZASKROBAĆ *cz. dk.*, zaſkrobie, zaſkrobię *F.*; *zaſkrobywać czstl.*, *Vd.* sapraſkati, saſherbati; *Rs.* заскрéсть, заскребу́; zacząć ſkrobać; aż za co poſkrobać; ſkrobaniem zakryć, zarównać, zagładzić, loskratzen, losſchaben, anfangen zu kratzen, zu ſchaben; bis wohinter hin ſchaben; verſchaben, verkratzen. - Zaſkrobać się, poſkrobać się w głowę, ſich im Kopfe kratzen, *pr. et tr.* W łeb się zaſkrobawszy, nie wiedział co miał czynić. *Paszk. Dz.* 26. Żony też nie poymuy; bo dla kłopotu zaſkrobiesz się który raz w łeb. *Sien.* 426. Możny się z równości wybiie, chudy się zaſkrobie, Zawżdy wilk gromi owce, orzeł gęsi łomie, Takież chudy przed możnym na wolności chromie. *Paszk. Dz.* 113, cf. bąk się przebiie, mucha uwiąźnie.

ZASKRZECZEĆ *cz. dk.*, z ſkrzekiem się odezwać, zacząć ſkrzeczeć, loskrächzen, ein Gekrächze erheben. Trzykroć iędza na dachu brzydko zaſkrzeczała. *Tward. Wł.* 19. Wierzę, nieszczęście iakie to zrządziło, Która złéy wróżki iędza zaſkrzeczała, Co i takiego drogę przeſtąpiło, Abo więc końce wiedma zamotała. *Tward. Daf.* 30.

ZASKRZYBAĆ; *ob.* ſkrzybać. **ZASKRZYĆ** *ob.* zaiſkrzyć.

ZASKRZYDLIĆ *cz. dk.*, od ſkrzydła czyli boku zaiąć; zacząć oſkrzydlać, von der Seite überflügeln; *Bs.* zakriliti *tegere*, *defendere*; *Subſt. Bs.* zakrilitegl, *f.* zakriliteglica.

ZASKRZYNĄĆ *cz. idntl.*, zaſkrzynić *dk.*, przyſkrzyniwszy zawadzić, zachwycić, zahamować, *Rs.* защемлить, защéмливать, захлеснуть, захлыснуть, einklemmen, anhaken, nicht weiter fortlaſſen, aufhalten, *pr. et fig. tr.* Już płyną Teraz wiersze ozdobnie, że nic nie zaſkrzynią Paznogcie w ugładzeniu. *Słonk. Pers.* 14.

ZASKRZYPIEĆ *med. dk.*, ſkrzypiąc się odezwać, ſkrzyp wydać, losknarren, ein Geknarre erheben; *Bh.* zaſſkřip'eti; *Sr.* 1. zakšiipu; *Rs.* заскрипѣть.

ZASKUBNĄĆ, Zaſkuść *cz. idntl.*; zaſkubać *dk.*, zaſkubuie *Pr. kontyn.*, zaſkubywać *czstl.*; zacząć ſkubać, *pr. et fig.*, losrupfen, loszupfen, anfangen zu zupfen, zu rupfen.

ZASKUTKOWAĆ *med. dk.*, zacząć ſkutkować, zu wirken anfangen.

ZASKWARCZEĆ, *ob.* zaſkwierczeć, ſkwierczeć.

ZASKWARZYĆ *cz. dk.*, zaſkwarzać *ndk.*, ſkwarząc zalać, zaſklepić, zaſtrupić, zaſkorupić, zapiéc; verprägeln, zuprägeln, verharſchen, beharſchen. Zaſkwarzyć co, *frixum liquorem aut pinguedinem alicui infundere. Cn. Th.* 1392. Ranę tę łoiem roztopionym zaléy i zaſkwarz. *Hipp.* 27. Rany końſkie tłuſtém zaſkwarzać każemy. *Alb. n. W.* 19. Sadło kozie do zaſkwarzenia koniom sadna pomocne. *Haur Sk.* 310. Rankę napuść oleykiem, obmoczywszy trochę bawełny włóż w nię, a zaſkwarz z wierzchu masłem. *Haur. Ek.* 157. Zaſkwarzyć rozpalonem żelazem żyłę, która od zołzy ściąga się do nóg. *Cresc.* 530. Rozpalonym żelazem zaſkwarzyć albo zapiéc rany albo apertury koniowi. *ib.* W ranie krew zaſkwarzona ſtraszliwie parszczała. *Zebr. Ow.* 302, *vulnere sanguis inuſtus terribilem ſtridore*

sonum dedit.) - *fig. tr.* Mimo wszystkę ostróżność się zdarzy, Że między przyiacioły niechęć się zaskwarzy. *Hor. Sat.*53, zaymie się, zalęgnie, zagnieździ, daß sich Unwille einnistelt. ZASKWIERAĆ komu *cz. dk.*, dokuczyć, dopiéc, einem warm machen, ihm heiß machen, ihm zusetzen. Zaskwieram komu, zadaię komu trudność, kłopot, frasunek, przykrzę się komu, trapię kogo. *Cn. Th.* 1392, *et* 1362, *Włod.* Widzisz Pani, że los ten, co mi tak zaskwiera, Z twych ręku Polixenę i z moich wydziera. *Min. Ryt.* 1, 97. Takież prawo gościnności? możnaż tak komu zaskwierać? *Teat.* 53, 60.

ZASKWIERCZEĆ, Zaskwarczeć *cz. dk.*, z skwierkiem się odezwać, Geprassel, Girren, Zitschern erheben, *pr. et fig. tr.* Jeśli dotąd gospodarzem nie był, nauczy-ć go żona i niewola, gdy mu przyprze, a świercze za piecem zaskwierczą. *Glicz. Wych.* 4 *b*, cf. kot za uchem zawrzaśnie, pies zawyie.)

ZASŁABNĄĆ *niiak. idntl.*, zasłabieć *dk.*, na zdrowiu nieco zapaść, *zaniemódz, *Bh.* znéduziwěti (*cf.* duży, *nieduży), schwach werden, unpäßlich seyn, erkranken, *cf.* zachorować). Ale ieżeli W Pan Dobrodziéy zasłabniesz? *Teat.* 41 *c*, 333. Przez dosyć długi czasu przeciąg, nie wiem czyli więcéy kiedy zasłabiał nad dwa razy, raz podobno na pedogrę był zapadł, a drugi raz na iakąś nieznaiomą mi cudzoziemską chorobkę. *Mon.* 69, 81.

1., ZASŁAĆ, *F.* zaściele *cz. dk.*, zaścielać *ndk.*, *Sr.* 1. zasposcżewu; *Rs.* застлать, застилать, ścieląc zaiąć, zakryć, zapełnić, bis wohin betten, aufbetten, bebetten. Tuberona drzewiane łożka, miasto materaców, kożuchem były zaścielane. *Pilch. Sen. list.* 3, 230. - *tr.* Na wierzchu kładł dębinę, którą rozmaitą mościną, żerdziami i drzewem na kształt kraty zaścielał. *Warg. Cez.* 81, zakrywał, pokrywał, bedecken, bebrücken. *fig.* Całą drogę trupami nieprzyiacielskiemi zasłał. *Bndtk.*, zapełnił, bedecken, anfüllen.

2., ZASŁAĆ *F.* zaślę *cz. dk.*, zasyłać *ndk.*, *Bh.* zaslati, zasílí; *Rs.* засламь, засылать, розсламь, возсылать, сосламь, сошлю, ссылаю; *Ec.* засылаю, исселяю; daleko od siebie odesłać, weit von sich wegschicken. Cesarz August córkę i wnuczkę zelżone i zesromocone, precz od siebie zasłał. *Kósz. Lor.* 78. Rzymianie złoczyńce zasyłali w stracenice, broniąc granic od nieprzyiacioł. *Bielsk. Sw.* 38. Zasłać, wysłać na wygnanie, wygnać, ins Elend schicken, exiliren, ins Exil schicken, verbannen, des Landes verweisen. Za oskarżeniem nieprawdziwym a potwarzą był zasłan, i do innéy ziemi wygnan. *Eraz. ięz.* J 8, *Ec.* засланый, *Subst.* исселникъ wygnaniec, *zasłaniec; *Rs.* ссылочный. Owidyusz był zasłan od Cesarza za morze Pontskie. *Biel. Sw.* 38. Tenże Jan iest, który na *wysep Patmos był zasłan. *Leop. pr. Apoc.* Zasyłanie, zasłanie, wygnanie, *Rs.* засылка, ссылка. - §., zasyłać komu ukłon, oświadczać listownie lub przez drugą osobę, seinen Gruß vermelden, seine Empfehlung machen, schriftlich oder durch einen andern. Listownie przezemnie uniżoność swoię zasyła Wc Panu Dobrodzieiowi. *Teat.* 31 *c*, 24.

ZASŁACAĆ; *ob.* zasłocić. ZASŁAMOWAĆ; *ob.* zaszlamować.

ZASŁANIAĆ; *ob.* zasłonić. ZASŁANIACZ, - a; *m.*, który zasłania, broni, = obrońca, der Verdecker, Bedecker, Beschützer, Vertheidiger, *Bs.* zakrilitegl, branitegl, *f.* zakriliteglića, cf. zaskrzydlić). Trzoda bez wiernego zasłaniacza przeciw drapieżnym wilkom nie iest bezpieczna. *Zab.* 15, 282.

ZASŁANIE, ZASŁANY; *ob.* zasłać 1 *et* 2.

ZASŁAW, - ia, *m.*, miasto w w. Wołyńsk., które dawniéy nosiło tytuł xięstwa. *Dyk. Geo.* 3, 209, Name einer Stadt in Volhynien; *adj.* ZASŁAWSKI, - a, - ie.

ZAŚLĘ; *ob.* zasłać, zasyłać.

ZAŚLĘCZYĆ *cz. dk.*, zaślęczać *ndk.*, ślęcząc zapuścić, zamęczyć, sich placend, suchend herumstieren; sich blind suchen; *zaimk.* zaślęczyć się. (*Rs.* засльдовать zaśledzić, zapuścić się w śledztwo).

ZAŚLEPIĆ *cz. dk.*, zaślepiać *ndk.*, *Bh.* zaslepiti, zaslepowati; *Slo.* zaslepugi; *Vd.* saslepiti; *Cro.* zaszlepiti, zaszleplyújem; *Bs.* zasljepiti, osljepiti; *Rg.* zasljepiti; *Rs.* заслѣпить, заслѣплять; *Ec.* заслѣпляю; wzrok zatępić, verblenden, blenden, auf einige Zeit des Gesichts berauben. Który nieiako trochę małym a przysłonionym wzrokiem chce słońce widzieć, nieiako w nie weyrzeć może; ale kto wszystkim a bystrym wzrokiem śmiele na nie patrzyć usiłuie, zaślepionym być musi. *Zrn. Pst.* 2, 268. - Zaślepiam kogo, *translatum usitatum est, sicut* oślepiam *proprium. Cn. Th.* 1393; *fig. tr.* = omamić, zmamić, verblenden, berücken. Grzech nasz tak nam zaślepił oczy nasze. *Rey Pst. Ss.* 1. Człowiek iest grzechem zaślepiony. *ib. kkk* 1, *Bh.* zaslepenec; *Ec.* слѣпоумный. O zaślepieni, co w bogactw chciwości Utopiliście swe wszystkie żądności. *Past. F.* 119. Alfons mściwym gniewem zaślepiany Matkę swoię kuć każe w kaydany. *Przyb. Luz.* 78. *Slo.* druhemu oči zaslepit drugiemu oczy zaślepić, cf. oczy zamydlić, tumany puścić. ZAŚLEPNĄĆ, *ZASLNĄĆ, ZALSNĄĆ, *niiak. idntl.*, stać się zaślepionym *pr. et fig. tr.*, geblendet oder verblendet werden, verblendet seyn, erblinden; (cf. oślepnąć, olsnąć). Chociaż wzrok dobry masz i widzisz, aleś ciężéy tym czasem niż na oczu *zaslnął; abowiem ci bóg świata tego oślepił zmysły, abyć nie świeciła światłość ewanielii. *Salin.* 411. Mało w zaśleplych oczach ich cudów się stało. *Susz. pieśn.* 1 *c*, 3. Zalsnąć miłością. *Pot. Syl.* 4, *Krom.* 671. Zalsnąwszy gniewem, bieży ku potkaniu. *Pot. Syl.* 151. Teraz słysząc niezmierne obietnice znowu, Do końca z tak wielkiego zalsnęła obłowu. *Pot. Arg.* 351 - Zaślepnienie, zaślepienie, zalśnienie, = *ZAŚLEP, - u, *m.*, die Verblendung, *Bh.* zaslepenost. O niczym nie myślał w swéy złości zaślepie. *Przyb. Milt.* 208. Zaślepienie *coecitas mentis, animi. Cn. Th.* 1393. ZAŚLEPIACZ, ZAŚLEPICIEL, - a, *m.*, który zaślepia, der Blender, Verblender (cf. omamiciel); *Rg.* zasljepitegl; *f.* zasljepitegliza, - zaślepicielka.

ZAŚLIMACZYĆ *cz. dk.*, ślimacząc zakryć, zaślinić, verschleimen, wie eine Schnecke mit Schleim bedecken.

ZAŚLINIĆ *cz. dk.*, zaśliniać *ndk.*, śliną zapuścić, śliniąc zakryć, mit Speichel bedecken, begeifern, besabbern, *Vd.* saslinjati, saplutovinati; *Rs.* заслинить, заслюнить, замуслить. Żwawo potężnie z zaślinieniem się, nasławali na siebie. *Mon.* 70, 115.

ZAŚLIWIĆ *cz. dk.*, śliwami zasadzić. X. *Bielski*. mit Pflaumen besetzen. - *tr.* śliwiąc zaiąć, odąć, aufflaufen machen, anschwellen machen, durch Erguß der innern Säfte. *Inflatto* spuchlina, nadęcie, zaśliwienie. *Mącz.*

ZAŚLIZGNĄĆ *cz. idntl.*, zaślizgać *ndk.*, ślizgaiąc zayść, bis wohinter hin glitschen, hingleiten. ZAŚLIZNĄĆ *niiak. idntl.*, ftać się nieco oślizłym, lub ślifkim, = zayść ślizgością, ein wenig schlüpferig, glitschig werden. ZAŚLIZNIĆ *cz. dk.*, zaślizniać *ndk.*, zaiąć ślizgością, schlüpferig glatt machen.

ZASLNĄĆ, zalsnąć, *ob.* zaślepnąć. ZASLNĄĆ, ZAŚLNIĆ, *ob.* zalsnąć, zalśnić, zalśknić. ZAŚLOCHAĆ; *ob.* zaszlochać.

ZASŁOCIĆ *cz dk.*, zasłacać *ndk.*, słotą zalać, mit Regenwetter überschütten, begießen, überschwemmen. Chwile niepogodne śniegów wespół z deszczami zasłacaiących, ludzi nad-rażały. *Krom.* 609. – *fig. tr.* Król oczy rzewniwemi łzami zasłociwszy, Bogu dziękował. *Krom.* 784, *oculis lacrymas ſtillantibus*, zalawszy oczy, begießen, benetzen.

ZASŁODZIĆ *cz. dk.*, zasładzać *ndk.*, słodyczą zaprawić, *pr. et fig. tr.* süß machen, versüßen. Złośliwi ludzie trucizny zasładzaią. *Boh. djab.* 2, 313. Rozkoszy nie pomnażaią naywyższego dobra; ale tylko okraszaią i zasładzaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 113. – *tr.* Zasłodzić sobie co, zasmakować sobie w czym, Geschmack woran finden, es süß finden. Złożywszy Tatarowie zdobycz, a onę zasłodziwszy sobie, znowu do Polſki zabiegli. *Krom.* 767, *eliciti eius dulcedine.* ZASŁODZIEĆ, ZASŁODNIEC *niiak. dk.*, ftać się słodkim, słodyczą zayść, przeyść słodyczą, süß werden, von Süßigkeit durchdrungen werden. *Obdulcesco* zaftarzam się w słodkości, zasłodzieię. *Mącz.* – Zasłodnąć komu, przypaść mu do smaku, einem wohl schmecken, wohlgefallen. Zasłodniałeś mi bardzo; milsza mi miłość twoia nad miłość żon. *Budn.* 2 *Sam.* 1, 26, byłeś mi bardzo wdzięcznym. *Bibl. Gd.*) Śpiewać będę Jehowie; zasłodnie mu rzecz moia. *Budn. Ps.* 104, 34, będzie mu wdzięczna mowa moia. *Bibl. Gd.*)

ZASŁONA, - y, *ż.*, ZASŁONKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, wszyftko co zasłania iaką rzecz, lub zasłania od czego, die Verdeckung, Verhüllung, die Decke, der Vorhang u. s. w., *Boh.* zácłona *obumbratio*; zástěra (cf. rozpościerać, *zapościerać); *Sr.* 1. zawěschk (cf. zawiesić), zakrew (cf. zakryć) *Crn.* faslôn, = parawan; *Crn.* fagrinalu, cf. zagarnąć), predpart (cf. parć); *Vd.* predvifilu, sagrinalu, predpert, predvifs, predvifik, sakrivalu, (cf. zakryć); *Cro.* zafzlon, zâſztor, karpìt; (*Cro.* faslon, faftor, = żagiel); *Rg.* zâftor, pokrov; *Sla.* záslon; *Boss.* zaftòr, koprenіça, (cf. koperta), opouna, (cf opona); *Ross.* заслонъ; (заслонка, заслоночка drzwiczki piecowe, *anatom.* valuula), застáвка, (cf. zaftawka), завѣса (cf. zawiasa), занавѣсъ, занавѣска, занавѣсочка, паволока, (cf. powłoka;) *Ec.* сѣнь cf. sień, cf. cień), навѣсъ, закровъ (cf. zakryć), запóна, (cf. zapiąć). Uczynisz zasłonę z pawłoczonego iedwabiu. 1 *Leop. Ex.* 26, 31, oponę. 3 *Leop.* Zasłonę zawiesisz na czterech słupach na haczykach, i wniesiesz za zasłonę ſkrzynią świadectwa. *Bibl. Gd. Ex.* 26, 31-33, Decke, Vorhang. Skoro przyszło do *akoyi, na teatrze zapony albo zasłony one znikały. *Jag. Wyb. a* 3 *b*, kortyny, *ob.* obicie). Zasłona we drzwiach dla wiatru, portyera. *Cn. Th.* 1393, ein Thürvorhang. Zasłona od ognia, od słońca, *ob.* ciennik, ein Feuerschirm, ein Sonnenschirm, ein Vorhang. Piękna ieſt światłość, ale kto się chce spokoynie wyspać, musi nie raz zasłoną okno zaćmić. *Lub. roz.* 486, firanką; cf. okiennica; Fenstervorhang, Fensterlade. Las liściem iak zasłoną iaką *wzraża słońca. *Zebr Ow.* 117. Z tumanu słońce iak w zasłonie. *Jabl. Tel* 66, iak za obłokami, chmurami, zakryte). Zasłona kobieca twarzy, cf. kwef, podwika, *Vd.* shenſka pokrivalu, tinzhina, pazhalat, panionzholan, pezha (cf piecza); ein Schleier. Zasłona mniszek. *Cn. Th.* 1393; *ob.* welon). Zasłona obrazu, ołtarza, *tablicy. Cn. Th.* 1393. Obraz zasłonką na słupach drewnianych zawieszoną zakryty. *Star. Dw.* 7, cf. pokrowiec). – §. *fig. tr.* zasłona, przeszkoda oczom, widzeniu, Vorhang, Schleier, Verfinsterung, Blendung, Verblendung. Miłością własną maiąc zaciągnione oczy, przypadek chyba nagły zerwać może tę zasłonę. *Teat.* 19 *c*, 112, cf. bielmo, łuszczka, zaślepienie). Już spadła z moich oczu zasłona, iuż poznałem prawdę. *Stas. Num.* 2, 164. Pod zasłoną, pod pokrywką, zakrytym sposobem, verdeckt, verblümt. Salomon chcąc pod zasłoną pisać głębokie rzeczy o Bogu, uczynił w xięgach swoich rozmowę pary ludzi w wielkiéy miłości. *Gorn. Dw.* 291. – §., zasłona, *zasz-zyt, *szczyt, obrona, protekcya, Bedeckung, Beschützung, Schutz, Schirm. Jezdni husarze maią swoie zasłony na wyloty nieprzyiacielſkie, tarcze. *Gil. Pſt.* 203. Pod zasłoną i obroną herbownéy twoiéy tarczy. *Tr.* Dasz memu wſtydowi zasłonę, ieśli mi przywrócisz oyca. *Teat.* 46 *c*, 86, zabezpieczenie). – §. *Militar.* zasłona w fortyfikacyi, wał ciągnący się w linii proſtéy, którym łączy się narożnik z narożnikiem. *Jak. Art.* 3, 325, *Vd.* predbranva, predobvarſtvu; die Cortine, der Mittelwall. Zasłona w działobitni, drzwiczki drewniane albo chróſtowe, któremi zasłania się ſtrzelnica, dla utaienia się przed nieprzyiacielem. *Jak. Art.* 3, 325, die Blendung, Verdeckung. ZASŁONECZNY, - a, - e; - ie, *adv.*; za słońcem będący, hinter der Sonne befindlich, hintersonnig. Naywyższe góry są w kraiach podsłonecznych, i we środku kraiów zasłonecznych. *Wyrw. G.* 12. Dwa kraie mierne albo zasłoneczne między tropikami i cyrkułami polarnemi. *ib.* 70. Zasłonecznie, za słońcem; *Ec.* восолонь, таковымъ образомъ какъ солнце ходитъ, отъ востока на западъ; cf. słonecznik. ZASŁONIĆ *czyn. dk.*, zasłaniać *ndk.*, zasłonę zawiesić, zasłoną zakryć; *Boh.* zacloniti, zacláněti, zaſtřiti, zaſtíram; *Slo.* zaſtjrám; *Crn.* fagrinam, (cf. zagarnąć), *Vd.* saftreti, saobviti, sakrivati, saobvefiti, sapezhati, sapazhalatiti, opezhati, saobraniti; *Cro.* zafzlányam, zafztíram, zakrilyújem, zakriliti; *Bs.* zaftriti, zakriliti, braniti; *Rs.* заслонить, заслонять, заслонивать, застѣнить, застѣняшь (cf. zaścienie, zaścianki), закутать, закутывать, занавѣсить, занавѣшивать; *Ec.* заслоняти, загородить, загораживать (zagrodzić), осѣнити (cf. sień, cf. cień), смѣжити, сжимать, закрывать; verdecken, eine Decke vorziehen. Obraz zasłonką, na słupach drewnianych zawieszoną, zasłoniony. *Star. Dw.* 7. *Aranei exigua veſtibula praepandunt* zasłaniaią siatkami, zadzierzaią, roztaczaią siatki. *Cn. Th.* 1392. Zasłonić twarz kwefem, siatką. *Tr.*, zakwefić, verschleiern. Twarz ſlorą zasłoniona. *Teat.* 18 *c*, 59. Wychodząc z nierządnego domu, zasłonił twarz według zwyczaiu; bo ztamtąd wychodzący ludzie wſtydzą się. *Sk. Żyw.* 241 *b*, zakrył, zatulił, er verhüllte das Gesicht, hüllte es ein. Aniołowie zasłaniali się

przed oblicznością Boga w niebie. *Lach. Kaz.* 1, 314, zakryli twarz, oczy). Zasłania się kapelúszem, i mówi odwrócony.. *Teat.* 4, 71, wsuwa kapelusz w oczy, er rückt den Hut in die Augen. - Zasłonić słońce, zakryć, zawlec, zaciągnąć, die Sonne verdecken, überziehen. Słońce obłokiem zasłonię, i xiężyc nie póda światła swego. 3 *Leop. Ezech.* 32, 7, słońce obłokiem zawiodę. 1 *Leop.*, zakryię niebiosa, i ciemne uczynię gwiazdy ich, słońce obłokiem zasłonię, i xiężyc nie da światła swego. *Bibl. Gd. ib.*) Chmurka albo obłoczek mały, i śrzód biała dnia słońce ludziom zasłoni, iż go uyrzeć nie mogą. *Zrn. Pſt.* 200. Zasłonić od słońca, gegen die Sonne bedecken. Bania wyrosła nad Jonaszem, aby zasłaniała głowę iego i zastawiała go od gorąca. *Bibl. Gd. Jon.* 4, 6, tak że był cień nad głową iego, ażeby go zasłaniała. 1 *Leop.*, zacieniła, beschatten, überschatten. Dyogenes prosi Alexandra: nie zasłaniay mnie od słońca. *Warg. Wal.* 128, nie zastępuy mi od słońca, ustępuy mi ze słońca, verdecke mir nicht die Sonne, tritt mir aus der Sonne. - *Theolog.* Moc naywyższego Boga zasłoni w tobie taiemnice swoie. *Rey Pſt. Z z* 2; *cum Datiuo*: Anioł rzekł Maryi: Duch zſtąpi w cię, a moc Boga naywyższego zasłoni tobie. *Biał. Pſt.* 61, die Hand des Höchsten wird dich überschatten. Luth.) - Zasłaniać, przeszkadzać od światła, przeszkadzać światłu, widzeniu, oczom, = zacimiać, ćmić, im Lichte stehen, das Licht benehmen, verdecken, verfinstern. Nie zasłaniay mu przy robocie. *Tr.* Zasłonił mu ręką, aby podpisu nie czytał. *Tr.*, zakrył ręką podpis). Chociaż to iaśnie ludzie widzą, zasłoniwszy przedsię *psiną oczy, day dwie na łęk. *Rey Żw.* 38 *b*; *ob.* psina). *Rey Pſt. Pp* 4. Prawda słowa bożego ciemnościami bywa zagaszona abo zasłoniona. *Baz. hſt.* 224, zaćmiona). Oko twoie ciemnością wielką zasłonione będzie. *Rey Pſt. X x* 5. Rozkosz myśl zasłania, i w dziwne ią rzeczy przywodzi *Prot. Kont. D* 2, zaślepia, omamia; blenden, verblenden. - *fig. tr.* zasłaniać, pretextować, udawać, pozornie wyſtawiać, ubarwiać, wymawiać, bedecken, bemänteln, vorgeben, entschuldigen. Kupno zapłacone zasłonił płaszczykiem darowizny. *Chel. Pr.* 124. Zasłania się ſtarością. *Tr.*, składa się). Zasłania swoię zbrodnią piiaństwem. *Tr.*, wymawia). - §., zasłaniać, bronić, *szczycić, *zaszczycać, zakładać od czego, beschirmen, bedecken, decken, beschützen. Zasłonił mię od kiia. *Tr.* Pańſką twoią mię zasłaniasz obroną. *Tr.*, Drzwiami się i ścianami, nie sądem i prawami zasłonił. *Siem. Cyc.* 436. Zasłonił się tarczą od razu. *Tr.* Co innego ieſt ſtan mieyſki przeciwko krzywdom i ucîskom szlachty bronić i zasłaniać podług sprawiedliwości, a co innego niższych nad wyższych przekładać. *Mon.* 65, 168, cf. zabezpieczyć, zapewnić). - *Fortific.* Kasztel miaſto od nieprzyiaciela zasłania i broni wszyſtek trakt do niego należący. *Tr.*, bedecken, beſtreichen.

2., *ZASŁONIĆ *cz. dk.*, słonością zaprawić, salzig anmachen. *ZASŁONIEĆ *niiak. dk.*, słonością zayść, salzig werden.

*ZAŚLUBIĆ *cz. dk.*, zaślubować *ndk.*, *Bh.* zaſljbiti, zaſlibowati, świątobliwie pod *ślubem i przysięgą przyrzec, obiecać, zapewnić, feierlich geloben, verheißen, zusagen, zuschwören, zusichern, versichern. Gdy zaślubił, że ieńców miał puścić wolno podług umowy, puścili go żywo dla zachowania zdrowia swéy braci. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 12, 25; gdy obietnicę wielkiemi obowiązkami utwierdził. *Bibl. Gd.*) Bóg pamięta na przymierze, które zaślubił Abrahamowi, i na przysięgę swoię, którą uczynił Izaakowi. *Leop. Ps.* 104, 9, które poſtanowił z Abrahamem. *Bibl. Gd. Ps.* 105, 9). Pan chociaż cieleśnie szedł do nieba, zaślubił wiernym swoim, iż tu zasię z niemi miał być aż do samego ſkończenia świata. *Rey Ap.* 1. Zebrali się niektórzy z żydów i zaślubili to pod klątwą, że nie mieli ieść ani pić, aż Pawła zabiią. 1 *Leop. Act.* 23, 12, zprzysięgli się. 3 *Leop.*, zawiązali się klątwą. *Bibl. Gd.*, sie verschworen sich. - §., zaślubić sobie żonę, = zrękować, zaręczyć, sich mit einer verloben, versprechen; *Boh.* zaſnaubiti, zaſnubowati, *Vd.* saoblubitiſe, obetuvati (cf. obiecać), oblubuvati, (cf. oblubieniec), porozhiti, obsakoniti (cf. zakon); *Cro.* zagovoritiſze, zagovorjam, (cf. zmówić); *Rs.* сговорить невѣсту; *Ec.* уневѣстити, уневѣщати, уневѣстиваю, (cf. niewiaſta). Sama sobie męża obiera, sama zaślubia, bez wiedzy oyca, matki. *Teat.* 30 *b*, 130. Zaślubiony, *Sla.* zarúcſen, *obacz* zaręczony; *Rs.* сговорённый). Zaślubiona; *Ec.* уневѣщенная. Pan Łakomſki gotów zaślubić sobie trąd, ſtarość, kalectwo, i naygrubsze przywary, byleby przy tym wziął ſto tysięcy. *Mon.* 68, 372, z naygorszą się ożenić babą). Zaślubienie, akt zaślubienia, ZAŚLUBINY, *ZAŚLUBKI, zrękowiny, zmowiny, zaręczyny; *Boh.* zaſnaubeni; *Slo.* zaſlubení, prſténkowani (*ob.* pierścień), oddawáni, oddáwki (cf. oddawać), prepigáni (cf. przepiąć); *Vd.* saobluba, porozhitje; *Ec.* уневѣщенїе; das Verloben, das Verlöbniß, die Verlobung. Rozumiem, że WcPan potrzebuiesz obrączki na swoie zaślubiny. *Teat.* 49 *d*, 25. O zaślubinach, ślubach, kontraktach małżeńſkich i t. d. *Wyrw. G.* 586. O wymowie małżeńſkich zaślubków. *Krom.* 768. Przytomny byłem ceremonii zaślubienia Doży Weneckiego z morzem Adryatyckiém. *Gaz. Nar.* 1, 186. ZAŚLUBNY, -a, -e, od zaślubienia czyli zaślubin, Verlöbniß=, Verlobungs=. Spiewa z młodożeństwem hymn zaślubny. *Stas. Num.* 2, 110. Posłowie Polscy o sioſtrę Ładysława Kazimierzowi w ſtan małżeńſki prosili, wszakże przecię poſtanowienia zaślubnego nic w ten czas nie czyniono. *Krom.* 588 *pacta sponsalia.*

*ZASŁUCH, ZASŁUCHYWAĆ; *ob.* zasłychnąć, zasłyszeć.

ZASŁUGA, -i, *ż.*; *Bh.* záſluha; *Sr.* 1. zaſwużba; *Sr.* 2. ſaſlužba; *Vd.* saſlushba, saſlushilu, saſlush, perſlushba, saſlushek, perdeuk, saſlushilze, perdeuzhik; *Cro.* zaszlúsba, zaszlusenye; *Hg.* ſzolgálat; *Rs* заслуга; *Ec.* заслуженое; poſtanowione myto służącemu za służbę, der Dienstlohn, der Lohn, Gehalt, die Gage. Zasługi czeladzi, płaca naiemnikom, powinnaby być od zwierzchności uſtanowiona. *Kluk Rosl.* 3, 110. Czeladź za pewne zasługi i codzienne pożywienie służy. *ib.* 109. Ja utrzymuię interesa mego pana; za to biorę zasługi. *Teat.* 17, 83. Teraz za zwyczay ledwie mogą służący otrzymać te zasługi, na które się zgodzili. *Zab.* 16, 10. Zasługa, zasługi, zasłużone, wysłużone, wysługa, należące się komu zasługi czyli myto, der verdiente Lohn, Dienstlohn, erdiente Gehalt. Nic niemasz ordynaryynieyszego, iak widzieć panów, zatrzymuiących przez długi czas zasługi swoim służącym. *Zab.* 16, 10. Musi być ieszcze u pana moie mie-

sięczne, ftrawne, moie roczne, moie zasługi, moie sąsiedni, i to wszyftko, co panowie sługom na poftanowieniach pisać, a nie dawać zwykli. *Teat.* 32 *b*, 11. Mam u pana mego zasługi; to ci naymę oycze ftancyą. *Teat.* 30 *b*, 92, zaległość, zaległą pensyą). Pan móy umyślnie na końcu roku kłóci się z ludźmi, aby ich od siebie bez zasług wypędzić. *Teat.* 7, 64, bez zapłaty, bez wypłaty myta zasłużonego). – Zasługa żołnierza, żołd, lenung, płata, der Sold, die Löhnung. Żaden woyfkowy potrącić sobie nie ma w zasługi pieniędzy podatkowych. *Tr.* Zasługi żołnierz bierze. *ib.* Zasługi żołnierzom płacić. *ib.* – §., zasługa, *meryt, czym się kto dobrze zasłużył, das (erworbne) Verdienst, etwas womit man sich wohl verdient gemacht hat; *Rg.* zasluxenje, doftojftvo, doftojanftvo, doftojnos, cf. doftoieńftwo, doftoyność). Naypierwsza prawdziwéy zasługi zasada ieft wypełnienie téy rzeczy, do któréy wykonania naymnieyszego nie mieliśmy obowiązku. *Mon.* 75, 657. Osobliwa to będzie przed Panem Bogiem zasługa. *Tr.* Zmnieysza swoię zasługę, kto chwali sam siebie. *Chod. Gesn.* 239. Nie wprzód niebo, ale wprzód idzie zasługa. *Fredr. Ad.* 2. Wielkiemi w boiu i pokoiu iaśnieie zasługami. *Tr.*, cf. zaleta, czyn). Zasługi, = ZASŁUŻNOSC, - ści, *ż.*, wartość przez zasługi, godność na zasługach wsparta, die Verdienstlichkeit, der Werth der Verdienste. Chwała lub nagana powinny czynić ftopnie swoie według wymiaru zasług lub niezasłużności. *Mon.* 75, 654. ZASŁUŻNY; *ob.* zasłużyć, zasłużony. ZASŁUŻYC, *F.* zasłuży *cz. dk.*, zasługiwać *czstl. et kont.*, *zasługować *kontyn.*, zasługuie *Pr.*; *Bh.* zasloužiti, zasluhowati; *Sr.* 1. zaßwuju; *Sr.* 2. faßlužisch; *Vd.* saflushiti, sasklufit, perflushiti, *Cro.* zafzlusújem, zafzlufujem, zafzlufiti; *Hg.* meg-fzolgálok, reá-fzolgálok; *Rg.* zaslúxiti, dòftojati (cf. doftać); *Bs.* zaflufgiti; *Rs* заслужить, заслуживать; zasłużyć co, służbą lub zasługą sobie zjednać, wyrobić, dienend, oder durch Verdienste erlangen, erwerben, erdienen, verdienen; *pr. et fig. tr.* Zasłużył sobie fto złotych. *Bndkt.*, cf. wysłużyć). Zasłużone, wysługa. *Cn. Th.* 1393 *et* 1334, *Włod.*, *ob.* zasługa, zasługi, der verdiente oder erdiente Lohn. Samą powolnością zasłużyć łafkę pani może. *Hul. Ow.* 111. Usprawiedliwienie nasze przed Bogiem, nietylko w sprawiedliwości Chryftusowéy zasługuiącéy należy, ale i w odrodzeniu, w którym przez zasługę Chryftusową zasługuiącą nam nietylko zbawienie, ale i moc zasługowania iego, uczynki dobre dopełnieniem są usprawiedliwienia. *Zygr. Gon.* 118. - Zasłużyć co, zasłużyć na co, czynić się godnym czego, etwas verdienen, sich dessen werth machen. Co kto zasłużył, niech cierpi. *Zegl. Ad.* 41. Jeślibym ia komu czego pożyczył, a onby w tym gardło zasłużył, tedy ia przedsię dóbr swych dla niego nie ftracę. *Szczerb. Sax.* 393; ftał się godnym kary śmierci, er hat das Leben verwirkt, die Todesstrafe verdient. - Zasłużony, *zasłużny, zasługą zjednany, erdient, verdient. Niezasłużne odebrał honory. *Dmoch. Szt. R.* 72; (*obs. Rs.* марханъ nagrodzony za zasługi - Zasłużyć komu, w nagrodę zasług zjednać komu, einem als Lohn, zur Belohnung, bewirken, Lohn bringen, Vortheil verschaffen. Rzecz ta zasłużyła mu, aby wszyftkie wieki w słusznéy miały pamięci imię iego. *Ustrz. Kruc.* 3, 151, zarobiła, wyiednała, = wart ieft dla niéy). - Zasłużyć komu, odsłużyć, służbą lub zasługą odrobić, einem abdienen, durch Dienen oder Dienste abzahlen. Kiedyby człowiek wolny przyszedł za którego pana i siadł na woli, a wysiedziawszy wolą, abo nie wysiedziawszy do końca, chciał precz iść, tedy pierwéy ma zasłużyć panu tyle, ile na woli siedział, a nie robił. *Stat. Lit.* 304; cf. powinien za wszyftkie lata bez zapłaty wysiedziane, zapłacić. *Czack. pr.* 2, 197.) - *Zasługować komu, zasługiwać się komu, zasługuię się komu, = ftarać się zasługi mu czynić, jemanden Dienste zu erweisen suchen, sich ihm zu empfehlen trachten, sich insinuiren. O iakożby to była wielka pociecha twoia a radość twoia, a iakobyś dziwnie zabiegał a zasługował to xiążęciu onemu. *Rey Pst. D* 1, *ob.* zabiegać łafki, zachowywać się komu, zalecać się). Jakie zasługowania dla naymnieyszych urzędów a bardzo krótkich pożytków. *Hrbst. Nauk. K* 2, zabiegi, ftarania). Już trzy dni, iak się iéy zasługuię, a żadnego wzaiemności dowodu nie widzę. *Mon.* 68, 672, cf. służyć damie, dwór iéy czynić, zalecać się, cf. umizgać się, zaloty ftroić). Zasłużyć się komu, zasługami zjednać sobie iego wdzięczność, przychylność, sich um einen verdient machen. Dobrodziéyftwo ci ten świadczy, któremuś się nigdy nie zasłużył. *Teat.* 42 *d*, 5. Pozwól Wc Pan, niech się pierwéy pannie zasłuży. *Teat.* 25, 94. - Zasługiwać się na co, zasługami ftać się godnym czego, sich einer Sache durch Verdienste werth machen. Co za żonę ma Hrabia, nie umie się zasługiwać na iéy przyiaźń. *Teat.* 11 *c*, 5. - ZASŁUŻONY, *ZASŁUŻNY, zasługi maiący, pełen zasług; wohl verdient, hoch verdient, voll Meriten, voll Verdienste, verdienstvoll; *Bh.* zasloužilý; *Sr.* 1. zaßwubné; *Vd.* saflushliu, saflushen, saflushezhen, perflushliu, perdeuzhen, uredin, deleshen; *Rg.* doftojan (cf. doftoyny); *Rs.* достойный, высокодостойный. Zasłużony sługa, żołnierz i t. d., za zasługi czego godzien. *Cn. Th.* 1393. Ze wszech miar zasłużony Rzeczypospolitéy, niesłusznie dekretem zdany. *Warg. Wal.* 164. Mąż ku pańftwu naszemu dobrze zasłużony. *Gaz. Nar.* 107, um unsern Staat wohlverdient. Nie iuż zasłużeńsi, ale możnieysi do urzędów pierwsi byli. *Pilch. Sall.* 15. - ZASŁYCHNĄC *med. idntl*; ZASŁYSZEC *dk.*, zasłuchiwać *czst.*, *et kontyn.*; *Boh.* zaslechnauti; *Sr.* 1. faßlyschacj, zaßwuschu; *Crn.* faslishati, fashlishem; *Vd.* salhlifhati, sazhuti (cf. zaczuć), saftopiti (cf. zaftąpić), dofhlifhati (cf. dosłyszeć); (*Vd.* salhlifhliu, sazhutliu, = wyraźny); *Cro.* zachújem; *Rs.* заслушать, заслушиваю, наслушаться, наслушиваюсь (cf. nasłuchać się), зачуять; słuchem zasiągnąć wiadomości, z słyszenia dowiedzieć się, z daleka usłyszeć, powziąć ustną wiadomość, von etwas reden hören, mündliche Nachricht bekommen, erfahren, hören, vernehmen. Co rozumiesz, w iakiey boiaźni oni byli, gdy iuż czuli i zasłychnęli, że się wilk do owczarni śpieszył. *Zrn. Pst.* 3, 553. Zasłychnąłem o tym. *Herb. Art.* 118. Już byli zasłychnęli, że tam mieli ieść. 1 *Leop. Genes.* 43, 25, iuż o tym byli zasłychnęli. 3 *Leop.*; słyszeli iż tam mieli ieść. *Bibl. Gd.*) Symon zasłychnął, że chcieli tę twierdzę wydać Demetryuszowi. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 12, 34, usłyszał, że mieli on zamek poddać. *Bibl. Gd.*) My-śmy zasłychnęli, iż żydowie nie przyzwolili oycu memu, żeby się mieli wdać w obrzędy Greckie. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 11, 23, myśmy

słyszeli, że żydzi... *Bibl. Gd.*) Naród, któregom nie znał, ten mi służył; co uchem zasłychnął, usłuchał mię. *Leop. Ps.* 17, 45, skoro usłyszeli, byli mi posłuszni. *Bibl. Gd. Ps.* 18, 45). Moskwa o naszych prawach zasłychnąwszy, z nami spólnie wolności zażywać nie chcieli. *Star. Ref.* 25. Turcy o tym trochę zasłychnęli, iż wielkie woysko ku ratowaniu ich ciągnie. *Baz. Sk.* 136, sie bekamen Wind davon. Zasłychnął, iż miał do Cypru przypłynąć. *Birk. Dom.* 36. W tym szmer i zgiełk ludzi następuiących zasłuchiwaią. *Krom.* 335. Już ia trochę o tym sekrecie zasłyszała. *Teat.* 37, 222. - Zasłychnienie, Zasłyszenie = *ZASŁUCH, - u, *m.*, powzięcie wiadomości słuchem, i to co się usłyszało, das Hören, Vernehmen durchs Gehör; das Gehörte, Vernommene. Adam z zimnéy trętwości przez słochu zasłuchy Wydobył się, i zebrał rozsypane duchy. *Pryb. Milt.* 356. - §., Zasłuchiwać kogo, słuchać kogo, dawać mu ucha, einem Gehör geben, ihn anhören. Czegoż po królach trzeba się spodziewać, Gdy nikczemnych pochlebców lubią zasłuchiwać. *Przyb. Luz.* 296. - §., zasłyszeć co, przesłyszeć, słuchem ominąć, etwas verhören, überhören, nicht beachten, zasłyszeć się, przesłyszeć się, fałszywie usłyszeć, sich verhören. ZASŁYNĄĆ *med. idntl.*, zacząć słynąć, anfangen berühmt zu werden, cf. wsławić się.

*ZASMĄCIĆ; *ob.* zasmucić. *ZASMACZYĆ; *ob.* zasmakować.

ZASMAGNĄĆ *cz. idntl.*, zasmagać *ndk.*, zacząć smagaiąc, zacząć smagać; Ruthenhiebe u. s. w. versetzen, losstäupen, zu stäupen anfangen.

ZASMAKOWAĆ, *ZASMACZYĆ *med. dk.*, zasmakować co, zasmakować w czym, upodobać sobie smak czego, znaleźć w czym upodobanie *pr. et fig. tr.*, Geschmack woran finden, Wohlgefallen daran haben. W czym raz zmysł ludzki ma upodobanie, Oczy się wpatrzą, i ięzyk *zasmaczy, Cóż kiedy serce da swą kreskę na nię? *Pot. Syl.* 401. Porównanie zmyślnego zasmakowania z wewnętrznym umysłu uczuciem. *Mon.* 72, 340. Serca na łonie wolności wypielęgnowane, przyuczyć do zasmakowania niewoli, byłoby rzeczą miłą. *Węg. Mar.* 1, 50. - *Neutr.* zasmakować komu, przypaść mu do smaku, do gustu, einem wohlschmecken, wohlgefallen. Zasmakowało co komu. *Cn. Th.* 1393. *Korzyść nieprzyiacielowi zasmakowała, gotowości nie widzi, o przewodnika mu nie trudno. *Falib. dis. X.* - *§. *actiue*: zasmakować komu co, zacukrować komu co, smak mu wpoić, smacznym mu co uczynić, wzbudzić apetyt, *pr. et fig. tr.*, einem woran Geschmack beybringen, ihm wozu Apetit machen. Sama téy ziemi naszéy natura mogła nieprzyiacielowi niezbyte gniazdo zasmakować. *Archel. ded.* Orest naypierwszy śmierć Pirra Grekom zasmakował, On ich w kościoł wprowadził, on ich informował. *Morszt.* 355.

ZASMALAĆ; *ob.* zasmolić.

ZASMARKAĆ *cz. dk.*, smarkiem zaplugawić, berotzen; *Rs.* засморкать, засмаркивать.

ZASMAROWAĆ *cz. dk.*, zasmarowywać *czstl.*; smaruiąc zawalać, zakryć, zapełnić, zatkać, voll schmieren, verschmieren, *Vd.* samasati, obmasati, premasati (cf. zamazać). Nakryiesz garnek nakrywą, a szpary od nakrywy gliną dobrą zasmaruiesz i zwolna zasuszysz. *Torz. Sk.* 191. Nie raz człowiek ciekawy, śledzący pszczół prace; Zamiast chat prostych szklane im stawiał pałace, Lecz oszukany nic nie widział, bo nim swoim budowlom fundamenta dały, Woskiem gmach ów zwodniczy wprzód zasmarowały. *Tom. roln.* 69 zagwaździały).

ZASMAŻYĆ *cz. dk.*, zacząć smażyć, smażąc zaprawić, anfangen zu prägeln, einprägeln, einschmoren.

*ZASMĘCIĆ; *ob.* zasmucić. ZASMELCOWAĆ; *ob.* Zaszmelcować.

ZAŚMIAĆ się *zaimk. dk.*; *Bh.* zasmáti se, zasmégi se; *Ross.* засмѣяться, zacząć się śmiać, uśmiechnąć się, zu lachen anfangen; lächeln. Zaśmiawszy się rzekł: ach moia żono, dobrześ tego strzegła, abyś taiemnicę zachowała. *Eraz. ięz. J* 7. (*Sr.* 1. zasmeju, zasmejem *risum excito*, *ob.* zaśmieszyć; *Vd.* sasmihovat, sasmehuvati, sashmehuvat, *Rs.* засмѣять, = wyśmiać kogo).

*ZAŚMIARDAĆ, *ZAŚMIARDNĄĆ; *ob.* zaśmierdzić, zaśmierdnąć.

ZAŚMIECIĆ *cz. dk.*, śmieciami zapełnić, zamierzwić, mit Kehrig verunreinigen. Zaśmiecione mieysca i kąty wychędażać. *Haur. Ek.* 11.

ZAŚMIEDZIĆ; *ob.* zaśniedzić.

ZAŚMIELIĆ *cz. dk.*; zaśmielać *ndk.*, śmiałości dodać zachęcaiąc, pobudzaiąc, wozu anmuntern, dreust machen. Rzekł wilk do baraniego syna: i któż to zaśmielił Waści, że się tak ważysz mącić móy napitek? *Zab.* 13, 273 *Tręb.*

ZAŚMIERDZIĆ *czyn. dk.*, zaśmierdzać, *zaśmiardać *ndk.*, śmierdzącym uczynić, stinkig machen, cf. zasmrodzić). Zaśmierdzić się, ZAŚMIERDZIEĆ *nijak. dk.*, zaśmierdnąć, zaśmiardnąć *idntl.*, zaśmiardać się *kontyn.*; stać się śmierdzącym, zacząć śmierdzieć, stinkig werden, zu stinken anfangen; *Bh.* zasmradnauti, zapachati (cf. zapachnąć); *Sr.* 1. sasmerdźicź, sasmerdźupu so. Woda długo stoiąc zaśmierdzi się. *Petr. Ek.* 110. Woda zaśmiardła. *Nar. hst.* 3, 55. Już się powietrze, ziemia tobą zaśmierdziała, od twego wszeteczeństwa. *Papr. Kol. F.* 4 *b*, ziemia zaraziła się, skaziła się). Te materye, z któremi wody bywaią pomieszane, tak dalekie są od zagniłości i zaśmierdzenia, iak niebo od ziemi. *Syxt. sk.* 145.

ZAŚMIERZYĆ *cz. dk.*, zaspokoić śmierząc, beruhigen, besänftigen; *Rs.* замирать, замурять.

ZAŚMIESZYĆ *cz. dk.*, do śmiechu pobudzić, śmiesząc zabawić, krotochwilić, zum Lachen bringen, Lachen erregen, Kurzweil treiben; *Sr.* 1. zasmeju, zasmejem cf. zaśmiać się). Zaśmieszyć *cachinnos mouere*. *Mącz.* Umieć *krotofilić, zaśmieszyć. *Kosz. Lor.* 182. Człowiek uczony obeyść się może bez tych błaznów, którzyby mu wszetecznemi kunsztami swemi zaśmieszyć umieli. *Kosz. Lor.* 13 *b*.

ZASMOKTAĆ *cz. dk.*, zasmokcze *F.*, zacząć smoktać, mit der Zunge zu klatschen anfangen. Zasmoktać co, zachlipnąć co, vernutschen, klatschend verschlucken.

ZASMOLIĆ *cz. dk.*, zasmalać *ndk.*, smołą zalepić, smołą zalać; *Bh.* zasmoliti, zasmolowati; *Vd.* sasmolit, sakapat (cf. zakapać); *Cro.* zafzmolyújem; *Dl.* zapaklivam (cf. zapakować), *Bs.* zapakliti; *Rs.* засмолить, засмаливать; verpichen, mit Pech oder Theer verschmieren. *Impico* zasmalam, smołą pomazuię. *Mącz.*, zasmalam *oppi-*

co. *Cn. Th.* 1393. Wziąwszy koszyczek z sitowia, okleiła go i zasmoliła z wierzchu. 1 *Leop. Exod.* 2, 3, obmazała go kleiem a smołą. 3 *Leop.*, *Bibl. Gd.)* W trunnach dobrze zasmolonych węże znaydowano. *Otw Ow.* 623. Zemną pić będziesz wino bardzo tanie, którem zasmolił sam tak rok we dzbanie. *Petr. Hor. D* 2 *b.* - §., zawalać, zabrukać, zabrudzić mocno, ſehr beſchmutzen, recht einſchmutzen.

ZASMRODZIC *cz. dk.*, zasmradzać *ndk.*, smrodem zapełnić; *Bh.* zaſmraditi; *Cro.* zaſzmragyujem, mit Geſtank erfüllen, voll ſtänkern. Czarny duch, który z uſt piekielnych wychodził, Pozarażane ciało plugaſtwem zasmrodził. *Otw. Ow.* 104. - Zasmrodzić co, zaśmierdzić co, uczynić śmierdzącym, ſtinkig machen. Zasmrodzić się, zaśmiardnąć, zaśmierdzić się, ſtinkig werden. Czy nie widzisz, gdy mięso z ciepła się zasmrodzi Leżąc chwilę, iak się w nim robactwo zarodzi? *Zebr. Ow.* 386. Zasmrodzenie, *ZASMROD, - u, *m.*, wydawanie smrodu, napełnienie smrodem, das Stänkern, Geſtänkere. Scierwów ſtosy leżą i szkodzą zasmrodami zalatuiąc wszędy. *Zebr. Ow.* 178, *afflatu*; smrodliwemi wyziewami. - *§., zasmrodzić, zafaydać, zasrać, voll ſcheißen, voll machen, (mit Koth). Sra a sra, a iuż zasmrodził pełniuchny urynał. *Pot. Jow.* 2, 46.

ZASMUCIC, *zasmęcić, *zasmącić *cz. dk.*, zasmucać, *ZASMURZAC *ndk.*, smutku nabawić, smutkiem napełnić; *Bh.* zaſmuſſiti, zarmautiti, zarmucowati; *Vd.* obshaliti koga (cf. obżałować); *Cro.* ozlovolújem; *Rg.* ſmûtiti, ſmûchjati, ſmêtati, ſmeſti, zamêſti, ſmuchivati; *Rs.* попечалить, опечалить, опечаливать, озлобить, озлоблять; *Ec.* бережу. Zasmucaiący, smętliwy. *Cn. Th.* 1393. Słowa przemówić nie chciała, Czém ſtrasznie oyca zasmęcała. *Jabl. Ez.* 207. Nie *zasmączay (nie zasmucay) ani ciąż brata twego. 1 *Leop. Levit.* 26. Sława twoia zasmąci go. *Leop. Dan.* 11, 44, zasmuci go. 3 *Leop.*, przeſtraszy go. *Bibl. Gd.)* Zasmucić się, ſtać się smutnym, powziąć smutek, ſich betrüben, betrübt werden; *Bh.* zaſmuſſiti ſe; *Rg.* uzmurcitiſe; *Ross.* заныть, занывать, заунылть, загоревать, погоревать, запечалиться, закручиниться, загрустить, погрустить, разгруститься, притуманиться. Zasmąciło się w gniewie oko moie. 1 *Leop. Ps.* 30, 10, zasmuciło się. 3 *Leop.*, wywiędła od żałości twarz moia. *Bibl. Gd.)* Niewiaſta złością odmienia oblicze swoie, a zasmurza twarz swoię, iako niedźwiedzica. *Bibl. Gd. Syr.* 26, 21; cf. zachmurzyć). Zbawicielu, przez to żałosne zasmęcenie twoie .. *W. Pſ. W.* 263, *zamutek, *smętek, smutek, Betrübniß, Traurigkeit; *Boh.* zaſmuſſiloſt. ZASMUCICIEL, - a, *m.*, zasmucaiący kogo, der Betrüber; *Rg.* ſmutitegl, ſmêtalaz, ſmûtilaz, ſmuutnik, ſmeetnik; (*Cro.* zmútnik *conturbator*; *Rs.* смутникъ kłótnik, kłóciciel). *Perturbator* zatrudniciel, zamieszacz, zasmuciciel. *Mącz.*, cf. mąciciel). - *W rodz. żeńſk.* zasmucicielka, - i, *ż.*, die Betrüberinn; *Rg.* ſmutitegliza; *Cro.* zmútnicza; *Rs.* смутница.

ZASNĄC *med. idntl.*, zaśnie, zasnę *F.*; zasypiać *ndk.*; (cf. zaspać, zasypiać); zacząć usypiać, z wolna usnąć, od snu być napadniętym, einſchlafen, einſchlummern; *Bh.* zaſnauti; *Slo.* uſnauti, zaſpati; *Sr.* 1. wuſnu, wuſnem, (cf. wyśnić), zaſpu ſo; *Vd.* saſpati, ſaſpat, notersaſpati, obſpati, vſpati; *Cro.* zazpati, zazpi, zazpavam, zaszpávam, *Dl.* zaſzpati, zaſzpivam; *Hg.* ſzunnyadozok; *Bs.* zaſnuti, zaſpatti, zakgljatti, zadrimati, (zadrzymać); *Rs.* заснуть, соснуть, засыпать. Zasypiam, zasnąć, usypiam. *Cn. Th.* 1396. Bogday to zasnąć, byle sen był smaczny, Mnieysza na miękkim łożu, czy na ławie; Bogday to zasnąć, chociaż sen dziwaczny, Słodsze te baie, *niż troſki* na iawie. *Kras. Antym.* 29. Przy snu pomocy, żebrak nędzy zapomina, Troſków nie zna zaśnienia słodkiego godzina. *Zab.* 11, 184. Sny miewam w twardym różne zasypianiu. *Zab.* 14, 111. Zaśniy, przyśni-ć się co wesołego. *Cn. Ad.* 945. Snadź ieszcze i tu w tym żywocie trudniéy twardo zasnęłego człowieka obudzić, niżli było Panu śmiercią umarłego. *Rey Pſ. Pp.* 1. - *fig.* J Homer, iak powiadaią, czasem zasypia. *Karp.* 2, 24, drżymie, *interdum bonus dormitat Homerus.)* - §., zasnąć w Panu, zasnąć w Bogu, = zasnąć, usnąć, = umrzeć, (in dem Herrn, in Gott) entſchlafen, entſchlummern, einſchlafen, verſcheiden. Nie umarł śmiercią wieczną, ale zasnął w Panu swoim do czasu. *Rey Pſ.* *xx* 1. Ociec iuż ſtary, a do tego słabowity; nie za długo zapewne zechce zasnąć w Bogu. *Teat.* 16, 24. Śmierci człowieka sprawiedliwego pismo nie zowie śmiercią, iedno zaśnieniem. *Rey Pſ. Bbb* 1. Ciała zaśniących a umarłych chrześciian są w opiece miłego Boga. *Gil. Pſ.* 212. Wiele ciał zasnęłych wyszło z grobów. *Budn. Math.* 27, 52, wiele ciał świętych, którzy byli zasnęli, powſtało. *Bibl. Gd.)* Chryſtus zmartwychwſtał, pierwiaſtkiem ludzi zasnęłych; iako bowiem przez człowieka śmierć, tak i przez człowieka powſtanie umarłych. *Kucz. Kat.* 124; z tego nayświętszego grobu, złożywszy z siebie ludzką śmiertelność, iako pierwiaſtek zaśnionych raczyłeś powſtać. *Groch. W.* 226. Roku 48 Euzebiusz kładzie ZASEN abo zaśnięcie, abo iak my zowiemy wniebowzięcie Nayświętszéy Matki. *Sk. Dz.* 33. - - §.. ryba zasnęła. *Tr.*, posnęła, usnęła, zdrętwiała, der Fiſch iſt abgeſtorben, abgeſtanden.

ZAŚNIAD, ZAŚNIAT, ZEŚNIAD, - u, *m.*, zaśniad, niedonoszony płód. *Cn. Th.* 1393, niedoszły płód, pomiotek, niedochodek, niedonosek, porzutek; (*Sla.* cſedo *embryo*), eine verdorbne Frucht im Mutterleibe, ein Muttergewächs, Mondkalb. Naroſty i zaśniady w żywotach niewiaſt wyraſtaiące, roztworem macicznym dobywane być powinny. *Perz. Cyr.* 2, 265; zaśniat inni zaparzyſkiem zowią. *Syr.* 212, *ib.* 529, *et* 83, *et* 230. Zaśniat i zaparzyſko. *Syr. rej.*, (cf. zaparſtek). Albo ſtawszy się niewieścim ześniadem, Byłbym robactwu paszą i obiadem. *Chrośc. Job.* 17.

ZAŚNIADAC *cz. dk.*, śniadaiąc zajeść, auffrühſtücken, verfrühſtücken. *Bndtk.*

ZAŚNIADNĄC, *ob.* zaśniedzieć. ZAŚNIEC, *ob.* zasinieć, ZAŚNIAŁOSC, *ob.* zasiniałość.

ZAŚNIECIC *cz. dk.*, zaśniecać *ndk.*, śniecią zarazić, mit dem Kornbrande anſtecken. - Zaśniecić się, - *tr.* utracić płodność, ſtać się niepłodnym, iałowym, unfruchtbar werden. Kokosz zaśnieciwszy się od tłuſtości, przeſtała więcéy nieść. *Ezop.* 55. Od ſkórek z iagod winnych zaśniecaią się kokosze. *Cresc.* 582. Od bobu kokosze nieść iaia przeſtawaią i zaśniecaią się, gdy go częſto iedzą. *ib.* 171.

- *fig.*

– *fig.* Świeżey wiarki człowiek z zaśniecioną główką. *Kron. Wor.* 47, z skażoną, zepsutą, iałową głową.

ZAŚNIEDZIĆ, ZAŚMIEDZIĆ *cz. dk.*, śniedzią czyli rdzą zielonawą powlec, mit grünem Rost anlaufen lassen; zaśniedzić się, zaśmiedzić się, ZAŚNIEDZIEC, ZAŚMIEDZIEC *niiak. dk.*, zaśniadnąć *idntl.*, śniedzią zayść, grün berosten; *pr. et fig. tr.* Kiedy sama wewnątrz armata zardzewieie, zaśniedzieie .. *Chmiel.* 1, 239. Pieniądze w mieszku tym od naymnieyszego do naywiększego zaśniedzieią. *Syxt. śk.* 211. – *tr.* zabrudzieć, beschmutzt werden, schmutzig werden. *Squalidus* zaśniedziony, pośmiedziały, zaplugawiony. *Mącz.* Zmiennym fortuny losem w lustrze swym zaśniadłe domy. *Nar. Dz.* 1, 35, zapłowiałe, spłowiałe, wyblakowane, verschossen, ausgebleicht. Zaśmiedziały, *obsoletus. Cn. Th.* 1393; zadawniony, zastarzały, veraltet.

ZAŚNIEŻYĆ *cz. dk.*, śniegiem zakryć, zapełnić, verschneien; *Bh.* zasněžiti; *Vd.* safneshiti, safnegati, safneguvati, se snegam sapasti.

ZASNUĆ *cz. dk.*, zasnować *ndk.*, *Ross.* замѣнять, замѣвать; zacząć snować, zaprząść, zaciągnąć nić, osnowę; den Faden ausspinnen, anzetteln, *pr. et fig.* Wdziękami twarzy a serca przymioty Zasnułaś dla mnie wiek złoty. *Kniaz. Poe.* 1, 236. – *tr.* Jlekroć zasnuią ci się łzy w oczach, zwróć ie na Cezara. *Oss. Sen.* 44, *suboriuntur*, ilekroć ci się zakręcą, rzucać będą, so oft dir die Thränen in die Augen treten. – §., zasnuć przędzę, snuiąc spotrzebować, sprząść, auffspinnen, aufbrauchen.

ZASÓB, - obu, *m*, *Bh.* zásoba, zapas czego, der Vorrath. Ocembrowanie zdroiu solnego niech będzie iak nayglębsze, aby zawsze mógł być iak naywiększy zasób zebraney wody. *Kluk Kop.* 1, 162. Burnet czyni ziemię dętą, i w tey dętości zachowuie dla zasobu wiele wody. *Kluk Kop.* 1, 26, dla zasobu od przypadków. *ib.* 73. Przy każdym ogrodzie powinien być zasób młodych drzewek, aby były na dorędziu, gdy się starsze zepsuią. *Kluk Rośl.* 1, 93, cf. szczepnik, szkoła, szczepnica, płonnik). – Zasoby wielkiego woyska. *Gaz. Warsz.* 9 *R*, *les depots.* *ZASOBIĆ się *zaimk. dk.*, *Bh.* zásobiti se, zaopatrzyć się w co, sich womit versehen. ZASOBNIK, - a, *m.*, zatylnik, którego kto ma za sobą, der Hintermann. Djabół pędem sunął za kulbakę, i za szyię obłapił szlachcica; spytał się tenże swego zasobnika, coby on był za ieden? *Ossol. Str.* 9; *w rodz. żeńsk.* ZASOBNICA, - y; - §. 2, zasobnica, zadnica, zadek, pośladek, der Hintere. Dopuści na cię Pan wrzody na zasobnicy. *Radz. Deut.* 28, 27; zarazi cię wrzodem a niemocą zadnicy. *Bibl. Gd.*) ZASOBNY, - a, - e; - ie *adv.*, co kto ma za sobą w tyle, z zatylny, zadni, hinter, von hinten, rücklings. Czterdzieści i pięć ran przedsobnych w piersiach odniósł, zasobnych żadnych nie miał. *Warg. Wal.* 83. – §., zasobny, zasobowy, zapasowy, Vorraths:, vorräthig, (*Sr.* 1. zasobne, stawne ustawicznie). Dobrze gdy będzie druga zasobna rękoieść. *Kluk Kop.* 1, 73.

ZASOCZYĆ *cz. dk.*, sokiem zapuścić, zaprawić, skazić; mit Saft anmachen, anfüllen; verderben.

ZASOLIĆ *cz. dk.*, zasalać *ndk.*; *Bh.* zasoliti; *Ross.* засолить; solą zaprawić, solą zasypać, besalzen, mit Salz bestreuen, mit Salz anmachen, salzen. Pypeć drobiu w *Kolum. VI*, końcu ięzyka zdeymować, i zaraz to mieysce zasolić. *Sk. Ek.* 134. – *fig.* Zasala płaczem niesłone rosoły. *Mon.* 71, 75. – *tr.* Żenić się z tak ubogą, cóż teraz za wniosek? Bo ieżeli nadzieia licznych kiedyś wiosek, Tym czasem i głód doymie, i bieda zasoli. *Zabł. Zbb.* 15, *ob.* dokuczyć, doskwierać, cf. pieprzyć). ZASOLONKA, - i, *ż.*, mięso solone, pekielfleisz, gesalzen Fleisch, Pökelfleisch (Obb. Selchfleisch). Taki chory wystrzegać się ma grubych pokarmów, wędzonek, zasolonek. *Haur Sk.* 387.

ZASOWIĆ, zasępić, finster aussehen machen wie eine Eule; *ob.* osowieć, osowiały.

ZASÓWKA; *ob.* zasuwka. ZASPA; *ob.* zasep.

ZASPAĆ *F.*, zaśpi *med. dk.*, zasypiać *ndk. et kontyn.*, (cf. zasnąć, zasypiać), spaniem omieszkać, opuścić, verschlafen; *Sr.* 1. zaspiu, zaspim (*Slo.* zaspati zasnąć); *Vd.* saspati, saspievati, saleshati (cf zależeć), (*Vd.* saspat, = zasnąć; *Cro.* zaszpávam; *Dl.* zaszpivam, zaszpati; *Bs.* zaspatti, zadrimati); *Rg.* zaspatti, zaspaavam; *Ross.* заспать, прозѣвать (*ob.* przeziewnąć), промигнуть. Czemuś nie rychło przyszedł? *Rz.* zaspałem! *Cn. Th.* 1396. – Zasypiam czego, przesypiam sprawę, *prze niedbalstwo utracam. *Cn. Th.* 1396 *et* 859, *ob.* omieszkać, opuścić, zaniedbać, verschlafen, versäumen, vernachlässigen, vorbeygehen lassen (ungenutzt). Nie zaśpi on tego. *Cn. Th.* 729. Będę się starał, abym naszego uszczęśliwienia nie zaspał. *Teat.* 8 *b*, 96. Nie zasypiay okazyi, którą ci może niebo z umysłu zsyła. *Teat.* 48, 85. Kwapił się do Rzymu, by nie zaspał swego. *Paszk. Dz.* 41. Xiąże Wilelm od Jadwigi, aby swych rzeczy nie zasypiał, przestrzeżony, do Krakowa przyiechał. *Krom.* 408, *ne ipse sibi deesset.* Nie chciał zaspać pogody w odbieraniu zawoiowanych derewni. *Psalmod.* 41. Ode dnia do dnia ociągaiąc się, nagodnych wczasów i pogody zasypiaią. *Pilch. Sall.* 75. Szatan, który Bogu ieszcze w niebie zawiścił chwały, a człowiekowi bożéy łaski, nigdy nie zaspał, aby nie miał ludzi zwodzić od znaiomości boskiéy. *Gil. Kaz. A a* 3, nie opuścił żadney sposobności zdarzoney). Spieszno się na bitwę gotować poczęli, a nasi też tym czasem nie zasypiali. *Pilch. Sall.* 245, nie próżnowali, nie spali). Kiedy się trafi Wezyr, który nie rad, iako mówią, gruszki w popiele zaśpi, ma intratę iaką chce. *Kłok. Tur.* 61. Gdzie potrzeba, nie zaśpią gruszek w popiele. *Mon.* 68, 723. Teraz, o teraz otrząśniy się śmiele Nie chcąc téy gruszki zasypiać w popiele. *Kchow.* 256. – §., zaspać oczy, *aegre aspicere ob nimium somnium. Cn. Th.* 1393, die Augen verschlafen, verschlafene Augen haben. Zaspane oczy, pełne snu, verschlafne Augen, voll Schlaf. Spaniem nadwątlić, zamarnować, durch Schlafen verthun, vergeuden, sich darum bringen. Drugi będzie tak niedbały, że zaśpi a zapiie wszystkie czasy swoie. *Rey Zw.* 100. – *§., zaspać, zasnąć, zacząć spać, einschlafen. Ktoby na straży zaspał, dozorcy straży wolno będzie takiego zaraz zabić. *Gwagn.* 305. – Jedwabniki za pierwszém zaspaniem, dostaią główek bardzo siwych. *Przędz.* 69, za pierwszém zaśnięciem). Po pięciu dniach od wylężenia iedwabniki pierwszy raz zasypiaią, i przez 56 godzin nic nie iedzą. *ib.* 69. – Zaspany, zaspały człowiek, = *ZASPANIEC, - ńca, *m.*, *Vd.* spaniopian, saspan, saspanez, saspajavez, driemavec, driemlovez; *Sla.* fanaan, (*ob.* senny); *Cro.*

zaſzpánecz, zadremauecz; *Ross.* сонный; ein verſchlafner Menſch, ein Träumer. ZASPAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, senliwość, nałóg zasypiania, drzymliwość; *Vd.* ſpanjopianoſt; *Cro.* zaſzpanoſzt; die Verſchlafenheit, Träumerigkeit, Schläfrigkeit. Boże obudźże zaspałość naszę! *Sk. Kaz.* 512.

ZASPAKAIAĆ; *ob.* zaspokoić.

ZAŚPIEWAĆ *cz. dk.*, zaśpiewa *F.*, zacząć śpiewać, odezwać się śpiewaniem, losſingen, zu ſingen anheben, anſtimmen, (cf. *zacząć, *zaczynka), eins ſingen; *Sr.* 1. ſaſpiewacj; *Sr.* 2. ſaſpiwaſch; *Vd.* sapeti, sapojem (cf. zapiać); *Rg.* zapojatti, zapjêvati, zapopjêvati; *Bs.* kliknuti, pocet pjeuati; *Ross* запѣть, запѣвать, напѣть, напѣвать; *pr. et fig. tr.* Umarłym zaśpiewawszy przy ich zimnym grobie, Zaśpiewam i wam żywym, zaśpiewam i sobie. *Groch. W.* 402, (cf. wyśpiewać, *Sr.* 1. pjedſpewam), einem vorſingen. Zaśpiewanie, *Rs.* запѣвъ. - *tr.* Sprobuy Wc Panna, póydź tylko za niego; zobaczysz potym, co on iéy zaśpiewa. *Teat.* 25, 27; iak iéy imponować będzie). - §., zaśpiewać się, zapuścić w śpiewanie; ſich ins Singen vertiefen. Ani poſtrzegłem, takem się zaśpiewał. *Kniaź. P.* 3, 193. ZAŚPIEWACZ, - a, *m.*, który zaśpiewywa, der Anſtimmer, Vorſinger; *Sr.* 1. zaſpéwar, pjedſpéwar, *f.* pjedſpewarnjcjza; *Rg.* zapievalaz; *Rs.* запѣвальщикъ.

ZAŚPILIĆ, ZAŚPILOWAĆ; *ob.* śpilić.

ZASPOKOIĆ *cz. dk.*, zaspokaiać *ndk.*, spokoynym uczynić, spokoyność przywrócić; spokoynie co załatwić; beruhigen, ruhig machen; etwas beylegen, *Rg.* zadovògliti, cf. dowolny). Kłótnie sąsiedzkie zaspokaiać. *Xiądz.* 192, cf. pogodzić, zagodzić, zarównać). Wszakem ia w samem wsparciu i zatchnieniu nie poprzeſtał myślami wesołemi i odważnemi siebie koić i zaspokaiać. *Pilch. Sen. liſt.* 415; ułagodzić, załagodzić). Byłbym może w cichości zaspokoił tę sprawę. *Teat.* 29, 65, ułatwił). Dłużéy się bawić nie mogę, bo mam ieszcze ieden zaspokoić interes. *ib.* 22 *b*, 18 załatwić, ich habe noch ein Geſchäft abzuthun, abzumachen.

*ZASPÓŁ; *ob.* *wzaspół. *ZASPOSOBIĆ; *ob.* przysposobić.

ZASRAĆ *cz. dk.*, zafaydać, zasmrodzić, łaynem zaplugawić, zapełnić, beſcheißen, voll ſcheißen, unrein machen; *Boh.* zaſrati, zaſeru; *Sr.* ſaſracj. Zasrany, ZASRANIEC, - fica, *m.*, ein Hoſenſcheißer; *Cro.* vuſzranecz.

ZAŚREBRZYĆ *cz. dk.*, zaśrebrzać *ndk.*, śrebrem zaciągnąć, powleć, nieco z góry pośrebrzyć, verſilbern, überſilbern.

ZASROMAĆ *cz. dk.*, *zasromawać *ndk.*, sromem zalać, zawſtydzić mocno, beſchämen; *Vd.* sasramuvati; *Bs.* zaſramit; *Rg.* zaſràmiti; *Rs.* срамить, срамлю, усрамить, усрамлять. Nie zasromawaycie iéy. *Budn. Ruth.* 2, 15; nie fukaycie na nią. *Bibl. Gd.*). Niechay nie będą zasromani ci, którzy ciebie szukaią. *Radz. Ps.* 69, 7, niechayże nie będą zawſtydzeni. *Bibl. Gd.*) Panie zasromay czoła pogańſkie zelżywościami. *Birk. Chodk.* 12. Niech się zawſtydzą i zasromaią. *Budn. Ps.* 40, 41, niech będą pohańbieni. *Bibl. Gd.*) Milczą zasromani. *P. Kchn. Jer.* 181, ze wſtydu). Tak był zasromany, tak na się i sromotę swoię rozgniewany, iżby rad, żeby go w ziemię zakopano. *P. Kchan. Orl.* 1, 189. Ufność w tobie maiący, od oblicza twego nie odchodzi zasromany. *Kchow. roż. pr.* Pomiernie się od wſtydu zasromać godzi. *Eraz. Ob. a*, zarumienić, zaczerwienić, zapłonąć). Potrzeba tego wyciąga, aby się zły wſtydził i zasromał oczu wszyſtkiego świata. *Sk. Kaz.* 3. Z przeszłym mym życiem broni niewinności sumnienie czyſte i niezasromane. *P. Kchn. Jer.* 220, od zarzutów wolne). On pomnie, że go w zasromanie wprawił, Gdy niewſtydliwe iego szaleńſtwo objawił. *Otw. Ow.* 502. To wſtyd, to hańba zasromania godna, uſtawicznie w niepobożności leżąc, nigdy się nie chcieć obaczyć. *Zrn. Pſt.* 3, 680 *b*. *ZASROMICIEL, - a, *m.*, zawſtydziciel, der Beſchämer; (*Vd.* sasramuvauz, = szyderca). ZASROMOCIĆ *cz. dk.*, sromotą napełnić, ſchänden, zu Schanden machen; *Crn.* ſasramotim; *Vd.* sasramotiti, sasramotuvati, vuasaſramuvati). O iakie zasromocenie i potępienie wasze będzie! *Bals. Niedz.* 1, 182.

ZASROŻEĆ *niiak. dk.*, ſtać się srogim, wild, hart, grauſam werden, *pr. et et fig. tr.* Nie ieden na swe własne grzechy zasrożeie. *Pot. Arg.* 225. ZASROŻYĆ, *obacz* srożyć.

*ZASRYWAĆ, *ob.* zasrać.

ZAŚRZEDNI, - a, - ie, z pośrzodka wychodzący, za śrzodkiem będący, aus der Mitte herausgehend. Lecz iak on krążył? trudna wytłumaczyć praca, Czy wysoko, czy niſko, czy wpółśrzednie koła, Czy też zaśrzednie robił, czy wzdłuż? nie wiem zgoła. *Przyb. Milt.* 92.

ZAŚRZENIĆ, zaszrenić, zaszronić *cz. dk.*, szronem zakryć, bereifen, mit Reif bedecken; ZAŚRZENIEĆ *niiak. dk.*, bereift werden. Zaśrzeniały, *Rs.* заиндивѣлый. ZAŚRZESZYĆ, ZASZRESZYĆ *cz. dk.*, śrzezią zaiąć, begrundeiſen, mit Grundeis bedecken. Śnieg teraz wielki, a srogą mocą Rzeki lód zaśrzeszony pchaią po swych wodach. *Otw. W.* 387.

ZA-SSAĆ *cz. dk.*, zasysać *ndk.*, zacząć ſsać, losſaugen, zu ſaugen anfangen; *Rs.* засосать, засасывать.

ZASTAĆ, *F.* zaſtanie *med. idntl.*; zaſtaie *Pr.*, zaſtawać *ndk. et kontyn.*, (*Boh.* zaſtati, zaſtanu ſtać za co, *parem esse*; *fungi officio*, *gerere*; *vicarium esse intercedere*, *defendere* zaſtąpić; *Sr.* 1. zaſtanu, zaſtadnu, zaſtanem *sisto*, *consisto* zaſtanawiam, *Sr.* 1. zaſtovu, zaſteiu, zaſteiem *procuro*, *curo*, *administro*, zaſtovnik, zaſteinik *administer*, *procurator*, *praepositus*, *praefectus* zawiadowca, *f.* zaſtovnicjza; *Sr.* 1. zaſtovnoſcj *administratio*, cf. doſtoyność; *Vd.* saſtati, = zaſtanowić się, ſtanąć; *Cro.* zeztati, zeztajem, = spotkać, zdybać, *Cro.* zaſztànek *occursus*, *obviatio*, *Cro.* zeſztatiſze, zeſztájamſze, = spotkać się; *Bs* zaſtàti, mnogo ſtati *morari*, *moram facere*. 2., zastatti, nacchi *inuenire*, *reperire*, *Bs.* saſtattiſe, ſoſtattiſe, socitiſe, (cf. zoczyć się), ſuſriſtiſe *occurrere*, *congredi*). Zaſtaię kogo gdzie, zaſtałem go u ſiebie, = znaleźć go, trafić na niego, einen antreffen; *Vd.* naiti, naiditi, nahoditi; *Rg.* ſaſtatti; *Rs.* застать, заставать; *Ec.* застаю кого гдѣ. Zaſtać kogo w domu; *Rs.* залучать, залучить. Wybierał się do odwiedzenia znacznieyszych w mieście osób, i liczbę kartek spisać kazał do oddania, gdyby mu się zdarzyło kogo nie zaſtać. *Mon.* 65, 303. Co zaſtaniesz, to iedz. *Cn. Ad.* 239, co znaydziesz). - *§. Kto cudze obiady *zaſtawa, tego żywot nie ma być poczytan za żywot, bo myśl swą frasuie pokarmy cudzemi. *Radz. Syr.* 40, 30, który patrzy na cudzy ſtół. *Bibl. Gd.*, kto szuka cudzych obiadów). - §., zaſtać kogo na czym,

przy czym, z kim, zdybać, napaść, einen wobey oder mit jemanden antreffen, überfallen, ertappen, beschleichen, treffen, betreffen; *Bh.* zastihnauti (cf. ścignąć); *Slo.* zatechi (cf. zaciec); *Rs.* улучить, улучать. Zastaię kogo na czém, schodzę kogo na czém. *Cn. Th.* 1394. Nieszczęśliwą bylabym, gdyby mię tu zastał z Wc Panem. *Teat.* 14, 116, gdyby nas tu zszedł, spotkał). Wstyd złodzieia, gdy go zastaną. *W. Jer.* 2, 26. Przywiedli niewiastę na cudzołóstwie zastaną. *Budn. Joa.* 8, 3, schwytaną). Nie iest zastana ona na iawnym cudzołóstwie. *Leop. Num.* 5. – Zastał mię deszcz, *occupauit me pluuia. Cn. Th.* 1394, żapadł mię, spotkał mię, napadł, der Regen hat mich überfallen. – Zastać się, *F.* ZASTOI się *zaimk. dk.*, zastawać się *ndk.*, ustać się, długiém staniem tęgości, trwałości nabydź; lub też zwątleć, słabieć; *Ross.* застояться, застаиваться; sich im Stehen setzen, sich auf den Boden setzen; sich fest setzen; sich durch langes Stehen ermüden, schwach oder schadhaft werden. (*Rs.* састой mieysce gdzie ryby się zastanawiaią; 2., pozostała niesprzedana żywność; 3., zatamowana krew w ciele; застойный *resté* pozostały, niesprzedany). Gdy się tygiel w formie trochę zastoi, obręcze zsuwaią, klepki odeymuią, i tygiel się gładki zostaie. *Torz. skł.* 106. Gruczoł mieysca został, i wzrost wysiadłego pagórka ma, i z wieku zastał się długiego. *Zebr. Ow.* 384. Prace ręczne nie daią się krwi zastawać, czyniąc ią czerstwieyszą. *Mon.* 68, 316. – *§., Na zastałym Ixion kole stał, *stupuit Ixionis orbis. Zebr. Ow.* 244, na zastanowionym, zatrzymanym; auf dem stehen gebliebenen Rade.

ZASTALIĆ *cz. dk.*, na stal zahartować, verstählen, bestählen; *Vd.* obheklati, pojeklati. – *fig. tr.* Chciałem sprawiedliwością umocnić i zastalić naród. *A. Zam.* 10, zakrzepić, befestigen. Serce swoie złością przeciwko Polakom zastalił. *Kur. P.* 203, zatwardził, zakrzemienił, zakamienił, zaskalił, verhärten. Gdy kto ma na śkwierk drugich serce zastalone, Stan w nim widzi gangreną członki zabrudzone. *Zab.* 9, 114 *Zabł.*, zatwardziałe.

ZASTANOWIĆ *cz. dk.*, zastanawiać *ndk.*, czynić że co w biegu stanie, bieg zahamować, zatrzymać, wstrzymać, still stehen machen, zum Stehen bringen, aufhalten, anhalten, hemmen; *Bh.* zastawiti, stawiti, (*ob.* zastawić, stawić); *Sr.* 1. zastahwam, zastahwu, zastahnu, zastanu, zastanem (cf. zastać); *Vd.* sastonoviti; *Cro.* vztaviti, vztavlyam, usztaviti, usztavlyam (cf. ustawić, wstawić); *Bs.* ustaviti, ustavgljati, ciniti da pristanne, zaprriti, zapirati (cf. zaprzeć); *Rg.* ustaviti, ustavgljati, sastaviti, zastáti; *Sla.* ustaviti; *Rs.* остановить, останавливать, пріостановить; (*Ross.* застановить, застанавливать zastawić co czym). Podróżnych gwałtem zastanawiaią, a coby kto z nich kędy o czym słyszał, pytaią. *Warg. Cez.* 76. Niezastanowiony, *niezastanowny, nie do zastanowienia, niewstrzymalny, unaufhaltbar. Bóg ma chwałę niezastanowioną. *Groch. W.* 169, nieokreśloną). Zastanowić płyn, ciecz, krew i t. d., n. p. Wódka ta, gdyby zbytnie kogo lekarstwo sprawowało, dać tylko kubek wypić, zastanowi i posili. *Syr.* 323. Zastanowić krew. *Perz. Cyr.* 1, 69, *Vd.* kri sastonoviti; *Sla.* ustaviti kerv, das Blut stillen. Sok ten krew, która stolcem wychodzi, t. i. krwawnice zastanawia. *Sien.* 123. Z iakiéykolwiek przyczyny krwi płynienie pochodzi, nie trzeba go nagle zastanawiać. *Comp.* 256. Zastanawiaiący, *sistendi vim habens. Cn. Th.* 1394. Zastanowienie; *Vd.* sastanovitje; *Rg.* sústava; *Rs.* остановка, das Stillhalten, Anhalten, Aufhalten. *Zaimk.* zastanowić się, zatrzymać się, stanąć, stehen bleiben, still halten, halt machen; *Vd.* sastati (cf. zastać), shtentati se, tihudershati; *Crn.* sastájam; *Rg.* zastatise). Zastanowiły się wody płynące z gór, i stanęły w iedney kupie. *bibl. Gd. Jez.* 3, 16, wznosiły się. 1 *Leop.* wzdęły się wzgórę iak góra. 3 *Leop.*) Woda nie powinna się zastanawiać na mieyscu, aby przez ustawiczną odmianę zawsze była świeża. *Kluk Kop.* 1, 124. Zastanowienie się, zatrzymanie się, stanie, das Stillstehen, Anhalten, Haltmachen; *Vd.* shtentanje, tihudershanje, obstajanje, prestaja, postanek, obstanek, prestanek (cf. przestanek); *Cro.* poszta, posztanek (cf. postać, postoię). Zastanawiam się przeciw komu, zastępuię komu na drodze, *obsisto alicui obviam. Cn. Th.* 1395, sich einem in den Weg stellen; cf. zabiedz, zaskoczyć). – *§. Rzymianie, takie z Brennusem uczynili zastanowienie, że mieli mu dać tysiąc funtów złota. *Budn. Ap.* 107 *armistitium*, zawieszenie broni, rozeym, Waffenstillstand, Waffenruhe. Udał się Dymitr w rokowanie, i posłał do Olgierda o ugodę i zastanowienie przymierza. *Stryik.* 380. – §., *Intellect.* zastanawiać kogo, zastanawiać uwagę czyią, dać mu do rozważania, die Aufmerksamkeit worauf heften, richten, firiren; zu Bedenken, zu Erwägen geben. Ta okoliczność mocno mię zastanawia. *Ld.*, ściąga moię uwagę, fesselt meine Aufmerksamkeit, cf. zdumiewać, zadziwiać). Zastanawiać się nad czym, rozważać co, z rozwagą rozbierać co, wobey mit seiner Aufmerksamkeit, mit seinem Nachdenken stehen bleiben, Anstand nehmen; *Boh.* pozastawjm se nad necjm; *Ec.* недоумѣвать, недоумѣваться. Zastanów się Wc Pani, gdy chcesz mówić do mnie. *Teat.* 18 c, 31 rozważ, pomyśl, bedenke, überlege, denke vorher nach. Zastanowienie się, zastanowienie, rozważenie, rozwaga, das Aufmerken, Ueberlegen, Erwägen, Bedenken, der Anstand; *Bh.* rozpak; *Vd.* dvojenje, branilu, dovlazhenje, pomislivost, premislivost; *Ec.* недоумѣніе. Czas i zastanowienie się są naylepszymi mistrzami we wszystkiém. *Xiądz.* 121. ZASTANOWICIEL, – a, *m.*, który zastanawia co, *stator*, n. p. Jowisz zastanowiciel, *Jupiter stator. Włod.*, *Cro.* usztavitel; der Aufhalter, Zurückhalter. Tu niech, prawi Romulus, tobie stanie kościoł, Zastanowicielu Jupiter. *Fal.Fl.* 4; – *w rodz. żeńsk.* zastanowicielka.

ZASTĄPIĆ *cz. dk.*, zastępować *ndk.*; *Bh.* zastaupiti, zastupowati; *Sr.* 1. zastupuju, zastupiu, zastupim, zastupam, zastupiuu; *Rg.* zastúpiti; (*Crn.* sastupiti, = poiąć, zrozumieć; *Crn.* sastopnost, = zrozumiałość; *Vd.* sastopiti, = zrozumieć, *Vd.* sastop, sastopnost, = rozum; *Vd.* sastopuvati, = wyręczać kogo; *Cro.* zasztupiti, zasztuplyújem *ascendo, exurgo* 2., *lumen impedio, obumbro*, *Cro.* zasztuplenye *ascensus*); *Ross.* заступить, заступать; zastąpić, stąpiąc za co zayść, zakroczyć, przekroczyć, hinter etwas hinschreiten, hintreten, hinüber treten. Zastąpić za krzak, przestąpić krzak niski. *Tr.* Zastąpił koń *funem tractorium transgressus equus se impediuit. Cn. Th.* 1396, zaszłapił; das Pferd ist über d. n Ziehstrank getreten. Kolanem zastąpiwszy, gibki róg osadził. *Zebr. Ow.* 117, *opposito genu*, przycisnąwszy kolanem, mit dem Knie ansetzen, festhalten. –

Impediend. zaſtąpić od czego, wſtąpiwszy w pośrzód bronić przyſtępu, przeciąć drogę, den Weg verſetzen, in den Weg treten, vortreten, die Thüre verſetzen. Zaſtąp od drzwi, aby nię wyszedł. *Teat.* 20 *b*, 218; zaſtąp tam ode drzwi, żeby nam nie uciekł. *ib.* 24 *c*, 70. Chciałem odchodzić, aż tu ode drzwi zaſtępować Jeymość poczyna. *Mon.* 71, 331. Zaſtępuię komu w drodze, zaſtanawiam się przeciw komu. *Cn. Th.* 1395, zabiegam, zaſkakuię). Tam trzeba zaiachać, tam nieprzyiacielowi drogę zaſtąpić. *Jan. Pos. B* 4 *b.* Już Turcy z Janczarami zaſtąpili pasy. *Susz. Pieśń.* 3, *L b.* Zaſtąpić, zapobiedz, vorbauen, vorbeugen. Wielce temu złemu zaſtąpić a zaſkoczyć mogą. *Glicz. Wych. E* 7 *b.* Zaſtąpić, przeszkodzić, hindern, verhindern, hinderlich ſeyn. Trudno się ten młodzieniec ma ſtać uczonym, któremu doma niedoſtatek wielki zaſtąpił abo za szyię biie. *Glicz. Wych. M* 7 *b.* – §., zaſtępuię na drogach, rozbiiam na drodze, zbiiam, odzieram na polu, na morzu. *Cn. Th.* 1395 *er* 939, Straßenraub treiben. Polifem był zbóyca, który przeieżdżaiącym ludziom po drogach, w lesiech zaſtępował. *Otw. Ow.* 544, er fiel ſie ſtraßenräuberiſch an, hielt ſie an. Zasadzki podróżne albo zaſtępowania na dobrowolnéy drodze, także naścia domowe burgrabia sądzi. *Szczerb. Sax.* 163. Gdzie się tak częſto rozboie, naiazdy, zaſtępowanie po drogach i krwi rozlanie, iako w Polszcze dzieią? *Star. Ref.* 25. Zaſtąpienie w drodze komu, *occursus. Cn. Th.* 1394. Zaſtąpienie, zasłonienie. *Cn. Th.* 1394, das Vortreten, ins Lichttreten, *oppos.* uſtąpić. – Zaſtąpić kogo, bronić kogo, *szczycić go, zasłonić go, vor einen treten, ihn vertheidigen, ſchützen; *Ec.* предзаступаю; *Ross.* вступаться за кого. Kto lichwiarze broni i zaſtępuie, tedy tak niechay będzie karany, iak lichwiarz. *Chełm. pr.* 106. Stany wysokie od śmierci i sądu bożego nie zaſtąpią. *Sk. Żyw.* 2, 123. Zaſtępuiący kogo, broniący, zasłaniaiący; *Sr.* 1. zaſtupnicżki; *Rs.* вступчивый; *Subſt.* zaſtępnik, zaſtępniczka. Zaſtąpienie kogo, zasłonienie, bronienie; *Sr.* 1. zaſtupeno; *Rs.* заступа, заступничество. – Zaſtępuię kogo w kontrakcie, w prawie, = waruię komu. *Cn. Th.* 1395, Gewähr leiſten, ſicher ſtellen. Zaſtąpienie kogo u prawa. *Cn. Th.* 1394, cf. zawarunek, die Gewähr, Gewährleiſtung, Sicherſtellung. Zaſtępuię kogo w prawie, ręczę za kim. *Włod.*, für einen bürgen. – *Vices gerendo*: zaſtąpić kogo, być iego namieſtnikiem, na mieyscu iego być, wyręczyć go, einen vertreten, ſeine Stelle verſehen; *Bh.* zaſtati, zaſtanu cf. zaſtać); *Vd.* sameſtiti, nameſtuvati, (cf. na mieyscu czyiém być), saſtopuvati; *Bs.* izminiti (cf. wymienić), izrucitie, (cf. wyręczyć kogo). Syn oyca wyswobodził z więzów, przyiąwszy ie na siebie, mieyce iego zaſtąpił *Teat.* 49, 100. *Bogusł.* Kochanek moie zaſtepował mieysce; chciała ona mi nos zakręcić. *ib.* 11 *c*, 7, zaiął moie mieysce, hat meine Stelle eingenommen, vertreten. Kiedy zima nadchodzić ma, tedy nie z razu gwałtem przypadnie, ale z nienagłą biedzi się z latem, aż iéy lato uſtąpić musi, a zima ono mieysce zaſtępuie dotąd, aż ie onoż lato z mieysca zasię wyprze. *Podw. Wr.* 37, zaymuie). Zaſtąpić expens, summę, wydatki, potrzeby, = założyć za kogo, für jemanden vorſchießen, hergeben, liefern. Zygmunt zaſtępował przez dwa dni expens bądź na konie, bądź na ludzi. *N. Pam.* 9, 273. Zaſtąpiłem tę summę z swoich pieniędzy, i zapłaciłem. *Teat.* 4 *b*, 126. Podróżne monarchów potrzeby zaſtępowali włościanie i miaſta dodawaniem żywności przeieżdżaiącym bez zapłaty. *Nar. hſt.* 4, 41. – Zaſtępuię mieysce, *occupo locum. Cn. Th.* 1395, zalegam, zawalam drogę, przyſtęp, einen Platz, einen Raum einnehmen, *ob.* wyżéy *impediendo*). *Omnem locum occupant, implent corpora, omnis locus obsidetur corporibus*, zaſtępuią, napełniaią. *Cn. Th.* 1392, zapełniaią). Zaſtępuię darmo miéysce *fruſtra occupo locum. Cn. Th.* 1395, unnütz Platz einnehmen, wegnehmen. Które drzewo owocu nie daie, wytniy ie, czemu ziemię próżno zaſtępuie? *Sekl. Luk.* 13. – Zaſtępuię komu mieysce, zasiadam mieysce, *occupo locum primum. Cn. Th.* 1395 *et* 1392, einem den Rang nehmen. – Zaſtąpić, wſtąpić w ciążę, = począć, (die Leibesfrucht) empfangen, ſchwanger werden, die Schwängerung annehmen, (von Thieren: trächtig werden). *(NB. Hodie* zaſtąpić *solummodo de animalibus usurpatur, de mulieribus vero* począć; *apud veteres scriptores promiscue).* Zaſtąpiła niedawno brzemieniem. *Otw. Ow.* 113, cf. zachwyciła płód. *Otw. Ow.* 412). Jeśli niewiaſta zaſtąpiwszy, nie ma wielkiego obciążenia w sobie, znak ieſt, iż syna w żywocie nosi. *Sien.* 441. Fałszywe zaſtąpienie nazywaią *mola*; w fałszywym zaſtąpieniu cały żywot podnosi się, nie iako w prawdziwym zaſtąpieniu nad pępkiem. *Comp.* 602. Po złączeniu i ſkutecznym zaſtąpieniu rośnie w matce zwierzątko. *Kluk Zw.* 1, 109, Empfängniß, Befruchtung. Pierwsym on był zaſtąpieniem i brzemieniem matki swoiéy. *Otw. Ow.* 225; pierwszym płodem, pierworodnym dziecięciem, die erſte Leibesfrucht. – *§. Ktoś zarwał wątpliwych słów oszukanym uchem, J *rozmiał Aury imię, którą tak mianował Nimfy iakiéy, mniemaiąc, żem gdzie zaſtępował *Zebr. Ow.* 186, *Nympham mihi credit amari*; żem zachwycił miłości, żem się zaiął ogniem miłości, *Ger.* Feuer faſſen, inbrünſtig verliebt werden.

ZASTARZEĆ się *zaimk. dk.*, *Cn. Th.* 1394, *zaſtarzeć *niiak. dk.*; *Bh.* zaſtarati ſe; *Sr.* 1 zaſtařu, zaſtaroſcżam; *Sr.* 2. ße woßunuſch; *Rs.* застарѣться; *Ec.* застарѣваюся, замотορѣти (*ob.* *zamatorzeć); ſtarością zayść, ſtarością się zakorzenić lub zwątleć, veralten, ſich durchs Alter einwurzeln (*einaltern); durch Veraltung hinfällig werden, oder aus dem Gange, aus dem Gebrauche kommen. Zaſtarzały; *Rs.* застарѣлый; *Ec.* обѣтшанъ, ветхій (*ob.* *wiotchy, zwiotszały), замамορѣлый. Długo zaſtarzały wrzód, zwykł gorzéy szkodzić. *Stryik. Tur. L* 2. W niecnocie był tak zaſtarzały, iako ów chory, co mu suchoty wzmoc iuż nie dopuszczą. *Gorn. Dw.* 399. Zaſtarzałym czynić, *inueterare. Cn. Th.* 1394, *Sr.* 1. zaſtaroſcżam; *zaſtarzać, *zaſtarzyć. *Bndtk.*, veralten machen, durchs Alter einwurzeln machen. Zaſtarzenie *inueteratio aegritudinis in corporibus. Cn. Th.* 1394, = ZASTARZAŁOŚĆ, – ści, *ż*; die Verjährung; *Bh.* zaſtaraloſt; *Ross.* застарѣлость; *Ec.* замамерѣлость. Uięcie poddanym uciążliwych powinności zdawać się może nam ziemianom przykra, iż te wygody, które mieliśmy dotąd z onych, przez zaſtarzałość swoię, bardzo nam smakuią. *Mon.* 67, 214.

ZASTAW, – u, *m.*, *ZASTAWA, – y, *ż.*, *Cn. Th.* 1394, ZASTAWKA, – i, *ż. zdrbn*; zaſtawianie, zakładanie, zasłanianie co czym; i to co drugą rzecz zaſtawia, zasłania, zakłada, broni, das Vorſetzen, Verſchirmen, Bedecken, Beſchützen; die Bedeckung, Beſchützung, Schutzwehr;

(*Bh.* zaſtáwka zabawka; *Slo.* záſtawa, korauhew, prapoŕec *vexillum*; *Bs.* zastava *vexillum*, *Bs.* zaſtavak od vodeniçe, kojim ſe voda zaſtavglja, = zaſtawnik, ſtawidło; *Rg.* zaſtava, = grobla, 2., chorągiew; *Rg.* zaſtavak, zaſtava *cataracta*; *Crn. Vd.* ſaſtâva, = chorągiew weselna, 2., *pignus*; *Cro.* zaſztâva, zaztava, = chărągiew; *Cro.* zaſztàvek, zalog, zaklad *hypotheca*; *Dl.* zaſztávek *cataracta*; *Sr.* 1. zaſtahwa *obtendiculum*; *Rs.* застáва barуera, rogatki mieyſkie; заставка zasłona, zasuwka; заставица, заставка drukarſka winietka zamykaiąca druk). Pruſki miſtrz Teodoryk trzy groble usypał, i trzy rowy głębokie wykopać dał, chcąc temi zaſtawami naiazdów do ziem Pruſkich Litwie zabronić. *Stryik.* 386; zasłony, obrony, Schutzwehren. Zaſtawa wału. *Tr.*, przedpierſień, die Bruſtwehr. Roku 1320 Mazowsze Litwa bez zaſtawy zwoiowała. *Stryik.* 347, bez zaſtawienia się, bronienia się, bez obrony, bez odporu, ohne Schutz, Vertheidigung, Widerſtand. Wiedział o Tatarów szyku i sposobie, Jż na tym wiek swóy ſtrawił, znał ich wszyſtkie sprawy, Świadom ich rady wszyſtkiéy, i w koszu zaſtawy. *Stryik.* 713, rozrządzenia obrony, Vertheidigungsanſtalten. Sam z wybranym ludem na wszyſtkie się zaſtawki puszczał. *Pilch. Sall.* 207, na wszſtkie obrony, odpory; na wszyſtkich, co się mu zaſtawili, na wszyſtkich obrońców, gegen alle Vertheidiger und Vertheidigungsanſtalten. Na mur kamienie rzucaią, a spędziwszy zaſtawy, pod mury się podkopywaią. *Warg. Cez.* 40, zbroynych obrońców, die Vertheidiger. Jagiełło, iż zamku Grodzieńſkiego mocą dobyć nie mógł, głodem zaſtawę Krzyżacką wymorzyć umyślił. *Stryik.* 453, załogę, obronę, warunek, osadę, garnizon, die Beſatzung, die Garniſon. - Zaſtawka wody, zaſtawidło, zaſtawnik, ſtawidło, *Rs.* вешнякъ, das Schutzbret z. B. an einem Teiche. Zaſtawki do zaſtawienia wody w upuſtach przy młynach, bywaią sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 168. - W ciele ludzkim zaſtawki, *valvulae*, cienkie błonki. *Wey. An.* 127, zapadki, zasuwki, zatkanki, die Kläppchen, Klapphäutchen im thieriſchen Körper. *Valuulae cordis* paſtki czyli zaſtawki serca. *Perz. Cyr.* 186. - W wiatraku zaſtawka tamuie obrót ſkrzydeł i kamienia. *Solſk. Arch.* 96; der Hemmbaum. -- §. 2., zaſtaw, (*zaſtawa. *Cn. Th.* 1394), zaſtawianie *actio*, *zaſtawa, rzecz dana w zaſtawie. *ib.*, das Verpfänden, zum Unterpfande Geben, das Verſetzen; das Unterpfand, das Pfand, der Verſatz, die verſetzte Sache; *Bh.* zaſtawa, obſtawek; *Slo.* załoch, załoh, (*ob.* *załoga), zaklad, (*ob* zakład), záſtawek; *Crn.* ſaſtâva; *Vd.* ſaſtava, ſaklada, saſtaulenje, saaranje, aranje, ara, saſtavek, preſtava, preſtavek, salog, sadau, saklad, podsalog, podsadau, podsaſtava; *Sr.* 1. zaſtahwk, ſaklad, zaſtajeni, zaſtawieni; *Cro.* zálog, zaklad, zadav, (cf. zadatek), zaſztàvek; *Hg.* zalogh, zalog, zalag, zalogositás; *Bs.* zaklad, zaloga, zalog; *Sla.* zàlog; *Rg.* zâklad, zâlogh; *Rs.* залóгъ, заклáдъ; *Ec.* залóгъ. Podanie wierzycielowi rzeczy ruchoméy ku zabezpieczeniu pożyczonéy rzeczy, nazywa się zaſtaw, *pignus*. *Ostr. Pr. C.* 1, 252, cf. hypoteka). Rzecz, która wierzycielowi dla zabezpieczenia iego pretensyi przyzwoicie podaną ieſt, nazywa się zaſtawem. *Gal. Cyw.* 2, 102. W zaſtawie biorę, abo w zaſtawie co biorę, daię na zaſtawę, *accipio aliquid pignori*; *fiduciam accipio*; *caveo mihi pignore. Cn. Th.* 1394, Daię w zaſtawę abo w zaſtawie co, zaſtawiam co w czym abo na czym. *ib.* 1395. Wrócił fant abo zaſtawę. 1 *Leop. Ezech.* 33, 15. To przyiaciel, co na słowo pożycza, i u żyda na zaſtaw doſtanie. *Dwor. K* 3. W zaſtawie zoſtawuie myto, *relinquit pignoris loco debitam mercedem. Cn. Th.* 1394. Gwoli onemu przyrzeczeniu, wyſtawia zaſtawę wszyſtkich dóbr. *Chełm. pr.* 135. Dał mi pieniądzę, a ia powiedziałem, że mu wypuszczę w zaſtawie wieś na przyszły Święty Jan. *Teat.* 22, 86; zum Verſatz geben. Turcy mniemaią, że poseł ieſt na kształt zaſtawy albo warunku, zakładem wierności ludzi narodu swego, załogą towarów Tureckich, które na okrętach swoich maią. *Kłok. Tur.* 111. Na zaſtaw życie i z innymi kładę, Tylko niech przyymie król moię poradę. *Wad. Dan.* 54. Bogacze od tych co płacić nie mogą, ciężko rzecz pożyczaną wyciągaią, a przeciwko bożemu przykazaniu takie zaſtawy od nich biorą, iakie im ku obronie ciała są potrzebne. *Kucz. Kat.* 3, 171, *ciąże, *edit prior.*, grabież, zaięcie rzeczy dłużnika, ausgepfändete, ſtatt Pfand weggenommene Sachen. - *fig.* zaſtaw, rękoymia, zadatek, zapewnienie, Verſicherung, Unterpfand. Pan nasz zoſtawił znamienitą pamiątkę pewnego zbawienia naszego, a iakoby nieiaki zadatek abo zaſtawę tych obietnic, które mamy w ewanielii. *Baz. hst.* 198. Przenayświętszy sakrament ieſt zaſtawem wiecznego szczęścia. *Bals. Niedz.* 1, 326. Bogini Wiara rękę swoię zdrowia ludzkiego na pewnieyszą zaſtawę podawa. *Warg. Wal.* 210. - *§., zaſtaw, -a, *m.*, zaſtawnik, zakładnik, człowiek w zaſtawie, w zakładzie dany, der Geißel, ein zum Unterpfande Gegebner. Zaſtawy od nich synów przednieyszych familiy wzięli. *Warg. Cez* 135; *Baz. Sk.* 477. ZASTAWCA; *ob.* zaſtawnik. ZASTAWIC *cz. dk.*, zaſtawiać *ndk.*, *Bh.* zaſtawiti, zaſtawowati *sustinere*, *inhibere* (*ob.* zaſtanowić), zaſtawěti *obstruere alicui rei* zabudować; *Slo.* zaſtawugi *cohibeo*, *intercludo*, zaſtáwam *defendo*; *Crn.* ſaſtavlam, = zakładam czym, zapieram; *Vd.* ſaſtavit, ſaveſat, = obowiązać; *Cro.* zaſztâvlyam, zaſztaviti *inhibere*; *Dl.* ſzaſstavlyenye, = ſkład; *Bs.* ſaſtaviti, = spoić; *Rg.* zaſtaviti *siſtere*, *cohibere*; *Sr.* 1. zaſtahwam, zaſtahwu, = zaſtanawiam; *Rs.* заставить, заставлять założyć, zasunąć, zaprzeć). Zaſtawić co za co, lub za czém, = poſtawić w tyle czego, tak żeby iedno znalazło się przed drugiém na opor, na wsparcie; hinter etwas hinſtellen. Zaſtawić ſtołek przed łóżko. *Bndtk.*, poſtawić przed łóżkiem dla oporu). Zaſtawiam mięso, kocieł *infero ollam foco*. *Cn. Th.* 1394; das Fleiſch, den Keſſel beyſetzen, ans Feuer ſetzen, auf den Heerd ſetzen. Zaſtawiam sieć, zakładam, ein Netz aufſtellen. Ztąd będą na cię zaſtawiać uſtawne sidła, i będą kłaść potwarzy iawne. *Groch. W.* 364. - Zaſtawić co czym, n. p. ſtół potrawami, półmiſkami, = ſtawiąc zapełnić, zakryć, zaprzątnąć; *Ross.* заставо-вить, застанавливать, (cf. zaſtanowić), voll ſtellen, womit beſetzen, bedecken, anfüllen. Stoi ſtół nakryty i zaſtawiony wspaniale. *Teat.* 53 *b*, 55. Stół miał zaſtawiony cukrami słodkiemi. *P. Kchn. Orl.* 270. W sali ſtół zaſtaliśmy zaſtawiony na osób przeszło czterdzieści. *Kras. Pod.* 2, 66. Przyymuie ie z okazem ludzkości, i każe hoyne ſtoły zaſtawić dla gości. *Przyb. Luz.* 14. Sześć zaſtawionych ſtołów z winem i herbami W tumulcie wywró-

cono do góry nogami. Tręb. S. M. 124. Nim zastawiono wieczerzę, zabawiliśmy się dyskursami. Kras. Podst. 2, 45, nim nakryto do kolacyi, nim dano na stół; cf. Gall. servir). – Impediendo : zastawiać drzwi beczkami, *zedlami, = zaprzątać. Cn. Th. 1394, zapierać, versetzen, verstellen, versperren. – Zastawiam upust, staw, = zatykam. ib. 1394, zamykam, zapieram, zastanawiam, Cro. zajezújem, zustellen, zumachen, verstopfen, versetzen. Młynarz maiąc młyn na pospolitéy rzéce, zastawił wodę dla swéy potrzeby, aby iéy tym więcéy miał. Szczerb. Sax. 248, der Müller schützte das Wasser. Zastawić, zastanowić, zatrzymać, wstrzymać, zahamować, verstopfen, aufhalten, anhalten, hemmen. Góry w równinie z gęstych trupów składał, Ze krwi wylanéy mógł rzéki zastawić. P. Kchn. Jer. 265. Zastawić się, zastanowić się, stanąć, zatrzymać się, sich aufhalten, Halt machen, stehen bleiben, still stehen. Wody, które z wierzchu spadaią a cieką, w iednéy kupie się zasadzą a zastawią. 1 Leop. Joz. 3, 13, *zszpaczą. 3 Leop., woda płynąca z góry stanie w iednéy kupie. Bibl. Gd.) Na słowo Jozuego zastawiło się słońce i miesiąc stanął. Budn. Joz. 10, 18, Bibl. Gd.), izali w gniewie iego nie zastawiło się słońce, a ieden dzień stał się iako dwa? 1 Leop. Syr. 46, 5, izali się nie ręką iego słońce zastanowiło? Bibl. Gd.) Nie mogła oślica ustąpić ani na tę, ani na owę stronę; zastawił się Balaam. 1 Leop. Num. 22. Contumaces boues, woły, które się zastawiaią, zacinaią, a nie dbaią nic na bicie, = ocięte, krnąbrne. Mącz. Wszyscy, którzy szli mimo to mieysce, gdzie Azabel był padł i umarł, zastawiali się. 1 Leop. 2 Reg. 2, 23, zastanawiali się. Bibl. Gd.) – Zastawiać się komu, opierać się, sprzeciwiać się, stawić się przeciwko komu, sich einem entgegen stellen, ihm die Spitze bieten, sich ihm widersetzen, sich zur Wehre setzen, Widerstand thun; Sr. 1. pjecziwa stopu, zaperam so. Naiemnik, gdy wilk werwał się w trzodę między owce, ucieka, nic się zastawić nie chce. Glicz. Wych. D 3. Amurat wyznaczył dwanaście tysięcy pieszych i iezdnych, aby ieżeliby Skanderbek nadjechał, iemu zastawili się mocno. Baz. Sk. 227. Nikt się Persom nie zastawił, i woyska żadnego w owéy stronie Justynian nie miał. Sk. Dz. 536. Żaden mu się nie oparł, ani zastawił. 1 Leop. 2 Par. 28, 20. Zastawiaią się z zamorza nieprzyiacielowi. Czach. Tr. h 2. Zastawili się przeciwko Moiżeszowi i Aaronowi. 1 Leop. Num. 16. Listom królewskim, ieśli iego pierścieniem były zapieczętowane, żaden się zastawić abo sprzeciwiać nie śmiał. 1 Leop. Ester. 8, 8. Gdy przyszedł Cefas do Antyochii, zastawiłem mu się w twarz, bo było go w czym strofować. Leop. Gal. 2, 11; sprzeciwiłem mu się w twarz, bo był godzien nagany. Bibl. Gd.) Póki oczu nie zawrę, póki tchu mi stanie, póty ci się zastawię, zdrayco! Min. ryt. 1, 36. – Zastawiać się za kogo, za kim, o kogo, stawić się broniąc kogo, z obroną, z obronną pomocą się stawić za kogo, für jemanden zur Vertheidigung, zur Hülfe auftreten, jemanden beystehen, ihm helfen, ihn schützen. Oblubieniec broni oblubienicę swoię, i za nią się zastawia. Dambr. 467. Zastawić się piersiami za miłą oyczyznę. Leszcz. Cl. 79. On nigdy nie przestał za kościół się Rzymski przeciw niemu zastawiać. Sk. Dz. 1105. Pan nasz zastawia się za nami. Hrbst. Odp. Q q 5 b interpellat). Nie módl się za tym ludem, ani mi się zastawuy za nim; bo cię nie wysłucham. 1 Leop. Jer. 7, 16, za tym ludem nie przyczyniay się do mnie. Bibl. Gd., nie zanoś *przyczyny, t. i. instancyi). Zastawił się Jezus o ubogie, i pomocy żadnéy nie maiące. Sk. Kaz. 153, sich für einen verwenden. Papież ten wszędzie się o cesarza i iego zwierzchność wkładał i zastawiał. Sk. Dz. 711. Aż do ząb o nią zastawia się. Zygr. Ep. 24. O państwo się nie zastawiał, ani woyska zbierał. Sk. Dz. 530, nie bronił państwa). – Zastawiać kogo czym, zasłaniać, *zaszczycać, zachraniać od złego razu, od niebezpieczeństwa, od przykrości, beschirmen, decken, schützen. Bania wyrosła nad Jonaszem, aby zasłaniała głowę iego, i zastawiała go od gorąca. Bibl. Gd. Jon. 4, 6. Zastawia swoią głową Pana. Lib. Hor. 108. Żona, gdy męża biią, sama go sobą zastawia. Hrbst. Odp. M m 7 b. Iż djaból rozmaicie na nas strzela, tarczą wiary zastawiaymy się mocno. Hrbst. Nau. E 7. Zastawiam się kim, czym, = zakładam się czym, składam się n. p. mieczem. Cn. Th. 1395; etwas z. B. das Schwerd, den Degen, zu seinem Schutze vorhalten. – *§. Ktoby sam nie mógł przybyć, ma zastawić za siebie. Bzow. roż. 106, za siebie kogo przystawić, przysłać, ma się zastępować kim, soll jemanden für sich stellen. – §., zastawić co u kogo, dać w zastaw, versetzen, verpfänden, in Versatz, zum Unterpfande geben; Bh. zastawiti, zastawowati, (rozzastawowati paullatim omnia oppignorare); Slo. zakládám, (ob. założyć, zakładać); Sr. 1. zastawicż, zastahwam, zastawiam; Crn. sastaveti, saáram; Vd. sastaviti, sastaulati, saarati, obarati; Cro. zalositi, zalásem, zalagati, zalágam, v-zalog jemlyem, zasztavlyam; Hg. zálogha-vetem, zálogba veszem, zalogetani; Rg. zaloxitti, zaloxivati; Bs. zalosgiti, datti ú zaklad, ú zalogu; Sla. zastaviti, uloxiti (cf. ułożyć, włożyć); Rs. заложить Zastawiam u kogo dom, rolą, szatę, łańcuch i t. d., daię *zastawę abo w zastawie co; zastawiam co w czym abo na czym. Cn. Th. 1395. Jeśliby kto komu zastawił dobra w pewnym długu, .. Sax. Tyt. 96. Jeśliby kto drugiemu imienie w summie pieniędzy zastawił, tedy ten, co zakupił i w dzierżeniu będzie, służbę ziemską z tego zastępować ma. Stat. Lit. 41.; cf. zaprzedać na rok. ib. 271. ZASTAWIDŁO, - a, n., tamowanie, zastawidło, zapust wód, cataracta. Mącz; Rg. zastava, zastavak; Bs. zastavak od vodeniçe, kojim se voda zastavglja; ob. zastaw, zastawka, zastawnik; obacz stawidło, das Schleusenbret, Schutzbret. ZASTAWKA; ob. zastaw, zastawa. ZASTAWNIK, - a, m., zastawnik, który bierze *zastawę. Cn. Th. 1395, der Pfandleiher, der auf Versatz, Einsatz, Unterpfand leihet; Vd. sastavoimauz, sastauni posednik; (Vd. salogajemauz, = ciążacz, zagrabiciel; Vd. sastaulen, sastaulenik, = zakładnik; f. Vd. sastauleniza; Crn. sastaunek, = weselny chorąży, 2., zastawca, 3., zakładnik woienny; Bs. zastavnik signifer; Cro. zasztávnik vexillifer); Sr. 1. zastahwencz, f. zastahwencżia; Rs. закладчикъ. Zastawnicy, którzy summy pieniężne iakiemikolwiek kontraktami na dobrach maią... Vol. Leg. 3, 416. Dłużnik ieśli zastawnikowi summy nie powróci... A. Zam. 153. Zastawnicy zwykli dawać ochotnie, żeby dostać za iaką summę miasteczka, wsi, domu. Haur Sk. 235. – §., zastawnik, który zastawia u kogo. Cn. Th. 1395, = ZASTAWCA, -y,

m., der Verpfänder, Versetzer. Obowiązany iest zastawnik aby zastawcy, po zaspokoieniu długu, rzecz zastawioną nazad oddał. *Gall. Cyw.* 2, 113. – §., zastawnik, zakładnik, człowiek dany w zakładzie, w zastawie. *Cn. Th.* 1395. *et* 1370, ein Geisel, der Geißel, ein zum Unterpfande Gegebner, *ob.* *zastaw); *Bh.* zastawnjk, zastawce, zastawénec; *Vd.* saporoka, *Cro.* zakladitel; *Ross.* залoжникъ, аманать; *Ec.* заставникъ, въ залогъ данный, заложникъ, закладенъ. Posłom Kreteńskim zastawników nakazawszy, nadziei ubłagania nie odjął. *Siem. Cyc.* 236. – §., zastawnik u wody, u stawu, stawidło. *Cn. Th.* 1395, zastawidło, zastawka, ein Schleusenbret, Schutzbret. ZASTAWNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zastawienia, mogący być zastawionym, vorstellbar, hinstellbar, versetzbar, hinsetzbar, (*Cro.* zasztâvni *vexillarius*). – Zastawny, od zastawiania, wstrzymywania, Aufhalts =, Rückhalts =, Hemmungs =, hemmend, widerstehend, (*Rs.* заставный *de barrière).* Gwałtowny nurt groble zastawne wali. *A. Kchn. W.* 47. – Zastawny czym, zastawiony czym, założony, obsadzony, besetzt, voll gesetzt, bedeckt. W rozkoszném tém mieyscu zastaliśmy stół zastawny potrawami. *Zab.* 6, 213. – Zastawny, zastawiony, w zastaw dany, versetzt, verpfändet; *Bh.* zástawnj; *Sr.* 1. zastahwenski, zastaienv, zastawienv; *Vd.* sastauliu, podsalogliu; *Cro.* zalosni; *Rs.* закладный; *Ec.* залогствованный. Przyszedł do tego stanu, iż wszystkie długi przodków swoich spłacił, dobra zastawne wykupił. *Kras. Podst.* 2, 29. - Zastawny, ZASTAWOWY, od zastawu, od zastawów, Versatz =, Pfand =. List zastawny, *Rs.* закладная. Dom zastawowy, *Vd.* sastaulishe; cf. fant, fantować.

ZASTĘKAC *med. dk.*, stękaiąc odezwać się, anfangen zu stöhnen; *Sr.* 1. zastohnam; *Ross.* заохать, захныкать, завопить. Z nich żaden niebył obrażon, i przez ten wszystek czas żaden nie był zastękał. *Baz. Sk.* 216. W Polszcze czyli Włoch, czy Francuz, czy Niemiec, Owa zastęka iakiś cudzoziemiec. *Pot. Jow.* 2, 50. – *fig. tr.* Zdrowie to z domowéy rany zastękało, Które dotąd lud miasta w zdrowiu swém chowało. *Blaż. tl. a* 2, uszczerbek poniosło, zachwiało się, naruszoném zostało. ZASTĘP, - u, *m.* *§., zastępowanie, zastąpienie przeciw czemu, zastawianie się, odpor, das Vortreten, Entgegentreten, der Widerstand, die Wehre, das Abwehren. Piorun biie w kościoł Jowisza, zastępu nie maiąc, Walą mury spadaiąc, kruszy wypadaiąc. *Bardz. Luk.* 5, cf. konduktor; *Cro.* zaztup, = wschody przed domem; *Ross.* заступъ rydel, łopata żelazna). – Zastęp wału, rzecz sypana dla ochrony, zasłony robotników, żołnierzy i t. d. *Dudz.* 73, *Tr.*, eine Brustwehre, ein Werk, eine Blendung, ein Schirm. Zastęp wycieczny. *Tr.* Wystawić przedbramny zastęp. *Dudz.* 73, *Tr.* Za zastępami robotnicy robią. *Dudz.* 73, *Tr.* – §, zastęp, *Boh.* zástup, hromada, stádo, hauf, gromada zwierząt, lub ludzi, huf, hufiec; *Slo.* zástup *agmen, coetus, caterua*; rzesza, tłuszcza; ein Haufen Volks, eine Schaar. Bóg day, abyś rósł i mnożył się, i był w zastępy mnogiego ludu. 1 *Leop. Gen.* 28. Przed zastępy woła, w bramach mieyskich wydaie słowa swoie. 3 *Leop. Prov.* 1, 20, na głowie tłuszcz woła. 1 *Leop.*, w naywiększym zgiełku woła. *Bibl. Gd.*) Zastęp, woysko, Kriegsschaar, Kriegsvolk. Wszystek zastęp mężów walecznych iego, był trzydzieści i pięć tysięcy. *Leop. Num.* 2. Głowy zastępów Izraelskich. 1 *Leop. Num.* 1, 15, woyska. 3 *Leop.*, wodze woysk Izraelskich. *Bibl. Gd.*) Zastęp, część pewna woyska, hufiec, legiia, ein bestimmter Haufen Kriegsvolks, eine Legion. Legiia Rzymska abo zastęp miał w sobie żołnierza koło 6000. *Warg. Cez. pr.* 9 *b. Zdrbn.* *ZASTĘPIK, *legiuncula. Mącz.* Odprawiwszy brak i popis trzy zastępy wyrównał. *Warg Cez.* 128, trzy legiie skompletował). Wolskim zastępom do miasta pod mury drogę uczynił. *Warg. Waler.* 164; den Legionen der Wolsker. - Zastęp, posiłki żołnierskie przyiacielskie. *Dudz.* 73, *Tr.*, Hülfsvolk, Hülfsvölker, *sed cf.* odwod). – Zastęp *exercitus*, *vel agmen exercitus*; *sed fere tantum vox Polonica usurpatur, cum de Deo sermo est*, *ut* Bóg zastępów. *Cn. Th.* 1395, der Herr der Heerschaaren. Swięty Swięty Swięty Pan zastępów. *Sk. Kaz.* 274 *b.* Widziałem Pana siedzącego na swym *stolcu, a wszystek zastęp nieba stoi koło niego. *Leop.* 2 *Par.* 18, 18. ZASTĘPCA, - y, *m.*, ZASTĘPNIK, - a, *m.*; *Bh.* zastupce *vicarius*, *intercessor*, zastupnjk porucznik; *Sr.* 1. zastupnik, *f.* zastupniczija *defensor*, *intercessor*; *Rg.* zastuupnik, zastúpnik *defensor*; *Rs.* заступникъ, забрало obrónca, *f.* заступница. Zastępca, zastępuiący czyie mieysce, czyią osobę, namiestnik, der Stellvertreter; *Boh.* zastupce, mjstodržjcý; *Slo.* mestodržici; *Cro.* namesztnik, nameztnik; *Dl.* govorcsin; *Vd.* namestnik; *Ross.* мѣстоблюститель. Zastępca, *zachoyca, *iściec. *Sax. rej.*, rękoymia, der Bürge, der Gutsager der für einen verantwortlich ist. Pan iest zachodźca czyli zastępca za występki twoie; on na się wziął wszystkie przewinienia twoie. *Rey Pst. S* 4. – Zastępca, zastawiaiący się za kim, przyczyniaiący się za kim, czyniący instancyą, der sich für einen verwendet, der Fürbitter, Vertreter. Będzie ten sędziem, który też iest zastępnikiem i pośrzednikiem naszym. *Sk. Kaz.* 4; *w rodz. żeńsk.* ZASTĘPNICA, - y; ZASTĘPNICZKA, - i; n. p. Nayświętsza Panna zastępnica nasza. *Sk. Zyw.* 120 *b*; nayprzednieysza iest pośrzedniczka i zastępniczka nasza w *przyczynie swéy matka Chrystusowa. *ib.* 293 *b.* – §., zastępca, zakładnik, zastawnik, osoba w zakład dana, ein Geisel, der Geißel, ein zum Unterpfande Gegebener. Wziął syny ich w zastępce, i posłał ie do Jeruzalem. 1 *Leop.* 1 *Macch.* 11, 62; wziął syny ich w zakładzie. *Bibl. Gd.*) Przyszli dwu synów za zastępce, by wypuszczony nie uciekł od nas. 1 *Leop.* 1 *Macch.* 13, 16, w zakładzie. *Bibl. Gd.*) – – 2., zastępca na drodze, co zastępuie na drodze. *Włod.*, *qui occurrit iter facienti et impedit aliquando. Cn. Th.* 1395, der Entgegentreter, Vertreter, *ob.* zastąpić komu, zastąpić na drodze. ZASTĘPNY, - a, - e; - ie *adv.*; ZASTĘPCZY, *ZASTĘPCZYNY, zastępuiący kogo. *Cn. Th.* 1395, wyręczaiący kogo, stellvertretend, stellvertreterisch; *Bh.* namjstnŷ; *Cro.* nameszlyiv, (*obacz* namiestniczy); (*Sr.* 1. zastupniczski opiekuńczy; *Crn.* sastopnu, = rozumny, rozsądny, *Crn.* sastopnost, = zrozumiałość; *Rg.* zâstupni, zastuupni *opacus*). Nad to ieszcze Ruś Włochów za zastępczyne sobie miała. *Stebel.* 37; że iéy mieysce zastąpiły). ZASTĘPSTWO, ZASTĘPNICTWO, - a, *n.*, zastępowanie kogo, wyręczenie, namiestnictwo, das Stellvertreten, die Stellvertretung, (*Sr.* 1. zastupeno opiekuństwo); *Vd.* namestje, namestnishtvu, mestu; *Cro.* namesztnichtvo; *Rs.* мѣстоблюстительство; *ob.* wikaryat. ZASTĘPUIĘ; *ob.* zastąpić.

*ZASTERCZEĆ, *ob.* ſterczeć. ZASTEROWAĆ; *ob.* ſterować. ZASTOIĘ się; *ob.* zaſtać.

ZASTOLE, - a, *n.*, *et G.* zaſtołu, *m.*, mieysce za ſtołem, der Platz hinter dem Tiſche. Król rozgniewawszy się wſtał z zaſtola, i szedł z onego mieysca do sądu. 1 *Leop. Eſtr.* 7, 7. wſtał w popędliwości od oney uczty. *Bibl. Gd.*, wſtał od ſtołu, er ſtand vom Tiſche auf. On natychmiaſt wyſkoczywszy z zaſtola, opuścił obiad swóy. 1 *Leop. Tob.* 2, 3. pierwey niżeli czego ſkosztował, porwał się. *Bibl. Gd.*) Wynidź zaraz, wynidź sam z zaſtola. *Pot. Arg.* 79. Otoż że mnie w rejeſtrze proszonych nie mieli, Wyprosili z *zaſtołu, iednak nie wypchnęli. *Zab. Firc.* 48. Owości nie długo moia z zaſtola leci, kaduk ią wyrzucił w pośrzód izby. *Hrbst. Nauk. K* 4 *b.* Kruk się z zaſtola ochotnie wywali, szedł i podle słowika iął śpiewać. *Papr. Kol. M* 3 *b.* Sunie się długi szereg po zaſtolu. *Zab.* 15, 259. ZASTOLNY, - a, - e, za ſtołem będący, hinter dem Tiſche befindlich; *Rs.* застольный, : pod czas ſtołu się dzieiący; *Rs.* застольное ſtrawne.

*ZASTORCZYĆ; *obacz* ſtorczyć; *Bh.* zaſtrčiti, zaſtrkati, zaſtrkowati *intersepire* zagrodzić; *abscondere* zakryć; *claudere peſsulo* zaprzeć, zawrzeć, zasunąć.

ZASTOSOWAĆ *cz. dk.*, zaſtosowywać *czstl.*; przyſtosować do czego, ſtosunki z czém pomiarkować, zagodzić, verhältnißmäßig anpaſſen, anbequemen. Przywiley ziemi Chełmińſkiéy do Pruſs zaſtosowany. *Czack. Pr.* 221.

ZASTRAIAĆ; *ob.* zaſtroić.

ZASTRASZYĆ *cz. dk.*, zaſtraszać *ndk.*; *Bh.* zaſtraſſiti; *Vd.* saſtraſhiti, ſplaſhiti; *Rg.* zaſtrâſciti; *Bs.* zaſtraſciti; *Ross.* застращать, застращивать, запугнуть, запугивать, (*Rs.* застраховать, : zabezpieczyć, zaaſsekurować); ſtrachu nabawić, ſtrachem napełnić, in Schrecken ſetzen, Schrecken einjagen. Wielcy bogowie, wſtrzymuyſie ręce moie, moia rozpacz mię zaſtrasza. *Zab.* 10, 174. - Zaſtraszyć kogo dokąd, ſtrasząc zapędzić, zagnać, spłoszyć, ſchreckend verjagen, vertreiben, verſcheuchen. Tak mało serca ma, iże zaiąc go na czasy W iaſkinie puſte i głuche zaſtraszy. *Past. F.* 193. Miecz się oſtry zawinie, Furye biczami i wściekłe Eumenidy swemi Gorgonami Za świat ich gdzie zaſtraszą *Tward. Wł.* 47. Zaſtraszony, *Sr.* 1. zaſtroſchené.

ZASTROIĆ *cz. dk.*, zaſtraiać *ndk.*; *ob.* naſtroić, naſtraiać. (*Rs.* застроить, застраивать zabudować). ZASTROIE *plur.*, pszczoły błąkaiące się, które dopiero barci lub ula szukaią. *Skrbk. Mscr.*, herum irrende Bienen, die erſt einen Bienenſtock ſuchen.

ZASTRONNOŚĆ, - ści, *ż.*, ZASTROŃSTWO, - a, *n.*, (*oppos.* bezſtronność), ſtronnictwo, przywiązanie do iednéy ſtrony z uprzedzeniem przeciwko drugiéy, parcyalność, die Partheylichkeit, Einſeitigkeit. Karać surowo sędziów źle sprawuiących swóy urząd, albo przez umyślne niedbalſtwo, albo przez widoczną zaſtronność. *Mon.* 73, 543. Mąż ten nie może się nigdy uwodzić swoiolubſtwem i zaſtrońſtwem. *ib.* 73, 411. ZASTRONNY, - a, - e; - ie *adv.*, za iedną ſtroną będący, parcyalny, *ob.* ſtronny; *oppos.* bezſtronny. ZASTRONNIK, - a, *m.*, trzymaiący się iednéy ſtrony, der es mit einer Parthey hält, ein Sectirer. Każdy z obrońców, i zaſtronników tych rozmaitych sekt . . . *Cyank. Log.* 87.

ZASTRUGAĆ, *F.* zaſtruże *cz. dk.*, zaſtrugiwać *czstl.*, zacząć ſtrugać, zu ſchnitzeln anfangen; *Vd.* saſherbati, saſtergati, saſtrugati, saſkubiti (cf. zaſkubać); (*Rs.* застрогать, застружить, : zahiblować). - §., ſtrużąc oſtro zakończyć, śpiczaſto okrągło zarobić, ſpitzig ſchnitzeln, zuſchnitzeln, *Vd.* perſhpizhati, oſbpizhati). Zaſtruganie; *Sr.* 1. zaſpiczeno.

ZASTRUPIĆ *cz. dk.*, zaſtrupiać *ndk.*, ſtrupem zakryć, zaſklepić, zaſkwarzyć, zapiéc ranę, benarben, vernarben eine Wunde. Nazaiutrz mu kaci zaſtrupione razy znowu odnowili. *Klon. Wor.* 39, *refricare*). Jeśliby się otworzenie ſtrupu zaſtrupiło, tedy ſtrupu nie oddzieray gwałtem, ale w ślazie maczay gębkę, a przykładay na ſtrup aż zmięknie. *Sien.* 468.

ZASTRYCHOWAĆ *cz. dk.*, ſtrychuiąc zakryć, zarównać, verſtreichen, glatt ſtreichen.

ZASTRYKNĄĆ; *ob.* zaſtrzyknąć.

ZASTRYSZYĆ *med. dk.*, (*ob.* ſtrysz, srysz, srzesz); mówi się o ledzie, kiedy się gdzie zatkał. *Rydel. Mscr.*, verſtopfen mit Grundeis, cf. zator.

ZASTRZAŁ, - u, *m.*, ZASTRZAŁEK, - łku, *m.*, *zdrbn.*; poſtrzał, pocisk którym kogo zaſtrzelono, der Schuß, der abgeſchoßene Pfeil (cf. ſtrzała); *Bh.* záſtřela. Wiele na nas maią sideł i zaſtrzałów. *Hrbst. Nauk. E* 6 *b.* Przeciw zabiciu za ſkórę trzaſką, tarniem albo gwoździem, albo przeciw zaſtrzałom, plaſtrzyk ten przyłożyć, wnet wyciągnie. *Urzęd.* 35. - *fig.* Stoi iako wryty, Zaſtrzał maiąc na sercu miłości niezbyty. *Sim. Siel.* 51. Trapi serce miłością zaſtrzału srogiego. *Kraj. Chym.* 3. Jeſt to więc moie dzieci, inſtynkt, albo raczéy Miłości tęgi zaſtrzał, co z wami dziwaczy. *Zab.* 11, 390. *Zabł.* Wolność ięzyka ich wielka; zaſtrzały ich chytre i ogniſte. *Sk. Kaz.* 77. - *aliter.* Wąż zda się naypokornieyszy, a wżdy ma w gębie ſkryty zaſtrzał maluczki, ale bardzo szkodliwy. *Sekl.* 30, żądło, ein Stachel. §. 2., zaſtrzał w budowaniu, słup lub drzewo, lub kamień do wsparcia i umocnienia budowania. *Włod.*, *Cn. Th.* 1395, ein Gegenpfeiler, Strebepfeiler. *Fulcire*, podeprzeć, zaſtrzał uczynić. *Mącz.* Słupy te maią być buntami i zaſtrzałami utwierdzone. *Sol Arch.* 17, cf. pasierb). *Zaſtrzała*, (- y, *ż.*,) w podkopach, sztuka drzewa gruba, dana poprzecznie między słupcami, dla odporu przeciwko naciſkaniu ziemi. *Jak. Art.* 3, 325 - *fig.* Rozum myśl swoię ſtwierdzał tylu prawd zaſtrzałem w iednościenności ſtopnia. *Zab.* 14, 60 *Nagł.*

ZASTRZEC, zaſtrzedź, *F.* zaſtrzeże, zaſtrzegę *cz. dk.*, zaſtrzegać *ndk.*, zawarować, zabezpieczyć, gewähren, vorbehalten, ſichern, ausbedingen. W tym ſtanie Anglikom traktat zaſtrzegł i zabezpieczył osady ich. *N. Pam.* 19, 122. Zaſtrzegam sobie co, waruię.

ZASTRZELIĆ *cz. dk.*, zaſtrzelać *ndk.*, *zaſtrzelować *kont.*, zaſtrzeliwać *czstl.*; *Bh.* zaſtřeliti; *Sr.* 2. ſaſcželiſch; *Vd.* saſtreliti, saſtrielati, seſteliti, dolſtreliti; *Ross* застрѣлить, застрѣливать, застрѣлять, подстрѣлить, подстрѣливать. - *§. Strzelać za kim, nach einem ſchießen, ihm nachſchießen. Bieżało pacholę, a on *zaſtrzelował ſtrzały zań. *Budn.* 1 *Sam.* 20, 36, wyſtrzelił ſtrzały daléy przedeń. *Bibl. Gd.*) - Zaſtrzelić, ſtrzelaniem ugodzić, ſchießend treffen, erlegen, todt ſchießen. Zaſtrzelić sarnę szrotem, kulą, ſtrzałą. *Tr.* Zaſtrzelenie, *Ross.* со-

стрѣ-

отрѣзанïе. – *fig. tr. varie*: Pod deszcz, słońcami tęcza zaſtrzelona Nieba długie malować zwykła zachylona. *Zebr. Ow.* 128; *percussis solibus arcus*). Psa za ogon nie ciągniy, bo zaſtrzeli cię z góry. *Dwor.*, podkurzy ci pod nos). Zaś mię zaſtrzeli temi słowy... *Gorn. Sen.* 374, zada trudność, zaſkoczy, zabieży). – *§.*, zaſtrzelenie, zaſtrzał, ein Strebepfeiler, Gegenpfeiler. *Fulcrum* podpora, zaſtrzelenie ściany, albo czego takowego, żeby nie padło. *Mącz.*

ZASTRZYDZ, Zaſtrzyc, zaſtrzygł, *F.* zaſtrzyże, zaſtrzygę *cz. dk.*, zaſtrzygać *ndk.*, *Rs.* застричь, застригать, zacząć ſtrzydz, ſtrzygąc zaciąć, przyſtrzydz, mit der Scheere anschneiden, beschneiden, scheeren. Zaſtrzyganie włosów dzieciątka przy chrzcie. *Sak. Persp.* 2. Twóy ociec w Podteliczu, a ty w Dubnie, iak tańce, tako i zaſtrzyganie włosów przy ślubach odprawował. *Pim. Kam.* 170.

ZASTRZYKNĄĆ, Zaſtryknąć *czyn. idntl.*, zaſtrzykać *ndk.*, ſtrzykaiąc zakropić, zasprycować, bis hinter hinspritzen, bespritzen, verspritzen; *Bh.* zaſtříknauti, zaſtříkati, zaſtříkowati.

ZASTUDZIĆ *cz. dk.*, czynić że co zaſtygnie, ſtudząc zachłodzić, abkühlen, kühl machen, erkühlen lassen; *Bh.* zaſtuditi; *Ross.* застудить, затуживать, (= zaziębić, zastуда zaziębienie).

ZASTUKNĄĆ *cz. idntl.*, zaſtukać *dk.*, z ſtukiem się odezwać, zakołatać, losklopfen, anklopfen, anpochen; *Ross.* застучать, застукать Żeby trochę i w bęben choć werbel ieden zaſtukano. *Mon.* 65, 301, żeby zabębniono). Gdy siedli do ſtołu, baba we drzwi zaſtuka; zaſtukawszy ode drzwi ucieka. *Jabł. Tel.* 105. Kilka razy w chałupkę zaſtuknął. *Bardz. Luk.* 84.

ZASTURCHAĆ, ZASTURSAĆ; *ob.* zaszturchać.

*ZASTYDNĄĆ, ZASTYGNĄĆ *niiak. idntl.*, zacząć ſtygnąć, zaſtudzić się; *Ross* застынуть, застынуть, застывать, erkalten, erkühlen, abkühlen, kühler werden. Kiedy się te mieszaniny należycie wyszmelcuią nad ogniem, kładą się na naczynie sadłem wysmarowane, a iak mieszanina zaſtygnie, będzie tak twarda, że ią do użycia na kawałki rąbać potrzeba, i dlatego nazywa się szmelc ſkaliſty. *Jak. Art.* 2, 82; ſkaliſty szmelc, zaprawa z pewnych materyy zapalnych nad ogniem rozpłynionych, po zaſtygnieniu niby w ſkałe przemieniona. *ib.* 3, 316. – *fig.* By Pan nie zaſtał serc ani myśli naszych zaſtydłych a oziębłych w wierze. *Rey Pſ.* X x 4.

ZASUĆ *cz. dk.*, zasypać, verschütten; *Bh.* zasauti, zasugi, zaſjtiti; *Crn.* sasúti, sasújem; *Vd.* safuti; *Rg.* zaſſûti, zaſsipam, zaſſijpam, zasipam; *Bs.* zaſuti, (*Bs.* zaſutje, naſap, = grobla, zasep). Często tam ginie Nie ieden pielgrzym, zasuty piaſkami J pogrzebiony wielkiemi zaspami. *P. Kchn. J.* 419.

ZASUNĄĆ *cz. idntl.*, zasuwać *ndk.*; *Sr.* 1. zasuju, zasunu, zasuwam, zasuham; *Cro.* zaſzunuti, zaſzunújem; *Rs.* засунуть, засовывать, задвинуть, задвигать, запятить, запячивать, (*Ross.* засунуться, засовываться zawieruszyć się); posunięciem zakryć, zasłonić, vorziehen, vorschieben, vorrücken und verdecken. Zasuń firanki. *Węg. Mar.* 3, 57. Siedzenie gnuśne w zamkniętych pokoiach, albo w zasunionych taflami karetach. *Zab.* 10, 215, in Kutschen mit zugemachten Fenstern. Zasunąć drzwi, zamknąć na zasuwkę, cf. zawrzeć, zaprzeć, vorschieben den Riegel, verriegeln, den Schieber vorschieben; *Boh.* zaſtrčiti, zaſtrkati, zaſtrkowati; *Vd.* vrate safuniti, sakvakati, satekniti, satikuvati (cf. zatknąć), sadjati se satiko, saniniti, obtekniti). – *fig. tr.* Snem zmorzony powieki zasuwa. *Hul. Ow.* 210.

ZASUSZYĆ *cz. dk.*, zasuszać *ndk.*; *Rs.* засушить, засушивать, czynić że co zasycha, suchym uczynić, trocknen machen, auftrocknen, trocken werden lassen. Nakryiesz garnek nakrywą, a szpary od nakrywy gliną dobrą zasmaruiesz, i zwolna zasuszysz. *Torzew. ſkł.* 191. Kiedy glinę gleiem zwiąże, lepiéy się daie robić i zasuszać i zlepiać, lecz gdy więcéy dodawano gleiu, to się ledwie setny zasuszyć dał tygiel. *Torz. ſkł.* 67. Te próbki zrobiwszy, pomału ich zasuszyć, potym z tyglami ożgnąć i w piec ſkłarſki wſtawić. *Torz. sk.* 87. Przy goieniu ran z osadnienia końſkiego, trzeba dawać pomoc prochem zasuszaiącym, iako ieſt proch z chuſty spalonéy. *Cresc.* 542. – *tr.* Drzewo tak potym rozkochane, ieszcze w latorośli zasuszyć chciał nieprzyiaciel. *Birk. Sk. C.*, wysuszyć, uczynić żeby wyschło, vertrocknen machen. (*Rs.* засушина wyschłego co; засуха susza).

*ZASUWA, - y, *ż.*, ZASUWKA, - i, *ż.*, rzecz do zasunięcia służąca, ein Vorschieber, Einschieber, (*Sr.* 1. zasuwadlo, zasuwak wewnętrzna okiennica). Krwawe żyły żadnemi paſtkami czyli zasuwkami, któreby wſteczne płynienie krwi powściągały, opatrzonemi nie bywaią. *Perz. Cyr.* 48, zaſtawkami, zakładkami, zatkankami, *valvulae*). – Zając śpiąc oczu nie zamyka; lecz ma nad oczami osobną *zasówkę. *Kluk. Zw.* 1, 335 błonkę, Häutchen, Decke, *membrana nictitans*, cf. mrużna błonka). – *§.*, zasuwka w zamku u drzwi, lub zasuwka mimo zamku osobno do drzwi przybita, der Stubenriegel, Schloßriegel, Thürriegel, Thürschieber; *Boh.* záwora, (*ob.* zawora, zapora), ſtaupátka; *Sr.* 1. zasuwani, zasuwadlo, zadżewk, rěhel, regel, (*ob.* rygiel), zapadka, (*ob.* zapadką); *Crn.* ſamék, (*ob.* zamek, zamknąć), farinèk, narba; *Vd.* saſunka, sapadenza, ſapuh, rigl, savar, sapora, durni predtiſk, sâtikaunik, satika, satik, (cf. zatyczka, zatknąć), samek, sarinek, sapier (cf. zapora), saletauk, predsatika, predsatik; *Cro.* zaſzun, zaſzunya, zaſzûnka, veruga, (cf. wierzeia), zaletávka, (cf. zalecieć), pripirach, (cf. przyprzeć), kváka; *Dl.* krakun, romazin; *Bs.* krakun, rozmazin, zapriciça; *Rg.* zavrâtniza, zapórniza, vrâtniza, zaporniza, zâpôr; *Sla.* kljúcsanica (cf. klucznica), mandala; *Rs.* засовъ, засовецъ, засовчикъ, засовочка, запорка, запирка, заставка (cf. zaſtawka), затворка, затворочка; *Ec.* заклепъ, запирка, захлопка, щеколда, засовъ, запоръ. Rygiel, klamka, zasuwka, deka, sprężyna, części, z których się zamek ſkłada. *Teat.* 6 c, 58. Zamknąć drzwi na zasuwkę. *Tr.*, zasunąć drzwi, die Thüre verriegeln, den Riegel vorschieben. Zasuwa drewniana *Rs.* завертка; *ob.* zawartka, zawrzeć, zawora). *ZASUWNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zasuwania, vorschiebbar, *Rs* задвижный, задвижечный.

ZASWAIAĆ; *ob.* zaswoić. ZASWARZYĆ; *ob.* poswarzyć.

ZASWATAĆ *cz. dk.*, zacząć swatać, swataniem zamówić, als Freyersmann, versprechen, verloben; *Rs.* засватать, засватывать.

ZASWAWOLOWAC *cz. dk.*, zacząć swawolić; **Muthwillen zu treiben anfangen**; *Rs.* зарѣзвиться, зашалиться; swawolą zatracić; **muthwillig verthun.**

ZASWĘDNIEĆ, *Bs.* zasmuditi, vognati smudom, *foetere fumo rei adustae*, = trącić swędem, **einen Brandgeruch bekommen, anfangen brandig zu riechen.** ZASWĘDZIC *med. dk.*, zaświerzbić, wzniecić swędzenie, świerzbienie, **zu jucken anfangen.** Jeśli cię na przykład kiedy grzbiet zaswędzi, pamiętay, że tu mieszkam. *Zabl. Amf.* 97.

ZAŚWIADCZYĆ *cz. dk.*, zaświadczać *ndk.*, świadectwem zatwierdzić, **bezeugen, attestiren, ein Zeugniß ausstellen**; *Crn.* arrem; *Vd.* saprizhati, poprizhati, obozhititi, prozhititi; *Rg.* zsvjedocitti, zasvjedocivati; *Ec.* засвидѣтельствую. (*Rs.* засвидѣтельствованный, = oświadczony). Zaświadczenie, = świadectwo wydane, attest, **das Zeugniß, das Attest**; *Crn.* prizha; *Vd.* prizhuvanje, prizha, prizhnu pismu, poprizhanje, obozhitje; *Rs.* рукоприкладство, рукоприкладываніе (cf. ręki przykładać).

ZAŚWIATOWY, ZAŚWIATNY, - a, - e, za światem będący, **hinter der Welt befindlich.** Zaświatowy, któryby był za światem. *Wlod.*, *ultramundanus. Cn. Th.* 1395. Szatan po manowcu zaświatowym chodzi. *Przyb. Milt.* 88. Na co ostrygi zaświatnego morza na brzegu nieświadomym zbierać? *Ossol. Sen.* 13, *ex ignoto litore ultimi maris.*

ZAŚWIDRZYĆ, ZAŚWIDROWAĆ *czyn. dk.*, zacząć świdrzyć, zawiercieć, świdrząc zakręcić, **zu bohren anfangen, anbohren.**

ZAŚWIECIĆ *cz. dk.*, zaświecać *ndk.*; *Bh.* **zaswititi**; *Sr.* 1. **zaßwetzam, zaßwetzam ßo**, (*Sr.* 1. **zaßwetlu ßo, zaßwetlam ßo** *eluceo* zaiaśnieć, zaświtnąć); *Ross.* засвѣтить, засвѣчать. Zaświecić co, uczynić że co świeci, **leuchten machen, anzünden, anstecken z. B. ein Licht.** Zaświecam świecę, *accendo candelam. Cn. Th.* 1395. Zaświeć świecę. *Tr.* - Zaświecać gdzie, rozświecać, **hell machen, erleuchten**, *pr. et fig.*, *ob.* rozświecam w izbie, w komorze. *Cn. Th.* 934. Zaświecić się *passiue*, być rozświeconym, **hell werden, licht werden, erhellt werden.** Rozświeca się co, albo od czego zaświeca się, *allucescit. Cn. Th.* 934. Zaświeciło się od błyskawicy, od świecy. *Tr.* - Zaświecić komu, = poświecić mu aż dokąd, **einem bis wohin leuchten, ihm vorleuchten.** Zaświeć mu do drzwi. *Tr.* - *Verb. medium*: zaświecić, zaświecić się, = zacząć świecić, zajaśnieć, zabłysnąć, zaświtnąć, **aufleuchten, aufblitzen, aufstrahlen, anfangen zu leuchten, zu blitzen, zu glänzen, zu funkeln, zu schimmern, zu strahlen.** Piorun, chmury rozprówszy, zaświeca się srogi. *Bardz. Tr.* 263. Głupi się przez rok świeci, a gdy trzeba właśnie Zaświecić się, nie maiąc oleiu, wygaśnie. *Pot. Jow.* 27. Xiężyc się zaświecił; gwiazdy się zaświeciły. *Tr.* Każdemu pięć kart rozdawszy, wyrzucę iednę kartę; aliści dzwonka zaświeciła *Boh. Kom.* 2, 279. Niepomyślnym dziś dzień ten zaświecił mi blaskiem. *Teat.* 42 *d*, *B.*, zaświtł, cf. zawitał mi dzień). - *fig.* Tak się w głowę uderzyłam, aż mi się coś w oczach zaświeciło. *Teat.* 35, 6; tak uderzył mię w gębę, aż mi się w oczach zaświeciło. *ib.* 51 *b*, 32, aż się oczy zaiskrzyły, **daß mir die Funken aus den Augen sprühten.**

*ZAŚWIĘCIĆ *cz. dk.*, za świętego ogłosić, świętym uczynić, **heilig erklären, heiligen.** Stanisława Świętego zaświęcił papież Alexander IV. *Teof. Zw. C* 2. Czy chcesz zaświęcić Husa twoiego? wszak wy nie zowiecie tych świętymi, których za wiarę ewanielicką palą. *Twor. Ok. G* 2. Helżbiety Świętéy dzień zaświęcił Grzegorz papież; tenże święto Pawła Św., Jana Św. i ścięcia iego. *Teof. Zw. C* 2, za święto ogłosił, **zu einem Heiligentage, Feiertage erklären.** - §., w karty graiąc: zaświęcić, kozerę wyrzucić, **einen Trumpf aufschlagen**; zaświęcić maść, **eine Couleur als Trumpf aufschlagen.** *Bndtk.*

ZAŚWIECIE, - ia, *n.*, mieysce za światem, które sobie może kto w myśli wystawić. *Wlod.*, **der Raum, oder ein Ort hinter der Welt, die Hinterwelt**; *ultramundanus locus. Cn. Th.* 1395.

ZAŚWIEKTAĆ *cz. dk.*, chustę, papier zawalać, zabrudzić. *X. Kam.*, **beschmutzen, beschmieren.**

ZAŚWIEGOTAĆ, ZAŚWIEKOTAĆ; *ob.* świegotać.

ZAŚWIERZBIEĆ *med. dk.*, zacząć świerzbieć, zaswędzić, **zu jucken anfangen**, *Rs.* засвербѣть.

ZAŚWIERCZEĆ, Zaświerkać; *obacz* świerczeć. ZAŚWIETNIEĆ; *ob.* świetnieć. ZAŚWIĘTOWAĆ; *ob.* świętować, świątkować; cf. zaświęcić.

ZAŚWISNĄĆ *cz. idntl.*, zaświszczeć *dk.*, zaświstać *ndk.*, odezwać się świszcząc, zagwiznąć, **lospfeifen, aufpfeifen, zu pfeifen anfangen**; *Bs.* zazvizdati, zvjeznuti; *Cro.* zazvichati, zazviſchávam; *Dl.* zazvizdavam; *Rg.* zazvixdati, zvixdati; *Rs.* засвистать, возсвистать; *pr. et fig. tr.* Zaświsnę na nie i zgromadzę ie. *Bibl. Gd. Zach.* 10, 8, zakszyknę. *Leop.*) Otrząsnął się dąb wielki, rózgi zaświszczeały, lub nie był wiatr, i samym zadrżał strachem zdięty. *Zebr. Ow.* 180, *ramis sonum dedit*). - Zaświstać kogo, zagłuszyć świszcząc, **pfeifend betäuben.**

ZAŚWITNĄĆ *med. idntl.*; zaświtać *ndk.*, świtaiąc zaświecić, zaiaśnić, **licht hereinbrechen, hell werden, tagen**; *Bh.* **zaswitati, switati počina, zabřezkuge se, počina switati**, **rozbřesskuge se**, *ob.* brzeszczy się, *ob.* brzask); *Sr.* 1. **zaßwitacz, zaßwetlam ßo, zaßwetzam, zaßwetlu ßo**; *Slo.* **zaswitáwam**; *Rs.* засіять. Zaświtnął dzień, zaiaśniał, dzień się stał. *Wlod.*, **der Tag ist angebrochen.** Jak zaświtnęło (zaświtło) odjechali *Tr.* Zaświta, świta, świt iest, *Crn.* sasvita se, *Sr.* 1. **zaßwetla ßo, zaßwitupo.** Zaświtnienie, = ZAŚWIT, - u, *m.*, początek świtu, **der Anbruch der Morgendämmerung.** Pierwsze zaświtanie. *Tr.*

ZASWOIĆ *cz. dk.*, zaswaiać *ndk.*, za swoie przywłaszczyć sobie, **zu dem Seinigen machen, zueignen, aneignen.** Uszło to dotąd i cudze zaswaiać. *Zab.* 15, 248. Kędy przeprawiwszy się Duńczykowie flotą, J ten port zaswoiwszy, gniazdo sobie plotą. *Pot. Pocz.* 1. Zapomniałeś że złoto kto inszy po tobie Zaswoi; sława twoia nie zginie i w grobie. *Pot. Pocz.* 373. Jeśli złe pokolenie przy uporze stoi, Jeśli się nie nawróci, szatan go zaswoi. *Pot. Zac.* 122, iak swoie weźmie). Alboż cię sobie, gdym ia tak niedbały, Moie kochanie, kto inszy zaswoił? *Pot. Syl.* 250. Dla kogoż mam nieszczęsna się stroić, J kogo wdziękiem urody zaswoić? *Chrośc. Ow.* 205, ująć, zjednać, zniewolić sobie). - *§. Poduszką skronie okłada z chciwości snu, i żałosne serce chce *zaswoić. *Wad. Dan.* 141, zaspokoić, zakoić, oswoić, zaśmierzyć, **beruhigen.**

ZASWOROWAC; *obacz* sworować. ZASYCHAC; *ob.* zaschnąć.

ZASYCIC *cz dk.*, zasycać *ndk.*, sycąc zaspokoić, ſättigend zufrieden ſtellen; *Cro.* zaſzichújem *exsaturo*, *zasyt.

ZASYCZEC, zasyknąć; *ob.* syczeć. ZASYŁAC; *ob.* zasłać.

ZASYPAC, *F.* zasypie, zasypę *cz. dk.*, zasypuie *Pr. kontyn.*, zasypywać *czstl.*, zasuć, sypiąc zapełnić, zakryć, zatrząść, voll ſchütten, anſchütten, beſchütten; *Bh.* zaſypati, zařititi; *Sr.* 1. zaſipu, zaſipam, zaſipuju; *Vd.* saſipati, sasipùat, (*Vd.* saſipuvati, = zaszańcować; *Crn.* ſasip, = tama; *ob.* zaspa); *Cro.* zaſzipati, zaſzipávam; *Bs.* zaſippati, zaſuti, zagatiti (*ob.* gacić), zajaziti (*ob.* jaz); *Rg.* zaſûti, zaſſijpam, zaſsipam, zasipam; *Ross.* засыпать. Wszyſtkie ſtudnie na ten czas zamiotali i zasypali ziemią. *Leop. Gen.* 26, zarzucili). Zasypać rumem, gruzem, *Rs.* защебенить. Zasypowanie *impletio caui terra aggesta. Cn. Th.* 1396, *Rs.* засыпка. To czym zasypuią, gruz, mierzwa, piasek *aggestus. Cn. Th.* 1396. - Zasypać, posypać po wierzchu, potrząść czym, womit beſtreuen, beſchütten, einſtreuen. Piasek do zasypowania papieru. *Torz. škł.* 4, pisarſki piasek, Streuſand. Rosół ten tak mi smakuie, iak gdyby makaronem Włoſkim był zasypany. *Teat.* 8, 39.

ZASYPIAC; *ob.* zasnąć; *ob.* zaspać.

**ZASYT, - u, *m.*, zasycenie, sytość, das Erſättigen, die Erſättigung, das Sattſeyn. U mnie ieſt szczęśliwość szczęśliwością, gdy ty masz cząſtkę w niéy, lecz niedzielonéy z tobą nudne są zasyty. *Przyb. Milt.* 289.

*ZASZ, zaż, zaś; *ob.* za *interrogat.*

ZASZABROWAC *cz. dk.*, u mularza; szabrami, t. i. kawałkami drobnemi cegły lub dachówki szpary w murze zaćwiekować. *Mag. Mſkr.*, mit kleinen Ziegelſtücken ausfüllen.

ZASZACHROWAC *czyn. dk.*, zaszachrowywać *czstl.*; szachruiąc zamienić, zarobić, zatachlować, zamachlować, verſchachern, ſchachernd gewinnen, abgewinnen, verheimlichen, verthun. Poradzić sobie nie umiesz! na co ta zbyteczna delikatność? zełgać, wyprzeć się, zaszachrować, omamić, aby tylko nie oddać. *Teat.* 27, 84.

ZASZADZIC, zaszedzić, zaszadzieć, zaszedzieć; *obacz* szedzić, oszedzić, oszadzić, oszedzieć.

ZASZAFRANIC *cz. dk.*, zaprawić szafranem, mit Safran anmachen.

ZASZALEC *med. dk.*, zacząć szaleć, anfangen zu tollen; zu raſen, zu toben; *Bs.* zamahnitati; (*Rs.* замалить zażartować, замалиться zbyt zażartować).

ZASZALBIEROWAC *cz. dk.*, szalbierſtwami zarobić lub zataić, zamachlować, mit liſtigen Streichen abgewinnen, oder verthun, verheimlichen.

ZASZAMEROWAC *cz. dk.*, szamerowaniem zasadzić, verſchameriren, beſchameriren.

ZASZAMOTAC *cz. dk.*, zaszamoce *F.*, zacząć szamotać, szamocąc zarzucić, naruszyć, anfangen ſich herum zu ranken; durch Herumreißen beſchädigen, verrenken, verwerfen.

ZASZAŃC, - u, *m.*, szańc zewnętrzny, eine Außenſchanze. *Tr.*, *Crn.* ſagreb. (*Vd.* saſhanzati, = okopać).

ZASZARGAC *cz. dk.*, szarganiem zawalać, mit Gaſſenkoth unten herum beſchmutzen.

*ZASZARKAC; *ob.* zasarkać, zasarknąć.

ZASZARŁACIC *cz. dk.*, szarłatnym zrobić. *Bndtk.*, szarłatno zafarbować, beſcharlachen, ſcharlachroth färben.

ZASZARPNĄC *cz. idntl.*, zaszarpać *dk.*, zacząć szarpać, szarpiąc zarwać; anfangen zu reißen, zu raufen; raufend abreißen.

ZASZASTNĄC *cz. indtl.*, zaszaſtać *dk.*, szaſtem zacisnąć, zarzucić, mit einem Rucke, Schuſſe, Schwunge, Hiebe fortreißen; cf. *Rs.* зашамать, = zakołysać, zamachnąć; зашаматься zachwiać się, zatoczyć się.

ZASZCZAC *cz. dk.*, zaszczywać *czstl.*, szczaniem zaplugawić, bepiſſen, zapełnić szczynami, vollpiſſen. ZASZCZANIEC, - ńca, *m.*, plugawiec co do szczania, *Crn.* uszáné, *f.* uszanęla, uszanka, ein Bettpiſſer, Hoſenpiſſer; cf. zasraniec.

*ZASZCZAWIC *cz. dk.*, n. p. Nie godnam światować owa z téy rodziny Którymem zaszczawiła, zabiy mię, nie inny. *Zebr. Ow.* 192; *quos impia laesi.* ?

ZASZCZEBIOTAC, *F.* zaszczebioce *cz. dk.*, szczebiocąc odezwać się, anfangen zu zitſchern, zu zwitſchern, *pr. et fig. tr.* Tu iaſkołka tak zaszczebiotała.. *Kniaz. P.* 3, 113.

*ZASZCZEKNĄC *cz. idntl.*, zaszczekuie *Pr. kontyn.*; zaszczekiwać *czstl.*; *Sr.* 1. zajcżowkam; *Vd.* zazheukati, salajati (cf. załaiać); *Cro.* zalajati, zalajam; *Bs.* zalajati; *Rs.* залаять, затявкать; szczekaiąc się odezwać, losbellen, aufbellen, (anſchlagen); *pr. et fig. tr.* Gdy miiał wrota naszych sąsiadów, muc, któremu znać figura iego nie podobała się, zaszczeknął. *Teat.* 24 *c*, 44. Nie zaszczeknie na cię i ieden pies. *Leop. Jud.* 11, 16; nie zaszczeknie pies ięzykiem swoim na cię. *Bibl. Gd. ib.* 13. Gdy mu się spać zachce, a sługa nie chcąc co obali, albo czym zakołace, albo pies pod oknem zaszczeka, to iuż słudze kiiem, a wygę obiesić. *Rey Zw.* 80 *b.* *Fałecznego paſterza prorocy zowią psem niemym a ochrapiałym, z gardłem zatuczonym, który nigdy zaszczeknąć nie może na wilka, przychodzącego do owieczek swoich. *Rey Pſt. M m m* 6. - §., zaszczekać kogo, szczekaniem zagłuszyć, bellend betäuben, überbellen, *pr. et fig. tr.* - §., zaszczekać się, rozszczekać się, recht ins Bellen gerathen. Zaszczekany pyſk, wyszczekany; cf. wyparzony, niewyparzony.

ZASZCZĘKNĄC *cz. idntl.*, zaszczękać *ndk.*, szczęk wydać, z szczękiem się dać słyszeć, erklirren, losklirren, ein Geklirre hören laſſen.

*ZASZCZEP, - u, *m.*, zaszczepienie, i to co zaszczepiono, *pr. et fig. tr.*, das Einimpfen, die Einimpfung, das Eingeimpfte. *tr.* - Pożytki z nowéy miſsyi wypływaiące nakłoniły papieża do wzięcia w protekcyą tego zaszczepu. *Nar. hst.* 4, 175; t. i. nowo zaszczepionego czyli założonego kościoła). - *aliter*: Leo był to zaszczep owego bohatyrów domu, z którego naysławnieyszy od Gaulów Rzym uwolnił. *Stas. Num.* 2, 252, *raczéy* ZASZCZEPCA, - y, *m.*, ZASZCZEPICIEL, - a, *m.*, ten który zaszczepia, zakłada, gruntuie, funduie co, = zakładacz, założyciel, fundator, początek daiący; der Einimpfer, Impfer, *tr.*, der Pflanzer, Anpflanzer, Anleger, Errichter, Stifter, Gründer, Urheber; *Sr.* 1. zcżepenik; *Ross.* прививальщикъ, прививатель. Piaſt zaszczepca domu po nim idących królów. *Nar. hst.* 2, 64. Zaszczepiciel kraiowy. *Przyb. Luz.* 232. Focyusz, ów sławny zaszczepca po-

różnień z Rzymskim kościołem. *N. Pam.* 12, 341. Kalwin sławny zaszczepca wyznania, które do tych czas iego imię nosi. *Czack. pr.* 1, 301. Obwinią zaszczepców nowego wyznania o niecnotliwe powody tego oddziału. *ib.* 2, 213. ZASZCZEPIĆ *cz. dk.*, zaszczepiać *ndk.*, szczepiąc wsadzić, wpuścić, wkorzenić, einimpfen, impfen, einpfropfen, einpflanzen, *pr. et fig. tr.*; *Sr.* 1. zczepn, zazczepam; *Ross.* привить, прививать, cf. przywić). Zaszczepianie, zaszczepienie, das Einimpfen, das Impfen, die Impfung, z. B. Blatterneinimpfung; *Sr.* 1. zazczepeno, zapupkuwano; *Ross.* прививанїе, прививка. Sposób zaszczepienia ospy: bierze się ropa ospy dobréy, czyni się maleńka rana, i zmaczawszy w ropie szpilkę, kładzie się tę w ranę zrobioną, albo lancetem ropą napuszczonym ranka się czyni, co zaszczepieniem zowią. *Krup.* 5, 340. Ci co ospę zaszczepiaią w Maiu, dzieciom zaszczepionym po wolnym powietrzu po ogrodach chodzić nakazuią. *Krup.* 5, 443. Zaszczepiony, *Rs.* прививный, прививочный. Większa liczba z ospy naturalnie napadaiącéy umiera, aniżeli z ospy zaszczepionéy. *Krup.* 5, 338. – *fig. tr.* Świętobliwość skruchę zaszczepia w grunt duszy. *Teat.* 46, 9. On to w moiém sercu zaszczepił miłość rozumnéy wolności. *Gaz. Nar.* 1, 178. ZASZCZEPNĄĆ *cz. idntl.*, zaszczepać *ndk.*, zacząć szczepać, nadszczepać, rozszczepać aż za pewny kres, aufzuspalten anfangen, anspalten; *Rs.* защепить. *ZASZCZEPKA, -i, *ż.*, n. p. zaszczepka do ściśnienia kanału korzenia przy nasprycowaniu macharzyny służąca; *compressorium penis. Czerw. Narz.* 27.

*ZASZCZERBIĆ *cz. dk.*, *zaszczerbiać *ndk.*, szczérbatym uczynić, szczerbami zapełnić, schartig machen, *Rs.* зазубрить, зазубривать. *ZASZCZERBIEC, *ZASZCZERZEĆ *niiak. dk.*, stać się szczerbatym, wygryzionym, wyiedzonym, schartig werden. Gangrena w inszych członkach skryte wydubniałości czyni nie otworzone, tylko zaszczerzałe. *Syr.* 1077. ?

*ZASZCZĘSNY, -a, -e; -ie *adv.*, szczęsny aż nazbyt, nader szczęśliwy, höchst glücklich, glückseelig. Taż będzie moiéy sromoty przyczyna, Zkądem zaszczęsnych godzin wyglądała. *Zab.* 15, 252.

ZASZCZKNĄĆ, ZASZCZYKNĄĆ *czyn. idntl.*; zaszczykać *ndk.*, zacząć szczknąć czyli szczyknąć; uszczyknąć; anfangen zu kneipen, abkneipen; cf. zaszczypnąć). Czemu nie zażyć pogody, Ani tak smakowitéy nie zaszczknąć iagody? *Tward. Pasq.* 25. – Zaszczknął mię robak. *Tr.*, zaszczypnął, hat mich gekniffen, gebissen. Koniowi z ochwatu tak skóra stężeie, iż iéy palcami nie można zaszczknąć. *Cresc.* 536, zachwycić, zaiąć, uiąć.

ZASZCZKNĄĆ *niiak. idntl.*, zaszczkać *ndk.*, z szczkaniem odezwać się, zacząć szczkać, anfangen zu schlucken, den Schlucken bekommen. Zaszczknąwszy skonał. *Tr.* Zaszczknąć się, szczkaniem nadwątlić się, sich matt schlucken, durch den Schlucken abmatten.

ZASZCZUĆ, *cz. idntl.*, zaszczwać *dk.*; szczwaniem zamordować, załowić, zu Tode hetzen, hetzend eriagen, fangen. Chlubił się, że niedźwiedzia iamnikami zaszczuł. *Mon.* 67, 386.

ZASZCZUTKOWAĆ *cz. dk.*, zacząć szczutki dawać; szczutkami zamordować, anfangen Nasenstüber zu geben; mit Nasenstübern matt machen; *Rs.* защелкать.

ZASZCZYCIĆ *cz. dk.*, zaszczycać *ndk.*, *§., zaszczycić, *szczytem t. i. pawężą, tarczą zasłonić, założyć, od złego razu; *pr. et fig. tr.*, beschirmen, vertheidigen, bewahren, behüthen; *Sr.* 1. zakitam; *Cro.* zaschitujem, odvetujem *protego*; *Bs.* zascstititi, obraniti; *Rg.* zascstititi *scudare, difender con lo scudo*; *Rs.* защитить, защищать, ущищать, покровительствовать; *Ec.* предзащищаю *protego, propugno*). Dway Machabeusza między sobą mieli, zaszczycaiąc go zbroią swoią. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 10, 30, Machabeusza między się wziąwszy, a zaszczyciwszy go tą, którą mieli zbroią, żeby nie był raniony, ochraniali go. *Bibl. Gd.*) Osadzili się tam, dla zaszczycenia stolicy Kiiowskiéy od niebezpieczeństwa rozmaitego. *Wer Kij.* 8; *Rg.* zascstitenje, obrana, (obrona) odvjettovagnje, branitegl-stvo; *Rs.* покровительство; *Ec.* защищенїе, предборительство. Z ręki nieprzyiacielskiéy wyrwę miasto to, i zaszczycę *nad miastem tém. *Budn. Jez.* 38, 6, będę bronił miasta tego. *Bibl. Gd.*) Błogosławiony, który iest zaszczycon od ięzyka złego. *Leop. Syr.* 28, 23, kto iest ochroniony przed nim. *Bibl. Gd.*) W każdy dzień pokusy ręką swą podpieray i zaszczycay nas. *Modl. Gd.* 107. Zaszczycisz ie w taiemności miłosierdzia twego. *Wrobl. Zolt.* 69, *abscondes eos in abscondito faciei tuae*). Rozciągnął obłok na zaszczycenie ich. *Wrobl. Zolt.* 247, *in protectionem eorum*). Włodymierz porażon od Pieciniegów, ledwo się skrył pod iakiś most, który mu się uciekaiącemu ku zaszczyceniu trafił. *Stryik.* 151, ku ochronie, ku schronieniu). Grad zaszczycenia domów gwałtownie poprzełamywał. *Krom.* 779, *tecta*, dachy, *szczyty; *ob.* szczyt, die Dächer. – §., Zaszczycać kogo czym, szczycić go czym, uczcić, einen womit beehren, auszeichnen; *Vd.* pozhastiti, poshtuvati, obzhastiti; *Bs.* posctovati; *Cro.* poštujem; *Dl.* stujem; *Rs.* удостоить, удостоивать, предпочесть, предпочитать; *Ec.* воспомяю, сподобляю, сподобити. Nie urodzenie, ale cnota człowieka zaszczyca. *Teat.* 55 *c*, 44, zaszczyt, honor mu przynosi). Jeśli twoim przykładem mą cnotę podsycisz, Większym mnie, niż ia ciebie podarkiem zaszczycisz. *Teat.* 46 *c*, 123. Obywatel ten był przyiaźnią i częstą gościną zacnych ludzi zaszczycony. *Siem. Cyc.* 18. Królowie nasi zaszczycali przodków naszych w Marsowym dziele. *Mon.* 65, 51. Kawaler zaszczycony orderem Sw. Stanisława. *Ld.*; *Crn.* zashtiti). Zaszczycać się czym, być czym zaszczycony, lub mieć sobie za zaszczyt, za honor, za chlubę; womit beehrt, ausgezeichnet werden; sich etwas zur Ehre rechnen, etwas für eine Ehre halten. Naysrozsze bitwy w oczach moich miłe, Z téy nie ustąpię, poznasz mym przykładem, Jakim się oycem zaszczycasz i dziadem. *Kras. Oss. E* 4. Zaszczycam się zostawać JW Pana Dobrodzieia nayniższym sługą, z mam honor zostawać i t. d., ich habe die Ehre zu verharren u. s. w. ZASZCZYCICIEL, -a, *m.*, *§., zaszczycaiący, to iest broniący, protegiący kogo, protektor, der Beschützer; *Crn.* zaschitnik; *Rg.* zascstititegl, branitegl, odvjetnik; *Rs.* защититель, защитникъ; *Ec.* протикторъ, защитникъ, покровитель; *w rodz. żeńsk.* zaszczycicielka, protektorka; *Rg.* zascstititegliza, obranitegliza, odvjetniza, bronitegliza; *Rs.* защитительница, защитница.

ZASZCZYPNĄĆ *cz. idntl.*, zaszczypać *dk.*, zacząć szczypać; szczypaniem zachwycić, zaszczknąć; zu kneipen anfan-

gen; einkneipen, abkneipen; *Vd.* prelhzhipati, prevzheniti, salhzhipati; *Rs.* защипать, защипывать. Gdy pchła człowieka zaszczypnęła, uchwycił ią. *Ezop.* 76, zakąsiła, ukąsiła). Robak żeby od drugiego zaszczypiony był abo ukąszony, z boleścią się broni. *Czia. prz. b* 3.

ZASZCZYT, - u, *m.*, *§.; wszystko co kogo zasłania, *zaszczyca, broni, zastawia od złego razu, der Schutz, Schirm, die Bedeckung, Beschützung; *Vd.* savet, savetje, obranba, obrana, branba, obvarvanje, obvarstvu; *Rs.* защита; *Ec.* защитилище, защита. Czynią gotowość do dobywania zamku, pod sporządzonym na zaszczyt przybytkiem. *Chrośc. Fars.* 215; na zasłonę, na ochronę). Zaszczyt, rodzay wałów, n. p. zaszczyty sypać. *Dudz.* 74, zastaw, przedpiersień, parapet, eine Brustwehr, ein Werk, ein Schutzwall. Zaszczyt przed bramą usypano. *Tr.* Zaszczyty szańca tak wysokie być maią, żeby działa dobrze okryły. *Archel.* 32. Działa te, gdy używać przyszło, zostawały dla krótkości swoiéy za zaszczytami, i kosze pozapalały. *ib.* 31, *et* 2, 29. - *fig. tr.* Bacząc, że krótko się na téy stolicy miał osiedzieć, to uprządł sobie, żeby się w pieniądze fundował, któremiby w wątpliwych rzeczach się ratował, i gdy nań nastąpił wiatr przeciwny iaki, miał ten zaszczyt od razu i nędzy wszelakiéy. *Tward. Wl.* 56, pomoc, ratunek, Nothhülfe, Rettungsmittel. Zaszczyt przyiacielski, sukurs, posiłki woienne. *Dudz.* 74, Hülfstruppen. Następcy iego będą hospodarami Wołoskiemi pod zaszczytem monarchów Rossyyskich. *Stebel.* 2, 428, pod protekcyą). - *aliter*: Pod pokrywką wykonania dekretów Amfiktyonów, Filip zaszczyt brał do ciemiężenia różnych narodów Greckich. *Nag. Fil.* 233, pozór, assumpt, pretext, Vorwand, Scheingrund. - §. 2., zaszczyt, co kogo zaszczyca, zdobi, uczci, cześć czyli honor mu czyni, Auszeichnung, Ehre, Zierde; *Rs.* предпочтéнïе. Potomku rycerzów dawny, J zaszczycie rodaków, Zawołany, w ciosach sławny, Wodzu mężnych junaków. *Kras. Oss. E* 4 *b.* Pięknie to, że w pisaniu mocny iesteś wierszy, Lecz dobrym być człowiekiem, to zaszczyt naypierwszy. *Dmoch. Szt R.* 100. Mantua zaszczyt z Marona odnosi. *Hul. Ow.* 157, zaszczyca się Wirgiliuszem; ma honor, ma sobie za honor, poczytuie sobie za honor być iego oyczyzną). Charakter męża tego znany wszystkim, powszechny zaszczyt odbiera od wszystkich. *Teat.* 15 *c*, 48; szacunek, uszanowanie, pochwałę, Achtung, Werthschätzung, Lob. ZASZCZYTNY, - a, - e; - ie *adv.*, zaszczyt, cześć, chwalę przynoszący, ehrenvoll, ehrebringend, auszeichnend, *Crn.* zashtliui). Przodkowie ci stoią tu potomstwu modelem zaszczytnym. *Hor.* 1, 69 *Kniaź.* Zaszczytnym zaś rodzaiem sięgaiąc Jagiéły, Uwielbia kray przewagą i wiecznemi dzieły. *Zab.* 10, 322 *Kniaź.* Nie mogę-ż ia szukaiąc trwalszych sławy zysków Zaszczytnieyszą krwią moich oznaczyć pocisków? *Teat.* 45 *c*, 52 godnieyszą). Przebrakował niewolniki, coby się zdało do pokoiu iego i do zaszczytnéy dworu polityki. *Wad. Dan.* 5, okazałéy, wspaniałéy). - Zaszczytny czym, zaszczycony, ozdobiony czym, geehrt, beehrt, ausgezeichnet. Igła zaszczytna posługą Minerwy *Nar Dz.* 2, 18. Bogatym złotogłowem, lub Tyrskim zaszczytny szkarłatem. *Zab* 15, 162 *Kniaź*

ZASZCZYWAC; *ob.* zaszczać.

ZASZEDZIC, ZASZEDZIEC; *ob.* szedzić, szadzić.

ZASZELEŚCIC *cz. dk.*, zacząć szeleścić, zu rauschen anfangen, wie das Laub.

ZASZELMOWAC kogo; *ob.* oszelmować.

ZASZEMRZEC *cz. dk.*, zacząć szemrzeć, zu murren anfangen; *Ross.* зароптать. Zaszemrzeć kogo, szemraniem zagłuszyć, murrend übertäuben.

ZASZEPTAC *cz. dk.*, zaszeptywać *czstl.*, zacząć szeptać, zu lispeln oder flüstern anfangen; *Rs.* зашептывать szeptaniem oczarować, flüsternd behexen, besprechen.

ZASZKADZAC; *ob.* zaszkodzić.

ZASZKARADZIC *czyn. dk.*, szkaradno oszpecić, entsetzlich häßlich machen, abscheulich zurichten, verhunzen.

ZASZKLNIC; *ob.* zalśknić, zalśknąć.

*ZASZKODA, - y, *ż.*, zaszkodzenie i to co zaszkadza, co szkodzi, das Schaden, und das was einem schadet, das Schädliche, Schaden Bringende. Bukiew Turecka kiszkom szkodzi; ale ta zaszkoda bywa odjęta przyprażaniem na ogniu. *Syr.* 1480, ta szkodliwość, die Schädlichkeit. W winie nie może nic być naleziono, coby iadem albo zaszkodą iaką ludzką mogło być nazwano. *Cziach. prz. d* 2. Cesarskie prawa wszystkie zaszkody uprzątnąć chciały. *Birk. o Ex.* 21 cf. przeszkody, Hindernisse. Bądź zaszkodę, bądź zakazanie, to wszystko wniwecz obraca. *Bzow. roż.* 113. *ZASZKODCA, - y, *m.*, szkodziciel, który szkodzi, lub przeszkadza, der Schadenstifter, Beschädiger; der Verhinderer, der Hindernisse in den Weg legt. Wy iesteście zaszkodcy nasi. *Veryf. pr.* Dosyć maią ci zaszkodcy na tym, że się sami na przyiaźń ku nam sposobić nie mogą. *Obr.* 71. *ZASZKODNY, - a, - e; - ie *adv.*, *zaszkadzaiący, szkodę przynoszący, szkodę czyniący, szkodliwy, schadenbringend, schädlich. Zaszkodne używanie ziół. *Syr. rej.* Sprawa ta zaniosła się więcéy na zaszkodny gomon, niż na zbawienny pożytek. *Smotr. Ap.* 105. - Zaszkodny, szkodę nagradzaiący, schadenersetzend, Ersatz=. Listy zaszkodne nie maią być dawane rotmistrzom; wszakże za szkody im będzie dosyć uczyniono. *Herb. Stat.* 93. - Zaszkodny, przeszkodny, na przeszkodzie będący, störend, hinderlich. Przy darach Bachowych bez zaszkodnéy biedy Siedziem z drużyną naszą. *Petr. Hor. M* 4 *b.* - *§. *Militar*: zaszkodny, bagażowy, obłogowy, od obłog, od obnoż, od ciężarów woyskowych, Bagage=, Gepäcke=. Zaszkodne wozy. *Stryik.* 651. Moskwa, porzucaiąc ciężary i konie ustawaiące, i insze zaszkodne statki i żywności, woysko swoie uwodzili. *Stryik.* 696. Miał Jan Albrecht pod Soczawą 80,000 ludu rycerskiego, krom woźnic, kucharzów i inszych zaszkodnych ludzi. *Stryik.* 650; *ob.* ciury, Troß, *Boh.* zásstodnj hása *caculae*, Soldatenaufwärter im Felde. ZASZKODZIC *cz. dk.*, *zaszkadzać *ndk.*; szkodę przynieść, Schaden bringen, schaden. Gdzie ziele świniak sieią przy domach, nie zaszkadzaią czary żadne. *Urzęd.* 113. Kto się chytro obchodzi z przyiacielem, ten sobie zaszkadza. *Ezop.* 82. Jeżeli dobre życzenia nie wiele pomogą, cóż złorzeczenia maią zaszkodzić? *Perz. Lek.* 216. Nie pomoże, nie zaszkodzi; cf. nie zawadzi). Co zaszkodziło, to nauczyło. *Cn. Ad.* 86; cf. po szkodzie mądry). Módz zaszkodzić, a nie chcieć, to naywiększa chwała. *Min. ryt.* 4, 151. Dotknieni krzywdą, nie zaszkadzali. *Radz. Sap.*

2, 18, nie mścili się). Sądź Panie tych, którzy mi zaszkadzaią, racz zwalczyć tych, którzy na mnie walczą. *Wrob. Zolt.* 74 *iudica nocentes me*; którzy mi szkodzą). Żydowſkie obrzezanie nam nie przynależy; i owszem zaszkadza nam więcéy. *Biał. Poſt.* 143. Jużeś słyszał, co zaszkadza niektórym słuchać słowa bożego. *Biał. Poſt.* 296, przeszkadza, zawadza, hinderlich seyn, hindern, verhindern, stöhren.

*ZASZKOLIĆ; *ob.* zaſkomlić. ZASZŁA; *ob.* zayść.

ZASZLAMOWAĆ *cz. dk.*, zaszlamowywać *czstl.*; szlamem zapełnić, zamulić, verschlämmen, mit Schlamm anfüllen; *Vd.* sašhlemati, saglenjati, sazeklati, saberſati; *Rs.* засоришь.

ZASZŁAPIĆ, *ZASŁAPIC *med. dk.*, zaślapuie *kontyn.*; *Bh.* zaſſlapiti, zaſſlapati, zaślapił albo raczéy zaszłapił koń, przeſtąpił sznur, rzemień. *Włod.*, zaſtąpił, das Pferd ist über den Zugstrang getreten. Gdy koń zadniemi nogami na przednie zaślapuie, to bardzo szkodzi. *Cresc.* 526, gdy tylnemi o przednie zawadza, gdy się ściga, goni, wann es die Hinterfüße an die Vorderfüße streift, schleift. Na tym mieyscu nigdy trawa nie rośnie, gdzie raz iazda Turecka kopytem zaszlapi. *Klok. Tur.* 206, zatratuie, niedertreten. - §., zaszłapić się, poszłapić się, poszkapić się, zawikłać się, zamotać się, einen Fehltritt thun, sich verwickeln, einen Bock schießen. W zawodzie pociech swoich się zaszłapi. *Pot. Syl.* 321.

ZASZLIFOWAĆ, ZASZLEIFOWAĆ, ZASZLUFOWAĆ *cz. dk.*, szlifuiąc zarównać, pogładzić, zaoſtrzyć, anfangen zu schleifen, anschleifen, abschleifen, glatt schleifen, scharf schleifen.

ZASZLOCHAĆ, ZAŚLOCHAĆ *cz. dk.*, z szlochem się odezwać, losschluchzen, zu schluchzen anfangen; *Ross.* захныкашь. Powinien nad ſtratą dni swoich zaszlochać, Co żyiąc nie dbał, nie mógł, lub nie umiał kochać. *Zab.* 14, 146. Zaszlochać się, rozszlochawszy się zmordować, sich verschluchzen, müde schluchzen. Zaszlochany, szlochaniem uniesiony, vor Schluchzen außer sich. O móy oycze, woła zaszlochany, iuż cię nie obaczę więcéy! *Stas. Num.* 1, 204.

ZASZŁOŚĆ, ZASZŁY; ob. Zayść.

ZASZMERAĆ, *F.* zaszmerze *czyn. dk.*; szmer uczynić; ein Geräusch erheben, Geräusche machen, rauschen. Seraficzne herby w powiewach zaszmerały. *Przyb. Milt.* 24. Dopokąd się Lubecki umizgał do Pani, i myszka nam nie zaszmerała w pokoiu. *Teat.* 28 *b*, 24.

ZASZNUROWAĆ *cz. dk.*, zasznurowywać *czstl.*; sznuruiąc zaciągnąć; *Sr.* 1. zaschnorupu; *Vd.* sashnurati; zuschnüren. Zasznurowany; *Rs.* зашнурованный. - *fig. tr.* Cóż mówisz? coś tak przed tym dyſkurował, Teraz iakobyś gębę zasznurował. *Paſt. F.* 241; *ob.* zamknąć komu gębę, zatkać). Ona ma całą minę przymuszoną, kiedy wchodzi do pokoiu tak iakoś zasznuruie gębę. *Teat.* 37, 151; *ob.* gębę sznuruie).

ZASZOROWAĆ *cz. dk.*, szoruiąc zatrzeć, verscheuern. - §., zaszorowany rzecznym piaſkiem, *opertus fluuio deuecto. Cn. Th.* 1396, mit Flußsand verschüttet, versandet, piaſkiem w wodzie przywalony. *Włod.* Zaszorowanie piaſkiem w wodzie, *aggestio in litore. Cn. Th.* 1396, zasep, die Versandung. - §. 2., zaszorować konia, w szory konia ubrać, ein Pferd anschirren. *Bndtk.*

ZASZPALEROWAĆ *cz. dk.*, szpalerami zaiąć lub zakryć, verspaliren. *Vd.* sašhpalirati, sapreſtreti, saobveſiti. ZASZPALERZE, - a, *m.*, mieysce za szpalerem, der Ort hinter dem Spalier. Z zaszpalerza słowa się wydały z dołu kaplicy. *Zebr. Ow.* 393 *cortina reddidit imo adyto vocem.*

ZASZPECIĆ *cz. dk.*, *zaszpeciwać *czstl.*, szpetnym uczynić, häßlich machen, *verhäßlichen. Zaraz insza farba choruiących bywa, Zaraz ſtraszliwa chudość twarzy zaszpeciwa. *Otw. W.* 464.

ZASZPERAĆ *cz. dk.*, *zaszperlać; zacząć szperlać, zu grübeln und nachzusuchen anfangen; szperaniem, przerzucaniem zaprzątnąć, zarzucić, zawieruszyć, zadziać, verwerfen, verlegen, verkramen.

*ZASZPEROWAĆ *cz. dk.*, zaaresztować, przyaresztować, przytrzymać, zatrzymać, Arrest worauf legen, mit Arrest belegen, (cf. *Ger.* die Sperre, *ob.* *szperować). Jeśliby płacić nie chciał, tedy osiadłość iego ma być zaszperowana i pieczętowana, i tak sądownie ma być do płacenia długu przymuszon. *Szczerb. Sax.* 92.

ZASZPILIĆ, zaśpilić, zaśpilować; *ob.* śpilić, śpilować.

ZASZPUNTOWAĆ *cz. dk.*, zaszpuntowywać *czstl.*, szpuntem zatkać, verspünden, zuspünden; *Bs.* zatapunati baçvu, zataknuti; *Ross.* закупаришь, закупаривашь. Dotąd piwa nie szpuntować, póki dobrze w achtelach nie wyrobi; iak robić przeſtanie, to go zaszpuntować, piaſkiem albo słomą otuliwszy kraie. *Haur. Ek.* 107. Oley w tych dzbanach żelaznemi pokrywkami mocno był zaszpuntowany i popieczętowany. *Star. Dw.* 7. Zaszpuntować abo czopy zatknąć u kłod, *relinere dolia. Mącz.* Naczynie moszczem nalane zaszpuntować smołą dobrze zamazawszy. *Cresc.* 341. Ziołko kalcenować, t. i. zaszpuntowawszy w garncu spalić. *Sien.* 234. Z grobu tak zaszpuntowanego wdzięczna bardzo wonia wychodziła *Birk. Dom.* 62.

ZASZRANKOWAĆ *cz. dk.*, szrankami zaiąć, zamknąć, mit Schranken einschließen, beschränken, *Vd.* sašhrangati, sagraditi, sagrajati; *ob.* zagrodzić.

ZASZRENIĆ, ZASZRESZYĆ, ZASZRONIĆ; *ob.* zasrzenić, zasrzeszyć.

ZASZRUBOWAĆ, ZASZRÓBOWAĆ *cz. dk.*, zaszrubowywać *czstl.*; szrubuiąc zawrzeć, zakręcić, zuschrauben; *Vd.* sašhraubati, saſerkati, sakvintati, savſukati; *Ross.* завинтишь, завинчивашь, (cf. gwint), щурупишь, защурупишь. Napóy ten, gdy przechłodnie, przecedzić, i w ſklenicznych flaszach dobrze zaszróbowanych na chłodzie chować. *Syr.* 276. - *fig. tr.* Mocno to sobie w pamięć zaszróbować. *Rey Zw.* 19, wbić w pamięć, ins Gedächtniß einprägen, cf. einbläuen. ZASZRUBNIK, - a, *m.*, inſtrument do odszrubowania maciczek szrubowych. *Łęſk. Mier.* 137, der Schraubenzieher.

ZASZTAKIETOWAĆ *cz. dk.*, sztakietami zagrodzić, zaiąć, verſtaketiren.

*ZASZTĘPLOWAĆ; *ob.* zaſtęplować, ſtęplować.

ZASZTUKOWAĆ *czyn. dk.*, sztukuiąc załatać, ausstücken, ausflicken mit Stückeln.

ZASZTURCHAĆ, ZASZTURKAĆ, zaſturkać; *ob.* ſturkać, ſtursać. ZASZTURMOWAĆ; *ob.* szturmować. ZASZTYCHOWAĆ; *ob.* sztychować. ZASZULEROWAĆ; *obacz* szulerować, przeszulerować.

ZASZUBIĆ; *ob.* szubić.

ZASZUMIEĆ *med. dk.*, zaszumiewać *kontyn.*; zacząć szumieć, wydać szum; *Bh.* zaſſuſtnauti (cf. szuſt); *Rs.* возшумѣть, зашумѣть; aufrauſchen, aufbrauſen, zu brauſen, zu rauſchen anfangen. Zaszumiały pobrzeżne Dunaiu lasy i krzewiny wesoło. *Psalmod.* 89. Tu Wisła żarliwym nurtem pędząc swoie zapławy zakrętne, wszem w uszech zaszumiewa. *Chodk. Kost.* 3. Często choć wielkie chmury zaszumiały, Mały deszcz dały. *Kchow.* 317; *ob.* z wielkiéy chmury mały deszcz; cf. więcéy huku, niż puku). Zaszumiało coś wzgórę; alić iaſtrząb z drzewa Pochwycił wnet bażanta w nogi iako trzeba. *Rey Wiz.* 65 *b.* ZASZUMOWAĆ; *ob.* szumować.

ZASZWANKOWAĆ; *ob.* szwankować.

ZASZYBIĆ *cz. dk.*, zaszybiać *ndk.*, zakręcić, zawrócić, zawrotem zarazić, (verſchieben), verdrehen, ſchwindelnd machen, verrücken. Żona dla niego tym nieznośnieysza, gdy sobie głowę zaszybi hanyżem. *Min. Ryt.* 3, 327; cf. zagrzać). Poczuł Mareotyckim trunkiem zaszybiony Rozum trwogi prawdziwe. *Hor.* 1, 268 *Min.*, *mens lymphata Mareotico*). *Min. Ryt.* 3, 154. Ona mi pod czas głowę zaszybiwszy trunkiem, Nocne huczki kazała płacić bassarunkiem. *Mon.* 76, 726. Głowę zaszybia mu wiecha. *Min. Ryt.* 1, 310. Czego utworzyć nie mogą Kameny, Skoro rymopis mózg sobie zaszybi? *Kniaź. P.* 2, 114, zagrzeie, zapali.) Miłością fryierki nie chce zaszybiony Syn utratny z posagiem wielkim poiąć żony. *Mon.* 75, 244, odurzony). Nie będzie się iawnie chełpił sromotnemi wyſtępkami miłością młodzian zaszybiony. *Teat.* 42 *d, a,* zaślepiony). Dla nowicyuszki ciężkoby było zdobyć się na takie doświadczenia; ale bardzo miło dla kochanki miłością zaszybionéy. *Mon.* 69, 367; uniesionéy). Jeſteś przy swoiéy kochance, ona rozpościera to w tobie poruszenie, które ieſt życiu twoiemu słodyczą; i póki cię to zaszybienie ludzi, póty cię w tym utrzymuie. *Mon.* 71, 768, uniesienie). Górnomyślnością twoią zaszybieni. *Mon.* 71, 858, uniesieni). Znałem wielu tak zaszybionych i nierozumnych, którzy z lekkich bardzo przyczyn przez nieroztropność swoię ściągnęli sobie nieprzyiaciół. *ib.* 70, 327 przewrotne głowy, poſtrzelone). ZASZYBOWAĆ; *ob.* szybować.

ZASZYĆ *cz. dk.*, zaszywać *ndk.*; *Bh.* zaſſiti, zaſſiwati, zaſtehnauti (cf. ścieg); *Sr.* 1. zaſchiwam; *Crn.* fashyti, fashyem; *Vd.* sašhivati, vſhivati, pošhivati; *Cro.* zaſſiti, zaſsivávam; *Rg.* fascitti; *Bs.* scitti, ſafcitti; *Rs.* зашить, зашивать запошить застрочить, замачать, замачивать, (cf. zatoczyć), зачинить, зачинивать (cf. zaczynić). Zaszyć, zszyć do kupy, szyiąc połączyć, zuſammen nähen, zunähen. Co się rozpruło, zaszyy. *Cn. Th.* 756. Poganie w Pruſsiech, kiedy niewiaſtę pogrzebuią, tedy iéy włożą nici i igłę, aby sobie zaszyła, ieśli się iéy co zedrze na onym świecie. *Stryik.* 148. Za sztych zaszywać, u krawca, szyć sukno lub materyą, trzymaiąc ią dubeltowo w palcach. *Mag. Mscr.* Cyrulik mieć musi igieł kilka proſtych, do zaszywania wnętrzności trupa. *Czerw. Narz.* 39. Igła osobliwsza do zaszywania arteryi przy odeymowaniu ręki. *ib.* 31. Zaszywanie, zaszycie, *Rs.* зашивка *zaszywka, запошивка. – §., zaszyć co w czym, einnähen. Zaszywam w worze. *Cn. Th.* 1396. Oycoboyca u Rzymian w wór ſkórzany zaszyty, z hańbą nieznośną życie tracił. *Siem. Cyc.* 36. – *fig.* Zewsząd mądrego wypłoszaią, i radziby go w własną ſkórę zaszyli. *Pilch. Sen. list.* 61; cf. w łyżce wody utopić). Żebyś chciał co takiego i pod sercem zaszyć, Każdy ma prawo wydrzeć, kto może uſtraszyć. *Zab.* 16, 124 *Nar.*, ukryć iak nayglębiéy.

ZASZYDZIĆ; *ob.* szydzić. ZASZYIĘ; *ob.* zaszyć. (*ZASZYIEK; *Bh.* zaſſiʒek, políček policzek, pogębek; raczéy: uderzenie za szyię; *Rs.* загѣекъ, заушника kark). *ZASZYKOWAĆ; *ob.* szykować. uszykować. *ZASZYNKOWAĆ; *ob.* szynkować. ZASZYPLEĆ; *ob.* szypleć. ZASZYWAĆ, *ZASZYWKA; *ob.* zaszyć.

ZATABOROWAĆ *cz. dk.*, tabor zaſtawić, eine Wagenburg aufſtellen, aufſchlagen; zataborować co, taborem zaiąć, zasłonić, mit einer Wagenburg beſetzen, bedecken, einſchließen.

ZATACHLOWAĆ, *ZATASZLOWAĆ; n. p. Zoczył ie syn Mai, zemknął i zataszlował wśród leśnéy gęſtwinie. *Zebr. Ow.* 48, *occultat*; *ob.* tachlować. ZATACZAĆ; *ob.* zatoczyć.

ZATAFLOWAĆ *cz. dk.*, taflami zagrodzić, *Vd.* satablati, sadilati, podilkati; vertäfeln.

ZATAIĆ *cz. dk.*, zataiać *ndk.*; taiąc zakryć, ukryć, ſkryć, verheimlichen, verbergen; *Boh.* zatagiti, zatagowati, zatutlati; *Vd.* ſatihnit, vtihtati (cf. zaciszyć), ogrinjati (cf. ogarnąć), (*Vd.* ſataijt, satajiti, satajati, *z* zamilczeć, zaprzeczeć *abnegare*); *Cro.* zataiti, zatajam, tajim, zatajenye; *Hg.* titkolom, eltagadás; (*Dl.* zatayati, *z* zaprzeczać); *Rg.* zatâjati, (*Rg.* zataja, *z* schronienie, taynik); (*Sla.* zatajati, *z* zaprzeczać *negare*; *Sla.* zatâjanje *negatio, abnegatio*); *Bs.* zatajati, recchi da ne *negare*; *Rs.* заманить. Słowa nie dotrzymał; dane do schowania zataił sprzęty. *Zab.* 13, 67 schował, ſkrył). Wielkie bogactwo, wierna miłość, ciężka choroba, zranione sumnienie, nie mogą być zataione. *Rys. Ad.* 75. Miłość się zawsze wyda, szydło się w worze nigdy nie zatai. *Teat.* 8 *b*, 11. Nie zatai się nigdy szydło w worze. *Rey Wiz.* 123. Nie massznic tak ſkrytego w sercu, coby się z lekka rozmaitemi sposobami na wierzch nie wydało, szydło w worze iak się ma zataić? *Birk. Chod.* 22; *ob.* oliwa na wierzch się dobywa). Chytrze się uczai, ale przedsię natury swéy psiéy nie zatai. *Paszk. Dz.* 13. Lucyllo, iuż nie czas przedemną zataiać; chcę wniyść do nayſkrytszych serca twoiego zakątków. *Węg. Mar.* 1, 19, taić się). Niepodobna siebie samę zataić przed sobą. *Teat.* 54 *d*, 23. Aby panowie do taiemnic swoich takich mężów nie przypuszczali, którzyby tak *otworzyſci byli, żeby niczego w sobie zataić nie mogli. *Kosz. Lor.*, utaić, *z* zamilczeć, w milczeniu przy sobie zachować, bey ſich behalten, verſchweigen. – Podobno nie wiesz, iż gniew zataiony Bywa tym bardziéy w sercu rozżarzony? *Past. F.* 285, zatłumiony, przytłumiony. – §., *Culin.* zataić tłuſtość w kaszy, zagotować zupełnie, das Fett in die Grütze ganz einkochen. *Bndtk.* Zataić kaszę, tak ią ugotować, że ſtężeie, die Grütze derb kochen. *ib.* – §., *Herald.* Zataiony miesiąc; herb: podkowa rogami do góry, nad nią półksiężyca, i w nim gwiazda; w hełmie trzy pióra ſtrusie. *Kurop.* 3, 58, ein gewiſſes Wappen. ZATAICIEL, – a, *m.*

który co zataia, der Verheimlicher, Verberger. Zataiciel *occultator. Mącz.*; *Cro.* zataynik *occultator*, *negator*; *Vd.* satainik, vtajoveca; *Sla.* zatájalac; *Rg.* zatajalaz, zataajnik *negans*; *Bs.* zatájnik *inficiator*, *desertor fidei*, *apostata*. - *W rodz. żeńſk.* ZATAICIELKA, - i; *Vd.* satainiza, = zaprzeczycielka.

ZATAIEC *niiak. dk.*, zacząć taieć, zu thauen anfangen, aufthauen.

ZATAMOWAC *cz. dk.*, zatamowywać *czstl.*, tamą zagrodzić, wſtrzymać, verdämmen, *pr. et fig. tr.*; *Crn.*, ſajéſim, ſajeſujem; *Vd.* sajesiti, sajeishiti, objesiti, sajeshuvati, (cf. iaz); *Bs.* zajaziti, zagatiti (cf. gacić); *Ross.* упрудитъ, упруживать, cf. prąd.

ZATAŃCOWAC, ZATAŃCZYC *cz. dk.*, zacząć tańcować, lostanzen, zu tanzen anfangen; *Rs.* возплясáть, заплясать, возплясáнïе, cf. pląsać.

*ZATĄPAC; *ob.* zatupać. ZATAPIAĆ; *ob.* zatopić. ZATARAC; *ob.* tarać, tarzać.

ZATARASOWAC *cz. dk.*, tarasem zagrodzić, verrammeln; *Bh.* zatarasowati; *Cro.* ſarimti; *Vd.* sariniti, sazhepuvati, sapaliſatirati, sakoliſhati, sahlodjati). Otwórz bramy zatarasowane. *Birk. Zam.* 3. Zatarasowała próżne drzwi, założywszy na wrzeciądz łuczywo. *Bardz. Tr* 51. - *fig. tr.* Nieprawością zatarasowane uszy twoie. *Smotr. Lam.* 155, zatkane).

ZATARCIE; *ob.* zatrzeć.

ZATARGA, - i, *ż.*, *ZATARG, -u, *m.*, ZATARCZKA, *ZATARSZKA, *ZATARZKA, - i, *ż.*, zatargnienie, zayście, spór, walka; das Anreißen, Anzerren; das Zerren, Herumreißen, Streiten, der Zank, Streit; *Vd.* toshuvanje (cf. *tążyć), krieganje, prepir, *Rs.* задирка, (cf. zadrzeć), придирка, ножéвый, ножевщина. Algimunt państwo w pokoiu trzymał; tylko co miał trochę zatarczki z Dawidem Xiążęciem Łuckim. *Biel.* 125 *et Stryik.* 241. Miałem zatarczkę niemałą, tudzież i lud móy z syny Amon. 1 *Leop. Judic.* 12, miałem niemały spór. *Bibl. Gd.*) Przykre od ludzi żołnierſkich zatarczki naybardziey w tym czasie dokuczać będą. *Ber. Dek. B* 2, napaści, natręctwa). Gdy się ludziom przytrafi iaka zatarczka, przychodzą do mnie, żebym rozsądził między nimi. *Leop. Exod.* 18, 16, zatarczka. 1 *Leop.*, gdy sprawę iaką maią. *Bibl. Gd.*) Ani blaſk twóy sędziego, ni patrona ludzi, Gdy obu co raz świeżéy zatarg pieni budzi. *Hul. Ow.* 83. Zręcznym się autor komedyi pokaże, kiedy wykoncepuie położenia delikatne, w których wpada w zatargę lub w trudność amant z osobą kochaną. *Teat.* 24, 14 *Czrtr.*, zakłopotanie). Nie maiąc żadnéy z nim zatargi, zwróciła serce, choć mu iuż oddane. *Zab.* 11, 227 *Szym.* Folwarek uważam iak port z mieyſkich niełatwości i zatarzek. *Cresc.* 700, kłopotów). ZATARGNĄC *cz. idntl.*; zatargać *ndk.*; *Bh.* zatrhnauti, zatrhowati; *Sr.* 1. zatorhun; *Rs.* задéрнуть, задергивать; targaiąc zaszarpnąć, anreißen, hinreißen. Owa się razem gęſtym dąb zwątlony wali, J liną zatargniony gwałt lasu obali. *Zebr. Ow.* 213, *adducta funibus arbor*). - Zatargnienie, zatarga, zatarczka, zayście, Händel, Streit, Zwiſt. Do pogodzenia Ludwika Węgierſkiego z xięciem Bełſkim, pomogło zatargnienie między Węgrami i Polakami dla ranienia w twarz Piotra Szafrańca. *Stryik.* 421.

ZATARGOWAC *cz. dk.*, zacząć targować; *Rs.* заторговать, zu handeln oder zu dingen anfangen.

ZATARKAĆ, ZATARKOTAC; *obacz* tarkotać. *ZATARSZKA, zatarczka; *ob.* zatarga. ZATARTY; *ob.* zatrzeć.

ZATARZAC, zatarać *cz. dk.*, tarzaiąc zataczać, wälzend herum reiben, abreiben. Choć podobieńſtwem żadném nie piiany, Raz się zatarza, i piianym zmyśla. *Pot. Syl.* 481.

ZATARZKA, zatarczka; *ob.* zatarga.

ZATASOWAC *cz. dk.*, zatasowywać *czstl.*, aż za co natasować, bis hinter etwas hin aufthürmen, aufhäufen. - Zatasować karty, zamieszać, die Spielkarten miſchen.

*ZATASZLOWAC; *ob.* zatachlować, tachlować.

*ZATAYNY, - a, - e; - ie *adv.*, zataiony, tayny, verheimlicht. Chcąc tego nie zataynie zamilczeć, ſkrypt świadeczny swemu o tym podał ſtryiowi. *Chod. Kost.* 83. - §., zatayny, do zataienia, mogący być zataionym, möglich zu verheimlichen.

ZATCHNĄC się *zaimk. idntl.*; zadychać się *ndk.*, zadusić się, utracić wolność oddechu, den Athem verlieren, außer Athem ſeyn, außer Athem kommen, keichen; *Bs.* zapihatiſe, zeguſcitiſe; *Ross.* захнýться, задыхáться, запыхáться, дохнýть, дохнỳ. Ono rotmiſtrze do niego prędko i zadychaiąc się bieżą. *Sk. Dz.* 332. Słaby chciawszy mocniéy chodzić, natychmiaſt się zadycha, poci się. *Krup.* 5, 588. Poleuktus, ponieważ człek tłuſty był, a dzień bardzo gorący, tedy się ſtoiąc pocił, a zadychał od swéy długiéy mowy. *Eraz. ięz. L* 3. Tu się zatchnęła, i zalana łzami Nie mogła więcéy mówić. *P. Kchn. J.* 414. Biegnąc tu, ſtraszniem się zatchnął. *Teat.* 55 *d*, 30. Ach zatchnęłam się, biegnąwszy prędko. *Teat.* 30, 7. A w tymem się w ſkok porwał, i tak lotnie sprawił, żem się zatchnął. *Jabl. Tel.* 51. Ale cóż to? gdzież Tytus zatchnąwszy się pędzi? *Min. Ryt.* 2, 237. Chuda szkapa Tatarſka na Podolſką milę ani się zatchnie, a każdego by wierę na trzy ſkoki ſkakał, tedy pewnie ugoni. *Rey Zw.* 159 *b*. Zatchnęły mu się piersi, tak że ledwie zieie, Z członków iego pot hoynym ſtrumieniem się leie. *Dmoch. Jl.* 2, 99; oddech w piersiach mu się zatrzymał, der Athem hat ſich ihm in der Bruſt verſetzt. Z gęby piana się toczy, a lubo zatchnięty Głos silnieyszy nad ludzki miał on niepoięty. *Jabl. Tel.* 132, zadyszany). Także uciekać będziesz pieszczochu zatchniony, Nie takeś obiecował twoiéy ulubionéy! *Lib. Hor.* 24; będziesz pieszczochu zatchniony uciekał, Nie takeś swoiéy kochance przyrzekał! *Hor.* 1, 81 *Min.*, *sublimi anhelitu fugies*). Zatchnienie, *interclusio animae. Cn. Th.* 1396, *Ec.* задхненïе, die Athemloſigkeit, das Außerathemſeyn. Wszakem ia w samym wsparciu i zatchnieniu nie poprzeſtał myślami wesołemi i odważnemi siebie koić i zaspokaiać. *Pilch. Sen. list.* 415. - 2., *zatchnąć, *ob.* zatęchnąć. - 3., *zatchnąć, *zatchniewać, *zatychać; *ob.* zatknąć, zatykać. ZATĘCHLINA, - y, *ż.*, ZATĘCHŁOŚC, - ści, *ż.*, zayście ſtęchliną, das Dumpfigwerden, die Dumpfigkeit. W takim zawarciu muszą być zaduchy, pleśni, zatechliny. *Haur Sk.* 69. Hippokrat w morowym powietrzu kazał ognie palić, wysuszaiąc tym zatęchłość wiatru. *Petr. Pol.* 218. - §., Wilgotne wiatry ludziom letnym czynią zatęchłości. *Cresc.* 6, = zatęchnienie, dychawiczność, ſchwerer Athem, Athemloſigkeit. ZATĘCHNĄC, *zatchnąć się, (*distin.*

zatchnąć

zatchnąć się, zadychać się), zatęchnąć się, *idntl.*; *Boh.* zatuchnu, zatucham; *Rg.* zadahnuttiſe *incipere foetere*, zadahnút *subolens*; (*Ross.* затухнуть, затухаю zagasnąć); dumpfig werden. Swieże ziarna niech w śpiklerzu cienko zsypuią, dla prędkiego zatęchnienia. *Haur Sk.* 20. Wyziewy z iezior zatęchłych wſtaią. *Przyb. Milt.* 147. Wielka woda, abo nigdy, abo rzadko się *zatchnie, gdzie przeciwnie mała woda lada za przyczyną wnet się ſkazi. *Gorn. Dw.* 354. – *fig. tr.* Ze mnie archiepiſkopa uczynią epiſkopa, i to iakiegoś *zatchłego tytułu. *Smotr. Nap.* 23, *in partibus.*)

ZATÉM, *ob.* zatym; cf. za tém, za tym, *ob.* za, *ob.* Ten, ta, to.

ZATEMPEROWAĆ pióro *cz. dk.*, do pisania zarznąć, eine Feder zum Schreiben zu recht schneiden, eine Schreibfeder fertig schneiden. Gęsie pióra, ieżeli są przezroczyſte i dobrze zatemperowane, użyte być mogą do rysowania gór. *Łęſk. Mier.* 84. Te wszyſtkie rzeczy daleko pierwéy były do ſkutku przyprowadzone, niżeli ten autor piórko zatemperował na swoię hiſtoryą. *Pam.* 85, 1, 110.

ZATĘPIĆ *cz. dk.*, zatępiać *ndk.*; *Cro.* zatupiti, zatuplyújem, zatupujem; *Rg* zatûpiti; *Rs.* затупить; tępym uczynić, przytępić; ſtumpf machen, abſtumpfen; *phys. et fig.* Xiążęta gdy z Saraiu wychodzą, muszą mieć umysł tak zatępiony i zhukany, żeby im bardziéy słuchać, niż rozkazywać przyſtało. *Kłok. Tur.* 54. ZATĘPIEĆ *niiak.*, *ob.* tępieć, ſtępieć.

ZATERLIKAĆ; *ob.* terlikać.

ZATĘSKNIĆ *cz. dk.*, *Rs* затосковать; tęſknym kogo uczynić, einem bange ums Herz machen, ihm bange Sehnsucht machen. Ani ich żądane zatęſknią nadzieie. *Hor* 89.

ZATĘTNIEĆ *med. dk.*, odezwać się z tętnieniem, ertönen. Zatętniał iakiś szeleſt. *Stas. Num.* 2, 105.

ZATĘŻYĆ *cz. dk.*, zatężać *ndk.*, nieco ſtężyć, tęższym uczynić, tęgo zaprawić, anſteifen, aufſteifen. Zatężyć chuſty krochmalem. *Tr.*

ZATKAĆ *cz. dk.*, zatknąć, *zaknąć, *zatchnąć (*diſtgu.* zatchnąć się, zadychać się; *idntl.*, zatykać, *zatchniewać, *zatychać *ndk.*, *Sr.* 1. zatiſam, zatáłam, zatáknu, zaſtapu; *Crn.* fatâkniti; *Vd.* sateknit, satikuvati, satikati; *Cro.* zateknuti, zateknújem, zatiſchem, (cf. zaciſkać); *Dl.* zataknivam; *Rg.* zataknutti; *Bs.* zatáknuti; *Rs.* заткнуть, заткну, затыкаю, утыкать, закропать, кУпорить, закупорить, закупоривать, укупорить, укупоривать, мкнуть, мкну (cf. mknąć); : wtykaiąc zapełnić, zatłoczyć, zacisnąć; verſtopfen, zuſtopfen. Wódkę tę na słońcu dobrze w ſklenicy zatkawszy wylutrować. *Syr.* 287. Zatkać beczkę, zaszpuntować, *Bs.* zatapunati baçvu, zataknuti). Woda, z czego odarła góry, tym zatkała doliny. *Stas. Buff.* 196, zapchała). Zatkać się, *Rs.* завльнуть, запупиться, cf. zalgnąć, zaruszyć). Zatykać dziurę *pr. et fig.*, ein Loch zuſtopfen, verſtopfen. W R 1661 Turcy ſtracili przez szturm 28 galer; zatykaiąc dziurę kazał zaraz wezyr nowe budować. *Kłuk. Tur.* 247, zapełniaiąc ſtratę). Tym ci wszędy zatkać. *Cn. Ad.* 1159, tylko też to umiesz. *ib.*, tym iednym biedę ratuiesz). – Musiałem nos zatykać. *Mon.* 71, 707, die Naſe verſtopfen, die Naſe zuhalten, um den Geſtank nicht zu riechen. Zatkać uszy *pr. et fig.*, die Ohren verſtopfen. Głuchym nie potrzeba będzie zatkać sobie uszy przed niemądrym bezbożników szyderſtwem. *Zab.* 13, 79. Zatykać uszy potrzeba na nikczemne szczebietliwych ięzyków plotki. *Teat.* 2, 25 *Barſs.* Kto do prawego szczęścia dąży, niech zatknie uszy na gwary ludzkie. *Pilch. Sen. liſt.* 253. Uszy *zakchnęłe otworzyć. *Rey Pſt. Ggg* 3, *Slo.* zacpané uſi, *ob.* zaćpany). Otworzże nędzne a *zakchnęłe uszy nasze, abyśmy słyszeć mogli to wdzięczne poselſtwo. *ib. Ggg* 3. Ludzie bywaią słuchu *zaknęłego. *Cresc.* 5. Azaś nie miałeś dosyć napomnienia śmiertelności, gdyś baczył oczy pomylone, słuch *zatchnęły? *Ezop.* 133. – Zatkać uſta, gębę, *Ec.* заусмтию, заущами, das Maul ſtopfen, verſtopfen, *phys. et fig. tr.* Przez wiarę zatykali uſta lwom. 1 *Leop. Hebr.* 11, 34, lwom paszczęki zawierali. *Bibl. Gd.*, nie byli pożartymi od lwów). Rozprawiasz mi niecnoto? pięścią ci gębę zatkam! *Teat.* 7, 12. Nie doczekasz się tego, żebyś mi miał gębę zatkać. *ib.* 8 *c*, 11. Milcz, abym ci mieczem gęby nie zatkał. *Sk. Żyw.* 2, 196 *b*. Apoſtoł zatkać chce heretykom uſta. *Zygr. Gon.* 406. Toć tak Zwingliusz uſta twe niewſtydliwe zatyka, iako pełne potwarzy. *Zygr. Pap.* 263. Gębę mu zatkał. *Cn. Ad.* 242, przywiódł go do milczenia; cf. śrebrogorz). – *Medic.* zatkać w ciele ludzkim bieg cieczy, *zaćpać, zapchać, zamulić, wſtrzymać, verſtopfen, zurückhalten. Biegunki zatykaiącemi lekarſtwami nie bywaią znoszone. *Perz. Lek.* 336. Zatkawszy nieczyſtość w kiszkach, którey się przyrodzenie chciało pozbyć, zaognienie sprawisz. *ib.* O zatkaniu krwawym czyli o krwawéy kile; ieſt to zatkanie się czyli przeszkoda przechodzeniu krwi w żyłach krwawych naczyń nasiennych uczyniona. *Perz. Cyr.* 2, 238. Zatykaiący, zamulaiący, *Vd.* satekuezhen, sapirezhen, ſtiſnezhen). Zatkanie, zamulenie w ciele żył. *Cn. Th.* 1396. Zatkanie *obſtructio*. *Syrt. ſk.* 301, *Bh.* zacpaloſt; *Rg.* zâduha, tvardine (cf. zatwardzenie); *Ec.* заипченіе. Sapki leczenie, to ieſt, zatkanie nozdrzy. *Sien. rej.* Paniom, którym się macica *zatchniewa albo *zatycha, pomaga iałowiec. *Urzęd.* 350. Gdyby się prog macicy zarażeniem iakim zacisnął i zatchnął, żadnéy śliſkości nie maiąc, nie godzi się o wypędzeniu płodu pomyślić. *Spicz.* 184. Podkurzeniem i płód zaumarły i zapalenie i zatchniona krew bywa wygnana. *Spicz.* 183. – § 2., zatknąć co gdzie lub na co, na czym, w czym, w co, : natknąć, włożyć, zaſtérczyć, etwas worauf ſtecken, hinſtecken, anſtecken; *Bh.* zaſtr'citi, zabřiti, zabral (cf. zadrzeć; *Bh.* zatknauti aresztować, przytrzymać *detinere*); *Crn.* fatisneti (cf. zacisnąć); *Dl.* zatisknuti). Wiśnia patrz iako wszczepiona, J w plonkę twardą zatkniona, Prędko się w niebo porywa. *Dar. ryt.* 15. Henryk Landgraf zwykł nosić na czapce srebrną szkofiykę, za którą pióro kapłunie zatknął. *Kosz. Lor.* 103 *b*. Zatykam na rożeń pieczenią. *Cn. Th.* 1396. Gość w cudzym domu powinien ręce sobie za pas zatknąć, a oczy powiekami zakryć, żeby nie wszyſtko widział, i niczego się nie tykał. *Dwor F* 4. Na wałach téy twierdzy zwycięzkie zatknął chorągwie. *N. Pam.* 8, 314. Drusus tam orły Rzymſkie zatknął, gdzie ledwie o Rzymianach wiedziano. *Off. Sen.* 48. – Włożyła rąbek, i zatknęła się. *Budn. Cen.* 38, 14, zapięła się, zuſtecken, zuknöpfen. – *§., zatkać, *Bs.* zatkatti, zajedno tkatti *contexere*; *Rs.* заткать zacząć tkać, po tkacku, tkaniem zaiąć, zakryć; zu weben

anfangen, verweben. ZATKANKA, - i, ż., zaſtawka, zasuwka, zapadka, ein Schlußhäutchen, eine Walvel. Zatkanka lub walwuła w iayku białogłowſkiém, która powrotu robaczkowi nasionowemu nie dopuszcza. *Krup.* 2, 153. ZATKWIC; *ob.* tkwić.

ZATŁACZAC; *ob.* zatłoczyć.

ZATLIC *cz. dk.*, zapalić tak żeby co tlało, glimmen machen, anzünden und glimmen laſſen; *pr. et fig. tr.* Między węgły ścian ogniem zatlone sukna uwoszczone, z inszemi ogień żarzącemi przyprawami i knotami wtykaią podpalacze. *Veryſ. pr.* 41. Poſtrzegł, że się namiętność do zatlonego równała ognia, który kiedy niekiedy z popiołów wybuchaiąc, ogniſte wyrzuca iſkry. *Tr. Tel.* 153. ZATLEC, zatleć się, *dk.*, zatlewać, zatlewać się *ndk.*, zacząć tleć, zu glimmen anfangen, aufglimmen. Drań piec okrywaiąca zwykła od wielkiego ognia zatlewać. *Torz. ſk.* 15, cf. zaiąć się). Przypatrz się człecze, co się z iſkrą dzieie, Zda się iuż zgasnąć, aż znowu zatleie. *Bratk.* 3*b*. Blada siarka z dymów zatlewa pomału. *Zebr. Ow.* 386, *crescit.*) Jak się więc próżna kłosia słoma zagorewa, Jak się więc od łuczywa pasieka zatlewa, Które w *nagodź lub bliſko przysadził podróżny, Lubo dnia nie czekaiąc odbiegł nieoſtróżny, Tak bóg w płomienie zabrnął. *Zebr. Ow.* 16. Ja w mym sercu poſtrzegłem te pierwsze zatlenia, Które bytność pięknego roznieca ſtworzenia. *Szym. Sw. W.* 43, pierwsze ognie, iſkry miłości). Zatlały, - a, - e, *particip.*, n. p. Zatlała rola iuż gore na poły Obumieraiąc z ciepła. *Otw. W.* 379, rozpalona, przepalona, entzündet, erhitzt.

ZATŁOCZYC *cz. dk.*, zatłaczać *ndk.*, tłocząc zapełnić, zatkać, zapchać; *Vd.* ſatlazhit, ſagatit; voll ſtopfen, voll drücken, voll pfropfen; *pr. et fig. tr.* Pomnisz, iako Kurcyusz dla sławy był wſkoczył, Onę dziurę smrodliwą sam sobą zatłoczył. *Papr. Kol. U* 4 *b*. Mała ozanka mocz i miesiące przywodzi, grube wilgoci cienczy i zatłoczenie ielit otwarza. *Spicz.* 232, zapchanie, zatkanie, Verſtopfung. - §., zatłoczyć kogo, tłocząc zadusić, erdrücken. Mamka dziecko zatłoczyła. *Tr.* W tym mieście po ulicach nieuſtannie tłum ludu płynie, i ledwie się nie zatłoczy. *Pilch. Sen. laſk.* 22. Przypadek może to samo mieysce, na którym się teraz ciżba ludu prawie zatłacza, w odludną zamienić puſtynią. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 89.

ZATŁUC, *F.* zatłucze, zatłukę *cz. dk.*, zatłukać *ndk*, *Bh.* zatlaukati, zatlaucy, zatlaukl, zatluku; *Bs.* zalupiti, (cf. załupać); *Rs.* зашолкашь, зашолочь; tłucząc zabić, zu Tode ſtampfen, todt ſchlagen, *pr. et fig. tr.* Zatłuką was baby sprosne kamieniami. *Lib. Hor.* 116. Łotrze, żeby cię piorun, żeby cię grad zatłukł! *Teat.* 55*d*, 8, *Bald. Sen.* 49. - §., zatłuc kogo dokąd, zaprowadzić biednie w daleką drogę, zawlec, einen weit hin ſchleppen. Ani wiem, z iakiéy przyczyny W tak dalekieś mnie tu zatłukł krainy? *Paſt. F.* 257. - Zatłuc się, tłukąc się zayść, ſich in die weite Welt hinein herum ſtoßen, ſich herum treiben, herum irren. Lepiéyże teraz drogi téy zaniechać, Bobyś się tylko zatłukł tam daremnie. *PKchn. Jer.* 254. Azaż mędrcy owi nie mogli byli sobie pomyśleć, iż przez onę gwiazdę oszukani byli, iż się próżno zatłukli, a szyderſtwo z siebie uczynili? *Zrn. Pſt.* 47 *b*.

ZATŁUMIC *cz. dk.*, zatłumiać *ndk.*, tłumem zagłuszyć, zagasić, zatłoczyć, durch die Menge, Vielheit, Größe niederdrücken, erſticken, dämpfen, löſchen, erdrücken, *pr. et fig. tr. varie*: Piérwszy raz przyieżdżaiący ze wsi do ſtolicy, zatłumiony zoſtaie wielością rzeczy, które się przed iego oczyma snuią. *Kras. Doś.* 54, odurzony). Masz tu wywód osób xiążęcych, w latopiszcach zatłumiony, dowodnie od nas wyrażony. *Stryik.* 236, zagmatwany, zawikłany). Ci wielebni doktorowie inszym drogę do nieba zatłumiaią, a sami do niego nie wchodzą. *Zrn. Pſt.* 3, 523*b*, zawalaią, zaprzątaią). Święta prawda, aczkolwiek ią tłumią, a wszakże iéy nigdy nie zatłumią. *Wer. Rgl.* 115, nie zagłuszą, nie zatępią). Szkodliwy kąkol szeroko rozszerza liſty swoie, a wiele zagasza a zatłumia tego nasienia wiernego Pańſkiego. *Rey Pſt.* J 7. Gdziekolwiek ieſt święta nauka pańſka, wszędy niszczy a zatłumia nauki i sprawy tego nikczemnego króleſtwa świata tego. *Rey Pſt.* E 5. Światło większe zawsze zatłumia mnieysze. *Sak. pr.* 34, zacimia, zaćmiewa, verdunkeln. Karbo trybun, Grachańſkich rozruchów świeżo zatłumionych i umorzonych, mocny wzbudziciel. *Warg. Wal.* 191; zaduszonych, uśmierzonych, gedämpfter, geſtillter Aufruhr. Własnego sumienia głosu trudno mi zatłumić w sobie. *Teat.* 4, 20, uspokoić). Coż ci mam mówić? idź i mężnym boiem Zatłum powinność, zatłum zemſtę w sercu moiém. *N. Pam.* 6, 218, zaspokóy). - *§., zatłumił pieniądze Rzpltéy, *Tr.*, zaſkubnął, zaszarpnął, er hat Gelder unterſchlagen, angegriffen.

ZATŁUSCIC *cz. dk.*, tłuſto zaprawić, fett anmachen, *pr. et fig. tr.* Piérze, sierci ſkóry, i t. d, są dobre dla zatłuszczenia pola. *Mon.* 73, 774, dla zagnoienia, nagnoienia, zur Düngung des Feldes. Jak ciało ludzkie zbytniém tuczeniem zbytnich humorów nabiera, tak i ziemia zbytecznym zatłuszczeniem, lub nader powtórzoną preparacyą, traci dzielność w zbytku. *Teat.* 26*c*, 22. - Wygrasz, abyś któremu z możnieyszych garść z tłuścił. *Pot. Pocz.* 18, *ob.* smarować komu ręce, einem die Hände ſchmieren, *ob.* przedarować kogo, *przenaiąć, przekupić.

ZATOCZYC *cz. dk.*, zataczać *ndk.*, zataczywać *czstl.*, *Bh.* zatáčeti, zatočim; (*Rg.* zátocnik *gladiator*, *Bs.* zatočnik, zatičalaç, *prouocator*, *Cro.* zatòchnik, zatekavecz *irritator*, *prouocator*, zatochnicza *bellatrix*; *Rs. et Ec.* заточишь, заточашь porwać, zapędzić 2., wtrącić do więzienia, *Ec.* заточаю wyganiam z kraiu, заточе́нїе *exilium*, заточи́шель *exiliator*, заточе́нный *exul*; *Rs.* зашащи́шь, зата́скивашь zawlec, *Rs.* зашача́шь, зашачивашь = zaszyć, zaszywać); - Zatoczyć co dokąd, potoczyć aż za co, zakulać, tocząc zawlec, zawalić, *Ec.* зашача́емь, bis hinter etwas hinwälzen, bis hinwälzen, hinkollern. Zatocz tu na to mieysce kamień. *Tr.* - Działa i moździerze zatoczono. *Tr.*, zaprowadzono, zaſtawiono, Geſchütz aufpflanzen, aufführen, aufſtellen. - Jeszcze się burza nie zaczęła, z tym wszyſtkiém morze się rozsiadać, i co raz gęſtsze i ogromnieysze bałwany zataczać poczęło. *Pilch. Sen. liſt.* 407, wywaliło, aufthürmen, aufwerfen, in die Höhe wälzen. - Zatoczyć, tocząc zakręcić, in die Runde herum ſchleudern, im Kreiſe bewegen. Dusza nieprzyiaciół będzie zakrążona, iakoby w pędzeniu i zatoczeniu procy. *Leop.* 1 *Reg.* 25, 29, dusze nieprzyiaciół twoich Bóg iako z procy wyrzuci. *Bibl. Gd.*) Smok coraz się w okrągłe krańce zataczywa. *Otw. Ow.* 104, snuie się,

wiie, wikła, zakręca, rund beugen, krümmen. Koń kark zatacza, zaokrągla, załamuie, fasuie się. *X. Kam.*, das Pferd krümmet, oder ründet den Hals. Zafasować, przykrócić cugla koniowi, aby łeb dobrze trzymał, kark zataczał. *X. Kam.* - Zatoczyć czym, w koło obrócić, in die Runde herum taumeln, herum kreiſen, Kreiſe machen. Źrzebcem pospolicie nie każdy zatoczy, A miaſto zatoczenia rychłéy przez łeb ſkoczy, Szafrańcowie ſtary dom z tego herbu byli, A z dawna iako i dziś tą szkapą toczyli. *Rey Zw.* 183. Z równym swóy codzień bieg kona weselem Bądź mu iutro Feb iasnym rydwanem zatoczy, Bądź chmurnym niebo Jowisz kirem zapomroczy. *Hor.* 2, 195 *Kniaź.*, zaiedzie, zawita). Zatoczyć, zaokrąglić, okrągło zakończyć, odtoczyć, abründen, rund enden, *Rs.* закаплимь, закамывамь. Jako ziemia i woda w okrąg są zatoczone, tak też pewnie i żywioł powietrza okrągło ieſt zatoczony. *Otw. Ow.* 470. Tam brzeg zatoczony Ścifka szumny gwałt morza ſkalnemi ramiony. *Zab.* 6, 373 *Nar.* - Cyrkuł zatoczyć. *Solſk. Arch.* 183, odrysować, einen Kreis abzeichnen, abcirkeln. Zatoczona liniia idzie ze wnątrz kołem na wierzch. *Grzępſk. Geo.* C 2, zaprowadzona, wywiedziona w okrąg). Zatoczyć obóz, założyć, ein Lager abſtechen, aufſchlagen. Nieprzyiaciel z tamtéy ſtrony Kamieńca obóz swóy zatoczy okiem nieprzemierzony. *Tward. Wł.* 250. W niemałym gronie ochoczych ſtanął na téy Dnieſtru ſtronie, obóz zatoczywszy. *ib.* 68. - Zatoczyć taniec, uciąć taniec, zacząć tańczyć, tańcząc się zakręcić, herumtanzen, einen Tanz walzen Radosny taniec zatacza piętą ſkoczny winobraniec. *Hor.* 2, 128. - Zatoczyć, tocząc zaoſtrzyć, zawecować, abſchleifen, ſcharf ſchleifen, abwetzen. Srogi Kupido, co swe groty zmacza We krwi, a byſtrym kamieniem zatacza. *Hor.* 1, 225 *Nar.*, *acuens cote sagittas.*). - Zatoczyć beczkę piwa, zacząć toczyć, ściągać z beczki, anzapfen, abzapfen; *Vd.* zazhepati. - §. Zataczać się, toczyć się, iak piiany, taumeln, torkeln, herumtorkeln; *Rs.* зашашамься. Z piianym, choć kto trzeźwy, niechay się zatacza. *Zabł. Z. Sz.* 23. Od trwogi, iakby się popili, wszyscy się zataczaią. *Ryb. Pſ.* 217. Poziera nań chwieiąc się i zataczaiąc. *Min. Ryt.* 1, 44. Nie mógł wytrzymać tęgiemu razowi, Zatoczywszy się, na ziemi się zwinął. *PKchn. Jer.* 297. ZATOCZYSTY, ZATOCZNY, - a, - e; zatoczyſto *adv.*, w zatoki zwiniony, abo zatokami się kręcący. *Cn. Th.* 1396, kręty. *Włod.*, kollernd, walzend, gewälzt, bogenförmig, ſchleudernd, geſchleudert, in Bogen, wie Wellen, *Slo.* zatočný *ſinuosus* (cf. wężykowaty), (*Rg.* zatòcni *impetuosus*, *Dl.* zatochni, = woienny; *Cro.* zatochni boy, zátok, = poiedynek). Bałwany zatoczne. *Zab.* 15, 30 *Kniaź.*, toczące się). Ztąd Getulſkiéy Tetydy niehamowne szyby Zatocznym ściera portem grzbiet krętéy Liliby. *Zab.* 15, 18 *Kniaź*) Wraz konie, miedzią kute, do wozu zakłada, Złota im grzywa na karku zatoczyſta spada. *Dmoch. Jl.* 2, 4. Zatoczyſto kręcono, kręto. *Włod.* ZATOK, - u, *m.*, ZATOKA, - i, *ż.*, *Bh.* zatoka; (*Cro.* zátok, = poiedynek; *Cro.* zatochiſche *palaeſtra*, *arena*, *Rg.* zâtok, zátociſcte, *ſtadium*; *Rs.* замокъ wątek); zataczanie, zatoczenie, zaokrąglenie, zakoł, zakręt; *Rs.* закоулокъ; das Herumwälzen, Wälzen, Krümmen, die Krümmung, Beugung. Robaczek ten, gdy to drzewo napada, krętą ie zatoką do koła objada. *Tol. Saut.* 75. Zatoki po drogach w zimie na śniegu. *Cn. Th.* 1396, *ab orbita lubrica procliuitas*, śliſka spadziſtość na drodze od sań wygładzona. *Włod.*, eine glatte Schleuderſtelle, wo der Schlitten ſchleudert. Zatoki wężowe, powrózowe, = kręgi. *Cn. Th.* 1396, *Włod.*, cf. dzwona, Krümmungen, Beugungen, Rollen, Kränze. Zwiianym sposobem, zatokami okrągłemi, szrubowato *inſtar spirae*. *Cn. Th.* 1457. W zatoki zwiniony albo zatokami się kręcący, *ob.* zatoczyſty). Zatok zawoiu Tureckiego, der weiße Bund um den Türkiſchen Turban, *Tr.*, cf. zawałek). Smok w kłąb niezmierzony zatokiem się zwiia. *Zebr. Ow.* 56, *immensum spiris facientibus orbem cingitur*). Smok krętnemi pasmami łuszczyſte zatoki łamiąc, pnie się iak obiąk, srogie ſtroiąc ſkoki. *ib.* 55, *squamosos orbes*). Wąż pozgarbiony na okrągłe zatoki. *Otw. Ow.* 63. Scytowie Bajazeta do klatki sadzaią, Gdy go w Krecie w Dedalowych zatokach zamknięto. *Tol. Saut.* 71, w błędokręcie, w labiryncie, Jrrgarten. Zatoki rzék, zakręty. *Cn. Th.* 1396 *inflexus meatus fluminis*, cf. buchta, Krümmungen eines Fluſſes, Buchten. Zatok rzéki, zakręt, kolano, mieysce, gdzie rzéka wężykiem idzie. *Włod.* - *fig.* W tobie cała ich nadzieia ratunku, proszą, abyś ich z téy zatoki wyciągnął. *Pilch. Sen liſt.* 366, z tego wiru, z téy toni, aus dem Wirbel, Strudel. - Zatok morſki, odnoga morſka, wylewek, odlewiſko, golf, cf. wbrzeże, wybrzeże; ein Meerbuſen; *Bh.* zatoka, wytažek; *Slo.* zátoka morſka; *Cro.* zaton, (cf. zatonąć, cf. zatop); *Sla. et Rg.* zamorje (cf. zamorze); *Rs.* заливъ, (cf. zalew), заводъ, (cf. zawód). Zatopa morſka. *Gaz. Nar.* 1, 75. Niemen wpada w zatokę Kurlandſką, zwaną Curiſch Haff. *Skrzet. P. P.* 2, 215. Pucka zatoka niedaleko Gdańſka, der Pautzker Wiek.

ZATONĄC *med. idntl.*; ze szczętem utonąć, verſinken, ganz untergehen, unterſinken; *pr. et fig. tr.* Łodzia na morzu bez żeglarza tam i sam się tułaiąc zatonie. *Cresc.* 370. Miał iedyną w okręcie nadzieię, którego oczekiwał; lecz ten ze wszyſtkiém zatonął. *Zab.* 5, 130. Liſt pisany na okręcie w momencie, gdy iuż miał zatonąć. *Gaz. Nar.* 1, 268. Jakże byłoby przykro zatonąć u brzegu, całe przebywszy morze! *Teat.* 43 *b*, 66, cf. morze przepłynął, pod brzegiem utonął). Znowum się bała, abyś dla nieznaku Nie zawiązł był gdzie na Hebrowym haku, J żeby twoie dla iakiéy niesprawy, Nie zatonęły w siwych nurtach nawy. *Chrośc roz.* 13. O towarach zatonęłych na wodzie. *Stat. Lit.* 305. Trudno ieſt rzeczy zatonęłe wynosić. *Rey Zw.* 78 *b*. - Zatonęły łąki, lasy. *Tr.*, zalane są powodzią, ſie ſtehen unter Waſſer. Zatonęły wsi, lasy. *Cn. Th.* 1396, zalała ie rzéka). - *fig. tr.* Zatonął w długach. *Tr.*, zabrnął w długi po uszy, in Schulden verfallen, verſinken, tief drin ſtecken. ZATOP, - u, *m.*, ZATOP', - i, *ż.*, (*Bh.* zátopa powódź, cf. potop, *Bh.* zatop opal; *Cro.* zaton, = wbrzeże, zatoka; *Vd.* saton, = zachód czyli zapad słońca). Zatop, zatopienie, potopienie, das Erſaufen, Untergehenlaſſen, ins Waſſer Werfen. W nawałności zatopem drobnieyszych rzeczy marynarze kosztownieysze zachowuią. *Fr. Ad.* 57, wyrzucaniem w wodę). - Potop, powódź, zalew, die Waſſerfluth, die Fluth; *Cro.* poplàva, cf. pławić). Człowieczy przemysł od tego nagotowanego na nich zatopu uſtrzedz ich nie może. *Smotr. Ap.* 62. Zatop' morſka, rzéczna, otchłań w wodzie, toń, Waſſerabgrund, Meeresabgrund, Schlund. Mokra śmierć poda

ich w słonych wód zatopy. *Groch. W.* 436. Uszli żelaza, a mokra ich śmierć i ślepe pożarły zatopy rzeki nieubłaganéy. *Tward. Wl.* 235. Szczęśliwy, który w budzie gdzie kryiomy Żywot utai; albo tak świadomy Zatopów morſkich i ſlagi Że gdzie zniknąć mógł téy plagi. *Tward. Misc.* 102. Po przysmaczki iadą za morſkie zatopy. *Pot. Syl.* 20. - Zatop, mieysce zatopione, zatonęłe, zalane wodą, ein Ort unter Waſſer, überſchwemmtes Land. Przez błotniſte zatopy, przez iałowe role, Kędy się tylko wisze krzewią a kąkole, Nie porzucay tych gruntów, zkąd przy lekkiéy pracy I ludzie się naiedzą i powietrzni ptacy. *Zab.* 12, 248, cf. trzęsawiſka, mokradła, mokradliny). Gołfy, odlewiſka morſkie, to ieſt mniéy lub więcéy rozległe zatopy lądu z morzem. *Sniad. Jer.* 224, cf. zatoka). ZATOPIĆ, *cz. dk.*, zatapiać *ndk.*, *Bh.* zatapěti, zatopiti; *Vd.* sat...ti; obtopiti, potopuvati, savoduvati, povoduvati (cf. potop, powódź); *Cro.* poplavlyújem, (cf. pławić); *Rs.* замопитъ, замоплямъ; zatopić w wodzie, uczynić że zatonie, utopić, zanurzyć, erſäufen im Waſſer, ertrinken laſſen, verſenken, *pr. et fig. tr.* Morze Faraona z woyſki okryło nurty byſtremi na wieki zatopione. *Gęb. hymn.* 329. Zatapia rzéka łąki, lasy, wsi, = zalewa. *Cn. Th.* 1396, überſchwemmen. Nil gwałtownemi wodami wzdęty szczęśliwy Egipt zatapia. *Zab.* 12, 312 *Nar.* Wszyſtkie krainy ziemſkie morze zatopiło. *Otw. Ow.* 21. Wszyſtkie lądy bliſko morza częſto zatapiane bywały. *Staſ. Buff.* 184. - *fig. allegor. varie*: Aby cię nie zalały a nie zatopiły te marne burzliwości tego świata, tak iżby się potym z nich ani wynurzyć, ani obaczyć nie mógł. *Rey Pſ. Gg* 4. Co to? zatopiona cała we łzach! *Teat.* 45*b*, 59, zalana łzami, ſie ſchwimmt in Thränen. Jakże w żalu zatopiony się być zdaie! *Teat.* 4, 80, zanurzony, in Kummer vertieft. Człowiek zatopiony w myślach. *ib.* 50*c*, 4. Jak gościa tego uczeſtować, w myślach się zatapia. *Przyb. Milt.* 153, zacieka się, gubi się w myślach). Wszyſtek się i w miłości i w prośbie zatapia. *Hor. Sat.* 124, całkiem się oddaie miłości, er giebt ſich ganz hin. - Owa, co na cały rok nań wyrobią chłopi, To on za ieden tydzień wszyſtko w brzuch zatopi. *Rey Wiz.* 30*b*, przemarnuie, przeje, verſchlemmen, verpraſſen. - §. 2., zatapiam co łoiem, woſkiem, *cera liquefacta offundo. Cn. Th.* 1396, womit verſchmelzen, zuſchmelzen. - *§. Zatopić w piecu, źle, zamiaſt: zapalić w piecu. *Dudz.* 31, *Bh.* zatopiti, zatapěti; *Rs.* замопитъ, замапливаю; napalić w piecu, einheizen; im Ofen Feuer anmachen. ZATOPNY, - a, - e; - ie *adv.*; *active*: zatapiaiący, zalewaiący, zalewny, ertränkend, erſäufend, überſchwemmend, *Cro.* poplavlyiv *irriguus*). W ułomnéy kletce żeglarz łakomy Nie dba na ſlagi zatopne. *Hor.* 2, 160 *Nar.* Puſte tu w koło krzewiły się lasy, Wzgórki niekształtne i bagna zatopne. *Zab.* 16, 183 *Kniaź.* - *fig. tr.* Nie wśród zgrai nikczemnych i zatopnych pierzy Groźna ręka kształciła ziomków i żołnierzy. *Nar. Dz.* 2, 84, betów, w których tonąć trzeba). - §., *paſſiue*: zatopny, do zatopienia, mogący być zatopionym, Unterſchwemmungen ausgeſetzt. - *fig.* Przy prawdzie uydziesz i zatopnéy szkody, Gdyż ona ieſt iak żaba, woła i z pod wody. *Błaż. tl. C.* 4.

ZATOR, - u, *m.*, zatorowanie, t. i. zahamowanie, zawalenie, zaparcie toru czyli drogi, osobliwie nurtu rzéki, wody, das Verſperren des Flußſtrohms, Waſſerſtrohms; (*Rs.* заморъ ściſk, ciżba, cf. zatrzeć; *Cro.* zatornik, zatiravez *deletor* zatraciciel). Morze w swym zatorze w dwie ściany rozſtąpione, Faraona z woyſki okryło z nagła byſtremi nurty zatopione. *Gęb. hymn.* 329. Zator, zatkanie się kry, a ztąd wylew rzéki; „zapakowanie koryta lodem„; *X. Byſtrz.*, *ob. Korresp. Warsz.*, *dn.* 16 *Paźdz.* 1813 *R.*, Verſtopfung der Eisſchollen und daher Waſſerfluth. - Gdy coraz dawny zamula a torem Mknie Wisła nowym, zowią to zatorem, Bo co iednemu brzegowi uymuie, W drugi to suie. *Klon. Fl. E* 3, nowe łożyſko, cf. łacha, ein neues Flußbett. - §. Zator, miaſto w Krakowſkim, ſtolica xięſtwa ZATORSKIEGO, nad Wisłą przy uyściu Skawy. *Dykc. G.* 3, 208; Stadt und Fürſtenthum Sator im Krakauiſchen. *ZATOROWAĆ *cz. dk.*, tor t. i. drogę, zawalić, zaprzeć, den Weg verſperren. - *§., zacząć torować drogę, den Weg zu bahnen anfangen. ZATORA *herb*, *ob.* Zadora.

ZATRĄBIĆ *cz. dk.*, zatrębnie *Pr. kontyn.*; zatrębywać *czstl.*, trąbiąc odezwać się, lostrompeten, losblaſen, in die Trompete ſtoßen; *Bh.* zatraubiti; *Sr.* 1. zatrubiu, zatrubim; *Rg.* zatrûbiti, zatrubglijvam; *Bs.* zatrubiti, *Rs.* затрубить, вострубить. O woynie w lubym rozmyślay pokoiu, A niż zatrąbią gotuy się do boiu. *Archel.*, nim hasło dadzą). Zatrąbił na woynę świętą do grobu bożego. *Sk. Dz.* 1183, zagrzał, zachęcił, zapalił).

ZATRACIĆ *cz. dk.*, zatracać *ndk.*, tracąc zagubić, wygubić, wytępić, wniweczyć, gänzlich verderben, vernichten, ausrotten, *Bh.* zatratiti, = potępić. zatracenec potępiony *Slo.* zatracugi *perdo*; *Crn.* ſatrateti; *Vd* ziſtosbriſat, satreti (cf. zatrzeć), ſveſti (cf. zwieśdź), ſagnat (cf. zagnać), ſapravit (cf. zaprawić); *Bs.* ſatritti, pogubiti, umoriti, ubiti (cf. pogubić, umorzyć, ubić); *Rs* затратить; затрачивать. Niech zatraci Pan każde uſta zdradliwe. 3 *Leop. Pſ.* 11, 4, niech ſtraci, a zniszczy. 1 *Leop.*, niechay Pan wytraci wszyſtkie wargi pochlebne. *Bibl. Gd. Pſ.* 12, 4.) Modliłem się Panu, nie zatracay ludu twego. *Budn. Deut.* 9, 26, nie zatracayże ludu twego. *Bibl. Gd.*) Szatan w tym pośrzedniku którąkolwiek z tych natur chciał zatracić albo zniszczyć. *Gil. Kat.* 214, znieść). Dusze z tego świata schodzące na dwa ſtany dzielone być maią, na ſtan zbawionych, i na ſtan zatraconych. *Smotr. Ap.* 147, potępionych, *Slo.* zatraceni potępieni, zatraceniec potępieniec). - Zatracenie, zatrata, zguba, zagłada, das Ausrotten, Vernichten, die Vernichtung, *Bh. et Slo.* zatraceni potępienie; *Cro.* zatrenye, zatir; *Dl.* zator; *Sr.* 1. konczwzatzo końca wzięcie). Nie kochasz się ty w zatraceniu naszym, bo po burzy czynisz uciszenie, a po płaczu rozradowanie wlewasz. *Leop. Tob.* 3, 22. Powiąznęli narodowie w zatraceniu tym, które uczynili. 3 *Leop. Pſ.* 9, 16, w zatracie téy, którą uczynili. 1 *Leop.*; w sieci, którą ſkrycie zaſtawili, uwięzła noga ich. *Bibl. Gd.*) Wieczne zatracenie imienia Polſkiego będzie smutnym końcem niezgody naszéy. *Gaz. Nar.* 2, 260. Jako iaie ſtłuc, tak to tu nic u niego, targnąć się na bliźniego swego, a ſtarać się o gardło a o zatracenie iego. *Rey Pſ. T t* 3. Nie ogląda zatracenia abo ſkazy, gdy uźrzy, że i mądrzy umieraią i zginą. 1 *Leop. Pſ.* 48, 11, by żył na wieki, i nie oglądał grobu. *Bibl. Gd.*)

ZATRĄCIĆ *cz. dk.*, zatrącać *ndk.*, trącąc zarzucić, zacisnąć, zapchnąć, *Bs.* rinnuti, zarinnuti, *detrudere*, bis wohinter stoßen. - Zatrącić kogo, dać komu raz, *mactare aliquem fuste, saxo. Cn. Th.* 1396, einem eins versetzen. - Zatrącić czym, nieco trącić czym, pachnąć, oddawać czym, ein wenig wonach riechen, schmecken. To wino siarką, ten miód wołkiem zatrąca. *Tr.* - Zatrącać czego, zarywać czego, zakrawać na co, ein wenig wovon an sich haben. Zatrąca Włoskich obyczaiów. *Tr.* **ZATRĄCICIEL**, - a, *m.*, który zatrąca, der Hinstoßer, Anstoßer; *w rodz. żeńsk.* zatrącicielka.

ZATRACICIEL, - a, *m.*, który zatraca, wygubiciel, wytępiciel, der Verderber, Vernichter, Ausrotter; *Vd.* satiravez, potiravez, pokonzhar, pokonzhauz (cf. pokończyć); *Cro.* zatiravecz, zatornik). Spustoszyciel albo zatraciciel. *Rey Ap.* 80. Oni którzy swą niecierpliwość i wszeteczność szemrania wydali przeciwko Bogu, są wykorzenieni od zatraciciela, a od wężów poginęli. 1 *Leop. Jud.* 8, 24. Szemrali, a poginęli od zatraciciela. *W.* 1 *Cor.* 10, 10, poginęli od tego, który wytraca; vom Würgengel. *Luth.*

ZATRADOWAĆ *cz. dk.*, tradycyą sądową zaiąć, zabrać, gerichtlich tradiren, in Beschlag nehmen. Siedział od dawna w Warszawie, a dobra iego zatradowano. *Kraj. Pod.* 149. Dwoie tylko zapuſt w Warszawie odprawił, a natychmiast za ostrygi i wino Szampańskie wieś zatradowano. *Kras. Podst.* 2, 237.

***ZATRAFNOWAĆ**; *ob.* *zatrefnować.

ZATRATA, - y, *ż.*, zatracenie, zagłada, zniszczenie, zaguba, *Cro.* zatrenye, zatir; *Dl.* zator; das Vernichten, Verderben, die Vernichtung, Vertilgung. Powiąznęli narodowie w zatracie téy, którą uczynili. 1 *Leop. Ps.* 9, 16, w zatraceniu. 3 *Leop.*) Podniosło się serce iego na zatratę swą. 1 *Leop.* 2 *Par.* 26, 16, ku zginieniu iego. *Bibl. Gd.*) Niezgoda nie rokuież prędkiéy i łatwéy dogorywaiącego narodu zatraty? *N. Pam.* 5, 224. Feniksie, to co dla nas zgonem, Tobie życiem i wiekiem iest nienadwątlonem, Odnawiasz w wszystkotrawnéy swóy żywot perzynie, Ginie starość, lecz mimo twéy zatraty ginie. *Zab.* 15, 163 *Kniaź.* Sprzysiężenie się Katyliny na zgubę Rzpltéy, na zatratę pierwszych w oyczyźnie osób. *Nag. Cyc. pr.* 25. Niech gniew zatratą głów winowayczych ukoi. *Nar. hst.* 2, 402 (straceniem). Podpadaliśmy wszyscy pod wieczney zatraty wyrok. *Bals. Niedz.* 1, 263, cf. potępienie. **ZATRATNY**, - a, - e; - ie *adv.*; *active:* zatratę przynoszący, zgubny, zagubny, vernichtend, verderbend, verderblich. Zatratna władza, *exitialis. Krom.* 689. - §., *passiv. possibil.* do zatracenia, mogący być zatraconym, vernichtbar, verderbbar, vertilgbar. Zawisza Czarny, człowiek niezatratnéy pamięci przez cnoty własne godny. *Krom.* 500.

ZATRATOWAĆ, *Zatretować *cz. dk.*, koniem tratuiąc przygnieść; *Rs.* замять, заминать, niedertreiten, so daß das Pferd einen niedertritt, niedertreten, eintreten, zu Boden treten. Jeździ modnie; bo niedawno babę zatratował. *Teat.* 29, 89. - §., zatretował się koń, *perstrinxit, vulneravit equus pedem pede vel ungula praeferrata. Cn. Th.* 1396, obraził się w nogę. *Włod.*, das Pferd hat sich den Fuß gestreift. Zatretowanie końskie. ZATRET, - u, *m.*, rana w nodze konia. *Włod.*, eine Wunde am Fuße des Pferdes, wenn es sich mit dem andern Fuße gestreift hat. Na zatretowanie, aby się potym kopyto nie zaropiło, zaraz iak naylepiéy krew wyciśniy. *Hipp.* 127, *Końsk. Lek.* 58. Zatretowaniu końskiemu maść z ruty użyteczna. *Syr.* 543, *Haur. Ek.* 157. Maść z ruty na zatret koniom przykładać. *Syr.* 540.

***ZATRAWIĆ**, *ob.* trawić, strawić, przetrawić; (*Rs.* зампавишь, замправливать zaszczuć zaiąca; замправа, замправка zaszczucie, замправить zapalić proch; - *Bs.* zatraviti *veneficiâ adhibere*, zatravnik *veneficus*, *ob.* zatruć.)

ZATRĘ; *ob.* zatrzeć. **ZATRĘBUIĘ**; *ob.* zatrąbić.

ZATREFIĆ, *ob.* trefić, trafić. **ZATREFNOWAĆ**, **ZATRAFNOWAĆ** *cz. dk.*, trafnie zażartować, einen passenden, treffenden Witz anbringen, einen treffenden Scherz hören lassen. Zatrefnować czasem uczciwie. *Gorn. Dw.* 235. *Commouere theatrum* poruszyć tych, co patrzaią; zatrafnować co. *Mącz.* Ostróżnie, abyś zamiast zatrefnowania, nie obraził. *Gorn. Dw.* 100.

ZATRELOWAĆ; *ob.* trelować. **ZATRETOWAĆ**, **ZATRET**; *ob.* Zatratować. **ZATRĘTWIEĆ**; *ob.* zadrętwieć.

ZATROCZYĆ *cz. dk.*, trokami zaiąć, zawiązać, zaciągnąć, zasznurować; einbinden, einschnüren; *ob.* troczyć, wtroczyć.

ZATROSKAĆ *cz. dk.*, troskami napełnić, bekümmern, Kummer machen. J cożeś to nam uczynił naymileyszy synu, iżeś nas tak zatroskał a zatrwożył? *Rey Ps.* G 4. *Aegre facere* na złość czynić, abo zatroskać. *Mącz.* Widzenia te, które ie tak zatroskały, wystrzegały, by nie poginęli, nie wiedząc przecz to złe cierpieli. *Leop. Sap.* 18, 19, sny, które ich ztrwożyły. *Bibl. Gd.* - §., zatroskać się, *Rs.* засовашься, wpaść w troski, zakłopotać się, zatrwożyć się, sich kümmern. Siadłem zamyśliwszy się i zatroskawszy. *Radz.* 3 *Ezdr.* 8, 70, zasmęciwszy się. *Bibl. Gd.*) Zatroskał się bardzo i płakał. *Ezop.* 80. Bym ia królem został, Nie byłaby żadna rzecz, ocz bym się zatroskał. *Rey Wiz.* 70 *b.* Nigdy nie zaburzyli ani zatroskali się ci, którzy zawdy szukali a pragnęli sprawiedliwości. *Rey Ps.* G. 1. Argia na śmierć synów swych Kleobisa i Bytona nic się nie zatroskawszy, powiedziała: widzę, iż u Bogów nie masz nic lepszego iedno śmierć. *Rey Zw.* 169, bynaymniéy się nie zasmuciła). Zatroskał się, że nie iest, ktoby w drogę zaszedł. 1 *Leop. Jez.* 59, 16, zadziwował się. 3 *Leop.*, zdumiał się. *Bibl. Gd.*, es befremdete ihn.

ZATRUĆ *cz. dk.*, zatruwać *ndk.*, trucizną zaprawić, mit Gift anmachen, vergiften, *pr. et fig. tr.* (*Bs.* zatraviti *veneficia adhibere*, *Bs.* zatravnik *veneficus*, *f.* zatravniça). Zatruć kogo, trucizną zatracić, einen vergiften; (*ob.* truć, struć, otruć). Dziecię to zatruto. *Tr.*

ZATRUDNIĆ, zatrudzić *cz. dk.*, zatrudniać *ndk.*; trudnieyszym uczynić, trudności pomnożyć, (cf. *oppos.* zelżyć, ulżyć), schwerer machen, schwüriger machen, erschweren; *Bs.* zatruditi, datti trúda, potruditi, *Cro.* zatrugyújem, *Dl.* zatrudivam *defatigo*, *Cro.* zatruditifze; *s* zmordować się, strudzić się; *Rs.* затруднить, затрудняю, (*Rs.* затруднительный, затруднительно uciemiężliwy, затрудненïе trudność, затрудиться zmordować się, utrudzić się). Chciwość panowania, pycha, swawola,

ich w słonych wód zatopy. *Groch. W.* 436. Uszli żelaza, a mokra ich śmierć i ślepe pożarły zatopy rzeki nieubłaganéy. *Tward. Wł.* 235. Szczęśliwy, który w budzie gdzie kryiomy Żywot utai; albo tak świadomy Zatopów morskich i flagi Że gdzie zniknąć mógł téy plagi. *Tward. Misc.* 102. Po przysmaczki iadą za morskie zatopy. *Pot. Syl.* 20. – Zatop, mieysce zatopione, zatonęłe, zalane wodą, ein Ort unter Wasser, überschwemmtes Land. Przez błotniste zatopy, przez iałowe role, Kędy się tylko wiszeń krzewią a kąkole, Nie porzucay tych gruntów, zkąd przy lekkiéy pracy J ludzie się naiedzą i powietrzni ptacy. *Zab.* 12, 248, cf. trzęsawisko, mokradła, mokradliny). Golfy, odlewiska morskie, to iest mniéy lub więcéy rozległe zatopy lądu z morzem. *Sniad. Jer.* 224, cf. zatoka). ZATOPIĆ, *cz. dk.*, zatapiać *ndk.*, *Bh.* zatapěti, zatopiti; *Vd.* sat..ti, obtopiti, potopuvati, savoduvati, povoduvati (cf. potop, powódź); *Cro.* poplavlyújem, (cf. pławić); *Rs.* затопи́ть, затопля́ть; zatopić w wodzie, uczynić że zatonie, utopić, zanurzyć, ersäufen im Wasser, ertrinken lassen, versenken, *pr. et fig. tr.* Morze Faraona z woyski okryło nurty byſtremi na wieki zatopione. *Gęb. hymn.* 329. Zatapia rzéka łąki, lasy, wsi, zalewa. *Cn. Th.* 1396, überschwemmen. Nil gwałtownemi wodami wzdęty szczęśliwy Egipt zatapia. *Zab.* 12, 312 *Nar.* Wszystkie krainy ziemskie morze zatopiło. *Otw. Ow.* 21. Wszystkie lądy blisko morza często zatapiane bywały. *Staf. Buff.* 184. – *fig. allegor. varie*: Aby cię nie zalały a nie zatopiły te marne burzliwości tego świata, tak iżby się potym z nich ani wynurzyć, ani obaczyć nie mógł. *Rey Pst. Gg* 4. Co to? zatopiona cała we łzach! *Teat.* 45 *b*, 59, zalana łzami, sie schwimmt in Thränen. Jakże w żalu zatopiony się być zdaie! *Teat.* 4, 80, zanurzony, in Kummer vertieft. Człowiek zatopiony w myślach. *ib.* 50 *c*, 4. Jak gościa tego uczestować, w myślach się zatapia. *Przyb. Milt.* 153, zacieka się, gubi się w myślach). Wszystek się i w miłości i w prośbie zatapia. *Hor. Sat.* 124, całkiem się oddaie miłości, er giebt sich ganz hin. – Owa, co na cały rok nań wyrobią chłopi, To on za ieden tydzień wszystko w brzuch zatopi. *Rey Wiz.* 30 *b*, przemarnuie, przeje, verschlemmen, verprassen. – §. 2., zatapiam co łoiem, woskiem, *cera liquefacta offundo*. *Cn. Th.* 1396, womit verschmelzen, zuschmelzen. – *§. Zatopić w piecu, źle, zamiast: zapalić w piecu. *Dudz.* 31, *Bh.* zatopiti, zatapěti; *Rs.* затопить, затапливаю; napalić w piecu, einheitzen; im Ofen Feuer anmachen. ZATOPNY, - a, - e; - ie *adv.*; *active*: zatapiaiący, zalewaiący, zalewny, ertränkend, ersäufend, überschwemmend, *Cro.* poplavlyiv *irriguus*). W ułomnéy kletce żeglarz łakomy Nie dba na flagi zatopne. *Hor.* 2, 160 *Nar.* Puste tu wkoło krzewiły się lasy, Wzgórki niekształtne i bagna zatopne. *Zab.* 16, 183 *Kniaź.* – *fig. tr.* Nie wśród zgrai nikczemnych i zatopnych pierzy Groźna ręka kształciła ziomków i żołnierzy. *Nar. Dz.* 2, 84, betów, w których tonąć trzeba). – §, *passive*: zatopny, do zatopienia, mogący być zatopionym, Unterschwemmungen ausgesetzt. – *fig.* Przy prawdzie uydziesz i zatopnéy szkody, Gdyż ona iest iak żaba, wola i z pod wody. *Błaż. tt. C.* 4.

ZATOR, - u, *m.*, zatorowanie, t. i. zahamowanie, zawalenie, zaparcie toru czyli drogi, osobliwie nurtu rzeki, wody, das Versperren des Flußstrohms, Wasserstrohms; (*Rs.* затор ścisk, ciżba, cf. zatrzeć; *Cro.* zatornik, zatiravez *deletor* zatraciciel). Morze w swym zatorze w dwie ściany rozstąpione, Faraona z woyski okryło z nagła bystremi nurty zatopione. *Gęb. hymn.* 329. Zator, zatkanie się kry, a ztąd wylew rzéki; „zapakowanie koryta lodem„; *X. Bystrz.*, *ob. Korresp. Warsz.*, *dn.* 16 *Paźdz.* 1813 *R.*, Verstopfung der Eisschollen und daher Wasserfluth. - Gdy coraz dawny zamuła a torem Mknie Wisła nowym, zowią to zatorem, Bo co iednemu brzegowi uymuie, W drugi to suie. *Klon. Fl. E* 3, nowe łożysko, cf. łacha, ein neues Flußbett. – §. Zator, miasto w Krakowskim, stolica xięstwa ZATORSKIEGO, nad Wisłą przy uyściu Skawy. *Dykc. G.* 3, 208; Stadt und Fürstenthum Sator im Krakauischen. *ZATOROWAĆ *cz. dk.*, tor t. i. drogę, zawalić, zaprzeć, den Weg versperren. – *§., zacząć torować drogę, den Weg zu bahnen anfangen. ZATORA *herb*, *ob.* Zadora.

ZATRĄBIĆ *cz. dk.*, zatrębuie *Pr. kontyn.*; zatrębywać *czstl.*, trąbiąc odezwać się, lostrompeten, losblasen, in die Trompete stoßen; *Bh.* zatraubiti; *Sr.* 1. zatrubiu, zatrubim; *Rg.* zatrûbiti, zatrubglijvam; *Bs.* zatrubiti. *Rs.* затруби́ть, возтруби́ть. O woynie w lubym rozmyślay pokoiu, A niż zatrąbią gotuy się do boiu. *Archel.*, nim hasło dadzą). Zatrąbił na woynę świętą do grobu bożego. *Sk. Dz.* 1183, zagrzał, zachęcił, zapalił).

ZATRACIĆ *cz. dk.*, zatracać *ndk.*, tracąc zagubić, wygubić, wytępić, wniweczyć, gänzlich verderben, vernichten, ausrotten, *Bh.* zatratiti, = potępić. zatracenec potępiony *Slo.* zatracugi *perdo*; *Crn.* fatrateti; *Vd* zistosbrisat, satreti (cf. zatrzeć), svesti (cf. zwieść), sagnat (cf. zagnać), sapravit (cf. zaprawić); *Bs.* satrriti, pogubiti, umoriti, ubiti (cf. pogubić, umorzyć, ubić); *Rs.* затратить; затрачивать. Niech zatraci Pan każde usta zdradliwe. 3 *Leop. Ps.* 11, 4, niech straci, a zniszczy. 1 *Leop.*, niechay Pan wytraci wszystkie wargi pochlebne. *Bibl. Gd. Ps.* 12, 4.) Modliłem się Panu, nie zatracay ludu twego. *Budn. Deut.* 9, 26, nie zatracayże ludu twego. *Bibl. Gd.*) Szatan w tym pośrzedniku którąkolwiek z tych natur chciał zatracić albo zniszczyć. *Gil. Kat.* 214, znieść). Dusze z tego świata schodzące na dwa stany dzielone być maią, na stan zbawionych, i na stan zatraconych. *Smotr. Ap.* 147, potępionych, *Slo.* zatraceni potępieni, zatraceniec potępieniec). – Zatracenie, zatrata, zguba, zagłada. das Ausrotten, Vernichten, dir Vernichtung, *Bh. et Slo.* zatraceni potępienie; *Cro.* zatrenye, zatir; *Dl.* zator; *Sr.* 1. konczwzatzo końca wzięcie). Nie kochasz się ty w zatraceniu naszym, bo po burzy czynisz uciszenie, a po płaczu rozradowanie wlewasz. *Leop. Tob.* 3, 22. Powiąznęli narodowie w zatraceniu tym, które uczynili. 3 *Leop. Ps.* 9, 16, w zatracie téy, którą uczynili 1 *Leop.*; w sieci, którą skrycie zastawili, uwięzła noga ich. *Bibl. Gd.*) Wieczne zatracenie imienia Polskiego będzie smutnym końcem niezgody naszéy. *Gaz. Nar.* 2, 260. Jako iaie stłuc, tak to tu nic u niego, targnąć się na bliźniego swego, a starać się o gardło a o zatracenie iego. *Rey Pst. Tt* 3. Nie ogląda zatracenia abo skazy, gdy uźrzy, że i mądrzy umieraią i zginą. 1 *Leop. Ps.* 48, 11, by żył na wieki, i nie oglądał grobu. *Bibl. Gd.*)

ZATRĄCIĆ *cz. dk.*, zatrącać *ndk.*, trącąc zarzucić, zacisnąć, zapchnąć, *Bs.* rinnuti, zarinnuti, *detrudere*, bis wohinter stoßen. - Zatrącić kogo, dać komu raz, *mactare aliquem fuste, saxo. Cn. Th.* 1396, einem eins versetzen. - Zatrącić czym, nieco trącić czym, pachnąć, oddawać czym, ein wenig wonach riechen, schmecken. To wino siarką, ten miód wołkiem zatrąca. *Tr.* - Zatrącać czego, zarywać czego, zakrawać na co, ein wenig wovon an sich haben. Zatrąca Włoskich obyczaiów. *Tr.* ZATRĄCICIEL, - a, *m.*, który zatrąca, der Hinstoßer, Anstoßer; *w rodz. żeńsk.* zatrącicielka.

ZATRACICIEL, - a, *m.*, który zatraca, wygubiciel, wytępiciel, der Verderber, Vernichter, Ausrotter; *Vd.* satiravez, potiravez, pokonzhar, pokonzhanz (cf. pokończyć); *Cro.* zatiravecz, zatornik). Spustoszyciel albo zatraciciel. *Rey Ap.* 80. Oni którzy swą niecierpliwość i wszeteczność szemrania wydali przeciwko Bogu, są wykorzenieni od zatraciciela, a od wężów poginęli. 1 *Leop. Jud.* 8, 24. Szemrali, a poginęli od zatraciciela. *W.* 2 *Cor.* 10, 10, poginęli od tego, który wytraca; vom Würgengel. *Luth.*

ZATRADOWAĆ *cz. dk.*, tradycyą sądową zaiąć, zabrać, gerichtlich tradiren, in Beschlag nehmen. Siedział od dawna w Warszawie, a dobra iego zatradowano. *Kraj. Pod.* 149. Dwoie tylko zapust w Warszawie odprawił, a natychmiast za ostrygi i wino Szampańskie wieś zatradowano. *Kras. Podst.* 2, 237.

*ZATRAFNOWAĆ; *ob.* *zatrefnować.

ZATRATA, - y, *ż.*, zatracenie, zagłada, zniszczenie, zaguba, *Cro.* zatrenye, zatir; *Dl.* zator; das Vernichten, Verderben, die Vernichtung, Vertilgung. Powiąznęli narodowie w zatracie téy, którą uczynili. 1 *Leop. Ps.* 9, 16, w zatraceniu. 3 *Leop.*) Podniosło się serce iego na zatratę swą. 1 *Leop.* 2 *Par.* 26, 16, ku zginieniu iego. *Bibl. Gd.*) Niezgoda nie rokuieź prędkiéy i łatwéy dogorywaiącego narodu zatraty? *N. Pam.* 5, 224. Feniksie, to co dla nas zgonem, Tobie życiem i wiekiem iest nienadwątlonem, Odnawiasz w wszystkotrawnéy swóy żywot perzynie, Ginie starość, lecz mimo twéy zatraty ginie. *Zab.* 15, 163 *Kniaź.* Sprzysiężenie się Katyliny na zgubę Rzpltéy, na zatratę pierwszych w oyczyźnie osób. *Nag. Cyc. pr.* 25. Niech gniew zatratą głów winowayczych ukoi. *Nar. hst.* 2, 402 (straceniem). Podpadaliśmy wszyscy pod wiecznéy zatraty wyrok. *Bals. Niedz.* 1, 263, cf. potępienie. ZATRATNY, - a, - e; - ie *adv.*; *actiue:* zatratę przynoszący, zgubny, zagubny, vernichtend, verderbend, verderblich. Zatratna władza, *exitialis. Krom.* 689. - §., *passiu. possibil.* do zatracenia, mogący być zatraconym, vernichtbar, verderbbar, vertilgbar. Zawisza Czarny, człowiek niezatratnéy pamięci przez cnoty własne godny. *Krom.* 500.

ZATRATOWAĆ, *Zatretować *cz. dk.*, koniem tratuiąc przygnieść; *Rs.* замять, заминать, niedertreiten, so daß das Pferd einen niedertritt, niedertreten, eintreten, zu Boden treten. Jeździ modnie; bo niedawno babę zatratował. *Teat.* 29, 89. - §., zatretował się koń, *perstrinxit, vulneravit equus pedem pede vel ungula praeferrata. Cn. Th.* 1396, obraził się w nogę. *Włod.*, das Pferd hat sich den Fuß gestreift. Zatretowanie końskie, ZATRET, - u, *m.*, rana w nodze konia. *Włod.*, eine Wunde am Fuße des Pferdes, wenn es sich mit dem andern Fuße gestreift hat. Na zatretowanie, aby się potym kopyto nie zaropiło, zaraz iak naylepiéy krew wyciśniy. *Hipp.* 127, *Końsk. Lek.* 58. Zatretowaniu końskiemu maść z ruty użyteczna. *Syr.* 543, *Haur. Ek.* 157. Maść z ruty na zatret koniom przykładać. *Syr.* 540.

*ZATRAWIĆ, *ob.* trawić, strawić, przetrawić; (*Rs.* застравить, заправливать zaszczuć zaiąca; застрава, застравка zaszczucie, заправить zapalić proch; - *Bs.* zatraviti *veneficia adhibere*, zatravnik *veneficus*, *ob.* zatruć.)

ZATRĘ; *ob.* zatrzeć. ZATRĘBUIĘ; *ob.* zatrąbić.

ZATREFIĆ, *ob.* trefić, trafić. ZATREFNOWAĆ, ZATRAFNOWAĆ *cz. dk.*, trafnie zażartować, einen passenden, treffenden Witz anbringen, einen treffenden Scherz hören lassen. Zatrefnować czasem uczciwie. *Gorn. Dw.* 235. *Commouere theatrum* poruszyć tych, co patrzaią; zatrafnować co. *Macz.* Ostróżnie, abyś zamiast zatrefnowania, nie obraził. *Gorn. Dw.* 100.

ZATRELOWAĆ; *ob.* trelować. ZATRETOWAĆ, ZATRET; *ob.* Zatratować. ZATRĘTWIEĆ; *ob.* zadrętwieć.

ZATROCZYĆ *cz. dk.*, trokami zaiąć, zawiązać, zaciągnąć, zasznurować; einbinden, einschnüren; *ob.* troczyć, wtroczyć.

ZATROSKAĆ *cz. dk.*, troskami napełnić, bekümmern, Kummer machen. J cożeś to nam uczynił naymileyszy synu, iżeś nas tak zatroskał a zatrwożył? *Rey Pst.* G 4. *Aegre facere* na złość czynić, abo zatroskać. *Macz.* Widzenia te, które ie tak zatroskały, wystrzegały, by nie poginęli, nie wiedząc przecz to złe cierpieli. *Leop. Sap.* 18, 19, sny, które ich ztrwożyły. *Bibl. Gd.* - §., zatroskać się, *Rs.* засоваться, wpaść w troski, zakłopotać się, zatrwożyć się, sich kümmern. Siadłem zamyśliwszy się i zatroskawszy. *Radz.* 3 *Ezdr.* 8, 70, zasmęciwszy się. *Bibl. Gd.*) Zatroskał się bardzo i płakał. *Ezop.* 80. Bym ia królem został, Nie byłaby żadna rzecz, ocz bym się zatroskał. *Rey Wiz.* 70 *b.* Nigdy nie zaburzyli ani zatroskali się ci, którzy zawsze szukali a pragnęli sprawiedliwości. *Rey Pst. G.* 1. Argia na śmierć synów swych Kleobisa i Bytona nic się nie zatroskawszy, powiedziała: widzę, iż u Bogów nie masz nic lepszego iedno śmierć. *Rey Zw.* 169, bynaymniéy się nie zasmuciła). Zatroskał się, że nie iest, ktoby w drogę zaszedł. 1 *Leop. Jez.* 59, 16, zadziwował się. 3 *Leop.*, zdumiał się. *Bibl. Gd.*, es befremdete ihn.

ZATRUĆ *cz. dk.*, zatruwać *ndk.*, trucizną zaprawić, mit Gift anmachen, vergiften, *pr. et fig. tr.* (*Bs.* zatraviti *veneficia adhibere*, *Bs.* zatravnik *veneficus*, *f.* zatravniça). Zatruć kogo, trucizną zatracić, einen vergiften; (*ob.* truć, struć, otruć). Dziecię to zatruto. *Tr.*

ZATRUDNIĆ, zatrudzić *cz. dk.*, zatrudniać *ndk.*; trudnieyszym uczynić, trudności pomnożyć, (cf. *oppos.* zelżyć, ulżyć), schwerer machen, schwüriger machen, erschweren; *Bs.* zatruditi, datti truda, potruditi, *Cro.* zatrugyujem, *Dl.* zatrudivam *defatigo*, *Cro.* zatruditisze; z zmordować się, strudzić się; *Rs.* затруднить, затрудняю, (*Rs.* затруднительный, затруднительно uciemiężliwy, затрудненїе trudność, затрудиться zmordować się, utrudzić się). Chciwość panowania, pycha, swawola,

czynią drogę zatrudnioną do nieba. *Gil. Pft.* 283 *b.* Takiém lekarftwem niemoc rozdrażniwszy, mało dobrego sprawi, owszem zatrudni. *Oczk. prz.* 4, pogorszy). Wygnanie męcherzowego kamienia i moczu zatrudnionego. *Sien.* 577, z trudnością odchodzącego, przeszkodę mającego). Zatrudniony, ciężki, przykry, uciemiężliwy, schwer, schwürig, drückend. Nieprzyiaciela w zatrudnionym i złym mieyscu trzymaią. *Warg. Cez.* 132. Uciekł się Witold do Krzyżaków, którzy z pierwu go, że ich pod zatrudniony czas do dania ratunku używał, ftrofowali. *Krom.* 406, *aduerso demum tempore suo*; w złym razie dopiero). Zgubionyby był człowiek, by nie przyszedł ten Pan, a nie przejednał mu tego tak zatrudnionego gniewu Bozkiego. *Rey Pft. B* 4, tak wielkiego, ciężkiego). - Zatrudnić rzecz, zawikłać, zamotać, erschweren, verwickeln, verwirren. Iż Pan po trzykroć samego Piotra się pyta, ieśliby go miłował, trzykroć mu zlecać raczy pasienie owieczek swoich, to nieiako rzecz zatrudniło, bo niezwyczayne pyta nie. *Zrn. Pft.* 3, 539 *b.* Rzeczy pismy swemi tak zatrudnili, i zawikłali, że do poięcia trudne. *Syr.* 533. Salluftyuszowi zarzucaią, iakoby on zawiłemi słowy tak bardzo hiftoryą swą zatrudnił. *Pilch Sall.* Trzebaby wyłożyć, czym ieft różna natura od persony; ale zatrudniła się ta rzecz słowy, których na Polfkie wyłożyć nie możem. *Sk. Kaz.* 534 *b.* W one xięgi namieszał powieści fałszywych i zatrudnionych. *Sk. Dz.* 843, zagmatwanych). W tym świecie widzisz rozmaite burdy, kłopoty, rozterki, ucifki, które *przekażaią a zatrudniaią lud boży, iż nie mogą prawie poznać ani się docisnąć Pana swoiego. *Rey Pft. B.* 4, bałamucą, zadurzaią). Szczęśliwe powodzenie w rzeczach zatrudnia rozum w ludziach. *Baz. Sk.* 146, zacimia, zatępia, zadurza). - Zatrudnić kogo, zakłopotać, zaambarasować. *Rs.* затрудниmь; einen verlegen machen, in Verlegenheit setzen. Zatrudniło mię to zapytanie. *N. Pam.* 11, 145. Jeft tu tylko iedna rzecz, która mi w tym momencie bardzo głowę zatrudniła. *Teat.* 15 *c*, 40. Wychodzi z miną zatrudnioną. *Teat.* 1 *b*, 102, mit einer verlegnen Miene. Zatrudnienie, ambaras, kłopot; *Vd.* sapletenoft (cf. zapleść), samotanka (cf. zamotać); die Verlegenheit, das Verlegen seyn. Gdybyś mógł był widzieć iéy pomieszanie, iéy zatrudnienie, pomyśliłbyś toż samo co i ia. *Teat.* 41 *c*, 352. - §., zatrudnić czas, zaiąć czas, zabrać czas, (cf. truć czas); Zeit wegnehmen, Zeit rauben. Lecz iuż nadto temi fraszkami czas zatrudniam. *Sir. Quint.* 18. - Zatrudnić, zatrudzić kogo, utrudzić, zmordować, zfatygować kogo, trudami zamęczyć, *Rs.* затрудиmь, einen belästigen, überladen, ermüden, erschöpfen. Niemała część Turków iuż wjeżdżała na górę, a zatrudniwszy się na owych przykrych mieyscach, chcieli iuż na naywyższy wierzch góry wjechać. *Baz. Sk.* 354, sprzykrzywszy sobie). Zatrudzenie ludzkie u nich nikczemno waży. *Cresc.* 700. Przeftrzegaiąc, aby zatrudzenie abo szkoda iaka nie ftała się. *Vol. Leg.* 3, 816. - §. zatrudnić kogo pracą, robotą, zaiąć go pracą, zadać mu pracę, robotę, einen beschäftigen, ihm zu thun geben, *Bh.* zaneprazdniti, zaneprazdnowati, (*ob.* *zanieprożnić), zaměftknati, zaměftknawati; *Rg.* zatrùditi, zaposlovatti; *Vd.* opraviljati, obdjanjati; *Cro.* zavjédam; *Rs.* упражняmь, (cf. próżnować). Teraz czas mam, potym będę zatrudniony. *Teat.* 15 *c*, 29, nie będę *iacen, nie będzie mi *łacno, cf. ułatwić się, ułatwić interesa). Sprawami inszemi zatrudnionemu, nie łacno mu było z nim sprawy żadnéy mieć. *Kosz. Lor.* 98, zaiętemu, zabawionemu, zabawnemu). Często trzeba i z tym odeyść: zatrudniony Jegomość; lub: niemasz Pana w gospodzie! *Veryf. pr.* - Powinien Mahometan pięć razy modlitwy mówić przez dzień; a ieśli zabawny, tedy przynaymniéy rano i w wieczor; a ktoby bardzo zatrudniony był, tedy przynaymniéy raz powinien modlić się. *Star. Dw.* 61. Zatrudniony nie ma czasu złe broić. *Pilch. Sen. lift.* 2, 8. Proszę WcPani, abyś się tym nie zatrudniała, co do niéy nie należy. *Teat.* 36, 104, cf. wtrącić się, wmieszać się, wdawać się w co, wścibić się). Lewą rękę zatrudnioną maiąc, bił się prawą. *Warg. Cez.* 16, zaprzątnioną.) Zatrudnienie, *doczynienie, praca, robota, die Beschäftigung, *Slo.* zaneprázdněnj; *Vd.* opravilo (cf. sprawa, sprawunek), opraviljanje, opravilnoft; *Ross.* упражненїе, непраздносmь, *Ec* непраздносmво, cf. praźnik, cf. próżnowanie, próżny). *ZATRUDLIWY, - a, e; - ie *adv.*, zatrudniaiący, trudność mnożący, zawikłaiący, erschwerend, schwierig, Schwierigkeiten verursachend. *Perplexe loqui*, chytrze a zatrudliwie mówić. *Mącz.*, zawile). *ZATRUDNICIEL, - a, *m.*, który trudności mnoży, ein Erschwerer, Mehrer der Schwierigkeiten. *Perturbator* zatrudniciel, zamieszacz, zasmuciciel. *Mącz.*, zamąciciel, zawikłacz. - *w rodz. żeńsk.* *zatrudnicielka.

ZATRUKAĆ; *ob.* trukać. ZATRUNĄĆ; *ob.* trunąć. ZATRUTY; *ob.* Zatruć. ZATRWONIĆ, *ob.* przetrwonić, trwonić.

ZATRWOŻYĆ *cz. dk.*, zatrważać *ndk.*, trwogą napełnić, zaftraszyć, bestürzt machen, bestürzen; *Bh.* zarazyti (cf. zarazić); *Sr.* 1. zastrojam, wustrojam; *Rs.* растревожиmь, расmревоживаmь. Zatrwożyć się, *ZATRWOŻEĆ *nìiak dk.*, przeiętym być trwogą, bestürzt werden; *Rs.* замруcиmь; *Ec.* смяmаmися, (cf. *zasmęcić się). Zatrwożony, *zatrwożały, *Sla.* zacsudjen (cf. zacudować); *Rs.* изумленный (cf. zdumiony). Zatrwożeni iefteśmy niebezpieczeńftwem, którego się boimy, przelęknieni niebezpieczeńftwem, któregośmy nie poftrzegaiąc uszli cali, przerażeni niebezpieczeńftwem przytomnym. *Pam. W.* 1, 30 *Niemc. Synom.* Myśli iego zatrwożyły go, tak iż się biodra iego zatrząsnęły. *Radz. Dan.* 5, 6; myśli iego zatrwożyły nim; (NB. *Instrumental.*) *Bibl. Gd.*) Niebezpieczeńftwo, które ztąd pochodzi. Bynaymniéy nie zatrważa cnoty moiéy. *Teat.* 9 *b*, 58. Ten, którego niezmieszanym, niezalęknionym zowiemy, mało co i rzadko się kiedy zmiesza i zatrwoży, nie zaś nigdy. *Pilch. Sen. lift.* 2, 384. Ani w tak trudnym razie zatrwożył się Maryusz, abo cożkolwiek na sercu upadł. *Pilch. Sall.* 291. Tak się on mocno zatrwożył, iż wolałby umrzeć, aniżeli się o tych rzeczach dowiedzieć. *Siem. Cyc.* 30. Zatrwożały nieprzyiaciel. *A Kchan. W.* 244. *Zatrfożone sumnienie. *W. Pft. W.* 199, niespokoyne). Zatrwożenie, trwoga napadaiąca, die Bestürzung. W tym tak nagłym zatrwożeniu i zamieszaniu, oni rozmaicie wołali, wiercąc się tam i sam, tak iż samą swą sprawą ieszcze większą trwogę czynili. *Baz. hft.* 119. Jakie to bywa zatrwożenie na świecie, gdy się poiawi iakie nowe okrucieńftwo czyie. *Rey Pft. Tt* 5.

ZATRYKSAC, Zatryksnąć, *Rs.* заширнуть; *ob.* tryksać.
ZATRYSKAC; *ob.* tryskać.
ZATRZĄSC *cz. dk.*, zatrzęsie *F.*; żatrząsnąć, *F.* zatrzęsie *idntl.*, zatrząsać *ndk.*, *zatrzęsować *kontyn.*, *Bh.* zatřásti, zatřesu; *Sr.* 1. zatřasu; *Cro.* zaziblyújem; *Ross.* затрясти; zacząć trząść, trzęsąc zachwiać, zakołysać, losschütteln, anfangen zu schütteln, zu rütteln; zatrząść co, zatrząść czym, wzruszyć co, etwas erschüttern, *pr. et fig. tr. varie*: Gdym znowu rzekł: przybądź naymilsza! zachrzęsło Liście pod krzem, i krzakiem samym coś zatrzęsło. *Otw. Ow.* 295. Zatrząsnę niebem tak bardzo, iż się też i ziemia z mieysca swego ruszyć musi. *Podw. Wr.* 29. Stał się grom, błyskanie, zatrzęsienie ziemi. *Rey Ap.* 72, cf. trzęsienie, zadrżenie, drżenie ziemi, Erschütterung, Erbeben der Erde, Erdbeben. Meduza zatrzęsła łbem, aż na nim węże zachręściały. *Otw. Ow.* 163, sie schüttelte den Kopf. Ale ich i tam poczczą dobrym ciosem J tak potężnie wsparują załogi, Że zatrząsnąwszy i głową i nosem Pόydą w rozsypkę. *Jabł. Buk. P b.* Zniknął a śmiercią swą zatrząsnął światem. *Groch. W.* 442. Wielorybowie wybiiać się będą z tych siatek twoich, będą zatrzęsować łodką twą. *Rey Pst. Gg* 4. Ta łódka Pańska nigdy się zatrząsnąć, nigdy się zanurzyć, nigdy się ochynąć nie może. *Rey Pst. Gg* 2. Odszczepieństwo światem chrześciiańskim ciężko zatrzęsło. *Zygr. Pap.* 231. Zatrzęsły się tym czasem Czechy domowemi niezgodami. *Nar. hst.* 2, 74. Po zeyściu Beli zatrzęsło się królestwo Węgierskie niepewnością następcy. *Nar. hst.* 2, 408 Dway panowie przez swe waśnie, zatrzęśli woyskiem, i wielką szkodę uczynili Rzpltéy, bo się przez ich swary zamieszanie uczyniło. *Biel. Sw.* 265 *b.* Tak prawami a wolnością swoią zatrząsamy, iako owym plugawym ogonem lisim, co im ławy pocieraią. *Rey Zw.* 36 *b.* Zatrząsnął Mahomet II Wenetami, chcąc Włochom panować. *Paszk. Dz. G* 4. - Myśli iego zatrwożyły go, tak iż się biodra iego zatrząsnęły. *Radz. Dan.* 5, 6; związki biodr iego rozwiązały się, a kolana iego iedno o drugie się tłukły. *Bibl. Gd.*, zadrżał mocno). Wszystko nad mniemanie widzisz, iako sobą zatrząsnęło tym postrachem przybycia Tureckiego. *Jan. Oksz. Nb*, zadrżało zatrwożyło się wszystko). Zatrząsnął się w duchu swoim. *Rey Pst. O o o* 1, wzruszył się, wzburzył się. - *§. Nigdy tak grubo nie rozumieli o téy świątości, iako się ich dziś więtsza część między chrześciiaństwem zatrząsnęło około tego. *Rey Pst. Q* 5, zadurzyło, zawikłało, zamąciło, zabałamuciło.? - *§. Gdyby król prośby ich nie miał uczynić, zatrząsali tym, że o sobie inaczéy radzić chcą. *Bielsk.* 392, dali do zrozumienia, zagrażali, sie gaben zu verstehen, droheten damit. Temi słowy zatrząsnął, żeby Alexander niesłuszny ani prawy dziedzic miał być. *Glicz. Wych. A* 5 *b*, zarzucił, er machte den Vorwurf.

ZATRZASNĄC *cz. idntl.*, zatrzaskać, *dk.*, zatrzaskiwać *czstl.*, *Sr.* 1 zaćeskotam; trzask wydać, z trzaskiem się odezwać, loskrachen, losknallen, anfangen zu krachen, zu knallen. Zatrzaskać co, n. p. drzwi, zukrachen, mit Krachen und Getöse zuwerfen, zuschmeißen; *Crn.* salushim; *Vd.* loputati; *Rs.* захлопнуть. Ogień rozdęty zgaśnie, Janus swóy kościoł zatrzaśnie. *Zab.* 4, 366 *Sapieh.*, zamknie.

ZATRZEBIC; *ob.* trzebić, *(Rs.* затеребить zatargnąć, zaczesać len, konopie).

ZATRZEC, zatarł, *F.* zatrze, żatrę *cz. dk.*, zacierać *ndk.*; *Slo.* zatjrám; *Crn.* satrèti, saterl, satrêm *deuastare*, *Vd.* satreti, satreiti *perdere*, cf. zatracić; *Cro.* zatiram, zaterlszem, zatèrt, zatertje *deletio*, *abolitio*, *Dl.* satarti, *Bs.* zatrritti, satrritti, = zagubić, *Rg.* satàrti, zatjerati, satirem, satijram *perdere aliquem*); *Rs.* затереть, затирать; zatrzeć, tarciem wygładzić, wyrównać, zarównać, verreiben, glatt reiben. Zacierać u mularza, wyprawę na ścianie lub suficie wodą kropiąc, zacierką zacierać. *Mag. Mscr.* Wyprawić ścianę u mularza znaczy wapnem narzucić ścianę i zatrzeć, co nazywaią także tynkować. *ib.* Zatrzeć, trąc zaniszczyć, wyniszczyć, zakryć, verreiben, wegreiben, ausreiben. Zatrzeć ślady. *Cn. Th.* 1361. Liszka tropy zaciera. *Tr.* Nos siąknął na ziemię, i nogą zatarł. *Teat.* 15 *c*, 58, mit dem Fuße verreiben, austreten. Jeśli co *flagmistego na ziemię wypluią, maią to nogą zatrzeć. *Eraz. a.* - *fig.* Przewrotnemi gada ustami, pomruga oczyma, zaciera nogą, palcem mówi, złym sercem myśli. 1 *Leop. Prov.* 6, 12, mówi nogami swemi, ukazuie palcami. *Bibl. Gd.*) - *fig tr. varie*: zatrzeć czym, zakryć, zasłonić, bedecken, bemänteln. Snadnie zatrzeć imieniem bratskiém lube skradki, Jest mi z tobą *dowora mówienia w ukradki. *Zebr. Ow.* 234. - Zacieram co, co inszego w mowę wtrącam, farbuię to, com źle rzekł; tracę ślad. *Cn. Th* 1361, zaciera, co nieforemnie wyrzekł abo uczynił. *Cn. Ad.* 1294, vergessen machen wollen, zu verdecken suchen, bemänteln, (verreben, verbusten). - Zatrzeć, wygładzić, wyniszczyć, zagładzić, wegreiben, ganz vernichten, keine Spur übrig lassen. J dziś gdziekolwiek baczy czart te stopy Chrystusa a wierną naukę iego, wszędzie ią zaciera, wszędzie ią zaniszcza. *Rey Pst. E* 5. Turek, iako był wielki, wszystek się na Wiedniu samym zatarł, że też potym woysko swoie musiał dwakroć do domu odwodzić. *Jan. Oksz. K* 46, wyniszczył się, wycieńczył się, er hat sich aufgerieben. Swoię ze krwi zacność strasznemi zatarł zbrodniami. *Nag. Cyc pr.* 25, zniósł, zhańbił, zeszpecił). Wcześnie na twarzy wstyd zatarty, Nie rumienią czoła szpetne żarty. *Hor.* 2, 60, wytarty, wygluzowany, *ob.* bez czoła, bezczelny, weggewischt, vertilgt. Twarz iego niosła w sobie iakąś wielkość, którey ani kłopot, ani starość zatrzeć nie mogły. *Stas. Num.* 2, 87. - Zatrzeć sprawę, rzecz, urazę, krzywdę, = zagodzić, załatwić, zarównać po przyiacielsku, einen Streit u. s. w. beylegen, ausgleichen. Skoro Pan za mnie mścić się nie możesz, więc zatrzyymy tę rzecz. *Teat.* 31, 77. Zatrzyy tę sprawę; bo nie wiem, co mu mam powiedzieć? *Teat.* 23 *d*, 49. Gdyby wiedział, iak ciężko się uraził, o iakżeby żałował pewnie, i sposoby znalazł ciebie ubłagać, a obelgę nam uczynioną zatrzeć. *Teat.* 54 *d*, 18. A zaż nie radniéy iest szukać, iakby krzywdę zatrzeć i ugoić, niżli iakby się iéy zemścić? *Pilch. Sen. Gn.* 348. Wielorako trzeba gniew ukracać i zacierać; naywięcéy zaś w śmiech i żart obracać. *Pilch. Sen. Gn.* 305. Dla dobra publicznego wszystkie partykularne zatrzeć trzeba urazy. *Gaz. Nar.* 1, 205. Zacierać, puścić w niepamięć, zacierać z pamięci, aus dem Gedächtnisse auslöschen, vertilgen, vergessen. Losy moie iuż naprawiono; ta szacowna ręka zaciera we mnie

pamięć tych nieszczęść, które mi kiedy złość ludzi wyrządzić mogła. *Teat.* 49, 53 *Bogusł.* Basza gdy się wrócił, wielką sławę sobie uczynił, i iego wyſtępek a sromotę Skanderbeg zatarł, i wszyſtkę onego niecnotliwego uczynku pamiątkę ludziom z pamięci wybił. *Baz. Sk.* 430. Ręczę ci za niego, że przeszłe rzeczy zatrze, że się poprawi. *Pot. Arg.* 156. Zginiem -, toć żaden naszéy wiek nie zatrze sławy. *Zab.* 8, 355 *Koſs.* – Niezatarty, *impoſſibil.*, *s* nie do zatarcia, nie mogący być zniesionym, zniszczonym, wygładzonym, wygluzowanym, unvertilgbar, unvergeſſlich. Wielkiego wodza nie zatarte czyny. *Jabł. Buk. a.* Ledwie kto pomieścić się dziś może w liczbie sławnych i wiekami nie zatartych ludzi. *Mon.* 73, 718, *ob.* wiekopomny). Usiadł Apollo, i gdy głowę ſkłoni, Tak w lutnią dzwoni: Sromotna hańbo! nie zatarty wſtydzie!.. *Zab.* 4, 389 *Pr.* – §. Zacierać kogo, zacierać z kim, zaczepiać kogo, ſich an einen reiben, mit ihm anbinden, ihn anzapfen. Nie wykrzykay, ani trąb́ na tryumf przed woyną, Acześ zatarł, sam hardy, z osobą spokoyną. *Miaſk. ryt.* 2, 99. Zaciera drugich, nikomu gadać nie da w posiedzeniach. *Teat.* 34 *b*, *Bij.* Chcemy innych zacierać, na mniemane krzywdy utyſkuiemy, wyciągamy po każdym ludzkości. *Mon.* 68, 292. - Zacierać co z kim, zawierać, mit einem etwas abſchließen, richtig machen. Tybyś był iedyny, z kimbym chętnie zatarła wdzięczne pokładziny. *Zebr. Ow.* 263, *cum quo sociare cubilia poſſim*, cf. docierać, dotrzeć sprawy.) - Zatarli się, *frequentes occurrerunt sibi inuicem*, *conſtipauerunt se*, *receſſum primis ultimi non dabant. Cn. Th.* 1396, zawadzili iedni o drugich, zatknęli się, ſich ſtießen an einander an, rieben ſich an einander, verſtopften ſich im Gedränge, drängten ſich an einander; (*Rs.* заторъ ścisk, ciżba; *ob.* zator). Nad to się wozy zacierały w błocie, J trakt dość ciasny zawalały bardziéy. *Jabł. Buk. R* 4. – §., w kuchni zacierać, in der Küche: einreiben, einſchlagen, einrühren. Robi sie kasza zacierana drobno żółtkami i suszona, albo też kluſki zacierane, na tarce tarte. *Wiel. Kuch.* 434, cf. zacierki). W browarze, w gorzelni: zacierać na piwo, na gorzałkę, einmetſchen, einrühren, einſchlagen. Zacieranie słodu, *Rs.* заторъ, *ob.* zator). Do uwarzenia piwa dobrego te cztery sztuki należą: zatarcie, dowarzenie, chmielu dosmażenie, zadanie drożdżów. *Haur. Sk.* 162. Owies i pszenicę zeszrótować iak słod, wodę do zacierania trzy razy grzać, raz letnią, drugi raz gorętszą, trzeci raz gorącą, potym uchmielić. *Haur. Ek.* 107. Tażbiery także się na zatarcie do gorzałki przydadzą. *Haur Sk.* 162. Likwor według trybu w zalaniu, w mełciu, zacieraniu, wszelkiéy potrzebuie wygody. *Haur. Ek.* 109.

ZATRZEPAC *ndk.*, zatrzepywać *czstl.*; zacząć trzepać; trzepaniem zapędzić, lub zaniszczyć, anfangen zu klopfen, bis wohin klopfen, klopfend oder ſchlagend treiben, verklopfen, zu nichte klopfen; *Bh.* zatřepati. ZATRZEPOTAC *cz. dk.*, zacząć trzepotać, mit den Flügeln losſchlagen, anfangen mit den Flügeln zu klatſchen, zu ſchlagen; (*Rs.* затрепетать zadrżeć). Zatrzepotał ſkrzydełki, wzleciał potym wzgórę. *Rey Wiz.* 146 *b*, cf. zamachnąć.

*ZATRZĘŚĆ, zatrzęsie, *ob.* zatrząść.

ZATRZESZCZEC *med. dk.*, *Rs.* затрещать, trzeszczenie wydać, ein Geraſſel, Gepraſſel von ſich geben. Konie przeraził niemało, Skoczyły, leyc się zwikłał, iarzmo zatrzeszczało. *Dmoch. Jl.* 2, 113.

ZATRZPIOTAC; *ob.* 1., zatrzepotać; *ob.* 2., trzpiotać.

ZATRZYMAC, *F.* zatrzyma, zatrzymam *cz. dk.*, zatrzymuie, *zatrzymawa, *Pr. kontyn.*, zatrzymywać *czstl.*, *s* zadzier-żeć; *ubi videas dialectos*; – *§., zatrzymać, nie puścić z ręki, potrzymać w ręce, in der Hand feſt halten. Rybitw ieden ułapił rybkę w byſtréy rzéce, a wyiąwszy ią z saku, zatrzymał ią w ręce. *Papr. Koł. J* 4. – §., zatrzymywać, trzymać w sobie, mieć w sobie zatrzymane, nie puścić przez siebie, in ſich halten, in ſich faſſen, halten, nicht durchfallen u. ſ. w laſſen. Zatrzymawaiący co, *continens in se aliquid*, *non rimosus*, *non admittens aquam. Cn. Th.* 1397. – §., zatrzymać, zadzierżeć, od upadku zachować, utrzymać, aufhalten, nicht ſinken laſſen, nicht fallen laſſen. Sięgnął Huz do ſkrzyni bożéy, i zatrzymał ią, bo ią byli zachwiali bycy. *Budn.* 2 *Sam.* 6, 6, zadzierżał. *Bibl. Gd.*) Zatrzymawa Bóg wszyſtkie upadaiące, i zadźwignie wszyſtkie poległe. *Gil. Kaz. A a* 2 *b.* - Ogólniéy: zatrzymać, utrzymać, zachronić, ochronić, zabezpieczyć, erhalten, bewahren. Sprawiedliwością się zatrzymawa społeczność ludzka, twierdzi Rzplta. *Petr. Pol.* 2, 28. W powinności sługę zatrzymawa karność. *Petr. Ek.* 109. Język pospolicie naywięcéy zatrzymawaią białegłowy, od których dzieci języka rade wykną. *Biel.* 12, zachowuią w czyſtości, zabezpieczaią od ſkazy). Golgota, po Pańſkim ſkonaniu, Na dwie sie części rozdarłszy przerwała, Z których go iedna część w swym zatrzymaniu Pospołu z łotrem sprawiedliwym miała, Druga zaś, złego Gesmana w przerwaniu Oddalonego od Pana trzymała. *Odym. Sw.* 2 *Ji* 4 *b*, w swym zachowaniu, schowaniu, in der Verwahrung. – Prawo powinno być krótkie, aby ie tym snadniéy nawet proſtacy, iakby głos z nieba wyszły, zatrzymać mogli. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 156, pamięcią objąć, w pamięci zachować, spamiętać, im Gedächtniſſe behalten, gedenken, faſſen, nicht aus der Acht laſſen. Zatrzymywać, nie puścić; *Cro.* ſténtam, zaſtentavám; *Ec.* застоятни, (*ob.* zaſtoię się; cf. *Rs.* остановка przeszkoda, zawód); halten, nicht fortlaſſen. Boiąc się by zgoła nie odszedł nad zwyczay prędzéy do domu, przyiacielſkie go i towarzyſko zatrzymywał. *Warg. Wal.* 152. Zatrzymał mię na obiad. *Tr.* Zatrzymać się, nie iść daléy, zaczekać, zaſtanowić się, *Rs.* остановиться, ſich aufhalten, Halt machen, bleiben, warten, verziehen. Pilny mam interes, zatrzymać się nie mogę. *Teat.* 1, 23. Bądź WcPan łaſkaw, zatrzymać się tu w téy sali. *Teat.* 17 *b*, *a*, cf. zabawić się). Niektórzy zatrzymywali się nad tym. *Torz. ſk.* 95, zaſtanawiali uwagę, wątpliwie się zaſtanawiali). – Aby gołębie zatrzymać i przy domu zachęcić, potrzeba im gołębniki budować. *Haur Ek.* 135, by nie odleciały, by się zoſtały, damit ſie bleiben, nicht wegfliegen. – Zatrzymywać kogo mimowolnie, przytrzymywać, zaaresztować, przyaresztować, einen anhalten, arretiren. Ci, którzy tu ieszcze nie wypłacili, tedy tam po śmierci na mytarſtwach będąc zatrzymani, wypłacywaią. *Sak. dusz.* 138. Zgromadzenie narodowe Francuſkie uchwaliło, ażeby król Ludwik XVI zatrzymanym zoſtał, gdzie tylko spotkanym będzie. *Gaz. Nar.* 1, 222. Hetman Rynalda chciał mieć w zatrzymaniu. *P. Kchan. Jer.* 117, w areszcie, im Verhaft. – Zatrzy-

trzymać, wstrzymać, nie wypuścić, nie wydać, anhalten, zurückhalten, nicht lassen, nicht auslassen, nicht von sich lassen. Nie ruszay się, zatrzymay dech, żyń się umarlym. Teat. 51 c, 36, den Athem an sich halten, zurück halten, verhalten. Zatrzymać mocz, urynę, den Urin verhalten. Zatrzymanie moczu prędko konia zgubić może. Kluk. Zw. 1, 198. O zatrzymaniu się moczu. Perz. Luk. 179, Verhaltung des Urins, des Harns, des Stallens (bey den Pferden). Narzędzia na nie zatrzymanie moczu, pro incontinentia urinae. Czerw. 27, wenn man den Urin nicht halten kann. - Głupi nic u siebie zatrzymać nie umie. Pilch. Sen. list. 69, sekretu nie dochowuie, er kann nichts bey sich behalten; cf. sito). Zatrzymanie taiemnicy, taciturnitas. Cn. Th. 1597. - Zatrzymywać, wstrzymywać, zahamować, zatamować, zurückhalten, hemmen, aufhalten, Rs. помориить. Bóg morskie wody trochą piasku cienkiego zatrzymywa, a harde poniża. Sk. Dz. 572, zagradza). Zatrzyman niedostatkiem mowy. Rey Pst. Ggg 3, *zatrudniony, zakłopotany, żenowany). Czas nieiaki zatrzymany wzrok był, że patrząc oczyma nań swemi, nie poznali go. Odym. Św. 2 Mm 1, wstrzymany, zasłoniony, zaćmiony; ihre Augen wurden gehalten, daß sie ihn nicht sahen. Luth.) Zatrzymać się od czego, wstrzymać się, = wstrzemięźliwym być, sich enthalten. Abyście się spowiadali grzechów, i od nich się zatrzymali. Zygr. Gon. 297. - Zatrzymawam się w domu, nie wychodzę, nie wyieżdżam. Cn. Th. 1397, sich zu Hause halten, sich einhalten. - Zatrzymawam kupie na czas drogi, = trzymam co skąpo, nie użyczam, nie przedaię. Cn. Th. 1397 et 1162, verwahren, aufbehalten, nicht verkaufen. Zatrzymawam sobie co cudzego. Cn. Th. 1397, Fremdes an sich behalten, zurück halten. Nic nie masz ordynaryynieyszego, iak widzieć panów zatrzymuiących przez długi czas zasługi swoim służącym. Zab. 16, 10, den Dienstboten den Lohn vorenthalten. ZATRZYMACZ, - a, m., który zatrzymuie, zadzierżacz, zadzierżyciel, wstrzymywacz, der Aufhalter, Zurückhalter, Vorenthalter, Cro. ſtentàvecz). Zatrzymacz, który zatrzymuie drugich, morator, retentor. Włod., Cn. Th. 1397.

ZATUCZYĆ cz. dk., zatuczać ndk., czynić że co zatyie, tuczą zaiąć, zapchać, zu feist machen, mit Feistigkeit oder Fettigkeit verlegen, verstopfen, dämpfen. Psi niemi, iuż zatuczyli gardła swoie, iż tylko leżą około stadka, a szczekać nie mogą ani umieią. Rey Pst. x 3. Psy z zatuczonemi gardły, choć widzą przychodzącego wilka, ani zaszczekać umieią. Rey Ap. 13. Zatuczone gardło. Rey Pst. Mmm 6; tuczą zaległe, zapchane). Pies ochrapiały z gardłem zatuczonym, zaszczeknąć nie może na wilka, przychodzącego do owieczek swoich. Rey Pst. Mmm 6. Dziś oni tak swe gardła marne zatuczyli, iż nie iest rzecz podobna, by głos wypuścili. Chryszt. Nin. B 4.

ZATUŁAĆ się dokąd zaimk. dk., tułaiąc się zayść, zabłąkać się, sich bis wohin verirren, sich herumstoßend bis wohin gerathen.

ZATULIĆ cz. dk., zatulać ndk., tuląc zasłonić, zakryć, zawinąć, verhüllen, verdecken; Vd. sakrinkati; Ec. затулити, закрыть, соскутати, соскутываю; Rs. закутать, закутывать, скутать, скутывать, завертѣть, завернуть, завертывать. Oczy zatulamy, gdy co rozmyślamy. Rey Wiz. 121. Zatulam uszy, gębę, = zatykam. Cn. Th. 1391 et 1398, die Ohren, das Maul verstopfen, zustopfen. Kiedy skargi słuchał, zawsze iedno ucho zatulił. Budn. Ap. 96; cf. audiatur et altera pars). Bardzoć iakoś przykra święta prawda iego, że przed nią zatulasz, iako wąż, gdy go zaklinaią, marne uszy twoie. Rey Pst. Ggg 4. Polikarp zwykł był sobie zatulać uszy, gdy iakie błędy u ludzi wartogłowych słyszał. Baz. hist. 36; Twor. Wiecz. a 1, Kul. Her. 306. Zatulać uszy mamy na mowy bezbożne. Herb. Art. 46.

ZATUPAĆ, *zatąpać cz. dk., zatupnąć idntl., zacząć tupać, anfangen mit den Füßen zu stampfen, Ross. затупать; tupaniem zagłuszyć, zatrzeć, verstampfen mit den Füßen.

ZATURKOTAĆ, n. p. wóz głośno zaturkotał. Przyb. Milt. 202; ob. turkotać.

ZATWARDZIĆ, *zatwardnić cz. dk., zatwardzać, *zatwardziać, *zatwardniać ndk., *zatwardziwać czstl et kont.; twardości nabawić, twardością zaiąć, twardym uczynić, zakamienić, zaskalić, verhärten; Boh. zatwrditi (cf. zatwierdzić), zatwrzowati; Slov. zatwrditi, stwrditi (cf. stwierdzić; Slo. zatwrditi, stwrditi, zatwrzowati, wytrwati, = wytrwać); Sr. 1. zaterdźu, wutwerdźu; Vd. saterditi, oterdobniti, oterpniti, oshtoreti, openjeti (cf. pień); Cro. okorújem, (cf. kora); Ross. ожесточить, ожесточаю. Zatwardzać co. Otw. Wirg. 378. Zatwardzać rozpalone żelazo w zimnéy wodzie. Tr., hartować, das Eisen härten, stählen. Zatwardzić kogo do pracy i trudów. Tr., zmocnić, zaprawić w grubą robotę. Cn. Th. 1397, zahartować kogo, einen abhärten. Zatwardzić żołądek, *żywot, = zatkać, zapchać, den Leib verhärten, verstopfen. Eduro zapiekam, *wielmi zatwardzam. Mącz. Medykamenta zatwardniaiące adstringentia, są które części owisłe, zbyt miękkie, słabe, mocnieysze, twardsze, gibczeysze czynią. Krup. 5, 147, Sr. 1. zahátzaté. Zmarzła trawa źrzebiętom złe trawienie w żołądku czyni, i on zatwardza. Hipp. 24. - - Zatwardzić serce, zatwardzić umysł, zatracić czułość, das Herz verhärten, = hartnäckig, fühllos machen. Szczęśliwość słabe umysły zatwardza, ale wyniosłe serca miękczy, i nic powolnieyszego nie ma, nad rycerza wygraną uweselonego. Węg. Mar. 1, 152. Abyśmy nie *zatwardziali serca naszego. W. Pst. W. 2, 299. Swoie miękkie serce teraz zatwardziwasz. P. Kchn. Jer. 499. Próżnoby to Panu przyczytać, iż ie tak zatwardzić raczył. Rey Pst. Ss 1. Zatwardzili uszy swoie, a nie chcą słuchać głosu Pańskiego. Rey Ap. 45, cf. zatulić uszy). - Zatwardzić się zaimk., ZATWARDZIEĆ, ZATWARDNIEĆ niiak. dk., zatwardnąć idntl., *zatwardziawać kontyn., zayść twardością, stać się twardym, phys. et fig. tr.; Bh. et Slo. zatwrdnauti; Sr. 1. zatwerdnu; Ross. затвердѣть, отвердѣть, загрубѣть, загрубѣнуть, загрубѣть (cf. grubieć), verhärten, verhärtet werden, hart werden, verhärtet seyn, verstocken, verstockt seyn. Co mi to, że kray we łzach i krwi będzie brodzić, Trzeba na to zatwardnieć, chcąc sobie dogodzić. Teat. 45 d, 14 Wyb., nieczułym być, skamieniałym, zakamieniałym). Jać uczynię, żeć zatwardzieie serce Faraona. 1 Leop. Ex. 4, zatwardziało terazże serce Faraonowe. 1 Leop. Ex. 7. Serce moie nie zatwardziało, iest czułe. Teat. 48, 52. Zatwardzieć w czym, zakorzeniwszy się stwardnąć, worin verhärten, verstocken. Aza to iest podobna, nagle to, =

siebie zewlec, czemu się kto przez długi czas wzwyczai, co się w niego wrodziło i w nim zatwardziało? *Hrbst. Lek.* C 3 *b.* Abyś w schismie swéy nie zatwardziawał. *Smotr. Ex.* 7. Zatwardzić się w okrucieństwie; *Ec.* ожесточитися. ожесточитися. Zatwardziały, zatwardzony, zatwardły; *Cro.* okoren; *Ross.* неразкаянный; *Ec.* непокаянный (*ob.* kaiać się), жестокосердый (*ciężkosercy). Naród w złościach zatwardziały Nad nim ostatek tyraństwa wykonał. *Odym. Sw.* 2 *K k.* Lud zatwardziałego karku. *W. Bar.* 2, 30, lud twardego karku. *Bibl. Gd.*, krnąbrny). Wiele iest takich serc zatwardzonych między rozmaitemi stany ludzkiemi. *Rey Pst. R r* 6. Tracą swą własność bracia, składaią haracze, A na to serce nasze zatwardłe nie płacze? *Teat.* 45 *d*, 84 *Wyb.*, bezczułe, zatrętwiałe). Pan Sknerfki iest to ieden z ludzi nieludzkich, człowiek naynieużytszy, i *nayzatwardzielszy na świecie. *Teat.* 7, 44. Amurat mieszczanom tyle pieniędzy obiecał, coby i nayzatwardziałsze serca osłabić mogło. *Baz. Sk.* 241 nayŝtalsze). A toć iest on twardy młot, co opoki tłucze, A zatwardziałym zamkom to są mocne klucze. *Rey Pst. O o o* 5, naytęższym zamkom). – *Żywot zapiekły albo zatwardziały. *Sien.* 374, zatkany, zapchany, verhärtet, verstopft. Zatwardzenie, : ZATWARDZIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, twardość, niemiękkość, bezczułość, zakamiałość, die Verhärtung, die Härte, *phys. et fig. moraln.*, die Verstockung, Verstocktheit; *Vd.* oterdoba, oterdobnost, oterditje; *Cro.* okornost; *Rs.* отвердѣлость; *Ec.* жестосердіе. Gdy człowiek widzi błąd swóy, iednakże wynijść z niego nie chce, to zowią zatwardziałością. *Sk. Zyw.* 259. Obrzeźcie zatwardziałości swoie w sercach waszych, a iuż daléy nie zatwardzaycie mi karku waszego. *Rey Pst. S s*, 5. – Zatwardzenie *żywota, żołądka, : zatkanie, zapchanie, obstrukcya, *Rg.* tvardine, zàduha; *Vd.* sapier, ritnu sapertje, (cf. zaprzeć), terdoshivotnost; die Verhärtung, Verstopfung, der harte Leib. Zatwardzenie albo zapieczenie exkrementów, pochodzi z wielkiéy gorącości wątroby. *Comp.* 213. Żołądka zatwardzenie ma, *alvus illi non it. Cn. Th.* 1398. (ZATWARZAĆ; *ob.* zatworzyć). – ZATWIERDZIĆ *cz. dk.*, zatwierdzać *ndk.*; (cf. zatwardzić), umocnić, przymocnić, *Vd.* saterditi, poterditi, terdnu postaviti, saresnizhati, safeguvati; *Rs.* закрѣпить (cf. zakrzepić, krzepić, cf. krępy; *Ross.* затвердить, затверживать, : wbić czyli wrazić sobie w pamięć, nauczyć się na pamięć); fest machen, befestigen, fest stellen. *Figo* utykam, zagłabiam, zatwierdzam. *Mącz. Fibulis tigna coniuncta* balki obręczami zbite, zahaftowane i zatwierdzone. *Mącz.* – Zatwierdzić co n. p. układ, umowę, potwierdzić, stwierdzić, bestätigen. Zatwierdzenie, *Ross.* закрѣпка, die Bestätigung. – *§. Ryż biegunkę zastanawia i zatwierdza. *Syr.* 1000, zatwardza *qu. v.*) ZATWIERDZICIEL, - a, *m.*, który co zatwierdza, *Vd.* saterdnik, saresnizhar, der Befestiger, Festmacher, Feststeller, Bestätiger; w *rodz. żeńsk.* zatwierdzicielka.

ZATWOR, - u, *m.*, ZATWORA, - y, *ż.*; ZATWOREK, - rku, *m. zdrbn.*; wszystko co do zawarcia, zaparcia, zamknięcia służy, zapora, zasuwa, rygiel, zawora; *Bh.* zawora, zawořka; *Slo.* záwora, (*Slo.* zatworenj, zawrenj *parenthesis* nawias); *Hg* závor; *Vd.* savara; *Cro.* zátvor *claustrum*, *repagulum*, zatvornicza, zapornicza *vectis*, zatvorische *conclauium*; *Bs.* zatvor *sera*, *claustrum*, *septum*, zavor od vrata, zaveragn *repagulum*; *Rg.* zàtvor *claustrum*; *Sla.* zatvor, resht, reshtava, : więzienie; *Rs.* затворъ zapora, zamknięcie, więzienie; затворка, затворочка zasuwka; *Ec.* завора *obex*, cf. *Lat. obturamentum*); : alles was zum Zumachen und Versperren der Thüren dient, der Riegel, das Schloß, der Schieber. Połamał drzwi miedziane i zatwory żelazne skruszył. *Budn. Ps.* 107, 16, zawory żelazne rąbi. *Bibl. Gd.*) Zamki te wysokiemi mury, *bronami i zatworami opatrzone były. *Radz. Deut.* 3, 5, zaworami. *Bibl. Gd.*) – Zatwor, zatworek w ulu, zastawka, zasuwa, der Schieber, das Vorsetzbret. W Marcu trzeba spodni zatwor z ula wyiąć, a wychędożywszy ul, zaś zatwor wprawić. *Kąck. Pas.* 14. Dzianki w ulach na ieden tylko zatworek bywaią. *ib.* 21. – Zatwora, otwor, przestrzeń otworu, die Oeffnung. Gdy macicy zatwora nazbyt roztworzona a szeroka, tedy trzeba lekarstwa przykładać, które zatwieraią a ściągaią. *Sien.* 460. Kobiety się boią, aby zatwora macicy nie była nazbyt roztworzona a szeroka; lecz gdy która chce mieć małą, niech smaruie maściami, które zatwieraią a ściągaią. *Spicz* 182. ZATWORZYĆ *cz. dk.*, *zatwarzać, zatwierać *ndk.*, : zawrzeć, zawierać, zapierać, zaprzeć, zamknąć, zapchać, zatkać, zumachen, zuschließen, verschließen, vermachen, verrammeln, verriegeln, versetzen, *Boh.* zawirati; *Sr.* 1. zatwaŕu; *Cro.* zatváram, zapiram; *Dl.* zatvaram, zatvoriti, zatvóren; *Rg* zatvoriti, zaprjèti vràta, zatvoritti, zaklopitti, zakgljucjatti; *Bs.* zatvoriti, zaklopiti, zatjsnuti *obturare*; *Rs.* затворить, затворять, створить, створять. Trzymaią zapieczętowane xięgi, ale otworzyć ich nie mogą, póki nie odpieczętuie on, który ma klucz Dawidow, który otwiera a nikt nie zatwiera. *Herb. Art. A* 4 *b.* Mieysca, którémiby mogły łasice do gołębnika chodzić, trzeba pozatwierać. *Cresc.* 583. Ule zatwarzać. *Kąck. Pas.* 27. Ul zatworzyć. *ib.* 29. Wirydarz od południa i od zachodu ma być zatworzony albo drzewem zasadzony, gdyż z tych to stron wiatry bywaią pochmurne. *Cresc.* 490; zasłoniony, zacieniony, verschlossen, gedeckt, bedeckt, verschattet. – Zatworzyć oczy, zamknąć oczy, zamrużyć oczy, die Augen schließen, zuschließen, zumachen, *Bs.* zasgmiriti, zatvoriti occi). Lew śpi, oczu nie zatwieraiąc. *Sien.* 289. Krokodyl gębę otworzywszy, gdy chce ieść, zatworzy oczy; ptacy mniemaią, by zdechły leżał, do niego lecą, a on ie chwyta. *Spicz.* 162. Orzeł dzieci swoie oczyma ku słońcu obraca, a któreby się patrzenia w słońce broniło, oczy zatwarzaiąc, z gniazda wyrzuca, iako niegodne gniazda swego. *Sien.* 290. Obraca się tyłem, a owszem ieszcze zatwarza oczy i uszy ich. *Rey Pst A a a* 4, zatula, zatyka). – Zatworzyć pory w ciele, zatkać, verstopfen. Z zimności pochodzą wilgoci, krwi zsiadania, uliczek zatwieranie, zastanawianie krwi. *Spicz. pr.* (*Rg* zatvoritti tjelo *aluum adstringere*, *ob.* zapchać, zatkać, zatwardzić, zapiéc). Aby zatwora macicy nie była nazbyt roztworzona a szeroka, a gdy kobieta chce ią mieć małą, niech smaruie maściami, które zatwieraią a ściągaią. *Spicz.* 182; lekarstwa przykładać, które zatwieraią a ściągaią. *Sien.* 460. – *§., Ci małżonkowie, którzyby byli tém małżeństwem zatworzeni, pilnie boga chwalili. *Glicz.*

Wych. P 6 *b*, skoiarzeni, połączeni, an einander *geschlossen, geknüpft, vereint. - Bóg sam zrządził człowiekowi pismo Św., w którym on sam siebie, tudzież zbawienie samego człowieka zatworzyć a obwieścić raczył. *Glicz. Wych. G.* 8, zamknąć, zawrzeć, zaiąć, objąć, einschließen, umfassen, begreifen. ZATWORZYSTY, - a, - e; - o *adv.*, z zatworem, z zaworą; do zatworzenia, do zawarcia, zamknięcia; zamykalny, zamczysty, zum Zumachen, Zuschließen. Naczynie niezatworzyste, na którém niemasz przybitego wieka. *Radz. Num.* 19, 15, odkryte, któreby nie miało nakrycia na sobie. *Bibl. Gd.*; *ob.* otworzysty, otwarty).

2., ZATWORZYC *czyn. dk.*, zatwarzać *ndk.*, utworzyć, stworzyć, uczynić że się co wszczyna, *Rg.* satvoritti, satvarati, stvârati, tvoritti, erschaffen, hervorbringen. Wsze rzeczy zatwarza *wilgi par. *Zebr. Ow.* 15 *creat.*

ZATYC *niiak. dk.*, zatywać *ndk.*, zacząć tyć; stać się za nadto otyłym, (cf. zatuczyć); anfangen fett zu werden; zu fett werden, durch Fettigkeit unbeholfen werden; *Ross.* зажирѣть (cf. żerny). Ogarczycy szczenney nie dać zatywać. *Ostror. myśl* 15. Mówiłem niepobożnym, nie mówcie zatyłą szyią. *Radz. Ps.* 75, 6, nie mówcie krnąbrnie. *Bibl. Gd.*) Widząc nie będą widzieli; bo zatyło serce ich, słuchać im przykro, oczy zamykaią. *Sk. Kaz.* 95 *b.* Zatyło serce ludu tego. *W. Math.* 13, 15, zatyło bardzo serce ludu tego, Uszyma z ciężką przykrością słuchali, J mrużyli swe oczy na bozkiego Światła przytomność żeby nie patrzali. *Odym. Św. A a* 2 *b*, cf. zatwardzone serce.

ZATYCZYC *cz. dk.*, tykami lub tyczkami zasadzić, tyki zatknąć, Pflöcke einstecken, mit Pflöcken bestecken. Chmielniki masz wcześnie zatyczyć. *Haur Ek.* 103. Gdy się na łąkach trawniki puszczaią, znaki zatyczyć. *ib.* 51. - Chmielowi trzeba dać gęsto zatyczenia. *Haur Sk.* 77, gęsto tyki dawać. *ZATYKA, - i, *ż.*, ZATYCZKA, - i, *ż.*, ZATYKADŁO, - a, *n.*; ZATYKADEŁKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Boh.* zátka; *Sr.* 1. zatekadwo; *Cro.* pipk, samashk; *Vd.* satik, pila, pilka, (cf. pilka), veha, (cf. wiecha), veishniza, zhep, (cf. czop), zhepizh, zhopezh, pipek, sabertva (*Vd.* sateknik, satik, satika, *z* zapora, zasuwka); *Cro.* zatik; *Rg.* cèp (cf. cepy, cf. cepucha); *Rs.* затычка, пробка, пробочка; każda rzecz do zatykania czego służąca; etwas womit man zustopft, anstopft; zatykadło. *Rog. Doś.* 1, 173; czym co *zatykuią, *obturamentum. Mącz.* Zatyczka piecowa. *Cn. Th.* 1398, ein Ofenstöpsel. W piecu chymicznym oddechy niemało pomagaią do rządzenia ogniem przez zatykadła. *Krumł. Chy.* 23. Zatykadełko rurki. *Czerw.* 23, ein Stöpselchen. Zatykaczka butelki, flaszy, cf. korek, *Cro.* vinotóczka, cf. toczyć). W ciele zatyczki albo walwuły, zapadki. *Krup.* 2, 117 *et* 65 *et* 39; *ib.* 3, 56; die Klappen im Thierischen Körper. - §., zatyk, zatyka, zatyczka, co gdzie zatknięto, etwas Aufgestecktes, Vorgestecktes. Dwóch osi świata zatyki. *Zab.* 15, 326 *Nagł.*, dwa polusy, arktyczny i antarktyczny. *ib.*, bieguny, zawiasy, die Weltpole, Erdpole; Polachsen, Erdachsen. - Zatyczka niewieścia, *velum, plagula feminarum ori velando. Cn. Th.* 1398, zasłona białogłowska na twarz. *Włod.*, kwef, podwika, ein Weiberschleier. Odeymie Pan corom Syońskim kołnierze, manuelle i zatyczki. *Radz. Jez.* 3, 19, czepce i zawieszenia. *Bibl. Gd.*) ZATYKAC; *ob.* zatkać. ZATYKACZ, - a, *m.*, który co zatyka, der Zustopfer, Verstopfer *stipator*, zatykacz, utykacz, który z zgrzebi, z chust pilki czyni w łodzi do zatykania dziur. *Mącz.*, (*Bh.* zatykač *literae de comprehendendo malefico* gończy list, ein Steckbrief.) *ZATYKALNY, *ZATKALNY, - a, - e; - ie *adv.*; do zatykania, od zatykania, Zusteck-, Zustopfe-, *Cro.* zatichni.

ZATYŁ, - u, *m.*, ZATYŁEK, - łku, *m.*, część lub strona czego tylna czyli zadnia, der Hintertheil, die Hinterseite; *Bh.* zadnice (cf. zadnica); *Sr.* 1. zadk (cf. zad, zadek); *Vd.* satanz; (*Crn.* satilnek, sativnek, *z* kark; *Cro.* satilnik); *Bs.* zatilak; *Rs.* затылокъ, (2., kark), задокъ, задника (*Rs.* задки tylna część trzewika); *Rs.* подзатыльникъ uderzenie w kark; stróy z tyłu szyi u prostych kobiet). - Pierzchaiących nieprzyiaciół zatyłki natarczywie nasi morduią. *Krom.* 453, tylną straż, *arrière garde*). Zatyłek głowy, *occiput. Perz. Cyr.* 1, 17, tył głowy, potylica. *Urs. Gr.* 180, der Hinterkopf, das Hinterhaupt; *Sr.* 1. hwowne zadk, téwo; *Cro.* zatilek; *Rg.* zatjelak, zâtiok; *Rs.* загривокъ; *Ec.* задь главы, затылокъ, примозговница, задная часть головы. - W zatył, po zatył, w tył, hinterwärts, nach Hinten. Długie i czarne iéy włosy położyły się w zatył. *Stas. Num.* 2, 50. - ZATYLE, - a, *m.*, mieysce z tyłu, strona zatylna, ein Ort hinterwärts, die Hinterseite. Warkocze po zatylu słoniowym trzpiataią. *Zebr. Ow.* 262, *terga iactantur crines per eburnea.* ZATYLNY, - a, - e; - ie *adv.*, z tyłu będący, zatyłem, cf. zadni, hinterwärts-, Hinter-, *Rs.* затылный karkowy.

ZATYŁ, ZATYŁY; *ob.* zatyć.

ZATYM, zatém, za tym, za tém (*ob.* za, *ob.* ten, ta, to), więc, wniosłszy ztąd, wypada ztąd, *consequenter*, a zatym, folglich, und folglich; *Vd* satu, taku, poslednu, (cf. poślедź), nahajozhnu (cf. nachodzić), tai, cf. tedy); *Sla.* zatim; *Rg.* zatjêm; *Rs.* слѣдуя, слѣдовательно, слѣдственно; (*Bh.* zatjm *interim*; *nihilominus*; *caeterum*). Masz żyć, zatym oszczędzay, coć fortuna dała. *Zab.* 15, 169, *ob.* zaczém.

ZATYNKOWAC; *ob.* tynkować. ZATYRAC; *obacz* tyrać, térać.

ZATYSZAŃSKI, - a, - ie, z tamtéy strony Tyszy, jenseits der Theiße. Węgry dzielą się na cztery cyrkuły: Przeddunayski, Zadunayski, Przedtyszański, Zatyszański. *Wyrw. G.* 491.

ZAUFAC, zadufać *med. dk.*, zaufać komu, ufność położyć w kim, zutrauliche Hoffnung auf jemanden setzen, einem vertrauen, sein Vertrauen auf ihn setzen; (*Bh.* zaufati *desperare*, zaufalý, záufanliwý, zauffauliwý *desperatus*, cf. *zuffały, zuchwały; zaufalec desperat, zaufalost, zaufalstwi, zauffalstwj *desperatio*); *Crn* saupam; *Vd.* upat, saupat, se savupati, vupasti, se sanesti, sanashati se, (cf. zanieść, cf. znieść się), povupatise, vsdatise (cf. zdać się), (dovupati, zavupati, *z* spodziewać się; *Vd.* savupliu, sanalhliu, *z* ufny, zaufany; *Cro.* zaufati, zauffati, zauffam, *z* zwierzyć, powierzyć); *Rs.* вѣрить, повѣрить, поручить, ввѣриться, препоручить. Matka moia ślepo iest w Doyrzalskiéy zaufana, że na krok nigdy moiéy nie odstępuie siostry. *Teat.* 16 *b*, 96. Zaufany; *Vd.* sana-

ſhliu, savupliu; *Rs.* надёжный, надёжно, cf. nadzieia). Zaufanie, ufność, das Vertrauen, Zutrauen, die vertrauende Hoffnung; *Crn.* saupanje; *Vd.* sanaſhanje, savupanje, savuplivoſt, sanaſhlivoſt; (*Cro.* zaúffanoſzt *confidentia*; *ob.* poufałość); *Ross.* довѣреніе, довѣрка (cf. dowierzyć), извѣщеніе. Do wykurowania chorego bardzo wiele się przykłada zadufanie chorego na doktorze. *Perz. Lek.* 324. Zaufanie w sobie, Selbstvertrauen. Zaufanie w sobie głupich zawsze, czasem atoli i mądrych ślepi. *Oss. Str.* 2; *ob.* zarozumiałość, cf. zuchwałość.

ZAUŁEK, *ZAWUŁEK, - łka, *m.*, *Rs.* заулокъ, wązka ścieszka za ulicą, ein schmaler Fußsteig hinter einer Gaſſe (cf. zakątek). Żadnéy w mieście ulicy, żadnego zaułka nie ma, w którymby dom dla Milona nie był naięty. *Siem. Cyc.* 510. W pobocznych ulicach, przecznicach abo zawułkach. *Dub.* 192. Zemknąwszy z kramnicy kołaczów, gomułek, pierników, w ciasny umykam zaułek. *Kniaź. P.* 2, 197.

*ZAUMRZEĆ *niiak. dk.*, zamrzeć, odumrzeć, absterben, erſterben. Podkurzeniem tém płod zaumarły i zapalenie i *zatchniona krew bywa wygnana. *Spicz.* 183.

*ZAUMYSLNY, - a, - e; - ie *adv.*, naumyślny, umyślny, z umysłu, absichtlich, beabsichtigt, vorſätzlich, mit Fleiß, mit Absicht, *Bh.* zaumyſlny, zumyſlný. Hetman umiał omyłkę tę w zaumyślny poſtępek obrócić. *Fal. Flor.* 121.

ZAUSZEK; *ob.* zausznik. *ZAUSZKA, - i, *ż.*, ZAUSZNICA, - y, *ż.*, ZAUSZNICZKA, - i, *ż.*, nauszka, nausznica, noszenie na uszach, das Ohrgehenke, der Ohrring; *Vd.* navuhiza, navuſhniza, navuſhje, vuhna rinkiza; *Rg.* naùhviza, uſcieréſi; *Cro.* rinchicze; *Ross. et Ec.* серга, серьги, усерязи, усерязь, воушéцца; (*Boh.* záuſſnice *glandula*, *parotis*, *ob.* zauszyca; *Crn* ſauh, *Vd.* savuſhniza, savuhenza; *Cro.* zavuſnicza, *Bs.* zauſcniça, *Rg.* zauſcniza, *Sla.* zaushnica, *Ross.* заушина uderzenie za uszy, pogębek, policzek). Kładzie perły na palce, na szyię łańcuszki, Wiesza na pierś zaponki, u uszu zauszki. *Zebr. Ow.* 251 *leves baccae*). *Nauszka. 3 *Leop. Genes.* 38, 25. Zausznice tak są ciężkie, że wyciągaią i psuią uszy. *NPam.* 15, 291. - §., kobieta zausznica, zauszniczka, zauszka, do ucha ludziom gadaiąca potwarnie, obmawiaiąca sekretnie, *Rs.* наушница, die Ohrenbläſerinn. - §., zausznica. *Dykc. Med.*, *parotyda*, ZAUSZYCA, *Boh.* záuſſnice, žawža (cf. zołzy), *Cro.* zavuſnicza; *Rs.* заушница, ein Ohrgeschwür, eine Ohrgeschwulſt. Zauszyce albo świnie wrzody kobyla mięta léczy. *Syr.* 491. ZAUSZNIK, - a, *m.*, *ZAUSZEK, - szka, *m.*, ZAUSZNICZEK, - czka, *m.*, który potaiemnie i szepcąc sławę drugiego szarpie. *Włod.*, der Ohrenbläſer; *Vd.* vuhopihavez, podpihuvauz, podpihávez; *Rs.* наушникъ; *Ec.* ушникъ, шепотникъ. Zausznik, *susurro*, *qui occulte famam laedit. Cn. Th.* 1398, cf. na dworze u niektórych panów zawadzaią się takowi, którzy to pospolicie panom swym *za uchem śpiewaią. Kosz. Lor.* 24 *b.*) - Zauszniczek, wierniś, zaufalec, der Vertraute. Ci filozofowie mienili się być zausznikami i tłumaczami natury. *Zab.* 8, 182; *Lat. Kom. B.* Miano go zausznikiem i brańcem Wenery. *Zab.* 14, 63 *Nagl.* Widzi już ſtoiącego przed swoim obliczem dawnego zauszniczka. *ib.* 15, 192 *Nagl.* ZAUSZNICTWO, - a, *n.*, zauszne potwarzanie, die Ohrenbläſerey, *Tr.*; *Vd.* vuhopihanje, podpihuvanje, podpihanje; *Ross.* наушничанье. Zausznictwem się bawić, *ZAUSZNICZAĆ, *Vd.* vuhopihati, podpihati, podpihuvati; *Ross.* наушничать; *Ec.* ушничати, ушничаю; (*Rg.* zaùſciti, zauſcivati; *Bs.* zauſciti *caedere alapis* policzkować, pogębkować). ZAUSZNY, - a, - e; - ie *adv.*; za uchem będący, hinter dem Ohre befindlich. Zauszne albo świnie wrzody. *Syr.* 8. Wrzód zauszny, pod-uszny, świni, *parotis. Cn. Th.* 1291; *ob.* zausznica, zauszyca). - Zauszny, do ucha *sc.* mówiący, lub mówiony, ins Ohr redend oder geredt. Zauszny powiadacz, *monitor in scena suggerens histrioni. Cn. Th.* 1398, sufler, der Soufleur. Zauszny powiadacz, co do ucha komu powiada dla przypomnienia, *nomenclator*, *monitor. Włod.*, cf. podpowiadacz). Zauszna spowiedź. *Sk. Dz.* 326, *Zrn. Pſt.* 122 douszna, uszna, die Ohrenbeichte. - Zauszny, potaiemnie potwarny, obmawiaiący, *ZAUSZNICZY, ohrenbläſeriſch, verläumderiſch. Napominali Teodozyusza młodszego, aby nieprzyiacioł swych, którzy o nim zausznie mówili, na gardle karał. *Baz. hſt.* 189 cf. zaocznie.

ZAUZDAĆ *cz. dk.*, *zauzdywać *czstl.*, uzdą zaiąć, uzdę nałożyć, den Zaum anlegen, zäumen; *Rg.* zauzdatti; *Cro.* zavuzdávam; *Dl.* zauzdivam, zasvalyujem; *Bs.* zauzdati, ſtaviti uzdu, zaoglaviti, ſtaviti oglav; *ob.* ogłów; *Sr.* 1. zahuzdžam, zakiełznąć, *pr. et fig. tr.*, zähmen, bändigen. Zoſtali Scyci zauzdani po kilkaletnim i krwawym hałasie. *Pot. Syl.* 155. - §., zauzdać się, wziąć na kieł, *pr. et fig.*, ozuchwalić się, das Gebiß auf die Haken nehmen, widerſpänſtig werden. Zbytek ciału naszemu ku rozpuſtności wędzidła popuszcza; dosyć ieſt buyny ten osieł nasz, a gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie buynieyszy; dosyć ieſt przez się pyszny, a gdy go przybierzesz, zauzda się, po sobie poglądaiąc, iako ubrany koń. *Zrn. Pſt.* 13, cf. rozhukać się, rozbrykać się). Akademiia w munsztuk boiaźni już cię okiełznała, a według tego, iako się w nim będziesz *zanuzdywał, surowiéy ieszcze z tobą poſtąpić może. *Zebr. Zw.* 138.

ZAWABIĆ *cz. dk.*, zawabiać *ndk.*, wabiąc zawieśdź, uwieśdź; *Vd.* savabluvati, zahuskati, navaditi, naſhuntati; *Ross.* заманить, заманивать, (cf. zamamić); bis hin locken, herbey locken; *pr. et fig.* Ja zawabię ią, i zawiodę na puszczą. *Budn. Hoz.* 2, 13, ia nią łudzić będę i wywiodę na puszczą. *Bibl. Gd.*) Kogożby tedy takie słowa nie zawabiły? *Rey Pſt. B b* 1. Zawabienie, *Rs.* замáнка.

ZAWĄCHAĆ *med. dk.*, węchem zaczuć, nieco zwąchać, *Cro.* zavuhnuti, zavuhnjem; durch den Geruch verſpüren. (*Vd.* savohlivi peſs, ovohnr, vohou, ſledni peſs, ſlednik, = pies węchorz, wyżeł).

ZAWACHAĆ, zawahać, *obacz* wahać, 2., = ZAWACHLOWAĆ; *ob.* wachlować.

ZAWADA, - y, *ż.*, o co zawadzamy, co bieg wſtrzymuie, = ſterk, woran man hacken oder hängen bleibt, ein Anſtoß, Hinderniß; *Sr.* 1. zadžewk, zaſtupeno cf. zaſtąpić); *Cro.* zádev, zadovliſcha (cf. zadziać); *Ross.* препятствїе, препятство (cf. przepiąć), препона, зацѣпка, зацѣпленїе (cf. zaczepić). Cokolwiek bieg rzeczy iakiéy zaſtanawia, powszechnym imieniem zawady nazywamy. *Rog. Doś.* 3, 56. Armata powinna być tak zakarowana,

aby leżała na swoiém łożu poziemnie, a zatym mniéy wzruszała się za podskoczeniem koła na iakiéy zawadzie. *Jak. Art.* 1, 279. Wiatr wielki i niepogoda uderzyła i potłukła okręty o zawady. *Jer. Zbr.* 111, o skały, haki, **in der See Felsenspitzen, Klippen).** - *fig. tr.* przeszkoda, zawód, trudność, przeciwność, **Hinderniß, Verhinderung, Stöhrung, Schwierigkeit, Widerstand.** Zewsząd cię potyka w niepewnéy zawada drodze. *Zab.* 15, 209 *Kniaź.* Zaledwieśmy w tém pracowitém dziele przebyli te zawady, które przesąd, interes, duma lub nałog do bezładu, ustawicznie stawiał na drodze naszemu prawodawstwu. *Ust. Konst.* 2, 136. Decymus Brutus ich przeciwny radzie Gallii sprawca, był im na zawadzie. *Chrośc. Fars.* 17, na przeszkodzie, : sprzeciwiał się). Dla dawnieyszéy miłości zawady Nie miały mieysca w nim płomienie nowe. *P. Kchn. Jer.* 123. Czy do wzięcia miasta bogi na zawadzie, Czy też tchórzostwo ludzi zawadę nam kładzie! *Dmoch. Jl.* 43. - §., Zawady podróżne, obłogi, którémi się kto okłada, *impedimenta. Cn. Th.* 567, obnoża, potrzeby, ciężary, (cf. *Sla.* izvaditi, : wypakować); **das Gepäcke, die Bagage;** *Bh.* **zawazadla** cf. zawiązka). Jeden ufiec był zostawion przy obozie i zawadach. *Nar. hst.* 5, 70. (*Bh.* **zawadný** zadłużony). - *§., zawada, wada przeszkadzaiąca, szkodliwa, szkoda, **der Fehler, Mangel, das Gebrechen, Hinderniß, der Schaden;** (*Bh.* **zawadnj** *vitiosus*). Zbytni chłód wody z śniegu martwi korzeń drzewa, a chociażby się takowa woda potym od słońca zagrzała, wżdy ona piérwsza zawada iéy zimnem uczyniona, trudno iuż ma być oddalona. *Cresc.* 85. - *§. zawada, *ZAWADYA, -yi, *ż.*, zwada, spór, **Streit, Händel, Zwist,** *Rg.* zavada *inimicitia.* - §., *personif.* Zawada, zawadya, ZAWADIAK, ZAWADYAK, -a, *m.*, ZAWADIAKA, -i, *m.*, ZAWADYACKI, -iego, *m.*, ZAWADZCA, -y, *m.*, zawadzaiący, zwadzca, **ein Hinderer, Stöhrer, Zwistmacher, Händelmacher,** *Rs.* поперечникъ, *f.* поперечница (cf. poprzeczny, cf. sprzeczny). Cóż to za zawadiaka! *Zabł. Bal.* 89; cf. zawalidroga). Upominam Ichmć PP. zawadyackich, hałaśnickich, gminowiczów, aby się nie ważyli *turbare pacem. Mon.* 70, 134. Idź, objecuy, konkluduy, i co iest moiego Nie żałuy, Masz zawadzcę ze mnie, iak z swoiego. *Jabł. Tel.* 144. *W rodz. żeńsk.* ZAWADYACZKA, **die Händelmacherinn.** ZAWADYACKI, -a, -ie, kłótliwy, zaczepny, **händelmacherisch, zänkisch.** ZAWADYACTWO, -a, *n.*, kłótliwość zaczepna, **Händelsucht, Streitsucht.** ZAWADZIC *cz. dk.*, zawadzać *ndk.*, *Boh.* **zawaditi,** (**zawazeti** przeszkodzić); *Slo.* **zawadim;** *Sr.* 1. **zawadźam,** na nejto postorczizu (*Sr.* 1. **zawadźam** *deplano*, zagładzam, wygładzam); *Crn.* obtizhâti; *Vd.* oviſſet (cf. obwisnąć); *Cro.* zadetifsze, zadevatifsze, (cf. zadziać, zadziewać); (*Rg.* zavaditise *altercari*; *Bs.* zavaditise, svaditise *venire ad inimicitias* powadzić się; *Sla.* izvaditi, iztovariti, : wypakować, wyładować); *Rs.* зацепить, зацѣплять (cf. zaczepić). - §., zawadzić o co niechcąc, *verbum medium,* zawadzić się *zaimk.*, mimowolnie uderzyć o co, zahaczyć się, zacierać się, **woran anhacken, hacken bleiben, anstoßen.** Zawadza o co, *impacto axe in arborem currus haesit; adegit vomerem ad radicem latentem praegrandem. Cn. Th.* 1398. Kędyś tam na nowym świecie Zawadził o kamień przecię. *Zab.* 16, 76 *Weg.* Jesteś iak suchy pień na roli, co się oń pługi zawadzaią. *Rey Zw.* 36. Głębiéy pług zasadził, Aż o skarb niezliczony lemieszem zawadził. *Hor. Sat.* 235. Wóz zawadził, **der Wagen ist woran angefahren, hacken geblieben.** Zawadzały się wozy, zacierały się, **die Wagen sind an einander angefahren, in einander gefahren, an einander hacken geblieben.** Figura niezgrabna, bez ułożenia, rękawy wszystko na ramiona wyrzuca, i szablą zawadza. *Teat.* 15 *c*, 11. - §., *actiue*: zawadzić co o co, za co, zahaczyć, zaczepić, zapiąć, **anhaken, einhaken;** *Cro.* zakvachiti, dokvachiti *inuncare.* Poczynisz też haczki, które zawadzać będziesz za pętlice. *Radz. Ex.* 26, 11, zawiedziesz haczyki w pętlice. *Bibl. Gd.*) - *aliter*: zawadzić co umyślnie o co, za co, zatknąć uderzeniem, zasadzić, wsadzić, **mit einem Schlage hineinstecken, einstämmen, einzwängen.** Gdy się komu miecz skrzywi, woli go o ścianę zawadziwszy łamać a napraszczać, a choćby się i złamał, niżliby mu się czasu potrzeby spadać miał. *Rey Zw.* 76 *b.* Zawadzić hakiem *impingere uncum alicui. Cn. Th.* 1398, **auf einen Haken spießen, einen Haken einspießen.** Witelliusz, gdy się skrył, wyciągnęli go z iamy, i zawadzili hakiem pod gardło, wlekli do Tybru, pluskaiąc nań błotem. *Biel. Św.* 49. Judasz zginąć umyślił, a który w ręku miał powróz, mocno zawadził do sęku, Zadziergnąwszy się, potym rzucił sobą, Że się w pół rozpukł. *Odym. Sw.* 2 *Be* 2 *b*, założył, zaczepił, **anmachen, anhaken.** Zapewne o twe zawadził serduszko. *Teat.* 13, 5, zawiązł, uwiązł w nim, utkwił, **er ist in deinem Herzchen hacken geblieben.** Zawadzam pługiem w rolą *imprimo agro vomerem*, zaczynam orać. *Cn. Th.* 1398, **mit dem Pfluge ansetzen, zu pflügen anfangen.** Zawadzić sierpem w dostałe zboże, *supponere falcem maturis. Cn. Th.* 1442; *ob.* zapuścić sierp, **die Sichel ansetzen, über das Getreide gehen lassen.** Zawadzić w co, uderzyć w co głęboko, **tief hinein hauen, hinein schlagen.** Każdy wziąwszy swego równego za głowę, zawadzał mieczem w bok przeciwnego, i padli wszyscy społu. 1. *Leop.* 2 *Reg.* 2, 16, utopił miecz swóy w boku ieden drugiego. *Bibl. Gd.*, zatopił, wraził głęboko). W drzymaiącego ochotnym zawadzi orężem. *Zebr. Ow.* 24 *vulnerat).* Często starych z młodemi na marach wynoszą, W każdą głowę zawadzi Prozerpina kosą. *Lib. Hor.* 33. Maytki zgodnemi szyki zawadzą w wodę i machaią wiosłami. *Pot. Arg.* 203, uderzaią w wodę). Seweryn Herburt zawadziwszy sam przed ussem we wszystko woysko Wołoskie, mężnie sobie poczynaiąc zginął. *Orzech. Qu.* 133, wtargnąwszy, wpadłszy, zanurzywszy się, zatopiwszy się, wrzuciwszy się, **er drang tief hinein.** - Zawadzać czym, zachodzić czym by szkodzić, **beyzukommen suchen, zu schaden suchen.** Szatan chytry rozmaitemi sztukami zawadza, i nie lada rozumu ludzi często do upadków usidława. *Gil. Pst.* 193. - §. Zawadzać komu, przeszkadzać mu, być mu na przeszkodzie, być mu w drodze, **einem im Wege stehen, ihm hinderlich seyn;** *Rs.* препятствовать, возпрепятствовать; *Ec.* препяти, препнути, препинати, (cf. przepiąć). Gdzie ich wiele, ieden drugiemu zawadza. *Cn. Ad.* 237. Już się *sprawuie taiemnica nieprawości; tylkoż ten, który teraz zawadza, będzie zawadzał, aż odjęt będzie z pośrodku, a tedyć objawion będzie on złoczyńca. *Baz. hst.*

pr. 3. Wiele tych trefunków ieft, które zawadzaią do wypełnienia rady naszéy. *Gorn. Sen.* 310, wftrzymuią, hamuią, tamuią ie). Żywemu nic burza nie zawadzała, ani umarłemu chwały nie uwłóczyła. *Birk. Dom.* 122. Idę zdiąć surdut i szpadę, bo mi to próżno zawadza. *Teat.* 55 *b*, 56. Kontent ieftem z pozbycia się reszty gratów, które próżno w domu zawadzały. *ib.* 19 *b*, 10; mieysce zaymowały, zapróżniały, zaprzątały). Między zwaśnionymi i dobre zawadzi. *Fr. Ad.* 10; daie pochop do waśni). Piianemu i mucha zawadzi. *Bratk. P.* Choremu leda co zawadzi. *Cn. Ad.* 64, leda co przykre, nieznośne, markotne). Profte przysłowie: kupisz, nie kupisz, potargować nie zawadzi. *Teat.* 47 *b*, nie zaszkodzi). Nie pomoże, nie zawadzi, hilfts nichts, so schadets nichts. - §., zawadza się gdzie co, abo czego, znayduie się przymieszane między innemi, przebiia się z pośrzód innych, daie się widzieć, zawiia się, nawiia się, zdarza się czasem, nagadza się, natrafia się, przytrafia się, es befindet sich etwas vermischt mit andern, läßt sich sehen, trift sich, ereignet sich. *Mistus candore rubor* zmieszana czerwona farba z białością, t. i. zawadza się białości między czerwoném. *Mącz.* Rzadko się teraz wąs zawadzi; nie ma iuż sarmatyzmu. *Kraj. Pod.* 52. Poganie Polacy w dni święte bogów swoich, gry, tańce i krotofile rozmaite ftroili, a osobliwie 25go Maia i 25go Czerwca; co się ieszcze poniekąd w Litwie i w Rusi dotychmiaft zawadza na wsiach. *Gwagn.* 30. Rozkazał Bóg Abraamowi, aby wyszedł z Mezopotamii, bowiem się iuż w niéy bałwochwalftwa zawadzało. *Biel. Sw.* 6. Jako się tego zawżdy wiele na świecie zawadzało, i dziś zawadza, iż wielu różnie rozumie o bóztwie Pańfkiém. *Rey Pft. Qq* 5. Wiele się przykrości i męki w tych rzeczach zawadza, którą my za rozkosz sobie poczytamy. *Star. Ref.* 36. Za różnością miary i wagi w każdym województwie nierządu się zawadzało. *Herb. Stat.* 314. Niezgody się między nimi zawadzaią. *Bielfk.* 465. Nieznośna żydów robić sędziami, co u nas się często zawadza na Podolu i Wołyniu. *Petr. Pol.* 468. Na dworze u niektórych panów zawadzaią się takowi, którzy panom swym pospolicie za uchem śpiewaią. *Kosz. Lor.* 24 *b*, przytrafiaią się zausznicy). Na świecie siła głupich się zawadza. *Gorn. Dw.* 303, cf. nie siać ich, sami rosną). - *§., zawadzić się z kim, zwadę zacząć, powadzić się, einen Zank anfangen, sich zanken. Zawadziłem się z nim. *Tr.*

ZAWADZISTY, - a, - e; - o *adv.*, zawadzaiący, pełen zawad, voll Höcker, Anstöße; höckerig, widerstehend, hinderlich. Kazimierz W. gdy przez mieysca zawadzifte i przez łomifte chroftowifka ielenia pierzchaiącego doiechać usiłuie, koń padłszy gwałtownie go potłukł. *Krom.* 365, *impeditus locus*; pełen fterków, ufterków.

ZAWAKOWAĆ *med. dk.*, zacząć wakować; otworzyć się, o urzędach, mieyscach urzędowych, vacant werden, *Rs.* упраздниться, упраздняться.

ZAWAŁ, - u, *m.*, ZAWAŁKA, - i, *ż.*, ZAWAŁEK, - łku, *m.*, ZAWALISKO, - a, *n.*, ZAWALINA, - y, *ż.*, ZAWALINY *plur.*, wszyftko co drogę zawala, zalega, zapiera, zapycha, zatyka, biegowi zawadza swoią bryłowatością, = zawada, was einem im Wege liegt, den Weg versperrt, verschüttet, *Sr.* 2. zwahiw, zawahleno *volumen*, *Rs.* завалъ mieysce zasypane, zasute, zawalone). Podpada téy karze, kto zawadę iakową znaczną na moście czyni, czy to przez położone umyślnie zawały, czyli też ... *Ostr. Pr. Kr.* 1, 216. Dziedzic uprzątnąć zawały był powinienien. *ib.* Uchodząc przed goniącym nieprzyiacielem, zrobisz zawalinę na czele moftu. *Papr. W.* 1, 448; cf. zasieka, Verhau. Zawałek, zewnętrzna fortyfikacya. *Tr.*, ein Außenwerk. Lasy dla prędszego wzroftu podkrzesane, z gałęzi i zawalin oczyszczone. *Xiądz.* 58, z zawalenia drzewami upadłemi). Woyfko gdy blifko zawału gór Macedońfkich nadciągnęło, przeiazdem trudnym uftraszone, odjazd sobie wolny usilnie wymódz miało. *Krom.* 560, *prope claustra montium*; koło zasiek). Sprawy o zawały rzék spławnych. *A. Zamoy.* 2, 59, Wassersperre, Flußsperre, Schiffsperre. Zawaliny, gruz zawalonego domu. *Włod.*, Schutt eines eingestürzten Hauses, Trümmer; (*ob.* rozwaliny); *Rs.* завалина nasep, nasypane gruzy, ziemie). Zawaliny, *saxorum ingentium objacens moles. Cn. Th.* 1399; Felsentrümmer. - *fig. tr.* zawał, zawada, przeszkoda, Hinderniß, Schwierigkeit. Abyśmy tedy ten zawał odwalili ... *Now. Char.*, tę trudność ułatwili, tę przeszkodę sprzątnęli). Odprzątaiąc zawały, trzeba co naybliżéy przyftępować do dofkonałości. *Petr. Pol.* 338. W dobrym dbały Miia cnoty zawały. *Petr. Hor.* 2, *L* 4 *b*, maiętności, łakomftwo zawalaią drogę do zacności. *ib.*) Znaydzie przed sobą tysiąc trudnych do przebycia zawałów, które iéy cnota i honor ftawia. *Teat.* 27, 26. On głównieysze urumował zawały, a potomność co doyrzalszych używa owoców. *N. Pam.* 9, 309. Podobno zawału tego handlowi naszemu nie uchylimy nigdy. *Pam.* 83, 394. - §., mieysce zawalone, nie otwarte, zawadzifte, eine verschüttete, versperrte Stelle. *pr. et fig. tr.* Ucho ma w sobie rozmaite załamania, aby grzmot abo dźwięk do uszu przychodzący, pierwéy się nieco w tych zawałach zabawił. *Sak. pr.* 58; w tych krętych kanałach, kręgach, Cirkelgänge, Kreisungen. Nauka o zawałkach czyli gruczołkach, *adenologia. Perz. Cyr.* 57, von den Drüsen. Zawałki w ciałach naszych będące, są miękkiemi i gąbkowatemi iftotami. *Perz. Cyr.* 57. Z zawałek fkupionych mamy ten pożytek, iż przecedzaiąc przez siebie płynne ciekłości, one poprawiaią, i odjftaczaią. *Perz. Cyr.* 58. Zawałka piersiowa. *Perz. Cyr.* 43. Zawałki łzowe *glandulae lachrimales. ib.* 18. Zawałki w czeluściach *amygdalae*, *autiades. ib.* 142. Kryfkowa zawałka, ieft z rodzaiu fkupionych czyli z kilku w iednę złożonych zawałek, *glandula conglomerata. ib.* 42. W mózgu dwie zawałki, pinelowa i plwocinowa. *ib.* 40. - §., zawał, zawalenie się, rozwalenie się, cf. zapaść się, Einsturz, Zusammensturz, Einfall. Król Bela niespodzianą budynku zawałą, za gwałtownem od burzy wftrząśnieniem, przytłuczony, wkrótce życia dokonał. *Nar. hft.* 2, 408. W *górnictwie*: zawał, Bruch, przypadek w kopalniach zdarzony, przez zapadnienie się iakiéy wytni, szybu, ftolni, biegni i t. d. *Mierosz. Mscr.* Mieysce zawalone, rozwalone, zapadnięte, ein eingestürzter Ort. Trzęsienie ziemi dzieie się od wiatrów, w lochy i zawalifka podziemne wbiegłych. *Otw. Ow.* 250. ZAWALAĆ *cz. dk.*, zabrukać, zasmolić; *Sr.* 1. zawalacz; *Cro.* zavalyati, zavalyávam *voluere in luto*; *Ross.* завалять, завалять, ganz beschmutzen, besudeln. Zaświektać chu-

śię, papiér, zawalać, zabrudzić. *X. Kam.* Zawalać się, *Rs.* загрязниться (cf. zagrząznąć). - (ZAWAŁĘSAC się *zaimk. dk.*, wałęsaiąc się zayść, cf. zatłuc się, zawlec się; sich bis wohin herumtreiben, hingerathen im Herumtreiben. Niech Bóg broni, żeby mi się miał kędy zawałęsać chłopiec. *Teat.* 24 *c*, 46). - ZAWALIC *czyn. dk.*, zawalać *ndk.*; *Bh.* zawaliti, zawalati; *Cro.* zavaliti, zavalyújem *deiicio*, *prouoluo*; *Bs.* zavaliti, povaliti *prosternere*, *proculcare*; *Sr.* 1. zawalam, zawablam, (*Sr.* 1. zawablcno *volumen*); *Rs.* завалить, заваливать. Zawalić co, kogo, ciężarami zarzucić, waląc ciężkie rzeczy zagnieść, zatłoczyć, zatłuc, einen mit großen Massen oder Lasten niederdrücken, niederwälzen, zu Boden drücken. Kaźń inszą bierze przed się Jowisz: wytopić wodami Ród ludzki, i z wszech niebios zawalić go dżdżami. *Zebr. Ow.* 9. Zawalili go kamieniami. *Tr.* Zawalili go ziemią. *ib.* Zawalił go dom. *ib.* Wynosi w górę swoię maczugę, a wywiiaiąc nią nad głową, straszliwie zawalił Numę w puklerz. *Stas. Num.* 1, 181, uderzył mocno, walnął, palnął, er versetzte ihm einem gewaltigen Hieb. - Zawalić się, rozwalić się, zapaść się umstürzen, einstürzen, einfallen, zusammen stürzen, zusammen fallen; (*Ross.* завалиться zalegnąć). Nie odstraszał nikogo od murowania nowéy kamienicy to, że się na tym mieyscu piérwsza zawaliła. *Gorn. Sen.* 574. Zawaliło się miasto, *sepulta urbs ruinis. Cn. Th.* 1398. Zawalenie, zawała, zawał, zapadnienie się, das Einstürzen, der Einsturz. Wszystko będzie nocą, zapaścią, zawaleniem, potępieniem i ćmą wieczną. *Podw. Wr.* 49. - Zawalić co czym, zapełnić, zarzucić, zasypać, voll werfen, verwerfen, zuwerfen, voll füllen, ausfüllen. Zawalić rów gruzem. *Tr.* Zawalić dół kamieniami. *Lde.* - *fig. tr.* Przewracaiąc pozew mówi: a niechże go, zawalił całą wi-dzę stronę! *Teat.* 43 *c*, 45 *Wyb.*, zabazgrał, zasmarował, gęsto zapisał, er hat eine ganze Seite voll geschmiert, vollgepackt. - Zawalić co czym, zakryć czym ciężkiém, zatkać, zapchać, zaiąć, womit schwer bedecken, belasten, voll besetzen, einnehmen, voll stopfen, beladen, anfüllen. Ołtarze nasze, szaleństwem zaślepiony Klodyusz, po wycięciu świętych gaiów, wielkiemi gmachami zawalił. *Siem. Cyc.* 544. Nad to się wozy zacierały w błocie, J trakt dość ciasny zawalały bardziéy. *Jabł. Buk. R* 4, zatkały, zapchały, zacieśniły, vollstopfen, verstopfen. *Jmpediendo*: zawalić, broniąc przystępu, założyć, zasypać, verschütten, vorwälzen, vorlegen, verlegen, verrammeln. Grób Pański był zawalony Kamieniem wielkim od wschodowéy strony. *Odym. Sw.* 2 *K k* 4; zamknięty przywalonym kamieniem). W bramie krata z dużych spadłszy podwoiów zawaliła przeyście. *Tward. Wł.* 44. Bramy ziemią zawalą. *ib.* 40. Zawalili wrota ziemią. *ib.* 21. Droga lasów gęstością, gór wysokich przykrością i wąwozów ciasnością zaległa i zawalona. *Stryik.* 651, zawadzista, zawadzona). Niech Kamieniec i Lwów opatrzą co prędzéy, nim serca dostanie nieprzyiaciel i zwycięstwem srogi Przez mię dziś zawalone te przestąpi drogi. *Tward. Wł.* 91, zaległe, zaięte, bronione, osadzone, trzymane, gedeckt, besetzt, vertheidigt. Zastępuię mieysce, zalegam, zawalam drogę, przystęp. *Cn. Th.* 1395. - §., zawalić się gdzie lub dokąd, nawalnie się cisnąć, gewaltig eindringen *pr. et fig tr.* Już tak się był dalece głód między obléżonych zawalił, że lewdwie kilka dni obléżenie wytrzymać mieli. *Krom.* 616 *inualuerat*). ZAWALIDROGA, - i, *ż.*, co drogę zawala, zawada, zawał, przeszkoda, was den Weg sperrt, ein Hinderniß, das im Wege liegt, im Wege steht. Zacność, którą kto ma z wielu pięknych przymiotów, częstokroć bywa zawalidrogą i tamą do szczęścia. *Mon.* 76, 432. - §. *Personif.* Zawalidroga, - i, *m.*, próżny ciężar ziemi, darmojad, darmochléb (cf. zawadyak), eine unnütze Erdenlast, der andern unnütz im Wege steht. Taki zawalidroga i darmojad, nie może być miły gospodarzowi. *Teat.* 21, 86. Ty urwiszu, ty zawalidrogo. *Teat.* 8, 85. Złość mię bierze, oy gdybym tak mógł, iak nie mogę, Zębamibym rad tego darł zawalidrogę. *Zabł. Zbb.* 35. ZAWALINA, ZAWALINY, ZAWALISKO, ZAWAŁKA; *ob.* Zawał. ZAWALNY, - a, - e; - ie *adv.*, zawalaiący, nawalnie zasypuiący, zapadaiący, in großen Massen niederdrückend, hinwälzend, hinstürzend. Zawalne ścierać będzie śniegi. *Hul. Ow.* 63, zawalone, walące się). - Zawalny, za wałem, za okopem, będący, zaokopowy lub przedokopowy vor dem Wall gelegen, außer dem Walle, Außen-. Okopy zawalne. *Tr.*, zewnętrzne, Außenwerke. ZAWALONY; *ob.* zawalić. ZAWAŁKOWAĆ *cz. dk.*, wałkuiąc zakryć, zrobić, verwalken, zuwalken.

ZAWAPNIĆ *cz. dk.*, wapnem zaprawić lub zakryć, zamazać, zaciągnąć, verkalken, mit Kalk anmachen, beschmieren, verschmieren; *Rg.* zajåpniti; *Bs.* zajapniti, zaklaciti; (cf. zakleić).

ZAWARCHOLIĆ; *ob.* warcholić. ZAWARCIE; *ob.* zawrzeć.

ZAWARCZEĆ *cz. dk.*, zawarknąć *idntl.*; odezwać się warcząc, dać słyszeć wark, aufgnurren, losgnurren *pr. et fig. tr.*, *Rs.* заворчать. Nie było, ktoby ruszył piórem i gębę otworzył i zawarczał. *Boh. Pr.* 223. Napięty od Parysa nagle łuk zawarczy. Leci strzała, i celu swoiego nie miia, Rani w nogę Tydyda, i w ziemię się wbiia. *Dmoch.* 1, 191. Choć silną ręką ciśnion, krwi pociek niesyty Chybił, zawarczał tylko, i drży w ziemię wbity. *ib.* 2, 22.

ZAWARLI, zawarły; *ob.* zawrzeć.

ZAWAROWAĆ *cz. dk.*, zawarowywać *czstl.*, waruiąc sobie zastrzedz, zabezpieczyć, sich ausbedingen, vorbehalten, sichern, versichern, vergewissern; *Bh.* pogistiti, pogisstowati; *Vd.* popreivunvseti, popreivdinjati). Zawarować, zachronić, zachować, uchować, *Vd.* savaruvati, dovariti, dovaruvati, sahraniti, ohraniti, obraniti, behüthen, bewahren. Nasza Polska, iako iedna czysta panienka, od wszelakiéy skazy była zawarowana. *Weresz. Reg.* 24. Zawaruy Panie, bym nie w tył zwrócił oczy, albo z niecierpliwości zawierzgnął. *Zab.* 15, 177 *Nagl.* Jakie też miał błogosławieństwo od ludzi, Boże zawaruy, kiedy szedł, ludzie nań plwali, iako na bestyą! *Falib. Dis. J* 11.

ZAWARTA, Zawarty; *obacz* Zawrzéć. ZAWARTKA, *ZAWIARTKA, *ZAWIERKA, - i, *ż.*, *Ross.* заверть wicher, zawierucha, burza, szturm, Sturm, Wirbelwind, Ungestüm, (cf. zawrót; cf. *Rg.* zavarta *anfractus*, *Rs.* завертка zasuwka, zapora, zawora). Dzień ciemności i mroku, dzień mgły i zawartki. 1 *Leop. Sofon.* 1, 15, dzień wichru. 3 *Leop.*, dzień obłoku i chmury. *Bibl. Gd.*) Będzie to dzień mgły i zawartki. *W. Pst. W.*

122. W tym nowa burza Zawichrzy, i srogą nas zawiartką okurza. *Pot. Arg.* 576. Był to z dawna wiadomy żeglugi admirał, któremu być nie pierwsza i w większéy zawierce. *Pot. Arg.* 710. Ta-ż szarga, ta-ż zawartka, te-ż wiatry, te-ż wały, co wczoray. *Pot. Arg.* 608. - *fig. tr.* Nie byłem tak o pańſtwo świeckie ſkłopotany, W onę wężoślapowie zawartkę zuchwali Gdy rąk setnie na niebo ięte wysmukali. *Zebr. Ow.* 7, *illa tempestate*; cf. rozruch.

ZAWARTOŚĆ, - ści, *ż.*, bycie zawartym, zawarcie; i to co ieſt zawartym, zamkniętym, objętym; objętość; die Verschlossenheit, der Verschluß; das Verschlossene, Enthaltene, innen Gehaltene; der Einschluß, der Inhalt.

ZAWARTY; *ob.* zawrzeć.

ZAWARZYC *cz. dk.*, zawarzać *ndk.*, warzeniem zagotować, versieden, verkochen, einkochen, einkochen lassen; *Bh.* zawařiti, zawařowati; (*Vd.* zavariti, savarjati, = zalutować, zawarzyć; *Vd.* savreliza, = warzywo); *Ross.* заварить, заваривать, застряпать. Zawarzyć się, zagotować się (cf. zawreć), *Sr.* 1. zawaŕam ßo *inferueo*; einkochen.

ZAWAŚNIC *cz. dk.*, zawaśniać *ndk.*, do waśni pobudzić, zachęcić, zakłócić, zum Zank anreitzen, gehässigen Zank anstiften, gehässig machen. Zawaśnić się *zaimk.*, zawaśnieć *niiak.*, popadać w waśń, in gehässigen Zank gerathen, einander gehässig werden. Nieprzyiaciele będą niezliczeni, A wszyscy przeciw tobie zawaśnieni. *Groch. W.* 364; sie werden dir alle gehässig. Turcy maią lud proſty z dawna z wielu przyczyn na Rzymian zawaśniony, i teraz ieszcze bardziéy zawaśniący się przez podobne naszym kąkolosiewce. *Smotr. Apol.* 118, podburzony, rozzłościony). Zawaśnienie, waśń, Groll, Haß, Hader, Zank, gehässige Zänkerey. Zkądże się tu to wszczęło znowu zawaśnienie? *Teat.* 45 *b*, 24 cf. zwada, cf. kwas, chrap. ZAWAŚNIK, - a, *m.*, który ludzi zawaśnia, waśń między nimi sieie, der Zankstifter, Leuteverhetzer. Nie dba, gdy się nań zawaśnik obruszy. *Przyb. Milt.* 526.

ZAWĄTLIC, ZAWĄTLEC; *ob.* wątlić, wątleć, zwątlić, zwątleć.

ZAWĄTPIC, ZAWĄTPIEWAC, zacząć wątpić, powątpić *qu. v.* - §., zawątpić, wątpliwym uczynić, zweifelhaft machen. Z całego świata zebrani krytycy tłumacza, nie potrafiliby wyłożyć, ani zawątpić, ani wykręcić inaczéy, tylko iak samo brzmienie słów i powszechne tychże słów rozumienie oznacza. *Mon.* 74, 140.

*ZAWAŻAC, zawozić; *ob.* zawieźć.

ZAWAŻYC *cz. dk.*, zaważać *ndk.*, zaważę to albo owo, ważę tyle. *Cn. Th.* 1229, so und so viel wiegen, schwer seyn, ein bestimmtes Gewicht haben; (*Bh.* zawažj gwicht). Zaważy dziesięć funtów. *Cn. Th.* 1229. Jle zaważysz? *ib.* Połóż na tę wagę męk Pańſkich wszyſtkie grzechy twoie, pióra wierz mi nie zaważą, porównane z tym ciężarem. *Birk. Krz. Kaw.* 14. Zaważyć co, zarównać mu w wadze, w wartości, w znaczeniu, etwas aufwägen, ihm gleich kommen. Pańſkiego dobrodzieyſtwa ani niebo ani ziemia zaważyć nie może. *Rey Pſ.* B b 2. - *§., zaważać gdzie, = mierzyć dokąd, celować, godzić na co, wohin absehen, sein Absehen haben, zielen, trachten. Syn ſtarszy tam nie chciał, gdzie mógł doſtać żony, U sąsiad nie chciał; ale chodził w obce ſtrony, A owszem tam zaważał, gdzie zręczona była Komu inszemu panna. *Simon. Siel.* 40.

*ZAWĄŻAC; *ob.* zawężać. ZAWCIĄG, ZAWCIĄGNĄC; *ob.* zawściąg, zawściągnąć.

ZAWCZASU, za wczasu *adv. tempor.*, wczas, w potrzebnym czasie, bey Zeiten, zeitig, zur rechten Zeit; *Ross.* заранѣе. ZAWCZESNY, - a, - e; - ie *adv.*, wczesny, w sam czas, zeitig, frühzeitig; czas potrzebny wyprzedzający, zufrühzeitig, zuzeitig, *Ross.* преждевременный. Kroki gdyby miały być dziś przedsiębrane, mógłyby być zawczesne. *Gaz. Nar.* 1, 301. Możemy zapewnić, że wiadomość ta ieſt zawczesna. *ib.* 1, 138, za prędka, zu voreilig. *Subſt.* ZAWCZESNOŚĆ, - ści, *ż.*, die Vorzeitigkeit, Voreiligkeit.

ZAWCZORAY *adv. tempor.*, onegday, ehegestern, vorgestern, *Sr.* 1. sacżerawſchim; *adj.* ZAWCZORAYSZY; *ob.* onegdayszy, vorgestrig, ehegestrig.

ZAWDZIAC, *ZAWZDIAC *cz. dk.*, zawdziewać *ndk.*, odziać, odzieżą zakryć, włożyć odzież, anziehen ein Kleid, anlegen. Na znak smutku, szatę żałobną zawdziewa. *Przyb. Luz.* 188. Alboż to ieden co nic kiedyś nie umiał, ſtał się sławnym doktorem, czarną suknią zawdziawszy? *Teat.* 55, 149. - §., Judasz zawzdział na szyię powróz. *Klon. Wor.* 31, założył, er legte einen Strick um den Hals.

ZAWDZIĘCZYC *cz. dk.*, zawdzięczać *ndk.*, wdzięcznością zapłacić, nagrodzić, cf. wywdzięczyć się, dankbarlich vergelten, lohnen, (*Crn. et Vd.* sahvaliti, hvalo vedeti, hvalo dati, perhvaliti *gratias agere*, *referre*, cf. zachwalić). Darował mi tego lwa w zawdzięczenie odebranéy gościny. *Stas. Num.* 2, 52, zur dankbaren Vergeltung, Belohnung, Erwiederung; = *ZAWDZIĘK, - u, *m.*, (*Crn.* ſahvála); n. p. Wam ona w zawdzięk odpłaty Poświęca te wonne kwiaty. *Knioź. Poez.* 3, 54.

ZAWECOWAC *cz. dk.*, zacząć wecować; wecowaniem zaoſtrzyć, zakończyć; anfangen zu wetzen; zuwetzen, abwetzen, zuspitzen; verwetzen; *Ross.* замочить, замачивать, cf. zatoczyć.

ZAWĘDROWAC, ZAWENDROWAC *med. dk.*, wędruiąc zayść, odeyść, bis wohin wegwandern, weit weggehen. Miłośnika swego, gdy iéy był precz zawendrował, z gliny sobie obraz ulepiła. *Gil. Kaz.* A a 4 *b*.

ZAWĘDZIC *cz. dk.*, nieco powędzić, uczynić że co więdnieie, eintrocknen lassen, welk machen, *pr. et. fig. tr.* Zamorczyk głodny zawędził nos. *Stryik. Gon. Bl.*

ZAWERBOWAC *cz. dk.*, werbuiąc zaciągnąć do woyſka, anwerben.

ZAWESELIC *cz. dk.*, wesela nabawić, cf. rozweselić, aufheitern; *Sr.* 1. zaweßelu.

ZAWETOWAC *cz. dk.*, odwetuiąc nagrodzić, wet za wet zapłacić, vergelten, belohnen, ersetzen. Zawetował sprzeciwnikom swoim, a wyspom oddał zapłatę ich. *Radz. Jes.* 59, 18, według uczynków odpłacił przeciwnikom, aby nagrodę nieprzyiaciołom swoim a wyspom zapłatę oddał. *Bibl. Gd*). Owa ani obaczysz, iako to Bóg sowito zawetuie. *Rey. Zw.* 27, *Chodk. Koſt.* 19. Zawetowanie, = ZAWET, - u, *m*, *ob.* odwet, powetowanie.

ZAWĘZLIC *cz. dk.*, węzłem zawiązać, verknoten, verknüpfeln; *Bh.* zawzliti, zawzlim; *Bs.* zauzlati, ſvezati; *Vd.* savoslati; *Cro.* zavuzlávam.

ZAWEZMĘ; *ob.* zawziąć.

ZAWĘŻYC, *zawążyć cz. dk., zwężaiąc ściągnąć, węższym uczynić, schmähler machen, enger machen, verengen.

ZAWGRYN, - u, m., pewny gatunek farby zieloney, z Niem. Saftgrün. Miniia uczyni się świetna, gdy do niéy zawgrynu żółtego przymieszasz. Haur Sk. 363.

ZAWIAC, F. zawieie cz. dk., zawionąć, F. zawienie, zawionę idntl., zawiewać ndk., Bh. zawjti, zawáti, zawjl, zawál, zawégi; Rs. завѣять, завѣвать, zacząć wiać, loswehen, anfangen zu wehen, zu blasen, vom Winde. Zawiewa wiatr adspirat. Cn. Th. 1400. Bez Bozkiéy woli lekkie się nie chwieie Powietrze, biedny ni wietrzyk zawieie. Past. F. 299, nie odezwie się, nie rusza się, es rührt sich kein Lüftchen. Zawiać kogo, zacząć wiać na kogo, einen anwehen; pr. et fig. tr. Nędznego a słabego ten człek zdrowia, którego lekkie zawionienie wiatru kurczy. Pilch. Sen. Gn. 234. Ten wiatr dobry, który mię zawiał, czy tylko ieſt ſtały? czy zapewne Pan żeni się? Teat. 33 d, 3. - Zawiewa w co, wieie w co, wchodzi, wbiia wiatr, wdmucha, wdyma, hinein wehen, hinein blasen. Gdy przednia ściana równa ieſt otworowi, w kominek zawiewa i dymi. N. Pam. 11, 212. - §., zawiał wiatr piaſkiem, śniegiem, cumulum pulueris vel niuium ventus congessit. Cn. Th. 1400, zusammen wehen, zusammen blasen, verwehen, verschütten. Zawiany, śniegiem przypadły. Włod., ob zawiew.

*ZAWIAD C cz. ndk., zawiadować kontyn., zawiadywać czstl.; dozorować, władać, zarządzać, rządzić, piaſtować zwierzchnicze przełożeńſtwo, verwalten, regieren, leiten, die Aufsicht führen, einer Sache vorgesetzt seyn; Bh. zaſtati, zaſtanu (cf. zaſtać), přisluchowati (cf. przysłuchać); Sr. 1. zaſtoņu, zaſteiiu, zaſtejem; Cro. obnashati (cf. obnieść). (Cro. zavetújem tutor, patrocinor, zavètnik patronus f. zavetnicza; Cro. zavètje refugium); Dl. obsluxevati; (Dl. závet votum); Boss nareghjvati, opravgljati (cf. oprawić, sprawić, sprawować); (Bs. zavjetovatiſe, zavichjatiſe vouere, zavjet, zavichanje, obechjanie bogu votum). - Zawiaduię o czym praesum negotio, fungor munere. Cn. Th. 1399. Staroſtwo Malborſkie razem dwom zlecono, snadź aby ieden o maiętnościach i dochodach królewſkich, a drugi o warunkowych żołnierzach zawiadywał Krom. 626, ſtaranie miał, wofür sorgen, Sorge tragen, etwas besorgen, verwalten, leiten. Duchowie niebiescy o rzeczach ziemſkich zawiaduią. Radz. Z. P. M. 31. Zawiadać co, zawiadać czym, n. p. Sneibrato bożek Pruſki ptaſtwa powietrzne i domowe *zawiedał. Stryik. 142. Wszyſtko zawiadała mądra głowa iego. Groch. W. 535, obmyśliła, opatrzyła, besorgen. Zawiadował miaſto lub miaſtem. Tr. Zawiadował dobrami moiemi. ib. Oficer co artyleryą zawiadował. ib., ob. dowodzić, dowództwo mieć). Tą rzeczą, o téy rzeczy zawiaduie. Tr. Zawiadowanie czym, Tr., zawiadywanie, zarządzanie, dozorowanie, przełożeńſtwo, die Verwaltung, Sr. 1. zaſtoynoſcż. Św. Sebaſtyana kościołek zoſtaie pod zawiadowaniem Oyców Franciszkanów. Star. Dw. 9. *ZAWIADACZ, - a, m., ZAWIADOWCA, - y, m., Boh. zprawca (ob. sprawca); Sr. 1. zaſtoynik, zaſteinik, f. zaſtoynicżcża; zawiaduiący czym, zarządzaiący, der Verwalter, Vorsteher, pr. et fig. Spichlerzów zawiadacze. Kosz. Lor. 59. Wóytowie, iako dozorcy i zawiadacze wsi, od radelnego wolnymi zoſtawać mieli. Krom. 505. Szukali, kogoby wszyſtkiéy woyny zawiadaczem uczynić mieli. Krom. 448, dowódzcą, naczelnikiem). Zawiadowca wieku młodego. Pir. Wym. 117, mentor, guwerner, der Jugendführer. Ludzi, krytykuiących bez uszczypliwości i bez pafsyi, mianować mogę zawiadowcami dobrego i prawdy. Mon. 71, 502, cf. szafarz. ZAWIADOWCZY, - a, - e, od zawiadowcy, Verwalters=, Bh. zprawcowſký, zprawcowný. ZAWIADOMIC cz. dk., zawiadomiać ndk., uwiadomić, udzielić wiadomości, Nachricht geben, benachrichtigen, Kenntniß wovon geben. Proś kanclerza, aby cię zawiadomił dokładnie. N. Pam. 12, 262.

*ZAWIARTKA; ob. zawartka.

ZAWIASA, - y, ż., (*ZAWIAZ, - u, m.,) ZAWIASKA, ZAWIAZKA, - i, ż., zdrbn.; ZAWIASY plur.; przybite do drzwi żelazne wiązadła, za pomocą których na czopach się obracaią, das Thürband, die Thürbänder; Bh. pant; Sr. 1. bant; Crn. pant, shteklu; Vd. durni oklep, pant, obboi, kegli, kögli; Cro. pànt, polofay, vratna peta (cf. pęto); Dl. polofay; Rg. véz (cf. więz), zglòb, póloxaj; Illyr. barb. ftoxèr; (Rs. завѣса zasłona zawieszona, kortyna, firanka); Rs. петлѧ (cf. pętlica). Drzwi obracaią się na zawiasie swoiéy. Budn. Prov. 26, 14; Jako się drzwi obracaią na zawiasach swoich, tak leniwiec na łóżku swoiém. Bibl. Gd., Niczego się podjąć nie chcą, iedno leżą a na pościeli się przewracaią, iako drzwi na zawiasach. Kosz. Lor. 174 b. Czemu się Waść kręcisz, niby na zawiasie, szuſt szuſt! Teat. 43 c, 5 Wyb., iak na szrubach). Drzwi zawiasą rządzone bywaią. Smotr. Lam. 50. Kardynałowie ztąd się mianuią, że bliſko przy papieżu być mieli, i radą go wspierać, iako zawiasy cardines drzwi wspieraią. Sk. Dz. 729. Potrzebuiemy cieślów do domów budowania, ślósarzów do zawias. Glicz. Wych. G 6. Zawias części, rurka i czop. Cn. Th. 1399, das Band mit der Thürangel. Sztuczna Tysbe omacmie *zawiaz obróciwszy uszła foremnie ſtrażą. Zebr. Ow. 81, versato cardine, drzwi odchyliwszy, odemknąwszy, otworzywszy). - *Zawiesy u gęby, Miéy ięzyk za zęby. Rey Zw. 237 b, gęba prędka, ruchawa, iak kołowrot). - *§., Na zawiaſkach pargaminowych do dwunaſtego wieku były pieczątki. Czack. pr. 74, na rzemykach, auf Pergamentstreifen, Pergamentbändern. - Zawiasy ziemi, osi biegunów, zatyki, die Pole, Polachsen, Erdachsen. Pan w ręku swoich ma ziemſkie zawiasy, na których świat zawiesił. Groch. W. 9, fundamenta ziemſkie). Ziemia zawiaſkami wzruszona, wody się na morzu wzburzyły. Bardz. Luk. 14, w fundamentach swoich wſtrzęśniona). Jeszcze Bóg ziemi nie był uczynił, ani *zawiaz okręgu ziemi. 3 Leop. Prov. 8, 26, ani *zawioz. 1 Leop., ani początku prochu okręgu ziemſkiego. Bibl. Gd.) - §. W ściśléysze uymiesz go zawiasy. Teat. 45 d, 91 Wyb., w ściśleyszy areszt, więzienie, zamknięcie, in genauere, härtere, festere Verwahrung. (ZAWIASKA; ob. zawiązka, zawiązek). ZAWIASKOWY, ZAWIASOWY, - a, - e, od zawiasek lub zawias, Thürband=, Bänder=, Band=, Cro. barb. ftaxèrni). (Rs. завязчивый szykanuiący). Zawiasowy słupiec albo część drzwi przy zawiasach. Cn. Th. 1399. Zawiaſkowe podkowy, które się ſtulić i rozszerzać mogą, do każdego kopyta się przydadzą. Kluk Zw. 1, 182, ſkła-

dane). - §., zawiasowe cnoty, ZAWIASISTE cnoty, kardynalne. *Bals. Przyg.* 3, die Cardinaltugenden. Chciałbym aby ta z zawiasowych cnot nayprzednieysza, która cnotom innym właściwy wymierzą śrzodek, sama w swoich od nas utrzymywana była obrębach. *Mon.* 67, 106; (*distingu.* zawiesisty).

*ZAWIĄZ; *ob.* zawiązka. ZAWIĄZAĆ, *zawięzać *cz. dk.*, *zawięzować *kontyn.*, zawięzuie *Pr.*, zawięzywać *czstl.*; *Bh.* zawazati, zawazowati; *Slo.* zawazugi; *Sr.* 1. zawazam, slutzam (cf. kluczka); *Vd.* savesati; *Cro.* zavezati, zavesújem; *Rg.* zavèzati, zauzlatti (cf. węzeł), zavexivati; *Boss.* zavezati, fvezati; *Ross.* завязать, завязывать. Zawiązać, zwięzuiąc zawrzeć, zubinden, zusammen binden; Jeden węzeł rozwiązał, drugi zawięzował. *P. Kchn. Orl.* 1, 296. Trzewiki bez sprzączek, w fontaż tylko wstążką zawiązane. *Teat.* 19 *c*, 3. Człowiek skąpy worki zawięzuie. *Prot. Jał.* 28. Dzieciom świeżo na świat wydanym, pępek zawięzywać potrzeba. *Perz. Cyr.* 2, 218, przewięzywać, die Nabelschnur verbinden, fest binden. Zawiązać ranę, wiążąc opatrzyć, obłożyć, eine Wunde verbinden. - Zawięzuię opak ręce. *Cn. Th.* 1400, die Hände auf den Rücken binden. Zawiązać cugle; *Ross.* завозжать, завазживать. Zawięzywać, w kupę złożywszy powiązać, zusammen binden. Złodziey u pręgi rózgami weźmie chłostę, a włosy mu na wierzchu głowy w czuprynę zawiążą. *Szczerb. Sax.* 176. Zawiąż to świadectwo, zapieczętuy zakon, między uczniami moimi. *Bibl. Gd. Jez.* 8, 16, *zawięż oświadczenie. *Budn.*, schoway, miey w schowaniu). - Zawiązał dziecięciu przy chrzcie znaczny upominek. *Tr.*, einbinden, einen Pathenpfennig. Z zabobonu za mego czasu ieszcze lud sarkał na zawiązywanie zboża. *Czack. pr.* 2, 94, na wiązanie kłosa z kłosem). Koniowi ogon zawiązać, dem Pferde den Schweif aufbinden. Pozłocistego, by też nie umiał i kozie ogona *zawięzać, alić go na urzędy sadzaią. *Rey Zw.* 70 *b*, by też do naymnieyszey rzeczy nie był zdatny). Teraz lada kto z wierszem swata się po prostu, Jeszcze nie umie kozie zawiązać i chwostu, A iuż słowom ogony zwięzuie, na rzeczy Nie znaiąc się, iak sroka koło płotu skrzeczy. *Zimor. Siel.* 212. - Zawięzuie się kapusta, wiąże się, *facit caput herba aliqua. Cn. Th.* 1400 *et* 1242, das Kraut häuptelt sich, schießt in Köpfchen. - Zawiązać, zawikłać, zapleść, zamotać, zawęźlić, verknoten, verknüpfeln, verwickeln; *Vd.* sayesuvati, saplesti). Niektóre rzeczy dla uciechy i śmiechu tak się zawięzuią, i rozwiązanie ich nieumieiętnemu bywa trudne, a umieiętnemu bardzo łatwe. *Gorn. Sen.* 356. Rozwiązanie *zawiązałych rzeczy. *W. Dan.* 5, 12, objawienie gadek i rozwiązanie rzeczy trudnych. *Bibl. Gd.*) Słyszałem, że możesz wykładać trudne rzeczy i zawiązałe rozwiązać. *W. Dan.* 5, 16, że możesz, co iest niepoiętego wykładać, a co iest trudnego, rozwięzować. *Bibl. Gd.*) Jeden człowiek prosty i nieuczony tak go prostemi a króciuchnemi słowy zawiązał, że nietylko umilknąć, ale i na prawdę zezwolić musiał. *Zrn. Pft.* 3, 501 *b*, tak go ujął w kleszcze, wparował w ciasny kąt, er trieb ihn so in die Enge. - Zawiązany, zawiązały, zwięzły, siadły, krępy. *Włod.*, siadły, krępy, karłowaty, zawiązały, *compactus. Cn. Th.* 1399 *et* 990; stämmig, untersetzt. Wystąpił z woyska Ruskiego chłopek mały, ale zawiązany. *Stryik.* 126. Koń zawiązałego uda, i piersi wypukłey. *Pot. Pocz.* 145. - *Translate, et fig.*: zawiązać oczy, zasłonić, zatulić, zaćmić, die Augen verbinden, verdecken. Nie widzę, mam zawiązane oczy. *Teat.* 51 *d*, 117. O cna oyczyzno, choćbym twey granicy Z zawiązanemi dotknął się źrzenicy, Wnetbym cię poznał, tak mi coś wdzięcznego Zaraz do serca skoczyło samego. *Past. F.* 256. Wstyd oczy zawiązał, że iak na ofiarę gmin nikczemny bydlęcy szli. *Tward. Wł.* 223. - Zawiązać gębę, usta, zatkać, zapchać, stulić, das Maul verbinden, das Maul stopfen, verstopfen. Jm usta zawiązać, aby się więcey nie ważyli z plotkami do nas przychodzić. *Mon.* 68, 52. Jaka iest moc prawdy świętey, iż musi zawsdy *zawięzać gębę każdemu omylaczowi. *Rey Pft. Q* 91. Jakby im gębę zawiązał, nie wiedzieli, co na to odpowiedzieć. *Klok. Tur.* 59. - Zawiązać komu świat, zamknąć, zaprzeć, zawalić, zawrzeć drogę do dalszego szczęścia na świecie, einem die Welt verschließen, vermauern, verriegeln, versperren. Chłop młody co w tey babie za smak upatruie? Kto tak się żeni, świat sobie, mówią, zawięzuie, Jabym wolał na szyię powróz sobie włożyć, J wisieć, niźli się raz przy trupie położyć. *Simon. Siel.* 31. Panienka ta, udawszy się do zakonu, świat sobie zawiązała. *Mon.* 76, 554. Wolałem siedzieć w kącie utaiony, Ciemny wiek sobie zawiązawszy worem. *Nar. Dz.* 1, 91. - Sądy zawiązane, *iudicium suspensum. Act. wsi Siar. Mscr. R.* 1584, zawieszone, zasuspendowane, suspendirt. - Zawięzywać co w czym, obeymować, uymować, zaymować, zamykać, zusammen fassen, zusammen nehmen. Krótko mówiąc, i w summę wszystko zawięzuiąc, ze strony wszystkich dobrodzieystw mówię, iż .. *Salin.* 4, 135. Przed tym niż wywodne pisma poczęły być, w krótkich *słowiech wiele rzeczy zawięzowało się a zamykało. *Eraz. ięz. B* 2 *b*. Dobrześ zawiązał wszystkę rzecz niedługiemi słowy. *Herbst. Nauk. M.* 7. Katonowie obadway w małych *słowiech wielkie rzeczy zawięzowali. *Eraz ięz. F.* 5. Pod złodzieystwem każde niepobożne nieprzystoyne rzeczy nabywanie P. Bóg zawiązał. *Herbst. Nauk. t b.* Pod imieniem bożym zawięzuie się Ociec, Syn i Duch Św. *Farnov.* 51, obeymuie się, zawiera się, zamyka się). - Zawiązać, zakonkludować, wnosić, wnioskować, wyciągnąć wniosek, wypadek, konkluzyą, schließen, folgern, einen Schluß woraus machen, ziehen. Zawiązać z tego musimy, że .. *Tr.* - Zawiązać, zakończyć, zawrzeć, zamknąć finalnie, schließen, beschließen, endigen. Tym Pan tę przypowieść swą ostatuie zawiązał. *Rey Pst. T t* 5. Lecz abym iuż krótko ten wykład zawiązał, biorę Bernata Św. słowa. *Biał. Pft.* 110, cf. dobić, na dobitkę). Ewanieliią tę Jezus tak zawiązał ... *W. Pst. W.* 2, 301. Syn iego iuż dorosły prawie w kwitnących latach krótki wiek długą pamięcią cnot swoich zawiązał. *Sk. Żyw.* 2, 131 *b*. Jan był ostatni, którym się wszytko o Messyaszu proroctwo zawiązało i zamknęło. *Sk. Kaz.* 2 *b*; zakończyło, skończyło, dokonało). - §., zawiązać kogo, obowiązać, einen verbindlich machen, ihn verbinden, ihm die Verbindlichkeit auflegen; *Vd.* savesati, sadoushiti, sastauit; *Cro.* zavezati, zavesújem). Jonatan nie słyszał tego, gdy ociec zawiązował lud przysięgą. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 14, 27, nie słyszał, gdy poprzysięgał lud ociec iego. *Bibl. Gd.*) Przysięgą żołnierza obowiązać, przysięgę brać,

Wyciągać, zawiązać przysięgą. *Cn. Th.* 1400 *et* 887. Zawiązał się przysięgą, że nie poiedna się z nimi. *Warg. Wal.* 110. Uczynię dosyć przysiędze, którąm się zawiązał oycu twemu. *Leop. Genes.* 26, 3, utwierdzę przysięgę, którąm przysiągł oycu twoiemu. *Bib. Gd.)* Lud Izraelski zawiązał się ślubem panu. *Leop. Num.* 21, *Rg.* zavêzatise). Będą się dobrowolnie zawiązać na zachowanie rządu. *Bzow. roż.* 119. Wyyść za progi nie śmiała, twym rozkazem zawiązana. *Ustrz. Tr.* 35. Zawięzuię się albo kogo szlachectwem, cnotą, sumnieniem, *conceptis ex more nobilitatis verbis sponsionem ab aliquo exigo. Cn. Th.* 1400, cf. iakom szlachcic, cf. iakom poczciwy, cf. na poczciwość, na sumnienie). Zawięzuię się abo kogo przeklęctwem, *dira omnia mihi imprecor*, *si* .. *Cn. Th.* 1400. Zawiążesz go poczciwością, iako węża klątwą. *Falib. Dis. P.* 3. Zawiązuiąc redargutora boiaźnią bożą wzywam go, niech przyzna, ieśli nie tak iest, iako piszemy. *Exam.* 43. - §., Zawięzuie się co z czego, wywięzuie się, wypada iako wniosek, skutek, *s* wypływa, idzie za tym, **es folgt daraus, fließt daraus, ergiebt sich.** Z tych słów nic się nie zawiąże na twoię stronę. *Pim. Kam.* 409. Ale co się z tak dzikiéy ma zawiązać mowy, Sen, czy piiaństwo, złośliwy żart, czy zawrót głowy? *Zabł. Amf.* 43. - Zawięzuie się, wynika pożytek, **es ergiebt sich ein Nutzen, Vortheil.** Nic mi się z tego nie zawiąże, nie ukroi; **ich werde nichts davon haben.** *Ern.* 160. Nic mi się z tego nie zawiąże; nie utyię tym. *Cn. Ad.* 549. Co się ztąd Koronie zawięzuie, iż woysko ma na papierze, a nie w skutku? *Biel. Kr.* 586. Rozumieli niektórzy, że Elżbieta trucizną umarła; ale nie wiem, coby się było Władysławowi zawiązało z iéy śmierci? *Bielsk.* 326. Prawdziwa prawda, bo cóżby się zawiązało Ludziom tak mądrym, zacnym, łgać, kłamać tak śmiało? *Min. ryt.* 1, 281. Nam pociecha z tego, żeśmy dobrze uczynili, chociaż się nam ztąd nic nie zawiązało. *Gorn. Sen.* 250. Panowie wolą komu inszemu, z którego się nic nie zawiąże dać, darować, nałożyć, niż którego młodzieńca na nauki opatrzyć. *Glicz. Wych. M* 7 *b.* Są ludzie, ktorym słowo boże iest iako muzyka, która skoro minie, nic się po niéy nie zawiąże. *Sk. Kaz.* 464, nic się nie zostaie). ZAWIĄZEK, - zku, *m.*, *ZAWIĄŹ, - ięzi, *ż.*, ZAWIĄZKA, ZAWIĄSKA, - i, *ż.*, zawiązanie i co do zawięzywania służy, **das Verbinden, der Verband, das Band;** *Boh.* **záwazek, zawazanj** (**zawazadla** oblęgi); *Crn.* savêsa *foedus*, *pactum*; *Vd.* savesa, savesanje, *s* obowiązek; *Vd.* savêsa, podgovor, s'govor, *s* umowa, ugoda; *Cro.* zàvez *ligamen*, zavêsay *ligatura*; *Rg.* zaveza, ùza, zavjaccja, véz, *s* wiąz, węzeł; *Rg.* zavêz *obligatio*, *legatum*; *Bs.* zavesgjaj *nodus*; *vinculum*, *fascis)*; *Rs.* завязка. Twoie dla mnie przysługi stały się tym wiecznym zawiązkiem, któryby cię zemną łączyć powinien. *Stas. Num.* 2, 16. - *Histor. Natural.* zawiązek, zapłodek, kiełek zapłodniony, zarodek, **der Keim.** Z upłodnienia zarodku w samicy staie się zawiązek na przyszły płód, i to iest poczęciem. *Zool.* 76. Deszcz nieustanny popsuwszy młodociane wszelkiego ziarna zawiązki, płonną tylko słomę zostawił. *Nar. Hst.* 6, 303. Miło błądzić w tych uliczkach, Widzieć owoc, kwiat w zawiązkach, Wiatr szeleści po gałązkach. *Kras. list.* 2, 152, w pączkach). - *fig. tr.* Trudno do

utwierzenia, aby Nero z naylaskawszego pana miał się razem stać nayokrutnieyszym, aby ieszcze w dzieciństwie iego iaki się zasiewek i zawiązek okrucieństwa przyszłego na wierzch nie przebiiał. *Pilch. Sen. list.* 2. Niektórzy mienią, iż dusza wyobrażenia i zawiązki poznania rzeczy ma wrodzone. *Zab.* 7, 268. Ludzie sami zagłuszaią pierwsze one prawd zawiązki, którémi niebo dusze nasze obdarzyło. *Zab.* 6, 191. Z nauk pochodzą wszystkie cnot zawiązki. *Zab.* 2, 249 *Albert.* Opowiadał mu pierwsze lata swoiego dzieciństwa; owe pierwsze zawiązki swoiéy miłości. *Stas. Num.* 2, 80, pierwiastki, początki, zadatki). Ta rzecz wielkiéy na potém klęski zawiązkiem była. *Pilch. Sall.* 93, źrzódłem, początkiem, zadatkiem). ZAWIĄZNĄĆ; *ob.* zawięznąć. ZAWIĆ, *F.* zawiie *cz. dk.*; zawinąć, *F.* zawinie, zawinę *idntl.*; zawiiać *ndk.*; *Bh.* **zawinauti, zawinowati**; *Sr.* 1. **zawihvam**; *Crn.* savyt; *Vd.* savit, saviti, savîjati, notersaviti, noterpoviti, notersavijati; *Cro.* zaviti, zavijam, zaviam, zavinuti, zavinulszem; *Rg.* zavitti, zavijem, zavijam; *Bs.* zaviti, zavitti, zaviati; *Sla.* saviti, záviti, zamotati; *Rs.* завитъ, завивать, завертѣть, завернуть, завертывать; *Ec.* соскумати, соскумываю; zawinąć w co iaką rzecz, *zawić, zawiiać, zatulać, obwinąwszy zakryć, zachować, zająć, **worein einwinden, einwickeln, einschlagen, hineinwickeln, bewickeln, umwickeln, umwinden.** Ci niecnotliwi kazali, aby Susanna była odkryta, bo się była zawiła, aby się wżdy tak nasycili piękności iéy. 1 *Leop. Dan.* 13, 32, bo była zakryta. *Bibl. Gd.*, zakwefiona, zasłoniona). Czekay zawsze cierpliwie, a w cnotę się zawiń! *Opal. Sat.* 64 *Inuoluere se virtute sua).* Niewiastę rozkapturać, a dzieweczkę zawić. *Mat. z Pod. B* 3, zaczepić, w czepek czyli zawicie ubrać, pannę w Jeymość przewierzgnąć, **häubeln, die Haube aufsetzen.** Zawiianie, zawinięcie, zawicie *actio*, **das Einwinden, Einwickeln;** zawinięcie, (*ob.* zawiniątko *zdrbn.*), zawicie, którym cokolwiek zawiia, i to co zawinięto; **das Bündel, Gebinde, Päckchen;** *Sr.* 1. **zawahlidba;** *Cro.* zavialo, zavitek, zvezulicza, jalba; *Rg.* zaviâc, uviâc, zavîtak, zaviacich, zamotai, obojak; *Ec.* завертка (cf. zawrzeć, cf. zawiercieć). Mam iuż koszyk, zawinięcie, wszystkie zbiory. *Teat.* 55 *c*, 38. Zawicia tych, co się rodzą, zawsze muszą zwiotszeć i zniszczeć. *Pilch. Sen. list.* 3, 324, ciała zwłoki, **die sterbliche Hülle.** Sciągam z ciebie ten obwód, to zawicie aż do ostatniéy skóry; dzień ów, którego się iako ostatecznego lękasz, iest ci dniem rodzin na wieczność. *Pilch. Sen. list.* 3, 323. - Zawicie, sposób zawiiania, *redimitus. Cn. Th.* 1499 cf. zawóy). Zawicie pogańskich popów i kapłanów żydowskich, *velamentum*, *infula. ib.*, główne przykrycie, *Vd.* pezha, glavopokriva, **die Kopfhülle, der Kopfschleier, Hauptschleier.** Zawicie, w którym szedłem na ofiary smutne. *A. Kchn. W.* 35 *vittae*). Zawicie, zasłona mniszek, *obacz* welon; **der Nonnenschleier.** Zawicie białogłowskie, podwika, kwef, **der Frauenschleier, Damenschleier.** Dąbrówka wieńcem zawsze a koroną, zawiciem zaś nigdy, głowę stroiła. *Krom.* 60, nigdy czepkiem; *ob.* prostowłosa). Upuściła zawicie z głowy, które napadłszy lwica posiepała. *Otw. Ow.* 140. Żona koniecznie chce mieć zawicie nową *fozą. *Star. Ref.* 43, nowomodny czepek) - - §., zawiiać, zawikłać, obwikłać kogo, co, *s* uwikłać, um-

winden, umwickeln, herumwickeln, bewickeln, verwickeln. Gdy siadł krogulec na drzewie, pętlice, które u nóg iego wisiały, zawinęły się około gałęzi tak, iż on niiak się odjąć nie mógł. *Ezop.* 89; zaplotły się, zamotały się); Smok ich długim zaplotem zawiia, i iadem śmiertelnym zabiia. *Zebr. Ow.* 55. Tu chytry smok, nabrzmiały iadem niezlęczonym, Sprosnym sine zadziergi zawiia ogonem. *Nar. Dz.* 1, 56 okręca). Zawiiać włosy, die Haare aufwickeln. Zawicie nerwowe *plexus*, ftaie się z zaplecienia i złączenia wielu włokienek nerwowych, na kształt iakiéy siatki. *Krup.* 3, 142 Nervenflechten. W nerwach znaduią się węzły *ganglia* i zawicia *plexus. ib.* Zawity, zawiły, zawinięty, zawikłany, verwickelt, verflochten, *pr. et fig. tr.* (*Cro.* zaviat *sinuosus* zanadrzysty). Trzeba im było zwłaszcza wody ku piciu, którą im ukazowali w listkach zawiłych z rosy, które listki rwali a wypiiali z nich. *Biel. Św.* 110. Sallustyuszowi zadaią, iakoby on zawiłemi słowy historyą swą zatrudnił. *Pilch. Sall.*, zamotanemi, ciemnemi, mit verwickelten, versteckten, verworrnen Worten. Z tego to dzieła pochodzą wszystkie mieysca zawiłe, które z ciężkością zrozumieć przychodzi. *N. Pam.* 6, 515. O zakładbym poszedł, że iest niewinny; pozwól, niech tego zawiłego dochodzę pasma. *Teat.* 49, 84 *Bogusł.*, poplątanego, verwirrt, verworren. Zawiły pień, *contortus. Cn. Th.* 1401, sękowaty, *Rs.* свилеватый; pień z wielu wyrostków zlepiony, gdy od korzenia gałęzie się w ieden pień skupiaią. *Wlod.*, knotig, ästig, knorrig; (*Bh.* zawilý *obfirmatus*, *obstinatus*). Siekiera rąbiąc wierzbę zawiłą, chcąc iéy rychléy pożyć, z niéy klinów naciosała. *Ezop.* 75. Między kraiowemi drzewami nayzawilsze są iarzębina i brzost. *Kluk rosl.* 2, 171, *oppos.* szczepki). Zawile, zawiło *adv.*, zawikłanie, *Wlod.*, zawiłym sposobem, verwickelt, verworren, auf eine verwickelte Art, *Sr.* 1. zabułaçine, zaschmataçine. Zawiły iako róg, *camurus*, *in se rediens*, *tortuosus. Cn. Th.* 1401, kręty. *Wlod.*, gewunden, gedreht. Baran mocnych rogów i łba zawiłego. *Ezod.* 125, zawiłorogi). - Zawić co, wiiąc zrobić, ukręcić, upleść, fertig winden, fertig flechten. Gdzie prawda zawiie gniazdo swe, iuż i sprawiedliwość i wszystkie inne cnoty przy niéy osadzić się muszą. *Rey Zw.* 82. - §., Zawiiać czym, wywiiać obracaiąc, okręcaiąc, machaiąc, herumdrehen, herumschwenken. Okrągłem wrzecionem zawiiała wartko. *Zebr. Ow.* 127, *levi versabat pollice*; zataczała, toczyła) - *Similiter*: Ey nogi moie, niechże z okrzykiem Taneczek sobie zawiniem. *Anakr.* 62, wywiiaymyż taneczek, ein Tänzchen machen, herum machen, winden, drehen, kreisen. - §., zawiiać do brzegu, do palu, = zapływać, dopływać, przybiiać do lądu, ans Ufer stoßen, anlegen, anlanden. Na têm mieyscu zwykł ten sternik zawiiać do palu. *Pot. Arg.* 686. Przypłynęliśmy do wyspy niemieszkalnéy, gdzie insi rozboynicy wkrótce dla zabrania nas zawinęli. *Teat.* 5, 103. Teraz niźli tak wdzięcznych materyy dopłynę, Na czas upracowaną łódkę swą zawinę. *Tward. Wł.* 275, u palu zawiążę, zacumuię). - *Jurid.* zawiły, n. p. rok, termin, na którym strona pozwana koniecznie stanąć powinna. *Czack. pr.* 2, 101, *peremptorius terminus, quando non datur reo tergiversari vel abesse, sed ius statim dicitur. Cn. Th.* 1401, peremptorisch; *Sr.* 1. zkonczwarsti; cf. *konieczny). Zawity rok, czas w sądach naznaczony bez odwłoki. *Wlod.* Ten, kto wyłupił, pozwan być ma, i zawicie stanąć, a gdy stanie, niechayby zadzierżan był. *Gorn. Wł. Q.* 1 *b*, zawicie *adv.*, *peremptorie*, bezodwłocznie, bez wymówki, bez apellacyi, nieodzownie). *fig. tr.* Skoro się Jzasław do Kiiowa wrócił, uiścił się śmierci z długu, będąc na rok zawity pozwany. *Stryik.* 196. Wszak nie zawity rok, będzie-ć to ieszcze w czas. *Rey Pst. H h* 3; *cf.* nie zapadła ieszcze klamka). - §., zawiiać się koło czego, uwiiać się, zwinnie chodzić koło czego, zaprzątać się, przypilnować, sich um etwas herum tummeln, geschäftig thun, geschäftig seyn, sich emsig befleißigen. Zawiń się koło polewki, bo mi kaducznie zimno. *Teat.* 11 *b*, 66. Czterech go napadło, dałem mu sukurs; i w tym zapale, gdy się mocno zawiiam, zgubiłem worek. *Boh. Kom.* 4, 394. Jdź teraz do oyca, a ia się tu koło Hipolita zawinę. *Boh. Kom.* Dobrego ś Wc Pan gustu; ia sam, gdybym bratem iéy nie był, za katybym się około niéy zawiiał. *Teat.* 6, 52. Koło kogo się miłość zawinie, ten musi być szczęśliwym. *Teat.* 46 *b*, 79. Tak mię to rozgniewało, żem się wraz zawinął, J czym prędzéy przez Kale do Anglii popłynął. *Niemc. P. P.* 48; zabrałem się, zebrałem się, ich machte mich auf. - §., zawiiać się gdzie między czym, zawadzać między czym, przytrafiać się, zdarzać się, nawiiać się, sich mit unter befinden, angetroffen werden, sehen lassen, finden lassen, ereignen. Między dobrymi w kościele bożym, źli się zawiiaią. *Dambr.* 103.

ZAWICHŁAĆ, *ob.* zawikłać. ZAWICHNĄĆ nogę; *ob.* wywichnąć, wywinąć.

ZAWICHRZYĆ *cz. dk.*, zacząć wichrzyć, wichrem zawiać, *phys. et tr.*, losstürmen, zu stürmen anfangen. Gdy otmęty srogiéy burzy zawichrzą, Strofkanéy Kamenie Łaskawe na twym łonie daiesz przytulenie. *Zab.* 14, 188 *Sak.* Djabeł między nimi zawichrzył. *Tr.*, der Teufel ist los. - Zawichrzyć co, zaburzyć, wzburzyć, stürmisch machen, beunruhigen; *pr. et fig. tr.*; zawichrzyć się, *zaimk.*, zawichrzeć *niiak.*, stać się zaburzonym, stürmisch werden. W zawichrzone powietrze, pod dach się kupią gołębice. *A. Kchn. W.* 48. Zawichrzony czas. *Nar. Tac.* 2, 352. Zawichrzywszy się ziemia gwałtownie zadrżała, Jż nieba przed kurzawą wielką nie widziała. *Papr. Kol. B* 2. Jarmeryk z więzienia umknąwszy, nowe rozruchy w królestwie Duńskiem zawichrzył. *Krom.* 53, poddymał, poduszczał, wzniecił). Zawichrzyć rozum, zamącić, zamieszać, zadurzyć, odurzyć, zawrócić, den Kopf verrücken. Gdzieby pokrzyku komu ćwierć łotu zadano, temu tak rozum zawichrzy, że się stanie iako błazen. *Syr.* 1378. Zawichrzały rozum. *Hipp* 19. Zostać hrabiną, to powab zdolny zawichrzyć głowę. 49 *b*, 8.

ZAWICIE, *Subst. et adverb.*, *ob.* zawić, zawity.

*ZAWIDZIEC *cz. dk.*, zawidować *ndk.*; *Bh.* zawiděti *invidere*; *Slo.* záwidet; *Crn.* savidam, svidam; *Vd.* navidlivati; *Sr.* 1. sawidžicž, zawidžu; *Cro.* zavidem, lyubonenaviditi; *Rg.* zavidjeti; *Rs.* завидити, ненавидити; *Ec.* завидую, завижду, завиствую, завидливъ есмь, (призавидую *subinvideo*), призорствую; *Ross.* завидовать, позавидовать, завистливовать, завистничаю, завидую (*Ross* завидѣть przewidzieć z daleka, upatrzyć); zawistnie widzieć, zawistnym być, zawiścić,

zawiſtać, zayźrzeć, zazdrościć, ſcheel ſehen, neiden, beneiden. Zawidowałem szalonym, pokóy niezbożników baczący. *Budn. Psal.* 73, 3, byłem zawiścią poruszon przeciwko szalonym, widząc szczęście niepobożnych. *Bibl. Bd.*) Niech nie zawiduie serce twoie grzesznym. *Budn. Prov.* 23, 17, niech nie *zairzy serce twoie grzesznikom. *Bibl. Gd.*) Nie zawiduy człowiekowi krzywdzącemu, ani obieray żadnéy drogi iego. *Budn. Prov.* 3, 31, nie *zairzyy mężowi gwałt czyniącemu. *Bibl. Gd.*) Wielkich łakomce dóbr nienasyceni Lepszego coraz zawiduią-ć bycia. *Zab.* 9, 312 *Zabł.* - *§. zawidzieć, nienawidzieć, haſſen. Biada mnie, ieżelibym kiedy poważył się zawidzieć iakiéykolwiek innéy religii. *Stas. Num.* 2, 145. Moie serce zapewnia mię, iż tu zawidzonym nie będę. *ib.* 147. *ZAWIDLIWY, *ZAWIDNIK; *ob.* zawiſtny, zawiſtnik.

*ZAWIECZERZYĆ się, *zapoźnić* się do wieczora, *ob.* zamierzchnąć; *Ec.* завечерявшїйся, которагo ночь застигла.

ZAWIECZNIONY, ZAWIEKOWAŁY, - a, - e, zadawniony, veraltet. Miłość zawieczniona. *Hul. Ow.* 16. Szkoda dawnych posiadaczów wyrzucać z zawiekowałych siedliſk. *Kras. hst.* 2, 11.

*ZAWIEDAĆ; *ob.* zawiadać, zawiadywać.

ZAWIĘDNĄĆ *niiak. idntl.*; zacząć więdnąć: więdnąc zayść, anfangen zu welken; wegwelken, verwelken; *Sr.* 1. zawednu; *Rs.* завянуть, завядать. W ogniu obóz ſtanął, gdy się las zaymie zewsząd zawiędły i ſtary. *Jabł. Tel.* 226; zaschły, *Rs.* позавялый. - Zawiędły, zaſtarzały, doyrzały, zakorzeniony, eingealtert, alterreif, eingewurzelt. Mocne miał kości, zawiędłą naturę. *Jabł. Tel.* 219. Ten Telemak tak młody, niezawiędły w kości, Ten kolos mógł obalić olbrzymſkiéy wielkości. *ib.* 220, iescze nie zsiadły, nie krępy. - §., zawiędły, zawędzony, geräuchert, eingeräuchert, im Rauch getrocknet. Na wsi połcie, i schaby, i zawiędłe szynki i pochrzepcizna. *Zab.* 9, 375 *Eyss.*

ZAWIEDZENIE, ZAWIEDZENIE, ZAWIEDZONY, ZAWIEDZIONY; *ob.* zawieść, zawieśdź, zawodzić. *ZAWIEDZIENIEC; *ob.* zawodziciel.

ZAWIERAĆ; *ob.* zawrzeć. ZAWIERACZ, - a, *m.*, *Boh.* zawérač *claudens*, zawieraiący, zamykacz, der Zuschließer, Thürschließer, Verschließer. Rzemieślników i zawieraczów tysiąc. *Budn.* 2 *Reg.* 24, 16, cieślów i kowalów. *Bib. Gd.*), cf. zamkarz). ZAWIERADŁO, - a, *n.*, rzecz służąca do zawierania, zamykania, (cf. zamek); zapieradło, zapora, zawora, zasuwa, was zum Zuschließen dient, ein Vorschieber, Riegel. *Tr.*, *Rh.* zawérak nóż ſkładany kieszonkowy, zawěrek *clausula*, *finis*.)

ZAWIERCIEĆ *cz. dk.*, zaświdrzyć, zacząć wiercieć; wiercąc zakręcić; anfangen zu bohren; verbohren, herumbohren, bohrend herum drehen, *pr. et fig. tr.*; *Vd.* savertati; *Bs.* zavrrichjati; *Rs.* завертѣть, заверчивать, завернуть, завертывать; (*Ec.* завертка zawiniątko). Radbyś potym śmierci, Gdy w tym zranionym ciele iad srogi zawierci. *Zebr. Ow.* 47; zakole). Rzecz ta w głowie zawierci mu nie raz. *Pot. Arg.* 255, zakorci, korci, zakłopocze, im Kopfe herum gehen. O srogich poſtrachach, gdy słychamy, tedy się nam trochę we łbie zawierci. *Rey Zw.* 44, zakręci się, zawróci się głowa, es wurmt einem im Kopfe. Gdyby czuł ſtrach, nie ieſt taki zuchwalec, iżby się zawiercieć nie miał. *Rey. Ap.* 97, iżby to go nie zakorciło, nie obchodziło, daß ihn das nicht ergreifen sollte. - *Aliter.* Nieszczęście zawierci się trochę, iako wicher, i może-ć czego kęs porwać, iako śmieci; ale czego potrzebnieyszego tego porwać nie może, to ieſt cnoty, rozumu a dobréy nadziei. *Rey Zw.* 146; zakręcić się, zawichrzyć, herum toben, losſtürmen. ZAWIERKA, *ob.* zawiartka, zawartka, zawierucha.

ZAWIERSZYĆ, *zawierzchszyć *cz. dk.*, zawierszać *ndk.*, wierzchem zakryć, dachem pokryć; *Slo.* zawrſſiti *cacuminare*; (*Bh.* zawěrek *clausula*, *finis*, *ob.* zawrzeć); begiebeln, bedachen, einen Dachgiebel geben. Kościół ten Kiiowſki ieſt w wierzchu *dwiemanaścioma wież zawierszony, a trzynaſta bania na kształt latarni ieſt śrzód kościoła. *Weresz. Kij* 4. On sam, gdy iuż wywiedzie mury, dach zawierszy, Zoſtawiwszy naſtępcy dom, umrze naypierwszy. *Min. ryt.* 1, 262. Okno uczynisz ſkrzyni, a na łokciu zawierszysz ie u wierzchu. *Budn. Genes.* 6, 16, na łokieć wywiedziesz ie wzwysz. *Bibl. Gd.*) Okno iedno miała ta ſkrzynia Noego pod zawierszeniem, inni rozumieią, że całe korabiu zawierszenie oknem było. *Chmiel.* 1, 107, cały szczyt, cały dach). - *fig. tr.* Co dzień pilnie pyta, iakim się iéy zaloty zawierszaią ſkutkiem? *Morszt.* 108, uwieńczaią, von welchem Erfolge sie gekrönt werden? *aliter*: Pełna niedoszłych nasza poetów oyczyzna; Że miary zawierszona nie ma iuż Polszczyzna. *Zimor. Siel.* 211, wygórowana, wzniosła, wyniosła, przesadna, übermäßig erhaben, übertrieben, pathetisch, bombaſtisch, schwülſtig.

ZAWIERUCHA, *ZAWIERZUCHA, - y, *ż.*, *ZAWROCH, - u, *m.*, zawartka, burza z szarugą, z zadymką, zwiadł, kurzawa, miecielnica, zamieć, chera, zawiew, Unthüm, Ungeſtüm, mit Geſtöber; Staubwind, Schneewind, Windwehe; *Boh.* zawěg, metelice, práſſenice, chumelice; *Vd.* samet, sanat, ſneshni safip; *Ross.* метелица, метель, кутерма, вьюга, (*Ross.* завертъ wicher). Zimą pod czas zawierzuch. *Torz. ſk.* 13; *Krom.* 362. Zawieruchy śnieżne w tym miesiącu panować będą. *Tr.* - Okręt morſka zatopiła zawierucha. *Tr.*, burza morſka, flaga, Seeſturm. *fig. tr.* burza, rozruch, niepokóy, zamieszanie, Unruhe, Verwirrung. W onym zawrochu xiążę na iedném mieyscu ſtoiąc, a w swym przedsięwzięciu trwaiąc, czapką na ludzi kiwał. *Baz. hst.* 119. *Prze naszą zleniałość, dopuszczamy się mnożyć tym zawrochom Epireńſkim. *Baz. Sk.* 179. Zmnieyszyło się bardzo tych wybornych koni gniazdo, które oſtatnie domowe zawieruchy ledwie nie do szczętu wytępiły. *Pam.* 83, 357. Widzisz, Tarnowſki, że choć w zawierusze Jeszcze twóy naród w zacne męże płodny. *Kras. W. Ch.* 22. - §., *personif.* zawierucha, burza, wichrzyciel, ein Brausekopf, (*Rs.* завирóха brodziciel). Ale zkąd pobraliście te iakieś bisurmańſkie nazwiſka: Chwaliburca, Zawierucha? *Teat* 11 *b*, 5. ZAWIERUSZYĆ *cz. dk.*, zawieruchą zapełnić, zawichrzyć, zaburzyć, wzburzyć, *pr. et fig. tr.*, ſtürmisch machen, mit Sturm und Ungeſtüm erfüllen, (*Rs.* взерóшить rozczochrać, взерошиться, взерóшиваться ieżyć się). Zawieruszyła się znowu Wielkopolſka. *Nar. hst.* 7, 249. - §., zawieruszyć co, zarzucić, zaprzątnąć, etwas ver-

legen, verwerfen, *Rs.* затерять, *ob.* zatyrać). Zawieruszyć się, zadziać się, podziać się do nieznalezienia, verlegt ſeyn, verworfen ſeyn, *Rr.* засунуться, засовываться (cf. zasunąć się), обложиться (cf. obłożyć).

*ZAWIERZCHNY, - a, - e; - ie *adv.*, zwierzchny, powierzchowy, zewnętrzny, von oben, von außen, äußerlich, Außen :. Zawierzchne i wnętrzne fortecy obrony. *Tr.*

ZAWIERZGNĄĆ *cz. idntl.*, zawierzgać *ndk.*, wierzgaiąc wybić, von hinten ausſchlagen; *pr. et fig. tr.* By osieł z niecierpliwości nie zawierzgnął kopytkiem. *Zab.* 15, 177 wiarą, *Nagł.*

ZAWIERZYĆ *cz. dk.*, zawierzać *ndk.*, dać komu wiarę, zaufać mu, einem Glauben geben, Glauben beymeſſen, ihm glauben, trauen, (*Boh.* zawěrugi ſe potwierdzam pod *Crn.* ſavira, = zabobon).

ZAWIESC, ZAWIESDZ, zawiódł, zawiedli, *F.* zawiedzie, zawiodę *cz. dk.*, zawodzić *ndk.*; *Boh.* zaweſti, zawedl, zawedu, zawaděti; *Sr.* 2. zaweſcž; *Sr.* 1. zawedu (zwiodę, zawedžité *seductilis*); *Vd.* savoditi, = zwodzić; *Vd.* savoditiſe, = udać się dokąd; *Rg.* zavèſti, zavoditti *huc illuc ducere*, 2., *perperam ducere*; *Bs.* zaveſti, zavoditi *obducere*; *Rs.* завести, заводить, завожу; zawieść kogo gdzie, zaprowadzić, odprowadzić aż dokąd daleko; bis wohin führen, leiten, geleiten, weit wegführen. Rzekł anioł: ia i zawiodę go; i zaś przyprowadzę do ciebie. *Leop. Tob.* 5, 15. Zawiódł mię w pasze niepospolite. *Cn. Th.* 1401 z *J. Kchnow.* Drugiego trąbka w las tak głęboko zawiedzie, że ledwie w nocy się z niego wytłucze. *Rey Zw.* 100 *b.* - *fig. et tr.* Zawiedziesz go tym, gdzie chcesz. *Cn. Ad.* 1305, zawabisz, pociągniesz, du wirſt ihn damit hinlocken, wohin du nur willſt. Chciwość zdobyczy daléy w pogoń żołnierza zawodziła. *Warg. Cez.* 146. - Zawodzić kogo w co, wplątać, zaplątać, zamotać, zawikłać, einen hineinführen, tief hinein führen, hinein verwickeln, verſtricken. Familiią swoię zawiedli w ciężkie kłopoty. *Birk. o Ex.* 26. Zdrowie i sławę tracą, tracą maiętności, J oyczyznę zawodzą w oſtatnie trudności. *J. Kchn. Dz.* 65. Gładkość zwierzchnia zwykła wielu w błąd zawodzić. *Kołak. Wiek. B* 2. Sami błądzą, i insze w błąd zawodzą. *Leop.* 2 *Tymot.* 3, 13, źli ludzie i zwodziciele poſtąpią w gorsze, iako zwodzący tak i zwiedzieni. *Bibl. Gd.*) - Zawieść, zadaleko zaprowadziwszy od prawdziwéy drogi odwieść, zwieść, ableiten vom rechten Wege, zu weit wegführen, verleiten; *Rs.* совратить, совращать. Nieużytecznie znaki wykładać, źle zawiedzionego błędu ieſt. *Zygr. Gon.* 253, *vagantis.*). Wolność ieſt żyć iako kto chce, według Pana Boga i rozumu, nie zawiedzionego błędami żadnemi. *Birk. o Ex.* 17. - Zawieść kogo, omylić kogo, zawód mu czynić, nie odpowiedzieć uczynionéy nadziei, einen täuſchen, ihn berücken, die gemachte Hoffnung nicht erfüllen. Neker zawiódł Francyą swemi proiektami finansowemi. *Gaz. Nar.* 1, 350. Żebym ci wierzyła? zawiedziesz mię w pośrzodku zaczętego dzieła. *Teat.* 46 *d*, 19. Woli zawieść i zdradzić przyiaciela, niż zepsuć swóy komplement rzetelnością. *Mon.* 68, 409. Przykroby mi było, zawieść cię na tym mniemaniu, które ci ieſt tak miłe. *Teat.* 50 *c*, 66. Zawodzić nie chcę, broń Boże, nikogo, Niebezpieczeńſtwo wszyſtkim się ogłasza. *Chrość. Luk.* 295, *ob.* oszukać, omamić). - Zawieść się, omylić się, oszukać się, pobłądzić, ſich täuſchen, irren: W tym co pisał, nigdy się nie zawiódł. *Sk. Dz.* 145. Socyniſtowie na uprzedzaiącéy rzeczy bardzo się zawodzą i mylą, iako się iuż pokazało. *Salin.* 4, 181. Na tych sposobach Socyn i iego wszyscy naśladowcy bardzo się zawodzą. *Salin.* 4, 162. Zawieść się, oszukać się osobliwie w powziętéy nadziei, ſich in ſeiner Hoffnung täuſchen. Zawiedziecie się djabelnie, ieżeli na to czekacie, iuż wyciągnąłem się do oſtatka. *Teat.* 29, 88. Dawno się ludzie na grzechu zawiedli. *Wad. Dan. pr.* - Zawiedzenie, zawód, nie odpowiedzenie powziętéy nadziei, das Täuſchen, die Täuſchung, das Fehlſchlagen. Posiłkami, które mu dawano, wzgardził, przeciwko zdrowemu rozumowi, a z wielkiém zawiedzeniem zamysłów pana swego. *Ustrz. Kruc.* 2, 91. Niezawiedziony, niezawodny, nieuchybny, nicht täuſchend, unfehlbar. Macie pociechę bezwinnie cierpiący, bo niezawiedziony znak, że was Bóg kocha, gdy was różnemi krzyżykami dotyka. *Bals. Niedz.* 1, 104. - §., zawodzić dobra, obciążać długami, hypotekami, zapisami, = zawikłać seine Güter mit Schulden, mit Verſchreibungen belaſten, obäriren, beſchweren. Wolno każdemu dobra swoie oddać, przedać, w długu i w summach zawieść i zaſtawić. *Stat. Lit.* 105. Panowie obawiaią się, żeby królowa nie zawiodła *imion tych komu obcemu, na które ma przywileie. *Gorn. Dz.* 127. Gdyby syn, nabywszy sobie imienia, dał oycu dzierżeć, tedy tego imienia ociec nikomu żadnym prawem, wiecznością, ani w summie zawodzić nie może. *Stat. Lit.* 242; *ob.* zawódca, zawódczy). Kiedy kto na iakich dobrach zapisze żonie oprawę, nikomu innemu nie może takich dóbr zawodzić. *Czack. pr.* 2, 46. Ów dobra zawiedzione zapisze możnemu Człowiekowi twardemu, niepobożnemu. *Klon. Wor.* 74. Te dochody na okupno dóbr ſtołu naszego, przed uniią zawiedzionych, naznaczamy. *Vol.* 2, 1311, *Zyg. III.* Mendog żalem dla zawiedzenia i utracenia ziem swoich, porzucił wiarę chrześciiańſką, nowo przyiętą. *Stryik.* 281. Nie uchronili się ſkarbu w tak wielkie długi zawieść, iż nie było żadnego dochodu, któryby iuż na trzy lata nie był zawiedziony. *Kłok. Tur.* 251, zamówiony od wierzycielów, in Beſchlag genommen. - §., zawiedzieć co ſkąd; n. p. na plac, vorführen, aufführen, herausführen. Konie zawodzić każe wſkok boginiom rączym. *Zebr. Ow.* 31 *iungere imperat*). Jako nayprędzéy miéycie się do sprawy, Straży zawodźcie, opatruycie mury. *P. Kchn. Jer.* 58; zaprowadźcie, zaciągaycie, die Wachen aufführen, aufſtellen, ausſtellen, aufziehen laſſen. Jdzie, iak szalony, oto do mnie z pięściami zawodzi zagony. *Bardz. Tr.* 401; toczy, wali, wytacza, kieruie, er führt gegen mich den Fauſtkampf, richtet ihn gegen mich. Od Boga Muzo Matko pienie zawiedź moie. *Zeb. Ow.* 247, *carmina noſtra moue*, zaczynay, wszczynay, anheben, anfangen, beginnen. Skryte miny w podziemi tam gdzieś zawodzą. *Tward. Wł.* 160, wyprowadzaią, wyciągaią, wyrabiaią, wybiiaią, unterirrdiſche Minen führen, ziehen, graben. - Zawodzić co w co, wciągnąć, włożyć, wdziać, hinein ziehen, hinein legen, hinein thun. Uczynisz haczyków pięćdziesiąt, i zawiedziesz haczyki w pętlice. *Bibl. Gd. Ex.* 26, 11, zawadzać ie będziesz za pętlice. *Radz.*, cf zahaczyć, zapiąć, zaczepić, zasadzić). Uwiną popioł w powłokę, potym

zawiodą drążki. 1 *Leop. Num.* 4, 8, przewloką. 3 *Leop.*; założą drążki do niéy. *Bibl. Gd.*) – Zawieść co czym, zawléc, zakryć, zaciągnąć, womit beziehen, (überführen), überdecken, bedecken, verdecken. Słońce obłokiem zawiodę, a xiężyc nie poda światła swego. 1 *Leop. Ezech.* 32, 7, zasłonię. 3 *Leop.*, *Bibl. Gd.*) Włóż się, o sama (Nayświętsza Panno), włóż prosimy za to, By po tych wichrach nastąpiło lato, Żeby ten kancer i domowe wrzody Zgoiwszy on Bóg, zawiódł blizną zgody. *Miaſk. ryt.* 154. – §., zawodzę się, zapuszczam się do skoku, *impetum capio. Cn. Th.* 1401; den Ansatz (zum Sprunge) nehmen, ansetzen. Włożywszy Dawid kamień w procę, i zawiódłszy się nią, ugodził Goliasza w czoło. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 17, 49, cisnął z procy, a ugodził. *Bibl. Gd.*, zamachnąwszy, zakręciwszy procą, er schwenkte die Schleuder. Zawodzę się na co, zapuszczam się na co, do kogo, = zanoszę się. *Cn. Th.* 1402 *et* 1387, eifrig losgehen, daran gehen, sich darüber machen. Ciał się z pniewia dobywać zawodzi. *Zebr. Ow.* 38 *truncis avellere corpora tentat*, usiłuie, bemüht sich, strengt sich an. Darmo gadać się zawodzi. *ib.* 8, *conatur*). Zawodzi się rzéc, ale nie śmie. *Mącz.*, *muſsat dicere*). Przestał mówić, lubo ieszcze zawiódł się był coś więcéy powiedzieć. *Lub. Roz.* 23; zaniósł się na więcéy, er hatte sich mehr vorgenommen. Zawodzę się, zaciągam się, *tr.*, inanem conatum capio, inanem sumptum facio, irritum laborem suscipio; eo progreſsus sum, unde nec redire, nec ulterius progredi licet. *Cn. Th.* 1402, cf. zabrnąć, zapędzić się, sich zu tief hinein verwickeln, weder vor= noch rückwärts können. Młodzi ludzie na wielkie zbytki i utraty niepotrzebne i szkodliwe, szeroko zawodzić się zwykli. *Falib. Dis. a* 1; cf. rozpuścić się, rozlewać się). Zawodzić się, rozwodzić się, z daleka rzecz prowadzić, weit ausholen, sich weitläuftig ausbreiten. Nie daleko się zawodząc, pódźmy naprzód do Konstantynopola. *Wer. pob. pr. B* 1.

ZAWIESIĆ *cz. dk.*, zawieszać *ndk.*, *zawieszywać *czstl.*; *Bh.* zawěsyti, zawěſſowati; *Vd.* obesiti, obieshati; (cf. obiesić), otvesti; *Rs.* завѣсить, завѣшать, завѣшивать; zawiesić co gdzie, zaczepić żeby wisiało, etwas wo aufhängen, hinhängen. Zawieszam na ścianie kapelusz. *N. Pam.* 11, 229. Zawieść na kołku pychę, tytuły. *Cn. Ad.* 1305, schoway się z tym). Dyonizyusz nad tronem Damoklesa miecz płytki na cienkiéy bardzo nitce zawiesił. *Boh. Kom.* 2, 456. Gdy u wierzchu oczapu powróz rozprawował, Potym włożywszy w zadzierg kark, spuścił się, i zaciągnął gardziel, śmierci chciwy, J zawiesił wśrzód odrzwia ciężar nieszczęśliwy. *Otw. Ow.* 596; powiesił się, obwiesił się). Zawiesisz zasłonę na słupach. *Leop. Ex.* 26, 32, zawiesisz ią na haczykach. *Bibl. Gd. ib.* 26, 33. Obraz zasłonką, na słupach drewnianych zawieszoną, zasłoniony. *Star. Dw.* 7. Od nieba aż do ziemi złoty sznur pleciony, Na którym na kształt wiadra ludzki zawieszony Los. *Kołak. Cat. C* 4, zawisły, zawiśniony, wisi). Dyomed lwią skórę na barkach zawiesza, Bierze oszczep, i budzić tych wodzów pośpiesza. *Dmoch. Jl.* 257, zarzuca, er hängt die Löwenhaut um die Schultern. Zawiesić co na powietrzu dla przewietrzenia, powiesić, an die Luft hängen, *Rs* провѣсить (cf. przewiesić). Zawieszony na powietrzu, *Rs.* провѣсный. Skóra schnie zawieszona w gorącym dymie. *Ryb. Ps.* 245. Zbudował bramę, i zawiesił wrota iéy. *Leop.* 2 *Ezdr* 3, 15, przyprawił wrota do niéy. *Bibl. Gd.*, zasadził, włożył na zawiasy; er hängte die Thorflügel ein. Pan w ręku swoich ma ziemskie zawiasy, na których świat zawiesił. *Groch. W.* 9, zatknął, zaczepił). Wzbudzisz ściany marmurowe, filary diasprowe, zawiesisz podniebienia z Jndyyskiego kamienia. *Susz. pieśn.* 3 *N* 4, zawiedziesz, wywiedziesz, zasklepisz). Kareta, w ktoréy Ludwik XIV iechał, zawieszona była. *N. Pam.* 19, 88, wisząca na ressorach, zawiesista, hängend, schwebend, auf Federn). Jnach się bydlęciu sam wzdychaiącemu u rogów i u szyi śnieżnéy zawieszywa. *Otw. Ow.* 38, *pendet e collo*, czepi się, wiesza się u szyi córki w krowę przemienionéy). Jako go zoczył, iak z procy do niego Skoczył, i zaraz u ucha iego Zawiesił mu się. *Past. F.* 199. - Zawiesić co przed czym, zawiesić co czym, czym wiszącym zasłonić, womit verhängen, etwas verhängen. Zawiesił okno płótnem. *Tr.* Zawieszeniu służący sznurek, rzemyk, na czym co wisi. *Cn. Th.* 1400, Aufhänge=. Zawieszam co w kościele, *suspendo Deo aliquid. Cn. Th.* 1399. Votive aufhängen. Wotywki na ołtarzach zawieszaią, żarzyznę obiecuią. *Bals. Swiąt.* 1, 106. Zawieszenie kościelne, podarek w kościele zawieszony. *Cn. Th.* 1400, das aufgehängte Votiv cf. zawiesidło). Slubne zawieszenie, ślubny podarek. *Cn. Th.* 1023. Zawieszenie od czarów, od powietrza, od frebry. *Tr.*, *ob.* amulety, talismany, *ob.* noszenie). *Zawieszenie, zawieszona pieczęć, wisząca na pargaminowych i t. d. zawiaskach pieczęć dyplomatów, ein hängendes oder angehängtes Siegel einer Bulle. Fryderyka cesarża przywiley ze złotym zawieszeniem. *Krom.* 228 *sub bulla aurea).* Ninieyszy list zawieszoną i znaczną pieczęcią królewską utwierdzony. *Herb. Stat.* 582. – Stawy ud twoich są iako zawieszenia, urobione ręką rzemieślnika. *W. Cant.* 7, 1, opasanie biódr twoich iest iako zawieszenia ręką dobrego rzemieślnika urobione. *Bibl. Gd.*, zatoczenia). – Zawieszony, zwieszony, zapuszczony; spuszczony na dół, wiszący na dół, herab hängend. Siedzi jak kozieł z zawieszoną brodą, ani o czym dobrym nie myśli, iedno tylko iako kozieł o kapuście. *Rey Zw.* 54. – Zawiesić co na czym, zasadzić, zagruntować, worauf setzen, stellen, bauen, gründen. Więc go ia też chcę miłować, ufać mu i usługować, Na nim zawieszę nadzieię, Póki me członki duch grzeie. *Groch. W.* 386. Kazał Bóg Abrahamowi opuścić miłe rzeczy, które miał, a spodziewać się czego nie miał, a na samym go słowie swym i na wierze zawiesił. *Sk. Zyw.* 200; kazał mu na tym polegać, przestać, na to spuścić się). Rzecz nasza zawieszona iak na ostrzu stali, Ta chwila albo zgubi, albo nas ocali. *Dmoch. Jl.* 256; wisi). Zawiesić się, zasadzić się, sich worauf gründen, worauf gegründet seyn. W tym dwoygu przykazaniu zawiesił się wszystek zakon i prorocy. *Leop. Math.* 22, 40, na tych dwóch przykazaniach wszystek zakon i prorocy zawisnęli. *Bibl. Gd.*) W dwoygu rozkazaniu miłości Boga i bliźniego zawiesił się wszystek zakon. *Zrn. Pst.* 2, 401 *b.* Oni mówią, iż ten, który na saméy wierze zawiesił się *(pendet)* przeklęty iest; apostoł Paweł powiada tych, którzy na saméy wierze polegli (*innituntur*) błogosławionymi być. *Zygr. Gon.* 126. – Za-

wiesić, zadzierżyć, zatrzymać, wstrzymać, anhängen, anhalten, zurückhalten, aufhalten. Podniósł Moyżesz rózgę, woda się rozstąpiła, i na kształt murów się zawiesiła. *W. Pst. W.* 247; stanęła, wspiętrzyła się). Morza są zawieszone na ziemi. *Rey Pst. Ccc* 3, zamknięte, zakreślone). Został tam ze trzema tysięcy ludzi, aby na sobie lud Matyasza zawiesił; a gdy go Matyasz dobywał, bronił się dobrze. *Biel. Sw.* 248 *b*, by go wstrzymać, zatrzymać, zurückhalten, aufhalten. W ięzyku Francuzkim niektóre litery zawieszaią się w nosie dla lepszéy pronuncyacyi. *Teat.* 16 *c*, 54, zatrzymuią się, wstrzymuią się, przepuszczane bywaią przez nos). Zawieście aż do póty swe zdanie, póki nie ... *Nag. Fil.* 23, wstrzymuycie się ze zdaniem, haltet euer Urtheil so lange zurück, bis ... Są, którzy sensa przecinaią, i w tym wdzięk iakiś upatruią, gdy myśl zawieszą, i słuchaczowi dorozumiewać się każą. *Pilch. Sen. list.* 4, 76. Łaskę mu pokazuią, a kiedy on mniema, by był na koniu, to go słowy oboiętnemi zawieszą, albo nań kluczkę iaką naydą, aby się z nim pogniewać. *Gorn. Dw.* 310, cf. trzymać kogo na rzeczy, na słowie, einen mit leeren Worten hinhalten. Tu się wszyscy zastanowcie, na tym umysły wasze zawieście, póki czas macie. *Baz. Sk* 557, uwagę zatrzymuycie, bacznie to rozważaycie, heftet darauf eure Aufmerksamkeit. Nie godzi się chrześciianinowi przez oczy zawieszać się, lecz przez zabawę myśli. *Zygr. Gon.* 391, *per oculos suspensum teneri*). Jeśli mu Bóg zdrowia użyczy, toć iuż ślubuie polepszyć żywota swego, a iuż w tym błędzie nie zawieszać myśli swych. *Rey Pst. T t* 4, zanurzać, zaplątać, zawodzić, zawikłać). – Zawieszam co, odkładam na dalszy czas, wstrzymuię na teraz, aufhalten, aufschieben, verlegen. Ach! cóż syn oycu mógłby odmówić? gniew móy zawieszam do czasu. *Teat.* 50, 77. Zawieś do czasu twóy zamysł wspaniały. *Teat.* 46 *d*, 7. Karę zawieszam. *ib.* 46 *d*, 40. Zawiesiłem dekret gotowy do ukarania zuchwalstwa tych nieprzyiaciół, dla których ty chciałaś łaski. *ib.* 50, 25. *Zawieszenie* sprawy sądowéy, Rechtsaufschub, Frist. *Tr.*, *ob.* fryszt). – Zawiesić, przerwać na czas, unterbrechen. Spuść się śnie luby na oczy moie, Zawieś na moment me niepokoie. *Teat.* 54, 68. Zawiesić broń, woynę, bóy, przerwać na czas dalszą woynę, uczynić rozeym, *Ross.* перемиримься; einen Waffenstillstand machen. Zawieszenie broni, rozeym, armistitium, der Waffenstillstand, die Waffenruhe; *Slo.* odklad, přestani od bogowáni; *Sr.* 1. wotkwad; *Crn.* potih, (cf. uciszyć); *Rg.* obustavgljenje orúxja, sústava bojna (cf. ustać); *Rs.* перемирïе (cf. *przymierze, cf. mir). – Zawieszam sądy, limituię, odkładam na czas sprawowanie sądu, die Gerichtspflege suspendiren, auf einige Zeit aussetzen. Sądy zawieszone, *ob.* *zawiązane). Zawieszenie prawa, sądów, = sądów wywołanie. *Cn. Th.* 1400 *et* 974 *iustitium*, Rechtsstillstand. Zawieszenie kościelnych obrządków publicznych, interdykt. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1400, cf. klątwa; das Kircheninterdict, der Kirchenbann, die Kirchensuspension; *Slo.* zawesitelka. Niektórych biskup od przyymowania świątości na trzy lata zawieszał. *Sk. Dz.* 333, suspendował, er untersagte ihnen auf drey Jahre die Sacramente. – Zawieszam kogo od sprawowania urzędu, zakazuię komu sprawowania urzędu, suspenduię. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1399, einen vom Amte suspendiren, ihm einstweilig die Amtsführung untersagen. Dla opieszałości zawieszono go w sprawowaniu urzędu tego. *Gaz. Nar.* 1, 269. Zawieszony urzędnik usprawiedliwia się z zarzutów. *ib.* Zawieszony od sprawowania urzędu duchownego, świeckiego, *suspensus. Cn. Th.* 1400. – Zawieszona sprawa, *lis pendens*, *sub iudice lis est. Cn. Th.* 1400, wisząca, sądząca się, eine vor Gericht anhängige, anhängig gemachte, schwebende Sache. Sąd iuż zawieszon iest iemu. *Rey Pst. J ii* 6, iuż wyznaczony, zasadzony na niego). Już tę sprawę u trybunału zawieszono. *Tr.* ZAWIESIDŁO, – a, *n.*, *pendulum*, wszelka nić albo pręt, utrzymuiący iedno lub więcéy ciał zawieszonych lub przywiązanych do punktu stałego. *Jak. Mat.* 4, 120, eine Pendel (cf. wahadło). ZAWIESISTY, – a, – e; o *adv.*, zawisły, zwiesisty, herabhängend, überhängend, schwebend über etwas. Pod zawiesistemi skałami. *Budn. Jes.* 5 7, 5, pod wysokiemi skałami. *Bibl. Gd.*) Około kościoła w Delfie skały zawiesiste były, które wiatrem szumiały, iakoby trąbił. *Bielsk. Sw. D* 3 *b*. Miasto to leży na górze iednéy zawiesistéy. *Boter.* 44, cf. przykry, przepaścisty). – Zawiesisty wąs. *Bndtk.*, (cf. zawieszona broda), na dół spuszczony). Ogar zawiesisty. *Pot. Arg.* 209, uszu zawiesistych, wiszących, cf. klapouchy, mit hängenden Ohren; belappt. Szczekaiące Scylle zawiesiste. *P. Kchn. Jer.* 78. Wół zawiesisty, z wiszącym podgardlem, mit hängenden Kader; wampig. Pod iarzmo poszły zawiesiste ogniem i Marsem woły płomieniste. *Chrośc. Ow.* 69. – Nos zawiesisty, pociągły na dół spuszczony, eine lange herab gebogne Nase. Nos zawiesisty u Persów był w wielkiéy wadze, tak iż zawsze wielkonosego króla sobie obierali *Sak. pr.* 50. Koń gdy ma nos bardzo tępy a zawiesisty, bywa zadusisty, bowiem przestworno oddychać nie może. *Cresc.* 526. Koło to młyńskie zawiesisto stoi *Tr.*, nieprosto, nieprostopadle). – Zawiesisty sos, gęsto zgotowany, dick gekocht. Szlichta dla tkaczów być powinna z mąki żytnéy, z wodą przegotowanéy, nie więcéy iak barszcz dzieżny zawiesista. *Przędz.* 29. – Zawiesisty lichtarz, do zawieszenia, zawieszony, wiszący, ein Hängeleuchter. – *Arithm.* liczba *zawiesista, zawiasowa, *numerus cardinalis*, eine Cardinalzahl. Raz, dwa, trzy, są liczby zawiesiste. *Tr.* ZAWIESISTOŚĆ, – ści, *ż.*, przymiot tego co iest zawiesistym, wiszenie na dół, zawisłość, zwisłość, das Abhängen, Herabhängen, Ueberhängen, der Abhang, die Abhängigkeit. ZAWIESZAĆ; *ob.* zawiesić. ZAWIESZACZ, – a, *m.*, który zawiesza, zastanawia, zatrzymuie, der Aufhänger, Anhänger, Anhalter, Aufhalter. Rozmyśl się nędzny zawieszaczu na wątpliwościach, a raz weź zdanie. *Rey Ap.* 43, wątpicielu, wahaiący się, ein Zweifler, Zweifelsüchtiger.

ZAWIESZCZYĆ, Zawieścić *cz. dk.*, zawieszczać *ndk.*; (*Rs.* завѣщать nakazać; *Ec.* завѣщаваю, завѣщаю *interdico*, *prohibeo*; завѣщатель *prohibitor*); wieszcząc zapowiedzieć, vorher verkünden, prophezeihen. Rozpustnik', któremu sumnienie zawieszcza przyszłe iego nieszczęście, staie się względem siebie prorokiem nieomylnym. *Zab.* 5, 117. Prze stań źle zawieszczać. *Teat.* 42 *d*, *B.* Czyliż ia kłamałam w ten czas, gdym zawieszczała, że nad nami wisi coś smutnego? *Teat.* 42 *d*, *B.*

ZAWIESZENIE, ZAWIESZONY; *ob.* zawiesić.

ZAWIETRZYĆ *cz. dk*, nieco zwietrzyć, wiatrem poczuć, zawąchać, wittern, spüren, riechen, die Witterung wovon bekommen, *pr. et fig. tr.* (*Rs.* завѣтрѣть zaschnąć, zwiędnąć). Nad gęś niemasz żadnego zwierzęcia, któreby rychléy człowieka zawietrzyło. *Sien.* 274, *idem*, *Spicz.* 147. Nad naylepszą zwierzynę Przekłada flisowską iarzynę, Kiedy iuż tam raz tego abo trzy, Grochu zawietrzy. *Klon. Fl.* 64. Zawietrzył to Swentopełk; przeto wzaiem na xiążęcia sidła napina. *Krom.* 226, *subolfecit*.

ZAWIEWAC, *ob.* Zawiać. ZAWIEW, - u, *m.*, ZAWIEWKA, - i, *ż.*, zawiewanie, zawianie, wianie, wiatr, zawierucha, burza, das Aufwehen, Hinwehen, Blasen, der Wind, Sturm, Windstoß; *phys. et fig. tr.* Nie utyskuią na wiosienne rzék szumnych zalewy, Ni możnych wiatrów północne zawiewy. *Zab.* 16, 66. Po morskich zawiewkach śmierci szukaią. *Tr. Tel.* 160. Ten to iest, który kochaiącą dziewkę zdradziwszy, umknął na morską zawiewkę. *Chrośc. Ow.* 18. - *tr.* nie ratował oyczyzny w zawiewce. *Chrośc. Ow.* 371, w zamieszaniu, rozruchu). Agamemnon chcąc owę zawiewkę Uspokoić, śle do domu po dziewkę. *Pot. Syl.* 119, swar, zwadę). - Zawiewka, zadymka, wiiadł, zawiewanie śniegiem, piaskiem, zasep, zamieć, Schneegestöber Sandgestöber, Windwehe, Schneewehe, Sandwehe; *Bh.* zám'eg, (*Sr.* 2. wiwowisna szron); *Rs.* вьюга. Zabłąkać się na zawiewce. *Tr.*, na drodze zawianéy.

*ZAWIĘŹBIC; *ob.* zawięzić.

ZAWIEŹĆ, zawiózł, zawieźli; *F.* zawiezie, zawiozę *cz. dk.*, zawozić, *ndk.*, *Bh.* zawezti, zawezl, zawezu, zawaʒeti; *Rg.* zavêsti zavaaxam; *Rs.* завезть, завозить, завожу, Zawożę co, kogo, dokąd *deueho*, *Cn. Th.* 1402, wożąc zaprowadzić, wozem, koniem, nawą aż dokąd przystawić, bis wohin führen zu Wagen, zu Pferde, zu Schiffe. J choćbyście nas prosto w Jtak nie zawieźli, Dość żebyście w sąsiedzki Epir nas dowieźli. *Jabł. Tel.* 102. Zawiezienie gdzie na wygnanie *deportatio*. *Cn. Th.* 1400. Cóż mi Wc Pan przywiózł? R. a cóś mi Wc Pan dał zawieźć? *Dwor G.*, cf. czapka za biret, dar za dar, darmo nic). Zawiezienie, *Rs.* завозъ, *zawóz, zawózka). - §., zawożę rów, dół, *advecta terra vel saxis fossam obruo. Cn. Th.* 1402, zuführen, fahrend verschütten, zuschütten, cf. nawozić.

ZAWIĘZIĆ, *ZAWIĘŹBIĆ *cz. dk.*, *zawięźbiać *ndk.*, uczynić że co gdzie zawięźnie, stecken bleiben machen, *pr. et fig. tr.* Plugawe wilgotności w żyłach zawięzić. *Petr. Wod.* 26. *Jmplico* zawięźbiam, zamotawam, zawikławam. *Mącz. Jrretire illecebris* zawięźbić młodzieńca na omylnych rozkoszach świata tego. *ib.* Wielkiemi sprawami zawięźbiony *implicatus. ib.* ZAWIĘZNĄC, [zawiązngć *niiak. idntl.*, *Rs.* завязнуть, завязать; zacząć więznąć, zagrząznąć w błocie, w lgniączce i t. d., stecken bleiben im Kothe u. s. w., hacken bleiben, *pr. et fig. tr.*, Furman na targ z bryką siana Jadąc, zawiązł w błotnéy drodze. *Jak. Bay.* 220. Koń *zawiązgł w błocie. *Alb. z Woy.* 11. Zawiązngła w ziemi. *Zebr. Ow.* 269, *solo defixa cohaeserat*; *ib.* 305. Znowum się bała, abyś dla nieznaku, Nie zawiązł był gdzie na Hebrowym haku, J żeby twoie dla iakiéy niesprawy Nie zatonęły w siwych nurtach nawy. *Chrośc. Ow.* 13. To co w zębach zawięzło, ma być piór-

kami dłubano. *Eraz. Ob. a.* Z kłącza rozmarynowego czynią spilki do wychędożenia zębów, i do wypychania rzeczy między niemi zawięzłych. *Syr.* 168. Narzędzia do wyymowania czego zawięzłego w gardle. *Czerw. Nar.* 21. Ukazał Abrahamowi Bóg barana w chróście zawiązłego. *Sk. Zyw.* 203. Tyś nas w grzechu zawięzłych ratował. *Kanc. Gd.* 231, zamotanych, zawikłanych, zatonęłych.

ZAWIĘZUIĘ, *ob.* zawiązać. ZAWIIAC, *ob.* zawić, zawinąc. ZAWIIACZ, - a, *m.*, który co zawiia, der Bebinder, Bewinder, Verwinder, Einwinder, Einwickeler. ZAWIIANIE, *ob.* zawić, zawinąć. ZAWIIANKI *plur.*, rzeczy zawinięte, eingewundene Sachen. Zawiianki, szczupaczki w obłączki, ein Gericht zusammen gewundner Hechte. *Tr.* - *§. zawiianki, zawiianie się koło czego, krzątanina, das Getummele, das Tummeln bey etwas. *Bndtk.*

ZAWIKŁAC, *Zawichłać *cz. dk.*, zawikli, zawiklę *F.*; *zawikłować *ndk.*, wikląc zamotać, zagmatwać; *Ger.* verwickeln; *Ross.* запушать, запушывать (cf. zapętać), *Ec.* завязати, затянуть, cf. zaciągnąć); *propr. et fig. tr.* - *Jmplector* zapletawam, zamotawam, zawikławam. *Mącz. Jmplico* zawięźbiam, zamotawam, zawikławam. *ib.* Na cóż się W Pan w kroki zawikłałeś prawne? *Teat.* 43 *b*, 95. Zawikłany, *zawikłały, zawiły, verwickelt; *Rs.* збивчивый, *Sr.* 1. zamulene, zamulicżne, cf. zamulić). Dziwny świat a zawikłany, zawżdy huczy a szumi około łbów ludzkich, iakoby się pszczoły roiły. *Rey Zw.* 100 *b*. Sprawa bardzo delikatna, bardzo zawikłana. *Teat.* 39, 258. Febry złożone albo zawikłane, *compositae vel complicatae. Krup.* 5, 532. Zawikłanie, *actio*, das Verwickeln, *opus*, *effectus*, : zawiłość, die Verwicklung, Verwirrung; *Rs.* збивчивость. Wasza konkluzya niezgodna iest ze słowém bożym, i ma w sobie wiele *zawikłania i trudności. *Baz. hst.* 319. Wiedzieć, iak używać argumentacyi, żeby nie utęskniać ludzi zawikłaniem w mowie. *Mon.* 73, 544. - Zawikłanie, *zawikłale *adv.*, zawile, zawiło, zawikłanym sposobem, auf eine verwickelte Art, verwickelt. Toczy się czas wprawdzie wedle pewnych ustaw, iednakże zawikłanie i ciemno. *Pilch. Sen. list.* 3, 298. Moc nad żywotem poddanych przez nasze prawa iest zawikłale dana możnieyszym. *Baz. Modrz.* 288; *implicite.* ZAWIKŁACZ, - a, *m.*, który co zawikła, der Verwickler; *Vd.* premotovez. ZAWILE, zawiło, zawiły, *ob.* zawić, zawiiać. ZAWILEC, - lca, *m.*, ZAWIŁEK, - łka, *m.*, ziele, zaięczy maczek. *Cn. Th.* 1401, *Crn.* faidirk, fajdirzhézh; *Rs.* прострѣлъ (cf. przestrzał); Anemone, Windblume; (*Bh.* zawinac *inuolvolus*, *Rg.* zaviaccja *volvox*, *Bs.* zaviaccja çrriv koji lift od loze *voluola*, zaviaccje uziç od loze *capreolus*, *viticula*). Zawilec *anemone*, rodzay rośliny bardzo liczny; u nas są wiadome: troianek, rozłożysty, czarne ziele albo sęk, łąkowy, cudzoziemski, niestrętek, żółty. *Kluk. Dyk.* 1, 37. *Anemone* po polsku zawiłek brunatny, drugi iest płowy. *Otw. Ow.* 424. Narcys swego obrazu wdzięki w wodach czyta, Obok niego płaczliwy zawilec rozkwita. *Przyb. Luz.* 280. - (ZAWILGNĄC *niiak. idntl.*, zawilżeć *dk.*, zayść wilgocią, feucht werden, Feuchtigkeit in sich ziehen. ZAWILGOCIC, *ob.* zawilżyć) - ZAWIŁO, zawile *adv.*, *ob.* zawić, zawinąć, zawiły. **ZAWIŁOROGI, - a, - ie, rogów zawiłych, *tortuosa cornua habens. Cn. Th.* 1401, mit gewundnen Hörnern. ZAWIŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przy-

miot tego, co ieſt zawiłym, (*ob.* zawić); zawikłanie, *Rs.* збивчивость, die Verwundenheit, Verwickeltheit, (*Bh.* zawiloſt *obſtinatio*). Nie mozol sobie głowy temi zawiłościami, żebyś nie ztetryczał. *Mon.* 71, 757. – Zawiłość drzewa, gdzie się splątuią z sobą gałęzie. *Wlod.*, *spira.* *Cn. Th.* 1401, die Knorrigkeit, Aestigkeit. Sęki też i zawiłości drzewa dlatego natura dała, żeby się tam sok zaſtanawiał, i tym więcey trybował. *Cresc.* 50. *ZAWIŁOWAC *cz. dk.*, zacząć *wiłować, być *wiłą, zaszaleć, anfangen zu raſen, zu toben, zu narren. Stąp tu (do piwnicy), chceszli zawiłować, Stąp tu, a zawołay: należy! Rzeką-ć wnet: bracie nie szaley! *Rey. Zw.* 237. ZAWIŁY, *ob.* zawić, zawiiać. – (ZAWILŻEC, *ob.* zawilgnąć. ZAWILŻYC, Zawilgocić *cz. dk.*, wilgocią zaprawić, anfeuchten, feucht machen; *Bh.* zawlažiti, zawlažowati). – ZAWINIĄTKO, – a, *n.*, *zdrbn. rzeczown.* zawinięcie, wiązanka w którey co zawinięto; *Rg.* zavitak, zamotaj, pratex, zamotajcich; *Cro. barb.* děnak; *Ec.* заверmка (cf. zawrzeć); ein Bündelchen. ZAWINIC *med. dk.*, winnym się ſtać, winie popaść, przewinić, ſich ſchuldig machen, ſich verſchuldigen, verſündigen, cf. zagrzeszyć; *Bh.* zawiniti; *Vd.* sakriviti (cf. zakrzywdzić); *Rs.* проклуживиться, (*diſtingu.* *Bs.* zaviniti, ciniti od vina *vino afficere*, *vinolentum facere*, *Ital.* avinare). Libonius, iż był wielce zawinił cesarzowi, gdy mu dwie *armacie porazil, dlatego przed gniewem iego daley uchodzić musiał. *Stryik.* 75. Zawinienie, wina, którey się kto dopuścił, das Verſchulden, die Verſchuldung, *Sr.* 1. zawinwano, wina, zawinwatoſcj; *Rs.* проступка. Zawiniony, winny, *Sr.* 1. zawinuwat. Spokoyną namiętność nikomu nie zawinioną, popędliwie piorunuią i gromią. *Mon.* 65, 94, niewinną, bezwinną. ZAWINIĘCIE, ZAWINIĘTY, ZAWINIONY, ZAWINĘ; *ob.* zawić, zawiiać, zawinąć.

ZAWIODĘ, *ob.* zawieść, zawieść. ZAWIOSNOWAĆ, *ob.* wiosnować. ZAWIOZĘ, *ob.* zawieźć. ZAWISAĆ; *ob.* zawisnąć.

ZAWIŚC, – ści, *ż.*, ZAWISTOSC, – ści, *ż.*, ZAWIŚNIENIE, – ia, *n.*, (*diſtingu.* zawiśnienie *od słowa* zawisnąć); *zawidywanie komu czego, *zayrzenie komu czego, zazdrość, nienawidzenie dla lepszego szczęścia, der Neid, die Mißgunſt; *Bh.* zawiſt; *Slo.* záwiſt; *Sr.* 1. zawiſtj, zawiſtka; *Sr.* 2. ſawicj; *Crn.* savid, svid, ſvidoſt; *Vd.* savid, svid, nid, ponidanje, naviſt (cf. nienawiść), nevoſhlivoſt; *Cro.* zavidnoszt *inuidia*, zavid *aemulatio*, *zelus*; *Cro.* jal (cf. iałowy;) *Dl.* nenavidoszt; *Rg.* závidos; *Bs.* zavidóſt, nenavidoſt; *Rs.* зависть, завистливость, *Ec.* зависть, призорь, ревнообразіе. (cf. *Inuidiae nomen dictum a nimis intuendo fortunam alterius.* *Cicero*; *ob.* zawidzieć, *zawidować, zayrzeć komu, cf. nienawiść, nienawidzieć). Kain widział uczynki swe złe, a brata swego dobre; przeto zawiścią wzruszony, zabił brata. *Baz. hſt.* 50. Lecz że lepsza ieſt zawiść, niż politowanie; Nie dbay, iż ci cnot zayrzą, krzywo patrząc na nie. *Zab.* 6, 384 *Nar.*, *Nar. Dz.* 2, 121. Zawiść kąsa żyiących, po śmierci nie zgrzyta, Gdy z zasług broni sława każdego nabyta. *Hul. Ow.* 95. Pierwszy kunszt w panowaniu, umieć zawiść znosić. *Bardz. Tr.* 18 – Zawiść małżeńſka, zawiſtna miłość, *zelotypia.* *Wlod.*, *Cn. Th.* 1401; die Eiferſucht, Jalouſie. U dawnych Polaków mąż o cnotę swoiey małżonki troſkliwy, nazywał się zawisnym, a ta troſkliwość miała imię zawiści; teraz pomieniona troſkliwość daleko gładziey nazywa się żaluzyą, i inne ma calo znaczenie. *Mon.* 68, 255. Ze wszyſtkich paſſyy ieſt nayfatalnieysza w małżeńſtwie zawiſtość. *Zab.* 16, 262. Gdy żona zawiſtość przypuszcza do serca, wydaie męża na łup furyi. *ib.* 263. Jeśli zawiſtość męża ſunduie się na słuszności, powinna się niewiaſta przyśpiesszyć do poprawy. *ib.* 267. Damy teraźnieysze urągaiąc się z paſſyi mężowſkiey, okazuią, że ich zawiſtość nie czyni im umartwienia. *Zab.* 16, 270. Jeśli cię trapi niewiara czy podeyrzliwość, inaczey zawiść miłosna, ona mniemać ci każe, że to zbytek miłości tę marę wylągł, która cię ſtraszy. *Mon.* 71, 790. Miłość i zawiść częſtokroć z sobą przemieszkuią. *Teat.* 29 *b*, 26. – §., zawiść, nienawiść, zawiśnienie; Gehäſſigkeit, Haſſ, Groll. Jeżeli niesnaſki, zawiśnienia i t. d., z serc naszych nie wyrzucimy... *Bals. Niedz.* 2, 12. ZAWIŚCIC komu *med. ndk.*, zawiſtać *kontyn.*, zayrzeć komu czego, *zawidzieć, *zawidować, zazdrościć, *Crn.* ſavidam, ſvidam; *Rg.* zavidjeti; *Bs.* zavidrti, nenaviditi; *Cro.* zavidem, lyubonenaviditi; *Ec.* завидую, завижду, завиствую, завидливь есмь, призорствую; neiden, beneiden. Szatan, który Bogu iesczce w niebie zawiścił chwały, a człowiekowi boży łaſki; nigdy nie zaspał, aby nie miał ludzi zwodzić od znaiomości boſkiey. *Gil. Kaz.* *Aa* 3. Zawiſtam, zawiſtny ieſtem. *Cn. Th.* 1401. ZAWIŚCIWY, *zawidliwy, *ob.* zawiſtny.

ZAWISŁ, ZAWISŁA; *ob.* zawisnąć. ZAWIŚLAŃSKI, – a, – ie, ZAWIŚLANY, – a, – e, za Wisłą będący, z tamtey ſtrony Wisły, jenſeitig der Weichſel. Kraie Zawiślane. *Nar. hſt.* 2, 387. Tak mi moiey, móy Pietrze, lutni ſtruny grały, A ſtrunom Zawiślane echa podrzeźniały. *Zab.* 9, 341 *Zabl.* Zawiślańſkie woiewództwa. ZAWISLE, – a, *n.*, mieysce lub kray czyli kraina za Wisłą, t. i. z tamtey ſtrony Wisły, Ort, Land, jenſeits der Weichſel. Czasem nam wielka potrzeba Każe pożyczać na Zawiślu chleba. *Klon. Fl.* *B* 2 *b*. Po Zawiślu. *Tward. W. D.* 2, 223. ZAWIŚLE *adv. adjectiui* Zawisły, *ob.* zawisnąć. ZAWISŁOŚĆ, – ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt zawisłym, zawiesiſtym, = zawiesiſtość; *Rs.* зависимость, die Abhängigkeit, das Abhängen, der Abhang. Zawisłość od kogo, zawiśnienie od niego, podrządność, podwładność. ZAWISNĄC, zawisnął, zawisł, *F.* zawiśnie *med. idntl.*, zawisać *ndk. et kontyn.*; *Rs.* зависѣть, зависну; zaczepiwszy o co, wisnąć; wisieć na dół, zawieszonym lub obwieszonym być, woran von oben herab hängen bleiben, hängen, hängend ſchweben, aufgehenkt oder gehenkt, erhenkt hängen und ſchweben. Uwięzła Absalonowi głowa na dębie; a gdy on zawisł między niebem i ziemią, muł na którym siedział, przebieżał. *W.* 2 *Reg.* 18, 9, *Leop. idem*; *Bibl. Gd.*) Absalon zawisłszy na dębie, trzema włóczniami pchnięty zoſtał. *Lach. Kaz.* 1, 91. Fillida na drzewie migdałowem zawisła. *Chrośc. Ow.* 369, powiesiła się). Za rękę u podwoia zawisnął nieżywy. *Zebr. Ow.* 108, *pependit*). Upadł kamień podemną, ledwom u gałązki Jedną ręką zawisnął. *Rey Wiz.* 110, uchwyciwszy ią wisiałem). Zawisnął między młotem a kowadłem. *Pot. Arg.* 750, uwiązł, wisi). Swoie miſtrz na ſkrzydł parze uſtanowił ciało I na powietrzu zawisł, zachynąwszy śmiało. *Zebr. Ow.* 194, *mota*

pependit in aura). Strzała niepochybna z cięciwy wyciągnioney wyszła, i schroniona w koliftym nasuwniu zawisła. *Zebr. Ow.* 106, *sinuosa veste pependit*). Pan zabiia, odziera, naieżdża, rozgania, Siedzieć mu iednak w krześle, a ty chłopku pewnie Za snopek lub barana zawiśniesz na drewnie. *Pilch. Sen. list.* 2, 434, zostaniesz powieszonym). Jdmonową córę, która się z gorliwości wielkiéy obwiesiła, zawisłą dobrotliwa Pallas podchwyciła. *Zebr. Ow.* 141, *pendentem leuauit*, wiszącą). Zawisły, *zawisny (*distgu.* zawisny, zawistny); *Rs.* зависимый, wiszący z góry na dół, herabhängend, hängend, schwebend. Waga artyleryczna, niby szubienica mocna, drewniana, na którey wisi kibić żelazna z dwiema szalami na ramionach téy kibici zawisłemi. *Jak. Art.* 3, 321. Obraz iéy u korony tam *zawisny, był pocałowany. *Chodk. Kost.* 52. Zawisły, zawiesisty, zwisły, *superimpendens. Cn. Th.* 1399. Zawisły, zawiesisty, co wisi nad czym, n. p. góra nad morzem, las nad miastem, skała nad drogą. *Wlod.* — *fig.* swawolnemu zdrowie na łyczku zawiśnie, a lasztem choroby przypadną, a ieszcze cudzoziemskie. *Birk. Ex.* B 2 b, na nitce, na włosku wisi, słabo się trzyma, hängt an einem Fädchen. — §. *tr. varie:* zawisnąć od kogo, dependować od niego, być w zawisłości od niego, podwładnym, podrządnym, poddanym mu być, von einem abhängig seyn, von ihm abhängen, unter ihm stehen. Wiesz, iżeś zawisnął od niego, albo iżeś mu subordynowany. *Salin.* 2, 577. *Rs.* независимый niepodległy, niezawisły. — Zawisnąć od kogo, od czego, z kogo, z czego, z pierwiastkowo pochodzić, zależeć; zagruntować się, zasadzić, się na czém, wovon abhängen, davon herrühren, sich darauf gründen, stützen, beruhen, *Rs.* состоять, состою (cf. zostać, cf. ostać) Obrót ziemskiego zegara od wag i kół i od żelaznego porządku wszystek zawisł. *Kul. Herakl.* 103. O dalszych przyczynach ruchu, niezawisłych od ciężkości. *Hub. Mech.* 138. Wszyscy ludzie z Boga zawiśli, w nim bowiem wszyscy iesteśmy, żyiemy i ruchamy się. *Salin.* 2, 580. Los nas wszystkich od ugruntowania dobréy konstytucyi zawisł. *Gdz. Nar* 1, 154 *Konst.* 3 *Maia*, zależy od tego). Nie chcą tego poznać panowie, iż od wielości i dobrego mienia poddanych ich własna możność zawisła. *Kras. Podst.* 2, 257. Zawisło co na czym, zależy na czém, zasadza się, gruntuie się, worauf beruhen, gegründet seyn, sich gründen. Szczęśliwość państwa zawisła na dobrych obywatelach. *Mon.* 65, 85. Na komenderuiącym powodzenie całego woyska zawisnęło. *Archel.* 2, 18. Cnota zawisła na zwyczaiu czynić według praw, a występek na zwyczaiu przeciwnym. *Mon.* 75, 327. Urząd xiążęcia iak ci się zda, i na czym on zawisł? *Boh. Kom.* 5, 236. Mądry zawsze pracuie, aby na sobie samym naywięcéy zawisł. *Off. Sen.* 5, *laborat, ut in se plurimum poneret*). — Zawisnąć w czym, zamkniętym, zawartym, obiętym, zasadzonym być, enthalten, begründet seyn. W téy taiemnicy naywiększa chwała boża i wszystka pewność zbawienia naszego zawisnęła. *Smalc.* 1. Odwaga męska w sprawach, nie w słowach zawisła. *Min. ryt.* 4, 117. — *§. Dlatego się z dziatkami do tego znamienia przez wodę i Ducha Św. uczynionego rodzice kwapią, aby ta sentencya Pańska i to napisanie Pawła Św. na nich nie zawisnęło. *Rey Post.* Cc 2, na nich nie pozostawało, uwiązło, na nich się nie uiściło, damit es nicht auf ihnen haften bleibe.

ZAWIŚNICA, ZAWISTNICA, - y, *ż.*, kobieta zawistna, zazdrosna, zazdrośnica, die Neiderinn, Beneiderinn; *Vd.* navidliuka, nevoshliza, nevoshliuka, ponidarza; *Kg.* závidniza; *Rs.* завистница. Nieszczęśliwa zawiśnica Marya Stuart sławney Elżbiety królowéy Angielskiéy. *Zab.* 15, 65 *Jak.*, emuluiąca z nią, die Nebenbuhlerinn. ZAWIŚNIENIE; *ob.* zawiść, zawistość; (*distingu.* zawiśnienie, od słowa zawisnąć, cf. zawisłość). ZAWIŚNIK, ZAWISTNIK, - a, *m.*, **ZAWIŚŃ, - ia, *m.*, *Vd.* navidliuz, navidliunik, nevoshnik, ponidanik, grajavez, nidavez, zijavuz, zijevózh, fourashnik, navisnik, pervisnik, *Rg.* závidnik; *Bs.* zavidnik, nenavidnik; *Sr.* 1. zawistnik; *Rs.* завистникъ; człowiek zawistny, zazdrosny, zazdrośnik; der Scheelseher, Neider, Beneider. W reszcie gardzisz fortuny srogość i iéy groty, J bezsilnych zawiśniów płochopędne zwroty. *Zab.* 10, 379 *Kniaź.* Mina twoia dzika Zdaie mi się oznaczyć w tobie zawiśnika. *Zabł. Z. S.* 68. Zawiśnik, zawistnik, *aemulus. Cn. Th.* 1401, o o iednę rzecz stara się z drugim, z taką usilnością, żeby sam dostał, emul, rywał. *Włod.*, współubiegaiący się, *Cro.* tekmécz (cf. tak); der Nebenbuhler. - §., nienawistnik, nieprzyiaciel, der Hasser, der Feind. Wnet znalazł zawistnika i nieprzyiaciela sobie. *Steb.* 3, 20. Wasz mól dwoiaki, ieden co doma rzeczy miesza, drugi postronny spornik albo zawiśnik wasz. *Jan. Lig.* F 3. Pan odstąpił od ciebie, a przeniósł się do zawiśnika twego. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 28, 16, przestawa z nieprzyiacielem twoim. *Bibl. Gd.*) - *§ Bóg święty i mocny zawistnik iest. *W. Joz.* 24, 19, zapalczywy. *Bibl. Gd.*) ZAWIŚNY, ZAWISTNY, *ZAWIDLIWY, *ZAWIŚCIWY, - a, - e, - ie, *adv.*, pełen zawiści, *zawiduiący, zazdrosny, zayrzący komu, scheelsehend, scheelsichtig, neidisch, beneidend, *Bh.* záwistiwý; *Slo.* záwistiwi, záwistiwý, záwistni; *Sr.* 1. sawiscźny, sawezny, zawistne, zawistniwe; *Crn.* svidn, navoshliv; *Vd.* savidliu, navidlujezhen, nevoshliu, ponidazhen; *Cro.* zaviden; *Rs.* завистливый, завистный (*Rs.* завидный godzien zazdrości), *Ec.* завидливъ, благозавидливый. Szatan on zawiściwy a uporny prześladowca człowieka nędznego. *Rey Post.* Nn 4. Zawisnym złośnik zyzem weyźrzał. *Przyb. Milt.* 119. Kto więcéy wierszów nad mnie w prędszym czasie złożył? kto z lepszym głosem śpiewał! przy mnie ani piśnie Hermogen, sławny śpiewak, tylko klnie zawiśnie. *Hor. Sat.* 122. Zawistny iestem, *zawistam. *Cn. Th.* 1401, *ob.* zawiścić, *zawidzieć, *zawidować, zazdrościć, zayrzeć). Niezawistny, niezazdrościwy, który się nie porusza zawiścią, nicht neidisch, nicht beneidend, nicht scheelsehend, b., niezawistny, niezazdrosny, któremu żaden nie zayrzy. *Włod.*, *Cn. Th.* 543, unbeneidet; *Rs.* независтный. - Zawistny, maiący zawiść, nie dopuszczaiący, aby kto otrzymał tę rzecz, o którą się stara, zelotyp. *Włod.*, eifersüchtig. U dawnych Polaków mąż o cnotę swoiéy małżonki troskliwy, nazywał się zawisnym, a ta troskliwość miała imię zawiści; teraz ta troskliwość daleko gładziéy nazywa się żałuzyą i inne ma całe znaczenie. *Mon.* 68, 255. Brzydal, iaki zawisny o swoię żonę. *Teat.* 18 *d*, 45, argwöhnisch, eifersüchtig. Ofiara zawisnéy miłości. *Leop. Num.* 5, 18, ofiara podeyźrzenia. *Bibl. Gd.*) - Gdy o Bogu pismo mówi, że zawistny w miłości, znaczy to, że tego zakazuie, gdyby kto chwałę z miłością naywyższą, iemu samemu winną, kędy

103..

indziéy przenosił. *Wiśn.* 377. - *§. Zawidliwa miłość domu twego zjadła mię. *Budn. Pf.* 69, 9, gorliwość domu twego zżarła mię. *Bibl. Gd.*, **eifrige, hitzige Liebe.**

ZAWISTOŚC, *ob.* zawiść.

ZAWISZA, - y, *m.*, imię własne familii Polskiéy, **ein Familienname.** Zawisza Czarny tak wielkim hetmanem za Zygmunta Cesarza na woynach Tureckich był, iż przez iego męstwo przypowieść się Polska stała, gdy kto w rozpaczy ma ostatnią nadzieię w kim, tak mówi: na nim ci iako na Zawiszy, to iest, ieśli Zawiszy nie będzie, *siądlem. *Orzech. Tarn.* 17; cf. zawisnąć.

ZAWITAC gdzie, do kogo, u kogo, *med. dk.*, stanąć milym gościem, **als angenehmer Gast, wo eintreffen, ankommen, seine Aufwartung machen, erscheinen**; *Ec.* вимáю, гощу *diuersor, hospitor*; превимáмии przewędrować). Ja nadzieię mam, że tu zdrów w krótce zawita. *Teat.* 42 *d*, *d.* Dreynar nie bawiąc tu zawita, popasywał ztąd o dwie mile. *Boh. Kom.* 2, 140, przyiedzie, stanie). Nie trafiwszy do tamtego domu, do nas zawitał. *Boh. Kom.* 4, 399, udał się, schronił, przyszedł). Tak trafiay, żebyś tam przed samym obiadem zawitał, a nie odchodź; aż obiad wydadzą. *ib.* 1, 12, z wizytą przyszedł). - Zawitał dzień, *laetus dies illuxit. Cn. Th.* 1401, zaświecił, zaświtł, zabłysnął, **der freudenreiche Tag ist angebrochen.** Dziś mi dzień godny, dziś piérwszy raz zawitał. *Teat.* 44, 52. ZAWITALEC, - lca, *m.*, przychodzień, przybysz, (*Ec.* вимáтель *hospes qui diuersatur*); **der Ankömmling, Fremdling, Gast.** Mnieyszéy my kondycyi w oyczyznie swéy własnéy, niż Ormianie, Żydzi, do państw tych zawitalcy. *Smotr. El.* 15.

*ZAWITEK, *Rs.* завитокъ, = szrubowy tok, *ob.* zawicie, zawić. ZAWITY, *ob.* zawić, zawiiać.

ZAWŁADNĄC *cz. idntl.*, zacząć władać, panować, **zu herrschen (zu walten) anfangen**; *Rs.* завладѣть чѣмъ. Wastkwez w sidło wpadnie, Kraiów wschodnich nie uyrzy, ani w nich zawładnie. *Przyb. Luz.* 22. Moskwa grod, gdzie cary Rossyyskie zawładły. *Przyb. Milt.* 359.

ZAWLEC, zawlókł, *F.* zawlecze, zawlekę, zawlokę *cz. dk.*; zawlekać *ndk.*, zawłóczyć *kontyn.*, *zawłaczać *obs.*; *Bh.* **zawléci, zawlicy, zawlaceti, zawláčowati**; *Sr.* 1. **saločžicž, zawocžžiam, zawótžam**; *Sr.* 2. **saláž**; *Vd.* savlezhi, savlazhiti, sapotegniti, sanoshuvati; *Cro.* zavláchiti, zavláchim; *Bs.* zavlaciti, zavucchi, *Ross.* заволóчь, заволакивать, залучить, залучать, замчáть, затащить, затаскивать (cf. zatoczyć); *Ec.* завлачу. Zawłóczę kogo gdzie, dokąd, *pertraho procul pedibus aliquem. Cn. Th.* 1401, **bis weit wohin schleppen.** Zawlókł go za włosy na dwór. *Tr.* - *fig.* Upominał, by ich nadzieia łupu daléy nie zawlokła. *Warg. Cez.* 180, nie pociągnęła, nie zapędziła, **nicht weiter führen, treiben.** - Zawlec się gdzie, zatoczyć się, dogramolić się, z biedą się dostać, ledwie dóyść, **sich bis wohin schleppen, mit genauer Noth bis hin kommen**, *Rs.* затащиться. Nie mogę się zawlec do moiéy matki, siły mnie odstępuią. *Teat.* 37, 265. Gdy go żona z wielką biedą podpierała, zawlókł się na łóżko. *Pam.* 83, 2, 129. - Zawłóczyć igłę, nitkę. *Tr.*, nawłóczyć, nawlekać, **einfädeln.** Zawłóczyć na nitkę, lub nitką, *Ross.* занизать, **auffädeln, aufreiben.** Igła szeroka do zawlekania tasiemki. *Czerw.* 9. Zawlec nitką, igłą, zaciągnąć, **bis hinter etwas hinziehen, hinterziehen, unterziehen mit einem Faden, mit der Nadel.** Ostatni ratunek konia spleconego zawleczenie włosienia, i tak długo onego nie wyymowanie, aż sam wygniie, i rana się wyczyści. *Lek. Koń.* 35, *ob.* zawłoka). - *fig.* Powiadaią nasi Polacy, iż słowo w xięgi zawlecze się iednem piórkiem, ale z xiąg nie wynidzie dziesięcią par wołów, byś zaprzągł i założył. *Birk. Kaz. Ob. K* 3, zaciągnie się, zapisze się, wciągnie się, **das Wort wird eingetragen, eingeschrieben, eingezeichnet.** - §., zawłóczyć rolą, zabronować; *Sr.* 1. **saločžicž**, *Cro.* zavláchiti, zavláchim; *Bs.* zavlaciti fidbu, zavucchi sidbu, **vereggen, übereggen.** Zawłóczę siewbę broną, *inocco. Cn. Th.* 1401. ZAWŁÓCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, od zawłóczenia, od zawłoki, **Hinterziehungs=, Hinterzugs=, Unterzugs=, zum Unterziehen, Unterfädeln.** Gdy się zawłoka na karku daie, igliczą zawłóczną przebiia się skóra. *Perz. Cyr.* 2, 207. ZAWŁOKA, - i, *ż.*, zawłóczenie, zawlekanie, zawleczenie, **das Hinschleppen, Hinterschleppen, Hinterziehen, Unterziehen.** Zawłoka, *Rs.* заволока, **das Haarseil.** Zawłoka, zawłoczony pod skórę włos; n. p. Zawłoka przez piers przeciągnięta. *Wolszt.* 45. Zawłoka na karku statecznieyszą bywa, i lepiéy wilgoci szkodliwe ściąga, niżeliby ie dwa upusty ściągnąć potrafiły, zwłaszcza w niemocach głowy i dolegliwościach oczu. *Perz. Cyr.* 2, 208. Jak zawłoka na karku *setaceum* dawana bywa. *ib.* 2, 207. Narzędzia do zawłoki powiek, moszcn, do zawłoki otworzenia. *Czerw.* 26, *et* 34 *et* 8. Bydlętom w takiéy chorobie trzeba przeciągać zawłoki. *Wolszt.* 55. Z pomykania włosienicy w zawłóce bywa boleść koniowi. *Cresc.* 529. - Zaciąg, zawłoka u bydła, to co u ludzi bielmo, łuszczka, katarakta. *X Kam.*, **der Augenstaar, die Staarhaut bey dem Viehe.**

ZAWŁOSKI, - ów, *plur.*; pociąganie za włosy, załebki, **Haarzausen, Ziehen bey den Haaren, Kopfschläge, Balgerey.** Po onym urąganiu, po sprosnym uplwaniu, Po biczu, po zawłoskach i poszyykowaniu, Przyszło do niezliczonych ran, do krwi rozlania. *Groch. W.* 172. Rektor studenty w sprawach kryminalnych mnieyszych, iako o zawłoski i skrwawienie, nie w wielkiéy zwadzie uczynione, ma moc sądzić. *Herb. Stat.* 388.

*ZAWNĘTRZNY, - a, - e; - ie *adv.*, zewnętrzny, za wewnętrznym objęciem będący, **äußerlich, außen=, von außen.** *Tr.*

*ZAWNUK, - a, *m.*, *Cro.* závnuk, zadnyi vnuk, szin prevnuka, *abnepos, proneptis filius*, *ob.* praprawnuk.

ZAWÓD, - odu, *m.*, *Bh.* **záwod, zábod** *cursus, stadium*; (*Rg.* závod, zahodgnák; = labirynt; *Rs.* завóдъ zatoka, buchta rzeki, zaczęte dzieło, impreza, nakład na co, edycya dzieła; rękodzieło, fabryka; hamernia; kopalnia; железный заводъ huta żelazna; винокуренный заводъ gorzelnia; конскій заводъ stado.) Zawód, zawodzenie, zawiedzenie aż za co, aż dokąd, dalekie zaprowadzenie, **das Bishinführen, Hinleiten, weite Wegführen, tiefe Hineinführen.** Zawód, *zaimkowo*, zawodzenie się na co, zapuszczanie się, **der Ansatz zum tiefen Eindringen.** Zawód, bieg prędki. *Cn. Th.* 1401, **das Rennen, schnelle Laufen, Hinstürzen, Hineinstürzen.** W zawód bieżeć, w skok. *Cn. Th.* 1401. W lot, w skok, w zawód, nagle

raptim. Mącz., w czwał, cżwałem, im Galopp, rennend, hinstürzend; Bh. záwod, zábod, (Bh. zawodáti, zabodati czwałać). Raptim kwapiąc, w zawód, w lot, w ſkok, nagle. Mącz. Gdy chciał na koniu w ſkok i w zawód, to mu się zasadził. P Kchan. Orl. 1, 31. Widziałam, iak biegła w zawód, aby was przeſtrzegła, że ia idę. Teat. 37, 202, co tchu, co żywo, co sił). Jak zawodem przybiegł do mnie z przeſtrogą tam kędy ia ſtałem. Jabł. Tel. 37. – Zawód, bieganie na zawodniczym placu. Cn. Th. 1401, wyściganie się, pędzenie na wyścigi, das Wettrennen; Ec. завóдъ скоробѣжный, или ямская подвода. Zawód biegam, abo na zawodzie curriculum conficio. Cn. Th. 1401, ob. zawodować). Pochlebnicy Panu zwyciężyć się, za pasy chodząc, albo się w zawodzie wybiegaiąc, dobrowolnie daią. Kosz. Lor. 44. Zajnie wiecie, iż ci którzy w zawód biegaią, wszyscy bieżą, ale ieden bierze zakład. 1 Leop. 1 Cor. 9, 24, ci, którzy w zawód bieżą. Bibl. Gd.) Ten weźmie zakład, kto zawód ubieży. Pot. Syl. 399. Zawód, mieysce zawodu, zawodów; albo plac biegania, wyścigów; die Rennbahn, Sr. 1. pżeběhanſja; Bs. trrikgna, mjeſto ghdi ſe trrici; Ec. бѣжелищъ, позорище, гдѣ бѣгаютъся, борютъся, ипериcтáніе. Curriculum, zawód, t. i. mieysce, gdzie zawód puszczaią. Mącz. Koniowi na zawodzie, gdy mu wolno wędzidła puszczą, a iż się wysili, tedy czasem ledwie kłusem do kresu przybieży. Rey Zw. 54. – fig. tr. Zawód życia publicznego. N Pam. 13, 94, karyera, bieg). Widzisz około tego nędznego świeckiego zawodu, iako się ludzie pilnie ſtaraią, iako szkapy harcuią, iako ie po kresu wodzą, dziwnie ſtroią. Rey Zw. 129 b. Pięknyż to zawód, który ma na celu, Życie po zgonie i wiek nieśmiertelny, Wszyscy doń dążą, nie dochodzi wielu, Bo prac nie znosi, tylko umysł dzielny. Zab. 13, 15 Zabł. A iuż do tego kresu zawód się nasz ſkończył, czytelniku łaſkawy. Stryik. 781. – Zawód, zachod, zachodzenie koło czego, ſtaranie się o co, ſtaranność na co łożona, impreza, przedsięwzięcie, das Unternehmen, Bemühen, Beſtreben, die Unternehmung. Próżne zawody léczyć ſtare lata, Choćbyś doktorów miał z całego świata. Zab. Daremny zawód, niesmaczna praca. Kłok. Tur. 208. Takowe zawody wiele kosztuią. Torz. ſkl. 6. Małego potrzebuią wydatku na ten zawód, ib. 7. Jak wodę pędzić w górę, małym zawodem i kosztem. Solſk. Arch. 163, małą pracą, bez trudności). Zawód, zapuszczanie się w co, zamach, zachod, zaciąg, zapęd, Unternehmen, Unterfangen, Anſaß. Lubart, nie mogąc pierwszym zawodem wziąć Włodzimierza, obległ go. Krom. 571, primo impetu, beym erſten Angriff, Anfall, Verſuch. Jednym zawodem i doſtatków i reputacyi nabyć. Kłok. Tur. 98, iednym zachodem, razem, mit einem Zuge, mit einem Wurfe, mit einem Male. – Biſkup Chełmiński, Poznański i Chełmski R. 1475, prawie iednym zawodem poumierali. Krom. 735, prope continuatis funeribus, iednym ciągiem, iednem pasmem, w iednym czasie, in einem Zuge, nach einander in ununterbrochner Reihe. – W powiecie tym len sieią na trzy zawody, aby w czasie nieurodzaiu przynaymniey iedna sieyba udała się. Przędz. 101, na trzy uſtępy, działy, przedziały różne co do czasu, in drey Abſätzen, Abtheilungen, Zeittheilen, Zeitabſchnitten. – §., zawód uczyniony lub powzięty nadziei, zawiedzenie kogo lub siebie, nieuiszczenie, omylenie, das Täuſchen, die Täuſchung der Hoffnung, przeszkoda, das Hinderniß, die Stöhrung im gehofften Fortgange, Bh. zawada (ob. zawada), překážka (cf. *przekazić), přetrž, přitrž (cf. przytrzymać); Sr. 1. zadźewk (cf. zadziać), zdźerżadwo (cf. zdzierżeć), wotnſchka; Crn. ſaderſhk, ſaderſhba, kasnûta; Vd. ſaderſhik, ſmota, prepazhenje, napotenje, ſpoteka (cf. spotykać), pazhka, sadeu; Cro. zaprechka (cf. zaprzeczyć); Rs. препона (cf. przepiąć), остановка (cf. zaſtanawiać), помѣха, завязка (cf. zawiązek), забáва (cf. zabawa); Ec. забавленіе, запинаніе, запнéніе (cf. zapinać, zapiąć), спóна, подтикновеніе, препткновéніе. Jm większe nadzieie, tym boleśnieyszy ich zawód. Przeſtr. 259. Mniey zawodu ma, prędko gdy komu odmówią. Min. Ryt. 4, 147. Niezawod, niezawodność, nieuchybność, die Untrüglichkeit, Unfehlbarkeit. Pewien o niezawodzie swoich ułożeń. Stas. Num. 2, 224. Dla pewnieyszego niezawodu, tey używać trzeba oſtrożności. Kluk Rośl. 1, 164 – (*ZAWODNIC cz. dk., Vd. savodeniti, savoduvati; Rg. zavodnitti, z wodą zalać, ob. zatopić; cf. powódź). – ZAWODNICZY, – a, – e, od zawodnika, od zawodu, od biegania w zawód, od zawodowania, z wyścigowy, Wettrenner=, Wettrenn=, Renn=. Są, którym proch Olimpiſki wozem wſtrząsać miło, Kres w cyrku zawodniczy, gdzie nie zawadziło Zagrzane w biegu koło. Hor. Poez. 1, 1. – §., zawódniczy Subſtant., ſc. urzędnik, praefectus agoni. Cn. Th. 1401, der Aufſeher des Wettrennens, oder der Rennbahn. ZAWODNIK, – a, m., który zawoduie, zawód bieży, bądź pieszą bądź konno, der Wettläufer, Wettrenner, Bh. záwodnjk; Sr. 1. pżeběhuwař (cf. przebieglec). Pewny cel maią zawodnicy, do którego się wyścigaią. Gil. Pſt. 37. Jedna droga ieſt zawodnikom, począć biegać od przodku do końca, iako też od końca do przodku. Petr. Et 9. – tr. zawodnik, spół-zawódca, spółubiegacz, konkurent, der Mitbewerber. Ci dumni zawodnicy razem powſtaią, i domagaią się hetmańſtwa. Stas. Num. 1, 116, ces fiers pretendans). – §., zawodnik, koń zawód biegaiący, biegun, ein Renner, Wettrenner, ein ſchnelles Pferd, ein Wettroß. Między końmi różność ieſt, gdyż niektóre są woźniki, drugie zawodniki, iedne kmiece, drugie raytarſkie. Cresc. 523. Powodne konie, zawodniki, pocztowe konie, wargeltu pewnego opisanego nie maią. Szczerb. Sax. 453. Woiewoda Multańſki królowi dwóch zawodników rączych przydał. Krom. 565, equos pernicissimos). PKchan. Jer. 255. Na zawodniku koniuszy przybieży. Pot. Syl. 513. Prosi, żeby pewnego mu dać przewodnika, Jeszcze dziś na rączego chce wsiąść zawodnika. Pot. Arg. 718. ZAWODNOŚĆ, – ści, ż., przymiot tego, co zawodzi czyli omyla nadzieię, niepewność, nierzetelność, die Unzuverläßigkeit, Täuſchbarkeit, Fehlbarkeit, Betrüglichkeit, Trüglichkeit, die Täuſchung, Unwahrheit. Zaręczam o fałszu i zawodności tego doniesienia. Gaz. Nar. 1, 103 b, Uſt. Konſt. 1, 50. Niezawodność, pewność, rzetelność, niepochybność, die Untrüglichkeit, die Unfehlbarkeit, die Zuverläßigkeit. Do przekonania się o niezawodności iakiey nauki, niemasz innego lepszego sposobu, nad rozbiorowy. Kpcz. Gr. 2, pr. 4. ZAWODNY, – a, – e; – ie adv., zawodzący czyli omylaiący nadzieię, niepewny, chybny, trügend, täuſchend,

trüglich, betrüglich, unzuverlässig; (*Sr.* 1. zawadžitė *seductilis*); *Crn.* saderfhliv, cf. zadzierżeć) (*Rs.* заводный zapasny, maiętny). Kiedy niebo będzie wypogodzone, a przy cichém powietrzu słońce będzie świeciło, niezawodnie dobra będzie pogoda; skoro zaś kropić zacznie, deszcz niewątpliwie będzie padał. *Zab.* 13, 78, pewnie, nieuchybnie, zuverlässig. Strzelec niezawodny. *Teat.* 6 *c*, 42, cf. *mierna ręka). – §., zawodny, zawodowy, zawodniczy, zawoduiący; Wettrenn=, Renn=, wettrennend, rennend, schnell laufend, jagend. Nie dokończył biegu zawodnego swego. *Birk. Krz. Kaw.* 27, zawodu życia swego). –*Zawodny, prędki, szybki, lotny, schnell rennend, fliegend. Pompeyskie łodzie lekkie, średnie, rącze, Natrzeć i umknąć, i otoczyć zgodne, Cesarskie (Cezara) ciężkie i w mieyscu stoiące, Zkąd przyleniwsze i nie tak zawodne. *Chrośc. Fars.* 418. (2., ZAWODNY, - a, - e, za wodą będący, n. p. zarzéczny, hinter dem Wasser gelegen.; *ob.* *zawodzić). ZAWODOWAĆ *cz. ndk.*, zawód biegać, na zawodzie biegać, wyścigać się, auf der Wettbahn rennen, einen Wettkampf laufen, um die Wette rennen, (*Bh.* zazwodowati, zabodati, = czwałać). Koń, gdzie ma zawodować, tam... *W. Pśl. W.* 3, 475. Ztąd ci znać, ieślim na téy szkapie zawodował. *Alb. z W.* 7. *tr.* Ni wiesz, ni się czuiesz, przed kim głucha uciekasz, i ztąd zawoduiesz. *Zebr. Ow.* 17, *fugis*. ZAWODOWY, - a, - e, od zawodu, zawodniczy, Renn=, Wettrenn=. Przestrzeni placów zawodowych szranki. *Zab.* 10, 390 *Zabł.* ZAWODZCA, ZAWÓDCA, - y, *m.*; ZAWODZICIEL, - a, *m.*, ZAWIEDZIENIEC, - ńca, *m.*, który zawodzi czyią nadzieię, omylacz, der Täuscher, der jemandes Hoffnung täuscht, *Vd.* savodnik, *f.* savodniza). Wolą się tych swoich zwodzicielów i zawodzicielów nauki trzymać, niż słów Pańskich. *Sak. persp. E* 3. Zwiedziony zawódzicielu! *Pim. Kam.* 74. Zawiedzieńcy z nas naśmiewaią się, iż dufamy w samego Boga. *Zrn. Pśl.* 3, 787 *b.* - *§. *Jurid.* zawódzca, od którego zawód pochodzi, *isciec, autor processu, długów, zapisów, der Principal des Rechtsstreites, der Urheber, erste Veranlasser einer Beschuldigung, Verschuldung, Verschreibung, Schuldbeläſtigung; (*Rs.* заводчикъ zakładacz, założyciel, *f.* заводчица). Gdyby kto to imienie, o co pozwany, komu puścił, urząd żałobnikowi odprawę do końca na onymże imieniu czynić ma; a dzierżący niczym tego zabraniać nie może, ale w tym zawódzcę swego patrzać ma, który mu pienne imienie zawiódł. *Stat. Lit.* 197. Gdyby kto pozwał o należność iakiéy własności, a pozwany stawił zawódcę, któren mu ten maiątek przedał; tedy równie pozwany i zawódca nie maią być uwolnieni od sądu; ale gdy pokaże się niesprawiedliwa przedaż cudzéy własności, ta komu z prawa należy, przysądzona zostanie, a pozwany poszukiwać ma zawódcę; gdyby zaś ten zawódca nie był osiadłym, natychmiast sprwiedliwość czyniona być ma dla poszukuiącego bezpieczeństwa u swego zawódcy. *Czack pr.* 2, 170. Jeśliby kto kogo pozwał o imienie, mieniąc do niego mieć prawo a pozwany stawiłby ku prawu zawódcę, który mu to imenie przedał, albo iakimkolwiek prawem zawiódł; a gdyby go ten zawódca zastąpił, tedy iako ten zawódzca, tak i pozwany z prawa odchodzić nie maią, aż się ten zawódzca z żałobnikiem rozprawi. A gdzieby się pokazało, że zawódzca niesłusznie cudze imienie puścił, tedy temu kto szuka prawa, przysądzone być ma; a on swoich szkód szukać na zawódzcy będzie. *Stat. Lit.* 269. Kradzionéy rzeczy, gdy się kto imie u kogo, a ciągnie się na zawódzcę ten, u którego zastano, ma mu być dopuszczono. *Sax. Art.* 29. Pozwany, gdyby nie mógł na tych rokach za iaką słuszną przyczyną, listów albo zawódzcy mieć, a brałby sobie w takowych rzeczach na drugie roki, tedy sąd ma mu tego dopuścić. *Stat. Lit.* 142, cf. *isciec, = rękoymia).* ZAWÓDZCZY, ZAWÓDCZY, - a, - e, od zawódzcy, dobra zawodzący, czyli obciążaiący zapisami, długami, mit Schulden, Verschreibungen belastend, obdirend. (*Rs.* заводскій rękodzielny, fabrykowy). Dowody listowne są zapisy, zeznawania z xiąg sądowych, cyrografy, kwity, reiestra zawódcze albo uwiązcze *Stat. Lit.* 202. ZAWODZĘ, ZAWODZENIE, ZAWODZONY; *ob.* zawieśdź, zawieść.

ZAWODZIE, - ia, *m.*, mieysce za wodą, Ort oder Land hinter dem Wasser; (cf. zarzécze). *Cn. Th.* 1391. *adject.* zawodny. *distingu.* zawodny, zawodzący.

ZAWOIEK, - oyku, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* zawóy, ein kleiner Turban, eine kleine Kopfbinde. Szyię piękną zdobiły od złota kleynoty, Włos mirrą napuszczany, zawoiek skrzywiony. *Zebr. Ow.* 106 *curvum crinale*). Kray tak zapyszniały, że w nim wszystko miłościwi panowie; by iedno kęs bobru do zawoyku przyszył, a knafel u szyi powiesił. *Rey Zw.* 17. Kaftanik bagazyowy na nim, pancerzem pokryty, na głowie zawoiek błahy bardzo. *Birk. Kaz. Ob. f.* 2 *b.* - *§., Mamy sami lisy, cudnieysze od Niemieckich, z zawoyku i z szlamy. *Pot. Pocz.* 428? *ob.* zawoykowa szuba lisia). - §., *Botan.* Zawoiek, *Lilium martagon*, gatunek lilii, rośnie dziko w lasach. *Kluk Dyk.* 2, 90. *Jundz.* 210. *Rs* златоглавъ (cf. złotogłów), сарана, царскія кудри, die Martagon = Lilie, der Türkische Bund.

ZAWOIOWAĆ *cz. dk.*, woiuiąc zaiąć, podbić, opanować, *Bh.* wybogowati; *Vd.* obshouduvati, obvoiskuvati, obojuvati, isshouduvati, doshouduvati, predobiti, noterrseti, premagati (cf. przemódz); *Cro.* izvojevati, izvojevam, izharczuvati, izharczujem, (cf. harcować, cf. haracz) *Rs.* завоевать, завоевывáю. besiegen, unter seine Bothmäßigkeit bringen, unterjochen, bezwingen durch Krieg, erobern. – *fig tr.* On rozumiał, że iego iedynego kocha, Tak go zawoiowała ta niewiasta płocha. *Jabł. Tel.* 104. opanowała, obsiadła, opętała, so hatte sie sich seiner bemeistert.

ZAWOŁAĆ *cz. dk.*, zawoła, zawołam *F.*, zawołuie *Pr.*; zawoływać *czstl.*; *Bh.* zawolati; *Slo.* zawolat; *Sr.* 1. sawolacj, sawowam; *Crn.* saupyti, saupyem; *Cro.* zaviknújem; *Bs.* zaupitti, zavikati, zavapiti; *Rs.* закликать, загаркать, (cf. zaharkać) *vulg* загорланить (cf. zagardłować); zacząć wołać, wydać głos wołaiący, cf. zakrzyknąć, zawrzasknąć), aufschreien, losschreien, aufrufen, einen Schrei von sich geben. Wilk nawet człowieka tak oczami mami, że i zawołać nie może, kiedy go wilk piérwéy postrzeże. *Lub. Roz.* 171. Jeśli mnie będziesz zatrzymywał, to gwałtu zawołam. *Boh. Kom.* 5, 91, Gewalt schreien. Zawołanie *exclamatio. Cn. Th.* 1402, cf. wykrzyk). - §. Herakliusz zawołany cesarzem od żołnierzy, wybrał się prze-

ciw Fokasowi. *Sk. Dz.* 619, obwołany, zum Kaiser ausgerufen. - §,, zawołać kogo do kogo, lub dokąd, wezwać, *zabakać, einen wohin rufen, rufen, zu jemanden rufen, aufrufen, *Vd.* poklizat, vabit, (cf. *wabić), povabit, perklizat; *Bs.* zvatti (cf. *zwać, *zazwać) zazvatti, zivnuti; *Rs.* подозвать, подзывать, подкликнуть, подкликать. Zawołano Absalona, i wszedł przed króla. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 14, 33, powołano Absalona. 1 *Leop.*, przyzwano. *Bibl. Gd.*) Zabakay go, bakay go, chłopſki wyraz, = zawołay, wezwiy. *Cn. Th.* 895. Zawołać lokaia, niechay za mną póydzie. *Teat.* 34 *c*, 25. Często do dyscyplin i martwienia, iako do zbroi zawoływała go ta pokusa. *Birk. Sk. B* 4 *b.* Tu ia was zawołuię chrześciianie. *Bals, Niedz.* 1, 74, wzywam, zaklinam, ich fordre euch auf, rufe euch auf, ich beschwöre euch. - Do zawołania, n. p. Czekać na tym mieyscu do zawołania panicza. *Teat.* 19 *b*, 78, póki nie zawoła, warten, bis er ruft. Na zawołanie, na zawołaniu, = gotowiuteńki, na dorędziu, tuż, gleich auf den ersten Ruf. Na wszyſtkie zawołania WPana Dobrodzieia gotów będę. *Teat.* 8 *b*, 32. Taką rzeczą i wolności nic nie musisz mieć? *Rz.* nie inaczéy, zawsze na zawołaniu, zawsze na uwięzi. *Teat.* 21, 54. Całe życie Faraonowi służył, u Kwindecy był na zawołaniu, Maryasza nieodſtępny przyiaciel. *Mon.* 68, 205. - §., zawołany, sławny, głośny, berühmt, *Sr.* 1. wobwowané. Wyspa ta ieſt zawołana dla doſtatku tam soli. *Boter.* 3, 89. Przytaczam zawołanych i doświadczonych gospodarzów naukę. *Pam.* 84, 364. Zawołany na kupie gnoiu. *Rys. Ad.* 81, (= znaią go w iego wsi). Kazimierz zawołanym obrzędem koronę bierze. *Krom.* 574 *ritu solemni* uroczyſtym). Człowiek zawołanie (*adverb.*) uczony. *Syr.* 285, sławnie, głośno). Zawołanie *Subſt.*, sława głośna, głosność, Ruhm, Berühmtheit, lauter Ruf. Wielkiéy chwały, wielkiego zawołania człowiek. *Petr. Et.* 312. Miał ten bogacz przed światem wielkie zawołanie. *W. Pſt. W.* 2, 59. Królowa Saba, usłyszawszy zawołanie a sławę Salomonową, przyiechała, aby go ſkusiła w zagadkach. *Leop.* 3 *Reg.* 10, 1. Nie zoſtawiaymy zelżywości a sromoty sławie a zawołaniu naszemu. *Leop.* 1 *Mach.* 9, 10. Uczyńmy też my sobie zawołanie, a póydźmy potykać się. *ib.* 5, 57, uczyńmy też i my sobie imię. *Bibl. Gd.*) *ZAWOŁACZ, *ZAWOŁYWACZ, - a, *m.*, *Ec.* звáтель, cf. wzywacz; der Aufrufer.

*ZAWOLGSKI, ZAWOLSKI, ZAWOLGAŃSKI, ZAWOLŻAŃSKI, - a, - ie, za rzéką Wolgą będący, jenseits der Wolga gelegen. Tatarowie Zawolgscy, to ieſt, za Wolgą rzéką mieszkaiący. *Krom.* 695. Horda Tatarów Zawolſkich ieſt rzeczona od rzéki Wolhi, za którą mieszkaią. *Gwagn.* 606. Przyszli do Europy z okolic Zawolżańſkich. *N Pam.* 10. 32. Zawolżańscy Tatarzy po śmierci Zeladyna podzielili się w zdaniu o wyborze naſtępcy. *Czack. pr.* 2, 138. Kumanowie, naród Zawolgańſki. *Nar. hſt.* 5, 55. ZAWOLŻANIN, - a, *m.*, mieszkaniec Zawolżańſki, ein jenseitiger Wolga-Bewohner, Einwohner jenseit der Wolga. Zawolżanie maią wiele w swym ięzyku słów Arabſkich. *Kelcz. Zd.* 41, *w rodz. żeńſk.* ZAWOLŻANKA.

ZAWONIEĆ czego!, *med. dk.*; zawaniać *ndk.*, poczuć węchem. *Cn. Th.* 1402, *Włod.*, *Bh.* zawoněti, přiwoněti; *Sr.* 1. zawoniuwu); durch den Geruch empfinden, bemerken, wahrnehmen. *pr. et fig. tr.* Zawoniał Bóg wdzięcznéy wonności ofiary Noego. *Leop. Genes.* 8, 20. Wiele ieſt takich, którzy nie tylko ſkosztować, ale i zawoniać wina nie mogą. *W. Pſt. Mn.* 145. Ananiego cory, czego się tknęły, w zboże, w oliwę, w wino obracały; tego gdy Atrydes zawaniał, gwałtownie z oycowſkiego łona ie poimuie. *Zebr. Ow.* 336, *hoc ubi cognouit*, gdy to pomiarkował, spoſtrzegł). - §., zawonieć czym, zapachnąć, wydać wonią, zapach, zu riechen anfangen, einen Geruch von sich geben. *Oboleo*, *zawoniawam czym. *Mącz.* *ZAWONIACZ, - a, *m.*, który co zawonia, der etwas riecht, merkt, spürt; *Sr.* 1. sawoniacż.

ZAWORA, - y, *ż.*, zaworka, - i, *ż.*, *zdrbn.*, wszyſtko co do zawarcia czyli zaparcia czego, do zamknięcia służy, ein Verschluß, Schlußriegel, Riegel, Schloß, alles was zum Zuschließen, Zusperren, Versperren dient, *propr. et fig. tr.*; *Bh.* záwora, zaworka, (zawjrka, zawěrek zawarcie, *ob.* zawrzeć); *Slo.* záwora, záwjtka; (*Crn.* ſavóra, ſavornèza, *Hg.* zavar, záver, = hamulec, hamulcowy łańcuch); *Vd.* savar, sapora, durni predtiſk, satikaunik; (*Vd.* zabertva, = zatyczka; *Vd.* savara, sadjańſki hlod, = szlabant, rogatki); *Cro.* zavor, zapornicza, zatvòrnicza; *Rg.* zavrâtniza, zapórniza, vrâtniza; *Bs.* zavor od vrata, zavoragn; *Ross.* запóрка, запи́рка, завéртка, (*Rs.* створы ſkrzydła drzwi); *Ec.* завóра. Zawora, zapora, zaporka, zasuwka, zapadka żelazna do drzwi przybita. *Włod.*, *Cn. Th.* 1402, *et* 1386. Zaworką drzwi zakładam, *pessulum oſtio obdo.* *Mącz.* Zbudował miaſta murowane, które miały bramy, zawory i zamki. 1 *Leop.* 2 *Par.* 8, 5, miaſta obronne w murzech, z bramami, i zaworami. *Bibl. Gd.*) Już ſkruszył fórty miedziane, i zawory żelazne ſtarł. *Zrn. Pſt.* 181 *b.* Byſtre słońcowe konie, biią kopyty w zawory. *Zebr. Ow.* 52 *pedibus repagula pulsant*, cf. szranki) Dziwne zawory morzu miaſto granic piasek, założyć mu raczył Pan Bóg za ſtatut i prawo wiekuiſte. *Wiśn.* 319. Dopokąd nie zerwały się zawory oceanu i morza czarnego, morze śrzodziemne było tylko szczupłym ieziorem. *Stas. Buff.* 222. Części południowe Ameryki są zawalone ſtrasznemi góry; słonie nie mogły się żadną miarą przez te niezwyciężone przeprawić zawory. *ib.* 222. cf. zawady). Salickie prawo było prawie gruntem i mocną zaworą rzeczy pospolitéy. *Baz. hſt.* 342, cf. zawornik). - Które długo w ciasnéy dyszały zaworze gwiazdy rozniecıły się. *Zebr. Ow.* 3 (w zawarciu, w zamknięciu. ZAWORNIK, - a, *m.*, kamień ſklepienie zawieraiący. *Włod.*, kamień frambużny ſklepny. *Cn. Th.* 1402, kamień ſklep zwieraiący. *Cn. Th.* 1402, *et* 260, zbrzeżny kamień. *Tr.*, der Schlußstein eines Gewölbes, der Keil; *Crn. et Vd.* saklep). Kamień w ſklepieniu naywyższy, polegaiący na drugich, pospolicie nazywaią zawornik. *Zabl. roz.* 147. Kamienie niższe nie mogłyby gmach uſklepić bez zawornika. *ib.* 147.

*ZAWOSZCZYĆ, *ZAWOSKOWAĆ *cz. dk.*, woszcząc zakryć, zarównać, zagładzić woſkiem, verwichsen, bewichsen, *Rs.* завощи́ть, заващивать, завáксить, заваксшивать.

ZAWÓY, - oiu, *m.*, (zawoiek *zdrbn.*, *qu. v.*), zawicie koło głowy, eine Hauptbinde, Kopfbinde, gewundene Hauptbedeckung, *Bh.* točěnice; *Crn.* povoj, povojnèk (cf. po-

wóy), arba; *Rg.* zavital; *Rs.* навя́зло, навязáетъ (cf. nawiązać); *Ec.* препоя́ска (cf. przepaſka), главотя́жъ, превóй, увя́зло, увя́сло (cf. uwiązać). Kapłan na swoim szyszaku nosi poświęcone laury i swoiego bożka zawoie. *Stas. Num.* 1, 98 *bandolettes*). Na taśmie iakiéy i zawoiu rozwitym zawisnęła. *Birk. Zyg.* 42. Stalone zbroie, i troiakonite miękkim niewieścim zawoiem woiować. *Twart. Daf.* 38, *ob.* podwika). – W szczególności, zawóy, czapka wschódnich ludzi, Turków, Persów, turbant, tulbant, tulipant. *Włod.*, tulpant. *Cn. Th.* 1402, der Türkische oder Persische Turban, der Türkische Bund; *Vd.* povojnik, turban, zhama, turſki tumban, punt, puntik, pazholat; *Cro.* tunban, pacholat turſzki; *Rg.* tumban, ćjalma; *Rs.* чалмá. Wszyscy Turcy zawoie białe noszą, tylko *powinni z linii Mahometowéy w zielonych chodzą. *Cwagn.* 703. Z miękkiéy bawełny zawóy wity w koło Zdobił mu ſkronie, i wesołe czoło. *P. Kchn Jer.* 422. – §., *Architect.* zawóy, część kapitelu, woluta. *Callit* 7, Volute, Schnörkel in den Capitälern der Säulen. Koryntyyſki porządek budowniczy zawiera w sobie szesnaście zawoiów, ośm głąbików, i trzy rzędy krętego liścia. *Rog. bud.* 50. – §., zawóy, binda, eine Binde. Czarnym zawoiem lewą rękę obwinął. *Tr.* – §. *Anatom.* zawóy, błonka zawinięta, ein zusammengewickeltes Häutchen im Körper. *Tr.* – §., zawóy, gatunek muślinu; eine Art Musselin. Zawóy chamcham. *Tr.* – *§ 2., zawóy, zawoiowanie, die Kriegseroberung, die Eroberung. Dzień i noc chęcią zawoiów dręczony, podbiia, iedne po drugich sąsiady. *Stas. Num.* 1, 38. Nikt nas nie zaczepia, twoie zawoie iuż dosyć są wielkie. *ib.* 1, 221. ZAWOYNIK, – u, *m.*, wielka binda, eine große Binde. *Tr.* – §., zawoynik, – a, *m.*, w zawóy ſtroyny, *metonym.* Turczyn, der einen Bund, oder Turban trägt, = der Türke, Muselmann. Gdyby zgoda, pewnieby zawoynicy z was mocy nie mieli. *Wer. Pob.* C 1. Odęty zawoynik swe gnuśne pieszczoty Spiżowemi zawiera o ſtu zamkach wroty. *Nar. Dz.* 3, 80. ZAWOYKOWY, – a, – e, od zawoyku, (*ob.* zawoiek); n. p. żawoykowa szuba lisia. *Inſtr. Cel. Lit.*, *ob.* lis cudny z zawoyku.

ZAWÓZ, – u, *m.*, ZAWÓZKA, – i, *ż.*, zawożenie, zawiezienie, *Rs.* завóзъ, das Hinfahren, Hinführen, Hinschaffen. ZAWOŻĘ, *ob.* zawieźć. ZAWOŹNIK, – a, *m.*; który zawozi, der Hinfahrer, Hinführer, Hinschiffer, Hinlieferer. Gdyby szlachcic naszedł na młyn, i tamby gwałt komukolwiek albo i zawoźnikowi uczynił.. *Vol. Leg.* 2, 943 *Stef.* ZAWOŹNY, – a, – e; – ie *adv.*, zkąd inąd przywoźny, przewoźny; *Rs.* завóзный, hingefahren, hingeführt aus dem Auslande, ausländisch, fremde, eingeführt über die Gränze her, cf. zagraniczny). Tobie zawoźne z Afryki szkarłaty służą na szaty. *Zab.* 8, 220, cf. zamorſki). Lekkoważnéy monety kować przeſtań; zawoźną fałszywą z ziemi wywołuy. *Krom.* 625.

ZAWRĄBIĆ *cz. dk.*, zawrębować *kontyn.*, zagiąwszy brzegi obrąbić, mit umgeschlagenen Rande besäumen, beändern. Zawrąbiony, maiący brzegi nieoſtre, ale rozłożyſte i trochę załamane, iako w słoikach śklanych bywa, *lingulatus. Włod.*, brzeżyſty. *Cn. Th.* 1402.

ZAWRACAĆ; *ob.* zawrócić. ZAWRĘ; *ob.* zawrzeć, zawrę; *ob.* zawrzeć, zawrzeię. ZAWRĘBOWAĆ; *ob.* zawrąbić. *ZAWROCH; *ob.* zawierucha.

ZAWRÓCIĆ *cz. dk.*, zawracać *ndk.*, *Sr.* 1. sawroczicz; *Vd.* savrazhati, saverniti; *Cro.* zavernuti, zavrácham *repellere*, (*Cro.* zavrachujem *sano*, *resano*; *Bs.* zavrrichi, zavercchi *gignere*); *Bs.* zavernuti, zavrrinuti *torquere*, *conuoluere*; (*Rg.* zavratatti *patir di mal caduco* kaduk czyli padaczkę cierpieć); *Rs.* заворотúть, заворáчивать. Zawracam wóz, nawę, *circumflecto currum. Cn. Th.* 1402, w przeciwną ſtronę obracam, nawracam, zakręcam, kieruię inaczéy, umkehren, umlenken, umdrehen. Zawróć wóz, czołn, lub czołnem, wozem. *Tr.* Zawracać w zad, w bok. *ib.* W bok dyszlem mierzą; zawrócę ich. *Teat.* 24 *d*, *D.*, nawrócę, by do nas wſtępowali). Pasiecznik ma dzwonek abo miednicę dla zawrócenia zbuionego roiu brząkaniem. *Haur Ek.* 137, do zaprowadzenia nazad). Młodzieńca od śmierci do życia zawrócę. *Teat.* 42 *b*, *d*, odwiódłszy przyprowadzę, wieder zurückführen, hinleiten. Tego się obawiam, aby niektórych Jugurty przyiaźń z toru słuszności nie zawróciła. *Pilch. Sall.* 244, nie odciągnęła, nie wywiodła, odwiodła, wybiła, ableiten, abführen. – Zawracać, przewracać, verdrehen, verkehren, *pr. et fig. tr.* Zawracać oczy. *Tr.* Oczy się konaiącemu zawracaią. *ib.*, łamią się, die Augen brechen dem Sterbenden, er hat gebrochne Augen. Zawracać głowę, den Kopf verdrehen, den Kopf verrücken, schwindelig machen; *Ross.* кружить, вскружить, закружúть, cf. krążyć; *pr. et tr.* Gdy uchmielonym piwem, szmerem zatartym, kto głowę zawróci, i by masłokiem w szaleńſtwo obróci, to firleie ſtroi. *Gil. Pst.* 130. Zawraca głowę wino, mąci. *Cn. Th.* 1402. Głowa mi się zawróciła, gorzéy ieszcze, niż od ſtarego węgrzyna. *Teatr.* 17 *c*, 6, kręci mi się w głowie, der Kopf ist mir schwindelig, taumelig, *Vd.* v'glavi ſe ſukati, ſe motiti, v' ferliuz leteti. Kobiety djabelnie umieią głowy zawracać mężczyznom. *Teat.* 15, 52, zadurzyć, odurzyć, nabawić waryacyi). Obudwom naszym kobietom głowy zawrócił. *Teat.* 52 *c*, 60. Gdzie się tylko pokażę, piękność moia wszyſtkim głowy zawraca. *ib.* 53, 8. O małżeńſtwie źle sądzić, żaden nie umie, tylko ten, któremuby się głowa zawracała a prawie szalał z mózgu. *Glicz. Wych.* O 4 *b*. Piękna edukacya, dzieciom, kat wie czym, głowę zawrócić. *Teat.* 19, 65, zamącić). Łacno to, nie zawróci to głowy. *Cn. Ad.* 413, nie zaboli cię z tego głowa). Zawracanie głowy, zawrót głowy; *Ross.* закружéнïе, das Schwindeln, der Schwindel; cf. głowy ból, bolenie). Zawracanie głowy, z oczu zaćmieniem, zamierzch w oczu. *Cn. Th.* 1402, der Augenschwindel, wenn es einem schwarz vor den Augen wird. ZAWRÓT, – u, *m.*, zawracanie, zawrócenie, mieysce gdzie się co zawraca, gdzie zawracaią, nawracaią; *Bh.* zawrat; *Rg.* zàvrata, vzrata (cf. zwrót); (*Ross.* заворотъ wyłoga; зáвертъ wicher, zawartka; *Ec.* завéрты, водоворотъ wir); das Umwenden, Umkehren, Umdrehen. Zawrót, zakręt, zawróć. *Cn. Th.* 1402, die Umkehre, Umwende, die Wende, Wendung. Wóz się na zawrocie wywrócił, *Tr.* Gościniec ma być ośm ſtop szeroki, a na *zawrociech szesnaście. *Szczerb. Sax.* 109. Zawrót drogi, rzéki. *Tr.*, cf. zatok). Ogromna ſkały urwa runie z grzmotem do dołu, rwie, wywraca, trzaſka, na co trafi w zawrocie. *Stas. Num.* 148. Nie naprawi sam Dedal upornéy machiny, Gdzie się sprzeczne trą własnym

zawro-

żawrotem sprężyny. *Nar. Dz.* 2, 52. Na zawrocie iesieni. *Tr.*; na zwrocie, odwrocie, schyłku, gegen das Ende, (gegen die Neige). Zawrót życia, miesiąca, roku, schyłek. *Włod.*, (*cf. Gall.* sur le retour de l'age). Dziwne są zawroty tego świata. *Rey Zw.* 207, obroty, zawikłania, zakłopocenia). Nierozmyślny marynarz, ani wie, gdzie się o skałę otrąci, albo w zawrot wpadnie. *Rey Zw.* 142 *b*, *ob.* wir). Wpędza się bardzo w ten zawrot, który panuie na wielkim świecie. *Teat.* 30 *b*, 20, w zakłócenia, zamęty, Verwirrungen, Wirrwarr. - Zawrot głowy, zawracanie głowy, zakręcanie się w głowie, der Schwindel, wartoglowność. *Spicz.* 247; *Bh.* wrtohlawost; *Sr.* 1. rotnoscż, hwowé zawjerczano; *Carn.* vertoglauiza; *Vind.* vertoglauje, omotiza, (*cf.* motać), omamiza, (*cf.* omamić), glauevertiza, vertoglauiza; (*Vd.* savratnik, satoviz, = kark); *Cro.* vertoglâvje, omotiza; *Bs.* zavertiça, zavrritiça, zamatriça, zamantriça; *Rg.* zavartanje, mantranje, (*Rg.* zavratanie, padaviza, = padaczka, kaduk; *Rg.* zavartalaz, padàvaz, = lunatyk); *Sla.* vèrtoglauje, nesviistica, zavértenje mozga, ocèrnjenje svíta (*cf.* zamierzch); *Ec.* заврáтъ главы. Dwoiaki iest zawrot głowy, ieden lekki, w którym się tylko objekta w koło obracaią, drugi cięższy, w którym nietylko się rzeczy wszystkie w koło obracaią, ale też i ćmią, tak dalece, że chory pod czas zaledwie na nogach utrzymać się może. *Comp.* 102. - *fig. tr.* zawrot głowy, pomieszanie zmysłów, waryacya, Verrücktheit, Verrückung des Kopfes. Liczba żon sprawowałaby wielki zawrot głowy w domu, lub o nieuchronnéy zazdrości. *Kłok. Tur.* 185. Ten człowiek cierpi iakiś zawrot głowy; koniecznie wpiera we mnie, że ma znaiomość ze mną. *Teat.* 53, 34. Boże! cóż za okropna sytuacya, wielkie szczęście, ieśli nie dostanę zawrotu. *ib.* 25, 52; ieżeli nie oszaleię). Sen to był filozofa tego, ba i uczonéy zawrot głowy iego. *Susz. Pieśń* 3 *M* 4, urcienie, waryacya, marzenie). - Zawrot końśki spokoyny, der Koller; wściekły, słoneczny, der Sonnenkoller. *Bndtk.*

ZAWROTNY, - a, - e; - ie *adv.*, zawracaiący, zawrócony, od zawrócenia, Umkehr=, Umwende=, Umdrehe=, (*Rg.* zavraatni *reciprocus* wzaiemny, odwrotny). Zawrotny, ZAWROTOGŁOWNY, głowę zawracaiący, den Kopf verrückend, verdrehend. Ja téy zawrotogłownéy pracy nie podjąłem się w nadziei iakiego zysku. *Stryik. pr.* - Zawrotny, od zawrotu głowy, cierpiący zawrót głowy, schwindelig, schwindelnd; *Bh.* wrtohlawý; *Vd.* vertoglaven, omamliu (*cf.* omamić), glavoverten, omotliu, omotizhen; *Sr.* 1. rotny; *fig. tr.* W niczym nie daly się widzieć u nas zapały oburzeń zawrotnéy demokracyi *Gaz. Nar.* 2, 232. Na waszę sentencyą, którąście one święte męże zawrotnym duchem potępili, nie pozwalam. *Baz. hst.* 12, *cf.* przewrotny). - §. 2., zawrotny, za wrotami będący, außer dem Thorwege, außerhalb.

ZAWRÓŻYĆ *cz. dk.*, wróżąc zapowiedzieć, zacząć wróżyć; voraussagen, prophezeihen, weissagen, wahrsagen; (*Rs.* заворожить, завораживать oczarować).

ZAWRZASKNĄĆ, ZAWRZASNĄĆ *cz. idntl.*; *zawrzaskać, zawrzeszczeć *ndk.*; z wrzaskiem się odezwać, wrzask wydać; zacząć wrzaskać, wrzeszczeć; losplärren, aufplärren, losschreien. Na co, gdy pospólstwo z poduszczenia trybunów zawrzasnęło gwałtownie, powtóre rzekł: umilkniycie. *Warg. Wal.* 191. Dwóch nader *zufali zawrzeszczeli, rzeknąc: J cóż my z tobą mamy Jezusie, synu boży, przyszedłeś tu przed czasem męczyć nas! *Sekl. Mat.* 8. Zawrzeszczenie, = *ZAWRZASK, - u, *m.*, das Aufschreien. Na pierwszy zawrzask wstaie, słucha, zadrżał. *Stas. Num.* 1, 143.

ZAWRZEĆ, zawarł, *F.* zawrze, zawrę *dk.*, zawierać *ndk.*; *Bh.* zawjrati, zawřjti, zawřel, zastrčiti, zastrkati, zastrkowati; *Slo.* zawjrám; *Sr.* 1. zawěram, zawru, zauru, zaurem; *Crn.* saklęniti, saklęnem, saklępam, (*cf.* zaklepać); (*Crn.* saveram = hamuię wóz); *Vd.* savreti, sapreti, sapirati, sadjati, saklepuvati (*Vd.* savreti, savrem, zavirati, = zahamować koło); *Cro.* zabertvújem; (*Cro.* zavreti, zaviram *inhibeo*); *Bs.* zatvoriti, zaklopiti; *Dl.* zatvoriti (zatworzyć); *Rg.* zatvoritti, zatvòratti, zavarscitti, zavarscivati; *Ec.* запираю; *Rs.* заключить, заключать, включить, включать, (*cf.* klucz); zawierać, zapierać, zamykać, (*oppos.* otwierać); verschließen, zuschließen, versperren, zusperren, zumachen. Prawica twoia tam gdzie otworzy, Nie zawrze żaden, i zaś nie skorzéy Odwieść drzwi, gdzie twóy zamek zapadnie. *Miask. ryt.* 2. *Zawarwszy (zawarłszy) się, doma siedzieli. *W. Pst. Mn.* 211. *Slo. Prov.* ne strkag prsti, kdé sa dwere zawjragu, nie wkładay palca tam, gdzie się drzwi zawieraią, zamykaią). Zawarty, zamknięty, verschlossen, zugeschlossen. Zawarcie, *Subst.*, zawieranie, das Zuschließen; zawarcie, to co służy do zawarcia, zamknięcia, do zawory, = zapieradło, zamek; bycie zamkniętym; lub to co iest zamkniętym; der Verschluß; *Bh.* zawjrka, zawěrek; *Slo.* zawřené; *Sr.* 2. sawěralo; *Rg.* zàtvor). Białogłowy w Turczech w zawarciu mieszkaią. *Star. Dw.* 36; w zamknięciu, = zamknięte, *cf.* pod zamkiem, pod kluczem). Językowi dwoie zawarcie przyrodzenie dało. *Cil. Pst.* 46, *cf.* *Gr.* ἕρκος ὀδόντων, *cf.* trzymać ięzyk za zębami). Zawrzeć kogo gdzie, einen wo einschließen. Sprzątanie z pola rychłe niemały pożytek uczyni, że się w czas bydło rozpuści, bo się tłusto może zawrzeć na zimę. *Haur Ek.* 69, zamknąć w stayni). Zamknąć granicę, kray, drogę, die Gränzen verschließen, versperren. Gdy Wrocławianie nowe iakieś cła na nasze towary ustawili, Kazimierz Jagiełło kazał ziemię zawrzeć, i tam więcéy nie dał z towary ieździć. *Biel.* 346. Zawarcie ziemi na niewywożenie towarów. *Gost. Gor.* 85. Nie iest nikomu do cnoty zawarta droga, każdemu do niéy wolno, każdego do siebie przypuszcza, każdego do siebie wzywa. *Gorn. Sen.* 174, nie zaparta, nie założona, nie zawalona, nie zalegla, otworem stoi) - W szachach: zawarł moię damę. *Tr.*, ruszyć iéy nie mogę, einen Schachstein festsetzen. - *tr.* zawrzeć komu gębę, pysk, zamknąć, zapchać, einem das Maul zuschließen, versperren, zustopfen, stopfen. Zawarł paszczękę krzykaiącéy hydrze. *Herb. Art.* 118. Gębę mu zawarł. *Cn. Ad.* 342. Przymówek się nie lękay, któż zawrze niewyparzoną gębę? *Bach. Ep.* 66. Zawrzeć świętych przyczynie chciał gęby, J zasług ich wywrócić na ręby. *Miask. ryt.* 104. Niech się rozsławi imię twoie święte, A niech się zawrzą złym usta przeklęte. *Groch. W.* 255. Wygrała prawda, gęby się zawarły. *Groch. W.* 257. - Zawrzeć otworzeniem, obwodem, einschließen, umschließen. Dwie linie proste figury nie zawieraią. *Solsk. Geom.* 26. *Fortific.* zawieraiące granice, zawieraiąca liniia, = zewnętrzna. *Tr.* (*Ec.* за-

верпмка zawinięcie, obwolut). J w tonieniu pochwały godzien, którego zawarło morze ſtér trzymaiącego i opieraiącego się mocno. *Birk. Krz. K.* 28, pochłonęło, pożarło, verschlingen. Zabrnęła, aż iéy biały ud z kolanem Zawarł zdróy ſklany. *Miaſk. ryt.* 2, 107, zakrył, pokrył, bedecken. Świetnym kirysem *zawarwszy (zawarłszy) swe boki, Szedł za Stefanem w zimny kray szeroki. *Miaſk. ryt.* 2, 134, zapiąwszy, zakrywszy, bedecken durch Zuhaken, Zuknöpfen. Zawieram ciało, to ieſt dziurki w ſkórze ściſkam, *adstringo. Cn. Th.* 1399, zatykam, zapycham, die Schweißlöcher verschließen. Zawarcie dziurek w ciele, *condensatio meatuum corporis. Cn. Th.* 1399. *Narodowie ciepłych kraiów nie są tak trwali w cudzych ziemiach, iak półnoeni, bo się mor prędko między nie zawrze, iż maią pory otworzone w sobie. *Biel. Św.* 155 *b*, zakradnie się i zoſtaie). Zawrzeć w sobie, zamknąć w sobie, objąć sobą, mieścić w sobie, in sich einschließen, beschließen, umschließen, enthalten, umfassen. Świat choć tak mały i ciasny w okręgu swym, tak przecię w sobie wiele zawiera i zmieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykaią się sposobnie i bez ciasnoty morze i ziemia i wyspy i lądy. *Boter. a* 2. Własnym zaraz doświadczy okiem Którym zawarta *słodzona bokiem. *Miaſk. ryt.* 2, 116. Wszyſtko w swéy klubie; dżdże z nieba wypadły, J w otworzonéy zawarły się ziemi. *Chrość. Luk.* 103, schowały się, wsiąknęły). Dziś zawrze cię Jehowa w ręce moiéy, że cię zabiię. *Budn.* 1 *Sam.* 17, 46, dziś cię poda w ręce moie. *Bibl. Gd.*, nie wypuści cię z rąk moich, nie uwolni). Zawrzeć w słowach, słowami, w mowie, mową, = objąć, umfassen mit Worten, in der Rede. Lacedemonczycy wszyſtkich w *zwięznéy mowie celowali, i w tym się ćwiczyli, żeby krotkiemi słowy wiele zawrzeć mogli. *Budn. Ap.* 122. Zawarty w czym co do sensu, znaczenia, worin enthalten. Dwa liſty mi przyniesiono, w których bardzo smutne nowiny są zawarte. *Boh. Kom.* 4, 182. Zawarcie *Subſt.*, to co gdzie ieſt co do sensu zawartym, = sens, treść, der Inhalt. Liſty te wspomnione są w naſtępuiącem zawarciu. *Gaz. Nar.* 1, 83. Odebrałem liſt z Lizbony, a że sądzę być godnym onego zawarcie wiadomości publicznéy, W. M. Panu go komunikuię. *Mon.* 69, 294. Zawarcie *adv.*, n. p. Ten ſto kart pisze, a drugi na karcie, Sens da zawarcie. *Stryik. Gon. M.* 3, zwięźle, gedrängt. - Zawrzeć się gdzie, ſkryć się, verborgen seyn, sich verbergen, verschließen, einschließen. Naytrudnieysza rzecz widzieć, co się w kim zawiera. *Pot. Arg.* 68. co się w kim kryie, świeci wewnątrz). Zawarty, ſkryty, który swe myśli, zamysły kryie, = *nieotworzyſty. *Cn. Th.* 1010, nieotwarty, versteckt, verschlossen, nicht offen, nicht offenherzig. - Zawrzeć w myśli, zawrzeć myślą, myśląc wnioſkować, wnieść, wyciągnąć wniosek, umyślić, udeterminować, in Gedanken beschließen, *Slo.* zawjrám u sebe *decerno, argumentor*, *Slo.* zawjrka *consequentia, clausula* (zawrèni, zatworenj *parenthesis* nawias), *Rg.* zavarſcja, ſvarha *conclusio*). W swoich to myślach zawarł. *P. Kchn. Orl.* 1, 143. Możemy z tego ogołem zawrzeć, że .. *Tr.* - Zawrzeć co, zawiązać, ſkoiarzyć, abschließen z. B. ein Bündniß, den Frieden. Z tak zacnym kawalerem zawrzeć chcę dożywotnią przyiaźń. *Teat.* 4 *b*, 164. Ona nie przyſtanie na to małżeńſtwo, które Wc Pan zawrzeć chciałeś. *ib.* 6, 18. Zawrzeć pokóy, sprawę, kontrakt. *Tr.* Między sobą pomiar uczynili, granice zawarli, i dani uſtawili. *Star. Vot. a* 4 graniczny układ zawarli, granice uſtanowili). - *Finalnie*: zawrzeć, zamknąć, ſkończyć, ukończyć, zuschließen, endigen, (*Bh.* zawèrek *finis*). Kończąc iedzenie, konfektem piżmowym zawierać żołądek. *Syxt. ſk.* 261, den Magen zuschließen. On oyca obaczywszy, mdłą rękę i głowę Dźwiga upadaiącą, lecz iuż zawarł mowę. *Bardz. Luk.* 32, iuż utracił mowę, er hat schon die Sprache verloren. Mowę zawarł zaniemiały. *Kanc. Gd.* 319. Pan zawarł mowę słowem: spełniło się. *Radz. Z. P. M.* 455. Zawarł oczy, i mowę ſtracił; śmierć mu oczy zawarła. *Tr.* - *§., zawrzeć się w co, zapędzić się w co, zawikłać się w co, sich weit einlassen. W srogą i długą woynę z nami się zawarł. *Tr.*, *Bndtk.* Synowie Benjamin się gwałtownie zawarli biiąc. *Leop. Jud.* 20, 25, wypadłszy przeciwko nieprzyiacielom porazili ich. *Bibl. Gd.*) - II., zawrzeć, zawreć, zawrzał, zawrzało, *F.* zawrę *med. dk.*; *zawrewać *kontyn.*, = zagotować się, zaognić się, zapalić się; *Vd.* savreti; *Cro.* zavreti, zakipeti *inferuescere*, anfangen zu sieden, aufsieden, aufkochen; sich erhitzen. Przyſtaw do ognia w garku, niech zawre; potym odſtaw i oſtudź. *Hor. Sat.* 220. - Zawrzeć, zapiec się, zaſtrupić się, verbacken, verharschen. Zszedł z świata, ręką Swarana zabity, Oczy iak światło kiedy dogorywa, Piersi zawrzała krwią rana okrywa. *Kras. Oss. B* 4 *b*. Zemgłości a zawrzania oczu, które bywaią z zaranku, pomazuiąc śliną czczą wyczyściać. *Urzęd.* 454, zalepienie). Jaie z masłem zmieszane dzieciom na zawrewanie oczu i kleiowatą flegmę naylepsze. *Urzęd.* 452.

ZAWRZEDZIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, owrzedzenie, zayście wrzedzienicami, kroſtami, owrzedziałość, Schwären, Geschwüre, das Behaftetseyn mit Schwären, Blattern. Zawrzedziałości w uściech ziele to pomaga, płócząc ie nim. *Syr.* 27. Sordeczny korzeń ranom i zawrzedziałościom zagniłym w uściech ieſt ratunkiem. *ib.* 136. ZAWRZEDZIĆ, ZAWRZEDZIEĆ; *ob.* owrzedzić.

ZAWRZEIĘ; *ob.* zawrzeć, zawreć. ZAWRZESZCZEĆ; *ob.* zawrzaſknąć. *ZAWRZODOWACIĆ; *ob.* owrzodowacić, owrzedzić.

ZAWRZYSTY, - a, - e; - o *adv.*; do zawrzenia, czyli zamykania, cf. zamczyſty, zum Zuschließen, Verschließen. Prędko zawrzyſty, o zamku, który się prędko zamyka. *W łod..* - Zawrzyſty, zawarty, zaparty, zamknięty, verschlossen. Maciczne uſta zbytnie zieiące i otworzone, ziele to léczy, i otwor łona i macicę zawrzyſtą uczyni. *Syr.* 327. Krwawnik wodny kwiaty ma na swym kłączu zawrzyſte, iako iakie szyszaki. *Syr.* 608. Żyłki z ſtolca wychodzące nabrzmiałe i zapuchłe zawrzyſte ślepemi hemoroidami zowią. *Syr.* 425.

ZAWŚCIĄGNĄĆ *cz. idntl.*, zawściągać *ndk.*, zawściągiwać (*Hipp.* 59), *czstl.*, = ściągnąwszy zatrzymać, przytrzymać, zahamować, zadzierżeć, zatrzymać, zatamować, zurückziehen, zusammenziehen, anziehen, zurückhalten, hemmen, bändigen, *Sr.* 1. pjiſlutjam; *phys. et fig. tr.* Zawściągniy konia, liny. *Tr.* Wody, t. i. uryny zawściągnienie. *Oczk. prz.* 5. Potrway, proszę cię, zgotuiemy *prze cię koźlątko; anioł odpowiedział: chociażbyś mię też zawściągnął, tedyć ia nie będę ieść chleba twego. *Radz. Jud.* 13, 16,

choćbyś mię zatrzymał. *Bibl. Gd.*, **wenn du mich auch bey dir zurückhälſt, bey dir behälſt, aufhälſt.** Zawściągać moc. *Eraz. O 6 B.* Pościmy ku zawciągnienin buyności ciała. *Baz. hst.* 173. Gdzie zwierzchność swywoli nie zawściąga, tam iuż powszechna niewola. *Star. Ref.* 27. Pomierna boiaźń zawściąga animusz, uſtawiczna zaś i i do żywego doymuiąca, upadłych w zuchwałość podnosi. *Pilch. Sen. łaſk* 44, wſtrzymuie, tłumi). Nigdy go rozkosz tak nie znęciła, iżby go od należytych zabaw zawściągnąć mogła. *Pilch. Sall.* 287. Po zniszczeniu Olintyanów żaden z pogranicznych narodów Filipa nie zawściągnąłby. *Nag. Fil.* 116. - Jasność sprawiedliwości iuż odeszła z świata, i słońce wdzięcznych promieniów zawściągnęło, a wszyſtkę ziemię ciemność złości ogarnęła. *Zrn. Pst.* 86 *b*, wſtrzymuie u siebie, nie wydaie, nie wypuszcza z siebie). - Przeciwko sercu upornemu a zawściągnionemu niewiarą i grzechem. *Rey Pst. T u* 1, zamotanemu, zawikłanemu, opętanemu). - Oczy zwolenników, którzy szli do Emaus, były tak zawściągnione, iż Jezusa poznać nie mogli. *Zrn. Pst.* 188 *b*, *Rey Pst. T u* 1, zaćmione, zasłonione, **ihre Augen wurden gehalten. Luth.** ZAWŚCIĄG, *ZAWCIĄG, - u, *m.*, zawściągnienie, zadzierżenie, zatrzymanie, wſtrzymanie, **das Anhalten, Zurückhalten, Aufhalten.** Którekolwiek słowa *trzyma iego zdanie *Ważne na zawściąg panny, zdobywa się na nie. *Zebr. Ow.* 344, *fugientem poſse morari*). - §., *Botan.* zawciąg, *statice*, rodzay rośliny. *Kluk Dyk.* 3, 100, zawściąg ziele, ZAWŚCIĘGACZ. *Cn. Th.* 1402; zawciąg albo ZAWCIĄGACZ, tak zwany od nas, że potężnie wszelakie toki i ciekączki zawściąga. *Syr.* 128, **die Grasnelke.** - §., zawściągacz, zawścięgacz, - a, *m.*, który co lub kogo zawściąga, **der Zuſammenzieher, Anzieher, Zurückzieher, Anhalter, Zurückhalter.**

ZAWŚCIEKNĄĆ się; *ob.* wściec się. ZAWŚCIEKŁY, - a, - e, wściekłością zaszły, wściekle zawzięty, **von toller Wuth ergriffen, toll, wüthend.** Potrzebne ieſt swych namiętności, a osobliwie téy zawściekłéy i wyuzdanéy, t. i. gniewu, pohamowanie. *Pilch. Sen. Gn.* 320.

ZAWŚCIUBIĆ *czyn. dk.*; zawściubiać *ndk.*, wściubiaiąc wetknąć, zatknąć, **hineinſtecken, hinterſtecken.** Pomóż mi zatykać koło pasa, rychło zawściubiay. *Alb. z W.* 16.

ZAWSTYDZIĆ *cz. dk.*, zawſtydzać, *zawſtydać *ndk.*, wſtydu nabawić, zasromać, **beſchämen;** *Bh.* **zahanbiti** (cf. zahańbić); *Sr.* 1. **zahanbuyu, wohanbu;** *Vd.* saſramuvati, saſhpotuvati; *Cro.* obshaniti; *Bs.* zaſramit; *Rg.* zaſrâmiti, zaſtìditi; *Rs.* остыди́ть, остыжать, постыди́ть, постыжать, устыди́ть, устыжа̀ть, пристыди́ть, пристыжать, позорить, опозорить (cf. pozor). Niechay nie będą *zawſtydani ci, którzy ciebie oczekawaią. *Radz. Ps.* 69, 7; niechay nie będą zawſtydzeni. *Bibl. Gd.*) Zawſtydzaiący, wſtydliwy, *Ross.* постыдный, посрамительный. Zawſtydzić się, zasromać się, wſtydem się zalać (cf. zarumienić, zaczerwienić się, upiéc raka); *Bh.* **zaſtyditi ſe;** *Rs.* застыдиться, **beſchämt werden, ſich zu ſchämen anfangen, von Scham ergriffen werden, ſchamroth werden.** Spuść oczy, zawſtydź się. *Teat.* 47 *c*, 84. Lepiéy się krótko zawſtydzić, niż długo żałować. *Cn. Ad.* 441. Niech się *zawſtydam. *Budn. Jer.* 17, 18, niech nie będę zawſtydzony. *Bibl. Gd.*). Zawſtydzenie, **ZAWSTYD, *Cro.* obshanozt; **das Beſchämen, die Beſchämung.** Zawſtydzenie kogo, *actio afficiendi pudore aliquem. Cn. Th.* 1297. Uwielbię cię na zawſtyd twoich nieprzyiaciół. *Przyb. Luz.* 304. Tak wielkiemu panu, iak widzę, żadna rzecz nie ieſt zawſtydzenia godna. *Baz. Sk.* 203, wſtydliwa, zawſtydzaiąca, sromotna). Zawſtydzenie się, wſtydzenie się czego, sromanie się, wſtyd. *Cn. Th.* 1297. - Nie zawſtydzisz się zań. *Cn. Th.* 542, *haud poenitendus magister*, **du wirſt dich ſeiner nicht ſchämen.** - Zawſtydzić się kogo, mieć go sobie za sromotę, **ſich jemandes ſchämen.** Jeśli się będziem wſtydać prawdy pana swego, zawſtyda się on nas u oyca wiecznego. *Kanc. Gd.* 159. ZAWSTYDZICIEL, - a, *m.*, który kogo zawſtydza, **der Beſchämer;** *Ross.* посрами́тель; *w rodz. żeńſk.* zawſtydzicielka, *Ross.* посрами́тельница.

ZAWSZE, *ZAWZDY, *ZAWŻDY *adv. tempor.*, wszyſtek czas, ciągle bez wyiątku, bez uſtanku, bez przerwy wciąż, wszyſtkie razy, **immer;** *Bh.* **wždy, wždycky** (*obacz* wżdy), **dycky, pokaždé, každykraté,** (*Bh.* **zawdy,** = często, niekiedy); *Slo.* **wždi, wždy, wždicki, wždycky;** *Crn.* vselej, vseler, vêdnu, useskuſi, ſmirej; *Vd.* vſelei, vſellei, vſaki zhaſs, veſszhas, ſpuvu, skues, s'kueſei, ſkusnu ſkus, vſigdar, vſakidar, vſakobart, vſakikrat; *Cro.* uſzégdar, uſzigdar; *Bs.* vazda, ſveghjer, ſvaako dobba, ſveudigl, ſueudiglje; *Rg.* vàzda, ſvégh; *Slo.* vazda; *Sr.* 1. **pžecže, pžežo** (cf. precz, cf. przez; cf. przecię); *Rs.* завсе (cf. *wszy, *wsze), вседа̀, вы́ну; *vulg.* за всегда; *Ec.* выну; (*Ec.* всегдашный *sempiternus*). Panie Boże day, aby to zawżdy, a ieśli nie może być zawżdy, tedy aby wżdy często było z pożytkiem ludzkim. *Baz. Modrz.* 46. Bóſtwo samo z siebie nigdy z żadném ſtworzeniem nie mówiło, iedno zawzdy przez iaki inſtrument albo przez anioła, albo przez proroka, albo wzdy przez iaki pośrzodek do tego godny. *Rey Ap.* 4. Zawsze co zrobić. *Cn. Ad.* 1306 nigdy nie próżnować). Zawsze czynny. *Przyb. Milt.* 238. Zawsze iedno, sprzykrzy się. *Cn. Ad.* 1306, iedno a iedno, toż a toż, cf. taż baba na tychże kołach). Machmud spał tęgo, a w tym wąż sunie się z góry; Turczyn śpi zawsze. *Zab.* 14, 242 *Szym.*, wciąż; iak śpi tak śpi, **in einem fort.** - Zawsze to będzie. *Cn. Ad.* 1306; póki świat światem, na wieczność). Na zawsze; *Sr.* 1. **na pſcheže;** *Rs.* навсегда́, **auf immer, für immer.** Czyż iuż na zawsze nieszczęśliwy ten, kogo raz dolegliwość zatnie? *Zab.* 14, 152, *non si male nunc, et olim sic erit. Hor.*) Zabraniam ci tego, raz na zawsze. *Teat.* 14 *c*, 45, **einmal für alle male; für immer, auf immer.**

ZAWUŁEK; *ob.* zaułek.

ZAWYĆ *cz. dk.*, wyiąc odezwać się, zacząć wyć, **losheulen, aufheulen, ein Heulen erheben;** *Sr.* 1. **zahwuyu;** *Crn.* ſavyam; *Vd.* ſavyem, ſavujem; *Cro.* zaviati, zaviam; *Bs.* zaviati, viati kako vúk; *Rg.* zaviati, zavjâvati (*Rg.* zavjêvalaz, zavìalaz *ululator*); *Ross.* завы́ть, завою, взвы́ть, взвою. O północy szedł do lasa; tam gdy głosem zawył iako wilk, wilcy też zszedłszy się zawyli, na on się iego głos odzywaiąc. *Stryik.* 176. - *fig. tr.* Matki nieszczęsne, co się nie ukryły Przed poganinem, przycisnąwszy do piersi dziatki swe, zawyły. *Tward. Wł.* 94 z płaczem szlochały, krzyczały, *Ross.* зарыдать. Od-

dam wet za wet dobrodzieyce; zawyie i ona, iak iey dokuczę. *Teat.* 24 *b*, 22.

*ZAWZDZIAĆ; *ob.* zawdziać.

ZAWZIĄĆ, *F.* zaweźmie, zawezmę *cz. idntl.*, zaiąć, zabrać, **mit hinnehmen, wegnehmen**, (*Rg.* zauzêti *occupare locum*, *paeuenire*; *Cro.* zavjeti, zavimlyem, = zaiąć, zaymuię; *Crn.* saulęti, saufamem, = zdumiewać; *Vd.* savsetise, = zadziwić się; *Vd.* savsetliu, vseuzhen, = zadziwiający, zachwycaiący, zdumiewaiący; *Vd.* zavseten, = dumny, wyniosły; *Vd.* preusetn *fastuosus*, preusetje *superbia*). Zawziąć, zjąwszy zabrać, **auffassen und nehmen, mit sich fortnehmen.** *Colligere vestem* zawziąć na siebie suknią, albo się wskasać. *Mącz.*, **das Kleid zusammen nehmen, aufnehmen, aufheben, aufschürzen.** *Lotum gustavit*, zawziął z kolana, nie chce mu się ztąd do domu. *ib.* Ktoby rzekł do góry: zaweźmi się, a wrzuć się w morze, stanie się. *Sekl. Math.* 21, *et Mar.* 11, poryway się, **mache dich auf, nimm dich zusammen.** Zawziąć co cudzego, *auferre quid alienum per imprudentiam.* *Cn. Th.* 1402, **Fremdes unabsichtlich mit fortnehmen.** - Zawziąć z kim przymierze, przyiaźń, = zawiązać, zawrzeć, **Freundschaft u. s. w. schließen.** Z Erykiem Władysław i Witold iawnie przymierze i zjednoczenie między sobą zawzięli. *Krom.* 483. Kazimierz pokoy i ustawy zawzięte Władysława brata z Krzyżakami potwierdził. *ib.* 575. Rozjem między królami zawzięto. *ib.* 693. Niech się od dnia dzisieyszego między nami przyiaźń zaweźmie. *Pilch. Sen. last.* 36. Zawziąć, zacząć, wszcząć, (cf. wziąć robić, krzyczeć, biegać, = zacząć); **anfangen, anheben;** zawziąć się, zacząć się, wszcząć się, wszczątek czyli początek wziąć, **den Anfang nehmen.** Nową Siedmiogrodzanie na Polskę zawzięli woynę. *Nies.* 1, 16, podnieśli). Bogowie zdarzcie zawzięciu moiemu. *Zebr. Ow.* 1, *coeptis*). Ach Boże, bez którego nic się nie zawzięło, J dlaczegoż tak twoich opuszczasz rąk dzieło? *Dmoch. Sąd.* 25. Od narodu Włodzimierzów Kiiowskie i wszystkiey Rusi xiążęta zawzięły się. *Krom.* 61, *orti.*) O porządku cerkwi z początku taki zwyczay zawzięty, dotąd zachowuie się. *Pim. Kam.* 404. Zawziąć, otrzymać, odebrać, **woher erhalten, erlangen, bekommen.** Potym uczuł za grzechy swoie skruchę płaczorodną, Taką od Chrystusa zawziął Piotr laskę swobodną. *Chodk. Kost.* 83. Zawziąć, powziąć zkąd, **woher nehmen.** Zaweźmie pochóp do dzielności. *Past. F.* 201. Szacunek osoby iego z nigdy niewychwalonych pism iego zawziąłem. *Mon.* 71, 169. - Zawziąć gruntu, zawziąć się, przyiąć się, zakorzenić się, **Grund fassen, bekleiben, sich annehmen, fortkommen.** Czego kto w sześciu lat młodości nie zacznie, gruntu nie zaweźmie. *Falib. Dysk. G* 3. Na takie serca gdy upadnie słowo boże, *prze niesposobność ich, zawziąć się tam nie może. *Zrn. Pst.* 91 *b.* Zawziąć się, zakrzewić się, wzmódz się, wziąć górę, wygorować, iść w górę, *in bonam et malam partem*, **aufgeben, in die Höhe gehen, die Oberhand nehmen, stark werden.** Na początku wiosny nie zaraz trzeba było wygnać na pole, póki się słusznie nie zaweźmie pasza. *Haur Sk.* 54. Rolnictwo czy się może zawziąć gruntownie w tym kraiu, gdzie zwierzchność nie wydała prawa dla iego zachęcenia? *Pam.* 83, 366. Miłość nauk i kunsztów zawzięła się pomału między Francuzami pod trzecią królów familiią. *Mon.* 65, 293. Zamoyski tak był kontent z owego zawzięcia się sześciu wsi czynszowych, że potym wszystkich poddanych swoich wolnością udarował. *Pam.* 85, 1, 730, ze wzmagania się ich, z zakwitnienia, z zamożności, **Flor, blühender Zustand, Aufkommen, gutes Fortkommen.** Zawzięty w co, obfituiący w co, opatrzony, zapasny, zamożny, **womit reichlich versehen.** W armaty i w woienne zawzięty machiny, ma się iuż ku flolicy. *Tward. Wl.* 16. Spieszmy się w kraie święte, W infuły, w bogactwa zawzięte. *Lib. Hor.* 122. Zawziął się ogień, *assumpsit flamma vires.* *Cn. Th.* 1402. Powietrze morowe okrutnie się w woysku Bolesława zawzięło było. *Krom.* 69. Zboyce, którzy się byli na ten czas w Polszcze zawzięli, Kazimierz W. uskromił. *Biel.* 196, zagęścili się). - *Magis actiue*: zawziąć się, usiłować; starać się usilnie, **sich nachdrücklich bemühen.** Szczypiąc mię, śmie i w tym naganiać, Żem się tak trudney woyny zawziął był uchraniać. *Otw. Ow.* 516. *Osobliwie*: zawziąć się, uwziąć się, upornie, zacięcie, usadzić się, **durchaus hartnäckig wornach trachten, wornach ringen, worauf erpicht seyn.** Jak się kobieta na co zaweźmie, dokonać tego musi. *Teat.* 31 *b*, 39. Kiedy się na co zaweźmiemy, nic nam nigdy nie przeszkodzi. *ib.* 27 *b*, 20. Jak się zawezmę, to mu wcale głowę zawrócę. *Teat.* 2 *b*, 47. Pryncypały wygnania Bolesława obawiały się, aby syn iego, krzywdę taką pamiętaiąc, mścić się oney nie zawziął. *Krom.* 111. Z oboiey strony, gdzie się miecz zaweźmie, krwi być rozlanie musi; bo iedni sieką, a drudzy się bronią. *Zrn. Pst.* 3, 95, iak się wścieknie, rozzłości). Złe szczęście, kiedy się gdzie zaweźmie, kto zahamować może? *Podw. Syon. P* 2. Choroba kiedy zaweźmie się na śmierć, t. i. kiedy siły w pacyencie nie potrafią wstrzymać iey mocy, tedy i Salomon w takim razie nic nie potrafi. *Perz. Lek.* 321. Zawziąć się na kogo, rozjadowić się nań, zażarcie, zacięcie natrzeć, zęby na niego ostrzyć, **sich über jemanden erboßen, ergrimmen.** A tyś się widzę zawzięła na mnie. *Teat.* 36 *c*, 57. Za afront ten, lud ów zajadł się i zawziął cały. *Jabl. Ez. D* 3. Zawzięty, zaiadły, zacięty, zażarty, **ergrimmt, erboßt.** Zawzięcie *adverb.*, n. p. Los mię prześladuie i trapi zawzięcie. *Teat.* 45, 53 *Skrzet.*; *ob.* zawziętość). ZAWZIĄTEK, - tku, *m.*, (*Cro.* zavjètek *synopsis*); wszczątek, początek, zaród, zarodek, **der Ursprung, Anfang.** Rzymianie swego zawziątek narodu do bogów przytaczali. *Krom.* 3. - Zawziątek, zaczęcie, zaczęte przedsięwzięcie, zawód, zachód, **ein angefangnes Unternehmen, das Beginnen, Vornehmen.** Senatorowie Witolda w płochomyślnych a szkodliwych zawziątkach napominali. *Krom.* 502. My do zawziątku wróćmy się naszego. *ib.* 74, *ad curriculum nostrum reuertamur*). Między Jagiełłem i Witoldem wierny trwał zobopolney zgody i miłości zawziątek. *Krom.* 405, *summa coniunctio*, zawiązek, związek, **das Band der Eintracht und Liebe.** - Przyimiy ten przyiaźni, życzliwości moiey zawziątek. *Tr.*, zadatek, **Pfand der Freundschaft.** ZAWZIĘCIE, *Subst. et adverb.*, obacz zawziąć. ZAWZIĘTOŚĆ, - ści, *ż.*, zawzięcie się na co, uporne usadzenie się, **das Erpichtseyn; hartnäckiges Bestreben worauf.** Zawziętość to nieprzełamana. *Tr.* *Dziś niedowiarstwo za bystrość rozumu, zawziętość kosterstwa za zaba-

wę osób godnego urodzenia, przewrotna chytrość za cnotę nadworną są poczytane. *Zab.* 7, 37, uparte przywiązanie do koſterſtwa, paſsya do szulerſtwa, leidenſchaftliche Spielſucht. - Zawziętość na kogo, przeciw komu, zaciętość, zażartość, zajadłość, Ingrimm, Grimm, Groll. Jeśliś żył w zawziętości z bratem twoim, poiednać się z nim powinieneś. *Zach. Kaz.* 1, 210, cf. zawiść, nienawiść.

*ZAWŻYMAC *cz. dk.*, zatłoczyć, zagnieść, zapchać, verſtopfen. Wódka z poziomek zawżymane czyszczenie miesięczne paniom wzbudza. *Syr.* 1333? może: zawſtrzymane.

ZAYDOWY, - ego, *m.*, flis, który siedzi na końcu przy zyzie. *Mag. Mscr.*, może: zadowy; der Botsknecht auf dem Hintertheil des Flußſchiffs. Kwaterni zowią się flisi siedzący między sztabowemi i zaydowemi. *ib.* Z zyzy wodę szuflą wylewać, ieſt powinnością zaydowych. *ib.*

ZAYMAC; *ob.* zaiąć. *ZAYMACZ, - a, *m.*, ZAYMICIEL, który co zaymuie, der Wegnehmer, Einnehmer; *Bh.* zažimać *qui capit*, 2., *pignerator*; *Vd.* sajemavez, = czerpacz; *Cro.* zajemach, zaimach, zaimáchecz *cratera*, zaimàvecz *urnator*, zajèmnik *foenerator*; zavjèmnik, zavjemitel, *Dl.* zaimalacz *interceptor; Ross.* заемщикъ pożyczalnik, cf. wzaiem dawać). Zaymacz, złodziéy bydlęcy, *abigeus. Klon. Wor.* 18. ZAYMOWAĆ, ZAYMUIĘ, *ob.* zaiąć. ZAYMY, *ob.* zajem.

ZAYRZEC, *zairzeć, *zayźrzeć, *zaźrzeć *cz. dk.*; zazierać, = zaglądać *ndk.*, *zaglądnąć *idntl.*; (*Rg.* zazretti tkomu *prendere in mala parte*, zazretti, primiti ù zâzor *durius accipere*; *Ross. vulg.* зазирать, зазрѣть naganić, zarzucić komu, зазорный naganny, obraźliwy, haniebny, podeyrzany, зазоръ hańba, niecześć; *Ec.* зазрѣти zarzucić, зазрѣніе zarzut, 2., wſtyd; зазираюся wſtydzę się); = oczy gdzie obrócić by widzieć, by poſtrzedz, wohin ſehen, blicken, hinſehen, hinblicken; *Boh.* zažřiti, zřjm, zahljdnauti, zahljžeti; *Vd.* sagledati; *Cro.* zagledati, zagledam, zagledavam, (zagledatiſze, = zapatrzeć się); *Bs.* zaviriti, gledati unutra, (zagledatiſze *intueor*); *Rg.* zaglêdati; *Ross.* заглядывать, заглянуть, засмотрѣть, засматривать, (заглядѣться zapatrzeć się). Szyię kogut wyciągał wspinaiąc się na nogi, iakoby na co zaglądał. *Ezop.* 98. Więc to będą uroki, zapewne cię która Złym okiem baba na czczo zayrzała ponura. *Zab.* 11, 375 *Jabl.*, patrzała na cię, hat dich angeſehen. W dziesiątym wieku xiążęta zadnieprscy zaglądali z téy ſtrony Dniepra na wolne narody Słowiańſkie. *Nar. hst.* 2, 415; patrzali, zapatrywali się na nie, ſie ſahen nach ihnen hin, hefteten ihren Blick auf ſie. Zayrzeć w co, weyrzeć w co, hinein ſehen, hinein gucken, *pr. et fig. tr.* Ciekawy w cudze rad zagląda garki, bez pozwolenia kucharki *Haur Sk.* 168. Obawiam się, by Kasiuniu nie chciał ci mój paniſko zayrzeć czasem w zęby. *Teat.* 43 *b*, 77, zayrzeć ci w oczy, zbliżyć się zbyt do ciebie z umizgiem). Zrzebcowi w zęby zaglądaią, ieśli iuż zronił, albo ieśli ie przyiadł, lata mu liczą. *Rey Zw.* 160 *b*. Góry wierzchołek wysoki, W iasne zaziera obłoki *Kniaź Poez.* 3, 166, wdziera się, wciſka się). Zayrzeć komu w oczy, einem in die Augen ſehen, *pr. et fig. tr.* Kładzie rękę na szpadzie, z którą ieſt ochoczy Zayrzeć wszyſtkim na świecie bohatyrom w oczy. *Przyb. Luz.* 116, ſtawić im się śmiało, einem dreuſt unter die Augen treten. Przyszedłem pożegnać się z tobą, wyieżdżam zayrzeć w oczy nieprzyiacielowi. *Węg. Mar.* 1, 91. Aryas ogniſty lotnym pędem kiedy w zawód ſkoczy, Nie zayrzy mu Perseusz choć ſkrzydlaſty w oczy. *Zab.* 15, 165; schowa się przed nim). Śmieléy w towarzyſtwie zayrzym śmierci w oczy. *Przyb. Ab.* 45, narażamy życie, dem Tode trotzen. - Stary bardzo, śmierć mu w oczy zagląda. *Cn. Ad.* 1095, grozi mu, tuż przy nim, der Tod ſieht ihm in die Augen, tritt ihm unter die Augen, droht ihm. Zewsząd mi śmierć zagląda w oczy. *Teat.* 29, 108. Dzień się iuż w noc obrócił, śmierć w oczy zayrzała. *Jabl. Tel.* 80. Niedoſtatek i głód nieznośnie mię trapią, śmierć mi się w oczy zazierać zdaie. *Teat.* 49 *c*, *a* 2. Co po morzu mąk tyle, tyle nieszczęść kroczy? Śmierć uſtawnie zagląda ze wszyſtkich ſtron w oczy! *Przyb. Luz* 31. - Zayrzeć w co dla powzięcia wiadomości, dla dochodzenia, wo hinein ſehen, einen Blick hinein thun, ein Einſehen haben, einſehen, Einſicht nehmen, unterſuchen. Niepodobna rzecz ieſt chcieć wszyſtko samemu czynić; ale i podobna i nieciężka we wszyſtko zayrzeć. *Kras. Pod.* 2, 38. Zna mię, że ieſtem mu wierny; nigdy nie miał zwyczaiu, w regeſtra zaglądać, bo to go nudzi. *Teat.* 29 *b*, 16, przezierać regeſtra, Rechnungen durchſehen. Nie wadzi zayrzeć w tę ich raczéy cierpką, niżeli ważną naukę; ale zayrzeć tylko, i poniekąd o nią się otrzeć. *Pilch. Sen. list.* 374, okiem rzucić, einen Blick hinwerfen. - My w Wc Panów nie wdzieramy się sprawy, nie zaglądaycież do nas. *Xiądz.* 27, nie wściubiaycie nosa, nie wtrącaycie się do nas, nie mieszaycie się, miſcht euch doch nicht in unſre Sachen. My się nikomu nie wydamy, a któż w serca cudze zaglądać może? *Teat.* 30 *b*, 84, czytać w nich, przeniknąć ie). Zaleca filozofiią to naybardziéy, że w herbarze nie zagląda. *Pilch. Sen. list.* 328, względu na herbarze nie ma, ſie nimmt darauf keine Rückſicht. - Zaglądać do kogo, odwiedzić, nawiedzić go na chwilkę, widzieć go, zu einem hinſehen, ihn auf einen Augenblick beſuchen, ihn ſehen. Nie zayrzęż ia odtąd do chorego. *Perz. Lek.* 56. Jeżeli złodziéy iaki kraść przyszedł, to go tak przez kiy przesadzę, że tu więcéy nie zayrzy. *Teat.* 52 *c*, 57 cf. noga iego tam więcéy nie poſtanie; nie pokaże się tam więcéy). Jeśli co pisze lub czyta w osobności, zaglądaią i przeszkadzaią. *Mon.* 73, 430, wpadaią). - Zaglądać, zayrzeć, *cum effectu*: zoczyć, spoſtrzedz, doyrzeć, zobaczyć, wahrnehmen, erblicken, ſehen, erſehen, gewahr werden, gewahren. Zayrzeć czego, kogo, *contingere visu aliquid, attingere aliquid acie oculorum. Cn. Th.* 1403. Jeno iéy co *zaiźrzał, poznał warkocz złoty. *P. Kchn. Orl.* 1, 5. Rynoceros w młodości miał zwyczay takowy, Gdy zayrzał siwéy brody, abo siwéy głowy, To kszykał na ſtarego, sprośnie go wzgardzaiąc. *Papr. Koł. R b.* Zaiźrzał iéy, po zabitym oycu płaczącéy. *P. Kchn. Orl.* 1, 262. Nie zayrzeć go, nie doyrzeć go. *Cn. Th.* 1403. Człowiek okiem swém zayzrzeć zaraz nie może tych wszyſtkich rzeczy, które się w tym okręgu świata zamykaią. *Boter.* 3, *a*. Rozum myśli szykuie, że się z nich utworzy to łatwiéy, co iuż nasze cielesne piérwéy zayrzały i zachwyciły oczy. *Zab.* 12, 52. Mieć żoną chce Dafnę zayzrzaną. *Zebr. Ow.* 16, *visam*). Narcys gdy piie, zayzrzany go zbłaźnił kształtu wyraz. *Zebr. Ow* 67 *visae correptus ima-*

gine formae). Krainie téy przydali imię ogniftéy, z iakiegoś ognia zairzonego z daleka. *Boter.* 320. Chłopiec w szkołach, ieśliby snadź zayrzał, iż go insi przechodzą, weźmie z tego otuchę i pobudkę, że się też w nauki wda. *Glicz. Wych. K* 6; iakoćby dziecię tego zayrzało, w toż się też wdałoby. *ib. E* 1 *b.* – Zaglądanie, zayrzenie, *ZAGLĄD, - ędu, *m.*, *Crn.* fagléd *aspectus*, *conspectus*; *n. p.* Równie niebo nie kryie nic, iak głęboki dół piekła zaględom twych źizenic. *Przyb. Milt.* 8, wzrokowi twemu, oczom twoim. - *§., Rozumiemy, że się tego nie zaprzy, w czym mu własne sumienie *zayźrzeć musi. *Smotr. El.* 8, zarzuty czynić, ftrofować, Vorwürfe machen; cf. *Rosfic.)* – II., zayrzeć komu czego, *zawidować, *zawidzieć, zazdrościć, zawiścić, neiden, beneiden, *Vd.* navidlivati, nevofhiti, nevolhuvati; *Rg.* zavidjeti; *Rs.* завистливовать, завидовать, позавидовать; *Ec.* завижду (więcéy dyalektów obacz *pod słow.* zawidzieć). Zayrzeć komu czego, abo nie rado widzieć co na kim. *Mącz.* (cf. *Lat. inuidiae nomen dictum a nimis intuendo fortunam alterius. Cicero.)* Zayrzeli bracia Jozefowi. *Budn. Genes.* 37, 12, nienawidzieli go bracia. *Bibl. Gd.)* Tak bardzo mu zaźrzeli. 1 *Leop. Gen.* 26, sie waren ihm neidisch, gehässig, beneideten und haßten ihn. Rozdraźnili go i zwadzili się, a *zaśrzeli mu ci, którzy mieli ftrzały. *Leop. Gen.* 49, 23, nienawidzieli go. *Bibl. Gd.)* Nędznemu nikt nie zayrzy. *Cn. Ad.* 548; Nie zayrzy iezdny, kiedy miia draba, Ni gładka dziéwka, gdy się zgarbi baba. *Rey Zw.* 224. Na swym przeftawał, cudzego nie pragnął, nikomu nie zayrzał. *Falib. difk. Q* 3. Kto czego zaźrzy, pewnie sam nie miewa. *Rey Zw.* 224. Nie zawiftny, nie zazdrosny, któremu żaden nie zayrzy. *Cn. Th.* 542, *Rs.* независтный, unbeneidet. Dobrym za żywota zayrzemy, a zmarłe sławimy. *Cn. Ad.* 171. Wolę, aby mi zayrzano, niż aby mię żałowano. *Cn. Ad.* 1252, besser Neider, als Mitleider; *Slo.* lepšá záwiſt, než politowáni. Niechay się zazdrość puka; boday mi zayrzano, Wolę to, niżliby mię pożałować miano. *Sim. Siel.* 84. Lepsza ieft zawiść, niż politowanie, Nie dbay, że ci cnot zayrzą, krzywo patrząc na nie. *Zab.* 6, 384 *Nar.* Dobremu zaźrzysz, iuż wszyftkim i sobie, Bo się ten wszyftkim przygodzi, i tobie. *Rey Zw.* 224 *b.* Tak wielkiego dobrodzieyftwa Bożego zayrzał nam szatan. *Baz. hſt.* 355., pozayźrzał. *Smotr. Lam.* 117. Bóg was wielce ubogacił i na doftoyności wysadził, a wy tym nędznym bratom swoim żywota ich zayrzycie. *Baz. hſt.* 182, ihr wollt ihnen nicht einmal das Leben gönnen. Napisał, że świętym czci ich zayrzymy, ale mógł wiedzieć, że my ludziom świętym czci nie zayrzymy, owszem aby im wyrządzona była, upominamy. *Zrn. Pſt.* 3, 704 *b.* Zayrzenie komu, *ob.* zazdroszczenie, zazdrość, *zawidzenie, zawiść.

ZAYŚĆ, zaszedł, zaszła, *F.* zaydzie, zaydę *med. dk.*, zachodzić *ndk.*; *Bh.* zagjti, zaſſel, zaygu, zachazeti; *Sr.* 2. sahiſch, ſaiſch; *Sr.* 1. zanhdu, zanhdźem, zainhdu, zainhdźen, zandu, ſaindźem *discedo*, *praetereo*, zanhdu, zahndźem *congregor*, zalhadźam negocyuię, traktuię; *Crn.* fahâjam *occidere*, *frequentare*, *aberrare*, ſajidem *transire*, *aberrare*, ſajde sê, = uydzie, uchodzi; *Vd.* faiti, ſajiti, sahajati *errare*, *aberrare*, *Cro.* zayti, zahajam, zahajati *devio*, *labor*, *obeo*, *occido*, *descendo*, *circumeo*, *ambio*; *Bs.* zajti, zacchi, zahoditi *deuio*, *deflecto*, *insanio*; *Rg.* zâjti, zâchi, zahodim *errare*; *Rs.* зайти, зашель, зайду, заходить, захожу; *Ec.* заити; zayść za co, ftanąć za czym, hinter etwas hingehen. Wziąwszy się anioł Pański, który szedł przed obozem Jzraelfkim, zaszedł za nie. *Leop. Ex.* 14, 19, ruszywszy się anioł, który chodził przed obozem, szedł pozad ich. *Bibl. Gd.)* Zachodzić za co, zakrywać się zachodząc, hinter etwas untergehen, sich verbergen. Słońce aczkolwiek pod czas zaydzie wzrokowi naszemu albo za góry albo za lasy, albo za chmury, a wszakże zasię pięknićy się wyiaśnia. *Wer. Regl.* 116. Zachodzi miesiąc, słońce, gwiazda, = zapada, die Sonne, der Mond, ein Stern geht unter (*oppos.* wschodzi, *obacz* wzeyść); *Bh.* zapadnauti; *Sr.* 1. ßlonzo ſaladźa; *Vd.* fonze sahaja, gre k' boshjei gnadi). Pod wieczor, kiedy słońce zachodziło... *Lib. Hor.* 70. Gdy słońce zachodzić ma, ciemności bywaią na nizinach; ale kiedy na pagorkach ciemność widziez, noc się przybliża. *Zrn. Ps.* 86 *b.* Dwa razy miesiąc zaszedł, i dwa razy wschodził, Patrząc na ciągnącego przez piaski hetmana. *Bardz. Luk.* 172. Zayście, *zaście, zachód, *zapad, das Untergehen der Sonne u. s. w., der Untergang, *Rs.* закатъ. W winnicy Pańfkiéy od zarania Robili, aż do zayścia słonecznego. *Odym. Sw.* 2, *G b.* Zdarz nam wieczór dnia naszego Jasny, bez zayścia wiecznego. *Groch. W.* 55, bez końca). Zachodzić, schodzić, ku schyłkowi się mieć, wątleć, untergehen, abnehmen, vergehen. Zachodzi, albo zaszło co dawnością, *obsolescit. Cn. Th.* 1403, cf. wywietrzeć, wyftarzeć się, veralten. *Affecta et prostrata respublica* znędzony i zaszły ftan Rzpltéy. *Mącz.*, *Bh.* záſſloſt zaszłość. Zaydzie mój wzrok, a na pował legnie głowa. *Kanc. Gd.* 227. Rzecz kradziona dawnością nigdy nie zachodzi. *Klon. Wor.* 44, nie podpada zadawnieniu; cf. *Sr.* 1. ſachodny, = przeszły, zalhadźwaté zachodni, zachodowy; *Sr.* 2. ſahadne, zachodne przeszło). Oczy komu zaszły, przytępiły się, zaćmiły się, zciemniały, = zaszły mgłą, bielmem; die Augen sind ihm dunkel geworden, er hat gleichsam einen Flor vor den Augen, er hat den Staar. Achias iuż nie mógł widzieć, bo mu iuż oczy były zaszły od ftarości. *Leop.* 3 *Reg.* 14, 4, bo mu były oczy zaszły dla ftarości iego. *Bibl. Gd.)* Oczy iego mgłą były zaszły dla wielkiéy ftarości, ani mógł iasno widzieć. 1 *Leop. Gen.* 48, 10; iuż na oczy nie doźrzał. 1 *Leop.*, oczy iego ociężały były dla ftarości, i nie mógł doyźrzeć. *Bibl. Gd.)* Miał dziewięćdziesiąt lat, i oczy mu były zaszły, że nie mógł widzieć. *Leop.* 1 *Reg.* 4, 15, oczy iego iuż się były zaćmiły. *Bibl. Gd.)* Starzał się, i zaszły bielmem oczy iego, że widzieć nie mógł. 1 *Leop. Gen.* 27, 1, zaćmiły się. 3 *Leop.*, *Bibl. Gd.*; cf. od płaczu oczy moie poszły bielmem. 1 *Leop. Job.* 16, 17, powieki moie zaćmiły się. 3 *Leop.*, na powiekach moich ieft cień śmierci. *Bibl. Gd.)* Zayść czym, zaiętym, zakrytym, powleczonym być czym, womit bedeckt seyn, davon voll seyn, damit überzogen seyn. Niebo czarnemi gęftemi obłokami zaszłe. *Warg. Wal.* 20, zaftąpione, zachmurzone). Nigdy rana nie zaydzie blizną, którą innemi coraz plaftrami okładaią. *Pilch. Sen. list.* 7 nie zaftrupi się, nie zamknie się). Płakałaś, powabne twe oczy zaszły łzami. *Teat.* 48, 10, zalały się, zalane

były łzami, deine Augen waren in Thränen übergegangen, übergetreten. *Sugillatio* siniec, krwią zayście. *Perz. Cyr.* 1, 182, das Unterlaufen mit Blut. NB. zayść czym; w tym znaczeniu częſtokroć zamkniętym ieſt w samym słowie zaimkowém, n. p. zayść ropą, = zaropić się, zaiątrzyć się; zayść ćmą, = zaćmić się; zayść chmurą, = zachmurzyć się. - §., zayść, dóyść aż gdzie trzeba, gdzie chciano, ſtanąć tam, bis hin gehen, bis hinkommen, gelangen. Wszak prędzéy zaydzie ten, co prędzéy bieży. *Zab.* 9, 227. Może drugi i na mieyscu siedząc zayść tam, kędy zamierza. *Lub. Roz.* 101, dóyść, trafić, dociągnąć, osiągnąć, dokazać swego). Dominik Św. R. 1221 z tego żywota do nieba zaszedł. *Birk. Dom.* 34, przeszedł, przeniósł się, iſt in den Himmel übergegangen. Zayść aż dokąd, bis wohin gehen, kommen, gelangen. Pochoży, zachoży, znaczy człeka, co zaszedł do mieysca iakiego, co osiadł w nim, lubo się w nim nie rodził. *Czrtr. Mskr.* Zayść gdzie daleko, weit weggehen. Syn marnotrawny od oyca w dalekie krainy zaszły. *Bals. Niedz.* 1, 33. Zaszedł w las daleko. *Cn. Ad.* 1305, *Rs.* забрéсть, забродить cf. zabrodzić, zabrnąć). Powoli daléy zaydziesz; *Ross.* тише ѣдешь, далѣе будешь. Większa kula z działa wyſtrzelona daléy zaydzie, niżeli mnieysza. *Rog. Doś.* 1, 200. Tak daleko ona choroba zaszła, że było potrzeba raz i drugi rzezać kolano dziecięciu. *Wys. Jgn.* 154, doszła do tego ſtopnia, = przyszło do tego). Ziemomysł syna Mieczysława w zaszłym wieku zoſtawił. *Krom.* 53 *perductum ad maturitatem*, w doszłym, dościgłym, doyźrzałym, reifes, gehöriges Alter, cf. podeszły). - Zachodzić na co, rozciągać się aż na co, bis über etwas hin reichen, darüber weg gehen, weg langen. Zachodziſta suknia u krawca[, szeroka, gdy ieden bok na drugi zachodzi. *Mag. Mscr.* - Zayść w co, zapędzić się w co, zabrnąć, zapaść, wpaść, wo hinein gerathen, ſich vertiefen, hinein waten. Wy coście w lata zaszli .. *Prot. Par. B* 2, podeszłego wieku). Chcąc wywieść siebie z błędu, bardziéy w błąd zachodzę. *Teat.* 45 *c*, 35, zamotam się, zawikłam się). Ten który w wieczną onę światłość okiem rozumu swego patrzeć chce, miaſto przeyrzenia olśnie, i w błędy niewywikłane zaydzie. *Dambr.* 255. Doma się w dług zachodzi, doma się płaci. *Gorn. Sen.* 345, zaciąga kto dług). Zachodzę w długi, dłużę się. *Cn. Th.* 1403 *et* 123; *obacz* zadłużyć się, in Schulden gerathen. Zayść z kim w co; wdawać się, zapuścić się, ſich mit einem einlaſſen. A ten przyiaciel Wc Pani, czy wie, iakeśmy daleko z sobą zaszli? *Węg. Mar.* 1, 234. Zginął, kto zaszedł w rozmowę z niewiaſtą. *Pociey.* 314. Zaszli w słowa, = przymówili sobie. *Włod.*, podmówili sobie. *Cn. Th.* 240 *et* 1359 *prouehi in maledicta*, ſie ſind mit Worten an einander gerathen. Z takowemi ludźmi trudno się komu zgodzić, którzy leda o naymnieyszą rzecz swarzą się a zachodzą. *Eraz. ięz. T* 2 *b.* Zayście, zaiście, zaście, kłótnia, sprzeczka, spór, zwada, Zank, Streit, Hader, Zwiſt, Zwiſtigkeit, (*Bh.* záſſti zaiadłość). Miał ieden z drugim zaście. *Petr. Pol.* 411. Ze szkodliwych żartów wielkie zayścia bywaią. *Gorn. Dw.* 200. Miał z nim dawne zaiścia. *Nar. Tac.* 3, 70, *olim discors*) Kiedyż zaciągi i *zaszcia między ludźmi wielkiemi poiednane bez niego? *Birk. Sk. C* 3. Wina gdy niemiernie używamy, z dobréy rzeczy obraca się we złą, ztąd zwady, bitwy, zaścia, a nieprzyiaźń. *Eraz. ięz. E* 7. Sprawiedliwość niszczeie, ztąd przyszły powłoki, przedarowania sędziów, zayścia srogie. *Gil. Pst.* 3. Z królem tym my mamy słuszne zaście. *Jabł. Tel.* 157, nieprzyiaźń, woynę). Nieprzyiaźń wiodę z kim, zachodzę w nieprzyiaźń, *contraho inimicitias. Cn. Th.* 518, mit einem in Feindſchaft gerathen. - Zayść, za daleko iść, zaciec, zabłąkać się, zu weit gehen, ſich verirren, verlaufen. Szukać zaszłych a zabłądzonych owieczek swoich. *Rey Pst. E e e* 2. Zayść się, zbytnie zapędzić się, przesadzić, es zu weit treiben, übertreiben. J od śmiechu zbytniego, ludzie zaszedłszy się, umieraią. *Sak. pr.* 29. Zachodzić w głowę, od rozumu odchodzić, waryować, szaleć, pomieszania zmysłów doſtać, zawrotu doſtać, wahnſinnig werden, aberwitzig werden, überſchnappen; *Rs. vulg.* рихнуться. Zaszła w głowę. *Jabł. Ez.* 207, *Węg. Mar.* 1, 72. Szalony, szaleie, zaszedł w głowę; odszedł od siebie. *Cn. Th.* 1125, cf. poſtrzelony). Gdy Mieczysław, w głowę zaszedłszy, rozumu oſtradał, królowa zaraz wszyſtkie rządy królewſkie sobie przywłaszczyła. *Krom.* 83, cf. ſkażona głowa). Od zdumienia wielkiego ledwie w głowę nie zaszedł. *Sk. Żyw.* 376 *b.* Co to za widowiſko! człek w głowę zachodzi. *Niemc. P P.* 48. Zdaie mi się, iż w głowę nieborak zachodzi. *Teat.* 34 *c*, 12. Całkiem w głowę zachodzi; a dopiero drugi raz mię widzi. *Teat.* 1, 49, ma głowę zawróconą, odurzoną). - Zayść w płód, zayść płodem, zaſtąpić płód, począć, ſchwanger werden, empfangen. Panna *zaidzie płodem. *Sekl. Math.* 1, będzie w żywocie miała. *ib.*) W płodeś zaszła, lecz nie zgasła czyſtość twym porodzeniem. *Pieśń. Kat.* 133. Każda bez męża niewiaſta, która zachodzi płodem, i rodzi dziecię, od wszelkiéy kary u nich wolna. *Mon.* 76, 622. Nie wzgardzay prośby moiéy, day owocu swego, Abym dziatkami zaszła od swego miłego. *Papr. Kol. F* 4; daß ich Kinder bekomme. W tym dziećmi zaszła, i bywszy brzemienną, Ciebie dziecinę białą urodziła. *P. Kchan. Jer.* 306. - Zachodzić do czego, do kogo, = nachodzić, napadać, bis hinein ſtreifen, einfallen. Nie będzie żaden zachodził, ani wtarczki czynił do ziemi twoiéy. *Leop. Ex.* 24. Zachodzić do kogo, koło kogo, na kogo, = godzić na kogo, krzątać się koło niego, kręcić się, dybać nań, einem beyzukommen ſuchen, ſich um ihn herum drehen. Do cudzych żon zachodzić, to dziś powszechna omyłka. *Teat.* 3 *b*, 92; cf. zayść, = zabłąkać się). Tylko do moiéy nie zachodzić żony. *ib.* 55 *b*, 45. Nie zdrowo do cudzych żon zachodzić. *ib.* 33 *b*, 57. Zachodzi wilk koło trzody, godzi, *obambulat gregi lupus, et insidians explorat ouilia circum. Virgil.*, *Cn. Th.* 199. Zachodzę na kogo, godzę, zmierzam. *ib.* Zachodzę na kogo sztucznie. *Cn. Th.* 1359. Sztuki, fortelu zażyć, sztuką zayść na kogo, podeyść go, einen mit Liſt kriegen, fangen, ihm beykommen. Jdzie właśnie, trzeba tu sztuką zayść na niego, bo inaczéy nie przyzna się do niczego. *Teat.* 29, 95. Mieszczanie Paſsenheymeńscy zaszli chytro na Krzyżaki. *Stryik.* 610. Myślił Ludwik, iakoby iednę córkę widział na króleſtwie Polſkim; więc żeby tego dowiódł, zaszedł tym obyczaiem na Polaki, i kazał, aby mu poradlne dawano i t. d. *Bielſk.* 207. - Zachodzić się, zakrzątać się, zatrudniać się, uwiiać się, ſich bey etwas tummeln, ſich herum tum-

meln, geschäftig seyn, ämsig daran gehen. W święto z przyiacielem zabawić się godzi, Tym czasem o wieczerzy żonka się zachodzi. *Sim. Siel.* 57. - Zayść kogo, zdybać kogo, napaść go, nayść go, nadeyść go, einen überfallen, überrumpeln. Co za starzec przeklęty, po zdradziecku nas zaszedł, nie przestrzegłszy nas niespodzianie przyiechać, co za podeyście; od stworzenia świata żaden stryi synowca swego w podobnym nie zjechał razie. *Teat.* 7 c, 35. Sen ciało strudzone zachodzi. *Zebr. Ow.* 180 *occupat*, napada, zaymuie). Zachodzić kogo, tykać się kogo, dotykać go, spotykać, einen angehen, betreffen, ihn treffen. Chrzest ś. zachodzi nie tylko tych, którzy teraz są i żyią, ale i tych, którzy się po nich rodzić maią. *Sal.* 59. Od wschodu nas za przeszłych wieków wszystko dobro chrześciańskie było zaszło. *Smotr. Ap.* 80, dostało nam się było, do nas doszło, nas doszło, spotkało). Zachodzić kogo, obchodzić go, nie być dla niego rzeczą oboiętną, einen angehen, betreffen, ihn interressiren, für ihn nicht gleichgültig seyn. Jeśliż się wy w ugaszeniu płomienia tego tak bliskiego leniwemi nie okażecie, oni pewnie ognia tego, który zachodzi wszystkie, ze wszystkiemi też ratować nie zaniechaią. *Jan. Lig. H.* Sprawa ta iest sprawą wszystkę naszę Ruską cerkiew zachodzącą, duchowne i świeckie. *Smotr. Ap.* 90. Posłowie króla prosili, aby bez nich téy sprawy nie sądził, powiadaiąc, że ta sprawa zachodzi wolności ich. *Bielsk.* 737. Faustus rzucił się na same obietnice, które zachodzą zbawienie wieczne. *Salin.* 5, 1. Podeyrzenie twoie nie bardziéy ciebie iako nas wszystkich obowiązałych tobie za ocalenie, a w szczególności mnie, zachodzić powinno. *Nag. Cyc.* 127. - *Absolute*: zachodzi tu sława, życie, całość, wolność kraiu, = idzie o nie, (cf. gra idzie o co), es ist darum zu thun, es ist im Spiele, es geht hier darum. - §., zachodzić w drogę komu, wychodzić przeciw komu, potykać się z kim, *Cro.* naprotiti (cf. naprzeciw), entgegen gehen, entgegen kommen. Zaszedł mu w drogę i prosił go w dom swóy. *Rey Pst.* *Fff* 5. Chrześciianie daleko Św. Pawłowi przed miasto zaszli. *Sk. Dz.* 42. Król wynidzie do rzéki, a ty mu zaydziesz nad brzegiem. *Radz. Ex.* 7, 15, staniesz przeciwko niemu,. *Bibl. Gd.*) Rzekł Pan do Aarona: wynidź przeciw bratu twoiemu; szedł tedy Aaron na puszczą, i zaszedł Moyżeszowi na górze Pańskiéy z radością. *Biel. hst.* 29. Zayście komu, *Rs.* срѣтенїе, *vulg.* всmpѣтенїе. Gdy chcesz woły ukrócić ku robocie, masz ie pierwéy zwyczaić głaskaniem po głowie i po grzbiecie, nie z tyłu, ale z oczu im zachodząc. *Cresc.* 550. Pamiętać trzeba na to, Że iak za zimą lato Żarławą chleborodne na przemiany kroczy, Tak pociecha frasunkom prędko zaydzie w oczy. *Ryb. Gęśl. C* 4. Niech patrzy lud na męża, który sam śmierci zachodzi. *Nar. Tac.* 2, 411, stawi się, w oczy iéy zaglądа). Za oyczyznę umierać rzecz sławna i miła, J uciekaiącemu śmierć zaydzie mężowi, Ni kiedy na pierzchliwą młodź łaskawszą była, Lub tych co tył podaią nieprzyiacielowi. *Zab.* 13, 261 *Jak.*, zaskoczy, zastąpi drogę, den Weg vertreten, sich entgegen stellen. - *Impediendo*: zachodzą, zaszły kogo wody, *interclusit eum aqua. Cn. Th.* 1359, zaskoczyły mu, zalały mu drogę, es hat ihm den Weg verrennt, ihn abgeschnitten. Zaszła go choroba, śmierć, noc; *interceptus nocte* i t. d.; *Cn. Th.* 1359, napadnięty, zaskoczony nocą, i t. d.; cf. zamierzchnąć, zamrzeć, zachorować). Zaszło mię co, zabawiło, zatrzymało, przypadło. *Cn. Th.* 1359 es ist mir was dazwischen, (die Queere, in den Weg) gekommen. - Zayść, być uskutecznionym, do skutku doprowadzonym, uiszczonym, wydanym, erfolgen, ergehen, wirklich werden, geschehen. Trudno temu co rzec, gdzie ręka a pieczęć królewska zaszła. *Rey. Zw.* 154 *b*, gdzie podpis królewski zaszedł, nastąpił). Roczna aręda będzie miana z obu stron za niewzruszoną, ieżeli z któréy strony nie zaydzie wypowiedzenie. *Pam.* 83, 2, 63. - §., zayść, wyyść na oczy, na plac, hervorkommen. Mościa Dobrodzieyko, iuż kareta zaszła. *Teat.* 38, 84, zajechała, der Wagen ist schon vorgefahren. Że ieszcze powóz nie był zaszedł, łatwo dałem się nakłonić do śniadania. *Kras. Pod.* 2, 10. Zayść komu w głowę, zaiechać mu w głowę, einem in den Kopf fahren. Temu znowu iakiś klin w głowę zaszedł. *Teat.* 48, 12. - §., zayść, dziać się, zdarzyć się, sich ereignen, vorgehen. W obradach tych teraz rzecz zaszłą roztrząsacie. *Nag. Fil.* 151.

*ZAYZDROŚĆ; *ob.* zazdrość. *ZAYŻRZEĆ; *ob.* zayrzeć.

ZAŻ; *ob.* za *interrog.*

*ŻAZ, - u, *m.*, Jako z korzenia burzą lasy żazem, Tak me nadzieie padły... *Pot. Syl.* 361. ?

ZAŻĄĆ, *F.* zażnie *cz. idntl.*, zażynać *ndk.*, zacząć żąć, żęciem zaiąć, cf zakosić; losmähen, lossicheln, anfangen zu mähen, abmähen, absicheln, *Rs.* зажáть, зажинать. Zażęcie, *Rs.* зажинъ. - *tr.* Krzywe kotwice miecą, aby tak wkleszczywszy zażęciem odpoczynek okrętom był. *Chodk. Kost.* 11, zaięciem, zachwytem kotwic, das Eingreifen, Einfassen, Einklammern der Ankerspitze im Meeresgrunde. W onym porcie okrętów lina nie ztrzymała, Ani krzywym zażęciem kotew nie wściągała *A. Kchn. W.* 7 *et* 364. Utkwionego oszczepu gwałtem dobyć chciał ze pnia zażętego. *A. Kchn W.* 364, zaciętego, ściętego, uderzonego, zciosanego ?

2. ZAŻĄĆ, zażdżąć, zażdźmąć, *F.* zaźmie, zażdźmie *cz. indtl.*, zażymać *ndk.*, *Ross.* зажáть, зажимать, (cf. miąć), zagnieść, zatłoczyć, zacisnąć, zachwyciwszy gnieść, tłoczyć; anfangen zu drücken, zu pressen, zusammen pressen, herauspressen, *pr. et fig. tr.* Jak *obszerz zawisłe ręką zażął chmury, grzmot powstał *Zebr. Ow.* 9, *manu lata pressit.*) Z piiaństwa one gęby, z których wycisnąłbyś piwo, gdybyś go za nie zażdżął. *Opal. Sat.* 131, *idem. Pilch. Sen. list.* 3, 198. Cesarz Krzyżakom we wszystkiém ofiarował się, chcąc tak znowu ieszcze w iakiéykolwiek summie zażąć ich. *Krom.* 472, *ut aliquid de iis emungeret*). Syn twóy, gdy nieco nauki zażdźmie, obrócić się ma na iakie postanowienie. *Glicz. Wych. O* 1 *b*, nachwyta, nałapie). Nie wydrzesz, co on ostrą zażdmie nogą. *Miosk. ryt.* 2, 67, zahaczy, o co zawadzi). Lew spuszcza z sierdzistości, gdy mu grzywę wyzłocą, gdy go zażdżą, i tak umorduią, że cierpliwie musi się dać przyozdobić. *Pilch. Sen. list.* 315. Ktoż tak cierpliwym znayduie się, aby mu to, gdy na iawne niebezpieczeństa usilnie stawać musi, a kto inszy nagrodę bierże, aby mu to zażąć serca nie miało? *Krom* 154 ścisnąć serce, ciężyć na sercu, das Herz drücken, beklemmen, beschweren. - *§., Pamiętał Szwed owe boie Gustawowe, zkąd ieszcze boleiące nie *zażęły guzy. *Tward. W. D.* 2, 168, nie zarosły, nie wygładziły się, nie wyrównały, nie wyleczyły się.

ZAŻĄDAC *cz. dk.*, zapragnąć, zacząć żądać, pożądać, anfangen zu begehren, verlangen, fordern. Kazał był tak wiele mu dać, iakoby ieno wiele był zażądał. *Kosz. Lor.* 83 *b*, cf. zacenić.

ZAŻALIC *cz. dk.*, żalem napełnić, mit Herzeleid erfüllen, mit Wehmuth durchdringen. Zażalony, pełen żalu, voll Wehmuth, wehmüthig, von Herzeleid durchdrungen. Rwą na głowach włosy swoie zażalone matki. *Zach. Kaz.* 1, 66. W tłumie branek poznano córkę królewską z postawy zażaloney, gdyż przez nią powaga się i męstwo przebiiały. *Zab.* 10, 165. Słowa urażaią, i długo w zażaloney tkwią pamięci. *Zabl. roz.* 191. Niech nieszczęśliwość powszechna zmiękczy zawzięte i zażalone serca. *Koll. list.* 1, 12, pokrzywdzone, die gekränkten Herzen. Brzetysław dawny nieprzyiaciel, świeżym przymusem do wrócenia opanowanych kraiów bardziey ieszcze zażalony. *Nar. hst.* 2, 357, zaiątrzony, rozzłościony, erbittert, aufgebracht, gereizt. Tyś się klął Bogiem, na mnieś Mścisława zażalił, J na niewinną wszystkie swoie zbrodnie zwalił. *Teat.* 44 *d*, 53, zaiątrzył, nabechtał, poduszczył, du hast ihn gegen mich aufgebracht. – Zażalenie, żal, *żałoba, skarga, zaskarżenie, die Beschwerde, die Klage, Anklage, wenn man sich über jemanden, oder worüber beschwert. Anglia jedynym iest kraiem, do którego Hiszpania ma zażalenia. *N Pam.* 4, 114, na który ma przyczyny żalenia się, skarżenia, hat Ursachen sich zu beschweren, Beschwerde zu führen..

***ZAŻAŁOWAĆ** *med. dk.*, zacząć żałować, anfangen zu bereuen, zu bedauern, zu beklagen. Strzałą ią przebiwszy, ach niestetyż, nierychło karania srogiego Miłośnik zażałował, i siebie samego, że słuchał, i nazbyt się gniewał, nienawidzi. *Otw. Ow.* 86. Dopieroż tam Phineus w ten czas niespokoyny Zażałował niesłusznie zapoczętey woyny, J na każdego własnym imieniem wołaiąc Ratunku się dopraszał *ib.* 188.

ZAŻARŁOŚĆ, ZAŻARTOŚĆ, - ści, *ż.*, obżartość, die Gefräßigkeit. – *tr.* zajadłość, zaciętość, zawziętość, der Ingrimm, die Wuth. Obywatele, którycheśmy utracili, zażartość woyny zabrała. *Nag. Cyc.* 124, zaciekłość, wściekłość. ZAŻARŁY, zażarty; *ob.* za-żrzeć.

ZAŻARTOWAĆ *cz. dk.*, zacząć żartować, anfangen zu scherzen; *Ross.* зашутить, зашалить (cf. zaszaleć); (*Vd.* sashertuvati, = przehulać). Nie wadzi pod czas zażartować. *Cn. Ad.* 688. Zażartować z kogo, żart sobie z nie o stroić (cf. zadrwić, zakpić z kogo), einen zum Besten haben, mit ihm Scherz treiben. Zażartowałeś z nas; ale daruiemy ci. *Teat.* 17 *b*, 58; cf. zawieść kogo; zwieść kogo). Aleby z nas fortuna djabelnie zażartowała; gdyby hultaie kuferek z pieniędzmi nam zabrali. *Teat.* 32 *b*, 24. – Zażartować się, zapuścić się w żartowanie, zapędzić się w stroienie żartów, sich tief ins Scherzen einlassen. *Bndtk.*; *Rs.* зашалиться.

ZAŻARTY, *ob.* zażrzeć.

ZAŻARZYĆ *cz. dk.*, żarem zaiąć, zapalić, zażec, zaognić, erhitzen, entzünden, *Bs.* zafsgjariti *candefacio*, *Cro.* zafarujem; *Rs.* зажарить, = upiec). Zażarzyć się, zapalić się, sich erhitzen; *Sr.* 1. zajeheln so; *Rg.* zaxàritise, zargljenittise, = zarumienić się, zapłonić się). Zażarzeni potkali się z sobą. *Sowit.* 66.

z ***ZAZBANIA** wyglądać; *ob.* dzban.

ZAZDROŚĆ, *ZAYZDROŚĆ, *ZAIZDROŚĆ, - ści, *ż.*; ZAZDROSTKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; zazdroszczenie, zayrzenie komu, *zawidowanie, *zawiść, der Neid, das Neiden, Beneiden, *Sr.* 1. ramuwano; *Crn.* favid, svid, svidost, nastôr; *Vd.* sovrastvu; *Cro.* nasfzloba; NB. *więcey dyalektów obacz pod zawiść*). Zazdrość iest żałość i frasunek przychodzący ludziom z cudzego szczęścia. *Otw. Ow.* 95, boleść skryta z cudzego powodzenia. *Mon.* 71, 882. Zazdrość nie może ieno z fortunnym być. *Rey Zw.* 224.; Zazdrość w nieszczęściu nie bywa ozdobna, Gdzie szczęście widzi, pani to *osobna. *Rey Zw.* 224, W każdey rzeczy zazdrość, chyba w nędzy nic. *Rys. Ad.* 71. Zayzdrosny na gnoisku kogut się potyka, Orzeł orła, byk sięga rogatego byka, Wszystkich zazdrość dostaie szkodliwemi sztychy, Fryzowane pralaty i strzyżone mnichy. *Węg. list.* 20. Jako za słońcem cień idzie, tak za godnością zazdrość. *Bielsk.* 743. Zazdrość z cudzego dobra się rodzi. *Cn. Ad.* 1308. Dla zazdrości nie pokazuy maiętności. *Rys. Ad.* 11, by ci nie zazdroszczono, zayrzano). Zazdrość iest dobra, gdy złemu dobrego Zaźrzymy, a zła, gdy dobrym dobrego. *Rey Zw.* 224 *b*. Dała się znać nieiaka zazdrostka. *Sk. Kaz.* 587 *b*. Święci wygnawszy od siebie żagiew zazdrości, błogosławieństwa swego obfitości wszystkim chcą użyczyć. *Birk. Dom.* 116. Przed zazdrością w niebie nie być. *Rys. Ad.* 54, by nie mieć sobie zazdrosnych). Krocząca zazdrość wnet igo od dokonania dzieł chwalebnych odrazi. *Zab.* 1, 163, *Alb.*) Zazdrość płacze na tych, którzy się cieszą, cieszy się z tych, którzy płaczą. *Mon.* 68, 227; Ten to srogi dziworod, lez ludzkich niesyty, Patrząc na twe zasługi, sławę i zaszczyty, Ryknął. *Zab.* 12, 234. Niechay się zazdrość puka, boday mi zayrzano, Wolę to, niżliby mię pożałować miano. *Sim. Siel.* 84. Kiedy Bóg zachce, zazdrość nie przeszkodzi. *Rys. Ad.* 29. Zła zazdrości, zjadliwemi usty Zrzucasz w wieku gnuśnym dni pełne rozpusty. *Hul. Ow.* 92. Zazdrość z palcy wyschłemi, twarzą siną, bladą. *Teat.* 20, 12. Chce kto konterfet zazdrości widzieć, przeczytay poetę; blada, mówi, i chuda, oczy ma ponure, zęby zardzewiałe, piersi od żółci zielone, ięzyk trucizną oblany, śmiechu w niéy nie pytay, chyba gdy nieszczęście cudze widzi, usnąć nie może, bo ią frasunki niespiącą chcą mieć; schnie gdy widzi szczęśliwego, szarpa drugich, i sama w sobie targaniec cierpi, sama sobie męką. *Birk. Zbar. B* 4 *b*. Zazdrość iędza blada, Co światłości nie cierpiąc, w czarnych lochach siada, Nigdy prosto nie patrzy, zyzem tylko strzyże, Żółcią pluie, i splutą żółć za pokarm liże, Smutna zawsze, chyba gdy ciężkie słyszy bole, Każdy ią traf pomyślny ostrym sztychem kole. *Zab.* 12, 233. – Zazdrość między równemi, zawistna emulacya, żaluzya, die Eifersucht, Mißgunst, *Crn.* tekmenlivost, *Vd.* luboſumnost, nenavidnost (cf. nienawiść), aifranje; *Rs.* ревнивость (cf. rzewliwość), ревнованiе. Zazdrostki między równymi być muszą. *Sk. Dz.* 1124. Zazdrość ciężko znosi, gdy kogo równego. W urodzeniu widzi być mienia zacnieyszego. *Błaż. tł. B* 2 *b*. – Zazdrość miłosna, zawiść miłosna, żaluzya, die Eifersucht in der Liebe. – *§. Godzina, o którey się zwykła pokazować za swoią zazdrostką, ieszcze iest daleka. *Teat.* 20, 7, *not.* zazdrostka tu iest Francuskie *jalousie*; lubo w tém znaczeniu słowo to nie iest używane, alem sobie pozwolił wziąć go dlatego, żeby było

używane, iak wiele innych. *ib.*, : gatunek kraciasto posuwistych zasłon okna, Jalousie, Fensterjalousie. ZAZDROŚCIĆ *med. ndk.*, *zawidować, *zawidzięć, zawiścić, zayrzeć komu, zazdrosnym mu być, **neiden, beneiden**, *Sr.* 1. hidźicź (cf. chydzić); *Crn.* savidam, nastôram; NB. *więcéy dyalektów obacz pod*: zayrzeć, *zawidować). Ach nie dozwolona w tym życiu zupełna szczęśliwość, byłem od siłu zazdroszczony. *Mon.* 68, 242, *ob.* zazdrosny, zazdrości podległy, któremu zayrzą drudzy. *Cn. Th.* 1403, **beneidet**. Niezazdroszczony; *Rs.* независтный. : *§., zazdrościć, emulować, riwalizować, zazdrosnym być równemu, lub też miłośnie, **eifersüchtig seyn**. *Crn.* sridam, tękmam, *Vd.* lubosumniti, nenaviden biti, aifrati; *Sla.* ljubosůmljiti; ljubomoriti; *Rs.* ревновать, ревную, приревновать. ZAZDROŚCICIEL, ZAZDROŚNIK, - a, *m.*, ZAZDROŚLIWIEC, - wca, *m.*, zawistnik, *Crn.* grajavz, tekmenik; *Sr.* 1. ramuwaŕ; *Rs.* ревнитель, ревнователь, соревнитель, соревнователь; **der Neider, Beneider**. Posiał djabół nasienie, z którego urośli niezgodnicy, zazdrośnicy, porubnicy, świętokupcy. *Biał. Pst.* 250. To ni od kogo zadać się nam nie może, tylko od zazdrośliwca, *qui alienae laudi inhiat, et putat sibi demi, quod tribuitur alii. Smotr. El.* 29. Zazdrośnik, zazdrościciel, zazdrościwy, zazdroszczący, *inuisor. Cn. Th.* 1403. – Zazdrośnik miłosny, małżeński, małżonek zazdrosny, zawistny, **ein Eifersüchtiger**. Dla zazdrośnika słówko wyrzeczone do ucha, iest iuż oczywistością. *Teat.* 29 *b*, 26. Co za naprzykrzony zazdrośnik! *ib.* 52 *d*, 40. Dość to były mocne słowa dla zazdrośnika. *Niemc. Kr.* 1, 51; *w rodz. żeńsk.* ZAZDROŚNICA, - y, *ż.*, ZAZDROŚNICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, **die Neiderinn, Beneiderinn, die Eifersüchtige**; *Sr.* 1. ramuwaŕka, *Rs.* ревнительница, соревновательница. Lecz żeby zazdrośnica sławy (Arachne) zrozumiała, Jakiéy płacy za głupstwo swe wyglądać miała, Przydała (Pallas) w czterech rogach (tkaniny) farbą oznaczone Cztery spory, krótkiemi znaki rozsadzone. *Otw. Ow.* 218. ZAZDROŚCIWY, ZAZDROŚCIW, ZAZDROŚLIW, ZAZDROŚLIWY, ZAZDROŚCIWY, ZAZDROSNY, *ZAYZDROSNY, - a, - e; - ie *adv.*, zazdroszczący, pełen zazdrości, zayrzący, *zawiduiący, zawistny, **neidisch, neidend, beneidend** (*obacz dyalekta pod*: zawistny). Dziwnie się gryzie sam w sobie zazdrościwy człowiek, gdy darów bożych albo których sam nie ma, albo równe być swoim widzi, albo mnieysze ma, bliźniemu swemu nie życzy. *Hrbst. Nauk.* i 8 *b*. Zazdrościwemu swoie rzeczy nie smakuią. *Zegl. Ad.* 286 cf. u sąsiada doynieysze krowy). Kto zazdrościw, sam sobie krzyw. *Rys. Ad.* 27. Patrząc na cudze zbiory, zazdrosny schnie marnie. *NPam.* 13, 120. Coż zazdrościwi z swych spraw za zysk maią, Nienawiść ciérpią, a nic nie wygraią. *Rey Zw.* 224. Nikogo nigdy nie znaydziesz zazdrościwym cudzéy sławie, iedno tego, który wszystkiemi niewstydy zmazany będąc, zwątpił, aby iego imię w potomne czasy miało być kiedy sławne. *Zygrow. Pap.* 319. Tym, którzy sławę iako czerw' wiercą i dziurawią, to iest, obmówcom i zazdrościwym, twardą iest i cierpką cnota. *Birk. Chod.* 20. Rzemiosło ich iest przegadywać o ludziach zazdrośliwie i krytycznie posądzać. *Mon.* 71, 585. Zazdrościwie *inuidiose, Cn. Th.* 1403. – Niezazdrościwy, niezawistny, który się nie rusza zawiścią. *Cn. Th.* 542. – Człowieka z raiu zazdrościwy wyrzucił nieprzyiaciel. *Groch. W.* 146, szatan, **mißgünstig, neidisch**. Śmierć zazdrośliwa. *Nar. Dz.* 1, 22. Zbigniew duchem fakcyi tchnący, a władzy nayważszéy w bracie swoim zazdrosny. *Wag. hist. Pol.* 20. Nie lada szturm w te czasy wytrzymał Pompeiusz, z iedną stronę od zazdrośliwéy skargi, a z drugą od lamentów mizernych człeka pospolitego. *Warg. Wal.* 193. – *Passiue* zazdrosny, zazdrości podległy, któremu zayrzą drudzy. *Cn. Th.* 1403, zazdroszczony, **beneidet**. Niezazdrosny, niezawistny, któremu żaden nie zayrzy. *ib.* 542, *Rs.* независтный, **unbeneidet**. – Zazdrosny miłośnie, żałuzyą cierpiący, cf. podeyźrzliwy, **eifersüchtig in der Liebe, argwöhnisch**, *Crn* svidn; *Vd.* lubosumnosten, nenaviden, aifrast; *Sla.* ljubomorav; *Rs.* ревнивый (cf. rzewny). Gdy mąż trochę zazdrosny, znać że żonę kocha. *Teat.* 43 *b*, 77. Strasznie zazdrosny, tak mię śpiegował, łaiał, kiedym z którym mężczyzną gadała. *Teat.* 53 *c*, 45.

*ZAZDROWIEC, *ob.* wilkom, puhar, z którego się za zdrowie piie. *ZAZDROWNY, - a, - e; - ie *adv.*, co ma być za zdrowie, **Gesundheits**-, (cf. wiwatowy), *Ec.* заздравный.

*ZAZDYBAĆ *cz. dk.*, zadybać, zdybać, nadybać, napotkać, nagle zayść kogo, **überrumpeln, überraschen, überfallen, ertappen**. Wenera z Marsem pod iednąż zazdybana siatką. *Chrośc. Ow.* 384.

*ZAŻDŻAĆ, zażdżmie, *ob.* zażąć, zażymać.

*ZAZDZIERG, *ZAZDZIERGNĄĆ; *ob.* zadzierg.

*ZAŻDŻONY, - a, - e, dżdżem, to iest deszczem zapełniony, dżdżysty, **verregnet, eingeregnet, voll Regen, regnerisch**. Zażdżone bystrym wiatrem obłoki. *Zab.* 11, 398 *Zabł.* Nim warkliwym czarnych chmur zawrotem Trzaśnie zażdżony Jowisz witym z ognia grotem. *Zab.* 12, 241.

ZAŻEC, zażedz, *zażżec, zażegł, zażogł, zażgła, zażgło, *F.* zażgnie, zażegnie, zażże, zażgnę, zażegnę, zażognę, zażegę, zażogę *cz. idntl.*, (*disting.* zażgnąć, zażgać); zażegać, zażogać *ndk.*, : zapalić, (cf. pożoga, cf. ożog), **anzünden, entzünden, anbrennen, anstecken**; *Bh.* **zażehnauti, zażhnauti, zażehl, zażhl, zażhnu, zażehati**; *Sr.* 1. **zażehelu, zażehelam**; *Crn.* sażigam; *Vd.* sashgat, zashgati, sashgat, vusgat, vshgati, vshiem, vshgem; *Cro.* zasgati, zasisem, vusigati, vusgal, vusilem, nasganye, uplamenůjem, *cf.* plomień); *Rg.* zaxigati, uxecchi, uxgatti; *Bs.* sasgecchi, usgecchi; *Sla.* saxechi; *Ross.* зажечь, зажигать, возжечь, возжигать, *Ec.* возжещи, возжигати, зажечь, зжигать. Zapalić się, zażec, *adoleri. Mącz.* Swiece zażegaią. *Sekl.* 111. Uboga niewiasta, ieśli grosz zgubiła, izali nie zażega świece i umiata domu? *W. Pst. Mn.* 286. Kiedy odpusty, lub zielone świątki Czas wam przyniesie, dla iego pamiątki Swiece odlane woskiem zażegaycie. *Zimor.* 202. Wielkaby to nieludzkość była, ogień nie dać zażec, drogi nie ukazać, wody nie dopuścić poczerpnąć. *Gorn. Sen.* 299. Jako piérwéy u świętych ludzi zażegała się sama ofiara, tak poganie sami zażegali on ogień z ofiarą. *Biel. Sw.* 5 *b*. Na każdy dzień zażegać będzie na ołtarzu drwa, i zżeć będzie na nim łóy. *Budn. Levit.* 6, 12, będzie zapalał drwa, i palić będzie tłustość. *Bibl. Gd.*) Gdy Aaron lampy zażże, będzie kadził. *Budn. Ex.* 30, 8, gdy rozpali lampy. *Bibl. Gd.*) Zażgli ogień w pośrzo-

dku dwora. *Budn. Luc.* 22, 55, rozniecili ogien. *Bibl. Gd.*) Nie inaczéy wspłonął, Jako gdyby kto ognia pod słomę nagrzonął, Lubby zażegł w stog zwalone zioła. *Zebr. Ow.* 151, *cremat.*) Żywica na okrętach zaledwie tylko pożogi chwyciła, objęła wszystko płomieniem zażgnięta. *Chrośc. Luk.* 93. Rzucone ognie zażogłszy świątnicę, nędzny lud, który się tam schronił, dymem umorzyły. *Nar. hst.* 5, 236. Nero obwinił chrześcijan, iż Rzym zażegli. *Chodk. Kost.* 61. Blask owych na znak zażgnionych ogniów. *Pot. Arg.* 38. Zażgło się, zaięło się, zaiął się ogień, zagorzało, es ist Feuer ausgekommen, ausgebrochen. Zażgło się w Krakowie R. 1494 u piekarza, i wygorzało wszystko, cokolwiek było domów od nowey bramy aż do świeckiéy. *Biel. Kr.* 433, *Biel. Sw.* 253; R. 1536 dwie części zamku Krakowskiego zgorzały; winowano w tym X. Jarockiego, iż się z iego przyczyny zażgło od świecy w izbie królewskiéy gdzie legał. *Biel. Sw.* 291 *b.* Zażgło się o południu, |a gorzało aż do nocy. *Biel.* 446. Obóz się zażegł, i niemało zgorzało wozów, aż ledwo ugaszono. *Biel.* 416. Skoro się gdzie dom zażże, niech zaraz ogień obwoływaią. *Baz. Modrz.* 334, wenn ein Haus in Brand geräth. — *Allegor. fig. et tr.* Nazaiutrz kiedy pochodnie zażegał, I światło Febus miotał z swego wozu... *PKchn. Jer.* 21. Tak wieczorne planety, gdy na noc nastaią, U słońca swych splendorów sobie pożyczaią, Gdzie Febe kredensuie, a znowuż i od niéy Tysiąc innych pomnieyszych zażgnie się pochodni. *Tward. Misc.* 151, zaświeci się). Ale ieszcze niewcześniéy i daleko raniéy Trzeciego z nich Rafała taż Awernu pani Nieużyta tylko co zażgnąwszy zgasiła. *Tward. Misc.* 130. Kupid w iéy serce bełcik zażgniony Kładąc, rozniecił słodkie płomienie. *Zab.* 10, 202 *Zabł.* Dla Hektora miłość się w piersiach mych zażegła, Z Hektorem się zgasiła, i w grobie poległa. *Morszt.* 319. Tamże on zażegał mnicha onego przeciwnika prawdy bożéy. *Baz. hst.* 84, podżegał, poduszczył; anfeuern, anhetzen. Dopieroż gmin się w gniewy zażże niehamowne. *Zebr. Ow.* 106, *tum demum indomitas ardescit vulgus in iras.*) — Zażeganie, *Rs.* зажигáтельство podżeganie, *ob.* zażoga. Zażegaiący, *Rs.* зажигáтельный zapalny. ZAŻEGACZ, -a, *m.*, zapalacz, podżegacz, der Anzünder, Anbrenner, Anstecker, Brandstifter; *Rg.* uxexitegl, uxixalaz, *f.* uxexitegliza, uxixaliza; *Rs.* зажигáтель, зажигальщичъ, зажига, возжигáтель; *Ec.* вжигáтель.

ZAŻĘCIE; *ob.* zażąć. ZAŻEGLOWAC; *ob.* żeglować.

ZAŻEGNAC *cz. dk.*, zażegnywać *czstl.*, żegnaniem, robieniem krzyża zaklinać, odwracać co złego, lekować zabobonnie, mit Einsegnen und Kreuzemachen besprechen, bannen, wegzaubern, wegbannen, cf zaczynić, odczynić, cf. uroczyć, urok); *Bh.* zažehnauti, zažehnawati, = zakląć). Żmiia ma ten obyczay, gdy ią zażegnawaią, tedy uszy zatula, aby nie słuchała. *Wrob.* 132. Żmiie zażegnawa, kiedy ie czarownik zaklina *chytro. *ib.* 132, *incantat eam sapienter*). Gusłami, szeptami, zaklinaniem, zażegnaniami chcą léczyć chorego. *Haur Sk.* 379. O urokach i zażegnywaniu. *Perz. Lek.* 209. Szeptania i zażegnywania maią być brane za kuglarstwo i za wyludę grosza poczytywane. *Perz. Lek.* 212.

ZAŻEN, zażenie, zażonę, *ob.* zagnać. ZAŻĘTY; *ob.* zażąć.

ZAŻERAC, *ob.* zażrzeć. ZAŻERACZ, -a, *m.*, który zażera, pożera, = pożeracz, der Verfresser, Verschlucker, Einschlucker, Verschlinger.

ZAŻGNĄC *cz. idntl.*, zażgać *ndk.*, żgaiąc uderzyć, skopnąć, mit etwas Spitzigen schlagen, stechen, einen Hieb oder Stich versetzen. Ale raźna zażgła go renifera za skórę. *Banial.* a 3. (*distingu.* zażgnąć, zażegnąć, *ob.* zażec.)

ZAZGRZYTNĄC *cz. idntl.*, z zgrzytaniem się odezwać, dać słyszeć zgrzytanie, losknirschen, ein Geknirsche mit den Zähnen hören lassen. Dzik postrzegłszy go, ostrym kłem zazgrzytnie. *Tward. Pasqu.* 84. — — *tr.* Jak trzaskaiący piorun zagrzytły zawiasy, Rozwod drzwi wielkich wydał skrzypliwe hałasy. *Przyb. Milt.* 64, zaskrzypły.

ZAZIĄBNĄC, *ob.* zaziębnąć.

ZAZIAIAC się *zaimk. dk.*, uziaiać się, uznoić się, zatchnąć się, ganz aus dem Athem kommen, nach Luft schnappen. Zazargać się aż po pas, zgrzać, spocić, zaziaiać. *Mon.* 71, 213.

ZAZIĘBIC *zaziąbić *cz. dk.*, zaziębiać *ndk.*, zimnem zaiąć; *Rs.* зазнобить, застудить, застуживать (cf. zastudzić), erkälten, erkälten lassen, verkälten. Na zaziębiony żołądek lekarstwo. *Sleszk. Ped.* 139. Nie zaziąbiayże ciała, też go nazbyt nie pal. *Rey Wiz.* 62 cf. miarą)! Wątrobę chłodząc, strzeż się zaziębić żołądka. *Fr. Ad.* 32. — W lochach *niezaziębionych rozmaryn iako ziele z daleka przewoźne, trzymałem w czasy mroźne. *Zimor.* 175, nieprzystępnych mrozom, zaziębieniu, wo nichts erfrieren kann. Zaziębić się, zaziąbić się *zaimk.*, = zaziębnąć, zaziąbnąć *niiak. idntl.*, zaziąbł, zaziębła *Perf.*, sich erkälten, sich verkälten, *Sr.* 1. zazébanu so; *Vd.* smarsitise, omrasitise, premrasitise; *Rs.* зазябнуть; *Ec.* зазябаю. Gdy chory wyydzie z łóżka i zaziąbi się, może biegunki dostać. *Perz. Lek.* 60. Zaziębienie się, zaziębienie, zaziębnienie, przeyście zimnem, das Erkälten, Verkälten, die Erkältung, Verkältung, *Bs.* rujbe, bugançe, rujbiça; *Rs.* застýда. — §. Zaziębły, zaziębiony, ostygły, zastygły, zachłodły, ochłodły, abgekühlt, erkältet. Zaziębła starość. *Rey Zw.* 35. Zaziębła myśl, co się to rozumem a stałością nie sprawuie, ieśli kiedy bezpieczna a wesoła być może? *Rey Zw.* 87 *b.* Zaziębły, zimny, mroźny, kalt, frostig. Za latem błotna iesień przychodzi, a za iesienią zaziębła a niewdzięczna zima. *Rey Zw.* 171 *b.* ZAZIĘBŁOSC, -ści, *ż.*, ZAZIĘBLINA, -y, *ż.*, przymiot tego co zaziąbł, co zaziębło, der Zustand des Erkältens, Verkältens, der Erkältung, Verkältung; cf. oziębłość, das Erkalten. Wino takowe od nawietrzenia i zaziębłości zwłaszcza macicy użyteczne. *Syr.* 131. Choroba z zaziębliny. *Sien.* 558. — §., zaziębłość, zaziębłina, to co zaziębło, zamar-zło, zamróz, mróz w ciele, mieysce mrozem naruszone; *Rs.* зазяблина, зазноба. Rzepa z sadłem gęsiém zamróz abo zaziębłość z nóg wyciąga. *Syr.* 1043. Spiwrzód zaziębline wyciągnie, gdzie przyłożysz. *Sien.* 140.

ZAZIEIE, *ob.* zaziaiać się; *ob.* zaziewnąć.

ZAZIELENIC *cz. dk.*, zazieleniać *ndk.*, zazieleniwać *czstl.*, *Rs.* зазеленить, zielono zakryć, zamaić, begrünen, belauben. Wiosna nastawszy, ziemię ogrzawszy, zioła i drzewo rozliczne zazieleniwszy, i kwiatki rozlicznie umalowawszy, lato za sobą przywodzi. *Rey Zw.* 171 *b.* Deszcz pomierny zawżdy piękniéy zioła ożywia i *zazieleniwa, niżli ów gwałto-

wny. *Rey Zw.* 15. Zazielenić się *zaimk.*, zazielenieć *niiak.*, zayść zielono, begrünen, ſich begrünen, grün bedeckt werden, ſich belauben; *Bh.* zazelenati ſe; *Slo.* zazelenugi ſe; *Sr.* 1. zazelenam ßo, zazelenu ßo; *Herbesco* zazieleniwam się. *Urs. Gr.* 334. Ziemia mrozy umorzona, zaś na wiosnę obżywiona bywa, drzewo liſtki zrzuciwszy, i iakoby uschnąwszy, zaś się ku latu zazieleniwa i wdzięczne kwiateczki z siebie wydawa. *Zrn. Pſt.* 3, 750. Jak przyydzie wiosna, wszelki gay zazielenieie. *Nag. Wirg.* 513.

ZAZIERAC; *ob.* zayrzeć.

ZAZIEWNĄC *cz. idntl.*, maziewać *ndk.*, zacząć poziewać, anfangen zu gähnen, *Bndtk.* - §., zaziewnąć co, poziewaniem zatrzeć, mit Gähnen vertuschen, vergähnen. - *§., zaziewnąć, *ob.* zazionąć.

ZAZIMOWAC *cz. dk.*, zachować na przezimowanie, zatrzymać na zimę, opatrzyć na zimę, für den Winter aufbehalten; *Rs.* зазимовать. Bydło zazimować naylepszym sianém. *Torz. ſk.* 25, (*Rs. vulg.* зазимье piérwsze mrozy).

ZAZIONĄC *cz. idntl.*, ozionieniem zaiąć, ozionąć, angähnen, anhauchen, anblaſen. Już on pod ziemią, iuż go zazionęły iędze. *Pot. Arg.* 80.

ZAŻŁOBKOWAC, *ob.* żłobkować. **ZAZŁOCIC**, złocić, pozłocić. **ZAŻŁOPAC**, *ob.* żłopać.

***ZAZMUDZIC** *cz. dk.*, zaplugawić, zapaſkudzić, zawalać, einſchmutzen. *Squalor* *przypite plugaſtwo, zazmudzenie a zakalenie na ſkórze. *Mącz.*

ZAZNAC *cz. dk.*, zaznawać *ndk.*, zasięgnąć znaiomość, dowiedzieć się, zu ſeiner Kenntniß bringen, in Erfahrung bringen, erfahren, *Bs.* uzaznati *rescire*; *Rs.* зазнать; (*Rs.* зазнаться przesadzić, unieść się), спознать, спознаю. Chciałem Rzpltą przywieść do téy pory, w któréy od przodków moich ią zaznałem. *Chrośc. Fars.* 360. Zaś się mało takich chciwców zaznało, co schną, że cudza kozka ma miąższe wymiona? *Zab.* 8, 324 *Jżyck.*, poznało). - Zaznane dobrodzieyſtwo zawsze miéy w pamięci, *Haur Sk.* 173, doznane, doświadczone). - §., zaznać kogo z kim, **ZAZNAIOMIC**, poznać go z kim, znaiomość mu z kim robić, einen mit jemanden bekannt machen; *Rs.* знакомить. Zaznaiomić się, zaznać się, *Bh.* ſeznamiti ſe; *Rs.* спознаться; zabrać z kim znaiomość, Bekanntſchaft machen, bekannt werden. Prosiłbym, żebyście mię W Pańſtwo zaznali w domach i z osobami piérwszéy dyſtynkcyi, *Teat.* 19c, 40. Trzeba go będzie zaznawać wszędzie bo to musiało zdziczeć na wsi. *Teat.* 19c, 2. Muzy, kto was nie ogląda, Nigdy ozdobnym, zawsze wzgardzonym być musi, Kto was zazna, kto darów waszych raz zakusi, Nigdy wzgardzonym, zawsze ozdobnym się ſtawi. *Sim. Siel.* 54. ***ZAZNAMIONOWAC**, *ob.* znamionować.

ZAZNOIC *cz. dk.*, *zaznaiać *ndk.*, znoiem okryć, zapełnić, = zapocić; voll Schweiß machen, mit Schweiß bedecken.

ZAŻOGA, ZAŻEGA, - i, *ż.*, zażeganie, zapalenie, podpalenie, das Anzünden, Anſtecken, in Brand Stecken, *Rs.* зажигательство pożoga; (*Rs.* зажора wewnętrzne zapalenie końſkie). Moia bes kadzidlnéy wielmożność zażogi. *Zebr. Ow.* 142 *numen adhuc ſine thure meum eſt.*) *Chodk. Koſt.* 88. Łacno zażogę nieci, gdy ią rudna iędza Rozdmuchuie i z wiatrów pomocą napędza. *Przyb. Milt.* 14, pożar, Feuersbrunſt. - *fig.* Salomon wzniecaiąc zażogi po świętych ſkrytościach wnętrznomodlnych, tak zażarzył... *Chodk. Koſt.* 38. Przyszedłszy k-sobie z okrutnéy zażogi, *ocz ſtała, zjawić chciała. *Zebr. Ow.* 358, *valido ab aeſtu*, opłonąwszy. - §., zażoga, Zażożka, *zdrbn.*, żagiew, rzecz do wzniecenia ognia służąca, Feuerzunder, alles was zum Zünden dient, Brandzunder, Brand, Zunder. Siarką i smołą zaprawione zażogi miotali. *Pilch. Sall.* 218. Zażegi smolne, którémi ogień podniecaią. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 3. - *fig.* Nicby wielkiego męſtwo nie poczęło na woynie, gdyby gniew mu zażogi i bodzców nie dodawał, a ochoczych na niebezpieczeńſtwo nie ośmielał? *Pilch. Sen. Gn.* 126. **ZAŻOGAC**, zażogł, *ob.* Zażec, zażedz.

ZAŻÓŁCIC *cz. dk.*, *zażółciwać *czstl. et kontyn.*, żółtym uczynić, żółto zafarbować, gelb machen, gelb färben, *Rs.* зажелтить; (*Vd.* sashouzati, = zagorzknić, żołcią napełnić). Pierzem się oba boki poczęły okrywać, J zażółciwiać włosami iagody. *Otw. Ow.* 250. **ZAŻOŁKNĄC** *niiak. idntl.*, ſtać się żółtym, gelb werden; *Bh.* zažlutnauti, zážlutati, *Rs.* зажелтѣть.

ZAŻONĘ, zażenę, zażenie, *ob.* zagnać. ***ZAŻREBIC**; *ob.* ożrzebić. **ZAŻRZEC**; *cb.* zayrzeć. **ZAŻRZEC**, zażrzewać, *Ec.* зазрѣваю *maturesco*, *ob.* dożrzec, dożrzewać, dościgać, przyyść do dożrzałości, reifen, zur Reife kommen.

ZAŻRZEĆ, zażarł, *F.* zażrze, zażrę *cz. dk.*, zażerać *ndk.*; żrząc zajeść, zagryść, anfreſſen, einfreſſen, hineinfreſſen; *Vd.* sashreti). Rdza żelazo, wrzód ciało zażera. *Bndtk.* Obżarſtwo zażarte. *Nar. Dz.* 1, 30, żarciu oddane, gefräßig. - §., zażrzeć się, zajeść się, zaciąć się w gniewie, w zaiadłości, wściec się z gniewu, ergrimmen, wüthen. Zażarł się, i mnie, com mu przeciwił się chutnie Swą silną pięścią w gardło uderzył okrutnie. *Otw. Ow.* 130. Zażarty, zażarły, zajadły, zacięty w gniewie, wściekły, zaiątrzony, zajuszony, ergrimmt, wüthend. Mina grożąca, pyszna i zażarta. *Jabł. Tel.* 27. Zażarcie a., *Subſt.*, = zażarłość, zażartość, der Ingrimm, *ob.* zajadłość, zaciętość, wściekłość. - b., zażarcie *adverb. particip.* zażarty, = sposobem zażartym, = zajadle, wściekle.

ZAZUC *cz. dk.*, zazuwać *ndk.*, zaciągnąć z tyłu trzewik, den Schuh hinten auf die Ferſe ziehen, ihn heraufſchuhen, anziehen. Zazuwam trzewik, *aliud eſt* obuwam, *ut* obułem, alem nie zazuł; chcąc obuć trzewik, nie mogę zazuć; *tergum calcei pedi induco. Cn. Th.* 1403. Pan młody zmylił ſkoki, nie zczosał czupryny, Ani kapci nie zażuł, iuż dziś iako inny. *Papr. pr. E* 2. - §. Zazuty trzewik, t. i. z wysokim napiętkiem, ein Schuh mit hohen Ferſenleder; niezazuty, t. i. bez napiętka. *Mag. Mſkr.*; ein Schuh ohne Ferſenleder; zazuwiſty, zazuwny; niezazuwiſty, niezazuwny.

ZAŻUC *cz. dk.*, zażuwać *ndk.*, żuiąc zaiadać, aufkauen, hinunter kauen.

ZAZWAC *cz. dk.*, zazwie, zazwę *F.*; zawołać, wezwać; *Bs.* zazvatti, zivnuti, zvatti, *vocare*, *appellare*, zazivati, zvatti na pomocch; *Rg.* zazpvatti, zazivati *inuocare*; *Dl.* zazvati *compellare*; *Cro.* zazvati, zazavati, zazávam, zazavanye; *Rs.* зазвать, зазывать, созвать, созывать, зазывъ, зовъ, einen aufrufen, auffordern. Przy zaczątku choroby zazwiycie uczonego doktora. *Perz. Lek.* 37.

Każdy nieuk *zazwany na początku do chorego, iesżcze bardziéy chorobę pogorszy. *ib.* Antoniusz Cycerona zazwał; on zmyślił, iakóby z drogi niedomagał. *Kosz. Cyc.* C 4; *Sk. Dz.* 24. Ja Jehowa zazwałem cię. *Budn. Jes.* 41, 6, abo zawołałem. *ib.* Wyście wezwani w iednéy nadziei zazwania naszego. *Budn. Efez.* 4, 4, iesteście powołani w iednéy nadziei powołania waszego. *Bibl. Gd.*) Żołnierze zazwani, *euocati*, którzy w żołdzie lata swe wysłużywszy, nie byli wpisowani w poczet żołnierzy Rzymskich, lecz albo na prośbę hetmana, albo dla przysługi oyczyzny, do żołnierskiego się rzemiesła wracali. *Pilch. Sall.* 114. (*Rs.* зазывный zapraszaiący; *Rs.* зазвашай, zaprosiciel.)

ZAŻYĆ, *F.* zażyie *med. dk.*, zażywać *ndk.*, (*Bh.* zažiti, zažil, zažigt, zažjwati *concoquere* strawić, *Slo.* zažjwánj, strawenj strawienie; *Vd.* savshiti, = strawić, zjeść, przetrawić; *Rs.* зажить, заживать odrobić, odmieszkać, зажитый odmieszkany, зажиться zamieszkać się gdzie, зажитый zarobiony, зажиточный maiętny, зажитокъ maiątek, mienie, зажитое zarobek, dorobek, заживанїе odrobienie zaawansowanych pieniędzy; 2., odmieszkanie). Zażywać, = mieć w używaniu, używać, brauchen, sich bedienen, *Crn.* saushyti, saushyem; *Vd.* nuzati, se poslushiti, se obstrezhi, shpogati; *Rs.* употребить, употреблять. U Rzymian białogłowy długi czas Boże zachoway, iedno iednéy szaty zażywały. *Falib. dysk. M* 3, nosiły). Turcy nie bardzo chwalą nabożeństwo przy muzyce, twierdząc, że ich fundator iako żywo nie zażywał muzyki. *Kłok. Tur.* 171. Skromnych zalotów i próśb zażywaią Młodzieńcy, co się przystoynie kochaią. *Past. F.* 135. – Zażyć, użyć, doświadczać, sprobować, potentować, brauchen, versuchen, anwenden. Wszelkich zażyię sposobów na iego ratowanie, choćby mi przyszło i życie utracić. *Boh. Kom.* 2, 213. We wsze osoby darmo się *namieniwszy, nakoniec *podoby zażył ptaka, co w nogach roznosi pioruny. *Zebr. Ow.* 311. Ey żołnierze! męstwa zwyczaynego w przeszłych zemną potrzebach zażyycie swoiego. *Leszcz. Cl.* 74, okażcie, praktykuycie, macht jetzt davon Gebrauch. Zażywać czego, być w używaniu czego, być w posiadaniu czego, im Gebrauche, im Besitze wovon seyn, es üben, ausüben. Téyże duchownéy władzy i iurysdykcyi zażywaią nad wszystkimi patryarchami, nie wyymuiąc żadnego, sądzą ich, karzą, suspenduią, exkomunikuią. *Smotr. Ex.* 53. – Zażywać, należycie korzystnie używać, korzystać, pożytkować, gebrauchen, anwenden, benutzen, *Rs.* попользоваться. Dobry hetman ma umieć, iak zwycięstwo otrzymać, i otrzymawszy iak go zażywać. *Budn. Ap.* 120. Sławnieyszy ieszcze zwycięstwa zażyciem, Niżeli sławy zwycięskiéy nabyciem. *Leszcz. H. Św.* 36. W kraju tym nie umieią zażyć żyzności ziemi swéy, ani sobie wodami dogodzić. *Roter.* 228. Umiałem zażyć godzin w piérwszéy wiośnie. *Mon.* 65, 94. Filozofować o czasie nikt nad nas lepiéy, zażywać czasu nikt nad nas gorzéy nie potrafi. *Mon.* 65, 252. Zażyć czasu, pory, *occasionem arripere. Cn. Th.* 1404. Niemasz nic tak świętego, czegoby ułomność ludzka na złe zażyć nie mogła. *Ustrz. Kruc.* 1, 42, na złe użyć, nadużyć, mißbrauchen. – Ten, co go umie zażyć, godnieyszym urzędu. *Morszt.* 115, co go umie sprawować, piastować, władać nim, der es zu verwalten, zu führen versteht. – Zażyć konia, = należycie go użyć, nim kierować, toczyć, wziąć go iak potrzeba, wyrabiać z nim co chcieć, ein Pferd zu handhaben, zu tummeln wissen, es recht mitnehmen, damit machen, was einem beliebt. W Saraiu młodź wprawuią do iazdy na koniu, nie tylko żeby na nim pięknie siedzieć, i dobrze go zażyć, ale też żeby z konia we wszystkim biegu z łuku strzelać. *Kłok. Tur.* 36. Zwartych żartko zażyć Arabin umie w mieyscu koni. *Tward. Wł.* 201. Jako się do łuku ułożyć, konia zażyć wężykiem, twoie pierwsze były zaprawy. *Leszcz. Cl.* 90. Koni nie wie z iakiéy zażyć strony. *Zebr. Ow.* 32, co z niemi robić, iak ie skrócić, skierować). – Zażyć kogo, dokazać z nim, użyć go iak chcieć, zrobić z nim co się podoba, einen nach Belieben brauchen, mit ihm machen oder treiben, was einem gefällt. Przed WcPanem czapki zdiąć nie chce, mnie iako chłopca swoiego zażywa. *Boh. Kom.* 4, 317. Jak chcąc, można go zażyć, bardzo dobry człowiek. *Węg. Mar.* 1, 121, cf. wosk). Gdyby cię, iak na męża przystało, był zażył, Ostatni raz Atrydzie, byłbyś go znieważył. *Dmoch. Jl.* 38, gdyby cię był utraktował, w kleszcze czyli w obroty wziął, wenn er dich so gefaßt, gepackt, tractirt, behandelt hätte, dir so mitgespielt hätte. Zażyć kogo, = podeyść go, urwać go, zadrwić z niego, einen berücken, ihm mitspielen, ihm einen Streich spielen. Jakżem starca zażył! *Teat.* 43 *c*, 142 *Wyb.* Jak tego dziada zażyć. *ib.* 43 *c*, 8 *Wyb.* Mimo skąpstwa JPana Szymona, potrafię go zażyć. *ib.* 14, 45. Nie wyydzie mu na sucho sztuka, którą mię zażył. *Teat.* 36 *b*, 115. Poznaią teraz sztukę iego, zażyłże mnie z mańki. *Teat.* 21 *b*, 49. Z mańki myśli WPana zażyć. *ib.* 43 *c*, 48. Wszystkie przygotuię środki, żeby ią należycie zażyć z mańki. *ib.* 6, 123. Podobnoś się Pani żono nie spodziewała, żebym cię tak z mańki zażył. *ib.* 10 *b*, 86. – § Zażywać wewnętrznie, brać do siebie pokarm, lekarstwo, genießen, zu sich nehmen, einnehmen. Wędzone mięsa często zażywane nie są zdrowe. *Haur Sk.* 505. Miernie zażywać kuchni, piwnicy i łóżka, To nie zaboli ani głowa, ani palec, ani nóżka. *Haur Sk.* 522. Zażywać lekarstwa, brać lekarstwo, Arzeney einnehmen. Zażywałem iuż różnych dekoktów. *Comp.* 383. Cóż mu na tę chorobę robicie? i od kogo co zażywa? *Perz. Lek.* 315, kto mu przepisuie recepty? kto go léczy?). – Mikołay Święty, niemówlęciem będąc, Szrody i Piątki *poszczywał; raz *piersi* w te dni *zażywał*, i tak zaraz od młodości zażywał wstrzemięźliwości. *Pieśń. Kat.* 149, er nahm nur einmal die Brust; und übte so von Kind auf die Enthaltsamkeit. – Zażywać tabaki, = zażywać, schnupfen, Tabak schnupfen, brać tabakę, *Vd.* tobak nuzat, shnopati, shnofati; *Rs.* пить табакъ (cf. *pić, cf. tabakę nosem pić. *Sak. Sob. A* 3 *b*.), нюхнуть, нюхать, (cf. niuchać). Zażyć tabaczki. *Teat.* 9, 17. Czy nie zażyiesz dobréy tabaczki? *Teat.* 52 *d*, 94. Człowiek może zbytecznie tutuń kurzyć, pić trunki, tabakę zażywać, do tego stopnia, że mu się od tego wstrzymać nie podobna. *Mon.* 69, 176. Zażywanie, das Schnupfen, Tabakschnupfen; *Vd.* shnopanje). Tabaka do zażywania. *Vol. Leg.* 8, 147, *Vd.* shnopauni tobak, shnopovez, shnopavza, *Rs.* нюхательный табакъ *ob.* zdrowiec. Schnupftabak. Dlaczego w paleniu lub zażywaniu tabaki, tak bardzo smakuią amatorowie? *N Pam.* 11, 148, am Tabakrauchen, Tabakschnupfen, Geschmack finden. Zażywaiący tabaki, = zażywaiący, *ZAŻYWACZ, ein Tabakschnu-

pfer, ein Schnupfer, *Vd.* ſhnopavez). Zażywaiący tabaki, daleko są katarom podleglejsi. *Zab.* 10,222. - §., zażywać, zażyć, = czuć, uczuć dogodność z czego, etwas genießen, den Genuß davon haben, empfinden. Niech z raz tych pociech przed śmiercią zażyię. *Paſt. F.* 104. Million pociech z nim zażyłem. *Teat.* 36 *c*, 67. Żyycie wesoło, w szczęściu opływaycie, J wszyſtkich słodkich pociech zażywaycie. *Paſt. F.* 332. Milsze mi z tobą o małym kawałku chleba życie, aniżeli gdybym przyzwoitych urodzeniu moiemu w domu oyca mego zażywała wygod. *Teat.* 49 *c*, *a* 2. Jak sobie zasieiesz, tak doma zażyiesz. *Haur Sk.* 13, cf. gdy nie zasieiem za dobréy chwili, Przez całą zimę będziem pościli. *Nar. Dz.* 2, 186, cf. iak sobie pościelesz, tak się wyśpisz). Maiąc, nie zażyć, głupſtwo. *Cn. Ad.* 459. Lepiéy tego zażyć, co darmo ma zginąć. *Cn. Ad.* 445, cf. zjeść, wypić, pożyć, spotrzebować). Zażyłeś dobrego, ſkosztuy też złego. *Cn. Ad.* 1310. Stare lata chwalmy, a swych zażywaymy *Cn. Ad.* 167. Młody może zażyć świata. *Otw. Ow.* 592. Jeszcze młody, ieszcze mu trzeba zażyć świata. *Paszk. Dz. a b.* Zażyć świata, póki służą lata. *Teat.* 10, 28, *Bals. Sw.* 2, 105. Owo po proſtu, niech kto co chce plecie, Zgoła żyć trzeba i zażyć na świecie. *Paſt. F.* 320, leben und genießen. Zażywać cienia pod iaworowemi Liściami, smaczny chłód wydaiącemi. *Paſt. F.* 46. Lotna ptaszyna przeſtronnego powietrza zażywa. *Psalmod.* 22. Dobrego zdrowia, którego zażywał długo król Zygmunt, ia między innemi przyczynami tę kładę, iż był powściągliwym. *Birk. Zyg.* 24, które mu służyło, którém się cieszył, er genoß einer langen Gesundheit. Gdy zaś czas każe, zażyway szczeréy miłości, co natura radzi. *Paſt. F.* 58. Powiadaią, iż Scypio zażył był nieco téy białéy głowy. *Gorn. Dw.* 278, er hatte ihre Liebe genossen, hatte sie gebraucht. Żonę mu wzięli, i podług woli swéy tam iéy zażywali, od czego gardło dała. *Falib. Dyſk. U*, gwałcili ią). Stenobea *prze gładkość i piękną poſtawę Chcąc go zażyć, i mieć z nim potaiemną sprawę, Z naypiérwszego widzenia w sobie myślić ięła, Jakoby miłość onéy przezeń ſkutek wzięła. *Kroj. Chym. a* 3; chcąc się z nim nacieszyć, nabawić). Łazarz teraz po śmierci w uciechach zażywa. *Boh. Djab.* 3, 122, płuży, opływa). Zażywam sobie, używam sobie, żyię dobrze, kosztownie, dogadzam sobie. *Cn. Th.* 1404 *et* 1213; herrlich und in Freuden leben, das Leben genießen. - *§. Zażyć trudności, doświadczyć iéy, mieć ią do zwalczenia, Hindernisse erfahren, zu bekämpfen, zu bestehen haben. Żeby ich ſkoiarzyć, wiem, że niewielkiéy zażyiemy trudności. W. ho! i owszem bardzo wielkiéy! *Teat.* 22 *c*, 29. - §. Zażyć się z kim, = zabrać z kim życie poufałe, poufalić się z kim w pożyciu, w zachowaniu, mit einem vertraut leben, vertraulich werden, verkehren. Zażyy się z Chryzypem, z Posydoniuszem, oni cię przywiodą do poznania rzeczy. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 349. *Zażyły*, poufały z kim dla długiego czasu pożycia, zachowania, *Rs.* сру́чный, altvertraut, vertraulich, durch langen Umgang, Verkehr. Zdawna zażyła i ugruntowana przyiaźń. *Pilch. Sen. liſt.* 56. Wymowny, przychytry, ludzki i zażyły. *Pilch. Sall.* 287. Jak gołębie, w zażyłéy kochamy się parze. *Mon.* 68, 130. Zażyłe zachowanie, = ZAŻYŁOSC, - ści, *ż.*; *Bh.* zabywka;) allte Bekanntschaft, vertrauter Verkehr, vertrauter Umgang. Żyiemy z sobą w otwartéy zażyłości. *Teat.* 31, 10. Miał z tą niewiaſtą zażyłość. *Pilch. Sall.* 46. Rodzice iéy dla zażyłości zemną ſkłonieni są uczynić tobie preferencyą nad innych. *Teat.* 19 *b*, 37. Jeśli miła ci zażyłość z Grekami, przeſtaway z Sokratesem, z Zenonem. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 448. - *§. *verb. neutr.* zażyć, o ranach, = zamknąć się, zaſklepić się, zagoić się, *Rs.* заживѣть; zuheilen, verharschen. Chociaż mi rana zażyła, ale pamiątka rany zoſtała. *Ezop.* 13. - (ZAŻYMAC, *ob.* zażąć, zażmie. ZAŻYNAC, *ob.* zażąć, zażnie). - ZAŻYWIC *cz. dk.*, zażywiać *ndk.*, pożywić, zasilić żywnością, zakarmić, mit Nahrung stärken, ernähren; (*Rs.* заживить, заживлять zagoić; *Rs.* заживанїе, *Ec.* заживленїе, заращенїе zagoienie, *zaroszczenie). Zioła z ognia żywiołowego maią moc zażywiaiącą, wyparzaiącą wodności, czyszczącą nieczyſtości. *Spicz. pr.* Gdy żołądź zrodzi się, bydło nań nietylko w dzień, ale i na noc wyganiać, aby się słusznie na przyszłą zażywiło zimę. *Haur. Ek.* 131. ZAŻYWNY, - a, - e; - ie *adv.*, mogący być zażytym za pokarm, = do zjedzenia, genießbar, eßbar; (*Bh.* zažiwný, = ſtrawny, *Bh. et Slo.* zažiwnoſt ſtrawność). Z odchowania bydła folwarcznego będziesz miał wygodę zażywną. *Haur Sk.* 63. - §., zażywny, tłuſty, tuczny, feist, fett. Krowa taka, ieśli będzie zażywna, na domową zabić ią potrzebę. *Haur Sk.* 52. Zażywni a cieliści ludzie. *Perz. Lek.* 223. - *§. Piérwszego na mur drabiny zażywne Wniosły Alexandra Wielkiego. *Chrośc. Fars.* 47, dobywaiące, szturmowe, Sturmleitern.

ZAŻYZNIC *cz. dk.*, zażyzniać *ndk.*, zapłodnić, żyznym uczynić, fruchtbar machen, *pr. et fig. tr.* Słońce ſtworzone, aby zażyzniło ziemię. *Staſ. Num.* 2, 94. Popioły także zażyzniaią grunta. *Kluk Rośl.* 3, 184. Staraią się mieć kilku lat odłóg, którýby czas i powietrze cokolwiek zażyzniło. *Przeſtrog.* 197. Srzodki dla zażyznienia wszyſtkich ogólnie kraiów. *Zab.* 6, 113 *Min.* Nasiona te zażyzni i udoyrzali światła mędrców praca. *Cztr. Myśl.* 251.

*ZAŻŻEC; *ob.* Zażec, zażedz.

ZB.

ZBABIC *cz. dk.*, w babę przerobić, zum alten Weibe machen. Zbytek mężów zbabi. *Pot. Pocz.* 322, *ob.* niewieścić. ZBABIEC *niiak.*; *ob.* babieć.

ZBAC się; *F.* zboi się *zaimk. dk.*, powziąć boiaźń, Furcht haben, befürchten, von Furcht befallen werden. Już puszczać pioruny miał na ziemię gwałtem; lecz się zbał, by pożoga wzmógłszy się nie doszła świętych niebios. *Zebr. Ow.* 9, *sed timuit*; *ob.* zlęknąć się.

ZBACZAC, *ob.* zboczyć. ZBĄCZĘ; *ob.* bączeć.

1., ZBADAC, *F.* zbada *cz. dk.*, badaniem dóyść, wybadać, erforschen, ergründen, ausforschen; zbadywać *kontyn. et czstl.*, wybadywać, dochodzić, zu erforschen suchen. Do oyca należy zbadać ſkłonności swéy córki. *Teat.* 53 *b*, 19. Próżno usiłowała zbadać ſkrytości moie. *Teat.* 49, 88 *Bogusł.* Taiemnych zamiarów zbadywać się nie godzi. *Przyb. Luz.* 88. Nie zbadał tego rozumem. *Przyb. Milt.* 235, nie zgruntował, nie zgłębił). Prawda dotąd ieszcze nie ieſt ze wszech miar zbadana. *Pilch. Sen. liſt.* 273,

odkryta, doszła). Niezbadany, *niezbadny*, nie mogący być zbadanym, nie do zbadania, unerforschlich. Niezbadne forstele tego nieprzyiaciela. *Tward. W. D.* 2, 188, niedocieczone, niedościgłe). Strużka zciekłych wód zdięta nabiegłą puchliną W niezbadne płynie morza z ogromną daniną. *Zab.* 9, 112 *Zabł.* Niezbadny okiem. *Zab.* 8, 245 *Nar.*

2., ZBADAĆ; *ob.* zbość, zbośdź, zbadać.

ZBAIAĆ; *Zab.* 11, 363 *Sap.*, *ob.* baiać. ZBĄKAĆ; *ob.* bąkać.

*ZBAKAĆ *cz. dk.*, (cf. zabakać), złaiać, ausschelten. Zbakałeś Panie, pyszne. *Wrob. Zolt.* 279, *increpasti superbos*). Zbakał P. Bóg morze czerwone, t. i. bakaiąc przykazał, i wywiódł Jzraelitów przez głębokości morskie. *ib.* 249, *increpuit mare rubrum.*

ZBAŁAMUCIĆ, *ob.* bałamucić. ZBALSAMOWAĆ, *ob.* balsamować, nabalsamować. *ZBAN, *zbanuszek, *Syr.* 713; *ob.* Dzban. ZBANKRUTOWAĆ; *ob.* Bankrutować.

*ZBARAĆ; n. p. Żydów wszystkich z miasta rugować, acz nie bez *zbarania, J zą to ich do nieba o pomstę wołania. *Tward. W. D.* 14.

ZBARASZKOWAĆ; *ob.* baraszkować. ZBARONIZOWAĆ; *ob.* baronizować.

ZBARWIĆ *cz. dk.*, pobarwić, pofarbować, zfarbować, färben. Krwią ich zbarwione płynęły potoki, W których aż konie brodziły po boki. *Archel.* ZBARWICZKOWAĆ; *ob.* barwiczkować.

ZBASSOWAĆ *cz. dk.*, basem wyłaiać, wybesztać, grob ausschelten. Wierz mi, że kary nie uydziesz za zbrodnie, Tak zbassowana (prorokini) zapadła w trypodzie. *Chrośc. Luk.* 142.

ZBATOGOWAĆ, ZBATOŻKOWAĆ, *ob.* batogować.

ZBAWCA, - y, *m.*, *ZBAWIACZ, - a, *m.*, wybawca, (cf. zbawiciel); der Befreyer, Losmacher, Retter, Erretter; *Slo.* wyměnitel, (cf. wymieniacz); *Sr.* 1. wumożnik, wymożnik, humożnik, zpomożnik, (cf. wymódz, spomódz); *Rs.* избавитель; *w rodz. żeńsk.* ZBAWCZYNA, - y, *ż.*, ZBAWICIELKA, - i, *ż.*, wybawicielka, die Befreyerinn, Losmacherinn, Retterinn, Erretterinn; *Sr.* 1. wumożnica, wymożnica, *Rg.* spasitegliza; *Rs.* избавительница, спасительница. Zbawczyną cię zbór sławić Greckich matek będzie. *Zebr. Ow.* 161, *servatrix*). Medea zbawczyna kłopota Jazona. *ib.* 165, bo uwolniła go od kłopotu). Tyś Pani zbawicielka, tyś orędowniczka. *Teat.* 43 c, 156 *Wyb.*

ZBAWCZY, - a, - e, od zbawcy; zbawiaiący, od zbawienia, Retter =, Rettungs =, rettend, errettend. Zstąpił z nieba, by ludziom zbawczą podał rękę. *Przyb. Luz.* 20. Wyglądano go tam, iakby iakie zbawcze bóstwo. *Stas. Num.* 2, 181. ZBAWIĆ *cz. dk.*, zbawiać *ndk.*, - *§., zbawiam czego kogo, pozbawiam. *Cn. Th.* 1404.; *Wlod.*, odjąć mu, odebrać co, ogołocić go z czego, wyzuć, einen einer Sache berauben, sie ihm nehmen, ihn davon entblößen; *Bh.* zbawiti; *Cro.* izbauiti, izbáulyam *priuare*; *Bs.* izbaviti, zbaviti, ulifciti, uhiliti (cf. uchylić), izbaviti od stvari draghe, (*Rg.* izbaviti *otiosum reddere, disoccupare, oppos.* zabawić); *Rs.* лишить, лишать, (*Rs.* збавить, збавлять umnieyszać, збавка, збавочка ubytek, umnieyszenie). Król chciał go zbawić gardła. *Biel. Kr.* 28, wziąć mu gardło, życie, odebrać mu życie, zgładzić go, sprzątnąć). - 2§., zbawiam, *respectu hominis*, *ut* zbawiłeś mię śmierci, przygody, = zachować co, kogo, od czego, = wyzwolić. *Cn. Th.* 1404, befreien, erretten, frey machen, losmachen, *Bh.* zbawiti, zbawowati. Zbawiłeś mię przypadku, śmierci, = wybawiłeś mię od przypadku. *Wlod.* Widząc jeleń, że się próżnemi nie zbawi zawody, Biedny, z niewiernéy ziemi rzuca sie do wody. *N Pam.* 1, 71. - §. Zbawiam, *respectu Dei*, *ut* zbawił nas Bóg, *absolute*; *vel* zbawił nas Chrystus, *saluare. Cn. Th.* 1404, erlösen, seeligmachen, *Bh.* spasyti; *Slo.* spasiť; *Sr.* 1. zpomożu, wümoż, wumož, humož (cf. wspomódz, wymódz); *Crn.* reshem (cf. rzezać, rzynać), obranyti (*ob.* obronić), svelizham (cf. *wieliczyć); *Vd.* svelizhati, posvelizhati, isvelizhati, odreshit, rieshit; *Cro.* zvelichiti, spasiti, zpasziti, zpaszújem (*Cro.* zvelichinasz *Hosianna*); *Rg.* spâsiti, izbaviti, izvaditi, odbaviti; *Bs.* spasiti, sahraniti; *Sla.* spásiti; *Rs.* спасти, спасать. Bogu własna iest zbawić człowieka, *salvare hominem*; *sed* zbawił mię Bóg pewnéy śmierci, *seruauit me Deus incolumem*, *vindicauit me ab interitu. Cn. Th.* 1404. Ten który nas okupił, ten nas i zbawił. *Salin.* 2, 385; *ob.* zbawiciel). Bóg przyszedł zbawiać, co było zginęło. *Biał. Post.* 129. Męka pańska piérwéy była pożyteczna, i piérwéy zbawiała, niż się stała. *ib.* 77. - Zbawienie, *vel potius* zbawianie, *saluatio hominum*, *quae fit a Deo*, *cuius effectus est salus. Cn. Th.* 1404, das Erlösen, die Erlösung; zbawienie, *salus*, *ex usu Christianorum*, (*nam ex sententia ethnicorum salus est* zdrowie, pozdrowienie, *żywot, wybawienie, zachowanie), *salus aeterna. Cn. Th.* 1404, die Seeligkeit, ewige Seeligkeit, *Bh.* spasenj; *Slo.* spasení; *Sr.* 1. zpomożeno, zpomożnosć; *Crn.* svelizhanje, jsvelizhanje; *Vd.* isvelizhanje, obarvanje, svelizhanje, svelizhanstvu; *Cro.* zvelichênye, blasenstvo (cf. błogi); *Sla.* spasenje; *Rg.* spasenje, spasiteglstvo; *Rs.* спасеніе; *Ec.* избава, премірная, небо, вѣчное блаженство, будущая жизнь. Bóg częstokroć od małych powinności zawiesza zbawienie. *Lach. Kaz.* 1, 292. Wziąć iéy to, co sobie ona mało mniéy niż zbawienie duszne waży. *Gorn. Dw.* 273. Prawie co słowo, owe święte powtarzał formuły: iak Boga kocham, iak sobie dusznego życzę zbawienia, niech mi tak Bóg miłościw będzie! *Mon.* 73, 347. Zbawiony, po śmierci zbawienia wiecznego uczęstnik, błogosławiony, wybrany, seelig, erlöst, auserwählt, *Slo.* wiwolený (cf. wywołany); *Sr.* 2. zbożni (cf. zbożny); *Vd.* isvelizhan, svelizhan, vezhnu srezhen, nebeszhen, (cf. niebianin, nieboszczyk), nebostanik, nebesshki stanounik, svetnik; *Rs.* блаженный (cf. błogi, błogosławiony), праведничій, праведникъ, *f.* праведница (cf. sprawiedliwy). ZBAWICIEL, - a, *m.*, *Poloni hanc vocem Christo Domino tribuunt*: *salvator*; *servator licet et Christo ab aliquibus tribuatur*, *redditur a nobis* ochroniciel, wybawiciel, (wybawca, zbawca). *Cn. Th.* 1404, der göttliche Erlöser, der Erlöser, Seeligmacher, der Heiland; *Bh.* spasytel; *Slo.* spasitel; *Sr.* 1. zbożnik, zpomożnik; *Crn.* odreshénik, svelizhar: *Vd.* isvelizhar, svelizhar, odreshenik, obrajnenik; *Cro.* spasiteil, zpaszitel, zvelichitel; *Rg.* spasitegl; *Bs.* spasitegl, sahranitegl; *Sla.* spasitelj; *Rs.* спаситель, спасъ. Bądź mu Panie zbawicielem od grzechów, wybawicielem od nieprzyiaciół, i nabawicielem pokoiu. *Sk. Kaz.* 513 *b.* ZBA-

WICIELKA; *ob.* zbawczyna. ZBAWICIELOWY, *ZBAWICIELOW, - a, - e, ZBAWICIELSKI, - a, - ie, od zbawiciela, *Koss.* спасителевъ, спасовъ, Erlösers=, Heilands=. Judasz ſtał się zdraycą, i wydawcą zbawicielowym. *Pim. Kam.* 380. Eucharyſtya, świętość odmienionego chleba w ciało i krew zbawicielową, *Karnk. Katch.* 160. Duch Sw. z Boga Oyca według zbawicielowéy mowy pochodzi. *Fund.* 85. Matka zbawicielowa. *Sk. Zyw.* 177*b*. *Zbawicielow grób. *PKchn. Jer.* 567. ZBAWIENNY, - a, - e; - ie *adv.*; *ZBAWITELNY; zbawiaiący, zbawienie przynoszący, uszczęśliwiaiący, heilſam, heilbringend, glückbringend, beglückend, ſeeligmachend, beſeeligend, *salutaris. Cn. Th.* 1404. *Bh.* ſpaſytedlný; *Slo.* ſpaſitelni (*Slo.* ſpaſitedelni *saluabilis*); *Crn.* ſvelizhanſke; *Sr.* 1. zpomożné; *Sr.* 2. ſbożne, (*ob.* zbożny); *Vd.* svelizhliu, svelizhanſki, svelizhoun; *Cro.* zpászeno, zvelicheno; *Rg.* ſpaasegni, ſpaſitegIni; *Rs.* полезный, спасительный. Oczy moie oglądały zbawitelne twoie. *Sekl. Luk.* 11, tego, przez którego ty zbawiasz. *ib.*, zbawiciela). (*Bh.* ſamoſpaſytedlná wjra samozbawienna, der allein ſeeligmachende Glaube). - Smiem ci dać zbawienną radę. *Teat.* 49, 50, zdrową, pożyteczną). O iakże zbawiennie mówisz! *ib.* 30*b*, 51. Zbawienne imiona Sobieſkich, Żołkiewſkich. *Susz. pieśń.* 3 *G.* Zbawienne lekarſtwo, = zdrowiodayne. ZBAWIENNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co ieſt zbawiennym, *Sr.* 1. zpomożnoſcź; *Vd.* svelizhounoſt; die Heilſamkeit

ZBAZGRAC; *ob.* bazgrać. ZBĘBLIĆ *ob.* bęblić. ZBĘBNIĆ, *ob.* bębnić. ZBECHTAC, *ob.* bechtać, nabechtać, podbechtać. ZBECZEĆ się, *ob.* rozbeczeć się.

ZBĘDĘ, *ob.* zbyć, zbydź. *ZBĘDNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zbycia, zbyty, mogący być zbytym, pozbytym, loszuwerden; was man loswerden kann, wegſchaffbar. *Cum negatione* niezbędny, niezbyty, niepozbędny, nieuchronny, nicht loszuwerden, unvermeidlich, unwegſchaffbar; *Ec.* неизбытный, неизбѣжный; *Rs.* неразвязчивый. Jako rdza zaniedbane wyszczerbia żelazo, Tak me wnętrzności porą gryzoty niezbędne, Którym końca nie widzę, i z których wſkroś więdnę. *Zab.* 4, 402 *Min.* Wszyſtko tu ginie, wszyſtko w nic się dzieie, Skoro niezbędny mus ciężko zachwieie. *Zab.* 9, 303 *Zabł.* Niezbędna śmierć. *Dmoch. Sąd.* 68. Gdzież są teraz, którzy się kiedy na niezbędną śmierć użalali, i na nieodmienne iéy uſkarżali się prawa? *Sir. Quin.* 216. (*diſtingu.* niezbedny, niezbednik, niezbednica). NIEZBĘDNOŚĆ, - ści, *ż.*, niezbytość, nieuchronność, die Unvermeidlichkeit, Unwegſchaffbarkeit. O surowa przeyrzanych losów niezbędność. *Sir. Qu.* 240, konieczność.

ZBEKAĆ; *ob.* rozbekać, bekać, beczeć. ZBĘKARCIEĆ; *ob.* bękarcieć. ZBEŁGOTAĆ, ZBEŁKOTAĆ; *ob.* bełkotać.

ZBEŁTAĆ *czi dk.*, głośno zbić, osobliwie wodę, laut ſchlagen, beſonders in das Waſſer. Szukaiąc zguby, dzikie morzaśmy zbeltali. *Nar. Dz.* 4, 152.

ZBESTWIĆ, ZBESTWIEĆ; *ob.* beſtwić, beſtwieć. ZBESTWIAŁOŚĆ, *ZBESTWIŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zbeſtwienie, rozbeſtwienie, zdziczałość, viehiſche Wildheit, Ausgelaſſenheit *pr. et fig. tr.* Rzepa wzwód otrokom pobudza, i niewiaſtom zbeſtwiłość. *Cresc.* 196, cielesność, iurność, Geilheit. ZBESZTAĆ; *ob.* besztać.

ZBESPIECZYĆ, ZBEZPIECZYĆ *cz. dk.*, zbezpieczać *ndk.*; *Bh.* zbezpečiti, ubezpieczyć, zabezpieczyć, bezpiecznym uczynić, bezpieczeńſtwa nabawić, ſicher ſtellen, ſicher machen. Z ich rąk, i z pod ich okrutnego miecza Bóg ubogiego wyrwie i zbezpiecza. *Chrośc. Job.* 24. Konay zły naród mężném sercem twoiém, A racz oyczyznę zbespieczyć pokoiem. *Chrośc. Fars. ded.* - Zbezpieczyć się, ZBEZPIECZNIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się bezpiecznym, bez bojaźni, obawy; nabrać serca, śmiałości, hardości, zuchwałości, ſicher werden, die Furcht verlieren, keck werden. Przedtymeś na to oglądać się miała, Teraz iuż nie wczas, kiedyś zbezpieczniała. *PKchn. Jer.* 514. Rzeczy ludzkich i boſkich fortuna sprawczyna, Któréy się nie podoba zbezpieczona mina. *Bardz. Luk.* 2, 3.

ZBEZBOŻNIĆ *cz. dk.*, bezbożnym uczynić, gottlos machen. Czymże się dziś żydowie od Kaima różnią, Skoro krwią ręce syna bożego zbezbożnią? *Pot. Zac.* 133.

ZBEZECZCIĆ, ZBEZCZEŚCIĆ *cz. dk.*, nieczci nabawić, verunehren, Unehre anthun. Mówili Moſkale gońcowi Kazimierſkiemu, gdzieby cię goniec nasz zbezcześcił w drodze dziełem albo słowem, przyiechawszy ſkażesz, a on karania nie uydzie; a ty się ſtaray, aby on też w twym kraiu ni w czym zelżon nie był. *Papr. Kl.* 513.

ZBIĆ *cz. dk.*, zbiiać *ndk.*, *Bh.* zbjti, zbigi, zbigeti, zbjgim, ſklátiti (cf. ſkłóć), ſrazyti (cf. zrazić); *Sr.* 2. ſbiſch; *Crn.* zbiti, zbiam, izbijam; *Bs.* zbitti; *Rg.* zbitti, zbijam; *Rs.* збить, збивать, сбити, сбивать; zbić co ſkąd, z czego, biiąc zrzucić, ſtrącić, ztłuc, herunter ſchlagen, abſchlagen, herabſchlagen, *Vd.* dolvdariti; *Crn.* klatiti, klatem; *Rs.* сшибить, сшибать, ошибить, *propr. et fig. tr.* Sternik od wałów był zbity i porwany. *Birk. Dom.* 6. Matki u nich kładą synom na słup chléb, który za cel maiąc mety wyznaczonéy procą zbiiać muszą i nie wprzód ieść. *Pilch. Sall.* 305, z łuku zbić, ſtrzelaniem zrzucić, herunter ſchießen. Koronę cesarſką nogami z głowy mu zbił. *Zygr. Pap.* 321. Zbić z kolei, z porządku, z myśli, z głowy, wybić, herausſchlagen, ausſchlagen. Niemylnym idą rzeczy wieczne torem, Żaden ich swoim nie zbiie uporem Przypadek z punktu. *Susz. pieśń* 2 *F* 2; Musiałby piérwéy z toru wrodzonego Zbić wodę z ogniem, niż dokaże tego. *Paſt. F.* 139. Zbiiaią przez to możnieyszych z animuszu. *Kłuk. Tur.* 97. Wſkopecznemu psu trzeba uſtawicznego przyſtawa, któryby go zbiiał, ilekroć wſkopec się puści. *Oſtror. myśl.* 40, któryby go wracał z wſtecznéy drogi, der ihn zurück weiſt. - Zbić, wybić, pobić, zrazić, ſtłuc, ſehr ſchlagen, zu Schanden ſchlagen. Zbiiam kogo, wybiiam. *Cn. Th.* 1406. Zbić pięściami *ib.* 1303. Zbić iak purchatkę. *ib.* Zbiiam łeb iak purchatkę. *ib.* 1406. Zbiiam komu gębę. *ib.*, obiiam). Zbiiam kogo aż na śmierć. *ib.* Spuszczano szermierzów Rzymſkich, ażeby się rąbiąc zbiiali i wysiekali w oczach ludu. *Nag. Cyc. pr.* 22. Zbiiam się *confligo. Cn. Th.* 1406, ſich herum ſchlagen. Wołoszczyzna wielkie teatrum, na którym się Węgrowie, Polacy, Niemcy zbiiaią. *Kłok. Tur.* 193; *ib.* 87. Zbiianie się iednéy rzeczy z drugą, uderzenie w się. *Cn. Th.* 1407, an einander ſchlagen, ſtoßen. Huczne się muzyki z przeciwnemi zbiiały dźwiękami. *Baniał. C* 3*b*. Wiatry na powietrzu z przeciwka z sobą walcząc, chmury z chmurami zbiiaią, z którego otrącania się chmur o chmury grzmoty pochodzą.

Otw.

Otw. Ow. 250. - Zbiłem się mocno na koniu. *Teat.* 8 *b*, 30, ftłukłem się, ich habe mich sehr zerschlagen, zerstoßen. Mordowali tak bardzo, że onego dnia zbili więcey trzech set mężów. *Leop.* 3 *Mach.* 7, zabili, todt schlagen. Boday kark zbił swą otwartością. *Teat.* 1 *b*, 58, bodayby go wybił, fkręcił, złamał, daß er das Genick brechen möchte. - Zbić nieprzyiaciela, pobić, porazić, den Feind schlagen, aufs Haupt schlagen, *Vd.* pobiti, dolpobiti, pobijati, dolpordariti, premogati, na led posaditi). Pobił nieprzyiaciela, zbił, siła poimał. *Jabł. Tel.* 180. Woyna zakończona pomyślnie, nieprzyiaciel zbity. *Boh. Kom.* 2, 461. Zbić, w karty graiąc, schlagen, stechen, *Ross.* выкрыть, выкрывать. - Zbiiam kogo, czyi dowód, mowę, = odpór daię słowy. *Cn. Th.* 1406, einen (mit Worten) schlagen, niederschlagen, widerlegen; *Carn.* dolidęvam; *Rs.* возразить, возражать (cf. zrazić). Niechayże będzie wolno temu, przeciwko któremu kto przysięga, onego świadka zbić, ponieważ był pieniędzmi przenaięty do złożenia świadectwa. *Chełm. pr.* 73, odrzucić, einen Zeugen verwerfen. Zbiia tu Pan razem dwa błędy żydów dzisieyszych; oba te błędy zbiia tu Pan Jezus, ukazuiąc wyraźnie, że.. *Dambr.* 455. Markusa, który o tym koncylium szpetnie mówił, kłamstwa wywodnie tu się zbiiaią. *Sk. Dz.* 834. Zbiiamy sami naylepsze nasze nauki, ieżeli z naszém nie zgadzaią się życiem. *Zab.* 16, 54. Marszałek seymowy powinien notować racye *pro et contra*, któremiby się zbiiano. *Leszcz. Gł.* 79, cf. dysputować, *gadać się, sprzeczać się, spierać). Zbiiaiący, *Vd.* dolaidarezhen, odrezhliu (cf. odrzec). Zbiianie kogo, abo dowodu mowy czyiéy, = odpór. *Cn. Th.* 1407. Odpór słowny, zbiianie albo zbicie mowy czyiéy, replika nie iest Polskie słowo, ani Łacińskie. *Cn. Th.* 603, das Widerlegen, die Widerlegung, *Rs.* опровергательство. Co! odpowiadać temu buntownikowi, i aż do zbiiania go, miałbym się uniżać, gdy go ukarać mogę! *Teatr.* 50, 66. Zbity, *zbitny, = do zbicia, do odparcia, *Rs.* возразительный, widerlegbar. Niezbity, *niezbitny, nie do zbicia, nie mogący być zbitym, odpartym słowy, *Ross.* неопровержимый; unwiderlegbar. Dowód mocny, niezbity *Cn. Ad.* 207. Wniosek ten iest niezbity, nieprzekonany. *Bals. Niedz.* 2, 3. - *aliter*: niezbity, = niezbyty, niezbędny, nieodbity, = konieczny, unabweislich, unwegschafflich. Sama niezbita potrzeba pierzchliwe nawet serca odważne czyni. *Pilch. Sall.* 113. - Zbiiam *absolute*, rozbiiam na drodze, rozboiem się bawię. *Cn. Th.* 1406, Straßenraub treiben, ein Straßenräuber seyn. Miasto obrony, drapieżyli a zbiiali. *Biel. Sw.* 132. Rozboycy przy granicach Szląskich zbiiali wszędzie w Polszcze, Kawka i Szwieborowski. *Biel. Kr.* 361. Przez zbytki wielu maiętności poutracało, i przetoż drudzy aże zbiiali. *ib.* 396. Znać to po tobie, żeś był rozboynikiem, Nawykłeś tego z Araby zbiiaiąc. *P. Kchan. Jer.* 142. - Zbiiam beczkę obręczami, = pobiiam. *Cn. Th.* 1406, beschlagen z. B. mit Reifen. Zbiiam co gożdźmi, = zwieram co. *Cn. Th.* 1406, zusammen schlagen, *Rs.* сколотить, сколачивать. Ule z deszczek albo z łat grubych dychtownie spoione albo zbite. *Haur Ek.* 139. Zbiianie deszczek; *Rs.* збойка. Zbicie gożdźmi *compago clauis facta*. *Cn. Th.* 1404. Zbity, szczelny; *adv.* zbicie, szczelnie, *Rs.* сплошный, сплошь. - Zbiiam papier *malleo tundo chartam*. *Cn. Th.* 1406, das Papier schlagen, dicht schlagen. Zbity papier *malleatus*. *ib.* 1407. Zbiiać płótno, die Leinwand dichten, dicht schlagen. Płochą zowią przybiiaczkę, którą zbiiaią płótna. *Pilch. Sen. list.* 363. - Zbić w kupę, fkupić, zusammen schlagen, drängen, häufen. Przemysł, zbiwszy orszak nieiaki żołnierza wolnego, nieprzyiaciela podszedł. *Krom.* 38, (fkupiwszy, na prędce zebrawszy). To pełne, to szermuiąc fkąpe czynili sztychy, To wyciągnieni, to w się ściśnieni i zbici. *P. Kchn. Orl.* 1, 32, zebrani, fkurczeni, zusammen gekrümmt. Choć wszystko zniszczy, i w ieden kąt zbiie, Kto mu się oprze, kto podniesie szyię? *Chrośc. Luk.* 43 wtłoczy, hinein pressen. - Zbiiać grosze, = zbierać łakomie, chciwie, fkąpo, Geld sammeln, gierig und geizig zusammen häufen. Zbiia grosz lichwiarz nienasycony. *Zab.* 13, 241 *Nar.* Pan Skąpożyyfki kilka kwadragezym na rok odprawiał, a pieniądze zbiiał. *Mon.* 71, 404. Podobnoś nie zbił grosza na tych twoich ramotach. *Twors. Wie. a* 2, nie zbogaciłeś się). Różne są fortele nabywania pieniędzy, i zbiiania grosza. *Petr. Pol.* 41. - Zbiiam co w ftępie, otłukam. *Cn. Th.* 1406, in der Stampfmühle schlagen, stoßen. Zbiiam co w moździerzu, tłukę w moździerzu. *ib.* ZBICZOWAĆ, *cz. dk. czasownika* biczować, *qu. v.*, auspeitschen, durchpeitschen, zusammenpeitschen. Wszystek zkrwawion, zbiczowany. *Groch. W.* 170.

ZBIEDOWAĆ, ZBIEDZIC; *ob.* biedować, biedzić.

ZBIEDZ, ZBIEC, *ZBIEGNĄĆ, zbiegł, *F.* zbiegnie, zbiegnę *czyn. idntl.*; zbieżeć, *F.* zbieży *dk.*, zbiegać *ndk.*, *zbiegawać *kont.*; zbiegiwać *czstl.*; *Bh.* zběhnauti, zběhl, zběhnu, zbjham, sběhnauti, sbjhati; *Slo.* zběhnauti; *Sr.* 2. sbegnusch; *Sr.* 1. zbiju, zbijim, zbeju běhle, sbiehani; *Vd.* sbieshati, odbegniti, prebegniti, odfkozhiti; *Cro.* zbesavamj, zbesujem, pobegujem, pobegelfzem; *Bs.* uskocitti (cf. uskoczyć), pribighnuti, bjegjatti; *Rs.* збѣжать, збѣгать, избѣжать, избѣгать, избѣгнуть, избѣгивать. Zbiegać, zbiec, z góry na dół, cf. zlatać, zlecieć, zciekać, zciec, spływać, spłynąć, herunter laufen, herablaufen, herabrennen, herabrinnen. Zbiegam z góry, z zamku, *decurro ab arce*. *Cn. Th.* 1404. Wody, które na dole są, zbieżą a opadną. 3 *Leop. Joz.* 3, 13, spłyną i zginą a nie będzie ich. 1 *Leop.*, woda płynąca z góry stanie w iedney kupie. *Bibl. Gd.*). - *De tempore*: zbiedz, upłynąć, przeminąć szybko, von der Zeit, verfließen, schnell ablaufen, verlaufen. Zbiega dzień, zbiegł mi dzień. *Cn. Th.* 1404. Bo komuż miley kiedy czas zbieżał upłynny, Jako gdy leżąc w chłodku łykał soczek winny? *Nar. Dz.* 3, 32, *Zab.* 1, 188 *Nar.* Tak nam niech zbieży dzień cały! *Groch. W.* 42. Raduią się, iż im czas prędko zbiega. *Rey Zw.* 159 *b.* W mięsopusty sobie tuszy, iż nam prędko post zbieży; potym z Wielkiéy Nocy liczy daleko-li do Św. Jana, tusząc sobie, iż to prędko zbieży, bo tam też potym rychło żniwa i owoce nastaną. *Rey Zw.* 159. Dochowały nam tę zaletę zbiegłe wieki. *N. Pam.* 6, 345. upłynione, przeminęłe, die verflossenen Jahrhunderte. O wy zbiegłe rozkoszy, wy chwile niestałe, Albo mniéy bądźcie żywe, albo więcey trwałe. *Zab.* 12, 38 *Gawdz.*, przeszłe, znikłe). - Zbiedz z drogi, z kolei, zkąd na inne mieysce, = wybiedz, przebiedz dokąd indąd, aus der Straße herauslaufen, herausrennen, abweichen, wovon

abrennen, wegrennen, weglaufen, überlaufen. Konie przelękle zbiegłszy z drogi, po mieyscach nierównych i zawad pełnych wóz ciągnęły. *Otw. Ow.* 632. Zbiegam od pana, *perfugio. Cn. Th.* 1404, uciekam, weglaufen, entfliehen, *Bh.* prchnauti, prchati (*ob.* pierzchnąć); *Sr.* 1. pyczjeknu; *Crn.* powejgneti; *Bs.* bjesgjatti). Zbieżeli do Mieczysława trzéy bracia z Węgier, synowcy Stefana. *Biel.* 48, uciekli się, udali się). Józef chciał taiemnie zbieżeć od Maryi, iż była ciężarna. *Zyw. Jez.* 20; porzucić ią, uciéc od niéy). Serce mi zbiegło, a nie wiem inaczéy, Jedno do Hanny, tam bywa *naraczéy. *J. Kchn. Tr.* 4. Zbiegły, uciekły, który od kogo, lub zkąd, n. p. z woyska uciekł, przebiegł dokąd inąd, flüchtig, feldflüchtig, weggelaufen, verlaufen, übergelaufen, (*ob.* zbieg, zbieglec); *Bh.* pobéhlý, prchlý, uprchlý (cf. pierzchliwy); *Slo.* pobéhlý; *Sr.* 1. ćjekawé (cf. *ciekawy); *Vd.* bieshezh, bieshliu, odbieshliu, isbieglju; *Sla.* bigachi; *Rs.* бѣглый (cf. biegły), збѣжалый; *Ec.* убѣжный. Zbiegła dziewczyna, Bog wie skąd. *Teat.* 54 *c*, *Bij.* Panienka zbiegła, sama przybyła, opuszczona. *ib.* 4 *b*, 152. – Zbiegać się, zmachać się bieganiem, zmordować się, zaziaiać się, sich müde laufen, sich matt laufen, sich aus dem Athem laufen. Jakżem się zbiegła, zlatała, ledwo tchnę. *Teat.* 1 *a*, 62. Zbiegał się, i dobrze tak nań, kto nie chce powolí Czynić, co nań przystoi, musi po niewoli. *Sim. Siel.* 91. *Actiue* zbiegam konia, zbieżeć konia, *cursu ac lassitudine exanimare equum. Cn. Th.* 1404 *Wlod.*, ein Pferd überjagen, übertreiben, übertreiten, matt machen. Koniowi zbytnie iazdą zbiegałemu i przeiechałemu, owsianą słomą nogi nacierać pomocno. *Syr.* 990. Zbieganie albo stargnienie konia, gdy koń zachoruie z biegania wielkiego, abo trudu, iż ieść nie może, trzeba mu żyły zaciąć. *Lek. Koń.* 65. – *aliter* zbiegać się, rozpędzić się w biegu, ins Rennen hinein gerathen, ins Laufen kommen. Że się często żartkie zbiegaią woźniki w kolesie, wziąć było w tęgie krygi bystrego dzianeta, Szkoda niećwiczonego pada na stangreta. *Zab.* 12, 245. – Zbiegać miasta, wsi, ulice, cf. schodzić pola, lasy, miasto, cf. złazić, cf. zwiedzić, z szybko ubiedz, obiedz, przebiedz, schnell zurücklegen, durchreisen, bereisen, durchlaufen, durchrennen, durchfliegen. Konno za iednę noc wszystkę onę drogę zbieżeli. *Warg. Cez.* 75. W pierwospy cicho ruszył, i niemal nad świtaniem całą drogę aż do Rzymian zbieżał. *Warg. Cez.* 206, odbył). Koń póki stoi w staynl, póty żadnéy drogi, by też i nie raz zbieganéy, nie pamięta. *Pilch. Sen. list.* 4, 232, nie raz odbywanéy). Zbiegał wszystkie kraie, iako pszczoła, miód z różnych kwiatów biorąc. *Sk. Zyw.* 1, 3 *b*. Jdźcie, zbiegaycież ziemię! i zbiegały wszystkę ziemię. *Leop. Zach.* 6, 7; obeydźcie ziemię, i obeszły ziemię. *Bibl. Gd.*) Oto to są oczy Pańskie, które zbiegawaią *wstornkę ziemię. 1 *Leop. Zach.* 4, 10, biegaią po wszystkiéy ziemi. 3 *Leop.*, przechodzą wszystkę ziemię. *Bibl. Gd.*) On by piorun wszystkie kąty zwiercieć i zbieżeć chce. *Podw. Wr.* 14; cf. wszędybył, powsinoga). Jak wielem zbiegał, szukaiąc rączemi krokami ciebie. *Past. F.* 63. Zbiegał okrąg świata wszystkiego. *Rey Pst. Jii* 5. – *fig. tr.* zbiegać, przebiegać n. p. pisma i t. d., durchlaufen. Potwarzy na papieżów szukali, i historyą zbiegali, aby ich czym takim posromocili. *Sk. Dz.* 805. Zbiegay wszystkę iako chcesz biblią, nie naydziesz nigdzie áni wzmianki o tym. *Hrbst. Odp. P p* 2. Wszystkie pisma doktorów starych i nowych zbiegawszy, żadnego dowodu nie znalazłem. *Smotr. Lam.* 67. *Similiter*: Byś zbiegał wszystkie rady, pomoce i nadzieie świata tego, ieśli nie będzie rady, pomocy a opatrzności Pana tego, słaba iest z każdéy strony nadzieia twoia. *Rey Pst. X x* 1. – §., Zbiegam kogo nagle, schodzę kogo. *Cn. Th.* 1404; zbiedz kogo na czym, z zdybać, napaść, einen wobey überfallen, ertappen. Juno mogła częstokroć Jowisza swoiego zbieżeć schodzącego się na górach z Nimfami. *Otw. Ow.* 118. Zbiegł tak niespodzianie Turków, że i zbił. *Leszcz. Cl.* 35. Smoka iak przeżegnał ziół niepomnych sokami, a trzy razy przegnał słowa sen zawodzące, sen czułe oczy zbiegł. *Zebr. Ow.* 165. Jeśli śmierć mię zbieży, znaydzie mię gotowego na przyięcie. *Nag. Cyc.* 85. – §., Zbiegać, *sbiegać, zbiegać się *zaimk.*, biegaiąc się zebrać, do kupy biegać, cf. zeyść się, zlecieć się; zusammen laufen, zusammen rennen, zusammen fließen, *pr. et fig. tr.*; *Slo.* sbéhnauti se; *Sr.* 1. zběhnyu so; *Crn.* sbiram (cf. zbieram, zebrać); *Cro.* vervim, vervelszem (cf. wre, wrzeć); *Ross.* збѣжаться, збѣгаться; *Ec.* сришуся, сбѣгаюся, собираюся. Nie inaczéy się pochlebnicy zbiegaią do tych, gdzie czuią co wziąć, iak kruсy do ścierwu. *Kosz. Lor.* 41 *b*. Strzała gdy wypuszczona ku celowi, rozdzielone nią powietrze tudzież się zaś zbiega, że żaden nie wie *ścia onéy strzały. *Leop. Sap.* 5, 12, strzała powietrze rozbiia, które się zaś prędko samo w sobie schodzi, tak że nie znać kędy przeszła. *Bibl. Gd.*) Leci na dno przepaści, wody się zbiegaią Nad głową iego, iuż go w liczbie zmarłych maią, *Dmoch. Sąd.* 30, das Wasser schlägt ihm über dem Kopfe zusammen. Zbiegaiący się, *conuena*, *e. gr. conuenae aquae. Cn. Th.* 1405. Zbieganie, zbieżenie, się, *concursus hominum. Cn. Th.* 1405, das Zusammenlaufen, der Zusammenlauf, *ob.* zbieg). Zbieganie, zbieżenie się rzék, *confluxus. ib.* (cf. ściek, stek), das Zusammenfließen, der Zusammenfluß. Zbieganie się dróg, *viarum concursus. ib.*, cf. rozstaynia, krzyżowa droga, das in einander Laufen der Wege, der Kreutzweg. – Każda sztuka sukna, nim do folusza póydzie, musi być zmierzona, a folusznicy powinni naznaczać, wiele się w folowaniu każdego sukna zbiegło. *Pam.* 83, 164, wiele się skurczyło, wie viel eingelaufen ist. Po namaszczeniu tym czarowniczym oleykiem, skora zgrubieie, włosy powstaną, ogon wywinie się, palce w kopyta zbiegą się, słowem człowiek osłem się stanie. *Boh. djab.* 149, palce połączą się w iedno kopyto, die Finger laufen oder fahren in einen Huf zusammen. Rzuca ku niemu wzrok pełen dzikości, zbiegaią mu się brwi naieżone długie i czarne. *Stas. Num.* 1, 218. Krew zbiegła, skrzepła, zusammen gelaufenes, geronnenes Blut. Zbiegłą i nieruchomą krew stargać się trzeba do ruchu i do krążenia przyprowadzić. *Perz. Cyr.* 87. ZBIEG, – u, *m.*, zbieżenie skąd, zcieczenie, zbieżenie się, zbieganie się, das Herablaufen, Herunterrennen, Weglaufen; das Zusammenlaufen, der Zusammenlauf, der Auflauf; *Bh.* zběh, sbon (cf. zgon); *Slo.* sbéhnauti; *Sr.* 1. zběženo; *Crn.* wejg; *Vd.* bieshlivost, bieshezhnost (cf. biegłość); *Cro.* pobeg (cf. pobieg); *Bs.* bjesgjanje; *Rg.* skúp (cf. skupienie się); *Rs.* сходка (cf. schadzka), (*Rs.* збѣгъ strzelnica w okrętach); *Ec.* случёніе. Zbieg wody, cf. ściek, cf. stek, stok). Zbieg ludzi, cf.

ſchadzka). Zbieg żył, w górnictwie, złączenie się razem kilku żył kruszcowych, das Rammeln der Gänge. *Mier. Mscr.* Zbieg okoliczności, przypadanie, ſtykanie się, das Zuſammentreffen der Umſtände. Zbieg wierzycielów, konkurs, cf. bankrut, kryda, der Concurs der Gläubiger. Właściciel dobra oddał pod zbieg wierzycielów, odprzysiągłszy się swoiéy własności. *Czack. pr.* 2, 173. - II. §., Zbieg, - a, *m.*, = *ZBIEGLEC, - glca, *ZBIEGUN, - a, *m.*, człowiek zkądsiś zbiegły, ein Weggelaufener, Entlaufner, Uebergelaufner, ein Ueberläufer, Feldflüchtiger, Ausreißer, Deſerteur; *Bh.* poběhlec, prchlik, prchlec; *Slo.* poběhlec, zběhlec, odbehlec, uſkok, *obacz* uſkok); *Sr.* 1. cżekawcz, pżecżeknencz, wucżeknencz; *Crn.* wejſhèzh, beſlaj, powejgnenz; *Vd.* besheozh, odbegnik, prebegnik, odſkozhik, sapuſtnik (cf. zapuścić się), vſkok, zhrestezhnik, zhrestienavez; *Cro.* uſzkok, odbèg, prèbeg, vuſzkok, beslyivecz, *f.* beslyivka; *Dl.* beſalacz, *f.* beſalicza (cf. biegus); *Hg.* pribek; *Bs.* pribegh, bjeſgiv, uskok, bjeſgjallaç, zapuſctenik, koji oſtavglja; *Rg.* uskòk; *Slo.* bigalac, oskok; *Rs.* бѣглéцъ, утлéцъ (cf. uyść, uszedł, uchodzień), перемéтчикъ (cf. perekińczyk); *Ec.* убѣжъ, вѣглецъ, прибѣ́глецъ, *f.* прибѣ́гница. *Confuga proprie* uciekacz, *ut conueniat etiam innocenti*, zbieg *vitium sonat. Cn. Th.* 1404, *Cn. Syn.* 218. Kaimie, w przeklęctwie zoſtawaiąc, wiecznie Zbiegiem na świecie i tułaczem będziesz; *Odym. Sw.* a *H h* 3 *b*, włóczęgą, biegusem, Herumtreiber. Zbieglec, boiąc się gniewu Pańſkiego, nie chciał się wrócić. *Herb. Stat.* 348. Zbiedzy, po tym dekrecie ochotnie do oyczyzny śpieszą. *Chrośc. Fars.* 397. Zbieg powrócony, zachwycony, *reprehensus, retractus ex fuga. Cn. Th.* 1404. Sługa niewolny, iesliby uciekł, tedy pan ten, do którego przyydzie, ma powiedzieć, iż na swym dworze ma sługę takiego zbieguna. *Tarn. Ust.* 127. Ja ciebie posyłam do synów Jzraelſkich, do narodów zbieglców, które odſtąpiły odemnie. *Leop. Ezech.* 2, 3, do narodów odpornych, które mi się przeciwiły. *Bibl. Gd.)* Biada wam synowie zbiegowie. 3 *Leop. Jez.* 30, 1, odbieglcy. 1 *Leop.*, biada synom odpornym. *Bibl. Gd.)* Któż mawia królowi: odſtępniu albo zbieglcze! któż zowie xiążęta bezbożnymi? *Leop. Job.* 34, 18; kto może rzéc królowi: o bezecny! *Bibl. Gd.)* Człowiek apoſtata abo zbieglec, uſtami przewrotnemi mówi. 1 *Leop. Prov* 6, 12, odszczepieniec. 3 *Leop.*, niepobożny, złośliwy chodzi w przewrotności uſt. *Bibl. Gd.*) Zbieg klasztorny, *apostata, transfuga monachus. Cn. Th.* 1404. Osobliwie w woyſkowości: zbieg, = dezerter; n. p. Gdy mnie unterofficerowie w kwaterze nie znaydą, zaraz mię za zbiega meldować będą. *Teat.* 8, 79. Zbieg ieden przechodzący do nieprzyiaciół. *Psalmod.* 35. ZBIEGAĆ, ZBIEGANIE, ZBIEGŁY; *ob.* zbiec, zbiedz. ZBIEGLEC; *ob.* zbieg.

ZBIELEC; *ob.* bieleć. ZBIELIĆ; *ob.* bielić.

ZBIER, ZBIR, - a, *m.*, słowo nie Polſkie, ceklarz, sługa mieyſki do łapania złoczyńców. *Włod.*, po Włoſku: ſbirro, in Italien: der Sbirre, ein Häſcher, bewaffneter Policiant, Polizeyſoldat; (*Bh.* zběř motłoch, tłok, cf. zbiór, zbór). Zbier, ceklarz, łapacz, oprawca, siepacz. *Cn. Th.* 60 *et* 1405; (*Ec.* бирчїй kat, oprawca). Wolno było zbierom albo ceklarzom imać złoczyńcę i w pałacach kardynalſkich. *Warg. Wal.* 308. W reszcie talery Łagodzą zbiery. *Zab.* 11, 287 *Zabł.*, *not.* zbirowie, żołnierze mieyscy w Rzymie). Zbierowie i śpiegowie, iako psi śledzący, przeniknęli i wymacali każdy kącik. *Boter.* 4, 58. Posłał tam zbiry a oprawce swoie. *W. Pst. W.* 3, 134. Zbirowie, harcerze, orężnicy, giermkowie, halabartnicy *satellites. Nar. Tac.* 2, 408, *n.* 62. Wschodni królowie używali rzezańców do naytaiemnieyszych posług, którzy mieli pod sobą zbirów, kruków, drabów poufałych. *ib.* Pelagona rzezańca Neron nad setnikami i żołnierzmi, iakby nad zbirami przełożył. *Nar. Tac.* 2, 285. - *fig. tr.* zbir, okrutnik, kat, tyran, zabóyca, ein Wütherich, Henkersknecht, Mörder, Räuber. Nie okrutnikiem, ani żadnym zbirem Jeſtem, o dziéwko, iako mię tak chydzisz. *Tward. Daf.* 60. Wyday na śmierć Chryſtusa, uczyń wolnym zbiera. *Pot. Zac.* 96, Barabbasa rozbóynika). Wolem żywym wypuścić zbiera, A niech Jezus iuż umiera, Krzykną zjadłe wraz tłuszcze. *Koch. roż.* 37. *tr.* Judyt zbiera piekielnego Skruszyła głowę, a nam niebieſkiego Dworu otwarła drzwi. *Kochow. roż.* 74. ZBIEROSTWO, ZBIROSTWO, - a, *n.*, ſtan zbierów, lub też zbiorowo *collectiue* = zbierowie, oprawcy, der Häſcherſtand, Sbirrenſtand; = Sbirren, Häſcher. Numa znosi drapieżne Romula zbieroſtwo. *Stas. Num.* 2, 185.

ZBIERAĆ; *ob.* zebrać. ZBIERACZ, - a, *m.*, ZBIERCA, - y, *m.*, który co zbiera, do kupy ſkłada, zgromadza, der Zuſammenleſer, Sammler; *Bh.* zběrač; *Crn.* bérnavz, bernâzh; *Vd.* berez, berauz, poberazh; *Cro.* zbiràvecz, nabirach; *Rg.* zbîraonik, zbîralaz, ſabiralaz, ſkupióz, ſkupaz, ſkuppitegl, ſkupglivaz, ſkuppionik; *Bs.* kupitegl; *Hs.* собирáтель, обирáтель, подбирáтель. Zbieracz owocu z ogroda. *Cn. Th.* 1405; zbieracz wina *vindemiator. ib.*, der Weinleſer, cf. winobraniec). Ptak więcéy się boi zbierców, gdy odleci od ptasząt. *Petr. Hor.* 2 *N b*, zabieraczów). Zbieracz odrobin, *analecta, qui ea quae ceciderunt e mensa colligit. Cn. Th.* 1404. Zbieracz czegokolwiek podły abo chytry, machlarz, *consarcinator. ib.*, ein Zuſammenraffer, Zuſammenſtoppler. Zbieracz z xiąg. *ib.* To nie hiſtoryk, to zbieracz i łatacz kawałków hiſtorycznych bez braku i rozsądku. *Nar. hst.* 2, 270. Zbieracze i wykładacze zaprzątaią się objaśnieniem tego, czego sami nie rozumieią. *Zab.* 7, 86. Niektóry Szląſkich dzieiów zbierca. *Krom.* 744 *compilator.* ZBIERACZKA, - i, *ż.*, która zbiera, die Zuſammenleſerinn, die Sammlerinn; *Bh.* zběračka; *Rg.* zbiraliza, ſkuppitegliza, ſkuppioniza). Zbieraczka kłosów, die Aehrenleſerinn. ZBIERAM, ZBIERANY, ZBIERANA; *ob.* zebrać. ZBIERANINA, ZEBRANINA (*distingu.* żebranina), - y, *ż.*, ZBIERANKA, - i, *ż.*, = zebrane rzeczy. *Włod.*, Geſammeltes, Zuſammengeleſenes; (*Crn.* berovniza *corbiculus pro abrumpendis pomis de arboribus*; *Ross.* збирáлище cyſterna). - *§., zbieranka, *Ursino*, zebranie liter na iedno ruszanie wargi, języka, = słowa część wymowna, (*dura vox*), *syllaba. Cn. Th.* 1406 *et* 1021, eine Sylbe. *Syllaba* zbieranka. *Urs. Gr.* 117, *ob.* zgłoſka; *rzek. *Mącz.* *ZBIERKA, *ZBIRKA, - i, *ż.*, (cf. zbiór), zbieranie, zebranie, das Sammeln, die Sammlung; (*Bh.* zbirka, *Morav.* winobrani winobranie). W siódmy dzień,

że iest zebranie a *zbierka Pańska, nie będziesz nic czynił. 1 et 3 *Leop. Deut.* 16, 8, że iest święto uroczyste Pana Boga twego. *Bibl. Gd.*)

ZBIERZMOWAĆ; *ob.* bierzmować. ZBIESIADOWAĆ; *ob.* biesiadować.

ZBIESIĆ się *zaimk. dk.*, = wściec się, rozbestwić się, (cf. bies); toll werden, den Henker im Leibe haben, ruchlos werden. Zbiesiwszy się, porzucili wiarę, i stali się gorszymi od pogan. *W. Pst. W.* 3, 420. Wkrótce Jzrael się zbiesił. *Pot. P.* 48.

ZBIEŻĘ, ZBIEŻENIE; *ob.* zbiedz, zbiec.

ZBIGNIEW, - a, *m.*, imię własne, ein Eingenname, Sbigniew. Zbigniew Ossoliński; Zbigniew Oleśnicki. - *zdrbn.* ZBISZEK, - szka, *m.*, Zbyszek, Zbyszka, *Zbigneus. Jabł. Her.*

ZBIIAĆ; *ob.* Zbić. ZBIIACZ, - a, *m.*, który zbiia, der Niederschlager, Zusammenschlager, odpornik, der Widerleger, *Rs.* возразитель. ZBIIALNIA, - i, *ż.*, mieysce gdzie zbiiaią, zabiiaią, ein Mördergrube. *Tr.*

ZBIK, ŻBIK, - a, *m.*, kot leśny, ZDEB'. *Cn. Th.* 1407, *meles*, eine wilde Katze, cf. iaźwiec, borsuk); *Sr.* 1. swiacz; *Rg.* iazavaz, *Bs.* jaxvaç, jazouaç; *Rs.* язвецъ, язвикъ, *obs.* мамуль. Zbik iest tylko odmianą domowego kota, i właściwie kotem, ale leśnym. *Kluk Zw.* 1, 332. Dzikie koty czyli źbiki, znayduiące się po lasach, są bure. *Zool.* 310. Zbik miałkał. *Banial. J* 2 *b.* Sadło z kota leśnego, zdebia. *Haur Sk.* 303. Na wysokie przed trąbą drzewo się pną zdebie. *Pot. Pocz.* 107. Musiałem ci uciekać, i kryć się, gdzie zdebie J liszki iamy maią. *Pot. Arg.* 95.

ZBIÓR, - u, *m.*, zbieranie, zebranie, i to co zebrano; ZBIOREK, - rku, *m.*, *zdrbn.*, das Sammeln, die Sammlung; *Bh.* zbrka *collectio*, (2., winobranie; zběř motłoch, cf. zbir); *Slo.* zbjrka, snůška, = składka, giełda; *Crn.* bèrna, (*Crn.* sbir *confluxus*, sbiralshe *congregatio*, cf. zbór); *Vd.* berna, branje (*Vd.* sberishe, = schadzka); *Cro.* zkupchina; *Dl.* zkupschina; *Bs.* skùp, skupgljenie, skupsctina; *Rg.* skùp, pokùp, sakùp (*Rg.* zberiza, = galerya obrazów, 2., *compendium*, *summarium*); *Rs.* собранїе, подборъ, (*Ross.* зборы przyprawy, przygotowania, уборка fryzura, ubior głowy, уборка хлѣба zbiory żniwa). Zbiór urodzaiów, zbieranie po żęciu, das Einsammeln des Getreides, das Einärnten. W Ukrainie często połowę iednę urodzaiu ofiaruią robotnikowi za zbiór drugiéy. *Dyar. Gr.* 479. Naypięknieysze zboże na téy żyznéy równinie nietylko przytłoczone, ale tak mułem przywalone zostało, że zupełnie o iakimkolwiek zbiorze zwątpiono. *N. Pam.* 16, 108. Zbiór, zebrane urodzaie, zebrane zboże, *Rg.* ljettina (cf. lato), Eingeärntetes, Eingesammeltes. Chłop tym bezpieczniéy i rozrzutniéy zbiór swóy na piiaństwo obraca, nie czyniąc sobie z niego zapasu, iż wie, że gdy nic nie będzie miał, pan musi go w głodzie karmić. *Mon.* 68, 311. Zbiór, zebrany maiątek, Zusammengesammeltes, Gesammeltes, Vermögen. Nie chcę, by kto inny za móy zbiór, kiedy ia umrę, używał. *Star. Ref.* 43. Ze złego zbioru drobna dziatwa nie ucieszy się. *Psalmod.* 34. Choć zbiorek mierny, to go pomnoży praca. *Niemc. P. P.* 5. - Zbiór, kollekcya n. p. obrazów, *ob.* galerya, obrazozbiór; zbiór xiążek, *ob.* biblioteka, xięgozbiór, xiążnica, Bildersammlung, Büchersammlung. Jan Łaski pierwszy przedsięwziął zbiór Statutów od Kazimierza W. aż do Alexandra R. 1506. *Zab.* 6, 417, prawozbiór, ustawozbiór, Gesetzsammlung. Zbiór czego, skoncentrowanie, zebranie w iedno, der Sammelpunct, Vereinigungspunct. W każdém ciele iest iakiś punkt, koło którego wszystkie iego części na równowadze utrzymuią się, *centrum grauitatis*, zbiór ciężaru. *Os. Fis.* 94. - Zbiór czego, krótkie zebranie czego, wyciąg, treść, ein summarischer Auszug; *Cro.* zavjètek). Dziesięć przykazań Bożych są zbiorem i skróceniem wszystkich praw. *Kucz. Kat.* 3, 1 summą. *edit. recent*). Z obrządków chrztu poznać się może wiary chrześciiańskiéy zbiór. *ib.* 2, 366, summa. *edit. rec.*) - Zbiór czego, kupa, ein Haufen. Zbiory wielkie ze wszech stron pieszych, iezdnych stali, Jedni drugich iakoby snadź nigdy nie znali. *Biel. S. M. B.*, cf. hufiec, huf). - Na komedyi możesz poznać różnego zbioru ludzi. *Teat.* 22, 18, różnego stanu, różnéy kondycyi, von verschiednen Stande. - *§., zbiór, zebranie, kościół; *obacz* zbór. *ZBIÓRKA, - i, *ż.*, (cf. zbierka), zebranie, zebranie się, pobieranie się, das Zusammennehmen, die Vereinigung. Obcemu chce dać król swą córkę, tylko woyśko twoie rozerwać tę zbiorkę może. *Pot. Arg.* 630, ten związek). - *Zbiórka czego, zbiór, mianowicie wody, *Rs.* збиралище cysterna, eine Sammlung besonders von Wasser, Wassersammlung, Wasserbehälter, Cisterne. W srogiéy téy bitwie krew toczą z ludzkich ciał iako ze zbiórki. *Chrośc. Fars.* 292. Słuchaiąc te powieści swoiéy córki, Przepuści rzewno łzy, iako ze zbiórki. *Pot. Syl.* 226. Nie mogł dłużéy zatrzymać łez żałosnych zbiórki. *Pot. Arg.* 783; potoku). Wszyscy co rzeczy uważaią głębiéy Boią się złego deszczu z takiéy zbiórki. *Pot. Syl.* 407, z tak zebranéy chmury). *ZBIEROWOD, - u, *m.*, ocean. *Tr.*, das Weltmeer, cf *otoczyświat. ZBIOROWY, - a, - e, od zbioru, Sammlungs =, Sammel =; *Bh.* zběrčný. Wyraz zbiorowy, *collectiuum*, *Slo* mnohotliwe, hognotliwe méno (cf. mnogi, hoyny); *Ross.* собирательное. Wyrazy zbiorowe, gmin i t. d. *Kpcz. Gr.* 3, 3. Xiądz, brat, szlachcic, w liczbie mnogiéy staią się zbiorowemi, Xięża, bracia, szlachta. *Kpcz. Gr.* 2, 38. - §., Sposób zbiorowy, *methodus synthetica*, idzie od powszechnych rzeczy do szczególnych. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 2, die synthetische Methode, *oppos.* rozbiorowy, analityczny.

ZBIR, ZBIRSTWO; *ob.* zbier, zbierstwo. ZBISURMANIĆ, ZBISURMANIEĆ; *obacz* bisurmanić, bisurmanieć. ZBISZEK; *ob.* Zbigniew. ZBITY; *ob.* zbić.

*ZBLACHOWAĆ, zblakować; *ob.* blakować; n. p. Subtelnym pędzlem sztuki malowane Obrazy sztychowane od wiatru i dżdżu zblachuią. *Susz. Pieśn.* 3 *N* 4 *b*, spełzły, verschießen, die Farbe verlieren.

ZBLADNĄĆ *niiak. idntl.*, *ob.* bladnąć, blednąć, blednieć, erbleichen; n. p. Z bladłych ust Piotrowina idą słowa. *Groch. W.* 256. - *tr. fig.* J samo na punkcie ostatnim stanęło Chrześciiańskie państwo, a prawie zbladnęło. *Paszk. Dz.* 37, zblakowało, spełzło, upadło. ZBLADZIĆ; *ob.* *Bladzić, bledzić.

ZBŁĄDZIĆ; *ob.* błądzić, pobłądzić.; *Boh.* zblauditi; *Bs.* sagrjescciti, privaritise, (*Crn.* sbloditi, sblódem *miscere*, *fornicari*); sich irren, verirren, abirren. Stało się, iż

ięzyk ich zbłądziwszy, prawdę wyrzekł. *Smotr. Lam.* 69. Zboczyć od prawdy, zbłądzić. *Pociey* 585.

ZBŁAGAĆ; *ob.* ubłagać, błagaiąc uprosić, mit Flehen besänftigen. On się zbłaga naszemi modły niewątpliwie. *Przyb. Milt.* 342. Niezbłagany, nieubłagany, nieubłagalny, nicht zu besänftigen, unerbittlich. Śmierć niezbłagana bez ciała, bez oczu Z kosą na niego iadowitą skoczy. *Zimor. Siel.* 155; cf. niezbędny). Uśmierz się Achilesie, iaki zakał szpetny, Gdyby był niezbłagany umysł tak szlachetny. *Dmoch. Jl.* 2, 240. Niezbłagany ścigać go będzie wyrok. *Dmoch. Jl.* 2, 181 nieodfnięty, zawity.

ZBLAKNĄĆ, ZBLAKOWAĆ; *ob.* blakować.

ZBŁĄKANY, - a, - e, obłąkany, verwirrt, gestört. Jesteśmy iak gdyby zbłąkani, a osobliwie od tego czasu, iak my się pobrali. *Teat.* 17 *c*, 60; *ob.* błąkać się.

ZBŁAMOWAĆ *cz. dk.*, futra poiedyncze w błamy pozszywać. *X. Kam.*, die Fellchen zusammennähen.

ZBŁAŹNIĆ; *ob.* błaźnić, *Ec.* преблазнити, обмануть, прельстить, n. p. Mnie po prawdzie szczęście było Tak dalece iuż zbłaźniło, Żem śmiał rzéc... *P. Kchn. Ps.* 30.

ZBLECHOWAĆ; *obacz* wyblechować, blechować. ZBLEDNĄĆ, zbladnąć; *ob.* blednąć, bladnąć. ZBLEDZIĆ, zbladzić; *obacz* bledzić. ZBLEGOTAĆ, ZBLEKOTAĆ; *ob.* blekotać.

*ZBLESIEĆ *niiak. dk.*, zbłaźnieć, närrisch werden, blödsinnig werden. *Deseri a mente* zblesieć, zgłupieć, zeyść na rozumie. *Mącz.*

ZBLISKA, ZBLIZKA, z blizka; *ob.* blizko. ZBLIŻYĆ *cz. dk.*, zbliżać *ndk.*, *Rs.* збли жать, bliższym uczynić, bliżéy przysunąć, = przybliżyć, näher machen, näher bringen, annähern; *pr. et fig. tr.* Zbliżony Wołyń do Litwy nowemi drogami. *Dyar. Gr.* 293, *Stan. Aug.*). Zrównania nie mogące być albo dokładnie rozwiązane, albo w całkiéy wartości wyrażone zupełnie, są przedmiotem teoryi zbliżania, *approximationis. Sniad. Alg.* 1, 236. Wolność źle zrozumiana zbliżała anarchiią. *Gaz. Nar.* 2, 212 *b*, sprowadziła, ściągnęła). Zbliżyć się, przybliżyć się, sich nähern, sich annähern, *pr. et fig. tr*, *Rs.* предстоять, предстою (cf. *przedstać, *Ger.* bevorstehen, cf. nadeyść, zayść). Dzień się zbliża. *Teat.* 50, 87.

*ZBŁO; *ob.* zdziebło, zdźbło. ZBŁOCIĆ, pobłocić, *ob.* błocić.

*ZBŁOGOSŁAWIĆ, pobłogosławić; n. p. Tedy Bogowie złamanego przymierza zemściciele, męstwo nieprzyiacielskie zbłogosławili. *Fal. Fl.* 150; *ob.* błogosławić.

ZBLOKOWAĆ; *ob.* blokować. ZBŁOTNIEĆ; *ob.* błotnieć.

ZBLUĆ *cz. dk.*, zbluwać *ndk.*, bluiąc zrzucić, zwrócić, wegspucken, ausspucken. *Reuomo* zaś wracam, zbluwam com wziął. *Mącz.* ZBLUŹNIĆ; *ob.* bluźnić.

ZBŁYSKAĆ, ZBŁYSZCZEĆ; *ob.* błyskać, błyszczeć.

ZBOCZYĆ *med. dk.*, zbaczać *ndk.*, na bok zeyść, wyboczyć, zdrożyć, auf die Seite abweichen, vom graden Wege abgehen, abkommen, abschweifen; *pr. et fig. tr.*; (*Bs.* zbaçati, hittiti doli *deiicere*). Zbaczam, i z gościńca w stronę uchodzę. *Pilch. Sen. Gn.* 327. Milę z drogi zboczymy do pobliższego miasta. *Kras. Pod.* 2, 148, objedziemy, umfahren, umgehen. Zboczyliśmy z traktu naszéy materyi. *Boh. Kom.* 4, 291. Zboczenie, = zdroże, Abweg, *Bh.* zápoli cf. zapole). Zboczenie gwiazd, odległość gwiazd od równika. *Sniad. Geo.* 67. - Drżę cały, dzwonię zębami, co krok noga moia zbacza. *Teat.* 52 *c*, 53, tacza się, torkeln, taumeln. Którzy od prawdy zbaczaią, wszyscy iednako błądzą. *Pilch. Sen. lasi.* 96, oddalaią się). Zboczy od prawdy Antyocheński biskup, zbłądzi Jerozolimski. *Pociey* 585. Jakże daleko słowa zbaczaią od prawdy. *Teat.* 23 *d*, 42; stronią, nie zgadzaią się, miiaią się z prawdą). - *§., zboczyć się z kim, przyłączyć się do kogo spotkawszy go, przystąpić, einen antreten, ihm begegnen und mit ihm gehen, ihm zur Seite gehen. Obróciwszy za bramą oczy Z drugim się mężem cnotliwym zboczy. *Miask. ryt.* 81. Wnetże on oto zboczy się z nami, A dobrze, że nie póydziemy sami. *ib.* 106. Z nimi się zboczyła. *Zebr. Ow.* 41 *accessit.* ZBOCZNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego co zbacza, wybacza, = zdrożność, die Abweichung vom rechten Wege, das Abirren, die Verirrung, Verkehrtheit. Dowodzi zboczność tego uniesienia, i okazuie rzetelną postać całego interessu. *Gaz. Nar.* 1, 174. ZBOCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, zbaczaiący, wybaczaiący, zdrożny, uboczny, z boku, nie wprost, postronny, vom Wege ab, seitwärts, abirrend, abgehend, abweichend, irrend, verkehrt. Dowodzenie zboczne, albo przez niepodobność, *indirecta*, albo *per absurdum*, okazuie, iż wszelkie inne w téy mierze twierdzenie byłoby fałszywe. *Geom.* 1, 26.

ZBODĘ; *ob.* zbośdź. *ZBODNY, do zbodzenia; *ob.* zbośdź.

ZBOGACIĆ *cz. dk.*; *ob.* bogacić; zbogacać *ndk.*, bogatym uczynić, bogactwem obdarzyć, bereichern, reich machen. Tatary łupem, który od nas maią Swóy ubogi skarb znacznie zbogacaią. *Petr. Hor.* 2 *F b.* Zyski stajenne nie tuczą tak i nie zbogacaią, iak zyski szafarzów, kucharzów i pasztetników pańskich. *Teat.* 52 *c*, 23. Gdy się wiosna powraca, Kwiatki z ziemi zbogaca. *Dar. Lot.* 29. ZBOGACIEĆ, ZBOGATNIEĆ *niiak. dk.*, stać się bogatym, reich werden. Z ubogiego zbogaciał i dobra kupił. *Sk. Dz.* 341. Miasto ono wielkie, w którym zbogatnieli wszyscy, którzy mieli okręty na morzu z dostatków iego. *Bibl. Gd. Apoc.* 18, 19, wzbogacili się. *Bibl. Radz.*)

*ZBOGOMÓWCA, - y, *m.*, (cf. bogomówca); n. p. Müncer, z chłopstwem entuzyastów albo zbogomówców kacerstwa naśladował. *Zygr. Pap.* 260, cf. iak gdyby z P. Bogiem trzeciego dnia mówił.

*ZBOIĘ się; *ob.* zbać się.

ZBOIECKI, - a, - ie, od zbóycy, = zbóyczy, morderczy, rozboyniczy, Mörder=, Mord=, mörderisch, Räuber=, Raub=, räuberisch. Dziki wędrownik, zboieckiemi nawy Przybywszy do nas, losy me odmienił, Panów mych wyciął, a perły ocenił. *Zab.* 13, 247 *Nar.*, skarga Amerykanów). ZBOIECTWO, - a, *n.*; *Boh.* zbognictwj, zbůgnictwj; (*Ec.* збойство śmiałość), zabóystwo, morderstwo, rozboynictwo, Mörderey, Räuberey, Raub.. Zyskany zboiectwem tron, okrucieństwy przyszło utrzymywać. *Teat.* 45 *pr.*, *Skrzet.* ZBOIOWAĆ *cz. dk.*, woiuiąc zbić, podbić, zawoiować, zwoiować, bekriegen, durch Krieg unterjochen, besiegen, sich unterwürfig machen. Demetryusz chciał stłumić a zboiować Tryfona. *Leop.* 1 *Mach.* 14, 1, zebrał woysko, aby walczył przeciw Tryfonowi. *Bibl. Gd.*) Wszyscy, którzy się byli zebrali nań, by go zboiowali, bali się bardzo, wszakoż iednak śmieli się potykać. *Leop.* 4 *Ezdr.* 15, 8, aby go zwalczyli. *Bibl. Gd.*) Powiat ten

zboiował przed oblicznością synów Jzraelſkich. *Leop. Num.* 32. *ZBOISKO, - a, *n.*, boiſko, gumienczyſko; die Dreſchtenne, die Tenne. Ziele to rośnie przy gumniſkach albo zboiſkach. *Syr.* 1099; cf. poboiewiſko.

ZBOLEĆ *niiak. dk.*, *concruciari toto corpore. Cn. Th.* 1407, am ganzen Leibe Schmerzen leiden, ſchmerzhaft krank ſeyn, von heftigen Schmerzen ergriffen werden; (*Crn.* ſbolęti, ſbolim; *Vd.* sboleti, sbolim, boun gratati, = zachorzeć). Alexander, gdy na iednéy potrzebie zraniony zbolał, do żołnierzów rzekł ... *Petr. Ek.* 96; *ob.* boleć). Zbolały, *qui totus dolet. Cn. Th.* 1407, voll Schmerzen, von heftigen Schmerzen ergriffen. Niewiaſta nędzna a zbolała ciężką niemocą swoią, dotknęła się szaty iego. *Rey Pst. U u* 6. Uczuła on ogień prawie iako piekielny w onym zbolałym sumieniu swym. *Rey Pst. F f f* 5. Wódka rumiankowa na głowę naymdleyszym i nayzbolałszym ludziom służy. *Syr.* 799. - *§., Zbolały groch, = ſtęchły. *Bndtk.*, dumpfige Erbſen. - *Subst.* ZBOLAŁOŚĆ, - ści, *ż.*

ZBOMBARDOWAĆ; *ob.* bombardować. ZBONOWAĆ; *ob.* przebonować, bonować.

ZBOR, - u, *m.*, zebranie, zgromadzenie ludzi, eine Verſammlung, eine verſammelte Menge Menſchen, i mieysce zebrania, zgromadzenia, schadzki, der Sammelplatz, die Verſammlung; *Boh.* zbor *caetus*, *congreſsio*, ſném (cf. seym); *Slo.* zromadžižna; *Crn.* ſbôr, ſbiralshe; *Vd.* sbor, sbiraliſhe, vkupſpraviſhe, ſberralshe, sberishe, shod, ſpraulishe, kupei shajanje, bratoushina, (cf. bractwo); *Cro.* zbòr *congregatio*, *congreſsus*, *consistorium*, *concilium*, *comitia*, cf. *Cro.* ſzpravìſche, zkupiſche, chèta; *Dl.* zbor, vichye (cf. wiec), zkupſchina, chetto; *Bs.* zbor, sábor, ſkúp (cf. kupa, ſkupienie się), ſkupſctina, vichje; *Rg.* zboor, ſâbor, ſboor (*Rg.* zboriti, vjecchiatti, = radę ſkładać); *Rs.* зборъ (зборы przyprawy, przygotowania) сонмъ, сóнмище; *Ec.* соборъ (sobor), сборище, соборныя, собранїе, сонмище, собрáнїйце, тóржество (cf. targ), (*Ec.* соборовать, учинить собранїе, особоровать; собóрованїе масломъ oſtatnie pomazanie). Zbór, *antiquo sensu*, *idem quod* zgromadzenie, zebranie, cf. gromada ludzi, ſkupienie, gmin, rzesza. *Cn. Th.* 1407 *et* 209, eine Verſammlung, eine Menge, Volksmenge, ein Haufen Leute. Rozradzay się, naród i zbór narodów będzie z ciebie. *Budn. Genes.* 35, 11, naród i mnóſtwo narodów będzie z ciebie. *Bibl. Gd.*) Powſtań Panie, a zbór abo gromada ludzi obtoczy cię. 1 *Leop. Ps.* 7, 8, do ciebie się zbieży zgromadzenie narodów. *Bibl. Gd.*) Jakiéy radości używaią wszyscy anieli i wszyſtek zbór niebieſki. *Rey Pst. F* 3, cf. zaſtępy niebieſkie, anielſkie). Będzie się modlił kapłan za wszyſtek zbór ludu Jzraelſkiego. *Leop. Num.* 15, 24; za wszyſtko zgromadzenie. *Bibl. Gd.*) - Zbór, Sobor, koncylium, zjazd wielki kościelny, eine Kirchenverſammlung, ein Concilium, *Rs.* собóръ. Zgromadzenia święte pospolicie zborem bywaią nazwane; chociaż to nazwiſko tak świętemu iak też świeckiemu zgromadzeniu służyć może. *Baz. Modrz.* 14. Gdy Aryuszowe na syna Bożego bluźnierſtwo rozdział w kościele czyniło, zebrał się zbór abo koncylium w Nicei. *Sk. Zyw.* 2, 397 *b.* (cf. Koncylium, *sebranie duchownych. *Biel. Sw.* 234). Od Florencyi nazwiſko swoie wziął sobor Florenſki. *Stebel.* 1, 39. Żadnego soboru klątéw′ srożéy kacerſtwa nie zgromiła, iak prawo Władysława Jagiełły. *Ossol. Mow.* 17. Duchowieńſtwo na sobor prowincyalny zgromadzone. *Oss. Mow.* 56, *obacz* synod. - §., zbór chrześciiańſki *idem olim cum* kościoł. *Cn. Th.* 1307, die (chriſtliche) Kirche. Kościoł albo zbór wiernych Chryſtusowych. *W. Pst. W.* 5. Zbór chrześciiańſki. *Sekl.* 101. Zarzucił to słowo zbór *Wuiek*, i wszędzie kładzie słowo kościół, iako ſtarsze. *W. przedm.* Pozdrawiaią was zbory Chryſtusowe. *Radz. Rom.* 16, 16, *Bibl. Gd.*, gminy, die Gemeinden Chriſti, die chriſtlichen Gemeinden. Zbór, budynek kościelny, die Kirche, der Tempel, das Gotteshaus, (das Kirchengebäude). Obchodzą chrześciianie dzień narodzenia Pańſkiego, nocnemi, przeddziennemi, porannemi, poobiednemi do zboru świętego schadzkami. *Gil. Kaz. B b* 2 *b.* Lud padłszy leży u zboru boſkiego. *Bardz. Tr.* 554. W zborze wykładał im pisma według daru od P. Boga użyczonego. *Baz. hst.* 78. Gdzie były *zbiory (zbory) abo kościoły lżéyszym kosztem opatrzone, tam też pobożnieysze i pokornieysze sprawy zawżdy bywały. *Rey Ap.* 34. - *§., zbór, szczególnie: kościół niekatolicki, dyſsydentſki, proteſtancki, cf. modlitewnia), *Ec.* ки́рка, молбище отпадáвшихься отъ правыя восточная мáтере нашея церкве (cf. церковъ cerkiew′, костелъ kościół); eine diſſidentiſche Kirche. *Cnapius in feruore suo dicit*: Zbór *nouo sensu nostri saeculi, quem haeresis huic voci affinxit infamem, idem est quod coetus ab ecclesia fugitiuorum; et locus, in quem huiusmodi homines ad sua sacra conueniunt. Cn. Th.* 1307. Jakośmy sobie nowych miniſtrów, nowych zborów, brogów (*ob.* brog), bożnic naczynili, tak też z razu nieszczęście wielkie Polſki się ięło. *Podw. Sion. L* 2. O zbór w Toruniu świeżo erygowany komiſsyą naznaczymy. *Vol. Leg.* 7, 201. Domy chwały Bożéy dyſsydentów odtąd maią być nazwane kościołami, nie zborami. *Vol. Leg.* 7, 574 *Stan. Aug.* (cf. cmentarz, kirków, okopiſko). - (ZBORGOWAĆ, *ob.* borgować. - §., zborgować się, zadłużyć się, zabrnąć w długi, ſich verſchulden. Urzędnik powinien i z karczmy wyganiać chłopa, aby zasiał; bo nie łotr co piie a ma za co; ale ten, co nie ma; bo ten się musi zborgować, a zatym wisieć. *Haur Ek.* 23). - *ZBOROWNIK, - a, *m.*, należący do zboru, członek lub przełożony iego, ein Mitglied, oder auch ein Vorgeſetzter der kirchlichen Gemeinſchaft, Verſammlung, Kirchengeſellſchaft, Kirchenverſammlung, *Ross.* собóрной; (*Boh.* zbornjk *bratrzyk, brat Czeſki; *Rg.* zboornik *padre del concilio*; *Crn.* ſbornik *elector* obierca; *Ec.* собóрникъ xięga 1700 R. drukowana, zbiór z pism OO. SS. Greckiego kościoła; *Rs.* сбóрникъ gatunek ſtroiu kobiecego na głowę, cf. zebrać włosy). Na Stefana Św. synagozanie albo zborownicy, nie mogąc go przegadać, włożyli nań potwarz. *Sk. Zyw.* 2, 426. *ZBOROPIŚCA, *SOBOROPIŚCA, - y, *m.*, pisarz zborowy czyli soborowy, ein Concilienſchreiber. Nasz bezimienny soboropiśca, maszkarą kleryctwa pokryty. *Smotr. Ap.* 83. ZBOROWY, - a, - e, od zboru, od zgromadzenia, od gminy, gminny, Verſammlungs=, Sammel=, Gemeinde=, *Ross.* збóрный. Włożą ſtarsi zborowi ręce na głowę iego. *Budn. Levit.* 4, 15, ſtarsi zgromadzenia. *Bibl. Gd.*) Służący przed przybytkiem namiotu zborowego. *Budn.* 1

Chron. 6, 31; namiotu zgromadzenia. *Bibl. Gd.*) - Zborowy, od zboru dyssydentskiego, dyssydentski, von einer dissidentischen Kirche, Dissidentisch, *Ross.* зборищный. Woli bydź lutrem, abo kalwinem, abo iakim zborowym, niżeli unitem abo Rzymianinem. *Sak. Ok.* 44; *idem*: *Sak. Kal. E* 3 *b.* - Zborowy, od zboru t. i. koncylium, Kirchenversammlungs-, Concilien-, *Rg.* fboorni, *Rs.* соборный. - Zborowy, *soborny, *Ec.* соборный, вселенскій, повсемѣстный, католическій, allgemein. Katolikos iest imię Greckie, i znaczy się powszechny albo soborny. *Fund.* 71. Duchowni Greckiego obrządku cerkwiom soborowym służący, wolni są od tych podatków. *Vol. Leg.* 3, 588. Kapłan cząstki hostyi dyakonom rozdaie, ieśli sobornie z nimi służy. *Persp.* 27, spólnie, gemeinschaftlich. List pisany od wszystkiéy Rusi sobornie do Syxta papieża. *Smotr. Ap.* 83. *ZBORZYSZCZE, *SOBORZYSZCZE, *ZBORZYSKO, *SOBORZYSKO, - a, *n.*; (*Rs.* зборище mieysce zgromadzenia się; *Ec.* сборище, соборъ, соборныя, собранїе, = zebranie się); fałszywe koncylium albo synod, ein Pseudoconcilium, Pseudosynod. Synod nieprawy albo zborzyszcze rozboyne w Carogrodzie. *Sk. Dz.* 812. Bluźnierskie zborzyszcze, *pseudosynodus. ib.* 718. Co lepsi na tym djabelskim zborzyszczu sprzeciwili się. *ib.* 243. Na tym soborzysku heretyckim. *Sak. Ok.* 42. Nie był to synod, ale zborzyszcze złośliwych. *Sk. Zyw.* 269, cf. schadzka). Na zborzyszczu w Tyrze Melecyanie obwiniali, a Aryanie sądzili. *Sk. Dz.* 206. Atanazyusz patryarcha będąc odsądzony od całego soborzyszcza Syrmieńskiego, uciekł się do Juliusza papieża. *Sowit.* 52. - §., zborzyszcze, szkaradny zbor heretycki, eine Ketzerkirche (cf. bożyszcze). Kościoły heretyckie zborzyszcza djabelskie nazwane być maią, a nie Chrystusowe zebranie. *Sk. Zyw.* 2, 222 *b.*

ZBORZYC, zburzyć; *ob.* burzyć.

ZBOŚĆ, zbośdź, zbódł, *F.* zbodzie, zbodę *cz. dk.*; zbadać *ndk.*, (*distgu.* zbadać, badać); *Bh.* zbůsti, zbodl, zbodu; *Sr.* 1. sbosći; *Vd.* sbosti, isbosti; *Crn.* fwâdam; *Cro.* zbosti, zbádam, *Bs.* izbosti); bodąc zepchnąć, zrzucić, herabstoßen mit etwas Spitzigen, abstoßen, hinunter stoßen, wegstoßen, wegstechen, hinunterstechen. Piechota nasza w bok Turkom przyszła; którzy ie z koni ięli zbadać oszczepy, tak że poczęli ku górom ustępować. *Biel.* 328. - Zbość, zabość, bodąc zabić, zakłóć, todt stechen. Gdy Antygonowi powiedziano, że syn iego sobie mężnie na harcu poczynał, że ich kilku zbódł, a potym też sam zbodzion i zabit, nic się nie zafrasował. *Wer. Regl.* 149. Dziki ptasznik sinogarlicę grotem zbada. *Nar. Dz.* 3, 80 przeszywa). Mało na tym, ale i drogi zasiada, Gdzie, iako inny zbóyca, niewinne zbada. *J. Kchn. Ps.* 13, zabiia, rozbiia). - Zbość konia, zabość, zewrzeć, spornen, anspornen, die Spornen geben. Potym zaraz zbodłszy konia Decyusz, wśrzód nieprzyiacielskich hufów sobie śmierci, oyczyznie zdrowia szukaiąc, wpadł. *Warg. Wal.* 174, zwarłszy konia). - *fig.* Gryzienie i zbodzenie sumienia. *W. Pst. W.* 290, kłócie, sztychy, Gewissensstiche, Gewissensbisse. - *fig. tr.* zbość, zepchnąć, zrzucić, znieść, herabstoßen, niederstoßen, niederschlagen. A iako cię twe szczęście nigdy nie uwiodło, Okaż to, że cię także nieszczęście nie zbodło. *J. Kchan. Dz.* 274. Bóg panem świata, i sam wszystkiém włada, Hardego z mieysca wysokiego zbada. *J. Kchn. Ps.* 109. Ty pokornego na górę sadzasz, Hardego na dół zelżywie zbadasz. *Ryb. Ps.* 29. Nie zbodę go choć i tak od kraiu Włoskiego, A Lawiniia żoną przecię będzie iego. *A. Kchn.* 192, nie odeprę). - Zbość z czego, wyparować, wyprzeć, herausstoßen, herausschlagen, wegschlagen. Jdzie prosto do zamierzonego kresu, nie daiąc się chytrym sztukom zbadać z gościńca prawego. *Kanc. Gd.* 207. Nie dać się nigdy, iako mówią, z poczciwéy drogi zbadać. *Budn. Cyc.* 42, zwracać, *ob.* zwrócić, odwrócić, odwieść). - Wiele twierdz z mieysca swego siła zbodła. *Czachr. Tr. h* 2, zburzyła, zniosła, wyrumowała, wegschaffen. - Zbość co, zbić, zwalczyć, dobić, zwyciężyć, *pr. et fig. tr.*, schlagen, niederschlagen, besiegen. Jle ich przeciwko niemu dysputowało, wszystkich wielką rozumu ostrością zbodł. *Baz. hst.* 30. Gdy zapalczywości zbość rozumem nie może, tak z sobą rokuie darmosilna Medea. *Zebr. Ow.* 160, *furorem vincere*). Smrodliwych zbadać parsków daléy nie mogła. *ib.* 56, *tolerare*, znieść, ścierpieć, wytrzymać, ertragen, aushalten. - Niezbodziony, *Niezbodny, nie do zbodzenia, unwegstechbar, unwegstoßbar. Niezbodne posiłki. *Chodk. Kost.* 17. Duch niezbodziony od świata. *ib.* 6, nieskaziony, nieskazitelny.

ZBOSTWIC *cz. dk.*, ubóstwić, w bóstwo przemienić, vergöttlichen. Osoby trzy w iedności zbóstwione. *Przyb. Milt.* 249. Chléb i wino w sakramencie iest to samo ciało Pańskie zbóstwione. *W. Pst. W.* 298.

ZBOTWIEC; *ob.* bótwieć.

*ZBOY, - oia, *m.*, ZBOYCA, - y, *m.*, (*ZBOYNIK, - a, *m.*, *Nar. Tac.* 2, 227); = rozbóynik, rozbiiaiący po drogach, der Straßenräuber, der Räuber; *Bh.* zbogník, našedník; *Sla.* vgursuz; (*Rs.* збой chytrość, збойникъ, збоичакъ chytrzec, збойливость podstępność, збойливый podstępny, збойничать podstępnie czynić; *Ec.* збойство śmiałość, *ob.* zboiectwo). Złodziéy, nie zbóyca, w nocy bowiem kradnie, W dzień zbóyca bierze, cokolwiek napadnie. *Min. ryt.* 4, 285. Gdy się kradzież nie nada, tymże przywileiem Dziś zbóycą może być, kto wczoray był złodzieiem. *Pot. Arg.* 503. Polifem iednooki był zbóyca, który przeieżdżaiącym ludziom po drogach w lesiech zastępował. *Otw. Ow.* 544. Wątpię, żeby Jmć był zbóycą; bo podobno Jegomości i owszem rozbili. *Teat.* 1, 25. Bili, siekli, mordowali, srodzy katowie, własni zbóycowie. *Pieśn. Kat.* 39. To zbóyca, co cywilne śmiało depce prawa, A bohatyr na gardle co narodom stawa; Łotr iest, co kilku zdarłszy, pod miecz schyla głowę, Bohatyr, co bezkarnie zdarł świata połowę. *Zab.* 5, 389. Ukrzyżowano z Jezusem dwu *zbóycu, (*dual.*, = zbóyców). *Budn. Marc.* 15, 27; łotrów, złoczyńców, Schächer. Sycyliia srogą woynę miała z fraybitery abo z zbóycami morskimi. *Warg. Wal.* 219. **ZBOYCOKRYTY n. p. las, gdzie się zbóycy kryią. *Dudz.* 20, räuberbergend. Po zbóycokrytym Krępaku. *Petr. Hor. D.* 3 *b*, *not.* w którym zbóycy się kryią. **ZBOYCOMORSKI, - a, - ie, od zbóyców morskich, Seeräuber-, seeräuberisch. *Piraticum bellum* zbóycomorska woyna, którą zbóycy morscy przeciw komu wiodą. *Mącz.* ZBOYCZY, - a, - e; zboiecki, rozbóyniczy, Straßenräuber-, Räuber-,

Raub=, räuberisch. Czyliż wydarte łupy, i zbóycze nakłady, Które na ulęknione wciſkamy sąsiady, Sądzicie, że ubóſtwo kraiowe nagrodzą? *Tom. roln.* 89. Z zbóyczego rodu oczyścił włości. *Teat.* 45 *c*, 57. *ZBOYCZYNI, - i, *ż.*, *Bndtk.*, rozboynica, die Räuberinn.

ZBOŻE, - a, *n.*, (cf. *Bh.* zboží, *merces*, *supellex*, zbožíčko, = maiąteczek, fortunka; *Slo.* zboží mienie, maiątek; *Sr.* 1. zbožo, sboži, zbožicžko szczęście; *Sr.* 2. sbožo bydło); dziś powszechne imię roślin na chléb używanych, (toż znaczenie dawniéy miało słowo żyto *qu. v.*), das Getraide; *Boh.* obilí, obilé, beyli, obilíčko (*ob.* bylina, *Etym.* biały); *Slo.* obile, obilé; *Sr.* 1. žito; *Sr.* 2. trajda; *Crn.* ſhitu; *Vd.* shitu; *Cro.* ſitek (1., życie, 2., *frumentum*), teg, pira (cf. pirog), gobino; *Dl.* gobino; *Hg.* gabona; *Sla. et Rg.* xitto; *Rs.* жи́то (1., ięczmień, 2., zboże), хлѣ́бъ (cf. chléb); *Ec.* жи́то. Zboże na polu *roſtące, niepożęte. *Cn. Th.* 1407. Doſtałe na polu zboże. *ib.* Zboża położenie, pochylenie od wiatru, deszczu, *strages. Cn. Th.* 1407. Zboże w ziarnach. *ib.* 1408. Zboże wymłócone i wychędożone daie ziarno przednie, poślednie, (= poślad; *Boh.* zadina), odjemne (= odjemki), plewy, trzyny, zgoniny; słomę proſtą, kłosiaſtą, mierzwiaſtą (mierzwę); od ziarna na przetakach chędożonego odchodzą zczynki. *X. Kam.* Ryzować zboże, szuflami zboże pod czas przeróbki przerzucać ze ſtatku na ląd, a z lądu na ſtatek. *Mag. Mscr.* Zboża *plur.*, Getraidearten; cf. żyto, *reż, pszenica, ięczmień, owies, owsik). Zboża są to rośliny, których ziarna powszechnie ludziom są potrzebne. *Kluk Rosl.* 3, 127. - §., Ochwat żytny abo obroczny roſtrucharze pospolicie zbożem zowią. *Hipp.* 112, die Rehe, Freßrehe, Kornrehe der Pferde. ZBOŻANY, - a, - e, ze zboża, zbożowy. *Cn. Th.* 1408, Getraide=, von Getraide. - - ZBOŻNOŚĆ, - ści, *ż.*, pobożność, nabożność, die Gottesfürchtigkeit, Gottesfurcht, Frömmigkeit, (*Sr.* 1. zbožniwoscź szczęsność). Chodził Dawid przed Bogiem w doſkonałości serca i w zbożności. *Budn.* 1 *Reg.* 9, 4, w proſtości. *Bibl. Gd.*) Bóg ucieczka moia, bóg zbożności moiéy. *Budn. Ps.* 59, 17, Bóg mój miłosierny. *Bibl. Gd.*) Nie słychać, aby który biſkup uſta otworzył a na niezbożność zawołał. *Sk. Dz.* 562, na bezbożność, Gottloſigkeit. - Janowi Łaſkiemu się zdało, żeby w Rzpltéy by iednę zbożności górę, *montem pietatis*, zbudowano; tak on zwał one pieniądze, któreby wszyscy wedle możności swoiéy każdy raz na ſkarb *pospolity zrzucili. *Baz. Modrz.* 482. Mikołay Dzierzgowſki, arcybiſkup i prymas, tak iak Jan Łaſki, na seymie chciał, aby ſkarb *pospolity założono, który nazwał *montem pietatis*, co się wykłada góra zbożności abo miłosierdzia. *ib.* 557, ein Staatsschatz von freywilligen Beyträgen; osobliwie na pożyczkę dla ubogich, lombard, ein Leihhaus für die Armen. ZBOŻNY, - a, - e; - ie *adv.*, pobożny, nabożny, z bogiem, (*oppos.* bezbożny), gottesfürchtig, fromm, gottseelig. Zbożna wiara ſtworzenia nie chwali. *Zygr. Gon.* 390, *pia.*) Czemu się lękacie, I niepotrzebną, zbożne białogłowy, Do serc swych boiaźń z ſtrachem przypuszczacie? *Odym. Sw.* 2 *L l* 3. Bacznie, zbożnie i nabożnie żył, a szczérość miłował. *Pieśn. Kat.* 132. Pamiątkę moię zbożnie zachowaycie. *Budn. Cyc.* 40. Day małżonkom miłość zbożną. *Kanc. Gd.* 331. Ludzie cnotliwi, ubogą ofiarą błagaiąc boga, bywali miani za nabożne i cześciwe; a ludzie grzeszni, chociaż hoynie krwią bydląt oblewali ołtarze, przecię przezwiſka niebożnych i niecześciwych uchadzać nie mogli. *Gorn. Sen.* 22. Okrutny, srogi, niezbożny człowiek. *Cn. Ad.* 782, *obacz* niezbożnik). Niezbożnym się ſtać, niezbożnieć, n. p. Zgrzeszyliśmy Panie z oycy naszymi, znieprawieliśmy, i zniezbożnieliśmy. *Zrn. Pst.* 119 *b.* - *§. zbożny, błogi, szczęsny, błogosławiony, von Gott gesegnet, glückseelig, voll Heil; *Sr.* 1. zbožne, zbožniwé, wozbožene; *Sr.* 2. sbožne, sbožni, (*Sr.* 1. zbožnik, sbožnik zbawiciel, zbožnoscź, zbožniwoscź *beatitudo*). Bogarodzico, spuść nam twego chrzciciela zbożny czas; t. i. spuść nam czas łaſki, podaiąc nam syna twego, który nas w chrzcie św. obmył. *Sk. Zyw.* 252 *b*, Day na świecie zbożny pobyt, po żywocie rayſki przebyt. (z Bogarodz). *Bielſk.* 19, pobożne życie. *Sk. Zyw.* 253. Czas po temu zbożny, miły, wdzięczny, póki żyiemy. *Birk. Kaz. Ob. B.* - Zbożny, imię ſtaropolſkie, *Auctus. Jabł. Her.*, czy nie *Augustus*? - §. 2., Zbożny, ZBOŻOWY, - a, - e, od zboża, (cf. zbożany), do zboża należący. *Cn. Th.* 1408, Getraide=, cf. *żytny; *Bh.* obilný; *Sr.* 1. žitné; *Vd.* shiten; *Cro.* ſitni, pirni; *Rs.* житный, хлѣбный (cf. chlebny). Jarzyny polne słuszniéy zbożnemi zowiemy, iako groch, krupy, i innych wiele, co z ziarna przyprawuią, Niemcy zowią Zugemüs, ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, iako zbożne iednako zowią. *Sien. wykł.* Daru nie godzien zbożnego, kto swego z pługu proſto wywiódłszy krzywego zamorzył pracowniczka. *Zebr. Ow.* 379, nie wart chl[illegible]). Zbożowy kupiec, zbożem handluiący kupiec, der Getraidehändler, Kornhändler: *Crn.* ſhitar (cf. żytnik; *Vd.* shitnjak, shitni kupez; *Cro* ſitkoterſecz, ſitkoprekupecz; *Rs.* житопродáвецъ. Zbożowy ſkład, cf. żytnica; (*Bh.* zbožnice magazyn). **ZBOŻOPŁAWNY, - a, - e; - ie *adv.*, pławiący zboże, Getraideschiffend. Zbożopławna Wisła. *Nar. Dz.* 3, 54. Promem po zbożopławnéy ſtéruie Wiśle. *Ryb. Gęśl. D* 2. *ZBOŻORODNY, - a, - e; - ie *adv.*; n. p. Licyyſka ziemia zbożorodna. *Otw. Ow.* 230; getraideerzeugend. Żółtowłosa zbożorodna matka. *Zebr. Ow.* 140 *flaua comas, frugum mitiſsima mater).* **ZBOŻOSIEYNY, - a, - e; n. p. Maron rolników uczył, iako krzywy Pług ma zarzynać zbożosieyne niwy. *Nar. Dz.* 3, 94, do posiania zbożem, mit Getraide besäebar. *ZBOŻYSKO, - a, *n.*, pole zbożowe, na którym zboże, das Getraidefeld, der Getraideacker; Kornfeld, Kornacker. - §., Liche zboże, schlechtes Getraide. Urzędnik z Panem: Panie! nieplenne zbożyſko, Bo silne było złożyſko, Trzebać dzisiay na korzec bić, Niżeli go przyydzie namierzyć. *Rey Zw.* 235. (*ZBOŻYSKO, *Smotr. Lam.* 80, *ob.* zborzyſko.

ZBRACIĆ, zbratać; *ob.* bracić. *ZBRACZAĆ; *ob.* zbroczyć. *ZBRADZAĆ; *ob.* zbrodzić. *ZBRAIAĆ; *ob.* zbroić. ZBRAKNĄĆ, zabraknąć. ZBRAKOWAĆ; *ob.* braknąć, brakować. ZBRAMOWAĆ; *ob.* bramować. ZBRANIAĆ, *ZBRANIACZ; *ob.* wzbraniać, wzbronić; *ob.* zbronić. ZBRANTOWAĆ; *ob.* brantować. ZBRATAĆ; *ob.* bratać; cf. bracić. ZBREDZIĆ, *ob.* bredzić.

ZBROCZYĆ, *zbraczać; *ob.* broczyć. Zbroczony, *ZBROCZAŁY, pobroczeny, mit Blut befleckt, besudelt. W płaszcz posoką zbroczały nieczyſtą ſtroi się. *Zebr. Ow.* 94, *cruore*

eruore rubentem induitur pallam). Krwią korzeń zbroczały zrządził, że morwy maźci szarłatnéy przybrały. *ib.* 82.

ZBRODNIA, - i, *ż.*, zły uczynek, niecnota. *Cn. Th.* 1408 *et* 494, cf. złoczyństwo; *Vd.* hudobia, hudu djanje, pregrieha, przegrieshtvu; *Ross.* злодѣйство (cf. złodzieystwo), злодѣяніе, злочестїе, cf. przestępstwo, występek); die Missethat, Unthat, Schandthat, Lasterthat, das Verbrechen. Zbrodnia, uczynek popełniony albo opuszczony, pogwałcaiący prawo publiczne, czy to zakazuiące, czyli nakazuiące. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 25. Zbrodnia, występek, występność, Laster, Lasterhaftigkeit. Z cnoty w zbrodnią przechodzi. *Teat.* 46 *d*, 38. Zbrodnia, co bezecnemi duszę szpeci zmazy, Tak nam straszne dnia tego (ostatniego) wystawia obrazy. *Dmoch. Sąd.* 21. ZBRODNIARZ, ZBRODNIK, - a, *m.*, ZBRODZIEŃ, - dnia, *m.*, niecnotliwy, niecnota, łotr, zbrodzień, złoczyńca. *Cn. Th.* 494, der Uebelthäter, Missethäter, Verbrecher; ein Lasterhafter; *Vd.* hudobnik, hudodelnik; *Ross.* злодѣй (cf. złodziéy, cf. złoczyńca). Barabas był w więzieniu z zbrodniami, że w zwadzie zbroił był mężobóystwo. 1 *Leop. Marc.* 15, 7, z zwadliwymi. 3 *Leop.*, z tymi, co rozruch czynią. *Bibl. Gd.*) Zbrodniarz Kaim. *Przyb. Ab.* 178. Sami iesteście zbrodnikami. *Nar. Tac.* 2, 347. Jako zbrodniku! iako? ty iaszczurcze plemię! *Zabł. Zbb.* 93. - *§. Ci, którzy zaboy ów za *zbrodzień mieli, Ganić go iako kryminał zaczęli. *Chrośc. Fars.* 12, za zbrodnią). *W rodz żeńsk.* zbrodniarka. *Krom.* 669, die Missethäterinn, Verbrecherinn, Lasterhafte; *Rs* злодѣйка cf. złodzieyka). ZBRODNICZY, *ZBRODLIWY, ZBRODNISTY, ZBRODNY (*disting.* zbrodny *pod* zbrodzić, niezbrodny), - a, - e, *ZBRODNIARSKI, - a, - ie, od zbrodniarza, pełen zbrodni, Verbrechen=, Verbrechers=, Verbrecher=, Laster=; verbrecherisch, lasterhaft, *Rs.* злочестный, злочестнѣ, злодѣйскїй, злодѣйственный (*ob.* złodzieyski). Zbrodniczy cierpi gwałt cnota. *Hul. Ow.* 111. Zazdrość zbrodnista, podéyrzenia krwawe. *Morszt.* 9. W sercu skalanym tak zbrodliwą zmazą. *Leszcz. H. S.* 288. Więcéy się ważysz niżli matka twoia zbrodna, Gorszaś od niéy. *Bardz. Tr.* 152. Góra ta naznaczona była na karanie nayzbrodnieyszych złoczyńców. *Leszcz. H. S.* 684. Jakże w czarnéy zbrodniarskich spisków widzieć nocy? *Przyb. Luz.* 43. Orfeusza w piekle grania wdzięki Ulżyły zbrodniarskim cieniom męki. *ib.* 292. ZBRODZIC *czyn. dok.*, *zbradzać *ndok.*, brodząc przeyść, durchwaten, besonders zu Pferde. Byk unosząc Europę zbradza morskie topiele. *Anakr.* 44. W malutkiéy rzéczce, którą każdy zbrodzić mógł, gdy koń pod nim padł, utonął. *Sk. Dz.* 1063. Wzniósły się były wody głębokiéy rzéki, któréy nie mógł zbrodzić. *Leop. Ezech.* 47, 5, nie mógł przebrnąć. *Bibl. Gd.*) Wysoko się był Tyber wyniósł, że pogonia żadną miarą na koniach zbrodzić nie mogła. *Birk. Dom.* 67. Rzéki nad zwyczay dla wielkich dżdżów wezbrały, Że żadną miarą zbrodzone być nie mogły. *Birk. Dom.* 83. Zbrodzony, bród maiący, brodzisty. *Cn. Th.* 1408, durchwatbar, eine Furth habend; *oppos.* niezbrodzony, niezbrodny, undurchwatbar. Morze niezbrodzone. *Zbil. Dr. C* 2. Morskie brody niezbrodzone. *Zbil. Lam. a* 2. Boreas czyni kryształowe mosty przez niezbrodne rzéki. *Banial. K* 2. Za onę kroplę mléka, maią teraz rzékę niezbrodzoną rozkoszy niewypowiedzianych. *Bzow. róż.* 99. Gaurus wysoki Zapadnie w niezbrodzone Awerna potoki. *Bardz. Luk.* 33, cf. bezdenny, bezgruntny, bodenlos, grundlos. Na dnie czystym niezbrodzonéy głębi. *Morszt.* 71. Niezbrodzona przepaść. *Karp.* 4, 12. Szatana zatarła w potyczce wszystkowładna siła, J trząsnąwszy piorunem na głowę strąciła Z nadpowietrznego stropu w zgubę niezbrodzoną. *Przyb. Milt.* 8. - *fig. et tr.* zgłębić, zgruntować, ergründen. Bóg wszechmocnością krąg ziemski przechodzi, Grunt i dno morskie noga iego zbrodzi. *Chrośc. Job.* 43. Któż zbrodzić może sądy boże, i taiemności ich wiedzieć? *Sk. Dz.* 561, *Susz pieśn.* 3 *B.* Sądy boskie niezbrodzone i nieważone. *Sk. Dz.* 854, unergründlich, unerforschlich, cf. niedościgły). Taiemnica wielka niezbrodzona. *Groch. W.* 85. Bóg stał się człowiekiem, przepaść to iest pokory, żadnym rozumem niezbrodzona. *Zach. Kaz.* 1, 250. - *§., zbrodzić co, trapiąc zbroić, wydziwiać, Unheil anrichtend martern, quälen; Böses stiftend, tobend, wüthend, verheeren. Zbrodziła roku 1363 Polskę plaga morowego powietrza. *Krom.* 364 *infestata est.* - *§., zbrodzić; *obacz* zbroczyć. ZBRODZIEŃ; *ob.* zbrodniarz.

ZBROIA, - i, *ż.*, *ZBROICZKA, *ZBROYKA, - i, *ż*, *zdrbn.*; okrycie ciała przeciw orężom nieprzyiacielskim, die Rüstung, cf. rynsztunek; *Bh.* oděni (cf. odzienie), haw; (*Bh.* zbroy, zbraň broń, *arma*, *tela*); *Slo.* wogenská prjprawa (*Slo.* zbrog broń); *Sr.* 1. bronstwo; *Sr.* 2. bronidlo; *Crn.* sbrója; *Vd.* oklop, oklope, oroshje, oroshtvu (cf. oręż); *Cro.* oborusnoszt; *Bs.* orusgjanstvo; *Rg.* oruxje; *Rs.* збруя, збруйка, всеоружїе, споляченїе, доспѣхъ, снарядъ; *Ec.* збруя, всеоружїе, броня (cf. broń), оружїице. Zbroia cała składa się z szyszaka, pancerza i z blachownic. *Czack. pr.* 241. Według Marcina Galla dwoiakim sposobem uzbraiali się Polacy, iedni *loricati* mieli zbroie z blach żelaznych; drudzy *clypeati* samych puklerzów używali, w reszcie lekko przybrani. *Nar. Hst.* 2, 391. Za nimi iedzie w zupełnéy *zbroicy Gwelf. *PKchn. Jer.* 13. Na wszystkich lśni się broń i zbroia. *Staś. Num.* 1, 54. Wyprawił syna przed hufcami w porządku, ubranego we zbroiczkę lekuchną z kopiyką na plecach. *Wyś. Al.* 35. Miéyże się też czasem do koniczka, do zbroiczki, i do inszych potrzebnych sobie rzeczy. *Rey Zw.* 28, *Rey Zw.* 113. Zbroyka. *Cn. Th.* 1408. W zbroi walczyć; *Rs.* бронеборствовать. Zbroię zdzieram, abo ze zbroi odzieram kogo, *exarmo*. *Cn. Th.* 1408, cf. rozbroić, entwaffnen. - *tr.* Zbroie, zbroia, oręże, broni, broń, Waffen. Między zbroią prawa ustały. *Sk. Dz.* 570, *inter arma silent leges*). - §., *Chym.* Owe skła, które wystawione być maią na goły ogień, nie mogą goło nagłéy mocy ciepła znieść, przeto oblepiaią się gliną, która to polepa nazywa się zbroią, *lorica*. *Kruml. Chym.* 39. ZBROIC *cz. ndk.*, uzbraiać; uzbroić *dk.*, zbroię kogo, ubieram we zbroię. *Cn. Th.* 1408, die Rüstung anlegen, rüsten, opatrzyć w broń, włożyć komu broń, oręż w ręce, einen bewaffnen, *Bh.* ozbrogiti, ozbrogim; *Sr.* 1. wobronu; *Crn.* orroshim (*ob.* oręż); *Vd.* oroshit, isoroshjati, vunsoroshjati, oroshjati, oboroshjati, pooklopiti, obokloputati; *Crn.* oborusujem; *Dl.* oruxati, *Sla.* oruxati; *Rg.* oruxatti; *Bs.*

oruzgjatti; Rs. вооружить, воополчить, ополчить, ополчать, снарядить, снаряжать (cf. narządzić); Ec. оружаю, вооружаю, броняю. Zbroię się, zbroię biorę armor, armo me, obarmo me. Cn. Th. 1408, Ec. бронюся, оружаюся, Ross. исполчиться, доспѣти (cf. *dośpiać). Gdy woyska ruszyć miały, Chcąc wiedzieć, iakiém sercem na bóy iśćby chciały, Tak rzecze: Młodzi Rzymska, którą senat zbroi, nie prywata, wszech buntów w tobie zemsta stoi. Bardz. Luk. 30. Zbroycie się woiownicy, do bitwy się zbroycie. Przyb. Milt. 194. rüstet euch, cf. do broni!) Ockniycie się, wstawaycie, zbróycie się czym prędzéy! ib. 17. Niech się dobrze zbroi, kogo się gmin boi. Rys. Ad. 49, quem multi metuunt, multos metuat). Uzbroiony, ob. zbroyny). - fig. tr. Zwierzęta, które nie w kupie żywot swóy wiodą, są wszystkie to rogami, to zębami, to paznokty, to kopyty dobrze uzbroione. Gorn. Sen. 269, opatrzone) Merkury, ty zbroisz ięzyk w dziwne chytrości. Klon. Wor. 1. Uzbroiona cierpliwością, końca wyglądać będę. Teat. 3 b, 80. - §., Artill. Granaty uzbroione. Aqu. Mscr., powleczone, pokryte. - § 2., zbroić złe, zbroić co złego, nabroić, Unheil stiften, Böses stiften, verüben, anrichten, Slo. pacham (cf. pachać); (Bs. zbrojitti dinumerare, solvere pecuniam, Cro. broiti, = rachować). Sam zbroił, sam za siebie odpowie. Teat. 48, 12, cf. zbrodnia). Barabas w zwadzie zbroił był mężobóystwo. 1 Leop. Marc. 15, 7, uczynił mężobóystwo. 3 Leop., er hatte einen Mord begangen, verübt. Któż tak srogim rękom złorzeczyć nie będzie, które się nie wstydziły zbroić takiéy sprawy? Teat. 42 d, 2.

ZBROIOWNIA, - i, ż., skład zbroi, skład broni; arsenał, cekauz, *ZBROYNICA, - y, ż., (Loderek), Bh. zbrojnice, střjlnice, (cf. strzelnica); Slo. zbrognica; Sr. 1. broněncza; Crn. sbrojnishe, orroshnishe; Vd. voroshjarna, oroshjishe, orosharniza, oroshjauniza, oroshniza, (cf. oręż); Cro. puskarnicza (cf puszkarz); Rg. brodarniza; Rs. збруехранилище, оружейная палата, оружельня, оружехранилище, снарядохранилище; Ec. збруеположница, оружница, оружехранительница; das Rüsthaus, das Zeughaus. Zbroiownia, *ceighauz, arsenał, mieysce wyznaczone na skład wszelkich dostatków i rynsztunków woiennych. Jak. Art. 3, 324. ZBROIOWNIK, ZBROYNIK, - a, m., rycerz zbroyny, uzbroiony, w zbroię opatrzony, woiownik, walecznik, ein Gewaffneter, Gerüsteter, ein Kriegsmann; Bh. oděnec (cf. odziany); Crn. orroshnik; Cro. oborusnik; Rs. доспѣшникъ, бронникъ, f. бронница; Ec. бронникъ, бронебо́рецъ, броненоситель, оружебо́рецъ. Sułtan wysłał eskadrę przeciwko zbroiownikom Moskiewskim. Gaz. Nar. 27 b, może: przeciw zbroynym okrętom). Mocnemu zbroynikowi, który w pokoiu trzymał królestwo swoie, hołdować wszyscy musieli. W. Pst. W. 172. Gdy mocny zbroynik strzeże pilno przybytku swego, tedy w pokoiu iest wszystko dobro iego. Rey Pst. N 5. Położon równo z ziemią on okrutny mocarz, a mocny zbroynik, on czart okrutny. ib. Fff 1. - §., zbroiownik, = ZBROIOWY, - ego, m., co robi zbroie. Wlod., płatnerz. Cn. Th. 1408, der Panzerschmid, Waffenschmid; przełożony nad zbroiami. Wlod., cekwart; Rs. оружейничей, оружничей, der Zeughauswärter, Zeugwärter.

ZBROIOWY, - a, - e, od zbroi, rynsztunkowy, oręźny, Rüstungs-, Waffen-. ZBROISKO, - a, n., zbroia szpetna, szkaradna, eine häßliche Rüstung. Ukazuie się rycerz w staroświeckie zbroisko ubrany. Staś. Num. 1, 126. ZBROISŁAW, - a, m., nazwisko żołnierza. Teat. 30 b, 91. ZBRONIC cz. dk., zbraniać ndk., Bh. zbrániti, zbranowati; skutecznie bronić, obronić, beschützen, mit Nachdruck vertheidigen. Wielkiéy sławy dostanie, kto od pogan zbroni kościoł święty. Przyb. Orl. 1, 63. - Zbronić, zabronić, verwehren. Żaden nie zbroni śmierci takiemu, kto sam śpieszy do niéy. Chrośc. Luk. 2, 52. Zbronić się, skuteczny odpór dać, sich erwehren. Jego prośbie pokornéy nie mogę się zbronić. Tręb. S. M. 100. - §., zbraniam się czego, recuso, detrecto. Cn. Th. 1408, wzbraniam się, ociągam się z przyzwalaniem, Bh. zbranowat se; Sr. 1. wobaram so něťoho); sich weigern. Miłość rodziców, wszelakie przykrości przy wychowaniu dziatek przezwyciężyć może, tak iż do gardła swego przy dziatkach swoich rodzice oprzeć się nie zbraniaią. Zrn. Pst. 3, 540 b. Zbranianie się czego recusatio. Cn. Th. 1408. Zbranianie się czego nieszczére, odmawianie, niechcenie zmyślone, simulata recusatio. ib. ZBRONNY, - a, - e; - ie, et - o adv., - §., ob. wzbronny. - §., zabroniony, zakazany, verweigert, verwehrt, untersagt. To mi nie lubo, co mi się godzi, Co zbronne, to mię rozpala. Hul. Ow. 173. Dalekie od cnot przodków obyczaie, Niech zbronny maią wstęp prawem w te kraie. Zab. 11, 352.

ZBRONOWAC; ob. bronować.

*ZBROY, *ZBROYKA; ob. zbroia. ZBROYNY, - a, - e; - ie et - o adv., zbroią odziany, w zbroię ubrany, gerüstet, gepanzert; Bh. zbrogný, auprawný; Slo. zbrogný; Sr. 1. wobronené; Sla. oboruxan; Cro. oborusen, orúsen, (cf. oręźny), (distgu. Cro. zbroyni, broyni numerabilis); Rs. оружебо́рный, бронный, снарядный, доспѣшный, доспѣшникъ; Ec. збруйный, оружный, вооруженный, вчинёнъ, ополченный. Zbroyny zupełnie, kiryśnik. Cn. Th. 1408, Rs. всеоружный. Zbroyny, uzbroiony. Cn. Th. 1408, gewaffnet, bewaffnet. Lepszy żołnierz zbroyny, aniżeli stroyny. Rys. Ad. 35, rękaw nie biie). Pers stroyny, nie zbroyny. Pot. Syl. 151, niebitny, niewaleczny). Pryamus nie mógł patrzeć na syna miłego, Z Menelaem w tym polu zbroyno czyniącego. JKchn. Dz. 55, bronią rozprawuiącego się). Siła zbroyna narodowa, woysko narodowe, die bewaffnete Nationalmacht. - Herald. Zbroyny mąż, herb, iedno co Waxman. Krup. 3, 58, ein gewisses Wappen.

*ZBROZDOWAC; n. p. effilare niciami co zbrózdować, dać przykład. Mącz.? ZBROŹDZIC; ob. bróździć.

ZBRUCZYC, ZBRUKAC, ZBRUDZIC, ob. brukać, bruczyć, brudzić. Addas adhuc: Z wierzchu piękna postawa, wewnątrz też zbrukana, Równie iako spróchniała ściana malowana. Rey Wiz. 40.

ZBRUNACIC, ZBRUNATNIC; ob. brunacić. brunatnić.

ZBRYKNAC, ZBRYKAC, ob. bryknąć. ZBRYKANY, - a, - e, rozbrykany, cf. rozhukany, zdziczały, rozbestwiony, rozpustny, ausgelassen, verwildert, wild, scheu. Przekleństwo niebo ściąga na zbrykane dzieci. Teat. 46, 55.

ZBRYZGAC, ob. bryzgać, pobryzgać, zabryzgać; addas: Wchodzi żołnierz cały zbryzgany krwią, i zakurzony piaskiem. Stas. Num. 1, 161.

ZBRZĄKAĆ, zbrząknąć, *ob.* brząkać. ZBRZECHAĆ; *ob.* brzechać, brzechotać.

ZBRZEŻNY, - a, - e, z brzegu, od brzegu, cf. brzeżny, pobrzeżny, nadbrzeżny, Küsten=, Ufer=, Rand=. Zbrzeżne pióra w skrzydle, *ob.* skrayne. Zbrzeżny kamień w sklepieniu, *ob.* zawornik.

ZBRZYDNĄĆ; *ob.* brzydnąć. ZBRZYDZIĆ, *ob.* brzydzić. *Addas*: Szumowiny ze szkła, choćby szkło było z naylepszéy przysady, zbrzydzą go. *Torz. sk.* 126, zeszpecą, zeszkaradzą). - Obmierził sobie i zbrzydził Alcynę. *PKchn. Orl.* 1, 190, obrzydził ią sobie.

ZBUCHAĆ, *ob.* buchać. *Addas*: *Cro.* zbúhan *contusus pugnis. Cro.* zbuhanye *contusio.*

ZBUCIĆ się; *ob.* bucić się.

ZBUDOWAĆ, *ob.* budować; *addas*: Naród ten był na świecie możny; miasta wielkie i zacne zbudował. *Wiśn.* 127, wystawił, założył). Nie *zaraz Rzymu zbudowano. *Glicz. Wych. J* 8, cf. nie w iednym roku Kraków zbudowany). - §. *fig. tr.* Mądremi listami i pisaniem łaskawém unosić chciał króla onego papież, ale na ten czas nic w nim nie zbudował. *Sk. Dz.* 1095, nic u niego nie wskórał, er richtete bey ihm nichts aus. - §. *Moraln.*, zbudowanie abo budowanie kogo, danie dobrego przykładu komu. *Cn. Th.* 1408, das (moralische) Erbauen; (*oppos.* zgorszenie). Zbudowanie się z kogo. *Cn. Th.* 1409.

ZBUDZIĆ; *ob.* obudzić, budzić; *addas*: *Cro.* zbuditi, zbugyávam; *Dl.* probudivam, cf. przebudzić). Zbudził go P. Bóg, rozwiązawszy boleści piekielne. *Hrbst. Nauk. F* 6. ZBUDZICIEL, - a, *m.*, *Cro.* zbuditel, der Erwecker, Aufwecker; *w rodz. żeńsk.* zbudzicielka, *Cro.* zbuditelicza. (*Cro.* zbudilo, probudilo; *Dl.* probudilo *excitatorium*).

ZBUIAĆ się, *ob.* rozbuiać się, buiać. *Addas*: Gdy się chłop zbuia, niemasz miary. *Białob. Odm.* 22, gdy się zhuka, rozhuka, cf. na kieł wziąć; wenn er ausgelassen wird. Zbuiany, zbuiały, rozbuiały, (cf. zbestwiony). n. p. Wiek nasz iuż wyszumiał, iuż przywary młodzieńczą popędliwością zbuiałe osłabił. *Pilch. Sen. list.* 2, 138. Szczęściem zbuiali, tych znienawidzili, których obrazili. *Pilch. Sen. Gn.* 257. Zbuiane namiętności teraz rozumem ukraca. *Tręb. S. M.* 131. - §. Pasiecznik ma mieć dzwonek abo miednicę, dla zawrócenia zbuianego roiu brząkaniem, i kropidło dla zakropienia. *Haur. Ek.* 137, wybuiałego roiu, ein aus dem Stocke herausgeschwärmter Bienenschwarm.

ZBUNTOWAĆ; *ob.* buntować. *Addas*: WcPani chcesz mi żonę zbuntować! *Teat.* 26 c, 99.

ZBURCZYĆ, *ob.* burczyć. *Addas*: Tak go zburczę, tak go wybesztam, iż pozna, żem kobieta. *Teat.* 28, 106, *ib.* 42 c, 40.

*ZBURKOWAĆ, zbrukować; *ob.* brukować, burkować.

*ZBURZKA, *ob.* burza, *burzka, zaburzenie; n. p. W pokoleniu Efraim stała się trwoga i zburzka. *Leop. Judic.* 12, 1. ZBURZYĆ, *ob.* burzyć, rozburzyć. *Addas*: (*Bh.* zbauřiti, = wzburzyć); *Rg.* oboriti; *Cro.* zarusſiti, zarusſújem; *Rs.* срыть, срывать; *Ec.* низвратити (cf. wywrócić). Zburzenie odebranéy fortecy. *Jak. Art.* 2, 369. ZBURZYCIEL, - a, *m.*, *ob.* rozburzyciel, burzyciel; *Cro.* zatornik; *Rg.* oboritegl; der Zerstörer. Alexander Wielki wywróciciel i zburzyciel monarchii Perskiéy. *Stryik.* 18.

ZBUTLOWAĆ, ZBUTELKOWAĆ; *ob.* butlować.

ZBUTWIEĆ, zbótwieć, *ob.* bótwieć. *Addas*: umrzeć, zbutwieć w popiele kościom nie dadzą. *Tward. Wł.* 190. - Niezbutwiały cedr. *Kochow. róż.* 98, nie butwieiący, niepodległy butwiałości.

ZBUZOWAĆ; *ob.* buzować.

ZBYĆ, zbydź, zbył, *F.* zbędzie, zbędę *med. dk.*; zbywać *ndk. et kontyn.*; *Bh.* zbýti, zbyl, zbudu, zbywati; *Rs.* збыть, збывать; zbydź czego, (*oppos.* nabyć co), utracić, stracić, zgubić co, um etwas kommen, es verlieren (los werden). Więcéy zbędzie, niż nabędzie. *Glicz. Wych. L* 7 *b.* Choć sam gardła zbędzie, nic nie dba, byle bracią swoię oswobodził. *Paszk. Dz.* 5. Łakoma ona chciwość bezecnego złota Nie ustała, choć zbywał iuż tego żywota. *Papr. Koł. O.* Chcieli coś mówić, ale zbywszy mowy, Miasto słów spólne mięszali wzdychania. *PKchn. Jer.* 554. Kamienie ostrości i twardości zapoczęły zbywać, a mięknąć i powoli postaci *porywać. *Zebr. Ow.* 14. Gwiazdy nie chcąc widzieć iéy niecnoty, pod chmury się pokryły, noc poświaty zbyła. *Otw. Ow.* 411. - Zbyć czego złego, przykrego; zbyć czego umyślnie, naumyślnie, zbyć się czego, pozbyć się czego, etwas los werden, anwerden, sich vom Halse schaffen, sich davon los machen; *Crn.* snebim se; *Vd.* snebiti se, prost gratati, oproſtiti, sriesbiti; *Rs.* збыть, збывать, отбыть, отбываю (cf. odbyć), отстать, отстаю (cf. odstać), сжить, сживать (cf. wyżyć). Cóż czy zbyłeś kłopotów, chorób i niewczasów Przez to, że tysiącami brząkasz i rachuiesz? *Opal. Sat.* 59. Próżno! nie zbędziesz troski, zbiegu nieszczęśliwy, Idzie w pogoń za panem frasunek troskliwy. *Hor.* 2, 8, *Nar.* Złym złego zbyć. *Rys. Ad.* 80, cf. klin klinem wybić). Jm iedna ta nadzieia, śmiercią licha zbywać. *Chrośc. Fars.* 281. Nigdy onéy farby iuż z siebie nie zbędą. *Paszk. Dz.* 118. Piłat zbyć wodą chcąc grzechu, przed żydami umył swe ręce. *Odym. Sw.* 2 *G g* 4, cf. zmyć). Uczyń tak, iakośmy się namówili, a prędko ich zbędziemy od siebie. *Boh. Kom.* 3, 170; *Hor. Sat.* 120. Zbywam kogo, *eludo. Cn. Th.* 1409, einen abfertigen, ihn abweisen, ihn los werden, sich von ihm losmachen, von ihm loskommen. Zbywam kogo żartem. *Cn. Th.* 1410. Zbył mię żarcikiem, odpowiedział mi, żem gadał iako anioł. *Węg. Mar.* 1, 209. jemanden mit einem Scherz abspeisen, abweisen. Twoie odpowiedzi są próżne ewazye albo zbywania. *Zygr. Pap.* 295, cf. wybiegi, wykręty). Zbywam czego, uchodzę czego. *Cn. Th.* 1409, loskommen, entgehen. Zbycie, uyście, *Ec.* избытие. Giedymin, zbywaiąc w Kiernowie rozmaitemi łowami przeszłey pracy i niewczasów woiennych, iachał w głębsze puszcze. *Stryik.* 553, cf. zabywać). Zbyć się brali z domu. *Zebr. Ow.* 44 *tecto exire parabant*, uyść, wyyść). Opadła mię kupa żołnierstwa; atolim im zbyła między leśne cienie. *PKchn. Jer.* 516, uszłam im, ich bin ihnen entgangen, entflohen, entwichen. - Zbyć, odbyć, iaką pracę, robotę, trud, eine Arbeit verrichten um sie los zu werden, sie sich wegschaffen, trachten daß man davon je eher je lieber wegkommt. Pamiętaymy o operze, abyśmy się na niéy znaydowali, zbądźmy nasze lekcye. *Teat.* 37, 163. Niektórzy te nauki byle zbyć odprawuią. *Pir. Pow.* 117, od ręki, lekko, na prędce, *Slo.* pref piecu néco robiť; *Vd.* hituvati, prehitati, pohitati, ponemarati, obenhin treiben, schleudern. (*Ec.* сбываться

сбыватъся uiścić się, сбы́тїе, событїе uiszczenie, ſkutek, збываѐтъся uſkutecznia się). Zbywać przedaiąc, przedąwać za byle co, die Waare im Verkauf ſchleudern, ſie um einen Spott anwerden, veräußern, verſtoßen; *Vd.* oddajati, sasvunati, odrugiti, saptujati). Aż się on kurczy, aż ratunku prosi, czego zbyć tego zbyć, ano iuż próżno, dekret feruią. *Falib. diſk, a* 1, nieborak czego zbyć, tego zbyć, musiał się uiścić. *ib. M.* Musiałbym ci ukraść, gdybym tak tanio miał zbyć. *Alb. n. W.* 14. - Nie zbyway ſtaréy sukni, póki nowéy nie sprawisz. *Rys. Ad.* 50, nie pozbyway się, thue den alten Rock nicht weg, cf. man ſoll unreines Waſſer nicht eher weggießen, bis man reines hat. Na zbycie, na przeday, zum Verkauf, zum Verhandeln. Boday w swém życiu nie doznał wesela, Kto intereſsa wynalazł na świecie, Kto dla potrzeby tracąc przyiaciela, Serce na zbycie ma, iak na tandecie. *Zab.* 16, 118 *Nar.* - *Zbyć kogo, odprawić, odpędzić, wyrugować, einen wegſchafen, wegjagen, fort ſchaffen. Oyciec bez winy kłopotu, z miaſta mię zbył, i srodze poklął idącego. *Zebr. Ow.* 389. Zbyty, do zbycia, mogący być zbytym, czego się łatwo zbyć, pozbyć, leicht los zu werden. Ja córka twoia, takżem ci ieſt zbyta, że mam być nagrodą zwycięſtwa tego? *Pot. Arg.* 309, tak łatwo, prędko chcesz lub możesz mnie się pozbyć, mię oddalić?). *Saepius cum negatione* niezbyty, niezbędny, którego się zbyć nie można, nicht loszuwerden, unwegſchaffbar, nicht wegzubringen; *ob.* zbytość, niezbytość). Niezbytemi womity miotany, wylał duszę. *Tward. Wł.* 12; nieuleczonemi, nieuſtaiącemi). Wierna miłość, niezbyty gość. *Rys. Ad.* 71, nieodſtępny). Jm niezbytszy ieſt nieprzyiaciel ciało nasze, tym z niego tryumf ieſt chwalebnieyszy. *Birk. Dom.* 76. Niezbyty głód przykrzył się im srodze. *Odym. Sw. R* 3 *b.* Póydzie w niezbyte góry, *Hul. Ow.* 63, nieprzebyte, nicht durchzukommende, unüberſteigliche, unwegſame Gebirge. Niezbytą to ieſt powinnością naszą. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 246, konieczną, nieuchronną, unſre nothwendige, unumgängliche Pflicht. To niezbyta prawda, że zła miłość o głodzie. *Teat.* 49 *c*, *a* 2, niezaprzeczona, eine unwiderlegbare Wahrheit. - *Zbyć w co, przeyść w inny byt, przemienić swóy byt, przemienić się, przeobrażać się, przekształcić się, ſein Weſen verwandeln, ſich verwandeln, metamorphoſiren. Jakoż zielone rószczki oplotł sobą, zbył w kamień, który zoſtał pod węża osobą. *Zebr. Ow.* 294, *fit lapis*). - §., Zbywa na czym, *impersonal.*, schodzi na czym, nie doſtaie, nie ſtarczy, nie ſtaie czego, es geht woran ab, mangelt, reicht nicht hin, iſt nicht ausreichend; *Crn.* pomankuie; *Rs.* збитъ, збыватъ, збылый ubyć, ubyły). Na przyzwoitych nie zbywa mu wygodach. *Mon.* 68, 271. Może mu w saméy rzeczy zbywa na pieniądzach, bo teraz trudno o nie. *Teat.* 34 *b*, *dij.* Nie na czasie ci zbywa, ale na sercu. *Boh. Kom.* 4, 255, mnie na sercu zbywa? mnie? Mospanie, piérwéy zginąć potrafię, niż się przelęknąć kogo? *ib.* 4, 256. Nikt w świecie mówić nie może, że w zdarzeniu zbywa mi na męſtwie. *Teat.* 6, 96. Nigdy na ſkutku pomyślnym nie zbędzie, na co się tylko dwie osób usadzi. *Hul. Ow.* 113. - *§. Zbyć gdzie, pobyć, pobawić, ſeyn und bleiben, verweilen, ſich aufhalten. Kiedy się w ulu pszczół wiele narodzi, ¿Nie zbędą w ulu, róy z ula wychodzi. *Bratk. F* 3 *b.* - §. Zbywa co, zbywa czego, nazbyt ieſt, *impersonale*; *quia* zbywam *non dicimus hoc sensu. Cn. Th.* 1409, zoſtaie, ieſt nadto, (cf. zbyt, nazbyt, zbytni, zbyteczny, zbytek); es iſt übrig, bleibt übrig, iſt zu viel, *Bh.* wybyt, wybywáti, wybýwám (cf. wybyć), *Sr.* 2. huſbudnuſch, huſbunuſch; *Vd.* zhies oſtat, prebyti; *Ec.* избыти, избыва́ти. Spyta się Jezus: iakoście wiele koszów nabrali, co ułomków zbywało, gdym siedmioro chleba między cztery tysiące ludu rozłamał? *Sekl. Mark.* 8, wieleście koszów zbytu ułomków wzięli? *ib.*) Lepiéy gdy zbywa, niż gdy nie doſtaie. *Cn. Ad.* 438, *Rys. Ad.* 35, *Archel.* 2, 13, lepszy zbytek, niż niedoſtatek). Koń, na którym ieżdżę, nazbyt drogi, przeday go, a kup' mi tańszego, a co zbędzie, niech maią ubodzy. *Sk. Zyw.* 214 *b.* Ów, któremu zbywa, ma obowiązek z prawa natury dać temu, który zgoła nie ma. *Pilch. Sen. liſt.* 99 Jednako grzeszy, gdy kto z miary wykracza, iako i ten, kto miary nie dochodzi, równy wyſtępek ieſt, gdzie co zbywa, iako gdzie nie doſtawa. *Kosz. Lor.* 114, cf. przesadzić, cf. nie dosadzić). - (ZBYSZEK, ZBYSZKO, *ob.* Zbigniew). - *ZBYT, - u, *m.*, ZBYTEK, - tku, *m.*, - §., co z czego zbywa, resztuie, zoſtaie, (cf. zabytek), reszta, pozoſtałość, der Reſt, das Uebriggebliebene, das Ueberbleibſel, *Bh.* zbyt, zbytek; *Sr.* 1. zbótk; *Sr.* 2. ſbutk, (*Sr.* 2. wo ſbutnem w reszcie, na ſbutk, z resztą); *Rs.* зали́шекъ, изли́шекъ, излишечекъ, ли́шекъ, ли́шечекъ. Zbytek, co zbywa, zoſtawa, *vicinum* oſtatki. *Cn. Th.* 1409. Wieleście koszów zbytu ułomków chleba wzięli? *Sekl. Mark.* 8, wieleście koszów nabrali, co ułomków zbywało? *ib.*) Jż bitwa mało nie dowieczora trwała, przeto zbytek dnia i noc na wytchnienie odłożono. *Krom.* 538. Kazimierz zbytek roku tego i drugiego początek w Radomiu przeżył. *ib.* 731 *reliquum tempus*, cf. schyłek). - §., zbyt, zbytek, wszyſtko, co ieſt zbytnim, co ieſt nadto, alles was zu viel iſt, das Ueberflüßige, *Bh.* zbyt, zbytek, nadbytek; *Slo.* zbytek; *Crn.* prebitk, prebytk; *Vd.* verhobiunoſt, oſtaliſhę, zhesobiunoſt, obiunoſt, obilje, preobiunoſt; *Rg.* ſàlihnos, zàlihnos, zàliſcnos, ſaviſcnós; *Rs.* избытокъ, избыточество, избыва́нїе, изоби́лїе, изоби́льность, перебо́ръ (cf. przebrać); *Ec.* преизбыточествїе, преумноженїе, избытокъ, довольство, превозло́гъ. Niepotrzebne gałązki winne odcinaią, zbytki obrzezuiąc, aby tym obfitszy owoc przynosiły. *W. Pſ. Mn.* 469. Zbytek, niemiara, nadmiarz, co z miary wychodzi, das Uebermaß. J w dobrém zbytek cnotą się nie zowie. *Kras. Antym.* 70, przesada, Uebertreibung.) Witelliusz raz gniewliwy, drugi raz nazbyt łaſkawy, między (obu tych przymiotów) zbytkami, powagi zachować nie umiał. *Lub. roz.* 231. Można wykroczyć przeciw grzeczności nietylko przez iéy niedoſtatek, ale też i przez zbytek. *Zab.* 4, 152 *Bienk.* Zbytku nigdy nie masz na wſtydliwości. *Sk. Zyw.* 2, 406 *b.* Każdy zbytek i rzeczy nayzdrowszéy szkodliwy ieſt. *Syr.* 944, zbytek, kazi pożytek. *Rys. Ad.* 78, zbytek zdrowie psuie. *Cn. Ad.* 1312, allzuviel iſt ungeſund. Pomiarkuyże teraz zbytek żalu moiego. *Teat.* 9 *b*, 95, wielkość, miarę żalu moiego). Nieugłaskany bądź i nieużyty, J miéy nad matkę większe w złości zbyty. *Chrośc. Ow.* 36, gwałty, zbrodnie, Gewaltſamkeiten, Unthaten. Ktoby uczynił komu gwałt, bóy, rany, szkodę, i iakikolwiek zbytek. *Stat. Lit.* 146, krzy-

wdę). Jakie nad nami szczęście czyni zbyty! *Chrośc. Luk.* 2, 43, iak wydziwia, dokazuie, Unfug treiben. Trzy zbyty, na trzy zbyty, na trzy zbytki do zbytku, zbytecznie, zbytnie, höchſt übertrieben, über die Maßen. Chudsi bracia, wierzcież mi, że to są trzy zbyty, Kiedy zadek ſtroicie axamity. *Kchow. Fr.* 102. Na trzy zbyty labuie opoiona winem, Sądząc głupie, że takim sławy doszła czynem. *Zab.* 6, 162. Pani iedna, słuchaiąc częſto słodkich słów o pewnym młodzieńcu, którego nigdy nie była widziała, ięła go sobie na trzy zbytki cukrować, iż nie miało iuż być na świecie nic godnieyszego nad niego. *Gorn. Dw.* 127. Hrabina d'Angouleme chwaliła go aż do zbytku. *Niemc. Kr.* 1, 85. Widziałem ich żywo tańcuiących, i do zbytku piiących. *Teat.* 21 *c*, 64, cf. na umor). - Zbytek, zbytkowanie, niemierność, przesadzanie miary, das Uebertreiben, Zuvielgenießen, Zuvielthun, die Unmäßigkeit, der Ueberfluß, *Vd.* nemaſa, neſmaſa). P. Jezus zbytku, który iadłem i piciem popełniony bywa, zakazuie. *Dąbr. Kaz.* 12. We wszyſtkich ſtanach za zwyczay, dzień wesela, dzień zbytku. *Teat.* 6 *b*, 80. Kiedy mierności zbytek próżny uſtępuie? *Zbyl. Zyw D* 2. Nikt bogoboyny na to nie zezwoli, aby miało być wolno zbytki ſtroić? *Hrbſt. Nauk. B* 8 *b*. Co Kuryusz i Kamill przedtym zaorali, Mało teraz, przyczyniać placów trzeba daléy, Trudnoż było spokoynie w takich zbytkach siedzieć, W téy rozpuście bez woyny trudnoż się wysiedzieć. *Bardz. Luk.* 5. O zbytku bezecny, nigdyś z maléy niekontent rzeczy, choć obecnéy! *ib.* 61, chciwość, łakomſtwo!) Zbytek w życiu, w *szaciech, w ſtrawie, *luxus. Cn. Th.* 1409 cf. rozrzutność, cf. przepych; der Luxus. Zbytek ieſt to wydatek takowy, którego ani potrzeba, ani wygoda, ani ochędoſtwo życia od ludzi nie wyciąga. *Mon.* 74, 246. Chłopek, któryby chciał udawać wygodnie żyiącego mieszczanina, wpadłby w zbytek, mieszczanin udaiący szlachcica, wpada w zbytek. *ib.* 74, 247. Patrzcie Mości Panowie, co to za zbytek, trzymać darmoſtoiów, wiercipiętków, kręciwąsów, darmoiedów, moczymordów! *ib.* 71, 485. Biedny lud pracuie na zbyty panów. *Chrośc. Fars.* 237. Długosz i Bielſki piérwszą zbytku Polſkiego epokę kładą ieszcze pod panowaniem Kazimierza Jagiellończyka, mówiąc: że po zakończonéy Pruſkiéy woynie Polacy udali się na wszelkie zbytki, i rozkoszy. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 202. Wóz na którym zbytek ieździ, za ſtaremi się woźniki grzechów toczy, t. i., za obżarſtwem a niesytnością brzucha. *Kosz. Lor.* 66 *b*. Jle też to wymyślny zbytek, ów ziemi i morza puſtoszyciel, w ieden obżarty brzuch tłoczył! *Pilch. Sen. liſt.* 3, 192. Zbytek maiątek wyciſka, w niczym pomiaru niemasz, wszyſtko wielkim zbytkiem płynie, i dobrze Plutarch mówi: nieszczęsne to króleſtwo, kędy drożéy rybę, aniżeli wołu płacą. *Falib. diſk. M* 2. Nieszęśliwe to państwo, w którym zbytek ſtolicę swą obrał. *Zab.* 6, 182. Pociąga zbytek do zmarnotrawienia wszelkich dochodów z potu czoła nabytych. *ib.* 6, 183. Móy dobry przyiacielu, zbytek ów rozjadły Pożarł wielkie maiątki, co poczciwość wzniosła, Tym nasze wielkie domy do szczętu upadły, Tym wſtrzemięźliwość małych na wielkość urosła. *Kras. Liſt.* 2, 132. W dworze zbytek, raz w złotéy poſtępuie nici, Drugi raz się w szkarłacie i iedwabiu świeci, Co niebo cudze ozdób, co ma swego ſtroiu, Do swoiego to wszyſtko przysposabia kroiu. *Gaw. Siel.* 357. Zbytek, co się tylko czczym pozorem chlubił, Okrasił nas powierzchnie, a w iſtocie zgubił. *Kras. Sat.* 43. - Zbytek, rzecz zbytkowa, zbytkowi służąca, eine Luxusſache, Luxusausgabe. Jak siła takowych, którzy na ſtroie, na pachołki, na poszosne, na zbytki, nakłady wielkie czynią, pompę swoię kosztem rozmaitym ukazuią. *Dambr.* 513. - II., zbyt, *adverb.*, *WZBYT, nazbyt, zbytnie, zbytecznie, za bardzo, za wiele, (cf. prze-), nadto, za nadto, nader, *Bh.* přewelmi; *Slo.* priliſ', priliſné (*ob.* *przezlisz); *Sr.* 1. jara wele, pare wulcze (cf. iaro); *Crn.* prevêzh, odvêzh, dóvêl; *Vd.* prevezh, slu, (cf. siła), zhes vse, zhes mero, pre-; *Cro.* prevech, odvèch; *Sla.* bash; *Rs.* оченъ, дозѣла́, ли́шне; *Ec.* ли́шше, излѝха, изли́ше, излѝшше, зѣло. Cieśniny morſkie, w których pod czas wzbyt pokóy, pod czas zbyt okrutna burzliwość. *Warg. Wal.* 225. Przykrzył mu się wzbyt upornie. *ib.* 116. Piérwsza droga przykra wzbyt, nią ledwie iak trzeba wzmagaią świeże konie. *Zebr. Ow.* 29. Wzbyt mi to dziwno. *ib.* 311. Polikrat z palca wzbyt drogi pierścień rzucił w morze. *Warg. Kurc.* 33, cf. arcy-). ZBYTECZNIK, ZBYTNIK, - a, *m.*, człowiek zbytkowi oddany, przesadny w życiu; ein luxuriöſer Menſch. Nie wiem, ieśli zbytecznicy, złodzieie, tak dalece szkodzą obyczaiom, iako łgarze. *Baz. Modrz.* 239. Pałace zbytników nikną w pieczar cienie. *Przyb. Ab.* 159, *ib.* 136, *Jabł. Tel.* 309; *w rodz. żeńſk.* zbytnica, zbytniczka, zbytnicka, n. p. Damy te nasze są zalotnice, kartownice, próżniaczki, ſtroynisie, zbytnickie. *Mon.* 71. 609. ZBYTECZNOSC, ZBYTNIOSC, ZBYTKOSC, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt zbytecznym, zbytkuiącym, nad miarę, niemiara, niemierność, die Uebermäßigkeit, alles was zu viel iſt, das Uebertreiben; *Bh.* zbytečnoſt, přiliſſnoſt; *Vd.* premernoſt, zhesmernoſt, nemernoſt; *Cro.* previſsnoſzt (cf. przewyższyć); *Sr.* 1. pjezmérnoſcź, zbotnoſcź; *Rs.* изли́шество, изли́шность; *Ec.* преизли́шество. Zbytkości uymować, a niedoſtatkowi przydawać. *Leszcz. Gł.* 21. Pomiarkowanie zbytkości uymuie, a niedoſtatkowi przydaie. *ib.* Żaden nad niego łakomſtwa, wszeteczności, zbyteczności, oſtrzéy nie zganił. *Lib. Hor. a* 2, zbytku, zbytkowania, Luxus, luxuriöſes Leben. ZBYTECZNY, *ZBYTNY, - a, - e, ZBYTNI, - ia, - ie; zbytecznie, zbytnie *adv.*; *Bh. et Slo.* zbytečný; *Sr.* 1 zbotni, pjezmerné; *Crn.* prebilnu; *Vd.* premern, zhesmern, zhriesen, oſtanezhen, oſtan, *obiun, precbiun, obiunaſt, prevezh, zhesmero; *Rg.* zâlihni, zâlihi, ſaviſcgni; *Bs.* saviſci, ſavilci, koji je odvecch, zalicni, odvechje, ſaviſce; *Rs.* избыточный, избыточенъ, избыточно, лишный, изли́шній, изли́шне, неоску́дный (cf. nieoszczędny); *Ec.* зали́шный, изли́шный, ли́шшїй, лишнїй, обли́шнїй, преизли́ха, попреизли́шеству, пребезмѣрно. Zbyteczny, zbytni, co zbywa. *Cn. Th.* 1409, z czego zbywaiący, zoſtaiący, pozoſtały, nadto będący, übrig bleibend, übrig geblieben, übrig, übertrieben. - §., zbytni, zbyteczny, zbywaiący, z miary wychodzący, bezmierny, przesadny, über das Maß hinaus gehend, übertrieben, übermäßig, überfließend, exceſſiv, zu groß, zu ſtark, zu ſehr u. ſ. w. Zbyteczny na obie *ſtronie, abo nazbyt wiele, abo nazbyt mało. *Cn. Ad.* 1312. Zbytni w czym, wielki bar-

dzo, usilny. *Cn. Th.* 1409. Swiatło zbyteczne zaćmiwa. *Paſt. F.* 300. Sprawiedliwość zbytnia, krzywdą. *Sk. Dz.* 272. Cnoty zbytnie w grzech się obracaią. *Pot. Arg.* 154. Rozkoszy zbytnie, których nauczyliśmy się w domu. *Star. Ryc.* 42. Z iednéy oſtateczności wpadasz w drugą, iak zbytnieś go kochał, tak zbytnie chcesz nienawidzieć. *Teat.* 22, 141. - Zbytni, niepotrzebny, do zbycia, czego się pozbyć, **überflüßig, unnöthig, wegzuſchaffen,** (cf. zbyty *pod* zbyć). W nędzy łacno poznawamy, iak wiele zbytnich rzeczy miewamy. *Cn. Ad.* 578. Zbytnie rzeczy w ciele ludzkiém, *excrementa alui et oris, sudor, humores varii. Cn. Th.* 1409. - Zbyteczny, zbytni, *actiue*, zbyt przesadzaiący, rozpuſtny, swawolny, wszeteczny, **ausſchweifend, übermüthig, wollüſtig, ausgelaſſen.** Przygany innéy iemu dać nie możemy, iedno iż synów zbytecznych nie karał. *Hrbſt. Nau. L.* Nie godzą się do rycerſkich spraw kochankowie a zbyteczni ludzie. *Baz. Modrz.* 435. Syna trzeba ſtrzedz od głupich a plugawych chłopiąt, od zbytniéy czeladzi, bo co z młodu widzi, słyszy, to mu się snadno wbiie w onę młodą pamięć iego. *Rey Zw.* 7. Galenus człowiek zbytny i sprosny. *Sk. Dz.* 142. Nie byłem zbyteczny. *Budn. Job.* 3, 26, *bezpieczny. *Bibl. Gd.*, zuchwały). Meſſalina chodziła potaiemnie do domu zbytniego. *Biel. Sw.* 47 *b*, wszetecznego, do zamtuza). - Zbyteczny, zbytni, zbytkuiący, zbytkowi w życiu oddany, ZBYTKOWNY, ZBYTKOWY, od zbytku, do zbytku należący, **Luxus**:, **luxuriös, dem Luxus ergeben, Luxus treibend.** Jako na ten zbytek Polſki naszéy ſtać może; pod słońcem zbytnieyszego pańſtwa nie ukaże, choć są we wszyſtko obfitsze. *Falib. dyſk. N* 1. Młodzieniec zbytni, tak był oycowi mienie potrawił, iż tylko w iednéy sukni zoſtał. *Ezop.* 72, marnotrawny). Dziedzicem zoſtawił młodzika, nietylko zapamiętale, ale i szalenie zbytniego. *Warg. Wal.* 312. Boday kobiety nie wymyślały ubiorów zbytecznych. *Karn. Ktch.* 348, zbytkownych. ZBYTKOWAĆ *med. kontyn.*, zbytek czego mieć, opływać w czym, **woran Ueberfluß haben**, *Ec.* избыточествовать, преизбыточествовать, преизбыть, преизбываю. To miaſto w wyśmienitych zbytkuie pałacach. *Tr.* Francuzi zbytkuią z modnych szat i potraw. *Tr.* - §., *magis actiue* zbytkować, zbytnie przesadzać, dokazywać, nadużywać, *Bs.* nadoſtavgljati; *Ec.* превозлагати, пребезмѣрствовати, превосходить мѣру, преизлишествую; **übertreiben, es zu weit treiben.** J w filozofii nie trzeba zbytkować. *Kras. Podſt.* 1, 187. Panowie maiąc w ręku sądy kraiowe, zbytkowali w powierzonéy sobie władzy. *Nar. hſt.* 6, 208. Żona moia zbytkuie z ogrodem, a ia z ſtaynią. *Kras. Podſt.* 2, 146, zbyt wiele na co łożyć kosztów, ſtarania, **zu viel worauf verwenden, damit Luxus treiben.** Ona, choć nie ma, w co się odziać, przecię tak zbytkuie, że pożyczane łańcuchy na się kładzie. *Petr. Ek.* 69. - Zbytkować z kim, nad kim, = wydziwiać, dokazywać, paſtwić się, **einen übermüthig behandeln, an einem sein Müthlein kühlen, seine Rache, Wuth ausüben.** Ta panienka co daléy więcéy zemną zbytkuie. *Teat.* 37, 177. Jeszcze nad nim kat zbytkował, gdy go cierniem koronował. *Pieśn Kat.* 177. Nieprzyiaciel go iak niewolnika powrozy krępował, mordował, i na pośmiech nad trupem zbytkował. *Bach. Ep.* 25. - *Reciproc.* Ociec, matka, brat, sioſtry nie ratuie, Gdy poganiec nad nią się zbytkuie. *Rał. Pob. B iij.* *ZBYTOSĆ, - ści, *ż.*, możność być zbytym, **die Abwendbarkeit, Möglichkeit des Loskommens**; *saepius negatiue*: Niezbytość, nieodbytość, *difficultas amoliendi aliquid, importunitas. Cn. Th.* 543, niezbędność, **die Schwierigkeit des Loswerdens.** Dać się dziatek niezbytości i naprzykrzeniom zwyciężyć, ieſt to w niewykorzenione nigdy dziwactwa i złego humoru nałogi ie wprowadzić. *Mon.* 70, 70. ZBYTY, niezbyty, *ob.* Zbyć. ZBYWA, ZBYWAĆ; *ob.* Zbyć.

Z C.

ZC, = sc; gdy w wymawianiu prawie nie podobna zachować różnicy między iednem a drugiém; zatym teraźnieysi zamiaſt *zc*, zwyczaynie pisuią *sc*, bynaymniéy nie zważaiąc na różnicę znaczenia głoſki *z*, i *s*, o czym w prawidłach etymologii, podług któréy *schodzić* ieſt *coire*, *zchodzić* zaś *descendere* i t. d. Wielką liczbę słów w dawnieyszych pismach od *zc* się zaczynaiących, patrz zatym w słowniku pod *sc*, ieżeli nie są do pierwotnych swoich, lub do odmiennego od innych części trybu bezokolicznego odesłane; n. p.

ZCAŁOWAĆ, scałować; *ob.* całować. ZCAPIĆ; *ob.* capić. ZCEDZIĆ, *ob.* scedzić. ZCHADZKA, *ob.* schadzka. ZCHŁOSTAĆ, schłoſtać; *ob.* chłoſtać. ZCHÓD, *ob.* schód; ZCHODZIĆ, schodzić; *ob.* zeyść. ZCHODZISTOSĆ, *ob.* schodziſtość. ZCHOPIĆ się, *ob.* schopić się, cf chopnąć. ZCHORZAŁY, *ob.* schorzały. ZCHWYCIĆ; *ob.* schwycić. ZCHYLIĆ; *ob.* schylić. ZCHYTRZEĆ, ZCHYTRZYĆ; *ob.* chytrzeć, *ob.* schytrzyć. ZCIĄĆ, *ob.* ściąć. ZCIĄGNĄĆ; *ob.* ściągnąć. ZCIEC, *ob.* ściec. ZCIERAĆ, ścierać, *ob.* zetrzeć. ZCIERPNĄĆ, ścierpnąć; *ob.* cierpnąć. ZCOFNĄĆ, scofnąć, *ob.* cofnąć. ZCUDZOŁOŻYĆ, *ob.* cudołożyć. ZCUDZOZIEMCZEĆ, *ob* cudzoziemczeć. ZCZAROWAĆ, *ob.* czarować. ZCZERNIĆ, ZCZERNIEĆ, *ob.* czernić, czernieć. ZCZESAĆ, *ob.* sczesać.

ZCZYNIAĆ *cz. dk.*, zczyniać zboże, chędożyć na przetakach. *X. Kam.*, **das Getreide durch Sieben reinigen.** ZCZYNKI, - ów *plur.*; od ziarna na przetakach chędożonego odchodzą zczynki. *X. Kam.*, **Abfallsel vom gesiebten Getreide.**

Z D.

ZDAĆ, zdadź, zdał, *F.* zda, zdam *cz. dk.*, zdaie *Praesens*; zdawać *ndk. et kontyn.*; (*Bh.* **zdati**, **wzdati** podać, poddać, oddać; *Siles. et Mor.* **zdawky**, *Bh.* **oddawky** ślub, zaślubienie, cf. oddawanie panny młodéy; *Crn.* sdâjam, sdajêm, sdâm, = zdradzić, rozdzielić, wydzielić; *Vd.* sdat *prodere*; *Cro.* zdâjem *trado*, *prodo*, *matrimonium iungo*, zdanye *proditio*, zdavanye *copulatio*; *Rs.* сдать, сдавать, сдавывать oddać, podać, poddać, wydać, odſtąpić, сдаться, сдаваться poddać się, сданïе, сдача poddanie się miaſta, *diſtgu.* зданïе, здаванïе budowla). Zdać z grubszego pieniądza, = wydać resztę, **den Reſt herausgeben**, (cf. zdawkowa moneta). Zdaię komu z talara, z czerwonego złotego i t. d. Zday mi z poczwornego, *verbum e foro, quo utuntur ementes vel vendentes aliquid, nummo excedente pretium rei emptae vel venditae; tunc enim emptor petit reliquum valoris nummi maioris, minori-*

bus nummis sibi pensari; venditor autem dat emptori tot minores nummos, quot rei venditae iuncti aequent pretium nummi maioris ab emptore accepti. Cn. Th. 1410. – Zdać rachunek, sprawę z czego, = złożyć, Rechnung, Rechenschaft ablegen, *cf.* liczbę klaść). Z summy téy winien będzie zdać rachunek na seymie. *Gaz. Nar.* 1, 183. – Zdać komu co, oddać, złożyć, poddać mu, odstąpić, einem übergeben, überlassen, abgeben, abtreten. Gdy iuż Burgrabia ma wstać z mieysca sądu swego, zda w moc sądy wszystkie wóytowi. *Sax. Porz.* 40, zleci). Ceremoniie około zdawania *imienia i t. d. *Sax. Porz.* 47, cf. wwiązanie, *ob.* czapka, *ob.* rózga). – Zdawać komu przysięgę, wkładać nań przysięgę, spuszczać mu przysięgę, einen auf den Eid treiben, ihm den Eid antragen. Kto zdawa drugiemu przysięgę, iuż nie może przeciw niemu czynić w téy sprawie, ieśliby przysiągł. *Sax. Porz.* 101. – Zdaię komu urząd. *Cn. Th.* 1410, składam dla niego, złożywszy ustępuię mu go, einem sein Amt übergeben, übertragen, abtreten. Królowie postarzawszy się, zdali nie raz rządy synom i wnukom. *Pilch. Sen. łask.* 41. – Zdać pod co, = poddać, unterwerfen. Pod iarzmo niewolnicze, zdać pańskie ramiona. *Bardz. Tr.* 217. – Zdać co komu, zdać co na niego, oddać mu z zaufaniem, poruczyć mu, einem etwas übergeben, überlassen, anheimstellen, ihm übertragen; *Vd.* povsdati, sadati (cf. wzdać, zadać), zhesdati; *Rs.* предоставить, предоставляю. Zday Bogu resztę, na głos iego pełny Grozy, opuszcza Neptun mętne wełny. *Hor. P.* 1, 49 *Nar., permitte Diuis caetera*). Pamiętaiąc na opatrzność, więcéybyśmy na Pana Boga zdawali, niżli pracami świata tego się wikłali. *Hrbst. Nauk. B* 6 *b*. Zday na Pana żądania twoie, a on cię pocieszy. *Psalmod.* 80, alle deine Anliegen wirf auf den Herrn. Luth.) Zdać się na kogo, zupełnie ufaiąc mu się oddać, spuścić się nań, polegać na nim, *Crn.* sanêsti (cf. zanieść), *Vd.* se na koga sanesti, tagati, vslonjati, sanashati, vsdatise, savupati, povupatise; *Rg.* vzdatise, pouzdatise; *Bs.* uzdattise, uffati). J czegoż płaczesz? ot zday się na Boga, Którąć nazuaczył, ta nie minie droga. *Kniaz. P.* 2, 213. Rozpacz iest działem duszy słabéy; zdanie się zaś na wolą boską, iest działem umysłu mocnego. *Zab.* 5, 143, oddanie się iego woli, rezygnacya; *Vd.* sanashanje, savupanje; *Cro.* uzdánye; *Bs.* uzdanje, uzdança, uffança *fiducia, spes*; *Bs.* uzdanjiçe, uffanjiçe *specula*). Nie wiem co lepszego, na twoię się radę zdaię, i uczynię wszystko, co lepszego być ukażesz. *Sk. Zyw.* 234 *b*. Ja się zdaię na wolą WcPana; ale się obawiam, żeby ten przeciąg czasu iakiéy odmiany nie sprawił. *Boh. Kom.* 4, 75, ulegam, ustępuię, poddaię się iego woli, idę za iego wolą). Zdaię się na kogo, *causam meam alicui permitto. Cn. Th.* 1410. Zdaię się na dobre ludzie, na iednacze. *ib.* Zdanie się na iednacze, kompromis. *ib.* – §., zdać kogo wyrokiem, skazać, potępić, wyrok przeciw niemu wydać, einen verurtheilen, das Urtheil wider ihn geben, ihn verdammen. Zdaią mię na co, skazuią przeciw mnie. *Cn. Th.* 1410. Jeśliby po oczyszczeniu trąd rósł, zda go kapłan za nieczystego. 1 *Leop. Levit.* 13. Kaninius dziwnie prawie w téy mierze postąpił; iednego zdawszy, od drugiego sam będąc zdany; Gaiusa swoim dekretem zdał, a przecię córkę iego wziął za żonę; od Marka zaś Koloniego sam zdany i obelżony, nad wszelką wiarę obronę potym we wszystkiém miał. *Warg. Wal.* 119., *ib.* 220. Za twoią apelacyą o kłamstwo cię zdadzą. *Smotr. Ex.* 9. Senat zdał dekretem Sokratesa, iż wnosił iakąś wiarę nową. *Warg. Wal.* 10. Ze wszech miar zasłużony Rzpltéy, niesłusznie dekretem zdany. *ib.* 164. Zdany dekretem, miał więzienie podiąć. *Warg. Cez.* 4. Zdany na co, o co. *Cn. Th.* 1410. Prokurator, żeby posłużyć panu, zda adwersarza bez pozwu. *Petr. Pol.* 2, 180. Zdaię na śmierć kogo, skazuię na śmierć. *Cn. Th.* 1410. Jednemu zdanemu na śmierć, szyię rozkazał siekierą uciąć. *Warg. Wal.* 63. Gdy Marek Horacy siostrę zabił, król Tullus zdał go na śmierć. *Warg. Wal.* 249. Zwyczay stary miał białe kamyki z czarnemi, temi na śmierć zdawano, puszczano owemi. *Zebr. Ow.* 376. Piłat iaszczurczemu dogodę plemieniu Czyniąc i srogiéy ich zapalczywości, Przedsięwziął Pana zdać na śmierć okrutną. *Odym. Sw.* 2, *Gg* 3. Zday ku stracie, strać go, ukrzyżuy, ukrzyżuy Piłacie. *ib.* 2 *Ff* 3 *b*. Jaszczurczy naród żydowski umyślił zdać Jezusa ku krzyżowi. *ib.* 2 *Ff* 3. Na biskupów żydowskich, którzy Pana na tak haniebną śmierć niewinnie wydali, żaluiesz się, a ty go sam tylekroć na śmierć i pohańbienie zdawasz, ilekroć świętą naukę iego od siebie odpychasz. *Zrn. Pst.* 173. Być zdan i skazan w takie męki, którym iuż żadnego końca nie będzie. *Rey Pst. Lll* 1. Byli też i tacy, co o gardło oskarżeni, ani zdani, ani wolni zostali. *Warg. Wal.* 264. W zysku kogo zdawać, *ob.* zysk, cf. przezysk). Zdanie, *ob.* skazanie, wyrok, ortel). – – §., zdać się, przydać się, dogodnym być, cf. zgodzić się, passen, taugen, zu Statten kommen, *Rs.* пригодиться, пригожаться, сгодиться, сгожусь; (*Crn.* sdâ *sat superque est*). Jestem iuż w wieku podeszłym, przetoż mnie się widzi, że się ia nie zdam dla córki WcPana. *Boh. Kom.* 3, 429. Starość moia nie równa się z młodością córeczki WcPana; przeto zdaie mi się, iż się nie zdam dla niéy. *Teat.* 34 *c*, 87. Przy schyłku życia swego, na cóż zda się człowiek? *Zab.* 15, 338. *Niezdały*, niezdatny, nieprzydatny, untauglich, unbrauchbar. Już suknie przebrakowano; z tych niezdałe, lub z mody wyszłe, na tandetę są dysponowane. *Teat.* 15 *c*, 93. Na mało się zda śmiałość przeciw wyższéy sile. *Przyb. Luz.* 78 *vana sine viribus ira*). Te pieniądze namby się zdały. *Teat.* 8 *c*, 17. Brałabyś, zda się to na gospodarstwo. *Teat.* 10 *b*, 51. Pytał głupi mądrego: na co rozum zda się? Mądry milczał; gdy coraz bardziéy naprzykrza się, Rzekł mu: na to się przyda według mego zdania, Żeby nie odpowiadać na głupie pytania! *Kras. Bay.* 115. – §., zdać się, wydać się oczom, widzeniu, wyobraźni, pokazać się z powierzchowności, dać się widzieć, erscheinen, sich zeigen, von außen sehen lassen; *Bh.* zdáti se; *Slo.* zdát sa; *Sr.* 2. ße sdáſch; *Vd.* sdetise; *Rs.* мниться, помниться (cf. *mnieć, pomnieć), послышаться, мыслиться (cf. myślić) (cf. *Hbr.* ידה jada *vidit*). Faryzeuszowie umieli-ć postawkę stroić świętobliwości, zdali się ludziom nabożni, a w rzeczy obłudą pachnęli. *Dambr.* 362. Blokauz ieden chrostem i wiszami leśnemi tak nieznacznie nastrożył, iakoby się lasem Turkom zdał przyrodzonym. *Tward. Wl.* 140. To pewnie Hrabia z nim nadchodzi, zdawaymy się nic nie uważać. *Teat.* 5, 19, udawaymy, stellen wir uns so, als ob wir nichts bemerken, geben wir uns das Ansehen, die Mine. Z samym tylko kanclerzem Borys zdał się za iedno.

Zołk. Mscr. 3, zdawał się być iedna dusza; er ſchien ein Herz, und eine Seele. *Zdam się *rarius*, zda mi się *frequentius* : *videre mihi videor. Cn. Th.* 1410, *Vd.* (ſdimſe). Jakże ta noc zdaie mi się być długa. *Teat.* 18, 8, wie kommt ſie mir ſo lang vor. Długośmy siedzieli, a momentem się nam zdawało. *Węg. Mar.* 1, 188. - *Obsoleta conſtructio*: zdaie się co za, : wydaie się czym, es erſcheint als etwas, es kommt einem ſo vor. Witoldowi zdało się to za sromotę, iż Skirgiełła nadeń przełożono. *Bielſk.* 233. Za sromotną rzecz zdało się im, takiego naywyższą władzą poczcić, który Polakom hołduie. *Krom.* 536. Posłowie Czescy chcieli po Kazimierzu, aby uſtąpił z Pruſs Krzyżakom; zdało się to Polakom za śmiech. *Bielſk.* 355. - *Absolute et impersonal.* zdaie mi się, zda mi się, widzi mi się, wydaie mi się acz z niepewnością, es kommt mir ſo vor, es ſcheint mir, mir ſcheint, mir däucht, mir dünkt, *Slo.* zdá ſa; *Sr.* 1. ßo ſda, mi ßo ſda; *Vd.* meni ſe sdi; *Crn.* ſdęva se mêni, doſdęva sê mi, ſdy se; *Bs.* mniſe, scjeniſe; *Rs.* мнѣ слышишься. Cicho! zda mi się, pułkownikowa idzie. *Teat.* 28 *b*, 163. *Fizycznie i umysłowo*: O wadzie zdawania się, *de hallucinatione. Perz. Lek.* 192, maiąc mówić o wadach zdawania się, i o myśli obłąkaniach, potrzeba wprzód o durnowatości w powszechności namienić. *ib.*, das Faſeln, die Faſeley. To co nam się zdaie, nie zawsze ieſt w rzeczy samey; pozory często mylić zwykły. *Teat.* 31 *b*, 61. Gdzież ieſtem, co mi się zdaie, iakaż mnie trwoga przeraża! *Teat.* 56 *c*, 93, co się snuie przed oczami, iakież mam widzenia, was für Erſcheinungen habe ich! Nam się czasem zdaie, że tak, a przecię nie tak rzeczy idą. *Teat.* 34 *c*, 48. Przymuszasz mię odpowiedzieć ci, że się to WcPanu tylko tak zdaie. *ib.* 2 *b*, 78, es ſcheint Ihnen nur ſo, kommt Ihnen nur ſo vor. Zda mi się, rozumiem, trzymam, mniemam, mam za to. *Cn. Th.* 386 *et* 420; *Ec.* непщевати, вознепщевати, непщую; es ſcheint mir, ich glaube, meyne, vermuthe, halte dafür. Wszyſtko mi się zdaie, że to on pieniądze ukradł. *Teat.* 7, 103. Zda mi się fałszywie. *Cn. Th.* 1410. Twierdzić upornie co, ieſt głupiego; zda mi się tak ieſt, mowa mądrego. *Cn. Ad.* 1183. - Zdawać się komu, zdawać mu się dobrze, podobać mu się, einem dünken, gut dünken, gut ſcheinen; *Vd.* dopaſti, ſe dobru sdeti). Zdaie mi się, żebyś poszła za Damona. *Teat.* 18, 109, cf. radzę ci, życzę ci). Ponieważ się WcPanu tak zdaie, przeto samo mnie się inaczey zdawać będzie. *ib.* 24 *c*, 28. Więc nie zdaie się WcPanu, abym się żenił z Klaryſſą? *Teat.* 24 *c*, 27, niemasz twoiey aprobacyi). Nie zdaie mi się, *Vd.* tu ſe meni ne dosdieva, ne sdi). Ani to się WcPanu nie zdaie, abym Hortensyą wydał za Pana Mazepſkiego? *Teat.* 24 *c*, 27. Pozwolono każdemu powiedzieć swe widzenie, co się komu zdało mówić. *Biel. hſt.* 59, co osądził potrzebnym, co mu się widziało, podobało mówić). ZDANIE, to co się komu zdaie, iak mu się zdaie, mniemanie, die Meynung, das Erachten, Dafürhalten; *Bh.* zdánj, *Sr.* 1. zdacżi; *Crn.* ſdęvanie, namęn; *Vd.* sdetje, sdenje, mienje, shin, menjenje; *Bs.* scjenna, mnjenje; *Rs.* мнѣніе; *Ec* мнѣтельство, мысль, непщеваніе (cf. *Hebr.* דע dea, דעת daath *opinio*). Ale się moim zdaniem bardzo ona myli. *Teat.* 1, 42, *Vd.* po mojem dobrusdetju). Gnuśny karw siodła sobie, źrzebiec iarzma życzy, Mym zdaniem, co kto umie, niechay się w tym ćwiczy. *Zab.* 8, 331 *Jżyck.* Cała ta myśl: słońce ieſt świetne, nazywa się sądem, póki ieſt u mnie wewnątrz; gdy ią zaś drugiemu w słowach odmaluię, nazywa się zdaniem. *Kpcz. Gr.* 3, 41, wyrzeczone zdanie, wyrok, Meynung, Opinion, Urtheil, Ausſpruch. Mów swoie zdanie, słucham. *Teat.* 34 *b*, *ij*. Każdego zdanie przyymuy, a swego się rozumu trzymay. *Rys. Ad.* 27, cf. rada, przełożenie). Jak iuryſta, day w tym swoie zdanie. *Teat.* 32 *b*, 141. O tym pomyślę, a iutro moie zdanie otworzę. *Mon.* 65, 538. By wynikłe w kraiu zamieszania na mnie nie padły, Daycie swoie zdania, daycie iak krew oszczędzić! *Teat.* 45 *d*, 56 *Wyb.*, opiniie, wnioſki). Czemuś tak pomieszany, czemuż nie dasz zdania! *ib.* 55. Ktoby będąc pytany o wotum abo o zdanie, nie wiedział, coby za prawo było oney sprawy, temu niechay będzie wolno czasu pomknąć. *Chel. Pr.* 44. - Nie ma własnego zdania, daie się nabechtać. *Oſſ. Wyr.* Mieczysław II płochy, proſtak, bez poięcia rzeczy i własnego zdania. *Nar. hſt.* 2, 204, bez własney determinacyi, ohne eigne Entſcheidung, ohne Selbſtſtändigkeit im Urtheil. Własnego zdania będący, *Ec.* самоумственный, самомудрый, *Gr.* *αὐτογνωμων*, *ex sui animi sententia iudicans*; *verb.* самоумствую, самомудрствую, *Gr.* *αὐτογνωμέω ex mei animi ſensu iudico*). Władysław Herman, Pan miałkiego rozumu, a na cudzym zdaniu nayczęściey polegaiący. *Nar. hſt.* 3, 87, cf. potakiwać). Opłakana ta dola żyć z cudzego zdania. *Min. Ryt.* 4, 147, *cf.* ubrdanie, upodobanie, widzi mi się, humor, von fremder Laune abhängen. - Zdanie o kim, opiniia, którą się o kim ma, die Meynung, die man von jemanden hat. Nie przyſtoi mi chwalić go; z tym wszyſtkim spodziewam się, że się WcPan na dobrym zdaniu, któreś o nim powziął, nie zawiedziesz. *Teat.* 9 *b*, 56. - Zdanie z autora, z pisma, : sentencya, eine Sentenz. Filozofa Pitagoresa wyborne zdania i maxymy *γνωμη* u Greków, *sententiae* u Łacinników rzeczone *Mon.* 76, 148. Cóż tu odpowiedzieć, na zdanie z xiąg Cycerona przytoczone? *Zab.* 7, 63. - *Subiective*: zdanie, władza rozsądku, rozsądność, rozsądek, Urtheilskraft, Verſtand. Wyydź na przechadzkę, w mieyſca, mogące cię rozweselić, aż się chmura z umysłu twego rozeydzie, i zdanie ci się wypogodzi. *Perz. Lek.* 359, imaginacya, humor). Głupi, Pallas im zdrowe odebrała zdanię. *Dmoch. Jl.* 2, 175, rozum.

ZDĄĆ, zedmę, zdymać, *ob.* zdmuchnąć, cf. wzdąć. ZDAIAĆ; *ob.* zdoić.

*ZDAL, *ZDALA ZDALEKA, : z dala, z daleka, von weiten, aus der Ferne; *Bh.* powzdál, pozdaleku, pozdalečj. Przez zdalaczynne, czy przez bezśrzednie dotknienie. *Przyb. Milt.* 255. Kopiia zdalbodna. *Chodk. Koſt.* 40, z daleka bodąca). Zdalpołyſkna zbroia. *ib.*

ZDAŁAĆ, *ob.* zdołać. ZDAM, *ob.* zdać; Zdam *herb*; *ob.* kolenczyk. ZDANIE, ZDANY; *ob.* zdać. ZDARCIE. ZDARTY; *ob.* zedrzeć.

ZDARZYĆ *cz. dk.*, zdarzać *ndk.*, poszczęścić, szczęścić, błogosławić (o Bogu), gedeihen laſſen, ſegnen, glücken laſſen, ſeinen Segen geben (von Gott). Zdarz Bóg, szczęść Boże. *Cn. Th.* 1410, pomagay Bóg. *Włod.*, Gott gäbe ſeinen Segen, ſein Gedeihen, Glück auf! *Bh.* zdař Bůh; dař Pan Buch! Rzecze ona: zdarz Pan Bóg, a cóż rozmawiacie? *Rey Wiz.* 39 *b*. Ci którzy miiali błogosławieńſtwa Pana Boga swego, robotnikom nie *winszowali, ani mé-

mówili: Bóg zdarz do wszystkiego. *Ryb. Ps.* 264. Zdarz mi Apollo, prośbą cię tu wzywam, Niech z czerstwą siłą méy pracy zażywam! *Hor.* 1, 142, poszczęść mi)! O Febe, zdarz trafić pewnym gdzie mierzę postrzałem. *Zebr. Ow.* 199, day trafić). Ofiaręm Bogom czynił, i matce Wenerze, By przedsięwzięciu memu zdarzyły w téy mierze. *AKchn. W.* 6, by dobre powodzenie dały). On mówi do swych wesoło: ludowi Swoiemu zdarzył wielki twórca nieba, Już koniec mamy wszystkiemu trudowi. *PKchn. Jer.* 502. – Zdarzyć komu co, błogosławić mu, poszczęścić mu co, einem etwas wohl gedeihen lassen, es ihm segnen, ihm wohl gelingen, wohl bekommen lassen. Których świętych cześć poczytasz za swoię, Zdarz teraźnieyszą lichą pracę moię. *Groch. W.* 246. Zdarz nam wszystkie nasze sprawy, Zdarz o Boże nasz łaskawy! *JKchn. Ps* 36. Zdarz ci Bóg Panie cnotliwy Na to mieysce wstęp szczęśliwy. *Groch. W.* 28, niechay ci użyczy, udzieli). Pan pośle anioła swego z tobą, i zdarzy drogę twoię. *W. Genes.* 24, 40, poszczęści drogę twoię. *Bibl. Gd.*) Patrzał na nią, chcąc wiedzieć, zdarzył li Bóg drogę iego, czyli nie. *Leop. Gen.* 24, 21. Zdarzyć się, poszczęścić się, powodzić się szczęśliwie, wieść się dobrze, udać się, gedeihen, gelingen, glücken, wohl gehen; *Bh.* zwésti se, zdařit se, wydařiti se (o dzieciach, dobrze się udać, *ob.* wydarzyć się); *Slo.* podaři sa, widaři sa *pulcre prodibit*; *Crn.* tekniti, tęknèm, utękniti srezham, rata (*oppos.* frata, nie zdarza się, nie wiedzie się), isjide se (cf. idzie, póydzie; *Vd.* dobru dopriti, dobru nesti, donesti, frezhnu jiti od rok jiti, vfrezhatise; *Rs.* благоуспѣшествовать, удаеться; (cf. udać się). Niechay się wam szczęśliwie zdarza, na morzu i na ziemi. *Radz.* 1 *Mach.* 8, 23, niech się wam dobrze dzieie. *Bibl. Gd.*) Nie zdarzyć się, nie szczęścić się, nie wieść się; *Vd.* vnefrezhitise, sanefrezhitise). Zdarzaiący się, zdarzony, szczęśliwy, wiodący się, błogi, gedeihend, wohl gelungen, glücklich, *Slo.* zdarżný *auspicatus*, *Bh.* dužiwý; *Crn.* utekliv, utekn; *Ross.* благопоспѣшный, удачливый, удачный; *Ec.* благоспѣшный, *Gr.* εὐαπάντητος, *bene obuius.* Niezdarzony, nieszczęsny, nieszczęście przynoszący, ściągaiący, fatalny, unglücklich, unselig, Unheil bringend. Brońcie brzegów pasterze, nie dopuszczaycie Tey niezdarzonéy gości nigdy do ziemi. *PKchn. Dz.* 80, t. i. Heleny nieszczęście na Troię ściągaiącéy). Zdarzenie *active* poszczęścienie, błogosławieństwo, das Beglücken, Segnen, der Segen, pomoc z góry, z nieba, die Hülfe von Oben herab, der (göttliche) Beystand. Dzień dzisieyszy poświęcić myślę rymem swoim, Za zdarzeniem, o piękna Melpomeno, twoiém. *JKchn Dz.* 168. Zdarzenie, zdarzenie się, *Zdarz, – u, *m.*, *effectus*, szczęście, powodzenie, poszczęścienie się, szczęsny skutek, wypadek das Gelingen, Wohlergehen, Glücken, der Erfolg; *Bh.* duh, dužiwost; (cf. duch, cf. nieduch), *Slo.* zdarylost, dobry prospěch; *Crn.* tęk, tęknost, utęk, uteknost; *Vd.* sbreza, obfrezhanje; *Rs.* благостояніе, удача. Po zdarzeniu o rzeczach sądzić zwykli. *Ust. Konst.* 1, 90. Radzi byli temu *zdarzu. *Chodk. Kost.* 44 zdarzeniu, powodzeniu). – §., zdarzyć co, zrządzić co dla człowieka, obdarzyć go czym, über den Menschen etwas verhängen, es ihm verleihen, gewähren, geben. Niechże to zdarzą nieba litościwe, By tobie było to przyy-

ście szczęśliwe. *Past. F.* 301. Boże, czy zdarzasz co, czy nie, tyś Bogiem, Żeś stwórca, za to dług móy wiernie służyć. *Zab.* 11, 1 *Koss.* Co Pan Bóg zdarza, wszystko to dobrze. *Kras. Pod.* 2, 97. Hazard wielce dla mnie miły, zdarzył mi WcPana gościem. *Kras. Pod.* 2, 44. – §., Zdarzać się, zdarza sie, zadarzyło się, przygodzić się, trafić się, przytrafić się, przypadać, wypadać, sich ereignen; *Bh.* přihazy se; *Crn.* pergody se, permire se; *Vd.* pergoditise, se sgoditi, se permeriti, priedpasti, se skasati, isozhiti se; *Cro.* dogadyatisze, (cf. dogodzić), pripechasze, pripetiloszeje; *Dl.* prigodifse; *Bs.* zgoditise, zgaghjatise, dogaghjatise, dokobitise; *Rg.* namjeritise; (cf. namierzyć); *Rs.* лучиться, лучаться, ключаеться, ключиться, случиться, случаеться, прилучиться, прилучаться, приключиться, прyключаться, приводиться, (cf. przywieść), задаться, задаваться (cf. zadać), выдаться (cf. wydać). Ale to się zdarza, i powinnaś wybaczyć. *Teat.* 43 c, 85 *Wyb.*, to bywa, to zwyczayna, nie masz nic nadzwyczaynego, cf. *niebylica). Zdarza się, *ob.* zwykło. Zdarzaiący się, zdarzony; *Rs.* произшедшій; *Ec.* привпадающій, приключающійся, случающійся. Zdarzyło się, *fortuna ita tulit. Cn. Th.* 1410. Zdarzenie, przygoda, przypadek, wypadek, traf, das Ereigniß; *Crn.* pergodnost; *Vd.* sgod, sgodnost, sgojenje, pergodba, pergodenje; *Cro.* pripechànye; *Rg.* nàmiera; *Rs.* случай, прилучай, приключеніе (*obsol.* клученіе), произшествіе. To zwykłe zdarzenie. *Teat.* 43 c, 89 *Wyb.* Zdarzenie, zdarzona sposobność, *ob.* okazya. ZDARZYCIEL, – a, *m.*, który zdarza, powodzenie daie, błogosławi, der das Gedeihen giebt, der Segner, Beglücker. Zdarzyciel. *Budn. Genes.* 49, 10, *Syloh *Bibl. Gd.*, zbawiciel, zbawca).

ZDĄSAĆ; *ob.* dąsać.

ZDATNOŚĆ, – ści, *ż.*, przydatna należna sposobność czyia do czego, zdolność, die Tauglichkeit, Brauchbarkeit, Fähigkeit; *Sr.* 1. pżikwadnosćz (cf. przykładać się, cf. przykładność), schik (cf. szykowność, szyk), hostoinosć (cf. dostoyność); *Crn.* dastojnost, rodnost; (cf. rod); *Vd* dostoinost, pridnost, dopridnost, perkladnost, sapopadnost, sapopadezhnost, primezhnost; *Rg.* pridòbnos, vrjèdnos, izvàrsnos; *Bs.* podobnost (cf. podobność), varsnost vernost, vrrisnost; *Ros.* годность (cf. godność), пригодность; *Ecc.* ключимство, удобизна, способность, удобство, удобность, удобіе. Nie zawsze godność wraz z zdatnością chodzi, Bo się nieiednym sposobem nabywa. *Zab.* 12, 12 *Szost.* ZDATNY, - a, - e; ie *adv.*, przydatnie do czego sposobny, zdolny, tauglich, brauchbar, fähig; *Slo.* prihodný, spůsobný; *Sr.* 1. pżikwadné, kmeny, schikowné (cf. szykowny); *Crn.* dastojne, rodne, (cf. rodny), *Vd.* rozhen, (cf. zręczny), prau, (cf. prawy), dostoin, priden, dopriden, sapopadezhen, primezhen, derzhezen, perkladen, vmeteln, vroiden, praulhèk; *Cro.* prikladen; *Rg.* podoban, izvàrstan, vrjèdan, (cf. wart); *Slo.* vridan; *Bs.* varstan, perstan, vrrìstan, vrjedan, podoban, prigodni, zgodni; *Rs.* годный, гожій, пригодный, угодный, угожій, угожѣ, дѣльный (cf. dzielny), досужій, путный (cf. *putny); *Ec.* сличный (cf. śliczny), приличный, ключимый, удобезнѣ, способенѣ. Wprawdzie więcey za Adherbalem poszło; ale

zdatniéysi do boiu za Jugurtą. *Pilch. Sall.* 137. Żadne z tych piór do pisania nie ieſt zdatne. *Teat.* 6 *c*, 6, niedobre). Zdatnym być do czego, zdać się na co, *Sr.* 2. dogowaſch; *Ec.* сгождаеться на что, wozu tauglich ſeyn, taugen. – Mnie się zdaie, iż zdatniéy poddaństwo osłodzić, niż go znieść. *Kras. Pod.* 2, 228, dogodniéy, es iſt thunlicher. – *§., zdatne pieniądze; *ob.* zdawkowy.

ZDAWAĆ, *ob.* zdać, zdadź. *ZDAWCA, -y, *m.*, który zdawa, zdaie, wydaie, podaie, der Herausgeber, Zurückgeber, Uebergeber. Słowo ieſt zdawca rozumu. *Haur. Sk.* 449. – (ZDAWIĆ, *ob.* udawić, dawić, erwürgen; *Bh.* zdáwiti; *Ecc.* здавлѧю, (*Ross.* сдавить, сдавливать zgnieść). Miłosierny, chociay kto z przygody wykroczy co przeciwko niemu, a mógłby go ſkuklać, zdawić, ſkromnie to w sobie nosić będzie. *Rey Zw.* 140. Tém iabłkiem na oſtatek się zdawili. *Paszk. Dz.* 57). – ZDAWKA, -i, *ż.*, co się z grubszych pieniędzy iako reszta zdaie, der Reſt, den man herausgiebt. ZDAWKOWY, -a, -e, od zdawki, od zdawania, bilonowy; Herausgabe=, Scheide=, *Rs.* сдаточный. Moneta zdawkowa. *Czack. pr.* 1, 164, bilon, Scheidemünze. Moneta zdawkowa, mieszana z miedzią, czarnéy otrzymała nazwiſko. *ib.* 1, 165. Zdawkowéy czyli bilonowéy monecie zagranicznéy wchód nie ma być wolny. *S. Grodz.* 2, 118. Złotówki Pruſkie niech odtąd redukowane będą, a zdawkowa moneta niech kursu u nas zupełnie nie ma. *Gaz. Nar.* 1, 313.

ZDAWNA, z dawna, *ob.* dawno, dawny. ZDAWNIĆ *cz. dk.*, przez dawność zakorzenić, zagruntować, durch's Alter, durch die Länge der Zeit recht einwurzeln laſſen. Zdawniony, zadawniały, dawnością zagruntowany, n. p. Wolimy siebie, i dzieci, i żony, Na los wydawać przez zwyczay zdawniony. *Zab.* 10, 382 *Kniaź.* – §. *oppos.* zdawnić, zadawnić, przedawnić, dawnością osłabić, nieważnym uczynić, durch's Alter ſchwächen, verjähren laſſen. Zdawniony, zdawniały, przeſtarzały, veraltet, verjährt. Kształt zdawniały lub niewygodny ieſt przynaymniéy nie tyle powabny. *N. Pam.* 15, 382, cf. ſtaroświecki.

ZDĄŻYĆ, *zdężyć *cz. dk.*, nadążyć za kim, einem nachkommen, ihn einholen, ihn nacheilend erreichen (cf. wyścignąć, doścignąć). Jak wiele pola i lasów okrąży, Za obłąkanym nim dziecięciem zdąży. *Susz. Pieśń.* 2 *E* 4 *b.* – *fig. tr.* Gdy iego utrat nie mógł cierpieć, albo gdy na iego utraty nie mógł *zdężyć. *Mącz.*, *tolerare*, wyſtarczyć, naſtarczyć, wytrzymać, znieść, aushalten, ertragen, ausreichen, gleich kommen, die Wage halten.

ZDEB; *ob.* zbik. ZDĘBIĆ, zdębować; *ob.* dębić, dębować. *ZDEBŁO, *zdbło; *ob.* zdziebło.

ZDECH, -u, *m*, *§., zdychanie, wydychanie tchu, duszy; śmierć, das Ausathmen, Aushauchen, Aufgeben des Geiſtes, das Sterben, der Tod. Długi *zdech. *Brud. Ost. F.* 2, *longa mors*, czytay uwagę pod: zdechnąć). Do *zdechu, do zdychania, do ſkonania, umierania, zum Verſcheiden. Komu do śmiechu, drugiemu do zdechu. *Rys. Ad.* 22; (zum Crepiren, zum Berſten). – Do zdechu, na zdech, z chciwie, usilnie, bardzo. *Cn. Th.* 1410 cf. co żywo, *ob.* mrzeć na co, cf. co tchu ſtaie, z wszyſtkich sił, zum Platzen, zum Berſten, aus Leibeskräften, aus vollem Athem. My wprawdzie do zdechu śmieliśmy się. *Zab.* 12, 269 *Dudz.*, do rozpuku; cf. boki rwać). Za światem ugania się do zdechu. *Wad. Dan.* 166. Patrz swego powołania, a pracuy do zdechu. *Klon. Wor.* 41. Mściłbym się do zdechu nad każdym z nich. *Pot. Arg.* 222 do woli, do nasycenia). Kradnie na zdech; sztucznie. *Cn. Th.* 361, żywiołem, życiem, rozkoszą iego kradzież. – ZDECHLINA, ZDECHLIZNA, -y, *ż.*, *Bh.* zdechlina; zdechłego co, ścierw, padlina, padło, das Aas, Luder, das Crepirte, Verreckte. Zdechlina, zdechłych zwierząt mięso. *Mącz.* Zdechlin wszelkich ſtrzedz się trzeba. *Haur Sk.* 504. Zdechliny owczéy ieść psom nie dopuszczay, by snadź dla smaku ich mięsa, owiec się gryźć nie pokusiły. *Cresc.* 569. – *fig. tr.* Splugawili ziemię moię w zdechlinach bałwanów swoich, a obrzydnościami swoiemi napełnili dziedzictwo moie. *Leop. Jer.* 16, 18, splugawili ziemię trupami obrzydliwości swoiéy. *Bibl. Gd.*) – Każdego, kto iedno w dom do niego przyydzie, chociaż czasem *zdechlina drugi będzie, pyta: ieśliby z nim z łuku ſtrzelać nie chciał? *Gorn. Dw.* 91, trup, na pół umarły, cień, ein Menſch wie eine Leiche, ein abgelebter kraftloſer Menſch, cf. iedną nogą w grobie). ZDECHNĄĆ *med. idntl.*, zdychać *ndk.*, (*Bohem.* zdechnauti *perire*, zdychati, zdycham wzdychać, weſtchnąć; *Vind.* vunsdehniti, vunsſapati, z wytchnąć; *Cro.* zdehnuti, zdehnújem *exspirare*, *efflare*, *Cro* zdehnuti, zdehuujem, z umrzeć; *Rs.* сдохнуть wytchnąć, odetchnąć, odpocząć; сдохнуться, сдыхаемся ſtęchnąć, сдохлый ſtęchły; *Ec.* издыхнути, издыхаю, издохнуть, умереть wytchnąć, umrzeć); Zdycha bydło, ptaſtwo, ryby, abo zły iaki człowiek, *idiotismus est peculiaris Polonis loquentibus de morte pecudum, piscium, auium, vermium et improborum hominum. Polonice non recte dices*: umarł wół, pies, ptak, i t. d., *sed* zdechł; *et de piscibus peculiariter etiam dicitur* usnęła ryba. *Accedit vox Graeca* ἐκπνέω, *i. e. flatum emitto, ad Polonicam; sed ea etiam hominibus tribuitur, Polonica non item, nisi pessimis. Cn. Th.* 1410, verrecken, krepiren; *Bh.* zcepeněti, ſcepenám, ſcypnu; *Sr.* 1. dozdechnu, wudechnu, ſzlęz, ſlěſl, ſlęzu (cf. zleźć); *Crn.* krepněti, krepâm, krepujem, krepuvati; *Vd.* zerkniti, faleti, krepniti; *Cro.* czerkavati, parújem; *Bs.* izdahnuti, izdihnuti; *Rs.* издохнуть, издыхать, околѣть, околѣвать, поколѣть, издохлый, дохлый. Myśliwiec łuk wyciągnął, ugodził (ielenia) w czoło, Zdechł, tylko się mężny zwierz raz obrócił w koło. *Papr. Kol. S* 3. Koń zoſtał zdechły, bez duszy. *P. Kchn. Orl.* 1, 22. Od czego drugie zwierzę zdycha, to temu żywiołem. *Pot. Arg.* 166. Pies zdechły iuż nie kąsa. *Mon.* 74, 583, *Tward. W. D.* 2, 99. Gdy na lisa głód przychodzi, tedy się zdechłym uczyni, i rozwaliwszy się leży, gębę otworzywszy, a ozor wywiesiwszy. *Spicz.* 144. Niż zdechły lew, lepszy kondys żywy, Bo ten kąsa, tamtemu kto chce ſkubie grzywy. *Pot Pocz.* 155. Ryxa Polaki się brzydziła, iako psy zdechłemi. *Opal. Sat.* 34. – *§., zdycham nad czym, umieram nad czym, *vicinum* kawęczę. *Cn. Th.* 1414 *et* 1187 *immorior e. g. studiis, alicui rei intabesco*; vor Eifer hinſchwinden, ſich ganz aufopfern. Zdycha, umiera nad tą pracą, zawsze nad nią siedzi, pilnuie iéy. *Dudz.* 73. – §. Zdechnąć na co, mrzeć na co, żądać bardzo, chciwie pragnąć; *Slo.* dychtim *cupio*; *Bh.* dychtéti o néco; *Dl.* kruto xeliti, heftig begehren,

trachten, ringen wonach, (vor Begierde platzen, bersten). Zdechł na zysk, na pożytek. *Gorn. Sen.* 562. Zdechł na grosz, na łakoci, na nowiny i t. d., = bardzo żąda. *Dudz.* 73. Łakomy, zdechł na grosz. *Cn. Ad.* 420. Łakotliwy, zdechł na łakoci. *Cn. Ad.* 426. Zdechł na nowiny, nowin rad słucha. *ib.* 742. Teraz słudzy na próżnowanie abo mitrężenie zdechli. *Petr. Ek.* 105. – §., *de hominibus improbis, odiosis*: zdechnąć, = umrzeć (crepiren, sterben. Zdechnąć, iak zdychaią bydła, co ducha nie maią. *Kanc. Gd.* 230. Zdechł sprosną śmiercią Aryusz bluźnierca. *Kul. Her.* 68. Słysząc Ananiasz i Safira słowa Piotrowe, upadli i zdechli. *Herb. Art.* 62. Ananiasz zdechł nagle i z żoną swoią przed nogami Apostolskiemi, iż się fałszywie chciał obchodzić z nimi. *Rey Pst. Bbb* 2. Szymon czarnoxiężnik przez sztuki djabelskie latał po powietrzu, przez modlitwy Piotra Św. zrzucony iest z kapitolium, golenie połamał, i prędko potym z bolów wielkich zdechł. *Birk. o Ex.* 5. Oszalawszy ciało na sobie kąsał, i tak zdechł. *Sk. Dz.* 553. Na wszawą chorobę przez cztery lata zdychał. *Birk. o Ex.* 5. Wszyscy zgodnie sobie życzyli, aby Dyonizy tyran co rychley zdechł, dla iego wielkiego okrucieństwa. *Warg. Wal.* 195. Niech padnie zdechły, i bez nadziei pogrzebu. *Jabł. Tel.* 155. – **Generalius*: Prosiłem króla, by mię kazał odwieść do domu Jonaty, bym tam *zdechł. 1 *Leop. Jer.* 38, 26, bym tam umarł. 3 *Leop.*, bym tam skonał, skończył, dech wyzionął). Nie usłyszysz, by kto dziś zacny inaczey zdechł, iedno powiedzą, iż byli tam na iedney biesiedzie, tamże się rozniemógł, takżeć charlał, charlał, aż ci poszedł. *Rey Zw.* 60. Hetmani na lepszéy pieczy takie więźnie zawżdy miewali, którzy sobie idąc w okowach przy koniu z wesołą myślą śpiewaią, niżli owego, co iuż zdechł na poły. *Rey Zw.* 85 *b*, na pół umarły, trup, halbtodt. *Burlesq.* Jeśli mnie nie poratuiesz, zdechnę z rozpaczy. *Teat.* 53, 18 zginę.

*ZDEPKA, -i, *ż.*, izdebka, ein Stübchen. *Musaeum*, mieysce, gdzie xięgi rozłożone są, *zdepka, komora albo gmaszek do uczenia. *Mącz.*

ZDEPTAĆ *cz. dk.*, zdepce F., depcąc zgnieść, zmiąć, (cf. stratować), heruntertreten, niedertreten, zusammen treten; *Sr.* 2. steptasch; *Crn* papetam; *Bs.* zgaziti; *Ross.* истоптать, истаптывать, стоптать, стаптывать, смять, сминать, толочить (cf. tłoczyć). Do prasy iagody włożone, naprzód maią być zdeptane. *Cresc.* 337. W Bogu dokażemy rycerstwa; a ten zdepce sprzeciwniki nasze. *Budn. Ps.* 60, 12, Bóg podepce nieprzyiacioły nasze. *Bibl. Gd.*)

*ZDERZYĆ *cz. dk.*, *zderzać *ndk.*, zbić w kupę uderzeniem, zusammen schlagen. Gdy oni skoczą ku sobie, zdało się, że dwie razem zderzaią się góry. *Pot. Arg.* 668. Była rzecz trudna ręcznych zażyć broni W żartkim locie iuż iuż się zderzaiących koni. *Pot. Arg.* 296. Jagniątka młode, skacząc przeciw sobie, Zderzaią się w nieporożyste czoła. *Pot. Arg.* 65, cf. tryksać się.

ZDESPEROWAĆ *med. dk.*, rozpaczać, oddać się rozpaczy, verzweifeln. Zdesperowany, który nadzieię utracił, rozpaczył, verzweifelnd; niby *passiue*: zdesperowany, o kim utracono nadzieię, verzweifelt, zum Verzweifeln. Widząc, że sprawa ta zdesperowana... *Tward. W. D.* 47. Rzeczby zdesperowana, przeciw wodzie płynąć. *ib.* 105.

*ZDESZYĆ; *ob.* zdyszeć, cf. zdechnąć. *ZDĘŻYĆ; *ob.* zdążyć.

ZDIĄĆ, zdiął, zdięła, *F.* zdeymie, zdeymę *czyn. idntl.*, zdeymować, zdeymuie, *zdeymać, *zymać (cf. zjąć) *kontyn.*; *Bh.* snjti, snál, snjmu, snátý, snjmati; *Slo.* snáť, snimem; *Crn.* snęti, snęl, snâmem, snęmem; *Vd.* sneti, snemem; *Rg.* snimiti, snimijavam; *Bs.* snimiti, slimiti, stavit doli; *Rs.* снять, сниму, снимаю; *Ec.* сьяти, сьиму, снемлю (*ob.* ziąć, zeymować); zdiąć co zkąd, podniosłszy wziąć precz, etwas wovon abnehmen, wegnehmen. Zdeym tę kartę, ten napis wcale iest nie do rzeczy, trzeba tu inszy zawiesić *Teat.* 52 *d*, 49. Zdjąć co wiszącego, *Bs.* odvissiti, skiunuti). Zdjął obrazy ze ściany. *Tr.* Zdiął pierścionek z palca. *ib.*, *zjął, *ob.* zjąć). Smiętana z mleka zdięta, *Ross.* снимки. Zdiąć co z nitki, *Rs.* снизать, снизывать, abfädeln. Opuszczać skórę u rzeźnika, zdeymować skórę z bydlęcia. *Mag. Mskr.* Siła ich co się zdaią na twarzy pięknymi, ale *zdyim im maszkarkę, aż oni szpetnymi. *P. Kchn. Orl.* 1, 196; cf. zewlec, zciągnąć). Od południa do wieczora ciągle kładłem i zdeymowałem suknie. *N. Pam.* 11, 144, ubierałem i rozbierałem się; ich zog die Kleider an und aus. Prosili, aby zdięli z nich iarzmo Greckie. 1 *Leop. Mach.* 8, 17, aby wybawieni byli z iarzma. *Bibl. Gd.*) Jak traktuią żołnierza! złote mu obiecuią góry, a potym kiia nie zdeymuią z niego. *Teat.* 13, 25, ciągle go okładaią kiiami, sie nehmen gar nicht den Stock von seinem Rücken weg. Teraz według swego zdania Nie zdeymuy ze mnie karania, Ani laski z grzbietu mego Do upodobania twego. *Groch. W.* 391, karz bez przestanku). Okażęć drogę, któréy się masz trzymać, A oka swego z ciebie nie chcę zymać. *J. Kchn. Ps.* 42, nie spuszczę z ciebie). – J to iest ieden sposób miłosierdzia bogów, gdy kogo prędko zdeymą z świata. *Gorn. Sen.* 58, zabieraią, von der Welt wegnehmen. – Zdeymować, odkrywać, karty, die Karte aufschlagen, aufdecken. Gracz mówi: iam posunął tu, Wc Pan tam; iam Wc Panu dał do zebrania, Wc Paneś postawił tu w rogu, a ia zdeymuię. *Teat.* 7 *d*, 8 *Cztr.* Zdeymowanie karty, *Ross.* съёмка. – Zdeymować czapkę, kapelusz, = odkrywać głowę, cf. ukłonić się, pokłonić się, die Mütze, den Hut abnehmen, (abziehen), *Cro.* zokrivati). Jakby ich nie poznał, i czapki nie chciał zdjąć, słowa dobrego nie dał. *Teat.* 19, 24. Przed Wc Panem i czapki zdiąć nie chce. *Boh. Kom.* 4, 317. Przyszedłeś do tego kresu wzgardy, iż nikt przed tobą czapki nie zdiął. *Zab.* 7, 166 *Węg.* Jeśli potykam konsula, nic nie opuszczę, co do uczciwości wyrządzenia przynależy, zsiędę z konia, *zdymę czapkę, zstąpię z drogi. *Warg. Wal.* 268. Czy mi nie każesz kapelusz zdiąć, he? *Teat.* 17 *c*, 6. Bierze się za czapkę, ale iéy nie zdeymuie. *Teat.* 35, 64, cf. uchylić). Wchodząc do kościoła, czapki nie zdeymował. *Sk. Dz.* 861. – §., zdeymuie kogo co, zeymuie, przeymuie, przeraża, przenika, wzrusza, porusza, napada, es ergreift, überfällt einen etwas, durchdringt ihn, erschüttert ihn, erfüllt ihn. Ledwo wskoczył w rzekę, gdy zbyteczne zimno oney zdiąwszy go nagle, tak przyrodzone ciepło w nim zatłumiło, że tonąć począł. *Ustrz. Kruc.* 2, 246. Gdy szły chorągwie pod miasto rozwite, Wszystkich okrutna trwoga zdeymowała. *P. Kchan. Jer.* 149. Młodzieniaszek ieden, wsadzony do więzienia, tak wielką

108 ..

był zdięty boiaźnią, iż omdlał i krwią się pocił. *Boh. djab.* 3, 92. Serce moie ftrach zdéymuie, i drżę cała iak w odmęcie. *Teat.* 56 *c*, 93. Ciekawością zdięty widzenia obozu, pośpieszyłem tam. *Gaz. Nar.* 1, 348 *b*, cf. wzięła mię ciekawość). Zdięty czym, wycieńczony, wysilony, **aufgerieben, erschöpft, entkräftet.** Często onemi pracami i ftarością zdięty, choroby cierpiał. *Sk. Zyw* 292 *b*. Tak ciężką chorobą ieft zdięty, że go doktorowie odftąpili, rozumieiąc, iż się z niéy nie miał wyleżeć. *Birk. Dom.* 155. - *§., zdeymuie się rzéka, woda, *wzdéymuie się, nabiera, nabrzmiewa, **der Fluß schwillt an, steigt, wächst.** Strużka potym z zciekłych wód zdięta, nabiegłą pychliną W niezbadne płynie morza z ogromną daniną. *Zab.* 9, 112 *Zabł.* - §., zdeymować się za co, o co, = ftawić się, uymować się, iąć się o co, **sich einer Sache annehmen, sich dafür verwenden.** Za okręty Greckie mężnie się zdeymował, gdy Troianie na nie naftępowali. *Otw. Ow.* 512. Wymowa ma, ieśli mam iaką, com teraz O Pana się zdeymował nią, a o was nieraz. *ib.* 507. O krzywdę się zdeymuię człowieka ubogiego. *Ryb. Ps.* 289.

ZDŁABIC, ZDŁAWIC; *ob.* dłabić, dławić. *Addas*: Siada, lecz zawsze gniewny, połykaiąc całkiem, Ledwie się nie fkąsanym nie zdławił kawałkiem. *Węg. Org.* 4. - *fig.* Tuśmy usiedli, gdy nas woyna zdłabi, Skoro Foceą w popiół ogień ftoczy. *Chrośc. Luk.* 79.

ZDŁUBAĆ; *ob.* dłubać.

ZDŁUŻNIA, - i, *ż.*, *w górnictwie*: wyrębowanie nieprzerwane żyły kruszcowéy w iéy kierunku, a zatym odkrycie iéy doftateczne. *Mier. Mscr.*, **Längort, Ausländgort, Strecke.**

ZDMUCHNĄĆ, *zdąć *cz. idntl.*; zdmuchać, zdymać *ndk.*, dmuchem spędzić, zrzucić, **wegblasen, fortblasen, hinunterblasen; zusammen blasen,** *pr. et fig. tr.*; *Bh.* **zdmýchnauti, zdmýchu**; *Slo.* **zdymati**; *Sr.* 1. **zduhnu, romadu zduwu**; *Vd.* dolfpihniti, dolpopihniti; *Bs.* zdimati, izdptti; *Rs.* сдунуть, сдувать. Zdmuchniy z xięgi kurzawę. *Tr.* Jednem słówkiem ten argument zdmuchnął. *ib.* Jowisz pierwsze żądania przypuścił, a drugie zdmuchnął. *Mon.* 68, 186, na bok uchylił, odrzucił. - §., Rozumiesz, że to zdmuchnąć mogę? *Tr.*, igraiąc sprawić, **zusammenblasen, hexen.**

*ZDOBA, - y, *ż.*, ozdoba, przyozdobienie, **die Zier, Zierde, Verzierung** (*Rs.* здоба przyrządzenie). Zdoba niebios, matka Jezusowa. *Chodk. Kost.* 88. Witay zdobo wielka. *ib.* 93. Zdoba na Rzym przyyść miała z iego śmiercią i życiem. *ib.* 36. Grzech wszyftkę zdobę rzeczy zdzieraiąc, daie mierzłość brzydką. *ib.* 47. ZDOBIC *cz. ndk.*, ozdabiać, przyozdabiać, krasić, **schmücken, zieren**; *Sr.* 1. **wubebam** *Crn.* snáhati, snáfhem, zifram; *Vd.* lepotiti, lipozhiti (cf. lepfki), fnashiti (cf. snadny); *Cro.* kinchiti, kinchim, nakinchujem; *Dl.* refim, krafzim, natikujem, ulyudivam; *Rg.* rêfiti; *Bs.* refciti, narefciti, urefiti, ugljuditi; *Rs.* красить, крашу; *Ec.* благолѣпствовать, (*Rs.* здобить przyrządzić). Poczatem swoim niemałym woyfko iego zdobił. *Sk. Dz.* 868. Próżno się wrona czarna pawiém piórem zdobi. *Stryik.* 83 w pawie pióra ftroi, ubiera). Zdobię co fałszywie, zmyślnie, chytrze; = pięknzę, farbuię, cukruię. *Cn. Th.* 1411, barwię, pftrzę, cf. plaszczyk). Zdobię złą sprawę, = udaię dobrze, udaię pięknie. *ib.* Prawdę zdobić nie trzeba. *Cn. Ad.* 925, cnota sama się chwali; dobremu piwu nie potrzeba wiechy). - *§., Ze wszyftkich narodów rozmnożonych zdobiłeś sobie lud nowego Izraela. *Smotr. Lam.* 20; upodobałeś sobie. ZDOBICIEL, - a, *m.*, ozdobiciel, **der Zierer, Verzierer**; *Rg.* uresitegl, ureefnik). Zdobiciel, mówca na pochwałę czyią, piękrzyciel, panegiryfta. *Włod.*, *Cn. Th.* 1411. Piękrzyciel, zdobiciel, ubieracz, smukarz. *Cn. Th.* 687; *w rodz. żeńsk.* zdobicielka, piękroszka; *Rg.* uresitegliza. *ZDOBNOSC, - ści, *ż.*, ozdobność, przyozdobienie, **die Zierlichkeit**; *Sr.* 1. **zdobnosćz** *conuenientia*, cf. doba). ZDOBNY, - a, - e; - ie *adv.*; (*Sr.* 1. **zdóbne** *conuenienter*); ozdobny, pełen ozdoby, zdobiący, ozdobiony, **Zier=, Zierde=, Schmuck=, zierend, geziert, geschmückt,** (*Ross.* здобный, здобенъ z ciasta z masłem i iaykami). Gładzona zdobna mozaiką posadzka. *Przyb. Milt.* 30. Szkło różną farbą zdobne. *Mioſk. ryt.* 2 *b*. Tu już twe czyny w zdobną przybierasz koronę. *Zab.* 12, 109. Skoro błysnął maieftat, precz posępne myśli, Już nam radość na sercach zdobne znaki kryśli. *Zab.* 12, 106. Cnoty zdobne. *Chodk. Kost.* 50. Wiek swóy pierwszy zdobnie sam zaprawowali w naukach, a za młodu knim przywykali. *Chodk. Kost. epigr.* Pod..y chętną rękę rytmom onym, Choć nie w ftroiu drogotkniony m, Niż kto twoie zdobniéy potym Zabrami sprawy p..órem złotém. *Mioſk. ryt.* 2, 77. Oyczyftą chorągiewkę zdobne pawilony Na znak radości z każdéy wywieszaią ftrony. *Przyb. Luz.* 18.

*ZDOBRADZIWOW, = dobrowolnie, z siebie samego, **von selbst.** Gdy sposobią miecz, ogień, narzędzie tracenia Drzwi same zdobradziwow odsiadły, Z rąk same zdobradziwow łańcuchy opadły. *Zebr. Ow.* 76, *sponte sua.*

ZDOBRZEĆ *niiak. dk.*, udobruchać się, wrócić się do dobroci, (cf. wydobrzeć, *ob.* dobrzeć), **wieder gut werden.** Ta zła baba przez te sztuki przecię zdobrzała w swoiéy złości. *Haur Sk.* 194, cf. oplonąć.

ZDOBYC, zdobydź, zdobył, *F.* zdobędzie, zdobędę *czyn. dk.*, zdobywać *ndk.*; *Vd.* sádobiti, dobiti; *Sr.* 1 **pjedobewam, pjemozu**; *Rs.* добыть, добывать, dobywszy zaiąć, zabrać, **einnehmen und besetzen eine Festung u. s. w.** Alexander posłał był dobywać miafta, ktore gdy zdobywano, cieszył się. *Biel. hst.* 189, gdy dobyto). Zdobyć, zabrać iako łupy; *ob.* zdobycz; **erbeuten, wegnehmen.** Ziemię przechodząc wskróś, plony zdobyte uwodzą. *Twrd. Wł.* 68. - Zdobyć co zkąd, wydobyć, wyzwolić, **etwas wo herausholen, befreien, losmachen.** - §. *Saepius reciproce:* zdobywam się na co *conquiro, colligo. Cn. Th.* 1411, brać się w kupę, by uzyskać, dokazać, wskórać; cf. zbierać się na co, **sich recht zusammen nehmen, um etwas zu erhalten oder auszurichten**; zdobyć się na co, *cum effectu*, przez usiłowanie dokazać, uzyskać, doftać, **mit Anstrengung bewerkstelligen, zu Wege bringen, hervorbringen, erlangen, erhalten.** Potrzeba na to się zdobywać, Byś zasług co naywięcéy mógł sobie nabywać. *Groch. W.* 300. Lepiéy się zdobywać na wsi, niż na drogie kamienie. *Petr. Ek.* 12. Doftał, zdobył się, nabawion ieft żołnierz wielkich łupów, *ingenti praeda compos. Cn. Th.* 1411. Ciesz się Haneczko z takiéy ofiary, A na podobne zdobądź się dary, Masz mu i ty dać wzaiemny datek, Za kwiatki kwiatek. *Zab.* 15, 153 *Kniaź.* Woyfko na serce się zdobywszy, Numancyą śmiałą i hardą zapaliło, zburzyło. *Warg. Wal.*

50. Ow który raz w łykach ciężkich będzie, Na serce mężne iuż się nie zdobędzie. *Lib. Hor.* 68. Żądło z ięzykiem tak im wyiął, że też do tego czasu na inny zdobyć się nie mogli. *Zygr. Pap.* 376. Komedyanci chcąc udać wstyd, zwieszaią głowę, tłumią głos, spuszczaią oczy i wlepiaią w ziemię; na rumieniec iednak zdobyć się nie mogą. *Pilch. Sen. list.* 76. Sądy takowym zlecano, którzy nigdy na zdrowy rozsądek zdobyć się nie mogli. *Star. Ref.* 143. Ciężko westchnąwszy, zdobył się na te łkaniem częstokroć przerywane słowa. *Zab.* 6, 218. Ledwie dzisiay wieczorem Egle urodziwa Pół-gębkiem na odpowiedź xiędzu się zdobywa, I mężowi, którego nie zna albo mało, Wiarę przyrzeka, miłość obiecuie stałą. *Węg. List.* 16. Zdobywam się na rzecz, na słowa, wytwarzam się. *Cn. Th.* 1411, *opposit.* zacinam się w mowie. ZDOBYCIEL; *ob.* zdobywca. ZDOBYCZ, - y, *ż.*, co na kim zdobyto, mianowicie na nieprzyiacielu, cf. łupież, łupy, cf. *korzyść; *Bh.* **aubonet**, (cf. ugon.); *Vd.* obrop, isrop (cf. rabować), (*Vd.* dobizhek, = zysk); *Sr.* 1. **wobranki, woberki** (cf. obrać), (*Sr.* 1. **dobetk** zysk, **dobeżik** *lucellum*; *Cro.* dobitek, dobishek, *Dl.* dobit *quaestus*, *lucrum*; *Bs.* dobit, pribitak); *Sla.* dobitak (cf. dobytek); *Ross.* добыча; *Ec* обряща, добыча добытїе; zdobycz na woynie, **die Beute, das Erbeutete.** *fig. tr.* Zdobycz wieków, zysk cnoty, posiadaią zdzierce, Zwierzchność bez poważenia, prawo w poniewierce. *Kras. Sat.* 14, na co się wieki zdobyły, **die Ausbeute, der Ertrag, Erwerb.** Rzeki Pruskie zdobycz niemałą ryb rozmaitych w sobie maią. *Gwagn.* 397, mnóstwo do łowienia, **eine ergiebige Ausbeute.** ZDOBYCZNY, - a, - e. od zdobyczy, **Beute**=, **Ausbeute**=; *Sr.* 1. **woboberkowe**, (**dobewaté, dobetkowné**, = zyskowny); *Ross.* добычный. Turcy chowaią stare zbroie, iako znaki zdobyczne zwycięstw. *Klok. Tur.* 235. Zwycięzca zdobyczną obetkany korzyścią nazad przyieżdżał. *Krom.* 394. Konie zdobyczne. *Susz. pieśn.* *J* 4 *b.* Widzicie kokoszy zdobyczne? *Alb. z W.* 17, ukradzione przez żołnierzy, cf. kurza woyna, kokosza woyna). Krwią zdobyczną zaiuszone lwięta Płoszą przed sobą drobnieysze zwierzęta. *Susz. pieśn.* *L* a 3 *b.* Nie widzę w nich nic, coby ludziom wolnym przystało, ale niewolą iakąś zdobyczną i na rozbóy zwyczayną. *Jan. Oksz.* *F. b* do robienia zdobyczy wprawną). Pszczoły z skrzętnym staraniem pracuią nad zdobycznym z zioł słodkich rabunkiem. *Zab.* 9, 105 *Zabł.* ZDOBYTEK, - tku, *m.*, nabytek zdobyczny, rzecz zdobyta, dobyta, **etwas durch Eroberung Erworbenes, die Eroberung, das Eroberte.** Ruś, starożytny królów Polskich mieczem zdobytek. *Nar. hst.* 6, 256. ZDOBYTOŚĆ, - ści, *ż.*, co wydobyto, z pracą zdobyto, **das mit Mühe Erworbene, der Erwerb.** Wygody, niepodsycone początkowemi rolniczego wypracowania zdobytościami, prędkoby ustawać musiały. *Mon.* 67, 120. ZDOBYWCA, - y, *m.*, ZDOBYWACZ, ZDOBYCIEL, - a, *m.*, który co zdobywa, wydobywa, odzyskuie, = zwycięzca, **der Wiedereroberer, Wiederhersteller, Hervorbringer des Untergegangnen.** Zdobyciel naszéy wolności. *Gaz. Nar.* 1, 68 *b.* - Podbiiacz woiuiący, **der Eroberer.** Giedymin zdobywca Kiiowa. *Nar. hst.* 5, 353. Ci ludzie zdobywcy wnet karki Jndyan uiarzmią niewolą. *Przyb. Luz.* 246. Żeby się do prawa straconego wrócić, zrzucić zdobywcę. *Przyb. Milt.* 43. Z przestrachu podskoczą, Gdy potężnych zdobywców na swych grzbietach zoczą. *Przyb. Luz.* 49. Lizybona z nieustraszoném męstwem odpierała pysznych zdobywców. *ib.* 85. Przybywszy wielkiém morzem ogarnia Jndye, J ćmiąc imię ich pierwszych zdobywców podbiie. *ib.* 9. ZDOBYWCZY, - a, - e, od zdobywcy, zdobywaiący, uiarzmiaiący, podbiiaiący, **Eroberer**=, **Sieger**=, **erobernd, unterjochend, bezwingend.** Rzym miał świat opanować zdobywczym zaborem. *Przyb. Milt.* 360. ZDOBYWSTWO, - a, *n.*, zdobywanie, usiłowanie podbiiania, zwoiowania, **die Eroberungssucht, das Erobern.** Chciał zaćmić wszystkie narody woiennemi dzieły, Które w starożytności zdobywstwem słynęły. *Przyb. Luz.* 7.

*ZDOIC *czyn. dk.*, *zdaiać *ndk.*, wydoić, doiąc wycisnąć, **melken, abmelken, ausmelken.** Pasterz pilnuie Neery, a obcy przystaw owce zdaia dwakroć w godzinie. *Nar. Wirg.* 492, *mulget.*

ZDOŁAĆ *med. dk.*, *F.* zdoła, *zdole; *zdałać, zdoływać *kontyn.*; zdołam komu, mam siły, mocy nań, *par illi sum viribus, exaequo illum viribus. Cn. Th.* 1411, wydołać, wydoływać; zdużać komu; być *z to, mieć *z to, *ob.* z; **einem gewachsen seyn, es mit ihm aufnehmen, sich mit ihm messen können;** *Bh.* **zastati** (cf. zastać), **odolati, odolawati** (1., *ictum auertere*, 2., *parem esse*); *Crn.* gleshtam; (*Rg.* odoljetti *vincere resistendo*; *Rs.* одолѣть, одолѣвать zwyciężyć, непреодолимый niezwyciężny, *Ec.* одолѣтель zwycięzca). Niechay tego nie czyni, kto czemu nie zdoła. *Stonk. Pers.* 32, *quid valeant humeri*). Dawna przypowieść: dwiema i sam Herkules nie zdoła. *Papr. Kl.* 27, z *J. Kchn.* Herkules sam nie *zdole dwiema. *Pot. Syl.* 439, *Pot. Pocz.* 40. Niebezpieczeństwu temu tameczni ludzie ani radzić, ani *zdałać iuż mogą. *Vol. Leg.* 5, 391, wydołać, wytrzymać, **es aushalten, ertragen,** cf. znieść, zcierpieć). *Roście ciężar, ręka mu nie zdoła. *Badz. Tr.* 338, nie wyrówna mu, nie uniesie go). Téy pracy sam nie zdołasz. *Leop. Ex.* 18, nie dasz rady). To com przyiął, będę póki zdołam, utrzymywać, a ieśli nie wystarczę, wolę pod ciężarem urzędu mego upaść, niżeli abym miał to co mi powierzono, opuścić *Siem. Cyc.* 14; póki będę w stanie, **so lange ich im Stande seyn werde.** Mniéy nie zdołam, a ty każesz więcéy! *Cn. Ad.* 510, nie iestem w stanie zrobienia, dokazania; **ich kann es nicht leisten, nicht prästiren.** Jeden stary wół więcéy zdoła, niż dziesięć młodych kozłów. *Cn. Ad.* 308, więcéy przemaga, więcéy może; **er vermag mehr.** Co za domysł szczęśliwy, całe miasto woła, Już wynalazcy tego nikt w sztuce nie zdoła. *Zab.* 12, 62, nikt nie wyrówna, *zrówna, **es wird ihm niemand gleich kommen, es wird es ihm niemand nachthun, gleichthun.** - *§., Głos i twarz iego, coś Bozkiego w sobie zdoła. *Jabł. Tel.* 230, zwiastuie, daie poznać, wydaie, **verkündigen, ankündigen, zu erkennen geben, anzeigen.** - *§., Rozpacz ich z nędzy nieodbytéy *zdole. *Chrość. Fars.* 272, zwycięży, zrazi, przemoże, **besiegen, bezwingen, überwältigen.** - (ZDOŁKOWAĆ *cz. dk*, dołkowatym uczynić, **grübig machen, mit Grübchen besetzen.** Jeśli biała blizna iest, a nie zdołkowana skóra, tedy ieszcze nie trąd. *Radz. Levit.* 13, 4, nie głębsza niż inna skóra. *Bibl.*

Gd.) ZDOLNOŚĆ, - ści, *ż.*, siła zdołaiąca, wydołaiąca; zdatność odpowiadaiąca, *przemożenie, *przemoga, *przemożność, entſprechende Kraft, Fähigkeit, Vermögen; *Crn.* rodnoſt; *Vd.* sapopadnoſt, sapopadezhnoſt, primezhnoſt, perkladnoſt, pridnoſt, doſtoinoſt, dopridnoſt; *Rs.* го́дность, (cf. godność, cf. godzić się na co); *Ec.* удоби́зна, способность, удобство, удобность, удобїе. ZDOLNY, - a, - e; - ie *adv.*, zdolny, *sufficiens viribus. Cn. Th.* 1411, an Kraft, Fähigkeit, Vermögen entſprechend, hinreichend, gewachſen, fähig zu etwas; *Slo.* příhodný (cf. przygodny); *(Cro.* ſdolne *inferior*, ſdol, ſdolej *infra*); *Vd.* sapopadezhen, primezhen, dershezen, perkladen, priden, doſtoin (cf. doſtoyny), dopriden; (*Cro.* zdólnyi *inferior*, *inferus*; *ob* dolny); *Bs.* zgodni (cf. zgodny), prigodni; *Sla.* vridan (cf. wart); *Rg.* podoban (cf. podobny); *Rs.* го́дный, гожїй, угожїй, угожь, состоятельный, пу́тный (cf. putny), ключи́мый; *Ec.* удобе́зненъ, способенъ, (cf. sposobny). A gdy siła chęci zdradza, Gdy grot z słabéy pada dłoni, Syn ciężką ſtarość nagradza, Zdolny do konia i broni. *Niemc. P. P.* 133. Kto zdołnie rzecz przełoży? i kto ią zrozumie? *Dmoch. Jl.* 2, 194, należycie, godnie, gehörig, würdig, entſprechend. Officyaliſta, któryby dlą wziątku nakręcał świadectwa, niezdolny na zawsze do wszyſtkich urzędów ogłasza się. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 171, niegodny.

*ZDONOSIĆ; *obacz* donieść. *ZDOPADAĆ; *ob.* dopaść. ZDRABOWAĆ; *ob.* drabować.

ZDRADA, - y, *ż.*, zdradzenie, zdradliwe podeyście, podſtęp, die Verrätherey, der Verrath, der Betrug, die Hinterliſt; *Bh.* zrada, prorada (*Etym.* rada; cf. *Ger.* Verrath, Rath); *Slo.* zrada; *Sr.* 1. pżerada, pſcherada; *Vd.* isdaja, sdaja, isdai, isdajanje, sdajanje, sdanje, sdauk, isdaiſtvu (cf. wydać, wydanie, cf. zdać, zdanie); *Cro.* izdava, izdanye, zdanye; *Dl.* izdava, izdaynoſzt, izdayſztvo; *Bs.* izdajſtvo, izdajnoſt; *Rg.* izdaiſtvo, izdaja; *Ross.* изра́да, измѣна (cf. zmiana, zmiennik), обманъ, cf. obmamić), преда́тельство (cf. przedayność), преда̀нїе, предава́нїе, перевѣть; *Ec* измѣна, измѣне́нїе. Wszędzie ieſt zdrada, i w chłopſkiéy komorze, Lecz nigdzie więcéy, iak na Pańſkim dworze. *Jabl. Ez.* 142, nieszczérość, obłuda, podſtęp, podeyście, podchodzenie, oszukańſtwo). Zawsze zdraycę czeka zdrada, Zkądkolwiek na niego spada. *Jak. B.* 94. Lecz ukrytą cię sztuką śmierć życia pozbawia, Kto zdradą ginie, większéy żałości nabawia. *Zab.* 10, 191, *idem*: *Toł. Saut.* 4. Zdradą co wyłudzić, *obacz* wyzdradzić). Na zdradzie, zdradliwie, zdradziecko, verrätheriſch, betrügeriſch, hinterliſtig. Nie każdemu człowieku dowierzay; bo są niektórzy tacy, co na zdradzie, nie tylko dobrze mówią, ale też drugiemu dobrze działaią. *Ezop.* 10; obłudnie, gleißneriſch. Ci Jchmościowie są zawsze nam na zdradzie. *Teat.* 36 *c*, 58, zdradzaią, oszukuią nas, wydaią nas). Fortuna zawżdy na kole się toczy, A z tym na zdradzie, z kim naypiękniéy w oczy. *Rey Zw.* 229 *b*. Jeszcze to mówią, żebym im na zdradzie była, J okrutne Tatary na nie przywodziła. *Biel. S. M. Biiij*. Prosił na rozmowę do siebie Abnera Joab, aby z nim mówił na zdradzie, i tam go zabił puinałem przy rozmowie. *Birk. Chmiel. C* 2. Uradzili między sobą xiążęta Ruscy posłać do Bolesława Krzywouſtego na zdradzie, opowiadaiąc mu, gdyby on przyiechał, tedy mu wszyscy posłuszeńſtwo chcieli oddać. *Biel.* 86. - *§. zdrada woienna, zasadzka, *załoga, ein Hinterhalt, in den Hinterhalt verſteckte Soldaten. Zasadzcie się na zdradzie za miaſtem. 3 *Leop. Joz.* 8, 4, na załodze. 1 *Leop.*, patrzaycie, abyście uczynili zasadzkę za miaſtem. *Bibl. Gd.)* Annibal bacząc mieysce ku zdradzie słusznieysze, niż ku czemu inszemu, w nocy ie swoiemi hufcami zasadził. *Kosz. Lor.* 154. Między górami lud na zdradzie zasadziwszy, nieprzyiaciela poraził, że ieden z woyſka iego nie zoſtał. *ib.* 156. ZDRADNIK; *ob.* zdrayca. ZDRADNY, ZDRADLIWY, - a, - e; - ie *adv.*, zdradzaiący, oszukuiący, podſtępny, omylaiący, zawodny, verrätheriſch, betrieglich, hinterliſtig, berückend, täuſchend; *Bh.* zradný; *Sr.* 1. zebacżné; *Rg.* izdavni; *Cro.* izdavni, izdayni). Poſtawą i twarzą łagodną miodowe słówka tworzyć, a zdradliwém sercem co być może naygorszego myślić. *Kosz. Lor.* 49 *b*. Zdradliwie abo zdradę myślę, *dolos machinor. Cn. Th.* 1412. Chryſtus djabłem nazwał Judasza, dla zdradnych myśli. *Biał. Pst.* 132 *ob.* zdradziecki, zdrayczy). Sioſtra i matka kochana, w domu odemnie zdradnie odbieżana, ach nieszczęśliwam uchodnia. *Chrośc. Ow.* 163; kryiomo, ukradkiem) Co słowo, sztuka zdradna, co krok podſtęp nowy, Zdrayca czynmi, geſtami, milczeniem i słowy. *Kras Sat.* 19. Liszka ieſt zdradliwa. *Teat.* 51 *c*, 26; chytra). J ptak długo miia zdradliwe sidła, wszelako go czasem nieszczęsna zwabi ponęta. *Teat.* 6 *b*, 69. Jm bardziéy los zdradny pochlebia, tym więcéy trzeba się mieć na oſtrożności. *Zab.* 6, 201. - Nie zawżdy z zdradliwego ſkoczenia, lub na lodzie poślizgnienia się, noga ze ſtawu wyſkakiwać zwykła, .. *Perz. Cyr.* 2, 51, z niebezpiecznego, ein trieglicher, gefährlicher Sprung. Zdradnie, zdradno, niebezpieczno trieglich, gefährlich. *ZDRADYCYA, - y, *ż.*, zdradna tradycya, zmyślone podanie, (*lusus verbor.)* eine vermeynte Tradition. Niechay iaką chcą zabobonni ku górze podnoszą zdradycye swoie. *Zrn. Pſt.* 3, 61 *b*. ZDRADZIĆ *cz. dk.*, zdradzać *ndk.*, podeyść zaufanego, zdradliwie oszukać, zawieść, verrätheriſch behandeln, verrathen, treulos handeln; *Bh.* zraditi, proraditi, prozraditi, prozrazowati, wyzraditi, wyzrazowati (*obacz* *wyzdradzić); *Slo.* zrazugi; *Sr.* 1. pżeradzicz, pżeradżam, pſcheradżu, pſcheradżim; *Sr.* 2. pſcheraziſch; *Crn.* ſdâjam, ſdajèm, ſdâm (cf. zdać, wydać); *Vd.* ſdat, isdati, isdajati, sdati; *Cro.* predajem, izdajem, izdati, zdajem; *Rg.* izdatti, pridatti; *Bs.* izdatti; *Rs.* преда̀ть, предавать (cf. przedać), обману̀ть, обма̀нивать (cf. omamić); измѣнить, измѣнять (cf. zmienić, cf. zmiennik); *Ec.* преда́тельствовати. Kto oszukiwa ufaiącego sobie, ten zdradza. *Lub. Roz.* 306. Nikt nie może być zdradzony, chyba kto ufa. *ib.* 307. Nie wierz nikomu, nikt cię nie zdradzi. *Jabl. Ez.* 90. Że ieden i drugi zdradził, nie idzie za tym, że wszyscy są zdraycy. *Mon.* 68, 44. Kto Boga zdradził, a kogoż nie zdradzi? *Rys. Ad.* 24, kto się Bogu przeniewierzył, wer Gott untreu geworden iſt, Gott verlaſſen, verleugnet hat. Długo męża proſtaka cudzołożąc zdradzała. *Sk. Zyw.* 2, 366, oszukiwała, przeniewierzyła mu się, ſie hatte ihren Mann betrogen, iſt ihm untreu geweſen. Pozór zdradza. *Teat.* 26 *c*, 10, oszukuie, mami, zwodzi, der Schein triegt, täuſcht, betriegt. - A gdy siła chęci zdradza, Gdy grot z słabéy pada dłoni, Syn ciężką ſtarość nagradza, Zdolny do konia i broni. *Niemc.*

P. P. 133, gdy siła chęć zawodzi, iéy nie odpowiada, wann die Kräfte den Willen täuschen, ihm nicht entsprechen. *ZDRADZCA; ob. zdrayca. ZDRADZIECKI, - a, - ie, ZDRAYCZY, - a, - ej - ie et - o adv.; od zdraycy, zdradliwy, zdradny, Verräther=, verrätherisch; Rs. предательный, предательскій, издателевъ, издательный, душевредный, вѣроломственный (cf. wiarołomny), измѣническій, измѣнничій, измѣнный, обманщическій. Utkwiły w sercu Ewy mocno zdraycze słowa. Przyb. Milt. 278 zwodnicze). Chciał go mieć podstępem zdrayczym pokonanym. Przyb. Luz. 191. Po zdradziecku, zdradziecko, zdrayczo, *zdradzieckie (Cn. Th. 1412 proditoris instar); cf. na zdradzie; verrätherischer Weise, verrätherisch, täuschend, berückend, hinterlistig. Po zdradziecku nas zaszedł, nie przestrzegłszy nas, niespodzianie przyiechać, co za podeyście, co za zdrada! Teat. 7 c, 35. Nie śmieią w oczy natrzeć, lecz z boku zdradziecko podeyść pragną. Mon. 65, 219. Nie przestawał swych sztuk czynić, czasem iawnie, czasem zdradziecko. Birk. Dom. 89. On myśli, iak nas zdrayczo w ruinie pogrzebie. Przyb. Milt. 268. Postępkom ich handlu zdrayczo przeszkadzali. Przyb. Luz. 266. Zdradziecko go zażył. Teat. 24, 145 cf. z mańki). Smiesz tak zdradziecko zemną postępować! Teat. 55 e, 51. *Zdradzieckie, zdradliwie, dolose. Cn. Th. 1412. ZDRADZIECTWO, - a, n., zdradziecki podstęp, zdradliwe podeyście; Bs. izdaistvo; Rs. предательство, душевредство; Verrätherey, verrätherisches Berücken, Betriegen. Był często kroć zdradziectwem potykany. 1 Leop. 2 Mach. 10, 13, zdraycą częstokroć nazywany był, iakoby Cypru sobie powierzonego odbieżał a do Antyocha się udał. Bibl. Gd.)

ZDRAPAC czyn. dk., zdrapie F., zdrapywać kontyn.; Slo. zdrapowati; Sr. 1. zdrapam; Vd. odpraskati, dolsprafkati; Cro. zdrapati, zdrápan; Ross. исцарапать, исцарапывать, сцарапнуть, сцарапать, сцарапывать; drapaniem zerwać, sciągnąć, zszarpnąć, herunterreißen. Znalazłszy na drzwiach kościelnych obraz, zdrapał go. Zygr. Gon. 389. Zdrapać co, poszarpać, drapaniem zedrzeć, abreißen, bereißen. Rewerenda ta nietylko była bardzo wytarta i zdrapana, ale też od starości farbę zmieniła. Wys. Aloy. 253. Zdrapać, podrapać, rozdrapać, rozszarpać, zerreißen. Nie chciałem listu pokazać, by go ludzie piiani nie zdrapali. Warg. Radz. 19. Jeśli się kapłanowi spowiadać będziesz, tedyć tę kartę *zdrapam. Baz. hst. 270, wydrę, podrę). Zdrapay zapisy i cyrografy niesprawiedliwe. W. Pst. W. 152. - Zdrapać ziemię, rolą, niwę, = wzdrapać, wzruszyć, wzorać, podorać; das Erdreich aufreißen, rühren. Mieysce zdrapane przeoraniem zwłóczyć i zrównać. Cresc. 481. Trawę zebrawszy, łąkę zdrapać, a tak zorawszy ią, powtóre możesz osiać. ib. 483.

ZDRASNĄC cz. idntl., drasnąc zerwać, zciągnąć, ritzend herunter reißen, Aufgeritztes abreißen.

ZDRAYCA, *ZDRADZCA, ZDRADCA, - y, m., ZDRADNIK, - a, m., który zdradza, zdradę popełnia, der Verräther; Boh. zrádce, prorádce; Slo. zradce; Sr. 1. pjeradnik, pscheradnik, pjeratnik; Vd. isdajauz, sdauz, sdazia, sdajauz, isdauz (cf. wydawca), navernik, (cf. niewiernik); Cro. izdavécz, izdaynik, sdaitel; Dl. izdaicza, izdavnik; Rg. izdajnik, izdavnik; Bs. izdajnik; Sla. izdaica; Rs. издатель, предатель, измѣнникъ, измѣнщикъ (ob. zmiennik) obsol. перевѣтникъ; Ec. измѣнникъ. Kto oszukiwa ufaiącego sobie, ten nazywać się może zdraycą. Lub. roz. 306. Co słowo, sztuka zdradna, co krok podstęp nowy, Zdrayca czynmi, gestami, milczeniem i słowy. Kras. Sat. 19. Że ieden i drugi zdradził, nie idzie za tym, że wszyscy zdraycy. Mon. 68, 44. Nie stóy przed obliczem tego, co rad potwarza, aby nie siadł, iako zdradnik przeciw ustom twoim. 1 Leop. Syr. 8, 14, iako nieprzyiaciel. 3 Leop., aby nie usiadł iako zasadzka na usta twoie. Bibl. Gd.) Męki i śmierć zbawiciela od niewdzięcznych ludzi a *zdradziec (zdrayców) swych, w których się on kochał. Groch. W. 227, Sk. Dz. 64. Poseł, gdy się domyśla więcéy, niż mu poruczą, zdraycą iest. Zygr. Pap. 271. Wszyscy są xiążęty *zdradziec. Radz. Jer. 6, 28, wszyscy są między krnąbrnymi naykrnąbrnieysi, wszyscy zgoła są zkaźcami. Bibl. Gd.) Nabrałoś darów u ludzi, też u *zdradziec. Budn. Ps. 68, 18, u zdrayców). Darmo tu *zdradziec patrzacie, Już wszystkich u siebie macie. Groch. W. 460. Żaden zamek nie ma tak ciężkiego oblężenia, ani tak iadowitych nieprzyiaciół i domowych *zdradziec. Sh. Kaz. 222 b. - tr. Ostrzegam cię, że się nayduią niektóre sztuki dział być zdraycy, niektóre bękartowe; nazywam zdraycami dlatego, iż się zdadzą być pięknéy okazałości, bękartowe, iż im nie dostaie śpiży. Aqua Mscr. - W rodz. żeńsk. Zdrayca, - y, ż., = ZDRAYCZYNA, - y, ż., która zdradza, podstępu używa, die Verrätherinn; Vd. isdajauka, sdajauzinja; Cro. izdaynicza; Rg. izdajniza, izdavniza; Ross. предательница, измѣнница; obs. перевѣтница; Ecc. предательница. O niecnoto, nie zmyślay, tyś iest zdrayca moia, Moie dziatki pogryzła ta zła gęba twoia. Papr. Kol. J. Brzydka zdrayczyno, wierutna szalbierko! Past. F. 108. Czyniła zdrayczyna iako mogła naychytrzéy to, na co była przenaięta. Sk. Zyw. 2, 3. Bramy były zawarte; iedna tylko od Tarpei panny, zdrayczyny oyczyzny, była otworzona. Otw. Ow. 597. Zdrayczyna, co się przeniewierzyła, niewierna, die Treulose, Ungetreue. Wszystkoś pokłócił, iam ztąd zdrayczyna siestrzyna, Ty dwóyżon. Zebr. Ow. 154 pellex ego facta sorori, cf. cudzołożnica). Zdrayczyna Junony była Egina, dlatego że z iéy mężem Jowiszem miała sprawę cudzołożną. Otw. Ow. 281. Póydźmy szukać żony; gdzie zdrayczyna bawi? Teat. 52 d, 119. Krew się we mnie burzy, gdy patrzę na tę zdrayczynę. Teat. 52 d, 16.

ZDRAŹNIC; ob. draźnić.

*ZDRĘBY; n. p. Zbudował Noe ołtarz Jehowie; rozumiéy przez ołtarz nie owe piece pogańskie albo *zdręby, ale ognisko, na którym palił bydło. Budn. Genes. 8, 20; czy nie stosy drzewa?, cf. zdrzębić.

ZDRĘCZYC cz. dk., ob. dręczyć. Addas.: Zdręczyli w pęciech nogi Józefa w Egipcie. Biał. Pst. 88; zmęczyli; abmartern, abquälen.

ZDREPTAC; ob. dreptać, drepcić.

ZDRĘTWIAŁOSC, - ści, ż., strętwiałość, drętwość, trętwość, zdrętwienie, zmilknienie, das Starren, Erstarren, Steifwerden. Glina w ogniu nabiera zdrętwiałości, i łatwo się pada. Kruml. Chym. 40, cf. sztywność, Steifheit, Strenge. ZDRĘTWIAŁY, - a, - e, strętwiały,

zmartwiały, starr, erstarrt, steif geworden; *ob.* drętwieć.
ZDRĘTWIĆ; *ob.* drętwić.

ZDREWNIEĆ; *ob.* drewnieć. *Addas*: Słoneczny obrot albo kwiat, ma korzeń zdrewniały. *Syr.* 236.

ZDROBIĆ; *Cro.* zdrobiti, zdroblyújem; *Rs.* издробить, издроблять; *ob.* drobić. ZDROBNIEĆ; *ob.* drobnieć. *Addas*: Słowo zdrobniałe, *deminutiuum*; *Slo.* zmenſowatiwe méno; *Rs.* уменшительноеу, малительное слово. Wyrazy zdrobniałe, n. p. maluczki. *Kpcz. Gr.* 3, 2; lecz takie są raczéy *intensiva*, niż *deminutiva*; n. p. bliziuteńki, czerwoniuteńki.

ZDROIEK, - oyka, *m.*, *zdrbn. rzeczow.* zdróy, ein Quellchen, eine kleine Quelle. ZDROIEWISKO, ZDROIOWISKO, ZDROISKO, - a, *n.*, zdroiewisko, mieysce gdzie zdroie wytryskaią. *Włod.*, ein Boden voll Quellen, der Ort, wo Quellen entspringen. Zdroiewisko *crater*. *Mącz.* Zdroiewisko, *scaturigo palustris*. *Cn. Th.* 1412; *Boh.* pramen (cf. promień); *Cro.* vrélo (cf. wrzeć), virányek, zviraliſche, zviranyek; *Bs.* toçnik, vrjello, vrutak. - §., zdroisko, zdróy szpetny, nieczysty, *Ross.* ключевина; eine elende häßliche Quelle. **ZDROIOWICZ, - a, *m.*, n. p. Nie żałby być kopę lat uczącym się żakiem, Aby się stać, iakim był *Zdroiowicz* prostakiem. *Zab.* 8, 92 *Tręb.*, *la Fontaine*, pisarz baiek. ZDROIÓWKA, - i, *ż.*, rodzay rośliny, *Fontanella*, eine gewisse Pflanzengattung; tego rodzaiu *Kluk* pod żadnym rodzaiem Linneuszowym umieścić nie mógł, ma go więc za wcale nowy, i nadał mu owo imię, że przy zdroiach rośnie. *Kluk Dyk.* 2, 9. ZDROIOWY, - a, - e, od zdroiu, Quell =, *Rs.* ключевый. Woda zdroiowa własną swoią mocą z ziemi wytryska i bieży. *Kluk Kop.* 1, 86 ZDROISTY, - a, - e; - o *adv.*; pełen zdroiów, voll Quellen, strudelig; *Boh.* pramenity (cf. promienisty); *Vd.* vertliu, vertulezhen poshiralishen; (*Ec.* благоструйный, *Gr.* εὔκρηνος *scaturigine bona praeditus*).

ZDRÓW, ZDROWY, - a, - e; - o *adv.*; zdrowiuchny, zdrowiutki, zdrowiuteńki, zdrowiusieńki, zdrowiusieneczki, zdrowiuteneczki *intensiva*; *Boh.* zdrawý, zdráw, zdrawé. *Slo.* zdrawí, zdrawý; *Sr.* 1. ſtrowy, ſtrówé, ſtrowotné; *Sr.* 2. ſtrowi; *Carn.* sdrâv; *Vd.* sdrav, sdravliu, sdravo, sravo; *Cro.* zdrâv, zdravo; *Dl.* cſitovath; *Boss.* zdrav; *Rg.* zdrâv, zdrâv; *Sla.* sdrav, - a, - o; *Ross.* здоровый, здорово, здраво; *Ec.* цѣлый, цѣлъ (cf. cały), здравый, здравъ, безнедужный. Zdrów, zdrowy, (*oppos.* chory, cf. słaby, cf. *duż, duży, = mocny; *nieduż, = *niemocen); gesund, bey guter Gesundheit, wohl, wohl auf, nicht krank. Ciała organiczne, póki się w nich dzieie wszystko podług porządku, póty są zdrowe. *Botan.* 140. Zdrow-em dobrze, zdrow dobrze kto, *valeo*, *valet*. *Cn. Th.* 1412, cf. mieć się dobrze, cf. mieć się lepiéy, zdrowszym być). Zdrowy, zdrowie maiący. *Cn. Th.* 1413, ein Gesunder. Jestem zdrów wyśmienicie, i apetyt mam główny. *Boh. Kom.* 4, 372; *Ec.* здравствую, здравлюся, могу (*oppos.* niemódz); *Rs.* здравствовать zdrowym być, zdrowie mieć). Nie ze wszystkiem zdrów, słabowity, *Ross.* щедушный, щедушный. Niezdrowy, *quasi passiue*: który zdrowie złe ma, choć nie choruie leżąc. *Cn. Th.* 573, нездоровный. Nie zdrowo mi, źle mi iakoś. *Cn. Th.* 543, mir wird nicht wohl. Dydo źle zdrowa, rozmawia tak z swą siostrą wierną. *A. Kchn. W.* 87 *male sana*). Jestem zdrowiuteńki. *Teat.* 34 *c*, 13. Był zdrowiuteńki, i umarł. *Boh. Kom.* 1, 217. Wstał zdrowiuchny. *Hrbst. Nau.* C 8 *b*. Pogląda iéy w oczy, oczy widzi zdrowiuchne, iakoby nigdy żadnego bolu nie miały. *Herbst. Nauk.* K 6. Był zdrów, chciał być zdrowszy, teraz w grobie. *Haur Sk.* 423. Jnszy chód tobie, insza dzisiay mowa, Pyszniy się zdrowa. *Kniaź. Poe.* 1, 131. Lepszy iest ubogi zdrowy, niż bogacz zachorzały. *Radz. Syr.* 30, 14; lepiéy się ma ubogi zdrowy i mocny, niżeli bogacz na ciele zchorzały. *Bibl. Gd.*) Kto czyni iaki zapis, ma być zdrowy na umyśle; a ieśli iest na ciele *chor, a na rozumie zdrów, tak iako iest niech będzie pisano: chory na ciele, a wszakże zdrowy na umyśle i przy rozumie będący. *Herb. Stat.* 509. Nie potrzebuią zdrowi lekarza, ale ci, co się nie dobrze maią. *Leop. Mark.* 2, 17. Był zdrów, iak koń. *Teat.* 30 *c*, 40. Zdrów, gdyby rydz. *Zabł. Amf.* 44, cf. czerwony iak rydz, wygląda iak rydz). Zdrów, iak ryba. *Teat.* 24 *c*, 44. Zdrów dobrze, zdrowy iak rybka. *Cn. Ad.* 1317; nie boli go nic; i palec go nie boli). Zdrów by rybka, rybka iako śledź, a śledź iako gnóy. *Rys. Ad.* 78. (?) - Życząc: niech zdrów to czyni i t. d., przy dobrém zdrowiu, gesund, bey guter Gesundheit, mag es ihm wohl bekommen. Niech zdrów łaie, kiedy daie. *Cn. Th.* 559, immerhin). Niech zdrowi mówią co chcą i żartuią. *Wad. Dan.* 90. Niech się zdrowi kochaią, i téyże godziny Niech płyną, ieżeli chcą, do swoiéy krainy. *Morszt.* 287. Piy zdrów długo w noc, nich frasunek nowy Nie psuie-ć głowy. *Petr. Hor.* 2, F 3 *b*. Dał ci Bóg, zdrów korzystay! *Zab.* 13, 244 *Nar.* Wszyscy się uspokoili, Uśniy zdrów, śpiy synu miły. *Groch. W.* 367. Kogo nogi nie bolą, boday zdrów stał. *Pim. Kam.* 45. Poległ na ulicy on gospodarz miły, Od gęstych *day zdrów*, pozbył chlop i siły. *Biał. Odm.* 13, od gęstego spełnienia za zdrowie, von vielem Gesundheittrinken. *A.* Bodaybyś zdrowa Kleantys - *B.* Bodayś złamał szyię! *A.* Boday zdrowa Kleantys - *B.* Nie widzieli trutnia Z tym iego boday zdrowa! *Zabł. Amf.* 60, pozdrawiam cię, Pomaga Bóg, Gott zum Gruß, sey gegrüßet; *Cro.* zdravo brate; *Ec.* радуися, здравствуй, *Gr.* χαῖρε, *salue*! Wszedłszy anioł do Maryi, rzekł: zdrowaś, łaski pełna, Pan z tobą. *Leop. Luc.* 1, 28, bądź pozdrowiona. *Radz.*, *Bibl. Gd.*, gegrüßet seyst du Maria, *Slov.* zdrawasmaria. Anioł tak Nayświętszą Pannę pozdrowił: zdrowaś, abo wesel się, łaski pełna, Pan z tobą. *Sk. Kaz.* 537. Zdrowa Marya, pacierz, das Gebet *Ave Maria*. Zdrową Maryą ku chwale Panny Maryi mawiać na każdy dzień, postanowił papież Jan XXII. *Teof. Zw.* C 3. Za pacierzem zwykliśmy Zdrową Maryą mówić. *Hrbst. Nau.* g 3 *b*, *Warg. Radz.* 99. Zmówiła pięć pacierzy, i tak wiele Zdrowych Maryy ku czci iego. *Wys. Jgn.* 163. Zupełny Różany Wieniec składa się z 150 Zdrowych Maryy, i z 15 pacierzy rozdzielonych na dziesiątki. *Bzow. roż.* 19. Pustelnikowie ci powtarzaiąc częstokroć pacierz i Zdrowe Marye, na powrózkowych paciorkach, nabożnie rozmyślali. *Bzow. roż.* 1. Na iednych liczy gałkach procent i pacierze, Dziesięć Zdrowych (Maryy), a od summ po piętnaście bierze. *Nar. Dz.* 3, 158. Tak długo grona w moszczu gorącym trzymać, iakoby zmówił dwie Zdrowe Marye. *Cresc.* 529, zwey Ave Maria lang, cf. zwey Vater Unser lang. - - *Hodie* bądź

bądź zdrów, byway zdrów, *praesertim valedicentibus in usu sunt*, : Lat. *vale*; bleib gesund, gehab dich wohl, lebe wohl; *Vd.* sdrau bodi, Bug te shivi, Bug te obvari; *Ec.* здравствуй; *Ross.* простии, прощай, прощайте. Adieu, pożegnanie terminem używanym wyrażone, na iedno wychodzi, cobym miał mówić: bądź zdrowa! *Teat.* 27 *c*, 46 cf. Panu Bogu oddaię; Bóg żegnay!) Żegnam cię, żyy zdrów. *Hor. Sat.* 233. Klerwil uściskał serdecznie swego przyiaciela, powiedział byway zdrów, iutro odjeżdżam. *Zab.* 14, 302. Bądź zdrów, iuż mnie więcéy oglądać nie będziesz. *Teat.* 11, 85. - §., zdrów, zdrowy, bez szkody, cały, gesund, heil, unversehrt, unbeschädigt, ganz, unverletzt. Ja nadzieię mam, że tu zdrów wkrótce zawita. *Teat.* 42 *d*, *d*. Zdrowiutka (muszko) po powietrzu długobyś latała, Byś była moiey rady usłuchała. *Zab.* 10, 189. Dobrze zdrowego aby cię Pan strzegł na wieki. *Herb. Art.* 172. Uciekay zdrów, póydę w twoie tropy, Byś w same piekło obrócił swe stopy. *Past. F.* 92. Odrzekłszy się broni, zasłonę maiąc od poczynaiącéy iuż nocy, zdrowi uszli *Pilch. Sall.* 209, sie kamen mit heiler Haut davon. Nigdyby nie był zdrową nogą do miasta nie wszedł. *Warg. Wal.* 86. Noe został od potopu zdrowy. *Stryik. Gon. B* 2. Kazał im ufać temu, który ptastwo niebieskie karmi, obiecuiąc im, iż tym sposobem mieli być zdrowi i cali. *Birk. Dom.* 82. Obiecuiemy koronę zawżdy całą, zdrową i nie umnieyszoną zachować. *Herb. Stat.* 34, w dobrym kwitnącym stanie). Żaden kąt od pogańskiéy i chłopskiéy nawały We wszystkiéy Rusi zdrowy nie został i cały. *Zimor.* 230, nienaruszony). - *tr.* Zdrowy rozum, prawy, nieskażony, prosty, naturalny, der gesunde Menschenverstand. Mało masz zdrowego rozumu. *Bardz. Tr.* 449. Długoż będziecie przez rozum źle zdrowy Trapić mi duszę nieznośnemi słowy? *Chrośc. Job.* 67. Stało się to z nieuwagi głów źle zdrowych. *Tward. W. D.* 33, skażonych). Mocno się nad wszystkiém zastanawia, i zdrowo sądzi o rzeczach. *Teat.* 37, 118, słusznie, prawie, mądrze, przyzwoicie). Zdrowego rozumu, zdrowéy myśli, *Rs.* здравомыслящїй *zdrowomyślny). Fukać nań poczęła i upominać, aby zdrowsze miał o téy rzeczy rozumienie. *Birk. Dom.* 21, słusznieysze, sprawiedliwsze, lepsze, przyzwoitsze). - Przeciwko tamtemu zdrowe prawo ma. *Szczerb. Sax.* 432; słuszne, niezaprzeczone). - Mogłżeś zdrowém okiem na to patrzeć, gdy synowica twoia tak wiele łez wylewała? *Gorn. Dz.* 74, suchym, niebolesnym, oboiętnym okiem, mit trocknen, gleichgültigen Augen. Cięży mam uraźliwe od bliźniego słowo, Na człeka niemiłego i patrzać niezdrowo. *Pot. Zac.* 140, niemiło, przykro, bolesno, unangenehm. Kiedy pan patrzy zdrowym okiem na kogo, niechay będzie iak chce nikczemny, tedy co iedno pocznie, każdy chwali. *Gorn. Dw.* 124, łaskawym okiem, mit günstigen Augen. - §., zdrowy, *quasi actiue*, zdrowiu użyteczny, służący, pomagaiący, *zdrowiodayny, gesund, der Gesundheit zuträglich, heilsam, NB. *in hoc significatu solummodo* zdrowy, *nequaquam* zdrów *usurpatur*; *Vd.* osdrauliv, osdravezhen (cf. ozdrawiaiący, cf. lekarski; *Ec.* цѣлительный. Niezdrowy, zdrowiu szkodzący, zaraźliwy. *Cn. Th.* 543. Wiem ia, co mi zdrowo. *Cn. Ad.* 593, co mi służy). Nie każdy zna, co mu zdrowo. *ib.* 608, *Rys. Ad.* 43. - *tr. ogólniéy*: zbawienny, użyteczny, heilsam, ersprießlich, nützlich, vortheilhaft, gesund. Wdowi chléb nie wszystkim zdrowy. *Teat.* 24 *b*, 44, u wdowy, chléb gotowy, lecz nie zdrowy). Nie zdrowo, do cudzych żon zachodzić. *Teat.* 33 *b*, 57, niebezpieczno). Abo obozu bronić, abo uciekać, coby zdrowszego było, nie mogli wiedzieć. *Warg. Cez.* 80. Wypowiedz służbę lasom i zwierzowi, Służyć miłości, niż myślistwu zdrowiéy. *Past. F.* 7. Nam zdrowsze rany i tysiąc śmierci dla Jezusa, niźli zdrowie doczesne. *Sk. Kaz.* 494 *b*. Niektórzy wielki nakład na poselstwa łożą, choć to i skarbowi i ich własnéy maiętności bardzo niezdrowo. *Bardz. Ap.* 125. Rada zdrowa, zbawienna, mądra, ein weiser, guter Rath. Rady zdrowe spólnemu dobru. *Grosh. W.* 531. Zdrowiutka (muszko) po powietrzu długobyś latała, Byś była moiéy zdrowéy rady usłuchała. *Zab.* 10, 189. W starym naydziesz radę zdrową. *Prot. Kont. D* 2 *b*. Jednego umiętnością, drugiego wiarą, trzeciego zachowaniem, które masz, tego dobrą radą, owego zdrowym napominaniem wspomagay. *Gorn. Sen.* 13.

*ZDROWIĆ *cz. dk.*, uzdrawiać (*ob.* uzdrowić), gesund machen, gesund erhalten; *Ec.* здравлю. Pan lunatyków zdrowił, od czarta miotanych. *Kanc. Gd.* 71. Jehowa niech go strzeże i zdrowi go. *Budn. Ps.* 41, 2, Pan go strzegł, i żywić go będzie. *Bibl. Gd.*) Egierska woda brzuch, Węgierskie wino zdrowi serce. *Pot. Jow.* 211. - *§., zdrowić kogo czym, pozdrawiać, einen als etwas begrüßen. Dobry człowiek dziś, kto ma pieniązki, tak mówią, A ieszcze który daie, radzi Panem zdrowią. *Jag. Gr. C b.*

ZDROWIE, -ia, *n.*; *Bh.* zdrawi; *Sr.* 1. strowosta (*ob.* zdrowość); *Sr.* 2. strowé; *Crn* sdravje, sdraviza; *Vind.* sdrauje; *Cro.* zdrávje; *Bs.* zdravje; *Rg.* zdravglje; *Rs.* здоровье, безболїе (cf. bezbolność); *Ec.* здравїе. Zdrowie, przy którém się kto nayduie, stan zdrowego, die Gesundheit, der Gesundheitszustand, das Befinden. Zdrowie grunt szczęścia, źrzódło wesela otwarte, Bez niego nic godności, nic skarby nie warte. *Zab.* 10, 223; cf. Szlachetne zdrowie, Nikt się nie dowie, iako smakuiesz, Aż się zepsuiesz, Tam człowiek prawie Widzi na iawie, J sam to powie, Że nic nad zdrowie. *J. Kchan.* Dobre obyczaie dobre zdrowie czynią. *Jabł. Tel.* 235; wstrzemięźliwość iest stróżem zdrowia). Milsze iest zdrowie po ciężkiéy niemocy, Milszy wschód słońca po burzliwéy nocy. *Zab.* 14, 413 *Szost.* Jakoli się ma na zdrowiu? odpowiedzieli: zdrów dobrze! *Leop. Gen.* 29, 6, a dobrze się ma? a oni powiedzieli: dobrze! *Bibl. Gd.*, wie befindet er sich? wie stehts mit seiner Gesundheit, seinem Befinden? Przywitał go, i pytał o zdrowie. *P. Kchn. Orl.* 1, 318, er fragte nach seinem Befinden. Jestem dosyć krzepki, i na zdrowiu mam się dobrze. *Pilch. Sen. list.* 2, 357. Przy zdrowiu być, mieć się dobrze; *Rs.* здравить, здравлю cf. zdrowieć, zdrowić). Król niebezpiecznie na zdrowiu zapadł. *Niemc. Kr.* 2, 17. Zewsząd źle, zdrowie mi wypowiada, zmysły tępieią, choroba śmiercią grozi. *Psalmod.* 49, zdrowie iuż służyć mi nie chce). Piiaństwo o zdrowie przyprawia. *Biał. Post.* 199, zdrowie osłabia, nadweręża, zdrowia pozbawia, niezdrowia nabawia). Także wedle słowa Pańskiego wzmógł się po lekku, i przyszedł aż do zupełnego zdrowia. *Wys. Kat.* 350, zupełnie ozdrowiał, er gelangte zur völligen Genesung.

Co my za biedacy! co to kosztuie zdrowia, kłopotów i pracy! *Przyp. Ab.* 136. Słabe, słabowite zdrowie, *Ross.* немедужіе, недужіе. Niezdrowie, chore zdrowie, niemoc, słabość, choroba, Ungesundheit, Unpäßlichkeit, Uebelbefinden, Krankheit. Uczony lekarz plastrami albo tranki niezdrowie uleczyć może. *Kosz. Lor.* 84 *b.* Zleczyłem te wody; nie będzie więcéy ztamtąd śmierci ani niezdrowia. *Budn.* 2 *Reg.* 2, 21, uzdrowiłem te wody: nie będzie więcéy ztamtąd śmierci ani niepłodności. *Bibl. Gd.*) Nie ucieszy się nieprzyiaciel, ieśli ia zdrowie me chore léczyć będę. *Warg. Kurc.* 21. Jan Albracht chory... się zdrowiem wymawiaiąc, z Wołoch do Polski się śpieszył. *Stryik.* 653. Zdrowiu służący, zdrowy. *Cn. Th.* 1413 *zdrowiodayny, lekarski, der Gesundheit zuträglich, heilsam; *Ecc.* заздравный; (*Carn.* sdravinar, sdravnishar, = aptekarz, *Crn.* sdravnya, = lekarstwo). Wielu ludziom zwykła dobywać się często krew z nosa, co im bywa na zdrowie. *Comp.* 447. – Życząc: zdrowie! na zdrowie! Gesundheit! Genesung! zur Gesundheit! zur Genesung! Na zdrowie! *vox bene precantis alicui. Cn. Ad.* 547. Na zdrowie, Bożeć day zdrowie!; *Vind.* Bug te shivi; *Bs.* zdravo daš, dao ti Bog zdravje; *Rs.* здравствуй, здравствуйте! Day Boże zdrowie, szczęście! witanie wieyskie. *Oss. Wyr.* Przypadło dziecko, pani matce zdrowie przyniosło. *Zebr. Ow.* 156 *salutem attulit*, dzień dobry, pozdrowienie, ukłon, oświadczenie życzliwości). Nazo wygnaniec twóy przyiaciel Flakku Zdrowie-ć posyła z Getyckiego szlaku. *Zab.* 15, 396; pozdrawia, cf. *zdrowić). Boże day zdrowie, = żebym tyle miał zdrowia! n. p. Było tego tałałaystwa, day Boże zdrowie! *Oss. Wyr.*, wielkie mnóstwo, do Boga, do kaduka, do kata wiele!) Upił się co day Boże zdrowie. *ib.*, zupełnie piiany, iak bela, iak sztok, cf. upił się iak cztéry dziéwki). Do kichaiącego: Boże day zdrowie, beym Niesen: zur Gesundheit, zur Genesung. Roku 590 było takie powietrze, że skoro kto w niém kichnął, zaraz umarł, i dlatego kichaiące pozdrawiamy: Bożeć day zdrowie!, ale dawnieyszy to obyczay. *Sk. Dz.* 387, *Sak. Pr.* 55. Kichnął, wszyscy: Boże day zdrowie! *Pod. Jow.* 2, 4. Powiedziałbym temu, który kicha: sto lat zdrowia! *Teat.* 20, 95; *Ecc.* многолѣтствовати кого, желать здравія на многая лѣта. Pamiętam iak trybunał sądziłem w Piotrkowie, Kasztelan był Marszałkiem: niech mu Bóg da zdrowie!... *Niemc. P. P.* 7; niech mu da szczęście, pomyślność, Gott lasse es ihm wohlergehen; toż względem żyiących, co względem zmarłych: Boże świeć nad duszą iego!) Każcie sobie proszę nalać wina, niech wam idzie na zdrowie. *Zab.* 16, 151 *Nagl.*, wypiycie zdrowi). Ztąd: pić za zdrowie, Gesundheit trinken, *Bs.* napittise, napitti, napiati, zdraviçe ciniti *propinare*, *Cro.* nazdravlyujem, napijam *propino*, *Cro.* nazdravitel, napitnik, napijavecz *propinator*, *Cro.* zdravicza, napitnicza *propinatio*, *sanitas*, *Cro.* zdravicza *poculum sanitatis*, = *zazdrowiec, *witannik, wilkom). Piię *prze zdrowie albo przez zdrowie, albo za zdrowie czyie. *Cn. Th.* 696, *et* 831, *et* 1355. Przez zdrowie gospodarz piie, Wstaway gościu! a *prze czyie? *Prze królewskie, powstawaymy, A także ią wypiiaymy. *J. Kchn. Dz.* 199. Kufle wysuszali, pełniąc do dna przez zdrowie. *Brud. Ost. C* 3. Tym czasem wypiymy za zdrowie Jegomości moiego Mościwego Pana i kochanego Dobrodzieia. *Kras. Dośw.* 20. Dano ieść, usiedliśmy sam na sam, oboie, Tyś za moie wypiiał, ia za zdrowie twoie. *Zabł. Amf.* 57. Niezmierny staroświecki pstro złocisty rostruchan na stole kładą, który miał winem zapełnić, i spełnić za moie zdrowie. *Kras. Pod.* 2, 13. Kazał sobie podać iakieś straszne kieliszysko, wlewa do niego całą butelkę, i przepiia do mnie za zdrowie gospodarskie. *Mon.* 68, 84. Teraz przyiedź do kogo, to ieśli się zdarzy wypić ieden kieliszek za gospodarskie zdrowie, a drugi na podziękowanie tak wielkiéy łaski, to iuż basta, iuż dosyć, ani się więcéy spodziewać, o nieustaiącéy iak przedtym, ani pomyślić można. *Mon.* 71, 514. Wypić choć za iednego zdrowie; w kącie godzi się choćby całą flaszką lub butlą. *Mon.* 71, 515. Będziemy wypiiać zdrowie przyiaciół naszych. *Węg. Mar.* 3, 193, będziemy pili za zdrowie ich, wir werden ihre Gesundheit trinken. Zdrowie, = picie czyli spełnianie za zdrowie czyie, das Gesundheittrinken, die Gesundheit, (der Toast). Zaczęły się podług zwyczaiu ceremonialne zdrowia, kielich za kielichem lata, ochota się wzmaga, piią na potęgę. *Zab.* 13, 213. Zaczęły się zdrowia JJ. X. X. Celebransa i kaznodzieiów. *Xiądz.* 215. Przy stole spełniane były następuiące zdrowia: *vivat* Oyczyzna, Król, Konstytucya. *Gaz. Nar.* 1, 184 *b.* Za moie zdrowie, oddałem iego zdrowie; nastąpiło małżonek naszych, daléy dzieci, daléy krewnych, przyiaciół, na końcu pomyślnych sukcesów. *Kras. Pod.* 3, 11. To samo zdrowie, co i móy mąż pił. *Teat.* 8, 43. Jedno zdrowie iest zdrowém, zdrowia swego nie pić, Próżno zdrowie wypiwszy, zdrowie własne krzepić. *Zab.* 8, 369. Niech tysiączne piiią zdrowia piwoszowie, Nie zazdroszczę im w prawdzie, dość mi iedno zdrowie. *Zab.* 8, 368 *Kniaź.* Bodaiem się udawił tym zdrowiem, ieśli w nim kości są. *Mat. z Pod. C* 4, przeklęctwo piiackie żartobliwe). – §., zdrowie, ocalenie, nieuszkodzenie, nienaruszenie, całość, Gesundheit, Unverletztheit, Unversehrtheit, ohne Beschädigung, ohne Schaden; *Ec.* цѣлость. Gdy iuż we zdrowiu wysiedli na ziemię, Panu Bogu dziękowali, iż ich z niebezpieczności morskiéy wybawił. *Baz. hst.* 205. Błocko wielkie nadzieię obrony abo zdrowia okazywało. *Warg. Cez.* 146. Zbodłszy konia Decyusz, wśród nieprzyiacielskich usów, sobie śmierci, oyczyznie zdrowia szukaiąc, wpadł. *Warg. Wal.* 174. Uciekaiącym łodzie królewskie, nie opodal na Wiśle stoiące, do zdrowia pomogły. *Krom.* 659 *saluti fuere*, ratunek dały, uratowały, sie gaben ihnen Rettung, retteten sie – §. Zdrowie, życie, (Gesundheit), Leben; Leben und Gesundheit. Zdrowie za bliźniego kłaść mamy. *Sk. Kaz.* 399. Chrystus dał za nas zdrowie swoie; i my tez ie dla braci kłaść mamy. *ib.* 500; że on duszę swą za nas położył, my takież mamy kłaść duszę swą za bracią. 1 *Leop.* 1 *Jan.* 3, 16. Za Chrystusa zdrowie swoie położył. *Sk. Dz.* 260. Zdrowie nawet na szańc kładli, aby cnoty ochronili. *Birk. Ex. G b.* Kto dla oyczyzny niesie na plac zdrowie, Kto się do gardła przy prawdzie opowie.. *Groch. W.* 562. Mężnie się bili w ostatniéy zdrowia nadziei. *Warg. Cez.* 54. Wzgardzić zdrowiem, to zdrowie w niebezpiecznym razie. *Pot. Arg.* 77 wzgarda życia ratunkiem życia, cf. *audaces fortuna iuuat*). Jaropełk Węgrzyna iednego naprawia, aby do Bolesława rzkomo przeszedł, a pogodę upadłszy, o zdrowie iego pokusił się. *Krom.*

156 *ut vitam eius peteret*, żeby na życie iego godził, cf. ſtać komu o gardło). Selim, ſtoiąc na zdrowie własnemu oycowi, Kafę miaſto ubieżał. *Stryik.* 710. Wszyſtko człek gotów dać za swoie zdrowie. *Chrośc. Job.* 11; Wszyſtko człek dla zdrowia waży. *Rys. Ad.* 75. Kochał się w nim, iako w zdrowiu swoim. *Radz.* 1 *Sam.* 18, 1, umiłował go, iako duszę swoię. *Bibl. Gd.*) Widziała, że tego, którego nad zdrowie swe miłowała, •poczciwie mieć nie mogła. *Gorn. Dw.* 275, ſie liebte ihn mehr als ihr Leben. – Ja mu ufam, iako zdrowiu swemu, bom iego wiary dobrze świadom. *Gwagn.* 153, iak duszy moiéy, iak własnemu sercu, iak sobie samemu, wie meinem eignen Herzen. – Tak ieſt, moie zdrowie! *Teat.* 43 *b*. 57, moie życie, moie serce, mein Herz, meine Seele! – §., Widząc w nim wymowy biegłość i publicznych obrad zdrowie, i bez zakału sprawiedliwość, na deputata go obrali. *Nies.* 1, 30, zdrową, użyteczną dobrą radę, mądrość, guten, weiſen, heilſamen Rath. ZDROWIEC, – wca, *m.*, ziele, *Ursino idem quod* tabaka *Cn. Th.* 1413, Tabaksfraut, tabaka ziele. *Włod.* ZDROWIEC *niiak. ndk.*, wyzdrowieć, ozdrowieć *dk.*, (*qu. v.*) *Sanesco* zdrowieię, przychodzę do zdrowia. *Mącz.*, geſund werden. ZDROWO; *ob.* zdrów. ZDROWOŚĆ, – ści, *ż.*, przymiot tego co zdrowie daie, zdrowiu służy, die geſunde Beſchaffenheit, Zuträglichkeit für die Geſundheit; *Slo.* zdrawoſt; *Sr.* 1. ſtrowoſcj, ſtrowotnoſcj, ſtrowota; *Vd.* osdraulivoſt, osdravozhnoſt). Powietrza zdrowość albo i zarażenie, iak ma być poznane. *Cresc.* 3. – §., zdrowość, bycie zdrowym, ſtan zdrowia, zdrowie, das Wohlbefinden, die Geſundheit. *Indolentia* zdrowość, nietrofkanie. *Mącz.*, cf. bezbolność. ZDROWY; *ob.* zdrów.

ZDRÓY, – oiu, *m.* zdroiek, – oyka, *m.* *zdrbn.*; *Bh.* pramen (cf promień), tomenec, temenec (cf. ciemię); *Sr.* 1. pramen; *Sr.* 1. ʒurwo (cf. źrzódło); *Sr.* 2. ʒera; *Crn* ſvirk; *Vd.* svirk, isvir, isvyr, vrelz, vreuz, sviraliſhe, sviranjek, (cf. wrzeć, wre); *Cro.* izvir, vrèlo, zviraliſche; *Rg* vir, (cf. wir), vrello, vrutak; *Bs.* vrello, vrutàk, vjello vode, zdenaç, ſtudenaç (cf. ſtudnia); *Sla.* izvor, vrillo; *Rs.* исто́чникъ (cf. ſtok, wyciek), родни́къ, родничо́къ (cf. ród), клю́чъ, клю́чикъ, cf. klucz); *Ec.* истокъ, истошникъ. Zdróy *scatebra*. *Cn. Th.* 1413, das Herausquellen, der Quellenbach, der Quell, der Strudel; das aus der Quelle herfließende Waſſer um die Quelle herum. Zdróy we źrzódle uſtawnie się wybiia. *Cn. Th.* 1413. *Ita distinguo* zdróy *et* źrzódło: w iednym źrzódle bywa kilka zdroiów, iedno źrzódło z wielu zdroiów; źrzódło wycieka precz, zdróy pod czas mało abo nic, jako w ſtudniach, w ſtudzienkach; *unus fons multa habet capita, quibus e terra ebullit.* *Cn. Th.* 1413; cf. ponik, cf. ſtok, cf. krynica); *pr. et fig. tr.* zkąd co wynika, wytryſkuie, początek bierze, wszczyna się, die Quelle, der Urſprung. Widzisz iak ciało próżniactwem niszczeie, iako zdróy wśmiardnie, gdy ponik nie leie. *Zab.* 15, 354. Zdróy żywéy wody w porach znaczonych wytryſkał. *Przyb. Milt.* 109. – Pełen zdroiów; *ob.* zdroiſty.

ZDROŻAĆ; *obacz* zdrożyć. ZDROŻAŁY; *obacz* zdrożeć. ZDROŻAŁOŚĆ, – ści, *ż*, podrożałość, poſkoczenie ceny w górę, większa drogość, drożyzna, das Theuerwerden, die geſtiegene Theuerung, der geſtiegene Preis. •ZDROŻE, – a, *n.*, wyboczaiąca droga, zdrożenie, zboczenie, zboczność, der Abweg, Umweg, *Bh.* zapoli (cf. zapole); augezd (cf. uiazd); *Crn.* vink, ovink, ſavink; *Vd.* odpot, odpotje, ispotje, blodni pot (cf. •put); *Bs.* zahodiſcte (cf. zachodzić), ſtranputiça, klanaç, ſtaza, priciça (cf. przecznica), pùt priki; *Sla.* naokolo; (cf. na około); *Rs.* околе́сина, околе́сная (cf. kołować). ZDROŻEĆ *niiak. dk.*; *ob.* drożeć, *s* poddrożeć, w górę iść co do ceny, ſtać się droższym, theuerer werden, im Preiſe ſteigen. *Tr.* Zdrożały. *ib.* ZDROŻNOŚĆ, – ści, *ż.*, sprawa zdrożna, niedorzeczna, *s* niedorzeczność, błędność, •poprzeka, die Verirrung, das Abirren, der Abweg, Irrweg, die Verkehrtheit, Ungereimtheit. Nie wiem co twierdzić, ieśli enoty Alcybiada, czyli zdrożności oyczyznie szkodliwsze były? *Warg. Wal.* 72. Gdzież takie uſtawy, gdzieby się zdrożności i złe nie zakradło? *Kras. Pod.* 2, 176. ZDROŻNY, – a, – e; – ie *adv.*, z drogi wybaczaiący, od drogi odprowadzaiący, vom Wege abweichend, ableitend, abirrend, außer dem Wege; *Boh.* zceſtný, ſceſtný; *Sr.* 1. wotpucżné, wot puczu ſo zwihvacżé; *Vd.* odpoten; *Bs.* stranputni, ſtramputnik, zahodnik; *Rg.* ſtranpuutr). Zdrożny *deuius*. *Cn. Th.* 1413. Wieś ta nam bardzo zdrożna. *Tr.* – *fig.* Niezdrożnie zdało mi się tu to przytoczyć. *Sak pr.* 142, nie od rzeczy). Niezdrożna rzecz to tu namienić. *Kłok. Tur.* 85. *tr.* zdrożny, niedorzeczny, nieprzyzwoity, nieſkładny, z sobą sprzeczny, (cf. wyſtępny, cf. przewrotny); ungereimt, unpaſſend. Co być mogło zdrożne w oycach naszych, ſtrzeżmy się tego. *Kras. Pod.* 2, 176. Wszakże to zda się bardzo zdrożnie, że między żydy był ten obyczay, iż na weselach insi goście za swóy grosz ſtrawę miewali. *Sekl.* 38. Miał za zdrożnego mieszkanina w Rzpltéy tego, którýby się tym nie kontentował, co drugim dano. *Warg. Wal.* 122. Niezdrożnie przykład dany. *Zygr. Con.* 344 *non incongrue*, *s* ſtosowny, odpowiadaiący, przyzwoity, paſſend. Potrzeba być bacznym, doświadczaiąc, co lepszego i zdrożnieyszego ieſt. *Gil. Pst.* 194. Zbytek i w dobrém zdrożny. *Kras. Wiersz.* 47. – §., *magis actiue*: Kwitła nam ſtale wierność niezdrożna. *Hul. Ow.* 126; niewykraczaiąca, niechybiiaiąca, z toru niewybaczaiąca. ZDROŻYĆ *cz. dk.*, *ob.* drożyć; droższym uczynić, theurer machen, vertheuern. Ona sława, która iakoby przyznawała godność iego, kochance go zdrożyła. *Gorn. Dw.* 299, cennieyszym, szacownieyszym wyſtawiła). Zdrożyć się *zaimk. dk.*, zdrażać się *ndk.*, drożyć się, wzbraniać się, womit koſtbar thun, ſich weigern, nicht dran wollen. Ni się przyznać zdraża, Że bardziéy Adoniſa, niż niebo poważa. *Otw. Ow.* 416. – 2., ZDROŻYĆ *med. dk.*, zdrażać *ndk.*; z drogi wyboczyć, zabłądzić, *Cro.* zdrasújem, abirren vom Wege, *pr. et fig. tr.*, *Rs.* околеси́ть, околе́ему, (cf. kołować). By się puścił za gniewem a srogości użył, raczéyby zdrożył, niżeli zdrożność a wyſtępek ſkarał. *Warg. Wal.* 182. Senat nic nie zdrożywszy, niczego się też nie bał. *Warg. Cez.* 10. Zdrożenie, zdrożność, Irrthum, Fehltritt, Verirrung, Ungereimtheit. Mam prawo naganiać twoie zdrożenia. *Teat.* 43 *c*, 14 *Wyb.* – 3., ZDROŻYĆ, •zdrążyć, *s* wydrożyć; *ob.* drożyć, •drążyć, *Cro.* zdubſzti, zdublyújem (cf. dup, dupnieć), aushöhlen.

ZDRUZGOTAĆ *cz. dk.*, *ob.* druzgotać; *addas*: *Cro.* zdruzgavam, zdruzgnulſzem.

*ZDRUŻYĆ *czyn. dk.*, stowarzyszyć, w drużynę połączyć, skoiarzyć, in eine Gesellschaft verbinden; *Es.* zdrusgiti, sadrusgiti, sluciti; *Dl.* zdruxiti). Zdrużyć się, *Vd.* sdrushitise, seskłopiti, sevjetuvatise.

ZDRYGAĆ się *zaimk. dk.*, zdrygnąć się *idntl.*; zdrygam się czego, na co, wzdrygam się. *Cn. Th.* 1413, przerażonym być wstrętem, vor etwas schaudern, ein Schaudern empfinden. Maiąc na pamięci ogromność i przestrach, i znaiąc serce W. X. M., na iedno imię Xcia Janusza, zdrygaią się Tatarzy i uciekaią. *Lat. Kom. a* 4. Zdryganie się *horror. Cn. Th.* 1414, zdryganie, wzdryganie, *wzdrygi, wezdrgnienie, wstręt przerażaiący, das Schaudern, der Schauder. Gdy nas kto zimną okropi wodą, napada nas zdryganie. *Pilch. Sen. Gn.* 178. W chorobach pospolicie przewieszczaiące przyszłą niemoc poprzedzaią znaki, iako to częste poziewanie, i coraz przebiegaiące zdryganie. *Pilch. Sen list.* 2, 224. - 2., zdrygnąć, *ob.* drygnąć, *ob.* drgnąć.

ZDRYNDAĆ; *obacz* dryndać. ZDRYZDAĆ; *ob.* dryzdać. ZDRZASNĄĆ się, n. p. Widział Nabuchodonozor sen, i zdrzasnął się duch iego. 1 *Leop. Dan.* 2, 1, zląkł się. 3 *Leop.*; *ob.* drzasnąć się). *ZDRZAZGAĆ, *ob.* strzaskać, trzaskać.

*ZDRZĘBIC, n. p. Płot bywa sowity, ugrodziwszy tymże obyczaiem iak prosty, ale wyższy i mocnieyszy, potym obstawiać kołem miąższym a wysokim z obudwu stron płota, tak iżby na wierzchu ieden koł drugiego dotykał i na krzyż przedzielał, tamże na wierzch nakłaść ciernia miąższo, aby broniło przełazów; takowy płot zowią zdrzębionym płotem. *Cresc.* 144; cf. *zdręby.

ZDRZEĆ; *ob.* źrzeć, doźrzewać, doścignąć. ZDRZEŃ; *ob.* drzeń, mlécz w drzewach. ZDRZEWNIEĆ; *ob.* zdrewnieć, drewnieć.

ZDRZÉMAĆ, ZDRZYMAĆ, ZDRZÉMAĆ się, ZDRZYMAĆ się, *ob.* drzymać. *Addas*: Spracowana zdrzymała się siedząc. *Auszp.* 40. Czy mi kaci nadali zdrzymać się, wszystkie przez to interessa wspak poszły. *Teat.* 16 *c*, 4. Jam się w kącie zdrzymnął *(idntl.)*, iak mysz na bębnie, co się ruszę, to się zlęknę. *Teat.* 10, 47. Jednéy nocy, gdy mu zbyt powieki ciężały Pod makiem Morfeusza, ledwo był zdrzymały, aż mu niebo objawia przez sen przyszłą iego wielkość. *Przyb. Luz.* 131.

*ZDUCHNY; n. p. Więc dopiero *zduchny sprosny gachu tak mi grozisz? *Pot. Arg.* 669. ?

ZDUDKOWAĆ; *ob.* dudkować. *Addas*: Słyszał głos z przed siebie, nie zdudkowało mu serce, nie gorzała na nim czapka. *Oss. Str.* 3, nie zdurniało z trwogi, nie zatrwożyło się). Długo szamotał się iunak zagnieść biesa; usłyszał z drzewa kichnienie, i ieszcze nie zdudkował. *ib.* 2.

ZDUMIEĆ, *Z-umieć *czyn. dk.*, zdumiewać, *z-umiewać *ndk.*, aż do zadumania zadziwić, zastanowić, zdumiałym, zapamiętałym uczynić, staunen machen, in Staunen versetzen; *Bs.* zablenuti koga; *Crn.* savsęti, sausamem (cf. zawziąć), osstermęti, osstermim; *Vd.* snoreti, obnoreti; *Rg.* zabûsciti; *Rs.* изумить, изумлять. Wszystko tam ich zdumiewa, wszystko ich domysły miesza. *Stas. Num.* 2, 96. Zdumiewaiący, *Vd.* prevzhudliu, savsetliu, osupnjen). Zdumiewanie kogo; *Vd.* prevzhudenje, savsetje; *Rs.* изумлéнïе. Upadło na Św. Piotra zdumienie, i uyrzał niebo otworzone. *Budn. Act.* 10, 10, przypadło nań zachwycenie. *Bibl. Gd.*, Entzücken, Entzückung. - *Zaimk.* zdumieć się, *zumieć się; *Boh.* užasnauti se; *Sr.* 1. wotprostnu, prostže so dźiwam; *Crn.* obstermęti; *Vd.* savsetise, pozhuditise, prevzhuditise, snebivatise, osupnjen biti, sablenuvatise; *Rg.* zapêgniti; *Bs.* zablenutise, iziti izvan sebe; *Rs.* млѣть, обомлѣть; *Ec.* изумѣвати, недоумѣвать, недоумѣваться; z *umu, t. i. od siebie odchodzić z zadziwienia, erstaunen, vor Staunen außer sich seyn, (verblefft seyn). Zumiał się Abimelech, że przyszedł Dawid. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 21, 1, zdumiał się. 3 *Leop.* Zdumiał się, spotykaiąc Dawida. *Budn.* 1 *Sam.* 21, 1, zląkł się. *Bibl. Gd.*) Owa gdzieśkolwiek poyrzał, musiałeś się zumieć, Bo trudno tam tym kształtom było wyrozumieć. *Rey Wiz.* 24. Zumieli się wszyscy, i dziwowali się. *W. Pst. W.* 412. Widząc to wszystko, bardzo się zumiała. *Radz.* 2 *Kron.* 9, 4, zdumiewała się bardzo. *Bibl. Gd.*) Każdy który póydzie przez kościół, zumieie się i rzecze: czemuż tak P. Bóg uczynił kościołowi temu? 1 *Leop.* 3 *Reg.* 9, 8 zumie się. 3 *Leop.*, dom ten będzie każdemu mimo idącemu na podziw. *Bibl. Gd.*) W ten dzień zumieią się naypodleysi z ludu, a co celnieysze ogarnie strach. *Leop. Job.* 18, 20; nadedniem iego zdumieią się potomkowie, a przodki ogarnie strach. *Bibl. Gd.*) Gdy to usłyszeli *zhumieli się bardzo, rzeknąc: kto tedy może być zbawion? *Sekl. Math.* 19. Jezus nauczał w bożnicach, tak że się też *zhumiewali i mówili; zkądże wzdy temu ta mądrość? *Sekl. Math.* 13. Zumieli się nad rozprawami a odpowiedziami iego. *Zrn. Pst.* 49; prawie się byli zadziwowawszy zumieli, słysząc dziwne te powieści. *Rey Pst. F* 2, zumiewali się, słysząc one iego słowa. *Baz. hst.* 91. Gdy skończył Jezus te to mowy, *zhumiewały się rzesze nad nauką iego. *Sekl. Math.* 7. Stali około niego, *zhumiawszy się. *Rey Pst. B b b* 2. Kto myślą nie zdumie się nad twoią tak dzielną potęgą? *Teat.* 42 *d*, *a*, Jak się zumiał był Nabuchodonozor nad onymi trzema młodzieńcami, których był kazał wrzucić do pieca ognistego! *Rey Pst. y y* 4. - *Cum Dativo*: zdumiewać się komu, mocno mu się dziwować, etwas anstaunen, staunend bewundern. Człowiek chrześciiański zdumieć się iście, a dziwnéy Boga wszechmogącego radzie zadziwować się musi. *Zrn. Pst.* 3 *b*. Tym rzeczom się i rodzice Jezusowe, i wszyscy, co o nich słyszeli, z wielkiém podziwieniem prawie *zumieć musieli. *W. Pst. W*, 55. Zdumiewali się wszyscy, którzy go słuchali, rozumowi i odpowiedziom iego. *Sk. Kaz.* 38. Zdumiewali się nauce iego. *W. Marc.* 6, 2. Zumiałem się onemu widzeniu. 1 *Leop. Dan.* 8, 27, zdumiewałem się. 3 *Leop.*, zdumiewałem się nad owym widzeniem. *Bibl. Gd.*) Zdumiał się król tak haniebnie okrutnemu uczynkowi. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 5. Ci to, którym kiedyś wszystek się świat zdumiał. *Groch. W.* 113. Zdumiały, *zumiały, zdumiony, *zdumieiący, zdumliwy, zapamiętały z zadziwienia, z *umu (od siebie) odeszły, erstaunt, (verblefft), außer sich vor Erstaunen, befremdet; *Bh.* užaslý, zděšený; *Dl.* zablenut; *Ross.* изумлéнный. Zdumiały bardzo, ale nie strwożony, Wielki bohatyr został w one czasy. *P. Kchan. Jer.* 340. Wszystkiemu się śmiać, głupich, niczemu się nie śmiać, zdumiałych. *Eraz.*

Ob, *a*. Wino człowieka zbyt sromięźliwego, albo iakoby zumiałego, czyni bezpiecznieyszym a swiebodnieyszym. *Eraz. ięz. E* 8 *b*. Po tym napoiu Turcy tak zdumieiący będą, iakoby w zachwyceniu iakim byli. *Syr*. 1396. Hegezyp zdumliwym okiem patrzał na niego. *Jabł. Tel.* 195. Zdumiewanie się, zdumienie się, zdumienie, *zumienie, = zadumiałość, zdumiałość, zumiałość, zzumiałość, zapamiętałość z zadziwienia, **das Staunen, Erstaunen**; *Boh.* **užasst, užasslost**; *Vd.* sup, prepad, osupnenje; *Ec.* недоумѣнïе. Zlękł się Jzaak zumieniem wielkiém. 1 *Leop. Gen.* 27, 33, zdumieniem. 3 *Leop.*, zlękł się zlęknieniem bardzo wielkiém. *Bibl. Gd.*) Dwie żyły w tyle głowy, gdy będą zacięte, pomagaią przeciw boleści głowy, każeniu rozumu i zzumiałości, i też prawemu od rozumu odeyściu. *Spicz.* 192. ZDUMNIEĆ *niiak. dk.*; zpysznieć, **eingebildet und stolz werden, hoffärtig werden**, stać się dumnym, dumą się unieść.

ZDUN, - a, *m.*, rzemieślnik koło gliny chodzący, z niéy naczynia n. p. garnce robiący, = garncarz, (*Etym. cf. Ger.* **Thon**, = glina); **der Töpfer, Hafner**; *Crn.* lonzhar; *Vd.* lonzhar, habnar, piskrar, zbrepinjar; *Rg.* sudâr (cf. *sęd), loncjar; *Bs.* zdjellar, koji zdjelle cini, loncjar, ghrrincjar; *Sla.* loncsár, pechár (cf. piec); *Rs.* скудéльникъ; *Ec.* бренодѣлатель, горчаръ. Jzaliż glina rzecze zdunowi: cóż czynisz? *Radz. Jez.* 45, 9; izali glina rzecze garncarzowi swemu ... *Bibl. Gd.*) Bękartowie rzemiosła nie mogą robić, i między pany zdunami albo garncarzami i t. d. wielkie o to porywki powstaią. *Glicz. Wych. B* 4 *b*. ZDUŃCZYK, - a, *m.*, chłopiec albo czeladnik zduński, **der Töpfergeselle, Töpferjunge**. Agatokles król, iż był zduńskiego narodu, gdy dobywał iednego miasta, kiedy nań wołali z muru: zduńczyku, maszże garnce, co niemi będziesz swym żołnierzom płacił? odpowiedział: iż nie mam garnców, ale wami im miasto garnców będę płacił. *Rey. Zw.* 53 *b.*; *idem. Weresz. Rgl.* 88. ZDUŃSKI, - a, - ie, ZDUNOWY, - a, - e, od zduna, garncarski, **Töpfer**=; *Rg.* loncjaarski; *Rs.* скудельничїй. Statek zduński nie rzecze zdunowi: co chcesz zemną poczynać? *Kołak. Cat. B* 4. Jako garnce zdunowe tak ie tłuc będę. *Rey Ap.* 33. Glina zduńska, garncarska, *Rs.* сугли́нокъ. Koło zduńskie, garncarskie, *Vd.* lonzharsku kolu, lonzharjou kolorat. Warsztat zduński, *Rg.* loncjaarniza, *Vind.* lonzharniza, lonzharishe, piskrarishe. Rzemiosło zduńskie, = *Zduństwo, - a, *n.*, garncarstwo, *Rg.* loncjârstvo, **das Töpferhandwerk**. ZDUNY *plur.*, miasto w woiew. Kaliſk. *Dyk. G.* 3, 210; **Name einer Stadt.**

ZDUPLOWAĆ, *Cro.* zduplávam; *ob.* duplować.

ZDURNIEĆ, ZDURZEĆ *niiak. dk.*, stać się odurzałym, **närrisch werden**, (cf. zwaryować). Prawdziwie zdurzeć mi przyydzie, ieżeli to zamieszanie dłużéy trwać będzie. *Teat.* 16 *c*, 78. ZDURZYĆ; *ob.* durzyć, odurzyć.

ZDUSIĆ; *ob.* dusić, udusić, wydusić. Zdusić się, cf. *Bs.* zduscitise, spriateglitse *contrahere amicitiam*, *animo coalescere*; cf. iedna dusza.

ZDUŻAĆ *verb. med. ndk.*, być dosyć *dużym, silnym, mocnym, = zdołać, wydoływać, zdoływać, być w stanie, **stark genug seyn, im Stande seyn, gewachsen seyn, vermögen.** Umyślił Łokietek Mazurów postraszyć, aby w domu woyną utrapieni, Krzyżakom pomagać nie zdużali. *Stryik.* 562. Afrowie, Sardzi, Sikuli, Hiszpani, Żadnym ich kształtem posilić nie zdużą. *Chrośc. Fars.* 271. Dokończemy żąć żytka, cośmy wczoray nie zdużali. *Teat.* 52, 53. Już daléy ia biedna niewiasta nie zdużę. *Pot. Syl.* 17, nie nadążę, nie nastarczę. - §., *verb. activ.* zdużać kogo, zwalczyć, zwyciężyć, przemódz, **einen bezwingen, besiegen.** On bohatyr sławny, co wszystkich zdużał, wszystkich troczył w łyka. *Morszt.* 72. Łacno każdy słabego zduża. *Petr. Pol.* 2, 85. Kto kogo zduża, ten tego osiodła, Lecz ta praktyka nie iednego zwiodła. *Jabł. Ez.* 181. Wielkić ono był olbrzym, Dawidek lichota, A wżdy zdużał dość prędko tak wielkiego chłopa. *Papr. Kol. U* 4. Nie mogliśmy go zdużać starzy oba. *Wad. Dan.* 243, nie mogliśmy mu dać rady, nie mogliśmy mu sprostać.

ZDWOIĆ *cz. dk.*, zdwaiać *ndk.*, *ob.* dwoić, podwoić, rozdwoić, **verdoppeln, verzweifachen; entzweyen**, (*Cro.* zdvoiti, zdvájam *diffido*, *despero*, *spem abiicio*). Tam chodu żaden cień nie zdwaia. *Przyb. Milt.* 116. Zdwoienie, dwu rzeczy złączenie, *conduplicatio*, *congeminatio*. *Cn. Th.* 1414; *Wlod.*

ZDWORACZEĆ, ZDWORZEĆ *niiak. dk.*, stać się dworakiem, nabrać dworactwa, **den Hofton annehmen, zum Hofmanne werden.** J Parnas już zdworaczył. *Kras. W.* 64. Gaius był zdworzały człowiek. *Kosz. Cyc.* 67. Szlachcic ten był człowiek trefny a zdworzały. *ib.* 198.

ZDYBAĆ, *F.* zdybie, zdybę *cz. dk.*, zdybnąć *idntl.*; zdybywać *czstl.*, zdybuie *Pr. kontyn.*; zdybać kogo, z nienacka zayść kogo, napotkać go, napaść go, **einen unvermerkt betreffen, antreffen, ertappen, überfallen**; *Bh.* **zastihnauti** (cf. zaścignąć); *Vd.* pruti priti, frezhati; *Cro.* zeztati, zeztajem; *Rg. barb.* zduppiti; *Bs.* skobitti, ukobiti, fusrjesti; *Sla.* namiriti; *Ross.* улучить, улучать; *Ec.* омязати. Zdybano go, kiedy kradł. *Jabł. Ez.* 151. Już tam wstyd zginął, kogo w grzechu zdybano. *Gorn. Sen.* 568. Gdy się niewiasta przyzwyczai do żyda chodzić na przepalankę, wlecze co nadybie, choć iéy mąż boków zmaca, gdy ią przy czym zdybie. *Comp.* 396. Tak mu to pomyliło szyki, widząc się zdybanego na gorącym zdradziectwie. *Nag. Cyc.* 66. - Zdybać, spotkać kogo, **einen antreffen, ihm begegnen.** Cesarz nieraz nas w ogrodzie zdybywał. *Niemc. Kr.* 1, 48. - Zdybać co, nadybać, uchwycić, **etwas erwischen, erschnappen, wegschnappen.** Wie on, gdzie co zdybać, oberwać. *Cn. Ad.* 1232. - Widzicie, iako mię zdybała fortuna. *Warg. Kurc.* 21 *deprehendit*, napastowała, napadła). Zdybać kogo *opprimere aliquem imprudentem*. *Cn. Th.* 1414, **überrumpeln, überfallen, anfallen.** - §., zdybać się z kim, spotkać się z kim; *Ross.* встрѣчаться, повстрѣчаться, **einander begegnen.** Wczas właśnie zdybuiemy się. *Zabł. roz.* 54. Póty będę go szukał, póki się z nim gdzie nie zdybię. *Teat.* 1 *c*, 31. Zdybanie się, spotkanie, **das Begegnen, Zusammentreffen**, *Bs.* kób; *Cro.* zasztânek; *Vd.* prutipritje, frezhanje. ZDYBACZ, ZDYBYWACZ, - a, *m.*, zdybuiący kogo, zdybuiący się z kim, **der Antreffer, Betreffer, Zusammentreffer, Begegner**, *Rs.* перепуминкъ.

ZDYCHAĆ; *ob.* zdechnąć. ZDYCHAWICZEĆ, ZDYCHAWICZNIEĆ *niiak. dk.*, stać się dychawicznym, **engbrüstig werden.** Gdy iuż kto zdychawiczał, tedy pożywać mu to lekarstwo. *Sien.*

ZDYCHTOWAĆ; *ob.* dychtować, podychtować. ZDYLOWAĆ; *ob.* dylować. ZDYMAĆ; *ob.* zdąć, zdmuchnąć.

ZDYSGUSTOWAĆ; *ob.* dysguſtować. *Addas:* Prosili go, żeby wspaniały swóy umysł odmiękczył, a czymli zdysguſtowany zwyciężył sam siebie. *Tward. W. D.* 56.

ZDYSZEĆ *niiak. dk.*, wyzionąć duszę, umrzeć, den Geiſt aufgeben, aushauchen. Nie razby człek chcąc zdyszał, lecz duſliwie krzepi Nadzieia szepcąc w ucho, iutro będzie lepiey. *Ryb. Gęśl. B.* Kania, gdy iéy iuż matka nie pochlebiła, Od wielkiego frasunku nieboga *zdeszyła. *Papr. Kot. F* 2. - Zdyszały, zadyszały, zatchnięty, außer Athem, athemlos. Zbliża się do chałupy sporym krokiem, wchodzi zdyszały. *Nar. Dz.* 3, 17.

ZDŹAĆ *czyn. idntl.*, zdźmie *F.*, żgnąć, kolnąć, ſtechen, piken. Skrzepł olbrzym, gdy go zdźął za boki. *Miaſk. ryt.* 2, 49. Jako gdy zaleci iaſtrząb' gdzie gołębicę lecącą do dzieci, i iuż ią zdźmie pazury. *Tward. W. D.* 2, 149, zgniecie, ztłoczy, *Boh.* zdjmati, wyjdjmati wyżąć; *ob.* zdżymać, zżymać, zżąć.

ZDZBŁO; *ob.* zdziebło.

ZDŹDŻEWNICA, ZDŻEWNICA, - y, *ż.*, dżdżewnica, dżdżownica, deszczowy robak, der Regenwurm. Gdy się w ziemi znayduią robacy ziemni zdżewnice albo gliſty, to znak tłuſtéy ziemi. *Haur. Ek.* 21. Jętką oblokłszy wędkę, to płocica, kiełb', okuń porwie, gdy cienka zdżewnica. *Biel. Myśl. F. iiij.*

ZDZIAĆ komu *czyn. dk.*, nadać mu imię, einen Namen geben. Jako mu dzieią, abo zdziano imię? *Cn. Th.* 1414. Niepodobna, aby tak wiele dochodów próżnuiącym nadawać, abo imiona proboszczów, kanonikow, xięży bez przyczyny zdziać mieli. *Baz. Modrz.* 523. - §., zdziać, zdziewać *ndk.*, (*oppos.* wdziać, wdziewać, odziać, odziewać), zciągnąć czyli złożyć odzież, cf. zzuć, ausziehen Kleider, Kleidungsſtücke. *Bndtk.*

ZDZIAŁAĆ *cz. dk.*, (*Bh.* zdělati, zdělawati *elaborare*, 2., uprawić rolą); zdziałać, udziałać, urobić, sprawić; *Vd.* sdelati; fertig machen, verrichten, ausrichten, vollbringen. Maiąc w sercu poczciwe czucie, w ręku pałasz, Wysłużysz prawą chwałę, wielkie rzeczy zdziałasz. *Przyb. Luz.* 305. Ach żadnych niemasz na tym świecie darów, Czymby podziemnych uniknąć legarów, Trudno to zdziałać, by człek ſkazitelny Był nieśmiertelny. *Zab.* 10, 14 *Swiętorz.* Któż odwołać może, co się iuż raz ſtało? Kto zrobi niedziałaném, to co się zdziałało? *Przyb. Milt.* 291. - *§., zdziałać kogo, = zrobić go, wycieńczyć, wysilić, wyniszczyć, wynędzić, pokonać, einen aufreiben. Stefan Woiewoda poraził 100,000 Turków, maiąc trochę ludzi, więcéy rozumem i sprawą, niżeli mocą; abowiem nadolną ziemię pierwéy wygłodził i trawę posuszył ogniem, na mieysce złe ich przywiódł, i tymże ie zdziałał więcéy, niż poraził. *Biel. Sw.* 247. Stefan Turków tym więcéy zdziałał, iż ziemię, gdzie mieli ciągnąć, przedtym był sam wypalił i wygłodził. *Stryik.* 630, *idem. Bielſk. Kr.* 412. Turków dwieście tysięcy na placu zoſtało, Baiazet się też sam otruł, szczęście go zdziałało. *Stryik. Tur. J.* Te rozkoszne ludzie łacno zdziałać wszędzie. *M. Biel. S. N.* 30. Ta nas dobrze nauczy, iako walczyć mamy, Jéy radą Moſkwę, Niemce, Tatary zdziałamy. *ib.* 29, cf. zdużać). Możesz-li nieprzyiaciela bić i z tyłu i z boków, łacno go tak zdziałasz. *Papr. W.* 1, 126 *z M. Bieſk.*) Gdy nieprzyiaciele bieżeli na odsiecz zamkowi, łatwie ie zdziałał, i sześćdziesiąt ich zabiwszy *przez dwieście poimał. *Biel.* 372. Nie możono wężowi nic udziałać rohatynami, aż go na oſtatek kuszami wielkiemi zdziałano, że legł i zdechł. *Warg. Wal.* 30 zgładzono. ZDZIAŁACZ, - a, *m.*, który co zdziała, lub który kogo *zdziała, der Verrichter, *Vd.* sdelauz; der Aufreiber.

ZDZIARSTWO; *ob.* dziarſtwo.

ZDZICZEĆ *niiak. dk.*, zdziczyć się *zaimk.*, ſtać się dzikim, nabrać dzikości; *ob.* dziczeć; wild werden, verwildern; *Rs.* одичать, одичаться, *pr. et fig. tr.* Czy to można tak prędko zdziczeć? czemu ia zawsze frysz? *Teat.* 19 c, 65. Trzeba go będzie zaznawać wszędzie; bo to musiało zdziczeć na wsi. *Teat.* 19 c, 2. Zdziczony. *Teat* 45 d, 15 *Wyb.*, Zdziczały. *Cn. Th.* 1414, verwildert. Zdziczałe zwycięſtwem żołnierſtwo czyniło po włościach zbytki. *Nar. hst.* 2, 193. - *§., Pewnie orzeł od gniazda swego się zdziczy, Gdy mu synów niewdzięczna matka wydziedziczy. *Pot. Pocz.* 5; dziko ſtronić będzie, vor etwas ſcheu werden, ſcheu ſliehen.

ZDZIEBŁO, *ZDZIOBŁO, ZDŹBŁO, *DŹBŁO, *ŹBŁO, - a, *n.*; ZDZIEBŁKO, ZDZIEBEŁKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Boh.* zblo, zdblo, ſtéblo, ſtyblo, ſtybylko; *Slo.* ſtéblo, ſtéblo; *Sr.* 1. ſtwelzo, ſtwélzo, ztwélzo, ſtwelza, zpat; *Sr.* 2. ſplo, ſpelto; *Crn.* shtéblu, (*Crn.* déblu *stipes*, debęl = gruby, tłuſty), bil, bilka (cf. biel); (*Crn.* shtibla, = gałązka); *Vd.* ſteblu, deblu, ſteblo, ſteblize (*Vd.* deblu, = pień, odziemek, *Vd* deblen, deblaſt, ſteblen, = pniakowy, *Vd.* debou, = gruby), bil, bilka, (*ob.* biel), turſt, (cf. trzcina), ſtern, zieu (cf. cew), ſtorſh (cf. ſtorc), ſternze, (cf. ścierń), drum; *Cro* zteblo, ſztéblo, ſztebelcze (*Cro.* debel, = gruby), trůha, klaſz (cf. kłos), bild; (*Dl.* ſztablo, = drzewo); *Hg.* zéep (cf. cep); *Rg.* ſtàrn, ſlammiza (cf. słomka), (*Rg.* ſtablo, ſtabar, = drzewo); *Bosn.* strrin, (*Bs* strinifcte = ściernisko), slammiça, bús, (*Bs.* ſtablo, çabl, çablicch, = drzewo); *Rs.* стебель, стебелёкъ, стебли́ще (cf. ствол, стволикъ trzonek; *Ec.* стéбло, стеблíе, стебéлце, паздерь, паздеренїе, паздерїе, всякаго жита стебли, такожде льна и другихъ растенїй, (cf. pazdzior); (cf. *Lat.* ſtipula, *Gr.* στῦλος); der Halm, Kornhalm, Getreidehalm. Łodyga, kiedy ieſt dęta, kolankowata, nazywa się źdźbło, *culmus*, iak u roślin trawnych. *Boter.* 37. Na iednym źble urosło siedm' kłosów. *Biel. hst.* 16. Dwie rzeczy dziwnie do siebie ciągną, magnes żelazo, a bursztyn dźbło albo słomę. *Radz. Z. P. M.* 478. Zdźbła pochwy, w których kłos, *Boëmis* poszwica. *Cn. Th.* 1414. Członek u źdźbła, trzciny, łodygi, u ziela, drzewa, *internodium.* *Cn. Th.* 130; cf. kolano). Źdźbła wierzch abo sączek, na którym kłos ſtoi, *truncus.* *Cn. Th.* 1414. Zdziebłko suche, knowie. *Cn. Th.* 1414; knowie, sztuki źdźbła. *ib.* 284 Strohſplitter. Przyłożywszy do źdźebła szeląg, będziesz miał kukiełkę. *Rys. Ad.* 57. Lekkim zdzieblkiem wicher szydzi. *Rey Wiz.* 110 *b*, cf. trzcina). Człowiek ieſt iako źbło, które od wichru bywa nagrawane. *Rey Pst.* *G* 4; ieſteś iako nędzny robaczek, a nikczemne zdziebłko przed oczyma iego. *Rey Pst. H* 8. Jako zdźbło przed wiatrem, tak pyszni zniknęli. *Psalmod.* 74, iak źbło

złamane. *Rey Pst. H* 6. Ty iesteś czystym bursztynem, ła zdeptanem zdziobłem. *Bals. Niedz.* 1, 336. *tr.* zdźbło, drzazga, pazdzior, ein Splitter, Splitterchen. W cudzym oku i zdzbło widzimy, a w naszym i belki nie możemy doyźrzeć. *Mon.* 68, 290. Każdy rad swoię wadę upatruie z boku, Prędzéy się dzbło postrzega w cudzym oku. *Teat.* 46 *b*, 34. Hypokrycie wyrzuć wprzód tram z oka twego, potym z cudzego zdźbło. *Zygr. Pap.* 232. – Zdziebłko czego, odrobina, ein Bißchen, (ein Häppchen). Zdziebłko masła, chleba. *Bndtk.* – *§., *zdziebło, ptak, *starpopola. Tr.* ?, ein gewisser Vogel. ZDZIEBLNY, -a, -e, od zdziebła, *Crn.* bilken, Halm=. §. ZDZIEBLNY, ZDZIEBLNISTY, ZDZIEBLISTY, zdziebła w sobie maiący. *Wlod.*; *Crn.* bilkast; *Vd.* steblast, ſteblen, sternjast; *Ross.* стебли́стый, стволоватый, стволи́стый, halmig, voll Halme, mit Halmen. (*Ec.* стебльѣю, стеблїе испущаю *caulesco*). Zdzieblisty kamień *syringites Plin.*, *gemma stipulae instar perpetua fistula cauatus. Cn. Th.* 1414. Pierzysko zdziebliste prosowe, *stipularia phoba. Cn. Th.* 1414.

ZDZIECINIEĆ, *ob.* dziecinieć. *Addas*: Że był iuż prawie w starości swéy zdziecinniały, łacno go było każdemu na wszystko namówić. *Biel. jun.* 667; kindisch geworden, kindisch.

*ZDZIER, -u, *m.*, zdzieranie, zdzierstwo, das Abreißen, Bereißen, Schinden, Prellen, Placken. Tak handle ustaią, i droga do Tyru Zapomina się wszystkim, dla ciężkiego zdzieru. *Jabł. Tel.* 36. ZDZIERAĆ; *ob.* zedrzeć. ZDZIERACZ, -a, *m.*, ZDZIERCA, -y, *m.*, który zdziera, łupieżca, wydzieracz, derus; *Bh.* drjč, drać, wydřidnch; *Vd.* dertnik, odertnik, lhobovez, der Leuteschinder, Placker, Preller. Łakomca i zdzieracz. *Pir. Pow.* 50. Nie ludźmi takowym zdziercom być było, ale wilkami drapieżnymi albo niedźwiedziami. *Star. Ref.* 114. ZDZIERCZY, -a, -e, ZDZIERSKI, -a, -ie, od zdzierstwa, zdzieraiący, *Vd.* dertnizhen, derezhen, odertinſki, Leuteschinder=, Placker=, prellerisch, prellend. Zdziercze łakomstwo. *Nar. Dz.* 2, 195; *Zab.* 13, 234 *Nar.* (ZDZIERGNĄĆ; *obacz* dziergnąć). ZDZIERSTWO, -a, *n.*, *ZDZIERKI *plur.*, zdzieranie, łupiestwo, wydzierstwo, *Cro.* dertya; *Vd.* dertje, dertia, derenje, odertnia; Leuteschinderey, Prellerey, Plackerey. Rozumiałem, że się zdzierstwem zbogacę; alić oto w iednym momencie, i to com drugim wydarł, i tom com sprawiedliwie sobie wysłużył, stracilem. *Teat.* 54 *c*, *dij.* Nie ieden obraca męstwo swoie na łupy i zdzierki, aby mógł co naywięcéy zgromadzić groszów. *Petr. Pol.* 35. Zdzierstwo urzędowne *repetundarum crimen. Cn. Th.* 1414. Zdzierstwa urzędników były naywiększym zawsze powodem do rebellii. *Nar. hst.* 4, 196.

ZDZIERŻAWIĆ; *ob.* zadzierżawić, odzierżawić. ZDZIERŻEĆ *cz. dk.*, *zdzierżawać *kontyn.*; zdzierżywać *czstl.*; *Boh.* zdržeti, zdržowati; *Slo.* zdržugi; *Sr.* 1. zdżeržacż, zdżeržuyu, zdżeržu; *Vd.* sdershati; *Cro.* zderſavati, zderſávam; *Rg.* zdarxati, *Ross.* сдержать; zdzierżeć, dodzierżeć, dotrzymać, dochować słowa, wiary, Wort halten. Pierwéy gdy co zacnego w Polszcze zmawiano, Tedy to Czeskiém słowem zdzierżeć obiecano. *Rey Zw.* 241. Ieślić nie zdzierżą w twoim handlu wiary. *Klon. Fl. D* 1 *b*, *Rs.* содержанїе utrzymanie, 2., treść w piśmie zawarta, 3., stosunek). – Zdzierżeć co, zdzierżeć czemu, wytrzymać co, zdołać czemu, zdużać, aushalten, ertragen, vertragen, gewachsen seyn. Miasto dzierżeć nie mogło szturmowi. *P. Kchn. Jer.* 3. Nie mogę sam zdzierżeć wszystkiego ludu tego, bo mi ciężki iest. *W. Num.* 11, 14, nie mogę ia sam znieść wszystkiego ludu tego, bo to nad możność moię. *Bibl. Gd.*, nie mogę mu dać rady, nie sprostam mu, nie wydołam). Naiazdu iego zdzierżeć nie mogli. *W. Num.* 22, 3. Zdzierżeć, wstrzymać, *strzymać, zatrzymać, aufhalten, einhalten, zurück halten. Wiara wszelką broń czartowską zdzierżywa. *Kanc. Gd.* 264. Cóż począć z tym człowiekiem, którego ani w szczęściu, ani w złym razie zdzierżeć nie można? *Zab.* 2, 378; *Wysi. Kat.* 156. Błogosławiony, który zdzierżywa pokusie. *W. Jac.* 1, 12, który znosi pokuszenie. *Bibl. Gd.*) Zdzierżeć się *zaimk.*, wstrzymać się, sich enthalten; *Crn.* sderſhim se; (*Crn.* sderſhlivoſt, *Boh.* zdrželiwoſt, *Cro.* zderſanye, a wstrzemięźliwość, *Bh.* zdrželiwý wstrzemięźliwy). *Risum tenere* zdzierżawać się od śmiechu. *Mącz.* Acz ci tak pilną i uczoną mowę grzech przerwać, a wszakoż zdzierżeć się nie mogę, abym cię tu nie pytał ... *Orzech. Qu.* 110. ZDZIERŻYCIEL, -a, *m.*, który co zdzierżywa, der Halter, *Cro.* zdersitel; *Ec.* содержи́тель, который блюдеть или хранить что, cf. zachowacz.

ZDZIERZGNĄĆ, ZDZIERGNĄĆ; *ob.* dziergnąć, zadziergnąć. ZDZIESIĄTKOWAĆ; *ob.* dziesiątkować.

*ZDZIEWAĆ się, na Podgórzu, zamiast spodziewać się. *X. Kam.*, *ob.* *nadziewać się, cf. nadzieia; hoffen; cf. zdziać.

ZDZIEWOSŁĄBIĆ, ZDZIEWOSŁĘBIĆ; *ob.* dziewosłębić. *Addas*: Małżeństwo Władysława z Zofią sam Witold zdziewosłąbił był. *Krom.* 489, poswatał, er hatte die Heyrath gestiftet.

ZDZIOBAĆ, *ob.* dziobać, podziobać. *Addas*: Zwabiwszy w łąki zielone Słowik dudka, zdradził żonę, A dudek za to pod gaiem Zdziobał mu samiczkę wzaiem. *Teat.* 16 *c*, 53, w rozpustnym znaczeniu: zażył iéy, nacieszył się z nią.

ZDZIURAWIĆ, *ob.* dziurawić, podziurawić. *Addas*: Maiąc zdziurawione sumienie ... *W. Pst. W.* 68, cf. dziurawy. ZDZIURAWIEĆ; *ob.* dziurawieć.

ZDZIWACZEĆ; *ob.* dziwaczeć. ZDZIWACZYĆ kogo, *czyn. dk.*, dziwacznie go wystrychnąć, uczynić go dziwacznym, skazić dziwactwem, einem wunderliche Grillen beybringen, ihn grillenhaft machen, ihm den Kopf verrücken. Poymie za żonę przystoynie wychowaną, i ieszcze zbrodniami matczynemi niesкalaną, fochami niezdziwaczoną. *Pilch. Sen. list.* 4, 255. ZDZIWIĆ; *obacz* dziwić, dziwować, zadziwić. *Addas*: zdziwiony, zadziwiony, *Ecc.* почуждѣнъ, удивленъ. Zdziwienie, zadziwienie, zadziw, die Verwunderung. Z wielkiém wszystkich zdziwieniem. *Krom.* 262.

ZDŹWIGNĄĆ; *ob.* dźwignąć, przedźwignąć, wzdźwignąć; *Boss.* zdvighnuti; *Cro.* zdignuti, zdiſem; aufheben, wegheben; (*Rs.* сдвинуть, сдвинуть, сдвигать, сдвигивать odsunąć, сдвижный suwalny, сдвижка, сдвиганїе odsunięcie.

*ZDŻYĆ, n. p. Fałsz tych listów, w których mi zadaią, żem się Rzymskiéy spodziewał wolności, pewniéyby się wydał, gdyby mi się samych delatorów zdżyć godziło. *Bardz. Boe.* 14. ?

*ZDŻYMAĆ; *ob.* zżymać, zżąć.

Z E

ZE, *praepositio locó z*; *e nimirum additur euphoniae gratia ante aliquot consonantes insequentes*, *e. gr.* ze złota, ze srebra; *ob.* z.

ŻE *coniunctio*, iż, daß, *Bh. et Slo.* že; *Sr.* 1. žo, ze, ſo; *Sr.* 2. žo; *Carn.* de, nej; *Vind.* da, dapak, da ſteim; *Cro.* da; *Sla.* da; *Rg.* dà, zà; *Bs.* da, nekka, neka; *Ec.* óже (cf. iże), (*Rs.* же, жъ lecz, też); (cf. *Hebr.* ש ſe, *eo quod*). Że, *Lat. ut*, *vel constructio Latina Accusatiui cum infinitiuo*, *e. gr.* Powiadaią, że poiechał, *eum profectum eſse. Lde.* Dobrze czynisz, że mi pomagasz, *quod me adiuuas; sed hoc loco Latinum quod reddi etiam potest Polonico* co: dobrze czynisz, co mi pomagasz. *Cn. Th.* 1415, *ob.* co). – Że *cauſsale: quia*, gdy, gdyż, ponieważ, da, weil. Żeś białogłowę z kości ſtworzył Panie, Nie iednemu też kością w gardle ſtanie. *Bratk. B* 2 *b.* – *Conditional.* Chyba że tak, inaczéy nie doſtanie. *Tręb. S. M.* 10, nur wenn es ſo iſt, wenn dem ſo iſt; angenommen, daß es ſo ſteht, pod tym warunkiem, unter der Bedingung. – *Desiderii cum miramur:* n. p. Ale że Jeymości dotąd ieszcze nie widać! *Teat.* 30 *c*, 24, aber daß die gnädige Frau bis jetzt ſich noch nicht ſehen läſſt! cf. żeby, oby!) – *Ex abrupto*: Że też WcPan ze wszyſtkiego szukasz zbierść wzorki. *Teat.* 2 *b*, 109, (cf. boday cię)! daß du doch auch überall was aufſtechen muſſt! 2., – że, *enclitic.*, (cf. *Gr.* - σε, *e gr.* εκεῖσε tamże; *Ec.* же *autem*, *vero*, cf. *Gr.* γέ). – *że particula ad finem dictionum addita significat Lat. - ne*, *interrogantem*, *e. gr.*, ieſt-że? *estne*? *Cn. Th.* 1414; iſt denn? iſt wohl?, iſt denn wohl? – *Interrogat indirect.* Także się zemną obchodzisz? *siccine agis*? *Cn. Th.* 1415. – *Intensionis affirmat.* To macie tam dwór osobny? ℟. a iakże Mości Dobrodzieiu. *Teat.* 19, 40, nie inaczéy! tak ieſt! iużci! wie anders? freylich! das verſteht ſich. – *Identitatis:* tamże, *ibidem. Cn. Th.* 1414 eben daſelbſt. O tymże czasie, o teyże godzinie; *ob.* Tenże, taże, toże, cf. *Lat. - met*, *ipsemet. Casibus exeuntibus in puram vocalem, additur non - że*, *sed solummodo - ż*, *e. gr.* temiż, temuż, tegoż, sama-ż, samo-ż, samemiż, *in dyphthongum vero*, *ut in consonantem - że*, *e. gr.* téyże, tymże, samże, sameyże. – *§., *Concludendo*: Nie był-że móy ociec śpiewakiem, ani ia nie będę. *Cn. Ad.* 947, es war ja auch mein Vater kein Sänger, folglich werde ich es auch nicht. – *Verbis secundae personae apposita significat vero*, *dum*, ruszayże się *moue vero te ocius. Aliquando loco - że*, *- sz ponitur*, *ut* idzisz, podzisz, *pro* póydźże, *et in plurali* chodźciesz *aliter* chodźcież. Nuże *agedum.* Dopierożem zginął *nunc enimvero occidi*, uciekałże *fugiebat enimuero. Cn. Th.* 1414 *et* 1415. – że dołączone do trybu rozkazuiącego ieſt przyciſkiem, któremu odpowiada Łacińſkie zakończenie drugiéy osoby *Imperatiui* na – *to*; n. p. *ama* kochay, *amato* kochayże, słuchay *audi*, słuchayże *audito.* cf. *Kpcz. Gr.* 1. Jeśliże ty się panie młody kanclerzem oycem chlubisz, miéyże dzielności kanclerſkie, i ieśli hetmanem, miéyże urząd o sobie hetmańſki, ieśli kasztelanem, mieyże radę kasztelańſką, ieśli woiewodą, miéyże sprawę woiewodzą. *Orzech. Tarn.* 33; wenn du dich etwa, junger Herr, deines Vaters des Kanzlers rühmſt, nun ſo habe denn die Eigenſchaften eines Kanzlers u. ſ. w.

*ZĘBACIĆ *cz. dk.*, zębatym uczynić, zahnig machen, auszähnen. *Bndtk.* ZĘBACIEĆ *niiak. dk.*, *Bh.* zubatjm; *Slo.* zubatiť, zubatnuť; ſtać się zębatym; *Ec.* зубѣю, зубатѣю, zahnig werden, cf. zębować. ZĘBACZ, ZĘBAL, - a, *m.*, człowiek zębaty, wielkozęby, ein Großzahn, ein Menſch mit großen Zähnen, *Cro.* zubék; *Ec.* великозубый. Zębal, zębaty, wielkozęby. *Cn. Th.* 1415. Zębal, od wielkości zębów. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 139, cf. gębal, nosal i t. d.) (*Cro.* zabàche, zubczi, = grabie, raszpla; *Bs.* zubaç od ralla, *dentale*; *Rg.* zubaccja *bidens*). – §., zębal, zębacz, zębaty żwawy człowiek, do zęba się kłócący, ein biſſiger zankſüchtiger Menſch. – §., zębacz; *ob.* zębodłub. ZĘBAK, - a, *m*, ryba morſka zębata, *dentex. Cn. Th.* 1415, ZĘBATKA, - i, *ż.*, *Papr. Koł. H* 3; der Meerbraſen, ein Seefiſch mit großen Zähnen, *Bs.* zubataç; *Cro.* zubatecz riba; *Ross.* зубатка *anarhichas lupus* wilk morſki, выре зубъ *wiroząb, gatunek karpi w Donie i Dnieſtrze. (*Bh.* zubak dwuletnie iagnię). ZĘBATY, ZĘBIATY, ZĘBIASTY, ZĘBISTY, - a, - e, z zębami, zęby maiący, *Bh. et. Slo.* zubatý; *Sr.* 1. zubaté, zubowité; *Crn.* ſobat; *Cro.* zubàſzt; *Bs.* zubatni, tko imma velike zube; *Rg* zubaſt; *Ross.* зубастый, зубастъ, зубатый; zähnig, zahnig, mit Zähnen, gezähnt. Szkaradna ta beſtya zewsząd kilkaset oczu miała, zewsząd zębiata. *Kosz Lor.* 38 *b.* Orła zębaty wilk naymniéy się nie boi. *Biel. S. M. a iij b*, oſtrozęby, ſcharfzähnig. Zębiſty, który oſtre a małe zęby ma, *denticulatus. Mącz.* Tych puſtyń nie wiek narobi zębaty, Nie żadna ſtarość miaſt wywróci tyle. *Chrośc. Luk.* 220; wygryzuiący psuiący, niszczący). Zębaty, ząbkowaty. *Cn. Th.* 1415, z wsadzonemi kolcami, śpicami). Brona zębiaſta. *Radz. Jez.* 41, 15, wóz z zębami nowemi. *Bibl. Gd.*) Koło zębate. *Rog. Doś.* 2, 337. Koła zębate używaią się do pomnożenia siły, do pomnożenia szybkości, do odmienienia kierunku w ruchach, do umiarkowania ruchu na pewne ſtanowiſka czasu, albo nakoniec do wſkazowania ruchów albo rozległości, których oko nie mogłoby inaczéy doſtrzedz. *Jak. Mat.* 4, 324; Zahnräder. – Zębaty, śpiczaſty, oſtry, *fig.* ſpitzig, ſcharf. Piorem zębatém na uſtawy kościelne powſtaie. *Zebr. Zw.* 94. – Zębaty człowiek, żwawy, oſtrozęby, uparty do zęba, wyszczekany, biſſig, beißig, zänkiſch, ſtarrköpfig. Zębaty, swarliwy *Dudz.* 73. Królowie zębatszym posłom zawsze coś dali, i gęby im zatykali. *Biel.* 400. Wedle potrzeby Rzpltéy, raz ze wszyſtkimi, drugi raz przeciwko wszyſtkim był, ſtrzegąc Rzpltéy, w czym iż tak rzekę, zębatym senatorem był. *Orzech. Tarn.* 81. Zębate pismo, trudne do zrozumienia. *Dudz* 74; ſchwer zu verſtehen. Jakie pisanie mamy bardziéy chwalić, do woli prawie łatwe, czyli to, które ieſt trochę zębate? *Gorn. Dw.* 45. – (ŻEBERKO; *ob.* żebro. ŻEBERNY; *ob.* żebrowy). – ZĘBNY, - a, - e, *ZĘBOWY, od zębów, do zębów, Zahn=, *Boh.* zubj; *Rg.* zuuban; *Crn.* sobinè; *Cro.* zubni). Zębny, do zębów należący. *Włod.* Pokarm niebieſki nie ieſt gębny, zębny, brzuchowy, ale umysłowy, i nie ten je, co gębę z zębami przynosi, ale ten co wierzy. *Zrn. Pſt.* 3, 83. Naprawa dusz idzie, nie z zębowego, ale duchownego pożywania ciała Pańſkiego. *Zrn. Pst.* 3, 85. Zębna śpilka, zębne piórko, *ob.* zębodłub, dłuboząb. Zębne kleszczki, *Ecc.* зубоводило, зуболовило. Zębna fluxya, *Cro.* zazubnicza, *Rg.*

Rg. zazubiza, *Sla.* zubna bolèst; *Ec.* зубоболѣніе, зубная болѣзнь zębów bolenie). Zębne ziele, ZĘBOWNIK, - a, *m.*, *Crn.* pęhtram, (*ob.* bertram); *Cro.* tarkun; *Rg.* targög; *Bs.* tarkog (cf. *Rs.* зубной корень *cachrys odrutalgica*); Zębne ziele, *pyrethrum*, Bertram, Speichelwurz. *Sien.* 118, Zębne ziele od naszych Polaków rzeczone iest przeto, że boleści zębów prędko uśmierza, i rozpuszczaiąc lipkie a zimne ślamowatości w nich, przez usta wywodzi. *Syr.* 160, *ib.* 159, może go też ślinnym zielem nazwać, iako Łacinnicy *salinariam*, bo flegmę z slinami z głowy, z żołądka i z piersi wyciąga. *Syr.* 160. Korzenie zębownika, mózg z nieczystości flegmistych wyczyszcza. *Sien.* 118; zębownika korzenie, gdy uwarzysz w winie, a tym sobie usta będziesz płókał, bolenie zębów oddala. *ib.* 119. *ZĘBOCZYSZCZĄCY, - a, - e, *Rs.* зубочистный, zahnreinigend. *Zęboczyszczący proch, zębny proch, *dentiscrinium*. *Cn. Th.* 1415. *ZĘBODŁUB, - a, *m.*, dłuboząb, śpilka zębna, piórko zębne; *Bs.* zubatka, spilka kómse zubi ciste spilka od zubi; *Rg.* zubátka; *Cro.* zubodub, zubàtka; *Rs* зубочистка; der Zahnstocher, Zahnstecher. Zębodłuby, dłubozuby, zębacze. *Teat* 12, 126. Gdy ząb próchnieć zaczyna, wychędoż go piórkiem lub zębodłubem. *Perz.* Cyr. 2, 190. *ZĘBOGADACZ, - a, *m.*, *Cro.* zubogovorecz *dentiloquus*, przez zęby gadaiący, der durch die Zähne redet, cf. szepluń. *ZĘBOGRYZ, *Ec.* зубогрызеніе, choroba zębów, der Zahnfraß, cf. spróchnienie. ZĘBOLEK, *ob.* lekoząb, dentysta, der Zahnarzt. ZĘBOŁOM, ZĘBORWACZ, - a, *m.*, który zęby wyrywa, wyłamuie, der Zahnbrecher; *Bh* zubitrh; *Crn.* sobedirz; *Cro.* zubovadecz; *Slo.* zubovadac. *ZĘBOMA, z zębami, *ob.* ząb. ZĘBOTŁUK, - a, *m.*, czym zęby tłuką, der Zahnausschlager. Zębotłuki *dentifrangibula*, pięści. *Cn. Th.* 693. ZĘBOWAĆ *med. ndk.*, zęby dostawać, na zęby chorować, zahnen, Zähne bekommen, (cf. zębacieć). Trunek ten lekkiemu zębowaniu iest ratunkiem. *Syr.* 796, pomaga kłóciu się, wyrzynaniu się zębów. ZĘBOWNIK; *ob.* zębne ziele.

ZEBR, - a, *m.*, ZEBRA, - y, *ż.*, *Rs.* зебра, zwierz wielkości konia mierzyny, z kształtu podobnieyszy do muła; sierć gładka żółtawa, maiąca poprzek pręgi czarne na trzy cale szerokie. *Zool.* 380, *equus zebra*, der Zebra.

ŻEBRA, *Gen.* żeber, *ob.* żebro.

ZEBRAĆ, zebrał, *F.* zbierze, zbiorę *cz. dk.*, zbierać *nd.*, *Bh.* sebrati, zebrati, zebral, zberu, zbirati (= zebrać, z, 2., zabrać); *Sr.* 1. sebracj, zbiru, zbiram, zeberu, zbèram, biru; *Sr.* 2. sebrasch, zarisch; *Crn.* sbiram, bernâm; *Vd.* brati (cf. brać), berem, skupbrati, sbirati, vkupsbrati, vkup spraulati (cf. sprawić, cf. do kupy, w kupę), vkupsbirati, poberat, (cf. pobierać) (*Vd.* sbarat *inuestigare*); *Cro.* zebrati, zbiram (= 1., colligere, 2., eligere), pobirati, zkupim, spravlyati; *Dl.* brati, zkupiti; *Bs.* skuppit, nakupiti, pokuppiti, kuppiti; *Rg.* sabratti, sabirati (cf. zabrać), zbirati, skuppiti, skupglivati; *Sla.* brati; *Rs.* собрать, собирать, соберу, собираю, збирать, (cf. *Hbr.* צבר zabhar *collegit*, cf. ברח barach *selegit*). Zbierać co, pieniądze, kwiatki, do kupy składać nabrawszy, zusammen lesen, zusammen nehmen, zusammen suchen, zusammen sammeln; zebrać, zusammen bekommen, zusammen haben, gesammelt bey einander haben oder halten. Człowiek gospodarny ustawicznie pracuie, chce-li aby co miał, a to zbieraiąc mało do wielkiego, trochę do większego, aż zbierze, a zapomoże się w kupie i sprzęt. *Glicz. Wych. M.* 8 *b*. Po groszu zbieraiąc zbierzesz, po szelągu ciskaiąc rozciskasz. *Rys. Ad.* 58; *ob.* po troszce). Wyda się rychło, co się zebrało nierychło. *Cn. Ad.* 834. J ten pieniędzy nie zbierze, kto nie żyie filutem. *Teat.* 17 *b*, 59. Nie synowie oycom skarby zbieraią, ale oycowie synom. *Sk. Kaz.* 593 *b*, On na drugiego zbiera, a sam głodem umiera. *J Kchn Dz.* 227, *Rs.* собить, соблю; cf. drugim dobry, sobie zły). Co lepiey, ieśli na nauki syna dać, aby na żywot wieczny się miał, ieśli na rzemiosło, aby *wychowania tylko sobię zbierał. *Glicz. Wych. G* 8, aby tylko na wyżywienie zarabiał). Zebranie, zebrany maiątek, zbiór, Gesammeltes, das Gesammelte, das Vermögen, *Slo.* zbirka. Opuściła dom bogaty oyca, iedyna iego zebrania dziedziczka. *Sk. Zyw.* 1, 10 *b*. – Zbieram co na ziemi, abo z ziemi podnoszę. *Cn. Th.* 1405; auflesen, zusammen lesen. Owocu dębowego nie obieraią, tylko na ziemi za doyrzałością zbieraią *Haur Ek.* 166. By to nie tu, nie rzekłbyś tak śmiele, J po ziemibyś pewnie zbierał zęby. *P. Kchan. J.* 433, miałbyś zęby wybite). Leży tego kupa w koło nas, brać one trzeba, a nie poiedynkiem zbierać. *Pilch. Sen. list* 270. – Zbieram ostatki pozostałe. *Cn. Th.* 1405, cf. podkowy zbierać, *Cro.* paperkujem; *Rg.* pàgljetkovati, Nachlese halten. Oka w pończosze podnieść, rozrachować, przybierać, zebrać. *Mag. Mscr.*, w kupę ściągnąć, im Stricken die Maschen zusammen nehmen. Zbierać w drukarni, po wydrukowaniu dzieła, arkusze podług porządku liter lub numerów zbierać na ligi. *Mag. Mscr.*, ein abgedrucktes Werk in Lagen legen, Lagen machen. W krótkim czasie, zebrawszy wszystkie rzeczy, *wezbrał się, i iechał w dalekie kraie. *Leop. Luc.* 15, 13, do kupy wziąwszy, w kupę złożywszy, ułożywszy, popakowawszy, er nahm alles zusammen, packte alles zusammen. Fingalu, w tobie razem iest zebrana J dzielność bitwy, i słodycz pokoiu. *Kras. Oss. F* 2, połączona, razem się mieści). – Zbieram co w co. *Cn. Th.* 1405, *ib.* 1406. Zbieranie liczby iest liczb wielu w iednę zebranie. *Solsk. Geo.* 3, 81, summowanie, zliczenie, das Zusammenrechnen. Po skończonym działaniu czyni się zebranie, *reductio. Jak. Mat.* 2, 6. Zebranie liter na iedno ruszenie wargi, języka, *ob.* zbieranka, zgłoska, syllaba). Zebranie krótkie czego, summowanie. *Cn. Th.* 1415, suma rzeczy, *ib.* 1083, treść, istota, der Jnbegriff, Hauptinhalt. Cały świata historyi zebranie, zawsze z mappą dziecięciu dać czytać, a potym obszerną historyą drugim nawodem. *Mon.* 65, 233. W zwięzłym zebraniu przyczyn krótką dać odprawę. *Bals. Niedz.* 1, 176, w treściwym zbiorze). Zbieranie czego rozproszonego. *Cn. Th.* 1406. Adam z zimney trętwości przez słochu zasłuchy, Wydobył się, i zebrał rozsypane duchy. *Przyb. Milt.* 356. Patrona cały umysł zebrany być powinien. *Teat.* 9, 9, nie roztrzepany, gesammelt. Zapytaycie go, ieśli się iuż zebrał z sobą, rozumiemy, że się tego nie zaprzy *Smotr. El.* 8, ieśli przyszedł do stałey rozwagi). Zebrawszy się z pamięcią, niech przyzna, ieśli nie tak, iak piszemy. *Exam.* 43, zreflektowawszy się, rozmyśliwszy, wszedłszy w się). Eneasz zebrał członki, do ziemi się schylił. *Dmoch. Jl.* 2, 221, ściągnął, skurczył, er zog sich zusammen). Nie uląkł się Ferat, miecza od boku dobył, sam w się

zebrany. *P. Kchan. Orl.* 341, wziąwszy się w kupę, **et nahm sich zusammen**; *Bs.* rebrittise, *(cf. żebro)*. Patrząc na dziw straszny Orland w się zebrany, Nie ma żadney na sercu i twarzy odmiany. *P. Kchn. Orl.* 1, 309. Płaszczem się wszystka do ziemi okryła, Oczy wstydliwe sama w się zebrała. *P. Kchn. Jer.* 32. – Zbierać, układać; zebrać, ułożyć ściągnąwszy, **zusammen legen, zusammen fassen, aufnehmen**. W rugi czoło zbierasz. *Mon.* 70, 157 fałduiesz, marszczysz). Jaspis szatę na piersi zebraną *strzymuie. *Ustrz. Troi.* 15, złożoną, ściągnioną, **über einander geschlagen**. Tak namaszczona włosy zbiera na grzebienie, Prześliczne z nich na głowie ukształca pierścienie. *Dmoch. Jl.* 2, 45. Wszystkie włosy w tył zebrane. *Teat.* 20, *pr.* Zbierać włosy u fryzera, przycinać czyli przystrzygać włosy. *Mag. Mscr.*, **die Haare ordentlich verschneiden**. – Pracowicie zebrana mowa. *Teat.* 8 c, 69, ułożona, wypracowana, **ausgearbeitet, wohl zusammengesetzt, gut verfasst**. Ale iak subtelnie ieszcze zebrał potwarz! *Siem. Cyc.* 384. Czyż nie poznaiesz, że oni to z mieyskich złośliwych rozmów złożyli? *ib.* 386., skomponowali). – Zbierać nogi, układać kształtnie, szybko, **die Füße künstlich und flink zusammennehmen, bewegen, werfen**. Widziałeś konia mego korwety i susy, To lekkie nóg zbieranie, to zagięcie karku! *Zabł. Firc.* 19. Bieży ieleń, przesadza ziemie, lekkie stopy Zbiera, czyni skok wielki, by przerwał swe tropy. *N. Pam.* 1, 70. Zaiąc szybko zbierał nogi. *Jak. B.* 69, drapaka dał, uciekał, w nogi, cf. polizał nóżki). – Zbierać lud, zgromadzać, **das Volk versammeln**; *Ec.* смâдю, смâдеmвую (cf. stado); zbierać się, zgromadzać się, **sich versammeln**; *Bs.* saboritise, sabrattise, zbiratise, skuppitise; *Ec.* смâнmисл, смâюсь. Zbieram żołnierza, woyska. *Cn. Th.* 1405, cf. ściągać). Swidrygał woysko zebrawszy, ciągnął do Podola, któremu Władysław z swym ludem zaſtąpił u Łucka. *Biel. Sw.* 236 *b.* Zebrany z różnych mieysc, *Rs.* сгонный, cf. zegnany, spędzony). Zbieranie ludu na woynę, *delectus militum. Cn. Th.* 1406. Zbierzcie się, a słuchaycie synowie oyca swego. *Rads. Genes.* 49, 2. Faryzeuszowie, usłyszawszy, iż zamknął usta Jezus Saduceuszom, w iedno się zebrali. *Sekl. Math.* 22, zeszli się, **sie versammelten sich, sie kamen zusammen**. Śmierć nam milsza, niż iarzmo niewoli, niechay się senat zbiera, niech będzie gotowy o tey godzinie. *Teat.* 45, 52. Niech go tędy wprowadzi, póki się do stołu, nie zaczną zbierać goście. *ib.* 11 *b*, 61. Zebranie ludzi, zgromadzenie, gromada, schadzka, (cf. zbor), **die Versammlung**, *Vd.* vkupsberenje, vkupsbranie, sbor, spravishe, sbralishe, vkupspraulishe; *Cro.* zkupchina; *Bs.* skupsctina, skup, zbiranje; *Rs.* смâя. X. Łukasz Lwowczyk w wielkim zebraniu *kazał w Przeworsku. *Orzech. Qu.* 171. Gdzie ieno póydziesz, wszędzie usłyszysz szkodliwe cudzemu honorowi mowy; nie ma tego zebrania, nie ma tego domu, gdzieby cudzéy sławy nie nicowano. *Boh. Kom.* 2, 15; *cf.* schadzka, posiedzenie, kompaniia, **Zusammenkunft, Versammlung, Gesellschaft**. Zawżdy błogosławieństwo Pańskie wisi nad domem iego i nad zebraniem iego. *Rey Pſt. P.* 1, nad familiią, nad rodem, nad *narodem iego, nad plemieniem iego, **über den Seinigen, über seiner Familie, seinem Geschlechte**. Rozstąpiła się ziemia, i pożarła Datana, i przysuła zebranie Abironowe. *Leop. Pſ.* 105, 17; okryła rotę Abironową. *Bibl. Gd.*, **die Rotte**). – Zebranie duchowne, kapłańskie, biskupie, zbór, koncylium, **die Kirchenversammlung, eine Versammlung der Geistlichkeit**. Koncylium w Konstancyi było *sebranie duchownych, gdzie Husa Jana spalono. *Biel. Sw.* 234. Swięte Trydentskie zebranie. *Kucz. Kat.* 2, 378. Zebrania kapłańskie rozpędzone były, wszystek święty zbór oney się porażki bał. *Sk. Zyw.* 1, 13. Zebranie, towarzystwo, zgromadzenie, **die Gesellschaft**. Ludwik Gonzaga, zakonnik zebrania Pana Jezusowego. *Wys. Kat.* 6., *societatis Jesu)*. Łaska, którą W. K. M. przeciw naszemu zebraniu okazuiesz. *W. Pſt. W.* 3 *dedyk.* Jgnacy z Loioli, fundator i oyciec zebrania Pana Jezusowego. *Wys. Loy.* 3. – Niechay się zbierą wody, które pod niebem są, na iedno mieysce, że się ukaże susza, i stało się tak; i nazwał Bóg suszę ziemią, i zebranie wód nazwał morzem. 3 *Leop. Gen.* 1, zgromadzenie wód. 1 *Leop*). – Zbierać wodę deszczową, **Regenwasser auffangen**. Zbieranie wody deszczowéy, *aquilegium. Cn. Th.* 1406. – Zbierać co w co. *Cn. Th.* 1405, **wo hinein sammeln**. Niech mi się uściskać cię godzi, synu miły, i ducha, który cię odchodzi, w usta zebrać. *Bardz. Tr.* 501, wciągnąć, wessać). – Zbierać co z czego, wybierać, wyciągaiąc zbierać, pozbierać, **heraus sammeln, heraus ziehen und sammeln**. Zbieranie z xiąg rzeczy. *Ch. Th.* 1405; *commenta, hypomnemata*; zbieranie z xiąg *excerptio, ib.* 1406. Pszczoły miód i wosk zbieraią z kwiatów. *Zool.* 124., wysysaią). Zbieram wino, obieram. *Cn. Th.* 1405; *et* 1265, **den Wein lesen**. Zbieram owoc, obrywam. *Cn. Th.* 1405. Obrywam owoc, kwiatki, zbieram. *ib.* 578; **Früchte, Blumen pflücken und sammeln**. Zbieranie owoców, wina. *Cn. Th.* 1406; *perceptio frugum*. Zebrania wina czas, *vindemiae tempus. ib.*; *ob.* winobranie). Na winnicy po *zbieranéy bywaią zostawione grona. *W.* 4 *Ezdr.* 16, 31, po zbieraniu, po winobraniu). W kraiach, którym drzewa oliwne właściwe, można dwa razy na rok zbierać. *N Pam.* 16, 115. Zbieraymyż różę, póki w świeżym kwiecie, Zbieraymy różę porządney miłości. *P. Kchn. Jer.* 401 uszczykniymyż, **pflücket die Rose, ehe sie verblüht**. – Zbieram z pola, sprzątam. *Cn. Th.* 1405, *Vd.* poshenjati, (pożąć), vkopudati, v'kope spravlati (cf. kopować), **die Getreidegarben einsammeln, das Getreide einernten, einführen**. Przez niepokoy woienny z pola rolnik nie zebrał. *Krom.* 177. W starym zakonie kazano, aby żnąc i zbieraiąc zboża z pola, kłosów na ziemię upadaiących nie zbierali; ale ubogim na zbieranie zostawili. *Sk. Zyw.* 2, 135 *b.* Cokolwiek się na tym polu naydzie, to kosą podetną, zbiorą, i do stodoły zwiozą. *Podw. Wroż.* 24. Gdzie nie siał, iednak zemną zbiera. *Groch. W.* 563. – Zbieram pierze z szaty, *floccos lego, ut phrenetici et adulatores faciunt*; *simile est Gr.* καρφολογέω *festucas lego*, zbieram zdziebłka. *Cn. Th.* 1405, **ablesen, abpflücken, abzupfen**. Wzorki zbieraiąc, krytykuiąc bez względu, nicuiąc każdego, oburzyłeś na siebie wszystkich. *Teat.* 27, 22, **splitterrichten, Härchen zupfen**. Że też Wc Pan ze wszystkiego szukasz zbierać wzorki! *Teat.* 2 *b*, 109, wybierać wzorki). Chory iuż zbiera koło siebie. *Tr.*, konaiąc rękami chwyta, **der Kranke greift und zupft schon**

um sich herum. - Zbierać ze stołu, *tollere mensam*. *Cn. Th.* 1405, die Tafel abräumen, vom Tische wegräumen. A skoro po potrawach już z stołu zebrano, Kubki spleciome wieńcy z winem podawano. *A. Kchn. Wirg.* 27. Obóz zebrać, zwinąć, das Lager abbrechen, aufheben. Ku dniowi obóz zbierać kazał. *Warg. Cez.* 27. Kiedy nawałności następuią, żagle zbieraią, dlatego aby wiatry mocy nad okrętem nie miały. *Otw. Ow.* 228 zdeymuią, abnehmen, zusammen nehmen, zusammen legen. Karty zebrać, die Spielcarten abheben. Ustawicznie zbiera i tasuie karty, tak że są zabrudzone. *N Pam.* 2, 166. Gracz mówi: iam posunął tu, WcPan tam, iam WcPanu dał do zebrania, WcPaneś postawił tu w rogu, a ia zdeymuię. *Teat.* 7 *d*, 8 *Cztr.* Zebrany, *Rs.* подбо́рный. - Zbierać, zdeymować, odeymować, odeymuiąc zgładzić, zrównać, das Ueberflüßige abnehmen, wegnehmen. Nie przystaiąc na przyrodzonéy równości mieysca, potrzeba pod gruntwagą iedne mieysca zbierać, drugie nawozić. *Kluk. Rośl.* 1, 43. - Zbierać śmietanę, z wierzchu mleka zdeymować, von oben abschöpfen abnehmen. Zapraszała do siebie na kawę z śmietanką własnemi rękami zbieraną. *Teatr.* 41 *b*, 175. - Zebrać kogo z tego świata, zabrać, einen von der Welt nehmen, wegnehmen, dahin nehmen. Czemu ten w pośrodku dni swoich zebrany? czemu owego licho nie bierze? *Pilch. Sen. list.* 3, 124. Sławnego skora śmierć Achilla zbiera, Tytona w przewlokłey starości umiera. *Hor.* 1, 277; *idem*: *Mon.* 70, 635. Już podeszłym w leciech, a lada dzień mię zebrać może. *Teat.* 30 *b*, 101. Nie długo zażyiesz tych zbiorów, zbiorą cię też nie długo. *Opal. Sat.* 69. Jan papież tego roku do oyców zebrany poszedł. *Sk. Dz.* 566, umarł, przeniósł się na tamten świat, er wurde zu seinen Vätern versammelt. Zbiera się dobrych ludzi, *sensim subtrahuntur nobis probi viri, deficiunt. Cn. Th.* 1405 ustaią dobrzy ludzie, schodzą z tego świata. *Włod*, ubywa ich. *Dudz.* 73, przebiera się ich, ihre Zahl nimmt ab, sie gehen ein, (schmelzen ein). - Zbierać ptaki, wybierać ptaki. *Włod.*, *detraho nido implumes fetus. Cn. Th.* 1405, Vögel aus dem Neste nehmen. - Zbierać się dokąd, wybierać się, iść dokąd, puścić się dokąd lub w co, zacząć co, wdać się w co, sich wohin zu gehen aufmachen, sich anschicken. Nad samym świtem zbierałam się wyyść z pieczary, w któréy noc przebyłam. *Stas. Num.* 2, 105. Gdy Jaćwingowie często xięstwo Włodzimirskie naieżdżali, zebrał się na nich xiążę Jarosław; Jaćwingowie też zebrawszy się, w sprawie *stoieli. *Stryik.* 180. Mam na się niektóre nieprzyiaciele, przeciwko którym się zebrać chcę, abym ie o gardła przyprawił. *Kosz. Lor.* 47 *b*. Od dawnego czasu zbierałam się, wniyść z tobą w obszerną rozmowę względem moiéy synowicy. *Teat.* 37, 126. - Zbiera się na co, ma się ku temu. *Cn. Th.* 1405, zaniosło się na to. *ib.* 385, zanosi się na to, es schickt sich dazu an, läßt sich dazu an, es hat den Anschein, bezieht sich dazu. Zbiera się na deszcz, zbieraią się obłoki. *Cn. Th.* 1405. Jeszcze przenika serce żałość szczéra, J gdy to piszę, na łzy mi się zbiera. *Kniaź. P.* 1, 221. Na miętkiéy trawie, czuyni pasterze, Gdy na łagodny sen im się zbierze, Zasnęli twardo. *Zab.* 15, 46. Zbiera mi się na womit, womitować mi się chce. *Cn. Th.* 1405, zanosi mi się na womit. *ib.* 1282, mir kommt das Brechen an, mir wird schlimm, übel. - Zbiera się wrzód, ropi się. *Cn. Th.* 1405, *Dudz.* 73, ropę wypuszcza, ropą ciecze. *ib.* 925, zbiera otok; zbiera *verb. med.*, obiera, iątrzy się, zaiątrza się, das Geschwür fängt an zu eitern, geht in Eiter über, schwärt, fängt an zu schwären. Kobyli szczaw iest bardzo dobry na zbieranie wrzodów zatwardziałych. *Spicz.* 47. Maść ta druga, pod którą się zbiera ropa, miękczy i uśmierza boleści. *ib.* 238. Zaognienie do iątrzenia czyli zbierania otoku przyprowadzić. *Perz. Cyr.* 116. Krosty na cztery czasy podzielić trzeba, na początek, na czas wysypania się krost, na czas tychże zebrania, i na czas wysychania. *Krup.* 5, 328; zaczynaią te naypierwéy wysychać i odpadać krosty, które naprzód zebrały. *ib.* 5, 332. Krosty naprzód zbierać i ropieć zaczynaią na twarzy. *ib.* 5, 330; białość krost przemienia się w żółtość, która doskonale zebranie oznaymia. *ib.* 5, 330. W ospie gorączka zbieraiąca, *febris suppuratoria. ib.* 5, 330. Jak prędko dobrze zebrały wezykatorya, odiąć ie potrzeba. *Krup.* 5, 395, skoro dobrze ciągnęły, sobald sie gut gezogen haben. - §., Zbierać się na co, zdobywać się na co. *Cn. Th.* 1405, etwas zu erschwingen suchen, zebrać się na co, zdobyć się na co, etwas erschwingen, erringen, erhalten, erkämpfen. Witygus zebrał się na woysko, i miał ludzi do boiu 150 tysięcy. *Sk. Dz.* 531. Dotąd sobie Bolesław po woynie Węgierskiéy wydychał, dokąd się dostatecznie we wszystko przeciwko Rusi nie zebrał. *Krom.* 99. Czynią-ć sobie dobrą myśl Rusacy; aleć to z wierzchu postawę tylko stroią, daleko-ć serce od postawy maią, na które trudno się zebrać, kto ie raz straci. *Biel.* 59. - §., Woda, rzéka zbiera, wzbiera, nabiera, nabrzmiewa, das Wasser, der Fluß schwillt an, lauft an, ist angeschwollen, gewachsen. Jako po deszczu wielkim potok zbiera, Tak na nich coraz więtszy lud naciera. *P. Kchn. Jer.* 312. W morze wchodzą wszystkie rzéki, a nie zbiera. *Zygr. Pap.* 327. - ŻEBRAĆ, *żebrzeć, żebrał, żebrzał, żebrze, żebrzę *cz. ndk.*, iałmużny prosić, betteln; *Bh.* žebrati; *Slo.* žebrat', žebrem; *Sr.* 2. žobrisch; *Sr.* 1. proschycz (cf. prosić), proscheru; *Crn.* peklâm, berâzhem, (*Crn.* bêrem, bêrnâm *colligo* zbieram; *Crn.* shebrâm *oro* modlę się); *Vd.* petlat, berazhati, bogajime prositi (cf. dla Boga prosić), (*Vd.* shebrati, sheberjem, modlę się, *Vd.* shebranje, molitva, modlitwa); *Cro.* petlyati, petlyam, peklyam, koldujem, (*Cro.* koledújem *cantilenam aduentus cano*; (cf. kolęda), izprosſujem (cf. wyprosić), *Rg.* kóldúlok, kúldúlok, kikoldulom; *Dl.* prosſzachim; *Bs.* prosjaciti, prositi za bogga; *Rg.* prossitti za Bogga, prosjáciti; *Rs.* милостыни просить, по миру ходить, ходить съ сумою (cf. z torbą chodzić). Kto ma maiętność, żebrać nie będzie. *Twor. Wie.* 39. Do takiéy go nędzy przywiedli, iż żebrać chleba musiał. *Sk. Dz.* 589. Dumą wewnątrz nadęci, zbytkiem podupadli, Nie wstydzą się ci żebrać u tych, co ie skradli. *Kras. Sat.* 24. Wiesz-że iaki los dla nich przeznaczyły nieba? Że u nich twoie dzieci żebrać będą chleba. *Mon.* 73, 665. Chodzi z mieysca na mieysce, i żebrze z torbą. *Haur Sk.* 40. Bogacz o kii u i żebranym chlebie chodzi. *Jabł. Ez.* 73. Żebranym chlebem słabo utrzymywał życie. *Sir. Qu.* 34. Żebrzący, *Bh.*

żebrawy. Lepiéy żebrać, niż wisieć. *Cn. Ad.* 446.; *Vd.* ne kradi, raifhi profi, kar fprofifh, s' miram nofifh). Chciał się do Burgundyi na żebranie puścić. *Sk. Dz.* 1169, na żebractwo, na żebraninę. - §. żebrzeć, pokornie prosić, suplikować, błagać, *modlić się komu, flehen, flehentlich bitten, fußfällig bitten. Prosił Boga, aby słuchał łaskawie tych, którzy przyydą do tego kościoła żebrać miłosierdzia iego. *Zał. Teft.* 198. ŻEBRACKI, - a, - ie, ŻEBRACZY, - a, - e, od żebraka, od żebrania, Bettler=, Bettel=, *Bh.* žebracký, žebrotný, chodecký, chodcowský; *Vd.* berazhen; *Cro.* petlyárfzki; *Sr.* 1. profcheracźe; *Rs.* нищенскій (cf. zniszczony). Piosnki żebracze. *W. Pft. W.* 143 dziadowskie). Pod żebraczym płaszczem wiele się złodzieystwa ukrywa. *Sax. Porz.* 34, pod pozorem żebractwa, żebraniny). Ulisses dziwnych rozumów używał na świecie, abowiem wielekroć w żebraczym odzieniu chodził, wywiaduiąc się położenia w Troi. *Biel. Św.* 10, po żebracku ubrany; *Rs.* нищеобразно. ŻEBRACTWO, - a, *n.*, ŻEBRANINA, - y, *ż.*, ŻEBRY, *plur.*, żebractwo, żebranina, żebraczy żywot. *Cn. Th.* 1415, die Bettlerey, Betteley, das Bettlerleben, Bettelleben, Bettlerhandwerk; *Bh.* žebractwj, žebrota, chodcowstwj; *Slo.* žebrota; (*Slo.* žebracnica babiniec, kruchta); *Sr.* 1. profcherenjo; *Crn.* berazhya; *Vd.* berazhia, berazhanje; *Cro.* petlyaria, petlyarfztvo, peklyarfztvo, koldufstvo, profzechtvo, profzjuchtvo; *Rg.* firomactvo, profsjacina; *Bs.* prosjacinftvo, firomasctvo; *Rs.* нищемà, нищéство (cf. zniszczenie). Żebranina, ftan żebraków, żebractwo. *Cn. Th.* 1416. Żebraki każdy swoie ma karmić, a nie dopuścić im biegać na żebraninę. *Sk. Dz.* 773. Między żebrakami znaydowało się naywięcéy takich, którzy przez swawolę i gnuśność udawali się na żebraninę; ustanowiono tedy, że bez znaków od urzędu danych, znalezieni na żebraninie, maią być imani. *Skrzet. P. P.* 2, 182. Z piiaństwa gorzałki wynika z torbami po żebrach chodzenie. *Perz. Lek.* 257, (*difting.* po żebrach, *a* żebro). Niech uczciwym sposobem nabywaią chleba, nie żebraniną, iako i ci biegunowie, co ie to widniecie zawsze, w Częstochowie, w Kalwaryi, i przy każdym kościele; wszystkim tym robić kazać. *Star. Vot. Eb.* Żyią ci ludzie przez wszystek wiek swóy żebraniną. *Star. Dw.* 50, o żebranym chlebie, z iałmużny). Często iałmużny prosił, chleba odedrzwi do drzwi chodząc szukał Dominik Św., żebractwem żył. *Birk. Dom.* 75. Mniemali, iż swoie opuścić, przedać, i ubogim rozdać, a samemu żebraniną żyć, czyni człowieka doskonałym. *Sekl.* 91. Strzeż się, żebyś nie żył żebraniną, gdyż lepsza iest śmierć, niżeli żebractwo. *Radz. Syr.* 40, 29, nie żyy z żebraniny; lepiéy iest umrzeć, niżeli żebrać. *Bibl. Gd.*). Doznał tak wielkiego ubóstwa biskup z duchowieństwem, że mu do żebraniny prawie przychodziło. *Nar. hft.* 5, 453. Do żebractwa kogo przyprowadzić, *Rs.* пустить съ сумою, cf. z torbą, cf. w dziady). - Żebractwa i bogactwa nie day mi. *Budn. Prov.* 30, 5, ubóstwa aż do żebraniny, Bettelarmuth. *§ żebranina, to co żebraniem zebrano, das Erbettelte. *Tr.* Żebranina, to co się wyżebrało. *Cn. Th.* 1415 (*diftingu.* zebranina, zbieranina, zbieranka). - §., Żebractwo *collectiv.*, z żebracy, żebraki, Bettelvolk, Bettler, *Vd.* berazhni ludi, berazhi). *Zygr. Pap.* 311. ŻEBRACZKA, - i, *ż.*, iałmużny prosząca, *Bh.* žebračka, žebrakyně; *Slo.* žebračka; *Sr.* 1. profcherka; *Crn.* berazhiza; *Vd.* berazhinja, berazhka, bosheza, petlarza; *Rg.* profsjakigna, profsjacizza; *Rs.* нищая. ŻEBRAK, - a, *m.*; ŻEBRACZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*; proszący iałmużny, der Bettler; *Bh.* žebrák, žebráček, chodec; *Slo.* žebrák; *Sr.* 1. profchnek, profcherje; *Sr.* 2. fzlëpz (cf. ślepy); *Crn.* berazh, beråucel; *Vd.* pötler, bùshèz, bueshez, fromak (cf. srom); *Cro.* profzecz, profzjak, ubogecz, *peregrin.* kóldus, petlyar, peklyar, *Varasdin.* ftercz; *Hg.* kóldús; (*Hg.* zobrák *deparcus*, *illiberalis*); *Dalm.* profzjak; *Slo.* prosjàk; *Bs.* prosjak, prosjacicch; *Rg.* profseechi, profsjak, profsjacich; *Ec.* прошакъ; *Rs.* нищій. Siedział żebrak ślepy przy drodze, żebrząc a nabywaiąc żywności swoiéy. *Rey Pft. M* 2. Uyrzałem żebraka wesołego, i pomyśliłem sobie, ten wyżebrawszy grosz tak się weseli. *Sk. Dz.* 312. Żebraczek idzie piechotą, boso, we złéy sukni. *Rey Pft. Eee* 3. Bogaty się dziwuie, czym się żebrak gnaruie? *Rys. Ad.* 3. Może być z pana żebrak, może pan z żebraka. *Sim. Siel.* 87. Lepiéy być i żebrakiem, ale żebrać z cnotą, Niż siebie i kray wieczną okrywać sromotą. *Kras. Sat.* 52. Żył w zakonie, iakoby ieden z nayuboższych żebraczków, któregoby dla miłosierdzia przyięto do domu, wszelką rzecz, którą mu dawano, miał za wielką łaskę. *Wys. Aloy.* 209. *Slo. Prov.* geftli ge žebrák fiti, ale tapfa n'eni, *mendici pera insatiabilis*). Brzydki żebrak, żebraczysko, *Sr.* 1. profcheriftko. - *§. *hift. natural.* żebrak leśny, *cymex sylvestris*, Heberbock, Hauerbock, robaczek, który na malinach siada, wonią przykrą ustom czyni, mało co inaczéy niż pluskwa. *Sien. wykł.* ŻEBRANIE, *ob.* żebrać. ZEBRANIE, *ob.* zebrać. ŻEBRANINA, *ob.* żebractwo. ZEBRANINA, *ob.* zbieranina. ZEBRANY, *ob.* zebrać.

ŻEBRO, *ZIEBRO, *ZIOBRO, *ŻOBRO, - a, *n.*; Żeberko, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Bh.* žebro (*Bh.* řebřík, *Morav.* žebř, řebř, drabina); *Slo.* rebro, žebro (*Slo.* rebrik drabina); *Sr.* 1. tebliczo; *Sr.* 2. ròblo, ròbwo, lobro (rotabé żebra, cf. korab'); *Crn.* rébru (rebrenêza, rebernek, rebrenek, z fkielet, kościotrup, *Crn.* Rebrenêza, Smert, z Bogini śmierci, *Crn.* rębr, z wzgórek); *Vd.* rebru, hrod, h'rodi, (*Vd.* reber, rieber, hrib, hriber, z pagórek, *Vd.* rob, z brzeg), *Cro.* rèbro (*Cro.* reber *decliuitas*, rebrimfze, rebercze kodim, *inclinatus ad latus incedo*, *procedo in latus*); *Dl.* rebro, *Bs.* rebro, koft od bokka (rebrittife *incedere ad latus inclinatus*); *Rg.* rèbro, (*Slo.* rebreno, z śmiały, odważny); *Rs.* ребро, ребрышко, *Rs.* ребромъ na bok, na ftronę, ребриться iść na bok, wyboczyć: *Ec.* ребро bok); *Ger.* die Rippe, Ribers, Ribbe, *Angl.* rib, (cf. *Ger.* Reif, Reff). Żebra wychodzą z kości pacierzowych, i czynią wypukłość boków. *Zool.* 67. Ziobra *coftae*, są różnéy długości skrzywione kości, które zaczynaią się u pacierzy piersi, i idąc na przód, kończą się przy średniéy kości. *Weych. An.* 41. Ziobra leżą w przek ukosem, biorą początek przy pacierzach, i pobocznie obłąk czynią. *Krup. Oft.* 122. Żeber w kościotrupie znaydować się powinno z każdéy ftrony po dwanaście; z tych górnych siedm nazywamy prawdziwemi *coftae verae*, pięć zaś dolnych nazywamy żebrami fałszywemi, *coftae spuriae*. *Perz. Cyr.* 31.; dzielą się *żobra na prawdziwe i fałszywe *ziobra. *Krup.* 123. - Uśpiwszy Bóg Adama,

z boku iego wziął *ziebro, i uczynił niewiastę. *Biał. Post.* 192, wziął iedno żebro iego, i napełnił ciałem miasto niego, i zbudował z żebra onego niewiastę. *Bibl. Gd. Gen.* 2, 21-22. – Koń odlewaney chybici, wydanego *żobra. *Pot. Jow.* 91, wypukłego brzucha) – §., u rzeźnika: żebro pasowe, od ćwierci przedniéy wołowéy. *Mag. Mscr.*, der Rippenbraten. – §. żebro powrozowe, woy, woiek, die Litze (Rippe) im Stricke, im Seile. Sznury składaią się z żeber, a żebra z nici. *Jak. Art.* 3, 223. Postronek, sznur spleciony z niciánych żeber. *ib.* 3, 310. Lina, sznur gruby, nie z niciánych, ale z postronkowych żeber spleciony. *ib.* 3, 299. Lónty powinny być złożone z trzech żeber, i nie tęgo kręcone. *ib.* 1, 425. – §., Żeberka u smuklerza, guziki i pętelki ze sznurków, do zapinania Polskiéy sukni. *Mag. Mscr.*, Litzen beym Posamentirer. – §. *Botan.* Żebro czartowe, *succisa*, Teufelsbiß, rośnie w gaiach i na łąkach, korzeń ma właśnie iak ugryziony. *Kluk Rośl.* 2, 268. Żebro białe; *ob.* szczerzyca ziele. ŻEBROWATY, -a, -e; -o *adv.*, na kształt żeber, rippicht, rippenartig, wie Rippen; *Rg.* rebrast (*Cro.* rebernaszt *cliuosus*, *Vd.* hribrast, hriberu, pagórkowaty). Zaklepił dom tramami żebrowatemi, i podniebieniem cedrowym. *Budn.* 1 *Reg.* 6, 9, nakrył go balkami na kształt zasklepienia. *Bibl. Gd.* – Żebrowaty, żeber wielkich, *bene costatus*. *Cn. Th.* 1416, grobrippig; *Rs.* ребристый, *żebrzysty. ŻEBROWY, *ZIOBROWY, -a, -e, *żeberny, od żebr, Rippen-, *Rs.* реберный. O błonce ziobrowéy. *Weych. An.* 102.

ŻEBRY, *ob.* żebranina. ŻEBRZĘ, *ob.* żebrać.

ŻEBRZYCA, -y, *ż.*, ziele, smłod czarny, *Seseli Aethiopicum*; *seseli peregrinum Sirenio*, *Ursino*, *qui etiam ieleni korzeń interpretatur*. *Cn. Th.* 1416, cf. *Spicz.* 133, fremdes Seselkraut, cf. koprownik, żebrzyca. *Kluk. Dyk.* 3, 76, *Jundz.* 192, Żebrzyca czerwona, *Rs.* хабрица; cf. chaber.

ŻEBY *conjunct. reg. Coniunctiv.* (cf. że, cf. by), = iżby, aby, daß, damit; *Bh.* at', *Sr.* 2. jobu, jobi; *Vd.* da; *Cro.* da, dabi; *Rg.* za dàbi, dà, zà; *Rs.* дабы; *Ec.* боеже, дабы, чтобъ. Boię się, żeby tego wszystkiego pani nie oznaymił. *Cn. Th.* 4. – *Consulendo*, *e. gr.* Jeżeli kiedy będziesz przebywała na wielkim świecie, żebyś porzuciła ten ton dogmatyczny, z którego byłabyś zapewne wyśmiana. *Teat.* 38, 178, radzę ci porzucić, porzuć-że, daß du doch ja den Ton ablegen möchtest. *Conditionis*: *e. gr.* Jeden dzień, żeby-ć czego nie wzięto, nie minie, siedzi człek w domu, iako liwrant w magazynie, Ten grosze, tamten zboża, ów chce, byś dał koni. *Zab.* 16, 125 *Nar.*, nie bez tego minie). – *Conniuend. e. gr.* Żeby pożyczył od WcPana pieniędzy, tego nie uczyni; żeby ie przyięła w podarunku niby, o tym ani myślić. *Teat.* 14, 100; daß sie von Ihnen Geld annehmen sollte... §. Żeby, gdyby, nawet gdyby, daymy żeby, und wenn auch, wenn gleich, selbst wenn, sogar wenn. Żeby mi wszystko a wszystko stracić przyszło, to muszę zostać szlachcicem. *Teat.* 36, 36. Kiedy mi kto mówi: uczyń mi tę łaskę! żeby ostatnią, dałbym koszulę; lecz kto powie: ty musisz! na naymnieyszymbym się spotkał płaszczu. *Teat.* 30, 58. – *Loco Imperativi*: Żeby mnie djabli wzięli, kiedy nie prawda. *Teat.* 21, 100, niech mię djabli wezmą). – Żeby *admirantis vel interrogantis*; *ut*: powiadaią, że umarł. *Rz.* żeby? *siccine? ain tu?*, *idem fere*: wiera? takliło? *Cn. Th.* 1416; prawdaż to! day go Bogu! *Włod.*, traun? so? für wahr? gewiß? das gesteh ich!

ZĘBY, *ob.* ząb.

ŻEC, żedz, *ob.* żegać.

*ŻĘĆ, -i, *ż.*, co pożęto, pożęta trawa, sianożęć, pożęte zboże, der Heuschlag, gemähtes Gras, gehauenes Getreide; Założony ogień, popaliłby snopie, abo żęć, abo role. *Radz. Ex.* 22, 6, spaliłby stóg abo stoiące zboże. *Bibl. Gd.*).

ZECER, ZYCER, -a, *m.*, składacz pisma w drukarni, z Niem. der Setzer, Schriftsetzer. *Rs.* наборщикъ, (cf. nabrać). ZECERSKI, ZYCERSKI, -a, -ie, od zecera, Setzer-, *Rs.* наборщиковъ. Szuffa w drukarni, na którą zycer z winkielaku wykłada pismo, dwoiaka, zycerska i prasserska. *Mag. Mscr.* Deska zycerska, наборная.

ZECHCIEĆ, zechcę; *ob.* chcieć.

*ZECHCYK, -u, *m.* z Niem. sechzig, = sześćdziesiąt, kopa; ein Schock, n. p. Od zechcyku przędzy po groszu. *Vol. Leg.* 3, 645.

ŻĘCIE; *ob.* żąć, *ob.* żniwo.

ZECKNĄĆ sobie *med. idntl.*, zecknić sobie *dk.*; zmierznąć, obmierznąć sobie, (*ob.* cknąć), sich etwas verekeln, einen Ekel bekommen, etwas satt bekommen. Jużem zecknił sobie, mówi młody Leszek, pieszczony i próżnujący żywot. *Krom.* 205. By od więtszego smutku sobie nie zecknął, przetoż proszę was, abyście potwierdzili przeciwko niemu miłość. *Leop.* 2 *Kor.* 2, 7, by snadź zbytni smutek go nie pożarł. *Bibl. Gd.*). Widząc osieł, że pieska głaskali wszyscy, zecknął sobie w swym stanie, nierówny rozdział winuiąc. *Ezop.* 7. Zecknąwszy sobie senat Polski z trudnościami nierządu, iedynowładztwa chwycił się. *Krom.* 305, *pertaesus malorum*. – Zecknąć się komu, obmierznąć mu, einem zum Ekel werden. Zecknęło się osłowi w ustawiczney pracy. *Ezop.* 91.

ZEDEL, ZYDEL, -dla, *m.* *ZYDLA, -i, *ż.*; ZEDELEK, -lka, *m.* *zdrbn.*, stołek osobliwie prosty z samego drzewa, *lat.* sedile; *Bh.* zidle, zidlicka, sedlice, sesle; *Crn.* shesel; *Vd.* shesel, shösl, stoll, stau, sedilu, sellu, siedesh, siz, sedalu, sedalniza, seja, sedetje, sedek; *Ital.* sedia; *Ger.* der Sessel, Niderd. Setel, *Angls.* sitl, setol, *Angl.* settle, cf. *obs.* Obrd. Siedel, *ob.* siedzieć, sadzić, siedzenie). Zedelek na iednego, *sedicula*. *Cn. Th.* 1416. To tu na przykład będzie łóżko, tu stolik, tu zedelek. *Teat.* 26, 72. *Hexaclinum*, zedel albo łóżko do siedzenia około stołu, na którym ich sześć może sieść, iakie przedtym w obyczaiu były, a zwłaszcza u żydów. *Mącz.*, *Stibadium*, zedel, usłanie, siedzenie stołowe. *Mącz.* Na około izby stały nierówne z prostego drzewa zydle, i iedno stare krzesło. *Kras. Doś.* 69. Stoły, zydle. *Pot. Pocz.* 459. Przy iednym rogu stało krzesło, zydle drewniane w około. *Kras. Doś.* 242. Sparł się na zydlu, i szczęśliwie usnął. *Kniaź. Poez.* 2, 69. Siedzi śmierć na żelaznym zydlu, na rydlu wsparta. *Nar. Dz.* 2, 167. Do dziedzictwa iéy należą kubek ieden, konewka iedna, stół ieden, zydla iedna, i stołek ieden. *Szczerb. Sax.* 142. Krewna zmarłéy żony biorąc gieradę, powinna mężowi zostawić żydlę, albo ławę z wezgłowiem. *Szczerb. Sax.* 135.

ZEDMĘ, *ob.* zdąć, zdmuchnąć. **ZEDNIEM**, ze-dniem; ze dniem, *ob.* Dzień.

ZĘDRA, ZENDRA, ZYNDRA, ZINDRA, - y, *ż.*, nieczystość od stopionych kruszców się odłączaiąca, (cf. *Ger.* sondern, absondern); zędra *scoria. Krumł. Chym.* 213, die Schlacke, die Schlacken. Gdy wszystkie zędry ołowiane znikną, pokazuie się srebro w własnym swoim kolorze błyszczące się; toż samo po odeyściu ostatniéy zędry postrzegłszy, mówimy, że się kruszec połyskuie. *Krumł. Chym.* 535. Pozostałe od oczyszczenia w hutach siarki męty, siarka końska *sulphur caballinum*, w hutach zaś żędrą siarczaną *scoria sulphuris* zowią. *ib.* 387. Wytopienie do zędry, *scorificatio*, das Anfleden. *ib.* 531. Przeźroczyste ciała szkłami nazywaią się, półprzeźroczyste porcellanami; ieżeli zaś od iakiego wapna kruszcowego ciemniéy zafarbowane są, imieniem zęder oznaczaią. *ib.* 523. Węgle kamienne zostawuią po sobie zędrę w bryły zapiekłą. *ib.* 26., iedne węgle ziemne zostawuią po spaleniu zendrę, drugie popiół. *Kluk. Kop.* 1, 225, cf. zużel). - Zyndra, to iest cegły w piecu spiek. *Cresc.* 33, Ofenschlacken, Ziegelschlacken im Ofen - §. , Zędra, drobniuchne kawałeczki żelaza albo stali, których naylepszych można dostać od robiących około stali, a osobliwie od robiących igiełki. *Os. Rud.* 419. zędra, drobne kawałeczki żelaza, które z pod pilnika odchodzą, albo od żelaza odłączaią się, gdy ie młotem kuią. *Os. Zel.* 88., opiłki, tryny, otrociny, trociny kruszcowe, Eisenspáne, Stahlspáne, Feilspáne, Hammerschlag. Zędrę żelazną około kowadła zbieraią. *Os. Rud.* 296. Mniemaią niektórzy, że formy będą tęższe, do gliny dodawszy zędry żelaznéy *ib.* 183. Jeżeli magnes iest blisko zędry żelaznéy, albo blisko żelaza, pociąga ie do siebie. *ib.* 17. Wziąć do tego zindry z pod młota kowalskiego. *Torz. Skl.* 173. Wziąć kuperszlaku czerwonego, to iest zyndry miedzianéy; ta bywa między szalami, kiedy ich razem kilka biie. *Torz. Skl.* 173, Kupferschlag, Hammerschlag vom Kupfer. - *fig. tr.* Dyarbeckiego iunaka dziryda, Weneckie kolce w drobną zędrę trzaska. *Mon.* 71, 77, w drobne kawałeczki, w odrobiny, w drzazgi, in Splitterchen. **ZĘDROWY**, ZENDROWY, ZYNDROWY, - a, - e, od zędry, Schlacken=, Dachówka, gdy będzie wmięszana w plastry, trawi wrzody, a iéy moc iest ocierać i osuszać, a zwłaszcza ona, która iest zyndrowa. *Sien.* 338, spiekła, wypiekła.

ZEDRANY, zdzierany, zdarty, *ob.* zedrzeć.

ZEDRGNĄĆ się *zaimk. idntl.*, wezdrgnąć się, wzdrygnąć się, zadrżeć, erbeben, schaudern, zittern, sich entsetzen. Nieprzyiaciele słysząc twą sławę, zedrgną się, a polękaią przed tobą. *Radz. Deut.* 2, 25, drżeć i lękać się będą przed tobą. *Bibl. Gd.*). Zedrgnęło się od strachu twego serce moie. *Budn. Ps.* 119, 120., drży od strachu przed tobą serce moie. *Bibl. Gd.*). Kto się nie zedrgnie przed maiestatem Bożym? *Hrbst. Nauk. f.* 3 *b.* Zedrgnął się. *Rey Wiz.* 109. On na takie się iego przedsięwzięcie zedrgnął. *Warg. Wal.* 71. Bez zedrgnienia czasem patrzeć na nią nikt nie mógł. *Sk. Zw.* 2, 60 *b.*

ZEDRWIEC *niiak. dk.*, głowę stracić, (cf. drwić głową), przytomność utracić, osobliwie ze strachu, z zalęknienia, vor Angst und Schrecken, den Kopf, die Geistesgegenwart verlieren. Poznał go, widziałem cię rzecze na swe oczy Przy Jezusie! zedrwiał Piotr, ale przecię skoczy. *Pot. Zac.* 55., cf. zdrewnieć, strętwieć). Zedrwiał gospodarz, gdzieby gość ten miał umrzeć w iego domu. *Pot. Arg.* 720, struchlał na to). Za usłyszeniem o ciągnieniu Filipa, zedrwieli Foceuszowie, mniemaiąc się być iuż zwyciężonymi. *Nag. Fil.* 222. Czemuż ten, który dotąd corok się odnawiał Biały Orzeł tak dzisia zedrwiał, tak osowiał? *Pot. Pocz.* 13. - Zedrwiony, w głowę zaszły, bez przytomności, außer sich, ohne Kopf, ohne Besinnung. Tyś to bez głowy, tyś to iest zedrwiony. *Pasl. F.* 116. Na pospolitą zedrwionéy fantazyi zapadł chorobę. *Bardz. Boe.* 6., przesadzonéy, zbuiałéy.

ZEDRZEC, zdarł, *F.* zedrze, zedrę *cz. dk.*, zdzierać *ndk.*, *Bh.* sedřjti, sedrati, rasowati, rasugi; *Slo.* zdjrám; *Sr.* 1. zedru; *Crn.* spûſheti, spûſhem; *Vd.* sdreti, sdèrl, sdérem, isdreti, oddreti, vunsdreti, odirati, kosho ſlazhiti, iskoshiti, dolpodreti, doltergati; *Cro.* zdreti, zdiram, guliti (cf. golić); *Rs.* содрать, сдирать, сдиранïе, сдирка, сдерать, сдернуть, сдергивать; zdzierać co, darciem zrywać, stargać herunter reißen, abreißen. Z iakiem drżeniem ustek dziecina płakała, Gdy z niéy piękne sukienki zła ręka zdzierała. *Lib. Hor.* 113. Zedrzyy mu perukę z głowy. *Tr.* Zdarłem go z woza. *Tr.* Zdzierać dach. *Tr.*, osobliwie gonciany lub słomiany, = pobdzierać. Wolę iż skórę ze mnie zedrze, a niżbym miał przysięgać. *Bielsk.* 424, ściągnąć, złupić skórę, die Haut abziehen, schinden; *Rs.* свѣжевать, освѣжевывать, свѣжую (cf. świeży, odświeżyć). Zdziera z siebie wąż skórę. *Tr.*, zrzuca, lini się). *fig.* Zdzieracie poczciwość z nich. *Rey Psl. Ss.* 5., zrywacie, zdeymuiecie gwałtem). - Zdzierać suknie, rozdzierać, podzierać, die Kleider zerreißen, abreißen, abtragen. Zedrzeć się, zdarło się, *defrustari. Cn. Th.* 1416, rozlecieć się na kawałki). Zdarty, *zedrany, *vicinum* oszarpany. *Cn. Th.* 1410. abgerissen, berissen. Zedrzeć się, *Sr.* 2. se sdrasch. *fig.* zedrzeć się nie mogę, na dwóch mieyscach razem być nie mogę, ich kann mich ja nicht zerreißen, rozdzielić się. - §., *Quoad rem pecuniariam:* Zedrzeć z kogo, od kogo, = wyłupić, wydrzeć, wycisnąć, von einem erplacken, ihm abpressen, ihm abjagen eine Geldsumme. *Naśladuy rady moiéy, wyłup kędy możesz, zedrzyy z kogo możesz, wylichw iako możesz. *Rey Psl. Ss.* 1. Turczyn od smętnych chrześciian dań żałosną zdziera. *Paszk. Dz.* 50. Moiéy córce kilka gałganów, wstążek i kornetów kupiłem, a iuż mnie te przeklęte szachrayki zdarły z pięćset złotych. *Teat.* 22, 99. - Zdzierać kogo, zedrzeć kogo, niesłuszną i przesadną wziąć od niego zapłatę, ogołocić go z pieniędzy, z maiątku, *Vd.* ludi omusniti, dreti, omusnuvati, ſtiſkati, ſhobati; *Rs.* лупить, лупаю, einen prellen, schinden, überſetzen (übers Ohr hauen). Będziemy ludzi zdzierać, a ściany stroić. *Teat.* 6 *b*, 25. W Warszawie naylepiéy się maią rzemieślnicy, bo też naylepiéy oni ludzi zdzieraią. *Boh. Kom.* 2, 50. Na wyiezdnym zdarł mię gospodarz za to, że mi dał apartament, w którym stał pod czas elekcyi w Frankforcie Palatyn Reński. *Kras. Doś.* 96. Któż teraz w cnocie wsparcia będzie szukał? Ten wielki, mądry, kto zdarł, kto oszukał. *Kras. Antym.* 56. Zdarli Holendrzy na dyamencie Francuza,

iak to zawsze bywa, Jeden drugiego bliźni oszukiwa. *Zab.* 13, 248. *Nar.* Persa się stroił, a Macedo zdzierał. *Zab.* 8, 247 *Nar.* Zedrzeć ieden drugiego, to rozumem nazywaią. *Teat.* 22, 63. Już to się dwóch mężów zdarło, czas iuż statkować. *Teat.* 15 c, 67. zniszczyło się, wyniszczyło się). Naprawa nadpsutych wieńców bardzo wiele ią kosztowała, bo zdarta była od szwaczki, i aż musiała się zadłużyć. *NPam.* 4, 69. Tak się żalił przedemną szlachcic nie pomału, Od świętego nieborak zdarty trybunału. *Zab.* 16, 126 *Nar.* - §., Zdzieram się *vel* zedrzeć się, = zdrowie, siły utracić. *Cn. Th.* 1414, zdzieram się, siły tracę na czym, targam siły. *Włod.*, seine Kräfte zu sehr anstrengen, sich verreißen, verheben, verbrechen, seine Kräfte zusetzen. Zedrą się ci ubodzy chłopi. *Tr.* Zdarł się na tych trudach. *Tr.*, wycieńczył się, wyczerpnął się, sich erschöpfen. - §., zdzierać się z czego, wydzierać się, wyłamywać się, wymawiać się, sich wovon los zu reißen, los zu kommen los zu machen suchen. Z tego się trudno zdzierać, pocznijmy co chcemy, Jeśli po dobrey woli nie póydziem, musimy. *Groch. W.* 549. Trudniey tobie będzie z tego się zedrzeć. *Gorn. Dw.* 7. Wespazyan chciał zerwać z głowy koronę, ale Rzymscy panowie, dobywszy mieczów, zastawili się mu, mówiąc: ty masz królować nad nami, a iuż się z tego nie wymawiay, albowiem będziesz -li się z tego zdzierał, zginiesz zaraz od naszych mieczów. *Jer. Zbr.* 141. Zaraz go kardynali na papieża wybrali; zdzierał się, i czerwonego płaszcza brać nie chciał. *Sk. Dz.* 111, wzbraniał się, wzdragał się, er weigerte sich. Kupcy zdzieraią się od płacenia myta, drogi inne sobie wymyślaiąc. *Vol. Leg.* 5, 592, wybiegów szukaią, wykręcaią się). Rynald tym czasem na mur nie naciera, Lada przewagę za sromotę srogą Sobie rozumie, a zgoła się zdziera Jść pospolitą z podłym gminem drogą. *P. Kchn. Jer.* 467. Donatyści zdzieraiąc się od rzeczy swoiey, na próżnym pytaniu czas trawić chcieli. *Sk. Dz.* 375, unikaiąc gwałtem). Jeśli wy, iako wężowie z tego się zdzieracie, my was pociągamy; odpowiedzcie dyrekte! *Twor. Wie.* 47.

ZEFIR, - u, *m.*, ZEFIREK, - rka, *m. zdrbn.*, wiatr łagodny zachodni, wietrzyk, der Zephyr. Wiosny płochy zefirek głosi przyyście bliskie, Przelatuiąc z pagórków na doliny niskie. *Zab.* 1, 182 *Nar.*

ZEFRYD, - a, *m.* imie męskie *Severinus. Jabł. Her.*, ein Mannsname.

*ZEGA, - i, *ż.*, z Niem. die Säge, wielu rzemieślników nazywa tak piłkę zębatą do rznięcia. *Mag. Mscr.*

ŻEGAĆ, żgać *cz. ndk.*, żegnąć, żgnąć, żegł, żegnie, żedz, żec, zże, żgę *idntl*, zeżec, zżec, *dk.*, palić, spalić, brennen, verbrennen; *Bh.* žhati, žhám, žhu, žhecti, žhl, žhal; (*Bh.* žhnauti, žhnu, žhl być rozpalonym; *Bh.* žež ogień; *Bh.* žihawý rozpalony, žahati igrać z świecą; *Sr.* 1. žaha żagiew), *Crn.* ſhgâti, ſhgem; (*Crn.* ſhganje, = gorzałka, cf. zgaga); *Vd.* shgati, shgal, shgem, shjem (*Vd.* shgan, = palony; *Vd.* shganje, = gorzałka; *Vd.* shganki, shganzi, = gatunek ciała, *Vd.* vushgat, nasgat, = zapalić; *Vd.* vshganiza, = fontanela; *Vd.* shganik, shganſtva, = spirytus, wyskok); *Cro.* ſgati, ſgém (*Cro.* ſganicza, = gorzałka, *Cro.* ſgànyar *distillarius, chymicus*; *adj.* ſganyarſzki); *Dl.* xgati; *Hg.* egetni, igetni, egetem; *Bs.* sgecchi, usgecchi, sgegati, (*Bs.* sgigati, oghgnem bigljeſciti *signare, notare* piętnować, pryskować; *Bs.* osgecchi, = oparzyć; *Bs.* sgeghjati, = pragnąć); *Rg.* xecchi, uxecchi, raxecchi, xigati; (*Rg.* xigga, praxigh, = piątno); *Rs.* жечь, жгу̀, изжигать, жигу́чій, жже́ніе, жже́нный, жегомый; *Ec.* жгу́, (*Ec.* жегомый, жжи́тельный palny, palisty, cf. żagwisty). *Uro*, palę, żgę. *Mącz.*, *Cn. Th.* 1422. Żgący wiatr. *Mącz.* Day Panie, by nas nie żegł wiekuisty płomień. *Kanc. Gd.* 205. W ogniu zeżżona będzie Babiloniia. *Budn. Apoc.* 18, 8, ogniem będzie spalona. *Bibl. Gd.*). Kazał ofiarownikowi: zżyy całopalenie zaranne. *Budn.* 2 *Reg.* 16, 15, będziesz zapalał. *Bibl. Gd.*). By go tenże, co mnie, żegł ogień rzeczywiście. *Otw. Ow.* 407. Jéy g-woli piękne drzewa daią cień sowity, Nie chcąc aby ią letni żegł ogień obfity. *J Kchn. Fr.* 19. Tłumił wieczysty zapał we krwi młodo wrzący, i zachowany został od żgącey zarazy. *Chodk. Kost.* 50. - §., żgać kogo, żgam kogo, stursam, przynukam, dokuczam. *Cn. Th.* 1421, żgnąć, dźgnąć, doskwierać, (cf. palić, palnąć); *pr. et fig. tr.*, stechen, stoßen, antreiben, zusetzen, warm machen, heiß machen. (*Cro.* ſegchem, ſegechem, *Dl.* skaklyem *titillo*; *Rs.* чкнуть, чкать szczypać kogo słowami, przekęsywać). Żgaią oni iego obraz kolem. *Pam.* 83, 510. Żgnął go puinałem, łokciem. *Tr.* Skoro pieszczoney synek macierze Płytką żgnie strzałką z krzywego łuka, Próżno się rapny do kłamu bierze. *Zab.* 10, 203 *Zabł.* Żgnął go tą przymówką. *Tr.* Rozum często się zaciął, iakoby iąkała, Chociaż go myśl szczęśliwa właśnie w ięzyk żgała. *Zab.* 14, 55 *Nagł.*

ŻEGADŁO, *ŻEHAŁO (*Dudz.* 31), ŻGADŁO, - a, *n.*, narzędzie do żegania, do palenia, wypalenia, piątnowania, ein Brenneisen, Stecheisen der Schmiede, *Vd.* preshganilu; *Rs.* жегало; (*Bh.* žihadlo, žahadlo, *Slo.* žihadlo, *Sr.* 1. žahadwo żądło). Na parch takowy trzeba psu wyciągnąć skórę nad łopatkami wzgórę, i żegadłem rozpalonym przepalić, że mu się dwie apertury uczynią. *Ostror. Myśl.* 24. - Kauteryum naczynie, *Polonice* żegadło, *quanquam ea vox de veterinariorum instrumento tantum hactenus usurpata est, quia medicorum vel chirurgorum simile instrumentum, inusitatum et ignotum erat, et illi ad notam inurendam brutis, hi ad viam humori superfluo et noxio aperiendam, in corpore humano eo utuntur. Cn. Th.* 271, das Fontanelleisen, Ficteisen. Machaon przychodzi, J żgadłem tak foremnie Sotmasa ugodzi, że mu wszystkę puchlinę wypompował. *Zab.* 8, 97 *Tręb.* - *Metonym.* Żegadło, otwór w ciele, do ściągnienia wilgoci szkodliwey, Kauteryum. *Włod.*, das Fontanell, die Apertur. - §., *fig.* Słuszney im zemsty przypieka żegadło. *Chrośc. Luk.* 208, męka, katownia, Marter, Quaal, Pein. - §. U górników *rzygadło (żygadło, żegadło), pręt, którym niby stęplem nabiiaią wywierconą w kamieniach dziurę, żeby ie prochem rozsadzić. *Os. Rud.* 40, die Bohrnadel der Bergleute zum Pulversprengen der Felsen. ZEGAN, - u, *m.*, miasto *Saganum*, od żegadła. *Strzik.* 69., die Stadt Sagan in Schlesien, cf. Zgorzelec). ZEGAŃSKI, - a, - ie, n. p. ziemia Zegańska. *Nar. hist.* 6, 154.

Pochodz. *żegawka*, **żagawka*, *żagiew*, **żagwisty*; *zgaga*; *dożegnąć*, *dożognąć*, *dożgnąć*, *dożegać*, *nażegać*, *nadżegać*, *ożegnąć*, *obżegnąć*, *ożgnąć*, *ożegać*, *ożygać*,

ożgać, ożga; *ożeg, ożog*; *ożon*; *odżegać*; *pożegać*, *pożega*, *pożoga*, *pożog*; *pożognik*, **pożoża*, **pożoszcza*, *pożogowy*; *przeżegać*, *przyżegać*; *podżegać*, *podeżżyć*, *podżegnąć*, *podżega*, *podżoga*, *podżeg*, *podżegacz*, *podżegaczka*; *użeg*, *użgnąć*, *użegać*; *wyżegać*; *wżegać*; *zażegać*; *zżegać*; *żglić*, *zgliszcze*, *zglisko*, *zgliszczowy*. – *§.*, *cf. gzik*, *gzić*, *giez*; *zagzić*, *zegzić*.

ZEGAR, -a, -u, *m.*, godzinnik, *Sr.* 1. seger, zeher; *Sr.* 2. sejar; (*Crn.* zaigar, *Vd.* zagar, *Cro.* czégar, *Hg.* tzeger, = *Ger.* Zeiger, index zegarowy; w Misnii Seiger iakikolwiek zegar), *Bh.* hodiny, orlog; *Slo.* hodini; *Vd.* vura, vurſtvu, dobnik, (cf doba); *Cro.* vura, (1., godzina, 2., zegar), vura delo; *Hg.* óra, (cf. *Ger.* Uhre, cf. *lat.* hora); *Bs.* ſahate, urriçe, orologjo; *Sla.* ſàti, *Rs.* часы (cf. czas); die Uhr, eine große Schlaguhr, Stadtuhr, und s. w. Zegary iedne wybiiaią 12, tak od północy, iako też od południa, i zowią się *półzegarze (*qu. v.*); drugie od zachodu aż do zachodu słońca 24, i te nazywamy zegarem całym; trzecie, które iuż ustały, od wschodn słońca. *Solsk. Geom.* 3, 42. W Krakowie przy kościele P. Maryi był zegar cały, który po zachodzie słońca tak w lecie iako i w zimie każdego czasu 24 wybiiał. *Haur. Sk.* 185. Dziś pod imieniem zegarów w używaniu są te, które dawniéy półzegarzami u nas zwano. *Ld.*, cf. zeszli się o ósméy na półżegarzu. *Gorn. Wl E* 3, na zegarze). Zegary ścienne. *NPam.* 14, 188 Wanduhren, Stutzuhren Stołowy zegar. *Solsk. Arch.* 119, die Tischuhr, der Stutzer, die Stutzuhre. Zegar ratuszny, mieyski, kościelny, die Rathhaus=, Stadt=, Kirchenuhre. Zegar biie, uderza, *Vd.* vura biie, kole). Co godzinka na zegarze uderzy, to iuż czas przeminął. *Rey Zw.* 23 *b.* I tobie kiedyś wybiianą uderzą zegary. *Pot. Arg.* 71 *et* 186, cf. wybiiana). Nie mogło być więcéy na zegarze nad godzinę szóstą. *Lub. roz.* 135. Mości Panowie Gospodarze, Już dziesiąta na zegarze, Strzeżcie ognia i złodzieia, Chwalcie Boga, w nim nadzieia. *Bndtk.*, Ihr lieben Herren laſſt euch ſagen, Die Uhre (die Glocke), (der Seiger der) hat zehn geſchlagen, Bewahrt (Verwahrt) das Feuer und auch das Licht, Damit dem Nachbar kein Schaden geſchicht, Und lobet Gott den Herrn. – *fig.* Kogut, zegar wieyski. *Ład. H. N.* 73, die Bauernuhr, Felduhr, Landuhr, der Bauernwecker. Nogietku kwiatki otwieraią się, kiedy słońce wschodzi, i za nim się obracaią, i z zachodem zamykaią; dlatego się zwać może zegarem wieyskim. *Syr.* 1530. – Zegar słoneczny; cf. kompas, słonecznik, die Sonnenuhr. Zegara słonecznego pręt, drót, czopek drótowy, sznurek ukośny, *gnomon. Cn. Th.* 1416. Zegar lub zegarek ciekący, wodny, piaseczny, eine Waſſeruhr, eine Sanduhr; cf. klepsydra). – *§.*, Zegar morski, buſsola, kompas, die Bouſſole, der Compas. Gdy zegara morskiego nie mieli, wiatr ich porwał, i trzy niedziele po morzu kołatał, iż nie wiedzieli, gdzie się znayduią. *Warg. Radz.* 308. – Zegar kuchenny, narzędzie do obracania pieczystego, der Bratenwender, *Crn.* raſhnik (cf. rożen), *Vd.* pezhennik, ſakovez; *Cro.* pechenyar (cf. pieczeniarz, *pieczennik), hlapecz (cf. chłopiec). – *§.* Zegar, *herb*, klepsydra dwiema strzałami przeszyta. *Kurop.* 3, 59., ein gewiſſes Wappen. **ZEGAREK**, -rka, *m.*, właściwie zdrbn. rzczown. Zegar, eine kleinere Uhr; osobliwie zaś Zegarek, = kieszonkowy żegarek, die Taschenuhr, die Uhr, *Bh.* hodinky, orlogik; *Slo.* hodinki (cf. godzinki); *Cro.* vuricza; *Rg.* dobnik, urize, *barbar.* ſahat; *Sla.* ſàti; *Rs.* карманныя часы; **ZEGARECZEK**, -czka, *m.*, *zdrbn.*; das Taschenuhrchen, das Uhrchen. Robią tam zegary ścienne, zegarki, strzelby, pistolety. *NPam.* 14, 188. W zegarku ruch indexu od ruchu wewnętrznych kołek pochodzi. *Kpcz. Gr.* 3, p. 47. Zegareczki modne zaczęły nam się podobać. *Teat.* 22 *c*, 8. Wisiały rzędem zegarki kameryzowane. *Kras. Doś.* 69. Nim będę miał honor czym lepszym przysłużyć się Wc Panu, teraz ten zegareczek. *Boh. Kom.* 1, 28. – Zegarek lub zegar piaseczny, ciekący, die Sanduhr. W zegarku piasecznym ieden piaseczek po drugim wycieka. *Furm. Uw.* 3. **ZEGARKOWY**, -a, -e, od zegarka, Taschen=uhr=, Uhr=, *Rs.* часовый (cf. czasowy). Obrót zegarkowych skazówek czyli indexów. *Uſtrz. Alg.* 109. Oczy iéy podobne są do indexu czyli skaziciela zegarkowego. *Bals. Niedz.* 1, 356. Koperta zegarkowa, *Rs.* кóрпусъ (cf. korpus), колпáкъ, (*ob.* kołpak), колпáчекъ. **ZEGARMISTRZ**, -a, *m.*, co robi zegary. *Cn. Th.* 1417, der Uhrmacher, (*Seigermeiſter); *Bh* hodinař (*godziniarz); *Vd* vurnik, vurni delauz; *Cro.* vuràr, vurodel; *Hg* orás, oratſináló; *Sla.* ſátcxia; *Rs.* часовщикъ, часовóй мáстеръ Zegarmistrz, co rządzi zegar. *Cn. Th.* 1417, der Uhrſteller. **ZEGARMISTRZOWA**, -éy, *ż.*, żona zegarmiſtrza, des Uhrmacheres Frau; **ZEGARMISTRZKA**, **ZEGARMISTRZYNI**, -i, *ż.*, kobieta co zegary robi, die Uhrmacherinn; *Bh.* hodinařka; *Cro.* vuraricza. **ZEGARMISTRZYK**, -a, *m.*, czeladnik zegarmistrzowski, der Uhrmachergeſelle, Uhrmacherjunge. **ZEGARMISTRZOWSKI**, -a, -ie, od zegarmistrza lub zegarmistrzostwa, Uhrmacher=, *Bh.* hodinařſký; *Rs.* часовщиковъ. Osoba ta wyrobioną z śpiży, była misternym sztuki zegarmistrzowskiéy dziełem. *Mon.* 69, 66 Kunszt zegarmistrzowski. *Haur Sk.* 186, = **ZEGARMISTRZOWSTWO**, **ZEGARMISTRZOSTWO**, -a, *n* die Uhrmacherkunſt, Uhrmacherey; *Bh.* hodinařſtwj; *Cro.* vuraria). Zegarmistrzostwo, ieden z naysubtelnieyszych kunsztów. *Haur Sk.* 185. Zegarmistrzostwo iest umieiętność matematyczna. *Mon.* 73, 535. **ZEGAROWY**, -a, -e, od zegara, Uhr=, Uhren=; *Rs.* часóвый. Kruk prawie w oczach iego żelazo zegarowe wychwiał, że z mieysca swego wypadło. *Warg. Wal.* 13; index kompasowy, słonecznikowy). Wieża zegarowa, *Ec.* часобитня. Zaraz to miało być, niż godziny miną dwie zegarowe. *Tward. W. D.* 2, 190. Roku 1544 było zaćmienie słońca, które trwało o półtory godziny zegarowych. *Stryik.* 746. Takiego zbrodnia wolno szukać przez dwadzieścia cztery godzin zegarowych. *Stat. Lit.* 149.

ŻEGAWKA, ***ŻAGAWKA**, -i, *ż.*, ***ŻEGAWICA**, ***ŻAGAWICA**, -y, *ż.*, pokrzywa drobna, dzika, żagawka albo żegawka, bo dożega *Cn. Th.* 760 (cf. żegać, żegadło), die kleine Brenneſſel; *Bh.* žahawka (žahawý, pálitwý palący); *Sr.* 2. ſzagajza, ſchagajze; *Vd.* shgaviza, shagolza; *Bs.* sgigaviça, osgigaviça; *Cro.* oſegavicza; *Dl.* ſegavicza; *Rg.* xigaviza; (*Ec.* жегáвица, огнéвица gorączka, maligna). Żegawka, gatunek pokrzywy, *urtica urens. Kluk. Dykc.* 3, 141. Żagawica, żagawka, pokrzywa drobna, *urtica minor. Sien. wykł.* Niektórzy ludzie żagawkami biią mieysca paraliżem zarażone, a silną pomoc

moc

moc miewaią. *Spicz.* 236, *idem*, *Sien.* 354. Płonne żegawki. *Hcr.* 1, 120 *Nar.* Naylepsza ziemia naywięcey pokrzyw, żagawek i inszych rzeczy nikczemnych wydaie. *Sekl.* 65. Żagawek ſtrzedz się trzeba, iako rzeczy szkodliwych. *Haur Ek.* 155. Uważay roztropnie słowa człowiecze, bo znaydziesz w nich nadobną ozdobę i wyſtawę, i będzie-ć się zdać, iż prawdziwe i pożyteczne; a gdy ie będziesz chciał wypleć, pewnie znaydziesz żagawkę pod maioranem. *Rey Zw.* 84 *b*, cf. znam cię ziółko, żeś pokrzywą. ŻEGĘ, *ob.* żegać, żec, żedz.

ZEGIELGARN, ZYGIELGARN, - u, *m.*, z Niem. das Segelgarn, niby to żeglarſka czyli żaglowa przędza, gatunek szpagatu, ein Art Bindfaden, *Vd.* vesna, nit sa veso; *Ross.* сима. Zygielgarn, nici do pakowania. *Dudz.* 75. (ŻEGŁ; *ob.* żeć, żedz). ŻEGLARKA, - i, *ż.*, kobieta żeglugą się trudniąca, żona żeglarza, die Schifferinn. - §., żeglówka, żegluga, żeglowanie, das Schiffen, die Schiffahrt, Wasserfarth. Przez ocean, co ziemię opasał, przebyli niewidaną żeglarką. *Jabł. Tel.* 34. ŻEGŁARSKI, - a, - ie, od żeglarza lub żeglarſtwa, Schiffer :, Schiffarths :, *Bh.* plawcj (cf. pławić), *Sr.* 1. tjowmicjerſki (cf. czołn); *Crn.* brodnishke, (cf. bród); *Vd.* brodniſhki, ladjoun (cf. łodź), ladiouſki, barkouſki (cf. barka), barken, brodarſki, brodoun; *Cro.* brodárſzki; *Rg.* brodaarski, pomorski (cf. pomorſki); *Rs.* водоходный, мореходный морепла́вательный; *Ecc.* кораблеплавательный. Żeglarze *stellam polarem*, t. i. gwiazdę żeglarſką, mieli za dyrektorkę dróg swoich na morzu. *Chmiel.* 1, 983, *Solſk. Geom.* 3, 21, *ob* żelazne koło; *Crn.* hèrvór, der Polarstern. Naczynie żeglarſkie, ſtatek, nawa, łodź; czołn, krypa, komięga, dziubas, koza, szkuta, okręt i t. d., *Rs.* водоходное судно. - *Adverb.* *żeglarſkie, po żeglarſku, *nautarum more.* *Cn. Th.* 1417. Żeglarſki kunszt, = ŻEGLARSTWO, - a, *n.*, żegluga, die Schiffarthskunst, die Schiffarth, żeglarſtwo, żeglowanie, nauka żeglowania. *Cn. Th.* 1417, *Bh.* plawba, plawectwj cf. pławić); *Vd.* ladjaria, (cf. łodztwo), ladjanje, veſlanie (cf. wiosłowanie), brodarſtvu, brodaria; *Cro.* brodárſztvo (cf. bród, brodzić); *Dl.* voxenye (cf. wozić), *Hg.* evezes, *Ital.* voga; *Rg.* brodarſtvo, pomorſtvo (cf. pomorſtwo); *Rs.* водохо́дство, мореходство, мореплаванїе, кораблеплаванїе. Żeglarſki kunszt do nayodlegleyszych krain chciwość zyſku doprowadził. *Kras. Pod.* 2, 165. Posłał król Hiram w onych okręciech sługi swoie, męże w żeglarſtwie i około morza dobrze umieiętne. *Leop.* 3 *Reg.* 9, 27, posłał na tych okrętach żeglarze świadome morza. *Bibl. Gd.*) *Stryik. Gon. K.* 2. Żeglarſtwem się bawię, żywię, *nauiculariam facio. Cn. Th.* 1417, żeglarzem ieſtem. ŻEGLARZ, - a, *m.*, *Bh.* plawec (cf. pławacz); *Slo.* plawec; *Sr.* 1. tjowmicjer; *Crn.* zhovnâr, zegar; *Vd.* ladjounik, ladjar, ladjavez, zhounar, zolnar, zhulnar, zigar, zygar, brodnik, brodar, ladjovosez, murner, marinar; *Cro.* brodar; *Rg.* brodàr, pomoraz; *Rs.* плаватель, плавецъ, мореплаватель, водоходъ, мореходецъ, кораблеплаватель; *Ec.* кораблеходецъ, кораблënникъ, корабéльникъ (cf. korabnik). Żeglarz, co po morzu ieździ. *Cn. Th.* 1417, *Ger.* der Segler; der Schiffer (*distingu.* szyper), der Seemann, Schiffsmann. Łodzia albo korab' na morzu bez żeglarza albo *rzędziciela tam i sam się tułaiąc zatonie. *Cresc.* 578 bez ſternika). Nie wielki i to koszt, przyzwać żeglarzów ze Włoch, także z Gdańſka i Rygi, tych co się znaią na morzu. *Star. Pob. C b*, marynarzów, cf maytek). Jak gardłuie rycerz w polu, żeglarz na morzu, kupiec po świecie! *Hrbst. Nau. J* 7. *Vector, qui vehitur navi, cuiuscunque conditionis sit*, żegluiący, ieździec wodny, nie żeglarz właśnie, *non nauta, sed nauticus. Cn. Th.* 1417, ein Seefahrer. Żeglarz, pan nawy. *Cn. Th.* 1417, der Schiffspatron, Schiffsherr, (Rhederer). ŻEGLARZYK, - a, *m.*, n. p. Rybę *nautilus* zwać możesz żeglarzykiem, bo z siebie własny uczyni okręcik. *Klon. Fl. D*, der Schalfisch. ŻEGLOWAĆ *cz. ndk.*, pożeglować, prześeglować, zażeglować *dk.*, (*qu. v.*), iechać po wodzie, osobliwie pod żaglem, puścić się wodą, pływać nawą, okrętem, *Gr.* segeln, schiffen, zu Wasser gehen; *Bh.* plawiti se, (cf. pławić); *Slo.* tjowmicjeru; *Crn.* jadrim; *Vd.* jadrati, jadriti, jadruvati, ladjati, se na ladji pelati, brodariti, veslat; *Cro.* jadriti, brodariti, brodit se, (cf. brodzić); *Rg.* broditti more, brodittise, jedritti, letjetti jedrima; *Bs.* broditti, jedriti, jedritti, jidritti; *Rs.* плавать, (плавить, сплавить spławić). Żegluię gdzie, iadę po wodzie, w nawie, w łodzi, wiozę się. *Cn. Th.* 1417 *et* 228. *Velifico* żegluię, t. i. rozpuściwszy żagielną płachtę iadę, wiozę się po wodzie. *Mącz.* Żegluię, żeglarſtwem się bawię, żywię, *nauiculariam facio. Cn. Th.* 1417. Żeglowanie, żegluga, pływanie, wożenie się po wodzie, das Schiffen, die Schifffarth. Co ieſt dziwnieyszego na świecie, iako żeglowanie i nauka żeglarſka, przez którą człowiek puściwszy się na błahey łodzi na głębokie morze, miarkuie wiatry i porze wody, znayduie drogi śrzodkiem oceanu, potyka się z nawałnościami, i idzie przeciw szumom morſkim, dogadza sobie wodą, iak ryba, i powietrzem iak ptak. *Boter.* 1, 5. To rzekłszy, na okręt wsiadł, dał na żeglowanie płótna wiatrom Cesarz. *Boter. Luk.* 174, rozpiął żagle). Wiatr dobry obiecuie szczęsne żeglowanie. *Jabł. Tel.* 80, szczęśliwą żeglugę, podróż wodną, morſką). Przypomnę co piszą z żeglowania Kolumba, który nowego świata doiechał. *Syxt. ſkl.* 159 *de itinere nautico*). ŻEGLÓWKA, *ob.* żegluga. ŻEGLOWNY, - a, - e, gdzie żeglować można, do żeglowania, = spławny, schiffbar für den Segel, zu besegeln, besegelbar, *Vind.* ladjovoshliu, brodliu; *Cro.* brodlyiv; *Ross.* судоходный. Spuſtny, żeglowny *nauigabilis. Menin. Tur.* 1, 246. Ziemia wszyſtkorodna, i morze żeglowne. *JKchn. Dz.* 1. Bóg, który niebo sprawił nieſtanowne, Ziemię okrągłą, i morze żeglowne. *Groch. W.* 327. - §., okręt żeglowny, = dobrze żegluiący, gut segelnd. ŻEGLUGA, - i, *ż.*, ŻEGLÓWKA, - i, *ż.*, żeglowanie, pływanie nawą, das Segeln, das Schiffen, die Schifffarth, *Sr.* 1. tjowmicjeno; *Vd.* murſka voshnja, pelanje na ladji, jeserska voshnja; *Bs.* brodarſtvo; *Rs.* судоходство, судохожде́нїе. Dobra żeglówka była na okręcie z razu. *Jabł. Ez.* 91. Trafił na bardzo złe towarzyſtwo, z którém się puścił z Tarentu żeglugą, myśląc popłynąć do Koryntu. *Mon.* 69, 1008. Milsze ieſt zdrowie po ciężkiey niemocy, Milszy wschód słońca po burzliwey nocy, Milsza po przykrey żegludze część lądu, J po nierządzie milsza lepszość rządu. *Zab.* 14, 413 *Szos.* - Żegluga, żeglarſtwo,

sztuka żeglarfka, marynarka, die Schifffarthskunst, die Schifferkunde, das Seewesen, die Marine. Król Eduard, fundator żeglugi Angielfkiéy. *Ostr. Pr. Kr.* 2, 274.

Pochodz. *obacz pod słowem żagiel.*

ZEGNAĆ, *F.* zegna *cz. dk.*; zgonić, *F.* zgoni *dk.*; zżonąć, zżenąć, *F.* zżenie, zżonę *idntl.*; zganiać (*distin.* zganić) *ndk.*, *Bh.* fehnati, fejenu, fhanim; *Slo.* fhánim; *Crn.* segnáti, sèlhênem, fgajnam; *Cro.* zegnati, zganyam; *Dl.* zgoniti; *Rg.* zgonitti, faghnutti, (cf. zagnać); *Rs.* согнать, сгонять; *Ec.* згоняю. Zganiam do kupy *compello. Cn. Th.* 1421 spędzam na kupę, zusammen treiben, zusammen jagen. Oślepione owieczki swoie raczył zganiać a *przyłączać do siebie. *Rey Pst.* J i i 2. Raczéy krowy zegżone do ftada Podźmy, zżeńmy; wilk z lasu rad się tu więc fkrada. *Gaw. Siel.* 367. Zegnany, spędzony do kupy, *Rs.* сгонный. (*Rs.* сгономъ razem wszyscy). Zgonienie do kupy, zegnanie, *Bh.* fhánka, *Rs.* сгонъ, сгнанïе (cf. zgon). Zganianie *congregatio gregis in unum locum. Cn. Th.* 1421. – *tr.* O dziecinne brédnie! i na toż to brwi do kupy zganiamy? *Pilch. Sen. list.* 365, marszczymy się). – *§., zgonić kogo, ugonić, dogonić, doścignąć, dopędzić, erjagen, einholen, nachjagend erreichen. Ten sobie zgonić życzy, ów uyść zdrowiem całém. *Otw. Ow.* 30. Nie żywili nikogo tego kogo potkali albo zgonić mogli. *Gorn. Dz.* 69. Nie oprę się, aż męża z Cyreny Zgonię, i dźwignę z nim krzyż on zbawienny. *Miask. ryt.* 137. Niezgoniony, niedościgły, uneinholbar, unerreichbar. Jako gwałtowny wicher niezgoniony Proch po powietrzu niesie.. *J. Kchn. Ps.* 46. – Zgonić, przegonić, przepędzić zbytnie aż do nadwerężenia, überjagen, übertreiben, durch Ueberjagen schaden. Kiedy się pies zgoni, trzeba mu piwem rozbić parzę, a ieśli nazbyt zgoniony, i mlékiem. *Ostror. Myśl.* 17; sich verfangen, cf. ochwacić się). – §., Zganiam precz *depello, abigo. Cn. Th.* 1421, spędzić zkąd, z góry, z mieysca, : wypędzić, wygnać, herunter treiben, wegtreiben, forttreiben, vertreiben, *Sr.* 1. zezieru dehle, *pr. et fig. tr.* Bóg z nieporządnych ciemności Wyważył ziemię ku górze, Zegnawszy z niéy wody w morze. *Groch. W.* 48. Zgoniny, które się z omłóconego zboża zganiaią, koniom i wołom są wyśmienitym obrokiem. *Kluk Rosl.* 3, 275. Zganiać złoto ze śrebra. *Tr.*, odłączać, szeydować, Gold vom Silber scheiden. – Światło się prezentuie, nocne ćmi płomienie, Stare Baby pobladły, i Wóz z nieba zżenie Toż światło. *Bardz. Luk.* 34. Cożkolwiek bądź, wyieżdżay, nim noc dzień ten zżenie, Bież do Kolchów, tam przyduś miłosne płomienie. *Min. ryt.* 1, 189. – Zganiać plamy, łufki, bielmo, włosy, vertreiben, wegbringen (*Rs.* согнать, сгонять wywabić plamy). Łufki albo otręby ze płci zganiać. *Sien.* 349. Lekarftwo na zganianie wszelakich zmaz z twarzy. *Sleszk. Ped.* 44. Włosy zganiać, gdzie ich nie potrzeba. *Sien.* 348. Maść ta pomaga na zganianie bielma z oczu. *Cresc.* 427. – Zganiać co na kogo, zwalić przyczynę na niego, die Schuld wovon auf einen schieben. Zwykliśmy wiele zganiać na zarazę. *Perz. Lek.* 56. Turcy posła naszego na lesie zabili, co rozumiem na *zaprzą uczyniono, i na łotrowftwo zegnano. *Bielfk. Kr.* 734. Gdy krowy mléka szczupło daią, na czary i gusła rady zganiaią. *Haur Sk.* 54.

ŻEGNAĆ *cz. ndk.*, *Bh.* žehnati; *Sr.* 1. žohnowacj, žohnuju; *Vd.* shegnati, shegne dajati, shögnat, shegnuvati; *Ec.* осѣняти, осѣняю; żegnam się, abo kogo, abo co krzyżem. *Cn. Th.* 1417, *Ger.* sich oder einen andern, oder etwas segnen, einsegnen, (cf. *Lat.* signare), przeżegnać, przeżegnać się *dk.*, *qu. v.*, *Bh.* žehnat se, rozžehnati se, rozžehnawati. Zawżdy ludzie chrześciiańscy krzyżem się żegnali. *Sk. Zyw.* 63. Żegnaiąc ią krzyżem, zdrowie przywrócił. *Birk. Dom.* 72. Z nabożeńftwa twego tyle mass pomocy, Jle złodziéy, idąc kraść, gdy się żegna w nocy. *Pot. Pocz.* 334. Żegnać ftół, przeżegnać ftół, chléb, trunek. *Cn. Th.* 1418. Xiądz kreśla na krzyż, albo iak mówią, żegna ciało i krew Chryftusową. *Gil. Kat.* 347. Gdy ty żegnasz chléb, poświęciłeś go. *Hrbst. Odp. L l* 6. Potym zwyczay do kościoła wniósł, iż dzwony bifkupi żegnaią. *Sk. Dz.* 879, święcą, poświęcaią, die Glocken segnen, einsegnen, weihen, einweihen. Kropił go wodą żegnaną. *Sk. Dz.* 277 święconą, Weihwasser. Trzy mu palce, któremi wedle zwyczaiu żegnaią, uciąć kazał. *Sk. Dz.* 853, któremi krzyż robią, poświęcaią, święcą, die drey Finger, mit denen man das Kreutz macht, segnet, einsegnet, weihet. Żegnanie się abo kogo krzyżem, cf. przeżegnanie, das Kreutzigen und Segnen, *Crn.* fhegn, (*Crn.* fhegnanje, : kiermasz); *Vd.* shegen; *Sr.* 1. žohnuwano, cf. błogosławieńftwo). – W ewanielickim obrządku: żegnać dzieci, przypuścić ich iako należycie przygotowanych piérwszy raz do komunii świętéy, konfirmować dzieci, (cf. katolickie: bierzmować), die Kinder einsegnen, confirmiren. Żegnanie dzieci, konfirmowanie, die Einsegnung. – Żegnać czary, choroby i t. d., chcieć znakiem krzyża Sw. oddalić, odżegnać, Zaubereyen, Krankheiten segnen, besegnen, mit Kreutzemachen bannen, verbannen wollen. *Lustrare*, *incantamentis curare*, léczyć albo lekować, iako baby mówią: żegnać. *Mącz.* Ziele to pofrzałom bywa pewnieyszym ratunkiem, niźli przymowy, żegnania i zaklinania guslarzów i czarowników. *Syr.* 565. – §., żegnać kogo *ndk.*, pożegnać *dk.* (*qu. v.*), żegnać się z kim, pożegnać się z kim, dobrze mu życząc rozstawać się z kim, (einen zum Abschiede segnen), einen Gott befehlen, ihm Lebewohl sagen, von ihm Abschied, (Urlaub) nehmen, ihm à Dieu sagen; *Crn.* slavim (cf. słowić, sławić); *Vd.* floviti, flaviti, flovodati, pofloviti, flovo vfet, flovojemati; *Ross.* проститься, распрощаться, откланиваться (cf. odkłonić); *Ecc.* отрещися, отрекаюся (cf. odrzec), сказаться (cf. fkazać), проститься въ дорогу. Czemuż mię żegnasz? a gdzie iść masz? *Sk. Zyw.* 51. Żegnać, pożegnać odbiiaiących, błogosławić, szczęścia winszować. *Cn. Th.* 1417. Już cię żegnam, - wychodzi. *Teat.* 39, 164. Żegnam cię, żyy zdrów. *Hor. Sat.* 233. Żegnam się z tobą, iuż czas, abyś odjechał. *Tr. Tel.* 227. Nie żegnam się. *Teat.* 51, *ij*, zobaczymy się ieszcze). Czas mi dłużéy z tobą nie dozwala rozmawiać, żegnam cię, bądź zdrów. *Teat.* 54 *c*, 72. Byway zdrowa, żegnam cię, naymilsza kuzyneczko. *Węg. Mar.* 1, 93. Żegnam was, bądźcie zdrowi, mili przyiaciele, Śpieszę, gdzie mię Bóg wzywa, iuż się od was dzielę. *Zab.* 9, 200 *Koss.* Żegnam cię, żegnay cię Bóg, Bogu cię poruczam, miéy się dobrze, zdrów bądź. *Cn. Th.* 1417; Adieu! Gott befohlen! Lebe wohl! Dobra noc,

Bóg was żegnay, domowi i krewni. *Groch. W.* 575. Ta, skoro oko żałośnie powlecze, Wszystkim ostatnie Bóg was żegnay rzecze. *Zab.* 15, 233. Bóg żegnay przyiacielu! kiedyż powrócisz? *Pod. Arg.* 730. Żegnanie kogo odchodząc, żegnanie się z kim. *Cn. Th.* 1418, *ob.* pożegnanie, der Abschied, *Crn.* slavênje, slavu, slavesa, slovu, (cf. słowo, cf. sława); *Vd.* slovodanje, posloulenje, slovovsetje, slovitje, slavenje, slova). Żegnaiący, pożegnaiący, *Vd.* slovodajauz, slovovsetnik). — *tr.* Bóg was żegnay krwawe boie, Nie lubią was strony moie. *J. Kchn. Fr.* 4, nie chcę się wami trudnić) - Utrzymuią, że weżykatorya dopiero przykładać potrzeba, gdy iuż dusza z ciałem się żegnać ma. *Krup.* 5, 390, rozstać się, rozbratać się, rozłączyć się, wenn die Seele vom Cörper scheiden soll. - *fig. tr.* Wspomniy, coś udziałał, kiedy cię za to warta obuszkami z zamku wyprowadzaiąc, aż za wrota, żegnała. *Pim. Kam.* 245, wysztukała, herausstreiben, herausprügeln, mit Stößen und Schlägen wegjagen. Żegnać kogo kiiem, kropidłem przewróconym. *Tr.* - *Aliter*: Gdyby wszystkich powiesić miano łotrów, to musiałbym i ia świat żegnać nogami. *Teat.* 1 *b*, 120, drgnąć nogami na powrozie, wisieć na szubienicy, am Galgen verscheiden.

Pochodz. *odżegnać się, odżegnywać się; pożegnać; pożegnanie; przeżegnać; zażegnać.*

ZEGNANIE, ZEGNANY; *ob.* zegnać. ZEGNĘ, zegnie; *ob.* zgiąć.

*ZEGOTA, - y, *m.*, Jgnacy, staropolskie imię. *Nies.* 1, 103, *Jabl. Her.*, Jgnatz, ein Mannsname.

*ZEGRAĆ; *ob.* zgrać.

ZEGZIĆ *cz. dk.*, gżąc zapalić (cf. żegać, żeć), mit Brunst erhitzen, brünstig machen. Zegżone bydło trąciło kopytem. *Hor.* 2, 25 *Nar.* Raczéy krowy zegżone do stada Podźmy zżeńmy; wilk z lasu rad się tu więc skrada. *Gaw. Siel.* 367. Wszeteczna babo nędznego Jbika, Czyć w skrzepłych żyłach krew' zegżona bryka? *Hor.* 2, 110 *Nar.*

ŻEHAŁO, źle za żegadło, *qu. v.) Dudz.* 31.

*ZEKLNĄĆ; *ob.* przeklnąć, klnąć.

ZEKPAC; *ob.* kpać. ZEKPIĆ się, *ob.* wykpić się. *ZEKPIEĆ *niiak. dk.*, stać się kpem, spaszować, zum Hundsfott werden, hundsföttisch ausarten, sich verschlechtern. Zekpiał świat, trzeba go poprawić. *Dzwon. Stat. a* 4.

ZEKRWAWIĆ; *ob.* skrwawić, krwawić, pokrwawić; *Addas*. Dopełniwszy zbrodni, rozumiał się być naypierwszym do osiągnienia zekrwawionego tronu. *Nar. hst.* 5, 181.

ŻEŁA; *ob.* żyła.

ZELANT, - a, *m.*, z Łac., (*ob.* *zelus); gorliwiec, (cf. zagorzalec, zapaleniec, żwawiec), ein Eiferer. Wielką to sławę czyniło temu o honor boski zelantowi. *Sk. Zyw.* 394 *b.* Na każdéy radzie publicznéy wszystkich znaleźć można gorliwych zelantów za oyczyzny dobro. *Mon.* 69, 379. Słyszę odgłos szemraiących zelantów: a w cóż się obrócim my szlachta? *ib.* 65, 50. *Leszcz. Gl.* 75, - *w rodz. żeńsk.* ZELANTKA, die Eiferinn. Nie bądźże taką o sprawiedliwość zelantką. *Teat.* 15 *c*, 15.

*ŻELASTWO, *ob.* żelaztwo. ŻELAZISTY, ŻELEZISTY, *ŻELAŹNISTY, ŻELASTY, - a, - e; - o *adv.*, *Ec.* желѣзистый, żelazo w sobie maiący, eisenhaltig. O rudzie żelastéy. *Os. Rud.* 404. Kwaśnice żelaste, *aquae acidulae martiales*, maią w sobie koperwas żelazny. *Kluk Kop.* 1, 95. ŻELAZKO, *ob.* żelazo. ŻELAZNICA, - y, *ż.*, *centaurea scabiosa*, gatunek chabru, rośnie na łąkach, lecz żadne bydło iéy nie ruszy. *Kluk Dykc.* 1, 113; scabiosenartige Flockblume. ŻELAZNIK *ob.* żeleznik. **ŻELAZNOGRADA armata zagrzmiała. *Tward. Wl.* 154, sypiąca grad żelazny, z kule, eisenhagelnd, kugelhagelnd.

ŻELAZNY, - a, - e; *Bh. et Slo.* železný; *Sr.* 1. želesny, železné (*ferreus*, železowané *ferratus*, železowé *ferrarius* żelazowy, *Dasypod. U* 2 *b*); *Crn.* shelęsn; *Vd.* shelesen, shelesni, shelesji, *Cro.* šelezni; *Rg.* xeglјezni; *Bs.* gvozden, (cf. gwoźdź); *Sla.* gvozdjen; *Rs.* желѣзный; żelazny, od żelaza, z żelaza, Eisen=, von Eisen, eisern. Opiłki żelazne. *Krup.* 5, 158 cf. zędra, Eisenfeilspähne. Żelazne naczynie. *Cn. Th.* 1418, *ob.* żeleznik). Żelazne narzędzie, *ob.* żelazo, żelazko). Gadać komu o wilku żelaznym. *Teat.* 19 *c*, 49, *ob.* wilk). Na zaklęśnienie czaszki, przyłóż plaster żelaznym zwany. *Perz. Cyr.* 2, 26, w który żelazne opiłki wchodzą, Eisenpflaster. Żelazna ruda, materya. *Cn. Th.* 1418, *ob.* żelasta ruda, eisenhaltig. Żelazne góry, huty. *Cn. Th.* 1418. Żelazne wody, smak żelaza i części żelazne maiące. Żelazna farba, dzika iako marmuru ciemnoczerwonego, eisenfarbig, *Boh.* blankytný (cf. błękitny). Koń sierci żelaznéy; *Sla.* csilash; ein Eisenschimmel. Żelazna sierć, żelazny koń. *Rys. Ad.* 79, żelazny t. i. mocny, silny, trwały, niezmordowany, eisern, von Eisen, fest, stark, dauerhaft. Ztąd go byli niektórzy żelaznym nazwali, Gdy niespracowanéy w nim siły doznawali. *Groch. W.* 423. Człowiek nie żelazny. *Teat.* 31, 82, człek nie żelazny, nie rodził się stalą. *Jabl. Buk. Q* 4 *b.* Żołnierzowi trzeba mieć temperament żelazny. *Te.* . 18, 2. Żelazny, twardy, niezgięty, eisern, hart, unbiegsam. Lękaymy się téy żelaznéy laski, z którą się wyniósł na nas rozgniewany pan zawołany. *Groch. W.* 558. Upor żelazny prawie. *Birk. Zam.* 22. Kamil twardemi, i że tak rzekę, prawie żelaznemi senatorów głosami wypędzony. *Warg. Wal.* 140. Człek żelaznych ust, ołowianego serca, umysłu mało statecznego i mądrego. *Zygr. Pap.* 356. Ach ieśli to uczynisz, żelazne masz serce. *Dmoch. Jl.* 2, 329, kamienne, skamieniałe, zkrzemieniałe). Smierć się żelazna z naszych żalów śmieie. *Rys. Ad. B* 3; nieużyta, nieubłagana, sroga). Przedwieczna uchwała prawy nieprzeskocznemi i żelaznemi uięła naturę. *Leszcz. Cl.* 9, niewzruszonemi, cf. die eiserne Nothwendigkeit, das eiserne Schicksal. Ustawę Park zowią żelazną, dlatego, że iest nieodmienna, i nienawrotna; bo bądź komu naznaczą mieć żywot długi, bądź krótki, iuż koniecznie tak mu się dostać musi. *Otw. Ow.* 654. - Naypierwsi ludzie mieli wiek złoty, po którym nastąpił wiek miedziany; nakoniec żelazny, na który my nieszczęśliwi natrafili. *Mon.* 65, 442. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one które złotemi albo tłustemi zwano; ale to są lata żelazne, skaliste, twarde, trudne, których nie lada iako pożyć; iuż tu wszystko iako z kamienia kował. *Podw. Wr.* 24. - Żelazny list, *ob* gleyt, *ob.* list, *Boh.* glent, průwodní list, průwod bezpečnosti; *Vind.* obvarnu pismu; *Dl.* verni lijst; *Ross.* опасная грамота. - *§. Kozacy znamię *arctici poli* Słowieńskiem imieniem żelaznym kołem zowią. *Paszk. Dz.* 14, gwiazda żeglarska, der Polarstern. ŻELAZO, - a, *n.*, *Boh.* železo; *Slo.* že=

łezo, železo; *Sr.* 1. železo; *Sr.* 2. ſeleſo; *Crn.* ſhelęſu; *Vd.* shelèſu; *Crn.* ſèleze, guozdje, (cf. gwoźdź); *Dl.* gvozdje; *Rg.* xegljèzo, gvozdje; *Boss.* sgegljezo, ſgeglizo, gvozdje; *Sla.* guozdje; *Ross.* желѣзо (cf. *Hbr.* צלע *zela nes*, ברזל *barsel ferrum*); das Eiſen. Żelazo, metal białosiwy, twardy, dźwięk maiący, ciężki do topienia, na powietrzu lub w wodzie rdzewieie rdzą czerwonobrunatną; magnes go ciągnie. *Kluk Kop.* 2, 208, *Os. Rud.* 6. Żelazo, metal koloru białawego, włokniſty, czasem miałko lub grubo ziarniſty, ciągły, trudno topnieie, zapalny, magnes go przyciąga, i to ieſt szczególną żelaza własnością; łączy się z palnikiem, które to złączenie ſtalą zowiemy. *Mier. Mscr.* Surowiec żelazny, albo żelazo z węglem i z ochrą żelazną złączone. *Sniad. Chem.* 1, 325. Bite żelazo *Ross.* крица, *ajd.* кричный. Lite żelazo *Ross.* чугунъ, *adj.* чугунный. Żelazo zlane w sztuki, w bryły. *Cn. Th.* 1418. By nie było żelaza, nie byłoby złota, żelazem złoto kopią. *Pot. Pocz.* 487. Zaciągał on za sobą serce iego, iako magnes żelazo. *Birk. Zbar. D* 2, *ob.* żelazociąg). Żelazo rozpalone, w wodzie sapa, parſka, ſkwierczy. *Dudz.* 21. Żelazo rozpalone ogniſte. *Cn. Th.* 1418. Braciszku, kuy żelazo, dopokąd rozgrzane. *Teat.* 43 *c*, 160 *Wyb.*, żelazo kuć póki rozpalone, = łyka drzeć, kiedy się drzeć daią, *Slo.* dokud železo horí (ge žeřawé), kuj; wtedi ruže trhagu, keď kwitnu, róże zerwać, kiedy kwitną). *Slo.* uſ' ge železo w ohn'i *iacta est alea.* - §., Żelazo, ŻELAZKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Bh.* željzko; *Sr.* 1. železko; *Cro.* ſèleſcze; *Rg.* gvozdize; *Bs.* gvozdjiçe; = rzecz z żelaza zrobiona, naczynie, narzędzie, etwas aus Eiſen verfertigtes, ein Eiſen, ein eiſernes Geräthe oder Werkzeug. W oraniu ludzie nie małey pracy z owemi krzywemi żelazy używaią. *R. Zw.* 271 *b*, z lemieszem, z pługiem, mit dem krummen Pflugeiſen. Żelazo, miecz, (cf. Mars, Marsowy), das Eiſen, das Schwerdt. Uszli żelaza, a mokra ich śmierć i ślepe pożarły zatopy rzéki nieubłaganéy. *Tward. Wł.* 235. Drogę sobie do wyyścia z pomiędzy nieprzyiaciół uczynić żelazem. *ib.* 92. Na woynie, co po ſtroiach, gdzie żelazo płaci, Kleynoty tam i złoto swoię cenę traci. *Pot. Arg.* 277. Żelazo czasem znaczy broń woienną i same walki, osobliwie w wierszach. *Otw. Ow.* 659. Ośm' tysięcy masz w żelezie sprawnych ludzi do boiu. *Pot. Arg.* 272. Już miał buntownik miaſta w sekweſtrze, żołnierzy w żelezie. *Pot. Arg.* 172, pod bronią, unter den Waffen). Zna się z żelazem, dwie ode łba krysy ciągnie po pyſku. *Kniaz. Poez.* 2, 206; iunak, ein Eiſenfreſſer, Haudegen, Bramarbas. Jeſtem szlachcic, i tę sprawę żelazem zakończyć muszę. *Teat.* 54, 76, szablą, pałaszem, szpadą, = poiedynkiem). Proszę się zemną sprobować żelazem, kiedy co masz do mnie. *Mon.* 74, 44, *ob.* na pałasze iść). On od śmierci swoiego przyiaciela broni, Lecz sam ginie zabóyczém Hektora żelazem. *Dmoch. Jl.* 2, 155, mieczem lub kopiią, dzidą). W biodro utrafia ſtrzała, cierpi rycerz wiele, Trzcina się przyłamuie, żelazo tkwi w ciele. *Dmoch. Jl.* 299, żeleźce, grot, die eiſerne Pfeilſpitze, der Gehren. - Żelaza, żelazne kaydany, pęta, łańcuchy, *Ross.* желѣза; n. p. siedzi więzień w żelazach, er ſitzt in den Eiſen, in Ketten und Banden. - Żelazo do łapania szkodliwych zwierząt, łapica, *Rs.* капканъ (cf. kawecan), ein Falleiſen, Stelleiſen, Wolfseiſen, Fuchseiſen, Mardereiſen.' Stępice, albo żelaza na łapanie wilków, lisów i t. d. *Kluk Zw.* 1, 406. Jednem naſtawionem żelazem dwóch złapaliśmy lisów. *Teat.* 20 *b*, 215. - Żelaza, żelazka, rozmaite żelazne narzędzia cyrulickie, Eiſeninſtrumente der Wundärzte. Żelazka różnego kształtu do zatykania ołowiem zębów. *Czerw. Narz.* 32. Żelazo, żelazko do palenia, wypalenia, żegania rany, *ob.* żegadło. Żelazo, żelaſko do włosów zakręcania, przypiekania, fryzerſkie, das Brenneiſen, Haareiſen, Kräuſeleiſen; *Crn.* ferkôzilu, (cf. warkocz); *Vind.* rugalze, kraushnu shelesze; *Cro.* rugalcze ſeleſcze; *Rs.* припекательныя щипцы (cf. szczypce). Włosy ciepłym żelazem przypiekane, utrzymuią kędzior. *Perz. Lek.* 15. *Monſtruie, perfumuie, pudruie i *trafi Włosy, z których żelazo ledwie kiedy zniydzie. *Opal. Sat.* 5. Nie znaią oni Włoſkiego wąsów żelazem prasowania albo zakręcywania. *Pim. Kam.* 68. - Żelazo, żelazko do prasowania, do gładzenia, równania sukna, bielizny, krawieckie, praczek, szwaczek, das Bügeleiſen, Plätteiſen, *Bh.* čehlička; *Vind.* gladilu, gladnu shelesu, gladezhnu shelezu; *Cro.* tegla; *Dl.* utia; *Rg.* utia; *Bs.* utia; *Rs.* утюгъ, утюжокъ, *adj.* утюговый. Prasować czyli gładzić żelazem, żelazkiem, plätten, glätten, bügeln, *Vd.* gladiti, gladkuvati se shelesem, peglati; *Ross.* утюжить, выутюжить. Żelazo, żelazko do gładzenia, polerowania, *ob.* ſtalka. Żelazo, żelazko do ciaſt, n. p. do gofrów i t. d., forma żelazna, ein Plinzeneiſen, Waffeleiſen u. ſ. w., *Sr.* 1. ſchkorodej, ſchkorowej. *ŻELAZOCIĄG, - u, *m.*, magnes. *Włod.*, *Cro.* selezovlek, kalamit, *Dl.* gvozdotegh, der Magnet. *ŻELAZONOŻNY, - a, - e, *ignipes* żelazonożny. *Mącz.*, eiſenfüßig. ŻELAZOWATY, - a, - e; - o *adv.*, do żelaza podobny, eiſicht, eiſenähnlich. *Bndtk.*, *Subst.* żelazowatość; cf. żelaſty. *ŻELAZOWY, - a, - e, z żelaza, od żelaza, *ob.* żelazny, Eiſen =, Żelazowy. *Dasyp. U* 2 *b*, *Sr.* 1. železowé. ŻELAZOŻER, - a, *m.*, *Sla.* gvozdoxder, = ſtruś. ŻELAZTWO, ŻELASTWO, ŻELESTWO, - a, *n.*, zbiorowo, cokolwiek ieſt z żelaza, rzeczy, sprzęty, naczynia, narzędzia żelazne, żelaza, a osobliwie ſtare zarzucone, Eiſenwerk, Eiſen, Eiſenwaaren; altes Eiſen; *Crn.* ſhelęſje, ſheleſnina; *Vind.* shelesje, sheliesje, sheleſtvu, ſhelleſnina; *Rg.* gvozdúſcine; *Cro.* ſèlezje). Towary, które z Europy do Ameryki przywożą, są broń ogniſta, amunicye, żelaſtwa i t. d. *N. Pam.* 10, 15. Żelaſtwo, aby nie rdzewiało, oliwą namazuią. *Kluk Rosl.* 3, 122. Używaiąc kompasu, trzeba mieć oſtróżność, ażeby żadnego żelaztwa w bliſkości iego nie było, przez któreby igiełka zwróconą być mogła. *Zabor. Geo.* 87. Stare żelaztwa wszelkie pożytecznie mogą być na nowe przerabiane. *Jak. Art.* 3, 192. ŻELEZCE, - a, *n.*, żelazo na ſtrzale i t. d. osadzone, grot, śpica żelazna; *Rg.* orudje, (cf. oręż), gvozdje; *barb.* halát; *Rs.* желѣзко, die Eiſenſpitze, die Pfeilſpitze, der Gehren. Żelezce ſtrzały, włóczni. *Cn. Th.* 1418. Kupidyna ſtrzała ta, która miłość niecila Złociſto i żelezcem oſtrém łśkniąca była, A która *odpądzała, sztych miała ſtępiony, J subtelnym ołowiem koniec osadzony. *Otw. Ow.* 28. Na promieniach swoich słońce miaſto *żeliszcza ogniſte groty położyło i gromiło pogany. *Birk. Podz.* 11. Strzała bez żelezca, w-

reszka, brzechwa. - *§., Każe mu sieść za kompas, i na pierwsze mieysce Patrzyć, kędy kieruie magnes swe żelezce. *Pót. Arg.* 203 śpicę, koniec strzałki, igły kompasowey, die Spitze der Magnetnadel. *ŻELEZISTY, żelazisty, *ob.* żelasty. ŻELEŹNICTWO, -a, *n.*, chodzenie koło żeleztwa, trudnienie się żelazem, handlowanie żelazem, ein Eisengewerbe, Eisenhandel. *Tr.* ŻELEZNIK, ŻELAZNIK, -a, *m.*, żeleznik, co koło żelaza robi, albo go przedaie. *Włod.*, kuźnik, żeleźnik. *Cn. Tn.* 1418 *et* 340; der Eisenarbeiter, oder Eisenhändler, *Boh.* železnjk kupiec żelazny, *Sla.* gvozdjar (cf. gwoździarz), *Cro.* seleznar, (*Cro.* selezár, = szlosarz; *Ec.* желѣзникъ, кузнецъ; *w rodz.* *żeńsk.* Zeleznica, *Bh.* železnice. - §., żeleznik, piecak, ein Ofentopf (von Eisen). *Ern.* 795; *Rs.* чугунникъ. Kocieł, żeléźnik, panew ,w których aptekarze różne rzeczy smażą. *Sleszk. Ped.* 420; ein eiserner Topf, Schmelztopf. Krzywe żelezniki i panewki różne. *Otw. Ow.* 481. - §., *hist. natural.* żeleznik kamień, *siderites. Cn. Th.* 1418, *Ross.* желѣзнякъ, der Eisenstein. Ziele koszyczko mąż, niektórzy zowią żeleznik. *Urzęd.* 308, ziele koszyczko żenczyzna na Rusi zowią żeleźnik. *ib.* 308, *Rs.* желѣзникъ, чимышникъ, *verbena*, Eisenkraut.

ZEŁGAĆ, *F.* zełże, zełgę *cz. dk.*, żełgiwać *czstl.* (*distin.* zelżyć), skłamać, lügen, *Bh.* selhati, selhu, selžeš; *Cro.* zlagati, zlasújem; *Rs.* залгать Jm kto bardziéy zełże, tym za większego polityka, gładkiego mówcę i dowcipnego poetę uznany bywa. *Mon.* 75, 612. Żadna bestya tak nie zełże, iak człowiek. *Boh. Kom.* 1, 367. Kto śmie zełgać, śmie i kłamać. *Rys. Ad.* 25, *idem per diuersa.* - §. *tr.* strzelba mi zełgała. *Tr.*, pstrzyknęła, nie wystrzeliła, das Gewehr hat mir versagt; *Sr.* 1. seldgasch.

ZELGNĄĆ, zelnąć, *zlgnąć *niiak. idntl.*, zligać, *zlgać *ndk.*, zusammenkleben, backen, picken. Zelgnąć z czego, puścić się czego, losgehen, nicht kleben bleiben.

*ŻELI, = żyli, *ob.* żyć.

ZEŁKNĄĆ *cz. idntl.*, połknąć, hinunter schlucken, herunter schlucken. Dziesięć zełknąłby ten ieden. *Burl.* a 2; *idem. Bies. roz.* E 4.

ZELNĄĆ; *ob.* zelgnąć.

*ZELOTYP, -a, *m.*, z łac., zazdrośnik w miłości, ein Eifersüchtiger, cf. zelant). Brat iego zelotyp, to i on musi być taki. *Teat.* 24 *b*, 19. *ZELOWAĆ *med. kontyn.*, z łac., gorliwie obstawać, eifern, eifrig wobey stehen. Nie ten, który zeluie o chwałę krzyża, ale który pod tą chorągwią krzyża swą powinność sprawuie, iest dobrym chrześciianinem. *Lach. Kaz.* 1, 224. - *ZELOZYA; *ob.* żaluzya. *ZELUS, *łac.*, gorliwość, żarliwość, zapał, Eifer, Feuereifer. Zelus boży, to iest żarliwość i gniew o krzywdę bożą. *Sk. Kaz.* 75 *a.* Fałszywy zelus w nas, w rzeczy chcemy Bogu służyć, a my sobie służym. *ib.* 307 *b.*

ZELŚNĄĆ *niiak. idntl.*, olśnąć, oślepnąć, erblinden, blind werden. Bez iego światłości zelśnąćby musiało oko twoie. *Bzow. roż.* 51.

ŻEŁW', -i, *ż.*, ŻEŁWICA, ŻOŁWICA, -y, *ż.*; *Rg.* zava; *Bs.* zava, sestra musgévglja; *Cro.* zelve, jeterve (cf. iątrew'); *Rs.* золовка, золовушка, *adj.* золовкинъ; świeść, żołwica *Tucholiens.*, *glos*, *soror mariti. Cn. Th.* 1090 *et* 1418 (cf. *Gr.* γαλις, γαλως, γαλοωνη), des Mannes Schwester, die Schwägerinn. *Glos* żołwica. *Urs. Gr.* 168, (cf. żółw', żółwica). Swieść, mężowa siostra, żełw', żełwica. *Dasyp. Z* 4 *b*, *Volckm.* 371, *Sr.* 1. muszowa sostra. *Glos* żełw' abo żełwica, też *niewiastka niektórzy zowią, t. i. mężowa siostra. *Mącz.* - Bracia Władysława II, głową rad sobie szkodliwych Krystynę żełwicę swoię być powiedzieli. *Krom.* 165, bratową, Bruders frau. Żołwice i bratowe, u iednego stołu, J świekry i *niewiastki iadaią pospołu. *Siem. Siel.* 56, *J. Kchn. Dz.* 77.

ZELŻA, -y, *ż.*, zelżenie, obelga, die Schmach. Jakoż prędko iemu chwałę wyrządzoną w zelżę obrócił! *Bzow. roż.* 77. Niedługo potym do drugiego zamku woysko wiódł xiążę Konrad, chcąc z odniesioney zelży się otrząsnąć. *Krom.* 251. ZEŁŻE, *ob.* zełgać. (ZELŻYĆ *cz. dk.*; zelżywać *czstl.*, ulżyć, lżeyszym uczynić, leichter machen, erleichtern; *pr. et fig. tr.*, Przyszli do Roboama prosząc, żeby im zelżył podatków. *Zał. Test.* 202. Homer Achillesowi dał cytarę, aby pokazał, iako rycerskiego człowieka zabawy srogie i okrutne maią się pod czas zelżywać. *Warg. Wal.* 278, złagodzić, zmiękczyć). - *§., zelżyć *niiak.*, stać się lżeysym, mniéy ważyć, utracić z wagi, z znaczenia, leichter werden, an Gewicht, an Ansehen verlieren. Czasem pan niedbałością swoią a puszczeniem wszystkiego na szrot, u poddanych zelży. *Gorn. Dw.* 377. By człeku bóg miał *zelżyć, byłoby brzydkiém. *Zebr. Ow.* 217. *turpe Deum mortali cedere*, ustąpić, ulédz?) - ZELŻYĆ kogo *cz. dk*, zelżywać *czstl.*, obelżyć, zesromocić, *Vd.* oshmagati, shmaguvati, obnesti, obnashati, einem eine Schmach anthun, ihn beschimpfen. Spadł wstyd zupełny, iak zwyczaynie bywa Na tego, który inszego zelżywa Z prześladowaniem. *Leszcz. H. T.* 261. Oyca i męża zelżywa z zawstydza wszeteczna. 1 *Leop. Syr.* 22, 5, lży. 3 *Leop.*, oyca i męża w hańbę wdawa. *Bibl. Gd.*) Dziecię, które rozpuszczą na swawolę, zelżywa matkę swoię. 1 *Leop. Prov.* 29, 15, zelży. 3 *Leop.*, zawstydza matkę swoię. *Bibl. Gd.*) Jedni poimali sługi królewskie niewinnie, drudzy zaś zelżyli ich, spotwarzyli. *Dambr.* 469. Pan sługi, a ociec syna nigdy nie zelży. *Rys. Ad.* 55 (?). Wrzaskiem wszystkich okrutnym i częstym ksykaniem i sromotném prośby odmawianiem znacznie zelżony. *Warg. Wal.* 243. Zelżenie, zesromocenie, das Beschimpfen, die Schmach. Do zelżenia należy łaianie, fukanie, złorzeczenie.. *Petr. Pol.* 114. Niewieści gniew iest *niepoczliwość i zelżenie wielkie. 3 *Leop. Syr.* 25, 29, zhańbienie. 1 *Leop.*) Sprawa o zelżenie, ein Injurienproceß. *Bndtk.* - Zelżyć niewiastę, zgwałcić. *Cn. Th.* 1418, eine schänden, ihr Gewalt anthun. Cesarz August córkę i wnuczkę zelżone i zesromocone precz od siebie zasłał. *Kosz. Lor.* 78. ZELŻYCIEL, -a, *m.*, obelżyciel, zesromociciel, der Beschimpfer, Schänder, *Vd.* oshmagavesz, oberavez; - *w rod. żeńsk.* zelżycielka. ZELŻYWOŚĆ, -ści, *ż.*, zelżenie, zelża, obelga, zesromocenie, *despekt, die Beschimpfung, die Schmach; *Vd.* oshmaga, sramota (sromota), sashmaga; *Sr.* 1 nečazan'stwo. Słup zelżywości, na którym Pana naszego posadzono przed Piłatowym pokoiem sądowym, i tam ukoronowano, dziwnie zelżono. *Warg. Radz.* 65. Aczkolwiek to wszystko krzywda, co się przeciwko prawu dzieie, wszakże w prawie naszym za

krzywdę nie bywa rozumiano, iedno zelżywość. *Szczerb. Sax.* 199. ZELŻYWY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.*, zelżący, obelżywy, hańbiący, zelżywości pełen, sromotny, ſchimpflich, ſchändlich, ſchändend, beſchimpfend, ſchmachvoll, ſchmählich; *Vd.* oshmagni, oshmagliun, shmagujezhen, obnaſhliun). Ni Hektor uwłóczony, ni Mars w lichéy siatce, Ani późniéy Bajazet w cyprysowéy klatce Zelżywszym był widokiem. *Tward. Wl.* 21. Panienka rzadka, urodziwa, Małżonka przezeń nie była zelżywa. *Groch. W.* 251. Złe imię złego łoża, bo hańba żelżywa. *Hor. Sat.* 25. Jozef Piłata o ciało prosił Pańſkie, żeby mu uczciwy mógł sprawić pogrzeb, z drzewa zelżywego zdiąwszy. *Odym. Sw.* 2, *K k* 2, z krzyża). Ciało Pańſkie pod osobą chleba zawarte, z przybytku ołtarzów zelżywie wyrzucili. *Psalmod.* 44. Zelżywe słowo, *Vd.* ſponaſhna beſieda, oſhtep, ein Schimpfwort. Nie śmiem powtarzać słów zelżywych, które miotała przeciw córce swoiéy. *Niemc. Kr.* 1, 155.

ZEMBRATY, ZIMBRATY, - ów, *m.*, może z Niem. die Zimmerbretter (cf. cembrowanie). Zembraty do moſtów i do ſtatków rzecznych bywaią sosnowe. *Kluk Rosl.* 2, 168, bezimmerte Dielen an den Brücken, Flußſchiffen. Zimbraty nazywaią się belki na kant wycinane, które u spodu ſtatku na kantach się daią. *Mag. Mscr.* - W młynach wodnych cembraty, Winkel am Waſſerbette. *Bndtk.*

ZEMDLEĆ, *ZEMGLEĆ *niiiak. dk.*, zemdlewać *ndk.*, *Slo.* zemdlewám; *Ross.* обмереть, обомру, обмирать (cf. obumrzeć), ſtać się mdłym, spaść z siły, osłabieć, osłabnąć, ſchwach und ohnmächtig werden, in Ohnmacht fallen, *pr. et fig. tr. Langueo* *zemdliwam. *Urs. Gr.* 238, zemdlewam). Żołądek od głodu zamarł, wszyſtkie też członki zemdlały. *Ezop.* 18. Stawy lędźwi iego zemdlewały, i kolana iego tłukły się o się społem. *Leop. Dan.* 5, 6, związki biodr iego rozwiązały się. *Bibl. Gd.)* Ani zemdleway, gdy będziesz od niego *treſtan. *Leop. Hebr.* 12, 5, nie trać serca. *Bibl. Gd.)* Zemdlały, ZEMDŁY, bezsilny, osłabiony, osłabły, ohnmächtig, kraftlos, ſchwach. Zewlec się z zemdłego przyrodzenia. *Leop.* 4 *Ezdr.* 14, 14, krewkie przyrodzenie. *Bibl. Gd.*, mdłe). Sama rzecz niechay zemdłą trzeźwi pamięć. *Gorn. Sen.* 37. - Zemdleć, omdleć, paść bez zmysłów, in Ohnmacht fallen, ohnmächtig werden. Słysząc to, zemdlał *Ld.* Lękł się, aż ſtanął wszyſtek na poły zemdlały. *Rey Wiz.* 82 *b*, na pół martwy, zdrętwiały. ZEMDLIĆ, *ZEMGLIĆ *cz. dk.*, zemdliwać, *zemgliwać *ndk.*, nabawić mdłości, pozbawić siły, uczynić bezsilnym, osłabić, eine Ohnmacht zuziehen; ohnmächtig, kraftlos machen; entkräften, abmatten; *Vd.* smedluvati, ſhujati). Odepchniona padła na ziemię od smutku zemdlona. *Odym. Sw.* 2 *H h* 4. Tak zadane zemdliły go rany, Że iuż nic prawie siłami nie władał *ib.* 2, *H h* 3. Już zemdliły wszyſtkie siły w nim, i wieniec cierniowy Ciężko bodł głowy, i niezwykłe brzemię Nachylało go aż prawie na ziemię. *ib.* 2 *H h. b.* Nietylko aby odegnał onego okrutnego wilka, ale go prawie zemdlił a zniszczył możność iego. *Rey Pst. X* 3. Woda letno zgrzana częſto pita, moc żołądkową zemdliwa. *Cresc.* 12. Latorośl swą tłuſtością buyną zemgliła gałązkę, przy któréy wyrosła. *Cresc.* 315. Zemdlony żniwiarz upałem srogim Dyszy w południe leżąc pod brogiem. *Zab.* 1, 190 *Nar.* Jak się ma potkać murzyn słońcem upalony! Co Arabin ucsyni z natury zemdlony? *Stryik. Tur. G* 3. Przypuściłeś, aby żywot móy był zemdlony iako paiąk. *Wrob. Zolt.* 92, wszelki człowiek ieſt *mgły iak paiąk. *ib.*) Jżem się nie *osoczył sercem, ani uſty, przeto *zemglone są cnoty moie. *Wrob. Zolt.* 70, im dłużéy człowiek zamilcza grzechy swe, tym *mgleysze bywaią cnoty iego. *ib.* 70). Zakryłeś twarz twoię od nas, i zemdliłeś nas w ręce nieprawości naszych. *Budn. Jez.* 64, 6, nieprawości nasze iako wiatr unoszą nas. *Bibl. Gd.)* ZEMDLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, mdłość, zemdlenie, bezsilność, osłabienie, die Ohnmacht, Ohnmächtigkeit, Kraftloſigkeit. Obchodził Jezus miaſta, ucząc, i ktemu uzdrawiaiąc wszelką chorobę, i wszelką zemdliwość między ludźmi. *Sekl. Math.* 9, cf. *niemoc).

ZEMKNĄĆ, *smyknąć *czyn. idntl.*, zemknie *F.*, zmykać, smykać *ndk.*; *Bh.* ſmeyčiti, ſmeykati ukraść, ſmykati *trahere*, wlec, zewlec, ſmeknauti *demere de capite suo*, ſmeknaut ſe poślizgnąć się, wyſmeknauti *stringere gladium*, wyſmeknaut ſe *elabi* wymknąć się; *Sr.* 1. ſměkam ſo ślizgam się, ſměkwe ślizki; *Crn.* ſmakniti, ſmaknem, ſmikam, = ukraść, *Crn.* ſmikavz, = złodziey zręczny, *Crn.* smekniti *euadere*, *Crn.* smuke, = ſaneczki lekkie, *Crn.* smuzhem, smûkam *affricare*; *Vd.* mikniti *rapere*, *Vd.* ſmekniti, ismakniti *eripere*, *Vd.* vmekniti, odvmekniti, smikuvati, vkraſti, = ukraść zręcznie, *Vd.* smikuvauz, vmekniunik, = smyk, złodziey zręczny, *Vd.* smukniti, musniti, smusniti, = wymknąć się, *Vd.* ſmuki, = saneczki lekkie; *Cro.* zmikávam, zmeknújen, zmeknuti *rapio*, *surripio*, *Cro.* zmikati lán *discriminare linum*, *Cro.* ſzmiczâmſze *lubrico*, *labo*; *Dl.* zmeknivam *rapio*, *eripio*; *Boss.* smaknuti *aufero*, *Bs.* smuçati, vucchi, = wlec *trahere*, *raptare*, *Bs.* izmaknuti *eripere*, *Bs.* izmaknutiſe, izmaknuti *fugere*, *Bs.* smuçatiſe, plaziti *repere*; *Rg.* izmaknutti *retrocedere*, *Rg.* ſmaknutti *delere*; *Rs.* сомкнуть, смыкать zamknąć, zawrzeć, смыкать, смыкаю smyczkiem pociągnąć, измыкать, międlić len, konopie 2., zawléc, zawieruszyć). - Zemknąć, zmykać, smykać co z czego, mknąc spuścić, zdiąć, zsunąć, ześciągnąć, herunter gleiten machen, herunter ziehen, herunter laſſen, herunter nehmen. Pierścień z palca zemknęła. *P. Kchn. Orl.* 1, 87. Zmykać smycz, zmykać charty ze smyczy, = ześciągać smycz ze szyi psów, spuścić ze smyczy, die Jagdhunde vom Leitriemen laſſen. Smyczy ze psów zemkniono, zwierz wszyſtkie wygania Lecąc, rówien ptakowi. *Zebr. Ow.* 184 *copula detrahitur*). Zwierz on obierze u sieci zwierzchne przeſkakował, Aż musieli i charty z smyczy nań pozmykać; Prosili mię, bym zemknął też Lelapsa swego, Który iuż się dawno rwał chciwy do zdobyczy Chcąc zatrzymawaiącéy z szyi swéy zbyć smyczy; Ledwiem zemknął, ale wnet doyrzeć go nie mogę, Tylko co tu i owdzie znać na piaſku nogę. *Otw. Ow.* 292. Ledwie domawiam, on zemknie mężnego Melampa swego do dzika onego. *Past. F.* 198. Zubrowie szkodcy wielcy, także świnia dzika, Na te niechay smycz twoia mężne charty zmyka. *Sim. Siel.* 57. - *Similiter*: Zmyka Nota, ten pióry wypada mokremi. *Zebr. Ow.* 9 *emittit*). Cóż zuchwalszego nad człowieka, gdy mu iako ze smyczy szczęście łaſki zmyka; niechże ſtrach padnie, alić on do Rzymu bierze poſturę pątnika. *Mon.* 71, 346, gdy nań sypie

skaki). - Zmykać kogo dokąd, pchać go dokąd na prędce lub ukradkiem, eiligst oder verstohlen wohin treiben, senden, expediren. W Oeniyską włość zemknęła szkodliwe zwierzę wieprza dzikiego. *Zebr. Ow.* 197. Hetman ludzi Rzpltéy na sąsiady swoie nie zmykał, i rotmistrz towarzystwa na naiazdy domów szlacheckich nie spuszczał. *Star. Ryc.* 31. - Zmykać albo smykać co na co, wmykać, wsuwać, hinauf gleiten machen, hinauf ziehen, hinauf fädeln. Ci zachodząc wszędy, Z cichych wód różne rybki smykaią na wędy. *Gawin. Siel.* 363. Nad morzem wierzch wysoki, w szczyt ieden zemkniony, Ku wodom pod drzewami stoi zasklepiony. *Zebr. Ow.* 344 *apicem collectus in unum*, zebrany, zbity, wsunięty, zusammen geschoben, zusammen gedrängt. Ci, którzy się czego zlękną, bledneią, za ciepła ustąpieniem skóra się zmyka i ściąga, a zatym i włosy powstaią. *Sak. pr.* 17. O iaka złość wnętrzności do wnętrzności smykać. *Zebr. Ow.* 378, *in viscera viscera condi*, wemknąć, zełknąć, połknąć, hinein gleiten lassen hinein schlucken. - Smykać co, wygnieść, wycisnąć, wymusnąć, ausdrücken, heraus gleiten machen. Swe srogi i ogromny w téy skale zamyka Polifemus owce, a wymiona ich smyka. *A. Kchn. W.* 83, wydaia, ausmelken. - Zmykać, smykać co skąd, umykać, usuwać gładko, uchylać precz, auf die Seite gleiten lassen, wegschieben. Gwiazdy iutrzenka zmyka gromadą, sama nawet na niebie zanika. *Zebr. Ow.* 30, *stellarum agmina cogit lucifer*). Zmykać, smykać, porwawszy połknąć, wyrwać, an sich reißen und verschlingen, verschlucken, hinunter gleiten lassen, wegputzen. Raz uyźrzał osieł, iak bononczyk z chętnéy pana zmyka pokarm dłoni, Uszkami strzyże, i ogonkiem dzwoni. *Mon.* 75, 664. Na węża łakomego, co dzieci połyka, Poślem bociana, co rad węże smyka. *M. Biel. S. M. a iiij.* ... ać na lutni i w multanki Albo pełne zmykać szklanki. *Anakr.* 60. - Zmykać, a osobliwie smykać co komu, (*ob.* smyk!) gracko, kryiomo mu umykać, stibitzen, wegstibitzen, wegschnipfen, mausen; *Bh.* ustroniti, ustranowati (cf. ustronić); *Crn.* fuliti, fulèm; *Rs.* подтянуть, збрить, збривать, припрятать, припрятывать, щечить, щечу, выщечить. Smykam, kradnę co komu, sprzątam. *Cn. Th.* 1035. Umykam co komu, uymuię, ubliżam, smykam, porywam, kradnę nieznacznie, albo kryiomo ubieram, *subtraho.* *Cn. Th.* 1188. Pan Podskarbi kradnie, piwniczny zmyka. *Kras. Sat.* 99, każdy w swoim rodzaiu). Jnnych nam wydzieraią; my zaś nas samych ukradkiem zmykamy. *Pilch. Sen. list.* 3, 342. Zmykaiący co komu, *Rs.* прибирóха bierze gdzie nie położył; do palców mu przylega). - Zmykać się, smykać, uwiiać się, kręcić się, toczyć się, sich herum tummeln, herum gleiten, schlüpfen. Niech nas teraz frasunek żaden nie tyka, Niech się noga po ziemi wesoło smyka. *Petr. Hor. F.* 4. Z motowęźmi i z siecią się smykał, A z wód ryby drgaiące wędziskiem wymykał. *Zebr. Ow.* 73 *lino solebat et hamis decipere*, skradał się, zakradał się). Po smykaniu się czółnka u tkacza, staie się płótno. *Petr. Pol.* 16, po przemykaniu się, przelatywaniu, das Durchschlüpfen, Durchgleiten, Hin = und Herfahren, Hin = und Herfliegen. - Smykać się, zmykać się, płazić się, czołgać się, kriechen, kriechend hingleiten, glitschen. Niechay wody z siebie wypuszczą rzecz smykaiącą się. *Leop. Gen.* 1, 20, niech wywiodą wody płaz. *Bibl. Gd.*) Bóg skarał węża, mówiąc: na brzuchu smykać się będziesz. *Biel. hst.* 2. - Zmykać się, pomykać się, wypsnąć, popsnąć, abgleiten, weggleiten, rutschen. Baszt tych mur nie szedł prosto, lecz pochodziło i pochyło, a to dlatego, aby kule do niego wystrzelone, snadniéy się zmykały. *Baz. Sk.* 343. Skoro ptak padnie na prątek, chcąc ponęty dosiądz, tedy się klinik *zemsknie (zemknie się), a schwyt sidłom ptaka za nogę pochwyciwszy, wzgórę podniesie. *Cresc.* 632. Część się nieba pomyka, część się zmyka. *Pilch. Sen. list.* 3, 379, część się posuwa, część się usuwa). Zmyka się co, *delabitur tractim.* *Cn. Th.* 1439. Nic z tego nie niszczeie, co się z oczu zmyka, i do wszystkorodnéy natury skrytym nurtem powraca; ustaie to, ale nie ginie. *Pilch. Sen. list.* 288. - Jedwab' ten nic nie wart, tylko się zmyka i rwie. *Teat.* 48, 51, rozpada się, rozlatuie się, die Seide schelfert sich, geht aus einander. - Zmykać dokąd, umykać, uciekać, wymykać się skąd dokąd, *Vd.* sderkniti, spoderkniti; entschlüpfen, entwischen, sich wegmachen, sich aus dem Staube machen. Zemknęła do gaiku, iak sarna pierzchliwa. *Teat.* 51, 14. Jak mię skropił po łbie, tom tak zmykał, iak djabół przed święconą wodą. *Teat.* 17, 43. To tu mieysce dla mnie wcale niebezpieczne, zmykaymy! *Teat.* 11, 75 w nogi!) Zoczył ie syn Maii, zemknął, i zataszlował wśród leśnéy gęstwiny. *Zebr. Ow.* 48. Ja tym czasem zemknę, a wolę powrócić i powinszować zgody. *Teat.* 6 *b*, 56. Zmyka widzę szambelan, i coś pomieszany. *Teat.* 48 *b*, 30. Cóż to Wc Pan przedemną ustawicznie zmykasz, Przechadzasz się w zamysłach, od ludzi unikasz? *Niemc. P. P.* 84. - *tr.* Tak prędko nasze zmykaią lata, Więc trzeba wcześnie używać świata, Póki czas w dobie. *Zab.* 13, 424 *Zabł.*, ubiegaią, upływaią, uciekaią, ulatuią, verfließen, verfliegen, entfliehen. Dni naylepsze naypierwéy zmykaią. *Pilch. Sen. list.* 4, 19. - Smykły, zmykły, smykaiący, zmykaiący, zwinny, pobieżny, szybki, gleitend, glitschend, schnell, rennend. Z tobą na smykłych saniach po bezśnieżnym ledzie, Niechay saydaczny synek Kupido przyiedzie. *Kchow.* 207; Rennschlitten.

ŻEMŁA, - y, *ż.*; **ŻEMEŁKA**, - i, *ż.*, *zdrbn.*; bułka pszenna, *Ger.* die Semmel, *Sax. Jnf.* Semel, *Suec.* simla, (cf. *Lat.* simila, *Jtal.* semela, *Gall.* semoule, *Gr.* σεμιδαλις cienka mąka pszenna); *Bh.* žemla, žemlička; *Sr.* 1. calta, cawta, zalta, (*Hebr.* סלת soleth *similago*); *Sr.* 2. guska; *Crn.* shemla, regla; *Vind.* shemla, pogazha, biel kruh; *Cro.* semlya; *Slo.* zemljicska; *Rs.* сайка, саечка, сайчища, сгибень. Żemła *panis triticeus similagineus varia forma pro varietate locorum*, chléb pszenny; żemła *adsonat voci Latinae simila.* *Cn. Th.* 1419. Żemła, bułka chleba, strucla. *Włod.* Manna była smaku, iakoby żemły z miodem. 1 *Leop. Exod.* 16, 13, biały chléb. 3 *Leop.*, iak placki z miodem. *Bibl. Gd.*) Część żemły polanéy oleiem. 1 *Leop. Ex.* 29, 40, część mąki pszennéy zagniatanéy. 3 *Leop.*, *Bibl. Gd.*) Choremu day polewki albo żemłę z wodą a z masłem. *Sien.* 467. Ośrzodka ze żemeł świątlych. *Sien.* 508. Chléb móy, którym ia dał tobie, żemły, oliwę i miód. *Radz. Ezech.* 16, 19, żemłę. *Bibl. Gd.*) Jadałaś żemełki, miód i oliwę. *Radz. Ezech.* 16, 13, *Bibl. Gd.*, bułeczki). Krakowski trzewik,

Poznańſka panna, Wiślicka żemła, Przemyſkie piwo. *Rys. Ad.* 26, *nec plus ultra*). Nie biały chléb, ale żemła. *Cn. Ad.* 608 *hoc dicto ridentur, qui eadem tanquam diuersa proferunt*, cf. nie kiiem, lecz pałką). ŻEMLANY, - a, - e, z żemły, od żemły, Semmel=, von Semmel=. Ośrzodka żemlana. *Sien.* 606. ŻEMŁOWY, - a, - e, do zemły, od żemły, Semmel=, *Rs.* caeшный̆. Żemłowa mąka, *Boh.* żemlowa mauka, *Slo.* żemličková mauka. Zemłowy piekarz, *Vd.* pogazhnik, pogazhnjak, *Ross.* caeшникъ.

*ZEMIĄC, *ZEMNĄC; *ob.* Zmiąć.

ZEMLEĆ, zmioł, *F.* zmiele *cz. dk.*, zmielać *ndk.*, wszyſtko pomléć, mielenie ukończyć, mieląc skruszyć, in der Mühle alles aufmahlen, zuſammen mahlen, herunter mahlen, fertig mahlen, *Bh.* ſemleti, ſemel, ſemeli; *Cro.* zèmlyet, zemlyetje; *Rs.* смолòть, смелю. Ośrzodkę zemloną namoczyć w mléku. *Syr.* 1003. Wiecie, komu wprzód zaniosą do młyna, ſtary to zwyczay, prędzéy mu się zmiele. *Pot. Syl.* 462, kto piérwszy, ten lepszy). Jednemu się zmiele, tobie się ſkrupi; (*ob.* ſkrupić). *Rys. Ad.* 21. Co oni siłą powszechną robili, Wszędzie się im to, iak zamyślą, zmiele. *Chrośc. Fars.* 311, uda się, powiedzie się). - Pół-roku iazdy do Antyochii, Do tego, ktoż wie, rychło nam tam zmielą. *Pot. Syl.* 33, narządzą, nagotuią, zubereiten, fertig machen. - *fig. tr.* pokruszyć, zgruchotać, zgryźć, zermalmen. Daiesz mu paszczęki smocze za truny, aby w drapieżnych zębiech był zmielony. *Tward. Daf.* 5. Czemuż tak ściſkacie lud móy, i oblicza ubogich ludzi zmielacie, by mliwo? *Leop. Jez.* 3, 15, przeczże trzecie lud móy, a oblicze ubogich biiecie? *Bibl. Gd.* - §., zemléć się, mieląc się nadpsuć, spotrzebować, durchs Mahlen verbraucht werden. Uſtaną-ć żarna, bo się zmielą. *Budn. Eccl.* 12, 3.

ZEMNĄ, *obacz* z, ze, ze mną, *ob.* ja. ZEMNĄC, *ob.* zmiąć. ZEMRATY, *ob.* zembraty.

ZEMRZEĆ, zmarł, *F.* zemrze, zemrę *niiak. dk.*, zmierać *ndk.*, *Bh.* zemřjti, zemřel, zemru; *Sr.* 2. ſemrěſch; zeyść z świata, umrzeć, odumrzeć, erſterben, abſterben, ſterben. Ociec nie dawno był zmarł. *Warg. Wal.* 334. Skoro zmarł w Paryżu Dominik Św., Jordan wybrany ieſt za miſtrza zakonnego. *Birk. Dom.* 160. Czy to nie głupſtwo, nędznie żyć na świecie, dlatego żebyś zmarł bogato? *Opal. Sat.* 59. (*Slo.* zemre w ſwéy kożi (w swoiéy ſkórze), *a suo modo agendi non deflectet*. Zmarł kościołowi, na iego żal ciężki. *Groch. W.* 422 odumarł go, er ſtarb der Kirche ab. Zmarły, umarły, odumarły, zeszły, verſtorben, geſtorben, abgeſtorben, verſchieden; *Boh.* zemřelý, zmrlý, umrlčj; *Slo.* zemrelý; *Crn.* mertvashke; *Vd.* merteu, vſmertjen, povmerti, odvmerti; *Cro.* mërtev, (cf. martwy), mërtvëcz, *f.* mërtvicza; *Bs.* mrritaç; *Rs.* умéршïй (cf. umarłszy). Zmarli, którzy iuż świata tego nie używaią, *lumine caſsi. Mącz.*, cf. nieboszczyk). Niedawno zmarły; *Ec.* новоумáршïй. Na wyyściu duszy samém uſta, oczy, ciało, Żadnego w nim wzruszenia *zmirałych nie dało. *Chodk. Koſt.* 56, zmarłych, odumarłych, umieraiących, umierania, śmierci). - Ryba zmarła, posnęła, usnęła, der Fiſch iſt abgeſtorben. Lepsza suknia nowa niż ſtara, a ryba świeża, niż zmarła. *Sak. Kal.* B 2 *b*. - Zmierać, o członkach ciała, odumierać, drętwieć, ſtarren, erſtarren, einſchlafen, abſterben, von den Gliedern des Körpers. W paraliżu czyli zachwacie, wszyſtkie ſtawy zmieraią, i żyły wszyſtkie upadną. *Sien. wykł.* - Zmierać na co, truchleć, trętwieć, ſtaunend ſtarren. Zmieram prawie, gdy sobie niektóre rzeczy wspomnę, bodayby nigdy do serca mego nie zaglądały. *Birk. Zyg.* 24. Zmierał prawie, gdy wspomniał na Bolesława Smiałego. *Birg. Zyw.* 24. - Zmierać na co, mrzeć na co, (*ob.* zdechł na to), z żądzy ginąć, przepadać, pałać, vor Begierde brennen, entflammt ſeyn, außer ſich ſeyn. Przecz królewno zmierasz na gościa, i obcéy się łożnicy napierasz? *Zebr. Ow.* 160 *ureris*. - §. *Bezosob.* zmiera, = zmieraią, umieraią, man ſtirbt, es ereignen ſich Sterbefälle. Prędzéy się zawsze zmiera młodym. *Pot. Syl.* 298. Powietrzną trwogę odpędził od siebie, gdy tuż tuż *zmirało mnogo ludzi. *Chodk. Kost.* 82. - *Zaimk.* zmarło mu się, = przygodziło mu się umrzeć, er muſſte ſterben. Coż to w tak młodym czerſtwym wieku i iemu się zmarło? *Ld.* Wsadzon od Ateńczyków, dał w więzieniu gardło, J tak mu się mizernie w téy niesławie zmarło! *Klon. Wor.* 17.

ZEMSCIĆ, zemścić się, *ob.* mścić, *Bs.* oſvetiti; *Rs.* отмстúть, отмщать, отмщевать, вымeстить, вымещать, rächen, ſich rächen. ZEMSCICIEL, - a, *m.*, mściciel, który się mści, der Rächer; *Ross.* отмстúтель, отмéстникъ. Sługa i zemściciel Dyany. *Otw. Ow.* 313; *w rodz. żeńsk.* zemścicielka, mścicielka, die Rächerinn; *Rs.* отмстúтельница. Czy szabli zemścicielki tych kłótni czekacie? *Bardz. Luk.* 77. ZEMSTA, - y, *ż.*, *mſta, pomſta, mszczenie się, *Bh.* mſta, pomſta, mſtěnj; *Sr.* 1. meczenie, racha; *Sr.* 2. racha; *Vd.* maſzhuvanje, maſzhuvanſtvu; *Cro.* fantenye, fânta (cf. fant); *Dl.* oſzveta; *Bs.* oſveta (cf. oświadczyć); *Rs.* мéсть, мщéнïе, отмéстïе, отмщéнïе; *Ec.* мéсть. Zemſta ieſt oddawanie złości za złość, i krzywdy za krzywdę. *Mon.* 73, 10. Zemſta krwawym uzbroiona bułatem, śmiertelne zadawa rany. *Zab.* 1, 174. Nie uchronisz się moiéy zemſty. *Teat.* 65, 136, oddam ci wet za wet, odwetnię-ć. **ZEMSTOWŁADNY, - a, - e; - ie *adv.*, władnący zemſtą, rachelenkend. O nocy, rozpuść cienie twoie! o zemſtowładna, ty co uderzasz w pociemku, kryy sztylet móy, póki nie wymierzę go w serce ofiary moiéy! *Teat.* 49 *b*, 76.

ZEMSZCZYK, - a, *m.*, pewna ptaszyna mała, ein gewiſſer kleiner Vogel. (?) Słomka z zemszczykiem lękliwe. *Ban.* J 3 *b*.

ZEMSZYĆ *cz. dk.*, omszyć, mchem okryć, bemooſen. Zemszenie drzewa, nim wſtawiasz latorośl, wybierz końcem noża. *Cresc.* 125. Włosy na brodzie zemszone. *Przyb. Luz.* 155.

ZEMŻYĆ; *ob.* mżyć. ZEŃ, = z niego, *ob.* z; *ob.* on. ŻENĄ; żoną, *ob.* żonąć.

ŻEŃCA, - y, *m.*, *ŻENIEC, - ńca, *m.*, (*Dudz.* 29), co żnie zboże. *Włod.*, żniwiarz, żynarz, żnarz, der Ernter, Schnitter; *Bh.* žnec, *f.* žnécka (= żniwiarka, żniwaczka); *Vd.* shenz, shenìz, shenjauz, shenjar, shenjizar, *f.* sheniza, shenjiza; *Cro.* ſnyàch; *Bs.* sgetjak, sgetilaç, *f.* sgetjaciça; *Rg.* xetvár, xèteoz, *f.* xetvariza, xetjaciza; *Sla.* xetelac; *Rs.* жáтель, жнéцъ, *f.* жнúца; *Ec.* пожéнъ, который жаль, въ жнитвѣ трудился.

Wer-

Wertumnus wielekroć żeńczéy przybrawszy postawy, Kłosie w koszu ponosił, i żeniec był prawy. *Zebr. Ow.* 367 *messor*). Prosił głupi chłop Boga, aby mu się zboże bez ości rodziło, aby się żnarze nie zapychali w ręce. *Ezop.* 99. Bardzo wiele tego, coby żąć; ale żeńców a robotników mało. *Leop. Math.* 9, 37 Jnszy kto sieie, inszy żeńca bywa. *Odym. Sw. N* 2. Ty gospodarzem, ia żeńcem na niwie. *Jabł Buk. B* 3. Czasu żniwa rzekę żeńcom: zbieraycie pierwéy kąkol, a zwiążcie go w snopki ku spaleniu. *Dambr.* 108. Żeńcowie są aniołowie, iako Chrystus wyłożył. *Biał. Post.* 254.

ŻEŃCIE *imperat. Plur. verbi żenić.* – §., 2., żonąć.

ŻENCICA, ŻENCYCA, ZENTYCA, ZĘTYCA, RZĘTYCA, ŻYNCZYCA, ŻYNTYCA, - y, *ż.*, *Bs.* sgetiça; *Bh.* žinčice. Rzętyca, żętyca, serwatka z pod sera owczego podpuszczanego. *X. Kam.* Schafsmolken; *Rs.* простоквáша, простоквáшка. Z przegotowanéy żentycy robią sér owczy grudką zwany. *X. Kam.* Żencica z owczego mléka w początku suchot iest wyborna. *Krup.* 5, 85. Żęczyca z owczego mléka, serwatka przewarzona. *Haur Sk.* 345. Daycie mu iedno serwatki abo żynczycy ciepłéy, uyrzycie iako mu żołądek wytrybuie. *Falib. Disk. N.*

ŻEŃCZY, - a, - e, od żeńca, żniwiarza, = żniwiarski, żynarski, Schnitter=, Ernter=, Ernte=, *Bh.* ženný (*disting.* ženin); *Cro.* snyà hki; *Rg.* xetvarski; *Rs.* жнецóвъ; *Ec.* жáтелвный. Żeńczy, do żeńców należący. *Włod.*, *Cn. Th.* 1419. Wertumnus wielekroć żeńczéy przybrawszy postawy, Kłosie w koszu ponosił, i żeniec był prawy. *Zebr. Ow.* 367 *habitu duri messoris*). Podobni w spodku do żeńczego kłosa, Który dozrzawszy od słonecznéy chwili, Sam się do sierpa na zgubę nachyli. *Wad. Dan.* 217 *Sr.* 1. žencz, žnevske mėsacztwo żeńczy miesiąc, = Sierpień, der Erntemonat, der August.

•ŻEŃCZYZNA, •ŻENICZYZNA, •ŻEŃSZCZYZNA, - y, *ż.*, żeńskiego pogłowia, płci żeńskiéy, białogłowa, niewiasta, kobieta, •żona, ein Weibsbild, ein Weib, •Weibsen, *oppos.* mężczyzna). *Bh.* člowěčice (cf. człowiek, cf. *Ger.* Weibsmensch, cf. Männinn). Stworzył Bóg mężczyznę i żeńszczyznę. *Budn. Genes.* 1, 27, mężczyznę i niewiastę. *Bibl. Gd.*, ein Männlein und ein Weiblein. Łaski bożéy dostąpić może bogaty, ubogi, tak mężczyzna iako i żeńczyzna. *Wisn.* 592. Mężczyzna, który nie ma piętnaście lat, a żeńczyzna dwanaście, nie winne w prawie odpowiadać. *Tarn. Ust.* 38. Byście nie czynili sobie rzezane podobieństwa wszelkiego obrazu mężczyzny albo żeńczyzny. *Zrn. Pst.* 3, 607. Gdyby kto wziął gwałtem żeńczyznę, tedy taki gwałtownik na czci ma być przekazan. *Tarn. Ust.* 201. Za mężczyznę pięć syklów, a za żeńszczyznę trzy. *W. Lewit.* 27, 6. za dzieweczkę. *Bibl. Gd.*). Do żeniczyzny pozwanéy, w gospodzie będącéy, ma sędzia posłać widza swego, z iéy adwersarzem. *Tarn. Ust.* 34. Boże drzewko iest dwoiakiego plemienia, mężczyzna i żeńczyzna. *Urzęd.* 5. Ziele koszyszczko żeńczyzna na Rusi zowią żeleznik, niektórzy koszyszczko mąż tak zowią. *Urzęd.* 308 *et* 309.

ZENDRA; *ob.* zędra. ŻENĘ, żenie, *ob.* żonąć. ZENGOWAĆ; *ob.* zingować.

ŻENIĆ *cz. ndk.*, ożenić, pożenić *dk.*, •zżeniać *kontyn*; niewiastę komu w żonę dać, (einen beweiben,) eine Mannsperson verheyrathen, (vergatten); *Bh.* ženiti; *Sr.* 1. ženu, ženiu, ženim; *Crn.* sheniti, shęnem; *Vd.* shenit; *Cro.* ſeniti; *Rg.* xenitti; *Bs.* sgenit, osgenit; *Sla.* xeniti; *Rs.* женúть, оженю́ (cf. *Gr.* γαμέω *uxorem duco*; cf. *Hebr.* זנה sanah *miscuit se*). Żenię kogo, ożenić syna, synowca, sługę i t.d. *Cn. Th.* 1419. Żenię córkę *non dicimus, sed* daię za mąż, wydaię. *ib.* Radził się mnie nie dawno ieden, czy miał żenić syna, czy nie... *Opal. Sat.* 24. Żeńcie syny wasze, a córki wasze wydawaycie za męże. *Budn. Jer.* 29, 6, właściwiéy: bierzcie synom waszym żony. *ib.*, dawaycie synom waszym żony. *Bibl. Gd.*). Żona nie ma w tym przodek trzymać, iako dzieci żenić. *Petr. Ek.* 16, właściwiéy: iak synów żenić, lub córki wydawać; lub ogolniéy: iak dzieci postanawiać). – *Zaimk.* żenić się, brać żonę, (sich beweiben), sich mit einer verheyrathen, *Sr.* 1. ße wożonisch, żonisch; *Vd.* shenitise, oshenitise; *Cro.* ſenimſze, vdatiſze (cf. wdać się); *Rg.* xenittise, oxenittiſe, rukovatti, (cf. zrękować), vjerriti (cf. wierzyć), zarûciti (cf. zaręczyć, zaręczyny); *Rs.* сосвататься, (cf. swatać), брачиться, обрачиться (cf. pobrać się). Żenię się, ożenić się, biorę żonę, *mares dicunt*; *femina autem dicit*: idę za mąż. *Cn. Th.* 1419. Ba i mnisi się zżeniali, nietylko xięża. *Hrbst. Nauk.* x 7. Żenienie, żenienie się, wstąpienie mężczyzny w stan małżeński, postanowienie iego, die Heyrath einer Mannsperson (cf. iście za mąż, zamężcie); *Bh.* ženidlo, snatek; *Vd.* shenitva, oshenenje, shenituvanje, (*oppos.* obmoshenie, vdaja); *Cro.* ſenitba, ſénitva; *Dl.* xenitba; *Sla.* xenidba; *Rg.* xenidba; *Rs.* женúтва, женúтьба; *Ec.* сопру́жество, сочетанïе, сопряженïе (cf. sprzęgać), съ мужеской стороны женúтьба, а съ женской замужество и посяганïе. Dla syna mego zdarza się bogate żenienie. *Teat.* 46, 3 bogata partya). Do żenienia, mogący iuż być ożenionym, *Sr.* 1. ženitné, *puber*; *Vd.* shenitliu (cf. na wydaniu panna). •ŻENICH, - a, *m.*, pan młody, oblubieniec, der Bräutigamm; *Bh.* ženich; *Slo.* ženich, mladoženich; *Vd.* shenin (*ob.* żenin, żeniny), shenim, hosetriek; *Crn.* shęnen; *Rs.* женúхъ, *adj.* женихóвъ; (*Cro.* ſenſchsk; *Rg.* xénhar, xèna, *Bs.* sgenharina, *Rs.* женоподóбный niewieściuch). Rządca wesela zawoła żenicha, młodego pana abo oblubieńca, i rzecze mu.. *Sekl. Jan.* 11. Dziewice wziąwszy lampy swoie, wyszły na spotkanie żenicha. *Budn. Math.* 25, 1, wyszły przeciwko oblubieńcowi. *Bibl. Gd.*). •ŻENIE, = żonie, *ob.* żona. (ŻENIE, żonę, *ob.* żonąć). - •ŻENIEC, *ob.* żeńca, żynarz, żniwiarz). •ŻENIN, •ŻENINY, *ob.* żonin.

ZENISZEK, - szka, *m.*, *ageratum*, Leberbalsam, rośnie na pastwiskach. *Kluk. Rośl.* 2, 267, *Kluk. Dykc.* 1, 3; *Syr.* 288, *Comp.* 23; *Crn.* agartnek, mushnèk; *Rs.* девятúльникъ, пи́жма кáшка, кáшка.

ZENKIEL, ZENKLARZ, *ob.* zankiel.

•ŻENNY, = żonaty; w złożonych: nieżenny, bezżenny, n.p. Nieżenny ieszcze. *Nar. hst.* 6, 154, noch unverheyrathet.

ŻENOWAĆ kogo *cz. ndk.*, z Franc., = musić, ścieśniać w naturalności, zatrudniać, einen geniren. Nie żenować się w niczym, to iest teraźnieyszą polityką. *Teat.* 22, 21, pozwalać sobie). W małżeństwie żenować się potrzeba. *Teat.* 36, 68 ulegać, względy mieć, stosować się). Żenowany, nienaturalnie wolny, muszony, wymuszony,

Rs. принужденный. Żenowanie *Rs.* принужденность (cf. przynukać).

ŻEŃSKI, - a, - ie, kobiecy, niewieści, białogłowski, Weib=, Weiber=, weiblich, *Bh.* ženſký; *Sla.* ženſký, ženſki; *Sr.* 1. ſonski; *Crn.* ſhęnske; *Vd.* shenski; *Cro.* ſenszki, ſenzki; (*Cro.* ſenchaſzt, poſenchen, *Hg.* aſzſzonyos *effoeminatus* zniewieściały); *Hg.* aſzſzonyi; *Rg.* xènski; *Bs.* sgenski (= i., *effoeminatus*); *Rs.* женскій; *Ec.* женствень. Żeńska płeć, białogłowska. *Włod.* Nakłońcie pilno uszu, i słuchaycie mowy Wszystek żeński *narodzie, wszystkie białogłowy. *Kchow.* 89. Wanda zginęła w wodzie, wzór wielkiego serca żeńskiego, *Warg. Wal.* 307. - W grammatyce, w botanice: rodzay żeński, płeć żeńska, das weibliche Geschlecht. Wyrazy męskie, żeńskie i niiakie: król, królowa, królestwo. *Kpcz. Gr.* 3, 3. *§. żeński, żenin *uxorius*. *Cn. Th.* 1419, żonin, Frau=, Frauen=, do żony należący. *Włod.* - *§., Człowiek z przyrodzenia iest żeński. *Petr. Ek.* 54, to iest, do mieszkania z żoną przychylny. *ib.* 116., zur Ehe geneigt, eheluſtig. **ŻEŃSKOŚĆ**, - ści, *ż.*, *kobiecość, *niewieściość, die Weiblichkeit, *Sr.* 1. ſonanoſcź, ſonacżnoſcź *muliebritas*. ***ŻEŃSTWO**, - a, *n.*, słowo skrócone, zamiast małżeństwo. *Dudz.* 17, stan tego, który się ożenił, ożenienie się, (das Beweibtſeyn), der Eheſtand. Żeństwo ludziom iest z przyrodzenia. *Petr. Ek.* 54. Płodne wyſtępów wieki żeńſtwa pozarażały nieuczciwym nierządem. *Petr. Hor.* 2 *F b*, małżeństwa, stadła. *ib.* ***ŻEŃSZCZYZNA**; *ob.* żeńczyzna.

ZEPCHNĄĆ, *F.* zepchnie, zepchnę *cz. idntl.*, zpychać, spychać *ndk.*; zepchnąć, pchnięciem zrzucić, strącić, herunter ſtoßen, ſtämmend herabwerfen; abwerfen, herunterſtürzen; zpychać, *niedok.*, usiłować by zepchnąć, by ſtrącić, zrzucić, herunter zu werfen ſuchen, *pr. et fig. tr.*, *Bh.* zpichati; *Crn.* spahniti, spahanem; *Vd.* ſpehniti, dolpotiſniti, dolporiniti, (*Vd.* ſpehalu, = dłotó); *Rs.* conхнуть, спихнуть, спихать, спихивать. Na szyię zepchnąć, zrzucić na dół kogo. *Cn. Th.* 448. Przywiedli ich na wierzch iedney skały, i spychali ich na szyię z wierzchu na dół. 1 *Leop.* 2 *Par.* 25, 12, zrzucili ich z wierzchu skały. *Bibl. Gd.*). Powſtała na chrześcian wielka burza, iż ich zabiiano, topiono, spychano i rozmaitemi śmierciami gubiono. *Sk. Dz.* 905. Zepchnienie na szyię *praecipitatio in caput*. *Cn. Th.* 448, das Heraboſtürzen, Herabwerfen. Fortuna skora Dymitrowa iako na zepchnieniu była z piętra wysokiego. *Tward. Wł.* 17, na przechyłku, na schyłku). Królowie więcey maią kłopotów, zdrad i obłudności i utrat, i spychania ieden drugiego, a niźli prawego wesela. *Sk. Kaz.* 150. Owych wodzów ślepych w tenże padół przepaści zepchnąć usiłuią. *Smotr. Lam.* 13. Pycha dawniéy szatana z niebios zepchnęła wierzchołku. *Przyb. Milt.* 8. Zayrzy wam szatan w niebie mieysca, z którego zepchniony. *Groch. W.* 306. Ku zbrodniom ieden drugiego na łeb spychamy. *Pilch. Sen. liſt.* 317, wtrącamy ieden drugiego). Jeden drugiego kreskami spycha. *Pot. Syl.* 26., zrzuca z urzędu, z godności, z dostoieńſtwa). - Zpychać co na kogo, zwalać przyczynę, die Schuld auf einen ſchieben. Swoiego licha przyczynę każdy chętnie na drugiego zpycha. *Pot. Arg.* 609. + Zepchnąć nawy, okręty na wodę, odbić od lądu, vom Ufer abſtoßen auf die See. Spychać każe okręty na wodę. *Zebr. Ow.* 151., *in freta deduci*). Gdy wiosna wesoła nadchodzi, okręty z brzegów na morze spychaią. *Lib. Sen.* 14. Grozi, że skoro tylko pierwsze błysną zorze, Zepchnie swoie okręty na morze. *Dmoch. Jl.* 247. - §., zepchać, spychać do kupy, zuſammen ſtämmen, zuſammen ſtopfen. Święty Michał kopy spychał. *Wolsk. Mscr.*, żniwa pokończone, zebrane). Palec na uściech położyć, dość mało, Masz-li źle mówić, zepchay pięścią całą. *Brath. G b*, zapchay, zatkay, zuſtopfen, verſtopfen.

ZEPNIE, zepnę, *ob* spiąć; *addas*: pięć opon iednę z drugą zepniesz. *Leop. Ex.* 26.

ZEPRAĆ, sprać, *ob.* prać; *addas*: zeprawszy odzienie swoie, czystym będzie. *Leop. Levit.* 13.

1., **ZEPRZEĆ** *niiak. dk.*, uprzeć, zaprzeć zupełnie gorącą zgniłością, ganz erbrámſen, *Rs.* conрѣть, conрѣю. Zeprzało co, *concepto humore vitiatur*. *Cn. Th.* 1419. Zeprzały, *Rs.* conрѣлый. Będzie ziemia tak zeprzała od siarki i od soli, że na niéy siać nie będą, ani też rodzić nie będzie. *Radz. Deut* 29, 23, siarka i sól wypali tę ziemię. *Bibl. Gd.*) - 2., **ZEPRZEĆ**, zparł, *F.* zeprze, zeprę *cz. dk.*, zpierać, spierać *ndk.*; *Bh.* zepříti, zepřel, zepru (*Bh.* zepříti ſe *renito*, *ob.* spierać się, sprzeczać się); *Sr.* 1. debie zepru; *Bs.* odtjesnuti, odbitti; *Rs.* cnepѣть, спирать, prąc zepchnąć, odepchnąć, odeprzeć heruntér ſtämmen, zurückſtämmen, hinunter drängen, herab drängen, wegdrängen, über den Haufen werfen, *pr. et. fig. tr.* Z żołnierzami swemi uderzywszy na nieprzyiaciela, sparł go i poraził. *Baz. Sk.* 156, odparł, zbił, er ſchlug ihn zurück, drängte ihn zurück. Na pierwszem potkaniu łacno Turków sparli i rozgromili. *Baz. Sk.* 215. Lewe skrzydło nieprzyiacielskie sparli, iż uciekać musieli. *Warg. Cez.* 34. Zeprzyy Jehowo przepieraiących mię, zwalcz walczących mię. *Budn. Pſ.* 35, 1, rozpieray się Panie z tymi, którzy się zemną spieraią. *Bibl. Gd.*). Zeprzeć dowodami, argumentami, zbić, widerlegen. Krystus walcząc z szatanem, pismo pismem spiera. *Zrn. Pſ.* 2, 350*b*. Błędy ich pismem świętym sparł. *W. Pſ. W.* 90. Wielu ich iest nieposłusznych, próżnomówców i zwodzicieli, których trzeba spierać! *Leop. Tyt.* 1, 10; trzeba im usta zatkać. *Bibl. Gd.*) Tych, którzy się sprzeciwiaią, trzeba zpierać. 1 *Leop. Tyt.* 1, 9. Przed laty zwyczay był u królów, że się z sobą o wiele rzeczy spierali, (*ob.* spierać się); a gdzie kto sparł kogo, temu bryłę złota drugi dać musiał. *Podw. Wr.* 12. Sparcie błędów heretyckich do ewanielii wniesionych. *Zrn. Pſ.* 9. - Zeprzeć kogo zkąd, z czego, = wyprzeć, woraus verdrängen, herausdrängen. Kto się tym sposobem dóbr imuie, szkody żadnéy nie ma, by go też potym z nich sparto. *Szczerb. Sax.* 104. Prosili Kiiowianie od Kazimierza, aby im którego Greckiéy wiary przełożył; wszakże potym, gdy króla z przedsięwzięcia zeprzeć nie mogli, Gastolta przyięli. *Stryik.* 623, odwieść od przedsięwzięcia). Uczniów swych z tego mniemania zeprzeć nie mógł. *Zrn. Pſ.* 10*b*, wywieśdź). - §., zeprzeć do kupy, zpierać *vel potius* spierać do kupy, = zbić do kupy, zuſammen ſtämmen, zuſammen drängen. *§ spierać, = wspierać, *ob.* wesprzeć.

***ZEPSIEĆ**, *niiak. dk.*; *ob.* psieć, psić się, zepsić się, psecić się, zepsuć się; *psem się stać, na psa się godzić (cf. kundleć), zpodleć, wyrodzić się, schlecht werden, sich verderben, ausarten. Stadnikowi trawy nie daway, bo mu zaraz w nogi wstąpi i zepsieie. *Hipp.* 17. Sokoł kiedy więc zepsieie, biedna wrona mu dogrzeie. *Cn. Ad.* 1074. Powracasz wilku, patrzysz co się dzieie, Alić to wszystko bez ciebie zepsieie. *Bratk. G.* Świat nakoniec wszystek tak zepsieie, że trzeba sądnego dnia będzie. *Opal. Sat.* 133.

ZEPSNĄĆ *cz. idntl.*, psnąc zemknąć, hinunter gleiten lassen. Zepsnąć się *zaimk.*, hinunter gleiten, abglitschen.

***ZEPSOWAĆ, ZEPSUĆ**; *dk.* słowa psuć; = zupełnie popsuć, (cf. *niiak.* *zepsieć); gänzlich verderben, verschlimmern, verschlechtern, *Bh.* zkaziti (skazić); *Cro.* zhabiti, zhablyùjem; *Dl.* izchetivam, ischyetiti, zhabiti); *phys. et moraln.* Jeden głupi zepsuie, tysiąc mądrych nie naprawi. *Fr. Ad.* 48. Łacniey dobre zepsować, niż złe naprawić. *Cn. Ad.* 409. Jedźże, jakeś nieoszacowany, bo nam kompaniią zepsuiesz. *Teat.* 24, 38 *Czrtr.*, dobry humor nam zepsuiesz). Jak naprawić żołądek zepsuty przez niewczas. *Teat.* 4 *b*, 9. Trocha *truciny wino narozkosznieysze zepsuie i w iad obróci. *Zrn. Pst.* 2, 363 *b.* Jeden zły, wielu dobrych zepsuie. *Cn. Ad.* 309, skazi, zarazi, cf. iedna parszywa owieczka i t. d.). Zły dobrego zepsuie. *Cn. Ad.* 1351. Tyś go zepsuł, obwiesiu, iako żywo! *Teat.* 29, 88. Zepsuć się *zaimk.*, (cf. zepsieć); Gdy się dobry człek zepsuie, Przecię czém był pokazuie. *Cn. Ad.* 233. Coż bowiem prędzéy, iako człowiek się zepsuie, Gdy ma wolność, a władza mniéy nad onym czuie. *Zab.* 15, 295 *Swiętorz.* Bywszy złe, zepsowało się. *Rys. Ad.* 4, cf. im daléy, tym gorzéy). Co mówić o tych ludziach, którzy są tak zepsowanego serca, że za dobre często złém płacą. *Mon.* 68, 180. Nierządnemi rozkoszami zepsowanym i *zakażonym będąc, pierwsze lata na *igrze i na tańcach strawił. *Kosz. Lor.* 77. Był to człowiek tamtego zepsowanego wieku nienadwerężonéy cnoty. *Nies.* 1, 148. Reformacya zepsowanych obyczaiów Polskich, napisana p. Szymona *Starowolskiego.* Niewolnik okuty, Łatwo wpuści tyraństwo do duszy zepsutéy. *Teat.* 46, 11. Zepsowanie, zepsucie, ***ZEPSUTOŚĆ**, - ści, *ż.*, *Crn.* spridnost'; *Ec.* разнобытіе, das Verderben, Verschlechtern, Verschlimmern. Zepsowanie, skaza, skażenie, zgorzknienie, stłuczenie. *Cn. Th.* 1419. Wszakoż iednak w owe dni nie dam was w konieczne zepsowanie. 1 *Leop. Jer.* 5, 19, końca z wami nie uczynię. *Bibl. Gd.*, nie dam was w ostateczną zgubę, Verderben, Untergang. Grąznąć w zepsowanie. *Przyb. Milt.* 10. - *§ Biskup Krakowski Paweł, gdy mu kto u sieci zwierza zepsował, tedy go rohatyną z gniewu przebił. *Biel.* 169, gdy przeszkadzał zwierzowi do sieci wniyść, gdy chybił w tym). *§ Cesarz Turecki wziął Kafę, przez zdradę zdrayców Włochów złotem zepsowanych. *Stryik.* 631, *skorumpowanych, przekupionych, *przenaiętych, mit Golde bestochen. - *§., zepsuć co, znieść, skassować, wniweczyć, aufheben, null und nichtig machen. Listy córkom wstępowania na królestwo zabraniaiące, psuiemy, wyniszczamy, a zepsowane, wyniszczone i próżne opowiadamy. *Herb. Stat.* 2. Wszystkie ceremoniie starego zakonu Chrystus swym zakonem zepsował, i apostołowie wolnemi od nich wierne boże uczynili. *Sk. Kaz.* 354 *b.*

ŻER, ŻYR, - u, *m.*, żér świni, wieprzów dzikich, *pabulum suum, aprorum, praesertim vero arborum glandes; dicitur et de pastu aliarum ferarum*, = pasza, pastwa, bydlęca strawa na polu. *Cn. Th.* 1419, *et* 673, szarpanina, to co rozszarpaią, iako ścierw, psia strawa, do rozszarpania żér. *ib.* 1101., Schweinefraß, Schweinemast, besonders Eichelmast in den Wäldern; dann überhaupt Mast, Fraß, Futter; *Crn.* shir, shyr, sherovje, *glans fagea* (sherôvz, który *knopry przedaie); *Cro.* sir, *glandes*, *Sla.* xir, = żołądź; *Bg.* xir *glans, sagina*, xir *fartura*, uxiritegl *fartor*; *Hg.* zsir *glans fagea*, 'zír *adeps*, *Rs.* жиръ tuk, szpek; *ob.* żérowny; cf. *Chald.* שירו scheru *cibus*; cf. żrzeć, żrę, cf. *Ger.* zehren, Zehrung, cf. zerren). Marna świnia, która żerem się pasząc, nie uważa zkąd ta paszna pochodzi? *Psalmod.* 10. Myśmy kąkol od oyców naszych z naszą zostawioną nam pszenicą, świniom w żyr podali, i iego młoto na tęż spaś puścili. *Smotr. Ap.* 47. - Żér ptaków, cf. zob', Vogelfutter, Vogelfraß, Futter. Gdzie żér czuie, tam się ptastwo nęci. *Pot. Arg.* 618. Przypadło, że ta sowa gniazdo wysiedziała, A raz w wieczór daleko po żér poleciała. *Jak. Bay.* 224; *ob.* żerowisko, żerować. **§ żér, = żarcie, pożarcie, der Fraß, das Fressen, Beißen. Szarpnąłeś sławę ięzykiem nieszczérym, Już to charakter nigdy niezmazany Żadnym starości nie zgryziony żérem. *Mon.* 71, 899. - §. *Botan.* żér, ziele, polny maczek, mak obłędny *Ursino*, wilczy mak *Sirenio*, *papaver erraticum.* *Cn. Th.* 1420, Klapperrose, wilder Mohn. Zaięczy żyr, gatunek przenętu, *prenanthes muralis.* *Kluk. Dyk.* 2, 229; der Hasenstrauch, Prenanthe. ***ŻERAĆ**, pożerać, *ob.* żrzeć. ***ŻERCA**, - y, *m.*, który żrze, pożeracz, der Fresser, Verschlinger, Auffresser. Czas żerca niesyty wszystkich rzeczy, niczego w całości nie zostawia. *Zab.* 11, 101 *Pias.*, Czegoż czas żerca nie wali pokosem? *Zab.* 9, 198. - § **ŻERCA**, - y, *m.*, **ŻERZEC**, - rca, *m.*, (*Rs.* жрéцъ kapłan pogański, ofiarnik, *ob.* żertwa, żertownik), żerzec *aliis* żerca, dziewosląb. *Cn. Th.* 1420, dziewosłąb, swat, drużba, żerzec, *Cn. Th.* 167, *Dudz.* 74, *Volck.* 664, drużba weselny. *Włod.*, der Brautwerber, Brautführer, Brautdiener. Żerzec, przełożony ku opatrzeniu wszech rzeczy ku godom, *auspex, qui praeerat nuptiis.* *Mącz.*, der Hochzeitmarschall, marszałek swadziebny, *paranymphus.* *Mącz.*, dziewosłąb, żerca, swat, hochmistrz albo marszałek na swadziebnym weselu. *Mącz.*, żerca, żerzec, marszałek swadziebny, który radzi na weselu. *ib.* Napełnili sędy wodą żercy abo sprawcy i rządcy wesela. *Sekl. Jan.* Są to słowa owego żercy albo starszego na weselu. *W. Pst. Mn.* 73.

ŻERDŹ, - i, *ż.*, **ŻERDKA**, - i, *ż. zdrbn.*, cienki długi drąg, laska niestrugana długa, eine lange dünne Stange, eine Vogelstange. *Bh.* žerď, žerdka, bidlo, bidýlko; *Morav. et Siles.* žerď; *Slo.* žrď, žrdka; *Sr.* 1. žerdź; *Sr.* 2. žerź; *Crn.* shèrt (= powąz), shertiza, ranta, prękla; *Vd.* drog (drąg), ranta, shtanga, prekla, stangavuz, stangast, shertiza; *Dl.* greda, (cf. grzęda); *Hg.* gerenda, rúd (cf. rzęd); *Sla.* rùda; *Bs.* pritka (cf. pręt), linka (cf. lina, linka), motka; (cf. motka), pritciça; *Rs.* жéрдь, жéр-

дочка, шесть, шéстикъ, *Ec.* шéстъ, шестъ, жердь, (cf. *Chald.* שרית sarith *trabs*, cf. dziryt, cf. *Gr.* χάραξ, cf. *Talmud.* חורת chorit *ramus arefactus*). Żerdzie w płotach, sosnowe, osnowe, olszowe. *Kluk. Rośl.* 2, 168. Za wyrąbane cudze drzewo, co się zeydzie na żerdź ozierodną, na koły, i t. d., gwałtownik zapłaci po trzy grosze. *Stat. Lit.* 315, *ob.* ozieroda). Ludzie na brzegu stoiąc, żerdki nawet nie podaią tonącym. *Czach. Tr. C* 1, naymnieyszéy pomocy, naymnieyszego ratunku). Gdy się latorośl wszczepiona przyymuie, trzeba iéy dać podporę, przywiązawszy do iakiéy żerdzi, by wiatr latorośli nie wyronił. *Cresc.* 671. Żerdź długa z nosem do zrywania owoców, kluczka. *X. Kam.* (ZERDZEWIEĆ, *ob.* zrdzewieć, zardzewieć, rdzewieć). ŻERDZIANY, – a, – e, z żerdzi, n. p. płot, Stangen=, von Stangen, aus Stangen. – Żerdziany, ŻERDZIOWY, – a, – e, od żerdzi, Stangen =, zu Stangen.

*ŻEREBIE, – ia, *n.*, n. p. Łanom i włokom, polom, dawano także imiona *żerebia, szlad; te pewnego wymiaru nie miały, brano ie iako dnie orania. *Czack. pr.* 1, 223, (cf. źrzebię); ein Grundstück von unbestimmter Größe, cf. staie, staianie.

*ŻERECKI, – a, – ie, *Rs.* жреческiй, жрецовъ kapłański u żydów, pogan, = ofiarniczy, Opferpriester=. Aaron sprawował urząd ofiarniczy, abo iż po staremu rzekę, *żerecski. *Budn.* 1 *Chron.* 6, 48 *ob.* żerftwa, żertownik.

*ŻEREMIĘ, – ienia, *n.*, żeremie znaczyło mieysce, w którém bobry iedno i oddzielne miały towarzystwo. *Czack. pr.* 2, 264, der Biberbau, das Bibernest. W czyiéy dziedzinie będą gony bobrowe cudze, nie ma doorać tak daleko, iakoby od żeremienia mógł kiiem dorzucić; a ieśliby pod żeremienia pod-oral, a tym bobry wygonił, ma płacić dwanaście rubli, a temu żeremieniu przecię ma dać pokóy. A ieśliby bóbr z tego starego żeremienia wyszedł, a przyszedł w insze żeremię na grunt inszego pana, tedy w czyim gruncie żeremię będzie, temu też i łowienie bobrów należeć ma. *Stat. Lit.* 313, cf. żerowisko, żer.

ZERK, Zerkiem; *ob.* zez.

ŻERNOŚĆ, – ści, *ż.*, *Rs.* жирность tuczność, die Kernfettigkeit, die Feistigkeit. (ZERNOWIEC, *ob.* Zarnowiec). ŻERNY, ŻYRNY, ŻEROWNY, ŻYROWNY, – a, – e; – ie *adv*; żer obfity daiący, tuczący, Mast, besonders Schweinemast, Eichelmast gebend, mästend, feistmachend, fett, *pr. et fig. tr.* Na pastwiskach żyrownych pasie mię, nad wodami rozkosznemi wodzi mię. *Budn. Ps.* 23, 2, na paszach zielonych. *Bibl. Gd.*) – §., żerny, żerowny, tuczny, tłusty, gemästet, kernfett, feist, *Rg.* zirni, uxiriv *saginabilis*, xijrni *glandarius*, xirni skot, stado praascje, = trzoda świni; *Rg.* xijrnik, = świnia, wieprz, kiernoz; *Cro.* firovnyak, prafsecz firom v pitan *glandarium pecus*; *Hg.* 'Ziros *adipatus*, *Rs.* жирный, жировый tuczny). Kuropatwa pyszna albo żyrowna, przepiórka żyrowna, chruściele, bekasy pyszne albo żyrowne. *Chmiel.* 1, 80. §. żérny, ŻEROWY, – a, – e, od żeru, od żołędzi, = żołędziowy, Eichelmast=, Eichel=. Prowent z żołędzi zowie się żerowym. *Haur Ek.* 168. – 2., §., żerowny, żyrny, pożeraiący, żrzący fressend, verschlingend. Upłynęła lata, czas żyrny. *Zab.* 13, 148, wszystkożerny, wszystkożerca. – (ZERO *indeclin.*, zera *plur.*; *Gall.* zero; die Null, *Vd.* gola, golina, (cf. gołka), koreno). Zero, w arytmetyce znaczące cyfrę (o), nic z siebie nie znaczące, ale w przydaniu do liczby powiększaiące wielość o dziesięć. *Kras. Zb.* 2, 589. Nic nie powinno właściwie brać się za zero. *Lęsk. Miern.* 2, 40., *ib.* 5). – ŻEROWAĆ *cz. ndk.*, żeruie zwierz, na paszą albo pastwę żeru szukać wychodzi. *Cn. Th.* 1420 (cf. żrzeć; *Ger.* zehren, cf. zerren), Mast, Fraß, Futter, Nahrung suchen, (*Rg.* xiritti, uxiritti *saginare*, *Hg.* 'zirositom *opimo*; *Bs.* ufgiriti, = tuczyć, *Bs.* ufgiritise, = tuczyć się, tyć; *Cro.* usirujemfze *pinguesco*; *Rs.* жировать, жирую żrzeć aż do tuczenia się; жирѣть, пожирѣть, зажирѣть, разжирѣть, отжирѣть, = tyć, zatyć, roztyć się). Żerować, na paszy iść, żrzeć, weiden, fressen auf der Weide. Tu niedźwiedź gruby chrości po szelinie, Tu wieprze dzikie, tu żeruią świnie. *Tward. Dcf.* 7. Bezpiecznie żeruie tu zwierz. *Susz. Pieśn.* 3 *F.* W wodach ryby sobie graią, W gęstych puszczach zwierz żyruie, Człowiek ziemi rozkazuie. *Kochow.* 282. Wierzch Kaukazki, gdzie dziki zwierz i ptak żeruie. *Bardz. Tr.* 62. Potok z góry spadnie na trzodę żyruiącą po dżdżystych pleiadach. *Tward. Wl.* 58. Zaiąc tym czasem żeruie w iarzynie i sadzie. *Jak. B.* 187. Zaiąc tam po grządkach żeruie, Należycie bankietuie. *ib.* 249, zajada). Wszystko, cokolwiek w polach żeruie. *Morszt.* 202, żywi się, pasie się, żyie). Pasterze wesoło poglądali po owcach żeruiących. *Tward. Pasqu.* 57. Ptak skacze sobie, śpiewa, żeruie, o żadnéy przygodzie nie myśli. *Dambr. Kaz.* 13. – *fig. tr.* Żyruyże na ziemskich raiu twego schismatyckiego z onym marnotrawnym synem kasztanach, kiedyć tak lubo. *Smotr. Ex.* 34. cf. łabuy duszo). Wam raiu ziemnego owoc podoba się, żyruycież na nim, my do widzenia chwały bożéy śpieszymy się. *ib.* 58. Nie tak Pallas wymowna wstępuie do rady, Jako nasi mozgowcy rozumem kieruią, Kiedy z sobą za stołem pod hełmem żeruią. *Miask. ryt.* 2, 182 biesiaduią, schmausen.

*ŻEROWISKO, ŻYROWISKO, – a, *n.*, mieysce żerowania, gdzie zwierzęta żeruią, der Fraßplatz, Futterplatz. Na podworzu mieysca powinny być wygrodzone na osobne żerowisko dla każdego drobiu. *Kluk. Zw.* 2, 165. Ptastwo gdzie się znayduie zowie się żyrowisko, a gdzie zwierz legowisko. *Chmiel.* 1, 80. Aufenthalt der Vögel, des Geflügels. – Żerowisko, ŻERUNEK, – nku, *m.*, żer, żerowanie, szukanie żeru, der Fraß, das Fraßsuchen, Futtersuchen. Gdy gołąb' wyleci na żerowisko, i nie rychło powraca do domu, znakiem iest, że się deszczu spodziewa, zbieraiąc tyle żywności, aby mu i na drugi dzień wystarczyło. *Lad. H. N.* 42. Żerunek, pokarm, iadło zwierząt, wyraz strzelecki. *Skrbk. Mscr.* ŻEROWNY, *ob.* żerny.

*ZERSTWO, – a, *n.*, źle zamiast dziarstwo, (*qu. v.*). *Dudz.* 29. – *§ W Pascha od dziewiątéy do iedenastéy żydzi *żerstwo czynią. *Zebr. Zw.* 119, ??

*ŻERT, *ob.* żart.

*ŻERTWA, *Żartwa, – y, *ż.*, ofiara spalona, żarzyzna, das Brandopfer, das Schlachtopfer; *Cro.* fartva (*Cro.* farim, zafarujem, = żarzę); *Dl.* fartva; *Bs.* sgiartva, sgiriniça ad posvetelisćta, *Rg.* zártva, fvetelifcto, posvete-

liſcte; *Rs.* же́ртва, жре́чество; *Ec.* свящбá, жертва, приношенїе богу. ŻERTOWNIK, - a, *m.* *Ec.* жертовникъ, же́ртвенникъ, poświęcony stół w cerkwi, na którym bezkrwawą ofiarę przygotowuią, der Opfertiſch, Altartiſch in der Griechiſchen Kirche. Nie na preſtole, iak w kościele, t. i na wielkim ołtarzu, ale na żertowniku, który także bywa poświęcony, iako i preſtoł, owo przygotowanie pop czyni, gdzie wyrzezawszy z pośrzodku proskury hoſtyą albo *ahnec, kładzie na patynie. *Sak. Persp.* 16, *Pim. Kam.* 92. Nie przystoynie popi czynią, gdy nie pożywaią Sakramentu na ołtarzu, gdzie go poświęcali, ale na żertowniku. *Pim. Kam.* 91. Jedni powiadaią, że się nayświętszy Sakrament poświęca ieszcze na żertowniku, kiedy pop wyymuie hoſtyą z proskury, i czyta nad nim modlitwy. *ib.* 50. Co u nas *perenos z żertownika do ołtarza wielkiego nayświętszego Sakramentu, to we mszy z ołtarza małego do wielkiego także przeniesienie bywa Sakramentu nayświęt:. *ib.* 82. *ŻERTWOWAĆ *cz. ndk.*, żertwę ofiarować, ein Schlachtopfer oder Brandopfer bringen, opfern; *Rg.* poxàrtviti (cf. pożar), poſvêtiti (cf. poświęcić), poſvechivati, poſvetikovati; *Rs.* жертвовать, пожертвовать, жре́чествовать, (cf. жре́цъ kapłan pogański, ofiarnik; *adj.* жрецовъ, жре́ческїй, (*ob.* *żerecki); жри́ца kapłanka); *Ec.* жре́ти, жру ofiarować, cf. żarzyć, cf. żrzeć; жертвенная co ofiarowano; пожерть, въ жертву принесенъ ofiarowany, 2., поглощенъ pożarty; жертвище, требище, капище идольское bożyszcze, bałwochwalnia.

ŻERUNEK; *ob.* żerowisko, żér.

ZERWA - y, *ż.*, zerwanie, zrywanie, i to co się zerwało, rozerwało; das Abreißen, Zerreißen, das Abgeriſſene, Zerriſſene; *pr. et. fig. tr.* Zerwa, ZERWISKO, oderwisko, n. p. Drapie się na skały, skacząc po bezdennych rozpadlinach z zerwy na zerwę. *Stas. Num.* 1, 170, z urwiska na urwisko, Bruchſtück. - *Botan.* zerwa ziele, *phyteuma. Cn. Th.* 1420, die kleine Reſeda. ZERWAĆ, *F.* zerwie, zerwę *cz. dk.*, zrywać *ndk.*; *Rs.* сорвáть, срывать; rwąc zciągnąć, herunterreißen, reißend herunterziehen. Zerwałom go za włosy z woza. *Tr.*; Zrywam co, kogo, *deripio aliquem de curru capillo. Cn. Th.* 1451. - Zrywać kwiaty, owoc, = rwać, obrywać, odrywać, zszczykać, uszczykać, abreißen, abpflücken. Skoro się kwiatek rozwiia, zaraz go zerwać należy. *Teat.* 51, 15. W ogrodzie zrywać będę naypięknieysze róże, Do twych ie przypnę włosów, lub na łonie złożę. *Szym. Sw. W.* 15. Jabłka niedoyrzałe zrywa ręka sroga. *Hul. Ow.* 158. Niedoyźrzałéy nie zryway iagody. *Petr. Hor.* 2, *A* 3 *b.* - Zrywać co gdzie, obrywać, urywkiem doſtawać, cf. oskrobać, okroić, zedrzeć etwas wo abreißen, an ſich reißen, für ſich abzwicken, gewinnen, abkneipen. Zrywa się co, *tr.* zerwać co gdzie, t. i. zyskać, obrywać. *Cn. Th.* 1451. Leda na czym się pieniądz zerwie. *Glicz. Wych.* *M* 6. Wszyſtkie zdobyczy, których doſtawaią w lecie, idą na Sultana; które się im w zimie zrywaią, onym należą. *Kłok. Tur.* 249. - Zrywać co, zarywać co, zachwycić, erwiſchen, erſchnappen *tr et fig. tr.* Czuie, że bankiet gotowy, Węchem iuż apetyt zrywa. *Jak. Bay.* 36, pobudza, wzbudza, wzrusza, iątrzy, reizen, rege machen. - Zrywać się, porywać się, wziąć się w kupę wszyſtkiemi siłami, mit aller Kraft aufſpringen, aufbrechen, ſich fort machen, ſich reißend daran machen, mit aller Kraft darauf losſtürmen, darüber herfallen. Widząc, iż rycerſtwo tył nieprzyiacielowi podawało, z konia się sam zerwawszy, a chorągiew pochwyciwszy, wdarł się między nieprzyiaciele. *Kosz. Lor.* 70 *b.* Zachwiał się, padł na iedno kolano; lecz zrywa się natychmiast. *Stas. Num.* 1, 181, er reißt ſich auf, ſpringt auf. Równo z głową rękami obeymuie łańcuch, ciągnie topolę ku ziemi wolniéy; razem zrywa się dwa razy krzepczéy, trzasło drzewo, i pada z łoskotem. *Stas. Num.* 1, 124, *il redouble son effort*). Tak zerwali się rzesko, że ta bitwa z obu stron zbyt okrutna była. *Jabl. Tel.* 137. Sen czy pacyent spokoyny miewa, czy lekki, czy ciężki, czy się często przebudza, czy się zrywa, czy leży iak pień? *Perz. Lek.* 78, ob der Patient im Schlafe aufſpringt? - Zerwać się robiąc, bieżąc, zerwać bydlę i t. d., *rupi me currendo. Cn. Th.* 1420, durch übertriebene Anſtrengung zerſprengen, zerreißen, z. B. wenn man ſich verbricht. Ładował mię, ledwom się nie zerwał. *Jabl. Ez.* 174. Baba ma rodzącą w udzie uwiązać, a to dlatego, by się nie zerwała, albo nie wykiełzła. *Spicz.* 177. Łańcuch schwyciwszy, razem całą swoię moc rusza; ale za pierwszym razem zerwany, iuż się poprawić nie może. *Stas. Num.* 1, 122, *epuisé de l'effort*, wysilony, wycieńczony). Zerwać konia pędząc. *Tr.*, übertreiben, überjagen. Zerwanie w ciele *conuulsio distractis fibris*, *vel solutio unitatis in parte neruosa ictu citra vulnerationem*, *distentio neruorum*, *ruptio. Cn. Th.* 1420. - Zerwać, rozerwać, *Rs.* изорвать, zerreißen, abreißen. Nitkę zerwałam. *Teat.* 6 *c*, 35. Pokąd pies na łańcuchu iest, przypadek iest stać się mogący, że zerwie łańcuch, albo kto szalony spuści go. *Mon.* 76, 549. Będzie na obiedzie iadł doſtatnie, iednak nie tak, aby się aż pas na nim zerwał. *Syxt. ſkł.* 282, żeby pękł). Zbyt silona cięciwa nayprędzéy się zerwie. *Zab.* 14 *Nagł.* - *fig. tr.* Za Jana Kazimierza pierwszy raz séym od iednego posła był zerwany, w R. 1652. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 57. Ten to nieszczęsny nierząd, to seymów zrywanie Kray zgubiło, ściągnęło obce panowanie. *Niemc. P. P.* 11. Co bądź to bądź, muszę zerwać to nieszczęśliwe małżeńſtwo. *Boh. Kom.* 3, 427. Wszyſtko uczynię na zerwanie tego aliansu. *Teat.* 8 *c*, 32. Zerwać przyiaźń. *Niemc. Kr.* 3, 27, rozbrat czynić). Nie raz się przyiaźń urwała przez poſtępki niegrzeczne. *Zab.* 4, 154. *Absolute*: zerwać z kim, rozbrat czynić, rozbratać się z kim, mit einem abbrechen, mit ihm brechen, (cf. zarwać z kim). Była ona wielce smutną, z czego wnosić mogłam, że zerwali z sobą. *Niemc. Kr.* 3, 26. - Niezerwany, *impossib.*, nie do zerwania, nie do rozerwania, unzerreißlich, unzerreißbar. Tego wieczora idę za mąż, póydziem do ołtarza niezerwane zadziergnąć węzły. *Teat.* 49, 56 *Bogusł.* ZERWIKAPTUR, *herb.*, trzy głowy kozie, iedna nad drugą, w hełmie pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 59, ein gewiſſes Wappen. ZERWISKO, oderwisko, *ob.* zerwa.

ŻERZEC; *ob.* żerca.

ZERZNĄC, *F.* zerznie, zerznę *cz. idntl.*; zrzynać, *zrzezać *ndk.* *Bh.* zřezati, zřezam; *Sr.* 1, zrězu, zrezam, derieʒu, deleriʒem; *Cro.* zrezati, zrezávam; *Rs.* срѣзать, срѣзывать, изрѣзать, изрѣзывать; rznięciem zdiąć,

abſchnelden, wegſchneiden, cf. ściąć, zsiec). Pomona sierpem krzywym częścią wilków zrzyna i rózgi strychuie rozłazłe, pręt częścią szpuntuie w kray zaskórny. *Zebr. Ow.* 367. Zrzyna mięso, i wszyſtko odbiera od kości. *Bardz. Tr.* 328. Zerznięcie, zrzynanie, *Rs.* срѣзъ; cf. zraz. – § *tr. burlesqu.* zerznął się, = popuścił, pękły mu nity, er hat ſich unrein gemacht; hat einen ſtreichen laſſen.

ZES, *ob.* zez.

ZESCHNĄĆ, zsechł, zeschło, *F.* zeschnie, zeschnę *niiak. idntl.*; zsychać *ndk.*, *Rs.* ссохнуться, ссыхаться, schnieniem się zbiedz, zuſammen trocknen, auftrocknen, austrocknen. Zeschła krew posiniałe szpeciła ciało. *Koch. roż.* 111. – *fig. et. tr.* Prędko u nich zeschnie słowo Boże, iakoby ono ziarno, co weszło na kamieniu, a niedługo się zieleniło. *Gil. Kaz.* 205; więdnieie, wysycha się, es wird welk. Chleby, któreśmy wzięli ciepłe z domu, chcąc iść ku wam, teraz zeschnęły, i od wielkiéy [starości się pokruszyły. *Leop. Joz.* 9, 12, chléb ten wyschł i popleśniał. *Bibl. Gd.*) – *Zaimk.* Zsychać się, schnąc zlepić się, zuſammen trocknen, trocknend zuſammen backen. Włos krwią zbroczony w kupę się zsycha. *Koch. roż.* 111. Zsycha się mur, statek, = rozsycha się. *Cn. Th.* 1452, zuſammen trocknen, eintrocknen. Na ziemi piaszczystéy źrzebiętom dziwnie się róg zsycha i pada. *Hipp.* 23. Ziemie słone pospolicie się zsychaią i ściskaią, padaiąc się dla suchości a zimna. *Cresc.* 135.

*ZEŚCIANA blacha; źle zą: biała blacha. *Dudz.* 31, verzinntes Blech.

ZEŚCIE, zeyście, zniyście; *ob.* zeyść. ZEŚCIELĘ, *ob.* zesłać.

ZESINIEĆ, ZSINIEĆ *niiak. dk.*, zupełnie posinieć, sinym się stać, braun und blau werden, blau unterlaufen. Zesiniały. *Stas. Num.* 1, 208. Wściekłość pieni się na iéy zsiniałych uſtach. *ib.* 2, 20.

ZESKLEĆ, *Zeszkleć *niiak. dk.*, ZESKLIĆ się *zaimk.*, śklem lub śklanym się stać, verglaſen, zu Glaſe werden, glaſicht werden. Dym w chuciе przeszkadza należytemu materyi zeszkleniu się, i nigdy śkło trwałym nie będzie. *Torz. śk.* 247 witryfikacyi). – *fig. tr.* Postać ta wszyſtka się zmieni, Oczy zeszkleią, płyną z nosa ciecze. *Opal. Sat.* 122.

ZESKOCZYĆ, ZSKOCZYĆ *cz. dk.*; zeskakiwać *czstl.*, zeskakuie *Pr.*; skokiem się spuścić skąd, *Vd.* dolſkozhiti; *Rs.* соскокнуть, соскочить, соскакивать; herunter ſpringen, herab ſpringen. Zskakuię *desilio ex alto. Cn. Th.* 1453. Zskakanie, skakiwanie *desultura. ib.* Ten się tarczą i mieczem broni zastawuiąc, J na około tam i sam rączo zeskakuiąc. *P. Kchn. Orl.* 1, 303.

ZESKROBAĆ, *F.* zeskrobie *cz. dk.*; zeskrobywać *czstl.*; zeskrobuie *Pr.*, skrobaniem zdiąć, abſchaben, abſchrapen, herunter kratzen; *Sr.* 1. zeʒkrabam, zeſſkrabowati; romabu ʒkrabam; do kupy lub na kupę zeskrobać, zuſammen ſchrapen, *corradere*; *Rs.* скобливь, скоблю, соскрѣсть, соскребать.

ZESKUBAĆ, *F.* zeskubie *cz. dk.*, *zeskubnąć *idntl.*, zeskubywać *czstl.*, zeskubuie *Pr.*, skubiąc zdiąć, zciągnąć, na kupę zebrać, herunter zupfen, abzupfen, zuſammen zupfen.

ZESKWARZYĆ *cz. dk.*, skwarzeniem wysuszyć, zuſammen dörren. Góry na wzrok twóy tak się zeskwarzyły, iak od ognia łóy. *Gęb. hymn.* 302, stopiły się, ſind zuſammen geſchmolzen; cf. zeschnąć się, zsychać się.

ZESŁABIEĆ *niiak. dk.*, zesłabnąć *idntl.*; mocno zasłabnąć, osłabnąć, wpaść w *niemoc, ſehr ſchwach und krank werden, ſchwer erkranken. Raptownie mocno zesłabieć. *Niemc. Kr.* 4, 133. Od dnia wczorayszego strasznie zesłabiał, rozumieiąc iuż, że ta noc miała być ostatnią życia iego. *Teat.* 1 *b*, 11.

ZESŁAĆ, *F.* ześle *cz. dk.*, zsyłać *ndk.*, z góry na dół posłać, zaſłać, wysłać, herabſenden, *pr. et fig. tr.*, *Bh.* ſeſlati, ſeſljʒ; *Rs.* сослать, сошлю, ссылаю (cf. zasłać); *Ec.* низпослать. Bóg Jezusa zesłał, aby został pośrednikiem naszym. *W. Pſ. W.* 292. Bóg go nam tu zesłał. *Teat.* 4, 97. Ześliy miły Panie Ducha Swiętego. *Wrob. Zolt.* 242. Nie zasypiay okazyi, którą ci może niebo z umysłu zsyła na zaspokoienie długu. *Teat.* 48, 85, zdarza). Dowiedz się, co nam niebo zsyła. *ib.* 45 *b*, 67. Dla rozsądzenia téy sprawy zsyłamy tam komissarze. *Vol. Leg.* 3, 40, wysyłamy, wyprawiamy, hinſenden, abſenden. Zesłanie, zsyłka, die Herabſendung, Abſendung, *Rs.* низпосланїе, низпосылаанїе (*Rs.* сосланїе, ссылка *zasłanie, wygnanie). Zesłanie Ducha Św. *Ld.* Nie człowieczeńskim kształtem miało być to święte zesłanie i poczęcie Pańskie. *Rey Pſ.* Z z 2. Każdy tam Telemaka, iak iakie zesłanie Boskie sobie uważał. *Jabł. Tel.* 275, = iak zesłańca boskiego). Zesłany, = ZESŁANIEC, – ńca, *m.*, der Herabgeſandte. Zaraz nie znawszy go, iakoby za iakim z nieba zesłańcem, za nim idziemy. *Smotr. Ap.* 80. Naczelnik rządowy uważany iest zawsze od nas iako zesłaniec Boga. *N. Pam.* 11, 29.

ZESŁAĆ, *F.* zeście1e *cz. dk.*, zeście1ać *ndk.*, posłanie zdiąć, do kupy wziąć, herunter betten, zuſammen betten.

ZESLAMOWAĆ, ZESZLAMOWAĆ, ZSZLAMOWAĆ *cz. dk.*, wybrać szlam, uwolnić z szlamu, abſchlämmen, den Schlamm abnehmen.

ZESŁANIEC, ZESŁANY, *ob.* zesłać, zsyłać. ZESŁAPIĆ, ZESZŁAPIĆ; *ob.* oszłapić, szłapić. ZESŁAWIĆ, *ob.* osławić. ZESLĘCZYĆ, *ob.* wyślęczyć. ZEŚLEPIĆ, *ob.* oślepić, wyślepić. ZEŚLIMACZYĆ, *ob.* oślimaczyć, ślimaczyć. ZEŚLINIĆ, *ob.* oślinić, poślinić, naślinić, ślinić.

ZESŁONĄĆ *niiak. idntl.*, zesłonie *F.*, stać się słonym, ſalzig werden. Rzeka kiedy w morze wpadnie, iuż ią morzem zwą ludzie, bo ze słodkiéy zesłonie. *Pot. Pocz.* 69.

ZESMAGAĆ, *ob.* wysmagać, posmagać, smagać. ZESMALAĆ, *ob.* zesmolić. ZESMARKNĄĆ, *ob.* osmarknąć, posmarknąć. ZESMAROWAĆ, *ob.* smarować, posmarować, wysmarować. ZESMAŻYĆ, *ob.* smażyć, wysmażyć, posmażyć. ZEŚMIAĆ się, *ob.* śmiać się, uśmiać się, *Vd.* ſeſmehuvati ſe. ZEŚMIEDZIĆ, *ob.* ześniedzić. ZESMOKTAĆ, *ob.* smoktać, posmoktać, wysmoktać. ZESMOLIĆ *dk.*, zesmalać *ndk.*, *ob.* smolić, posmolić, osmolić. ZESMRODZIĆ, *ob.* smrodzić, zasmrodzić, posmrodzić. Zesmrodzić się, zesrać się, zerznąć się. ZESMUKNĄĆ, *ob.* smuknąć, wysmuknąć. ZESMYKNĄĆ, *ob.* smyknąć, wysmyknąć, cf. zemknąć. ZEŚNIAD, *ob.* zaśniad. ZEŚNIADAĆ, *ob.* śniadać.

ZEŚNIEĆ, ZEŚNIEDZIEĆ *niiak. dk.*, stać się śniadym, cf. zesinieć, dunkelbraun werden. Acz zesniecie w pośrodku ich, będziecie iak pióra gołębicy pośrebrzanéy. 1 *Leop. Ps.* 67, 14, chociażcie leżeć musieli między kotły, przecię

będziecie iako gołębica, maiąca pióra pośrebrzone. *Bibl. Gd*). Nie mógłbym wypowiedzieć siostr nędznych żałości, Tłuką wrześniałe piersi, nie pomniąc zacności. *Zebr. Ow.* 205 *liventia pectora*). ZEŚNIEDZIĆ, *ob.* śniedzić, zaśniedzić. ZEŚNIECIĆ się, zśniecić się *zaimk. dk.*, zarazić się śniecią, śniecistością; stać się śniecistym, (vom Getreide) brandig werden, den Brand bekommen. Tak się pszenica wyrodzi, tak się zśnieci, że bardzo rzadka w kąkolu. *Pot. Arg.* 69.

ZEŚNIEŻYĆ; *ob.* śnieżyć, zaśnieżyć, śniegiem zapełnić, obsypać.

ZESNUĆ *cz. dk.*, zesnować, zsnować *kontyn.*, snuiąc zemknąć na dół, herunter schieben; zemknąć w kupę, zusammen fügen, zusammen weben. Wróg, i nieodmiennych przyczyn między sobą zsnowanych pasmo. *Off. Sen.* 10, *inter se cohaerentium series.*

ZESOWIEĆ, *ob.* osowieć. ZESPAŁY. *Jabł. Tel.* 286, rozespały. ZEŚPIEWAĆ, *ob.* śpiewać, wyśpiewać, odśpiewać. ZEŚPIKOWAĆ, *ob.* śpikować, wyśpikować.

ZESPOLIĆ *cz. dk.*, zupełnie uspolić, połączyć spólnie, zjednoczyć, verbinden, vereinen. Gdy nas miłość zespoli, którą honor czyści, Wtedy kładziemy małżeństwo w naywyższéy korzyści. *Tręb. S. M.* 32.

ZESRAĆ, *Sr.* 1. sesrasch, seseru, *ob.* srać, posrać, usrać. *Zaimk.* zesrać się, zerznąć się, zesmrodzić się, *Vd.* se zesrati.

ZEŚREBRZYĆ, *ob.* śrebrzyć, pośrzebrzyć, ośrebrzyć.

ZESROMOCIĆ *cz. dk.*, sromoty nabawić, sromotnym uczynić, zelżyć, osromocić, schänden, mit Schmach erfüllen, schmähen, beschimpfen. Kościół twóy zesromocili, Miasto z gruntu wywrócili. *J Kchn. Ps.* 117 sprofanowali). Zhańbisz naród, i własne zesromocisz imię, Sławne od dzieł chwalebnych świata, dawne w Rzymie. *Zab.* 8, 378 *Kofs.* Córkę zesromoconą niewinną być nalezli. *Sk. Żyw.* 1, 18. Zesromocenie, zelżenie, zgwałcenie. *Cn. Th.* 1420.

ZESROŻYĆ, *ob.* srożyć, nasrożyć. ZESRZENIEĆ, *ob.* ośrzenieć. ZESSAĆ, *ob.* ssać, wyssać. ZESTĄPIĆ, ZESTĘPOWAĆ, *ob.* zstąpić, zstępować.

ZESTARZEĆ się, zstarzeć, *zaimk. dk.*, zapędzić się w lata, w podeszły wiek, w starość, alt werden, altern; *Rs.* состарѣться, состарѣваться; *Ec.* матерѣю, старѣюся. Takiego życzy sobie mieć męża, iakiego szukaiąc, nie tylkoby zestarzeć się, ale i cale, że tak rzekę, zgrzybieć musiała. *Mon.* 68, 1011. Zestarzały, alt geworden, *Ec.* матерый, cf. zgrzybiały). Gdy się bocian zstarzeie, zaraz dziecię iego Wziąwszy oyca do gniazda, żywi, iak onego On żywił w młodych leciech. *Papr. Koł. Kb.* Ci żyiąc iako niezstarzałe kruki, Widzą swych synów dorosłe prawnuki. *Chrośc. Job.* 75, nie starzeiące się, nicht alternd.

ZESTRUDZ, zestruc *cz. dk.*, zestrugać *ndk.*, strugąc zerznąć, herunter schnitzeln, zusammen schnitzeln; *Rs.* соструживть, соструживать, = zheblować.

ZESTRZYDZ *cz. dk.*, zestrzygać *ndk.*; *Rs.* состричь, состригать, strzygąc zdiąć, lub do kupy strzygać, abscheeren, zusammen scheeren.

ZESTRZYKNĄĆ, *ob.* strzykać. ZESUĆ, *ob.* zsuć.

ZESWOROWAĆ *cz. dk.*, do swory ściągnąć, połączyć, zespolić, in Verbindung setzen, verbinden, vereinen, *propr. et fig. tr.* A ten dziad drwi zemnie, boday czy moich palców z iego nie zesworuię kudłami. *Teat.* 16 *b*, 44, czy mu palców nie wsadzę w iego kudły?

*ZESYCHAĆ, zsychać, *ob.* zeschnąć. *ZESYŁAĆ, Zsyłać, *ob.* zesłać.

ZESZARZAĆ *cz. dk.*, szarzaniem wniweczyć, durch Herumreißen vernichten. *pr. et fig. tr.* Któż nasz naród tak oczernił, tak zeszarzał, zhańbił, rozszarpał? *Przestr.* 37.

ZESZASTAĆ, *ob.* zszastać.

ZESZCZAĆ *cz. dk.*, zeszczywać *czstl.*, *ob.* naszczać, zusammen pissen. Zeszczać się, poszczać się, wyszczać się; sich bepissen, sich auspissen.

ZESZCZKNĄĆ *cz. idntl.*, Zszczykować *kontyn.*; zeszczkiwać *czstl.*; szczknąc zebrać, zemknąć, zerwać, uszczknąć, abpflücken, abkneipen, abreißen, *Sr.* 1. zeszćipam (zszczypnąć). *pr. et fig. tr.* Bób aby się tym lepiéy krzewił, trzeba iemu wierzchołki zszczykować, gdy iuż na cztery palce od ziemi odrośnie. *Cresc.* 170. Kto chce gęsty chmiel mieć, trzeba pierwsze wierzchołki zszczykować, aby się zasię puszczał, a krzewił od korzenia. *ib.* 246. Niż go zeszczknął, kwiat to był wdzięczny na on czas i drogi. *Tward. Daf.* 42. Pracowita pszczoła z różnych ogrodów zeszczkiwa co przebrańsze zioła na słodki swóy budynek. *Tward. Wł.* 145. Ten co myślił nietkniętéy kwiat zeszczknąć Dyanie, Sprosny Oryon, odebrał kaźń psoty, Ległszy haniebnie panieńskiemi groty. *Hor.* 2, 47 *Kniaź.* - *tr.* Naśladowcy Pitagoresa nie wątpili, że dusze nasze ze wszystkiéy myśli boskiéy są zeszczknione. *Budn. Cyc.* 38., zczerpane, zlane.

ZESZCZUTKOWAĆ *cz. dk.*, szczutkami poczęstować, einen nasestübern. Daiąc szczutek, godzieneś być zeszczutkowanym. *Teat.* 31, 82.

ZESZKARADZIĆ *cz. dk.*, oszkaradzić, szkaradnym uczynić, szkaradnie zeszpecić, scheußlich machen, verunstalten. Bóg zeszkaradzone dusze nasze upatruiąc... *Bzow. roż.* 41. Zaboiem zgwałcić, zeszkaradzić co, *Funestare aras humanis hostiis.* *Cn. Th.* 1358, cf. zelżyć, sprofanować.

ZESZŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zeyście na siłach, mianowicie dla starości, Kraftabnahme, besonders Altersschwäche, (*Bh.* sesslost podeszłość wieku). Przez zeszłość lat swych i przez niesposobność zdrowia, stolicę swą komu innemu ustąpić musiał. *Obr.* 48. Onych staruszków szedziwych i od wielkiéy starości zgarbionych, wiedziono bardzo wiele, którzy, gdy ci co ie wiedli, tym prędzéy biegli, nadążyć *prze zeszłość nóg nie mogli. *Leop.* 3 *Mach.* 4. Ci kasztellani, co przez złe zdrowie i zeszłość, czynnymi być nie mogą. *Vol. Leg.* 3, 411. Pomniy mię w méy zeszłości. *Ryb. Ps.* 135 w méy zgrzybiałości. ZESZŁY, *ob.* zeyść.

ZESZNUROWAĆ *cz. dk.*, zesznurowywać *czstl.*, sznuruiąc ściągnąć, zusammen schnüren. Stuleyka czyli zesznurowanie przedskórka nad żołędzią; czasami zaś podobne zesznurowanie przytrafia się pod główką, i nazywa się załupką. *Perz. Lek.* 2, 7; *ib.* 2, 241.

ZESZPECIĆ *cz. dk.*, *ob.* szpecić, oszpecić, szpetnym uczynić, cf. zeszkaradzić, häßlich machen, verhäßlichen. Witellius zbytki a obżarstwem *zeszarzony (zeszpecony), był zabit. *Kosz. Lor.* 176. Od wszystkich odsądzony maiętności, wyzuty z honorów, na dobrym imieniu zeszpecony, za dobrodzieystwo karę odnoszę. *Bard. Boe.* 17.

ZESZPETNIEĆ *niiak. dk.*, stać się szpetnym, häßlich werden. Po dwóch latach zeszpetniała. *Teat.* 41 c, 308. ZESZPOTAWIĆ *cz. dk.*, szpotawym, krzywonogim, koślawym uczynić, krummbeinig machen. Zeszpotawione trzewiki *repandica. Mącz.*, wykrzywione, krzywo wydeptane, krumm ausgetreten.

ZETKNĄĆ, *F.* zetknie, zetknę *cz. idntl.*; zetkać, *F.* zetka *dk.*, ztykać, stykać *ndk.*, *Crn.* staknem, *Sr.* 1. zetkam, ztéknu romadu; *Sr.* 2. ztŭzaſch; (*Rg.* ſtùcciti *copulare*; *Bs.* stucciti *congregare*, staknuti *detrahere*); *Rs.* сомкнуть, смыкать, razem powtykać, poutykać, zusammen stecken. Zetkanie, stykanie do kupy, *Rs.* смычка, das Zusammenstecken. – Zetkać się z sobą, stykać się z sobą, zeyść się z sobą aż do złączenia, dotykania, an einander stoßen, hart an einander gränzen, einander berühren. Na lewéy stronie śledziona przy niższym uyściu żołądkowym leży, a zetkło się z nim ielito, które zowią puste. *Eraz. ięz. B* 8 *b*. Im bliżéy leżą punkta zetknięcia *contactus* iakiego łuku krzywego z styczną, tym mnieyszy iest kąt między stycznemi. *Hub. Mech.* 113; die Berührungspuncte. – §., zetkać się z kim, spotkać się z kim, zdybać się, *Bs.* stuccitiſe, ſaſtatise za jedno, einander begegnen. Gdy Pana szukać będziesz, wnet on się zetka z tobą. *W. Pſt. W.* 2, 235. Fabius, gdy się z oycem swoim na ulicy zetkał, nie chciał mu z drogi zstąpić. *Dambr.* 88. Gdy się pająk przechadzał, zetkała się z nim pedagra. *Ezop.* 51. Zetkanie się z kim, potkanie. *Cn. Th.* 795, das Begegnen, Zusammentreffen. Na zetkaniu się, spotykaiąc się z ludźmi, do każdego miłym się udać umie. *Petr. Et.* 276. *Omisso* się: zetkanie, zdybanie, potkanie, n. p. Obyczay był zawżdy między ludźmi zachowany, iż w zetkaniu albo też nawiedzeniu ieden drugiego społecznie pozdrawiali. *Zrn. Pſt.* 3, 637. – *tr.* zetkać się z kim sprzeczaniem, biiąc się, potykać się z kim nie po przyiacielsku, ścierać się, an einander gerathen. Zetkanie, potyczka, bitwa, akcya. *Cn. Th.* 1420, *et* 799. – *§., zetkać tkaniem tkaczém, z zesnować, zusammen weben; *Bs.* snutti, zajedno ſatkatti *contexere.*

ZETLEĆ *niiak. dk.*, *zetlać *ndk.*, *ob.* tleć, stleć, tleiąc spalić się, verglimmen, glimmend verbrennen, *Bh.* zetliti. Na kształt popiołu, gdy drewno zetleie, Każda przygoda i szum ich rozwieie. *Chrośc. Job.* 76. Zgorą od głodu i zetlaią rozpaleniem. *Budn. Deut.* 32, 24, strawieni będą gorączką. *Bibl. Gd.*). Póydziesz dziecię środkiem, być skrzydła, gdzie się kiniesz spodkiem, z wód nie nagrzały, górą ogniem nie zetlały. *Zebr. Ow.* 194 *ne ignis alas adurat.*

ZETNIE, zetnę; *ob.* ściąć, zciąć.

*ZETRWAĆ *med. dk.*, przetrwać, wytrwać, trwaiąc wytrzymać, przeczekać, poczekać, beharren, ausharren, bleiben, verbleiben, verziehen, warten, *Bh.* setrwati (*Bh.* ſetrwanliwý wytrwały, ſetrwanliwoſt wytrwałość). Przeor ma zetrwać rok cały na urzędzie. *Bzow. roż.* 118. Kilka lat aby tam zetrwał, potrzeba. *Glicz. Wych. L* 2 *b*. Przyiaciel, towarzysz stołu, nie zetrwa w dzień potrzeby; przyiaciel ieśli zetrwa z tobą stale, będzie tobie iako rówiennik. *Leop. Syr.* 6, 10–11, *Wuiek id.*) Jeśli zwyciężeni utrapieniem ustaną i tył podadzą, szkodę wezmą, bo wniwecz robota ich póydzie; ale kto zetrwa w ogniu prześladowania, zbawion będzie. *Bas. hſt.* 241. Chrześciianie na rozmyślaniu rzeczy świętych z małuchną pracą ledwie krótki czas zetrwać mogą. *Zrn. Pſt.* 2, 356. – Domowe śliwki krainy żądaią mierney, wszakoż i w zimnéy zetrwaią. *Cresc.* 389 wytrzymaią, utrzymaią się, ſie halten aus. – Zetrwać, zatrzymać się, zostać, bleiben. Zetrwaycie tu, a czuycie zemną. *W. Pſt. W.* 262. Zetrway tu dziś, a iutro cię odprawię. *Budn.* 2 *Sam.* 11, 12, zostańże tu iescze dziś. *Bibl. Gd.*). Prosił, aby tylko do północy zetrwali, a on zaraz iuż z nimi miał wsiadać. *Papr. Kl.* 106. Zetrwać tam musiał kilka dni. *Sax. Poſt.* 27. W Mantui około dwóch miesięcy zetrwał, tym czasem w kollegium przemieszkał. *Wys. Aloy.* 166. Jezus nie zetrwałby był na weselu, gdyby tam były iakie zbytki i wszeteczeństwa. *Biał. Pſt.* 200. Rzecze, zetrway tu naymilszy troszkę. *Wys. Kat.* 148, zatrzymay się, zaczekay). Rzecze ubogiemu, aby zetrwał, aż się wróci do domu. *Wys. Kat.* 146, aby poczekał). Potym trochę zetrwawszy, rzecze do niego... *Budn. Ap.* 18, poczekawszy.

*ZETRWOŻYĆ, strwożyć: *ob.* trwożyć. *Addas*: Gdy nimi począł wiatr kołysać, zetrwożyli się na onéy wodzie. *Rey Pſt. Ss* 6.

ZETRZEĆ, (*starć źle zamiast zetrzeć. *Dudz.* 29.), ztarł, starł; *F.* zetrze, zetrę *cz. dk.*, zcierać, ścierać *ndk.*; *Bh.* setříti, (*Bh* ſtřeti, ſtru *sterno*); *Slo.* zetřám; *Sr.* 1. zetreno, ztruwam, zetru běhle, romadu truwam, (*Sr.* 1. zetru, wulf ſadno); *Crn* stergam (cf. stargnąć), brisati, brishem, męti, mânem (cf. miąć); *Vd.* ſtréti, ſtérl, ſtérem; *Dl.* sztarti, ottarti; *Hg.* ettörlöm; *Bs.* strritti, ſatriti, iſterti, ſaterti, satariſati, izmeruiti, iemrriviti (cf. mierzwić); *Rs.* стереть, сотру, стирать, (: 2., prać; стиранїе, стирка pranie, cf. ści-rka, стиранный prany); *Ec.* стерти, сотрю, сотрыю, сотрываю zetrzeć z czego, стрыти, стерети, сотрыю, стереть, сокрушить, истнивати skruszyć). Zetrzeć, ścierać, trąc zmazać, wycierać, ocierać, osuszać, wegreiben, abreiben, rein reiben, ausreiben, abwischen, trocken reiben, abtrocknen. Ścieram co czym, *pertergo mensam gausape. Cn. Th.* 983. Zetrzyy stół. *Tr.* Nie starłeś dobrze krédy. *ib.* Chustką sobie zetrzyy twarz z potu, zetrzyy z twarzy pot. *ib.* Magdalena nogi mu maścią naciera, Łzami kropi, włosmiściera. *Groch. W* 99. Jeszcze się smutne z oczu łzy nie starły, Oto się znowu iuż drugie otwarły. *ib.* 554. Co letko przychodzi, nigdy nie szacuią, Miło wspomnieć pot przeszły, starte łzy smakuią. *Zab.* 13, 316 *Zabł.* Ścieram ścierką kogo *distringo. Cn. Th.* 984; Ścieram się ścierką grubą, *defrico corpus. ib.* Ścieraniu służący *smegmaticus. ib.* Ścieranie suche *frictio sicca. ib.* Ścieraiący się w łaźni. *Cn. Th.* 983. Zetrzeć, wytrzeć, wychędożyć, wywabić plamę i t. d., rein reiben, ausreiben, wegreiben, wegbringen einen Fleck, herausbringen. Ośrodkę żemły z miodem zaczynić, tym twarz mazać, ściera wszelkie plamy. *Syr.* 931. Ścieranie czego, ocieranie, iak plugastwa, plamy na ciele, na zębach, *detersio. Cn. Th.* 984. Ścieraiące lekarstwo *detersorium. Cn. Th.* 983. – *tr.* Kot patrząc na mysz, oskominę ściera. *Czach. Tr. h.* 4, ślinkę połyka, Appetit bekommen. – Zcierać co, wycierać, przecierać, tarciem wycieńczać, ausreiben, bereiben, abreiben. Nędzni szli o kiiu cudze progi zcierać. *Kniaz. Poez.* 1, 7. Jak wiele wybornych dowcipów przy usilnéy pracy, chodząc około rzeczy nieużytecznych, nieużytecznie

cznie się ſtarło, trudno wyliczyć. *Pilch. Sen. liſt.* 336; wycieńczało, wysiliło, zrobiło, wyczerpnęło, ſich aufreiben. Naywybornieysze dowcipy, zaprzątnione owemi wykrętnemi subtelnościami, nikczemnie się ſtarły. *ib.* 367. Lata swe na naukach ſtarli. *Teat.* 34 *b*, *i j* przepędzili). Piérwsza miłość zoſtawia ślady nieſtarte. *Stas. Num.* 2, 187, nie do ſtarcia, nie do wytarcia, nie do wygładzenia, zgładzenia, wygluzowania, unausreibbar, unvertilgbar. – Zcierać co z czym, przecierać co z czym, an einander reiben. Ścieranie, uderzenie iednego o drugie, *collisus*, *conflictio*, *attritus*. *Cn. Th.* 984, die Reibung, das Aneinanderreiben, cf. zetkanie, ſtykanie). Ścieram się z kim ręką, orężem, potykam się z nieprzyiacielem. *Cn. Th.* 984, zetkać się, mit dem Feinde kämpfen, (ſich an dem Feinde reiben); mit ihm zuſammen gerathen, handgemeng werden. Zetrzeć się z kim, *scutum scuto percutere*. *Cn. Th.* 799. Ledwo się z naszemi iego woyſka ztarły, Nie wydzierżały ſtosu, ani się oparły. *Groch. W.* 539. Tym czasem trwała walka, grzmi wrzaſkiem powietrze, Wtedy się Teucer młody z śmiałym Imbrym zetrze. *Dmoch. Jl.* 2, 9. Uderzył Krzywouſty naprzód na Ruſkie woyſka, ſtarły się i ścięły ogromnie obiedwie *ſtronie. *Stryik.* 191. Wódz woyſka czuie kołatanie w sobie serca, nim się dwa woyſka ku sobie zbliżą i mężnie zetrą. *Mon.* 71, 859. Ztąd się zetrę z bykiem, niechay mię okrutnemi uderza rogami. *Bardz. Tr.* 503. Ścieranie się z nieprzyiacielem, zetkanie, potyczka, potykanie, potkanie, nacieranie, bitwa, potrzeba. *Cn. Th.* 799, ſtarcie, akcya, das Treffen, die Action, die Schlacht. Napomina, Bolesław woyſko, aby dawno pożądanéy i nad spodziewanie od nieprzyiaciela do ſtarcia z sobą okazyi podanéy, wymknąć się z rąk nie dali. *Krom.* 103. Polacy rozwleczone szyki ufów Ruſkich gwałtownym pędem, na piérszém ſtarciu rozerwali. *Stryik* 329, przy pierwszym attaku, beym erſten Angriffe. Porządny woiennik, iako w starciu mężny, tak bywa po wygranéy oſtróżny. *Psalm.* 90. – *fig. tr.* ścieram się z kim słowy, rozpieram się z kim, przegadywam się. *Cn. Th* 984, sprzeczać się, mit einem anbinden, mit ihm ſtreiten, kämpfen, disputiren. Stany się z sobą niedawnych czasów ścierały o ſtér Rzpltéy. *Gorn. Wł. T* 2 *b*. Bazyli W. z Aryany się ścierał, a wiary Katolickiéy bronił. *Sk. Dz.* 268. Faryzeuszowie mieli iakąś wrodzoną waśń przeciwko Panu, i częſto się z nim ścierali. *Dambr.* 449; cf *Germ.* ſich an einen reiben). Wnet niewola z wolnością zetrą się w poswarze. *Przyb. Milt.* 181. Ścieranie się z kim, przegadywanie. *Cn. Th.* 984, cf. *zgadanie się, *gadanie się, przemawianie się, spor, sprzeczka, spieranie się). Lepiéy było rozpuścić płoche te karty po wietrze, Niż piórem zetrzeć z piórem potężniéyszym. *Miaſk. ryt.* 2, 102, zetrzeć się, zaczepić). Ścierać się, wyścigać się, iść na wyścigi, emulować, iść o lepszą, wettſteiten, wetteifern. Paſterſkie fletnie przy nim się ścierały, A dźwięk uczony gaie odbierały. *Miaſk. ryt.* 2, 112. – Ścierać co w proch. *Cn. Th.* 983, klein reiben, zu Staube, zu Pulver reiben, pulveriſiren, *pr. et fig. tr.* Starty, utarty, utłuczony drobno. *Cn. Th.* 1063. Zetrzeć, zgnieść, zgruchotać. *Cn. Th.* 984, ſkruszyć, pokruszyć, zermalmen, zerdrücken, zerkwetſchen, aufreiben. Zetrzyy niepobożnego, zetrzyy w proch Panie. *J. Kchn. Ps.* 14. Mogę cię zetrzeć, iak pył nikczemny. *Gaz. Nar.* 1, 80. Ja ſtarłbym go na proch, iak motyla. *Teat.* 12, 108. Nędzni lękaycie się, aby kiedy Pan nie powſtał na nogi swoie, a nié ſtarł was, iako zdziebłka między palcy swemi. *Rey Pſ. U u* 3. Gdy i kamień czas kruszy i pług kuty z ſtali Czas zetrze; samych rymów cios śmierci nie zwali. *Hul. Ow.* 96. Człowiek wychodzi iako kwiat, i bywa ſtart, i ucieka iako cień. *W. Poſt. Mn.* 490 zżęty, zcięty, zerwany, zebrany, ſkoszony). W tym go w czoło uderzył i ſtarł. *Opal. Sat.* 53 zgładził, zabił). Pan był zranion dla nieprawości naszych, był ſtart dla grzechów naszych. *W. Pſ. W.* 199. Dwoiakiém ſtarciem, t. i. dwoiaką plagą zetrze ie Pan. *W. Pſ. W.* 2, 272. Jam go ſtarł, i przywiódł do zguby. *Kanc. Gd.* 277. Synowie iego będą ſtarci ubóſtwem. *W. Job.* 20, 10, będą się korzyć ubogim. *Bibl. Gd.*) Ja on niegdyś bogaty, nagle ſtarty ieſtem. *W. Job.* 16, 13, potarł mię. *Bibl. Gd.*) Narzekali na Jowisza, że ieszcze dopuszcza żyć tyranowi, iakoby piorunów na ſtarcie iego nie miał. *Mon.* 69, 186, na zagładę, zabóy, zniszczenie iego). Chryſtus niezwyciężoną śmierć ſtarł. *Groch. W.* 76., zgładził, zraził, poraził). Mokra śmierć wodze woyſka Francuſkiego ſtarła czerwonemi wirami. *Groch. W.* 10 pochłonęła). Nie za długo ten lud zetrzemy, a iuż nie będziem mieć przeszkody. *Jer. Zbr.* 62. Oboie woyſka silnieysze i więtsze małą zaprawdę ręką pogromił i ſtarł. *Birk. Dom.* 93. Ztarła szatana w potyczce wszyſtkowładna siła, J trząsnąwszy piorunem na głowę ſtrąciła Z nadpowietrznego ſtropu w zgubę niezbrodzoną. *Przyb. Milt.* 8. Sobieſki ſtarł nayſtraszliwszego Polſki nieprzyiaciela. *Pam.* 83, 2, 237. Epirensowie Turków prawie ſtarli i porazili. *Baz. Sk.* 354. – ZETRZYCIEL, – a, *m.*, który co lub kogo zciera, zgładza, zgładziciel, der Abreiber, Wegreiber, Zerknirſcher, Aufreiber, *Bs.* latariſalaç). Meſsyasz miał być zetrzycielem szatana. *Biał. Pſ.* 4; *w rodz. żeńſk.* zetrzycielka.

ŻĘTY; *ob.* żąć, żnie. ŻĘTYCA; *ob.* żencica.

*ZETYNIAN, *SETYNIAN, *Rożyca, *herald.*, belka między dwiema różami. *Tr.*, ein gewiſſes Wappen.

ZEWLEC, ZEWŁOCZYC, ZEWŁOK, ZEWŁOKA; *ob.* zwlec, zwłóczyć, zwloka, zwłok.

ZEWNĄTRZ *adv.*, (*oppos.* wewnątrz), *Bh.* zewnitř, wné; *Slo.* zewniterné, wenku; *Sr.* 1. ſwonkach, wohnkach, zhwonku (*ob.* won, wan); *Sr.* 2. wönze, wonze, wönkach, wonkach, ſwönka, ſwönkach, wot wönka, wot wönkach; *Crn.* ſvunej, odſvunej; *Vd.* vune, svuna, s'vunai, tosvuna, tukai svuna, tamsvuna, od svuna, is svunai, od unai, is svuna, odſunaj, isſvunaj, odunain, od ptujga; *Cro.* zván, zvana, zvanka, zvún, zvuna; *Rg.* vàn, izvàn, *Bs.* izvan, vanka, s' duora; *Sla.* izvan, izdvóra, polja; *Rs.* внѣ, извнѣ; *Rs.* снару́жи, нару́жно; *Ec.* извóнъ, внѣ, кромѣ, отвнѣу́ду, съ наружи. Zewnątrz, kierunkiem z wnętrza na dwór, nach außen, von innen heraus. Zewnątrz *ab intus*, *de intus*; *oppositum* z dworu *forinsecus*, *extrinsecus*. *Cn. Th.* 1420 *et* 1350. Wyszedł zewnątrz domu. *Tr.* Zewnątrz wynikaią złe myśli. *Farnow.* 134. Będą się radować tak wnątrz, patrzaiąc na święte oblicze bóſtwa twego, i zewnątrz patrząc na uwielbione człowieczeńſtwo. *Wrob. Zolt.* 20. Do zewnątrz, na zewnątrz, na dwór, nach außen. Gdy ręka

ieſt do wewnątrz obrócona, nakrecaią ſą do zewnątrz, ciągnąc sprychową kość około łokciowéy obróconą na-zad. *Krup.* 4, 101. Na zewnątrz są cudni, a w sercu drapieſtwa pełni. *Baz. hſt.* 62, powierzchownie, zewnętrznie). - §., zewnątrz, zewnętrznie, od dworu, z dworu, äußerlich, von außen, draußen. Naleźli oślę uwiązane zewnątrz u drzwi. *Sekl. Marc.* 11, z dworu). ZEWNĘTRZNOŚĆ, - ści, *ż.*, (*oppos.* wewnętrzność), kierunek na dwór, z wnętrza zewnątrz, znaydowanie się zewnątrz, na dworze, na wierzchu, powierzchowność, die Aeußerlichkeit, die Außenseite, das Aeußere; *Bh.* zewnitřek; *Rs.* внѣшность, внѣшнее. ZEWNĘTRZNY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.* (*oppos.* wewnętrzny, wnętrzny); äußerlich, nach außen, von außen; *Boh.* zewnitřnj, *Slo.* zewnitřný, zewniterni, zewnitřné; *Sr.* 1. zhwonkowné; *Sr.* 2. wónkowné; *Vd.* svunan, povsvuna, svuna; *Cro.* jzvanſzki, zvánſzki, zvaneſni, zvenſzki; *Bs.* izvanski, isvagni; *Rg.* izvanski, izvagni, vani, dvorgni, zdvórni; *Rs.* вóнный, внѣшный, нарýжный, внѣýду, внѣю́ду; *Ec.* кромѣшный, cf. krom). Uważam śliczność i okrasę twoię nie tak dalece zwierzchowną, iako zewnętrzną duchowną. *Bzow. roż.* 55. Niezbożni wyrzuceni będą w ciemność nayzewnętrznieyszą. *Sekl. Math.* 8. - *Math.* Gdy w iakiéy figurze bok ieden będzie przedłużonym, kąt między tym przedłużeniem i bokiem przyległym, nazywa się zewnętrznym; *externus. Geom.* 1, 22. - *Phys.* Bieg, którym się odległości między cząſtkami ciała zgoła nie odmieniaią, nazywa się biegiem spólnym czyli zewnętrznym, taki ieſt bieg kamienia, kuli drewnianéy albo ołowianéy; przeciwny temu biegowi ieſt ruch wewnętrzny, gdy się odległości między cząſtkami ciała iakiego odmieniaią; taki n. p. sprawuiemy w wodzie ſtoiącéy, gdy ią laſką mieszamy. *Hub. Mech.* 32.

ZEWRZEĆ, zwarł, *F.* zewrze, zewrę *czyn. dk.*, zwierać *ndk.*, mocno zawrzeć, zamknąć, zbić, ująć ściśle, szczelnie ścisnąć; *Bh.* ſewřiti, ſwjrati, ſewru *comprimere* (*Bh.* ſwjrak szrubstak, ſwjrawý *zwieralny, zbity, *Subſtant.* ſwjrawoſt); feſt zuſammen drücken, zuſammen ſchlagen, zuſchlagen, einſchließen, einklammern, zuſammen klammern. Zwieram co, zbiiam goździmi, uymuię. *Cn. Th.* 1455, spinam. *ib.*, zbiiam kołkami, goździmi i t. d. *Włod.*, *pr. et fig. tr.* Ogłowią a uzdą czeluści ich zewrzyy. 3 *Leop. Ps.* 31, 9, w munsztuku a w wędzidle czeluści ich ſkróć. 1 *Leop.*, gębę ich wędzidłem kiełznąć musisz. *Bibl. Gd.*) Część okna zwarta była, część ſtała otworem. *Hul. Ow.* 25, zawarta, zamknięta). Sidła nieuźrzane ludzkiemi oczami robi, te by za lekkim pomkiem zwierały się, sprawił. *Zebr. Ow.* 84 *ut leves tactus sequantur*). Zimnym mrozem wszyſtkie rzeczy zwiera Boreas. *Bardz. Tr.* 106, ściſka, ſtęża, ścina). Duch Św. ten nas w jedność świętych zwiera. *Kanc. Gd.* 3, łączy, koiarzy, społeczni). Aż ia wszyſtkie siły zwarszy, zwichnę go w krzyżach. *Jabł. Tel.* 66, zebrawszy, wziąwszy w kupę, alle ſeine Kraft zuſammen nehmen. - Psy zwierać, sworować, na sworę czyli smycz brać, die Hunde mit den Leitriemen zuſammen kuppeln, ſie auf die Leitriemen, auf die Kuppel nehmen. Uczyć się trzeba, iak psy wywierać i zwierać. *Ostror. myśl.* 48. - Zwierać konia oſtrogami, bość, spinać, *Vd.* naoiſtrugati, naganjati, oiſtrogati, oiſtroguvati, s' oiſtrogo pobadati, perbadati, dem Pferde die Spornen geben, es ſpornen, cf. konia zaiąć po bokach oſtrogami. *Kchn. Orl.* 1, 288). Zwarłszy konia oſtrogami, do swych uſkakował. *Papr. Kl.* 100. Teodor konia zewrze, a koń na smoka wſkoczył wszyſtkiemi nogami. *Sk. Żyw.* 136. Konie zewrzeć oſtrogami, i na nieprzyiaciela śmiało natrzeć kazał. *Warg. Kurc.* 34. Zwartych żartko zażyć Arabin umie w mieyscu koni. *Tward. Wł.* 201. Zwarłszy konia, do tych, co się wprzód potykać mieli, bieżał. *Warg. Wal.* 244. Jak to rzekł, lekka iazda zwarłszy oſtrogami konie, ſkoczy za rzekę. *Bardz. Luk.* 29. - Zwierać się z kim, potykać się z kim, ztykać się z kim, ścierać się z kim, *pr. et fig. tr.*, mit einem handgemeng werden, ſich mit ihm packen, an einander gerathen, ringen, kämpfen, ſtreiten. Zwarli się, i za ręce mocno się ściſkaią, O szyię się daremnie pięścią pokuszaią, Stoi głowa i z karkiem w mierze nieruszona. *Bardz. Luk.* 67. Niech się kto zemną potka w określonym kole, niech się zewrze, niech wyydzie. *Bardz. Tr.* 504. Jak się zwieraią, iak z muszkietów palą... *Jabł. Buk.* Q 4 *b.* Już iuż się ma zewrzeć z przeciwnikami. *Pot. Arg.* 740. Szablą się teraz, nie słowy zwieraycie. *Chrośc. Fars.* 289. Zwarcie, ſtarcie się, ścieranie się, zetkanie się, potkanie się, potyczka, walka, mocowanie się, das Ringen, Kämpfen, der Kampf. Długo ciężkiemi zwarciami łamane Żadnemu się z nich nie zachwieią czoła. *Chrośc. Luk.* 126. - II. ZEWRZEĆ, ZEWREĆ, zewrzało, zewre, zwiera *niiak. dk.*, wrząc się wzburzyć, *Bh.* zewřjti, zewřel, zewru *efferuescere*, *Vd.* gorvreti; aufkochen; *Bh.* zewřenj *aestus.* - *§. Woda w kotle *się iuż *zwiera. *Tr.*, iuż wre). Śmietanka się *zwarła. *Tr.*, zwarzyła się.

*ZEWSCHODNI, - ia, - ie, od wschodu, ze wschodu idący, wschodni, von Oſten, von Morgen, Oſt=, Morgen=, Wiatr zewschodni. *Radz. Gen.* 41, 23; *ib. Exod* 10, 13.

ZEWSZĄD *adv.*; ze wszyſtkich ſtron, von allen Seiten her; *Bh.* odewſſad, odewſſud; *Slo.* odewſ'ad; *Cro* odvſzud; *Bs.* odasvuda; *Rg.* odaſvùd, odaſvùda, ſvudakolo; *Rs.* omвсю̀ду. Zewsząd nacieraią na nas nieprzyiaciele. *Ld.* Z wielkiego smutku prawie umierała; ścisnęły zewsząd serce iéy trwogi. *Odym. Sw.* 2 *K k* 3. Zewsząd otoczony niebezpieczeńſtwem, = w koło, na około.

ZEYDĘ, zeydzie, *obacz* zeyść. *ZEYMA, ZEYMOWAĆ, ZEYMĘ, ZEYMUIĘ, *ob.* zjąć.

ZEYRZEĆ się *zaimk. dk.*, obeyrzeć się na co, oglądać się na co, zayrzeć, worauf hinſehen, Rückſicht nehmen. Cokolwiek czynić będziesz, zeyrzyy się na koniec, zeyrzyy się na śmierć. *Pilch Sen. liſt.* 4, 91. Zeyrzymy się na to, abyśmy tym, czym podziwienie sprawić chcemy, innych do śmiechu nie pobudzili. *Pilch. Sen. liſt.* 29. Zeyrzenie się na nas samych prawidłem dla nas będzie, zwłaszcza ieśli się z tobą naradzać zechcemy. *Pilch. Sen. Gen.* 245. Mały ztąd zaszczyt twóy, że powierzchowne słowa rozumieią, niechby się zeyrzeli raczéy na twe chwalebne sprawy, a z nich pochóp do dobrego brali. *Pilch. Sen. liſt.* 44.

ZEYŚĆ, Zéyśdź, Zniyść, zszedł, zeszła, zeszły, zeszli, *F.* zeydzie, zniydzie, zeydę, zniydę; zeyście, zeście, zniyście, *med. dk.*; zchodzić, schodzić, *ndk.*, *zchadzać, *schadzać *czstl.*; *Bh.* zgiti, ſeſſel, ſegdu, ſchazeti; *Sr.* 1. zanhdu, zehndzem, zanhdu, zanhdzem, zainhdu, zainhdzem (cf.

zayść); zen'du déhle, delehdu, delehdzem; *Sr.* 2. ſejhiſch, ſejſch; *Vd.* doljiti, dolpriti, dolgrem, sahajati; *Dl.* ſzati; *Bs.* ſiti, shodim, ſhoditti; *Bs.* siti, sajti, siti doli, (cf. na dół), sliſti (*ob.* zleźć); *Sla.* ſájti; *Rs.* сойти, сойду̀, сходить, схожу̀, снити, снисходити, сниду, снизшелъ, снисхожду̀, сходить, схожу̀, сошествіе; *Ec.* снити, сниду, сходити, схожду̀, низзыти, низходити, снитіе, наитіе. Zchodzić na dół, zſtępować; zeyść na dół, zſtąpić, hinunter gehen, herunter gehen, hinunter ſteigen, nach unten gehen, nach unten kommen, herunter kommen. Do iaſkini przez wiele ſtopni po wschodzie schodzono. *P Kchn. Orl.* 356. Zſtępowanie na dół, schodzenie. *Cn. Th.* 1453. Schód, którym schodzą na dół, iako wschód na górę, właśnie mówiąc. *ib.* 981. Przybliżył się iuż Jezus ku ześciu abo dołowi góry oliwnéy. *Sekl. Luk.* 19, ku schodowi góry. *ib.*, ku iéy schodziſtości, pochodziſtości, *Ross.* сходъ, der Abhang, der Fuß des Berges. Meſsyasza, który ich nawiedził, *szczedłszy z wysokości, przyiąć nie chcieli. *W. Pſt. Mn.* 320, spuściwszy się, zesłany, herabgekommen, herabgeſandt. *fig. et tr.* schodzić, uchodzić, upływać, ubywać, schylać się ku końcowi, mieć się ku schyłkowi, być na schyłku, untergehen, vergehen, verfließen, zu Ende gehen, ſich dem Ende nähern, ablaufen. Schodzi miesiąc, zima, *decrescit*, *senescit. Cn. Th.* 981. Zeście xiężyca, gwiazd, zschód, schyłek *Cn. Th* 1420, das Niedergehen, Untergehen, zu Ende Gehen, cf. zachód, *zapad). Schyłek czego, roku, lata, wiosny, zeście, schód, *extremum anni. Cn. Th.* 982 *vicinum* oſtatek, die Neige, der Reſt. Schodzący, na schodzie, abo kończący się rok, miesiąc, *vertens annus*, *exiens*, *voluens. Cn. Th.* 981. Schodzi iuż zima, mrozne taią lody, A wiosna miła i Zefir się śmieie. *Hor. P.* 1, 25 *Kniaź.*, *soluitur hyems).* Mam pełną beczkę wina Albańſkiego, Któremu schodzi z roku dziewiątego. *Lib. Hor.* 103, kończy mu się rok dziewiąty). Jedno schodzi, drugie wschodzi, albo się rodzi. *Cn. Th.* 317, co się rodzi, to i schodzi. *ib.* Wesele moie ieſt-ci wypełnione; on-ci musi rość, a ia schodzić. *Sekl. Jan.* 111, podleć albo umnieyszać się. *ib.* Salomon zakończył tak piękne czyny zeyściem haniebnym. *Zal. Teſt.* 201, schyłkiem życia, oſtatkiem życia, dokończeniem, końcem). Zeyść, upływać, uchodzić, znikać, spełzać, przemiiać, verfließen, vergehen, verſchwinden, hinſchwinden. Jeżeli każdy w obfitości słów zdania swoie będzie oświadczał, to na samym mówieniu seym zeydzie. *Dyar. Gr.* 360, spełznie). Wszyſtkim się potym, kiedy wiek nasz zniydzie, Tam ſtawić przyydzie. *Zbil. Lam. B* 3, iak się ſkończy, upłynie, spełznie). Rozumieią, iż iuż inszy żywot nie ma być po ześciu żywota tego. *Rey. Pſt. P p* 1. Niech ten dzień wesoło schodzi. *Groch. W.* 37. Dzień zszedł wesoło. *Kras. Pod.* 2, 238. Krotochwilny w drodze towarzysz, ſtoi sam za woźbę, iakoby cię wiózł, gdyż czas z takowym wdzięcznie zeydzie. *Eraz. ięz. F b.* – Zeyść, słabieć, upadać, wątleć osobliwie dla ſtarości, dla wieku i t. d., zrobionym być, wycieńczonym, wysilonym, abnehmen, abfallen an Kräften, wenn es mit einem Bergab geht, in Abnahme und Verfall kommen, ſchwach werden. Obierzcie takiego, iakiego te czasy potrzebuią, któryby pracy wytrwał; moie ciało i laty i chorobą i pracą zeszło. *Sk. Dz.* 307; Jam się zſtarzał, i iużem *sczedł w leciech. *W. Joz.* 23; zszedłem w leciech. *Bibl. Gd.*) Da-ć Pan serce boiaźliwe i oczy schodzące, i duszę żałością utrapioną. *Leop. Deut.* 28, 65, oczy zemdlone. *Bibl. Gd.*) Marya z wielkiego smutku prawie umierała, Lubo ięzyk iey w słowa ubogi *Szczedł, i ścisnęły zewsząd serce trwogi. *Odym. Sw.* 2, *K k* 3; ſtrętwiał). Co się chlubisz w padolech? zszedł padół twóy. 3 *Leop. Jer.* 49, 4; co się chlubisz w walech? *rozpłozł się wał twóy. 1 *Leop.*, cóż się przechwalasz dolinami? zpłynęła dolina twoia. *Bibl. Gd.*, przepadła, iuż po niéy). Zboża, które na każdy rok dawano, nie domagałem się, bo był bardzo *zczedł i zubożał lud. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 5, 28, ciężka była niewola na ten lud. *Bibl. Gd.*) Zeszły, wysilony, słaby, znędzniały, przez wiek, ſtarość, nędzę, ubóſtwo, matt, entkräftet, von Alter, Elend, *Bh.* ſeſſlý *vetustate corruptus*; (cf. zrobiony). Co to za dziw, iż ſtary, zeszły, wſtrzymał się nie dotknąć wszetecznicy? *Gorn. Dw.* 278. *Profligata valetudo* zdrowie zeszłe, które się na włoſku dzierży. *Mącz.*, *ob.* zeszłość, zgrzybiałość). Co zeszłego odżywić. *Rey Pſt. E e e* 1. Furmani maią mieć konie godne, nie zeszłe. *Tarn. Uſt.* 282. Oto słyszysz, że Pan uléczył nędznego a zeszłego człowieka. *Rey Pſt. P p* 6. To ieſt święte przyrodzenie tego miłościwego Pana, ludzie zeszłe a upadłe podpomagać. *Rey Pſt. H* 5. Zeszłe lata, zeszły wiek, podeszły, zgrzybiały, hohes Alter. Zacharyasz i Elżbieta iuż byli zeszłych lat. *Rey Pſt. D d d* 3. Wieku tak zeszłego. *Prot. Kanc. C* 3 *b.* Pod zeszły móy wiek, pod lata moie ſtare, iuż iedną nogą ſtoię w grobie, wiem, że z tym światem co godzina rozſtać mi się przychodzi. *Smotr. Nap.* 24. Zeszły w latach, zeszły w lata, podeszły, zgrzybiały, wohl bejahrt, wohl betagt, alt. Anna Św. była zeszła bardzo w *leciech. *Biał. Pſt.* 125. Wdowa ta iuż zeszła w leciech, ale świeża w nabożeńſtwie. *W. Pſt. W.* 51. Widząc oyca w leciech zeszłego, prosił, aby mu porzucił rząd. *Papr. Gn.* 1162. Chorążemu w leciech zeszłemu, wolno subſtytuta podawać. *Vol. Leg.* 3, 412. Nie żeby małżeńſtwo w lata zeszłym mniéy należało, .. *Zygr. Gon.* 405, *aetate provectioribus*, w lata zaszłym, *ob.* zayść). – Zeyść na czym, ubytek cierpieć na czym, uszczerbek mieć, Abnahme leiden, Verluſt leiden, verluſtig werden. Na zdrowiu schodził i prawie umierał. *Star. Zad. D* 4. Pobożny rozprasza na prawe zubożałe, którzy zeszli na zdrowiu ſtarością. *Gil. Pſt.* 282. Jagiełło chciał Witołdowi koronę dobrowolnie spuścić, bacząc swóy wiek ſtary, ktemu na zdrowiu będąc zeszły. *Biel.* 290. Umarł we ſtu i dwudzieſtu lat, a ieszcze był nie zszedł na wzroku, ani ſtracił czerſtwości. *Radz. Deut.* 34, 7, nie zaćmiło się oko iego. *Bibl. Gd.*) Już był bardzo zszedł na wzroku, tak iż nic rozeznać nie mógł. *Radz.* 1 *Sam.* 3, 2, oczy iego iuż się były poczęły zacimiać. *Bibl. Gd.*, cf. zaszły mu oczy, *ob.* zayść). Matyasz wolał z nami niż z Turkiem walczyć, zwłaszcza że widział króla Polſkiego na ſkarbiech zeszłego. *Bielſk.* 408 wycieńczonego, wyczerpanego). Nie będzie żadnego tak na rozumie zeszłego, ażeby nie widział na oko, że się sprzysiężono. *Nag. Cyc.* 27, cf. *Lat. mente captus*, *amens*, *demens*, pozbawiony rozumu, słabego rozumu, ſchwach am Geiſte, am Ver=

stanbe, cf. zayść w głowę). – *Imperson*: schodzi na czym; = zbywa na czym, brakuie, nie dostaie, es geht woran ab, es mangelt, fehlt, ist nicht zureichend. Co oliwie téy zeszło na urodzie, obfitością nagradza. *Cn. Th.* 981, *quod speciei merito posterauit, fundendi ubertate compensat oliua. Pallad.* Co na iednym zeszło, drugim się nagrodziło. *Ern.* 10. Zbyt dobrze o sobie trzymaiąc, rozumiecie, iż wam, co do wewnętrznéy doskonałości na niczym nie schodzi, zaś co do zewnętrznéy szczęśliwości wszystkiego brakuie. *Kras. Doś.* 145. Do żadnego dzieła bądź naytrudnieyszego, ani mu na mężnéy cnocie, ani na wrodzonych przymiotach nie zeszło. *Oss. Mow.* 13. Któréy kiedy zbrodni na obrońcy zeszło? *Pilch. Sen. Gn.* 207, któraż kiedy nie miała swego obrońcy?) Ponieważ na ludu Rzymskim nie schodzi wam, Senatorowie, nie dawaycież przyczyny sądzenia, iakoby na was schodziło ludowi Rzymskiemu? *Nag. Cyc.* 98, lud do waszéy pomocy gotów, bądźcie ludowi do pomocy). Oyczyźnie i w sagu i w todze, nie zszedł w pokoiu, nie zszedł i we trwodze. *Jabł. Buk. U* 4 *b*, nie chybił iéy, nie ubliżył pomocy, usługi). Mówił on Panu: nieżdżay, boć o cię gra idzie, A ia ieśli tu zginę, mało-ć na tym zéydzie. *Papr. Gn.* 803 mała szkoda, mała strata, mały ubytek). – §., schodzić zkąd, z drogi, z toru, na bok, wychodzić, ztępować z drogi, abgehen, abweichen. Jeżeli serce iest nieskażone, tedy pewnie i rozum z toru prawego na ubocz nie zéydzie. *Pilch. Sen. list.* 4, 69. Nigdy z nich nie schodziła pilna opatrzność Pańska. *Rey Pst. A a a* 5, nie odstąpiła od nich, nie opuściła ich, sie wich nie von ihnen. Straż a opieka Pańska nie zeydzie z niego. *ib. K k k* 2. – Zeyść, odeyść, oddalić się, przeyść dokąd indąd, weggehen, fortgehen, sich wegbegeben. Powinni się wszyscy przed swoim woiewodą popisować, a na Św. Marcin wychodzić na pole, a drudzy zchodzić. *Star. Pob. C.* Rzekłszy zszedł w obłoki zostawiwszy onych. *Groch. W.* 280, znikł). Zeyść z świata, = zeyść, = przenieść się na tamten świat, umrzeć, pożegnać się z światem, abscheiden, von der Welt scheiden, verscheiden. Co się łyso urodzi, łyso z świata *zschodzi. *Bies. roz. B* 3. Pięknie zszedł z świata, i umarł śmiercią ludzi sprawiedliwych. *Dambr.* 977. Rozumny tak ma z świata tego schodzić, iak z uczty. *Zab.* 7, 216 *Koss.* Jan dobrowolną i przyrodzoną śmiercią miał zeyść z tego świata. *Biał. Pst.* 114. Z tego świata zeszłych nieboszczykami nazywamy. *Smotr. Ap.* 63, die Abgeschiedenen, die Verschiedenen. Zabitą śmiercią zszedł Hippolit. *Otw. Ow.* 632. Nie swoią zeyść śmiercią, znaczy śmierć gwałtowną. *Pilch. Sen. list.* 2, 141. Często trzy części ze czterech dworu Baszy powietrzem zeydą. *Kłok. Tur.* 144. Urban papież męczenniczą koroną *szczedł. *Biel. hst.* 151. Przemysław *szczedł, nie zostawiwszy po sobie żadnego potomka. *Biel. hst.* 341. Zeyście, zeście, = śmierć, zgon, koniec życia, das Abscheiden, Verscheiden, Dahinscheiden, Ableben. Jedno iest wszystkich *weszcie do żywota, i iednakie *zeszcie. *W. Sap.* 7, 6, iedno iest weście wszystkim ku żywotowi, i iednostayne zchodzenie. 1 *Leop.*) Kto żalem przeięty nie był, że którego gdyby można było, nieśmiertelnym mieć wszyscy chcieli, tego potrzebnego nawet przez naturę zeyścia nie czekano. *Siem. Cyc.* 434. Niestetyż! mówi na to głupie męstwo, Co krwią, ba zeyściem częstokroć zwycięstwo Ugania. *Opal. poe.* – Zeyść, zgasnąć, ustać, ausgehen, aufhören, erlöschen. Zacny dom Augustusów *szczedł bez potomka. *Biel. hst.* 145. Laurze, nie kwitniy! zeszły wielkie dusze. *Zab.* 14, 155 *Kras.*, minęły, iuż ich niemasz)! – *Schadzam, schodzę, uchodzę, chronię się. *Cn. Th.* 980; ustępuię, schraniam się; umykam, unikam, aus dem Wege gehen, ausweichen, auf die Seite gehen, sich entziehen, meiden. Tu sobie po nadbrzeżnych czasem krzakach schadza, Czasem się pod drzew gęstych cieniami ochładza. *Zab.* 1, 105 *Nar.* Zniyść mu muszę z oczu. *Teat.* 48 *b*, 30. Radzę ci, abyś mi zszedł z oczu, bo się tu z tobą wielka historya stanie. *Teat.* 28, 116, einem aus den Augen gehen. Ani się deszczowi zeyść pod móy dach wzdrygaycie. *Zebr. Ow.* 113, *imbrem vitare*, schronić się przed deszczem, sich vor dem Regen wohin flüchten. Zszedłszy na brzeg, naleźli młodzieńca pięknego Bez siły i bez ruchu w piasku leżącego. *Chod. Gesn.* 648, wyszedłszy, wysiadłszy na brzeg, am Ufer aussteigen, ans Ufer steigen. – Schodzi z stołu siła *multa fercula intacta tolluntur e mensa. Cn. Th.* 981, wraca się, zostaie, pozostaie, es kommt vom Tische, von der Tafel zurück, bleibt übrig. Ze stołu nic nie zeszło. *Teat.* 55 *b*, 49. – Zeyść czym, zayść czym, n. p. materyą, otokiem, ropą, in Materie übergehen, mit Materie unterlaufen. Potłuczenia zwolna goić należy, dopóki potłuczone ciało otokiem nie zeydzie. *Perz. Lek.* 293. – §. Schadzam na kogo, schodzę *vel* zchodzę na kogo, *obambulo, insidias alicuius vitae meditans, moliens. Cn. Th.* 980, dybię na kogo, in böser Absicht um einen herum gehen, ihm beyzukommen suchen. Jako rozbóyca wilk koło obory Schadza wieczorem na zawarte stada. *P. Kchn. Jer.* 498. Oszukać, a rozumem schodzić. *Rey Zw.* 120 *b*, starać się by podeyść, podstęp czynić, zu berücken, zu bevortheilen suchen. – Schodzę kogo *inopinatus aduenio. Cn. Th.* 981, zdybam, napadam, einen unverhofft überfallen, beschleichen. Po coż mnie z nienacka zhodzić? Bo albożem cię schodził? *Teat.* 25, 6. Ah Nino! czy się godzi z nienacka nas schodzić! *Zab.* 11, 389 *Zabł.* Julią córkę zszedł August z kobietami, a one pielą iéy włosy z siwizny. *Budn. Ap.* 86. Będę pode drzwiami pilnował, żeby Pan Szymon nie zszedł Jchmościów. *Teat.* 14, 115. Wyydź prędzéy, żeby cię nie zszedł. *Teat.* 24 *c*, 51, żeby cię nie zastał). Idźże sobie, mówię ci, gdyby nas moia matka zeszła razem, tobym się iuż i widzieć z tobą nie mogła. *Teat.* 54 *b*, 5. Nie chodź tu tak często, iak cię drugi raz Jeymość zeydzie, nie wywiniesz się tak gładko, iak piérwey. *Teat.* 16 *c*, 81. Ah póydź, może tu nas kto zeyść. *ib.* 41 *c*, 354. Schodzę kogo na czym złym, *deprehendo. Cn. Th.* 981, einen wobey ertappen. Zszedł mnie, iakem dobywał z worka Pańskiego kilkunastu czerwonych złotych. *Teat.* 24, 95 *Cztr.* Pięknie nas zszedł, gdyby iakich złodzieiów. *Teat.* 52 *b*, 69. Muszę cichuteńko zeyść ią z iakim galantem, a potym dopiero pokażę iéy, że iestem mężem. *Teat.* 55 *b*, 11. – Z rośnicy nietylko ptaka, ale i zwierze może zeyśdź. *Cresc.* 690, ugodzić, ustrzelić, erlegen, treffen. – Zeyść się, spotkać się, zdybać się, zetkać się, einander begegnen, zusammentreffen, auf einander stoßen. Temi drzwiami idźmy, to się z nim zeydziemy. *Teat.* 52 *b*, 92.

Zeście, oglądanie się z kim, potkanie. *Cn. Th.* 1420; oglądanie się z kim, uyrzenie, zeście obecne, *ut* do oglądania, do uyrzenia, do ześcia co odłożyć, *in congressum alterum. Cn. Th.* 615. Zeyść się po nieprzyiacielſku, potkać się walcząc, zetrzeć się, zewrzeć się, mit einem zusammen gerathen, handgemeng werden, kämpfen. *Zczedwszy się (zszedłszy się) na równym polu, Kartagińſkiego nieprzyiaciela snadnie zwyciężył. *Kosz. Lor.* 158 *b*; *Rs.* cyéмъ, cýймъ utarczka, zeyście się nieprzyiacielſkie, potyczka; (cf. seym). – Zeyść się cieleśnie, mieszać się cieleśnie, cielesną sprawę odbyć, sich fleischlich vermischen. Zszedł się z nią, a ona zarazem poczęła. *Radz. Gen.* 38, 18. Gdy iuż była poślubiona Marya Józefowi, piérwéy niż się zeszli, naleziona ieſt, iż nosiła w żywocie z ducha świętego. 1 *Leop. Math.* 1, 18. Ktobykolwiek z pogłowia męzkiego *szczedłby się z mężczyzną, tak iak z niewiaſtą, śmiercią umrze. *Leop. Levit.* 20. Przeklęty, który się schodzi z wszelakiém bydlęciem. 3 *Leop. Deut.* 27, 21, który przebywa z bydlęciem. 1 *Leop.*, któryby obcował z bydlęciem. *Bibl. Gd.*) Córki swe Lot zgwałcił z niewiadomości i opilſtwa; ty zaś trzeźwy nie tylko z wnuczką, ale też z sioſtrrą schodziłeś się, i z córką. *Zygr. Pap.* 333, *congreſsus es*). Zeyście się, zeyście, sprawa cielesna, *Rs.* coитïe, der Beyschlaf. Na iedno tedy zeszcie niewiaſta poczęła. 3 *Leop. Genes.* 38, na iedno poznanie poczęła. 1 *Leop.*) Ale *przymiot –, aza go nie z iednego z plugawą zeyścia zaraz oberwać może.? *Oczk. prz.* 11. – Schodzi się rzéka. *Cn Th.* 981 zbiega się, wpadaią iedna w drugą, die Flüsse fallen in einander, ergießen sich in einander. – Schodzić się, zgromadzać się, zebrać się, zusammen kommen, sich versammeln; *Slo.* schazeti se, sgiti se; *Sr.* 1. zenhdu, zenhdzem, zendu so, zhhadzuyu so; *Crn.* snidti, snidem, snidam se, *Vd.* kup ſhajat, ſe sehajati, sjiti; *Cro.* zhajamſze; *Rs.* сойтися, сходиться; *Ec.* снитися, схождуся, сойтися, собратьсся. Krawcy gdy się zeydą, mówią o nożycach, Kowale też o kleszczach, mnichy o kapicach. *Rey Wiz.* 147. *Szczedszy się (zszedłszy się) drugi raz do rady.. *W. Pſt. W.* 257. *Zeszedł się, (zszedł się) Sw. Synod w wielkim Efezyńſkim kościele. *Herb. Art.* 186. Pewnych czasów do kościoła się zchadzali. *W. Pſt. W.* 224. Juno mogła częſtokroć Jowisza zbieżeć, zchodzącego się na górach z Nimfami. *Otw. Ow.* 118. Nie może być, byśmy mieli poić trzody, póki się wszyſtkie nie zeydą. 3 *Leop. Genes.* 29, 8, póki się nie zźenie wszyſtek dobytek. 1 *Leop.*, ażby się zebrały wszyſtkie ſtada. *Bibl Gd.*) Zeyście się, zeyście, zgromadzenie, schadzka, ſkupienie się ludu, abo mieysce ſkupienia, schodzenia, zbór, zebranie, die Zusammenkunft, die Versammlung; *Sr.* 1. zendzeno; *Ross.* сходъ (cf. schód); *Ec.* снитïе, снисшествïе, сошествïе, собранïе. Tego dnia będziecie mieli święte zeście, a żadnéy roboty nie poczniecie. *Radz. Levit.* 23, 7, dnia pierwszego zgromadzenie święte mieć będziecie. *Bibl. Gd.*) Paſterze czuią nad trzodą Pańſką, pilność czyniąc około ludu bożego, pasząc ześcia ludzkie słowem prawdy. *Rey Pſt. C* 2. Gdzie się kolwiek na iakim ześciu być *przytrefi, by też siedział napoczciwszy człowiek, gdy przyydzie chociayby nawiętszy nikczemnik, a łańcuchów nawiesza na sobie, iuż się ty pomkniy *szarasy, siądźże ty pozłociſty. *Rey Zw.* 70 *b*, posiedzenie). Rozkosznemi rzeczami tak świeccy, iako duchowni zdobią swe ześcia i biesiady; po ſtołu dzięki czynią Bogu, a zasię do tegoż się wrócić *podczosać zasię ięzyka o ludziach mówiąc. *Eraz. ięz. y* 4. – §., schodzi się sukno w ſtępowaniu, zbiega się, kurczy się, das Tuch lauft ein, lauft zusammen, fährt zusammen, geht ein. Sukniaby się do kupy zeszła, gdyby nieſtępowana zmokła. *Grod. Dysk. E* 4 *b*. – §., schodzić się w zdaniach, zbliżać się do zgody, iednomyślności, zgadzać się z wolna, sich einander in Meynungen nähern, annähern. Rzeczy łagodzą się, konſtytucya się utwierdza przez zeyście się i ſtosowanie umysłów. *Gaz. Nar.* 1, 32, przez ſtykanie się, przypadanie, Annäherung der Gemüther zu einander; *Rs.* сходчивъ niemściwy, zgodliwy, *Ec.* схожденïе, благосклонность, снисхожденïе przychylność, *Ec.* сходительный, снисходительный, благосклонный życzliwy, dogadzaiący). – §., zeyść się na co, do czego, zgodzić się na co, przydać się, zdać się, użytecznym być, wozu taugen, passen, nutzen, nützlich seyn; (*Crn.* snide se *fit, euenit*). Mam ia, *pry, iednego, Coby się na to zszedł bez wątpliwości. *P.Kchn. Jer.* 463. Wszyſtko co Bóg ſtworzył, służy ku pożytku naszemu; abowiem to co się nie zgodzi użytkowi ciała, zeydzie się na pożytek duchowi. *Boter* 5. J mnicha, choć na nic nie zszedł, nie odeszli. *P. Kchn. Orl.* 1, 226. Nazbyt buynego młokosa figle ni nacz się nie przygodzą, bo ni do męſtwa, ni do żadnéy potrzebnéy rzeczy, chyba uciekać, toby się wżdy na to zeszły. *Rey Zw.* 164. Turcy maią niezliczoną rzecz imaginacyy, które się na nic nie zniydą, tylko na pokazanie ułomności rozumu ludzkiego. *Kłok. Tur.* 155. Na nic się nie zeydzie tobie ta odpowiedź. *Zygr. Pap.* 251. Którzy się wszyſtko bać będą, do niczego się nie zeydą. *Karnk. Kat.* 336. Nie zeydzie się kupieckie serce do żołnierſkiéy sprawy. *Birk. Kaw. M. B* 3. Niechay będzie kto ozdobion i ſtatecznością i pomiarą, a ieśli prawdy nie będzie, nie wiem, do czegoby się takowy człowiek *zyść miał królowi każdemu! *Weresz. Rgl.* 117. Nie baczę ia tego w sobie, abym się do tego urzędu, na który mię przekładacie, *ziść mógł. *Popr. Kl.* 104. – Zeydzie się komu co, przypada mu, przyſtoi mu, es ist ihm angemessen, anständig, steht ihm zu. Gonitwa, turniey, szermowanie, i inne krotochwile, które potrzebuią siły, iedno się młodym ludziom zniydą. *Gorn. Dw.* 391. W lecie zdrowsze są potrawy iako to iagnięcina, i t. d., *zimie zaś zeydzie się i wołowizna. *Sak. pr.* 147. Komu się to zeydzie trząsać głową, roztrząsać włosy? koniom zaiurzonym albo ięędzom piekielnym, iaszczurkami miaſto włosów potkąsaiącym! *Eraz. Ob. B.* – Zeydzie komu co, wolno mu, godzi mu się, es steht ihm frey, ist ihm erlaubt. Jednéy się saméy iednéy zeydzie tobie (Wenero), Bogów uśmierzać i niewolić sobie. *Tward. Daf.* 24. Zeydzie panom wszyſtko, a ubogiemu nie *zniydzie się wszyſtko. *Birk. Zyg.* 56. Nie każdemu się to zeydzie. *Cn. Ad.* 606. Uczyń co chcesz, wierz w co chcesz, żyy iako chcesz, wszyſtko-ć się zeydzie. *Zrn. Pſt.* 3, 552. Zeydzie się komu co, uydzie mu, wybaczy mu się, es wird einem so hingehen, verziehen werden, passiren. *Osobnym ludziom, kiedy się chwalą, ma się im to zeyść. *Gorn. Dw.* 25, darować).

Ledaiako mówić, zeszłoby to się gdzie indziey, ale przed WMością żadną miarą. *Gorn. Dw.* 5. Uszczypliwa ta odpowiedź u Augustusa, który był łaskawy a dobrowolny, zeszła się. *Eraz. ięz. J.* Rzecze dziś dzieciątko takie słowo, ledwo to staremu *ziść się może. *Falib. Dis. H* 2. Ledwieby się dudarzowi abo niewstydliwéy iakiéy przekupce na trecie zeszło. *Pim. Kam.* 105. - §., Schodzić pola, lasy, miasto, *peragrare*, *obire*. *Cn. Th* 981, zbiegać, zwiedzić, **durchlaufen**, **durchgehen**, **durchwandern**, **durchziehen**. Jednego dnia, kiedy miasto wszystko schodził... *Prot. Jał.* 17. Siła lasów omacmie zchadza. *Otw. Ow.* 564. Zkrążyłem ziemię i schodziłem ią. *W. Job.* 1, 7, okrążałem ziemię i przechadzałem się po niéy. *Bibl. Gd.*, cf. Kędyś bywał szatanie? Zwodziłem (zwiedziłem) świat Panie. *Rys. Ad.* 31). (*Ec.* сходникъ, śpieg. Wstańże, a schodź ziemię wszerz i wdłuż. *Leop. Genes.* 13, 17; *Bibl. Gd.*) Miał zchodzić wszystkę ziemię, opowiadaiąc możność Bożą. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 9, 17, wszelkie mieysca, gdzie ludzie mieszkaią obchodzić. *Bibl. Gd.*) Niektórzy schodzili rozmaite prowincye. 1 *Leop. Hieron.* 1; przemierzali krainy. 3 *Leop.*) Przyydę do was, gdy obeydę Macedoniią, bo Macedoniią schodzę. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 16, 5, bo póydę przez Macedoniią. *Bibl. Gd.*) Nieschodzone mieysce, którego nikt nie schodził, = nietknięte, **unbegangen**, **unberührt**, **wo niemand gegangen ist**, **hingekommen ist**. Przemknął się z woyskiem przez nieschodzone dotąd góry. *Fal. Fl.* 148. - §., schodzić się, chodząc zmordować się, **sich durch vieles Gehen ermüden**. Schodziłem się, uchodziłem się, ubiegałem się. *Cn. Th.* 981 *et* 1170. Kędyż iuż póydę nędzny, w które strony Strudzone nogi obrócę schodzony? *Past. F.* 81. *Bh.* ušlý *fessus eundo*, cf. uszły). - §., schodzić co, n. p. szaty, suknie, bóty, trzewiki, = chodząc w nich spotrzebowywać, **etwas abnutzen**, **indem man darin geht**; **etwas abtragen**, **abreißen**, **verbrauchen**. Wdziawszy na swe plecy Szaty schodzone, mówią, że dalecy z kraiów odległych. *Leszcz. H. S.* 179. Kupił sobie stary żupan i zchodzone szarawary. *Kchw. Fr.* 72. Wdowę żonę poymuiesz, iakoby też stary żupan lub zchodzone kupił szarawary. *Teat.* 24 *b*, 29. - *fig. tr.* Na swe rodzice narzekaią, że ich też kiedy uczyć nie dali, że swoie lata na dworze prosto z chłopiąt ieszcze zeszli a strawili. *Glicz. Wych. J* 3 *b.* Lepiéy o tym rozumieli, którzy żadnego czasu próżno nie chcą zniyśdź. *ib. K* 3.

ZEZ, ZYZ, ZES, ZYS, - u, *m.*, *Boh.* **žij**, zéz na kostce, abo kostka zezowa, abo urzucenie zezu, *Lat. senio*, *Ger.* **die Sechs auf der Würfel**, **die mit Würfeln geworfne Sechs**. *Senio* sześć, to iest zes na kostce. *Mącz.* Jam tylko wiedzieć, coby zes szczęśliwy Przyniósł naybardziéy pragnął, coby es uszkodził. *Słonk. Pers.* 24. Chciał się poiedynkiem bić z nim, lub kość zyzem, lub padnie cynkiem. *Pot. Arg.* 668, iakokolwiek kostka padnie, cokolwiek wypadnie; **mag erfolgen**, **was da will**. Niechay ia twoie mary śmiertelne zalęgę, Niżli się z tobą tak prędko rozprzęgę, Ale że iuż ostatnie poszły zyzem losy, A z wiatrem poszły życzliwe me głosy, Jużeś w młodości skończył doyrzałe twe *żydło, Już ciało twoie szlachetne ostydło. *Zimor. Siel.* 155, iuż klamka zapadła, iuż wyrok wypadł, iuż po wszystkiém, **es ist vorbey**, **es ist geschehen**, **es ist aus**). - §., zéz, zerk, patrzenie po oku, ZEZEK, - zku, *m.*, *zdrbn.*, **das Schielen**, **Hinschielen**. Zezem patrzyć. *Cn. Th.* 1420, szydłem patrzeć, rożnem patrzeć, świdrem patrzeć, ZEZOWAĆ, **schielen**; *Bh.* **šilhati**, **šilhati**; *Vd.* krivu gledati, shkiliti, shilhati; *Crn.* berliti, shkileti; *Bs.* razociti, razoko gledati, krivo gledati; *Rs.* коситься, покоситься. Zazdrość, iędza blada, co światłości nie cierpiąc, w czarnych lochach siada, Nigdy prosto nie patrzy, syzem tylko strzyże. *Zab.* 12, 253. Kiedy pan odchodzi, to ona z boku zerk pogląda i patrzy daleko oczami za panem. *Teat.* 8 *b*, 10. Toż obracaiąc na Antona zyzy, Dziesięciu mężów stwarzaią, którzyby z dzieiów go mogli sądzić bez pochyby. *Chrośc. Fars.* 139; oczy krzywe, nienawisne, zawistne). O chytre, rzecze, twe Fortuno zyzy. *Jabł. Buk. B* 3 niby to oczy, glazy, wzrok). - Czy mię, raz sobie stawiwszy na zyzie, Dotąd gnieść będzie, że mię i zagryzie. *Chrośc. Ow.* 204 na celu, na sztych. - §., Zéz, - a, *m.*, *ob.* zezowaty, zezooki.

ZĘZA, ZÉZA, ZYZA, - y, *ż.*, *Lac.* sentina; **der Boden im Schiffe**, **wo die Grundsuppe zusammenläuft**. Plugawa zęza w szkucie, gdzie się spływa Wszystka wilgotność, tam stok wszystkie wody Maią i smrody. *Klon. Fl. B.* 1. zyza, w samym śrzodku statku, gdzie maszt stoi, i gratyna naygłębsza, do któréy woda z całego statku się ściąga. *Mag. Mscr.* Wszystkie te szelmy z Włoch wymerskane do naszéy miłéy oyczyzny, iakoby do smrodliwéy zyzy w okręcie abo w szkucie spłynęły się. *Weresz. Rgl.* 16. - *fig. tr.* Sam wódz wpadnie w zyzy, Sam uciekaiąc, gdzie mu boiaźń każe. *Chrośc. Luk.* 51; w matnią, w sidła, w sieci, w łapki, w biedę, w błoto, **er fällt in die Schlinge**, **in die Falle**. Postrzegłem, żem wydany, że nieprzyiacioły Maiąc przy sobie, siedzę iak na zyzie goły. *Pot. Arg.* 52; siadłem na koszu, przepadłem, poszedłem z kwitkiem; **ich kam ins Gedränge**, **in die Enge**. Skoro się możnieyszym zechce królować, iuż tam król iak na zyzie goły. *Pot. Arg.* 110; cyfra, nic nie znaczący). Pyszny, teraz iak zmokły wilk, iak goły na zyzie Chodzi, nos powiesiwszy. *Pot. Pocz.* 305; *Pot. Syl.* 258.

ZEZEK; *ob.* zezowaty; *ob.* zez, zes.

ZEZNAĆ *cz. dk.*, zeznawać *kontyn.*, zeznaie *Pr.*; przyznać się do czego, uznać za swoie pismo, za swóy czyn i t. d., *Bh.* **seznati**; *Cro.* valújem; (*Cro.* zeznávam *rescio*, *experior*, *exploro*); **anerkennen**, **sich wozu bekennen**. Proces będzie wygotowany, na sesyą magistratu, trzeba tylko zeznania kapitana. *Teat.* 13, 111. Obwiniony ze zeznania swoiego iuż bywa mian za przekonanego. *Sax. Porz.* 93, z wyznania, **Geständniß**, **Eingeständniß**, **Bekenntniß**. Muszę prawdę zeznać. *Cn. Ad.* 522, prawdę wyznać, **die Wahrheit bekennen**, **gestehen**.

ZEŻNĘ, zeżnie, *ob.* żząć, zżynać.

ZEZOWAĆ zezem patrzeć, *ob.* zez. ZEZOWATY, - a, - e; - o *adv.*, ZEZOOKI, ZYZOOKI, - a, - ie. *Jabl. Ez.* 8, zezem patrzący, rozoki, świdrowaty, świdrem, szydłem, rożnem patrzący, *schylawy, oczy *szpotawych, **schielend**, = *Substant.* ZEZ, - a, *m.*, ZEZEK, *Zyzek, - zka, *m.*, Zyzka, Zézka, Zyszka, - i, *m.*, (cf. *Boh.* Zyszka, *nomen proprium* walecznego wodza Husytów); *zdrbn.*, brlok, **ein Schielender**, **Schielauge**; *Bh.* **šilhawý**, **blikawý**, **bregl**; *Slo.* **šilhawý**; *Sr.* 1. **schélawé**; *Crn.* shkilást, shkélz; *Vind.* shkilast, shilhast, shilgast, kermishlou kri-

shom; *Cro.* berliu, krivogled, krifogled, ſkilyȧv, ſkilyȧvecz; *Bs.* higljók, kriuók, gverók; *Rs.* кóсъ, косый, косоóкїй, косоглазый, косоглазъ, косоватый, роскóсый, прикосъ, косиня, cf. ukos). Nie tknął go zyzek urokliwy. *Zab.* 9, 251. Ona gdy uchodzącą boginią widziała Zézowatemi za nią oczyma patrzała. *Otw. Ow.* 96. *Prov. Slo.* **medzi ſlepimi ſilhawi králom biwa**, między ślepymi zezowaty królem). ZEZOWATOŚĆ, -ści, *ż.*, wada patrzania zezem, *Bh.* **ſilhawoſt**; *Rs.* косоватость, **der Fehler des Schielens, das Schielen.** Zezowatość, zezem patrzanie. *Cn. Th.* 1421.

ZEZRŻAC *czyn. dk.*, rżenie wydać, **loswiehern, ein Wiehern von ſich geben.** Mnieyszy ſkoczek ieſt prędszy, a iako ſkoro zeźrza, tak wnet z swego łoża wyſkoczy. *Spicz.* 40.

ZEŻRZEĆ, zżarł, *F.* zeżrze, zeżrę *cz. dk.*, zżerać, *zżyrać *ndk.*; *Sr.* 1. ſeżracż; *Rs.* сожрать, (cf. treſktać); razem ze wszyſtkiém pożrzeć, **zuſammen freſſen, ganz auffreſſen, aufzehren.** Szatan uſtawicznie ryczy iako lew, krążąc około ciebie, iakoby cię zeżrzeć mógł. *Rey Pſt. J ii* 4. Dam ią zeżrzeć zwierzętom dzikim. *Rey Pſt. k* 6. Puszczę zwierzęta polne ku zeżrzeniu iéy. *ib. k* 6. Zeżrzenie, zżarcie, *Ross.* сожранїе. Uczynili pod ſtołem taiemne weście, a przez nie wchodzili i zżyrali one rzeczy. 1 *Leop. Dan.* 14, 12 pożerali one rzeczy. 3 *Leop.*) – *fig.* Miecz go zeżrze i tych, którzy przy nim. *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 28, od miecza zginie. *Bibl. Gd.*) – *tr.* Świeca iarząca, chociaż ma knot zdrowy, Płomieniem zżarta, pérz z niéy popiołowy. *Burl. a* 2, spalony, **von der Flamme verzehrt, aufgezehrt.** Zeżrzeć, wyżrzeć, wygryźć, **ausfreſſen, ausbeißen.** Tym urobionym oleykiem twarz pocieray, *flaki z niéy zeżrze. *Spicz.* 128. Kamień piekielny bierze się do używania zewnętrznego końcem zżerania, że wygodniéy niż inne zżeraiące lekarſtwa przykładać się może. *Krumt.* 290. – § *Moraln.* zgryść, sfrasować, **härmen, kümmern, kränken, nagen.** Uprzeyme poruszenie a zapalenie o dom twóy zżarło mię. *Sekl. Jan.* 11. Zeżrę się od złości *Teat.* 43 *c*, 41 *Wyb.*

*ZEZULA, - i, *ż.*, ptak iakiś, **ein gewiſſer Vogel** (?). Zezula pod południe głuszy głośne gaie, Świercz polny przed wieczorem słyszeć się nam daie. *Zimor. Siel.* 179. Słowik w szelinach, gdy zorza zakwita, Gardłeczkiem rannym młodą wiosnę wita. Już i zezula w głośnym gaiu huka. *ib.* 339; cf. czeczotka.

ZEZWAĆ, *zzowić, *F.* zezwie, *zzowie, zezwę, *zzowę *cz. dk.*, zzywać *ndk.*, *Cro.* zezvati, zezavam; *Ross.* созвать, созывать; zwołać, zwoływać, **zuſammen rufen, berufen.** Rozesłał sługi swoie, iżby zezwali onych wezwanych na gody. *Rey Poſt. Rr* 5. Zzywaycie zbór, zgromadzaycie lud. 1 *Leop. Joel.* 2, 16, zzowcie zbór, zgromadzaycie ſtare. 3 *Leop.*; zbierzcie ſtarsze. *Bibl. Gd.*, zzowcie się trąbą, przyzowcie zbór, zgromadźcie lud. *Sk. Kaz.* 259. Zzowcie zbór. 1 *Leop. Joel.* 1, 14. Zzywa ona przyiaciołki i sąsiadki. *Budn. Luc.* 15, 9, zwoływa przyiaciołek i sąsiadek. *Bibl. Gd.*) Urząd mieyſki uczynił to, że panów swych zezwał i examinował. *Sowit.* 64. Poważnieyszemu paſterzowi, czasu potrzeby spółbiſkupy swoie zzywać, władza dana była. *Smotr. Lam.* 179. O zezwanie koncylium się poſtarał. *Sk. Dz.* 548. Zzywaiący *Rs.* созывательный, *ob. Subſt.* zzywacz,

ZEŻWAC, zżuć *cz. dk.*, zżuwać *ndk.*, żuiąc zgryźć, pożuć; **zuſammenkauen, zerkauen.** Przeciw paraliżowi języka nasienie gorczycy zeżwawszy pod językiem trzymane, bardzo pomaga. *Cresc.* 242. Ziarna pszeniczne zeżwane w uściech, a przyłożone na mieysce ukąszone iad k-sobie ciągnie. *Sien.* 220. Przekąsiwszy język sobie i zeżwawszy, w oczy tyranowi wyplunął. *Warg. Wal.* 90. Zeżwali języki swoie; swarząc się pożwali języki swoie. *W. Pſt. W.* 2, 254.

ZEZWOLIĆ, *zwolić *cz. dk.*, zezwalać, *zwalać (*diſtingu.* zwalać, zwalić) *ndk.*, przyzwalać na co, z wolą swoią przyſtawać na co, przypadać, **etwas bewilligen, einwilligen**, *Bh.* **ſwoliti** (*Bh.* **zwoliti, zwolowati** obrać), *Sr.* **2. ſwohliſch**; *Crn.* pervoliti, vólem (cf. wolę); *Vd.* perpuſtiti, dopuſtiti, perpuſhati, dopuſhati (cf. dopuścić, przypuścić), donehati; *Rs.* соизволить, соизволять, соблаговолить, соблаговолять, сдаться, сдаваться, (cf. zdać się); *Ecc.* благоизволяти, облазнити, попустить на что, согласить, соглашать (cf. zgłosić). *Zwalaią na wszyſtko, o co ich żądaią. 3 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 1, przeſtawaią na każdey rzeczy, o którą ie kto żąda. 1 *Leop.*, ochotnie pozwalali na wszyſtko. *Bibl. Gd.*) Małżeńſtwo ieſt wspólną umową; więc iednéy tylko osoby zezwolenie do złączenia małżeńſtwa dosyć być nie może, lecz dwie osoby na to zezwolić powinny. *Kucz. Kat.* 2, 644. Zezwolenie, *zwolenie, przyzwolenie, przyſtanie na co z woli własnéy, **die Bewilligung, Einwilligung**, *Bh.* **zwůle**; *Crn.* pervola (*Crn.* ſvôla, *Vind.* voilia, isvoljenje *electio* wybór); *Rs.* соизволенїе, соглáсїе; *Ec.* благоволенїе (*beneplacitum*). Wszyscy małżeńſtwo zezwoleniu przypisuią, mówiąc, że małżeńſtwo ieſt spólne męża i żony zezwolenie. *Kucz. Kat.* 2, 643 *zwolenie. *edit. prior.*) Ugoda, umowa, oznaczaią wszelkie czynności z wzaiemnego ſtron zezwolenia zászłe, z których wypływaią prawa i obowiązki. *Pam. Warsz.* 5, 205, cf. kontrakt, transakcya). Wszyſtko sprzyia moim zamysłom, naylaſkawsze odebrałem zezwolenie. *Teat.* 3 *b*, 41. Za *zwoleniem rycerſtwa i panów. *Herb. Stat.* 2. Zezwolić abo *zwolić komu, pozwolić mu, **einem bewilligen, gewähren.** Panowie i szlachta Ludwikowi zezwolili, aby po nim *dziéwki dziedziczyły. *Herb. Stat.* 1. – *Zwolić komu co, zdarzyć łaſkawie, **gewähren, verleihen.** Jedynie dla twoiego tryumfu zwolili mi Bogowie zwycięſtwo. *Stas. Num.* 1, 125. U twego syna Gospodynia, Matko zwolona Marya! *Bielſk.* 19 z Bogarodz., zdarzona, błogosławiona. – Zwolony syn, przysposobiony. *Cn. Th.* 1458 *et* 889, adoptowany, **ein angenommener, adoptirter Sohn.** Zwolony, namówiony. *Cn. Th.* 1458, zniewolony. *Włod.*, **überredet**, cf. zwolennik. – §., zezwalam się z kim na co, zezwolili się na co, *in eam ſententiam diſceſſum est. Cn. Th.* 1421, zgodziwszy się do iednego celu złączyć, (cf. spiknąć się, spisać się), **ſich zu einem Zwecke verbinden, einſtimmig zuſammen wirken, zuſammen halten.** Rycerſtwo iednoſtaynie się zwoliwszy, za pana go obrali. *Papr. Gn.* 5. Na Kraka się wszyscy iednoſtaynemi głosami zezwolili, aby ich był przełożonym. *Gwagn.* 20. Oni zatym spólnie się zezwoliwszy, dali dank Taletowi filozofowi. *Warg. Wal.* 117. Zezwolili się na to potym, aby po dwu braci wysadzili z oboiéy ſtrony. *Warg. Wal.* 177. Zezwolą się, że

intro znowu przyydą na toż mieysce. *Pot. Arg.* 376. ZEZWOLICIEL, ZEZWALACZ, - a, *m.*, zezwalaiący na co, der Bewilliger, Einwilliger; *Crn.* pervolnik, *Rs.* соизволи́тельный, позволи́тельный, согла́сникъ; *Ec.* изволи́тель, воли́тель; *w rodz. żeńsk.* zezwolicielka, *Rs.* согла́сница, die Bewilligerinn, Einwilligerinn.

ZEZYLIIA, Ziziliia, Wenera, *ob.* Dzidzilia; *Bh.* Zyzlila.

ZEZŻEC *cz. dk.*, zżognąć *idntl.*, zżegać *ndk.*, spalić, *ob.* żegać; verbrennen. W ogniu zeżżona będzie Babiloniia. *Budn. Apoc.* 18, 8. Babilon ogniem będzie spalon. *Bibl. Gd.*) W ogniu zeżżona będzie. *Zrn. Pst.* 3, 531.

Z F.

ZF, - z sf -; zatym słowa od tych głosek zaczynaiące znaydziesz pod sf -, lub gdy wszystkie są składane pochodzące, pod słowem pierwotném czyli pierwiastkowém, n. p. ZFAŁSZOWANE wina są bardzo szkodliwe. *Krup.* 5, 111, *ob.* fałszować, sfałszować.

ZFATYGOWANI, że to z drogi. *Teat.* 4 *b*, 43, *ob.* fatygować, sfatygować.

ZFOLGOWAĆ, *obacz* folgować, sfolgować, pofolgować. ZFORSOWAĆ; *ob.* forsować. ZFRANCOWACIEĆ; *ob.* francowacieć. ZFRANCUZIEĆ; *obacz* francuzieć. ZFRASOWAĆ; *ob.* frasować. ZFRYZOWAĆ, *ob.* fryzować, sfryzować, ufryzować. ZFUKAĆ; *ob.* fukać.

Z G.

ZGABNĄĆ *cz. idntl.*, zgabać *ndk.*, uchwycić wyciągnionemi rękami, ułapić, mit ausgestreckten Armen zusammen packen, zu packen kriegen, erwischen.

ŻGAĆ; *ob.* żegać, *ob.* żgać.

ZGACHOWAĆ kogo, na gacha go wystrychnąć; *ob.* gachować, gach.

ZGACIĆ, *ob.* gacić, pogacić, ugacić.

ZGADAĆ się; nayczęściey *imperson.* zgadało się o tym, z zdarzyło się mówić, man kam ins Gespräch, man kam darauf zu sprechen. - §., zgadać się, zmordować się gadaniem, sich müde reden. - *§., zgadać się z kim, sprzeczać się, *ob.* *gadać się z kim. - Zgadać *dk.*, ZGADNĄĆ *cz. idntl.*; zgaduie *Pr.*, zgadywać *czstl.*; odgadnąć, ugadnąć, trafić rozwiązuiąc, przepowiadaiąc, errathen, *Bh.* uhodnauti (cf. ugodzić), hádati (cf. gadać), dowtjpim se, dowtipowati se, (cf. dowcip); *Sr.* 1. schubacz; *Vd.* vganiti, nasveduvati, prerokuvati (cf. prorokować); *Cro.* zgoditi (cf. zgodzić), zgadyam, zgágyam, izgoniti, izganiam, rozgányam, uganyam, pogoditi (cf. pogodzić), bogovati (cf. Bóg, bożyć się); *Dl.* gatam, szlutim; *Rg.* gâtati; *Rs.* гадать, гадывать, угадать, уга́дывать, взгадать, взгада́ю, выга́дать, выгадыва́ть (cf. wygadać), отгада́ть, отга́дывать, разгадать (cf. zagadać), загада́ть, зага́дывать (cf. zagadać). Zgadnąć zagadkę, rozwiązać, ein Räthsel errathen; zgadywać zagadkę bez skutku, starać się by zgadnąć, rozwięzywać, rathen, aufzulösen, zu errathen suchen. Zagadnę wam teraz *gadkę, ieśli *gadaiąc zgadniecie mi ią. *Budn. Judic.* 14, 12; ieśli ią zgadniecie i wyłożycie mi ią, tedy dam wam trzydzieści szat, a ieśli mi iéy nie zgadniecie, tedy wy mnie dacie trzydzieści szat. *Bibl. Gd.*) Przysłane gadki trafił i zgadał. *Jabł. Ez. C* 3. Rozprzestrzenia się rozum dowcipnym pytaniem, które pospolicie zowią zgadywaniem (raczéy *zagadką*), kiedy na pytanie oboiętnemi słowy ułożone, stara się młody doskonale odpowiedzieć. *Klecz. Zd.* 94. Zgadnienie, *Ross.* вы́гадка. (*Ec.* гадательствую, *Gr.* αἰνίττομαι, *aenigmatice loquor*, гадательный *aenigmaticus*). - Zgadnąć przyszłe rzeczy, die Zukunft errathen, cf. przepowiedzić, cf. prorokować). Kto tak mądry, że zgadnie, Co nam iutro przypadnie. *Falib. Dis. R* 3. Który ci piérwszy imię Lentulusa nadał, Znać był wieszczkiem, i dobrze przyszłe rzeczy zgadał. *Zab.* 16, 216. Ale żebym miał odkryć to co będzie? Niechciéy być w takim Solimanie błędzie, Bo tego człowiek śmiertelny nie zgadnie! *P. Kchn. Jer.* 256. Mądry bez wróżka zgadnie. *Cn. Ad.* 467. Wy, gdy ustawnie wróżycie po świecie, Niemasz dziwu, że też raz we sto lat zgadniecie. *Pot. Arg.* 250. Jak się to wszystko skończy, ia tak przewiduię, I zobaczycie z czasem, ieśli nie zgaduię. *Niemc. P. P.* 8. A któż to zgadnie? *Zegl. Ad.* 3. - Zgadnąć, domyślaiąc się dóyść, poznać, trafić, errathen, treffen, erkennen, entdecken. Chociaż iéy nie znasz, sam ią zgadniesz w tłumie, Poświadczy tamta kraina, Co naypięknieyszą ma twarz przy rozumie. To pewnie będzie Rozyna. *Karp.* 1, 43, poznasz z domysłu). Nie ze wszystkiém o téy rzeczy wiem, ale zgaduię; wszyscy ludzie oświeceni w interesach, tak iak ia i móy pan, zgaduią zawsze. *Teat.* 22, 30. Powiedzże kto to iest, ta śliczna puziaczka? ℞. zgadaycie! Ά. nie potrafię zgadnąć. *Teat.* 35 *b*, 56. Nie tylko widzisz, coć pod oko wpada, Lecz aż zamysły twoie podeyźrzliwość zgada. *Mon.* 74, 467. Ja nie prorok, żebym Pańskie myśli zgadywał. *Teat.* 21, 25. Mów sam, czego chcesz, ia nie prorok, nie zgadnę. *Boh. Kom.* 3, 399. Wielom trudno zgadnąć, był-ci on odważnieyszy, czy szczęśliwszy. *Pilch. Sall.* 287, rozstrzygnąć, rozsądzić). - Nikt prawdy słuchać nie chce, a a gdyby mu *zgadło Zarazby takie cisnął o ziemię zwierciadło. *Nar. Dz.* 3, 71, gdyby mu miało prawdę wystawić, die Wahrheit vorhalten. - (ŻGADŁO, *ob.* żegadło). - ZGADYWACZ, - a, *m.*, który zgaduie zagadki, przyszłość, rzeczy skryte, der Errather, Voraussager; *Boh. et Slo.* hadač (cf. gadacz); *Cro.* uganyávecz; *Rg.* gâtaz, gâtalaz, gonetnik; *Rs.* гада́тель, уга́дчикъ, отга́дчикъ, зага́дчикъ. Zabobonni zgadywacze, niewstydliwi wróżbitowie. *Zebr. Zw.* 165. Jeśliby mi zgadywacz przepowiedział kalectwo, wybaczylibyście mi chronicemu się tego. *Sir. Qu.* 255. *w rod. żeńskim* ZGADYWACZKA, *Bh.* hadačka; *Ross.* гада́тельница, уга́дчица, зага́дчица. ZGADZAĆ; *ob.* zgodzić.

ZGAGA, - i, *ż.*, (*Etym.* żgać, żegać); pieczenie w gardle z niestrawności, z tłustości potraw, der Sood, das Soodbrennen; *Bh.* žáha *angina* skwinancya; *Sr.* 1. sgaga; *Vd.* shaga, gorezhiza (cf. gorzeć), gorezha; (*Crn.* lhganje, z gorzałka); *Cro.* zgarjavicza; *Rg.* zgâraviza *uredo gutturis*; (*Bs.* sgeghja *sitis*); *Ross.* изгага, зижога. Zgaga *cholera sicca* (cf. kolera), *nausea ventriculi cum ructibus nidorosis ex repletione.* *Cn. Th.* 1421. Na zgagę ckli-

ckliwą lekarstwo. *Haur Sk.* 420, *Syr.* 1332. *Cynanche* niemoc nieiaka dawiąca a dusząca człowieka, zgaga. *Mącz.* Betki, pleśń lub zgaga w gębie *aphthae*. *Perz. Cyr.*, **Bräune, Schwämmchen im Munde.** *fig. tr.* Do śmierci będzie go piekła ta zgaga. *Pot. Syl.* 5, niesmak, ckliwość, ból, zgryzota, frasunek, utrapienie). Ten piie, ów klnie, wielu ze złości się wścieka, Z niecierpliwosci iuż ich zgaga pali. *Zab.* 16, 149. Zgaga go piecze na ten tyr niespodziany. *Pot. Pocz.* 219; *Pot. Jow.* 2, 2. Krwią tylko ugaszona zgaga. *Pot. Syl.* 365. Rycerz ten srogiemu drapieżcy zażgnie w garle zgagi. *Pot. Arg.* 364. *Sudabis satis, si cum eo inceptas*, zapocisz się dobrze, będziesz go miał z zgagę. *Mącz.*, będziesz go miał z kaszel, *ob.* kaszel). Jagiełło wonnych rzeczy się chronił, zowiąc to zgagą. *Gwagn.* 78; ckliwą pieszczotą). §., *Personif.* zgaga, człowiek ckliwy, niedogodzony, wrzód, nietykay go, *Oestr.* **ein hafliger Mensch**, cf. dziwak, **ein grämlicher Mensch.** - *§ Plamy, które dzieci z żywota matk na ciele swym wywodzą, zgagą nasze białogłowy zową. *Syr.* 184, **Feuermal, Brandmal, Muttermal**; cf. znamię.

ZGAIĆ, *ob.* gaić, ogaić. ZGALIC, *ob.* galić. ZGAŁGANIĆ, *ob.* gałganić. ŻGAM; *ob.* żegam, żegać, żgać.

ZGAMRACIC się *zaimk. dk.*, gamratem się stać, gamractwem nadrabiać, **ein Buhler werden, sich der Buhlerey ergeben.** Niechże się koło nas tam który zgamraci, Rozpusty śmiercią niechybnie przypłaci. *Hor.* 2, 155 *Kniaź.*

ZGANIAĆ, ZGANIANIE, *ob.* zegnać. *ZGANIACZ, - a, *m.*, *ZGONICIEL, - a, *m.*, który zgania lub zegnał, **der Abtreiber, Austreiber, Zusammentreiber,** *Ec.* згонитель *propulsor*, spędziciel.

ZGANIC; *cz. dk.* słowa ganić, = naganić, **tadeln.** Łatwiey wszytko zganić, niżeli co poprawić. *Hor. Sat.* 142; Nic łatwieyszego iako zganić; ale zganioną rzecz lepiey wystawić, bardzo trudno. *Petr. Et.* Zganił a obrzydził go, że chciał mieć królestwo iego. 1 *Leopol. Mach.* 11, 10, sromocił go. 3 *Leop.*, obwinił go. *Bibl. Gd.*; cf. zelżyć). *§ *Jurid.* zganić wyrok, = nie uznaiąc za słuszny apellować, **von einem Richterspruche appelliren.** Appelluiąc sprawę do wyższego sędziego wedle prawa, stoiąc bywa wotum zganione i zepsowane, a siedząc bywa ferowane. *Chet. Pr.* 46. Wiem co ortel sprawiedliwości twoiey niezganiony każe. *Bzow. roz.* 65. - Moneta zganiona, wywołana, **verrufenes Geld.** O zapłaceniu monety zganioney. *Chełm. Pr.* 141. *ZGANNY, - a, - e, godny zganienia, naganienia, nagany; = naganny, **tadelnswürdig.** Musisz się sam poczuwać do zgannego czynu. *Przyb. Ab.* 20. Nie powiem nic, coby się opierać nie miało na niezgannych świadectwach. *Przyb. Luz.* 70.

ZGAPIEĆ, *ob.* gapieć. *ZGARAĆ; *ob.* zgorzeć.

ZGARBACIC; *ob* garbacić, garbatym uczynić. ZGARBIĆ *cz. dk.*, zgarbiać *ndk.*; w garb wykrzywić, **in einen Buckel krümmen**; *Crn.* sgerbiti; *Rg.* zgàrbiti; *pr. et fig. tr.* Starość krzywi a zgarbia. *Kosz. Lor.* 183 *b.* Zgarbiony; *Crn.* shtoklast, **gekrümmt, gebückt, geduckt.** Widząc młodzieniec starca iak łuk zgarbionego, pytał go: chciałby mu łuk przedać? *Ezop.* 105. Onych staruszków szedziwych, a od wielkiey starości zgarbionych, wiedziono. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 4. Czemuś się zgarbił na słabym koniku, Pytam Wazmości Mospanie Cześniku! *Bratk. C.* Do-

piero w uboczney skale postrzegłem sędziwego starca siedzącego i zgarbionego nad xięgą. *Ossol. Str.* 3. Pierwey zgarbieni szli i pochyleni, Ale iaskinia coraz się rozwodzi. *P. Kchn. Jer.* 260. Zgarbienie, pochyłość grzbietu, *Rs.* сутулина cf. stulić). Maiący chorobę *tetanus* zwaną, nie może szyi ani przed się, ani nazad zgarbić. *Mącz.*, zgiąć, **beugen.**

ZGARBOWAC; *ob.* garbować, **abgerben, herunter gerben, zusammen gerben.**

ZGARDZIC; *ob.* gardzić, wzgardzić, pogardzić.

*ZGARLECIC *cz. dk.*, w garłetę czyli galaretę obrócić, **zur Gallerte machen.** Przetłuc migdały, roztwarzaiac wódką różaną, wleyże polewki szczuczey, abo w który lin wrzał, a to dla zgarlecenia. *Sien.* 608.

ZGARNĄĆ *cz. indtl.*; zgarnuie, zgartuie *Pr.*; zgarniać, zgartać *ndk.*: zgarnywać, zgartywać *czstl.*; *Bh.* shrnauti; *Crn.* zgernújem, zgrinujem; *Rg.* zgàrcit, zgarnutti; *Bs.* zgrrinuti, skuppiti; *Ec.* изгрести, изгребать (cf. zgrzebać, wygrzebać); garnieniem w kupę zebrać, zagarnąć, ściągnąć do siebie, **zusammen scharren.** Sobie zgarnął pieniądze, a mnie przywiózł kwity. *Teat.* 43 *c*, 5 *Wyb.* Celniki ile kroć złoto zgartaią, Tyle nas razy z skóry odzieraią. *Zab.* 9, 345 *Zabł.* - *fig. tr.* Zgarnąć sobie co, ściągnąć sobie, ściągnąć na siebie n. p. winę, **sich zuziehen.** Codzień to się sprośnieyszych grzechów dopuszczaiąc, srozszy sąd sobie miłego Boga zgarnuiemy. *Zrn. Pst.* 119 *b.* - §., zgarnąć co zkąd, z czego, zdiąć, wyiąć, wyciągnąć, zmieść, **herausziehen, abnehmen, wegkehren, abkehren.** Pszczoły wysysały zewsząd soki na miody wyborne, zgartywały pyłki z kwiatów naywonnieyszych, i w swoich ie wyrabiały pasiekach. *Cztr. Myśl.* 234. W hucie na ów czas powierzchowność materyi śklaney zgartuią na dół z lekka. *Torz. skl.* 225. Gdyby tego nie robił zgartywania, toby się z wierzchu frytta stopiła, a pod spodem byłaby surowa. *ib.* 226. Śnieg znacznie spadły z dachu zgartywał. *Gall. Cyw.* 2, 125, zmiatał, zrzucał. - §., zgarnąć co, sprzątnąć, porwać, zgładzić, **wegraffen.** Ze 40 tysięcy miał owiec, które mu niedawno zaraza tak zgarnęła, iż ledwie teraz może ich mieć tysiąc. *Mon.* 71, 283. - *§ Ociec zgarnął na syna winę, aby gniew iego usprawiedliwion był. *Zrn. Pst.* 255 zwalił, **die Schuld auf einen andern schieben.** *ZGARSTKA, *ob.* garstka, garść. ZGARNYWACZ, ZGARTYWACZ, - a, *m.*, który zgarnuie, **der Zusammenscharrer, Abscharrer,** *Crn.* gràbésh, cf. grabież.

ZGAROWAC, *ob.* garować. ZGARSZAĆ; *ob.* zgorszyć.

ZGASIĆ *cz. dk.*, *zgaszać *ndk.*, wygasić, ugasić, pogasić, zgasić, *dok.* słowa gasić, = nie dać się dłużey palić, *Vd.* vgasnit, pogasit, **auslöschen, nicht länger brennen lassen.** Ktoś nadchodzi, zgaśmy światło. *Teat.* 15, 100. Lepiey świecy nie ucierać, niż ucieraiąc ią zgasić. *Cn. Ad.* 440, lepsza niewygoda niż strata; lepsza szkodka, niż szkoda; cf. z deszczu pod rynę; chcąc poprawić, pogorszył). Słaby ogień lada wiatr zgasi, a wielki się od wiatru mnoży. *Sk. Kaz.* 108. - *fig.* Chciwości a ognia, przykładaiąc nie zgasisz. *Cn. Ad.* 58, cf. stłumić). Zgaszę w iego duszy sentymenta przywiązania synowskiego. *Teat.* 18, 124. - *Jmpossibil.* niezgaszony, niezgasisty, niezgasły, niezgaśniony, niezgasły; *Ec.* негасимый, **unauslöschbar.** Nie-

zgaſisty, trudny do zgaszenia. *Włod.* Ogień w piekle dżdżem ocznym niezgaszony. *Brud. Oſt. C* 8. Miał póyść do piekła w ogień niezgaśniony. *Sekl. Mar.* 9, nieugaszony. *ib.*) Jedni na niezgasłe piekielne płomienie, Drudzy losem szczęśliwym póydą na zbawienie. *Tol. Saut.* 88. Z obu stron bitne pułki gwałtownym napadem Okazywały męstwo z niezgasnym rozjadem. *Przyb. Milt.* 162. (ZGĄSIEWKA ziele, *ob.* strusie pióro). ZGASNĄĆ *niiak. idntl.*, przestać się palić, lub świecić, pogasnąć, wygasnąć, *propr. et fig. tr.*, **erlöschen, aufhören zu brennen, zu leuchten.** Gdzie niemasz drew, zgaśnie ogień *Radz. Prov.* 26, 20, gdy nie stanie drew, gaśnie ogień. *Bibl. Gd.*) On iak świeca przy słońcu zgaśnie przy tym świetle. *Pot. Arg.* 315. Zgasłem przy nim, *obscuror. Cn. Th.* 1422, utraciłem z światłości, zagasił mię, zaćmił mię, **er hat mich verdunkelt.** Zgasła wolność *expirauit. Cn. Th.* 1422, wygasła, zsiadła, zniszczała, iuż po niey, przepadła, **die Freyheit ist erloschen.** Zgaśnienie *exstinctio. ib.*, **das Erlöschen.**

ZGATUNKOWAĆ, *ob.* gatunkować, rozgatunkować. ZGAWĘDZIĆ, *ob.* gawędzić. ZGDAKAĆ, *ob.* gdakać. ZGDERAĆ; *ob.* gderać. ŻGE, *ob.* żegać, żgać. *ZGĘBĘ, tyle ile się w gębę brać może, **ein Mundvoll.** Żyd ostatnią zgębę chleba wyłudziwszy chłopu, kradnie go z pieniędzy. *Przestr.* 246. (ZGĘGAĆ, ZGĘGOTAĆ, *ob.* gęgać).

ZGĘŚCIĆ, ZGĘSTWIĆ *cz. dk.*, zgęszczać, zgęstwiać *ndk.*, gęstym lub gęścieyszym uczynić, *Cro.* zguſztújem; **verdicken, dicker machen.** Zimno ciało zgęszcza. *Oſ. Fiz.* 168. Gdy ciało iakie gęstszym robimy, niszcząc i wyganiaiąc siłę wewnętrzną rozpychaiącą, nazywa się to zgęszczeniem. *Rog. Doś.* 1, 208, **die Verdickung**, cf. zgięcie, zgniecienie). O medykamentach krew zgęszczaiących *inspissantibus. Krup.* 5, 170. Uważaiąc materyą elektryczną płynącą z iednego ciała w drugie, roztrząsa moc i skutki téy materyi zgęszczonéy i zebranéy w iedno mieysce. *Scheidt. Elektr.* ZGĘŚCIEĆ, ZGĘSTWIEĆ *niiak. dk.*, zgęstnąć *idntl.*, *zgęstać się *zaimk. ndk.*; (*Cn. Th.* 1422), stać się gęstym lub gęścieyszym, **sich verdicken, dicker werden**; *Sr.* 1. **zahustnu.** *In densitatem coire* zgęstnąć. *Mącz.* Trzeba aby to lekarstwo dobrze wrzało, póki nie zgęśnieie, potym odstawić dla zgęśnienia lepszego. *Haur. Sk.* 360. Wystawmy sobie planety świeżo zgęstłe, wewnętrznie ieszcze rozciekłe. *Stas. Buff.* 78. Tam wodę zgęstłą znaleźli. *Radz.* 2 *Mach.* 1, 20, wodę gęstą. *Bibl. Gd.*) Krew zepsuta i zgęstła do wszelkiéy niesposobnym czyni żywości. *Mon.* 65, 33. Miedziane odmioty samorodne przy rudach, iak popioły zgęſtłe, żużle. *Cn. Th.* 427. Zgęstnienie *densatio. Cn. Th.* 1422, *Sr.* 1. **zahustnoscj.**

ZGIĄĆ, zgiął, *F.* zegnie, zegnę *cz. idntl.*; zginać, zgibać *ndk.*, *Bh.* **shybám, shebám, sehnauti;** *Slo.* **shybugi, shybugi, zehnauti, sehnutj;** (*Sr.* 1. **zhibam** ruszam); *Crn.* ſganiti, ſgânem; *Cro.* zviati (cf. zwinąć) (*Cro.* zgibati, zgiblyem *tabeo, pereo)*; zghibati; *Rs.* согнуть, сгибать, сгибаю; gięciem schylić na dół, na bok, w koło, **niederbeugen, umbeugen, krumm beugen oder biegen.** Zginam co, naginam czego, *inflecto, curuo. Cn. Th.* 459 *et* 1422. Olbrzym siły wielkiéy zginał drzewa i sosien przychylał od góry. *Zebr. Ow.* 174 *poterat arbores curuare, agens ab alto ad terram. Zebr. Ow.* 174. Trzcinę zegnie burza, ale iéy nie złamie. *Zab.* 8, 194 *Kobyl.* Palce możemy zgiąć, wyciągnąć, przyciągnąć i odciągnąć. *Weych. Anat.* 220, schylić, nachylić, stulić do kupy). Myszka krótka *zgibaiąca palca wielkiego, *flexor breuis pollicis. Krup.* 4, 114 zgibacz). Już z za wyniosłych téy góry grzbietów, Słychać głos Tyrsów, brzękadeł, Fletów, Zgniy (zegniy) głowę, łoskot co raz się bliży, Zgniy prędko głowę, oto bluszcz świeży. *Chod. Gesn.* 111, schyl głowę, by ią wieńczyć). Przez prędkość zapomniał u rusznicy zgiąć kurka. *Pot. Jow.* 2, 70 spuścić, schylić, **den Hahn an der Flinte abspannen, niederlassen.** Zginać się, schylać się, naginać się, **sich beugen, sich bücken.** Którzy z góry idą, ciała wstecz cofaią, którzy zaś w górę postępuią, zginaią się; abowiem zstępuiąc, ciężarem swym ważyć się ku pochyłości, a wstępuiąc wstecz go cofać, wychodzi właśnie na to, co występkom ulegać. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 219. Samice się skrzywią, rodząc, i zginaią, A potym rykiem płód swóy ogłaszaią. *Chrośc. Job.* 153, przeginaią się wykrzywiaiąc, **sie krümmen, winden und beugen sich.** Sucha gałązka prędzéy się złamie, niżeli się zegnie. *Rog. Doś.* 1, 227. Ugięty, co się ugiął, zgiął *pandus ramus. Cn. Th.* 1182. Zginanie *Flexus anguis sinuosus. Cn. Th.* 1422, cf. przegub, krąg, koło, **Beugung, Krümmung**; *Rs.* сгибъ; *Ec.* сгбенїе. - *fig. tr.* Nieoszczędny swych krzyżów, drugiego chce nauczyć, żeby także swych nie szanował, i lekce ważył przykrość i boleści zginania się. *Mon.* 68, 238, kłaniania się, **Bücklinge machen, sich viel bücken, neigen, verneigen.** Głupi niech zgina kolano przed fortuną. *Ossol. Mow.* 72, cf. poklęknąć, uklęknąć, **die Kniee beugen.** Zginaniem wszystkich kolan będziesz tu uczczony. *Przyb. Milt.* 84, pokłonem, adoracyą). Pod Ottomanem despotą lud karki zgina. *Przyb. Luz.* 72, ulega podło, ujarzmiony iest, **den Nacken beugen.** Gdy inni Słowianie zginali dla słabości Sasom, Polacy bronili swéy niepodległości. *Nar. hiſt.* 3, 340; uginali się, ulegali, ustępowali, **sich beugen, bücken, nachgeben, gehorchen, fröhnen.** Święta boiaźń do ziemi was zgina. *Karp.* 2, 90, schyla, stłacza, **niederbeugen, niederdrücken.** Ci ludzie podli, zgięci w robocie bydlęcéy, Znayduią pewnie od nas szczęśliwości więcéy. *Tręb. S. M.* 68, stłoczeni, zrobieni, **niedergedrückt, gebeugt**; *Ec.* согбенный. *Impossibil.* niezgięty, *niezgiętny, *niezgibny, nie do zgięcia, nie do ugięcia, nieulegaiący, nieuległy, **unbeugbar.** Odmawia mi stryi należytość moię, znasz niezgięty umysł iego. *Teat.* 49 *b*, 35, nieubłagany, nieużyty). Ściga mię Parka i wyrok niezgięty. *Dmoch. Jl.* 2, 237, niecofnięty, zawity). - *Phys.* zgiąć, zgnieść, stłoczyć, zgęścić, zbić, **innerlich zusammen beugen, zusammen drängen, drücken, pressen.** Gdy ciało gęstszym robimy, przykładaiąc z wierzchu inną siłę ściskaiącą go, nazywa się ta zgięciem albo zgniecieniem. *Rog. Doś.* 1, 208. Niemasz ciała tak twardego, aby nie mogło być zgięte; zgięcie zaś czyni się przez zbliżenie wzaiemne do siebie cząstek. *ib.* 1, 88. Ciała zginaią się i kurczą, będąc uciśnione. *ib.* 1, 216. ZGIBACZ, - a, *m.*, który zgiba, zgina, **der Zusammenbeuger, Zusammendrücker, der Beuger, Bieger.** Zgibacz palców, muszkuł długi *etc. Krup.* 1, 165. Jako inne palce maią zgibacza, muszkułem przewiercianym nazwanego, tak i wielki palec ma własnego zgibacza. *ib.* 4, 115; *ib.* 3, 52.

*ZGICHNĄC; *ob.* z-jchnąć. ZGIĘCIE, *ob.* zgiąć.

ZGIEŁK, - u, *m.*, hałasuiąca wrzawa, (cf. *Ger.* gällen, Gall odgłos, cf. Schall, cf. *Gr.* καλειν wołać, *Hebr.* קלה kalah.), schallendes Getöse, lautes Gewimmel, Getümmel; *Bs.* talabukka). Wzmaga się zgiełk, szczękaią żelazne oszczepy. *Dmoch. Jl.* 2, 147. ZGIEŁKLIWY, - a, - e; - ie, *adv.*; zgiełk wydaiący, tosend, voll Getöse. Grzmią po rynku zgiełkliwe pieniaczów swary. *Off. Sen.* 78. *Subst.* ZGIEŁKLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, czynienie zgiełku, das Tosen, die laute Unruhe, das Getümmel, durch einander Schreien.

ZGIĘTY, ZGINAĆ; *ob.* zgiąć.

ZGINĄĆ *dk. idntl.* (*niedok.* słowo ginąć), nie wiedzieć gdzie się podziać, być zgubionym, zawieruszonym, opuszczonym, verloren gegangen seyn, verloren seyn, abhanden gekommen. Temu naywiększy grzech, komu co zginie. *Rys. Ad.* 65. Co zginęło, zginęło. *Cn. Ad.* 107, przepadło, nie znaydziesz, nie odzyskasz). Wypadłem z pamięci w sercach ludzkich, iako umarły, stałem się iako naczynie zginęłe. *Radz. Ps.* 31, 13 stłuczone. *Bibl. Gd.*) - Zginąć, zaginąć, zniknąć, verloren gehen, verschwinden. Nigdy nie zginie uczynek wspaniały. *Jabł. Tel* 333. Wiara zginęła, a wycięta iest z ust ich. *Wiśn.* 185. Jeśli kto napisze kronikę moię, zginie Cezarów sława. *Teat.* 11 *b*, 36, zniknie, zgaśnie, zaćmi się, wird verdunkelt. - Zginął kto, wpadł w nieszczęście bez nadziei ratunku, er ist verloren, ohne Hoffnung, ohne Rettung. Syn iego, którego był posłał w dalekie strony, którego iuż miał za zginęłego, i opłakał był zginienie iego, a nigdy się nie *nadziewał *nawrócenia iego, powrócił szczęśliwie. *Rey Pst.* H 3, 4. Radość taka iest aniołów nad człowiekiem nędznym a zginęłym, który się zasię uzna a przywróci się ku łasce pana swóiego. *Rey Pst.* D 1. Jlekroć widzę kogo w nieszczęśliwym stanie, Zaraz mi móy zginiony syn na myśli stanie. *Tręb. S. M.* 77; - *Rs.* погиблый. Jezus cierpiał dla nas grzesznych, a przez grzech zginęłych. *Hrbst. Nau.* D 3 *b*, zgubionych bez ratunku). Ach przystaway na wszystko, bo inaczéy zginęliśmy, iuż po nas! *Teat.* 53 *d*, 19. Ty widzę piiany iesteś? R/ ach nie piiany, ale zginiony! *Boh. Kom.* 4, 393, w rozpaczy). Nie był *zginieńszy stan nasz, iak owego czasu. *Tward. W. D.* 2, 140; zgubnieyszy). Słowo twoie przyskoczyło z nieba w pośrzodek zginęłéy ziemi. *Radz. Sap.* 18, 15, w pośrzodek ziemi na zginienie podanéy. *Bibl. Gd.*) *Confectus* zginęły, zmordowany. *Mącz.* Zginąłem! iuż-ci źle, cf. siadłem! *Cn. Th.* 1422, przepadłem, iuż po mnie. - Osobliwie: zginąć, co do życia, = życie utracić; *Bh.* zdechnauti (cf. *zdechnąć), *Vd.* pokonzhat, pogubitise; konzvseti (cf. koniec wziąć); *Cro.* zgibati, zgiblyem (cf. zgibać, zginać; *ob.* zgiąć). *Źle zginąć, obieszon albo ścięt być, *perire supplicio. Mącz.* Mam-li zginąć, niech zginę uczciwie. *Cn. Ad.* 720. Tym co zwycięstwy przywyknęli słynąć, Dwie tylko drogi, zwyciężyć lub zginąć. *Kras. W. Ch.* 117, zwycięstwo lub śmierć). Mawiał Tyberyusz, boday mię wszyscy Bogowie i Boginie zgubili, żebym iuż raz zginął, a nie codziennie ginął z wielką męką moią. *Birk. Kaz. Ob.* K 4. Niech i zginę. *Teat.* 55 *d*, 39. Każdy kogo się trwożliwie lęka, tego mieć pragnie zginionym. *Hul. Ow.* 104, *timeat multos, quem timuere omnes.* Zginieniem swoiém Kodrus sprawił, że Ateny nie zginęły. *Warg. Wal.* 176, poświęceniem się swoiém na zgubę, na śmierć, durch seine Aufopferung, Hingebung in den Tod. Zginienie, zguba, śmierć, Verderben, Umkommen, Tod, Untergang; *Vd.* poginenje, pogublenie, poguba, pokonzhanje, konzjemanje, konzvsetje, (cf. koniec, cf. zgon); *Rs.* изводъ (cf. wywód). Uwiedziona okrucieństwem, do ostatniego zginienia kniazia przywieść chce; szuka ona rozkoszy ze zguby iego. *Gorn. Dz.* 100. Jdź na zginienie. *Teat.* 54, 37, na pewną śmierć, na złamanie szyi). Rządca głupi, iest zginieniem ludu. *Białobrz. Pst.* 158. To będzie wszystka przyczyna zginienia a upadku twego, iżeś nie poznał Pana swego. *Rey Pst.* X x 4. całego nieszczęścia twego).

ZGINAM, ZGINANIE; *ob.* zgiąć. ZGIPSOWAC, *ob.* gipsować, pogipsować.

ZGŁĄBIĆ, *ob.* zgłębić; ZGŁĄBIEĆ; *ob.* głąbieć. W ZGŁĄBSZ, wgłąbsz, w głębokość, w głębią, in die Tiefe (cf. wzwysz, wszerz, wzdłuż). Mędrcy powiadaią: Jż kto wgłąbsz rzeczy docieka, Wznieść się może nad człowieka. *Kras. list.* 2, 45. Udałem się wgłąbsz kraiu. *Kras. list.* 53, zapuściłem się głęboko w kray). - *Zgłąbsz, *subst.*, n. p. Gdy na śrzodek ieziora przyszli, wpadli w zgłąbsz nieżmierną. *Kras. list.* 2, 85, w głębią, w bezdenność, bezgruncie, przepaść.

ZGŁADA, - y, *ż.*, zgładzenie, zagłada, wytępienie, das Aufreiben, Vernichten. O zgładzie i wycięciu całego senatu zamyślał. *Pilch. Sen. Gn.* 328. Lucyna oną zgładą zalecić się Junonie pragnęła. *Zebr. Ow.* 226, *merum donare caput Junoni voluit.* ZGŁADCA, ZGŁADZCA, - y, *m.*, ZGŁADZICIEL, - a, *m.*, który zgładza, zatraca, = zatraciciel, wytępiciel, der Aufreiber, Ausrotter, Vernichter. Tyś nieprzyiaciół moich zgładzca. *Ryb. Ps.* 296. Jezu, królu wieczny, Zgładzco grzechów dostateczny. *Kochow. roż.* 78. Pokuta przed Bogiem iest wszystkich grzechów zgładzcą. *Biał. Pst.* 104. Palcat Morfeusza, snów wódz i zgładzca. *Zebr. Ow.* 49 *virga, qua somnos arcet*). Tezeusz, zgładzca Minotaura. *Otw. Ow.* 316. Herkules, zgładziciel strasznych cudów. *Petr. Et.* 186. *W rodz. żeńsk.* zgładzicielka, die Aufreiberinn, Ausrotterinn, Vertilgerinn. - (*ZGLĄDNĄĆ *cz. idntl.*, poglądnąć, spoyrzeć, weyźrzeć, hinblicken, (cf. wglądnąć). Tyś zglądnął na zastępy ich, a ciemności umordowały ie. 1 *Leop. Jud.* 9, 6, tyś weyźrzał. 3 *Leop.*) - ZGŁADZIĆ *cz. dk.*, zgładzać *ndk.*: §., pogładzić, zrównać, wygładzić, gładkim i równym uczynić, ausglätten, glatt machen, gleich und eben machen, das Rauhe, Höckerige wegbringen; *Rs.* сгладить, сглаживать. *fig. tr.* Zgładzi wiek przyszły, co dzisieyszy szpeci, Z poczciwych matek dobre będą dzieci. *Kras. list.* 161. Ja zgładzam występy twoie, a grzechów twoich nie wspomnę. *Budn. Jez.* 43, 25. - Zgładzić plamy, wywabić, einen Fleck ausmachen, wegbringen. Mielibyśmy plamę niezgładzoną, gdyby się to odkryło. *Boh. Kom.* 5, 400, nie do zgładzenia, wywabienia, unwegbringlich, unauslöschlich. - Zgładzić szczérb z noża. *Tr.*, wywecować, wyrównać toczeniem, glatt wetzen, wegwetzen eine Scharte. - Zgładzić co lub kogo, wyniszczyć, wytępić, wniweczyć, wyrugować, zagładzić, zatracić, (glatt) ausrotten, vernichten (mit Strunk und

Stiel, ganz aufreiben, aus dem Wege räumen; *Bh.* schla-diti. Nieprzyiaciel móy, iako lew okrutny Szuka mey duszy, aby ią mógł zgładzić. *J Kchn. Ps.* 7. Z lepszym pożytkiem będzie, gdy robi złoczyńca, Niźliby go miecz zgładził, abo szubienica. *M Bielsk. S. N.* 17. Wszystko pospólstwo zawołało: zgładź Jezusa, a puść nam Barabasa. *Sekl. Łuk.* 23, weź abo zabiy. *ib.*). Żydzi wołali na Piłata: zgładź go, zgładź go. *Odym. Sw.* Życie iego w niebezpieczeństwie; zgładzi go tyran. *Teat.* 49 6, 104. ZGŁADZICIEL; *ob.* zgładca. ZGŁADZISTY, - a - e, do zgładzenia podobny, austreibbar, vertilgbar. Niezgładzisty, trudny do zgładzenia., *indelebilis. Cn. Th.* 544. ZGLANCOWAĆ; *ob.* glancować. ZGŁASZAĆ; *ob.* zgłosić. ZGŁASKAĆ, *ob.* głaskać, pogłaskać. ŻGLĘ; *ob.* żglić.

ZGŁĘBIĆ *cz. dk.*, zgłębiać *ndk.*, doyść lub dochodzić głębi, gruntu, zasady, zgruntować, ergründen, erforschen; zu ergründen, zu erforschen suchen, untersuchen; *Bh.* hlaubati; *Vd.* sglobozbiti, sagloboz̆kiti, skussgruntati, presgruntati, isgruntati, dogruntati, ismeriti (cf. wymierzyć), isvedeti, sveduvati (cf. wywiedzieć); *Rs.* углубить, углубляю, выгадать, выгадывать (cf. *wygadnąć, zgadnąć (*Ec.* глубиню, глубину творю *profunde facio*). - *Gorn.* Zgłębienie, Ablaufen, Gesenk, wdarcie się w większą górzystości głębokość, z powodu wyśledzenia żyły kruszcowey, gdy ta znakomitą wydatność obiecuie. *Mieros. Mscr.* - Zgłębić grunt, zgłębić malowanie, w głębią zapuścić, głębszym uczynić, vertiefen. *Bndtk.* ZGŁĘBICIEL, - a, *m.*, ZGŁĘBIACZ, - a, *m.*, który co zgłębia; *Vd.* isjiskauz, isvertuvauz, sbarkuvauz, der Ergründer, Erforscher; *w rozd. żeńsk.* zgłębicielka, die Ergründerinn. ZGŁĘBNY, - a, - e; - ie *adv.*; mogący być zgłębionym, ergründlich, erforschlich; *phys. et. fig. tr.* Kiedy nawałność miota odmęty niezgłębne, Znać Neptun rozdąsany wstrząsł berło tróyzębne. *Dmoch. Szt. R.* 57. Neptun berłem tróyzębnem Wzrusza ziemię i morzem zarządza niezgłębném. *Dmoch. Jl.* 1, 190. Do niezgłębnego poszła oceanu domu. *Dmoch. Jl.* 2, 51. Słońce, gdy niezgłębne rzuci morza tonie... *ib.* 2, 206. Niezgłębne taiemnice, niedociekłe, niedoścignę, niedocieczone. *ZGŁEMBIEŻNIAŁY, - a, - e; - o *adv.*, n. p. Jeśli chart, wyżeł będzie zglembieźniało Chodzić, ktemu samopas, po takim psie mało. *Bielaw. Myśl. B 2 b.*, może: gnuśno?

ZGLEGOTAĆ; *ob.* glegotać. ZGLEYTOWAĆ; *ob.* gleytować.

ŻGLIĆ *cz. ndk.*, tlić, utrzymywać żar, ogień, glimmen lassen, brennen lassen. Żgli się ogień, = tli się. *Bndtk.*, *ob.* żegać, *ob.* żglisko.

ZGLINIĆ *cz. dk.*, gliną zwalać, mit Lehm besudeln; *pr. et fig. tr.* Zstąp z drogi, choćbyś się też po pas w błocie zglinił. *Stryik. Tur.* C 3.

ŻGLISKO, ŻGLISZCZKO, ŻGLISZCZE, - a, *n.*, plac żegania umarłych, (cf. żglić), mieysce ze stosem pogrzebowym, stos pogrzebowy, der Platz, die Todten zu verbrennen, der Todtenscheiterhaufen; *Crn.* jesha; *Cro.* zefgalifche, germada, (cf. gromada). Żgliszcze, zgorzelisko *rogus. Cn. Th.* 1422. Żgliszcze, zgorzelisko, zgorzelina, mieysce do palenia trupów. *Wlod.* Gdzie rzéka Wilna do wilii wpada, żglisko, to iest plac palenia ciał xiążęcych i panów przednieyszych Litewskich fundował był Swiatorog, gdzie też kapłani Litewscy bogom ofiary za dusze zmarłych xiążąt czynili, i ogień wieczny gorzał. *Stryik.* 354, cf. żartwa, żertwa, żertownik). Trabus, xiąże Litewski, umarł prędko w Nowogrodku; zawiezion od synowców swych na mieysce zwyczayne, tam gdzie Wilna do Wilii wpada, spalon tamże na żglisku poświęconym. *Biel.* 127. Ogień niebieski tak go spalił, iż umieraiąc iedno żglisko z grobem znalazł. *Warg. Wal.* 536. Głowę Helwiuszową około owego żgliska Cezarowego niesiono. *ib.* 331., *ib.* 333. Zstąpił na równinę, kędy są żgliszcza Gallów. *Zab.* 4, 289. Polixena Pellida że do grobu wniosła, Przy iego żgliszczu sama krwawą śmierć poniosła. *Tol. Saut.* 35. Trzykroć głośno maluczkiéy twéy umbry wezwiemy, Trzy kroć z smutną pochodnią żgliszcze obeydziemy. *Zab.* 10. 195, *idem. Tol. Saut.* 7. *Zab.* 15, 160 *Kniaź.* - §. żgliszcze, mieysce pożaru. *Dudz.* 74, pogorzelisko, die Brandstätte. Żgliszcze Sodomy. *Przyb. Milt.* 323. ŻGLISZCZOWY, - a, - e, do zgorzeliska należący, *Wlod.*, żgliszczowy *rogalis. Cn. Th.* 1422, Scheiterhaufen=, Brand=, Todtenbrand=.

ZGLIOWAĆ; *ob.* gliować, gliiować.

*ZGŁOBIĆ *cz. dk.*, razem spoić, zklamrować, zusammen fügen, zusammen klammern. *Coagmentatus* spoiony, zgłobiony. *Mącz. Compago* spoienie, zgłobienie, zięcie. *Mącz.*, = *ZGŁOBA, - y, *ż.*; n. p. Przywłaszczaymy sobie na odległych morzach panowanie, do których nam przystępu przez rozliczne zgłoby Broniło przeznaczenie do téy doby. *Przyb. Luz.* 13, *Przyb. Milt.* 296, przeszkody, zawady, zawały?

*ZGŁODAĆ *cz. dk.*, głodaniem spotrzebować, nadwątlić, stępić, = wygryźć, zgryźć, durch Beißen und Kauen abnutzen, abstumpfen, stumpf beißen, ausbeißen. Zęby ich na sucharach zgłodane. *Pot. Pocz.* 253. ZGŁODNIEĆ, ZGŁODNIAŁY, *ob.* głodnieć. ZGŁODNIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zgłodnienie, cierpienie głodu, łaknienie, das Hungern, die Hungersnoth. Gdy sobie na puszczy pomóc nie mogli, w onych zgłodniałościach swoich, iż dufali opatrzności, tedy im wody z suchych skał płynęły. *Rey Pst. X x* 1 cf. pragnienie, spragnienie. ZGŁODZIĆ; *ob.* głodzić, wygłodzić.

ZGŁOSIĆ *cz. dk.*, zgłaszać *ndk.*, ogłosić, głośno oznaymić, głośnym uczynić, verlautbaren, bekannt machen, anzeigen. Naywięcéy zaimkowo: zgłosić się, zgłaszać się, n. p. do kogo, nadgłosić się, sich bey einem melden, schriftlich, durch Briefen. (*Sr.* 2. ße sglośisch zgodzić się, cf. iednogłośny). ZGŁOSKA, - i, *ż.*, od wyrazu głoska, (litera), z Słowiańskiego przyjętego, nazywamy syllabę zgłoską. *Kpcz. Gr. p.* 1, 4, die Sylbe; *Slo.* slowka; *Crn.* flôfha; *Vd.* silba, sloga, slosha, flouka, zharzhva; *Cro.* szlovka; *Bs.* sillaba, slovka, glás od slova, slofgenje od slova; *Rs.* складъ; *Ec.* слогиня, слогни, слогини; *ob.* zbieranka, *rzek. ZGŁOSKOWAĆ *cz. ndk.*, syllabizować; *Vd.* zherkati, zherkuvati, zharzhuvati, syllabisiren, buchstabiren. Zgłoskowanie, syllabizowanie. *Kpcz. Gr. p.* 1, 4; *Rs.* складыванїе. ZGŁOSKOWY, - a, - e, od zgłoski czyli zgłosek, syllabowy, syllabny, Sylben=, *Vd.* zherkliu, pozherken, zherkoun, slogen, filbni, Silben, silbast. ZGŁOSZĘ, *ob.* zgłosić.

ZGLÓZOWAĆ, zgluzować; *ob.* glozować, gluzować, wygluzować. Niezgluzowany, nie do zgluzowania, nie do wygluzowania, niezatarty, unvertilgbar, unauslöschlich, nicht mehr herauszubringen. Niezgluzowane poięcia są zasadą naszego rozumowania. *Zabł. roz.* 41.

ZGŁUPIEĆ, *ob.* głupieć. *Addas*: Jam zgłupiał, i tyś głupi, i wszyscy są tacy. *Hor. Sat.* 181.

ZGŁUSZEĆ; *ob.* głuszeć. ZGŁUSZYĆ; *ob.* głuszyć. ZGLUZOWAĆ; *ob.* zglózować.

ZGMATWAĆ, Zgmatać *cz. dk.*, *Sr.* 1. zmatu, w kupę pogmatwać, stłoczyć, zmieszać, zgnieść, zmącić, zusammen knillen, zusammen kneten, drücken, mischen, durch einander werfen. Prawa boskie i ludzkie zgmatwał. *Pilch. Sall.* 126. Zmącenie i zgmatwanie słuszności i niesłuszności. *Pilch. Sen. Gn.* 194.

ZGMERAĆ, *F.* zgmerze *cz. dk.*, gmerząc zdjąć, ująć, abwühlen, herunter wühlen, abkratzen, abpuhlen, *pr. et fig. tr.* Ten praw wiecznych żywot prawy, Nic wieczności nie zgmerze. *Bals. Sen.* 75. – Zgmerać do kupy, zusammen wühlen, zusammen scharren.

*ZGNĄBIĆ, *ob.* zgnębić. *ZGNAIAĆ, *ob.* zgnoić. ŻGNĘ, *ob.* żegać, żgać, żgnąć.

ZGNĘBIĆ *cz. dk.*, *zgnębiać *ndk.*, gnębiąc ucisnąć, pognębić, ganz unterdrücken, niederdrücken. Miasto tego, co był ułożył sobie zgnębić go, uściskał serdecznie. *Teat.* 46 *c*, 3.

ZGNIATAĆ; *ob.* zgnieść.

ZGNIĆ; *med. dk.* słowa gnić; przeyść gnilizną, (cf. *activ.* zgnoić), ganz verfaulen; *Bh.* zhniti, zhnigi; *Cro.* zegniti, zegnivam). Rychléy suchy pniak zgniie, nim uschnie zielony. *Pot. Pocz.* 203. Tak mi zgnić w złotogłowie, iak i w zgrzebnéy sżmacie. *Pot. Arg.* 601, trup trupem). W grobie ciałem, niżli królewic rozumu dóydzie, gnić będę, abo iuż zgniię. *Sk. Kaz. pr.* Zgnily, *Sr.* 1. zniwé; *Rs.* гнïючïй, гнïючь, мльнный. Moszcz światum oddał zgodny, Bogu fus oddaię, Światum poświęcił kokosz, Bogu zgniłe iaie. *Kul. Her.* 174, nadpsute). Psa zgniłego uwiązał u nogi swéy i włóczył go po mieście. *Zygr. Pap.* 153; zdechłego i zgnilizną przeszłego). Kłamstwa strzegł się, iak zgniłego psa. *Petr. Ek.* 93. Co komu miło, Choćby na poły zgniło. *Mon.* 70, 576, choć naygorsze). J iabym też potrafił pisać, iak on szumnie Napisał do Meceny, gdybym miał niezgniły dom, folwark, pełno w śpiżarni i w gumnie. *Zab.* 11, 190, cały dom, niespróchniały, *ob.* zgniłki). O smutku, o rozpaczy, o móy wieku zgniły, Na tożem tak długo żył. *Morszt.* 117, zwątlony, zgnuśniały, entkräftet, träge. *Jgnauus* leniwy, zgniły, boiaźliwy. *Mącz.* – *Medic.* Zgniła gorączka; *Rs. Ec.* гноевица; das Faulfieber. Wielką gorączkę nazwano zgniłą gorączką, ztąd iż bardzo łatwo soki ciała w téy chorobie psować się i gnić poczynaią. *Perz. Lek.* 46. Panuiące zgniłe choroby naypospolitszą staią się przyczyną do zarazy. *Pam.* 85, 1, 622. – *Geogr.* Zgniłe morze, *Palus Maeotides*, der Mäotische Sumpf, das Azowische Meer. *Tr.*, *Bndtk.* Zgnicie, ZGNILIZNA, – y, *ż.*, ZGNIŁOŚĆ, ści, *ż.*, *Bh.* zhnilost; *Crn* gnylost, gnyloba; *Rs.* мльнносшь, przymiot tego, co iest zgniłym, die Faulniß, das Verfaultseyn, das Verfaulen; *Sr.* 1. znitźo, zniwosćj; *Rs.* гнïючесшь. Zgniłość iest rozwiązanie rzeczy na naymnieysze cząstki. *Boh. diab.* 2, 20. Nieposłuszeństwo iest duszna wespół i cielesna zgniłość. *Smotr. Lam.* 10. Słysząc nie słyszeć, duszne iest zgnicie. *Smotr. Lam.* 10. – §., zgnilizna, mieysce zgniłe, wygniłe, rzecz zgniła, cokolwiek iest zgniłym, Verfaultes; *Rs.* мльнь (cf. tleć). ZGNIŁKI *plur.*, rzeczy zgniłe, pogniłe, verfaultes Zeug. Xięża szlachcie kóp rozmiatać nie mieli, oprócz żeby im zgniłki na dziesięciny zostawiono. *Bielsk.* 308, pogniłe snopki). W szczególności, zgniłki, domiszczko, dom stary, obaliny. *Dudz.* 74, *Cn. Th.* 1422, dom zły, domiszczko, *gniłki, obaliny. *Cn. Th.* 135, ein altes morsches Gebäude. – §., zgniłka, gniłka, ulężałka, odleżałka, die wilde Teigbirne, Knöbel, Hutzel; *Bh.* hnilice, hnilička; *Rs.* мякушка (cf. miękkisz). Rodzice na wsi nie daią panienkom przebierać iak w zgniłkach w mężczyznach. *Teat.* 22, 112. Zkądże to WcPaństwu przyszło przebierać iak w zgniłkach. *ib.* 5, 113.

ZGNIEŚĆ, zgniótł, zgnietli, *F.* zgniecie, zgniotę *cz. dk.*, zgniatać *ndk.*, *Bh.* sewřjti (cf. zewrzyć), swážiti; *Cro.* zagnyetújem; *Rs.* сдавить, сдавливать (cf. zdawić), сжать, сожму, сжимать, сожимать (cf. zżąć, zżymać); *Ec.* согнетаю, gniotąc stłoczyć, ścisnąć, zusammen kneten, zusammen drücken, abkneten, abdrücken. *pr. et fig. tr.* W pulchnym łożu miętkie zgniatać pierze. *Hul. Ow.* 150. Rany od upadku, od otarcia, od postrzału, zgnieconemi ranami nazywane bywaią. *Perz. Cyr.* 1, 66; Druckwunden, Quetschwunden. Gdy ciało gęstszym robimy, przykładaiąc z wierzchu inną siłę ściskaiącą go, nazywa się to zgięciem albo zgnieceniem. *Rog. Doś.* 1, 208; cf. zgęszczenie. *ZGNIOTŁOŚĆ, – ści, *ż.*, *Rs.* сгнѣтаемость *compressibilité*, die Zusammenpreßbarkeit.

ZGNIEWAĆ, *ob.* gniewać, rozgniewać; n. p. Jam zgniewana. *Miask. ryt.* 2, 182.

ZGNILEC, *ob.* gnilec, *adj.* ZGNILCOWY, – a, – e, od gnilca, czyli zgnilca, choroby ust, szkorbutowy, Mundfäule=, Scorbut=. Wrzody w czeluściach z zgnilcowéy krwi, lub z lubieżnéy nieczystości pochodzące. *Perz. Cyr.* 2, 198. ZGNILIZNA, ZGNIŁOŚĆ, gnilizna, *ob.* zgnić. ZGNIŁKA, zgniłki, *ob.* gniłka, *ob.* zgnić. ZGNIŁY, *ob.* zgnić.

ZGNOIĆ *dk.*, *zgnaić *ndk.*; *Rs.* сгноить, сгною, *ob.* gnoić. ZGNUŚNIEĆ, *ob.* gnuśnieć. *Addas*: Święty pokoiu, ty masz wadę w sobie, Że ludzie radzi zgnuśnieią przy tobie. *J. Kchn. Dz.* 215.

ZGODA, – y, *ż.*, niesprzeciwianie się, przypadanie na iedno, zgadzanie się umysłów z sobą, die Eintracht, Einträchtigkeit, Einigkeit; *Bh.* sgednocenj (zjednoczenie), srownost (*ob.* zrównać); *Slo.* srownánj, swornost (*ob.* swornošć), *Crn.* sgôda (= przygoda), sprava, (*ob.* sprawa), shlôshnost, (cf. złożyć, składać, składność), enuvolshena (cf. iednomyślność); *Vd.* edinost, (iedność), sklada, sprava, resmir, mir (cf. *mir), pokoi (*ob.* pokoy), skladnost, sloshnost; (*Vd.* sgod, sgoda, pergoda, = przygoda); *Cro.* szlóga, szlosnozt (*Cro.* zgoda *casus*, *euentus*); *Dl.* pogoda; (*ob.* pogodzić, cf. pogoda); *Hg.* alkodás; *Bs.* pogoghjaj, pogogjaj, mir, skladnost; (*Bs.* zgodda, prigoda *euentus*; *Rg.* pogòdba; (*Rg.* zgodda, *casus*, *occasio*); *Rs.* ладъ (*ob.* lad); согласïе; *Ec.* сположенïе, соизволенïе, согласïе, соглашенïе. *Oppos.* niezgoda, die Zwietracht, Uneinigkeit, *Bh.* nezwole (cf. nie zezwolić), *Sr.* 1. nepřje

ʒpeðnoſcj, *Crn.* ſdrâſhba (cf. drażnić); *Rg.* nemir, nesklâd; razmirje; *Rs.* разладъ, разладье, разгласіе, разрашье, раздоръ (cf. rozedrzeć, rozdarcie), разврашь (cf. rozbrat), размиріе. (*Rs.* незгодье, незгода nieszczęście). Lepsza zgoda, niż zwada, zgoda wszystko mnoży, Niezgoda wszystko kazi, i domy uboży. *Sim. Siel.* 76. Gdzie zgoda tam i siła. *Pot. Pocz.* 628. Gdzie zgoda, tam Pan Bóg mieszka. *Rys. Ad.* 16. Wszystkie w świecie zgodą trwaią państwa. *Zab.* 14, 80 *Szost.* Zgodą małe rzeczy mnożą się, a niezgodą wiecznie niszczeią. *Sax. Porz.* 9; za zgodą małe rzeczy pomnażane bywaią; a za *różnicą niszczeią. *Cil. Pſt.* 135 *b*, *concordia res parvae crescunt*). Kto wzbudza gniewy, przywodzi *różnice a niezgody. 1 *Leop. Prov.* 30, 33, wszczyna zwadę. *Bibl. Gd.*). Kto ma zgodę na pieczy, zgodzi się z przyiacielem w każdéy rzeczy. *Rys. Ad.* 29. Niezgoda iedność dzieli, Śmiała trąbi na trwogę, I kłaść w różne strzemię nogę. *Miask. ryt.* 78. Przez niezgodę, tracą ludzie swiebodę. *Rys. Ad.* 56. Wolność niezgodą ginie. *Zegl. Ad.* 272. Nie bardzośmy w zgodzie. *Teat.* 17, 127, niebardzo zgodni, nie w wielkiéy przyiaźni, nie w naylepszéy harmonii). Zgoda między nami, iak wilkom z barany. *Rys. Ad.* 81. Trudna zgoda, z ogniem woda. *Cn. Ad.* 733; *Rys. Ad.* 65. Brat brata radby w czym mógł podstąpił a oszukał, i z przyrodzenia rzadka zgoda. *Rey Zw.* 78. Rzadki iest ptak fenix na świecie, ale to ieszcze rzadszy ptak, między bracią zgoda. *Rey Zw.* 78. Między wszystkiemi cnotami zupełna panuie zgoda, ani iedna drugiéy pierwszeństwa bierze; niektóre atoli z nich niektórym osobom składniey przypadaią. *Pilch. Sen. łask.* 19; harmonija). Spiknęli się z sobą i konspirowali, lecz przeklęta zgoda takowa, która się dzieie ze zgubą. *Dambr.* 489, związek, skojarzenie. – Zgoda po sporze, po sprzeczce, = pogodzenie się z sobą, die Ausgleichung, das Ausgleichen, Vergleichen, wenn man sich mit einander wieder verträgt, der Vertrag, die Aussöhnung. Lepsza ołowiana zgoda, iak złote prawo. *Mon.* 71, 429. On chce zginąć, lub wygrać; lecz pokóy przekłada Nad zwycięstwo, bo milsza zgoda niżli zwada. *Jabl. Tel.* 151. No no iuż zgoda z nami! *Teat.* 30 *b*, 109, wir sind schon wieder gut, wieder ausgesöhnt, verglichen. Nie ma zgody! chcę satysfakcyi. *Teat.* 21, 177; keine Versöhnung! keinen Vertrag! keinen Frieden! Zgoda obeymuie w sobie wszelkie umowy, spory iakiegokolwiek bądź rodzaiu kończące. *Pam. Warsz.* 5, 206, cf. ugoda). – Zgoda na co, zgodne zezwolenie, Einstimmung, Beystimmung, Einwilligung. Marszałek seymowy, po trzy kroć zapytawszy się: ieśli iest zgoda na przyięcie czytanego proiektu, potróyną usłyszał iednomyślność. *Dyar. Gr.* 346. Krzyknęły zgodnie obadwa narody Polska i Litwa: nie masz na to zgody. *Zab.* 14, 274, wir sinds nicht zufrieden, wir genehmigen es nicht, es wird nicht bewilligt. Zgoda! wyraz zezwolenia, przystawania na co; eingestanden! bewilligt! gut, ja! recht wohl! zugestanden! genehmigt! Propozycyą w radzie podaiący, niżeli przyydzie *ad turnum*, pyta się zgromadzonych, czyli iest zgoda? słowo *zgoda* albo też milczenie, oznacza iednomyślność. *Skrzet. P. P.* 1, 305. Hasłem w obradach Polskich iednomyślności iest zgoda! *Jez. Wyr.* Po skończoném czytaniu konstytucyi; ogólny powstał okrzyk: zgoda! zgoda! *Uſt. Konſt.* 1, 143. Czy zgoda na to, kochaneczko! ℞. niech będzie i zgoda! *Teat.* 27 *c*, 71. Dłonią w dłoń uderza: zgoda! zgoda! *Teat.* 36 *c*, 130. Zgoda między nami Doroteczko! *Teat.* 33 *d*, 90. Zgoda, idziem gdzie każesz, będziem się sposobić, Albo odważnie zginąć, lub odważnie pobić. *Teat.* 45 *d*, 84 *Wyb.* Day mi rękę! wszystko ci wybaczam. ℞. Zgoda, i ia cię także przywracam do dawnéy łaski. *ib.* 29, 85. Przyznać się, upokorzyć się, przeprosić, i zgoda! *Teat.* 43 *b*, 82, i basta, i skończyło się, i po wszystkiém, i cała rzecz. – §. *Gramm.* zgadzanie słów według prawideł ięzyka, die grammaticalische Harmonie. Co mi po tym, że wiersze twoie pięknie kształcisz, Jeżeli łamiesz zgodę, ieżli ięzyk gwałcisz? *Dmoch. Szt. R.* 17.

ZGODLIWY, ZGODNY, – a, – e; – ie *adv.*; zgadzaiący się, przystawaiący na iedno, iednéy woli, iednego chcenia, niesprzeczny, einträchtig, einig, einmüthig; *Bh.* ſwo=mnalý; *Slo.* ſwornŷ (*ob.* sforny); *Crn.* ſloſhn, enuserzhen; *Vd.* sloshn, ene misli, ene volje, pervolen, enovolen, enakovolen, enakomierzezhen, edinitliu, sdrushliu, sedinliu, snaſhliu, (cf. znosić się), podnaſhliu, ſpranliu, vtashliu; *Cro.* ſzlóſen; *Rg.* pogodni (cf. pogodny), ſkladni (*Rg.* zgodni *opportunus*); *Bs.* skladni (*Bs.* zgodni, prigodni, = przydatny do czego); *Rs.* дружинный (cf. drużyć), ладный, ладно, ладненко (cf. ład, ładny); совѣтный (cf. sowietnik), согласный, согласно, сходный (cf. schodzić się). *Opposit.* niezgodny, sprzeczny, uneinig; *Rs.* немирный, недружный, недружно, несходный, раздорный (cf. rozedrzeć); *Ec.* развлачительный, несогласный. Umysł pasterzów tych był zgodny; nie chce ieden tam, drugi sam; ale wszyscy zgodnie mówią: podźmyż do Betleem. *Dambr.* 44. Anna spokoynie i zgodliwie z mężem swoim żyła. *Bial. Poſt.* 133; *Rs.* прилаживать, ладить, лажу. Bracia zgodliwi, są wielkie dziwy. *Cn. Ad.* 44. Zgodnych nikt nie przełamie. *Rys. Ad.* 79. Lepszy iest huf ieleni zgodliwych, które lew pod sprawą wiedzie, niźli huf lwów niezgodliwych, którzy się sami kąsaią. *Rey Pſt. Kkk* 6. Byłby sam Bóg hetmanem w ich zgodliwéy sprawie. *Paszk. Dz.* 58. Bądź zgodliwy z twoim przeciwnikiem rychło, póki ieste$ś$ w drodze z nim. *Budn. Math.* 5, 25, zgódź się z przeciwnikiem twoim. *Bibl. Gd.*, pogodź się, vertrage dich, versöhne dich mit ihm). Ziele to bydło w iarzmie nieswornе i niezgodliwe czyni pokorne, ciche i zgodliwe. *Syr.* 1258. Człowiek niezgodny, niezgodliwy = *Niezgodnik*, – a, *m.*, cf. zwadca, zwayca, kłótnik, ein Unverträglicher, Streitsüchtiger, Händelmacher. Posiał djabeł nasienie, z którego urośli niezgodnicy, zazdrośnicy, sektarze. *Bial. Pſt.* 250. Boży przeciwnik, z Krystusem niezgodnik, Duchowi Świętemu odpornik, człowieczy szkodnik, miłość wszędy psuie. *Gil. Pſt.* 65. Zbrodnie z natury swéy niezgodliwemi są. *Karp.* 4, 124. Bunty Polskie niezgodliwe co przynieść mogą. *Groch. W.* 436. Brzmiał niezgodliwy krzyk nieprzyiacioł. *Radz. Sap.* 18, 10; *Wuiek*) Swe ięzyki brzydliwe Wprawuią w ustawiczne swary niezgodliwe. *Otw. Ow.* 232. Niezgodliwe głosy. *Mon.* 71, 85. Zgodny dźwięk, głos zgadzaiący się. *Wlod.*; *Cn. Th.* 1423 harmoniczny, harmonisch, übereinstimmend. Muzykowie naciągaiąc i spuszczaiąc strony, wdzięczne pienie i zgodliwe czynią. *Petr. Pol.* 472. Z muzyki zgodnéy dusza

iest złożona. *Kmit. Tr. C b.* Zgodny, iednobrzmiący, nie sprzeciwiaiący się, iedno i toż samo wyrażaiący, einstimmig, übereinstimmend, nicht widersprechend. Od grobu iak się powróciły Do iedenastu uczniów, co widziały Wszystko im zgodnym głosem oznaymiły. *Odym. Sw.* 2, *L l* 4. Przed ludem zgodny głos puścili. *ib.* 2, *M m b.* - Zgodny z czym, zgadzaiący się z czym, temu odpowiadaiący, womit übereinstimmend. Oczy, iakżeście z myślami zgodliwe. *Zab.* 14, 117. Tak lepiey i zgodliwiey z pismem Sw. *Hrbst. Nauk. F* 8 *b.* - *Geom.* zgodne linije. *Tr.*, równoległe, Parallel = Linien. - §., zgodny na co, do czego, ku czemu, przypadaiący, przydatny, zdatny, zgadzaiący się na co, gemäß, tauglich, angemessen, schicklich, geschickt, brauchbar, nützlich, fähig. Niezgodny iestem na starość na nic, iedno na modlitwy. *Sk. Zyw.* 2, 78 *b.* Rozumiał, że do niczego niezgodna iest umieiętność. *Mon.* 75, 629. Kto sekretu zachować nie umie, do berła nie iest zgodny. *Tr. Tel.* 41. Ptaki dopoty pisklętom swoim żywność do gniazd noszą, póki pisklęta przez nabycie skrzydeł i siły nie staną się zgodnemi do szukania żeru. *Bals. Niedz.* 1, 373. Pompeyskie łodzie lekkie, średnie, rącze, Natrzeć i umknąć i otoczyć zgodne, Cesarskie ciężkie i w mieyscu stoiące, Zkąd przyleniwsze i nie tak zawodne. *Chrośc. Fars.* 418. Dla gwałtownych spadków niektóre rzeki do spławu niezgodne. *Hub. Wst.* 81. Pozwólcie ieszcze, bym się ku pożytkowi dusz waszych zgodniey wytłumaczył. *Bals. Niedz.* 1, 154 stosowniey). Swiatum wino dał, Bogu zaś lagier daruię, Moszcz światum oddał zgodny, Bogu fus oddaię. *Kul.* 171, dobry, zdatny, wartość maiący). Czy podobna, aby umysł iego wspaniały był zgodnym do podobnych czarności? *Teat.* 55, 12.

ZGODLIWOŚĆ, ZGODNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, który iest zgodliwym, bycie w zgodzie, skłonność do bycia w zgodzie, die Einigkeit, das Einigseyn, die Verträglichkeit; *Slo.* swornost (*ob.* sworność); *Crn.* skladnost, floshnost (cf. składność); *Vd.* enakovolnost, enakomerezhnost, edinitlivost, sedinlivost, sdrushlivost, snashlivost, sprauljivost, vkupsaftoplivost (*Vd.* sgodnost = przygoda, przygodność, zdarzenie); *Cro.* szlosnószt; *Rs.* схόдственность, схόдство, схόдность. Wielkiego pożytku iest we wszelkich *stanićch pokóy, zgodliwość, sworność. *Gil. Pst.* 28. **ZGODNOCIĘGŁY, - a, - e, *n. p.* Ciebie ia luba Irene wspomnionę Jlekroć zgodnocięgłą stronę Palcy swemi nawiedzę. *Ryb. Cęśl. C b*, harmoniczną, harmonicznie nastroioną, harmonisch gestimmt, eintönend.

ZGODZIĆ, *cz. dk.*, zgadzać *ndk.*, (*Crn.* sgodnim *maturesco*, sgody se *accidit*, *Sr.* 1. hodźu so, pśihodźu so *congruo*; *Vd.* sgoditi *euenire* przygodzić się, przytrafić się, zdarzyć się; *Cro.* zgoditi, zgágyam *attingere scopum* ugodzić w cel, 2., *diuinare* zgadnąć, ugadnąć, *Cro.* zgodilosze je *contigit*, *Rg.* zgodittise *accidere*, *Slo.* zgoditi =, trafić, ugodzić; *Bs.* zgoditi, smirriti ù çigl *attingere scopum*, 2, zgoditi, ugoditi, pogoditi, sadovogliti *satisfacere*, zgoditise, zgaghjattise doghaghiatise *contingere*, *euenire*, *Bs.* zgaghjanje *casus*, *euentus*; *Rs.* сгодиться, сгожусь przydać się na co). Zgodzić niezgodnych, pogodzić, do zgody przywieść, poiednać, einig machen, einigen, ausgleichen, vergleichen, vertöhnen, aussöhnen. Jeśli kto rozróżnionych przyiaciół chce zgodzić, Musi wprzód od iednego do drugiego chodzić. *Pot. Zac.* 85; *Bs.* pogoditi, pogaghjati, ugoditi *adducere ad concordiam*). Gdy już sprawa do sędziego przyydzie, zgodzona być nie może. *Szczerb. Sax.* 4, polubownie ułożona). Zgadzać co z czém, starać się o zgodzenie, o zniesienie dysharmonii, sprzeczności, zbliżać wzaiemnie do zgodności, iednostayności, einig oder einstimmig zu machen suchen. Dziateczki śpiewaycie, głosy zgadzaycie. *Pieśn. Kat.* 52. Postanawiamy, aby artykuły seymikowe korygowali i między sobą zgadzali. *Herb. Stat.* 12. Deputaci ci prawa Litewskie z statutem Polskim, co naybliżey zgadzać maią, aby iuż w iedney Rzpltey iednaka sprawiedliwość ludziom iść mogła. *Vol. Leg.* 2, 794 *Z. A.* Zgadzać co z czém, znosić, porównywać, konfrontować, gegen einander halten, vergleichen, confrontiren, collationiren. Trzynaście latopiszców zgadzałem, konkordowałem, i w iedno mieysce dla wybadania prawdy znosiłem. *Stryik.* 58. Ja nigdym się więcey nie zdumiał, iedno gdym te artykuły przeczytał, i pilnie zgadzał z świadectwy pisma Św. *Baz. hst.* 67. Francuzkie tłumaczenie z Łacińskim zgadzał, aby mógł po Łacinie błędy pokazywać ludziom. *Baz. hst.* 45. - Zgodzić się po zwadzie, po rozróżnieniu, = pogodzić się, poiednać się, *Bh.* shodnu se s nękým; *Vd.* snashatise, podnashatise, sglihatise; *Dl.* szmiritise, sich mit einander vertragen, vergleichen, aussöhnen, versöhnen. Potym zgodzą się, iak się każdy iuż zmerduie, Bo zwyczaynie po woynie pokóy następuie. *Niemc. P. P.* 7. Nie wierzę ia temu! W. zgodźże się WcPan. *Teat.* 33 *b*, 82. Śmierć moia u sądu oczyma świecić; dopieroż o basarynk nigdym się nie zgadzał, anim o iawne zbrodnie nie zaiednywał wieży. *Psalmod.* 11, nie układałem się o nię, nie wchodziłem w układy, w targi, ich habe nie darum gehandelt, Vergleiche abgeschlossen, mich zu vergleichen gesucht. Zgodzić się w targu; *Rs.* сладиться; einen Handel abschließen, Handels einig werden. Zgodź się z kupcem o tę wielką kłódkę, którą targowałem przy tobie; nie chciał iéy wczoray dać od dwudziestu złotych, day mu dziś 24, byle mnie tylko nie podkupił nikt. *Teat.* 52 *d*, 10. Zgodzić co, lub kogo, za zgodnie postanowioną cenę, nagrodę, zamówić, = zakupić, obstalować, naiąć, worüber einig werden, behandeln und abschließen, unter verglichenen Zusagungen bestellen. Zgodzić sobie, albo dla kogo, co u rzemieślnika. *Tr.* - Zgadzać się z czém, przypadać na co, przystawać iedno do drugiego, być w pomierze z czém, stykać się równo, iednostaynie; *Rs.* схόдствовать (cf. schodzić się, zeyść się); auf einander passen, zusammen treffen. Ludzi wiązali do trupów, tak że członki z członkami się zgadzały. *Warg. Wal.* 320. Jest to u Porty rozumienie, że się zabawy z gospodarską usługą zgodzić nie mogą. *Klok. Tur.* 230. Przeciwne rzeczy się nie zgodzą. *Cn. Ad.* 732. Z rana Helenę przechodzi, W wieczór z babami się zgodzi. *Lib. Sen.* 12, w równi z babami). Jego usta się z sercem i z myślą zgadzały. *Past. F.* 250. Niechay słowa się zgadzaią prawdziwie z uczynkiem. *Bardz. Tr.* 573. Niech się sprawy zgadzaią z wyznaniem. *Lach. Kaz.* 1, 224. Chciałeś się udać za kawalera dobrego, lecz WcPana ręka nie zgadza się z ięzykiem. *Boh. Kom.* 4, 267. Czy tylko słowa twoie zgadzaią się z prawdą? *Teat.* 34 *c*, 103. Pochlebnik

umieią się z pańską myślą zgadzać a w notę iéy trafiać. *Kosz. Lor.* 113. Sakramenta starozakonne z sakramentami nowego zakonu nie są równe i nie zgadzaią się z sobą. *Salin.* 6, 105. Zgadzać się w mowie, toż a toż mówić, übereinſtimmen in der Rede, in der Ausſage. Gdy nas opadli bandyci, na iednę powieść zgadzaliśmy się wszyscy, co nam naybardziéy pomogło. *Warg. Radz.* 336. Ludzie o tobie się nie zgadzaią. *Rey Pſ. Eee* 1 różnie gadaią). Zgadzać się z kim, zgodę zachowywać, zgodnie żyć, w zgodzie być, ſich mit einem wohl vertragen, einig ſeyn, einträchtig leben; *Slo.* ſrownáwám ſe, (cf. zrównać), *Vd.* ſe sgodit, ſe sglihat, ſe ſpravit, ſe sloshit; *Cro.* ſe ſcinyti; *Rs.* стакнуться, стакиваться (cf. zetkać się, stykać się). Kto się z drugim rad nie zgadza, osobno sobie niech dogadza. *Cn. Ad.* 400. Zgadzaią się, iak szydła w worze. *Cn. Ad.* 1325, zgadzaią się iak pies z kotką. *Rys. Ad.* 81, iak ogień z wodą). Kto się sam z sobą nie zgodzi, temu żaden nie dogodzi. *Cn. Ad.* 399, kto sam z siebie nie kontent, lub sam z sobą sprzeczny). Do podobania się dobrze ludziom i to ci posłuży, kiedy się z ludźmi zgadzać będziesz; ani zawżdy będziesz patrzał tego pracowitego ćwiczenia, ale biesiady, towarzystwa, żartów, krotofil, tańców i innych pociech z chęcią pomożesz. *Gorn. Dw.* 33, stosować się do ludzi, do świata, żyć z światem, ſich nach der Welt bequemen, mit der Welt leben. Kto ma zgodę na pieczy, zgodzi się z przyiacielem w każdéy rzeczy. *Rys. Ad.* 29, iednomyślnym będzie, iednodusznym, cf. iedna dusza). Nie zgadzam się z kim, nie trzymam z kim, różnię się od kogo. *Cn. Th.* 544 einem nicht beyſtimmen. Zgodzić się z kim na co, cf. *zezwolić się; *Sr. 2.* ße ſgloßiſch; *Ec.* согласить, соглашать, суленословитися, согласиться многимъ во едино, срастворитися; *Rs.* совѣщать, совѣщавать, jemanden beyſtimmen, beytreten, ihm beypflichten. - *Zgodzić komu, dogodzić mu, einem nachleben, nachgeben, zu Gefallen leben. Młodzież na rozum nie dbaiąc, A żądzom tylko zgadzaiąc, Zdrowie i sławę tracą. *J. Kchn. Dz.* 64. Gdy złym bliźnim zgadzamy, a karność potrzebną opuszczamy, onymiż samymi Bóg nas karze. *Sk. Zyw.* 402 *b* Tak poczynała w swém osieroceniu, Cnocie zgadzaiąc tylko a zbawieniu. *Groch. W.* 259. - *Zgadzać dokąd, zmierzać, dążyć, ruszać, wybierać się, wohin wollen, ſich wohin aufmachen. Tak pięknym bywa Amor, i tak się wysmuknie, kiedy na taniec do swéy matki zgadza. *Morszt.* 68. - Zgodzić się do czego, ku czemu, na co, = przydać się, zdać się, służyć, zdatnym, zdolnym, przydatnym, użytecznym być, wozu taugen, geſchickt, nützlich, fähig ſeyn. Nie zgadzam się, nie przygadzam się, nie *strafiam się do czego *non sum aptus*. *Cn. Th.* 544. Ku czemu się naywięcéy zgodzić będziemy mogli, w tym się naywięcéy ćwiczyć mamy. *Kosz. Cyc.* 74. Do tego się to zgodzi. *Cn. Ad.* 206; *bos ad iugum, sc. aptus*). Wszystko co Bóg stworzył służy ku pożytku naszemu; abowiem to, co się nie zgodzi użytkowi ciała, żeydzie się na pożytek duchowny. *Boter.* 5. ZGODZICIEL, - a, *m.*, zgadzaiący kogo lub co, pogodziciel, poiednacz, iednacz, der Einiger, Vereiniger, Einigkeitsſtifter; *Ec.* согласитель, *w rodz. żeńsk.* zgodzicielka, iednaczka *disceptatrix*. *Mącz.*

ZGOIĆ *cz. dk.*, zgaiać *ndk.*, goiąc zawrzeć ranę, wygoić, wyleczyć, zuheilen, ganz ausheilen. Ręka się goi, lecz cięższa w sercu dokucza mi rana, téy mi lekarstwo żadne nie zgoi. *Teat.* 54 *c*, *d i i*. Nie odnawiay rany zgoionéy. *Cn. Ad.* 629. Rana się zgoi, a słowo się nie zgoi. *Rys. Ad.* 60. ZGOISTY, ZGOYNY, - a, - e, do zgoienia, zuheilbar, heilbar, *Slo.* zhogitedlný. Rana zgoyna. *Chrośc. Fars.* 293. Zgoyny raz. *ib.* 428. - §., *activ.* goiący, heilend.

ZGOŁA *adv.*, ze wszystkiém, zupełnie, nic nie zostawuiąc, nic nie wyymuiąc, gänzlich, völlig, ganz und gar, überhaupt; (*Bh.* zhola tylko, iedynie, więcéy nic); *Sr. 1.* czele (cf. wcale) (*Crn.* ſgol sam, = ſamuteńki); *Crn.* da framenta; *Cro.* hametom). Rzecz która nigdzie nie iest, zgoła nie iest. *Zygr. Pap.* 141 *omnino*). Zgoła nic, *Vd.* zhiſtu nizh, gar nichts. Straciwszy wszystkie włosy, i z tyłu i z czoła, Coż ci iuż zbywa stracić łysy? głowę zgoła! *Min. Ryt.* 3, 186. Jest to zgoła nieoszacowany człowiek. *Teat.* 30, 31, we wszelkich względach, iedném słowem, krótko mówiąc, überhaupt, mit einem Worte. Cokolwiek mówimy, było mówiono, cokolwiek piszemy, było pisano, cokolwiek działamy, inni iuż to działali, zgoła niemasz nic nowego pod słońcem. *Kras. Pod.* 2, 36. Bywaią niektóre potrawy słodkawe, ale nie zgoła słodkie, drugie też bardzo słodkie, które nazywaią droykie. *Syxt. sk.* 101. Mówi się to tu nie zgoła, ani właśnie, lecz nieiako. *Zygr. Gon.* 247; *non simpliciter, neque improprie, sed quodammodo*). Rzeczy zbawiennych proś zgoła. *Hrbſt. Nauk. K.* 2 *b*; bez kondycyi, warunku, excepcyi). Co według czasu pozwalaią, tego nie zgoła pozwalaią. *Petr. Ek.* 108 nie bezwzględnie). Kiedy pismo Św. mówi, że złodziéy ma być obieszon, rozumieć to masz, iż nie zgoła, ale władzą urzędową i za prawem pisanym, ma być obieszon. *Szczerb. Sax.* 176; nie byle iako, nicht gleichviel wie. Zgoła wino nie iest przyczyną piiaństwa, ale wino wiele pite. *Petr. Ek.* 108, wino samo w sobie, der Wein allein iſt nicht ſchuld. *ZGOLEMY, - a, - e; - o *adv.*, doszczętny, zupełny, gänzlich, völlig; (*Rs.* голѣмый znaczny, wielki). O inszych gadkach dzień długi strawili, światłości zgolemą część powzdaią wieczerzy. *Zebr. Ow.* 181, *lucis partem ultimam*). Niektórzy moczą perły cało w soku limoniowym w zakrytym zgolemym naczyniu. *Sien.* 516. Łuk pospolity główki drobne, nie iako pierwszy zgoleme miewa. *Syr.* 1217. Masło naśladuie przyrodzenia mlekowego, dlatego biorąc ie zgolemo, żywot purguie mocno. *Urzęd.* 431. W ten czas trzeci nabrawszy ich w czapkę zgolemo, od wozu umyka. *Glicz. Wych.* Móy taki przynależy stróy słuszniéy osobie, Com świeżo pol zgolemo ścierwem iadowitym Pytona gniotącego wyszpilował godnie. *Zebr. Ow.* 15. *pestifero tot iugera ventre prementem*. ZGOLIĆ *cz. dk.*, zgolnąć *idntl.*, *Bh.* ſholiti, goląc ściąć, zdjąć, herunter barbiren, herunter putzen, *pr. et fig. tr.* Szukasz mędrców?, i ci w grobie, Tales, Bion i Solon; Zeno, Kleant w iednéy dobie, J Peryander zgolon. *Bald. Sen.* 48. ZGOŁOCIĆ *cz. dk.*, zgołacać *ndk.*, ogołocić, gołym uczynić, pozbawić, obedrzeć. *pr. et fig. tr.*, entblößen, berauben, rein ausziehen, ausplündern. Tym, których spędzono z szańców, mówili, iż dla żadnéy przyczyny nie trzeba było zgołacać mieysca swego. *Warg.*

Warg. Cez. 151, opuszczać, gołym zostawiać, leer lassen, bloß lassen, bloß stellen. Cały obóz na czele i po lewéy stronie zgołocony baczyli. *Warg. Cez.* 48. Drzwi zawieramy przed tymi, którzy dla Krystusa zgołoceni, pomocy a schronienia od nas potrzebuią. *Zrn. Pst.* 3, 659 *b.* ZGOŁOCIEĆ *niiak. dk.*, być ogołoconym, stać się gołym, być obdartym, zdartym, kołyszem, ganz abgerissen und beraubt seyn, abgelumpt seyn. O szlachcie, co zgołocieli. *Vol. Leg* 2, 972 *Stef.* Naprzyymował sobie buntownik ludzi zgołociałych i tułaczów. *Radz. Jud.* 9, 4, ludzi lekkomyślnych. *Bibl. Gd.*, hołotę, chałastrę, tałałaystwo). Hultay zgołociały. *Klon. Wor.* 68.

ZGON, - u, *m.*, (*Bh.* shon *concursatio, cursitatio*); *Rs.* сгонъ, сгнаніе zegnanie do kupy, das Zusammentreiben, (*Rs.* сгономъ razem wszyscy). Zgon, *piscium ad retia compulsio, coactus. Cn. Th.* 1423, napędzanie ryb u sieci, ryb połów. *Włod.*, das Zusammentreiben der Fische in die Garne, der Fischfang, Fischzug. - §., zgon, wygnanie, wypędzenie, zegnanie zkąd, das Wegtreiben, das Heraustreiben. - §., *Hodie frequentissime usurpatur* zgon umieraiącego, = rozstanie się duszy z ciałem, ostatni oddech, zeyście, das Verscheiden, Abscheiden, der letzte Athemzug; *Carn.* dushepust, umiraunje, umirâva; *Rg.* vmor). Do zgonu ci będę wiernym, = dozgonnie, *ob.* dozgonny). Do zgonu życia moiego twoim zostaię przyiacielem. *Tr.* - *tr.* do zgonu, do szczętu, z korzeniem, zgoła, doszczętnie bis auf den Grund, mit der Wurzel. Do zgonu téy sekty nie chciał tłumić. *Tr.* - Zgon, upadek, zguba, koniec ostateczny, der Untergang, das äußerste Verderben. Wszystko niknie przy śmierci, każda rzecz ma zgony. *Zab* 16; 201, wszystko się kończy). ZGONIĆ; *ob.* zegnać. ZGONICIEL, ZGANIACZ, - a, *m.*, spędziciel, der Zusammentreiber, Heraustreiber; *Ec.* згонитель *propulsor.* ZGONINY. *Gen* zgonin; *Boh.* aubrabcy (cf. zgrabki, cf. wygrabić), wywégły (cf. wywiew); *Sr.* 2. hugrabki; *Crn.* prenok; *Vd.* sadje (cf. zadni); *Bs.* ocinke (cf. ocinki); *Rs.* ухобомье; *Ec.* рошки, рожщцы (cf. rożek), осѣвки, отрубы (cf. osiewki, otręby); die Ueberkehr, das Abbrechling, bey den Landleuten auch das Grobe, ingleichen das Kleine genannt. Zboże wymłócone i wychędożone daie ziarno przednie; poślednie, = poślad; odjemne, = odjemki; plewy, trzyny, zgoniny. *X. Kam.* Gdy się iuż drobno potłuczona na klepisku słoma grabiami wygrabi, potym osadzonym na lasce skrzydłem lekko z wierzchu zmiotą się kłosy po grabiach pozostałe, i to są zgoniny. *Kluk Rosl.* 3, 232. Zgoniny, które się z omłóconego zboża zganiaią, koniom i wołom są wyśmienitym obrokiem. *ib.* 275. Zgoniny od żyta są dla koni, wołów, plewy dla świn na zimę dobre. *ib.* 3, 133. Nie chce osieł polewki, byś ią i cukrował, Będzie wolał daleko, abyś mu zgonin dał. *Rey Wiz.* 105 *b.* Staną się źli, iako plewy pierzchaiące przed wiatrem, a iako zgoniny, które wicher rozniesie. *Radz. Job.* 21, 18, iako perz, który wicher porywa. *Bibl. Gd.*) - §., zgoniny pszczelne, ulowe, n. p. Od starych pszczół bywa wosk żółty z przyrodzenia, gdy go wybierze z zgonin. *Urzęd.* 437. Zgoniny a wosk czarny, który zostaie przy ulach, gdy miód wybieraią, zowią *propolium. Urzęd.* 437. ZGONIONY; *obacz* zegnać. ZGONNY, - a, - e, do zgonienia, do zegnania, mogący być zegnanym, zgonionym, zusammen treibbar, wegtreibbar; einholbar. (*Rs.* сгонный spędzony z różnych mieysc, zgromadzony). Płocha sarneczko, gdzież to niezgonne zapuszczasz nóżęta? *Zab.* 15, 208 *Kniaź.*, niedoścignione, niedościgłe. - §., zgonny, od zgonu, od zguby, = zgubny, śmiertelny, verderblich, tödtlich. Na zgonnéy toni. *Rys. Ad.* 51.

ZGORAĆ; *ob.* zgorzeć.

*ZGORAPROSTY, - a, - e; - o *adv.*, perpendykularny. *Tr.*, *ob.* prostopadły. *ZGORAPROSTOWNICA *Tr.*, *ob.* *stawnoprostownica. *ZGOROPROST, - u, *m.*, *Tr.*, liniia prostopadła, *górprost. *Tr.*

*ZGORŚLIWY; *ob.* zgorszliwy.

ZGORŚNIEĆ, ZGORSZNIEĆ; *ob.* zgorzknieć.

ZGORSZLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, dawanie zgorszenia, zgorszenie; *Rs.* соблазнительность, das Geben eines Aergernisses, der Aerger. ZGORSZLIWY, - a, - e; ie *adv.*; *Rs.* соблазнительный. Mowy tak szalone a zgorszliwe. *W. Pst. W.* 244. To iest rzecz trudna, smętku, żałości pełna, a ktemu *zgorśliwa, gdy nas świat za sprośnieysze a Bogu naobrzydliwsze ludzie z społeczności wymietuie i zabiia. *Zrn. Pst.* 241. ZGORSZYĆ *cz. dk.*, *zgorszać *ndk.*, gorszyć kogo moralnie, złym przykładem skazić, (*oppos.* zbudować kogo), einem ein Aergerniß geben; *Crn.* pohujsham; *Cro.* zpachiti, zpachújem; *Sr.* 1. pohorschacź (cf. pogorszyć); *Ec.* соблязняти, соблязнити, соблазняю, соблажнаю, (cf. zbłaźnić, błaźnić). Coż inszego iest dziecię zgorszyć, iedno mu z siebie zły przykład a pochop dać. *Glicz. Wych. D* 7 *b.* Oto dla liczby niezbożnych na ziemi, Ci co od nich są w życiu zgorszonemi Wołać do Boga pomsty nie przestaną. *Chrośc. Job.* 135. Jeśli cię zgarsza ręka twoia, odetniy ią. *Leop. Math.* 5, 30, *Budn. ib.*, ieśli cię gorszy. *Bibl. Gd.*) Nietylko żebyś się miał zgarszać, ale masz stworzycielowi za co dziękować, iż skłoniwszy wysoki maiestat swóy, tak z nami iako z dziećmi postępować raczy. *Zrn. Pst.* 39 *b.* Idzie nasz nowy świata pogardziciel, ach! może się zgorszyć; schoway flaszkę, gańmy wino. *Boh. Kom.* 2, 41. Ja nie wierzę temu, by nie był ten zgorszony, co służy sędziemu. *Teat.* 46 *b*, 67. - *tr.* Kiedy nieumieiętność przywłaszcza sobie prawo geniuszu, nietylko że nie bawi, nie oświeca, nie buduie, lecz nudzi, gust psuie i zgarsza. *Teat.* 45 *c*, 6. - Zgorszenie, das Aergerniß, das man giebt oder nimmt, (*oppos.* zbudowanie); *Bh.* pohorsseni; *Vd.* pohuishanje; *Cro.* zpachka; *Bs.* smuchja, skandao; *Rs.* блазнь, соблазнъ; *Ec.* соблазненіе, претыканіе, преткновеніе (cf. przetykać). Biada światu dla zgorszenia. *Rey Pst. Kkk* 1. Do kościoła mamy się ku zlepszeniu, a nie ku zgorszeniu zchodzić. *W. Pst. W.* 224. Zgorszenie dane komu, gorszenie kogo, *scandalum, offensio* obraza. *Cn. Th.* 1423. Zgorszenie wzięte od kogo. *ib.* - *§. ZGORSZYCIEL, - a, *ob.* gorszyciel; *Cro.* zpáchnik, zpachitel; *Rs.* блазнитель; *Ec.* соблазнитель; *w rodz. żeńsk.* zgorszycielka; *Rs.* блазнительница.

ZGORZEĆ, zgorzał, *F.* zgore *niiak. dk.*, zgoreie, zgorzeie *Pr.*, Zgorać *ndk. et kontyn.*; gorząc spalić się, *Vd.* sgoreti, pogoreti; *Rg.* izgorjetti; *Cro.* zgoreti, zgárjam, zgorényé; *Rs.* сгорѣть, сгораю, сгараю; von der Flamme verzehrt werden, verbrennen. Niech ia zgoram w ogniu, ieśli ten nie iest godzien spalenia. *Wys. Jgn.* 37. Kierz gorzał, a nie zgorzał. *W. Exod.* 3, 2. Jako w ogni-

ftym piecu płomienie pałaią, Tak oni w twoim gniewie nieznośnym zgoraią. *J. Kchn. Ps.* 27. – Zgorzeć od słońca, ogorzeć, opalić się, von der Sonne verbrannt, gefärbt, geschwärzt seyn. – Zgorzenie, ZGORZAŁOSĆ, - ści, *ż.*, *Cro.* zgarjavicza, *gutturis uredo*, die Halsentzündung. Polewka ta zgorzałość uft i popadanie ięzyka, co *szkołą abo brain drudzy zowią, wychędaża. *Syr.* 982. ZGORZELEC, - lca, *m.*, Brandeburgiia, miafto i kray, Brandenburg, Stadt und Land. Ukraina ta, którą teraz margrabftwem Brandeburfkim, od miafta głównego Brandeburga, nazywaią, od naszych Zgorzelcem nazwana była. *Krom.* 43; Marchiia Brandeburfka od dawnych kraiopisów Polfkich *xięstwem Zgorzelskiém* zwana. *Wyrw. G.* 575. Zgorzelską ziemię po Niemiecku Brandeburgiem zwano. *Klecz. Zd.* 27. Szlązcy xiążęta, gdy się zniemczyli, rodowitego orła czarnem pierzem przyodziali, dla czego ich herb kroniki Polfkie zgorzelcem, iakoby opalonym ptakiem nazywaią. *Nar. hſt.* 2, 94, das Schlesische schwarze Adler Wappen; (*Cro.* Zgorecz *ventus solſtitialis*; *Boh.* Hořelice, Zhořelice, *Sr.* 2. Sgorelz miafto Görliz w Luzacyi). ZGORZELICA, - y, *ż.*, Branderz, cynober przy świecy się zapalaiący. *Kluk Kop.* 2, 229. ZGORZELINA, ZGORZELIZNA, - y, *ż.*, ZGORZELISKO, - a, *n.*, zgliszcze. *Cn. Th.* 1423 *et* 1422, ftos, lub mieysce spalenia, pogorzelifko, der Scheiterhaufenplaß, der Brandplaß, die Brandstätte; *Rs.* изгарина, изгарь. Ledwie Jliackiey widać zgorzelizny. *Bardz. Tr.* 262. Niech Pompy z wód Tefsalfkie widzi zgorzeliny. *Bard. Luk.* 129. – §., zgorzelina, zgorzałego abo spalonego co. *Cn. Th.* 1423; *Włod.*, etwas Verbranntes, Angebranntes. – §., Zgorzelina, na ciele od ognia, ftrup. *Cn. Th.* 1424, ein Brandfleck, Brandmal auf der Haut, eine Brandwunde. – Gorę ogniem (miłości), Pewne na tę zgorzeliznę Lekarftwo, gdy wino liznę. *Anakr.* 70, na ten ogień, zapał, płomień, Flamme, Feuer, Brand. – §., zgorzelina, smak czyli trącenie spalonem, Brandgeschmack, Brandgeruch. Malmazya dlatego zgorzeliną trąci, iż beczki żywicą podkurzaią. *Warg. Radz.* 181.

ZGORZKNIEC, *ZGORSZNIEĆ *niiak. dk.*, zgorzknąć *idntl.*; ftać się gorzkim, bitter werden; *pr. et fig. tr* Zgorszniała kleykowatość. *Perz. Lek.* 18. Nie szkodzi masło przesolić dla robaków i zgorsznienia. *Haur Sk.* 65. Zgorzknienie oleiu, oliwy, oleyku, *rancor. Cn. Th.* 1424, die Ranzigkeit. Zgorzkniały *rancidus*, *ib.*, ranzig. Chroń się nawet słodyczy, która zgorzknieć może. *Min. ryt.* 4, 132. Zgorzkło serce moie. *Bibl. Gd. Ps.* 73, 21, było zakwaszone. *Radz.*) ZGORZKNIC *cz. dk.*, gorzkim uczynić, bitter machen.

ZGORZYSTY, - a, - e; - o *adv.*, do spalenia, mogący być spalonym, spalifty, verbrennlich, verbrennbar; *Ross.* сгараемый. Zgorzyfty, łatwy do zgorzenia. *Włod.* Niezgorzyfty, który się nie spali, iako płótno kamienne niezgorzyfte. *Włod.*, *Ec.* неизгараемый. Kamień niezgorzyfty; *amiantus. Cn. Th.* 259. Len niezgorzyfty *asbeſton. Cn. Th.* 356.

*ZGORZYSTY, *ZGORZYSTOŚĆ; *ob.* wzgórzyfty.

ZGOŚCIĆ; *ob.* gościć, pogościć. Zgoszczenie się, gościna, bawienie w gościnie, Aufenthalt in der Fremde. *Tr.*

ZGOSPODAROWAĆ, *ob.* przegospodarować, zmarnować, źle gospodaruiąc; verwirthschaften. – §., zgospodarować, gospodaruiąc zarobić, uzyfkać, zagospodarować, erwirthschaften.

*ZGOTOWAĆ *cz. dk.*; przygotować, wygotować, przyrządzić, zubereiten, vorbereiten, anschicken, fertig machen; *Bh.* zhotowjm; *Cro.* zgotoviti, zgotovlyam; *Rg.* zgotoviti, gotovim; *Bs.* zgotoviti, ugotoviti, napraviti; *Sla.* zgotoviti). Nigdy nic wielkiego nie zaczęli, aż się pierwey zgotowali poftem. *W. Pſt. Mn.* 109. Człowiek niektóry zgotował wieczerzą wielką, i wiele ich na nią powołał. *Rey Pſt. Dd* 3. Wszeteczny ięzyk do złorzeczenia zgotowany. *W. Pſt. W.* 2, 142. Chrzeft Janow zgotowaniem był i przyprawą do Chryftusa. *Sk. Kaz.* 18 *b.* Poślę anioła swego, a ten zgotuie drogę przed obliczém moiém. 3 *Leop. Malach.* 3, 1, przeprawi drogę. 1 *Leop.*) Zgotowane litery posłałem. *Kat. Wys.* 508 wygotowane, gotowe, napisane). Spytał go, dokąd *zgotowiony iść zamyślał? *Chodk. Koſt.* 62, wybieraiąc się, wyprawiaiąc się, zbieraiąc się.

ZGOYNY; *ob.* zgoifty.

ZGRABIĆ *cz. dk.*, *zgrabnąć *idntl.*, grabiąc do kupy zgarnąć, lub zkąd czyli z czego wygarnąć, odgarnąć, zusammen rechen, abrechen, wegrechen; *Boh.* zhrabnauti, zhrabati, zhrabowati; *Vind.* s'grabiti, fpraskati; *Cro.* zgrabiti, zgrablyújem; *Rg.* zgràbeti; *Ross.* сгрести, сгребать (cf. zgrzebać), огрести, огребаю; *pr. et fig. tr.* Cnoto, ty profto działasz i szczyrze, Daremnie zimna obłuda Te lube chce zgrabić cuda, Które podaiesz Temirze. *Kniaz. P.* 3, 12; zgrabnie wyftawić, ukształcić, kształtnie naśladować, geschickt nachahmen. ZGRABICIEL, - a, *m.*, *Cro.* zgrablyívecz); zgarniacz, zagarniciel, der Zusammenrecher. ZGRABIEC *niiak. dokon.*, zdrętwieć iak grabie, iak kot, zesztywnieć, fteif werden, erftarren, wie ein Rechen, wie ein Stock. Lata zgrabiały mrozem przez knieie, przez łąki Myśliwiec, gładkiéy w domu odbiegłszy małżonki. *Hor.* 1, 7 *Nar.*, *Zab.* 5, 378 *Nar.* Zgrabiałe ręce ogrzewać. *Tr.* ZGRABKI *plur.*, zgrabione ułomki, słomki i t. d., Zusammengerechtes (cf. zgoniny); *Bh.* zhrabky; *Sr.* 2. hugrabki; *Rs.* сгребки (cf. zgrzebie). ZGRABNOŚĆ, - ści, *ż.*, fkładność, szykowność, cf. sudanność, zręczność, kształtność, (*oppos.* niezgrabność, niefkładność *qu. v.*; *Bh.* neohrabanoft, traupftwo; *Crn.* okornoft; *Vd.* ohrabnoft, ohrebuft, terklazhoft, olhaunoft, odrozhnoft, (cf. odrzeczność), okornoft); – die Geschicktheit, Gewandtheit. Twoia zgrabność, twe wdzięki i chybkość, są godne podziwienia. *NPam.* 18, 388. ZGRABNY, - a, - e; - ie *adv.*, łatwy do zgrabienia, zusammenrechbar, *pr. et fig. tr.* (*Cro.* zgrablyiv *rapax*) – §. Zgrabny, fkładny, szykowny, *sudanny, geschickt, schicklich, wohlgeftaltet, *Ec.* сличный, приличный (cf. śliczny). Twarz iéy we wszyftkich zgrabna cząftkach. *Kniaz. P.* 3, 11. *Opposit.* niezgrabny, *Subſt.* niezgrabnik, niezgrabiarz (*qu. v.*), nieulizany, nieokrzesany, plump, tölpelhaft; *Bh.* neohrabany, nemotora, traup (cf. trup), traupſky, traupowitý; *Sr.* 1. nefmany; *Carn.* narôdn, naurn, okorn; *Vd.* ohrabeu, ohrebel, savalen, (cf. zawalidroga), terkel, terklazh, telasaft (cf. cielifty), telasavez, olhaun, odrozhen, (cf. od ręki), bedaft, ohreben, tepshaft, bivolins

(cf. bawolina) tepez; *Rs.* дубиноватъ (cf. dębowy, cf. olszowy Marcin)!, чурбанъ, чурбанчикъ, чурка, чуро-чка, ослопъ, ослопина, недѣльный (cf. niedzielny). Niezgrabny, nielusy. *Zab.* 13, 281 *Tręb.* Więcéy złoczyńcę pozór obyczaiów maiącego dziś sobie szacuią, niż poczciwego ale niezgrabnego człowieka. *Zab.* 7, 36. Figura niezgrabna bez ułożenia, nos na ziemię siąka, rękawy wszystko na ramiona wyrzuca i szablą zawadza. *Teat.* 15 *c*, 11. Niedobrze ma czuprynę przystrzyżoną, suknia na nim iak na kołku wisi, golenie po cholewach pływaią; ale człowiek dobry, że trudno lepszego poszukać; ale pod tą niezgrabną postacią cudny się ukrywa dowcip. *Zab.* 13, 63.

ZGRAĆ *cz. dk.*, zgrywać *ndk. et kontyn.*, graiąc n. p. w karty z pieniędzy wyzuć, gołym uczynić, einen arm spielen, ihm im Spiele das Seinige abgewinnen. Przeklina się, iak gracz do szeląga zgrany. *Teat.* 15, 54. Odniosę pieniądze zgranemu, który na mnie iak na wybawiciela swego czeka. *ib.* 55 *e*, 14. Ulokowany przy stoliku zgrywa się i klnie. *Teat.* 1, 8. Rai summy paniczom, co się w karty zgrali. *Teat.* 24, 153 *Cztr.* Wszystko mu nie do gustu, noc na kartachstrawił, Wszystko źle, zgrał się wczoray, kleynoty zastawił. *Kras. Sat.* 97.

ZGRACOWAĆ *cz. dk.*, gracuiąc do kupy zgarnąć, zusammen kratzen mit der Gartenkratze, zusammen karsten; gracuiąc precz odgarnąć, odskrobać, wegkratzen, abkratzen, abkarsten.

ZGRAIA, *GRAIA, - i, *ż.*, (cf. *Lat.* grex, gregis); orszak, gwardya, zgraia. *Cn. Th.* 636, gromada ludzi. *ib.* 1424, rzesza, tłum, skupienie, gmin; tałałaystwo, chałastra, tłok; *Vd.* mnoshiza, trupa, mnoshtvu, shop; *Bs.* naloga, gljustvo; eine Schaar, ein Volkshaufen, ein Schwarm, eine Heerde; (*Crn.* graja *vituperium*; *Cro.* graja, ograjanie, ograda, *ogrodzenie, grodza). Byle się na krok ruszyć, zaraz zgraia dudków mię otacza, którzy się oglądaią i wyśmiewaią. *Teat.* 34, 11. Wiąże Eolus dużemi łańcuchy Niespokojné szumnych wiatrów *graie. *Tward. Daf.* 26. O szczęśliwyż to będzie dzień, gdy z *grai tych niewczasów do społeczności duchów będę mógł wyniść. *Zrn. Pst.* 217 *b.* Zgraia psów, złaia, ein Haufen Hunde; (cf. psy graią). Jestem teraz nieszczęśliwa, iak sarna w lesie lękliwa, od psów zgrai otoczona. *Teat.* 56 *c*, 105. - §., *Herald.* zgraia *herb*, tarcza woienna goła na tarczy herbu, biała bez herbu. *Kurop.* 3, 59; ein gewisses Wappen. ZGRAIOWATY, - a, - e; - o *adv.*, ZGRAYNY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.*, od zgrai, ; tłumny, Schaar :, in Schaaren, in Haufen, in einander gedrängt, gestopft, gepfropft, gepackt. Kuchcicy, woźnice, i insza zgraiowata gawiedź żołnierska lekkoważnie nieprzyiaciela wźarzyła. *Krom.* 619, *promiscuum vulgus*). Wielkie zamieszanie izby nastąpiło przez zgrayne domaganie się głosów. *Dyar. Gr.* 434.

ZGRAM, *ob.* zgrać. ZGRAMOLIĆ, *ob.* Gramolić. ZGRANICZYĆ, *ob.* graniczyć.

ZGRĄZIĆ, n. p. w grubo żółciste myśli głęboko zgrążony. *Przyb. Ab.* 117; *ob.* grązić. ZGRĄZNĄĆ; *ob.* grążnąć.

ZGRECZYĆ *czyn. dk.*, na Greka lub Greczyznę przerobić, vergriechen, Griechisch machen, zum Griechen machen. Zgreczyć się *zaimk.*, ZGRECZEĆ *niiak.*, stać się Grekiem, sich zum Griechen machen, ein Grieche werden, Griechisch werden. Wenet pewny zgreczywszy się w Konstantynopolu, wziął sobie imię Dozyteus. *Ustrz. Kluc.* 2, 199, przystąpiwszy do kościoła Greckiego.

ZGRODZIĆ *cz. dk.*, połączyć, złączyć, verbinden, vereinen (*Bs.* zgraditi *aedificare*, *extruere*). (Tezeusz mówi): O iak to ciężko z głębokiéy odchłani Wyleźć na górę, iakie spracowanie, Oraz przed śmiercią goniącą uchodzić, I z Alcydem się stąpaiącym zgrodzić. *Morszt.* 244.

ZGROMADNOŚĆ, - ści, *ż.*, zebrana czego liczna gromada, wieloliczna kupa, ein großer versammelter Haufen, liczność, eine große Zahl. Zeszło się pospólstwo zgromadnością wielką. *Warg. Wal.* 265; zgromadno, tłumno, licznie). Akademiia Krakowska zgromadnością, poważnością, zacnością ludzi sławna. *Warg. Cez. pr. C* 4. Jako go wielkie szczęścia za żywota potykały, długoby trzeba pisać dla zgromadności znacznéy. *Warg. Wal.* 302. - Scypio niekiedy dla spoczynku od zgromadności ludzkiéy na stronę, iakoby z morza do brzegu, odmykał. *Kosz. Cyc.* 169, od gromady, społeczeństwa, od zgromadzenia się, od tłumu, vom Menschengewühl. ZGROMADNY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.*; liczny, wieloliczny, tłumny, zahlreich an versammelten Menschen, haufenweise, volkreich. Dwór dosyć zgromadny, cudny i ozdobny chował. *Warg. Wal.* 6. Zgromadno, gromadno, gromadą, gromadami, kupą, kupami. *Cn. Th.* 1424 *et* 209, gromadzisto, hausenweise, in Haufen. Zgromadno się na naukę zjeżdżaią. *Warg. Cez.* 136. Patryarchów i xiążąt zgromadno siedziało. *Warg. Wal.* 72. Z łuków w nieprzyiacioł strzelaią gromady, Któryżby byli nie tak zgromadno bieżeli, By byli Rodomonta przy sobie nie mieli. *P. Kchan. Orl.* 1, 429. - Zgromadny, *actiue*, *congregandi vim habens*. *Cn. Th.* 1424, gromadzący na kupę lub do kupy, versammelnd. - Zgromadny *passiue*: snadny do zgromadzenia, gromadę miłuiący. *Cn. Th.* 1424, towarzyski, społeczeński, gesellig, gesellschaftliebend, *Bs.* skupgliv, koji se mosge skuppiti). Zgromadny, łatwy do zgromadzenia. *Wlod.* *Natura hominis habet quiddam innatum quasi ciuile et populare, quod Graeci πολιτικον vocant. Cic.*, *Polonico verbo caremus apto*, *dicamus*: zgromadny, gromadę i spółkowanie miłuiący, snadny do spółkowania i *pospolitości, miłośnik *pospolitości abo dobra *pospolitego, abo rzeczy pospolitych. *Cn. Th.* 1424. *ZGROMADZCA, *ob.* zgromadziciel. ZGROMADZIĆ *cz. dk.*, zgromadzać *ndk.*; zebrać do kupy, kupić, gromadzić, zusammen häufen, sammeln; *Crn.* zkupim; *Bs.* skuppit, nakupiti; *Ec.* сгромождаю, смадю, смадствую (cf. stado). Czegoś w młodości swéy nie zgromadził, iako w starości znaydziesz. *W. Syr.* 25, 5, ieśliś w młodości twéy nie zgromadzał, cóż znaydziesz w starości twoiéy? *Bibl. Gd.*) Nie ieden starł iuż życie, kiedy się ieszcze zapaszał i zgromadzał na przeciąg dalszego życia *Pilch. Sen. list.* 341. *Botan.* Zgromadzone rośliny, *aggregatae*, prócz spólnego kielicha maią ieszcze pod każdym kwiateczkiem kieliszek osobny. *Botan.* 182. - Zgromadzić ludzi, zgromadzenie zwołać, Leute versammeln, *Cro.* szpraviti, szpravlyam (cf. sprawić); *Vd.* spravit; *Ec.* собороватu, учинитъ собранiе. Zgromadzanie, kupienie czego, gromadzenie, zgromadzenie. *Cn. Th.* 357, *Ross.* сгроможденiе; das

Aufhäufen, Sammeln. Zgromadzanie się, kupienie się ludzi, gromadzenie. *Cn. Th.* 1424 *et* 336, das Versammeln, Zusammenkommen, die Zusammenkunft cf. zeyście się, cf. schadzka). Zgromadzenie, kupa ludzi, gromada ludzi, skupienie, gmin, rzesza. *Cn. Th.* 209, eine versammelte Menge, eine Gemeinde (cf. gmina), eine Versammlung. Zgromadzenie *person *concilium*, *collegium*. *Cn. Th* 1424, eine Versammlung, Kirchenversammlung, ein Concilium, Collegium; *Boh.* shromáždenj; *Slo.* zhromaždeni, shromáždenj, snem (cf. seym); *Sr.* 1. zromadżizna, zromadżisna, sromadżisna; (*Sr.* 1. zromadniżżo mieysce schadzki czyli zgromadzenia); *Sr.* 2. sgrommażina, gromaſſyna; *Crn.* sbiralshe, skupsbiralshe; *Vd.* vkupsbranje, sbor (*obacz* zbor, zbiór, zebranie), sberishe, shod (cf. schodzić się), ſpraulishe, bratoushina, (cf bractwo), sbralishe, vkupſpraulishe; *Cro.* zkupchina, ſzpravische, zpravische, zkupische, ſzkupchina; *Dl.* zkupſchina; *Bs.* skùp, skupſctina; *Rs.* зборъ, сходбище, сонмище, сонмъ, народство (cf. naród); *Ec.* соборъ (*ob.* sobor), сборище, соборная, собранїе, сонмище. ZGROMADZICIEL, *ob.* gromadziciel, *ob.* zgromadny, gromadę miluiący; *w rodz. żeńſk.* zgromadzicielka. ZGROMADZISTY; *ob.* gromadzisty.

ZGROMIĆ *cz. dk.*, zgramiać *ndk.*, *ob.* gromić, pogromić, gromiąc zbić, porazić, zwalczyć, mit Gewalt bekämpfen. Zgromiłem w sobie osobistą miłość i dumę. *Stas. Num.* 2, 116. ZGROMICIEL, - a, *m.*, pogromca, der Bekämpfer, Besieger. Ziem zgromicielu, z Rzymian naymożnieyszy. *Chrośc. Luk.* 321.

ZGROZA, - y, *ż.*, groza, wzdryganie się ze strachem, *Ger.* das Grausen, das Entsetzen, der Abscheu. Zawsze srogiemi pomstami a zgrozami hamowali złościwe przyrodzenie. *Rey Ap.* 1. Przechodzi go zgroza, kiedy się zamyśli, że będzie zięciem mordercy oyca swego. *Stas. Num.* 1, 206. Zgroza przechodziła każdego na samo wspomnienie zbiórów. *Przest.* 26. Zgroza lub upodobanie- *ib.* 24. Smiesz mi iść przed oczy w zgrozie twego czoła, I być w mieyscu, gdzie hańba twa na ciebie woła. *Teat.* 45 *c*, 57, z groźnym czołem, mit dräuender Stirne.

ZGRUBIEĆ; *niiak. dok.* słowa grubieć *qu. v.*, zgrubnąć, *zhrubnąć *idntl.*; völlig grob werden, *phys. et fig. tr.* Roztył, utył i zhrubł, a odstąpił od Boga. *Leop. Deut.* 32, 15, otył, stłuściał, zgrubiał. *Bibl. Gd.*) Mieszkaiąc długo w górach zgrubiał był srodze, zarosłą brodę, suknią zdrapaną, ciało wyschłe maiąc. *Sk. Żyw.* 1, 13 *b*, zdziczał, zleśniał). Nie poznali go, bo był bardzo nędzną i niezwykłą robotą zgrubiał. *Sk. Żyw.* 2, 197 *b.* - *Gramat*: Wyrazy zgrubiałe, n. p. wilczysko. *Kpcz. Gr.* 3, 2, Wörter mit der Endigung der Ungeschlachtheit, Scheußlichkeit, Häßlichkeit.

ZGRUCHNĄĆ *cz. idntl.*, zgrzmotnąć, zbić głośnym uderzeniem do kupy, laut schallend zusammen schlagen, zusammen schmettern, zusammen schmeißen; lub też zkąd zbić, wybić, herabschnellern. - *tr.* zgruchnąć się, zbić się w kupę nagle, gwałtownie, nawalnie, kwapliwie, hurmem, haufenweise zusammen stoßen, sich schleunigst zusammen häufen, versammeln. W iedney godzinie zgruchnąwszy się kilkadziesiąt tysięcy ludu, byłoby tych rozboyników na sztuki zatłukło. *Przestr.* 259.

ZGRUNTOWAĆ *cz. dk.*, do gruntu zgłębić, dóyść gruntu, grunt lub dno znaleźć; *Bh.* wyſſaumam; *Vd.* isgruntati, vunsgruntati, dogruntati, ismeriti (cf. wymierzyć), ſkusgruntati, presgruntati, auf den Grund kommen, Grund finden, ergründen, *pr. et fig. tr.* W rzece wysiadł z wozu, spodziewaiąc się, że ieszcze zgruntuie. *Pot. Arg.* 151. Skrytéy natury nigdy nie *zgróntuie. *Susz. pieśń.* 3, *B* 4 *b.* Niezgruntowany, *impossibil.*, nie do zgruntowania; *Vind.* nesgruntliu, unergründlich, unerforschlich. Wody morskie w przepaści swoiéy niezgruntowane. *Teat.* 8 *c*, 67.

ZGRYWAĆ; *ob.* zgrać.

ZGRYŹĆ, ZGRYSĆ *cz. dk.*, zgryznąć *idntl.*; zgryzać *ndk.*, *Rg.* zgrifti, zgriizam; *Cro.* zgrizujem; *Ross.* сгрызать, сгрызать, изгрызть, gryząc wniweczyć, zerbeißen, zernagen. Jako zagniłość mam być skażony, i iako odzienie, które mól zgryza. *Leop. Job.* 13, 28, iako szata, którą mól psuie. *Bibl. Gd.*) Już ani rdza, ani mól zgryść ani zniszczyć nie może. *Rey Pſ. yy* 2. - Zgryźć, rozgryść, aufbeißen, zerbeißen. Z białego czarne, a z czarnego białe zrobić, umie, iak orzech zgryść. *Teat.* 12, 6. - *fig.* zgryźć kogo, sfrasować, zmartwić, einen (beißend) kränken. O to usiłuie, aby oyca zgryść. *Mon.* 70, 14. Nie może zataić srogiego zgryzienia. *Jabł. Tel.* 31, zgryzoty, frasunku, umartwienia, nagenden Kummer, Gram. Zgryziony, zgryzły, *Ross.* кручинный, bekümmert, voll Gram, (cf. żal), gekränkt. Ledwo idzie zgryziony, strofkany bez miary, przywiązanie do pana wesołość w nim truie. *Teat.* 48 *b*, 16. Dusza moia rozerwana upada pod boleścią, którą iest zgryziona. *Teat.* 50, 109. On wymową zgryzłego głodem i chorobą zmiękczył. *Zebr. Ow.* 525, *morbis iraque furentem*). *tr.* zgryźć co, strawić co przykrego, pomimowolnie połknąć co niesmacznego, etwas verbeißen, verschmerzen, verschlucken, einschlucken. Krótka ta ale zaostrzona Nie mogła legacya ieno być zgryziona. *Tward. W. D.* 2, 108, cf. *Cn. Th.* 1424. ZGRYŹLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, skłonność do zgryzoty, do zgryzienia się, die Grämlichkeit, das Härmen, der Hang sich zu härmen. - *actiue*: zgryźliwość, przymiot tego, co człowieka gryzie, frasuie, martwi, Kummer, Herzenspein, (beißender, fressender) Gram, Kränkung. Wszystkie przykrości i zgryźliwości, które na człowieka przypaść mogą, przyiaźń osładza. *Mon.* 65, 576. ZGRYŹLIWY, ZGRYŹNY, - a, - e; - ie *adv.*; gryzący, beißend, nagend. Chciwe kształty uporna stal na się przybiera, Gdy iéy ztąd [illegible]y pilnik, z owąd młot doskwiera. *Nar. Dz.* 1, 158. [illegible] z dymem zgryźliwym rozdmuchany, pryskał w oczy nasze. *Hor. Sat.* 86. - *fig. tr.* gryzący, frasuiący, frasobliwy, martwiący, żalu pełen, żałosny, beißend, nagend, kümmernd, bekümmernd, kümmerlich, kummervoll, kränkend, äußerst empfindlich. Łaska od niego umyka się boska, A zaś zgryźliwa naciera nań troska. *Mon.* 73, 109. Trzeźwym wszystko iest nudno, ni prócz wina pono Zgryźliwych trosków od cię nie odpędzisz doli. *Hor.* 1, 97 *J. Kchn.*, *mordaces sollicitudines*). Zgryźna nowina. *Pot. Arg.* 777. Pod świetnością korony, tak wiele strasznych boiaźni i zgryźnych się kryie smętków. *Tr. Tel.* 365. Zgryźna go myśl turbuie. *Wad. Dan.* 37, niespokoyna, kłopotliwa). Matka zgromiwszy go zgryźliwemi słowy,

policzek mu wycięła. *Sk. Żyw.* 2, 455. Zgryźny tyran. *Pot. Syl.* 160 doskwieraiący, dokuczaiący). Chciał narodowi uzdę wdziać niewolniczą tak bardzie, tak zgryźnie. *Pot. Syl.* 201. Siwizna czasem z zgryźliwego życia pochodzi. *Teat.* 33, 6 pełnego zgryzot, kłopotliwego, **kummervoll, harmvoll.** J zgryźna zazdrość w iego duszy, i zgiełk żądz niespokoynych. *Przyb. Ab.* 134, gryząca się, **der nagende Neid.** Chłopiąt i niewiast gniew bardziéy iest zgryźliwy, niżeli ciężki. *Pilch. Sen. Gn.* 218, kłótliwy). ZGRYZOTA, - y, *ż.*, zgryźliwy kłopot, żal, **nagender Kummer, Gram, Harm, Kränkung,** *Vd.* kumranje, shaloſt, riunoſt; *Ross.* крушéнїе; *Ec.* затерзательнéнїе. Więcéy tam zgryzot, gdzie większe pieniądze. A zatym tkliwsze dręczą umysł żądze. *Hor.* 2, 121 *Kniaź.* ZGRYZOTNY, - a, - e; pełen zgryzot, *Vd.* shaloſten (cf. żałosny), riun, shalujezhen, riunaſt, teshaun (cf. *tążny, tęskliwy); **voll nagenden Kummers, kummervoll, beißend, kränkend, härmend, bekümmernd.** Zgryzotne mozoly. *Hor.* 2, 121 *Kniaź.* Aby goić zgryzotne na sercu zaſtrzały, Ma ſkuteczne ulepki z wina i gorzały. *Zabł. Firc.* 71, cf. dobry trunek na frasunek).

ZGRZAC, *F.* zgrzeie *cz. dk.*, zgrzewać *ndk.*; grzeiąc rozpalić, **sehr erwärmen, erhitzen;** *Slo.* **zhřjwám;** *Vd.* sgreti, ogreti, sagreti, svrezheti, resvrezhiti, opariti, respariti; *Cro.* zegreti; *Bs.* zgriati, ſagriati; *Rg.* ſgriati; *pr. et fig. tr.* Częścią z upalenia, częścią z drogi bardzo zgrzany, Alexander w rzekę wſkoczył. *Warg. Wal.* 107. - W nieprawości urodziłem się, a w grzechu *zgrzała mię matka moia. *Budn. Ps.* 51, 5, *not.* poſtąpiła mną, abo poczęła mię. *ib.*, w grzechu poczęła mię matka moia. *Bibl. Gd.*)

ZGRZEBACZ, - a, *m.*, który zgrzebuie, **der Zusammenkratzer, Herunterkratzer;** *Vd.* derſkavez, poſtergavez. ZGRZEBIANY, *ob.* zgrzebny. ZGRZEBIE, - i, *plur.*, ZGRZEBIE, - ia, *n.*, zgrzebie są to przykrótsze włosy w czesaniu lnu lub konopi zoſtaiące na szczotkach. *Jak. Art.* 1, 425; *Bh.* **kaudel** (cf. kądziel); *Crn.* kodęla; *Cro.* greble, pozdérje (cf. pazdior); *Rg.* ſebiza, *vulg.* kuccina; *Bs.* zagrebniçe, kucine; *Sla.* ſukia; *Rs.* изгрéби, сгребки (*ob.* zgrabki), ompenки (*ob.* otrzępać); *Ec.* изгребїе, костриќа; **Hede, Werg, das erste Werg vom Flachse, Hanfe.** Wyczosek *lini aut cannabis retrimenta pectine ablata, sed cum id bis fiat, quae primo pectendo auferuntur, dicuntur* zgrzebie. *Cn. Th.* 1424. Konopie które od wyprawy czyli czesania odchodzą, paczesiem i zgrzebiem zowiemy. *Przędz.* 46, cf. paczoſki; paklepie; cf. pakuła, cf. kłaki). Lónty mogą być dobre z zgrzebia lnianego lub konopnego, iednakże z lnianego będą nierównie lepsze. *Jak. Art.* 1, 425. Wielka wada w ubogim proſta odzież z zgrzebia. *Zabł. Amf.* 48, zgrzebna, zgrzebiana, cf. iak cię widzą, tak cię piszą). Zgrzebie do utykania ſtatków, okrętów; *Rs.* конопать. Zgrzebiem takowym utykać, **kalfatern;** *Rs.* конопатить. Wplątałeś się nieboże, iako kokosz w zgrzebie, która im się więcéy graboli z nich, tym się bardziéy plątz. *Sowit.* 16. On się umotał, iako kot we zgrzebiach. *Rey Pst. K k* 2. Papieża gdy koronują, zgrzebi przed nim palą, mówiąc: tak miia cześć świata. *Sk. Kaz.* 105 *b.* Trzciny nadłamanéy nie złamał, zgrzebia zapalonego nie zgasił. *Mon.* 76, 578. ZGRZEBIE, ZGRZEBIĘ; *ob.* zgrześć. ZGRZEBIOWY, - a, - e, do zgrzebi należący. *Wlod.*, **Heide-, Werg-.**

*ZGRZEBŁO, - a, *n.*, *ob.* grzebło, **der Striegel;** *addas:* *Slo.* **čeſadlo;** *Crn.* kęfa, shtrigél; *Vd.* ſhtrigl; *Cro.* keſſa; *Rg.* ceſſallo; *Sla.* cſeshagia). Co rano trzeba bydło chędożyć, piérwéy zgrzeblem, potym szczotką. *Kluk Zw.* 1, 153. ZGRZEBŁOWATY, - a, - e; - o *adv.*, na kształt zgrzebła, **striegelartig.** Łodyga zgrzebłowata, *c. strigosus*, gdy szczeciny są płaſkie, przy nasadach ſuſkowato rozszerzone. *Jundz.* 2, ZGRZEBNY, ZGRZEBIANY, - a, - e, ze zgrzebi, **Werg-, Heide-, von Werg;** *Bh.* **kaudelowý;** *Ec.* изгребный. Płótna cienkie, paczesne, zgrzebne. *Vol. Leg.* 5, 185. Płótna wurowe czyli zgrzebne. *Przędz.* 46; *ib.* 28; *Teat.* 18, 2 *b*, **Sackleinwand,** zgrzebnica; cf. parć, cf. paklak). Niemądry, który gardzi zgrzebnym surowym worem, proſtą a niemalowaną ſkrzynią, w któréyby było złoto. *Gil. Pst.* 284. - *§., Wypogodź serce, rzuć te cery zgrzebne. *Morszt.* 67; może: pogrzebowe, smutne. ZGRZEBNICA, ZGRZEBNINA, - y, *ż.*, płótno zgrzebne, **Sackleinwand.** Za łokieć zgrzebnicy półgrosza. *Stat. Lit.* 395. - Zgrzebnina, *collect.*, z zgrzebie, kupa zgrzebi, **ein Haufen Werg.**

ZGRZECHOTAĆ; *ob.* grzechotać. ZGRZECZNIEĆ; *obacz* grzecznieć, wygrzecznieć. ZGRZEGOTAĆ; *ob.* grzegotać, grzechotać. ZGRZEIE; *ob.* zgrzać. ZGRZENIE; *ob.* zgrzonąć.

ZGRZEŚĆ, zgrzebł, *F.* zgrzebie, zgrzebę *cz. dk.*, zgrzebnąć *idntl.*; zgrzebać *ndk.*, zgrzebywać *czstl.*, zgrzebuie *Pr. kontyn.*, grzebiąc do kupy zgarnąć, lub grzebiąc zkąd wygarnąć, zdjąć, ściągnąć, zczesać, *Sr.* 1. **zhrépu** *confodio*; *Rs.* сгрести, сгребáть; *Ec.* изгрести, изгребати; **zusammen kratzen, zusammen scharren, zusammen striegeln; abscharren, abkratzen, abstriegeln.**

ZGRZESZYĆ; *dk.* słowa grzeszyć, *qu. v.*, **sündigen, sich versündigen.** *Addas:* Jako kto zgrzeszył, tak go karzą. *Cn. Ad.* 302. Zgrzeszywszy pokutuy. *Zegl. Ad.* 84, piy piwo, któregoś nawarzył). Kto *mi zgrzeszy, krzywdzi duszę swoią. *Budn. Prov.* 8, 36; kto grzeszy przeciwko mnie, krzywdę czyni duszy swoiéy. *Bibl. Gd.*, kto wykracza, wyſtępek popełnia). Panie! nie day mi zgrzeszyć, bo daliboġ zdaie mi się, iż Pani nie tak za żywota nieboszczykowi sprzyiała, iak teraz się w iego woſkowéy kochasz poſtaci. *Teat.* 12 *b*, 5; Panie odpuść! **Gott verzeihe es mir, rechne es mir nicht zur Sünde an.**

*ZGRZEWA, - y, *ż.*, zgrzewanie, zgrzanie, par, piek, **das Erwärmen, Erhitzen, die Hitze.** Ziół mokrych słoneczna zgrzewa przysuszyła. *Zebr. Ow.* 81, *sol radiis siccauerat*, ZGRZEWAĆ; *ob.* zgrzać.

ZGRZONĄĆ *cz. idntl.*, zgrzenie *F.*, grzonąc zgarnąć, wygarnąć, **herausscharren, zusammen scharren.** Popiół zgrzenie i zbierze. *Leop. Num.* 19.

*ZGRZYBIALEC, - lca, *m.*, człowiek zgrybiały, ſtrych ſtary, grzyb, **ein vom Alter krumm gebeugtes Männchen;** *Vd.* oglavauz; *Bs.* mattor; *Rs.* хрычь, хрычóвка, старый хрычь, старый хрѣнь (cf. chrzan), остáрокъ (cf. ſtarzec). ZGRZYBIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, wiek zgrzybiały, schylony, wielce podeszły, **hohes gebeugtes Alter, Greisenheit, Greisenalter.** Do wielkiéy zgrzybiałości przyszli. *Otw. Ow.* 333. Przychodząc człowiek do zgrzybiałości w wieku ośmdziesiątym, ciągnie oſtatki iuż przykrego życia. *Zvol.* 284. *ZGRZYBIĆ *cz. dk.*, na kształt grzy-

ba ſkurczyć, schylić, zuſammen beugen, krümmen, bücken, (wie einen Pilz), *Bs.* zghribbiti *incuruo*, oghrribaviti koga, ogribbiti, *Jtal.* aggrabare, *gibbo deformare.* ZGRZYBIEC *niiak. dk.*, *Cro.* ogerbaveti *incuruesco*, schylonym być ſtarością, vom Alter krumm gebeugt ſeyn, wielce zeſtarzeć się, ſehr alt und krumm werden. Kto się temi rozkoszami niezmiernie bawi, zgrzybieie przed czasem, i uwikle się w choroby bez liczby. *Birk. Zyg.* 21. Zgrzybiały, ſtary bardzo, iedną nogą w grobie. *Cn. Ad.* 1095, *ob.* przytrupiały ſtarzec, *Crn.* motèrn, gerbovz, *f.* gerbâvka; *Cro.* zgerbaven; *Bs.* zghrribgljen; greiſenalt, ſteinalt, (krumm alt), von Alter gebückt, gebeugt zur Erde, (wie ein Pilz). Gdy iuż doſtarzał się, a niemal zgrzybiałym się ſtał, odprawił ią, iż iuż późno i nie rychło się ożenić mu było. *Glicz. Wych.* O 8. Zgrzybiały się dziad na nogi ſkarży. *Zab.* 15, 172. Białogłowa ſtara i zgrzybiała, koſtnica swoich piękności sprochniała. *Past. F.* 155. Cóż tam plecie ta baba zgrzybiała? *Teat.* 51, 52. Broń boże, żebym ieszcze w zgrzybiałéy ſtarości moiéy z torbą nie poszedł. *Teat.* 8, 32. Móy oycze, nie ieſteś ieszcze tak zgrzybiały, abyś miał zdziecinieć. *Teat.* 8 *c*, 28 - *fig. tr.* zgrzybieć, być na schyłku; słabnąć, wątleć, upadać, in Verfall gerathen, abnehmen, ſich verſchlechtern. Jako szlachecka krew niszczeie prędko przy ubóſtwie, tak królewſkie doſtoieńſtwo zgrzybieie prędzéy przy nieopatrzeniu. *Birk. Zyg.* 48. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one które złotemi albo tłuſtemi zwano; ale to są lata żelazne, ſkaliſte, twarde, trudne, których nie lada iako pożyć. *Podw. Wr.* 24.

ZGRZYT, - u, *m.*, zgrzytanie zębów, zgrzytnienie, odgłos zgrzytnienia, (*Etym.* gryźć); das Zähneknirſchen; *Slo.* zubow ſſkripeni; *Bs.* sckrippa od zúba; *Rg.* ſckripgna, cf. ſkrzyp). Dzik, co zgrzytem chrobocąc kieł swóy oſtrzy krzywy. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 65. Jędza szybko wſtaie, i zgrzyt wydawa łoſkotny. *Przyb. Milt.* 57. Przyszedł na oſtateczną nędzę, zgrzyt i narzekanie. *Przyb. Milt.* 38. Ożeni się taki, nieszczęśliwa żona, w domu piekło, ubóſtwo, długi zgrzyt, rozpacz. *Bals. Niedz.* 1, 8, z bolu zgrzytanie zębami). - *tr.* ſkrzyp, szczęk oſtry, twardy, łoſkot ſkrzypliwy z uderzenia, das Knirſchen, Klirren. Już zgrzyt broni, oręża tentent grzmi i głuszy Akcyackich się lądów lękaiące uszy. *Min. ryt.* 2, 312. Między błyſkaiących i przerażaiących broni zgrzytem. *Swad.* 1, 22, *Jan. Lub.* Pełne uszy zgrzytu. *Pot. Arg.* 284. Zgrzyt po ſtronach Libiyſkich. *Zebr. Ow.* 141; *Lydia tota fremit).* ZGRZYTACZ, - a, *m.*, sowa zgrzytacz, *strix stridula*, wielkości gołębia, głos wydaie nieiaki zgrzytaiący. *Kluk Zw.* 2, 303; die Knorreule, Brandeule, Stockeule. ZGRZYTNĄC *czyn. idntl.*; zgrzytać *ndk.*; zgrzyt wydać, zęby z odgłosem ściſkać, mit den Zähnen zuſammenknirſchen, knirſchen; *Slo.* zubami ſſkripim, zaſſkripim (*ob.* ſkrzypnąć); *Crn.* kléshtâm; *Sr.* 1. zazwóbu ßo, zabóboczu; *Vind.* se sobami ſhkripati; *Rg.* ſckrîpati zûbima; *Bs.* ſckripati zubima, ersgiati, rrisgjatti, reſgjati; *Ross.* скрежетать, скрежещу. Rzeźwy koń miedzianą trąbę słysząc zgrzyta, J za brzmiącym iéy głosem chęć do woyny chwyta. *Otw. Ow.* 134. Wszyſtkie różne narody od gniewu zgrzytały, J że im chce zwycięſtwo wydzierać się bały. *Jabl. Tel.* 149. Nogami tupaią, zębami zgrzytaią, oczami ſtrzelaią. *Teat.* 52 *d*, 71. Tam będzie płacz i zgrzytanie *ząb. *Leop. Math.* 13, 50, zgrzytanie zębów. *Bibl. Gd.*, Heulen und Zähnklappen. Koniec idzie wszem rzeczom, samemu człowieku, W piekle, gdzie zgrzytanie *ząb, gdzie wieczne ciemności, Gdzie niewytrwane męki, gdzie niemasz litości. *Groch. W.* 308. - Zgrzytać na kogo ze złości, gegen einen die Zähne knirſchen vor Bosheit. Otoż ia będę zgrzytał na was, iako więc ſkrzypi wóz bardzo nałożony siana. *Leop. Amos.* 2, 13, ia zcisnę ziemię waszę tak, iako zciśnie wóz napełniony snopami. *Bibl. Gd.*) Zapalczywość ich zgrzytała na nas. *Budn. Ps.* 124, 3. Polacy zgrzytali na Kazimierza Jagiełłowica, iż za iego wolą Litwa Łucko wzięła. *Stryik.* 588, sarkali, krzyczeli. ZGRZYTLIWY, ZGRZYTNY, - a, - e; - ie *adv.*; zgrzyt wydaiący, pełen zgrzytu, szczęku, knirſchend. Woyna się ściele i zgrzytliwéy pomyka krwawą ręką broni. *Zebr. Ow.* 5 *crepitantia arma).* Maszt słyszeć się dał z tak zgrzytnym grzmotem, iakby niebo upadało. *Przyb. Luz.* 191.

ZGUBA, - y, *ż.*, *ZGUBIEL, - i, *ż.*, (ta *zgubiel. *Dudz.* 74), zgubienie czego, i to co zgubiono, rzecz zgubiona, zginiona, das Verlieren, das Verlorne, der Verluſt; *Bh.* zhauba; *Slo.* zahynuti; *Carn.* ſgûba, ſgubizhk, pogûba; *Vd.* s'guba, s'gubizhik, skoda, (szkoda); *Cro.* gublenye; (*Rg.* poguba *damnum)*, raſap (cf. rozsypka); *Bs.* poghibia, poghinnutje, gubitak, ſctetta; *Rs.* гибель, погибель, губительство, пагуба, (2., morowe powietrze) изводъ (cf. wieść, cf. wywód), терянїе (cf. tyrać), пропажа (cf. przepaśdź); *Ec.* изгибель, погибель, пагуба. Apetytu wcale zguba ieſt bardzo zła. *Krup.* 5, 494, ſtracenie, zginienie, brak apetytu, das Verlieren des Appetits. - Kto znalazł cudzą zgubę, powinien ią oddać. *Haur Sk.* 232, zgubioną, zginioną, rzecz cudzą, eine fremde verlorene Sache. Cieszyli się, że znaleźli zgubę. *Oss. Str.* 5. Gdy pieniądz swóy znaydzie, wzowie przyiaciołek swych, mówiąc im: rozraduycie się pospołu zemną, iżem znalazła zgubę swoię. *Rey Pſ. E e* 6. Pierścień, który wrzucił w morze, ryba pożarła; potym gdy ułowioną przed nim na ſtole poſtawili, dobrowolną zgubę w iéy żołądku znalazł. *Zab.* 6, 202. - §., Zguba, zgubienie, ſtracenie, zginienie bez ratunku, niebezpieczeńſtwo oczywiſte, upadek nadziei, das Verderben, der Untergang, *Sr.* 1. hubenſtwo, zakonczwano, (*ob.* zakończenie, koniec, zgon); *Carn.* pogûba, konzjemanje; *Vind.* konz, pokonzhanje, ſkonzhenje, poginenje, pogublenje, poguba, konzjemanje, konzvsetje, ſkonzhnoſt, podertia, podertje, konz, ſkasa, ſkasba; *Rs.* зловредїе; *Ec.* всегубительство, всепогубленїе (plaga, mor, powietrze), язя, трюкаянство, величайшее несчастїе, тлетворство. Ku ruinie i spólnéy zgubieli. *Chrośc. Fars.* 202; *Chrośc. Luk.* 2, 67. Po téy zgubieli. *Pot. Arg.* 731. Człowiek człowiekowi zgubą. *Zegl. Ad.* 53. Radzić komu na zgubę, dla swego zyſku. *Teat.* 18 *c*, 95. - Niechay syna na zgubę prowadzą. *Teat.* 45, 64, na ſtracenie, na odebranie mu życia, Hinrichtung. - *§., Na uczcie rozpasować się, tym to *przysłusza, którzy są iakoby iaka zguba owych iatek, gdzie ſtrawne rzeczy i łakoci przedawaią. *Eraz. E i i j*, brak, wyrzut, Ausſchuß, Auswurf. ZGUBCA, *ob.* zgubiciel. ZGUBIC; *cz. dk.* słowa gubić;

zatracić ginieniem, verlieren, *Bh.* břidim (cf. brzydzić); *Crn.* fgubim, pogubiti, pogonobiti; *Vd.* s'gubit, podreti, podirati, fkonzhati; *Cro.* zgubiti, zgúblyam, zgublyújem, pogublyújem; *Dl.* izgubiti; *Bs.* izgubiti, sctettovati, ozloceftiti; *Rg.* izgubitti, pogubitti; *Rs.* погубить, погублять; *Ecc.* пагубаю, погубляю (спогубляю *simul perdo*). Kto więcéy miał, ten więcéy zgubił. *Jabł. Buk. J. b*, ftracił, utracił). Zgubić tu i owdzie, pogubić, *Rs.* разронять, разранивать; cf. poronić). Zgubić się, we grze bilaru, swoię bilę zrobić do dziury. *Mag. Mscr.*, sich im Billardspiel verlieren, verlaufen. Zgubiony, *Sr.* 1. zhubené. Zgubili rozum Polacy za tą swoią nową wiarą. *Hrbst. Nauk. M* 3. - Zgubić, o zgubę przyprawić, do zguby przyprowadzić, na zły raz wyftawić, zniszczyć, ins Verderben stürzen, verderben, unglücklich machen, vernichten. Boday mię wszyscy Bogowie i Bogiuie zgubili, żebym iuż oraz zginął, a nie co dzień ginął z wielką męką moią. *Birk. Kaz. Ob. K* 4. Bodayby cię bogowie zgubili, zbiegu! *Siem. Cyc.* 368. Nic mi iuż do czynienia nie zoftaie, ieftem zgubionym. *Gaz. Nar.* 1, 232 *b*, przepadłem, iuż po mnie, *Rs.* пропащій. Zadanie komu rzeczy iakiéy szkodliwéy, która pacyentowi rozum pomiesza, ciało pokrzywi, lub go z tego świata zgubi, ma się brać za truciznę. *Perz. Lek.* 212, zgładzić ze świata, von der Welt bringen. List do żony rano pisany, tego dnia, gdy miał być zgubion. *Baz. hft.* 51, ftracon, da er sollte hingerichtet, abgethan werden). Na urodzie Kryspa macocha iego Faufta zgubiła się. *Sk. Dz.* 170; w nieszczęście, w zgubę się wplątała, sie stürzte sich ins Verderben. Niezgubiony, uratowany, od zguby wyrwany, dem Verderben entrissen. Chwałę wodza Włoskiego pod niebo wynoszą niezgubieni Nilanie. *Bardz. Luk.* 2, 17. ZGUBICIEL, - a, *m.*, ZGUBCA, - y, *m.*, który kogo gubi lub zgubił, do oftatecznéy zguby przyprowadził, zniszczył, zgładził, = zgładzca, der einen ins Verderben stürzt, der Verderber, Vernichter, Umbringer; *Bh.* zhaubce, břidil; *Vd.* fkonzhauz; *Cro.* pogubitel, pohabitel; *Rg.* pogubitegl; *Bs.* sctetocigna; *Ross.* пагубникъ, погубитель, истребитель; *Ec.* пагубникъ, всегубитель. Pancerni Troianie wielkim przyszli tłumem, Woyfko ich zgubcę swego wśrzód siebie zamyka, A iak psy i myśliwi obracaią dzika, Tak oni bohatera. *Dmoch Jl.* 293. Król elekcyyny zgubca wolności narodowéy. *Gaz. Nar.* 1, 146. ZGUBICIELKA, - i, *ż.*, die Verderberinn; *Rg.* pogubitegliza; *Cro.* pogubitelicza; *Rs.* погубительница, пагубница, истребительница. *ZGUBIEL; *ob.* zguba. ZGUBNOSĆ, - ści, *ż.*, gubiąca szkodliwość, verderbenbringende Schädlichkeit; *Vd.* pogubezhnoft, pohudlivoft, fkasitnoft, svratajozhnoft; *Rs.* гибелемость. ZGUBLIWY, ZGUBNY, - a, - e; ie *adv.*, zgubę przynoszący, wielce szkodliwy, verderbenbringend; *Boh.* zhaubný; *Slo.* záhubný; *Sr.* 1. hubené, konczwarski, zakonczuyne (cf. koniec, konieczny); *Vind.* sgubijozh, sgubezhen, svratliu, pogubezhen, fkasiten (cf. fkaza), *Rg.* pogubni, fctetni; *Bs.* zl dan; *Ross.* губительный, погибельный, погубительный, пагубный, гибельный, разрушительный (cf. rozruszyć), попотный, зловредный, пакопворный, истребительный; *Ec.* изгибающій, всегубительный. Achilla śpieway, Muzo, gniew zgubny, co szkody Nieprzeliczone ściągnął na Greckie narody. *Dmoch. Jl.* 5. Pod uchem go Pryamid zgubnym dosiągł razem. *Dmoch. Jl.* 2, 155. Spadł z tak zgubliwéy wysoczyzny. *Przyb. Milt.* 15. Wenera nawie na przeszkodzie była, Żeby do zgubliwego portu nie wchodziła. *Przyb. Luz.* 41. Bym zgubnych bolów nie był ci przyczyną Wara dziecię. *Zbr. Ow.* 30, *funesti muneris*). Przez różne nieszczęśliwe przypadki na zgubny wyszli koniec. *Bals. Św.* 2, 567. Powiedz mi, móy Panie, Czemu na zgubne sądzisz mię karanie? *Chrość. Job.* 39. Pokazał ludziom zacność ich rodzaiu, iuż się więcéy nie mieli za iftoty na zgubne imię ftworzone. *Zab.* 4, 18 *Oss.*, na zniszczenie, na wieczną zagładę, na przepadnienie, Verfall, Untergang auf immer. Jeśliby ieden drugiemu dobra swe w zgubne imię zafantował, tym sposobem, ieśliby ich na czas pewny nie wykupił, aby mu ie było wolno przedać albo zaftawić, ma być pozwan na trzy sądy. *Szczerb. Sax.* 133. Jak trzeci raz złodzieia złapią, Już go na zgubne imię do więzienia dadzą, W manelle go ubiorą, i w kaydany wsadzą. *Klon. Wor.* 38, cf. imię. - §., zgubny, do zgubienia, zgubie podległy, na zgubę przeznaczony, zu verlieren, zu vernichten, verlierbar, vernichtlich, verderbbar, dem Verderben, dem Untergange, der Vernichtung ausgesetzt. Andromeda, Na twardéy fkale wisiała opięta, W żelazne pęta, Aż gdy Perseusz śmiercią się iéy wzruszył, Zabiwszy ftróża, okowy pokruszył, Co większa ieszcze, wziął za żonę ślubną Panienkę zgubną. *Zimor.* 285-6. *ZGUBOGROŻY, - a, - e, grożący zgubą, verderbendräuend. Jeśliby ieszcze co do zguby Troi Zoftawili Bogowie w fkrytéy radzie swoiéy, Pomniycie na mię; co rzekłszy ręką w ftronę fkazał, A obraz zgubogrozéy Minerwy ukazał. *Otw. Ow.* 519, obraz ten zowie tak dlatego, że iego wzięcie albo iego utracenie wróżyło Troianom pewną zgubę i zginienie, które ich potym nie minęło. *ib.* 521. **ZGUBONOSNY, **ZGUBORODNY, - a, - e; - ie *adv.*, zgubę przynoszący, ściągaiący, rodzący, verderbenbringend; *Rs.* пагубоносный; *Ec.* пагубородный.

ZGUMOWAĆ, *ob.* gumować. ZGURBIC, *ob.* gurbić. ZGURTOWAC, *ob.* gurtować. ZGUZDRAC; *ob.* guzdrać. ZGUZOWACIĆ; *ob.* guzowacić.

ZGWAŁCIC *czyn. dk.*, zgwałcać *ndk.*, gwałtownie fkrzywdzić, pokrzywdzić, złamać, zhańbić, Gewalt anthun, gewaltsam behandeln, beschädigen, verletzen, verunehren, schänden. Zgwałcić kościoł, mieysce święte, gwałtem się do niego wedrzeć, przeciw iego przywileiom co uczynić, nieprzyftoynego co w nim zbroić; *vicinum* sprofanować. *Cn. Th.* 1425. Prawa zgwałcone. *Teat.* 23 *b*, 96, gwałtownie przeftąpione). Prawaśmy twoie ach wftydnie zgwałcili. *Wad. Dan.* 172. Zgwałcić post, złamać post, zgwałcić święto. *Cn. Th.* 1425, die Fasten brechen, ein Fest entheiligen. Zgwałcić kogo, co, *violare. Cn. Th.* 1425, *vicinum* łżyć; krzywdzić). Zgwałcenie, **ZGWAŁT, - u, *m.*, n. p. Targną ręce na zgwałt swoich własnych panów. *Przyb. Luz.* 202. Zgwałcić białogłowę, pannę, gwałt iéy uczynić, einer Gewalt anthun, sie nothzüchtigen, sie schänden, cf. zgrzeszyć z białogłową, dopuścić się z niewiaftą). Ktoby niewiaftę zgwałcił, wieżą niższą karan będzie. *A. Zamoy.* 200. Zgwałcona, eine Genoth-

züchtigte, cf. upadła). Zgwałcenie białéygłowy, gwałt niewieście wyrządzony, die Nothzüchtigung. - *fig. tr.* Przeto do Sycylii wysłał Kuryona, Którędy śrzodkiem ziemia od morza zgwałcona. *Bardz. Luk.* 36. - Niezgwałcony, NIEZGWAŁCISTY, nie do zgwałcenia, niepodległy zgwałceniu, uszkodzeniu, skażeniu, unverletzbar, unverẞreiflich; *Sr.* 1. nezranenité. Niezgwałcisty *inuiolabilis. Cn. Syn.* 498. Niezgwałcisty, którego niemożna abo nie godzi się gwałcić. *Włod.* Niezgwałcisty, którego gwałcić trudno, nie można, gardłem pachnie, *niesłusza, *inuiolabilis. Cn. Th.* 544 cf. nietykany, święty). Jest to niezgwałcone prawo. *Teat.* 46 *c*, 98. Niezgwałceni w sześćściennym szyku czerstwi, cali. *Przyb. Milt.* 189, nienaruszeni). Niezgwałcenie *adv.*, nienaruszenie, w całości, unversehrt, unverletzlich. Dawne prawa *mocnie i niezgwałcenie chować obiecuiemy. *Herb. Stat.* 13. Ninieyszy dekret w przerzeczonych rzeczach uczyniony, miany i zamkniony, niezgwałcenie zachowan być ma. *Herb. Stat.* 128. ZGWAŁCICIEL, *ZGWAŁTOWNIK, - a, *m.*, *obacz* gwałciciel, gwałtownik, który kogo lub co zgwałcił, der Gewalt anthut, der Verletzer, Nothzüchtiger, Schänder. Heretyk ten szczególnéy chwały Chrystusowéy fundamentu iest zgwałcicielem. *Zygr. Pap.* 136, cf. burzyciel). List ten zbiia zgwałtowniki ślubów bożych. *Hrbst. Odp. A a a* 6 *b*, przełamaczów, przestępców.

ZGWARZYĆ, *ob.* gwarzyć. ZGWIAŹDZIĆ, *ob.* gwiaździć. ZGWINDOWAĆ, ZGWINTOWAĆ, *obacz* gwindować. ZGWIZDAĆ, *ob.* gwizdać, gwiznąć. ZGZIĆ, *ob.* zegzić.

Z H.

ZH, = sh, częstokroć też - *sch*; n. p. ZHAFTOWAĆ, shaftować; *ob.* haftować. *Addas.*: Szata naydroższemi perłami zhaftowana. *W. Pst. W.* 3, 342.

ZHAŁASOWAĆ; *ob.* hałasować. ZHAŁUNOWAĆ; *ob.* hałunować. ZHAŃBIĆ; *ob.* hańbić. ZHANDLOWAĆ; *ob.* handlować. ZHAPAĆ, shapać; *obacz* hapać, chapać, ZHARCOWAĆ; *ob.* harcować.

ZHARDZIEĆ; *ob.* hardzieć. *Addas*: Zwyczaynie człek zhardzieie, Gdy mu się dobrze dzieie. *J. Kchn. Dz.* 241, cf. ma chleb rogi.

ZHARLEĆ, sharleć, *ob.* harleć. ZHAROWAĆ, *ob.* harować. ZHARTOWAĆ; *ob.* hartować.

ZHASAĆ; *ob.* hasać; *Addas*: Strzeż się, abyś długim ciągiem zmordowanego żołnierza, zhasanych koni, nie prowadził do walnéy potyczki. *Papr. W.* 1, 97.

ZHAYDAMACZYĆ; *ob.* haydamaczyć. ZHEBANOWAĆ; *ob.* hebanować. ZHEBLOWAĆ; *ob.* heblować. *Addas*: *Sr.* 1. zhiblunu, wothiblunu; *Ross.* состружить, состругивать; cf. zestrugać. ZHERETYCZEĆ; *ob.* heretyczeć. *Addas*: Daniia i Szwecya zheretyczała. *Sk. Kaz.* 220. Zachęcono Kazimierza, aby królestwa Czeskiego opanować przeniewierzonemu i zheretyczałemu Jerzemu nie dopuszczał. *Krom.* 683 *et* 684.

ZHISZPANIZOWAĆ *czyn. dk.*, na Hiszpana wystrychnąć, zum Spanier machen, hispanisiren. *Zhiszpanizowany to Polak. *Tr.*

ZHOŁDOWAĆ; *ob.* hołdować. *Addas*: Zhołduiesz każdego swoią Rychléy wymową, niż zbroią. *Rys. Ad.* 80; podbiiesz sobie, zjednasz, sich unterwürfig machen.

ZHOLOWAĆ; *ob.* holować.

ZHOYNIEĆ *niiak. dk.*, stać się hoynym, hoynością nadrabiać, freygebig werden, freygebig seyn. Łacno iest zhoynieć na cudzym. *Krom.* 317.

*ZHRUBNĄĆ; *ob.* zgrubnąć, zgrubieć, grubieć.

ZHUKAĆ kogo *czyn. dk.*, hukaniem, fukaniem, krzykiem odurzyć, wcale zahukać, einen mit Toben, Lärmen, Schelten ganz betäuben, bethören. Zhukać kogo *obiurgationibus crebris et vexationibus aliquem consternare, aut consternatum reddere. Cn. Th.* 1425; *crebro aliquem exagitando, increpando perturbare, consternare, obstupefacere. Cn. Th.* 1426. Zhukany *perculsus vel consternatus crebris increpationibus et vexationibus. ib.* Xiążęta te, gdy z saraiu wychodzą, muszą mieć tak umysł zatępiony i zhukany, żeby im bardziéy słuchać, niż rozkazywać przystało. *Kłok. Tur.* 34. Ja mu w oczy wyszedłem sercem niezhukanym, Dopiero się uchwycim i ściśniem tak słuszno, Że iemu iako i mnie całe było duszno. *Jabł. Tel.* 65; niestrwożonym, niezatrwożonym). Jako zhukany zwierz, i szczwana łani, ucieka. *Morszt.* 76, spłoszony, wypłoszony krzykiem, łoskotem, aufgescheicht. - §., zhukać, rozhukać, rozbestwić, zbestwić, rozpuścić, wild und scheu machen, ausgelassen machen, den Zügel schießen lassen, toben machen, wüthend und rasend machen. Koń zhukany w mych sankach tak się rozkomosił, że leciał zemną gdzie chciał. *Teat.* 46 *b*, 26. Ja słyszę, iako nagle ocean zhukany Z straszliwym miota rykiem ogromne bałwany. *Dmoch. Sąd.* 58. Zhukane narody nie tak się łacno do pokoiu przyzwyczaiły. *Nar. Tac.* 2, 265 *gentes praeferoces*). Chciał utrzymać w klobach powinności zhukane maiątkami i powagą pany. *Nar. hst.* 2, 252. O szczęśliwa samotności, co wyprowadzasz człowieka z tłumu zhukanego, w którym głos rozumu iest przywalony i rzadko słyszany. *Teat.* 19 *c*, 75. - §., zhuczeć, zhukać; *ob.* huczeć, hukać.

ZHULAĆ; *ob.* hulać, przehulać. ZHULTAIĆ; *ob.* hultaić. ZHUPAĆ; *ob.* hupać. ZHUŚTAĆ; *ob.* chuśtać, huśtać. ZHYDZIĆ, schydzić; *ob.* hydzić, ochydzić.

Z I.

ZIĄBNĄĆ, ziąbł; *ob.* ziębnąć.

*ZIAĆ, *ział, ziaiać, ziaie, zieie *med. ndk.*, *zziać, zziaiać, *uziać, uziaiać *dk.*; dyszeć, otworzywszy gębę, pysk, paszczę powietrza świeżego chwytać, mit aufgesperrtem Munde, Maule, Rachen, nach frischer Luft schnappen, keichen, lechzen; *Bh.* zjti, zál, zegi *vehementer spirare*, drastjm; *Sr.* 2. jachlisch; *Crn.* gagati *respirare* (*Crn.* gagniti *emori*; *Crn.* sijâm *circumferre oculos*); pęham sê (cf. puchać), hripôzhem (cf. hrapot); *Vd.* hitrodihuvati, posievati, sasapuvati (cf. zasapany); *Cro.* zijam, zevam (1., *expiro*, 2., *oscito* ziewnąć), piszkúchem, hripulati; *Dl.* fztenem, piham; *Rg.* zjatti; *Bs.* zjatti, drrisgjatti ústa otvorena; *Hg.* asijatnij; *Rs.* пыхтѣть, пыхчу; *Ec.* зїяти, зинути, зїяю; cf. *Lat.* hiato, hio, hiso, cf. *Gr.* χαινειν, cf. *Ger.* gähnen,

nen, cf. *Pol.* jaw). Ziaię, zieię *hio*, *hisco*, *inhio*. *Cn. Th.* 1426. Ziaie, i zmordowany dysze. *Pot. Arg.* 592. Ty źrzódło wołom w pługu ziaiącym z swéy wody, J trzodzie daiesz rozbiegłéy ochłody. *Hor.* 2, 103 *Min.* Jarzmo z karku zziaianym wołom zdeymuie. *Hor.* 2, 66 *Koryt.*, ziaianym. *Mon.* 70, 800; zziaianym *ib.* 70, 878, *fatigatis bobus*, uznoionym, zatchnionym, athemlos. Ani on uziaiany zapuszcza bieg skory, Gdzie wabią blaskiem zdradnym nietrwałe honory. *Zab.* 10, 44 *Koss.* Na to Jcyli przybiegł udyszony, A gdy przestał ziaiać, rum sobie czyni między lud strwożony. *Zab.* 15, 248. Rolnik czuyny idzie w pole, Wraca zziaian ku stodole. *Kras. List.* 2, 9; *Vd.* bresfapen, bresdihliu, = bez tchu, bez oddechu). Leci tuż za nim, potu oblana strumieniem Zapalona owa zgraia psów wściekłością, zziaiała pragnieniem. *N. Pam.* 71; lechzend vor Durst. Pies wściekły, język wywiesiwszy biega, ziaiąc, i wyiąc chrapliwie, piany z ust toczy. *Comp.* 119. – Ziaiać, chwytać pyskiem by uchwycić, mit dem Maule wornach schnappen. Tuż naciera brytan ziaiącym pyskiem, A on mu się wymyka uchodzeniem śliskiem. *Tot. Saut.* 34. Kadmus nabiegi smoka zatrzymuie J wystawioną bronią paszczękę ziaiącą Zadzierżywa, do siebie się przymykaiącą. *Otw. Ow.* 105. – §., ziać *niiak.*, stać otworem, offen stehen. Gdzieby otwor łona i szyia, albo maciczne usta zbytnie zieiące i otworzone były, lekarstwo to macicę zawrzystą uczyni. *Syr.* 327. – §., Ziać, oddychać, athmen. Ha ha ha ha, ledwo ziaię, ach! już nie wytrzymam dłużéy. *Teat.* 56 c, 51. Nie czuie, co się koło niego dzieie, Ale iż żywot był w nim utaiony, Znać po stękaniu, i że ieszcze zieie. *P. Kchn. Jer.* 320, er schnappt noch. *tr.* Jeszcze krwią Pitona zieią dziś iaskinie. *Tward. Daf.* 34, wyziewaią ią, sie dünsten noch das Blut aus. Język ich iak puginał razi, a trucizną ziai. *Zab.* 15, 110. Etna siła ma oddechów, ustawnym ziaiących płomieniem. *Otw. Ow.* 621; *Crn.* resháti, reshim, krehniti; *Cro.* resim, chevergnuti). Piekła czeluść otworem stoi i przepaścią ziaia. *Min. Fars.* 13. Jak mile otwarte zieią kwiateczki, niby się śmieią. *Dar. Lot.* 22. Usta nie maią być zieiące, ani pyskate, ale tak złożone, iakoby się wargi całowały. *Eraz. Ob. a.* – § ziać co na kogo, wyziewać, wydychać, auf einen hinhauchen, aushauchen. Milszy nad zwyczay zapach ziały kwiatki. *Przyb. Ab.* 51. Na wsi żyie, wiatr zdrowe nań powietrze zieie. *Zab.* 10, 41 *Koss.* Zienie, oddech, oddychanie, wyziew, *Crn.* pęh, hripust, der Athemzug, das Athmen. Ociec kończąc iuż ostatnie zienie, Boga błaga na Zairy zbawienie. *Teat.* 46 *b*, 49. – *fig. tr.* Na łbie Gorgońskim miasto żądeł, oni dziś ostre zieią dzidy. *Kchn. Wied.* 4, wysuwaią, herausstecken.

Pochodz. *zieisty*, *zieiec*, *zieyka*; *cf.* *ziewnąć*, *poziewnąć*; *cf.* *zionąć*, *ozionąć*.

ZJĄC, zjąć, zjął, zjęli, *F.* zeymie, *feymie (cf. seym), *zymie *cz. idntl.*, *zjmać, *zeymać, *zymać, (cf. zdeymować, zdjąć), *dk.*; zeymować, *zyymować, *seymować, (cf. seymować) *kontyn.*; = wziąwszy w kupę ścisnąć, ścieśnić, zusammen fassen, zusammen drücken, pressen, fügen, klammern.; *Rg.* fnimiti; *Ec.* сожимаю, снемлєнъ, спаєнъ, склеєнъ, слажєнъ. Zeymuię co goździmi, spinam. *Cn. Th.* 1420; zusammen heften, zusammen nageln. Ciesi proste niespoione iednę przeciwko drugiéy kładą, na czele żelazami ie zeymuią, ziemią dostatecznie fasuią. *Warg. Cez.* 167. Ciesi żelazami zeymuią mocno, że ich ani rozerwać niepodobna. *ib.* 168, klamruią, zachwytuią, spaiaią). Zwiercianym i nakształt kraty zjętym drzewem, toż ziemią bagnisko zawalał. *Warg. Cez.* 187, sfugowanym, spiętym, spoionym, zbitym). Włosy głowy twoiéy, iako pawłoka królewska zjęta cewkami. 1 *Leop. Cant.* 7, 5, iako szarłat zwiniony. 3 *Leop.*, spięta). Ostrym tarniem głowę zjętą J twarz spławioną pokaże świętą W purpurze. *Miask. ryt.* 35; opiętą, ściśnioną, bedrückt, bespannt, zusammen gepresst, beengt). – Zjąć, ściśle połączyć, zjednoczyć, skoiarzyć, eng verbinden, vereinen. Boże w Troycy iednością zięty. *Kanc. Gd.* 12. Wesel się cerkwi święta, Bogu ślubem zjęta. *Kanc. Gd.* 151. Przyiacielstwo zjąć z niektorym domem, *adoptare se alicuius familiae. Mącz.*, zawrzeć przyiaźń, zabrać przyiaźń, Freundschaft schließen. Usłyszał o Rzymianach, że przestawaią na każdéy rzeczy słusznéy, o którą ie kto żąda, i którzykolwiek przystawaią do nich, że zeymuią z nimi przyiacielstwo. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 1, że z nimi w przyiaźń wstępnią. *Bibl. Gd.*) Posłał Judasz do Rzymu, aby zjęli z nimi przyiacielstwo i towarzystwo. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 8, 17, aby z nimi przyiaźń i towarzystwo zawarli. *Bibl. Gd.*) Zjąć małżeństwo, zawrzeć małżeństwo, pobrać się, eine Heirath schließen, heirathen, ehelichen; *Ec.* зямю кого къ дщєри *adiungo coniugio*, зять zięć, *Bh.* sn'atel pobranie się, małżeństwo, wesele). Zjęcie małżeństwa między dwoma rodzicami. *Wys. Al.* 24. Xięgi Rut są o małżeństwie, które zjął Boos z poganką Rut. 1 *Leop. Rut.* Stopnie krewności są do członków ciała ludzkiego przyrównane: w głowie iest położony mężczyzna z białogłową, którzy się słusznie i przystoynie zjęli. *Szczerb. Sax.* 183. – Zjąć się, złączyć się cielesnie, zmieszać się cielesnie, sich mit einander fleischlich vermischen. Wniydź do żony brata twego, a zeym się z nią, abyś wzbudził potomka bratu swemu. *Leop. Gen.* 38, 8, złącz się z nią. *Bibl. Gd.*). Jnsze zwierzęta same z sobą się zymuią, A wżdy im tego ludzie za grzech nie rachuią. *Otw. Ow.* 406, gżą się, parzą się, grzeią się podług upodobania). Samcowie zeymowali się z samicami. *Leop. Gen.* 31, 10, złączali się z owcami). Stało się tedy, że w onym zagrzaniu, które bywa przy zjęciu, patrzyły owce na one pstre pręty, i rodziły potym pstre iagnięta. *Leop. Gen.* 30, 39, poczynały owce, patrząc na one pręty, gdy przypuszczanie bywało. *Bibl. Gd.*) – Zjmać kogo, złapać, zabrać w ięctwo, chwytać go, einen fangen, gefangen nehmen, wegnehmen, erhaschen, erwischen; *Bh.* zgjmam, gmu. Was przez strach w pęto niewolnicze zjmał. *Przyb. Milt.* 283. Z orłem gdy w górę orlica się wzbiie, Chcąc wytropiony polów zjmać szponem ... *Zab.* 14, 165. Ludzie biegaiąc do ognia złodzieia zjmali. *Budn. Ap.* 143. Jdą-li o pokóy, zjmaycież ich żywo, ieśli też ku bitwie takież ich żywo poimaycie. *Leop.* 3 *Reg.* 20, 18. Xiążąt zjmanie. *Ryb. Ps.* 293, imaństwo, ięctwo). – Zjąć, zachwycić, uchwycić, zająć, przeiąć, przeniknąć, *phys. et moraln.*, ergreifen, fassen, durchdringen. Trawa wzrosnąwszy, ziemię zjęła i zrościła. *Cresc.* 22, spoiła, skleiła). Już ona noc minęła, Co nas była ćmami zięła. *Kanc.*

Gd. 326, ogarnęła). Wielkie wzgardzenie i podłe waże-
nie nauk zjęło dziś umysły ludzkie. *Glicz. Wych. M* 5 *b.*
W modłach trwa, sen go nie zeymie. *Groch. W.* 36, nie
napadnie, der Schlaf überfällt ihn nicht, bemeistert sich sei-
ner nicht. Żaden go sen nigdy nie zeymie. *J. Kchn. Ps.*
185. Xiężyc swym przechodzeniem przez te 12 znamion,
skłania i zeymuie prawie swym rządzeniem te niskie
rzeczy na ziemi ku rozmaitym sprawom ich. *Spicz.* 194,
obeymuie, osięga, befassen, erreichen. Zeymowanie, zję-
cie, *ŻEYMA, - y, *ż.*, *Chodk. Kost.* 66, zachwycenie,
zachwyt, das Entzücken, Hinreißen, Fortreißen. – *Zjąć*, za-
chwycić, przeniknąć, ergreifen, durchdringen, erschüttern,
recht fassen. Za dopuszczeniem bożym, za grzechy moie,
choroba tamże mię zjęła. *Smot. Nap.* 76 napadła, uchwy-
ciła, schwyciła). Bardzo zjęty niemocą, nikogo nie chciał
mieć przy sobie. *Sk. Zyw.* 184; zmęczony, hart angegrif-
fen. Zeymuie mię boleść, żal, *perculit me dolor. Cn.*
Th. 1420. Filiftyńczyki zjął żal, zjęło rozgniewanie.
Groch. W. 11. Było koło niéy nieco młodych pachołków,
miłością zjętych. *Gorn. Dw.* 289, pałaiących). Maiąc ser-
ce litością zjęte, za sromotę Nie poczytała ani hańbę so-
bie Usłużyć iego w czym mogła, osobie. *Odym Sw.* 2,
Hh 2 *b.* Zjęte iest serce moie nad rzeszą, że iuż trzy
dni nie maią, coby iedli. *Sekl. Math.* 15, serdecznie mi
lito rzeszy. *ib.*) Stała wedle krzyża matka święta Marya,
serce maiąc przerażone Gorzką boleścią, i żałosnym zję-
ta Frasunkiem. *Odym. Sw.* 2, *Ji* 2 *b.* Piłat różnemi począł
sposobami Żydów przywodzić, żeby utrapionéy J różne-
mi iuż zjętéy boleściami Osobie iego wżdy pofolgowali.
Odym. Sw. 2, *Ff* 2 *b.* Słusznie go zjęła okrutna boleść na
wszystkich rzeczach wewnątrz. *Leop.* 2 *Mach.* 9, 5, zję-
ła go nieuleczona boleść wnętrzności, i srogie wnętrzne
dręczenie. *Bibl. Gd.*) Niezwykłe bacząc przyyście iego,
strach ich wielki zjął, i trwoga lękliwa. *Odym. Sw.* 2
Mm 4. Zjęła wszyftkich boiaźń, i wielbili boga. *W. Pst.*
W. 2, 229. Z nim gruby Edomczyk w lot bieżał, a oba
strachem zjęci, z byftrego Dunaiu wodami na wyścigi le-
cieli. *Psalmod.* 72. – *§., ziąć, *ob.* wadiąć, wzdeymuie. –
§., zjąć, = zdjąć z czego lub zkąd, *Ec.* сѣяти, сѣиму,
снѣмаю, abnehmen, herabnehmen, wegnehmen, fortneh-
men. Król zjął pierścień z ręki swéy i dał go Hamano-
wi. *Budn. Est.* 3, 10, zdjął pierścień swóy z ręki swéy.
Bibl. Gd., ściągnął). Zjął pierścień z ręki swoiéy, a
włożył *gi na rękę iego. *Leop. Gen.* 41, 42, zjął. *Bibl.*
Gd.) Trzy korce złotych pierścieni, co naszym były z
palców zjęte po pogromie, na ziemię wysypał. *Warg.*
Wal. 239. Pyszny rękawicę z téy ręki, na któréy sygnet,
*seymie, a w drugiéy ią dzierży. *Rey Zw.* 53. Zjęli ciało
iego z krzyża. 1 *Leop. Joz.* 8, 29, zjęto trupa iego z
drzewa. *Bibl. Gd.*) Zeymę lutnią wieloftroną, Już od ro-
ku zawieszoną. *Groch. W.* 452. *Zymcie w czas iarzmo
z siebie tych szatanów brzydkich. *Groch. W.* 307. Zey-
miy bóty z nóg twoich, bo to mieysce święte iest. *Sk.*
Kaz. 344 *b*, zzuy, die Stiefeln ausziehen. Zły duch zją-
wszy z nich cechę Chrystusową, swoią ich cechuie. *W.*
Pst. W. 443. Osa stara łupież z siebie *seymuie, a tak
się odmładza. *Sien.* 302, zrzuca, zlinia). Gdy te drwa
w garńcu nażeleią, odprzątniesz ogień, a *seymi garniec
roztropnie ze *drwy, *Sien.* 524, odstaw). Boga o to pro-
siła, aby ią albo z świata zjął, albo małżonka takiego
zrządził, z którymby płód mieć mogła. *Glicz. Wych. C* 2,
er möchte sie von der Welt nehmen, cf. zeyść z świata).
Po zjęciu z tego świata, niemasz czasu dobrze czynienia.
Zygr. Gon. 424 *post liberationem*; po zeyściu, nach dem
Abscheiden, Verscheiden. – *§ Zjąć się za kogo, zjąć się o
co, stawić się, obftawać, ująć się, sich jemandes, oder
einer Sache annehmen. Możesz zjąwszy się za pasterze,
obronił dzieweczki. 1 *Leop. Ex.* 2, 17, wstał za nimi.
3 *Leop.*) Krzyżacy xięży dziesięciny dać nie chcieli, o co
się zjęli biskupi Polscy, i zaklęli ich. *Biel.* 179.

*ZJACHAĆ, *ob.* zjechać.

ZJADAĆ, *ob.* zjeść. ZJADACZ, - a, *m.*, co zjada, co zjadł,
der Aufesser, Auffresser, Zusammenesser, Zusammenfresser;
Ec. снѣдатель, поядатель. Lis pewny, wielki zjadacz
królików, wielki łapikura. *Zab.* 13, 280 *Tręb.* (ZJADĄ,
zjadę, *ob.* zjechać). – ZJADKI *plur.*, zjedzone rzeczy,
resztki zjedzonego, niedojadki, Ueberbleibsel vom Essen,
Restchen. Koń ten iuż nie przebiera, szczykaiąc zjadki na
wytartym tłoku. *Pot. Jow.* 2, 22. ZJADLIWOŚĆ, ZJA-
DŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zajadłość, zawziętość, Giftigkeit, Biß-
sigkeit, Gehässigkeit, Groll. Psu oftry węch, gdy tropić,
rozsierdziona zjadłość, gdy się mu rzucać i kąsać trzeba,
naywiększą jedna zaletę. *Pilch. Sen. list.* 2, 242. Zjadłość
dawnego rankoru Darowali oyczyźnie. *Kras. Oss. B* 3 *b.*
ZJADLIWY, ZJADŁY, - a, - e; - dliwie, - dle *adv.*,
praerabidus zjadły, gniewliwy, iadowity. *Cn. Th.* 197,
bissig, giftig, beißend, erboßt *phys. et mor.* Własną ręką
zadaną czuiesz teraz bliznę. Mieszaiąc z ślicznym włosem
zjadliwą truciznę. *Hul. Ow.* 90. Miecz zjadliwie w piersi
po same jelca wraził. *Zebr. Ow.* 327 *letalem ensem*). Zwie-
rzęta zjadłe dla bolu na nich się rzuciły. *Petr. Et.* 180.
Zła zazdrości zjadliwemi usty Zarzucasz w wieku gnu-
śnym dni pełne rozpusty. *Hul. Ow.* 92. Zjadliwa cudzem
powodzeniem nieprzyiaźna zazdrość. *Off. Sen.* 40. Ani
ustom zjadliwym na wymowie zbywa. *Hul. Ow.* 5. Jeżeli
żart ma skutki miłe z uczucia wdzięcznego, nie powinien
być zjadliwym. *Kras. Pod.* 2, 105. Człowiek zjadliwie
żartobliwy podoba się na moment. *ib.* 2, 105, złośliwie,
grzyźliwie). ZJADOWIĆ, ZJADOWICZYĆ *cz. dk.*, ia-
dem zarazić, iadowitym uczynić, mit Gift anstecken, gif-
tig machen. Biedrzeniec krew zjadowiczoną z jadu wy-
chędaża. *Syr.* 79. Długiém wygnaniem zjadowiony. *Nar.*
Tac. 3, 33, zjątrzony, rozzłościony, erboßt, giftig, auf-
gebracht.

ZIAIAĆ, Ziaię, *ob.* ziać. ZJAKOWAĆ; *ob.* jakować. ZJA-
KUBIEĆ, *ob.* jakubieć.

*ZJARAĆ; n. p. *Risu diducere rictum*, śmieiąc się na ko-
go zęby oszczerzać, t. i. błaźnić z kogo, albo śmieiąc się
ziarać, rzegotać. *Mącz.*

ZIARKO, ZIARKOWY, *ob.* ziarnko, ziarno, ziarnkowy.
ZIARNIĆ; *ob.* ziarnować. ZIARNINA; - y, *ż.*, miód z
ziarek złożony, nayduie się między komorkami na skład
miodu w ulach. *Zool.* 121, Körnerhonig, Kernhonig. ZIAR-
NISTY, ZIARNIASTY, *ZIERNISTY, - a, - e; - o *adv.*;
pełen ziarn, voll Körner, körnig; *Bh. et Slo.* zrnatý, *Sr.* 1.
zornowité; *Crn.* sernat; *Vd.* sernaft, sernjaft, sernoviten,
poun sernja; *Cro.* zernaszt; *Rg.* zarnaft; *Bs.* zernaft,
zrrinaft; *Rs.* зернистый, ядристый (cf. iądrzysty).

Gdy wiatr z północy, albo z zachodu powiewa, Roztawcie snopy, bo tak kłos ziernistszy bywa. *Sien. Siel.* 30. Ziarno drobne posiewnieysze iest od ziarnistego; bo ziarnistego więcéy z miary, aniżeli z garści wychodzi na zagon. *Haur Sk.* 10, t. i. od wielkoziarnego, großkörnig. Owies dla gęsi, żeby był ziernisty. *ib.* 125. – Granatowe albo ziarniste iabłka, *mala granata*, Granatäpfel; *Sr.* 1. zornopité yabuka; iakoby makowice rosną na drzewie we Włoszech. *Sien.* 214. Ziarniaste iabłka, *Spicz.* 128. Poczynił ziarnistych iabłek cztery sta na dwóch siatkach. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 7, 42, malogranatów. 3 *Leop.*, iabłek granatowych. *Bibl. Gd.*) Ziarnista ozdoba, robota. *Tr.*, ziarnkowata, Körnerzierath, wie Körner. Ziarniste srebro, śrebro w ziarnkach, Körnersilber, Silberkörner. Ziarnisty kruszec, kruszec w ziarna topiony. *Tr.*, gekörntes Metall. Ziarnista skóra, tęgo wyrobiona. *Tr.*, Kernleder. – *fig. tr.* Widziałżeś kędy maią swe noclegi Ziarniste grady albo sypkie śniegi? *Chrośc. Job.* 150, ziarnkowate, na kształt ziarn; n. p. ZIARNKOWATA ruda cynowa. *Torz. skł* 99. *Rs.* зерноватый. ZIARNKOWY, – a, – e, od ziarnka, od ziarnek, Körnchen=, Körnerchen=. Korzeń ziarnkowy, *r. granulata*, z wielu ziarnkowatych główek złożony. *Jundz.* 2, 7. ZIARNO, – a, *n.*, ZIARNKO, ZIARKO, ZIARNECZKO, – a, *n. zdrbn.*; *Bh.* zrno, zrnko, zrnčko; *Slo.* zrno; *Sr.* 1. zorno, sorno; *Sr.* 2. serne, sernko, senko; *Crn.* sèrne, sernèze; *Vd.* serne, sernèta, sernu, (*coll.* sernje), sernize, sernzhize, arsh; *Cro.* zèrno, zèrncze; *Rg.* zarno, zarnafcze; *Bs.* zerno, zrrino; *Sla.* zèrnje; *Rs.* зерно, зернышко, (*Rs.* зернь gra w kostki. *Rs.* жерновки kamyki racze, oczy rakowe) *Ec.* зерно, cf. *Ger.* Kern, cf. Querne, cf. *Gall.* germe); ein Korn, das Korn, ein Körnchen, Körnlein. Ziarno gołe rodzące. *Cn. Th.* 1426. Każde ziarno, prócz skórki ie okrywaiącéy, składa się z kiełka i z grudki. *Botan.* 131. Roślina z ziarna pochodzi, iak ptak z iaia. *ib.* 135. Ziarno *collect.*, = ziarna, Korn, = Körner. Zboże wymłócone i wychędożone daie ziarno przednie, poślednie, (= poślad), odjemne, (odjemki); od ziarna na przetakach chędożonego odchodzą zczynki. *X. Kam.* Na siew pszenicę obierać, ile można ziarno w ziarno. *Haur. Sk.* 134. Choćby na wybór było ziarno w ziarno na nasienie, właśnie iakby ie przeliczył i wybrakował, iednak... *ib.* 33. Ziarko na roli posiane Nie chce być za gnuśne miane. *Dar. Lot.* 7. Z pożytkiem wraca się ziarno, w ziemię wrzucone. *Mon.* 75 *b*, 88. U nich dwadzieścia ziarn na iedno zasiane rachuią. *Pam.* 83, 535. Patrzy z pilnością po świecie szerokim, Co godno chwały, a co się nie godzi, Gdzie ziarno dobre, gdzie się kąkol rodzi. *Groch. W.* 431. Posypiesz znowu ziarnka prawdziwe onym ieszcze nieprawie zumarłym owieczkom Pańskim. *Rey. Ap.* 36, obrok duchowny). Kuropatwa przechodząc one wszystkie grzędy, Zbieraiąc ziarneczka zaglądała wszędy. *Papr. Kot.* 9, *Jeż. Ek. B* 4. J ślepéy kurze trafi się ziarno. *Teat.* 11 *b*, 4; Z trafunku ślepa kokosz na ziarno trafi. *Syxt. skł.* 200, *Slo.* i slepa kura nègdi na zrnko trefi, cf. szczęście ślepe; więcéy szczęścia, niż rozumu). Czyliż ia myszka przez to, że zjem ziarneczko w komorze, Dom gospodarski wymorzę? *Zab.* 5, 238. Ziarko do ziarka, aż się zrobi miarka. *Zabł. Bal.* 37, trocha do troszki zrobi wiele). – Ziarnko, odrobina, resztka, ein Bißchen, ein Wenig, (ein *Häppel), ein Restchen. Wielcy ludzie maią choć ziarko głupstwa przy rozumie. *Teat.* 18 *b*, 17. Wszystko do ziarnka, do pieniążka oddał. *Cn. Ad.* 1271, do odrobiny, do reszty, do grosza, do fenika, do halerza). Oni nie maią innego celu, tylko wytępić do ostatniego ziarna wolność ludzkiego narodu. *Ust. Konst.* 1, 226, do szczętu, do korzenia, do gruntu, gänzlich, ganz und gar, von Grund aus, mit der Wurzel, mit dem Keime. §. ziarno, *żarno, *ob.* żarna. – §., ziarnka w gruszce, w iabłku, Körner in den Birnen, Aepfeln, *oppos.* pestka. (*Vd.* sernu, bobeka = iagoda; *Vd.* orehovu serne, orehovu sdernu, jedre, jederze, = jądro). – §., ziarna, ziarnka srebra, złota, n. p. topienie kruszcu w ziarnka, *ob.* ziarnisty). Ziarko piaseczne; *Vd.* piesekmu sernu, piesker. Ziarnko prochowe, *Rs.* порошина, порошинка. Ziarnko krupne; *Rs.* крупина, крупинка. (*Rg.* zarno topno, *Bs.* zarno, zrrino od pusche, *Sla.* topovsko zerno, = kula do strzelania, kula armatna). §., ziarno, waga, *granum*. *Cn. Th.* 1426; ein Gran. Ziarno iest naymnieysza waga. *Spicz.* 241. R. 1470 trzy ziarna = strączek ieden. *O. tr. P. C.* 2, 301 cf. kłos). Każdy łot ma 18 ziarek. *Łęsk.* 2, 86, cf. karat). – Stolarze i śnicerze dzielą każdy cal na ziarnek albo minut ośm. *Solsk. Geom.* 2, 5. ZIARNOJAD, – a, *m.*, grubodziob, *loxia coccothraustes*, ptak wielkości drozda. *Kluk. Zw.* 2, 270; *Bh.* dlask; *Vd.* sernogris, dliesk; der gemeine Kernbeißer, der Kirschfink. – Ziarnojad *bruchus*, drobny owad, znayduie się naywięcéy w grochu. *Zool.* 167, der Saamenkäfer, der Kernbeißer, Kernfresser. ZIARNONOŚNY, ZIARNONOSZY, – a, – e, ZIARNORODNY, = ziarno rodzący, = ziarno wydaiący, körnertragend, körnerzeugend, *Rg.* zarnorodan; *Rs.* зерноносный; *Subst. Ec.* зерноносецъ). *Ziarnonosze woysko, = mrówki, które *lecie ziarna znaszaią do gniazd swoich dla żywności na zimę. *Otw. Ow.* 286, körnerzusammentragend, körnersammelnd; ziarnonośne woysko, *granifer exercitus*. *Zebr. Ow.* 180, *ob.* ziarnozbierne. – ZIARNOWAĆ, ZIARNIĆ *cz. ndk.*, w ziarna kształtować, körnen, in Körner formen; (*Rg.* zarnitise *granum gignere*). Ziarnowanie prochu, przesiewanie zaprawy prochowéy, już wytłuczonéy w stępach, ieszcze cokolwiek wilgotnéy, przez rzeszota miedziane, opatrzone tak wielkiemi dziurami, iak wielkie maią być ziarnka. *Jak. Art.* 3, 326; *ib.* 1, 96. Proch po skończonym tłuczeniu w stępach idzie do ziarnowania. *ib.* 1, 72. Sposób pospolity ziarnowania prochu, daie ziarka wielokątne i niekształtnéy postaci. *ib.* 1, 23. Proch nieziarniony. *Papr. W.* 1, 272. ZIARNOWY, – a, – e, od ziarn, *Vd.* arshni, Korn=, Körner=. Owoc ziarnowy, *pomum*, iest okrycie soczyste zawieraiące ziarna w torebce. *Botan.* 127, Kernobst, Kernerobst, *oppos.* pestkowy, Steinobst. ZIARNOWATY, – a, – e; – o *adv.*, na kształt ziarna, kornartig, körnerartig. Ziarnowate główki. *Jundz.* 2, 7. **ZIARNOZBIERNY, ziarna zbieraiący, körnersammelnd; (*Ec.* зерносбиратель; зерносбиранiе, ziarn zbieranie). Ziarnozbierne mrówki. *Zebr. Ow.* 180 *frugilegae*, *ob.* ziarnonośne woysko. *ZIARNOŻER, – a, *m.*, ziarna żrący, ziarnem się żywiący, ein Körnerfresser, *ob.* ziarnojad). Ptaki ziarnożery. *Zool.* 26.

ZJASNIC *cz. dk.*, zjaśniać *ndk.*, wyjaśnić, aufhellen. Lecz ty nie zjaśniasz źrzenic, co się próżno toczą. *Przyb. Milt.* 74, cf. wypogodzić. ZJAŚNIEC *niiak. dk.*, stać się iasnym, wyiaśnieć, z iasnością się zjawić, hervor scheinen, hervor leuchten. Króla Melindy dwór cały Szkarłatem, iedwabiami i złotem zjaśniały. *Przyb. Luz.* 62 świecący się). Wnet zjaśniała królowa niebios. *Chod. Kost.* 27 zjawiła się.

ZJASTRZĘBIEC *niiad. dk.*, *Zjastrzębiać się *zaimk. ndk.*; *ob.* jastrzębieć; przeyść w iastrzębia, nabrać natury jastrzębia, zbystrzeć, *pr. et fig. tr.*, zum Habicht werden, Habichtsnatur bekommen, scharfsichtig, rasch, werkthätig werden. Niechay niewola sobie tytułów zdobywa i niemi się ozdabia, niech się ta sowa zjastrzębia, iako chce, przedsię sowa sową będzie. *Orzech. Qu.* 128. Niemasz gorszéy rzeczy, iak kiedy sowa zjastrzębieie. *Rys. Ad.* 43. *asperius nihil est humili, cum surgit in altum*; Pan z nędznika ciężki. *Cn. Ad.* 812, *Rys. Ad.* 30. Lepsza fortuna wielu rada zepsuie; Staropolska niesie przypowieść: kiedy sowa zjastrzębieie, wyżéy lata niż sokoł. *Fr. Ad.* 35. Dobrze Polacy mówią, kiedy sowa zjastrzębieie, nie widzi słońca, ale oślep lata, i bardziéy niż sam iastrząb odymą się; tak kreatury ludzkie wnet spysznieią. *Lub. roz.* 37.

ZJĄTRZYĆ, *Rs.* вздурити; *ob.* jątrzyć, pojątrzyć.

ZJAW, *ZJAWA, *ob.* zjawienie; pod: zjawić. ZJAWIC *cz. dk.*, zjawiać *ndk.*, iawnym uczynić, iawno okazać, ukazać, objaśnić, offenbar machen, offenbaren, darthun, zeigen, sehen lassen; *Sr.* 1. zjawam; *Rs.* изъявить, изъявлять, изъявливать. Zjawiaiący, *Rs.* изъявительный, n. p. изъявительное наклоненіе tryb oznaymuiący, *modus indicativus*). *Zaimk.* zjawić się, okazać się iawno, *Vd.* skasatise, skashuvatise, perkashuvatise, erscheinen, hervorleuchten, sich offenbaren, sich sehen lassen. Bodayby ten dzień nie zjawił się, którego ci ślubowałam. *Teat.* 18 *b*, 4. Zjawiły się długi iego, choroby, nauki heretyckie. *Tr.* Zjawił się ktosiś z kąta, ozwał się ktosiś z tym zarzutem. *Tr.* – Zjawienie, objawienie; *Bh.* zgewani; *Slo.* zgewen'i; *Sr.* 1. wozjewenjo; *Crn.* perkasn; *Vd.* perkasen, skasanje; das Offenbaren, Erscheinenlassen. Na wyspie Patmos Jan Ś. pisał xięgi zjawienia albo objawienia taiemnic dziwnych bożych. *Biał. Pst.* 115, *Baz. hst. pr.* 3; *Apocalypsis*, die Offenbarung Johannis. Zjawienie Pańskie, *Epiphanias*, Trzech królów święto. *Cn. Th.* 1426, *Włod.*, das Fest der Erscheinung Christi, das Dreykönigsfest. Zjawienie, to co zjawione, co się zjawia, = *ZJAW, - u, *m.*, *ZJAWA, - y, *ż.*, ZJAWISKO, - a, *n.*, = *ZJAWINY *plur.*, eine Erscheinung. Co za dziw, co za zjawienie! co tu robi ta figura? *Teat.* 56 *c*, 117. Ezechiel prorockim zjawem prowadzony. *Przyb. Milt.* 21. Boska mądrość nie raz się przez nadzwykłe zjawy do serc uda. *Przyb. Ab.* 64. Te zjawy dane nam są dla ostrzeżenia. *Przyb. Milt.* 352. Świetny zjaw twarzy Boga. *ib.* 356. Skryte niebios wyroki Wespazyanowi panowanie przez dziwne zjawy oświadczyły. *Nar. Tac.* 3, 17; *ib.* 3, 97. Sny te dobrą iéy wróżyły przyszłość zjawem milym. *Przyb. Milt.* 401. Czas wyznaczony obwieszczonemu zjawowi nie był przyszedł. *Chodk. Kost.* 68. Święta ta zjawa. *Chodk. Kost.* 92. Treść téy zjawy była taka. *ib.* 68. Zgadł te chwalebne zjawiny Adam. *Przyb. Milt.* 353. Czas zjawin Messyasza wielkiego. *ib.* 389. Zjawienie powietrzne, napowietrzne, meteor, *Vd.* srakni skasanje, eine Lufterscheinung. W naturze przyczyny zjawisk są ukryte. *Przyb. Milt.* 240. Okazał się na kształt płynącego w powietrzu zjawiska. *Przyb. Milt.* 24. Górnicy k żą to mieć za szczególnieysze zjawisko. *N. Pam.* 24, 352. ZJAWICIEL, - a, *m.*, który co zjawia, objawia, der Offenbarer, Vorzeiger, der etwas sehen, oder erscheinen läßt. Zjawiciele Częstochowskich, Leżayskich zabobonów. *Zygr. Ep.* 14, *w rodz. żeńsk.* zjawicielka. ZJAWIENNIK, - a, *m.*, dziwowidz, *visionnaire. Mon.* 75, 589, ein Visionnair, der Erscheinungen hat, ein Geisterseher, Träumer, cf. snowidz, *śniarz). Okoliczności wszystkie objawienia onego wykładał, człowiek ten, któremu nikt nie zadawał, aby miał być zjawiennikiem. *Ustrz. Kruc.* 3 60. Nie iestem z liczby tych zjawienników, którzy bayki rozsiewać zwykli, ani z liczby owych, których strachopłodami zowiem. *Mon.* 75, 628. Przeszedłeś swém dziwactwem wszystkie zjawienniki. *Mon.* 71, 313. ZJAWIENNICTWO, - a, *n.*, obłąkanie w zjawieniu przyszłości, Schwärmerey der Visionnaire, Geisterseherey. Zjawiennictwo trafia się nayczęściéy zbyt zagorzałym w religii ludziom, którym przez nabicie sobie głowy, roi się na wyobrażeniu, iż ze świętymi obcuią, lub że przez aniołów różne rozkazy i objawienia odbieraią. *Perz. Lek.* 207. *ZJAWIENNY, - a, - e, od zjawienia, Offenbarungs =, Erscheinungs =. Widzenie zjawienne. *Chodk. Kost.* 82.

ZJAZD, - u, *m.*, zjeżdżanie się, zjeżdżenie, zjechanie się na iedno mieysce, *Bh.* sgezd; *Cro.* szpravische, zkupische, zbor; *Rs.* съѣздъ, *Ec.* сорѣжество, (cf. targ, targowisko); das Zusammenfahren, Zusammenreiten, eine Versammlung zu Wagen, zu Pferde, eine Tagefarth. Zjazd, zgromadzenie, *quanquam zjazd significat coetum vel conuentum eorum, qui equis aut curribus venerunt, quod Latina vox nulla sonat. Cn. Th.* 1426. Będzie tam zacnych ludzi wielki zjazd. *Orzech. Qu.* 194. *Zyazdy. *Sk. Kaz.* 40 *a*. – Zjazd na mieysce sądowy dla oględzin, kondescensya; die Condescenz auf Grund und Boden. Kondescensya, zjazd sądu na grunt dóbr iakich, gdzie kontrowersya zaszła. *Kras. Zb.* 1, 466, cf. na pień wyiechać). ZJAZDOWY, - a, - e, od zjazdu, od zjeżdżania się, Zusammenkunfts =, Tagefarths =. §., kondescensoryalny, Condescenz =. Sąd kondescensoryalny albo zjazdowy nazwany od zjechania na grunt lub mieysce sporne, którego w mieyscu sądowym dla zachodzących trudności decydować nie można było. *Ostr. Pr. C.* 2, 119 – 120. Sąd zjazdowy ziemski rozpoznawał szkody czynione, i gwałtowności. *Czack. pr.* 2, 204.

*ZJCHNĄĆ, *ZGICHNĄĆ *cz. idntl.*; n. p. W Bruxelli na widzenie Władysława wielki był konkurs i zgichnienie ludzi. *Tward. Wł.* 157. Władysław do Rzymu wjeżdżaiąc, żeby się zgichnionemu ukrył ludowi, przywrze szyb kryształowych w karocy. *ib.* 166.

ZIĘBA, - y, *ż.*, ptak, leśniczek, *fringilla petronia*, ptaszek śpiewaiący po lasach pospolity, podobieństwo i wielkość ma wróbla. *Kluk. Zw.* 2, 269, der Fink, *fringilla, frigilla dicta, quod frigore cantet et vigeat. Cn. Th.* 1426, podobnież u nas zięba, od słowa ziębnąć); *Bh.*

pentawa (cf. pięgża), gilawec, brezowka (cf. brzegówka); *Slo.* pinka, pen'kawa; *Sr.* 1. schwicżk (*Sr.* 1. saba, = czyżyk); *Sr.* 2. sibba; sèniza, shinkovz, pinosh; *Vd.* zhinka, zhinkovez, zhinkoviz, zhinkelza, finkoviz; *Cro.* zeba; *Rg.* zebba, zèba, betkavaz; *Sla.* zeba; *Rs.* зѣбликъ, зяблица. Zięba mało co głośna. *Banial. J 3.* Zięba cin cin śpiewa. *ib. J 3 b*, *Crn.* zhinkam *fringillo.* Zięba górna, *Vd.* gorski flank, planinske ofeb; *Rs*, вьюрокъ, юрокъ. Zięba zielona, *Rs.* жогарка, дубоноска. Zięba żółta, *Sla.* xùtazeba cf. żółtaczek. - ZIĘBIĄCZKA, -i, *ż.*, ziębnienie, uczucie wnętrznego zimna; *Rs.* знобкость, знобѣ; *Ec.* зяблость; (*Rs.* зяблина lodowa przepaść, przerębla), innerliche Kälte, innerlicher Frost, Frostschauer. Duszność, kaszle, ostuda, ziębiączki iesienne. *Zab.* 5, 355 *Koss.* ZIĘBIĆ, *ZIĄBIĆ *cz. ndk.*, *ziąbić, uziębić *dk.*, *Vd.* sebsti, sebe; *Ec.* зяблю, зноблю; *Rs.* знобить, зноблю; mocno przechłodzić, przestudzić, zimnem przeiąć, przemrozić, mit Kälte durchdringen, kalt machen, erkälten, abkühlen, *phys. et fig. tr.* Drugiego, choć go nie *ziąbi mróz, słońce nie piecze, wysadzi fortuna wysoko. *Pot. Syl.* 52. Nie depcz źmii, toć radzę węża ziąbionego, Bo żądło nie uziębło, i niecnota iego. *Papr. Kot E* 3. Niech pohańbieni będą, Którzy ludzi do cnoty ziębią. *Sk. Kaz.* 335. ZIĘBNĄĆ, ziąbnąć, ziąbł, ziębła *niiak. idntl.*, uziębnąć *dk.*, ziębnieć *ndk.*, przeyść zimnem, kalt werden, Kälte oder Frost leiden, von der Kälte leiden, frieren; *Bh.* zábst, zábło, zebe; *Sr.* 1. som zehmne, huschkam; *Vd.* sebsti, sebem, merslu biti, merslu gratati, osimitise, mrasitise; *Cro.* zebszti, zebeme; *Bs.* zebsti, stinnuti, (stygnąć); *Rs.* зябнуть, озябнуть. Z siatkami chodząc, uziębnąwszy a ubłociwszy się, przyszedł *zasię do domku swoiego. *Rey Psl. Gg* 5. Robiąc uziębnie, iedząc się spoci. *Cn. Ad.* 995, *Rys. Ad.* 61, z większym usiłowaniem ie, niż robi). Zima sprowadza mróz, trzeba ziębnąć. *Pilch. Sen. list.* 3, 378. Prawidło natury temi nas prawidłami określiło: nie pragnąć, nie łaknąć, nie ziębnąć. *Pilch. Sen. list* 23. Ziąbłem, ziębnę, zimno mi. *Cn. Th.* 1426, *Crn.* sebe me; *Vd.* mene sebe). Pragnącym, nagim, ziębnącym, słuszna rzecz iest dać ratunek. *Baz. Modrz.* 151. Ziębnący prędko *Rs.* зябкій. Ziębniony, ziębły; *Rs.* зяблый, зябкій, зябокъ. Ziębnienie, zaziębnienie, *zabienie, das Erkälten, die Erkältung. Gdy krogulec z zabienia, które się mu przydawa, pokarmu trawić nie może, nie dawać mu żadney rzeczy pierwey, aż gardło przesiedzi. *Cresc.* 617. *fig. tr.* Wszystek lud ziębnie ze strachu. *Jabl. Tel.* 132, drętwieie, krzepnieie, vor Schrecken starren, cf. bledmieć, płótnieć). Miłość ziębnie, *styduie nabożeństwo. *W. Psl. W.* 87, ochłodła, ostygła, erkalten. Ofiar niemasz, nabożeństwa i pielgrzymstwa ziębnieią, miłość próżnowaniem zmarzła. *Baz. hst.* 62. *ZIĘBOŁOWIEC, - wca, *m.*, ptasznik koło zięb chodzący, *Cro.* zebolovecz *frigillarius*, der Finkenfänger.

Pochodz. *od Ziębić: ziębnąć, naziębić it. d.*, *ob.* zima, *ob.* imać, iąć. - ZIĘĆ, -ia, *m.*, (cf. zjąć), *Bh.* zet', (*Bh.* prazet' *progener*); *Slo.* zat', cérin muž; *Sr.* 1. pschichodny syn, pŕikhodné séhn, brodżeneve dżowki muž, *quasi aduentitius*, *ob.* przychodzień); *Crn.* set, seta; *Vd.* set, sot, hzherni mosh, hzere mosh, moje zhere mosh; (*Vd.* setinja, finova shena, = sneszka, synowa); *Cro.* zèt; *Sla.* zet; *Bs.* zèt, musg kchjere; *Rg.* zèt (*il maritto della sorella rispetto al fratello*); *Rs.* зять, зятекъ, зятюшко (*ob.* ziętaszek), *obsol.* вабій; *Ec.* зять. Zięć, moiéy córki mąż. *Sax. Porz.* 132, der Schwiegersohn, Eidam, Tochtermann, (*oppos.* teść). U Rzymian zięciowie z swymi *świekry, t. i. z oycy żon swych, nie myli się społem w łaźni. *Eraz. ięz. C c b.* Rzadko stateczny w przyiaźni zięć przeciwko świekrowi. *Otw. Ow.* 11. Przyymuie za zięcia, *Ec.* зятю кого̀ къ дщери, *Gr.* γαμβρευω τινα *adjungo conjugio.* Zięciem czyim się stać, *Ec.* призятитися, призятьствоватися.

ZJECHAĆ, *zjachać, *zjachał, zjechał, *F.* zjedzie, zjadę *czyn. dk.*, zjeżdżać *ndk.*, *Bh.* sgeti, sgel, sgedu, sgiżditi; *Vd.* dolpelatise, na nishe pelatise; *Rs.* съѣздить, съѣзжу, съѣхать, съѣзжать; iazdą, wozem, na koniu spuścić się skąd, herabfahren, herabreiten, sich herunter lassen zu Wagen, zu Pferde. Z góry zjeżdżać. *Tr.* Gdy iuż zjechali z téy góry, hamulec pękł. *Ld.* - Zjeżdżam z drogi, ustępuię drogi, prawdy, powinności, trybu. *Cn. Th.* 1429, *et* 1205, porzucić drogę, gościniec, *propr. et fig. tr.*, vom Wege ablenken, abkommen, aus dem Wege herausfahren, den rechten Weg verlassen. Niektórzy podróżni czasem z prawéy drogi, dla wesołego mieysca na bok zjeżdżaią. *Kosz. Lor.* 183. Bezecne drogi wszędzie mię zatrzymywały, iak tylko z pocztowego traktu zjechałem. *Teat.* 19, 8. Rozmawiaiąc, od suczki zjechali do nowéy fryzowania mody. *Kom.* 68, 37, wyboczyli, bis wohin gerathen, bis wohin abspringen. - Zjeżdżam skąd, uchodzę. *Cn. Th.* 1428, umykam, ustępuię, dokąd, sich wegmachen, sich aus dem Staube machen, sich fortpacken, wegpacken. Naiemnik iego maiętnostki, pobrał sprzęt wszystek i rolne gospodarstwo, i zjachał. *Warg. Wal.* 131. On to chce z mego kraiu zjechać potaiemnie. *A. Kchn. W.* 98. - Zjechać z pola, wrócić do domu, vom Felde heimkehren. Dla pluty i zimna musiał z pola zjechać. *Warg. Cez.* 55. - *fig.* Już ostatnia godzina na zegarze docieka, nachylony wiek każe zjeżdżać z pola pielgrzymowania tego. *Psalmod.* 99. - Zjechać kogo, najechać kogo, nagłym przyiazdem go zdybać, *ob.* zeyść kogo, schodzić kogo; einen überrumpeln, überfallen durch unverhoffte Ankunft. Po zdradziecku nas zaszedł, nie przestrzegłszy nas niespodzianie przyjechać, co za podeyście, co za zdrada! od stworzenia świata żaden ociec syna swego w podobnym nie zjechał razie. *Teat.* 7 *c*, 35. Walentego cesarza Gotowie zjechawszy, zamordowali. *Gil. Psl.* 285 *b.* - §., ZJEŻDZIĆ *dk.*, zjeżdżać *ndk.*, zjeździć konia, zjeździć wóz, poiazd, ieżdżeniem zwątlić, naruszyć, spotrzebować, zużyć, zunichte fahren, zu nichte reiten, durch Fahren oder Reiten zu Schanden machen, ruiniren, beschädigen, aufbrauchen. Zjeździć się, iazdą zmordować się, sich matt und müde fahren oder reiten. §., zjeździć kraie, iazdą zwiedzić, fahrend oder reitend durchreisen, bereisen; *Bh.* zgezditi *perequitare.* I naymnieysze miasteczko u Gaskonów zjeździł. *P. Kchn. Orl.* 228. Przyszli, aby wyśpiegowali i wypatrzyli i zjeździli ziemię twoię. *Leop.* 1 *Par.* 19, 3. *Bh.* zgezdilý który woiażował, *Bh.* zgezdilec woiażer. - §., zjeżdżać się, *Rs.* съѣхаться, съѣзжаться, iadąc spotkać się, im Fahren oder Reiten zusammen treffen. Zjechał

się z nim na drodze do Krakowa. *Tr.* Wozy się w cieśni zjechały. *Tr.*; zawadziły wzaiemnie, die Wagen sind in einander gefahren, an einander hacken geblieben. Zjeżdżam się z kim, zaieżdżam komu. *Cn. Th.* 1429, zajeżdżam komu, zjeżdżam się z kim w cieśni, *occurro alicui in angustjis, obuius fio alicui in faucibus. Cn. Th.* 1368. Zjeżdżać się, przybywać do zjazdu, iazdą zgromadzać się, zbierać się, schodzić się, fahrend oder reitend zusammen kommen, sich versammeln, eine Tagefarth halten. Zjeżdżaią się, *conveniunt, confluunt, sed Polonica vox adsonat currum vel equos*; *conveniunt autem* schodzą się. *Cn. Th.* 1429; *ob.* zjazd.

ZIĘCIOWSKI, - a, - ie, ZIĘCIOWY, - a, - e, od zięcia; *Rs.* зятнинъ, зятнїй, Eidams-, Schwiegersohns-. Raczéy zięcia, niż zięciowych pieniędzy szukał. *Warg. Wal.* 528. Zięciowską krew' ze krwią pomieszał teściowską. *Zebr. Ow.* 373 *generi cruorem sanguine cum soceri permiscuit.* ZIĘCIOWSTWO, ZIĘCIOSTWO, - a, *n.*, *Ec.* зятьство, powinnowactwo zięciowskie, stan zięcia, die Eidamschaft, das Verwandtschaftsverhältniß des Schwiegersohns. W potrzebie w oczy zaydę, nigdy-ć moia dusza Zięciostwa nie pozwoli zbyć się Juliusza. *Bardz. Luk.* 36.

ZJĘCZEĆ, *ob.* jęczéć.

ZJEDNAĆ *cz. dk.*, *zjednawać *ndk. kontyn.*, zjednywać *czstl. et kontyn.*, jednać, poiednać różnych, rozróżnionych, pogodzić ich, zgodzić, Streitende ausgleichen, vergleichen, die Eintracht herstellen; *Vd.* ediniti, sediniti, sdrushiti, enakiti, enakuvati; *Rg.* sjediniti; *Cro.* zjediniti, zjedinati, zjedinam *unio, conjungo*, zjednachújem *coaequo, complano*, *Sr.* 1. zjednané *pactum*, zjednanszt *pactitius*). Mamy się corychléy zjednać z bliźnim obrażonym. *W. Pst. Mn.* 304. Niezjednany, nie do zjednania, nie do pogodzenia, unversöhnlich, unausgleichbar. Jestem głównym i niezjednanym nieprzyiacielem wszystkim kacerzom. *Orzech. Qu.* 55. - Zjednać pokóy, ugodzić pokóy, ułożyć warunki, den Frieden ausgleichen, vermitteln, abschließen. Pokóy z Saracenami tak zjednali, aby dań cesarz dawał. *Sk. Dz.* 756. Legatów posyłaią, którzy między nami i onymi przyiaźń, miłość i pokóy zjednaią. *Smotr. Lam.* 61. - Zjednać, złączyć, połączyć, vereinen, verbinden. Grzech iest zgladzony, a zjednał się człowiek z Bogiem; niebo iest otworzone, a zjednał się człowiek z aniołem. *W. Pst. W.* 339. - Zjednać sobie co, wyiednać, uzyskać, pozyskać; *Bh.* zgednati *comparare sibi*, sich verschaffen, bewirken, erwerben, gewinnen. Zjednać co komu *conciliare*, cf. nabawić, domieścić. *Cn. Th.* 1426. Zjednywać sobie tysiącznemi sposobami serce młodziuchnéy piękności. *Teat.* 23 *b*, 12. Zjednać sobie kogo pieniędzmi, przekupić, przenaiąć; *Rs.* удобрить. - Abraham za swoią powolnością Messyasza w dom swóy sobie zjednał. *Sk. Zyw.* 203 *b*, uzyskał, że dom iego był zaszczycony Messyaszem. - Zjednać sobie kogo za umówioną cenę, zgodzić kogo, zamówić, *ob.* rządzić czeladnika, służącego; *Bh.* zgednati *conducere*; einen miethen, dingen, veraccordiren. Naiemnym żołnierzom służbę wypowiedziano, że nazbyt drogo zjednani byli. *Krom.* 598. ZJEDNACZ, - a, *m.*, który zjednał, poiednał, *s* zgodca, zgodziciel, pogodziciel, der Ausgleicher, Vergleicher; *Sr.* 1. zjednanik, *Cro.* pogoditel; *w rodz. żeńsk.* zjednaczka. ZJEDNOCZYĆ *cz. dk.*, zjednaczać *ndk.*, w iedno złączyć, wcielić; in Eins vereinigen, innigst verbinden, vereinen, einverleiben. Chrystus złącza nas i zjednacza z sobą. *Dambr.* 205. Zjednoczony, *Rs.* соединенный. Zjednoczenie *adv.*, sposobem zjednoczonym, *Rs.* соединенно. Nie mogący być zjednoczonym, niezjednoczony *impossib.*, *Rs.* несоединимый. Zjednoczenie, *Subst.*; złączenie w iedno, wzaiemne wcielenie, *Rs.* соединенїе, die Vereinung, wechselseitige Einverleibung, innige Vereinigung, der Verein; (*Bh.* sgednoceni zgoda). Na seymie Lubelskim 1569 R., skończyła się gruntownie unija albo zjednoczenie W. X. Litewskiego z Koroną. *Bielsk.* 568. Na tym synodzie unija, t. i. zjednoczenie Rusi w wierze z Rzymianami zupełnie stanęło. *Steb. pr.* Gdy osoby, które z przeszłego małżeństwa żyiące ieszcze dzieci maią, z sobą ślub małżeństwa zawieraią, i ugodę czynią, którą dzieci różnego małżeństwa równie z sobą do dziedziczenia przypuszczonemi zostaią, wtedy nastaie tak nazwane zjednoczenie dzieci. *Gall. Cyw.* 1, 75, zrównanie. ZJEDNOCZYCIEL, - a, *m.*, który zjednocza, der Vereiner; *Rg.* sjednitegl; *w rodz. żeńsk.* zjednoczycielka, *Rg.* sjedinitegliza.

ZJĘDRNIEĆ *ob.* iędrnieć. *Addas*: Biel z czasem zjędrnieie zmocnieie. *Switk. bud.* 2.

ZJEDŻENIE, ZJEDZONY; *ob.* zjeść.

ZIEIĆ, *ob.* ziać. ZIEIEC, - ieyca, *m.*, ZIEYKA, - i, *ż.*, małże zieiste, zieyki, *chamae*, Gienmuschel. *Sien. Wykł. Cn. Th.* 708. Muszły zieiste *chamae marinae*. *Sleszk. Ped.* 417. Sniedne małżyki albo zieiste muszle. *Sien.* 601. *Chamae biualues conchae sunt, ab hiatu patulo dictae* zieiste, zieyki. *Cn. Th.* 708. - Zieiec albo zieyka, ryba morska, *channa, hiatula*, ryba samica *vel* bezsamiec. *Cn. Th.* 1427, eine Art Seefische. §., *Botan.* zieiec ziele, że kwiat wychodzi z pochew swych abo męcherza zieiącego; żmiiowiec od żmii. *Syr.* 627 *dracunculus minor*, klein Schlangenkraut.

ZIELE, *ZIOŁO, - a, *n.*, ziołko, ziołeczko, - a, *n. zdrbn.*; das Kraut, ein Kraut, ein Kräutchen; *plur.* Kräuter, Kräuterchen. Ziele mówiło się niegdyś *zioło, ztąd ziółko, w liczbie mnogiéy zioła. *Kpcz. Gr.* 2, *p.* 161; zioła są, których ciała nad ziemią dla wielości cząstek czerzych dotykaniu miękko się opieraią. *Kluk. rośl.* 1, 5, cf. trawa, roślina, kwiat). Ziele, bylina, *herba. Cn. Th.* 1427; *Bh.* bylina, bylinka, (*Bh.* zelj *olus*, zelicko *olusculum*, kysele zelj kwaśna kapusta); *Slo.* zelina, zelina, bylina, (*Slo.* zelé *beta*); *Sr.* 1. zelo, selo, sele, selt, zeliczk (*Sr.* 1. zélo, kaw *olus*, kawczk, zelisko *olusculum*); *Sr.* 2. selé; *Crn.* sél, sele, selshe; *Vd.* sóle, sele, sele (iarzyna, zielenina do gotowania, warzywo, *Vd.* kilelu sele, *s* kwaśna kapusta); *Vd.* selishe, selishje, trava, selishize, traviza; *Crn.* drách, drachi, trava; (*Cro.* zélye *olus, caulis, herba, brassica*, zelyiche *olusculum*, kiszlo zelje, *s* kwaśna kapusta); *Dl.* harbuda; *Bs.* trawa, trawiça, (*Bs.* zelje, zeglje, zelen za jesti *olus* ogrodna strava, zielenina, *zdrbn. Bs.* zeljiçe; *Rg.* zeglje, zeglize; *Sla.* zéglje, (*Sla.* zilje, xúlj, *s* korzenie); *Rs.* зелїе (*Rs.* зелье trucizna, proch strzelecki), былина, былинка, трава, травинка, травка; *Ec.* зелїе, злакъ, (cf. *Gr.* χλοα, χλοη, χλοιη; cf. *Gr.* σελινον, cf. *Lat.* *holus, olus cf.

zakończenie Niemc. Petersilie, *Cro.* petrofil, *Hg.* petrefelyeen). Ziele *collect.*, = zioła, Kraut, = Kräuter. Niechay puści z siebie ziemia ziele zielone, któreby z siebie nasienie dawało. 3 *Leop. Gen.* 1, niechay wypuści trawę zieloną. 1 *Leop.*, niech zrodzi ziemia trawę, ziele wydawaiące nasienie. *Bibl. Gd.*) Kazał mu święty trawy bliskiéy nabrać, i krzyżem się żegnaiąc, obrócił ziele ono w złoto. *Sk. Żyw.* 2, 428 *b*. On ci każe mieć nadzieię w kadzidle, w kropidle, w ziołku, w głowience, w gromnice, w błażeyku. *Rey Pst.* X 4; cf. Nayświętsza Panna zielna). Święcone ziele, *lustralis herba*. *Cn. Th.* 1427 *et* 1089. Drzeweczka, ziołeczka. *Jeż. Ek.* D 1; *Teat.* 35, 126. Rozmaite ziołeczka wynoszą mi w nocy. *Jeż. Ek.* B 3. Zioł pełny, *ob.* zielisty. Zioła rozmaite u aptekarzów, *species*. *Cn. Th.* 1430. Ziołka, które się wodą parzone piią, iak herbata, Kräuterthee. Zioła zbierane, botanicznie. *Cn. Th.* 1430, Zioł zbieranie, *ob.* herboryzacya. – Znam cię ziółko, żeś pokrzywka. *Rys. Ad.* 78. J samam tak głupia była, Żem ci też kiedy wierzyła, Dziś iuż nic, i pókim żywa, Znam cię, ziółko, żeś pokrzywa. *J. Kchn. Dz.* 261, *Cn. Ad.* 1363; Nie świadomyś, co to za ziółko. *Mat. z Pod.* C 3, myślisz, że to gwoździk, a to oset, nie znasz się na paniczu, du weißt gar nicht, was das für ein Kräutchen ist; cf. ptaszek). *Jn bonam partem*: By takiego ziela więcéy było po oyczyznie moiéy, ieszczeby Polska korona w dawne one kwiaty zakwitnęła. *Birk. Chmiel.* B 7 *b.*, cf. nasienie, plemię). – Zioła kuchenne, Küchenkräuter (cf. zielenina). *Ziela przednie kładą do potraw, t. i. bazylikę, tymianek, bobkowe liście, estragon, pory, selery, pietruszkę. *Wiel. Kuch.* 435. – Ziele nocne, *Cn. Th.* 1427, *ob.* leniek abo len Panny Maryi). Ziele Św. Katarzyny, *consolida Regia*, Ritterspotn. *Tr.* Ziele wielkie, *caryophylus Jndicus*, *flos Africanus*, Jndische Nägelein. *Tr.* Ziele wątrobne, *ob.* wątrobny. Ziele powietrzne, *ob.* powietrzny; zębne, *ob.* zębny i t. d. – §., w zielu, *in herba*, = ieszcze zielone, ieszcze nie wyrosłe, nie doyźrzałe, dopiero w początkach, w zawiązku, noch im Kraute, im Grase, in ersten Entstehen. Złe to chcieli tłumić w zielu. *Chrośc. Fars.* 237. Nie byłoby tych klęsk, kiedyby się był ten wąż zgładził w ziele. *Chrośc. Luk.* 183. – §., ziołko, *ob.* zielnik, zbieracz zioł. ZIELEŃ, – i, *ż.*, barwa zielona, wszystko co iest zielonym, zieloność, die grüne Farbe, das Grün, das Grüne; *Crn.* selêna, *Vd.* selenina (cf. zielenina), selenost; *Cro.* selenina; *Hg.* zöldszin; *Rg.* zelèn, zelenillo; *Bs.* zelen; *Rs.* зелень (= 2., zielenina). Ta zieleń, farba zielona iakakolwiek. *Dudz.* 74. Po państwie Ottomańskim obaczy siła takich, co chodzą w zieleni. *Star. Dw.* 49, *Jabł. Tel.* 168. Kto w zieleni, żenić się nie leni. *Rys. Ad.* 32. – Zieleń, przestrzeń zielona, łąka zielona, ein grüner Platz. Na iedney wespół zieleni, żér dla siebie mieli. *Kniaz. P.* 3, 118. Smok ten cuchnie, gdzie stąpi, iad śniady rozrzuca, A tym zieleń i łąki barwiste zasmuca. *Zab.* 6, 162 *Min.* – §. w karcie, zieleń, *ob.* wino, Grün in der Karte. ZIELEŃCOWY, – a, – e, od zieleńca, dzwońca, chwastu, voll grünen Unkrauts. Zieleńcowe zboże. *Bndtk.*, *z X. Jabł.* 1, 50, chwaściste. ZIELENIĆ *cz. ndk.*, uzielenić *dk.*, uzieleniać *ndk.*, zielono farbować, zielonym uczynić, grün machen, grünen machen; *Bh.* zeleniti; *Cro.* zelenim; *Rs.* зеленить, зазеленить, *Ec.* озеленяю, зеленяю. Zielenić się *zaimk.*, ZIELENIEC *niiak.*, zielono zayść, zielonym się stać, grün werden, grünen, *Bh.* zelenati se, brčiti se, brčím se; *Slo.* zelenám se; *Sr.* 1. zelenu so; *Sr.* 1. so selenisch; *Vd.* selenitise; *Cro.* zelenitisze; *Hg.* zöldülök, zöldellek, zeùdeùlni; *Dl.* zelenitisse; *Rg.* zelenittise, ozelenittise, ozelegnetti; *Bs.* zelenittise, prolistati, otvoriti listje; *Rs.* зеленѣть, зазеленѣть; *Ec.* злачествую, злаком облагаюся, былинѣю, былїемь порастаю, травянѣю, травою обростаю. Liścia same przez się zielenieć nie mogą. *Pilch. Sen. list.* 3, 221. Pola Peliona bieg kropiąc strumienia, Zawsze ziemię obfitą trawą uzielenia. *Hul. Ow.* 161. Pierś z podgardlkiem wolowi od mchu się lipkiego zieleni. *Bardz. Tr.* 169. Tak iak oliwa będę się zieleniał. *Ryb. Ps.* 100. *Viridatus* uzieleniony. *Mącz.* Sto lat ubiegło, iak Polaków skronie Pysznym się laurem dzisiay zieleniły. *Kniaź. P.* 1, 39. Jasność spraw znakomitych, spokoyność sumnienia Żywszym wieńcem skroń twą coraz uzielenia. *Nar. Dz.* 1, 36; cf. maić, umaić, omaić). *Slo. Prov.* tomu sa neleni, tomu sa zeleni, kto się nie leni, temu się zieleni, t. i. zdarza, powodzi; cf. bez prace nie będą kołacze. ZIELENIEC; *ob.* dzwoniec ziele. ZIELENINA, ZIELENIZNA, – y, *ż.*, Zieleninka, – i, *ż.*, *zdrbn.*; zielonego co; rzecz iaka zielona; osobliwie zaś ogrodowiny, strawa ogrodowa, Grünes, Grünzeug, Gartengewächse, grünes Gemüse; *Bh.* zelanka, zelinka; *Vd.* selouje, selilhje; *Bs.* zelje, zeglje, zelen za jesti, zeljiçe; *Rg.* zeglje; *Sla.* zélje; *Cro.* zelenina, lélénina; *Rs.* зелень. Skąpiec ten żył tylko podczosem i zieleninką. *Zab.* 9, 64 *Jżyck.* Mamyż żyć zieleninką samą? *Teat.* 43 *b*, 42. Czasem nędzny listeczek kwitléy zieleńizny Umizga się z pod skorup pól, gdzie zamróz puszcza. *Zab.* 15, 336. – *§., zielenina, zazielenie się, zielenie się, zielenienie, zieloność, *Vd.* seleniua, selenost, das Aufgrünen, Grünen, Grün werden. Umarł wasz, umarł kochanek iedyny, Rodzice, wyście lat sędziwych doszli, A zaś ozdoba waszéy latorośli, W pół wiosny iaréy, w pierwszéy zieleninie, Z okwitłym listem przed iesienią ginie. *Zimor.* 200. ZIELENINOWY, – a, – e; od zieleniny, Gartengemüse =, n. p. Ślaz żydowski zieleninowy, *corchorus olitorius*, rośnie u nas w ogrodach; w wschodnich kraiach zażywaią go na zieleninę. *Kluk. Dykc.* 1, 155; eine Art Siegmarswurzel. ZIELENIUCZKI, *ob.* zieloniuczki, *ob.* zielony. ZIELINA, – y, *ż.*, ZIELINKA, – i, *ż. zdrbn.*; *Bh.* zelina, zelanka, zelinka; *Sla.* zelina, bylina, roślina delikatna zielna, traweczka, ziołeczko, ein Gräschen, Kräutchen, Gewächschen. Bóg rzekł: niech ziemia wypuści wszelką zielinę, drzewa zaś owoc swóy według rodzaiu swego. *Gil. Pst.* 132, wszelkie ziele, wszelkie zioła). Szczawik, zielinkę tę dwoiakiego rodzaiu znayduiemy. *Syr.* 699. ZIELISTY, – a, – e; – o *adv.*; zioł pełny, voll Kraut, voll Kräuter, kräuterig; *Slo.* bylinowatý; *Sr.* 1. zelowite, zelowski, zelisti; *Crn.* zimast; *Cro.* travozelen, drachlyiv; *Ec.* зелистый, зелейстый, былїистый. Zieliste pole. *Radz. Sap.* 19, 7: pole zielone. *Bibl. Gd.*). – §., zielisty, do ziela podobny, do zielska podobny. *Bndtk.*, kräuticht, kräuterichť, strunkig. *Subst.* zielistość, – ści, *ż.*, die

Kräuterigkeit, Krautigkeit. *ZIELNICTWO, -a, n., nauka i sztuka zielnicza, chodzenie koło ziół, cf. botanika, cf. ziołopiſtwo, die Kräuterkunde, Kräuterkunſt; Rs. правовѣдство (Ec. зелейничество trucie, otrucie, strucie). ZIELNICZKA, -i, ż. kobieta koło ziół chodząca, na ziołach się znaiąca, lub też zioła przedaiąca, die Kräuterkennerinn, Kräuterſammlerinn; die Kräutlerinn, Kräuterverkäuferinn, ein Kräuterweib; Bh. zelenářka, zelinářka, bylinářka, kořinkářka cf. korzonki), Rg. zegljariza. ZIELNICZY, -a, -e, od zielnictwa, od zielnika, cf. botaniczny, ogrodniczy, Bs. правовѣдственный; kräuterkennerisch, kräuterſammelnd, kräuterpflegend, botaniſch, botaniſtiſch. Napełnia ta kommissya biblioteki, szczepi zielnicze ogrody. N. Pam. 18, 370. Z drugiéy strony przyległe sady i ogrody Różnych pełne rozkoszy, a nie tak ćwiczeniu, Ani cyrklom zielniczym, iako przyrodzeniu J mieyscu *powinne. Tward. Misc. 116; cf. *wirydarſki. ZIELNIK, -a, m., ZIELNICZEK, -czka, m. zdrbn.; zbieracz ziół, *ziołko. Cn. Th. 1427, człowiek ziołami się trudniący, zioła zbieraiący, ziołopis, zioła przedaiący, ziołami léczący, der Kräutler, Kräutermann, Kräuterkenner, Kräuterſammler, Botaniker; Bh. zelenář, zelinář, zelnjk olitor, bylinář, kořinkář (cf. korzennik); Slo. zelnik, zelinář; Crn. felshar, ſelnèkar; Cro. travoznan (Cro. zelenyak prasinatus); Rg. zegljàr, travoznanaz; Rs. зеленщикъ, зелейникъ, травовѣдецъ, травникъ; Ec. зелейникъ, зелїесобиратель (2, зелейникъ czarownik). - §., zielnik, xięga o ziołach, *herbarz, das Kräuterbuch; Bh. zelinowna, bylinowna, bylinář; Crn. roſhnishe; Vd. seliſhne bukve; Rs. зелейникъ (Rs. obs., = dno armaty) травникъ (cf. trawnik); Ec. зелейникъ или травникъ книга. W botanicznym ogrodzie rozdaią kilka razy w tygodniu rośliny, chcącym mieć zielnik. N Pam. 11, 175 herbarium vivum, *ziołozbiór. (Crn. felshinovz, = wino zielne; Bs. zelegnak, prriſnać od zelja torta d'herbe, torta con herbe). - §., zielnik, mieysce ziół. Cn. Th. 1427, ogród dla ziół. Włod.; cf. kwietnik; cf. *wirydarz. cf. iarzynnik, cf. ogród; ein Kräutergarten, Kräuterplatz; Bh. zelniſko, zelniſſtě ager olearius, Crn. ſęlnèk, Cro. zeliſche olitorium) Cro. drachiſche, trávnik (ob. trawnik); Sr. 1. zelencz; Ec. зеленичїе, злачникъ. W zielniku gładkich szczepów rzędem rośnie siła. Kochow. róż. 100. On o żaden owoc twóy nie stoi zgoła, O żadne w tym zielniku nayzacnieysze zioła. Zebr. Ow. 369., quas hortus alit. ZIELNY, -a, -e, od ziela, od ziół, Kraut=, Kräuter=, zielny, do ziół należący. Włod., Bh. bylinný (Bh. zelný olitorius iarzynny, zielinowy); Sr. 1. zelacżé, zeliſſt, zelowſſi (cf. zielisty); Crn. felnat; Cro. drachni, harbudſzki; Rg. zègljni; Bs. travni; Rs. зеленый (2., prochowy, зелейщикъ dozorca prochów; Rs. зѣльный silny, mocny); Ec. зелный, зеленый, зеленный. Rośliny iednegoż rodzaiu czasem maią gatunki iedne drzewiaste, drugie zielne. Botan. 148, ob. zielisty). Rosa zielna. Budn. Jez. 26, 19, rosa na ziołach. Bibl. Gd.) Drzewa się iuż stroią w zielną postawę. Hor. 2, 242, w zieloną, na kształt ziół, w zieleń, w zieleninę, w zieloność, w may). Nauka zielna czyli iak ią słowem iednem mianuią Botanika. Mon. 74, 157, ziołopismo, die Kräuterlehre, Kräuterkunde, Pflanzenkunde, cf. roślinopismo). Nauka zielna Linneusza. Kruml. Chym. 534, nauka o ziołach). Polewka zielna. Tr., z ziół, z ziołami, Kräuterſuppe. Wyskok zielny, Rs. зелва. - §, Nayświętsza Panna Zielna, s Wniebowzięcie Nayśw. Panny, iż w to święto zioła przynoszą do kościoła dla święcenia. X. Skolim., Unſre Liebe Frau im Grünen, Mariä Himmelfahrt. W dzień Panny Maryi zielnéy dziesięcina z gęsi ma być oddawana. Szczerb. Sax. 56. W wigiliią Nayśw. Panny zielnéy. Kras. Pod. 1, 148. Rzecz ta tak aż do Panny Maryi zielnéy zostawała. Ueryſ. pr. 14. **ZIELODŁUBEK, -bka, m., w Batrachomyom żaba πρασσοφάγος. Przyb., cf. *głąbiusz. ZIELOKWITŁY, ob. *ziołokwitły. ZIELONAWY, -a, -e; -o adv., nie ze wszystkiém zielony, nieco zielony, na zieloność pochodzący, subviridis, grünlicht; Bh. nazelený; Crn. ſelenkaſt; Vd. ſellenkast, selleniten; Rs. зелененькїй, зеленоватый, зеленовидный (Rs. празелень ciemnobłękitny na zielony); Subst. ZIELONAWOŚĆ, -ści, ż., viror pallens. Cn. Th. 1427, die Grünlichtkeit. ZIELONAWOKRUSZ, -u, m., Grünlicherz; kruszec żółty w zielone wpadaiący, ma w sobie siarkę, arszenik, żelazo i miedź. Kluk. Kop. 2, 183. ZIELONEK, -nka, m. ptak drozd zielonek, ob. wywielga; Rs. зеленичка motacilla flava pliszka żółta. ZIELONKA, -i, ż., agaricus solitarius, gatunek bedłki, rośnie w lasach sosnowych, zdatny do używania; niektórzy go równo szacuią z rydzami. Kluk. Dyk. 1, 15; eine Art eſsbarer Schwämme, grüne Schwämme, Täublinge, Bh. zelinka, = (2., gatunek okrągłych zielonych śliwek). *ZIELONOGORSKIEGO i Szwedzkiego sukna postaw. Jnſtr. Cel. Lit., bergrynowy, berggrün. ZIELONOKRUSZ, -u, m., Kupfergrün, kruszec łatwy do poznawania po zieloności; wydaie obficie i czasem iest samą tylko miedzią. Kluk. Kop. 2, 180. ZIELONOMODRY, -a, -e, n. p. zielonomodra farba, color caeruleus viridi mistus. Cn. Th. 1427, Armeniacum, blaugrün. ZIELONOŚĆ, -ści, ż., Bh. et Slo. zelenoſt; Sr. 1. zelenoſcż; Hg. zöldség; Vd. selenoſt, selenina (ob. zielenina); Rg. zelenós, Rs. зелёность; bycie zielonym, kolor zielony, zieleń, das Grünſeyn, die grüne Farbe, das Grün. Z barwinku dziewki wieńce sobie wiią, dla długo *zachowałéy i ustawicznéy zieloności. Syr. 518, świeżości). Drzewa w zimie zieloność swą tracą; w lecie zaś iakoby zmartwychwstawszy kwitną. Karnk. Kat. 87. Szarańczy ostatek owoców, zboża i wszelkiéy zieloności na ziemi i drzewach pożarły, Sk. Żyw. 531, wszelką zieleninę, liście, zioła, alles Grün, Grünzeug, Blätter, Laub. Robaki te nie szkodziły trawie, drzewinie ani żadnéy zieloności. Rey Ap. 78. - fig. tr. W młodym wiek exkuzą i zieloność głowy. Teat. 46 d, 44, niedoźrzałość, Unreife, Mangel der Reife. ZIELONOSIWAWY, -a, -e, nieco siwy z zielonym, gräulichtgrün; ZIELONOSIWY, -a, -e, siwy z zielonym, graugrün. Zielonosiwa wierzbina. Otw. Wirg. 397. Oliwy z iagodami krzak zielonosiwy. Otw. Ow. 218. ZIELONOŚNY, ob. ziołonośny. ZIELONOSZARY, -a, -e, -o adv.; szary z zielonym, grüngrau, graugrün verd gris. Tr. ZIELONOŻÓŁTY, -a, -e; -o adv., żółty z zielonym, gelbgrün, grüngelb. Tr. ZIELONY, -a, -e, -o adv.; Zieleńszy comparat., Zieloniuchny, Zieloniuczki, zieleniuczki,

czki, zieloniuteńki, zieloniusieńki *intensiv.*. *Bh. et Slo.* zelenh, (*Boh.* Zelon, Dobropan Merkury); *Sr.* 1. zelené, selenp; *Crn.* ſelen; (*Crn.* sélon, shilôn = Merkury); *Vd.* selen, ſelen, ſelenu; *Cro.* zèlen, zeleni, zeleno, *Hg.* zeald, zoeld, zöld; *Rg.* zelèn; *Bs.* zelèn; *Sla.* zelen; *Rs.* зеленый (*Rs.* злачный silny, mocny; *Rs.* селезеней, селезнёвый *verd de cane*); grün. Zielona farba ieſt iakoby w pośrzodku między inszemi farbami. *Sak. Pr.* 35. Czyżykowie zieleni. *Banial. J* 3. Osoby kolo miedzi w górach pracuiące maią nayczęściey włosy zielone. *Weych. An.* 61. Zieleniuczka łąka. *Rey Wiz.* 179 *b.* Raz gdy na zieloniuchnéy i wesołey trawce, Z kwiatków wieniec sobie wiązała ku zabawce, .. *Zab.* 16, 84 *Węg.* Siadam zapomniały Na zieloniuchny pagóreczek mały. *Zab.* 14, 128. Kto przez ſkło zielone patrzy, to mu się wszyſtko w tym kolorze wydaie. *Teat.* 6 *b*, 23, zielono, świeżo, pełno naylepszéy nadziei). Wspaniałemu a poczciwemu umysłowi wszyſtko równo, wszyſtko mu zielono, wszyſtko mu za iedno, co mu kolwiek od szczęścia przypadnie, tak złego, iako dobrego. *Rey Zw.* 143 *b.* Zielony, nie suchy, nie uschły. *Cn. Th.* 1427, świeży, czerſtwy, młody, grün, friſch, jung, geſund; cf. kwitnący, blühend). Pan móy zna, co drzewo zielone, co zbutwiałe próchno. *Teat.* 42 *c*, 35, co panna, co babſko). Zielone lata kwitnącéy młodości. *Past. Fid.* 10, *oppos.* zgrzybiałe). Nieopatrznie móy czas uciekł biegły, Przyszedłém do lat mych ſtraty zielonych. *Kul Her.* 139. Kto żyie z młodych lat powściągliwie, długo żyie, i do zielonéy i szczęśliwéy ſtarości przychodzi. *Birk. Zyg.* 21. - Zielony, młody, niedoyrzały, jung, unreif. Wiekiem zielonéy uwiedzion młodości, Udałem się od Boga do świata lubości. *Kul. Her.* 11. Przed czasem umysł wysoki i w małym, J znać w zielonym, co ma być w doyźrzałym. *Tward. Misc.* 58, cf. tarnek się z młodu oſtrzy). Zielona głowa; *ob.* zieloność głowy. - §., Zielone mienione, gra dziecinna. *X. Kam.*, ein gewiſſes Kinderſpiel, Pfänderſpiel. Z tych drzew zrywam latorośle Te Marynie piękney poślę; Zieloném się niech zabawi, A niech słuszny zakład ſtawi; Ta gra tym się prawem chlubi, Komu zwiędnie, kto ie zgubi, Lub go zbędzie inszym kształtem, Opłaca zakład ryczałtem. *Kchow.* 166. - §., zielone świątki *Pentecoſtes*, Pfingſten, *Boh.* hod boží (cf. gody), *Cro.* Trojaki; (*Slo.* zelení Sčwrtek Wielki Czwartek). Na drugi dzień zielonych świątek bywa odpuſt na Bielanach. *Mon.* 68, 63. *Prov.* Na zielone świątki, = nigdy; *miror vero*, *cur id hoc sensu usurpetur*, *cum dies Pentecostes semper virere soleant*; *sed hic ut in multis aliis. Cn. Ad.* 547; cf. na św. Adam, *ad Calendas Graecas*, auf den Nimmerstag. - §., zielony wilk, ziele, *orobanches*, Sommerwurz, inni zarazą zowią, rośnie w lasach, przy płotach, na łąkach i między zbożem; wszędzie na około inne zioła niszczy i właśnie trawi. *Kluk Rośl.* 2, 268. ZIELORODNY; *ob.* ziołorodny. ZIELOWONNY; *ob.* ziołowonny. ZIELSKO, - a, *n.*, ziele podłe, zawadzaiące, = chwaſt, ein häßliches Kraut, Unkraut, *Sr.* 1. seliſchczo; *Vd.* shelishe, kokoil (kąkol), lulka, glota, plevel (cf. plewidło), dergola, muſhez; *Cro.* drach, (cf. drzeć); *Ross.* плевелы, плевы (cf. plewy, cf. pleć). Szadziec, zielsko szpetne. *Urzęd.* 134. Złe zielſko prędko rośnie. *Teat.* 7, 70 cf. głupich siać nie trzeba). Z zboża trzeba zielſka wyrywać. *Zaw. Gosp.* Po wielkim głodzie powietrze morowe srogie na ludzi przyszło z pokarmów, chwaſtów i zielſk ledaiakich. *Stryik.* 514.)

Pochodz. dalszy ciąg po: ziołko, *zioło.

ZJEM; *ob.* zjeść, zje, zjem.

*ZIEMAK; *ob.* ziemiak. ZIEMEK; *ob.* ziomek. *ZIEMENNIK; *ob.* ziemiennik. ZIEMIA, - i, *ż.*, *Bh.* země; *Slo.* zem; *Sr.* 1. zema, zena, zemá, femia; *Sr.* 2. ſemá; *Crn.* ſemla; *Vd.* semla, ſemla; *Cro.* zèmlya; *Bs.* zemglja; *Rg.* zemglja; *Sla.* zemlja; *Rs.* земля, *obsol.* нурѣ (cf. nurzyć); *Pers.* zemìn, *Samscr.* zeemeno; (cf. zjmać, zjąć, cf. zima); (cf. *Gr.* χαμαί, cf. *Lat.* humus, humi); die Erde. Ziemia, bryła pewnéy poſtaci i rozległości, w przeſtrzeni świata. *Sniad. Jeogr. pr.*, glob ziemſki, okrąg ziemſki, *ob.* ziemnowodna kula, ziemiokrąg, die Erde, die Erdkugel. Przez ziemię rozumie się ów cały okrąg, który się z nami, w około swoiéy osi i około słońca obraca. *Kluk Kop.* 1, 17. Bóg z nieporządnych ciemności Wyważył ziemię ku górze, Zegnawszy z niéy wódy w morze. *Groch. W.* 48. Ziemia, ziemia bez morza, sucha ziemia, Erde, Erdreich, Land, im Gegenſatze des Meers. Bóg niebo sprawił nieſtanowne, Ziemię okrągłą i morze żeglowne. *Groch. W.* 327. Bóg rzekł: niechay się zbiorą wody, które pod niebem są, na iedno mieysce, że się okaże susza; i ſtało się tak; i nazwał Bóg suszę ziemią, a zebranie wód nazwał morzem. 5 *Leop. Gen.* 1. Swiat choć tak ciasny w okrągu swym, przecię w sobie wiele zawiera i zmieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykaią się sposobnie i bez ciasnoty morze i ziemia, i wyspy i lądy. *Boter. a* 2. - Ziemia bez morza, nie wyspa, ląd. *Cn. Th.* 1428, ląd ſtały, tęgi, Land, feſtes Land, das feſte Land; *Cro.*, *Bs.*, *Rg.* kopno). Z wierzchu nagle maytka krzyczącego słyszę: ziemia, ziemia, towarzysze. *Przyb. Luz.* 151. W owym porcie, wysadziwszy na ziemię wszyſtko woyſko, przez kray ich iechał. *Baz. Sk.* 519. Gdy iuż we zdrowiu wysiedli na ziemię, napominał ich, aby Bogu dziękowali, iż ich z niebezpieczności morſkiéy wybawił. *Baz. hſt.* 205. - Ziemia, mieszkanie ludzi, podziełonych na różne społeczeńſtwa. *Sniad. Geo. pr.*, die Erde, der Wohnort der Menſchen. Ta ziemia ieſt tylko padołem płaczu. *Teat.* 49, 76, *Modl. Gd.* 31, cf. dolina Jozafata). Ziemia, *humile quid*, (cf. *humus*, *humilis*), *oppos.* niebo, die Erde, im Gegenſatze des Himmels. Te rzeczy są tak dalekie od siebie, iako niebo od ziemi. *Syxt. ſkl.* 145. Ktokolwiek w niebo patrzy, a po ziemi chodzi, Niemasz dziwu, że częſto łbem w kamień ugodzi. *Pot. Arg.* 396. Kto iedną nogą w niebo, drugą mierzy w ziemię, J tam i tu nie dóydzie, zerwie mu się ſtrzemię. *Pot. Arg.* 781. Z góry mówi, nie z niſka, nie z dołu, nie z ziemi, ale z góry, t. i. z nieba, z wysoka. *Wiśń.* 195. - Ziemia, powierzchność naszéy ziemi, grunt, dno, tło pod nami, die Erde, Erdfläche, Oberfläche der Erde, der Boden, der Grund; *Vd.* semla, podlog, (cf. podloga), grunt, gniva (*ob.* niwa); *Bs.* zemglja, pogljana, pogljanna, tle; *Ross.* почва, пóчва. Spać na ziemi. *Kras. Pod.* 2, 57 na gołéy ziemi). Na ziemi sypiaiący; *Ecc.* землеспальный. Podnieść ſpilkę z ziemi; chociaż nie koniecznie to z ziemi, lecz raczéy z podłogi, z posadzki, von der Erde aufheben. Na ziemi mieszkać, na równéy ziemi, *rés-de-*

chaussé, *par terre*, na dole, nie na piętrze, zu ebner Erde wohnen, Parterre. Przepadli ziemię poganie, Kiedyś puścił swóy ſtrach na nie. *Ryb. Ps.* 14, znikli). *Cro.* neje vreden, da ga zemlya derſi, = nie wart, że go ziemia *dzierży, dźwiga, nosi). Schnie ziemia, i zapada się pod krzywoprzysiężcą. *Tr.* Już ten gryzie ziemię, co bluźnił na wiarę i na nasze plemię. *Teat.* 45 *d*, 65, *Wyb.*, iuż umarł, zginął; *Ger.* in den Staub beißen. Pod ziemią, unter der Erde. Pod ziemiąby znalazł, gdyby to był taki wiek, że się ludzie przed ludźmi kryią. *Teat.* 10, 23. Żeby się on pod ziemią ſkrył, to go znaydę. *Boh. Kom.* 1, 35. (*Vd.* podsemluvati, pokopati, = pogrześć, pochować zmarłego, *Ger.* beerdigen). Dla wſtydu, radbym się pod ziemią widział; to słysząc radbym, aby mi się ziemia rozſtąpiła. *Cn. Th.* 1298. W ziemię, na ziemię, na dół, in die Erde, auf die Erde, nach unten. Wnurzywszy łeb w ziemię, myśli. *Rey. Zw.* 58 *b.* *Wſtydaiąc się, spuścił oczy na ziemię, albo na ſtronę obrócił. *Wys. Alo.* 87. Rzucić, obalić na ziemię, auf die Erde werfen, *pr. et fig. tr.*, n. p. Wszelkiéy sztuki zażyli, aby iego przedsięwzięcie na ziemię obalili. *Wys. Alo.* 118, zniszczyli). Kto się nie zlęknie, iako braterſka nienawiść ludzie choć święte na ziemię porzuca. *Sk. Dz.* 818. – O ziemię, *Rs.* озембъ, an die Erde, an den Boden. Zazdrość ludzi złych o ziemię go uderzyła. *Sk. Dz.* 558. Dygnitarſtwa, honory i delicye o ziemię rzuci. *Birk. S. K. B.* *Omiſso verbo* : n. p. O ty z twoią rachubą Symonie, o ziemię, źleś nieboże rachował. *Tworz. Ek.* G 3. *Fefellit spes*, chybiła mnie nadzieia, abo moia nadzieia o ziemię. *Mącz.* Muzy ludziom walecznym są ku ozdobie, bo im sławę czynią; czego gdy niemasz, wszyſtko o ziemię. *Budn. Ap.* 128, dzieła wielkie w niepamięć idą, zagipą, przepadną). – Przez ziemię, ile rolnikowi potrzebną, rozumiemy tylko powierzchność iéy, różne rośliny rodzącą. *Kluk Rośl.* 3, 65, *Vind.* semliſhe, semliſhtvu, Erde, Erdreich, Grund, Feld, Acker, Boden; (*Ecc.* землед́ѣламіе, землед́ѣлство rolnictwo; *ob.* ziemiańſtwo). Ziemia wszyſtkorodna. *Otw. Ow.* 68. Wiosna odziewa wszyſtkorodną ziemię. *Groch. W.* 179. Okrąg ten ziemi, na którym mieszkamy, zawiera różne gatunki ziemi, które my ziemiami nazywamy. *Kluk Kop.* 1, 236, Erden, Erdarten, verſchiedentlicher Boden, Erdboden; cf. grunt, grunta). Cięższe ziemie, lżeysze ziemie. *ib.* 1, 22; ziemię pospolitą *humus* zwyczaynie czarną ziemią nazywamy. *ib.* 1, 246 cf. ogrodowa, zwierzęca). Dobra ziemia nasienia nie traci, ale z pożytkiem wraca. *Sk. Zyw.* 53 *a.* Nie każda ziemia daie iabłka. *Rys. Ad.* 42. Na iednéy ziemi kąkol i pszenica rośnie. *Cn. Ad.* 530 cf. rola, ziemia sprawiona, niwa, Acker, Flur. Przez ziemie rozumieią się w szczególności te ciała suche, w wodzie się rozchodzące, iak n. p. ta ieſt, na któréy sieiemy. *Kluk Kop.* 1, 37, ziemia, dawniéy za żywioł poczytywana, die Erde, ehemals als ein Element betrachtet, *Crn. et Vd.* perſt (cf. proch, próchnica, prućnica; *Ec.* перемъ, земля чистая и мѣлкая. W górnictwie, ziemia zwierzchnia, Dammerde, iakikolwiek gatunek ziemi, przykrywaiący skałę litą. *Mier. Mscr.* Ziemia wapienna, Kalkerde, gatunek ziemi pierwiaſtkowéy, znayduie się w znaczniéy ilości w kamieniach ten wydział ſkładaiących, iak n. p. kamień wapienny pospolity, kréda, spat wapienny, marmor i t. d. *ib.* Ziemia ciężka, Schwererde, gatunek ziemi pierwiaſtkowéy, znayduie się obficie w tak zwanym spacie ciężkim. *ib.* Ziemia magnezya, Bittererde, gatunek ziemi pierwiaſtkowéy, znayduie się w znakomitéy ilości w kamieniach wydział iéy ſkładaiących, iak n. p. w wężowniku, łyszczaku, ilniku, asbeście i t. d. *ib.* Ziemia lekarſka. *Cn. Th.* 1428. Ziemia czerwona. *ib.*, czerwonka, *ob.* rubryba, lubryka). – Doktor uważa, czy chory taki na twarzy blady, czy żółty, czy rumiany, czy czarny, czy ziemia na niego padła? *Perz. Lek.* 77, czy zarywa brudnego ziemnego trupiego koloru, Erdfarbe, ſchmutzige Todtenfarbe. – Między inszém ſtworzeniem w piśmie świętym człowieka przez to słowo ziemia rozumieć mamy, że go Bóg z ziemi, z gliny ſtworzył. *Karnk. Kat.* 20; der Erdensohn, der Menſch, die Erde (cf. *humus*, cf. homo). – Ziemia, ziemica, pewna część ziemi czyli gruntu, powiat, kraina; *Crn.* deſhela; *Vd.* deshela, semla, zemlia, desheliſhina, desheliſtvu; *Croa.* orſzag (cf. orszak); *Rs.* уѣздъ (cf. ujazd), ein gewiſſes Land, eine Landſchaft, ein Diſtrict, Gebiet. Ziemia, tak się nazywaią w Polszcze części, na które woiewództwa są podzielone. *Kras. Zb.* 2, 590. Bolesław umyślił się pomścić nad Swarnem; ruszył tedy ziemię Mazowiecką, a wszyſtkim się kazał ściągnąć dla popisu i szyku do Ropczyc. *Stryik.* 292, obywatelów, ziemian Mazowieckich). Nie tylko to po ziemiach, znaydziesz wśrzód Warszawy, Co bez braku czytaią xiążki dla zabawy. *Dmoch. Szt. R.* 21; nie tylko na prowincyi, nie tylko po prowincyach, nicht bloß in der Provinz, ſelbſt in der Reſidenz. Ziemia, kray, pańſtwo, króleſtwo, ein Land, ein Reich, ein Staat, Königreich. Z woyſkiem przez Epireńſką ziemię iechał. *Baz. Sk.* 519. Siedmiogrodzka ziemia, *obacz* Siedmiogródź. Duńſka ziemia, *ob.* Dania. Polſka *ziemia, *ob.* Polſka). Tatarowie w trzynaſtym wieku wszyſtkim xiążętom i ziemiom chrześciiańſkim w poſtrach byli. *Stryik.* 280. Na walnym sądzie pokaże się Chryſtus widomy Wszyſtkiemu ludowi zgromadzonemu przed ſtolicę iego Ze wszech narodów i ziem świata tego. *Odym. Sw. R.* Ziemia święta, objecana, ślubowana, = Paleſtyna, das gelobte Land; (auch im Deutſchen bedeutete ehedem Erde, nach dem Muſter des Lateiniſchen *Terra*, ein Land; Erda Israel, das Land Iſrael, beym Tatian. ſ: Adlg. Mówiąc o wielkiéy chorobie, powinno się mówić: niech śpi iak święta ziemia, wielką chorobę miewa Pan N. N.; albo też: Św. Walenty, wielką chorobę miewa Pan N. N. *Mon.* 74, 558. – Ktokolwiek ſtanie nogą na ziemi Polſkiéy, używa opieki rządu. *Ust. Konst.* 1, 220, na gruncie Polſkim, na granicy Polſkiéy, w granicach iéy, wer nur den Boden, das Gebiet, die Gränze Polens betritt. *ZIEMIAK, ZIEMNIAK, – a, *m.*; ZIEMIACZEK, – czka, *m.*, *zdrbn.*, jabłko ziemne, kartofel, der Erdapfel, die Kartoffel; *Bh.* brunė; *Vd.* semelſku jabuku; *Cro.* krumper; (*Ger.* Grundbirne); *Rs.* яблоко земляное; *ob.* kartofel). – §., Ziemiak, imię ſtaropolſkie, *Terentius. Jabł. Her.*, *Ziemak. *Nies.* 1, 103, ein Mannsname. ZIEMIANIN, – a, *m.*, mieszkaniec ziemi, *ob.* *ziemak; (cf. niebianin, mieszkaniec nieba), der Erdbewohner, Erdbürger, Erdensohn; (Ottfried nennt die Menſchen, als Bewohner der Erde *Lantleute). O w Merkury, pośrzednik i ziemian i bogów. *Kniaź. Poez.* 2,

117. Gwiazdy ſtałé, ogromność ich, liczba; odległość od ziemi, godne są uwagi każdego ziemianina. *Wyrw. Geogr.* 51. Ziemianie iednocienni, różnocienni, wkołocienni, bezcienni. *Tr.* Słonie tak przedtym były *przyrodzennie *ziemianami okolic północnych, iak teraz są mieszkańcami kraiów południowych. *Stas. Buff.* 26; mieszkańcami, **Einwohner; Bewohner, Inſaßen.** Andrault od Rzpltéy za ziemianina uznąny przez indygienat mu pozwolony. *Nies.* 1, 21, za ziomka, współziomka, indygenę, **für ei= nen Inſaßen;** *Ec.* земленикъ, землякъ ziomek, współziomek). – Ziemianin, koło uprawy ziemi chodzący, uprawiacz ziemi, roli, = rolnik, **der Landmann, Feldbau= er;** *Vind.* polſki zhlovek (= polny człowiek, kmet (cf. kmieć); *Rg.* zemgljak, rataj (cf. ratay), truudnik (cf. trud), texâk (cf. ciężki; cf. *ciachły); *Rs.* земледѣлецъ; *Ecc.* содѣлованникъ. Ziemianie w ziemi pyszczą dla grosza iak świnie. *Jag. Gr. a* 2 *b.* Każdemu ziemianinowi bezpieczność powinna być obmyślona; chłop iéy u nas żadnéy nie ma. *Leszcz. Gł.* 105. Pan, abo ziemianin, który ma między sąsiady pole, albo rolą we wsi: kiedy tam ma żąć, z wozem ma iechać na źniwo, aby zboże zabrał i odwiózł na mieysce bezpieczne. *Haur Ek.* 76. Z ziemianów się żołnierze rodzą; woyna ſtanie. Z żołnierzów zaś do roli wracaią ziemianie. *Pot. Pocz.* 556. Skoro iemu nie rzeczesz: Miłościwy Panie, To iuż pewna przymówka, że głupi ziemianie. *J. Kchan. Dz.* 34. cf. grundychwał, chłop, gbur). – Ziemianin, wolny sobie dzierżawca ſtarodawny, albo szlachcic domowy urodzony tylko, a nie zasłużony Rzpltéy; *nobilis priuatus, qui ad Rempublicam vel militiam non acceſsit. Vox* ziemianin *patet, unde ducta sit, more aliarum linguarum et gentium, nobilitatem ab antiquitate petentium; antiquiſsima vero terra habita, unde primi homines apud Lucretium vocantur terrigenae. Noster Cromerus agrarios et terrigenas nostrates vocauit; cum praesertim ii olim cognomina sua a terris quibus dominabantur, desumere soliti fuerint,* (n. p. z Zamościa, Zamoyſki; z Tęczyna, Tęczyńſki; z Tarnowa, Tarnowſki; cf. - ski); *quae etiamnum durant. Cn. Th.* 1428; cf. obywatel, cf. dziedzic; **ein Landgutsbeſitzer, ein Gutsbeſitzer, ein Landedelmann,** *Bh.* **zeman, zemanin, zeménin,** *Slo.* **zeman;** *Sr.* 1. **ſemian** *nobilis*). Szlachta po wsiach i maiętnościach mieszkaiący, nazywaią się ziemianie, a ich osiadłości dziedziczne, dobra ziemſkie. *Wiel. Herb.* 1, 212. Stan rycerſki, t. i. szlachta w senacie nie umieszczona, nazywaią się inaczéy ziemianami, a posłowie ich ziemſkiemi: iuż to, że po wsiach swoich, które też maią nazwiſko dóbr ziemſkich, mieszkaiąc, uprawy ziemi pilnuią; iuż że dawniéy Polſka dzieliła się na ziemie; ztąd każdéy szlachtę zwano ziemianami, przydaiąc nazwiſko prowincyi, n. p. ziemianie Krakowscy, Sandomierscy, i t. d. *Skrzet. P. P.* 1, 187 cf. ziemiańſtwo *collect*). Obrotni ziemianie każą przez tydzień chłopu na pańszczyznę samowtór wychodzić, a przez dni trzy poiedynczo. *Mon.* 68, 196. Mieszczanin, co sobie ziemicę kupi, za ziemianina waży. *Jeż. Ek. Dl. – Prov. Slo.* **zeman, kuſka chleba nė mám,** *pauper nobilis*, ziemianin, szlachcic, a kąſka chleba nie mam, cf. huczno buczno, a w pięty zimno). Co sobie ziemianin nagotuie, to mu senator zje. *Rys. Ad.* 8, co sobie Spytek nagotował, to zjadł Pan Krakowſki. *Opal. Sat.* 101; urzędy bez dochodu zjedzą człowieka). ZIEMIANKA, - i, *ż.*, mieszkanka ziemi (cf. niebianka), **die Erdbewohnerinn, Erdenbürgerinn.** Jowisz z boſkiego Junony łona Do iednéy się wykradł ziemianki. *Kniaz. P.* 3, 108. Nigdy mnie, iak dziś, piękność nie uięła żadna, Nie rozgrzała bogini, ni ziemianka ładna. *Dmoch. Jl.* 2, 51. – Ziemianka, szlachcianka ziemſka, **eine Landadelige, ein Landfräu= lein;** *Sr.* 1. **ſemianſka.** Jam rozumiał, że to tam królowa, Bo ziemianka tak ſtroynych pachołków nie chowa. *Zbil. a* 3. Dziś iedna nad drugą upſtrzeńszy ubiór mieć usiłuie, ziemianka chce zrównać z kasztelanką, kasztelanka z woiewodzanką, woiewodzanka z królową. *Zrn. Pſt.* 3, 561. – §., ziemianka, piwnica w ziemi rznięta, dół na iarzyny. *Włod.*, gruba. *Cn. Th.* 1428; gruba, parſk, dół, loch, ziemianka do chowania ziół, win, owoców. *Cn. Th.* 212, **eine Fruchtgrube in der Erde, ein Fruchtkeller,** *ob.* podruna, *pasieka. – §., *Botan.* ziemianka ziele, *ob.* podziemek. ZIEMIAŃSKI, - a, - ie, od ziemianina albo ziemiańſtwa, a., = rolniczy, rolny, **Land =, Landbau =, Feld =, Feldbau =,** *Vd.* deshelen, deshelni, nadeshelen, deshelſki; *Rs.* земледѣльческій. Ziemiańſki gospodarz. *Haur Sk.* 4. Przygotowania są takowe, na iakie się móy ſtan ziemiańſki zdobyć może. *Kras. Pod.* 2, 55. – Ziemiańſki, szlachecki, od ziemianina szlachcica, **Landadel =,** *Bh.* **zemanſký.** Xięga ziemiańſka miała służyć na dowód poſseſsyi doſtateczuéy do głosu na seymiku. *Gaz. Nar.* 1, 81; **das landadelige Grundbuch.** Stało to się we wsi iednéy ziemiańſkiéy. *Hrbſt. Nauk. K* 7 *b.* Wszędzie w królewszczyznach są wsi ludniéysze, niżeli ziemiańſkie, że maią pańszczyznę mnieyszą, a gruntu więcéy, niżeli ziemiańscy poddani. *Mon.* 67, 210. Ziemiańſki sąd, *Vd.* nadeshelna ſodnia. ZIEMIAŃSTWO, - a, *n.*, truduienie się uprawą ziemi, rolnictwo, gospodarſtwo ziemiańſkie; *Rg.* têxanje, trûd, tégh, muuka; *Rs.* земледѣліе; *Ec.* земледѣланїе, земледѣлство; **der Feldbau, Landbau, Ackerbau, die Feldwirthſchaft, Landwirthſchaft.** Masz z ziemiańſtwa i ze wsi, i z rol swoie pożywienie. *Sk. Kaz.* 619. *Georgicorum* albo ziemiańſtwa Wirgiliusza przekładanie *Otwinowſkiego. – §., collect.* ziemiańſtwo, = ziemianie, szlachta ziemſka; cf. ziemſtwo; *Bohem. et Slo.* **zemanſtwo** *nobilitas, nobiles* (*Bh.* **zemanſtwj** dwór szlachecki); *Vd.* deshelna shlahtnia, **der Landadel, = Landedel= leute.** U ziemiańſtwa ieſt ten obyczay dzieciom *rządzić a chować bakalarze. *Glich. Wych. K* 3 *b.* Jeſt to nie tylko u ziemiańſtwa, ale i w mieściech. *Glicz. Wych. E* 5 *b.* To bywa w mieściech pospolicie, ba i u ziemiańſtwa też. *ib. F.* 6. ZIEMICA, - y, *ż.*, *ZIEMICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, kraina pewna ziem, powiat, **ein Stück Land, ein Land, Ländchen, ein Diſtrict, das Weichbild einer Stadt;** *Sr.* 2. **ſemiza;** *Vd.* semlíshe, ſhtriem semle, podnebje, deshelſtvu, deshelſtvina, deshelza; *Rs.* землица, земелька, волость (*ob.* włość). Ten ieden naród burzy w poddanych nam ziemicach pokóy. 1 *Leop. Ester* 13, 5. Królował Aswerus nad ſtem i siedmiu a dwadzieścia ziemic. *Leop. Estr* 1, 5. Ziemica Forcipieńſka, ziemica Albuceńſka. *Biel. hſt.* 287. Pelopones ziemiczkę nieprzyiaciel naiechał. *Kosz. Lor.* 150. Grod sławny wśrzód dziewięciu Już dziś proſta ziemica. *Bald. Sen.* 43. Pięć tu ziemic, prze-

działów nie znać odległości. *Zebr. Ow.* 206 *quinque iacent terrae*). Ta wieś do ziemicy tego miasta należy. *Tr.*, do iéy dziedziny). Mieszczanin, co sobie ziemicę kupi, za ziemianina waży. *Jeż. Ek. D* 1, kawał gruntu, kawał ziemi). Jowisz gotuie straszne nawalnice, Lub grad, lub śnieg, szeroko bielący ziemice. *Dmoch. Jl.* 231 ziemię). *ZIEMIENNIK, *ZIEMENNIK, - a, *m.*, Litwini bożka ziemennika albo ziemnego mieli, którego w wężów chowaniu i mlékiem karmieniu chwalili. *Stryik.* 144. Żmudź, ofiary czyniąc bożkowi, mówi: to tobie ziemienniku Boże, tak albowiem tego bożka lud prosty nazywa, ofiaruiemy. *Gwagn.* 428; der Erdengott der Litthauer. ZIEMIOKRĄG, - ęgu, *m.*, kula ziemska, der Erdkreis, die Erdkugel. *Bndtk.* ZIEMIOKRES, - u, *m.*, horyzont, widokres, poziom, der Gesichtskreis, Horizont. *Tr.* Ziemiokres prawdziwy, gwiazdarski, pozorny, pogodny, pochmurny. *Tr.* Wyniesienie bieguna nad ziemiokres. *ib.* ZIEMIOKRESNY, - a, - e; - ie *adv*, widokresny, poziomy, horyzontalny, horizontal, wagerecht. *ZIEMIOMIAR, ZIEMIOMIERNIK, - a, *m.*, ZIEMIOMIERCA, - y, *m.*, geometr, mierzący ziemie, grunta, der Erdmesser, Feldmesser, *Boh.* zeměměřic; *Sr.* 1. zeme rozměrnik; *Crn.* pojlamirz; *Vd.* semlomernik, polomernik, polamerez, deshelomernik; *Cro.* zemlyomernik, zemlyomerecz, polyomerecz, kopnomerěcz; *Hg.* földmérö; *Rg.* zemgljomjeraz, kopnomjeraz; *Rs.* землемѣръ, межевщикъ (cf. miedza), размыслъ (cf. rozmysł); *Ecc.* землемѣритель. Geometra ziemiomiar. *Klecz. Zd.* 74; ziemiomierca. *Petr. Hor. Ee*; *Gaz. Nar.* 1, 376 *b.* Ziemiomiercy i astronomowie, w naukach swoich naybiegleysi, w narzędzia naydoskonalsze opatrzeni. *N. Pam.* 12, 559. Ziemiomiernik. *Petr. Pol.* 231. ZIEMIOMIERNICTWO, ZIEMIOMIERSTWO, - a, *n.*, mierzenia ziemi nauka lub umieiętność, die Erdmeßkunst, Feldmeßkunst, das Feldmessen; *Sr.* 1. kunžt země měrena; *Vind.* snanje semlo meriti; *Cro.* zemlyomerenye; *Rg.* zemgljomjrje, kopnomirje; *Ec.* землемѣрство. Nie potrzebowalibyśmy mierników i rachmistrzów, gdybyśmy w algiebrze, i w zasadzonem na iéy ziemiomiernictwie sami mieli doświadczenie. *Ustrz. Alg. pr.* Ziemiomiernictwo. *Regl. Doś.* 1 *pr.* Ziemiomierstwo. *N. Pam.* 12, 358; *Geom. Nar.* 1, 265. ZIEMIOMIERNICZY, - a, - e; ZIEMIOMIERSKI, - a, - ie, od ziemiomiercy lub ziemiomiernictwa, Erdmesser=, Feldmesser=, *Sr.* 1. zeměmerczki; *Rg.* kopnomjerni; *Cro.* zemlyomerni; *Rs.* землемѣрïе. ZIEMIOMORSKI, - a, - ie, na ziemi i morzu, zu Land und Wasser, oder zur See. Król Peleyski oddaie-ć trud ziemiomorskiego biegu. *Bardz. Luk.* 174, cf. ziemnowodny. ZIEMIOPIS, - a, *m.*, geograf. *Klecz. Zd.* 74, *Cro.* kopnorazpisznik, *Bs.* raspisalaç zemglje; *Rs.* землеописатель, der Erdbeschreiber. *Ziemiopis, t. i. mappa. *Bals. Niedz.* 1, 204, karta geograficzna. ZIEMIOPISKI, - a, - ie, geograficzny, erdbeschreibend, geographisch. ZIEMIOPISTWO, - a, *n.*, Ziemiopismo, *Tr.*, geografiia; *Cro.* kopnopiszje; *Sr.* 1. zeme wopišmo; *Ross.* землеописанïе; die Erdbeschreibung; *Cro.* kopnopiszje. ZIEMIOPEŁSTWO, - a, *n.*, pełzanie czyli czołganie się po ziemi, das Kriechen an der Erde, das Gekrieche. Znaydzie się osoba, która ma szlachetnieysze i podniesione od podłego ziemiopełstwa skłonności. *Mon.* 73, 431. ZIEMIOPŁAZ, - u, *m.*, gadzina, ziemiopłaz, gad, *repens animal. Cn. Th.* 183, *ziemopłaz; *ib.* 1428, płaz, pełzacz, czołgacz, czołg, gad pełzający się, kriechendes Gewürm; *Bh.* zeměplaz; *Slo.* zemeplaz; *Rs.* пресмыкающïйся (cf. przesmyknąć). Ziemiopłazy *reptilia. Mon.* 75, 592. Bydło i wszelki ziemiopłaz. *W. Gen.* 1, 25; wszelki płaz ziemski. *Bibl. Gd*). Uyźrzałem wszelkie *podobieństwo ziemiopłazów i innych zwierząt. 3 *Leop. Ezech.* 8, 10, czołgatnych i innych zwierząt. 1 *Leop.*, wszelakie *podobieństwa płazu i zwierząt obrzydłych. *Bibl. Gd.*) *Ziemiopłazy łaskawego grzbietu, gdy ie na wznak przewrócisz, póty się w różne przeguby skręcaią, aż siebie na mieysce odstawią. *Pilch. Sen. list.* 4, 177. *ZIEMIOPŁAZNY, - a, - e, pełzący na ziemi, *Ecc.* долѣпле́жный, an der Erde kriechend; od ziemiopłazu, = gadzinny, kriechenden Gewürms. ZIEMIOPŁOD, - u, *m.*, płód ziemny, produkt, eine Erdfrucht. Ziemiopłody, które grunt wydaie. *Gall. Cyw.* 2, 63, zboże, pasza, drzewo, ziemiopłody. *ib.* 2, 9. Cena pracy tam była mała, a nakładów na odrodzenie ziemiopłodów prawie nie znano. *N. Pam.* 12, 332. Maiątek z ziemiopłodów zebrany, iest funduszem równie bogactwa kraiu i partykularnych. *Czack. pr.* 1, 219. Klassa ludzi trudniących się reprodukcyą, przerobieniem ziemiopłodów, lub ułatwieniem konsumpcyi. *Czack. pr.* 106. ZIEMIORÓD, - a, *m.*, ZIEMIORODZCA, - y, *m.*, zrodzony z ziemi, ein Erdensohn, von der Erde Gezeugter. Czemu nie pobudzam okrutnych cielców przeciw niemu, I srogich ziemiorodzców, i smoka czułego? *Otw. Ow.* 253, t. i. ludzi abo żołnierzów z ziemi urodzonych. *ib.* 256; Przecz nań byków nie narażę, wtąż ziemiorodów srogich? *Zebr. Ow.* 161 *terrigenas feros*; mowa tu o zrodzonych z ziemi nieprzyiaciołach, i o sianiu ich przez Jazona. *Otw. Ow.* 256. Ziemiorod Tyfon. *Zebr. Ow.* 115, *terrigena*). Teukrom nakazał Apollon, aby się tam sadowili, gdzieby ich ziemiorodzcowie naszli; w Hanapytu wielość myszy w nocy przybiegła i szkodę wielką im poczyniła; tam tedy mieszkać poczęli. *Otw. Ow.* 496. ZIEMIORODNY, - a, - e, zrodzony z ziemi, von der Erde erzeugt, *Rs.* земнородный. Ziemiorodni bracia. *Otw. Ow.* 106, ludzie porodzeni z posianych zębów smoka przez Kadmusa zabitego; *ob.* smokorodowie). Z nieprzyiacioły ziemiorodnemi siewby swoiéy się popadł. *Zebr. Ow.* 161 *tellure creatis*). Ziemiorodne zwierzęta. *Biel. Myśl. a i i i j b.* **ZIEMIOWŁADNY, - a, - e; - ie *adv.*, władaiący ziemią, panuiący nad ziemią, erdebeherrschend. Mocarze ziemiowładni, co was w poczet sadza Lud Bogów, iest nad wami wyższa ieszcze władza. *Hor.* 2, 6 *Nar.* *ZIEMIOWŁADZCA, - y, *m.*, władca ziemi, der Erdbeherrscher, *w rodz. żeńskim* *ziemiowładczyni, die Erdbeherrscherinn. *ZIEMIOWŁADZTWO, - a, *n.*, panowanie nad ziemią, die Erdbeherrschung. ZIEMIOWÓD, - oda, *m*, zwierz na ziemi i wodzie żyiący, ein Amphybium, ein Landwasserthier. Rodzay ziemiowodów, co żér z dwóch stron miewa. *Przyb. Milt.* 227. ZIEMIOWODY, ZIEMIOWODNY, - a, - e, wodoziemny, żyiący tak w wodzie iak na lądzie, *Boh.* obogživelnj; *Rg.* zemgljovodni, zemgljomorski (*ob.* ziemiomorski), *Ross.* земноводный, водоземный, Landwasser=, Wasserland=, amphybisch, beydlebig.

Wodnoziemné, ziemiowodne zwierzę. *Cn. Th.* 1277, co i po ziemi chodzi i pływa po wodzie, iako bobr, wydra. *Włod.* Są zwierzęta wodne, są zwierzęta ziemskie, i są nakoniec wodnoziemskie, czyli ziemnowodne. *Jeż. wyr.* Tu Syrteyski mieszkaniec Chersydr ziemiowody zrodził się. *Bardz. Luk.* 167. – *Aliter*: glob albo kula ziemnowodna. *Wyrw. G.* 2; ziemiokrąg, die Erdkugel, der Erdball. *Chmiel.* 1, 167, *Ecc.* водноземный шаръ, вселенная, мїрскїй кругъ. Opatrzność naywyższa chciała, aby kula ziemnowodna pełna była żywiołów. *Torz. sk.* 140. ZIEMISTY, – a, – e; – o *adv.*, pełen ziemi, z części ziemnych, voll Erde, erdereich, erdig, erdigt, erdhaft; *Rg.* zemgljast, zemgliv). Wody ziemiste, *tophaceae*, maią w sobie wiele ziemi téy lub owéy, którą ſtoiąc znacznie składaią. *Kluk Kop.* 1, 92. Części ziemisto wapniste, powoli części twarde, t. i. kości się ſtaią. *Kirch. Ost.* 3. Ziemiſty, z ziemi uczyniony (*obacz* ziemny), albo do ziemi podobny. *Włod.*; irrden. *ZIEMKA, *obacz* ziomka, współziomka. ZIEMNIAK; *obacz* *ziemiak. ZIEMNOWODNY; *obacz* ziemiowodny, wodoziemny. ZIEMNY, – a, – e, od ziemi, Erde=, Erd=, *Boh.* zemný, zemnatý; *Slo.* zemacžé; *Vd.* perſten, is perſti, deshellhen, deshelſtvi; *Cro.* zemlyen; *Rg.* zemaglski; *Sla.* zemljenj; *Rs.* земень, земный, землянный, пошвенный; *Ec.* земный, земленый, перстный, мїрный. Ziemny bożek, *ob.* ziemiennik). Od oceanu ziemnego, aż do międzyziemnego morza granice ich rozciągały się. *Steb.* 3, *ob.* otoczyświat, das Weltmeer. Biskup w pieczarach i dziurach ziemnych służbę bożą odprawował. *Sk. Żyw.* 2, 83, w ziemi się znayduiących, Löcher in der Erde. Gdyby się komu krzywda ſtała w zabraniu ziemi, w popisowaniu granic i w przeoraniu miedz i innych rzeczach ziemnych. *Stat. Lit.* 95, iego ziemi, gruntu, wsi się tyczących, Landguts=, Grund=, Wirthschaftssachen. Czynsz ziemny. *Star. Ref.* 165, od ziemi, od gruntu, od wsi, Grundzins, Landgutszins, Gutszins. Ziemny, na ziemi lub w ziemi żyiący, (*oppos.* wodny), Land=, Erden=, auf der Erde, in der Erde, auf dem Lande, (nicht im Wasser) lebend, *Ecc.* сутный (cf. susza), который на земли пребываетъ. Każde zwierzę ziemne. *Budn. Gen.* 9, 10, każde zwierzę ziemi. *Bibl. Gd.*) Ziemne łasice. *Banial.* J 2. Żaba niema abo parszywa, abo ziemna. *Syr.* 430, ropucha). Ziemny, na ziemi rosnący, Erd=, auf der Erde wachsend. Kasztanki ziemne. *Syr.* 1234. Jabłko ziemne, ziemniak, kartofel, *Vd.* semelſku jabuku; *Ross.* яблоко земляное, der Erdapfel. – Smak ziemny, za ziemią, iak gdyby ziemię gryzł, *Bh.* zemina *sapit terram.* *ZIEMOMYSŁ, – a, *m.*, *consul. Urs. Gr.* 329, Ziemomysł, o ziemi albo o króleſtwach myślący. *Chmiel.* 1, 60, ein Römischer Consul. ZIEMSKI, – a, – ie, téy tu ziemi, nie niebieski, irrdisch, auf Erden, auf der Erde, *Boh.* zemſký (= kraiowy); *Slo.* zemſki; *Crn.* ſemélske; *Vd.* poſemelskë, desheuski; *Cro.* zemelſzki; *Bs.* zemaglski; *Sla.* zemljeni). Więzienia Tureckiego oſtatnia nędza, i że tak rzekę, ziemskiego piekła męki, rozum ucifkaią. *Kłok. Tur. pr.*, die Hölle auf Erden. Człowiek z ciała ziemskiego i z ducha nieśmiertelnego złożony. *Kanc. Gd.* 1, cf. ziemny, ziemiſty, irrdisch. – Ziemski, od ziemi, którą ziemianin posiada (cf. ziemiański), Land=, Landguts=, Landgüter=, *Vind.* deshelſki; *Rs.* земскїй. Osiadłości dziedziczne ziemian nazywaią się dobra ziemskie. *Wiel. Herb.* 1, 212, Landgüter, *Vind.* semliſhtvu, polſku dobruſtvu, leshezhu blagu). Wioſki ziemian maią nazwiſko dóbr ziemſkich. *Skrzet. P. P.* 1, 187. Ziemscy ludzie temu zadosyć czynić nie mogli, aby podsłuchy i ſtraż dzierżeć mieli. *Tarn. Uſt.* 239, wieyscy, Landedelleute, Landleute, Landvolk. Kiedy się my za granicę woiennym sposobem ruszymy, obywatelom z nami idącym zapłacimy prawa ziemskie, t. i. za każde *drzewo (kopiią) pięć grzywien; także też za szkody i więzienie dosyć im uczynimy. *Herb. Stat.* 559, Landadelgebühren. Większa część obywatelów Wrocławskich tak ziemskich iak mieszczan, nie lubiła Konrada. *Nar. hiſt.* 5, 220, szlachty ziemiańskiéy, Landadel. Ziemski, od ziemi, cf. powiatowy, cf. grodzki; Landschafts=, *Rs.* уѣздный. Szlachta w senacie nie umieszczona, nazywa się inaczéy ziemianami, a posłowie ich ziemskiemi. *Skrzet. P. P.* 1, 187 Landboten. (*Ross.* земской pisarz wieyski). – Ziemskie prawo ieſt, które ludzie iednéy ziemi albo iednego powiatu między sobą ſtanowią. *Szczerb. Sax.* 324; das Landrecht. *Speculum Saxonum*, zwierciadło Saſkie prawem ziemskiém dlatego zowią, iż ieſt prawem wszyſtkich ludzi tamtéy ziemi. *Szczerb. Sax.* 417, das Sächsische Landrecht, der Sachsenspiegel. Ziemskie prawo ieſt, które ludzie iednego państwa między sobą trzymać poſtanowili, iakie ieſt prawo ziemskie Polskie ſtanowi rycerſkiemu dane. *Sax. Porz.* 5, das Landadelrecht, Ritterrecht. – Tę lub owę wieś prawem ziemskim posiadam. *Koll. liſt.* 2, 58, prawem własności gruntowéy, *ib.*, Grundeigenthumsrecht. Sądy ziemskie różniące się od innych magiſtratur. *Koll. list.* 2, 59, *ob.* grodzkie), das adlige Landgericht; ziemſtwo). Sądy ziemskie składa sędzia, podsędek i pisarz. *Oſt. Pr. Cyw.* 2, 102. ZIEMSKOSĆ, – ści, *ż.*, przymiot tego co ieſt ziemskim, z ziemi, irrdisches Wesen. Moia ziemskość. *Przyb. Milt.* 250. – §. Dobra téy ordynacyi maią być wrócone prawu ziemskości. *Gaz. Nar.* 1, 171, ziemiańſtwa, ziemſtwa, ziemskiego sądu, Landadelrecht, Landadelgesetz. ZIEMSTWO, – a, *n.*, *iudicia nobilitatis prouincialia*, *praeside iudice*, *subiudice*, *notario*, *ubi causae ciuiles in quolibet districtu iudicantur. Cromer.*, *Cn. Th.* 1428, das Landadelsgericht, adelige Grundgericht. Prześwietne ziemſtwo, z którego ręku odbieram tę laſkę. *Zab.* 10, 262, osoby sąd ten składaiące.

Pochodz. (*cf. iąć, imać*), *ziomek*, *ziemek*, *ziomka*, *ziemka*, *współziomek*; *naziemny*, *nadziomek*; *poziom*, *poziomy*, *poziemka*, *poziomka*; *podziemny*, *podziemność*, *podziemie*, *podziemnica*, *podziemianin*; *podziemek*; *odziemek*, *odziomek*, *odziemny*, *odziemnica*; *przyziemny*.

ZIENOWICZ, *herb*, półpierścienia barkiem do góry, nad nim krzyż kawalerski; nad hełmem ślepowron pierścień w pysku trzymaiący; inaczéy Deszpot. *Kurop.* 3, 59, ein gewisses Wappen. *Zieniewicz, *Tr.*

ZJEŚĆ, zjadł, *F.* zjem *cz. dk.*, zjadać *ndk.*; *Slo.* zeſt; *Bh.* smlsati; *Sr.* 1. ſysci, zvem; *Sr.* 2. ſiescż, ſnescż; *Carn.* nęſti, snędl, snęm; *Vind.* sjeſti, gorsjeſti, gorposhreti, gorposobati, odjeſti; *Bs.* iziſti, pojiſti; *Ross.* изъѣсть, изъѣдать, изъѣдаю, съѣсть, съѣмъ, съѣдать, скушать; *Ec.* снѣсти, снѣмъ, снѣдати, снѣдаю, снѣданїе, снѣденїе (cf. śniadać, *śniedny), изъядаю;

iedząc spotrzebować, spożyć, aufessen, verzehren. Kapłani baala sami zjadali ofiary przynoszone. *Rey Zw.* 202 *b.* Mówiła mi: day syna twego, a zjemy go dziś, a syna mego *zjewa iutro; a tak uwarzyliśmy syna mego, i *zjadłaźwa; i rzekłam k-niéy nazaiutrz: dayże syna twego, że go *zjewa. *Budn.* 2 *Reg.* 6, 29, day syna twego, żebyśmy go zjadły dzisiay, a iutro zjemy syna mego; i uwarzyliśmy syna mego i zjadłyśmy go; potym rzekłam iéy: day syna twego, abyśmy go zjadły. *Bibl. Gd.*). Kiedy wiele w kuchni kucharzy, to oni samym próbowaniem potraw więcéy zjedzą, iak na stół dadzą. *Teat.* 6 *b*, 80. Gdy kapłan hostyą rozdziela, mówi: rozdrabia się i rozdziela się baranek, który zawsze się rozdrabia a nie rozdziela, którego zawsze iedzą, i nigdy nie zjadaią. *Pim. Kam.* 74. – *Prov.* Zjadłaby go kotka przez noc. *Rys. Ad.* 80, nie wiele tego, na ieden ząb). – Rzeczy *zjadle, = śniedne, do iedzenia, eßbare Sachen, Eßwaren. Nie potrzebni strożowie miéyscy albo targowi, gdzie rzeczy zjadle przedaią. *Kosz. Lor.* 141 *b.* – Zjadło się, zpiło się, *comesum, epotum.* *Cn. Th.* 1426. Dobrze wam zgotowana smakuie biesiada, Dobrze się wino zpiia, dobrze mięso zjada. *Dmoch. Jl.* 100. Zjeść obiad, skończyć go, abessen, abspeisen, z. B. zu Mittage. Już zjedli, = iuż po stole; Jam iuż *zjadłszy, = u mnie iuż po zjedzeniu, po obiedzie, po stole, bey mir ists schon nach Tische. Gdzie go zjeść, tam go zjeść, byle nie doma. *Rys. Ad.* 16, patrzy gdzie się z komina kurzy). – Zjeść, połknąć gładko, herunter essen, herunter schlucken, verzehren. Żenić się, nie iest to zjeść z masłem kawał chleba, J żebyś nie żałował, długo myślić trzeba. *Zabł. Firc.* 46; es ist kein Kirschenessen. Panna śmiotanę zlizała, a młodzieniec sadło zjadł. *Sak. pr.* 51, oboie nie niewinne). Pies podtula pod się ogon, czuiąc to na się, że komu sadło zjadł. *Rey. Zw.* 65 *b*, że zgrzeszył, przewinił). Cóżeś to zjadł bracie, że wszyscy instyguią na cię.. *Pot. Arg.* 95, coześ zgrzeszył, przeskrobał?) Zjadł go, = podobny do niego. *Dudz.* 74, cf. iak wykapany, iak z oka wzięty, er gleicht ihm auf ein Haar, wie aus den Augen geschnitten. Podobni sobie; ieden drugiego zjadł. *Cn. Ad.* 881. – Zjedliby go od kochania. *Pot. Arg.* 831, sie möchten ihn vor Liebe auffressen. Zjem cię żywo. *Past. F.* 115. Prawie go iuż nie zjada obiema oczyma. *Jabł. Tel.* 218. Chciał mię zjeść wzrokiem. *ib.* 13. Zjadły, zajadły, rozgniewany, sierdzisty, gniewliwy, ergrimmt, grimmig, erboßt. Zjadła ich nienawiść suszy, Żeby woleli widzieć przeważaiących poganów, niż wiernego ludu tryumfy. *Psalmod.* 68. Przyszły raz zjadle do pszczelników osy. *Zab.* 16, 64. Niech cię Bóg sam zfuka za tę zjadłą przeciw niemu potwarz. *Zygr. Pap.* 203, *Teof. Zw. D* 1. (*Ross.* сѣѣдуга uraziciel). – Zjedźże sto katów. *Teat.* 33, 40; niech cię kaci wezmą, daß dich der ... Zjesz sto djabłów, djable, rzekł.. *Oss. Str.* 2. Zjedźże djabła, tamten zapewne wziął moię suknią. *Teat.* 30 *c*, 49 do kaduka! tam do kata!) A to cię iakieś złe przyniosło tu do nas; bodaybyś milion zjadł! *Teat.* 54 *c*, *dij*, daß du eine Million T. .. im Leibe hättest. Za ten rozkaz, myśliłem sobie, iak pan wstanie, Życzę mu, niech zje kopę djabłów na śniadanie, Drugie tyle na obiad, czworo na wieczerzę! *Zabł. Amf.* 41. Stóy głupcze, ledwo się nie wygadałem, ale zjecie mi djabła. *Teat.* 55 *d*, 19, oszukacie się, zawiedziecie się potężnie; ihr werdet den Henker kriegen. – Zjadłby krzyż za nim, = ieden drugiego broni. *Cn. Ad.* 1329, dałby się za niego ukrzyżować, er würde sich für ihn kreuzigen lassen. – Rdza zjada żelazo, miedź, srebro, = wyiada, der Rost verzehrt, durchbeißt. Żelazo rdzą się zjada skazitelną, Mól w niwecz siecze xięgę nieczytelną. *Zab.* 4, 403. Zjeść, strawić, przetrawić, zmarnować, verzehren, aufzehren, verthun, vernichten. Ów swéy intraty za rok i daléy nie zje, a twéy za kilka miesięcy nie stanie. *Falib. Dis. F.*, nie wyexpensuie, nie wypotrzebuie). Tu go konie zjedzą, że siano drogie. *Teat.* 10, 92, zubożą go, przyprawią o bankructwo). Konie go zjadły. *Cn. Ad.* 357. – Trzy sta złotych, cóż u djabła, co to ta apteka zjadła. *Teat.* 52 *c*, 22, co kosztowała, pochłonęła, was die Apotheke verschlungen hat, gekostet hat. – Nie zjem ci go. *Cn. Ad.* 734, nie bóy się, nie stracisz tego, nie wezmę ci, nie połknę, nie pochłonę, ich werde es dir ja nicht auffressen. – Zjadłeś mię, zabiłeś mię, zgubiłeś mię. *Cn. Th.* 1426, du hast mich aufgerieben, aufgespeist, ruinirt. Zje cię i z nogami; wyniszczy cię, przyydzieć żebrać. *Cn. Ad.* 1329. Ten temu pan, kto kogo zje. *Rys. Ad.* 67, kto duższy, ten lepszy). – *§., zjadłeś, = zabaczyłeś. *Cn. Th.* 1426 zapomniałeś, du hast es vergessen; *etiam Latini hoc habent: deuorauí nomen imprudens modo*, zabaczyłem iak go zowią. *Cn. Th.* 1426.

ZIĘTASZEK, - szka, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* zięć; *Rs.* зятюшко; das Schwiegersöhnchen, Schwiegersöhnlein, Eidamchen. Wraca gach niewolnicy, ziętaszek Pryama. *Bardz. Tr.* 249. Łotr wierstny, ziętaszek Wc Pana, Zdradził mię, wiara w niczym nie ma mu być dana. *Tręb. S. M.* 44. Rachuy dni pani matko, wieleś tańcowała, Kiedyś pana ziętaszka sobie dostawała. *Papr. Pr. E* 2; *Zebr. Zw.* 180. ZIĘTY; *ob.* zjąć.

ZIEW; *ob.* ziewnienie, ziewnąć. (*ZJEWA *obsol. dual.*, = zjemy my dwa, *ob.* zjeść). – ZIEWACZ, - a, *m.*, ziewaczkę cierpiący. *Cn. Th.* 1428, który ziewa, poziewa, der Gähner, (*Bh.* zewel gap); *Rg.* zjèhavaz, zjèhalaz; *Sr.* 1. zewacze; *Cro.* zehàvecz; (*Cro.* zjevnik, = organy); *Bs.* zihavaç; *Ec.* зевака. *Zygr. Pap.* 129; *w rodz. żeńsk.* ZIEWACZKA, - i, która ziewa, poziewa, die Gähnerinn. – §., ziewaczka, poziewanie zbytnie. *Cn. Th.* 1428; *Włod.*; die Gähnsucht, beständiges Gähnen; *Boh.* zywanice, zywacka, (*Bh.* zewly gapiowanie); *Sr.* 1. zewanstwo; *Crn.* sdehàvz (cf. wzdychanie); *Rg.* zjèhaviza; *Rs.* зѣвота. *Oscedo* ziewaczka, gdy kto bez przestanku ziewa, ciągnie się. *Mącz.*,: **ZIEWANKA *personif.*, n. p. Tuż za Nudziszem wierna iego kortezanka Usta swe modnie otworzy Ziewanka. *Kniaź. P.* 2, 130. ZIEWNĄC *med. idntl.*; (cf. zionąć); ziewać *ndk.*; poziewać, poziewaiąc gębę otworzyć (*ob.* ziać, ziaie); *Bh.* zjwnauti, zywati, (*Bh.* zewlowati gapiować); *Sr.* 1. swacz, zewam; *Crn.* zhàhném, sinem, sęvam, sineti, sjàm; *Vind.* sjat, uste arspet, siehati, siehanje; *Cro.* zèhati, zèham, zèvam, zinuti, zinujem; (*Cro.* zèvati, = westchnąć); *Rg.* zjatti (*ob.* ziać, ziaiać), zjèhati; *Bs.* zihati, dihatise (cf. dyszeć), zjatti, drrisgjatti usta otvorena (*Bs.* zivnuti, zvatti *voco, vocito*; *obacz* zwać); *Sla.* zihati, zihanje, prozihanje); *Ross.* зѣвнуть, зѣвать, зѣванїе (зѣвъ, = paszczęka); (*Ec.* зеваю, зїяю, *Gr.* χαινω, χασκω, *Latin.*

hisco, hio; *Ecc.* зи́нути, зі́яти, зѣвнуть, зѣвать ziębnąć), (cf. ziać, ziaiać, zieie, *Angl.* yawn (cf. iaẃ), *Anglos.* geona, *Sax. Jnf.* janen, hojanen, *Austr.* gamegen, Obd. gienen, gaunen, gangen; *Ger.* gähnen. Czemu, gdy ieden ziewa, zięwa i drugi? *Eraz. Ob. a.* Wc Pan zawsze wtedy ziewasz, gdy kto wprzody ziewnie. *Teat.* 34 *c*, 63. Strzeż się tylko Pani, ziewnąwszy ziewnienie zażegnać; zlęknie się bowiem djaból i pryśnie, a ia oniemieię. *Oss. Str.* 1. Ziewanie przypada z dymów grubych napełniaiących szczęki. *Sak. pr.* 70. Ziewnąć nawet nie będzie się godziło. *Zab.* 7, 159; cf. ani pisnąć). Ziewaiąc, poziewaiąc, *Bh.* zywawě *oscitanter.* Ziewa mi się, napada mię ziewaczka, *Crn.* ſdęba se meni; *Ross.* зѣваеться, зывнулось, mich kommt das Gähnen an. Ziewa mi się, = ktoś mię dobrze albo źle wspomina. *Cn. Ad.* 187, cf. *ib.* 1331, cf. szczkawka). - Ziewać czym, oddychać czym, wovon dampfen, athmen. W ten czas, gdy winną ziewaiąc parą, ledwie się na nogach utrzymać może, przychodzi na teatrze się pokazać. *Teat.* 6, 2. Ziewaiąc wściekłością, która dusiła serce iego, wywarł przeciwko Tacyuszowi nayobrzydliwsze złorzeczeńſtwa. *Stas. Num.* 1, 213. Hersyliia tylko zemſtą i wściekłością ziewała. *ib.* 2, 134. - Ziewnąć duszę, wyzionąć, wyziewnąć, den Geist aushauchen, ausathmen. Ciało ledwie duszę ziewnie, zaraz się w nim krew zsiada. *Pot. Pocz.* 71. Ziewnienie, zionienie, *hiatus extremus expirantis. Cn. Th.* 1428, *ZIEW, - u, *m.*, der letzte Athemzug. Oſtatnim Zefir ziewem rzekł do drzew bez duszy. *Zab.* 8, 307 *Nar.* - (*ZIEWANNA, *ZIEWONIIA, - ii, *ż.*, *Bh.* ʒewena *Ceres).* Chwalili Słowacy Dyanę, nazywaiąc ią Ziewoniią. *Krom.* 55, *Bielſk.* 34; Dyanę boginią łowów zwali Sarmatowie ięzykiem swym Ziewoniią albo Dziewanną. *Stryik.* 136 cf. *dziewa, dziewka; cf. Dzidziliia; die Göttinn Diane. Kryſte, tyś Mieszka śleporodzonego oświecił, Polſkęś przywiódł do krztu swego, Tobie uſtąpił Grom, Ladon, Marzanna, Pogwizd, Ziewanna. *Stryik. Gon. K* 3). - *ZIEWNY, - a, - e, od ziewu, od ziewnienia, = ziewaiący, gähnend, hauchend, Hauch=. Ziemię wypukłość ziewnym płynem do koła oblała. *Przyb. Milt.* 220. *ZIEWODUCHY, - a, - e, dech wyziewaiący, wydychaiący, dampfhauchend. Tkwi tam gąszcz ziewoduchéy i ogniſtéy piany. *Przyb. Milt.* 192. ZIEYKA; *ob.* zieiec, zieiſty małż.

*ZJEŹDŹ, - i, *ż.*, n. p. Xięża szlachcie kóp rozmiatać nie mieli, oprócz żeby im *zieźdź iaką abo zgniłki na dziesięcinę zoſtawiono. *Bielſk.* 308; *ob.* zjadki, niedojadki.

ZJEŹDŻAĆ, zjeździć; *ob.* zjechać.

ZJEŻYĆ *czyn. dk.*, zjeżać *ndk.*, najeżyć, wzjeżyć, in die Höhe sträuben, machen daß die Haare zu Berge stehen, *pr. et fig. tr.* Skrzypne wichry zjeżony włos iego czochrały. *Przyb. Ab.* 160. Czy się naymniéy na drzewie zjeżyły Powietrzne liſtki, tak się dusza zlęknie, Aż od boiaźni na ziemię przyklęknie. *Hor.* 1, 111 *mobilibus veris inhorruit aduentus foliis.*

*ZJGRAĆ *cz. dk.*, igraiąc spędzić, rozswywolić,, heruntertändeln, vertändeln, (*Rs.* сыграть, сыгрывать grać w karty, grać komedyą; 2., odegrać). ZJGRAĆ się *zaimk.*, *zjgrawać się *kontyn*; zigrywać się *czstl.*; rozigrać się, igraiąc rozruszyć się, recht ins tändelnde Spielen hinein kommen. Jagnię zigrywa się z sobą i do cycka godzi. *Zebr. Ow.* 170, *lascivit fuga).* Baranek zjgrawaiący się, nie wie, że go do rzezi ciągną. *Leop. Prov.* 7, 23. Terazbyś zemną zjgrywać się chciała, Kiedyś niebogo sobie podſtarzała. *J. Kochan. fr.* 5. Zjgrywaią się. *Zebr. Ow.* 76, *in chori ludunt speciem).* Pieść syna swego, a uczyni cię boiaźliwym, zjgraway się z nim, a zasmuci cię. *Leop. Syr.* 30, 8, igray z nim. *Bibl. Gd.*, wday się w zabaweczki pieszczone). Prędko wody się zjgrały. *Paſt. F.* 45, *Zebr. Ow.* 53, wspieniły się, wzburzyły się, die Gewässer wallten, warfen Wellen. Morze za wianiem wielkiego wiatru, zjgrawało a *zruszało się. *Leop. Joa.* 6, 18, burzyć się poczynało. *Bibl. Gd.* Ambrę w morzu nayduią, gdy morze zjgrawa się. *Urzęd.* 321.

ZIGZAG; *ob.* zygzak. *ZIISZCZĘ; *ob.* zjścić. ZJKRZYC; *ob.* ikrzyć.

ZIMA, - y, *ż.*, nayzimnieyszą część roku nazywamy zimą. *Kluk Rośl.* 3, 82, der Winter; *Boh.* zyma, zeyma, zymećka (cf. zjąć, zjmać, zeymuie), (*Bh.* zyma *frigus*; *Slo.* zima (*Slo.* zima, zyma *algor*, *ob.* zimno); *Sr.* 1. ſyma, zéhma (*Sr.* 1. ſyma *frigus*, *hyems*); *Sr.* 2. ſima, ſimma (*Sr.* 2. ſimma *frigus*, *hyems*); *Carn.* ſima; *Vind.* ſima, simski zhas (*Vd.* sima, mras, merslina, hlad *frigus*); *Cro.* zima *hyems* (2., *frigus*); *Bs.* zima, ſtudeni dio godiſcta (*Bs.* zima, ſtuden *frigus*); *Rg.* zîma (zîma, ſtuden *frigus*); *Sla.* zima, (*Sla.* zíma, ſtudeno *frigus*); *Rs.* зимà, (cf. *Lat.* hiems, hyems; *Gr.* χεῖμα. Zima ſtara dygi wyprawuiąc, ſtołga się łyso, lubo włos biały ſkazuiąc. *Zebr. Ow.* 381. Wiezie Booetes skrzypiącemi wozy Osiwiałą nam zimę, i oczaſte mrozy. *Leszcz. Cl.* 98. Nadchodzący mróz i śnieg znakiem ieſt, że zima niedaleka. *Zab.* 13, 78. Zima ieſt koniec roku leniwa, gnuśna i mdła. *Kołak. Wiek. C* 1. Za latem błotna iesień przychodzi, a za iesienią zaziębła a niewdzięczna zima. *Rey Zw.* 271 *b.* Ongi srożyła się zima i ſtępiła mgliſtym powietrze szronem, a ziemia niemiłą poſtawą ſkrzepła. *Mon.* 76, 1. Pośpiesza, porania się zima. *Cn. Th.* 1429. Tobie kwoli rozliczne kwiatki wiosna rodzi, Tobie kwoli w kłosianym lato wieńcu chodzi, Jesień wino, i iabłka rozmaite dawa, Potym do gotowego gnuśna zima wſtawa. *Pieśń. Kat.* 151. Zima każdego pyta: bracie, iakeś ſtrawił lato? *Jeż. Ek. C* 1, co się w lecie zarobi, tym się w zimie żyie; cf. młodość, cf. ſtarość). Gdy nie zasieiem za dobréy chwili, Przez całą zimę będziem pościli. *Nar. Dz.* 2, 186. Widzisz iako po zimie wiosna naſtępuie? J to uſtąpić musi, co nas dziś frasuie. *Siem. Siel.* 102, *post nubila Phoebus)*; Pamiętać trzeba na to, Że iak za zimą lato Żarławą chleborodne na przemiany kroczy, Tak pociecha frasunkom prędko zaydzie w oczy. *Ryb. Gęśl. C* 4. Zimę uśmierza wiosna, wiosnę lato Niszczy, z którego nadchodzi utratą Jesień; ta skoro swe wysypie zboża Znowu do swego zima wraca łoża. *Hor.* 2, 240. - *Zimie, = w zimie, pod czas zimy, w czasie zimy, im Winter, zur Winterszeit. Zimie *hieme*, *hiberno. Cn. Th.* 1429. Zimie i *lecie sukni tylko a płaszcza używała. *Sk. Zyw.* 2, 262. W kraiach wilgotnych zimie nie bywa mroźność zbytnia. *Cresc.* 15. Ogród wszyſtko zgarnąwszy i owoc i kwiecie, Cieszy swego uprawcę i zimie i lecie. *Zab.* 9, 6 *Swiętorz.* W lecie zdrowsze są potrawy, iako to iagnięcina i t. d., zimie zaś zeydzie się i wołowiana. *Sak. pr.* 247. ZJMAĆ; *ob.*

zjąć. (ZIMBELEK; *ob.* sztumbelek. ZIMBRAT; *ob.* zymbrat) - ZIMISKO, - a, *n.*, zła zima, der böſe Winter; *Sr.* 2. ſimmiſko; *Sr.* 1. ſymiſko. - §., przykre zimno, fatale Kälte. ZIMNICA, - y, *ż.*, ZIMNICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; zimnica febra, gorączka zimna, trzęsąca, = trząśca. *Cn. Th.* 1429, das kalte Fieber, *Bh.* zymnice, zymnička; *Sr.* 1. zehmnicza, zehmniczka; *Sr.* 2. ſimniza; *Carn.* merſléza (cf. marznąć); *Vind.* mersliza, hudobniza, tręliza; *Cro.* zimlicza, merzlicza, gróznicza (cf. grozić), zimlichicza; *Rg.* zimizza; *Dl.* zimnica; *Sla.* zímnica, groznica; *Rs.* лихорáдка, лихомáнка (cf. licho); *Ec.* зимни́ца, лихорáдка; (*Ross.* зимни́ца, зимовье zimowla). Lekarze dzielą gorączki na zimnice czyli febry, na pałaiące gorączki, zgniłe gorączki, żółciowe, osutkowe, trawiące, złośliwe. *Perz. Lek.* 42. Zimnica febra, *intermittens*, ieſt to owa gorączka, która się z wielkiém zimném, drżeniem i wſtrząsaniem ciała zaczyna, po którym wielkie gorąco, potym pot, a po pocie opuszczenie na kilka godzin lub kilka dni naſtępuie.. *Perz. Lek.* 43. Febrom przeſtaiącym, od różnych różne nadano imiona; ludzie znacznieysi zowią ie febrami; pospólſtwo ie nazywa drżączkami, zimnicami, psinami, ciotuchami i t. d. *Krup.* 5, 521, cf. ograżka). Wiosienne zimnice bywaią dobrotliwe i łatwo ginące; iesienne zaś bywaią uporczywszemi i gwałtownieyszemi. *Perz. Lek.* 43. *Febricula*, zimniczka. *Mącz.* Trzęsie go zimnica. *Czach. Tr. L* 3. Przepuści Pan na cię suchoty, zimnicę, gorączkę *Radz. Deut.* 28, 22, *Wuiek. ib.* Zimnicę cierpiący, *Bh.* zymnikář; *Cro.* zimlichar, koi zimliczu ima, ein Fieberpatient. Słudzy, gdy u panów co robią, zimnica ich w ten czas czyli febra zimna napada, a gdy iedzą, wtedy się pocą. *Mon.* 76, 770. leniwi są do roboty). - §., Zimnice, *aquae minerales frigidae*, są to wody mineralne, które latem są zimne, a w zimie nieznacznie ciepłe. *Kluk Kop.* 1, 91; kalte mineraliſche Bäder; cf. cieplice). ZIMNICZNY, - a, - e, od zimnicy, vom kalten Fieber, Fieber =, fieberhaft; *Boh.* zymničný; *Sr.* 1. zehmniczoyité; *Carn.* merſlezhen; *Cro.* zimlichni; *Rs.* лихорáдочный. Kto miał w sobie zimniczněy więcéy nieczyſtości, musiał też dłużéy zimnicę cierpieć. *Perz. Lek.* 44, Nawroty zimniczne. *ib.* 45. - §. *Botan.* Zimniczne ziele, ZIMNICZNIK, - a, *m.*, *tertianaria*, Fieberkraut, trunkiem używane *trzeciegodniową zimnicę abo gorączkę doſtatecznie léczy. *Syr.* 486. ZIMNIEC *niiak. ndk.*, ſtać się zimnym (cf. ziębnąć), *Cro.* zimem; kalt werden, erkalten. Zimnieię *recaleo. Mącz.*, cf. ſtygnąć). ZIMNO, - a, *n.*, zimno nic więcéy nie ieſt, iak utrata ciepłoczynu. *N. Pam.* 15, 357, niedoſtatek ciepła pospolicie nazywamy zimnem. *ib.* 14, 201, die Kälte; *Boh.* ſtudeno (*ob.* ſtudzić); *Slo.* zima, zyma (cf. zima); *Sr.* 1. ſyma, huſchkano; *Sr.* 2. ſimma; *Crn.* merſtota, (cf. mróz, mar-znienie), mraſenje; *Vind.* ſima, sima, mras, merslina; *Cro.* zíma, merzlina; *Bs.* zima, ſtuden; *Rg.* zîma, ſtudén, zimizza; *Sla.* zíma, ſtudeno; *Rs.* стужа, холодъ (cf. chłód), *vulg.* сѣверка (cf. siewierz); *Ec.* студь, зи́мно, сту́день. Wypędź zimno, a przyłóż drzewek do komina. *Lib. Hor.* 18. Za uſtępowaniem ciała, naſtępuie zimno. *Pilch. Sen. Cn.* 218. Nie w ciepłéy izbie, ale na zimnie, uwiniony w pieluszki, Bóg leżeć raczył. *Biał. Pſt.* 77. Suknią z siebie przedał, a gdy potym mróz uderzył, zimno wielkie cierpiał. *Ezop.* 72. Dobrze powiadaią, że każdy xiądz od zimna z tego zchodzi świata; bo gdy kona, wyſtudzą izbę ci czuwacze. *Opal. Sat.* 29. - §., Zimno *adv.*, *ob.* zimny. ZIMNOKRUSZ, - u, *m.*, gatunek żelaza, który się daie kować młotem, póki ieſt rozpalony, lecz na zimno się kruszy, nazywamy podług Niemieckiego zimnokrusz. *Kluk Kop.* 2, 211 (cf. ogniokrusz), kaltbrüchiges Eiſen. **ZIMNOPŁYNNY, n. p. Tu ſtrumień zimnopłynny śrebrnemi poniki Różnobarwe szemraniem swém liże kamyki. *Zab.* 10, 59 *Koss.*, zimny, chłodny, chłodzący płynem, kaltflüßig. ZIMNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot zimna, przymiot tego, co ieſt zimnym, die Kälte als Eigenſchaft eines Weſens, die Kaltheit; *Bh.* ſtudenoſt; *Rs.* студéность; *Ec.* зи́мность. Zimność przeciwna ieſt gorącości. *Obr.* 61. Zimność zimy przychodzi z tego, iż słońce *przezlisz dalekie bywa. *Sien.* 437. Z zimności pochodzą wilgoci, krwi zsiadanie, *uliczek zatwieranie, zaſtanawianie krwi. *Spicz. pr.* Zimności moc ieſt ochłodzić, zbytnéy ciepłości umnieyszać. *ib.* Chmiel ſkłania się ku zimności, ma moc uśmierzać boleść, z gorącéy przyczyny pochodzącą. *Spicz.* 46. ZIMNY, - a, - e, Zimniuchny, Zimniuczki, Zimniuteńki, Zimniusieńki, Zimniusineczki *intensiv.*; Zimno i t. d. *adv.*; *Bh.* ſtudený, zymawý, ſtudenjčký; *Slo.* zymný; *Sr.* 1. zehmné, huſchkaté, zéhmnuzki (*Sr.* 2. Simſki Grudzień, Naſimſki Wrzesień; *Sr.* 1. nazehmné mězacztwo; *Bs.* podzimak, = iesień); *Crn.* merſl, (cf. mar-znąć, zmar-zły), ſimſke; *Vind.* mersel, simen, mrasen, ſtuden, mrasliu, permersel, perhladen, marslu, merslu, ſtudenu; *Cro.* zimen, zimno; *Rg.* zijaman, zijmni, zijmſki; *Sla.* ſtuden; *Bs* ziman, zimni, studen; *Rs.* морóзный (cf. mrozny), студéнный; *vulg.* сѣверскїй (cf. siewierz); *Ec.* мрáзный, зи́мный, 1., студéный 2., zimowy); zimny, od zimna, ziębiący, ciepło odeymuiący, ciepła nie maiący, kalt, nicht warm, nicht heiß, kältend, kühlend, ohne Feuer, *pr. et fig. tr.* Febra zimna, *obacz* zimnica. *Mon.* 76, 770. Nie zagrzeie się skrzepły od zimnego. *Mon.* 71, 794. Umarłym zaśpiewawszy przy ich zimnym grobie, Zaśpiewam i wam żywym, zaśpiewam i sobie. *Groch. W.* 402, cf. chłodny, das kalte, das kühle Grab. Jako się tu z tego placu zemkniesz, By cię zimną wodą zlał, bardziéy się przelękniesz. *Rey Wiz.* 22. Przypędził go do zimnéy wody. *Rys. Ad.* 57, do ciasnego kąta, do oſtateczności, er hat ihn in die Enge getrieben, aufs Aeußerſte gebracht. Przywiedzie-li zbrodnia do zimnéy wody ſtaroſta, iuż się ſtrzedz, iuż czuyno spać musi. *Gorn. Wł. ſ* 3 *b.* - Zimno mi, ziębnę, *Slo.* zymno mi; *Carn.* ſębe me, mrâſe me, mir iſt kalt. Zimno na dworze. *Cn. Th.* 1429, *Rs.* студенó. - Zimna u mnie bez ognia kuchnia. *Teat.* 42 *d*, *a*, nie gotuią, nie pieką, nie warzą, cf. kot na ogniſku, kalte Küche. Na zimne, zimno ieść. *Cn. Th.* 451. Jedzenie na zimno, *Ross.* студеннóе, сту́день. - Powróciwszy, widzi, że zimno na tém mieyscu, gdzie tamten siedział. *Dwor. K* 2, iż go iuż nie było (cf. nie zagrzeie mieysca), die Stelle war kalt, leer, unbeſetzt. - Zimny, nietrwały na zimno, zimna nie cierpiący. *Cn. Th.* 1429, froſtig. - Zimna natura, nie gorąca, bez ognia, bez zapału, kalte Natur, kaltes Temperament. Nieieden sprawie i powinności małżeńſkiéy dosyć uczynić nie może, iako pospolicie są ludzie z przyrodzenia zimni. *Szczerb. Sax.* 225; cf. *Rs.* хладнокровїе, хладнокрóвный.

ный. *Similiter*: Serce samo iaśniéy tego uczyć zwykło, niż ta zimna xiążka. *Teat.* 30 *b*, 18, nie zagrzewaiąca). Zimny, ostygły, oboiętny, nie ochoczy, kalt, erkaltet, gleichgültig. W wywiędłych członkach zgrzybiałéy starości, Zimną podżega chciwość do miłości. *Past. F.* 7. Umiemy być na wszystko i zimni i czuli. *Teat.* 43 *b*, 55. Wszystkich przyymuiesz zimno, dlatego też w potrzebie nie masz przyiaciół. *Teat.* 52 *d*, 31. Nędzni naiemnicy, a zimni wyznawcy prawdy. *Rey Ap.* 10; Ani zimny, ani ciepły. *Przestr.* 93; Ani zimny, ani gorący. *W. Apoc.* 3, 15, Znam uczynki twoie, żeś nie iest, ani zimny, ani gorący; bodayżeś był abo zimny, abo gorący; a tak ponieważeś letny, a ani zimny ani gorący, wyrzucę cię z ust moich. *Bibl. Gd.*) *Slo* studéni, tepli weter z gednich ust wypuscat' zimny i ciepły wiatr z iednych ust wypuszczać; cf. dmuchać i chuchać; podług okoliczności). Na zimno, z zimną krwią, oplonąwszy, ostygnąwszy, bey kaltem Blute. Zgromadzono radę, w któréy po oplonieniu iego na zimno iuż roztrząsano zamysły iego. *Utrz. Kruc.* 2, 385. – §., Zimny, od zimy, odzimny, zimowy, *sed hoc durius est. Cn. Th.* 1429, Winter =. Zimne abo na zimę mieszkanie *hibernaculum. ib.*, *zimowe*, Winterwohnung, cf. zimowla). Zimowania mieysce, leża żołnierska zimna, zimne mieszkanie. *Cn. Th.* 1429; *Ec.* зимный домъ, зимовьѣ. ZIMOCHOWKA, – i, *ż.*, n. p. rośliny na zimę przechowania potrzebuiące, nazywamy zimochowkami. *Kluk rośl.* 1, 6; *et* 273, Pflanzen die man für den Winter verwahren muß; *oppos.* zimotrwałe). *ZIMOGROŹNY, *Cro.* zimogròsen *algiosus*; groźny zimą albo zimnem, *zimnogroźny, winterdräuend, kältedräuend. ZIMOKWIT; *ob.* zimowit ziele. ZIMOLĄG, – ęga, *m.*, piecuch. *Mon.* 75, 592, zimoląg, zmarzlak, człowiek na mrozy zbyt czuły. *X. Kam.*; *Ross.* мерзлякъ, ein frostiger Mensch, ein Ofenhocker. *ZIMONOSNY, – a, – e, zimę przynoszący, winterbringend; *Cro* zimonoszecz *algificus*. ZIMORODEK, – dka, *m.*, morski ptak, *Boh* ledňáček, cf. lód); *Slo* morebutik; *Sr.* 1. morski w zehme lěbnacże ptak; *Rs.* зимородокъ, ледешникъ, новомѣсячникъ, спарикъ, чалупышъ; *Ec.* зимородъ. Zimorodek, *alcyon. Mon.* 73, 592. Rodzay zimorodków, *alcedo*, należy do rzędu sroczego, der Eisvogel, zimorodek kraiowy, *alcedo ispida*; der gemeine Eisvogel, Wasserspecht, Königsfischer, wielkości skowronka, przebywa przy strumykach. *Zool.* 267. Ptaszek zimorodek w morzu się kocha i płód wydaie przy morzu, i gniazdo na samym morskim brzegu i piasku położywszy, około pół zimy wylęga ptaszki, kiedy gwałtownemi wiatrami i szturmami morze się kołysze. *Warg. Radz.* 38. Zefiry, których oddech wdzięczny, słodki, Kołysać w ciszy umie zimorodki W pośrzód pol mokrych. *Min. Ryt.* 3, 19. Słyszeć się zimorodka smutne skwierki dały Na wierzchołkach odległéy gdzieś w morzu skały. *Przyb. Luz.* 192. ZIMORODNY, – a, – e, zimę albo zimno rodzący, wydaiący, wintererzeugend, kälteerzeugend. Utrzymywano dawniéy cząstki zimorodne. *N. Pam.* 6, 316. ZIMOSTRADNY, – a, – e; – ie *adv.*; zimę abo zimno tracący, pozimny, winterverlierend, kälteverlierend. W Kwietniu po zimostradnych czasach, natura znowu wnętrzne otwiera pory. *Haur Sk.* 481. – §., ZIMOSTRADKI; – ów, *plur.*, owoce zimostradne, zimożrzałe, spät reifende, im Winter reifende Früchte. Zimostradki abo zimożrzały *adjective*; owoce rozmaite nierychło dożrzewaiące. *Cn. Th.* 1429, Winter =, Spät =, Spätjahrs =, spätreifend. Zimostradne gruszki. *Otw. Ow.* 400. Zimostradki. *Ład. H. N.* 46; zimożrzała gruszka wybornego smaku. *Dykc. Med.* 2, 444. Owies zimostradny, skorożliwy, wąsatek, czarny. *Haur Sk.* 11. (*Boh.* zimák, zymnj dub gatunek dębów). ZIMOTRWAŁY, – a, – e; – le *adv.*; zimę trwaiący, wytrzymuiący, trwały na zimę, den Winter ausdauernd. Rośliny zimy się nie obawiaiące, nazywamy zimotrwałemi. *Kluk Rośl.* 1, 6, *oppos.* zimochowki). ZIMOWAĆ *med. ndk.*, przezimować, wyzimować *ndk.*, zimę przetrwać, zimę pędzić, przepędzić, wintern, den Winter zubringen, (*oppos.* latować; cf. wiosnować, iesieniować); *Slo.* zymugi, bydlim přes zymu, mam přeležení w zymě; *Carn.* fimuvâti, fimújem; *Vd.* posimiti; *Cro.* zimuvati, zimújem, zimuvanye; *Bs.* zimovati; *Rg.* zimovatti; *Rs.* зимовать, зимую, зимованіе; *Ecc.* зимую, зимѣю, озимѣти. Woyska ztąd kędy zimowały Do głównego się wszystkie popisu ściągały. *P. Kchn. Orl.* 1, 390. Niektóre ptastwo od nas na swe zimowanie odleci. *Bardz. Luk.* 7. Zimowania mieysce, leża żołnierska *zimna, mieszkanie *zimne. *Cn. Th.* 1429, *ob.* zimowla). Zimować co, przez zimę chować, trzymać, utrzymywać, etwas überwintern lassen, den Winter durch halten, nähren. Zimowanie pszczół, *hyematio*, *e. gr. mellis reliquum hyemationi relinquatur*, na zimę, na żywienie pszczół zimne. *Cn. Th.* 1429. Zimowanie bydła *stabulatio. ib.* 1430. Woły zimowane, karmne. *Vol. Leg.* 2, 685; *Rs.* зимовалый. ZIMOWISKO, – a, *n.*, ZIMOWLA, ZIMOWKA, – i, *ż.*, mieysce zimowania, leża zimowa, i zimowanie t. i. trwanie zimy w takiem mieyscu, das Winterlogis, die Winterwohnung, das Winterquartier; das Wintern, Ueberwintern; *Rg.* zimišcte, prizimišcte; *Sla.* zimsko nastáujejenje, zimski stân; *Rs.* зимовище, зимовникъ, зимница, зимовье, ледянка (cf. lód) (*Rs.* зимовщикъ mieszkaiący w zimowéy chacie dla wydawania koni pocztowych); *Ecc.* зимный домъ, зимовьѣ. Zimowla żołnierska, zimowanie woyska. *Dudz.* 74, leża żołnierska *zimna. *Cn. Th.* 1429 *et* 559. Żadne niebezpieczeństwa poruszać nas nie mogą do iakiego obmyślenia sposobu zimowli żołnierskich. *Opal. Sat.* 168. Znużony był lud srogą i głodną w obcym a mroźnym kraiu zimówką. *Nar. Chodk.* 2, 218 cf. kampaniia zimowa, Wintercampagne. ZIMOWIT, – u, *m.*, ZIMOKWIT, – u, *m.*, ziele tak rzeczone, że zaraz liście po ziemi przed zimą albo zimie wiie; zimokwit, że na zimę kwitnie, *Colchium*, Zeitlose. *Syr.* 1396; zimowit rodzay rośliny, rośnie u nas na soczystych łąkach; bydło go nie rusza, bo iest trucizną. *Kluk Dyk.* 1, 145; *ob.* szafran dziki). Niesłusznie zimowit paluchami zowią. *Sienn. wykł.*, *ob.* paluchy. *ZIMOWLINA, – y, *ż.*, zimność, zima dokuczaiąca, tęga, zimisko, ein harter Winter, harte Kälte. Tak wszystka zachodnia Hiszpańska kraina Spękła się, gdy ią sucha trapi zimowlina. *Bardz. Luk.* 54. ZIMOWY, – a, – e, od zimy (*Cnapius reiicit adjectiuum* zimowy, *utpote vocabulum durius*, *et praefert* zimny, odzimny. *Cn. Th.* 1429), Winter =; *Bh.* zymnj; *Slo.* zymný; *Sr.* 1. zěhmski; *Crn.* fimske; *Vd.* simshni,

ſimski; *Cro.* zimízki; *Bs.* ozimàçni (cf. ozimi); *Sla.* zimzki; *Rs.* зимнїй, зимный. Żołnierz po kampanii póydzie na zimowe ſtanowiſko. *Boh. Kom.* 5, 329; *ob.* zimowla). Póydą na zimowe chleby. *Jabł. Buk. J* 4; *ob.* chleb). *ZIMOZIELONY; n. p. ziele gruszczyczkę zowią iabłonką i zimozielonem. *Sien.* 139, *Ross.* зелень зимная, грушица, Wintergrün; liście ma gruszkowym podobne, latem i zimą zielone. *Kluk Rośl.* 2, 221. ZIMOZIOŁ, – a, *m.*, *Linnaea*, rodzay i gatunek rośliny, bardzo u nas rzadki. *Kluk Dyk.* 2, 90, die nordliche Linnee. ZIMOŹRZAŁY, – a, – e, co późno doźrzewa ku zimie. *Włod.*, ſpät reifend, winterreif, Winter=, *ob.* zimoſtradny, zimoſtradki.

ZINACZYĆ *cz. dk.*, *ob.* przejnaczyć, inaczyć; = inszym uczynić, przerobić, przekształcić, przeformować, anders machen, umändern, umſtalten, umformen. Zjnaczyć się, inszym się ſtać, odmienić się, ganz anders werden, ſich verändern. Jam się iuż teraz daleko zjnaczył. *P. Kchan. Jer.* 367. – Leżałem iuż iako umarły, a rozum móy zjnaczył mi się. *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 30, odszedłem od rozumu. *Bibl. Gd.*, pomieszał mi się rozum, cf. waryować). ZINĄD, *adv.*; z inąd, zkąd inąd; *Bh.* odginud, odginad; *Slo.* odinděl; *Bs.* odindi, odinuda; von wo anders her. Okropny był ſtan Haliczanów; ztąd ich ścißka szabla Polſka; zjnąd boiaźń chytrego okrutnika. *Nar. hst.* 4, 116, ztąd, – ztamtąd; z téy ſtrony, – z tamtéy ſtrony; z iednéy ſtrony, – z drugiéy ſtrony.

ZINDRA; *ob.* zędra, zendra.

ZINGOWAĆ, ZYNGOWAĆ, ZENGOWAĆ *cz. dk.*, *ob.* ingować; tłuſtością i t. d. posmarować, potluścić; mit zerlaſſenem Fette und dergl. beſtreichen. Zyngować, pozengować ciaſto lub pieczyſte, masłem lub tłuſtością, alboli też żółtkami od iay ubitemi. *Wiel. Kuch.* 435. Pierniki zynguy sytą miodową. *Comp.* 668.

*ZIOBRO, *ZIOBROWY; *ob.* żebro. *ZIÓŁĆ, *ziółciowy; *ob.* żółć. ZIOŁKNĄĆ; *ob.* żółknąć.

ZIÓŁKO; *ob.* ziele, ziółko, ziołeczko; 2., ziółko, *ob.* zielnik, ziołopis. *ZIOŁO, *ob.* ziele. *ZIOŁOJADACZ, – a, *m.*, który zioła jada, ziołami żyie, der Kräuteresser; *Ec.* былїеядецъ, злакоядецъ. *ZIOŁOKWITŁY, – a, – e, w zioła kwitnący, kräuterblühend; *Ec.* злакоцвѣтный, *Gr.* χλοανθής. *ZIOŁONOŚNY, – a, – e, noszący zioła, *ob.* ziołorodny, kräutertragend; *Ec. Substant.* злаконосецъ; *verb.* злаконошу, *Gr.* χλοηφορέω. ZIOŁOPIS, – a, *m.*, co o ziołach pisze. *Cn. Th.* 1430, der Kräuterbeſchreiber, Pflanzenbeſchreiber, Botaniker, *Ross.* травовѣдецъ; *ob.* *ziołoznawca, zielnik, ziołko). Ziołopisowie, *alias* botaniści, dobrze o tym wiedzą. *Brzost. duch.* 93. Ziołopis ſtarodawny. *Syr.* 1288. Pośledniejsi ziołopisowie ziele to znali. *Syr.* 331. *ZIOŁOPISKI, – a, – ie, *ziołopisarſki, *ob.* zielniczny, botaniczny. *ZIOŁOPISTWO, *ZIOŁOPISARSTWO, *ZIOŁOPISMO, – a, *n.*, *ob.* botanika; *Rs.* травовѣдство. ZIOŁORODNY, ZIELORODNY, – a, – e, rodzący zioła, kräuterzeugend, (cf. ziołonośny). Pagórki ziołorodne. *Otw. Ow.* 554. Apollo nad Amfryzu progiem ziołorodnym owieczki pasał. *Zab.* 14, 90 *Szost.* Kędy panuie zielorodna wiosna, Tam i pokrzywa buyno *roście sprosna. *Zimor.* 198. *ZIOŁOŚWIETNY, – a, – e, *Ec.* злакосїятеленъ, *Gr.* χλοαυγής *virenter splendens*, kräuterſchimmernd. ZIOŁOWONNY, ZIELOWONNY, – a, – e, woniaiący ziołami, kräuterduftend. Trosk wolen, sam z owcami, syn z iagnięty chodzi, A mać war zielowonny doma do nóg chłodzi. *Ryb. Gęśl. B* 2. ZIELOZNAWCA, – y, *m.*, botanik. *Krumł. Chym.* 333, *Rs.* травовѣдецъ, ein Kräuterkenner, *ob.* zielnik, ziółko, zielopis. ZIOŁOZWIERZ, – a, *m.*, czułoziół, ziele czuiące, *zoophyton*, *plantanimal. Cn. Th.* 1430; *Cn. Syn.* 685, ziela iednego rodzay, który dotykaiącemu umykać się zdaie. *Włod.*, cf. żywopłon, żywozioł; *Ross.* животнорастенїе, die Thierpflanze, das Pflanzenthier; cf. pław abo ruch morſki nieczuły. *Cn. Th.* 709.

*ZIOMAK, – a, *m.*, mieszkaniec ziemi, ziemianin, ein Erdbewohner, Erdenbürger. Tobie chwała na wysokości, a nam ziomakom pokóy dobréy woli opiewali aniołowie. *Bzow. róż.* 51. ZIOMEK, *ZIEMEK, – mka, *m.*, współziomek, der Landsmann. Ziemek tegoż miaſta; ziemek tegoż kraiu, narodu. *Cn. Th.* 1427; *Bh.* kragan (cf. kraiowiec, *ob.* *kraian); *Slo.* zemſko, kragan; *Crn.* krayanek, duſhelnek, duſhelan; *Vd.* ſemlak, semlak, deshelak; *Cro. et Dl.* zemlyak, *Rg.* darxavnijk (cf. dzierżawca), mjeſctanin (*obacz* mieszczanin; *Ross.* землякъ, соотечественникъ (cf. oyczyzna), соотчичъ, единоземецъ (*oppos.* cudzoziemiec); *Ec.* земленикъ, землякъ, натуземецъ, натестранецъ (cf. naszyniec). Ziomek *municeps. Urs. Gr.* 177. Wielu ziomków klęſka bez szkody całéy Rzpltéy ſtać się nie może. *Siem. Cyc.* 207 Skarżą nań ziemkowie, a obcy go sędzia broni. *Modl. Gd.* 21, Piłat broni Jezusa przeciw żydom); Na swego ziemka ziemkowie skarżyli. *Kanc. Gd.* 88. Jezus, iż w oyczyznie swoiéy był wzgardzony, Przeto do miaſta Nazaret nie wchodził, Znaiąc w tym narów ziemków przyrodzony, Którzy iż się Pan ubogo narodził, J robiącego cieśielſtwo widali Z Józefem, przeto mniéy go poważali. *Odym. Sw.* № 3. Chcąc do Koryntu powrócić, wybrał sobie okręt i żeglarze z Koryntu, zwierzaiąc się im, iako ziemkom swoim. *Ezop.* 50. Wrócili się z téy nowéy osady do swoich ziemków ſtarych. *Klon. Wor.* 8; aby ziemków swoich mogli poratować. *Sak. Persp. pr.* 2 *b.* Juſtynus był ziomek Szymona czarnoxiężnika z Samaryi. *Sk. Dz.* 20. Z królem ziomkiem po Polſku doſkonale się rozmówią. *Psalmod.* 27, z rodakiem; cf. Piaſt. ZIOMKA, *ZIEMKA, – i, *ż.*, współziomka, z iednego z kim miaſta, z iednéy ziemi będąca, die Landsmänninn; *Bh.* kraganka; *Rg* mjeſctanka (cf. mieszczanka); *Rs.* землячка, единоземка. Ziemka. *Oczk. pr.* 8. Caenis Elateiowna Achillesowi ziemką była. *Zebr. Ow.* 299 *popularis*). Jm więcéy do ofiar biorą cudzoziemek, Tym mniéy ginie od ſtrasznéy Orki samych ziemek. *P. Kchan. Orl.* 1, 215. *ZIOMKOWSKI, – a, – ie, od ziomka, od ziomków, landsmänniſch; *Rs.* земляковъ, единоземный. *ZIOMKOSTWO, – a, *n.*, bycie czyim ziomkiem, die Landsmannſchaft; *Slo.* kraganſtwo; *Vd.* semlaknoſt, deshelaknoſt; *Rs.* единоземство.

ZIONĄC *med. idntl.*, ziewnąć (cf. ziać, ziaiać), gębę otworzywszy wytchnąć, odetchnąć, dech wypuścić, den Mund aufthun, gähnen, athmen, hauchen. *pr. et fig. tr.* Ziewnienie, zionienie *hiatus extremus expirantis. Cn. Th.* 1428, das letzte Hauchen, Aushauchen, *ob.* wyzionąć, ozionąć, *ozinąć, pozionąć). Drudzy zakrzyknąć

chcieli, ale omyleni Od głosu, ledwo zionąć mogli potrwożeni. *A. Kchn. W.* 163 *hiantes*). Wszyscy ani zionąć nie śmieli przeciw wszyſtkim iego sprawom. *Zygr. Ep.* 39, *ob.* ani pisnąć). Taką niewolą na nie wwalił, że też nietylko na nieznośne iarzmo iego zionąć nie godzi się im; lecz też gdyby przeciw niemu prawdę mówili, obowiązani przysięgą, że się grzechu dopuszczaią. *Zygr. Pap.* 96. Wszyscy iednoſtaynemi mianowali uſty Władysława, i ktoby wspominał kogo nadeń inszego, a nawet i zionął, nie obrał się. *Tward. Wł.* 197.

ZISĆ się; *ob.* zeyść, zeyść się.

ZJŚCIC *cz. dk.*, uiścić, sprawdzić w iſtocie, (*Boh.* zgiſtiti *confirmare*); pełnić obietnicę. *Cn. Th.* 1430, erfüllen, Wort halten, wahr machen. Chryſtus Pan możnie to, co objecał, zjścić i wypełnić raczył. *Wiśń.* 499. Kto w ele obiecnie, mało zjści. *Cn. Ad.* 403 – *Si aliquis alicui se inscribit, quancunque rem evincere, s. ratificare alias* zjścić. *Vol. Leg* 1, 329, vergewiſſern, cf. warować. - *§., *zjścić, *obacz* zyſkać. - §. ZJSKAĆ, zjszcze, *ob.* iſkać.

ZJSTOCZYC *czyn. dk.*, zjſtaczać *ndk.*, w iſtotę obrócić, iſtotnie wcielić, połączyć, weſentlich verbinden, vereinen. Autor prawie każdy tak się ziſtacza z dziełem swoiém, tak się z niém spaia węzłem miłości własnéy, iż przyyść nie może do odłączenia pisma swego od osoby swoiéy. *Czrtr. Myśl.* 206.

ZJUSZYĆ *cz. dk.*, zaiuszyć, poiuszyć, iuchą zwalać, bejauchen, mit Jauche, mit Blut beſudeln. Sztukę, ſkaléczę, zbiię, Skrwawię, zjuszę, zabiię, Kto się porwie: wara! wara! *Zabł. Bal.* 89.

*ZJUTRA *adv.*, nazajutrz, den andern Morgen; *Bh.* zeytra; *Slo.* zitra, zaitra, zeytra; *Sr.* 1. zaitſcha, zajtſcha; *Vind.* sjutra, sjutro, saitra; *Crn.* sajtru; *Cro.* zútra; *Rg.* sùtra, sjutra, zàutra; *Dl.* zayutra; *Sla.* sutra; *Bs.* zautra, sjutra, sjuttra, izutra; *Rs.* заѵтра; *Ec.* заѵтра, zaympa. Przed Wielką nocą, kiedy u nas bywaią naywiększe utrapienia i poſty; oni ſkoro zjutra, używaią, a mięsem i winem żyły swe rozciągaiąc, chychocą się. *W. Pst. W.* 3, 167.

*ZIZILIIA, *ob.* Dzidzilia, cf. Ziewanna.

Z K.

ZK; dogadzaiąc uchu piszą dziś zamiaſt *zk sk*; zamiaſt *zkamienieć*, skamienieć; akarmić, skarmić; zkłóć, skłóć. Te, i tym podobne zobacz pod pierwiaſtkowemi: kamienieć, karmić, kłóć.

ZKĄD, SKĄD *adv.*, *cum enclitico* zkądże? zapytanie o mieysce lub źrzódło, lub przyczynę pochodzenia; woher? *Boh.* odkud, odkad, odkawad (cf. odkąd); *Slo.* odkuď, ſkadě, ſkaděl; *Sr.* 1. wotkél, swotkal, zohow, zogahow, zogajohow, zohem, zdže hew, zdžez hew; *Sr.* 2. wotkul, wotkuli, wotkulge; *Crn.* odkod; *Vd.* odkod, od kod, odkot; *Cro.* odkud, odkuda; *Rg.* odkùd, odkùda, òdkle; *Bs.* odakle, odkle; *Sla.* odakle, odkuda; *Rs.* откуда, откуду, *vulg.* отколь; *Ec.* отнюдуже; *Interrogat. directae et indirectae*; *item relationis*. Czołem wprzód, czołem obay się witaią, J wzaiem dokąd i zkąd się pytaią? *Jabł. Ez.* 36. *Slo.* poznať, odkuď ge *actionibus patriam prodit*, znać zkąd ieſt). Zkądże to tak pilno? *Teat.* 86, 79. Radabym wiedziała, zkąd u kata moia córka może się tak uczciwie ſtroić? *Teat.* 30 *c*, 5., z czego?) A zkądżeście te pieniądze wzięli? *R.* wszakżeś Wc Pan ze wszyſtkiém zaspokoiony; zkądem ie wziął, tom wziął, to Wc Panu nic do tego. *Teat.* 8, 115. Powodzenie wyżéy go ieszcze podniosło, aby tam koniecznie ſtanął, zkądby pewniéy na złamaną zleciał. *Pilch. Sen. list.* 4, 41. Jdź mi zaraz zkądeś przyszedł. *Teat.* 20, 97. Nie wiedzieć, zkąd co na człeka przypadnie. *Cn. Ad.* 700. Zkąd inąd, *Crn.* oddergod; *obacz* zinąd, *obacz* inąd. – *Zkąd *ztąd, z ZKĄDKOLWIEK, niech będzie sobie zkąd chce, byle zkąd, woher immer; *Slo.* odkuďkolwek, odkálkolwek; *Sr.* 1. zdžezkuli hew, zdžezlem hew, nech ie swotkal chze; *Carn.* odkodkol; *Cro.* odkudgoder; *Dl.* odkudagoder; *Rg.* odkudagodi, odklegodi). U nich dłużnicy knutami tak długo bywaią bici, aż muszą zkąd ztąd wziąwszy, kredytorom zapłacić. *Gwagn.* 511. Obcowanie ich sposobione było tylko ku zyſkowi, ażeby mieli zkąd ztąd, też więc i ze złego nabywać. *Leop. Sap.* 15, 12, zewsząd zyſku szukaią. *Bibl. Gd.*) ZKĄDSIS *adv.*, nie wiedzieć zkąd, *incertitud.*; man weiß nicht recht woher wohl; *Boh.* odněkud, odněkad; *Crn.* odnekàd; *Cro.* odnekud.

Z L; zł.

ZŁA; *ob.* zły. ZLABOWAĆ; *ob.* labować.

ZLAĆ, zlał, *F.* zleie *cz. dk.*; zlewać *ndk.*; *Bh.* sliti, slil, slegi, sliwam, slewam; *Slo.* sliwám; *Sr.* 1. zhliwam; *Cro.* zlejati, zleati, zlevati; zlévam, ſlêvim, zlevanye, ſlevenye; *Bs.* slitti, sljetti, slivati, sljevati, salitti; *Rg.* slitti, sljêvati, ſljeevam; *Rs.* слить, слію, сольо, сливать, изли́ть, изливать; *Ec.* излити, изли́ти. Zlewam z wierzchu, *defundo*. *Cn. Th.* 1432, von oben abgießen. Zléy trochę z wierzchu. *Tr.*, uléy). Zlewanie, *decantation* w działaniach chymicznych zaſtępuie niekiedy cedzenie, zwłaszcza gdy należy ścisłą zachować dokładność. *Mier. Mscr.* – Zlewam w beczkę wino, piwo. *Cn. Th.* 1432 przelewam, wlewam, ſtaczam, przetaczam, in eine Tonne übergießen, umgießen, eingießen. Zlewam co pospołu, *confundo*. *Cn. Th.* 1432, zuſammen gießen. – Zlać kogo, polać kogo doszczętnie, einen (von oben bis unten) begießen. Jakby mię kto zlał ukropem. *Zab.* 7, 207 *Skrzet.* Na pikniku zleią, i poszturchaią. *Teat.* 43 *c*, 89 *Wyb.* Wybiegł w rozpaczy, łzami zlany. *Teat.* 43 *c*, 120 *Wyb.*, zalany, mit Thränen begoſſen, in Thränen ſchwimmend. Punickie trzy woyny krwią *zlite. *Stryjk. Gon. y.* - Zlewam kruszce, spuszczam, topię co. *Cn. Th.* 1432, zuſammen ſchmelzen, einſchmelzen, gießen Metalle. Zlał Klemens wszyſtkie świętych kościołów kleynoty, aby ztąd pieniądze bito dla żołnierza. *Zygr. Pap* 329. Zlewanie, odlewanie kruszców. *Cn. Th.* 1432. – Herezya Sabelliańſka względem *zlicia dwóch osob w iednę. *Smotr. Ap.* 113, zjſtoczenia, połączenia, zjednoczenia). – Ospa się zlała. *Perz. Lek.* 315 rozlała się, die Blattern ſind zuſammen gefloſſen, zuſammen geſchmolzen, haben ſich in einander ergoſſen. Dnia po wysuciu czwartego około kroſt dobrze wyniesionych, nie zlewaiących się, ukazuią się

118..

krągi czerwone. *Krup.* 5, 330. Głowa się dziecięciu zlała, zalała; ſtrupy mu się na głowie zlały, der Kopf iſt mit Grind übergoſſen. - Zlać co na kogo, zdać na niego, przelać na niego, przenieść na niego, etwas auf einen übertragen. Naród zgodził się na zlanie własnéy władzy na osoby wybrane i zaufane. *Gaz. Nar.* 1, 101 *b.* - Kto złość każe komu, ta się zlewa na niego. *Bardz. Tr.* 224, odnosi się do niego, spada na niego, fällt auf ihn zurück. Pożytki z reprezentacyy teatralnych na słuchaczów zlewaią się nieſkończone. *Mon.* 65, 208, spływaią na nich, wynikaią, wypływaią dla nich.

ZŁACINIĆ *cz. dk.*, przełacinić, na łacinę przerobić, verlateinern, lateiniſch machen. Nazwiſko to zniemczone i złacinione. *Nar. hst.* 5, 148.

ZŁĄCZYĆ, *złęczyć *cz. dk.*, złączać *ndk.*, (*ob.* łączyć); połączyć, łącząc zjednoczyć, (*oppos.* rozłączyć), verbinden, vereinigen, vereinen; *Bh.* ſlaučim; *Cro.* ſzklopiti, ſzkláplyem; *Dl.* zdruxiti; *Rg.* ſlúciti, ſluuciti, slúciti; *Bs.* luciti; *Rs.* случи́ть, случа̀ть (случиться zdarzyć się), сочета̀ть, сочетавать, сплотить, сплочивать (cf. spleść, związać), сопрячь, сопрящи, сопрягать (cf. sprządz), совокупить, совокуплять (do kupy z sobą wziąć); *Ec.* сключить, сключать, (cf. klucz, cf. wykluczyć), сообъяти, сообъемлю (sobą objąć). Gdyby gdzie blisko siebie były macice białego i czarnego wina, tedy zerznąwszy po rozdze z obudwu, tak ie społem *złęczyć, aby oko śrzednie iednéy prawie przytulił do oka drugiéy, tak ie zrównaiąc, iakoby iedno były. *Cresc.* 504. Chrystus złącza nas i zjednacza z sobą. *Dambr.* 205. Dałeś się za nas męczyć, Chcąc nas z sobą wiecznie *złęczyć. *Kanc. Gd.* 239. Mąż i żona małżeńſtwem złączeni. *Chel. Pr.* 69. Co Bóg złączył, człowiek niechay nie rozłącza. *Sekl. Mark.* 10; *W. Marc.* 10, 9. Żadna rzecz nas więcéy nie złącza, jak iedność umysłu. *W. Pst. W.* 2, 148. Za czasów apoſtołów obie wieczerze na wzór Pańſkiéy złączali, i cielesną i sakramentalną. *Sk. Dz.* 19. Tych rycerzów wziąwszy, idź, zwiedz pilno ſtronę na południe, Ci drudzy niech po ſtronie ku północy krążą, złączmy się na zachodzie. *Przyb. Milt.* 128, zeydźmy się). Weź twoię broń naylepszą, i tu złącz się zemną, Będziemy oba sobie pomocą wzaiemną, J słabych broń złączona wiele może zrobić, A my i naydzielnieyszych potrafimy pobić. *Dmoch. Jl.* 2, 12. Siła złączona trudna do rozerwania. *Gaz. Nar.* 1, 160. - Wapno ściśle się złącza z murem, zwarza się, *Ross.* скипѣться, скипаюсь. - Złączony, połączony, spoiony, verbunden, verknüpft, vereint; *Rs.* ку́пный, соединенный. Nie tych na urzędy zlecał, którzyby *krewnością *narodu bliźsi a złączeńsi byli, ale tych, którzyby byli dobrych obyczaiów. *Kosz. Lor.* 89 *b.* Złączenie *Subst.*, połączenie ścisłe, das Vereinen, Verbinden, die Vereinigung, Verbindung, *Rs.* соединеніе, совокупленіе, союзъ, coýзъ (cf. soiusz); *Ec.* сключеніе, содвоеніе, супружество. Takie się staie złączenie, takie spoienie, takie słodyczy twoiéy używanie, że się iednością nazywa od samego pana naszego. *Pociey.* 259. Złączenie, *combinaison*, Zuſammenſetzung, działanie ciał wzajemne mocą powinnowactwa, i ztąd wynikłe mieszaniny różnych gatunków i własności, n. p. sole obospólne, złączenia metalliczne i t. d. *Mier. Mscr.* - Złączenie xiężyca, xiężyca zaście abo podeście pod słońce; xiężyc nieświecący, *coitus lunae. Cn. Th.* 331; die Conjunction des Mondes. Trzeba ci wiedzieć poſtępek xiężyca, który miewa, oddalaiąc się albo przybliżaiąc mieyscem albo swym promieniem ku drugim planetom na niebie, a czasem się z niemi złącza pod iednym znakiem, a ten iego poſtępek zowiemy złączenie. *Sien.* 423, *idem. Spicz.* 191. Xiężyc na nowiu ieſt w złączeniu z słońcem. *Hub. Wst.* 299, *in conjunctione*). - Złączenie się cielesne, fleiſchliche Verbindung, Vermiſchung. W złączeniu małżeńſkim większą lubość poczuwaią białogłowy, niżeli mężczyzny. *Otw. Ow.* 113. Spólne małżonków złączenie, przez które się małżeńſtwo wykonywa. *Karnk. Kat.* 275. Złączenia cielesnego przed grzechem Adam i Ewa nie mieli. *ib.* 277. Hyena w iedne lata bywa samcem, w drugie zaś samicą, która bez złączenia się z samcem płód swóy rodzi. *Otw. Ow.* 625. Neptun w konia się przemieniaiąc, z Cererą i z Meduzą nierządne złączenie miewał. *ib.* 221. Bydlęcia różnego rodzaiu z drugim, złączaniem spólném dla płodu mieszać nie będziesz. *Radz. Levit.* 19, 19. - Złączenie *adv.*, *copulate. Cn. Th.* 1430, = ZŁĄCZNIE, verbunden, in Verbindung; *Rs.* купно, совокупно (cf. w kupie), соединенно; *Ecc.* всесовокупленно, соборно (cf. sobor, cf. zebrać). *ZŁĄCZKA, - i, *ż.*, *Tr.*, konjunkcya, *ob.* spoynik. ZŁĄCZNY, ZŁĄCZYSTY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.*, do złączenia, mogący być złączonym, *Rg.* ſlucìv, verbindbar, zu vereinigen, *ob.* spoiſty, spoiſtość. - *Grammat.* Wyraz złączny ieſt przymiotnik ze swoim rzeczownikiem położony, n. p urodzayna ziemia. *Kpcz. Gr.* 3, 4; *obacz* rozłączny. ZŁĄCZYCIEL, - a, *m.*, połączyciel, złączaiący iedno z drugiém, der Verbinder, Vereiner; *Rs.* соединитель, cf. zjednoczyciel; *Ec.* сосвязникъ; *w rodz. żenſk.* złączycielka, *Rs.* соединительница, die Verbinderinn.

ZŁADNIEĆ; *ob.* ładnieć, wyładnieć.

ZŁADOWAĆ *cz. dk.*, zdjąć co naładowane, abladen, abpacken; do kupy poładować, zuſammen laden, zuſammen packen. Zładować co, zrobić co. *Wol.*, vollenden, fertig machen.

ZLĄDZ, zlęgnąć, zlęgnął, zlęgł, zlęgła, *F.* zlęże, zlęgnę *med. idntl.*; *Bh.* ſlehnauti; *Sr.* 1. zlehnu; (*Sr.* 1. delelenu, delelenem złożyć); *Rs.* слечь, слягу (= złożonym być łożną chorobą, cf. zlédz, zlegnąć, zlegać). Niewiaſta zległa, porodziła, powiła. *Dudz.* 21, *Cn. Th.* 1431, ſie iſt in die Wochen gekommen, ſie iſt niedergekommen; *Vind.* ona je rodila, ona ſe ję v'poſtel uderla, ona je povila, ſe je reslozhila). Gdy się dowiedział, że iednego przyiaciela żona była zległa, szedł wnet do niego nawiedzać, a winszować *sześciniedziałce z tego, co iéy Pan Bóg dał. *Glicz. Wych. D* 4 *b.* Zda-ć się za pociechę całą noc pić, skakać; ale przewróciwszy kartę na wspak, gdy ta pociecha zlęże, pewnie smętek urodzi, bo za one skoki bolą nas więc boki. *Rey Zw.* 114. - Zlężenie, powicie czyli zrodzenie dziecięcia, *złog; cf. połóg, das Niederkommen, die Niederkunft, das in die Wochen kommen; *Vd.* rojenje, roditje, roiſtvu, obablenje (cf. babienie), detezhja poſtel; *Rs.* роды, роди́ны; (*Sr.* 1. zlehano *concubitus*, zlehawcz nałożnik). W tym żona iego stękać poczęła, a była na zlężeniu. *Gorn. Sen.* 312, *Ross.* на сносѣхъ.

Zwyczayny czas zlężenia iest dziewiąty miesiąc, abowiem dziewiątego miesiąca wypełnionego zlężenie przychodzi. *Sien.* 443. Niewiasta przed zlężeniem ma chodzić do łaźni, i siedzieć w wannie do samego pasa. *Sien.* 446. Matce, gdy z Alexandrem chodziła, śniło się mało przed *slężeniem, że pochodnią urodziła. *J. Kchn. Dz.* 82. Białogłowa brzemienna z dobr wyrzucona być nie ma; nietylko przed zlężeniem, ale i po zlężeniu, póki do kościoła nie póydzie albo się nie wywiedzie. *Szczerb. Sax.* 28. Proście króla, aby dopuścił niewiastom prawie na *slężeniu będącym w mieście przezimować. *Baz. hst.* 366. Częstokroć po porodzeniu albo po zleżeniu wpadaią niewiasty w niemocy rozmaite. *Sien.* 454.

ZŁAGODNIEĆ, ZŁAGODZIĆ; *ob.* łagodnieć, łagodzić.

ZŁAIA, - i, *ż.*, gromada psów (*łaiących) szczekaiących, eine Hetze bellender Hunde, (*ob.* złaynik). Prędsza nad ielenia, złaią psów pędzonego. *Otw. Ow.* 545. Straszy złaia psów wieprza dzikiego. *Otw. Ow.* 104. Lis nie leniwszy od ptaka, złaia oszukiwa uciekaiąc. *ib.* 292. Złaie na łup chciwéy wielkie za Akteonem mnóstwo się waliło. *ib.* 111. By na starca iurnego, gdy się w nocy tuła, Z pośmiechem wszystkich, złaia psów szczekała czuła. *Hor.* 2, 330 *Min.* - *Similiter*: Złaia wilków. *Kchow.* 365 cf. stado. ZŁAIAĆ, złaię; *ob.* łaiać, łaię.

ZLAKIEROWAĆ; *ob.* lakierować, polakierować, wylakierować. ZLĄKŁ się, zlękła się; *obacz* zlęknąć. ZŁAKNĄĆ; *ob.* łaknąć. ZŁAKOCIĆ, ZŁAKOTAĆ; *ob.* łakocić. ZŁAKOMIĆ; *ob.* łakomić, rozłakomić.

ZŁAMAĆ *cz dk.*, *złomić *obsol.* złamywać *czstl.*; *Vd.* flomiti; *Cro.* zlamlyújem, izlamlyem, izlomiti; izlamlyujem, izlamati; *Boss.* slomitti, izlamati; *Rg.* flomiti, flomitti, slaamam; *Rs.* изломить, изламывать, исковеркать; łamiąc rozdwoić, rozłamać, przełamać, entzwey brechen, zerbrechen. Sędzia, uczyniwszy skazanie, laskę złamie. *Sax. Post.* 34 W zadek wziął rózgą, aż się złamała. *Zygr. Pap.* 149. Czego krzywego, gdy kto z prędka naprascza, rychléy snadź złomi, niż naprości. *Glicz. Wych. G* 1. W sztuki złomione zwierciadło. *W. Post. W.* 2, 46 rozbite). Rękę i nogę złamał we dwoie. *Teat.* 28 *b*, 46. Potrzeba byśmy ciała pochowali Tych ukrzyżowanych, przeto rozkaż ich goleni Złamać, by prędzéy byli umorzeni. *Odym. Sw.* 2 *K h b.* Złamanie, *Rs.* слóмка, das Brechen, Zerbrechen, der Bruch. Złamanie kości iest to podzielenie kości z przyrodzenia całéy, na dwa, trzy kawałków, z powierzchownego gwałtu trafić się mogącego. *Perz. Cyr.* 89. Złamanie proste kości, gdy tylko sama kość złamaną zostanie, nic uczyniwszy w ciele żadnéy rany. *Perz. Cyr.* 89, *fractura simplex;* złamanie złączone, *complicata. ib.* Szyię złomić. *W. Post. W.* 424. Kto upadnie na ten kamień złamie się, a na kogo upadnie, tego zdruzgoce. 3 *Leop. Math.* 21, 44, złomoce się. 1 *Leop.*, roztrąci się. *Bibl. Gd.*) Ja biedny, ze skały na łeb zrzucony, ledwom sobie karku nie złamał. *Zab.* 4, 17, *ob.* kark skręcić). Na złamanie szyi, na złamaną szyię, na złamaną, na zgubne imię, na pewną zgubę, na oczywiste niebezpieczeństwo, *Ross.* спремглáвъ, halsbrechende Gefahr, halsbrechend. Niech idzie na złamanie szyi. *Teat.* 38 *b*, 65, niech się zgubi). Jdźcie na złamanie szyi, żebyście iuż nie wrócili więcéy. *ib.* 22, 9. Chciałeś się topić nie raz, pić śmiertelne soki, J na szyi złamanie padać w rów głęboki. *Zab.* 6, 352 *Koss.* Powodzenie ieszcze wyżéy go podniosło, aby tam koniecznie stanął, zkądby pewniéy na złamaną zleciał. *Pilch. Sen. list.* 4, 41. - Złamany szeląg, fenik, halerz, złamana babka, = nic bynaymniéy, auch nicht einmal ein ganzer Heller, gar nichts. Nie wziął od nikogo szeląga złamanego od aprobacyi przywileiów. *Star. Zad. D.* Jesteśmy golutеńcy, i fenika złamanego w domu niemasz. *Teat.* 22, 9. Tym sposobem nie będziesz miał nigdy złamanego szeląga. *Opal. Sat.* 8. Nie dałbym za to złamanego pieniążka. *Cn. Ad.* 877 cf. szyszka). - *fig. tr.* złamać wiarę, słowo, przymierze, nie dotrzymać, die Treue verletzen, sein Wort brechen. Królowi-ś swemu wiarę złamał. *Teat.* 8, 97, wiarołomny-ś). Bez złamania wiary (bez wiarołomstwa) mogli tego, który ią pierwéy złamał, karać. *Warg. Cez.* 225. Podniósłeś przeciw mnie woynę, złamawszy przymierze, a stawszy się gwałtownikiem praw wszystkich narodów. *Baz. Sk.* 544. - Buntownik złomił iarzmo moie. *W. Post. W.* 174, zrzucił, skruszył, wyłamał się z niego). Miał złamać iarzmo ciężkości zakonnéy. *Rey Post. F f f* 6, zniszczyć, wniweczyć, zdruzgotać). - Złamać, zwalczyć, porazić, bekämpfen, besiegen, bezwingen. Złamany na koniec tylą przeciwnościami nieprzyiaciel, prosił o zawieszenie broni. *Nar. hst.* 5, 55. Wielki człowiek nie zgięty, ale złamany chyba upadnie. *Karp.* 7, 90 *impavidum ferient ruinae. Hor*). Wygnanie choć dalekie serca nie złamało Plautowi ani Sylli. *Bardz. Tr.* 555. Dał pokóy, sam w sobie gniew złamał. *Warg. Wal.* 195. Oycze ieśliże w czas nie złomisz młodości, Wierz mi, iście zapłaczesz nad nią ku starości. *Rey Wiz.* 88. Niezłamany, niezłomisty, niezłomny, nie do złamania, nie do przełamania; *pr. et fig. tr.*, nieprzełomiony. *Cn. Th.* 544; unzerbrechlich, unbezwinglich. Władysław Łokietek niezłamany żadną przeciwnością, z niebezpieczeństw samych hart duszy biorący. *Nar. hst.* 5, 274. On się okazał niezłamanym mężem Na straszne groźby, na wabne otuchy. *Zab.* 9, 155 *Pir.*, cf. niewzruszony. ZŁAMACZ; *obacz* złomiciel. ZŁAMEK, ZŁOMEK, - mku, *m.*, złamanie, i to co złamane, część złamanego, ułomek, der Bruch, das Bruchstück, etwas Zerbrochenes, Abgebrochenes. Stochmal złamki kości zwarza. *Syr.* 993. Spadłszy z góry, srogi grab skruszył sobą cały, Aż mu na złamkach iego ielita zostały. *Otw. Ow.* 484. Okrętu złomki rozbitego. *Otw. Ow.* 450. Ziele to złomki kości spaia i zwiera. *Syr.* 734.

ZLAMOWAĆ; *ob.* lamować. ZLANIE; *ob.* zlać. ZŁANIK, ZŁANNIK; *ob.* złaynik. ZLANY; *ob.* zlać.

ZŁAPAĆ, *F.* złapie, złapię *czyn. dok.*; ułapić, uchwycić, schwycić, *Rs.* сочить, схватывать (cf. osoczyć), *pr. et fig. tr.*, ergreifen, aufgreifen, auffangen, erhaschen, erwischen. Zaiąca mówi się uszczwać, ugonić, nie złapać. *Chmiel.* 1, 80 cf. złowić, ułowić). Złapałem cię ptaszku, mam w ręku moich świadectwo wiarołomstwa twego. *Teat.* 52 *d*, 16. Za szyię go złapał, i całował serdecznie. *ib.* 47, 32. Poił, dawał, darował, kogo tylko złapał. *Hor. Sat.* 51. Jeżeli go kiedy złapię, potrafię się zemścić za krzywdę. *Teat.* 36 *b*, 87. To co złapię, to moie. *ib.* 8 *c*, 38. Nie wiem, co powiedział, tylkom to złapała: co za po-

mieszanie, gdyby się dowiedziano, że on tu iest! *ib.* 57, 224. A chcesz ty co na pyfk oberwać? odemnie prędko co złapiesz. *ib.* 10 *b*, 41.

ZŁASIĆ; *ob.* łasić. **ZŁASKOWAĆ**; *ob.* łafkować.

ZŁASZEĆ *niiak. dk.*, ftać się Lachem, Polakiem, = spolszczeć, zum Lechen oder Polen werden. Gdyby wfkok tym nowościom nie żabieżeli Prędkoby Rusini zlaszeli. *Tward. Wł.* 18.

ZŁATAĆ; *ob.* zlecieć.

ZŁATAĆ, *F.* złata *cz. dk.*, łataiąc zszyć, połatać, wyłatać, zusammenflicken; *Boh.* splacetí; *Slo.* spláčým; *Ross.* искропа̀ть, скропать, скропывать. Złatana, połatana suknia; *Ross.* скóрпышь. – *fig. tr.* Złatać komu grzbiet, wyłatać, wygarbować, einem den Buckel ausgerben. Nie rozjątrzay mnie gorzéy; bo obadwa z Jegomością grzbiet ci złatamy. *Teat.* 10 *b*, 32.

ZŁAWIAĆ; *ob.* złowić.

ZŁAYNIK, **ZŁANIK**, -a, *m.*, pies ze złai, pies mieszaniec, ein gemeiner Hetzhund, ein Mischling, Bastardhund. Wilki pod noc cicho chylą się, aby poftrzeżonych złaynik iaki nie wydał. *Ustrz. Troi.* 139. Już go sztychem raz z przodu, raz z boku pomaca, Równie iak złaynik wieprza dzikiego obraca. *Pot. Arg.* 592. Pod ftrażą nieuśpionych Spartańfkich złayników. *Hor.* 2, 112 *J. Kchn.*, *vigilum canum*). Sroży się i na bydło, że go ni złaynicy, Ni paftuszy, ni srodzy zbronić mogą bycy. *Otw. Ow.* 314.

ZŁAZIĆ; *ob.* zleźć.

ŹLE *adverb. adjectivi* zły, (*qu. v.*), *Comparat.* gorzéy (*qu. v.*); *Boh.* zle, hůře, hůř; *Sr.* 1. zle, ſle, ſe, ſlie; *Sr.* 2. ſlě; *Crn.* flo; *Cro.* zlò; *Bs.* zlo, lofcio; *Sla* zlo; *Rg.* rotno (*Rg.* zlo, léle, vaaj, = biada!); *Ross.* худо cf. chudo), зло́ (= bardzo, wielce, ciężko, *haniebnie); *Ec.* злѣ, худо. Źle, niedobrze, wcale nie dobrze, szkodliwie, złośliwie, böse, gar nicht gut, übel, schlecht, schlimm, boshaft. Źle czynić; źle sobie poftąpił; źle sobie radzisz. *Cn. Th.* 1431. Kto źle przez inszego czyni, iakoby też sam przez się źle uczynił. *Rey Pst. U u* 1. W powierzonym sobie interesie źle się sprawili, albo przez zdradę, albo przez niedbalftwo. *Siem. Cyc.* 124. Znamy co dobrze, co źle, i co gorzéy. *Chrośc. Luk.* 304. Źle mi posłużył. *Cn. Th.* 1431, przysłużył mi się kaducznie). Źleś nabył, źle też zginąć musi. *Rey. Zw.* 17, złym, niedobrym, niegodziwym sposobem, = źle nabyte, źle odbyte; ze złego nabycia nie cieszy się trzeci dziedzic). Złe źle zatraci. *W. Pft. Mn.* 320. Wszyftko się dzieie źle z użycia złego. *Nar. Dz* 1, 54. Źle-m rzekł, źlem to mówił, uczynił, *nollem dixisse. Cn. Th.* 1431; cf. odwoływam com mówił, pisał fałszywie, potwarliwie, wziął w swą gębę, com źle mówił, *recantare opprobria. Cn. Th.* 611, *ob.* odszczekać). Źle o nim mówią, = niedobrze o nim słyszeć. *Cn. Th.* 1431. Mówiąc co źle o bliźnim, powinno się mówić: broń Boże każdego, ale on tak źle zrobił. *Mon.* 74, 359; *ob.* złomówca, potwarca, ofsocznik). *Dobrzemówcie tym, co wam *źle mówią. *Leop. Luc.* 6, 28. błogosławcie tym, którzy was przeklinaią. *Bibl. Gd.*, którzy wam złorzeczą, Böses wünschen). Źle się mam, nie dobrze się mam, bądź co do zdrowia, bądź co do interesów, sich nicht wohl befinden, sich übel befinden. Źle się mam, chornię. *Cn. Th.* 1431, choro się mam). Nie zdrowo mi, źle mi iakoś. *Cn. Th.* 543. Nie ieft potrzeba lekarza iedno tym, którzy się źle maią. *Rey Pst. J ii* 2. Ma on się nie źle z łafki Pana Boga. *Mon.* 72, 249, er befindet sich, Gottlob, gar nicht übel. Więc Jeymość Panna Maryanna źle ieft w swych interesach? *Teat.* 9, 36, nie dobrze ftoi, sie steht sich übel; es steht mit ihr übel. Już też ftrasznie źle koło dziada naszego być musi, bo mi kazał żeby z grodu regenta do napisania teftamentu sprowadzić. *Teat.* 1 *b*, 12 cf. na schyłku). Źle koło mnie, = zginąłem. *Cn. Th.* 1431, przepadłem, iuż po mnie, iużci źle, *ecce autem perii. ib.* 1422, es steht schlecht mit mir. Źle mi iakoś. *Cn. Th.* 1431; źle mi się robi lub zrobiło, niedobrze mi się zrobiło, mir ist übel, mir ist schlimm. – Źlebyś się był ozwał, ruszył, *malo tuo. Cn. Th.* 1431, z twoiém złém, z twoią szkodą, zu deinem Schaden, Nachtheil, Uebel. – Źle, = źle ieft, w złym ftanie; ieft to złém, niedobrém, szkoda ieft, es steht nicht gut, geht nicht gut, es ist nicht gut, es ist übel, es ist schlimm, es taugt nicht, es ist gefährlich, bedenklich; schade daß... Widząc, że źle, zaraz tył lękliwy podawa. *P. Kchn. Orl.* 1, 250. Tak u niego źle w głowie, iak iuż gorzéy być nie może. *Teat.* 1, 53. Źle mu wierzyć; *male illi creditur. Cn. Th.* 1431 niebezpieczno, źdradno, nie radzę-ć, nie życzę-ć). Źle, że o sobie zbyt dobrze trzyma, ale to dobrze, że ładny. *Teat.* 2 *b*, 7. Bieda oycom z tymi dziwkami, źle-ć im dać, zle-ć nie dać. *Falib. Disk. L* 2. Źle z nim, bez niego gorzéy. *Cn. Ad.* 1354. – Nie źle, = uydzie, owszem dobrze, nicht übel, nicht schlecht. Drzewo to *kocha się nie źle na każdém mieyscu, gdyż i zimne powietrze ścierpi. *Cresc.* 458. Wiesz Frontynie, że ty czasem nie źle mówisz. *Teat.* 35 *b*, 72. Człowiek nie źle uczony. *Gorn. Dz.* 84, niepospolicie, wielce, wysoce). – Źle, *cum insequentibus participiis vel adjectivis*: źle chętliwy, *Sr.* 1. zlěczaracźé niechętny, *maleuolus*, niesprzyiaiący, übelgesinnt. Bolesław źle chętliw potomki Piotrowina naprawił, aby Św. Stanisława pozwy przycisnęli. *Groch. W.* 253. Źle użyty, na złe użyty, nadużyty, *Ec.* злоупотребѝтельный, gemißbraucht, übel angewandt. Tyran źle rozumny. *Groch. W.* 59, skażonego rozumu, von nicht richtigen Verstande. Źle zdrowy, nie zupełnie zdrowy, źle się maiący na zdrowiu, nicht wohl, nicht recht gesund, nicht recht wohl, übel auf, sich übel befindend, sich nicht wohl befindend. Dydo źle zdrowa, rozmawia tak z swą sioftrą wierną. *A. Kchan. W.* 87 *male sana*). Źle żywy, ledwie żywy, ledwie co ieszcze żywy, tchnący, ledwie ieszcze przy życiu, na pół umarły, iuż na schyłku, na zeyściu, przy zgonie, konaiący, kaum noch lebend, nicht mehr recht beym Leben, halb todt. Krew ciepła bieży ftrumieniem, i kupy Źle żywych leie i pobite trupy. *P. Kchan. Jer.* 487. Podarunkami, obietnicami hetman nieco ducha zatrzymał w źle żywych. *Tward. W. D.* 35. – Jego słowa podwoią me męczarnie, przychodzi przeszyć me serce, i źle zagoioną otworzyć ranę. *Teat.* 50, 57, ieszcze niedobrze, ieszcze nie ze wszyftkiém, ieszcze nie zupełnie zagoioną ranę, die noch nicht völlig heile Wunde, noch nicht recht zugeheilte Wunde. Jeszcze źle, = ieszcze nie ze wszyftkiém, ieszcze nie zupełnie, *Rg.*

jûſc nĕ dobro, noch nicht recht, noch nicht völlig. Jeszcze źle świta, iuż sie cała Warszawa o tym placu pyta. *Pot. Jow.* 32. Ewanieliia ieszcze się źle zaczęła, ieszcze źle moc brać poczęła, a iuż do niéy nieprzyiaciel kąkolu natrząsnął. *Zrn. Pſt. a* 4 *b.* Źle-m był ocknął, *s* nie do końca, niedoſkonale, ledwie. *Cn. Th.* 1007, kaum erſt, noch nicht recht. Źle słońce weszło, kiédy ... *Pot. Syl.* 73, kaum war die Sonne aufgegangen. Źle-m wysiadł z nawy, źle-m zsiadł z konia, z wozu. *Cn. Th.* 1007 *simul exscensione facta. Liv.* Źlem połowicę wyrzekł, a on zrozumiał, *vix-dum. Cn. Th.* 1007. Źle-m twóy list *przeczedł, *vix dum legeram, cum.. ib.* Źle się od brzegu odbili, *vix. ib.* Źle, *źle dosyć, *s* skoro, skoro ieno, zaraz skoro, *Rs.* лишь, ſobald als nur, ſogleich als. Źle król odjechał, tedy Swatopełk zdradził. *Bielsk.* 81. Źle rok wyszedł, ali zasię na piérwszy błąd przyszli Prusowie. *Bielsk.* 97. Semowit źle się o śmierci Kazimierza dowiedział, opanował zaraz Płocko. *Bielsk.* 203. Nie tak iak dziś czynią, źle dosyć dzień abo tydzień przy nauczycielu potrwa, zaś do inszego się pokwapi. *Glicz. Wych. L* 2 *b*, skoro ieno, byle ieno). Źle dość Pan wyrzecze, aż się zaraz wszytko ſtanie. *Ryb. Ps.* 58. Źlem dość westchnął w swym frasunku, do ratunku ſtałeś gotowym. *Ryb. Ps.* 275, *ib.* 57. – *Źle, skoro, prędko, natychmiaſt, od razu, ſogleich, geſchwind, ſchnell.* Czemuż mię raczéy źle nie zabiiacie, Wieczne wyroki, na co mię chowacie! *P. Kchn. Jer.* 97. ZŁE, - ego, *n.*, *obacz* zły, – a, – e.

ZŁECHTAC, *F.* złechce *czyn. dk.*, łechcąc wzbudzić, aufkitzeln, aufregen, aufreitzen. Wszytko mi zmierzło, niczego wziąć nie chcę, Nic mi ni guſtu, ni smaku nie złechce. *Zab.* 15, 397. Krwią złechcony niewinnego ſtada Na żarłocznym się brzuchu wilk z oſtępu skrada. *Nar. Dz.* 1, 102. Zyżnieyszego lub bardziéy zachwalonego kraiu złechtała ich chluba. *Oss. Sen.* 9 *corrupit).* Żona gdy ią chuć rozigrana złechce, To z tym, to z owym na przemianę broi. *Hor.* 2, 68 *Kniaż.*

ZLECIC *czyn. dk.*, zlecać *ndk.*, poruczyć co komu, einem etwas auftragen, übertragen, anempfehlen, anvertrauen, aufgeben, übergeben; *Crn.* porozham, porozhim, perporôcham; *Vd.* gordati, gorneſti; *Cro.* narúchzm, zrúcham; *Bs.* priporuciti, narediti (cf. narządzić), odrediti, zapovjediti (cf. zapowiedzieć). Poruczam co komu, polecam, zlecam, *committo, credo. Cn. Th.* 779; cf. polecić, cf. zalecić). *Zleciiąc człowiekowi moc a panowanie nad zwierzęty, ptaki, i inszemi beſtyami, Bóg go panem ziemi ogłosił. *Glicz. Wych. C* 6. Co sam sprawić możesz, drugiemu nie zlecay. *Cn. Ad.* 100, nie zdaway na drugiego). Zlecanie, zlecenie, poruczenie, i to co poruczono, das Uebertragen, Auftragen, der Auftrag, der gegebene Auftrag; *Carn.* porozhilu; *Bs.* priporuka, zapovjed (cf. zapowiedź), naredba). Podobno Wc Pan iesteś ten felczer, z którym z mego zlecenia mówiono o pewnym chorym. *Boh. Kom.* 2, 165. Lizeta ma rozum, i bardzo mi się dobrze sprawiła w tym zleceniu. *Teat.* 38, 271, w zleconym iéy interesie). Wy tyle tysięcy obywatelów Rzymſkich, za iednem zleceniem i iednego czasu zabitych, iakim umysłem znieść powinniście? *Siem. Cyc.* 194, za iednym rozkazem, skinieniem). W prywatnych i naymnieyszéy nawet wagi rzeczach, o samo zaniedbanie zlecenia, iako o wyſtępek godny niesławy, do sądu zapozywaią. *Siem. Cyc.* 128. Osobne było u Rzymian prawo zlecenia, którém równa złodzieyſtwu kara wyznaczona była na tych, którzy w powierzonym sobie interesie źle się sprawili, albo przez zdradę, albo przez niedbalſtwo. *Siem. Cyc.* 124. – *Zlecać kogo na urząd, zalecać, polecać, podawać go, einen zum Amte empfehlen. Nie tych na urzędy zlecał, którzyby *krewnością *narodn bliżsi a złączeńsi byli; ale tych, którzyby byli dobrych obyczaiów. *Kosz. Lor.* 89 *b.*

ZLĚCIC, *zletnić *cz. dk.*, letnim uczynić, miernie ogrzać, zagrzać, lau warm machen. Zlecić wodę, piwo, wino, *s* letnio zagrzać. *Cn. Th.* 1431.

ZLECIEĆ, *F.* zleci, zlecę *med. dk.*, zlatać *ndk.*, zlatywać *częstl.*; zlatuie *Pr. kontyn.*; *Bh.* ſletěti, ſletjm, ſlitnauti, ſlitl; *Sr.* 1. zlěćźu (*Sr.* 1. ſlecźicź wzlecieć, ſlietowacź wzlatać; *Vd.* sleteti; *Rg.* ſletietti; *Rs.* слетать, слетѣть, слечу, слетаю, излетать, спорхнуть. Zlecieć z góry na dół, herunter fliegen, herabfliegen. Ptak z drzewa na zagon zleciał. *Tr.* Zlatał, zlatywał ptak, iakom go postrzelił. *Tr.* – Ogólniéy: zlecieć, spaść z wysoka, zwalić się na dół, runąć, (*oppos.* zleźć); herunter fliegen, herunter fallen. Czy ci się szczęśliwości aniołów zachciewa? zachcieli być bogami, i z nieba zlecieli. *Przyb. Ab.* 24. Powodzenie ieszcze wyżéy go podniosło, aby tam koniecznie ſtanął, zkądby pewniéy na złamaną zleciał. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 41. Z drzewa zleciawszy, nogi połamał. *Teat.* 30 *b*, 41. Nie zleciałżeś Wc Pan raz z trzeciego piętra, pnąc się po drabinie do iakiéyś demozelki? *Teat.* 29, 91. – §., zlatać się do kupy, *Rs.* слетѣться, слетаться, слетаюсь, слётываюсь, zuſammen fliegen, zuſammen geflogen kommen. Orłowie się tam zlataią, gdzie ścierw ſaki poczuwaią. *Cn. Ad.* 964. Umizg, uśmiech, miłe z nimi obcowanie, to ich przynęca, i to ieſt dla nich iak dla much, słodycz, na którą się zlatuią. *Teat.* 10 *b*, 45. Zlecieli się na tę nowinę, na tę trwogę. *Tr.*, biegli się, ſie kamen gelaufen, gerennt, kamen eiligſt zuſammen. – Zlatać się, lataiąc zmordować się, zbiegać się, biegaiąc wycieńczyć siły, ſich matt und müde fliegen, rennen, laufen. Jakżem się zbiegła, zlatała, ledwo tchnę. *Teat. a*, 62. – Zlatać co, lataiąc, zbiegaiąc zwiedzić, przelatać, oblatać, durchfliegen, durchrennen, durchlaufen. Całą wieś zlatałam, nigdzie go znaleźć nie mogę. *Teat.* 14 *d*, 26.

ZLĚCZYC *czyn. dk.*, zlěczać, *ZLEKOWAC *ndk.*; lécząc wyzdrowić, wyléczyć, uléczyć, zgoić, auskuriren, geſund machen, heilen. Liścia dębowe rany nieżaſtarzałe zleczaią. *Urzęd.* 376. Boże otwórz im oczy, a zlécz głowę. *Sk. Kaz.* 35 *b.* Ty sama zlekować miłość potrafisz moię. *Zebr. Ow.* 347 *levare, sed* cf. zlekczyć). *Stryik. Gon. K* 3. Zléczaiący, *zléczny *activ.*, léczący, heilend. Również na gorzki umysł, frasunek, Trudno gdzie zléczny wynaleźć trunek. *Zab.* 15, 344, ein Heiltränkchen, Heilmittel; cf. dobry trunek na frasunek). – Zléczony, ZLECZYSTY, zgoiſty, *recipit curationem. Cn. Th.* 1431, heilbar; *oppos.* niezléczony, niezléczyſty, nieuléczyſty. *ib.* 534, unheilbar, *Vd.* neosdrauliu, neſzelitliu). Choroba poznana zleczyſta. *Cn Ad.* 277. Miał rękę uschłą i skurczoną Prawą, sposobem żadnym niezleczoną. *Odym.*

Sw. R 4 *b.* Tu chytry smok, nabrzmiały iadem niezléczonym Sprośnym sine zadzierzgi zawiia ogonem. *Nar. Dz.* 1, 56. Tym biczem gdy razi, iuż to ieſt rana niezléczona, Któréy nie zgoią żadne lekarſtwa Chirona. *Zab.* 6, 154 *Min.* Zły ięzyk puszcza iad niezleczony. *Eraz. ięz. O* 8. Niewczesna przygana obrzydza młodzi wszyſtkie do naśladowania wzory, i do niezleczyſtéy prowadzi ią *nieuczenności. *Tr. Tel.* 226.

*ZLECZYŃSTWO; *ob.* złoczyńſtwo.

*ZLEDZ, Zlegnąć *niiak. idntl.*, zlegać *ndk.*, (cf. zlądz, zlęgnąć), na dół uledz, ſtęchnąć, spuścić się ku dołowi, lub do kupy, ſich herunter legen, herunter ſinken, zuſammen ſinken (*Sr.* 1. zlibam *scortor, concumbo*; *Bh.* leleti, beleleniem złożyć; *Ec.* слежатися, слежу leżeć razem w kupie; *Rs.* слечься, слегаться zaledz, zależeć). Zlega się co, ulega się co. *Cn. Th.* 1431, ſich niederſenken, einſinken. Rola tęga, zległa a chwaſtem zarosła, czworego potrzebuie orania. *Cresc.* 657 zbita). Gdzie ziemia ieſt piaszczyſta a nie zległa, ale sypka, niepodobna aby się tam wilgotność miała zaſtanowić. *Cresc.* 136. Blanki świeżo wywiedzione, i ieszcze naymniéy nie zległe, długo szturmowi wydzierżeć nie mogły. *Krom.* 275. - Od śmiechu się zlegać albo trząść. *Eraz. Ob. a*, kłaść się, ſich vor Lachen hinſtrecken. Zlegaią się z tego głosu lasy i góry. *A. Kchn. W.* 221, trzęsą się, drżą, ſie beben, ſind erſchüttert, zittern. - ZLEGŁA niewiaſta, zlęgła, *obacz* zlądz, zlęgnąć. ZLEGŁY towar, zleżały, *ob.* zleżeć się; *ob.* zależały, zaległy, verlegene Waare. *ZLEGOWAĆ *cz. dk.*, n. p. Mówili Filiſtynowie do żony Samsona: łagodnie zleguy męża twego, a namów go, żeć powie gadkę. *Leop. Jud.* 14, 15.?

ZLEIĘ; *ob.* zlać.

ZLEKCZEĆ *niiak. dk.*, ſtać się lekczeyszym, *pr. et fig. tr.*, leichter werden. Sława wasza zlekczeie. *A. Kchn. W.* 189, zmnieyszeie, geringer werden, abnehmen. ZLEKCZYĆ *cz. dk.*, lekczeyszym uczynić, *pr. et fig. tr.*, leichter machen, verringern, ſchmälern. Zlekczywszy Kiiowſkiéy katedry skarby i dochody, do Konſtantynopola częſtokroć wybiegiwał. *Sk.* 25.

ZLĘKNĄĆ, zląkł *cz. idntl.*, zlękać *ndk.*, przeſtraszyć kogo, einen erſchrecken. Zlęknąć się, zląkł się, zlękła się *zaimk.*, być nagle przeſtraszonym, ſtrachem przeiętym, ſich erſchrecken, erſchrecken. Zlęknieni i przeſtraszeni *W. Pſt. W.* 336. *Zlęknęły się. *ib.* 316, zlękły się). Dlaczego zlękany w bladéy twarzy masz trwogi? *Przyb. Ab.* 125. Nikt nie zlękły nie zoſtał. *Zebr. Ow.* 393, *omnia pavefacta pectora*). Okropność i trwoga zlękłą ziemię obeszły. *Zab.* 15, 4 *Kniaź.* - §., Jam się bardzo zlękła o pana. *Teat.* 30, 72, bałam się o niego, (*ob.* *zbać się), um einen ſehr beſorgt ſeyn.

*ZLEKOWAĆ; *ob.* zléczyć.

ZLENIEĆ, ZLENIWIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się leniwym, oddać się leniſtwu, ſich der Trägheit ergeben, träge werden; *Rg.* vzljenitiſe). Bardzo się coś pokazuiesz być skorym; obawiam się, abyś po ślubie nadto nie zleniwiał. *Teat.* 16 *c*, 80. Zleniały, *desidiae deditus, plus sonat quam deses, nempe eum, qui diu desidiae aſsueuit, et habitum contraxit, ut et Polonicum* zleniały *plus quam* leniwy. *Cn. Th.* 1431. Zleniałe zbudzał, aby podług kanonów żyli. *Sk. Dz.* 721, cf. oſtygły). ZLENIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zlenienie, przymiot tego co zleniał, eingewurzelte Trägheit. *Prze naszę zleniałość dopuszczamy się mnożyć tym *zawrochom Epireńſkim. *Baz. Sk.* 179. Nie trzeba pokazać po sobie haniebnéy nikczemności a zleniałości, dlatego że się troszka krwi przeleie. *ib.* 383. Wielką wadą pospolitego ruszenia ieſt zleniałość szlachty, nie ćwiczącéy się po domach w sztuce woiennéy. *Popr. W.* 2, 194.

ZLEPEK, - pka, *m.*, ZLEPKA, - i, *ż.*, zlepionego co, etwas Zuſammengeklebtes. Zlepek, człowiek z gliny zlepiony, ulepiony, der Menſch, als ein Erdenkloß, cf. ziemak). On ia z nikczémnéy podły zlepek bryły. *Hor.* 1, 312 *Kniaź.*) Częſto żadnym nie zięty w zapędach wędzidłem Dumny zlepek, iakby go celnieyszém tworzydłem Sprawca życia wytłoczył, a nie z téyże gliny, Czyni, co mu ieſt lubo, a nie co ieſt winny. *Nar. Dz.* 1, 138. Tyś móy twórca, ia twoiéy ieſtem zlepek ręki, Będę czym chcesz *Zabł. Amf.* 14. Zlepku śmiertelny, te są wyroki i nieodmienne ſtatuty. Którémić każe uſtawić kroki, los w dyamencie wykuty. *Zab.* 13, 253 *Nar.*, by śmiertelny zlepek w znikoméy poſtaci Nie ufał, iż go traf marny ubogaci. *Zab.* 12, 212 Nie potrafi śmiertelny zlepek piać Twéy chwały. *Przyb. Ab.* 112. - *aliter*: Okrutnik, wszeteczník, zlepek ze wszyſtkich zbrodni *Nar. Chodk.* 413; zbiór, stek, zlewek, von allen Laſtern zuſammengeſetzt. ZLEPIĆ *cz. dk.*, zlepiać *ndk.*, *Bh.* ſlepiti, ſlepowati, ſlipati; *Sr.* 1. zlepu; *Rg.* ſljepiti), z lepiąc spoić, złączyć, połączyć lepem, zuſammenkleben, zuſammenfügen. Kilka trzcin do kupy łączy, woſkiem zlepia, z nich naywdzięcznieysze tony wywodzi. *Stas. Num.* 2, 138. Spóy anielſkie w ieden rozum rozumy, zlep w iednę bryłę krasomówców wszyſtkich, przedsię nie dosięźesz wspaniałości bożéy. *Pociey* 247, zbiy do kupy). - Zlepić, ulepić, lepiąc utworzyć, zuſammen klebend formiren, geſtalten. Rzekłbyś, że z niebios samych odbiera daniny, Że go Bóg z innéy zlepił, niżeli nas, gliny. *Nar. Dz.* 5, 109. - Zlepić co, *obacz* zalepić co, verkleben. - Zlepić się *zaimk.*, do kupy lgnąć, ſich an einander ankleben, anbacken; *Rs.* сольнуться, слипнуться, слипаться. Ziarnka prochu ciepło zabarytowane zlepiaią się do kupy. *Jak. Art.* 1, 76. Szkło gorące nie tylko samo z sobą zlepia się, to ieſt, sztuka do sztuki, ale też do rozgrzanego metalu, zwłaszcza do żelaza, iak karuk chwyta się. *Torz. skł.* 129. - Oczy mu się zlepiaią, usypia biedne dziecię. *Teat.* 2, 119, zamykaią mu się, w kupę idą, ſtulaią się, die Augen fallen ihm zu. Już mu się śliczne zlepiały oczy. *Zab.* 13, 400. Czytaią xiążki, aż do zlepienia oczu. *Mon.* 71, 122, póki nie usną). ZLEPNĄĆ, *niiak. idntl.*, w kupę zéyść, zlepić się, zuſammen kleben, zuſammen backen. Przetarł zlepłe snem czarniawe oczy. *Zab.* 14, 162.

ZLEPSZYĆ *cz. dk.*, zlepszać *ndk.*; polepszyć, lepszym uczynić, moralnie zbudować, verbeſſern, beſſern, beſſer machen, erbauen. Odchodzili z iego kazania zlepszeni i zbudowani. *Sk. Kaz.* 165. Będąc karani, nic się nie zlepszali. *Ryb. Ps.* 155. Do kościoła mamy się ku zlepszeniu, a nie ku zgorszeniu schodzić. *W. Pſt. W.* 224. Day żywota zlepszenie, byśmy w pokoiu dni zażywali. *Kanc. Gd.* 302.

ZLEŚNIEĆ, *ob.* leśnieć. ZLETNIĆ, *ob.* zlécić, letnim uczynić. ZLETNIEĆ, *ob.* letnieć.

ZLEWAĆ, *ob.* zlać. *ZLEWA, - y, *ż.*, zlewanie, zlanie, zlewek, das Abgießen, Hingießen, Uebergießen, Ergießen, der Erguß. Ah! jak mię martwisz twą zarzutów zlewą. *Przyb. Ab.* 170. ZLEWACZ, - a, *m.*, który co zlewa. *Włod.*; *Bh.* slewač; *Vd.* livar, *Rg.* sljevalaz, der Abgießer, Hingießer, Zusammengießer, der Schmelzer, Metallgießer. Zlewacz oleiu, *capulator. Cn. Th.* 1432. Zlewacz kruszców *fusor. Cn. Th.* 1432. W ogniu zgorzał ołów', próżno zlewacz zlewał. *W. Jer.* 6, 29, próżno złotnik pławi. *Bibl. Gd.*) Oszukał się każdy zlewacz w swym obrazie rytym; bo omylne iest ono, co on ulał. *Leop. Jer.* 51, 17; pohańbiony bywa złotnik od obrazu rytego. *Bibl. Gd.*) *w rodz. żeńsk.* zlewaczka, die Abgießerinn, Ergießerinn und s. w. Mistrzyni doświadczona *in arte bibendi*, zlewaczka. *Mon.* 71, 244, cf. dolewacz, dolewaczka. ZLEWAM; *ob.* zlać. *ZLEWARNIA, - i, *ż.*, mieysce gdzie kruszce zlewaią, *Rg.* sljevniza *officina fusoria*, das Gießhaus. ZLEWEK, - wku, *m.*, zlewek, *w liczb. mnog.* zlewki, *z* zlane rzeczy, zusammen Gegossenes. *Bh.* slewky, slіwky (*Bh.* slewak skopiec), *Rg.* sljevàliste *collicia*; *Cro.* zlévka *fusorium*, *suffusorium*, *Rs.* сливки śmietanka). Zlewek, zlewki, ostatki wina lub innego napoiu. *Włod.*, zlewek, zlewki, *vinum pateris defusum. Cn. Th.* 1432. *fig.* Kroniki stare są raczéy niezgrabnym zlewkiem wielu rzeczy w różnych czasach działanych, niżeli porządną historyą. *Nar. hst.* 2, 592, gmatwą, mieszaniną, Mischmasch (cf. zlepek). - *tr.* Czystą a żadnym rodu obcego zlewkiem nie zmąconą krew' Sarmatów zaburzył przechód Gotów. *Nar. hst.* 2, 2; przymieszaniem, Beymischung. - *aliter.* Uważaymy godność Greków, według stopnia ich zlewku do szczęśliwości ludzkiéy. *Mon.* 75, 167 wpływu, Einfluß. - §. zlewek, kruszec w bryłę, zlany, zlewa bryła kruszcowa, *lita goleń złota, śrebra i t. d. *une barre. Trotz* 1, 586; *Rs.* слитокъ, ein gegossenes Stück Metall, eine Barre, Goldbarre, Silberbarre. Z pociągów boskich złotych i śrebrnych porobił zléwki. *Nar. Tac.* 2, 350. Mówi Pirus Fabrycyuszowi: dam ci tyle złota i śrebra w pieniądzach i w zléwkach, iż potrafisz utrzymać okazałość wielkim ludziom przyzwoitą. *Zab.* 2, 210 *Ossol.* Gdy się tego popiołu dosyć już nasypie w spodni sklep huty śklanéy, odstudzić go trzeba, zlewek rozbić, i na sito gęste przesiać. *Torz. skl.* 210, stopioną materyą). §., Zlewek summy, prawa, należytości, własności na kogo, *z* zlanie iéy na kogo, zdanie, oddanie, ustąpienie, cessya, das Uebertragen, die Uebertragung an einen andern. ZLEWNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zlania, mogący być zlanym, abgießbar, übergießbar, schmelzbar (stopny), übertragbar; *Rg.* sljeevni *fusilis*; *Rs.* сливный.

ZLEŻAŁY; *ob.* zleżyć się, zledz.

ZLEŻĆ, zlazł, zleźli, *F.* zlézie, zlazę *cz. dk.*, złazić *ndk.*, łażąc zeyść, z wolna się puścić na dół, (*oppos.* zlecieć;) herunter kriechen; *propr. et fig tr. Bh.* zlezti, zlezl, slezu, slezti, slezl, slezu; *Sr.* 2. slesć; *Vd.* dolslesti; *Cro.* zlefzti, zlezújem; *Rg.* sljesti, slaziti, flaziti; *Bs.* slisti, siti (zniyść), slaziti, izlaziti; *Rs.* слѣзть, слѣзать, сползти, сползывать (*ob.* spełzać). Robak z drzewa zlazł na ziemię. *Ld.* Zlеź z drzewa na dół. *Tr.* Zlazł z dachu. *Tr.*, herunter klettern, herabklettern. Sposób na oderwanie i zlézienie kopyta. *Hipp.* 125, zlézowanie się, spadanie, das Abgehen, allmählige Losgehen und Abfallen des Hufes. - §., złazić miasto, *perreptare oppidum. Cn. Th.* 1431, z wolna zwiedzić, die Stadt durchkriechen, durchwandern; (cf. zbiegać, zlatać miasto). Zlazłem miasto, i wsie okoliczne. *Tr.* - §., złazić się, łażąc zmordować się, sich müde kriechen. §., złazić do kupy, z wolna schodzić się, zusammenkriechen, zusammengekrochen kommen.

ZLEŻEC się *zaimk. dk.*, zlegać się *ndk.* (cf. zledz, zlegnąć, cf. zlądz, zlęgnąć); leżąc przyyść do należytéy pory, lub też psuć się, nadwątlić się, durch Liegen recht tauglich werden, oder auch durch zu langes Liegen Schaden nehmen, sich verliegen. Wapno kiedy w zimnym dole długo się zleży, przechować go trzeba na fundamenta. *Haur Ek.* 7; cf. uleżeć się). - Zleżały, zległy, zależały, leżeniem uszkodzony, verlegen, durch Liegen schadhaft geworden. Mąka starego młiwa bywa zleżała, molowata, zatęchła. *Syr.* 937. Przydarza mi się toż samo, co xięgom zleżałym i z sobą zlipłym. *Pilch. Sen. list.* 2, 182. Niezleżały towar, ślepy kupiec. *Rys. Ad.* 48, takiemu takie.

ZLICHOCIĆ *cz. dk.*, lichym uczynić, lichoty nabawić, *ob.* zlisić, zliszyć, zliszeć), arm und elend machen. Wszystek dostatek tego świata, okrom Pana Boga, wieczne zlichocenie iest. *Biał. Pst.* 47, lichota, nędza, ubóstwo). *Afflictus* strapiony, strestany, zlichocony, znędzony, udręczony. *Mącz.* Nic nie może być *zwybrańszego, *zwyłupieńszego, zlichoceńszego, *spoliatius. Mącz.*

ZLICHTOWAĆ; *ob.* lichtować. ZLICHWIĆ; *ob.* lichwić, lichwiąc zebrać.

***ZLICINA**, - y, *ż.*, zlewek, zlita abo zlana, ulana rzecz, etwas Gegossenes, im Guß Geformtes. Opuścili prędko Boga, i uczynili sobie zlicinę. *W. Deut.* 9, 12 cielca litego. *ib.* 9, 16, cf. licina). *ZLICIE, *z* zlanie; *ob.* zlać.

ZLICZYĆ *cz. dk.*, *zliczać *ndk.*, w kupę policzyć, obliczyć, zrachować, zusammenzählen, zusammenrechnen, überzählen, berechnen; *Bh.* sčjsti, sečtu, sčjtam, spočísti, spočtil, spočítati (cf. *czcić, czytać, poczet); *Cro.* zbroiti, zbrájam, (cf. zbroić); *Bs.* zbrojitti, uzbrojitti; *Ec.* сочисляю. Cokolwiek wydasz, zlicz a zważ, a datek każdy i wziątek napisz. *Leop. Syr.* 42, 7, wydaway pod liczbą i pod wagą. *Bibl. Gd.*) J nalazłszy, trzeba zliczyć. *Rys. Ad.* 76. Zliczenie, zrachowanie, obrachunek, *Bh.* sečtenj. Zliczony, *possibil.*, ZLICZNY, *ZLICZYSTY, - a, - e, do zliczenia, mogący być zliczonym, zrachowanym, zählbar, berechnenbar; *Bh.* sčjslný; *Sr.* 1. zradnuwanité; *Rs* счетный, *oppos.* niezliczony, niezliczny (*ob.* bez liku), unzählig, *Bh.* nesčjslný, bezčjslný, nesčítedlný; *Sr.* 1. nerachnuwité; *Bs.* bezbrojan; *Sla.* niezbrojen; *Rs.* несчетный, несмѣтный, безсмѣтный, тморичный; *Ec.* нечисленъ, неизчетный, безчисленный, тминный, тмочисленный. Otoż zliczne uczynił dni żywota mego. *Leop. Ps.* 38, 6, oto na dłoni wymierzył dni moie. *Bibl. Gd.*) Usadziła się szarańcza po wszystkich granicach niezliczna. *Leop. Exod.* 10. Niezliczna liczba chorób. *J. Kchn. Dz.* 67. Ze wszech się stron wyruszy i stanie szeregiem niezliczny gmin. *Zab.* 15, 7 *Kniaź.* Sługa twoy iest w pośrzodku ludu niezliczonego. *Leop.* 3 *Reg.*

3, 8, ludu wielkiego, który nie może być zliczony ani porachowany *prze mnóstwo. *Bibl. Gd.)* Cisnąc się przez niezliczne tłumy, udławion był w bramie. *Kanc. Gd.* 316. Rozmnożyły się skutki tego niezlicznie. *Leop. Ps.* 39, 6. bez liczby, *innumerabiliter. Cn. Th.* 22. Zawiedziony w niezliczne błędy był wszytek naród ludzki. *Bzow. róż.* 41, *Gęb. hymn.* 315. Kumańska Sybilla z niezlicznych taiemnych skrytości Rzymski los wypisała. *Bardz. Luk.* 76. Przyszły mi wszystkie dobre rzeczy pospołu z mądrością, i niezliczna *poczciwość przez ręce iéy. *Leop. Sap.* 7, 11, niezliczone bogactwa. *Bibl. Gd.)* Król nadał kapłanom wiele dobrego, i rzeczy innych niezlicznych. *Leop.* 2 *Mach.* 1, 35 wiele i rozmaitych darów wziąwszy, szczodrze ie udarował. *Bibl. Gd.)* Pożytki niezliczne z łaski iego mamy. *Kanc. Gd.* 147. Ludzie napełnione większą łaską i darami niezlicznemi nad wszystko stworzenie. *Bzow. róż.* 43. Pokazała mu sposób modlenia różańca świętego, zalecaiąc mu go z wielkiéy zacności i niezlicznych pożytków z niego pochodzących. *Bzow. róż.* 2. Tu wiązać niezliczone dobrych zasług snopy. *Kul. Her.* 135. Gdy w niebo wstępował, zaszły mu kufce niezliczone duchów z otchłani, którą mocą swą zwoiował. *Odym. Św.* 2, *O o b.* Niezliczoną liczbą strzał go przeraziłi. *Otw. Ow.* 27. *ZLICZNOŚĆ, *ZLICZONOŚĆ, - ści, *ż.*, sposobność być zliczonym, die Zählbarkeit; *oppos.* niezliczność, niezliczoność, die Unzählbarkeit; *Bh.* nesčislnost; *Sr.* 1. nješčachnuwanitosćj; *Bs.* bezbrojnost; *Rs.* тьма (cf. ćma). Niezliczność *innumerabilitas. Cn. Syn.* 482. *Cn. Th.* 544. Wszystkich dla niezliczności niepodobna opisać. *Grod. Dysk. f.* 3 *b.*

ZLIGAĆ; *ob.* zelgnąć. ZLIMITOWAĆ; *ob.* limitować, zalimitować. ZLINIĆ, Zlenić, zlinieć, zlénieć, *ob.* linić, linieć.

ZLIPNĄĆ *med. idntl.*, zlipać się *zaimk. ndk.*, do kupy się zlepić, zusammen backen, sich zusammen kleben. Zlipa się co, zlepia się co. *Włod.*, *lentescit picis in morem. Cn. Th.* 1432. Przydarza mi się to samo, co xięgom zleżałym i z sobą zlipłym. *Pilch. Sen. list* 2, 182.

ZLISIĆ, *ZLIŻSIĆ *cz. dk.*, lichszym uczynić, zlichocić, znędzić, schlechter machen, elender machen, verschlechtern. Zlisić się, Zliszyć się *zaimk.*, Zlisieć, Zliszeć *niiak. dk.*, *zliszaiać *ndk.*, (cf. liszay); stać się lichszym, elender werden. *Consumptus* strawiony, znędzony, zliszony. *Mącz.* Jabym ci tego pewnie próżno nie powtarzał, J zlisiałéy kapusty znowu nie przywarzał. *Pot. Arg.* 546; od liszek zjedzonéy). Błądząc długo po puszczy zdziczą się i zliszą. *Pot. Zac.* 46. Tak Lucyusza zawód popędliwy Przez krótką woynę zlisił się i zmycił. *Chrośc. Fars.* 370. Gdy dziecię mamki iąć się nie chciało, ciało iego zliszaiało, tak iak każde zwierzę, które czasu swego nie dossie, zliszeie. *Orzech. Tarn.* 19. Ślubem było naszéy miłości, że niż się iedno od drugiego zliszy, w oboygu sercach śmierć ma być gotowa. *Pot. Syl.* 519; *Pot. Pocz.* 322.

ZLISIEĆ, ZLISOWACIEĆ, *ob.* lisieć, lisowacieć, stać się lisowatym.

ZLITOWAĆ się, *zlutować się *zaimk. dk.*, zacząć litować się, powziąć litość, zmiłować się, *Bh.* slitowati se, slitowawati se; *Rs.* сжалиться. Zlutował się nad nędzami ich. *Leop. Jud.* 10, 16, użalił się utrapienia ich. *Bibl. Gd.)* Zmiłuię się nad tym, którego mi lito, a miłosierdzie okażę nad tym, nad którym się zlituię. 1 *Leop. Rom.* 9, 15, zmiłuię się nad kim się zmiłuię, a zlutuię się, nad kim się zlutuię. *Salin.* 3, 175. Zlituię się, nad kim się zlituię. *Bibl. Gd.)* Zlutuycie się nademną, wżdam tylko wy przyiaciele moi. *Leop. Job.* 19, 21, zmiłuycie się nademną. *Bibl. Gd.)* Zlitowanie, politowanie, litość, miłosierdzie, zmiłowanie się, das Erbarmen, die Erbarmung. Prawda, także zlitowanie, są to Pańskie własności. *Ryb. Ps.* 42. Byś się nie wiem iako zlutowania godnym pokazał, nie zabronisz, aby się nie mieli twoim upadkiem, tak iak własnym szczęściem cieszyć i radować. *Warg. Wal.* 142. - *Zlitowany, lituiący się, przeniknioniony litością, sich erbarmend, von Erbarmen durchdrungen; *Bh.* slitownjk *misericors*, *f.* slitownice. Jdomen, od fortuny tak źle traktowany, Będzie nad nieszczęsnemi pewnie zlitowany. *Jabł. Tel.* 128.

ZLITOWAĆ, Zlótować, ZLUTOWAĆ, *n. p.* żelazo, zwarzyć do kupy, *Cro.* zlotati, zlotávam *conferramino*; *ob.* litować, lutować, zusammen löthen. *Fibulare* wespołek spoić, zlutować, zagłobić. *Mącz.*

*ZLITY, - a, - e, *s* zlany, *ob.* zlać.

ZLIZNĄĆ *cz. idntl.*; zlizać *ndk.*; liżąc zdjąć, lub też do kupy liżąc zebrać, ablecken, zusammen lecken; *Bh.* slíznauti, slízati; *Sr.* 1. zližu, zližam. Panna śmiotanę zlizała, a młodzieniec sadło zjadł. *Sak. Pr.* 51, oboie zgrzeszyli, oboie nie niewiniątka).

ŻŁOB, - u, *m.*, ŻŁOBEK, - bka, *m. zdrbn.*, *Bh.* žlab ryna, žlabek, žlábek rynienka, (*Bh.* žleb, aužlabj, aužlebj, aužlebina dolina, padoł, wądoł, *ob.* żłobowina); *Slo.* žlab, žleb, žlab, žlabek, žlabček ryna, rynienka; *Sr.* 1. žlob, žwobo żłób dla bydła, *Sr.* 2. žlob, žlobasčk, žlobk, žlobž; *Crn.* shlęb, shleb, *s* ryna; *Vd.* shlieb, rou (cf. rów), koritize (cf. koryto), rinja (*s* ryna), zieu (cf. cew), *s* rura, kanał, *Vd.* strešhni zhlieb, *s* dachowa ryna, *Vd.* shlebezh, shliebez, shlebizh, shlebizhek, zieviza (cewka), zeuzhik, rorizh, *s* rurka, rureczka; *Cro.* sléb, slép, slebichek, slebécz, *s* rura, rurka, kanał; *Cro.* króvni slèb, kaplenicza, *ryna dachowa; *Dl.* xlib, vodotechje, *s* kanał; *Bs.* sglieb, sglib, *s* rynna, kanał; *Rg.* xglieb, vodotocje; *Sla.* xlibbe, *s* ryna dachowa; *Rs.* желобъ, жолобъ, желобокъ, ryna); żłób, rzecz w podłuż wydrożona, laskowana, żłóbkowana, iak ryna, etwas nach der Länge ausgehöltes, wie z. B. eine Rinne. Ze studnicy, która była przed miastem, ciekła woda rurami abo żłoby od południa do miasta. *Leop. Jud.* 7, 6, Wasserrinnen, Quellrinnen, Brunnenröhren. Żłoby, koryta abo rynny, któremi woda płynie na koło młyńskie. *Os. Zel.* 88, das Mahlgerinne. Szumi dziś pełnym żłobem na swym woda młynie, Nazaiutrz skoro spadnie, i wiatr ią wysuszy, Żłób próżny, koło stoi, ani z mieysca ruszy. *Pot. Pocz.* 564. Za Kazimierza Wielkiego żłób rowisty, abo przekop od Krakowa aż do Bochni prowadzić zaczęto, aby wodę z Wisły wpuściwszy handlowne potrzeby w łodziach przewozić możono. *Krom.* 362, *alueum*, kanał, koryto, ein Kanal. - Sól śrebrem roztopiona wlewa się do formy w żłóbki, maiące szerokość gęsiego pióra wyrznięty, wtedy zrasta się w laseczki czarne, które maią imię kamienia piekielnego. *Kruml.* 289, w rureczki, w żłobke-

wate wydrożenia, falcowania, in Röhrchen, Rinnchen. Cyrulik powinien mieć żłóbków dwa żelaznych, po których wprowadzaią się szczypce do wyięcia kamienia z macharzyny; *conductores*. *Czerw.* 28. Ułóż nogę złamaną w żłobku płóciennym z słomianemi walcami równo i wygodnie, który tasiemką zawiążesz. *Perz. Cyr.* 93. - Karczmarka, aby żłobku w kredzie nie wyrzynała, i dwie za iednę śklankę nie nakryśliła. *Haur Sk.* 156, karb żłobkowaty, rowek, eine Kerbe, hohler Einschnitt; cf. dwurażna kréda); sie soll nicht mit doppelter Kreide die Gläser anschreiben. §., w szczególności żłob dla bydła, dla koni, die Krippe fürs Vieh, für die Pferde (cf. iasła); *Bh.* žlab; *Sr.* 1. žlob, žwóbo. Żłoby podług rosłości koni tak wysoko stać maią, aby się koń przyuczał głowę trzymać iak powinien. *Kluk Zw.* 1, 179. Kędy nie masz wołów, tedy i żłób próżny. *Radz. Prov.* 14, 4; *Wuiek ib.* ŻŁOBCZASTY, ŻŁOBIASTY, ŻŁOBKOWATY - a, - e; - o *adv.*; na kształt żłobu, w żłoby lub żłobki, wydrożony, wyżłobkowany, ryniasty, laskowany, rurkowaty, in die Länge ausgehöhlt, hohl, rinnig, wie eine Rinne, Krippe, röhrig, gehohlstreift; *Crn.* ihlębast; *Vd.* shliebast, ziovast; *Rs.* желобоватый. Rzezanie żłobkowate. *W.* 3 *Reg.* 7, 24. Budynki swoie dachówką żłobkowatą kryli. *Pilch. Sall.* 152; *Bh.* žlabowice, *Ger.* Hohlziegel, Forstziegel. Woda do tego zmierza, aby pragnienie zagasić; czyli na to użyiesz roztruchanu złotego, czyli ręki swéy żłobkowato wygiętéy, nic to nie czyni. *Pilch. Sen. list.* 4, 141, die hohle Hand. Krótki wzrok maiącym służą okulary żłobkowate, starym zaś okulary sklepiste. *Krup.* 2, 318, *concave*, wpukłe, nie wypukłe, Hohlgläser. Żłobkowato wzdłuż *imbricatim*. *Cn. Th.* 1432, *Sr.* 1. wužwobiczné. Żłobkowaty wewnątrz, okrągławy. *Cn. Th.* 1432, gewölbt. Niebo wydaie się żłobkowate, na kształt półsferza, w którego śrzodku iest patrzący. *Boh. pr.* 3 *p.* - Gdzie są grunta przykre, żłobiaste, kręte, górne, iak ie mierzyć. *Haur Sk.* 47, pełne dołów, żłobowin, voll Thäler, Gruben. Różne baśnie piszą o Maurytanii i o żłobkowatych mieyscach góry Atlantu. *Petr. Et.* 88, o iaskiniach, Höhlen, Höhlungen. ŻŁOBKOWATOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest żłobkowatym, das Ausgehöhltseyn, die Aushöhlung, die innere Höhlung, Wölbung (cf. sklepistość). Żłobkowatość abo żłobkowata strona iakiéy rzeczy, okrągława strona, część spodnia abo wnętrzna iakiéy rzeczy, iako nieba, czapki, czołnu, *concauum*. *Cn. Th.* 1432. ŻŁOBKOWAĆ, ŻŁOBIĆ *cz. ndk.*, wyżłobkować, wyżłobić *dk.*, w żłob wydrażać, laskować, żłobkowatym uczynić, wie eine Rinne oder Krippe nach der Länge aushöhlen, hohlstreifen, *Sr.* 1. žwobu *concauo*, wužwobam *imbrico*; *Rs.* желобить, желоблю, жолоблю, пропазить, пропаживать, распазить, распаживать. Ziele sierpik od korzenia iest przestrzefowany, to iest, iakoby igłą żłobkował podłuż ku górze. *Spicz.* 42; *idem. Sien.* 79. Żłobowanie, laskowanie, *Vd.* brasdeniza, (cf. brózda), vshleblena rema; *Rs.* выемка (cf. wyiemka), рубецъ (cf. rąb). Żłobkowany, *Rs.* рубчатый, выемочный, *ob.* żłobczasty, żłobkowaty. ŻŁOBOWACINA, ŻŁOBOWINA, - y, *ż.*, *Rs.* желобовина; *Ec.* вдолбина, mieysce wyżłobione, żłobkowate, ein ausgehöhlter Ort, eine Aushöhlung, *ob.* żłobkowatość). Ląd ma w sobie wiele żłobowin ciasnych, które nawałności od wiatrów miotania wylizały. *Otw. Ow.* 559. Była żłobowacina głęboka, co wody Dżdżowe zwykły nią były miewać swe przechody, Pod nią ieziórko stało. *Otw. Ow.* 315. Żłobowina, mnieysza od sapiska, w któréy się wody z deszczów i śniegów zatrzymuią; ieśli dno iłowate, może być obrócona na stawek. *Stroyn. Staw. B.* cf. żłop). ŻŁOBOWY, ŻŁOBNY, - a, - e, od żłobu; *Cro.* slebni, Rinnen=, Gerinne=, Krippen=. We żłobowéy ubogiéy kolébce, sant leżał świata drogi. *Kanc. Gd.* 49, *ob.* iasła, iasełka.

**ZŁOBROYCZY, - a, - e, źle broiący, unheilstiftend, böses verübend. Bogday pod moim rządem miecz sprawiedliwości nie broczył się w krwi złobroyczéy. *Stas. Num.* 2, 186.

ZŁOCIĆ, uzłacać *cz. ndk.*, uzłocić *dk.*, pozłocić, pozłocistym, złocistym uczynić, golden machen, vergolden, vergülden; *Sr.* 1. zwotźu; *Crn.* flotim; *Cro.* zlatim; *Bs.* zlatiti, pozlatiti; *Rg.* zlàtiti; *Rs.* золотить, раззолотить; *Ec.* златити, злащу; *pr. et fig. tr.* Postępować musiał iak aptekarz, co pigułki złoci. *Jabł. Tel. pr.*, cf. słodzić, cf. barwić, pstrzyć, uwiiać w iedwab', w bawełnę). Umknąć się każą cnotliwéy żenie Gdy przyydzie uzłocona ona pani, którą się sam Bóg brzydzi. *Papr. Kot. Cb*, w złoto stroyna). Ty pasterzu wychodzisz uzłocony, tak wielką odmianą upstrzony, owce co iedzą? *Zygr. Fp.* 90. Twą, wizerunku królewskiéy dobroci Zygmuncie, Polska pamięć niech uzłoci. *Kochow.* 270. Skoro się znowu iasny dzień odrodził światu, promieńmi uzłacał wierzchy gór. *Przyb. Luz.* 24, złotą czerwonością uświetnił). Słoneczków małych zkąd tyle, kto ie utoczył tak mile, Znać że ie słońce złociło, i przez swe ciepło spłodziło. *Dar. Lot.* 14. Złocony, *Sr.* 1. zwotźané. Złocić się *zaimk.*, złocieć *niiak.*; stać się złocistym, iak złoto żółknieć, sich golden, sich vergolden, vergülden; *Rg.* zlàtitise; *Ec.* златѣть, позлатѣти. ZŁOCICIEL, - a, *m.*, pozłociciel, cf. złotarz, złotnik, der Vergolder; *Rg.* zlatitegl; *Rs.* золотильщикъ; *w rodz. żeńsk.* złocicielka, die Vergolderinn. ZŁOCIEŃ, - ia, *m.*, *Achillea* rodzay roślin, u nas są te gatunki: zeniszek, kichawiec, krwawnik, złocień przedni. *Kluk. Dyk.* 1, 3-4, Schaafgarbe; *Sr.* 1. retwicžka; *Crn.* ermán, armán, román; (*Rs.* золотарникъ, золотая розга, золотень, золотушникъ *solidago*; *Ec.* златеница śnieć w zbożu). ZŁOCIK, - a, *m.*, *aureolus, sc. nummus*. *Cn. Th.* 1432, pieniądz złoty. *Włod.*, ein Goldstückchen, Goldmünzchen, cf. dukacik, duś, cf. złotko; *Vd.* slatni koss, slatustvu; *Ec.*, *Rs.* златница. ZŁOCISTY, - a, - e; - o *adv.*, złoto maiący, złoto zawieraiący, pełen złota, złoty, goldhaltig, goldreich, voll Gold; *Vd.* slatoun, slata poun; *Rg.* zlatast; *Rs.* золотистый, золотисто. *Złocisty pierścień. *Tr.* Złocisty kruszec, złocista ziemia. *Ld.* Pyta kupca o iakie złociste materye na apparaty kościelne. *Haur Sk.* 257 cf. złotogłowowy, złotołkany, goldgewirkt, goldgestickt. - Złocisty rycerz, *ob.* złoty rycerz. - §., złocisty, pozłocisty, pozłacany. *Cn. Th.* 810 vergoldet; *Ec.* златомоченъ. Grecya Gorgiasza obraz z szczérego złota lany postawiła w kościele, która inszym dotąd tylko złociste kładła. *Warg. Wal.* 311. Srebra złocistego, na brzegach złotych 14; wszystkiego

złocistego nad złotych 16. *Goſt. Gor.* 78. Pstro złocisty rostrucharz. *Kras. Podst.* 2, 13. ZŁOCISTOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest złocistym, Goldreichthum, Goldhaltigkeit; Vergoldheit. ZŁOCIUCHNY i t. p.; *ob.* złoty, - a, - e.

ZŁOCZYŃCA, - y, *m.*, źle czyniący, złe czyniący, broiący, cf. zbrodniarz, cf. *Lat. maleficus*, *malefactor*; *Bh.* złočinec; *Slo.* złočinec; *Sr.* 1. ſłoßnik, (cf. złośnik), zwoſczizwné; *Crn* hudobnek, hudodęlnek, hudóba (cf. chudoba); *Vd.* hudobnik, hudoſtornik, hudodelauz, hudodelz, pregrieſhnik, smertnei ſodbi podvershen; *Cro.* zlochinitel; *Dl.* zlocſinacz; *Hg.* lator, (*ob.* łotr); *Rg.* zlocinaz, zlotvor, zlotvornik, zlotvoraz, tàman, tamgnâk, muzuvjeraz, opák (cf. opak) (*Rg.* zlocesgnak *iners*, *indignus*); *Bs.* zlocinaç koji zlo cini, zloceſt, lottar, lin (cf. leń); *Bs.* zlocesſcgnak *nebulo*, *ignauus*); *Sla.* zlocsinac, zlotvor; *Rs.* злотворитель, злодѣй (cf. złodziéy); *Ec.* лиходѣй, злодѣй, злодѣлатель, злотворникъ, дѣлающій пакости, злотрудникъ, во зло употребляющій труды свои. Złoczyńca dobrze nie czyni. *Sekl.* 61. Niektórzy mincarze pieniądze potaiemnie i złośliwie fałszuią, przeto takich złoczyńców *śladować każdemu potrzebnie należy. *Szczerb. Sax.* 255. ZŁOCZYŃCZY, - a, - e, ZŁOCZYŃSKI, - a, - ie, od złoczyńcy, Uebelthäter=, Verbrecher=, *Rg.* zlotvorski; *Rs.* злодѣйскій, злодѣйственный (cf. złodzieyski). Złoczyńczy pal; *noxialis stipes. Cn. Th.* 1433. §., = ZŁOCZYNNY, *źleczynny, złe broiący, zły, übelthäterisch, verbrecherisch; *Bh.* złočinný; *Slo.* złočinný; *Sr.* 1. zwoſczizwné; *Vd.* hudoben, ſanikarn; *Bs.* zloceſt, opak, zloban; *Rg.* zlochjudan, zlobni; *Rs.* злотворный, злочестный, злочестенъ. Wielka liczba ludzi niedoſtatecznych, złoczynnych i podłużonych do rozboyników się cisnęła. *Krom.* 609. Chlub' się tyranie dziełem podłym i złoczynnym, Wiąż, zabiiay, czyń zemstę nad bratem niewinnym. *Teat.* 44 *d*, 49. Polityka stała się złoczynną przez własną osnowę. *Zab.* 9, 229. Oni naprzód złoczynną szablę ukowali. *J. Kchn. Dz.* 6, morderczą. ZŁOCZYNNICA, - y, *ż.*, kobieta złoczynna, złe broiąca, die Uebelthäterinn; *Crn.* zlochinitelicza; *Rs.* злодѣйка (cf. złodzieyka). Takowéy złoczynnicy kat za dekretem szyię ucina. *Haur Sk.* 237. Woyna iest źrzódłem wszelakich niecnot, nierządnych niewiast, zwodnic, złoczynnic. *Kosz. Lor.* 142 *b*. ZŁOCZYNNOŚĆ, - ści, *ż.*, nałóg broienia złego, czynienia złego zwyczay, die Uebelthätigkeit, verbrecherische Bosheit, *Bh.* złočinnoſt. Świdrygiełło odumieraiąc, Łucko Litwie oddać rozkazał, nie pamiętaiąc iéy przeciw sobie złoczynności. *Krom.* 584, *maleficium.* ZŁOCZYŃSTWO, - a, *n.*, *Złeczyństwo, *Lat. maleficium*; zły uczynek, złość wyrządzona, zbrodnia, wyſtępek, die Uebelthat, Miſſethat, das Verbrechen, Vergehen aus Bosheit; *Bh.* złočinſtwo, złočinſtwj; *Slo.* złočinſtwo; *Sr.* 1. zweztzineno, zwoſczina; *Vd.* hudoba (cf. chudoba), hudodjanſtvu, hudodelſtvu, hudoſtorſtvu, hudodeuk, vdielanje, sagrieſhenje, sabreda, ſanikarnoſt; *Cro.* zlochinztvo, zlochinſztvo; *Dl.* nepocinſztvo (cf. niepoczciwość); *Hg.* latorſagh (cf. łotroſtwo); *Rg.* zlocinſtvo, zlótvorſtvo, zlotvornos, opacina, opaccina (cf. opaczność), muzuvjerſtvo, zlochjudnos, zlobba, zlocchja (*ob.* złość); (*Rg.* zloceſtvo *inertia*); *Bs.* zlotvorje, zlocinſtvo; (*Bs.* zloceſtvo, zloba 1., *vitium*, *malitia*, *improbitas.* 2., *desidia*, *ignauia*); *Sla.* zlocsinſtvo; *Rs.* злочествїе, злотворенїе, злодѣянїе, злодѣйство (cf. złodzieystwo; (*Rs.* злочинїе nieporządek, łaydactwo). Między wszyſtkiemi *złeczyństwy żadne gorsze, iak zdrada. *Eraz. ięz. L* 5. Złoczyńſtwo im pospolitsze ieſt, tym srożéy bywa karane. *Szczerb. Sax.* 176. Bogu nie chcieli być posłuszni, szatana zaś usłuchali, i inszemi rozmaitemi złoczyńſtwy przeciwko Panu wykroczyli. *Sekl.* 31. Wszyſtkie ustawy Chrystusa, abo świętego żywota uczą, abo złoczyńſtwa bronią. *Sekl.* 57. Jedzą, nie tylko krom potrzeby, ale też dla złoczyństwa, iak mówią dla trunku, aby mieli po czymby pić mogli. *Sekl.* 111. Złoczyństwa popełniać, *Sr.* 1. tzinu złé; *Rg.* zlocinitti, zlotvoritti; *Cro.* zlochinim; *Ec.* злодѣю, злодѣйствую; *Gr.* κακουργῶ *malefacio.*

ŻŁOD, - u, *m.*, *Żłódź; deszcz zlodowaciały. *Włod.*, gefrorner Regen, Eisregen, Schneeregen, *Cro.* ſpigel; *Sr.* 1. woßkorod, zamerzenné dezcz. Gdy ona rosa (manna) osychała, okazało się coś na puszczy maluczkiego i okrągłego, iako żłód subtelny na ziemi. *Radz. Ex.* 16, 14, *Budn. idem.*, iako śrzoń na ziemi. *Bibl. Gd.*) Żłód pada *gelicidium. Cn. Th.* 1433. ZLODOWACIĆ, ZLODOWACIEĆ, *ob.* lodowacić, lodowacieć. *Addas*: Weź soku wiśniowego, cukru, dodawszy wody, zmieszay a zwarz aż do zlodowacenia. *Sien.* 525. *Bs.* slediti, ſmrriznuti, = zlodowacieć, *zlodzieć.

ZŁODZIEIARNIA, - i, *ż.*, więzienie dla złodzieiów, złoczyńców, zbóyców, łotrów, ein Spitzbubengefängniß, Diebsgefängniß. Winnego zbóycę wyimą z złodzieiarni, a Chrystusa wrzucą do katuszy. *Pot. Zac.* 92. *ZŁODZIETNY, - a, - e, złe dzieci maiący; *Ec* злочадный, *Gr.* κακότεκνος. ZŁODZIEY, - ieia, *m.*, ZŁODZIEIEK, - ieyka, ZŁODZIEYCZYK, - yka, *m.*, *zdrbn.* - *haec vox ex origine sua generalis est*, złodziéy, co złość działa, der Uebelthäter, Miſſethäter (złoczyńca), *opposita voci* Dobrodziéy, (n. p. Pókiś mi dobrze czynił, zwałem dobrodzieiem, Jakeś mi złość wyrządził, zowię iuż *złodzieiem. *Mon.* 76, 371); *sed usus eam restrinxit ad certum maleficii genus*, *seu furti*, *loco vocis* kradzieżnik, der Dieb, der Stehler, *quae furis vocem proprie exprimit. Cn. Th.* 1433. Polski wyraz złodziéy pokazuie, iak u przodków naszych, zamknięcia mało używaiących, naywiększym występkiem była kradzież. *Kpcz. Gr.* 3, *p.* 101; *Bh.* złoděg, złoděgjček; *Slo.* złoděg, złodegjček; *Sr.* 2. ſłozey, ſłowzei, paduch (*ob.* paduch), *Sr.* 1. paduch, paduſchk; *Crn.* tat, *Vd.* okradnik, kradluvauz, kradnik, kradlivez, kradlovez, tat, (cf. tayny, taić), hoſtnik (cf. gość, cf. *Lat. hostis*); (*Vd.* sluedi, slodei, = czart, zły duch); *Cro.* tàt, lupes, lupèſich (cf. łupieżca) (*Cro.* zlodéy, zlòdi, = czart); *Dl.* lupex; *Hg.* lopo; *Rg.* lûpex, kradilaz, lupexich, ciovèk pohitan; *Bs.* lupeſg; *Sla.* tàt; *Rs.* крадунъ, тать, воръ, (cf. wor), воришко, ворище, хищникъ (cf. chwycić); (*Rs.* злодѣй złoczyńca, główny nieprzyiaciel); *Ec.* лишенник, тать, воръ; крадунъ; (*Ec.* злодѣлатель, злодѣй złoczyńca). Złodziéy nie przychodzi, iedno żeby kradł. *Sk. Kaz.* 266. Będziesz złodzieiem, ieśli kraść będziesz. *Sien.* 438. Jeżeliby tu złodziéy iaki kraść przyszedł, to go tak przez kiy przesadzę, że tu więcéy nie zayrzy. *Teat.* 52 c, 57.

Złodziéy, cf. smołę ma w ręku, Ignie mu wszyftko do ręki; ma długie palce; trzeba za nim wyyrzeć; bierze, gdzie nie położył; smyk). *Furculus* złodzieiek, *furunculus* złodzieyczyk. *Mącz.* Wielcy złodzieie małe wieszaią. *Rys. Ad.* 73, *magni fures paruum ducunt*, (Diogen); małe złodzieie wielcy karzą. *Cn. Ad.* 471, małe złodzieyki wieszacie, Wielkim się nisko kłaniacie. *Rey Zw.* 234, złodzieyki wieszaią, złodzieie są wolni. *Sax. Porz.* 144, małe złodzieyki wieszać, a wielkie puszczać. *Cn. Ad.* 471; bąk się przebiie, a mucha uwiąźnie, wielkie złodzieie małego złodzieyka osądzili. *Falib. Disk. L* 3; *Slo.* malich zlodégow wasugu, welkich puscágu. Na złodzieiu czapka gore. *Zegl. Ad.* 48, *Rys. Ad.* 48, niespokoyne ma sumnienie; żyie by mysz na pudle; cf. zjadł pies sadło). Móy Jędrzeiu, Nie gore czapka na wielkim złodzieiu. *Zab.* 14, 363. Złodziéy a kłamca dway bracia. *Cn. Ad.* 1344, wer lügt, der stiehlt. Równo przechowywacza, iak i złodzieia karzą. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 59, *Slo.* ne bolobi zlodéga, kebi né bolo skriwáča; *Vd.* bi ne biu fkrivavez, bi ne biu kradlovez, z nie byłoby złodzieia, gdyby nie było przechowywacza). Złodziéy złodzieia nie rad sądzi. *Sax. Porz.* 16, cf. kruk krukowi oczu nie wykluie). Znaią się, iak złodzieie w iarmark. *Cn. Ad.* 1362, zna swóy swego, znáią się oni, rozumieią się). Lepszy mądry złodziéy, niż głupi włodarz. *Rys. Ad.* 35 mnieyszą szkodę czyni). Trudno w tym domu ukraść, gdzie sam pan złodziéy. *Teat.* 6 *b*, 23. Złodziéy wielki, wierutny, sławny, *trifur. Cn. Th.* 1433. Złodziéy bydła, *ob.* bydłokradca. Złodziéy ludzi, *ob.* ludokradca, martauz. Złodziéy świętych rzeczy; *ob.* świętokradca). Dzień Pański przyydzie iako złodziéy. *Rey Post.* *x x* 5, nagle, z nieobaczka, bez wieści). Przyiaciele złodzieie czasu. *Pilch. Sen. list* 2, czas kradną, truią). — Złodziéy u świecy palący się, wilk, część knota ubocznie świecę trawiąca, der Räuber am brennenden Lichte. — *Irati dicunt*: smrodzie, śmierdziuchu, pomyio, powrozie, obiesiu, złodzieiu, niecnoto. *Cn. Th.* 1034, *ob.* szubienicznik, szubienica, du Galgenstrick. ZŁODZIEYKA, - i, *ż.*, kobieta złodziéy, co kradnie, co ukradła, eine Diebinn, Stehlerinn; *Bh.* zlodégka; *Sr. 2.* slozejka; *Rg.* lupèxiza, pohitna; *Bs.* lopesgiça; *Rs.* крадунья, воровка (злодѣйка złoczynnica); *Ec.* крадебница, воровка. ZŁODZIEYSKI, - a, - ie, od złodzieia, od złodzieystwa, z kradziecki. Diebs=, diebisch=, Diebstahls=, *Bh.* zlodégſkí, *Slo.* zlodegſký; *Sr. 1.* paduſkí; *Crn.* tatinske; *Vd.* tatinski, kradliu, tatoun, tatouſki; *Cro.* tatben, tatſzki, lupeslyiv, lupeſki; *Dl.* lupeſlyv; *Hg.* lopos; *Rg.* luupexni, lupèſcki; *Rs.* татиный, татскій, крадливый, вороватый, воровскій, хищный (cf. chwytny), хищниковъ, хищническій (*Rs.* злодѣйскій, злодѣйственный złoczyńczy); *Ec.* крадебнически, воровски. Czemu złodzieyskim okiem w cudze dobro wzierasz! *Hor. Sat.* 190. Złodzieyskie rzemiosło, złodzieystwo. *Cn. Th.* 1433. *Złodzieyskie, po złodzieysku. *Cn. Th.* 1433, złodzieyskim sposobem, iak złodzieie zwykli. ZŁODZIEYSTWO, - a, *n.*, popełnienie kradzieży, der Diebstahl, die Dieberey, das Stehlen, Gestehle; *Bh.* zlodégstwy; *Slo.* zlodégstwo; *Vd.* tatnia, tatvena, tatinstvu, kradenje, kradva, vkradenje, okraſtvu, okradva; *Cro.* tatbinztvo, tatbina, lupeſina, lupeſchina; *Dl.* lupeſchina; *Hg.* lopaas; *Bs.* lupeſctina; *Rg.* lupſèctvo, lupèſclina (cf. łupieztwo); *Rs.* воровство, хищничество (*Rs.* злодѣйство złoczyństwo, злодѣйствовать broić); *Ec.* крадебство. Złodzieystwo iest zdradliwe uymowanie rzeczy cudzéy. *Szczerb. Sax.* 518; *ib.* 322; niesłuszne wzięcie rzeczy cudzéy bez wiadomości pana iéy. *ib.* 342; cudzéy rzeczy nad wiadomość i wolą Pańską umykanie. *Klon. Wor.* 3. Złodzieystwo i przywłaszczenie sobie cudzéy rzeczy, iest przeciwko sprawiedliwości. *Karnk. Kat.* 352. Pod złodzieystwem każde niepobożne i nieprzystoyne rzeczy nabywanie, P. Bóg zawiązał. *Hrbſt. Nauk. t b.* Poiedynek ieszcze gorszy, niż złodzieystwo. *Boh. Kom.* 4, 216; iak za złodzieystwo karzą szubienicą, tak w niektórych państwach i za poiedynki. *ib.* 4, 217. — *§. collect.* złodzieystwo, z złodzieie, Diebe, Diebsgesindel. *Tr.* *ZŁOFARBISTY, - a, - e; *Ec.* злошарный, *Gr.* κακόχρους *decolor.*

*ZŁOG, - u, *m.*, zlężenie niewiasty, połóg, die Niederkunft; (*Rs.* слогъ, сл гиня syllaba, cf. złożyć). Po pierwszym złogu stał się żywot Cerery niepłodnym; ale day go Bogu, wszystkie matki przeniosła tym płodem iedynym. *Zab.* 15, 16 *Kniaź.*

ZŁOIĆ, *ob.* łoić. *Addas:* Po staroświecku, skórę ci złoię batem. *Teat.* 43 *c*, S *Wyb.*

*ZŁOIMIENNY, - a, - e, złego imienia, *Ec.* злоименитый, *Gr.* κακώνυμος; *Subst.* злоименность, *Gr.* κακωνυμία. *ZŁOISTNY, - a, - e; - ie *adv.*, *Ec.* злоестественный, *Gr.* κακοφυής. *ZŁOKSZTAŁTY, *Ec.* злозрачный, зловидный, *Gr.* δυσμορφος. *ZŁOLUBNIK, - a, *m.*, *Ec.* злолюбецъ, *Gr.* φιλόκακος.

ZŁOMEK; *ob.* złamek. *ZŁOMIĆ; *ob.* złamać. *ZŁOMICIEL, - a, *m.*, złamacz, przełamacz, der Zerbrecher; *Rg.* ſlomitegl; *w rodz. żeńsk.* złomicielka, die Zerbrecherinn. ZŁOMIGNAT, - u, *m.*, ziele od spoienia i zwarzenia kości w ciele złamanych rzeczone, drudzy gadowym albo wężowym trankiem zowią, *consolida, solidago Saracenica. Syr.*, heidnisch Wundkraut; *Sla.* gavez, *Rg.* gavez (cf. gawiedź). ZŁOMIKAMIEŃ ziele, *ob.* łomikamień. *ZŁOMIŚLUB, - u, *m.*, złamanie ślubu, ślubołomstwo, wiarołomstwo, der Gelübdbruch. Złomiśluby i krzywoprzysięstwa mnichów. *W. Post. M.* 486. - Złomiślub, - a, *m.*, ślubołomca, der Gelübdbrecher. Gdy sobie kto żywot duchowny obierze, gdyby potym tego żałował, byłby złomiślubem. *Szczerb. Sax.* 250. Ty bezecny odszczepieńcze, złomiślubie! *W. Post. W.* 3, 372. Gdyby kto *gwar przyrzekł, i nie mogąc mu dosyć uczynić, połowicą wargeltu odkupi się, będzie-li ten mógł być złomiślubem nazwan, albo nie? *Szczerb. Sax.* 164. Lichwiarze, kosterowie, złomiślubowie, także ci, którzy miastu liczby z szafunku dać nie mogą, tych wszystkich dobra do skarbu przychodzą. *ib.* 125. ZŁOMISTY, ZŁOMNY, - a, - e, do złamania, mogący być złamanym; *Cro.* zlomlyiv; *Bs.* slomglivi; zerbrechlich, zerbrechbar; *oppos.* niezłomisty, niezłomny; *Vd.* neslomliu; *Ec.* неизломный, несломимый, unzerbrechlich, *pr. et fig. tr.* Jak przez mur walną mocą skołatany, Lub przez wybite drzwi i złomne ściany, Przeszedł do nich. *Chrośc. Job.* 110 złamane, wyłamane, ausgebrochen, durchgebrochen). Nogi im niezłomnemi zawięzuie pęty. *Dmoch. Il.*

2, 4. W otchłistéy przepaści niezłomnemi pętami przykowany iest. *Bzow. róż. pr.* Niezłomisty *infrangibilis. Cn. Th.* 544. Miała bogini pokóy, dzieło wiekopomne Wulkana, który zmocnił zamkiem drzwi niezłomne. *Dmoch. Jl.* 2, 4-5. Na reszcie piersi tarczą niezłomną okrywa, Na głowie szyszak pyszny z groźną kitą pływa. *Dmoch. Jl.* 83. Żelazem niezłomném grzbiet mu obciążono. *J. Kchn. Ps.* 156. Mocnieyszym niż dyamentem niezłomnym pokazuie się Pan w téy swoiéy ciężkiéy męce. *Bzow. róż.* 64. Niezłomny, niezwyciężny, nie do zwalczenia, unbesiegbar. Śmierci mus iest powszechny, nieuchronny, niezłomny. *Pilch. Sen. list* 248. Człowiek groźbami niezłomny. *Nar. Tac.* 3, 46. Już ziemskie za nic miał sobie posiłki, Ani upadał, nikomu niezłomny. *Chrośc. Luk.* 125, nie ustępuiący, nie ulegaiący). Mąż niezłomnéy wiary. *Chrośc. Fars.* 200; nienaruszonéy, staléy, = nie wiarołomny, nie złomiślub). Niezłomna przysięga ieszcze mi do czynienia zostawała. *Węg. Marm.* 1, 204, któréy się złamać nie godzi, święta). Pakta owe niewzruszone, niezłomne, Solimanową drogę zagrodziły. *Tward. Wł.* 57.

ZŁOMOTAĆ, *ob.* łomotać; z łoskotem złamać, połamać, krachend zerbrechen. Kto upadnie na ten kamień, złomoce się, a na kogo zaś upadnie, tego zdruzgoce a zetrze. 1 *Leop. Math.* 21, 44, złamie się 3 *Leop.*, roztrąci się *Bibl. Gd.*).

ZŁOMÓWCA, - y, *m.*, potwarca. *W. Post.* 139, 12, źle o drugich mówiący, osocznik, der Afterreder, Verläumder; cf. złorzecznik). Ktoby słowem uwłóczył czci brata, Rada uznać ma, iakiego Złomówca taki winien iest karania, J osądzić go, według swego zdania. *Odym. Sw. S* 4 *b.* Nie iednego iuż ewanieliia z furyata cichym, ze złomówcy dobromówcą uczyniła. *W. Post. Mn.* 86. *ZŁOMÓZGI, - a, - ie, skażonego mózgu, *Ec.* зломо́згїй, *Gr.* κακο-νους, verdorbenen Gehirns. *ZŁOMYŚLNY, - a, - e, myślący źle; *Vd.* hudomiſhozhen, schlechtdenkend. *ZŁONAŚLEDNIK, - a, *m.*, *Ec.* злоподража́тель, *Gr.* κακοζηλος, *mali imitator*, naśladowca złego. *Złonaśladnictwo, *Ec.* злоподража́нїе, *Gr.* κακοζηλια.

*ŻŁOP, *SZŁOP, u, *m.* żłopanie, żłopnienie, i to co się żłopa, łepce, łoczy, das Schlampern, das Geschlampere, das Schlürfen, Schlappern, Geschlapper; das Geschlampte, das Eingeschlürfte. Boiaźń boża pierwsze grono, Na ten łubek przywiniono, Bo ta stróżem, ta i tropem, Byś nie spluskał szaty *szłopem. *Miask. ryt.* 2, 130, opilstwem, ożrzalstwem cf. winożłop). Jakim się brzydzi i natura żłopem, Tym nasycaią głody i przemory. *Chrośc. Luk.* 175, żérem, pokarmem nędznym, elende Nahrung. Uciekłszy, w grobach, w lasach, żłopem żyli przeciwko naturze, Póki natura nie przywiodła ich ku pierwszéy posturze. *Chrośc. Fars.* 184. - *§., żłopy, sapiska, żłobowaciny, źrzodliska, zdroiska, Sumpfboden, Morast. Między bagnistemi żłopy i straszliwą łoziną, ścieszka tylko była. *Tward. Pasqu.* 55. Ciężko wsparowani, cofną się w te tropy, J w staw iedni, drudzy w kał, ci w przyległe żłopy. *Tward. W. D.* 21. ŻŁOPAĆ *cz. ndk.*, żłopnąć *idntl.*, łeptać, *Gr.* λαπτειν, łoczyć, schlampern, schlappern, schlürfend in sich hinein schlingen, saufen, fressen (wie die Hunde); *Bs.* slopati *potare*, *Rs.* локнуть, локать, локаю, лочу; *pr. et fig. tr.* Tam owce igraią, woł ze zdroiu żłopie. *Mon.* 68, 484. Żydzi, Turcy i Cygani żłopią iak szkapy wodę. *Mon.* 73, 440. Opoie, którzy żłopią wino do północy. *ib.* 75, 311; *ob.* winożłop). Wino bez miary poczęli żłopać. *ib.* 76, 839. Dzień i noc żłopią; ieszcze im się schodzić trzeba do przedpokoiu pańskiego na piiatykę. *Teat.* 28 *b*, 11.

*ZŁOPŁODNY, - a, - e; *Ec.* злоплодный, *Gr.* κακοκαρπος, płodny w złe rzeczy, böseserzeugend. ZŁORZECZEŃSTWO, - a, *n.*, *Bh.* zlořečenstwj, zlolepctwj; *Rg.* zlogovorstvo; *Bs.* kletva, (*ob.* klątwa); *Rs.* злорѣчїе; złorzeczenie, i to czym się złorzeczy, i niby skutek tego, cf. przeklinanie, przekleństwo; *oppos.* błogosławieństwo, *dobrorzeczenie); das Verwünschen, die Verwünschung, der Fluch, cf. *Lat. maledictio, maledictum*). Chrystus nie oddał złorzeczeństwa za złorzeczeństwa; my i iednego słowa przykrego cierpieć nie możemy, ale za iedno złe słowo sto gorszych oddawamy. *Dambr.* 183. Wiele potwarzy i złorzeczeństwa nań wkładał. *Sk. Dz.* 817, cf. obmowa, cf złomówca). Na bluźnierstwa, na złorzeczeństwa usta otwarte maią. *W. Post. W.* 2, 191. Złorzeczeństwo, i kłamstwo wezbrały. *Birk. Zyg.* 23; 1 *Leop. Oze.* 4, 2, krzywoprzysięstwo. *Bibl. Gd.*) Odłóżcie te wszystkie rzeczy, gniew, popędliwość, złość, złorzeczeństwo, plugawe słowa z ust waszych. *Rey Pst. T* 3. Komu stary człowiek błogosławi, wnetże błogosławieństwo nad onym się stawi, a komu zaś złorzeczy, złorzeczeństwo miewa. *Prot. Kont. C b.* Ruben tak nad sobą uznał złorzeczeństwo. *ib.* ZŁORZECZLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, łacność do złorzeczenia, *maledicentia. Cn Th.* 1433, der Hang zum Fluchen, Verwünschen, die Lästerungssucht. ZŁORZECZLIWY, ZŁORZECZNY, - a, - e; - ie *adv.*; *Sr.* 1. klepacine; *Rg.* zlogovorni; *Rs.* злорѣчивый, źle życzący, przeklinaiący, łżący, szkaluiący, potwarny, fluchend, verwünschend, lästernd, schmähend. *Mordax homo* zły, złorzeczny człowiek, zjadły. *Mącz.* Jeżeli ci zaś dzielność nadał Bóg odwieczny, Czy przeto ci pozwala, byś tak był złorzeczny? *Dmoch. Jl.* 14. Złorzeczliwie, *maledice. Mącz.*; *Cn. Th.* 1433. Zaocznie albo z pośmiechem, albo od prawdy złorzeczliwie i uszczypliwie o kim mówić. *Budn. Cyc.* 71, (*Rg.* zlorèk, = satyryczny, *Rg.* pjesan zlorekka, = satyra). ZŁORZECZNIK, - a, *m.*, człowiek złorzeczliwy, złorzeczący, ein Verwünscher, Lästerer; *Bh.* zlolepce; *Sr.* 1. klepiczer; *Bs.* złoricjaç, zla jezika; *Rg.* zlogovornik, zlorik). Lucyan, bluźnierca i złorzecznik. *Sk. Dz.* 88. ZŁORZECZYĆ *cz. ndk.*, źle na kogo mówić, złego mu życzyć, łżyć go, einen lästern, schmähen, verwünschen, (*oppos.* błogosławić, *dobrorzeczyć); *Bh.* zlořečiti; *Slo.* zlorečit', zlořečjm, zlořečenj; *Sr.* 1. zle wintzupu, zwe wintzwano; *Rg.* zlorecchi, zlogovoritti o tkomu *dir male*; *Ec.* злорѣчити, злоглаго́лствую, злословить (*Rs.* злославити potwarzyć); *Rs.* клясть, кляну, кляну (*ob.* klnąć). Złorzeczę, *minus est quam*. przeklinam. *Cn. Th.* 1433, *Lat.* maledico). Złorzeczony a przeklęty człowiek, który sobie czyni bałwan rzezany abo lany. *Leop. Deut.* 27. ZŁOŚĆ, - ści, *ż.*, ZŁOSTKA, - i, *ż. zdrbn.*, złośliwość, złe przymioty serca, die Bosheit, Boshaftigkeit, böses Herz, böser Character; *Bh.* zlost, zloba; *Slo.* zlost; *Sr.* 1. zlosc, zwosci, zwobota, nefmausci; *Crn.* ſlóba, flobnust, slobnost, hudoba, hu-

dobnost, hudobya (cf. hudoba); *Vd.* slobnost, gnjiem (cf. gniew), hudoba, hudobitnost, hudobstvu, hudobia, hudobnost, hudoblívost, pregresnost; *Cro.* zlòba, zlatenicza, sutenicza (*Cro.* lùt, = żółć); *Bs.* zloba, zlobnóst, zlocestvo, hudobnost (*Bs.* złota, zlovoglja *moeror*;) *Rg.* zlôcchja, zlobsctina, zlobba, zlobnos, zlocinstvo (*ob.* złoczynność), zlochjudnos, zlotvornos, *barbar.* lukavstvo; *Rs.* злость, злоба, лихо, лихость (cf. licho, lichość). Złość w sobie zamyka nieszczerość a odmienność umysłu i przewrotność. *Rey Pst. T* 4. Złość ukryta i iawna; druga satyra *Kras.* Sama się złość z czasem odkrywa. *Kras. Sat.* 19, Złość naywiększa, djabelska, *Cro.* vragulia (cf. wróg); *Dl.* opachina (cf. opak). - Złość, zły przymiot iakiéy rzeczy, szkodliwość, przywara, skaza, wada, böse Eigenschaft, Schädlichkeit. *Excoquitur omne vitium agrorum per ignem incensae stipulae*, wygore, wywre złość. *Cn. Th.* 1433. Tym sposobem złość z wrzodu ustąpi. *Tr.* Woda z błota złość w się bierze. *Tr.*, skazi się, psuie się). - Złość, zła rzecz, nieluba, złego co, złe (cf. kat, czart). *Cn. Th.* 1430, etwas Böses, Schlimmes; das Böse; (cf. der Böse; *ob.* zły, złe). - Złość, złośliwy uczynek, niecnota. *Cn. Th.* 1433, eine ausgeübte Bosheit, ein Streich, (böser Streich), ein Possen. Serca z rozumem rzadko się zgadzaią, Wzaiem wspól sobie złostkę wyrządzaią. *Teat.* 10*c*, 22 Schabernak). Pókiś mi dobrze czynił, zwałem dobrodzieiem, Jakeś mi złość wyrządził, zowię iuż *złodzieiem. *Mon.* 76, 371. Kto złość każe komu, to się zlewa na niego. *Bardz. Tr.* 224. Kommodus takich ludzi na urzędy do powiatów słał, którzy iemu samemu złości płodzić pomagali. *Kosz. Lor.* 71. Nigdym się nie spodziewała, żebyś WcPan chciał taką złostkę wypłatać Elizie. *Teat.* 14*c*, 19, *ob.* psikus, figiel, psota). Ludzie dopiero złości opuszczaią, gdy ich płodzić nie mogą. *Ezop.* 115, cf. grzech go opuścił). - Na złość, na psotę, na niecnotę komu co uczynić. *Cn. Th.* 451, na przekorę, einem was zu Possen thun. Chcą żeby się nie gniewać, a one właśnie iak na złość robią. *Teat.* 6*b*, 12. Na złość czynić abo zątroskać, *aegre facere. Mącz.* Na złość mi ią wydziera, na złość mi ią bierze. *Morszt.* 312. Wie zapewne o wszystkiém, a iak na złość pyta. *Zabł. Firc.* 57. Ja to żartem wyrzekła, a ty na złość właśnie Prawdą mienisz dla żartu wymówione baśnie. *Zab.* 11, 379 *Zabł.* Co za zuchwałość, na złość mi w dom ią sprowadzić, i ieszcze zamknąć się z nią w swoim pokoiu. *Teat.* 54, 51. Rozumiałem, że się upamiętacie; ale widzę, że iak na złość publiczności, trzeci iuż numer waszéy gazety wychodzi. *Gaz. Nar.* 1, 16. Godna podziwienia, iako się w Turczech na złość tyrańskiwu i wymysłom szatańskim, znayduią chrześciianie. *Kłok. Tur.* 101, *en depit*; cf. w brew). Nie umrę, na złość złemu. *Ryb. Ps.* 235. Ja też na złość iuż wesołą żyię. *Past. F.* 115. Na złość nie póydę. *Past. F.* 115. Móy mąż zamknął mię za kratą, znalazłam sposobność otworzyć kłódkę, i na złość iemu zaraz z domu póydę. *Teat.* 52*d*, 50. Po co ten tu bakałarz iak na złość przychodzi? *Teat.* 50, 73, iak umyślnie, dla przeszkody). - Złość, złości, = furya, gniew rozsrożony, passya, wściekłość gniewu, Bosheit, Grimm, Aerger, Wuth. A iuż też mnie prawdziwie wszystkie złości biorą. *Zabł. Zbb.* 89; *Teat.* 15, 47. Wszystkie mnie złości biorą, słysząc WcPana tak mówiącego. *Teat.* 22, 24. Złość mię bierze, trutniu borowy, dziadu przemierzły. *ib.* 25*c*, 15. Śmieszy mię ich złostka. *ib.* 5*c*, 59. Nie mam-że na to pękać się od złości? *ib.* 29, 99. Ach oszaleię, pęknę ze złości. *ib.* 55*d*, 9. Dróyy się za łeb, gryź ze złości, chcę żebyś pękł z zazdrości. *Teat.* 56*c*, 42. Pieniła się ze złości, ale potym się uśmiechała. *Teat.* 5, 131. ZŁOŚCIĆ *cz. ndk.*, (złostować *Bndtk.*), złościć kogo *ndk.*, rozłościć *dk.*, do złości przyprowadzić, einen böse und ärgerlich machen; *Bh.* zlobiti, zazlóbiti, zazliti, zazlim; *Vd.* slobiti, serditi, (*ob.* sierdzić), gnjievati (*ob.* gniewać); (*Sla.* zlobiti, = nienawidzieć); *Rs.* злобить, озлобить. *§ Ja zbroiłem. *Budn.* 1 *Chron.* 21, 17 właściwiéy: złoszcząc złościłem. *ib.* - §. złościć się, gniewać się, złością się unosić, sich ärgern, böse seyn; *Sr.* 1. zwobu so, zwobocźu so, zwóbotźu so; *Vd.* se slobiti; *Crn.* slobim, yhtèm se, hudim se, hudujem se; *Rs.* злиться, озлиться, злобствовать. Jm więcéy rozmyśla, tym bardziéy się na swoich braci złości i sroży. *Przestr.* 99. Czy iuż ostygł Domaros, czy się ieszcze złości? ale pewnie iuż dobry. *Teat.* 43*c*, 126 *Wyb.* *ZŁOŚCIWY, ZŁOŚLIWY, ZŁOSNY, -a, -e; -ie *adv.*, złości podległy, pełen złości, pochodzący ze złości, dowodzący złość; boshaft, voll Bosheit, böse; *Bh.* zlobiwý, zlostný; *Sr.* 1. zwoscźiwé, zwobocźiwé, zazwobené, nekmané; *Crn.* slobn, hudobn; *Vd.* sloban, sloben, hudoben, hudobliu, hudonagrjen; *Cro.* zlòben; *Dl.* opak, (cf. opak); *Bs.* zloban, zlocest; *Sla.* zlochudan, zlochud, zlocsesto; *Rs.* злостный, злостно, злобный, злобно, злонравный, злосердый, лихованный, лихій, лихъ (cf. lichy), лукавный, лукавый; *Ec.* злобный, злобивый, злохудожный. Złośliwy, *de homine tantum dicitur*, *et plus est quam* zły. *Cn. Th.* 1434 *malitiosus*). Złościwego sama złość iego pobić musi. *Rey Pst. yy* 3. Jakób był dobrego, a Ezau brat iego złosnego umysłu. *Biał. Pst.* 160. Wielki niewstyd Judasza złościwego. *W. Pst. W.* 258. Moia siostra złośliwa, swarliwa, kłótliwa; odurzy, zakręci, zamęczy mnie nawet samego. *Teat.* 52*c*, 5, *ob.* złośnica). Zawsze srogiemi pomstami a zgrozami hamowali złościwe przyrodzenie. *Rey Ap.* 1. Salomonow syn Roboam złosny, wiódł żywot sprosny. *Stryik. Gon.* 4. Nie uyrzysz tam naiezdników, ani złośnych rozboyników. *Lib. Sen.* 15. Wielką krzywdą narodu Polskiego uięty, którą od Turka złośnego coraz ponosił przez Tatarskie szlaki. *Paszk. Chor. a* 3. Nad słuszność pragnął złośny Czeskim zostać królem. *Bach. Ep.* 52, złośnik, złośliwiec). Jakoż tam może być serce złośliwe, Gdzie są postępki szczére i prawdziwe? *Past. F.* 288. Niechay nie będzie dworzanin obmówcą złościwym. *Gorn. Dw.* 100. Kto potwarze na święte miasto złośny ciska, Ten szalonego człeka nie uszedł nazwiska. *Zab.* 16, 229. Usta złośnym słowom przyuczone, Sławą dzieł iego są mocno zamknione. *Chełch. Poprz. a* 3. Nie przestał iednak złośnego igrzyska Tyran zawzięty, mściwy i obłudny. *Chrośc. Fars.* 12. Złosnéy to musim przypisać fortunie. *ib.* 13. Spraw swych złośnych nie hamuie. *Bach. Ep.* 58. Złośne występki były wygładzone. *Lib. Hor.* 107. - *§ Abo oko twoie złośne iest, iżem ia to dobry? *Sekl. Math.* 20, gniewa się, markotno mu, siehest du darum so scheel? *Luth.* Jeśliby o-

ko twoie złościwe było, wszystko ciało twoie ciemne będzie. *Radz. Math.* 6, 22, ieśliby oko twoie złe było. *Bibl. Gd.*, chore, nie w dobrym stanie, schlecht, schlimm, verdorben, nicht in gutem Stande. Złośliwemi chorobami bywaią te, do których się wiele gwałtownych, niebezpieczeństwem grożących przypadków przywięzuie. *Perz. Luk.* 6, bösartige Krankheiten. ZŁOŚLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, złość serca, charakteru, die Boshaftigkeit; *Rs.* злонрав-ство (*ob.* złość). Ludzie *napełnieni nieprawości, niecnoty, złośliwości. *W. Pst. W.* 2, 51. Satyryk ten nie ma nic z téy szczypiącéy żartobliwie złośliwości. *N. Pam.* 13, 101. ZŁOŚNICA, - y, *ż.*, kobieta złośna, złośliwa, *Rg.* zlizza, zlichizza, ein boshaftes Weib, eine Boshafte, Böse. ZŁOŚNICZY, ZŁOŚNIKOWY, - a, - e, od złośnika, Bösewichts. Potwarz złośnicza. *Nar. hst.* 7, 173. Przeklęctwo Pańskie iest w domu złośnikowym. *Radz. Prov.* 3, 33, w domu niezbożnika. *Bibl. Gd*). ZŁOŚNIK, - a m., ZŁOŚLIWIEC, - wca, *m.*, człowiek złośny, złośliwy, ein Boshafter; *Bh.* zlostnjk; *Vd.* hudobnik, hudobuvauz; *Rg.* zlòtko (*disting.* złotko), zlijch; *Sr.* 1. zlosnik, zlosćnik, nesmaniuźi; *Cro.* zlochefchák, nazlòchefzt, prefdushnik). Gorszy nad cudzołożniki, sodomczyki, i insze złośniki. *W. Pst. Mn.* 299. Św. oycowie Dyoskora, iak złośliwca i niezbożnika za to sądzą, że się biskupa Rzymskiego ważył wyklinać. *Smotr. Ap.* 164. Nie chciał mieć na tym dosyć, zabić niewinnego na ciele, kusiłby się znać złośliwiec i o duszę; by do niéy mógł mieć przystęp i naymnieyszy. *Veryf. pr.* 18. - Złośnik, zły, czart, nieprzyiaciel, der Böse, der Erbfeind, der Teufel. Przychodzi złośnik, i porywa co iest wsiano w sercu ich. *W. Math.* 13, 19; przychodzi on zły. *Bilb. Gd.*) Złośnik, człowiek passyonat, furyat, wściekły, pełen złości, ein Boshafter, Ungestümer, Wüthender. Biedna dziewczyna przez tego złośnika. *Teat.* 54 *b*, 3. - Złośnik *Substantivum mollius sonat quam* złośliwy *adjectivum*: złośniku, złe chłopię, *improbule. Cn. Th.* 1434 ein Schalk. *ZŁOŚCIOPAMIĘTNY, - a, - e; *Ec.* памятозлобный, mściwy, *Subst.* памятозлобїе mściwość, *Verb.* памятозлобствую.

*ZLOT, - u, *m.* zlatanie, zlecenie, wylot, das Herunterfliegen, Zusammenfliegen, der Zusammenflug; *Rs.* излотъ. ZŁOTA, *ob.* złoty. ZŁOTARNIA, - i, *ż*, złotniczy warsztat. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1434; *Rg.* zlotaarniza, zlotokovniza; *Ec.* златарня, златоварня, златоварница; die Werkstatt des Goldschmides, des Goldarbeiters. Kram abo magazyn, sklep złotniczy, das Goldschmids-gewölbe. Jak w aptece tak w złotarni, ni doczego się nie *garniy, Bo tam tego wnet zawstydzą, Kogo być natrętém widzą. *Rys. Ad.* 20. ZŁOTARZ, - a, *m.*, koło złota robiący, złotem robiący, cf. złotnik, ein Goldarbeiter, Goldschläger, Goldsticker, pozłotnik, Vergolder; *Bh.* zlatotepec; *Crn.* flatnâr, flatûnar, flatâr; *Vd.* flatar; *Cro.* zlatár; *Rg.* zlatâr, *Rs.* золотарь; *Ec.* златарь. Złotarz, złotnik. *Wlod.* Aholiaw złotarz, hawtarz i tkacz. *Budn. Ex.* 38, 23; subtelny rzemieślnik. *Bibl. Gd.*) Złotarze, którzy złoto, śrebro fałszuią, i między to mieszaią miedź, cynę albo ołów, na gardle ogniem maią być karani. *Stat. Lit.* 19, złotnicy, złoto pławiący, Goldschmide. - *Złotarz, złocisty, w złoto stroyny, w złoto bogaty, ein Goldreicher, Goldgezierter. Gdy się naybardziéy złotarze kokoszą, Tam naymniéy wszego użyią z rozkoszą. *Rey Zw.* 229. ZŁOTARKA, - i, *ż.*, cf. złotniczka; *Rs.* золотарка, die Goldarbeiterinn, Goldschmiedinn. ZŁOTAWIEC, - wca, *m.*, *auratus*, gatunek chrząszczów. *Zool.* 164, złotowiec. *Bndtk.*, der Goldkäfer; *Bh.* zlatohlawek. ZŁOTAWY, - a, - e; - o *adv.*; na kształt złota, koloru do złota podobnego, cf. złocisty; *Rs.* златовидный, goldfarben. Złotawe światło słońca. *Brud. Ost. a* 2. Złotawe słońce pokazuie się z morza. *Chrośc. Ow.* 210. Złotawy świeci się na głowie ptaszka tego talarek żółtawy. *Tol. Saut.* 118. ZŁOTKO, - a, *n.*, ZŁOTECZKO; *zdrbn. rzczwn.* złoto, kochane, miłe, cudotworne złoto, dusie, das liebe schöne Gold, (cf. złocik); *Ec.* златце; (*Rg.* zlòtko, zlijch, złośnik). Jak to miło, iak to słodko, Gdy przy skrzyni siedząc, Ustawicznie patrzę na złotko, Gdy ie pilnuię, gdy ie rachuię, Gdy ie brakuię, gdy ie całuię. *Teat.* 55 *e*, 7. O złotko, złotko, me złotko, Jak z tobą żyć można słodko! *Zab.* 13, 29 *Gawdz.* Jak się tu pokazać Kasi, Bez złotka śmiałości nie ma, Złoto w Kasi niechęć gasi, Przy złotku Kasia się trzyma. *Zab.* 13, 29 *Gawdz.* Gdzieście się zacni podzieli owi Cnot wielkich wzory, Fabrycyusze? Dziś każdy złotko gdzie może łowi, Przedałby za nie z oyczyzną duszę. *Zab.* 3, 222 *Ossol. Auri sacra fames*, święte iest, ach święte złoteczko. *Jag. Gr a* 2 *b*. - §., *Blandiendo* złotko, rybko, Schätzchen, Goldschätzchen, Herzchen. Dobry dzień, moie złotko. *Teat.* 32, 33, *ob.* móy ty złoty, moia złota). ZŁOTE; *ob.* złoty. (ZLOTNIĆ, ulotnić, lotnym uczynić; n. p. zlotnienie abo zmienienie w parę iakiego płynu. *Mier. Mscr.*) - ZŁOTNICKI, - a, - ie, ZŁOTNICZY, - a, - e, od złotnika, złotarza, Goldschmids-, *Bh.* zlatnický; *Sla.* kulluncxijski; *Rs.* золотарный. Cech złotniczy Krakowski. *Rzecz. Złot.* Przemysław był rzemiosła złotniczego. *Papr. Kl.* Po złotnicku pozłacać. *Sien.* 596. Kupieckie kramy, i złotnicze i mincarskie złupić chciał. *Sk. Dz.* 347. Naczynia w których ciała tęgie roztapiamy na ogniu, tyglami złotniczemi się nazywaią. *Krumł. Chym.* 46. Piasek złotniczy do form. *Kluk Kop.* 1, 326. Złotniczy kamień, *ob.* kamień probny. *Cn. Th.* 260, probierski, der Probirstein. Kléy złotniczy, szefergryn, boraks. *Cn. Th.* 281, Schlagloth, Löthe. Złotniczy warsztat, sklep; *ob.* złotarnia. ZŁOTNICTWO, - a, *n.*, sztuka złotnicza, kunszt złotniczy; *Bh.* zlatnictwj; *Vd.* slatarnia (cf. złotarnia); *Sla.* kulluncxiluk; *Ec.* златарство, die Goldschmidskunst. Farbiernie, złotnictwo, ślósarstwo, piwowarnie, i wszystkie inne sztuki i kunszta, w których zachodzi rzeczy pomieszanie, zawisły od Chemii. *Mon.* 73, 530. Jeśli się trzeba uczyć krawiectwa, szewstwa, aptekarstwa, złotnictwa i innych rzemiosł czas niemały, coż rozumiecie o naywyższéy nauce, o świętéy teologii? *Hrbst. Odp. Pp.*, *Glicz. Wych. H* 1 *b*, *N. Pam.* 14, 188. ZŁOTNICZKA, - i, *ż.*, żona złotnika, lub też złotnictwem się trudniąca, die Goldschmiedinn; *Bh.* zlatnice; *Sla.* kuluncxijinica. ZŁOTNIK, - a, *m.*, złotnictwem się bawiący, rzemieślnik czyli kunsztownik od złota, cf. złotarz, cf. śrebrnik, der Goldschmid; *Bh.* zlatnjk; *Slo.* zlatnik, zlatotepec; *Sr.* 1. zwotnik; *Crn.* flatnekar; *Vd.* slatar, flatar, *Bs.* zlatar; *Sla.* kuluncxia; *Rs.* золотарь,

золотыхъ дѣлъ мастеръ (*Rs.* золотникъ łóta trzecia część); *Ec.* златодѣлатель, (*ob.* *złotodziey, alchimista), златозóдчїй, златомтвóрецъ. Kto nie może być złotnikiem, może być kowalem. *Gol. Wym.* 195; Możesz-li być złotnikiem, nie bądźże kowalem. *Cn. Ad.* 522; *Szczerb. Sax.* 141. Złotnik od złota. *Rzecz. Zł.*, dla różnicy od następnego znaczenia: złotnik od prewetu, prewetnik, der Nachtmann, Goldmann, Prevetfeger; *Vd.* lainosnalhavez, zhiſtitnik sahoda, jeuſhlar). – *Hiſt. Natur.* Złotnik robaczek; robaczek Sw. Jana. *Cn. Th.* 1434. *Wlod.*, *Dudz.* 25, das Johanniswürmchen, *Bh.* neſytka, mura, ſwětluſſka; *Slo.* ſwetluſſka, ſwetlomuſka, Swetoȥáuſka muſſka; *Crn.* kerſtniza, farfla; *Vd* kresniza; *Bs.* svitgnak, svitak, svitliça, çrriv koji svitti vecer; *Sla.* zlatánka; (*Ec.* златница, гусеница *aurelia*, *ob.* złotawiec). Złotnik, *chrysomela*; owad liczny, większy od stonki. pokrywki są rozmaitych kolorów, zielonawego, żółtawego i t. d. *Zool.* 167; Goldhähnchen, Blattkäfer; *Bh* zlatohlawek. Złotnik ryba, *chrysus*. *Cn. Th.* 1434, ein gewiſſer leuchtender Fiſch. Ryba złotnik, od złotego koloru; na nowiu xiężyca koloru białego, na schodzie czarnego nabiera. *Chmiel.* 1, 622; cf. złotobrew). – Złotnik, *potentilla anserina*, gatunek pięćperstu. *Kluk. Dyk.* 2, 225, das kriechende Fingerkraut, der Gänſerich; *Rs.* гусиная пáжитъ. Ziele złotnik abo śrebrnik kwiatu żółtego, lśniące iako złoto, i ztąd też dostało imienia złotnik. *Syr.* 289; *ob.* śrebrnik. ZŁOTNY, złotowy, - a, - e, do złota należący. *Cn. Th.* 1435, Gold:. *Wlod.*; *Ec.* злáтный, златый. ZŁOTO, - a, *n.*, (złotko, złoteczko *zdrbn.*, *qu. v.*) *Bh. et Slo.* zlato; *Sr.* 1. ßloto, ȥwoto, ȥwote; *Sr.* 2. ſlotto, ſwotto; *Crn.* flatû; *Vd.* slatu; *Cro.* zláto; *Dl.* zlato; *Sla.* zláto; *Rg.* zláto; *Bs.* zlato; *Rs.* зóлото; *Ec.* злáто, das Gold, *Tatar* goltz; *Ulphilas* gulths; *Suec.* gull; *Dan.* guld; *Angl.* gold; *Kero* cold; *Willeram* guold; cf. *Pol.* żółty, cf. *Ger.* geel, gelb). Złoto między metalami nayczystszy, nayciągleyszy, naycięższy, naytrwalszy, naykosztownieyszy, żółtego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 145. Złoto w sztukach. *Cn. Th.* 1434. Złoto szczére, *obryzum*; *Bh.* ryzí zlato. Złoto wypalone, brant; *Rs* выжига (*ob.* wyżegać). Płatkowe złoto; *Rs.* сусáль, сусáльное зóлото. Złoto drobne, piasek złoty, złoto rzeczne. *Cn. Th.* 1434 *et* 682. Złoto czerwone bywa mniéy szacowne od żółtego, bo w nim znayduie się pewna część miedzi, od któréy nabiera tego koloru. *Jak. Mat.* 1, 87. *Rs.* червóнное зóлото, złoto dukatowe, ma 23 2/3 karatów. *Łęsk. Miern.* 2, 87, *Krumł. Chym.* 67. Koronne złoto powinno trzymać probę dwudziestą, to iest, do sześciu czerwonych złotych Węgierskich przysady siódmy ośmłotowego śrebra. *Rzecz. Zł. B b.* Złoto nitkowe, Goldfaden, Fadengold. *Tr.* - Mizerne złoto, którym ani piersi uzbroisz, iak żelazem, ani do strzelania kulę uleiesz, iak z ołowiu. *Psalmod.* 31. – §., Złoto, rzecz z złota zrobiona, sprzęt złoty, naczynie złote, pieniądz złoty, lub też *collectiu*: naczynia, sprzęty, pieniądze złote, Gold, etwas von Golde; Goldnes; Geräthe, Sachen von Golde, Goldſtücke. Na złocie bankiet wszystek. *Bardz. Luk.* 180, na złotych półmiskach, talerzach; sztućce złote). Krezus wszystkim kazał się we złocie nosić, aby Solon obaczył, iż panem iest w skarby

i w złoto. *Glicz. Wych. F* 4. Musi być Pan iakiś, bo wszystko miał od stóp do głów od złota. *Teat.* 23 *b*, 27. Złotem tkany, haftowany, *ob.* złotogłów). Złoto obrączkowe. *Zab.* 16, 180 dukaty, czerwone złote obrączkowe, Ränderducaten, Randducaten. W złocie płacić. *Tr.*, złotem płacić, = dukatami, pieniędzmi złotemi, in Golde zahlen. Złoto w górę idzie, = dukaty, luidory droższe, więcéy ażio daią, das Gold ſteigt. – Złoto, *quoad valorem*, *pretium*, *vim*, *potentiam*: Złoto wnet zbłaźni burmistrza i raycę, Złoto uczyni złodzieia i zdraycę, Złoto zabiia rodzonego brata, Za złoto przeda czasem *dziewkę matka. *Rey. Zw.* 217, cf. grosz pan). Kościoł, xiądz, ołtarz, święci, korony, Ognie, kadzidło, bez wszéy ochrony, Zą złoto u nas tego dostaią, Niebo i Boga za toż przedaią. *Zygr. Ep.* 92. Gdy co zrobić, złoto naylepszy robotnik. *Jag. Gr. a* 3, cf. złota szwayca; złoty orzeł). *Slo.* kamen' zlato probuge, zlato ludi kamień złoto probuie, a złoto ludzi). Lepszy funt złota, niż cetnar ołowiu. *Fr. Ad.* 52, *Cn. Ad.* 451, *Złot. a* 3; lepszy funt złota, niż rozumu cetnar, Byś był naycnotliwszy z mądrą bardzo głową, Bez pieniędzy nie stoisz za szyszkę borową. *Burł. a* 2. Nie złoto szczęście czyni, o bracia, nie złoto. *Kras. Sat.* 26. Złoto tak nowe dobre, iako i stare, w iednakiéy cenie idzie. *Sak. Kal. B* 2 *b.* Jako złoto złotem acz z ręku plugawych bierze się, tak też prawda prawdą, acz z ust plugawych wychodzi. *Zygr. Pap.* 185. Nie wszystko złoto, co się świeci z góry. *Rys. Ad.* 42, *Kras. Mon.* 1, *Sr.* 2. wono ne jo ſcho ſlotto, ȥo ſe bliſkoṗo. - *tr.* Nadobnie Kochanowski o tym pisze, mógłby słowa iego sadzić złotem. *Paszk. Dz.* 47, złotemby słowa te pisać, złota godne słowa iego. *Tr.*, die Worte ſind gülden, Gold werth. Złotemby go odważyć. *Tr.*, bardzo cenny, szacowny, er iſt nicht mit Golde zu bezahlen; *ob.* odważyć co czym). Jużci to świat wie cały, że on nie od złota. *Teat.* 43 *c*, 141, że nikczemnik, hołota, nichtswürdig. – *Cum pluvia diutius exspectata et frugibus opportuna cadit*, *dicunt*: złoto pada. *Cn. Ad.* 315, złoty deszcz, nieprzepłacony, nieoszacowany, es fällt ein goldner Regen, es regnet Gold. *Blandiendo*: moie złoto, moie złotko, perełka, dyamencik, rubinek, kleynot, rybka, mein Goldkind, Goldsöhnchen, Goldtöchterchen, Schätzchen. Spiy moie złoto! śpiewała Kołysząc matka swe dziecię, Spiy moia nadzieio cała, Moie ty życie! *Kniaź. Poez.* 1, 87. – §., złoto strzelaiące, pukaiące, piorunowe, Knallgold. Na mizerere daią złoto, strzelaiącém lub piorunowém nazwane; *aurum fulminans*. *Krup.* 5, 729. *ZŁOTOBARWY, *ZŁOTOFARBY, - a, - e, złotawy, goldfarben, *Cro.* zlatofarben. *ZŁOTOBIODRNY, - a, - e, biodr złotych, goldſchenkelig. Strzeż się motylków złotobiodrnych. *Zab.* 13, 328 *Zabł.* *ZŁOTOBLASKNY, - a, - e, blask złoty rzucaiący, cf. złotośniący, złotojasny, goldſchimmernd. Złotoblasknemi kryte ściany blachy. *Zab.* 14, 167. *ZŁOTOBŁĘKITNY, - a, - e, złoty z błękitném, goldenblau. Ranna zorza na swoim złotobłękitnym wozie. *Stas. Num.* 2, 175. ZŁOTOBREW', - brwi, *ż.*, ryba morska, pstrąg morski. *Cn. Th.* 1434, *Cro.* zlate boje; *Bs.* ovrata, podleuiça, *Rs.*, *Ec.* златобровъ, *chrysophrys*; die Goldforelle, złotopstrąg; cf. złotnik ryba. ZŁOTOBREWKA, - i, *ż.*, brwi złotawe maiąca, eine

mit goldfärbigen Augenbraunen. *ZŁOTOBRZMIĄCY, - a, - e, brzmiący od złota, goldtönend, goldklirrend. Zboczył tam z woyskiem złotobrzmiącém. *Miask. ryt.* 13. **ZŁOTOCHROŃCA, - y, *m.*, stróż złota, der Goldwächter, Goldbewahrer; *Ec.* златохранитель, *Gr.* χρυσοφύλαξ. ZŁOTOCHROST, - u, *m.*, krzewina, która spalona w złoto się obraca; ale temi czasy, przynaymniéy w naszych stronach, nie widać podobnego chrostu. *Włod.*, *alex Plin.*, *frutex, qui ustus in cinerem, aurum reddit.* *Cn. Th.* 1434, ein rosmarinartiger Strauch; *Sr.* 1. bano, dziwi rośmarin. ZŁOTOCIEKŁY, - a, - e, ciekący złotem, złotopłynny, złototoczny, złotonury; goldfließend; *Ec.* златотечный, *Gr.* χρυσοῤῥυτος. ZŁOTOCISAWY koń, brunatny i żółtawy, ein goldbraunes Pferd. *Tr.* ZŁOTODASZY, - a, - e, *Ec.* златокровный, golddachig. *ZŁOTODRUKI, - a, - ie, drukowany złotemi literami, *Rs.* златопечатный, golddrucken, mit goldenen Buchstaben gedruckt. *ZŁOTODZIEY, - ieia, *m.*, alchimista, starający się złoto zrobić; *Vd.* slatodelauz; *Ec.* златодѣлатель, златотворецъ *złototwórca; ein Goldmacher, ein Alchymist; *Vd.* slatodelauzhnia, = alchymiia. ZŁOTOGŁÓW, - u, *m.* materya szat, *tela aurea. Cn. Th.* 1434, Goldstoff, Brocard (*ob.* śrebrogłów); *Bh. et Slo.* zlatohlaw; *Cro.* zlatoglav; *Rg.* zlatotkana, zlatotkaniza; *Rs.* глазетъ, парча (cf. parć). Złotogłów, materya złotolita, lama, dyma i t. d. *Mon.* 75, 592. Kto z przodku chodzi w złotogłowie, na ostatku musi chodzić w siermiędze. *Petr. Et.* 76. Niech Pan za oponami siedzi, iako chce, nie będzieli cnotą zafarbowany, iest iako muł *złotohławem zakryty, a gdy z niego zeymą *złotohław, alić uszy, ogon, głowa wszystko po djable. *Rey Zw.* 71. - *Botan.* złotogłów ziele, *asphodelus*, rodzaiu tego ieden mamy gatunek: złotogłów biały, rośnie na Rusi i Podolu, pięknie kwitnie. *Kluk. Dyk.* 1, 58 Goldwurz, weiße Asphodel, Affodel, *Bh.* zlatohlawek, kopicko kralowské; *Bs.* zlatoglav, ceplis; *Cro.* slatovist, kops, kosmâlk, kosmalzhèk; *Ec.* златоглавъ, cf. liliia zawoiek). Masleska korzeń ma żółty, iakoby pozłocony, zkąd też złotogłowem mianowano. *Syr.* 583; *ib.* 107; *ib.* 861; cf. *Urzęd.* 13. ZŁOTOGŁOWEK, - wka, *m.*, głowy złotawéy, ein Goldkopf; *Bh.* zlatohlawek *pyrrhula*; *scarabaeus auratus*, *ob.* złotnik, złotawiec. ZŁOTOGŁOWNIK, - a, *m.*, *Cn. Th.* 1434, tkacz złotogłowów, der Goldwirker, Brocardmacher; *Vd.* slatoshivar; *Rs.* золотошвѣй *złotoszyy: złoty haftarz, *f.* золотошвѣйка; *adj.* золотошвѣйный *złotohaftarski). ZŁOTOGŁOWY, ZŁOTOGŁOWNY, - a, - e, głowy złotéy, złotawéy, *Bh.* zlatohlawowý; *Rs.* златоглавый; goldköpfig. *§., złotogłowowy, od złotogłowów, w złotogłów ubrany; *Rg.* zlatotkan, *Rs.* парчевый, глазетовый, Goldstoff-, Goldzeug-, goldgestickt. Posłał mu szaty złotogłowe i śrebrogłowe w dary. *Baz. Sk.* 568. Na wierzchu Morawskie, a pod niemi się gdzieś skryły wzory *złototkawskie; Rg. Prawdać że złotogłowni na spodku panowie, A nad nimi wierzch maią dziś marni szarkowie. *Jag. Gr. a* 3 *b.* Płaczą *złotogłowy. *Brud. Ost.* B 10, złotogłowi, złotogłowni bogacze. ZŁOTOGOLEŃCZYK *herb*, goleń złota zbroyna z ostrogą, iak w herbie Nowina, kolanem w ziemię biiąca; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 59, ein gewisses

Wappen. ZŁOTOGORĄCY, - a, - e, wysoko żółty, niby się palący, hoch goldfarbig. *Bndtk.*; *Subst.* złotogorącość, hohe Goldfarbigkeit. *ib.* - ZŁOTOGORZ, - a, *m.*, *ob.* śrebrogorz; pragnienie złota, chuć złota, der Golddurst. ZŁOTOGRZYWY, - a, - e, grzyw złotawych, goldmähnig. Słoneczne złotogrzywe konie. *Tward. Pasq.* 55. Nazaiutrz słońce z morza wóz wyprowadziło, W którym czworo woźników złotogrzywych było. *Kmit. Spit.* B 2. Śpiewam, a z tyłu Febus złotogrzywy Z ogromnym nozdrzy wypucha płomieniem. *Tward. Daf.* 3. *ZŁOTOGWARY, - a, - e, gwar z złotych strón wydaiący, cf. złotojęki, złotomówny; goldrauschend, goldtönend, von goldnen Saiten tönend. Czy w twe ręce weźmiesz bardon złotogwary, Czy wdzięcznym tonem głośne dać zacyniesz fuiary,.. *Zab.* 7, 159 *Węg.* Fortunny stokroć twym złotogwarym Cna Melpomeno darem, W rodzinną chwilę słodkim na kogo Rzucisz raz okiem błogo. *Hor.* 2, 214 *Kniaź.* ZŁOTOJASNY, - a, - e, świetny, świecący iak złoto, cf. złotoblaskny, złotoślniący; goldhell, goldleuchtend. Febus złotojasne promienie na ocean ciska. *Kul. Her.* 220. W złotojasnym obłoku, póki nie zniknęła, długom widział Wenerę. *Jabł. Tel.* 46. Xiężyc złotojasny swą zgubił ozdobę. *Kul. Her.* 292. ZŁOTOJĘKI, - a, - ie, ięk z złotych strón wydaiący, cf. złotogwary, złotomówny; goldstöhnend, goldseufzend. Tryptolema węże otwarte z ięzorem paszczęki Zwieszaią, na méy harfy urok złotojęki. *Zab.* 15, 5 *Kniaź.* Jeszcze w pierwszych początkach niewłożonéy ręki, Gdym wdzięczne trącał strony lutni złotojękiéy, Radziła grać zaloty Wenus sercorucha. *Zab.* 9, 335 *Zabł.* Szmer złotoięki ćwiczonéy ręki. *Hor.* 2, 95 *Kniaź.* *ZŁOTOIMIENNY, - a, - e, imię od złota maiący, n. p. Chryzostom, złotousty; goldbenannt; *Ec.* златоименитый, имѣющїй названїе отъ злата, n. p. златоустый; *Gr.* χρυσωνυμος. ZŁOTOKAMIEŃ, - ia, *m.*, chrysopas. *Brud. Ost.* F 7, *Cro.* krisolit, nazlatni kamenek; *Ec* златокаменъ chryzolit, der Goldstein. ZŁOTOKLEY, - iu, *m.*, *chrysocolla. Mon.* 75, 592, *Ec.* златоклей, Goldspath, Berggrün. *ZŁOTOKOLANO, - a, *n.*, ziele, *Ec.* златоколѣно, *Gr.* χρυσογονον. ZŁOTOKOPACZ, - a, *m.*, *Ec.* златокопатель, *Gr.* χρυσορυχος, der Goldgraber. ZŁOTOKOST, - u, *m.*, aurypigment. *Cn. Th.* 10, rodzay farby złotawéy. *Włod.*, złotołusk, *Sr.* 1. operment; *Vd.* strup (cf. strup), slotosvietlasta vpoja, *Cro.* missnicza, missij chemer; *Rs.* каменка, мышьякъ желтый; Operment. ZŁOTOKRADCA, - y, *m.*, *auri fur. Cn. Th.* 1434, der Golddieb; *Cro.* zlatokradecz; *Ec.* златокрадецъ; *Gr.* χρυσοκλέπτης. *ZŁOTOKSZTAŁTY, - a, - e, na kształt złota, cf. złotawy, goldgestaltet, *Ec.* златьобразный, *Gr.* χρυσομορφος. ZŁOTOKUTY, - a, - e, *Ec.* златокованный, goldgeschmiedet. ZŁOTOKWIAT, - u, *m.*, *Chrysanthemum*, rośliny téy u nas gatunki są pod-okołkowy, stokroć wielka, zwyczayny; ogrodowy. *Kluk Dyk.* 1, 123, Goldblume, Wucherblume. ZŁOTOKWITŁY, - a, - e, kwitnący żółto iak złoto, goldblühend; *Rs.* златоцвѣтный. ZŁOTOLAZUROWAĆ *cz. ndk.*, n. p. Paw ogonem koło złotolazurowane toczy. *Hor Sat.* 161, goldlasiren; *ob.* lazurować. *ZŁOTOLEŃCZYK *herb*; *ob.* złotogoleńczyk, Nowina *herb.* ZŁOTOLEWNY, - a, - e;

= ie *adv.*, złoto leiący *pr. et fig. tr.*, goldgießend, sypiący złotem, goldschüttend. Widzę, iż niemasz szczeliny tak ścisłéy, Gdzieby Bóg nie miał złotolewny dociéc. *Hor.* 2, 116 *Nar.* *ZŁOTOLÉY, - e a, *m.*, złoto leiący, cf. złotnik, złotarz, der Goldgießer, Goldschmelzer; *Ec.* златолїятель, *Gr.* χρυσοχόος; *złotoleystwo; *Ec.* златолїятельство; cf. złotnictwo; *Ec.* златолїю, *Gr.* χρυσοχοέω; *Ec.* златолїялище, златолїятелище, *Gr.* χρυσοχοεῖον, cf. złotarnia. ZŁOTOLITY, - a, - e, z złota ulany, goldgegossen, goldgediegen; *Ec.* всезлатый. Było tam wiele złotolitych naczyń. *Tward. Wł.* 137. Tam na śrebrnych podstawkach Nimfy złotolite Głowy żubrze trzymaią w dyamencie ryte. *Tward. Misc.* 120. Złotolite monarchów pałace. *Hor. P.* 1, 26 *Kniaż.*, złociste, złota pełne). Każe rozbić nad morzem namiot złotolity. *Pot. Arg.* 458, cf. złotogłowny. ZŁOTOŚLNIĄCY, - a, - e, cf. złotoblaskny, złotojasny, lśniący się żółto iak złoto, goldschimmernd, *Ec.* златозарный, златосїятеленъ; (*Verb.* златосїяю, златозарѣю, *Gr.* χρυσαυγέω). Zie mię okrywaią złotoślniące kłosy *Jabł. Tel.* 283. Złotośliniące włosy. *Zab.* 6, 4. *ZŁOTOLUB, - a, *m.*, *Ec.* златолюбецъ, златорачитель, der Goldlieber; *ZŁOTOLUBNY, - a, - e; - ie *adv.*, *Rs.* златолюбивый, goldliebend. *ZŁOTOLUBOŚĆ, - ści, *ż.*, *Ec.* златолюбїе; *ob.* złotogorz. die Goldliebe. ZŁOTOŁUSK, - u, *m.*, złotokost, Operment *auripigmentum*, farba malarzom znaioma, samorodna iest kruszcem arszenikowym. *Kluk Kop.* 2, 245. Złotołusk dla złotéy barwy, którą ma iest rzeczon, *auripigmentum*. *Sien.* 266, *Sleszk. Ped.* 425. Arszenik my złotołuskiem zowiemy. *Syr.* 399. Na spędzenie włosów weź złotołusku białego, to iest, arszeniku żółtawego. *Sien.* 496. *ZŁOTOŁUSZCZY, - a, - e, z łuskami złotemi; *Ec.* златочешуйный, goldschuppig. *ZŁOTOMIECZY, - a, - e, *Ec.* златомечный, златый мечь имущій, mit einem goldenen Schwerte. *ZŁOTOMIENIACZ, - a, *m.*, *Ec.* златомѣнятель, der Goldwechsler. ZŁOTOMÓWNY, - a, - e, n. p. Grecya wspomina swego Jana Złotoustego, Latium Piotra Chryzologa t. i. złotomównego; Polska Skargę. *Birk. Sk. C3*, *ob.* złotosłowny, Worte Goldes werth sprechend, *goldmündig, *goldzüngig. - Ja ta w głębokich smutkach pogrążony, Jako mam brząkać w złotomowne strony? *Nar. Dz.* 1, 180, cf. złotogwary, złotojęki. *ZŁOTOMYWALNIA, - i, *ż.*, *Ec.* златомывльня, *Gr.* χρυσοπλύσιον *lauandi auri officina*, die Goldwäsche. *ZŁOTONIENAWISTNIK, - a, *m.*, *Ec.* златоненавидецъ, *Gr.* μισόχρυσος; der Goldhasser. ZŁOTONITNY, ZŁOTONITY, - a, - e, z nici złotych, cf. złototkany, cf. złotogłowny; goldfadig, von Goldfaden. Złotonitne i iedwabne namioty. *Fal. Fl.* 85. Siedział pod złotonitym baldakinem. *Pot. Syl.* 370. Złotonitym kozłem Alexander chorągwie przeplata. *Pot. Pocz.* 442. - Arfa złotonita. *Hor.* 2, 199 *Nar.*, złotostronna, goldsaitig. ZŁOTONOGI, - a, - ie, goldfüßig. Uchwycił Herkules w biegu łanią złotonogą. *Lub. roz.* 506. Jął Tytan łapać swoie złotonogie konie. *Kmit. Spit. B* 3. ZŁOTONOŚCA, - y, *ż.*, miasto w Kiiowskim, nad rzeką tegoż imienia. *Dyk. Geo.* 3, 213 Stadt und Fluß im Kiowischen. ZŁOTONOŚNY, - a, - e, *Cro.* zlatonosni, *Subst.* zlatonoszecz; *Ec.* златоносецъ, złoto noszący, złoto przynoszący, cf. złotorodny; goldtragend, goldbringend. (*Verb.* златоношу, *Gr.* χρυσοφορέω). Położenie wszystkiéy téy krainy złotonośne, aurypigmentu i wszelakich farb mnożne iest. *Fal. Fl.* 243, *ob.* złotopiaszczysty. ZŁOTONURY, - a, - e, w nurcie złoto pławiący, złotonośny, cf. złotopławny, złototoczny; goldschwämmend. Nad Tagiem złotonurym. *Tward. Pasq.* 37; *Chrośc. Luk.* 235. *ZŁOTONUTY, - a, - e, nócący złotym tonem, goldtönend. Tam ci odmówią rym sztuką wiązany Przy siedmiotulnéy odgłosie fujary, J w złotonute zabrzęczą organy, J złotoięknie pokłócą cytary. *Zab.* 10, 251 *Zabł.* ZŁOTOOK, - a, *m.*, *hemerobius*, owad podobny do iętki; ma skrzydełka cztery, oczy świecące się, iakby złotem powleczone. *Zool.* 136, die Florfliege, goldäugige Florfliege; *Rs.* златоокъ. - Złotook, ryba morska *acarne*. *Cn. Th.* 1434; ein gewisser Seefisch mit goldfarbigen Augen. ZŁOTOOKI, - a, - ie, oczu złotych, goldäugig. Tytan złotooki. *Tward. Daf.* 75. Atlas niebo złotookie nosi. *Podw. Wr.* 12, cf. gwiazdziste). *ZŁOTOPASY, - a, - e, z pasem złotym, goldgegürtet; *Ec.* златопоясенъ (= 2., z honorowym pasem, cf. złocisty abo złoty rycerz). ZŁOTOPIASEK, - sku, *m.*, kamień drogi, *ammochrysus*, *gemma aurum arenae mixtum exhibens*. *Cn. Th.* 1434; der Goldglimmerstein. §., *ob.* piasek złoty. ZŁOTOPIASZCZYSTY, - a, - e, pełen złotego piasku, voll Goldsand. Złotopiaszczysta rzeka. *Tward. W. D.* 2, 240, *ob.* złotonury, złotonośny, złotopławny. ZŁOTOPIÓRY, - a, - e, z piórami złotemi, złotoskrzydły, goldfederig, goldgefiedert. Filozofii skrzydła złotopióre, któremi w niebo wylatuie w górę. *Bardz. Boe.* 111. Przychodzi do Heleny Jrys złotopióra. *Dmoch. Jl.* 71. Gabryel przybył złotopióry Z niebieskiéy góry. *Groch. W.* 104. Anioł stróż złotopióry. *Groch. W.* 279. Wóz złotopióry słońca. *Pot. Arg.* 468; *Tward. Pasqu.* 120; *Bardz. Luk.* 52. Przypomniy sam sobie swe ozdoby, Łuk i Trackie złotopióro strzały. *Tward. Daf.* 21. - Złotopióry pisarz, cf. złotosłowny, złotomowny, złotousty. ZŁOTOPIÓR, - a, *m.*, pliszka złotopiór, *motacilla aurocapilla*, ptaszek bardzo mały, oliwkowy; czubeczek na głowie niby złotym się wydaie. *Kluk Zw.* 2, 259, eine Art Bachstelzen. ZŁOTOPŁAWNY, - a, - e, pławiący złoto, cf. złotonury, złotonośny, złototoczny, goldschwämmend. Mnie ani złota Tagus złotopławny, Ni pereł daie Jndyyski kray sławny. *Kraj. Chym. a* 2. ZŁOTOPŁODNY, - a, - e, w złoto płodny, złoto płodzący, złotonośny, złotorodny, *Ec.* златоплодный, golderzeugend. Złotopłodna praca. *Nar. Dz.* 1, 57. ZŁOTOPŁYNNY, - a, - e, płynący złotem, złotociekły, goldfließend. Złotopłynna Lidya. *Pot. Syl.* 295. W czas niedługi Złotopłynne fortuny obleią cię strugi. *N. Pam.* 24, 370. Myśl nauką stwierdzisz na czas długi Przez złotopłynne z iego ręki strugi. *Chrośc. Job.* 83. ZŁOTOPROMIENNY, - a, - e, *Rs.* златозарный, goldstrahlig. Ty Febie ożywiasz ogniem żywioły złotopromiennym. *Tward. Daf.* 9. Złotopromienne słońce. *Pot. Syl.* 211; *Pot. Arg.* 47. *ZŁOTOPRZĘDCA, - y, *m.*, złotoprządek, - dka, *m.*; *Vd.* slatopredi[illegible], der Goldspinner; w *rodz. żeńsk.* złotoprządka. - *Vd.* slatopredstvu. *złotoprzędstwo, Goldspinnerey. ZŁOTOPSTRĄG, - a, *m.*, *ob.* złotobrew; *Vd.* slatou[illegible]ka, sla-

toykiza, (cf. złotówka); *Rs.* голáвль, die Goldforelle. ZŁOTORODNY, ZŁOTORODZĄCY, - a, - e, cf. złotopłodny, cf. złoty, goldерzeugend, cf. złotonośny goldbringend. Hermus, Paktol, złotorodne rzéki. *Chrośc. Luk.* 74 złotopławne, złotopłynne). Złotorodna Hesperyda. *Kchow.* 68. Skrzynia ta złotorodnych gór ma drogie treści. *Min. Auz.* 21. Złotorodnego brata Pallas boku przestrzegała. *Zebr. Ow.* 112, *aurigenae*). Trytoniia towarzyszką była złotorodnemu bratu. *Otw. Ow.* 190. Swawolność ludzka złotorodzący pokoy i życie szczęśliwe światu wydziera. *Star. Ryc.* 9. ZŁOTOROGI, - a, - ie, rogów złotych, goldhörnig, goldgehörnt; *Ec.* златоporíй. Herkules łanią złotorogą w biegu uchwycił. *Lub. Roz.* 506. Złotorogi byk. *Kołak. Wiek.* a 4. Chętliwą dobrą wolą Bóg wdzięczniéy, niż ofiary złotorogie przyymuie. *Stryik.* 782. Pan to tak wdzięcznie przyymie, że nigdy tak drogi Przed nim nie będzie wół złotorogi. *J. Kchn. Ps.* 99. Ofiara śluby złotoroga iści. *Zebr. Ow.* 165, *inducta cornibus aurum victima vota cadit).* Świecił na niebie xiężyc złotorogi. *Chrośc. Ow.* 128, cf. śrebrorogi). *ZŁOTOTRONNY, - a, - e, na złotym tronie siedzący, goldthronend; *Ec.* златопрестольный, *Gr.* χρυσόθρονος. ZŁOTORÓŻANY, ZŁOTORÓŻOWY, - a, - e, goldrosenroth. Złotoróżane promienie słońca. *Groch. W.* 98. Złotoróżowym włosem lśni się postać iéy cała. *Dmoch. Jl.* 2, 300. ZŁOTORUCHY, - a, - e, ze złotém ruchem, mit einer Goldschleppe. Płaszcz Wenery złotoruchy. *Tward. Daf.* 26. Jutrzenka z łoża wstawa złotorucha. *ib.* 1. Póki złotoruche dzień z morza ochyniony światło swe rozwinie *Tward. Pasq.* 56. Złotoruchy proch. *Hor.* 1, 312 *Kniaź.* Złotorucha Wenus. *J. Kchn. Dz.* 158. Liche strzelasz białogłowy, Jako złotemi malowany puchy (Kupido) Rycerz komunny i poiedynkowy, Dzieciuch on hardy pani złoturuchéy. *Tward. Daf.* 22. Jeszczem ia świata tego dziecinne pieluchy Z pierwocinami oddał matce złotoruchéy. *Zimor.* 272. Kobierce takie ściele Na swoie złotorucha z Adonim wesele. *Tward. Misc.* 162, Wenera). ZŁOTORUNY, - a, - e, z runem złotem, goldnen Vließes; *Ec.* златору́нный. Niósł Fryxa z Hellą skop on złotoruny. *Pot. Pocz.* 97. ZŁOTORYA, - yi, *ż.*, miasto w Dobrzyńskiém. *Dyk. Geo.* 3, 213, eine Stadt im Dobrzynischen. ZŁOTORYB, - a, *m.*, *coryphaena*; der Stutzkopf, ein Fisch. *Bndtk.* ZŁOTORYTY, - a, - e, wyryty w złocie, in Gold gegraben. Król w szacie złotorytéy. *Pot. Arg.* 261 raczey: złototkana, złotogłówna szata, goldgewirkt, goldgestickt. *ZŁOTOSKŁAD, - u, *m.*, skład czyli złożenie złota, skarb złota, die Goldniederlage; *Ec.* златовлагáлище. ZŁOTOSKRZYDŁY, - a, - e, z skrzydłem złotém, cf. złotopióry; *Ec.* златокри́льный, goldflügelig, goldgeflügelt. ZŁOTOSŁOWY, ZŁOTOSŁOWNY, - a, - e; słowa złote, t. i. nieocenione wydaiący, cf. złotomowny, cf. złotousty, Goldworte hören lassend, *Ec.* златослóвъ, *Gr.* χρυσολόγος. Otwórz usta złotosłowe. *Pot. Arg.* 397. Wiem onego złotosłownego teologa sentencyą. *Smotr. Lam. pr.* Z tych słów naymniéy tego ten to złotosłowny mąż nie wyczerpnął *Smotr. Lam.* 148. *Verb.* златослóвлю, *Gr.* χρυσολογέω. *ZŁOTOSTĘPLNY, - a, - e, w złocie występlowany, goldgestämpelt. Lepszy szeląg z inwaty, chociaż iest miedziany, Niż pieniądz złotostęplny, ale pożyczany. *Kras. Sat.* 53, lepszy miedziak własny; niż złocik cudzy). ZŁOTOSTREFA, - y, *ż.*, ryba morska, *salpa. Cn. Th.* 1435, *Bs.* salpa, saopa, slatnića; der Goldstriemer, ein Seefisch. ZŁOTOSTREFIASTY, ZŁOTOSTREFISTY, ZŁOTOSTREFY, - a, - e, ze złotemi strefami, goldgestreift. *Tr.* *ZŁOTOSTROK, - u, *m.*, n. p. Pendent kamieńmi drogiemi sadzony, Płaszcz axamitny, złotostrok zielony. *Chełch. Poprz.* a 2 b? ZŁOTOSTRONY, ZŁOTOSTRONNY, ZŁOTOSTRUNY, - a, - e, o złotych strunach; *Rs. et Ec.* златостру́нный, goldsaitig, mit goldnen Saiten (cf. złotoięki, złotogwary, złotonuty). Lutnia moia ulubiona Lutni wdzięczna, złotostrona. *Kchow.* 250. Chociażem nie wziął tego od natury w darze, Abym na złotostronnéy mógł brząkać cytarze... *Zab.* 9, 3 *Święt.* Wstań z ciemnéy truny Do złotostrunéy Arfy, Dawidzie! *Miask. Ryt.* 38. Złotostronnéy muzyki Orfeusza słuchali. *Simon. Siel.* 97. *ZŁOTOSZATY, - a, - e, w szacie złotéy, goldröckig, goldgekleidet, im goldnen Gewande, *Ec.* златори́зный. ZŁOTOSZCZÉRY, - a, - e, z szczerozłoty, cf. złotolity, von ächtem Golde. Wstęga złotoszczéra. *Pot. Arg.* 683. *ZŁOTOSZCZYTNY, *Złototarczny, - a, - e, ze złotym *szczytem (*scutum*), t. i. ze złotą tarczą, goldgeschildet; *Ec.* златощи́тный. - Złotoszczytny, ze złotym wierzchem, szczytem u góry, goldgiebelig. Złotoszczytny pałac, *ob.* złotowierzchni. ZŁOTOTKANY, - a, - e, ZŁOTOTKAWSKI, - a, - ie, złotem utkany lub przetykany, złotogłowy, goldgewirkt, goldgestickt; *Rs.* златотка́нный; *Rg.* zlatotkan; *Ec.* златопритка́нный. Złototkane szaty. *A. Kchn. W.* 77. Nie płonie, że nie iest piérwszy z imienia, że go nie złototkane pasy wiły. *Zab.* 3, 235 *Kossak.* Na wierzchu Morawskie, a pod nim się gdzieś skryły wzory złototkawskie; *Br.* Prawdać że złotogłowni na spodku panowie A nad nimi wierzch maią dziś marni szarkowie. *Jag. Gr.* a 3 b. ZŁOTOTOCZNY, - a, - e, złoto toczący, złotopławny, złotopłynny, złotociekły, złotonury, goldströhmend. Złototoczne strugi. *Smotr. Lam.* 4. ZŁOTOTWORNY, n. p. złototworny Midas. *Kchow.* 69, goldschaffend; *Cro.* zlatotvorécz, *Rg.* zlatotvoraz *alchimista*, *złotodziey, *Vd.* slatodelauz; *Ec.* златодѣ́ла́тель, златотворецъ; (*Cro.* zlatotvornoſzt; *Rg.* zlatotvorſtvo *alchimia*; *Vd.* slatodelavzhnia. ZŁOTOUSTY, - a, - e, ust złotych, wymowy złotéy, nieocenionéy, goldmündig, von einer goldwerthen Beredtsamkeit; *Bh.* zlatouſtý; *Cro.* zlatovuſzt; *Rs.* златоу́стый, златоглаго́ливый. Złotousty, *pr. et tr.* wymowny, *auri oris vel eloquens*, χρυσόστομος; *Joannes Chrysostomus, episcopi eloquentissimi nomen. Cn. Th.* 1435. Jan od złota ma być złotousty. *Jag. Gr. C.* Chryzostom był dla boskiéy wymowy złotousty nazwany. *Sk. Dz.* 316. Jan dany na naukę wielkim krasomówcą został, tak iż potym słusznie Chryzostom albo złotoustym nazwany był. *Sk. Żyw.* 58. Jan Złotousty. *Żyw. Jez.* 19. Złotousty, z Chryzostom. *W. Pʃ. W.* 246. Jan Św. od złototocznych strug niebieskiéy iego do pokuty nauki złotousty mianowany. *Smotr. Lam* 4. Grecya wspomina swego Jana Złotoustego, Latium Piotra Chryzologa, t. i. złotomównego, Polska Skargę. *Birk. Sk.* C 3, cf. złotosłowny. ZŁOTOUZDNY, - a, - e, z uzdami złotemi, mit goldnen Ge-

lig; *Ec.* златоуздный, златоб҃роздный. ZŁOTOWAŻNY, - a, - e, ważący czyli wartuiący złoto, goldwägend, goldwerth. Z kupców ten, co złotoważne sprowadza towary, szczodrzéy wdzięczność swą oświadcza, niżeli ów, co podle rupieci bardziéy dla ładunku narzucał. *Pilch. Sen. list* 2, 195. ZŁOTOWIEC; *ob.* złotawiec. ZŁOTOWIEŃCZY, - a, - e, z wieńcem złotym, goldgekränzt; *Ec.* златовѣнечный. ZŁOTOWIERZB, - a, - u, *m.*, *Cn. Th.* 1435, ZŁOTOWIERZBA, - y, *ż.*, *Bh.* zlatolewčj; *Cro.* fûtika verba, die Goldweide, *aurisalix. Ursin.*, Złotowierzba *salix Graeca*, die Bindweide, krzew miernéy wielkości, ze wszystkiém wierzbie podobny; korę ma na młodych gałęziach iednę czerwoną, drugą siwozieloną. *Kluk. Rosl.* 2, 59, gałązki są wyśmienite do robienia półkoszków wozowych. *Kluk. Dykc.* 2, 41. Jest drugi rodzay wierzby, drobne maiący gałązki a gibkie, liście też trochę rumiane, który zowią złotowierzbą *Cresc.* 453. ZŁOTOWIERZBOWY, *Otw. Ow.* 82; ZŁOTOWIERZBY, - a, - e, od złotowierzby, goldweiden=, bindweiden=. Nierazem i ia złotowierzbym łubkiem, Nieraz wybornych malin obsyłał kozubkiem. *Tward. Daf.* 44. ZŁOTOWIERZCHNI, - ia, - ie, z wierzchem złotym, cf. złotoszczytny; *Ec.* златоверхїй, goldgiebelig, goldkuppelig. Monaster w Kiiowie Św. Michała złotowierzchniego. *Fund.* 52 ZŁOTÓWKA, - i, *ż.*, złoty Polski, pieniądz ieden złoty wartaiący, ein Guldenstück, ein Gulden, namentlich ein Polnisches Guldenstück (cf. półzłotówka, dwuzłotówka). Złotówki ośmdziesiąt z grzywny feynu, czyniące groszy miedzianych trzydzieści. *Vol. Leg* 7, 451, *Stan. Aug.* Wypisano iest na złotówce Polskiéy 1/80 część grzywny Kolońskiéy. *Łęsk. Miern.* 2, 36. (*Vd.* slatouka, slatoukiza, = złotopstrąg). ZŁOTOWŁOS, ZŁOTOWŁOSY, - a, - e, włosów złotych, goldhaarig; *Bh.* zlatowlasý; *Sr.* 1. ze zwotemi wosami; *Cro.* zlatolâfz, zlatolafzaft; *Dl.* zlatokoffan, (złotokosy); *Ec.* златовласый. Złotowłosy warkocz Feba. *Hor.* 2, 47. *Kniaź.* Słońce złotowłose. *Tward. Wł.* 156. Złotowłosa Erato. *Kchow. fr.* 25; *J. Kchn. Dz.* 121. Godziny złotowłose iuż dzień poczynały. *Kmit. Spyt. B* 2. Złotowłos (Feb) światłem obarczony błyszczy. *Zab.* 14, 165. Zefir łaskotliwy, pieszczoch trzpiotopióry Złotowłoséy rozkoszy przybiera kędziory. *Zab.* 10, 56 *Kossak.* - §., *Botan.* złotowłos, rodzay roślin krytopłciowych, *adianthum*, u nas rośnie w murowanych studniach, abo na starych murach. *Kluk. Dyk.* 1, 8, Frauenhaarfarn, Venushaar, Frauenhaar; *Rs.* кокушкинъ ленъ. ZŁOTOW, - a, *m.*, miasto w woiew. Kaliskiém. *Dyk. Geogr.* 3, 213, eine Stadt in der Wowo. Kalisch. ZŁOTOWY, - a, - e, złotny, do złota należący. *Cn. Th.* 1435, Gold=, von Gold=, Goldes=. Na złotowym zasiadł tronie. *Bzow. róż.* 69 cf. złocisty). Złotowy talar, 40 groszy. *Dow. a 2 b.* ZŁOTOWZORY, - a, - e, cf. złototkany, złotogłowny, goldgestickt. Złotowzory płaszcz zorzy. *Nar. Dz.* 2, 27. ZŁOTOŻYŁA ziemia. *Cn. Th.* 1435, kruszec złoty, albo raczéy glinka, która żyłą i znakiem iest złota, *segulum. Wlod.*; *Cn. Syn.* 806, goldädrige Erde, Golderde; *Sr.* 1. zwotžené pěſk; *Ec.* златозѣменъ, złotoz emny.

*ZŁOTOWAĆ; *ob.* zlitować, zlutować.

ZŁOTRZEĆ, *ob.* łotrzeć; ZŁOTRZYC się *zaimk.*, stać się łotrem, zhultaić się, ein Lotterbube werden, liederlich werden. Gdy podrosł, złotrował się bardzo, i nieczystości służył. *Sk. Dz.* 201. Sami się złotrzywszy, potym drugich błaźnią. *Rey Wiz.* 34.

ZŁOTY, (ZŁOCIUCHNY *intensiv.*,) - a, - e, ze złota, od złota, cf. złotny, złotowy, złocisty, Gold=, golden; *Bh.* zlatý, zlatičký; *Slo.* zlatí; *Sr.* 1. złoty, zwoté; *Crn.* flatè, - a, - u; *Vd.* flat, slat, slaten; *Cro.* zlát; *Dl.* zlatan; *Rg.* zlaatni; *Bs.* zlatni; *Sla.* zlátni; *Rs.* золотый; *Ec.* златый, злáтный, златосотворенный; (cf. żółty, cf. *Ger.* golden, gülden, Gulden; *ob.* złoto). Nie tylko u nas, ale i w innych kraiach złotą monetę nazywano czerwoną; moneta srebrna białéy, a zdawkowa czyli mieszana z miedzią, czarnéy otrzymała nazwisko *Czack. pr.* 1, 165, *ob.* niżéy *Subst.* złoty, czerwony złoty). Sprawami tego świata uwikłani, a złotemi łańcuchami upętani. *Zrn. Pst.* 22 *b.* Złociuchny, złotem ozdobiony, lub złotu podobny. *Wlod.*, cf. złocisty, złotawy). Korona złociuchna. *W. Ex.* 25, 25, korona złota. *Bibl. Gd.*) Woiować iest to iakoby kto złotą wędą ryby łowił. *Kosz. Lor.* 144 *b*, cf. ważyć wiele na mało). Złotą łopatą torować sobie drogę. *Gost. Gorn.* 119, przekupstwem). Niemasz tak potężnego muru, któregoby złotym nie przełamał taranem. *Pilch. Sall.* 148. Złoty orzeł wszędzie doleci. *Gol. Wym.* 195. Nieodbity sztych złotéy szwaycy. *Jag. Gr. A* 3; złota szwayca mury przebiie. *Zegl. Ad.* 297, wszystko przeniknie. *Fr. Ad.* 31; *Pot. Zac.* 205. Gdy ucieka nieprzyiaciel, buduy przed nim most złoty, aby śpiesznićy uciekał, abyś miał pokóy. *Birk. Chmiel. C* 2 *b*, ułatwiay mu ucieczkę). Pieniądz złoty, *ob.* złocik, czerwony złoty). Naczynia złote, *Crn.* flatina (cf. śrebro, śreberko). Doktor Jugo od złotéy bani. *Teat.* 28 *b*, 32, *ob.* Bania). J świnie złote pachną iako róże. *Jag. Gr. B* 4, złoto złotem, choć w plugawéy skrzyni). Palec złoty, palec od złota, do złota, serdeczny, pierścieniowy, wierny, czwarty palec. *Krup.* 1, 148, der Goldfinger. Złota piana, *ob.* gleyta, szlak. Złota sztuczka, drobina, *ob.* piasek złoty, bryła. Złota góra *aurifodina*. *Cn. Th.* 1434, ein Goldbergwerk, eine Goldgrube, *Vd.* slatnaria, slatouftvu, slatarftvu (cf. złotarnia). Złote góry pod ziemią żadnego pożytku nie przynoszą. *Fur. Uw. f* 3. Obiecać komu złote góry; *Slo.* zlaté báně něfomu flubowat'; zlatt motúz něfomu pres ufta pretáhnut' *falsa spe lactare*; *Vd.* veliki obeti, malu prejeti; *Rg.* obechjavati zláto herzegovo, einem goldene Berge versprechen. Złote góry obiecuie, a nie ma i ołowianych. *Rys. Ad.* 80. Ślubuie dygnitarstwa i wszelkie honory, Nie tylko śrebrne fossy, lecz i złote góry. *Kulig.* 244. Jż iéy dla ubóstwa częstemi upominkami i podarkami uiąć nie mógł, z nagła złote góry obiecywał. *Pilch. Sall.* 46. - Złoty rycerz, złocisty rycerz, = białego orła, ein Ritter vom weißen Adler. Rycerze złoci, albo rycerze przepasu rycerskiego przedtym byli, co teraz kawalerowie białego orła. *Tr.* - Złoty rycerz, pasowany przy koronacyi królów, cesarzów, ein Krönungsritter. Każdy król Polski na rynku Krakowskim troiakiém miecza uderzeniem pomiędzy łopatki, złotych rycerzów pasuie; zwyczay ten wszczął się R. 1316. *Tr.* - Złote czasy, złoty czas, złoty wiek, eine goldne Zeit, das goldne Zeitalter, goldne Zeiten. Złoty naprzód wiek

nastał, który bez przystawa Żył, z dobréy woli wiary i cnot strzegł, nie z prawa. *Otw. Ow.* 8. Kiedy bladego złota i naymniéy nie znano, Czemuż proszę wiek tamten złotym nazywano? *Kochow. fr.* 5. Naypierwsi ludzie mieli wiek złoty, po którym nastąpił wiek miedziany, nakoniec żelazny, na który my nieszczęśliwi trafili. *Mon.* 68, 442. Wywiodły się lata dawne, Zmarły czasy złote sławne, Dziś nastały ołowiane, Nasze szczęście malowane. *Pieśn. Kat.* 168. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one, które złotemi albo tłustemi zwano, kiedy wszystko by cielęta igrało, albo iako baby plotą, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a połciami i gomółkami domy pobiiano; ale to są lata żelazne, skaliste, twarde, trudne. *Podw. Wr.* 24. Żaden obraz rzetelniéy nie wskazał wiek złoty, Jak widok w czasie źniwa wesołéy roboty, Kiedy ią z serca pełnią szczęśliwi wieśniacy, Wszędzie ochocza radość wybiega się w pracy. *Tom. roln.* 76. Wiek Zygmuntów słusznie iest nazwany złotym wiekiem w Polszcze. *N. Pam.* 15, 381. Te złote dla Polski czasy minęły. *Pam.* 83, 478. – *tr.* Złoty, cenny, kosztowny, uszczęśliwiaiący szczęśliwy, wyborny, drogi, golden, kostbar, beglückend, trefflich. Czegoż więcéy mam sobie życzyć, ieżeli złoty pokoy w tém państwie będzie królował? mała mi będzie szkoda téy korony, względem tak wielkiego dobra oyczyzny. *Boh. Kom.* 2, 476. Chyba się przeto złota wolność nazwać godzi, Że kto złoto ma, nad tym, co nie ma go przewodzi. *Pot. Pocz.* 635. (Złota wolność, herb, węże dwa skręcone, iak liczba 8; krzyż między niemi. *Kurop.* 3, 59, ein gewisses Wappen.) Złota zaprawdę godzina iest, gdy kto pokutuie. *Birk. Zbar. C b*, szczęśliwa). Złota była sentencya Katona, którą wspomina Gellius. *Birk. Chod.* 26, wyborna, nieoszacowana). Macie zawsze pamiętać, na te Pańskie słowa: Więtsza iest rzecz dać, niż brać; o złotać to mowa! *Patr. Jał.* 7, boska). Miękczy Apollo ią złotemi słowy. *Tward. Daf. pr.*, wymownemi, łagodnemi, słodkiemi; cf. złotomowny, złotosłowny, złotousty). Azaż nie często słychamy onych pozłocistych słów: móy drogi, móy złoty! *Klon. Wor. ded.*, cf. złoto, perełko, rubinie, dyamencie, kleynocie, królu). O móy złoty Józefie, przychodzę znowu do siebie, ożyłem. *Teat.* 53 *d* 33. Śmiey się kniemu, mów co pieszczonego, Przyciśniy ksobie synaczka złotego. *Groch. W.* 363, drogiego, miłege, kochanego). – *Arithm.* Reguła trzech, reguła złota. *Rs.* золотое правило, тройное правило, die Regel de tri, sposób wyrachowania ze trzech liczb wiadomych czwartéy niewiadoméy. *Solsk. Geo.* 3, 79; złota liczba, prawidło złote, *regula aurea*. *Rog. Doś.* 2, 190 – *aliter*. Złota liczba oznacza, który iest ten rok obrotu xiężyca, *cycli lunae*. *Rog. Doś.* 2, 282, die goldne Zahl. – Złoty, koloru złotego, żółtego na kształt złota, złotawy, goldfarbig. Złoty kolor. *Tr.*, *ob.* złotofarby, złotolśnisty). – *Medic.* Złote żyły, die goldne Ader; *Sla.* zlátna xilla). Żyły ku otworowi dolnemu idące zowiemy żyłami złotemi czyli hemoroidalnemi. *Krup.* 3, 78. Złotemi żyłami nazywamy żyły w końcu prostéy kiszki czyli w samym dziurniku; gdy znacznie nabiegną, sprawnią bole; gdy się nie otwieraią i krwią nie płyną, nazywa się to ślepemi złotemi żyłami. *Perz. Cyr.* 2, 274; *Sien.* Złote żyłki nabrzmiałe, nieciekące, ślepemi zowią, że są zawarte. *Syr.* 687. – *Botan.* Złota czupryna, *chrysocoma*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 1, 124, Goldhaar, ein Pflanzengeschlecht. Złota wierzba, *ob.* złotowierzb. – §., Złoty *Subst.*, der Gulden. Złoty w swoiéy istotnéy derywacyi w dawnieyszych wiekach był nazwiskiem monety kursowéy złotéy, którą my teraz nazywamy czerwonym złotem. *Kras. Zb.* 2, 590, der Goldgulden. Złoty okazuie w swoiém nazwisku kruszec, z którego był wybiiany. *Czack. pr.* 1, 160. Wniesione są potym czerwone złote albo Floreny, zkądeśmy złote nasze nazwali; uchodziły z przodku za Kazimierza Wielkiego po 14, potym po 16 groszy. Gdy się moneta poczęła psować, za Olbrachta ustawiono czerwony złoty po 30 groszy naszych, która cena i do tych czas przy naszym złotym została; choć czerwony złoty, od którego złoty poszedł, tak daleko wyniósł górę. Za Alexandra cena czerwonego złotego stanęła na 32 grosze, i potym począł się podnosić, za zniżeniem monety, tak że przez 102 lat 28 groszy tylko wyniósł się, a przez te 42 lat przeszłe skoczył w górę 162 groszami wyżéy. *Summ. B.* Zwyczay w trzynastym wieku w Niemczech przyięty, mieszania w srebro miedzi, podniósł u nas wartość czerwonego złotego od 14 groszy, iak był szedł za Kazimierza W. do 30 za Olbrachta, do 32 za Alexandra. *Ossol. Zygm.* 1. Cetnar soli ma być do Węgier dawany po cztery grosze, które są w złotym czerwonym, a złote nie maią być inaczéy brane, iedno po siedmi skotów, to iest po czternaście groszy. *Herb. Stat.* 103, R. 1368; cf. grosz). Czerwony złoty, dukat, czerwieniec, czerwony, ein Golddukaten; *Sr.* 2. ſlotti, zerwone ſlotto; *Crn.* flât, goldinar; *Vd.* slat, dekat; *Bs.* sgjutiça, sgjuticça (cf. żółty); *Rs.* золотой, червонецъ, червонной. Złote abo floreny we Florencyi bić poczęto R. 1252. *Summ. a* 4. Złoty Polski, szesdesiątnik kraycarów *Boëmis*, *monetaz nomen ex auro vel argento*, 30 *sestertios aequans valore*; *fuit aureus et argenteus*. *Cn. Th.* 1435, *ob.* talar złotowy). Z grzywny Kolońskiéy maią bić po 80 czterogroszowek, którym to czterogroszowkom odtąd imię złotego naznaczamy; a takich złotych ośm na talar bity. *Vol. Leg.* 7, 451 *Stan. Aug.*, der Polnische Gulden, = vier gute Groschen. Złoty Pruski ma złotych Polskich dwa. *ib.* 634. Złoty Reński, = Reński, = cztery złote.

ZŁOWIĆ *cz. dk.*, zławiać *ndk*; połowić co, dostać, wyłowić razem, łowiąc wyciągnąć, zusammen fangen, zusammen fischen, herausfischen; *Vd.* sloviti; *Rs.* изловить. Złowienie ryb; *ZŁOW, – iu, *m.*, das Ausfischen, völlige Ausfischen. Przy dokończeniu tego złowiu, trzeba szukać po stawach utaionych w kątach karpiów. *Haur Sk.* 143. – *fig. tr.* złowić kogo, złapać kogo, einen erwischen, dabey kriegen. Trudno Włocha złowić. *Teat.* 21, 50. Chcą mi pana złowić, ale to nie dudek. *ib.* 4 *b*, 61. Są ludzie, którzy poczuwszy u kogo pieniądze, wszelkich używaią sposobów na złowienie onych. *Teat.* 34 *c*, 64.

ZŁOWIAREK, – rka, *m.* ZŁOWIERNIK, – a, *m.*, źle wierzący, złey wiary się trzymaiący, cf. heretyk, ein Schlechtgläubiger, der einem schlechten Glaubensbekenntnisse anhängt, *ob.* prawowiernik). Wy nie tylko niedowiarkowie, ale i złowiarkowie iesteście. *Smotr. Ex.* 13. Niewiernik abo złowiernik. *Sak. Ok.* Nie będzie tam nie-

wierników ani złowierników, heretyków. *Sak. Persp. pr. C 2 b.* ZŁOWIERNY, - a, - e, źle wierzący, złego wyznania wiary, (*opp.* prawowierny), schlechtgläubig. O téy materyi do tego czasu między prawdziwymi chrześciiany i złowiernymi heretykami spór dzieie się. *Sak. dusz.* 79. Herezya ta cerkiew naszę z wiary wyzuwa, a czyni ią złowierną i niezbożną. *Smotr. Ap.* 15. ZŁOWROGI, - a, - ie, źle wróżący, złe wieszczący, Böses prophezeyend, ominös. Złowrogie wrony. *Hor.* 1, 255 *Nar.*

*ZŁOŻNOŚĆ, *ZŁOŻONOŚĆ, - ści, *ż.*, sposobność bycia złożonym do kupy, ułożonym, = składność, die Zusammenlegbarkeit, Zusammenfüglichkeit; *propr. et fig. tr.*; *Crn.* slosnost, *concordia* (*ob.* zgodność); *Vd.* sloshnost, perkladnost (cf. przykładność) perrozhnost, perstoinost (cf. przystać, cf. przystoyność); *Cro.* szlosnószt, szlosnozt; *Rs.* сложность (1., obrachunek, 2., składanie). Doczesnych rzeczy obrót z nieruchomości w ruchomość wpada, i z niezłożoności przytomnego bycia rośnie w nieskończoną przyszłego czasu wielkość. *Bardz. Boe.* 175. *ZŁOŻNY, - a, - e, do złożenia w kupę sposobny, składny, składalny, zusammenlegbar, zusammenfügbar, = ZŁOŻYSTY, składzisty. *Cn. Th.* 1003; *Sr.* zwojnè; *Crn.* sloshn *concors*; *Vd.* sloshen, perloshen, perkladen, perstoin, perrozhen; *Cro.* szlósen *compositus*, *concors*; *Sla.* slozan; *Rs.* сложный, составный; *Ec.* сложный, благосложный, доброслoжный. *§, złożna choroba, = łożnica, choroba, którą człowiek złożony, eine bettlägerige Krankheit. Roków sędzia nigdy nie omieszka, krom wielkiéy, prawdziwéy, złożnéy choroby. *Stat. Lit.* 115. (ZŁOŻOWAĆ, *ob.* łożować). - ZŁOŻYĆ, *F.* złoży, złożę *cz. dk.*; składać *ndk.*; składywać *czstl.*; *skłaść, *składł *idntl.*; *Bh.* složiti, složjm, skládam; *Slo.* skladat', skladam; *Sr.* 1. złożu, złożim, zwojuyu, zkwaduyu *compono*, delelenu, delelenem, delepołożu, delepołożim *depono*; *Crn.* sloshim, skladam, skladam, slâgam; *Vd.* sloshit, ukup sloshiti, skladati, (*Vd.* se sloshit, = zgodzić się, ułożyć się; *Vd.* skladati, = godzić spornych;) *Vd.* dolpoloshiti, dolpoklasti, dolpokladati *deponere*; *Cro.* szlositi, szlosilszem, szlasem, zlasem, zkupszlositi (*Cro.* szkladàmsze *consono*, *accordo*; *Dl.* szloxiti; *Bs.* slosgitti, slagati, sastaviti, sastavgliati, (cf. zastawić); *Rg.* sloxitti, sklâdati, slâgati; *Rs.* сложить, слагать, слагáю, склáсть, склáдывáю; *Ec* низложить, низлагать *deponere*). Składać co, zginać w kupę, przeginać, zusammen legen, zusammen fallen, zusammen schlagen. Składam papiér, szatę. *Cn. Th.* 1002, *plico*) Złożenie papieru, szaty, *plicatura. ib.* 1435. List składa, i pieczętuie. *Teat.* 22 *b*, 75. Zdéym móy płaszcz, i złóż go pięknie. *Teat.* 17 *b*, 44. Chusteczkę we dwoie złożoną, w wódce maczaiąc, na oczy przykładać. *Syr.* 391, ein Tuch doppelt zusammen legen, zusammen schlagen. Składany *plicatus. Cn. Th.* 1003. Składać ręce, die Hände zusammen legen, die Hände falten. Przy litanii mówieniu ręce składywał. *Chodk. Kosł.* 49. Leniwcze, mało co pośpisz, mało co złożysz ręce twoie abyś usnął. *Leop. Prov.* 6, 9, trochę złożysz ręce, abyś odpoczywał. *Bibl. Gd.*, die Hände in den Schoß legen, *ob.* z założonemi rękami chodzić). - Składa się kapusta, sałata, *facit caput. Cn. Th.* 1003, staie się głowistą, das Kraut häuptelt sich. - *fig. tr.* Wielomówność nie może być bez grzechu; ale kto wargi swoie składa, rozumny iest. *Gil. Psf.* 99 *b*, stula, zwiera, zamyka, die Lippen, den Mund zuschließen, verschließen. Składam co pospołu, iedno z drugiém, zusammen legen, zusammen setzen, zusammen stellen; *Rs.* составить, составливать; *Ec.* счинить, соединить, сочленяю, слагáю iako члéны. Zmiećcie z drogi kamienie, i *składźcie ie w stosy. 3 *Leop. Jer.* 50, 26, uczyńcie z nich stosy. 1 *Leop.*) Znowu bitwę wznawiaią, znowu się obrażaią i trupami składaią. *Krom.* 464 *vulnerantur et cadunt utrinque*). Składanie, złożenie, gromada; *Ec.* складéніе. Składany ze sztuk, z części *Cn. Th.* 1003; *Rs.* сводный (cf. zwieśdź), zusammen gesetzt. Te istoty, na które się ciała rozkładaią, gdy ich skład roztrząsany bywa, nazywać się zwykły początkami *principia*, albo częściami składaiącemi, *partes constitutivae. Kruml. Chym.* 10, Bestandtheile. Liny, ieżeli maią być dobre, muszą się składać z dobrych postronków. *Jak. Art.* 3, 227, powinny być skręcane z dobrych postronków, zusammen gesetzt zusammen gedreht. W kraiu wolnym każdy obywatel składa cząstkę powszechnego rządu. *Niemc. P. P.*, iest częścią, ist ein Bestandtheil, macht einen Bestandtheil aus. Składać się z czego, złożonym być z czego; *Rs.* состоять, состою, woraus bestehen, zusammengesetzt seyn. Naród wielki składa się z różnych narodów małych. *Gaz. Nar.* 1, 101. Polska złożona iest z rozmaitych prowincyy. *Gaz. Nar.* 1, 101, besteht aus verschiedenen Provinzen. Pospólstwo u Rzymian składało się z rolników, rzemieślników i kupców, u nas samym chłopom to imię służy. *Mon.* 68, 570, obeymowało rolników i t. d., es bestand aus den Landleuten und s. w., es umfaßte, begriff die Landleute und s. w. Nie wszystkiego razem trzeba dziecięcia uczyć, pierwéy abecadła, potym syllabizować abo litery składać, a naostatek czytać. *Glicz. Wych.* J 8, Buchstaben zusammen setzen, buchstabiren, syllabisiren, cf. *Rs.* слогъ, слогиня syllaba). W drukarni zycer z kaszty składa pismo do winkielaku. *Mag. Msc.*, in der Druckerey setzen, Schrift setzen, den Text setzen. Składanie drukarskie, *Rs.* наборъ (cf. nabrać); das Setzen in der Druckerey, der Satz. Składany, złożony, nie z iednéy sztuki, więcéy sztuk lub części obeymuiący, zusammengesetzt. Rośliny złożone są, które na spólnym kielichu wiele kwiatów maią osadzonych. *Botan.* 178, *compositae*). Wyraz składaiący się z kilku wyrazów zowie się złożony, *compositus. Kpcz. Gr. p* 1, 7; *Slo.* dwoučastečné, složené slowo. Wyraz złożonym i niezłożonym nazywać się też może względem wewnętrznego znaczenia, n. p. czworonogi. *Kpcz. Gr. p.* 3, 5. - Jeżeli wszystkie wiersze iednaką zgłosek liczbę maią, taki gatunek zowie się niezłożonym; złożonym będzie, ieżeli do niego wchodzą wiersze, nierówną liczbę zgłosek maiące. *Kpcz. Gr.* 3, 90. mieszany, pomieszany, nieiednostayny, vermischte Versarten. - Febry złożone albo zawikłane, *compositae*, *complicatae. Krup.* 5, 532. - Ruch składany, iaki bierze ciało razem popędzone od wielu sił, maiących takie kierunki, iakie się spodoba. *Jak. Mat.* 3, 258. Ilość składana *complexa*, składa się ze dwóch lub kilku liter, związek z sobą przez znaki maiących. *Ufirz. Alg.* 7. Gdy będą trzy ilości iednakowego gatunku, stosunek pierwszéy do trzeciéy, nazywa się składa-

nym; *ratio composita. Geom.* 1, 199. Pomiary składane, w których niewiadome ilości są czworogranu i sześciogranu. *Ustrz. Alg.* 2, 89. Złożyć zrównanie znaczy w geometryi odrysować liniią prostą lub krzywą, w któréy związek współuszykowanych rodzi zrównanie podane, i to znaczenie należy do zrównań nieoznaczonych. *Sniad. Alg.* 2, 158. Złożyć zrównanie oznaczone, iest to odrysować dwie linie, przecinaiące się tyle razy, i w taki sposób, aby odcinki do przecięć należące, wyrażały wszystkie pierwiastki rzetelne zrównania podanego. *Sniad. Alg.* 2, 158. – §., Składać wiersze, układać, pisać, tworzyć, robić, **Verse machen, Gedichte machen**, *Vd.* sloshikuvati; (*Vd.* sloshikar, sloshikuvauz, = rymopis). Jam powiada snadniuchno w godzinę sto wierszów złożył. *Warg. Wal.* 102. Piiany wierszów, iak mówią, nie składa. *Wad. Dan.* 113. Stefan złożył wiersze w ciemnicy, w których wiarę swą i dufność wyśpiewywał. *Baz. Hst.* 167. – Piszę co na trwałość, składam wiersze, xięgi, *condo*, *compono. Cn. Th.* 703. Xiąg wiele sam składał i pisał. *Sk. Dz.* 510, **zusammen setzen, aufsetzen, verfertigen, schreiben.** Przyłączam tu osnowę abo złożenie téy mowy. *Nag. Fil.* 2, treść, układ, **den Inhalt, Hauptinhalt.** Złożyć, utworzyć, wymyślić, wynaleźć, **schaffen, erdenken, aussinnen, erfinden.** Cypryan Sw. przez ofiarę nie mszą, bo ią dobrze potym xięża złożyli, ale rozumie ofiarę dziękczynienia. *Zrn. Pst.* 3, 535 *b.* Religiia Turecka, iest złożenie cudowne z chrześciiańskiéy i żydowskiéy. *Kłok. Tur.* 169, mieszanina, utwor, **ein Gemische**, *Rs.* сочинѣнь. – Składać się z kim na co, *dare symbolam. Cn. Th.* 1003, składkę czynić, **zusammen schießen, zusammen tragen, beytragen, beysteuern, eine Collecte machen**; *Cro.* zbechatifze, zbechámfze). Składana wieczerza, obiad, pośnik, bankiet, *collatitia coena. Cn. Th.* 1003, cf. kolacya). Aby oświadczyli miłość swoię przeciwko królowi, złożyli się na sto i pięćdziesiąt tysięcy skutów. *Birk. o Ex.* 31. Chrześciianie apostolscy na każdą niedzielę schodząc się, czynili kollekty, to iest, składali się co kto mógł, na pomoc ubogiéy braci. *Sk. Dz.* 29. Niech się iedno pomocnicy, każdy z swego ile może, Rzeczypospolitéy Polskiéy złożą, wnetże oni granice sobie rozszerzą. *Jan. Lig. F.* Składacze, na *rząd daiący, składaiący się na bankiet abo na picie; *collatores symbolarum. Cn. Th.* 1002. Składane pieniądze na co, skład, *collecta. ib.* Składanie się na co *contributio. Cn. Th.* 1003, *Rs.* скла́дка składka, **das Zusammenlegen, Zusammenschießen.** Spodobało się to Macedonii i Achaii, aby uczynili iakie złożenie na ubogie święte w Jeruzalem. *Leop. Rom.* 15, 26, upodobało im się nieco spólnie złożyć na ubogich. *Bibl. Gd.*) Sam Rzymski biskup pewnych czasów wzywał ludzi na kollekty, to iest, na składanie iałmużny na ubogie. *Sk. Dz.* 29. Ubogim panieneczkom, co kto miał w kalecie, do klasztora składali. *Groch. W.* 580, *sed vide* zkładać, złożyć *deponere*). – *Venat.* Jeśli myśliwiec doskonale tego nie umie, iako psy sobie sprzęgać albo składać, a trafi mu się, że mu się sami psi złożą trafunkiem... *Ostror. Myśl.* 45, sforować, na smycz wziąć, **zusammen kuppeln die Jagdhunde.** – Składać seym, ziazd walny, = zwoływać, **den Reichstag berufen.** Pierwsza powinność króla seym składać. *Herb. Stat.* 10. Zygmunt roku 1542 seym do Piotrkowa złożył, ale sam na nim być nie mógł. *Gorn. Dz.* 8. Złożyć dzień zgromadzenia się, odbywania czego, = wskazać, oznaczyć, postanowić, **den Tag bestimmen, ansetzen, festsetzen.** Przyiechali na dzień złożony do Gąsawy na seym, Leszek Biały, Henryk Brodaty, Władysław Laskonogi, i wszyscy panowie Polscy. *Biel.* 122. Przyszedł wszystek lud, iako im był dzień złożył król. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 12, 12, *słożył. 3 *Leop.*, iako był rozkazał król, mówiąc: wróćcie się do mnie dnia trzeciego. *Bibl. Gd.*) Potym złożywszy mu dzień, przyszło ich do niego na gospodę nie mało. *Leop. Act.* 28, 23, postanowiwszy mu dzień. *Bibl. Gd.*) Oblubieniec upominał się swéy panny; rodzice zezwalaią, dzień wesela składaią, iéy się gotować rozkazuią. *Sk. Zyw.* 2, 354. Zakreśliliście czas zmiłowaniu bożemu, a na wolą swą złożyliście mu dzień. 1 *Leop. Jud.* 8, 12, zamierzyliście. 3 *Leop.*; wy nie kładźcie kresu radom Pana Boga. *Bibl. Gd.*) – II., składać abo raczéy zkładać co z czego na dół, na ziemię i t. d., zdiąwszy kłaść, położyć, *deponere*, **ablegen, herunter legen, herunter nehmen und hinlegen**; *Rs.* сосмавнмь, сосmaвливать. Składam z osła, z muła burdy, ciężary rozbieram, *depono clitellas. Cn. Th.* 1003. Tam zdiąwszy saydak z ramion, szybki łuk złożyła z cięciwy, i w trawie się sama porzuciła. *Otw. Ow.* 75, może spuściła cięciwę, **sie spannte die Sehne ab.** Chrystus wstawszy, złożył szaty swoie. *Dambr.* 206, zewlókł, **er legte seine Kleider ab, zog sie aus.** Już złożył żałobę, *Tr.*, iuż zaprzestał chodzić w żałobie, **er hat die Trauer schon abgelegt.** – Składam kogo z urzędu, z godności, = zrzucam, **einen des Amtes entsetzen**; *Vd.* odstaviti od flushilu (cf. odstawka); *Rs.* отрѣшить, отрѣшать. Dwóch biskupów z stolic ruszył i z biskupstwa złożył. *Sk. Dz.* 1095. Starostwo Krakowskie, złożywszy z niego Czyżowskiego, Pieniążkowi oddał. *Krom.* 618 *amoto Cizouio*). Złożył z wysokich tronów tyrany wielmożne, A na ich mieysca wsadził w pokorę zamożne. *Groch. W.* 20, złożył Bóg mocarze z stolic ich, a podniósł pokorne. *Sk. Kaz.* 529 z *Łuk.* 1, **er setzet die Gewaltigen vom Stuhl, und hebet die Elenden auf. Luth.** Bóg bogate i harde zkłada, a pokorne podnosi. *Sk. Kaz.* 529 *b.* Bóg wynosi, ale tenże i składa. *J. Kchn. Dz.* 289 poniża). Jeśli się ia podobam Panu swoiemu, naydzie-ć on drogę, iż mnie nie złoży z mieysca moiego. *Rey. Pst.* yy 2, utrzyma mię na moiém mieyscu). Złożony z urzędu, zrzucony. *Cn. Th.* 1435. Prosił papieża, aby *z niego *urząd *złożył. *Sk. Dz.* 1115, aby z niego zdiął urząd, **er möchte ihm das Amt abnehmen, ihn des Amtes entledigen.** Przeklęctwo Pańskie zawżdy stać musi nad głowami ich, a opatrzność święta iego iuż zawżdy musi być złożona z nich. *Rey Pst.* yy 3, zdjęta, odebrana, **abgenommen, weggenommen.** Złożyć rząd, urząd, = zdać, **das Amt, die Regierung niederlegen.** Xiążę panniący z przyczyny podeszłego wieku, złożył ma rządy, i oddać ie synowi. *Gaz. Nar.* 1, 256. Wolę pod ciężarem urzędu moiego upaść, aniżeli abym miał to, co raz mi powierzono, albo przez zdradę opuścić, albo przez boiaźliwość złożyć. *Sien Cyc.* 14; *Vd.* kvitirati, flushilo gordati, od flushbe stopiti, cf. podziękować za urząd, abszyt wziąć). – Złożyć broń, *pr. et fig.*, **das Gewehr niederlegen, das Gewehr strecken.** Na słowo komenderuiące-

nego: złóżcie broń! broń na ziemię się kładzie. *Kawal.* 245. Żołnierz waleczny, kiedy wiek przesłuży W ustawnym boiu, ani Marsa dłużéy Wytrzymać zdoła, składa broń. *Zab.* 13, 295 *Harab.*, żegna woyskowość). Ja, który zawsze pokoiu życzyłem, po Farsalskiéy bitwie nie iuż złożyć, ale rzucić broń radziłem. *Siem. Cyc.* 378, dać pokóy woynie). Złożyć głowę pod czém, *fig.* schylić głowę, sein Haupt worunter beugen. Prowincye otwierały wrota, i składały głowę pod szczęściem broni Ottomańskiéy. *Kłck. Tur.* 62. Wszyscy niemal składali głowy pod szczęściem broni Cezara. *Nag. Cyc.* 106. – Składam z siebie co, *tr.* zwłóczę, wyzuwam się z czego, *exuo e. gr. humanitatem. Cn. Th.* 1344; ablegen, ausziehen, wegwerfen, fahren lassen. Nie może-ć to być, żeby wespół ze wstydem, i ludzkość wszelaką z umysłu razem złożyć. *Zrn. Pst* 3, 552. Złożyć i precz porzucić wszelaką złość, zdradę, obłudę. *Wiśn.* 230. Złoż tę marną pychę serca twego. *Rey Pst. Ggg* 4. Upór serca twego i niedowiarstwo Tomaszu złożyłeś. *Odym. Sw.* 2 *Nn* 2. Złóż myśl ucieczki, darmo się morduiesz. *Past. F.* 110, porzuć tę myśl). Sumienie złożyć, oswobodzić swoie, cudze, *eximere alicui religionem. Cn. Th.* 1083, skrupuł odjąć, den Scrupel benehmen. Składam co z myśli, odwodzę się od czego. *Cn. Th.* 1003, cf. wyperswadować sobie). Już bez broni, bez tarczy, a przecię nie składa Serca, w głąb się nie kryie, gołemi piersiami zastawia brata. *Bardz. Luk.* 49, nie spuszcza z serca, nie traci serca, nie upada na sercu, er läßt das Herz nicht sinken, den Muth nicht fahren. Złożyć z czego, spuścić z czego, spuścić z kwinty, sfolgować; nachlassen, etwas nachgeben, ein wenig fahren lassen, ablegen. W dalsze zawody tyrau się nie wdawaiąc, złożywszy z uporu, wrócił bez krwi Inflanty. *Tward. Wł.* 10. Żyiesz, nie żebyś z swéy złożył zuchwałości, ale żebyś się bardziéy w niéy umocnił. *Nag. Cyc.* 5. Złożył teraz z dumy, zuchwałości, i z piérwszéy swoiéy ku ludziom oziębłości. *Tr. Tel.* 410. Boże uczyń, niech brzydki, co się Turczyn sroży, Z srogości złoży. *Kchow.* 312. Prędko musiał z pychy złożyć. *Morszt.* 48. Złożyć komu, ustąpić, ulegdz komu, einem nachgeben, weichen. Znał złe serce iego, i nic mu nie złożył, ani słowa dobrego nie dał. *Sk. Dz.* 458. Wściekły, okrutny, hardy, niecierpliwy, Bogu samemu ledwieby co złożył. *P. Kchan. Jer.* 49 *et* 237. Złożył Sieniński uporowi królewskiemu, a biskupstwa Gruszczyńskiemu ustąpił. *Krom.* 646 *cessit pertinaciae*). Gdy się obadwa woyska przeciw sobie ściągnęły, gdy ieden drugiemu nie chciał złożyć, potkały się zapalczywie chęcią iednaką. *Stryik.* 316. – *Absolute* złożyć, sfolgować, ustać, ustąpić, nachlassen, abstehen, aufhören. By się teraz ta twoia buława z grobu twego ukazała, ten panek Szwecki, ten Gustaw złożyłby prędko, i nie takby się srożył. *Birk. Chodk.* 15. Owi, co cię miecą, łaią, wyzywaią przed bitwą, pospolicie wnet złożą. *Gorn. Dw.* 96. Złożył i zamilkł wiatr, i oddany iest pokóy oceanowi. *Birk. Dom.* 7. – Złożyć co gdzie, położyć, składaiąc umieścić, niederlegen, hinlegen, deponiren. Są tam wieże potężne, w których wszystkie prochy składaią i chowaią. *Star. Dw.* 38. Tam swe misterstwa wszyscy *składli Fidias, Lisyp i inni śnicerze. *Chodk. Kost.* 73. Miał wielki puklerz, ale w pokrowiec złożony. *P. Kchn. Orl.* 1, 96, schowany, verwahrt, hineingelegt. *Składli chorych u nóg iego, a on ie uzdrowił. *Leop. Math.* 15, 30, kładli ie u nóg iego. *Bibl. Gd.*). Miętki swóy bok na twardym często składa progu. *Otw. Ow.* 594 kładzie, hinlegen, hinstrecken. Leżał w domu ciężką chorobą złożony od kilku miesięcy. *Nar. hst.* 5, 219, o łóżko uderzony, von einer schweren Krankheit hingestreckt, aufs Lager geworfen. Niebezpieczną złożony chorobą. *Teat.* 4, 18. Żalem złożony, nic nie odpowiedział. *Tr. Tel.* 84 zjęty, durchdrungen, gebeugt, ergriffen. W knieiach Cefal gust złożył i w zwierzu zabitym. *Zab.* 13, 378 *Drużb.*, położył, zasadził, er setzte darin sein Wohlgefallen. Składam dziś fortunę moię na ręku twoich. *Tr.* Składam w łasce twoiéy tę ufność. *ib.*, pokładam, zasadzam, gruntuię). Starostwo Krakowskie (złożywszy z niego Czyżowskiego), Pieniążkowi złożono. *Krom.* 618, *amoto Cizouio, Pienionscio mandata*, oddano, es wurde ihm übergeben. Wczoray w wieczor jakiś kawaler oddał mi bilecik, abym go Pani w własne rączki złożyła. *Teat.* 52 *d*, 13 doręczyła, wręczyła, eigenhändig abgeben, einhändigen. Przy téy okoliczności damom móy uniżony ukłon składam. *Teat.* 4, 47, oświadczam, wyrażam, seinen unterthänigsten Empfehl abstatten, zu Füßen legen. Brata iego odwiedzam rano, a Wc Panu po południu miałem złożyć uniżoność moię. *Teat.* 27, 153, wizytę, attencyą oddać, seine Ehrfurcht bezeigen, durch eine Staatsvisite. Chciałem złożyć mu uniżoność moię. *Teat.* 4 *b*, 93. – Złożenie, mieysce gdzie co składaią, skład. *Cn. Th.* 1002, składne mieysce, die Niederlage, der Ort etwas nieder zu legen; *Vd.* sloshba, sloshenje; *Bs.* slogga, slosgenje; *Ec.* cocmanъ, cocáвeцъ. Spalili też nasi swoie miasteczka dla nieprzyiaciół, aby nie mieli nigdzie złożenia. *Biel.* 96; cf. schronienie). Do czeladnéy izby i do każdego złożenia pilnie tego strzedz, aby słomy nie noszono, ale maty maią być. *Haur Ek.* 17. Czech nad Dunaiem i Elbą swe złożenie abo dzierżawę otrzymał; Lech zaś z woyskiem swém daléy postąpił. *Gwagn.* 16, siedlisko, osiadłość, Wohnsitz, Ansiedelung, Niederlassung, Sitz. Złożenie, izba, pokóy, gabinet, kownata, komora, eine Stube, ein Zimmer, ein Cabinet, ein Gemach, eine Kammer, Schlafkammer, Schlafstelle. Damy saraiu nie wychodzą nigdy z swego złożenia. *Kłok. Tur.* 11. W domu gospodarskim złożenie ma być dla sług, dla dziatek, dla gości. *Petr. Ek.* 13, izba czeladna, dziecinna, gościnna). Znoiu pełen szedł ztamtąd do złożenia swego. *Pot. Arg.* 173. Ale iuż na sen nocne radzą cienie, To rzekłszy, widział ich, i dał im złożenie. *P. Kchn. J.* 376. Weszła do komory, gdzie złożenie miała. *Wys. Kat.* 247, gdzie stancyą miała; cf. masz się modlić, wnyidź do schowania twoiego, i zamknąwszy drzwi twoie, módl się. *Sekl. Math.* 6.) Był pokóy, kędy gość miał on złożenie bliski. *Pot. Jow.* 118. – §., Złożenie, to co gdzie złożono, schowano, depozyt, pokład, das Niedergelegte, das Depot. Bardzo mię sławne mieysca straszy położenie, W inszy kray namyślam się przenieść to złożenie. *Ustrz. Troi.* 32. – §., złożyć co z czego na co, z siebie na kogo, przełożyć, herüberlegen, hinüberlegen, *Slo.* wkładám; *fig.* zwalić na kogo, zmówić na kogo, auf einen schieben. W pogaństwie, gdy bękart urosł godnym ku rzeczy iakiéy pospolitéy, zacierano rodzice one nieprawne a niesłuszne, a na bogi składano. *Glicz. Wych. B* 5. Składam winę na kogo, zmawiam. *Cn. Th.* 1003. O iak zły, który winę

swą na kogo składa. *Min. ryt.* 4, 158. Źle zrobiwszy na ziemi, wszyſtkie składa winy na macochę. *Bardz. Tr.* 457. Myśmy się zwykli wymawiać, abo na innych winę składać, a ten święty składaiąc z innych, sam na się był srogi. *Sk. Zyw.* 2, 165. Grzechy nasze z nas złożył, a świętymi nas przed Bogiem Oycem, i nieśmiertelne na wieki uczynił. *Paszk. Dz.* 150, zdiął, zwalił, zrzucił, zwlokł, wziąwszy na siebie). Ewa na szatana, Adam na Ewę swóy wyſtępek składali. *Lach. Kaz.* 1, 65. Adam grzech swóy składał na Ewę, a Ewa potym na węża, awo oboie chciało z siebie złożyć, ale trudno u P. Boga. *Herbſt. Nauk. e. b.* Ewa na węża winę wszyſtkę składa, Że ią od niego spotkała ta zdrada. *Leszcz. H. S.* 15. Mało nie wszyscy tacy bywamy, iż na drugie przyczynę złego składamy, a sobie pobłażamy, i iakobyśmy nic w czém winni nie byli. *Baz. Modrz.* 558. Nie trzeba składać swego grzechu na nikogo. *Hrbſt. Nauk. e* 5 *b.* Kto sobie przyczyną złego, próżno składa na drugiego. *Cn. Ad.* 401. - Składać się czym, składać się mieczem, bronią i t. d., zakładać się czym, zaſtawiać się czym, ſich womit vertheidigen, ſchützen, es zu ſeiner Vertheidigung vorhalten, vorbringen, vorſchützen, *phys. et fig.* Nie wczas pożyczać miecza, kiedy się iuż składać. *Fredr. Ad.* 56. Zwierz zuchwały strasznemi rogami się składa, A czart naciera, nagli, i kłami dopada. *Przyb. Luz.* 82. Widzi tygrysa wódz rogatéy trzody, Że się na obłów przybliża do ſtada, Sobą się iednym za wszyſtek gmin składa, Czyni po piaſku porożem rozbody, Przeciw zaś bąkom kiść ogona wodzi, J takim roiom tak wzgardzenie szkodzi. *Mon.* 71, 550. Rozum każdéy złoży się broni. *Susz. pieśn.* 3, *Q* 2 *b.* Słabo się broni, kto się samą składa sprawiedliwością. *Swad.* 1, 418. Słowom składay się słowem, szabli szablą, potędze potęgą. *Fred. Ad.* 114. Nie możesz się temu wszyſtkiemu lepiéy złożyć, iak cierpliwością i spokoynym umysłem. *Teat.* 25, 110. Możecie się tym złożyć, że iako niewiadomi Warszawy, nie trafiliście do iego domu. *Boh. Kom.* 3, 148, wymówić się, wywinić się, ſich womit entſchuldigen, etwas vorſchützen, zur Entſchuldigung vorbringen. - §., złożyć, ułożyć; składać, układać, ſtosować, przyſtosować, kierować, nakierować, zu recht legen, zu recht ſtellen, zu recht ſetzen, einrichten, anlegen, legen, richten wie ſichs gehört. Kmiotków gromada pługiem w skiby zagon składa. *Mon.* 74, 407. Ta ślicznie głos składaiąc, słodkie nuci tony. *Hul. Ow.* 123. Miał Bolesław dowcip prędki, do wszyſtkich się rzeczy uczciwych a godnych składaiący. *Krom.* 64 *accommodans se*). Złożyć się, składać się, nakładam się czego, przywykam czemu, wkładam się w co, zwyczaię się do czego, wyknę czego, *aſsuesco. Cn. Th.* 1435 *et* 461 cf. wciągnąć się). Łuk ciągną miernie, drzewy do siebie składaią. *Star. Vot. C b*, godzą, mierzą, celuią, ſie richten die Lanzen auf ſich. Składam ku komu grot, kopiią, *dirigo*, *protendo. Cn. Th.* 1003. Dawszy *boicem koniowi, na zgromadzone niósł drzewo złożone. *P. Kchn. Orl.* 249 wymierzone, die gerichtete, zu recht gelegte, gefällte Lanze. Dzika szczeciny *czczą do góry, by drzewa złożone. *Zebr. Ow.* 197, *densis similes hastilibus horrent*). Miałem sztuciec, co siedmset kroków biie; iak się złożę, iak wytnę do nich, wszyscy z koni jak kaczki. *Teat.* 26, 57, iak go przyłożę, wie ich anlege, anſetze, wie ich mich in Poſitur ſetze. Oracz powinien umieć przy pługu dobrze złożyć się, aby skiby równo składał. *Haur Sk.* 48. On słucha spokoynie, J na to odpowiada złożony przyſtoynie. *Jabl. Tel.* 78, ułożony, gefaſſt, in anſtändiger Stellung. Styrem przez wiatr wielki składa. *Zbil. Dr. a* 3, kieruie, włada, er lenkt das Steuerruder. Złożyć konie na bok. *Oss. Mscr.*, skierować, auf die Seite lenken. Wóz rwą po oddrożu, i to wybiiaią górę, to krzywym ślakiem k ziemi się składaią. *Zebr. Ow.* 33, skręcaią, schylaią, zbiegaią). Król dopadłszy konia, z iezdnemi swemi składał ku swym. *Leop.* 3, *Reg.* 20, 20, uciekł na koniu. *Bibl. Gd.*) Już więc mieysca niemasz, dokądbyśmy mieli składać a uciekać. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 9, 45, uſtąpić. 3 *Leop.*, niemasz mieysca do uſtąpienia. *Bibl. Gd.*) Po miesiącu swe kroki ku iaſkini składa. *Jabl. Tel.* 246, posuwa, sunie, kieruie). Gdy się cofnęła i k domu Nimfy składała nogi, korzeniem zrosły. *Zebr. Ow.* 228, *dum vellet discedere*). - Składać co z czém, składać co ku czemu, = porównywać, ſtosować, przyſtosowywać, gegen einander halten, zuſammen halten, vergleichen. Niegodna rzecz ieſt, aby kto tę zapłatę, którą czyni nauczycielowi za syna, miał równać a składać z zapłatą tą, którą wydaie grabarzowi. *Glicz. Wych. M* 3 *b.* Gdybyśmy chcieli rzecznika z doktorem albo nauczycielem złożyć a zrównać, naydziem to, iż daleko więcéy miałby się każdy ociec zachować nauczycielowi, niż któremu mówcy. *Glicz. Wych. N* 4. Składaiąc kapłańſtwo zakonu ſtarego z kapłańſtwem naszego pana, w nim samym wypełnienie samego kapłańſtwa Paweł apoſtoł ukazuie. *Zrn. Pſt.* 68. Solon pokazał, iako ubiory nic nie pomagaią ku dobremu, gdy złożył Tellusa człowieka ubogiego ku Krezusowi. *Glicz. Wych. F* 1 *b.* ZŁOŻYCIEL, - a, *m.; obacz* składacz, *Vd.* saslagavez, vkupsloshnik, dolpoloshnik; *Rg.* floxitegl; *Bs.* slosgitegl, koji slaga; *Rs.* слагатель; *Ec.* сложитель, der Zuſammenleger, Zuſammenſetzer, Abſetzer, Niederſetzer. *Fund.* 55, *w rodz. żeńsk.* Złożycielka, *Rg.* floxitegliza. ZŁOŻYSKO, - a, *n.*, n. p. Panie, niepłenne zbożyſko, Bo silne było złożyſko, Trzeba-ć dzisia na korzec bić, Niźli go przyydzie namierzyć. *Rey Zw.* 235, zboże się pokładło, das Getreide hat ſich gelegt. ZŁOŻYSTY, *ob.* złożny, składny, składziſty.

*ZLUBIĆ co, *cz. dk.*, polubić, lieb gewinnen. To u mnie nie lada, Żeś mię zlubił ty, co wiesz, kto zacny, kto ciura, Nie kto szlachcic z oyca, lecz w kim dobra natura. *Zab.* 9, 86 *Jżyck.* - Zlubić sobie, polubić sobie, n. p. Zlubił sobie tedy Lot krainę około Jordanu. 1 *Leop. Gen.* 13, 11, obrał ią sobie. 3 *Leop.*) Zlubiło się komu, upodobało się, es hat ihm beliebt, gefallen, iſt ihm gefällig geweſen. Zlubiło się Joasowi, żeby poprawiał domu pańskiego. *Leop.* 2 *Par.* 24, 4, umyślił w sercu swoim odnowić dom Pańſki. *Bibl. Gd.*) Zlubiło się tak Panu, aby mię królem obrał. *Leop.* 1 *Par.* 28, 4, upodobał mię sobię za króla. *Bibl. Gd.*) Ta-ć ieſt góra, w któréy się zlubiło P. Bogu mieszkać. *Wrob.* 153 *in quo beneplacitum est Deo...*) Ziemia gdy będzie opuszczona od nich, zlubi się w tych świętach, które ma *prze ich spuſtoszenie. *Leop. Levit.* 26, 43, rada będzie odpoczynieniu swoiemu. *Bibl. Gd.*)

*ZLUCHNA, - y, *ż.*, n. p. Do *Złuchny. *Kochow. fr.* 28,

(cf zły, złośćiwy); *z* kobieta nieco zła, *méchante*, cf. dobruchna.

ZŁUDNY, - a, - e, obłudny, łudzący, gleißnerisch. Owo przychodzi do mnie, miasto przyiaciela, złudny nieprzyiaciel. *Pilch. Sen. list.* 337. **ZŁUDZIĆ** *cz. dk.*, złudzać *ndk.*, *ob.* łudzić, wyłudzić, zmamić, zusammen locken, herauslocken, blenden, verblenden; lockend herum ziehen. **ZŁUGOWAĆ**; *ob.* ługować. **ZŁUNĄĆ**; *ob.* lunąć.

***ZŁUP**, - u, *m.*, złupienie, łupy, Raub, Beute. Barbarosa dobył tego miasta, i dał rycerzom na złup. *Biel. Sw.* 96 *b.* **ZŁUPIĆ** *czyn. dk.*, złupiać, złupować *ndk.*, złupiwać, złupywać *czstl.*, łupiąc zdzierać, wyłupiać, abhäuten, abbalgen, die Haut abziehen, abschinden, schinden; *Slo.* zlaupiti; *Rs.* слупить, слупать, сколупнуть, сколупывать. Złupić barana ze skóry. *Tr.* - *fig. tr.* Grzech złupuie człowieka z wszystkiéy cnoty i zasługi. *W. Pst. Mn.* 655, zwleka, wyzuwa, ausziehen, entblößen. Nie masz złupować nikogo z powinnéy chwały iego. *W. Pst. Mn*, 21. Co może być haniebniéyszego, iako kłamliwą gębą złupić poczciwą białogłowę z dobréy sławy? *Gorn. Dw.* 273, cf. uwłóczyć komu. Złupiono go ze wszystkich urzędów i maiętności. *Tr.*, zdarto, wyzuto, zzuto). *Peculor*, pospolitą rzecz kradnę, złupywam. *Urs. Gr* 233, wyłupuię abo wyłupiam skryinię, komorę. *Cn Th.* 1319, rauben, plündern, bestehlen. My dziś nie koźlątek, ale starych kozłów, baranów, wołów, groszyków z ubogich złupiamy. *Falib. Dysk. T* 3, zdzieramy, wydzieramy, entreißen, erpressen, rauben. Gdyby grod abo zamek iaki obwiniono, że się z niego złupienie stało, abo że tam łup na zamek wniesiono, tego się pan onego grodu może sprawić przysięgą. *Szczerb. Sax.* 219, łupiestwo, rozboynictwo, Räuberey, Straßenraub. - Za Szląską złą *mynicę Polską starą dobrą złupiwali. *Grodw. Dysk. A* 4 *b*, wykradywali, wyławiali, aus dem Lande herausschwärzen, herausstehlen. - §., złupnąć *idntl.*, złupać *dk.*, łupaniem zbić, herunter spalten. *Bndtk.*

ZŁUSZCZYĆ, **ZŁUSKAĆ**; *ob.* łuszczyć. **ZLUTOWAĆ**; *ob.* zlitować, litować, lutować. **ZŁUZOWAĆ**, złózować; *ob.* łózować.

ZŁY, zła, złe (źle *adv.*, *qu. v.*; gorszy, gorzéy *compar.*; *qu. v.*); *Boh.* zlý, horssí; *Slo.* zli, nicemu hodný; *Sr.* 1. sly, - zwa, - o, *adv.* sle, zwé; *Sr.* 2. sli, sle, gorschi; *Crn.* hud (cf. chudy), slęgu (złe); *Vd.* hud huifhi, sliegen, hudu, sliegnu, slu *adv.*; slieg, sleg, hudu, *z* złe; *Cro.* zél, zla, zlo, zlochefzt, lyút (cf. luty), húd; *Bs.* zao, zal, zlocest, zloban, opák (*ob.* opak), zlo, losćio, losc, húd, zlotan, glotni; *Sla.* zao, zli, zla, zlo, gorji; *Rg.* zoo, zli, zlochjudan, zlobni, húd, zlo, zled; *Rs.* злый, зoлъ, злой, зло, злѣйшїй, худый, худъ, (cf. *Hebr.* שׁל schal *petulantia*, *Chald.* שׁלו schalu *delictum*, *Hebr.* שׁלה *erravit*; cf *Ger.* schlecht, schlimm). Zły, niedobry, niecnotliwy, niepoczciwy, złośliwy, bez sumnienia, bez cnoty, bezbożny, böse, nicht gut, nicht tugendhaft, schlecht, boshaft. Złych nazywamy tych, którzy chociaż świętości używaią, i wiarę wyznaią też iaką i dobrzy, lecz życiem i obyczaiami od nich się różnią. *Kuczborski Kat* 182, Böse, Gottlose. Złe ludzie zowiemy niemierne, łakome, wszeteczne, złośliwe, nie iżby każdą z tych sztuk mieli mieć w sobie, ale iż w nich być mogą, i są, chociaż nie są wiadome. *Gorn. Sen.* 290. Kto zły, zawsze zły. *Rys. Ad.* 28. Żaden zmazą iaką naznaczony, odprzysiądz się nie może; bo kto raz zły, zawsze za niedobrego bywa poczytan. *Szczerb. Sax.* 18. Zli złych się boią. *Jabłonowski Tel.* 108. Kto sobie zły, nikomu nie będzie dobry. *Cn. Ad.* 401; Kto sobie zły, a cóż innym nie ma być gorszym? *Lek. D* 3. Łakomy wszystkim zły, sobie naygorszy. *Cn. Ad.* 426, drugim szkodzi, a sobie naywięcéy). Bardzo zły człowiek, niegodziwy, piekielny, piekielnik, piekło go nie ma; piekło mu równego nie ma). Zły zawżdy na grzbiet ma dębowe goście. *Rey Zw.* 222. Co złe z młodu, na starość wisieć. *Dwor. K*, złość rośnie z latami, z złodzieyka złodziey). Po złym panie bywa gorszy. *Cn. Ad.* 461. Pospolicie po złym oycu, bywa gorszy syn. *Biał. Pst.* 177. Złego człowieka karze Pan Bóg przez gorszego. *Rys. Ad.* 79. Ze złym źle znaleźć, źle zgubić. *Rys. Ad.* 80. Z iakiém drżeniem usteczek dziecina płakała, Gdy z niéy piękne sukienki zła ręka zdzierała. *Lib. Hor.* 113, nieprzyiacielska, złośliwa, eine böse, feindliche, räuberische Hand. Pobudzaiąc dzieci ku okrutności, daią im imiona tygrysów, lwów abo złych ptaków, niektórzy złych ludzi. *Boter.* 315, drapieżnych, böse Raubvögel. Z złego ptaka, złe potomstwo. *Zrn. Pst.* 3, 777 cf. niedaleko iabłoni iabłko pada, cf iaki ociec, taki syn; iaka matka, taka córka). Drzewo złe owocu dobrego dać nie może. *Wisń.* 229. Nic gorszego nad złą niewiastę. *Zab.* 15, 224. Złe rzeczy są dlatego złe, że z natury złe. *Lach. Kaz.* 1, 467. Żadna rzecz tak zła nie iest, aby w sobie czego dobrego nie miała. *Cn. Ad.* 1295. Złe słowo, łaianie, fukanie, strofowanie, cf. złorzeczeństwo, ein schlimmes Wort, ein böses Wort, Schelte, Schmähung, Schmährede; (cf. dobre słowo). Co to za dobre panisko, czwarty rok u niego służę, a ieszczem złego słowa nie słyszał. *Teat.* 22 *b*, 25. Chrystus nie oddał złorzeczeństwa za złorzeczeństwo, my i iednego słowa przykrego cierpieć nie możemy; ale za iedno złe słowo sto gorszych oddawamy. *Dambr.* 183. Złe oko, zazdrosne, zawistne, ein scheelsüchtiges Auge. Azaż dlatego ma być złe oko twoie, iżem ia dobry? *Zrn. Pst.* 81 *b.* - Zły na kogo, złoszczący się, gniewaiący się, gniewny, böse auf jemand., zürnend. Zły na mię ociec, pan. *Cn. Th.* 1436. Jednakowoż na ciebie trochę zła iestem. *Jg.* Wc Pani Dobrodzieyka chcesz mówić, iż się gniewasz na mnie. *Teat.* 30 *b*, 22. Tak się zemnie naśmieli, że aż zła iestem do tego czasu. *ib.* 15, 62. Coż tam sobie paploczesz dziewczyno? zdaie mi się, iż zła iesteś. *ib.* 52 *c*, 10; markotna). Nadto Wc Pan na niego zły iesteś. *Teat.* 12 *b*, 4. Coż to Wc Pan pani moiéy zrobiłeś, że tak zła iak bies iaki. *Teat.* 55 *b*, 36. - Zły duch, *z* zły, *z* nieprzyiaciel duszy czart, bies, szatan, złe licho, licho, zła bieda, złe (*obacz niżéy* złe *Subst.*), wrog, der Böse, der böse Geist, der böse Feind, der Satan, der T...; *Crn.* hudizh, hudoba (cf. chudoba); *Vd.* hudizh, hudir, slodei (cf. złodziey), sluedei, slomek, hudi duh, te hudi, peklenski fourashnik; *Cro* hudich, hudoba, szotona, zlodéy, urag, malik, szumrak, napastnik, skrapecz, paklenik, djaval; *Rg.* vrágh djaval, lotóna, hudóba, nápast, straśchnosilnik hudobski, necisti duch, duh zli, napasnik, zarni duh; *Bs.* hudoba). Czy mię zły duch wmieszał w ich interessa? *Teat* 31, 49, cf. kaduk, kat). Opętaną tak bardzo pchnął w on ogień zły nieprzyiaciel, iż głową

w węgle uderzywszy, *dunicę rozbiła. Wys. Kat. 139. Lepiéy złego nie drażnić. Sim. Siel. 107, ob. nie mały djabła na ścienie, day złemu pokóy; licha nie budzić). Czy mię tu, Boże odpuść, złe licho wplątało? Teat. 43 c, 128 Wyb. Wie go zła bieda, kupczym sądami, iażydzi pieprzem. Falib. Dis. F 3. – §., zły, nieszczęśliwy, nieszczęsny, nie dobrze wróżący, böse, unglücklich, Unglück bringend. Zły aspekt. Cn. Th. 1436. Ach iakże w zły czas djabół mię skusił. Teat. 15, 36. W zły dzień z Paryża wyiechać musiał, i tu dnia fatalnego stanął. ib. 32 c, 31, ob. w nieszczęśliwą godzinę). W zły czas, w niedogodny, w nieprzyzwoity, nie w porę, zur Unzeit. W zły czas wybrałeś się ze swemi zapytaniami. Teat. 17, 138. W zły dzień WcPan przychodzisz, nie mogę teraz Wc Pana zaspokoić. Teat. 48, 60. Czas zły, ob. niepogoda, słaga, burza, zawierucha, pluta. Złe czasy, ob. pod czas. – §., zły, lichy, nie taki iaki być powinien, lada co, ladaiaki, zepsuty, nienależyty, skażony, zarażony, böse, schlecht, schlimm, verderbt, nicht so recht. Złemu rzemieślnikowi każde naczynie złe. Cn. Ad. 1339. Nie pomoże szkapie złocista uzda, ani złemu mieczowi nowe pochwy, przecię zawżdy złe złém być musi. Rey. Zw. 135 b. Zły rząd, kiedy poddani panom rozkazują. Bardz. Tr. 561, na opak, opaczny, cf. bezrząd). Chronią się przed nim, iak przed złym groszem. Teat. 33 b, 4, iak przed fałszywym pieniądzem, którego nie biorą). Łatwie się Pan o niéy dowie, znaiomać tu ona, iak zły szeląg. Teat. 51 b, 12, okrzyczana, wywołana). Znam tę chorobę iak zły szeląg, bom ią miał kilka razy. Teat. 33, 82. Bóg zapłać, nie złe i to. Teat. 24 c, 91, uydzie, dobre skoro lepszego lub więcéy nie ma, półbiedy). Dzieci złego łoża. Chelm. pr. 73, nieprawego, von unehelicher Geburt. Chelm. 124. – §. Złe, Subst. neutr., Böses, das Böse, das Uebel, Sr. 1. slosci, slobota (ob. złość), Rs. худо. Zowiemy złém wszystko, co w nas może uczynić albo powiększyć boleści, lub pomnieyszyć iakążkolwiek rozkosz. Cyank. Log. 38. Prosimy Boga, aby nas obroniwszy od grzechu, obronić raczył od wszelakiego złego, obronić od ognia, od wody, od gradu, piorunu, od woyny, nieprzyiaciela, od powietrza morowego, od choroby, od więzienia, od wszelkich utrapień. Karnk. Kat. 446, erlöse uns von dem Uebel. Złe, zła rzecz, nie luba, złego co, złość; generalis est vox, et sub se continet multas alias, ut sunt: szkoda, klęska, utrata, sromota, nieszczęście, choroba, rana, śmierć, zguba, szubienica i t. d. Cn. Th. 1430, opposit. dobro). Otrzymał Midas prośbę swoię, ale ze swém złém. Petr. Ek. 122, z swoią szkodą, z swoiém nieszczęściem, zu seinem Schaden, Nachtheil, Unglück. Nie uboię się *zła (złego), boś ty zemną. Budn. Ps. 23, 4, nieszczęścia. Ld., nie będę się bał złego. Bibl. Gd.) Złe wisi nad Troią. Dmoch. Jl. 39, zguba). Na złe goni, na zgubę, cf. zgubne imię, złamana szyia). Do nieprzyiaciół swych, którzy się z iego złego cieszyli, mowę swą obraca. Ryb. Ps. 9. Rozgniewali się i myślili ieszcze złe na złe przydać, i ciężéy się ieszcze z ludem obchodzić. Jer. Zbr. 248; powiększyć nędzę, biedę, klęskę, nieszczęście). Długo się złe pamięta. Rey Zw. 161 b. Złe nigdy nie uciecze. Rey Zw. 80 b. Złe przychodzi prędko, a odchodzi po mału. Teat. 22, 13. Ze dwoyga złego mnieysze rozum radzi. Pot. Syl. 18, każdy ze dwu złych mnieysze złe wybierać ma. Szczerb. Sax. 440, wolęć iuż mnieysze złe, niż większe. Teat. 15, 94, lepsza szkodka, niż szkoda; opposit. ma być kwaśno, niech będzie ocet; masz wisieć, to za obie nogi). Lepiéy się odważyć, i złém zbyć złego, raz umrzeć każdemu. Pot. Syl. 70; złego złym zbyć. Fredr. Ad. 48, cf. klin klinem wybić). Ale że się złe iedno złém iedném nie kończy, Drugi topień z otchłani wysunie się ręczy. Zab. 6, 152 Min., cf. iedna bieda nie dokucza). Dobrze powiedziano: siła złego, dwóch na iednego. Teat. 19 b, 76, wielom się ieden trudno oprze, viel Hunde sind des Hasen Tod. (Wiele złego, botan., ziele, ob. obrazki). Choć złe wielkie dziewczyna, ale miłe bardzo. Hul. Ow. 140. Co tu w tym złego, żem prawdę mówił? Teat. 29, 125, co to szkodzi, lub co tu nagannego?) Nie ma tu w tym nic złego. ib. 29, 86. Że go kocham, cóż w tym złego? ib. 54 b, 36. – Uczynić sobie co złego. Cn. Th. 1178, sich ein Leid anthun. Myślę uczynić sobie co złego, grauius de se consulo, cogito suspendium. Cn. Th. 440. Zdolna iestem chwycić się wszystkiego, i bądź pewien, że sobie co złego zrobię. Teat. 10 b, 91, ob. samobóystwo). – Złe moralne, niecnota, niecnotliwość, złość, złe uczynki, złe sprawowanie się, das Böse, die Untugend, böse Aufführung, böse Handlungen. Zwróć od *zła (od złego), a czyń dobrze. Budn. Ps. 34, 14, odwróć się od złego, a czyń dobrze. Bibl. Gd.) Nie trzeba złych rzeczy pisząc uczyć, samo się złe uczy. Urzęd. 18. Na złe, iak zapalił. Gost Gor 6, złe iak ogień się szerzy). – Na złe używać, cf. nadużywać, missbrauchen. Czasem uczeni ludzie rozumu na złe używaią. Mon. 65, 513. Rzecz ta nie ztąd zła, że iéy kto na złe używa. Susz. pieśń. 3 F b. – Brać za złe, mieć za złe, Vd. sasluvseti, sahuda jemati, hudu vseti, übel nehmen, übel deuten, missdeuten, verargen, verdenken. Za złe komu mam, niekontentem z kogo, nie miło mi nań. Cn. Th. 1355. Za złe mam co, markotno mi. ib. – Złe neutrum, de masculino loquentes usurpant Poloni, ut de homine: złe-ć to, zła-ć to rzecz, et contra dobra rzecz, i. e. dobry człowiek, Latini itidem, e. gr. Fac fidele sis fideli; i. e. fidelis, (Plaut.) Cn. Th. 1431, eine böse Brut, ein böser Mensch. Złe, = zły, = czart, licho, kat, kaduk, das Böse, der Böse, der Satan, der Henker. Śmieie się, by złe na szkodę. Rys. Ad. 62. W tych ruinach strachy częstokroć przebywaią, i iak lud prosty mówi, złe mieszka. Mon. 72, 108. Już się po rozwalinach złe nie tłucze. ib. 65, 106. O niechże djabli, choroba, wszystko złe takich bierze Jchmciów. Teat. 27 c, 37 cf. piekło). Czy mi go złe nadało! ib. 43 c, 12 Wyb. Czy go tu złe na mnie nasłało? Teat. 21, 96. Radbym wiedział, co złe naszego starego tu przyniosło. ib. 31 c, 81, iakie licho). Nie umrę na złość złemu. Ryb. Ps. 235. Oy niemasz kobiety, któreyby złe nie skusiło. Teat. 29, 34, obacz pokusa). Monstrum hominis, szkaradny by co złego. Mącz. Jakby co złego uyrzał, tak krzyknął. Cn. Ad. 287, tanquam Gorgone visa). – Do czasu człek bezbożny krzywdzi, broi, mąci, Mówią, że się samo złe o drzewo roztrąci. Pot Jow. 28; samo się złe o bożą mękę rozbiie. Zegl. Ad., złość, czary, djabelstwo kark skręci).

ZŁYKAĆ; ob. zełknąć.

ZŁYKOWACIEĆ niiak dk., stać się łykowatym, zähe wer-

ben. Woszczyny, kiedy złykowacieią, to będą iak lub. *Kąck. Pas.* 20. Woszczyny stare złykowaciałe. *ib.* 8.

ZŁYSIC, ZŁYSIEĆ; *ob.* łysić, łysieć.

Z M.

ZMACAĆ *cz. dk.*, pomacać, betasten, befühlen. Dała iemu zmacać i ssać piersi. *Zygr. Pap.* 147. - Zmacać kogo, wybić, wyłatać skórę, einen durchwalken. Na przepalankę wlecze, co nadybie, choć iéy mąż boków zmaca, gdy ią przy czym zdybie. *Comp.* 596. - Losem go tam zmacała kula w swoim biegu. *Paszk. Dz.* 36., dosięgła, trafiła, ugodziła, die Kugel traf ihn, erreichte ihn. Ogień w niéy wszystkich członków zmacał aż do kości, I rozpalił niebogę w okrutnéy miłości. *Papr. Kl.* 24, *J. Kchn.*, przeniknął, przeiął, ziął, durchdringen, ergreifen, fassen. - Zmacać kogo, lub co, trząść, przetrząść, przeszukać, durchsuchen, durchstöbern, durchrütteln um zu finden. Zbóyca torbę moię wiszącą u łęku konia zmacał, ale widząc tylko w niéy koszulę, dał pokóy. *Warg. Radz.* 155. Szukaiąc tych rzeczy, gdy wszystek namiot zmacał, nic nie znalazł. *W. Gen.* 31, 34. Król radził ieszcze pierwéy wszystkich dróg zmacać. *Gwagn.* 169. Wszystkę ziemię Wołoską zmacawszy, wszerz i wzdłuż ią splundrowawszy, do swych krain się wrócili. *Gwagn.* 103, zrabowawszy, złupiwszy). - Zmacać, dóyść, odkryć, zwąchać, erforschen, entdecken. Jedna strona zmacała, że się uwieść może sędzia korupcyą. *Jabł. Tel.* 160. Zmacałeś serca i myśli skrytéy. *J. Kchn. Ps.* 19, zbadałeś serce. *Karp.* 5, 37). Niezmacany, niezbadany, nie do zmacania, niezgłębiony, niedościgły, unerforschlich. Bóg wzrokiem swoim bada umysł ludzki niezmacany. *P. Kchan. Jer.* 3.

ZMACEROWAĆ, zmacerowanie. *Gwagn.* 693; *ob.* macerować.

ZMACHAĆ co, *cz. dk.*, *Rs.* смахнуть, смахать, смахиваю, *Cro.* zmahújem, zmahuvati *euibrare*; machaniem zmordować, wycieńczyć, müde rütteln, abmatten durch große Anstrengung. Strasznie zmachałem rękę, niech inż dosyć tego pisania będzie. *Teat.* 12, 136. Niechay konie trochę wypoczną, gdyż djabelnie się dziś zmachały. *ib.* 32, 37. - Zmachnąć, zmachać; *ob.* machnąć.

ZMĄCIĆ *cz. dk.*, pomącić, mętnym uczynić, trüben, trübe machen, aufrühren, umrühren; *Rs.* смутить, смущать (cf. smucić). Wino się wzburzy i zmąci. *Cresc.* 348. - *fig. tr.* Gallowie niespodzianą potyczką zmąceni. *Nar. Tac.* 2, 464, strwożeni, zkłopotani, zmieszani, verwirrt, bestürzt.

ZMACNIAĆ; *ob.* zmocnić. **ZMACZAĆ**; *ob.* zmoczyć. **ZMĄCZYĆ**; *ob.* mączyć, pomączyć, omączyć. **ZMAGAĆ** się, *ob.* zmódz się. **ZMAGLOWAĆ**; *ob.* maglować. **ZMAGNETYZOWAĆ**; *ob.* magnetyzować. **ZMAIĆ**; *ob.* maić, omaić.

ZMAIĘTNIĆ kogo; *ob.* maiętnić, umaiętnić, maiętnym uczynić, zbogacić, vermögend machen, bereichern. Zmaiętnił arcybiskup nową plebaniią. *Krom.* 375 uposażył.

ZMAKAĆ; *ob.* zmoknąć.

ZMALEĆ *niiak dk.*, stać się małym, lub mnieyszym, *pr. et fig. tr.*, słabieć, kleiner werden, geringer werden, in Abnahme fallen. Tak rzeczy idą na świecie koleią, Mali urosną, gdy wielcy zmaleią. *Kochow.* 63. Tobie ociec miesiąc swóy w pełni zostawił, a tak prędko zmalał. *Pot. Pocz.* 65. Język nasz teraz bardzo zmalał. *Budn. Bibl. pr.*

ZMAMIĆ, *Rg.* smâmiti tkoga; *Cro.* zmamiti, zmamlyújem; *Rs.* сманить, сманивать; *ob.* mamić, omamić.

ZMAMOTAĆ; *ob.* momotać, mamotać. **ZMAMRZYĆ**; *ob.* mamrzyć.

***ZMARCHAĆ** *cz. dk.*, żnędzić, zbiedzić, wysilić (cf. marcha), elend machen, entkräften. Król starością iuż zmarchany, i wzroku iuż przytępiałego będąc, sam porządku woiennego przestrzegać nie mógł. *Krom.* 525 *senio confectus*, wyniszczony, zgrzybiały.

ZMARLINA, - y, *ż.*, zmarłego co, etwas Todtes. Król iest żywym głosem, prawo umarła skóra; kto się nie boi żywego króla? kto się boi zmarliny w papierze? *Petr. Pol.* 325. **ZMARŁY**, - a, - e, *ob.* zemrzeć.

ZMARMUROWAĆ; *ob.* marmurować, pomarmurować.

ZMARNIEĆ *niiak. dk.*, stać się marnym, czczym, eitel, leer, vergeblich werden. Z takiéy paszy zmarnieie tylko i zmizernieie się obora. *Haur Sk.* 54. **ZMARNIĆ**, **ZMARNOWAĆ**; *ob.* marnować, marnym uczynić, eitel machen, vereiteln. Od dobrego użycia czasu, lub zmarnowania onego, zawisło szczęście lub zguba nasza. *Gar. Nar.* 1, 3, *ob.* przemarnować, rozmarnować, verschwenden, vergeuden, verthun.

ZMARSK, - u, *m.*, **ZMARSKA**, - i, *ż.*; **ZMARSZCZEK**, - szczka, *m.*, **ZMARSZCZKA**, - i, *ż. zdrbn.*; fałd na czele, na twarzy, niegładkość skóry lub czegokolwiek, die Runzel, Falte; *Bh.* wráska, swráſk, swraſklina, řása (cf. rzęsa, *Bh.* zmrſk szyba górna); *Sr.* 1. ſmorſk, zmorſk; *Sr.* 2. roppa (cf. ropa); *Crn.* gèrba (cf. garb, cf. garbić); *Vd.* garba, gerba, vrapa, vraſka, sgerbanje, sgerba, nabor (cf. nabrać), nabranje; *Crö.* guza (cf. guz); *Dl.* fraſzka (cf. fraszka), brazgotina, gib (cf. gibać); *Bs.* fraska, veruſgja, sueruſgje, ſmrriskanje; *Rg.* vraſka, braſkottina, ghib, ſmarsnos (*ob.* marskość); *Ross.* морщина, морщинка, сгибокъ; *Ec.* врáска, морщина. Drgnie, gdy mu piątka przegra, i czołem straszy, w które zmarszczki zbiera, więcéy niż Jowisz brwiami u Homera. *Mon.* 65, 99; die Stirne in Runzeln, in Falten legen, sie runzeln. Odszedł mrucząc z zmarskiem i z kwasem. *Jabł. Ez. a* 4, z zmarszczoną twarzą, markotny, mit gerunzelter, ärgerlicher Miene. Zmarszczki na twarzy od wieku, Gesichtsrunzeln, Altersrunzeln. Nim się poorze twarz zmarską niezbedną.. *Hor.* 2, 180 *Kniaź.* Na co metryki? na co kalendarzy? Liczby wydaią lat zmarszczki na twarzy. *Min. ryt.* 3, 365. Wszak w zmarszczkach rozum mieszka, a gdzie broda siwa Tam wszelka doskonałość zwyczaynie przebywa. *Kras. Sat.* 7. - Zmarszczki, znaki od ran, szramy, blizny, Narben, Schmarren. Te zmarszczki od żelaza i *poczciwe blizny Świadczą co on przed laty czynił dla oyczyzny. *Morszt.* 102, *cf.* paragrafy). - Zmarszczki w sukniach, w szatach, fałdy, cf. krezy, bryze, Falten, Krausen, Gekräuseltes. Kołnierz w zmarszczki zebrany. *Min. ryt.* 2, 299. - *fig. tr. moraln.* wada, przywara, skaza, plama, eine Runzel, eine Falte, ein Fehler, ein Tadel, Gebrechen, Flecken. Chrystus sam sobie wystawił kościoł chwalebny, któryby nie miał swędry abo zmarski.

1 *Leop. Efez.* 5, 27, abo zmarsku. 3 *Leop.*, nie maiący zmazy abo zmarſku, ale iżby był święty i bez nagany. *Bibl. Gd.*; nie maiący makuły, ani zmarſki żadnéy. *W. Pſt. W.* 2, 374, bez żadnéy makuły i zmarſki. *ib.* 1, 70, uczynił ten kościół sobie chwalebnym, zmazy i zmarſki nie maiącym. *Zrn. Pſt.* 77; *Salin.* 6, 193. Każda dusza by była proſta, czyſta, by w niéy żadnéy zmazy albo zmarſku nie było. *Eraz. iez. R b.* Dobrodzieyſtwa Chryſtusowe czynią syny ludzkie Bogu oycu czyſte, bez zmazy i zmarszczku. *Biał. Pſt.* 94. ZMARSZCZYĆ *cz. dk.*; *ob.* marszczyć; *zmarszczać *ndk.*; w zmarszczki złożyć, sfałdować, pokarbować, zusammen runzeln, zusammen falten, in Runzeln und Falten legen; *Sr.* 1. zmorſcżu; *Rg.* namarſkati, nabraskati (*Rg.* ſmarſiti, ſmarſivati *delere*). Lesne gruszki są cierpnące, a więcéy zmarszczaią i ściſkaią żołądek. *Spicz.* 124. Doſtatki nasze mamy wedle możności naszéy nie skurczoną ręką, nie zmarszczoną twarzą obracać na to, skąd idzie pomnożenie chwały bożéy. *Zrn. Pſt.* 2, 354. Zmarszczenie czoła, *Sla* zgnxvanje csela, obraza (*ob.* obraza, uraza) *Caprare* *smarszczać się iak kozioł, *caperare frontem* *smarszczyć czoło, niewdzięcznie, niełaſkawie patrzać. *Mącz.* Twarz zmarszczona lata pokazuie. *Cn. Th.* 1436. Zmarszczony, pełen zmarszczek, *Bh* ſwraſſtilý, ťaſný; *Sr.* 1. zmorſkopité; *Crn.* gerbaſt; *Rg* ſmarskań, namarskan, nabarskan; *Ec.* врacкáвый. ZMARSZCZYCIEL, - a, *m.*, który co zmarszcza, der Runzeler, Falter, *Rg.* ſmarsitegl *deletor.*

ZMARSZEROWAĆ; *ob.* marszerować.

ZMARTWIĆ; *obacz* martwić, umartwić, zmartwić, aufs empfindlichste kränken, martern. Zmartwienie, *ob.* umartwienie. *tr.* Ożenienie w domu Sułtańſkim, lubo przykrym posagiem zmartwione, odyma. *Kłok. Tur.* 91 przykrością wydawania posagu przyprawne, verkümmert, verleidet, verbittert. - Zmartwić członek iaki, uczynić go zmartwiałym, zdrętwiałym, zdrętwić go, ein Glied erstarren machen, absterben machen. ZMARTWIEĆ *niiak. dk.*, zdrętwieć, cf. zmilknąć; erstarren, starren, *phys. et fig. tr.* Przeszłéy zimy o małom nie zkościał, i rękoma od mrozu zmartwiałemi, iuż władnąć nie mogłem. *Mon.* 68, 291. Zmartwienie ciała abo członka, *Ec.* помертвéнïе, *mortificatio membri a magna inflammatione, quae nec digeri, nec in pus conuerti potuit, ad ossa penetrans; sideratio. Cn. Th.* 1436 cf. gangrena). - Wielki go napadł ſtrach, zmartwiał wszyſtek i ledwie się czuie. *P. Kchn. J.* 6; *Ec.* помертвѣлый. Na *poły zmartwiał ięzyk upragniony, Grób swóy przed sobą widzę otworzony. *J. Kchn. Ps.* 29, przylgnął mi do uſt. *Karp.* 5, 54. Zmartwiał od żalu, ciężkim tkniony mrozem Na gęſte trupy Sułtan patrząc z bliſka. *P. Kchn. Jer.* 258. Klerwil, przeczytawszy ten liſt, ſtanął tak zmartwiałym iako Zofiia, i tak rozpaczaiącym iak Germewil. *Zab.* 14, 352 cf. struchleć). - Urodzaie wszczął zmartwiałe. *Kanc. Gd.* 314, zanikłe, zmilkłe, zamilkłe, abgestorben. *ZMARTWY, - a, - e, śmierci podległy, odumieraiący, śmiertelny, sterblich, *oppos.* *nieźmartwy, nieśmiertelny, unsterblich. Czego ma czekać niezmartwa część moia, Nie maiąc w ciele miłego *pokoia? *Petr. Hor.* 2, C 3 *b.* ZMARTWYCHWSTAĆ, *F.* zmartwychwſtanie *med. idntl.*, zmartwychwſtawać *ndk.*; zmartwychwſtaie *Pr.*, wſtawać z martwych, von den Todten auferstehen, *ob.* wſtać; *Rs.* воскреснуть, воскресать (cf. wſkrzesić). W dzień Wielkanocny Rusini się pozdrawiaią: *Chrystos woskres*, t. i. Chryſtus zmartwychwſtał; a drugi odpowiada: *wo isstinu woskres*, t. i. prawdziwie zmartwychwſtał. *Pim. Kam.* 270. Iż dusza nigdy nie umiera, nie mówimy właśnie, żeby kiedy miała zmartwychwſtać, lecz ciała nasze zmartwychwſtaną. *Karnk. Kat.* 86. Bolesławie, byś zmartwychwſtał, wziąłbyś się za tak wiele dusz chrześciiańſkich krzywdę. *Falib. dysk. u.* Zmartwychwſtały, wskrzeszony. *ZMARTWYCHWZBUDZONY, *rediuiuus*, von den Todten auferstanden, erweckt. W ciele swém równéy chwały Z oycem doszedł Pan nasz zmartwychwſtały. *Kanc. Gd.* 104. Zmartwychwzbudzonego oczyma swemi widzieli, i z nim obcowali, z nim iedli, pili. *Smal.* 107. Wszyscy onego zmartwychwzbudzonego widzieli. *ib.* 94. - Zmartwychwſtanie, wſtanie z martwych, das Auferstehen, die Auferstehung von den Todten, *Slo.* wiſkriſ'eni Krista Pana (*ob.* wſkrzeszenie); *Sla.* uskerſnútje, *Cro.* goreztaienye; *Ross* оживотворéнïе (cf. ożywić). Chryſtus po wſtaniu od umarłych, uſtąpił na niebo. *Stryik* 55, po zmartwychwſtaniu). Godni świata onego i wſtania zmartwych. *Sekl. Luk.* 20. Dzień chwalebny zmartwychwſtania Pańſkiego, Wielkanoc. - *fig. tr.* Światłość słoneczna zawsze zachodzi, i iakoby zmartwychwſtaie; drzewa w zimie zieloność swą tracą, a lecie zaś, iakoby zmartwychwſtawszy kwitną. *Karnk. Kat.* 87.

ZMARUDZIĆ; *ob.* marudzić.

ZMAR-ZLAK, - a, *m.*, *Rs.* мерзлякъ, człowiek na mrozy zbyt czuły. *X. Kam.*, zimoląg, ein Fröstling, frostiger Mensch. ZMAR-ZŁOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co ieſt zmar-złym, mróz, zamróz, das Gefrorne, der Frost, in einer Sache. Gdy mrozy wielkie naſtawaią, masz przeſtać murowania, bowiem ona zmar-złość murowa rozpuści się czasu ciepłego, a tak mur będzie się rysował. *Cresc.* 35. ZMAR-ZNĄĆ *niiak. idntl.* mrozem być przeiętym, cf. zamar-znąć, durchfrieren, erfrieren, zusammen frieren; *Slo.* zmrzám; *Vd.* smersniti, samersniti, smershovat, smarsitiſe; *Crn.* ſmerſovati; *Cro.* zmernuti, zmerzávamſze; *Dl.* ſzmarznutiſze, zmerzlivamſze; *Bs.* ſmrriznuti, ſmrriznutiſe, slediti, ſleditiſe, cf. zlodowacieć); *Rs.* смéрзнуться, смерзаться; *Ec.* измерзáю. *Zmar-zaiący łatwo, *qui facile gelu cogitur. Cn. Th.* 1436. Zmar-znienie *congelatio. Cn. Th.* 1436; *Cro.* zmerſnénye). Zmar-zły, zamar-zły. *ib.*, *Sr.* 1. zmerzwé; *Crn.* ſmérſl, ſmerſliv, ſmersèl; *Vd.* ſmerſou; *Cro.* zmérſnyen; *Bs.* smrriznut, sleden; *Sla.* ſmérzao, - zla, - zlo; *Ecc.* измéрзлый. Zmarz-łym czynię *congelo. Cn. Th.* 1436, *ob.* zmrozić). Zmarzła plaga świata, *zona frigida. Petr. Pol.* 2, 276.

ZMARZAĆ, *ob.* zmorzyć, morzyć. ZMARZYĆ, *ob.* marzyć.

ZMAŚCIĆ *dk.*, *ob.* maścić, pomaścić, befalben, mit Salbe beschmieren. Zmaścić cię-m nie mógł, ni iść za twém ciałem, Cały od ciebie świat mi ieſt przedziałem; On to da pogrzeb, on przy hoynéy ſtypie, J wonią-ć zmaści, i kwieciem osypie. *Zab.* 15, 396.

*ZMASTYKOWAĆ; *ob.* *maſtykować. *fig. tr.* Wiśniowiecki, gdy to zmaſtykuie, Za affekty ku sobie rycerſtwa dziękuie. *Tward. W. D.* 29, cf. strutynować.

ZMATAC *dk.*, *obacz* matać, pomatać, powikłać, zwikłać, splątać, verfitzeln, verflechten, verwickeln, verwirren; *pr. et fig. tr.* W sprawie tak zawiłey i zmataney rzeczy. *Min. ryt.* 4, 272. Często do mnie zdradliwym przepiiaiąc trunkiem Zmysły mi zmatał, nogi splątał iak postronkiem. *Min. ryt.* 1, 323 cf. zmącić). – *Absolute* zmatać, skręcić, skłamać, zełgać, drehen, lügen. Prawieś czyście zmatał na głowę twoię. *Leop. Dan.* 13, 55, prawieś skłamał na głowę twoię, *Bibl. Gd.*) Dobrześ zmatał i ty na głowę swoię. *ib.* 59, *i tyś *czyście zkłamał. Bibl. Gd.*) – §. Już teraz każdy z niecnotą się zmatał. *Wad. Dan.* 174, splątał, poplątał, związał, sich womit verkuppeln.

***ZMATCZYC** *cz. dk.*, matki pozbawić, (entmüttern), der Mutter berauben. Jeżeli kiedy iednak ów ul podstawiony Chował w sobie róy pszczelny, któren był zmatczony, Zbyt dotkliwe na takiey okropności ślady, Rzucaią go, i inney szukaią osady. *Tom. roln.* 72.

ZMAWIAC; *ob.* zmówić.

ZMAZA, - y, *ż.*, **ZMAZKA**, **ZMASKA**, - i, *ż. zdrbn.*; plama, skaza, der Fleck, Flecken, Schmutzfleck. O zganianiu zmaz z lica, zwlaszcza pieg, krost, węgrów i t. d. *Sleszk. Ped.* 35. *fig. tr.* Dusze i ciała nasze przez Pana Jezusa uwielbione, i od naymnieyszey makuły i zmazy doskonale oczyścione będą. *Dambr.* 55. Zmaza grzechowa. *Groch. W.* 90. Kto grzechów swoich liczbę wiedzieć może? Z taiemney zmazy oczyść mię móy Boże? *J. Kchn. Ps.* 25. Dobrodzieystwa Pana czynią syny ludzkie Bogu oycu czyste, bez zmazy i zmarszczku. *Bial Post.* 94. Dusza by była prosta, czysta, w którey by żadney zmazy abo zmarsku nie było. *Eraz. ięz. R b.* Pan uczynił sobie kościoł chwalebnym, zmazy i zmarski nie maiącym. *Zrn. Ps.* 77. Kościół nie maiący zmazy abo zmarski. *Salin.* 6, 193. Pierwszy narod ludzki, acz iuż nieiakie zmaski w sobie na on czas znośne miał, od grzechu iednak, religiią turbuiących wolny był. *Zrn. Pst.* 3, 34. – Ogień, na końcu świata, Wszystkie z żywiołów zmazy wypali, J wszelką od nich *szkaradość oddali. *Odym. Sw.* 2 *T*, nieczystości, niechędogości, plugawości, Unreinigkeit, Unsauberkeit. – Zmaza sławy, dobrego imienia, *tr.* plama, niecześć, zarzut, ein Flecken der Ehre, des guten Namens, (ein Schandfleck). Żaden zmazą iaką naznaczony, odprzysiądz się nie może; bo kto raz zły, zawsze za niedobrego poczytan. *Szczerb. Sax.* 18. U nas na mężu zostaie zmaza poczciwości i wstydu białogłowskiego; u Turków się to obraca na iey oyca, na iey bracią, i krewnych. *Klok. Tur.* 185. – §. Zmaza nocna, *ob.* zmazanie, polucya. – *§., *Personif.* Ty giniesz synu, a ia iako zmaza Wyniesionego na cię nie cofnę żelaza! *Morszt.* 329, monstrum, potwora, Scheusal, Ungeheuer.

ZMAZAC, *F.* zmaże *cz. dk.*, zmazywać *czstl.*, zmazuię *Pr.*; zmazać co napisanego. *Cn. Th.* 1437, wymazać, auswischen, wegwischen, herunterwischen, verwischen, auslöschen, verlöschen; *Boh.* smazati; *Sr.* 1. zmaźu, zmazuyu, zmazugi, wotmaźu; *Cro.* zbrisati, zbrishi, izbrisati, zbrisavam; *Rs.* смарать, смарывать, исчернить; *Ec.* похеривàю, почерниваю, *pr. et fig. tr.* Zmazuiący, zmazaniu służący, *deletilis e. gr. spongia. Cn. Th.* 1437. Zmazaniu podległy, łacny do zmazania, *delebilis. ib.* Jeżeli dzielność klęsk przeszłych nie zmaże, Wspaniała rozpacz wszystkiego dokaże. *Kras. W. Ch.* 81, nie wygluzuie, nie wyprawi). – §., zmazać, pomazać, zwalać, zbrukać, zesmolić, splugawić, zanieczyścić, splamić, skalać, pokalać, *pr. et fig. tr.*, besudeln, beflecken, verunreinigen; *Slo.* zmazugi; *Sr.* 1. wonecmanu; *Cro.* zmazati, zmazújem; *Ross.* смазать, смажу, смазывать. Bolesław śmiały, że szczęścia swego miernie nie chciał używać, przyszło do tego, że co nieborak napisał złotem, to zmazał błotem. *Bielsk.* 63. Kto się dotknie smoły, zmaże się od niey. *Leop. Syr.* 13, 1; pomaże się nią. *Bibl. Gd.*) Człowiek się rychley złemi zmaże, niżli cnotą ozdobi. *Sk. Zyw.* 1, 3, skazi). Oczyścił nas przed maiestatem oyca swego, którzyśmy byli marnie zbrukani, a bardzo zmazani występkiem przodków swych. *Rey Pst.* y y 4. Familiie nam co dawnieysze ustały, i te, które się ieszcze trochę trzymaią, rozmaitemi się występkami zmazały. *Star. Ref.* 11. Zazdrościwy cudzey sławie iest, kto wszystkiemi niewstydy zmazany będąc, zwątpił, aby iego imię w potomne czasy miało być kiedy sławne. *Zygr. Pap.* 319. Walczcie śmiało, mężami chcieycie się pokazać, A nade wszystko hańbą lękaycie się zmazać. *Dmoch. Jl.* 131. Nie wierzą, aby kto, boskie i ludzkie prawa występkiem zmazawszy, zaraz mógł zasnąć spokoynie. *Siem. Cyc.* 72, zgwałciwszy). – §., zmazanie nocne, zmaza nocna, polucya, die Polution. Miał polucyą abo zmazanie ciała, co uskromiło pokusy cielesne. *Zygr. Pap.* 133. **ZMAZYWACZ**, - a, *m.*, który co zmazuie, der Auswischer, Verwischer, *Sr.* 1. zmazanik, *f.* zmazarka. §., który pomazuie, splugawia, der Beschmutzer.

ZMĘCZYC *cz. dk.*, męcząc zmordować, jämmerlich erschöpfen, ermüden, entkräften; *Cro.* zmuchiti; *Rs.* смучить, измучить. Ach okrutniem zmęczony, aż poty biią na mnie. *Teat.* 52 *d*, 7. – §., *ob.* męczyć, wymęczyć.

ZMĘDROWAC *cz. dk.*, mniemaną mądrością dokazać, zfiglować, skręcić, erklügeln, erkünsteln. Jeśli szatan mógł tak rychło, i przy czuynych dozorcach wymistrzować, a coż nie miał zmędrować za dalszych czasów, kiedy pasterze mniey czuyni byli? *Gil. Pst.* 69. **ZMĘDRZEC** *niiak. dk.*, *ob.* mędrzeć; stać się mądrym, klug werden. Lud to iest bez porady; day Boże, by zmędrzeli a rozum wzięli. *Leop. Deut.* 32, 28, oby mądrymi byli! *Bibl. Gd.*) J ptaki nawet iuż tak zmędrzały, że poznaią co chłop, a co snop, *Lub. roz.* 214.

ZMELĘ; *ob.* zemleć. ***ZMELIC**; *ob.* zmylić. **ZMERLAK**; *ob.* umerlak.

ZMĘT, - u, *m.*, zmącenie, pomącenie, odmęt, zamęt, *pr. et fig. tr.*, das Trübemachen, Aufrühren; die Verwirrung, der Wirrwar. Z którey strony Achayskie walczą woiowniki, W takim zmęcie rzeź, w takiém pomieszaniu krzyki... *Dmoch. Jl.* 2, 41. **ZMĘTLIC**; *ob* mętlić.

ZMĘŻNIEC *niiak. dk.*, *ob.* mężnieć, wzmężnieć, männlich werden, mannbar werden. *Addas*: Nie wylękła się na strach ledaiaki, I na przypadek zmężniała wszelaki. *P. Kchan. Jer.* 152, nabrała mestwa, mężności, sie faste männlich Muth. – Język dwoisty rozegnał niewiasty **zmężyłe*, a pozbawił ie siły ich. *Bibl. Gd. Syr.* 28, 17, zmężniałe, mężne, rycerskie, bohatyrskie.

ZMIĄC, zmiął, zmnie, zemnie, zmnę, zemnę *cz. idntl. dk.*, *ob.* miąć; *Rs.* смять, сминать, измять, изомну, ско-

верками, скоВеркивамь; miąc zgnieść, pomiąć, zżąć, zżymać; zusammen knitteln, winden, drücken. Szaty bawełniane zmięte, aż pod pachy podkasali. *Przyb. Luz.* 14. Niech widzi cudzym śladem pościel zmiętą całą. *Hul. Ow.* 60. Skórę lwią miał na sobie zemnioną. *A. Kchan. W.* 204 *torquens*). Bolą zmięte obrotem i kości i ciało. *Hul. Ow.* 9, zdruzgotane, zrobione, zmordowane, zusammen gerüttelt.

ZMIĄDLIĆ, *ob.* zmiędlić, międlić. ZMIAŁCZEĆ, zmiauczeć; *ob.* miauczeć.

ZMIANA, - y, *ż.*, zupełna odmiana, völlige Veränderung, Aenderung, Abänderung; *Bh.* změna, ſměna; *Cro.* zménba, zamenba, izmenba, premenba; *Dl.* izmina, promina, zamina; *Rg.* izmjena, ſmjenna; *Ross.* измѣнéніе; (*Rs.* измѢна zdrada, смѢна, смѢниванíе, смѢненíе łożowanie; *Ecc.* измѢна nagroda, powetowanie, wymiana, zmiana, zdrada). Czas wszyſtek upływa na zmianach, i wspacznych coraz zwrotach. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 379. Świeża szczęścia zmiana. *Chrośc. Job* 15, kataſtrofa). Ziemia nowa członki pochłonęła, po których zmianie wyspa ogromna ſtanęła. *Zebr. Ow.* 207 *mutatis membris*). Zmiana wiary, zmiennictwo, wiarołomſtwo, die Treulosigkeit.

*ZMIANKA, *Warg. Cez. pr. d* 2, *Warg Wal.* 59, *Biał. Pſt.* 158; *ob.* wzmianka.

*ZMIARA; n. p. Przyiacioł nie zmiara. *Wad. Dan.* 131, niezmierzona liczba, niezrachowana; *ob.* miara, niemiara, co niemiara. ZMIARKOWAĆ; *ob.* miarkować, umiarkować, pomiarkować. *Addas*: Umieliśmy naturę zmiarkować, przeiſtoczyć, przyſtosować do naszych potrzeb. *Stas. Buff.* 4, pomierzyć, abmessen, ermessen. Spory między Płockim i Chełmińſkim biſkupy długo trwaiące, za uznaniem miſtrza Krzyżaków zmiarkowane umarły. *Kromer.* 276, zrównane, wyrównane, zagodzone, ausgeglichen, beygelegt.

ZMIĄSZEĆ, ZMIĄŻSZEĆ; *ob.* miąższeć.

ZMIATAĆ, zmiotać; *obacz* zmieść. ZMIATACZ, - a, *m.*, który co zmiata, der Abwerfer, Zusammenwerfer, Abkehrer, Zusammenkehrer, *Bh.* ſmetač śmieciarz, co śmieci sprząta, *Bh.* ſmetáč *pampinator.* *ZMIECISKO, *Radz. Prov.* 26, 11, *Pot. Zac.* 83, *ob.* śmieciſko.

ZMIĘDLIĆ, ZMIĄDLIĆ; *ob.* międlić. *Addas*: Pospołu zasnęli, ani powſtaną zasię, zmiądleni są, iako len, i zagaszeni są. *Leop. Jez.* 43, 17.

ZMIEDZIEĆ *niiak. dk.*, ſtać się miedzią, zu Kupfer werden. *fig. tr.* Już całe uſta zmiedziały, iuż prawda zpienięźała, iuż się sława całe przedała. *Lub. roz.* 282, przedayne, przekupne; cf. śrebrogorz, złotogorz.

*ZMIĘDZY, z między, z pomiędzy; *ob.* między.

ZMIĘKCZYĆ *czyn. dk.*, zmiękczać *ndk.*; *obacz* miękczyć, umiękczyć, miękkim lub miękczeyszym uczynić, złagodzić, *Cro.* zmekchati, zmekchávam, izmekchavam; erweichen, weich, oder weicher machen, *pr. et fig. tr.* Jak mię ten zmiękcza widok! *Teat.* 47 *c*, 149, cf. rozczulić). Szczęście tych wydyma, owych zmiękcza, i gnuśnymi niewieściuchami czyni. *Pilch. Sen. liſt.* 282. ZMIĘKCZYCIEL, - a, *m.*, który zmiękcza, der Erweicher; *w rodz. żeńsk.* zmiękczycielka, die Erweicherinn. ZMIĘKCZYSTY, - a, - e; możny do zmiękczenia, erweichbar; *oppos.* niezmiękczyſty, *qui emolliri nequit. Cn. Th.* 1165. *Subſt.* zmiękczyſtość, die Erweichbarkeit. ZMIĘKCZYĆ *niiak. dk.*, zmięknąć *idntl.*, ſtać się miękkim lub miękczeyszym, *ob.* miękczeć, mięknąć, *pr. et fig. tr.*, erweichen, weich werden, weicher werden. Takeśmy zniewieścieli, tak dalece zmiękli, Żebyśmy się dziadowſkich rynsztunków przelękli. *Pot. Pocz.* 328.

ZMIELAĆ; *ob.* zemléc.

*ZMIENCA; *ob.* zmiennik. (*ZMIENDA, *ZMIENDACTWO, *ob.* zminda). - ZMIENIACZ, - a, *m.*, odmieniacz, przemieniacz, wymieniacz, zamieniacz, der Veränderer, Vertauscher, Verwechseler; *Rg.* izmjenitegl; *Cro.* zmenitel, zmenyavecz, izmenitel; *Dl.* izmenilavacz; *Ec.* измѢнитель; *w rodz. żeńsk.* zmienicielka, *Cro.* izmenitelicza.

ZMIENIĆ *cz. dk.*, zmieniać *ndk.*; *Bh.* ſměniti, změniti; *Vind.* premeniti, okulsmeniti; *Cro.* zmenyati, zménуam, izmeniti, izmenyati; *Rg.* izmjèniti; *Rs.* смѢнить, смѢнять, смѢнивать, измѢнить, измѢнять (= 2., zdradzić); zupełnie odmienić, zmianę uczynić, ganz verändern. Prusowie starzy byli z Litwą iednego narodu, i *rzecz iednaką mieli, iedno przez obcy naród zmienili ięzyk, mało nieco *sobie rozumieią, i dziś ich *rzecz bardzo podobna Litewſkiéy. *Biel. Sw.* 169. Gdy wiosna minie, a naſtanie lato, tedy się z onych *burzek snadnie wszyſtko zmieni, Wszyſtko pięknie zakwitnie, wszyſtko się zieleni. *Rey. Zw.* 29 *b*. Dorwal ieſt widzę chory, iak się zmienił. *Teatr* 39, 313 nie ten, insza cera, insza twarz). Zmieniony *Rs* измѢненный ganz verändert, wcale inszy). (*Rs.* смѢненный łożowany). Niezmieniony, niezmienny, zmianie niepodległy, unveränderlich. Posiadł one wieczne rozkoszy onego króleſtwa iuż nigdy nie zmienionego. *Rey. Pſt. y y* 2. - Wino zmienione iak naprawić i przezroczyſtym czynić. *Sleszk. Ped.* 380, musujące, robiące, przewracaiące się, gährender Wein. - Zmienienie oczu od zachodu słońca, nayczęściéy trafia się flisom, albo i tym, co ku zachodowi idą. *Comp. Med.* 69, omamienie wzroku, Blendung der Augen. Zmienić pieniądze, przemienić na drobne, grobes Geld umwechseln, auswechseln, einwechseln. Drobnych nie miałem, a częſtokroć i zmienić nie było co. *Teat.* 31 *b*, 14. - (§. zmieniać, wzmiankować, erwähnen, Erwähnung thun, *obacz* *zmianka, = wzmianka. - Dał rękoimię, iż nie miał tego nigdy ani wspominać, ani zmieniać. *Akta Wsiarsk. Mscr.*)

ZMIENNICA, - y, *ż.*, *Ross.* измѢнница, zdrayczyni, wiarołomna, przez zmienność, nieſtateczność, die Verrätherinn, Treulose, aus Veränderlichkeit. Ah ty zmiennico! *Morszt.* 63. Idźże zmiennico! *Steb.* 2, 251. Chyba kto rozum straci, ten sobie będzie mógł pochlebiać, że ią ſtateczną uczynić można; iużem tak przywykł widzieć Wc Pannę zmiennicą, że mnie to nie martwi. *Teat.* 25, 71; zmienną, odmienną. ZMIENNICTWO, - a, *n.*, zdradziectwo, poſtępowanie zmiennicze, Verrätherey, verrätherisches Verfahren, aus Unbeständigkeit, Veränderlichkeit. *Nar. Tac.* 3, 280. ZMIENNICZY, - a, - e, od zmiennika, zdradziecki przez zmienność, verrätherisch aus Unbeständigkeit, *Rs.* измѢнническій, измѢнничій, измѢнный. Nieſtała i zmiennicza wola pokazuie umysł lekki. *Pilch. Sen. liſt.* 280. Fortuna się zmiennicza zawsze poniewiera, Co iedną ręką daie, to drugą wydziera. *Pilch. Sen. liſt.* 52. Serce zmiennicze. *Teatr* 27, 135. Możesz czło-

człowiekiem fałszywym być, serce twoie zmiennicze. *ib.* 25 *c*, 74. ZMIENNIK, *JZMENNIK, - a, *m.*, *ZMIEN-CA, - y; *m.*, *Rs.* измѣнникъ, измѣнщикъ, zdrayca przez zmienność, wiarołomca, cf. perekińczyk, ein wetterwendischer Verräther, ein aus Unbestand Treuloser. Judasz, on ci to izmennik, co mistrza swego przedał. *Klon. Wor. ded.* Zmiennik Judasz, chcąc swoię ogrodzić Niecnotę, rzekł: zalim ia iest, Rabbi? Odpowiedział Pan: tyś rzekł! *Odym. Św.* 2 *X* 3 *b.* My zdrayce, my Judasze, myśmy Pańscy zmieńcy. *Pot. Zac.* 25. Julian zmiennik, odpadł od wiary chrześciiańskiey. *Sk. Dz.* 351, odszczepieniec, der Abtrünnige. Siłaż tam zmienników ieszcze będzie, nim ty umocnisz państwo twoie. *Birk. Zam.* 3. Zmiennikom nie służył, nie brał pieniędzy nigdy przeciwko królowi, ani wierze, ani oyczyznie. *Birk. Krz. K.* 38. Nie daią się przenaiąć za żadne monety, Bo u nich każdy zmiennik z *narodem przeklęty. *M. Bielſk. S. N.* 32. ZMIENNOŚĆ, - ści, *ż.*, odmienność, przemienność, podległość zmianie, die Veränderlichkeit, Unzuverläßigkeit; *Rs.* измѣняемость, *Ec.* измѣненiе. ZMIENNY, - a, - e; - ie *adv.*; zmianom podległy, odmienny, przemienny, veränderlich, abänderlich. *Boh.* směnný (2., wexlowy); *Rs.* измѣняемый, измѣнчивый, измѣнно, измѣнно. Tu panie swoboda, tu wierne przyiaźni, Których zmienna niestałość rzadko kiedy drażni. *Zab.* 11, 374 *Zatl.*, *ob.* zmienniczy, zdradziecki). Za niezmiennym biegów kołowrotem Niski swiat górnym kieruią obrotem Planety. *Chrośc. Job.* 92. Nie schyli słońce nigdy swym zapadem, Xiężyc niezmiennie świeci licem bladém. *Kanc. Gd.* 3 9. Znaki te to króleſtwo niezmiennie znaczyły. *Wad. Dan.* 61; nieodbicie, nieuchronnie). - Zmienny, zmieniony, zupełnie przemieniony. przeciwny, gänzlich verändert, entgegengesetzt. Zmienną rzeczy koleią, gdy po długim wstręcie Coraz się ku nam bliżéy wiek przysuwa złoty, Gdy mądrość berłem władnąc, acz w srogim odmęcie Przedziwnych daie światu wzór maxym i cnoty. *Zab.* 11, 40 *Zabł.* - Zmienny, łatwy do zmienienia n. p. na drobne; mogący być wymienionym, zamienionym, verwechselbar, auswechselbar, leicht auszuwechseln, zu vertauschen, einzuwechseln; *Ross.* смѣнный, (*Ross.* смѣнь przefrymarczony towar) - Zmienny, zmienniczy, wiarołomny, w wierze niestateczny, zdradziecki, aus Unbestand treulos, verrätherisch, wortbrüchig. Wespół się zmacniaymy niezmienną Pańską mową *Kanc. Gd.* 260, pewną, niechybną, zuverläßig. Ni ci ziołem czarownem rywalka szkodziła, Ni cię wodą Hemońską zmienna baba myła. *Hul. Ow.* 90, czarodzieyska oszustka, kuglarka.

ZMIERAĆ, zmiera; *ob.* zemrzeć. *ZMIERAĆ, *zmarzać; *ob.* zmorzyć.

ZMIERNOŚĆ, - ści, *ż.*, bycie w miarę, podług miary, podległość mierzeniu, wymierzeniu, die Ermeßlichkeit, Außmeßlichkeit; *oppos.* niezmierność, bezmierność; die Unermeßlichkeit; *Bh.* nesmjrnost; *Rg.* nezmjernos; *Cro* neizmernoszt, nefzmernoszt; *Rs.* неизмѣримость. Wyobrażenia osobne osobnéy iakiéy odległości powtarzaiąc przez ustawiczne dodawania, nabywamy wyobrażenia niezmierności. *Cyank. Log.* 32. Niebo, ziemia, morze niezmierności Pana objąć nie może. *Kanc. Gd.* 54. ZMIERNY, - a, - e; - ie *adv.*, mogący być zmierzonym, miarze podległy, *Vd.* domerliu, merliu, *Ec.* измѣрительный, ermeßlich, ermeßbar, ausmeßbar; *oppos.* niezmierny, *Bh.* nesmjrný; *Cro.* neizmeren, neizmerni, nefzmèren; *Rg.* neizmjerni; *Sla.* neizmiran; *Ross.* неизмѣримый; bezmierny, niezmierzony, unermeßlich, *phys. et fig. tr.* Świat niezmierny. *Tward. Wł.* 158. Każda stworzona rzecz iest zmierzona; a grzéch iest niezmierny. *W. Pſ. W.* 255. Mówimy, że ilość iest niezmierna, albo niezmiernie mała względem drugiéy, kiedy niemożna naznaczyć żadney ilości tak wielkiéy albo tak małéy, któraby wyrażała stosunek między pomienionemi dwiema ilościami. *Jak. Mat.* 3, 3. Panie wszechmocny, niezmierne i niedosięgłe iest miłosierdzie twoie. 1 *Leop.* 2 *Par. Manass.* Miłować dzieci dobrze w miarę; niezmiernie miłować, pobłażać im, zła taka miłość iest. *Petr. Ek.* 24, bezmiernie, nad miarę, zbytecznie, über die Maßen. Kamień i rznięcie zwrzodziałego żołądka niezmiernie go dręczyły. *Pilch Sen. liſt.* 115, *Rs.* чрезъ чуръ. ZMIERZAĆ; *ob.* zmierzyć.

ZMIERZCH, ZMIERZK, *ZMIRK, - u, *m.*, Zmierzchanie, Zmierzkanie, Zmierzchnienie, *ob.* mierzch, mrok, *Sla.* sůtonj, die Abenddämmerung. Od zarania do wieczornego zmierzkania. *Groch. W.* 42. Już było na zmierzkaniu. *Stryik.* 257. Wyniesiesz sprzęt swóy przed oczyma ich w *zmierzkaniu. *Radz. Ezech.* 12, 6, z zmierzkiem wynieś. *Bibl. Gd.*) Noc iest w ciemny zmirk przybrana. *Kul. Her.* 283. Jutrzenka różane swe ciemię wyniósłszy w górę, światłem zmirk rozrzadzi. *Kul. Her.* 220. Umrzesz, ze zmierzchem twoim wszelka chluba zgaśnie. *Zab.* 13, 238 *Nar.*, z zgonem twoim, z zayściem twoiém). ZMIERZCHAĆ *med. dk.*, zmierzchnąć *idntl.*, zmierzchać się, zmierzchnąć się *zaimk.*, *ob.* mierzchać się, zayść mrokiem, *ob.* mrok pada, dämmern, dunkel werden, *Rg.* smarknutise; *Cro.* smerknůjemsze). Gdy już zmierzchać poczynało, stanąłem na nocleg o mil ośm od domu P. Podstolego. *Kras. Pod.* 2, 16. Zmierzchło się, *contenebrauit Cn Th.* 1437. ZMIERZCHLIWY, - a, - e, mierzchem zachodzący, sich verdunkelnd, dämmernd. Część skrzydły walczy, porząc zmierzchliwe powietrze. *Przyb. Milt.* 52.

ZMIER-ZNĄĆ *niiak. idntl.*, zmier-zieć *dk.*; omier-znąć, obmier-znąć, zum Ekel werden, *phys. et fig. tr.* Żołnierzom Tureckim woyna Węgierska zmier-ziała, że na sam iéy odgłos powstało nieukontentowanie. *Kłok. Turk.* 205. Zakrywasz twarz chustką; zmier-złoż ci iuż spoyrzeć na mnie. *Teat.* 29 *c*, 62. Bogactw nienasyconém i złota pragnieniem Staie się swych poddanych zmier-złém pohańbieniem. *Jabł. Tel.* 30. Zmier-zły, omier-zły, (*Sr.* 1. zmerzwé *rigidus*).

ZMIERZWIĆ *cz. dk.*, *ob.* mierzwić, pomierzwić, zgnieść, zmiąć, zdruzgotać, zetrzeć, w nieporządek wprawić, *Cro.* zmerulyújem, zmerviti *confricare*, *Bs.* izmeruiti, izmrriviti; zerdrücken, zerstückeln, zerbröckeln; in Unordnung bringen. Wprzód Filisie, popraw moię pleciankę różową, Bo całuiąc mię, całą zmierzwiłeś mi głowę. *Chod. Gesn.* 41. Widzi zmierzwione włosy po szyi trzpiocące. *Zebr. Ow.* 17, *inornatos capillos pendere*). - §., zmierzwić, namierzwić, pomierzwić, mierzwą zapełnić, mit Wirrstroh anfüllen. *ZMIERZWICIEL, - a, *m.*, który co zmierzwił, der Zusammendrücker, Zerdrücker, *Croa.* zmervitel *contritor.* *ZMIERZWISTY, - a, - e, do

zmierzwienia, zusammendrückbar, zerdrückbar, zerbröcklich, *Bs.* izmervivi, izmrriviv *friabilis.*

ZMIERZYĆ *cz. dk.*, zmierzać *ndk.*, wymierzyć co, przemierzyć, wziąć pod miarę, *Bh.* změřiti; *Cro.* zmeriti, zmerjati, zmerújem; abmessen, ausmessen. Kto nie wierzy, zmierz sobie. *Zebr. Zw.* 11. Zmierzyć zboże trzeba. *Tr.* Niezmierzony, nie do zmierzenia, zliczenia, *Sla.* neizmiran; unermeßlich; *ob.* zmierny, niezmierny, bezmierny). Wielki skarb i niezmierzone bogactwo. *Rey Ap. Z* 1. Tak wjedzie do ftolicy, a z tyłu i w czoło Niezmierzony gmin ludu toczy go około. *Tward. Wł.* 16. Pędź z nią w czerftwości lata niezmierzone. *Zab.* 13, 230. Zmierzony, określony, określny, ograniczony, ermeßlich, begränzt, beschränkt; niezmierzony, nieokreślony, nieograniczony, unermeßlich, unbegrenzt, unbeschränkt. Każda ftworzona rzecz ieft zmierzona, a grzech ieft niezmierny *W. Pft. W.* 255. Wszyftkiego twórca, Boże niezmierzony. *J. Kchan. Ps.* 9, Który napełniasz bóftwem niezmierzoném Niebo i ziemię, i wszyftko ftworzenie, Duchu wszechmocny, ciebie uniżonym Wzywam umysłem. *Odym. Sw. A.* Ku wieczney sławie Sarmackiéy korony, Niech to Jehowa zdarzy niezmierzony. *Odym. Sw. ded.* Pan niezmierzony, nigdy nieskończony. *Ryb. Ps.* 191. Oycze niezmierzony! *Odym. Sw.* 2, *B b* 2. Niezmierzona prawda. *Rey Pft. Ccc* 6, niezgłębiona, niepoięta, myślą nieobjęta, niedościgła, nieosięgniona). - Zmierzyć co z czym, do czego, na co, = pomierzyć, wonach abmessen. Zmierzyć trzewik na nogę. *Bndtk.* - Zmierzyć się z kim, *pr. et fig. tr.*, sich mit einem messen. (*Zmierzył się, *ob.* *zmierzyć się z kim). - §., zmierzać do celu, do kogo, na co, *ob.* mierzyć do celu, celować, godzić, wohin zielen, worauf zielen, hinzielen; zmierzyć kogo, wziąć go dobrze na cel, einen gut ins Ziel fassen, aufs Korn fassen, ihn recht abmessen. Tak dobrze zmierzył Filiftrata, że go w sam brzuch włócznią uderzył. *Jabl. Tel.* 283. Strzelcy, gdy do czego zmierzaią, iedno oko zamrużaią. *Sak. pr.* 27. Dziś powodzią wewnętrznéy niezgody porwany, Ociec z synem, brat z bratem do siebie zmierzali. *Groch. W.* 536; z sobą walczyli). Kto ninacz nie zmierza, w nic nie uderza. *Cn. Ad.* 386. Nie zawsze uderzy, na co zmierzy. *Cn. Th.* 1437. - *fig. tr.* Zmierzać myślą na co, godzić myślą, zamierzać sobie, dążyć poftępkiem, sprawowaniem się, załawiać, zarabiać na co, zachodzić, worauf hinzielen, hinsteuern, hinarbeiten, es beabsichtigen, bezwecken. Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby ftał, zamierzyć, i pewny cel, do któregoby zmierzać zawżdy miał, naznaczyć raczył. *Zrn. Pft.* 3, 583. Słusznie moie oko nigdy przedtym i dziś nie zmierza wysoko. *J. Kchn. Dz.* 236, cf. wspiąć się, wspinać się). Już to niewdzięcznik, kto oddziaływaiąc dobrodzieyftwo wzięte, zmierza na drugi wziątek. *Gorn. Sen.* 275, zakrawa). Zmierzanie myślą na co, zmierzanie myślą do czego, umysł, koniec spraw, przedsięwzięcie, intencya nie Polfkie ieft. *Cn. Th.* 298, zamiar, zamysł, cel, das Ziel, das Absehen, die Absicht, der Vorsatz, das Bestreben, das Trachten wonach. Szło to wszyftko niespornym krokiem; przecięż doszło mniéy lub więcéy zmierzań swoich. *Kras. Pod.* 2, 162. Zmierzać ku czemu, dążyć, mieć za cel, wychodzić na co, worauf hinausgehen, hinauskommen, dahin führen. Pełń obowiązki wszyftkie religii; bo wszyftkie zmierzaią ku chwale Boga i uszczęśliwieniu twemu. *Kras. Pod.* 2, 76. Zmierzać dokąd, dążyć, śpieszyć, składać dokąd, kierunek swój mieć abo wziąć, wohin gehen. Człowiek ledwie z kolebki wyciągniony, pędem do grobu zmierza. *Zab.* 7, 163, leci, pędzi). Zacząwszy od kolebki przez cały wiek nasz do śmierci zmierzamy. *Oss. Sen.* 72, do niéy ciągniemy, posuwamy się). Kto w Boga nie uwierzy, pewnie w potępienie zmierzy. *Kanc. Gd.* 263, leci, wpadnie). Skwapliwym krokiem daléy zmierzałem. *Zab.* 2, 183 *Alb.*, śpieszyłem, ruszyłem). Jeden do mnie się zbliżywszy, rzekł, niech mi się godzi spytać, dokąd zmierzasz? *Zab.* 2, 176 *Alb.*, ruszasz, machasz, bieżysz?)

ZMIEŚĆ, zmiótł, zmietli, *F.* zmiecie, zmiotę *czyn. dok.*, zmiotać, zmiatać *ndk.*, zmiatywać *czstl.*, zmiatuie *Pr. kontyn.*; *Bh.* zmitati, smeyčiti; (*Boh.* zmetati *abortare*, smitka *pampinatio*); *Sla.* zmitám; *Cro.* zmezti, zmécham, zmeszti, zmechem, zmétam, zmetati; *Bs.* smefti, smetati (*perturbare*); *Rs* сметать, сметывать сметиь, сметка; miotaiąc zrzucić, zwalić, herunter werfen, abwerfen, herabschleudern; *pr. et fig. tr.* Umyślnie szatę z ramion zmiatam. *Otw. Ow.* 84. Sprosną swych grzechów szatę na ftronę zmiatamy. (*Chryszt. Min. B* 4 *b*, odrzucaymy). Przez gwałt wszyftko czynią, i podług swego chciwego upodobania iednych zmiataią, drugich ftanowią na urząd. *Zygr. Fp.* 10; iuż go Bóg raczy *zmietować z onego włodarftwa iego. *Rey Pft. K k* 2, składać, *ob* złożyć). Wnet iax Telamonid Symoisa zmiecie, Nie znał ślubów małżeńfkich, i był w wieku kwiecie. *Dmoch. Jl.* 105, zwali, sprząta, zgładza, aus dem Wege räumen. Nie mogli nieprzyiacioł z muru silnym zmieść odporem. *Dmoch. Jl.* 1, 329, zepchnąć, spędzić). Pan i anioły z nieba zmiatował, i króle możne zawżdy o pychę niszczył. *Wer. Regl.* 89. - Żeby w drugim roku konie zmiataią, dwa wierzchne a dwa spodnie. *Lek. Kon. pr.* ronią, Zähne abwerfen. Zęby, które konie nayperwéy zmiataią są dwa spodne. *Cresc.* 5 4. - Nauczyła mnie Dyana, w nieuchybnéy mierze Śmiertelne ftrzały zmiatać, i leśne bić zwierze. *Dmoch. Jl.* 133, ciskać, ftrzelać, abschießen, abdrücken. - Zmiatać dane słowo, zmiatać się z danego słowa, zrzucać się z niego, sein gegebnes Wort brechen. Dziś ręki danie wniwecz, dziś słowa zmiatanie w zwyczay poszło. *Sim. Siel.* 41. - §., zmiatać miotłą, skrzydłem, miotełką, *Vd.* dolpometi, abkehren, abfegen, herunterkehren, herunterfegen; (cf. abfledern. Ablg.) Mączney kurzawy z młyńfkich ścian zmieconéy, trzy łóty przysypać. *Syr.* 715. - *fig. tr.* Bogowie nie sprawiąż tego, ażeby tak znakomite cnoty zmiotły z plam tyle tak straszliwych niecnot. *Nag. Cyc.* 53, zczyściły, wyczyściły). Zmieść z siebie iaki zarzut. *Zab.* 15, 202 *Nagł.*, oczyścić się, uniewinnić się, usprawiedliwić się, *sprawić się. - §., zmieść do kupy, zrzucić do kupy, auf einen Haufen zusammen schleudern, zusammen werfen; *Sr.* 1. romadu metam *coniicio.* Zmieść miotłą, zusammen kehren, zusammen fegen. Zmiatam co do kupy, *conuerro. Cn. Th.* 1437.

ZMIEŚCIĆ *cz. dk.*, zmieszczać *ndk.*, *ob.* mieścić, pomieścić, umieścić; Platz geben, Raum geben, placiren. Je-

dnak świat, choć to tak ciasny i mały w okrągu swym, tak przecię w sobie wiele zawiera i zmieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykaią się sposobnie i bez ciasnoty, morze, i ziemia, i wyspy i lądy. *Boter. a* 2, obeymuie sobą). Zmieścić się, umieścić się, pomieścić się, mieysce mieć, Platz haben. Gdzie co raz leżało, i drugi się zmieści. *Pot. Arg.* 339. Zmieści się tu tyle, zmieścimy się, *capiet nos domus*. *Cn. Th.* 1437. Już morze brzeg ma, iuż się i w swoie zmieszczaią Łożyska pełne rzéki, strugi opadaią. *Otw. Ow.* 21, wracaią się, zamykaią się w łożyskach.

ZMIESZAĆ *czyn. dk.*, *ob.* mieszać, pomieszać, zamieszać; *Boh* zmíchati; *Sr.* 1. zmischu, zmischam; *Vd.* smieshati; *Cro.* zmeſſati, zmeſsávam, izméſſan, izmeſſanye; *Dl.* ſzmeſzti (cf. zmieść); *Bs.* ſmeſti, ſmutiti (cf. zmącić, cf. smucić), smeten, ſmuchjen, ſmutiti, izmutiti; *Rg.* izmjéſcjati; *Rs.* смѣшать, смѣшивать. Zmieszać co z czym, pomieszać, vermischen, untereinander mischen, mit einander vermischen. Zmiesza się woda z winem; pomiesza się, odmienia się w wino. *Cn. Th.* 1437. Łaskawość z surowością tak zmieszał, iż surowość łaskawością, a łaskawość surowością być się zdawała. *Sk. Zw.* 2, 255 złączył, ziednoczył). Wyobrażenie zmieszane, którego nie można dostatecznie rozróżnić od innego. *Cyank. Log.* 77; vermischt, verworren, verwirrt. Człowiek, dziwne to zmieszanie doskonałośc i krewkości. *Zab.* 8, 151, mieszanina, Vermischung, Zusammensetzung. Zmieszanie *adv.*, *Rg.* smèteno, vermischt. Pana iednorodzonego we dwu naturach niezmieszanie nierozerwanie wyznawamy. *Katch. Gd.* 87. - *tr.* zmieszać kogo, pomieszać, strwożyć, einen verwirrt machen, verwirren, bestürzen, verlegen machen, (cf. zbić z konceptu, z *iednochody, z terminu). To słowo: do kozy! tak mię mocno zmieszało, aż mię przeszły mrozy. *Teat.* 46 *b*, 46. Ten, którego niezmieszanym, niezalęknionym zowiemy, mało co i rzadko się kiedy zmiesza i zatrwoży, nie zaś nigdy. *Pilch. Sen. List.* 2, 384. *Boh.* směſytedlný mogący być zmieszanym, pomieszanym.

ZMIESZKAĆ *med. dk.*, zmieszkiwać *czstl.*, bawić, ociągać się, nie śpieszyć z mieysca, zatrzymać się, zostać na iednem mieyscu, sich aufhalten, verweilen, weilen, nicht weiter eilen, zögern; *Ecc.* замешкаю, коснѣю, замедлю. Wygrana twoia pewna, tylko nie zmieszkiway. *Zebr. Ow.* 264, nie ociągay się, *pelle moram*). Dziś nie wczas, ieśliś zmieszkał wczoray. *Rey Wiz.* 160, nie dogonisz). Kto chce sprawiedliwie osądzić, trzeba na tym zmieszkać; nie o to się starać trzeba, żeby się siła na dzień osądziło akcyy, ale o to, żeby się choć mało, ale dobrze osądziło. *Gorn. Wl. H* 4 *b*, cf. musi się bawić, kto co chce sprawić). Syn twóy niechay w naukach czas dobry uczyni, przy iednym nauczycielu niech zmieszka, aż poczuie i pozna w sobie wiadomość nauki. *Glicz. Wych. N* 3. - Zmieszkać, wytrwać, wymieszkać, ausdauern, beharren. Ani zmieszkaią niesprawiedliwi przed oczami twemi. *Wrob. Zolt.* 9, *non permanebunt*). Próżno zły ma tuszyć sobie, Aby miał zmieszkać przy tobie. *J. Kchn. Ps.* 5, utrzymać się). Zmieszkać, zabawić, zostać się, bleiben, verweilen. Przymusili go mówiąc, zmieszkay z nami, boć się iuż wieczor przybliża. *W. Post. Mn.* 200; Prosili go, aby zmieszkał u nich, i zmieszkał tam dwa dni. *Budn. Joa.* 4, 40, prosili go, aby u nich został, i został tam przez dwa dni. *Bibl. Gd.*) Tyle dni, iako prosiła, zmieszkał. *Gorn. Dw.* 305. - Trzydzieści lat i dziewięć na świecie zmieszkawszy, umarł. *Groch. W.* 576, przeżywszy, durchleben. - Zmieszkać co, omieszkać, ociąganiem opuścić, versäumen. Jeśli co się milczeniem zmieszka, albo wystąpi, tedy się to zasię mówiąc naprawić może. *Eraz. Jęz. F* 8 *b*. *ZMIESZKANNIE *adverb.*, ociągaiąc się, zaudernd, zögernd. Niezmieszkannie znowu do was przyydę. *Chodk. Kost.* 5 *et* 31, nieodkładaiąc, nieodwłócznie, niezwłócznie.

ZMIETAĆ; *ob.* zmieść. ZMIĘTLIĆ, Zmętlić; *ob.* mętlić. ZMIGAĆ, ZMIGOTAĆ; *ob.* migać, migotać.

ZMIGROSZ, - a, *m.*, zmindak, skąpy. *Wlod.*, *Cn. Th.* 1437, liczykrnpa, liczygrosz, ein Knicker, Knauser, Filz; cf. miąć, zmiąć

ZMIIA, - ii, *ż.*, ZMIYKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, (cf. *zmiy); *coluber vipera*, brunatno, czarnonakrapiana, długości blisko łokcia, grubości na dwa cale, używaią iéy mięsa, do robienia dryakwi. *Zool.* 202; die Natter, Viper, Otter, *Bh* geſſter (*Bh.* geſſtérka, = iaszczurka); (*Bh.* zmyge *coluber berus*); *Sr.* 1. smija, had (cf. gad); *Sr.* 2. smija, (*Sr.* 1. smiy, *f.* zmiyencza smok); *Crn.* gad, gadazh, uhtèrka; *Vd.* modrosſ (cf. modry), vipra, kazha (cf. kaczka), koka, gifterka, kazha od ſmija, gadjara kazha, krinzhesta; *Cro.* zmia, lyuticza, poſzkòk kacha (cf. poskok) (*Cro.* zmày *draco*, zmaychich *dracunculus*; *Dl.* zmija, zmay *serpens dem.* zmijcza), *Bs.* poſkok zmia, zmia gljuta, gliutiça (*Bs.* zmia, guja, *serpens*, *anguis*; *Bs.* zmaj *draco*, *f.* zmajiça, *dem.* zmaijcch); *Rg.* zmija gljutizza, zmijza, poſkok, zarnokrugh, zmaj; (*Rg.* zmija, zmiiza *coluhra*, *serpens*, zmicjalina *anguis innoxius*; zmaj, zmaijch *draco*); *Sla.* poskok, otrovna zmia, vipera; (*Sla.* zmia, gúja, = *anguis*); *Ross.* желтопузъ, желтопузикъ; (*Rs.* змѣй, змѣя, змѣйка; *Ec.* змїй, змїа, змїя, змїй, змїйка, = wąż). Zmiie u nas nazwane, naywięcéy się różnią płaską swoią głową; w zębach nad wszystkie inne węże żmiie największą maią truciznę. *Kluk Zw.* 3, 70, cf. padalcożmiy, żmiiogad; cf. ibienicc opoczny, skalna iaszczórka). Zmiie gniewliwe. *Bon. J.* Jakże to osobliwsza zmiyka. Acz z swego urodzenia pozioma bestyyka. *Zab.* 15, 180. Zmiia mała, ecz iest mnieysza matki ciałem, ale iadem równa. *Zrn. Post.* 2, 432 *b*. Wiem, że często kwiatki kryią W krzaczku iadowitą *żmiią. *Teat.* 44 *c*, 46 *anguis sub herba*). *Rg. Prov.* tkoga zmia uie, i guſcterize ſe boij, = kogo zmiia uje, i iaszczurki się boi; kto się na gorącym sparzy, i na zimne dmucha). - §. Rodzay trzeci gadu czołgaiącego się, nazywam żmiiami: prawda, że pod tém imieniem osobny tylko nieiaki gad dotąd rozumieliśmy; a kiedy ten tu się mieści, tak się widzę przymuszonym do tego Polskiego imienia, iak Linneusz zażył Łacińskiego *coluber*. *Kluk Zw.* 3, 31, das Natterngeschlecht. - §., żmiia, pewny gatunek armat. *Papr. W.* 1, 247, wyrzuca dwanaście funtów żelaza. *Archel.* 13; cf. śmigownica; eine Art kleiner Kanonen. - §., żmiia, złośliwy człowiek, cf. iaszczurcze plemię, eine böse Natter, ein böser Mensch. Zmiio, stul gębę. *Tr.* Ty żmiio, t. i. iadowita niewiasto. *Cn. Th.* 1437. (ZMIIAC, zmiia; *ob.* zminąć. ZMIIACZ, - a, *m.*, który zmiia, omiia, der Ausweicher, Vermei-

ter). - ŻMII, - ia, - ie, ZMIIOWY, - a, - e, od żmii; Vipern :, Nattern :, *Bh.* gesstercj (cf. iaszczurczy); *Sr.* 1. hadowe (cf. gadowy); *Crn.* gadovè, *(Dl.* zmain, zmayſzki *serpentinus*); *Rg.* zmijn (*Rg.* zmàjev, : smoczy, *Bs.* zmjin, *Ross.* змїиный, змѣиный wężowy, змѣиный smoczy, *Ecc.* змїевый, измїиный wężowy). Śmierci zaciągamy w Rzym z Libyi, gdy iadów żmiich zasiągamy. *Bardz. Luk.* 167. Chléb iego w żołądku iego obróci się w żółć żmiiową. 3 *Leop. Job.* 20, 14 iaszczurczą). Wyrodkowie żmiiowi. *Budn. Math.* 3, 7; rodzaiu iaszczurczy. *Bibl. Gd.*, Otterngezüchte. Luth. (*Ec.* змїонравный wężowéy natury) - §. Żmiiowa główka, *echium*, rodzay rośliny. *Kluk. Dyk.* 1, 197; Natternkopf, Otternkopf, eine Pflanze; *Rs.* змѣиная головка, ужовка porcelanowa muszla, *cypraea caput serpentis).* ŻMIIOGAD, - u, *m.*, *coluber aspis*, żmiia czerwonawa z brunatnemi plamami. *Kluk Zw.* 3, 71; die braune Natter. ŻMIIOWIEC, - owca, *m.*, *dragantium*, Drachenwurz, znayduie się w cieniu przy płotach; korzeń dobry na ukąszenie od węża. *Kluk Rosl.* 2, 298. Zieiec, zmiiowiec rzeczony od żmii, że nietylko pstrocinami ieſt iéy podobny, ale i lekarſtwem ieſt wielkiém przeciwko iéy zeszczyknieniu, *dracunculus minor*, klein Schlangenkraut. *Syr.* 627; *ob.* wężownik wielki, iaszczurcze ziele; *Cro.* zmjnëcz, : obrazki ziele, *Bs.* zminaç *arum*, *Rs.* змїевикъ szczaw wodny; *Rs.* румяна żmiiowiec Włoſki. - §., żmiiowiec kamień *echites*, *lapis viperae*; *viperae morsibus remedium est. Cn. Th.* 1437, żmiiowiec, kamień, który iad wyciąga. *Dudz.* 74, der Otternstein, Viperstein. *Rs.* змїевикъ serpentyn. ŻMIIOWKA, - i, *ż.*, *picris echioides*, gatunek goryczy. *Kluk Dyk.* 2, 182, eine Art Bitterkraut.

ZMILCZEĆ *med. dok.*, *zmilczewać, *zmilczywać *czstl. et kontyn.*, *ob.* milczeć, zamilczeć; milczeniem pokryć, zataić, verschweigen. Jako ma cudze rzeczy zataić, który sam na się wszyſtko powie, i nic zmilczeć nie może; i woli taki sobie niebezpieczeńſtwo uczynić, a podjąć mówiąc, niżby to miał zataić a zmilczeć co wie. *Eraz. języ. M* 3. Zmilcz mu téy nowiny. *Tr.* - Zmilczeć komu, *silentio audire*, *ferre*, *praeterire. Cn. Th.* 1438, stillschweigend geduldig anhören. Ją i w nagrodzie znacznéy upewniała, Lecz się ona na sprawę tę zmilczywać zdała. *Otw. Ow.* 267. *Zmilczewa i rozmyśla co widzi. *Zebr. Ow.* 232 *siles*). - *Zmilczeć się *zaimk.*, umilknąć, still schweigen, zu sprechen aufhören, verstummen. Gdy to usłyszeli, poglądaiąc ieden na drugiego, zmilczeli się. *Baz. hſt.* 52. Tak im odpowiedział, iż się wſtydzić musieli, i zmilczeć się w pytaniu swoiém. *W. Pſt. W.* 2, 253. Rzecze mu: przyiacielu, iakoś tu wszedł, nie maiąc odzienia weselnego? a on się zmilczał. *Sekl. Math.* 22. Oni się wszyscy zmilczeli. *Rey Pſt. P* 114. Zmilczały się. *Zebr. Ow.* 7 *tenuere silentia cuncti*). ZMILKNĄĆ *niiak. idntl.*; *zmilkać *ndk.*, umilknąć, zamilknąć, zaniemieć, verstummen; (*Bs.* izmuknuti *raucescere*, izmuknut, izmukal *raucus*); *Rs.* смолкнуть. *Muteo* zamilczawam się, zmilkam, niemy się ſtawam. *Mącz.* Car zoſtał smutnego panem miaſta, praw zmilkłych i puſtego domu. *Bardz. Luk.* 73. - §., zmilknąć, zmartwieć, zdrętwieć, erstarren, absterben, einschlafen. Nacieray tym korzeniem pięte żyły mdłe albo zmilkłe, uznasz pomoc. *Sien.* 119. Już zmysły władzy pozbyły, Już wrodzone zmilkły siły. *Kanc. Gd.* 318. Koryander ieſt zbytnie zimny, a czyni omdlenie i zmilknienie głowy. *Spicz.* 20, odurzenie, Betäubung. Blady ſtrach oblata zmilkłą w swym gruncie ziemię. *Zab.* 12, 233. Włoſkiego orzecha iąder pełnych zdrowych, niezmilkłych dwa łóty ukraiać drobno. *Syr.* 544, niezwiędłych, nicht welk. Hanyżowe nasienie ku lekarſtwu ma być świeże, pełne, niezmilkłe. *Syr.* 408.

ZMIŁOWAĆ się, (*Smiłować się, *W.* 4 *Reg.* 14, 23); *zaimk. dk.*, zmiłowywać się *czstl.*; zlitować się, mieć miłosierdzie, sich erbarmen, *Bh.* smilowati se, smilowawati se; *Sr.* 1. smelupu ßo, *Sr.* 2. smilni miłosierny, litościwy); *Crn.* smilem se, usmilem se; (*Crn.* smile se meni *miseret me*, *Crn.* miluvati, : żałować); *Vind.* ſe vſmiliti, ſmilit, ſe uſmilit, (*Vd.* ſe mi ſmili, : żal mi); *Cro.* ſzmiluvatiſze, ſmilujemſze, *Rg* ſmillovatiſe, pomillovati; *Bs.* ſmillovatiſe; *Rs.* смиловаться, умилосе́рдиться, сжалиться (cf. użalić się), сострадать, сострaждy; *Ec.* благоутро́бствую, ущедря́ю (cf. szczodrzyć). Bóg zmiłowawszy się nad nędzą ludzką, zesłał wybawiciela syna swego. *Biał. Poſt.* 154. Bóg zmiłuie się, nad kim się zmiłuie, a zlutuie się, nad kim się zlutuie. *Salin.* 3, 178, zmiłuię się nad tym, którego mi lito, a miłosierdzie okażę nad tym, nad którym się zlituię, *Leop. Rzym.* 9, 15, zmiłuię się, nad kim się zmiłuię a zlituię się, nad kim się zlituię; a przetoż nie należy na tym, co chce, ale na Bogu, który się zmiłowywa. *Bibl. Gd.*) Niewidomy zawołał: Jezusie, Synu Dawidow, zmiłuy się nademną! *Sekl. Luk.* 18. *Hospodi pomiłuy, t. i. Panie zmiłuy się! *Pim. Kam.* 106; *Vd.* Bogu ſe vſmili!) Zmiłowanie się, zmiłowanie, zlitowanie, litość miłosierdzie, das Erbarmen, die Erbarmung; *Bh.* smilowanj; *Vd.* vſmilenje, miluvanje; *Cro.* ſzmiluvanye; *Rs.* милова́нїе, помило́ванїе, умиле́нїе. - §., w życiu potoczném: zmiłuy się!, : proszę, upraszam, bądź tak dobry, tak względny, tak łaſkaw, suplikuię, ich bitte, habe die Güte, sey so gut, so gütig. On iakiś podaie sposób. Ry. Zmiłuy się, powiedz, czy ieszcze zoſtaie nam który? *Teat.* 45 *b*, 49.

ZMINĄĆ *czyn. indtl.*, zmiiać *ndk.*; *ob.* minąć, pominąć, ominąć, übergehen, auslassen, aus der Acht lassen. Jedno zwinąć, drugie zminąć. *Rys. Ad.* 18. - Zmiiać kogo, chybić, verfehlen, nicht treffen, nicht antreffen. Jabłka ciſkiem *wzrażana, zgania bieżącego i zmiia. *Zebr. Ow.* 264.

ŻMINDA, *ŻMIEŃDA, - y, *ż.*, ŻMINDACTWO, ŻMIEŃDACTWO, - a, *n.*, *philargyria* ſkąpość, żmieńda, łakome zbieranie. *Mącz.*, żminda, skępſtwo nawet dla siebie. *Wlod.*, Filzigkeit, Kniceren, Knauseren. Bezecne brzydkiego łakomcy żmindactwo. *Dmoch. Szt. rym.* 39. Za skąpym idzie żmiendactwo, ciężkość, umysłu podłość, wzgarda, nienawiść ludzka. *Petr. Et.* 256; *ib.* 112. Żmindą, po żmindacku, *illiberaliter. Cn. Th.* 1438, mit Kniceren, knickerig. - §., *Botan.* Żminda, *Amaranthus Blitum*, gatunek szarłatu, roślina roczna, w warzywnych naszych ogrodach się znayduiąca. *Kluk Dyk.* 1, 28, die Erdbeermelde, der Meieramaranth. Żminda *Blitum*, rodzaiu tego mamy gatunek ieden, żminda iagodna. *Kluk Dyk.* 1, 74. - §., Żminda, *m.*, i *ż.*, : ŻMINDAK, - a, *m.*, skąpiec, żmigrosz, mrzygłód, liczykrupa, smażywiecheć, wędzigrosz, szperka, sknera; *Bs.* trator; ein

ſilz, ein Knauſer, Knicker. Żmindak, maiąc dość, skąpo żyie, sobie żałuie. *Cn. Ad.* 1357. Bieda skąpcom i żmindakom, Skarbnych szkatuł ſtrzegącym. *Brud. Oſt. E.* 9. Nie był z natury skąpym i żmindakiem, Jako zwyczaynie syſki czynią takim. *Jabł. Ez.* 54. Patrz iaką pochwałę bierze miłosierny, A ty czemu nie daiesz, żmindaku mizerny? *Prot. Jał.* 4. Skrzętnym mię żmindakiem zowią, ponieważ wymyślnemi na przepych potrawami ſtołów nie zaſtawiam. *Pilch. Sall.* 268. Żmindak ukryciem rzeczy sobie mniéy zdatnych, uymuie innym potrzebnych. *Pilch. Sen.* 3, 77. Dziś tchórz oſtrożnym się zowie, a żmindak oszczędnym. *Min. ryt* 4 167. Na niedoſtępnym wierzchu góry iabłoń rodzi, Ale żaden po owoc ku niéy nie dochodzi, Tylko ptakom ieſt karmia, oſtatek wiatr psuie, Ja to, żmindaku wszelki, tobie przypisuię. *Gaw. Siel.* 387. Nie godzi nam się być wielkich przodków naszych wyrodkami, tchórzami, żmindakami. *Star. Ref.* 20. ŻMINDACKI, - a, - ie, ŻMINDLIWY, - a, - e, skąpy, sknerſki, iak żmindak, knauſerig, knickerig, filzig. *Illiberalis et sordidus quaestus* sromotne a żmindliwe nabywanie. *Mącz.* Po żmindacku, żmindą, *illiberaliter. Cn. Th.* 1438. ŻMINDZIC *cz. ndk.*, nażmindzić *dk.*, po żmindacku zbierać, zuſammen knauſern, zuſammen knickern. To co łakomca nalichwi, nażmindzi, nałupi, obróci się tak, iako onym żydom zbytnie nazbieranie pokarmów. *Gil. Kat.* 304.

ZMINIOWAC; *obacz* miniować. *ZMINKA, *Biel. Sw.* 28, *Biel. hſt.* 132; *ob.* wzmianka, *zmianka.

ZMIOLĘ, zmiele; *ob.* zemlec.

ZMIOT, - u, *m.*, wymiot, śmieciſko, zrzut, das Ausgeworfene, der Auswurf. Pies do zmiotu wraca, wilk do swéy natury. *Pot. Zac.* 68, pies się wraca do *zmieciſka swego. *Radz. Prov.* 26, 11, *Pot. Zac.* 83. ZMIOTAC, zmiocę, zmiotę; *ob.* zmieść.

*ZMIRK; *ob.* zmierzch.

*ZMIRZYC się z kim; *zmierzyć się z kim (*diſtgu.* zmierzyć); *zaimk. dk.*, mirem czyli przymierzem związać się z kim, mit einem ein Friedensbündniß, einen Bund (cf. *bunt) machen. Abyście nie zapomnieli przymierza Jehowy, którym się zmirzył z wami. *Budn. Deut.* 4, 23, przymierza, które uczynił z wami. *Bibl. Gd.*) *Zmierzył się był król Judzſki z królem Jzraelſkim. *Budn.* 1 *Reg.* 22, 44, uczynił z nim pokóy. *Bibl. Gd.*)

ZMISTROWAC; *ob.* miſtrować, wymiſtrować.

ZMITRĘŻYC *med. dk.*, *ob.* mitrężyć; mitrężąc spędzić, przepędzić, zmieszkać, die Zeit vertändeln. Woyſko Polſkie zupełne cztéry niedziele na gnuśnym ſtanowiſku zmitrężyło. *Krom.* 604. - Kropidło arcybiſkup, z wszyſtkich dóbr wyzuty, kilka lat w przykrym niedoſtatku zmitrężył. *Krom.* 416, *inopem vitam egit*; skwasił, die Zeit verſauern, verleiden.

*ŻMIY, - iia, *m.*, (*ob.* żmiia), wąż, gad, gadzina, złe plemię, iaszczurcze plemię, Schlange, Otter, Otterngezüchte. Tak też w raiu niegdy żmiy kusił przodka naszego. *Exam.* 35. Wróble wytępiać, aby ten żmiy nie czynił szkody. *Kmit. Spyt. A* 2 *b.* Muzyka będzie, pieśni też doſtanie, A ktemu płacić nie potrzeba za nie, Bo się tu ten żmiy rodzi tak okwito, Lepiéy daleko niż ięczmień, niż żyto. *J. Kchn. Fr.* 6; cf. paſkuſtwo). ŻMIYKA; *ob.* żmiia.

ZMIZERNIC, ZMIZEROWAC *cz. dk.*, mizernym uczynić, zbiedzić, elend machen. Lud zdeptany, zmizerowany, do niczego zdatnym być nie może. *Mon.* 65, 501. Z takiéy złéy paszy zmarnieie tylko i zmizeruie się obora. *Haur Sk.* 54.

ZMIZGAC; *obacz* mizgać. ZMLECZNIEC; *ob.* mlecznieć. ZMŁOCIC; *ob.* młócić; *Addas*: zmłócony *Cro.* zmlaten; Zmłócenie *Cro.* zmlatènye. ZMŁODNIEC, *ob.* młodnieć, odmłodnieć, *ob.* młodzić się. ZMNAŻAC, ZMNOŻYC, *ob.* mnożyć, pomnożyć.

ZMNIEYSZYC; *ob.* mnieyszyć, pomnieyszyć, umnieyszyć; zmnieyszać *ndk.*; Teraz gdy kray szczuplą, zmnieyszaią, właśnie o téy porze, Przyszłéy iego wielkości ma zajaśnieć zorze? *Zab.* 10, 225. Chcą, aby na ich wolą góry się zmnieyszały, Ludzi wszyſtkich rachuią iak za proszek mały. *Jabł. Tel* 331.

ZMNOŻYC; *ob.* mnożyć, pomnożyć. *Stryik. Gon. N* 3.

ZMOC; *obacz* Zmódz. ZMOCNIC *cz. dk.*, zmacniać *ndk.*; umocnić, utwierdzić, mocnieyszym uczynić, mocy dodać, wzmocnić, ſtärken, mehr Stärke geben, ſtärker machen, befeſtigen. W spróchniałéy chałupie wszyſtkie spoie rozwalniaią się, a za zmocnieniem iednych, rozsiadaią się drugie. *Pilch. Sen. liſt.* 243. Ręka zmacnia miaſta murami, foſsami. *Papr. W.* 1, 183. Takowe bomby nazwane zmocnionemi, którym daie się cokolwiek grubsze żelazo w dennéy części. *Jak. Art.* 2, 68. Przecię sen mię zmocnił trochę, ale iednak ieſtem słaba bardzo. *Teat.* 5, 117 posilił, pokrzepił). Na co wielkie ſtatuty i prawa pisane, Gdy nie będą zwyczaymi ludzkiemi zmacniane? *Baz. Modrz.* 17, wsparte, podparte). Zmocnić ocet *exacuere acetum. Cn. Th.* 1438, mocnieyszym, oſtrzeyszym, kwaśnieyszym go uczynić, den Eſſig ſtärken, ſchärfen. Zmocnić się, nabrać mocy, ZMOCNIEC, ſich ſtärken, verſtärken, ſich ſtärker machen, ſtärker werden; *Bs.* ufnaſgitiſe, objaciati). Mówił Dawid synowi swemu: zmacniayże się a bądź mężem mocnym. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 2, 2, zmacniay się, a bądź mężem. *Bibl. Gd.*, nabieray męſtwa, serca, odwagi). Jm więcéy iego powagę zniżano, tym się więcéy zmacniała. *Sk. Dz.* 553, utwierdziła się, poszła w górę, górowała). - *§., zmocnić się komu, ſtać się komu silnym, dla niego zbyt mocnym, górę wziąć nad nim, przeważyć go, einem zu ſtark werden, über ihn die Oberhand bekommen, ihn überwältigen, *ob.* zmocować kogo, zwalczyć kogo). Jeśli mocnieyszy nań przyydzie, a zmocni mu się, tedy wszyſtkę zbroię iego odjąwszy, będzie sobie dzielił łupy iego. *Rey Pſ. N* 5. Amonitowie bardzo się byli zmocnili synom Jzraelskim. *Rey Pſ. M m m* 3. Jeſtem iako człowiek opiły, i któremu się zmocni wino. *Radz. Jer.* 23, 9, iako mąż, po którym się rozeszło wino. *Bibl. Gd.*; *ob.* zmocowany od wina). Nauczyciel obaczy, ieśli myśl młodzieńca ku walce, albo też ku zmocnieniu a okrucieńſtwu? *Kosz. Lor.* 2, ku gwałtowności, ku gwałtom).

ZMOCOWAC *cz. dk.*, mocuiąc zwalczyć, zmódz, przesilić, wysilić, mit Gewalt übermächtigen, überwältigen, bezwingen. Uſtawna praca przesili i każdą rzecz zmocuie i zmordnie. *Haur Ek.* 22. Wszyscy byli zmocowani od wina. *W. Jud.* 13, 2, wszyscy byli pouſtawali. *Bibl. Gd.*) Zmocować się, mocuiąc zmordować się, wycieńczyć się, wysilić, nadwerężyć się, przerwać się, ſich durch Ringen, Kämpfen, Heben, Schaben thun, ſich verheben, verreißen.

ZMOCZYĆ *czyn. dk.*, zmaczać *ndk.*; *Cro.* izmochiti, izmachem, zmochújem; *Dl.* zmoczivan; *Rs.* измочить, dać cieczą przeiąć, zmiękczyć w płynie, w cieczy, eintauchen, einweichen, in einer Flüssigkeit. Św. Makary nic nie iadł, iedno surowe iarzyny wodą zmaczane. *Sk. Żyw.* 1, 26. Zmoczyć, mokrości nabawić, mokrym uczynić, naß machen, netzen, benetzen. Kto chce ryby ieść, musi się zmoczyć. *Cn. Th.* 19; *Ern.* 65, Trzeba się zmaczać, kto chce ryby łowić. *Rys. Ad.* 68, cf. bez prace, nie będą kołacze; cf. witay mi kaczko nie brodząc). Dziwne *cudo uczynił, iż na deszczu wielkim i pod rynną zmaczać się nie mogli. *Sk. Dz.* 868, *ob.* zmoknąć, naß werden. – *tr.* Wieczna iest chwała, krwią miecza nie zmoczyć. *Bardz. Tr.* 512, nie skalać, nie splamić).

***ŻMÓDKA**; *ob.* Żmudka. ZMODLIĆ; *ob.* modlić. ZMODRZYĆ, ZMODRZEĆ; *ob.* modrzyć, modrzeć.

ZMÓDZ, zmóc, zmógł, *F.* zmoże, zmogę *med. dk.*, zmagać *ndk.*, *Bh.* zmáhám; *absolute* zmódz, zdołać, wydołać, mieć *z to siły, mocy, *być w stanie, vermögen, im Stande seyn. Drugim często ten pomoże, który sam tego nie zmoże. *Cn. Ad.* 792. Nie zmogąc ratować się siłami, pokorą swe obietnice wznowić myśli. *Tward. Wł.* 50. Furman uwiązł z wozem w straszuym błocie, Bicz, ani wiu wiu nic mu nie pomaga, Dźwigać i wrzeszczeć już prawie nie zmaga. *Jabł. Ez.* 184. Gdzie iuż trudna rada, tarany tam nie zmogą. *Chodk. Kost* 40. Czy rozum i liche me siły Niedościgłych się będą dzieł ważyły, Jednak co zmogę nieuk w Helikonie Przyim mdy patronie. *Kchow. roż.* 113, co *przemogę, ile *przemogę). Ja-ć ieszcze zmogę swoiéy chęci oświadczyć, a łaski twoiéy godnym będę. *Tward. Pasqu.* 108; potrafię ieszcze). Mizerna kreaturo, Jak ia opisać zmogę twoie utrapienie? *Kul. Her.* 81. – *Cum Datiuo*: zmódz komu, wydołać mu, zrównać mu, sprostać mu, być *z niego, einem gewachsen seyn. Wszystkim sąsiadom Rzym nie zmoże. *Stryik. Gon. K.* – Zmódz kogo, przemódz go, zmocować go, zwalczyć go, zwyciężyć go, einen übermächtigen, überwältigen, bezwingen, besiegen. Tyfeusza olbrzyma zmógł, i trupa iego przywalił górą. *Otw Ow.* 195. Jego siła ma nie zmoże. *ib.* 573, Ani bystra szabla zmoże. *Bardz. Tr.* 309. Czasem dobrą wolą rychléy *pożywiesz, czego złością nie zmożesz. *Ezop.* 35. Bramy go piekielne nie zmogą. *Bals. Niedz.* 1, 425. Każdy frasunek zmoże dobra rada. *Morszt.* 66. Wypytay z niego, iakobyśmy go mogli pochodzić a zmóc. *Leop. Jud.* 16. Może że tyle przeszkód stałością zmożemy. *Niemc. P. P.* 42. Sam go czas zmoże. *Jabł. Buk. Q* 4. Często mnie dobywali, wżdam iednak nie zmogli. 3 *Leop. Ps.* 128, 2, nic mi nie mogli. 1 *Leop.*, nie przemogli mnie. *Bibl. Gd.*) Dziś mię bożek zmógł skrzydlaty. *Teat.* 11 *b*, 41. O iako zmaga wino wszystkie ludzie, zawodzi rozum! 1 *Leop.* 3 *Ezdr.* 3, 18, o iak bardzo mocne iest wino, wszystkie ludzie zwodzi. *Bibl. Gd.*) Naymężnieyszy rycerz, co dobry kufel duszkiem zmoże. *Falib. Dysk. R* 3, wydusi, zdusi). Niezmożony, nie do zmożenia, niezwyciężny, unüberwindlich, unbezwinglich. Achilles niezmożony. *Zebr. Ow.* 299 *magnus*). Witay królu niezmożony. *B. Papr. Tr. B* 3. Niezmożona stateczność. *Modl. Gd.* 105 *ob.* niezłamany, niezłomny, nieprzełomiony). – Zmódz, wycieńczyć, wysilić, pozbawić mocy, siły, entkräften, erschöpfen, ohnmächtig machen. Oblężeni głodem, żelazem, i ogniem zmożeni, sami siebie ogniem potracili. *Fal. Fl.* 66. Znaleźć niczego nie mogła, czymby poniekąd był on uśmierzony przemor szalony, a iuż się zmogła postem i smutkiem,.. *Zab.* 10, 141. Członki rycerzów wielkich niezmożone Ani daleką i zbyt przykrą drogą, Ani żelazem ciężkiém obciążone.. *PKchn. Jer.* 347, nie zmordowane, nie znużone). Zmogłem się biiąc szkapę prętami. *Alb. z W.* 12, zmordowałem się). Zmożony, zmogły, zmordowany, ermüdet, erschöpft, kraftlos. Zmogłe woły z pługiem do folwarku Zwrócony lemiesz na mdłym wloką karku. *Hor.* 2, 307; *idem, Mon.* 70, 804. – Czemu zmogła myśl twoia się frasuie W radach niebieskich, których nie poymuię? *Petr. Hor.* 2, *B* 3 słaba do poięcia rzeczy boskich. *ib.*, mdła, ohnmächtig, unfähig. – §. zmódz się, wzmódz się, zmocnić się, sich verstärken, sich stärken, zunehmen, (*Sr.* 1. zmohuyu so *undo* wełnisto szumię. Tym, którzy się zmagaią i z choroby powstaią, burak iest ratunkiem. *Syr.* 1291, *Sr.* 2. so smognusch, smogowasch ozdrowieć). Słabość się zmoże. *Teat.* 32 *b*, 28. Kazał się ubrać a zmóc wszystkiemu woysku swemu. *Leop. Jud.* 3, 15. Chęciami z głosy różnemi zmagaiąc się strony, dni kilka strawili na elekcyi. *Krom.* 201, *variis studiis certatum est*, zachęcaiąc lub też ziąrzaiąc się.

***ŻMÓDŹ**; *ob.* Żmudź.

***ZMOGA**, – i, *ż.*, *zmożenie, *przemożenie, *przemoga, zdolność, das Vermögen, die Kraft, Fähigkeit. Wszyscy pracuią, każdy według zmogi i siły swéy, pszczołek naśladować w tém usiłuiemy. *Smotr. El.* 46. ZMOGĘ, zmogłem; *ob* zmódz.

***ZMOIONY**, – a, – e; który się stał moim, der Meinige geworden. Mieczu ockniy się na bliskiego mego. *Budn. Zach.* 13, 7 *not.* właściwiéy: na zmoionego „

ZMOKNĄĆ *niiak. idntl.*; *zmakać *ndk.*, *ob.* moknąć, przemoknąć, przeyść mokrotą, cf. zwilgnąć, (*activ.* zmoczyć, zwilżyć); *Cro.* izmoknuti, izmachem, izmoknujem, zmoknújem; naß werden, durchnetzt werden. Gdy komu nogi zmokną, obmyć ie w letniéy wodzie. *Krup.* 5, 19. Skoro zmoknę, cóż mi po opończy? *Pot. Syl.* 133, cf. łyżka po obiedzie, lekarstwo po śmierci; cf. po szkodzie mądry). Zły gospodarz, co w domu zmoknie. *Cn. Ad.* 1353, Leniwy, i w domu swym zmoknie. *ib.* 435. Lepiéy zmoknąc, niżeli utonąć. *Fr. Ad.* 32, lepsza szkodka, niż szkoda). – Zmoknąć od łez, od płaczu, n. p. Między upominaniem i dziełem, zmakały mdłe policzki, i ręce oycowskie skakały. *Zebr. Ow.* 295, *genae maduere seniles*). Zdziwi się Korneliia zmokłym oczom męża, nie śmie we łzach widzieć Pompeiusza. *Bardz. Luk.* 89. W świetne gwiazdy patrzali oczyma zmokłemi od łez. *ib.* 65, naß von Thränen, in Thränen schwimmend. ZMOKRZYĆ, *obacz* mokrzyć.

ZMOMOTAĆ; *ob.* momotać.

ZMORA, – y, *ż.*, *ob.* mora cf. mara); *Addas*: o upiorach czyli podług innych strzygoniach, zmorach. *Krup.* 5, 621. Alp, Trut, Nachtmännchen. – Ani się brzydsze twarze nocnych zmor znawiaią. *Przyb. Milt.* 57. – Zląkłem się, aż przez mię szła zmora. *Morszt.* 507; cf. mrowie, die Haut schauderte mir, mory mię przechodzą. *Chrośc. Ow.* 5. Przez Argienidę, zimna przeydzie mora, Pomniąc iako

odprawił oyciec Gelanora. *Pot. Arg.* 408; wspomniawszy na to, idzie przez mnie zmora. *ib.* 754. ZMORDOWAĆ *cz. dk.*, ſtrudzić, spracować, mocno sfatygować, ermüden, müde machen, erſchöpfen; *Vd.* ſtruditi, otruditi, obtruditi, smujati; *Rozs.* умомишь, умомлять, измомишь, измомлять. Nie zmordowałby mnie był, choćby i rok gadał. *Jabł. Tel.* 11, nie znużyłby, nie znudziłby). Sylwi kochany, srodzem nademdlała, Chodzić nie mogę, com się zmordowała. *Paſt. F.* 249. Zmordowany, strudzony, spracowany, zrobiony, bardzo sfatygowany, ſehr ermüdet, ganz erſchöpft; *Bh.* uſtalý (*ob.* ustać); *Vd.* truden, (cf. trudny), otruden, ugnan, ſmujan; *Rg.* umórni, truudan; *Cro.* zatrudlyiv; *Bs.* moren, izmoren (1., *feſsus*, 2., *occisus*); *Sla.* umoran; *Rs.* томный, томенъ, усталый, присталый. Lekarze zmordowani, zasapani, niechay nie wchodzą do pacyentów zapowietrzonych. *Perz. Lek.* 251. Zmordowany kładnę się na łóżku. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 207. Tro hę ieſtem zmordowany, tak wiele biegałem, nim tu przyszedłem. *Teat.* 52 c, 33. Gość radością swoiaków właśnie opętany, Nie czuie się z podróży, iak nią zmordowany. *Zab.* 12, 91 *N. gl.* Rzeki w morze pożądane prowadzą błąkaniną wody zmordowane *Otw. Ow.* 54. Niezmordowany; niezmordowanie *adv.*: nie do zmordowania, nie mogący być zmordowanym, unermüdlich *Cro.* nezatrudlyiv; *Rs.* неусыпный, (cf. uśpić), неутомимый). Wy, co w tym gaiu mile słowik Przepierunie ie niezmordowanie, Łączcie z mą ſletnią wdzięczne trelki. *Zab.* 10, 205 *Zabł.* *Niezmordowaność; *Rs.* неусыпность, неутомимость. - Zmordowanie, zmordowanie się, spracowanie, ſtrudzenie, sfatygowanie mocne, das Ermüden, die Ermüdung, Erſchöpfung, Müdigkeit, Mattigkeit, Abmattung; *Bh.* uſtalaſt; *Vd.* trudnoſt (*ob.* trudność) vganoſt, ſtrudenje, strudnoſt; *Rg.* umòr, (*ob.* umor, na umor), trùd (*ob.* trud); *Bs.* umor, trud; *Rs.* усталость, усталь, истома, томность. - *§., zmordować, zamordować, zabić mordersko, ermorden. Tyran ten pięciu braci kazał zmordować; gdzie dwie smętne matki zabiły się nożami, widząc zbite dziatki. *Stryik. Tur. E* 2. - ZMORZYĆ *cz. dk.*, *zmarzać, *zmierać *ndk.*, (cf. zemrzeć, zmierać); *ob.* morzyć, umorzyć); zdusić, sił pozbawić, zmęczyć, zniszczyć, erſticken laſſen, entkräften, abmatten, zu Tode quälen, zu Grunde richten. Kwiat dusznym wiatrem zmorzony ginie. *J. Kchn. Ps.* 152. Ty nas ożywić masz nędzą zmorzone, Ty uweselić w smutku położone. *J. Kchn. Ps.* 125. Uiechawszy pięć mil, iż nam konie zmorzyły się były, musieliśmy zostać na noc. *Warg. Radz.* 347; zmordowały się, ustały). - Sen go zmorzył, uśpił, : śpi iak zarznięty, der Schlaf hat ihn überwältigt. Ona téy nocy smacznym snem zmorzona, takim widzeniem była obdarzona . . . *Auszp.* 12. Osłabieni pracą, snem są zmorzeni. *Teat.* 50, 82. - Twardym snem Bóg zmorzył Adama. *Kanc. Gd.* 269 uśpił go mocno, er ließ einen tiefen Schlaf auf ihn fallen. - Szczególniéy: głodem zamorzyć, : wycieńczyć, osłabić głodem, mit Hunger entkräften, (cf. przemorzyć, wymorzyć, wygłodzić, cf. głód mrzeć). Nie wszyscy mogli wytrwać dla zmorzenia wielkiego, bo którzy iuż długo głód cierpieli, skoro im iadło weszło do żywota, zaraz umierali. *Jer. Zbr.* 286.

ZMOTAĆ, *ob.* motać, (cf. zmatać); motaniem zdjąć, lub do kupy zwinąć, abhaspeln, abweifen; zuſammen haspeln, zuſammen weifen; *Sr.* 1. zmottam; *Vd.* dolsmotati, smotati, ſmotit, (*Vind.* ſmota *intricatio*, *error*; *Vd.* ſe s'motit *errare*, cf. plątać, spleść); *Rg.* ſmotatti; *Bofs.* smotatti, ſvitti; *Rs.* смотать, сматывать, спутать, спутывать, cf. spętać).

ZMOWA, - y, *ż.*, (*Boh.* ſmlauwa umowa, *Slo.* ſmlauwa *foedus*). Zmowa, *in malam partem*, umowa *non item*. *Cn. Th.* 1438, praktyka, porozumiewanie się chytre przeciw komu. *ib.*, cf. kunszachty, Einverſtändniß gegen jemand Verſtändniß, heimlicheAbrede, *Rs.* сословіе; cf. spiknienie, spisek). Zmowy i konfederacye Rzpltéy szkodliwe czynią. *Star. Ryc.* 39. Zmowę z kim uczynić u sądu, zmownie kogo bronić u prawa, *colludere*, *cum actor et reus litem simulant et ab altero causa proditur* *Cn. Th.* 1438. - Zmowa, *le rendez-vous*, czyli schadzka kochanków. *Mon.* 71, 65. *ob.* *zrok). - *In meliorem partem*: zmowa, : umowa, ugoda, układ, *Vd.* obgovor, podgovor, die Abrede, der Vergleich, das Uebereinkommen, die Uebereinkunft. Gdy zmowę uczynił z robotniki z pieniądza dziennego, posłał ie do winnicy swoiéy. *Leop. Math.* 20, zmówiwszy się z robotnikami z grosza na dzień. *Bibl. Gd.*) Nagrodzi mi służbę mą wierną, iutro kiedy przyydzie czas *smowy przed tobą. *Leop. Gen.* 30, gdy przyydzie do zapłaty moiéy. *Bibl. Gd.*) - Panna iuż będąca w zmowie. *Pot. Jow.* 201, iuż zmówiona, zamówiona, zrękowana, iuż po zmowinach, ſchon verſprochen, verheißen, verlobt. ZMÓWCA, - y, *m.*, ugodziciel, zgodziciel, pogodziciel, który umowę czyni, der Vertragsſtifter, Vermittler, Verabreder; *Bh.* ſmlauwce. Moyżesz zmówcą i środkiem był między panem i między Jzraelitami, aby im opowiadał słowa iego. *W. Deut.* 5, 5, ſtał między Panem a między nimi, aby im odnosił słowa Pańſkie. *Bibl. Gd.*) ZMÓWIĆ *czyn. dk.*, zmawiać *ndk.*, umówić, ugodzić; *Boh.* ſmluwiti; *Vd.* obgovoriti, obgovarjati, obraunati, verabreden, zmówić się *zaimk.*, ſich mit einander verabreden, übereinkommen; *Cro.* zgovárjamſze; *Rg.* vrocittiſe, frocittiſe (cf. zrzec, *zroczyć), urecchiſe, ugovoritti, zgovorittiſe, uvjettovatiſe; *Rs.* смолвиться. Piérwéy gdy co zacnego i w Polszcze zmawiano, Tedy to Czeſkiém słowem zdzierżeć obiecano. *Rey Zw.* 241; Gospodarz wyszedł rano iednać a zmawiać robotników do winnicy swoiéy, a gdy zmowę uczynił z robotniki z pieniądza dziennego, posłał ich do winnicy. 1 *Leop. Math.* 20, 1, wyszedł naymować robotniki. *Bibl. Gd.*; wyszedł naymować robotniki, a gdy się zmówił z nimi z grosza na dzień, posłał ich do winnicy. *Sekl. Math.* 20. Gospodarz zmówiwszy parobków z grosza dziennego, Żeby w winnicy iego od zarania Robili aż do zaścia słonecznego, Posłał ich tamże. *Odym. Sw.* 2 *G.* 6, cf. zrządzić sługę). Wyszedł rano, ku zmawianiu robotników do winnicy swoiéy. *Zrn. Pſt.* 81. Oni którzy o iedenaſtéy godzinie byli zmówieni, wzięli każdy także po groszu. *Dambr. Pst.* 112. Nie czynię-ć krzywdy, azaś się nie zmówił z grosza? *Radz. Math.* 20, 13 azaś się nie z grosza zmówił ze mną? *Bibl. Gd.*, zażeś się nie z pieniądza zmówił *semną? 1 *Leop.*, *omiſso* się: n. p. azaś ty nie wiesz, iakoś zmówił zemną? *Zrn. Pſt.* 81 *b*, zażeś nie z grosza zmówił ze-

mną? *Biał. Pst.* 270; Tedy oni zmówili *snim trzydzieści srebrnych. *Leop. Math.* 26, 15, co mi chcecie dać? a oni mu odważyli trzydzieści srebrników. *Bibl. Gd.*) – Stało się czasu niektórego, że się iść na ryb łowienie zmówili. *Odym. Sw.* 2 *N n* 2, umówili się, sie beredeten sich mit einander zu einem Fischfange, verabredeten ihn. Zmawianie się na czynsz abo na dań. *Chełm. pr.* 132 umowa, ugoda, Verabredung, Vergleich. Zdaie się, iż się samo przyrodzenie ze wszystkiemi rzeczami zmówiło, żeby Konstantynopol uczynić szczęśliwém miastem. *Kłok. Tur.* 248, złączyło się, sprzymierzyło się, sich verbinden, vereinen. Jeżeli między karłami trafi się głuchy i niemy, a potym go i eunuchem uczyniono, w takim się znayduie respekcie w saraiu, iakoby się w nim przyrodzenie z kunsztem zmówiło na wystawienie na świat naydoskonalszego stworzenia. *Kłok. Turk.* 44. – *In malam partem*: zmówić się, spiknąć się, sich zu einer bösen Absicht verbinden, verschwören, Abrede nehmen, einverstehen. Wszystko się zmawia, żeby większyć moie pomieszanie. *Teat.* 6 *c*, 79. – *Zmówić niewiastę, pannę, = zamówić, zrękować, zmówiny z nią czynić, um ein Frauenzimmer ansprechen und das Versprechen, die Zusage erhalten, von ihr das Wort nehmen; *Rs.* сговорить невѣсту; *Ecc.* уневѣстими, уневѣщами, уневѣстиваю. Zrękować córkę komu, zmówić za kogo, poślubić, obiecać, *pacisci filiam. Cn. Th.* 1450; einem die Tochter verheißen, verloben. Zmówiona, zrękowana. *Cn. Th.* 1438; *Rs.* сговорённая; *Ec.* уневѣщенная. Córka iego zmówiona była za cesarza. *Sk. Dz.* 762, sie war zugesagt. Posłowie Polscy zmówili w małżeństwo za Alexandra Helenę. *Biel.* 432 sie hielten um sie an und bekamen sie zugesagt. (*Cro.* zagovoritise, zagovarjam, = zaślubić się). – *§., zmówić, wymówić, powiedzieć, wyrzec, aussprechen, aussagen, vorbringen. Jeśli ieszcze przeciwnik zmówi ... *Sak. Persp.* 9, ieśli zmawia, iako i mówią schizmatycy .. *ib.* – Zmówić się, wytłumaczyć się, rozmówić się, sich aussprechen, sich verständlich machen, sich erklären. Umiał się dobrze zmówić językі różnemi. *P. Kchn. Orl.* 1, 228. – §., zmówić, do końca odmówić, mówiąc skończyć, ganz hersagen, herbeten, völlig endigen hersagend, betend. Tak długo grona w moszczu gorącym trzymać, iakoby zmówił dwie zdrowaś Marya. *Cresc.* 329. Ubrała się panna, i zmówiła paciorki. *Teat.* 26 *c*, 32. Zmówiła pięć pacierzy, i tak wiele zdrowych Maryy ku czci iego. *Wys. Jgn.* 163. Żadnego dnia nie chciał puścić bez zmówienia pacierzy. *Birk. Gł. Kun.* 49. Paweł trzech mszy słuchał, Zmówił cztery różańce, na gromnice dmuchał, dwie godziny klęczał. *Kras. Sat.* 21. Nic nie umie, chyba za panią matką pacierz zmówić. *Mon.* 71, 107, własnego zdania nie ma). – §., zmówić na kogo, złożyć na kogo, zwalić na kogo, die Schuld auf einen andern schieben. *Praetor cum imperio* od Rzymian posłany, więc co weźmie od kogo, zmawia na Rzymiany. *Klon. Wor.* 18. Chcesz zmówić na drugiego zbrodnią przez ciebie zdziałaną. *Teatr* 5, 59.

ZMÓWINY, – in *plur.*, zrękowiny, ślub *pactio connubialis, sponsalia. Cn. Th.* 1451; das eheliche Versprechen, die Zusage, die Verlobung, das Verlöbniß; *Bh.* zásnuwa (*ob.* zamowa, zmowa); *Slo.* prstenkowaní, (*ob.* pierścień), oddáwání (cf. oddawanie), oddáwki, zaslubení, (zaślubienie), prepigán'i (cf. przepiąć); *Rs.* сговоръ; *Ec.* уневѣщенїе, (cf. niewiastka). Zmowiny, zrękowiny, zaręczyny. *Dudz.* 74, *Haur Sk.* 154. Dzisiay wesele, i dziś zmówiny, Często w pół roku bywaią też chrzciny. *Bratk. J* 2 *b.* Nie dostaniesz twego polubieńca, choć iuż po zmowinach waszych. *Teat.* 30 *c*, 6. Ono złączenie mieszkania naszego cielesnego, któremeśmy byli złączeni w małżeństwie, było to tylko zmowinami abo zrękowaniem naszém. *Baz. hist.* 97. ZMOWNY, – a, – e; – ie *adv.*, podług zmowy, podług umowy, = zmówiony, *in malam et bonam partem*, verabredet. Pod zmównem drzewem siadła. *Zebr. Ow.* 81 *dicta sub arbore*, pod wskazaném, wyznaczoném). Rada nieustaiąca, zmównie z hetmanami, naznaczy od regimentów pewną liczbę robotników do naprawy dróg. *Vol. Leg.* 8, 103, zniósłszy się). Zmównie, z namowy, z umowy *ex pactione. Cn. Th.* 1438, verabredeter Maßen. Zmówni *aktorowie, sędziowie, porozumienie z sobą maiący, *collusores. Cn. Th.* 1438, w kunsztaftach z sobą, mit einander einverstanden, im Verständnisse, Einverständnisse; cf. ukartowany, abgekartet. – Zmowny, od zmowin, od zrękowin, = zrękowinny, Verlobungs=. Już miano ią dać za mąż, i upominki zmówne z obu stron pobrano. *Sk. Żyw.* 147.

ZMOŻE, ZMOŻENIE; *ob.* zmódz, zmóc. ZMOŻNIEĆ *niiak. dk.*, *ob.* możnieć, stać się możnym lub możnieyszym, cf. spanoszeć, zmocnieć, stärker werden, mächtiger werden. Niech przepadną ziemię takie gody, niżbym zdradą zmożniała. *Zebr. Ow.* 189, *quam sim proditione potens.*

ZMOZOLIĆ; *obacz* mozolić. ZMRACZAĆ; *ob.* zmroczyć.

ZMRAŻAĆ; *ob.* zmrozić.

ZMROCZYĆ, zmraczać, *ob.* mroczyć, umroczyć, zamroczyć. ZMROK, – u, *m.*, *ob.* mrok, zmierzch, die Abenddämmerung, die Dämmerung. Nim mnie wyratowano z błota, trwało to aż do zmroku, i ledwiem na noc o ćwierć mili do naybliższey karczmy zaiechał. *Kras. Pod.* 2, 15.

ZMROZIĆ *cz. dk.*, zmrażać *ndk.*, *ob.* mrozić, przemrozić, mrozem ziąć; *Vd.* smrasiti; *Cro.* zmerzavam; mit Frost durchdringen, frieren machen, erfrieren machen. Pieniężnych żołnierzów nie mało ostra zima częścią w drodze zmroziła, a częścią nadmroziwszy w pół drogi zostać przynagliła. *Krom.* 662, *partim confecit, partim debilitavit.*

ZMRUŻEK, – żka, *m.*, gra, mżyk, *mżytek, zmurek, babka. *Cn. Th.* 1438, cf. ślepa babka, ciuciu babka, *Cro.* sismis; blindes Mäusel (Oester.), blinde Kuh, ein Kinderspiel. *Dudz.* 74; *Włod.* ZMRUŻYĆ *cz. dk.*, zmrużać *ndk.*, zmrugnąć *idntl.*, zmrugiwać *częstl.*, mrugać oczyma, ruszać powiekami, mit den Augen blinzeln. Zmrużanie, mruganie oczyma przyrodzone *nictatio. Cn. Th.* 435, das Blinzeln, Zublinzeln. Co oczy często zmruża, mrużek. *Cn. Th.* 435. Jle razy do ciebie mówi, oczy zmruży. *Teat.* 46, 7, nieszczery, nieotwarty, nieczystego sumnienia). Nie zmrużaią oczu. *Cn. Th.* 435. Orzeł, gdy mu się orlęta wykluią, przeciw słońcu wystawia, a które mogą topić w nim oczy niezmrużone, te chowa *Bardz. Luk.* 171. Śmiałe orlę na dębie wysokim Patrzy na blask słoneczny niezmrużonym okiem. *Zab.* 10, 321 *Kniaź.* Straszne oczom potwory, bynaymniéy nie są temu, który niezmrużonym okiem na nie pogląda, i pomrokę tę przedrzeć może.

Pilch. S.

Pilch. Sen. list 3, 350. – Zawsze ia widzieć będę te *zmrużone powieki, oczy słupne i zgasłe, trupią siność twarzy? *Przyb. Ab.* 197, zmrużone, zmrugaiące się, mrużące się). – Zmrugiwać się na kogo, oczami się zmawiać, znaki sobie dawać, sich einander zublinzeln, mit den Augen zuwinken. W twoiéy się iescze obecności na cię zmrugiwaią. *Star. Ref.* 75 cf. przeszydzać z kogo). – Zmrużyć oczy na co, zamknąć oczy, nie chcąc widzieć, die Augen wobey zudrücken, zuschließen, nicht sehen wollen. Zmruż oczy na swą biedę. *Teat.* 51, 59. Dziś czasowi trzeba służyć, Pokrywać, a na wszystko obie oczy zmrużyć. *Pot. Arg.* 271. – Zasypiaiąc oczy zmrużyć, einschlafen, die Augen zumachen. Chociaż wcześnie spać poszedłem, przecięż przez całą noc oka zmrużyć nie mogłem. *Boh. Kom.* 3, 234. Od samego świtu taki zgiełk i hałas w domu, że oka zmrużyć nie podobna. *Teat.* 52 *d*, 13. Nikodem z Chrystusem Panem po zamroczu, nie lenił swych nie zmrużać dla mów błogich oczu. *Chodk. Kost.* 52.

ZMUDA, – y, *ż.*, omieszka, zamieszka, mieszkanina, omieszkanie. *Cn. Th.* 617, zbyt wolny aż do znudzenia postęp, ze stratą czasu na drobiazgach, cf. mitręga, nuda, maruda, die Zeitversäumniß, der Zeitverlust, die Langwierigkeit, Langsamkeit einer *pudlerigen Arbeit, Klauberey, womit man nicht vom Flecke kommt; *Crn.* samuda, mudlivost (*Crn* muja, *Ger.* die Mühe usilność); *Vd.* samuda, muditje, mudenje, saprega (cf. zaprządz) (*Vd.* muja, dźlu, z praca, robota, trud; *Rs.* меледа помѣха, косносмь, коснѣніе. Porzuć zwłokę, i zyskowne zmudy, Pomniąc, że z życiem mkną chwile płoche. *Hor.* 2, 276. Daremnie się mężu biedzisz, Nigdy żony nie wyśledzisz, Czatuy, dybay, strzeż, podglądaj, Ślubów, przysiąg po niéy żąday, Daremna w tym twoia zmuda, Wszystek się zachód nie uda. *Mon.* 74, 126, nudna staranność, czas truiąca praca, zeitraubende Bemühung. Coż iest człowiek, co iest świat? fraszka, bieda, zmuda! *Pot. Jow.* 87, marność, Eitelkeit, Zeitverlust. – §., *Personif.* zmuda człowiek, zmudny, ciemięga, mantyk, nudnik. *Oss. Wyr.* maruda, ein Zeitvertrödler, langsamer, langweiliger Mensch, ein Bastler, Klauber, *Vd.* mudiz mudnik samuda, kesnuvauz, halei, shulei, shuluvez (cf. *Ec.* мужикъ chłop, służący). Panie zmuda, z ciebie złodziéy będzie. *Klon. Wor.* 45. ZMUDNOŚĆ, – ści, *ż.*, przymiot tego, co iest zmudnym, czas truiącym, fraszkami go zabieraiącym i nudzącym, die Langweiligkeit, Saumseligkeit, *Crn.* mudlivost *impedimentum*, *Vd.* mudnost, mudlivost, kesnost, shulenje, toshlivost. ZMUDNY, – a, – e; – ie *adv.*, ze zmudą, pełen zmudy, czas powolnemi drobiazgami truiący, klauberig, saumselig, langwierig, zeitraubend, nicht fleckend, nicht vom Flecke, nicht von der Stelle kommend; *Crn.* mudliv *impeditivus*, *Vd.* muden, mudliu kelen, omuhaun, shulast, pozhulen (*Vd.* smujen, smujau, *Sr.* 2. mujni *lassus*); *Rs.* копоткій, копотокъ; *Ec.* косень, медленъ (cf. mdły). Robota zmudna. *Swit. bud* 399 Sposób ten podziału iest zmudny *Rog. Doś.* 2, 189, nie dba o to, co zmudna i wysilona praca ku okazaléy wytworności stawi. *Pilch. Sen. list* 49. Jeżeli rzemieślnik nie ma gdzie podziać tego, nad czem zmudnie i pracowicie robił, to wnet ochotę, straci. *Pam.* 83, 473. (ZMUDY, zmudziny, zmudzinki, *ob.* zmudzinek). ZMUDZIC *dk.*, *ob.* mu-

dzić; *addas: Crn.* samudim, z zamieszkać, omieszkać, *Crn.* mudim *moror*, *impedio*, *Crn.* mujam se, z trudzę się; *Vd.* samuditi, vmuditi, pomuditi, omuditi, *negligere* zaniedbać; *Vd.* smujati, otruditi, z zmordować;) *Cro.* zamuditi, zamugyújem (*Cro.* mudim *negligo*, *impedio*); *Rs.* медлить, умедлилъ, медлѣніе (cf. mdlić); *Ec.* замешкаю (*ob.* zamieszkać), коснію, замедляю (cf. zamylić); nudnie czas struć, die Zeit vertrödeln, mit Saumseligkeit, mit Klauberey verbringen. *Aliter. e. gr.* Niechcąc nędzy przycierpieć, brzucha swego zchudzić, Leżąc próżno na mieyscu, wolą swóy czas zmudzić. *M. Biel. S. M. Biiij b.*, ciężką pracą zająć, pracuiąc spędzić, die Zeit mit schwerer, saurer Arbeit hinbringen, schwer verarbeiten.

ŻMUDŹ, – i, *ż.*, Żmudzka ziemia, xięstwo Żmudzkie, *Żmuydzkie, *Żmódzkie, *Samogitia*, Samogitien. Weidewutos, pierwszy król Pruski, starszego syna Saimona albo Zaimona na stolicy swoiéy nad inszymi *braty przełożył, który Żmudzi dał od siebie nazwisko, gdy mu się i ta ziemica dostała. *Stryik.* 46. Żmudzka ziemia leży między Prussy a Inflanty, na północy blisko morza, maiąc Litwę od południa. *Gwagn.* 76. Ziemia Żmudzka do Litwy należy, ziemica dosyć przez się niemała, i w zboże bardzo obfita. *Bielsk.* 6. Żmuydzki. *Vol. Leg.* Żmódzki. *W. Pfl. W.* Xięstwo Żmudzkie niegdyś swoich udzielnych xiążąt miało; wszakże potym do W. X. Litewskiego wcielone, administrowali starostowie trybem Polskim; które imię, że przez długi czas w tymże xięstwie zamieszkało, dlatego i na potym, lubo tak wielkie xięstwo, nie woiewództwa tytuł na sobie utrzymuie, ale starostwa Żmudzkiego, tak dalece, że starosta Żmudzki między woiewodami sam ieden i wysoko w senat Polski wchodzi. *Nies.* 1, 138. – *Herald.* Żmudzki *herb*, kusza napięta. *Kurop.* 3, 59, *Żmódź, *Tr.*, ein gewisses Wappen. – *Prov.* Nie Żmudzką beczką furyi mierzą, Krakowskim korcem, i to pod strych. *Rys. Ad.* 47, niezmierzona, niehamowna).

ŻMUDZIN, *ŻMÓDZIN, – a, *m.*, obywatel ze Żmudzi, ein Samogitier. Odmiennie mówią Żmódzinowie, *także Kurowie, niż Litwa. *Biel. Sw.* 191 *b*; *w rodz. żeńsk.* Żmudzinka, Żmudzianka, Żmudka, Żmódka, – i; eine Samogitierinn. Kieystut z żony Biruty Żmódki miał sześciu synów. *Stryik.* 426. ŻMUDZIN, – a, *m.*, ŻMUDZINEK, ŻMUYDZINEK, – nka, *m.*; *plur.* Żmudziny, Żmudzinki, Żmudy; Żmudzinek, koń małego wzrostu, iakich naywięcéy we Żmudzi; iednochodnik drobny. *Cn. Th.* 1438; cf hetka, hester, podjezdek, (*Sr.* 1. tupotali, mahwe swéschne kone; *Rs.* фурманъ, ein kleines besonders Samogitisches Pferd. Mogę na małym żmudzinku gdzie chcę iechać. *Mon.* 73, 603. Sparłszy się na żmuydzinku obóz pędzi cały. *Zab.* 6, 167 *Min.* Żmudy, przeto że drobne, lepiéy ciągną, niżli niosą. *Pot. Pocz.* 545. Żmudy, które zbieraią ogryzione źdźebła. *Pot. Jow.* 106. Upominek, iak żmudzinek, iak fryz oracya. *Mon.* 76, 472, wątku mało, słów wiele). Jeśli ieszcze będzie stał ten świat ze trzy *krzyże, To i ludzie i konie w żmudziny postrzyże. *Pot. Pocz.* 168.

ZMULEC *niiak. dk.*; zapełnić się mułem, voll Schlamm werden, §, od mólów być pogryzionym, von Schaben zerfressen werden. Przetrząsać zmulałe papiery. *Teat.* 17, 29, ZMULIĆ; *ob.* mulić. ZMULISKO, – a, *n.*, mieysce za-

mulone, mułem zapełnione, ein verschlammter Ort; *Slo.* zmulina, kal. Wnet przywrócona woda wypłócze zmulisko. *Pot. Pocz.* 353.

ZMUREK, - rka, *m.*, zmrużek, mżyk, mżytek, babka. *Cn. Th.* 1438, ślepa babka, gra dziecinna. *Dudz.* 74, ciuciu babka, (Oester. blindes Mäusel), blinde Kuh, ein Kinderspiel. Zmurka gramy, i oślep idziemy. *Orzech. Qu.* 17.

ZMUROWAĆ *cz. dk.*, *ob.* murować, wymurować; *Cro.* zveidati, zveigyújem; aufmauern, zusammen mauern. Do trzech set kościołów na cześć i chwałę Pana Boga po różnych mieyscach zmurowała. *Groch. W.* 288 powymurowywała.

ZMURZYĆ *cz. dk.*, *ob.* murzyć, umurzyć, z zczernić, poczernić, schwarz färben, schwärzen. Gdy chmura niby worem zmurzy niebo. *Tward. Wł.* 193, zaćmi, zakryie, verfinstern, verdecken.

ZMUSIĆ, *F.* zmusi, zmuszę *cz. dk.*, *zmuszać *ndk.*; wymusić, musem wymódz, erzwingen, erzwängen, abdringen, abzwingen. Gdzie co radzą, tam na wolą daią; a gdzie co rozkazuią, tam zmuszona iest służba. *Sk. Kaz.* 462. – Zmusić, przymusić, znaglić do czego, wozu zwingen, nöthigen. Serca przez gwałt zmuszone, nie są nigdy prawdziwie poddane. *Teat.* 50, 15. – Zmuszenie, der Zwang, *pr. et fig. tr.* Nie przywięzywałem się do słów, starałem się iednak dochodzić i nie odstępować myśli autora, i być wiernym bez zmuszenia tłumaczem. *Pilch. Sen. list pr.*, cf. przymus, cf. żenowanie). Jest boiaźliwym, zmuszonym, nie śmieiącym nic z siebie pomyślić, nie mogącym rozpościerać swóy rozum, słowem iest zahukanym. *Mon.* 69, 248, żenowany, ambarasowany, zatrudniony, genirt, gezwungen. – Zmusić, zgwałcić, Gewalt anthun. Caenis po brzegach kryiomych, iak się przesuszała, Bóg morski ią zmusił. *Zebr. Ow.* 300, *vim passa est*). Cesarzowi nie dowierzał, ieśliby mu iakie zmuszenie uczynił. *Sk. Dz.* 548, gwałt, Gewaltsamkeit. – Rozwala się na łożu, twardym snem zmuszona, Wątpiłbyś, czy to chrapi, czy to nagle kona. *Zab.* 6, 162 *Min.*, zmorzona, vom Schlafe überwältigt.

ZMUSNĄĆ, zmuskać, *ob.* musnąć, pomusnąć.

ZMYĆ; *F.* zmyie *cz. dk.*, *zmyiać, zmywać *ndk.*; *Bh.* smyti, smeyti, smyl, smygi, smeywám, smýwám; *Slo.* zmygi; *Sr.* 1. zméhnu; *Dl.* odsprati (cf. sprać, prać), *Rs.* смыть, смою, смывать; *Ec.* измыти, измывати, myiąc wyciągnąć, wywabić, wyczyścić, wychędożyć, wymyć, umyć, herauswaschen, wegwaschen, abwaschen, rein waschen, *pr. et fig. tr.* Włoska ziemia nie zje szafranu przez rok tyle, iako w kuchniach Polskich zmyią na ieden tydzień i wyleią z kuchni na ulicę. *Gost. Gor.* 86, pomyią, w pomyie wyleią). Z rąk twych brud wodą zmywasz, omyy wprzód sumnienie. *Groch. W.* 163. Abyście z siebie starą zmazę a stare swe oblędliwe zwyczaie ścierali a *zmyiali. *Rey Pst. B* 6. Wprowadziliście mię w tę matnią, a sami ręce Piłata zmywacie. *Teat.* 19 *b*, 71, uniewinniacie się, ihr wascht eure Hände in Unschuld. Precz mi ztąd zaraz, albo ieśli winę chcecie zmyć z siebie, płaćcie mi daninę. *Zab.* 14, 281, plamę wyczyścić, uniewinnić się, usprawiedliwić się). – Żadna niepamięć Dafno cnot twoich nie zmyie, Umarła Dafna, Dafny imię iednak żyie. *Zab.* 8, 307 *Nar.*, nie zgładzi, nie wygładzi, nie wygłoznie, aus dem Gedächtnisse bringen, entfallen lassen, vergessen machen. – *aliter*: zmyć, spłókać, zmoczyć, oblać, begießen, einwässern, benetzen, *pr. et fig. tr.* Trzykroć zmyie łzami, niżli zje kęs chleba. *Paszk. Dz.* 125. – Zmyć komu głowę, *Rg.* izmitti tkomu glavu, einem den Kopf waschen. Zmyć kogo, wytrzeć komu kociołek, zmyć bez ługu. *Cn. Ad.* 1359. Takim kazaniem zmył starcowi głowę, Co za szaloną masz, rzecze, ochotę.. *Zab.* 14, 246 *Szym.*, cf. dawać komu łacinę). – Zmyć kogo, zgolić, ogolić, krzywdzić, złupić, zedrzeć, zbić, einen waschen, fegen, ohne Seife barbiren, ausplündern, schinden, abprügeln, ihm die Haut über die Ohren ziehen. Rodzice z zalotnikiem córki, zażywszy do woli biesiady, gdy rzecz miała przyyść do skutku, chcieli go z tego zmyć suchą wodą, i zbyć go iako tako. *Haur Sk.* 239, z kwitkiem go puścić, sie wollten ihn laufen lassen, mit langer Nase abziehen lassen, ihm den Laufpaß, den Abschied geben, leer abweisen, abspeisen. Na trybunale, ieśli nie stanie on pozwany, to go zmyią. *Gorn. Wł. M* 4, ukarzą że popamięta, złupią). Ani się obaczysz, prędko cię tam zmyią. *Rey Wiz.* 124 *b*. Gdy się wszystkie wrony pospołu skupiły, J *ciotkęby odjęły, i iastrząba zmyły. *Rey Wiz* 55. U nas kto kogo otnie, to i otnie, a prawda coś słyszałem, że i Pana zmyto. *Teat.* 43 *c*, 20 *Wyb.* Wołosza iuż odpadła, byś też nie był zmyty, strzeż się mężny Polaku! *Paszk. Dz.* 38, by się tobie nie dostało, byś był cały). – Poszedł iak zmyty, tylko nieborak czapkę na uszy natulił. *Teat.* 22, 7, cf. iak zwarzony. er gieng, als hätte man ihm den Kopf gewaschen. Póydziecie oba iak zmyci. *Teat.* 33, 18. Tak tedy sprawę przegrał, i poszedł iak zmyty. *Zabł. Zbb* 38. Idzie tedy iako zmyty od pisarzów skarbowych, i że nie ma nić w trzosie, patrzy, kędyby szablą znowu chleba dostawał. *Birk. Kaz. Ob.* 3, cf. iak gdyby mu kury krupy zjadły). Tylko co uyrzy kiy pies iuż raz bity, Zamruczawszy nań na stronę ucieka, J ogon tuląc póydzie iako zmyty. *Jabł. Buk. N. b.* Trusaldyn iak przeczyta ten list, Hipolitka z rąk swoich nie wypuści, a Leander póydzie iak zmyty. *Boh. Kom.* 1, 239, z kwitkiem, z nosem, z niczym, er wird leer ausgehen. – Zmywanie, zmycie, *Rs.* смытїе, смывка. – *Jmportune*, nie na czas, nie wczas, po zmyciu bywa też mówiono. *Mącz.*, zapóźno, iuż po szabasie, iuż klamka zapadła, iuż po wszystkiém. ZMYDLIĆ; *ob.* mydlić, omydlić, pomydlić.

ZMYCIĆ *cz. dk.*, *ob.* mycić. – 2., przemycić, bez myta wkraść, einschwärzen ohne Zoll zu zahlen, herein stehlen., *pr. et fig. tr.* On to niechayby nie myślił się zmycić. *Chrośc. Luk.* 332. Zbieg ten boiaźnią się nie zmyci, wyskoczy na brzeg. *ib.* 63.

ZMYK; *ob.* smyk. ZMYKAĆ, Zmykły, *ob.* zemknąć.

ZMYLIĆ, *zmélić *cz. dk.*, zmylać *ndk.*, *ob.* mylić, omylić, *Sr.* 1. zmohliu, zmohlim, zamohliu, zamohlim (*ob.* zamylić), *Slo.* zmýlugi *frustro*, zmýlenj *frustratio*). Zmylić komu co, pomylić, pomieszać, zmieszać, irre machen, verwirren. Król Zygmunt przez Dniepr się przeprawił, gdzie swoim serca dobrego przydał, a Moskwie szyki zmylił. *Stryik.* 696. Zmyliła albo zmyliła okrutna śmierć szyki. *Pot. Jow.* 83. – Zmylić komu w książce, w którey czytaiąc stanął, *ob.* mylić, verblättern, verschlagen in einem

Buche. - Nie zmyliła kroku swego. *Rey. Pſ. Fff* 2. Żebyście tak, iak i on, nie zmylili skoku. *Prot. Jał.* 3o. - Zmylić, schybić, uchybić, nie trafić, omylić się, pobłądzić, fehlen, irren, nicht treffen, verfehlen. Wnętrzności oszczepem szukał, lecz ręka zmyliła. *Paſſ. F.* 208, cf. spudłować). Lud klęczący słowa nie zmylał powtarzaiąc i ucząc się z uwagą modlitwy. *Xiądz* 135. Kto po prostu idzie, od prawdy nie zmyli. *Stryik. Henr. a* 3, nie stroni, nie wyboczy, nie oddali się, nie odstrzela się). Iż się wymowy między ludźmi nie przyłożył używać, nie raz potknie się, ustanie, zmyli, splecie. *Glicz. Wych. K* 7. Jako to przystoi białogłowie, kiedy tańcuie, mówiąc co z kim, abo żartuiąc, w rzeczy nic o tańcu nie myśli, prosto iakoby *zmélić ani umiała, ani mogła. *Gorn. Dw.* 39. - *Venator*: Kiedy psi przedni zmylą, odpędziwszy daleko zaiąca, pozadni częstokroć poprawiaią. *Ostror. Myśl.* 43, den Hasen verfehlen, verlieren. Żadni psi trudno maią zaiąca zmylonego od przednich poiąć. *ib.* 43, zgubionego, verfehlt, verloren. ZMYLNY, - a, - e, omylny, błędny, irrig, irrend. Zmylnym pióra zapędem niedawno był zwiedziony. *Zab.* 12, 114.

ZMYSŁ, *SMYSŁ, - u, *m.*, *smysł *mihi videtur melior et magis rationi consentaneus pronuntiandi modus. Cn. Th.* 1439; *Smysł w ciele powierzchny; *sic enim tersi et notae melioris Poloni loquuntur, non* zmysł, *ut vulgus*; *alioquin nulla differentia esset inter descendentia a* zmysłam *et a* smysł, *inter* zmyślny *i. e.* *smysłowy, *et inter* zmyślny *i. e.* dowcipny; *similiter inter* zmyślność *i. e.* dowcip, *et inter* smyślność *i. e.* czułość smysłów. *Cn. Th.* 1035. (NB. *annotatio haec sagacissimi* Cnapii *probat, ipsum sensisse discrimen inter literam s et z, de quo pluries, in etymologia operi nostro praemissa, et in ipso dictionario sub s et z sermo fuit. Mirandum vero*, Cnapium *hoc solummodo in vocabulo* zmysł *discriminis huius mentionem et usum fecisse; in verbis vero* spędzić, zpędzić *et similibus, de eo tacuisse*); der Sinn, einer der fünf Sinne, das Sinnenwerkzeug; *Bh.* smysl, cyt (cf. czucie, cf. cyt); *Slo.* zmisel, zmiselnost *sensus, sensatio*; *Sr.* 1. zmóżwo, smúžl; *Crn.* pozhútk (cf. poczuć) (*Crn.* smishla, = bayka); *Vd.* zhut, pozhutik, pozhutek, pozhutenje, pozhut, zhutenje, pozhuteine, (*Vd.* smiſlik, smiſlenka, = bayka, baieczka, *Vd.* ismiſlik, = uroienie); *Cro.* chútenya; *Dl.* chuchenya; *Slo.* ochútjenje; *Rs.* чувство, чувствилa, (*Rs.* смыслъ, смыселъ rozum, dowcip, sens, znaczenie). Wszystkie zmysły, słuch, widzenie, smak, powonienie, właściwie mówiąc, są częściami zmysłu dotykania. *Zool.* 54. Zmysły nic innego nie są, iedno utkanie i zbiór żył suchych, iako stron na skrzypcach rozmaicie natężonych i nastroionych. *Boh. djab.* 31. Smak, zapach, słuch, dotykanie, w ścisłéy Miéy straży, pięciorakie te od grzechu zmysły. *Min. ryt.* 4, 185. *Smysł ukuszenia *sensus gustus*, iest *smysł powierzchowny, poymuiący rzeczy smak w sobie maiące. *Sak. pr.* 85. Nie czuiemy żadnéy rzeczy, która pod zmysły nie podpada, t. i., która żył suchych zmysły składaiących nie porusza. *Boh. djab.* 39. Jeśli kiedy, to tu trzeba zmysłów pięci. *Pot. Arg.* 452, natężenia wszystkich zmysłów, całéy uwagi, natężonego rozumu). Zmysł tak zewnętrzny, iak wewnętrzny, z uwagą na wrażenia zmysłowe obróconą, zmysły, zmyślność, przytomność duszy związanéy ze zmysłami, der Sinn, die Sinne, die Sinnlichkeit, die Aufmerksamkeit auf die Sinneneindrücke, die Besonnenheit, das Besinnen, die Geistesgegenwart. Gdy dusza rozsądek czyni o rzeczach zowie się rozumem, gdy rozpamiętywa rzeczy, zowie się pamięcią, gdy czuie, zowie się *smysłem. *Sak. dusz.* 67. Samego człowieka inaczéy *smysł, inaczéy imaginacya, inaczéy rozum ludzki, inaczéy boska widzi rozumność. *Bardz. Boe.* 166. Odchodzić od zmysłów, odchodzić od siebie, tracić przytomność, von Sinnen kommen, ohne Besinnen oder Besinnung seyn, das Bewußtseyn verlieren. Nie będąc przyuczeni do takiego widowiska, od zmysłów prawie odchodziliśmy. *Zab.* 13, 123. Cierpnę z biedy, trętwieię, i bez zmysłu chodzę. *Bardz. Tr.* 202, bez czucia, martwy). Gdy gniew minie, tedy zasię człowiek ksobie a ku pierwszemu smysłowi przychodzi. *Eraz. ięz. E* 7 *b*, er kommt wieder zu Sinnen, zum Besinnen, zu Trost, zu sich). *§ zmysł, umysł, rozum, poięcie, Verstand, Verständniß. Minerwa smysłu wielkiego była nad ludzi. *Biel. hſt.* 23. *Sensiculus* *zmysłek, rozumek. *Mącz.* Zbawiciel po zmartwychwstaniu otworzył smysł uczniom swoim, aby pismo zrozumieli. *Karnk. Kat.* 80. Syn boży przyszedł, i dał nam zmysł, abyśmy poznali boga. *Leop.* 1 *Joa.* 5, 20, smysł *Bibl. Gd.*) Słuchay mnie synu, a ucz się nauki *smysłu, a słowa moie uważay na sercu swém. *Leop. Syr.* 16, 24, nauki mądrości, rozumu). Niemasz tam smysłu dobrego, gdzie iest gorzkość. *Lerp. Syr.* 21, 14. W kościele chcę pięć słów smysłem swym mówić, abym też inne nauczył. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 14, 18, wolę pięć słów zrozumitelnie przemówić, abym i drugich nauczył, niżeli dziesięć tysięcy słów ięzykiem obcym. *Bibl. Gd.*, zrozumiale, verständlich. Bóg tych, którzy go poznać nie chcieli, podał we zły smysł, aby to czynili, co nie należy. *Zrn. Pſt.* 78 *b*, w nierozum, Unverstand. - *§ Zmysł pisma, znaczenie, myśl, sens, treść, der Sinn einer Schrift, die wahre Bedeutung. Czytali w xięgach zakonu bożego wyraźnie, a wykładaiąc zmysł, objaśniali to, co czytali. *Bibl. Gd. Nehem.* 8, 8. Ci teologowie tych, którzy co dobrego piszą, psuią, i na opaczny *smysł, iako oni zwykli, wykładaią. *Zrn. Pſt.* 81. Jest fałszowaniem nauki, do czego inszego przystosować słowa pisma świętego, a niżeli *słusza, albo też nie w tym *smyśle, w którym są napisane. *Gil. Pst.* 190 *b*. ZMYŚLACZ, ZMYŚLNIK, - a, *m.*, ZMYŚLANIEC, - ńca, *m.*, który co zmyśla, udaie, wymyśla fałszywie, der Erdichter, Erdenker, Verſteller, ein fälſchlicher Vorgeber, *Vd.* smiſlovez, smiſhluvauz, smiſlenik, smishlauz, = baiarz, baykopis, wierszopis, poeta); *Cro.* zmiſzlitel, (*Cro.* zmishlyaveez, = wymyślacz, wynaleźca); *Rg.* vuhvenik, vuhvitegl, liſimjerac (*ob.* *licemiernik), hinaz; *Ec.* притворникъ. Prorok fałszywy, i zmyślacz snów, niechay zabit będzie. *Radz. Deut.* 13, 5. Łgarz i zmyślacz. *P. Kchn. Orl.* 1, 83. Montanus fałszerz i zmyślaniec. *Sk. Dz.* 95. Wielką plagą przegraża Pan królestwu, gdy szalbierskiego w religii zmyślacza przepuszcza. *Birk. Zyg.* 12. Niemasz nigdzie tak wielkich zmyślników i hipokrytów, iako Turcy. *Kłok. Turk.* 192. Od wstąpienia na tron, nie baczył w ludziach tylko zmyślanie, zdradziectwo, i pozorami pokryte zbrodnie; ztąd

wierzył, iż wszyscy ludzie zmyślnikami byli. *Tr. Tel.* 46. - Tego, który zawżdy myśli źle czynić, zowią zmyślaczem złości. *Radz. Prov.* 24, 8, złośliwym. *Bibl. Gd.*, źle myślącym, złe czyli złości wymyślaiącym, wynayduiącym.) *w rodz. żeńsk.* zmyślaczka, - i, *ż.*, *Dasypod. U* 4, die Erdichterinn, Vorgeberinn, *Cro.* zmiſzlitelicza; *Ec.* притворница. ZMYŚLIĆ *cz. dk.*, zmyślać *ndk.*, *Bh.* ſmyſliti, ſmeyſſleti *cogitare*, *sentire*, *iudicare*, *arbitrari*, *ob.* myślić; *Crn.* ſmishlam, = wymyślam; *Vd.* smiſliti, smiſhluvati, ſmishlati, ismiſliti, vunsmiſliti, = wymyślić, baiać; *Cro.* zmiſzliti, zmiſslyávam, zmishlyavati, izmishlyavati, = wymyślić; *Bs.* ſmisliti; *Rg.* ſmiſcgljati *considerare*; *Rs.* смышлять, смышляю zamyślić, zamierzyć, смыслить, смыслю znać, wiedzieć, znaiomość mieć;) *Ec* смышляю (*Ec.* смышлéнïе znaiomość, znanie, rozum, *ob.* zmyślność, *zmysł). *§ zmyślać głowę, myśląc wysuszać, suszyć sobie głowę, wycieńczyć, wyczerpnąć myśli, sich den Kopf aussinnen, ausdenken, sinnend zerbrechen. Dawniéy o elekcyach sobie głowy nie zmyślali. *J. Kchn. Dz.* 162, nie łamali sobie głowy). *Zmyślić się, zamyślić się, zapędzić się w myśli, zadumać się, sich in Gedanken vertiefen. Zmyśliwa się, i niechcąc płomienia zachwyta. *Zebr. Ow.* 100, *stupet.*) - *Zmyślać co, zamyślać co, w myśli mieć, myślić co, in Gedanken haben, im Sinne haben, damit umgehen, damit in Gedanken schwanger gehen. Ja zmyślam na was nieszczęście, i myślę coś przeciw wam. *Radz. Jer.* 18, 11, gotuię na was złą rzecz, i myślę coś przeciwko wam. *Bibl. Gd.*) Siedmioraką złość zmyśla serce iego. *Rey Pſ.* *x x* 5. On zawżdy w sercu swoiém zmyśla zdrady. *ib.* Zmyślił iakoby złodzieia w kradzieży wyśpiegować. *Dwor. J.*, zamyślił się, uważał, rozważał, er dachte darüber nach. - Zmyślić co, wymyślić, wynaleźć, ersinnen, erdenken, ausdenken, aussinnen, erfinden, ausfindig machen; *Rs.* придумать. Nowo zmyślonemi a rozlicznemi mękami męczył ich. *Leop.* 2 *Mach.* 9, 5, rozmaitemi i niezwyczaynemi mękami ich dręczył. *Bibl. Gd.*) - Zmyślić co bez zasady prawdy, wymyślić, utworzyć przez imaginacyą, skomponować, ersinnen, erdichten, in seiner Einbildung erschaffen; *Ec.* притворяю, притворéнïе. Kto zmyślił tę nowinę? *Tr.* Gdy do pisma świętego co obcego bywa przydano, albo odmieniono, albo co inszego nad to zmyślono, to też słusznie za fałsz i ciemność ma być miano. *Wiśn.* 317. W matematyce: ilości zmyślone, *quantitates imaginariae*. *Jak. Mat.* 2, 108. Wiara nasza nie iest-ci iakie próżne zmyślanie, ale skuteczne sprawowanie; Pan Chrystus nie iest-ci iakie zmyślenie, albo przez sen widzenie, ale iest w ludziach wiernych żywém umocnieniem. *Rey Pſ. T* 3, nie fikcya, nie uroienie, nie marzenie, nie imaginacya, nie płód zmysłów). Zmyślona rzecz *commentum*. *Cn. Th.* 1439. Zmyślaiąc, zmyślonie, nieprawdziwie *ficte*. *ib.* Zmyślenie iest żywiołem i duszą poety, Gdy wytkniętéy rozumem nie przechodzi mety. *Dmoch. Szt. R.* 6, fikcya, die dichterische, poetische Fiction (*Vd.* smiſhluvanſka snanoſt, vmetalnost, = rymotworstwo, *Vd.* ismiſlenje, smiſhluvanje, = *poëma*, *Vd.* smiſlenik, smiſhluvauz, = *poëta*). Zmyślona dla uciechy, niech rzecz będzie bliska Prawdy, ni w swoie każe wierzyć widowiska. *Kor. Hor.* 18. Zmyślanie żartowne, nieszkodliwe, *ironia*. *Cn. Th.* 1439. - Zmyślić, nieprawdę powiedzieć, skręcić, zełgać, skłamać, dichten, Unwahrheit reden, lügen. Źle zmyślać, źle i prawdę mowić w pańskim dworze. *Kras. Bay.* 78. Zmyślam co fałszywie, zdradliwie *ementior*. *Cn. Th.* 1439; *Rg.* hiniti, liſiciti, vuhyiti). Zmyślone albo fałszywe nazwisko maiący, *pseudonymus*. *Cn. Th.* 1439. Od wstąpienia swego na tron nie baczył w ludziach tylko zmyślanie, zdradziectwo, i pozorami cnoty pokryte zbrodnie. *Tr. Tel.* 46. Patrzaycie, iako zmyślać umie cudnie, Wszystko nieszczérze, i wszystko obłudnie. *P. Kchn. Jer.* 564. Zmyślić, fałszywie udawać, vorgeben, fälschlich vorstellen, verstellen. Układł się Ammón, i zmyślił niemoc. 3 *Leop.* 2 *Reg.* 13, 6, założył się niemocą. 1 *Leop.*, układł się, zmyślaiąc sobie chorobę. *Bibl. Gd.*) Gdy zawołaią doktora, zmyśloną chorobę pozna i odkryie. *Teat.* 7, 30. Żona tu w frasunek, i iaki żal niewieści może być zmyślony, łamie ręce, wyrzeka, pełna obłudy. *Tward. Wł.* 11; *Sr.* 1. zmoßlené, (*Vd.* smiſlen, smiſloun, = baieczny). Rozrywek nayprzyiemnieyszą niezmyślona wesołość była ozdobą. *Węg. Mar.* 103, szczéra, nie udawana). Łacno mógł każdy osądzić, iż z opływałości serca, a nie zmyślenie mówił. *Warg. Radz.* 142, *adverb.*, = szczérze, nie obłudnie, nie udaiąc). Ci którzy niezmyślenie sprzyiaią WcPani, nie mogą tylko iéy radzić, abyś iak nayprędzéy przyięła tę partyą. *Teat.* 3c, 24, prawdziwie, szczérze, z serca). Taiąc swe tyrańskie iady, Wolność im wielką zmyślenie nadali. *Auszp.* 114, pozornie, na pozór). Zmyślona rzecz niedługo w swoiéy trwa postawie. *Min. Ryt.* 4, 135, udawana, pozorowa, pozorna, obłudna). Zmyślać postać, chód, głos, mnie uczyła. *Paſt. F.* 69, udawać, naśladować, cf. przedrzeźniać, nachmachen, nachahmen um zu täuschen; *Ec.* странноявитися, странноявлятися. Siostra iego, stróy męski wziąwszy, stan zmyśliwszy, do zakonu Sw. Franciszka wstąpiła. *Nies.* 1, 187 *simulans*). On fałszywy i zmyślony brat, raz i drugi zmyślał się modlić. *Birk. Dom.* 89, udawał, er stellte sich, als ob er bete. Nie strasznyn mi iest ten nieprzyiacielem, Co się nie może zmyślić przyiacielem. *Past. F.* 93, *simulare*, układać się, sich als Freund stellen. Zmyślasz się być przyiacielem, prostakiem. *Tr.* *ZMYŚLIWY, - a, - e, zmyślaiący, zmyślony, udaiący, udany, verstellend, verstellt, erdichtet, falsch; (*Vd.* ismiſliu, smiſlitliu, = wymyślny). Skryte myśli czeladzi zmyśliwéy Samo szczęście wydaie przeciwne. *Bardz. Luk.* 2, 36. *ZMYŚLNODZIEY, - ieia, *m.*, romans. *Włod.*, ein Roman. ZMYŚLNOŚĆ, *et ut Cnapius vult* SMYSLNOŚĆ, - ści, *ż.*, smyślność, czułość *smysłów. *Cn. Th.* 1035, podległość zmysłom, die Sinnlichkeit, *Bh.* cytedlnoſt, cytliwoſt; *Slo.* zmiſelnoſt; *Crn.* pozhutlivoſt, *Vd.* pozhutlivoſt, zhutenſtvu, pozhutnoſt, zhutezhnoſt; *Dl.* chyuchenſztvo; *Rg.* chjûchjènſtvo; *Rs.* чу́вствованïе, чу́вственность. Masz moc widzenia, Bóg ci to nadaie, Czegoby zmyślność twoia nie objęła. *Kras. W. Ch.* 97, zmysły twoie). Zmyślność co na dal rzeczy nie dościga, Widzi światełko mdłe, które się miga. *Kras. W. Ch.* 98. Człowiek w zmyślności śmiechem się naybardziéy od zwierząt różni. *Mon.* 72, 393, co do zmysłów, iako stworzenie zmysłom podległe). To co dogadza zmyślności i uciechom ciała, prędko czy póżno bę-

dzie karą duszy. *Zab.* 5, 36. Smyślność, czułość smysłów pieśćliwa, smysłom lubieżne dogadzanie. *Cn Th.* 1035 cf. lubieżność, cielesność, Sinnlichkeit, sinnlicher Genuß, Fleischlichkeit, Fleischeslust, = *SMYSLSTWO, *ZMYSLSTWO, - a, *n.*, *Rs.* тѣлесность. Nad rozum nasz przekładamy zmyślność naszę. *Lach. Kaz.* 1, 225. Gdzie tylko ślepa rzuci go podnieta, Zmyślności wszystko poświęca i dumie. *Kniaź. P.* 2, 260. To ziele ma moc człeka ku zmysłstwu pobudzać. *Spicz.* 50. Ciała w próżnowaniu, w obżarstwie, w smysłstwie ustawicznem przebywaiące, są naysklonnieysze ku zarażeniu. *Sien.* 477. §., zmyślność, dowcip. *Cn. Th.* 1035, dowcipność, bystrość zmysłów i wymyślania, cf. sprytność, spryt; Scharfsinnigkeit, der Scharfsinn, *Bh.* ſmyſlnoſt, (neſmyſlnoſt *amentia*;) *Rs.* замысловатость, (*Rs.* несмысленность nierozum). Słonie bardzo wiele maią zmyślności i poięcia. *Zool.* 293. - *Jn malam partem* zmyślność, udawania sztuka, nieszczérość, obłudność, fałszywość, Verstellungskunst, Gleißnerey. **ZMYSLNOSŁOWY Ulisses. *A. Kchn. W.* 260, chytrosłowy, listigredend, mit glatten, gleißnerischen Worten. ZMYŚLNY, - a, - e; - ie *adv.*, zmyślny, ZMYSŁOWY, *et ut mauult* Cnapius *smyślny, *smysłowy, *ad sensus pertinens. Cn. Th.* 1035, od zmysłów, do zmysłów należący, Sinn=, Sinnen=. Narzędzia zmysłowe. *Zool.* 47. - Oto wpuszczę w was ducha, a będziecie żywe, dam też wam smysłowe żyły, i każę na was obrość mięsu, a rozciągnę po was skórę. 1 *Leop. Ezech.* 37, 6, włożę na was żyły. *Bibl. Gd.*) - Od zmysłów zawisły, od nich pochodzący, im podległy, sinnlich; *Bh.* cytedlný, cytliwý; *Sr.* 1. wutzuwité (cf. czuły, *czulny); *Vd.* pozhutliu, zhutezhen, pozhuten, pozhutkopaſhen; *Cro.* chútlyiv; *Dl.* chyutiv; *Rg.* chjùtiv, (ochjuutni *sensibilis*), *Rs.* чувственный тѣлесный, тѣлесенъ (cf. cielesny). Żądze zmyślne. *Bals. Niedz.* 1, 259, die sinnlichen Begierden. Dzieci do tego się maią, co im miło; żądza zmysłowa i gniewliwa *im panuie. *Petr. Ek.* 95. Porównanie zmyślnego zasmakowania z wewnętrznem umysłu uczuciem. *Mon.* 71, 340. (*Ec.* тѣлолюбивый, который только о украшенїи и насыщенїи тѣла старается. Człowiek, iako stworzenie zmyślne, tysiącznym namiętnościom podległy iest. *Mon.* 68, 473. Zmysłowe rzeczy są, które pod zmysły wpadaią. *Gal. Cyw.* 2, 7, in die Sinne fallend, sinnlich. Wyraz zmysłowy, który znaczy rzecz lub przymiot, podpadaiący pod zmysł iaki, n. p. słońce, okrągłość. *Kpcz. Gr.* 3, 4, *ob.* umysłowy). §., zmyślny, dowcipny, wymyślny; sinnreich; *Bh.* ſmyſlný *sagax*, (neſmyſlny *amens*); *Rs.* смыслящїй, замысловатый, смысленный. Od iednego smyślnego będzie osadzona oyczyzna, a od trzech złośliwych spustoszeie. 1 *Leop. Syr.* 16, 4. Cześć i chwała w mowie smyślnego, ale ięzyk nie roztropny iest wywrócenie iego. 1 *Leop. Syr.* 5, 15. Nie zmyślni a szaleni ludzie. *W. Pſt. W.* 14. Paweł Galaty ucznie swoie niezmyślnymi, nieobrzezanymi zowie. *W. Pſt. W.* 2, 122. Głupszy nad zwierz nie zmyślny ten w życiu swym bywa, Który doczesnych rozkosz tak ściśle zażywa, Jakby z niemi miał być tu na wieki. *Kul. Her.* 204. Człowiek zmyślny w mądrości trwa iako słońce, ale głupi iako miesiąc mieni się. *Leop. Syr.* 27, 12, rozmowa pobożnego zawsze iest o mądrości. *Bibl. Gd.*) Pan dał im mądrość i rozum, aby umieli smyślnie robić te rzeczy, które przykazał. 1 *Leop. Ex.* 36. Zmyślny, sprytny, sztuczny, n. p. Był to rzemieślnik zmyślny i dowcipny, misterny na wszelką robotę. *Radz.* 1 *Reg.* 7, 14, pełen mądrości i roztropności i umieiętności na robienie wszelkiéy roboty. *Bibl. Gd.*) Pośliy mi człowieka zmyślnego, coby umiał robić na złocie i na śrebrze. *Radz.* 2 *Kron.* 3, 7, męża umieiętnego. *Bibl. Gd.*) Tak nauczyła rostropna natura Urobić szkutę zmyślnego Mazura. *Klon. Fl. E* 1. Niech się zmyślny Włoch chlubi z swemi fortelami. *Stryik. Tur. B* 3, chytry, arglistig, verschmitzt. Ci panowie pospolicie chłopce chowaią, od misternego smyślnego zwodzenia białych głów. *Glicz. Wych. J* 2. - Zmyślny, zmyślony, udany, pozorny, nie prawdziwy, erdichtet, ersonnen, vorgeblich, scheinbar. Zbytni stróy i wydworne ubieranie nie różne iest od zmyślnych komedyy. *Petr. Ek.* 8. Te godzinki, nie takie czucie, iakiego chce po nas apostoł, ale zmyślne a potworne, nieprawdziwe czekanie przyyścia Pańskiego, ale postawne. *Zrn. Pſt.* 4 *b.* Zmyślnie, zmyślaiąc, nieprawdziwie *ficte. Cn. Th.* 1459. Zmyślnie oszalał Brutus, i tém oszukaniem wielkie swoje cnoty zakrył. *Warg. Wal.* 240. Rzymianom Antyoch niesmyślnie, ale rzetelnie dziękował, że go z wielkich zbytnie rządów wyięli, a w równych granicach panować rozkazali. *Warg. Wal.* 117. Aryus pokutę zmyślną czynił. *Sk. Dz.* 206. Swoie wszeteczności zmyślnie pod płaszczem kryie poczciwości. *Past. F* 57, obłudnie. - *§., Trzy dni w drodze będąc, zmyślnie się do dawnego siedliska wrócili. *Warg. Cez.* 75, umyślnie, po rozwadze). *ZMYSŁOWNOSC, - ści, *ż.*, odpowiadanie zmysłom, stosowność do zmyślności, das Entsprechen der Sinnlichkeit, sinnliches Verhältniß. Okazawszy na migach wszystkie cechy, przez które są zrozumiałemi znakami, t. i. przyrodzoność, iednostayność, zmysłowność... *Kpcz. Ukl.* 142.

ZMYSZKOWAC, *ob.* myszkować. ZMYWAC; *ob.* zmyć.

Z N.

ZNAC *med. ndk.*, znaiomość czego lub kogo mieć, kennen, *Bh.* znáti, znal, znám; *Sr.* 1. ſnacż, znayu; *Sr.* 2. ſnaſch, (*Sr.* 1. ßnacż, *Sr.* 2. ſnaſch, ßnaſch, ßnatko snadź, podobno, może); *Crn.* ſnati, ſnâm; *Vd.* ſnat, ſnati, snati, posnati (*Vd.* snan, posnan, = głośny, iawny, *Vd.* ſnanje, tovarſtvu, = towarzystwo, znaiomość); *Cro.* znati, znám, znanye znàn, vmeti (cf. umieć; *Cro.* znati, = wiedzieć; *Dl.* umetje, *Cro.* znanye, = znanie;) *Rg.* znatti, (znànſtvo *scientia*, znanaz *doctor*, *ob.* znawca; *Bs.* znatti, umjetti, = umieć, *Bs.* znanaç *cognitor*, *Bs.* zanat, = sztuka, kunszt; *Sla.* znati, = wiedzieć, *Sla.* poznan, = znany;) *Rs.* знать, знаю (*Rs.* знать widać, snadź, zapewne; знанїе znaiomość, смыслить, смышлю wiedzieć, znać, cf. zmyślić); *Ec.* свѣдѣти, свѣмъ (*ob.* wzwiedzieć); *Ec.* знательный znaiący, смышленїе znanie, znaiomość; *Ec.* недоумѣю nie wiedzieć, nie znać). Cyrus w woysku swoiém, każdego nietylko znał, ale i imię wiedział. *Dambr.* 246. Od małego dziecka, aż do starego dziada, iuż go wszyscy znaią, iak zły szeląg. *Teat.* 10, 81. Znam

We Pana na palcach. *Teat.* 23 *b*, 10, przenikam go). Mądrość naywiększa każdego, znać dobrze siebie samego. *Cn. Ad.* 463 *nosce te ipsum.*) Kto nie zna złego, nie zna dobrego. *Cn. Ad.* 389. Mówimy o rzeczy, którey oba nie *znawa *(dual.) Gorn. Wt. b* 4. Przyszedł od rzeczy znanych do nieznanych, przez porównanie obrazów, iakim przypadkiem lub reflexyą do siebie zbliżonych. *Sniad. Alg.* 1, 1. Bóg wżdy dziś znańszy. *Zab.* 2, 254 znaiomszy, **bekannter.** Znam kogo z powieści, słyszałem o nim, wiem iak go zowią; *noui de nomine. Cn. Th.* 1442. Znać się wzaiemnie, być sobie wzaiemnie znanym, znaiomość z sobą mieć, **einander kennen, mit einander bekannt seyn, Bekanntschaft haben.** Znaliśmy się, pomnisz, gdyś był w Krecie. *Jabł. Tel.* 129. Nieczęste widzenie, gotowe nieznanie. *Pot. Jow.* 23. Zbraciłem się ia dawno z djabłem, dawno się my znamy, i zawartą między sobą przyiaźń mamy. *Birk. Ex. D* 3 *b.* O Dobrodzieie, znacie się wy obadway. *Teat.* 29, 101, Znacie się wy dobrze, to dla was nie nowina, zgodzić się w takiey rzeczy. *Teat.* 15, 59. Znaią się oni, rozumieią się. *Cn. Ad.* 1362, Znaią się, iak złodzieie w iarmark. *ib.*; cf. zmowa, zmowny, **sie kennen einander, verstehen einander, sind mit einander einverstanden.** – Znać się na czym, znaiomość czego mieć, znawcą czego być; *rozumieć się na tym, **etwas kennen, verstehen, ein Kenner davon seyn.** Miły matematyku, znasz się na powietrzu, Jako wielbłąd na skrzypcach, iako wieprz na pieprzu. *Pot. Jow* 2, 4. Znaiący się na czym, świadom czego. *Cn. Th.* 1440, *ob.* znawca). Dobra, znać się na ludziach, wiedzieć ich przymioty. *Bach. Ep.* 64. Kobiety dzisiay lepiey znaią się na ludziach, niż dawniey. *Teat.* 3 *c*, 12. Znać się na ludziach, to iest nie na twarzach ich, i ciała postaci, ale na przymiotach, które ich czynią dobrymi lub złymi, wielką iest nauką, mądrością i doskonałością. *Mon.* 65, 315. Znam się ia dobrze na lisach farbowanych. *Boh. Kom.* 1, 75, cf. znam cię ziółko, żeś pokrzywą). Choć iestem młoda dziewczyna, ale znam się na kawalerskich przysięgach. *Teat.* 55 *b*, 23, umiem ie cenić, wiem, co o nich sądzić). Czego się nie zna, tego i nie żąda. *Xiądz.* 221 *ignoti nulla cupido*); Trudno się kto ma w czym kochać, na czym się nie zna. *Gwagn.* 580. Znasz się ty widzę, Mospanie na rzeczy, Kiedy w szkatule masz złoto na pieczy. *Bratk. H* 2. Waść widzę coś nadto przebąkuiesz, znay się Waść na sobie. *Teat.* 26 *b*, 6, nie trzymay zbyt wysoko, nie przesadzay w rozumieniu); Znay się na swoiey i ty człeczę sile. *Jabł. Ez.* 146; sądź o niey należycie). – Znać, poznawać, **erkennen.** Senat niechay w brunatni, posłowie w zieleni, a sędzia parlamentu niech chodzi w czerwieni, aby znano po szacie, iakiey kto godności. *Star. Vot. D.* W niebieskieś się sekreta wszrubował, który znasz na wnętrznościach, i na gromie świata, i na gwiazdzie, gdy która ogonem zamiata, przyszłe rzeczy. *Bardz. Tr.* 199. Po sobie znam, *ex me coniecturam traho. Cn. Th.* 720. Z dymu ogień znay, a gaś, nie czekay. *Cn. Ad.* 904. – *Absolute* znać, można poznać, daie się poznać, pokazuie się, widać (cf. snadź), **man kann kennen, erkennen, abnehmen, absehen, merken, wahrnehmen, es lässt sich sehen, spüren, verspüren, bemerken;** znać wilka po głosie, po sierci; znać wilka, choć w baraniey skórze. *Cn. Ad.* 1361. Znać po sierci zwierza, z mowy człowieka. *Zygr. Pap.* 154; *Slo.* **ptaka po peri, wlka po srsti, čloweka po reči poznaš,** ptaka po pierzu, wilka po sierci, człowieka po mowie poznasz). Znać dudka między dzięcioły. *Rys. Ad.* 78; Znać dudka z czubka. *Cn. Ad.* 1361, znać z octu wino. *ib.* Jak zaraz znać człeka dworskiego. *Teat.* 1, 42. Znać po głosie, znać po twarzy, znać po chodzie. *Cn. Th.* 1439. Przystoyny z niego chłopak, znać z oczu, że iakiś poczciwy. *Teat.* 54 *c*, *Bij*, dobrze mu z oczu patrzy, poczciwą ma twarz). Nasi *szelinarze niczemu się nie godzą, i mało ich znać, i wniwecz się obracaią. *Rey Zw.* 143 *b*, małego znaczenia). Strzała wystrzelona do celu, przez powietrze lecąca, gdy minie, drogi którędy leciała, ani znać. *Gil. Pst.* 256, ani śladu). Kiedy komu wymawiamy głupstwo, mamy zwyczay mówić: znać, żeś niewiele wziął plag w szkołach; znać, że cię niedobrze bito; znać, żeś nieczęsto pieniek wycierał. *Mon.* 73, 136, widać). – Znać co na kim, pokazuie po sobie. *Cn. Th.* 1441. Pokazuię co po sobie, daię co znać po sobie. *Cn. Th.* 756, dać postrzec po sobie, **sich etwas merken lassen.** Pokazuią, daią znać, mówią, świadczą. *ib.* – Gdy miiał wrota, muc, któremu znać figura iego nie podobała się, zaszczeknął. *Teat.* 24 *c*, 44, snadź, trzeba się domyśleć, zapewne, może, podobno). – Dać znać, dać wiedzieć, oznaymić, **wissen lassen, zu erkennen geben, anzeigen, andeuten;** *Vd.* snanje dati, na snanje dati, pomieniti, pominati, nasnanuvati; *Slo.* **dáwam na wěsstj.** Jak prędko nadeydzie, daway mi znać. *Teat.* 22 *b*, 30, Skoro powróci, dasz mi znać. *Teat.* 18, 11. Skoro zobaczysz powracaiącego, natychmiast znać mi daway. *Teat.* 24 *c*, 40. Miarkuię, że przez okno widzieć musiała, kiedyście państwo iechali, a zatym i dawać iey znać, nie widzę potrzeby. *Teat.* 15 *c*, 22; (cf. meldować, zameldować). Dano znać do wieczerzy. *Kras. Pod.* 2, 139. Chciał daley mówić; ale znać dano, iż już czas iechania. *Kras. Doś.* 61, ostrzeżono, oświadczono). Poseł nasz w Auszburgu, przeczuwszy to, że Niemcy uradzili woynę przeciw królowi Polskiemu, dał o tym znać do króla. *Biel.* 119, uwiadomił króla, ostrzegł go). Daię znać, oznaymuię, pokazuię, znak daię. *Cn. Th.* 113. Oznaymuię, oznaymiam co komu, donoszę co, opowiadam, daię znać o czym. *Cn. Th.* 655. Znać danie albo dawanie, *vicinum* obwieszczenie. *Cn. Th.* 1440. – Dać się znać, dać się w znaki, dać się uczuć, **sich merken lassen, sich spüren lassen, sich empfinden lassen, sich fühlen lassen, sich fühlbar machen, empfindlich zusetzen.** Radzili, aby iuż Halickiey ziemi Ruś więcey nie dzierżała, bo się im nie raz dali znać; ale aby była ku Polszcze przyłączona wiecznie. *Biel.* 110. Szwedowie fraszka, fraszka Kozacy! **W.** Djabła fraszka, dali wam się znać. *Opal. Sat.* 129. Znowu mu się zachciało, co mu się raz znać dało. *Cn. Ad.* 1365, na czym się iuż raz sparzył). – Znać, doznawać, doświadczać, **erfahren, gewahren, durch Erfahrung wahrnehmen.** Sieciech nie znał po synach łaski takiey, iaką po oycu ich znał. *Biel.* 68. Krzyżacy wnet zapomnieli tych dobrodzieystw, które zawżdy znali od xiążąt i monarchów Polskich. *Biel.* 175. Król z niebytności króla Czeskiego bardzo był niekontent, i przeto nie takie chęci znał arcyxiążę Ferdynand, iakich się spodziewał. *Gorn. Dw.* 60. Pomniy na mnie, móy Pa-

nie, w onéy dawnéy chęci, Którą ludzie *znáwali, w oczu twoich wzięci. *J. Kchn. Ps.* 158. Hetman w żołnierzach zwykłéy nie znaiąc ochoty, wszystkich widząc potrwożonych, takiéy do nich użył mowy. *P. Kchn. Jer.* 130., nie postrzegaiąc, nie widząc). Dosyciem znał dotychmiast uszy twe zamknione, Dosyciem znał i nazbyt oczy odwrócone. *J. Kchn. Ps.* 15, Dosyciem znał przez ten czas uszy twe zamknione, Dosyciem znał aż nazbyt oczy odwrócone. *Kanc. Gd.* 276 *et* 277. Niechayże iuż Panie, twoie zmiłowanie po tobie znamy. *Ryb. Ps.* 59. Naśmiewca, gdy się zestarzał, dzieci z niego się naśmiewały, On leżąc cierpiętliwie to wszystko przyymował, Mówiąc: to znam sam dziś, com drugim pokazał. *Papr. Kol. R b.* Znać, dowiedzieć się, wiedzieć, erfahren, wissen, erkennen. Frontyn, uderzywszy w gębę Zbryganiego, mówi: znay co umieią sludzy Leliusza. *Boh. Kom.* 5, 166. Wszystkich, których wiernymi być znano, Do bałwochwalskich ofiar gwałtem przymuszano. *Groch. W.* 312. Myszy tam nie bywaią, gdzie o zbożu nie znaią. *Czach. Tr. h* 4. - Znać co, uznawać co lub kogo, anerkennen, bekennen, kennen. Postawił takie prawo Henryk VIII, by króla Angielskiego poddani znali i mieli za głowę kościoła w Anglii, i na iego wyroku w rzeczach duchownych przestawali. *Sk. Zyw.* 2, 440. Przysięgał Woiewoda Wołoski być zawżdy w posłuszeństwie króla Polskiego, ani żadnego pana inszego, krom iego, nie znać. *Stryik.* 637. Znał zbór Kalcedoński zwierzchność kościoła Rzymskiego, gdy powszechnym patryarchą Leona nazywa, i potwierdzenia od niego prosi na to, co postanowił. *Sk. Zyw.* 227 *b.* Łotr na krzyżu towarzysza zfuknął, i milczeć mu, i znać wielkiego króla kazał. *Sk. Kaz.* 219 *b.* Na wszystko się odważa, kto nie zna Boga, ni wiary. *Teat.* 53 *b*, 42. Jakoć się dziecię za młodu pyszno a szarłatno nauczy chodzić, potym tak się będzie odymało, żeć i ludzi nie będzie chciało znać, słowa inszego, iedno móy miłościwy nie da sobie mówić. *Glicz. Wych. F* 4 *b*, ludzi nie mieć za boże stworzenie). A znasz ty to, że ia twoim mężem? *R.* oy! dało mi się to dobrze we znaki! *Teat.* 28, 107, uznaiesz, przyznaiesz, wiesz!) Znać kogo za co, znać kogo czém, = uznawać go za co, einen wofür anerkennen. Pana Boga swego prawdziwie za pana znać, iest-ci iemu iako naywyższemu wiernie i z chęcią poddanym być, sługą iego się czuć, i na wszelkie rozkazanie posłusznym być. *Wiśn.* 357. Nie zwierzyć się komu, iest-ci nie dnfać mu, nie znać go za przyiaciela, społeczności z nim nie mieć, nie znać go za swego. *Wiśn.* 302. Chrystus obroną wiernych, gdy za owce się iego być znaią, a rozkazania iego nie przestępuią. *Sk Zyw.* 1, 31. Synu móy, znam cię teraz Spartaninem, J czuię z chlubą, żeś ty moim synem. *Kniaź. Poez.* 2, 39. Nie chciała żadną miarą innego znać mężem, prócz swego kochanka. *Mon.* 70, 743. *Zaimk.* znać się do kogo, znać się do czego, przyznawać się, uznawać sich zu einem oder zu etwas bekennen. Pyta sąd więźnia, czyli się zna do zbrodni, którą mu zarzuca strona? *Ostr. Pr. Kr.* 2, 107. Powiaday człecze, ieśli się znasz do tego, o co skarży na cię? *Paszk. Dz.* 112. Wylewaiąc serce przed Bogiem, znać się do tego, żeś nie iest godzien łaski iego, a wszystko puszczać na wolą iego. *Groch. W.* 232. Kto się do hasła zna Dymitrowego, Biy, siecz, wiąż, łapay hołdownika iego. *Paszk. Bell. a* 3 *b.* Znam się do kogo, *ozywam się do kogo, *profiteor me alicuius amicum, notum, propinquum. Cn. Th.* 1442, nie zapierać się kogo). Godzi się wszelkiemu chrześciianinowi, nie przeć się, ale znać do rodziny swoiéy, a w czym może aby ich nie opuszczał. *Zrn. Psl.* 3, 790. Chrystus taką musiał mieć matkę i rodzaiem znaczną, i ubóstwem pokorną; do rodzaiu, aby się żydzi znali, i żeby się proroctwa iściły; a na ubostwie, aby się wzgardą świeckiego królestwa pokazała. *Sk. Zyw.* 2, 172. *Similiter* znać się ku komu, ku czemu; n. p. W którym kiedy Spartanka zaięcze serce matka widziała, abo się nie znała kniemu, abo go ręką własną zabiła. *Gorn. Dw.* 263. Z Kluniaku Kazimierz naypierwéy iechał do matki swoiéy; iednak długo nie chciała się kniemu znać matka, bo go nie mogła poznać; aż gdy znaki powiedział, rzekła: *Gdyżeś ty iest móy syn. *Bielsk.* 51. Gdy się wszyscy ktemu nie znali, rzekł Piotr: te tłuszcze cię tłoczą, a ty mówisz: kto się mnie dotknął? *Leop. Luc.* 8, 45, gdy się wszyscy zapierali. *Bibl. Gd.*) Znać się, poczuwać się do czego, mieć się za obowiązanego, sich wozu verbunden fühlen, seine Verbindlichkeit dazu erkennen, anerkennen. Niech aby raz zna się do wdzięczności każdy. *Koll. list.* 1, 65. Gdy od czeladzi ściśle usłużenia wyciągamy, znamy się też na tém, co się im od nas należy. *Kras. Pod.* 2, 56. Wielką szczodrobliwość świadczył Faraon Jozefowi, godną takiego pana, który znał się przeciwko tak mądremu ministrowi. *Zab. H.* 63. - Znać, przyznać się, uznać, zeznać, nie zaprzeć, gestehen, bekennen, eingestehen. Gdzie idzie o iaki gwałt, obwiniony przed sądem zaraz ma *przeć albo znać. *Sax. Art.* 46. Jeden *żałuie, a drugi odpowiada, i albo się zna, albo *przy. *Szczerb Sax.* 74. W każdéy sprawie, kiedy na kogo skarżą, zarazem powinien znać albo *przeć. *Szczerb. Sax.* 6. O cokolwiek kto *żałuie, to sędzia może obwinionemu skazać, aby albo się znał, albo *przał. *ib.* 426. - Sądźcie, iak wam przystoi, znaycie, i uprzeymie nam powiedzcie, izali my króla wiecznego dla śmiertelnego odstąpić mamy? *Sk. Zyw.* 193, rozeznawaycie, rozsądzaycie, zeznawaycie, erkennet, macht ein Erkenntniß, fällt einen Erkenntnißspruch, urtheilet, fällt das Urtheil. Znać prawdę, wyznać prawdę, zeznać prawdę, die Wahrheit bekennen, die Wahrheit aussagen. Ale wżdam, coś więtszego ieszcze, iż mam prawdę znać, doktor a nauczyciel. *Glicz. Wych. N* 4 *b.* Solon obaczył, iż Krezus pan iest w skarby i w złoto, ale iż mam prawdę znać, nie w rozum. *Glicz. Wych. F*4. - Znać co do siebie, = wiedzieć co do siebie, przyznać się samemu sobie do czego, sich einer Sache an sich selbst bewusst seyn, sich es selbst gestehen, an sich erkennen, sich nicht verhehlen. Lepszy głupi, który zna głupstwo do siebie, bo czego nie umie, poradzi się u drugich, a niż mądry taki, który w oczach tylko swoich mądry, ten pogardza radą cudzą. *Birk. Kaz. Ob. K* 3 *b.* Kto zna chorobę do siebie, łatwie lekarza poszuka. *Hrbst. Nauk. g* 3. Chory, który do siebie choroby nie zna, i nie przyznawa, trudny iest do uleczenia. *Smotr. Ap.* 59. (*ZNACHODZIĆ, *ob.* znaleźć). - ZNACZĘ; *ob.* znaczyć. ZNACZEK, *ob.* znak. ZNACZENIE; *ob.* znaczyć. ZNACZNY, - a, - o; - ie *et* - o

adv.; daiący się znać, poznać, postrzedz, bemerklich, bemerkbar, erkennbar, kenntlich; *Vd.* snanliu, saftopliu, saftopnu, svanzhliu, obvanzhliu, samerkliu, sagledni; *Sr.* 2. markowne (cf. miarkować) (*Sr.* 1. znacżne *resupinus* wznak leżący); *Rs.* знáмный, вйдкїй (cf. widny). Nie znacznie, niepostrzegle, unbemerklich, unbemerkbar, unvermerkt. Nie znacznie roście człowiek, dzień, trawa. *Cn. Th.* 545. Żyd wyskubie nieznacznie pana lub chłopa, iak gęś wypierzoną, rwąc po piórku. *Comp. Med.* 395. Nieznacznie, nie do poznania, unkenntlich. Przebrał się Saul nieznacznie, i wszedł do iednéy czarownicy. *Zał. H. T.* 170. Ci ludzie tak spryskowani są, iak wałasze nozdrza, i tak znaczni są, iak w żółtych czapkach żydowie. *Glicz. Wych. B* 2. *Nie znacznie komu, niewiadomo, tayno mu, unbekannt, unbewusst, verborgen. Tatarowie wprzód za Kaspiyskiem morzem, taiemnie i nieznacznie tak Grekom iak Łacinnikom mieszkali. *Stryik.* 222, nie znani od nich, nie wiadomi im). Joba męża świętego historya iest znaczna mało nie każdemu. *Rey Zw.* 205 *b*, znana, wiadoma, świadoma). Znaczno, znacznie, iawno, wyraźnie, deutlich, offenbar, bestimmt, ausdrücklich. Przymawiał się, a potym i znacznie prosił, aby mu łańcuch darował. *Budn. Ap.* 87. Nieznaczny, niewyraźny, *nierzetelny, nieczytelny, co go nie rozeznać. *Cn. Th.* 541. Wyliczyło się dosyć przykładów, zkąd znaczno iest, że niekiedy niewolnik dać panu dobrodzieystwo może. *Gorn. Sen.* 195 iawna, oczywista, dowiedziona rzecz, in die Augen fallend. Białe przy czarnym znaczniejsze. *Birk. Zbar. C* 2, więcéy wpada w oczy, lepiéy odbija, bemerkbarer, auffallender. Rwą hyacynt, smutnemi znaczny literami. *Ustrz. Klau.* 30, znaczony, gezeichnet, bezeichnet, und dadurch kennbar. Znaczny, znakomity, ważny, nie mały, wielkiego znaczenia, wiele znaczący, bedeutend, von Bedeutung, erheblich, ansehnlich, wichtig; *Sr.* 1. znamoscżiwaté; *Bs.* zlamegliv, fcto zlamenuje (znamienity), zamjeran (*zamierny); *Rs.* именитый, примѣтный (cf. przymiotny), бытный (cf. bytny), вйдкїй, голѣмый; *Ec.* нарочитый. Nową swą nauką chciał być na świecie znacznym. *Hrbst. odp. Uu* 7 sławnym). Nie znaczny, nie znakomity, nie sławny, *ignobilis*, *obscurus*. *Cn. Th.* 545. Nieznacznie, nieznakomito. *ib.* Znaczni chrześciianie, których wnet każdy obaczy sprawy i postępki obeyrzy. *Dambr.* 537 cf zacny). Ma piękne dochody, na bankach znaczne summy. *Teat.* 7 *c*, 10. Z nim znaczne zagrzebano skarby; bo był bardzo bogaty. *ib.* 55 *c*, 11.

ZNACZNOŚĆ, - ści, *ż.*, znakomitość, znamienitość, przymiot tego co iest znacznym, znaczenie, die Ansehnlichkeit, Bemerkbarkeit, Bedeutendheit; *Rs.* видносшь (cf. widność), *Rs.* знáмносшь świetność, lustr, glanc.

ZNACZYĆ *cz. ndk.*, znakiem znaczyć, znakować, mit einem Zeichen bezeichnen, anzeichnen, ein oder mehrere Zeichen machen, cf. wytykać), *Bh.* znamenowati, wyznamenani (*ob.* znamionować); *Sr.* 1. woznamoscżam, mé komné cżeрchuпu; *Crn.* pomeniti, pomęnem, pomęnk (cf. pomnieć); *Cro.* známlyam; *Bs.* zlamenovati, bigljefciti, zabigljefgiti, zamiriti (cf. zamierzyć); *Rs.* значить, знáчу, значенїе, мѣтить, мѣчу (cf. meta. cf. mieść, miotać), замѣтить, замѣчать, помѣчать, домѣтить, домѣчать; *Ec.* знаменáти, знаменáю, знаменую, знаменóванный. Tam pieniem Prozérpina swe melankoliie Cieszące, daremne matce podarunki szyie; Cztery świata żywioły i oyca mieszkanie Cwiczoną igłą znaczy. *Ustrz. Klaud.* 20, oznacza, wyszywa, wyhaftowuie, haftem rysuie, wyraża, wyobraża, mit Zeichen darstellen, ausnähen, sticken. Chustka do znaczenia, do znakowania, das Nähetuch, Merktuch, Zeichnentuch; *Rs.* клеймикъ. *tr. fig.* Arystofan, znacząc tych ludzi, którzy Rzpltą mieszaiąc *rostą, o nich powiada, iż ci tak czynią, iak oni, którzy w odmęcie łowią węgorze. *Orzech. Qu.* 19, wytykaiąc, maluiąc, die Leute bezeichnend). Cześć obrazu ściąga się do osoby, którą obraz znaczy. *Sk. Dz.* 741, wyraża, wystawia, wyobraża, ausdrücken, bezeichnen, vorstellen, repräsentiren. Kapłan za spólną zgodą, która się ze słów xiężny nieprzymuszonych znaczyła, ślub dał. *Gorn. Dz.* 94, wyrażała się, okazała się, wyiawiła się, wurde dadurch bezeichnet, ausgedrückt, ging daraus hervor, leuchtete hervor. Nowy zamek Łucki Litwa z gruntu zburzyła, dlatego, aby się tam nie znaczyła possesya Kazimierzowa. *Biel.* 204, by znaku nie było, by śladu, pozoru, dowodu nie zostawić, damit kein Zeichen übrig bliebe. Ledwie co się dzień znaczy, i *źle ieszcze świta, Gdy się do króla zbieżeli. *Pot. Arg.* 426, ledwie o sobie znać daie, ledwie pierwsze znaki daie, giebt kaum ein Zeichen von sich, lässt sich kaum bemerken). Słowo znaczy to lub owo, ma takie lub insze znaczenie, das Wort bezeichnet, bedeutet dieß oder jenes. Afrykanus z samego imienia znaczy, że trzecią część świata zawoiował. *Siem. Cyc.* 116. Co winienem przyiacielowi wolałbym posłuchać, niżeli wielorako się słowo to przyiaciel bierze, albo wielorakie ma człowiek znaczenie. *Pilch Sen. list* 363; *Rs.* знаменовáнїе, cf. sens). *Katholikos iest imię Greckie, i znaczy *się powszechny albo soborny. *Fund.* 71, znaczy, wyraża). Co to znaczy? *Cn. Th.* 1440, co to się znaczy? co to ma znaczyć? dla czego to? na co? was bedeutet das? was soll das bedeuten? was heißt das? was soll das heißen? was soll das? Znaczyć, oznaczyć, dać znać, wyiawić, okazać, bezeichnen, zu erkennen geben, anzeigen, offenbahren. Bóg w cudach wielkość swoię znaczy. *Przyb. Luz.* 318. Ręka Boska w tym wszystkiém iak widzę się znaczy, Jéy poddaię się w moiéy ostatniéy rozpaczy. *Teat.* 44, 107. Sydon, niekiedyś miasto wielkie w Fenicyi, którego mury obalone i teraz wielkość znaczą. *Jer. Zbr.* 2, 118. Wielka tam na nich łaska Pańska się znaczyła. *J. Kchn. Ps.* 171. - Znaczę, znak przykładam, *appono notam*. *Cn. Th.* 1440, bezeichnen, ein Zeichen aufdrücken, eindrücken, cf. cechować, piątnować). Znaczyć, notować, naterminować, anmerken, notiren, aufzeichnen. Zwiedziłem świat, potrzebne znacząc pilnie rzeczy, Którychby prosty pielgrzym w żadnéy nie miał pieczy. *Stryik. pr* - *tr.* Gdy tak boiu wypadki okiem wodza znaczył, Pięknowłoséy Heleny małżonka obaczył. *Dmoch. Jl.* 2, 32, mierzył, miarkował, mit dem Auge messen, abnehmen, ermessen - Znaczyć, naznaczać, wyznaczać, wymierzać, bezeichnen, bestimmen, festsetzen, begränzen, abmessen. Bóg biegiem gwiazd znaczy czasy zimy i lata. *Gorn. Sen.* 574. Pytania nieznaczone, *problemata indeterminata*. *Sniad. Alg.* 1. 40, cf. nieokreślone, nieograniczone). - Znaczę się po czym, *ex signis colligo*. *Cn. Th.*

Th. 1440, miarkuię się podług znaków, znakuię się, znamionuię się; ich nehme aus Zeichen ab, richte mich nach gesehnen Zeichen, orientire mich. – Znaczę przyszłe rzeczy, przeznaczam. *Cn. Th.* 1440, vorbedeuten, *Ross.* предназначать, значить. Znaczący co złego, *ominosus. Cn. Th.* 1440. – *§., *znaczyć co sobie, = ważyć, cenić, schätzen, achten. Ach iakożeś nas nader drogo sobie znaczył, Gdyś krew trunkiem, ciało swe chlebem nam dać raczył. *Pot. Zac.* 10. – *Verb. medium*: znaczyć, znaczenie mieć, być poważanym, bedeuten, gelten, *Crn.* welisheti). Widziałem się dziś z człowiekiem, wiele znaczącym u dworu. *Teat.* 53, 16 cf. znakomity). Znaczenie, waga, poważanie w którym kto zostaie, die Bedeutendheit, das Ansehen, das Gewicht, der Credit, *Boh.* wewznane; *Sr.* 1. znamoscżenosci; *Vd.* oblast, (cf. władza), polhtenje (cf. cześć), mogolhtvu (cf. możność), nagleditvu, (cf. naglądać); *Rs. vulg.* знать. Wpływ iest pierwszym z stopniów, prowadzących do wziętości i znaczenia. Znaczenie, co do władzy, więcey iest iak wziętość, lecz nie zawsze co do szacunku. *Pam. Warsz* 7, 22 *Niemc.* ZNACZYCIEL, - a, *m.*, który co znaczy, notuie, naznacza, der Anzeichner, Bezeichner, Notirer, *Sr.* 1. merkwar, wobczeżchwar. Anonim niei ki, dzieiów Polskich dawny znaczyciel raczey, aniżeli pisarz, powiada że.. *Krom* 59 *annotator verius quam scriptor*). *W rodz. żeńsk.* znaczycielka, die Aufzeichnerinn, Bezeichnerinn, Auszeichnerinn – (*ZNADWORZE. *ob.* nadworze z nadworza; e. gr. Tramy położył w domu około znadworza, aby nie przylegały do murów kościelnych. *W.* 3 *Reg.* 6, 6, *not.* na kamieniach z muru wypuszczonych i wysadzonych; „ ustępy uczynił z nadworza. *Bibl. Gd.*, von außen, von der Außenseite, von der Hofseite. ZNADWORNY, - a, - e; ie *adv.*, od dworu, od podwórza będący; n. p. Ganki były ku sieni znadworney. *Budn. Ezech.* 40, 31, ku sieni zewnętrzney. *Bibl. Gd.*) - (ZNAGŁA, z nagła, *ob.* nagle). - ZNAIOMCA, - y, *m.*, ZNAIOMIEC, - mca, *m.*, znawca, znaiący się na czym, *Ecc.* знатель, der Kenner. Znaiomca umie wybrać, wie co szacować. *Gol. Wym.* 417. Nieznaiome przyniósł ziołka znaiomcowi. *Jag. Gr. B b.* – §. Znaiomiec; ZNAIOMEK, - mka, *m.*; znaiomy komu, znaiomy czyi, znany od kogo, der Bekannte, ein Bekannter; *Vind.* snanez, snanz; *Cro.* znánecz; *Sla.* znanac; *Rs.* знакомецъ. Z szablą przeciwną na znaiomka swego, lub nieznaiomego natrzeć. *Bardz. Tr.* 118; *w rodz. żeńsk.* znaiomka, die Bekannte, *Cro.* znankinya; *Ross.* знакомка. ZNAIOMOŚĆ, - ści, *ż.*, ZNAIOMOSTKA, - i, *ż.*, *zdrbn*; *ZNANOŚĆ, - ści, *ż.*, znanie czego, znanie się na czym, wiadomość, die Kenntniß, Bekanntschaft womit, die Wissenschaft, *Boh. et Slo.* známost; *Sr.* 1. znatżo; *Vd.* snanje, snanost, posnanost (cf. poznanie), viednost, sposnanje, sposnanost, snajozhnost; *Cro.* znánoszt, znanye; *Dl.* umfztvo (cf. um, umienie); *Rg.* znànstvo; *Ross.* знанїе; *Ecc.* смышленїе (cf. zmyślić), извѣство. Nieznaiomość, niewiadomość, *Rs.* незнанїе, незнаемость, неизвѣстность, die Unbekanntschaft, die Unkunde. Znaiomość mieć, znać, wiedzieć, umieć, *Ross.* смыслить, смыслю. Wszedłszy pierwey w iaki stan, niż poznawszy, zawodzić koniecznie bezznanością musi. *Teat.* 52, 43 nieznanością, nieświadomością, niedoświadczeniem. – §. Znaiomość z kim, die Bekanntschaft mit iemanden, *Bh.* znalost; *Vd.* snanje, tovarstvu, (cf. towarzystwo); *Rs.* знакомство. Miałem tam kilka bardzo miłych znaiomości, nie śmiem mówić przyiaciół. *Kras. hist.* 76. Cóż tu przecię za znaiomości bawią Wc Pana? bez tego wiem, że nie żyiesz, a po dobrey przyiaźni i mnie zechcesz zarekomendować. *Teat.* 22 *b*, 16. Życzył sobie biskup, aby z tym xiędzem, tak wybornym mówcą, mógł zabrać znaiomość. *Zab.* 13, 89, *ob.* zaznaiomić się, zapoznać się). Już i ia miałem swoie znaiomostki. *Kras. Pod.* 114 cf. kompaniyki). *ZNAIOM, ZNAIOMY, - a, - e; - o *adv.*, znany, wiadomy, bekannt, kundig; *Boh.* znám, známý; *Slo.* známý; *Sr.* 1. znajomny, znajowny; *Rs.* знаемый, знаемъ, эзнаемо, извѣстный, извѣстенъ. Prawdziwy uczenia sposób iest, postępować od znaiomey rzeczy do nieznaiomey. *Kpcz. Gr. p.* 1, 8, od znaney do nieznaney, vom Bekannten zum Unbekannten. Ten godzien od śmierci chłosty który wielom znaiom wiera Sobie nieznaiom umiera. *Bardz. Tr.* 310. Nieznaiomy, nieświadomy, niewiadomy. *Cn Th.* 545. Mąż z cnot i świata powszechnie znaiomy. *Gaz. Nar.* 1, 108, *Vd.* ozhiten, zielosnan, cf. głośny, sławny, słynny). Znaią mię wszędzie, ten mię pałasz znaiomym światu uczynił. *Boh. Kom.* 4, 240. Znaiomym się stać, *Ecc.* увѣдѣтися. – Znaiomy z kim, znaiomość z kim maiący, znaiomiec czyli znaiomek iego, iemandes Bekannter, mit ihm bekannt, *Bh.* znalý; *Vind.* snan, spośnan; *Rs.* знакомый знакомъ (cf. znakomity), сручный (zaręczyć). Ale przykra iest znaiomych ludzi na świadectwo wzywać. *Siem. Cyc.* 80. Kto to iest? ℞. móy znaiomy, móy dobry znaiomy, moia znaioma, moia dobra znaioma, cf. przyiaciel, przyiaciołka, cf drużba). ZNAK, - u, *m.*, ZNACZEK, - czka, - u, *m.*, cokolwiek znaczy czyli oznacza co, das Zeichen, Kennzeichen, Anzeichen, Merkzeichen; *Bh* cegch (*ob.* ceha), znamenj, znamka (*ob.* znamię; *Bh.* znak, = wznak *qu. v.*); *Slo.* znak; *Sr.* 1. czejch, merkomné czéjch, znamo, czejchwacżk, wopowedżenczko (cf. opowiedzieć; *Sr.* 2. snak, = wznak); *Crn.* famirk (cf. zamiar; *Crn.* snag, snak, nak, njak, is njak *resupinus*; *Hg.* nyak); *Vind* snaminie, pelt; *Cro.* zamèrka, zlamenka, zlaménye, znamenye, (*Cro.* znág, = wznak; *Bs.* zlamen, bigljegh, biglîgh, obigljesge, zamerák, zlamenak, kazanje (cf. kazanie, *ob.* wskazać, pokazać); *Rg* zlâmen; *Rs.* знакъ, признакъ, мѣта, мѣтка, мѣточка (cf. meta, mieść, miotać) замѣта, замѣтка, замѣточка, примѣта, примѣтка (cf. przymiot), отмѣтка, отмѣточка, помѣтка, помѣточка, размѣтка (*Ross.* значекъ 1. chorągiewka 2., kołnierz, 3., znaczek; *Rs* значковый u Kozaków officyerski; *Ross.* навзникъ na wznak); *Eccl.* знаменїе, ярлыкъ, знакъ, пятно (cf. piątno); *Ecc.* вознакъ, взнакъ, на взнакъ, навзникъ, на взничь, = na wznak, возначный *supinus*). Znak iest, który mimo rzeczy owey, którą zmysłom podaie, to ieszcze sprawuie, abyśmy inne rzeczy przez nie poiąć mogli. *Kucz. Kat.* 2, 264; przez znak czego inszego domyślawamy się i dorozumiewamy, iako po stopie na ziemi, czyiegoś tamtędy przeyścia. *Karnk. Kat.* 101 cf. ślad, trop, Zeichen, Spur. Jedne znaki są z przyrodzenia, natürliche Zeichen, które

nad to czym są, coś inszego znaczą, iako dym znaczy ogień; drugie nie są z przyrodzenia, ale ustanowione od ludzi dla porozumienia się, willkührliche Zeichen. *Karnk. Kat.* 102; Znak naturalny, który z natury swéy ma, iż znaczy rzecz iaką; wolnoczynny, który znaczy rzecz dlatego, iż iest na to obrany, albo od Boga, albo od ludzi. *Boh. Pr.* 156. Znak, po którym co poznaiemy, das Kennzeichen, das Zeichen. Z Kluniaku Kazimierz naypierwéy iechał do matki swoiéy; iednak długo nie chciała się k niemu znać matka, bo go nie mogła poznać; aż gdy znaki powiedział, rzekła: *gdyżeś ty iest móy syn. *Bielsk.* 51, cf. znamiona, znamię). – Na migi tylko z sobą mówili przez znaki. *Otw. Ow.* 141, sie unterredeten sich durch Zeichen. Okazawszy na migach wszystkie cechy, przez które są zrozumiałemi znakami, t. i. przyrodzoność, iednostayność, zmysłowność... *Kpcz. Ukł.* 142. – Deszcz znakiem Pańskim odegnał. *Birk. Dom.* 116, znakiem krzyża Świętego, znaczeniem czyli żegnaniem, przeżegnaniem, mit dem Zeichen des Kreuzes. – Znak dla przestrogi, ein Warnezeichen, ein Zeichen. Znowum się bała, abyś dla nieznaku Nie zawiązł był gdzie na Hebrowym haku. *Chrośc. Ow.* 13. Znaczek, kreska w księgach uczyniona od czytelnika dla pamięci lub poprawy. *Cn. Th.* 1440 *asteriscus, obelus*, ein Zeichen im Buche, *Rs.* указатель. To znaydziesz w znaku szóstym. *Sak. Kal. D* 4, w paragrafie szóstym). – Znaki zwycięzkie, *insignia victoriae*. *Siem. Cyc.* 190 Siegeszeichen. Znaki przed domem, ein Aushängezeichen, ein Schild, *Vind.* hishnu kasalu, (cf. wiecha, wieniec, krzyż). Sklep Angielski pod znakiem ielenich rogów. *Teat.* 52 *d*, 20. – *tr.* Nie psuy daremnie Morfeusie maku, Hetman się zdrzymał, lecz tylko dla znaku. *Jabł. Buk. M* 3 *b*, na pozór, niby też to, zum Scheine. – Znak czego ten iest, że, ≈ dowód, Zeichen, Beweis, Anzeige. Być królem, znak iest szczęścia; dać berło, znak cnoty. *Bardz. Tr.* 301. Zazdrość ieszcze w sercu maią, iest to znak, że się kochaią. *Teat.* 52 *d*, 126, *ob.* znać, że się kochaią). Cudność zwierzchnia prawdziwy znak iest a piątnem wnętrznéy dobroci, iak piękny kwiat na drzewie znakiem iest dobrego owocu. *Gorn. Dw.* 409. Znak pewny czego, *specimen*. *Cn. Th.* 1441. Znak na pieniądzach wybity, cecha. *ib.*, der Stempel, das Stempelzeichen. Pruskie miasta, ieżeli chcą monetę bić, niechay stare znaki na nie kładą, a naszych znaków niechay nie kładą. *Herb. Stat.* 84. To znak, to piątno, prawych chrześcian, krzyż a prześladowanie. *Dambr.* 708. – Znak spólny, zmowny, porozumienie. *Cn. Th.* 1441, ein verabredetes Zeichen. Wydawca Judasz dał im był znak, mówiąc: kogo pocałuię, ten-ci iest, trzymaycież go. *Leop. Marc.* 14, 44. Znak zmowny we wsi, w miasteczku, godło. *Cn. Th.* 198. Znak woienny, hasło, das Losungszeichen, Losungswort, die Losung. Na woynie ma żołnierz znak swóy, po którym go od woyska i żołnierza nieprzyiacielskiego rozeznać. *Dambr.* 57. Znak woienny przyszłéy potyczki. *Cn. Th.* 1441, das Angriffszeichen. – Znak, chorągiew, sztandar, die Fahne, Standarte. Oderwało się kilkaset koni od znaku. *Tr.* Prochy, armaty, i wiele znaków woiennych potracił. *Tr.* Towarzystwo Husarskiego, pancernego znaku. *Mon.* 73, 581. – Znak w polu, kopiec, ein Grenzzeichen, Grenzstein, Markzeichen. Znaki graniczne. *Tr.* Lepsze pokazał znaki i kopce. *Tr.* – Ani znaku, ≈ ani znać, ani śladu, auch nicht eine Spur, nicht das geringste Zeichen. Na wiosnę słońce śnieg tak roztopi, że go ani znaku zostanie, a nie wiedzieć gdzie się podzieie. *Rey Zw.* 161. Nadzieią grabarz wesoł w pęciech tocząc taczki, Tusząc, że kiedy tych blizn zaginą i znaczki. *Ryb. Gęśl. B*; ślady). – Do znaku, do cna, do szczętu, do krzty, ze wszystkiém. *X. Kamieński*, gänzlich, völlig, mit Strunk und Stiel. – Do kogo rola *znaku nie należy, na niéy nie może siać. *Grod. Dis. D b*, bynaymniéy, wcale nie, ganz und gar nicht, nicht im geringsten. Przedsię *znaku o tym nie myślimy. *ib. f.* 3. – Znak niebieski, pewna gromada gwiazd, cf. znamię, ein Sternzeichen, ein himmlisches Zeichen, ein Sternbild. Urodził się pod znakiem lwa. *Tr.* Znaki południowe, znaki północne. *Tr.*, cf. zwierzyniec, zodyak. *Ec.* знаконосецъ. Zodyak dwunastą zodyacznemi znakami iest podzielony: Baran idzie przed bykiem, po bliźniętach raki, Lew przed panną uchodzi, to są letnie znaki; Waga chłodzi z niedźwiedziem, strzelec zimnem grozi, Koziorożec ląd wiąże, wodnik ryby mrozi. *Wyrw. G.* 42. – Znak przyszłości, ein Vorbedeutungszeichen, ein Zeichen. Znak pogody, niepogody. *Cn. Th.* 1441. Dobry znak, świerzbi mi ucho. *Cn. Ad.* 187, dobra wróżba). Znak przyszłego przypadku dziwny, bywa na niebie, na powietrzu, na płodzie dziwnym. *Cn. Th.* 1441, ein Zeichen, Wunderzeichen, cf. godło o przyszłych rzeczach, z iakiego trafunku abo mowy wzięte, wróżka trafunkowa, *omen*). Znak, cud, ein Wunder, Wunderzeichen. Żydzi pragnęli znaki widzieć, gdy im co anieli opowiadali. *Biał. Pst.* 77. Nietylko w żydostwie, ale i u nas w chrześciiaństwie, wielu się znakom dziwnym sprzeciwiało. *Biał. Pst.* 10. Nie był żaden taki, któryby takie znaki czynił iak Bóg. *ib.* 238. – §., Dać się komu w znaki, ≈ dać się komu znać, dać mu się poznać, ≈ dokuczać, doskwierać, dopiekać mu, dać mu w tebinki, sich einem fühlbar machen, ihm zusetzen, ihn empfinden lassen, was man vermag. Dobrze się dał we znaki na psiém polu knechtom. *Psalm.* 15. A znasz ty to, że ia twoim mężem? Ŗ. Oy dało mi się to dobrze we znaki. *Teat.* 28, 107. J mnie on się dał we znaki, ten niegodziwy kapitan. *ib.* 15, 95. Umyśliłem dać się dobrze we znaki. *Teat.* 18 *b*, 62. ZNAKOMITNIK, a, – *m.*, *signator* pieczętnik, znakomitnik, znaczyciel. *Mącz.*, der Bezeichner, Zeichenaufdrücker, Besiegler. (*Crn.* imenitnèk, ≈ znakomity, znaczny, znaczący człowiek). ZNAKOMITOŚĆ, – ści, *ż.*, znamienitość, znaczenie, znaczność, die Bedeutendheit, das Ansehen, *Slo.* znamenitost; *Vind.* posthetnost, shtimanlivost, jimenitost, nagledashnost; *Rs.* именитость (cf. imię, imienność), отличительность, отличїе, отличность (cf. odliczyć). ZNAKOMITY, – a, – e; – cie *et* – to *adv.*, znaczący, znaczny, daiący się znać, postrzegać; znamienity, bedeutend, bemerkbar, ansehnlich, schätzbar, cf. zacny, wyborny); *Bh. et Slo.* znamenitý; *Sr.* 1. znamenité, merkomné (cf. miarkować); *Crn.* iménitn (cf. imienny); *Vd.* jemeniten, jimeniten, poshten, shtimanliu, navidliu, nagledashen (cf. *poczcić, *styma nawidzieć, naglądać); *Rs.* именитый, именито, отличный; *Ec.* знакомитъ, знатный, благознаменитый (≈ uroczysty), нарочитый, сановитый, человѣкъ знатнаго чина, вельможа (cf. wielmożny). Nieznakomity, nieznaczny, niesławny, *ignobilis*, *obscurus*. *Cn. Th.* 545. Nieznacznie,

nieznakomito *non insignite. ib.* Sławny z przymiotów duszy, kształtny z ułożenia ciała, znakomity z fortuny i doſtoieńſtw. *Mon.* 69, 76. – Żeby aktor obwinionego o zgwałcenie pokoiu, znakomicie i *sollenniter* pozwał. *Chełm.* 186, uroczyście, formalnie, publicznie, iawnie. – *§. *Rs.* знакомый, знакомъ, znaiomy komu, znaiomy czyi, mit jemanden bekannt, von jemandes Bekanntſchaft. ZNAKOWAĆ *cz. dk.*, znakiem znaczyć, oznaczać, wyrażać, piątnować, cechować, znak przykładać, Zeichen aufdrücken, zeichnen, bezeichnen, einzeichnen, ſtempeln. Znany był w ſtarożytności Azyatyckiéy sposób pierwiaſtkowy znakowania mowy. *Przyb. Pis.* 10, znaczenia, notowania, znakami wyrażenia, *determinowania). Gdy piątnuią i znakuią skóry, wedle znaków odbierać, aby urzędnik braku sobie nie czynił. *Haur. Ek.* 78. Przypłodek wszełki trzeba piątnować, znakować. *ib.* 77. Zbudować z kwieciſtycyh muraw wszyſtkie te mieysca, i znakować świeciſtym głazem. *Przyb. Milt.* 356. Cynobrem malarze krew maluią, ani ieſt rzecz podobnieysza, którąby lepiéy krew znakowała, iako cynobr. *Urzęd.* 408, wyrażała, oddawała, oznaczała). Figura wymalowana gromowego ziela tak znakuie iabłonki, iako gdybyś namalował kapuſtę, a figura miałaby znakować chrzan. *Urzęd.* 38. Z gwiazdy, gdy się promień snuie, Którą wychodzi drogi nie znakuie. *Susz. pieśn.* 2 *D* 2, ani znać, ani znaku, ani śladu, znaku nie zoſtawia, läßt kein Zeichen, keine Spur. – §., znakować się po czym, znamionować się po czym, znaczyć się po czym, miarkować się z znaków, aus Zeichen abnehmen, wahrnehmen, ſich darnach richten. Po bocianach ludzie się znakuią, iaki w którym roku będzie urodzay. *Haur Sk.* 332. – §., *aliter:* znakować się iakim herbem, pieczętować się, używać herbu, pieczęci, im Wappen führen, im Siegel führen. Dom ten snopem się znakuie. *Tr.* ZNAKOWY, – a, – e; od znaku, od znaków, przez znaki, Zeichen =, durch Zeichen. Utrzymuią oni, iż w eucharyſtyi, w chlebie poświęconym ieſt znakowe i hasłowe ciało Chryſtusowe. *Zygr. Gon.* 236 *typicum et symbolicum corpus*).

Dalszy ciąg pochodz. słowa: *znać*, *znam*, *znak*: *znamię*, *znamienity*, *znamionować*, *znamienić*; *snadź*, *snać*, *sna*; *nieznaski*, *niesnaski*; *doznać*, *doznawać*; *doznawacz*, *doznawca*; *naznaczyć*, *naznaczyciel*; *naznamionować*; *obeznać*, *obeznawać*, *oznać się*; *oznaymić*, *oznaymiciel*, *oznaymiacz*; *oznaczyć*, *oznaczyciel*, *oznaka*, *oznak*; *odznaczyć*; *poznać*; *poznawać*, *poznawacz*, *poznawca*; *poznaczyć*: *Poznań*, *Poznański*, *Poznańczyk*; **przedznaczyć*, *przeznaczyć*, *przeznamię*, *przeznanie*; *przyznać*; *rozeznać*, *rozeznawacz*, *rozeznawca*; *uznać*, *uznawca*, *uznawacz*; *wyznać*, *wyznawacz*, *wyznawca*, *wyznanie*, *wyznaczyć*, *wyznaczyciel*; *zaznać*, *zaznaiomić*; *zeznać*.

ZNALEŹĆ, znaleść, *znaiść, *znayść *med. dok.*, znalazł, *znaszedł, *znaydł, znalazła, *znadeszła, *F.* znaydzie, *znaidzie, znaydę *dk.*; znaydować, *znachodzić *kontyn.*, *ob.* naleźć, naydę, nayduię, cf. *Lat.* inuenio, finden, worauf treffen, worauf kommen, worauf ſtoßen; *Vd.* ſnaiti, snaiti, snaiditi; *Cro.* znayti, znàhájam, iznayti, iznahajam). Znaleźć czego się szuka, das Geſuchte finden, auffinden. Wszędzie iéy szukam nieſtety, a nigdzie znaleść nie mogę. *Teat.* 54, 39. Kiedy ci cni Bogowie zniyść tu pozwolili dla znayścia twego oyca .. *Jabł. Tel.* 261; dla znalezienia). Przyszli przymuszeni, na zgotowane gody, po drogach znaydzieni. *Kul. Her.* 286 znalezieni). – Znaleźć z trafunku, natrafić na co, na kogo, zufällig finden, indem einem etwas aufſtößt. Znaydziono rózgę, co się rozwinęła Aaronową. *Leszcz. H. T.* 161, znaleziono). Ledwie znaiść takiego kiedy desperata, Któryby djabłom kazał brać siebie ze świata. *Mon.* 71, 314, znaleźć). Odległą cię znachodzę, w głąb lasów twóy obraz oglądam przedemną. *Tear.* 45 *c*, 35, znayduię, zaſtaię, finden, begegnen, antreffen. Jdźcie teraz, wkrótce się z sobą znaydziemy. *Teat.* 36, 96 zniydziemy się, spotkamy się, zdybamy się, wir werden uns bald wieder finden, wieder zuſammen treffen, wieder begegnen. Znaydować się gdzie, trafem być gdzie, ſich wo zufällig befinden. Znayduiesz się z szulerem, chwal grę i oszukiwanie w karty; znaydziesz się z piiakiem, chwal starego Węgrzyna, znaydziesz się z partyzantem, biy przeciw drugiemu. *Teat.* 25 *c*, 86. – Znaleźć się, przytrafić się, zdarzyć się, ſich finden, ſich vorfinden, ſich ereignen. Nikt nie *znaydł się tłumaczyć to wiadomy. *Leszcz. H. S.* 87, nikt nie znalazł się). Znayduią się tacy, *Rs.* имѣеться, имѣлься, *Gall.* il – y – a; *oppos.* niema, niemasz). Napił się, zasnął, będąc trochę spity, stał się trafunek, że się *znaydł odkryty. *Leszcz. H. S.* 26, iż go znaleziono odkrytym, man fand ihn aufgedeckt. – Znaleźć co, zyſkać, uzyſkać, finden, gewinnen, erhalten, erlangen. Szacunek znaleźć sobie u kogo. *Teat.* 49 *b*, 111; *ob.* zjednać sobie). Znalazł ucznie –, któryż błąd nie znachodzi ucznie? *Kras. W.* 32. – *Znaydować zdanie, wyrok, dekret (*ob.* naleźć, naydować), ein Urtheil *finden (*ob.* Adlg.), ein Urtheil fällen, feſtſetzen, beſchließen, ausſprechen. Chcąc zabieżeć temu, iż takowe dekreta nie były wzruszane, znayduiemy spólną uchwałą, iż .. *Vol. Leg.* 2, 651. – Znaydować co dobrze, źle, = mieć upodobanie, nieupodobanie, sądzić dobrze lub źle o czym, etwas gut oder ſchlecht finden. Uſtawicznie znayduiemy wygodny dom, znayduiemy guſtowne sprzęty, znayduiemy nawet osoby dobrze zrobione. Jak to Wc Pan znayduiesz? *Gol. Wym.* 209, co o tym sądzisz? coć się zdaie? iak ci się podoba?) Cóż w tym koszyczku Chloe znayduiesz, Że go tak bardzo drogo szacuiesz? *Chod. Gesn.* 84, co w nim masz? co w nim upatruiesz? was findeſt du denn an dem Körbchen? – *§. Jakoż się teraz Doryndo *znaydować Raczysz, nie czuiesz teraz tak boleści? *Poſt. F.* 250, iak się masz, iak zdrowie służy, wie befindeſt du dich jetzt? – §., znaleźć się, umieć się znaleść, okazać się takim iak potrzeba, ſich zu finden wiſſen, ſich worein finden, ſchicken, ſich zu benehmen wiſſen. Darmo głos zawiści oſkarżał Polaków o nieiedność; znaleźli się przy zbawieniu oyczyzny. *Gaz. Nar.* 2, 127 *b.* ZNALEŹCA, znaydziciel, *obacz* naleźca, naleźnik, naleziciel, *Cro.* znayditel, Finder, *w rodz. żeńsk.* znalezicielka, *Cro.* znayditelicza, die Finderinn. *ZNALEŹNY, – a, – e, naleziſty, naleźny; *Vd.* snaiden, snaidliu, findbar, auffindbar. Znaleźne, Naleźne, nagroda nalezienia, *Rg.* nàljexa, das Findegeld, das Fundgeld. Dał mu znaleźnego talarów dwadzieścia. *Mon.* 67, 359. Znaleźne w żadnym razie summy pięciuset łutów śrebra przechodzić nie ma. 124 . .

Gall. Cyw. 2, 56. Po dziesięć od sta zwyczayney wartości, iako znaleźnego zapłacić. *ib.* 2, 56.

*ZNALNY, - a, - e, do znania, poznania, mogący być znany, erkennbar, kennbar, möglich kennen zu lernen. Byliśmy między zwrotnikiem i polem australnym. Tym to biegunem ziemi, naymniey dotąd znalnym. *Przyb. Luz.* 152.

ZNAŁOGOWAĆ *cz. dk.*, nałogami zarazić, mit Unarten anstecken. Niezbożni w złym znałogowani. *Wad. Dan.* 215. Nie będzie wiedział końca swoiey złości, tak się zuchwalec w grzechach znałoguie. *ib.* 164, cf. znarowić.

ZNAM; *ob.* znać. ZNAMIĘ, - ienia, *n.*, *ZNAMIONO, - a, *n.*; znamiona *plur.*, znamionko, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Bh.* znamenj, znamka, smaha; *Slo.* znamenj, (*Slo.* známenko akcent, známka litera, znamkomena, známkomenka *antistoechon*, známkodwogec *diaplasmus*); *Sr.* 1. znamo, znamena, czeých (cf. cecha), budmo, budmik, budmicżko, (*Sr.* 1. znamo, snamlo, znamezko, bilda, = obraz); *Sr.* 2. snamé, porok; *Crn.* snamène; *Vind.* snaminje, snamik, snamen, naznamik, sleme, obelish, (*Vd.* snamik, snamink, snamiza, = *nota*; *Vd.* snamnje, sastava, = chorągiew', *ob.* znak; *Vd.* snamen, snamik, nasnamik, snamenilu, snamenika, = pieczęć; *Vind.* snamik, sasnamik, shtempel, = stępel, piątno); *Cro.* znamenye, znamenka, zlamenye, zlámenka, slamenje, czimer; *Dl.* bilig, bilish; *Bs.* zlamen, zlamenak, biggligh, bigljegh; *Rg.* zlamenje, zlàmen, bigljègh, obiglèxa; *Ross.* пятно̀ (piątno), призна́къ, мѣтка, мѣточка, примѣ́та, примѣ́тка, замѣ́тка, замѣ́точка, примѣ́точка, (*Ross.* знамя chorągiew'; tytuł sztychowany, pieczęć, paszport. знаменный chorągiewny; знаменосецъ chorąży, znakonosz); *Ecc.* знаме́нїе, зна́мечко, пятно, (знаменщи́къ, знаменоно́сецъ *signifer*, *vexillifer*), (cf. *Gr.* σημεῖον, σημαίνω, *Hebr.* סימן siman *signum*). Znamię, znak, po którym co poznaią, das Kennzeichen, das Zeichen. W pocałowaniu Judasz zdrayca dał był żydom znamię. *Pieśń. Kat.* 45 die Losung; cf. znak, godło, hasło). Armaty znamieniem miesiąca piątnowane. *Psalmod.* 69, piątnem, herbem, stęplem). Gdy kto ukaże list komisarski, któryby znaczył znamiono granicy; ona granica ma być pewna. *Tarn. Ust.* 7. znak, kopiec, *Vd.* snaminjak, Mahlstein, Gränzstein, Gränzzeichen. Wyrzuty podobney ospy, wcale żadnych po sobie znamion nie zostawuią. *N. Pam.* 4, 29, żadnych znaków, śladów, dziobów). Znamię przyrodzone, blizna. *Dudz.* 75, blizna abo brodawka przyrodzona. *Cn. Th.* 1442, ein natürliches Mal, ein Muttermal; *Rg.* madèx, madexich; *Ross.* родимое пятно. Znamiona dzieciom pospolite, z imaginacyi matki płodowi przydaią się. *Comp.* 10, plamy te zgagą nasze białogłowy zowią. *Syr.* 184; ognie pióra; *Vind.* snaminjie od ognja, vshganu sneme, preshganihe, preshganiza (cf. żegać), ein Feuermal. - Znamię niebieskie, gwiazd pewna liczba i figura. *Cn. Th.* 219, *obacz* znak, ein Sternenbild, ein Himmelszeichen. *Włod.* Na wiosnę słońce przechodzi trzy znamiona, skopa, byka i bliźnięta. *Sien.* 436. W lecie słońce troie znamion przechodzi, raka, lwa i znamię panny. *ib.* - Znamię cudowne, = cud, ein Wunderzeichen, ein Wunder. Bóg cudem uczynił znamiona apostolstwa Pawła Św. w dziwnych znakach. *Biał. Pjl.* 28. Anioł nie opowiada pasterzom dziwnego z nieba znamienia; lecz że nie w miętkiey kolebce, ale w iasłach, uwiniony w pieluszki, Jezus leżeć raczył. *Biał. Pjl.* 77. Znamię cudowne przyszłości, cf. znak, godło, *Rg.* zlamen, koob, prikaza, *Sr.* 1. pżedznamo; *Ec.* предвѣдѣтельное, предознаменательное, cf. prognostyk, ein Vorbedeutungszeichen. - *§. znamię orderowe, ein Ordenszeichen. Znamię orderu tego iest orzeł. *Tr.* - *§. znamię, znak, chorągiew', die Fahne, Standarte, das Zeichen. Kościół woiuiący pod znamieniem Jezusowém. *Bratk.* - §. *Grammat.* Znamię, tym powszechnym wyrazem zowiemy wszystkie znaki pisarskie, *notas orthographicas*, a każde znamię ma w szczególności swoie nazwisko. *Kpcz. Gr. pr.* 1, 7, ein orthographisches Zeichen, ein Schriftzeichen. Znamię prawe *acutus*, znamię lewe *gravis*. *ib.* 1, *prz.* 38. - §. *Botan.* Znamię, *stigma*, iest sam wierzchołek słupka; w nim otwór iest bardzo szczupły, przez który się pyłek dostaie do słupka. *Botan.* 112; die Narbe, die Oeffnung des Stempels, des Staubwegs der Pflanzen.

*ZNAMIENIĆ, *ob.* znamionować, (*ob.* namienić). ZNAMIENITOŚĆ, - ści, *ż.*, znakomitość, znaczenie, zacność, wyborność, die Bedeutendheit, das Ausgezeichnet, Ausgezeichnetseyn, die Auszeichnung, das Ansehen, die Berühmtheit, Trefflichkeit, Vorzüglichkeit, *Slo.* znamenitost; *Vd.* polhtenost, lhtimanlivost, jimenitnost, nagledashnost; *Rs.* имени́тость, знамени́тость. ZNAMIENITY, - a, - e - o *et* - cie *adv.*, znakomity, znaczący, znaczny, znamionowany, przedni, zacny, osobliwy, wyborny, sławny, bedeutend, ausgezeichnet, auszeichnend, angesehen, vorzüglich, treflich, berühmt; *Bh. et Slo.* znamenitý; *Sr.* 1. znamenité, budnowité; *Crn.* iménitn, *Subst.* imenitnèk; *Vind.* jemeniten, jimeniten, polhten, shtimanliu, navidliu, nagledashen; *Cro.* znamènit; *Rg.* zlàmenit, zamieriv (zlamenit, kobni *prodigiosus*); *Bs.* zlamegniv, kto zlamenuje *significans*; *Rs.* имени́тый, знамени́тый, имени́ть; *Ec.* знамена́телень, знаменовательный, благознамени́тый. Przybrał sobie Huniad w stowarzyszenie znamienite xiążę Albańskie, od Turków Skanderbegiem rzeczone. *Krom.* 578 *clarissimum principem*). *In malam partem*: Znamienity łotr i buntownik Barabasz nazwany. *Odym. Św.* 2 *Ff* 3 *b* słynący, osławiony, arcyłotr, ein berüchtigter, ein Erzspitzbube; cf. *czysty, cf. całą gębą, cf. na urząd). *ZNAMIONOGLĄDACZ, - a, *m.*, *Ecc.* знаменозритель, знаменїе смотритель, *Grae.* σημειοσκόπος *prodigiator*; der Zeichenseher. *ZNAMIONOPIS, - a, *m.*, *Ec.* знаменописецъ, *Gr.* σημειογράφος, der Zeichenschreiber, *ob.* znaczyciel, *Slo.* znamenitel, ktery o druhem znamenj dáwá *notor*, *cognitor*. ZNAMIONOWAĆ, *ZNAMIENOWAĆ, *ZNAMIENIĆ (*disting.* namienić, znamienić) *cz. ndk.*, znamieniem znaczyć, znak przykładać, bezeichnen, ein Zeichen aufdrücken; *Bh.* znamenati, zaznamenati, woznamenanj; *Sr.* 1. znamenuyu, woznamoscjam, wotznamnuyu; *Cro.* snamenuvam; *Vd.* sasnaminovati, sasnaminuvati; *Cro.* znamenuvati, znamenújem, známlyam, zlamenujem, zaznamenújem; *Dl.* bilizati, zabilisivam; *Bs.* zlamenovati, obiglisgiti; *Rg.* zlamenovati, zlameniti, zabigljexiti, obigljexiti, biglèxiti; *Ec.* знамена́ти, знамена́ю, знамену́ю, знамена́нїе, знаменова́нный (призна́меную, признача́ю *adsignifico*, *praeterea significo*). Mieysce, z którego strzela,

znamionuie nogą. *Cresc.* 635 naznacza, oznacza). Znamionować, naznaczać co kreſką. *Tr.* Każdy hetman pewnym znakiem i herby znamionuie swoie od inszych, a naywięcey od nieprzyiacielſkich ludzi. *Zrn Pſt.* 38 *b.* – Znamionować co przyszłego, etwas Künftiges andeuten, bedeuten. Roku 1211 kometa wielka była, która wiele złego znamionowała naszym kraiom. *Bielsk.* 116. Oba te sny iedno znamionuią. *Leop Genes.* 41, 26, oznaymuią. *Bibl Gd.)* - Znamionować, znaczyć, wyrażać, wytykać, wystawiać, bedeuten, bezeichnen, ausdrücken, anzeigen. Nie pamiętam, abym kiedy czytał to słowo w tém znamionowaniu, albo by go tym sposobem używali składacze. *Mącz.*, *significatus*, *Rs.* знаменованіе *sens).* Człowiek bez sukni swadziebnéy znamionuie wiarę bez miłości. *W. Pst Mn.* 363, *ob* wyznamionować; *Sr.* 1. pjedsznamenaté *typicus.*) – Znamionować się po czym, znakować się, znaczyć się po czym, *ex signis colligere*, sich nach gewissen Zeichen richten, finden, daran halten. Uszedłczy z więzienia zbłądził w lesiech, bo nie drogą szedł, ale znamionuiąc się po słońcu. *Stryik.* 4o3. Drudzy po tym się znamionuią, że iuż czas zbierania wina, gdy grona poczną więdnąć *Cresc.* 335. Baba, gdy iuż kura nie było, nie maiąc się po czym znamionować, dziewki o północy budziła. *Ezop* 32.

ZNAROWIĆ, *Znorowić *cz. dk.*, *ob.* narowić *Addas*: Ludzie znarowieni. *Tr. Tel.* 144 cf. znałogowani). Wołochowie wrodzoną nieſtatecznością *znorowieni, do Węgrów odpadali. *Krom.* 758; *ib.* 752. Wołek *znorowiony. *Błaż. tl.* C 3.

*ŻNARZ, źnIwiarz, żynarz, *ob.* żeńca. *ZNASZAĆ, znosić; *ob.* znieść.

*ZNAWAĆ; *ob.* znać. ZNAWCA, - y, *m.*, znaiący się na czym, znaiomca, znaiomiec, der Kenner; *Vind.* posnauz, posnuvauz, *f.* poznaviza, poznauka; *Rg.* znanaz; *Bs.* znanać; *Rs.* знамокъ, искусникъ, *Ec.* знáмелъ. Znawcy sztuki probierſkiéy maią osobliwy gatunek robot swoich. *Kruml. Chym.* 45.

ZNAYDOWAĆ, znayduie; *ob.* znaleźć. ZNAYDZICIEL, - a, *m.*, znaleźca, naleźca, naleźnik, *Cro.* znaydìtel, der Finder. Znaydziciel pieniędzy, skarbu. *A. Zam.* 110; *w rodz. żeńsk.* znaydzicielka; *Cro.* znayditelìcza.

*ZNAYMIĆ *cz. ndk.*, *znaymować *kontyn.*; *ob.* oznaymić, oznaymować, anzeigen, andeuten, bekannt machen. W symbolice żebra życzliwość znaymuią, bo są serca bliſkie. *Chodk. Koſt. epigr.*, cf. znamionować, znaczyć, oznaczać). W tém sługa rozkaz znaymi.. *ib.* 29, uwiadomia). – *§., ZNAYMOWAĆ *ob.* ponaymować, nach einander miethen, erkaufen. Za to śrebro znaymował łotry, bieguny i puſte a ubogie ludzie. *Biel hſt.* 50, *ob.* przenaiąć, przekupić.

ŻNĘ, źniesz, żnie; *ob.* żąć.

ZNĘCIĆ *cz. dk.*, znęcać *ndk.*, nęcąc przyciągnąć, przynęcić, zwabić, zusammen locken, herbey locken, zusammen födern, heran födern, *pr. et fig. tr* Piianica wspólbiesiadników swoich znęcił, i przyzwyczaił do wina. *Pilch. Sen. Gn.* 295. – §., znęcać się nad kim, paſtwić się nad kim, sich an iemandes Quaal weiden, die Augen weiden, ergötzen. Szaty na nich targali, włosy ich szarpali, ciała katowali, po ziemi włóczyli, i tak bardzo nad niemi się znęcali, że domownicy słysząc wrzaſk i kołat, bieżeli, żeby ie ratowali. *Wys. Jgn.* 123. Jakże ci, którzy się mogą znęcać nad nią, są złośliwi! *Teat.* 18, 1o3. Jakby o Bogu nigdy, że ieſt, nie wiedzieli, Znęcaią się synowie nad krwią, z któréy wzięli. *Karp.* 1, 190. Kar publicznych, raczéy odſtręczenie drugich od zbrodni podobnéy, niż znęcenie się nad winowaycą, celem być powinno. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 149. ZNĘCACZ, - a, *m.*, ZNĘCICIEL, - a, *m.*, ponęciciel, zwabiciel, der Zusammenlocker, Anlocker. Uśmiech, oszczerca, znęcacz słodkiéy krotofili, Wdzię̇kami chytrość umili. *Kniaz. P.* 3, 160.

ZNĘDZIĆ *czyn. dk.*, *ob.* nędzić; wynędzić, nędznym uczynić, do oſtatniéy nędzy przyprowadzić, höchſt elend machen. Niewiaſty swoią pięknością mogą znędzić, abo ubłogosławić, dać zdrowie albo chorobę, śmierć abo żywot. *Gorn. Dw.* 3o8. Niewolnice ogniem i mękami skarane i znędzone gubią. *Warg. Cez.* 139, wysilone, wycieńczone, wymęczone, zmęczone). Przez siedm lat głód miał znędzić Egipt. *Leop. Genes.* 41, 36, strapić). Panny iego znędzone. *W. Tren.* 1, 4, *smętne są. *Bibl. Gd.*) Kościoł Smirneńſki był wielekroć od nieprzyiacioł srogich złupion, znędzon i udręczon. *Rey Ap.* 21. Faraon znędził lud Jzraelſki. 1 *Leop. Exod.* 5, 23, ścisnął. 3 *Leop.*, gorzéy się obchodził z ludem. *Bibl. Gd.*, ciemiężył, uciemiężał, bedrücken, drücken. Oszukał on mię; ale nie dopuścił Bóg, aby mię znędził. *Budn Genes.* 31, 7, nie dopuścił Bóg, aby mi szkodził. *Bibl Gd.*) ZNĘDZIEĆ, ZNĘDZNIEĆ *niiak. dk.*, *ob.* nędznieć; ſtać się nędznym, a wynędzonym, höchſt elend werden. Znędzniałem był, a zbawił mię Jehowa *Budn. Ps.* 116, 6; byłem uciśniony, wspomógł mię. *Bibl. Gd.)* W dzień on znędznieie sława Jakubowa. *Budn Jes.* 17, 4, umnieyszona będzie. *Bibl. Gd.*, upadnie, uszczerbek poniesie). Opilſtwo ieſt przyczyną znędznienia Polſkiego. *Star. Ref.* 57. Prorokowali o walce, i o znędzeniu i o głodzie. *W. Jer.* 28, 8, o uciśnieniu. *Bibl. Gd.*, Elend, Bedrückung, Druck. - (ZNEGOCYOWAĆ; *ob.* negocyować). - ZNĘKAĆ *cz. dk.*, *ob.* nękać; zmęczyć, strapić, abquälen, abmartern. Żywe troſki, któremi znękany ieſtem, stargały siły moie. *Gaz. Nar.* 1, 73 *b*, *Cro.* znùczan *usu attritus*). – Nasz to Oſtrogski Konſtantyn waleczny Pod Orszą hardość nieprzyiacioł znękał. *Kras. W. Ch.* 65, skruszył, ukromił, przełamał, złamał, poraził, er hat sie gebeugt, gebrochen, gedemüthigt.

*ZNIADŁY, - a, - e, śniadny, iadalny, do zjedzenia, zjadania, eſſbar, zu Essen. Macie-li tu co zniadłego? *Sekl. Jan.* 21, macie-li co ku iedzeniu? *ib.*

ZNICOWAĆ; *obacz* nicować, wynicować, przenicować, *ZNIDĘ, znìydę; *obacz* zeyść, *zniyść. ZNIECIĆ; *obacz* niecić, wzniecić.

ZNIECHĘCIĆ, *ob.* niechęcić. *Addas*: To tylko wymyślono dla zniechęcenia króla z seymem. *Gaz. Nar.* 1, 1o3, dla poróżnienia, dla niesmaku, wechselseitige Abneigung zu erregen.

ZNIECIERPLIWIĆ, *ob.* niecierpliwić; ungeduldig machen. *Addas*: nieprzyiaciele zaczęli strzelać do naszych; nasz porucznik ſtał długo spokoynie; nakoniec zniecierpliwiony, kazał dać ognia. *Gaz Nar.* 2, 262, strona nasza spokoynie znosiła to wszyſtko, co tylko złość wynaleźć mogła, by ią potwarzami zniecierpliwić. *Uſt. Konſt.* 1, 15o.

ZNIEDŹWIEDZIĆ *czyn. dok.*, na niedźwiedzia przerobić, zdziczyć, einen zum Bären machen; ihn verwildern laſſen. U nas się zniedźwiedzili. *Pot. Pocz.* 706, zdziczeli, zleśnieli, ſie ſind verwildert.

ZNIEMCZYĆ, **ZNIEMCZEĆ**; *ob.* niemczyć, niemczeć. *Addas*: Nie wiedzieć, czy to było prawdziwe iego nazwiſko, nie zniemczone i złacinione. *Nar. hiſt.* 5, 183. Zemomysł, gdy się iął nazbyt bracić z Krzyżaki, iakoż był i zniemczał prawie, odſtąpili go poddani. *Bielsk.* 154. **ZNIEMIEĆ**, *ob.* niemieć, oniemieć.

ZNIENACKA, ***ZNIENADZKA** *adv.*; *ob.* z nienacka. Znienacka, po mału. *Cn. Th.* 1442; *Włod.* (cf. z nieobaczka); allmählig, unvermerkt (cf. niepoſtrzegle, niezuacznie). Północne krainy po lekku a znienadzka były narodami napełnione. *Stryik.* 38.

ZNIENAWIDZIEĆ *med. dk.*, *ob.* nienawidzieć; powziąć nienawiść przeciwko komu, einen Haß gegen jemanden faſſen. Tę maią przebrzydłą przywarę owi, co szczęściem zbuiali, że których obrazili, tych też znienawidzili. *Pilch. Sen. Gn.* 257. Przyrodzenie każdego człowieka Wſkok znienawidzieć gdy kogo urazi. *Pot. Syl.* 65 *oderunt, quem laeserunt.*

ZNIEOBACZKA *adv.*; *ob.* z nieobaczka.

ZNIEPOWAGA; *ob.* zniewaga. **ZNIEPOWAŻENIE**; *ob.* ponieważenie, niepoważenie. **ZNIEPOWAŻYĆ**, zniepoważać; *ob.* ponieważyć, ponieważać; *ob* znieważyć.

ZNIEPOŻYTECZNIEĆ *niiak. dk.* (*ob.* pożytecznieć), ſtać się niepożytecznym, unnütz werden. Wszyscy zniepożytecznieli, niemasz czyniącego dobroci. *Budn. Rom.* 3, 12, wespół stali się nieużytecznymi. *Bibl. Gd.*)

ZNIEPRAWIĆ *cz. dk.*, robić kogo nieprawym, skazić iego prawość, einen unbieder machen, ihn verderben, anſtecken, verſchlechtern, verſchlimmern. Znana ieſt ich przedayność; pieniądze ich zniepraWiły. *Gol. Wym.* 321, *Stan. Leszcz.*) **ZNIEPRAWIEĆ** *niiak. dk.*; *ob.* nieprawieć, ſtać się nieprawym, unrechtlich, unbieder werden. *Addas*: Nieprawie uczyniliśmy. *Budn. Dan.* 9, 5 właściwiey: znieprawieliśmy. *ib.*

ZNIEŚĆ, zniósł, znieśli, *F.* zniesie, zniosę *cz. dk.*; znosić *ndk.*; *znaszać *kontyn.*; *Bh.* ſneſti, ſneſl, ſneſu, ſnaſſeti; *Slo.* zněſti, znoſiť, znáſſeti, ſnaſſeti, ſnáſſim; *Sr.* 1. ſneſcž, zneßem, znoſchem, zneßu, znoſchu, znoſchuyu, romadu noſchu; *Crn.* ſnêſti, ſnêsem; *Vd.* saneſti (*ob.* zanieść), doneſti (*ob.* donieść), preneſti (*ob.* przenieść); *Cro.* znáſſam; *Bs.* sneſti, ſniti, snoſiti; *Rg.* ſnjèti, ſnoſſiti, ſnoſsim; *Rs.* снесть, снести, сносить, сношу, снашивать; *Ec.* носить, ношу. Znoszę co do kupy, gromadzę, kupię. *Cn. Th.* 1443, zuſammen tragen, zuſammen bringen, zuſammen ſchleppen. Polacy z częſtych pogromów poganina znaczne korzyści znaszali do domów. *Tward. Wł.* 86. Grosz cichy troſkliwego znosi miliony. *Kras. hiſt.* 2, 100. Bądź męzka, bądź żeńska płeć, wespół łzy swe znoście, A sobie iałmużnicy swéy płakać pomożcie. *Groch. W.* 526, zlewaycie). Dla swego dobra co czynisz narodu, Jakie dłań znosisz kroki i staranie.. *Zab.* 13, 14 *Zabł.*, raz w raz czynisz). Znoszenie, zniesienie, *Bh.* ſnuſſka, *Slo.* ſnuſſka, zbirka; *Rs.* снось, сноска zbiór, składka, die Zuſammentragung, die Sammlung. Spiſki takowe na przyszły seym maią być zniesione, a dopiero z takich spiſków łatwiéy się rozeznać będzie mogła szkoda Rzpltéy. *Vol. Leg.* 2, 615, rejeſtra maią być złożone, przyniesione). Rzplta nasza ze dwu państw i narodów w ieden się lud zniosła i spoiła. *Vol. Leg.* 2, 770, złączyła się, zbratała się, zuſammen vereinigen, verbinden, verbrüdern. W kopytny róg paznokci pięć a pięć się zniosły. *Zebr. Ow.* 48, skupiły się, połączyły się, zbiegły się). – Znoszę co z czym, porównywam, przyrównywam. *Cn. Th.* 1443, etwas gegen einander halten, mit einander vergleichen, *Rs.* звѣрять, свѣрить cf. sprawdzić, zweryfikować, cf. zwierzyć). Gdy znosimy apoſtoły, iako paſterze, z paſterzem apoſtołem Piotrem, xiążęciem go paſterzów tych znamy. *Smotr. Ex.* 52. Trzeba pilnie zważyć, czego się podeymuiemy, i siły nasze z temi rzeczami, które bierzemy na się, znieść i pomiarkować. *Pilch. Sen. Gn.* 292, zmierzyć). Nie mogą przeciwnicy w swoim przedsięwzięciu żadnéy słusznéy konsekwencyi czynić, czyniąc znoszenie albo stosowanie rzeczy podobnych i nierównych. *Salin.* 4, 303. – Znoszę się z kim, naradzam się, radzę się kogo. *Cn. Th.* 1443. mit einem conferiren, Rückſprache nehmen, ſich mit ihm berathen, cf. dokładać się kogo). Naradzam się z kim o czym, namawiam się, znoszę się, namyślam się, porozumiewam się z kim. *Cn Th.* 473. Znoszenie się z kim, naradzanie się. *Cn. Th* 1443. – §, Znoszę co na dół; *Vd.* dolneſti, dolneſhnia; *Sr.* 1. dehle neßu); herunter tragen, herabtragen, abtragen. Znoszę co precz. *Cn. Th* 1443. Zbytek Rzymian do tego przyszedł ſtopnia, że całe góry znaszali. *Pilch. Sen. Gn.* 173, równali z ziemią; ſie trugen ganze Berge ab. Wał znosić, przekop równać, tłuc działami mury. *Star. Vot. C* 4. Turek traktować nie chce, ażby Bersadę miaſto ukrainne zniesiono. *Tward. Wł.* 64, zburzono, zniszczono, der Erde gleich machen. Zaczęto pierwszy wſtępek do boiu, dymem znosząc bardzo wiele wsi. *Krom.* 446, niszcząc, zgładzaiąc). Pirra i Antyocha potężnego i Hanibala śmierć zniosła straszliwego. *Lib. Hor.* 70 zgładziła, aus dem Wege räumen. Alexander VI. kilku kardynałów trucizną znieść poſtanowił. *Zygr. Pap.* 329. – Pocieszył smutne, Zniósłszy z nich iarzmo niewoli okrutne. *Odym. Sw.* 2 *K k* 4 *b*, zdiąwszy, er hob es von ihnen ab, nahm es ihnen ab. – Znieść nieprzyiaciela, znieść woyſko nieprzyiacielſkie, do szczętu porazić, zabrać, w niewolą wziąć, den Feind aufs Haupt ſchlagen, aufheben, ihn gänzlich aufreiben, gefangen nehmen. Ciężką zimę wiatr ciepły znosi, uſtępuie wiosna latu, i to się precz od nas gotuie. *Lib. Hor.* 99, ruguie, paruie, verdrängen. Znieść co, skasować, caſſiren, aufheben, *Crn.* doliperpravem). Gdyby to w moiéy mocy było, zarazbym poiedynki zniósł. *Boh. Kom.* 4, 230; co? poiedynki znosić? wolałbym, żeby zniesiono chléb, wodę i powietrze, niż poiedynki. *ib.* Gdy się znosi wina, znosi się i kaźń. *Zygr. Gon.* 310. Tomasz wyznaniem zniósł swą niewierność, z wiernych zbudowaniem. *Odym. Sw.* 2 *N n b*, poprawił, zgładził, nagrodził, powetował). Jednę rzecz przeciwną położywszy, druga się znieść musi. *Zygr. Pap.* 136, eins hebt ſich mit dem andern auf. Cała xięga Bertrama zgoła niech będzie zniesiona. *Zygr. Gon* 291, *auferatur*). – Znosić suknie, szaty, odzienie, znoszeniem spotrzebować, wytrzeć, abtragen ein Kleidungsſtück, durch Tragen abnutzen; *Crn.* obnositi, obnôsem, ponositi, po-

nêsem; *Vd.* ponoſiti, obtinſhati, ponnzati; *Rs.* износишь, изнашивашь, испаскашь. Już wcale był ſtary kapelusz i wniwecz znoszony, Kąty się rozpadały, i psuły się strony. *Zab.* 12, 67, der Hut war gänzlich abgetragen; *Ross.* поношенной. Znoszona suknia, rzecz, *Rs.* износокъ, обносокъ, обносочекъ. Znoszenie sukni, *Crn.* obnôshna, die Abtragung, Abnutzung. - §. Znieść, unieść, udźwignąć, *pr. et fig. tr.*, tragen, ertragen, aushalten, bestreiten. Gdyby tego człeka, gdy go pławili, była woda zniosła, toby go lud o czarodzieyſtwo potępił. *Pam.* 83, 2, 153. Więcéy podobno przyiąłem ciężaru, aniżeli znieść potrafię. *Siem. Cyc.* 14. Oto baranek boży, który znasza grzechy świata. *Gil. Kat.* 227, dźwiga na sobie, nosi, unasza). Już ubóſtwo iego więcéy nie znosiło kosztów w *nakładziech prawnych. *Paszk. Dz.* 115; nie wydołało, nie wyſtarczyło, konnte ſie nicht beſtreiten, ertragen. Miaſto pałacu mieszkał w lochu ciemnym, lecz inaczéy nie zniósł czas, i uſtawna trwoga .. *Groch. W.* 297, die Umſtände erlaubten es nicht anders, brachten es ſo mit. Niektóre tylko zabawy ukázać ci trzeba, iako czas zniesie, iako ukaże potrzeba. *P. Kchn. Orl.* 1, 63. Derwiszę muzykę piszczałki wydoſkonalili, iako może znieść inſtrument. *Kłok. Tur.* 171, ile pozwala, ile się daie, ile może się wydoſkonalić). Znieść co, wytrzymać co, ertragen, aushalten. Nieprzyiaciele nie mogąc nawet znieść twarzy naszych, których sobie za czartów iakich dla natarczywości poczytali, uciekać poczęli. *Ustrz. Kruc.* 3, 132. - Znieść, zcierpieć, ertragen, erdulden, dulden, geduldig tragen, leiden; *Crn.* uterpęti; *Sr.* 1. pźecźerpu (cf. przecierpieć); *Vd.* preneſti, preſtat, preterpet, odshaloſtitiſe, sashaluvati, isshaluvati; *Cro.* podnezti, podnashati, podnasham; *Bs.* podnjeti, trripiti, podnositi; *Rs.* умерпѣть, умерпливаю (cf. ucierpieć); *Ec.* подьяши, подьемлю (cf. podjąć). Jeśli iaka przykrość ci dokuczy, Znoś w cierpliwości, nie wſkóra, kto mruczy. *Mon.* 73, 106. Nieszczęścia nie czuć, rzecz nieludzka; nie znieść, niegodna męża. *Oss. Sen.* 50. Umiem i niedoſtatek ścierpieć, umiem znieść doſtatek wszyſtkiego. *Zygr. Gon.* 354. Tym cięższe nad sobą panowanie czuie, im niechętniéy ie znosi. *Pilch. Sen. Gn.* 320. Ci którzy maią wiarę, gotowi wszyſtko znaszać i cierpieć. *Baz. hſt.* 241. Choć go częſto obrażamy, on nas w cierpliwości znasza. *Ryb. Ps.* 201. Dla Boga znaszałem urągania. *W. Ps.* 68, 8, dla Boga ponoszę urąganie. *Bibl. Gd.*) Umiéymy znaszać przymówki, potwarze. *W. Pſt. W.* 208. Niemały to stopień mądrości, cierpliwie znosić głupſtwa ludzkie. *Zab.* 13, 75. Znosić stałym sercem dotkliwości. *Teat.* 4 *b*, 166. Gdy mężnie znosisz, każdy ból mniéy cięży. *Morszt.* 66. Kto dawną krzywdę znosi, ten zaciąga nową. *Pot. Arg.* 616. By za mnie ociec legł w grobie, Nie zniosę tego na sobie. *Teat.* 3 *d*, 40, das kann ich nicht über mein Herz bringen. Nie zniosę tego, aby miał iaki krok uczynić przeciwny rozsądkowi. *Teat.* 8 *c*, 30. Ani ia waszych obyczaiów zniosę, ani wy mego rządu zcierpieć będziecie mogli. *Warg. Wal.* 202. Państwo dwóch nigdy nie zniesie. *Bardz. Tr.* 312. Patrzayże, iako senat zniósł niecierpliwie, iż woyſko dopuściło Kwintowi zginąć. *Warg. Wal.* 56, oburzył się, źle to przyiął). - §., znosić kogo, = cierpliwie wyglądać, geduldig erwarten, harren. Dusza nasza znosi pana; bo ratunkiem i obrońcą naszym ieſt. *Leop. Ps.* 32, 20, oczekawa pana. *Bibl. Gd.*) Wszyscy, którzy ciebie znoszą, nie będą pohańbieni. *Leop. Ps.* 24, 3, którzy oczekawaią ciebie. *Bibl. Gd.*) - *§., znieść się, unieść się, zapędzić się, zabiec, zu weit rennen, vorrennen, zu sehr in den Schuß gerathen, ſich vorſtürzen. Rozumu gończemu psu trzeba, albo żeby się znosił, albo skoro się obaczy, że się zniósł, żeby umilknąwszy, cicho zaiąca zakładał. *Oſtror. Myśl.* 9. - §., Kokosz iaie zniosła. *Tr.*, *Cn. Th.* 1443, *ouum edidit*, *emisit*). Wie zrzędna gospodyni, kiedy kokosz iaie znosi; bo iéy kwokaniem nudnym słyszeć daie. *Zab.* 10, 75 *Koss.*, ſie hat ein Ey gelegt. Kura przy zniesieniu częſto iaie zjada *Tr.*, beym Eyerlegen.

ZNIEWALAĆ; *ob.* zniewolić, niewolić.

ZNIEWAGA, - i, *ż.*, zniewažanie, znieważenie, poniewažanie, poniewaženie, zhańbienie, łżenie, hańba, obelga, die Verunehrung, Beſchimpfung, Verachtung, die Schimpflichkeit, Schande. Jdź sobie ztąd, zniewago Parnaſsu! *Boh. Kom.* 4, 150, cf. wſtyd, wyrzut, cf. smród. ZNIEWAŻCA, - y, *m.*, ZNIEWAŻYCIEL, - a, *m.*, zniepoważaiący, poniewažaiący, hańbiciel, der Verächter, Verunehrer, Beſchimpfer, Frevler. Owoż nasz znieważyciel, owoż ieſt, krzyknęła. *Zebr. Ow.* 267 *contemtor*, *ob.* gardziciel, pogardziciel, wzgardziciel). Człowiecze plemienie Bogów znieważcą było. *Zebr. Ow.* 6; *ib.* 224. Mieli go za szalonego albo za znieważcę taiemnic Pańſkich, gdy tak służbę bożą odprawował. *Pim. Kam.* 90. Episkop ten degradacyi podpadł, iako znieważca poſtanowienia Apoſtolſkiego. *ib.* 178. *w rodz. żeńsk.* znieważycielka ZNIEWAŻNIĆ *cz. dk.*, nieważnym uczynić, wniweczyć, ungültig machen, vernichten. Jego tryumf ich męſtwem będzie zniewažnionym. *Przyb. Luz.* 9. ZNIEWAŻYĆ *cz. dk.*, zniewažać *ndk.*, zniepoważyć, poniewažyć, nieuczcić, pogardzić, wzgardzić; obelżyć, zhańbić, nicht ehren, verachten, verſchmähen, verunehren, beſchimpfen. Ukarać ludzi swawolnych, i prawa znieważaiących. *Vol. Leg.* 3, 6, gwałcących). Nie uſtąpi-ż miłość znieważona uczuciu przyrodzonemu? *Teat.* 4, 118. Gdy zdrożność w usłudze gospodarz poſtrzeże, niepowinien czeladź w obecności gości zniewažać; ieſt to albowiem dzikie grubiiańſtwo. *Kras. Podſ.* 2, 54, zawſtydzić, zelżyć.

ZNIEWCZASOWAĆ *cz. dk.*, *ob.* niewczasować, uniewczasować; niewczasem strudzić, durch Mangel an Ruhe ermüden, abmatten. Zniewczasowana niespaniem orlica U myśliwca na ręku dzikość swą rzuca. *Tward. Pasq.* 8. Skoro tylko słońce wschodziło, zniewczasowanych nieprzyiaciół zaraz trapi i morduie. *Chrośc. Fars.* 456.

ZNIEWIDZIĆ *czyn. dk.*, uczynić niewidzialnym, unſichtbar machen. Przyydą grube ciemności, wszyſtko się zniewidzi. *Przyb. Milt.* 387, zaćmi się.

ZNIEWIERZYĆ się *zaimk. dk.*, przeniewierzyć się, ſtać się wiarołomnym, ungetreu werden, die Treue brechen, (*Cro.* zneverùjemſze *rebello*, znevèra *rebellatio*). Poślubiona gwałtem, zniewierzyła się młoda żona staremu mężowi. *Mon.* 76, 552.

ZNIEWIEŚCIAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, bycie zniewieściałym, niewieściuchoſtwo, *Bh.* zženiloſt; *Cro.* ſanſztvo; *Ec.* женство, женоподражанїе, ласкосердїе, ласкосерд-

ство; die Weibischkeit, Weiblichkeit, Verzärtelung. Rycerstwo z swoiéy zniewieściałości chełpiło się. *Stas. Num.* 2, 123. ZNIEWIEŚCIĆ *cz. dk.*, *ob.* niewieścić, weibisch machen. *Effoemino* zniewieściam, to jest, z mężnych czynię niewieście, t. i. nieśmiałe, mdłe, miękkie. *Mącz.* ZNIEWIEŚCIEĆ *niiak. dk.*, *obacz* niewieścieć, weibisch werden, *Ecc.* хлакосердствовать. Takeśmy zniewieścieli, tak dalece zmiękli, Żebyśmy się dziadowskich rynsztunków przelękli. *Pot. Pocz.* 328. Dziwowali się Włosi zniewieścieli, iż Cymbrowie ważyli się w zimne niewczasy do nich przez wyniosłe skały ciągnąć. *Stryik.* 34. Zniewieściały, *Bh.* zjenilý cf. żona).

ZNIEWOLIĆ *cz. dk.*, zniewalać *ndk.*; *ob.* niewolić; wolności pozbawić, podjarzmić, podbić sobie, der Freyheit berauben, unterjochen. Zniewoloną Włoską ziemię od Langobardów wybawił. *Sk. Dz.* 733. Zniewolić się komu, = oddać mu się całkiem, sich einem ganz hingeben. Boga opuszczali, a zniewalali się Bogom cudzym. *Budn.* 1 *Sam.* 8, 8; służyli Bogom obcym. *Bibl. Gd.*) Jakąż się nie zniewolę dla ciebie wdzięcznością, ieśli tego dokażesz? *Zabł. Zbb.* 8, iaką zięty, przeięty, zobowiązany będę ci wdzięcznością, mit welcher Dankbarkeit werde ich an dich gefesselt werden, dir ergeben seyn! Zniewolić się sobie na spólną pomoc, iest wielki pożytek. *Sk. Kaz.* 51, zobowiązać się, związać się sich wechselseitig verpflichten, verbinden. – Zniewolić sobie kogo, = zjednać go sobie, zobligować, zobowiązać go sobie, sich iemanden verpflichten, sich seiner bemeistern, ihn an sich ketten, ihn ganz gewinnen. Ziemowit ludzkością i hoynością serca i chęci tak żołnierzów, iako i panów radnych, przeciwko sobie zniewalał. *Krom.* 50.

ZNIEZBOŻNIEĆ *niiak. dk.*, *ob.* niezbożnieć, stać się niezbożnym, t. i. bezbożnym, gottlos werden. Zgrzeszyliśmy, zniepraweliśmy i zniezbożnieliśmy. *Zrn. Pst.* 119 *b.* Niezbożnie czyniliśmy. *Budn. Dan.* 9, 5, właściwie: zniezbożnieliśmy. *ib.*, niezbożnieśmy się sprawowali. *Bibl. Gd.*) Ziemia zniezbożniała. *Budn. Jez.* 24, 5, ziemia splugawiona iest pod *obywatelami swoimi, abowiem przestąpili prawa, wzruszyli przymierze wieczne. *Bibl. Gd.*)

*ZNIK, - u, *m.*, zniknienie, *ob.* zniknąć; cf. nik, wnik, ponik. ZNIKAĆ; *obacz* zniknąć. ZNIKĄD; *ob.* zniskąd. ZNIKCZEMNIĆ *czyn. dk.*; *ob.* nikczemnić, unikczemnić; nikczemnym uczynić; wniwczyć; nichtgeltend machen, ungültig machen, vernichten. Pokóy byłby dla was nieszczęściem; onby znikczemnił wasze męstwo, onby osłabił te niezwyciężone barki. *Stas. Num.* 1, 215. Umowę zemną znikczemnili. 1 *Leop. Jer.* 31, 32, zgwałcili 3 *Leop.*, przymierze wzruszyli. *Bibl. Gd.*) ZNIKCZEMNIEĆ, znikczemniały; *obacz* nikczemnieć. ZNIKNĄĆ *niiak. idntl.*; znikać *ndk.*, *ob.* niknąć; zniknąć z oczu. *Cn. Th.* 1443, zgubić się z oczu, aus den Augen verschwinden, vergehen, untergehen *pr. et fig. tr.*, *Boh* zanjžeti (*Boh.* znjknauti, znjkl *oriri*, *nasci*, (*ob.* wyniknąć), *elabi*, *euadere*); *Vd.* smegniti, (cf. zemknąć), sgeniti, sgniniti, vihniti, vbihniti, sibniti; *Cro.* izniknuti, iznikujem; *Bs.* izgignuvati, izvitriti, ludovati; *Eccl.* исчезнсшоваться, изчезнушь. Znikać, z oczu umykać, sich dem Gesichte, dem Auge entziehen. Znikaią gwiazdy, gasną. *Cn. Th.* 1443. Często widziem gwiazdy znikłe Łudzić tylko oczy zwykłe. *Teat.* 46 *c*, 45, znikome, znikliwe, miiaiące, migaiące się na czas, vergehend, verschwindend, schwindend, vergänglich, *Ecc.* исчезновенный. My wczoraysi, i iak znikłe cienie, Tak dni ubiega naszych przedłużenie. *Chrośc. Job.* 33. Zniknął anioł, duch; er verschwand. Za anielskim, stał się otrzeźwiony Zniknieniem, orszak z boiaźni struchlały Halabartników, którzy grobu strzegli. *Odym. Sw. M m b.*, nach dem Verschwinden des Engels. Jako obłoki, ułożone w góry Od słońca albo od wiatru znikaią, Tak pałac znika, a same z natury Sprawione skały i góry zostaią. *P. Kchan. Jer.* 416. Noc znikała w swym rańtuchu szarym. *Przyb. Milt.* 175, umykała, brała się precz, die Nacht verschwand, schwand, ging vorüber. Gdy to mówią, czas znika. *Hul. Ow.* 74, ubiega, upływa, przepada). Zginiesz, i cel żądań twoich zniknie. *Teat.* 5, 135 przepadnie). Nadzieia nawet zniknęła iuż dla mnie. *Teat.* 49, 4 zgasła). Zwyciężył nałóg, i nadzieie znikłe. *Klon. Fl. C* 4 znikome, marne, czcze, vergängliche, eitle Hoffnungen. – Jasność dnia oczy moie mgłą zaymuie ciemną, A drżące me kolana znikaią podemną. *Teat.* 45 *c*, 17, umykaią, schylaią się, opadaią, die Kniee wanken. – §., znikać czego, unikać czego, einem Uebel zu entgehen suchen, es meiden, vermeiden. Uchodzę czego, wolnym od czego zostaię, znikam czego, uszedłem, uchroniłem się tego owego, *euadere*. *Cn. Th.* 1172. Dla niezdrowia wielu rekreacyi uchronić się mógł; inaczéy żadnym obyczaiem zniknąćby ich był nie mógł. *Wys. Al.* 57. Gdyżeś sam lud upominał w polu, aby statecznie walczył, przecoż sam chcesz znikać śmierci, a przy ludu swym nie stoisz? *Jer. Zbr.* 84. Przebóg, niechay téy niesławy niemamy, Że niebezpieczeństw i pracy znikamy Dla rzeczy słusznéy i tak sprawiedliwéy! *P. Kochan. Jer.* 100. Piłat zniknąć chciał sądu Pana Jezusowego, ale go do Heroda odesłał. *Zrn. Pst.* 3, 780, chciał się z tego uwolnić, nie chciał się wdawać w to, er wollte nicht damit zu thun haben, sich davon los machen. **Zaimk.*, n. p. módlcie się, abyście *się tego wszystkiego mogli zniknąć *Gil. Post.* 25 *b*, uniknąć tego, uyść tego, schronić się, allen dem entgehen. Zniknąć przed czym, uyść, umknąć przed czém, entgehen, entwischen, entschlüpfen. Nie bądź tak zła, nie znikniesz przecię przed miłością, Żadna dziewka nie znikła przed iéy wielmożnością. *Sim. Siel.* 47. Zniknąć czemu, uyść czemu, uniknąć czego, ustąpić, aus dem Wege gehen, meiden, entgehen, entschlüpfen. To nie iest sztuką, zniknąć złemu, ale mężnie przeciwnéy fortuny znieść fale. *Pot. Syl.* 63. Gdzie zniknę duchowi twemu, kędy obliczu strasznemu? *Ryb. Ps.* 277. Razowi znikał. *Zebr. Ow.* 57, *se retrahebat ab ictu*). Nie wstyd, przez co większemu wstydowi kto znika. *Pot. Arg.* 137. – *§. Więzień dawnością żadną uczynku swego zniknąć nie może. *Tarn. Ust.* 123, bezkarnie uyść). Karol pozwał Henryka o dziedzictwo, Henryk go zniknął dawnością. *ib.* 74, zbił go, zniósł zarzut, odparł go). – *§., zniknąć skąd dokąd, przemknąć się, prześliznąć się, hinüber gleiten. Szczęście zaś, które i tam i sam latać zwykło, Od Rusi do Polaków zdradnym skrzydłem znikło. *Stryik.* 200, przeleciało, flatterte hinüber. ZNIKŁOŚĆ, ZNIKLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest znikłym, znikliwym, = nietrwałość, niestałość, die Flat-

Flatterhaftigkeit, Unstatthaftigkeit, Vergänglichkeit (ob. znikomość). ZNIKLIWY, -a, -e; -ie adv.; znikły, nietrwały, niestateczny, dahinflatternd, vorüber flatternd, hinschwindend (cf. znikomy). Skoro otworzysz retortę, cząstki znikliwe w okamgnieniu zapalaią się. Wyrw. G. 37, partes volatiles). Ze wszystkich kruszców żywe śrebro iest nayznikliwsze. Stas. Buff. 104 le plus volatil. ZNIKOMOŚĆ, -ści, ż., podległość znikaniu, nietrwałość, marność, die Vergänglichkeit, die Hinschwindbarkeit. Obracay zawsze oczy ku niebu, a znikomością śmiertelnych rzeczy pogardzay. Zab. 2, 27 Alb.; cf. marność). Gardź znikomością chwały skazitelney, Do tey skłoń serce, co pochodzi z cnoty. Kras. W. Ch. 202. Swiat i zdrowe oczy znikomością mydli. Wad. Dan. 274, marnością światową, znikomym blaskiem, zmyślnością. ZNIKOMY, -a, -e; -ie, -o; adv., znikaiący, znikaniu podległy, przemiiaiący, nietrwały, hinschwindend, vorüberschwindend, vergänglich. Rzeczy znikome, które bez swego zniszczenia abo bez swey straty zupełney, użytkowane być nie mogą, n. p. piwo, oliwa, zboże, pieniądze; które zaś przez ustawiczne używanie nie całkiem zniszczone lub spotrzebowane być mogą, zowią się rzeczami nieznikomemi. Gall. 2, 11, aufbrauchbar, verbrauchbar, verzehrbar. Teraźnieysze sprzęty są wygodnieysze, ale znikome; co kilka lat odnawiać ie trzeba. Przeztr. 140; nietrwałe, wątłe, słabe). Człek składa postaci tym od boskich różne czynów, że są *nikome i próżne. Susz. pieśn. 3 S. 6. Proszek *nikomy, który oka ku zdumieniu, igra w słonecznym promieniu. ib. 1, F 2 b cf. nikczemny, cf. znikliwy, znikły). - *§. Kupido sztuczny, i kiedy chce wszędzie Umie się taić i znikomym będzie. Morszt. 8, ukrytym, skrytym, niewidomym, niewidzialnym, unsichtbar.

ZNIN, herb, iedno co litera S. Kurop. 3, 59, ein gewisses Wapp[en].

ZNIOSEK, -sku, m., zniesienie się, znoszenie się, zmowa, Berathschlagung, Conferenz, Einverständniß. Wielu z xiążąt Niemieckich, dla taiemnych z Bolesławem zniosków, wzbraniało się cesarzowi dawać ludzi. Kras. list 2, 176, cf. kunszafty. - 2., zniosek, iaie kurze. X. Biel. ein gelegtes Hühnerey. ZNIOSĘ, ob. znieść. ZNIOSŁY, ob. znieść; - *§ zniosły. Chod. Gesn. 3, ob. wzniosły, wyniosły.

ZNISKĄD, ZNIZKĄD, ZNIKĄD adv.; Slo. odnikud, odnikal; (Slo. odnékad, odnékud, odnékál alicunde); z żadnego mieysca, z żadney strony, nirgends woher, nirgends her. Włos martwy raz zafryzowany, nie maiąc znikąd odwilżenia, długo w sobie fryzurę utrzymuie. Perz. Lek. 16. ZNISZCZEĆ niiak. dk., ob. niszczeć, w niwecz się obrócić, vernichtet werden, zu Nichts werden; zniknąć, zagubić się, zginąć, wyginąć, verschwinden, vergehen. We wgmnieniu oka zniszczeią, którzy się Boga nie boią. Pieśn. 162. Radbym iuż zniszczał na wieki. Teat. 49, 92 Bogusł. Zygmunt zaraz po koronacyi z panami obmyślić począł, iakoby upadek Rzpltey, na ten czas prawie w skarbie i w inszych rzeczach zniszczałey, naprawić mogli. Stryik. 689. W Bytomie zniszczał kruszec śrebrny, gdy mieszczanie zabili dwóch kapłanów. Papr. Kl. ZNISZCZYĆ cz. dk., ob. niszczyć, wyniszczyć, wygubić; Rg. unifctiti; Ec. низвратити, gänzlich vernichten. Zniszczenie, wygładzenie, wygubienie, zgubienie, zguba, zatracenie, zagłada. ZNISZCZYCIEL, -a, m., ob. niszczyciel; Rg. unifctitegl, der gänzliche Vernichter, Vertilger, Ausrotter, wygubiciel, wygładziciel, wykrzewiciel, w rodz. żeńsk. zniszczycielka, Rg. unifctitegliza.

ZNITOWAĆ; ob. nitować, ponitować.

ŻNIWACZ, ŻNIWAK, ŻNIWIARZ, -a, m., ŻNIWIEC, -wca, m., żeńca, koło żniwa czyli żęcia chodzący, żniwem się trudniący, der Ernter, der Schnitter; Crn. lhajnik; Bs. sgetjak, sgetilaç; (cf. Ec. нивäрь rolnik, ob. niwa). Oycze Dobrodzieiu, otoż nasi żniwacze wianek mi ofiarowali. Teat. 54 d, 25. Nie widzieć tam gromady żniwiarzów, którzyby dary Cerery żnęli i wiązali. Stas. Num. 1, 51; w rodz. żeńsk. ŻNIWACZKA, ŻNIWIARKA, ŻNIWKA, -i, ż., Crn. lhajniza; Bs. sgetjaciça; Vd. koparza, kuparza (cf. kopa); die Ernterinn, Schnitterinn. Mowa tu o dobrey żniwiarce. N. Pam. 19, 110. - (ZNIWECZYĆ; ob. niweczyć, wniweczyć). - ŻNIWO, -a, n., ŻNIWKO, -a, n. zdrbn., Bh. žniwo, žen', žni, žetí, těj, těženj, autěžek, flebba, flizunk, sflizunk; Morav. žna; Slo žatwa; Sr. 1. žně; Sr. 2. žni; Crn. fhętva, kóslena, kositva, (cf. kosić, kośba); stern, (cf. ściernie); Vd. shetva, shetua, shetje, shenjenie, sheten zhafs, vkopefpraulenje; Cro. fétva; Bs. sgetva; Rg xètva; Sla. xetva; Rs. жатва, жнитвò, пожатіе (pożęcie), страдà, страдная пора (Rs. страдà trud, ciężka praca; Rs. жнuво rzysko, ściernisko); Ec. жáтіе, жнитво, жатва; (Ec. жнuво locus aestiuae habitationi accommodus; Gr. θερετρον), żniwo, żęcie, das Ernten, żniwo, czas żęcia, die Ernte, die Erntezeit, die Schnittzeit, Oberd. der Schnitt, die Fachsung; żniwo to co żną, albo co użęto, n. p. dobre żniwo miał, das Geerntete, die Ernte, das Eingeerntete. Cn. Th. 1443. Zapuść sierp twóy, a żniy, boć iuż przyszła godzina, aby żęto, iż ci iuż dostało się żniwo ziemi. 1 Leop. Apoc. 14, 15, iuż przyszła godzina żniwa, bo poschło żniwo ziemi. 3 Leop., przyszła godzina, abyś żął, ponieważ się dostało żniwo ziemi. Bibl. Gd.) Żaden obraz rzetelniey nie wskazał wiek złoty, Jak widok w czasie żniwa wesołey roboty, Kiedy ią z serca pełnią szczęśliwi wieśniacy, Wszędzie ochocza radość wybiega się w pracy. Tom. roln. 76. Poczekay cierpliwie, dowiesz się, siła masz zboża, po żniwie. Zab. 14, 118. Każdy będzie skąpie żął, kto skąpie rozsiewa, Lecz który hoynie sieie, hoyne żniwo miewa. Petr. Jał. 7. We żniwo, we żniwa plur., pod czas żniwa; n. p. Kto we żniwa patrzy chłodu, Nacierpi się zimie głodu. Rys. Ad. 27. - fig. tr. Przyydzie czas złych i dobrych żniwa, Że cnota na wierzch wyydzie, iak oliwa. Chrośc. Job. 45, godzina proby, doświadczenia). Nasi biiący się z nieprzyiacielem, odprawiwszy swoie żniwo, zgiełk usłyszeli. Warg. Cez. 150, swoię robotę, swoie dzieło, swoię pracę, swóy trud). Nie chcę ia się tu wdawać w cudze żniwo, t. i. w rzemiosło kowalskie. Hipp. 57, w cudzą rzecz). Wezwany na to żniwo, nie śmiał sierpa brać, bez błogosławieństwa stolicy Apostolskiey, na przyymowanie pogaństwa do wiary świętey. Sk. Dz. 1116, żniwo apostolskie, praca w winnicy pańskiey). - Dzisiay wasze żniwo, Lecz wkrótce wypiiecie swego waru piwo. Pot. Zac. 150, wasz tryumf, wasza korzyść, z górę macie). *ŻNIWOWAĆ cz. ndk.; odbywać żniwo.

Ernte halten, ernten, einernten. ŻNIWOWY, ŻNIWNY, - a, - e, ŻNIWIARSKI, - a, - ie; od źniwa, od źęcia, od źniwiarzów, Ernte=, Ernten=, Schnitt=, Schnitter=, Rs. жатвенный; Ec. жнивный. Coż ieśli ieszcze względne nad człeka potrzebą, Pogodą swą zabłyśnie i zaiskrzy niebo, A odpędzaiąc z dala deszcz i nawalnice, Rozkaże wniyść zefirom w źniwne okolice? Tom. roln. 76, gdzie się źniwo odbywa, lub odbywać ma.

ZNIŻYĆ cz. dk., zniżać ndk; ob. niżyć, uniżać, poniżać; Bs. sniziti, snifgiti, ciniti umigljena; Rg. fnixiti, fnixivati; Rs. обнизить, обнижать, erniedrigen, niedriger machen, herunter lassen, herablassen, herabstimmen, phys. et fig. tr. Zniżam co, czego, uniżam, deprimo, e. gr. vitem, demitto. Cn. Th. 1443. Zniżyć zwodu, głosu. Tr. Zniżanie, zniżenie czego, submissio, e. gr. vocis, c4 rationis; depressio. Cn. Th. 1443. Zniżam się zaimk., spuszczam się, n. p. Robotnik pracuiąc, na słońce rychło-li się zniży pogląda; gdy się ku zachodowi przybliża, z tego się raduie. Zrn. Pft. 3, 749. Brzeg ten morski, czasem się zniżaiąc, czasem podnosząc, czasem się wydaiąc na szerokie morze, ma wiele równin, pagórków, dolin i mieysc chłodnych. Boter. 239. Głębokość morska odpowiada proporcyi wysokości gór, i morze tak się nisko zniża, iako się ziemia wysoko podnosi. Boter. 3. - Wielka fortuna wielkiego umysłu potrzebuie; co ieśli on nie może w równi z nią stanąć, owszem przewyższyć, tedy onę wespół z sobą do ostatniéy podłości zniży. Pilch. Sen. łask. 20, do ostatniego stopnia spodli, herabwürdigen, Vd. odvriediti, dolsvriediti). Zniósł między swoimi zniżenie, gdy Cyngetoryxa Cezar wyżéy zalecał, bardzo przykro. Warg. Cez. 94, upośledzenie, postponowanie, Erniedrigung, Nachsetzung, Hintenansetzung. Zniżenie (adverb.) prosząc, wszystkie swoie powolności poświęcam na usługi twoie. Zebr. Ow. 4, uniżenie, iak naypokorniéy, unterthänigst, demüthigst. - Zniżać się do niezdolności, nieumieiętności czyiéy. Tr., sich herablassen. - Zniżyć cenę, zniżenie ceny, monety; zniżona cena. Tr. - §., u malarza zniżyć, zagłębić, w głębi obrazu umieścić, bey den Malern, vertiefen. Malarz to pięknie zniżył. Tr.

ZNOCIĆ; ob. nócić; cf. znotować.

ZNOIĆ cz. ndk., uznoić dk., znoiu nabawić, znoiem, gorącem, potem przeiąć, heiß machen, schwitzen machen, skwarzyć, doskwierać, dopiekać, einen braten, ihm warm machen, sehr zusetzen; Rs. et Ec. зною. Znoić się, uznoić się, upałem się strudzić, spocić się, vor Hitze schwitzen, Hitze leiden, sich in der Hitze quälen, abmatten; Vd. potitise, snojiti, snojen biti; Cro. znoitifze, znóimfze (znoitel, potitel, = pociciel;) Bs. potitise, znojitife, opotitife, oznojitife, oznoittife, Rg. znoittife; Ec. зноюся. Czwarty anioł wylał bańkę swoię na słońce, i dano mu znoić ludzie w ogniu; i znoili się ludzie gorącością wielką. Budn. Apoc. 16, 8; dano mu moc trapić ludzi gorącością ognia; i byli upaleni ludzie gorącością wielką. Bibl. Gd.) Czujność pracowita znoi uprawcę na polu. Hor. 2, 154 Kniaź. Znoiące dni całych prace. Mon. 67, 174. Nie dość ciężkiemi znoić mię trudami, Ostatni ieszcze, sposób życia odbieraią. Kniaź. Poez. 3, 139. Czoła wasze pożyteczną pracą uznoione i uwieńczone. Dyar. Gr. 551. Dźwigać dzielnie pastorał, iest pięknym przymiotem, Bronić trzody pracownym uznoiony potem. Zab. 12, 109. Sprac0wany łowami, słońcem uznoiony, Szuka gdzieby mógł spocząć Kupido znużony. Tol. Saut. 15; Vd. snoin, poten, puten, potliu, potiun; Cro. oznojen, poten; Dl. znojan; Bs. znojan, potan). Żołnierz boiem, pielgrzym wędrówką uznoiony, o folgę prosi. Nar Tac. 2, 279. Niech wżdy uszczęśliwienie ci swoie zobaczą, Co dla szczęścia cudzego tak się znoić raczą. Zab. 15, 304 Swiętorz., trudzić się, mordować się, usiłować, sich anstrengen, alle Kräfte aufbieten, sich abarbeiten. - Znoić się, troskać się, in Aengsten seyn, sich ängstigen, schwitzen. Jeśli po piianu co złego pobroi, Często się o to potym przetrzeźwiawszy znoi. Klon. Wor. 70. - Tr. Oczy łzami znoione. Teat. 45 b, 7, zroszone, zwilżone, zlane, befeuchtet, begossen, naß, feucht von Thränen. *ZNOIONOSNY, - a, - e; - ie adv.; Ec. зноеносный aestifer, znoiący, znoyny, schweißbringend, hitzebringend.

ZNOSACIEĆ niiak. dk., stać się nosatym, wozgrzywym, dostać nosacizny, von Pferden, rotzig werden, den Rotz bekommen. Kiedy się zołzom nie prędko zabiega, koń z tego znosacieie. Hipp. 113.

ZNOSIĆ; ob. znieść. ZNOSICIEL, - a, m. który co znosi, der Zusammentrager, Abtrager, Aufheber, Ertrager, Erdulder; Sr. 1. fnoschuwar; Rg podnofsitegl). Znosiciel abolitor. Cn. Tn. 1443. Znosiciel iednéy rzeczy z drugą, porównywacz, sprawdziciel, der Vergleicher; Rs. сравнитель. ряльщикъ; w rodz. żeńsk. znosicielka. ZNOŚNOŚĆ, - ści, ż., Bh. snesytedlnost możność bydź zniesionym, ścierpianym, die Erträglichkeit; Vd. preneflivost, preterplivost (Bh. snáffeliwost; Rs. сносливость cierpliwość). Oppos. nieznośność; Sr. 1. neznoschwanosćż. O Boże! iakaż nieznośność, nosić wstyd na czele, a niepokóy w duszy. Teat. 49 b, 15. ZNOŚNY, - a, - e; - ie adv., mogący być zniesionym, ścierpianym, erträglich, ertragbar; Bh. snesytedlny, snosytedlný, obstogný (Bh. snáffeliwý cierpliwy); Sr. 1. pječjerpnité, pječjerpne (cf. przecierpieć); Crn. terpliv (cf. cierpliwy); Vd. terpliun, ſterpezhliu, isterpliu, ſterpliu, poterpliu, prenoſhliu, preneſliu, preterpliu; Cro. podneſzlyiv; Rg. podnofsiv, tarpiv; Bs. podnosiv; trpivi, fcto fe mofge trripiti, uftrripivi, trripiui, terpiui, fcto se mofge podnit; Sla. podnosljiv; Rs. сносный, сносно, терпимый, стерпимый, (Rs. сносливый cierpliwy). Ciężka rzecz znośna bywa zawsze cierpliwemu. Lib. Hor 31. Dla rzeczy znośnych a niewielkich wielkie kościołowi niepokoie zaczął. Sk. Dz. 1168. Dawał wolność żołnierzom małżeństwa, żeby tym niewczas im woienny był znośnieyszy. Tward. Wł. 106, mniéy przykrym). W dzień on sądny Sodomom znośniéy będzie, niżli miastu onemu. Sekl. Łuk. 10, lżéy będzie. ib. - Nieznośny, *Nieznosisty, *Nieznośliwy; nie do zniesienia, ścierpienia, wytrzymania, Bh nesnosytedlný, nesnesytedlný; Vd. nepreneſliu, nepreterpliu; Sr. 1. neznoschenité; Ec. несносный, нестерпимый, unerträglich, unausstehlich, unleidlich. Ból głowy bywa nieznosisty przy każdém powietrzném zarażeniu. Sien. 481. Stał się im ciężkim i nieznośliwym. Leop. 2 Mach. 8, 5. Turcy na urzędzie są nieznośni i wszystkę powagę swoię obracaią na pastwienie się nad mizernym pospólstwem. Klok. Tur. 97. Nieznośna rzecz, przykra mi iest, nie mogę

na to patrzyć. *Cn. Th.* 545. Radabym się iéy pozbyć, stała mi się iuż nieznośną. *Teat.* 30 *b*, 47. Mąż każdy dosyćby mieć powinien na tym, gdy żonie nie iest nieznośnym. *Teat.* 3 *c*, 23. J słuchaniu nieznośne męki zadawali. *Warg. Wal.* 318, aż przykro słyszeć). Gdzie umysł i ciało skaziły rozkoszy, tam się zda być wszystko nieznośno. *Pilch. Sen. Gn.* 235. – Bał się go, iż mu duży i nieznośny być mógł. *Sk. Dz.* 223, nie do odparcia, przesilny, **übermächtig**. – Opowiada wszystkiemu światu to nieznośne wesele, a tę wdzięczną radość, iż się iuż narodził zbawiciel. *Rey Pſt.* C 5, nieograniczone, niepoięte, **unbegränzt, nicht zu faſſen.** ZNOSZĘ; *ob.* znieść.

ZNOWIĆ *cz. dk.*, znawiać *ndk.*; odnowić, ponowić, **erneuern.** Posłaliśmy do was znowić to braterstwo i przyiacielstwo. *Leop.* 1 *Mach.* 12, 10, o odnowienie braterstwa i przyiaźni. *Bibl. Gd.*) Bóg obietnice znaczniéy znowił był w Dawidzie. *Zrn. Pſt.* 3, 673 *b*. Osieł mniemaiąc, że się z wełną stanie, co z sobą, znawia swoie w rzéce pokładanie. *Jabł. Ezop.* 49.

ZNOTOWAĆ *cz. dk.*, *ob.* notować, ponotować. – *§. znotować *absolute*: spuścić z tonu, spaszować, ustąpić, uledz, **herunter ſtimmen, weichen, nachgeben, das Anſehen verlieren, nichts bedeuten.** Mówił anioł, Głosem tak wdzięcznym przeciwko któremu Nayslodszy ziemski każdyby znotował. *P. Kchn. Jer.* 355. **Znucił* znayduie się w pieśniach staroświeckich o Herodzie, podobno co teraz mówią: spuścił na kwintę, spaszował. *Włod.*

ZNOWU, *ZNÓW *adv.*, z nowego, na nowo, *de nowo, powtórnie, *zaś, **wiederum, wieder**; *Bh.* **znowu, znowa, poznowu, opét**; *Slo.* **znowa, opét, po druhé, zaſ, zaſe, zaſet**; *Sr.* 1. **znowóho, pak** (*ob.* pak) **zaś**; *Sr.* 2. **faß, ſaſej, naſpet, ſaſpet, wosſpet, pak rabs,** (*Sr.* 2. **znowu** inszą razą); *Crn.* spet, ſpet, ſúpét; *Vd.* is noviga, na novo, na novush, ſpet, opet, drugizh, ſupét, snovizh, od novega, od novizh; (*Vd.* ſpeten, drugozhen, = powtórny); *Cro.* iz nova, znovoga, znova, znóvich, iznovich, pák, ôpet, nazopet, *Dl.* iz nova; *Rg.* iz nova; *Bs.* iznova, opeta, oſtanoviçe; *Sla.* opét, iz nova, *Rs.* вновь, (вновѣ niedawno, świeżo), изнова снова, опять. *Ec.* паки, (cf. *Lat.* de novo, denuo). Zaczniy, pół iest roboty zacząć; niech ci zbędzie Połowa; zaczniy znowu, a tak koniec będzie. *Min. Auz.* 18. Zaś w mym domu znów gwałt taki? *Teat.* 56 *b*, 87, nowy gwałt taki, drugi raz gwałt taki). *Latini ad exprimendum* znowu *utuntur in verbis compositis praepositione inseparabili re-, quali nos quidem caremus*: Znowu trefię włosy, *recompono comas*; znowu naymuię *reconduco domum*; znowu kładę na głowę, *repono diadema*; znowu siali *reseuerunt campos*; znowu się w ziemię obracaią wszystkie rzeczy, *recidunt in terram omnia. Cn. Th.* 1444; cf. nazad). Ja kładę duszę moię, abym ią znowu wziął, i mam moc położyć ią, a mam też moc znowu wziąć ią. *Kucz. Kat.* 123 zas. e. *it. antiqu.*, cf. odebrać, odzyskać.) – *Phrases*: zadziwienia, **ein B. fremden auszudrücken: z. B. was iſt denn wieder? ſchon wieder?** Ale co znowu? *Teat.* 34 *c*, 98. Coż to znowu? *ib.* 34, 11. Tyś to temu winna, że zginął kotek! R. Ja znowu? *Teat.* 14 *d*, 4. Czy można znowu wyciągać z kobiety, żeby się tylko z Wc Panem samym cackała? *Teat.* 29, 8.

ZNOY – oiu, *m.*; pot, ztąd znoię się. *Dudz.* 75, gorąco. *Cn. Th.* 1444, gorąco słoneczne, ogniowe, skwara, gorącość, upał pot wyciskaiący, **drückende, Schweiß auspreſſende Hitze**; *Sr.* 2. **ſnoj** (**znojſki** Lipiec); *Crn.* snôj; *Vd.* snoi, snui, pot, put, vrezzhina, topluta, gorezhnoſt, snojina, snojenje; (*Vd.* snoinik, potetnik, = pociciel); *Cro.* znoy, pôt; *Dl.* znóy; *Rg.* znooj, *Bs.* znoj, pot; *Rs.* зной; *Ec.* жерь, зной, жарь; пекь, горячесть (*Rs.* ной *douleur sourde*). W upały i śrzódletnie znoie Obiegać dla ochłody zdroie. *Zab.* 13, 295. Roboczy gospodarz po słonecznym znoiu do domu powraca. *Kul. Her.* 253. – Znóy, trud, praca ciężka w upale, **ſchwere ſchweißbringende Arbeit in der Hitze.** ZNOYNY, – a, – e; – ie *adv.* pełen znoiu, potny, znoionośny, **ſchweißerpreſſend, drückend heiß, voll Schweiß**; *Vd.* snoin, vrezh, gorezhen; *Bs.* znojan, potan; *Rs.* знойный, знойнь. Lato znoyne ku zemdleniu. *Smotr. Lam.* 1. W lecie znoynego czasu, szukamy chłodu. *Hipp.* 23.

ZNUCIĆ, *ob.* znócić, nócić; – *§. cf. znotować. ZNUDNIEĆ, *ob.* nudnieć. ZNUDZIĆ; *ob.* nudzić. ZNUKAĆ; *ob.* nukać, przynukać.

ZNURCIĆ *cz. dk.*, nurt wyryć, **ein Flußbette, Strohmbette ausgraben, auswühlen, auslöchern.** Twych przepaści wiry, za sobą się znurciły. *Ryb. Ps.* 78.

ZNURZYĆ, *ob.* nurzyć, ponurzyć, zanurzyć. – §. Znurzyć, znurzony, wynurzyć, wywnętrzyć. *X. Kam.*, *Rs.* изнурить, изнурять, **das Innere herausſchütten, herausnehmen; ausweiden,** cf wypatroszyć.

ZNUŻNIĆ, ZNUŻYĆ *cz. dk.*, *ob.* nużyć, cf. nudzić; znużyć kogo, zmordować, wycieńczyć siły iego, **einen ganz abmatten, erſchöpfen, ermüden.** Przykrą podróżą znużony, przyczołgał się do zdroiu, i tam usiadł dla odetchnienia. *Mon.* 72, 417. Spracowany łowami, słońcem uznoiony, Szuka, gdzieby mógł spocząć Kupido znużony. *Tol. Saut.* 15. W nieładzie byliśmy znużeni siedmiogodzinną sessyą. *Uſt. Konſt.* 1, 155. Seym był znużony roczną nieczynnością swoią *ib.* 1, 96 znudzony). Ledwo przemawiam, rozpaczą znużony. *Teat.* 43 *b*, 70, zjęty). Nieznużenie *adv.*, nie do zmordowania, **unermüdet, nicht zu ermüden.** Raz po raz nieznużenie wykrzykuią: żyy królu! żyy królowa. *Ossol. Mow.* 51. Na śnie króciuchnym przestał, i czuwał nieznużenie. *Pilch. Sen. Gn.* 206.

Z O.

ZÓB', ZOBIA, *ZUBIA, – i, *ż.*, zób' ptasza, kokosza i t. d., posypka, **Körnerfutter, Streufutter, Schüttfutter, Vogelfutter, Schnabelfutter**, *Bh.* **zob**, (2., **zob**, = dziób; *Crn.* ſôbki *acus, aceris* = plewy, *Crn.* ſôb, = ząb; *Vd.* ſob, = ząb, *Vd.* ſobje, = zęby); *Cro.* zôb, = owies; *Cro.* zobeni, = owsiany, *Dl.* zoob, ovaſs; *Hg.* zab, = owies; *Bs.* zob *pabulum equi*, *ut est hordeum*, *avena*; *Rg.* zoob, *Sla.* zôb, = owies, (*Ec.* зобь dziob; *Rs.* зобь wole u ptaków i ludzi; 2., żołądek). – Te robaczki pomykaią się do iedzenia owsa albo inszéy zobi. *Ząbk. Ml.* 95; *Vd.* eshbizhje, svierna reja). Ziarna kokoszom z żytnemi alternatim z zubią sypać. *Haur Ek.* 133, Kokoszom, aby sytnéy zubi nie dawano. *Haur Sk.* 120. Ty wiesz ja-

125..

kich trzeba dla ptasząt na zób' nasion. *Zab.* 11, 3 *Kors.* Trudno ptaszka chować, gdy zobi nie będzie miał. *Fal. Fl.* 277. Każdy to głupi i daremnie robi, Co ptaki zbiera, nie maiący zobi. *Pot. Jow.* 2, 63. Ptaszyna, chociaż na niwach gęstą zobią zbiera, Przecięż do gniazda swego się obziera. *Kchow.* 62. – Zób', posypka, przyłuda, powab', nęta, to czym nęcą, mianowicie ptaków, Vogelaß, Lockfutter. Ptaki łacno brać na zobi. *Pot. Arg.* 106. Ptaki na zobią, na ponętę ryby łowią. *Pot. Arg.* 143. – Ogólniéy, = ponęta, Lockspeise, Aß. Wędę widząc na grobie, coż tu rzekę robi? Jle nie maiąc żadney na żelezie zobi? *Pot. Pocz.* 485. – §. *Botan.* ptasza zób', *Bh.* ptačj zob, zymolez; *Crn.* hraſtovz, weléſtika, (*Cro.* divja zob *aegilops*); ptasza zób', drzewko oliwie i bzowi podobne; iagody kwiczołom, drozdom miłe rodzące, ligustr, der Hartriegel. *Sleszk. Ped.* 419. Jagody ligustrowe zdadzą się ptasznikom do łowienia ptaków, ztąd po staropolsku zowią się ptaszą zobią. *Kluk rosl.* 2, 56. *Ptasza zób' czyli ligustr. *Mon.* 74, 712. – Sowi groch, sowią zobią zowią, *tabo sylvestris*, Wildbohnen. *Sien wykł.* Zób' żabia, *lens palustris*, Meerlinsen. *Tr.*, *ob.* żabi. – §., w zobki potrawa, którą zobać trzeba, *ex granis*, *vel granorum instar cibus*, *quasi granatim*, *seu granis singulis colligendis edendus*. *Cn. Th.* 1219. W zobki potrawa, którą po ziarku i odrobinie ieść potrzeba, albo raczéy zobać. *Włod.*, eine Körnerspeise, die man ein Körnchen nach dem andern ißt. *Transfertur ad alia*, *et idem sonat quod* drobno, *vel* w dorywczą. *Cn. Th.* 1219. zu kleinen, einzelnen, abgebrochnen Theilchen, = theilweise, stückweise, = unterbrochen, abgebrochen, in einzeln abgemüßigten Augenblicken, *subcisive*. Radzę, żebyś tę xięgę nie w zobki tylko i powierzchownie, ale z pilnością od początku do końca przeczytał. *Archel. pr.*, w dopadki, w dochwatki, w dorwy). Żebym iednak w zobki plotek tych nie przyięła, zwlokę śmierć swoię. *Pot. Arg.* 47. Sławny nadworny poeta, choć w zobki Napisał był téy suczce po śmierci nagrobki. *Pot. Arg.* 221, na prędce). Przysłał dyament, a przy nim wiersz w zobki napisany. *Pot. Syl.* 503. W oboygu ćwiczony Xiądz Kochanowski, gdzie przyydzie bądź w snopki Słowa zadziergać, bądź mowę lać w *zopki. *Petr. Hor.* 2 *B* 3 *b*. Przeżegnawszy w zobki owce, woły, skopy, Jdzie w kościoł, Kinąwszy ofiary i popy. *Pot. Arg.* 129; *ib.* 137. – Nakoniec ciężki wstyd obeymie stany, Że dla wolności krwi nie cedząc kropki Tyrana w rządy wpuszczą, iako w zobki. *Chrośc. Fars.* 148, może: iak w zboże, iak w stodołę. ZOBAĆ, *ZUBAĆ *cz. ndk.*, zobie *Pr. dk.*, zoba *Pr. kontyn.*; *Bh.* zobati, zobí *rostro colligere*; *Crn.* ſobâti, ſobal, ſôblem, = wiśnie i t. d. ieść, *Vd.* ſobati, ſoblem, sobati, sobanje, *Cro.* zobati, zòblyem *granatim comedo*, ieść n. p. winogrona; *Rg.* zobatti, zobgljem *res granatim comedere*, *rostro cibum capere*; *Bs.* zobati *comedere rem*, *quae habet acinos vel grana*; *Ec.* зобати, зоблю *singula grana ori indo*, *colligendo edo*. Zobać, zbieraiąc, dziobiąc ieść; nie mówi się to słowo o ptakach mięsoiadach. *Włod.*, mit dem Schnabel pickend essen, schnabeln, aufschnabeln, picken, Körner fressen, (eigentlich nur vom Körner fressenden Geflügel). Zobiące ptastwo, zbieraiące, *collecto viuentes aues*, *semina colligentes*: *oppos. rapto viventes*. *Cn. Th.* 1444. Nastawił chłop sidła na żórawie i na gęsi, co mu zboże na polu zobali. *Ezop.* 27. Mahomet był gołębicę *zuczył, kiedy kazał ludziom, przyleciała, padła mu na ramieniu, i zobała z ucha. *Biel. Sw.* 72. Nosił koszyki z ciastem na głowie; ptaki przylatywały i w nich zobały. *Zał. H. F.* 58, *Leop. Gen.* 40, 17, ptastwo iadło ie z kosza. *Bibl. Gd.*) W koycu zawsze trzeba mieć piasek czysty; bo to kapłuny lubią *zubać. *Haur. Sk.* 122. Złodzieia tego zobać maią ptacy. *Pot. Arg.* 503, *ob.* krucza strawa). – *fig. et tr.* Zawsze mu serce mól taiemny zobie. *Pot. Syl.* 265, gryzie, nagen. Myśli biedne serce zobiące. *Jabł. Tel.* 98, trapiące). Przeczuwszy Anton senat na się żwawy, Że go z tych akcyy inwidya *zoba... *Chrośc. Fars.* 55, gryzie, prześladuie). Gdy się nieprzyiaciele koni szukaiąc rozbiegli, Bolesław przypadłszy po iednemu zobał. *Pot. P.* 479, czubił, pokonał, pobił, poraził.

ZOBACZYĆ *cz. dk.*, *ob.* obaczyć; okiem postrzedz, widzieć, zoczyć, mit Augen sehen, sich durch das Gesicht überzeugen. Co to za uparty; on widzę, nie wierzy, aż zobaczy. *Teat.* 27 *b* 90. Kilka mil za Warszawą iuż Polskiéy monety nie zobaczy, lecz tylko Pruską. *Gaz. Nar.* 1, 304, nie widać). – *tr.* Zobaczę pomiarkuię, rozważę okoliczności, ich werde sehen, werde mich nach Befinden der Umstände richten. Kiedy tak, to zobaczę! *Br.* ale ia się tém zobaczę nie kontentnię. *Teat.* 9, 38. – *Zaimk.* zobaczyć się z kim, znowu widzieć się z kim, sich wieder sehen. Scisnąwszy się wzaiemnie, więcéy rzec przed płaczem nie mogliśmy, tylko: iutro się zobaczem. *Zob.* 12, 39 *Gawdz.* Co za bieda! muszę się koniecznie z nim zobaczyć. *Boh. Kom.* 1, 37. – Do zobaczenia, *Do* **zobaczyska*, = do widzenia znowu, *à revoir*, zum Wiedersehen. Do zobaczenia bracie. *Teat.* 24 *c*, 99. Do zobaczenia, wkrótce tu powrócę. *ib.* 35, 82. Byway zdrów, do zobaczenia, *ib.* 55 *d*, 10. Anusiu idźmy! do zobaczyska! *ib.* 22, 60. *Tręb. S. M.* 95; *Teat.* 52 *c*, 51. – *§., zobaczywać się, obaczyć się, pomiarkować się, upamiętać się, in sich gehen, sich eines Bessern besinnen, seinen Fehler einsehen. Byśmy się zobaczywali. *Kanc. Gd.* 213.

*ZOBIIAĆ *cz. ndk.*, poobiiać, nach einander beschlagen. Kobiercami zobiiane ściany. *Paszk. Dz.* 72.

*ZOBŁUDNIEĆ *niiak. dk.*, stać się obłudnym, heuchlerisch werden. J prorok i ofiarnik zobłudnieli. *Budn. Jer.* 23, 11, t. i. stali się obłudnymi. *ib.*, są obłudnikami. *Bibl. Gd.*).

ZOBOPOLNY, *SOBOPOLNY, *OBOSPOLNY, – a, – e; – ie *adv.*, społeczny, spólny, w kupie razem będący, gemeinschaftlich, allgemein, gemein, zugleich. Mężczyzny do ciężkiéy niewoli w trokach powiodą; podrostkowie, białogłowy i panienki zobopólnie wszystkie do porubstwa ciągnąć będą. *Jan. Pos. D.* – Zobopolny, wzaiemny, wechselseitig. Zobopolna chęć, *mutua voluntas*. *Cn. Th.* 1045. Daię wam nowe przykazanie, abyście się zobopolnie miłowali; iakom ia was miłował, abyście się i wy tak miłowali społecznie. *Leop. Joa.* 13, 34, abyście się społecznie miłowali. *Bibl. Gd.*) Za zobopolnym zezwoleniem. *Vol. Leg.* 3, 168 iednéy i drugiéy strony). O ukochany ty ieden z wiela Dla *zopolnego przybądź wesela. *Zab.* 9, 357 *Zabł.*, dla spólnego). Patrzcież byście się sami zobopolnie nie potrawili. *Leop. Gal.* 5, 15, abyście iedni

od drugich nie byli ztrawieni. *Bibl. Gd.*) - *§. Chem.* Sól obospolna, Neutralsalz, nazwisko ogólne, służące złączeniom chymicznym iakiegokolwiek bądź kwasu, z gatunkiem ziemi pierwiastkowéy, lub z metalem, lub z alkali; ztąd podział na sole obospolne ziemne, metaliczne, alkaliczne. *Mier. Mscr.* - *Subst.* ZOBOPOLNOSC, -ści, *ż.*, społeczność, wzaiemność. *Cn. Th.* 1444, die Gemeinschaftlichkeit, die Wechselseitigkeit. W zobopolności tam się ucieszymy. *Auszp.* 99. Nie potrzebuię-ć téy zobopolności. *Leop.* 2 *Reg.* 19, 37.

ZOBOWIĄZAĆ; *ob.* obowiązać.

*ZOBRĘBAC *cz. dk.*, *zobrębować *kontyn.*, poodrębywać, rozrębywać, die Reifen nach einander abhauen, zerhauen. Wina u nieprzyiacioł znaleziono dosyć, ale ie król kazał zobrębować dla iakich iadów. *Gwag.* 75, kazał ie zobrębać. *Biel. Sw.* 232 *b.*

ZOCHOCIC *cz. dk.*, *ob.* ochocić, zaochocić, anfrischen, anfeuern. Władysław gdy iuż śmiałem i zochoconém sercem do bitwy zmagaiące się rycerstwo obaczył, do potkania trąbić każe. *Krom.* 337.

ZOCZYĆ *cz. dk.*, *ob.* oczyć; okiem spostrzedz, zobaczyć, erblicken, wahrnehmen, gewahren, gewahr werden; *Bh.* uhlédati, uhlidati, zahlidnauti (cf. zaglądać), zazříti (cf. zayrzeć), spatřiti, spatřowati (cf. upatrzyć); *Sr.* 1. wuledam (cf. wyglądać); *Vd.* dogledati (cf doglądać), vgledati, domeshati; *Cro.* zapazújem (cf zapatrzyć), (*Cro.* zochim *confronto*, *in coram constituo*, zochimfze *in coram me sisto*, *confrontor* (cf. zaoczny); *Bs.* socitise, sastattise *incontrarsi*); *Rs.* усмотрѣть, усмотривать. Jeleń kiedy wilka zoczy, Od smakowitéy paszy zarazem odskoczy. *Lib. Hor.* 24. Nie obaczysz Boga grzeszniku, nie zoczysz tryumfuiącego wszeteczniku Pana. *Pociey* 232 Ona przed inszemi Pana swego Zoczyła zmartwychwstałego. *Groch. W.* 100, uyrzała). Tom ia, drzewy zataiona, Wysłuchała nie zoczona *Jag. Wyb.* C 4 *b*; niewidziana, niespostrzeżona, nieodkryta). Zawołay na wszystko widome i niezoczone stworzenie. *Bzow. roż.* 42, oku nie podległe, niewidzialne, unsichtbar. Zoczenie, co kto zoczył, widzenie, widowisko, widok, das Erblicken, das Erblickte, Gesehene, die Erscheinung, der Anblick. Nieszczęśliwe zoczenia snuły mu się pod oczy. *Niemc. Kr.* 1, 116; (*Cro.* zochnöszt *conspectus*, *praesentia*). *§ Zaimk.* zoczyć się komu, pokazać mu się w oczy, einem unter die Augen treten, ihm in die Augen, in den Wurf kommen. Hetman obloklszy się w chłopską suknią, przypasawszy szablicę Słowiańską, ochotnie się zoczył wszystkim swym towarzyszom. *Baz. Sk.* 222. Skanderbeg z wielkim gniewem i z sromotą po ciohuczku się Turkom zoczył. *Baz. Sk.* 266. ZOCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zoczenia, do spostrzeżenia, mogący być zoczonym, erblickbar, sichtbar; (*Cro.* zöchen *praesens*, *confrontatus*, *oppos.* zaoczny). Kukałam na drzeweczku niewinna Zorula, W tym mię niezocznie z tyłu ugodziła kula. *Gaw. Siel.* 393. *§.*, *actiu.* zoczny, łatwo zoczący, bystrego oka, leicht erblickend, scharfsichtig. Zoczna, miano charcicy, Name einer Windhündinn.

ZODYAK, - u, *m.*, koło zwierzęce na niebie, zwierzyniec; *Vd.* fnuzhni pot, obrozh ali pafs dvunaist nebneh snaminj; *Ec.* знаконосецъ; der Thierkreis; *adject.* ZODYACZNY, ZODYATYCZNY, ZODYAKOWY, - a, - e; Thierkreis= - Zodyak, koło zwierzęce, które na sobie nosi dwanaście zwierząt z gwiazd wykształtowanych; a imiona ich te są: skop, byk, bliźnięta, rak, lew, panna, waga, niedźwiadek, strzelec, koziorożec, wodnik, ryby. *Otw. Ow.* 50. Zodyak, cyrkuł wielki, ukośnie na sferze położony, na dwanaście części dwunastą zodyacznemi znakami podzielony. Baran idzie przed bykiem, po bliźniętach raki, Lew przed panną uchodzi, te są letnie znaki; Waga chłodzi z niedźwiedziem, Strzelec zimnem grozi, Koziorożec ląd wiąże, wodnik ryby mrozi. *Wyrw. G.* 42. Światła zodyatycznego tak wielu sławnych fizyków nie doyrzało. *Pam.* 83, 2, 47.

ZOFIIA, - ii, *ż.*, *ZOFKA, ZOŚKA, - i, *ż*, *zdrbn.*, *ob.* Zosia, Zosienka; imię własne, niewieście, Sophia; z Greck. σοφια mądrość). Zofia mądre imię ma, i moc słodkości, Bo kto nie wie, że płynie cukier z ust mądrości? *Burl.* *B* 4. Witold namówił Władysława, iż poiął małżonkę *Zowkę, córkę Jwana xięcia Kiiowskiego; w Grodnie ochrzczona była, bo Ruskiéy wiary była, a dano iéy imię Zofiia. *Biel. Sw.* 235. - *§. Botan.* Zofiia, gatunek rukwia, *Sisymbrium Sophia. Kluk Dyk.* 3, 81, Sophieen = Rauke, Sophieenkraut. (ZOFKA, - i, *ż.*, mała zofa, gatunek kanapki, ein kleines Sopha, *ob.* sofka).

*ŻOG, - u, *m.*, żeganie, palenie, ogień, das Brennen, die Hitze, das Feuer. Memnona Dorys miła swym żogiem podpala. *Zab.* 13, 313 *Jabł.*

*ZOGLĄDAC *cz. dk.*, *ob.* oglądać, = zobaczyć, zoczyć, erblicken, zu sehen bekommen, wahrnehmen. Byś się też skrył pod ziemię, tam zastanę ciebie, Byś wszedł i pod obłoki, zoglądam cię w niebie. *Chrzyszt. Nin.* C 4 *b.*

ZOGNIEC *niiak. dk.*, ogniem być przeiętym, zapalonym, vom Feuer ergriffen, und durchdrungen seyn. I belki płomieniste, i kamień zogniały, W iedney mgle, aż pod słońce rzucane latały. *Zab.* 5, 439.

ZOKRĄGLIC *cz. dk.*, *ob.* okrąglić, okręglić, zaokrąglić, okrągłym uczynić, abrunden. Łopatka naksztalt kiianki u wierzchu zokrąglona. *Przędz.* 56.

ZOŁA, - y, *ż.*, ZOŁ, - u, *m.*, łużyny, popiół pozostały z ługu. *Wlod.*, łużyny, z których ług ciecze, zoła. *Cn. Th.* 375, *cinis post lixiuium factum relictus. Cn. Th.* 1444, Sohle, ausgelaugte Asche, Muttersohle, Mutterlauge; *Rs* зола popiół, щолокъ ług; золи́стый popielisty, подзо́лки, подзолъ zoła). Nawieźć zołu mydlarskiego. *N. Pam.* 17, 205 W zole, w ługu wygotować, wyzolić. *X. Kam.*, aussohlen. (*ŻOŁA; n. p. Ty śpiewasz skowroneczku, iuż też i ia orzę, Tobie krzycząc pod niebem, troy pot ciecze z czoła, A mnie przy moim pługu, strugiem płynie żoła. *Gaw. Siel.* 393, może: znóy).

ŻOŁĄDEK, - dka, *m.*, ŻOŁĄDECZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*; *Bh.* žaludek, žaludek; *Slo.* žaludek; *Sr.* 1. žoldk, žowtk, yědniczа; *Sr.* 2. magan; *Crn.* shelodez, shelodz; *Vd.* shelodez, sheloz; *Cro.* féludëcz; *Rg.* xelùdaz, utròbiza, (cf. wątroba; *Bs.* sgeludaç; *Sla.* xeludac, törbu (cf. trzewa); *Rs.* желудокъ, зобъ (cf. zób), оходъ, мамона, *vulg.* мамонъ (cf. mamona). Żołądek, *ventriculus*, worek z błonek rozmaitych ułożony, służący do trawienia pokarmu. *Zool.* 26., *Krup.* 2, 24, *Perz. Cyr.* 47, *Weych. Anat.* 67. Żołądek przyymuie od gardziela pokarm i picie. *Kirch. Anat.* 1. Nim zboża docieklі Za da-

wnych wieków ludzie, chléb z żołędzi piekli, Stłukłszy ią abo zmełszy, iako ięczmień drobno, Ba i żołądek od niéy nazwany podobno. *Pot. Pocz.* 503. Żołądek, gospodarz człowieczego ciała. *Burl. a* 3. Żołądek iest iako gospodarz w naszym ciele, który wszystkim członkom żywności dodaie. *Sak. pr.* 142, cf. brzuch). Żołądka dobrego dużego, *Cn. Th.* 1444, może co strawić, strawnego żołądka, *pr. et fig. tr.*) Pokarm przyięty od chorego żołądka wyrzucony bywa. *Biał. Pfl.* 292. Żołądek zły ledwie miękkie potrawy strawi, a dobremu i miękkie i grube nie wadzą. *Sk. Kaz.* 230 *b.* Żołądek co staremu strusi służył zdawna, Teraz mu kleiek, rosół, ptyzana niestrawna. *Zab.* 8, 390. Tém winem prawdziwie naprawić można żołądek zepsuty przez niewczas. *Teat.* 4 *b*, 9. Żołądka bolenie, *ob.* kordyaka. Żołądka bolenie cierpiący; *Cro.* ſèludczobolni, *ob.* kordyaczny). Zapomniałem, że mnie żołądek móy bardzo boli. *Boh. Kom.* 2, 31, cf. rznięcie mieć). Nie zapalay się bardzo moie serduszko, żebyś sobie żołądeczka nie zalterowała. *Boh. Kom.* 1, 401. - *§ *tr.* żołądek, gniew, chrap, chrapka, wątroba, wark, serduszko, apetyt. *Cn. Th.* 1444 *et* 196; Unwillen, Mißgunst, Aerger, cf. Lat. *epistola plena stomachi*; *ob.* żołądkuię się, cf. żółć). - §., U zwierząt odżuwaiących pierwszy żołądek zowie się żwacz, drugi czep die Mütze, das Garn, trzeci xięgi, *Bh.* brſtta; *Rs.* сычугъ, czwarty nakoniec żołądek. *Kluk. Zw.* 1, 41, der Fettmagen, der vierte Magen der wiederkäuenden Thiere, der Roden. Wół ma cztery żołądki, co się snadnie może obaczyć w owych flakach, które się dzielą na czworo; iedne zowiemy xięgi, drugie są iako czepiec, trzecie iako łosia skóra, czwarte śliaz. *Sak. pr.* 71, *ob.* flak, siatka, psałterz). Żołądek flakowy czyli księgowy. *Wolszt.* 30. ŻOŁĄDKOWAĆ się *zaimk. ndk.*, żołądkuię się, gniewam się, *stomachor. Urs. Gr.* 233, *Cn. Th.* 1444, *Włod.*, wark mieć, chrapkę, wątrobkę mieć, markotać się, ungehalten seyn, unwillig seyn, verdrüßlich seyn, einen Aerger nähren. ŻOŁĄDKOWY, - a, - e; od żołądka, Magen =, *Bh.* žaludkowý; *Vd.* shelodezhni; *Cro.* ſèludechni; *Rs.* желудочный; *Ec.* желудковый. Żołądkowe uście. *Cn. Th.* 1444; *Rg.* xliciza, oxiciza, der Magenmund. Woda letko zgrzana często pita moc żołądkową zemdlewa. *Cresc.* 12. Żołądkowe lekarstwo. *Tr.* Trzebaby dla Jeymości żołądkowego wina, i dziatkom też dla żołądka pozwalaią. *Falib. Dysk. N*, wodeczki). - ŻOŁĄDŹ, - ędzi, *ż.*, *Bh.* žalud, žialud; *Slo.* žalud; *Sr.* 1. žoldž (2., żółć), žowdž, bubanč žowdž; *Sr.* 2. žolž (cf. zołzy), žowž; *Crn.* shölod, shelod; *Vd.* shölod, shelod; *Cro.* ſèlud, ſeludek, sir, (*ob.* żér), bukow sir, bukèvcza, (*ob* bukiew); *Dl.* xelyd; *Rg.* xelud, xir; *Bs.* sgelud, sgeludcjaç, sgir; *Sla.* xir; *Rs.* жёлудь, *Ec.* желудь, железа, (2., железа zołzy, желудочки *glandulae*, cf *Lat.* glans, glandis; *Ital.* ghianda); żołądź dębowy, bukowy, więzożołdowy, *Tr.*, die Eichel, die *Ecker, Buchecker, Bucheichel. Żołędzie zdadzą się do czarnego farbowania, i należycie niemi ukarmiaią się wieprze. *Kluk rośl.* 2, 19. Żołądź, *collect.*, = żołędzie, Eichel, Eicheln. Jeśli kto świnie na żołądź do lasa wżenie. *Herb. Stat.* 535, na żér, na żerowisko, die Schweine in die Eicheln treiben. Proweut z żołędzi zowie się żérowym, który wchodzi dziedzicowi do intraty. *Haur Ek.* 168. - *Prov.* Niedźwiedź srogo na żołądź ryka, Gdy gałęź spadnie, milczkiem umyka. *Cn. Ad.* 593, na słabego się porywamy, przed wielkim umykamy). §., żołądź, żołędzie w karcie Niemieckiéy, *Rs.* жлуди, кресты, крестовый, die Eicheln, oder die Eckern, in der Deutschen Karte. Żołądź się święci. *Tr.* - §., rzecz do żołędzi podobna, etwas der Eichel ähnliches. Żołędziami ołowianemi wielkiemi, na rzemieniu długim uwiązanemi, iakoby basałykami, nieprzyiaciół gromili. *Warg. Cez.* 205, kulami, mit bleiernen Eicheln, Kugeln. Z żołędzią kiiec gronowity. *Alb. n. W.* 11, z żelezcem na kształt żołędzi, szerszym od spodu i kołpaczastym). - *Anatom.* Balanus żołądź czyli główka korzenia męskiego. *Perz. Cyr.* 146, *Paszk. Dz.* 79, die Eichel am männlichen Gliede. Stuleyka pokrywa żołądź czyli główkę członka męskiego przedskórkiem, załupek pod nią szyykę ściska. *Perz. Lek.* 2 18. *§., Żołądź, morski pław miękkoskorupy, iako Grecy i Łacinnicy go zowią, *balanus, testaceorum genus glandi simile. Cn. Th.* 1445, die Eichelmuschel. ŻOŁĄDZIORODNY, *ob.* żołędziorodny, żołędzisty, żołędny. - (ŻOŁAWSKI; *ob.* Żuławski). - ŻÓŁĆ, - i, *ż.*, *Bh.* žluč; *Slo.* žluč, žlč; *Sr.* 1. žoldž (1. żołądź, 2., żółć), žowdž; *Crn.* shovzh, yht, (cf. iad); *Vd.* sholz, shauz, shouz; *Cro.* ſùt; *Dl.* zlaticza; *Rg.* xuuc, ijéd (cf. iad); *Bs.* sgjuç; *Sla.* xùcs; *Rs.* жёлчь. *Anglos.* gealla, *Angl. et Jsl* gall, *Suec.* galla, *Ger.* die Galle, *Gr.* χολη, cf *Gall.* jaloux, cf. *Lat.* fel). Żółć *bilis*, ciecza tłusta, żółta, gorzka, zawiera się w torebce błonkowatéy przyrosłéy do wątroby. *Zool.* 30; *Kluk. Zw.* 1, 35; *Krup.* 2, 49; sok żółtozielonawy, gorzki, nieprzyiemnego zapachu. *Śniad. Chem.* 2, 21, *Weych. Anat.* 80, die Galle; Galle. Zdrową żółć maiący; *Ec.* благожелчный, *Gr.* εὔχολος. Czarna żółć, cf. melankoliia, kolera, *Vd.* tegota (cf. *tążyć); *Ec.* черножелчие. Sok z firletki kolerę albo żółć wywodzi. *Syr.* 576. Żółć grubą, gęstą, dawni pisarze lekarscy żółcią czarną nazwali. *Osteol.* 13 *pr.* Czarna żółć, materya ostra, gęsta, w śledzionie, w wątrobie, w gruczołku podżołądkowym długo spokoyna pozostaie. *Krup.* 5, 418 Czarnéy żółci człowiek, *Ec.* черножелчный, (cf. melankoliczny, cf. koleryczny). - §., żółć, siedlisko żółci, gniewu; ztąd: żółć, = złość, gniew, wark (cf. żołądek), *Cro.* zlatenicza, futenicza; *Dl.* zlaticza; Galle, Bosheit, Aerger, Aergerniß, Zorn. Coż to Wc Panu żółć tak poruszyło? *Teat.* 1 *b.* 48, co go tak rozzłościło, siątrzyło?) Zazdrość prosto nie patrzy, zyzem tylko strzyże, Żółcią pluie, i splutą żółć za pokarm liże. *Zab.* 12, 235. Jest ona dobrego, łaskawego i niezawziętego serca, iako gołąbek bez żółci. *Teat.* 24 *b*, 54. O móy gołąbeczku, i ty masz żółć w sobie! *Teat.* 30 *b*, 112. - § Żółć, gorzkość, gorycz, Galle, bittere Galle, Bitterkeit. Gorzki iak żółć, *Vd* grenek kaker shouz, gallenbitter. Kąsek żółci beczkę miodu popsuie. *Burl. a* 4 cf kwas). Gdzie miód, tam też żółć. *Eraz. Jęz. Bs.* Fortuna żółć miesza z miodem. *Chrośc. Luk.* 135, gdzież róża bez cierni?) Więcéy żółci, niźli miodu, t. i. nędzy więcey niźli rozkoszy. *Mącz.*, *plus fellis quam mellis*). Na miód, nie na żółć łowią ludzie muchy. *Jabł. Ez.* 97. Zamiast powabu, uczyni wstręty, pobożność żółcią zaprawna. *Zab.* 13, 245 *Nar.* Słodycz ta podobno mu się

żółcią stanie. *Teat.* 14, 74. **ŻÓŁCIANY**, *ob. żółciowy.* **ŻÓŁCIC**, *cz. ndk.*, ożółcić, pożółcić *dk.*, *Bh.* žlutiti; *Sr.* 1. žołtju; *Vd.* sashouzati; *Rs.* желтишь, желтю, желчу; *Ec.* ожелтяю, желтю; złócią czyli goryczą zaprawić, vergallen, mit Galle, mit Bittern anmachen, bitter machen, *pr. et fig. tr.* Niechay mię w winie kąpie, pieprzy, żółci, słodzi, Ani mi kuchmistrz, ani piwniczny dogodzi, Gdy nie masz fantazyi. *Pot. Arg.* 140. - §., żółcić, żółtą farbą napuszczać. *Wlod.*, żółtym czynić; lub czynić, że co żółknie, gelb machen, gelb färben, *phys. et fig. tr.* O ługu, który żółci włosy. *Sien.* 492. Recepta na żółcenie włosów, że będą iak złoto. *Sleszk. Ped.* 2. Farbierze czynią z krokusu farbę, którą żółcą szaty. *Syr.* 1527. Te smutne namiętności z twego patrzą czoła, J żółcą wszystko, co cię otacza do koła. *Przyb. Ab.* 23. **ŻÓŁCIEĆ** *niiak. ndk.*, *zżółcieć *dk.*, stać się żółcią, goryczą, zu Galle werden, *pr. et fig.* - §., stać się żółtym, zayść żółtością, żółknieć, *ob.* żółknąć, *Ec.* злаmѣmи, позлаmѣmи, gelb werden, *propr. et tr.* Z powszechnego zepsucia humorów twarz żółcieie. *Krup.* 5, 758. Włosów żółcienie. *Sien.* 492. Miękkie i gęste włosy na głowie żółcieią, A lica się purpurą iasno rumienieią. *Tol. Saut.* 48. Jeśliby włosy zżółciały i zcieńczały, wyobcuie ich kapłan, bo tacy maią trąd w głowie abo w ciele. *Leop. Lewit.* 13. Tak gdy doyźrzałym plonem przyodziane, Obszerne łany przyiemnie żółcieią, Skłną się od słońca kłosy pochylone. *Kras. W. Ch.* 43. Żółcieię blado, iasno, płowieię *Cn. Th.* 1445. Żółcieię ostro ku czerwonemu, *rutilesco* *Cn. Th.* 1445. **ŻÓŁCIEŃ**, - ia, *m.*, ziele; Jndyyski ostrzyż, żuchany puszcza z siebie farbę iako szafran, przeto też od nas szafrańcem i żółcieniem Jndyyskim nazywany. *Syr.* 28, *curcuma longa*, gatunek ostrzyża, korzeń na wsi zowią imbierem żółtym, zażywany na żółto farbowanie. *Kluk. Dyk.* 1, 173, Gilbwurzel, lange Curcume. **ŻÓŁCINA**, - y, *ż.*, żółtość, *Cro.* futina, futofzt; *Rg.* xutina, xutillo; *Bs.* sgjutillo, *Rs.* желшизна, gelbe Farbe, Gelbheit. Cezar, gdzie Ren pieni swoie męty, Nie widział równéy włosów żółciny. *Chrośc. Luk.* 331. ***ŻÓŁCIOŚNIADY**, - a, - e; n. p. Cerber wywiera z gęby iad żółciośniady. *Hor.* 2, 95 *Kniaź.*, *spiritus teter saeuusque*, gallenbraunlich. Żółciośniade smoki. *Hor.* 2, 221 *Kniaź.* **ŻÓŁCIOWY**, **ŻÓŁCIANY**, - a, - e, *felleus e. gr. sudor.* *Cn. Th.* 1445, od żółci, Gallen:, *Bh.* žlučowý; *Rg.* xúcni; *Rs.* желчный. Żółciany, żółciowy, do żółci należący. *Wlod.* Torebka żółciowa, skórkowate naczynie, na podobieństwo gruszki, leżące w dolnéy części wątroby, które utrzymuie żółć, i przyzwoitego ią czasu do kiszek odprowadza. *Kluk. Zw.* 1, 42; żółciowy pęcherz. *Weych. An.* 79, die Gallenblase, *Bh* žlučina. *Krup.* 2, 49. Żółciowa gorączka *Perz. Luk.* 42 *et* 47, das Gallenfieber. **ŻÓŁCISTOŚĆ**, - ści, *ż.*, mnogość czyli obfitość żółci, die Galligkeit, Menge von Galle; *Vd.* shouznia, shouznoft; *Cro* fuhkócha; *Dl.* xukofst, xukofzt, = gorzkość, die Bitterkeit. **ŻÓŁCISTY**, - a, - e, - o *adv.*, pełen żółci, goryczy, voll Gallen, gallig; *Sr.* 1. žowčojité, žowčijté; *Crn.* ihovzhnát; *Vd.* shouzaft, shouzhen, shouza poun; *Cro.* fuchafzt, zlatenichen, zlatenichafzt; (*Cro.* fuhkek; *Dl.* xukak, = gorzki; *Bs.* sgjùk, gorak); *Rg.* xuutugav, slautin; *Sla.* xucsljv; *Rs.* многожелчный. Wgrubo żółciste myśli głęboko zgrążony. *Przyb. Ab.* 117, *cf.* zgryźliwy, gniewliwy. **ŻÓŁCIUCHNY**, *ob.* żółty.

Pochodz. *żółty*, *żółtawy*, *żółtaczka*; *zołzy*, *zołzować*, *żółknąć*, *pożółknąć*, *przeżółknąć*, *wyżółknąć*; - §., *cf.* *złoty*, *złoto*. §., *cf.* *złość*, *zły*.

ŻOŁD, - u, *m.*, *Bh.* žold; *Slo.* žold; *Sr.* 1. žóld; *Hg.* 'zóld; *Vd.* fold, shold, plazhilu, plazha; (*Vd.* shoud, voiska, shoudovanje, voiskovanje, *Crn.* fhôvd *militia*, *bellum*, *praelium*; *Vd.* shoud osnaniti, shoud napovedeti, = woynę wypowiedzieć, woynę wydać); *Rg.* plâta, plâchja; *Rs.* могорѣдъ, могорычъ; *Ec.* наимъ (cf. najem), оброкъ (cf obrok); *Ital.* foldo, *Gall.* folde, *Hisp.* fuelde; cf. *Lat.* foluere, falarium; cf. solidus, cf. *Gall.* sou), zapłata wyznaczona mianowicie naiętym żołnierzom czyli żołdatom, *Germ.* der Sold, cf. lenung, die Löhnung. Przestańcie żołnierze na żołdzie waszym, na służebnych pieniądzach waszych. *Sk. Kaz.* 29. Nienależyty to zwyczay utrzymywać ludzi woyskowych na swym żołdzie, pod imieniem gwardyi narodowéy, zwłaszcza partykularnym. *Leszcz. Gl.* 117 J któż kiedy swoim żołdem boiuie? *Leop.* 1 *Cor.* 9, 7; któż kiedy służy żołnierską swoim kosztem? *Bibl. Gd.*) Żołd, który z dawna Skanderberg Moiżeszowi dawał, po tém iego zjechaniu do skarbu swoiego obrócił. *Baz. Sk.* 410, iurgielt, pensyą iego). Celnicy, nikogo nie ściskaycie, ale przestawaycie na żołdziech waszych. 3 *Leop. Luc.* 3, 14, na zapłacie swoiéy, na pensyi swoiéy). - Żołd wiodę, żołduię, żołnierską służę *mereo*, *stipendior*, *militor*. *Cn. Th.* 1445, żołdatem iestem, im Solde stehen, Lehnsoldat seyn, als Soldat oder Söldner dienen. Maiąc moc i siłę cielesną wielką, między woyskiem Rzymskim żołd wiódł. *Sk. Zyw.* 2, 241. Nie do twarzy staremu, nie do iego cery Żołd wieść, służąc pod znakiem Marsa lub Wenery. *Mon.* 70, 124. Rodzice ich wespół zemną żołd wiedli. *Pilch. Sen. łask.* 34, razem w woysku służyli). Żołd, woiowanie, woyskowość, służba woyskowa, der Kriegsdienst, das Kriegswesen. Jaromirz do Polski się udał, chcąc przy Bolesławie i żołdem się bawić, i gruntowniéy o rzeczach swoich radzić. *Krom.* 97, *militaturus*. Żołnierze zazwani, *evocati*, którzy w żołdzie lata swe wysłużywszy, na prośbę hetmana do żołnierskiego się rzemiosła wracali. *Pilch. Sall.* 114. Wspomniycie na nędzne towarzysze, którzy ieszcze w polu na żołdzie niebezpiecznym leżą! *Sk. Kaz.* 639 *b.* Bolesław sposób żołdu rycerstwu po wszystkich powiatach opisał; tak, aby każdy woiewoda z powiatu swego według opisania pewną liczbę żołnierza gotowego na woynę stawił. *Krom.* 78, *rationem militandi*). Przeszkadzali Krzyżacy, aby papież Władysławowi prawem woyny krzyża Św. Tatary woiować nie dopuścił, obawiaiąc się, żeby król takiego żołdu przeciwko onym nie zażył. *Krom.* 469, *illis militibus*; woyska tego, woyny téy, wyprawy woiennéy żeby przeciw nim nie obrócił). - *tr.* Ogólniéy: żołd, służba, Dienst, Lohndienst. Od żołdów djabelskich do chorągwi Chrystusowych ich zaciągnął. *Birk. Dom.* 39. Czart od służby Bogarodzicy sługi iéy odstraszył, i na swóy żołd przewabił. *Bzow. roż. pr.*

***ŻOŁDACKI**, - a, - ie; ***ŻOŁDACZY**, - a, - e, od *żołdaka, żołdactwa, = żołnierski, Söldner:, Soldaten:,

Soldateska=; (*Crn.* ſhovdne; *Vd.* shouden, = woienny); *Rs.* солдáтскïй, солдáтовъ. Żołdaczy gmin. *Nar. Tac.* 3, 29, 86. Śmiałym z piiaństwa być może, ale nie rycerzem, który rozumem i cnotą wiek swóy i *żołdacką prowadzi. *Star. Ryc.* 36, żołd wiedzie, żołduie, żołnierską służy, żołnierską się bawi. *ŻOŁDACTWO, - a, *n.*, żołnierska służba, żołnierka, żołnierstwo, der Soldaten=dienst. - *collect.*; żołdaki, die Soldateske, Soldaten. *ŻOŁDAK, *ŻOŁDAT, *ŻOŁDAT, - a, *m.*, *żułdnierz, *Bielsk. Sw.* 194 *b*, *Ger.* der Söldner, żołd wiodący, żołduiący, żołnierską służący, żołnierz, woiak, der Lohnsoldat, der Miethsoldat, der Soldat; *Rs.* оброчникъ, обрóтчикъ (cf. obrok). Żołdak, który nie z gruntu, ale za żołd służy. *Dudz.* 75. Żołdat, żołdaci. *Vol. Leg.* 5, 122. Żołdak, ŻOŁDOWNIK, żołnierz płatny. *Włod.* Żołdak, żołdownik, żołdowy żołnierz, żołnierz pieniężny, służebny, groszowy, kwarciany. *Cn. Th.* 1445. Żołdatów za pieniądze zaciągaią. *Kłok. Turk.* 208. Delikat nigdy nie będzie dobrym żołdakiem i dobrym rycerzem, chyba na burku. *Falib. Disk. R.* Mówimyć i o woynie, ale mało na tym, Rzeczą się samą trzeba pokazać żołdatem. *Pot. Zac.* 162; woiownikiem, rycerzem, bohatérem). Zołdatom służył przed Francuską woyną. *Chrośc. Luk.* 176; żołdowalem, żołd wiodłem, służyłem żołnierską). Stała rota żołdatów na straży w paracie. *Pot. Arg.* 211. Żadna różnić mnie od was nie będzie odmiana, Żołdaka mieć będziecie ze mnie i hetmana. *Zab.* 8, 353 *Koss.* Posłuszny zołdat nie czuie swoich ran, gdy na hetmańskie patrza. *Birk. Gł. K.* 36. Gdzie zołdaci mało posłuszni, tedy też nimi mało sprawi. *Budn. Ap.* 135. Car Abyssyński ma około 3000 żołdaków. *Boter.* 212. Sultan może z naypodleyszego zołdata baszę uczynić. *Kłok. Tur.* 88, z gemeina, z prostego, gminnego żołnierza). Mina biednego żołdaka. *Teat.* 32, 52. Bezpieczne narody, lub żołdata nie znały, wyżywały gody. *Zebr. Ow.* 4. Jak rzucaią się wilcy na owce strachane, Tak żołdaki pod Dametesa sztandary zebrane. *Chod. Gesn.* 220. Na téy trumny bokach woienne wyszyte są znaki, Tu zbroyne uderzaią na siebie żołdaki. *ib.* 220. - NB. Widać z tych przykładów, że dziś *żołdak*, *żołdat* używa się zgrubiale, zamiast powszechniey używanego *żołnierz*.

ŻOŁDOWAĆ *med. kontyn.*, żołd wieść, żołnierską służyć, być żołdakiem czyli żołdownikiem, żołnierzować, Miethsoldat seyn, im Solde stehen, Kriegsdienste für Löhnung thun; *Vd.* shoudovat, = woiować; *Vd.* v'shoudjemati, nashounirati, = zaciągać żołnierzy). Żołdowałem nie bez chwały, gdy ieszcze był móy wiek cały. *Petr. Hor.* 2, *H* 3 *b.* Niewieściuch lękał się pod temi znakami żołdować, że ci żołnierze zawsze walczyć muszą. *Ossol. Mow.* 76. Cokolwiek pod niebem się narodów znayduie, Z południa i z połnocy, to z nami żołduie. *Bardz. Luk.* 119. Żołdowanie, żołnierski stan, *żołnierska. *Cn. Th.* 1445, żołnierka, żołdactwo, Soldatenleben, Soldatenstand; *Vd.* shoudovanje, voiskovanje: = woyna, woiowanie). Robert od Bożego się grobu wróciwszy, żołdowanie swoie obrócił na odszczepieńców. *Sk. Dz.* 1094, wyprawę woienną, służbę woienną, Kriegsexpedition, Kriegsdienst, *ob.* żołd). - *§., Byle w domu bez piekła, bez krzyku, spokoynie, Daię ci pozwolenie, żołduy gachów roty. *Zabł. Amf.* 38, weź w żołd swóy, naymuy sobie, pozaciągay, nimm sie in Sold. ŻOŁDOWY, ŻOŁDOWNY, - a, - e, od żołdu, żołdem naięty, zaciągany, lenungowy, naiemny, Sold=, Lohn=, Löhnungs=, Mieths=; (*Crn.* ſhovden, ſhovdne, *Vd.* shouden, voiſken, = woienny; *Rs.* солдáтскïй, солдáтовъ żołnierski). Za ieden żołdowy grosz przedać gotowy duszę, w szyku stoi. *Susz. pieśń.* 303. Wysłał Perseusz dziesięć tysięcy żołnierzy żołdowych, by pagórki osadzili. *Zab.* 3, 38.

Dalsze pochodz: *żołnierz*, *żołnierka*, *żołnierski*, *żołnierstwo*.

ŻOŁĘDNIAK, - a, *m.*, wieprz żołędziowy, żołędziożerny, żołędziopasny, ein Eichelschwein. ŻOŁĘDNY, ŻOŁĘDZIOWY, - a, - e, od żołędzi, Eichel=, *Vd.* sholoden, shelodnaſt; *Cro.* ſeludni; *Rg.* xeludni; *Bs.* sgeludni; *Ec.* желýдный. Mysz żołędna, *mus quercinus*, nayduie się po lasach i drzewach dębowych, żyie żołędziami. *Kluk. Zw.* 1, 333, znaydnie się pod drzewami dębowemi w lasach, żołędziami żyie. *Ład. H. N.* 114, die Eichelmaus. ŻOŁĘDNY, żołędziowy, pasący się na żołędzi, żołędziożerny; *Ec.* желудоядецъ, eichelfressend. Żołędziowe świnie, *glandiuori. Cn. Th.* 1445. - §., w kartach: żołędny, in der Deutschen Karte: Eichel=, Eckern=. Tuz żołędny. *Teat.* 52, 106; *Rs.* жлудовы тузъ. Acz też tam i kufel i żołędny tuz wielkie zachowanie miewaią, ale gdy zachowasz na wszem stateczną pomiarę w sobie, nic to tobie wszystko szkodzić nie będzie. *Rey Zw.* 26 *b.* Drugiego żołędny król od wielu rzeczy odwiedzie, a swemi go sprawami zabawi. *Rey Zw.* 100 *b.* Podała mi w uwagę szóstka żołędna bardzo dobrą temę; założyłem ią tedy sobie na czoło mego pisma. *Mon.* 74, 389: „Obrotliwa błądzi, słowa z szóstki żołędnéy. *ib.* 74, 398. - §, żołędny, ŻOŁĘDZIORODNY, ŻOŁĄDZIORODNY, ŻOŁĘDZISTY, żołędziowy, wydaiący czyli rodzący żołędzie, eicheltragend, eichelerzeugend; *Ec.* желудорóдный. Żołędny, Żołędziowy, żołędziorodny, *glandifer. Cn. Th.* 1455, rodzący żołądź. *Włod.* Chciał wyrwać żołędny dąb. *Zebr. Ow.* 304 *glandiferam quercum*). Widziałem usiłuiącego wysiepnąć z ziemi dąbu żołądziorodnego. *Otw. Ow.* 484. Nastroili się byli *szczurcy podgryźć dąb żołędzisty. *Ezop.* 109.

ZOLIĆ *cz. ndk.*, wyzolić *dk.*, w zole, w ługu gotować i wygotować. *X. Kam.*, sohlen, aussohlen, in der Lauge kochen. Zoli się półsetek w ługu z popiołu. *Przędz.* 86 *ob.* zoła). Płótna zolenie, czyli w ługu moczenie. *ib.* 81.

ŻÓŁKNĄĆ, ŻÓŁTNĄĆ *niiak. idntl.*, żółknieć, żółtnieć *ndk.*, pożółknąć, zżółknąć *dk.*, żółto zayść, żółtym się stać, żółcieć, żółcić się, gelbe werden; *Boh.* žlutnauti, sežlutnauti; *Slo.* žlutnauti; *Cro.* ſutem, ſutimſze, ſutſzem; *Bs.* sgjutitiſe, posgjucchivati; *Rg.* xûtjetiſe; *Ross.* желкнуть, желтѣть. Wody się ścinały, kwiatki więdły, liście żółkniały. *Mon.* 65, 172. Wiatr powtarzaiąc silne swoie przyyścia, Splotłe łamie gałęzie, *zżułkłe miota liścia. *Kras. Oss.* *H* 3 *b.* Pożółtły wierzby, zżółtła wiklina, Poczerwienione wiśnie, zżółtniałe iabłonie. *Chodk. Gesn.* 91. Gruszki te w słomie chować, póki się nie uleżą abo żółknieią. *Chmiel.* 1, 646. Biédna dziéwczyna zżółkła iak liść. *Teat.* 18 *b*, 36. Zżółkłe czoło. *Bald. Sen.* 16. Jemu zaś czarni szkaradzą oszczerce Zwarzony umysł

i *ziołkniałe serce. *Kniaz. Poez.* 1, 197. Żółknienie, ŻOŁKLINA, - y, *ż.*, pożółknienie, zasziość żółtém, żółtość, das Ergelben, Gelbwerden, das Gelbe. Żółknienie z karmi zęby psuie; dobrze od takiéy żółkliny w uściech mieć mastykę, na każde zaranie żuiąc ią. *Sien.* 518. ŻÓŁKWA, ŻOŁKIEW, - kwi, *ż.*, miasto Ruskie w cyrkule Lwowskim; dało początek imieniu familii Żółkiewskich. *Dyk. G.* 3, 114, eine Stadt in Gallizien. ŻOŁNA, - y, *ż.*, rodzay żołny do rzędu sroczego należy, *merops*; u nas znayduie się żołna żółta, *apiaster*, i szara; chciwa iest na pszczoły, które ięzykiem z pszczelnika wydobywa. *Zool.* 266-7, żołna czarna pospolita, *picus martius*, wielkości wrony, ma czarne pióra; żołna zielona, piérwszéy mało co wielkością ustępuie, *viridis*. *Kluk Zw.* 2, 279, der Bienenfresser, Immenwolf, *Boh.* žluwa, wlha (cf. wielga); *Sr.* 2. luzija; *Crn.* felnyak (cf zielonek), shovna, brigovniza, brigula, hudvarnéza; *Vd.* sholna, shouna, shona, = dzięcioł; *Rg.* xùgna, vugga; *Croat.* detely, brigunicza, brigulya, pchelozobacz *merops*; *Bs.* brigunicza, prigoruglja; *Sla.* xùna, = dzięcioł; *Rs.* желнà, жолна *picus martius*; щурка *merops apiaster*). Żołny iadaią pszczoły *Banial.* J 3. Żołny napadłszy na zwadliwe pszczół roie, bez braku winne i niewinne połkną. *Karp.* 7, 72. Nie wyciągam ięz ka iak żołna, ale go mocno za zębami trzymam. *Mon.* 71, 518. Żołny, trznadle i kuropatwy ciekawe. *Banial.* J 3. Żołny niemiło skrzeczały. *ib.* zinzulabant. *Chmiel.* 1, 86.

ŻOŁNICA; - y, *ż.*, statek czyli naczynie od zoły, das Laugenfaß.

ŻOŁNIERCZYK, - a, *m.*, *zdrbn. rzeczown.* żołnierz; ein junger Soldat, ein kleiner Soldat, *Boh.* wogáček. Upomniałem cię, abyś z żołnierczyki sprawy nie miał. *Mat. z Pod.* B 1. Wszystko żołnierczykom wolno. *Mat. z Pod.* B 3. ŻOŁNIERKA, - i, *ż.*, kobieta żołnierz, rycerka, bohatérka, die Soldatinn, die Kriegerinn, Ritterinn, Heldinn; lub też żona żołnierska, die Soldatenfrau, *Bh.* wogačka; *Crn.* shovnirka; *Vd.* shounirka, shouniriza, shounirjava shena, shoudniza, voiniza, shoudjakinja, voiskariza; *Bs.* vojniça; *Rs.* солдáтка. Łuk nosiła i strzały, żołnierką była. *Otw. Ow.* 75. Porównywa miłość z żołnierką. *Hul. Ow.* 6 2. - §., żołnierka, *żołnierska, (*ob.* żołnierski), żołnierstwo, żołd, stan żołnierski, *żołdactwo, żołdowanie, żołnierzowanie, służba woienna, woyskowość, der Soldatenstand, Soldatendienst, *Vd.* shoudnu obslushenje, shounirska slushba (*Rs.* солдáтчина zaciąg żołnierski, rekrutowanie). Wzięto mi na żołnierkę syna mego, iedyną podporę moiéy starości. *Zab.* 10, 277. Żaden zdatny do żołnierki nie stawił się. *Nar. Tac.* 2, 458. Zdatność do żołnierki między ludźmi rzadka. *Mon.* 69, 441. Młodzieniec ostrą hartowny żołnierką. *ib.* 70, 636. Ociec probuiąc moiéy w żołnierce ochoty, Nabył dla mnie chorągiew w reymencie piechoty. *Niemc. P. P.* 46. Bok długą żołnierką znużony, złóż pod mym laurem. *Hor.* 1, 220 *Min.*; *fessum militia latus*). Jakby to pięknie było widzieć młódź w woyskowym trybie powszechnie znaiącą się na żołnierce. *Pam.* 85, 1, 739. ŻOŁNIERSKI, - a, - ie; - ie *et* - o *adv.*, od żołnierza, od żołnierstwa, Soldaten=, (*ob.* żołdacki, *żołdaczy, żołnierzyn); *Bh.* wogácký (woiacki), (*Crn.* shovdne, = woienny, *ob.* żołdowny), *Vd.* shounirski, shounierski, (*Vd.* shouden, voiśken, = woienny); *Cro.* katánszki; *Sla.* vojnicski; *Ross.* солдáтскій, солдáтовъ. Szata żołnierska. *Cn. Th.* 1104. Żołnierski, rycerski nauczyciel. *Cn. Th.* 1446. Żołniersko *militariter*. *Cn. Th.* 1446, = po żołniersku *n. p.* Zawsze po żołniersku żył, żeby tym mężnieyszym był do boiu. *Sk. Żyw.* 2, 161 *b.* Nie każdy, co się po żołniersku stroi, placu i potyczki dostoi. *Cn. Ad.* 607. - *Żołnierska *Subst.*, żołnierstwo, nauka rycerska, żołnierska. *Cn. Th.* 1445, woyskowość, das Kriegswesen, die Kriegskunst; Żołnierska, żołnierski stan, żołdowanie. *ib.*, *żołd, żołnierka, der Soldatenstand, das Militair, Soldatenleben, *ob.* żołdactwo). Od młodych lat twoich żołnierskiéy pilnuiesz; i teraz ieszcze sędziwe skronie twoie szyszakiem przyciskasz. *Birk. Kaz. Ob.* G 2 *b.* Na żołnierskiéy wiek swóy trawił. *Petr. Pol.* 2, 393. Żołnierską traktował. *Kras. Podst.* 1, 242. Wyszedłszy z szkoły, ieden na żołnierską, drugi na dwór iakiego pana uda się. *Sak. Persp.* C 1. Przy dworze abo na żołnierskiéy nie rad, by go Rusinem zwano. *Sak. Persp.* C 1, w woysku). Z towarzystwem na żołnierskiéy musi kompanią mieć i w nabożeństwie. *Sak. Persp. pr.* C 1. Jeśli król ie wyśle na żołnierską, idą. *W.* 3 *Ezdr.* 4, 4, pośle-li ie przeciwko nieprzyiacielom, idą. *Bibl. Gd.*) Jako ci się tam na téy żołnierskiéy wodziło? *Mat. z Pod.* a 2, na téy wyprawie). Żołnierską służę, = żołduię, żołd wiodę. *Cn. Th.* 1445, żołnierzuię, *Bs.* vojevati, bitti vojnik (cf. woiować, woiak), Soldatendienste thun, Soldat seyn. Raczéy duszą, niż ciałem mógł żołnierską służyć, dla starości leżeć niż pracą woienną podéymować sposobnieyszy. *Warg. Wal.* 178. Żaden służąc żołnierską Bogu, nie wikle się sprawami świeckiemi, aby się temu podobał któremu się oddał. *Zygr. Ep.* 96. Przez te lat ośm, przez które służył *żołniersko, tak zhardział, że go żaden cierpieć nie może. *Boh. Kom.* 4, 274. ŻOŁNIERSTWO, - a, *n.*, żołnierski stan, żołdowanie, żołd, der Soldatenstand, die Soldateske, das Militair, *Crn.* shovnirstvu, (*Crn.* shovnirshéna, = woysko); *Vd.* shounirstvu, shavstvu, voiskuvanje, (*Vd.* shounirshina *exercitus*). Maiąc dwadzieścia lat na żołnierstwo się udał, walcząc przeciw nieprzyiacielom narodu swego. *Sk. Żyw.* 230. Ten nigdy żołnierzem nie iest, który nie pracuie w żołnierstwie. *Zygr. Ep.* 89. Szkoły są podobne żołnierstwu albo kozactwu, około którego się na Podolu albo na Ukrainie paraią uczciwi a zawołani ludzie. *Glicz. Wych.* K 7 *b*; aby tam nie inaczéy, by na iakim żołnierstwie abo Podolu, pierwszych ćwiczeń nabywali. *Glicz. Wych.* K 7 *b.* Wolał groszem kmiotka swego odkupić powinność sławy żołnierstwa twego. *Jan. Oksz.* G 3 *b.* Umyślił wziąć na się krzyża Św. żołnierstwo, t. i. walczyć z poganami o grób pański. *Sk. Żyw.* 2, 137 *b.* - Żołnierstwo, nauka rycerska, żołnierska, die Kriegskunst, Kriegswissenschaft. Te trzy nauki, żołnierstwo, krasomowstwo, gospodarstwo, naypotrzebnieysze są w Rpltéy. *Petr. Et.* 6 woyskowość). - *Collect.* żołnierstwo, żołnierze, = żołnierz *collect.*, żołdactwo, woyskowi, Soldaten, Militair. Jzali iest liczba żołnierstwa iego? *Budn. Job.* 25, 3; izali iest liczba woyskom iego? *Bibl. Gd.*) Towarzysze kochani, żołnierstwo cnotliwe! *Lib. Hor.* 17. Zbieram i zręczne may-

tki i bitne żołnierstwo. *Przyb. Luz.* 135. Wszystkie rzeczy żołnierstwu na łup oddaie. *Pilch. Sall.* 211 - Żołnierstwo Jezusa Chrystusa, *militia sacra.*, Sw. Dominika. *Birk. Dom.* 156, zakon, zakonnicy, ein geistlicher Orden; geistliche Ordensbrüder. ŻOŁNIERZ, - a, *m.*, *ŻOŁDNIERZ, *Boh.* žoldnéř, wogák, wogáček, (*obacz* woiak, woyskowy); *Sr.* 1. wujak; *Sr.* 2. wojak; *Crn.* shovnir, sholner, voiszhak; *Vd.* shounier, shoudjak, shouduvanz, soldat, voiszhak, voiskuvazh, voiskar, voiskazh, voinik; *Cro.* szoldát, vojnik, katana; *Bs.* vojnik, bojnik (*obacz* boy); *Sla.* vojnik, soldat; *Rs.* солдáтъ, полчáнинъ, (cf. półk); *Ec.* páтан, páтникъ, páтовáтель, ратоборецъ (cf. ratay; *Ec.* ратъ woyna); *ob.* żołdak, żołdat, *Ger.* der Soldat, żołdownik, der Söldner; *obacz* żołd). Żołdnierz. *Biel. Sw.* 194 *b.* Żołnierz, niby żołd bierz. *Cmiel.* 1, 57. Ten, co żołd bierze, zowie się żołnierzem, od Włoskiego słowa *soldato*, *cui solidus datur*; i już nie ma téy prerogatywy, co rycerz, bo duszę swoię za grosz przedaie, kto mu ieno zapłaci, a rycerz tylko swoiéy Rzpltéy broni kosztem swym, który ma z maiętności swéy. Żołnierzów przeto zowią *mercenarios*, a rycerzów prawych *cives. Star. Ryc.* 15, lenungowy, *Vind.* plazhilni shounir, saplazhilar; der Löhnsoldat, Miethssoldat, Söldner, Soldat. Żołnierz *singulare*, *pro plurali* żołnierze; *etiam Latine* miles, *: milites. Cn. Th.* 1446; der Soldat, = die Soldaten, *żołdactwo, żołnierstwo *collect.*, cf. woysko, woyskowi, die Soldateske. Żołnierz pieniężny, służebny, groszowy, iako u nas kwarciany. *Cn. Th.* 1446; cf. poczęli nasi służebnych więcéy przyymować a chować na Podolu przeciw Tatarom. *Bielsk. Sw.* 281 *b.*) Ruszenie pospolite potrzebuie tego, aby za pieniądze ludzie, które żołnierzami zowiemy, byli przyięci, dla straży i bezpieczeństwa woyska. *Vol. Leg.* 2, 874. Żołnierz dwóy żołd biorący, *dupliciarii. Cn. Th.* 1446. Żołnierz na żołdzie skarany, wypisany, *e numeris exemptus*, *aere dirutus. Cn. Th.* 1447. Żołnierz zmówiony, przysięgły, co zadatek wziął. *ib.*, żołnierz nowotny. *ib.* 1446, *ob.* nowozaciężny, *ob.* rekrut, *ob.* wybraniec). Żołnierz stary; *ob.* ćwik, wyiadacz). Żołnierz wysłużony, wyzwolony, *ob.* wysłużony, wyzwolony). Żołnierz pod chorągwią, *obacz* podchorągiewny). Żołnierz przodkowy, na pierwszém mieyscu w szyku. *ib.* 1447, *distingu.* żołnierz przedni, męstwem, nie mieyscém. *ib.* Żołnierz odwodowy, *ob.* odwod. Żołnierz posiłkowy, *ob.* posiłek, posiłki. Żołnierz pieszy; *ob.* piechotnik, pieszy, piechura, piechota. Żołnierz konny, *ob.* konnica. Żołnierz pociskowy *iaculator. Cn. Th.* 1447. Żołnierz lekki, lekko ubrany, bądź konny, bądź pieszy, iako u nas kozak, hayduk, *veles. Cn. Th.* 1446. Żołnierz ciężki, *ob.* kiryśnik). Żołnierz osadzony na zamku, granicy. *ib.*, *ob.* osada, warunek, garnizon). Żołnierz wozowy, z wozu się potykaiący *curulis. Cn. Th.* 1447. Żołnierz wodny; *Cro.* ladjobojnik; *Rs.* лáдейникъ (cf. łodź); *Ec.* корабле́борецъ cf. korab'). - Ciężką woyną od nieprzyiacioł zatrudniony, i ledwie z obronę państwa swego maiąc żołnierza. *Warg. Wal.* 157 woyska). Będzie żołnierz, gdy będą pieniądze. *Zegl. Ad.* 13. Żołnierz zbroyny, lepszy niż stroyny. *Cn. Ad.* 1365; *Cro.* nit chini popa duga halya, Nit voynika zlata szablya, = nie czyni xiędza długa suknia, ani żołnierza złota szabla). Żołnierze brukowi, z których rzadki co spoyrzy w oczy Turczynowi, choć na bruku dość mężnie głowy nadstawiali. *Alb. z W.* 26, *ob.* kuropłoch, iunak). Żołnierz, hartowny, waleczny, mężny, rycerz, woiak, woienny, bohater, ein rechter, wahrer, tüchtiger Soldat. *De homine etiam militaris conditionis dicimus*: nie żołnierz, = nie waleczny. *Cn. Th.* 1446. Nie żył delikacko, iako domator iaki, ale żył iako żołnierz w trudach twardych aż do sędziwego włosa. *Birk. Chodk.* 32. ŻOŁNIERZOWAC *med. kontyn.*, żołnierzem być, żołnierską służyć, żołdować, żołd wieść, Soldat seyn, Kriegsdienste thun. Przestawszy żołnierzować, udał się na naukę, *functus militia. Mącz.* Dziś ledwie żołnierzuie kto nie dla swywoli. *Pot. Pocz.* 470. *ŻOŁNIERZYN, - a, - e, żołnierski, żołdaczy, żołdacki, Soldaten =. Miecz przypasał żołnierzyn. *Zebr. Ow.* 368 *miles erat gladio.* ŻOŁNIERZYNA, - y, *m.*, biedny nędzny żołnierz, ein armer elender Soldat; ŻOŁNIERZYSKO, - a, *m.*, brzydki żołnierz, ein häßlicher, abscheulicher Soldat.

ZOLOWAC *cz. ndk.*, n. p. Zolowanie zapału, t. i. zalanie lub zaprawienie i na nowo odwiercenie zapału wystrzelonego. *Jak Art.* 3, 326, das vernagelte Zündloch frisch aufbohren (cf. *Ger.* fohlen).

ZOŁOWATY, - a, - e; - o *adv.*, pełen zoły, cf. popielisty, voll Sohle, Lauge, laugig, aschig. Ziemia zołowata, rzadka, tylko z prochu zebrana, przeto wszelką wilgotność z wierzchu wnet wypiia. *Cresc.* 103; = ZOŁOWINA, - y, *ż.*, Aschenerde, Laugenerde. Jest też ziemia, którą starzy oracze zwali zołowiną; ta nie może nigdy przyyść ku płodności, bo ustawicznie sucha, nie suchością piaszczystą, ale prochową, albo popiołową, w któréy iż iedna część ziemi nie dzierży się drugiéy, ale się sypie iako proch, przetoż się tam żadna rzecz nie może wkorzenić. *Cresc.* 103.

*Z-OŁOWI-Ć *cz. dk.*, w ołów' przetworzyć, in Bley verwandeln, *pr. et fig. tr.* Może czarować, może zołowić, Lecz nie doczeka, żeby miała złowić. *Pot. Syl.* 46, ?

*ŻOŁSTKA, - i, *ż.*, n. p. Karmazynu w Litwie, w Żmudzi, w Lotwie ieszcze do farbowania żołstek i płachet białegłowy używaią. *Syr.* 1344. ?

ŻOŁTA; *ob.* żółty. ŻÓŁTACZEK, - czka, *m.*, zięba żółtaczek, *fringilla flauida*, ptaszek większy od wróbla, wszędzie żółty. *Kluk Zw.* 2, 263, *charadrius oryalus*; der Hämmerling, ein gelber Vogel; *Sr.* 1. tnadz; *Cro.* szternátka (cf. trznadel), *Cro* funa, vuga, cf. wywielga); *Bs.* sgjutovoglka (*Bs.* sgjugna, vuga, = wywielga); *Sla.* xúta zeba). Żółtaczek ptak, od żółtaczki choroby, *auis*, *cuius aspectus morbum regium sanat.*, *Cn. Th.* 1447. ŻÓŁTACZKA, - i, *ż.*, *Bh* žlautenice, žlautenka; *Sr.* 1. žowta khorosćź; *Crn.* flatenza; *Vind.* slateniza, nilharba, milhvarost, vishverga; *Cro.* zlatenicza, zlatenichni beteg; *Dl.* zlaticza; *Bs.* zlatenicza; *Rg.* xutúga, zlaaten; *Sla.* xútinica; *Rs.* желтýха, желтяни́ца; *Ec.* злаатени́ца, желтая болѣзнь, желчь Żółtaczką choroba nazywa się od żółtego koloru, którym ciało wszystko zarażone bywa. *Comp.* 280, die Gelbsucht. Przez żółtaczkę rozumiemy żółtość twarzy, oczu i całego ciała; żółtość białka w oczach iest pewnym znakiem żółtaczki prawdzi-

wéy. *Krup.* 5, 757. Żółtaczka pochodzi ztąd, gdy przez zapchanie i zamulenie kanału żółć wychodu nie ma, i tak z inszemi humorami zmieszana całe ciało żółtością oszpeca. *Krup.* 2, 86. – *fig.* Jak sam ieſt zły, tak i o drugich sądzi, podobny do choruiącego na żółtaczkę, któremu wszyſtko co widzi, żółto się wydaie. *Mon.* 68, 277. – §,, *Hortul.* Często kiedy inne drzewa ieszcze się zielenią, na niektórych już liście żółknieią, ogrodnicy żółtaczką nazywaią. *Kluk Rośl.* 1, 133, die Gelbsucht der Bäume. ŻÓŁTACZNY, - a, - e, od żółtaczki, Gelbsuchts=, *Cro.* zlatenichni. – §., żółtaczkę maiący, gelbsüchtig, *Vd.* slatenizheu, nisharbaſt; *Rg.* xuutugav, zlaatin. *Subſt. Rg.* xûtugávez, xutùgljaz, *Vind.* rommenak (cf. rumienny). ŻÓŁTAK, - a, *m.*, *boletus granulatus*, gatunek hubki, nayduiący się w lasach. *Kluk Dyk.* 1, 75, der gelbe Löcherschwamm.

*ZOŁTARZ, - a, *m.*, psałterz, der Psalter, die Psalmen (cf. der Salter; Adlg.); *Boh.* žaltář (*Boh.* žalm psalm, žaltařnjk *psaltes*); *Sr.* 2. pſoltaŕ; *Vd.* pſalmove bukve; *Slo.* žaltár, žalm; *Cro.* fòltar, ſholtar, ſòltarſzka knyiga (*Cro.* fòltarnik, = psalmiſta); *Rg* ſaltjêr, pſaltjêr; *Hg.* ſóltár, zsoltár; *Rs.* псалтирь. Xięgi psalmowe Polacy z Czechy zołtarz zowią. *Leop. Ps. pr.* W zołtarzu to czytamy. *Kucz. Kat.* 2, 375, w psalmach Dawida; *edit. rec.*) Proroctwo o Panu Jezusie w zołtarzu. *W. Pſt. W.* 275. Marya wziąwszy zołtarz, poczęła czytać psalm. *Żyw. Jéz. B* 2. Panna na ten czas zołtarz czytała, Gdy pozdrowienie usłyszała. *Pieśń.* 7, *diuinis intenta erat*). Tam go włożyli, tym czasem śpiewali Kapłani zołtarz, i Boga błagali. *P. Kchn. Jer.* 75. Jagiełło psałterzyſty, którzy zołtarz w kościele śpiewaią, na zamku Krakowſkim założył i nadał. *Biel. Sw.* 230 *b*; *idem. Gwagn.* 72. – Zołtarz, fundacya na śpiewanie psalmów, die Psalmenfundation, Psalmenstiftung. Wątpliwości swoiéy po śmierci znaki zoſtawiali, zwłaszcza one trycezymy, zołtarze, żałomsze; które dlatego za żywota fundowali, iż się po śmierci czyścu lękali. *Zrn. Pſt.* 198. Różaniec mianuie się też psałterz abo zołtarz Panny Maryi. *Bzow. roż.* 7, der Rosenkranz. – *§., psałterz abo zołtarz właśnie ieſt inſtrument, sposobny ku graniu, na kształt naszéy lutni; Dawid na takowym inſtrumencie śpiewał piosnki swoie. *Leop. Ps.*, *Rg.* prigùdnize, (cf. *gędzić), der Psalter, das Instrument, cf. harfa). Sławimy cię w zołtarzu o dziesięciu strun z śpiewaniem. *Leop. Ps.* 91, 4, na inſtrumencie o dziesięciu ſtrunach, na lutni i na harfie z śpiewaniem. *Bibl. Gd.*)

ŻÓŁTAWY, *ŻÓŁTASY, - a, - e; - o *adv.*, na żółto pochodzący, żółtoblady, cf. płowy, gilblich, *Boh.* nažlautlý (cf. nażółknąć); *Sr.* 1. nażowt; *Crn.* ermenkaſt; *Vd.* shutliu, ermenliu, rommenkast; (*Cro.* fùltav *rancidus* cf. żółciſty); *Slo.* xuchkaſt; *Ross.* желтоватый. Głód fortec dobywa; paſtwiſka żadnego dla koni tam nie znayduie, a Ceres żołtawa żadnych zbóż nie posiewa. *Bardz. Luk.* 62. Ziarno żółtase już ieſt dożrzałe. *Haur Sk.* 14. ŻÓŁTEK, - tka, *m.*, *Bh.* žlautek; *Sr.* 1. macik, cżernik; *Crn.* zhermelák, ermenák; *Vd.* ermenze, zermenjak, ermenjak, zermlak, to armene od jaiza; *Cro.* fùtanyek; *Dl.* xomalcze; *Hg.* xomancz; *Rg.* xumànze; *Bs.* sgjumançe; *Sla.* xománjak; *Rs.* желтокъ, желточекъ; der Eydotter, Eyerdotter, der Dotter. W samym środku iaia, otoczony białkiem, ieſt żółtek, wcale okrągły. *Kluk Zyw.* 2, 77. ŻÓŁTKOWY, - a, - e, od żółtka, Eyerdotter=, Dotter=, *Bohem.* žlautkowý. *Cn. Th.* 1448. ŻÓŁTNIEĆ, *ob.* żółknieć, żółcieć. ŻÓŁTO, *ob.* żółty. ŻÓŁTOBLADY, - a, - e; - o *adv.*; bladożółty, żółtawy, cf. płowy, blaßgelb. *Cn. Th.* 1448. ŻÓŁTOBRUDNY, - a, - e; - o *adv.*; brudno żółty, schmutziggelb. Chory wynędzniony, z skórą na twarzy na żółtobrudną pochodzącą. *Perz. Cyr.* 3, 9. ŻÓŁTOBRZUCH, - a, *m.*, właściwie brzuch żółty maiący, ein Gelbbauch, *tr.* pasibrzuch, ein Bauchdiener, Schlemmer, Fresser. Żółtobrzuch, rozkosznik, dogadzaiący gębie, brzuchowi, *albus pinguisque epulo. Wlod.* Czegoś ci ieszcze nie doſtaie, obżerco, żółtobrzuchu! *Sk. Żyw.* 1, 27 *b*. Coż wzdy czynisz żółtobrzuchu, Marnie ożarły paduchu, Na pięć mis ci wrzody daią, Francą z wierzchu potrząsaią. *Rey Zw.* 231 *b*. Żółtobrzuchom, legartom domy buduią. *Gil. Kaz. Cc* 3. Chlubią się w swoich żółtobrzuchach, a my się chwalmy w naszych męczennikach; przyydzie czas, kiedy oni nagrodę onę bogaczowską, a my też Łazarzowską otrzymamy. *Gil. Pst.* 179 *b*. ŻÓŁTOCYTRYNOWY, - a, - e; - o *adv.*; na kształt cytryny żółty, citronengelb. Siarka dobrze wyczyszczona powinna być koloru żółtocytrynowego. *Jak. Art.* 1, 64. ŻÓŁTOCZERWONY, - a, - e; - o *adv.*, ŻÓŁTOGORĄCY, ogniſtéy farby, *rutilus. Cn. Th.* 1448, rothgelb, feuergelb. ŻÓŁTOFARBOWNIK, - a, *m.*, roślina, *Luteola*; liście przednie żółto farbuią. *Kluk Rośl.* 3, 352, gemeiner Wau, Waukekede, Gilbkraut, Färbergras, Streichkraut, Hegenkraut. ŻÓŁTOGŁOWY, - a, - e, głowy żółtéy, gelbköpfig, *obacz* żółtowłosy. ŻÓŁTOGORĄCY, *obacz* żółtoczerwony. ŻÓŁTOGRZYWY, - a, - e, n. p. żółtogrzywy lew. *Nar. Dz.* 1, 56, gelbmähnig. Dzik, co zgrzytem chrobocąc, kieł swóy oſtrzy krzywy, Oby wypadł ku trzodzie, lub lew żółtogrzywy. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 65. ŻÓŁTOKŁOSY, - a, - e, kłosami żółknieiący, kłosów żółtych, gelbährig. Wilży cię, koniku polny, latem plon żółtokłosy, Mnie srogim ogień parzy płomieniem. *Zab.* 10, 413 *Kniaź.* ŻÓŁTOKRUSZ, - u, *m.*, Kupferkies, kruszec twardy żółtego pospolicie koloru; ma w sobie miedź, żelazo, siarkę i arszenik. *Kluk Kop.* 2, 182. ŻÓŁTONOSY, - a, - e, n. p. żółtonose kosy. *Banial. J* 3, z nosem czyli dziobem żółtym, cf. żółtodzioby, gelbnasig, gelbschnäbelig. ŻÓŁTOPIÓRY, - a, - e, piór żółtych, pierza żółtego, gelbfederig, gelbfiederig, gelbgefiedert. Zginął móy gołąb', gołąb' żółtopióry. *Karp.* 1, 126, cf. żółtoſkrzydły. ŻÓŁTOŚĆ, - ści, *ż.*, kolor żółty, (cf. żółcina), die Gelbheit, gelbe Farbe; *Bs.* sgjutillo; *Cro.* fùtoſzt, futina; *Rg.* xutìna, xutillo; *Ross.* желтость, желтизна. Blada szpetna żółtość. *Cn. Th.* 1448. Przebiiaiąca się żółtość; *Rs.* прожелть. ŻÓŁTOSKÓRY, n. p. lew. *A. Kchn. W.* 92 skóry czyli sierci żółtéy, gelbhäutig. ŻÓŁTOSKRZYDŁATY, n. p. krogulec. *Otw. Ow.* 304, cf. żółtopióry, gelbflügelig. ŻÓŁTOSOK, - u, *m.*, *cambogia*, rodzay rośliny; gatunek ieden gumma gutta, z którego pnia płynie gumma żółta. *Kluk Dyk.* 2, 94, der Gummibaum. ŻÓŁTOWŁOSY, - a, - e, włosów żółtych, cf. żółtogłowy, gelbhaarig; *Cro* fùtolaſzaſzt;

Ec. желтоволо́сый. Żółtowłosa matka zbóż Cerera. *Otw. Ow.* 219; matka żółtowłosa zbożorodna. *Zebr. Ow.* 140, *flava comas, frugum mitissima mater.* *ŻÓŁTOWODNOŚĆ, - ści, *ż.*, n. p. Sosnka żółtowodność z ciała wygania. *Sien.* 81, *Spicz.* 42, cf. żółtaczka, cf. wodnica, Gelbwassersucht. ŻÓŁTY, a, - e; - o *adv.*, ŻÓŁCIUCHNY, - a, - e; - o *adv.*, ŻÓŁCIUTENKI, - a, - e; - o *adv. intensiv; Bh.* žlutý, žluté, (cf. złoty); *Sr.* 1. żołty, zowté, zowtuźki; *Crn.* gêjl (cf. gil), gejl, ermen, armêne, rumèn (cf. rumiany); *Vd.* sholt, shut, gel, ermen, armen; *Cro.* sùt, suta, sute, suti, suto; *Rg.* xût, xuut, xûta; *Sla.* xût; *Bs.* sgjut; (*Bs.* sgjuk, = gorzki, *obacz* żółcisty, żółć); *Ross.* жёлтый, желто̀, жолто̀, желтехонекь; *Ital.* giallo, *Angl.* yellow, *Anglosax.* gealuve, *Hisp.* jalde, *Gall.* jaune, *Lat. med.* giallus, elvus, gilvus, faluus; *Dan.* guel, *Ger. vulg.* gål, gel; cf. *Hebr.* צהב *croceus*); żółty, ieden z głównych iasnych kolorów, za prysmatem między czerwonym a zielonym się pokazujący, *Germ.* gelb. Kwiat szafranu wydaie kolor pięknie żółty. *Kluk. Rośl.* 1, 221. Żółta choroba pochodzi ze słabego żołądka, ze zepsowaney krwi. *Haur Sk.* 405 żółtaczka, die Gelbsucht. U Chinczyków kolor żółty iest mocno szanowny; w Europie żartownisie mienią go być kolorem mężów zdradzonych. *Zabł. Z. Sz.* 34. Tacy ludzie tak spryskowani są i tak znaczni, iako w żółtych czapkach żydzi. *Glicz. Wych. B* 2. Szlachcic ieden, że był żółty głową, Jego potomstwo długo Szafrańcami *zową. *Pot. Pocz.* 144. Żegna Lato dzieci swe słowy żałobnemi, W ten sposób rzecz prowadząc usty żółciuchnemi. *Ryb. Gęśl. B* 4, cf. żółtokłosy). Żółty iak wosk, *Bh.* woskožlutý. (*Rs.* желтая мѣдь mosiądz).

ŻÓŁW, *ŻÓŁF, - ia, *m.*, ŻÓŁWIK, - a, *m.*, *zdrbn.*; *Bh.* želw, žába střepnatá (cf. strzępić); *Slo.* koritnačka, korytnačka (cf. koryto); *Sr.* 1. żrodawa; *Sr.* 2. noppawa; *Crn.* sklednèza; *Vind* skorjasta shaba, skorjazha, kornjazha, kostenobranska shaba, krota, shiltkrot, shelva; *Cro.* sèlva, (*Cro.* koretnyacha, sèlva, = skorupa); *Bs.* skorgnaccja, sgjaba s' korom; *Rg.* skorgnaccja; *Sla.* skornyacha, kórnjacsa; *Rs.* жа́вь, черепаха (*Rs.* желвакъ guz, narostek); *Ec.* же́лвь, (cf. żelw, żelwica), зе́лвь, черепа́ха, чрепа́ха, (*Ec.* зе́лвь, зе́лвнь, слизень, = ślimak; cf. *Germ.* Schelfe, Niedersächs. Schluwe, cf. *Gr.* χέλυς); die Schildkröte. Żółw, twardą skorupą z wierzchu i ze spodu okryty, tak że tylko głowę, nogi i ogon wysuwać może; żółw geometryczny ma skorupę złożoną z wielu granów żółtemi liniykami rysowanych. *Zool.* 210. Żółwie błotne. *Banial. F.* Podobien taki iest żółwiowi, błotney iedney bestyi. *Glicz. Wych. K* 6 *b.* Domatorowi ku domowi myśl przychodzi, by żółwiowi ku skorupie. *Glicz. Wych. K* 6 *b.* O żółwiu powiadaią ci, co się na ludzkich chorobach znaią, że żółw czyści krew. *Jabł. Ez.* 25. J żółw dobry w niedostatku. *Jabł. Ez.* 25, i płotka dobra, gdy szczupaka niemasz). J wrona ma przekwinty, to ścierwik, to żółwik Zjadlszy, choć bez serwetki, kracze, że nie słowik. *Bielaw. Myśl. E iiij.* – Żółwik morski, ślimak purpurowy, die Purpurschnecke. W Tyrze żółwików morskich skorupiastych sokiem, wełny farbowano. *Otw. Ow.* 217. Pościel Tyrską farbą farbowana, t. i. farbą karmazynową z purpur albo żółwików morskich, u Tyru miasta łowionych. *Otw. Ow.* 403. – §., na żółwiu, = żółwim krokiem, na ślimaku, bardzo powoli, noga za nogą, auf der Schneckenpost, den Schneckengang, langsam, saumseelig. Łaska ta w ohydzie, Co na żółwiu idzie, Lecz przyiemna taka, Co ma skrzydła ptaka. *Min. Ryt.* 3, 356, *bis dat, qui cito dat; nil dat, qui munera tardat*). *Slo. Prov.* keď koritnačka zagáca prebehné kiedy żółw zaiąca przebiegnie, prześcignie, = nigdy). – §., U dawnych żółw była machina do dobywania murów. *Papr. W* 1, 191, zasklepienie tarcz, die Römische Testudo, das Schilddach. ŻÓŁWI, - ia, - ie, ŻÓŁWIOWY, - a, - e, od żółwia, Schildkröten =; *Sr.* 1. żrodawacżné; *Croat.* selvar; *Ec.* желвїй, зе́лвиный, черепа́шнїй; *Rs.* черепа́ховый, черепашїй. Żółwia skorupa. *Cn. Th.* 1448, cf. tartaróg, szylkret). Eschil zginął od żółwiowey lub mały sklepizny. *Jabł. Ez.* 46. Naśmiewał się zaiąc z nóg żółwiowych, swoię prędkość wychwalaiąc. *Ezop.* 75. Bacząc zaiąc leniwość żółwiową, odpoczywał sobie. *ib.* 75. Żółwim krokiem, na żółwiu, z wolna, odwlekaiąc, z odwloką, den Schneckengang, äußerst langsam, saumseelig. Nie mogę ścierpieć, kiedy interesa, w które ia wchodzę, żółwim krokiem się wleką. *Teat.* 6, 79. Żółwiowym chodem u nas sprawiedliwość idzie. *Opal. Sat.* 94. Sprawiedliwość u nas żółwim zawsze się toczy krokiem. *Dyar. Gr.* 406. Żółwim krokiem szły przedtym nauki kłopotne, My orły wybuiałe, orły bystrolotnę. *Kras. W.* 9. – Żółwi kamień, *chelonitis, gemma testudini similis, Chelonia item Plinii, est oculus Jndicae testudinis inter lapides magicos. Cn. Th.* 1448. *Chelonites* iest Jndyyskiego żółwia oko; czarnoxiężnicy kładą go pod ięzyk, a tak rzeczy przyszłe ludziom przepowiadaią. *Sien.* 329 ten kamień bywa wyięty z wielkiego żółwia, ma barwę iakoby perła, na sobie maiąc skorupę. *ib.*, der Schildkrötenstein. ŻÓŁWICA, - y, *ż.*, żółw samica, die weibliche Schildkröte. – *§., żółwica, *ob.* żelwica, żelw. ŻÓŁWIEC, - wca, *m.*, rodzay żółwców *Dasypus*, należy do zwierząt szczerbatych; żółwiec troytaśmisty cały pokryty skorupą kościstą: może się w kłęb skulić iak jeż; długość iego półłokcia; znayduie się w Jndyach. *Zool.* 299, Armadil, Gürtelthier, Tatu. ŻÓŁWIOJAD, - a, *m.*, który żółwie iada, der Schildkrötenesser. *Cn. Th.* 1448; *collect.* ŻÓŁWIOJEDŹ, - i, *ż.*, ludzie żółwiami żyiący *chelonophagi. ib.*, naród żółwiami żyiący. *Włod.*, Schildkrötenesser.

*ZOŁZA, - y, *ż.*, zwyczayniey: ZOŁZY *plur.*; rodzay choroby końskiey; wrzód koński. *Włod.*, die Druse, eine Pferdekrankheit, der Feifel; *Boh.* žlaza *glandula*, (*Slo.* slza *lacryma*), *ob.* łza; *Sr.* 2. żolż, żowż (*Sr.* 2. salse gruczoły); *Sr.* 1. żawża zauszny wrzód, gruczoł; *Crn.* slêde, = gruczoły; *Crn.* solsa, = łza; *Cro.* zlézda *scrofula, tonsilla; Ec.* железа̀ zołzy, (1., żołędzie; *Ross.* желѣза̀ gruczoły). Miewaią konie zołzy albo zaskórne brodawki. *Cresc.* 528 cf. żabki, żaby). Zołzy niektórzy robakami zowią; ta niemoc bywa koniom na piersiach albo też na udziech przeciw mosznom, a to z wilgoci zbytnich gorących, które się zbieraią w okrągłe galki, zkąd przychodzi boleść na ono mieysce; potym zstępuią w nogi, czyniąc opuchlinę w goleniach, i też apertury, ciekące. Przydaią się koniom zołzy na głowie, także odymania i apertury, a czasem się ta wilgoć obraca w nozdrze, iakoby woda lipka, a tę niemoc zowią zołza ciekąca. *Cresc.* 528 cf. nosacizna). Zołzy, guzy między czeluściami napuchłe i twar-

de, *glanduli*, z rozumienia pospolitego człeka, wszelkie guzy twarde, które się gdziekolwiek po ciele końskiém czynią, zołzami nazywane bywaią. *Hipp.* 113. O guziech i zołziech, które się pod gardłem czynią i o wolach. *Sleszk. Ped.* 71. Koń zołzy maiący, ZOŁZOWATY, ZOŁZUIĄCY, *Ec.* железайный, *Rs.* желѣзистый; drüsicht, die Drusen habend. Szkapa zołzuiąca. *Hipp.* 56. Koniom nosatym, zołzuiącym babia sól lekarstwem. *Syr.* 1141. Jare żyto koniom zołzuiącym dobre. *Haur Ek.* 36. ZOŁZOWAĆ *niiak. ndk.*, cierpieć zołzy, die Drüse haben, mit der Drüse oder Feifel behaftet seyn. Zołzowanie, kiedy się u konia w gruczołkach podgardzielnych soki zamulaią. *Kluk Zw.* 1, 194.

ŻONA, - y, *ż.*, ŻONKA, ŻONECZKA, *ŻONETKA, - i, *ż.*, *zdrbn.* ŻONULA, ŻONUNIA, - i, *ż.*, *pieszcz.*; - *§., = kobieta, białogłowa, niewiasta, (cf. żenczyzna), das Weib, die Frau, Frauensperson, Weibsperson, das Weibsbild, Frauenzimmer; *Bh.* žena, (*Bh.* ženina nałożnica); *Slo.* žena *femina*, (ženina, postranný žena nałożnica), *Sr.* 1. žonička, žona, žonka *zdrbn.*, (žonski żeński), *Sr.* 2. žona, žonka; *Vd.* shena, sheniza, shenstvo, zhloveokina; *Cro.* fena, fenchicza, fenfzka glava; *Hg.* afzfzony, afzfzonyallat, afsonyalath, afzfzonyka, aszszonyatska; *Boss.* sgena, sgenska glava, sgeniça; *Rg.* xèna, xenska glâva (*Rg.* xéna, xénhar, = niewieściuch); *Sla.* xena, xenica; *Rs.* жена; (*Ec.* женища, женщина непотребная nierządnica); cf. *Ger. vetus* chena, kona, cf. Kunkel kądziel; Adlg.; cf. *Hebr.* זנה zonah *foemina*, cf. *Pers.* zanka. *Bandtke* wywodzi słowo *żona* od następuiącego tu *żonąć*, żenie, = gnać, gonić). Pallas naypierwéy żonom wymyśliła prząść kądziel i płótno tkać. *Biel. Sw.* 8 *b*. Z przyrodzenia to pochodzi, że się żonka z żonką zgodzi. *Rys Ad.* 82. - §., *hodie:* żona, małżonka, za mężem będąca, die Frau, die Ehefrau, die Gattinn, Ehegattinn; *Bh.* žena, ženka, manželka; *Slo.* žena, manželka; *Sr.* 1. wudabta žona (cf. wydana, na wydaniu), mandželska žona, žonka; *Crn.* shêna, sheniza; *Vd.* shena, sakonska shena, (cf. *zakonski, *sakonny), porozhena shena, (cf. zrękowana), sakoniza, (cf zakonnica); *Cro.* fena, fenchicza; *Dl.* xena; *Hg* afzfzony; *Rg.* xèna, drûga (cf. druga, cf. drużba, drużyna); *Bs* sgena, sgeniça, vjereniça, (cf. wierzyć, wiara), sadrusgeniça; *Sla.* xena; *Rs* жена, жёнка, сожительница, супруга (cf. sprzęgać, cf. Lat. *coniux*); *Ec.* подружіе, повеспріе (cf. siostra), помощница (cf. pomocnica), жена, женочка. Mąż i żona są przez małżeństwo złączeni. *A. Zamoy.* 49. Po ślubie zaraz kobieta nazywa się żoną. *Teat.* 53 *c*, 46. Żona uczciwa ozdoba mężowi J naypewnieysza podpora domowi. *J. Kchn. Dz* 242, Cnotliwa żona, męża korona. *Mon.* 74, 335. Cnotliwa żonetka. *B. Papr. prz. A* 4 *b*. Piérwsza żona od Boga, druga od ludzi; trzecia od djabła. *Rys. Ad.* 54; pierwsza, naylepsza). Miał dwie *żenie, (*Dual.*) *Papr. Kl.* 225: *W. Pst. Mn.* 70. Wziął dwie *żenie swoie. *Budn. Genes.* 32, 22, wziął obie żony swe. *Bibl. Gd.*); cf. dwóyżon, dwóyżeniec, dwóyżeństwo). Żonę biorę, *ob.* żenić się). Smierć a żona, przypowieść doświadczona pieie, Że w pieluchach na człeka maią przywileie. *Pot. Arg.* 170, Nieba przeznaczaią żonę dla człowieka. *Teat.* 51 *d*, 33, Żona a śmierć przeznaczone rzeczy od Boga. *Rys. Ad.* 77. Nie bóy się, śliczna dziewko, chociaż ci strach doymie, Niczyiéy, dawno mówią, żony nikt nie poymie. *Pot. Pocz.* 338. Żony bez siebie do przyiaciół nie puszczay. *Rys. Ad.* 78. Żoneczkę zelżą, zhańbią, dziatki w nędzy piszczą. *Paszk. Dz.* 49, Wcaleby mi dziwno nie było, gdybym moię żonunię spotkał włóczącą się po ulicach. *Teat.* 24, 92 *Cztr.* Jaki pan, taki kram, iaki pan mąż, podobnaż pani żona. *ib.* 24 *b*, 33. Groźny na żonę, kto nie ma swéy żony. *Rys. Ad.* 16. Żona modna. *Kras. Sat.* 72. Żona kłopot. *Cn. Ad.* 1366. Aza się lepiéy, wziąwszy żonkę młodą Na gospodarstwie kłopoty powiodą? *Jabl. Buk.* P 4 *b*. *Sr.* 2. bogatu žonu som wasel, s'tim som mojo knastwo pſchedał, bogatą żonę wziąłem, i państwo (panowanie) przedałem). Chcę ią poiąć za żonę, byleby tylko przystała na to. *Teat.* 54, 17. Ale czemu o córkę moię za żonę nie prosi? *Teat.* 30 *c*, 7, warum hält er nicht um meine Tochter an? Jak się masz żoneczko miła? *Teat.* 55 *b*, 42. Dobry dzień moia żoneczko! *ib.* 54 *b*, 12. Żonulo! *ib.* 43 *c*, 66. Więc ia nie iestem godzien twoiego kochania nieoszacowana żonulo! *Teat.* 13 *c*, *a*.

Pochodz. *żonczysko*, *żońsko*, *żenczyzna*, *żeński*, *żonkoś*; *żoniny*, *żeniny*, *żonaty*; *bezżenny*, *bezżeniec*, *nieżenny*; *babożeń*; *żonobóyca*, *żonobóystwo*, *żonokradca*, *żonokradski*, *żonokradstwo*, *żonokupca*; *żenić*, *żenich*, *ożenić*, *pożenić*; *dwóyżon*, *dwóyżeniec*; *małżonek*, *małżonka*, *małżeństwo*.

*ŻONĄĆ *cz. idntl.*, żonął, żonęła, żenie, żenę, żonę; *F.* pożenę, pożonę, *obsolet. in Infinitiuo*, za który używa się gnać, gnałem *X. Kam.*, treiben, hintreiben, jagen, weiter jagen, weiter treiben, *Boh.* hnati, hnal, ženu, uhnati, uženu; *Slo.* hnat', ženem; *Sr.* 2. gnaſch, ženu, ženom; *Crn.* gnâti, gnal, shênem; *Vd.* gnati, gnal, shénem (*Vd.* vgnati, vshenem, = zmordować); *Ec.* жену, гоню. Pasterze żeną do koszar trzody z pastwisk. *Przyb. Milt.* 108. Przestań ma fletni, przestań oto na twe pienie Już się zbliża, iuż oto Dafnis trzody żenie. *Nar. Dz.* 3, 57. Córka iego idzie żonąc trzodę twą. *Leop. Genes.* 29, 6, córka iego idzie z stadem. *Bibl. Gd.*) Kto rozumie, wóz niech żenie, podwodę światłości. *Zebr. Ow.* 39 *quilibet alter agat portantes lumina currus*, niech go kieruie, wiedzie, powodzi). Czasem to tego, to owego żonie, J pełno trupów i przed nim i za nim. *P. Kchan. Jer.* 192, pędzi, przegania). Smierć tak dobrego, iak złego iedną drogą żenie. *Zbil. Lam. A* 2 ściga). Ostrym mieczem uderzy, a krwawe strumienie Żoną duszę od ciała aż w piekielne cienie. *Krajew. Chim. B* 3 *b*. Wicher, co deszcz żenie. *Hor.* 1, 277 *Koryt.* Już wicher wściekły, zakłóciwszy fale Jeden po drugim wał żenie po wale. *Min. ryt.* 3, 18. Czy ślepota przypadku, czy nieba zrządzenie Dolą moię mizerną na to mieysce żenie. *Trzb. S. M.* 66. - *Verb. neutr.*, żenie, pędzi, macha, bieży, rusza, rennen, jagen, eilen. Pódź zemną na to pole, tam z gór rzeka żenie. *Karp.* 1, 94, ciecze, płynie raptownie). Mienią się lata, noc za dniem żenie, Ja się w miłości méy nie odmienię. *Karp.* 4, 4. - (*ŻONĄĆ, *ob.* żąć. *ŻONĄĆ, *ob.* zionąć.)

Z-ONĄD *adv. loci*, (*ob.* onąd), z owego mieysca, ztamtąd, von dort. Poszedł tedy Dawid zonąd, i uszedł do iaskini. *W.* 1 *Reg.* 22, 1, wyszedł ztamtąd. *Bibl. Gd.*)

ŻONATY, - a, - e, ożeniony, żonę maiący (*oppos.* bezżenny), *Bh.* ženatý (*Bh.* žženilý zniewieściały, žženilost zniewieściałość; *Cro.* ſenſztvo); *Sr.* 1. wojenene, nowožena; *Vd.* shenin, shenzhaft, poshenzhen; *Rg.* oxègnen; *Ross.* женáтый; *Ecc.* оженéнный; eine Frau habend, (beweibt), verheirathet (von Mannsperſonen). Gdybyś się Wc Pan ożenił, tobyś był żonaty. *Boh. Kom.* 3, 413. Zawsze żonaty w kłopocie. *Bach. Ep.* 7, *ob.* żona kłopot). Nieżenny ieszcze. *Nar. hſt.* 6, 154, noch unbeweibt, noch unverheirathet. ŻONCZYSKO, ŻOŃSKO, - a, *n.*, brzydka zła żona, ein häßliches böſes Weib, *Sr.* 1. ženiſko; *Sr.* 2. žonniſko; (*Sla.* xensko, = panna znakomitego domu, ein Fräulein). Stare mam żonczyſko. *Teat.* 32 *b*, 30. ŻONECZKA, ŻONKA, *obacz* żona. ŻONIN, ŻENIN, - a, - e, od żony, do żony należący (cf. Jeymościn, cf. żeńſki), Frauen =, die Frau angehend, ihr angehörig, *Slo.* manželkin (cf. małżeńſki), *Sr.* 1. mandželſko žoninė, (*Sr.* 1. žonſki kobiecy, żeńſki); *Cro.* fenin; *Ross.* женнинъ. Skoro się mąż z żoną złączy, tedy wszyscy krewni żenini są iego szwagrami; także też iego krewni żeninemi. *Szczerb. Sax.* 184. Krewnéy swéy albo żeninéy żaden poiąć nie może. *Szczerb. Sax.* 228. Przyiaciele żenini maią prawem dochodzić wiana. *Tarn. Uſt.* 103. Żenin, *żeńſki sprzęt. *Dudz.* 74, cf. wyprawa córki. *Cn. Th.* 1419, przywianek. *ib.* 1325. Dobra żenine. *A. Zamoyſki* 51. U nas zięcia zowie ociec żenin i matka synem, iako Noemi Ruth *niewiaſtkę swoię, syna swego żonę, *dziewką swoią zwała. *Biał. Pſt.* 71. Myślił xiążę Downant, iakoby się mógł na Mendodze pomścić zelżywości żoninéy. *Stryik.* 287. Władysław za radą żeniną bracią chciał z części ich wyzuć. *Gwagn.* 46, podbechtany od żony). Miał on siła żeninych pieniędzy. *W. Tob.* 11, 18. (ŻONISZEK, *ob.* żeniszek). ŻONKA, *ob.* żona. (ŻONKILLA, - i, *ż.*, *Narcyſsus Jonquilla*, kwiaty ma pospolicie żółte. *Kluk Dyk.* 2, 137, die Jonquillennarciſſe). - ŻONKOŚ, - ia, *m.*, żonie podległy, żonie nazbyt dogadzaiący; *Rs.* женопокорúвый; der unter dem Pantoffel ſteht. Żartować on z żonkosiów lubi. *Mon.* 69, 415. ŻONOBÓYCA, - y, *m.*, zabóyca żony, der Frauenmörder. Stefan I. w Węgrzech żonobóycę karze na oddanie iéy familii 50 iałowic. *Czack. Pr.* 2, 114. ŻONOBÓYSTWO, - a, *n.*, zabóyſtwo żony, der Frauenmord. Krwawe żonobóyſtwo. *Nar. hſt.* 5, 186. ŻONOKRADCA, - y, *m.*, który komu żonę wykradł, der Frauendieb. Parys żonokradca. *adject.* ŻONOKRADSKI, - a, - ie, n. p. Boſki Meonczyk w złotą trąbę głosił, Jak Greczyn żonokradską Troię mieczem znosił. *Nar. Dz.* 2, 37. ŻONOKUPCA, - y, *m.*, który sobie żonę kupił, der Frauenkäufer, der ſich die Frau gekauft hat. Na żonokupcę: Słusznie rzeczesz: moia droga żono! *Kchw. fr.* 101.

ZONOWAĆ *cz. ndk.*, wyzonować *dk.*, (*qu. v.*), na słońcu trzymać, grzać, *Ger.* ſonnen, an der Sonne halten. Wódkę tę trzeba przelutrować, i długo na słońcu zonować. *Syr.* 54; cf. słonić.

ZONT; *ob.* Żunt.

*ZOPACZYĆ, *ZOPAKOWAĆ *cz. dk.*, obacz opaczyć, opakować; = na opak przewrócić, cf. szpocić, wyszpocić; *Rg.* izopàciti; *pr. et fig. tr.* verkehren, umkehren, herumwerfen, drehen, verdrehen, verkehren. Często Bóg zopaczy, Co człowiek poſtanowi, i co sobie znaczy. *Pot. Arg.* 561. Moia wróżka tak mi ukazuie, Iż się wasza rada zopakuie. *M. Biel. S. N.* 9. Sromota się wſtecz cofać, i krok zopakować. *Ryb. Gęśl.* C 3 *b*. Mieysce to w piśmie Św. tak ieſt iasne, że go dotąd żadni odszczepieńcy zopakować nie mogli. *W. Pſt. W.* 372. Potępiaią ich, że siedm świętych synodów zopakowali. *Gwagn.* 502. *ZOPACZNY. *Przyb. Milt.* 87; *et* 236, *ob.* opaczny.

*ZOPKI, = w zobki; *ob.* zób.

*ZOPYTAĆ; *obacz* *opytać, = zapytać, spytać. *Dudz.* 16, *Włod.*, ausfragen, ausforſchen, nachfragen. Król ich zopytał. *W. Gen.* 47, 3. Tubym się rad zopytał ich .. *W. Pſt. W.* 332. Niech każdy zopyta sam siebie, ieśli .. *ib.* 201. Uczyń rozmowę z spółpaſterzami twemi, zopytay ich o podanym im urzędzie? *Smotr. Lam.* 23, zopytay i o powierzonéy ewanielickiéy przepowiedzi, sąli paſterze o owcach czuli, a nie niedbali naiemnicy? *ib.* 23. Synowie są świadkami nieprawości przeciwko złośliwym rodzicom w zopytaniu swoiem. *Radz. Sap.* 4, 6, *Leop. ib.*, synowie tacy są świadkami złości przeciwko rodzicóm, gdy pytani bywaią. *Bibl. Gd.*)

*ZORA; *ob.* zorza.

Z-ORAĆ *cz. dk.*, *F.* z-orze; *ob.* orać, poorać, przeorać, *pr. et fig. tr.*; n. p. Z wiekiem twarz się ſtanie w brózdy zorana. *Ustrz. Tr.* 165, zmarszczona, pobróżdżona, durchackert, durchfurcht, voll Runzeln.

ŻÓRAW, *ŻURAW - ia, *m.*, ŻÓRAWEK, - wka, *m.*, ŻÓRAWIK, - a, *m. zdrbn.*; ptak *grus*, *Bh.* geřáb, řeřáb, žoraw, (*Bh.* geřábek *lagopus*, *ob.* iarząbek, iarząb); *Slo.* garab, gerab, wrab, (*Slo.* garábek, garabka, gerabka *attagen*, *Slo.* garabica kuropatwa), *Sr.* 1. žeraw, žerawa, (*Sr.* 1. žerawa struś); *Sr.* 2. žorrawu; *Crn.* therjav; *Vd.* ſherjau, sherjau, gruh; *Cro.* ſèrjáv, ferjavchecz, ſèrjavchich; *Dl.* ſdral, sdral (cf. źrzéć), xdral; *Hg.* daru; *Bs.* sgdral, ſgdrao; *Rg.* xdraal, xdro, xdralich; *Sla.* xdràl; *Ross.* журáвль, журáвликъ, журавлéнокъ; *Ecc.* жарáвль, cf. *Gr.* γέρανος, *Ger.* Kranich, Krahn, *Lat.* grus, grues, *Ital.* grù). Żóraw żywi się zbożem, ziołami i robakami; żórawie na zimę gromadnie odlatuią, zachowuiąc w locie figurę tróygrańca. *Zool.* 149. Żórawie kreraią. *Dudz.* 21, *Gruo* *kryram iako żóraw. *Urs. Gr.* 250; *Chmiel.* 1, 86, *Cro.* ferjav kreka; *Ec.* жерáвль курлыкаеть. Żóraw strukał. *Banial.* J 3 *b*. Nigdy na takim synodzie być nie chciał, gdzie iako gęsi gęgaią, a iako żórawie skrzypią. *Sk. Dz.* 504. Czuyne żórawie. *Banial.* J 2 *b*. - §., *żóraw u studni, na którym przeważaiącym się wodę wyciągaią, bywa sosnowy. *Kluk. Rośl.* 2, 168, *Rog. Doś.* 2, 248, Żóraw, którym sięgaią wody w ſtudni, *antlia. Mącz.*, żóraw u studzień *tolleno. Cn. Th.* 1448; *Sla.* ſochor, druk; *Sr.* 1. ſtudnacža waha habo žerawa; *Cro.* chiga (cf. cyga). Żórawki, iakie bywaią przy studniach. *Switk. bud.* 366, der Brunnenſchwengel. Żóraw budowniczy. *Tr.*, der Krahn, Krahnſchwengel, die Krahnbrache; *Bh.* geřáb; *Rs.* вóротъ, (*ob.* wrot, zwrot), глаголь (cf. literę Roſsyyską г). Silnia do wiercenia zapałów armatnych nazwana żuraw. *Jak. Art.* 3, 113, *bascule*). Żóraw podnosić. *Eraz. Ob. F.* - Żóraw woienny, machina, którą kamienie duże ciskano do muru. *Dudz.* 75, *machina. qua saxa in urbes iaciebantur*, *vel*

milites in muros eleuati exponebantur. *Cn. Th* 1449; die Krahnmaschine bey Belagerungen. - *§., Dobył Bolesław Krzywousty miecza żórawiem nazwanego, i skoczył na Węgrów. *Nar. hist.* 3, 259 *mucro, quem gruem vocant. Kadłub.*, krzywa szabla, ein krummer Säbel (cf. szczerbiec). - *§., Święty Jędrzéy, Polak, pustelnik, Żórawek nazwany. *Sk. Żyw.* 281, als Beyname: Kranich. - *§. Grać żórawka. *Gorn. Dw.* 183, pewna gra dziecinna, ein gewisses Kinderspiel, cf. gęsiego). ŻÓRAWI, - ia, - ie, od żórawia, Kranich =, *Bh.* geřabj; *Rs.* журавлиный. Rodzay żórawi należy do rzędu bocianego. *Zool.* 249. Słowiańska trąbo zagrzmiy pod niebiosy, Jako żórawim gardłem rozpuść głosy. *Paszk. Bel. a* 3. - §. *Botan.* Żórawie noski; *Boh.* čjapj nůšek; *Sr.* 1. bacženacźe nos; *Rs.* журавлиной носокъ, *Geranium*, Storchschnabel, nasienniki téy rośliny nosom żórawim są podobne. *Kluk Rośl.* 2, 269. Bodziszek, rodzay ten rośliny, ze wszystkiemi swemi gatunkami pod imieniem bocianych nosków, żórawich nosków, iest znaiomy. *Jundz.* 351, żórawie abo bocianie nosy, gdy okwitną, strączek bywa długi, iako żórawi nos. *Urzęd.* 156, niektórzy zowią iglicą dla strączka nasiennego, który wzgórę ostro stérczy, u dołu maiąc około siebie pięć albo sześć ziarnek, iako hanyż. *Sien.* 131; *ob.* złote ziele, p chawiec, wilcze igły, wróble proso, żabie kosmy). Żórawie iagody ziele, *erica baccifera. Cn. Th.* 1449, wrzos, eine Art Heyde. ŻÓRAWICA, - y, *ż.*, ŻÓRAWICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*, samica żórawia, ein weiblicher Kranich. ŻÓRAWIĘ, - ięcia, *n.*, ŻÓRAWIĄTKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; pisklę żórawie, das Junge des Kranichs, das Küchlein; *Boh.* geřabě. Bocianię z nosa, znać żórawię z szyi. *Wad. Dan.* 6. Żórawięta *Haur Sk.* 331, żórawki, żórawięta młode *vipiones. Cn. Th.* 1449. ŻÓRAWINA, - y, *ż.*; ŻÓRAWINY *plur.*, - in *Genit.*; (*Bh.* geřabina *sorbum*, cf. iarzębina), Żórawina, *vaccinium oxycoccos. Jundz.* 223, die Moosbeere, Moosheidelbeere; *Rs.* клюква, клюковка. Truskawki, poziomeczki, piękne żórawiny. *Rey Wiz.* 24. - Żórawiny, miechunki, garliczki, pęcherzyca, psinie wiśnie, *solanum vesicarium*, Judenkirschen. *Syr.* 1374, wiśnie psie, psinki pęcherzyste, morskie. *Cn. Th.* 401. ŻÓRAWINNY, - a, - e, od żórawin, Moosbeer =, *Rs.* клюковный. Krzak żórawinny, *Ross.* клюковникъ. ŻÓRAWNIK, - a, *m.*, żórawi kamień: *geranites lapis. Cn. Th.* 1449, der Kranichstein. *ŻORULA, - i, *ż.*, biedna żórawiczka, ein elender weiblicher Kranich. Kukałam na drzeweczku niewinna żorula, W tym mię niezocznie z tyłu ugodziła kula. *Gaw. Siel.* 393.

Z-ORLEC *niiak. dk.*; stać się orłem, zum Adler werden. Na orłowym gnieździe, zorleie i sowa. *Klon. Wor.* 56.

*ZORN; *ob.* żarna.

ŻORNICA, - y, *ż.*, ŻORNICE, - ic *plur.*, gatunek osypki czyli krost, ein gewisser Ausschlag, eine Art Blattern. Osutkowa gorączka kończy się na wyrzuceniu żornicami. *Perz. Lek.* 49. W zbytecznym paleniu się dzieci na ospę, odrę i na żornicę, piiawek używać się zwykło. *Perz. Cyr.* 2 131.

ZORZA, *ZARZA, - y, *ż.*, zorze *plur.*, zorze, - a, *n.*, zorza zaranna, świt, die Morgenröthe; *Bh.* žáře ranní, (*Bh.* žáře *lux*, *fulgor*) *Mor.* zdár; *Slo.* žára, ranná zora, dennica; *Sr.* 1. putne zeřa, zéra; *Sr.* 2. sora; *Crn.* sor; sarija; *Vd.* sarja, sarja; *Cro.* zòrja (*Cro.* zorni *matutinus*, zornicza, = iutrzenka; *Cro.* ó zorje *sub auroram*, ob zorii, = ze świtem, *Cro.* pred zorjum, = przed świtem); *Dl.* zora; *Hg.* hajnal, (*ob.* haynał); *Bs.* zora, svichanje, svjechjanje, svanutje, = świt, (*Bs.* zorniça, = iutrznia); *Rg.* zòra, zorizza (*Rg.* pridzorje *crepusculum matutinum*; pridzórni *antelucanus*); *Sla.* zora, *Rs.* заря, (*Ec.* озаряти, озаряю oświecić, cf. żarzyć; cf. *Lat.* uro, cf. aurora, cf. *Hebr.* חרה charah *arsit*). Zorza zaranna zaczyna się, gdy słońce o 18 gradusów iest przed wschodem, a kończy się, gdy słońce wschodzi na horyzont. *Wyrw. G.* 47, zorza zaranna, światło poprzedzaiące wschód słońca. *Włod.* Ranna zorza rumiana złączenie czyni międzу dniem i między nocą. *Otw. Ow.* 289. Poranną zorzę poganie mieli za boginią, i nazywali ią Aurora. *ib.* 553. Przed wschodem słońca zarze wzniydą. *Syr.* 97. Goniec ogniów słonecznych, z Jońskiego morza Wstaiąc, złotych promieni blaskiem ranna zorza Ledwie świat oświeciła, a różowe skronie Drżą w wałów przeźroczystych kryształowém łonie. *Ustrz. Klaud.* 23, cf. Gończe złotego słońca rożana iutrzenko). Pod czas zarania Zorza rumiana znak na wszystkie strony Wydawać zwykła swem światłem, nim wdzięczna Lampa na niebie rozświeci słoneczna. *Odym. Sw. M.* Różanoręka zorza. *J. Kchn. Ps* 82, różopalca. *Przyb. Luz.* 324. Ciemność pędzi za górę iasna zarza ona, Bo przed światłem uciekać téy rzecz przyrodzona. *Rey Wiz.* 177. Gdy się zarza okazować poczęła... *Radz. Genes.* 19, 15, gdy weszła zorza. *Bibl. Gd.*) Boga wielbiały porankowe zorze. *Chrośc. Job.* 147. Izażeś ty rozkazował zaraniu, a zarzy ukazał mieysce iéy? *Radz. Job.* 38, 12, izażeś za dni twoich rozkazował świtaniu, i ukazałeś zorzy mieysce iéy? *Bibl. Gd.*) Światłość twoia wyniknie iako zarza. *Radz. Jes.* 58, 8, iako zorza ranna. *Bibl. Gd.*) Różana zarza wynika. *Groch. W.* 45; Jako zarza nagotowane iest wyyście ięgo. *Rey Pst. T* u 3 - *Personif. blandiend.* Adieu! iasna pogodo, zorzo, miesiącu! *Teat.* 22 *b*, 76, cf. gwiazda, słońce, perła i t. d.) - §., Zarza wieczorna zaczyna się, gdy słońce znika z horyzontu, a kończy się, gdy na 18 od niego oddala się gradusów. *Wyrw. G.* 47, zorza wieczorna, światło na niebie, zaraz po zachodzie słońca. *Włod.*, die Abendröthe cf. mierzch, zmierzch). Słońce zachodziło, I wdzięczną niebo zorzą ozdobiło. *Auszp.* 32. Już wieczorne paliły się zorze. *Odym. Sw. D d* 4 *b.* Już swoie zorze Jasny dzień przykrył ciemnéy nocy cieniem. *Auszp.* 11. Czy we dnie, czy iasnęły zarze Duch mię móy karze. *J. Kchn. Ps.* 18. - Ogólniéy: zorza, zorze, światło, iasność, das Tageslicht, die Helle, das Licht. W tym głuchym pieczarze, Kędy słońca i iasnéy nic nie widać zarze. *Pot. Arg.* 57. - §., Zorza północna, albo światło północne, *aurora borealis*, iest obłok rzadki, przezroczysty, i światły, na horyzoncie północnym czasem pokazuiący się. *Wyrw. G.* 25, das Nordlicht, der Nordschein; *Boh.* žáře půlnocní, čžerwánky (cf. czerwonka); *Crn.* burjava; *Vind.* burjava, severska svietloba; *Ross.* сполохи огнеобразные u Archanielskich maytków). - (Z-ORZĘ, *ob.* z-orać. *ZORZE, - a, *n.*, *ob.* morg. *Tr.*) - ZORZYSTY, - a, - e, czerwonoognisty iak zorza, feuerroth.

wie die Morgenröthe. *Subst.* zorzystość, - ści, *ż.*, die Feuerröthe. *Bndtk.*

ZOSIA, ZOŚKA, - i, *ż.*, ZOSIENKA *zdrbn. imienia* Zofiia, Sophiechen. Zosia. *Kniaź. Poez.* 1, 186. Zosiu, wielkiś przebieglec, mądryś szkoły żaczek, J Kupidaś z tabliczką w naukę posłała, Długoż się ma Zosieńko będziesz rozmyślała? *Burl. B* 4. Zosienko masz słodkie lice, Że przechodzisz miodowe i mléczne krynice. *ib.* Nuże dzieci, bierz i tę Ty Zosię, ia Dorotę, Porwiy w taniec! *Dwor. K.* 3.

ZOSTAĆ, został, *zostoiał, *F.* zostanie, zostanę *med. idntl.*, zostaie *Pr.*; zostawać *ndk.*; *Bh.* züstati, züstal, züstanu, züstawati (2., züstawati *habitare*;) *Sr.* 1. wostanu, wostanem, wostawam, zwostahnu, zwostahwam; *Crn.* osstàjam; *Vd.* ostati, ostal, ostánem, ostajati (*ob.* *ostać, *ostoieć), zhes ostat, prebyti (cf. przebyć), zhresostati, vunostati, vunostajati (cf. wystać), obstati (*ob.* obstać), obstanuvati, stanovitati (cf. stanowić), dostati (cf. dostać); *Rg.* ostatti, izostatti; *Bs.* ostati, ostajati, izostáti; *Sla.* ostati; *Cro.* oztati; *Ec.* остаюти, оставамь, не дойти; (*Rs.* состоять, состою zawisnąć z czego, zależeć; состояться ogłoszonym być, wydanym, publikowanym). Zostać gdzie, zostać się gdzie *zaimk.*, pozostawać, nie ruszyć razem z drugimi, bleiben, zurückbleiben, an Ort und Stelle verbleiben. Zostaniesz na przywitanie, *tu hic nos salutaturus exspecta. Cn. Th.* 1449. Już kto miał iachać w nawę swoię wstąpił, A kto miał zostać z okrętów wystąpił. *Groch. W.* 435. Pożegnania zawsze więcéy smucą, niżli pocieszaią, J tych co w podróż iadą, i tych co zostaią. *Przyb. Luz.* 138. Czemu Lech z bratem pospołu miał uciekać? któremu w oyczyznie zostałemu braterska ucieczka dla spadku pożytek przynieść miała *Krom.* 26, oyczyzny nie opuszczającemu). – Zostawać, być gdzie, bawić, znaydować się, sich wo befinden, aufhalten, seyn, bleiben, weilen. Do zostaiącego w więzieniu przyszedł czart, mówiąc: wynidź a uciekay! *Sk. Żyw.* 233 *b.* Rzekł Tobiasz: gdzie chcesz, abyśmy zostali? *Leop. Tob.* 6, 10; Dziś zostaniemy u Raguela, który iest powinowatym twoim. *Bibl. Gd. Tob.* 6, 12. Długo u kogo zostać; *Rs.* ужиться, уживаться (cf. użyć, cf. żyć, zażyłość). Wielu ludzi w zwadzie do Rzymu uciekali, i tam *zostaiali, bo im to dano na wolą. *Biel. hst.* 99, zatrzymywali się tam, bawili). Zostawać u kogo w obowiązkach, w służbie i t. d., sich bey einem aufhalten, bey ihm in Diensten stehen und d. g. Ah to Służalski, który niegdyś u mnie zostawał. *Teat.* 34 *c*, 74. Powiedz mi, czy zostaiesz w służbie u Jmć P. Jana? *Teat.* 31 *c*, 14. – Zostawać, trwać, bleiben, harren, ausharren. Zostańcie tu przez noc. 3 *Leop. Num.* 22, 8, trwaycie tu przez noc. 1 *Leop.*) Zostaię, nie przestaię być, ich verharre, verbleibe, beharre. Zostaię W Pana Dobrodzieia sługą. *Teat.* 21, 81, mam sobie za zaszczyt zostawać dozgonnie JW. Pana Dobrodzieia nayniższym sługą. *Ld.* – Zostań zdrów, Zostań z Bogiem, Bóg z tobą zostań, z Bądź zdrów, Byway zdrów, Bóg niechay będzie z tobą, *à Dieu*, Gott sey mit dir, Gott befohlen. Zostańże z Bogiem, tobie się nie godzi Jść zemną. *P. Kchn. Jer.* 412; *Zegl. Ad.* 307. Bóg z wami zostań, nienasytne żądze, J z tymi, waszym co tleią pożarem. *Hor.* 2, 119 *Nar.*, żegnam was, Bóg żegnay, rozbrat z wami). Zostać, zostawać przy czym, cf. ostać, obstawać; statecznie trwać, trzymać się czego, wobey verharren, fest daran halten, dabey stehen bleiben. Zostaię się przy czym, przy prawdzie, cnocie. *Cn. Th.* 1449. Obieray sobie, przy czém zostać masz. *Rey Pst.* *O o o* 5. Przeklęty wszelki, któryby nie zostawał w tych wszystkich rzeczach, które są napisane w xięgach zakonu. *Salin.* 4, 178. Zostaię, zostanę przy tym, dowiodę tego. *Cn. Th.* 1449. – Zostać, zostać się, *zostoieć się, z utrzymać się przy czym, sich wobey behaupten. Rossya chce koniecznie zostać przy Oczakowie. *Gaz. Nar.* 1, 239. W zgodzie saméy nadzieia, że się przy swobodzie swéy dawnéy *zostoicie. *Star. Vot. B* 4 *b.* Jeśli się okręt Rzpltéy zatopi, wasze się też prywatne tłómoczki nie *zostoią. *Sk. Kaz.* 138. Zostaię się przy maiętności. *Cn. Th.* 1449. Zostaie się co przy mnie, *e. gr. recidit ad me imperium. Cn. Th.* 1449, na mnie przyszło, przypadło). – Zostaię pozad, *posterior fio. Cn. Th.* 1449, nie nadążam, ustaię, zurückbleiben, nachbleiben, nicht nachkommen; *Vd.* ostàjati, sadi obstati; *Cro.* zaoztati). Zostanie na zad, das Zurückbleiben; *Rs.* оставаніе. - *tr.* Zostaię swych przodków, *non respondeo maioribus, descisco ab antiqua institutione. Cn. Th.* 1449, nie równać przodkom, hinter den Vorfahren zurückbleiben, ihnen nicht beykommen, nicht gleichen. Syn oyca męstwem nie zostawa. *P. Kchn. Orl.* 1, 64. Wnet z was maszkarę zdeymą, a ludzie poznaią, Że Polacy przodków swych bardzo zostawaią. *J. Kchn. Dz.* 33. Ale wiesz co mię trzyma i garnie ku tobie, To iż przodków twych zostać masz za lekkość sobie. *J. Kchn. Fr.* 51, że za hańbę poczytuiesz nie równać przodkom). Sposób' mi serce, niech zostanie Świątu, a tobie służy Panie. *J. Kchn. Ps.* 127, niech się rozstanie, rozbrata z światem, wovon abstehen, es fahren lassen. - Zostaię w słowie, na słowie, winienem spełnić obietnicę. *Włod.* Zostaię w słowie, na słowie, *sum reus promissi, non impleui promissum. Cn. Th.* 1449, nie dotrzymałem słowa, nie uiściłem się w obietnicy, ich habe mein Wort nicht erfüllt, bin mit meinem Versprechen rückständig geblieben, bin damit noch im Rückstande. - Zostaię na liczbie, nie dopłacam, nie wyrachowałem się. *Cn. Th.* 1449, ich bleibe bey der Rechnunglegung im Rückstande, bleibe schuldig, habe ein Deficit. Brata twego zahamowaliśmy dla śrebra, które był został królowi na rachunku, i dla innych rzeczy, które na się miał? 1 *Leop.* 1 *Mach.* 13, 15, dla tych pieniędzy, które został winien do królewskiéy komory. *Bibl. Gd.*) Zostanie na liczbie, *reliquatio. Cn. Th.* 1450. – Zostaie się co u kogo, zatrzymuie się, wstrzymuie się przez niego, zatrzymaném iest od niego, es bleibt bey ihm zurück, er hält es zurück, behält es vor, lässt es nicht verabfolgen. Ktokolwiek u ciebie będzie co robił, tudzież mu zapłać, a płaca naiemnika twego żadnym sposobem niechay u ciebie nie zostaie. *Leop. Tob.* 4, 15, zapłaty wszelkiego człowieka, któryby tobie robił, nie zatrzymaway u siebie, ale mu ią zaraz odday. *Bibl. Gd.*) – Zostaię na placu, *occumbo in vestigio. Cn. Th.* 1449, polegam, auf dem Platze bleiben, getödtet seyn, liegen bleiben. – Zostaię żyw po zgubie czyiéy, *superstes sum alicui. Cn. Th.* 1449 (cf. przeżyć kogo), bey Leben bleiben, lebendig übrig bleiben, nicht mit umkommen, die Umge-

kommen überleben. Stawa tu ten, który ieden tylko z niegodziwego ich został zabóystwa. *Siem. Cyc.* 18 *qui unus relictus ex caede restat*). Co lepsze zginęło, co gorsze *zostanęło. *Cn. Ad.* 94. Zostały, co nie zginął, nie umarł, pozostały. *Cn. Th.* 1449. Zostanie przy zdrowiu *incolumitas*. *Cn. Th.* 1450. - Zostaie czego, zostaie co, resztuie, iest reszta, zbywa, es bleibt übrig, bleibt Rest, restirt. Zabiiano ich, topiono, spychano, i rozmaitemi śmierciami gubiono, i wyganiano, tak iż ich mało co zostawało. *Sk. Dz.* 905. Zostały, pozostały, zostaiący, pozostaiący, resztuiący, zbywaiący, übrig geblieben, übrig bleibend, übrig, restirend; *Vd.* zbriesen, saostau, zhriesostan; *Rs.* достальный, (*Rg.* izostajak, ostatak, = ostatek, reszta). Zostało się co przy niewielu, przyszło do niewielu. *Cn. Th.* 1449 zredukowało się, es ist bey einem kleinen Reste geblieben, ist sehr zusammen geschmolzen. Przyszło do mała, do niewielu, przy niewielu się zostało to, *ad paucos recidit*. *Cn. Th.* 869. Nie zostaie mi iedno żebrać, = przychodzi mi żebrać, es bleibt mir nichts anders übrig; cf. nie lza). Zostać na koszu, *obacz* kosz, sitzen bleiben (cf. den Korb bekommen). Wszystko dokazać chciała, ale na koszu została. *Lib. Hor.* 59. - Zostać po kim, zostać się po kim, nach jemanden zurück bleiben, übrig bleiben. Wszysto tu zostanie Po śmierci twéy Panie. *Rys. Ad.* 74, zostawisz wszystko, nic z sobą nie weźmiesz). Kiedy dobra bez dziedzica zostałe skarb bierze, tedy też powinien nosić wszystkie powinności onego dziedzictwa. *Szczerb. Sax.* 120. Koń lotny wytchnie w stayni moiéy, Aza wżdy z grzywy iego włos się tam *zostoi, Podkowęli staloną tamże on wyrazi, Wszak nogi żartoskrzydły nayмniéy nie obrazi. *Miask. ryt.* 2, 211. - §., 2., zostać czym, zaczynać być czym, stać się czym; *Vd.* gratat, postati, etwas werden. Często zostać szlachcicem piękniéy; niż nim się urodzić. *Pot. Pocz.* 51. Pieniądze robią niezwyczayne cuda, Czym nie zostanie, kto rozrzuca złoto! *Zab.* 14, 251 *Szym.* Miléy było Zoroastrowi zostać mędrcem, niżeli królem. *Stas. Num.* 2, 116. Kto chce być mądrym, niech się stanie głupim, aby mądrym został. *Sk. Zyw.* 2, 11.

ZOSTAWIĆ *cz. dk.*, zostawiać *ndk.*; zostawować, zostawuie *kontyn.*, *Bh.* zůstawiti, zůstawowati; *Sr.* 2. wostawisch; *Sr.* 1. wostawam, wostabam, wostam, wostahwn, wostawiam; *Cro.* oztaviti, oztavlyam (*ob.* *ostawić). Zostawić co gdzie, nie wziąć ztamtąd, nie ruszyć, nie zebrać, tak że się tam zostaie, da lassen, zurücklassen, nicht fort nehmen, nicht mit nehmen. Bóg wziął głowę, króla mądrego, wziął ręce, hetmanów koronnych obudwu, wziął żywot, obfite Ruskie kraie, wziął piersi, woysko ukrainne, tylko nam nogi do uciekania zostawił, abyśmy za Gdańsk i Szląskie granice uciekali. *Star. Ryc.* 55. Téy to nocy dway będą na iednem łożu, alić ieden będzie wzięt, a drugi zostawion. *Sekl. Luk.* 17. Zostawić po sobie, iako puściznę, hinter sich nachlassen, zurücklassen. Zostawisz ogród, pałac i folwarki, Zawisne cię z nich wyprowadzą Parki. *Hor.* 1, 197, nie weźmiesz ich z sobą). Zostawić po sobie pamiątkę, sławne imię, dobrą pamięć. *Ld.* - O dziwna łaskawości, godna aby od wszystkich sławiona, ogłoszona i w pismach ku pamiątce była zostawiona. *Sien. Cyc.* 296, zachowana, aufbehalten, aufbewahrt. - Zostawić co u siebie, zachować u siebie w milczeniu, nie rozgłosić, nie wydać, nie wygadać, bey sich behalten ein Geheimniß, nicht bekannt werden lassen, (cf. niech to zostanie między nami). Ociec móy miał 500,000 fortuny, ale to W M Pan u siebie zostawisz. *Mon.* 65, 212 nikomu nie powiaday) Zostawić co komu, zachować mu, ustąpić, oddać do iego dyspozycyi, einem überlassen, anheim stellen, übergeben; *Ross.* предоставить, предоставляю. Zostawiam ci zupełnie Koronę, ty mi rządy Litwy zostawisz. *Bibl. Targ.* 15. Zostawiam cudzemu rozsądkowi, *in medio aliquid relinquo*. *Cn. Th.* 1450, nie przywłaszczam sobie rozstrzygnąć co). Próżno o przyszłe frasuiesz się rzeczy, Zostawmy dalszéy nasz los Bogów pieczy. *Teat.* 54 *c*, *Bij*, cf. zdać na kogo). Zostawiony sobie, opuszczony od innych, nie dozierany, nie wspierany, sich selbst überlassen. Człowiek na osobności sam sobie zostawiony. *Zab.* 12, 96. Wierny amant zasmucony, Lubi sam być zostawiony. *Teat.* 5 *c*, 46. Mniéy rozsądnych nigdy sobie samych zostawować nie trzeba. *Pilch. Sen. list.* 69. - Zostawić co, porzucić, dać pokóy czemu, rozbrat z czym czynić, *Cro.* oztavitisze, fahren lassen, aufgeben, verlassen. Dusza przez dzięki ciała odbiegała, J przez gwałt prawie świat zostawowała. *P Kchn. Jer.* 231. Piérwéy swóy zwykły miesiąc bieg zostawi, Piérwéy go chybi, niżli mnie pożyie. *P. Kchn. Jer.* 258. - Zastawuię dziecię, odsadzam od piersi. *Cn. Th.* 1450, *Włod.*, *ostawuię, odstawuię, odchowuię, ein Kind von der Brust absetzen. Dnia onego, w który Jzaak iest zostawion od piersi, uczynił Abraham ucztę wielką. *Radz. Gen.* 21, 8, Rosło tedy dziecię i zostawione iest od piersi. *Bibl. Gd.*) - Zostawić co z czego, zostawić część, resztę czego, etwas übrig lassen, einen Rest lassen. Zostaw co na potym, na iutro. *Cn. Ad.* 1570 nie wszystkiego dziś spotrzebuy). Zostawiam na rozmnożenie, na płód, nie obcinam, nie czyszczę. *Cn. Th.* 1450. - Zostawuię sobie co w maiętności przedanéy, wymawiam sobie. *Cn. Th.* 1450, *Włod.*, wyymuię, waruię, sich etwas vorbehalten, ausbedingen.

*ZOSTAWACZ, - a, *m.*, który zostaie, der Bleiber, Verbleiber, Zurückbleiber. ZOSTAWICIEL, - a, *m.*, ZOSTAWIACZ, który co zostawia, der Zurücklasser, Ueberlasser; (*Eccl.* составитель składacz); *w rodz. żeńsk.* zostawicielka.

*ZOSTRZAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, stanie się ostrym, surowym, = osurowienie, ostrość, surowość, obostrzenie, Schärfe, Rauheit. Zostrzałości gardła czyli gardłu zostrzałemu mąka pszeniczna iest lekarstwem. *Syr.* 929. Ochrapieniu i zostrzałości gardła płokanie takowe iest użyteczne. *ib.* 11. ZOSTRZEC *niiak. dk.*, *ob.* ostrzeć, stać się ostrym, nabrać ostrości, scharf werden, Schärfe bekommen, *pr. et fig. tr.* Zęby ode rdzy zostrzałe. *Zebr. Ow.* 214. Jtaliia państwy ociężała i woyny zostrzała. *A. Kchn. W.* 95 *bello fremens*). Darcie w kiszkach z iedzenia rzeczy surowych albo zostrzałych i zjadowiczonych wilgotności w nich zgromadzonych. *Syr.* 145. Gardłu zostrzałemu mąka pszeniczna iest lekarstwem. *Syr.* 929.

ZOTA, - y, *ż.*, kruszcowa istota, biały kamień kruszec zamykaiący, Muttererz, weißer Stein, der Erz hat, (cf. *Ger.* Sod, Soda).

*ZOTWARZAĆ *cz. dk. kontyn.*, *ob.* otworzyć, otwarzać, otwierać, pootwierać, nach einander öffnen, aufthun, auf-

machen. Krystusowi boską cześć dali, skarby swe żotwarzali. *Kanc. Gd.* 63.

ZOW', *Zową, zowią, *ob.* Zwać.

ZOWĄD, *ZOWOTĄD *adv.*, z owego mieysca, z owéy strony, *Ec.* овоуду, съ другой. Owdzie wilcy drapieżni, a tam lwy ryczące, Zowąd smocy iadowici, a ztąd bazyliszki srogie. *Smotr. Lam.* 2. Ztąd i zowąd woda iako mur stanęła, a oni sucho przechodzili. *W. Jud.* 5, 12, z iednéy i drugiéy strony, z obu stron). Między nami i wami wielka odchłań iest postanowiona, aby zowotąd nie mogli do was przeyść, którzyby chcieli. *Sekl. Łuk.* 16. - Jak to można ni ztąd ni zowąd nienawidzieć człowieka. *Teat.* 35, 63 niewidzieć dla czego, mir nichts dir nichts; ohne Ursache.

ZOWIĘ; *ob.* zwać.

Z P.

ZP, *z sp-*, składane zatém od tych zgłosek zaczynaiące słowa, znaydziesz pod *sp-*, ieżeli nie są odesłane do swoich pierwotnych; *n. p.* ZPAMIĘTAĆ, *ob.* spamiętać; *addas*: Zaszedłszy z trzodą między nieznaiome knieie, Nie mogłem się zpamiętać, co się zemną dzieie. *Zab.* 13, 158 *Szost.*, nie mogłem się pomiarkować, nie mogłem przyyść do siebie, do upamiętania). *ZPIERWU, *Spierwu, z pierwu, z razu, z początku, *ob.* pierw; *addas*: Jarosław przykro zpierwu i rzeźwo się potyka. *Krom.* 71. ZPIŁOWAĆ, piłuiąc zdiąć, absägen, abfeilen, *Rs.* спиливать, спиливать. ZPŁODZIĆ, spłodzić, zpładzać, spładzać, *ob.* płodzić; *addas*: Bayki od pięknych dowcipów zpładzane. *Przyb. Luz.* 296. ZPŁYN, *ob.* spłyn. ZPOD (*distingu.* spód), *z* z pod, *ob.* pod, *ob. z.* *ZPOŁUDNY; *ob.* społudny. ZPOMIĘDZY, *z* z między, *ob.* między, pomiędzy, *Sla.* izmed. ZPRACOWAĆ, *ob.* spracować; *addas*: Ze złości chłop pańskie bydło wniwecz obróci, bo wyrobi ie, zpracuie i wynędzi. *Haur Sk.* 252. ZPRĘDKA; *ob.* prędko.

Z R.

ZRĄB, *ZRĘB, - ębu, *m.*, zrąbanie, ścinanie drzewa. *Wlod.*, *caesio arborum. Cn. Th.* 1450, das Holzfällen, cf. rąb. - Zrąb, co zrąbano, zrąbane drzewa, das gefällte Holz; zrąb *suecisae arbores. Cn. Th.* 1450, porąb, drwa porąbane, pocięte. *Cn. Th.* 776, zrąb, samo drzewa ścięte. *Wlod.* - Zrąb, porąb, gdzie drwa porębuią dla potrzeby. *Cn. Th.* 776, der Holzschlag, der Platz wo Holz geschlagen, gefällt wird. §. Zrąb, kleć, drzewa na budynek zrąbione, grubo związane, Balkengestell, zusammengeschlagenes Gebälke, Gestelle zu einem hölzernen Gebäude. Zrąb, wzrąb, ściany drewnianego domu, na których ieszcze dachu nie dano. *X. Kam.*, *Rs.* сруб, (срубъ въ колодцѣ ocembrowanie studni). Zrąb w budowaniu, w dachu, *ob.* wiązanie, der Dachstuhl. Ma on siana swego po żręby w przyczołku. *Pot. Pocz.* 255 pod dach, pod strych). Zrąb w dzwonicy do dzwonów, wiązanie, der Glockenstuhl. *Tr.* Zrąb albo budynek u wiatraka ma być na sześć grani. *Solsk. Arch.* 97. *Zręb w tartakach, trzymaiący ramę z kołkiem, przewiązany będzie na naznaczonym mieyscu, przez które przewiązania chodzi wolno do góry i na dół rama. *Solsk. Arch.* 39. Zrąb okrętowy tarcicami nie pokryty, das Schiffsgerippe. *Tr.* Zrąb, wzrąb karety, pudło, der Kutschkasten. Zapłaciłem karetę, choć wysłużoną, tak iak gdyby była naynowszą, w nadziei, że siodlarze wzrąb odnowić potrafią, a lakiernicy utaić lat kilka iéy wieku. *Pam. Warsz.* 23, 332 *Cztr.* - Zrąb dla obrony ziemią nabity. *Cn. Th.* 1450, blokauz, das Blockhaus, *Bh.* srub (*Bh.* rauben', raubeni taras; srubnica gatunek strzelby). Zrąb, obrona czyli wał woyska, z drzewa i ziemi. *Wlod.* Nie pomogły kule częste, Zręby mocne, baszty gęste. *J. Kchn. Dz.* 245. Są tam wysokie dęby, Z których twierdze składaią i obronne zręby *Zbil. a* 2. ZRĄBAC *cz. dk.*, zrąbi, zrąbię *F.*, *zrąbić *dk.*, zrąbnąć, *zrębnać *idntl.*, zrębować *kontyn.*, zrąbywać *czstl.*; *Bh.* sraubiti; *Sr.* 2. srubasch; *Sr.* 1. zrubam; *Rs.* срубить, срубать, изрубить Zrąbić drzewo, sciąć. *Wlod.*, abhauen, fällen einen Baum, niederhauen. Gdy iuż wierzba wzrośnie wzgórę, tedy zrębić wierzch, a będzie lepiéy rosła. *Cresc.* 321. Zrąbać, zsiekać, przesiekać *proscindere quercum ferro. Cn. Th.* 905. Zrąb' drewka do ryb. *Tr.*, porąb', posiecz, klein hacken. Zrąbać wołu oprawionego. *Tr.*, porąbać, rozrąbać na części, in Stücken hauen, zerlegen, zerhauen. Zrąbać człowieka, zabić rąbiąc, einen zerhauen, niederhauen. Strasznie go zrąbano. *Tr.* - Zrąbić belki, drzewa, dyle, grubo związać; zusammen zimmern, zusammen fügen, Balken mit einander verzapfen. Zrębuię, wiążę, spaiam belki, drzewa. *Wlod.* Zrąbić balki, związać, spoić. *Wlod.* Z Starodubu się mocno bronili, bo ich tam wielu było w zawarciu; zamek był z drzewa dębowego w *izdbice zrąbiony, przeto mu działo każde mało wadziło. *Biel. Św.* 291; *ob.* zrąb dla obrony). Za wiano człowiek rycerskiego stanu żenie swéy dać może budowanie zrąbione, albo drzewo do budowania zgotowane. *Szczerb. Sax.* 456. - §., zrąbić, zrębować, zrębkować, zrąbkować, obrębować, obrąbić, obrąbkiem obszyć, besäumen, umsäumen, benähen, zusammen säumen. ZRĄBISTY, ZRĘBISTY, ZRĘBNY, - a, - e; zrąbiony, spoiony szczelnie (*Bh.* zewrubný, zewrub szczelny): zusammen gezimmert, zusammen gefügt, aus Balken zusammen gebaut. W ziemskim prawie do wiana należą zrąbiste budowania. *Szczerb. Sax.* 461. Ogrodzie śliczny przed zwierzęcym zębem Zrębisty dębem. *Miask. ryt.* 31, zrąbionym parkanem zasłoniony). - Zrębisty, szczelny, dicht verschlossen, genau passend. Pszczoły ku rodzeniu się uczynią naprzód iakoby komorkę ciasno zrębistą na cztery grani. *Cresc.* 594. - §. Tu ziemia niezorana, co rok dawać zboże, A niezrębny winograd zawzdy kwitnąć może. *Hor.* 2, 356 *Min.*, niezrąbany, nieociosany, nie potrzebuiący okrzesania, nietykalny żelazem, unbehauen, unbeschnitten.

ZRABIAC; *ob.* zrobić. ZRABOWAĆ; *ob.* rabować.

ZRACHOWAC *cz. dk.*, zrachowywać *czstl.*; *ob.* rachować, porachować, do kupy porachować, zliczyć, zusammenrechnen, abrechnen, *Bh.* sčjsti, sectu, sčjtam, spočjsti, spočjtati; *Sr.* 1. zrachnuyu; *Cro.* zrachunávam, zbroiti, zbrájam; *Bs.* zbrojitti; *Ec.* сочислѧю. Niezrachowany, *nie-

zrachowny, nie do zrachowania, niezliczony, niezliczny, unberechnenbar, unzählbar; *Sr.* 1. neradhnuyité, nezrachnuwanité. Niezrachowana prędkość. *Przyb. Milt.* 236. *Niezrachowność, *niezliczność, *Sr.* 1. nezrachnuwanitosť.
ŻRĄCY: *ob.* żrzeć.
ZRADOWAC się, *ob.* uradować się, radować się. ZRADOWANY, uradowany, wielce radosny, pełen radości, hoch erfreut. Porwał się ze snu zradowany. *Jabl. Ez. a* 4.
ZRADZAC; *ob.* zrodzić.
*ZRADZIC, uradzić, *ob.* radzić, radę dać, rathen, anrathen, an die Hand geben. Jak zradził sam zapał, sporszym krokiem za nią się wysadził. *Zebr. Ow.* 18.
ZRAIC, *ob.* naraić, raić, zufreien, zuschanzen. Jabłko to Parys, że mu cudzą żonę Wenus tam gdzieś zraiła, onéy ie przysądził. *Tward. Pasq.* 16.
ZRANIAC, *ob.* zronić.
ZRANIC *ob.* ranić, poranić, verwunden. Z miłosierdzia zawiąże, zahaftuie i opatrzy te marne rany tego nędznego a tak zranionego sumnienia twego. *Rey Pst. Gff* 5. Żywy, iuż nie zraniony, ale chwałą przywielbiony. *Groch. W.* 218.
ZRASPLOWAC, ZRASZPLOWAC; *ob.* raszplować. ZRASTAC, *ob.* rosnąć, zrość. ZRASZAC, *ob.* zrosić.
ŻRAWOSC - ści, *ż.*, przymiot żarcia, wyżerania, das Beißen, Ausbeißen, die Zehren, Eigenschaft dessen, was frißt, ausbeißt. Wódki téy daway z innym lekarstwem do picia; saméy nie daway dla iéy żrawości; bo kto iéy wiele pożywa, rychło będzie łysy. *Spicz.* 128. ŻRAWY, - a, - e, żrący, wyżeraiący, fressend, ausfressend, zehrend.
ZRAZ, *ZRZAZ, - u, *m.*, ZRAZIK, *ZRZAZIK, - a, *m.*, *zdrbn.*; zrzaz, zerznionego czego sztuka. *Cn. Th.* 1451, ein Abschnitzel, etwas Abgeschnittenes, ein herunter geschnittenes Stück, eine Schnitte, ein Schnitzel; *Bh.* kraic, kragicek, skrogek, skrogicek (cf. kraiać, skroić; *Bh.* střžek *resex*;) *Slo.* skywa, skywka (cf. skiba); *Sr.* 1. tež heblowiny, wiór; *Vd.* vresek, vreslei, vresiza, naresek, ihnita, = grzanka; *Rs.* срѣзъ, срѣзокъ, обрѣзокъ (cf. obrzezek), *obs.* рѣзенъ *Secamentum* *zrzaz, t. i. odcięta sztuka. *Mącz.* Zrazik cytryny z cukrem przegryźć. *Perz. Cyr.* 2, 68, kawałek, cf. wtalarki pokraiać). Wolę zraz pieczeni spory, Niżeli kalafiory. *Pot. Jow.* 117, cf. sztuka mięsa). Ciebie zaś Frantowiczu, za to, żeś tak dziarski, Wzywam do siebie na zraz pieczeni Usarski. *Zabł. Zbb.* 81. Czy nie masz tam gdzie choć dubeltu piwa i zrazika pieczeni. *Teat.* 43 *b*, 29. - Zrazy, zraziki *zdrbn.*, z różnego mięsa; iak półtalarek cienko kraią zrazy, które na czas kładą na spód rondla, nim inną potrawę włożą. *Wiel. Kuch.* 435, *Crn.* werfhóle; Fleischschnitte, Klopsfleisch. Nie byłoby to dosyć, zrazów, bigosu hultayskiego, a zamiast ostryg, po pradziadowsku śledziki. *Teat.* 33 *d*, 20. - *Anatom.* Zraz *lobus*. *Perz. Cyc.* 158. Móżdzik na dwa się udziały czyli zrazy *lobos* rozdwaia. *ib.* 40., die Gehirnlappen. - *Hortul.* zraz, *Vd.* natizh (cf. natykać), ein Propfreis. *Pullulus* maluczka latorośIka, *soszyk, *zrzazik. *Mącz.* Zrazy są to owe różeczki z dobrych drzew wzięte, które w pieńki szczepić się maią. *Kluk. rośl.* 1, 95. Wszczepić w płonkę gruszową zraz z iabłoni. *Perz. Lek.* 65. Zrzaz *emplastrum*. *Cn. Syn.* 325. Starać się, aby ucinać, czy to sam pień, czy gałęzie, iak tylko można nayblizéy małych gałęzi albo latorośli czyli zrazów. *Fars.* 19. *ZRAZA, - y, *ż.*, obraza, uraza, wstręt, Verletzung, Beleidigung, Abscheu, Abneigung. Niech cielesne pierzchoty, niech szatańskie zmazy, Na wieki nie uchodzą swéy odemnie zrazy. *Chod. Kosł.* 33.
ZRAZIC *cz. dk.*, zrażać *ndk.*, (cf. *zrzazać, zrzezać), *Bh.* srazyti odtrącić, zarazyti, zarazeti *impingere*, *infigere; inhibere aquam*, *perturbare mentem; Sr.* 1. srazu, srażam *decutio*, sraschicż, schericż spłoszyć, zestraszyć; *Rs.* сразить, сражать porazić; возразить, возражать, zbić; *Ec.* срѣваю strącam, возражаю odrażam). Zrazić, strącić, zepchnąć, zwalić, zbić, herunter schlagen, herunterstoßen, herabstoßen, abstoßen, wegstoßen; *Rs.* спибить, спибать (cf. szybować). Zrażam kogo, spycham, strącam. *Cn. Th.* 1450. Zraża, spycha go z krzesła. *Tr.* Zrazić sobie skórę. *Bndtk.*, sich die Haut wund stoßen, abstoßen. Zrązić ranę, palec, nogę. *ib.*, urazić, verletzen. Okręgu zaspę Jupiter wszystkiego widząc, dźdże zraził. *Zebr. Ow.* 11, spędził precz, odpędził, odegnał, zegnał, zbił na bok). Urodę, śliczność, czerstwość, zrażą choroby. *Kanc. Gd.* 219, odeymuią, niszczą). Z niego śmiertelność nakazuie zrazić do czysta, i z niebaczka pod wody go wrazić. *Zebr. Ow.* 366, zdiąć, zewlec, zzuć, zedrzeć). Zawstydził się Faeton, i sromem gniew zraził. *Zebr. Ow.* 25 stłumił, zwyciężył). Stos umykaniem zrażał i dalszy pęd psował, Aż mu Agenorowic grot w gardło wparował. *Zebr. Ow.* 57 *arcebat*, w niwecz obrócił). *Translate varie*: Zrazić kogo z czego, strącić, zepchnąć, zrzucić, einen herab werfen, herunter stoßen, herunter bringen, absetzen. Zrazić kogo z urzędu, z godności, z dostoieństwa. *Tr.*, cf. złożyć kogo, cf. zeprzeć); *deiicere aliquem de gradu*. *Cn. Th.* 1450. Z łaski królewskiéy go zraził. *Steb.* 1, 77, pozbawił go iéy, er hob ihn aus der Gnade, cf. einen aus dem Sattel heben). Zrazić kogo z czego, odciągnąć, odwieść, odprowadzić, odstraszyć, spłoszyć, einen wovon abbringen, abziehen, ableiten. Jużże się z téy swéy drogi zrazić nie pozwolisz. *Otw. Ow.* 450. Milczałem, żeby mnie z prawéy drogi nie zrazili, I na swą sektę nie przekabacili. *Chrość. Job.* 177. Od cnoty nic go nie zrazi, do zbrodni żadna go nadzieia nie powabi. *Pilch. Sen. list.* 2, 248. Sposobił się do buntu Warcisław, lubo go ustawiczne z Duńczykami woyny zatrudniaiąc, zrażały ieszcze z otwartego nieposłuszeństwa. *Nar. hst.* 3, 202, wstrzymywały go mimowolnie, hielten ihn zurück. Chytro ich z onéy myśli zraził, i Janowi apetyt do stolicy odiął. *Sk. Dz.* 1011. To ich może zrazić z ich mniemania. *Syxt. szkl.* 131, wywieść z błędu). Już z nadziei ostatniéy zrażeni, Do końca byli o sobie zwątpili. *P. Kchn. Jer.* 348, wybici, wyzuci z nadziei, pozbawieni nadziei, der letzten Hoffnung beraubt. - Zrazić co, skazić, zepsuć, zarazić, verderben, anstecken. Potrawa ta zrazi pokarm mamki. *Tr.* - *fig.* Zrazić serce, zepsuć serce, przerazić, den Muth benehmen, niederschlagen. Wielu z nych ludzi trupem usławszy, zamachem Swéy broni, i nayśmielszym serce zraził strachem. *Min. ryt.* 1, 233. Zraziliście nie raz, nie dwa, ufce Tureckie sercem waszym bohaterskim; ustępował umarłym, który się żywych nie chronił. *Birk. Podz.* 14 cf. porazić). Zrazić, odrazić, wstręt uczynić, odstręczyć, odjąć serce

ochotę, zatrwożyć, abgeneigt machen, unlustig machen, die Lust, den Muth benehmen. Chciwy, srogi, okrutny, wolność w poniewierce Miał ostatniéy, czym wszystkich zraził sobie serce, Mieczysław stary. *Min. ryt.* 132. Ludzie wszyscy prawie maią chęć do ożenin, tylko ich w téy sprawie ubóstwo zraża. *Jabł. Tel.* 172. Nic nie zraża dzielniéy zamysły ludzi przewrotnych, iak spokoyność dusz wielkich. *Gaz. Nar.* 1, 68 *b.* Powinniśmy nie dać się przeciwnościom zrażać. *Gaz. Nar.* 2, 32 *b.* Nadane szczęście przyiaciół rozmnaża, Nagły przypadek w mo-mencie ich zraża. *Chrośc. Job.* 20. Zelisław w potrzebie rękę utracił; ale nie zrażony tym szwankiem, tegoż samego Morawca, który mu prawą uciął, lewą zabił. *Nar. hist.* 3, 99. Kto prawdziwie kocha, nie zraża się czekaniem. *Teat.* 26 *c*, 30. Przysłuchasz się i nauczysz; nie zrażay się w początkach trudnością. *Teat.* 19 *c*, 43. Jest rzecz bardzo właściwa swobodzie, zrażać się każdą nowością. *Xiądz.* 93; cf. zgorszyć się). – *Arith.* *zrazić co, potrącić, odtrącić, defalkować, odciągnąć, von einer Summe abziehen, abschlagen, abrechnen. Jeśliby fant był taki, któryby pożytek iaki niósł, tedy on pożytek z główney summy ma bydź zrażon. *Szczerb. Sax.* 130. Gdyby kto dobra owoc daiące zastawił, a w umowieby tego nie dołożono, że wierzyciel wszystkie pożytki brać ma aż do wykupienia, one pożytki maiąli być zrażane z główney summy czyli nie? *Szczerb. Sax.* 275; on pożytek na główną summę ma być zrażon. *ib.* 275. ZRAZIK, *ob.* zraz. ZRAZOWY, - a, - e, od zrazu, od zrazów, Schnitt-, Abschnitt-, Schnitzel-, Klops-. Zrazowa pieczenia. *Pot. Jow.* 208, na zrazy). Pieczenia zrazowa z samego kroku u wolu; skrzydło zaś iest pieczeń przy zrazowéy. *Mag. Mscr.*

ZRDZEWIEĆ *niiak. dk.*, *ob.* rdzewieć, rdzawieć; z rdzą zayść; rostig werden, verrosten. Zrdzewiały od krwi oszczep. *Kras. Oss.* *A* 2 *b.*

ŻRĘ, żrzesz, żrze *ob.* żreć. ZRĘBIĆ, *ob.* zrąbać. *ZREBIĘ *ZREBIEC, *ob.* zrzebię. ZRĘBISTY, ZRĘBNY, *ob.* zrąbisty. *ZRECHTAĆ, *ob.* zrzechtać, zrzektać, zrzekotać.

ZRĘCZNOŚĆ, - ści, *ż.*, przypadanie do ręki, podług ręki, pod ręką, zdarzenie stosowne, sposobne, Eigenschaft oder Ereigniß ganz nach der Hand, was einem so recht in die Hand paßt, in seinen Kram taugt, *Bh.* rucnost, pomyślność, erwünschtes Wohlergehen. Zręczność *prosperitas. Krom.* 596. – Zręczność czyia, zgrabność, szykowność, zwinność, die Geschicklichkeit, (cf. Behändigkeit); *Slo.* rozšafnost (cf. rozszafować); *Sr.* 1. mécżelnosćj; *Crn.* rodnost; *Vd.* spodobnost, prevershnost, porozhnost, vmetalnost; *Rs.* искусство. ZRĘCZNY, - a, - e; - ie, *et* - o *adv.*; do ręki, pod rękę, podług ręki będący, zur Hand, nach der Hand, bequem, gelegen, *Bh.* rucný. Zręczno co iest *succedit sub manus aliquid. Cn. Th.* 1450, powodzi się, udaie się). Zręczny, dogodny, pomyślny, zdarzony, erwünscht, recht nach Sinne. Zręcznym swoim nadaniem uniesieni Krzyżacy, na odwetowanie Malborku przykładać myśli poczęli. *Krom.* 616 *his successibus*). Ale i tam nie zręcznieyszéy fortuny zażył, owszem więcéy ieszcze ludzi potracił. *ib.* 670, *nihilo meliore fortuna usus*). – Zręczny, zgrabny, udatny, zwinny, geschickt (cf. behend); *Sr.* 1. mécżelnć; *Crn.* rodne; *Vd.* rozhen, narozhen, porozhen, vroiden, prevershen, vmetaln, perpraven; *Sla.* okretán; *Cro.* prilichen, zpreten; *Rs.* досужій, горазды, искусный (*Rs.* сручный zażyły z kim, cf. zręczyć, zrękować). Jakże niezręczne chłopisko z tego Jana. *Teat.* 51 *c*, 17, niezgrabne, nieulizane, nieokrzesane, cf. olszowy Marcin. ZRĘCZYĆ, ZRĘCZYNY, *ob.* zrękować, zrękowiny, zaręczyny.

ZREFLEKTOWAĆ, *ob.* reflektować. *Addas*: Gustaw zreflektowawszy się poznał, że człeka godnego bez przyczyny znieważył. *Zab.* 13, 82, rozważywszy okoliczności, upamiętawszy się, przyszedłszy do siebie, udobruchawszy się, opłonąwszy.

ZREGIESTROWAĆ, ZREJESTROWAĆ; *ob.* regiestrować, spisać w poczet, zusammen registriren, eintragen, aufschreiben, verzeichnen. Wszystkie rzeczy ruchome zregiestrowali. *Sk. Dz.* 596, spisali inwentarz). W tak rozwlekłym królestwie Paprockiemu nie podobna było, wszystkie herby i domy zrejestrować. *Nies. pr.*

*ZREIOMY, *ob.* *zrzeiomy.

ZRĘKOWAĆ, ZRĘCZYĆ *cz. dk.*, zaręczyć do małżeństwa, zmówić, zaślubić, verloben, zur Ehe versprechen; *Sr.* 1. ƙmandźelstwu ślubu; *Crn.* sarozhim, porozhim (cf. poręka, cf. poruczyć); (*Crn.* srozhim, z wręczam); *Vd.* sarozhiti, porozhiti; *Cro.* zaruchiti, zarúcham, zaruchujem, zaperszténim, perszténújem (cf. pierścień); (*Cro* zrúcham *extrado, committo, in manus consigno*); *Bs.* zarucit, vjerritti (cf. wierzyć, cf. wiara), pristenovati, vjerrovati *sponsalia celebrare, recipere in fidem*; *Bs.* zaruciti, vjerriti, obechjatti za sgenu *despondere filiam*; *Rg* zarúciti *spondere coniugium*, rukovatti, vjerriti; *Rs.* обручить, обручать (*ob.* obrączka), просватать (cf. swatać), сговорить невѣсту (cf. zmówić, cf. *gaworzyć). – Zrękować córkę komu, zmówić za kogo, poślubić, obiecać. *Cn. Th.* 1450, *Ec.* уневѣстити (cf. niewiasta, niewiastka), уневѣщати, die Tochter zur Ehe versprechen, verloben. Rodzice z Silwim zrękowali córkę. *Past. F.* 307. Już mnie z Silwim matka zrękowała. *ib.* 152. Umyśliła matka córkę w małżeństwo zrękować. *Odym. Sw. D.* – Zrękować sobie pannę, zrękować sobie oblubieńca, zrękować się, sich eine verloben, sich einen verloben, sich verloben; *Cro.* zagovoritisze, zagovarjam; *Bs.* zarucitise, vjerritise). Zręku ię cię sobie a poślubię cię sobie. *Leop. Ozea* 2, 19. Tak dawno zrękowawszy Alixę, chciał teraz poymować Berengaryą. *Ustrz. Kruc.* 2, 381. Zrękował żonę, a nie poiął iéy. *W. Deut.* 20, 7, ma poślubioną żonę, a ieszcze iéy nie poiął. *Bibl. Gd.*, Jeśli iest który człowiek, który się zrękował z żoną, a ieszcze iéy nie poiął. *Leop. Deut.* 20, 7.) Uplotła mu z swoich włosów pierścionek, i tak go zaraz sobie zrękowała, i tak z nim się ztowarzyszyła, iako oblubienica zwykła być towarzyszką oblubieńcowi. *Zygr. Pap.* 147 Oblubieniec zrękuie się z oblubienicą; toż i Chrystus uczynił, zręczył się z kościołem swoim. *Dambr.* 466; Jezus pierścieniem wiary swéy zrękował mię sobie. *W. Pst. W.* 3, 134. Zrękowana, zaręczona, zręczona, zaręczona, poślubiona, zmówiona, oblubienica, cf. panna młoda, die Verlobte, die Versprochene; *Sla.* zarucsnica; *Cro.* zaruchniza, vernicza; *Dl.* nevesticza (cf. niewiastka); *Bs.* zaruçniça, vjer-

reniça; *Rs.* обру́чница, пресватанная. Zrękowany, obiecany, poślubiony, zaręczony, = oblubieniec, cf. pan młody, der Verlobte; *Vd.* sarozhnik, ſvat (cf. ſwat); *Cro.* zaruchnik, zaruchen, vernik, (cf. wiernek); *Sla.* zarúcſen, zárucsnèk; *Bs.* virenik, vjérenik, zarucnik, zarucgnik; *Rs.* обру́чникъ, сговоре́нный, сосватанный (*Rs.* ѣру́чный znaiomy z kim, zażyły, cf. zręczny). Dziéwka zarękowana. *Budn. Deut.* 22, 25; panienka zrękowana. *Groch. W.* 122. Gdy będzie dziewica zrękowana za mąż. *Budn. Deut.* 22, 23; cf. wydać za mąż, wyraić, wyswatać). Syn starszy tam nie chciał, gdzie mógł dostać żony, U *sąsiad nie chciał, ale chodził w obce strony, A owszem tam zaważał, gdzie zręczona była Komu inszemu panna. *Sim. Siel.* 40. Bogu się poślub samemu, Odday mu serce stworzone Miłością wieczną zręczone. *Dar. Lot.* 9. – Zrękowanie; ZRĘKOWINY, – in, *plur.*, ZRĘCZYNY, – yn, *plur.*; zaręczyny, zmówiny, poślubiny, akt zrękowania, das Verloben, die Verlobung, das Verlöbniß, (ehedem das Handmahl, das Handgelöbniß); *Bh.* záſelky (cf. zasyłki), *Slo.* oddawki (cf. oddawanie panny), oddawáni, prſtenkowani, zaſlubeni, prepigáni (cf. przepiąć); *Sr.* 1. ſlubeno (cf. lubić, cf. ślubić); *Crn.* ſaróki, poróka, poroshtva; *Vd.* ſaróke, sarok, obluba, likoſſ (cf. litkup), sarozhenje, savodle, sakonſka obluba, (*Vd.* poroka, porozhitje, porozhenje, ukupdanje, = ślub); *Cro.* zarúki; *Sla.* zarúcsènje; *Bs.* zarucenje, vjerenje, virenje, pir, gosba od zarucenja; *Ec.* уиовѣщéніе; *Rs.* помолвка. Dzień zrękowania, i dzień wesela. *W. Pſ. Mn.* 38, der Verlöbnißtag, Verlobungstag. Począł nalegać, aby syn iedyny Ślubem potwierdził dawne zrękowiny, I zmowę skutkiem wypełnił, za żonę Wziąwszy osobę sobie naznaczoną. *Min. ryt.* 2, 108. O żonę niech proszą, a od rodziców niech będą zrękowiny. *Zygr. Pap.* 126, *Haur Sk.* 154; *Dudz.* 74. Słowa te iéy były osobliwe: ono złączenie mieszkania naszego cielesnego, któremiśmy byli złączeni w małżeństwie, było to tylko zmowinami abo zrękowaniem naszém. *Baz. hſt.* 97. Dziwne iéy zrękowanie, w którém od pana przez pierścień w wierze iemu poślubiona była. *Wys. Kat.* 118. Trzeba koniecznie zręczyny z Bogiem mieć wiecznie, chceszli duszo wiecznego doyść kiedy dziedzictwa twego. *Dar. Lot.* 9. ZRĘKOWINNY, – a, – e, od zrękowin, zaręczynny, Verlobungs=, Verlöbniß=, *sponsalis*. *Cn. Syn.* 835, *Sr.* 1. ſlubowé (cf. ślubny); *Cro.* zaruchni; *Rs.* обручáльный. Podarek oblubieńczy, zrękowinny, *proxeneticum*. *Cn. Th.* 732. Zrękowinny sąd abo sprawa, *sponsus*. *Cn. Th.* 1451.

ZROB, – u, *m.*, ZROBY *plur.*; w *Górnictw.*, zrob albo zroby, Bünge, Pinge, szlady lub reszty zawalonych i zaniedbanych kopalni. *Mier. Mscr.*, im Bergbaue, alte Duckel, alte Männer, verlassene, verworfene Gänge; *ob.* zrobić). Zroby, dawne doły, w których kiedyś rudę brano. *Os. Zel.* 88.

ZROBACZEĆ, ZROBACZNIEĆ, ZROBACZYWIEĆ *nijak. dk.*, *ob.* robaczywieć, stać się robaczywym, napełnić się robactwem, wurmſtichig werden, voll Würmer werden. Woda od trupów potopionych zśmiardła i zrobaczała. *Papr. W.* 2, 102. Zrobaczniały *Tr.* cf. czerwiwy). ZROBACZYWIĆ *cz. dk.*, robactwem zapełnić robaczywym uczynić, mit Würmern anfüllen, wurmſtichig machen. *Bndtk.*

ZROBIĆ *cz. dk.*, zrabiać *ndk.*, urobić, dokonane od słowa robić; robiąc dokonać, dokazać, (cf. zładować co); fertig machen, vollbringen, ausrichten. Pracuie drugi i sili się, a przecię nic nie zrobi. *Lub. roz.* 481, nie wskóra). Nie poglądaj z oczka filutko, nic tym nie zrobisz. *Teat.* 29, 84. Kiedy kobieta płacze, wszystko z mężczyzny zrobić potrafi. *ib.* 53 *c*, 29, ſie kann mit ihm alles machen, ausrichten. Do zrobienia szczęścia lepsza iest biegłość, niż rozum. *ib* 20 *b*, 194, do zbudowania, zapewnienia sobie szczęścia, ſein Glück zu machen. Młodzik bogaty, rozumny, dobrze zrobiony. *Teat.* 17 *b*, 8, kształtny, ułożony, układny, dobrze zbudowany, wohl gebaut, wohl geſtaltet. Z pierwszego na ciebie weyrzenia, nie wiem, coś mi się tak miłego na sercu zrobiło, że oczu moich od ciebie oderwać nie mogłem. *Teat.* 54 *c*, *cjj*, nie wiem co mi się stało, co mi się działo, wie mir geſchah, wie mir wurde, was mit mir und in meinem Herzen vorging. – §., Zrobić się lub kogo, zmordować, spracować bardzo, wysilić; siły robotą zbytnią abo długą utracić, wycieńczyć, nadwątlić, müde machen, abarbeiten, müde arbeiten, erſchöpfen, entkräften, zu Schanden arbeiten; *Vd.* obtruditi, vgnati, vtruditi, ſtruditi (*ob.* strudzić, utrudzić), otruditi, smujati; *Rs.* мáять, умаять. Płaczcie kapłani starzy, pańscy robotnicy, Którzyście się zrobili na iego winnicy. *Groch. W. B* 4. Day mi téy warzy, abowiemem się bardzo zrobił. *Leop. Gen.* 25, 20, bom bardzo spracowan. 3 *Leop.*, bom się spracował. *Bibl. Gd.*) Konie ich bardzo się zrabiały. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 10, 81, spracowały. 3 *Leop.*) Żelazo, by naymiększe, gdy się ustawicznie a ciężko obraca, pewnieby się rychło zrobiło, by mu łoiem nie podmazował. *Rey Zw.* 15 *b*, ſich abnutzen. Stare kosy, które chłopy około trawy i sieczki zrabiaią. *Stroyn. Staw. B* 3. Przez taki nieład zgasną mężne serca, tak mądre głowy się zrabiaią. *Pot. Arg.* 323. Bóg się nie spracuie ani się zrobi. *Radz. Jes.* 40, 28. Bóg nie ustanie, ani się zpracuie. *Bibl. Gd.*) Zrobiony, zpracowany, wysilony, wycieńczony, abgearbeitet, erſchöpft, entkräftet, abgenutzt, abgebraucht. Był głodem i pracą zrobiony a strapiony. *Leop. Deut.* 25, 19, utrudzony i zpracowany. *Bibl. Gd.*) Laty podeszły, seymami i obozami zrobiony, uciskami stroskany, koronę składam. *Swad.* 1, 222 *Jan Kaz.* Ciężkiemi pracami przez lat 20 ostro z nimi walcząc, obyczaie złe okrutnie gromiąc, był niemal zrobiony. *Birk. Dom.* 70. Wracam się zrobiona połogami, niech więcéy nie będę ślubiona. *Bardz. Luk.* 26. Gdy brzemiennéy ciało bywa iakoby zrobionéy lub spracowanéy, ukazuie wielką płodu niebezpieczność. *Spicz.* 182. Stary marcha zrobiony, znędzniały, nosaty i schorzały. *Alb. z W.* 8. Woły pługi ciągną wywrócone, Pochyliwszy ku ziemi szyie swe zrobione. *Lib. Hor.* 111. Wół stary i zrobiony pługiem i iarzmem. *Opal. Sat.* 122. Panowie rolnikom konie z staien zabierali, a potym zrobione albo też wynędznione odsyłali. *Krom.* 191, *defatigatos et enectos.*) Niezrobiony, świeży, niezmordowany, lub nie do zmordowania, friſch, unermüdet, unermüdlich. Tam widać koni niezrobionych wielkie stada. *J. Kchn. Dz.* 172. Czasu swego żąć będziemy niezrobieni. *Budn. Gal.* 6, 11; żąć będziemy nie ustawaiąc. *Bibl. Gd.*) Niezrobione lemiesze. *J. Kchn. Dz.* 167, wcale nowe, niestępione). *ZROBNY, – a, – o, do zrobienia, do wykonania, vollbringbar, op-

pos. n. p. strwożony tą niezrobną pracą. *Morszt.* 86. ZROBY; *ob.* zrob.

*ZROCZYĆ się *zaimk. dk.*, zmówić się, (zrzéc się), znieść się, złączyć się, zjednoczyć się, sich mit einander bereden, vergleichen, übereinkommen, verbinden, vereinen, (*Bh.* srocjm zapozywam cf. rok; *Vd.* vsrozhiti, srokuvati, vsrazhunati, = przyczyną być, powodem być do czego; *Cro.* zrochìmſze *paciscor*, zrochènye *pactio* (*ob.* *zrok), *ratiocinatio*, zròchim *ratiocinor*, zròchni *ratiocinalis*, zrokovitni *causarius*, zrokuvati, = przyczyną czego być; *Bs.* rocitiſe, srocitiſe, dogovoritiſe *pacisci*, rocenje, srocenje *pactum*, *conuentio*; *Rg.* rocittiſe *conuenire de re aliqua*, roccittiſe, urocitti dán, *diem statuere*; *Rg.* rocni dan *dies statuta*; *Ec.* призрочный день, сро́чный, *Ec.* сро́къ, предѣлъ *interuallum*; *Rs.* сро́къ termin, rata, *rok). Na tyrana zroczywszy się, iarzmo z karków zwalili. *Chrość. Fars.* 233. Płyną w osobnych flotach, ani się z sobą iednoczą i zroczą, znać, że na się warch maią. *Pot. Arg.* 804. Tuszyli, że się Antoni z nimi zroczy. *Chrość Fars.* 61. Skoro się rozum ze zmysłami zroczy... *Pot. Syl.* 401. Czterysta nacyy przywiódł Cezar ku pokorze Tego narodu i z Rzymiany zroczył *Chrość Fars.* 48. – Z nieprzyiacielem zroczyć się nie mogą *Zebr. Ow.* 313 *concurrere*, spotykać, zusammen treffen, auf einander stoßen.

*ZROCZYSTY, - a, - e, przeźroczysty, durchsichtig. Mętny potok niezroczysty. *Jabł. Tel.* 245.

*ZRODEK, - dka, *m.*, zrodzony z kogo, płód, plemię czyie, der Erzeugte, der Abkömmling, die Frucht, von jemanden. Który kiedy rodzic swego spłodku się wstydził, iak się ci swoich zrodków wstydali, że się do nich znać nie zezwolili. *Smotr. Ap.* 25. ZRODZIĆ *cz. dk.*, zradzać *ndk.*, *ob.* rodzić, urodzić, porodzić, spłodzić; erzeugen, gebähren, auf die Welt setzen, zeugen. Weź sobie za żonę niewiastę nierządną, zrodźże z niéy syny psotliwe. *Leop. Ozea.* 1, 2, zpłodź dzieci z wszeteczeństwa. *Bibl. Gd.*) Syn od samego Oyca iest nie uczyniony, ani stworzony, ale zrodzony. *Katech. Gd.* 63. Zrodzony, rodzący się, stworzony, śmiertelny, *natiuus. Cn. Th.* 1451, gezeugt, gebohren. - *fig.* zrodzić co, wskrzesić, wzbudzić, wzniecić, erzeugen, erwecken, anregen. Rozterki domowe zrodziły despotyzm u Rzymian. *Gaz. Nar.* 1, 291. Tym, żeś swoie przypadki obszerniéy wywodził, W iéy sercu pałaiącym nowyś ogień zrodził. *Jabł. Tel.* 42. – Zrodzić, odrodzić, odmłodzić, odświeżyć; *propr. et fig. tr.*, wieder erzeugen, erneuern, verjüngen. Drzewa niektóre same dobrowolnie się zradzaią. *Otw. Wirg.* 397. Co cudnego iest iego? iedno zboże wybranych, a wino, które zradza panny. 1 *Leop. Zach.* 9, 17, które rodzi panny. 3 *Leop.*, zboże młodzieńce, a moszcz panny mowne uczyni. *Bibl. Gd.*) – Zrodzić, obrodzić, obficie wydać, reichlich erzeugen, reichliche Früchte bringen. Jeśli żyto zrodzi, będzie tanie. *Pot. Arg.* 251.

ZROGACIEĆ, ZROGOWACIEĆ, *ob.* rogacieć, rogowacieć. ZROIĆ, *ob.* roić, uroić, naroić.

*ZROK, - u, *m.*, *zrzeczone, *zroczone, czyli umówione mieysce i czas do widzenia się, *le rendez-vous*, zmowa schadzki, das Rendez-vous, Stelldichein, bestimmter Ort und Stunde; *Cro.* zrochènye *pactum*, *pactio*, *ratiocinatio*, *Cro.* zròk *ratio*, *ratiocinium*; *Dl.* uzrok *caussa*, *Bs.* rocenje, srocenje *pactum*, *conuentio*, vzrok *caussa*, *caput*, *origo*; *Rg.* rook, rocni dan *dies dicta*, vzrok *caussa*; *Sla.* uzrok *caussa* (cf. wzrok); *Rs.* сро́къ termin, rata, fryszt, *rok, сро́чная позвw; *Ec.* сро́къ, предѣлъ *interuallum*, призрочный день, сро́чный termin, узрокъ, вина, причина *caussa*). Dali sobie zrok gdzie się zjechać mieli. *Papr. Kl.* 664; *Rs.* сожда́ться, сжидаться. Zlecił hetman posłom swoim, aby dali zrok abo mieysce posłom cesarskim, gdzie się zjechać mieli; dali *wzrok na uroczysko Kurzyteben. *Papr. Kl.* 105. Dał im zrok za tydzień niedaleko pierwszego mieysca. *ib.* Nie mógł na czas naznaczony przyiechać, tam gdzie był dał zrok Tatarom. *ib.* 106. *ZROKOWAĆ, *ob.* rokować, cf. prorokować; (*Cro.* zrokuvati; *Rg.* vzrokovatti, = przyczyną być).

ZROŃ, - ia, *m*, wyroń, koń, który zronił, wyronił zęby. *Cn. Th.* 330, ein Pferd, das die Mahlzähne verloren hat. ZRONIĆ *cz. dk.*, *ob.* ronić, zrzucić, zmieść, upuścić, zgubić, fallen lassen, fahren lassen, verlieren, *Rs.* сронять, сронить, сроняю, сроню, сра́нивaю. Dziedzic na onego po kim się czego spodziewa, z wielkim grzechem pogląda̧iąc, w zęby mu iako zrzebcowi zaglądaiąc, ieśli iuż zronił, albo ieśli ie przyiadł, lata mu liczy, powiada, iż to iuż nie młody pater, czasby mu przed Moyżesza. *Rey Zw.* 160 *b.* – Zronić czym, obsypać czym, womit beschütten. Zronione skronie wdzięcznym szronem. *Tward. W. D.* 2, 116. Włos ozdobny, żywy wzrok, a zroniona broda Wdzięcznym szronem. *Tward. Misc.* 134.

ZROPIĆ *cz. dk.*, *ob.* ropić; in Eiter verwandeln. Są febry z części wewnętrznych zropionych. *Krup.* 5, 553.

ZROŚCIĆ *cz. dk.*, zrászczać *ndk.*, *zrastać (*ob.* zrosnąć); czynić że co zrasta, zusammen wachsen machen. Przęslka ziele żyły przerwane spaia i zraszcza. *Spicz.* 25; *idem. Sien.* 45. Trawa wzrosnąwszy, ziemię zjęła i zrościła. *Cresc.* 22. Kościoł, t. i. ludzie zebrane a zrościone w głowę żywą Pana Krystusa przez Ducha Swiętego. *Gil. Kaz. B b* 6 *b.* Mądry ten król swych państw rozdwoione ciało zrościł. *Pot. Arg.* 30. Krystus Pan zjednacza, wszczepia, *zrasta nas, odłączywszy od korzenia Adama starego do siebie przez spoienie i ożywienie Ducha swego świętego. *Gil. Kaz. B* 6 *b.*

ZROSIĆ *cz. dk.*, zraszać *ndk.*, *ob.* rosić, porosić, zwilżyć, skropić, bethauen, betröpfeln, befeuchten; *pr. et fig tr.* Piany bałwanów morskich do nieba leciały, i zroszone z pryskania gwiazdy widzieliśmy. *A. Kchn. W.* 80 *rorantia astra*). Trzęsie się z wierzchu hełmu kutas krwią zroszony. *ib.* 264. Bieży strumień nowe miiać kraie, Zraszać łąki, witać gaie. *Kniaź. P.* 1, 116. Żal oczy i tobie zrasza. *ib.* 174. Rzucił człowiek zroszone oko na tamtę stronę grobu. *Szan. Chr.* 10, zalane łzami, ein thränendes Auge.

ZROSNĄĆ, ZROŚĆ *med. idntl.*; zrostać, zrastać *ndk.*, *zrostawać *kontyn.*, zrosnąć się, zrastać się *zaimk.*; rosnąc w iedno się złączyć, w iedno do kupy wyrosnąć, zusammen wachsen; *Bh.* srůsti, srostl, srostu; *Slo.* srůstit, srostám; *Sr.* 1. zrastu so romadu; *Vd.* srastiti; *Cro.* zrasztujem; *Rs.* сростися, срастаться. W rozdarcie ko-

rzenia drzewa kamień. był wsterczon, który nie dopuścił takowéy dziurze w korzeniu zrosnąć. *Cresc.* 67. Trafia się, że dziecko na świat z zrosłemi do kupy nogami wychodzi. *Perz. Cyr.* 2, 140. O zrosłych palcach. *ib.* 2, 148. Kości połamane pospolicie zwykły się w cztery a czasem aż w sześć niedziel do kupy zrostać. *Perz. Cyr.* 94. Zrośnienie kości połamanych dzieie się za pomocą lipkiéy ciekłości, z połamanych kości osiękaiącéy. *Perz. Cyr.* 96. Latorośli winne ciało i krew macicy swoiéy iedzą i piią, i z nią się złączywszy i zrolszy, istność z niéy i moc wzrostu swego maią. *Zrn. Pſl.* 157 *b.* Członki w ciele pod głową, a gałęzi zjednoczone z macicą zrostawaią się i ożywiaią i rostą przez sok własny onéy głowy, onéy macicy. *Gil. Kaz. B b* 6. Gdzie się ramię z ciałem zrasta.. *Szczerb. Sax.* 183. Zrosły, *Vd.* sraſtjen. Zrosłego co, zrosłe gałęzie; *Rs.* сросльнь, сросшокъ. (*Slo.* zroſtliwe ſlowo *concretiua vox.*) - §. zrosnąć, urosnąć, wzrosnąć, porosnąć w kupie, mit einander aufwachsen. O kwiatki, co na inszéy nie zrośniecie ziemi. *Przyb. Milt.* 335. Z młodych lat na chlebie rycerskim zrosł. *Warg. Wal.* 84. - §., zrosnąć się czym, porosnąć czym, pokryć się rosnącym, bewachsen werden, sich mit Gewächsen bedecken. Pola się brzydkiemi zrosły rdesty *Tward. Wł.* 186.

ZROSZTOWAC, *ob.* rosztować.

ZROWNAC *cz. dk.*, *zrównawać *ndk.*, zrównywać *czstl.*; *Bh.* srownati, srownawati; *Slo.* srownawati, srownáwam; *Cro.* izraunati, izraunávam, izraunujem, zraunavam; *Dl.* zravnati; *Rg.* srâvniti; *Rs.* сравнять, сравнивать, изравнять, изравнивать. Zrównywam co, równam co, wyrównywam ziemię, ścianę. *Cn. Th.* 1451 *et* 935, zarównywam, ausebnen, ausgleichen; eben, gleich, glatt machen. Gdyby gdzie blisko siebie były macice białego i czarnego wina, tedy zerznąwszy po rozdze z obudwu, tak ie społem złączyć, aby oko średnie iednéy prawie przytulić do oka drugiéy, tak ie zrównaiąc, iakoby iedno były. *Cresc.* 504, wygładzaiąc). Zrównać, równym, iednakowym uczynić, iednakiéy wielkości, gleich machen, gleich groß machen, ausgleichen, gleich theilen. Ta maxyma: że potrzeba wszystkich zrównać, sprawi, iż się wszystko przewróci. *Gaz. Nar.* 1, 189 *Stan. Aug.*) Stoczenie i zrównanie świętych imion. *Farnov.* 45. Waga (na niebie) godziny dnia i snu zrównawa. *Otw. Wirg.* 383. - *Math.* Wyrażenie związku dostrzeżonego między ilościami iakiemikolwiek wchodzącemi w pytanie, nazywa się zrównanie, *aequatio. Sniad. Alg.* 1, 8; zgromadzenie dwóch lub więcéy ilości, oddzielonych od siebie znakiem =, iest to co nazywamy zrównaniem *aequatio. Jak. Mat.* 2, 40, die Algebraische Gleichung; (*Slo.* srownáni; *Bh.* srownalost, = zgoda). - Zrównać iedno z drugiém, porównać, znieść porównywaiąc, sprostować, sprawdzić, vergleichen, ausgleichen, gegen einander halten, collationiren. Zrównanie świadectw. *Farn.* 39. - §., zrównać z kim abo komu; *exaequari alicui. Cn. Th.* 1451, einem gleich kommen. Równemu nie zrównasz, a o większego się kusisz. *Cn. Ad.* 510, nie sprostasz, nie zdołasz, nie wydołasz). Dziś iedna nad drugą przodek, iedna nad drugą przednieysze mieysce, ubrańszy i upstrzeńszy ubior mieć usiluie; ziemianka chce zrównać z kasztelanką, kasztelanka z woiewodzanką, woiewodzanka z królewną. *Zrn. Pſl.* 3, 561.

W wymowie z każdym teologiem zrównał; a w głębokim taiemnic boskich rozumieniu wielu ich przechodził. *Sk. Żyw.* 224 *b.*

ZRÓŻNICZKOWAC *czyn. dk.*, (*ob.* różniczkowy rachunek *calculus differentiae*). Zróżniczkuy wyraz koleyno względem każdéy odmiennéy, tak iak gdyby reszta była mnożnikiem stałecznym. *Jak. Math.* 3, 15; różniczkowym rachunkiem dochodzić, nach der Differentialrechnung herausbringen.

*ZROZNOSIC, *ob.* poroznosić, nach einander verschiedentlich herausttragen, herausbringen (*obacz* z -, *praep. inseparab.*) Zaraz wszyſtkie zroznosiła statki, I *zwywracane w głębi morſkiéy ponurzyła. *Otw. Ow.*

ZROZUMIAŁOSC, - ści, *ż.*, łatwość bycia zrozumianym, iasność, wyrazność, *Bh.* srozumitedlnost, rozumitedlnost; *Vd.* ozhitnost, (cf. oczywiſtość), saſtoplivoſt; *Rs.* вразумительность; die Verständlichkeit, Deutlichkeit. *Actiue* zrozumiałość, wyrozumiałość, łatwość zrozumienia, pojęcia, = poiętność, die Leichtigkeit im Begreifen, Fassen, Auffassen, Verstehen, *Rs.* понятность. Wynalezienia nowe są córkami geniuszu; zrozumiałość ie wyprzedza, rozum drogę toruie. *Zab.* 11, 277. ZROZUMIAŁY, *ZROZUMIALNY, *ZROZUMNY, *ZROZUMIANY, *ZROZUMITELNY, - a, - e; - le, - lnie *adv.*, mogący być zrozumianym, poiętym, rozeznanym, = iasny, wyraźny, verständlich; *Bh.* srozumitedlný, rozumitedlný; *Vd.* resumliv, sastopliu, zapopadliu, saprimliu, sastopen, snanliu, ozhiten; *Ross.* разумѣваемый, вразумительный; *Ec.* умѣемый, которого разумѣть можно. Migi są zrozumiałemi znakami. *Kpcz. Ukl.* 142. Więcéy niż wy wszyscy ięzykami mówię; a wszakże we zborze wolę pięć słów zrozumitelnie przemówić, abym drugich nauczył, niżeli dziesięć tysięcy słów ięzykiem obcym. *Bibl. Gd.* 1 *Cor.* 14, 18, wolę pięć słów *smysłem swym mówić. 1 *Leop.*, tak żeby każdy zrozumiał). Tłum wątpliwy coś niezrozumianie szemrać z sobą poczyna. *Bardz. Luk.* 10, głucho, unverständlich. Wszędy szmer niezrozumny. *Nar. Dz.* 1, 119. W niezrozumiałnych zgiełkach różnych słów mieszanie. *Przyb. Milt.* 383. - *Active*: zrozumiały, wyrozumiały, zrozumiewaiący, rozumny, *Ross.* понятный, verständig, einsichtsvoll, Einsehen habend. ZROZUMIEC *med. dk.*, zrozumiewać *kontyn.*, (*ob.* rozumieć); zrozumieć, rozumem poiąć, poznać, verstehen, begreifen, fassen. Rozumiem, że ieſtem zrozumiany. *Gaz. Nar.* 1, 34 *b.* Pan Jezus niech otworzy zmysły, abyśmy wszyſtko zrozumieli, poznać i obaczyć mogli. *Dambr.* 251. Zrozumiewam, po woli poymuię, allmählig begreifen, verstehen. Teraz coś zrozumiewam Wc Pana. *Teat.* 14, 67. Czemuż słów moich nie zrozumiewacie? iż nauki méy słuchać nie chcecie. *Odym. Św. N n b.* Słuchaycie słuchaiąc, a nie zrozumiewaycie, baczcie widzenie, a nie poznawaycie. *Leop. Jez.* 6, 9; słuchaycie słuchaiąc, a nie rozumieycie, a widząc patrzaycie, a nie poznawaycie. *Bibl. Gd.*) - Zrozumiewać, rozumem rozważać, pobaczywać, dochodzić, erwägen, erforschen, überlegen. Sprawy boſkie tym bardziéy są dziwne, im więcéy bywaią zrozumiewane. *Zebr. Zw.* 1. Zrozumiewam twe drogi święte. *Ryb. Ps.* 240. Mądrość roztropnego ieſt zrozumiewać drogi swoie. *Radz. Prov.* 14, 8, mądrość oſtrożnego ieſt

rozumieć drogę swoię. *Bibl. Gd.)* Prostaczek wierzy każdemu słowu, ale ostrożny zrozumiewa postępki swoie. *Radz. Prov.* 14, 15, *Bibl. Gd.)* Nie ciałem, ale duszą zrozumiewamy. *Zach. Kaz.* 1, 19. Dusza, że obłożona iest ciałem, musi przez rzeczy widome zrozumiewać i poznawać rzeczy niewidome. *Karnk. Kat.* 105. Pilne czynił staranie w zrozumiewaniu sprawy legat papiefki. *Krom.* 490 *causae disceptandae*). – Zrozumiewać co z kogo, wyrozumiewać, wymiarkować, wymacywać, dowiadywać się, etwas einem abmerken, von ihm herausspähen, herauszubringen suchen. Zrozumiewa z niego, iakieby miał od pana swego zlecenia. *Tward. W. D* 91. Zrozumieć od kogo, dowiedzieć się od niego, von einem erfahren, herausbringen. Od owéy mniszki iam wiele zrozumiał tych rzeczy, które tu piszę *Sk. Zyw.* 2, 60. Zrozumieć, pomiarkować, pobaczyć, postrzedz, erfahren, wahrnehmen, gewahr werden, inne werden. Zrozumiawszy ten przypadek Cezar, zastępy konne wrócił. *Warg. Cez.* 99. – Zrozumieć kogo, przeniknąwszy go poznać, znać gruntownie, einen ganz durchschauen, genau kennen. Nie chwal nikogo z powieści przedtym niż go zrozumiesz. *Radz. Syr.* 27, 7, nie chwal człowieka piérwéy niżeli mówi, gdyż to iest doświadczenie ludzkie. *Bibl. Gd.)* Kto za rok pana nie zrozumie, a za dwa nic nie wysłuży, ten się pewnie u dworu zadłuży. *Rys. Ad.* 26. Piérwéy konia zrozumieć, niżli na nim siedzieć. *Pot. Arg.* 321, ostróżnie postępuy). – §. , zrozumiewać komu, *ob.* rozumieć komu, znosić kogo, wystawić sobie iego położenie, iego stan, wniyść w iego okoliczności, a zatym cierpliwość z nim mieć, sich an jemandes Stelle denken, seine Umstände erwägen und Nachsicht mit ihm haben, ihn glimpflich behandeln, Rücksicht nehmen. Kto czego sam nie doznał, drugiemu nie zrozumie. *Cn. Ad.* 375, *obacz*: nie rozumieć nikomu). Na swą słabość patrząc, zrozumiéy drugim. *Cn. Ad.* 1073. Z ludzkiéy niedoskonałości ieden drugiego znosić i zrozumieć nie mógł. *Sk. Zw.* 203. Pisał do niego, aby złym czasom zrozumiewał, a nic skwapliwie nie czynił, i królewskiéy łaski iako mógł szukał. *Sk. Dz.* 1163. Król Ludwik obyczaiom Polskim przywyknąć nie mógł; Polacy także obyczaiów Węgierskich zrozumieć nie mogli. *Nar. hist.* 7, 188 stosować się do nich, zasmakować w nich, daran Geschmack finden. – Ażem wchodził do świątyń bożych, toż zrozumiewałem ostatkowi ich. *Budn. Ps.* 73, 17, tom pozrozumiał dokończenie ich. *Bibl. Gd.*, wydołałem zrozumieniu, poięciu ich.) Kto mądry iest zrozumie temu, a roztropny nauczy się tego. *Radz. Osea.* 14, 10, kto mądry, niech to zrozumie, a kto roztropny niech to pozna. *Bibl. Gd.)* – Zrozumieć się z czym, = zmiarkować się z czym, pomiarkować się z czym, pomierzyć się z czym, sich womit messen, dadurch richten, abmessen, abwägen. Naypierwsza sztuka w woiowniku, zrozumieć się z siłami swego nieprzyiaciela. *Lub. roz.* 552. ZROZUMNIEC *niiak. dk.*, stać się rozumnym, przyyść do rozumu, vernünftig werden. *Bndtk.*

ZRUCHAĆ, *ob.* ruchać; cf. zruszyć. ZRUGOWAĆ; *obacz* rugować, wyrugować. ZRUINOWAĆ; *obacz* ruinować. ZRUMIENIĆ; *ob.* rumienić, porumienić, przyrumienić. *Addas*: zrumienić masło lub tłustość albo też potrawę iaką, dać rumiano. *Wiel. Kuch.* 435.

ZRUNĄĆ; *ob.* runąć, (*Cro.* zrinuti, zrinújem *detrudo*).

ZRUSIEĆ *niiak. dk.*, stać się Rusinem, zu einem Reußen werden. Litwin zrusiały. *Nar. hist.* 7, 79. ZRUSOWACIEĆ; *ob.* rusowacieć.

ZRUSZYĆ *czyn. dk.*, zruszać *ndk.*, *ob.* ruszyć; zruszyć co z mieysca, von der Stelle rühren, wegbewegen. Góra zruszyła się z mieysca swego. *Rey Ap.* 64, przeniosła się). Zruszyć zkąd, *intransit.*, wyruszyć zkąd, aufbrechen, sich aufmachen. – Zruszyć, poruszyć, wzruszyć, aufrütten, in Bewegung setzen. Ten tylko który naypierwszy po zruszonéy wodzie do stawu stąpił, zdrowym się stawał. *Herb. Art.* 28. Morze za wianiem wielkiego wiatru zjgrawało a zruszało się. 1 *Leop. Joa.* 6, 18, burzyć się poczynało. *Bibl. Gd.*, es gerieth in Bewegung, in Wallung. *Similiter*: Żydzi ci nic iedno woyny czynią a trwogi zruszaią, ani dopuszczaią królestwa być w pokoiu. *Leop.* 2 *Mach.* 14, 6, rozruchy czynią. *Bibl. Gd.*, bunty wznieciaią, = wichrzą, Unruhen erregen, stiften, anrichten. Bluźnili a zruszali się przeciwko panu. *Leop. Num.* 16, powstali, zbuntowali się, sie empörten sich. – Zruszyć kogo, wzruszyć, poruszyć, zjątrzyć, einen bewegen, rühren, aufbringen. Jako rozkoszną wielką onę wieczerzą, dla folwarków, dla wołów i dla żon, ludzie utracaią niedbali, a przedsię to nas nic nie zruszy? *Hrbst. Lek. A* 3. Daleś przyczynę grzechu ludu memu, abyś mię zruszył i rozdrażnił w grzechach ich. *Leop.* 3 *Reg.* 16, 2, pobudzaiąc mię do gniewu grzechami ich. *Bibl. Gd.*) – Zruszyć, naruszyć, nadwerężyć, zgwałcić, urazić, verletzen. Panie Maryi zacnieyszéy Pan nie mógł uczynić, onę *i matką* i panną zostawił, gdy się w iéy niezruszonym żywocie począł. *Bzow. roż.* 44. Zruszył i złamał przymierze, które miał z królem Jzraelskim. *Leop.* 4 *Reg.* 3, 5, odstąpił od króla. *Bibl. Gd.*) ZRUSZYCIEL, - a, *m.*, który co zrusza, wzruszyciel, der Verletzer, Stöhrer. Zruszyciel pokoiu. *Radz. Bibl. dedyk.*

ZRYĆ *cz. dk.*, *ob.* ryć, podryć, (*Rs.* срыть, срывать, = zburzyć, rozburzyć). *Addas*: Wielorakim ruiny gatunkiem miasta te zryte i zniszczone zostaną. *Pilch. Sen. list.* 2, 168, podkopane, obalone, zburzone, umwühlen, untergraben, über den Haufen werfen, umwerfen.

ZRYCHTOWAĆ; *ob.* rychtować, porychtować, wyrychtować. ZRYCZEĆ, ZRYKNĄĆ, *obacz* ryczeć. ZRYMOWAĆ, *ob.* rymować. ZRYPNĄĆ, *ob.* rypnąć.

ZRYSOWAĆ, *ob.* rysować, porysować. *Addas*: Gdy łuk spuściła, zacięła go pod ucho, i grzbiet zrysowała. *Zebr. Ow.* 200, *destringit*, zadrasnęła, aufritzen, zerritzen.

ZRYTY, *ob.* zryć. -- 1., ZRYWAĆ, *ob.* zryć.

2., ZRYWAĆ, *ob.* zerwać. ZRYWACZ, - a, *m.*, który co zrywa, przerywa, rozrywa, = złamacz, zruszyciel, naruszyciel, der Zerreißer, Brecher, Verletzer. Mecyusz przymierza między Rzymianami i Albanami zrywacz. *Zab.* 4, 212.

*ZRZĄDZA, - y, *ż.*, zarządzanie, rządność, porządne zawiadywanie, ordentliche Verwaltung, Wirthschaftlichkeit; *distingu.* zrzęda). Lepszy człek bez pieniędzy, powiadaią, Niż pieniądze, gdy *zrządze i człeka nie maią. *Pot. Jow.* 19. ZRZĄDZIĆ *cz. dk.*, zrządzać *ndk.*; *Bh.* zřjditi, zřjdjm *efficere, perficere, instituere, instruere, constituere*; *Cro.* zrediti, zregyújem *ordinare*, zrediti szlugu *conducere seruum*, *obacz* rządzić sługę; *Bs.* srediti. sta-

ſtaviti po redu, = uporządkować; *Bs.* izrediti, = urządzić; *Rg.* ſrediti *praeparare*; *Rg.* izrêditi, odrêditi, obrêditi, urêditi *ordine disponere*; *Ross.* срядить, сряжать przyrządzić, przygotować). Zrządzić, sporządzić, narządzić, przyrządzić, zgotować, przygotować, zurichten, anrichten, zubereiten, bereiten, fertig machen, verfertigen. Jedzą, co im zrządzisz, Bo sam wszyſtkiém rządzisz. *Kanc. Gd.* 14. Już stos, już *tłuczne świece, już mary zrządzono. *Zebr. Ow.* 70. Ja zrządzam wam, iako mi ociec móy zrządził króleſtwo, abyście iedli i pili. *Sekl. Luk.* 22, wie es mir mein Vater beschieden hat. Luth.) Bóg, chcąc człowieka do siebie przyciągnąć, zrządził mu pismo nauki, w którym wolą swą obwieścić raczył. *Glicz. Wych. G* 8. Ptaki wspólne gniazdeczko zrządzaią w lesie. *Zab.* 7, 39 *Nar.* – Rzekła, i *potwarz wieprza dzikiego bez ciała zrządziła. *Zebr. Ow.* 358 *effigiem nullo cum corpore falsi finxit apri*, wyprowadziła, wyſtawiła, hervorbringen. Pan Bóg, gdy zrządził Adamowi i Ewie odzienie, wygnał ich z raiu. *Biel. Hſt.*, opatrzywszy ich w odzienie, nachdem er ihnen Kleidung geschafft, sie damit versehen hatte. Zrządzić, skutkować, w skutku wystawić, uſkutecznić, hervorbringen. Krwią korzeń zbroczały, zrządził, że morwy maści szarłatnéy przybrały. *Zebr. Ow.* 82. Częstǫkrоć, czego usilne ſtarania *dokazać* nie mogły, traf nieprzewidziany *zrządził* nam w ten czas, gdyśmy to nay-mniéy obiecywali sobie. *Teat.* 49, 30, cf. sprokurować). Miłość troſki zrządza. *Teat.* 41 *c*, 312 płodzi, rodzi, zrzódłem lub przyczyną ich się ſtaie, verursachen, hervorbringen. Wiecie, żem grzechu wielkiego nie zrządził, Tylkom pobłądził. *Zab.* 13, 145, nie popełniłem, nie wyrządziłem, ich habe keine große Sünde gethan, oder begangen. – Zrządzić kogo na co, narządzić, użyć do czego, naſtroić, einen wozu bestellen, brauchen, sich seiner bedienen. Obiecał król, że ani sam, ani przez zrządzone osoby odtąd naſtępować nie będzie na Hana. *Tward. W. D.* 2, 123. – Zrządzić, przeznaczyć, sprawić do pewnego przeznaczenia, wozu bestimmen, zu einer gewissen Bestimmung einrichten. Bóg dzień ku pracy, noc ku wytchnieniu i odpocznieniu człowieczemu zrządzić raczył. *Modl. Gd.* 123. Doktor taki napóy zrządził. *Tr.*, przepisał, ordynował). *Devota sacrificia* ofiary poślubione, zrządzone, narzeczone, oddane. *Macz.* Wierzę, nieszczęście iakie to zrządziło, Która zléy wróżki iędza zaſkrzeczała, Co i takiego drogę przestąpiło, Abo więc końce wiedma zamotała. *Tward. Daf.* 30. Boże, gdy z litości zrządzisz dzień pociechy, J oni także pospuszczaią wiechy. *Chrośc. Job.* 182. Bóg zrządził, Bóg sprawił. *Cn. Th.* 1451. Bóg przeyrzał, przeznaczył, Gott hat es gefügt, verhängt. Zrządzony od Boga, przeznaczony, przeyrzany, von Gott verhängt. Zrządzenie Boſkie, *divina dispositio*, *ordinatio*. *Cn. Th.* 42, cf. *fatum*, przeznaczenie, przeyrzenie, opatrzność, die göttliche Fügung, Schickung, das Verhängniß; *Bh.* zřjzenj; *Slo.* zřjzenj boží, predrídzení, zrídzení. O dziwna sprawo, a dziwne zrządzenie Pana tego. *Rey Pſ.* Z z 4. Wieczni Bogowie, bez których zrządzenia J tchnąć nie mogą wszyſtkie przyrodzenia. *Paſt. F.* 299; bez woli ich). – Zrządzić któréy męża, zrządzić któremu żonę, = upatrzyć, wyznaczyć, obrać, wybrać, zur Ehe auswählen, bestimmen, erkoren, erkiesen, auſersehen. Boga o to prosiła, aby ią był abo z świata zjął, abo małżonka takiego *wżdam zrządził, z którymby płód mieć mogła. *Glicz. Wych. C* 2. Ociec syna swego niechby na małżeńſtwo namawiał, a onemu małżonkę zrządził, uchodząc niepokoiu. *Glicz. Wych. O* 7. – Z nią ociec mię zrządził, z nią mię zrządziła miłość. *Zebr. Ow.* 182 *pater hanc mihi iunxit, hanc mihi iunxit amor*; złączył, połączył zemną, verbinden, vereinen. ZRZĄDZICIEL, -a, *m.*, który co zrządza lub zrządził, uſkutecznił, wyſtawił, wyrobił, der Anordner, Verordner, Verursacher, Bewirker, Bestimmer, Hervorbringer. Widząc się uwolnionym, a poznaiąc zrządziciela wolności swéy, pocznie mu dziękować. *Ustr. Kruc.* 1, 241; *w rodz. żeńſk.* zrządzicielka.

*ZRZAŁOŚĆ, -ści, *ż.*, *Boh.* zralost; *Cro.* zrêloſzt; *Dl.* ſzazriyenye; *Hg.* erts; *Bs.* zrelloſt, zrjelloſt; *Rs.* зрѣлость, растѣ (*ob.* rosnąć, wzroſt); dozrzałość, doſtałość, die Reife *phys. et fig.* (*ob.* źrzeć, dozrzewać). Upadłeś kłosie pełny, ledwie zabielawszy, Do szedziwéy zrzałości ieszcze nie przyſtawszy. *Jur. Pog. A* 4. W młodych lęciech, gdy ciała ieszcze nie przyszły do zrzałości swoiéy. *Petr. Pol.* 2, 304.

*ZRZASNĄĆ się; n. p. Zrzasnął się duch móy. 1 *Leop. Dan.* 7, 15 zląkł się duch móy. 3 *Leop.*, zatrwożył się we mnie duch móy. *Bibl. Gd.*), sich entsetzen, erschrecken, (cf. wrzasnąć, wrzask).

*ZRZAZ, *Cn. Th.* 1451, *ob.* zraz, zrazik. *ZRZAZAĆ *cz. dk.*, *zrzazować *kontyn.*; zrzazać co, rzezać, zrzynać. *Cn. Th.* 1451, *ob.* zrzezać.

ŻRZĘ, *ob.* żrzeć. ZRŻĘ, *ob.* zrzeć. *ŻRZĘ, żrę, *obacz* żrzeć.

ŹRZEBIĘ; ŹREBIĘ, -ięcia, *n.*, ZRZEBIĄTKO, ŹRZEBIĄTECZKO, -a, *n.*, *zdrbn.*, młody płód koni, osłów; das Füllen, das Fohlen; *Bohem.* hříbě, hříbátko (2., wosgrzy *gravedo*; *Bh.* hřeb gwóźdź); *Slo.* žreba, žriba, hřiba, žřjbátko; *Sr.* 1. žrêbo, žrybio, žrypz, zrêbatko; *Sr.* 2. žrebe; *Crn.* ſhrêbê, ſhêbe, ſhebeta (cf. *Ger.* Schälbe); *Vind.* shrebe; *Cro.* ſrebe, *plur.* ſrebichi; *Rg.* xdrjebce; *Sla.* xdribe; *Ross.* жеребёнокъ; *Ec.* жребя, жеребёнокъ. Co się na koniach znaią, że źrzebięcia poznaią, iaki koń być ma. *Sk. Zyw.* 2, 66. Łyse źrzebię i koniem łysym będzie. *Cn. Ad.* 101. Źrzebiąteczko. *Hipp.* 23. Nie lam źrzebięcia, powiadaią. *Jabł. Ez.* 17, czekay pory; niech się owoc doſtoi, niech dożrzeie). Oślica z oślątkiem źrzebięciem iéy. *W. Pſ. W.* 4, ein Eselsfüllen. Oddzielił oślic dwadzieścia, i źrzebiąt ich dziesięć. *Leop. Genes.* 32. – *§. ZRZEBIE, -ia, *n.*, ZRZEB, -ia, *m.*, w Sieradzkim województwie zrzeb czyli zrzebie tak zwane, wypada na łan Teutońſki czyli Niemiecki. *Zabor. Geo.* 300, die Hufe, die Hube. Polom dawano także imiona *zerebia, szlad; te pewnego wymiaru nie miały; brano ie iako dnie orania. *Czack. pr.* 223, cf. staie, stanie). Z każdego źrzebia, śladu, włoki z osiadłych rol maią płacić po dziesięciu groszy. *Vol. Leg.* 2, 662. Z źrzebiów abo szladów po sześciu groszy. *Vol. Leg.* 2, 672. ŹRZEBCZYK, -a, *m.*, roczne źrzebię aż do dwu lat zowie się źrzebczykiem; już sierć odmienia, już grzywa i ogon w włosy wyraſtaią. *Kluk Zw.* 1, 157, ein Füllen im zweyten Jahre. – ŹRZEBIC się *zaimk. ndk.*, oźrzebić się *dk.*, źrzebię rodzić, fohlen, ein Füllen werfen.

ſen; *Bh.* hřebiti ſe, hřebjm ſe; *Rg.* xdriebitſe, oxdrjêbitiſe; *Ross.* жеребиться, ожеребиться. ŻRZEBICA, - y, *ż.*, *ob.* świerzepa, świerzopa, świrzopa, świerzepica, świerzopka, świerzobka, świrzopka, = młoda klaczka, kobyłka; ein Mutterfüllen, ein junges Stuttchen; *Boh.* hřebice, hřebička (hřibek ſtaienny od stada); *Rg.* xdrjebiza; *Cro.* ſrebicza; *Bs.* sgdribciça, kobiliça). Trzyletnia płocha źrzebica. *Hor.* 2, 89 *Min.* Źrzebica z grzywą od wiatrów rozpierzchłą, i karkiem iarzma nigdy nie znaiącym. *Mon.* 70, 85. - Ogólniéy: źrzebica, klacz, kobyła, das Mutterpferd, die Stutte. *Osoba źrzebców i też źrzebic ku przypuszczaniu do ſtada, ma być średniéy. *Cresc.* 514. Źrzebice do stada maią być ani wielkie, ani też bardzo drobne, szerokiego brzucha, i takich lędźwi. *Cresc.* 514. Źrzebice wspaniałe samce rodzą. *ib.* 682. Kto chce źrzebice kupować, ma obaczyć ich lata. *Cresc.* 682. Źrzebice maią być pasione naywięcéy na trawnikach albo też w stayniach suchym sianem; a gdy się iuż oźrzebią, dobrze im podawać ięczmienia. *Cresc.* 515. Trawa ieſt dobra ku rozmnożeniu mleka źrzebicom. *ib.* 515. ŻRZEBIEC, - bca, *m.*, ŻRZOBEK, - bka, *m.* *zdrbn.*; roczne źrzebię do dwu lat zowie się źrzebczykiem, od półtrzecia roku do czwartego iuż źrzebiec, a gdy iuż ma wszyſtie końſkie zęby, iuż wtedy należy mu się imię konia. *Kluk Zw.* 1, 157, das Hengſtfüllen, von anderthalb bis vier Jahren, ein Hengſtchen, *Sr.* 1. žrypž; *Bh.* hřebčik, (*Bh.* hřebec, hřebeček ogier, ogierek, *Crn.* ſhebz; *Vd.* žrebiz, ſrebiz, zelak (cały koń), rainisher, poſtuch, = stadnik), *Vd.* shriebez, = źrzebiec; *Cro.* ſrebecz; *Bs.* sgdribaç; *Rg.* xdrib, xdrjêbaz, xdribcich; (*Rs.* жеребецъ ogier, жеребчикъ, жеребя ogierek, припускной жеребецъ stadnik; *Ec.* жребецъ, жеребецъ, некладеный конь). Jak rozeznać, czy będzie źrzobek czyli klaczka? *Hipp.* 20. *Pro poledro secundi anni quinque marcas*; *qui vero poledrum tertii, quarti vel quinti anni, vulgariter* źrzebca *occiderit, iuxta existimationem eius satisfacere teneatur. Vol. Leg.* 1, 46. Kto komu kłusię sabiie, ma dać za nie cztery grzywny, za źrzobka trzy, a kto komu obrazi źrzebca we dwu lat, ma zapłacić pięć grzywien. *Tarn. Ust.* 142. Znać zaraz źrzebca, że ieſt z dzielnych koni stada, Z wysoka stąpa, raźno gibkie członki składa. *Pilch. Sen. list.* 3, 326. Gniew długo wierzga, iak Podgorſki źrzebiec, a długo się uspokoić a poſtanowić nie może. *Rey Zw.* 80. Mam ia tu w stayni pięknego źrzobka. *Jak. Bay.* 228, *Rey Wiz.* 163, *Klon. Wor.* 19. Źrzobek nielapany, Ani paſterſką ręką ugłaſkany, Ucieka w pole. *Hor.* 2, 92 *J.Kchn.*; *J.Kchn. Dz.* 248. (*Ec.* жребцеукротитель, *Gr.* πωλοδαμνης). - *fig. tr.* Często i Panie nie gardzą parobkiem, Kiedy się dużym uda dawnie źrzobkiem. *Jabl. Ez.* 11, tęgi chłop, rycerz w cielesnéy sprawie). - §., *hist. natural.* źrzobek, konik ptak. *Cn. Th.* 298, *anthus Plinii*, *avis equorum hinnitum imitans*; ein Vogel, der das Weihern der Pferde nachmachen ſoll; (cf. kobyłka, koni robak). ŻRZEBIĘCY, - a, - e, od źrzebiąt, Füllen=, Fohlen=, *Bh.* hřiběcý (*Bh.* hřebičlowý *spadix*, *badius* kasztanowaty; *Bh* hřebecnj aurad urząd przełożonego nad stadem); *Sr.* 1. žrěbacźe; *Ross.* жеребячій; *Ec.* жребячій, жребцевый. Źrzebię rodzi się bez zębów; a te które mu przez pierwsze dwa lata wyraſtaią, zębami źrzebięcemi zwane, giną wszyſtkie po półtrzecia roku. *Kluk Zw.* 1, 157; cf. pierwsza trawa, pierwsza pasza). ŻRZEBNY, - a, - e, n. p. źrzebna klacz, źrzebna kobyła, źrzebna oślica, mit einem Füllen trächtig (cf. szczenny, kotny, cf. brzemienny, ciężarny); *Bh.* hřebný, ô hřebná klisna; *Slo.* žrebná kobila; *Sr.* 1. ſožbjna; *Rs.* жеребая, жерёба, сужеребая, сужереба, бережая.

*ŻRZEC, zrzekł, *F.* zrzecze, zrzekę *czyn. dk.*, zrzeknąć, *F.* zrzeknie, zrzeknę *idntl.*, zrzekać *ndk.*, *a., urzec, (cf. urok), urokiem oczarować, beſprechen, mit Worten bezaubern, beheren. Która mię Cyrce albo Medea zrzekła, żem obrócił serce me z ochotą na grzechy? *Kul. Her.* 47. - *Zaimk.* zrzec się czego, słownie się zdać czego, rezygnować, cf. odrzec się, zarzec się), einer Sache entſagen, Verzicht darauf thun, reſigniren; *Sr.* 1. wotřeknu ſo, zdahwam ſo; *Sr.* 2. ſe ſahohlowaſch; *Vd.* ſe odpovedeti, odrezhi; *Rg.* odrecchiſe; *Rs.* отречься; *Ec.* отпромати, отказываться (cf. odprosić, odkazać), отрицаться. (*Bh.* ſřjcti ſe, ſřeknu zmówić się, zmowę uczynić, *ob.* *zrok, *zroczyć się; *Rg.* ſrjêciti ſe *verbis contendere*; *Bs.* srjecitiſe, skaratiſe *altercari*; *Vd.* ſreka, = język, mowa, cf. *rzek). Jzasław zachciał dziedzictwa Wyszesława, i kazał go do więzienia wsadzić, ażby mu swego zrzekł się dziedzictwa. *Stebel.* 60. Ci którzy chcieli kapłanami być, zrzekali się stanu małżeńſkiego. *Smotr. Lam.* 42. Klnąc swe przeznaczenie, nieba się zrzekaią. *Przyb. Luz.* 124. Zrzeczenie się, die Entſagung; *Vd.* odpoved, odpovedba (cf. odpowiedź, cf. wypowiedź), odrek, odriek; *Crn.* odpovd.

*ŻRZEĆ, *źrzał, *źrzy *cz. ndk.*, *zierać *kontyn.*, (*ob.* doyźrzeć, nayźrzeć, spoyźrzeć, weyźrzeć, wyyrzeć, zayrzeć), = widzieć, patrzyć, baczyć, ſehen, blicken, hinſehen; *Bh.* zřiti, zřel, zřjm, ſzjram *intueor*, *Boh.* zřenj wzgląd, *Boh.* zřegmý, *ob.* *zrzeiomy, *zrzemy); patrný oczywiſty; *Slo.* zřetedlný *dilucidus*, *ob.* rzetelny; *Crn.* *obsol.* ſrák *aër*, *Vd.* srak, srakizh *aër*, *Cro.* srak, zrák, ajer, = aura, *Cro.* zráchecz *ventulus*, *Cro.* zráchim, = wietrzę, *Sla.* zràk *aër*; *Bs.* zrák *aër*, zrák, zrakka, *Jtal.* raggio, *Lat.* radius, = promień, *Bs.* ziriti, nazritti *inspicere*; *Rg.* zrák, zrakka *radius*, *lumen*, *Rg.* ziram, nazritti *aspicere*, zarcjatti *observare*; *Ec.* зрѣть, узрѣть, зрю; *Ec.* зри, гляди, = patrz; зритися widać, зрительный od widzenia, widzialny, widokowy, созерцати, зерцаю oglądać, uważać; взрачитися wyobrazić się, злозритель złego oka, зракъ, зрачикъ obraz; *Rs.* зрѣние widzenie, wzrok, зракъ wzrok, зрячій, зрячъ widzący, widomy, зримый widzialny, зорочекъ, зрачокъ źrzenica, зритель widz, spektator, *f.* зрительница, позорище, зрѣлище widowiſko, *Turc.* israk *fulgor*, *splendor*, *ortus solis* (cf. zorza), cf. *Hbr.* שור schur *intueri*, cf. *Aegypt.* iris *oculus*; cf. *Gr.* ὁρᾶν). Filomela napiera się do sioſtry, na którą źrząc Tereus, wzrokiem kredencuie. *Zebr. Ow.* 152 *spectat eam*). Źrzy za słońcem, *vertitur ad solem. ib.* 87. *Coniecti omnium in te oculi* każdy na cię źrzy. *Mącz.* Źrzy mu z oczu złość, szubienicą pachnie, *olet malitiam. ib.* Że w głowę odciętą Pompeiuszową źrzał chłopiec Ptolomeusz, nie dość téy sromoty, trzeba też tęn widok zoſtawić dla Ce-

zara. *Chrośc. Luk.* 269. Rwie wieczne prawo a nieźrzała cuda Jzraelskiego rzuca wpośród luda. *Susz. pieśn.* 2 *F* 2 *b*, niewidziane).

Pochodz. *źrzenica*, *źrzeniczny*, *zwierciadło*, *wzrok*, *wzor*, *wzorzyć*, *wzorzysty*, *zorza*; *doyrzeć*, *nayrzeć*, *nienayrzeć*, *nienaźrzeć*, *poyrzeć*, *spoyrzeć*, *spoyrzenie*; *przeyrzeć*; *przyźrzeć*, *przyzierać*; *uźrzeć*; *weyźrzeć*, *wyyrzeć*, *wyzierać*; *zayrzeć*, *zazierać*.

*ŻRZEĆ, ŻRZAĆ, źrzał, źrzeie *med. ndk.* (doźrzeć *dk.*, *qu. v.*), źrzenieć *niiak ndk.*; stać się doźrzałym, dochodzić doyźrzałości, dościgać, dostawać, reifen, reif werden; *Bh.* zráti, zrál, zragt, zralý; *Sr.* 1. zracz, sezracz, zraly, zrawy; *Sr.* 2. zdrali; *Carn.* soręti, sôrem, sręl, sreilu, godnim, godím, godne (cf. *godny); *Vd.* srejati, soriti, srelo, srelu; *Cro.* zreleti, zrelel, zreli, zrélem, zezreliti, zezrélyam, zrèl, zezòren; *Rg.* zretti, sazretti, zrietti, zriò, zrella, zrello; *Bs.* zrjetti, zazritti, zrritti, zoriti, zrelli, zrjelli, sazrjelli, zrio; *Sla.* zrio, -la, -lo; *Rs.* зрѣть, созрѣть, зрѣю, зрѣлый (cf. *Rs.* содрѣть, o wrzodach, = dostawać, czerwienić się, cf. rdza; *Ec.* зрѣлю doźrzałym czynię). Długo kłos roście, długo źreie na swéy słomie, A w mgnieniu go lada grad, lada wietrzyk łomie. *Pot. Arg.* 101. Na wiosnę kwitnie, źrzeie owoc latem. *Pot. Syl.* 132. Jesieni owoce źrzałe zbieramy. *Sien.* 436. Był tedy czas, gdy iuż źrzałe grona mogły być iedzone. *Leop. Num.* 13, 21. Kładź nieco iagod nieźrzałych z doszłemi do prasy, wygniatuyże ie wespół. *Sien.* 623. Kucharze umieią robić potrawę z poziomek co *naźrzelszych. *Syr.* 1330. Na to święto przynosili do kościoła pierworodne urodzaie zboża iuż zrzałego. *Gil. Post.* 105. Oycowie iedli iagodę nieźrzałą, a zęby synów ich oskominy cierpią. *Leop. Ezech.* 18, 2. Niektóre rodzaie w téyże mierze są, gdy kwitną albo źrzenieią, odtąd *kwitnieią albo źrzenieią, aż się ustawaią. *Glicz. Wych. O* 2 *b*. Czas nasz bardzo krótki iest, = *źdrzeiemy iako iablka słodkie na drzewie, ano iedne głodzą osy, drugie czérw gryzie, trzecie się też urwawszy rozpadnie. *Rey Zw.* 115. Na bezbożny miecz dziecko natrafiło, Gdy pocałować oyca się kwapiło, Padła pod ołtarz ofiara nieźrzała. *Bardz. Tr.* 299. Dymitr, przyszedłszy do lat źrzalszych, z klasztora umknął. *Gwagn.* 561. Niezrzała doskonałość. *Leop. Jez.* 18, 5.

ZRŻEĆ, ZRŻAĆ, zrżał, zrży, zrżę *czyn. dk.*, *ob.* r-żeć, r-żać, n. p. Koń zrżał; *ob.* zar-żeć, por-żeć, zusammenwiehern, aufwiehern, loswiehern.

*ŻRZEĆ, źreć, żarł, źre, żrze, żrę *cz. ndk.*, łokać, łoczyć, żarłocznie ieść, fressen, *Boh.* žráti, žral, žeru, zžirati, lakotiti, hltati, hltám; *Slo.* žrať, žeru; *Sr.* 1. žracz, žral, žeru, žerem; *Sr.* 2. žrasch, sežrasch, žäru, žärom (*Sr.* 2. žresch pić bez miary, wlewać w siebie); *Carn.* shręti, shèrl, shrêm; *Vind.* shreti, shrem, poshreti, poshirati, poshreshuvati, trebulhiti, trebushuvati (cf. brzuch) (cf. *Vd.* zerat, pozerati, sazerat, s'zerat *digerere cibum* strawić, *Gr.* zehren, verzehren); *Cro.* ferem, (*Cro.* frèlo, = żuchwa); *Hg.* pazárlok (cf. żarłok); *Rg.* xderati, xderratti, xdritti, proxdirati; *Bs.* sgerati, sgderati, posgdirati, gummati, muçati, muçnuti; *Sla.* xderati, proxderati; *Ross.* жрать жру, сожрать, сожру, сжирать, *vulg.* трескать, стрескать; (*Ec.* жрети, жру ofiarować, *ob.* żar, żartwa; cf. *Syr.* שרא schara, *Chald.* שרא schera *epulatus est*, *Chald.* שרו scheru *cibus*, *ob.* żer; cf. *Ger.* zehren). Ey będęż żarł, iak wilk w oborze. *Teat.* 53 *b*, 10. Mięso codzień ni wilk źrą, czy iedzą. *Wad. Dan.* 15. Smok iedne żrze, drugie dusi. *Otw. Ow.* 103, pożera, pochłania, połyka, auffressen, verschlingen. Tak mi się chce żrzeć, iakbym z potyczki powracał. *Teat.* 13, 110. – Żrzeć ziemię, popioł, = poledz zabity, in den Staub beißen. Będziesz mi tu żarł ziemię, iuż mi się nie wymkniesz. *Stas. Num* 1., 155. Już pięciu zbóyców żarło popioł, lecz.. *ib.* 2, 112. – Żre wrzód, iad, = wyżera, wyiada, das Geschwür, das Gift frisst um sich. – Żarcie, das Fressen, *Bh.* žrádlo, *Crn.* shertje; *Bs.* shertje; *Sr.* 2. žrasche (*Sr.* 2. žresche picie, wlewanie w siebie). Lekarstwo to na żarcie w brzuchu pomaga. *Sien.* 290, na rznięcie, Bauchgrimmen, Schneiden, Reißen. – Żrzeć się, *pr. et tr.* Nie źrą się tak bestye iednego rodzaiu, iak ludzie. *Pot. Pocz.* 232, nie kąsaią się, nie gryzą się tak, nie morduią, katuią się tak, nie zabiiaią się tak wściekle). Żrze się tygrys. *Ustr. Troi.* 38 sam się kąsa). Skępstwo samo się żrące. *Jabl. Tel.* 250, trawiące, der Geiß verzehrt sich selbst. Żrzeć *się, gryźć się mocno, frasować się, sich vor Aerger, Wuth, Harm, fressen, verzehren. Żarł się w sobie Walens cesarz, iż insi biskupi ze stolic ustąpili, a Bazyliusz na swoiéy bezpiecznie siedział. *Sk. Dz.* 276. Jam się żarł ze złości. *Xiądz.* 35. To skoro Antoni przeczyta, gniewliwy, Żrze się od iadu, na zemstę skwapliwy. *Chrośc. Fars.* 481. Wszystkie Nimfy z zazdrości radyby się żarły. *Jabl. Tel.* 95. *Actiue*: Czemu cię ta zawiść tak żrze? *Leop. pr. Sw. Hier.*, tak gryzie, martwi, do wściekłości przyprowadza?). Zaraz wychodzili z wielkiém żarciem i furyą. *Wys. Jgn.* 158, z gniewem iadowitym.

Pochodz. *dożrzeć*, *dożerać*; *nażrzeć się*; *ożrzeć*, *ożralec*, *ożralstwo*; *pożrzeć*, *pożerac*, *pożeracz*; *przeżrzeć*, *przeżerać*, *przeżeracz*; *przyżrzeć*, *przyżerać*; *rozżrzeć*; *weżrzeć*, *wżerać*; *wyżrzeć*, *wyżerać*, *zażrzeć*, *zażerać*, *zeżrzeć*, *zżerać*; *żarłok*, *żarłoczny*, *żarłoczność*, *żarłoctwo*; *żóraw*, *Bh.* řetab, gerab, *Cro.* ferjáv, *Dl.* sdral, xdral, *Ross.* жарв. – §., *żar*, *pożar*; *żartwa*, *żertwa*, *żertownik*, *żertwować*; (*Eccl.* пожертв, въ жертву принесенъ *ofiarowany* 2., *pożarty*; (*Crn.* zrèti, zrêm, = *prażyć*); §., *żér*, *żyr*, *żerować*, *żerowny*, *żerowy*, *żerunek*, *żerowisko*.

ZRZĘDA, -y, *ż.*, ZRZĘDY *plur.*, dziwaczne ganienie wszystkiego, zrzędzenie, zbyteczne krytykowanie, grièliches Wesen, Nürgeley, Tadelsucht, Hofmeisterey, Criteley. Zrzęda starości nad naymnieyszym punktem mniéy czasem zdatne czyniąca reflexye, zawżdy trwożliwa, i niemanego strzegąca się podeyścia. *Mon.* 72, 733. Wszelkie na się mamy względy, A na drugich czynim zrzędy. *Jak. B* 17 sobie daruiemy, drugich nicuiemy), Niechay zawisnym krytyka okiem, Na mnie obróci swą zrzędę, Prostym ia idąc wdzięczności krokiem, Winnym ci tonem piać będę. *Zab.* 13, 12 *Kniaź.* Szczodrotę w skępstwo, a łagodność w zrzędy mienisz. *Zab.* 12, 316 *Nar.* Zrzędąć twą młodzi radę nazywaią zdrową. *Pot. Arg.* 223, dziwactwem, grymasem, uroieniem, gdyrstwem). Mąż ucieka od żony, wypchnięty swéy Jeymości zrzędą i fochami. *Teat.* 48 *b*, 33. Choć raz oparłszy

się, i nie dawszy użyć naſtępuiącéy zrzędzie, mów żeś uwolniony. *Słonk. Pers.* 34. Przez uſtawiczną zrzędę mąż iéy się nie miłym ſtaie. *Teat.* 52 *d*, 43. To sztuka na fortunę, nie dbać na iéy zrzędę. *Pot. Pocz.* 486, dziwactwo, kołówrotność). – Ten był sposób naylepszy; przynaymniéy nie będą Nieprzyiaciele nasi z zapalczywą zrzędą Szukać go w grobie oyca. *Min. Ryt.* 1, 76; Przebóg, kto sie domyśli, i z ciekawą zrzędą Między nieboszczykami czyż go szukać będą? *ib.* 78, natręctwem, dziwaczném śledztwem, Zudringlichkeit, zudringliches Nachforſchen. – §., zrzęda, – y, *m. et ż.*, ZRZĘDZIOCH, – a, *m.*, człowiek zrzędny, kobieta zrzędna, cf. swarzadź; sprzeka, wybrydnik, niedogodek, hyrny, cf. zgaga, gdyra; *Crn.* gedernavz, *f.* godernavka; ein nürglicher, grämlicher Menſch, dziwak, dziwaczka, ein wunderlicher Heiliger, eine wunderliche Heilige. WcPan także wydaiesz się niby trochę zrzęda. *Tręb. S. M.* 6. Przedwieczne koczkodany, gaduły, zrzędsiochy. *Węg. liſt.* 18. Co ten stary zrzęda gada? *Teatr* 19 *b*, 48. Czy mię djabli skarali z tym zrzędą! w niczym mu dogodzić nie można. *Teat.* 28, 3. ZRZĘDAĆ, *ob.* zrzędzić. – (ZRZEDNIEĆ, ZRZEDZIEĆ *niiak. dk.*, *ob.* rzednieć, rzedzieć, rzadzieć; stać się rzadszym; dünner werden, ſeltner werden. Skoro powſtanie, co w bitwach się śmieie Loklin, iak chmura przed słońcem zrzednieie. *Kras. Oss. E* 3. Przesiliła się bitwa, zrzedniały ugony. *Przyb. Milt.* 188. ZRZEDZIĆ; *ob.* rzedzić, przerzedzić). – ZRZĘDNOSĆ, – ści, *ż.*, skłonność do zrzędy, do zrzędzenia, niedogodzona dziwaczność, Nürglichkeit, Nörglichkeit, Tadelſüchtigkeit, Gricklichkeit; *Vd.* obshnerlivoſt, naſkerlivoſt, vtiſnjenoſt). Zbyteczna czułość pana nad sługą, staie się zrzędnością. *Kras. Podſt.* 1, 103. Rażące w swoich wady bez zrzędności lubiła poprawiać; miło ią było słuchać nawet strofowanemu. *Zab.* 9, 183, bez dziwaczenia, bez gdyrania, z łagodnością). – *§. W każdym ſtanie potrzebna ieſt gospodarſka zrzędność. *Mon.* 72, 240, troſkliwość, staranność, Sorgſamkeit, Achtſamkeit. ZRZĘDNY, – a, – e; – ie *adv.*, niedogodzony, mrukliwie krytykujący, zbyt drobno ganiący; *Crn.* goderné; *Vd.* naſkerliu, vtiſnjen, nevſtreshliu, nevſtreshiu; *Ec.* любоукорный; gricklich, nürglich, nörglich, hofmeiſteriſch, tadelſüchtig, grämlich. Umysł zrzędny Łacinnicy *imperiosum* zowią. *Fred. Ad.* 93, chciwy rządzenia, herrſchſüchtig, befehlshaberiſch). Gdzie pokóy niepewny, albo woyna potrzebna, tam drogi łacniéyszéy do woyny szukać, są rzeczy człowieka *wzrzędnego. *Jan. Lig. H*, determinowanego, rezolutnego). Toście wy wilcy, a nie paſterze oszczędni, Na zgubę trzody swoiéy, nie na życie zrzędni. *Jabl. Tel.* 276, troſkliwie ſtaranni, ſorgfältig bedacht, beſtrebt. – Zrzędny, troſkliwie rządny, aż do zbytku prawie, drobiazgowo starowny, äuſserſt wirthſchaftlich bis auf die geringſte Kleinigkeit, ſorgfältig, achtſam. Wie zrzędna gospodyni, kiedy kokosz iaie Znosi, bo iéy kwakaniem nudnym słyszeć daie. *Zab.* 10, 75 *Koss.* Ty wiesz, czym żyie zrzędna mrówka. *Zab.* 11, 3 *Koss.*, cf. skrzętny. ZRZĘDZIĆ *cz. ndk.*, zrzędać *kontyn.*, dziwacznie gdyrać, ganić, drobiazgi wytykać, mrukliwie za lada co strofować (cf. rządzić się, iak szara gęś po niebie), zänkeln, nürgeln, närgeln, tadelſüchtig kriteln, grämeln, grinſeln. Wacław, gdy z oczu Polakom unika do Pragi, straci w sercach ich miłość i respekt powagi; Gość w swym państwie wędrowny, na którym gdy *zrzędzi*, Nie *rządzi*, w sześć lat śmierć go do grobu napędzi. *Min. ryt.* 2, 29. Od rana do samego wieczora zrzędzi, gdyra. *Teat.* 28, 28. Zrzędzi i gdyra co moment, ale go się nikt nie boi. *ib.* 27, 23. Co ten stary gawenda zrzędzi? *ib.* 19 *b*, 32. Powiedz, niech nie zrzędzi; bo to nawet i ſtarym nie do twarzy. *ib.* 19, 62. O wſtydzie, hańbo, rozpaczy, Zawsze zrzędzi, i dziwaczy. *Zabl. Z. S.* 58. Jéy poſtępki nie zawsze mi były do smaku, i nayczęściéy mieliśmy nad czym zrzędzić. *Teat.* 26 *d*, 4; sprzeczać się, dysputować, krytykować). Dzieci, które karmią inne niewiasty, a nie matki, częſto widziemy, iako zrzędzą, krzyczą, kwilą się. *Mon.* 69, 698, grymasy maią, dziwaczą, Grillen haben, wunderlich ſeyn. – Kto ieſt winien, na kogo głos sumienia zrzędzi... *Dmoch. Sąd.* 66; kogo strofuie, łaie, gani, wen das Gewiſſen ſtraft. – Zrzędzić czym, nad czym, = dokazywać, wydziwiać, szafować dziwacznie, womit grillenhaft umgehen, wunderlich wirthſchaften, ſchalten und walten. Lepiéy zrzędzić nad gruszką, niżli nad człowiekiem. *N. Pam.* 5, 150. Oni ludzkiém marnie życiem zrzędzą. *Chrość. Ow.* 153. On kości iego, i śpiki w nich wędzi, Że uznać musi, kto nad nim tak zrzędzi. *Chrość. Job.* 125. Nowym kształtem nieszczęście się *wzrzędza. *Mon.* 70, 596, zabiera się w nowe dziwactwa, Unfug, Unbilde treiben. – Zrzędzić, skrzętnie rządzić, drobiazgowo gospodarnie zarządzać, bis auf Kleinigkeiten ängſtlich wirthſchaften. W nieczułości na powszechne dobro, domowym tylko zaprzątać się zrzędzeniem, nie *ieſt* służyć oyczyznie. *Mon.* 65, 257. – *§., zrzędzić, = zrządzić, sprawić, wyrządzić, *qu. v.*; n. p. Święte anioły racz na strażą zrzędzić. *Kanc. Gd.* 344, wyznaczyć, beſtimmen, beſtellen, verleihen.

ZRZEIĘ; *ob.* żrzeć.

*ZRZEIOMY, *ZRZEMY, – a, – e; – ie *adv.*; *Bh.* zřegmý; *Rs.* зримый; widoczny, oczywiſty, ſichtbarlich, augenſcheinlich. O zrzeiome wielkiego Boga zemną dzieła! *Pot. Arg.* 604. Resztę Bogu oddaię, któregom teraz łaſkę zrzeiomie doznała. *Pot. Arg.* 381. Straszno zrzeme mieysca. *Zebr. Ow.* 244, *loca plena timoris*; straszliwe do widzenia.

ZRZEKAĆ, ZRZEKNĄĆ; *ob.* zrzec.

ZRZEKTAĆ, ZRZECHTAĆ, ZRZEKOTAĆ *czyn. dk.*, *ob.* rzekotać; zuſammen krächzen, aufkrächzen, quäkern. – Zrzechtać kogo, znudzic, zmordować rzekotem, einen müde quäken, mit Gequäke ermüden. Z niespodzianego hałasu i grzmotu Porwie się Lepid, tak go zgiełki zrzechcą, J przyrzecze im uczynić co zechcą. *Chrośc. Fors.* 142.

ŻRZENIEĆ; *ob.* źrzeć, zrzeie, zrzenieie. ZRZĘPOLIĆ, ZRZEMPOLIĆ, *ob.* rzępolić.

ŻRZENICA, – y, *ż.*; ŻRZENICZKA, – i, *ż.*, *zdrbn.*; (*Etym.* źrzeć); *Bh.* zřitedlnice; *Sr.* 1. wokowe ſornaſchko (cf. ziarnko), wokowe vadrezko (cf. iąderko); *Crn.* serklu, punzhèza; *Vind.* ſerklu, jegerz, jederz v'ozheſah, ozhnu jederku, ozheſna jabuzhiza (cf. iabłko); *Cro.* zenicza; *Bs.* zeniça, ziniça; *Rg.* zéniza, zéniciza; *Sla.* zenica; *Ross.* зорóчекъ, зрачóкъ (cf. wzrok; cf. *Rs.* созерцати przeyźrzeć); *Ec.* зѣница, зорочéкъ. Zrzenica, dziurka w oku, którą widzimy. *Włod.*, der Augapfel. We śrzodku

błonki tęczyſtéy ieſt okrągła mała dziureczka źrenicą zwana. *Zool.* 48. Błonka oka rogowa ma we śrzodku dziurkę źrenicą nazwaną; *pupilla. Krup.* 2, 289. W oku błonka iagodowa, któréy przednia część dziurawa, formuie wespół z likworem kryształowym źrenicę. *Kirch. An.* 83. Żrzenicy okrążek, abo kołeczko około źrenicy, *iris. Cn. Th.* 1451. Straciwszy źrenicę, nie będziesz widział. *Radz. Syr.* 5, 28. Żrzenicę kto obrazi, oko nakazi *Jan. Wr. B* 3. Honor podobny do oka źrenicy, która naymnieyszego zaprószenia cierpieć nie może. *Mon.* 70, 693. Jak źrenicy w oku, tak pilnie tego ſtrzegli. *Rey Pſ. Kkk* 2, iak oka w głowie, wie das Auge im Kopfe; cf. iak bożego grobu bronić). Tak ci twą czyſtość chować należało, Jako źrenicę w oku; iuż się stało! *Paſt. F.* 217. Wybor królów źrenicą wolności, i naypięknieyszym narodu Polſkiego zaszczytem nazywano. *Uſt. Konſt.* 2, 6. – *Metonym.* źrenica, oko, oczy, wzrok, das Auge, die Augen, der Blick. Oto cię sam wabi swemi Żrzeniczkami drzymiącemi. *Groch. W.* 366 oczętami). Rzuć człowiecze, na obraz natury źrenicę, Patrz, co w sobie obszerne iéy mieszczą granice. *Dmoch. Sąd.* 14. O cna oyczyzno, choćbym twéy granicy Zawiązanemi dotknął się źrenicy, Wnetbym cię poznał, tak mi coś wdzięcznego Zaraz do serca skoczyło samego. *Paſt. F.* 256. ŻRZENICZNY, - a, - e; od źrenicy, Augapfel=. Zawrzyyże moię także źreniczną zasłonę, Ty, przez którego ieſteſtwa bywaią wſkrzeszone. *Zab.* 16, 372. *ZRZETELNY. - a, - e; *ob.* *rzetelny; *Bh. et Slo.* zrzetedlny; *Rs. et Ec.* зрительный, widzialny, w oczy wpadaiący, oczywiſty, *źrzeiomy, in die Augen fallend, ſichtbar, ſichtbarlich. Rzeczy te wielkie a potrzebne nauki w sobie zamykaią; przetoż aby nam źrzetelnieysze były, porządkiem ie sobie rozbierzemy. *Zrn. Pſt.* 9 *b.*

*ZRZĘSIC *cz. dk.*, rzęsiſto spuścić, zlać, reichlich ergießen, ausſchütten, ausſpenden, Bez twoiéy łaſki więdnę, usycham, Ale gdy zrzęsisz hoyną iéy rosą, Jak liſtki z pączka myśli się wzniosą. *Kniaź. Poez.* 1, 4.

ZRZEWNIC; *ob.* rzewnić, rozrzewnić.

*ZRZEZAC, *ZRZAZAC *cz. dk.*, *zrzazować *ndk.*; *Vd.* sresati, sreshuvati; *Rg.* ſrezáti; *Bs.* izriezati na kuſe). Zrzazać co, *ob.* rznąć, zerznąć, zrzynać. *Cn. Th.* 1451 (cf. zraz), zuſammen ſchnitzeln, abſchnitzeln, abſchneiden, herunter ſchneiden. Dobrze iest z drzew starych zrzazować z wierzchu skórę wierzchnią a chropawą, aż do świeżéy. *Cresc.* 375. Piołun trzeba zrzazować, aby się lepiéy odmładzał. *ib.* 270. Drobnym szczepom niskie zrzazowanie bardzo przysłusza, *ib.* 127.

ŻRZOBEK; *ob.* źrzebiec, źrzebica, źrzebię.

*ŻRZOCZYSTY, - a, - e; - o *adv.*, przeźroczysty, klarowny, durchſichtig, klar, hell. Dolina przez strumyk przerznięta źrzoczysty. *Przyb. Milt.* 310.

ŻRZÓDEŁKO, - a, *n.*, *zdrbn. rzeczwn.* źrzódło *qu. v.*, das Quellchen, eine kleine Quelle. Żrzódełko *aquula. Mącz.* ZRZÓDELNY, ZRZÓDLNY, ZRZÓDLANY, ŻRZODŁOWY, - a, - e; od źrzódła, do źrzódła należący, ze źrzódła pochodzący, Quellen=, Quell=, *Bh.* zřjdelný; *Rg.* vrelni). Zrzódlny, źrzódłowy; *confundit usus hanc vocem cum* zdroiowy, (*qu. v.*) *Cn. Th.* 1452. Woda źrzódelna. *Swith. bud.* 479; *Rog. Doś.* 3, 520. Żadnéy różności niemasz między dżdżystą, rzeczną, źrzódelną i ieziorną i morską wodą, ieno nazwiska są różne; ale sama istność i przyrodzenie wody iedno iest wszystkich. *Syxt. ſkł.* 18. – Żrzódlna Jda. *Zebr. Ow.* 245 *humida*; źrzódlista, quellig, voll Quellen. – *fig. tr.* źrzódlany, źrzódłowy, początkowy, początek daiący, główny, pierwiastkowy, Quell=, Ur=, Urſprungs=, urſprünglich, Grund=, *Bh.* půwodnj; *Vd.* vreuzhen, sashetliu, perven, pozheten; *Rs.* первоначальный, всевиновный. Ruguią teraz naukę ięzyków dawnych, źrzódlanych ięzyków. *Kras. list.* 2, 11. ŻRZÓDŁEK, - łka, *m.*, *montia*, rodzay i gatunek rośliny. *Kluk. Dyk.* 2, 127, ein gewiſſes Pflanzengeſchlecht. ŻRZÓDLISKO, - a, *n.* źrzódło niedobre, nieczyste, szpetne, ein ſchlechter, trüber, häſslicher Quell. Żrzódlisko *fons muscosus. Cn. Th.* 1451. Żrzódliska zatkane przekopami dobywać dla spadku wody. *Haur. Ek.* 51. W studniach nie są to prawdziwe zdroie i źrzódła, ale tylko żyły i źrzódliska. *Swit. bud.* 328, cf. zaskórna woda; Quellbrüche, Quelladern. Jak źrzódliska naleźć, i dobroć wody poznawać. *Cresc.* 26, mieysca, gdzie źrzódło się nayduie, Quellurſprung, Urquell. ŻRZÓDLISTY, - a, - e; - o *adv.*, pełen źrzódeł, quellig, voll Quellen, quellreich; *Sr.* 1. zurwaté; cf. zdroisty; *Subſtant.* Żrzódlistość, - ści, *ż.*, obfitość w źrzódła, Reichthum an Quellen. ŻRZÓDŁO, - a, *n.*; *Bh.* zřjdlo, zřjdlo, zřjdel, pramýnek (cf. promień, promyk); *Sr.* 1. zorlo, zurwo; *Sr.* 2. zrědlo, zrelo, zrewo (*Sr.* 2. zera rzéczka); *Crn.* ſvirk, urûtk; *Vd.* vrelz, isvir (cf. wreć); *Cro.* isvir, vrèlo, zviraliſche, cheſzma (*Cro.* ſrelo, = wir); *Dl.* vrillo, ſztudenacz, hladenacz; *Bs.* vrjello, vrello, tocjak (cf. toczyć, tok, stok), ſtudenaç, (cf. studnia), kladenaç, (cf. chłodnik), ceſma, ceſmiça; *Rg.* vrello, vrutak, xivaz (cf. żywy), hlądenaz, kladenaz; *Sla.* vrèllo, izvar, bùnar; (*Sla.* xdrilo, = bagno); *Rs.* ключь (cf. klucz), источникъ, проистечéнїе, родникъ; *Ec.* исходища (cf. wychód). Zrzódło cf. *Ger.* Strudel; (cf. ród). Żrzódło *confunditur cum* zdróy, *vide ibi discrimen. Cn. Th.* 1452, die Quelle, der Quell. Żrzódło, trybem wszyſtkich narodów, początkiem nazywamy strumienia, z którego strumień płynie. *Posiey* 433; Więc źrzódła one piękne między drzewki wraią, A kamyczki by złoto tam się w nich błyskaią. *Rey Wiz.* 24 *b.* Żrzódeł abo fontan w Niemczech niewiele widać, ale rzéki przednieysze są Ren, Moza, Ems i t. d. *Boter.* 79. Żrzódło cieplicznе; *Rs.* кипенъ cf. kipieć). Ze źrzódła wszyscy czerpaią, a strumień z niego nie zmnieyszony płynie. *Psalmod.* 56. Izaż nie dla ciebie wynikaią źrzódła, rzéki płyną, wiatry wieią? *Zrn. Pſt.* 2, 321 *b.* Kto ma źrzódło, na co mu pić wodę z strumyka? *Zabł. Firc.* 82. Z czystego źrzódła mętny strumyk nie pochodzi, Ni orzeł niebosiężny podłych ptaków rodzi. *Zab.* 9, 7 *Swiętorz.*, iaka matka, taka córka; *fortes nascuntur fortibus. Hor.*) – *Allegor. figur.* źrzodło, początek, wszczątek, zkąd co początkowo wypływa, spływa, pochodzi, wyczerpuie się, bierze się, *Bh.* půwod (cf. powód); *Bs.* podrjet, (cf. podryć), vrutak, glaua (cf. głowa), *Rs.* первобытїе. Póydź pragnący, oto źrzódło wód żywych wyskakuiących do żywota wiecznego. *Dambr.* 611. Dziwne skutki i dary Ducha Sw., które od niego iako od wiekuistego źrzódła do-

broei wynikaią. *Kucz. Kat.* 1, 172, iako od studnicy; *edit. vet.*). Pan Krystus iest łaską prawdziwą i wszystkich darów źrzódłem. *Kucz. Kat.* 2, 401 studnicą, *edit. vet.*) Sławmy autora, z którego bierzemy, Gdy wodę piiem, źrzódło uwieńczaymy. *Kras. Mysz.* 103. Moie pióro iest tych wierszów źrzódłem. *Boh. Kom.* 4, 152. Moia omyłka stać się może szczęścia Pańskiego źrzódłem. *Teat.* 5, 13, przyczyną, początkiem, powodem). Brzydzimy się winem, które wszelkiego złego iest źrzódłem. *Boh. Kom.* 2, 40. Lecz gościu, rzecze daléy, zapoczniéy od źrzódła, Powiedz nam, iak się chytrość Greczynom powiodła. *N. Pam.* 3, 342, od samego początku, *ab ouo*, *a fonte*. - *§. Doday oczom źrzódła na płakanie. *Groch. W.* 66, doday łez. ŹRZÓDŁOMÓWCA, - y, *m.*, etymolog, etymologista. *Kpcz. Gr. pr.* 103, der Etymolog. Źrzódłomowcy z ięzyka narodowego wyciągaią częstokroć szczęśliwie naydawnieysze zdania i obyczaie narodowe. *Kpcz. Gr.* 3 *p.* 101. ZRZODŁOSŁOW, - u, *m.*, *Slo.* wlastnoslownost. Przez źrzódłosłów rozumie się: 1., wszelki wyraz pierwotny, z którego wyrazy pochodne, iak wody ze źrzódła płyną, das Etymon, das Stammwort, Urwort, der Stamm; 2., nauka o pierwotnych czyli *źrzódłosłowowych* wyrazach, etymologiia. *Kpcz. Gr.* 3, 29, die Wortforschung; cf. słoworod). Nic nie masz pospolitszego, iak w badaniu źrzódłosłowów i początków narodów oswaiać czytelnika z niezliczonym prawie ciągiem wieków, i pod odmiennemi nazwiskami wskrzesać hord zapomnianych sławę. *N. Pam.* 10, 32. ŹRZÓDŁOWY; *ob.* źrzódelny.

ZRZUCIĆ *cz. dk.*, zrzucać *ndk.*; *Bh.* zwrcy, zwrhl, swrcy, swrhnauti, swrhowati; *Slo.* zwrhugi; *Vd.* s'vernit, dolvrezhi, dolmetati, dolluzhati; *Cro.* zaverchi, zverchi, zmetati, zméchem, zhititi; *Bs.* svercchi, zbaçati, hittiti doli; *Rs.* свергнуть, свергать, сринуть, скинуть, скидать, скидывать (*ob.* kidać), збросить, збрасывать, низринути, низрѣяти, низрѣвати; *Ec.* изринути, низвергнути, низвергати, испровергнути, совергщи, свергаю, скинуть, сбросить. Zrzucić, ztrącić, zepchnąć na dół, herunter werfen, herab werfen, abwerfen. Zawadziwszy o pulkę, garnek na niey stoiący zrzucił. *Teat.* 22 *b*, 108. Zrzucam kogo z góry, z mostu. *Cn. Th.* 1452. Niewolnika, pana swego morderza, rozkazał z góry Tarpeyskiéy zrzucić. *Warg. Wal.* 208. Ja biedny ze skały na łeb zrzucony, ledwom sobie karku nie złamał. *Zab.* 4, 17 *Ossol.* Koń kogo zrzucił, z siebie zsadził, das Pferd hat ihn abgeworfen. Klacz mię zrzuciła, potłukłem boki. *Teat.* 24 *c*, 54. Zrzucaiący koń, *Sr.* 1. zmotaczne kon, *ob.* zmiotać, zmieść). Zrzucam z siebie kogo, zsadzam kogo z siebie, *deiicio seruile iugum e ceruicibus*. *Cn. Th.* 1452, sich vom Halse schaffen, jemandes Joch abwerfen, abschütteln. Zrzucę cię, abo zsadzę cię z siebie. *Cn. Ad.* 1373. Jeśli co panu będzie nie do gustu, można prędko ten ciężar zrzucić, rozwieść się, i kwita! *Teat.* 19 *b*, 37 zwalić z siebie, eine Last abwälzen, sich vom Halse wälzen. Zrzucić z siebie płaszcz, suknią, szatę, nagle złożyć, spuścić, zewlec, den Mantel, das Kleid abwerfen. Suknie zrzuciwszy, pokazał schudłe i wystarzałe ciało. *Sk. Dz.* 767; *fig.* Słyszę iakiś labé chciał dla niéy czarną suknią zrzucić. *Teat.* 42 *c*, 7, stan duchowny porzucić, by się z nią żenić). Roku 1525 Albrycht mistrz Pruski uczynił hołd Zygmuntowi, a zrzucił płaszcz zakonu Krzyżackiego, i na xięstwo Pruskie od króla iest przełożon; a od tego czasu zakon Krzyżacki w Prussiech ustał. *Stryik.* 740. - Zrzucić zęby, sierć, *ob.* zmiatać, zronić; *ob.* ząb. - Zrzucać co z drogi, wyrzucić na bok, sprzątnąć, auf die Seite werfen, wegwerfen. Już to ostatnia, nadwinąwszy nogi, Kamień na wstręcie co był, zrzucać z drogi. *Mon.* 11, 348. - *Absolute*: zrzucił w bok zaiąc. *Tr.*, uderzył w bok, odskoczył od drogi, er hat einen Absprung gemacht. - Zrzucam most, przerywam. *Cn. Th.* 1452, die Brücke abwerfen. - Zrzucić kogo z godności, z urzędu, = zepchnąć, zstrącić, gwałtem lub nagle złożyć, usunąć, einen vom Amte wegstoßen, herunter werfen, absetzen. Za ten przestępek twóy, będziesz zrzucon z królestwa twego. *Rey Pſl. Hhh* 3 Zrzucił mocarze z *stolców ich, a powyższył pokorne. *Rey. Pſl. Eee b.* Kapłan, który nie pości Szrody lub Piątki, niech będzie zrzucony. *Pim. Kam.* 277, złożony z kapłaństwa). - Zrzucam pokarm, = womituię. *Cn. Th.* 1452, *Włod.*; womitować, zwracać, zrzucać. *Cn. Th.* 1281, wyrzucać, wegbrechen, wegspeien, auswerfen; *Bh.* krkati, krkám, kuckati; *Slo.* wywracugi; *Vd.* koslati, pluvat, ſe tergati, zhresdati). Objadlszy się zrzucał. *Sk. Zyw.* 71 *b*. Piiak, co w czoray późno iadł, dawno zrzucił skwarnę. *Rey. Wiz.* 31. Poliſem żwał, i zrzucał strawę w krwawéy iusze. *Otw. Ow.* 564. Zrzucony womitem, wyrzucony. *Cn. Th.* 1452. - Zrzucać co, naruszać, nadwerężać, złamywać, przełamywać, targać, heftig verletzen, angreifen, brechen; Kaszel poronienie przywodzi, siły zrzuca, i wszystko ciało wycieńcza. *Cziach. prz.* C 3. Zrzucam kontrakt, targ. *Cn. Th.* 1452 łamię, nie dotrzymuię, den Kauf, den Contract brechen. Dla łakomstwa przyiaźń zemną zrzucił. *P. Kchn. Jer.* 119 cf. porzucić). Dał się Władysław namówić, że przymierze z Amuratem zrzucił. *Biel.* 331. - Zrzucić się z czego, uwolnić się gwałtem, sich mit Gewalt wovon losmachen. Polska zrzuciła się z gwarancyi sąsieckiéy. *Gaz. Nar.* 2, 260. Choćbyś zrzucać się chciała ze słowa, musiałabyś dotrzymać. *Teat.* 29 *c*, 6. - 2 §., zrzucam co w kupę, *coniicio in medium*. *Cn. Th.* 1452, auf einen Haufen zusammen werfen. Zrzucić się na co, złożyć się tudzież. *Cn. Th.* 1452, in der Eile zusammen schießen, zusammen legen; zusammen werfen eine Geldsumme. Oppiusz dla ubóstwa nie mógł igrzysk sprawiać, spektatorowie zrzucali mu się. *Chrośc. Fars.* 186. Memmi tak ubogo umarł, żeby go było wedle przystoyności nie pogrzebiono, by się mu było pospólstwo nie zrzuciło po dwie uncye z głowy. *Warg. Wal.* 130. *ZRZUT, - u, *m.*, **ZRZUTA, y, *ż.*, *ZRZUTEK, - tku, *m.*, zrzucenie, wyrzucenie, odrzucenie, das Herabwerfen, Herunterwerfen, der Abwurf, das Hinunterstürzen. Przyydzie do zguby i ostatniéy zrzuty Jednéy minuty. *Pot. Arg.* 595. - §., co zrzucono, wyrzucono, = wyrzut, womit, das Ausgeworfne, der Auswurf. Jam perły zrzutek plugawy. *Dar. Lot.* 5. Pies łepce swoie zrzuty. *Pot. Zac.* 34.

ZRZYGNĄĆ, zrzygać, *Cro.* zrigávam; *ob.* rzygać. ZRZYNAĆ; *ob.* zerznąć.

Z S.

ZSĄCZYC *cz. dk.*; zsączać *ndk.*, sącząc spuścić, abſickern laſſen; zuſammen ſickern laſſen.

ZSADZIC *cz. dk.*, zsadzać *ndk.*, *Bh.* zſaditi, sſaditi, ſſadjm, ſſazowati; *Rs.* ссадить, ссаживать; *Ec.* изсаждáю; zrzucić siedzącego, odsadzić, wysadzić; *pr. et fig tr.* herab ſetzen, hinunter ſetzen, abſetzen, herab werfen; (cf. *verbum medium* zsieść, zsiadać). Zsadzam kogo, *depono aliquem de sede, ex equo, vel ex altiore loco in terram. Cn. Th.* 1452. Zsadź dziecię ze stołka na ziemię. *Tr.* Zsadzenie Rs. ссáдка. Koń go z siebie zsadził. *Tr.* - *fig. tr.* Z hardéy imprezy poganina zsadzą. *Jabł. Buk. K* 3 *b*, zbiią, strącą, zepchną, herunter werfen, herunter ſtoßen. Zsadzić kogo z urzędu, z doſtoyności, zrzucić, zepchnąć, złożyć gwałtownie, vom Amte werfen, gewaltſam abſetzen. Kniaź wielki metropolity, władyki, opaty, według woli swéy obiera, na urzędy wsadza i zsadza. *Gwagn.* 524. - Zsadzam kogo z siebie, zrzucam kogo z siebie, *depello aliquem a ceruicibus. Cn. Th.* 1452, ſich einen vom Halſe wegſchaffen. Nie dam z siebie szydzić; zsadzę z siebie każdego. *Cn. Ad.* 566. - §., zsadzić do kupy, szczelnie połączyć, dicht an einander zuſammen ſetzen. Sklepiąc piec uważać trzeba, aby cegiełkę z cegiełką dobrze zsadzić gliną. *Torz. śkł.* 84 spoić, pospaiać.

ZSAPAC; *ob.* sapić, wysapać. **ZSARKAC**; *ob.* sarknąć.

***ZŚCIGAC** *cz. idntl.*, doścignąć, wyścignąć, dognać, dopędzić, nachjagend einholen, erjagen. Cesarz Klaudyusz, zścignąwszy Gotów u Dunaia, gdzie się z plonem przeprawiali, na głowę ich poraził. *Biel.* 16.

ZSEDNIC; *ob.* sednić, osednić.

***ZSENATORZYC** *cz. dk.*; uczynić senatorem, zum Senator machen. Widzisz senatorem że zoſtał starosta, Patrz jak się zsenatorzył! *Kras. W.* 19 minę, powagę uſtroił senatorſką.

ZSEP; *ob.* zsypka, zsypać, sep. **ZSETKOWAC**; *ob.* setkować, posetkować. **ZSEYMIKOWAC**, **ZSEYMOWAC**; *ob.* seymikować, seymować. **ZSFOROWAC**; *ob.* sforować, posforowywać.

ZSIADAC, Zsiadło, Zsiadły; *ob.* zsieść. **ZSIADŁOPŁASKI**, - a, - ie, zbitopłaſki, derb und flach, gedrängt in der Fläche. Cebula ieſt różnym kształtem, iedna też ieſt zsiadłopłaſka. *Syr.* 1221. **ZSIADŁOSC**, - ści, *ż.*, zsiadłość cieczy, płynu, zsiadanie się, uſtoiny, uſtałość, das Gerinnen, das Geronnene, der Satz; *Bh.* sſedlina. Zbitość do kupy, ścisłość, miąższość, krępa, derbe Dicke, Unterſetztheit. *Obesitas* tłustość, tyłowitość, zsiadłość. *Mącz.*

ZSIĄGAC, **ZSIĄGNĄC**; *obacz* zsięgnąć. **ZSIĄKNĄC**, zsiąkać; *ob.* siąknąć.

ZSIEC, zsiekł, *F.* zsiecze, zsiekę *czyn. dk.*, zsiekać *ndk.*, siekąc zbić, pobić, w kupę posiec, abhacken, herunterhacken; zuſammen hacken; *Boh.* zſekati, zſekam, ſeſekam; *Vd.* dolpoſekati, okulſekati; *Cro.* zeſzechi, zeſzekújem; *Rs.* ссѣчь, ссѣку̀, ссѣкáю, изсмерáть; *Ec.* ссѣцáю. Medea Absyrta na sztuki zsiekała, i krwią rodzoną poiuszyła tropy. *Tward. Daf.* 11.

ZSIĘGNĄC, zsiągnąć *cz. idntl.*, posiągnąwszy zdiąć, herunterreichen, *ob.* sięgnąć, dosięgnąć.

ZSIEKAC; *ob.* zsiec. **ZSIĘKNĄC**, zsiąknąć; *ob.* siąknąć. **ZSIEPAC**; *ob.* siepać.

ZSIESC, zsiadł, zsiedli, *F.* zsiędzie, zsiądę *med. idntl.*, zsiadać *ndk.*, zsiadywać *czstl.*; z mieysca siedzenia swego ruszyć się, abſitzen, ſich herunter ſetzen, abſteigen vom Sitze, (cf. *activ.* zsadzić kogo); *Bh.* sſjſti, sſedl, sſednu, sſedati; *Vd.* odſeſti, dolsleſti, (cf. zleźć); *Rg.* sjeſti; sjahati, sjahatti, ſâchi, odsjeſti; *Bs.* sjahati s'kogna; *Rs.* ссѣсть, ссяду, ссѣдать. Zsiadam z konia, z woza, *desilio, descendo Cn. Th.* 1452, *ob.* zskoczyć; abſteigen, abſitzen vom Pferde, vom Wagen, cf. wysieść). Już ani na konia wsieść, ni zsieść z niego mogę. *Prot. Kont. a* 4 *b.* Trzeba częſto na młodego konia wsiadać, i zasię zsiadać, aby takowym zwyczaiem nałożył się spokoynie stać ku wsiadaniu. *Cresc.* 523. Widząc iego twarz, iako trup zbladła, J iuż nie zsiadła, ale z konia spadła. *P. Kchn. Jer.* 518. Z cudzego konia i śrzód błota zsiaday. *Rys. Ad.* 78; Teraz z cudzego muszą zsiadać. *Pot. Syl.* 205, uſtępować, wracać co cudze). *fig. tr.* Na iego rozkazanie i konsulowie z urzędów zsiadać musieli. *Sk. Dz.* 177, uſtąpić z urzędów, złożyć urzędy, zsadzeni byli przez niego, ſie muſſten die Aemter niederlegen, ihnen entſagen. *Aliter*: Z lat i z *żytu zsiedli. *Zebr. Ow.* 211 *annis aevoque soluti*, wycieńczeni, zrobieni, abgemattet, abgemärgelt. - §., zsiadać, zsiadać się *zaimk.*, n. p. zsiada się mleko, krew zsiada, = gęſtwieć, skrzepnąć, w kupę się zbiegać, zuſammenfahren, gerinnen, ſich ſetzen, dick werden, käſicht werden, zuſammen laufen, *Bh.* ſewřjti ſe (cf. zwarzyć się); *Cro.* uſziritiſze; (cf. ser, serzyſko); *Rs.* ссѣсться, ссѣдáюсь. Zsiada się mléko, maść i t. d. *coagulatur. Cn. Th.* 1452. Mléko kwaszą, aże się zsiędzie; a potym od niego serwatkę odcedziwszy, z worów wylewaią. *Paszk. Dz.* 4 cf. uſtać się). Zsiadanie oliwy, mléka *coagulatio. Cn. Th.* 1452. Zsiadły, *Bh.* poſyřalý, sſedlý; *Rs.* ссѣлый. Zsiadłe mléko *coactum lac. Cn. Th.* 1452, *Bs.* kogljatta, ſtrrighgljatta, mljeko uſireno, sgetiça, (cf, żętyca). Gąszcz migdałowy, wlawszy polewki do niego szczuczéy, zsiędzie się, iako gęſta galareta, abo iako mléko podpuszczane. *Sien.* 608. Zsiadło się, iako mléko, serce ich. *Leop. Ps.* 118, 70, serce ich zatyło, iako sadło. *Bibl. Gd.*) Zsiadło czynię *coagulo. Cn. Th.* 1452 zwarzam). Niezsiadły, co się zsieść nie może, *qui coagulari nequit, vel nondum coagulatus. Cn. Th.* 546. Zsiadaiący się rychło, *Gr.* ἐυπηκτος *facilis ad coeundum, qui celerioris coaguli est. Cn. Th.* 1452, leicht gerinnend. *Similiter de aliis liquidis*: Na krwi wypuszczonéy, gdy się zsiądzie, woda widzieć się daie. *Zool.* 7, gdy się uſtoi, gdy osiada, gdy krzepnieie, wann ſich das Blut ſetzt, wann es gerinnt. W onym srogim zimnie krew w ludziach zsiadła, żyły się kurczyły. *Sk. Zyw.* 151 *b*, ścinała się, zamar-zała). *fig.* Gdy go widzę, zaczyna się krew we mnie zsiadać. *Teat.* 46, 63 ścina się, t. i. trętwieię; das Blut erſtarrt in meinen Adern. - W dyſtylacyach para w krople się zsiada, a potym w wodę się obraca. *Petr. Wod.* 8, zbiegłszy się w krople osiada. ſetzt ſich in Tropfen an. Wody Jordanu zsiadłe iak mury. *Gęb. hymn.* 296 ſtanęły, wznosiły się stężałe, nieruchome). Przy iedném cieple woſk się roztapia, a błoto się zsiada. *Fredr. Ad.* 114, tężeie, gęſtwieie, schnie). - Zsiada się co na dół, opada, ſich auf den Boden anſetzen. Kiedy rok su-

chy, zsiada się tam na wyspach sól biała iako lód. *Papr. Kl.* 108. Nil wpadłszy w ieziorzyska abo doliny, zsiada się w białą sól. *Boter.* 214, (*Bh.* sſedlina ustoiny). Zsiadać się, twardnieć, trętwieć, skorupieć, ſich verhärten, hart und ſteif werden. Paznogcie od téy roboty zsiadaią się i *ztwardziewaią. *Sak. Pr.* 111. Sadło gęsie pomaga zsiadaniu nóg abo twarzy od zimna, dla słodkiéy tłustości swoiéy. *Spicz.* 147. – Co do wzrostu: zsiadły, krępy, zwięzły, ścisły, mocny w sobie dla niezbytniéy wysokości, ſtämmig, unterſeßt, geſeßt, derb, gedrängt. Wół do roboty powinien być mocny, zsiadły. *Kluk rośl.* 3, 113. Człowiek zsiadły, krępy, marsowaty. *Xiądz.* 32. Piast był wzrostu zsiadłego. *Krom.* 48.

ZSIKAC, *ob.* sikać, posikać. ZSINIĆ, ZSINIEĆ; *ob.* zesinieć, siniеć. ZSIWIEĆ, ZSIWIĆ, *obacz* siwieć, siwić, osiwieć. ZSKOCZYĆ, *ob.* zeskoczyć. ZSKROBAĆ; *ob.* zeskrobać. ZŚLIFOWAĆ, *Vd.* dolsbrusiti, *ob.* ślifować, odślifować. ZSLINIĆ; *ob.* ześlinić.

ZŚLIZNĄĆ się *zaimk. idntl.*, zepsnąć się, wyśliznąć się, herunter gleiten, abglitſchen, entgleiten, *pr. et fig. tr.* Jak sen odpadł, z pamięci się ześliznął. *Wad. Dan.* 55. Ześliznioуу, ześlizły, wyśliznioпy, herunter geglitſcht. Ziele to ięzyczek ześliźniony i spadły w gardło na swe mieysce przywodzi. *Syr.* 249, ięzyczek nabrzmiały, abo i ze swego mieysca zślizły, do swéy miary i na swe mieysce przywodzi. *ib.* 916.

ZSŁOWIACZYĆ, ZSŁOWIAŃCZYĆ *cz. dk.*, zsłowianczać *ndk.*, *ob.* słowiaczyć, przerobić po słowiańsku, n. p. przełożyć, przetłumaczyć, (verſlaviſchen), ins Slaviſche übertragen. Słodkie iego (*t. i. Symonidesa*), sielanki, który tylko czyta, Czuie zsłowiańczonego wdzięki Teokryta. *Kras. liſt* 43.

ZŚLUBIĆ *cz. dk.*, *ob.* ślubić, poślubić, zaślubić, verloben, vermählen. Kleopatra iuż Cezarowi zślubiona, gzi się z chłopy. *Bardz. Luk.* 185.

ZŚNIECIĆ; *ob.* ześniecić. ZSNOWAĆ, ZSNUĆ, *ob.* zesnuć, zesnować.

*ZSOBNA *adv.*, z osobna; *ob.* osobno; einzeln, für ſich beſonders. Wypowiedzieć wielkość każdego dobra zsobna, ani rozum człowieczy, ani ięzyk nie może. *Hrbſt. Lek.* B 4.

*ZSRZÓDZBIEŻNY, – a, – e, odśrzódpędny, odśrzedni, (*oppos.* wśrzódpędny, dośrzedni); *centrifuge*; n. p. Ziemia iest wypukłą pod ekwatorem, a wklęsłą pod biegunami, w takim *zamiarze, iakiego wyciągaią prawidła ciężaru, i moc siły zśrzódzbieżnéy. *Stas. Buf.*, den Mittelpunct fliehend.

ZSSAĆ, zessać, *ob.* ssać, wyssać, *Ross.* cocamь, ccocy, ccасывамь

*ZSTAĆ, *ZSTANĄĆ, *Zstaie; *ob.* stać, stanąć; n. p. *zstaie mi czasu, siły, dostaie mi. *Cn. Th.* 1453. *Zstanie mię na co, zdołam. *ib.* – §., *zstać czego, odstać od czego, przestać, zaniechać, wovon abſtehen, ablaſſen. Pada trup uparty, ginie rycerz śmiały, Nie iednak serca złożą, nie śrzód takiéy flagi Zstaną swéy przewagi. *Tward. Misc.* 18. – *§. zstać się, dostać, dożrzeć, doścignąć, bis zur völligen Reife ſtehen bleiben, völlig reif werden. Pożytecznie, gdy się owoce dobrze zstoią i użrzeią. *Spicz.* 241.

ZSTĄPIĆ, *zstępić *F.*; zstąpi, *zstępi *med. dk.*, zstępować *ndk.*, zstępuię na dół. *Cn. Th.* 1453, idąc spuszczam się z góry, herabſteigen, herunterſteigen, hinunter ſteigen, hinab ſteigen, ſich herunter laſſen; *Bh.* ſſtaupiti, ſſtupowati; *Sr.* 1. ſtupam dehle; *Cro.* dolisstôpam; *Rs.* cocмупишь. Różna iest postawa wstępuiących i zstępuiących: którzy z góry idą, ciała wstecz cofaią, którzy zaś w górę postępuią, zginaią się; abowiem zstępuiąc ciężarem swym ważyć się ku pochyłości, a wstępuiąc, wstecz go cofać, wychodzi to właśnie na to, co występkom ulegać. *Pilch. Sen. liſt* 4, 219. Alić oto zstępowała córka Faraona, aby się kąpała w rzéce. *W. Exod.* 2, 5, w tym wyszła, aby się kąpała w rzéce. *Bibl Gd.*, zeszła, ſie kam herab. Człowiek niektóry zstępował z Jeruzalem do Jerycha. *W. Luc.* 10, 30, er ging hinab v. J. jen J. Zstępowanie na dół, zchodzenie. *Cn. Th.* 1453. Pan zstąpił z nieba, by ludziom zbawczą podał rękę. *Przyb. Luz.* 20. Chrystusa zstąpienie było z nieba na ziemię. *Salin.* 2, 83. Zstępuię z nieba, i Bóg ziemię przeglądam, kształt wzuwszy człowieczy. *Zebr. Ow* 8. Sam do niego przyyść a *sstępić raczył. *Rey Pſ. Kk* 6; *ib. H* 5. Zstąp' śliczna Uranio, z twych przybytków w niebie. *Przyb. Milt.* 211. Pan do piekłów zstąpił, ożył dnia trzeciego. *Groch. W.* 23, er fuhr hernieder zur Hölle. Zstąpienie do piekła. *Cn. Th.* 1453, die Höllenfarth; das Niederfahren zur Hölle. Wyzywaią dobrych dni, a w mgnieniu oka do piekłów zstępuią. *Leop. Job.* 21, 13, w mgnieniu oka do grobu zstępuią. *Bibl. Gd.*, zchodzą z świata). Wilgoci te w piersiach się zbieraią, potym zstępuią w nogi, czyniąc opuchlinę w goleniach. *Cresc.* 528, spuszczaią się, ściekaią, spływaią, zsiąkaią, ſie ſenken ſich herunter. – O sukcessyi na dół zstępuiącéy. *A. Zam.* 132, die abſteigende Linie in der Erbfolge; *ob.* zstępny; *oppos.* wstępny). Poślubił sobie żonę z pokolenia swego, z dawna iakoż ieszcze od Jakuba *sstępuiącego. *Rey. Pſ.* Z z 3. – Żyto coraz na dół zstępuie. *Dwor. G* 3, tanieie, upada w cenie, es fällt im Preiſe, *oppos.* w górę idzie). – §., zstępuię z drogi. *Cn. Th.* 1453, ustępuię, wybaczam, miiam, oddalam się od drogi, porzucam drogę, vom Wege abweichen, den Weg verlaſſen, von der Straße abgehen, auf die Seite abweichen, abtreten. Mam ci coś rzec, zstąp tu trochę z drogi. *Teat.* 42 *d*, *a.* Na śpiegi wysłany, często z drogi zstępuiąc, dla rozmaitego przebiegania, nie rychło się wracał. *Warg. Wal.* 331. Wszyscy za wodzem idąc, z gościńca zstępuią. *Groch. W. A* 2. Lepiéy się trzymać tych, którzy rzedzéy z ścieszki albo toru ztępuią, niż tych, którym się to bardzo często trafia. *Teat.* 26, 14. – Zstępować dokąd, wstępować, wo abtreten, eintreten, einkehren. Król stacyi u szlachty niech nie miewa; ieśli się nam przyda przez królestwo iechać, *zstępowania* żadnego do szlachty i ich kmieci nie będziemy czynić, ani żadnéy rzeczy względem tego *zstępowania* nie każemy od nich wyciągać; a ieśliby inaczéy nie mogło być, iedno żebyśmy musieli *zstępić*, tedy za naszym nakładem każemy potrzeby sobie gotować. *Herb. Stat.* 261, *Ludwik R.* 1324; cf. stanie, stacya, Abſteige, Einkehr. – Zstąpić komu z drogi, zestąpić komu, einem aus dem Wege weichen, ihm ausweichen, ihm Plaß machen. Fabiusz gdy się z oycem swoim na ulicy zetkał, nie chciał mu z drogi

drogi zstąpić. *Dambr.* 88. Zstąp' z drogi, choćbyś po pas w błocie się zagrązil. *Paszk. Dz.* 50. Jeśli potykam konsula, nic nie opuszczę co do uczciwości wyrządzenia przynależy, zsiędę z konia, zdeymę czapkę, ztąpię z drogi. *Warg. Wal.* 268. Już słońcu wschodzącemu iutrzenka zstąpiła. *Bardz. Luk.* 2, 71, ustąpiła). – §., zstępować sukno; *ob.* stąpić, stępować sukno, das Tuch krimpen, krimpen, einlaufen lassen. Zstępuie się sukno, *contrahitur pannus madefactus. Cn. Th.* 1453, das Tuch lauft ein, *fig.* Baszty i wały ustępuią nieprzyiacielskiéy mocy; lecz wnet Staremberg nowe wewnątrz toczy, zstępuiące się utrzymuiąc siły. *Susz. Pieśń.* 3 *H* 3 *b*, ściskaiące się, kurczące się, iak sukno, gdy się zstępuie. *X. Kam.*, in Abnahme kommen abnehmen.

ZSTARZEC się, ZSTARZAŁY; *ob.* zestarzeć się.

ZSTATECZNIĆ; *ob.* statecznić, *ob.* ustatkować.

*ZSTAW, - u, *m.*, (*ob.* staw), spóy spoiony staw czyli członek, spoienie stawów das zusammengefügte Gelenk, *pr. et fig. tr.* Bóg świata tego zstawy strząsa, kiedy chce. *Modrz.* 196. ZSTAWIĆ *cz. dk.*; zstawiać *ndk.*, na dół odstawić, złożyć, zsadzić, herunter stellen, herabstellen, herunter setzen; *Sr.* 1. delestajiu, delestajem, delestawiu, delestawiam; *Vd.* dolpostaviti, doldjati, dolvpraviti; *Rs.* составить, составливать (cf. zostawić). Zstawiam co, *carent Latini proprio, commune accipe*: *depono aliquid*; *quod reddimus nostro*: składam vel składam, zsadzam, zstawiam. *Cn. Th.* 1453. Gdy wóz stanął, lewitowie zstawili skrzynię bożą, i postawili ią na kamieniu wielkim. *W.* 1 *Reg.* 6, 15 *Bibl Gd.*) Zstawić wino do piwnicy. *Tr.*, spuścić beczki wina, in den Keller lassen, einkellern, einschroten. - §., zstawić do kupy, *sstawić, zusammen stellen, *Bs.* saftaviti, saftavgljati *coniungere* (cf. zastawić); *Rs.* сострвить, составливать.

ZSTĘP, - u, *m.*, zstępowanie na dół, mieysce zstępowania czyli zchodzenia na dół; to po czém zstępuiemy, zchodzimy na dół, zchód, (cf. wschody, zchody); das Herabschreiten; der Hinuntertritt, Herabtritt; Stufen hinabwärts. Z dołu iakiéy kamienicy mamy wstępy na górę, lub zstępy do piwnicy. *Alg. Nar.* 47, ZSTĘPNY, - a, - e; - ie *adv.*, od zstępu, zstępuiący, Herabschreitungs =, absteigend, herabsteigend. Między spokrewnionemi w linii wstępnéy i zstępnéy, małżeństwo utrzymać się nie może. *Gall. Cyw.* 1, 32, *ob.* sukcessya na dół zstępuiąca).

ZSTĘPOWAC, *ob.* zstąpić. - 2., ZSTĘPOWAC, ZSTĘPNOWAĆ, ZSTEPNOWAĆ, ZSTEPOWAC, *ob.* stepować.

ZSTÉRT, ZSTYRT, ZTYRTA, *ob.* styrt, styrta. *ZSTOIĘ się, *ob.* zstać się, *ob.* stać. ZTOPIC, *ob.* stopić, topić; (*Bs.* sftopiti, = zmoczyć). ZSTRYCHOWAC; *ob.* strychować. *Addas*: Percepta zstrychowana. *Teat.* 16 *b*, 50.

ZSUC *cz. dk.*, *ob.* suć, posuć, posypać, zsypać, zusammen schütten, beschütten. Widząc się być na kształt palca gołem, Wór cielskum przywdział, Głowęm zsuł popiołem. *Chrośc. Job.* 60.

ZSUNĄĆ *cz. idntl.*, zsuwać *ndk.*, *Rs.* ссунуть, ссовывать, na dół posunąć, sunąc spuścić, herabrücken, herabschieben, herunter schieben. Gdy się tygiel w formie trochę zastoi, obręcze zsuwaią, klepki odeymuią, i tygiel się gładki zostaie. *Torz. sk.* 106. Ona lekko zsuwa

się z konia, przywięzuie go do drzewa.., *Stas. Num.* 2, 55.

ZSYCHAC; *ob.* zeschnąć, ZSYŁAĆ; *ob.* zesłać.

ZSYP, ZSEP, - u, *m.*, ZSYPKA, - i, *ż.*, zsypywanie, zsypanie, i to co zsypuią, das Zusammenschütten, Abschütten; das Zusammengeschüttete, Abgeschüttete, (*Bh.* sesypka *granarium*). Wymłot w kupie leży na zsyp do beczek gotowy. *Przyb. Milt.* 130. Lato, co czystym zsypem zbóż śpichrze weseli. *Zab.* 10, 50 *Koss.* - §., Do powinności dannicznych do stołu królewskiego należał za Piastów osep, sep czyli zsypka różnego zboża. *Nar. hst.* 2, 259, *Bh.* ofep (*ob.* osep, sep), Schüttgetreide, Körnerzehend, Getreideabgabe in Körnern. Zsep, który powinni byli do zamku oddawać, znosimy. *Vol. Leg.* 3, 382. ZSYPAĆ, *F.* zsypie *cz. dk.*; *zsypować *kontyn.*, zsypywać *czstl.*; *Bh.* sesypaty; *Rs.* ссыпать, ссыпаю, ссыпаю; Zsypać do kupy, sypiąc w kupę zebrać, zgromadzić, zusammen schütten, *pr. et fig.* - Zsypać z czego, *ob.* odsypać, abschütten. - Zsypać się *zaimk.*, n. p. Grobla się zsypowała, spełzaiąc na dół. *Cresc.* 22, rozsypywała się, sich verschütten, sich zerschütten, aus einander schütten.

ZSZACHROWAC; *ob.* szachrować. ZSZADZIC, *ob.* szadzić, szedzić. ZSZADZIEC, *ob.* szadzieć, poszadzieć, oszadzieć. ZSZAFRANIC, *ob.* szafranić. ZSZALBIEROWAC, *ob.* szalbierować. ZSZAMEROWAC, *ob.* szamerować, oszamerować. ZSZAMOTAC; *ob.* szamotać. ZSZARGAC; *ob.* szargać, zaszargać, oszargać, poszargać. ZSZARPAC, *ob.* szarpać, szarpnąć. ZSZARZAC; *ob.* zeszarzać, szarzać. ZSZASTAC, *ob.* szastać, szastnąć. ZSZATKOWAĆ; *ob.* szatkować. ZSZCZYKOWAC, *ob.* zeszczknąć.

ZSZCZYPNĄĆ *cz. idntl.*, zszczypać *ndk.*, *zszczypować *kontyn.*; szczypiąc urwać, zdiąć, abkneipen (*ob.* zeszczknąć), *Sr.* 1. zezcipam. Dobrze iest przednie wierzchołki bani zszczypować, aby się gałązki gęstsze puszczały ku dawaniu owocu. *Cresc.* 227.

ZSZEPNĄĆ, ZSZEPTAC; *ob.* szepnąć. Zszepnąć się, zszeptać się *zaimk.*; zszeptywać się *czstl.*, po cichu czyli szeptem się zmówić, flüsternd oder ganz leise sich mit einander bereden, verabreden, einverstehen, (cf. spiknąć się). W ten raz naywięcéy może żądza oczu, skoro się na co cicho z sercem zszepnie, Ustalonego tam trzeba poboczu, Jeżeli kto ie zatrzyma i zepnie. *Zab.* 15, 224. Tu przestał Alet, a mężni żołnierze Cicho się z sobą sami zszeptywali. *P. Kchn. Jer.* 50.

ZSZLAKOWAC; *ob.* szlakować, wyszlakować, ausspüren, entdecken. Daleko lepiéy, że iéy drogę przebieżysz, i że ią zszlakuiesz. *P. Kch. Orl.* 1, 8, *ob.* wyśledzić, wytropić.

ZSZOROWAĆ, *ob.* szorować, wyszorować.

ZSZUMOWAC *cz. dk.*, szumowiny odjąć, odszumować, abschäumen. Warzechwi z kuchni używaią do zszumowania piany z rosołów. *Wiel. Kuch.* 433. Materyał ztopion z wierzchu zszumowawszy, leią łyżkami w panew'. *Os. Rud.* 201.

ZSZYĆ, *F.* zszyie *cz. dk.*, zszywać *ndk.*, *Sr.* 2. seschusch, *Sr.* 1. schiwu romadu; *Cro.* sesivavam; *Bs.* safcitti (cf. zaszyć); *Rs.* сшить, сшивать, сшитый, сшивный, сшивка, стачать, стачивать, cf. stoczyć, toczyć); *Ec.* сошиваю, сшиваю. Zszyć co w kupę, szyiąc spoić, zusammennähen, zusammenheften; *pr. et fig. tr.* Zszywam co *consuo. Cn. Th.* 1453. Zszyć dwa brzegi, poszy-

wać, *Rs.* ссхонить, ссханивать. - *Anatom.* Gdy się staie zrośnienie między dwiema kościami przez ząbki, iak gdyby dwie żelazne piłki swoiemi zębami z sobą się złączyły, zowią to spoienie przez zszycie; *sutura. Kirch. Ost.* 11, die Knochennath, Beinnath. - §., Nie wiem, iak tyle sprzecznych doniesień zszyć. *Ld.*, pogodzić, zgodzić. - § 2., zszyć aż na dół, aż do końca, herunter nähen, abnähen, cf. uszyć.

Z T.

ZT, = st; *ob.* głoskę *z*, głoskę *s*, w prawidłach etymologii, i w słowniku na swoich mieyscach. *Ztaczać*, = staczać; ztoczyć, = stoczyć; *ob.* stoczyć, toczyć.

ZTĄD, STĄD *adv loci*; z tego mieysca, von hier, von hier aus; *Bh.* odcut; *Slo.* odsud, odtud, odtád (cf. odtąd), odtál, odtel; *Sr.* 1. ztuhde, wotsal; *Crn.* unad, odtód, odletód; *Vd.* is tod, is tega, od ted, odtot, od sod, odsod, od unod, od hunega kraja, odtechmal; *Cro.* od ovde, od ovud; *Dl.* odavlye; *Rg.* odóvle, odonle, odonud, od tùda; *Bs.* odtud, otuda, odovle, od ovuda; *Sla.* od ovuda; *Rs.* отсюда. Won ztąd, bo ci drogę pokażę. *Teat.* 8, 114. Daleko ztąd do onąd. *Opal. Sat.* 31; *Slo.* esce ge daleko welki oltár *procul abes a meta*; *Rg.* velje reccenóga do ucignenoga; od reccèna do stvòrena kako od lijsta do korena; meghju reccenjem i ftecenjem gora je po srjedi, *Ital.* dal detto al fatto vi è un gran tratto, = między słowem a uczynkiem iest wielka przestrzeń). Owdzie wilcy drapieżni, a tam lwy ryczące, Zowąd smocy iadowici, a ztąd bazyliki srogie. *Smotr. Lam.* 2. - Ztąd i ztąd, = z iedney i drugiey strony, zewsząd, z obu stron, von beyden Seiten. Ztąd i ztąd chłopcy wdzięczne pieycie tony. *Bardz. Tr.* 76. Ztąd i ztąd niechay ognie z nieba wypadaią. *ib.* 62. - Ztąd, z tego źrzódła, z tego funduszu, von daher, von hier heraus. Zlał Klemens wszystkie świętych kościołów kleynoty, aby ztąd pieniądze bito dla żołnierza. *Zygr. Pap.* 329. - Zkąd ztąd, = byle zkąd, woher auch immer. Tam dłużnicy tak długo wpodeszwy bywaią zbici, aż muszą zkąd ztąd wziąwszy, kredytorom zapłacić. *Gwagn.* 511. - Ztąd, *conclusion.*, zatém, z tey przyczyny, z tego powodu, dlatego, więc, *Vd.* satorei, daher, deswegen, folglich. Małżeństwo iest wspólną umową, *ztądyeć pochodzi, iż iedney tylko osoby zezwolenie do złączenia małżeństwa dosyć być nie może, lecz dwie osoby na to zezwolić powinny. *Kucz. Kat.* 2, 644, ztąd więc. *edit. recent.*) *Vulg.* stądeć, = stądci. *X. Kam.* - Ni ztąd, ni zowąd, = nie wiedzieć zkąd, nie masz przyczyny, bez przyczyny, bez własnego powodu, ohne Ursache, ohne Bewegungsgrund, mir nichts dir nichts. Jak to można ni ztąd ni zowąd nienawidzieć człowieka. *Teat.* 35, 63. *ZTĄDRODAK, - a, *m.*, *ob.* turodak, *indigena. Otw. Ow.* 587, cf. tubylec, ein Eingebohrner, ein Hiesiger. ZTAMTĄD *adv. loci.*; z tamtego mieysca, zonąd, zowąd, nie ztąd, von dort her, von dort aus; *Slo.* odonad, odonud; *Sr.* 2. ztamto, hew (cf. *haiw); *Crn.* odunad, odhondi; *Vd.* od tega, od tod, od tamkai, od teiftega; *Cro.* od ònud, od ovud, odtud; *Dl.* odovude; *Bs.* odotle, od otud, otud; *Rg.* od tammo; *Sla.* odonude; *Rs.* оттмамо *Ec.* оттонудуже. Ztamtąd tu przyszedł. *Tr.*

ZTŁUSCIEĆ, = stłuścieć, *ob.* tłuścieć; n. p. Roztyłeś, ztłuściałeś, obrosłeś. *Budn. Deut.* 32, 15, *zstłuściałeś. *Bibl. Gd.*) Roztywszy, ztłuściawszy, napęczniawszy, opuścił Boga. *W. Deut.* 32, 15.

*ZTO, = z to, *ob.* z; *ob.* ten, ta, to.

ZTOWARZYSZYĆ, = stowarzyszyć; *ob.* towarzyszyć; n. p. Król Polski i Czeski ztowarzyszenie przeciwko Turkom między sobą zawzięli, i wzaiemnie sobie pomagać przyrzekli. *Krom.* 638, *societas inita*; *ob.* przymierze, soiusz, związek). Tak wielce z nim się ztowarzyszyła była, iako oblubienica zwykła być towarzyszką oblubieńcowi. *Zygr. Pap.* 147, tak daleco z nim się wdawała, zpoufaliła.

ZTRĄBIĆ, ZTRĘBOWAĆ, *ob.* strąbić, strębować; n. p. Skończywszy łowy, w kupę obłow znoszą, Ci zaciekłe psy ztrębuią. *Kochow.* 25, zusammen blasen, zusammen trompeten.

ZTRĘTWIEĆ, strętwieć, *ob.* drętwieć. ZTRĘTWIAŁOŚĆ, STRĘTWIAŁOŚĆ, *ob.* drętwiałość, das Erstarren, das Starren; n. p. Ale niech pierwey wiem, iako cię zowią, Bo iako się mam sprawić twoią mową, Jeśli nie wyydzie ta ztrętwiałość zemnie? *J. Kchn. Jer.* 256, cf. struchlałość.

ZTRZASKAĆ, *ZDRZAZGAĆ, = strzaskać, roztrzaskać; n. p. Móy duch na to iest gotowy, By mógł *zdrzazgać swe okowy. *Zab.* 16, 369, rozbić, roztrącić, zerschmettern. ZTRZASKIEM, STRZASKIEM, = z trzaskiem, *ob.* trzask.

ZTURBOWAĆ, STURBOWAĆ; *ob.* turbować, poturbować, beunruhigen. Obaczywszy zturbowanego oyca, *że* ekonom posłany po zboże pod czas nieurodzaiu, *nie* powracał, rzekł mu, aby był wesoły, gdyż ekonom miał wkrótce przybyć. *Sk. Żyw.* 2, 144, niespokoynego, zfrasowanego, zakłopoconego.

ZTWARDZIEĆ, stwardzieć, *ob.* twardnieć, twardzieć. *Addas*: Paznokcie zsiadaią się, i ztwardzewaią. *Sak. pr.* 111.

ZTYĆ, styć; *ob.* tyć.

Z U.

ZUB', *ob.* zób'. ZUBAĆ, *ob.* zobać, zobię.

ZUBAS, - u, *m.*, głos pewny w organach. *Mag. Mscr.*; grubszy czyli niższy bas, der tiefere Baß in der Orgel, der Sous = baß.

*ZUBIERAĆ *cz. dk.*, poubierać, nach einander ankleiden. One roty stoią przed wroty w kirysy zubierane. *Koch. roż.* 28. Na tak straszliwą groźbę ludzie się uznali, A od mała do wiela w wory zubierali. *Chryszt. Nin. B* 2.

ZUBOŻAŁOŚĆ, - ści, *ż.*, zubożenie, ubóstwo, podupadłość na maiątku, das Verarmen, die Verarmung. Widzim zubożałość oractwa z handlu niedbałego. *Jabł. Tel.* 200. ZUBOŻEĆ *niiak. dk.*; *ob.* ubożeć; stać się ubogim, podupaść, (cf. wypierzyć się), gänzlich verarmen, *pr. et fig. tr.* Zboża, które na każdy rok dawano na województwo moie, nie domagałem się, bo był bardzo zszedł i zubożał lud. *Leop.* 2 *Ezdr.* 5, 18. Pamięć moia niegotowa, J zubożałem iuż na starość w słowa. *Miask. ryt.* 2, 86. ZUBOŻYĆ *cz. dk.*, zubożać *ndk.*, *ob.* ubożyć, do ubóstwa przywieść, arm machen, verarmen lassen. Pan zuboża i zbogaca, uniża i wywyższa. *Radz.* 1 *Sam.* 2, 7. Tym sposobem Rzpltą zuboża. *Grod. Dis. a* 3 *b.*

ZUBR, - a, *m.*; *Bh.* zubr; *Slo.* ur; *Rs. et Ec.* зубръ, *Siber.* изюбръ; zubr *bison. Cn. Th.* 1453, der Auerochs (cf. tur, Büffelochs). Zubr, tur, czyli wół dziki, *urus* zupełnie do byka podobny, ale większy, znayduie się w Polszcze i w Litwie; niektóre gatunki maią garb na grzbiecie iak wielbłąd. *Zool.* 360. Podług *Knapskiego* Zubr *bison*, tur *urus. Cn. Th.* 1453 *et* 1164. Zubr, mnieysza trochę bestya niż słoń, postacią, siercią, siłą, kształtem iakoby byk wielki; wielkiéy do tego prędkości. *Warg. Cez.* 142. Jndyyskie zebry z naszemi zubrami ieden ród maią. *Czack. Pr.* 2, 259. Centaury nic innego nie są, tylko zubry, urami od Cezara, turami od gminu w Litwie zwane. *Czack. pr.* 2, 259. Zubry ciężkie. *Banial. J* 2. Zubr beczał. *ib. J* 2. Jacy się chłopi by zubrowie rodzą; bo ieszcze w brzuchu utyie iako prosię, urodzi się iako cielę, a *uroście iako wół. *Rey Zw.* 7. Pożarłszy się, by w zubry w się strzelacie. *Falib. Dysk. Ejjj.* Kto nie ma przyiaciela, iest iako on zubr odyniec, co go od siebie stado wybiie, iż iedno sam pustopas chodzi, a żadnego społku z innemi zwierzęty nie używa. *Rey Zw.* 88 *b*, *ob.* odyniec). ZUBROWY, ZUBRZY, - a, - e, od zubra, Auerochsen=. ZUBRZYCA, - y, *ż.*, krowa zubrza, die Auerkuh. Zubrzyce z bawołami stanowione być nie mogą. *Czack. pr.* 2, 260. ZUBRZYNA, - y, *ż.*, mięso zubrowe, *Ec.* зубрина, Auerochsenfleisch; *caro bisontis. Cn. Th.* 1453.

ZUBROWAĆ zboże, mąkę, z *Niem.* säubern, insonderheit das Getreide, das Mehl, =sichten. Po zubrowaniu mąki, co w skrzyni z pytla, ta nayprzednieysza będzie, którą śrotową zowią. *Haur. Ek.* 143.

*ZUĆ, nie iest w używaniu; ztąd pochodzą: wzuć, wyzuć, wyzuwacz; zazuć, zzuć, zzuwacz, zzuwalnia, zzuwalny.

ŻUĆ, żuł, żuie *cz. ndk.*, zżuć, użuć, pożuć *dk.*, żwać, żwał, żwie, żwę *kontyn.* (cf. żuchać, zuchleć), żuchwą pokarm stłaczać, przeżuwać, przegryzać, gryźć żuchwami, kauen, mit den Kinnladen die Speise zerquetschen; *Bh.* žwati, žwal, žwu, žweykati, užweykati; *Slo.* žwat', žwem, žugi, žweychám; *Sr.* 1. žwacž, žuyu, žuwam; *Sr.* 2. žusch; *Crn.* shvékâm, shvéklâm, fvezhem, dvezhem, dvezhiti, mèmlâm; *Vd.* fvekat, fvezhi, shvekati, shvezhem, shvákati, dvézhiti; *Cro.* fvati, fvèm, fványe, fván (*Cro.* fválim *freno*) kofzati (cf. kąsać); *Bs.* sgvatati, sgvenkati; *Rg.* xvatti, xvàtati; *Slo.* zvákati; *Rs.* жевнуть, жевать, жую; *Ec.* жвáю. *Mando* żuię, żwę. *Urs. Gr.* 251. Zębów nie masz, wżdy żuiesz szczękami. *Pasi. F.* 115. Polifem żwał i zrzucał strawę w krwawéy iusze. *Otw. Ow.* 564. Widziałem, gdy troie dziatek z domu mu zabierał, J z subtelniuczkiéy wywnątrzywszy skóry, Żwał biedne kostki, i srogo pożerał. *Tward. Daf.* 4. Żarła, kruszyła, ostatek deptała nogami, i na kąski żwała. *Wad. Dan.* 153 pogryzła, pokąsała). Od żółkliny zębów dobrze iest mieć w uściech mastykę na każde zaranie żuiąc ią. *Sien.* 518. Od wielkiéy żałości będą żwać ięzyki swoie. *W. Post. W.* 18, gryźć się będą w ięzyk). Dzieci, gdy uyrzały chléb, padały nań i acz w zęby brały, ale nie mogły żwać, i tak umierały, ieszcze w uściech chléb trzymaiąc. *Jer. Zbr.* 186. Potrawy skwapliwie pożywane i niezżute w sytość nie idą. *Pilch. Sen. list. pr.*, niegryzione, niezgryzione, nicht gehörig gekaut, nicht klein gekaut. Żucie, *Rs.* жеванїе. Narzędzia żucia są zęby, których w każdéy czeluści szesnaście. *Kirch. Ost.* 77, die Zähne, Werkzeuge des Kauens. - Żuć, żuchać, przeżuwać, przetrawić, wiederkäuen. Na dolinie z gór bliskich wodami oblanéy, Legł na kolanach żuiąc wół upracowany. *Karp.* 3, 17. Gołębicą żuie pokarm dla swoich piskląt. *Węg. Mar.* 5, 200. - *fig. tr.* Rozum wprzód słowa żuie, Nigdy ich bez rozmysłu z ust swych nie wysnuie. *Zab.* 14, 48 *Nagl.*, przecedza, rozbiera, rozważa, zergliedern, erwägen. - §. 2., Żwać o kim, źle o kim mówić *genuino dente rodere. Mącz.* (*ob.* ożwać, ożówca, ożuwca), afterreden, verläumden; *Bs.* žwati *garrire*; žwanice *garritus*). Nieprzyiacielem mię poczuie, Kto pokątnie o ludziach żuie. *J. Kchn. Ps.* 148. Pokątnie o bliźnich swych żuie. *Ryb. Ps* 196, cf. wziąć kogo na ięzyk, na zęby, na przetaki.

Pochodz. *żwacz*; *dożuć*; *nażuć się*; *ożuć*; *ożówca*, *ożuwca*; *pożuć*; *przeżuć*; *wyżuć*; *zażuć*, *zżuć*; *żuchać*, *żuchleć*, *żuchwa*; *żwawy*, *żwawość*, *żwawiec.*

*ZUCEK, - cka, *m.*, n. p. Oto nasz strokaty (wół) zachorował; a ieden *zucek pługa nie pociągnie. *Teat.* 52, 9, cf. żuk.

ZUCH, - a, *m.*, zuchwalec, zuchter, człowiek zuchwały, cf. iunak, ein kecker, kühner, verwegner Kerl; ein Eisenfresser, Bramarbas, ein Haudegen. Z tym Polaczkiem nie chcę mieć zaczepki; bo to zuch i grubiian. *Teat.* 19 *c*, 101. Walne iunaki i zuchy. *Teat.* 43 *b*, 75. Jest zuch, któremu równego nie znaydziesz. *Teat.* 11 *b*, 4. Nie łapie lew muchy, Nie na takich iak ia, tchórzach znaczą zuchy. *Zabł. Amf.* 23. Znałem iuż tylu mniemanych zuchów, nasłuchałem się ich iunakieryi. *Teat.* 11 *b*, 8. ZUCHAĆ się *zaimk. ndk.*, stawić się zuchem, zuchwalić się, sich keck widersetzen, trotzig werden, trotzen. Koń, chociaż nie narowisty, zuchał się, naieżył grzywy, wierzgał nogami. *Ossol. str.* 7.

*ŻUCHA; *obacz* żuchwa, ŻUCHAĆ *cz. kontyn.*, ŻUCHLEĆ *ndk.*; n. p. żucham, żuchlę *mando lente*, *ut ruminantia solent. Cn. Th.* 1453, *obacz* zżucholić, zżwiekać; langsam kauen, käuen, wiederkäuen; Żucham, żuchlę, żuię po mału. *Wlod.*; *Mansitare*, bez przestanku żwać, żuchać. *Mącz.* Zębne ziele, wilgotności, które z żołądka pochodzą, trawi, żuchaiąc go przez niemały czas. *Syr.* 160. Mastykuiąc abo żuchaiąc korzonki zaięczego maczku, flegmę z głowy wyciąga. *Urzęd.* 27. Zębom korzeń ten iest ratunkiem, długo żuchany i mastykowany. *Syr.* 159. Dzięgiel głowę wyczyszcza, gryząc go albo żuchaiąc. *Urzęd.* 26. Jndyyski ostrzyż żuchany puszcza z siebie farbę iako szafran. *Syr.* 28. Gdy się zstarzeiesz, mało będzie słychać żuchaiących zębów. *Radz. Eccl.* 12, 4, zachwieią się, i ustaną mełący. *Bibl. Gd.*) - Żuchać, o niektórych zwierzętach, = przeżuwać, wiederkäuen. *Ruminatio* żwanie, żuchanie. *Mącz.*, *Rs.* жвака, жвачка. W starym zakonie bydlę, które nie żuchało, bywało nieczyste. *Baz. hist.* 291. Byk w miękkim kwieciu leżąc spożyte zioła żuchli pod iedliną w chłodzie. *Nag. Wirg.* 508 *ruminat.*) ŻUCHEL, - chla, *m.*, ŻUCHELEK, - lka, *m. zdrbn.*, żuchel czego, kęs czego. *Dudz.* 75, ein Bissel, ein Bischen, ein Stückchen. Day mi żuchel chleba. *Tr.* (*Sr.* 1. žwal, žwacžk mieco przeżutego,

co się niemowlętom w gębę kładzie, 2., szczypta pokarmu, co bydlę żuie; *Bh.* žwanec *mansum*; *Rs.* жвáка, жвáчка przeżuty pokarm). ŻUCHLĘ, *ob.* żuchać.

ZUCHOWATY, - a, - e; - o *adv.*, na zucha zakrawaiący; nieco zuchowaty, ein wenig keck, verwegen, dreust, *Subst.* zuchwałość, - ści, *ż.*, zakrawanie na zucha, eine Art Keckheit, Verwegenheit. ZUCHTER, - a, *m.*, zuch, zuchwalec, człowiek zuchwały, ein Kecker, Verwegner. Oy był to zuchter taki, Ma też dość szwów po gębie, i po nosie znaki. *Zabł. Zbb.* 45, *Kniaź. Poez.* 3, 115, cf. iunak, rębacz. ZUCHTERSTWO, - a, *n.*, zuchowatość, Keckheit, Verwegenheit, *ob.* zuchwálstwo).

ŻUCHWA, *ŻUCHA, *ŻUCHAWICA, - y, *ż.*, *superior maxilla. Cn. Th.* 99, szczęka wyższa w gębie. *Włod.*, czeluść, szczęka niższa; *saepissime sine discrimine usurpatur, praesertim in plurali* żuchwy, = szczęki, der Kinnbacken, besonders der obere Kinnbacken; die Kinnlade; *Bh.* ſan'e (cf. sanie); *Slo.* ſán'a, čeliſt'; *Sr.* 1. tželižna, bžaſno (cf. dziąsła); *Vd.* lize, (cf. lice), zheluſti, bradiſhe (cf. broda), ſkranjiſhe (cf. skronie); *Cro.* lalòka (cf. łałok), ſrèlo (cf. żrzeć), (*Cro.* ſvàla = munsztuk, uzda;) *Dl.* ſvalo; *Bs.* sgvataliçe, cegljuſti, kofiti od uſta; *Rg.* xvallo *maxilla*; *proprio delle beſtie* (2, xvallo *frenum*); (*Sla.* xvale *frenum*); *Rs.* челюсть. Wodny smok wierzchnią tylko żuchwę podnosi; nad zwyczay innych zwierząt. *Sien.* 319. Ziele to lekarstwem iest szkorbutowi, namazuiąc nim szczęki albo żuchawice. *Syr.* 156. Usty żucha łacznemi ząb o ząb trybuie, J głodne gardło iadłem znikomym szoruie. *Zebr. Ow.* 215. Snem zmorzonego obiema rękami obłapi, sobą natchnie, żuchy i z piersiami usta napuszy. *Zebr. Ow.* 214.

ZUCHWAŁ, - u, *m.*, *Zuffał, zuchwalstwo, Frechheit, Keckheit. Król iedzie; stóy! okrzykną; Komu więc król z drogi? Co za słowo szalone? co za zuchwał srogi? *Zab.* 4, 345 *Koss.* - Na zuchwał, = zbyt, zbytecznie, srogo, nad miarę, entsetzlich, sehr stark. Z niezmiernych śniegów Dniepr wylał na *zuffał z zwyczaynych swych brzegów. *Tward. Wł.* 36. ZUCHWAŁ, - a, *m.*, *ob.* zuchwały, *ob.* zuchwalec. ZUCHWALCZY, - a, - e, od zuchwalca, cf. zuchwały, Frevlers=, Frevler=. Zobaczy zbrodnią zuchwalczą, Że iego własni bracia przeciw niemu walczą. *Przyb. Luz.* 122. ZUCHWALEC, - lca, *m.*, ZUCHWALCA, - y, *m.*, ZUCHWAŁA, - y, *m.*, ZUCHWAŁ, - a, *m.*, ZUCHWAŁEK, - łka, *m.*, *ZUFALEC, *ZUFALCA, człowiek zuchwały, zuch, zuchter, zbytni śmiałek, ein kecker verwegener Mensch, ein Uebermüthiger, ein Trotzkopf, Frevler, *Bh.* wenttjnik, (*Bh.* zaufalec, desperat); *Vd.* svupavez, saferlenik, klubetnik, navupavez, nohtilh; *Rs.* самовóльникъ (cf. samowolny), озорникъ, озоръ, безчинникъ, наглецъ (cf. naglić), нахáль, сорванéцъ, удалéцъ; *Ec.* продерзáтель, грубíтель. Nadto odważni często zuchwalcowie. *Nar. Dz.* 1, 54. Na zuchwalca nie tylko świat, ale snadź i zwierzęta staraią się o zginienie iego. *Rey Pſł. yy* 3. Tego sposobu Bóg używa na zufalce i zatwardziałe ludzie. *W. Poſt. W.* 2, 291. Zufalcy, gwałtownicy i wykrętarze prędko giną. *Sekl.* 18. Józef dał poimać odpornych i zasłał ich do Tyiarny, a drugie zufalce, którzy pomagali Wezpazyanowi, mieczem potracił. *Jer. Zbrr.* 48, burzycielów, buntowników). Milcz zufalcze, przerwała z uniesieniem xiężna. *Niemc. Kr.* 1; 154. Zuchwała, zuchwalca. *Dudz.* 75. - § 2., zuchwała, - y, *ż.*, *ob.* zuchwałość. *Dudz.* 75. ZUCHWALIC *cz. ndk.*, zuchwalać *kontyn.*, zzuchwalić, ozuchwalić, uzuchwalić *dk.*, zuchwałym uczynić, zuchwałości dodać, do zuchwalstwa przywieść; keck machen, dreust machen, erdreusten. Opuszczenie należytego zbrodniom ukarania, do tym śmielszego ich popełnienia znarowione zuchwali umysły. *Mon.* 67, 845. Nieprzyiaciele pomyślnym zzuchwaleni początkiem, całą iuż Europę nadzieią ozionęli. *Oss. Mow.* 5. Już Katylinę, zzuchwalonego szaleńca, pożegnaliśmy. *Nag. Cyc.* 31. Łaska pańska wyzwoleńca do tego kresu zzuchwaliła, że się publicznie przechodził między dwoma konsulami. *Oss. Sen.* 30. Zuchwalić się, *zaimk.*; ZUCHWALEC *niiak.*, stać się zuchwałym, nabrać zuchwałości, keck werden, sich erkecken, sich erdreusten, keck verfahren; *Vd.* prevsetuvati, sameruvati, preſhernuvati; *Rs.* самовольничать, своевольничать, своевольствовать, безчинствовать, нахалиться, понахáлиться, наяниться, понаяниться. Zuchwaliłem się na co, zachciało mi się czego, postanowiłem co uczynić, chęć mię wzięła niepozbyta do czego; o niegodziwych rzeczach mówiąc. *Włod.* Zuchwalić się na kogo. *Cn. Th.* 1455. Przeciw Jehowie nie zuchwalcie się. *Budn. Num.* 14, 9, Panu nie bądźcie odpórnymi. *Bibl. Gd.*) Zuchwalili się iść na wierzch góry. *Budn. Num.* 14, 44, kusili się. *Bibl. Gd.*, sie unterfingen sich. Wszystek lud niech to słyszy, aby się bali, a napotym się nie zuchwalali. *Budn. Deut.* 17, 13, aby więcéy hardzie sobie nie poczynał. *Bibl. Gd.*) Świat zuchwalał, i lud przeciw sługom bożym powstał. *Glicz. Wych.* O 6 *b.* ZUCHWAŁKA, - i, *ż.*, kobieta zuchwała, kobieta zuch, ein keckes verwegenes Weib; *Rs.* нахáлка, озорнúца, безчинница, самовóльница. - §. zuchwałka, zuchwała, zuchwalstwo, czyn zuchwały, eine Keckheit, Frechheit, Verwegenheit, ein keckes Stückchen, keckes Unterfangen. Takich afrontów nam tu i zuchwałek stał się autorem. *Jabł. Ez. D.* ZUCHWALNY, *ob.* Zuchwały. ZUCHWAŁOSC, - ści, *ż.*, ZUCHWALSTWO, - a, *n.*, myśl lub uczynek zuchwały, postęp zuchwały, sprawowanie się zbyt śmiałe, zarozumiałe, zamniemane z przesadną śmiałością, die Keckheit, Verwegenheit, Kühnheit, Trotzigkeit, Frechheit, Frevelhaftigkeit; *Bh.* drzost (cf. dziarskość), wenttjnost, wentrzek, opowažliwost; (*Bh.* zaufalost, zaufalstwi, zauffalstwj, zauffaulivost, = rozpacz; cf. zaufanie; *Slo.* zaufalnj, zaufalstwj *desperatio*); *Sr.* 1. pžezważnoſcź; *Cro.* oblędnoſt, preshirnoſt, ferbęſhnoſt; *Vd.* prevſetnoſt, presherjnoſt, prevsetje (cf. przeiąć, cf. przedsięwziąć) samernoſt (cf. zamiar), prevupazhnoſt, prevupnoſt, ſmieunoſt, ferzhnoſt, samera, koſhatitnoſt, koſhatitje, klubet, preproſtnoſt, ſpuſhnoſt, presavuplivoſt, verbesbnoſt, nereſloshnoſt; *Cro.* zamera; *Bs.* obiſt, bezocjanſtvo; *Rs.* удаль, удальство (cf. udać), нахáльство, нáглость, назóйливость, предпрïи́мчивость, дерзость, продерзость, дерзновéнïе, наянливость, озорничество; *Ec.* продерзанïе, продерзнýтïе. Owoż to wszystko, co odwadze służy, ieśli rychło ukrócone i przytłumione nie będzie, przewróci się na porywczość i zuchwalstwo. *Pilch. Sen. Gn.* 212. Gdy się nienawiść wzmoże, w wściekłość

się żamienia; pomierna bowiem boiaźń zawściąga animusz; ustawiczna zaś cierpka i do żywego doymuiąca, upadłych w zuchwałość podnosi, i na wszystko ośmiela. *Pilch. Sen. tàsk.* 44. Z przezorności boiaźń, z śmiałości zuchwałość pospolicie rodzić się zwykły. *Pilch. Sall.* 129. Co za zuchwałość? na złość mi w dom ią sprowadzić, i ieszcze zamknąć się z nią w swoim pokoiu. *Teat.* 54, 51. Jzuchwałość czasem nie zawadzi. *Zab.* 13, 373 *Drużb.*, *audaces fortuna iuuat.*) Jest Bóg, wyniosłych co zuchwałość karze, Jest Bóg, co wspiera w sobie zaufanych. *Kras. W. Ch.* 115. - *tr.* Zuchwalstwo choroby, upor, *petulantia morbi. Cn. Th.* 1454, die Hartnäckigkeit einer Krankheit. ZUCHWAŁY, *ZUFFAŁY, *ZUFAŁY, *ZUCHWAŁ, *ZUCHWALNY; - le *adv.*; (*Etym.* ufać *qu. v.*); z zarozumiałości, z zamniemania, z zaufania w sobie zbyt śmiały, względów i stosunków zapominaiący, keck, verwegen, kühn, dreust, frech; *Bh.* opowažliwý, drzý (cf. darski), (*Bh.* zaufalý, zaufaulivý, zauffaulivý, = desperacki; *Slo.* zaufalý *desperatus*, cf. zaufany); *Slo.* wssetečný (cf. wszeteczny); *Sr.* 1. přezwažné (cf. przeważny, przewaga), wohlniwé; *Sr.* 2. swažne; *Crn.* oblędn, preuſętn, (cf. zawzięty), preſaupliv, prekorędn, preshirn, ferbęſhn; *Vd.* preuſeten, presheren, preſhern, sameren, samern, samerliu, prevupen, prevupan, prevupazhen, svupan, presavupliu, preproſten, ſpuſhen, neſpodoben, ſmieun, ſmeun, ſerzhen, ohrabnu prevseten, obautnu svupan, preſerbeshen, verbeshen, nereslozhen; *Bs.* obiſtan, bezocjan (cf. bez oczu, cf. bezczelny), vrrilli, ſgeſtoki; *Sla.* opàk, (cf. opak), usudljiv, zlochudno; *Rs.* нахáльный наглый, нáгло (cf. nagły), дерзновéнный. дерзкїй дерзостный, продерзкїй, продерзостный, продерзливый, озорнóй, предпрїимчивый, наянливый, набóйливый, назóйливый; *Ec.* дерзосердый, продéрзивый, дерзновенный, дерзскїй, продéрзый, напрáсливый. Gdy będzie u kogo syn *zuchwał albo uporny. *Budn. Deut.* 21, 18, ieśliby kto miał syna swawolnego i krnąbrnego, którýby nie słuchał głosu oyca swego i głosu matki swoiéy, a będąc strofowany, nie usłuchałby ich. *Bibl. Gd.*) Nędzą ślepoty swoiéy wymawiał się z występku zadanego, że z oczami razem same nawet *zufałe utracił pomyślenia. *Sir. Qu.* 86. Z tą wolnością poczęli być Donatyści zuchwali na katolików. *Sk. Dz.* 260. Nie chodź w drogę z człowiekiem zufałym, by się snadź na cię nie oburzył. *Radz. Syr.* 8, 18, z śmiałym nie chodź w drogę, by-ć nie był ciężki; abowiem on po swéy woli czynić będzie, a szaleństwem iego pospołubyś zginął. *Bibl. Gd.*) Jagiełło zjechawszy się z mistrzem Pruskim, dla pychy i hardości zufałych Krzyżaków nic gruntownego nie zamknął. *Stryik.* 488. Zuffale postępować. *Papr. Gn* 1082. Są między nami mężowie zufali i źli, którzy wzięli przymierze z nieprzyiaciołmi, i wpuścili w miasto iednego pana z nich. *Jer. Zbb.* 48. Zuchwalna bezpieczność, prędkie zepsowanie żywota. *Glicz. Wych. H* 5 *b.* Strach okropny przeraził nayzuchwalsze serca. *Pam.* 83, 526. Ubogie owieczki upotulaią się pysznym, ukarzaią zufałym. *Sekl.* 18. Ton zuchwały, niby wyroki iakie wydaiący. *Mon.* 70, 546 Patrz, by-ć iakiéy nie narobił biedy zuchwały ięzyk. *Teat.* 42 *d*, *B.*

ŻUCIE; *ob.* żuć.

*ZUCIEKAC *med. dk.*, pouciekać, nach einander fortlaufen. Szczurcy tak sobie gadali, aby dzwonek na kota głośny udziałali, Potym gdy póydzie do nas, po brzęku poznamy, A przed iego chytrością zawsze zuciekamy. *Papr. Kot. P. b.* Przystęp oswobodził, gdy był las niemały, A lwy srogie bestye zaraz zuciekały. *Kraj. Chym. B* 2. Weźmiem korzyść nie z wszystkich, zuciekaią drudzy. *Papr. Gn.* 98. Zwolennicy iego, opuściwszy go, wszyscy zuciekali. *W. Pſt. W.* 271, Zuciekali w onéy dobie. *Groch. W.* 504. Gdy uczniowie Jezusa wszyscy zuciekali, matka z Św. Janem do końca trwały. *W. Poſt. Mn.* 194. Z kościoła powszechnego na rozliczne sekty zuciekali. *W. Pſt. W.* 233, rozstrzelali się, rozbiegli się.

*ŻUCZEK, - czka, *m.*, n. p. Potaż w czystym korycie tłukąc uważać, ieśli w nim nie ma pecyny z smelcugi, albo żuczków, t. i. nie dolutrowanego potażu. *Torz. Skł.* 263, nicht ausgeläuterte Salpeterstückchen; cf. *zucek, cf. *żuk.

Z-UCZYC *cz. dk.*, z-uczać *ndk.*, wyuczyć, przyuczyć, nałożyć, wyćwiczyć, auslehren, gewöhnen, einüben. Mahomet był gołębicę zuczył, kiedy kazał ludziom, przyleciała, padła mu na ramieniu, i zobała z ucha. *Bielsk. Sw.* 72. Ochmistrzowanie dworzaninowe ma się ztąd począć, iżby pana takich obyczaiów zwyczaił, któreby go same, gdzieby się on obaczył, cnotliwie żyć zuczyły. *Górn. Dw.* 369. - Zuczyć się, nauczyć się, wyuczyć się, vollkommen erlernen, auslernen. Umyślił chodzić do szkoły zuczyć się. *Wys. Jgn.* 31. Zuczyć się, nawyknąć, wprawić się, wćwiczyć się, przyzwyczaić się, sich gewöhnen. Zwyczaimy się temu naprzód, łaiać czeladzi, potym żonie, dzieciom, przyiaciołom; a tak się ięzyk zuczy źle mówić, że potym wszystkim śmiele złorzeczemy. *Eraz. ięz. R* 8. Bydło dla napoienia zganiać trzeba do wody, na to własne mieysce, gdzie się iuż zuczyło. *Haur. Sk.* 53.

ZUFAN, - a, *m.*, łyżka żelazna z dziurkami. *Dudz.* 75; zufan, t. i. łyżka żelazna lub miedziana dziurkowana, którey w kuchni używaią do wybierania potraw i pirogów i t. d., chcąc z wody lub tłustości osączyć. *Wiel. Kuch.* 435, der Schaumlöffel, Durchschlaglöffel, (Suppenlöffel) in der Küche; *Bh.* openowačka; *Sla.* pinjacsa (cf. piana); *Rs.* чумичь, чумичка. ZUFKA, - i, *ż. zdrbn.*, mnieysza takowa łyżka, - 2., Zufka, zuwka, zufeczka, zupka, *ob.* zupa 1.)

Z-UGORZYC *cz. dk.*, *ob.* ugorzyć pole, cf. ugorować; den Acker brachen. Po owsie zugorzywszy, ozimie sieią żyto. *Haur Sk.* 32.

ZUIA, - i, *ż.*, zuia do zatykania szelin w promach, bywaią kręcone z sierci bydlęcéy. *Mag. Mscr.*, gedrehtes Viehhaar zum Calfatern. Zuia robi się z targanu, który kręcą, i na szycie dychtuią. *ib.*

ŻUIĘ; *ob.* żuć. *ZUIĘ, zzuię, *ob.* zuć, zzuć.

ŻUK, - a, *m.*, żuk źle za krówka. *Dudz.* 51, (*ob.* zucek); Żuk, *scarabaeus stercorarius* chrząszcz znayduiący się w gnoiu, z którego robiąc kulki, iaia w nie składa. *Zool.* 164, der Mistkäfer.

*ŻUKA, - i, *ż.*; *ob* hazuka, hazucka, ażusta, (*Bh.* hazuka habit); n. p. Kontusze, żuki i czuhaie, wschodowe ubiory. *Tward. Wł.* 201, ein morgenländisches Kleid.

ŻUŁAWA, - y, *ż.*, Żuława *legendum esse puto* Suława, *quasi alluvio maris*, iż ią morze albo flaga morska usuła. *Klon. Fl. G* 1, Marschland, Niederung, Werder. *Sulava vel Zulava vulgo Cromero*; *regio Prussiae duobus alueis Vistulae supra Marieburgum diuisae, inclusa. Cn. Th.* 1454. Żuława znaczy nizinę z błot i bagnisk uczynioną do uprawy sposobną; grunta iéy są żyzne i naywięcéy przynoszące pożytku. *Dyk. G* 3, 216. Żuławy Gdańskie, nie mogłyż być kiedy morzem? *Kluk. Kop.* 1, 30. Żuława Gdańska, oblana iest od Wisły i Motławy, der Danziger Werder; Malborska ieſt wielka i mała, między Wisłą, Nogatem i Drauzenieziorem, der Marienburgische Werder; mała Malborska zwana była wprzód żuławą Fiszawską; Elbląska żuława, der Elbingische Werder, rachuie się do małéy Malborskiéy. *Dyk. G.* 3, 216. - Nie dbam o żyznéy żuławy urodzaie. *Petr. Hor. F* 4, *ob.* Żuławskie urodzaie). Tesalskie żuławy. *Hor. P.* 1, 40 *Min.*, *Thessala Tempe*). ŻUŁAWCZYK, ŻUŁAWIANIN, - a, *m.*, mieszkaniec żuławy, ein Werderbewohner, Marschländer. Jak zmędrzeli na kaczki mili żuławczycy, J żywią Gdańsk, *Lbiąg, siebie kaczorami wszysey. *Biel. Myśl. Ejjj.* Przyszły posiłki z świeżych w Prusiech werbunków, z Olendrów i Żuławian. *Tward. W. D.* 2, 186; *w rod. żeńsk.* żuławianka, die Marschländerinn. ŻUŁAWSKI, ŻÓŁAWSKI, - a, - ie, od żuławy, z żuławy, Marschland=, Werder=, Niederungs=. Opatrzył fortecom żuławskim obronę. *Tward. W. D.* 2, 208. Pan znacznieyszy, gdy państwem wzgardzę, niżbym wszystkie Żóławskie urodzaie, i Gdańskie pożytki, w iednym śpichlerzu zamknął. *J. Kchn. Dz.* 236, *Hor.* 2, 113 *J. Kchn.*; *not.*: „poeta Polak położył swoie żuławy żyzne za rolą Apulską, położoną od Horacyusza.„) Świnie Niemieckie z Polskiemi pomieszane, naylepsze do chowania; a Niemieckie rozumieć trzeba Żuławskie, acz i Bawarskie rosłe. *Haur Ek.* 80, *Zawack. Gosp.*

*ZUMIAR, na *zumiar; nad miarę, nad to, prócz tego, *insuper. Mącz.*, über die Maßen; überdieß. Co wadzi na zumiar i w Bożym mieć domu Rysztunku dla odsieczy, strzelby dla odgromu. *Miask. ryt.* 2, 172.

*ZUMIEĆ, *ZUMIEĆ się, *ZUMIEWAĆ; *ob.* zdumieć.

ZUMOWE gwoździe, służą do ściągania szycia. *Mdg. Mscr. ob.* cuma, cumować.

*ZUMYSŁOWY, - a, - e, umyślny, naumyślny, z umysłu uczyniony, vorsätzlich, absichtlich. Uciekał dla mężobóystwa niezumysłowego. *Leop. Deut.* 19.

ZUNDT, ZUNT, SUND, - u, *m.*, przesmyk między Schonem i wyspą Zelandyą; iest kluczem morza Baltyckiego. *Dyk. G.* 3, 86; der Sund, die Meerenge. Przez Zunt, wielki i mały Belt, morze Baltyckie łączy się z oceanem północnym. *Wyrw. G.* 25; *ib.* 544. - *tr.* W które morze? w Poncki Zundt radzisz mi się schować? *Bardz Tr* 93, *not.* „morze ciasne„; cieśnina morska. ZUNDSKI, - a, - ie, od Zundu, Sund=. Cło morskie Zundskie iest naydroższym kleynotem króla Duńskiego. *Wyrw. G.* 571.

ZUPA, SUPA, - y, *ż.*; Zułka, Zupka, Zufeczka, Zuwka, Supka, - i, *ż.*, z *Niem.* die Suppe, *Gall.* soupe;) Zufka, polewka sama przez się osobno robiona. *Cn. Th.* 1454 *et* 764; *Sr.* 1. polliwka, zopa; *Sr.* 2. suppa (2., = sok z winogron;) *Crn.* ſhùpa, zhòrba; *Vd.* poliuka, shupa, vlaga (cf. wilż), mozhilu, (cf. moczydło), juha (cf. iucha, jużka), lopaliza, zhorba, ſok (*ob.* sok), shupiza, vlagiza; *Cro.* juha, (*Cro.* ſzùpa, ſzupànze, = *Cro.* kruh ù vino namochen, = chlebna polewka; *Bs.* suppa, kruh umocen ù vino; *Dl.* jùha; *Sla.* csorba, jùha; *Rs.* супъ; *Suec.* soppa, *Angl.* sop, sup). *Offa*, polewka, zupa Niemiecka. *Mącz.* Supa była przydymiona, sztuka mięsa twarda, iarzyna niedogotowana, kapłun czarny, pieczyste spalone. *Mon.* 69, 83. Supa była zbyt gorąca. *Jak. Bay.* 185. Uczynić *zuffkę z wina z żółtkiem iaia świeżego. *Sien.* 482. Nasienie to iest lekarstwem, sypiąc go do zufek, abo i w piwo ciepłe. *Syr.* 242. Nie pieść też nazbyt przyrodzenia iego, niż zufeczkami, nie temi wymyślnemi pieścidłki. *Rey Zw.* 6 *b.* Pierwéyś piiał gorzałkę, dziś *zuwkę gotuią. *Rey Wiz.* 60 *b.* Tak te zbytki żołądek psuią, że mu iuż czasem i żuwka zawadzi. *Rey Zw.* 14 *b.*

ŻUPA, - y, *ż.*, *suppa, szopa, *Ger.* der Schoppen. Słowo dawne Słowiańskie supa czyli szopa, komora, w któréy urzędnicy skarbowi wybierali grosze do udziału ich straży należące. *Nar. hſt.* 7, 86; die Zollbude, Einnehmerbude; *ob.* żupnik). Wieliczka urosła w miasto z nikczemnéy chałupy, *suppa czyli szopa w starym ięzyku Polskim nazwanéy. *Nar. hſt.* 4, 282. - Żupa, skład wydobytéy soli kamiennéy, lub kruszców, die Steinsalzniederlage, Bergwerksniederlage. Żupa *salis effossi repositorium*, *cella. Cn. Th.* 1454; *emporium*, *forum salinarium. ib.*, die Salzfactorey. Żupa, Żupy *plur.*, *salis fodina. ib.*, ein Steinsalzbergwerk, a ogólniéy kopalnia, ein Bergwerk, cf. szyba, góra; *Crn.* rudina (*ob.* ruda). Są w Polszcze trzy żupy znamienite; pierwsza w Olkuszu, gdzie śrebra i ołowiu moc wielką wykopywaią; druga w Bochni, gdzie sól kopią; trzecia w Wieliczce, gdzie też sól. *Gwagn.* 196. - *§. Po co my biedne kawki *żupami latamy, Po co w kupach wrzeszczemy, i w kupach siadamy? Mnie w kupie strzelec zabił, wszystkie uleciały, Bez wodza i bez sprawy naywiększy gmin mały. *Sim. Siel.* 123; może omyłka druku: *żupami zamiast: kupami? in Haufen, haufenweise.

*ZUPADAĆ *med. dk.*, poupadać, nach einander hinfallen, umfallen; Przez Chrystusa piekła zupadały. *Groch. W.* 74; cf. z -, *praep. inseparab.*

ŻUPAN, - a, *m.*, (*Bh.* župan nocna suknia, szlafrok; u Hanaków i Słowianów krótki surdut z rękawami fałdzisty; *Bh* župice, kytle, *tunica interior*, *ob.* żupica, cf. jupa; *Boh. obsol.* župan sędzia, wóyt, starszy gminny; *Crn.* ſhupân, ſhepân *comarchus* (cf. *Ger.* Schöppe, *Lat. med.* scabinus; *Specul. Sax.* scepene; *Crn.* ſhepân 2., *assutura calçei*; *Crn.* ſupanke, = gatunek gruszek; *Vd.* ſhuppan, ſhuppann, rihtar, ſodník, ſodez, = sędzia, wóyt, szołtys; *Vd.* shupan, = włodarz, *Vd.* shupania, shupanſtvu, = włodarstwo; *Vd.* shupan, shupanz *assutura calcei*; *Vd.* k'ſpan *socius* (cf. jespan), *f.* k'ſpaninja, cf. *Ger.* Gespann, Gespannschaft; *Cro.* ſpán *villico*, 2., *comes comitatus*; *f.* ſpanicza; *Cro.* ſpanùjem *villicor*, *praesideo*, *guberno*, *ob.* panować, pan); *Cro. rustice* ſúpa *territorium*, *districtus*, *finis*; - *Cro* zobun, zobunecz, podhalicza, nuternya dolamicza halyn pez rukávov, = spodnia suknia bez rękawów, *Hg.* zubbon alsó dolmányka *induculu*; *Hg.* iſpan, *Dl.* xuppan *villicus*; *Bs.* sgjupa, sgjupania = *pogi sub uno curatore*, *Bs.* sgjupan, ko,i ima pomgnu od sgjupa, *villae curator*; *Bg.* xûpa, darxova,

kotâr *territorium*; *Rg.* xupania *villicatio*, *Rg.* xupan *villicus*; *Rg.* xupanovatti *villicare*; *Sla.* xúpnik, parok, *s* paroch, proboszcz; *Ec.* жупа́нъ, владыка, господинъ pan; *Rs.* зипу̀нъ, зипу́нчикъ siermięga, kitel). – Podziś dzień żupan u nas oznacza Polską spodnią suknią, *oppos.* Kontusz, das Polnische Unterkleid, cf. *Gall.* jupon, *Ital.* giubbone, gabbano; *Hisp.* jupone, cf. szuba; *Ger.* Schaube; *Turc.* dzübe). Żupan *tunica talaris*, ἡ ζῶπα *Achmes.*, vestis longior caeteris, aut quaecunque tandem; ζυπανος *Nicetae*; ὁ ζυπανος Σκλαβινιων εσθημα *apud Constantinum de administratione imperii*; *zupanus Sclavinum vestimentum. Cn. Th.* 1454, cf. *vestis Japonica*, *quae ut vult Zimmermann in itinerario*, *norma fuit omnium orientalium vestium. Joa. Linde. Mscr.*) – Zgoła nic teraz nie ma iak żupan i kurtkę. *Teat.* 54 *c*, *djj.* Takby im przystało, iako gdyby kto do iedwabnego żupana, kożucha starego łatę przyszył. *Pim. Pam.* 116. – *§ Żupan, suknia honorowa; urzędnik takową suknią ozdobiony, ein Ehrenkleid, Amtskleid; ein damit gezierter Beamter. Rozważmy zkąd ten zwyczay dawania sukien wszedł, dlaczego żupanów nazwisko tym honorowym sukniom dano, nim stały się pospolitemi. Dawanie sukni honorowéy było zwyczaiem na wschodzie, na południu, w Polszcze i na północy. *Czack. pr.* 1, 253. Konstantyn Porfirogenit *de admin. imperio* c. 29, p. 87, mówi o Serwiczykach i o Chrobatach, mieszkaiących w Krakowskiem: *Principes vero hae gentes non habent praeter* Zuppanos *senes*, *quemadmodum etiam reliqui Sclaborum populi. Anna Comnena* mówi p. 265. *Quo Boloanus cognito*, *praecipuos Magnatum et magistratuum gentis*, *quos certo insigni honorariae vestis discretos a caeteris*, zupanos *vocare solent. Adam de Brema* p. 58, nazywa żupanami królików Letowskich. W Czechach to nazwisko *supanów oznaczało urzędników, iak *in Chronicone montis Sereni* R. 1109 i w Dobnera przypiskach na Hayka widzieć można. W przywileiu Władysława Łokietka 1299 R. czytamy; *Salvo tamen iure suppanariorum nostrorum*, *qui cum praenominatis castellaneis aliquas habent suppas*, *vel officia*. Tak więc po ustanowieniu, że zupani przezwani supanami, maią nazwisko od sukni, i że ci urzędnicy byli u nas, nie można wątpić o przyczynie nazwiska żupana, który równie posłom ziemskim, iak zagranicznym był dawany. *Czack. pr.* 1, 254–5. *Supanami Czesi, Polacy, i inne rodu Słowiańskiego narody, panów kraiowych zwali. *Nar. hst.* 4, 173. Twierdzą niektórzy, że szlachta w Polszcze, w Prusiech, Litwie, owszem u Słowianskich wszystkich narodów, zwali się *supani bardzo dawnych czasów; u Czechów i Węgrów Jspan, rządca prowincyi; ztąd Polacy się honoruią: Jes Pan Brat. *Chmiel.* 1, 369. Żupan iest pewnie derywacyą z Tureckiego *dżübe*; bo nie można od słowa *supan* ią wywodzić, gdy żadnéy zachwycić nie można między znaczeniem tych dwóch słów anologii, *supan* będąc urzędem, a żupan częścią stroiu. *Czart. Mscr.*

ZUPEŁNOŚĆ, - ści, *ż.*, przymiot tego, co iest zupełnym, skończonym, gdzie nic nic braknie, nic nie naruszono, die Völligkeit, Vollheit, Fülle, Vollständigkeit, cf. całość, die Ganzheit, Gänzlichkeit; *Vd.* popounost, popounimost, popounemost, dopounost, pounostaunost, doverhnost). Pańska iest ziemia, i zupełność iéy, okrąg ziemi, i ci którzy mieszkaią na niéy. *Zrn. Pst.* 2, 353 *b.* Słońce po wszystkim świecie iest skutkiem i zupełnością swoią przytomne. *Zygr. Gon.* 261. Do zupełności i doskonałości ciała człowieczego należą kości i żyły. *Karnk. Kat.* 179. Przywiódł Bolesław państwo przez odzyskanie Krakowa do dawnéy zupełności. *Nar. hst.* 2, 80. Przywrócenie do zupełności, kiedy kto może zasiąść pierwszego stanu, w którym był obrażony. *Chełm. Pr.* 53. Po kamieniu znosząc, muruiemy, i buduiemy wielkie machiny, i zupełność przywodzimy. *Smotr. Ex. pr.*, dokonywamy, ukończamy, zur Vollständigkeit, zur Vollendung bringen. Zupełność dramatu na tym zawisła, żeby się iuż nic więcéy nie zostawało do wykładu i dołożenia. *Gol. Wym.* 432. Małoletni dostępuie zupełności z zaczęciem roku dwudziestego piątego. *Gall. Cyw.* 1, 105, pełnoletności, Volljährigkeit. Opieka się kończy, gdy sierota do zupełności lat swych dóydzie. *Gal. Cyw.* 1, 104. W zupełności, w całym swoim obrębie, im ganzen Umfange. Reguły zakonne w zupełności zachował, iż nigdy nie pomniał, aby miał bynaymnieyszą przestąpić. *Sk. Żyw.* 1, 418 *b.* ZUPEŁNOWŁADNY, - a, - e; - ie *adv.*, nieograniczenie władaiący, vollkommen, unbeschränkt herrschend. Nigdy tak mało ukontentowania nie doznałem, Jako kiedy zupełnowładnym panem Rzymu zostawałem. *Zab.* 2, 283 *Alb.* ZUPEŁNY, *UPEŁNY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.*; we wszystkich swoich częściach cały, wszystek, gdzie nie brakuie ani zbywa, nienaruszony, dokończony, völlig, vollkommen, ganz, vollständig, wo nichts fehlt, nichts abgeht, nichts verletzt ist, nichts zu viel ist, gehörig; *Bh.* auplný, zuplna, zauplna, prachem; *Crn.* porsê (ze wszem); *Vd.* ziel, popoun, popounast, dopoun, pounostavn, zielostaun, doverhen, zielu, zhistu (cf. *czyście), popounema, pozielen, popounem, popounu, popounastu, dokonzhnu, se vsem, vun, na vun, do verha (cf. do wierzchu), do konza nu kraja; *Cro.* zevszema; *Sla.* podpun, sasvim; *Rs.* конечный (cf. konieczny, końcowy), всецѣлый, совсѣмъ, вполнѣ; *Ec.* всечастный, бохма̀, совершеннѣ, отнюдъ. Co przedtym albo z przyczynkiem, albo z ucinkiem sakramenta Św. podrzucali ludowi, to teraz całe i zupełne bywaią rozdawane wierzącym. *Zygr. Ep.* 19. Starać się mamy, abyśmy prawdę chrześciiańską bez uymy i zupełnie mieli. *Sk. Żyw.* 1, 13. Zelim zupełne cesarstwo Tureckie, zbywszy oyca i brata, opanował. *Stryik.* 710 całkowite). Pomnieć masz, abyś w krótkości słów *upełną a mocną wiarę pokładał w modlitwach swoich. *Rey Pst. J* 2. By Pan ieno poznał wierną naszę a *upełną nadzieię o tym świętym miłosierdziu swoiém. *Rey Pst. R r* 2. Będziesz zupełnym miłował sercem i duszą Pana Boga twego, J ktemu myśl swą i siły stosował, Jakbyś nic nie miał nadeń kochańszego. *Odym. Św. P p* 2. Naydaléy za pięć minut uwolnię cię; spuść się na mnie zupełnie. *Teat.* 56, 101. Zupełnego kto rozumu; *s* przy sobie. *Cn. Th.* 1454, bey völligem Verstande. Przy sobie iest, abo przy rozumie, zupełnego rozumu. *Cn. Th.* 867. *oppos.* brak klepki). Jedni z senatorów zupełną sprawę Pruską na seym odłożyć chcieli. *Krom.* 595 *integram* całą, nic iéy się nie tykaiąc, gänzlich, unberührt. Ofiarował Jetro zupełne i inne ofiary. 1 *Leop. Exod.* 18,

12, palone. 3 *Leop.*, całopalenie. *Bibl. Gd.*, Brandopfer. Niezupełny, ale wydrożony i czczy między tablicami ołtarz uczynisz. 3 *Leop. Exod.* 27, 8 nielity. 1 *Leop.*, nicht gediegen, nicht aus dem Ganzen, sondern hohl. Postawa ta naysłuszniejsza bywa, gdy koń ma ciało zupełne a mocne. *Cresc.* 525, pełne, iędrne, duże, tęgie, voll, feist, fest. Zupełne piersi, krasa ślicznéy szyi, szczęsnemu sercu wyścielaią łoże. *Morszt.* 22, okrągłe, pełne, ein voller runder Busen. Wzrost swóy bierze tak długo, aż przyydzie w męża zupełnego. *Zrn. Pſt.* 3, 527, ukończonego, wyrosłego, uźrzałego, völlig ausgewachsen, reif. Kiedy iuż kto do dwudziestego i pierwszego roku przyydzie, tedy iuż zupełne lata ma. *Szczerb. Sax.* 197, pełnoletni ieſt, volljährig, großjährig. Leszek pod opiekuny był, aż do lat zupełnych. *Gwagn.* 28. Zupełny, dokładny, doskonały, vollendet in seiner Art, vollkommen, vollständig. Niemasz zupełnéy w życiu szczęśliwości, Los wdzięczne chwile zaprawia goryczą. *Kras. W. Ch.* 33. Wszystko to dotąd w nayzupełnieyszéy znayduie się spokoyności. *Gaz. Nar.* 1, 201 *b*. Słudzy wróciwszy się, wszystko zupełnie i porządnie królowi powiedzieli. *Sk. Zyw.* 1, 31 *b*, dokładnie, ze wszystkiemi szczegółami, umständlich. Luboć domyślam się czego chcesz, iednak zupełniéy słuchać pragnę. *Bardz. Boe.* 115, dokładniéy, wyraźniéy). - Eliasz w żadnéy zupełnéy sukni nie chodził; Jan też chrzciciel żadnéy barwy nie miał. *Glicz. Wych. H* 2, tylko w płaszczu chodził, nie w zwyczaynéy właściwéy sukni). - *Arithm.* Zupełna liczba nazywa się w odeymowaniu ta, od któréy inszą mnieyszą odeymuiem; zowie się ieszcze większa, górna, wyższa. *Solsk. Geom.* 3, 81, *totum*; *integer numerus*, die volle Zahl, das Ganze.

ŻUPICA, - y; *ż.*, *Bh.* župice, kytle, kytlice *tunica interior*, *ob.* żupan, cf. iupa). Żupica, kitlik *saga. Mącz.*, das Unterkleid, der Unterziehrock. Żupica bez rękawów abo pleszek *colobium. Mącz.* Któryćby wziął suknią, i żupicy nie zabraniay. *Sekl. Łuk.* 6, Ktoby ci chciał żupicę twoię wziąć, puść mu i płaszcz. *Radz. Math.* 5, 40, ktoby chciał suknią twoię wziąć, puść mu i płaszcz. *Bibl. Gd.*) U ludzi mężnych oszczep iest miasto żupicy, a pawęża miasto sukni. *Gorn. Dw* 261. Już tak wierę w żupicy musisz nieboraku Przechodzić się do czasu... *Rey Wiz.* 92 *b*.

ŻUPNIK, - a, *m.*, *salinator*, *salinarum praefectus*, *seu vectigal ex annona salaria exigens. Cn. Th.* 1454, der Salzbergwerksbeamte, Salzrichter, Salzgraf; der Salzfactor. Żupnik, to słowo wzięte ieſt od słowa dawnego słowiańſkiego *supa* (*ob.* żupa) czyli szopa, t. i. komora, w któréy urzędnicy skarbowi wybierali grosze do udziału ich straży należące. *Nar. hſt.* 7, 86; (*distingu. Cro.* ſúpnik, *Rg.* xúpnik, *Sla.* xùpnik, = *parochus*; cf. żupan). ŻUPNY, - a, - e, od żupy, Salzwerk =, Salzbergwerk =, Żupny pisarz. *Tr.* - *§. Żupna maźć. *Pot. Arg.* 252. Na żupnéy maści lepione fleytuchy. *Pot. Jow.* 200, lekarſtwo na francę).

ŻUR, - u, *m.*, żur *farina aqua et fermento subacta. Cn. Th.* 1454, ein saurer Mehlbrey, *Sr.* 1. zur, cf. *Ger.* sauer, cf. Säre, Sur, cf. *Hebr.* סור ſur *fastidiosus fuit*, *Chald.* סיאור *fermentatio*; *Sr.* 2. žur, žurne kwašno; *Slo.* žurjwý *austerus*, žurjwost *austeritas*, žaurliwý *infensus*, cf. surowy). Z otrąb rzy czynią poléwki, zlawszy z nich wodę zakwaszoną, a to żurem zowią. *Cresc.* 161. Zgłodniałych oblężeńców pod nieprzyiacielem Naszym żurem, a Ruſkim obżywił kisielem. *Pot. Pocz.* 465. Żebrak pod murem, chłop w chacie żurem Woli żyć, niż śmiercią kończyć nędzę. *Zab.* 11, 238 *Zabł.* Wychował się na boćwinie, wychował się na żurze, za piecem, = domator. *Ossol. Wyr.*, cf. barszcz). Lekarſtwo to z mléka gotuy, przysypuiąc mąki, aż iak żur zgęſtnieie. *Perz. Cyr.* 2, 213. Aby młode piwo dobrze wykisiało, żeby się z niego potym żur nie uczynił, tak iak bywa na poſt owsiany. *Haur. Sk.* 162, gęſty kwas, kwaśny gąszcz. ŻURNICA, - y, *ż.*, trzebula cudzoziemſka albo Włoſka, bucień, woszczyca, *gingidium*, das Kraißamkraut. *Syr.* 1198, cf. *ib.* 1193. ŻUROWINA, - y, *ż.*, gatunek borowki, *vaccinium oxycoccos. Kluk Dyk.* 3, 145; die Moosspreiselbeere. *ŻURZYĆ się *zaimk. ndk.*, kwasić się, markotnym być, gniewać się, gryźć się, iątrzyć się, iadowić się, grämisch seyn, sauern Humors, verdrießlich, ärgerlich seyn, sich ärgern, sich erbittern. Skróć trud niezmierzony, Ani na wierną ziemię żurz się tak okrutuie. *Zebr. Ow.* 210, *neue irascare*). Nie żurz się szalony. *Zebr. Ow.* 183 *siste tuas querelas*). Centaur końſkie swe kopyto zerwał sobie, żurząc się sowito, Rzecze umieraiąc.. *Bardz. Tr.* 461. Że im nie w czas płacono, o to naybardziey żurzą się i kraczą. *Chrośc. Fars.* 147. O kościół się żydowie na Chryſtusa żurzą. *Pot. Zac.* 94. Nie tracą iadu w sercu, owszem raczéy Bardziéy się żurzą, im dłużéy szukaią. *Leszcz. H. T.* 43. W pole wychodzą królowie z okrętów, Ale się znaczniéy Amazyasz żurzy. *Pot. Syl.* 211. Jeszcze krwią pola, dymem miaſta kurzą, Na wszeteczeńſtwa niewiaſty paskudnéy, Wielkie się wzaiem monarchiie żurzą. *Pot. Syl.* 31. Niech się Sydon z swą konchą, niech się Tyr nie żurzy; żadna tak wełny nie purpurzy, iak... *Pot. Pocz.* 126, niech się tak nie chełpi, nie pawi, nie kokoszy, nie indyczy, nie bunczuczy.

ZUWACZ; *ob.* zzuwacz. ZUWADLNIA, ZUWALNIA; *ob.* zzuwalnia.

*ZUYMOWAĆ *cz. dk.*, pouymować, ująć, nach einander abnehmen, wegnehmen, vermindern. Szatan zuymował dary boże, i pokwasił tak, że nie były pokarmem, ale zarazą ludzkiego zbawienia. *Gil. Pſt.* 69. Musiało się sił Greckich niemało zuymować. *Otw. Ow.* 502, ubyć). - Niecierpliwe karki pługiem zuymowali. *Zebr. Ow.* 167 *premere*, uymowali, ujęli, zjęli, ſkrępowali, einengen, zwängen.

ŻUTY; *ob.* żuć. ZUWKA, ZUFKA; *ob.* zupa.

ZUZANNA, - y, *ż.*, ZUZANKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; Zuzia, Zuzka, - i, *zdrbn.*, imię kobiece, Susanne, Suschen; *Slo.* Zuſka. Po szalonemu idzie, poſtrzegłszy Zuzankę. *Teat.* 32 *b*, 18. Wolę Zuzię; to moia naymilsza piosenka. *Teat.* 20 *b*, 123. ZUZANISTA, - y, *ż.*, kobiecarz, umizguś, osobliwie stary, ein alter Weiberkerl (od owych starców, do Św. Zuzanny się umizgaiących. *Bibl. Gd. Daniel.* 13). Kazałem żonie umizgać się do sędziów; zaraz w sprawie moiéy starsi mi służyli zuzannistowie, a zaś młodsi szli za nimi. *Opal. Sat.* 93. O niewſtydliwy, i w złościach zaſtarzały zuzaniſko! *Pim. Kam.* 44.

ZUŻEL, ZUŻEL, ŻUŻEL, - eli, - zli, *ż.*, - zla, - żla, - ela, *m.*; zużel rozmaita, odchodzące części od kruszców wyczyszczonych; ZUŻELICA, - y, *ż.*; Schlacken, Metallschlacken, ein Stück Schlacken; *Bh.* truſka, eługe, (cf. okuć), *Sr.* 1. zorizna (*Sr.* 1. wuſmork, wotczisk *recrementum*); *Crn.* ſhlindra; *Vd.* shlintra, shlinter, isvarek (cf. wywar); *Cro.* izvarèk; *Rg.* izvarak, kovacina; *Ec.* жу́жель, жу́желица; *Rs.* жу́желица piana kruszcowa (2.; *carabus*), выгарь, выгарки, ога́рки (cf. wygorzeć, ogorzeć, ogarek), ока́лина (cf. kał), шлакъ (*ob.* szlak), шква́ра, шква́рина, шква́рка (cf. skwara, skwarka, *Gall.* scories, *Lat.* scoria). Zuzel kruszcowa, to co odchodzi od kruszców. *Włod.* Zuzel, materya od żelaza odmienna, którą z pieca wyymuią i odtrącaią, że w zuzlu wiele cząstek żelaznych znayduie się, zaczym tłuką go w tłuczkach, płóczą, i żelazo odbieraią. *Os. Zel.* 88, *Ross.* желѣзина Eisenschlacken. Żelazo w ogniu paląc za czasem trawi się i obraca się w brunatny zuzel. *Kluk Kop.* 2, 209. St zały te były iako zużel rozpalone. *Tward. Pasqu.* 97. Złoto nie może być bez zużelicy, ziarno bez plewy. *Petr. Pol.* 447. Pan wypali do czysta żużel twoię, wszyſtkie plugaſtwa twoie. *W. Pſl. W.* 87. On nayszlachetnieyszy warsztat, gdzieby też co na nim kwoli niewinnéy duszy być miało robiono, bardzo zardzewiał, a pełen plugawéy żużelicy. *Rey Zw.* 70 *b.* Odéym' zużelicę od srebra, a okaże się złotnikowi kleynot. *Radz. Prov.* 25, 4, odéym' zuzelicę od srebra, a wynidzie naczynie czyſte. *W. Prov.* 25, 4, *Bibl. Gd.*) Ogień okazuie, co zużelicą ieſt, a co złotem. *Petr. Ek.* 84. Głos poczciwego człowieka ieſt iako on piękny brant u złotnika, od którego iuż niepotrzebną żużelicę odsadzi. *Rey Zw.* 92. Srebro twoie obróciło się w żużelicę. 1 *Leop. Jez.* 1, 22, w zużel. 3 *Leop.*; *Bibl. Gd.*) Jako zużel nikczémną wniwecz obraca harde skarbom dufaiące, złoto poleruie Pan i ku chwale zachowawa. *Wiśn.* 161. Uderzy piorun w trzos monety pełen, trżosa nie ruszy, ale pieniądze wniwecz, w zużel idą. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3 6, stopią się) - *Aliter:* Pospólſtwu panowie zużelą płacą. *Star. Ref.* 169, złą monetą, brakiem, klepakami, mit schlechten Gelde. - Zużel, ława, wyrzut stopiony góry ogniſtéy, die Lava eines feuerspeienden Berges. Cała prawie góra Etna złożona ieſt z zużelów, które się przez długi przeciąg tylu wieków w buyne przemieniły grunta. *Zab.* 13, 110. - Zużel kamienna, *pumex. Urs. Gr.* 183, *Sien.* 337, der Bimstein, Pimstein. - §., Dymna zużel w kominach hutnych pieców ieſt troiaka; pierwsza się wiesza, iako grona winne, a to ieſt groniſta dymna zużel, *pompholyx botritis*, Graunicht; druga skorupiaſta przy ścianach kominowych, *crustacea*, Tutia; trzecia mszyſta *vellerea*, Weißnicht; wszakże wszyſtkie urewcem niektórzy zowią. *Sien. wykł.*, Nicht, Hüttennicht, *Sien* 267.; *Vind.* shushou ſaje, ſainiza, *ob.* sadze). Zuzelica, którą zowią wiśnia, gdy ią tłuką a posypią, rany léczy. *Spicz.* 163. - §., Zużel, zużelica u palącéy się świecy, koniec palącego się knota w gwiazdę niby się kształcący, die Rose am brenenden Lichte. *Tr.* ZUŻELOKRUSZ, - u, *m.*, Schlackenkobold, kruszec koboltowy. *Kluk Kop.* 2, 248. ŻUŻELASTY, ŻUŻELISTY, ŻUŻELOWATY, - a, - e; - o *adv.*; na kształt żużlów, pełen żużlów'; *Vd.* shléntran, shlintraſt; (shushen, shushaun, zhern kaker vogel, = czarny iak wągl); schlackenartig, schlacklicht, schlackig, voll Schlacken. Zużelowaty, niewyczyszczony kruszec. *Cn. Th.* 1454; *Włod.* ŻUŻLOWY, - a, - e, od żużlów, Schlacken=. Wysypy w bliſkości hut zowią się wysypami żużlowemi; w bliſkości płuczek, płuczkowemi. *Mier. Mscr.*

ŻUŻMANT, - u, *m.*, pewny gatunek sukni kobiecéy; eine Art Damenkleid. Tak były godne śmiechu żużmanty i szamerluki, iak teraźnieysze robronty i szusty. *Mon.* 72, 511. On gotów nam powiedzieć, dla iakiéy przyczyny xiężna N. N. wymyśliła żużmanty. *Mon.* 72, 21. Żużmanty, kabaty i t. d. *Kras. Pod.* 1, 148. Oblało wino żużmant Partyrowy, Żużmant, ozdobę Dubieńskich kontraktów, Zysk nieśmiertelny zfałszowanych aktów. *Kras. Mon.* 73.

Z W.

****ZWAB**, - u, *m.*, żwabienie, i to co zwabia, powab; das Anlocken, Zusammenlocken; die Lockung, der Reiz. Miłość ma wielkie zwaby. *Zab.* 14, 151. ZWABIĆ *cz. dk.*, zwabiać *ndk.*; *obacz* wabić, powabić, przywabić; zusammen locken, herbey locken, an sich locken (*Vd.* s'vabiti *conuocare* zwołać; *ob.* *wabić). Kurczątka zwabić się nie dały, gdy ie kokosz wabiła, gdy skrzydła swoie rozciągnęła; więc też kurczątka niewdzięczne opuściła. *Zrn. Pſl.* 3, 530. Orfeusz zwierzęta pięknym swym śpiewaniem do siebie zwabiał. *Papr. Kl.* 3. Pan Oront swemi obietnicami zwabi Wc Pana znowu do tychże sideł, w które cię teraz chciał wplątać. *Boh. Kom.* 2, 215. - Dziś my one miłe towarzyſtwa a schadzki zaniszczyli; bo iuż dziś musi tydzień myślić, niżli do siebie przyiacioły zwabi, abowiem nie każdy się śmie pokusić na owe półmiſki. *Rey Zw.* 190, wezwać, sprosić, zaprosić, einladen.

ZWAĆ, zwał, zwie, zowie, zowię, zowę, zwę *cz. ndk.* - *§., wołać, wzywać, przyzywać, rufen, aufrufen, auffordern zu sich zu kommen; zu sich rufen; *Bh.* zwáti, zwal, zůwi *inuitare*, zwać *inuitator*; *Slo.* zwať, zowem *vocare*, (*Sr.* 2. ße zowasch marzyć się, śnić się; (*Cro.* sovęti, sóvem *meditari*, *tentare*, 2., *sonare*; *Crn.* sove, *Gen.* sovęta, = wieszczek, *f* sovęshka, = wieszczka; *Crn.* sova, = sowa); *Vd.* soveti, = wołać, (*Vd.* soviza vablenka, = wabiący ptak, wabik); *Cro.* zvati, zval, zovem *vocare*, *Cro.* zvanye, = wołanie; *Dl.* zvati; *Rg.* zvatti, zovnati (*Rg.* zovitegl *vocans*; *Bs.* zvatti, zovem, dozvatti, zivnuti (cf. ziewnąć) *vocare*, *accersere*; (*Bs.* zuatti, javitſe, datti glás, = odzywać się); *Sla.* zvati, zoviti; *Rs.* звашь, зову̀; зовъ zazwanie. zaproszenie, незва́нный niezaproszony; зва́тельный *Vocatiuus casus*; *Rs.* зва́тай zaprosiciel, (cf. swat), *Ec.* зва́тель *vocator*). Szedł Samuel do Heliego i rzekł: oto ia, wszakoś mię zwał. *Budn.* 1 *Sam.* 3, 6, owom ia, gdyżeś mię wołał. *Bibl. Gd.*) Zwano Dyogena do Alexandra; nie chciał iść. *Budn. Ap.* 30, wzywano). Uczyciel przyszedł, i zowie cię. *Budn. Joa.* 11. 28, ieſt tu nauczyciel, i woła cię. *Bibl. Gd.*) Rzekł do trzebieńca; zów' rychło Michaiasza, a on posłaniec, który go zwać chodził, ... *Budn.* 1 *Reg.* 22, 8, przywiedź tu rychło Micheasza, - tedy poseł, który chodził, aby przyzwał Micheasza... *Bibl. Gd.*) - Nie było przednieyszego gościa, dla którego był innych zwał.. *Eraz. igz.* C c 7, zezwał, sprosił, zaprosił, zu sich einladen. -

Proszę; abyście godnie chodzili we zwaniu, któréméście zwani. *Budn. Eph.* 4, 1; abyście chodzili tak iak przystoi na powołanie, którém iesteście powołani. *Bibl. Gd.*, der Beruf, zu dem ihr berufen seyd. - §., zowię kogo, nazywam, imię nadaię (*ob.* dziać komu), *mianuię, einen nennen, benamen, heißen, *Cro.* zvati, zvalſzem, zòvem, zvanye, zván). Nazywam kogó iako, zowię czym, przezywam. *Cn. Th.* 487. Marya porodziła syna, a będziesz zwał imię iego Jezus. *Sekl. Math.* 1, któremu ty wezwiesz imię Jezus. *ib.*, nazowiesz imię iego Jezus. *Bibl. Gd.*) Mieszkał w mieście, które *zową (zowią) Nazaret. *W. Math.* 2, 23, które zowią Nazaret. *Bibl. Gd.*) Królowa Artemizya nazwała bylicę swém imieniem, które ziele przedtym Parthenis zwano. *Cn. Th.* 487. Dla hołysza nie iest dyshonor, że go łaydakiem zowią. *Teat.* 2 *b*, 97. Zowią go żadnie, abo przezwano go niepięknie. *Cn. Th.* 1450. Zowie się, zowią go, dzieią mu, imię ma, *Vd.* jimenuvatiſe (cf. mianować się), pravitiſe (cf. prawić); *Cro.* zovemſze; *Ec.* званься, зовусь, heißen, genannt werden, einen Namen haben. Niech się tak zowie, abo niech go tak zowią. *Cn. Th.* 487. Zowię się od miaſta. *ib.* Dawniéy hultay się zwał hultaiem, a złodziéy złodzieiem. *Teat.* 43 *c*, 49 *Wyb.*, bez ogródki). Zowią mię chytrym. *Cn. Th.* 1450, słynę, maią mię za chytrego, okrzyczony ieſtem). - Nic! nic! co się zowie nic. *Teat.* 33 *d*, 59, prawdziwie, w saméy iſtocie, istotnie, cf. całą gębą, *czyście.

Pochodz. *dozwać*; *nazwać*, *nazywać*, *nazwiſko*; *ozwać*, *odezwać*, *odezwa*; (*Boh.* Ozwěna Odgłos, Echo, Nimfa); *pozwać*, *pozywać*, *pozew*; *przezwać*, *przezywać*, *przezwiſko*; *przyzwać*, *przyzywać*, *przyzwisko*; *wezwać*, *wzywać*; *wyzwać*, *wyzywać*; *zazwać*; *zezwać*, *zzywać*; *swat*, *swatać*, *poswatać*; *sowa*, *sowka*.

ŻWAC; *ob.* *żuć*.

ZWACHAC, ZWAHAC co *cz. dk.*, uczynić że się co wacha, wackeln machen, wanken machen. *Bndt.*, cf. zruchać.

ZWĄCHAC czego, zwąchać co, *med. dk.*; zwąchnąć, zwęchnąć *idntl.*; węchem dóyść, zmiarkować, *ob.* zwęszyć, spąchać, *pr. et fig. tr.*, durch den Geruch erspüren, auswittern, ausspüren, ausschnuppern, erschnuppern, erwittern, bemerken, merken, wahrnehmen. Pies zwąchał zaiąca. *Jakub. Bay.* 213. Jest nosa dobrego, i zwąchał, że mam skarb w domu. *Teat.* 11, 59. Chłopcy djabelnie się teraz kierować umieią, nie uderzy żaden tam, gdzie mały posag zwącha. *Teatr.* 36, 68. Zwąchał Szatan, że Joba dzieci u brata iego bawią się. *Chrośc. Job.* 9, wyśledził, wytropił.) Zwąchał on, do czego się ta przemówka ściągała. *Zab.* 13, 86, domyślił się, uczuł.) - *Aliter*: Widzę, żeś Wc Pan zwąchał świeżo cudze kraie. *Mon.* 70, 102, powierzchownie poznał, na prędce zwiedził; cf. liznąć co; ein wenig wohin riechen; etwas oberflächlich kennen lernen. - §., zwąchać się z kim, powąchać się, popąchać się, porozumieć się, zmówić się, sich mit einem verstehen. Zwąchała się z organiſtą; i wszystko dla niego z domu wynosi. *Teat.* 16 *c*, 66.

ZWACHLOWAC; *ob.* wachlować.

ŻWACZ, - a; *m.*, który żuie, przeżuwa, *ob.* żwać, żuć; *Rg.* xvâtalaz; der Kauer, Wiederkauer (*Sla.* xvale, = munsztuk, *obacz* żuchwa). *fig. tr.* żwacz, który o ludziach żwie, t. i. źle gada, = ożuwca, obwayca, obwadca, potwarca, obmawiacz, der Afterreder, Verläumder, Leumundmacher; *Boh.* žwač *garrulus*. Żwacz albo omówca. *Kosz. Lor.* 49 *b*. Żwacze, którzy się plotkami pętaią, taiemnice odkrywaią i roznoszą. *ib.* 100. Obmowcy, albo ie właśnie *zową żwacze, o to się przyczyniaią, aby inni wiedzieli od nich wyſtępy, które osławić chcą, tylko by ten sam nie wiedział, czyia rzecz ieſt. *Eraz. ięz.* Y 8 *b*. U Panów z iednéy ſtrony żwacze wszeteczni, z drugiéy błaznowie. *Kosz. Lor.* 24 *b*; *Budn. Ap.* 111 - §., żwacz, (żwadło, - a, *n.*; *Tr.*); u zwierząt odżuwaiących pierwszy żołądek zowie się żwacz, *rumen*. *Zool.* 26, *Kluk Zw.* 1, 41 (cf. czep, *ob.* żołądek, der Wansen, Panzen, erste Magen der wiederkäuenden Thiere.

ZWADA, *SWADA, - y, *ż.*; ZWADKA, *SWADKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; kłótnia, swar, spor, waśń, Zank, Hader, Streit, Gezänke; *Bh.* wáda, wadka (*ob.* wada, wadzić), swáda, zwáda, swár, ſſarwátka (cf. szarwarki); *Slo.* zwada, swáda; *Sr.* 1. zwada, hadriva (cf. *hadrunk), ztrét, wutërzwano; *Sr.* 2. swad; (*Crn.* ſvâda, = zły, zwyczay, nałóg, narów, nadużycie), *Cro.* ſzvada, ſzvadenye, inâda, pregovarjanje; *Dl.* kara, (cf. kara); *Bs.* svaghja (*Bs.* vada, rók *statuta dies*); *Rg.* kár, kargna, karanje, (*Rg.* ſvadba, ſvaghja *inimicitia*; *Sla.* oſvadjenje, = oskarżenie, *ob.* obwadzić); *Rs.* свáда, ссóра, схвáтка (*Rs.* свада *lis*, *iurgium*; *obsoletum*. *Durich.* 2, 317). Wino weseli człowieka; zasię gdy go niemiernie używamy, z dobréy rzeczy obraca się we złą; stąd *swady, bitwy, zaścia a nieprzyiaźni. *Eraz. ięz.* *E* 7. Niektórzy swadę czynią z picia, t. i. będąc opili, zasię zaydzie tych, u których przy piciu zjedną się przyiaźń. *ib.* *E* 8 *b*. Dla zwady zamykaią drzwi przed piianemi. *Pot. Jow.* 68, cf. piiana sprawa). Gdy Polacy siana brać nie dopuszczaią, ztąd zaraz poswarki, z poswarków zwada, a ze zwady bitwa między Węgrami a nimi urosła. *Krom.* 580. Wszczęły się zwadki między paſterzami Abrama i Lota. *Zał. H. T.* 22, sprzeczki). Ztąd iawne się iuż i zwadki i swary Na przyszłym seymie mogły obiecować. *Chrośc. Fars.* 87. Któż to ieſt taki, kto swe wtrąca gadki Przez nierozumne dyſkursy i zwadki? *Chrośc. Job.* 146. Podobno Wc Pan załawiasz na zwadę. *Gorn. Dw.* 236; cf. kość rzucić). Każdy wie, że to koty, psy i myszy wieczną żyią zwadką. *Jabł. Ez.* 128. Pokóy przekłada nad zwycięſtwo, bo milsza zgoda niźli zwada. *Jabł. Tel.* 151. Gdy się weszcznie zwada, ginie wszelka rada. *Cn. Ad.* 234. Rozbiwszy namioty, próżno a niekczemnie i bez rady i bez zwady czas trawili. *Stryik.* 629. Słowa do rady, ręce do zwady. *Cn. Ad.* 1052. Jaropełk wymowny, chytry, w zwadzie i poradzie dzielny. *Stryik.* 193. Pokaż co wżdy umiesz, czyś do rady, czy zwady, boiu czy pokoiu? *Opal. Sat.* 108. Byś nie zaniechawał powołania swego, gdyż cię Bóg powołać raczył i do rady i do zwady. *Rey Zw.* 35 *b*. Ani do rady, ani do zwady. *Zegl. Ad.* 4 ani żak, ani dworak; do niczego, *neque ad chorum*, *neque ad forum*). Gdy starsi bracia iuż byli w leciech zaszli, i więcéy do rady domowéy, niż do zwady woiennéy sposobni, obrano naymłodszego wielkim xięciem. *Stryik.* 312, cf. walka, bitwa. ZWADCA, ZWADZCA, *ZWAYCA, - y, *m.*, ZWADNIK, ZWADZICIEL, - a, *m.*, człowiek zwadliwy, zwadę wszczynaiący, kłótnik, ein Zänker, Zanksüchtiger, Händelmacher; *Bh.* wadil; *Sr.* 1. zwadnik,

haðrnwawcz; *Cro.* szvadlyivecz; *Rg.* ſvadglivaz; *Ross.* ссóрщикъ, сутя́га; (*Rs.* нава́дникъ ożuwca, żwacz, obmówca, *f.* нава́дница). Zwadca, który wadzi ludzi, *sator litis. Mącz.* Djabół od początku był mężobóycą i zwadcą, tak między anioły, iak między ludźmi z P. Bogiem. *W. Pst. Mn.* 176. Stawisz się zwadcą, piianicą; takiego zwierciadło wyraża. *Bals. Niedz.* 1, 89. Wino ozyni pośmiewcę, a napóy mocny *zwaicę. *Bibl. Gd. Prov.* 20, 1, zaburzliwa rzecz piiaństwo. 3 *Leop.*) Jeśli pan żwayca, uźrzysz każdego z arkabuzem około niego. *Rey Pſt. T t*). Gdy sam stateczny żywot poprowadzisz, iuż do ciebie nie poiedzie piianica ani zwayca. *Star. Ref.* 77. Zwayca ten wadzi się z ludźmi w drodze, wadzi i za stołem. *Pot. Pocz.* 500; *Rey Zw.* 3 *b*; *Pot. Zac.* 18. Zwayca podobny psu. *Bardz. Boe.* 122. - *w rodz. żeńſk.* ZWADNICZKA, ZWADZICIELKA, - i; die Zänkerinn; *Bh.* wadilka; *Cro.* ſzvadlyivicza, ſzvadlyivka). Zwadzicielka, *hadrowniczka *litigatrix. Mącz.* ZWADLIWOŚĆ, - ści, *ż.*, skłonność do zwady, kłótliwość, die Zänkiſchkeit, Zankſüchtigkeit, *Rs.* ссорли́вость. ZWADLIWY, ZWADNY, - a, - e; - ie *adv.*, do zwady skłonny, kłótliwy, swarliwy, waśniwy; niespokoyny; zankſüchtig, zänkiſch; *Sr.* 1. zwadowné; *Sla.* inadljiv; *Rg.* kargliv; *Rs.* ссорли́вый, сдорливый, вздóрливый, сутя́жливый; *Ec.* которли́вый, сварливый. Zwadliwy, który nierad uſtąpi, *phylonicus. Mącz.* Zwadliwi ludzie wszędzie niezgody wszczynaią. *W. Pſt. W.* 410. Zwadliwy naydzie i w puſtkach zwadę. *Cn. Th.* 1374. Był to kmiotek gniewliwy i zwadliwy z natury. *Boh. djab.* 2, 50. Kłótnie między zwadnemi ugasza sąsiady. *Zab.* 15, 312 *Rzew.* Nie wrzaskliwe te dzieci, ani zwadliwe, ani swarliwe. *Birk. Dom.* 148. Aby był nie winopilca, nie coby biiał kogo, ale żeby był skromny, nie zwadliwy, coby miał syny w posłuszeńſtwie. 1 *Leop.* 1 *Tym.* 3, 3, nie swarliwy. *Bibl. Gd.*) Barabas był w więzieniu z zwadliwymi, który był w zwadzie uczynił mężobóyſtwo. *Leop. Marc.* 15, 7, z tymi, co rozruch czynią. *Bibl. Gd.*) - *fig. tr.* Kto nad potrzebę więcéy nie pragnąc na male przestaie, zwadne morza nie rażą go fale. *Zab.* 11, 314, burzliwe, niespokoyne, ſtürmiſch. ZWADZIĆ *czyn. dok.*, zwadzać *ndk.*; *obacz* wadzić kogo, powadzić, waśnić, powaśnić, pokłócić, Händel ſtiften, zuſammenhetzen; (*Rg.* ſvàditi *disjungere*, *abalienare*). Zwadzić drugich, kość rzucić między drugich. *Cn. Th.* 1220. Zwadzić się z kim, powadzić się, *Bh.* ſwaditi ſe, wadjm ſe; *Sr.* 1. hadrupu ſo, cżern zwadu; *Cro.* inadimſze, pregovarjamsze; mit einem in Zank gerathen, Händel anfangen; *obacz* pokłócić się, skłócić się.

ZWAKOWAĆ; *ob.* wakować, zawakować.

*ZWALAĆ, zezwalać, *ob.* *zwolić, zezwolić.

ZWALAĆ *cz. dk.*, tocząc utworzyć, zuſammen walken, wälzend formiren, geſtalten. Ciaſtu dać wykisnąć, potym go w bochenki, iako pięść wielka zwalać, i w piecu upiec. *Syr.* 437, cf. zwalić). - §., Zwalać, powalać, zbrukać, pobrudzić, *Cro.* zavalyávam, zavalyati *uoluo in luto*, beſchlampern, beſchmutzen, beſchmieren. Wybierzesz do téy roboty chłopca, któryby się nauczył, że się gliną rąk zwalać nie boi. *Torz. ſk.* 104. Jeśli zwalasz ręce, to umyiesz ie potym. *Teat.* 35 *c*, 26. -- ZWALCZYĆ *cz. dk.*, *zwalczywać *czetl. et kontyn.*, walcząc zbić, porazić,

zwyciężyć, im Kampfe überwältigen, bezwingen, beſiegen. *Debello* zwalczywam, zwyciężam. *Mącz.* Zenobia króla Perskiego Sapora zwalczyła. *Budn. Ap.* 139. Jozue zwalczył i wygnał Chananeyczyki. *Biał. Poſt.* 145 cf. zwoiować). Zeprzyy Jehowo przepieraiących mię, zwalcz walczących mię. *Budn. Ps.* 35, 1, walcz przeciwko tym, którzy walczą przeciwko mnie. *Bibl. Gd.*) Zwalczyliśmy Rzymiany, a Horacy nas zwyciężył. *Warg. Wal.* 74. Nie mogła żadna postronna moc nigdy zwalczyć Polskiéy korony; zwalczy ią pewnie ten wnętrzny rozterk. *Orzech. Qu.* 105. Szatana Chrystus zwalczył, piekło zburzył, śmierć zwyciężył, i wszyſtko zwoiował. *Dambr.* 527. Twoia boiaźń zaręcza, że cię naymnieyszy zwalczy, mimo twe nagaby. *Przyb. Milt.* 131. Przetoż gdzie siebie nie zwalczysz samego, Będziesz wzgardzony u świata wszyſtkiego. *Grock. W.* 253. - Niezwalczony, nie do zwalczenia, niezwyciężny, unbeſieglich, unbeſiegbar. Weź mię w swą obronę, niezwalczony Panie *J. Kchn. Ps.* 41. Ci to niezwalczone męże, Co się przez bitne wsławili oręże. *Zab.* 16, 139. - ZWALCZYCIEL, - a, *m.*, który kogo zwalczył, der Beſieger; cf. zwycięzca, poraziciel). Jezus skaziciel śmierci, zwalczyciel grzechu. *W. Pſt. W.* 317. - ZWALIĆ *cz. dk.*; zwalać *ndk.* (*ob. wyżéy* zwalać); ciężkiego co obaliwszy zrzucić, herunter wälzen, abwälzen, herunterſtürzen; *Bh.* ſwaliti, ſwaleti, ſwalowati; *Sr.* 1. zwahlu; *Vd.* dolsvaliti (*Vd.* svaliti, = wysiedzieć kurczęta); *Cro.* zavaliti, zavalyújem (cf. zawalić), porushiti (poruszyć); *Rg.* ſvâliti; *Bs* svagljati, ſvaliti; *Rs.* свали́ть, сваливать, взвали́ть, взваливать, скатить, скáчивать, спибить, спибáть (cf. szybować); *Ec.* низвергнути, низвергáти, испровéргнути. Tyfon nie raz się nacisk ziemski zawodzi odwalić, A miaſta i wysokie mury z siebie zwalić. *Żebr. Ow.* 116 *evoluere*). Zwalił z siebie ten ciężar. *Tr.* - Zwalić się z góry na dół, runąć, *Ross.* ували́ться; herabſtürzen, fallen, einſtürzen. Zwalił się dom, most. *Ld.* Rzadka wiara, kiedy lepsze z szali Szczęście się zwali. *Bardz. Tr.* 465; zleci, spadnie, runie na dół). - Zwalić, obalić, wywrócić, umſtürzen, umwerfen. Kto chce zwalić drugiego, sam częſtokroć pada. *Dmoch. Jl.* 2, 175. Lękay się zabóyców, których poſtrzały lada moment zwalić cię mogą. *Teat.* 50 *b*, 92 zabić, tödten, todt hinſtrecken. Gdy kamień czas kruszy, i pług kuty z stali Czas zetrze, samych rymów cios śmierci nie zwali. *Hul. Ow.* 96, nie zgładzi, nie zniszczy). Zwalić kogo z nóg, = obalić go na ziemię, einen umwerfen, auf die Erde niederwerfen, hinſtrecken. Jlekroć był z nóg zwalony, tylekroć żwawszy na nogi powstał. *Pilch. Sen. liſt.* 88. Odebrał taki cios szablą, iż się zaraz z nóg zwalił. *Pam.* 85, 1, 542. Trudno to ieſt do wierzenia, com wytrzymał, gdym był z nóg i z sił zwalony. *Pilch. Sen. liſt.* 408. Ciężko zranieni, ani uciekać, ani się ratować nie mogą; iuż się na nogi wspieraią, iuż z nóg się zwalaią. *Pilch. Sall.* 297. Opilcom naylepiéy smakuie oſtatnie wychylenie ono, które ich z nóg zwala, i opilstwo zpełna dokonywa. *Pilch. Sen. liſt.* 81. Dwa kielichy zwaliły go z nóg, śpi teraz smaczno. *Teat.* 26 *b*, 29, ſie haben ihn um die Füße gebracht, ließen ihn nicht mehr auf den Füßen ſtehen. Co mi to za chwała, wiele brać w się wina? gdy przepiiania twego z nóg zwaleni, senni i rzygaiący wzbraniać się będą, gdy się ieden z całey biesiady oſtoisz?

Pilch. Sen. list. 2, 370. Gdy na lisa głód przychodzi, tedy się zdechłym uczyni, i zwaliwszy się leży, gębę otworzywszy. *Sien.* 287, padłszy, położywszy się, rozciągnąwszy się, **er wirft sich hin.** – Zwalić kogo, zbić mocno, uderzyć tęgo, zadać mu tęgi raz, **einem einen tüchtigen Hieb versetzen.** Konsul zwaliwszy kiiem Turczyna za zniewagę domu swego, wypycha go na łeb. *Pam.* 84, 573. Czyż nie dosyć Wc Panu na tym, żeś mię kiiem zwalił? *Teat.* 30 *c*, 32. Anielka, zamiast żeby mię miała pożywić, zwaliła mię kością z pieczeni ogryzioną w łeb, aż mi guz nabiegł. *Teat.* 22 *b*, 55. – Zwalić co do kupy, narzucić w kupę, **auf einen Haufen hinwerfen, zusammen werfen.** Nie inaczéy wspłonął, iako gdyby kto ognia pod słomę nagrzonął, lubby zażegł w stog zwalone zioła. *Zebr. Ow.* 151. Wiele robot na iedną osobę zwalił. *Tr.* Wszystkie nieszczęścia razem na mnie się zwaliły; boię się, żeby mnie nie zagniotły. *Teat.* 3 *b*, 65. – *Aliter*: Zwalić winę na drugie, *ob.* zgarnąć winę na drugiego, złożyć; *Vd.* krivizo na koga nakladati; *Cro.* nalágam, zmechem na drugoga, **die Schuld auf einen schieben.** Zwalam co na kogo, *auerto culpam in aliquem. Cn. Th.* 1454. ZWALISKO, – a, *n.*, zwaliska *plur.*, rozwaliny, gmachy walące się, urwiska zwalone, rozwalone; ruiny, **hinstürzende Gebäude, Ruinen, Trümmer,** *pr. et fig. tr.* Widziałem zwaliska zamku tego sławnego. *Tr.* Rzym na kilkanaście podzielony mocarstw, z obszernemi zwaliskami część starożytnéy odkazał sławy. *Zab.* 4, 118 *Nar.* U Rzymian na zwalisku obyczaiów, nauki tron cesarzom wystawiły. *Zab.* 7, 20. ZWALISTY, – a, – e; – o *adv.*; snadny do zwalenia, potoczysty, gdzie łacno co ciężkiego zwalić, stoczyć; **herabwälzlich, herabstürzbar; wo man etwas leicht herunter wälzen kann.** Bałwan to zwalisty, bo okrągły. *Tr.* – §., grubo na dół wiszący, **grob herabhängend.** Niedźwiedź ma kudły zwaliste. *Tr.* Niedźwiedź zwalisty. *Pot. Arg.* 209, nieszykownie toczący się, **plump einher wackelnd.** *Subst.* ZWALISTOŚĆ, – ści, *ż.*, **die Herabwälzlichkeit, das Herabhangen.** ZWAŁKOWAĆ; *ob.* walkować, powalkować.

ZWALNIAĆ, ZWALNIEĆ; *ob.* zwolnić, zwolnieć. *ZWANIAĆ; *ob.* *zwonić; *ob.* dzwonić.

ZWANIE; *ob.* zwać. ŻWANIE; *ob.* żuć.

ZWAPNIĆ, zwapniać, *ob.* wapnić; ZWAPNIEĆ, *ob.* wapnieć. *Addas*: Gdy się ciała bez przykładania pracy mechaniczney obracaią w proch, mówimy, że się zwapniaią, i samę czynność nazywamy zwapnieniem, *calcinatio. Krumł. Chym.* 417; **sich verkalken; die Verkalkung.**

*ZWARA, – y, *ż.*, n. p. Za pierwszą zaraz zwarą Pełne gorących sadz ma czeluści. *Pot. Syl.* 398?

ZWARCIE; *ob.* zewrzeć.

ZWARCHAĆ, ZWARCHOLIĆ; *ob.* wartholić. ZWARCZYĆ, ZWARKNĄĆ; *obacz* warczyć. ZWAROWAĆ; *ob.* warować, zawarować, obwarować. *ZWAROWAĆ, *zworować; *obacz* sworować. ZWARTAĆ, *ob.* wartać. ZWARTOGŁOWIEĆ; *ob.* wartogłowieć.

*ZWARTOKĄT, – a, *m.*, ostry kąt, **ein spitziger Winkel.** *Tr.*, *oppos.* rozwartokąt.

ZWARTOWAĆ; *ob.* wartować. *Addas:* Kto często bankietuie, nie wiele xiąg zwartuie. *Cn. Ad.* 376; **durchblättern, durchlesen.** *fig. tr.* Zwartny wszystek łeb twóy, nic téy konsekwencyi nie uczynisz. *Orzech. Qu.* 192 (przetrząśniy). Dla wyśledzenia miasta, i aby ie wyszpiegować a zwartować mógł, posłał sługi swe do ciebie. *Budn.* 2 *Sam.* 10, 3, aby przepatrzyć miasto. *Bibl. Gd.*, **durchspioniren, durchvisitiren.**

ZWARYCZ, – a, *m.*, robiących około soli warzonéy zowią zwarycze. *Nar. hist.* 4, 289; **der Salzsieder, Salzkocher, Hallor**; *ob.* warzyc.

ZWARYOWAĆ *med. dk.*; *ob.* waryować. – §., 2., *verb. activ.*, n. p. Gdyby kto kwartę gwałtem pobrał, albo szafunek iéy prawem przepisany impedyował abo zwaryował., *Vol. Leg*, 3, 68, powaryował, odmienił, zmienił, **verändern, abändern.**

ZWARZYĆ *cz. dk.*, zwarzać *ndk.*, zgotować na ogniu, **zusammenkochen, zusammensieden**; *Slo.* **zwariti, zwarugi**; *Sr.* 1. **swaricz**; *Vd.* svariti; (*Vd.* variti, svarjati, reszvirati, = roztopić); *Rg.* svàriti; *Bs.* svrucchiti, zgriati (cf. zgrzać); *Rs.* взварить, взваривать. Zwarzyć śmietanę, dać iéy się zwarzyć, **die Sahne zusammen rinnen lassen, zusammen fahren lassen.** Smietanka się zwarzyła, **ist zusammen gelaufen, geronnen**; *Rs.* свертнуться, свертываться, свертываться. Od samego ranka Kłócę się; zwarzyła się dwa razy śmietanka. *Niemc. P. P.* 1. – §., zwarzyć liście, zioła, kwiaty, = powarzyć, upałem lub zimnem ścisnąć, świeżości pozbawić, pomarszczyć, **Laub, Blumen, Pflanzen gleichsam verbrennen, welk machen.** Głowa skłoniona, iak róża zbytnim słońcem zwarzona. *Koch. roż.* 111. Róża upałem słońca zwarzona, daie ieszcze poznać, iakiéy rano była piękności. *Węg. Nar.* 1, 194. Kraie zwarzone słońcem. *Teat.* 50, 30. Kłosów szczupłych i zwarzeniem zarażonych. *W. Genes.* 41, 6, wiatrem warzącym zarażonych. *ib.* 41, 27, wysuszonych od wiatru wschodniego. *Bibl. Gd.*, wyschłych od wiatru. *ib.*) W Knidos zimno kwiatów nie zwarza i wiatr się nie sroży, Zefir wonnym rozwiia tchnieniem pączek róży *Szym. Sw. W.* 3. Drzewa straciwszy liść zwarzone śniegiem, Zieloną barwę znow biorą stradaną. *Zab.* 5, 154. Wiatr północny mroźny a zwarzaiący chłodem swym ściska i spaia nasienie, aby nie zbuczniało w ziemi albo nie zwietrzało. *Cresc.* 110. Mróz, który się trafił w nocy przed Wniebowstąpieniem, zwarzył młodą koniczynę, tak iż wszystka zczerniała. *Pam.* 85, 1, 149. Srogi smutek piękność twoiéy twarzy Tak właśnie niszczył, iak mróz, kiedy kwiaty zwarzy. *Teat.* 44 *d*, 14. – Poszedł ztąd, iak zwarzony. *Ld.*, iak powarzony, spuścił z kwinty, **mißmüthig, verstimmt; er ließ die Flügel hangen.** – Tak się wnętrznie skwarzy, tucząc miłość nadzieią, co go pewnie zwarzy. *Zebr. Ow.* 17 *sterilem nutrit amorem*, zwiedzie go, zawiedzie, zasmuci, **sie wird ihn täuschen, ihm fehl schlagen, mißlingen.** – §. 2., zwarzyć żelazo, *ferrum fractum vel ferramenta duo pluraue igne coadunare. Cn. Th.* 1455, żelaza kawałki rozpalone spoić razem. *Włod.*, zlutować; polutować żelazo, **zusammen löthen, zusammen schweißen, anschweißen**; *Crn.* svarim (*Crn.* vareniza, = lutowanie); *Vd.* navariti, privariti, savariti, savarjati, lotati, votati, pervariti, pervarjati, savotiti, sazvirati; *Cro.* varim, varrim, variti, privarújem, (*Cro.* varnicza *ferrumen, gluten*; *Rg.* zavàriti; *Sla.* privàriti; *Rs.* сварить, сваривать, приварить, приваривать, сковать, скую, сковывать, (cf. skuć, kuć). Jak poznać, że stal tyle rozgrzała się, że ią z żelazem zwarzyć, czyli do żelaza można przylu-

łować? *Os. Rud.* 571. Żelazo to ku zwarzeniu się godzi. *Radz. Jez.* 41, 7; kuiący na kowadle mówił: do lutowania to dobre. *Bibl. Gd.)* Zwarzenie żelaza, *Rs.* приварка, сварка. Zwarzony, *Rs.* сварный (*Rs.* наварный tłustością pokryty, 2., przykuty, przekuty). - *Anatom.* Kości się zwarzyły, zwarły, spoiły się, zrosły, die Knochen haben sich verbunden, sind zusammen gewachsen, sind wieder ganz geworden. Stochmal złamki kości zwarza. *Syr.* 993. Stochmal kość w nodze abo żebro na dwoie przełomione zwarza. *ib.* 994, zraszcza, *ob.* zrościć, zusammen wachsen machen.

ZWAŚNIC *cz. dk.*, waśnić, powaśnić, poklócić, zwadzić, zusammen setzen, gegen einander aufbringen, wechselseitig Feindschaft erregen. Zwaśnić się na kogo, = powziąć waśń, gniew, nienawiść, einen Groll gegen jemanden fassen, auf ihn erbittert werden, sich erbittern, erboßen. Widząc bracia, iż ociec więcey Józefa miłował, zwaśnili się nań, a nie mogli z nim mówić łaskawie. *Radz. Gen.* 37, 4, nienawidzili go. *Bibl. Gd.)* Zwaśnili się na mnie ludzie zazdrościwi. *J. Kchn. Ps.* 78. Niewinnego na krzyż przybić dali; uporczywie się na niego zwaśniwszy. *Odym. Sw.* 2, *M m 2 b.* Kupnym gniewem zwaśniony. *Bald. Sen.* 21, udaiący gniew.

ZWĄTLIC *cz. dk.*, wątlić, powątlić, nadwątlić, wątłym uczynić, osłabić, wysilić, naruszyć, nadwerężyć, hinfällig machen, schwach machen, schwächen, *pr. et fig. tr.* Ta woda może pomódz, gdy kto zwątloną pamięć ma, iż prędko zapamiętywa. *Syxt. škl.* 223. Zwątlić się, ZWĄTLEC *niiak. dk.*, stać się wątłym, słabnąć, osłabieć, hinfällig, kraftlos, schwach werden. Zwątlał i obalił się świat, zwątlili się wszyscy ludzie ziemscy. *Budn. Jez.* 24, 4, upadnie ziemia, zwątleie i obali się okrąg ziemski, zemdleią wysokie narody ziemskie. *Bibl. Gd.)*

ZWĄTPIC *med. dk.*, *zwątpiewać *kontyn.*; nadzieię utracić, cf. rozpaczyć; verzweifeln, die Hoffnung verlieren, alle Hoffnung aufgeben; *Boh.* zaufati (cf. zaufać, cf. zuchwalić); *Sr.* 1. jacżwublupu; *Crn.* zágam; *Vd.* sdvojiti (cf. na dwoie), s'dvoyti, odvupati (cf. ufać), ſzagati, zagati, sazagati, ſzviblati; *Cro.* zdvojiti, zdvájam; *Rs.* уныть, унывать, отчаяться, отчаяваться; *Ec.* отнадеждитися. Zazdrościwym iest cudzéy sławie ten, który wszystkiemi niewstydy zmazanym będąc, zwątpił, aby iego imie w potomne czasy miało kiedy być sławne. *Zygr. Pap.* 319. Ciężka z tym bitwa, który o swym żywocie zwątpił. *Gorn. Dz.* 96, który życie swoie ma za stracone). Mistrz zwątpiwszy w sobie, do Kazimierza przyiechał. *Biel.* 414, serce, otuchę straciwszy, er verlor das Herz, den Muth). Zwątpienie, stracenie czyli strata nadziei, serca, otuchy, = rozpacz, das Verzweifeln, die Verzweiflung, das Aufgeben der Hoffnung, die Hoffnungslosigkeit, *Bh.* zaufalost, zaufalstwj (cf. zuchwałość); *Vd.* sdvojeanost, sdvoinost, ſzaglivost, greilhenost, sgreiſhnost; *Sr.* 1. jacżwublnwano; *Cro.* zdvojenje; *Rs.* отчаяніе, отчаянность, нечаяніе, уныность, уныніе. Zwątpiony, o którym nadzieię stracono; *Rs.* унылый; aufgegeben, ohne Hoffnung, wo man alle Hoffnung verloren hat. Z domu wypędzonego, z własnych dóbr wyrzuconego, pogróżek i broni zabóyców unikaiącego, do domu przyięła; gościa swoiego zgubionego iuż i zwątpionego ratowała. *Siem. Cyc.* 32 Miał w domu swym pachołę schorzałe J paralizem ciężko udręczone, A od lekarzów iuż prawie zwątpione. *Odym. Sw. X* 2. Boię się byś żyw został, byś nie był śmiertelny, zwątpiony, *o puer ut sis vitalis metuo. Cn. Th.* 346. Niezwątpionego zdrowia, nie śmiertelny ieszcze. *Cn. Th.* 546. W bardzo złym i zwątpionym razie, goli się głowa i na głowę przykłada się wezykatoryum. *Krup.* 5, 424; (*Bh.* zaufalý, zaufanliwý *desperatus*; cf. zuchwały). ZWĄTPICIEL, - a, *m.*, który zwątpił, nadzieię utracił, der Verzweifler, Hoffnungslose; *Vd.* sdvoinik, ſzagavez; *Cro.* zdvoitel; *f.* zdvoitelicza.

ŻWAWIEC, - wca, *m.*, człowiek żwawy, swinny, żywy, obrotny, ein frischer, rascher, munterer Kerl. Wielkim był żwawcem, kiedy wlazł między kobiety. *Teat.* 36 *b*, 55, *Hor.* 2, 237 *Kniaź.*) Czas, dziki żwawiec. *Zab.* 13, 257 *Nagl.*, pożeracz). *ŻWAWIEDŁO, *Tr.*, *ob.* żwacz, żołądek. ŻWAWOŚC, - ści, *ż.*, żwawość, słowo niższego stylu, wyraża żywą i popędliwą czynność. *Pam. Warsz.* 1, 34 *Lipińsk*, Raschheit, Lebhaftigkeit, Munterkeit, *Bh.* cżilost, *Vd.* shivezhnost, shivezhlivost, shivotlivost, bersnost). - *§; *Bh.* žwawost *garrulitas*; *ob.* *przykład niżéy pod* żwawy, z *Eraz. ięz.* - ŻWAWY, *ŻWAWLIWY, - a, - e; - ie *et* - o *adv.*; Żwawiuteńki, Żwawiutki, Żwaweńki *intensiv.*; - *§., żwawy, zębaty, *canina facundia exercitus*, *loquaciter litigiosus*, *dicax*, *linguatus*, *audax ore. Cn. Th.* 1455, *Bh.* žwawý *garrulus*, *Slo.* žwawý *dicax* (*ob.* żwać o ludziach, *pod* żuć, cf. ożuwca), frisch mit dem Maule, gleich fertig mit der Antwort, von losem Maule. Żaden czas, żadne mieysce nie ma pokoiu przed żwawym człowiekiem, tak że też, choć je, że przez swą żwawość to sobie uczyni, że się niegdy zachłyśnie, że się ledwo nie udawi. *Eraz. ięz. F* 3. Miasto Pawłowych i Piotrowych listów, Akwinasza i Skota mnich i żwawliwe ludzie czytali. *Baz. hst.* 1 *b*. Pan ten tylko o nieczystości myśli, o biesiadach, o błaznach, o ludziach *wszetecznych a z prosta żwawych. *Kosz. Lor.* 123, *ob.* plugawomowny). - §., *Dziś ogólniéy* żwawy, = żywy, chyży, prędki we wszystkiém, swinny, obrotny, frisch, munter, lebhaft; *Boh.* cżilý (cf. czuły); *Cro.* frishko, (*ob.* frysz); *Vd.* shivezhliu, shivotliu, shivezhen, poun shiulenja, bersen, bershen, frutik). W wieku doyźrzałym i wystałym gniew żwawy i silny przewodzi. *Pilch. Sen. Gn.* 218 prędki, ognisty). Ey muszę żwawą pokazywać minę, a w reszcie łgać będę. *Teat.* 30 *b*, 119, dobrą, wesołą, zuchwałą minę). Zwaweńka Jeymość, muszę ia być potulnym. *Teat.* 25, 30, *ob.* zuch). Żwaweńki iest. *ib.* 1, 49. Ta bestyyka żwaweńka iest, muszę z nią trochę potańcować. *ib.* 53 *b*, 56. Żwawo! żywo! chyżo! nuż! ruszay! frisch! vorwärts! rühr dich!, *Slo.* frisko, hore (cf. góra).

*ZWAYCA, *ob.* zwadca, zwadzca.

ZWAŻYC *cz. dk.*, zważać *ndk.*; odważyć wagą, ważąc ciężkości doyść, abwägen, auf der Wage; *Bh.* zwážiti; *Vd.* svagati, povagati). Cokolwiek wydasz, zlicz a zważ, a datek każdy i wziątek napisz. *Leop. Syr.* 42, 7, wydaway pod liczbą i pod wagą. *Bibl. Gd.)* Przędziwo poczesać, potym zważyć wszystko na kamień, oddać dworce; ona to ma na wagi podzielić kmiotownom. *Haur Ek.* 77. Próżno cnota łzy leie, daremno się żali, Widzi Bóg, i na

równéy wszystko zważa szali. *Zab.* 6, 179 *Min.* - §., zważyć co, równą wagę z kim trzymać, równoważyć, iednéy wagi być, etwas aufwiegen, gleiches Gewicht halten. Przyrodzenie we wszystkich swych sprawach stara się o pomiarkowanie między rzeczami, i żeby iedna z drugą iakby zważyła i sztychowała. *Boter.* 2., *Bh.* swažiti, swažowati *deprimere.* - Zważyć co, balancować, ekwilibrować, etwas balanziren, abwägen, wägen. Zważył iesion ogromny, na Hektora cisnął. *Dmoch. Jl.* 2, 269. - Zważyć co, przeważyć, überwiegen; zważyć się, przeważyć się, przechylić się dla ciężaru, überwiegen, überkippen, überschlagen. Charteczka skoczywszy na stół, zważyła się z stolikiem, i nogę złamała. *Teat.* 48 *b*, 14. - §., zważać, uważać, rozważać, baczyć, erwägen, ermessen, erachten. Ale zważ tylko, na co to mnie narażasz! *Teat.* 24 *c*, 80. J nad tym się nam zastanowić zdaie, Choć rada dobra, zważyć kto ią daie. *Zab.* 12, 307. Nic tego nie zważay. *Teat.* 36 *c*, 61, nie uważay, nie dbay, nie stóy o to, achte es nicht). Nie zważaiąc, nie zważywszy, mimo, pomimo, *Vd.* dali, nepovanzhanu, nepoštazanu, neporaitanu, ohngeachtet, ohnerachtet. Jeśli modniś to kupi zwierciadło, a w nim się zważać zechce z pilnością, będzie tam mógł swoie widzieć głupstwo. *Teat.* 49 *d*, 10, uważnie się przeglądać, sobie się przypatrywać). Przebóg, czy się osłyszałem, czy dobrze zważałem? *Teat.* 44 *b*, 57, uważałem, widziałem; postrzegłem). - Nie zważony, *impossib.*, nie do zważenia, nie do zgruntowania, nie do zgłębienia, unergründlich, unermeßlich. Sądy Boskie niezbrodzone i niezważone. *Sk. Dz.* 854.

ZWĄŻYĆ, ZWĄŻEĆ; *ob.* zwężyć, zwężeć. *ZWĘ, zowię; *obacz* zwać. ŻWĘ, żuię; *ob.* żuć, żwać. ZWĘCHNĄĆ; *ob.* zwąchnąć. ZWECOWAĆ; *ob.* wecować, odwecować, powecować.

ZWĘDZIĆ *cz. dk.*, zwędzać *ndk.*, *ob.* wędzić, powędzić; zwiędłym uczynić; beräuchern, im Rauche und Hitze verderben; welk machen, ausdörren; *pr. et fig. tr.* Kapusta ma być pod wieczór sadzona, ile dnia gorącego; bo oparzeliſty czas mdli ią i zwędza. *Syr.* 1115. Jednych zabiie, drugich głodem zwędzi. *Wad. Dan.* 204; *obacz* morzyć, zmorzyć.

*ZWEŁNIEĆ *niiak. dk.*; w wełnę się obrócić, stać się wełniastym, wollig werden. Z zwełniałéy skóry łuska obłazła do znaku, Same ości zostały przy linowym łaku. *Pot. Pocz.* 711.

ŻWER, - u, *m.*, ŻWEROWATY, - a, - e; n. p. Jł powinien się w wodzie rozpuszczać; gdzie części żwerowate osiadaią na dno, a potym prawdziwy ił opada na żwer w postaci mułu białego. *Brzost. Duch.* 117.

ZWERBOWAĆ; *ob.* werbować, zawerbować, powerbować.

ZWERYNO, - a, *m.*, miasto po Niemiecku Schwerin. *Klecz. Zd.* 27; Szweryn, w xięstwie Meklemburskim, nad iezioreṁ Szweryńskim. *Dyk. G.* 3, 31.

ZWĘSZYĆ *cz. dk.*, spąchać co, poczuć iako pies węchem. *Cn. Th.* 1059, zwąchnąć, zwąchać. *Wlod.*, auswittern, ausspüren, ausschnüppern; *pr. et fig.* Pies zwęszył zaiąca. *Tr.* Hołysz zwęszył u babki złoto. *Tr.*

ZWĘŻYĆ, *ZWĄŻYĆ *cz. dk.*, zwężać *ndk.*, węższym uczynić, enger machen, verengen, schmäler machen, schmal machen, verschmälern. Zwężyć się, ZWĘŻEĆ *niiak.*, stać się węższym, schmäler werden. Zwężam czego, wycieńczam. *Cn. Th.* 1455. Zwężenie, wycieńczenie *attenuatio. Cn. Th.* 1299. Rury te były szersze na początku, a ku końcowi coraz bardziéy ścieśnione i zwężone na kształt trąby wywróconéy. *Boh. djab.* 2, 126. Łodź na przodku wąska, w pośrzodku szeroka, na ostatku także zwążona bywa. *Zrn. Pst.* 72. Ziemia zwężona u obu wierzchołków. *Zab.* 2, 28 *Alb.*, wklęśniona). Wyspa ta idzie naprzód szeroko, a potym się zwęża, aż się kończy potym iakby klinem. *Boter.* 119. Jm bardziéy zbliżamy się ku wierzchołkowi pasma gór, tym więcéy zwężaią się doliny. *Stas. Buff.* 195. *Zwęziło się łoże, tak że drugi spadnie, a kołdra też tak wąska, że obudwu zakryć nie może. *Leop. Jez.* 29, 20; *Wuiek. id.*, krótsze będzie łoże, niżby się kto mógł rozciągnąć. *Bibl. Gd.*) - *fig. tr.* zwężyć, ścisnąć, uszczuplić, zwątlić, schmälern, zusammen ziehen, schwächen. Kłodą baranią oraz z potężnemi soki w kocioł wiedma wwaliła; te członków zwążaią. *Zebr. Ow.* 170 *minuuntur*). Pan czartowskiéy mocy zwężył. *Kanc. Gd.* 100, Pan czartowi sił zwężył. *ib.* 153, umnieyszył, skrócił, osłabił.

ZWIAĆ, zwiewać; *ob.* zwionąć.

*ZWIADKI, *ZWIADY; *ob.* wzwiady, wywiady, wywiadki. *Addas:* w zwiady iechać, na zwiady, w szpiegi iechać. *Wlod.*, auf Kundschaft. Bierze z sobą Mentora, iak na nowe zwiadki. *Jabł. Tel.* 83, żeby się czego nowego dowiedzieć). Przez niepotrzebne na coż trudzisz zwiady Umysł, co mnieyszy iest od wieczněy rady? *Hor.* 1, 241 szperanie, Grübeleyen. *ZWIADOWAĆ *cz. dk.*, dóyść wiadomości, zgłębić, dowiedzieć się, ergründen, erforschen, erfahren. Rzeczy mu dał przyszłe zwiadować. *Zebr. Ow.* 65 *scire futura dedit.*

ZWIĄSKA, ZWIĄSKOWY; *ob.* związka, związek, związkowy.

ZWIASTOWAĆ, *wiastować, *wzwiastować, (cf. wieścić, zwieścić, wzwiady) *cz. dk.*; zwiastowywać *czstl.*; *§., oznaymić, opowiedzieć, anzeigen, berichten; *Bh.* zwěstowati; *Vind.* napovedeti, nasnaniti, sasnaniti, osnaniti, osnanuvati, sapoviedati, napoviedati; *Sr.* 1. pšizwewam; *Cro.* nazvesčham; *Rg.* navjêstiti). Poczekay mnie tu maluczko, iedno że te rzeczy zwiastuię oycu swemu. *Leop. Tob.* 5, 9, powiem. 5 *Leop.*, *Bibl. Gd.*) Zwiastowałem mu, co mi się zdało być prawdziwego. 1 *Leop. Jez.* 14, 7, powiedziałem mu. 5 *Leop.*, odniosłem mu tę rzecz, iako było w sercu moiém. *Bibl. Gd.*) Wróciwszy się do króla, wyprawił a zwiastował mu onę wielmożność Symonową, i wszystko co iedno widział. 1 *Leop* 1 *Mach.* 15, 36, powiedział. 3 *Leop.*, odniósł mu one słowa i zacność Symonową. *Bibl. Gd.*) Ty słysząc z ust mych, co mówię, zwiastuiesz im ode mnie. *Smotr. Lam.* 13. Mamyż zwiastować te wszystkie słowa, czy nie? 1 *Leop. Jer.* 36, 16, mamyż królowi opowiedzieć te wszystkie słowa? 3 *Leop.*, zaiste oznaymiemy królowi te wszystkie słowa. *Bibl. Gd.*) Ogień boży ęstąpił z nieba i popalił wszystkie owce i pastuchy, iedno żem się ia wżdy wymknął, abym ci to zwiastował. 1 *Leop. Job.* 1, 16; powiedział. 3 *Leop.*, abym ci oznaymił. *Bibl. Gd.*) *Wiastnię tedy tobie, iż ci ma Pan zbudować dom. 1 *Leop.* 1 *Par.* 17, 10, opowia-

dam. 3 *Leop.*, oznaymiłem ci, żeć Pan dom zbuduie. *Bibl. Gd.*) - Zwiaſtować publicznie, obwieścić, ogłosić, rozgłosić, bekannt machen, verkündigen. Ja zwiaſtuię sprawiedliwość twoię. 1 *Leop. Jez.* 57, 12, objawię. 3 *Leop.*, opowiem. *Bibl. Gd.*) W tym zaiſte zwiaſtowana będzie sprawiedliwość i dobroć twoia Panie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 56, będzie opowiadana. *Bibl. Gd.*) O iakoż piękne są nogi na górach *zwiaſtowaiącego i każącego pokóy, który zwiaſtywa dobro. 1 *Leop. Jez.* 52, 7, który opowiada. 3 *Leop.*, co pocieszne rzeczy zwiaſtuie, i opowiada pokóy; tego, co zwiaſtuie dobre, i opowiada zbawienie. *Bibl. Gd.*) - *Theolog.* Zwiaſtować komu co od Boga, (im Namen Gottes) verkündigen, ankündigen. Anioł zwiaſtował i objawił narodzenie Pańſkie. *Dambr.* 35. Wspomniy sobie na ono, co anioł paſterzom wzwiaſtował, to ieſt, iż się nam narodził zbawiciel. *Zrn. Pſt.* 396. Zwiaſtowanie Panny Maryi, święto zwiaſtowania P. M., die Verkündigung Mariä, Mariä Verkündigung, das Marien Verkündigungs Feſt; *Bh.* zwěſtowanj; *Slo.* zweſtowání B. P. M.; *Crn.* ebéhtènza; *Vd.* obehtenza, (cf. obietnica), obehtniza, osnanenje divize Marie, venahtniza; *Cro.* nazveſchenye Marie; *Rg.* navjèſctenje Goſpîno, naviſctenie Blàxene Gôſpee; *Sla.* blagoviſt; *Rs. Ec.* благовѣщенїе; *adj.* благовѣщенскїй. - Zwiaſtować przyszłość, wieścić, wróżyć, przepowiedzieć, prorokować, vorherverkündigen, wahrſagen, prophezeihen. Królu, ty z daru Feba zwiaſtuiesz przyszłe Grekom rzeczy. *Dmoch. Jl.* 6. Rzekł król do Kalchasa: zawsze ty widzę żeſteś nieszczęścia prorokiem, J nic nie umiesz dla mnie zwiaſtować przyiemnie. *Dmoch. Jl.* 7. ZWIASTUN, - a, *m.*, zwiaſtuiący co, *Cro.* nazvesztitel; *Rg.* navjeeſtnik, naviſtitegl; der Verkündiger. *W rodz. żeńſk.* zwiaſtunka, - i, *ż.*; *Cro.* nazveſztitelicza, die Verkündigerinn. Zwiaſtunka ta nayszybsza z twych posłów skrzydlatych. *Przyb. Milt.* 81, posłanka, Tęcza, Jris.

*ZWIĄZ; *ob.* związek, związka. - ZWIĄZAC, *zwięzać *cz. dk.*, zwiąże *F.*; zwięzywać, *związywać *czstl.*, zwięzuie *Pr. kontyn.*; *Bh.* ſwázati, ſwazi; *Slo.* ſwazugi; *Sr.* 1. zwezuyu, zwezu; *Vd.* svesati, vesati, ukup svesati, sveshuvati, pervesati, zvezûjem; *Bs.* suezati; *Rg.* ſvêzati, ſvexìvati; *Sla.* ſvêzati; *Ross.* связываю, сплотить, сплочивать cf. spleść), (*Rs.* свясти, связать, свяжу, вязу, dziać pończochy, wiązać, dzierzgać); *Eccl.* связать, связую, свяжу, сключить; сключать. Związać części w całość, lub dwie i więcey rzeczy w kupę wiążąc złączyć, połączyć, spoić, zuſammen binden, verbinden, bindend vereinen, verketten, verſchlingen, *pr. et fig. tr.* Co złamanego *zwięzać a opatrzyć. *Rey Pſt.* *E e e* 1. Wſtążka, którą sobie na noc zwięzuię włosy. *Teat.* 20 *b*, 23 zawięzuię, die Haare aufbinden, zuſammen binden. Związać głowę chuſtką. *Tr.*, zawiązać, obwiązać, den Kopf verbinden. Wapno samo nie zwiąże cegły z cegłą, bez przymieszania piaſku. *Kluk Kop.* 1, 308, der Kalk allein bindet nicht die Ziegel. Na twardey drzewa korze, oſtrym raz krzemieniem Związałem własne imię z Temiry imieniem; Codzień tam przybiegałem, aż iednego rana Cyfra była związana. *Szym. Sw. Wen.* 65, w iedney cyfry ciągu powiązałem, ich hatte die beiden Namen in eine Chiffer verſchlungen. Związanie dwu natur do iedney osoby, *unio hypostatica. Birk. Kaz. Ob.*

B 2, cf. zlanie). W tym sztuka umieć związać treść całego wątku, Żeby wszyſtko z iednego płynęło początku. *Dmoch. Szt. R.* 66, pozwięzywać). Dwanaście znaków niebieſkich zowią związania gwiazd. *Solsk. Geom.* 3, 31, konſtellacye, Sternbilder. - §., związać, wiążąc zawrzeć, zawiązać, zamknąć, skrępować, zubinden, zumachen, zuſchließen. Zwiąż teraz worek, żeby się co nie wysypało. *Ld.* - *fig. tr. varie*: Ninay dziecię drogie moie, Niech zwiąże sen oczki twoie. *Groch. W.* 367, zumachen, zuſchließen, verſchließen, ſchließen. We śnie zmysły zewnętrzne są zamknięte, i niby związane; na iawie zmysły zewnętrzne są otwarte i wolne. *Boh. prz. dod.* 32. Wszyſtkie me zmysły są nieiak związane, J w niespodzianych pociechach zdumane. *Paſt. F.* 310. Azaż nie pomnisz, że ieſt związana moc twoia? *Rey Pſt.* *S* 51, skrępowana, określona, ograniczona). Patrząc na potomſtwo z inney żony, a sama się niepłodną i związaną bacząc, płakała. *Sk Zyw.* 2, 32, żywota zamkniętego). Tobiem związał ięzyk, tobie go rozpuszczam. *Sk. Dz.* 323, zamknął mowę, die Zunge feſſeln. Po porodzeniu Jana chrzciciela oycu się nieme uſta i związany ięzyk na chwałę boſką otwarza. *Sk. Zyw.* 425, die gelähmte, gefeſſelte Zunge. Możecie rozwiązać ono troſkliwe a grzechem onym związane sumnienie. *Rey Pſt.* *E e e* 4, obładowane, uciśnione, obciążone, belaſtet, ſchwer beladen. - Związać komu grzechy, nie odpuścić, einem die Sünde behalten, ſie nicht erlaſſen. Pan Chryſtus Św. Piotrowi rzekł: cokolwiek zwiążesz, będzie związano. *Szczerb. Sax.* 43. Tobie dam klucze króleſtwa niebieſkiego, iż cokolwiek tu zwiążesz na ziemi, będzie związano i w niebie. *Rey Pſt.* *E e e* 1. - Związać dowodząc, dowodami przekonać, przeświadczyć, *skonwinkować, mit Gründen überzeugen, convinciren. Przymuszasz mię, abym cię twemi słowy związał, boś mówiła, że.. *Baz. hſt.* 72. Ja ztąd na oſtateczne wiązanie rozumów waszych taki układam dowód. *Bals. Niedz.* 2, 220. - Związać kogo, obowiązać, zobligować, einen verbinden, verpflichten, obligiren. Jdź a pogrzeb oyca swego, iako cię związano przysięgą? *Leop. Genes.* 50. Nie taynoć, iakim mię związał obowiązkiem. *Teat.* 42 *d*, *d* 2. Oświadczeniem swym zwięzuiesz mię wielce. *Teat.* 29 *c*, 13. Miłością zoſtał związany. *Paſt. F.* 21, zniewolony, zjęty). - *§., Przy wielkiey experymencyi nie mnieysza ku panu wierność się w nim związała. *Nies.* 1, 20, zawiązała, ugruntowała, ſich feſtſetzen, ſich begründen. - §., Koń pod nim dwa razy związał się, i nogę złamał. *Mon.* 71, 834, zwinął się, nogi splątał, poplątał, die Füße verwickeln. - §., Sokoł zaiąca związał. *Tr.*, uchwycił, ułapił, mit den Klauen faſſen, feſt halten. - §., związali się z sobą nieprzyiaciele. *Tr.*, natarli na siebie, zwarli się z sobą, zetknęli się, ſie geriethen hart an einander, wurden handgemein. - ZWIĄZEK, - zku, *m.*, ZWIĄZKA, ZWIĄSKA, - i, *ż.*, *ZWIĄZ, - u, *m.*, *ZWIĄZA, - y, *ż.*; *Bh.* ſwazek, zwazček; *Slo.* ſwazek, ſwazek; *Sr.* 1. zwazk, zwozeno (zwazanoſcz *religatio*); *Sr.* 2. ſwěſtk, wiaſk; *Crn.* ſvęſa; *Vd.* vesa, savesa, ves, vesilu, veslei, vesiza, perves, punt; *Cro.* zvezilo, zavèſay; *Dl.* veez, zaveza; *Bs.* sveza, svezaccja, zaveſgaj; *Ross.* связь, звязка, связочка, свертокъ, свертoчекъ. Związek, zwiąska, to czym zwięzuią. *Cn. Th.* 1455; czym do kupy zwięzuią, połączaią, spaiaią, das

Band, Bindeband, die Binde, alles womit man bindet, zusammenbindet. Krzywą związką włosy się pachnąco zdobiły. *Otw. Ow.* 181. Związki sobie i córce swéy z głowy zrzuciwszy, J roztarchane ołtarz mocno obłapiwszy.. *Otw. Ow.* 385. W stawach kości łączą się związkami *ligamenta*, t. i. włoknami mocnemi, białemi, ślnącemi się. *Zool.* 66, wiązadła, Ligamente, Bänder, Knochenverbindungen. - *fig. tr.* związek, związka, krwi, przyiaźni, miłości, spólnictwa, i t. d., das Band der Blutsfreundschaft, der Freundschaft, der Liebe; *Rs.* совокýпность, сообщéнïе, союзъ, соýзъ (*ob.* soiusz); *Ecc.* содвоéнïе, схлючéнïе, совокýпленïе, супружество. Ślub nierozdzielną związską męża i żonę wiąże. *Karnk. Kat.* 276; związska małżeńska nigdy rozwiązana być nie ma. *ib.* 286. Jestże to prawda, że iesteś bliskim póyść w związki z Florysą? *Teat.* 11, 81, pobrać się z nią, pożenić się). Scypio i Leliusz miłości i cnot związskiem spoieni. *Warg. Wal.* 278. Sprzyiaźna skłonność nayprzednieysza iest towarzystwa związska. *Baz. Modrz* 8. Ustaią związki krwi, gdzie związki oyczyzny obowięzuią. *Gaz. Nar.* 1, 395 *b.* Bóg prawdziwy, żywot wieczny, są spięte społem przez związkę iednę. *Tarnow.* 89, spóy, łańcuch, Kette, Zusammenhang. - Związek myśli między sobą, gdy się iedna z drugiéy wywięzuie; cf. zwięzły). Tu nie masz związku, *Rs.* несвязица, нескладица (cf. nieskładnie). - Związek, związka, bycie z sobą związanym, spoionym, połączonym, spiętym, *pr. et fig.*, die Verbindung, Zusammenverbindung, Vereinigung, Verkettung, der Verein. Drugi kształt spoienia kości w człowieku bez ruszania się, nazywamy związkiem, *connexio. Perz. Cyr.* 24. Związki, związy, stawy w ciele, die Gliedergelenke, die Gelenke im Cörper. Oley ten żyłom suchym, związkom, i tym wszystkim częściom, które krwi w sobie nie maią, służy. *Syr.* 437. Goździec od głowy na dół do związów spadaiąc, między błonami guzy robi. *Petr. Wod.* 22. - Kto z trupów i z wilgotnéy massy, W Maiowe, w letnie i iesienne czasy, Tysiąc odmiennych much, gadzin, wywodzi, Zkąd *związ cudowna ich taka pochodzi? *Susz. Pieśn.* 3 *L* 4 *b*, łańcuch, pasmo, szereg ich). Wiecznie iuż trwa ona związka. *W. Pst. Mn.* 71, cf. przymierze, spółka, spółeczność, zjednoczenie). - Związek, = części, lub rzeczy związane z sobą, to co z sobą związano, das Verbundene, mit einander Zusammengebundne; das Bündel, ein Bund. Związek, *fasciculus*, zawiera w sobie tyle, wiele iedną ręką do piersi krzywo przyciśnioną objąć można. *Krup.* 5, 235, cf. snop, cf. garść, przygarść, cf. szczypta). Nic po wymowie, ieśli w każdym związku słów, co Łacinnicy sentencyami zowią, nie będzie znać bystrego rozumu. *Gorn. Dw.* 52. - §. 2., związek krępuiący, zniewalaiący; związki, = więzy, Fessel, Banden, Ketten, przeszkody, Hindernisse. Syn Krezusa przemówił, widząc oyca swego W bliskiém niebezpieczeństwie, niemy z przyrodzenia, Jako się człek zatrzyma mowny od mówienia, Czytamy, że on zaraz przerwał zwiaskę swego Języka. *Groch. W. A* 2, das Band seiner Zunge ward los. Luth). Sen nic innego nie iest, iedno zmysłów wszystkich związek, rzecz średnia między śmiercią a żywotem. *Biał. Pst.* 121, zamknienie, zawarcie, das Verschließen. Chrystus dlatego za nas ucierpiał, żebyśmy od związek piekielnych byli wolni. *Sk. Dz.* 614. Związskami grzechów swych człowiek iest związany. *Zygr. Gon.* 327 *funibus*). Grzechy ludzkie są iakoby związski, którémi się dusze wiążą. *Karnk. Kat.* 214. - *§., związek, zawiązek, zarod, zarodek, der (erste) Keim. Kwiat ma w sobie związek owocu. *Zabł. roz.* 116. ZWIĄZKOWY, - a, - e, od związku, do związku należący, związany, w związku zostaiący, Band =, Bund =, Bundes =; verbunden, verbündet, alliirt. O marszałku związkowym. *Vol. Leg.* 6, 61, konfederacyynym, Conföderationsmarschall. Związkowi, sprzymierzeni, sprzymierzeńcy, die Verbündeten. Niech na móy głos Troianie i związkowi baczą, Wyraźnie wam opowiem dziś co myślę. *Dmoch. Jl.* 187. *ZWIĄZŁY; *ob.* zwięzły. *ZWIĄZUIĘ; *ob.* związać.

ZWIC, zwił, *F.* zwiie *czyn. dok.*; zwinąć, zwichnąć; *F.* zwinie, zwinę *idntl.*; zwiiać *ndok.*; *Bohem.* swjti, swigi, swigeti, swinauti, swinowati; *Sr.* 1. zwihyam rozmadu, zwihyu; *Crn.* svyam; *Vd.* dolsviti; *Cro.* zviti, zvíjam, izviti, izviam, izmotavam (zmotać; *Cro.* zviati, = zginać), zavinuti, zavinulszem, zaviam (cf. zawinąć); *Rg.* svitti, (= *arcuare*); *Bs.* svitti, izviti, smotatti, izmotati; *Rs.* свить, свивать, свернуть, свертѣть, свертывать, скатать, скатывать, скатанный; *Ec.* извиваю; zwiiać, wić w kupę, zusammen winden, zusammen wickeln. Kupersztychy te były zwinione. *Węg. Mar.* 3, 11. Napisał wszystkie te słowa na xięgach zwinionych. 3 *Leop. Jer.* 36, 4, w wiązanych xięgach. 1 *Leop.*, zusammengerollt. Cokolwiek około siebie nalazł, zmiął to i zwinął, i zarzucił, mówiąc, iż tak rozumiem się być nikczemnym prochem, iako ten proch albo wiechtek, który zarzucam od siebie. *Biel. Sw.* 237 *b.* Zwiiam powróz, sznurek, nici, *complico, conuoluo. Cn. Th.* 1457. Węzły w ciele staią się z szczególnego i osobliwszego zwicia fibr nerwowych. *Krup.* 3, 242; cf. związek, związka). Zwiniony iak powróz *conuolutus, vel qui conuolui potest. Cn. Th.* 1457. Zwinienie czego w kręgi. *Cn. Th.* 1457. Kręgi powrozów, zwiiania, koła, zatoki. *Cn. Th.* 316. Zwiiam nici, wiię *glomero. ib.* 1457; zusammenwickeln, aufwickeln. Zwiiać w trąbkę, w kłąb, in ein Tütchen, in einen Knäuel wickeln, winden, schlagen, einschlagen, herum schlagen, herum winden, herum wickeln. Na to słowo móy ięzyk w trąbkę się zwinął. *Teat.* 29, 33. Zwinienie czego w trąbkę *tubulatio. Cn. Th.* 1457. Zwiia się kto w kłąb, *in semet convoluitur, conspiratur. Cn. Th.* 1451, sich zusammen knäueln. Zwiia się wąż, *in spiram se colligit. Cn. Th.* 1457. Wedle zwyczaiu wąż spokoynie się w kręgi zwinął. *Warg. Wal.* 24. Sliski a zwity wąż w rozmaite się kręgi zwiia i rozwiia, spląta się w niewysnowane węzły, kręci się w ogniwa i prządziona rozmaite. *Weresz. Rgl.* 115; zwity wąż, wiiący się, wikiaiący się, sich windend, kreisend, drehend, zusammen schlängelnd). Smok w kłąb niezmierzony zatokiem się zwiia. *Zebr. Ow.* 56, *immensum spiris facientibus orbem cingitur*). Zadumiecie się, gdy was zwiia w kłęby. *Chrośc. Job.* 75; gdy was zbiie, wniwecz obróci, zu Paaren treiben, ins Gedränge bringen. Zwinie się iak wąż w ręku. *Teat.* 43 *c*, 50 *Wyb.*, kręci się iak piskorz, er dreht und windet sich, wie eine Schlange. Skakali i pląsali około posągu, w różne się przeguby zwiiaiąc i wykręcaiąc. *Pilch.*

Pilch. Sen. list 4, 6 składaiąc, sich in verschiedene Biegungen schmiegen, schlängeln, drehen. - Zwinąć chorągwie, proporce, zwiiać żagle, *propr. et fig.* spuścić z tonu, die Fahnen zusammen wickeln, die Seegel einziehen, gelindere Saiten aufspannen. Jako nie zwinie proporców swych tak szerokich, woyna domowa pewna ztąd urośeie. *Birk. ó Ex.* 1; *aliter* zwinąć regiment, woysko, chorągiew', *s* rozpuścić, abszytować, aus einander gehen lassen, laufheben, abdanken, verabschieden. - Zwiiać, zginać, uginać, umbeugen, umwinden. W śrzodek tarczy utrafia; lecz iéy nie przebiia, Znalazłszy odpór, dzida kończata się zwiia. *Dmoch. Jl.* 80. - *fig.* Zwada cię nie utuczy, mądry iedno minie, drugie zwinie. *Pot. Jow.* 27 na bok uchyli, beseitigen. Charakter Francuzki umie się zwinąć i rozwinąć, nadstawić i ustąpić według okoliczności. *Wyrw. G.* 324, ulegnąć, sich bequemen, sich drehen und winden, nachgeben. - Zwinęły się konie, zwinęły się koniom nogi, związały się, splątały się, dem Pferde haben sich die Füße verwickelt. Wpadliśmy w bagno wielkie; konie poczęły się zwiiać, strzelczyk nogę złamał. *Teat.* 19 *b*, 72. Pod nim smukły Arabczyk dla bodzca ostrogi Zwinąwszy się, obali kilku w rynsztok z drogi. *Zab.* 12, 168 *Zabł.* Wspiął wprawdzie nogi ieden i drugi niedźwiedź, tancmistrza niedźwiedzia naśladuiąc, ale zwinął się też pod nie. *Zab.* 12, 93 *Nagł.*, obalił się, upadł). - Zwinąć, zwinąć się, wyśliznąć się, pośliznąć się, ausgleiten. Broń Boże, gdyby krok ten miał nam zwinąć płazem, Los mię smutkiem zabiie, lub ręka żelazem. *Zabł. Zbb.* 67. Trzymay się tedy ręki, a stąpay ostrożnie, By-ć się śliźki nie zwinął krok, stąpiwszy zdrożnie. *Min. ryt.* 1, 282. - Zwichnąć, zwinąć staw, członek, rękę, nogę, *s* wywinąć, wywichnąć, ein Glied verrenken. Stawu zwinienie: naciągniy nogę zwinioną, żeby aż w staw znowu wpadła. *Hipp.* 126. Narzędzia do naciągania nóg lub rąk zwichnionych. *Czerw. Narz.* 37. - *tr.* Zwichnione buntami państwa się wahaią, aż też i runą. *Zab.* 6, 241 wzruszone, wstrzęsione, erschüttert. - §. Zwinąć czego, zbyć czego, uwolnić się od czego, sich wovon losmachen, etwas loswerden, sich loswinden. Ani pierwéy zwinął strachu, niż przyrodzenia. *Zebr. Ow.* 245, *non pavor ante reliquit, quam natura prior*). - §., Zwinąć, zwinąć się, umknąć, wymknąć się, wyśliznąć się, uyść, uciec, entgehen, entkommen, davon loskommen. Drugi czyni i za stryczkiem śluby, By się iak zwinąć od haniebnéy zguby. *Zab.* 15, 363. Wnet z dwóch okrętów ieden w ucieczkę się zwiia. *Przyb. Luz.* 55. Jako Part gruby, gdy z poboiu zwiia, J tył zwycięzcy podawa zelżywy. *Tward. Daf.* 64. Wyrokowi boskiemu żaden zwinąć i uskoczyć nie może. *Krom.* 186. - §., zwiia mi się, cknie abo ckni mi się *Cn. Th.* 1457, kręci mi się na wnętrzu; *Rg.* podviatise tkomu; *Sla.* podvia mi se bljuvati, mir wird schlimm, mir wird übel, mir ist zum Brechen. Trętwieie i coraz bardziéy zwiia mu się na żołądku. *Pot. Syl.* 301. Ach dla Boga, iakże mi się na żołądku zwiia. *Mon.* 71, 402. Zwiianie się na wnętrzu, *nausea*. *Cn. Th.* 1457, (*Vd.* savijenje trebuha, grisha, grisenje, *s* rznięcie wnętrzne), das Uebelwerden, Schlimmwerden, Uebelseyn. Oset biały brzydkość i zwiianie na wnątrzu oddala, wracaniu pomaga. *Syr.* 667. Co na żołądku zwiianie uśmierza, Niech nam wino twa ręka Cekubskie odmierza. *Mon.* 70, 555. - §., zwiiać co na co, worauf abwinden, aufwinden, abwickeln, aufwickeln, abhaspeln, aufhaspeln. Zwiiam na wrzeciono. *Cn. Th.* 1457. Kiedy na swóy kłąb każdy zwiiać będzie, Nie przestrzegaiąc pasma społecznego, Tak na postawę nie dostanie przędze. *Wad. Dan.* 62; cf. na swoie koła ciągnąć). ZWICHŁAC, *s* zwikłać. ZWICHNĄC; *ob.* zwinąć, *pod* zwić.

ZWICHRZYC; *ob.* wichrzyć, powichrzyć.

ZWICZARY. *Birk. Zyg.* 13; *ob.* Szwaycary.

ZWIDZIAŁO się wam co. *Krom.* 460, przywidziało się, lub upodobało się, es hat euch gut geschienen; *ob.* widzieć się, widzi mi się.

*ZWIEDĘ, zwiodę, zwiedzie; *ob.* zwieśdź. ZWIEDLIWOSC, -ści, *ż.*, zwiedzenie, zwyczay zwodzenia drugich, die Verführbarkeit. ZWIEDLIWY, -a, -e; -ie *adv.*, zwodzący, verführerisch. Świata tego zwiedliwe niecnoty. *Leszcz. H. S.* 588.

ZWIĘDŁOSC, -ści, *ż.*, zwiędnienie, uwiędnienie, stan tego co zwiędło, die Verwelktheit, das Verwelktseyn, das Verwelken; *Bh.* uwadlost; *Slo.* uswadlost; *Sr.* 1. zwadwosć; *Cro.* povenyenozt; *Hg.* elfonnyadás; *Rs.* вялость, блеклость. Wyspa ta brzegi ma zaćmione gęstemi lasy; we śrzodku iéy widać nieiaką zwiędłość, która za częstemi ogniami pochodzi. *Boter.* 36; (*Vd.* vedlivost, vedlust, *s* gnuśność). ZWIĘDNĄC *niiak. idntl.*; *ob.* więdnąć, uwiędnąć, powiędnąć; utracić świeżość, krzepkość, verwelken, welk werden, *pr. et fig. tr.*; *Bh.* uwadnauti, uwadlý; *Slo.* swadlý; *Sr.* 1. wjadnu, zwadwé; *Rs.* блекнуть, поблекнуть (cf. blaknąć), вялый. Ta róża, co się z pącza dobywszy czerwieni, J wkrótce zwiędła skwarem w suchy liść się zmieni... *Zab.* 9, 29 *Zabł.* Cześć, bogactwo i sława, To zwiędnie iako trawa. *Kanc. Gd.* 293. Zwiędnienie, uwiędnienie, *amissio vigoris*. *Cn. Th.* 1455. Niezwiędły, *niezwiędliwy*, nie podlegaiący zwiędnieniu, unverwelklich, unverwelkbar. Korona zawżdy świeża a kwitnąca, a nigdy nie zwiędła. *Rey Pst.* *Eee*3. Weźmiecie niezwiędliwą koronę chwały. 1 *Leop.* 1 *Petr.* 5, 4, odniesiecie niezwiędłą koronę chwały. *Bibl. Gd.*) Śmiertelne te są dzieła, ia niezwiędłéy chwały Szukaiąc, pragnę by mnie świat uwielbiał cały. *Hul. Ow.* 93. - *fig.* Nikt z nas nie iest tym w zwiędłéy starości, czym był w kwiecie młodości. *Pilch. Sen. list* 2, 20, w mdléy, wątłéy, bezsilnéy starości, im welken Alter. - *tr.* Drzewo dobrze-zwiędłe, czyli terminem hutnym mówiąc, *szyty. *Torz. škl.* 17, suche, wyschłe, wysuszone). - *Aliter.* Kiedy choroby wnętrzne części piersi zaymuią, płuca albo serce zachwytuią, nazywaią ie zwiędnieniem serca. *Wolszt. bydl.* 19, das Herzgespann, eine Krankheit. ZWIĘDNIC *cz. dk.*, uczynić zwiędłym, *propr. et fig.* welken machen, verwelken lassen; zwiędło czynię, *marcere facio*. *Cn. Th.* 1455. Niespania, zgryzoty, kwiat młodości zwiędniły. *Teat.* 45 *b*, 8.

ZWIEDZIC, *ZWIEDZIEC *cz. dk.*, zwiedzać *ndk.*, *§ *zwiedzieć, *s* wzwiedzieć, dowiedzieć się, doświadczyć, przyyść do wiadomości, do doświadczenia; erfahren, inne werden; *Bh.* zwěděti, zwjm dowiedzieć się, zwjdati dowiadywać się; *Sr.* 1. zwěm *comperio*; *Crn.* svędéti, svęm, svędam, svędujem, *intelligere*, svędu *sagax*, *Vd.* svede-

ti, saftopiti, = postrzedz, doświadczyć, dowiedzieć się; *Vd.* sveduvati, = śpiegować; *Cro.* zvédam, zeznávam *reecio*, *experior*, *exploro* (cf. zeznać); *Cro.* zezvédati *exploro*, *percontor*; *Cro.* pozvédam *inquiro*; *Rs.* свѣдать dowiedzieć się, świadomym się stać). Ukażę ia im tym razem rękę moię, a zwiedzą, że mi imię iest Pan. *Leop. Jer.* 16, 21, sprawię, aby poznali rękę moię, i dowiedzieli się, że imię mnie iest Pan. *Bibl. Gd.*) Będziesz ssać mléko pogańskie, a zwiesz, żeciem ia Pan, który cię zbawiam. *Leop. Jez.* 60, 16, poznasz, iżem ia Pan. *Bibl. Gd.*) Siedm czasów odmieni się nad tobą, aż zwiesz, iż panuie Naywyższy w królestwie Judzkim. *Leop. Dan.* 4, 29. Czytaią podróży, by *wzwiedzieli wszystek świat, gdzie sami nie byli. *Rey Zw.* 5 *b*, poznali, znali, fennen lernen. - §., zwiedzić, z-jeździć, pokresić świat, kraie, *peragrare. Cn. Th.* 1455 cf. schodzić, zeyść, zwędrować, zbiedz; bereisen, besuchen, auf der Reise besehen, kennen lernen, die Fremde sehen; (cf. odwiedzić, nawiedzić); *Vd.* potuvati (cf. *pątnikować, cf. putny), zestuvati (cf. *ście, ścieszka), popotuvati, raishati; *Cro.* putuvati; *Rs.* путешествовать, странствовать (cf. strona, stronić, innostroniec). Chce i wzdłuż i wszersz Egipt cały zwiedzić, A skryte źródła Nilowe nawiedzić. *P. Kchn. Jer.* 120. Wiele zwiedział ziem cudzych i świata. *Prot. Jal.* a 2. Zwiedził świata rozmaite brzegi. *Paszk. Dz.* 55; (cf. Afrykę dzisieysi żeglarze lepiéy *przewiedzieli. *Biel. Sw. C.*) Kto obcych kraiów co zwiedzi, domaki w rozum uprzedzi. *Cn. Ad.* 391. Nigdzie, byś zwiedził wszystek świat, nie naydziesz. *Cn. Ad.* 738. Howards po wszystkich Europy kraiach zwiedzał więzienia. *Gaz. Nar.* 1; 177, odwiedzaiąc examinował, er besuchte und untersuchte alle Gefängnisse. Zwiedzić, obeyrzeć. *Cn. Th.* 1455. Niezwiedzany kray, nietknięty od wędrownika, unbesucht, unbereist. Narody nieznane, państwa Lao i Awa, nigdy niezwiedzane. *Przyb. Luz.* 321. *Germania non nota percognita est*, zjeżdżona, zwiedzona; *non reddas* poznana. *Cn. Th.* 1455. Zwiedzenie kraiów, odwiedzenie, woiażowanie, wojaż, podróż, zjeżdżenie, das Besuchen, Bereisen, Reisen; *Rs.* путешествïе, странствованïе, странство. Roztropnie czynisz, że dalekie przedsię bierzesz podróże; nic bowiem lepiéy iak zwiedzenie cudzych kraiów młodego kawalera wykrzesać potrawi. *Teat.* 7 *c*, 69. - *Górnict.* Zwiedzić kopalnią, Gruben befahren, einfahren, spuszczać się do kopalni za pomocą drabinek, wschodów lub szelek do liny przyczepionych. *Mier. Mscr.* ZWIEDZICIEL, - a, *m.*, ZWIEDZCA, ZWIEDCA, - y, *m.*, dochodziciel, wybadacz, der Forscher, Erforscher, Erfahrer, Prüfer; (*Bh.* zwjdeč; *Vd.* sveduvauz, = śpieg; *Cro.* zvedávecz, *Dl.* zvidar *indagator*; *Cro.* zezvedávecz *perscrutator*). Tacyt, ten głębokości serc ludzkich zwiedziciel. *Zab.* 9, 231, cf. śledziciel, cf. znawca). §., zwiedziciel kraiów, der Reisende, Bereisende, Besucher, Länderbereiser. Tak mniemali niektórzy zwiedziciele kraiów. *Stas. Buff.* 29, *ob.* wojażer). Zwiedziciele Ameryki zgadzaią się na to, że... *ib.* 248. Zwiedzca. *ib.* 266. - *W rodz. żeńsk.* zwiedzicielka; *Cro.* zezvedávka.

ZWIEDZENIE, ZWIEDZIE, ZWIEDZIONY; *ob.* zwieść, zwiedzie, zwiodę. ZWIEIĘ, *ob.* zwionąć, zwiać, zwiewać. *ZWIEKOWAĆ, *ob.* wiekować.

ZWIĘKSZYĆ *cz. dk.*, zwiększać *ndk.*, *ob.* większyć, powiększyć, pomnożyć, vergrößern, vermehren. Jego naymnieyszy dobry niby uczynek przez zwiększaiące śkiełko, zdrożności zaś wielkie przeciwnie uważane i tłumaczone bywaią. *Mon.* 71, 760. Nie pragnę maiątku zwiększyć, bom nie iest ubogi. *Dmoch. Jl.* 129. ZWIĘKSZEĆ *niiak. dk.*, *ob.* większeć.

*ZWIELBIĆ; *obacz* wielbić, uwielbić. ZWIELMOŻYĆ, ZWIELMOŻNIĆ, *ob.* wielmożnić, wielmożyć. *Addat:* Zwielmożnił się Salomon nad wszystkie króle ziemskie bogactwy i mądrością. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 10, 23, uwielmożony iest nad wszystkie. *Bibl. Gd.*, sich verherrlichen, mächtig hervorthun; cf. spanoszyć się.

ZWIEŃCZYĆ *cz. dk.*, zwieńczać *ndk*; *ob.* wieńczyć, uwieńczyć, bekränzen, umkränzen. Wesele mam z żoną swoią sobie, Codzień konwaliiowym zwieńczaiąc ią wieńcem. *Tward. Pasqu.* 53. Zwieńcza mirtem iéy z Zefiry igraiące włosy. *Chod. Gesn. Siel.* 3. - *fig.* Bóg iego czyny zwieńczył, szczęśliwiąc go synem Zdatnym wyrównać oycu i męstwem i czynem. *Przyb. Luz.* 76, ukoronował, pobłogosławił, zdarzył, Gott krönte seine Thaten. - *tr.* Zwieńczyć którą z kim, *zwinszować (*zwienczować), zrękować, zaślubić; (*ob.* wieńczać sobie żonę, wieńczalna żona, wieńczyny); jemanden mit einer zusammen trauen, sie ihm ehelich antrauen. Nakłonić się nie dał, aby go z pomienioną księżniczką ociec zwieńczał. *Stеb.* 19, vermählen, verehelichen. Xiężnę Zofiią Witoldowną Metropolit Cypryan z wielkim kniaziem Wasilem w Moskwie *zwinczał. *Stryik.* 459. Witold poiął drugą żonę, *pierwszéy* żony ciotkę; a gdy im nie chciał ślubu dać biskup Wileński, Kuiawski biskup nieprzystoynie i niebacznie ich zwinszował. *Stryik.* 516.

ZWIERAĆ; *ob.* zewrzeć. ZWIERCAĆ; *ob.* zwiercieć.

ZWIERCIADŁO, *WIERCIADŁO, *ZWIERSCIADŁO, *ZWIERZCIADŁO (*Dudz.* 29), - a, *n.*; Zwierciadełko, Zwierciadłko *zdrbn.*, *Bh.* zrcadlo, zrcádko; *Sr.* 1. špihel, špihelk; *Sr.* 2. glědadło, glědałko (cf. glądać, oglądać); *Crn.* serzâlu, resgled, ogglédâlu, shpegl, ſpegêl; *Vd.* ferzalu, ogledalu, ogledaunik, podubakasnik, ſpigon; *Cro.* zerczâlo; *Bs.* zarçalo, zrriçalo, ogledalo, progledalo, progiedallo; *Rg.* zárzalo, zarzaoze, ogledallo, ogled; *Sla.* ugledało (cf. wglądać) (*Sla.* ſcrcsá, ſtaklo, = śkło); *Rs.* зеркало, зеркальцо (*Rs.* созерцаmи przeyżrzeć, przezierać); *Ec.* зерцáло, (Etym. *żrzeć, *zierać); der Spiegel, das Spiegelchen. Zwierciadła są śkła podkładane, w których się wyobrażenia rzeczy pokazuią. *Kluk. Kop.* 2, 342. Zwierciadło, tafla podlana. *Mag. Mscr.* Zwierciadła metaliczne robią się z mieszaniny metaliczney, która się tak daie polerować, że się w niéy przeyrzeć można. *Kluk. Kop.* 2, 342. Zwierciadło odbiia, wydaie kształty, figury rzeczy przeciw sobie stawionych. *Cn. Th.* 575. Obraz człowieczy, aby się tak *przyrównawał na *wzraz onego, na czyie podobieństwo uczynion, iako zwierciadła ukazuią oblicze albo *podobę każdego. *Eraz. ięz. o.* *Wierciadło. *P. Kchn. Jer.* 402, *Mącz.* Zwierciadło, choć w złoto oprawne, nic nie warte, ieżeli żywéy twarzy we śkle nie ukazuie. *Petr. Ek.* 79. Źli według swéy złości dobrych *mierzaią; złe zwierciadło złą postać wyraża. *Fred. Ad.* 23. Biega ona po kramikach

kupniąc zwierciadłka, bryżyczki, barwiczki, i inne rzeczy świata tego. *Rey Zw. Fff* 2. Teraz piastuy *zwierściadełka, Pilnuy farbiczek mydełka. *Jag. Wyb. C* 2. Nie zwierciadło winno, że przeglądaiący się szpetny; ale szpetność, że się źle wydaie. *Mon.* 72, 342. Po lat pięćdziesiąt każda białogłowa Niechay *zwierściadło stłucze, albo schowa. *Zab.* 13, 351 *Drużb.* U starey baby, co iuż po *zwierściedle, Złość smutek, zazdrość, zostały za meble. *Zab.* 13, 353 *Drużb.* Szpetny niech nie patrzy w zwierciadło. *Bies. roz. a* 4; nie dowiaduy się chłystku, co o tobie mówią, bo się dowiesz żeś nic wart). Slepemu nic po zwierciadle. *Zebr. Zw.* 181. Takiemu pomaga imię Chrystusowe, iako łysemu grzebień, ślepemu zwierściadło, głuchemu piszczek. *Birk. Ex. E* 4 *b.* - *fig. tr. moraln.* Gdy weyrzysz w ludzkie sprawy, iako we zwierciadło, Poznasz, gdzie ć się rumieni, a gdzie ć też nabladło. *Rey Zw.* 29 *b.* Oko, umysłu zwierciadło. *Cn. Ad.* 780, oko wydaie, złe lub dobre obyczaie). - Jak w zwierciadle iakiém widzieć się daie, że państwo Pruskie powstaie pod panuiącym monarchą. *Zab.* 15, 283, iasno, oczywiście, iak na dłoni, sonnenklar, augenscheinlich. Dlatego *speculum Saxonum*, t.i. zwierciadłem Saskiém prawo to zowią, iż służy ludziom, aby prawo swe iako we zwierciedle widzieli. *Szczerb. Sax.* 417. *Wierciadła godne ciębie samo nieba. *P. Kchn. Jer.* 403. Niewiasta ta, zwierciadło znakomitéy cierpliwości. *Birk. Dom.* 71 wzór, wizerunek, przykład). Przykłady w piśmie Św., iako zwierciadła są tobie przed oczy twoie postawione. *Rey Pſ. yy* 2. Wizerunkiem i zwierciadłem wszystkim politycznieyszym narodom, iest Wenecya. *Star. Ryc.* 42. Ci co się przypatrują gwałtownym odmianom u Porty w godnościach i bogactwach, maią przed sobą prawdziwe zwierciadło niestateczności spraw ludzkich. *Klok. Tur.* 94, prawdziwy obraz, *ob.* *konterfet). §. Jak po zwierciedle iak po stole, iak po izbie, równo, gładko, spiegelglatt, spiegelgleich, eben, nicht höckerig. Wszystko morze stanęło równie iak zwierciadło, Żagle próżne od wiatrów, iako prześcieradło Zawieszone, okrętu popychać nie mogą. *Jabł. Tel.* 330, cf. iak ściana, iak mur). §., *tr.* Który chłop na łąkach plastry abo zwierciadła wyrzyna, iak złodziéy bywa karan. *Haur. Sk.* 230; *ib.* 43, goliżny, kahle Stellen, kahle Flecke. ZWIERCIADLANY, - a, - e, na kształt zwierciadła; *Vd.* ogledaliten, ogledalen, wie Spiegel, spiegelig, Spiegel=. Serwis *zwierściadlany Masz WcPan, i figurki piękne z porcelany? *Kras. Sat.* 77 Tafla zwierciadl na. *Bndtk.*, od zwierciadła, eine Spiegeltafel. ZWIERCIADLNIK, ZWIERCIEDLNIK, ZWIERCIADLARZ, - a, *m.*, który zwierciadła robi, przedaie, der Spiegelmacher, Spiegelhändler; *Bh.* zrcadlnjk; *Vd.* ogledalnar, ogledalski delanz, shpiegounishar; *Rg.* zarzalár; *Sla.* vgledalar; *Rs.* зѣркальникъ. Podlać taflę sposobem zwierciadlnika cyną i merkuryuszem. *Mag. Mscr.* - *w rodz. żeń. k.* ZWIERCIADLNICA, ZWIERCIEDLNICA, - y, *ż.*, ZWIERCIEDLNICZKA, - i, *ż.*, kobieta robieniem lub przedawaniem zwierciadeł się trudniąca, die Spiegelmacherinn; die Spiegelmacherfrau. *Tr.* - §., *Mineralog.* zwierciadlnica, Eisenspiegel, kruszec maiący przynaymniéy ieden bok gładki i lśniący się iak zwierciadło; bogaty w żelazo. *Kluk Kop.* 2, 215. ZWIERCIADLNICZY, - a, - e, od zwierciadlnika, Spiegelmacher=. Zwierciadlnicze rzemiosło, = ZWIERCIADLNICTWO, ZWIERCIEDLNICTWO, - a, *n.*, die Spiegelmacherkunst, Spiegelmacherey, das Spiegelmachen. *Tr.* ZWIERCIADŁOWY, ZWIERCIADLNY, ZWIERCIEDLNY, - a, - e, od zwierciadła, Spiegel=, *Rg.* zarzalny; *Vd.* ogledalni; *Rs.* зѣркальный. Zwierciadłowy kamień, *hephaestites, lapis qui speculi vice reddit imagines. Cn. Th.* 1456, der Spiegelstein. *fig.* Uszły zwierciedlne potoki Wstecznym nurtem do opoki. *Zab.* 11, 63, *ob.* zwierciadlany.

ZWIERCIEĆ, *F.* zwierci, zwiercę *cz. dk.*; zwiercać *ndk.*, *ob.* wiercieć; zwiercieć świdrem, gwoździem, powiercieć, przewiercieć, zusammenbohren, durchbohren, *Cro.* zvertávam). *Multiforis* pełny dziur, zdziurawiony, zwierciony. *Mącz.* Zwiercieli nogi moie i ręce moie. *W. Pſ. W.* 2, 18, prześwidrowali, przebili, przedziurawili). - Zwiercieć tramy, dyle, *configere clauis ligneis. Cn. Th.* 1456, spoić, zewrzeć, zczopować, zusammen zapfen, einzapfen, zusammen fügen. - §., zwiercieć co w donicy. *Cn. Th.* 1456, zetrzeć, klein reiben; *fig. tr.* Uderzy piorun w miecz, który w pochwach; pochwom da pokóy, a żelazo w proch zwierci. *Birk. Kaz. Ob. K* 4, rozetrze, pokruszy). On by piorun wszystkie kąty zwiercieć i zbieżeć chce, a naostatek we drwa. *Podw. Wr.* 14, *ob.* kąty pocierać, natrętnie wszędzie uderzyć; *ob.* wszędybył. ZWIERCIPIĘTKOWAĆ; *ob.* wiercipiętkować.

*ZWIEREK, *ob.* zwiorek.

*ZWIERNIA, - i, *ż.*, schowanie, taynik, skarbiec. *X. Kam.*, eine geheime Verwahrung; cf. swiernia.

ZWIERZ, *ZWIRZ, - a, *m.*, wielkie, a mianowicie dzikie zwierzę, ein großes, besonders wildes Thier, *Bh.* zwěř, (howado; cf. owad); *Slo* zwěř; *Crn.* ſvęr, ſvjer; *Vd.* svier; *Cro.* zvęr; *Dl* zvjr; *Bs* zvjer, ſgivina divja; *Rg.* zvjer, xivinina; *Rs.* звѣрь, звѣрище; *Ec.* звѣрь, cf. *Lat.* fera, cf. *Gr.* θηρ, θηρίον, cf. *Ger.* Thier). *Zwierzowie głodni obkarmili się członkami twemi. *P. Kchn. Jer.* 321. Senat go ze wspólnikami zwierzom na pożarcie wskazuie. *Teat.* 46 *d*, 39. Pasować się ze zwierzami; *Ec.* звѣробортствія. Zwierz srogi, wielki *bellua*; zwierz sprosny *bestia*. *Cn. Th.* 1456. - Ogólniéy: zwierze, = zwierzęta, Thiere, *ob.* zwierzę). O w iak różnéy figurze świat zwierze obchodzą, Są bowiem, które prosto w piasku piersią brodzą, I długostayne czołgiem brozdy wyoruią, Są które szybkiem skrzydłem przez wiatr się szybuią i t. d. *Bardz. Boë.* 172. Zwierz czworonogi, dwupłciowy, iaiorodny, żyworodny, ssący i t. d. *Bndtk.* - Iść na zwierz; *wyrzutnia. Kpcz. Gr.* 2, *p.* 125, iść polować na zwierzęta, na zwierzynę, auf die Wildjagd gehen; Wyiechali na zwierz na wyspy morskie. *Papr. Kl.* 109. Król Kazimierz był myśliwiec na *zwirz wielki i mały. *Biel. Św.* 252. Zwierza albo zwierzów pełny, *belluosus. Cn. Th.* 1456, *Slo.* zwěrnatý, co mnoho zwěrj má; *Rs.* звѣрисный. - (ZWIERZAĆ; *ob.* zwierzyć). ZWIERZĄTKO, - a, *n.*, *zdrbn. rzeczwn.* zwierzę; ein Thierchen, Thierlein, kleines junges Thier; *Slo.* zwěratko, zwjrátko; *Bh.* howádko; *Vd.* shivalze; *Sr.* 2. ſwěretko; *Rs.* звѣрокъ, звѣрочикъ, (cf. *zwiorek, *zwierek), скотинка (cf skot); *Ec.* звѣрокъ, звѣрекъ. Zwierzęta zwierzątka rodzą. *Petr. Pol.* 29.

Małe zwierzątko nie da sobie krzywdy czynić, lecz swoiéy wolności broni. *Fur. Uw. G b*, i biedna mucha się broni). Dziecię, póki do lat rozumnych nie przyydzie, Właśnie za przyrodzeniem iak *zwierzątko idzie. *Srot. Kont. B 2 b.* Urznął mu nos i uszy, w klatce go iakby nowe i niezwyczayne zwierzątko długo żywił. *Pilch. Pen. Gn.* 323. Czemu się o cudzy świat tak srodze wadzicie, Wiele naszych poddanych zwierzątek tracicie? *Biel. S. Maj. a iiij b.*, chłopków). Kobieta, iest to zwierzątko trudne do poznania. *Teat.* 55 *b*, 60 cf. stworzenie).

Dalszy ciąg pochodz. *zwierzę, zwierzęcieć, zwierzęcy, *zwierzęcość, *zwierzy, zwierzętokrzew, zwierzętopis, zwierzętopistwo, zwierzętopismo, zwierzyna, zwierzynka, zwierzyniec, zwierzyńcowy, zwierzynny; *świerzopa, świerzopka.* – *Od* zwierzyny *nomen Suerin, Suerinnen, Zuerin; Frenzel in Westphalen Monument.* 2, 2413, cf. *Ger.* Wildstadt, Wildenau.

*ZWIERZCH, *ZWIERZK; *ob.* wierzch, wierzchołek, *Slo.* swrssek, sspic; (*Rg.* na svarhu, napokon, = na koniec *tandem.*) ZWIERZCHNI, – ia, – ie; ZWIERZCHNY, – a, – e; – ie *adv.*, *ZWIERZCHOWNY, – a, – e; – ie *adv.*, *Bh.* swrchni, wrchni; *Sr.* 1. zwérschne, zwérschniwe; *Vd.* everhen, sgorn, nasgorn (cf. górny); (*Cro.* zvèrssen *perfectus*, *Rg.* zvarstan, = doskonały, *Bs.* izvrristan *praestans*;) *Rs.* верхoвный, предержащій, zwierzchni, od wierzchu, od góry, górny, ober=, von oben. Drożdże zwierzchnie, młodzie, robota. *X. Kam.*, Oberhefen. Zwierzchnia suknia; zwierzchnie i spodnie zęby; zwierzchnie pomieszkanie. *Tr.* Miasto to leży w zwierzchniéy Galilei. 1 *Leop. Tob.* 1, 1. – W xiędze Deuteronomium Moiżesz powtarza, co opisał w zwierzchnich xięgach. *Leopol.*, w poprzedniczych, wyżéy poprzedzaiących, weiter oben, in den vorhergehenden, erstern Büchern. – Zwierzchni, wyższy, przednieyszy, mocnieyszy, celnieyszy, górny, höher, stärker, überlegen. Nad *wysokiego* iest *wyższy* drugi, i nad te ieszcze są drudzy *zwierzchnieysi. W. Eccl.* 5, 7, naywyższi, *Superlat.*; wyższy wysokiego upatruie, a ieszcze wyżsi są nad niemi. *Bibl. Gd.*) Którzy mię prześladuią, upadną, nie będą zwierzchnieysi, a bardzo będą pohańbieni. *Radz. Jer.* 20, 11, nie przemogą. *Bibl. Gd.*, nie otrzymaią góry, sie werden nicht die Oberhand bekommen. Bóg zakłada w Syonie kamień on zwierzchni węgłowy. *W. Pſl. W.* 46, główny, pryncypalny, fundamentalny, Hauptgrundstein. Piotra apostoła między apostołami nie według władzy iego większéy, ale według porządku *werchownym i *perwoprestolnym nazywaią. *Fund.* 24, pierwszym, celnym, der erste, vornehmste, angesehenste, *princeps apostolorum*). Ruska cerkiew celebruie uroczystość *werchownych apostołów Piotra i Pawła. *ib.* 24. Głupi czynią się nad drugie ludzie zwierzchnieyszymi abo zacnieyszymi świetną szatą, mnóstwem sług i t. d. *Baz. Modrz.* 72. Zwierzchni, zwierzchniczy, przełożony, nadwładny, vorgesetzt, ober=, oberherrlich, obrigkeitlich. Było wielkie zaburzenie za Fokasa około kościołów Konstantynopolitańskiego i Rzymskiego, który ma być zwierzchnieyszy nad wszystkiemi? *Rey Ap.* 78, który ma mieć zwierzchność, zwierzchnictwo, pierwszeństwo). Nie godzi się, żeby go zwierzchnym panem albo królem zwano, który krzywdy czyni swoim ludziom. *Baz. Modz.* 82, *ob.* zwierzchnik). Zwierzchni panowie, xiążęta, królowie. *Górn. Dw.* 564. Opuścił pana *zwierzchniego swego. *Rey. Pſl. x x* 1 cf. nadolny pan). Trudności te papieżowi, i innym zwierzchnim duchownym prace zadały. *Sk. Dz.* 815, wyższym, przełożonym, = dygnitarzom, dostoynikom, prałatom, naczelnikom). Poddany się swoiéy krzywdy zwierzchnieyszemu skarżyć może. *W. Pſl. W.* 2, 317, naybliższemu przełożonemu, starszemu). – §., zwierzchni, zwierzchowny, powierzchowny, zewnętrzny, niewewnętrzny, von außen, von oben, äußerlich, von draußen. Ludność zwierzchnia znak iest a piątno wnętrznéy dobroci, iak piękny kwiat na drzewie znakiem iest dobrego owocu. *Gorn. Dw.* 409. Białogłowy w piękności zwierzchniéy szczęście pokładaią. *Kotak. W. B* 2. Uwielbiamy śliczność i okrasę twoię nie tak dalece zwierzchowną, iako wewnętrzną duchowną. *Brzow. róż.* 55. Zwierzchowna postawa, abo kształt, z myślą wnętrzną zgadzać się ma. *Baz. Modrz.* 238. Dobra zwierzchne i cielesne. *Petr. Pol.* 8. Troiakie dobra od Boga mamy: duszne, cielesne i zwierzchowne. *W. Pſl. W.* 137. Przez dobra zwierzchnie rozumiem maiętność. *Petr. Ek.* 116. Zwierzchowne ochędostwo niewiaſt, w spleceniu włosów i t. d. *Radz.* 1. *Petr.* 3, 3, ochędostwo ich niech będzie nie ono zwierzchne, w spleceniu włosów i obłożeniu się złotem, abo w ubieraniu się w szaty; ale on skryty serdeczny człowiek, zależący w nieskażeniu cichego ducha. *Bibl. Gd.*; cf. zmysłowy, pod zmysły podpadaiący, sinnlich, sichtbar. Te własności sędziego, sprawiedliwość i wszech rzeczy wiadomość, nie zwierzchowną tylko, coby kto uźrzeć abo usłyszeć mógł, ale wnętrzną, doskonałą, pismo Św. Bogu przywłaszcza. *Wiśn.* 362. Zwierzchowne okazanie. *Baz. Modrz.* 73 powierzchowne). Jako ten związek zwierzchowny J podział szczęścia nierówny, Tak słabą nicią związany, Może trwałym być zwany? *Dar. lot.* 5; na oko, pozorny, bloß scheinbar. Niektórzy sakrament Święty przyymuią tylko zwierzchnią sprawą, to iest usty. *Karnk. Katch.* 190. Pan nie tylko na trędowatego weyrzał, ale się go też dotknął, *zwirzchownie przez to dawaiąc znać, iż się żadnym nie brzydzi. *Zrn. Pſl.* 65 *b*, oczywiście, wyraźnie). Niedosyć zwierzchnemi uczynkami chwalić Boga. *W. Pſl. Mn.* 301. Niedosyć przykazania zwierzchnie chować, nie zabiiać i t. d., ale trzeba wolnym być od każdéy złéy pożądliwości. *W. Pſl. Mn.* 301, literalnie). Mało pomogą zwierzchowne nauki, jeżeli duch Św. serca nie dotknie. *W. Pſl. W.* 22, cf. bliktry, scheinbare, glänzende Kenntnisse. Kto zwierzchnie sądzi, pewnie się oszuka. *Kras. Mon.* 38, z powierzchowności, z pozoru, nie zgruntu, nach dem Äußern, oberflächlich. ZWIERZCHNICA, – y, *ż.*, część wierzchnia, powierzchnia, die Oberseite, der Obertheil, die Außenseite, der Außentheil. Zwierzchnice, pod którem ukrywa się ruda naylepsza. *Os. Zel.* 32 (*Bh.* swrchnice pierzyna zwierzchnia). – *Zwierzchnica, *Zwierzchniczka, – i, *ż.*, przełożona, starsza, die Vorgesetzte, die Aelteste. ZWIERZCHNICTWO, – a, *n.*, urząd zwierzchnika, zwierzchność, przełożeństwo, pierwszeństwo, starszeństwo, naczelnictwo, die Oberherrschaft, Oberherrlichkeit, Lehnsherrlichkeit, das Oberamt. ZWIERZCHNICZY, – a, – e, od zwierzchnika, od zwierzchnictwa, od zwierzchności, oberherrschaftlich, obrigkeitlich, Vorgesetz=

ten =, *Bh.* wrchnostenstý; *Vd.* oblasten, oblastnishen, oblastniski; *Ec.* преобладающїй, предержащїй, верьховную власть имѣющїй. ZWIERZCHNIK, - a, *m.*, zwierzchni przełożony, starszy, zwierzchność maiący, der Vorgesetzte, Oberaufseher, Oberbeamte, Oberherr, Oberlehnsherr, *Bh.* swrchnjk wyżnik; *Vd.* priedpostaulenik, nadstaulenik, predstoinik, vishnik, premoshnik). Biada, kiedy ich groźny zwierzchnik drzymiących zaskoczy. *N. Pam.* 12, 371. Należało do Polaków xięstwo Halickie, iako zwierzchników. *Nar. hst.* 4, 185; *ib.* 4, 127, *ob.* lenny pan, cf. lemán). Swych zwycięzców za swe zwierzchniki uznaie. *Przyb. Luz.* 303. Płacić będą zwycięzcom dań tych krain ziomki, J za zwierzchników, Luza uznaią potomki. *ib.* 50. ZWIERZCHNOŚĆ, - ści, *ż.*, (*Bs.* izvrrisnóst, izversnóst *praestantia*; *Cro.* zvérsenoszt, *Rg.* svarsnos *perfectio*, *apex*); zwierzchna strona, powierzchnia strona lub część, das Obere, die Oberseite, die Außenseite. *Superficies* może być rzeczona zwierzchność, t. i. szerokość bez miąższości. *Grzępsk. G. C.*, powierzchnia, die Oberfläche; *Sr.* 1. zwérschnosc, werchownosc, werschnosc. Zdróy wychodził z ziemi, odwilżaiąc całą zwierzchność iey. *Leop. Gen.* 2, 6, odwilżał wszystek wierzch ziemi. *Bibl. Gd.*) - Zwierzchność, powierzchność, pozor, pozorność, zewnętrzna strona, die Außenseite, Oberfläche, der Schein. Trzeba sięgać do serca, zwierzchność mię nie zwodzi. *Dmoch. Szt. R.* 77. - Zwierzchność, pierwszeństwo, celność, góra nad kim, die Oberhand, Obermacht. Tego dnia nieprzyiaciele nadziewali się mieć zwierzchność nad żydami; przyszła rzecz przeciwna, iż żydowie mieli zwierzchność nad nieprzyiaciołmi swemi. *Radz. Ester* 9, 1; spodziewali się nieprzyiaciele żydowscy panować nad niemi, a panowali żydowie nad tymi, którzy ich mieli w nienawiści. *Bibl. Gd.*) Biskup ten, człowiek poważny, i między kardynały zwierzchności wielkiey. *Krom.* 262, *magnae autoritatis*, znaczenia wielkiego, wagi wielkiey, von großem Gewichte, großem Ansehen, großer Bedeutung. Wzięliśmy sobie mężczyzni iaką zwierzchność nad białemi głowami, i chcemy, aby iedneż grzechy nam były powszednie i czasem ku chlubie, a im za śmiertelne. *Gorn. Dw.* 266, prerogatywę, preferencyą, przewagę, pierwszeństwo, Vorzug, Uebergewicht. Zwierzchność nad kim, zwierzchnictwo, rząd, państwo, przełożeństwo, starszeństwo, die Oberherrschaft, Herrschaft, Oberherrlichkeit, das Oberamt, die Oberämtlichkeit, das Amt eines Vorgesetzten. Zwierzchność, rząd daie komu nad czym. *Cn. Th.* 1456. Zwierzchność mam nad czym, przełożony iestem. *ib.* Zwierzchności zażyć, dobyć, *potestatem magistratus exserere. Cn. Th.* 1456. Jako chce, tak może nad nim używać *zwierzchności swoiey. *Rey Psl. kkk* 2. Każdy człowiek musi być w podległości czyiey, i mieć w swoiey zwierzchności kogoś. *Żabł. roz.* 56, mieć kogo nad sobą, i mieć kogo pod sobą; dependować i mieć od siebie dependuiącego). - Syn człowieczy ma tę zwierzchność, odpuszczać grzechy na ziemi. *Radz. Mark* 2, 10, ma moc na ziemi grzechy odpuszczać. *Bibl. Gd.*, ma tę władzę, er hat die Macht, die Gewalt. - Zwierzchność rządowa, rząd ustanowiony, die Obrigkeit, *Bh.* wrchnost; *Crn.* gosposhena, gosposna (cf. *gospod, cf. hospodar); *Vd.* gosposhina, oblastnia, oblastvu, poglavarstvu, smoshnost (cf. możność); *Sr.* 1. hußołnosć (cf. wysokość). Od zwierzchności, WcPana tu aresztuię. *Teat.* 45 *b*, 91, imieniem zwierzchności, na rozkaz, lub za rozkazem zwierzchności, von Obrigkeits wegen. Za pozwoleniem zwierzchności, mit Erlaubniß oder Bewilligung der Obrigkeit. Oświadczył aktor, iż z rozkazu zwierzchności, inna sztuka mieysce zapowiedzianey zastąpi. *Gaz. Nar.* 1, 275. - Zwierzchność *collect.*, zwierzchniki, die Obrigkeitspersonen, obrigkeitlichen Personen. Rzymianie odmieniali często zwierzchność w prowincyach. *Klok. Turk.* 92.

*ZWIERZCIADŁO, *ob.* zwierciadło.

ZWIERZĘ, - ęcia, *n.*; zwierzę wszelakie *animal.*; zwierz, zwierz dziki *fera. Cn. Th.* 1456, ein Thier, das Thier; *Bh. et. Slo.* zwjře; *Sr.* 1. zwěřo, swierio; *Sr.* 2. swéré; *Rg.* zvjerce, zvjerza; *Cro.* svinche (*ob.* żywocina), govedo; *Sla.* xivena; *Vd.* shivalu, shival, shivenina; *Rs.* скотъ, (*ob.* skot), звѣрїе. Zwierzęta są ciała organiczne, które żyią, czuią, i samowolnie się poruszaią. *Zool.* 1. Powszechność żyiących stworzeń nazywa się królestwem zwierząt, das Thierreich; pod imieniem zaś zwierzęcia zamykaią się wszystkie od człowieka aż do nayostatnieyszego zwierzęcia. *Kluk Zw.* 1, 23. Zwierzę, dzikie zwierzę, ein wildes Thier (cf. bestya). Niemasz gorszego zwierzęcia na świecie nad człowieka. *Boh. Kom.* 2, 14, cf. człowiek człowiekowi wilkiem). W mocy człowieka iest, abo naśladuiąc zmysłów, zostać zwierzęciem, abo naśladuiąc rozumu, zostać aniołem. *Gorn. Dw.* 406, *ob.* zwierzęcieć, bestwieć). Wszakoż i w zwierzętach ten srogi gniew ieszcze wżdy umiarkowańszy iest, niźli w tym szlachetnym zwierzęciu, co go człowiekiem zowią. *Wer. Rgl.* 125. Mysz słusznie zwierzęciem zowią, bo acz z człowiekiem w domu *bydli, wszakże, iż się ludzi chroni, tedy dzikość zwierzęcą okazuie. *Sien.* 278. Kot abo kotka, zwierzę i *bydlę roztropne; albowiem są leśne i domowe; domowe słusznie bydlę nazwane, leśne zwierzęciem; oboie myszy nie cierpią. *Sien.* 278. *ZWIERZĘCIEĆ *niiak. ndk.*, zzwierzęcieć *dk.*; stać się zwierzęcym, dzikim, = bydlęcieć, bestwieć, leśnieć; *Ec.* звѣрюся, звѣрствую, zum wilden Thiere werden, viehisch werden, verwildern. Pilność, ćwiczenie, zwyciężyły w nich wrodzoną złość, bez którey by snadź ludzie zdziczeli a zzwierzęcieli. *Stryik. Gon.* C 3. (*Ec.* verb. activ. звѣрю, звѣрѣмъ творю, *Gr.* θηριόω *zwierzęcić kogo, bestwić go). *ZWIERZĘCOŚĆ, - ści, *ż.*, dzikość zwierzęca, bestyalstwo, zbestwiałość, nieludzkość, Thierheit, Viehischkeit, viehische Wildheit; *Bh.* howadnost, howadstwj; *Crn.* shivinstvu, sverijashenost; *Bs.* zvjerstvo, sgivinstvo; *Rs.* свирѣпость, свирѣпство, свирѣпїе, скотство; *Ec.* звѣрство, свирѣпость, свирѣпость, свирѣпство, дичина, растѣнїе лѣсное. ZWIERZĘCY, - a, - e, od zwierząt (*ob.* *zwierzy, - a, - e); Thier =, Vieh =, thierisch; *Bh.* zwjřecý, howadný, howadský; *Sr.* 1. zwěracé; *Crn.* sverijashke, shivinske; *Vd.* shivalski, shivalni, shivinski, sverinski, sverski, sverni, sverjashki, diuji; *Cro.* zverinszki, svinszki; *Rg.* zvjerski, zvjerni; *Rs.* звѣриный, скотскїй; *Ec.* скотїй, скотенъ (*ob.* skotny). Ziemia zwierzęca, *humus animalis*, staie się z gniiących tylko zwierząt. *Kluk Kop.* 1, 247. Zwierzęce koło na niebie,

zodyak. *Otw. Ow.* 50, *ob.* zwierzyniec niebieski). Zwięrzęca abo wieczorna gwiazda. *Syr.* 336, zwierzynka; *Bh.* zwjřednice, zwjřetnice, *Hesperus*: wieczernica; der Abendstern. - Zwierzęcy, dziki iak zwierzęta, bydlęcy, bestyalski, zbestwiały, zdziczały, cf. leśny, thierisch, viehisch, wild, verwildert; *Rs.* звѣровидный, свирѣповатый. Zwierzęcy człowiek nie poymie tego, co jest z ducha. *Mon.* 76, 308, *Rg.* zvieraz *vir belluini moris*, cf. zmysłowy, zmysłny). Musi to koniecznie wprzód być na myśli, co wychodzi przez usta; bo inaczéy toby się mówiło nie po ludzku, ale po zwierzęcu. *Mon.* 74, 142, *Rs.* свирѣпо. *ZWIERZENIEC; *ob.* zwierzyniec. ZWIERZĘTA; *ob.* zwierzę. ZWIERZĘTOKRZEW, - u, *m.*, ein Zoophyt. Zwierzętokrzewy, *zoophyta*, robaki maiące w sobie coś wspólnego zwierzętom i krzewom. *Zool.* 86; *ib.* 18; *adj.* zwierzętokrzewowy, Zoophyten=. ZWIERZĘTOPIS, - a, *m.*, zoolog, trudniący się historyą naturalną zwierząt, der Zoolog. ZWIERZĘTOPISMO, - a, *n.*; część historyi naturalnéy, zawieraiąca naukę o zwierzętach, zowie się zwierzętopismem. *Zool.* 1., zoologiią, die Zoologie, Thierbeschreibung; *adject.* zwierzętopiski, zwierzętopisarski, - a, - ie, zwierzętopisny, - a, - e; zoologiczny, zoologisch. *ZWIERZOBOYCA, - y, *m.*, *Ec.* звѣроубійца, zabiiacz zwierza; der Thiertödter. ZWIERZOGROMIEC, - mca, *m.*, *Ec.* звѣросвязникъ (cf. związać), der Thierbändiger. Zwierzogromiec Amykus. *A. Kchn. W.* 266. *ZWIERZOJADACZ, - a, *m.*. *Ec.* звѣроядецъ, iadacz zwierza, der Thieresser; *ZWIERZOJEDZ, - i, *ż.*, *ZWIERZOJEDZTWO, - a, *n.*, iadanie zwierza, das Thieressen. *§ *passive*: *Ec.* звѣроядина, скотина, кою звѣрь поврєдиль, zajedzenie, zagryzienie od zwierza; *adj.* звѣроядинный, zaiedzony od zwierza. *ZWIERZOKARMICIEL, - a, *m.*, karmiący, chowaiący zwierzęta, *Ec.* звѣропитатель, der Thiernährer, Thierfütterer, *w rodz. żeńsk.* zwierzokarmicielka. ZWIERZOKRESOWY, *ob.* zwierzyńcowy, zodyaczny. ZWIERZOŁOWNY, - a, - e, łowiący zwierze, *Rs.* звѣроловный; *Ec.* звѣрохищный *zwierzochwytny; thierfangend, thierjagend. Ubrawszy się iak zwierzołowna Dyana, gotowała się na drugie wyyść łowy. *Tr. Tel.* 122. ZWIERZOŁOWSTWO, - a, *n.*, łowienie zwierza, polowanie na zwierze, die Thierjagd, der Thierfang, *Rs.* звѣроловство. *ZWIERZY, - a, - e, od zwierza, cf. zwierzęcy, Thier=, von Thieren, besonders großen wilden Thieren, auch im allgemeinen, Thier=, Thierisch, animalisch. W te wody, gdyby iady zwierze i wężowe, J blade z skał Dykteyskich cesarz kuczmerkowe, Rzucił iawnie trucizny, z chęciąby ie pili. *Bardz. iLuk.* 60.

ZWIERZGNĄC, zwierzgać; *ob.* wierzgnąć.

ZWIERZYC komu czego, co, *cz. dk.*, zwierzać *ndk.*; powierzyć mu co, einem etwas anvertrauen; *Bh.* swěřiti; *Slo.* swěrugi; *Vd.* navupati, dosavupati (cf. zaufać), perporozhiti (cf. poruczyć), sarozhiti (cf. zaręczyć); *Cro.* zaufati; (*Rs.* свѣрять, свѣрить sprawdzić, znieść, zweryfikować; свѣреніе, свѣрка weryfikacya; свѣриться, свѣряться zapewnić się, przeświadczyć się). Z łakomstwa kupiec swego zdrowia zwierzył wiatrom i wodzie. *Klon. Fl. C* 1 *b.* Zwierzona rzecz iest, gdy co komu do schowania dadzą albo zwierzą, czego on używać nie ma, a płacić iéy też nie powinien, ieśli zginie, wyiąwszy by iakokolwiek onéy szkody winien był. *Szczerb. Sax.* 323. Podziś wiele na to ludzi żałnie, iż wielkim przyiaciołom swoim taiemnic zwierzali. *Eraz. ięz. K. b.* Sekret zwierzony zamykay pieczęcią. *Zab.* 13, 345 *Drużb.* - *Naywięcey zaimkowo*: Zwierzyć się komu czego, powierzyć mu spuszczaiąc się na iego wiarę czyli wierność; n. p. Zmiłuy się panie nad owcami, któreś nam porucził a zwierzyłeś się ich nam, nie inaczéy iako własnéy duszy. *Baz... hſt.* 294. Gdy się Pan zwierzy szafarzowi pieniędzy swych... *Petr. Pol.* 179. Wolał się swego zdrowia zwierzyć dobremu człowiekowi, niż obronnemu mieyscu. *Budn. Ap.* 95. Zwierzę ci się iednéy rzeczy, ale musisz mi przyrzec, że przed nikim tego nie powiesz. *Teat* 37, 167. Oczy pierwsze poselstwa cicho sprawowały, A serdecznych taiemnic sobie się zwierzały. *Papr. Kl.* 24 *z Jana Kochan.*) - Zwierzyć się komu, polegać na iego wierności, oddać mu się całkiem, sich einem anvertrauen, vertrauungsvoll hingeben. Nie zwierzyć się komu, iest-ci nie dufać mu, nie znać go za przyiaciela, społeczności z nim nie mieć, nie znać go za swego, i za takiego, któryby mu uprzeymie też dufał. *Wiśn* 302. Skryci być możemy przed cudzemi; bliskim naszym w wielu się rzeczach zwierzać powinniśmy. *Siem. Cyc.* 130. Chcąc do Koryntu powrócić, wybrał sobie okręt i żeglarze z Koryntu, zwierzaiąc się im, iako ziomkom swoim. *Ezop.* 50. Dobra iest zwierzać się nie wielu, a lepsza nie zwierzać się nikomu. *Teat.* 29 *c*, 18, cf. *fide, sed cui vide*). Nie zwierzay się nikomu, gdy o pożytek idzie. *Rys. Ad.* 50.

ZWIERZYNA, - y, *ż.*, właściwie mięso zwierzęce, lecz osobliwie dzikich leśnych zwierząt, eigentlich Thierfleisch; besonders aber von wilden Waldthieren, Wildpret (Wildfleisch); *Bh.* zwěřina, diwočina, (*ob.* *dziwe mięso); *Slo.* zwěřina; *Sr.* 1. zwěrina; *Sr.* 2. swerina; *Crn.* dovjina, *Vd.* sverinſku meſu, sverina, sverenina, diujazhina, divjina; *Cro.* zverina, divjachina, divjak; *Sla.* lovina (cf. łów), divjacſina; *Rg.* divjacinna, divjác; *Rs.* мясо дикаго звѣра. Zwierzyna, *caro ferina*. *Cn. Th.* 1456. Zwierzyna, lubo nie tak posilna, jak mięso domowych zwierząt, przecięż strawnieysza iest. *Kluk. Zw.* 1, 419. Wszelka zwierzyna, na misę chce korzenia, po obiedzie wina. *Pot. Pocz.* 421. Lepiéy się maią na Piątkowych rybach, niż na Niedzielnéy zwierzynie. *Sekl.* 13, lepiéy iedzą z postem, niż z mięsem). Bydlę, które Tatarom zdechnie, to sobie za osobliwszą zwierzynę maią, powiadaiąc, że to sam Bóg zabił. *Bielsk.* 573, za smaczną pieczenią, specyał, Wildpret, Leckerbissen. Łakomy, skąpy, i świnia, iest to po śmierci zwierzyna. *Cn. Ad.* 421, dobry kąsek). - Zwierzyna (żyiąca), zwierz w lasach dziki, na którego dla mięsa poluią, nawet i ptastwo dzikie, *Bh.* diwočina; *Crn.* ſvérina, ſverijazhèna; *Vd.* pretnina, pretnu divje, pretna divijna, bildbrat, divija shivina, svier, sverina, sverze, sveriniza, sverjazhina; Wild, Wildpret in den Wäldern, wilde essbare Thiere. Wsiadłszy na koń, iedzie na myślistwo, aby mógł tego dnia iakąkolwiek zwierzynę ułowić, i swoią ręką zabić, lubo też inną bestyą iaką drapieżną. *Star. Dw.* 55. Które ptastwa są smaczną zwierzyną? *Chmiel.* 1, 620. - Mięso świszczów bardzo zwierzyną cuchnie. *Zab.* 12, 196, cuch ma

iak zwierzyna, riecht nach Wild. – §., zwierzyna, rzadka rzecz, wielka *rarytas, etwas sehr Seltnes, eine große Seltenheit. Dom znaleźć, wielka w całéy Grecyi zwierzyna, Gdzieby męża lub brata, lub nie zabił syna. *Morszt.* 283. Młynarz nieumączony, zwierzyna. *Rys. Ad.* 41. Stok iakiś, zwierzyna to w Afryce. *Pot. Arg.* 689. Bardzo u nas grosz zwierzyna. *Rey Zw.* 234 *b.* Lecz powiedz, nie oni wszyscy źli; niech będzie dziesięć dobrych – ach! wielka zwierzyna! *Pot. Arg.* 101. *ZWIERZYNIARZ, – a, *m.*, przedaiący zwierzynę, der Wildpretshändler; *w rodz. żeńsk.* *zwierzyniarka, *Bh.* zwěřinařka. ZWIERZYNIEC, *ZWIERZENIEC (*Hub. Wſt.*), – yńca, *m.*, gay na zwierzynę, der Thiergarten; *Bh.* zwěřinec; *Vd.* sverinſki vert, sverinishe, verinjak, svernjak, sviernjak, obora; *Crn.* obóra, (cf. obora); *Cro.* zvernyák; *Rg.* zâtvor od xivînaa; *Rs.* звѣринецъ. Zwierzyniec, ogród, gdzie zwierzęta rozmaite chowaią. *Mącz.*, *leporarium*, *ob.* zaięcznik). Mieysce, do którego ułowione zwierzęta żywo się puszczaią i chowaią, iest zwierzyńcem. *Kluk. Zw.* 1, 408. Zwierzyniec zowią, gdzie ielenie, łanie, sarny i t. d. *Crcsc.* 571, *Jag. Wyb. a* 3. J lasy za zwierzyńce poczytuią się, gdy tak chce pan lasu. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 101. Kazimierz W. pod Krakowem ogród nad Wisłą założył, rzeczony zwierzyniec. *Biel. Sw.* 220 *b.* – §., zwierzyniec niebieski, pas niebieski, koło zwierzęce, zodyak. *Otw. Ow.* 50; *Wyrw. G.* 42; *Slo.* otrſlet nébeſkí; *Vd.* sunzhni pot, obrozh ali pafs dvanaiſt nebneh snaminj; *Ec.* знаконо́сецъ *znakonosz). Zwierzyniec, pas na niebie dwadzieścia stopni szeroki. *Sniad. Jeo.* 99. Ten pospolicie iest obyczay Bogów, Mieścić wysłużonych na zwierzyńcu w niebie. *Zab.* 14, 171. ZWIERZYŃCOWY, – a, – e, od zwierzyńca, Thiergarten-; Zwierzyńcowy dozorca; *Bh.* obornjk; *Vd.* sverinjar, sverinſki vertnik; der Thiergärtner; *Rs.* звѣровщикъ. – §., Zwierzyńcowy, od zwierzyńca niebieskiego, zodyaczny, *ZWIERZOKRESOWY, Thierkreis-. Światło zwierzyńcowe, będące między gwiazdami zodyaka. *Sniad. Jeo.* 332, światło zwierzokresowe, *zodiacale. Hub. Mech.* 521. ZWIERZYNKA, *ob.* zwierzęca gwiazda. ZWIERZYNNY, – a, – e, od zwierzyny, *Crn.* ſverinske (cf. zwierzęcy), *Cro.* zverínſzki, Wildpret-, Wild-. W łowiech zwierzynnych się kochaią. *Paszk. Dz.* 123, na zwierzynę). Wołyńska kraina lasy zwierzynnemi i ieziorami rybnemi napełniona. *Gwagn.* 328, obfituiącemi zwierzyną, reich an Wildpret. Zwierzynny złodziéy, der Wilddieb, Raubschütz; *Bh.* pytlák, pytlák, *f.* pytlářka, pytlačka (cf. pytel); (*Bh.* pytlačiti, pytlačiti zwierzynę cudzą strzelać; cf. pytlować).

ZWIESĆ, Zwieźdź (*distingu.* zwieźć), zwiódł, zwiodły, zwiedli; *F.* zwiedzie, *zwiedę, zwiodę *cz. dk.*; zwodzić *ndk.*; *Bh.* ſweſti, ſwedl, ſwedu, (*Bh.* zwéſt ſe, zdařit ſe zdarzyć się; zwedený dobrze wychowany; zwedenoſt dobre wychowanie); *Slo.* ſwéſti, (*Slo.* ſwodjm *lenocinor*); *Sr.* 1. zwedu *conduco*; *Vd.* ſveſti, = zatracić; *Rg.* ſvèſti, ſvoditti *aduehere*; *Bs.* ſveſti, ſvoditi *congregare*; *Rs.* свѣсть, свель, свожу, сводить, *Ec.* своди́ти, сво-жду, (*Rs.* сведе́нники przyrodni bracia, сведе́нницы przyrodne siostry). Zwodzić, zwieść do kupy, do gromady, zusammen führen, (bey der Hand, beym Arme); führend zusammen bringen. Zwodzę wespół drugich *congero, contraho e. gr. ad colloquium aliquos. Cn. Th.* 1457 zgromadzam, herbeyziehen; zusammen rufen, versammeln. Spiewak, niźli pieśń rozczyna, cichym głosem drużynę zwiedzioną do harmonii gotuie. *P. Kchn. Jer.* 409 zebraną, sprowadzoną). Potaiemnie zwiodłszy za pieniądze żołnierza, woysko wwiodły i nad spodziewanie prędzéy do granic nieprzyiacielskich doszli. *Zygr. Pap.* 263, zaciągnąwszy, zebrawszy, zgromadziwszy). Szlachty naszéy za grosz nie mał zwiedzie tysiąc. *Jag. Gr. a* 4 *b.* Zwiódłszy trochę ludzi, poraził Tatarów. *Bielsk.* 468. – Zwodzę bitwę, staczam, potykam się z nieprzyiacielem. *Cn. Th.* 799, eine Schlacht, ein Treffen, liefern. Kodrus, król Ateńczyków z Doreńczykami bitwę miał zwieść albo stoczyć. *Fal'b. Dis. Q* 2. Kiedy ma hetman bitwę z nieprzyiacielem zwodzić, i iak go pożyć. *Tarn. Ust.* 248. Nigdy bitwy z nieprzyiacielem nie zwiedli. *Star. Ryc.* 49. Często z nimi bitwy zwodził, a zawsze wygrawał. *Sk. Dz.* 1191. Pułki iedne harc zwodzą, stoią w sprawie drugie. *Paszk. Dz.* 55. Pan Bóg z nimi woynę zwiódł. *Sk. Dz.* 1046, Krieg führen. Róża z tulipany spór o swoię piękność zwodzi. *Teat.* 54, 3, einen Streit führen, einen Streit haben. – *Similiter*: Po śmierci Bolesława wszystka Polska cały rok w żałobie trawiła; tak że ani wesela żadnego, ani tańców zwodziła. *Krom.* 80, wyprawiała, keinen Tanz aufführen. – §., Zwodzić na dół; *Rg.* ſveſti, ſvodim, ſvoditti *ducere deorsum*; *Rs.* низвести́, низводи́ти, herunter führen, herabführen, herabgeleiten. Zwodzę kogo na dół, sprowadzam. *Cn. Th.* 1457. – Zwodzić most, *ob.* wzwodzić most, spuszczać wzwód, die Fallbrücke herunterlassen. Zwodzony most, = most do zwiedzenia, *ob.* wzwod, wzwodzony, wzwodny most, die Fallbrücke. – Zwodzić kogo, zlózować kogo, przemieniać się z nim co do mieysca, einander ablösen. Posłowie ci u Porty rok cały mieszkaią, póki ich w następuiącym drudzy nie zwiodą. *Klok. Turk.* 82. Zwodzą się familiie, rodzaie miiaią, Lecz pamiątki pobożnych nigdy nie ustaią. *Zimor.* 139, luzuią się, zmieniaią się, lub też schodzą). – §., zwodzić kogo od czego, odprowadzać, odciągać, einen wovon abführen, ableiten, wegführen, wegleiten, *phys. et moraln.* Zwieść się zkąd, wywieść się, wynieść się, von wo abziehen. Zwodzą się ptacy, wywodzą się. *Cn. Th.* 1457, die jungen Vögel fliegen aus dem Neste, verlassen das Nest. – *Similiter*: Śliczny paniczu, upieszczone dziecię, Także się w rannym zwiódłeś od nas lecie! *Zimor.* 198, wyniosłeś się na tamten świat, przeniosłeś się). Na to zaostrzyli ięzyki swe, aby ludzi serca niewinnego zwiedli od pana swego. *Rey Pſ. Xx* 5 odprowadzili, odwiedli, odciągnęli, odwabili). Djabół iako ieszcze w raiu począł człowieka zwodzić od Boga do siebie, tak toż wykonywa przez fałszywe proroki iawną prawdę wywracaiąc, przez tyrany od niéy odgromiaiąc. *Gil. Pſ.* 203. Szatan, który Bogu ieszcze w niebie zawiścił chwały, a człowiekowi Bożéy łaski, nigdy nie zaspał, aby nie miał ludzi zwodzić od znaiomości Boskiéy. *Gil. Kaz. A a* 3. Na ostatek boiaźń i tysiąc innych rzeczy, które pod czas i iednę święcicę ze stateczności zwiodą. *Gorn. Dw.* 413. Zwodzić do złego, zwabić, od dobréy drogi odprowadzić, na złą naprowadzić, einen verführen, verleiten, zum

Böſen verleiten; *Vd.* savoditi (cf. zawieść), napelati, napeluvati, opelati, sapelati, s'motit, galfat, savositi; *Sr.* 1. znawédu; *Cro.* premamlyújem; *Rg.* zamâmiti; *Rs.* совращать, совращать (cf. zwrócić, obrócić, odwrócić), подманить, подманивать, льстить, польстить, льщу, прельстить, прельщать, обольстить, обольщаю; *Ec.* развратить, развращать. Ci panowie chłopce chowaią od misternego a smyślnego zwodzenia białych głów. *Glicz. Wych.* J 2. Nie przystaway na zwodzenie niewiasty. 1 *Leop. Prov.* 5, 3, nie słuchay chytrości niewieściéy. 3 *Leop.*) Nie day się zwodzić temu ciału a krwi świata tego. *Rey Pst Eee* 3. - Zwodzić, oszukiwać. *Cn Th.* 1457 täuſchen, hintergehen, berücken, betriegen. Zwodzić, iest udawać rzecz inaczéy niż iest. *Boh. djab.* 49. Zwodziłam cię, ia nie iestem twoią matką. *Stas. Num.* 2, 75. Pan rzekł: zkąd idziesz szatanie? Zwodziłem świat, Panie. *Twor. Wie.* 52. Prorocy ci marzą nieprawdę, powiadaią to, co się im marzyło, a zwodzili lud móy matactwem swoiém i dziwy swemi. *Leop. Jer.* 23, 32. Duch prawdy usta mu zatamował, aby dusz niewinnych swém opaczném rzeczy zbawiennych udawaniem nie zwodził, i o zatracenie nie przywodził. *Smotr. Ex.* 37. Wiele nastanie, co was zwodzić będą według wymysłów swoich. *Rey Pst. Eee* 4. Szymon czarnoxiężnik za Klaudyana zwodził Rzymiany, czyniąc się Bogiem i Synem Bożym, a wiele dziwów za pomocą szatana. *Sk. Dz.* 28, cf. zbałamucić, omamić, odurzyć.

ZWIESCIC *cz. dk.*, zwieszczać *ndk.*, *ob.* wieścić, obwieścić, oznaymić, cf. zwiastować, anzeigen, bekannt machen. Zwieścił to Klimenie. *Zebr. Ow.* 37 *dixit.*) Słysząc pozdrowienie, Na nowe zwieszczenie Prędkoś się zdumiała. *Pieśn. Kat.* 4. Dawnym dawno ono: Na dwóch lub na trzech prawdę polegać, zwieszczono. *Chod. Kost.* 69.

ZWIESIC, *F.* zwiesi, zwieszę *cz. dk.*, zwieszać *ndk.*; *Bh.* ſwěſyti; *Rs.* свѣсить, свѣшивать; czynić, że co z góry na dół wisi, dać zwisnąć, herunter hängen, herab hängen, herunter hängen laſſen, herabhängen laſſen. Zwieszam co, spuszczam co z góry. *Cn. Th.* 1456. Gdy mury miasta tłukli Rzymianie baranem, Józef widząc, iż się mury trzęsą, nabrał wantuchów wielkich i kazał ie natkać plewami, a z muru zwieszać, aby rogi baranie nie mogły dochodzić do kamienia murowego; bo miękkie rzeczy ustępuią twardym, i raz im psuią. *Jer. Zbr.* 70. Za co z taką wytwornością trefisz włosy? czyli one obyczaiem Partów zwiesisz, czyli kształtem Niemców w węzły spleciesz, gęstsza na karku końskim miga się grzywa. *Pilch. Sen. list* 4, 236. Ta łowieckim zwyczaiem z ramienia zwiesiła Łuk kształtny, a wiatrami włosy roztoczyła. *A. Kchn. W.* 12. Zwiesza, abo zwiesił pies ogon. *Cn. Th.* 1456, stulił pod siebie, den Schweif hängen laſſen. Zwieszać głowę, den Kopf hängen laſſen, den Kopf ſinken laſſen. Coraz bardziéy bukiecik więdnieie, Smutne kwiatki na koło swe główki zwieszaią, J pomarszczone listki z wolna opuszczaią. *Chod. Gesn.* 217. Oczy mu na sen się stulaią, Szyia z głową zwieszone ku ziemi się maią. *Bardz. Tr.* 54, schylone, skłonione). Komedyanci chcąc udać wstyd powierzchownemi znakami, zwieszaią głowę, spuszczaią oczy i wlepiaią ie w ziemię. *Pilch. Sen. list.* 76. Siedzi zwiesiwszy głowę, by na wiosnę gąska, gdy ią podskubą. *Rey Wiz.* 70 *b*, *Cn. Ad.* 1375. Zwiesić skrzydła, zwiesić nos, spuścić z kwinty, spuścić z tonu, smutnym, zniechęconym być, stracić fantazyą, die Flügel hängen laſſen, die Naſe hängen laſſen, die Naſe hängen; *Bh.* chlipiti, ochlipiti, očpulitu, očpulowati, klesim uſſi (*ob.* klapouszy); *Vd.* vuſhete poklopati, dolſpuſtiti). Mędrek, który między nieukami wiele rozprawiał do podziwienia, gdy natrafi na ludzi gruntownie uczonych, zwiesza skrzydła, i nie umie gęby otworzyć. *Pilch. Sen. list* 325. Pysznemu, skoro odeymiesz bogactwa, iakoby nieiaką *podmiatę iego pychy, wnet nieborak zmieni koncepty, i nos zwiesi. *Weresz. Rgl.* 84. Kto przegrał, niech nos zwiesi, kto zgrał, niech wykrzyka. *Zabł. Firc.* 44. Wszyscy nos zwiesili, widząc niebezpieczeństwo. *Pot. Arg.* 274. Nos zwiesiwszy siedział, i na mnie zyzem poglądał, maiąc kłócić się zemną. *Mon.* 69, 88. - Zwieszać się, wisieć na dół, herab hängen, herunter hängen, *magis passive*: Z ięczmienia, który w swym kłosie nie ma mieszków, w którychby się ziarno mogło zamknąć, wnet się wytrzęsie i wypierszy, iak skoro kłos się ku ziemi pocznie zwieszać. *Cresc.* 162. Już czas zbierania iagód, gdy grona poczną więdnąć a zwieszać się. *ib.* 335. Gałązki się z iabłkami zwieszały. *Kolak. W. a* 3. - *Magis active*: Ptacy buiaią po wietrze dzień cały, W wieczor po gibkich gałęziach się zwieszaią. *Tward. Daf.* 83, kołyszą się, ſich hängen ſie an, ſchaukeln ſich. Zefir po gałęziach ptaszętom zwieszonym Słodsze nad kanar moderuie głosy. *Tward. Daf.* 2.

ZWIESIENIEC, - ieńca, *m.*, ziele, na skałach i na starych murach rośnie obwisło, wiele rozpuszczaiąc rozdżek długich i cienkich, iako sznury na dół. *Syr.* 1405, ziele skalne, *Cymbalaria. Cn. Th.* 1456, Felſenkraut, Nachenkraut.

ZWIESINOSEK, - ska, *m.*, *horminum*, Scharlachkraut, iest ogrodowy i dziki. *Kluk. Rosl.* 2, 269, granatek ziele, szarłat, lepiennik. *Cn. Th.* 207, szałwiia czarna. *Sleszk. Ped.* 425. *Herminium vulgare* *zwiesionosek. *Comp.* 24. Zwiesinosek wielki pachnący, szałwiia Św. Jana, *herba S. Joannis*, *Syr.*, *Cn. Th.* 1456; *sclarea*, Gartenſcharlach.

ZWIESISTY, - a, - e; - o *adv.*, zawiesisty, zawisły; *superimpendens. Cn. Th.* 1399, herab hängend, herunter hängend, überhängend. Pod zwiesistemi cieńmi. *Przyb. Milt.* 109 cf. sklepisty). Zwiesistym powiązaniem winna się czołgała latorośl. *Banial. L* 4. - Zwiesisty, przykro z góry na dół schodzący, przepaścisty, ſteil, ſchroff. W przekopach, gdzie ziemia gliniasta, brzegi nie maią być zwiesiste, ale położyste. *Cresc.* 145. - Zwiesisty, obwisły. *Cn. Th.* 1456, ſchlaff oder ſchlapp herab hängend, überhängend. Zwiesistych uszu; *ob.* klapouchy. - *Substant.* zwiesistość, - ści, *ż.*, zwiśnienie, obwisłość, das Ueberhängen, Herabhängen.

*ZWIESISTOCIĄG, *stawnoprostownica. *Tr.* *prostostawnica, *prostostaw.

ZWIESZAC; *ob.* zwiesić.

ZWIETRZAŁKA, - i, *ż.*, w *liczbie mn.* zwietrzałki; rzecz iaka zwietrzała; resztka lub resztki zwietrzałe, wywietrzałe; Ausgewittertes, Verwittertes, ſchaal gewordne Ueberreſte.

ZWIETRZAŁOSC, - ści, *ż.*, wywietrzałość, wywietrzenie, die Verwitterung, das Verwittertſeyn; das Verwittern.

ZWIETRZEC *niiak. dk.*, wywietrzeć, stać się wywietrzałym, auswittern, verwittern, ſchaal werden,

pr.

pr. et fig. tr. Z poczętéy beczki trunek iest zwietrzały. *Teat.* 24 *b*, 29. Wiatr północny chłodem swym ścifka a spaia nasienie, aby nie zbuczniało w ziemi albo nie zwietrzało. *Cresc.* 110. Jeśli sól zwietrzeie, czym solono będzie. *W. Math.* 5, 13; *Bibl. Gd.* Wszystkie nauki te zwietrzały, i pod nogami zostały. *Sk. Dz.* 135. – Racz mię w niezwietrzałéy chować miłości. *Kchow.* 58, w nigdy nie stygnącéy, zawsze żywéy, gorącéy, świeżéy). ZWIETRZNIK, -a, *m.*, otwor dla przewietrzenia, dla zwietrzenia, = luft; ein Luftloch, Zugloch. Mieysce, w którém przędziwo składa się, zwietrznikami lub oknami po stronach opatrzone być ma. *Przędz.* 47. ZWIETRZYĆ *cz. dk.*, zwietrzać *ndn.*; *ob.* przewietrzyć, wywietrzyć, auslüften; uczynić wywietrzałym, verwittern lassen, verwittert und schal machen. – Zwietrzyć co, zwąchać co, etwas auswittern, ausspüren, erwittern, ausschnuppern. Zwietrzyć co, spąchać co. *Cn. Th.* 1456, poczuć iako pies węchem, zwęszyć. *ib.* 1039. Niewypowiedzianie też W Pani trąciła boginią, że ią można było zwietrzyć. *Teat.* 3, 19. Czegoż miłość nie zwietrzy? *Otw. Ow.* 141. – Zwietrzać się, zarażać się. *Cn. Th.* 1456, wiatrem, powietrzem być poruszonym, sich durch den Luftzug anstecken, erkälten.

ZWIETSZEC, ZWIETSZYĆ; *ob.* zwiotszeć.

ZWIEWAC; *obacz* zwionąć. ZWIEWNY, -a, -e; -ie *adv.*; do zwiania, herabblasbar, herunter zu blasen. Kwiat słabo dzierżący się i zwiewny, zrażaią przez zbytnią lekkość wiatry. *Zebr. Ow.* 267 *caducus.*

ZWIEŹĆ (*distingu.* zwieść), zwiózł, zwieźli, zwiozły; *F.* zwiezie, zwiozę *cz. dk.*, zwozić *ndk.*; *Bh.* swezti, swezl, swezu, swážeti; *Sr.* 1. wożu romadu; *Cro.* zvafati, zvásam; *Ross.* свезть, свозить, свожу, сважививать. Zwozić, do kupy zwieźć, wożąc na kupę nagromadzić, zusammen führen zu Wagen, zusammen fahren, fahrend aufhäufen, zusammen bringen. W milczeniu zwożą trupy, stos wielki wyrasta, Który gdy ogniem spłonął, wrócili do miasta. *Dmoch. Jl.* 189. Osobliwie: zwozić z pola zboże, das Getreide vom Felde einführen (in die Scheune): Cokolwiek się na tym polu naydzie, to kosą podetną, zbiorą, i do stodoły zwiozą. *Podw. Wr.* 24. Sialiście wiele, a zwieźliście mało. *W. Agg.* 1, 6, mało zbieracie. *Bibl. Gd.*, mało pożęliście, małoście sprzątnęli); Zwożenie, zwiezienie, zwóz, *Ross.* свезенïе, своз, свозка, das Zusammenführen; das Einführen in die Scheune. Zwożenie *conuectio. Cn. Th.* 1458. Po zwiezieniu zboża świeżo do stodół z pola, użyć go zaraz na chléb nie można. *Haur Sk.* 17. – Zwozić co na dół, herunter fahren, herunter führen, zu Wagen. Zwieź te kamienie z góry; iuż kule i prochy z wałów zwieziono. *Tr.* – §., Zwieźć co na kogo, zwalić na kogo, auf einen andern hinüber wälzen, ihm aufwälzen, aufbürden. Czego królowie nabroią, to się na ludzi zwiezie. *Baz. Modrz.* 427, *quicquid delirant reges, plectuntur Achivi. Hor.* – *Zwiozły w co, zwalony, zmieniony gwałtownie, strącony, gewaltsam verändert. W płacz zwiozłe wesele. *Brud. Ost. D* 6. – §., Zwiozło mu się, spełzło mu, przepiekło mu się. *Cn. Th.* 851, poszło mu to bez kary. *Dudz.* 75; es gieng ihm für genossen hin, er kam glücklich und ungestraft davon. Złemu się zwiezie; zły łacno uydzie. *Cn. Ad.* 1339. Skoro mu się to zwiozło, wnet postąpił daléy. *W. Pst. W.* 5, 52. Kto świętych błaznuie, rzadko mu się zwozi bez pomsty. *Pod. Arg.* 663. Jeślić się to onym ludziom iescze nie tak winnym nie zwoziło, a coż owszem tym, co maią pewną wiadomość o nieomylnych pomstach swoich! *Rey Zw.* 47, *idem*: *Weresz. Rgl.* 66.

ZWIĘZŁOSC, *ZWIĘZNOSC, ZWIĘZLIWOSC, -ści, *ż.*, przymiot tego co iest zwięzłym, związanym, w częściach swoich ścisłym, die Bündigkeit, Gebundenheit, Gedrängtheit, das Gedrungene; *Vd.* vesnost; *Ross.* связность. Grzeszy przeciw regułom zwięzłości, niepotrzebnemi słowy rozpychaiąc, że tak rzekę, mówienia naszego peryody. *Mon.* 68, 664. Zwięźliwość słów. *Kosz. Cyc.* 86; *oppos.* wielosłowność, wielomowność, świegotliwość). Zbytnią zwięznością, abo raczéy iakoby historyi summą, przykłady zaćmione. *Warg. Wal. pr.*, cf. *breuis esse studeo, obscurus fio*). Zbyteczna zwięzłość opowiadaiącego czyniła powieść niesmaczną i nudną. *Kros. Pod.* 2, 107. – *Aliter*: W ludziach żadnéy zwięzliwości nie masz, gdy gardzą cnotami, które w sobie maią. *Kosz. Cyc.* 127, związku społeczności, łańcucha towarzystwa, geselliges Band. ZWIĘZŁY, ZWIĘZNY, ZWIĘŹLIWY, *ZWIĘZŁOWATY (*ob.* węzłowaty), -a, -e; zwięźle, zwięźliwie, *zwięzłowato *adv.*, ściśle w sobie i częściach swoich związany, zbity w iedno, bündig, gedrängt, genau zusammen hängend; *Vd.* vesen, vesozhen; *Rs.* связный, связно. Zwięzły w sobie z przyrodzenia fizycznie, krępy, w się zebrany, untersetzt, stämmig, kurz und stark. Potęga Austryi iest w się zebrana, Moskwy zaś rozciągniona; dlatego tamta będzie miała zawsze awantaż, który miewa człowiek krępy i zwięzły nad bardzo rosłym i ociężałym. *Pam.* 85, 1, 1056. Twarz ma miłą, oczy żywe, kibić zwięzłą, plecystą, proporcyonalną. *Mon.* 68, 1028. – Nieszczęście się iedno drugiego bez końca zwięźliwie trzyma. *Kosz. Lor.* 143, ściśle, pasmem, nitką, ciągiem, zusammen hängend, ununterbrochen, in einer Reihe: (*Rg.* svezio *ligabile, quod potest ligari*). Nigdy z nim walczyć nie będzie; ale się będzie z nim tym zwięźliwszą przyiaźnią łączył. *Kosz. Lor.* 89, tym ściśleyszą, uprzeymieyszą, serdeczniejszą, mit um so innigerer Freundschaft. Złączenie większe, zwięźliwsze wymyślone być nie może. *Gorn. Dz.* 156; eine innigere Verbindung. – Zwięzły, co do mowy, co do słów, co do myśli, = krótki, zbity, treściwy, bündig, gedrängt, kurz; *oppos.* wielosłowny, wielomowny, *sielosłowny). Lacedemończycy wszystkich w zwięznéy mowie celowali, i w tym się ćwiczyli, żeby krótkiemi słowy wiele zawrzeć mogli. *Budn. Ap.* 122. Chcę być zwięzłym w wymowie, zawiłym się staię, Chcę być gładkim, wytwornym, moc w treści ustaie. *Kor. Hor. A. P.* 4, *breuis esse laboro, obscurus fio*). Styl Tacyta nad wszystkie inne historyczne nayzwięzleyszy. *Lub. roz.* 70. Ten memoryał tak iest zwięzły, że i iednego słowa z niego wyrzucić nie można. *Boh. Kom.* Szerokie iest ono rozkazanie i bardzo zwięźliwe, miłować Boga ze wszystkiego serca, ze wszystkiéy myśli, i ze wszystkiéy duszy. *Biał. Pst.* 10, treściwe, pełne treści, wielkiego znaczenia, inhaltsvoll, inhaltsschwer, gehaltvoll. Krótkie a zwięźliwe powieści wielu ludzi zacnych. *Kosz. Cyc.* 64 *adagia*, sentencye, wyroki, sensa, przypowieści, przy-

słowia). Rzecz niezwięzła, nie kleiąca się, nie wiążąca, *Rs.* несвязица, нескладица. ZWIĘZUIĘ; *ob.* związać. *ZWIĘZYWACZ; - a, *m.*, który co zwięzuie, złącza, der Zusammenbinder, der Verbinder; *Ec.* совязникъ; *w rodz. żeńſk.* zwięzywaczka. ZWIIAC; *ob.* zwić, zwinąć. ZWIIACZ, - a, *m.*, który co w kupę zwiia, lub z czego na co odwiia, der Zusammenwinder, Aufwinder, Aufhaspler, Abwinder, Abhaspler. - *Hiſt. Nat.* Niektóre gąsienice, maiąc się ſtać poczwarką, robią sobie zaſklep z liścia, zwiiaiąc ie w rurkę; te się nazywaią zwiiacze; *tortrices. Zool.* 144. - *W rodz. żeńſk.* zwiiaczka, die Aufwinderinn, Aufhasplerinn u. ſ. w. ZWIIADŁO, - a, *n.*; ZWIIADŁKO, ZWIIADKO, - a, *n.*, *zdrbn.*; *Boh.* zwigadlo, motadlo; narzędzie zwiiania, cf. motowidło, kołowrotek; eine Zwirnwinde, Garnwinde, Haspel. Zwiiadko u smuklerza służy do zwiiania nici, iedwabiu i t. d.; ieſt o dwóch kołkach. *Mag. Mskr.* ZWIIAM, ZWIIANIE, *ob.* zwić, zwinąć. ZWIKŁAC; *ob.* wikłać. *Addas*: Konie przeraził niemało, Skoczyły, leyc się zwikłał, iarzmo zatrzeszczało. *Dmoch. Jl.* 2, 113, zawikłał się, zaplątał się, zamotał się, ſich verwickeln. Patrz, co za rozum w tym sobie obrali, Prawie iako kot zgrzebi, tak prawa *zwykłali (zwikłali). *Rey Wiz.* 124. Każdemu prawdę *niezwykłaną powiadam. *Biał. hst.* 198.

ZWILGNĄC *etc.*, *ob.* wilgnąć. *Addas*: Żeglarz z morza zbiera zwilgłe żagle. *Otw. W.* 390, wilgotne; feucht werden. ZWILGOCIC; *ob.* wilgocić.

*ZWIŁOSC, - ści, *ż.*, n. p. Orfeusz powtarza płaczu zwiłości, Wzrusza piekielne skrytości. *Bardz. Boe.* 107, rozpacze, wściekłości, Verzweiflung, Wuth.

*ZWIŁOWAC; *ob.* wiłować, cf. wiła.

ZWILŻYC *cz. dk.*; zwilżać *ndk.*; *ob.* wilżyć, wilgotnić, wilgocić, wilgotnym czyli *wilgim uczynić; durchfeuchten, befeuchten, anfeuchten. Strumień z miłym płynąc mrukiem zwilża ogród cały. *Chod. Gesn.* 159.

ZWINĄC; *ob.* zwić. *ZWINDNY; *ob.* zwinny. ZWINDOWAC; *ob.* windować. ZWINIĄTKO, - a, *n.*, zawiniątko, paczka zwinięta, ein zusammen gewundenes Päckchen; *Cro.* zavìalo; *Rs.* свéртокъ, свéрточекъ; cf. trąbka). ZWINIC kogo; *ob.* winić, obwinić; schuldig erklären, schuldig machen, beschuldigen. Wszyſtko powienem uczyni, J mnie nie zwini. *Kanc. Gd.* 197, nie zoſtawi winnym. ZWINIĘCIE, ZWINIENIE, ZWINIĘTY, ZWINIONY; *ob.* zwić, zwinąć. ZWINNOSC, - ści, *ż.*, uwinność, zręczne uwiianie się, szykowna szybkość, obrotność, sprawność, die Behendigkeit, Flinkheit, Gewandtheit, ſich schnell tummelnde Geschäftigkeit; *Cro.* ukretlyìvoſzt, (cf. skrzętność, cf. kręcić się), umetèlnoſzt; *Ross.* молодéчество (cf. młodocianość), проворство, проворъ, лóвкость, расторóпность (cf. roztropność). ZWINNY, - a, - e; - ie *adv.*; uwinny, szybko zręczny, prędko i zgrabnie sprawny, behend, flink: *Crn.* rozhn, rozhnu, (cf. ręczny); *Vind.* opravilen, savjet, opraviloſten; *Cro.* ukretlyiv, umetèlen; *Rs.* молодéцкїй, молодéческїй (cf. młody, młodociany), провóрный, вертля́ный, (cf. wartki), ловкїй (cf. łowczy), досужїй (cf. dosiągnąć), расторопный (cf. roztropny). Raźny za katy, i zwinny. *Teat.* 31, 4. Zwinne pacholki. *Hor.* 2, 270. Zwinny człowiek, *Rs.* молодéцъ, проворъ. To wyrównanym skrzydłem pomuśnie przepaści, To znow nagle wybuia przez zwinne podskoki. *Przyb. Milt.* 56. - Strzeż się dworności, co w słoweczku zwinnym Srogiemi godzi na serce zapędy. *Zab.* 15, 407 *Zabł.*

*ZWIŃSZOWAC; *obacz* zwieńczyć. §., *ob.* winszować,

ZWIODĘ, zwodzę; *obacz* zwieść, zwieśdź; *distingu.* zwieźć, zwozić).

ZWIONĄC *cz. idntl.*, zwionie, zwionę *F.*; zwiać, *F.* zwieie *dk.*, zwiewać *ndk.*; wieiąc zdmuchnąć z czego, zdjąć; lub też wieiąc do kupy zrzucić, spędzić; herunter wehen, herabwehen, abwehen, abblasen, wegblasen; zusammenwehen, zusammenblasen. Wiatr północny podróżnemu opończę usilnością swą odwiewa i odkrywa; ale nietylko, żeby ią z niego zwiać miał, owszem podróżny ią do siebie tym więcéy przycisnka i przypasuie. *Zrn. Pſt.* 53. O iako lekka plewa, cześć, mienie, Toć ie od prawdy lada wiatr zwienie. *Miask. ryt.* 66. - *Verb. Med.* zwionąć zkąd, zdmuchnąć, prysnąć, uciec, umknąć, zemknąć, (verstieben, verfliegen), entwischen, entfliehen, ſich aus dem Staube machen. Suknie cudze wziąwszy, zwionął. *Dwor. K.* J sługi i służebnice, Widząc nieszczęście, pierzchnęli, J przyiaciele zwionęli. *Groch. W.* 390. *Absumptus morbo* zwionął precz od wrzodu, umarł. *Mącz.*, wyniósł się, przeniósł się na tamten świat.

*ZWIOREK, *ZWIEREK, - rka, *m.*, może: zwierzątko; z pogardą:, *Rs.* звѣрокъ, звѣрóчикъ; ein Thierlein, Thierchen; verächtlich. Nie struś pożarł wiersz Smirneńſki, Ale ów zwiorek błazeńſki, Mała myszka to sprawiła. *Lib. Sen.* 20. Zwiorek ten choć podły. *Pot. Pocz.* 499 o ieżu). Lecz na coby ten chytry zwierek czyhał? *Obr.* 43.

ZWIOTSZEC, *Zwietszeć *niiak. dok.*; *ob.* wiotszeć; stać się wiotchym, mürbe werden vor Alter, veraltern, vermodern; *pr. et fig. tr.* Ubiór twóy nie zwiotszał na tobie przez 40 lat. *Budn. Deut.* 8, 4, szata twoia nie wiotszała na tobie. *Bibl. Gd.*) Nieba poginą, a Bóg trwa, i wszyſtkie iako suknia zwiotszeią. *Sk. Kaz.* 447, wszyſtko iako odzienie *zwiątszeie, a ty Jehowa trwać będziesz. *Farnow.* 85: niebiosa zwietszeią, iako szata. *Leop. Hebr.* 1, 12, zwiotszeią. *Bibl. Gd.*, ſie werden veralten, wie ein Gewand. Luth. Przyydzie zwiotszeć wszyſtkiemu, Jako odzieniu staremu. *Ryb. Ps.* 200. Siodło zwiotszałe. *Alb. n. W.* 8 scheltane). Zwiotszały; *Ec.* обѣтшанъ, ветхїй. ZWIOTSZYC; *ob.* wiotszyć; *Addas*: Nowe przymierze zwiotszyło piérwsze; zać co wiotche i stare, bliskie zniknienia ieſt. *Budn. Hebr.* 8, 13; nowe przymierze piérwsze czyni wiotchym; a to co wiotszeie, bliſkie ieſt zniszczenia. *Bibl. Gd*).

ZWIOZĘ, *obacz* zwieźć, zwozić; (*distingu.* zwieść, zwieśdź, zwiodę).

ZWIR, - u, *m.*, dziarſtwo, drząſtwo, piasek gruby, Kies, Gries, grober Sand, Kiessand. Czasem warsta zwiru, czyli piaſku grubego, nad warstą ziemi czarnéy się nayduie. *Hub. W.* 14. ZWIROWATY, - a, - e; - o *adv.*, (*distingu.* wirowaty); dziarstwisty, drząstwisty, kiesig, grobkörnig, vom Sande. Dzięcielina sieie się na gruncie suchym i zwirowatym. *Kluk Rośl.* 3, 307.

*ZWISKO, - a, *n.*, przezwisko, przyzwisko, nazwisko, imię, miano; der Name, Zuname, Beyname, Ekelname,

Spitzname. Kaius wziął w obozie zwisko Kaliguli. *Min. Auz.* 47. W tym grobowém zamknieniu, w téy tu zimnéy wieży, Mistrz według zwiska swego Doktor Morzyk leży. *Gaw.* 404.

ZWISNĄC *niiak. idntl.*, *zwisać *ndk.*; *Vd.* dolviſiti; *Ross.* свиснуть, wisząc na dół się spuścić, obwisnąć, schylić się, (cf. zwiesić *activ.*); herunter hängen, herab hängen, herab ſinken. Do posługi stołowéy Rzymianie używali wysmukłych i wymuſkanych gładyszów z długiemi i zwisłemi włosami, ubranych na kształt niewiaſt. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 149, mit fliegenden Haaren). Zwiśnie mu łuk na barkach spięty. *Zab.* 14, 393. Nakrzywiona głowa, zwisłe ku ziemi ręce, bez mocy, bez ruchu, prawie bez życia został. *Stas. Num.* 1, 146. Pan wyrzekł ostatnie słowa, Zwisła mu z ramienia głowa. *Pieśn Kat.* 55. Ciągnie na one siepaczów wycieczki, Zkąd nieiednemu zbóycy głowa zwiśnie. *Chrośc. Fars* 177, spadnie, zleci głowa). Zwisły, *zwisny, wiszący na dół, herabhängend; *Ross.* свислый, (*Bohem.* ſwiſloſt *cacumen*). Lampa podarowana od ciebie *zwisna ku ozdobie aktu tak świętego. *Chodk. Koſt.* 88, zawieszona ieſt, wisi). Z plennych szczepów zrywaycie gęſto zwisłe grona. *Hul. Ow.* 71. Gałęzie zwisłe, *reflexi*, gdy prawie równolegle do pnia w dół są zwisłe. *Jundz.* 2, 12.

*ZWISZOWAĆ; n. p. Dla pychy one spokoyne towarzyſtwa i schadzki zaniszczyli, bo iuż dziś musi tydzień myślić, kramy i apteki *zwiszować, trzykroć się żydowi spowiadać, niżli do siebie przyiacioły *zwabić. *Rey Zw.* 190; może: zwizytować, zwiedzić.

ZWITEK, *Switek, - tku. *m.* *swit, (*distingu.* świt); zwity czyli zwinięty, zwiniony kłębek, skrętek, trąbka; rzecz zwinięta; ein Wickel, etwas zuſammen Gewickeltes; (*Bh.* ſwjtek iaiecznica); *Sr.* 2 ſzwitk; *Crn.* svitk, svytk; *Vd.* svipapierni svitik, savit papir, = trąbka z papieru; *Vd.* svitek ſukna, ſuknena bala, = poſtaw sukna; *Cro.* ſzvitek *cesticillus*, ſzviticze *perizoma*, ſzvitnyak *ligula perizomatum*; *Ross.* свитокъ, свиточекъ rola papieru, trąbka; xięgi na wałkach; свитка kitel, kitlik). Z paięczyny switek uczyń, połóż na brodawce i zapal. *Sien.* 380. Omocz w winie switek bawełny, a każ do macicy włożyć. *Spicz.* 180. Lazurowany półsetek płótna mocno rozpiąć, aby iak nayrówniey wysechł; bo gdyby się na nim pozostały garby, w czasie maglowania zwitki czyli zakładki porobićby się musiały. *Przędz.* 91; zmarszczki, fałdy, Runzeln, Falten, Brüche. - *§. Owo przyszedłem; w zwitku xiąg napisano o mnie. *Budn. Ps.* 40, 70, *not.* „onego czasu xięgi około kiia okręcano, iako ieszcze u żydów Thora„; cf. *Lat. volumen*; ein gerolltes Buch, ein Rollenbuch. Niektóre artykuły chcieli Boiarowie, żeby hetman przysięgą warował; był wielki zwitek, bo oni xięgi tak w trąbkę zwiiaią. *Żółk. Mscr.*

ZWŁACZAC; *ob.* zwléc.

ZWŁADAC *cz. dk*; zwładnąć *idntl.*; przemódz, opanować, zwoiować, überwältigen. Nie wie drogi; a choćby i wiedział skutecznie Rozbiegłych koni zwładać nie może koniecznie. *Otw. Ow.* 61, rady im dać, nakierować, powodować. - *Verb. med.* zwładać komu, wydołać mu, zdołać, wyrównać, wyſtarczyć siłą, mieć *z to siły, gewachſen ſeyn, gleich kommen, vermögen, aushalten, hinreichen. Siły nie mam, abym mu zwładał, ażeby dla mnie trzoda Boża nie spadła. *Sk. Dz.* 1164. Telemak temu wszyſtkiemu bez pochyby zwładnie. *Chrośc. Roz.* 10. Broni się; ale starzec mu nie zwłada. *Pot. Syl.* 225. Niech nie myśli, że znikam poiedynku, że się bić nie zwładam. *Pot. Arg.* 746.

ZWŁASZCZA *adv.*, ile, osobliwie, zumal, inſonderheit, beſonders, vornehmlich; *Slo.* zwláſſt, zwláſſte, obwzláſſte, obwzláſſtné, obzláſſtné, zwláſſtné (cf. właśnie); *Bohem.* zwláſſt, zwláſſtě, zwláſſtné *seorsum*, *separatim*; *praecipue*, *praesertim*; *adj.* zwláſſtnj *separatus*, *praecipuus*, cf. właściwy). *Maxime* naywięcéy, a zwłaszcza. *Mącz.*; *Maximopere*, a zwłaszcza. *ib.* Ziemia, gdy bez sprawy leży, zwłaszcza buyna, sama z siebie skłonna ieſt do mnożenia pokrzyw. *Gil. Pſt.* 75. - *§., zwłaszcza, osobno, oddzielnie, poiedynczo, einzeln, beſonders, abgeſondert. O naukach chrześciiańſkich trzeba mieć mocną wiarę, bądź o każdéy zwłaszcza, bądź w obec o wszyſtkich. *Kluk Kat.* 12, o każdéy w szczególności. *edit. recent*).

ZWLEC, zewlec, zwlokł, zewlokł, zwlokły, zwlekli, *F.* zwlecze, zewlecze, zwlokę, zewlokę *cz. dk.*; zwlekać *ndk.*; zwłóczyć *kontyn.*, zwłaczać *iterat.*; *et kont.*; *Bh.* zwłaceti, ſwlécy, zwlekl, zwléku, ſwlékati, ſwlikati, ſwliknauti, ſwljknu, ſlknu, ſmeknauti, (*ob.* zemknąć), wyſwljkam; *Sr.* 1. ſlocżici, wuſlékam; *Sr.* 2. ſebláż, ſebláſkaſch, *Crn.* slàzhiti, slazhem, slęzhem; *Vd* ſlezhi, ſlazhiti, odſlezhi, vunſlezhi, vunſlazhiti, dolsvlezhi; *Cro.* ſzlachiti, ſzlàchim, izſzlachiti, izſzlachim; *Rg.* ſvùchi, ſvlàciti, ſvlaacim; *Bs.* svucchi; *Sla.* svùchi; *Ross.* разоблачить, разоблачать, разоболочь, разоболокать; *Ecc.* совлещи, совлекать, совлекати, совлачити, разоблачить, раздѣть, изоблачаю, низвлещи, низвлечити. Zwlec, zewléc, zwlekaiąc zciągnąć, herunter ziehen, abziehen, herabziehen. Zwléc szatę, suknią, zdiąć z siebie, lub z kogo; *Cro.* razpravlyati (cf. rozprawić), zodeti, zodévam (cf. odzież, odziać, odziewać); (cf. rozodziać), ausziehen ein Kleid, abziehen. Zewlókł szaty swoie. *W. Pſt. W.* 238. Turcy zwlokłszy z zmarłego zapowietrzonego suknie, za nic maią, w iego się suknie zaraz ubrać. *Klok. Tur.* 144. Kazał mu natychmiaſt zwlec z siebie szaty, i grzbiet nadſtawić, maiąc go własną ręką przechłoſtać. *Pilch. Sen. Gn.* 308. Nie zwłóczyliśmy z siebie odzienia naszego, ieno tylko co się *ieden *każdy zwłóczył do omycia. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 4, 23, nie zwłóczyliśmy szat naszych; każdy tylko zwłóczył się do omycia. *W.* 2 *Ezdr.* 4, 23, nie zewleczemy szat naszych. *Bibl. Gd.*) Chcąc ulać krwią krwi pragnienie Katowſką ręką zwłóczy odzienie Temu, co niebo powlokł obłokiem. *Miask. ryt.* 63. Magiſtrat Rzymski, gdy miałkogo z obywatelów potępić, zwlekał z siebie szatę, i onę na wywrót wdziewał, na znak żalu. *Pilch. Sen. Gn.* 154; zwlekaniem czyli przemienianiem szat, dawali znać żałość swoię. *ib.* Dawnieysze twe szaty zwlecz z siebie; zamiaſt tego płaszcza, niech purpura twe barki pokryie. *Boh. Kom.* 2, 478. - Zwlec kogo z szaty, z odzienia i t. d., einen entkleiden, auskleiden, ihm die Kleidung abziehen, ausziehen. Gdy się z niego nagrawali, zewlekli go z pawłoki, i oblekli go w odzienie iego. *Leop. Marc.* 15, 20, zewlekli go z szarłatu, i oblekli go w szaty iego własne. *Bibl. Gd.*) Henryka czwartego, zwleczonego z królewskiego odzienia, bosemi

nogami przez trzy dni przed bramą stoiącego; nie przypuścił papież do siebie. *Zygr. Pap.* 320. Zwlókł się Dawid sam z szat swoich. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 19, 24; *Slo.* svůchise, raspravitise; *Ec.* изблачитися rozebrać się). - *fig. tr. allegor.* Zwlekli z siebie stare odzienie niedowiarstwa swego. *Rey Pst. L11* 5. Wielka to iest, umrzeć grzechom, a żyć cnotom; tam *zewlikamy Adama, a tu, *oblikamy Chrystusa. *Hrbst. Lek. C 4 b.* Żebyśmy królestwo Pana uczciwością przyszlachciali, trzeba zwłóczyć starego *Jadama odzienie. *Biał. Pst.* 14. Aza to iest podobna, nagle z siebie to zewlec, czemu się kto przez długi czas zwyczai, co się w niego wrodziło, i w nim zatwardziało? *Hrbst. Lek. C 3 b.* Gdy z tego ciała zewleczeni będziemy, przyymą nas tam do przybytków swoich. *Zrn. Pst.* 2, 556 *b*, wyzuci, uwolnieni). – Zwłóczę co, abo kogo, na dół ściągam. *Cn. Th.* 1457, einen wovon herabziehen, herunter ziehen, herunter schleppen, wegschleppen; *Ross.* сволочить, сволакивать, стащить, стаскивать. Zwłóczenie na dół *detractio. ib.* Zwłóczący kogo na dół; *Ec.* долувлекущій, который внизъ тянетъ. – Zwłóczyć kogo po ziemi, ciągnąć, wlec po ziemi, auf der Erde herum schleppen, herum ziehen, schleifen. Widziałem Sejana z łaski wypchnionego Tyberyuszowey, oddanego katom i szalonemu pospólstwu, potarganego, zwłóczonego, w plugastwo wrzuconego. *Birk. Kaz. Ob. L 2 b.* Zabił brata, gdy sami byli na łowie, a pomówił, iżby go koń zwłóczył. *Biel. Sw.* 161 *b.* – Zwłóczyć co do kupy, na gromadę, zusammen schleppen; *Rs.* сволочить, сволакивать. – Zwłóczyć ziemię, = zbronować, zabronować, die Erde zueggen, vereggen. Mieysce *zdrapane przeoraniem, zwłóczyć i zrównać. *Cresc.* 481. – Zwłaczam kogo, trzymam kogo na słowie. *Cn. Th.* 1457, einen hinhalten, ihn mit leeren Worten aufhalten. Zwłóczam czas. *ib.*, odwłaczam, odwlekam, odkładam, die Zeit verschieben, aufschieben, in die Länge ziehen. Zwleczony dzień, na iutro odłożony. *ib.* Niech przyydzie tu, niech iednego nie zwleka w pilności momentu. *Teat.* 46 *d*, 20. Zwłaczam co, odkładam, przedłużam. *Cn. Th.* 1457; auf die lange Bank schieben, verschieben, aufschieben, verziehen, verschleppen. Rzym zbawił, rzecz czyniąc oporem, Kiedy Fabiusz bitwę z Annibalem zwłóczył, Tym samem iego niszczył, i z nim woynę toczył. *Zab.* 16, 222. Wyrok albo zdanie twoie zwlec do drugiego albo do trzeciego dnia. *Chełm. Pr.* 44. Zwłacza, nie ma woli dać, uczynić. *Cn. Ad.* 1376, er zögert, er zaudert. Przez ręce, ociągaiąc się, nie rychło, zwłaczaiąc, mitrężnie; *ob.* ręka, przez ręce; saumseelig, zaudernd, zögernd. ZWŁOCZNY, – a, – e; – ie *adv.*; do zewleczenia, zwleczony, ściągniony, zdięty, ausziehbar, abziehbar, ausgezogen, entkleidet. On to da pogrzeb, on przy hoyney stypie J wonią-ć zmaźci i kwieciem osypie, On ci roztworzył wonie łzy rzewnemi, Kładąc w pobliskiey kości zwłóczne ziemi. *Zab.* 15, 396. – Zwłóczny, odwłóczny, odwleczony, odłożony, odwlekaiący, odkładaiący, ociągaiący się; do odłożenia, do odwleczenia; Aufschubs=; aufschieblich, zögernd, zaudernd. Sroga miłość sługi swoie pieści w nadziei zwłóczney. *Past. F.* 66; *ob.* zwłokliwy. ZWŁOCZYCIEL, – a, *m.*, *Cro.* svlacitegl *spoliator*, który zwleka, ściąga, wyzuwa, zzuwa, der Auszieher, Abzieher; cf. zdzieracz. – §., zwłóczyciel, odwłóczyciel. *Cn. Th.* 1457, der Aufschieber, Verzögerer, Zögerer, Zauderer; *w rodz. żeńsk.* zwłóczycielka; *Rg.* svlacitegliza. ZWŁOK, ZEWŁOK, – u, *m.*, ZWŁOKA, *ZEWŁOKA, – i, *ż.*; Zwłoki, zewłoki *plur.*; co z czego lub z kogo zewleczono; Abgezogenes, Heruntergezogenes, Abgestreiftes, vom Leibe Gerissenes; *Rg.* svucèno *spolium*). Zewłoka lwia na grzbiecie iego. *Zebr. Ow.* 56 *tegimen direpta leonis pellis erat*, skóra zdarta, złupiona). Luna płaszcza zewłokiem światło im daruie. *Chod. Kost.* 69, zdięciem, złożeniem, odkryciem płaszcza). Z nieprzyiaciół nabyte zewłoki, W słup tryumfalny układa wysoki. *Susz. Pieśn.* 3 *G* 2, łupież, korzyść, zdobycz, abgenommene Beute. – Zwłoki, zewłoki umarłego, = ciało, trup, kości, die sterbliche Hülle, der entseelte Leichnam, die sterblichen Reste. Tu grob swóy, tu ma śmiertelne zewłoki, Tu krew swą rozlał, ztąd zniknął w obłoki. *Groch. W.* 246. W grobie ten zewłok położę człowieczy. *P. Kchn. Jer.* 171. Ziemi zleciwszy śmiertelne zewłoki, Ogniu rówien prędkiemu, przeniknę obłoki. *J. Kchn. Dz.* 28. Kędy skaliste wstaią nad Wisłą opoki, Tu złożył śmiertelności swe Krakus zewłoki. *Gaw. Siew.* 403. Miał wniyść w iaskinią, nawiedzić święte kości i zewłoki. *P. Kchn. Orl.* 1, 58. Puginałem sięgnę aż do kości; tą ofiarą ukoię zewłok męża godny. *Teat.* 45 *d*, 98 *Wyb.* Cała się oyczyzna rozkwili nad zmarłego zewłokiem. *Leszcz. Cl.* 49. – §., zwłoka, odwłoka. *Cn. Th.* 1457, odkładanie, ociąganie się, der Aufschub, Verzug, das Zögern, Verzögern, die Verzögerung, das Verschleppen einer Sache. Lepsza zwłoka bez szkody, niż pośpiech ze stratą. *Pot. Arg.* 168. Zakończmy ten maryaż bez żadney zwłoki. *Boh. Kom.* 4, 167. Wkrótce stanie się zadosyć woli W Pana, i ukontentowaniu iego żadney nie będzie zwłoki. *Boh. Kom.* 3, 421. Dylacye abo zwłoki pozwanemu tylko maią być pozwolone, nie aktorowi. *Szczerb. Sax.* 10. Zwłok równych godziny, iak iedne tak drugie. *Zebr. Ow.* 28, *positae spatiis aequalibus horae.* ZWŁOKLIWY, – a, – e; – ie *adv*, zwlekaiący, odwlekaiący, odkładaiący, ociągaiący się, zaudernd, zögernd, verschleppend, saumseelig. Zygmunt III był bardzo zwłokliwey natury. *Nar. Chodk.* 81; cf. doiutrek. – *Subst.* ZWŁOKLIWOŚĆ, – ści, *ż.*, odkładaiąca powolność, die Saumseeligkeit. ZWŁOKNIEĆ; *ob.* włoknieć.

ZWŁOSZEĆ *niiak. dk.*; stać się Włochem, sich *veritaliänischen, zum Italiäner werden. Nieznośna, gdy Mazur zwłoszeie. *Min. ryt.* 4, 217. Dobrze było u nas, pokąd się tu zwłoszałych, zhiszpanizowanych nie namnożyło Lachów. *Opal. Sat.* 132. ZWŁOSZYĆ *cz. dk.*, Włochem uczynić, italiänisiren. – §. *ob.* wałaszyć.

ZWOD, – u, *m.*, zwodzenie, zwiedzenie kogo, omamienie, zmamienie, oszukanie, die Täuschung, Berückung, Verführung, *Bh.* swod (*Bh.* zwod wprowadzenie, podwod podstęp); *Slo.* swod *illecebra* (*Rs.* сводъ konfrontacya świadków, 2., sklepienie, sklep; изводъ zguba, wyniszczenie, zgładzenie. *Hoc vocabulo, consuetudine Russorum* изводъ *enuntiato, significatur seductio, qua quispiam alieno servo persuadet fugam; et ut editor legum Jaroslavi in indice glossematum*: изводъ, подговоръ, выводъ кого откудъ. *Durich.* 1, 319). Wieszcze przez swe kłamstwa i zwody Nażonęli nas w sie-

ci, w niewody. *Chrośc. Job.* 193. Strzeż się przepaści fałszu i rozmaitych zwodów świata tego. *Rey Ap.* 92. Wróżki nie zawisły na żadnéy nauce uczciwéy, tylko na gołych omylnych zwodziech szatańskich, które gruntu żadnego dobrego nie maią. *Podw. Wr.* 8. Wiele złego staie się za powodem i zwodem praktykarzów. *Zebr. Zw.* 154. Dadzą się uwodzić tym fałesznym zwodom. *Rey Pſ. Pst. J i* 4. W tych omylnych pokusach a w tych obłudnych *zwodziech świata tego. *Rey Pst. J i* 3. O chytrościach djabelſkich, i o ich dziwnych zwodziech. *Rey Wiz.* 258. Jego słowa pełne zwodów na zły uczynek, w sercu Ewy snadny wſtęp znalazły. *Przyb. Milt.* 284; *ob.* podſtęp; cf. zawód). - §., Zwód; - Zwodek, - dka, *m.*, wzwod, zwiedziony czyli wzwiedziony moſt; die Zugbrücke, Fallbrücke, Fallthüre. Poczęli się drzeć do zamku, aż zwod ledwie przed nimi podniesiono, i bramy zawarto. *Biel.* 278. Od drugiego piętra wieży szturmowéy były zawiesiſte zwody, które gdy spuszczano, ulegały po murze, że żołnierz po nich wbiegał do miaſta. *Warg. Cez. pr. f* 4. - Ponieważ na téy rzéce za zwodkami i wylewkami ludziom przeieżdżaiącym dzieie się wielka szkoda. . . *Vol. Leg.* 5, 370; może za ślozami, tamami, iazami. - §., zwód prawny, wywod niewinności swoiey z zwiedzeniem na prawdziwego wyſtępnika, Darthuung der Unschuld durch Erweis des wirklichen Thäters. Zwód kradzieży, przez wſkazanie przedawcy rzeczy, o któréy kradzież tego obwiniono, który tę rzecz kupił, Ablehnung des Diebstahls durch Sistirung des Verkäufers. *Bndtk.*, *z Stat. Lit.* 15. ZWODCA; *obacz* Zwodnik. - (*ZWODNIĆ; *ob.* wodnić). - ZWODNICA, - y, *ż.*, ZWODNICZKA, - i, *ż.*, ZWODNICIELKA, - i, *ż.*, kobieta zwodnicza, zwodząca kogo, lub co kogo zwiodła, die Verführerinn, Verleiterinn, Berückerinn; *Bh. et Slo.* ſwodnice; *Vn.* sapelauka, sapelauzinja; *Cro.* premamitelicza; (cf. mamicielka); (*Rs.* своднuца kuplerka), *Rs.* прелéстница, развратница, блазнительница (cf. błaźniąca). Wszyſtkie zwodnice lub zwodnicy dla utrzymania sprosności, cierpianemi być nie maią. *Czack. pr.* 2, 236. Mówią o takich rzeczach sprosnych, szkaradnych, plugawych, którychby się sprośna a swowolna nierządnica i zwodnik albo zwodnica sama zawſtydziła. *Kosz. Lor.* 71. Woyna iest źrzódłem wszelakich złości, niecnot, bluźnierzów, nierządnych niewiaſt, zwodnic, złoczyniec. *Kosz. Lor.* 142 *b.* Klął i złorzeczył kochanka onego, Wygnał wespół z zwodnicą, z mieysca rozkosznego. *Papr. Kol. K* 2, *Zebr. Ow.* 257. Zła sługa, iak zła pani, amorów zwodnica. *Jabł. Tel.* 105. Jeszcze ia sama wdałam go w te fochy, I prawiem była dla niego zwodnicą. *Morszt.* 72, cf. rayfurzanka, kuplerka). Nie dba o żonę, pieszcząc się z zwodnicą. *Chrośc. Fars.* 472, *ob.* fryierka, gamratka, cf. przylepka. ZWODNICTWO, - a, *n.*, zwodzenie, nałóg i sztuka zwodzenia drugich, ułudzenia, omamienia; obłudność; die Verführungssucht, Verführungskunst, Berückung, Gleißnerey; *Bh. et Slo.* ſwodnictwj *lenocinium*). Jął się wszelkich zwodnictwa sposobów, aby się w niewolniczéy nie wyſtawiał przed narodem postaci. *Ust. Konst.* 2, 227. Gnuśnością czy zwodnictwem przyśpieszyć zgubę oyczyznie *Ust. Konst.* 2, 93. ZWODNICZY, ZWODNY, ZWODLIWY, - a, - e; ZWODZICIELSKI, - a, - ie; ZWODNI, - ia, - ie; zwodzący, pełen zwodnictwa, mamiący, łudzący; obłudny; verführerisch, berückend, täuschend, betrüglich; *Bh.* ſwodný, (podwodný podſtępny); *Slo.* ſwodliwý *illecebrosus*, zwoditelni *seductiuus*, zwoditedélni *seducibilis*; *Sr.* 1. zawedžité *seductilis* (cf. zawodny); *Crn.* ſapeliv; *Vd.* sapelazhen; *Cro.* premamlyiv; *Ross.* лéстный, прелéстный, развратительный, (*Rs.* свóдный złożony, sklepiony, składany; *Rs.* сводимый składny). Oczy miłe, acz zwodliwe. *Teat.* 41 *c*, 308. Przyszła nierządnica odzieniem zwodzicielſkiém przybrana. *Sk. Zyw.* 173. Rozum, kształtność, przezorność, żywość, i odwaga, Lecz to wszyſtko, iak cenne, tak też ieſt zwodnicze *Teat.* 52 *b*, 82. Zewnętrzna poſtać, bardzo ieſt zwodnicza. *Teat.* 28 *b*, 87, zawodna; cf. nie wszyſtko złoto, co się świeci z góry). Dobra doczesne nie przynoszą prawdziwego ukontentowania, zwodne są i nietrwałe. *Pilch. Sen. liſt.* 111. - *Passive*: zwodny, do zwiedzenia, mogący być zwiedzionym, zu täuschen, zu verführen, täuschbar, verführbar. Wśród niezliczonych fałszów, sam nieporuszony, Niezachwiany, niezwodny, i nieuſtraszony. *Przyb. Milt.* 172, nie da się zwieść). - §., zwodny, zwodni, wzwodny, wzwiedziony, n. p. moſt, Zug=, Aufzug=, Zugbrücken=. Jak za trzecią bramę wypadł zwodnią... *Pot. Arg.* 424. - (ZWODNIEĆ; *ob.* wodnieć). - ZWODNIK, - a, *m.*, ZWODZICIEL, - a, *m.*; ZWODZCA, ZWODCA, ZWOYCA, - y, *m.*; który kogo zwodzi, zmamia, uładza, cf. zgorszyciel, oszuſt, odrwisz, szalbierz; der Verführer, Verleiter, Berücker; *Bh.* ſwodnjk, ſwůdce, přelud, (podwodnjk podſtępny); *Slo.* ſwodnjk; *Sr.* 1. zawodnik; *Vind.* sapelauz, sapelazh; *Cro.* premamitel; *Rg.* zamamitegl; (*Rs.* своднuкъ, сводчикъ kupler, rayfura); *Rs.* подманщикъ, развратникъ, прельститель, прелéстникъ, блазнитель (cf. błaznuiący), обольститель; (*Ec.* сводитель, посрéдственникъ въ торговлѣ iednacz kupca, litkupnik). Zwodnik, zwodziciel, zwodca, *deceptor*. *Cn. Th.* 1458. *Seductor* zwodzca, zwodziciel. *Mącz.* Zwodca, zwodziciel. *Sk. Dz.* 58. *Euocator* odwodziciel, *zwoidca, który nad przykazanie, osobne sobie seymy a schadzki czyni, zwodząc ludzie. *Mącz.* Byłże który zwodnik, z większą sposobnością nad Katylinę, do bałamucenia młodych ludzi? *Nag. Cyc.* 37. Djabół był piérwszy zwóyca, który obróciwszy się w węża, Ewę zdradził, a zwiódł kłamem swym. *Eraz. ięz. R* 2 *b.* J ten, który się naybardziéy zaklina, przysięga, naywiększy ieſt oszuſt, zwodziciel, odrwisz, i nie wiem, co na reszcie. *Teat.* 15, 63. Tacy zwoyce, którzy się ukazuią być iako apoſtoły Chrystusowymi, są zdradliwi a przewrotni zwoyce dusz ludzkich. *Eraz. ięz. Q* 2 *b.* Zdrayca i zwodzca dusz ludzkich. *W. Pſ. W.* 356. Fałszywi zwoycy dusz. *W. Pſ. W.* 2, 242. Świat ten omylny zawżdy będzie miał takie omylacze a takie zwodniki swoie. *Rey Pſ. J i* 3. Nie day się tym zwodnikom uwodzić. *W. Pſ. W.* 4. Pogardzisz temi łotry i zwodzcami dusz ludzkich. *Birk. Sk. C b.* On nieszlachetny zwoyca onego nędznego człowieka. *Rey Pſ. R* 5. Wolą się tych swoich zwodzicielów i zawodzicielów nauki trzymać, niż kościoła świętego. *Sak. Persp. E* 3. Mahomet zdrayca i zwodnik. *Birk. Krz. Kaw.* 28, *Boter* 201. Jezusa iako

zwodnika i zdraycę ludu krzyżowali. *W. Pſt. W.* 4. To co teraz ochłoni ieden zwodnik dworſki, To i kilku hetmanów przedtym nasyciło. *Opal. Sat.* 59. Dała się odwieść od powinności swych przez zwodzcę, którego głos przymusił ią do opuszczenia rodziców swoich. *Teat.* 48 *d*, 91. Po wszyſtiém mieście nieuczciwych zwodników, którzy sprosne niewiaſty chowaią, staroſtami poczynić chciał. *Kosz. Lor.* 107. Tak Achillu, zwycięzco wielu, zwyciężony ieſteś, od lękliwego zwodzcy cudzéy żony! *Zebr. Ow.* 313 *a raptore*). Boże day pomſtę nad tym, co zdradził szkaradnie, Niech zwodnik Parys trupem z moiéy ręki padnie! *Dmoch. Jl.* 80. Bodayby był ten zwodnik przeklęty Zalał się z swemi okręty. *Chrość. Ow.* 2. ZWODZĘ, ZWODZIC; *obacz* zwieść, zwieśdź, (*distingu.* zwieźć, zwiozę). ZWODZIDZIEWKA, - i, *m.*, zwodziciel dziéwek, panienek, ein Mädchenverführer. W młodości twoiéy byłeś wielki oszuſt, szuler, zwodzidziewka. *Teat.* 32 *b*, 38.

ZWOIOWAC *cz. dk.*, woiuiąc zdobyć, podbić, przemódz, kriegend bezwingen, beſiegen, erobern, unterjochen, ſich unterwerfen; *Ec.* изборáю, побѣждáю, *pr. et fig. tr.* Turcy, zwoiowawszy Albaniią, wzięli Dyrachią Wenetom. *Bielſk.* 431 zawoiowawszy). Nędza przyszła i za tém głód ich tam zwoiuie. *Tward. Wł.* 70, przymusi do poddania się). Pan gdy w niebo wſtępował, zaszły mu drogę ufce niezliczone duchów z otchłani, którą mocą swą zwoiował. *Odym. Sw.* 2, *O o b.* Dobrodzieyſtwem raczéy, niżeli szablą zwoiowani, Rzymianom bramy otworzyli. *Warg. Wal.* 205, zniewoleni). Czego woyſka nie przemogły, chytrość niewieścia zwoiowała. *Sk. Zyw.* 2, 2 *b* - §. *tr.* zwoiować, zbroić, nawarzyć piwa, Unheil anſtiften, böſe Streiche machen. ZWOIOWNY, - a - e, do zwoiowania, do zwyciężenia, = zwycięźny, beſiegbar, unterjochbar, bezwingbar. Żydowie maią Boga obrońcą, a przetoż mienią się być niedobyte i niezwoiowne. 1 *Leop.* 2 *Mach.* 8, 36, że zranieni być nie mogą. *Bibl. Gd.*)

ZWOŁAĆ *cz. dk.*, zwołuię *Pr. kontyn.*; zwoływać *częstl.*; wołaniem zgromadzić, zezwaniem zebrać w gromadę, zuſammen rufen, zuſammen berufen; *Bh.* ſwolati, ſwolawati; *Slo.* zwolať, ſwoláwám; *Sr.* 1. zwówam; *Vind.* sklizati; *Cro.* zezvati, zezavam; *Rs.* скликать, скликаю, созвàть, созывàть (cf. sprosić). W tym kraiu, gdy się zagore, tedy nie dzwonią, ale się sąsiedzi zwoływaią ku ratowaniu. *Baz. hſt.* 58. Zwoływam kogo, *conuoco ad societatem*, *concieo. Cn. Th.* 1458. Zwołanie *conuocatio*, *e. gr. populi Romani. ib.*, *Rs.* склúчка, созывъ; *Ec.* созвáнїе. - Zwołać psy na lesie. *Tr.*, ztrąbić, die Jagdhunde zuſammenblaſen.

ZWOLĘ, ZWOLENIE; *ob.* zwolić. *ZWOLENIEC, - ńca, *m.*, ZWOLENIK, ZWOLENNIK, - a, *m.*; ZWOLENNICZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*; Zwolennik, *priscum vocabulum*, = naśladowca, uczeń. *Cn. Th.* 1458, mianowicie w Biblii i Teologii o uczniach Chryſtusowych; der Jünger, der Jünger Chriſti; *Vd.* joger, navuzheunik, vuzhiunik; *Rs.* единомышленникъ, (cf. iednomyślny), смудрственникъ, смудренникъ (cf. zmędrzeć), ученикъ. Zwolennicy albo uczniowie Pańscy. *W. Pſt. Mn.* 427. Przyſtąpili ku Jezusowi zwolennicy iego. *Leop. Math.* 5, 1, przyſtąpili do niego uczniowie iego. *Bibl. Gd.*) Chryſtus Pan od Oyca swoiego do zwolenników, to zaś od zwolenników do Oyca biega. *Bzow. roż.* 64. - §., ogólniéy: Dawna bardzo przypowieść ieſt na świecie wszędzie, Niechay nigdy zwolennik nad miſtrza nie będzie. *Rey Wiz.* 184, cf. iaie mędrsze od kokoszy). - *tr.* Wysyłani z stolicy z wolennicy nayokropnieysze potwarze na króla rozsiewali. *Gaz. Nar.* 2, 51, emiſsaryusze). *W rodz. żeńskim* ZWOLENNICA, - y, *ż.*; ZWOLENNICZKA, - i, *ż.*, *zdrbn.*; uczennica; die Jüngerinn, die Schülerinn. *Discipula* zwolenniczka. *Mącz.* W Jopie była nieiaka zwolenniczka, imieniem Tabita. *Budn. Act.* 9, 36; 1 *Leop.*, uczenniczka. *Bibl. Gd.*) ZWOLENICTWO, ZWOLENNICTWO, - a, *n.*, bycie zwolennikiem czyim, stan zwolennika czyli ucznia, die Jüngerſchaft. - *collect*, = zwolennicy, die Jünger. *ZWOLENNY, - a, - e; n. p. zwolenna Taliia. *Hor.* 2, 238 *Kniaź*, może: wyzwolona, wolna, wolnomyślna?) *ZWOLEŃSTWO, - a, *n.*, *pozwoleńſtwo, pozwolenie, wolność, zezwolenie, die Erlaubniß, die Geſtattung, Gewährung, Freyheit. Dać zwoleńſtwo każdemu, puſtynie osiadać. *M. Bielſk. S. N.* 17. Niech okrutniku dotknąć nie mam-li zwoleńſtwa, Napatrzam się wżdy ciebie. *Zebr. Ow.* 69, *liceat*, *quod tangere non est*, *adspicere*. Dali mu zwoleńſtwo, i wypisali ie na tablicach miedzianych. 1 *Leop.* 1 *Mach.* 14, 26, dali mu wolność. *Bibl. Gd.*, raczéy: przywiley, dyploma). W Rakuſkiey ziemi chłopi wpływaią do wyboru xiążęcia; a to zwoleńſtwo temu chłopſtwu dał Karol Wielki, iż się piérwéy pochrzcili, niż szlachta. *Gwagn.* 635. O doſtoyne zwoleńſtwo nad wszyſtkie świętości, Toć ty iedno domieszczasz bezpiecznych radości! *Rey Wiz.* 54; może: zwolennictwo, powołanie). W wielkim pokoiu trudno ma być zwoleńſtwo. *Ezop.* 25 (?) ZWOLIĆ *cz. dk.*, zwalać *ndk.*, (*distingu.* zwalać, zwalić); (*Vd.* svolit, isvolit *eligere*); zezwolić, przyzwolić, pozwolić, przystać, genehmigen, bewilligen, ſeine Einwilligung geben, beſtimmen, zuſtimmen. Ci co źle czynią; i którzy na złe zwalaią, iednaką winą maią być karani. *Herb. Stat.* 97. Zwalaiąc na prośby rad naszych, poruszeni ich prośbą, wszyſtkie przywileie potwierdzamy. *ib.* 18. Na to prezydentowie zwolili. *Baz. hſt.* 12. Sekretnie stanął nasz ślub, ale za zwoleniem ciotki moiéy. *Teat.* 3 *d*, 19. O przewładna naturo, o ty mamko świata, Zwol, niech móy rym twych taynic zadziergi rozplata. *Zab.* 9, 113 *Zabł.* Jezus wyszedł na górę, i wziął ksobie których chciał, a oni poszli do niego, i *zzwolił dwanaście aby z nim byli. *Sekl. Mark* 3. - Zwolony, *persuasus e. gr. auditoris animus. Cn. Th.* 1458 przekonany, przeświadczony, cf. zniewolony). - Zwolony syn, = przysposobiony. *Cn. Th.* 1458, adoptowany, ein Adoptirter, an Kindes Statt Angenommener, *Boh.* za ſyna zwolit syna zwolić; zwolenec przysposobiony. (*Boh.* Zwolen miaſto Altſohl w Węgrzech). - Zwolić się na co, zgodzić się na co, einmüthig beyſtimmen, ſich einträchtig wozu verbinden. Przeſtąpiono uſtawy, na które wszyscy ludzie, a narody, które pana Chryſtusa naśladuią, zwoliłyby się. *Eraz. Jęz.* 82. ZWOLNA, z wolna; *ob.* wolno. ZWOLNIĆ *cz. dk.*, zwalniać *ndk.*; wolnieyszym, łagodnieyszym, miękczeyszym uczynić. = zmiękczyć, złagodzić, nachlaſſen, gelinder machen, lindern, erweichen,

besänftigen; *phys. et moral.* Zwolniy trochę struny. *Tr.*; cf. popuścić, pofolgować, zfolgować). Zwolnić chustkę na szyi, zwolnić sznurówkę. *Bndtk.* W nawie, przez którą się sączy, iedney albo drugiéy szczelinie zabieżeć nie trudno; lecz gdy na wielu mieyscach zwalniać i rozsadzać poczpie, niepodobna iuż obsiadaiącą ratować. *Pilch. Sen. list.* 243, puszczać, ziaiać). - Zwolnić wodę przy ogniu. *Bndtk.*, *ob.* zlécić, verschlagen lassen, lauwarm machen. Słońce mróz zwolniło. *ib.* Zwolnić żołądek, stolec; *ob.* rozwolnić). - Będę mówił, co może oyca twego zwolnić. *Teat.* 46, 28; *ob.* udobruchać). Sam winowayca gniewu nie zwolni boskiego. *Leszcz. H. T.* 428. - W tym obrazie raczéy zwolniliśmy, niż zwiększyliśmy krzywdy nasze. *Gaz. Nar.* 2, 40, złagodziliśmy, umniéyszyliśmy. - *§., zwalniać kogo z czego, uwalniać, befreien, lossprechen. Zwalniam cię z téy wierności, i nic nie chcę wiedzieć. *Teat.* 45 *d*, 93 *Wyb.* ZWOLNIEĆ *niiak. dk.*, stać się wolnieyszym, mniéy prędkim; mniéy ścisłym, mniéy twardym, tęgim, surowym, mniey gorącym, nachlassen, gelinder werden. Porywczość z szacunku rzeczy zaymuie się, i ztąd wedle stopnia iéy wartości, zwolniałym lub skwapliwym krokiem ku niéy dążymy. *Pilch. Sen. list.* 3, 39; powolnieyszym lub szybczéyszym krokiem). Mróz zwolniał, trzeba było się obawiać, aby do gruntu nie puścilo. *Pam.* 85, 1, 212, zelżał, złagodniał, der Frost hat nachgelassen; *oppos.* mróz bierze). Piwowa essencya, iak zwolnieie, że nie zbyt gorąca, i nie zbyt zimna, zadawać iéy tedy drożdże; bo gdyby na gorące zadał, byłoby piwo obrzazgowate, gdyby zaś na przezięble, uczyniłoby szkody całemu waru. *Haur Ek.* 106, iak zletnieie, przestygnie, lau werden, verschlagen, sich etwas abkühlen.

ZWOLONY; *ob.* zwolić.

ZWOŁOWACIEĆ *niiak. dk.*, stać się wołowatym, ciężkim, niezgrabnym iak wół, ochsig werden, wie ein Ochs plump werden. Koń taki z młodu skokotliwym będzie; ale ku latom zwołowacieie i znikczemnieie. *Hipp.* 8.

ZWOŁYWAĆ; *ob.* zwołać. ZWOŁYWACZ, - a, *m.*, który kogo lub zgromadzenie zwołuie, der Zusammenrufer, Zusammenberufer; *Ec.* повѣстникъ, крикунъ, бирючъ, кой созываетъ людей къ чему.

ZWOMITOWAĆ; *ob.* womitować.

*ZWON; *ob.* dzwon. *ZWONIĆ, *ZWANIAĆ; *ob.* dzwonić; *Addas*: Na burzę w *zwony zwaniaią. *Hrbst. Nauk. R* 3 *b.* Na *cymbalech miedzianych zwoniąc. 1 *Leop.* 1 *Par.* 15, 19, na śpiżanych zwoniąc. 3 *Leop.*, na *cymbalech miedzianych głośno grali. *Bibl. Gd.*) *ZWONO; *ob.* Dzwono; *Addas*: Koła te były iakie pospolicie bywaią u wozu, i osi, i śpice, i zwona i piasty, wszystko lane. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 7, 33; dzwona i piasty ich odlewane. *Bibl. Gd.*)

ZWORA, - y, *ż.*, spona, *consibula. Cn. Th.* 1458, zwora, wszystko czym się iaka rzecz wiąże, spaia, iako ankra do murów, szpąga do drzewa. *Włod.*, co iednę rzecz z drugą zwiera, *ob.* zewrzeć, wodurch zwey Sachen mit einander verbunden, an einander angeschlossen, angeklammert, angekettet, angehakt werden; die Klammer, die Fuge, die Zwinge, das Band. Wszystkie te deski iedna zwora będzie trzymała. 1 *Leop. Exod.* 26, 24, iedna fuga. 3 *Leop.*, spoione będą do iednego kolca. *Bibl. Gd.*) Odziany był przepyszną swoią skórą, u któréy się złote zwory w krzyż na piersiach składały. *Stas. Num.* 1, 119, pętlice, sponki, spinki, haftki, Schleifen, Häftel. - Zwora dla psów. *Dudz.* 75, zwyczayniéy *swora*, *sfora*, *qu. v.* ZWORNIK, - a, *m.*, (cf. sworznik), klucz w sklepieniu, zwornik, zamykaiący sam środek sklepienia. *Jak. Art.* 3, 296. Zwornik w sklepieniu, kamień albo cegła kliniasta wykierowana do środka sklepienia, z których ostatni wierzchny, zamykaiący całe sklepienie nazywa się kluczem. *Jak. Art.* 3, 326, der Schlußstein im Gewölbe. *ZWORNY; *ob.* sworny, sforny. ZWOROWAĆ; *ob.* sworować, sforować.

ZWOSKOWAĆ; *ob.* woskować, woszczyć.

ZWOSZCZYK, - a, *m.*, furman osobliwie z Rossyi, ein (besonders Russischer) Fuhrmann; *Rs.* извощикъ, развощикъ; *Ecc.* извозникъ, извощикъ. Pod imieniem markietanów czyli kupców Moskiewskich, zwoszczyki, filiponi obcy podmawiali chłopów do buntów. *Ust. Konst.* 2, 50. Zwoszczykiem być, furmanić, *Rs.* извозничать, *Ec.* извощичаю. ZWÓZ, - u, *m.*, ZWOŻBA, - y, *ż.*, ZWÓZKA, - i, *ż.*, *Rs.* свозъ, свозка, свезенiе; (*Rs.* извозъ, извозничанье furmanka, furmaństwo; ввозка dowóz, ввозное furlon), zwożenie, zwiezienie, mianowicie do stodoły, do gumna; das Zusammenführen, zu Wagen, das Zusammenfahren, das Einführen vom Felde in die Scheuer, das Einfahren vom Felde. Zwóz wszelkich zbóż na pilnym zawisł dozorze; a koniecznie za sucha z tym zwozem pośpieszyć trzeba. *Haur Sk.* 16. Zwóz wżdy rychły do gumna być musi. *Haur Ek.* 35. Kopa gdy stanie w polu, xiędzu dać wcześnie znać dla wytyczy i prędkiego do gumna zwozu. *Haur Ek.* 3. Składy drzewa, zwózki zboża. *A. Zamoy.* 108 cf. zsep, nasep, Aufschüttung des Getreides. - Zwóz, nawóz na pole, das Düngen des Ackers. Na kapustę, pietruszkę, kuczmerkę, cebulę, trzeba zwozu. *Haur Ek.* 40. ZWOŻĘ, *ob.* zwieźć, zwiózł, zwiezie, zwiozę (*distingu.* zwieśdź, zwiodł, zwiodę, zwodzę). ZWOZICIEL, - a, *m.*, który co zwozi, der Zusammenfahrer, Zusammenführer (zu Wagen); *Sr.* 1. romadu wozeczeř; *Cro.* zvasávecz; *w rodz. żeńskim* zwozicielka. ZWOŹNY, - a, - e, do zwiezienia, mogący być zwiezionym, zusammenfahrbar, zusammen führbar, einführbar. - Zwoźny, nawozem zgnoiony, gedüngt. Na to zboże ma być dobrze zwoźna i uprawna rola. *Haur. Sk.* 81. Groch na zwoźnéy i uprawny aroli pięknem zasiać nasieniem. *Haur Ek.* 33. Jnaczéy na zwoźnéy orać potrzeba, inaczéy zaś na płonnéy roli. *Haur Sk.* 23.

ZWROCIĆ *cz. dk.*, zwracać *ndk.*; *Bh.* zwratiti, zwracowati; *Vind.* svrazhati, savrazhati, saverniti, vertiti; *Rg.* svrâtiti; *Bs.* suernuti, suarnuti, surrinuti; *Ross.* совратить, совращать;] na powrót obrócić, nazad wracać, wieder umkehren, wieder umlenken. Zmogłe woły z pługiem do folwarku zwrócony lemiesz na mdłym wloką karku. *Mon.* 70, 804. Szmer nieprzyiaciół za sobą poczuł, więc zwróciwszy konia, uyrzy, ano k niemu uciekaią, właśnie iakby swoi byli. *Pilch. Sall.* 219. Witold Niemieckie woysko uprzedzaiąc, żywność zapasną, którą byli Krzyżacy w pustyniach na swoie zwracanie zostawili, ubiegł i pobrał. *Stryik.* 423, na zwrot, na powrót, die

Rückkehr, das Rückkehren. Zwraca się dzik, pysk otwiera, kły ostre zapienia. *Dmoch. Jl.* 2, 217. – Zwracać, *verb. med.*, zwracać się *zaimk.*; powracać, wiederkehren, wiederkommen, zurückkommen, zurückkehren, *pr. et fig. tr.* Słowo wyrzeczone, dziedzictwo ſtracone, i czas który minie, z wodą co upłynie, nigdy się nie zwracaią. *Rys. Ad.* 65. – Zwracać komu co, oddawać coś od niego miał, wiederzustellen, wiedergeben. Skończywszy referat, zwracam powierzone mi pisma do aktów. *Ld.* – Zwracać z żołądka, zrzucać, womitować. *Cn. Th.* 1281, oddawać pokarm, *Rs.* рвѣть, рвать, вырвать, das Genossene wieder von sich geben, wegspeien, wegbrechen. Pies, gdy zwróci to, co mu raz w żołądku nie plagowało, zasię do tego wraca. *Kosz. Lor.* 69. Zwracanie, zwrócenie, zrzucanie, zrzucenie, das Brechen, Erbrechen, Wegbrechen der Speisen, *Bh.* zwracenj; to co zwrócono, zrzucono, das Weggebrochene, Weggespiene, *Bh.* wýwrat, wýwratek. Pies się zwraca do zwrócenia swego. *W. Prov.* 26, 11, *Bibl. Gd.*; ku zwróceniu swemu. 3 *Leop.*, ku blwocinom swoim. 1 *Leop.*) Wszyſtkie stoły ich pełne zwracania i sprosnych smrodów. *Leop. Jez.* 28, 8, pełne zwracania i plugaſtwa. *Bibl. Gd.*) – Zwracać, obracać, kierować, rychtować, kehren, lenken, drehen und wenden nach Belieben und Erfordern. Przodkowie nasi młodzież rzeſko ćwiczyli, iak konia darſko zwracać, bronią zręcznie szermować. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 14, das Pferd tummeln, schwenken. Ryby ogonem steruią, i lekkim onego ruszeniem na każdą stronę z równą łatwością bieg swój zwracaią. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 65. Nawami rzeki i morza przebywamy, napiąwszy dla pędu wiatru żagle, a z tyłu przydawszy stér, którymby to w tę, to w owę stronę szybuiąc, nawy bieg zwracano. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 65, cf. ſterować). – Zwrócić na co, obrócić na co, wohin kehren, wenden. Zaraz go obwód panów naypiérwszych otoczy, Wszyscy w głuchém milczeniu zwrócili nań oczy. *N. Pam.* 22, 115. Gdy się rozeszła wiadomość w Europie o ustanowieniu konſtytucyi Polskiéy, zwrócili na nię uwagę wszyscy. *Uſt. K.* 1, 203. Zwrócić na się uwagę, oczy drugich, ściągnąć na się, auf sich ziehen, auf sich hinlenken. – Zwrócić od czego, odwrócić, abkehren, ablenken, abwenden, ableiten. Zwrócenie zarazy bądź fizycznéy bądź moralnéy od granic swoich, daież prawo iednemu monarſtwu do przywłaszczenia sobie dzierżaw drugiego? *Uſt. Konſt.* 2, 202. Naylepsza sprawa cierpieć, czego zwrócić i poprawić nie możesz. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 379. ZWROT, – u, *m.*, zwracanie, zwrócenie, powracanie nazad, powrót, das Wiederzurückkehren, das Rückkehren, das Wiederkehren; *Rg.* vrata, zavrata). Zwrót posłanéy córki rychły przyślubuie. *Zebr. Ow.* 151. Uchwalono wygnanemu zwrót do domu wolny; on nieodmiennym sercem i wygnanie, i zwrot zniósł. *Warg. Wal.* 113. Nadzieię zwrotu do domu zagubiwszy, na wszyſtkie niebezpieczeńſtwa gotowi. *Warg. Cez.* 6, die Hoffnung der Heimkehr. – Zwrot czego drugiemu, oddanie nazad, das Zurückgeben, Wiedergeben, Wiederabgeben. Zwrót wziętych papierów do archiwum. *Ld.* Załączaiąc to pismo, zamawiam sobie zwrót iego. *ib.*, oddanie, odesłanie). - Zwrót, obrót, kierunek, die Wendung, Richtung. Postrzegła Wenus Adonisa, i z tym oka zwrotem Poczuła zaraz w sercu strzałę z zjadłym grotem. *Szym. Sw. W.* 5. Zwrót; zakręt, obrót wſteczny, rozmaicie obracany, die Wendung, Drehung, Krümmung. Ty, która włos w tysiączne składnie zwiiasz zwroty, boginie same czesać godna. *Hub. Ow.* 134. Strumyk licznemi zwroty szukać czego zdaie się. *Nar. Dz.* 3, 5. Zwrot, mieysce zwrotu, zakrętu, (cf. uwroć), die Beugung, Krümmung, die Umkehr, der Ort der Wendung, die Wende. Na zwrocie ulicy na końcu fontany umówiony zapewne zaſtąpił mi z szpadą gołą. *Teat.* 49 *b*, 107. – Zwrót, odwrót, odbitka, odſkok, wſteczny kierunek, Absprung, Umsprung, Ableitung, Abkehrung, gänzlich veränderte, entgegengesetzte Richtung. Złe to iak powódź się zlało Zwrotem na tych, od których swój początek miało. *Przyb. Milt.* 213. Czas wszyſtek upływa na zmianach i wspaczonych coraz zwrotach. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 379. Naſtępca iego równy oycu z cnoty, Nie był mu równien z szczęścia, pomyślność ma zwroty. *Przyb. Luz.* 127, cf. koléy, cf. to dzwono raz wysoko, drugi raz ieſt na dole). *Górnictw.* zwrot żyły albo nagła odmiana w kierunku żył kruszcowych. *Mier. Mscr.*, der Gang ſtürzt sich. ZWROTNIK, – a, *m.*, Zwrotniki słońca, *tropici. Hub. Wſt.* 47, zwrotniki, koła, za które słońce daléy ku północy i południowi nie przechodzi. *Sniad. Geo.* 104; Wendekreis, Wendecirkel. Zwrotnik raka; zwrotek koziorożca. ZWROTNOŚĆ, – ści, *ż.*, sposobność zwrócenia, powrócenia, die Zurückkehrbarkeit, Möglichkeit der Rückkehr; die Wendbarkeit, Umwendbarkeit. Rwiy tamy, twoiéy szkodzące zwrotności *Bardz. Tr.* 14, twemu powrotowi). – Zwrotność, obrotność, zwinność, die Gewandtheit, *phys. et intell.* Odtąd oddychałem łatwiéy, czułem więcéy w członkach zwrotności. *N. Pam.* 12, 304. Jeſt to młodzian, znać po nim dobre obyczaie, Poſtać w nim miła, oko żywe, zwrotność chyża. *Zabł. Fir.* 58. Moc, zwrotność, hybkość, udatność w wyborze Pokazały się w tak sławnéy potrzebie. *Kras. W. Ch.* 112. Rzeźwość i zwrotność pochodzą z ruchawości dobrowolnéy i chętnéy. *Pilch. Sen. liſt.* 4, 176. Co za byſtrość dowcipu, co za duch autora, nawet iaka zwrotność i pochopność, powiedziałbym, gdyby niekiedy spoczął, a potym znowu żartko powſtał. *Pilch. Sen. liſt.* 344. Co do zwrotności w żartowaniu gładko, to pewna że Cyceronowi lepiéy się powodzi, niż drugim. *Nag. Cyc. pr.* 11. ZWROTNY, – a, – e; – ie *adv.*, do zwrotu, do zwrocenia, mogący być zwracanym, zwróconym, powróconym, odwetowanym, oddanym, wiederumkehrlich, umkehrbar, wiederkehrbar, wiederkehrend. Lecą niezwrotnym pędem godziny. *Zab.* 14, 365. Czas niezwrotnie w wieczną przepaść bieży. *Zab.* 14, 80. O czasy, o uciechy, o godziny lotne, Prędkoście mnie odbiegły, iako sny niezwrotne. *Zimor. Siel.* 259. Ucieka czas niezwrotny, czas nienagrodzony. *Min. ryt.* 4, 66. Zwrotne narowy, *vitia reditura. Nar. Tac.* 3, 81. – Zwrotny, zwracaiący się, powracaiący, zurückkehrend, umkehrend. Ponieważ w szeregu z funkcyi ułomkowéy powſtaiącym, każdy współczynnik ieſt funkcyą kilku poprzedzaiących, szeregi takowe nazywaią się zwrotnemi, *series recurrentes*, dlatego że chcąc oznaczyć którego z nich, wracać się musimy do poprzedzaiących go. *Sniad. Alg.* 1, 170. Obieg słońca zwrotny, *revolutio tropica. Hub. Mech.* 518; *ob.*

ob. zwrotnik). Zwrotny, do którego się zwraca, rekurs czyni, rekursowy, Regreß=, Recurs=; Przyrzekaiący nagrodę dla ręczącego, ieżeli tén przez swą porękę przyyśćby miał do szkody, zowie się zwrotnym ręczycielem. *Gall. Cyw.* 3, 231. – Zwrotny, do zwrotu, zwracania, obracania służący, = obracaiący, Umkehr=, Kehr=, Wende=, Dreh=. Drugi pacierz karkowy nazywa się zwrotnym abo skrętem, *epistrophus seu axis. Perz. Cyr.* 31, Wendewirbel, Kehrwirbel, Drehwirbel. – Zwrotny, obrotny, zwinny, uwinny, gewandt, sich leicht wendend, tummelnd, behend, flink; *phys. et intellect.* Chyży, wysmukły i zwrotny zaiąc. *Kniaz. P.* 3, 71 Part zwrotnym koniem żwawy. *Hor.* 1, 89 *Min., versis animosus equis*). Przybrał sobie ludzi szlachetnych, zwrotnych. *Pilch. Sall.* 167. Zwrotny na wszystkie strony umysł Mieczysława, nie maiąc pomocy od swoich, szukał iéy u obcych. *Nar. hist.* 4, 50, cf. przemyślny, przezorny). Wiek, który woynie zdolny, i w miłości zwrotny. *Hul. Ow.* 62, cf. przebiegły). Ma ięzyk; ale związany i niezwrotny. *Pilch. Sen. Gn.* 118, niegibki, niegiętki, unlenksam, unbeugsam, unbeholfen). Do djabła! co za ięzyk zwrotny! *Teat.* 25, 122, *ob.* kołowrot, kołowrotek). Zwrotny w złych rzeczach, *obacz:* przewrotny.

ZWRZASNĄĆ, *ob* wrzasnąć.

ZWRZEDZIEĆ, **ZWRZODZIEĆ**, **ZWRZODOWIEĆ**, **ZWRZODOWACIEĆ**, *ob.* wrzedzieć, schwären, zum Geschwüre werden. *Addas*: Jeśliby rak nie otworzył się, i nie zwrzodowiał. *Haur. Sk.* 442. Lewandowa wódka zwrzedzenie goi wnątrz. *Sien* 239; *ob.* zjątrzeć, zropieć.

ZWRZESZCZEĆ; *ob.* wrzeszczeć.

ZWSZETECZNIEĆ *niiak. dk.*, stać się wszetecznym, wszetecznikiem, oddać się całkiem wszeteczeństwu, unzüchtig werden, sich der Unzucht ergeben. Zwszeteczniała Tamar, i oto brzemienna iest. *Budn. Genes.* 38, 24, dopuściła się nierządu. *Bibl. Gd.*)

ZWYCIĘSKI, **ZWYCIĘZKI**, - a, - ie; - o *adv.*; od zwycięstwa, od zwycięzcy, *zwycięzny, Sieges=, Sieger=, Sieg=, *Bh.* wjtězný (*ob.* *witeczny, zwycięzny); *Sr.* 1. bobetjerſki (cf. dobyć, zdobyć); (*Crn.* wytéske, *Vd.* viteshki, viteſki, = rycerski, bohaterski); *Vd.* premagazhen, premaganjhei, (cf. przemódz), predobiten, obladaun (cf. władny); (*Cro.* viteſki, viteski *heroicus*, *equestris*); *Cro.* obladavni; *Hg.* vitezi, vitezlö, *militaris*, *equestris*; *Bs.* viteſcki *strenuus*, *Rg.* viteſcki *heroicus*); *Rs.* побѣдный, побѣдительный, побѣдоносный; *Ec.* доброподѣдный. Wielkie woysko *zwycięzce (zwycięskie) głodem wymorzone. *Warg. Cez.* 166. Zwycięski wiersz, piosnka. *Cn. Th.* 1458. Bogu zwycięską pieśń śpiewa. *Susz. Pieśn.* *J* 3, 4 *b*. Zwycięski fest, wracanie się po zwycięstwie, tryumf. *Cn. Th.* 1458; *Rs.* побѣдное. Tryumf wielki, zwycięska pompa. *Cn. Th.* 1157. Zwycięskie łupy, herby na tryumfie, nosidła. *Cn. Th.* 1458; *et* 551. Zwycięski znak, pamiątka zwycięstwa słup *trophaeum*. *Cn. Th.* 1458. Zwycięski upominek. *ib.* Zwycięsko, zwyciężaiąc, z zwycięstwem, zwycięzcą, siegreich, siegend, als Sieger. Obronisz zwycięsko w słuszności oyczyznę, Czyniąc z przyćmionéy Polski Polskę sławną. *Zab.* 11, 297. Kokles mimo gęsto nań rzuconych pocisków, szczęśliwie i zwycięsko na drugi brzeg do swoich przepłynął. *Pilch. Sen. list.* 4, 156. Zwycięsko bole znosisz serdeczne. *Susz. Pieśn.* 1 *C* 4. **ZWYCIĘSTWO**, **ZWYCIĘZTWO**, - a, *n.*, zwyciężenie, przezwyciężenie nieprzyiaciela, pobicie go, der Sieg; *Bh.* wjtězſtwj; *Sr.* 1. bobětwa cf dobycie, cf. dobicie); *Crn.* oblâda; *Vd.* premaganje, premag, premoshenje (*ob.* przemódz), ismaganje, premoiſtrenje, predoblenje, dobitva, dobitje, obladainje; (*Vd.* viteshnia, viteshniſhtvu, viteſhtvu, viteshnoſt, = rycerstwo); *Cro.* obladánye, dobitje, preobladanye, (*Cro.* vitêſtvo *generositas*; *Hg.* vitéſsek *bellum*; *Rg.* viteſctvo, = rycerstwo); *Sla.* pridobitje; *Bs.* pridobitje, dobivenje; *Rs.* побѣда; *Ec.* побѣдительство. Wódz skoro nie odnosi zwycięstwa, tym samym iuż iest zwyciężonym. *Teat.* 33 *d*, 49. Gdzie zwycięstwo, tam niewinność. *Stas. Num.* 1, 216 cf. wilcze prawo). – Plac zwycięztwa; *Ec.* побѣдище; cf. poboiewisko). Zwycięstwo w gonitwie, *Rs.* опериcманiе. Gdzie zwycięstwo bez pracy, tam tryumf bez chwały. *N. Pam.* 6, 214. Ci, którzy umieią zwyciężać, nie zawsze umieią zażyć zwycięstwa. *Ustrz. Kruc.* 3, 27. Dwa kroć zwycięża, kto się w zwycięstwie zwycięża. *Min. Ryt.* 4, 127. Trudna rzecz iest zwyciężyć drugie, ale większe iest zwycięstwo, zwyciężyć serce swe, a popędliwości swe uskromić. *Baz. Modrz.* 39, Selbstbesiegung, Selbstbeherrschung. Zwycięstwo to iest naywiększe, kto siebie sam zwyciężyć umie. *Gorn. Dz.* 80. Wpadłem przy tym ztąd w niebezpieczeństwo Do dalszych grzechów, przez me w żądzach niezwycięstwo. *Kulig. Her.* 59, niehamowność, niewstrzemięźliwość, puszczaiąc cugle żądzom). Chciałabym z płaczu moiego otrzymać zwycięstwo. *Teat.* 46 *b*, 72. Nayuczciwsze szukanie zwycięstwa, dobrodzieystwy dobrodzieystwa chcieć zwyciężyć. *Gorn. Sen.* 27. – §. *Histor. eccl.* Były starodawne pamiątki i zwycięstwa, (tak zwano te kościoły,) Św. Piotra. Anakletus nad ciałem Św. Piotra zbudował był pamiątkę i zwycięstwo, to iest, kościół. *Sk. Dz.* 71, kapliczki nad grobami pobożnych chrześciian, mianowicie męczenników w pierwszym wieku po Chrystusie). **ZWYCIĘŻAĆ**; *ob.* zwyciężyć. **ZWYCIĘŻCA**, - y, *m.*, **ZWYCIĘŻYCIEL**, - a, *m.*, który zwyciężył, zwycięstwo odniósł, der Sieger, der Besieger; *Bh.* wjtez, wjtězytel (*ob.* *witez, cf. *Lat.* victor); *Sr.* 1. bobĕcjer (cf dobywca), pjewiner; *Crn.* obladavz, premaguvavz, (*Crn.* wytés, = rycerz); *Vd.* premagar, premagavez, premaguvavz, premagavuz, ladavez, obladavez, premoshnik, predobiular, predobiunik, ismagavez, dobitnik, premuravez, preſilnik, (*Vd.* vites, vitesh, shlatni jesdjak *eques*); *Cro.* obladávecz, ladavz, (*ob.* władcz), dobitel, predobitel (*Cro. Dl.* vitez *heros*; *Hg.* vitez); *Dl.* dobitnik, premoshnik, pridobitnik; *Rg.* dobijtnik, (*Rg.* vitéz zlatoruni, = rycerz złotego runa); *Bs.* dobitnik, pridobitnik, nadjacicegl; (*Bs.* vitez; *Sla.* vitèz *heros*; *Rs.* побѣдитель, побѣдоносецъ, *vulg.* побитчикъ (*Rs.* витязь bohater, rycerz); *Ec.* одолѣтель (cf. podołać), повѣдникъ; (*Ec.* витязь, богатырь, храбрецъ, рыцарь rycerz). Zwycięzcą się wracaiący, tryumfuiący. *Cn. Th* 1158. Tryumfuię, abo wracam się zwycięzcą, ze zwycięstwem. *ib.* Nie raz zwycięzca został zwyciężony. *Kras. Oss. G* 4 cf. nie mów hop, aż przeskoczysz). Niedawno srogi móy nieprzyiacielu, Teraz panie móy i zwycięzycielu. *Past. F.* 248; *w rodz. żeńsk.* **ZWYCIĘŻYCIELKA**,

- i, *ż.*, ZWYCIĘŻCZYNA, - y, *ż.*, która zwyciężyła, zwycięstwo odniosła, **die Siegerinn, Besiegerinn**; *Sr.* 1. **dobetzerka**; *Vd.* premagarza, premagauka, predobitniza, predobiularza, prefilniza; *Cro.* dobitelicza, predobitelicza, obladavka; *Dl.* dobitelnicza, dobitnicza, pridobitnicza; (*Cro.* vitezicza, viteskinya; *Hg.* vitezné, = bohaterzyca); *Bs.* pridobitniça, dobitniça, nadjacitegliza; *Rg.* dobijtniza, (*Rg.* viteziza, = bohaterzyca); *Rs.* побѣди́тельница. *Victrix* zwyciężycielka. *Urs. Gr.* 184. Męka Pańska zwyciężycielką iest śmierci. *Birk. Kr. Kaw.* 17. Praca w naytrudnieyszych terminach szczęśliwie zwyciężycielką bywa. *Mon.* 71, 594. Bierz laury, któreć Agamemnon zgina, cna zwyciężczyna. *Bardz. Tr.* 256. Liczysz zabite zwyciężczyna dziatki. *Bardz. Tr.* 258. ZWYCIĘŻCZYZNA, - y, *ż.*, prawo zwycięskie. *Dudz.* 75, zdobycz zwycięska, **Siegesrecht, Siegeroberung.** Teraźnieysza iest Turków usilność, aby się przy dawnych zwyciężczyzn własności utrzymali. *Zab.* 16, 134. Coż o was mówić, o króle mściciele, Wy w zwyciężczyznach ziemi podbiciele. *Zab.* 16, 373. ZWYCIĘŻENIEC, - ńca, *m.*, człowiek zwyciężony, **ein Besiegter.** Uzna świat, że nie iestem zwyciężeńcom srogi. *Bardz. Luk.* 2, 43. Fortuna o ziemię rzuca królewskie korony, A podłych zwyciężeńców wysadza na trony. *Bardz. Boë.* 29. ZWYCIĘŻNY, - a, - e; - ie *adv.*; do zwyciężenia łacny, *vincibilis. Cn. Th.* 1458, **besiegbar, besieglich**; *Sr.* 1. **pjedobécżné**; *Cro.* obladlyiv; *Sla.* pridobiven; *Bs.* dobitni (cf. dobyć, zdobycz), pridobitiv, koji se lasno mosge dobit, nadjaciv; *Rs.* обори́мый, побѣди́мый; *Ec.* побори́мый. Niezwyciężny, *Rs.* непреодоли́мый; *Ec.* необори́мый. Jż czuł sam u siebie nieprzyiaciel swe urwanie a umnieyszenie, wyrozumiewaiąc też, niezwyciężne być żydy, którzy się na moc Boga wszechmocnego spuszczaią... 1 *Leop.* 2 *Mach.* 11, 13, zrozumiawszy, że żydzi byli niezwyciężonymi. *Bibl. Gd.*) Niech się dziś dziwuią ci poganie twéy niezwyciężnéy mocy. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 6. To była skuteczna sprawa niezwyciężnéy mocy onego, który ratunku im z nieba dodawał. 1 *Leop.* 3 *Mach.* 4. O Panie niezwyciężny narodu ludzkiego! *Kanc. Gd.* 305. Niezwyciężone twe ramię, nie iest niezwyciężném; *Ton bras est invaincu, mais non pas invincible. Corneille*). Porażki te ich więcéy wam serca dodawać maią; nie o tym myślić trzeba, czym zwyciężeni są Zygmuntowie, Ładysławowie, Ludwikowie, ale to upatrować, iakim sercem szli na nieprzyiaciela, iak mężnym, iak niezwyciężnym, i iak wspaniałym. *Jan. Oksz. F* 2. Maiestat niezwyciężnéy cierpliwości. 1 *Leop. Jak. pr.*, nie przełamanéy, niezłomnéy, niewzruszonéy). Dziwnemi kłopoty ćwiczeni będąc, przy Panu iednak niezwyciężnie trwaiąc, wszystkie one trudności zwyciężaią. *Zrn. Pst.* 5, 543. Lud ten iest *niezwyciężenie (niezwyciężnie) przywiązany do monarchii. *Gaz. Nar.* 1, 318 *b.* - Skłonności naturalne, nałogi i namiętności, nie powoduią ludzi niezwyciężnie do gwałcenia praw naturalnych. *Mon.* 76, 27, koniecznie, nieodbicie, **unbezwinglich.** - §., zwycięzny, zwycięski, od zwycięstwa, z zwycięstwem, zwyciężaiący, *zwycięzysty, **Sieges=, siegreich.** Ofiarować będziecie zupełne ofiary i zwycięzne. 3 *Leop. Deut.* 12, 6, *witeczne. 1 *Leop.*, *Bh.* **witezný**, *ob.* *witeczny; *Vd.* viteshen, viteshni, = rycerski). Ktoby ofiarował ofiarę zwycięźką, niechay ofiaruie mąki białéy. 3 *Leop.*, witeczną. 1 *Leop.*) Obchodź wesoły tryumf, pieśń zwycięzną śpiéway. *Otw. Ow.* 594, *ob.* zwycięska piosnka, zwycięski wiersz. *Cn. Th.* 1458). Podnieście swe broni i oręża zwycięzne. *Leszcz. Cl.* 73. Wziąwszy cię, pod zwycięzną chorągiew swoię zaprowadził. *Wys. Aloy.* 490. Jeńce za zwycięznymi żołnierzmi postępowali. *Fal. Fl.* 44. Zwycięzna ręka Boska. *J. Kchn. Dz.* 140. Przeciwniki narodu ludzkiego starłszy, zwycięznie wstąpił Pan w niebo. *Kanc. Gd.* 112, zwycięzcą, z zwycięstwem. •ZWYCIĘŻNOŚĆ, ZWYCIĘŻONOŚĆ, - ści, *ż.*, możność być zwyciężonym, bycie zwyciężnym, **die Besiegbarkeit, Bezwingbarkeit.** Pokonani przez Annibala Rzymianie, stracili w oczach sąsiedzkich opiniią niezwyciężoności swoiéy. *Kras. hst.* 62. Turek, zasadzaiąc swoię niezwyciężoność na baśniach, ode dnia do dnia nikczemnieie i ginie. *Przestr.* 186. ZWYCIĘŻYĆ, •WYCIĘŻYĆ *cz. ndk.*, przezwyciężyć *dk.*, zwyciężać *kontyn.*, zwyciężywać (*Otw. Wirg.* 410) *czstl.*; zwycięstwo odnieść, być zwycięzcą, **siegen, besiegen**; *Bh.* **witęziti**; *Slo.* **zwitęziti, přemocy**; *Sr.* 1. **pżewihnu** (cf. przewinąć), **pżewinucż, dobúsch** (cf. dobyć, zdobyć), **dobusch, dobúdnusch, dobúnusch, pżedobédu**; *Crn.* obladati, oblâdam, obladujem (cf władać), premâgam (cf. przemódz); *Vd.* premozhi, premagati, presylit (cf. przesilić), posilit (*ob.* posilić), obladati, obladuvati, prediulati, ismagati, predobiti, prediulati; *Cro.* obladati, obladujem, premochi, dobivati, predobiti, predoblyújem; *Dl.* odoliti, odolivati; *Bs.* svladati, dobitti, dobiti, pridobiti, pridobitti, primocchi, nadjacjati, nadvladati, nadsecchi, nadsisgjati; *Rg.* dobitti; *Sla.* dobiti; *Rs.* одолѣть, одолѣвать (cf. zdołać, podołać), побѣдѝть, побѣждàть, уразѝть, уражàть (cf. urazić), бороть, обора́ти, обора́ю; *Ec.* изобора́ю, побѣжда́ю, побѣдоношу̀, побора́ти; (zwyciężyć, *wyciężyć, *Bh.* **witęziti**, cf. *witez, *witeczny; cf. *Lat.* vincere, victus). Zwyciężać, *absolute*, być zwycięzcą, **siegen.** Konetabl tysiąc uczynił wypraw, i wszędzie zwyciężał. *Niemc. Kr.* 1, 195, był zwycięzcą, wyszedł zwycięzcą, odnosił zwycięstwo). - Zwyciężam przeciwnika, = zwycięstwo, plac otrzymawam. (*Cn. Th.* 1458, **besiegen**; *ob.* wygrawać, porazić, zwalczyć kogo, cf. spożyć). Woyną trudno go pożyć, bronią trudno zwyciężyć. *Baz. Sk.* 573. Zwycięzca zwyciężon, smuci się, żałuie. *Bardz. Tr.* 472. Zwyciężony zostaię, *vincor. Cn. Th.* 1458, cf. pobitym zostaię, zwalczonym). - *fig. tr.* Zwyciężyć czarta, zwyciężyć świat, zwyciężyć ciało, zwyciężyć strachy a rozliczne możności, zwyciężyć dary, obietnice, bogactwa świata tego. *Rey Ap.* 41 nie ulédz, nie dać się ułudzić). Nie godzi się temu, kto świat zwycięży, aby się miał dać białym głowom wyciężyć. *Rey Zw.* 24. *Jnfra dolorem vel voluptatem sum*, daię się zwyciężyć. *Cn. Th.* 1458. Choć Chrystus krwią odkupił człowieka, przecię go wycięży ten marny świat, swawolne ciało iego, czart zwodca. *Rey Ap.* 2. Ten sprzeciwnik twóy (szatan) miał się o cię zawżdy kusić, a temi słowy, a tym smacznym iadem *zwyciążać nędzne człowieczeństwo twoie. *Rey Pst. U* 2. Siebie zwyciężyć, więcéy iak narody. *Kras. list.* 2, 143. Zwyciężam się, przełamuię się, odeymuię się swywoli,

hamuię się. *Cn. Th.* 1458, wstrzymuię się). Wzgardzony dla pogardy, sam się więc *wycięży. *Chodk. Koſt.* 27. Niezwyciężony, a., którego nie zwyciężono, unbeſiegt. Zwyciężył męża niezwyciężonego, *Otw. Ow.* 521 - b., nie do zwyciężenia, nie mogący być zwyciężonym, niezwyciężny, unbeſieglich, unbezwinglich, unbeſiegbar. Alexander maiąc nazwisko niezwyciężony, przecię Dyogenesa wstrzemięźliwości nie mógł zwyciężyć. *Warg. Wal.* 128. Że zręczniéy pałasza, niż maczugi użył, Na niezwyciężonego nazwisko zasłużył. *Przyb. Luz.* 233. Nadzieia w chwili złéy niezwyciężona, Mężowi swemu iest poczciwa żona. *Nar. Dz.* 1, 45. - Zwyciężać kogo w czym, przewyższać, przechodzić, celować, einen worin übertreffen, ihn darin beſiegen. Żeby Damalis dziewka nie przepiła Bassa, i Trackim kuflem zwyciężyła. *Lib. Hor.* 38. Dobrodzieystwa oycowskie zwyciężone dobrodzieystwy synowskiemi być nie mogą. *Gorn. Sen.* Laty dziada zwycięży, a oyca mądrością. *Bardz. Tr.* 215. - *§., On będzie o złodzieystwo prawem zwyciężon. *Tarn. Ust.* 138, prawem przekonan, prawem przeświadczon, *skonwinkowany, gerichtlich überwieſen, überzeugt. ZWYCIĘŻYIAD, - u, *m.*, ziele, od zwyciężenia iadu i zarazy morowego powietrza mianowane. *Syr* 560, *asclepias*, *vincetoxicum*, Schwalbenwurz, gemeine Asclepie, cf. toiad. *ZWYCIĘŻYSTY, - a, - e; - o *adv.*, *victoriosus*, zwycięzysty, który wiele nad nieprzyiacielem zwycięstw otrzymał. *Mącz.*, zwycięzky, ſiegreich. *Bh.* witezaſlawný, *zwycięznosławny, ſiegberühmt.

ZWYCZAIC *cz. ndk.*, przyzwyczaić (*qu. v.*) *dk.*, *zwyczaiać *ndk.*, zwyczaić kogo do czego, przyzwyczaiać, czynić że przywyka, wkładać kogo, nakładać do czego, einen wozu gewöhnen, eingewöhnen; *Bh.* učiti zwykat, učiti priwykat, nawykat nečemu; *Slo* zwykati (*ob.* zwyknąć); *Sr.* 1. nawożam, nawożeno; *Crn.* vadeti, vadèm, navadèti (cf. wada, wadzić), ręſvadeti; *Vd.* vadit, navajenje; *Cro.* obichaiti, obichajen, navaden; *Hg.* ſzoktatni; *Rg.* uobicjaiti, obiknuti (cf. uobyczaić); *Rs.* изважиавать, изваживанïе, повадить, поваживать, привадить, приваживать, морить (cf. torować), моренïе. Zwyczaię, wprawiam w co, wkładam w co, przyzwyczaiam do czego, nakładam kogo czego. *Cn Th.* 461 cf. przyuczyć, zuczyć, wuczyć, wćwiczyć). Zwyczaili język swóy powiadać kłamstwo. *Radz. Jer.* 9, 5; każdy z nich nauczą ięzyka swego mówić kłamstwo. *Bibl. Gd.*) *Zwyczaić kogo *czego, n. p. ochmistrzowanie dworzaninowe ma się ztąd począć, iżby pana takich obyczaiów zwyczaił, któreby go same cnotliwie żyć zuczyły. *Gorn. Dw.* 369, iżby go do takich obyczaiów zwyczaił). - Zwyczaiony, w zwyczay wprowadzony, zur Gewohnheit gemacht, zur Gewohnheit geworden. Z kazania tego, pasterze, opuściwszy wiarę swoię, którą trzymali z oyców swoich zwyczaioną, uwierzyli słowu bożemu. *Gil. Kaz. C c b.* Dawność zwyczaiona. *Gil. Kat.* 5. W Hierozolimskim kościele była sukcessya biskupów iednego po drugim, był porządek, było dawne zwyczaienie. *Gil. Kat* 4, zwyczay wciągniony, wprowadzony). - *Zaimk.* zwyczaić się, ſich gewöhnen, *Sr.* 1. nawożam ſo; *Vd.* ſe navadit; *Rs.* свыкнуться, свыкаться (cf. zwyknąć), морѣть, наморѣть. Nakładam się czego, przywykam czemu, wkładam się w co, zwyczaię się do czego, wyknę czego. *Cn. Th.* 461. Dawniéy młódź pracowaniem w obozie zwyczaiła się do żołnierskiego życia. *Papr. W.* 1, 5 zaprawiała się). Wiele dobrego z tego każdemu rośnie, kto się pracować zwyczai. *Gorn. Dw.* 369. - *Cum Dativo.* zwyczaić się czemu, ſich woran gewöhnen. Maią się o to starać żołnierze, aby się igrom i rozmaitemu ćwiczeniu zwyczaili. *Baz. Modrz.* 470. Zwyczaimy się temu naprzód łaiać czeladzi, potym żenie, dzieciom, przyiaciołom, a tak się ięzyk zuczy źle mówić, że potym wszystkim śmiele złorzeczemy. *Eraz. ięz. R* 8. Aza to iest podobna, prędko to z siebie zewlec, czemu się kto przez długi czas zwyczai, co się w niego wrodziło, i w nim zatwardziało. *Hrbſt. Lek. C* 3 *b.* - Zwyczaić się co czynić, mieć w zwyczaiu czynić, wyknąć zwyknąć, zwykle czynić, in der Gewohnheit haben zu thun und ſ. w. Sałata, gdy iuż twardnieie, tedy iey się moc umnieysza; a kto się iéy zwyczai ieść, temu szkodzi; bowiem czyni oczom zaćmienie. *Cresc.* 232. W pustkach się zataił Za pałacem, gdzie się lud chodzić nie zwyczaił. *P. Kchn. Orl.* 1, 121. - Usta sprawiedliwego *zwyczaią się *mądrością. *Budn Pſ.* 37, 31, usta iego mówią mądrość. *Bibl. Gd.*, kieruią się, powoduią się mądrością, przyzwyczaione, przywykłe do mądrości). - Zwyczaiło się co, w zwyczay poszło, es iſt zur Gewohnheit geworden. Ludzie przy ś. męczenników *grobiech, ięli też swoie ciała pochowywać, gdy się to tak iuż zwyczaiło, tedy... *Gil. Kaz. B b.* ZWYCZAIOWY, - a, - e, od zwyczaiu, od zwyczaiów, z zwyczaiu pochodzący, Gewohnheits=. W prawa naszego niedostatkach statut R. 1454 rządzić nam się każe *praejudicatis vel similibus decretis*; są one w kraiu naszym prawem zwyczaiowém, którego powaga we wszystkich społecznościach cywilnych zawsze była święta. *Oſtr. Pr. Cyw.* 1, 14. *ZWYCZAIOWIEC, - wca, *m.*, n. p. Tu głos umilkł; pochmurzyła się twarz wszystkich zwyczaiowców. *Przestr.* 34; trzymaiących się dawnym zwyczaiem, Gewohnheitsvertheydiger. ZWYCZAY, - aiu, *m.*, nawyknienie, zwyknienie, i czego się nawykło, *obyczay, tryb zwyczayny, używanie, zachowanie, die Gewohnheit, die Gewöhnung, der Gebrauch, der Brauch, (die Sitte); *Bh.* zwyk, zwyklost, obyčeg; *Slo* obićag, *Sr.* 1. nawożeno; *Sr.* 2. brooch; *Crn.* ſvik, shêga, navâda; *Vd.* navada, ſhega, ushanza, (używanie), prauh, ſhpoganje, nuzanje; *Cro.* obichay, obizhaj, obiknenye, zakon, (cf. zakon), ſega, navâda, navajenye, navagyenye; *Dl.* obicſay, uvadicza; *Hg.* ſzokas; *Rg.* obicjaj, obicja, obiknutje, nauk, nauka, chiuud, uvadicza; *Bs.* obicjaj, navada, nauk (cf. nauka); *Sla.* obicsaj; *Rs.* свычка, привычка, навыкъ, навычка, повычка, обычай, обыкновéнïе, прилука, прилучка, изважка, нравъ (cf. narów), норовъ, повáдка; *Ec.* свычай, свычка, наукъ, привычка, навыкъ, нравъ, образъ (cf. obraz), подоба (cf. podoba). Zwyczay, zwyczaienie, ćwiczenie dla wprawy, dla biegłości, das Gewöhnen, die Gewöhnung. Dworzanin zwyczaiem naprzód ma włudzić w pana cnoty. *Gorn. Dw.* 570. Jak nieosiadana szkapa ku żadnéy się potrzebie nie zeydzie przez płochość, przez niezwyczay, tak człowiek nieuczony ku żadnéy się sprawie nie zda. *Kosz. Lor.* 18. Nie mogę w téy zbroi chodzić, bom tego w zwyczaiu nie miał. 3 *Leop.*

1 *Reg.* 17, 39, bom się temu nie przyuczył. 1 *Leop.*, bom temu nie przywykł. *Bibl. Gd.*, ich habe mich nicht daran gewöhnt. Zwyczay, nabyta zwyczaieniem, ćwiczeniem wprawa, biegłość, die Gewohnheit, durch Gewöhnen erlangte Fertigkeit. Młodemu trzeba się dobrego uczyć, i w dobrém zwyczay brać. *Petr. Et.* 25. Zwyczay łatwe rzeczy czyni. *Rys. Ad.* 80. Zwyczay za naukę stoi. *Hipp.* 29. Zwyczay wszystko przemaga. *Cn. Ad.* 534. – Zwyczay, to czemu kto przywykł, do czego się przyzwyczaił, die Gewohnheit, das woran man sich gewöhnt hat, was man sich angewöhnt hat, die Angewöhnung. Zwyczay albo nałóg iest drugim przyrodzeniem. *Mon.* 69, 174. Zwyczay drugie przyrodzenie. *Glicz. Wych. D* 8 *b*; Zwyczay każdy stoi za drugie przyrodzenie. *Rey Zw.* 113. Zwyczay, oswoienie z czym, pospolitowanie, stanie się zwyczaynym, das Gewohntseyn, Gewohntwerden, Gewöhnlichwerden. Co w zwyczay póydzie u ludzi, to uymuie podziwienia naywiększym i naytrudnieyszym dziełom. *Rog. Doś.* 3, 1, cf. pospolita, oklepana rzecz; *oppos.* niesłychana, niewidziana, niepraktykowana). *Zwyczay z kim, obcowanie, przestawanie zwyczayne, zażyłość, gewöhnlicher Umgang. Owdzie część nieba Phias zastąpiła z siedmią corami także Atlantydy, Za to że Jowisz u iedney z nich *Maie Co naypięknieyszéy, miewał swe zwyczaie. *Tward. Daf.* 68; cf. praktyki). Konrada syn Kazimierz, zasmakowawszy sobie zwyczay małżonki, długo przy niéy we Wrocławiu, nie dbaiąc na listy oycowskie, bawił się. *Krom.* 239 *consuetudo*, *ob.* mieszkać z żoną). – Zwyczay, używanie, zachowanie, sposób czynienia przyięty powszechniéy, der Gebrauch, der Brauch, die Sitte, Gewohnheit, moda die Mode. Zwyczay taki iest, tak się zachowuie. *Cn. Th.* 1459. Czytelniku w wszelkim kraiu, Trzeba się trzymać zwyczaiu. *Kchn. fr.* 115. Mówi Ruś: *szto horod, to norow; zwyczay tam taki, i tu taki być mógł. *Pim. Kam.* 20, co kray, to obyczay; każdy kray ma swóy zwyczay; *Slo.* kolko kragow, tolko običagi; *Rs.* что городъ, то норовъ, что деревня, то обычай. Dawny a starożytny zwyczay, bez prawdy, zastarzały błąd iest. *Zrn. Pst.* 3, 103, *Ec.* предчинїе. Interes iest w modzie, a zysk we zwyczaiu. *Teat.* 48 *b*, 28. Według zwyczaiu, zwyczaynie, zwykle, za zwyczay, iak to bywa, nach Sitte und Gebrauch, wie gewöhnlich, *Slo.* podla običage; *Sr.* 1. waſchna. Jeymość iak za zwyczay była wymownieysza, i na tym się dysputy małżeńskie kończyły. *Kras. Podst.* 2, 46. Wesołego dziś iesteś humoru; Rz. iak za zwyczay, móy bracie! *Teat.* 47, 51. – Zwyczay, zachowanie w rzeczach prawnych (*ob.* zwyczaiowe prawo), Gewohnheit, Gebrauch, Brauch, Gewohnheitsrecht. Zwyczay dobry stoi za prawo. *Sax. Art.* 21, cf. preiudykata). Aby zwyczay mógł być prawem, ma być sprawiedliwy, od znaczney części narodu przyięty, maiący przynaymniéy po sobie dziesięć lat preskrypcyi, czyli dawność albo używanie, i nie był prawu pisanemu w brew przeciwny. A iako podług tych prawideł zwyczay moc prawa bierze; tak przeciwnym sposobem, nawet w społeczności wzięty, upada i moc swą traci. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 14. Zwyczay iest nieiakie prawo, z obyczaiów ludzkich i z używania postanowione, które miewa władzą prawa pisanego, gdzieby takowego pisanego prawa nie dostawało. *Szczerb. Sax.* 529. Zwyczay za ustawę wzięty, nic innego nie iest, iedno to postanowienie, które się tylko za pochwaleniem *ludzkim z dawnego zwyczaiu wkorzeniło i ugruntowało. *Bas. Modrz.* 18. Zwyczay Mazowiecki. *Ld.*; (cf. Xiążę przyrzeka ludowi *pospolitemu, prawa i wszystkie *zachowania* trzymać. *Bielsk. Sw. D* 4 *b*.) - *§., zwyczay, tryb, sposób, gatunek, die Art und Weise. Trzeba często na młodego konia wsiadać i zasię zsiadać, aby takowym zwyczaiem nałożył się spokoynie stać ku wsiadaniu. *Cresc.* 523. W nayświętszéy pannie, iako poczęcie *przedziło zwyczay przyrodzenia, tak też przy rodzeniu wszystko się mocą boską działo. *Kucz. Kat.* 84. Dziecię, gdy z cudzego, a nie matki własnéy pokarmu używa, społem też bierze w się zwyczay żywota a obyczaiów. *Glicz. Wych. D* 3 *b*.

ZWYCZAYNOŚĆ, - ści, ż., zwykłość, bycie zwyczaynym; bycie w zwyczaiu, mianie w zwyczaiu, die Gewöhnlichkeit, Gebräuchlichkeit. Żywot Św. Jana za wielkie podziwienie był ludowi prostemu, i dla niezwyczayności takiego życia wszyscy się garnęli do niego widzieć go. *Biał. Pst.* 42 cf. nadzwyczayność). – Zwyczayność, zwyczaienie. *Cn. Th.* 1459 nawyknienie, die Gewöhnung.

ZWYCZAYNY, - a, - e; - ie *adv.*; w zwyczaiu będący, w zwyczaiu maiący, gewöhnlich, gewohnt; *Bh.* obyčegný, (cf. obyczayny), *Slo.* običegný; *Sr.* 1. máwſchi waſchne, po waſchnu; *Crn.* ponavâdi; *Vd.* navaden, poſhegen, ushanzhliu, po navadi, navadnu, poſhegi; *Cro.* navadni, ſégav; *Hg.* ſzokott, ſzoktatott; *Bs.* obicjajni; *Rg.* obicjainj, obicni, narêdni (cf. narządzić); *Sla.* obicſajan, opchenj (cf. obec, w obec), návlastito (cf. właściwy); *Rs.* обыкшій, обыклый, обыкновенный, обыкновенно, привычный, изваженный; *Ec.* нравный. Zwyczayny, z czym się oswoiono, nienowy, potoczny, nienadzwyczayny, gewöhnlich, nicht neu, nicht außerordentlich. Przykrość zwyczayna lżeysza. *Cn. Ad.* 534. Zwyczayne rzeczy nie czynią podziwienia. *Cn. Ad.* 1378. Niezwyczayny, *Rs.* страннообычный; *Ec.* необыкновенный, необычный. Niezwyczayna rzecz iest, która rzadko przytrafia się. *Boh. djab.* 78. Niezwyczayne przypadki niezwyczaynych wymagaią względów. *Teat.* 8, 107, *ob.* nadzwyczayny). Zwyczaynie, według zwyczaiu. *Cn. Th.* 1459, gewöhnlich, wie gewöhnlich. Na niewielu zagonach zwyczaynie iak szlachcic Podlaski. *Teat.* 2 *b*, 39; zwykle, iak to bywa). Prawdziwie Wc Pan masz niezwyciężony upor! Rz. zwyczaynie, żołnierz iestem. *Teat.* 36 *c*, 75, nie ma się temu dziwować, nie dziw, kein Wunder). *Ellipt.* zwyczayna, *sc.* rzecz, okoliczność, eine gewöhnliche Sache, gewöhnliche Erscheinung. Zwyczayna to iest ludziom sędziwym, stare tylko obyczaie chwalić. *Teat.* 34 *b*, *Bij.* Zwyczayna panom swoię sławę lubić, Z swoiéy się mocy i przymiotów chlubić. *Jabł. Ez.* 34. Bogaty głupi, to prawie zwyczayna, Uczon ubogi, i to też nie tayna. *Jabł. Ez.* 71. – Zwyczayny komu, u niego w używaniu będący, bey einem im Gebrauche, gebräuchlich. Słowo rzemieślnikom zwyczayne. *Tr.* – *Active*: zwyczayny, w zwyczaiu co maiący, nawykły, ćwiczony, wprawny, biegły, doświadczony, in der Gewohnheit, im Gebrauche, in der Uebung habend, erfahren, bewandert, geübt. Zwyczayny żeglarz, doktor. *Tr.* Powiadaią też ludzie około tego zwyczayni, iż gdy wino przestanie się burzyć, a ustoi się

ma być przetaczane z lagru. *Cresc.* 344 zwyczaynie koło tego chodzący). Dziwuiemy się, iż sługi mamy niegdy w tych rzeczach, które im rozkazuiemy niezwyczayne, *niepotomne, gdyż się od nas samych uczą tych rzeczy nieprzystoynych. *Eraz. ięz.* *Cc* 6 *b*, cf. nieobyczayny, nieokrzesany, nieulizany.

ZWYDRZEĆ *niiak. dk.*; *obacz* wydrzeć, narowić się, **wild werden, verwildern, ausarten.** *Addas*: Skoro źrzebiec do doszłości swoiéy przychodzi, póki nie nazbyt zwydrzeie, ze stada na staynią go brać trzeba. *Hipp.* 29. Karność potrzebna, aby sługa nie zwydrzał, i nie zepsował się. *Petr. Ek.* 11. Sługa nie ma być bez roboty, bo zwydrzeie prędko. *ib.* Ludzie, którzy w próżnowaniu zwydrzawszy, chciwościom własnym niewcześnie pobłażali, coraz nowéy odmiany pragną. *Krom.* 280, *qui in pace cupiditatibus suis minus satisfaciebant.*

*ZWYKŁAĆ; *ob.* zwikłać, wikłać.

ZWYKŁOŚĆ, -, ści, *ż.*, zwyczayność, bycie w zwyczaiu, w używaniu, zwyczay, **die Gewöhnlichkeit, die Gewohnheit, der Gebrauch**; *Boh.* **zwyklost.** Zwykłość sprawy. *Groi. Obr.* 261 *quod est in frequenti et continuo usu*). Zwykłością potrzebną tak to między ludźmi iest sposobiono, iż od Bożego narodzenia o sługi nowotne sobie każdy czyni staranie. *Gil. Kaz.* *Cc* 5. Mieszam się prócz tego dla saméy mieysca niezwykłości. *Siem. Cyc.* 346. Dobra zwykłość to precz wyżenie, co zła nabrała. *Budn. Ap.* 81 *habitudo*, nawyknienie; cf. nałóg). Ach krzywdzą nas, wedle zwykłości swéy. *Obr.* 2. ZWYKNĄĆ, zwykł, *F.* zwyknie; *niiak. dk.* słowa wyknąć *qu. v.*), *zwykłać *ndk.*; nawyknąwszy mieć w zwyczaiu, w używaniu, **aus Angewöhnung zu thun pflegen, gewohnt seyn, pflegen**; *Boh.* **zwyknauti, zwykl**; *Slo.* **zwyk mám, obyčeg mam**; *Sr.* 1. **mam waschno**; *Vd.* vadit, se navadit; *Cro.* obiknujem, navagyujemfze; *Hg.* fzokni, fzoktam, fzokáfom; *Bs.* obicjaiti; *Ross.* ВЫКНУТЬ, ВЫКАТЬ, СВЫКНУТЬСЯ, СВЫКАТЬСЯ, НАВЫКНУТЬ, НАВЫКАТЬ; *Ec.* ОБЫЧЕСТВОВАТИ. Pełen będąc męstwa i szczérości, żadnym nie *zwykłał narabiać podeyrzeniem. *Tr. Tel.* 385 nie miewał w zwyczaiu). *Didici vera dicere*, *pro*: *consuetus*; *et nos*: nauczyłem się, *pro*: zwykłem. *Cn. Th.* 1459. *Obserues nostrum Perfectum Praeteritum respondere Praesenti Latinorum*, *Germanorum etc.*, zwykłem, *soleo*, **ich pflege, habe in der Gewohnheit, habe im Gebrauche.** Nie zwykłem, *meum non est*, *in usu mihi non est.* - Zwykło się *zaimk. bezosob.*, maią zwyczay, iest w zwyczaiu, bywa tak, **man pflegt.** Trzyma się nas ta przywara, że się na wzór innych układamy, nie uważaiąc, co należy czynić, lecz co się czynić zwykło. *Pilch. Sen. list.* 3, 272. W tym wieku, w iakim on iest, zwykło się być ociężałym i trudnym do wyiazdu. *Teat.* 32, 7, *Rs.* ХУЧИТЬСЯ, ХУЧАТЬСЯ zdarzać się, przytrafiać się). Zwykły, zwyczayny, maiący we zwyczaiu, będący w zwyczaiu, **gewohnt, gewöhnlich**; zwykle *adv.*; *Bh.* **zwyklý**; *Slo.* **zwyklý**; *Hg.* fzokott; *Vind.* fhegen, pofhegen, navaden; *Rs.* ЗАОБЫЧНЫЙ, ВВЫКЛЫЙ. Zwykli są ludzie, pismem to opatrować, czego wieczną pamięć mieć chcą. *Herb. Stat.* 5, *et* 659; *Vol. Leg.* 2, 591, maią zwyczay, máią w zwyczaiu, w używaniu, w zachowaniu, *zwykli non addito* są). Peregrynacyą moię takom opisał, iako mi droga tak trudna dopuściła, nie zwykłym historyków sposobem. *Warg. Radz.* 333. Niezwykłe brzemię Nachylało go aż prawie na ziemię. *Odym. Sw.* 2, *H h b.* Nasława zbytek w stroiach, i iakieś niezwykłe ciał *chędożenie. *Gorn. Sen.* 29. Względy pewne, i czasu różnego odmiany Rzecz niezwykłą nakażą pod czas bez nagany. *Morszt.* 195. Zwykle, zwyczaynie, *n. p.* Sama go prowadziła tam, gdzie się zwykle przechadzała. *Past. F.* 69. - *Zwykły, biegły, wprawny, doświadczony, *zwyczayny, **geübt, erfahren**, *Boh.* **cwik** *quasi* **zwyk**, *t. i.* **zwyklý ku wssemu** (*ob.* ćwik). Nad wszystkiemi pasącemi bydło, ma być starszy ieden pasterz, namędrszy i nazwykleyszy obieran, któremu wszyscy insi przy trzodzie posłuszni być maią. *Cresc.* 570.

*ZWYPUSZCZAĆ. *Biel. Sw.* 266; *ob.* wypuścić, powypuszczać. *ZWYRĘBOWAĆ; *Otw. Ow.* 356; *ob.* wyrąbać, powyrębować. *ZWYSIEKAĆ. *M Biel. S. Maj.* *B ii j b*, *ob.* wysiéc, powysiekać. ZWYTRĄCAĆ. *Ryb. Ps.* 109; *ob.* wytrącić, powytrącać. *ZWYWRACAĆ. *Otw. Ow.* 583 *et* 16; *ob.* wywrócić, powywracać. cf. *z* -, *praepos. inseparab.*

*ZWYSZ, *ZWYŻ *adv.*, w zwysz, wzwyż, na wysokość, **in die Höhe.** Słup na 18 łokci w zwysz. *W.* 3 *Reg.* 7, 15, ośmnaście łokci było z zwysz iednego słupa. *Bibl. Gd.*) Nad zwyż, nad zwysz; *ob.* nadwyż, *z* nadto, więcéy, zbyt, za wiele, **mehr, zu viel, zu sehr.** Jeśli chce dom odkupić, da piątą część oszacowania nad zwysz. *W. Levit.* 27, 15, przyda piątą część pieniędzy nad szacunek. *Bibl. Gd.*) Nie będziesz miał wiele żon, ani też nad zwyż wiele złota i srebra. *Leop. Deut.* 17, 17, srebra i złota nazbyt wiele nie nabyway. *Bibl. Gd.*) Poborca nad zwysz daninę wybierał. *Ezop.* 132. *ZWYSZYĆ, ZWYŻSZYĆ *cz. dk.*, przewyższyć, przezwyciężyć, przeważyć, **überwiegen, übertreffen, besiegen.** Nie zwyższę. *Alb. z W.* 19, do równéy się wysokości nie podniosę; nie zdołam, nie wydołam, nie wyrównam). *Zwyszyć co, zyskać, wygrać. *Cn. Th.* 1459, **gewinnen, erschwingen, erhalten.** Wziął pięcioro talentów od pana swego, robił niemi, i *zwysił drugie pięcioro; także i ten, który dwoie, zyskał też i on drugie dwoie. *Sekl. Math.* 25. Wszystkiemi temi wymówkami przeciw kredytorowi nic nie zwysi i nie wygra. *Chełm. pr.* 110. Nie równo więcéy na tym zwyższysz, gdy się sam zabiiesz, a niźli gdy ku nieprzyiacielom wyydziesz. *Jer. Zbr.* 81. - (*Slo.* **zwisowatelka**, *Crn.* svishatnost *hyperbola*).

Z Y.

ZYBET, - a, *m.*, ZYBUCZEK, - czka, *m.*; zwierzątko, od którego piżmo zybuczkowe, czyli moszkowe pochodzi. *Sien. wykł.*, **das Zibeththier, die Zibethkatze**, *Arab.* zibet, zebed). - Zybet, - u, *m.*, piżmo zybetowe, **der Zibeth.** Łasica zybetu ma pod odchodkiem mieszek, w którym się zbiera ciecza mocnéy bardzo woni, w podobieństwie do piżma, zybet zwana. *Zool.* 318. ZYBETOWY, ZYBUCZKOWY, - a, - e, od zybeta, lub zybetu, **Zibeththier=, Zibethkatzen=, Zibeth=.** Potrawy smakiem zybetowym gotowane. *Wiel. Kuch.* 435. Cheeszli maść

wonną mieć, przyłóż piżma trochę moszkowego abo zybuczkowego. *Sien.* 497.

*ŻYBURA, - y, *ż.*, n. p. Chłopkowie nieborzęta nie chcą się tą *żyburą w karczmie zarażać. *Star. Ref.* 99., napóy zły, cf. lura.

ŻYC, żył, żyie, *żywie (cf. żywić, żywi), żyię, *żywię *med. kontyn.*, być żywym, być żyiącym, leben; *Bh.* žiti, žil, žigi; *Sr.* 1. fóm žiwé; *Sr.* 2. žáwiſch ſe (cf. żywić się), lábowaſch (cf. labować); *Crn.* shivęti, shivim; *Vd.* shiveti, shivim, shivim, shivotu bit; *Cro.* ſiveti, ſivem; *Rg.* xivjeti, *vulg.* xivàriti; *Bs.* sgiviti, bitti sgiv; *Sla.* xiviti; *Ross.* жить, жилъ, живу; cf. *Ger.* ζάω, ζῶν, cf. *Hbr.* חיה chaja, cf. *Gr.* βίος, (*cf. Lat.* vita, vivo; cf. Sw. Wit). Żyię, *żywot iakikolwiek mam, powszechnie, iako zwierzęta, zioła, drzewa i t. d., które *roſtą, nie czuią. *Cn. Th.* 1460; żyię, *strictius*, *ut animantia*, *żywot czuły mam. *ib.* - Bóg żyie, Bóg ieſt, Bóg rządzi, Bóg na niebie; n. p. Panie, który *żywiesz i króluiesz z oycem i z duchem Św. *Sk. Kaz.* 45 *b.* - *jurand.*, *affirmand.*; Rzekł Pan: *żywę ia, a będzie napełniona ziemia wasza chwały pańſkiéy. *Leop. Num.* 14, 21, iako ia żyię. *Bibl. Gd.*, ſo wahr ich lebe. Luth. Powiedz im, *żywę ia, mówi Pan, to wam tak uczynię. *Radz. Num.* 14, 28, żyię ia. *Bibl. Gd.*) Żyie Pan Bóg zaſtępów, że gdybym się nie wſtydził Jozafata, o ciebiebym nie dbał. *Sk. Zyw.* 2, 228, iak P. Bóg w niebie, ſo wahr Gott lebt, ſo wahr Gott iſt. - Żyię, *żywot prowadzę, iako człowiek. *Cn. Th.* 1460, *Bs.* provoditi sgivot, sgivotovati). Platon nauczał, że P. Bóg dusze stworzył razem z światem tych wszyſtkich ludzi, którzy żyli, żyią i żyć będą. *Bals. Sw.* 2, 65. Zwierzęta, i ptaszęta, i wszyſtko inne *żywiące (żyiące), ieſt w opiece Twoiéy. *Rey Pſ.* x x 1. Jak umierać nie zwykł, który nie żył, tak też nikt nie może żyć, aby umrzeć kiedy nie miał. *Warg. Wal.* 186. Umrzeć, ieſt przeſtać być tym, czym się przedtym żyło. *Otw. Ow.* 616 aufhören das zu seyn, als was man vorhin gelebt hat. Wysechł, same go kości i skóra, i ledwie co żyie.. *Teat.* 29 *c*, 8, ledwie co oddycha, zieie, er lebt kaum, athmet kaum, hat kaum das liebe Leben. Serce we mnie biie, Włosy na głowie powſtały, iuż od strachu ledwo żyię. *Teat.* 53 *b*, 67. Panna nie wie czy żyie, tak to wzięła mocno do serca. *ib.* 34 *c*, 37; cf. nie być przy sobie). Nie wiem, co gadam; bo nie wiem, czy żyię? *Jabł. Tel.* 91. Kto piie, ten żyie. *Teat.* 7 *b*, 45, bo gdyby nie żył, toby nie pił). Żegnam cię, żyy zdrów! *Hor. Sat.* 233, *vale*, bądź zdrów, byway zdrów, bleib gesund, gehab dich wohl, *Vd.* Bug te shivi, Bug te obvari, zdrau bodi). Niech żyie, *vivat*! vivat! er soll leben! er lebe hoch. U Turków wołanie Hu! znaczy: niech żyie! *Klok. Tur.* 181. Vivat król nasz Stanisław Auguſt, niech żyie w iak naydłuższe lata. *Mon.* 73, 371. Pod dobrém hasłem: niech poczciwi żyią! Wielebne oyce iak piią, tak piią. *Kras. Antym.* 70 zdrowie poczciwych spełniaiąc). Niech żyie przyiaźń szczéra w powszechności, a w szczególności w stanie małżeńſkim. *Mon.* 76, 762 błogo iéy! niech się mnoży, niech się krzewi, niech płuży). - Żyię tak abo owak; wiodę, prowadzę taki abo owaki żywot. *Cn. Th.* 1460, leben, wie leben, auf eine solche oder andere Art leben, ein solches Leben führen. Nie toć ieſt częcz dobra żyć, ale żyć dobrze. *Gorn. Sen.* 207. Sędziowie nie pytaią się na sądzie, iako kto *żywi? *Gorn. Wł.* C 3, iakie życie prowadzi). Jak długo żyiesz, tak długo trzeba ci się uczyć, iak żyć. *Pilch. Sen. liſt.* 2, 239. Trzeźwo i sprawiedliwie i pobożnie *żeli. *Herbſt. Lek. D.* *Żywiąc w proſtocie i niewinności swéy, pychy nie znaią. *W. Pſ. Mn.* 41. Wielka liczba w piekle chrześcian niezbożnie *żywszych i bez pokuty umarłych. *Fund.* 57, którzy niezbożnie żyli; *Particip. Praeter).* Długo żyć, do zgrzybiałości przychodzić, *Ross.* многолѣтствовать; (cf. w mnogie lata). Nie ten u mnie żył długo, kto wiek przeżył długi, Lecz kto życie wielkiemi ozdobił zasługi. *Pilch. Sen. liſt.* 3, 127. Długo żyie, kto dobrze żyie. *Cn. Ad.* 160. Źle żyie, przez kogo drugi nie żyie. *Sk. Zyw.* 126. Ja widzę, że trzeba żyć dobremu człowiekowi Nie tylko sobie, ale i przyszłemu wieku. *Zimor.* 128. Przed czasem z świata schodzimy nieſtety, Bo samym sobie żyiąc, nie żyiemy. *Zab.* 15, 42. Żyć na świecie, żyć człekiem, żyć wśrzód ludzi grona, Jakże to twardy ciężar na iedne ramiona. *Karp.* 7, 64-5. Kto żyiąc płacze, śmieiąc się umiera. *Pot. Syl.* 231, nędznemu śmierć pociecha). Czyliże ty tak, tedy będziesz żył żywotem wiecznym. *Rey Pſ.* N n 1. Będzie ona w bezecnéy sławie wieki żyła. *Past. F.* 118, będzie słynęła). Często ci się te słowa w uſtach przewiiaią: dosyć się długo żyło. *Nag. Cyc.* 130, dosyć się nażyło, cf. syt lat i życia, des Lebens satt und müde. Moia ty mucho kochana, Od dziś do iutra żyiecie. *Niemc. P. P.* 114, bardzo krótko). Żyć dzień za dzień, nie iako człowiek, niedbale, na lada czym *żywot trawić, *uiuere in diem.* *Cn. Th.* 1460, in den Tag hinein leben. Dla ciebie iedynie żyię, Dla ciebie me serce biie. *Teat.* 55 *e.*, 16, tchnę, oddycham). Zawsze wierna, zawsze stała, J dla męża żyie cała. *ib.* 52 *d*, 28. Kochałem cię, żyłem cały w tobie, dźwigałem te słodkie więzy. *ib.* 29, 74. Ja i on iedną prawie żyiemy duszą. *ib.* 21 *b*, 11; cf. iedna dusza w dwóch ciałach). Oycowie nasi żyli bez pochyby cnotliwszymi ludźmi na świecie. *Zab.* 2, 29 *Alb.* Nie żył delikacko, iako domator iaki, ale żył iako żołnierz w trudach krwawych, aż do sędziwości włosa tego, w którym go śmierć zastała. *Birk. Chod.* 32. Żyię dobrze, kosztownie, używam sobie. *Cn. Th.* 1461, dogadzam sobie, rozkosznie żyię. *ib.* 1251, rozkoszuię, biesiaduię, lubuię, wohlleben, (*Ec.* иждиваю, иждиваю życie pędzę, z trawię, wydaię, trwonię; иждивéнїе koszt, nakład; иждивительный kosztowny; иждивéннѣ, иждивительнѣ, иждивно kosztownie). Chwalono arędarza, że dobrze żyie, to ieſt, dobrze gębę karmi, alboli dobrze ie i piie. *Dwor.* B 1. Jedni z nich rozpacz śmiercią krócili, A inni życie rozwiozłe żyli. *Zab.* 10, 407 *Zabł.*, rozwiozłe życie prowadzili, rozwiozłe żyli). Owo po proſtu, niech kto co chce plecie, Zgoła żyć trzeba, i zażyć na świecie. *Paſt. F.* 320, cf użyć świata). Znasz teraźnieyszy świat i guſt, do mody stosować się należy, żeby uchodzić za ludzi umieiących żyć, i za ludzi *du bon ton.* *Teat.* 19 *b*, 7, die zu leben wissen, die Lebensart haben. Jeſt to, iak nazywaią, umieć żyć z ludźmi. *Teat.* 29, 86. - Żyć z kim, przeſtawać, obcować, zażyłość mieć, mit einem leben, umgehen. Czy wiesz, kogo masz przed sobą? my z chłopami nie żyiemy. *Teat.* 55 *b*, 28. (*Rs.* сожитель małżonek, *f.* сожительница małżonka). Żyć z kim do-

brze, cf. mieszkać z kim dobrze; *żyć z kim w pokoiu, w przyiaźni. Ld.* Wadzą się, i nie żyią wcale dobrze z sobą. *Jabł. Tel.* 189. (*Rs.* ужиться, уживаться dobrze z kim mieszkać, 2., długo u kogo zostawać; cf. użyć). – Żyć gdzie, bawić gdzie, mieszkać gdzie, **wo leben, wohnen, sich wo aufhalten,** *Rs.* жительствовать. W pięknym tym mieyscu miło się żyie. *Chod. Gesn.* 7. – Żyć, utrzymywać życie swoie, mieć potrzeby życia, **leben, das Leben erhalten, den Lebensunterhalt haben.** Kto ma tyle, że żyć może, dosyć iest bogaty. *Teat.* 53, 28. (*Rs.* разжиться, разживаться zbogacić się; cf. rozkoszować; прижить, приживать przypłodzić, przychować). Tanio tu żyć. *Tr.*, życie tu nie drogie, t. i. potrzeby życia, **hier ist wohlfeil zu leben.** – Żyię czym, żywię się. *Cn. Th.* 1460, żyć o czym, żyć z czego, żyć *na czym, **wovon leben, sein Leben erhalten,** *pr. et fig. tr.* Żywioły, któremi na świecie ludzie *żywią, społem ieden drugiego *śmierzy, a ku dobremu wspomaga. *Eraz. ięz. S.* 4 *b.* Nie mogą się wysiedzieć na pustyniach, nie maiąc tam co ieść, o czym żyć. *Kłok. Tur.* 85. W lesie długi czas na samych tylko iabłkach i leśnych orzechach a wodzie żyli. *Sk. Żyw.* 2, 139 *b.* Czemu ubodzy zdrowi, bogacze słabiuchni? Więcéy żyią z apteki, aniżeli z kuchni. *Kchow. Fr.* 142. Zwierz zwierzem, ryba rybą, człowiek człekiem żyie. *Pot. Arg.* 625. Tam tacy ludzie byli, co iedno szablą żyli. *Papr. Kl.* 110, szablą dorabiali się sposobu utrzymywania życia). Nie ma z czego żyć. *Teat.* 36 *b*, 38, **er hat von nichts zu leben.** Z czegoż my żyć będziemy? iam goły! *Teat.* 30 *b*, 85. Powstaie na mnie tysiąc biednych djabląt żyiących z kałamarza; wrzeszczą, że ia ich przywodzę o torbę. *Teat.* 20 *b*, 194. Trzeba mu pochlebiać; bo z niego żyiemy. *Teat.* 36, 6, on nas utrzymuie). – §., żyiący ięzyk, *ob.* *żywy ięzyk, nie umarły, *Rs.* живущь, **eine lebende Sprache.** Uznana iest dziś ięzyków, iak zowią, nieżyiących, i historyi potrzeba. *Mon.* 65, 231. Wszystkie te pismka wychodzą w żyiących ięzykach. *Pam.* 8, 1, 961. – *§., Żyie ogień w popiele, w prochnie, w knocie rusznicznym; *tralatio Polonis inusitata, sed bona et propria, exemplo Graecorum et Latinorum, qui ea utuntur, et alioqui verbum aliud aptius non reperies;* trwa, iest, *uniuersale est, nec exprimit;* nie zgasł *duae sunt voces;* chowa się *generale est, nec exprimit. Adde quod* gasnę *opponunt Poloni verbo* żyię *tralato sensu, cum de homine dicunt* zgasł, *et de carbonibus* żywe węgle. *Cn. Th* 1461, cf. *etiam* żywić ogień); **das Feuer lebt, ist noch nicht todt, nicht ganz erloschen, glimmt;** *ob.* tlić się).

Pochodz. *życie, *żytek, *zyt, życiopis, życiopismo; żydło; żyto, żytko, żytny; życzyć, życzliwy, życzliwość; pożyczyć, pożyczalnik, pożyczka; żyła, żyłka, żylasty, żyleniec, żylisty, żyłkowaty, żyłowaty; żyw, żywy, żywo, żywcem, żywić, żywiciel, dożywić, nażywić się, ożywić, ożywny; pożywić, pożywny, pożywność, przeżywić; żywica, żywiczny, żywiczka, żywiczasty, żywiec, żywignat, żywokost, żywina, żywioł, żywiołowy, żywność, żywny, żywocina, żywopłon, żyworodny, żywot, żywotni, żywotnik, żywotowy, żywotosprawny, żywozioł; żyzny, żyznić, zażyznić, ożyznić, żyzność; – dożyć, nażyć się; ożyć; pożyć, pożywać, pożytek, pożyteczność, pożyteczny; przeżyć, użyć, używać, użytek, użyteczność, użyteczny; zażyć, zażywać; zażyły, zażyłość.*

*ŻYC, - i, *ż.*, n. p. Za co mi tego kura dacie, co to z gołą życią? *Pot. Jow.* 107; czy nie: rzyć.?

ZYCER, ZECER, - a, *m.*, z Niem. **der Setzer, Schriftsetzer in der Druckerey.** Zycer, drukarz, który pismo składa. *Mag. Mscr.*, składacz, układacz). Zécer rozbiera też pismo do kaszty, kładąc każdą literę w swą krupkę. *Mag. Mscr.* ZYCBRET, - u, *m.*, z Niem. **das Setzbret;** zycbret w drukarni, deska do przenoszenia formy. *Mag. Mscr.* ZYCERSKI, - a, - ie, od zycera, **Setzer=.**

*ZYCHAĆ *med. ndok.;* n. p. On na wszelakie okazye zychał, Żeby tak sprosnéy nie stawiano zmazy, Na przyszłe czasy, między ich obrazy. *Zab.* 15, 277; czy nie: czyhał.?

ŻYCIE, - ia, *n.*, *ŻYT, - u, *m.*, (*ob.* *żydło); właściwie rzeczownik słowa czasowego *żyć;* = bycie żyiącym, bycie żywym, **das beym Leben Seyn, das Lebendigseyn, das Leben;** *Bh.* **žiwobytj;** *Slo.* **žiwot** (*ob.* żywot); *Sr.* 1. **žiweno, žiwenio, žiweni, žiwene** (*ob.* żywić); *Sr.* 2. **žiwene;** *Crn.* shivlênje; *Vd.* shiulenje, shivetje, shivot, shitek; *Cro.* sivlenye, sitek (2. sitek *frumentum, obacz* żyto); *Bs.* sgivot, sgitok, sgivgljenie *ratio vitae* (2., sgitak, hrana *victus*); *Rg.* xivot; *Sla.* xivot; *Rs.* жизнь, житїе, житье, кресъ (cf. kres). Dusza daie nam życie. *Teat.* 23 *b*, 91, ożywia nas). Adrast obalony prosi o życie, Telemak mu go daie. *Jabł. Tel.* 270 cf. żywić nieprzyiaciela). Bronią się życie ocala. *Zab.* 13, 300. My za oyczyznę, za wolność, za życia nasze (*Plural.*) walczymy. *Zab.* 13, 300, cf. za gardła). Życie kłaść, żywot kłaść, życie dać, *ob.* duszę kłaść). Z lat i z *żytu zsiedli. *Zebr. Ow.* 211, *annis aevoque soluti*). Umyśliłem iuż z rozpaczy życie sobie odebrać. *Teat.* 21 *c*, 23, **sich das Leben nehmen.** Niegodny ten życia, kto go przenosi nad chwałę. *Teat.* 46 *c*, 97. Kto życie swoie odważy, cudzego iest panem. *Tr.* Grać w kostki o życie. *Tr.* *ob.* kostka). – Życie, bieg żywota. *Cn. Th.* 1459, pasmo dni, *Vd.* pretiek tega shiulenja; **das Leben, die Lebenslänge, die Lebenstage,** *Vd.* moje shive dni). Życie człowieka znachodzi prawdziwy swóy wizerunek w roku; piérwsze 20 lat iest wiosną życia, drugie 20 aż do 40 iest latem; 20 lat trzecie iest iesienią; od 60 rachuiąc i daléy iest zimą starości. *Mon.* 68, 253. Przez całe życie moie. *Tr.*, *ob.* do śmierci, do zgonu, dozgonnie). Prawdziwie, na życie moie! *Teat.* 30 *c*, 69, iak żyię, iakem żyw, **so wahr ich lebe, bey meinem Leben.** – Życie, *idem fere est* *żywot, *sed* życie *magis actum vitae sonat. Cn. Th.* 1459. – Życie, utrzymywanie życia, pędzenie życia gdzie, **Unterhalt, Aufenthalt, Leben an einem Orte;** *Bh.* **bydlo** (cf bycie, bywanie, cf. bydło); *Rs* жительство. Łacne życie, prowadzenie żywota, *facilem vitae actum dedit natura hominibus. Cn. Th.* 1459; cf. wyżywienie). – Życie, sposób którym kto żyie, **Lebenswandel, Lebensart, Leben.** Prywatne życie, *Boh.* **domácnost** (cf. domator); *Vd.* osebnu shiulenje, (cf. osobność). Spólne życie, *Rs.* сожитїе) = małżeństwo; cf. pożycie). *Aliquid a communis vitae consuetudine abhorret*, od pospolitego życia. *Cn. Th.* 1459, od trybu zwyczaynego, którym się żyie). W życiu trzeba miary strzedz. *Sien.*

539, w zażywaniu, w sposobie życia). Dobre życie na miłości Bożéy i bliźniego sadzi się. *Petr. Ek.* 100. Jakie życie, taka śmierć; *Slo.* gaki žiwot, taká smrt; smrt žiwotu podobná. Życie, życie, grunt wiary. *Lach. Kaz.* 1, 221. Nie mam tego za życie, które zawisło od związku duszy z ciałem; to iest prawdziwe życie, które pamięć wszystkich wieków mieć będzie. *Nag. Cyc.* 132. - §., życie, dusza, rozkosz, droga rzecz, bez czego żyć nie pragniemy, mein Leben, mein Alles. Śpiy moie złoto, śpiewała, Kołysząc matka swe dziecię, Śpiy, moia nadzieio cała, Moie ty życie. *Kniaź. Poez.* 1, 87. Neapol, to to życie moie, wkrótce powracam do niego. *Teat.* 53, 4. Dopieroś przysięgał, mówiłeś: życie moie, serce, kocham cię. *Teat.* 55 *b*, 62. *ŻYCIODAWCA, - y, *m.*, dawca życia czyli żywota, der Lebensgeber, Lebensschenker; *Ross.* животодáтель, жизнодáвецъ, жизнодáтель; *Ecc.* живодáвецъ, жизнодáтель. ŻYCIODAYNY, - a, - e; - ie *adv.*; *Ross.* живодáтельный; daiący życie, ożywaiący, żywoto dayny, lebengebend. Adam wtedy nie myślał w swéy złości zaślepie, Co za cnotę mógł należć w życiodaynym szczepie. *Przyb. Milt.* 208; cf. drzewo żywota). *ŻYCIOLEWNY paleo malarza. *Nar. Dz.* 1, 26, leiący niby życie w obrazy, lebenergießend; cf. *Ross.* живописецъ malarz. *ŻYCIOLUBNIK, - a, *m.*, lubiący życie, ein Lebensliebet, Liebhaber des Lebens, der das Leben liebt; *adj.* *życiolubny, lebenliebend, *Rs.* животолюбивъ; *życiolubienie, *ob.* *żywota miłość, *Rs.* животолюбïе, die Lebensliebe. *ŻYCIOPIS, - a, *m.*, biograf, pisarz życia czyli żywota czyiego, der Biograph, Lebensbeschreiber; *Rs* жизнеописáтель; *adj.* *życiopiski, życiopisarski, biograficzny. *ŻYCIOPISMO, ŻYWOTOPISARSTWO, - a, *n.*, biografiia, opis życia czyli żywota, die Biographie, Lebensbeschreibung; *Rs.* жизнеописанïе. Naydoskonalsze wzory żywotopisarstwa czerpać można w żywotach Plutarcha. *Czrtr. myśl.* 33, sztuki biograficzney. *ŻYCIOWROTNY, - a, - e; - ie *adv.*, przywracaiący życie, wiederbelebend, das Leben wiedergebend, ins Leben zurückrufend. Przyymie feniks z radością pożądany promień, Natychmiast życiowrotny otoczy go płomień *Zab.* 15, 159 *Kniaź.* Orfea życiowrotna ręka. *Nar. Dz.* 1, 1. Muz życiowrotne tony. *Hor.* 2, 254 *Kniaź.*

ŻYCZĘ; *ob.* życzyć.

*ŻYCZKOWY, - a, - e; n. p. Pasamonów życzkowych półjedwabnych sztuka. *Jnstr. Cel. Lit.* ?

ŻYCZLIWOŚĆ, *ŻYCZNOŚĆ, - ści, *ż.*, życzenie komu dobrze; sprzyianie, cf. przychylność; das Wohlwollen, die Gewogenheit; *Bh.* přizeň (cf. przyiaźń), přjzniwost; *Slo.* přizeň, dobrowohlnosč (cf. dobrowolność, cf. dobra wola); *Crn.* pervoshlivost; *Vd.* dobrovolnost, dobronagnost, perjasnost, nagnenje, pomiluvanje, (cf. pomiłować), perpulhanje, voishanje; *Cro.* dobrohotnoszt (cf. ochota); *Dl.* dobrohtensztvo (cf. chcenie); *Rs.* доброжелáтельство, снисходи́тельность, благорасположéнïе, благопрïя́тность, благопрïя́тство; *Ec.* благохотѣнïе. - Sprzyianie, życzliwość. *Cn. Th.* 1054. Życzliwość ucay wspomagać nędznych dolegliwość. *Stryik. Gon.* B 2. Stałey w przyiaźni życzności zażywać *Past. F.* 262. Jeśli kiedy komu na świecie życzność i hoyność swoię szczęście pokazało, to temu mężowi zaprawdę. *Warg. Wal.* 250. Bądź ci Panie wieczna chwała, za twoię ku nam wielką życzność. *Kanc. Gd.* 109. Wspomniyże Panie na mnie, w téy życzności, iaką masz ku ludowi swemu. *Radz. Ps.* 106, 4, dla miłości ku ludowi swemu. *Bibl. Gd.*) *Radz. Deut.* 33, 23, nasycony przyiaźni i błogosławieństwa Pańskiego. *Bibl. Gd.*) *J. Kchn. Ps.* 138. Nieżyczliwość, niesprzyianie, niechęć ku komu, *Ross.* недоброжелáтельство. - *§., życzność, życzenie czego, das Wünschen, der Wunsch. Nie odmówiwszy mi, ani wstrętu uczyniwszy życzności moiéy, tak to sprawili. *Warg. Wal.* 185. On to wedle życzności i nadziei wyrozumiał. *Warg. Wal.* 86. Nie wadzi mu taka życzność moia; bo zaraz życzę mu i niebezpieczeństwa i ratunku. *Gorn. Sen.* 452 Szczerą ku oyczyznie miłość, przeglądywanie iéy całości, pokoiu i pożytków życzność, nie skąd indąd miał, iedno że był świat wszystek by xięgę iaką zwartował. *Warg. Cez. pr. e.* ŻYCZLIWY, *ŻYCZNY, - a, - e; - ie *adv.*, życzący komu dobrze, sprzyiazny, dobréy dla niego chęci, wohlwollend, geneigt, gewogen, günstig; *Boh.* přjzniwý, přjzniwec; *Slo.* dobrowohlne (cf. dobrowolny, dobréy woli); *Crn.* dobruvolne, pervôshne, pervoshlivz, pervosnik, voshliv, voshn; *Vd.* dobrovolen, dobronagnjen, perjasen, nagnjen, voshliv, *Subst.* dobrovolhnik, dobroshelnik, dobrovolnik, dobrutnik, *f.* dobroshelniza, dobrutniza, dobrovolhniza; *Sla.* dobrovoljan *Ross.* благопрïя́тный, благорасположенный, благоволительный, снисходительный, доброжелáтельный, *Subst.* доброжелáтель, *f.* доброжелáтельница; *Ec.* сходительный, благосклонный, благохотѣтель, благохóтникъ. Także to synu niecnotliwy Płacisz mi łaskę, i afekt życzliwy! *Bardz Tr.* 549. Wasza Królewska Mość masz pomocniki na tę woynę życzliwe tobie, iako z ochoty, tak i z tego powinowactwa i szwagierstwa. *Jan. Oksz.* Q 4 *b.* Bóg nieżyczny. *Zebr. Ow.* 263 *iniquus*; *Rs.* недоброжелáтельный, недоброхóтный. - *§. życzliwy komu czego, życzący, wünschend. W M. P. Mego Mościwego Pana i Dobrodzieia, wszego dobra życzliwy i nayniższy sługa. *Gwagn. dedyk.* Zdrów bądź, a panuy szczęśliwy, Czegom ia tobie życzliwy. *Groch. W.* 172 Wszystkie swoie powolności *poświącam na usługi twoie, z życznym słowem: ten kto sam wiekami szafuie, Niech cię dobrém wszystkiém opatruie. *Zebr. Ow.* 4. - *§. *Passiue.* życzliwy, życzony, pożądany, podług życzenia, erwünscht, gewünscht. Nie życzliwe iest panowanie iednego człowieka drugiemu. *Zrm Pst.* 3, 778 przykre, nieprzyiemne). ŻYCZYĆ *med. ndk absolute* życzyć komu, życzliwym mu być, sprzyiać mu, einem gewogen seyn, ihm wohlwollen; *Vd.* dobrovoshiti, dobrosheliti, pomiluvati, (cf. pomiłować), permiluvati; *Rs.* благопрïя́тствовать, благоволить, доброжелáтельствовать; Helwetom życzy bardzo, Cezara nienawidzi. *Warg. Cez.* 12. Radzi nań wszyscy ludzie patrzą, i iemu samemu życzą. *Gorn. Dw.* 32. Strofował Zbigniew Kazimierza z tego, iż Litwie więcéy niż Polakom życzył, i z niemi ustawicznie, w biesiadach i w poradach obcował. *Stryik.* 588. Ludwik podeyrzany był u Polaków z tego, że więcéy życzył cudzoziemcom niż swoim *Biel.* 211. Więcéy życzył zdradliwemu, niż udręczonym poddanym. *Kosz. Lor.* 56 *b.* Kto dobrym życzy, i sam

i sam szczęśliw będzie. *Ryb. Ps.* 66. Jeden drugiemu właśnie tak życzyć ma, iako sam sobie. *Rey Pst. Ccc* 2. Wielce grzeszą i ludziom nie życzą, którzy się bez mądrości na rządy wspinaią. *Sk. Kaz.* 517. Nie życzyć komu, niechętnym mu być; *Rs* недоброхóтствовать. Pochlebcy póty życzą, póki się pożytku swego spodziewaią. *Sk. Kaz.* 539. Panowie więcéy Polszcze, niż sobie życzyć powinni. *Przestr.* 82 cf. galić). Ani zna tego, iak mu dobrze życzy. *Teat.* 21, 63. – Życzyć komu czego, = nie pozazdroszczać; *Vd.* dosheliti, perpustiti, dovoshiti, dopustiti; eis nem etwas gönnen, vergönnen, nicht neiden. Gryzie się sam w sobie zazdrościwy człowiek, gdy darów bożych, albo których sam nie ma, albo równe być swoim widzi, albo mnieysze ma, bliźniemu swemu nie życzy. *Hrbst. Nauk.* i 8 *b*, mißgönnen. Życz też i ty bliźniemu twemu tego, co mu Bóg życzy. *Dambr. Kaz.* 20; *Sr.* 2. komuž Bohg źźi, tomu pschizo spizi, komuž Bohg ne źźi, tomu pada s'źźe, (z łyżki). Naydziesz i takich nauczycieli, którzy nie życzą tego uczniom swym, aby się czego dobrego nauczyli, iedno żeby od nich kwartały dobre a *spełne brali. *Glicz. Wych. L* 8 *b*. – *§. życzyć komu, pozwolić, vergönnen, gewähren. Tylko proszę, ieśliż iest iakiéy zwyciężony Łaski godzien, życz bym był w ziemi pogrzebiony. *A. Kchn. W* 301 *concede*). *Życzyć czego komu, pozwalać mu do używania, oddawać, einem erlauben, vergönnen, anvertrauen, übergeben. A móy mądry ministrze, czemuż się kryiesz, z xiążkami twemi, nie chciałeś też tu ich nam życzyć? *Twor. Wie.* 82 cf. pożyczyć, użyczyć). Dała mi ktemu psa darem, którego iéy Cyntya życzyła, A iż wszystkich *uciec miał, w tym ią upewniła. *Zebr. Ow.* 184 *tradidit*). – *Verb. activ.*, n. p. Rozkazał mu, aby do których miast mógł dóyść, Rzymskiemu państwu ich *życzył, i upominał żeby się poddali. *Warg. Cez.* 83, życzliwymi uczynił, do Rz. państwa nakłonił, geneigt machen. – Życzyć komu, by czynił, lub nie czynił, = życzliwą dawać radę, życzliwie radzić, einem den wohlmeynenden Rath geben, ihm rathen. Mości Panię, nie życzę, żebyś mi przymawiał. *Boh. Kom.* 1, 304 cf. wara!) Cissey! życzę ci wynieść się ztąd, nim cię wyprowadzą. *Teat.* 1, 124. Ta choroba, iak powietrze szkodliwa; życzyłabym kwarantanę wysiedzieć, żebyś cudzych nie zarażał domów. *Teat.* 10, 41. Gdyby Jeymość zagadnęła Pana, życzę mówić z nią szczérze, bez fałszu, otwarcie. *Teat.* 43 *b*, 85. Słabym nawom żeglowania w zimie nie życząc, do portu wjechał. *Wargock. Cez.* 89. Co radzisz drugiemu, życz sobie samemu. *Cn. Ad.* 99. – §., Życzyć czego, pragnąć, *żądać, *winszować, etwas wünschen; *Bh.* obychowati, obychugi (cf. oby!) tyžim; *Slo.* winsowat; *Crn.* voshiti, vôshem; *Vd.* voshiti, sheljeti, prossiti (cf. prosić), sheluvati, posheliti, posheluvati; *Cro.* feléti, iélem. felelfzem; *Bs.* sgeliti, sgjuditi; *Sla.* xeliti; *Sr.* 1. winschowasch, winczuyu; *Rs* волить, вóлю, (cf. wolić), желáть, возжелáть, похотѣть, восхотѣть; *Ec.* вождельти, возжелѣти, вóлствовати, похотѣть, пожелать, хотѣть, желать. Gdy komu życzę wszystkiego dobra, pewna rzecz, iż go miłuię. *Petr. Et.* 90. Temu życzymy usty, a tamtemu sprzyiamy sercem. *Pilch. Sen. Gn.* 242. Czego sobie kto życzy, tego się spodziewa. *Teat.* 32, 56. Życzyć komu zdrowia na wiele lat; *Ec.* многолѣтствовати кого, желать здравїя на многая лѣта. Życzenie, das Wünschen, der Wunsch; *Crn.* voshilu; *Vd.* voshenie, shelenje, poshelitje, shela, shelnost, proshnia, poshelenje, shelje, tirjanje, proshnja; *Cro.* félenye, felya: *Rs.* вождельнїе, желанїе; *Ec.* жадáнїе (cf. żądanie), желанїе, пожеланїе W grammatyce: tryb życzący, *Optativus*, *Slo.* winsowatelní; *Cro.* félechi; *Rs.* желáтельное наклоненїе. – Życzony, żądany, pożądany; *Rs.* желáнный. *ŻYCZYCIEL, -a, *m.*, który komu dobrze życzy, sprzyia; który dobrego życzy, pragnie; der Wohlwoller, Gönner, der Wünscher; *Rs.* желáтель; *Ec.* жадáтель; w *rodz. żeńsk.* życzycielka, *Rs.* желáтельница. *Fautrix*, obronicielka, życzycielka albo spomożycielka. *Mącz.*

ŻYD, -a, *m.*, ŻYDEK, -dka, *m. zdrbn.* (*ob.* żyś, żysiek); *Bh.* žid; *Moraw.* židák; *Slo.* žid; *Sr.* 1. žid; *Sr.* 2. žid; *Crn.* jud; *Vd.* jud, jid; *Cro.* fidov, gyiffút, gyiffutin; *Hg.* sidó, z'sidó, 'zidó; *Rg.* xudio, xid; *Bs.* sgidovin, sgjudia, jahudia, fgidov; *Sla.* xudia, csifut; *Rs.* жидъ, жидóкъ, Іудей *Hebr.* יהודי jehudi, *ob.* Juda, Judski); starozakonny, wyznania moyżeszowego, obrzezaniec (cf. Jaraelita); der Jude, das Jüdchen. Od Judy patryarchy syna Jakubowego ziemia *Judowska zwana; lecz Polacy, napsowawszy słowa, mówią żydowska, i lud téy ziemi zowią żydami, co mieli zwać judami, iako insze ięzyki zowią. *Sekl.* 5. Jezus rozmawiał w szkole z *żydmi. *Budn. Act.* 17, 17 z żydami). Pierwsza wzmianka o żydach z Czech do Polski zbiegłych za Władysława Hermana. *Nar. hst.* 6, 13. Pierwsze u nas żydów siedlisko było w Wielkiéy Polszcze; Panowanie Kazimierza Wielkiego nader było żydom przychylne. *Skrzet. P. P* 2, 74. W Krakowie, tam gdzie *lectorium Socratis*, *żydowie pierwéy mieszkali. *Biel.* 433, *W. Pst. W.* 47, żydzi). Żydzi płacą pogłówne. *Skrzet. P. Pol.* 2, 79. – Żyd, iako wzgardzony wyrodek społeczeństwa, n. p. Ludzie takowi tak spryskowani są, iako wałasze nozdrza, i tak znaczni są, iako w żółtych czapkach żydowie. *Glicz. Wych. B* 2. Tańcuią, by oni żydzi około cielca. *Falib. Disk. M* 2. Tytuł szlachecki ten ziemski mieć może i naygorszy, nawet i żyd. *Birk. S. Kor. B. b.* Kiedy szczęście posłuży, na grzeczności zbywa, Jakże bieda przyciśnie, i żyd bratem bywa. *Teat.* 16 *c*, 105. Już przeszło 1700 lat, iak pielgrzymuię po świecie, iestem znany pod imieniem żyda obłąkanego. *Teat.* 17 *b*, 33, der ewige Jude, der wandernde Jude. Próżnom się iak żyd włóczył przez tyle kraiów. *Tręb. S. M.* 78, Żyd chrzczony, wilk chowany i t. d. *Dwor. B* 2, *Dl.* fid kersfchanin, vuk pitom; = niepoprawny; *ob.* przechrzta, wykrzta). Żyd, szacher, handlarz, kramarz; ein Schacherer, ein Jude. Kupczym sądami, iako żydzi pieprzem. *Falib. Dys. F.* 3. Dziś sprawi, a iutro z tym do żyda. *ib. P* 2, (do tandeciarza, na tandetę). Żydek iarmarkowy, tu się pisze, tu się maże. *Teat.* 24 *b*, 21. – Żyd, lichwiarz, chciwiec, skąpiec, sknéra, zdzierca, ein Filz, Wucherer, Wucherjude. To przyiaciel, co na słowo pożycza pieniędzy; i u żyda na zastaw dostanie. *Dwor K* 5. Miłuią się, iako bracia; a patrzą swego, iako żydzi. *Cn. Ad.* 505. Co to za żyd, co za kutwa, wszakże to więcéy niż po 20 od sta. *Teat.* 7, 36. Oyciec iego bogaca prawda, ale żyd nie-

użyty, nic mu nie daie. *ib.* 30 *c*, 7. Jdź na złamanie szyi, dziadu przeklęty; żydzie! iakiego na świecie twardszego nie masz. *Teat.* 29, 107. – Nie darmo to; coś tu iest; żyda tam iakiegoś grzebią; lub żyda tam iakiegoś zagrzebiono. *Cn. Ad.* 568, die Sache hat einen Haken, da steckt was dahinter (cf. *Ger.* da liegt der Hund vergraben). – O statucie co mówisz, iż się tym sądzim; oy i tamciby podobno żyda znalazł. *Falib. Dis. F* 3, co do przyganienia, wytknięcia, auch da ists wohl nicht ganz richtig. – Żyd w pisaniu, plama, nakapany atrament, ein Klecks (*Bh.* kawčjm żydy robię pisząc, cf. kawka). Nieczytelnie pisano, a do tego ieszcze i żyd. *Teat.* 20 *b*, 141.

Pochodz. *żydówka*, *żydowica*, *żydoweczka*, *żydowin*, *żydowski*, *żydowstwo*, *żydowczyzna*, *żydowię*, *żydziak*, *żydzię*, *żydzięta*, *żydziątko*, *żydziątka*, *żydzisko*; *żydzieć*; *żyś*, *żysiek*.

*ZYDEL; *ob.* zédel.

*ŻYDŁO, - a, *n.*, życie, sposób życia, *żywot, *żyt; das Leben, die Lebensart. Nie chcę ia żyć po tobie zgubionym, Tak długo iednak przewlokę to żydło, Póki... *Chrośc. Luk.* 167. Tu iuż fortuno, urwiy gorzkiego nitkę żydła, Dosyć, ach dosyć tego motowidła. *Pot. Syl.* 216, *et* 363. Jużeś w młodości skończył doyrzałe twe żydło, Już ciało twoie szlachetne ostygło. *Zimor.* 155. – Żydło, żywność. *Dudz.* 25, *Tr.*, (cf. żyto), pokarm, Lebensnahrung, Lebensmittel, Nahrung. Ciała pieszczonego odsadziwszy żydła (przestaiąc na samym obiedzie bez wieczerzy), przybieramy téy szkapie swawolnéy wędzidła. *Pot. Arg.* 772. Tatarów lud iest pracowity i małego i ladaiakiego żydła, iedzą mięso końskie, nie gotuiąc go. *Kłok. Turk.* 74.

*ŻYDOGŁOWY, - a, - e, głowy na kształt żyda, judenköpfig. Już chwała Bogu Rusin żydogłowy, Ciężkiemi brząka na nogach okowy. *Kchow.* 220. ŻYDOWCZYZNA, - y, *ż.*, *ob.* żydowstwo; wszystko co iest żydowskiém, co trąci żydem, Judaismus, Judenthum, Jüdeley; *Slo.* židowčjzna, židowčina *hebraismus*, hebrayczyzna. ŻYDOWIĘ, - ięcia, *n.*, żydzię, żydziątko, niemowlę lub dziecię żydowskie, ein Judenkindchen. Kłamały w Egipcie niewiasty, dla zachowania żydowiąt. *Hrbst. Nauk. t.* 4. ŻYDÓWKA, - i, *ż.*, ŻYDOWECZKA, - i, *ż.*; *zdrbn.*, (*ŻYDOWICA, - y, *ż.*, *contemn.*), kobieta rodu żydowskiego, die Jüdinn; *Bh.* židowka; *Sr.* 2. jüdowka; *Vd.* judinja, judiza; *Rg.* xudioka; *Cro.* ſidovkinya; *Rs.* жидовка. Pokorną żydoweczkę narodu ludu onego uciśnionego, podał mu za małżonkę. *Rey Pst.* y 1. Nie patrzył ani bogactwa, ani zacności domów; ale obrał sobie ubogą żydoweczkę. *Rey. Pst. H* 4. Na synodzie postanowiono, aby żydówka u chrześciianki, ani chrześciianka u żydówki dzieci przy rodzeniu nie brała. *Sak. Sob. A* 4. – §., Czarna krosta, czyli żydówka, *furunculus*, iest to z razu twarda, bardzo boląca i ogniąca się nabrzmiałość, swe siedlisko i pochodzenie z podskórnéy tłustości wywodząca. *Perz. Cyr.* 125, eine schmerzhafte entzündete spitze Schwäre. – §., Często się odradzaią lilie w żydówki, Tak zowią kwiat, co formą kęs podobien do niey, Ale rudy, nie biały, ni glancu ni woni. *Pot. Pocz.* 584, eine ausgeartete weiße Lilie. ŻYDOWIN, - a, *m.*, *honoric.*, żyd poważny, sławny z nauki i t. d., ein (angesehner, gelehrter) Jude, *Bs.* sgidovin; *Ec.* жидовинъ. Nie masz rozdziału żydowina albo Greczyna, bo tenże Bóg iest wszystkich, którzy iego wzywaią. *Gil. Pst.* 78 *b*. Eleazar żydowin w woysku Rzymskim przy bytności Wespazyana, opętane uzdrawiał. *Dambr.* 163. Autor Jzaak, który z żydowina został chrześciianinem. *Op. Jer.* 100. Józef żydowin, Filo żydowin. (*Bh.* židowjny, žilowjny; *Slo.* židowini, sluchi *tempora* skronie). ŻYDOWSKI, - a, - ie, od żyda, od żydów, Juden-, Juden-, jüdisch; *Bh.* židowský, judský; *Slo.* židowski; *Crn.* judovske; *Vd.* judouſki, judoven, judou; *Cro.* ſidovſzki; *Hg.* ſidóbéli; *Bs.* sgidovski, jahudinski; *Rg.* xidovski, xudioski; *Sla.* xudinski, cſifutski; *Rs.* жидовскій, іудейскій. Ziemię żydowską, właśnie zwać trzeba Judowską, od Judy patryarchy syna Jakubowego; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowski, miasto judowski. *Sekl.* 5, *Rg.* xudia, xidovska zemglja). Żydowski cmentarz, *ob.* okopisko. *Czack. pr.* 1, 110. Żydowski dom, *Bh.* židowna. Jako żydowskiéy gęsi, natkać się aż do szyi. *Rey. Zw.* 20. Żydowską piosnkę komu śpiewa; żydowskim orężem nań idzie; t. i. podarkami robi. *Cn. Ad.* 791, cf. głowa cukru; cf. przedarować kogo). Po żydowsku, a trybem żydowskim, iak żydzi zwykli. *Aliter*: po żydowsku, żydowskim ięzykiem, po Hebraysku). – Nikodem był Jezusowym uczniem, lecz sekretnym, dla żydowskiéy boiaźni. *Pot. Zac.* 203 boiąc się żydów, prześladowania żydowskiego, aus Furcht vor den Juden. §., Żydowska niemoc, cieczenie krwawnic. *Sien.* 401, die fließende goldene Ader. – Żydowska smoła, żydowski kléy, ziemny kléy. *Sien. wykl.*, *Syr.* 541, Judenpech. Żydowski kamień. *Dyk. Med.* 2, 743. – Żydowskie iagody, *ob.* balsamka. ŻYDOWSTWO, ŻYDOSTWO, - a, *n.*, *Bh.* židstwo, judstwo; *Slo.* židowstwo; *Vd.* judovſtvu, judov'stvu; *Rg.* xidovſtvo, xudioſtvo, *Bs.* jahudiino; *Rs.* жидовство; *Ec.* іудейство; kray żydowski, zakon żydowski, *collect.* : żydzi, jüdisches Land, jüdische Lehre, Judenthum, Judenvolk, Juden. Uczył po wszystkim żydostwie, począwszy od Galilei aż dotąd. 1 *Leop. Luc.* 23, 5, po wszystkiéy Judzkiéy ziemi. *Bibl. Gd.*) Królik, gdy usłyszał, że Jezus idzie z żydowstwa do Galilei, szedł do niego, i prosił go, aby wstąpił do niego. 1. *Leop. Joa.* 4, 47, z Judzkiéy ziemi. *Bibl. Gd.*) Herod cudzoziemiec Jdumeyczyk w żydowstwie królował. *Biał. Pst.* 263. Dali mi przewód, ażbym przyszedł do żydowstwa. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 2, 7, do ziemi Judzkiéy. *Bibl. Gd.*) Kościół w żydostwie ieden był, bożnic zaś było dosyć. *Sekl.* 13. Gdy domowe woyny uspokoiły się w żydowstwie, nastąpiła na Dawida nowa zagraniczna woyna. *Zał. H. T.* 176. Nie tylko na ów czas w żydowstwie, ale i u nas w chrześciiaństwie, wiele się znakom *dziwnym sprzeciwiało. *Biał. Pst.* 130, nietylko między żydami, lecz i między chrześciianami). Jak wiele tego biednego, a samém prawie szacherstwem bawiącego się w Polszcze żydostwa. *Pam.* 85, 1, 414. ŻYDZIAK, - a, *m.*, ŻYDZIACZEK, - czka, *m.*, *zdrbn.*; chłopiec żydowski, bachur, ein Judenjunge, *contemn.*) Żydziak parszywy. *Perz. Lek.* 23. Mirocznik, żydziak od arendarza, któren gorzałkę odmierza. *Perz. Lek.* 259. ŻYDZIĘ, - ięcia, *n.*, ŻYDZIĄTKO, - a, *n.*, dziecię żydowskie; ein Judenkind. Żydzięta abo dzie-

ci żydowskie. *Syr.* 1538. Miód żydowski, czém smaczny? bo go żyd zaprawi, Gdy z żydówką, z żydzięty w niego naplugawi. *Comp. Med.* 394. ŻYDZIEC *niiak. ndk.*, zżydzieć, pożydzieć *dk.*, stać się żydem, zakrawać żyda, żydostwa, ein Jude werden, *pr. et fig. tr. Bh.* židowěti; *Vd.* se pojudim; *Rg.* xidovkovatti, xidovſctiti *iudaizare*; *Rs.* іудействовати (*żydostwować); *Ec.* іудействую, жидовствую, *Gr.* ἰουδαΐζω. ŻYDZISKO, - a, *n.*, przemierzły żyd, ein abscheulicher Jude. Ten Pan Łokciewicz, to żydzisko wierutne, wszystkich djabłów poruszy, żeby odebrał swoie pieniądze. *Teat.* 30 c, 54.

*ŻYGADŁO; *ob.* żegadło *ZYGAR, ZYGAREK; *ob.* zegar, zegarek. *ZYGIELGARN; *ob.* zegielgarn.

ZYGMAREK, - rku, *m.*, *Malva Alcea*, gatunek ślazu. *Kluk Dyk.* 2, 108, Siegmarswurzel.

ZYGMUNT, - a, *m.*, imię własne, *Sigismundus*, Siegmund, *Sr.* 2. Mundo, Simmo. Zygmunt pierwszy, ociec Zygmunta Augusta. ZYGMUNTOWSKI, - a, - ie; n. p. dzieła za wieku Zygmuntowskiego pisane. *N. Pam.* 15, 380, za Zygmuntów, w złotym wieku literatury Polskiéy.

*ZYGNICZEK, - czka, *m.*, kamień, od wyspy tak rzeczon, gdzie go nayduią; a Słowacy pieczęci swoie od niego (?) signetmi nazwali; bo z niego pieczęć naylepsza dla twardości. *Sien.* 340. Zygniczek, *signites*, Siegelstein, kamień barwy śklanéy. *ib.* 340.

ZYGZAG, ZIGZAG; n. p. Takie brózdy nie idą prosto, lecz w zigzag. *Os. Rud.* 108. Pod górę idzie wolniéy, i z nieiaką trudnością, gdyż musi iść w zygzag. *N. Pam.* 13, 41, Zickzack, kierunek w ostre kąty przełamuiący się.

ŻYIĘ, *ob.* żyć. - ŻYŁA, ŻEŁA, - y, *ż.*; ŻYŁKA, ŻYŁECZKA, - i, *ż.*, *zdrbn. Bh.* žila, žilka (*Bh.* žilowiny, židowiny skronie); *Slo.* žila, žilka; *Sr.* 1. žila, žywa, žiwka; *Sr.* 2. žúlla; *Crn.* ſhila (2., poſtronek, cf. *Ger.* Seil); *Vd.* shila, shiliza *fibra*; *Cro.* ſila, ſilicza; (*Cro.* ſicza, = strona muzyczna); *Dl.* xilla; *Bs.* sgilla, sgilliça, (*Bs.* sgiça, sgilla, sgiciça, = struna; *Bs.* ſgilla, ſgilliça, = korzeń); *Rg.* xilla, xilliza, (*Rg.* xilla, xilliza *radix*; *Rg.* xizze, xicize *fibrae*); *Sla.* xilla (*Sla.* xùlj, zilje, = korzenie w ziemi; *Rs.* жи́ла (2., kłócący się przy grze) жи́лка, жи́лочка, (жилиться silić się); *Ec.* жи́лка, жилица; (*Ec.* вжили́ти, усилить posilić, изжиляю, безжилна творю *eneruo* wysilam; безжиловати, безжилю, въ безсилїе приводитъ кого, обезсиливати; безжи́лный ἄνευρος bezsilny, bezkoſt); die Ader. Rurki krwionośne w ciele zwierzęcém czyli żyły, die Adern. dzielą się na żyły biiące czyli pulsowe, *arteriae*, Schlagadern, Pulsadern, i nie biiące *venae*, Blutadern. *Zool.* 7; *Kluk Zw.* 1, 32. Żyła pulsowa, oddechowa, żyła *duchowna *Sirenio*, *potius* duchowa *dixisset. Cn. Th.* 1461, *Bs.* dihatiça). Żyła *krewna, krew maiąca. *Cn. Th.* 1461, *Bs.* sgilla od krrivi). Różnica między żyłą pulsową i żyłą krwawą ta, iż pulsowa ma w sobie bicie pulsowe, iż błonki iéy mocnieyszemi i sprężystszemi niżeli tamtych bywaią; żyły pulsowe wynikaią dwoma głównemi pniami z samego serca. *Perz. Cyr.* 44; krwawe żyły swemi naydrobnieyszemi kończykami, z podobnych drobnych kończyn żył pulsowych, po ciele rozpierzchnionych, krew odbieraiąc, wracaią onęż nazad do serca. *Perz. Cyr.* 48. Żyły dzielą się na żyły biiące lub pulsowe, i żyły proste, *in arterias et venas*; żyły proste krew odwodzą nazad. *Kirch. Anat.* 11, *et* 16. Pulsy, to są skokne albo tępne żyły. *Sien.* 540, tępne albo skokne żyły. *ib.* 538. Serdeczna żyła, die Herzader, *Bh.* srdečnice. Żyła bazylika czyli królewska wypuszcza różne odnogi. *Krup.* 3, 72. Język ma swoie żyły krwawe, które się zowią żabie; końce tychże żył pokazuią się iakoby podniesione maluczkie pagórki albo góreczki; *venae raninae*. *Kirch. Anat.* 86; żyły żabkowe. *Perz. Cyr.* 2, 116; żaba pod ięzykiem, *ranula linguae*, nabrzmienie ięzyka spodem, około krwawych żyłek żabiemi zwanych. *Perz. Cyr.* 2, 195. Żyły otworzenie dobrowolne, *anastomosis. Cn. Th.* 1462. Żyły otworzenie gwałtowne, albo zerwanie, *ruptio venae. ib.*, *Ec.* жилотерзанїе. Nie raz krew puściłeś, dla wycieńczenia ciała ciąć kazałeś w żyły. *Pilch. Sen list* 2, 152; *Cro.* ſilu puztiti, *Sla.* pustiti kèrv, otvoriti xillu, zur Ader lassen, Blut lassen; *Ec.* жулосѣченїе puszczanie krwi; жилосѣчиво, топорокъ szneper). Snem zmorzonego Medea obiema rękami obłapi, sobą natchnie, żuchy i z piersiami usta napuszy, *żėly czcze zamarłe sprawi. *Zebr. Ow.* 214, *Otw. Ow.* 26, *in vacuis spargit ieiunia venis*), Żyła szyyna wielka *lisae. Cn. Th.* 1461. Żyła urynna *ureter. Cn. Th.* 1461. Żyły krwotoczne, żyły złote. *ib.*, die goldne Ader; *Sla.* zlátua xilla). Żyła podbrzuchowa dzieli się na odnogi wyższe i niższe, po części ku otworowi kotnicy idące, które zowiemy żyłami złotemi, czyli hemoroidalnemi zewnętrznemi. *Krup.* 3, 78. Złotemi żyłami nazywamy żyły w końcu prostéy kiszki czyli w samym dziurniku; gdy znacznie nabieżną, sprawuią bole, które gdy się nie otwieraią i krwią nie płyną, nazywa się to ślepemi złotemi żyłami. *Perz. Cyr.* 2, 274. Złote żyłki nabrzmiałe nie ciekące, ślepemi zowią, że są zawarte. *Syr.* 687. - Żyła ociekła nadęta, ociekaiąca, nabrzmiewaiąca, naywięcéy w goleniach; *varix. Cn. Th.* 1461, Krampfader, Aderkropf. - Żyła kleiowata, muszkułów koniec żylasty, kleiowaty, ścięgacz. *Cn. Th.* 1461, die Flechse. Żyła sucha, biała, bezkrewna, *nerwa. *Siren. Cn. Th.* 1461, nerw, der Nerve; *Bh.* žila; *Sr.* 1. žpinata žiwa, napinata žiwka (cf. spinać, napinać); *Vd.* biela shila, natęgnova shila, ſlegnoshila, kita (cf kita), krepna shila; *Rg.* xilla, xilliza; *Bs.* sgilla bjela; *Rs.* становая жи́ла. *Nervi* żyły suche, które przyprowadzaią duchy żywiące do części ciała, kończą się w częściach ciała z niezliczonemi maluczkiemi żyłeczkami. *Kirch. Anat.* 78. Żyły pięte zowią się nerwy. *Sien.* 92. Ziele to żyłom piętym albo suchym obrażonym użyteczne. *Syr.* 59. Ziele to dla korzenności swéy żyły suche, które zowią nerwy, potwierdza. *Spicz.* 49. Żyły suche w człowieku zowią strony. *Urzęd.* 217. Ziele to pomocne przeciw boleściom żył suchych abo stron, które zowią nerwy. *Urzęd* 244. Żyły nadęcie, ztwardnienie, *ganglium*, *nerui nodosa contractio sine dolore. Cn. Th.* 1462. Zabicie żyły koniom, rzecz szkodliwa, bo nietylko chromota z tego pochodzi, ale też i noga schnie. *Lek. Koń.* 57, zabicie za żywe; zagwożdżenie). Bez *żėl nie mogą się ruchać członki ciała naszego, ani kończyć ruchania. *Boter.* 3, 106. Przyrodzenie mrówki opisz, ieżeli oddychaniem żyie, ieśli kości ma, iakie w niéy żyły suche i pełne, gdzie ma wątrobę i t. d. *Sk. Dz.* 245.

Nie czuiemy żadnéy rzeczy, która pod zmysły nie podpada, t. i., która żył suchych, zmysły składaiących, nie porusza. *Boh. djab.* 39. W któréy części oka wzrok się formuie, czy w żyłkach optycznych albo wzrokowych, czy w wilgoci kryształowéy, czy też w siatkowéy błonce? *Mon.* 76, 319. – §, *Żyła, *Rg.* xilla; ≈ członek męzki, das männliche Glied. Żyła sucha wołowa, bykowiec, korzeń byczy, bykowy bicz, surowiec; *Ec.* волуїи жилы; der Ochsenziemer. Suchemi żyłami wołowemi bić go kazał. *Sk. Żyw.* 101 *b.* Kiymi go i żyłami bili. *ib.* 38. – §., Żyła w liściu ziół, drzew, *fibra, vena, neruus. Cn. Th.* 1461, die Faser, Ader in einem Blatte. Żyłki, nitki, cf. włókno). Żyła drzewna, słoiowatość. *Cn. Th.* 1461, słóy, fladr, fladrowanie; *Vd.* shile, shilouje, das Geäder im Holze, die Flader. Żyła kamienna, *vena marmoris. Cn. Th.* 1461, das Geäder im Steine, im Marmor. – Żyła kruszcowa, die Metallader, der Metallgang, Erzgang, die Erzader. W górnictwie nazywamy żyłą, kiedy ziemia niby iest rozszczepana, i inną materyą od pospolitéy w okolnym mieyscu napełniona; takowa żyła zawsze iest od innéy ziemi wyraźną opaską oddzielona. *Kluk Kop.* 2, 274. Żyła kruszcowa, Gang, imię nadane rozpadlinom gorzystości, napełnionym gatunkami ziem, kamieni lub skał, różnemi iednak od massy gorzystość tę składaiącéy. Nazwiska tych żył pochodzą od gatunku metallów w kruszcach zawartych, n. p. żyły kruszcowe śrebra, złota, miedzi, cyny, ołowiu i t. d. *Mier. Mscr.*, Silbergänge, Goldgänge, Kupfergänge und s. w. Żyła celna lub główna, Hauptgang, żyła kruszcowa przewyższaiąca znakomitością swoią, wydatnością i trwałym kierunkiem, wszystkie inne oznaczone lub nieoznaczone w kopalni żyły. *ib.* Żyła wydatna, möglicher Gang, albo obfituiąca w kruszec. *ib.* Żyła rzadka, offener Gang, milder Gang, ma w sobie wiele rozpadlin, napełnionych krystalizacyami, i łatwo przepuszczaiąca wodę. *ib.* Żyła płonna, fauler Gang, zmiana żyły kruszcowéy w iéy wydatności, lub zniknienie kruszcu w żyle wyrębuiącéy się. *ib.* Żyła powierzchna, Waasenläufer, żyła kruszcowa, napadnięta pod zwierzchną ziemi warstwą, i nie zapuszczaiąca się w wielką gorzystości głębokość. *ib.* – Żyła wodna *Cn. Th.* 1461, *Ec.* подровѣ́нника, eine Wasserader, Quellader, ein Wassergang. Ulęknie się tego zburzenia ziemia, i żyły studzienne staną. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 6, 24, źrzódła się zastanowią, i nie popłyną trzy godziny. *Bibl. Gd.*, cf. zdróy). W studniach, nie są to prawdziwe zdroie, ale tylko żyły, albo iak niektórzy dobrze wyrażaią, zaskórnia woda. *Switk. bud.* 378. – §., *fig. tr.* Druga znaczna żyła Holenderskiego handlu iest żegluga na Renie. *Pam.* 83, 128, źrzódło, pomoc, posiłek, zasiłek). *Slo.* zlato ge žila wogny, złoto iest żyłą woyny, *neruus rerum*, podsyca woynę). Pokóy Turecki ciągnie dusze ludzkie do gust swoich, chcąc pobożności wszelakiey namnieysze żyłeczki zgoła podciąć i podrzezać. *Jan. Lig. B* 3, cząsteczki; ≈ do szczętu, do krzyny; die feinsten Aederchen, die kleinsten Theilchen. Żadnéy żyłki cnoty nie ma. *Pot. Arg.* 163, ani krzty cnoty nie ma. *Teat.* 8, 17, an ihm ist auch nicht ein gutes Haar. *ŻYLANY, ŻYLASTY, ŻYLISTY, – a, – e; od żył, żylny, do żył podobny, cf. żyłowaty, nerwowy, Sehnen≈, Nerven≈, Ader≈, *Bh.* žilnatý; *Sr.* 1. žiwłowité; *Vd.* shilaften, shilen; *Cro.* filaszt). Gdyby mię, mówi Samson, siedmią powrozów żylastych związano, tak nie będę *duż, iako insi ludzie. 1 *Leop. Jud.* 16, 7, siedmią wici surowych, które ieszcze nie uschły. *Bibl. Gd.*, siedmią powrozy żylanemi. *Biel. hſt.* 52, związano go siedmią powrozów żylistych, ieszcze nie uschłych, i ieszcze wilgotnych. *W. Jud.* 16, 7). Żylasty, żyle podobny, *venae vel neruo similis. Cn. Th.* 1462, żylisty, z żył *ex neruis*, e. g. *neruinus funis. ib.*, *vicinum* żyłowaty. *ib.* Żylasty, pełen żył, voll Adern oder Nerven. Miewaią konie na nogach gruczoły, na żyłach, albo na żylastym mieyscu. *Cresc.* 527. Nie prostym był sposobem w ten czas postrzelony, Bo ranion, gdzie się goleń poczyna, i *łysty mięsiste podkolanek zwykł wiązać *żeliaty. *Otw. Ow.* 226. – Żylasty, żylisty, mocnych żył czyli nerwów, nervig, starknervig; *Bh.* šwajowý (cf. zwięzły); *Sr.* 1. žiwaté; *Rg.* xillaſt, xillav; *Bs.* sgillavi; *Rs.* жилистый. Miał bardzo długie ramiona, ale wielce żyliste. *Ustrz. Kruc.* 2, 318. Żyliste ręce Cyklopa. *Pot. Arg.* 590. Żyliste ciało. *Past. F.* 112. Był Alexander średniéy urody, twarzy obdłusz, kościsty i żylasty, ku mocy udatny. *Biel. Św.* 262 *b.* Każdy tuszył, że Hypiasz, daleko starszym będąc, Telemaka przemocuie, którego w młodym wieku nie tak bardzo żyliste wspierały członki. *Tr. Tel.* 309. – *Subst.* Żylistość, – ści, *ż.*, moc żył czyli nerwów, die Nervigkeit, *Sr.* 1. žiwatosć; *Rg.* xillavoſt, xillavſtvo *nervositas*; *Bs.* ſgillavſtvo, sgillavóſt. ŻYŁECZKA, *żyłka*, *ob. żyła.* ŻYLENIEC, ŻYLINIEC (*Syr.*) – ńca, *m.*, *poterium*, rodzay rośliny, należy do niego sowia strzała. *Kluk. Dyk.* 2, 228, Afterblutkraut, Becherblume; krzak ten tak zwany od żył, że korzeń żyłowaty ma, iak nerw; ktemu że suchym żyłom przeciętym iest lekarstwem goiącym. *Syr.* 571. Żyleniec ziele, żyłowatego korzenia, żyłom pomocne. *Cn. Th.* 1462. ŻYŁKA; *ob.* żyła. ŻYŁKOSKRZYDŁOWY, – a, – e, n. p. Rzęd żyłkoskrzydłowy, *muroptera*, zamyka owad, u którego cztery skrzydła są niby w siatkę żyłkami przeplatane. *Zluk. Zw.* 4, 112, aderflügelig, mit geäderten Flügeln. ŻYŁKOWATY, – a, – e; – o *adv.*; pełen żyłek, voll Aederchen. Żyłkowaty, łyczkowaty, *fibris similis, vel ex fibris constans. Cn. Th.* 1462, flechsig. ŻYLNIK, – a, *m.*, die Gangart, wyraz ogólny, oznaczaiący bez żadnego wyiątku iakiekolwiek gatunki kamieni lub skał, żyły kruszcowe składaiących. *Mier. Mscr.*, cf. pływnica, cf. wypławek). ŻYLNY, – a, – e, od żył, od nerwów; nerwowy, Adern≈, Ader≈, Nerven≈, *Sr.* 1. žiwané; *Vd.* shilen; *Ec.* жильный. Krwawnice są brodawki żylne w wychodzie. *Sien. rej.* Żylna choroba, *morbus neruorum. Cn. Th.* 1462; *Ec.* жиловредїе, болѣзнь въ жилахъ. Żylną chorobę cierpiący *neuricus. ib.* ŻYŁOKRUCH, – u, *m.*, Salband, odstęp różnéy wielkości między żyłą kruszcową i przypieraiącą do niéy skałą, napełniony pospolicie gatunkami iłu, marglu, lub iakiéykolwiek gliny. *Mier. Mscr.* ŻYŁOPOR, – u, *m.*, Nierenerz, rozpadliny różnéy wielkości po żyłach kruszcowych zdarzane; te napełnia pospolicie kruszec lity. *Mier. Mscr.* ŻYŁOSPÓY, – oiu, *m.*, więzospóy, *sympneusis. Perz. Cyr.* 183, die Aderverbindung, das Nervenband. *ŻYŁOWAC *cz. ndk.*, żylastym uczynić, beädern, adrig machen.

Żyłowane rogi. *Paſt. F.* 247. - Żyłowanie łuku, *erena. Mącz.* ŻYŁOWACIEĆ *niiak. ndk.*, stać się żyłowatym, adrig, faserig, flechsig werden; *Ec.* жиловáтѣю. ŻYŁOWATY, - a, - e; - o *adv.*, żylisty, żył czyli nerwów tęgich, adrignervig, stark, nervig; *Boh.* žilowatý; *Slo.* žilowati, žilowatý; *Cro.* filav; *Ec.* жиловáтый. Żyłowaty Dyomed. *Mon.* 74, 537. - na kształt żyły czyli nerwu, adricht, wie eine Ader, wie ein Nerv, wie eine Sehne. Żyliniec ziele korzeń ma żyłowaty, gibki, długi, jak nerw. *Syr.* 571. - Żyłowate drzewo. *Cn. Th.* 1462, słoiowate, fladrowane, geädert, geflädert. - Żyłowate mięso, łykowate, łykowe, flechsig, adrig, *Bh.* táhawý (cf. ciągnąć), wlačný (cf. wlec, wlokę, włokno), wláčkowitý; *Vd.* nategnoshilaſten. - *Subſt.* żyłowatość, - ści; *ż.*, przymiot tego, co iest żyłowatym, die Adrigkeit, Nervigkeit. Żyłowatość *neruositas*, tęgość. *Cn. Th.* 1462; *Cro.* filavoſzt). Żyłowatość mięsa, łykawość, *Bh.* wlačnoſt, wláčkowitoſt, tahawoſt.

*ZYMAĆ; *ob.* zjąć; *ob.* zdjąć.

ZYMBRAT, *ZIMBRAT; *ob.* zembraty.

ŻYNAĆ; *obacz* żąć. ŻYNARSKI, - a, - ie, źniwiarski, Schnitter=, Erndter=. W żynarskim ubierze przynaszał iéy po koszu kłosia. *Otw. Ow.* 590. ŻYNARZ, *ŻNARZ, - a, *m.*, źniwiarz, żeńca, der Erndter, Schnitter. Żynarz. *Kmit. Spit. A* 3 *b.* Prosił głupi chłop Boga, aby mu się zboże bez ości rodziło, zby się żnarze nie zapychali w ręce. *Ezop.* 99.

ŻYNCZYCA, ŻYNCICA, ŻYNTYCA; *ob.* żentyca, żencica. ZYNDRA; *ob.* zędra. ZYNDROWY; *ob.* zędrowy. ZYNGOWAĆ; *ob.* zingować.

ZYNEK, ZYNK, - nku, *m.*, zynek, u złotników szpianter, albo kontryfał, iest półmetal; zynku konwisarze mieszaią do cyny, przez co się ma stać doſkonalsza. *Kluk Kop.* 2, 286; zynk, metal koloru białobłękitnego, liſtkowaty, mierney ciągłości, łatwo topi się, ze wszyſtkich metalów nayprędzéy zapala się płomieniem bladożółtym. *Mier. Mscr.*, der Zink, der Spianter. ZYNKOKRUSZ, - u, *m.*, Zinkerz. *Kluk Kop.* 2, 286. ZYNKOWY, - a, - e, od zynku, Zink=.

ZYNKOWAĆ, *czyn. ndk.*, odnóżki czyli ablegry w ziemię kłaść, z Niem. ſenken; Senker, Abſenker, Ableger in die Erde legen. Jedne macice winne winiarz dla zynkowania w pół tylko zakopuie, a drugie całkiem układa w ziemię. *Zimor.* 218.

ŻYNTYCA; *ob.* żentyca. ŻYR; *ob.* żér.

ZYRA, - y, *m.*, imię staropolſkie, *Subislaus. Jabł. Her.*, ein altpolniſcher Name.

ŻYRONDEL, ŻYRONDOL, - u, *m.*, z franc.; gatunek lichtarzów od parady, ein Girondel, Paradeleuchter. Wszelkie gatunki luſter i żyrondolów. *S. Grodz.* 2, 135.

ŻYROWAĆ, ŻYROWNY; *ob.* żérować, żérowny.

ŻYŚ, - ia, *m.*, ŻYSIEK, - śka, *m.*, żydek *pieszczenie*; ein Jüdel, Jüdchen. Móy żysiu, móy oycze, móy dobrodzieiu! pieniędzy mi trzeba. *Teat.* 27, 5; *Xiądz.* 47. Tak chytry, że i żysia oszuka. *Klon. Wor. pr.* Przyydzie nakoniec dłużnikowi zjechać, żysiek do Jeruzalem, Polak na Niż. *Klon. Wor.* 74.

*ZYŚĆ; *ob.* zeyść.

ZYSK, - u, *m.*; ZYSZCZEK, - szczka, *m. zdrbn.*; zysk, to co zyſkuiemy. *Cn. Th.* 1462, cf. korzyść; der Gewinn, der Profit, der Nutzen, der Gewinnſt; *Boh.* zyſk, zyſček, zyſteczek, wepdělek (cf. wydział, wydzielić, udział); *Sr.* 1. dóbetk, dobeżik, dobuſche (cf. dobyć, dobytek, zdobycz); *Crn.* dóbizhk, nuz; *Vd.* dobitek, dobizhek, dohod (cf. dochód), obriſt, obrieſt, obried, gvin, perdoba, perdoblenje; *Cro.* dobichek, haſzen; *Bs.* dobit, pribitak (cf. przybytek); *Rs.* хабарѣ, барышѣ, польза, нажи́ва, вы́игрышѣ (cf. wygrać), покормка, (cf. pokarm), пу́тѣ (cf. *put), вы́года, (cf. wygoda), угóдье, могорéцѣ, могоры́чѣ, прибы́токѣ, прибыльца; (*Rs.* сыскѣ, сыскнàя pozew; *Ec.* прибылцà, приобряща, польза, плодь, (cf. płód), користѣ, тяжáнїе (cf. ciągnienie), прикупѣ, барышѣ, прыбылѣ отѣ купли, отѣ торгу. *Quaesticulus*, mały zyszczek, pożyteczek. *Mącz.* Gdzie się zyszczek błyśnie, łacno o proroki. *Pot. Arg.* 396. Bez zysku lub nadziei żaden się na wyſtępek nie odważa. *Siem. Cyc.* 94. Co ztąd za zysk? *ib.* 94, *cui bono*?) Mniemali, żeby żywot nasz sposobiony był tylko ku zyskowi, ażeby mieli zkąd ztąd, też więc i ze złego nabywać. 1 *Leop. Sap.* 15, 12; za to mieli, że obcowanie żywota zysk przynoszące; bo mówią, że muszą zewsząd, chociaż i ze złego zysku szukać. *Bibl. Gd.*) Zysku szukam, zabiegam, zysk sobie z czego czynię. *Cn. Th.* 1462. Chciwy zysku, *Vd.* dobizhkoshelen; *Rs.* мздолю́бецѣ, gewinnſüchtig. - *fig.* Na zysk Bogu daie, Który ubogim ludziom dobra swe rozdaie. *Prot. Jał.* 11 zarabia na tym, zyskuie, niby na procent daie). Obietnice iakieś bezskuteczne ma w zysku i w zapłacie. *Mon.* 70, 650, w nagrodzie, za nagrodę, zum Lohne, zur Belohnung. Bardzo potrzebna rzecz, mieć w zysku mniemanie dobre u wszyſtkich w obec ludzi. *Gorn. Dw.* 21, zyskiwać, zjednywać sobie, zum Lohn davon tragen, ſich erwerben. Cnota sama sobie zyskiem. *Zegl. Ad.* 36, sama sobie nagrodą, sobą się nagradza, płaci; belohnt ſich ſelbſt. - *Juridic.* Za czwartym pozywaniem aktor nie stawiącego się ma wzdać w zysku, i mocą tego zysku otrzymać dekret sądowy. *Vol. Leg.* 3, 80, wygrana, Gewinn des Proceſſes, cf. przezysk). - *fig.* Ci co zawikłali rozumy sprawami, Nie zwiedzą, gdy z frasunków poszaleią sami, Bardzo ci mędroszkowie z brzegów wylewaią, A nas proſtą chudzinę szpetnie w zysku zdaią. *Rey Zw.* 239 *b*, zawodzą, oszukuią, bevortheilen, übervortheilen. - - §., Zysk, zyskowanie, stan albo sposób szukania zysku, *ut* szynk, *quaestus. Cn. Th.* 1462, das Gewerbe. - Zysk, szukanie zysku, chciwość zysku, prywata, *Vd.* dobizhkoshelnoſt, die Gewinnſucht, der Eigennutz. Zysk serca opanował; a co niegdyś tayna Teraz złość na widoku, a cnota przedayna. *Kras. Sat.* 14. Tych złość zaślepia, Tych zysk zasklepia, Tych sława łudzi, Tych zazdrość budzi. *Kras. W.* 76. ZYSKAĆ, zyskał, zyskam *med. ndk.*; uzyskać *dk.*, zyskać, zyszczeć, *F.* zyszcze, *ziiszczę (cf. zjścić) *dk.*; zyskuię *Pr. kontyn.*; zyskiwać *czstl.*; - zyskuię, zysk biorę, zysk mam z czego. *Cn. Th.* 1462, cf. korzyſtać, pożytkować, zarobić; gewinnen, profitiren, erwerben, Gewinn haben; *Bh.* zyſkati, wytěžiti; *Sr.* 2. dobuſch, dobewam; *Vd.* dobit, perdobiti, dobizhkuvati, perdobizhkati, dobiulati, perdo-

biulati, obriedíti, perkupzhovat; *Cro.* dobiti; (*Cro.* zizkavati, ziſzkati, ziſzkávam *inquirere*, *perquirere*, *perscrutari*, *ob.* *iskać); *Bs.* tecchi, stecchi (cf. ciec, sciec), dobitti; (*Rg.* iskatti, iziſkivati, = szukać); *Rs.* снискать, снищу̀, снискивать, (*vulg.* сыскать, сыщу, сыскивать, нажи́ть, наживать, нажѝться, наживàться, (cf. nażyć się), пользоваться, прибыточествовати; *Ec.* коры́стуюся. Łakomy, gdy nie zyskuie, szkoduie. *Budn. Ap.* 1. On co wziął pięć grzywien, robił niemi tak, iż zyskał niemi drugą pięć; takież i ten, co był wziął dwie, *urobił drugie dwie. 1 *Leop. Math.* 25, 16; który wziął pięć talentów, robił niemi, i zyſkał drugą pięć, także i on, który wziął dwa, zyskał i ten drugie dwa. *Bibl. Gd.*; przyſtąpił ten, który wziął pięć talentów, i przyniósł drugą pięć talentów, mówiąc: Panie oddałeś mi pięć talentów, otom drugą pięć talentów zyskał niemi. *Bibl. Gd. Math.* 25, 20. Zyſkuię lichwiąc; *Ecc.* мшелю̀, корыстуюся злѣ. On zyszcze na tym niemało. *Grodw. Dis. G.* *Ostendam lucri fieri modios centum*, że się zyſkuie. *Cn. Th.* 1462. *Slo* gako ziſkal, tak ſtratil, iak zyſkał, tak stracił; źle nabyte, źle odbyte). Miły bracie, dzierż zemną, zyszczem tu wnet. *Glicz. Wych. J* 1. wskóramy, dokażemy swego, dopniemy). Zyskiwanie, *Rs.* прибыточествованïе, прибыточество. O iako siła *ziiszczę, choćbym znalazł tylko Jednego i drugiego, któregoby tknęła Ta moia praca w serce. *Opal. Sat.*, nie mało dokażę). Hrabia Henryk od teścia uzyſkał oprawę Z piękną żoną, i nowe włości wziął w dzierżawę. *Przyb. Luz.* 76; dostał od niego, wziął od niego). Z obranego przyiaciela nieſkończone zyſkuy ukontentowanie. *Teat.* 4 *b*, 167, mieyże w zyſku, zażyway, genieſſe, trage als Gewinn davon, trage zum Lohne davon. O ty pomocna ręko, uzyszczesz zaletę, Schronisz Portugalskiego na twóy brzeg poetę. *Przyb. Luz.* 321, zjednasz sobie zaletę, du gewinnſt, oder erwirbſt dir den Ruhm. - *§. Konstanty Ostroski wielkie bitwy nad Tatary zyskiwał i wygrawał. *Stryik.* 659, zwycięſtwa odnosił, = zwyciężał, Schlachten gewinnen, Siege davon tragen. ZYSKOWNIK, - a, *m.*, zyſku bardzo pilny. *Cn. Ad.* 1462, ein Gewinnſüchtiger, *Vind.* dobizhnik, dobiular; (*Rg.* iziskalaz *inquisitor*). - §., zysk z czego maiący, zyſkuiący na czém, der Gewinner, Profitirer, Nutzenzieher. ZYSKOWNOSC, - ści, *ż.*, przynoszenie zysku, pożyteczność, użyteczność; *Vind.* sdajezhnoſt, (cf. zdać się na co), dobizhlivoſt, nuznoſt, pridnoſt; die Nützlichkeit, das Nutzen = oder Vortheilbringen, die Vortheilhaftigkeit. Osi od armat polowych Francuzi daią żelazne, a buxy śpiżowe; widzieliśmy iuż ich zyſkowność. *Jak. Atr.* 1, 303. - Zyſkowność, chciwość zysku, die Gewinnſucht. ZYSKOWNY, - a, - e; - ie *adv.*, zysk przynoszący, wynagradzaiący koszt, pracę, staranie; korzyſtny, pożyteczny, użyteczny, Gewinn bringend, Nutzen bringend, nützlich, vortheilhaft; *Bh.* ziſſtný; *Slo.* ziſkný, na čemž mnoho ziſku geſt; *Sr.* 1. dobèrkowné, dobéwaczné, dobewaté; *Vd.* dobizhliu, dobizhen, dobitliu, dobiulezhen, priden, nuzen, ſlushliu (cf. służyć do czego), noternoſezhen, zdajezh, doneſliu; (*Rg.* iziskivgliv *inquisibilis*); *Rs.* барышный, хабарный, выигрышный, нажи́точный, наживный, нажи́точно, наживно, хлѣбный (cf. chlebny), прибыльный, прибы́точный, прибы́точественный, прибыточно, прибыточественно, споро (cf. sporo, spory); *Ec.* прибы́точный. Boday to iakikolwiek sposób, byle zyskowny, w tym wieku zawsze uydzie za dobry. *Teat.* 34 *c*, 108. Za co tobie zyskowna rozkosz, mnie szkodliwa? *Hul. Ow.* 69. Odpuść im Boże grzech ich, aby moia krew, którą rozlewaią, zyskowna ich zbawieniu została! *Sk. Żyw.* 2, 426 *b*, użyteczna, pomocna do ich zbawienia). - Pięknéy téy cudzoziemki zyskowny zrobił obraz. *Niemc. Kr.* 3, 36 na iéy awantaż, na iéy większą zaletę, ein vortheilhaftes, empfehlendes Bild. - *Actiue magis* zyskowny, zysku szukaiący, zysku chciwy, *ob.* zyskownik, gewinnſuchend, gewinnſüchtig. J naymędrsi królowie często oszukanymi bywaią, chytrzy i zyskowni ludzie przy ich stoią boku. *Tr. Tel.* 25 interesowni, interesowani, intereſſirt. Zyskowny kupiec obce zwiedza kraie. *Nar. Dz.* 2, 75. ZYSZCZĘ; *ob.* zyskać. ZYSZCZEK; *ob.* zysk.

ZYSZKA, zyzka, zyzek; *ob.* zezek, zezowaty, zéz.

*ŻYT; *ob.* życie, cf. żydło. ŻYTAWA, - y, *ż.*, *Boh.* žitawa, miasto wyższéy Luzacyi; die Stadt Zittau. *Dyk. G.* 3, 213. ŻYTKO; *obacz* żyto. ŻYTNICA, - y, *ż.*, skł.d czyli śpichlerz na żyto, na zboże, der Kornſpeicher, Getreideſpeicher; *Slo.* žitnjk (*ob.* żytnik), ſypowné, (*ob.* sep), obilnice; *Bh.* ſeypka, obilnice; *Sr.* 1. žitnicza, žitna wuba, brozna, broznicza (cf. brog); *Carn.* ſhitnèza (skrzynia zbożowa, podatek zbożowy); *Vind.* shitniza, shitni pod; *Cro.* ſitnicza, ſitnik, hambar; *Bs.* ſgitnic.., hambar, ruppa; *Rg.* xitniza, *barb.* hambâr; *Rs.* жи́тница, житохрани́лище. Zboże zbierać do żytnicy, abo iak dziś zowią do śpichlerza. *Budn. Math.* 3, 12, zgromadzić do gumna. *Bibl. Gd.*) ŻYTNIK, - a, *m.*; *tinea granella*, motylek nocny, maleńki; ciśnie się do mieysc, gdzie zboża są przechowywane, i składa tam swe iaia. *Kluk. Zw.* 4, 373, der Kornwurm; *Slo.* Siſák, obilna muſka; *Cro.* ſiſek; *Dl.* xixak, gagricza; *Hg.* fi.ik, xixik; *Sla.* xixak; *Rg.* xixak, xixiza; (*Rs.* жи́тникъ *mus agrarius* polna mysz, 2., ięczmienny chléb; *Eccl.* жи́тникъ *frumenti largitor*). ŻYTNISKO, - a, *n.*, *Bh.* žitniſté, pole żytne, na którym żyto, das Kornfeld, Roggenfeld. Na żytniku rzysko zaraz radlić można. *Haur Sk.* 9. ŻYTNY, - a, - e, od żyta; w dawnym znaczeniu, = zbożowy, (*ob.* *żyto), Getreide =, w dzisieyszym = rżany, Roggen =, Korn =; *Boh.* žitný *secalitius*; *Sr* 1. žitné zbożowy; *Crn.* ſhitne) *Crn.* erſhęn; (*Vd.* shiten, = zbożowy; *Cro.* ſitni *frumentarius*; *Ross.* жи́тный, = ięczmienny, zbożowy). Żytny chléb pospolitym ieſt u nas ludu pożywieniem. *Kluk Rośl.* 3, 133, *Vind.* ershenjak, ershen kruh, *ob.* r-żany chléb). Żytna mąka; *Rs. obs.* пи́ра, *ob.* pirog). Żytna słoma, *Vind.* ersheniza, ershena ſlama). Żytny albo raczéy zbożowy kupiec; *Crn.* ſhitar; *Vd.* shitnjak, shitni kupez; *Cro.* ſitkoprekupecz, ſitkoterſecz; *Rs.* житопродáвецъ; *Ec.* житокýпецъ, житопродавецъ, житопродáтель (*Ec.* житохрани́тель magazynowy dozorca). Ochwat żytny. *Lek. Koń.* 32, *ob.* ochwat, *ob.* zboże; cf nieżyt). - *Botan.* Żytna trawa, *elymus*, rodzay trawy. *Kluk Dyk.* 1, 198, Haargras, Sandgras. - §., żytny, w żyto lub zboże obſituiący,

żyzny, kornreich, getreidereich, *Rg.* xitni, xittorodan, xittorodni, = *żytorodny). Orchomeny żytne. *Otw. Ow.* 235, *not.* zowiemy tę okolicę żytną dla urodzaiów. *ib.* – Żytny, pożywny, nahrhaft, nährend. Trunek z żyta bywa wdzięcznieyszy, żytnieyszy aniżli woda, bo więcéy ciału pokarmu daie. *Syr.* 919. ŻYTO, - a, *n.*; ŻYTKO, - a, *n. zdbrn.*; pierwiastkowo w nayogólnieyszém znaczeniu: płód ziemi do utrzymywania życia służący (Lebensfrucht, Nahrungsfrucht; cf. żydło, żyt, = życie); w dawnych polskich pismach, iak w wielu dyalektach Słowiańskich, żyto, = zboże w ogólności, Getreide überhaupt; dziś żyto, = reż, Roggen, Korn; *Bh.* žito *secale*, teuž, *Bh.* žicim se sycić się, żywić się); *Sr.* 1. žito, rož; *Sr.* 2. žütto, rejsch, rejschta; *Crn.* shitu, = zboże; *Crn.* ersh, sorshèza, = żyto, reż; *Vd.* shitu, *frumentum*, *a verbo* frui, fruor, fructus; *Vd.* ersh, hersh, gersh, = reż, cf. *Ger.* Gerste, Hirse; *Cro.* sitek 1., *vita*, 2., *frumentum*, *Cro.* sito drobno, proszo, = proso; *Cro.* sito szuncheno *millium solis*; *Cro.* ers, hers, = reż, *Dl.* arx, raax, *Hg.* ros; *Bs.* sgitak, sgivgljenie *ratio vitae*, 2., sgitak, hrana *victus*, sgitto *seges*, *frumentum*; *Bs.* rásg, snit *siligo* reż; *Rg.* xittje, xitto, = zboże, *Rg.* raax, = reż, żyto; *Sla.* xitto, = owoc, płód pożywny ziemny, zboże; *Sla.* ràx, rás, hràx, = reż; *Rs.* жúто, = ięczmień, 2., zboże; *Rs.* рожъ reż, żyto; *Ec.* пыро, жито *olera*, *farrago*, *adoreum*, *siligo*, *frumentum*, *hordeum*; cf. *Gr.* σῖτος *frumentum*, σιτίον *cibus*, τα σιτια *victus*, σιτέω *nutrio*, sycę, *Lat.* satio, *Ger.* satt, sättigen, *Lat. med.* sitarium; cf. *Hbr.* חטה chittah *triticum*). – *§., żyto, zboże, Getreide. Pszenica iest żyto każdemu znaiome, którey ziarno międzу inszém żytem albo zbożem naturze człowieczéy iest naywięcéy przyzwoite. *Cresc.* 153. Reż iest też żyto każdemu znaiome, od którego rżany chléb zowią. *ib.* 160. Owies iest też żyto znaiome, ieden iest swoyski, drugi polny albo płonny. *ib.* 166. – §., żyto, = reż, *siligo*, Roggen, Korn; Pszenica na wilgotnym mieyscu wyradza się i wysiła, tak że za trzeciém sianiem obraca się w reż abo żyto. *Syr.* 928. Dokończmy żąć żytka, cośmy wczoray nie zdużali. *Teat.* 52, 53. Żytko w polu, iako trzcina, a w stodole ieszcze kop z dziesiątek, będzie do nowego. *Teat.* 52, 14. Żyto iest u nas zboże na chléb naypotrzebnieysze, naypospolitsze. *Kluk Rośl.* 3, 131, *ob.* żytny chléb pospolitym iest ludu pożywieniem). Kto ma żytko, ma wszytko. *Cn. Ad.* 381, *Rys. Ad.* 25. Tu chłopek wesoł, bo pewnie ma wszytko, Kiedy ma żytko. *Klon. Fl. A* 4 *b.* Póki żyta, póty *byta. *Rey Zw.* 100, Bytu, iako słynie przypowieść póty, póki żytu. *Paszk. Dz.* 106 *sine Baccho et Cerere friget Venus*). – Kokosz wleciawszy na żyto rozgrzeba; a w śmieciach iednego ziarna szuka. *Rys. Ad.* 29, w szczęściu przebieramy). – ŻYW; *obacz* żywy. *ŻYWCA. *Nar. Dz.* 1, 164, *ob.* żywiciel. ŻYWCEM *adv.*, przy życiu, żyiącego, za życia, lebendig, beym Leben, (bey lebendigen Leibe). Żywcem poimać *vivum capere*. *Cn. Th.* 1463. Jednorożca żywcem nikt nie poyma. *Birk. Chmiel. C.* Żywcem poimanie *vivus captus*. *Cn. Th.* 1463. – Ta niecnota żywcem chce mnie wpędzić do grobu. *Teat.* 35, 32. – *Aliter*: Nie wzdrygam się, żywcem brać słowo potrzebne i wybitne z cudzego języka. *Teat.* 24, 43 *Czrtr.*, tak iak iest, bez zmiany, całkie,

cf. *Ger.* mit Haut und Haar, wie er leibt und lebt. ŻYWE n. p. żywe śrebro, *ob.* żywy *ŻYWĘ, *ŻYWIĘ, *żywiesz, *żywisz; *ob.* żyć, żyię, żyiesz. ŻYWIC *cz. ndk.*, żywność dawać, karmić, nähren, Unterhalt geben, ernähren; *Boh.* žiwiti; *Slo.* žiwim; *Sr.* 1. žiwu, kublacž; *Sr.* 2. kublasch; *Crn.* shivem, shiveti (= zachowywać, posilać; *Crn.* shivęti 1., żyć), 2., żywić, *Cro.* rédim, kojim, (cf. koić), frôntam; *Vd.* shiveti, shivit, poshiveti, rediti, rèdit, kojiti, srediti, preshiveti, koga shpendati, oshpishati, gostiti; *Cro.* hraniti (cf. chronić), koyti, odhraniti; *Dl.* hraniti; *Bs.* hraniti (*Bs.* sgiviti, bitti sgiv, provoditi sgivot, sgivotovati 2., sgiviti, hranitse *sustentor*, *victito*); *Rg.* xivúkati; *Sla.* hraniti, (*Sla.* xiviti, = żyć); *Rs.* живи́ть, живлю̀ ożywiać). Bocian gdy się zstarzeie, zaraz dziecię iego Wziąwszy oyca do gniazda, żywi, iak onego On żywił w młodych leciech, zagrzewa piersiami i t. d. *Papr. Kol. R b.* Rodzice niechay albo sami dzieci żywią, albo im mamki rządne, stateczne, niegłupie chowaią. *Glicz. Wych. D* 5 *b* piersiami karmić, odchowywać, cf. *doić). Ubogich żywienie, *Eccl.* нищекóрмство, нищепитáтельство. Żywienie kogo, *Vd.* reditje, rejenje; (*Vind.* shiulenje, shivetje, shivot, shitek, *Crn.* shivlènje, *Sr.* 1. žiwene, žiweni, žiwenie, žiweno, *Sr.* 2. žüwene, *Cro.* sivlenye, = życie, żywot). – *fig. et tr.* Ogień na ołtarzu zawsze będzie gorzał, który będzie żywił kapłan, podkładaiąc drew na każdy dzień z zaranku. *Levit. Levit.* 6, 12, będzie zapalał kapłan na nim drwa na każdy poranek. *Bibl. Gd.*, będzie ten ogień karmił, utrzymywał, *ob.* żywy ogień, żywy popioł). Hardą myśl uporem żywi. *Past. F.* 33, podsyca). – §., żywić kogo, przy życiu zostawiać, nie odeymować mu życia, einem das Leben lassen, ihm Pardon geben, ihn beym Leben lassen, ihn leben lassen. Żywię kogo, przy żywocie zachowuię, nie zabiiam. *Cn. Th.* 1463. Nieprzyiaciele gwałtownie wytchnąć im nie dali, Lecz spólnie: biy, zabiy, a nie żyw', wołali. *Stryik.* 200. Konny, kogo z nieprzyiaciół dogonił, nie żyw'ł. *Warg. Cez* 67 życiem nie darował). Pompeius miasto Mamertyńskie tak srodze był obległ, iż mu się iuż żadnym *obyczaiem obronić nie mogło, i obiecował to mocno żadnego tam nie żywić. *Rey Zw.* 134 *b.* Wszystkich na miecz puszczono, J iednego na wyspie nawet nie zywiono. *P. Kchn. Orl.* 1, 323. – §., *Zaimk.* żywić się, *Sr.* 2. še žüwisch; *Sr.* 1. žiwu šo; *Bs.* sgiviti, hranitse; *Rs.* живи́ться, sich nähren, sich ernähren. Żywię się czym, strawą iaką. *Cn. Th.* 1463, (cf. żyw być czym, *ob.* żywy). Każde ciało organiczne żywi się, obce ciała w swoię istotę zamieniaiąc. *Botan.* 20. Żywienie się zwierząt na tym zależy, aby sok pożywny przerabiał się w cząstki ciał ich. *Zool.* 33. – *fig.* Wirgiliusz, opisuiąc woynę Troiańską i Eneasza, wiele się żywił z Homera. *Klecz. Zd.* 120, zasilał, pomoc miał, sich nähren, sich stärken. – Żywię się przy kim *alienis opibus meos casus sustento*. *Cn. Th.* 1460 cf. wieszać się przy kim, (cf. *Ger. vulg.* sich bey einem durchfressen) sich bey einem nähren. – Żywię się czym, robotą i t. p. *Cn. Th.* 1463, sich wovon ernähren, wovon seinen Unterhalt haben. Koło wód nieieden się żywi wożeniem abo przewożeniem ludzi. *Boter.* 3, 94. Turcy boią się, żeby drukarnie nie odięły sposobu życia niezliczonéy

liczbie ludzi, którzy się tylko piórem żywią. *Kłok. Tur* 42. ŻYWICA, - y, *ż.*, *Boh.* žiwice, pryſkyřice, klowa-toſt (*obacz* kleiowatość); *Slo.* žiwica, pryſkyřice, ſmolka (cf. smoła), ſtromowý klj; *Sr.* 1. žiwicza (2., *alburnum*); *Crn.* zèdika (cf. cedzić); *Vd.* ſmola, pilpuh; (*Cro.* ſivicza *saepes vivae* żywy płot, *ob.* żywiec); *Bs.* smola od duba (*Bs.* sgiviça, zglob od vrata *cardo*); *Rs.* ſaròkſa, ſmola); *Rs.* сѣра (cf. siarka), живица biała smoła sosnowa); das Harz. Kleykość soku roślinnego, kiedy ma zapach, i wodą rozczynić się nie może, tylko samym spirytusem, tedy się żywicą zowie. *Botan.* 24 *resina*). Żywica, iest iakoby pot wypływaiący z sosnowego drzewa. *Sien.* 225. Żywicą napuszczam, smolę. *Cn. Th.* 1463, *Rg.* smolitti, oſmolitti). Żywicą napuszczany *resinatus*, *e. gr. vinum. Cn. Th.* 1463. Żywica pachnąca, *Ross.* смакти. Gatunek wonnéy żywicy, *Rs.* ришина. - Nabierzcie żywicy do rany iego, owa się uléczy. *Budn. Jer.* 51, 8; nabierzcie oleyku balsamowego dla boleści iego. *Bibl. Gd.*) Izaż nie ma żywice w Galaad, abo tam żadnego lekarza nie masz? czemuż tedy córka moia nie może przyyść do zdrowia? *Radz. Jer.* 8, 22, balsamu abo dryiakwi. *Wuiek.*, izali niemasz balsamu w Galaad? *Bibl. Gd.*). ŻYWICIEL, - a, *m.*, żywiący kogo, żywność daiący, cf. karmiciel; der Nährer, Ernährer, *Boh.* žiwitel; *Slo.* ſchowanec (cf. chować), *Sr* 1. kubuwar; *Crn.* rejnik, rednik; *Vind.* shivetnik, rednik; *Dl.* karmitely; *Ross.* живитель; *Ec.* живопитатель. Żywiciel ubogich. *Mon.* 74, 189. Żywiciel zwierząt, *Crn.* eſhbin. ŻYWICIELKA, - i, *ż.*, która kogo żywi, żywność daie, karmicielka; *Sr.* 1. kubuwarka; *Crn.* redniza; die Nährerinn, Ernährerinn. Ziemia iest wszystkich nas żywicielką. *Haur Sk.* 106. Litwa iest, okrom Polski, żywicielką *wielkości ludzi. *Stryik.* 51. ŻYWICIELSKI, - a, - ie, od żywiciela, Ernährers=. ŻYWICOWATY, ŻYWICZASTY, - a, - e; - o *adv.*; na kształt żywicy, do żywicy podobny, harzartig. Szparami temi żywicowata ciekłość wylewa się. *Perz. Lek.* 16. - §., ŻYWICZASTY, ŻYWICZNY, - a, - e, pełen żywicy, harzig, voll Harz. *Cn. Th.* 1463; żywiczny, od żywicy, żywicę wydaiący, Harz=; *Boh.* klowatý (*ob.* kleiowaty), pryſkiřičný; *Slo.* ſmołowatý (cf. smołowaty), pryſkyřičný; *Sr.* 1. žwiczowyté; *Vind.* ſmolen, ſmolaſt, ſmolou; *Rg.* ſmolaſt; *Ross.* клейстый, смолеватый. Gumma żywiczna, ususzony sok mleczny, uformowany w roślinach. *Sniad. Chem.* 1, 352 *et* 353. Sadze sosnowe z *żywiczego dymu bywaią. *Sien.* 581. Żywiczne drzewa; *ob.* śpilkowe, śpilkowate; *Ross.* красной лѣсъ; czerwone drzewa, Nadelhölzer. ŻYWICZKA, - i, *ż.*, a., *zdrbn. rzczwn.* żywica, *qu. v.*, - b., *Botan.*, żywiczka ziele, iwinka mnieysza, *Chamaepitys prima. Cn. Th.* 1463, Je länger je lieber. Żywiczka więtsza, od zapachu żywicznego rzeczono ziele, *Chamaedrys altera. Syr.* 574 die Feldcypreſſe. Żywiczka abo żywiec polny, *sideritis quarta. Cn. Th.* 1463. ŻYWIĘ; *ob.* żywić; b., *żywię, *żywę, *żywiesz, *ob.* żyć. *ŻYWIĘ, - ięcia, *n.*, *ob.* *żywina, *żywocina, = żyiąca istota, ein lebendes Weſen. Dopadłam iednéy zielonéy równiny, Patrzę, aliści dwoie *żywiąt siedzi. *Zab.* 13, 284 *Tręb.*, *not.* żywięta, to stare słowo ma w sobie więcéy energii, niż zwierzęta. *ib.*) - *§. Żywię; n. p. Mieli między Bogami Polacy *Żywię; co wyłożyć możesz żywotnym abo żyiącym. *Krom.* 55. Liczyli Polacy między Bogami swemi *Żywię, iakoby duch ożywiaiący, t. i. Wenerę, albo miłość, matkę wszelkiego tworu. *Nar. hſt.* 2, 33, Lebensgeiſt, Lebensgott, Lebensgöttinn; *Bh.* zewena, *Crn.* sejvina *Ceres*, cf. Marzanka. ŻYWIEC, - wca, *m.*, żywiec *Dentaria*, rodzay rośliny; do niego należą babie zęby. *Kluk Dyk.* 1, 185, Zahnkraut. Skalny żywiec, *symphytum petraeum*, Steingünſel, rośnie na opokach. *Sien.* 170, *ob.* żywokost. Żywiec polny, *ob.* żywiczka. - §., żywiec, nęta, ponęta, die Lockſpeiſe, die Atz, Atzung. Na żelazko u wędy kładzie się żywiec, dla znęcenia szczupaka. *Skrbk Mscr.* - *§., Żywce, żywy płot, ein lebendiger Zaun, *Cro.* ſivicza *sepes vivae*). Oddzieram twoie to drzewko skrzywione, Żywce, i progi wzaiemnie złączone Wniwecz obracam, byście nie szkodziły. *Paſt. F.* 247. - *§. Krówka z zemsty poleciała do tego gniazda orlego, a nie zastawszy żywca, iaia orle zrzuca na dół. *Jak. B* 57, żywego, ożywionego płodu, wysiedziałych piskląt, lebendige Brut? ŻYWIGNAT; *obacz* żywokost. ŻYWINA, - y, *ż.*, *żywię, istota żyiąca, żywocina; *Bndtk.*, *z Tac.* 3, 113, eine lebendige Creatur, ein lebendiges oder lebendes Weſen; *Sr.* 2. žiwina; *Sla.* xivina *animal* zwierzę; *Vind.* ſhivina, shivina; *Crn.* ſhivâl, ſhivina, ſhivenina; (*Crn.* ſhivinske, = zwierzęcy, *Crn.* ſhivinſtvu, = zwierzęcość, dzikość, *Vd.* shivinſki, shivalni, shivalſki, = zwierzęcy); *Cro.* ſivinche, = zwierzę, *Cro.* ſivinſzki; = zwierzęcy; *Rg.* xivina, xijvo *animal*, xivinina *animal maximum*; *Dl.* xivina; *Bs.* ſgivina, sgivotina, *animal*, ſgivinſtvo *feritas*). ŻYWIOŁ, - u, *m.*, *ŻYWIOŁA, - y, *ż.*, pierwiastek iestestw, element; der Urſtoff, ein Element; *Bh.* žiwel; *Slo.* žiwel, žiwel; *Sr.* 1. helement; *Crn.* stvaréza; *Vd.* element; *Cro.* nadſzlàga; *Sla.* iſtocsallo; *Ross.* стихїя. *Elementum* żywioł, t. i. początek, a iakoby źrzódło każdéy rzeczy. *Mącz.* Ziemia rozśmieie się do Feba z serca ochotnego, Budząc każdą żywiołę, która z nią obumiera. *Kłok. W a* 4. Wszystkie płodne żywioły. *Brud. Oſt. a* 3. Wszystkie żywioły albo elementa. *W. Pſt. W.* 14. - [Cztery żywioły albo elementa, powietrze, ziemia, ogień, woda. *Haur Sk* 83. Cztery żywioły zowią ciały rodzaynemi, dlatego, że się z nich wszystkie rzeczy widzialne rodzą, a są *corpora simplicia. Otw. Ow.* 615; *sed cf.* gas, gaz). Dwa są żywioły ciężkie, ziemia i woda; dwa letkie: powietrze i nad nim pod niebem usadzony ogień. *Otw. Ow.* 610. Ziemia, niebo, powietrze, i wszyſtkie żywioły, wystąpiły z swych stanów. *Pieśn.* 65. Opatrzność chciała, aby kula ziemnowodna pełną była żywiołów. *Torz. sk.* 140. Ogień na końcu świata Wszystkie z żywiołów zmazy wypali, I wszelką od nich szkaradość oddali. *Odym. Sw.* 2 *T.* Nad wszyſtkie ognie, i wszystkie *żywioła, Miłości, ogniu szlachetnieyszy zgoła. *Zab.* 16, 333; *żywioła. *Petr. Pol.* 30 - *§. żywioł, co żywi, karmi, podsyca, Nahrung, Nahrungsmittel, Stärkung. Łupieżcy są, którzy gdy się źle zrodzi, zboża, także inne żywioły kryią, aby drożéy przedali. *Karnk. Kat.* 354 *ob.* żywność). Do wyrzuconego między skały dziecięcia, pasterz gdy przyszedł, znalazł tam psicę, a ona daie mu swóy żywioł, iako własnemu szczenięciu. *Falib. Dysk. J.*

Żywioły, któremi na świecie ludzie *żywią, społem ieden drugiego śmierzy, a ku dobremu wspomaga. *Eraz ięz. S* 4 *b*. Żyy móy synu, żyy z swoią Julianą społem, Niech wam ziemia pomyślnym dogadza żywiołem. *Zab.* 13, 413. Słabnie tam cnota, gdzie iey powinnego nagrod nie dodaią żywiołu. *Swad.* 1, 229, zachęty, ożywienia). - Żywioł, mieysce życia, gdzie kto żyie, w czym kto żyie, der Lebensaufenthalt, wo man lebt. Natura sama iakoś nam wlepiła Wrodzoną miłość, i tak przysłodziła Te, w których się kto urodził, żywioły. *Pasł. F.* 256. - *§., *Theolog.* Sakrament składa się z dwóch rzeczy, iedna iest materya, a zowią ią żywiołem, druga iest forma abo kształt. *Karnk. Kat.* 106, die Materie, die materielle Substanz; woda żywioł chrztu, kryzmo bierzmowania, oley pomazania. *ib.* Sakramentu Ciała Bożego dwa są żywioły, chléb i wino. *ib.* 266. - *§., żywioł, żywina. *Bndtk.*, *z X. Jabł.* 2, 26, *ob.* *żywocina, ein lebendes Wesen. ŻYWIOLNY, - a, - e, ŻYWIOŁOWY, od żywiołu, do żywiołów należący; *Bh.* žiwelnj; *Ross.* стихійный, Ur-, Urstoffs-, Element-, Elementen-, Elementar-. Ziół mocy zjawiaią się przez uczynki swe; powód swóy biorące z ognia żywiołowego, maią moc zażywiaiącą, wyparzaiącą. *Spicz. pr.* Przy niektórych rzeczach z ziemi wyrosłych ogień żywiolny panuie. *Spicz. pr.* Ogień żywiolny, *Bh.* žež (*ob.*, żeć, żegać); *Rg.* vattra; *Bs.* vatra, prosvit; *Dl. et Sla.* vatra, cf. wiatr). Ziemia żywiolna, *Vd.* perst (cf. prószyć, proch). Ziele sierpik złożenia iest żywiolnego gorącego i suchego w wtórym stopniu. *Sien.* 79. *ŻYWIZNA, - y, ż., zapas w żywność, Vorrath an Lebensmitteln, Proviant. O wielką na woynie żywiznę nie stoi. *Kmitk. Spit. A* 2 *b*. ŻYWNIE, *ŻYWNO *adv.*, zgoła, ze wszystkiém, bez wyiątku, überhaupt, ohne Ausnahme, gänzlich, völlig. Tak go do swéy woli skręci, iak żywnie zechce. *Teat.* 43 *c*, 24. Tym obyczaiem, ku czemu żywnie chcemy, przyydziemy. *Budn. Cyc.* 96. Są drudzy, którzy co żywnie chcesz wycierpią, aby ieno przyszli ktemu, za co się wolą swą wzięli. *Kosz. Cyc.* 68 cokolwiek, co bądź to bądź, was nur immer, was auch immer. Niewolnik ma tę w sobie wrodzoną opiniią, iż panu iego wolno z nim czynić, co pan iedno żywnie chce. *Orzech. Qu.* 137. Ten człek zda się że czyni, co ieno chce żywnie. *Jabł. Tel.* 32. Miasto żon wolno iest im okrom wszego karania, iako chcą, i które żywno chcą, psoty płodzić. *Sekl.* 111. Żądliwość iakoby poimanego gdzie żywnie chce wiedzie człowieka. *Kosz. Lor.* 55. Póki ieszcze całe doma rzeczy, zatrzyy w imię Pańskie, gdzie ieno żywnie chcesz z Turkiem, byle nie doma w Polszcze. *Jan. Oksz. R* 4 *b*, *Sien.* 537. - Bóg gdy żywnie każe krzemieniowi, Ten wód wielkością linie, równie strumieniowi. *Kanc. Gd.* 117, skoro ieno, sobald als nur. - Wszakże Bogini iedna tam panuie okrutna, co nikogo żywnie nie przyymuie. *Jabł. Tel.* 102 iako żywo, nigdy a nigdy, bey Menschen Gedenken. - Żywnie, arcy, wielce, dziwnie, mocno, rzéwnie, uprzeymie, recht sehr, recht herzlich, ganz vorzüglich, ausnehmend, ungemein; n. p. żywnie, dziwnie, bardzo. *Dudz.* 75. Żywnie mi się ta xiążka spodobała. *Tr.* - ŻYWNOŚĆ, - ści, ż., Żywnostka, - i, ż. *zdrbn.*; co człowieka żywi, do utrzymania życia mu służy, karmia, strawa, Nahrung, Lebensnahrung, Lebensmittel, Unterhalt; *Bh.* žiwnost, žiwnůstka, (2., *praedium*, *rus*), bydlo (cf. bydło, cf. byt); *Slo.* žiwnost; *Sr.* 1. žiwnosćj, žiwenitosćj; *Crn.* shivesh, shivitk, koj (cf. koić), ręja, frônta; *Vind.* shiulenje, shiulenſka pomuzh, shivetje, jeſtvina, reditje, rejenje, redishtvu; *Dl.* hrana; *Bs.* sgitak, hrana, brafeno; *Rg.* xitak, hrâna, brafcno, picchja (*ob.* pica), *barb.* zahira; *Ross.* брашно, (*Ross.* живность ptastwo domowe); *Ec.* поживленїе, живопиманїе. Przyżeńcie dobytek wasz, a dam wam zań żywności. 3 *Leop. Genes.* 47, 16, dam wam zań zboża. 1 *Leop.*, dam wam żywności za bydła wasze; i przygnali bydła swe, i dał im chleba, i przechował ie chlebem. *Bibl. Gd.*) Bez oręża ginie, kto się nie opatruie w żywność. *Papr. W.* 1, 178, sich mit Lebensmitteln versorgen. Przełożony nad żywnością; *Rg.* nadbrafcnik, nadljetnik; *Ross* харчевый, strawowy). Żywność domowa iest to, co na cały rok nagotowano, także połcie, słoniny, szołdry. *Szczerb. Sax.* 125; Hausproviant. Po żywność słać, iako to zowią, w picowanie. *Tarn. Ust.* 278, po furaż, fouragiren schicken, auf Fourage schicken. Gdy niemocen leży nędznik, ledwie iaka babka zmiłuie się nad nim, iż żebrze nań, albo mu wżdy donosi onéy żywnostki iego. *Rey Pst. S s* 5; cokolwiek ieść, iadła). Żywność, pożywienie, iedzenie, iadło, die Nahrung, das Essen, die Speise. Lud który był na elekcyą w Kruświcy wielki, nie mógł nic naleźć ku żywności kupić. *Gwagn.* 27. Rybitw wędę zarzucił w rzeczne głębokości, Aby sobie dostał ryb nędznik ku żywności. *Papr. Kol. J* 2. - Żywność, żywienie, wyżywienie, utrzymywanie życia, Lebensunterhalt, Unterhalt, Nahrung. Siedział żebrak ślepy przy drodze, żebrząc a nabywaiąc żywności swoiéy. *Rey Post. M* 2. Robota onych pustelników była wory włosiane robić, nie na żywność swoię, ale na żywność ubogim. *Sk. Żyw.* 308 *b*. - Żywność, sposób do utrzymania się, maiątek, das nöthige Auskommen, das Vermögen, die Habe, (Habseligkeit). Maiąc żywnostkę iaką taką, a czym nagość okryć, na tym przestawaymy. *W. Pst. W.* 3, 112. Ubożuchna wdówka dwa pieniążki, wszystką żywnostkę swoię, wrzuciła do skarbu kościelnego. *W. Pst. W.* 2, 98, *Kąch. Pas.* 32. ŻYWNY, - a, - e, pożywny, żywiący, karmiący, posilaiący, nährend, Nahrung gebend, *Sr.* 1. kubwacźe. W ten czas, kiedy żywna kropi ziemię rosa, Spoglądam na okryte gwiazdami niebiosa *Chod. Gesn.* 35. (*Boh.* žiwný *vitalis* żywotny, żywotowy). - *§. żywny, ożywiony, żyiący, życie maiący, belebt, lebend, lebendig. Nieżywne kraie podziemne. *Groch. W.* 292 gdzie żyiących niemasz). Czy twoię sprawiedliwość i twe sprawy dziwne, Wspominać mogą kraie nieżywne? *J. Kchn. Ps.* 130. ŻYWO *adv. adj.* żywy; *Boh.* žiwě, *§., żywcem, żyiąc, lebend, lebendig, bey lebendigen Leibe. Ledwie iż go żywo zostawił. *Rey Pst. T r* 5, że go przy życiu zostawił). Sześć miesięcy wysiedziawszy w więzieniu, żywo był spalon na rynku wielkim. *Baz. hst.* 51. Ty chyżo zmykay, pókiś ieszcze żywo Dnie noc chmurna z Wenerą życzliwą. *Hor.* 2, 100 *Nar.*, cf. pókiś żyw, pókiś cały). - *§., iako żywo, iak żywo, iak żyię! *affirm.*, na duszę moię, so wahr ich lebe, bey meinem Leben. Wszakżeś sama żądała tego i

gr. Ja? iako żywo! Wc Pan to wykonałeś naypiérwéy. *Teat.* 29, 80. Jako żywo, przeciwnie wszystko! *Boh. Kom.* 1, 395. Jako żywo, to tylko pretext, ia lepiéy wiem! *ib.* 4, 115. Tyś go zepsuł, obwiesiu, iako żywo! *Teat.* 29, 88. Jak się miesza, truchleie, ach iako żywo musi mię kochać! *ib.* 54, 90. J'stąpić uczciwie nie możesz, iak żywo, Lecz koślawisz kulasy, i nosisz się krzywo! *Mon.* 70, 172. Jako żywo, iak pamiętam, odkąd żyię, iak zapamiętam, pamięcią zasięgam, iak pamiętaią, so lange ich lebe, so lange ich denke, so lange Menschen leben, bey Menschen Gedenken. Jako żywo, iako się na świat narodziła, Większym żalem serca nie trapiła. *P. Kchn. Orl.* 1, 274. Turcy nie bardzo chwalą nabożeństwo przy muzyce, twierdząc, że ich fundator iako żywo nie zażywał muzyki. *Klok. Tur.* 171. W Polszcze iako żywo takiego utrapienia, i takiey drogości ieszcze nie było. *Falib. Dysk. L* 3. Jako żywo, = zawsze tak było. *Cn. Th.* 234. – Każdy ma nadzieię co usłyszeć nowego; iako żywo nic! *Zab.* 3, 257, zgoła nic; *ob.* żywnie; auch nicht das Geringste; auch nicht im Mindesten, bynaymniéy). – §., żywo, żwawo, rzesko, lebhaft, frisch, munter, rasch. Kobietki lubią, żeby się do nich żywo brać. *Teat.* 8 *b*, 11. Widziałem tych co żebrzą, żywo tańcuiących, i do zbytku piiących. *Teat.* 21 *c*, 64. – Żywo! *excitand.*, żwawo; frysz! *Slo.* frisso! *Crn.* rêdle; *Vd.* dobre vole; *Cro.* livo!) Ey żywo, wyścigiem. *Teat.* 43 *c*, 166. Nuże żywo, dźgay śmiało! *ib.* 36 *b*, 74. Żywo, żywo, krzep' się, ieśli możesz tchem ubiegay. *Pilch. Sen. list.* 256. – §., co żywo, iak nayżywiéy, iak nayżwawiéy, iak nayszybcéy, ze wszystkich sił, aus allen Lebenskräften, aufs schnellste, schleunigste, (was Zeug hält). Jeśli łoskot iaki od ściany o uszy wasze obiie się, co żywo z domu uciekacie. *Pilch. Sen. list.* 3, 79. Już wisi nad karkiem zguba, Co żywo do roboty, komu dusza luba. *Nar. Dz.* 3, 207. O północy podjeżdża kareta pod iéy okno, wsiadamy razem i umykamy co żywo. *Teat.* 27, 3 cf. co tchu, tchem). Biegę co żywo. *Teat.* 22 *c*, 69. Leciał co żywo, swoię oświadczyć radość. *Zab.* 14, 344. – *aliter*: co żywo, co ieno żywego, kto ma duszę, w kim dusza, (was lebt, wer sich nur rühren kann, (wer Beine hat). Biegło co żywo, chłopi, chłopięta, niewiasty i baby, i nogami po nim deptali, brodę i włosy wyrywali. *Birk. Gł. K.* 24. Ze wsi, z miasteczek, z przedmieścia co żywo uchodzi, Jędza straszna około murów Rzymskich chodzi. *Bardz. Luk.* 15. *ŻYWOCINA, – y, *ż.*, żywina, ein lebendiges Geschöpf. Żywocina, żywa rzecz, żywe. *Cn. Th.* 1464, *Bh.* žiwočich, žiwočich; *Slo.* žiwočich, žiwotčich; *Sr.* 2. žiwina; *Crn.* shivâl, shivina, shivenina; *Vd.* shivina, shivina, shivinzhe, (*Vd.* shivinski, = zwierzęcy); *Cro.* sivinche; *Dl.* xivina; *Bs.* sgivina, sgivotina, sgiviniça; *Sla.* xivina; *Rs.* животи́на, животи́нка, животное; *adj.* животи́нный. Wynaleźli starzy mędrcy na żywociny, tak powietrzne, wodne, iako i na ziemi żyiące, *obyczaie ku chwytaniu. *Cresc.* 611. Mowa tu o zwierzętach dwoynogich, i o inszych żywocinach lataiących. *ib.* 575. Toż samo daie się widzieć i w żywocinach zwierzęcego przyrodzenia. *Brzost. duch.* 87. Tak złe Parki osnowę życia przecinaią Znagła, i żywocinom ducha wydzieraią. *Tol. Saut.* 3; *idem. Zab.* 10, 190. Stopniami rozum dziecinny tworzy sobie wyobrażenia żywociny, ciała, iestności. *Cyank. Log.* 92. *ŻYWOJADACZ, – a, *m.*, *Ec.* живоядецъ, *Gr.* ζωοφάγος, *animalia edens*, *uiuorum edax*; ein Thierefser. ŻYWOKOST, – u, *m.*, *Symphitum*, Wallwurz; pospolicie rośnie na łąkach wilgotnych. *Kluk Rośl.* 2, 270; kosztywał, żywignat. *Cn. Th.* 1464; *Sien.* 47; *Bh.* kostiwal, swatnik, calnik; *Crn.* gabésh; *Cro.* gávez; *Bs.* gavez, kunfuo; *Ross.* лошаково ухо, сальной корень; (*Ross.* живокость ostróżka polna). Żywokost modry, główienki modre abo czarne, *consolida minor*, Prunelle; Żywokost czerwony, główienki czerwone, *solidago*, *consolida media*, *bugula* Golden = Günsel; Żywokost skalny, żywiec skalny, *symphytum petraeum*, Steingünsel. *Cn. Th.* 1464; *Tr.*, *Bndtk.* ŻYWOLIST, – u, *m.*, *Dionaea*, rodzay rośliny; do niego należy Mucholówka. *Kluk Dyk.* 1, 191, Dionda, Venusfliegenfalle. ŻYWOMYŚLNY, – a, – e; – ie *adv.*, myśli żywéy, lebhaft denkend, lebendigen Denkens. Jakoż to żywomyślne polubią dzieweczki, Gdy im się wyrażaią łechliwe żarteczki. *Zab.* 14, 50 *Nagł.*; *Ec.* живопріемный, *Gr.* ζωοδόχος; *uiuorum receptor*). ŻYWOPŁON, ŻYWOZIOŁ; – u, *m.*, żywa płonka, chrościna albo zielsko, *Aeschynomene*. *Cn. Th.* 1464, rodzay ziela lub krzewiny, która czuć się zdaie dotknięta. *Wlod.*, Sinnkraut; (*Rs* животнорасте́ніе; ziołozwierz, czułoził). ŻYWORODNY, ŻYWORODZĄCY, – a, – e, żywy płód rodzący, *Crn.* shivorôdn, lebendige Junge gebährend. Żyworodny, co płód swóy żywy wydaie, iako zwierzęta czworonogie. *Wlod.* Zwierzęta są abo żyworodne, *vivipara*, albo iaiorodne *ouipara*. *Zool.* 75. Zwierzęta żyworodzące, iako psy, świnie, koty i t. d. *Krup.* 2, 189. – §., Zioła żyworodne, nie z ziarna, ale z oczka odpadłego rozmnażaią się. *Botan.* 87 *plantae viviparae*. – *§. Lew znacznie spuszcza z sierdzistości, gdy go umorduią, że cierpliwie musi się dać przyozdobić, inaczéy niekształcony i żyworodną buchaiący srogością. *Pilch. Sen. list.* 315; wrodzoną, angebohren. ŻYWOŚĆ, – ści, *ż.*, *Bh.* žiwost, čilost (cf. czułość); *Sr.* 1. tžiwosćź, cžiwosć, žiwosćžiwosćź; *Crn.* shivust; *Vd.* shivotlivost, shivezhlivost, shivezhnost; *Cro.* sivotnoszt; *Ross.* живость; władza żywotna, *Tr.*, cf. żywotność, die Lebenskraft, die Lebendigkeit. Żywość serca. *Tr.* – Żywość, żwawość, rzeskość, die Lebhaftigkeit, Lebendigkeit, Munterkeit. Żywość, czerstwość, rzeskość. *Cn. Th.* 1464. Krew zepsuta i zgęsła, do wszelkiey niesposobnym czyni żywości. *Mon.* 65, 53. *ŻYWOŚREBRZYĆ *cz. ndk.*, zżywośrebrzyć *dk.*; w żywe śrebro przemieniać, verquecksilbern. Żywośrebrzenie się, *mercurificatio*. *Krumt.* 304. ŻYWOT, – u, *m.*, ŻYWOTEK, tku, – tka, *m.*, *zdrbn.*; *Bh.* žiwot *vita*, 2., *aluus*, *venter*, *dem.* žiwůček, člowjček; 2., žiwotek, žiwůtek sznurówka, kształcik, *ob.* żywotnik; *Slo.* žiwot *vita*; *Crn.* shivót *corpus*, *Crn.* shivlênje *vita*, *Vd.* shivot, telu, = ciało *corpus*, *Vd.* shivot, shivotje, = owad; *Vd.* shiulenje, shivetje, shitek, shivot *vita*; *Sr.* 1. žiwot *vivum corpus*, cžjelo ciało, trup, *dem.* žiwotžik; *Sr.* 1. žiweno, žiwenio, žiwene, žiweni *vita*; *Sr.* 2. žiwot *corpu*. *Sr.* 2. žiwene *vita*; *Cro.* sivot *corpus*, *corporatura*; *Cro.* sivot, sitek *vita*, sivlenye *vitae ratio*; *Cro.* sivad, = pta-

siwó; *Rg.* xivot *vita*; *Bs.* sgiuot *vita*; *Sla.* xivot *vita*; *Ec.* живо́тъ życie, *vulg.* brzuch, животы́ maiątek, mienie, *ob.* żywność). Żywot, = brzuch, dolna część brzucha, der Bauch, der Unterbauch, der Unterleib. Przyłóż plastr na żywotek dziecinny. *Sien.* 467. Prosiła panna Św. męczennika, żeby iéy on brzuch zléczył; a on kładąc ręce na żywot iéy, zléczył ią. *Sk. Zyw.* 1, 18 (*Rs.* подживо́тникъ uderzenie w brzuch). Gdy się koń ściąga, żywotem robi, bez żadnego nadęcia. *Cresc.* 533, cf. bokami robić, bić). Żywot, wewnętrzny brzuch, wnętrze, żołądek, trzewa, der Bauch von innen, der innere Bauch, der innere Leib, das Innere, der Magen, das Eingeweide. Niezwarzone piwo ludziom żywot odmie. *Haur Ek.* 104; *Sr.* 1. žiwot położscham *caco*). Uskarżał się raz, iż dziewięć dni chléb, który tylko iadł, w żywocie nosił. *Sk. Zyw* 2, 258 *b*, iż go nie strawił) Kieystut szczęśliwie uszedłszy z więzienia Krzyżackiego, posiliwszy u xiężny Mazowieckiéy piciem i potrawami przyprawnemi żywot zemdlony, odprowadzon był do Litwy uczciwie. *Stryik.* 403. Jonasz w żywocie ryby był trzy dni, i modlił się z żywota onéy ryby *Radz. Jon.* 2, 1-2; we wnętrznościach ryby był trzy dni *Bibl. Gd.*) - Żywot niewieści, mieysce płodu, macica. *Cn. Th* 1464, der Mutterleib, die Gebärmutter, die Mutter, der Mutterschoß; *Sr.* 1. macźerné žiwot; *Cro.* utroba, vutroba (cf. wątroba); *Bs.* utroba, mjesto od zacetja; *Rs* утроба, ложесна (cf. łoże, łożysko), матка (cf matka). Macica czyli żywot, leży między odchodową kiszką i macharzyną urynową w miednicy; wewnątrz małą ma iamkę, gruszce spłaszczonéy podobne iest. *Krup.* 2, 164. Do wewnętrznych części rodnych należy macica czyli żywot *uterus*, *ib.* 2, 163. Jeśli niewiasta zastąpiwszy, nie ma wielkiego obciążenia w sobie, znak iest, iż syna w żywocie nosi. *Sien.* 441. Kiedy tę pannę w żywocie nosiła Jéy rodzicielka, tak często mówiła. *Auszp.* 11. Brzemię żywota iéy widząc, domyślać się mógł czego złego. *Sk. Zyw.* 2, 113, ciężarność, brzemienność, bycie w ciąży). - *Żywot, *żywioł, co ożywia iakie iestestwo, *ob.* żywotodayny, Leben, belebendes Princip, Lebensprincip. Od tego, że dusza ożywia ciało, zowie się żywotem. *Sak. dusz.* 67. - §., żywot, życie, pobyt na świecie, *zdrowie *Cn. Th.* 1464, das Leben, die Lebensdauer, das Daseyn im Leben. Żywot, życie *idem fere est, sed* życie *magis actum vitae sonat. Cn. Th.* 1459. Już idź do ziemi Jzraelskiéy, abowiem iuż ci pomarli wszyscy, którzy się starali o żywot dziecięcia tego. *Zrn. Pst.* 3, 546 o pozbawienie iego życia, o zgładzenie go, o gardło iego, o zdrowie iego; die ihm nach dem Leben standen. Luth. Żywota miłość, *Gr.* φιλοζωια, *Cn. Th* 1464; *Ec. Rs.* животолю́бie, *adj.* животолюбивый любодушествованный żywotolubny, *życiolubny, *życiolubnik). Bieg żywota, życie *e. gr. cursus vitae brevis. Cn. Th.* 1459, Lebensdauer, Lebenslänge, Lebenslauf. Żywot nikczemny, krótki, omylny. *Rey Pst. Ooo* 5. Życie ludzkie nie iest żywotem, ale poiazdem do śmierci. *Psalmod.* 49. Żywot iest żyć dobrze, choć krótko. *Cn. Ad.* 1382, das wahre Leben. Ustały w smętku *żywoty (*Plural.*) moie, a lata moie w kłopotaniu. *Budn. Ps.* 31, 10, wywiędła od żałości twarz moia, także i dusza moia, i żywot móy; abowiem zwątlało od boleści zdrowie moie, zemdlała siła moia, a kości moie wyschły. *Bibl. Gd.*, Lebenskräfte, Lebenskraft cf. żywotność). Za żywota, za życia, bey Lebzeiten. *Vivus vidensque pereo*, za żywota. *Cn. Th.* 1355 cf. żywcem, bey lebendigem Leibe. Dobrym za żywota gardzimy, a po śmierci pragniemy. *Zegl. Ad.* 63, póki żyie, póki przy życiu). Do żywota, = dożywotnie, (cf. do zgonu, dozgonnie), lebenslänglich, auf Lebenslang. Miał trzysta czerwonych złotych dorocznych na summie Neapolitańskiéy wskazanych do żywota. *Warg. Wal.* 228. Olbracht, Płock wziąwszy, o inne dzierżawy tak się zgodził z Konradem, aby ie do żywota dzierżał. *Bielsk* 434. Żywot po śmierci, żywot wieczny, das ewige Leben, das Leben nach dem Tode. Tak w tym, iako w przyszłym *żywiecie. *Baz. Modrz.* 351, w przyszłym żywocie). Rad umrę, rad odmienię żywot ten doczesny za wieczny. *Gorn. Dz.* 88. Odszedł na lepszy żywot z tego świata, świętéy pamięci Xiążę Krzysztof Zbaraski *Birk. Zbar. a* 2. Pismo święte nam wiele dobrego, na koniec i żywot wieczny przynosi. *Leop. pr.* Żywot wieczny nie tylko się znaczy żywota wiekuistość, którą też i złośliwi mieć będą, ale i ono wieczne błogosławieństwo. *Kucz. Kat.* 2, 242. Dobry, życzą mu wszyscy żywota wiecznego. *Cn. Ad.* 189 *ironice in eum cuius mortem expetunt*; sie wünschen ihm alle das ewige Leben, (daß er nur von der Welt wegkomme). - Żywot, sposób życia, gatunek życia, die Art zu leben, die Lebensart. Życie nędzne, żywot nędzny *victus tenuis. Cn. Th.* 1460. Niektóre zwierzęta tak się rodzą, żeby nie w kupie, *poróżnie żywot swóy wiodły. *Gorn. Sen.* 269, żeby poiedynczo żyły, samopas chodziły). Żywot, stan życia, der Stand, die Lebensart, der Beruf, cf. powołanie). Żywot zakonny, wieyski, żołnierski. *Cn. Th.* 1464, cf. rzemiesło). Żywot, sprawy ludzkie. *Cn. Th.* 1464, sprawowanie się w życiu, zachowywanie, die Lebensweise, Lebensart, das (sittliche) Leben, der Lebenswandel. *Slo.* gaki žiwot, taká smrt; smrt žiwotu podobná, iaki żywot, taka śmierć. - Żywot, opisany żywot czyy, opis życia, życiopismo, die Lebensbeschreibung, das (beschriebne) Leben iemandes. Żywoty Świętych starego i nowego Zakonu, przez X. Piotra *Skargę* zebrane. - §., Żywot, życie, miła rzecz, droga rzecz, dusza, zdrowie, uszczęśliwienie, żywioł, rozkosz, cf. złoto, źrzenica, oko, kleynot, Leben, Glückseeligkeit, Element, Freude, inniges Vergnügen. *Tota vita, pro re cara; et Poloni*: żywot to iego, trzy żywoty. *Cn. Th.* 414. Trzy żywoty iego, złość wyrządzić. *Cn. Ad* 686. ŻYWOTNIK, - a, *m.*, krótki kożuch, ein kurzer Zippelpelz. *Tr.*; *Bh.* žiwotek, žiwůtek sznorówka; cf. załóżka. ŻYWOTNOŚĆ, - ści, *ż.*, *potentia, cuius actus est* życie. *Cn. Th* 1464 (cf. *żywność, *żywość); władza żywotna, ożywiaiąca, die Lebenskraft, belebende Kraft; *Sr.* 1. žiwenitosćź; *Rg.* xivotnos (*Cro.* fivotnoszt *vivacitas*). ŻYWOTNY, - a, - e, ŻYWOTNI, - ia, - ie, ŻYWOTOWY, - a, - e; *Bh.* žiwotnj, žiwnný *vitalis*, žiwotnj bratr *frater germanus*; *Sr.* 1. žiwotné *corpulentus*; *Sr.* 1. žiwenski *vitalis*; *Crn.* shivótne *corporeus*; *Vd.* shivoten, telesen, telesnast, = cielesny; *Cro.* fivoten *corpulentus*; *Bs.* sgivotni, sgivi *animatus*; *Rg.* xivotni *vitalis*; *Rs.* живо́тный żywy, ży-

iący, жизненный vitalis). Żywotowy, żywotny, od żywota, brzucha, wnętrza, od macicy, maciczny, Unterbauchs, Unterleibs, Magen, Eingeweide, Gebärmutter. Żywotny ból. Żywotne nadęcie. §., żywotni, żywotny, od życia, życie daiący, ożywiaiący, *życiodayny, Leben, lebens, Vital, Belebungs, belebend. Władza żywotnia, od któréy ustawiczny puls przychodzi, ma *stolec swóy (siedlisko swoie, stolicę swoię) w sercu. Petr. Et. 81. Naród żydowski iędze ktemu pobudzały, Żeby, ieśli co ieszcze w panu siły Żywotnéy było, i całe nie skonał, Nad nim ostatek tyraństwa wykonał. Odym. Sw. 2, Kk. Dokąd żywotne ciepło ożywiało Jego cne ciało. Groch. W. 116. Duchy żywotnie. Petr. Et. 81. Duchy żywotne maiąc zatamowany bieg przyrodzony, moc owę, którą działaią i czułymi nas czynią, utraciły. Pilch. Sen. list. 2, 278. Mieli między Bogami Polacy *Żywię; co wyłożyć możesz żywotnym abo żyiącym. Krom. 55. Ziemia żywotniemi słońca groty przeniekniona, Dobywa dziwnych skarbów z upornego łona. Nar. Dz. 1, 8. Z pięciu krain, ta co wre gorącem zbytecznym w pośrzód, toż po stronach żywotnie dwa usadził kraie. Zab. 15, 31 Kniaź., żywiące, gdzie żyć można). Niechay kołace do nieba, Żywotnego prosząc chleba. Groch. W. 46, do żywności potrzebnego, pożywnego). Pan nam żywotny chléb dawał, W którym sam siebie rozdawał. Groch. W. 87 chléb żywota wiecznego). O iakoż tedy to żywotne a prawdziwe pismo święte iest, które nam z sobą tak wiele dobrego, nakoniec i żywot wieczny przynosi. 1 Leop. pr., uszczęśliwiaiące). Tam przykazał Jehowa błogosławieństwo żywotne na wieki. Budn. Ps. 133, 14, tam dawa Pan błogosławieństwo i żywot aż na wieki. Bibl. Gd. Ps. 133, 3). – *Żywotny, żyiący, żywy, lebend, lebendig. Wymaż ie z xiąg żywotnych. J. Kchn. Ps. 99, z liczby tych, co żyią). - Grammat. Wyrazy żywotne i nieżywotne; n. p. lew, kamień. Kpcz. Gr. 3, 2 lebende, oder belebte Wesen bezeichnende Wörter; Slo. žiwobitne, žiwodušné, žiwošucne méno animatum nomen. Jmiona nieżywotne są te, które znaczą rzeczy nieżyiące, ani w naturze saméy, ani w imaginacyi naszéy. Kpcz. Gr. 2, p. 38. – *§. Ten, którego król uczcić chce, ma być obleczony w szaty królewskie, i na konia iego żywotnego wsadzony. Sk. Zyw. 598, na którym król sam zwykle ieździ, das Königliche Leibroß, Leibpferd. Konia mam, pry, żywotnego, ten mię wyniesie z ciasnego kąta, gdy na mię nieprzyiaciel nastąpi. Birk. Podz. 13. *ŻYWOTODATNY, *ŻYWOTODAYNY, *ŻYWOTWORNY, *ŻYWOTWORZĄCY, *ŻYWOTOSPRAWNY, – a, – e; życie daiący, ożywiaiący, lebengebend, belebend, lebendig machend; Ec. живодательный, Ec. Rs. животворный. Żywotodatne zboże. Otw. Ow. 203. Cerkiew żywotworzącego grobu Pańskiego. Smotr. Ap. 6. (Cro. fivochinitel vivificator; f. fivochinitelicza). – *§., żywotosprawna gwiazda, gwiazda narodzenia, sidus natalitium, sidus, quo quis natus est. Cn. Th. 219, sprawuiąca niby, t. i. rządząca żywotem czyli życiem człowieka, iak mniemano. ŻYWOTOPISARSTWO, ob. życiopis. ŻYWOTOWY, ob. żywotny. ŻYWOZIOŁ; ob. żywopłon. ŻYWY, absolute ŻYW, – a, – e, (żywo adv., qu. v.) żywiuchny, żywiutenki i t. d., intensiv.; Bh. et Slo. žiwý, žiw; Sr. 1. žiwé, žiwosčžiwy, žiwosčžiwy, tžiwé; Sr. 2. žiwi; Crn. shiv; Vind. shiu, shivezh, shivoten, shivotliu (ob. żywotny; Cro. fiv, fivuchi, (Hg. sziv, = serce); Bs. sgivi, sgiv, sgivotni; Rg. xiv, xivuuchi, xivotni; Sla. xiv; Ross. живый, живóтный. Żywy, żyiący, życie maiący, przy życiu będący, lebendig, lebend; oppos. umarły. Cn. Th. 1465. Łacno lwu nieżywemu włosy skubać z brody. Pot. Arg. 420. Pies żywy lepszy iest, niż lew zdechły. Radz. Eccl. 9, 4. Za rączkę umarłego wziąwszy, żywiuchnego syna pobożnéy matce oddał. Birk. Dom. 102 zdrowiutkiego; ob. niżéy żywy, = czerstwy). O dwa dni proszę, a ia dnia trzeciego Przedawcę swéy wsi (Piotrowina) stawię wam żywego. Groch. W. 255, wskrzeszonego, ins Leben erweckt. Obieszono złodzieia, kat nie umieiętny, źle go zadziergnął, że żyw został. Dwor. H 3 przy życiu). – Żywy, żyiący, Subst.; der Lebende. Nikt nie płacze umarłego (króla), boiąc się żywego (tyrana). Bardz. Tr. 357. Żywi plur., = żyiący, żyiący ludzie, die Lebenden, die Lebendigen, (die Menschen auf der Welt). Umarłym zaśpiewawszy przy ich zimnym grobie, Zaśpiewam i wam żywym, zaśpiewam i sobie. Groch. W. 402. Pytał go sędzia, ieśliby chciał ieszcze między żywymi mieć na ziemi mieysce? Groch. W. 257. Przyszła wieść, że Antyoch pożegnał się z żywymi. 1 Leop. 2 Mach. 3, 5, iakoby miał umrzeć. Bibl. Gd.) Żywych ludzi sprawy, a świéżéy pamięci rzeczy, nie bardzo bezpiecznie bywaią na światło wydawane. Stryik. 781. – Ledwie żywy, *źle żywy, na pół umarły, halb todt. Na nas patrząc, ledwie byli żywi. Wad. Dan. 270. Podarunkami, obietnicami, hetman nieco ducha zatrzymał w źle żywych. Tward. W. D. 55, cf. źle zdrów). – Żyw idem est quod żyie, nie umarł; additur aliquando verbum żyw iest; żywy diversum est. Cn. Th. 1463, er lebt, ist am Leben, ist beym Leben. Póki kto żywy, nie iest szczęśliwy. Cn. Ad. 561, póki żyie, póki życia, za życia). Bez Hanety nie iestem szczęśliwy, Bez niéy rzecz żadna nie ma podniety, Z nią szczęście pewne, dopókim żywy. Zab. 14, 365. Nie wiele ten wygra, kto kilkem lat dłużéy żyw na świecie. Pilch. Sen. list. 291. Żyw po wieści o śmierci swéy. Cn. Th. 1463. Jam iest Józef, żyw-że ieszcze móy ociec? Leop. Gen. 45, 3, czy żyie?) Ludzie wieku onego żywi bywali po kilku set lat. Otw. Ow. 9. Narzekamy, iż dłużéy kruk albo ieleń będzie żyw, niżli człowiek. Rey Zw. 157 b. Kadłubek puścił biskupstwo a wstąpił do klasztora, i tam żywota dokonał; i był żyw pięć lat, a na biskupstwie był dziesięć. Biel. 117. Opuścił oyczyznę, rodzice, które ieszcze żywe miał, przyiaciele, dostatki. Sk. Zyw. 228, ieszcze żyiące, ieszcze przy życiu, noch am Leben. Maiąc żonę żywą, drugą poiął. Chełm. Pr. 184. O dniu radosny, o dniu szczęśliwy, Niech będzie długo ociec nasz żywy! Nar. Dz. 1, 116 niech żyie w iak naydłuższe lata, cf. wiwat!) Żywem sobie, żywem ci sobie. Cn. Th. 1463, ich bin noch bey mir, lebe noch, bin bey gesunden Sinnen; pr. et tr., Sr. 1. som žiwé. Żywem ci sobie; mam rozum doma, nie pożyczam u sąsiada. Cn. Ad. 1381. Wolał za inne umrzeć, a niżeli sobie żyw być; i Chrystus dlatego za wszystkie umarł, aby śmy też i my nie sobie się żyć uczyli. Sk. Zyw. 2, 405 b. iedynie o sobie, o swoiéy dogodności myślić). Niech co chce będzie, żyw Pan ludu swemu, J zna kto szczérym sercem służy iemu. J. Kchn. Ps. 105,

Bóg żywy opiekuie się swym ludem, Gott lebt für sein Volk, der lebendige Gott sorgt für s. V. Prze żywy Bóg! per Deum immortalem! Cn. Th. 831. Prze żywy Bóg, co to za śmiałość. W. Pst. W. 2, 52 bey Gott! (so wahr Gott lebt!) um (des lebendigen) Gottes Willen! Poczuycie się tedy prze Bóg żywy, iakoście daleko od cnoty przodków ustąpili. Star. Pob. Bb. Ale prze Bóg żywy, dayże mi pokóy. Teat. 24 c, 17. Obaczcie się, na żywy Bóg was proszę, obaczcie się. Smotr. Nap. 21. Chora iedney nocy prosi na żywy Bóg, żeby spowiednika przywołano. Boh. djab. 3, 99. – Jako żyw, iako żywa, iako żywi = iako żywo, (qu. v.) póki życia aż dotąd, póki kto pamięta, so lange als man lebt, gedenkt, sich erinnert. Będąc bardzo wesoły, pił tak wiele wina, iż iak żyw, więcey go nigdy nie pił. Sk. Żyw. 2, 337. Dziwowali się tym rzeczom, bo ich iako żywi nie widali. Biel. Św. 110 nigdy dotąd w całém życiu swoiém). O piękna Nimfo, zatym rzekł Hilas, iak żywy iestem, nie byłem nigdy tak szczęśliwym. Zab. 16, 85 Węg. Jak żywa na świecie Nigdy na tak rozkosznym nie była bankiecie. Hor. sat. 244. Polacy żadnego trybutu nie dawali cesarzom, iako żywi. Biel. 47, nigdy a nigdy). Affirm. Jakem żyw, nie wiem, co Wc Panu poradzić. Teat. 36 b, 98, przy duszy moiey; so wahr ich lebe. aliter: Pisał despot Wołoski do Łaskiego, obiecuiąc pod przysięgą, ieśli go Bóg wyzwoli, aby coby iedno *żyw Jego Mość chciał, to iemu dać. Cwagn. 113, coby ieno żywnie chciał, was er nur immer auf der Welt verlangen würde, ob. żywnie). Bractwo Różańca nie gardzi żadną osobą, niechay będzie iakiego *nieżyw stanu i kondycyi. Bzow. roż. 14 iakiegokolwiek bądź na świecie). – *Żyw czym, żyiący czym, żywiący się czym, strawą iaką, wovon lebend, sich wovon nährend. Japonczycy mięsa nie iedzą, i tylko rybami i iarzynami żywi. Sk. Żyw 2, 385 b. Islandczycy tylko rybami żywi, a zboże gdzie indzie odsyłaią. Cwagn. 435. Naród ten północny bydłem a rybami żyw. ib. 435. Hunni bez chleba surowém mięsem, pod siodłem zagrzaném żywi. Sk. Dz. 422. Minotaurus był bestyalskiego przyrodzenia, przetoż mięsem człowieczém był żyw. Otw. Ow. 307. – *Żywa rzecz, istota żyiąca, *żywocina, żywina, ein lebendes Wesen, ein lebendiges Geschöpf. Jnni filozofowie zgoła od wszelkiego żywych rzeczy rodzaiu *zatrzymuią się; inni między żywemi rzeczami ryby tylko iedzą. Zygr. Gon. 346. – Żaden żywy człowiek, żaden żywy duch, żadna żywa dusza, = nikt a nikt, kein Mensch, keine lebendige Seele, keine Seele, = gar niemand. Żywy człowiek tam nie był, t. i. żaden. Cn. Th. 547. Na świecie żaden człowiek żywy Nie wie tey drogi, okrom mnie samego. P. Kchn. Jer. 260. Miey sekret, abyś to nie powiedziała żywemu człeku. Jabł. Ez. 60. Nie była z nią na ten czas żadna dusza żywa. P. Kchn. Jer. 157. Blisko mieysca bitwy, we wsi żywey duszy nie znalazł. Perz. Cyr. 3, 82. Staray się, aby w sali żywego ducha nie było. Teat. 53 b, 53. Na krok ieden z domu wyyść mi nie pozwoli, i żywego ducha w dom mój nie wpuści. Teat. 52 d, 7. J żywy duch o niczym nie wie. Teat. 30, b, 9. – Żywe, Subst. neutr., część ciała czuła, czuiąca, nerw, Rs. живое; der fühlende, empfindende Theil eines lebenden Wesens, der Nerv. Za żywe, zabiiam za żywe. Cn. Th. 1355, zabiiam koniowi za żywe. ib. 1358, mit dem Hufnagel bis auf das Fleisch, auf den Nerven kommen, ein Pferd vernageln. O zagwoździeniu albo zakłóciu do żywego. Comp. Med., vom Vernageln der Pferde. Zabicie za żywe, zagwoździenie, zakłócie, pochodzi z niebacznego abo z kwapliwego kowania. Hipp. 127. O zagwoździeniu abo zakłóciu do żywego: gdy się koń zagwoździ, wybierać trzeba po ufnalu róg prawie dobrze, i otworzyć aż do żywego mięsa. Lek. Koń. 59. Zabiciu hufnalem za żywe, żyto iest pomocne. Syr. 91, 8. – fig. Zabiiam komu za żywe. Cn. Th. 1358 doymuię mu, doskwieram, dokuczam, einem bis auf die Haut kommen, ihm empfindlichst zusetzen, das rechte Fleckchen treffen, Slo. do žiwého ſáhat' do żywego sięgać). Nie masz komu powierzyć taiemnic zakrytych, Ani pokazać razów za żywe zabitych. Zimor. 130, uraz nayboleśnieyszych). Do żywegom doięta. Teat. 6 c, 49. Pomierna boiaźń zawściąga animusz; ustawiczna zaś, cierpka, i do żywego doymuiąca, upadłych w zuchwałość podnosi i na wszystko ośmiela. Pilch. Sen. lask. 44. Nie doszło do żywego, nie czuie on tego. Cn. Ad. 578. – §., fig. et tr. varie: Żywy głos, vox viva; oppos. na piśmie; n. p. Czego apostołowie uczyli żywym głosem, a czego nie ma w piśmie Swiętym, przez podanie się zachowuie. W. Pst. Mn. 236 ustnie, (mit lebender Stimme), mündlich. Mężów tych, wyłączywszy od gminu *prze dowcip, w powieści uczciwey, Chowacie u ludzi w sławie wiecznie żywey. Star. Vot. a 3, głośney, immer lebender Ruhm. Zefir po chorągwiach, po żaglach szepce, okręt rusza iak żywy, letko go kołysze. Jabł. Tel. 54, iak gdyby miał życie, iak gdyby żył, i sam o swoiey mocy biegał). – Żywy, iak gdyby żył, do żyiącego podobny, Ec. животообразный, nach dem Leben, leibhaftig, so wie etwas leibt und lebt, zum Sprechen, täuschend. Zwierciadło choć w złoto oprawne, nic nie warte, ieżeli żywey twarzy we śkle nie ukazuie. Petr. Ek. 79, prawdziwey, iaka iest żyiąca). Żywy obraz, żywemu podobny, uiuum exemplum. Cn. Th. 1465. Tę na zbroi Wulkan sztucznie wyrysował historyą; iak żywey każdy się dziwował. Jabł. Tel. 229. *Zacny obraz Boga Rodzicy Panny, który sam Łukasz Św. do żywego namalował. Birk. Dom. 46. Ta okazka dziecinney brawury, do żywa maluie charakter iego. Teat. 11 b, 27 żywemi farbami, trafnie, dobitnie, dosadnie, wyraźnie). On was prawie wypisał, i waszemiż farbami do żywego wymalował. Twor. Wie. 83, iakoby na oko wymalował. Rey Pst. L 6). Żywą farbą malował okazałość dworu. Teat. 45, 28. Żywy kolor, żywa farba, iasna, nie ciemna, eine lebhafte Farbe; Rs. яркій, ярокъ cf. iarzący; ob. niżey: żywy, = czerstwy, żwawy, rzeski). – W żywey pamięci co mieć, = w świeżey, im frischen Andenken haben, sich lebhaft erinnern. To, własną szkodą ostrzeżeni, w żywey pamięci mieć powinniście. Siem. Cyc. 207. – W żywe oczy, w same oczy, w twarz, w brew, grade in die Augen, grade zu ins Gesicht. W żywe oczy będę z niego szydził, = na oczy. Dudz. 66. W żywe oczy zapiera się tego, coś mówił. Teat. 22, 128. Coż ieszcze zadaiesz mi kłamstwo w żywe oczy, Poczkayno ięzyku smoczy! Zab. 13, 273 Tręb. W żywe oczy kłamie, = oczywiście. Dudz. 66. W żywe oczy skłama, oszuka, ukradnie. Cn. Ad. 1291. W żywe oczy ukradnie. ib. 361, przed nosem, er stiehlt's einem unter den Augen, vor der Nase weg. – Żywe

kłamstwo i t. d., widoczne, oczywiste, domacalne, całą gębą, *czyste, eine augenscheinliche, sichtbare, sichtbarliche, handgreifliche, derbe Lüge. A iuż też żywe kłamstwo. Boh. Kom. 4, 248 cf. na głowę skłamał). Milczysz (Jezusie) na żywe kłamstwa i iawne potwarze, A ia o żywą prawdę do zębu się swarzę. Pot. Zac. 90. Kuglarstwa mam rzéc, raczéy żywe łgarstwa. Paszk. Dz. 76. Merae nugae *wirudna (wierutna) łeż, żywa matanina. Mącz. Przez żywą potwarz to powiedział. Gwagn. 520. Za żywą prawdę takie falsze powiadali. Paszk. Dz. 152. Żywać to prawda iest, coście tu mówili. Orzech. Qu. 32; Rey Pft. Cc 2, dokumentalna, dowiedziona, wątpliwości nie podpadaiąca). To wszystko za żywą prawdę przez tak wiele wieków poczytano. Zygr. Pap. 148. - Wszelkim żywym sposobem (cf. żywnie), wszelkim możnym sposobem, iaki może być na świecie wynaleziony, auf alle nur ersinnliche, alle nur mögliche Art. Wszystkiemi żywemi sposobami kieruią ią na zbawienną drogę. Oss. Str. 3. Żadną żywą miarą nie zdało mu się, żeby tam stać miał. Boh. Ossol. 1, 414; żadnym a żadnym sposobem). - §. żywy płot, Cro. fivicza, fzechà, = z zarośli, ein lebendiger Zaun, ein Heckenzaun. Płoty żywe czyli rosnące. Mon. 74, 756. - Żywa woda, żywe źrzódło, żywy zdróy; nie stoiąca, lecz w ruchu niby żywym będąca, lebendes fließendes Wasser, lebendiger Quell. Wody żywe, wody płynące, które się widomie z mieysca na mieysce przesuwaią. Kluk. Kop. 1, 86. Woda stoiąca iest iakoby bez duszy, gdy się bowiem rusza ustawicznie i z mieysca na mieysce płynie, w ten czas iest żywa woda Syxt. sk. 59. Zdróy żywéy wody w porach znaczonych wytryskał. Przyb. Milt. 109. Wśrzód podwórza wytryskiwała czystéy i żywéy wody fontana. Zab. 6, 212. Posyła sługi swoie do krynic *osobnych, By żywych wód dla ofiar nabrali sposobnych. Otw. Ow. 102. Theolog. Póydź pragnący, oto źrzódło wód żywych, wyskakuiących do żywota wiecznego. Dambr. 611, ob. żywotny). - Żywe węgle, żywy ogień (ob. żyie ogień w popiele; ob. żywić ogień); lebendige Kohlen, Rg. xivàgl, xerava, = zarzewie (Slo. žiwi ohen', firka, = siarka). Głowien tam nie ma żadnych, tylko żywe węgle żarzące się. Torz. Ał. 115. Tak iakobyśmy wołów tysiąc kładli w ogień żywy, podobny sobie z serc naszych ofiary. Wad. Dan. 81. Artill. Sposób znalezienia *żywa, i zagaszenia każdego rodzaiu działa; weź połowicę diametru, i tak wysoko ma być słoma albo drewno przylepione, a tak iuż znaydziesz żywo, i będziesz miał liniią widomą równą z duszą sztuki; takowa sprawa zowie się zagasić żywe. Aqua. Mscr. ? - Żywy kamień, żywa opoka, taka iaka iest z natury, ein Felsstein, ein natürlicher Stein. Miasto to iest osobliwie pobudowane, bo domy ma z żywéy opoki. Boter. 110. Tam miał iaskinią wielki kamień żywy, którą wykował król ieden bogaty. P. Kchn. Jer. 259. Stał wryty, iak żywy kamień. Sk. Dz. 265, iak słup). - Żywe śrebro, trtęć. Urzęd. 398, Slo. žiwe fribro; Cro. fivo fzrebro; Sla. xivo srebro, Quecksilber; ob. śrebro; fig. żywe śrebro, żywe śreberko, = niestateczny, zbyt ruchawy; obacz następuiące znaczenie: żywy, żwawy, rzeski, czerstwy, lebhaft, frisch, munter, voll Leben, voll Lebendigkeit; Bh. čilý; Vd. shivezhliu, shivotliu, shivezhen, poun shiulenja). Żywy człowiek iest gniewliwym, i nie uważnym, lecz na krótki czas. Zab. 4, 150. Dzieci nayżywsze staią się potym nayrozumnieysze. Kras. Pod. 141. Naypilnieysze sprawunki, nayżywszego wymagaiące pośpiechu, z wolna u nich idą. Teat. 9 b, 4. Jest to zginąć do razu, w prawnictwie być żywym; trzeba flegmy. Teat. 46 c; Przywara powszechna, iż początki zawżdy żywe i dzielne; im zaś dłuższa trwałość, tym większe osłabienie. Kras. Podſt. 2, 155. - Oczy żywe. Teat. 23 b, 67 cf. ogniste, nie śpiące, lebhafte Augen. *§. Żywy ięzyk, = żyiący ięzyk, eine lebende Sprache. Żywe ięzyki są, które po dziś dzień gdziekolwiek są kraiowe; nieżywe ięzyki są albo tylko nieżywe, nie maiące iuż własnego kraiu, przecięż z pism uczone, iak Łaciński, albo wcale umarłe, iak Gocki. Kluk. Zw. 1, 69. - (ZYZ, ZYZA, ZYZEK, ob. zéz, zéza, zézek). ŻYZNOŚĆ, - ści, ż., ożywiona płodność, urodzayność (lebendige) Fruchtbarkeit; Bh. aurodnoſt, auroda (cf. uroda); Vd. fadovitnoft, fadlivoft, rodovitnoft; Ec. благоговзнтельность. Doyźrzałości swéy nie dochodzi zbytkuiąca żyzność. Pilch. Sen. liſt 299. **ŻYZNORODNY, - a, - e; - ie adv., obficie rodzący, płodny, sehr fruchtbar hervorbringend, viel zeugend. Żyznorodne pole. Dmoch. Szt. R. 83. Przybyli do krain żyznorodnych Troi. Dmoch. Jl. 2, 165. Tak się wydaią żyznorodne niwy, Kiedy na nie gwałtownie natrze wiatr burzliwy. Dmoch. Jl. 34. ŻYZNY, - a, - e; - ie et - o adv.; płodnością ożywiony, urodzayny, wielce płodny, wielorodny, äußerst fruchtbar, viel erzeugend; Bh. aurodný (cf. urodny), (Bh. žjzniwý, = pragnący, žjzniti pragnąć, žjzen' pragnienie; Slo. obžjwugicy (Slo. žjzniwý siticulosus); Rs. хлѣбный, хлѣбородный (cf. chléb; Rs. жизненный żywotny); Ec. благоговзивый. Ziemia ta dosyć w chléb żyzna, żyznieysza w iagody. Hul. Ow. 161 obfituiąca, Ec. благоговзую, Gr. εὐφορέω). Okolica żyzna, Rs. приволье. Trzoda ztamtąd ucieka, bo ią iuż odtąd żyznieysza w trawę łąka nęci. Hul. Ow. 211. Nie pozwalać zgromadzać zboża, iak w latach bardzo żyznych. Mon. 74, 189, cf. urodzay, oppos. nieurodzay). *§. żyzny, *żywny, pożywny, sytny, nährend, nahrhaft, sättigend. Papka z ryżu, albo chléb wypieczony dobrze, wkruszony w mięsny rosół, daleko żyznieyszym za inne dla dziatek iest posiłkiem. Mon. 70, 58. *§. Żyzno czego, obficie czego, reichlich vorhanden. Acz kapłanów bardzo żyzno, nie wiele wżdam między nimi znaydziesz takowych, którzyby się chutliwie obierali około służby Bożéy. Glicz. Wych. O 5. Nie trzeba się tak bardzo o nich starać, bo iest ich bardzo żyzno, kiedy ci pomrą. ib. O 7.

Z z.

ZZA, = z za, n. p. z zapieca, ob. z, ob. za.
ZZĄBKOWAĆ; ob. ząbkować.
ZŻĄĆ, zżął, zżęli; F. zeżnie cz. idntl., *żyna ć ndk.; żąć ścinać, cf. skosić; herunter mähen, abmähen (mit der Sichel), absicheln, herunter sicheln, zusammensicheln, abernten; Bh. fežiti, fežal, fežnu; Rs. сжать, сожну, сжинаю, сожинаю. Gdziekolwiek spoyrzysz, stoią proste niwy, Co ni pług orze, ni sierp zżyna krzywy. Zab. 15,

547. Zżęcie, *Rs.* сжи́нь, сжина́нïе. Po zżęciu kłosia, lekką ścierń palaią. *Otw. Ow.* 29. – *tr.* Nóż ma mieć ostry, nie takowy, któryby więcéy zżął, niźli kraiał. *Eraz. Ob. Eiij.* Skórę z chleba zżynać. *ib.*, *ob.* zerznąć, zrzynać). *fig.* Śmierć nieubłagana zżęła niezwrotną kosą drogie życie pana. *Przyb. Luz.* 77, ścięła, przecięła). Między ludźmi śmierć we krwi niewidoméy brodzi, Siła starych wycięła, siła zżęła młodzi. *Kmit. Tr. C* 3 *b*, skosiła, sprzątnęła.

ZŻĄĆ, *F.* zeźmie *cz. idntl.*; zżymać, *zdżymać *ndk.*, zgnieść, zmiąć, ściągnąć, zuſammendrücken, zuſammen winden, zuſammenziehen; *Bh.* ždjmati, wyždjmati (wyżąć wodę z chust), *Rs.* сжать, сожму, сжимать, сожимать, *Ec.* зжимаю, сожимаю *constringo.* Jabłka twarde, które przykwasek maią, żołądek potwierdzaią swym ździżymaniem. *Cresc.* 384. Czuyne smutki nędzne wyniszczyły ciało, J zchudzenie z marskami skórę pozżymało. *Otw. Ow.* 120 pościągało, porysowało). Napełnione są biodra moie boleścią, zdżymanie a ścisk mię zdiął, iako zdżymanie téy co rodzi. 1 *Leop. Jez.* 21, 3, ucisk mię zdjął, iako zżymanie rodzącéy. 3 *Leop.*, ucisk ogarnął mię. *Bibl. Gd.*) Zżymać się, zatrzymać wiatry żołądkowe. *Eraz. Ob.* 13, zciągać się, ſich zuſammen ziehen, ſich winden, ſich zwängen. Zżymał się, i zęby ściskał, nie chcąc otworzyć zasromanéy gęby. *P. Kchn. Orl.* 1, 11, zamknął się sam w sobie, er zog ſich ganz in ſich hinein, blieb ganz verſchloſſen. Ponury filozof posępia czoło, zżyma się. *Teat.* 25, 13, trwale milczy ze wstrętem). W nudnym niepokoiu muszę czoło zżymać. *Teat.* 46 *c*, 68 marszczyć, die Stirne zuſammen ziehen. Niech wyniosłość ludzi nie rozjusza, nienawiść nie zżyma. *Teat.* 45 *d*, 56; niech wstrętu, wzdrygania im nie czyni, niech ich nie wzruszy, nie wzburzy, Neid ſoll ſie nicht aufbringen, rühren, unwillig machen. Jutro idą, bezczynność zaczyna ich zżymać. *Dmoch. Jl.* 2, 336, przeymować wstrętem, wzdryganiem, niesmakiem, mit Widerwillen, mit Ekel erfüllen. – Zżymać się, wstrząsać się, wzdymać się, wzruszać się, aufſchaudern, ſich aufſträuben, in Bewegung gerathen, aufzittern, aufbeben. Młodzieniaszek ten, febrę każdodzienną cierpiąc, za przyczyną Św. Stanisława zdrowie otrzymał; bo się iuż więcéy od febry nie zżymał. *Chod. Koſt.* 86, ograżki nie miał). Nasz śmiałek kręci się, drży, z strachu się zżyma. *Jak. B.* 202, trzęsie się iak osika). Gdym go chciała czasem w zapale zatrzymać, Nie przestało się mężne iego serce zżymać. *Dmoch. Jl.* 142. Trzykroć do boiu walecznie się zżymał, Trzykroć go Konal poważny zatrzymał. *Kras. Oss. F* 2 porywał się drżąc z niecierpliwości). Ni powaga Filonta nie mogła utrzymać Serca dzikiego, Co się nie przestaie zżymać. *Jabł. Tel.* 222; wzburzać, aufbrauſen. Na każde wspomnienie, iż są pod iarzmem obcego mocarstwa, zżymały się ich serca. *Ust. K.* 1, 22, wezdrgnęły, *Vd.* samekniti, saneſti, sazukniti, reszukniti; ſie ſchauderten, bebten. Strasznym łoskotem morze się zżyma. *Kras. W. Ch.* 21, wstrzęsło się, das Meer erbebt, erzittert. – Zżymać się na kogo, z niechęci obruszyć się, wzruszyć się, wezdrgnąć, *Rs.* пожаться, ſich gegen jemanden entrüſten, unwillig werden, aufgebracht werden. Od chwili ustanowienia rady nieustaiącéy, zżyma się na nią co dwa lata naród. *Koll. liſt* 2, 31. Dolegało szlachtę częstokrotne myślistwo Bolesława, i dla téy przyczyny wiele się nań ludzi zdżymało. *Krom.* 280, *plures ei infensi erant*). Król Czeski na szczęśliwe nadanie Polaków zdżymał się. *Krom.* 675, *successibus Polonorum angebatur*, troskał się tym; był tym stroskany). – Zżymam ramiona, zżymam się *contraho humeros. Cn. Th.* 1465; *Rs.* пожать, пожимать; die Schultern zuſammen ziehen, die Achſeln zucken. Przystąpić do mnie, prosto się trzymać, nóg tak nie krzywić, ramion nie zżymać. *Teat.* 56 *b*, 30. Tedy zeźmie ramiona.. *Pot. Arg.* 423, (cf. za tak wdzięcznemi słowami, Ścisnął biskup ramionami, Bo się tak wielce zdziwował. *Pieśń. Kat.* 145). *§., Zżąć co, ująć, uchwycić, zachwycić, ułapić, załapić, ergreifen, faſſen, feſt halten. Gdy iego pogardzasz prośbami, gwałt sporządzą, twą szyię zżąwszy ramionami. *Zebr. Ow.* 275, *innectens ambobus colla lacertis*). Gołębie, krucy, sroki, kawy, i insi ptacy, którzy paznoktami nie zżymaią, skoro na pole wylecą, ſtaią się każdemu wolne; ale inaczéy rozumieć masz o tych ptakach, które paznokty zżymaią, abo w nogi chwytaią. *Szczerb. Sax.* 341. Ptacy, którzy paznokty zżymaią, iako sokoł, iastrząb, krogulec, są dzicy, póki ich nie ułapią, i nie wyćwiczą odlatować i przylatować, albo wabić. *ib.* Ptacy śpiewaiący, i paznokty zżymaiący, sobie równemi ptaki maią być nagradzani. *ib.* Krzywemi palcy kark mi zżął plugawie. *Zebr. Ow.* 219, *digitorum vincula iniicit.*

ZZACNIĆ *cz. dk.*, zzacniać *ndk.*; uzacnić, zacnym uczynić, uszlachetnić, veredeln, um ſo werther machen. Choć wiek mój sucha wędzi zgrzybiałość, Bardziéy się zzaeniam na prac mych zgonie. *Zab.* 15, 333 *Nagł.*

*ZZBAWIĆ *cz. dk.*, *ob.* pozbawić, berauben, worum bringen. Starał się o to, żeby nas i królestwa i ducha zzbawił. *W. Ester.* 16, 13, aby nas królestwa i zdrowia naszego pozbawił. *Bibl. Gd.*)

ZŻEC, zżedz, zżegł, zże *ndk. et dk.*, *F.* zżegę, zżogę *cz. dk.*, zżegać *ndk.*; *ob.* żec, żedz, = spalić, verbrennen, *Crn.* sèſhgati, sèſhgêm; *Vd.* seshgati, sanietiti, seshagati, poshagati; *Cro.* zeſgati, zesiſem, zeſgalſzem; *Dl.* izaſgati; *Rs.* сожечь, сжечь, сожигать, сжигать, *pr. et fig.* Mizerny to człowiek iest u nas, którego na czas kat męczy, zże, pali. *Hrbſt. Nauk. H* 8. Na każdy dzień zażegać będzie na ołtarzu drwa, i *zżec będzie na nim łóy. *Budn. Levit.* 6, 12, palić będzie na nim tłustość ofiar. *Bibl. Gd.*) Kazał ofiarownikowi: zżyy całopalenie zaranne. *Budn.* 2 *Reg.* 16, 15, będziesz zapalał całopalenie zaranne. *Bibl. Gd.*) Zżec się, sparzyć się, *Rs.* изжечься; Zżony, zżegany, spalony, *Rs.* изожженный. – *tr.* Wódkę tę daway pić człowiekowi, który ma wnątrz zżenie. *Sien.* 234 palenie). Grzech żyły duszne zże. *Hrbſt. Lek. H b*, piecze. ZŻEGACZ, -a, *m.*, wypalacz, spaliciel, der Verbrenner; *Vd.* seshagavez, poshagar; *Rs.* сожигатель.

ZŻENIĆ, zżeniać, pożenić, pożeniać, n. p. Ba i mnisi się zżeniali, nietylko xięża. *Hrbſt. Nau. x* 7, ſie nahmen Weiber, heiratheten, brali sobie żony.

ZŻENIE, zżeną, *ob.* zżonąć, *ZŻENIE, palenie, *ob.* zżec.
ZŻERAĆ; *ob.* zeżrzeć. ZŻĘTY, zżęcie; *ob.* zżąć, zżynać.
ZZIAIAĆ, *ob.* ziaiać.

ZZIĄBIĆ, **ZZIĘBIĆ** *cz. dk.*, wskroś przeziębić, mit Kälte durchdringen, erkälten lassen. Trzeba opatrzyć rannych, i nie zziąbić. *Jabł. Buk. P* 3. Nie depcz żmiie, toć radzę, węża zziąbionego, Bo żądło nie uziębło, i niecnota iego. *Papr. Koł. E* 3, strętwiałego od zimna, zmrożonego; von Kälte erstarrt. **ZZIĘBNĄĆ**, *niiak. idntl.*, zziębnieć *dk.*, *ob.* ziębnąć; przeiętym być zimnem, zupełnie ziębnąć, gänzlich erkalten, erstarren vor Kälte. Jeśli do rzeczy letniéy więcéy zimnego przyleię, pewnie zziębnieie. *Pilch. Sen. list.* 3, 112. Zziębłe ciało bieganiem rozgrzewaią. *Bardz. Luk.* 46, skrzepłę od zimna.

ZZOBAĆ, *ob.* zobać, pozobać. **ZŻÓŁKNĄĆ**, **ZŻÓŁKNIEĆ**, **ZŻÓŁTNIEĆ**, *ob.* żółknąć.

ZŻONĄĆ, *F.* zżenie, zżonę *cz. idntl.*, zegnać, zpędzić zkąd, wegtreiben, forttreiben, wegjagen, *pr. et fig.* Ledwie tak wzniydzie iutrzenka na niebie, że pochmurzony Oryon ią zżenie. *Tward. Daf.* 48. Światło się pokazuie, nocne ćmi płomienie, Stare baby pobladły, i Wóz z nieba zżenie toż światło. *Bardz. Luk.* 34. Cożkolwiek bądź, wyieżdżay, nim noc dzień ten zżenie. *Min. Ryt.* 1, 189 – §., do kupy zżonąć, zegnać do kupy, spędzić, zusammen treiben. Nie możemy poić trzody nasze, póki się nie zżenie wszystek dobytek. 1 *Leop. Gen.* 29, 8; póki się nie zeydą wszystkie. *Bibl. Gd.*, aźby się zebrały wszystkie stada. *Bibl. Gd.*) Raczéy krowy zegżone do stada Podźmy zżeńmy; wilk z lasu rad się tu więc skrada. *Gaw. Siel.* 367.

***ZZOWIĆ**, *zzow, zzowcie, *ob.* zezwać, zzywać.

ZZUĆ, zzuł, *F.* zzuie *cz. dk.*, zzuwać *ndk.*, wyzuć, zewlec, ausziehen, abziehen, herunter ziehen, ubiór, szaty, suknie, skórę, a mianowicie obuwie, die Kleider, die Haut, besonders aber das Geschühe, Schuhe, Strümpfe, Stiefeln ausziehen; *Bh.* zauti, zugi, zzauti, zzugi, szugi, zauwati; *Slo.* wyzauti, *Sr.* 1. sucz, suju, sujem, suham, zuwam; *Sr.* 2. sebusch; *Crn.* issuti, sesûti, sesûjem, sesûvam; *Vd.* sesuti, issuti, vunsesuti, safut; *Cro.* zezuti, zezúvam, izzuti, izzuvam; *Rg.* izutti, zunvam; *Bs.* izutti; *Slo.* izuti; *Rs.* разу̀ть, разуваю; *Ec.* иззу́ти, изъзувать, изувáю. *Spol arium* mieysce, na którym wdziewali i zzuwali swe szaty szermierze. *Pilch. Sen. list* 3, 130. Ledwie ziół uczuli wonnych, Wiotchey starości skórę smocy zzuli. *Zebr. Ow.* 167 *pellem posuere*). Zzuwam kogo, *excalceo pedes alicui. Cn. Th.* 1465. Zzuwam się, abo trzewiki, ubranie i t. d., *exuo ocreas*, *feminalia*. *Cn. Th.* 1465. Zzuy bóty twoie z nóg twoich; albowiem mieysce, na którém stoisz, święte iest. *Leop. Joz.* 5, 15, zzuy obuwie twoie z nóg twoich. *Bibl. Gd.*) Zzuwać, i w bóty obuwać. *Ryb. Ps.* 113. Nie godzieneś mu i trzewików zzuć. *Cn. Ad.* 596, cf. Św. Jan nie sądził się godnym, Panu i rzemyka u trzewika rozwiązać. *Biał. Pst.* 56). Miękkości nie zażywał, i zzuwać się sługom nie dopuścił. *Sk. Dz.* 738. Niech się gniewa, sam się zzuie. *Cn. Ad.* 1029, nie będzie miał z nas pomocy, sam na tym będzie szkodował, opuścimy go).

ZŻUĆ, **ZŻUWAĆ**, *ob.* zeżwać, **ZŻUCHOLIĆ**, **ZŻWIEKAĆ** *cz. dk.*, zupełnie pożuć, ganz zerkauen, aufkauen; zusammen kauen, herunter kauen; *Bh.* sezweykati, *Ec.* сожвáти. Sześć iąderek z każdéy skórki zżucholiła. *Zebr. Ow.* 122, *presserat ore suo*). Zżwiekane pokarmy na nowe przeiada. *Hul. Ow.* 210.

***ZŻUŁKNĄĆ**, *ob.* zżółknąć, żółknąć. ***ZZUMIAŁOŚĆ**, *ob.* zdumiałość, zdumieć. **ZZUTY**, *ob.* zzuć. **ZŻUTY**, *ob.* zżuć.

ZZUWAĆ, *ob.* zzuć. (**ZŻUWAĆ**; *ob.* zeżwać, zżuć). – **ZZUWACZ**, -a, *m.*, który kogo zzuwa, wyzuwa, der einen auszieht, der Auszieher. Zzuwacz *capsarius*, *qui in balneis vestimenta suscipit*. *Mącz.*, rozbieracz, der Auskleider, Entkleider. Pomordowani padli, i od zżuwaczów woyska przeciwnego sprośnie obrani, obłupieni, z trzosów, z kabatów. *Birk. Ex. H* 2; od łupieżców, zdzieraczów, Plünderer, Leuteauszieher; *Cro.* fvlacitegl). **ZZUWADLNIA**, **ZZUWALNIA**, -i, *ż.*, zzuwadlnia, mieysce albo gmach, w którym się w łaźni rozbieraią. *Mącz.*, zzuwalnia, mieysce przed łaźnią do rozbierania się. *Włod.*; *Cn. Th.* 1465, das Auskleidestübchen beym Bade, die Ausziehstube. *Ern.* 88, *Bh.* zuwadlna; *Sr.* 1. sclekancza (cf. zewlec); *Cro.* fvlacioniza, szlachnieza). U Rzymian, szermierska zzuwalnia, mieysce przyległe szermierskim szrankom, na którym wdziewali i zzuwali swe szaty szermierze. *Pilch. Sen. list.* 3, 130. ***ZZUWADŁO**, -a, *n.*, *Bh.* zauwadlo, zauwák chłopiec do bótów.

ZŻWAĆ, **ZŻWIEKAĆ**; *ob.* zżuć. **ZŻYMAĆ**, *ob.* zżąć, zżymać. **ZŻYNAĆ**, *ob.* zżąć, zżnie.

ZZYWAĆ; *ob.* zezwać. ***ZZYWACZ**, -a, *m.*, *Rs.* созывáтель zwoływacz, sprosiciel; der Zusammenforderer, Zusammenrufer, Zusammenbitter; *w rodz. żeńsk.* созывáтельница.

KONIEC DZIEŁA.

Składali Słownik Alexander Nanowski i Ludwik Laskowski.
Wytłaczał Woyciech Dobrzycki.

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Linde, Samuel Bogumił,

Słownik języka polskiego

Bd.: 3

W Warszawie 1814

Hbost/Eu 112-3
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10810667-2